(...Ç...)

(((...Ç...)))

» Çalarken hırsızın hâli...C... 14...S...6643
» Çalınmış maldan sadaka kabul edilemeyeceği...C... 3...S...1335
» Çapulculuğun nehyedilişi...C... 5...S...2293
» Çarşı-pazarda mala sürüm sağlamak için bağırıp çağırmak...C... 4...S...1960, 1961
» Çarşı-pazarların keyfiyeti; 4...S...1956, 1957,1958,
» Çekirgenin hükmü...C... 12...S...5576
» Çekişen kimselerin ya da toplulukların zulüm ve haksızlık üzerine barış yapmalarının hükmü; 5...S...2491
» Çekişenlerin arasım bulmak...C... 5...S...2503
» Çeşitli yeminler; 14...S...6557
» Çobanın köpek beslemesi...C... 5...S...2153
» Çocuğa (annesinin durumuna bakılmaksızın) cenaze namazı kılınması meselesi...C... 3...S...1279
» Çocuğa güzel ad konulması...C... 12...S...5546
» Çocuğa, islâm'ı arz ve teklif etmek...C... 3...S...1275, 1278.
» Çocuğa İslâm nasıl arzedilir...C... 6...S...2848
» Çocuğu emzirme müddeti...C... 11...S...5194,12...S...5459
» Çocuğu emzirme müddeti ve sütten kesme...C... 12...S...5461.
» Çocuğu başkasına emzirtmenin ücreti...C...12...S...5459
» Çocuğun ağlaması üzerine namazı hafif kıldırma...C... 2...S...731, 732
» Çocuğun ana-babaya çekmesinin keyfiyeti...C... 7...S...3108, 8...S...3697
» Çocuğun doğumundan sonra akîka kurbanı kesmek...C... 12...S...5545 - 5549
» Çocuğun ebeveyne benzemesi ya da benzemediğinde kabul etmeme durumu...C...12...S...5408
» Çocuğun soya çekimi...C... 14...S...6702
» Çocuğu olana gözaydınlığına gitmek...C...6...S...2901
» Çocuğu Ölüp de Allah'ın hükmüne razı olan kimsenin fazileti...C... 3...S...1189
» Çocuk, döşeğinde doğduğu kimseye aittir...C... 14...S...6620
» Çocuklara dua etmek ve başlarını okşamak...C... 14...S...6300 - 6303
» Çocuklara hasta ziyareti yapmak...C... 12...S...5697
» Çocuklara hediye verirken dikkat edilecek hususlar...C... 5...S...2381
» Çocuklara ne zaman vazife ve maaş verileceği...C... 5...S...2463
» Çocuklara selâm vermek...C... 13...S...6192
» Çocukları gazaya götürmek...C... 6...S...2716
» Çocukları için bir şey bırakmadan ölen kimsenin çocuklarına Beytü'l-Mâl'den nafaka tahsisi...C... 12...S...5471, 5472
» Çocukların abdest almaları ve ne zaman gerekli olduğu...C... 2...S...839
» Çocukların bey'atı...C... 5...S...2314
» Çocukların bulûğ çağı ve şâhidlikleri...C... 5...S...2462
» Çocukların cehenneme karşı annelerine siper olmaları...C... 1...S...257
» Çocukların fıtrat üzere doğduğu ve sonrası 10...S...4653

» Çocukların gece sokağa salınmaması...C...7...S...3074, 3091, 12...S...5672
» Çocukların hacc yapması...C... 4...S...1741, 1742
» Çocukların namazgahlara çıkmaları...C...2...S...932
» Çocukların orucu...C... 4...S...1827
» Çocuk sevgisi...C... 13...S...5992 - 5996
» Çocuk sidiğinin hükmü...C... 1...S...350
» Çocuk, üzerinde doğduğu döşeğe âiddir...C...14...S...6669
» Çok evli erkeğin kadınlarıyla ilgili bâzı durumları...C... 11...S...5294 - 5298
» Çok evliliğin sınırı...C... 11...S...5190, 5199
» Çok evlilik...C... 11...S...5162 - 5164
» Çok soru sormanın nehyedilişi...C... 5...S...2225
» Çok suâl sormanın keraheti...C... 15...S...7151
» Çok yemenin çirkinliği...C... 12...S...5493.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SAHİH-İ MÜSLİM TERCÜME VE ŞERHİ
Müellifin Terceme-i Hali
İmam Müslimın Terceme-I Halı
Nesebi:
Üstadları
İlmî Hüviyeti:
Müslim'in ilim uğrundaki seferleri:
Mukaddime
Sahih hadîs hakkında bazı mütâlea ve ihtilâflar.
Sahîh olup olmadığında ihtilâf ettikleri hadîslere gelince:
Müşkilin cevâbı iki suretledir:
Talik Hakkında
Sahîh Hadîs ve Nevileri.
Hasen Hadîs:
Zaif hadîs
Raviye Ta'n Sebebiyle Zaif Olan Hadisler
Senedlerinde İttisal Bulunmadığı İçin Zaif Olan Hadisler
Diğer Bazı Istıhatlar
Ravi Adedine Göre Haberin Nevileri
Hadise Yapılan Ziyadenin Hükmü
Muhtelitin Hükmü
Nasih ve Mensüh Hadisler
Hadisin Mana İtibariyle Nakli
Kısaltma İşaretleri

SAHİH-İ MÜSLİM TERCÜME VE ŞERHİ

Kuruluşundaki gayeye uygun olarak Şirketimiz ticarî kazanç ve kâr'ı düşünmeden Muhterem Halkımız ve Okurlarımıza yeryüzünde Kur'an-ı Azimüşşa-mmızdan sonra mevsukiyeti bakımından en sağlam bulunan iki Sahih'den, Müslim Sahihi'nin Şerhi'ni hazırlatıp basmak sureti ile istifadelerinize arz etmeye karar vermiştir.
Her ne kadar Sahih-İ Müslim'in tercümesi daha evvel çıkmışsa da bu sadece tercemedir. Çıplak terceme ise böyle ana kaynak eserlerde bazı ahvalde faydadan ziyade zarar ika eder. Zira; bazı hadîslerin mensuh olanları vardır. Bunların hükümleri kalkmıştır. Bize delil olamazlar, keza te'vil ve tahsis edilenleri, mecaz manâda kullanılanları, muaraza halinde bulunanları, manâsı müş-kil yahut müteşabih olanları vardır. Bunlar hiçbir zaman kuru bir terceme ile ifade edilemez ve hükümlerini anlamak da çok zordur. Eserimizde ise; hadîslerin Râvileri, sebebi vürûdlan, bunlardan çıkan hükümler, ülemânm bu husus-daki görüşleri nakil ve izah edilerek tevillere meydan bırakılmamıştır.
Şirketimiz 10-12 cilt tutacak bu muazzam eser'i imkânlarını zorlıyarak büyük fedakârlıklarla Müslüman halkımızın dinini, ibadet ve ahlâkını, öze inerek, ana kaynak eserlerden öğrenmesini temin için bu külfeti seve seve üzerine almıştır.
Sahih-i Müslim'in terceme ve şerhi bu sahadaki eserlerimizin ikincisidir.
Birincisi Resül'ü Zişan Efendimizin İbadet, ahkâm ve İslâm hukukuna taallûk eden bütün fıkıh meselelerini muhtevi Hadîs-i Şerifleri bıı araya toplayan «Bülüğül Meram b adli 4 ciltlik eser olup, bunu hazırlayan Yüksek islâm Enstitüsü öğretmenlerinden saym üstad Ahmed Davudoğhı hocamız olup, bu sahadaki otoritesine güvenerek bu eseri de ona hazırlatmış bulunuyoruz. Emekleri Hak katında makbul olsun.
Bu suretle hadîslerle alâkalı 2. büyük eseri muhterem okurl fnmızın istifadelerine sunmuş bulunuyoruz. Cenabı Haktan niyazımız Şirketimizi dinimize hadim kılmakta daim etmesidir.
Bu sahada en büyük desteğimiz de Cenabı Hakkın inayeti ile Sönmez Neş-riyat'a ilgi gösteren ve bizi teşvik eden Aziz Ortaklarımız ve siz muhterem okuyuculanmizdir.
Tevfik ve Hidayet Cenabı Allah'tandır.
(SÖNMEZ)[1]

— Bir Şairimizin; —
Irjan ve Kemalin beni bend eyledi artık
Sevdim seni «Allah birs> ey Âhmed Davudoğlu.
Ahlâkın uyar hulk-ı Resuli's-Sakeleyne
Hâlin buna şahiddîr ey Ahmed Davudoğlu. dediği : [2]

Müellifin Terceme-i Hali

Müellif, Bulgaristan'ın Şumnu vilâyetine bağlı Kalaycı köyünde 1912 yılında doğmuştur. Fakirce bir çiftçi aiiesine mensuptur. İlk tahsilini köyünde, ruşdiye (yani orta) tahsilini köyüne yakın Ekizce nammdaki bir köyde bitirmiştir. Babası dini ilimlere âşık, ulemâya son derece bağlı olduğu için orta tahsilden sonra oğlunu Şumnu'daki Nüvvâb mektebine gön- . dermiştir. Bu mektep dört senelik orta ve beş senelik lise, üç senelik yüksek kısımları bulunan bir külliyyedir. Bütünü ile bizim İnıam-Hatip okulları ve Yüksek İslâm Enstitüleri ayannda hattâ müfredat programlan iti-bârile onlardan çok daha mükemmelmiş.
Sıra ile Nüvvâb'm bütün kademelerini ikmâlden sonra 1936 yılında Baş Müftülük kendisini iki arkadaşile birlikte Mısır'a ihtisasa göndermiştir. Orada beş sene kadar kalmış; bu müddet zarfında Ezherin Şeriat (yâni İslâm Hukuku) fakültesini bitirmiştir. 1942'de Bulgaristan'a dönmüş ve az sonra Nüvvâb mektebinin îise ve yüksek kısımlarına Öğretim üyesi tâyin edilmiştir. 1944'de Bulgaristan Ruslar tarafından işgal edilince büyük inkılâplar olmuş; hükümet idaresi komünistlerin eline geçmiştir. Yalnız bir müddet Dışişleri Bakanlığı eski halile bırakılmıştır. Bulgaristan'da azınlıkların maârif işleri Dışişleri Bakanlığına bağlıdır.

Bu arada bazı komünist idarecilerin teşvikile Nüvvâb talebesi bitmez tükenmez grevlere girişmiştir. Mektebin bünyesi ile te'lifi kabil olmayan şeyler istemektedirler. Talebe her gün biraz daha şımartılarak ne istediğini kendisi de bilmez bir hale getirilmiştir. Grevlerin en ateşli zamanında mektebin müdürü istifa eder. Yerine Bakanlık Davudoğlu'nu tâyin eder.Davudoğhı bir yandan Şumnu'nun milis (yâni komünist) idaresine, bir yandan da henüz komünistleşmemiş olan Bakanlığın emirlerine uymak mecburiyetindedir. Bu şartlar dahilinde iki sene grevci talebe ile uğraşmış. Fakat grevler bitmemiş; nihayet Şumnu milis kumandanı tarafından gizlice Türkiye casusluğu ile suçlandırılarak tevkif ettirilmiştir. Suç ağırdır; Davudoğlu casus şebekesi kurmak ve işletmekle itham olunmuştur. Bu münasebetle muhtelif köy ve kasabalardan 23 kişi tutuklanmış ve hepsi doğrudan doğruya Sofya'daki Divan-i Harbe gönderilmişlerdir. Burada, hayat bahasına 17 gün çok ağır hesaplar verilmiş; sonra mucize kabilinden bir vesile ile kurtularak Sofya milisi idaresindeki emniyete teslim edilmişlerdir. Burada da bir ay çile doldurduktan ve ecnebi sefaretlerin baskısı ile yeni yeni soruşturmalar yapıldıktan sonra maznunların ekserisi tahliye edilmiş; yedi tanesi Rositsa vadisindeki toplama kampına gönderilmiştir, Davudoğlu bunların içindedir.
Bu vadide su barajı bahanesile 3.000 tutuklu biçâre firavnlarm esirleri gibi çalıştırılmaktadır. Çalışan bu muazzam kitle ekseriyetle generallerden büyük rütbeli subaylardan, doktor, mühendis, avukat, öğretmen, gazeteci ve polislerden müteşekkildir. İçlerinde çiftçi gibi işçi sınıfı pek azdır. Davudoğlu bu kampda 4-5 ay çalıştırıldıktan sonra hastalığı dolayısile tahliye edilmiş ve yine Şumnu'daki müdürlük vazifesinin basma gönderilmiştir.
Bu arada grevler bir parça hafiflemiştir. Nihayet bir münasebetle müdürlükten istifa etmiş, bir kaç sene öğretmen olarak vazife görmüştür. Fakat son derece huzursuzdur. Hatta milis kumandanından korkunç bir ihtar almıştır. Bu ihtar: ebediyyen evine dönmemek şartile tevkif edileceğini bildirmektedir...
Bunun üzerine Davudoğlu Varna'daki Türk konsolosuna müracaat ederek iltica etmek ister. Buna imkân bulunamasa da konsolosa kendisine Türkiye'deki bir akrabasından teahhüdnâme getirtir. Aylarca uğraşıp bekledikten sonra nihayet 1949 yılı sonunda bu teahhüdnâmeye istinaden dört kişilik aile efradile Türkiye'ye göç etmesine izin verilir. Ve göçeder. Ana vatana kavuşunca yaptığı ilk iş Edirne'nin meşhur Selimiye Camiinde secde-i şükrana kapanmak olmuştur. Artık kurtulmuştur. Türkiye'de ilk zamanlarda hayli maddi sıkıntılar çekmişse de bilâhare rızık yollan pey-der pey açılmıştır. Evvelâ Yedikule'deki Küçükefendİ camiine imam ve hatip tayin edilmiş; bir kaç ay sonra Diyanet İşleri Reisliğinde gezici vaiz kadrosu ile vazife almıştır. Bu vazifede sekiz ay kaldıktan sonra kendi isteği ile Bursa'nm Orhangazi müftülüğüne naklen tâyin edilmiştir. Üç sene bu vazifede kaldıktan sonra isteği üzerine İstanbul Fatih Camii Kütüphanesi memurluğuna nakledilmiş; bir müddet sonra ayni küyüphanenin baş-memurluğuna tâyin olunmuştur. Bilâhare kütüphane, memurlarile birlikte Süleymaniye Umumî Kütüphanesine ilhak edilmekle Davudoğlu da oranın memuru olmuş; ayni zamanda İstanbul İmam-Hatip okulunda lek-tör olarak ders okutmuştur. 195ft'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü açılınca oraya naklen Öğretim üyesi ve Müdür yardımcısı tayin edilmiştir. On sene Enstitüde Arap Dil ve Edebiyatı öğretmenliği yapmış; bir kaç sene müdür başyardımcılığı ve müdürlük vazifelerini de ifa etmiştir. Nihayet 1967'de Diyanet İşleri Başkanlığının Konya'da açtığı Vilâyet Müftüleri seminerine fetva konusunda ders vermek için davet olunmuş. Mezkûr seminerde layikliğe aykırı konuştu iddiası ile Milliyet Gazetesi tarafından ihbar mahiyetinde İsrarlı yazılar yazılmış. Neticede Davudoğlu bir yıl ağır hapis ve dört ay sürgün cezasına mahkum olmuştur. Bu dâvayı temyizde kazanmasına rağmen Cumhuriyet Başsavcısının itirazı üzerine hü küm bozularak mahkumiyet kararı tazelenmiş ve müellif cezasını, hapist* yatmak ve sürgüne gitmek suretile ödemiştir.
Halen emeklidir. Arapça ve Bulgarca bilir. (Selâmet Yollan, Ölün Daha Güzeldi, Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi namlarında eserlei vardır. [3]

Bismillahirrahmanirrahim

Kitâbullahdan sonra şer'i delillerin ikincisi Peygamber (S.A.V.) Efendimizin sünneti ve alei husus hadisleridir. Bundan dolayıdır ki, islâm ulemâsı Re-sûlüllah (S.A.V.) den rivayet edilen hadisleri en ince hâdde-i tedkikden geçirerek onların sahihini, sakimi'û birer birer beyan etmişlerdir. Binnetice sahih hadîsleri bir araya toplayan birçok kitaplar yazılmıştır. Bunların içinde «en sahih» unvanı Ebu AbdiIlah Muhammed b. ismail eI -Buharı ile Ebu 'I - Hüseyn Milsîim b. el-Hacâc 'in «el-Camhrs-Sahîhn adlı eserlerine münhasır kalmıştır.
Ulemânın ekserisi Buharı 'nin Sahihin/ Kitâbullahdan sonra yeryüzünde en sahih kitap olarak kabul etmiş; fakat bir tokum da MüsIim 'in Sahihini Buharı 'nin kitabına tercih eylemişlerdir.
Demek isterim ki, Müslim 'in Sahihi Kitâbullahdan sonra yeryüzünde en sahih kitap denilecek kadar mühim bir eserdir. Arzettiğim gibi bu mühim eserin mevzuu âhirzaman Peygamberi Muhammed Mustafâ (Sal-lâllahü Aleyhi ve Sellcm) Efendimiz Hazretlerinden nakledilen en sahih hadislerdir.
işte ben aczime bakmayarak inâyet-İ Hakla bu eserin terceme ve .şerhine şurû' etmiş bulunuyorum. Şunu da arzedeyim ki, Buhârt ile Müslim'in Sahihlerini terceme etmeyi daha talebeliğimde gönlümden geçirmiş; hatta bu işi ileride beraber yapmayı bir arkadaşınla teklif eımişdim. Allahıma şükürler olsun!.. Halisane .niyetimi dua yerine kabul buyurmuş'.. Bu derece mühim ve bu kadar mübarek bir eserin terceme ve şerhine benim gibilerin kalkışması hakikatta sa-yan-ı hayret bir kusardır. Zira yapacakları iş eserin şanını yükjltmek şöyle dursun bilâkis alçaltır. Ben bu ciheti birkaç yıldanberi düşünmek t ve bilhassa Sahîh-i Müslim'e şerh yazmam için yapılan bazı teklifleri bu sebeple kabul edememekteyim.
' Şunu da söyleyeyim ki; dilimize terceme edilmiş bir hayli hadis kitaplen mevcuddur. Bunlardan baz^arınm> dipnot şeklinde izahları varsa da bâzdan izahsızdır. Her iki ferikin husn-ii niyetinde şüphe yoktur. Şu kadar ki; noksan bırakılan izahlarla izâhsız yapılan tercemelerden beklenen fayda tam delildir. Hatta ince aranırsa; çıplak bir terce/nenin zararı faydasından çok olmak ihtimali bile vardır. Aynı hâl, âyet terce/nelerinde de mevcuddur. Çünkü gercL hadîs gerekse âyetlerin içinde mensûh olanları vardır. Bunların hükümleri kalkmıştır. Bize delil olamazlar. Keza Te'vil ve Tahsis edilenleri, Mecaz ma'nada kullanılanları, muâraza halinde bulunanları, ma'naşı Müşkil yahud Müteşâbih olanları vardır. Bunlar hiç bir zaman kuru bir terceme ile ifâde edilemedikleri gibi, hükümlerini anlamak dahi her yiğitin kârı değil, ancak ve ancak müctehid' ulemaya müyesser olan büyük bir iştir.
Görülüyor ki: hadîsleri sırf terceme hâlinde bırakmak bu nokta-i nazardan tehlikeli bir iştir. Zira Mensûh veya Müevve] bir hadîsin tercemesini okuyan bir kimse delil buldum zannederek o terceme ile amel edebilir. Bu suretle hatâya düşmek işten bile değildir. Bahusus her mesele hakkında âyet ve hadîs-den delil olup olmadığını araştırıp sormanın moda hâline geldiği şu zamanda bu tehlike daha da büyüktür. Çünkü zâten dedikodu niyetile delil peşinde koşan bir adam, Mensûh bir delil bulur bulmaz *Bak, filân işi yapmak câizmiş de, şimdiye kadar hocalar bizden gizlemişler-» diyerek o delili elbetde teşhir eder; ve ulemâ hakkında söylemedik söz bırakmaz. Bu cihetler ne kadar derin düşünülürse; âyet ve hadîslerin şerhlerile birlikte terceme edilmesi lüzum ve zarureti de o kadar iyi anlaşılır. İşte bu sebeble ben de Sahîh-i Müslim'/n tercemesile beraber şerhini nihayet üzerime aldım. Bununla hâşa bu işin hakkından gelecek âlimlerden olduğumu iddia, etmiyorum. Benim ilmî kudretim o zevata talebelik etmeye bile müsaid değildir. Binâenaleyh — yukarıda da

arzettiğim veçhile — yazacağım şerh böyle bir şah esere şân değil, ancak şin kazandırır. Lâkin kaa-riîn-i kiramın muahezelerine meydan bırakmadan hemen arzedeyim ki, yazmakta olduğum şerh hakikatda benim değil, bu babta söz sahibi olan hakikî ulemânındır. (Allah onlardan razı olsun.) Gerçi başkalarının eserlerinden nakilde bulunmayı tenkıd edenler varsa da haksızdırlar. Çünkü tamamen nakle dayanan Şeriat ilmini muhtelif eserlerden nakletmeden ifâdeye imkân yoktur. Onun için bütün ulemânın eserleri birbirlerinin kitaplarından nakillerle doludur. Bu ten-ktd değil, tebrike şayan bir iştir. Yalnız yapılan nakit söylenmeyerek, başkasının sözünü benimsemek çirkin bir iştir.
Evet, ulemâ-i Kiram hazerâtt gerek B uhârî 'nin, gerekse Müslim'-in *Sahih*leri üzerine birçok şerhler yazmışlardır. Ben bunlardan ele geçirebildiğim kadarından istifade ettim. Hatta Hindistan'da mükemmel bir Müslim Şerhi yazıldığını duymuştum. Bu mühim eseri elde etmek maksadile çalışmalarıma uzun müddet ara verdim. Nihayet eseri buldum. *FethüV MülhİM* na'mı verilen bu kıymetli eseri aldım. Şebbir Ahmed el'Osmanı isminde bir âlim yazmış. Bu eserden de bir hayli istifade ettim. Bilhassa:. Usul-ü Hadîse dair olan mukaddimesi pek mükemmel olduğundan onu ayrı bir cild halinde terceme edeceğim. Benim yaptığım nakilden ibaretdir. Maamâfih bu kadarım dahi lâzım geldiği gibi yapabildiğime kaanı değilim. Ne çareki; fazlasına iktidarım yoktur. Binaenaleyh yazdıklarımı okumak lütfunda bulunan ihvân-ı kirâmımın hatâlarım veya beceremediğim terceme ve izahlar sebebile beni muâhaze buyurmayıp hakkımda yine de hayır duada bulunmalarını kendilerinden istirham eylerim.
İşe başlarken hadîslerin başındaki rivayet zincirlerini hazfetmeyi düşünmüştüm. Zira her hadîsin başında tekerrür eden bu anâne ibareleri okuyanlara me-lel verebilirdi. Fakat ulemâ-i Kiramın, uğurunda ömürler ifna ederek kurdukları çelik gibi sağlam bir binayı yıkmağa asla hakkım olmadığını ye isnadın bu ümmete hâs bir mîze olduğunu, üstelik imam Nevevî 'nin bu gibi husu-satta kat'iyyen kısaltma yapılmaması tavsiyesinde bulunduğunu hatırlayarak bu hatalı işden vaz geçdim; ve her hadîsin başındaki isnâd zincirini olduğu gibi zikrettim. Yalnız Türkçe ifadede ma'nâ karışmasın diye kailinin sözü tasrih edilmeyen yerlere parantez içine (dedi ki) ibaresini ziyâde ettim. Bu parantezli ziyadeyi bazen tercemede de yaptığım oldu. Sadedinde bulunduğumuz eser yalnız bir mezhebe aid Fıkıh kitabı değil, umumî bir delil kitabıdır. Şu halde içerisinde her mezhebe dair kaviller bulunacağı tabiîdir. Ve herkes mezhebinin kavilleriyle amel etmelidir.
«SallâUahü Aleyhi ve Sellem» cümlesini hadisin metninde tam olarak yazdı isem de, başka yerlerde buna bazen (S.A.V.) kısaltmasile işaret ettim. Yine bu kabilden olmak üzere «Radıyalîahu anh» veya «Radıyallahu anha» yahut *Ra-dıyallahu anhüm» gibi cümleleri çok defa sâdece (R.A.) şeklinde işaretle ifâde ettim, keza «Rahimehullâh» cümlesini yalnız «R.», «Hazret» kelimesini «Hz.», oğul ma'nâsına gelen ibn kelimesini de (b.) harflerile gösterdim.
İmân bahsine kadar hadîslerin şerhleri çizgi altındaki dipnot yerine yazıldı. Râviler hakkındaki kısa malûmat ise; daimî olarak dipnot yerine dere edildi. Parantez içinde gösterilen doğum ve ölüm tarihleri hicrîdirler. Birçok hadîslerin altında görülen «müttefekun aleyh» ta'bîri, hadîsin B uhâr i ile Müslim tarafından ittifakla rivayet edildiğini gösterir. Sahîhayn ta'bîri, Buhâfî ile Müslim'in kitapları demektir. Rivayet zincirinde sık sık rastlanan (H.) harfi tahvil yâni zinciri değiştirme işaretidir.
«Bir işden maksad ne ise, hüküm ona göredir.» Benim bu işten maksadım riza-i ilâhî ile Peygamber (S.A.V.) in şefaatidir. Bu naçiz eserin bunlara vesile olmasını niyaz eylerim. Cenab-ı Hak beni ve bilcümle din kardeşlerimi tevfi-kaat-ı samedaniyyesine mazhar buyursun.
\. Zilhicce 1387 ve 1 Mart 1968
Ahraed Davudoglu[4]

İmam Müslimın Terceme-I Halı

İmam Nevevi (631-676) nin «Tehzibül-esmâi ve'1-lügât» adlı eserinden alınmıştır :

Nesebi:

İmam Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyri en Nisâburi, arapların Beni Kuşeyr nâmile meşhur bir kabilesine mensuk ve ehl-i hadîsin imamlarından biridir.

Üstadları

İmam Müslim Kuteybetü'bnü Said (-240)[5] Ka'ne-bi (-221) [6] Ahmed b. Hanbel (164-241) [7] İsmail b. Ebi Uveys (226) [8] Yahya b. Yahya [9], Ebu Bekir b. Ebi Şeybe (-235)[10], Osman b. Ebi Şeybe (-239) [11] , Abdullah b. Esma [12], Şeybân b. Ferruh (-235) [13] , Şâfiînin ashabından Harmeletü'bnü Yahya (-243) [14] , Muhammed b. el-Müsen-nâ f-252) [15] , Muhammed b. Yesâr [16], Muhammed b. Mihran [17] , Mu-hammed b. Yahya b. Ebi Ömer (-243) [18] , Muhammed b. Selemete'I-Murâdi[19] , Muhammed b. Ömer [20] ; Muhammed b. Rumh (-242) [21] ile daha bir çok imamlardan hadîs dinlemiştir.
Müslimden hadis rivayet edenler;
İmam Müsîimden : Ebu İsâ et-Tirniizi (209-279)[22] , Yahya b. Saîd [23], Muhammed b. Mahled (-331) [24] , İbrahim b. Muhammed b. Süfyân (-308) [25], Muhammed b. îshâk b. Huzeyme (-211) [26] , Muhanv med b. Abdilvehhâb el-Ferrâ' (-272) [27] , AHyyü'bnÜ'l-Hüseyin el-Cüneyd (-291) [28] , Aiiyyü'bnü Hüseyin b. Harb (-319) [29], Mekkî b. Abdan [30] , Ebu Hâmid Ahmed b. Muhammed eş-Şarakî (-320) , Abdullah b. Muhammed eş-Şarakî [31], Hatim b. Ahmed el-Kindi [32] , el-Hü-seyn b. Muhammed b. Ziyâd el-Kabbâni (-279)[33] , İbrahim b. Ebî Tâ-]ib [34], Ebu Bekir Muhammedü'bnü'n-Nadr el-Cârûdi [35] , Ahmed b. Seleme (-288) [36] , Ebu Avâne Ya'kûb b. İshâk el-îsferâînî (-316) [37] , Ebu Arnr Ahmedü'bnü'l-Mubârek eî-Müstemli (-284)[38] ,Ebu Hâmid Ahmed b. Hamdûn el-A'meş [39] , Ebu'I-Âbbâs Muhammed b. İshâk b. es-Serrâc (-271) [40] , Zekeriyya b. Dâvûd el-Haffâf[41] , Nasr b. Ahmed el-Hâ-fız (-292) [42] ve daha bir çok zevat hadîs rivayet etmişlerdir.

İlmî Hüviyeti:

M ü s 1 i m'in büyük bir hadîs imamı olduğunda bütün ulemâ müttefiktirler. Onun hadîs ilmindeki mertebesi pek yüksektir. Bu ilimde kendisinin ne derece büyük bir imam, Kâmil bir âlim ve zâhid bir mütever-rİ' olduğu, «el-Câmiü's-SahİH» adlı eşsiz eserinin şehâdetile sabittir. Bu eserdeki güzel tertibi, hadîs yollarını ziyade ve noksansız olarak telhisi, is-nâdlardaki tahviller hususunda gösterdiği dikkati, râvilerin metin veya is-nâdlardaki ihtilâfına —bir harfde bile olsa— tenbihi müdellislerin hadîsi dinlediklerini gösteren rivayetlerine

dikkate tenbîhi ve daha bir çokjhu-susât, ondan önce ve sonra hiç bir kitapta bulunmayan şeylerdir.
Hulâsa: bu inceliklerle isnad san'atı hususunda onun kitabının bir eşi daha yoktur. Bu cihet şüphe götürmeyen hakikatlardandır. Maamafih Buhârî 'nin Sahih-i Müslim 'inkinden yine üstündür. Çünkü; onun rivayet şartları daha sıkı ve faideleri daha çoktur. Cumhuru ulemânın mezhebi bu, sahih ve muhtar olan kavil de budur. Fakat Müslim'in sahihi isnâd incelikleri ve saire nokta-i nazarından daha güzeldir. Hadîs ilmini okuyanların bu güzellikleri görebilmesi için mezkûr inceliklere dikkît etmesi gerekir.

Müslim'in ilim uğrundaki seferleri:

İmam Müslim (Rahimehullah) hadis ilmi için memleketler dolaş-mş: ve bir çok büyük hadîs imamlarile görüşmüştür. Kendisi bilittifak lm-i hadisin en büyük imamlarından biridir. Kitabı her zaman mu'te-ned ve merci'dir.
Hazret-i İmam Horasanda Yahya b. Yahya,1 İshâk b. Uhuye ve diğer bir çok zevattan; Hicaz'da Said b. Mansur, bu Mus'ab ve başkalarından; Mısır'da Amr b. Sevvâd, İHarmeletü'bnü Yahya 'dan ve daha bir çok zevattan hadîs dinlemiştir.
Kendisinden zamanının büyük hafız ve imamlarından hatta kendi derecesindeki büyüklerden müteşekkil bir cemaat hadîs rivayet etmişlerdir ki, Ebu Hâtim-i Râzî, Musa b. Harun, Ahmet b. Seleme ve Ebu îsâ Tirmizi bunlar arasındadır.
Eserleri:
İmam Müs1im'in ilm-i hadîs hakkında bir çok eserleri vardır, ki: «el-Câmiu*s-Sahîh» bunlardan biridir. Bu kitap İmam M ü s 1 i m 'in nâmını Kıyamete kadar hayırla yâd ettirecek, orada da kendisine bol bol zühr-u âhiret olacaktır. Çünkü bütün müslümanlann istifade ettiği bir şaheserdir. Bundan maada;
1- «el-Müsnedü'1-Kebir ala Esmâi'r-Ricâl»,
2- oel-Câmiu'l-Kebir»,
3- «Kitâbü'1-ilel»,
4- «Evhâmü'l-Muhaddisin»,
5- «Kitâbü't -Temyiz»,
6- «Kitabü men leyselehu illâ râvîn vâhid»,
7- «Kitâbu Tabakaati't-Tâbiin»,
8- «Kitâbü'l-Mııha dramın» gibi mühim eserleri vardır.
Hâkim Ebu Abdillâh, Ebu Zur'a ile Ebu Hatim 'in, sahih hadîsleri seçme hususunda Müs1imi, zamanının bütün ulemasından üstün tuttuklarım rivayet etmiştir. Müs1im'in eserini dikkatle okuyarak ondaki hüsnü tertibi ve cevahir-i tedkiki; emsalsiz nefâis ve letâifi görenler onun bir daha misli gelmez hatta zamanında bi-ile kâ'bına erişilmez bir iraam-ı celîl olduğunu derhal teslim ederler. Bu Allah'ın ona mahsus bir lûtfu ihsanıdır.
Müs1im'in menâkibi saymakla bitmez. Biz bu kadarı Üe iktifa eder; Dâr-ı keramet ve minnetde ona da bizlere de cûd-u kereminden rahmet buyurmasını Cenâb-ı Hakdan niyaz eyleriz. İmam Müslim, 204 hicrî tarihinde doğmuştur. 261 yılı Receb ayının yirmi beşine müsadif pazar akşamı Nisabur'da vefat etmiş; pazartesi günü defnolmuştur. Vefatında 55 veya 56 yaşlarında idi, (Rahmetullahi aleyh)

Mukaddime

Müslim Şerhî Nevev î "den hulâsa edilerek alınmıştır.
Müslim (Rahimehullah) 'in sahihi şöhretin evc-i bâlâsına çıkmıştır. Bu kitap mecmuu i'tibarile ondan mütevatir olarak nakledilmiştir. Binaenaleyh Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc'm eseri olduğu kafi surette ma'lûmdur,
Kitabın Müs1im'e ulaşan muttasıl bir isnâdla rivayeti cihetine gelince: Sahîh-i Müslim'in bu memleketlerde ve şu zamanlarda ittisal i?o-lu, Müslim 'den rivayet eden Ebu İshâk İbrahim b. Muhammed b. Süfyân'a münhasır kalmıştır. Mağrib beldelerinde Ebu İshâk tarikile birlikde Ebu Muhammed Ah-rned b. Aliy el-Kalânisi 'den de rivayet olunmaktadır. İbni Süfyân 'dan ise Müslim 'in sahihini bir çok kimseler rivayet etmişlerdir ki, Cü1ûdî bunlardan biridir. Culûdî 'den de bir cemaat rivayette bulunmuşlardır. Fârisi bunlar meyanmdadır. Ondan da bir çok kimseler rivayet etmişlerdir. Ferâvi bunlardandır. Ferâvî 'den daha pek çok zevat rivayet eylemişlerdir. Onlardan biri de Mansur 'dur. Ondan da pek çok kimseler rivayet etmiş olup şeyhimiz Ebu İshâk bunlar araşır fladır.
İmam Hafız Ebû Amr'îbni Salâh (577-643) şöyle demiştir: «Kalânisî'ye gelince: Onun rivayeti mağriblilerce tutulmuştur. Başkaları tarafından rivayeti yoktur. Mağribe de Ebu Abdillâh Muhammed b. Yahya b. el-Hazzâ' et-Temimi el-Kurtubi (-416) tarafından götürülmüştür. Başkaları mezkûr rivayeti Mısırda Ebu'l-Alâ'Abdülvahhâb b.. îsâ b. Ab -dirrahmân b. Mâhân-ı Bağdadî 'den dinlemişlerdir. Ebu'l-A1â demiştir ki: «Bize şafii mezhebinde iakıh olan Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. Yahya el-Eşkar tahdis etti; dedi ki: Bize Ebu Muhammed el-Kalânisi tah-dis etti; dedi ki: Bize Müslim tahdis etti; yalnız kitabın sonundan üç cüz' müstesna —ki bu üç cüz'ün evveli, uzun ifk hadîsidir— bunları Ebû Süfyân 'dan o da Müslim (Radiyailahu anh) 'dan rivayet ediyordu.
İbni Salâh nânule ma'ruf İmam Hafız Ebu Amr Osman b. Abdirrahman (Rahimehuliah) demiştir ki: « Cü1ûd i'nin İbrahim b. Süfyân 'dan rivayet ettiği nüshalar «haddesena» lafzı ile midir yoksa «ahberana» îîe midir? Bu cihet ihtilaflıdır. Kendisinin İbrahim 'den işitmesi İbrahim okuyarak mı olmuştur yoksa o mu İbrahim'e okumuştur? Bunda da tereddüd vardır. Binaenaleyh ihtiyaten: «ahberanâ İbrâhîmü, haddesena İbrâhîmii» demeli, okuyan bedel suretîle iki tâbiri de söylemelidir. Sadece ahberanâ demek de caizdir. Çünkü Ferâvî'den naklettiğim arkadaşı Abdürrezzak-ı Tabesi hattile yazılmış nüshada bu tabir mevcud olduğu gibi kitabın Nisabur'da intihâb ettiğim ve içinde şeyhimiz e1-Müeyyed 'in de dinlemiş bulunduğu kayıdlı bir aslında, keza Hafız Ebu'1-Kaasim-i Di-meşki el-Asâkirî 'nin Ferâvî 'den naklen yazdığı nüshada ve diğer bazı yerlerde hep ayni ta'bir kullanılmıştır. Bir de bu hususta tereddüd edenin hükmü «ahberanâ» sığasında karar kılmaktır. Zira her tah-dîs hakikat itibârile ihbardır, fakat her ihbar tahdis değildir.»
Bir Mukayese
Bütün ulemâ (RahimehumuUah)K\xvian-ı Kerîm'den sonra en sahih kitab «Sahiheyn» denilen Buhârî ile Müslim olduğuna ittifak etmişlerdir. Bu iki kitabı ümmet kabul ile telâkki etmiştir. İkisinden en sahihi, faideleri ve açık kapalı bilgileri daha çok olanı Buhârî (194-256) nin kitabıdır. Sahih rivayetle sabit olmuştur ki Müslim (204-261'* Buhârî den istifade eder; ve hadîs ilminde onun bir dengi bulunmadığını i'tiraf eyler-miş. Buhârî'yi tercih meselesi cumhur-u ulemanın ve hadîsin esrarına dalan ehl-i Kemal fudalâmn kail olduğu makbul mezhebür. Ebu Ali el-Hüseyn Ali en-Nisâbûrî (Hafız Hâkim Ebu Abdillâh İbni'l-Beyyi'in şeyhi): «Müslim'in kitabı daha sahihtir.» demiş; mağribin bazı uleması da ona muvafakat etmişlerse de sahih olan birinci kavildir. Filhakika İmam Hafız fakîh ve müdakkik bir zat olan Ebu Bekr-i îsmaili (Rahimehuliah) «el-Medhal» adlı kitabında Buhârî 'nin tercih edildiğini söylemiştir. İmam Ebu Abdirrahman

Nesai (215-303) nin: «Bütün bu kitabların içinde Buhârî 'nin kitabından daha güzeli yoktur.» dediği rivayet olunmuştur. İmam Nevevi (631-676) diyor ki: «En kestirme tercih yolu, Buharı 'nin Müslim 'den daha büyük ve hadîs san'atını ondan daha iyi bildiğine ulemanın ittifak etmesidir. O bu ilmi kendine meslek seçmiş ve kabul ettiklerini bu kitabta telhis eylemiştir. Kitabın islâh ve teh-zibi uğrunda on altı sene çalışmış; onu binlerce sahih hadîsin içinden toplamıştır. Ben bütün bunların delillerini Sahîh-i Buhârî şerhinin başında zikrettim.» Nevevi sözüne devamla şunları söylüyor :
(Buhârî 'nin kitabını tercih sebeblerinden biri de şudur: Müslim (Rahimehuliah) 'in mezhebine hatta sahihinin başında naklettiği ic-ma'a göre mücerred «sem'i tü» yani «işittim» demekle yapılan muan'an isnâd mevsûl hükmündedir. Elverir ki; an'aneyi, yapanla kendisinden an'ane ile hadîs rivayet edilen zât bir asırda yaşamış olsunlar. İsterse görüştükleri sübut bulmasın. Buhârî ise râvî ile kendinden hadîs rivayet edilen zâtın bir araya gelerek görüştükleri sabit olmadıkça hadîsi mevsul kabul etmemektedir. İşte Buhârî 'nin kitabını tercih ettiren bu mezheptir. Ama M ü s 1 i m'in aleyhine de hüküm veremeyiz.
Filhakika güzel bir faideyi Müslim kendine has olarak ibda' etmiştir ki, o da kitabının kullanış cihetinden kolay olmasıdır. Zira Müs1im her hadîsi lâyık olduğu bir yere koymuş; o hadîsin beğendiği ve zikretmek istediği bütün tariklerini orada toplamış; müteaddid isnadları ile çeşitli lâfızlarını orada zikretmiştir. Bu suretle, öğrenmek isteyene hadîsin bütün vecihlerini görmek ve onlardan faydalanmak kolaylaşır. Hem de Müs1im'in bütün tariklerden rivayet ettiği hadîslere kendisinde i'timad hasıl olur.
Buhârî öyle değildir. O bu çeşitli vecihleri, bir birinden uzak ayrı bâblarda zikreder. Bir çoklarını da zikri evlâ olduğu hatıra gelen bâb-lardan başka yerlerde rivayet eder. Buna sebep Buhârî'nin o hadisden anladığı bir inceliktir. Fakat okuyan için o hadîsin bütün tariklerini bir artıya toplamak ve Buhârî 'nin o hadîse dair zikrettiği bütün tariklere i'timad hasıl etmek güç olur. Müteehhirîn hadîs hafızlarından bir çoklarının bu hususda yanılarak Buhar î'nin sahihinde hatıra gelmeyen yerlerde bulunan bir çok hadîsleri onun rivayet etmediğini söylediklerim gördüm. Allah u a'lem. Sahîh-İ Müslim'in fazileti hakkında söylenenlerden biri de Nisabor Hafızlarından biri olan Mekkîb. Abdan 'dan rivâyeten bize gelen şu haberdir: Mekkî demiş ki: «Müslim b. el-Haccâc (ladiyallahu anh) 'ı: Ehl-i hadîs 200 sene hadis yazsalar dönüp dolaşıp baş v/racakları yer yine şu müsned (yani kendi sahihi) dir derken işittim» yine M e k k i şunu söylemiş: « Müs1imi: Şu kitabımı Ebu Zür'ate'r-Râzi'ye arzettim; hangi hadîsin illeti olduğuna işaret etti ise, onu bıraktım; hangisi için sahihtir, illeti yoktur; dedi ise onu tahric ettim; derken işittim.»
Başkaları, Hafız Ebu Bekir el-Hatib el-Bağdâdî (292-363) nin Müslim (Rahimehuliah) 'a isnadla rivayet ettiği şu sözü naklederler, «Bu müsned-i sahihi, dinlenmiş üç yüz bin hadisden seçtim» demiş.

Sahih hadîs hakkında bazı mütâlea ve ihtilâflar.

İmam Ebu Amr İbni's-Salâh (577-643) demiştir ki : «Müslim (Radiyalhhu anh) sahihinde, bir hadîsin isnad i'tibârüe başından sonuna kadar mu'temed ra'vinin mu'temed râviden nakli sûretile muttasıl olmasını, şüzüz ve illeti bulunmamasını şart koşmuştur. Sahih hadîsin ta'rifi de budur. Binaenaleyh bu şartları haiz olan her hadîs, ehl-i hadîs arasında hilâfsız sahihtir.

Sahîh olup olmadığında ihtilâf ettikleri hadîslere gelince:

Bazan ihtilâflarına sebep, bu şartlardan birinin bulunmaması olur. O şartın, şart olup olmadığında da aralarında hilaf vrdır. Nitekim râvilerden bazılarının hâli mestur (yani kapalı) yahud hadîs mürsel olduğunda hâl böyledir. Bazan da ihtilâflarına sebeb bir hadîsde bütün şartlar meveud mudur yoksa bazıları yokmudur; meselesidir. İhtilâf babında en ziyade göze çarpan budur. Meselâ hadîsin râvileri arasında sahihin şartını haiz olup olmadığı ihtilaflı birinin bulunması bu kabildendir.
Bir hadîsin bütün râvileri sika (mu'temed) oîur; fakat aralarında meselâ Ebu'z-Zübeyr-i Mekkî yahud Süheyl b. Ebî Salih veya el-AH' b Abdirrahman yahut Ham-m â d b. Selem'e gibi biri bulunursa o hadis hakkında «Müslim'in şartı üzere sahîh Buhârî'nin şartına göre sahîh değil» derler. Çünkü mezkûr zevat Müs1im'e göre bütün mu'teber şartları haizdirler. Fakat Buhârî 'ye göre bu şartlar onlarda sabit değildir. Buhârî'nin, îbni Abbas mevlâsı İkrim'e ile İshâk b. Muhammed el-Ferevî, Amr b. Merzûk ve başkalarından tahric ettiği hadîslerde de hâl böyledir. Bunlarla Buharı ihticâc etmiş; Müslim ihticâc etmemiştir.
Hâkim Ebû Abdillâh (Hafız Nisâbûrî) (321-405) (el-Med-hal ilâ ma'rifeti'l-müstedrek) nam kitabında şunları söylüyor : «Buhar î'nin El-Câmiu's-Sahîh de hadîslerini tahric ettiği, Müslim'in ise kendilerinden t,ahricde bulunmadığı zevatın sayısı 434; Müs1im'in EI-Müsnedü's-Sahîh de kendilerile ihticâc ettiği, Buhârî'nin ise El-Câmiu's-Sahîh'de hiç biriyle ihticâcda bulunmadığı zevatın sayısı 625 şeyhtir; Aîlau a'îem.
Müslim (Rahimehullah)'in Sahihinde «Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn) 'in namazının sıfatı» babında; «Bence sahih olan her şeyi buraya (Yani Sahihime) koymuş değilim; ben buraya ancak ulemanın ittifak ettikleri hadîsleri koydum.» demesi müşküdir. Zira Müslim sahihine bir çok ihtilaflı hadîsleri koymuştur. Bu hadîsler yukarıda bahsettiğimiz zevatla zikretmediğimiz bir takım kimseler tarafından rivayet edilmiştir ki, ^hadîslerinin sahîh olup olmadığı ihtilaflıdır.

Müşkilin cevâbı iki suretledir:

Birincisi: Müs1im'in bu sözden maksadı, kitabına ancak bilittifak sahîh şartlarını haiz olan hadîsleri koyduğunu anlatmaktır. Velev ki bazılarına göre bazı hadîslerde bütün şartların mevcudiyeti zahir olmasın.
İkincisi: Müs1im'in muradı, mu'temed râvîlerin metin veya senedinde ihtilâf ettikleri hadisleri kitabına almadığını anlatmaktır. Yoksa bu sözle ulemanın bazı râviler hakkında mevsuk mudur değil midir?
şeklindeki ihtilâflarım kasdetmemiştir.
Müs1im'in sözünden anlaşılan da budur. Çünkü Müs1ini bu sözü kendisine;
Ebu Hüreyr e'nin:
«İmam okuduğu zaman siz susun» hadîsi sahîh midir? diye sorulduğu zaman söylemiş ve;
«O hadîs bence sahihtir.» demiş.
«Öyle ise onu niçin buraya koymadın?» denilince bahsi geçen sözü ile cevap vermiştir. Bununla beraber Müs1im 'in kitabı isnadında' veya metninde ihtilâf olunmuş hadîsler de ihtiva etmektedir. Zira bunlar Müs1im'e göre sahihtirler. Bu hususta ya Müslim bu şarttan zühul etmiş; yahud başka bir sebeb olmalıdır. Ben istidrâk ve tâ'lîiimi yaptım.» Hâkimin sözü burada biter.

Talik Hakkında

İmam Ebü Amr İbni's-Salâh (577-643)ın beyanına göre:
Buharı ile Müs1im'in sahihlerinde munkati suretinde görülen hadîsler, sahîh derecesinden çıkarak zaif derecesine inme hususunda hakiki munkatıa iltihak etmiş değillerdir. Bu nevî rivayetlere talik derler. Onlara bu adı veren, İmam Ebu'l-Hasen Dârekutni olmuştur. Ayni ismi; «El-ccm'u beyne's-Sahihayn» nâm eserinde H u-meydi zikrettiği gibi ondan başka mağriblüer de kullanmışlardır.
Talik, Buhârî'nin ki>buda pek çok, Müs1im'in kitabında pek azdır. Buhârî ile Müslim kendisinden munkati surette hadîs rivayet ettikleri zât o hadîsi muhakkak söylediği veya rivayet ettiği, İsnâd dahi şarta uygun olarak muttasıl bulunduğu cihetle taliki cezm sîgasile yaparlar da meselâ: «Zührî filândan rivayet etti» diyerek hadîsin sahih olan isnadını zikrederlerse kitaplarının hâli o hadîsin onlarca sahîh olmasını gerektirir.
Buhârî ile Müs1im'in zikrettikleri bir râviden, o râviyi ta-nıtamıyan mübhem bir sözle, hüccet saydıkları temel bir hadîsi rivayet etmeleri de ayni hükümdedir. Meselâ : «Ulemâmızdan biri bana tahdis eyledi» gibi kaili belli olmayan sözler bu cümledendir.
Hafız Ebu Ali el-Gassânî el-Ceyyânî Müslim'in kitabında rivayet ettiği hadîsler arasında on dört yerde inkitâ vâki olduğunu söylemiştir. Mezkûr inkitâlar:
1- Teyemmüm,
2- Namaz,
3- Tekbir ilet kırâet arasında sükût,
4- Cenaze,
5- Cevaih,
6- İhtikâr,
7- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sıfatı,
8- Fezâil,
9- Kader,
10- Orta namaz,
11- Recim,
12- İmare bahislerindedirler.
Maamâfih bunların iki danesi başka yerlerde mevsul olarak da rivayet edildiği için munkatı hadîslerin sayısı, on ikiye iner. Zaten Sahîh-i Müslim'deki munkatı hadîslerin hepsi başka yerlerde muttasıl olarak rivayet olunmuşlardır. Bu cihet hadîs ulemasının malûmu olduğundan İmam Müslim bir takım zaif râvilerden de hadîs rivayet etmiştir. Çünkü aynı hadîslerin mu'temed ve mevsuk râviler tarafmdanda rivayet olunduğunu ulema bilirler. Müslim buna itimâd ettiği için o hadîsleri zaif râvilerden almakta bir beis görmemiştir. Binaenaleyh bu gibi rivayetler Müslim hadîslerini sahîh olmakdan çıkarmazlar. Onlar muhtelif cihetlerden mevsul ve sahihtirler.
îbni Salâh (577-643) Buharı 'nin «filân dedi; filân rivayet etti» gibi cezim sığaları ile yaptığı talikleri için de ayni şeyi söylüyor; ve diyor ki: «Böyle şeyleri hadisin sıhhatma zarar veren bir inkıta sayan Ebu Muhammed İbni Hazm-i Zahirî isabetsizdik etmiş; ve lehviyyâtı mubah sayan fâsid mezhebini tutturmak için bunlara saplanarak eğlence ve çalgıların haram kılınması hususunda hiç bir sahîh hadîs bulunmadığına kail olmuş; Ebu Âmir yahud Ebu Mâ1ik-i Eşarî'nin Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği
«Ümmetim içinde ipeği, şarabı ve çalgıları helâl sayacak bir takım kimseler mutlaka bulunacaktır...» hadîsine cevab vererek mezkûr hadîsi her ne kadar Buhârî tahric etmiş olsa da onun sahih olmadığını, çünkü Buhârî'nin onun hakkında :
«Hişam b. Ammâr şöyle dedi...» diyerek hadîsi isnadiyle beyân ettiğini; halbuki hadîsin Buhârî ile Hişam arasında munkatı olduğunu iddiada bulunmuştur. İbni Hazm'in bu yaptığı bir kaç(ve-cihten hatâdır. Şöyleki:
1- Buhârî Hişâm'la görüştüğü ve ondan hadîs dinlediği cinetle burada askı inkıta yoktur. «Ulûmu'I-Hadîs» adlı kitabımızda da beyan ettiğimiz vecihle bir kimsenin Râvi ile görüşüb ondan hadîs dinlediği tahakkuk ederse tedlisten salim kalmak şartile, o Râviden rivayet ettiği bütün hadisler hangi lâfızla olursa olsun ondan işittiğine hamledilir. Nasıl ki Sahâbinin: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu» demesi aksi sabit olmadıkça hadîsi ondan işittiğine hamlolunur. Sair lâfızlar hakkında da hüküm budur.
2- Aynen bu hadîsin sarahaten bu lâfızla Buhârî 'den başkaları tarafından muttasıl olarak rivayet edildiği malûmdur.
3- Bu her ne kadar inkıta da olsa Buhârî ile Müs1im'in Sahîhlerindeki inkıta zararlı bir inkıta sayılmaz. Çünkü onların âdetleri ve şartları malûmdur. Bu hadîsi bilhassa sahîh hadîsler için tahsis ettikleri bir kitapta zikretmelerinin mânası da bellidir. Şu halde hadîs sübût bulmuş olmasa onun hakkında bu derece kesin söz edemezlerdi. Başkalarının yaptığı inkıta veya irsal böyle değildir.
Bütün bunlar kesin sözle yapılan muallak hadîsler hakkındadır. Cezm yani kesinlik bildiren siga ile yapmazlar da meselâ: «Filândan rivayet olundu» yahud «Filândan naklolundu» veya «bu bâbta filândan rivayet vardır.» gibi gevşek tâbirler kullanırlarsa o hadîs yukarıda zikrettiğimiz talik hükmünde değildir. Lâkin Buhârî ile Müslim 'den birinin rivayeti olduğu için o hadîse yine de-gönül yatar...»
İbni Salâh'm sözleri burada bitti.
İbni Salâh <577-643> Buhârî ve Müslim had'slerini ümmetin kabul ile telâkki ettiğine bakarak bilhassa her ikisinin ittifakla ^kitaplarına aldıkları hadîsler hakkında: «İlm-i nazarî ifâde ederler; Üim ifâde etmekde ilrn-i nazarî, mütevâtir gibidir; şu var ki mütevâtir ilm-i zarurî, ümmetin kabulü ise ilm-i nazarî İfâde eder.» demiş; bir zamanlar Müttcfekun Aleyh yani Buhârî ile Müs1im'in ittifakla rivayet ettikleri hadislerin zan ifâde ettiğine meyyal görünmüş İken sonraları bu görüşün hatâ olduğunu anlamış ve bunların zan değil, kati ilim ifâde ettiğine kail olmuş; doğrusunun bu olduğunu söylemiştir. Ancak ekseri ulemâya ve rnuhakkıklara göre bu.mütalea biraz mübalâğalı görülmüştür. Çünkü Sahîhaynin mütevâtir olmayan hadîsleri katı hüküm değil, zan ifâde ederler. Bunun sebebi de Haber-i Vâhid olmalardır. Haber-i Vâhid ancak zan ifâde eder. Bu hususda Şeyheyn ile başkalarının farkı yoktur. Ümmetin kabulü bize ancak amelin vücubunu ifade eder. Yani Buhârî ve Müslim hadîsleri ile amel etmek vacib olur. Bu cihet bilittifak böyledir. Haber-i Vâhid hadîslerin scnedleri sahîh olduktan sonra hangi kitapta bulunurlarsa bulunsunlar onlarla amel etmek gerekir. Sahîheynin başka kitaplardan ayrıldıkları cihet onlarda bulunan hadîsleri hiç düşünmeden mutlak surette; başkalarının hadîslerini ise; ted-kikten sonra kabul icabetmesindedir. Sahîheyn hadîslerini ümmetin ittifakla kabul etmesi onlarda bulunan hadîslerin yüzde yüz Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Se//em).'in sözleri olduğu mânasına gelmez. Bundan dolayı İbni Salâh'a şiddetle hücum edenler olmuştur.
Sahîhey n'in ihtiva ettiği hadîsler hakkmda İbni Salâh (577-643) şunları söylemiştir: «Bize Ebu Kureyb 'den rivayet olundu. Demiş ki: Ebu Zür'ate'er-Râzî 'nin yanında idim. Derken Müslim b. el-Haccâc geldi ve ona selâm vererek bir müddet oturdu. Müzâkere ettiler. Gitmek için kalktığı zaman ben Ebu Zür'aya:
Sahih adlı kitapda dört bin hadis toplayan bu zât mıdır? dedim.
Ebu Zür'a; geri kalanını kime bıraktı? dedi.
İbni Salâh (577-643) diyor ki: Ebu Ziir'a (-164) bununla Müs1im'in kitabında mükerrersiz olarak dört bin asıl hadîs bulunduğunu

anlatmak istemiştir. Buhârî'nin kitabı için dahî mükerrerleri hariç, dört bin hadîs; mükerrerleri ile birlikte 7275 hadîs ihtiva ettiğini söylemiştir.»
İmam Müslim kitabını bâblara ayırmıştır. Ancak kitabın hacmi büyümesin diye bâblann tercümelerini (izahlarım) yapmamıştır. Ulernâdan bazıları onun namına iyi kötü bunu da yapmışlardır.
İmam Nevevî (631-676) nin Müslim şerhindeki beyanına göre; Müslim (Rahimehullah) kitabjnda son derece ihtiyat, titizlik, verâ ve ilim yolunu tutmuştur. Bu onun ne derece ilim, takva ve kemâlat sahibi olduğunu gösterir. Onun gibi hadîs ilminin bütün inceliklerine vâkıf bir imam asırlar boyunca nâdir yetişir. Allah ondan razı olsun ve garîk-ı rahmet eylesin.
Onun hakikati halini ancak ehliyetli ulama anlayabilir. Bu da hadîs ilminin muhtaç olduğu: Fıkıh, Usul-i Fıkıh, Kelâm, Arahiyât, İhn-i Rical, İlm-i Esânirî ve Tarih gibi ilimleri bilmekle, hadîs ulemasının meclislerine devam ederek onlarla mubâhasede bulunmak iyi düşünmek, zekî olmak uyanık davranmak ve çok çalışmak gibi şeylerle mümkün olur.
Hazret-i İmamın hadîs rivayeti hususunda gösterdiği harikulade dikkat ve titizliğe aşağıdaki misâller şahiddir:
1- İmam Müslim <204-261) hadîs rivayetinde «haddesenâ» ile «ahberanâ» ifâdeleri arasında fark görür. «Haddesenâ» ~ bize hadîs rivayet etti. Yani hadis söyledi; ahberâna: bize haber verdi; mânalannadır. Müslim'e göre «haddesenâ» tâbiri ancak üstadından işittiği hadîsler hakkmda kullanılabilir. Eğer râvi bir hadîsi kendisi okuyarak üstadına dinletmişse o hadîsi rivayet ederken «ahberanâ» demelidir. Rivayet hususunda hemen hemen bütün şark ulemasının mezhebi budur. M u h a m -med b. el-Hasen-i Mısrî, adedleri sayılamayacak kadar çok olan hadîs ulemasının da ekseriyetle buna kaail olduğunu söylemiştir. îbni Cüreyc (-150), Evzâî (88-157), ibni Vehb ve Nesaî (215-303) nin mezhebi de bu olduğu rivayet edilmiştir. Hâsılı hadîs uleması arasında en 2iyade bu mezhep şuyû bulmuştur.
Bununla beraber ulemadan bir çok zevata göre üstada okunan hadîs için «haddesenâ» ve «ahberanâ» tâbirlerini kullanmak caizdir. Mütekad-dimin ulemadan : Zührî (50-124) İmam Mâlik (93-179), Süfyân b. Uyeyne (194-256) ile hadîs imamlarından bir cemaatin ve ekseriyetle Hicaz ve Küre ulemasının mezhebi budur. Bazılarına göre râ-vinin üstadına okuduğu hadîsde «Haddesenâ» ve «ahberanâ» lâfızları kullanılamaz. İbni'l-Mubârek (118-181) Ahmed b. Hanbel (164-241) ve meşhur kavline göre, Nesâî (215-303) nin mezhebi de budur.
2- İmam Müslim (204-261) râvilerin çeşitli lâfızlarını oldukları gibi zabtetmeğe çok dikkat göstermiştir. Meselâ bir hadîs iki râvi tarafından rivayet olunmuşsa lâfzının hangisine aid olduğunu beyan eder ve : «Haddesenâ fulâmm ve filânım ve'l lâfzu lifulânîn» yani: «Bize filânla filân haber verdiler; hadîsin lâfzı filâna aidtir.» der. Keza râvilerden biri konuşmuşsa «dedi» ikisi birden söylemişlerse «ikisi dedi» tâbirlerini kullanır, Râvilerin rivayetleri arasında bir harf farkı dahi olsa onu gösterir. Hâvinin sıfatını, nesebini vesaireyi beyan eder.
3- İmam Müslim (204-261) Hemmâm b. Müneb-bih'in Hz. Ebu Hüreyre 'den rivâyeten yazdığı sahifeyi incelemiştir. Çünkü bu gibi sahife ve cüzlerdeki hadîsler hep ayni isnadla rivayet olunmuşlarsa birinin isnadı, hadîsin başına yazılır; diğer hadîsler de isnad tekrarlanmaz «ResulüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle bu yurdu» denilerek hadîs rivayet edilir. Halbuki ayrı ayrı her hadîsin başın da isnadını tekrarlamadan ilk hadîsin başındaki isnad atıf sûretile rivayetti bulunmanın caiz olup olmadığı ulema arasında ihtilaflı bir meseledii Vekî' b. e1-Cerrâh «177-197), Yahya b. Maîn (156-233 ve Ebu Bekis îsmâî1î (277-371) ve ekseri ulemaya göre caizdi) Çünkü sonraki hadîsleri ilk hadîsin üzerine atfetmekle onun başındaki is nâd her hadîsde tekrarlanmış gibi olur. Üstad Ebu îshâk-İsferâînî'ye göre caiz değildir. Binaenaleyh bu şekilde hadîs dinleye kimsenin keyfiyeti beyân etmesi lâzım gelir. İşte Müslim fRalvmehulla) takvasından, ihtiyat ve titizliğinden dolayı bu yolu tutmuştur.
4- Müslim: «Bize Abdullah b. Meslcrae haber verdi.» Dedi k «Bize Süleyman (yani İbni BilâP haber verdi; o da Yahya'dan (ki Said oğludur) işitmiş...» tarzındaki isnadlara çok dikkat göstermiş; Sü1eyman b. Bilâl, Yahya b. Said deyivermemiştir. Çunku vâyet zincirinde bu isimler babalarına nisbet edilmemişlerdir. Kendisi t balarına nisbetle söylese üstadından o şekilde aldığını haber vermiş oh Halbuki üstadından o şekilde işitmemiştir.
5- Rivayet yollarında kısaltma ve kısacık güzel bir ibare ile isnadnştirme hususunda son derece ihtiyat göstermiştir.
6- Hadisleri pek güzel tertib ve tensik etmiştir.
İmam Müslim (204-261) Sahihinin mukaddemesinde hadîsleri üç [ısma ayırdığını söyler :
1- Bellediğini sağlam, belleyen hafızaların rivayet ettiği hadisler.
2- Halleri kapalı, belleyiş ve sağlamlıkda orta derecede bulunanla-\m'.rivayet ettiği hadisler.
3- Zaîf ve metruk kimselerin rivayet ettiği hadîsler. Bu kısımlardan birinciyi bitirdikten sonra ikinciye geçtiğini, fakat içüncüye itimâd etmediğini kaydeder.
Müs1im'in bu taksimden neyi kasdettiği ulema arasında ihtilâflı-ur. Ebu Abdillâh el-Hâkim (321-405) ile arkadaşı Ebu Bekir Beyhakî (384-458) ye göre Müslim birinci kısmı yazdıktan sonra vefat etmiş, ikinci kısmı yazamamıştır. Kaadi Iyaz (476-544) liyor ki: «Bu, ulemâ ve nâsın el-Hakim Ebu Abdillâh 'dan ıîarak ona uydukları bir şeydir; amma aklını çalıştıran ve taklidle mu-:ayyed olmayan için mesele öyle değildir. Çünkü Müs1im'in kitabına [bakarsan hadîsi —kendisinin söylediği vecîhle— râvileri itibârîîe üç kısa ayırdığını görürsün. Birinci kısımda hafızların hadîsleri yer aldığını |o bitti mi arkasından halleri kapalı; doğru söyleyen ehl-i ilim insanlar olmakla beraber mükemmellik ve muhkemlikle vasıflanamayan zevatın hadislerini zikrettiğini söyler. Bundan sonra da ulemanın ittifakla veya ekseriyetle müttehem saydıkları kimselerin hadîslerini terk ettiğine; bazısının sağlam bazısının müttehem kabul ettikleri kimselerin hadîslerini de kabul etmediği için bu kitapda onları zikretmediğine işarette bulunur.
Görürsün ki Müslim, kitabının bâblannda ilk iki tabakanın hadîslerini zikretmiş; ve ikinci tabakanın isnadlarını birinciye tâbi kılarak onu ya istişhâd yolu ile yahud birincilerden kimse bulamadığı zaman dere etmiştir. Haklarında bir takımlarının söz ettiği, diğerlerinin tezkiyede bulunduğu zevatı bildirmiş; ve böyle kimisi zaîf, kimisi bidâtçıılkîa müttehem kimselerden hadîs de tahriç etmiştir. Euhârî de öyle yapmıştır. Binaenaleyh bence Müslim, söylediği üç tabakayı da söylediği şekilde kitabına almış; kitabında onları tertib etmiş taksiminde de bunu açıklamıştır. Dördüncü tabakayı ise söylediği vecihle kitabından çıkarmıştır. Şu hâlde Hâkim te'vîlde bulunarak, onun her tabaka ricali için ayrı bir kitab tahsis etmek ve o tabakaya mahsus hadîsleri hassaten orada zikretmek istediğini anlamış oluyor. Halbuki mesele öyle değildir. Müslim'in maksadı telifinden de anlaşıldığı vecihl* bütün tabakalı. ı bâblarda toplayarak her iki tabakanın hadislerini kitabına almak ve buna birinci tabakadan başlamak, sonra ikinci tabakayı istişhâd ve itbâ yolu ile zikretmek, böylece üç kısmın bütün dökümünü yapmaktır.
Müs1im'in üç tabaka ile hafızları ve onlardan sonra gelenleri kas-detmiş olması da ihtimal dahilindedir. Bu takdirde atılan üçüncü tabaka olmuş olur.
Müs1im'in söylediği ve kitabına alacağını vâdettiği hadîs illetleri meselesi de böyledir. Müslim onları bâblarındaki yerlerinde zikretmiş; mürsel ve müsned olmak gibi isnada aid ihtilâflarla ziyade ve noksandan ibaret olan bu illetleri beyan etmiş; tashif yapanların tashiflerini anlatmıştır. Bunlar onun telifinden maksadı ne ise; onu yaptığına ve kitabına dere etmek vadinde bulunduğu şeyleri kitabına aldığına

delildir.» Kaadi Iyaz 'in sözü burada sona erdi. Dârekutnî (306-385) ile diğer bazı ulema bir takım hadîslerin tamamile Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğu ve onların râvilerinden Sahîheyn'de hadîsler bulunduğu halde neden Sahîheyn'e alınmadıklarına itirazla Şeyheyn'i ilzam etmek istemişîerse de hakikatte bu ilzam lâzım gelmez. Çünkü Şeyheyn bütün sahîh hadîsleri kitaplarına almayı iltizam etmemişlerdir. Hatta bunu açıkça söyledikleri sübut bulmuştur. Onların kitaplarını tasniften maksatları, bir kısım sahîh hadîslerden müteşekkil birer mecmua meydana getirmektir. Nitekim fıkıh yazan bir musannif de bütün fıkıh meselelerini değil, bir takım fıkhı meseleleri bir araya toplar. Lâkin Şeyheyn'in terk ettikleri yahud birinin tahric etmediği bir hadîs, isnadı sahîh olmakla beraber o bâbta asıl olur da başka hiç bir eşini veya onun yerini tutacak bir hadîs dahi tahric etmemişlerse bunu, o hadîsin bir illetini buldukları-, na hamletmek gerekir. Unutarak veya bahsi uzatmamak kasdile terk etmiş olmaları da bîr ihtimaldir.
İmam Müslim'in, Sahîhin'de ikinci tabakadan zaif ve orta halli bir takım râvilerden hadîs rivayet etmiş olmasını bazıları ayıblamak istemişlerdir. Fakat bu hususta Müs1im'e hiç bir kusur isnad edilemez. Böylelerine dört vecihle cevap verildiğini İbni Salâh (577-643) kaydediyor. Şöyle ki:
1- Başkalarının zaif gördüğü râvi, Müs1im'e göre mevsuk olabilir. Vakıa Cerh ile Tâdil karşılaşırlarsa Cerh tarafı tercih edilirse de bu kaide Cerh sebebinin açıklanmasıyla mukâyyeddir. Aksi takdirde Cerh zaten kabul edilmez. Hatîb Bağdadî (392-463) ile başkalarının beyanına göre Buhârî, Müslim ve Ebu Davud (202-275) un kendilerinden hadîs rivayet ettikleri bazı râviler başkaları tarafından ta'n olunarak zaif görülmüşlerse de bu hâl tefsir olunmayan ta'na hamledil-miştir.
2- Müslim (204-261) zaif râvilerden mütâbeât ve şevâhid denilen hadîsleri rivayet etmiştir. Esas hadîsleri onlardan rivayet etmemiştir. Yani evvelâ esas hadîsi tertemiz bir isnadla mevsuk râvilerden rivayet eder; sonra o hadîsi başka bir veya bir kaç isnadla şâhid olarak getirir, işte bu şâhid rivayetin bazı râvileri zaif olabilir. Zaten ikinci rivayet ya birinciyi te'kid yahud bir ziyadeyi hâvi olduğu için getirilmiştir. Ebu Abdillah el-Hâkim (321-405) dahi istişhad için zaif râvilerden hadîs rivayet etmiş; ve bunun bir Özür sayılmasını dilemiştir.
3- Müslim (204-261) in kendisinden hadîs rivayet ettiği râviyo zaiflik sonradan arız olmuştur. Bu hal onun evvelden rivayet ettiği hadîslere dokunmaz. Nitekim Hâkim (321-405) in beyanına göre; hadis râ-vîlerinden Ahmed b. Abdirrahman b.Vehb'e 150 tarihinden sonra hafıza zaifliği arız olarak rivayetleri karıştırmağa başlamışsa da bu tarih İmam Müslim Mısır'dan çıktıktan sonraya tesadüf etmiştir. Binaenaleyh daha önceden ondan rivâyeten kitabına yazdığı hadîslerle istidlal edilebilir.
4- Hadis Müslim 'de mevsuk râviler tarafından nazil isnadla rivayet edilmişken, isnadı zaif olan diğer bir şahsın âli isnadını almış; ve sözü uzatmamak için nazil isnadı zikretmemiş, meseleyi ulemanın bilmesini kâfi görmüştür. Nitekim özür dilediği İmam Müslim 'den nassan rivayet olunmuştur. Fakat bu hareket onun âdetine muhaliftir. Çünkü Müs1im'in âdeti: evvelâ mevsuk râviierin hadîsini zikretmek. Sonra zaiflerin rivayetini ona tabî kılmaktır. Bunu o anda kalbine gelen bir neşatsızlik saikasiyle yaptığı tahmin ediliyor.

Sahîh Hadîs ve Nevileri.

Ulemanın beyanlarına göre hadîs: sahîh, hasen ve zaif olmak üzere üç kısımdır. Bu üç kısmın da nevileri vardır.
Sahîh : Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Seüem)'e muttasıl senedle ulaşan, adalet ve zabıt sahibi râviler tarafından rivayet edilen, şâzz ve muallel de olmayan hadîstir. Bu tarif ittifâkîdir. Mezkûr şartlardan bazısı bulunmazsa hadîsin sahîh olup olmayacağında ihtilâf vakî olmuştur. Şafîîlerden Hattâbî (319-388) diyor kî: «Hadîs ulemasına göre hadîs üç kısımdır: sahîh, hasen, sakîm.
Sahîh: Senedi muttasıl, râvileri âdil olan hadîstir.
Hasen: Muharrici belli ve ricali meşhur olan hadîstir. Ki ekseriyetle hadîsin mihveri budur. Umumiyetle fukahanın ele aldığı ve ekseri ulemanın kabul ettiği hadîs de budur.
Sakîm üç tabakadır: Bunların en kötüsü mevzu hadîsdir. Ondan sonra bir derece iyi maklüb, daha sonra meçhul gelir.»
Hâkim (321-405) dahi «EMktil» adlı kitabında şunları söylemiştir:
'Hadîsin sahîh olanı on kısımdır. Bunların beşi ittifakı, beşi de ihtilaflıdır. İttifakı olanların :
Birincisi: Buhârî ile Müslim'in ihtiyar ettikleri kısımdır. Sahihin birinci derecesi bu olup bir hadîsi Resulüîlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den en az iki mevsuk râvisi olan meşhur bir sahâbînin rivayet etmesi, ondan da yine en az iki mevsuk râvîsi olan meşhur bir tâbinin rivayet etmesi, ondan dahi ayni şartla tebe-i tâbînden meşhur bir hafızın rivayette bulunması ve sair asırlarda da ayni minval üzere devam etmesidir. Bu şartla rivayet olunan hadîslerin adedi on bini bulmaz.
İkinci kısımda birinci gibidir. Yalnız onun sahâbî olan râvisinin bir tek râvisi vardır.
Üçüncü kısım dahi birinci gibi ise de onun tabiînden olan râvisinin bir tek râvisi vardır.
Dördüncü kısım: Mevsuk ve âdil râviierin rivayet ettikleri ferd ve garib hadîslerdir.
Beşinci kısım: Hadîs imamlarından bir cemaatin babalarından, onların da dedelerinden rivayet ettikleri fakat babalarının dedelerinden rivayetleri tevatür derecesine varamayıp yalnız kendilerininki mütevâtir olan hadîslerdir. Amr b. Şuayb'm babasından onun da dedesinden rivayeti ile Behz b. Haki m'in babasından onun da dedesinden rivayeti ve keza İyâs b. Muâviye 'nin babasından onun da dedesinden rivayetleri gibi. Mezkûr zevatın dedeleri sahâbe-i kiramdan, kendileri ise sikaattandırlar.
Bu beş kısım hadîs imamlarının kitaplarında tahric edilmiş olup birinci kısımdan maadasından Sahîheyn'de bir tek hadîs dahî tahric edil-memişse de bunlarla yine de ihticâc olunur.
İhtilaflı olan beş kısmın içinde:
1) Mürseller,
2) Şeyhinden dinlediğini söylemeyen müdellislerra hadîsleri,
3) Bâzı mevsuk râvilerin müsned bir takım mevsuk zevatın da mür-sel olarak rivayet ettikleri hadîsler,
4) Hafız olmayan mevsuk âlimlerin rivayetleri,
5) Doğru söyleyen ehl-i bidatin rivayetleri vardır.»
Ebu Ali el-gassâni el-Ceyyânî (-598) ye göre hadîs nakledenler yedi tabakadır. Bunların üçü makbul, üçü metruk, biri de ihtilaflıdır.
Birinci tahaka: Hadîs İmamları ve hafızlarıdır. Bunlar muhaliflerine karşı hüccettirler. Münferid olarak yaptıkları rivayetleri de makbuldür.
İkinci tabaka: Hıfz ve zahit hususunda birincilerden aşağıdır. Bâzı rivayetlerinde kendilerine vehim ve hata arız olmuştur. Bununla beraber ekseriyetle hadîsleri sahihtir. Hataya düştükleri hadîs birinci tabakanın rivayetine bakılarak tashih edilir. Bunlar birinci tabakaya lâhiktirler.
Üçüncü tabaka: Taşkınlarından olmamak şartile bictât fırkalarından birinin mezhebine sülük edenlerdir. Bunların hadisleri sahih ve doğru söyledikleri sabit, vehimleri de az olmak şartıyla rivayetleri makbuldür.

İşte bu üç tabakanın rivayetlerini hadîs uleması kabul etmiştir, hadîs nakli bunlarla kaimdir.
Ulemanın itibardan düşürdükleri üç tabakaya gelince : Bunların;
Birincisi: Yalancılık ve hadis uydurmakla lekelenenlerdir. İkinci tabaka: Vehim ve hatası fazla olanlar;
Üçüncüsü de aşırı derece bidâtçı olup bidâtçılık propagandası yapan ve rivayetleri değiştirerek kendilerine hüccet olacak ziyadeler katanlardır.
Yedinci tahaka: Meçhullerdir. Bunlar münferid rivayetlerde bulunmuş; fakat o rivayetlerin mütâbâlarmı getirememişlerdir. Böylelerini bazı ulema kabul etmiş; diğerleri kabulden çekinmişlerdir.» Ceyyânî'nin beyanatı burada sona erdi.
Ancak taşkınlık göstermeyen ve bidat propagandası yapmıyan ehl-i bidat hakkındaki beyanını İmam Nevevî (631-676) mutlak olarak kabul etmiyor; ve gerek hafif gerekse şiddetli bütün bidâtçılar hakkında meşhur hilaf olduğunu söylüyor.
Meçhul de üç kısımdır :
1) Adaleti hem zahiren hem bâtınen meçhul,
2) Zahiren âdil fakat bâtınen adaleti meçhul — ki buna mestur denir. —
3) Meçhu'lül-ayn.
Bunlardan birinci kısım ile cumhur-u ulemaya göre ihticâc edilemez. Diğer iki kısım ricali ile muhakkik ulemanın bir çokları ihticâc etmişlerdir.
Hâkim (321-405): «Yalnız bir râvisi olan kimse Buhârî ve Müslım'in şartına giremez.» demişse de hadîs imamları bunun hata olduğunu beyan etmiştir. Çünkü böyleîerinden hem Buharı hem Müslim hadîs tahric etmişlerdir. Meselâ: el-Müseyye b'ten yalnız oğlu S a i d rivayet ettiği halde onun hadîsini Buhârî ile Müslim ittifakla tahric etmişlerdir. Bunun emsali Sahîheynde çoktur.

Hasen Hadîs:

Hasenin Haitabî (319-338) tarafından yapılan tarifini yukarıda gördük. Burada da İmam Tirraizî (209-279) nin tarifini görelim. T i r mi zî'ye göre hasen: İsnadında Tnüttehem râvî bulunmayan ve şâzz olmayıp başka vecihden de rivayet edilen hadistir.
İbni Salâh (577-643) a göre hasen iki kısımdır.
Birincisi: İsnadı, ehliyeti tahahkuk etmemiş mestûru!l-hâl lâkin rivayetinde hatası çok olmayan, kasden yalan söylediği görülmeyen, fiskini mucib başka bir sebeb de bulunmayan râviden hâli kalmayan hadistir ki; bu hadîsin başka vecihten bir misli veya benzeri rivayet edilmek suretiyle metni malum olmalıdır.
İkincisi: Râvisi doğru söylemek ve emânetle meşhur olup belleyiş ve itkan hususunda sahih hadîs ricalinden noksanhğı bulunduğundan onlar derecesine varamayan, ancak yalnız başına rivayet ettiği hadîsi münker sayılan kimsenin halinden de üstün bir hale sahip olan hadistir.
İbni Salâh (577-643) diyor ki: «Tirmizî'nin sözü birinci kısma Ha11âbî'nin sözüde ikinci kısma dâhildir. Şu halde her biri kapalı gördüğü kısmı tarifle iktifa etmiş demektir. Her iki kısmında şüzuz ve illetten sâlîm olması mutlaka lâzımdır.»
Hasen hadîs her ne kadar sahîhdcn bir derece aşağı ise de hüccet olması hususunda o da'sahîh gibidir.

Zaif hadîs

Kendisinde sahih ve hasen hadislerin şartları bulunmayan hadîstir, buna sakim ve merdûd da denir. Zaif hadîsin: mevzu, maklup, şâzz, mün-ker, muallel, mudtarib ve saire bir çok nevileri vardır. Bu nevilerin hadîs ulemasmca mâruf bir takım ahkâm ve teferruatı vardır ki, bunları Hafız Ebu Amir İbnİ's-Salâh '-577-643) «Ulûmu'l-Hadîs» adlı kitabında pek güzel beyan etmiştir. Biz, mevzuumuzla sıkı sıkıya alâkaları olması ve kitabımızda sık sık isimleri geçmesi dolayısiyîe bunların kısacık tariflerini yapmayı ve bu münasebetle bazı İstılahları da burada göstermeyi faydadan hâli görmedik. Şöyle ki:
Bir hadîsin zaif olması ya senedinde ittisal bulunmadığından yahuc râvilerinden birine ta'n edildiğinden ileri gelir. İttisal bulunmamaklar murâd: Senedden bazı râvilerî düşürmek suretiyle râvi zincirinin koparıl maşıdır. Bu yüzden zaif olan hadisler : «Muallâk, mürsel, mu'dal ve müdel Ies nevilerine ayrılır.
Hâviye ta'n (dokunmak) meselesine gelince: Hâvinin rivayetini red detmek için on sebep vardır. Bunların beşi râvinin adaletine, beşi d' zabtına aidtir ki, mecmuuna «matâini âşere» derler.
Adaletine dokunan sebebler : yalancılıkla itham edilmesi, fâsik olma sı, râvinin bilinmemesi ve bidâtçı olmasıdır.
Zabtına yani bellediğini muhafazasına dokunan sebepler: fazla yanıması, gafleti, vehme kapılması, mevsuk râvilere muhalefeti ve belleyişsi; ligidir.
Râviye ta'n sebebile zaif olan hadîsleri Hafız İbni Hacer-Askalânî (773-852) «Nuhbetü'İ-fiker» adlı eserinde şöyle sıralamıtır:
1- Mevzu, 2- Metruk, 3- Münker, 4- Muallel, 5- Müdrec, 6- Mak. L 7- Muztarib, 8- Müsahhaf, 9- Müharref, 10- Şâzz.
Bazıları senedin inkıtaı sebebiyle zaif olan hadîsleri zaiflikteki şid-R; ve ehveniyet itibariyle tertib etmiş ve: «bunların en zaifi mü'dal, on-pı biraz daha ehveni münkatî; daha ehveni mudelles, en hafifi mürsel-f.» demişlerdir.

Raviye Ta'n Sebebiyle Zaif Olan Hadisler

1- Mevzu: Kasden uydurulan yalan hadîstir. Buna (muhtelâk) dahi tniiir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sâdır olmayan bir so-h «o söyledi» demekten daha çirkin bir iftira ve yalan olamaz. Bu sebeple kdîs uyduran müfterilerin küfrüne kail olanlar vardır. Mevzu hadîsi riayet ve onunla amel etmek mutlak surette haramdır.
2- Metruk veya Matrûh: Hadîs hususunda yalan söylediği sabit ol-pamakîa beraber başka yerlerde yalancı tanınan bir kimsenin rivayet et-[ği hadîstir.
3- Münker: Zaif bir râviye ondan daha zaif râvinin muhalif olarak avâyet ettiği hadîstir. Fazla hatâ eden, fazla gaflet sahibinin ve fâsikin ri-râyet ettiği hadîse de münker denir.
4- Muallel: Râvisinin vehmi dolayısiyle ta'na sebeb olacak bir hatâ ile rivayet ettiği hadîstir. Mürsel veya münkatî bir hadîsi mevsulen Kvâyet etmek, merfuu mevkuf göstermek, sika olan râvinin yerine zaif r&vi zikretmek, hadîsin muallel olmasına sebebiyet veren hatalardır.
5- Müdrec: İçerisine râvinin kendi sözü karışan hadîstir. İdrâc ha-öîsin metninde olduğu gibi senedinde de olabilir. Metninde idrâc olan hadîse «müdrecü'l-metin» isnadında idrâc olana «müdrecu'l-isnâd» derler.

6- Maklûb: Kavilerin adlarını yahud hadîsin bazı lâfızlarını öne almak veya sona bırakmak suretiyle karıştırılarak rivayet edilen hadîstir.
7- Muztarib: Kirni bir vecihle kimi de râvilerin isimleri veya metnin ibaresi değiştirilerek evvelkine muhalif başka bir vecihle rivayet edilen ve rivayetlerin birini tercihe yarayacak bir sebebi bulunmayan hadîstir.
8 - Müsahhaf: Bir kelimesinin noktası değiştirilerek yanlış rivayet edilen hadîstir.
9- Müharref: Hareke değiştirmek suretiyle yanlış rivayet edilen hadîstir.
10- Şaza: Makbul bir râvinin kendisinden daha makbul olana muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir. Bu takdirde daha makbul olanın rivayetine «Mahfuz» derler.

Senedlerinde İttisal Bulunmadığı İçin Zaif Olan Hadisler

1- Muallak: Talik, senedin başından yani şeyhinden başlamak suretiyle bir veya arka arkaya bir kaç râvinin ismini atarak hadîsi-cezim sığalarından biriyle-üst taraftaki râviye isnâd etmektir. Bu suretle rivayet edilen hadise muallak derler,
2- Mürsel: Senedinden sahabî atlanmış olan hadîstir. î m a m Ş a i i i 'ye göre mürsel ile ihticâc edilmez. Ancak onu takviye eden başka bir hadîs bulunursa o zaman mürsel hüccet olabilir, Ebu Hanife, Mâlik ve Ah med'le ekseri fukahaya göre mürsel hüccettir.
3- Mû'dal: Sahâbiden evvel yan yana iki veya daha fazla râvisi atlanmış olan hadîstir.
4- Mudelles: Tedlis, müşteriden malın kusurunu gizlemektir. Mü-delles tâbiri buradan alınmış olup, kusuru gizlenen hadîs demektir. Bazılarına göre mudelles, alaca karanlık mânasına gelen (deles) ten alınmıştır. Bu takdirde mudelles: alacalanmış, gölgelenmiş hadîs demek olur.
Mudelles uç kısımdır.
a) İsnadda tedlis: Râvinin şeyhini atlayarak onun şeyhinden yahud daha öncekinden bizzat işitmiş gibi rivayet etmesidir. Bu pek çirkin bir şeydir. Hatta hanımdır diyenler vardır. Fakat cumhura göre haram değildir.
b) Şuyuhda tedlis: Şeyhini yahud şeyhinin şeyhini bilinmeyen bir dıyla anmak yahud onu bilinmeyen bir şehre veya sanata nisbet etmektir.
Bunun keraheti birinciden daha hafiftir.
c) Tedlis-i tesviye: Şeyhini zikrederek üst tarafındaki zaifi atlamak suretiyle senedteki bütün râvileri mevsuk göstermektir.
5- Mevkuf: Sahabenin kavil, fiil ve takrirlerini ifade eden hadîstir.
6- Maktu*: Tâbînin yahud tebeî tâbînin kavil, fiil ve takrirlerini ifâde eden hadîstir.
7- Munkatı': Ne şekilde olursa olsun senedi muttasıl olmayan hadîstir.

Diğer Bazı Istıhatlar

Müsned: Zahiren muttasıl bir senedle sahâbînin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelUmj'e ulaştırdığı hadîstir.
Merfû*: Muttasıl olsun munkaU1 olsun hassaten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e sarahaten veya hükmen izafe olunan hadîstir.
Muttasıl veya Mevsul: Senedinin bütün râvileri tam olan hadîstir.
MUhhem: îsmi ve hâli bilinmeyen râvinin rivayet ettiği hadîstir.
Muan'an: «An fulânin» diye rivayet edilen hadîstir. Hükmü: bazılarına göre mürsel, sahih kavi* göre bazı şartlarla muttasıldır.
Hadîs: Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve SeUenı)'in sözleri, fiileri ve takrirleridir.
Takrir: Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellent)'in, zamanındaki müs- umanlar tarafından yapıldığını gördüğü yahud işittiği fiilleri yasak etmeyip hâli üzere bırakmasıdır.
Haber: Gerek Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selle m) 'den gerekse sa-lâbe ve tâbinden rivayet olunan şeylerdir. Bazılarına göre hadisle haber nüteradif yani ayni mânayadırlar. Diğer bazı ulemaya göre ise Peygamber (SallaHahii Aleyhi ve Sellem)'den rivayet olunanlara hadîs; başkalarından rivayet olunanlara haber derler.
Eser: Haberin birinci mânasına göre müteradifidir. Bazıları mevkuf rıadîse eser; merfu' hadîse haber derler.
Sünnet: Tarifimize göre hadîsin müteradifidir. Bazılarına göre hadîs yalnız Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in sözleridir.
Râvi: Hadîsi senediyle nakleden kimsedir. Buna «müsnid» de derler.
Muhaddis: Hadîsleri scnedleriyle ve senedlerde zikri geçen râviîerin halleriyle bilen kimsedir. Bazen muhaddise «şyh» veya «imam» da derler.
Hafız: Meşhur olan tarife göre yüz bin hadîsi ihatalı bir şekilde yani metinleriyle senedleriyle ezber bilen kimsedir.
Hüccet: Üç yüz bin hadîsi metinleriyle senedleriyle bilen kimsedir.
Hâkim: Hz. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seiiemj'den rivayet olunan bütün hadîsleri metinleriyle senedleriyle bilen zattır. İmam Buhar î gibi.
Muharric : Tam bir vukuf ve salâhiyetle hadisleri tedkik ederek kitabına yazan kimsedir.
Sahâbî: Peygamber (SalîaUahii Aleyhi ve Selicm) efendimizi görmek şerefine nail olup onunla sohbeti, mülâkaatı ve kendisinden rivayeti sabit olan bahtiyardır. .Cem'i sahabe ve ashâb gelir.
Şer'i istilaha göre sahâbî: Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i mü'-min olarak gören ve mü'min olarak vefat eden kimsedir.
Tabiî: Ashâb-ı kiramdan birine veya bir kaçma mülâki olan zattır. Aynı şekilde tabiîne mülâki olanlara da tebe-i tabiin denilir.
Muhadram : Hem cahiliyyet hem de İslâmiyet devirlerine yetişen fakat müslüman olduğu halde Peygamber-i zîşan (Sailallahü Aleyhi ve Selletn) efendimizi görmek şerefine nail olamayan kimsedir.
İsnâd : Hususî lâfızlarla bir hadîsi nakleden zevatı beyan etmek suretiyle o hadîsin metnini, sahibine ulaştırmaktır. Metin: Hadisin sözleridir.
Sened : Hadisin metnine ulaştıran yol olup râviler zincirinin sıra ile isimlerinden ibarettir. Bu mânaca senede «tarîk» ve «vecih» de denir.
İsnad-ı âli: Bir hadîsin Resulüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* & az
râvi vasıtası ile ulaşmasıdır. İsnâd-ı âlinin beş derecesi vardır. Bunlar için Mustalah-ı ilm-i hadîs kitaplarına müracaat etmelidir.
İsnâd-ı nazil: Râvileri çok olan isnaddır. Ve isnad-ı âlinin zıddıdır. Onun da beş derecesi vardır. İsnad-ı âli, isnâd-ı nazilden daha makbuldür.

Ravi Adedine Göre Haberin Nevileri

Haber, râvilerinin adedine göre: Mütevâtir, meşhur, müstefiz, garib veya ferd ve azîz nevilerine ayrılır.
Mütevâtir: Yalan söylemek için anlaşmalarına adeten akıl imkân vermeyecek derecede kalabalık cemaatlerin her nesilde kendileri gibi kalabalık cmaatlere rivayet etmeleri suretiyle gelen haberdir. Tevatür, gözle görmek kadar yüzde yüz ilim ifade eder. Lâfzî ve mânevi olmak üzere iki nevidir. Haberin en makbulü budur.
Haber-i vâhid : Lügaten, bir şahsın rivayet ettiği haber demek ise dt istilanda: Mütevâtir derecesini bulmayan haber manasınadır. Râvisi iste. bir, ister iki veya daha fazla olsun. Binaenaleyh, meşhur, müstefiz, aziz vı garîb, haber-i vahidin nevîleridir.
Meşhur: Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hakkında güz« güzel şehâdette bulunduğu üç devirden (sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiin d? virlerinden) birincisinde haber-i vâhid iken ikinci ve üçüncü devirlerd mütevâtir derecesine yükselen hadîstir. Meşhur hadîs makbuldür. " ve tume'nınet-i zan ifâde eder.
Müstefîz: Bazı hadîs imamlarına göre meşhurla müstefîz aynı şeydi Diğer bazılarına göre müstefîz râvileri her devirde üçer olan hadîstir.
Azîz: Râvileri baştan sona kadar her devirde en az iki olan hadîsi! Müstefîz ile azîz hadîsler de makbuldürler.
Garîb veya Ferd: Ashabdan gayrî isnadının neresinde olursa olsi râvisi tek kalan hadîstir. Eğer râvi senedin başında ashabdan sonra t kalırsa o hadîse «mutlak garib» senedin sonunda tek kalırsa «nisbî gari derler.
Mutâba': Garîb hadîsin başka yoldan rivayet edilenidir. Başka yold
rivayet edilip edilmediğini araştırmaya «itibar» o yoldan rivayet etme
de mutâbaât denir.
Şâhid: Başka yoldan rivayet edilen ve garib hadîse benzeyen hac tir. Mütabaata şâhid denilebilir; fakat şahide mütabaât denilemez. Fi hadîsler bunlarla kuvvet bularak ferd olmaktan kurtulurlar. Ferd hac lerin makbul olanları ve olmayanları vardır.
İstişhâd: Şâhid getirmek demektir. Zaif rivayetlerden de şâhid < bilirse de her zaif râvinin rivayeti kabul edilemez.
Sahâbinin : «Biz şöyle derdik, şöyle yapardık; şöyle diyorlar; şfc yapıyorlar; beis görmezdik; beis görmezlerdi...» gibi sözleri hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ebu Bekir İsmâilî (277-371) ye göre -îe sözler mevkuf hadîs sayılırlar. Hadîs ulemasının cumhuru ile fıkıh tusuli fıkıh ulemasına göre ise sahâbi bu sözü Resulüllah (Sallallahü tyhi ve Sellem) zamanına izafe etmezse mevkuf; izafe ederek «Peygamber ulallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında biz şöyle yapardık» der veya bu-Ibenzer bir şey söylerse merfu' hadîs hükmünde olur. İmam Nevi (631-676); «Sahih olan mezhep budur. Çünkü Peygamber (Sallallahü tyhi ve Sellem) zamanında bir şey yapılırsa zahire göre onu Resulüllah Sllallahü Aleyhi ve Sellem) duyar ve takrir buyururdu. Bu ise merfu' de-tktir.» diyor.
Bazılarına göre eğer yapılan fiil ekseriyetle gizli kalmayan fiillerden
bu söz merfu' olur; böyle değilse mevkuftur. Şâfiîlerden Ebu îsk1 Şîrâzî'nin mezhebi budur.
Fakat Sahâbinin: «Bİze şu emrolundu; bundan nehyedildik» veya öyle yapmak sünnettendir.» gibi sözlerinin hepsi sahih olan mezhebe gomerfu'dur. Maamafih mevkuf diyenler de olmuştur.
Ayni sözü tabiî söylerse mevkuf sayılır. ŞâfÎîîerden bazıları buna ıerfu' mürsel» demişlerdir.
«SahâbÎ bu hadîsi ref ediyordu; yasak ederdi; tebliğde bulunurdu, ri-tyet ederdi...» gibi sözler bilittifak merfu ve muttasıl hadîs hükmünde-
Tâbiînin : «ŞÖyîe yaparlardı» demesi o işi bütün ümmetin yaptığına ;lil olamaz. Binaenaleyh hüccet değildir. Meğer ki o sözü icmâ' ehlinden îklettiğini açıklasın. O zaman nakledilmiş icmâ' olursa da icamâın ha-r-i vahidle sübutu ihtilaflıdır.

Hadise Yapılan Ziyadenin Hükmü

Cumhur-u ulemaya göre mevsuk râvilerin hadîse yaptıkları ziyâde utîak surette makbuldür. Bazılarına göre kabul edilmez. Bir takımları: adîsi noksan rivayet eden râvinin ziyâdesi kabul edilmez; fakat başkanın yaptığı ziyâde kabul olunur.» demişlerdir.
Adil ve zabıt sahibi sağlam bir râvinin münferiden rivayet ettiği ha-îs bilittifak makbuldür. Lakin mevsuk râvilerden bazısı muttasıl, bazısı ürsel olarak rivayet eder yahut bazısı mevkuf, bazısı merfû' veya birisi ir defa mevsul bir defa mürsel, bazen merfu' bazen mevkuf olarak rivâ-ette bulunursa sahih kavle göre hüküm vasıl veya refi' edene göre verilir. Bu hususta muhalifin râvi lerecesinde veya adetçe daha fazla ya-ut daha belleyişli olup olmamasının hiç bir tesiri yoktur; Çünkü bu ziya-e sika râvi tarafından yapıldığından makbuldür. Maamafih «hüküm mür-veya mevkuf olarak rivayet edene göredir.» diyenler de olmuştur. Hat-Hatîb-i Bağdadî (392-463) ekberi hadîs ulemasının kavli bu olduğunu söylemiştir. Bazıları; «Burada hüküm ekseriyete göre, diğer bazıları da daha beîleyişli olan tarafa göredir» demişlerdir.

Muhtelitin Hükmü

Muhtelit: Karıştıran demektir. Burada ondan murâd: Mevsuk bir râvinin akıl bozukluğu, ihtiyarlık veya gözlerinin görmez olması sebebiyle hadîsi karıştırmasîdır. Böyle bir râvinin o hâl başına gelmezden önce rivayet ettiği hadîsi makbuldür. îhtilâttan sonraki hadîsleri ile ne zaman rivayet ettiği bilinmeyen hadîsleri kabul edilmez. Sahîheynde bu gibi zevattan rivayetler varsa da bunların onlardan evvelce yani ihtilât hali başlarına gelmezden önce rivayet edildiği malûmdur.

Nasih ve Mensüh Hadisler

Nesih : Lügatte tebdil yani bir şeyi değiştirmek ve gidermek manasınadır.
Şeriatte: Şer'î bir hükmün daha önceki şer'î bir hükmü kaldırması-dır. Nesihin daha başka tarifleri varsa da muhtar olan tarifi budur. Nevevî (631-676) nin beyanına göre bir çok müsannıflar nesihle alâkası olmayan tahsis ve te'vil gibi şeyleri nesih saymışlardır. Bir hadîsin diğeı bir hadîsi neshetmesi bir kaç şeyden biriyle bilinir.
1- Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neshi sarahaten bildirir
Nitekim :
«Ben sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim. Artık onları ziyaret edin hadîsi bu kabildendir.
2- Neshi sahâbi haber verir. Sahâbinin: «Ateşde pişen şeyler hafc kında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yapılan en so icraat onları yedikten sonra abdest almayı terk etmek olmuştur.» deme gibi.

3- Nesih tarihle yani iki hadîsten hangisinin daha evvel vand olduğunu bilmekle anlaşılır.
4- Nesih icmâla bilinir. Meselâ: şarap içen bir kimsenin dördüne defa içtikten sonra öldürülmesi hükmü neshedümiştir. Bunu bize hab veren icmadır. İcma'ın kendisi ne nesheder ne de neshedilir. Lâkin orta< bir nesheden olduğunu gösterir.
Şeriat sahibinin beyan ettiği hükümler arasında hakikatte asla X birine muhalefet olmazsa da zahiren bazen iki hüküm bir birine zıd g: görünür. İşte zahiren birbirlerine muhalif görünen iki hadîs hakkında 3 pılacak ilk iş, mümkünse onların aralarını bulmaktır. Bu mümkün olrr dığı takdirde birini tercih yoluna gidilir. Tercihi de ancak hadîs, fıkıh usul ilimlerini bütün incelikleriyle bilen, bu bâbta tecrübe ve ihtisas hibİ olan. ulema yapabilir.
İki hadîsin aralarını bulmak imkânı varken neshe gidilemez. Çünkü sihde hadîslerden birini hükümsüz bırakmak vardır. Şârî hazretlerinin sünü ise mümkün olduğu kadar faydası umumî olacak şekle hamletmek rekir. Binaenaleyh mümkün olduğu takdirde hadîslerin aralarını bula-her ikisiyle amel etmek vâcib olur. Zahiren birbirine muarız olan iki |dîsin aralarını bulmaya misâl: «Hastalık bulaşması diye bir şey yok-r.» hadîsi ile «Hasta bir kimse sağlamın yanma sokulamaz.» hadîs-i setidir. Zahiren bu iki hadîs bir birine muarızdır. Çünkü birincisi hastalı-bulaşmadığım, ikincisi ise bulaştığını gösteriyor. Aralarını bulmak |yîe olur: Hastalıklar tabiatları icabı durup dururken insana bulaşmaz-r. Bulaşmaları için ihtilât yani hastanın başkasiyle bir arada düşüp kalk-ası sebeb kılınmıştır. İşte Fahr-ı kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fendimiz birinci hadîsleriyle cahiliyyet devrinin asılsız bir itikadını, yani ıstalıklann kendiliklerinden gezip dolaşarak bulaşmasının aslı olmadığı-ı; İkinci hadîsleriyle de bulaşmaya ihtilâtm sebeb olduğunu, binaenaleyh ıdan kaçınmak icabettiğini beyan buyurmuşlardır.
Hadîslerin aralarını bulmak mümkün olmazsa tarihleri bilindiği tak-irde sonrakinin evvelkini neshettiğine hükmolunur. Bu da mümkün de-ilse birini diğerine tercih cihetine gidilir. Meselâ: Hangisinin râvileri da-[a çok ve sıfatları daha makbul ise o tercih edilir. Tercih yolları çoktur. Şunları elliye çıkaranlar vardır.

Hadisin Mana İtibariyle Nakli

Râvi hadisin lâfızlarını ve o lâfızların mânalarını bilmezse, hadîsi)üittifak mâna itibariyle rivayet edemez. Bildiği takdirde dahi; Fıkıh, Jsul-ü Fıkıh ve hadîs ulemasından bazılarına göre manen nakil caiz de-jildir. Bazıları Resulüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hadîsleri için caiz görmemiş fakat başkalarının sözleri hakkında kabul etmişlerdir.
Selef ve halef ulemasının cumhuruna göre ise; mânayı ifade ettiğine îaanî olmak şartiyle nakil bil'mâna mutlak surette caizdir.
İmam Nevevî (631-676) : «Doğrusu da budur.» diyor. Ancak Junun işitmekle bellenen rivayetlere mahsus olduğunu, tasnif edilmiş |eserlerde hiç bir değişiklik yapmanın caiz olamayacağını, bu gibi eserlerde yüzde yüz bir hata görülse bile kitabın içinde o kelimeyi olduğu gibi bırakarak kenerma doğrusunu yazmanın yerinde olacağını söylüyor.
Havinin hadîsde takdim te'hir yapması da ihtilaflıdır, Bu mesele nakil bU'm&uanm teferruatından olduğu için onu kabul eden bunu da kabul eder. Nevevî (631-676) : <Öne aldığı kısım, sona bıraktığı parça ile bir birine bağlı değilse kati olarak caiz olduğuna hükmetmek gerekir.» diyor.
Râvi isnâd veya metnin bir kısmım ckumuşsa o hadîsin geri kalan kısmını başkasının kitabından yazarak rivayet edebilir. Yeter ki, hadîsin doğru yazıldığına ve kendinde bulunmayan kısmın bu olduğuna kanâat getirsin, kitabında okuyamadığı bir kelime çıkarsa onu ulemaya sorarak onlardan Öğrendiği şekilde rivayet edebilir.

Kısaltma İşaretleri

kelimeleri Öteden beri kısaltarak şeklinde tarzında yazılmak âdet olmuştur. Şayet hadîsin iki tane veya daha fazla isnadı varsa bir isnâddan ötekine geçerken araya harfini koyarlar. Bu harf. tehavvülden kısaltmadır; ve isnadın tehavvül ettiğini gösterir. Hadîsi okuyan ona geldimi (ha) diye okuyup geçmelidir. Bazıları mezkûr harfin araya girmek mânasına gelen (hâle) fiilinden kısaltma olduğunu ve ona geldikte bir şey söylemek icabetmedi-ğine kaildirler. Bu harfin hadîsi okumaya devam işareti olduğunu söyleyenler de vardır. Hatta mağrib uleması ona vardıkları zaman «el-hadîse» derlermiş, «el-hadîse» hadîsi oku demektir. Bir çok hadîs hafızları yerine kelimesini yazmışlardır. Sahha : Sahihtir mânasına gelir. Bu takdirde sahhanın işareti olur; ve hadîsin metninden düşen "\r kelime eksikliği olmadığını gösterir harfi Buhârî (194-256) nin sahihinde az ise de Müslim (204-261) in sahihinde çoktur. Hakkında verilen uzunca izahat bundandır.
Râvinin şeyhinden başkasının nesebine veya sıfatına, şeyhinden işittiğinden başka bir şey katmağa hakkı yoktur. Katarsa şeyhini yalanlamış olur. Şayet isimlerde benzerlik var da karışma olacaksa «bana filân yani filânın oğlu haber verdi...» diyerek izahda bulunabilir. (Yani) kelimesiyle izah, ulemanın kitaplarında, bilhassa Buhârî ile Müslim'in sahihlerinde pek çoktur.
Hadîs yazan kimsenin, «Allah» lâfza-i celâlini yazarken yanma «Teâlâ» yahut «Sübhânehu ve Teâlâ» «Tebâreke ve Teâlâ» gibi tazime delâlet eden bir cümleyi, keza Resulüîlah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'in ismi geçtikçe {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cümlesini işaretle değil, tamamiyle yazması; sahâbi hakkında (Radiyallahu anh) demesi; sair ulema ve sulehâ için de rahmet dilemesi müstehabtır. Bundan gafil davranmanın büyük hayır ve sevaptan mahrumiyete sebeb olacağını İmam Nevevî, Müslim Şerhi'nde beyan etmektedir.

---

[1] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi: 1/V.
[2] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi: 1/VII.
[3] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi: 1/VII-IX.
[4] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi: 1/
[5] İmam Kufeybe b. Saîd : İmam Müslim'in üstadlanndan olan bu büyük imamdan başta İmam Buhârî ve Kütüb-ü Silte'nin diğer imamları hadîs rivayet etmelerdir. Orta Asya'nın Toharistan bölgesinde Bağlan denilen şehirde dünyaya gelmiştir. Muce-mu'I-Buldan'da Bağlan maddesinde Yâkuful-Hamevî nesebini Küte j be b. Said b. Cemil b. Taıif b. Abdullah Ebu Reea Es-Sakafî diye tesbit etmiş ve Sakafi nisbesİ için Alımed b. Seyyar b. Eyyub'un «Kufeybe b. Said Haccac b. Yusuf Sakafî'nin kölesi idi, onun için Sakafî aisbesi ile anılırdı» dediğini nakletmedir. Kuteybe b. Said, Medine-i Münevvere, Mekke-i Mükerreme, Şam, Irak ve Mısır'ı dolaşmış, Hadîs-i Şerif tahsil ve istima eyle-mİşdir. İmam Malik, İmam Lcys b. Sa'd, Abdullah b. Lebîa, Hammad b. Keyd, Ebu Avans, Sufyan b. Uyeyne hazeratından hadîs-i şerîf ahzeylemişdir. Kendisi. fJen İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hayseme, Ziiheyr h, Harb, Ebu Bekr İbni Ebi Şeybe, Hasan b. Arefe, Ebu Zür'a, Ebu Hâlim, Buhârî, Müslim Hadîs-i Serîf ahzetmişlerdİr. 148/150 H. de doğmuş, 240 H. de irtihali Dâr-i baka eylemişdir. Rahimehullah. Kaynaklar: Zchebî, Tezklrctül-Huffaz, C. 2, 447 No. 453.
[6] tutanı Ka'nebî: Ebu Abdurrahman, Abdallah b. Meslemetebni Ka'nebî'I-HârÎ-sîyyül-Ka'nebî. tlm-İ Hadîsde İmam, Şeyhü'l-îslâm, Hafız Ka'nebî, imam Müslim'in üs-tazlarmdandır. Kütüb-ü Sitte'nin tmamlannm hepsi kendisinden rivayetde bulunmuşlardır. tmam Ka'nebî, MedÎne-i Münevvere'de doğmuş, sonra o zaman dar-ı Üni olan Basra'ya gitmiş oradan da Mekke-i Mükerreme'ye giderek oraya yerleşmiş ve orada irtihal-i dâr-ı bakaa eylemişdir. Kendi üstazları Eflah b. Humeyd, thnü Ebi 7A%, Seleme b. Verdan, İmam Malik b. Enes, $aTjetû-bnû*l-Haccac'dır. İmam Ebn Zâr'a onun hakkında; «Nazarımda, kendilerinden hadîs ahzettiğim imamlardan hiç biri Ka'nebî kadar büyük değildir.» İmam Ebu Hâtûn ise; «İmam Ka'nebî Huccetdir, Sika'dır. Gördüklerim içinde onun kadar haşyet sahibi olanı yokdu.» İmam Yafaya b. Main de; «İmam Vekî' b. Cerrah ile İmam Ka'nebî'den başka Allah için Ehadis-i Nebevîyeyi rivayet eden kimse görmedim.» demişlerdir. Hatta bir seferinden dönüşünde İmam Malik b. Enes (R.H.) in meclisine, uğrayınca İmam Malik (R.H.):
— Kalkın!.. Kalkın!., Yeryüzü halkının hayırlısı (Ka'nebî) bize geliyor, demiştir.

İmam Ka'nebî H. 130 dan sonra doğmuş, 221 H. yılı Muharrem ayında Rahmet-i Rahman'a göçmüştür. (Rahimehullah)
Kaynaklar: Zehebî, Tezkiretü'I-Huffaz, C. 1, s. 383-84, Tercüme-i Hal No. 382. Hazrecî, Hulâsa; s. 315.

[7] tmam Ahmed b. Hanbel: (164-241 H.), (780-855 M.) Ebu Abdillah Abmed b. Mutaanuned b. Hanbel Şeybânİ, dört mezheb imamının biridir. Bir rivayetde Bağdad'-da (164 H.), (780 M.) tarihinde doğmuşdur. .İlim tahsilinden sonra, Mekke, Medine-i Münevvere, Şam, Yemen, Küfe, Basra, Cezire vesaire birçok memleketlere yine ilim tahsili için gitmiş; zamanın meşhur hadîs âlimlerinden hadîs dinlemiştir. Kendisinden Buhâri (R.H.), Müslim (R.H.), BegaTİ (R.H.) ve tbni Ebi'd-Dünya (R.H.) gibi büyük Hadîs İmamları Hadîs rivayet, etmişlerdir. İmamlığı, takvası, vera' ve zühdü babında ulemâ müttefiktirler. Ebu Ziir'a: «İmam-ı Ahmed'in kitapları on iki deve yükü idi. Onları ezber biliyordu. Ezberinde 1 milyon Hadîs-i Şerîf vardır» diyor. îmam-ı Şafîî dahi: «Bağdad'dan çık-dım; orada tmam-ı Ahmed'den daha âlîm, zahid, muttaki, müteverri' bir zat bırakmadım» demişdir. Menakibine dair birçok eserler yazılmıştır. İmam-i Şafîî'den ders almış-dır. Hadîs ve İlmi fıkıh'da zamanının biriciği idi. Hadîs ilminde (El-Müsned) namiyle yazdığı eser o zamana kadar yazılanların en büyüğü ve mükemmelidir. Bu eseri kendi zamanına kadar bîr raviden diğer birine rivayet edilerek zinciri uzayan ve böylelikle İslâm diyarının her tarafında duyulan «750» bin hadîs-i şerifi, ravi adetleri en az sayı ve en güvenilir şartlan haiz bulunanları tedkik ederek eserleri tertib ve cem etmiştir. Eserine hüccet oimıyacak hadîs koymamişdır. Bazıları bu hadîslerin hepsini sahih kabul et-miş.tbnl Çevri gibi tenkîdde kendi başına bir yol takip edenlerden bazıları ise birçoklarım mevzu addetmişlerdir, tmam tboi Hacer Askalânî merhum bunları tahkik etmiş ve sahih deinişdir. *Müsned»deki «Sahiheyn> üzerine yapılan ziyadeler Ebo Davud ile Tir-mizi'nîn ziyadelerinden daha zaif. değildir. İbai Hacer, Müsned'de üç dört zaif. Hadîs vardır, diyor. Hazret Kur'an-ı Kerim, mahluk mudur, değil midir meselesinde büyük bir ibtüa geçirmiş; fakat asla Kur'an-ı Kerim mahlukdor» dememişdir. (241 H. - 855 M.) tarihinde Bağdad'da irtihali dar-i baka eylemİşdir. Kabri ziyaretgâhtır. (Rahmetullahi Aleyhi)

[8] İnsin EM Üveysü-Medeni: İmam Müslim'in üstatlarından olan İmam tsmaİl b. Ebi Üveys, İmam Malik (R.H.) hazretlerinin yeğenidir. İmam Zehebî nesebini şöyle tesbit etmişdır. İsmail b. Ebi Üveys (Ebu Abdullah), b. Abdullah, b. Abdullah, b. Üveys, b. Malik, b. Ebi AmİriI-Asbahî, El-Medenİ. İmam İsmail b. Ebi Üveys, Kur'an-ı Kerîm'i kıraat imamlarından İmam Naafi'den okumuş, dayısı İmam Malik b. Enes (R.H.) dan hıfzım ikmal eylemişdir. Ayrıca Malikiyyenin büyük imamlarından Abdülaziz b. El-Maci-sun, Süleyman b. Bilâl, Seleme b. Verdan'dan ahz-ı Um eylemişdir. İmam Buhâri, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, tbni Mâce kendisinden rivayetde bulunmuşlardır. 226 H. yılında irtihal eyîemişdir (R.H.)
Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz, C. 1, s. 409-410. Hazrecî; Hulâsa, s. 35.

[9] tmam Yahya b. Yahya: Eba Zekeriya, Yahya b. Yahya, b. Bükeyr, b. Ab-durrahman, b. Yahya el-Haazali, et-Temlmi, el-Mınkarî, Nisabuii, İmam Yahya 142 H, yılında dünyaya gelmiştir. İmam Hammad ta. Seleme, İmam Mâült, Leys b. Saâd, Kesir b. Süleymn-Übnii, Züheyr b. Muaviye, Süleyman b. Bilâl, Harice b. Mus'ab'dan Hadîs-i Şerife ahz-t îstima eylemiştir. Kendisinden de tmam tshak, Zehlî, Mnhammed b. Eşlem, Btıhârî, Müslim, Davud b, Hüseyni'l-Beyhakî, Nesaî, Tirmizî rivayelde bulunmuşlardır. Miistedrek sahibi Hâkim onun hakkında; «O —hiç şüphesiz— asrının İmamı idi.» İmam tshak b. Rahuye; «İmam Yahya b. Yahya gibisini görmedim. Kendisinin de kendi gibisini gördüğünü sanmıyorum.» İmam Ahnıcd b. Hanbei de: «Yahya, kendi gibisini görmemiştir.» demişlerdir, tmam Yahya 226 H. Safer'inde âhirete göçmüşdur. «Rahimehu-mullahi rahmeten vasia»
Kaynaklar; Zclıebî; Tezkirctü'l-Ilıuffaz, C. 2, s. 415-416. Tercüme-i hal No. 421. Hazrecî; Hulâsa; s, 429.

[10] Ebu Bekir b. Ebi Şeybe : İmanı Müslim'in üstazlarından o!an İmam Ebû Bekir b. Ebi Şeybe Kûfe'de doğub büyümüştür. İmam Zehebî nesebini şöyle tesbit etmişdir. Abdullah b. Muhammed, b. Ebî Şeybe, İbrahim b. Osman, b. Huvastî. Ahs kabilesi kö-lelcrindendir. Dedesinin künyesi ile künyelenmiştir. Müsned'i ve Musannefi vardır. Üs-tazlan, İmam Ebu'l-Alıvas, Abdullah b. Mübarek, İbni Uyeyne, Cerîr b. Abdüllıamîd ve onların devrinde o muhilde yaşayan diğer ulemadır. Kendisinden İmanı Bıuhârî, Müslim, Ehu Davud, Nesaî, İhui Mâce rivayetde bulunmuşlardır, tmam Ahmed b. Hanbe! onun hakkında: *... thni Ebi Şeybe sadûktur. O bana kardeşi Osman'dan daha sevgilidir.» de-mişdir, İmam Buhâri H. 235 senesi Muharrem ayında irtihal ettiğini tesbit etmişdir.» (R.H.)
Kaynak: Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz, C. 2, s. 432-33, Ter. No. 439. Hazrecî: Hulâsa

[11] tmam Osman b. Ebi Şeybe: tmam Müslim'in üstazlanndan olan İmam Osman b. Ebi Şeybe de kardeşi Ehu Bekir b. Ebi Şeybe gibi Huffaz-i Hadîstendir. Müsned'i ve Tefsir'İ vardır. İmam Hüseyni, Şerif, İsmail b. Ayyaş ve Abduüah b. Mübarek'den Eha-dıs-i Şerife Ahz-u-lstİma eylemişdir. Kendisinden de Buhârî, Müslim, Ebu Davud, Nesaî, İbni Mâce rivayetde bulunmuşdur. 239 H. yılı sonlarında irtihal eylemişdir. Zehebî: Tezkirelül-Huffaz, C. 2, s. 444, No. 450.

[12] tmam Abdullah b. Muhammed h. Esma: İmam Müslim'in üstazlanndan bu büyük âbiJ-zahid imamın nesebi «öyledir. Abdullah b. Muhammed, b. Esma Ed-Dubâî, Basrî. Künyesi: Ebu AbdurrahmaiTdır. Amcası Cüveyriye b. Esma, Mehdi b. Meymun, Abdullah b. Mübarek ve onlar tabakasında bulunan imamlardan Hadîs-i Şerîf Ahz-ı îstima eylemiştir. Kendisinden, tmam I Ihârî, Müslim, Ebu Davud, Nesaî, Muhammed b. Yahya.' Kaadı Ebu Yusuf, Ebu Hule;le, Ebu Yala el-Mavsılî hadîs-i şerif tahric eylemişlerdir. İmam Aliyy b. Mcdînî şanını tevkir ederdi. 231 H. de İrtihal eylemişdir. (Ra-hİmehuîlah.)
Kaynaklar: Zehebî; Tezkirctüİ-Huffaz, C. 2, s. 489. Hazrecî: Hulâsa, s. 312.

[13] İmam Seyhan b, Ferruh: tmam Müslim'in üstadlanndandır. tmam Ebu Davud, Caferu'İ-Feryahî, Abdanü'l-Ehvazî, Ebu Ya'la'i-MavsîH, tınam Dcga*! ve o asırda yaşayan İmamlar ondan rivayetde bulunmuşlardır, tmam Zehebî, Tezkire(ü*l-Huffaz'da, «Sı-ka'dır, İmamdır, Basra şehrinin Muhaddisi ve Müsnîdi'dir.» Künyesi; Ebu Muhammed'-dir. Nisbesi; Habtî'dir. İmam Cerir b. Hazım Ehu'l-Eşheb Utârinî, llammad b. Sekme, Mübarek b. Fuâalc ve Ebân b. Yezîd'den Hadîs-i şerîf ahz-ü-istimu' e>lcmıviu »«»am Ebu Zür'a, Râzî onun hakkında; «Sadûkdur» demışdir. 236 H. de irtibat eylemedir. lr-tihalinde 96 yaşında idi, demekdedir.» Bak. C. 2, s. 443-44. Hazrecî, Hulasatü Tezhib-i TehzİbiI-Kemal, s. 168.

[14] İmam HarmelelÜ-bnü Yahya; tmam Müslim'in üstadlanndan ve İmam Şafu nin mezhebinden büyük bir âlimdir, imam ZchebİI onun hakkında Tczkirelitf-Huffaz'da «Allâme, Hafız Eh» Hsfs'it-Tiiciybî İmam Şafii'nin ashabındandır. Abdullah h. Vehb'den yüzbin Hadîs-i Şerif rivayet etmedir. Eyyub b. Süveydten Reşir b. Bekr'il-Teniysî'den ve Ebu AbdullahlŞ-Şafiî'den hadîs rivayet eylemişdir. Ondan da İmam Müslim, Kazvîm, Baksyy b, Mahled, El-Hasan b. Süfyan ve thni Kuteybeti'l-Askalanî hadîs rivayet etmişlerdir.» diyor. [Bak: C. 2, s. 446. No. 500] İmam Hazrccî ise; [HulasatÜ Tezhibi Tehzini'l-Kemal fi Esmai'r-Rteal s. 74 de] «HarmelciiPbDÜ Yabya b. Abdullah b. Harmele b. İmran et-Tüciybî şeklinde nesebini tesbit ve 240 Hicri'de İrühal elliğini yazmadır. İmam Hafız Cclâleddîn Suyuli. Hüsnü'l-Mulıadara C. 1 de «Zikrü Men kâııe bi Misr min Eimmeti'l-Müctehidin» bölümünde. «Harmele, b. Yahya b. Abdullah et-Tiicîyhî Ebu Hafs'il-Misrî, İmam Şafiî'nin ashabındamlır. İmam Ncvcvî, Mübezzch şerhinde onun kendi İçtihadı ile bir mezheb sahibi olduğunu; İmam Sübkî de TabakatiiVŞafiiyye'de; «O —Mzheb-i Şafii içinde— hususî bir rey ve tevcih sahibidir» diyor. İmam Esııevî ise; O —Mezhebde— marn; Hadîs'de Hafız idi. Mebsut ve Muhtasar adlı iki eser yazdı, demişdir. İmam Müslim, İmam İbnj Mâce ondan Hadîs-i Şorîf rivayet etmişlerdir. 166 Hicrî'de doğdu. 243 senesi Şevval'ünde irtihal etdis> demişdir.

[15] İmam Muhammed b. EI-Müsımuîii : Ebu Musa ci-Anezi. İmam Hafızu'i-Hadis Hucce Muhammed b. Müsenna İmam MÜNİİm'in üstazlannıL.i.Jır. Basra'da doğup orada yaşayıp tahsil ve neşr-i ilm etmişdir. Kendisinden Kiiüib-ü siîte imumlan rivayette buhın-musdur. Ebu ArubelH-Harranî; «Basra'da Muhammed b. MiKennu ve Yahya b. Hakim'-den başka —îlm-i Hadisdc— esbet kimse görmedim» demişdir. İmam Muhammed b. Müsennâ 252 H.'de irtihal eylcmişdir.
Kaynak: Zelıebî; TezkİretülI-Hırffaz, C. 2, s. 512.

[16] İmam Muhammed b. Yesar: İmam Müslim'in üstazlarmdandır

[17] İmam Muhammed b. Mihran: İmam Müslim'in üstadlarından oitın İmam Mu* bammed b. Mihran Reyîîdir. Künyesi. Ebu Ca'fcr'dir. Kendisinden Kütüb-ü Sİtte İmamlarından İmam Buhârî, Müslim, Ebu Davud Hadîs-i Şerîf tahric eylemişİerdir. İmam Muhammed b. Mihran, İmam Mu'temir b. Süleyman, Cerir b. Abrlüllhamid, Abdülaziz Deraverdî, İboi Uyeyne, İsa b. Yunus ve onların tabakasında bulunanlardan Hadîs-i Şerîf ahz-u istima eylemişdir. Cerh-ü Ta'dî! ilmi İmamlarından Ebu Hatim Râzî oran hakkında; «Muhammed b. Mihran saduktur. Hadîsdeki ihatası İmam İbrahim Musa'dan ge-nişdir. Fakat İbrahim b. Musa ondan daha mutkîndir.» demişdir. İmam Ebu Bekri'!-A'yûn de «İlm-i Hadisde —zamanımızda— Horasan'ın Meşayihi üçdür. Onlar: 1— Kuieybe b. Said, 2— Muhammed b. Mihran, 3— Ali b. Hucr'dür.» diyor. İmam Buhârî'yc göre 237 H.'de, İmam Zehtbî ve İbni Haccr'e göre; 239 H.'de irtihal eylemişdir.
Kaynaklar: Zehebî; Tezkirefü'I-Huffaz, C. 2, s. 448-49. Hazrcc; Hulâsatü'-Tehzibi'l-Kemal, s. 36 i.

[18] İmanı Muhammed b. Yahya b. Ebi Ömer, EUAdenî, Ebu Abduliah: imam Müslim'in üstazlanndan. olan bu büyük imam, asrmdaki diğer imamlar gibi, bidayeti tahsilden sonra Hadîs-İ Şerif istima' ve ahzeylemek üzere seyahata çıkmış, Fııdayi b. İyaz, Ebi Muavîye'ye mülâki olarak Ehadîs-i Şerife ahz-u islima eylemiş ve sonra Mekke-i MUkerrcme'ye yerleşerek orada oturmuştur. Kendisinden İmam Müslim, Tirmizî, Nesaî, İbni Mace rivayette bulunmuşlardır. 240 H.'de irtihal eylemişdir.
Kaynak: Hazreci, Hülâsa, s. 364.

[19] İmam Muradı Ebu'l-Haris Muhammed b. Seleme b. Abdullah b. Ebî Fatıma el-Cemeli: İmam Müslim'in üstadlarındandır. İmam Ebu Davud ve Nesaî ve İbni Mace de kendisinden Ehadîs-i Şerife tahric eylemişİerdir. Kendisi, İmam Ibnu Vehh ve İbni Kssınrdan Hadîs-i Şerif rivayet etmişlerdir. İmam İhnİ Yunus onun hakkında; «İmam Muradî'nin tesbitde behresi vardır. Sebt'dir.» demişdir. 240 H.'de irtihal eylemişdir. Ra-himehullah.
Kaynaklar: Hazreci; Hulâsa, s. 338. Suyutî; Hüsnü'l-Muhadara, C. 1, s. 116

[20] İmam Muhammed b. Ömer: İmam Müslim'in üstaziarmdandır. Ttrcümc-i hali Tez. Huffaz'da ve Hazrecî'nin Hulâsa'smda bulunamamıştır.

[21] İmam Muhammed b, Rumh b. El-Muhacin't-Tücîyhî: İmam Müslim'in kendisinden hadîs rivayet ettiği bu İmam Mısır'lıdır. İmam Leys b. Saad ve İbni LehÎa'dan rıvayctde bulunmuşdur. 240 Hicri senesinde irtihal eylemişdir.
Kaynak; Hazrecî; Hulâsa, s. 336.

[22] İmam TirmizÎ (200-279).
Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Misvere Tirmizî, derece itibariyle Ebu Davud'un Sünen'inden sonra gelen «Kilabu's-SÜnen^in müellifidir. Ceyhun nehrinin kenarındaki «Tir-miz» isimli eski bir şehirde («200* H.) tarihinde doğmışdur. Doğum tarihini bazı müellifler yazmamış; bazıları da (209 H.) olarak göstermisdir. îmam Tirmizî de^ sair büyük hadîs imamları gibi ilim seyahatine ç'lmış; bu meyanda Hicaz'a, Irak'a gitmiştir. İçlerinde Buhârî de bulunan birçok büyükie|en hadîs rivayet etmiş; kendisinden de Muhammed b. Ahmedn-Mahbubî ve Hammad b. Şâkir gibi zevat rivayetde bulunmuşlardır. Hıfzı hususunda darb-ı mesel olmuştu. Hâkim diyor ki: «Ömer b. Alek'i şöyle derken işittim: Buhârî vefat etti. Horasan'da ilim, hıfz, zühd ve takva hususunda Ebu İsa gibi bir halef daha bırakmadı.» Ailah'dan korkusundan; ağlaya ağlaya son zamanlarda iki sene gözleri görmez oimuşdu. Sünen'den maada «Kitabu'l liel (JÜl v UT) Eşşemâilun Nebc-viyye vel HasaİsÜİ-Mustefaviyye» gibi eserleri vardır. Tirmizî 279 H.*de Tirmiz'dc âhirete göçmüştür

[23] İmam Yahya b. Said: İmam Müslim'in üstazlanndan olduğu Nevevî'ce Tebzı-bu'1-esma'da yazılmışsa da Tercüme-i hali Tezkiretü'l-Huffaz ve Hulâsa'da yoktur.

[24] İmam Muhammed b. Mabled b. Hafs, Ebu Abdullah ed-Devri el-Attaril-Hadiyb. Bağdadî. îmam Müslim'in Tilmizierindendir. Ayrıca Ebu Huzafetii's-Sehmî, Ha-san b. Arafe, Ya'kub'ud-Devrakîy, Muhammed b. Osman b. Kerame Ahmed b. Osman'el-Udî, Hasan b. Rebi ve o asırda muhitinde yaşayan eimmeden Ehadîs-i Şerife ahz ve ıs-tima eylemiştir. Kendisinden tbni'I-Caa'biy, Dârekutnî, İbm'l-Cündî, İbni's-Salti'l-Ehvaî, Ebu Atır b, Mefidî gibi h uf faz ve eİmme Hadîs-Î Şerif ahzeylemislerdir. îîni-ı Tıb'la da iştigâl cylemîşdir. Sikâ'dır. Me'mun'dur. 331 H. yıii Cümadüî Ahiresinde 80-90 yaşlarında irtihal eylemindir.
Kaynak: Zehebi; TezkİretÜ'1-Huffas, C. 3, s. 828.

[25] İmam İbrahim b. Mulıanımçd Süfyan'da İmanı Müslim'den îlm-t Hadîs tahsil eylemiş ve Sahih-i Müslim'i dinlemiş olanlardandı.
[26] Hiizeyme; [tbni Hiizeyme (224-3111: Hakkında Zehebî söyle diyor: «Büyük hafız, imamlar imamı, şeyhü'I-Islâm Ebu Bekir Muhammed b. îshâk b. Hüzeyme'dir. Asrında Horasan'da hadîsde hafızlık ve imamlık onda nihayet bulmuştu.» Kendisine İma-mu'1-eirnme denilmiştir. Fıkıh ve hadîse dair eserleri vardır. Tezkiretii'l-Huffaz, C. 2, s. 720.
[27] İmam Muhammed b. Abdiilvehhab b. Habibi'l-Abdîy el-Ferra, Ebu Ahmedc'n-Nisaburî. tmam Müslim'den hadîs ahz eyieyen huffaz-i hadîsdendir. Hâşim b. Kasım, Yâ'hı b. Ubeyd'den hadîs dinlemiştir. Kendisinden de tmam Nesaî rivayette bulunmuştur.
Kaynak: Hazrecî; Hulâsa, 349.
[28] İmam Aliyyürmü'l-Htiseyin b. El-Cüneyd, tmam Müslim'den hadîs tahsil eyleyen Huffaz-ı Hadîsdendir. Künyesi, Ebu't-Hascndİr. Doğduğu yer Rey şehridir. Maliki nisbesi ile tantnmişdır. Bu nisbe İle tanınmasına sebeb, çevresinde İmam Mâlik (R.H.) Muvatta'ını ve diğer merviyyatını şahsında cem ve neşretmiş olmasıdır, tmam Ebu Câfer Nüfeyli, Safvan b, Salih Ebu Mus'ab ve onların tabakasında yaşayanlardan hadîs ahz-ü istima eylemişdir. Kendisinden Abdurrahman b. Ebi Hatim, Ahmed b. Isbak Ed-Dabaî, Dalec ve Ebu Ahmed el-Assal hadîs-i şerîf ahzeylemişlerdir. İmam İbni Ebi Hat em; onun hakkında: «Sika'dtr, saduktur.s Ebu Yâ'la el-HaliU de; «O, îmam-ı Mâlik/in ilminin hafızıdır.» demişse de îmam Zehebî, o söze; «O İmam Zührî'nin ilmini de hıfzetmişdir.» diye ilâve etmişdİr. İmam Aliyyü'bnüİ-Hiiseyin H. 291 yılı sonunda irtihal eylemişdir. (Ra-himehullah.)
Kaynak: Zehebî; Tezkirelü'l-Huffaz, C. 2, s. 671, Tere. Hal. No. 671.
[29] İmam Ali b. Hüseyin Harb de İmam Müslim'in talebelerindendir
[30] İmam Hafız, Hucce. Ebu Hamid Ahmed b. Muhammet! b. EI-Hasen Şarakî Nisaburî: İmam Müslim'in Tilmizî'dir. İmam Müslim'den başka, İmam Hafız Abduirah-man b. Bişr b. Hakem, Muhammed b. Yahya ez-Zehlî ve o asırda muhitinde yaşayan eimme-i Huffaz-ı Hadîs'den Hadîs-İ Şerif ahzeylemiş, sonra Irak'a seyahatle oralarda bulunan eimme-İ Hadîs'den Hadîs ahzeylemİşdir. Kendisinden de Ebu'l-Abbas b. Ukde, Ebu Ahmed'el-Assal, Ebu Ahmed b. Adiy, Ebu AHyyi'I-Hâiiz, Zahir b. Ahmed, Ebu Mu-bammedİ'l-Mabledl, Ebu Bekir Muhammed b. Abdullshll-Cevzakîy gibi Huffaz-ı Hadîs rivayette bulunmuşlardır. 240 H.'de doğmuş, 325 H.'de Ramazan ayında irtihal eylemişdir. (R.H.)
Kaynak: Zebebî; Teikİretü'l-Huffaz, C. 3, 8. 721.
[31] İmam Abdullah b. Muhammed'iş-Şarakî'de tmam Müslim'in talebelerîndendİr.
[32] Hafim b. Ahmed El-Kİndî de İmam Müslim'in talebelerindendir
[33] İmam Kabbanî -. Ehu Ali; Hüseyin b. Muhammed b. Zehebîye göre; Ziyad, Hazrecî'ye göre Hammadü'1-Abdî, tmam Müslim'den Ehadîs-i Şerife ahz-u ittima eyleyen huffaz-ı hadîsdendir. İmam Buhârî'nin ondan hadîs rivayet ettiğini İmam Zehebî, Tez-kİretü'I-Huffaz'da zikretmiştir. tmam Kabbanî ayrıca tshak b. Rahûyc, İbrahim b, El-Mönzir, Mansur b. Ebi Müzahim, Ebu Mus'ab ve tboî Ebi Seybe'den Hadîs-i Şerif ah-zeylemişdir. tmam Kabbanî'den Da'lec'is-Siczi, Muhammed b. Yâkub b. El-Ahrcnı, Ebu'l-Fadl Muhammed b. İbrahimü'l-Hâşimî, Yahya b. Muhammedi'l-Anberî gibi Huffaz ve Eimme-i Hadîs, Hadîs-i Şerîf rivayet etmişlerdir. Hâkim onun hakkında; ?O; zamanında ilm-i hadîsde sayılılardan biriydi. Müsned'i vardır. Ayrıca Tarih ve Künâ ile ilgili eser de yazmışdır.» demektedir. İmam Kabbanî 289 H.'de irtihal eylemişdir.
Kaynak: Zehebî; Tezkirctül-Iluffaz, C. 2, s. 680. No. 702. Hazrecî; s. 84.
[34] İntanı İbrahim b. F.hİ Talih Muhammed b. Nuh b. Abdullah : Künyesi; Ebu îshak'dır. Nisaburludur. tmam Müslim'den Hadîs-i Şerif aiu-u istima eyleyen Huffaz-ı Hadîsdendir. Ayrıca tmam lsfıa\ b. Rahuye, Muhammed b. Ebanü'l-Belbî, Muhammed b, Mihran, Davıid b. Riişeyd, Ebu Mıs'âb gibi Huffaz ve Eimmc-İ Hadîsten Hadîs-i Şerif ahz-ıı İstima eylemiştir. Kendisinden de Huffaz-ı Hadîs'den İmam îbni Hiizeyme, Ehu'i-Vélid Hiissan b. Muhammed ve beldesinde bulunan ehl-i hadîs, Hadîs-i Şerîf dinleyip ahzetmi>lerdir. Hâkim; onun hakkında; «lim-i Hadîs'de hususiyle Marifeti'l-Hadîs, RicaM Hadîs, Mecami'uş-Şuyuh ve llel-i Hadîs'de, Nisabur'da asrının imamı idi.» diyor. Bağdad'a giderek tmam Ahmed b. Hanhel ile görüşmüş, topladığı hadisleri müzakere etmiş ve bazılarına ondan ta'lik abzeylemişdİ. İmam Abdullah b. Saad onun için; «... Ben İbrahim b. Ebi Talîb gibisini görmedim, kendisi de görmemiştir.» demiştir. İmam Muhammed b. Ya-ktıb'un onun hakkında; «... Bizim şehrimizden ancak üç îınam çıkmıştır. Bîri Muhammed b. Yahya ez-Zehlî, İmam Müslim, öbü: I de İbrahim b. Ebi lâlib'dir.» dediğini İmam Hâkim nakletmişdir.
Kaynak: Zehebî; Tezkiretu'l-Huffâz, C. 2, s. 638. No. 661.
[35] İmam Canıdî: Muhammed b, Nadr b. Seleme b. El-Carûd b. Yezîd: Künyesi
Ebu Bekir'dir. İmam Cârûdî, İmam Müslim'den Hadîs-i Şerîf ahz-u istima eyleyenlerdendir. Ayrıca İmam tshak b. Rahuye, Sîvcyd b. Said, Muhammed b. Abdülmelik h. Ebi'ş-Şevarib, tmarn Suddî'nin kızının oğlu, İmam İsmail ve Ebu Hüreyb"den hadîs talim eylemiştir. Kendisinden de İmam İbni Hiizeyme, Ebu Hâmid ibnü'ş-Şeraluy, Ebu'1-Fadl Muhammed b. İbrahim ehadîs-i şerife ahz-u istima eylemişlerdir. İbn-i Ehî Hatim; onun hakkında; «Rey'de ondan hadîs dinledim. O sâdık huffaz-ı hadîsdendir.» dsmişdir. tmam Hâkim ise; «O (İmam Carûdî) zamanının Hadîs-i Şerîf hıfzetmek, ilimde kemâl sahibi olmak, reisi bulunduğu cemaate riyasette bulunmak bakımlarından şeyhi idi. Babası, evi halkı hepsi Hanefi mezhebine mütemessik idiler. Deniliyordu ki; O, seyahatle-inde İmam-ı Müslim'e arkadaşlık etmişdir.» diyor. Ebu Ahmedü'l-Hâkim, onun hakkında: «İmam Muhammed b. Yahya ez-Zehlî, kitablarmın tasnifinde onun Arap diline olan derin vukufundan yardım istemiştir ve birçok zaman onun evinde gecelemişdir.» demektedir. 291 H. senesi Rebiü't-Evvel ayında irtihal eylemişdir. (Rahimehullah.)
Kaynaklar: Zehebî; TezkiretüUHuttaz, C. 2, s. 673-74. Hazrccî; Hulâsa, s. 361-62.
[36] İmanı Ahmet* b. Seleme: İmam Müslim'den Hadîs-i Serif dinleyenler arasında bulunan bu imamın nesebini Zehebî şöyle tesbit etmişdir. «İmam, Hâfız-ı Hadîs, Huc-ce, Ebu'l-Fadl'in Nisaburî. Bezzaz İmam Müslim'in, Buhara ve Belh'e Hadîs-i Şerif tahsili için gittiğinde arkadaş: idi. Oradan Basra'ya gidişinde kendisine arkadaşlık ctmişdi.» İmam Kuteybe b. Said, İshak b. Rainuye, Abdullah b, Mıaviyc. Ebu Kûreyb, Osman b. Ebi Şeybe'den hadîs ahzetmişdir. Kendisinden Ebu Zûr'a ve Ebu Vâre, Ebu Hamtd b. Şarakî, Ebu'1-Fadl Mulıammed b. İbrahim hadîs rivayet etmişlerdir. Sahih-i Müslim tertibinde bir «Müstahrec» tertib ve tasnif eylemişdir. 286 H, senesi Cemadil Âhire'-sinde rahmet-i rahmana kavuşmuştur.
Kaynak: Zehebî; Tezkiretü'l-Huffaz, C. 2, s. 636.
[37] imam Ebu Avane: Ya'kub b. İshak b. İbrahim b, Yezid : Nisabur'da doğub büyümüş, Önce gerekli ilimleri tahsil eyledikten sonra îmam Yahya ez-Zeblî'den, İmam Müslim'den İlm-î Hadîs-i talim eylemişdir. Sonra Bağdad, Şanı, Basra, Küfe gibi İlim merkezlerinde zamanın Eimme ve Huffaz-ı Hadîsinden Ahz-ı Hadîs eyledikten sonra Mısır'a giderek Şafiî mezhebinin büyük imamlarından Yunus b. Abdül'AIâ, İmam İbni Vehb'io kardeşi oğlundan, İmam Müzenî, Rebî'den Şafiî fıkhını Öğrenmişdir. Sonra Isfe-rain'c dönüp oraya yerleşmiş ve İmam Şafiî'nin mezhebini tedris İle meşgul olmuştur. İmam Müslim'in Sahih'ine «es-Sahihü'I-Müsnedü'l-Muharrec, alâ Sahihi Müslim» adıyla mükemmel bir müsned yazmıştır. Bu müsnedden bulunabilen üç cildi 1363 H.'de Hayda-rabâd'da Dairetü'l-Maarif tarafından basılmıştır. İmam Ebu Avane 316 H.'de irtihaî eylemiştir. (R.H.)
Kaynak: Zehebî; Tezkiretü'I-Huffaz, C. 3, s. 779-780.
[38] İmam Hafiz Ebu AmrüI-Müstemii: îmam Müslim'den hadîs tahsil eyleyen huffaz-ı hadîs arasında zühd-ü takvasiyla temayüz eden Hafız Ebu Amr, Ahmed b. El-Mübârek Nisaburi ayrıca İmam Kuteybe b. Said, Yezid b. Salih, Ahmed b. Hanbel, Sebl b. Osmane'l-Askerî ve Ubeydullahii-Kavarirİ ve o tabakada yaşayan huffazdan Hadîs-i Şerîf ahz-u istima' eylemiş, kendinden de Hafız Ebu Hâmid tbnüVŞarakıy, Zencûveyh b. Muhammed, Mshammed b. Salih ehadîs-i şerife ahzeylemişierdir. Yirmisekiz yaşında hadîs-i şerîf istimlaına başlamış, Ömrünün sonuna kadar devam eykmişdir. îmam Ebu Bekr Sibgî onun hakkında; «... İmam Ebu Amrö'l-Miistemlî gündüzleri oruçlu olur, geceleri de İbadet ve taatla ihya ederdi. Kendisinden hadîs rivayet eden Ebu Abdullah b. Ahrem ve Muhammed b. Davudii'z-Zâhid (ikisi birden bana: "— O bize Hadîs-i Şerîf yazdıracağı zaman gusleder ve yazdırmağa başlardı" dediler» dediklerini nakletmişdir. îmanı Müstemlî 284 H. senesi Cemadül Âhire'sinde irtihaî eylemişlerdir. (RahİmehullahJ
Kaynak: Zehebî; Tezkiretin-Huffai, C. 2, s. 644. Tere. Hal. No. 666.
[39] İmam A'mesi: Ebu Hâmid Ahmed b. Hamdını b. Ahmed b. Amare b. Rüs-tem Ntsabmt Tasavvufun büyük simalarından olan Hamdua'ül-Kassar (K.S.) in bu oğlu îmam Müslim'in tilmizidir. Kendisine «Ebu Turab» künyesi i!e hitab edilmesini istediğini Zehebî bildiriyor. «Ameşt» nisbesi ise îmam A'meş'in merviyyatma İtina ettiği hıfzedip hıfzettirdiğinden dolayı verilmişdir. İmam A'meşl 321 H. yılı RetnÜ'l-Evvel'mde irtî-hal eylemişdir. (R.H.)
Kaynak: Zehebî; TezkJretü'l-Huffaz, C. 3, s. 805-806.
[40] İmam Serrac: F.bu'l-Abbas, Muhammed b. tshak b. İbrahim b. Mihran'es-Sakafî. İmam Müslim'den hadîs alizeden Eimmedcndir. İmamı Müslim'de Sahih'İnin gayri eserlerinde ondan hadîs ahzetmişdir. H. 216 da doğmuş, 313 H.'de irtihaî eylemişdir. İmam Yahya b. Yahya ct-Temimt, Kuteybe b. Said, îshak b. Rahıuye, Muhammed b. Bekkar b. Keyyan, Davud b. Rüseyd, Ebu Kü fcyb gibi Eimmc-i Hadîsden ahz-ı hadîs eylemişdir. Cûd-u Seha ve Emrübi'I-Marufla me'.^ur olduğunu Zehebî yazmaktadır. (R.H.)
Kaynak: Zebcbî; Tezkiretii'l-Huffaz, C. 2,'s. 731. No. 735.
[41] İmam El-Haffaf: FJrn Yahya, Zekeriyya b. Davud b. Bekr'in Nisaburi, îmam Müslim'den Ehadîs-i Şerife ahz-u istima1 eylemiştir. Ayrıca îmam Yahya b. Yahya, Yezîd b. Ebi Şeybe ve onların zamanında ve muhitinde yaşayan huffaz-ı hadîsden ahz-u istima' eylemişdir. Kendisinden de Ebu Hâmîd ibnî'---Şerakıy, Hasan b. Yakop, Muhammed b. Salih b. Hânî Ehadîs-i Şerife rivayet eylemelerdir. Hâkim onun hakkında; «...: O asrın ileri gelenlerîndendi. Büyük bir Tefsiri vardır.» demiştir.
Kaynaklar: Zehebî; Tezkiretü'l-Huffaz, C. 2, s. 676. Tere. Hal No. 697; Tabakatü'l-Müfessirîn, C. 1, s. 175. No. 173.
[42] İmam Nasrek: tmam Müslim'den Hadîs-i Şerif rivayet edenler arasında «îmam Nasrck» nisbetiyle meşhur olan hu imamın nesebini Hafız Zehebî şöyle tesbît etmişdir. Ebu Muhammc* Nasr b. Ahmed b. Nasri'l-Kindî. Bağdadî. Sonraları Buhara'ya giderek orada yasamısdır. Huffaz-ı Hadîs'den Muhammed b. Bekkâr b. Erreyyan, Abdül-alâ b. Muhammed N.ersî Ub ey dulları Kavariri'den hadîs dinlemiş, kendisinden de Eb»1-Abbas b. Ukde, Halef b. Muhammedü'l-Hıyam hadîs dinlemişlerdir. Müsnedİ vardır. 293 H.'de irtihaî eylemişdir.
Kaynak: Zehebî; Tezkiretü'l-Huffaz, C. 2, s. 677.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ANA ÇİZGİLERİYLE İSLAM
NEVEVİ KIRK HADİS ŞERHİ
Hutbetu'l-Hace
Guraba Yayınevinin Mukaddimesi
Nevevî'nin Kırk Hadis Şerhi
İMAMNEVEVÎ
Nesebi Ve Hayati:
İlmî Hayatı:
Ahlâkı:
İlmî Mevkii
Vefatı:
Eserleri:
İmam Nevevî'nin Mukaddimesi
Nevevî'nin Mukaddimesine Dair Bazı Mülâhazalar
Teşvik Ve Korkutma (Terğîb Ve Terhîb) Konularında Zayıf Hadis Rivayet Etmenin Şartlan

ANA ÇİZGİLERİYLE İSLAM
NEVEVİ KIRK HADİS ŞERHİ

Hutbetu'l-Hace[1]

Hamd, ancak Allah içindir. O'na hamdeder, Ondan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, kötü amellerimizden O'na sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu saptıracak yoktur, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur.
Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Ve şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür.
"Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin."(âı-i imran-. 102)
"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabb'iniz-den sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.'VMsa. i)
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin, ki Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah ve Rasûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur."(Ahzâb: io-ii)
Bundan Sonra:
Muhakkak ki, sözlerin en doğrusu Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yoludur. Amellerin en kötüsü ise sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulup dine sokulan her amel bid'at, her bidat sapıklık ve her sapıklık da ateştedir.
Rahman ve Rahîm Allah'ın Adıyla
Nazım b. Sultandan değerli kardeşi Abdullah b. Abdülhamid'e (Guraba Yayınevi)
Allah'ın Selamı rahmet ve bereketi üzerinize olsun, dedikten sonra;
"Kavaid ve Fevaid min el-Erbain en-Neveviyye" adını taşıyan kitabımın Türkçe'ye tercüme ettirilmesinde, basılıp Türkçe konuşan kardeşlerimiz arasında yayılmasında -faydasının yaygınlaşması için- benim açımdan her-gangi bir sakınca yoktur.
Cenab-ı Allah'a hamd olsun.
Kardeşiniz Nazım b. Muhammed Sultan Mahmud el-Misbâh
(İmza)
13 Züikade 1416 01.02.1996[2]

Guraba Yayınevinin Mukaddimesi

İmam Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- "kırk hadis" seçip aynen, "özlü sözler" söyleme lütfuna mazhar olmuş Hz. Peygamber'in buyrukların-dan iki hadis daha ekleyerek toplam "kırkiki hadis" derlemiş oldu.
Nevevî, bu hadisleri "dinin itikadî ve fıkhı hükümleri"ni kapsamlı bir şe-j kilde gözler önüne sermek amacıyla seçmiş bulunuyor. Bu hadislerin her biri, ilim adamları tarafından İslâm'ın temel kaidesi olmakla nitelendirilmiş dinin çok büyük bir esasını ihtiva etmektedir.
Dinin temel ve fen'î hükümlerini ihtiva eden bu hadislerin taşıdıkları önem ve bunları derleyenin ihlâsı dolayısıyla, ümmet tarafından bu "kırk hadis" kabul görmüş, ilim adamları bu hadisleri açıklamaya, bunlardan hükümler çıkarmaya, öğrenciler ezberleyip incelemeye önem vermişlerdir. Yüce Allah'ın bu hadisleri ümmete oldukça faydalı kılmasının sebebi işte budur.
İhtiva ettiği hayr ve bereketler dolayısıyla bu değerli esere ilim adamlarının oldukça değer verdiklerini gördüğümüzden, biz "Guraba Yayınevi" olarak, İslâmî uyanışın değerli erleri olan kardeşlerimize bu "Kırk Hadis Şerhi"ni sunmayı şerefli bir hizmet kabul ettik.
Hadis açıklamalarının basit ve kolay olması, elinizdeki eserin bir ayrıcalığıdır. Okuyucu zorlanmadan bu açıklamaları anlayabilir; herbir hadis çerçevesinde ilim adamlarının görüşlerini özetle bulacağı gibi, Kitap ve Sünnetten delilleri de görebilecektir. Bu sebeble bu eserin, sahasında kapsamlı olduğunu söyleyebiliriz.
Bizzat okuyucu kendisini küçük çapta bir İslâmî ilimler ansiklopedisi ile karşı karşıya görecektir. Şöyîeki; İtikad ile ilgili bir hadisi okundu mu, bu hususta sorunlarının doyurucu cevabını bulacaktır ve diğer bütün hususlarda bu, böylece sürüp gitmektedir.
Bu eserin ayırıcı bir diğer özelliği, müellifi ve sârini olan Muhammed Nâzım b. Muhammed b. Sultan Mahmûd el-Misbâh (Kuveyt, 1951)m, Allah'ın yolunı çağıran davetçi bir şahsiyet olmasıdır. Ayrıca Kuveyt şehri "Ulu Camii1'nin de imam-hatibidir. "İslâm Kültürünü İhya Cemiyetinin idame meclisi ve aynı cemiyetin "fetva kurulu" üyesidir. Davet ve ders vermede oldukça gayretli ve geniş alanlarda faaliyeti olan bir şahsiyettir. Çeşitli kamplarda ve toplantılarda

pekçok dersler ve konferanslar vermiştir.
Fıkha, davete, vaaz ve ahlakiyyata dair sesli ve görüntülü bir çok kaseti elden ele dolaşmaktadır.
Kuveyt Şehrinde fazilet sahibi bir çok hocadan ilim tahsil etmiştir. Bunların bazıları: Prof. Dr. Muhammed b. Süleyman el-Aşkar, Prof. Dr. Hasan Eyyüb, Prof. Dr. Abdurrahman b. Abdulhalik el-Yûsuf, Prof. Dr. Muhammed Ali el-Mısrî, Prof. Dr. Ebû Yûsuf Abdurrahman b. Abdussamed, Ab-dulhamid Ebu'r-Rîş, Abdullah b. Halef.
Değerli eserlerinden bir kaçı:
1. Kavaıd ve Fevaıd (elinizdeki eser)
2. el-Kutûfud-Dâniye
3. Hidâyetu'n-Nâsik H-Ahkâmi'1-Menâsik
4. Muhtasaru Ahkâmi'1-Hayz.
5. "Benden Tebliğ Ediniz..." unvanlı konferanslar dizisi. BünMn bir kısmı faydalı kitapçıklar halinde neşredilmiştir:
1. Hz. Lût'un kavmini daveti
2. Allah için sevmek ve nefret etmek
3. Zulüm
4. İbtilâ
5. Müslüman ve Yabancı kadın arasındaki ilişkilerin ilkeleri
6. Hüsu'l-în'in nitelikleri
7. Namaza dair Fıkhî sorulara cevaplar
8. Evlilik Hukuku
9. Affin ahlâki değeri
10. Kıblenin değiştirilmesinden çıkan sonuçlar
11. Haram aylar
Burada değerli müellifimiz'e eserin tercüme, basım ve yayın haklarını Yayınevimize verdiğinden dolayı teşekkür etmeden geçemiyoruz. Allah'tan onu mükafatlandırmasını da niyaz ederiz.
Sözlerimizin sonunda, Yüce Allah'tan bu İlâhî Davete, Allah yolunda kınayanın kınamasından çekinmeyen yiğit davetçiler ihsan etmesini, çalışmalarını bereketlendirmesini, niyetlerimizi halis, amellerimizi başarılı kılmasını, görüşlerimizi doğrultup yükümlülüklerimizi emanetle yerine getirmeyi nasip etmesini, atamız İbrahim'in dinine iletmesini,dileriz; ki böylelikle bu ülkede ve İslâm âleminin başka yerlerinde Tevhidi ve peygamberlerin davetini yaymak şerefine nail olalım. RabbİM, bizleri yolunda çalışan salihlerden kılsın. Bütün amellerimizi kabul buyursun! Şüphesiz O, çok cömert ve çok lütufkârdır.
Allah, peygamberimiz Muhammed'e, aile halkına, ashabına ve Kıyamet Gününe kadar onu dost bilip izinden gidenlere salât ve selâm eylesin. [3]

Nevevî'nin Kırk Hadis Şerhi

Rahman Ve Rahim Allah'ın Adıyla.
Hamd, hiç şüphesiz Allah'ındır. O'na hamdederiz, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah kimi doğru yola iletirse, onu kimse saptıramaz. Kimi de saptıracak olursa, onu kimse doğru yola iletemez. Şehâdet ederim, ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur, O, birdir, tektir; hiçbir ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.
"Ey iman edenler, Allah'tan gerektiği gibi korkunuz ve ancak müslü-manlar olarak ölünüz." (Animrân, 3/102)
"Ey insanlar, sizi tek bir candan yaratan, ondan da eşini vareden, her ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar türeten Rabb'inizden korkun. Yine kendisinin adıyla birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık (bağını kesmek) tan da sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gö-zetleyiçidir." (en-Nisâ, 4/ıy, "Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki (Allah), amellerinizi ıslah etsin, günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (ei-Ahzâb, 33/70-71). îmdi;
Şüphesiz en doğru söz Allah'ın Kitab'ıdır. En güzel hidâyet Muhammed (s.a.s.)'in gösterdiği yoldur. İşlerin kötü olanı ise sonradan uydurulmuş olanlardır. Sonradan uydurma her şey bir bid'atür, her bir bid'at sapıklıktır. Her sapıklık da ateştedir.
Nevevî'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- derlediği "kırk hadis"in büyük bir önemi vardır. Çünkü bu kırk hadis, Hz. Peygamber'in "cevâmiu'l-kelim[4] diye bilinen özlü sözleridir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bana sözlerin başlangıçları (fevâtih), özlüleri (cevâmi1) ve sonraları (hevâtim) verildi.[5]
Bu kırk hadisten her birisi dinin temel kaidelerinden birisidir. Aynı şekilde bunların her birisi oldukça büyük ve pek çok faydalar da ihtiva etmektedir. Bu hadisleri ezberleme ve gereği gibi kavramaya muvaffak olan bir kimse, nübüvvet mirasından büyük bir pay elde etmiş ve dinî meseleleriyle ilgili olarak azımsanmayacak bir miktar Öğrenmiş olur.
İşte bundan dolayı eskiden beri müslümanlar, bu hadisleri okullarda yeni yetişmekte olan nesile ezberletmeye önem veregelmişlerdir. İlim adamları da bu hadisleri hem avama hern havâssa ders yoluyla öğretmeye ve açıklamaya önem vermişlerdir. Bu kırk hadisi şerh edip açıklayanlar arasında şunlar vardır:
1- Bunları derleyen Nevevî, -Allah'ın rahmeti üzerine olsun,
2- İbn Dakikivid,
3- İbn Receb, "Câmiu'1-Ulûm ve'1-Hikem" adı altında,
4- İbn Hacer el-Heytemî, "Fethu'l-Mübîn bi Şerhi'I-Erba'în" adı altında,
5- Dr. Mustafa el-Boğa ve Muhyiddin Misto, "el-Vâfî fi Şerhi'I-Erba'în en-Neveviyye" adıyla.
Ben de bazı kardeşlerime bu kırk hadisi ders olarak okuttuğum sırada, gerek hazırlanırken, gerekse bunları ders olarak okuturken, çok büyük faydalar sağladığının farkına vardım. Bu kırk hadisten elde ettiğim faydaları yazı yoluyla da müslüman kardeşlerime ulaştırmak istedim. Birden çok yerde verdiğim konferanslar yoluyla da bunları sözlü olarak anlatmak imkânına mazhar^oldum. Bu faydaları yazmak suretiyle yazı alanında da müslümanlara bir hizmet sunmuş olabileceğimi tahmin ettim. Çünkü yazı, alanı din ilimlerinin yayılmasında büyük bir öneme sahiptir. Aynı şekilde yazı alanı, hayatta da, ölümden sonra da büyük bir sevap ve mükâfat kazanmak için çok önemli bir alandır.
Bu kırk hadisi açıklarken ileri gelen ilim adamlarının sözlerine dayandım. Bundan dolayı bir hadisi şerhederken onların sözlerini hiç değiştir-meksizin naklettiğimi göreceksiniz. Çünkü ben henüz yolun başında bulunuyorum. Yolun başında bulunan kimsenin ise aynı alanda kendisinden öncekilerin attığı adımlarla aydınlanması gerekir.
Din; dine sağlam bir şekilde bağlılığı, hıfzının çokluğu, Kitap ve Sünnetin naslarını Allah'ın ve Rasûlünün kendilerinden övgüyle söz etmiş olduğu selefin yoluna uygun olarak anladığı kabul edilen kimselerden başkasından öğrenilmez. Bu hadisleri açıklarken şöyle bir yol izledim.
1- İleri gelen ilim adamlarına göre, açıkladığım hadisin önem ve durumunu ortaya koymak.
2- Hadisin ele aldığı her bir meseleyi uygun bir başlık altında zikredip özetle açıklamak.
3- Hadisi açıklarken sözlerini aktardığım ilim adamlarının kısa bir biyografilerini vermek.

4- İlim adamlarının hadisten çıkartmış olduğu bilgi ve hükümleri özetle söz konusu etmek.
Benim ortaya koyduğum bu çaba oldukça mütevâzidir. Çünkü meşgalelerimiz pek çok ve yeterli zaman bulamamaktan şikâyetçiyiz. Allah'tan bunu müslümanlara faydalı kılmasını ve bu sayede hayatımda da, ölümümden sonra da bana ecir ve mükâfat yazmasını dilerim. Çünkü O bunu yapabilir ve buna güç yetirir.
Sözlerimizin sonunu âlemlerin Rabb'ı olan Allah'a hamdederek bağlayalım.
Nâzım Muhammed Sultân[6]

İMAMNEVEVÎ

Nesebi Ve Hayati:

Nevevî'nin kendisinden başlayarak geriye doğru nesebi şöyledir: Yahya b. Şeref b. Mürrî Hasen b. Hüseyin b. Hizam en-Nevevî. Künyesi Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn'dir. Nevevî, Şam'ın güney taraflarında Havran kasabalarından Neva diye bilinen bîr yerde, hicrî 631 yılı Muharrem ayında dün-yaya geldi.
Henüz küçük yaşta iken Allah, O'nun kalbine din ve ilim sevgisini yerleştirmişti. O bakımdan Kur'ân-ı Kerim'i hıfzetmiş idi. İlmî hayatının oluşmasında babasının ilim talebine teşviklerinin oldukça büyük bir rolü olmuştur. [7]

İlmî Hayatı:

Nevevî, köyünden Şam'a geçerek er-Revâhiyye medresesinde yerleşti. İlim talebinde oldukça gayret sahibi idi. Dörtbuçuk ayda "et-Tenbîh" adlı eseri ezberledi. Senenin geri kalan aylarında "el-Mühezzeb"in dörtte birini hocasına ezberden okudu. Şafiî fıkhında, hadis ve lügat ilimlerinde büyük bir ilim sahibi olacak seviyeye gelinceye kadar ilim deryalarına dalmaya devam etti. Bir taraftan ders vermekle uğraşırken, el-Eşrefiyye'deki Dâru'l-Hadis'in Meşihat (rektörlük) makamını da üstlendi. [8]

Ahlâkı:

Nevevî, Rabbânî bir âlimdi. Dünya hayatında zâhid, vera' sahibi, vakur ve heybetli bir kişi idi. Allah'a itaat dışında adeta bir an dahi geçirmezdi. İyiliği emreder, kötülükten nehyederdi. Yöneticilere öğüt verir, Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmazdı. Bu alanda, Zahir Baybars'a yazıp ona nasihatte bulunup emirler verdiği, öğütler tevcih ettiği risaleleri vardır. [9]
İlmî Mevkii

Nevevî'nin, çağdaşı olan âlimlerin de kabul ettiği büyük bir ilmi mevkii vardır. Bıraktığı eserlerden hareketle, O'ndan sonra gelen ilim adamları da O'nun bu mevkiini kabul etmişlerdir.
Şeyh Kutbuddîn el-Yûnînî der ki: "İlim, vera', ibadet, azla yetinmek ve hayatın sıkıntılarına katlanmak hususunda zamanında biricik idi[10] Şeyh b. Farah der ki: "Şeyh Muhyiddin üç mertebeyi elde etmişti. Bu mertebelerin her birisi şayet bir kişide bulunsaydı, hiç şüphesiz bundan dolayı o kişiden feyz almak için yolculuk yapılabilirdi: İlim, zühd ve iyiliği emredip mün-kerden alıkoymak.[11]

Vefatı:

Nevevî, -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- hicri 676 yılı Recep ayının 24' ncü gününde Nevâ'da vefat etti. Kabri halen bilinmektedir. Vefatında yaşı 45'i aşmamakla birlikte, mübarek bir ömür sürdü. Ömrünü ibadet, itaat, öğrenmek, öğretmek ve te'lifle geçirdi.
Bilindiği kadarıyla Nevevî, -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- evlenmemişti. Çünkü geçimi annesi ve babasından, ancak yetecek kadar geliyordu ve yoksul birisi idi.[12]

Eserleri:

Nevevî, din ilimlerinin çeşitli alanlarında oldukça değerli eserler bıraktı. Bu eserlere muttali olan, bu ilim adamının büyüklüğünü takdir eder. Nevevî'ye hem güçlü bir hafıza, hem hatırlama gücü, hem de nasları inceden inceye kavrama kabiliyeti verilmişti. Birçok ilim dalında oldukça geniş bilgiye sahip fıkıh, usûl, ıstılahlar, lügat ve bunun dışındaki çeşitli dallarda oldukça yetkin idi. Bize bıraktığı birtakım eserler arasında şunları zikredebiliriz:
1- El-Minhac fi Şerhi Sahihi Müslim İbn'l-Haccâc
2- Tehzibü'l-Esmai ve'I-Lugât
3- Minhâcu't-Tâlibîn
4- ed-Dekâik
5- Tashihu't-Tenbîh fi Fıkhi'ş-Şâfiiyye
6- et-Takrib ve't-Teysir fi Mustalahi'l-Hadîs
7- Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiâru'l-Ahyâr (Bu, "el-Ezkâr en-Neveviyye" diye de bilinir)
8- Hulâsatu'l-Ahkâm min Mübhemâtı Süneni ve Kavâidi'İ-İslam
9- Rıyâzu's-Sâlihîn min Kelâmı Seyyidi'l-Mürselîn
10- Bustânu'l-Ârifîn
11- eI-îdâhfi'l-Menâsik
12- Şirâzi'ye ait el-Mühezzeb'in şerhi
13- Ravzatu't-Tâlibîn (Fıkha dairdir)
14- et-Tibyân fi Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân
15- el-Mekâsid (Tevhide dair bir risale)
16- İbnü's-Salâh'a ait Tabakât-ı Şafiiyye'nin muhtasarı
17- Menakibü'ş-Şâfîî (yazma)
18- Fıkha dair ve fetvalarının toplandığı kitap: el-Mensûrât
19- (Birtakırn mevizalar ihtiva eden) Muhtasâru't-Tibyân
20- Tecvide dair Menârü'I-Hüdâ fi'1-Vakfi ve'1-İbtidâ

21- el-Mübhemât min Ricâli'I-Hadis
22- Kırk Hadis... Bunları birçok ilim adamı da şerhetmiş bulunmaktadır.[13]
Yüce Allah'tan O'na mağfiret diler, geriye bıraktığı bu değerli ilmî eserlerin ecrini Kıyamet günü kendisine vermesini, bizi de bu eserlerle faydalandırmasını niyaz ederim. [14]

İmam Nevevî'nin Mukaddimesi

"Peygamber size ne verdiyse onu alınız." rei-Haşr, 59/7)
Rahman ve Rahîm Allah'ın Adıyla
Gökleri ve yerleri ayakta tutan, bütün yaratıkların işlerini çekip çeviren, Peygamberlerini -Allah'ın salât ve selâmı hepsine olsun- mükelleflere, onları hidâyete erdirmek ve dinin hükümlerini kat'î delillerle, apaçık belgelerle açıklamak üzere gönderen, âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Bütün nimetlerine karşılık O'na hamdeder, lütuf ve keremiyle bunları daha da artırmasını O'ndan dilerim. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Bir ve tektir, ortağı yoktur; bir ve Kahhârdır. Kerim ve Gaffâr'dır. Yine şehadet ederim ki, bütün mahlukatın en faziletlisi, Kıyamete kadar ardı ardına gelecek seneler boyunca devam edecek mucizesi Kur'an-ı Aziz ile ve doğru yolu arayıp bulmak isteyen aydınlatıcı sünnetler ile mükerrem kılmış olduğu efendimiz Muhammed (S.A.S.)'in de O'nun kulu, Rasûlü, Peygamberi, habibi ve halili olduğuna şahidlik ederim. O efendimiz Muhammed (S.A.S.) ki Cevâmiü' Kelim (özlü sözler) ile müsamahakâr din ile özel ilâhî lutfa mazhar olmuştur. Allah'ın salât ve selâmı O'na, diğer Peygamber ve Rasûllere, onların hepsinin âline ve şâir salihlere olsun.
İmdi, biz Ali b. Ebi Talib, Abdullah b. Mes'ud, Muâz b. Cebel, Ebu'd-Derdâ', İbn Ömer, İbn Abbas, Enes b. Mâlik, Ebu Hureyre ve Ebû Said e Hudrî'den, -Allah onlardan razı olsun- pek çok rivayet yoluyla ve değişik rivayet şekilleriyle Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmekteyiz:
Kim ümmetim(in hayrı) için dini ile ilgili kırk hadis ezberleyecek olursa, Kıyamet gününde Allah onu fakihler ve âlimler zümresinde haşredecektir.[15] Bir başka rivayette de:
Allah onu fakih ve âlim olarak hasreder" şeklindedir. Ebu'd-Derdâ rivayetinde ise:
Kıyamet gününde ben ona şefaatçi ve şâhid olurum[16] şeklinde; İbn Mes'ud'un rivayetinde:
Ona, Cennet kapılarından hangisinin dilersen gir, denilecektir" şeklinde, ibn Ömer'in rivayetinde de:
Alimler zümresinde yazılır ve şehidler zümresinde hasredilir" şeklinde zikredilmiştir.
Bununla birlikte, -rivayet yollan çok olsa dahi- hadis hafizları zayıf bir hadis olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.
İlim adamları -Allah onlardan razı olsun- bu hususta sayılamayacak kadar çok eserler derlemişlerdir. Bu hususta eser yazdığını bildiğim ilk kişi Abdullah b. el-Mübârek'tir. Sonra Rabbânî Âlim İbn Eşlem et-Tûsî, sonra el-Hasen b. Süfyân en-Nesai, Ebû Bekr el-Âcurrî, Ebû Bekr b. İbrahim el-îsfahar Dârakutnî, Hâkim, Ebû Nuaym, Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Ebu Saîd el-Mâlînî, Ebu Osman es-Sâbûnî, Abdullah b. Muhammed el-Ensârî, Ebu Bel el-Beyhakî ve gerek mukaddiminden, gerek müteahhi-rînden sayılmayacak kadar pek çok kişi, bu kabilden eserler vermişlerdir.
Ben de bu önder ilim adamları ve îslâmın hadis hafizları olan bu kişilere uyarak "kırk hadis" derlemek hususunda Yüce Allah'tan istihare ile hayırlısını diledim. İlim adamları FezâiH A'mâl hususunda zayıf hadis ile amel etmenin caiz oluşunu ittifakla kabul etmişlerdir. Bununla beraber ben bu hususta bu hadise dayanmıyorum. Bunun yerine sahih hadisler arasında yer alan, Peygamber (S.A.S.)'in:
Sizden hazır bujunan hazır bulunmayana tebliğ etsin[17] hadisi ile;
Benim söylediğim sözü işitip onu iyice belleyen ve işittiği gibi onu aynen başkasına bildiren kişinin
Allah yüzünü ak etsin[18] buyruklarına dayanıyorum.
Diğer taraftan ilim adamları arasından kimisi usûlü'd-dîne (itikadı esaslara) dair kırk hadisler topladığı gibi, kimisi fürûa (fıkhı meselelere), kimisi cihâda, kimisi zühde, kimisi âdaba, kimisi de hutbelere dair hadisler derlemişlerdir. Bunların hepsi de iyi maksatlardır. Allah bu maksatla hareket edenlerden razı olsun. Ben bir başka türlü kırk hadisin bütün bunlardan daha önemli olduğu görüşüne sahip oldum. Bunlar ise bütün bunları kapsayacak kırk hadistir. Bu hadislerin her birisi dinin kaidelerinden büyük bir kaidedir. İlim adamları onu İslâm'ın etrafında dönüp dolaştığı hadis veya İslâm'ın yarısı, yahut üçte biri ya da buna benzer bir şekilde nitelediği hadistir. Diğer taraftan bu kırk hadisin sahih olmasına, büyük bir çoğunluğunun Buhârî ile Müslim'in Sahihlerinde yer almasına dikkat ettim. Ezberlenmeleri kolay olsun, Yüce Allah'ın izniyle de onlarla genel bir şekilde faydalanılsın diye de senedlerini hazfederek zikrettim. Arkasından da hadislerde yer alan, herkes tarafından bilinemeyen lafizlarının nasıl okunması gerektiğine dair açıklamalar koydum. Âhirete rağbet eden her bir kişinin bu hadisleri bilmesi gerekiyor. Çünkü bu hadisler oldukça önemli hususları kapsamakta, bütün itaatlere dikkat çekici bir özelliktedir. Bu da bu husus üzerinde düşünenin açıkça görebileceği bir şeydir. Güvendiğim Allah'tır, işlerimi O'na havale ediyor ve O'na dayanıyorum. Hamd ve nimet yalnız O'na-dır. Başarı ve hatalardan koruyan O'dur. [19]

Nevevî'nin Mukaddimesine Dair Bazı Mülâhazalar

A. Neuevî'nin hazırladığı kırk hadisinin mukaddimesinde ifade ettiği "İlim adamları Fezâil-i Amal hususunda- zayıf hadis ile amel etmenin caiz olduğunu ittifakla kabul etmiştir" şeklindeki sözü tartışılır bir iddiadır.[20] Çünkü ilim adamları arasında hem ahkâm hususunda, hem de fezâil hususunda zayıf hadis ile amel etmeyi uygun görmeyenler de vardır.
Muhammed Cemâlüddin el-Kâsımî der ki: "Bilinmeli ki, zayıf hadis hususundaki görüşler üç türlüdür: Birinci görüşe göre ne ahkâm ile ilgili hususlarda, ne de fezâile dair meselelerde zayıf hadis ile amel edilmez. Bu görüşü İbn Seyyid'n-Nas, Uyunu'1-Eser adlı eserinde Yahya b. Maîn'den nakletmiş, Feth el-Muğîs'te de bunu Ebû Bekr İbnü'l-Arabî'ye nisbet etmiştir. Buhârî ve Müslim'in bu hususta kanaatlerinden açıkça anlaşılan da budur.[21]
Buna Buhârî'nin Sahih kitabına almak için hadislerde öngördüğü şartları ile îmam Müslim'in önceden belirtmiş olduğumuz gibi zayıf râvîler hakkındaki ağır sözleri ile her ikisinin de sahih kitaplarında bu tür bir hadisi zikretmemiş olmaları delil teşkil etmektedir.[22]
İbn Hazm'ın -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- görüşü de budur. Çünkü o, "el-Milel ve'n-Nihal" adlı eserinde şöyle demektedir: "Doğu ve Batı ilim adamlarının, yahut büyük kalabalıkların büyük kalabalıklardan veya güvenilir (sika) râvîlerin güvenilir kimselerden, Peygamber (s.a.s.)'e kadar bu şekliyle ulaşmakla birlikte, rivayet yolunda yalan söylemekle yahut gafletle ya da durumu bilinmemekle (meçhul olmakla) tenkid edilmiş bir kişi varsa, müslümanlar bu hadisi kabul etmek görüşünde ise de bize göre; böyle bir hadise göre görüş belirtmek de, onu tasdik etmek de, böyle bir hadisi herhangi bir şekilde delil kabul etmek de helal değildir.[23]
Bu ilim adamlarının kabul ettiği görüş kanaatimce tercihe değer olan görüştür. Doğrusunu da en iyi bilen Yüce Allah'tır. Büyük ilim adamı el-Elbânî der ki: "Bunun böyle oluşunun sebebi şudur: Zayıf hadis bildiğim kadarıyla ilim adamları arasında görüş ayrılığı söz konusu olmaksızın ağır basmayan bir zan ifade eder. Böyle olduğuna göre, gereğince amelin caiz olduğu nasıl söylenebilir? Halbuki Yüce Allah, Kitab-ı Kerim'inde birden çok âyet-i kerimede bu tür zannı yermiş bulunmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz zan, hak namına hiçbir şey ifade etmez." fen-Necm, 53/28h "Onlar ancak zanna uymaktadırlar. <en-NeC™, 53/23). Rasûlullah (s.a) da şöyle buyurmuştur: "Zandan sakınınız, çünkü sözün en yalan olanı zandır.[24]
Şunu da bil ki, tercih ettiğim bu görüşe muhalefet edenlerin ileri sürebilecekleri Kitab ve Sünnet'ten herhangi bir delilleri de yoktur.[25]

Şeyhu 1-İslam İbn Teymiyye -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de şöyle demektedir: "Ahmed b. Hanbel de, imamlardan O'nun benzeri olanlar da Şeriat'te bu tür hadislere güvenmezlerdi. Ahmed'den, O'nun sahih de olmayan, hasen derecesine de ulaşmayan zayıf hadisi delil göstermiş olduğunu nakleden kimseler, O'nun hakkında yanlışlık yapmaktadırlar.[26] Ahmed, Abdurahman b. Mehdi ve Abdullah b. el-Mübarek'ten nakledilen: ve "Biz helal ve haram hususunda rivayet ettik mi işi sıkı tutarız. Fakat fezâil ve benzeri hususlara dair rivayet ettik mi nisbeten gevşek tutarız[27] şeklinde söyledikleri nakledilen söze gelince; Ahmed Şakir -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu ifade ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Tercih ettiğim kanaate göre -ki doğruyu en iyi bilen Yüce Allah'tır- onlar bu sözleriyle şunu kastetmektedirler: Burada işi nisbeten gevşek tutmaktan kasıt, sahih derecesine ulaşmayan hasen hadisi alıp kabul etmek, demektir. Çünkü sahih ile hasen arasındaki farkı belirtmek için kullanılan ıstılah -terim- onların çağlarında henüz tam oturmuş ve açıklık kazanmış bir terim değildi. Aksine mütekaddim âlimlerin büyük çoğunluğu hadisi ya sahih ya da zayıf olmakla nitelendirirdi. Ayrıca başka bir vasıf kullanılmazdı.[28]

el-Elbânî de aynı şekilde bu ifadeleriyle ilgili olarak şunları söylemektedir: "Onların sözü geçen işi nisbeten gevşek tuttuklarına dair açıklamaları, âdetleri olduğu üzere rivayetleri senetleriyle birlikte nakletmeleri şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü bu senedler vasıtasıyla hadislerin zayıf olduğu bilinebilmektedir. Dolayısıyla senedin zikredilmesi hadisin zayıf olduğunu açıkça ifade etmeye ihtiyaç bırakmamaktaydı. Halefin izlediği yol olan senedleri zikretmeksizin rivayet edip yine -halefin çoğunun yaptığı gibi- bunların zayıflıklarını açıklamadan bırakmak şeklindeki rivayete gelince; hiç şüphesiz onlar böyle bir şeyi yapmayacak kadar Allah'tan korkan kimselerdi ve bunu yapamayacak kadar büyük ilim adamlarıydı. Yine de doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.[29]

Diğer taraftan gerek teşvik, gerekse de korkutma ile ilgili zayıf hadisleri rivayet etmenin olumsuz birtakım etkileri vardır. Bunların bazısını şöylece sıralayabiliriz:

1- Ameller arasında bir karşılaştırma yapmak hususunda ayrılıklara götürürler. Bu tür rivayetlerden kimisi zikre kendisini vermeyi Allah yolunda cihadın önüne geçirmektedir. Buna sebep ise zikri teşvik hususunda aşırı ifadeler ihtiva eden hadislerdir.

2- Sahih olmayan bu hadislerde çoğunlukla teşvik ve korkutmalarda aşırılığa gidildiği görülmektedir. Bunun da ferdin eğitiminde olumsuz etkileri vardır. Bu alanda mütehassıs olanlar bunu bilirler.

İşte bundan dolayı ilim adamları kıssa anlatıcılanyla birlikte oturup kalkmaktan sakındırmışlardır. Müslim "Sahih'Mn mukaddimesinde Asım'dan O'nun şöyle dediğini nakletmektedir: "Kıssa anlatıcılarıyla oturup kalkmayınız.[30] Kıssa anlatıcıları ise, mescidlerde insanlara va'z ederken sahih olan hadisleri olmayanlarla birlikte, ayırd etmeksizin rivayet eden kimselerdir. [31]

Teşvik Ve Korkutma (Terğîb Ve Terhîb) Konularında Zayıf Hadis Rivayet Etmenin Şartlan

Teşvik ve korkutma hususlarında, muhakkik âlimlerin ortaya koymuş olduğu şartlara riâyet etmeksizin zayıf hadisi rivayet etmenin caiz olduğunu kabul eden pek çok kimse vardır. Eğer bu kimseler bu muhakkiklerin koymuş olduğu şartlara riayet edecek olsalar, hiç şüphesiz müslümanlar arasında zayıf hadislerin yaygınlaşması gerilemiş olacaktır. Sözü geçen şartlar ise aşağıdaki gibidir:

1- Hadisin zayıflığı ileri derecede olmamalıdır. Yalancıların yahut yalan söylemekle itham edilmiş olanların, ya da aşın derecede yanlışlık yapanların hadislerini rivayet etmek caiz değildir. Bu şartın anlamı şudur: Zayıf hadisi ancak hadis ilminde yeterli bilgisi olanlardan rivayet etmek caiz olabilir. Bu ise herkes için ulaşılması kolay birşey değildir. Zira bu hadisi rivayet edecek kişi rivayet ettiği bu hadisin ileri derecede zayıf olduğunu nasıl bilecektir? Bunu ancak hadis ilmine vâkıf olan kimse bilebilir.

2- Zayıf hadis kendisiyle amel olunan bir aslın kapsamına girmelidir. Sahih bir hadisle sabit olmamış yeni bir ibadeti ortaya çıkarmaya davet eden zayıf hadislerle amel etmek caiz değildir.

el-Elbânî, bu şart ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Bu şarta bağlı olarak zayıf hadis ile amel etmenin sübûtu hakiki değil, şekîdir ve maksat da budur.[32]

3- Böyle bir hadisle amel edildiği vakit, bunun sabit olduğuna inanmayıp aksine, bu konuda ihtiyatlı olmalıdır. Yine el-Elbânî'nin bu şart ile ilgili olarak şöyle bir açıklaması vardır: "Böyle bir hadisin sabit olduğuna inanmamak için bu üçüncü şart da hadis ilmini bilmenin zorunluluğu hususunda birinci şart ile aynı noktada birleşmektedir. Fezâil-i A'mâl hususunda zayıf hadisler ile amel eden büyük bir çoğunluğun, bunların zayıflığını bilmedikleri bilinen bir husustur. Bu ise benimsenen maksada muhaliftir.[33]

B* Nevevî'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- "Sonra bu kırk hadisin sahih olması kuralına bağlı kalacağım" şeklindeki açıklamasına gelince; Nevevî bu husuta yapabildiğini ortaya koymuş, derlediği kırk hadisin tamamının sahih olmasına büyük gayret göstermiştir. Fakat bunda tam bir muvaffakiyet elde etmiş değildir. Bununla birlikte O, doğruyu elde ettiğinde de, hata ettiğinde de, Allah'ın izniyle her iki halde de ecir almıştır. Çünkü O bir müctehiddir. Sahih olduklarını zannetmekle birlikte, zayıf olarak kay-, dettiği hadisler şunlardır:

1-Otuzuncu hadis: "Ebu Sa'lebe el-Huşenî -Cürsûm b. Naşir- (r.a) den, O da Rasûlullah (s.a.s.) O'nun şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Şüphesiz Allal birtakım farzlar kılmıştır. Onları zayi etmeyiniz. Birtakım sınırları (hadleri) belirlemiştir. Onları da aşmayınız. Bazı şeyleri haram kılmıştır, onları çiğnemeyiniz. Unuttuğundan dolayı değil de sizin için rahmet olmak üzere bazı şeyler hakkında da susmuştur, bunlar hakkında da araştırmayınız." Bu Dârukutnî'nin ve başkalarının rivayet ettiği hasen bir hadistir.

Bu hadis aslında zayıftır. Zayıf oluş sebebini muhaddis Nâsirüddin el-Elbânî " Gayetti'1-Meram fi Tahrîci Ehâdisi'l Helâli ve'1-Harâm" adlı eserinde açıklamış bulunmaktadır. Yerinde buna dair açıklamalar gelecektir.

2-Kırkbirinci hadis: Ebû Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-Âs (r. anhumâ)dan, dedi ki: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Hevâsı benim getirdiğime tabi olmadıkça, sizden hiçbiriniz iman etmiş olamaz." Bu da hasen, sahih bir hadis olup, biz bunu sahih bir isnad ile "Kitâbu'l-Hücce"den rivayet ettik.

Bu hadis de aynı şekilde zayıftır, buna dair açıklamalar yerinde gelecektir. [34]

---

[1] 'Hutbetü-Hace' ismiyle meşhur olan bu duayı, cuma hutbelerinde ve sair konuşmalarında okuyan Rasuluilah, bizzat Sahabelerine öğretmiştir. Bu haberi bize veren hadisi de İmam Tirmizi sahih bir senedle rivayet etmiştir.

[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 6-7.

[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 9-11.

[4] Cevâmiü'l-Kelinv. Birçok anlam ve faydalı hususları ihtiva etmekle birlikte, az söz demektir (özlü sözler).

[5] el-~Elbânî, Sahîhu'J-Cdmi', 1069 ile es-Silsüetu's-Sahîha, 1483.

[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 13-15

[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 17.

[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 17.

[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 17-18.

[10] Sahihi Müslim mukaddimesi, -eş-Şa'b baskısı-

[11] Aynı eser

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 18.

[12] Nevevî'nin biyografisi ile ilgili geniş biîgi için bakınız: es-Sübkî, Tabakatu'ş-Şâfüyye, V, 165; ez-Zirikîî, el-A'lâm, IX, 85, en-Nucûmu'z-Zâhire, W, 278.

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 18.
[13] Bu kitap listesini Abdullah Ahmed Ebi Zine, Müslim'in Sahîh-i Müslim Şerhi mukaddimesinde -Kahire, Mektebetü'ş-Şa'b yayını- zikretmektedir.
[14] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 18-19.
[15] Bk. el-Elbânî, el-Ahâdîsü'd-Daîfe
[16] el-Elbânî, a.g.e.,4589
[17] Bk. el-Hb&nî, Sahihü'l-Câmi\ V, 5228
[18] Bk. el-Elbânî, Sahihu't-Tergîb, I, 86
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 21-23.
[20] Kimi ilim adamları -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- özellikle de müteahhir olanları bu: "ilim adamları ittifakla şunu kabul etmişlerdir" ibaresini rastgele kullanabilmektedirler. O bakımdan böyle bir şeye güvenip dayanmadan önce, bu sözün doğruluğundan emin olmak gerekir. Çünkü kabul edilen görüş buna muhalif olmakla birlikte, kimi ilim adamı böyle bir ibareyi çokça kullanabilmektedirler.
[21] İbn Receb'in -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Müslim'in, Sahîh'inin Mukaddimesinde söylediklerinden anladığı da budur. İbn Receb der ki: "Müslim'in kitabının mukaddimesinde zikrettiğinden zahiren anlaşılan şu ki: Teşvik ve korkutmaya dair hadisler, ancak kendilerinden ahkâm hadislerinin rivayet edilebildiği kimselerden rivayet edilebilir." (el-Elbânî, Sahîhü'i-Câmi', 1,45)
[22] Bk. el-Kâsımî, Kauâ'idü't-Tahdîs, 111
[23] Kauâidü't-Tahdîs, 115
[24] Buharı ve Müslim rivayet etmiştir.
[25] ei-Elbânî, Sahîhü'l-Câmi', I, 45
[26] el-Kaidetü't-Celîle, 84 -el-Matbaatu's-Selefiyye-
[27] el-Elbânî, Sahîhü'l-CâmV, I, 46
[28] ei-Bâisü'l-Hasîs, 101
[29] el-Eibânî, Sahîhü'i-Câmi', I, 47
[30] el-Kâsımî, Kavâidü't-Tahdîs, 113
[31] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 25-28.
[32] Sahlhü'l-Câmi', I, 51
[33] Aynı eser.
[34] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 28-29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- KİTÂBU'L-VUDÛ' (ABDEST ALMA KİTABI)

1- Abdest Almak Hakkında Gelen Şeyler Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
"Ey îmân edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınızı mesh edip, her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Cünüb olduysanız boy abdesti alın... " (el-Mâide: 5/6) .
2- Bâb: "Tahâretsiz (Yânî Abdestsiz) Hiçbir Namaz Kabul Olunmaz" .
3- Abdest Almanın Fazileti Babı
4- Bâb: (Abdestli Kimse Abdestinîn Bozulduğunu) Kesinlikle Bilmedikçe Şübheden Dolayı Abdest Almaz
5- Abdest Almakta Hafifletme Babı
6- Abdest Almayı Tam Ve Kâmil Yapmak Babı
7- Bir Avuç Dolusu Sudan İki Eli (Birleştirmek Sureti) İle Yüz Yikamak Babı
8- Her Hâl Üzerine Ve Cinsî Münâsebet Sırasında "Bismillah" Demek Babı
9- Halâya Girerken Ne Söyleyeceği Babı
10- Halânın Yanına Su Koymak Babı
11- Bâb: Kişi Büyük Ve Küçük Hacetini Yaparken Kıble Cihetine Yönelmez, Ancak Duvar Yâhud Benzeri Bir Bina Yanında Olursa Müstesnadır
12- İki Kerpiç Üzerinde Büyük Hacetini Yerine Getiren Kimse Babı .
13- (Haceti Yerine Getirmek İçin) Kadınların Sahraya Çıkmaları Babı
14- Evlerde Halâ Edinmek Babı
15- Bâb
16- Su İle İstincâ Etmek Babı
17- Temizlenmek İçin Beraberinde Su Taşınan Kimse Babı
18- İstincada Su İle Beraber Dibi Demirli Bir Deymek Taşınması Babı
19- Sağ El İle İstinca Etmekten Nehy Babı
20- Bâb: İşediği Zaman Zekerini Sağ Eliyle Tutmaz .
21- Taşlarla Silinip Temizlenmek Babı
[22 Bâb: (Hayvan Dışkısı İle İstincâ Edilmez)] .
23- Organlarını Birer Kerre Yıkayarak Abdest Almak Babı
24- Organlarını İkişer Kerre Yıkayarak Abdest Almak Babı
25- Organlarını Üçer Kerre Yıkayarak Abdest Almak Babı
26- Abdest Alışta Suyu Buruna Çektikten Sonra Nefesle Geri Çıkarmak Babı
27- Çakıl Taşları İle Silinmeyî Tek Sayı Olarak Yapmak Babı.
28- Üzerlerine Meshetmeyerek İki Ayağı Yıkamak Babı
29- Abdest Alişta Ağiza Su Alip Çalkalamak Babi Bunu, İbn Abbâs Ve Abdullah Ibn Zeyd Peygamberden Söylediler .
30- (Abdest Alişta) Ayak Ökçelerini Yikamak Babi İbn Şîrîn Abdest Aldığı Zaman Yüzük Yerini Yıkar Idi.
31- Ayaklari, Ayakkabilarin İçinde Bulunurlarken Pabuçlar Üzerinden Meshetmeyerek, Yikamak Babi
32- Abdest Almada Ve Yikanmada Sağ Tarafiyle Ve Sağ Taraftan Başlamak Babi
33- Namaz Vakti Yaklaştiği Zaman Abdest Alacak Su Araştirmak Babi
Ve Aişe Şöyle Dedi: Sabah Vakti Girince Su Arandı, Fakat Su Bulunamadı. Bunun Üzerine Teyemmüm (El-Mâıde.-6) Emri Indi.
34- İnsan Saçi Değdirilmiş Olan Suyun Hükmü Babi
35- Bâb: 'Birinizin Kabından Köpek Içtiği Zaman O Kabı Yedi Kerre Yıkasın".
36- Yüce Allah'in ... Veya Içinizden Biri Halâdan Gelmişse... "(Ei-Mâide:6) Kavlinden Dolayi Abdest Almayi Ancak İki Çikiş Yerinden, Ön Ve Arkadan (Çikan Şeylerden Ötürü) Vâcib Gören Kimse Babi
37- Kişinin Kendi Arkadaşina Yardim Ederek Abdest Aldirmasi Babi
38- Abdestsiz İken Kur'ân Okumak Ve Başka İşler Yapmak Babi
39- Hafif Olanindan Değil De Ağirlik Verici Bayilmadan Dolayi Abdest Almayi Vacib Gören.Kimsîe Babi
40- Yüce Allah'in "Başlarınızı Meshediniz." (Ci-Mâide: 6) Sözünden Dolayi Başin Hepsini Mesh Etme Babi
42-İnsanlarca (Kabda Kalan) Abdest Suyu Fazlasinin Kullanilmasi Babi
43- Bâb (Bu, Geçen Bâbdan Bir Fasıl Gibidir)
44- Bir Avuç Sudan Ağzini Çalkalayip Burnuna Da Su Veren Kimse Babi
45- Başin Bir Kerre Meshedilmesi Bâbi
46- Kişinin Kendi Karisi İle Beraber Abdest Almasi Ve Kadinin Abdest Suyu Fazlasi Babi
47- Peygamberdin Kendi Abdest Suyundan, Bayilan Kimse Üzerine Dökmesi Babi
48- Teknede, Çanakta, Ağaçtan Ve Taştan Yapilmiş Kablar Içinde Yikanmak Ve Abdest Almak Babi
50- Müdd (Mikdâri Su) İle Abdest Almak Babi
51- Mestler Üzerine Meshetmek Babi
53- Koyun Eti Ve Sevîk(Yemek)Ten Dolayi Abdest Almayan Kimse Babi
54- Sevîk Yemeği Yemekten Dolayi Abdest Almayip Sirf Ağiz Çalkalayan Kimse Babi
55- Sütrtcmekvten Dolayi Ağzi Çalkalar Mi? Babi
56- Uyumaktan Dolayi Abdest Almak İle Bir İki Uyuklamaktan Yâhud Uyuklama Sebebiyle Başini Bir Defa Beri Öte Meyl Ettirmekten Dolayi Abdest Almayi Vâcib Görmeyen Kimse Babi
57- Abdestli İken Abdest Almak Babi
58- Bâb: Sidiğinden Sakinmamak Büyük Günâhlardandir
59- Sidiği Yikamak Hakkinda Gelen Hadîs Babi
60- Bâb
61- Peygamberdin Ve İnsanlarin. Bedevi'yi Mescîddekî İşemesinden Ayrilincaya Kadar Birakmalari Babi
62- Mesciddeki Sidiğin Üzerine Su Dökmek Babi "
63- Bâb: Sidiğin Üzerine Su Döker
64- Çocuklarin Sidiği(Nin Hükmü) Babi
65- Ayakta Ve Oturarak İşemedin Hükmü) Babı
66- Arkadaşinin Yaninda İşemek Ve Duvar İle Sütrelenmek Babi
67- Bir Kavmin Süprüntülüğü Yaninda İşeme Babi
68-Kani Yikamak Babi
69- Meniyi Yikamak, El İl.E Sürtüp Ovalamak Ve Kadindan İsabet Eden Şeyleri Yikamak Babi
70- Bâb: Cenabeti Yâhud Cenabetin Gayrisini Yikayip Da Yikanan Şeyin İzi Gitmediği Zaman
71- Develerin, Diğer Dört Ayakli Hayvanlarin, Koyunlarin Sidikleri Ve Koyun Ağillari Babi
72- Yağ Ve Su İçine Murdar Şeylerin Düşmesi(Nin Hükmü) Babi
73- Akmayan Durgun Su Babi
74- Bâb: Namaz Kilanin Sirtina Pislik Yâhud Cife Atildiği Zaman O Kimsenin Namazi Bozulmaz

75- Elbisede Tükürük, Sümük Ve Benzeri Bir Şey (Bulunmasinin Hükmü) Babi
76- Râb: Şira İle Ve Sarhoş Edicî İçki İle Abdest Almak Caiz Olmaz
77- Kadinin Kendi Babasini; (Yânî) Babasinin Yüzünden Kani Yikamasi Babi
78- Dişleri Misvak Sürtüp Ovalamakla Temizlemek Babi
79- Misvaki Daha Büyük Olana Vermek Babi
80- Geceyi Abdestü Olarak Geçiren Kimsenin Fazileti Babi

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

3- KİTÂBU'L-VUDÛ' (ABDEST ALMA KİTABI)[1]

1- Abdest Almak Hakkında Gelen Şeyler Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
***"Ey îmân edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınızı mesh edip, her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Cünüb olduysanız boy abdesti alın... "* (el-Mâide: 5/6)** [2].

Ebû Abdillah Buharı şöyle dedi: Peygamber (S), abdest almada farz olanın azaları birer defa yıkamak olduğunu beyân eyledi[3]. ve keza kendisi azaları ikişer defa ve üçer defa yıkadı. Ve üçer defadan fazla yıkamadı[4]. İlim ehli abdest almakta suyu israf etmeyi ve Peygamber'in fiilinden öteye geçmeyi kerîh gördüler[5].

2- Bâb: "Tahâretsiz (Yânî Abdestsiz) Hiçbir Namaz Kabul Olunmaz" [6].

l-.....Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, o Ebû Hureyre (R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S): *"Kendisinde hades meydana gelen kimsenin namazı, o kimse abdest almadıkça kabul olunmaz"* buyurdu. Hadramevt ahâlîsinden bir kimse: "Yâ Ebâ Hureyre, hades nedir?" diye sordu. Ebû Hureyre: "Sessiz veya sesli yel" cevâbım verdi [7].

3- Abdest Almanın Fazileti Babı

Ve abdest alma izlerinden dolayı yüzleri nurlular, elleri ve ayaklan sekililer.

2-.....Bize Leys, Hâlid (ibn Yezîd-139)'den; o da Saîd ibn Ebî Hilâl (135)'den; o da Nuaym el-Mucmir'den tahdîs etti; o şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre ile beraber mescidin arkasına çıktım, akabinde Ebû Hureyre (R) abdest aldı da şöyle dedi: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:
"Benim ümmetim kıyamet gününde bedenlerindeki abdest alma izlerinden dolayı yüzleri nurlular, elleri, ayaklan sekililer diye çağırılacaklardır".

Ebû Hureyre: Artık bu parlaklığını daha ziyâde artırmağa kimin gücü yeterse yapsın, dedi [8].

4- Bâb: (Abdestli Kimse Abdestinîn Bozulduğunu) Kesinlikle Bilmedikçe Şübheden Dolayı Abdest Almaz

3..... Bize Zuhrî, Saîd îbn Müseyyeb'den; o da Abbâd ibn Temîm'den; o da amucası (Abdullah ibn Zeyd-63)'ndan tahdîs etti ki, bu Abdullah ibn Zeyd (R) namazda iken kendisinde bir şey (yânî hades) vukuunu hayâl eden kimsenin hâlini Rasûlullah'a arz eylemiş. Rasûlullah (S) da: *"Bir ses veya bir koku duymadıkça namazdan çıkmasın"* buyurmuştur [9].

5- Abdest Almakta Hafifletme Babı

4-.....Bize Sufyan (ibn Uyeyne), Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti.
Amr şöyle dedi: Bana Kurayb (98), ibn Abbâs (R)'tan haber verdi (ki şöyle demiştir): Peygamber (S) bir gece uyudu, hattâ horladı. Ondan sonra (abdest almaksızın) namaz kıldı. Bu sözü îbn Abbâs'ın: Uzanıp horladı, ondan sonra kalkıp namaz kıldı, tarzında söylediği rivayet olunuyor.
(Alî ibn Abdillah el-Medînî şöyle dedi:) Sonra bu hadîsi Sufyan, bize birçok defalar kâh uzun, kâh kısa olarak Amr'dan, o da Kurayb'dan, o da İbn Abbâs'tan olmak üzere tahdîs etti[10]. İbn Abbâs şöyle demiştir: Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Geceleyin Peygamber (S) kalktı. Gecenin bir kısmı olunca Peygamber kalktı ve asılı duran küçük bir tulumdan hafif bir abdest aldı. -Amr bu abdestin pek hafif ve pek az su ile olduğunu söylüyordu- Ve kalkıp namaza durdu. Ben de onun aldığı gibi abdest aldıktan sonra gelip sol tarafında namaza durdum. -Sufyan belki yine solu ma'nâsına olan "Şimâlihi" demiştir.- Peygamber benim yerimi değiştirdi; beni sağ tarafına geçirdi. Sonra Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı. Ondan sonra uzanıp uyudu; hattâ horladı. Sonra munâdî (yânî müezzin) Ona gelip namaz vaktinin girdiğini haber verdi. Bunun akabinde müezzin kalkıp Peygamber'in maiyyetinde namaza çıktı. Peygamber (tekrar) abdest almadığı hâlde namazı kıldırdı. (Sufyan ibn Uyeyne şöyle dedi:) Biz Amr ibn Dînâr'a: İnsanlar, Rasûlullah'ın uyur, amma kalbi uyumaz derler; (ne dersiniz)? diye sorduk. Amr: Ben Ubeyd ibn Umeyr'den işittim: Peygamberlerin ru'yâları vahiydir, diyordu. Ubeyd bu sözden sonra da *"Ben seni ru'yâmda boğazlıyorum görüyorum... "* (es-Saffât: 37/102) âyetini okudu, dedi [11]

6- Abdest Almayı Tam Ve Kâmil Yapmak Babı

İbn Umer: "İsbâğu'l-vudû' her abdest uzvunu pampak kılmaktır" dedi [12].

5-.....Kurayb'dan, o da Usâme ibn Zeyd (R)'den tahdîs etti.
Kurayb Usâme'den işitti ki şöyle diyordu: Rasûlullah (S) Arafat'tan geriye hareket etti. Dağ yoluna girince inip su dökdü. Ondan sonra abdest aldı, fakat abdesti hafif aldı. Ben: Namazı kılacak mısın yâ Rasûlallah? diye sordum. *"Namaz ileride (kılınacak)"* buyurdu. Yine bineğine bindi. Muzdelife'ye varınca indi ve abdest aldı. Bu sefer abdest almayı tam ve kâmil yaptı. Sonra namaz ikaamet edildi de akşam namazını kıldırdı. Ondan sonra herkes devesini kendi durağında çökertti. Sonra yatsı namazı ikaame edildi. Yine namazı kıldırdı ve iki namaz arasında hiçbir namaz kılmadı [13].

7- Bir Avuç Dolusu Sudan İki Eli (Birleştirmek Sureti) İle Yüz Yikamak Babı

6-.....Bize Süleyman ibn Bilâl, Zeyd ibn Eslem'den; o da Ata ibn Yesâr'dan; o da İbn Abbâs'tan haber verdi, ibn Abbâs (R) abdest aldı da yüzünü yıkadı. Şöyle ki, bir avuç su alıp ağzını çalkaladı ve burnuna su çekti. Sonra bir avuç su alıp onunla şöylece, yânî sağ avucunu diğer avucu ile birleştirip yüzünü yıkadı. Yine bir avuç su alıp sağ elini (yânî kolunu) yıkadı. Yine bir avuç su alıp sol elini yıkadı. Sonra başını mesh etti. Sonra bir avuç su aldı ve sağ ayağını yıkayıncaya kadar onu azar azar üzerine döktü. Sonra diğer bir avuç daha su aldı ve onunla ayağını, yânî sol ayağını (yine öylece) yıkadı. Ondan sonra: Rasûlullah(S)'ı, gördüm işte böyle abdest alıyordu[14], dedi.

8- Her Hâl Üzerine Ve Cinsî Münâsebet Sırasında "Bismillah" Demek Babı[15]

7-..... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Salim ibn Ebi'l-Ca'd (l00)'dan; o da Kurayb'dan; o da İbn Abbâs (R)'dan tahdîs etti. İbn Abbâs, bunu Peygamber'e ulaştırıyordu. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi biriniz eşine (cinsî münâsebet için) geldiği zaman Bismillah, Allâhumme cennibnâ'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktenâ (= Allah'ın ismiyle, yâ Allah, bizleri şeytândan uzaklaştır ve şeytânı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl) der de, onların arasında bir çocuk takdir olunursa, şeytân o çocuğa zarar veremez" [16].

9- Halâya Girerken Ne Söyleyeceği Babı

8- Bize Âdem (ibn Ebî İyâs) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Abdu'l-Azîz ibn Suheyb'den tahdîs etti. Abdu'1-Azîz şöyle dedi: Ben Enes (R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) halâya girdiği zaman*"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-hubusi ve'l-habâisi (= Yâ Allah, ben hubusten ve habâisten sana sığınırım)"* der idi [17].
(Buhârî dedi ki):
Muhammed ibn Ar'are, bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte Âdem ibn Ebî İyâs'a mutâbaat etti[18]. Ve Gunder, Şu'be'den: "Halâya geldiği zaman" dedi. Musa ibn İsmâîl ise, Hammâd ibn Seleme' (167)'den: "Halâya girdiği zaman" dedi. Saîd ibn Zeyd de şöyle dedi: Bize Abdu'1-Azîz ibn Suheyb tahdîs etti: "Halâya girmek istediği zaman" [19].

10- Halânın Yanına Su Koymak Babı

9-.....Bize Verkaa (199), Ubeydullah ibn Ebî Yezîd'den; o da ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) halâya girdi. Kendisi için (yıkanıp abdest alacak) su koydum. *"Bunu kim koydu?"* diye sordu. Kendisine haber verildi. Bunun üzerine: *"Allâhumme fakkıhhu fi'd-dîn (= Yâ Allah onu dînde ince anlayışlı kıl)"* diye dua etti[20].

11- Bâb: Kişi Büyük Ve Küçük Hacetini Yaparken Kıble Cihetine Yönelmez, Ancak Duvar Yâhud Benzeri Bir Bina Yanında Olursa Müstesnadır

10-.....Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Biriniz hacetini yerine getirmeğe gittiği zaman Kıble'yi karşısına almasın, (Medine'nin) şarkına yâhud garbına doğru dönünüz"[21].

12- İki Kerpiç Üzerinde Büyük Hacetini Yerine Getiren Kimse Babı [22]**.**

11-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle der idi: Bir takım insanlar, büyük hacetini yerine getirmek için oturduğun zaman Kıble'ye karşı da, Beytu'l-Makdis'e karşı da yönelme, diyorlar. Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Yemîn olsun ki, ben bir gün bizim evin damı üstüne çıkmıştım. Bu esnada Rasûlullah(S)'ın büyük hacetini yerine getirmek için Beytu'l-Makdis'e karşı iki kerpiç üzerine oturduğunu (gözümle) gördüm[23]. İbn Umer Vâsi' ibn Hıbbân'a: Belki sen kıynakları üzerinde namaz kılan kimselerdensin? dedi. (Vâsi' dedi ki:) Bunun üzerine: Vallahi ben bilmiyorum, dedim. İmâm Mâlik: Abdullah ibn Umer yerden yükselmeyerek namaz kılan, kendisi (kıynaklarıyle) yere bitişik olduğu hâlde secde eden kimseyi kasdediyor, dedi[24].

13- (Haceti Yerine Getirmek İçin) Kadınların Sahraya Çıkmaları Babı

12-.....Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti (ki o şöyle demiştir): Peygamber'in zevceleri geceleyin haceti defe çıktıklarında (Medine'nin kenarında olan) Menâsı'a kadar giderlerdi. O (Menâsı' denilen yer) açık bir yerdir. Umer, Peygamber'e: Kadınlarını perde arkasına koy (yânî evden çıkmalarını men' et), der idi de, Rasûlullah (S) onun dediğini yapmıyordu. Nihayet Peygamber'in zevcesi Sevde bintu Zem'a gecelerden bir gece yatsı namazı vaktinde dışarıya çıktı. Sevde uzun boylu bir kadın idi. Umer, hicâb emrinin indirilmesine çok arzu duyduğu için, ona: Yâ Sevde, bilmiş ol ki, biz seni muhakkak tanıdık, diye bağırdı. Bundan sonra Allah "Hicâb Âyeti"ni indirdi [25].

13-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) kadınlara:*"Hacetiniz hususunda dışarıya çıkmanıza izin verildi"* buyurdu. Hişâm: Haceti yerine getirmek için dışarıya çıkmayı kasdediyor, dedi.

14- Evlerde Halâ Edinmek Babı

14-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir ihtiyâcım sebebiyle (kızkardeşim) Hafsa'nın evinin damının üstüne çıkmıştım. Bu esnada Rasûlullah(S)'ı gördüm, arkasını Kıble'ye, önünü de Şam'a döndürerek hacetini def ediyordu [26].

15- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir)

15-.....Abdullah ibn Umer (R) haber verip şöyle demiştir: Bir gün evimizin damının üzerine çıktım, bu esnada Rasûlullah(S)'ı Beytu'l-Makdis tarafına yönelerek iki kerpiç üzerine oturmuş (hacetini def eder) hâlde gördüm[27].

16- Su İle İstincâ Etmek Babı [28]

16-.....Bize Şu'be, Ebû Muâz'dan -ki ismi Ata ibnu Ebî Meymûne'dir tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S) hacetini defe çıktığı zaman bir çocukla beraber, yanımızda bir su kabı olduğu hâlde (hizmet etmek için) gelirdim. (Râvî dedi ki:) Enes bu su ile, Rasûlullah'ın istincâ edip temizlendiğini anlatmak istiyor [29].

17- Temizlenmek İçin Beraberinde Su Taşınan Kimse Babı

Ve Ebu'd-Derdâ (Iraklılar'a):
"Sizin aranızda Rasûlullah'ın ayakkabılarına, temizlenecek suyuna ve yastığına sâhiblik eden kimse yok mu?" dedi[30].

17-..... Bize Şu'be (ibn Haccâc), Ebû Muâz'dan tahdîs etti.
O Ata ibnu Ebî Meymûne'dir ki, şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, o şöyle diyordu: Rasûlullah (S) hacetini def için dışarıya çıktığı zaman ben, bizden bir çocukla beraber yanımızda bir su kabı olduğu hâlde onun arkasından giderdim[31].

18- İstincada Su İle Beraber Dibi Demirli Bir Deymek Taşınması Babı

18-..... Bize Şu'be, Ata ibn Ebî Meymûne'den tahdîs etti. O Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) halâya girerd de ben bir çocukla beraber bir su kabı ve bir harbe taşırdım. Rasûlullah su ile istincâ edip temizlenirdi.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte Muhammed ibn Ca'fer'e Nadr (ibn Şumeyl-204) ile Şâzân (ibn Âmir-208) mutâbaat etmişlerdir[32].
"El-Anaze" aşağı tarafında demir bulunan deynektir [33].

19- Sağ El İle İstinca Etmekten Nehy Babı

19-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Herhangi biriniz birşey içtiğinde kabın içine hohlamasın. Halâya gittiğinde cinsiyet organına sağ eliyle dokunmasın, sağ eliyle de temizlenip silinmesin".

20- Bâb: İşediği Zaman Zekerini Sağ Eliyle Tutmaz [34]**.**

20-.....Ebû Katâde (54-R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz işediği zaman sakın zekerini sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle temizlenmesin ve su kabının içine nefes hohlamasın"[35].

21- Taşlarla Silinip Temizlenmek Babı

21-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hacetini def için çıktığında ardından gittim. Yürürken arkasına dönüp bakmazdı, kendisine yaklaştım. *"Silinip temizlenmem için bana taşlar ara"* buyurdu, yâhud buna benzer bir söz söyledi. "Fakat bana kemik ve fışk getirme" dedi. Ona eteğimin kenarı içinde birkaç taş getirip yanına koydum ve yanından savuştum. Hacetini yerine getirdiği zaman onlarla silindi[36].

[22 Bâb: (Hayvan Dışkısı İle İstincâ Edilmez)] [37]**.**

22-......Ebû İshâk şöyle demiştir: Bu hadîsi bana (yalnız) Ebû Ubeyde (Âmir ibn Abdillah ibn Mes'ûd) zikretmiş değildir. Lâkin bunu bana Abdurrahmân ibnu'l-Esved (99) de zikr edip tahdîs etmiştir. O da babası el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî'den. Esved ibn Yezîd, Abdullah ibn Mes'ûd'dan şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) halâya gitti ve bana kendisine üç taş getirmemi emreyledi. Ben iki taş buldum. Üçüncü taşı aradım, fakat onu bulamadım. Bunun için bir de hayvan dışkısı alıp bunları Peygamber'e getirdim. Peygamber iki taşı aldı, hayvan dışkısını attı da: "Bu, pistir" buyurdu.
[İbrâhîm ibn Yûsuf (198), babası Yûsuf ibn Ebî İshâk(157)'tan, o da dedesi Ebû İshâk'tan söyledi. O: Bana Abdurrahmân ibnu'l-Esved tahdîs etti, demiştir] [38].

23- Organlarını Birer Kerre Yıkayarak Abdest Almak Babı

23-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Zeyd ibn Eslem'den; o da Ata ibn Yesâr'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S) -bir defa- organlarını birer defa yıkayarak abdest aldı.

24- Organlarını İkişer Kerre Yıkayarak Abdest Almak Babı

24..... Bize Fuleyh ibnu Süleyman, Abdullah ibnu Ebî Bekr ibn Amr ibn Hazm(l35)'dan; o da Abbâd ibn Temîm'dcn; o da Abdullah ibn Zeyd(R)'den -ki Ezan ru'yâsının sahibidir- tahdîs elli (O şöyle demiştir):
Peygamber (S) -bir defa- uzuvlarını ikişer kerre yıkayarak abdest aldı.

25- Organlarını Üçer Kerre Yıkayarak Abdest Almak Babı

25-.....Bana İbrâhîm ibnu Sa'd, îbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, ona da Ata ibn Yezîd haber vermiştir. Ona da Usmân'ın himayesinde bulunan Humrân (75) haber vermiştir. Humrân, Usmân ibn Affân(R)'ı şu hâlde görmüştür: Usmân bir defa bir su kabı istedi. Müteakiben avuçları üzerine üç defa su döküp onları yıkadı. Sonra sağ elini kabın içine sokup (su alarak) ağzını çalkaladı, ve burnuna su verdi. Sonra yüzünü ve dirseklere kadar ellerini üç kerre yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra iki ayağını topuklara kadar üç kerre yıkadı. Ondan sonra: Rasûlullah (S): *"Her kim şu benim abdest alışım gibi abdest alır, sonra içlerinde kendi nefsine tahdîs etmeksizin -yânî kendini zihnen hâtıralar ve hayâller ile işgal etmeksizin- iki rek'at namaz kılarsa, geçmiş (küçük) günâhları mağfiret olunur"* buyurdu, dedi.
Ve yine İbrahim (ibn Sa'd)'den;(ki) o şöyle dedi: Salih ibn Keysân dedi ki: İbn Şihâb şöyle dedi: Ve lâkin Urve (ibn Zubeyr), Humrân'dan şöyle tahdîs ediyordu[39].: Usmân (R) abdest alıp tamamlayınca şöyle dedi: Size bir hadîs söyleyeyim ki, Allah'ın Kitabı içinde bir âyet olmasaydı onu size söylemezdim[40]. Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Hiçbir kimse yoktur ki, abdest alsın ve abdest alışını güzel yapsın, sonra (farz olan) namazı kılsın da o abdest ile (daha sonraki) namazı kılıncaya kadar (geçen zaman içindeki) günâhları mağfiret edilmesin".*
Râvî Urve der ki:(Usmân ibn Affân'ın dediği) âyet "Hakikat, indirdiğimiz o açık âyetlerimizi ve doğruyu -biz Kitâb'da insanlara onu pek aşikâr bir surette bildikten sonra- gizliyenler, işte onlara hem Allah la'net eder ve hem la'net etmek şânından olanlar la'net eder" (el-Bakara: 2/159) âyetidir [41].

26- Abdest Alışta Suyu Buruna Çektikten Sonra Nefesle Geri Çıkarmak Babı

Bunu (yânî suyu buruna çektikten sonra geri çıkarmayı) Usmân ibn Affân, Abdullah ibn Zeyd ve İbn Abbâs (R), Peygamber(S)'den olmak üzere zikretmişlerdir [42]

26-.....Bize Yûnus (ibn Yezîd), Zuhrî'den haber verip şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs (80) haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir. Peygamber (S): *"Her kim abdest alırsa burnunu ayıklasın; her kim taş ile silinirse taşın sayısını tek yapsın"* buyurmuştur.

27- Çakıl Taşları İle Silinmeyî Tek Sayı Olarak Yapmak Babı[43]**.**

27-.....Bize Mâlik, Ebû'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi. Rasûlullah (S) şöyle **buyurmuştur**:
"İçinizden biri abdest alacak olduğu zaman burnuna su versin, sonra çıkarsın. Her kim taş ile silinirse, sayısını tek yapsın. İçinizden biri uykusundan uyandığı zaman elini abdest suyu içine sokmadan evvel yıkasın. Çünkü hiçbiriniz (uykusunda) elinin geceyi nerede geçirdiğini bilemez"[44].

28- Üzerlerine Meshetmeyerek İki Ayağı Yıkamak Babı

28-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir:Yaptığınız yolculukların birinde Peygamber (S) geride kalmıştı da sonradan bize yetişmişti. O sırada ikindi namazı vakti girmişti. Biz de abdest alıyorduk. Ayaklarımızı meshedercesine az su ile yıkamaya başladık Peygamber bu hâli görünce en yüksek sesiyle iki yahud uç kerre *"Ateşte yanacak ökçelere yazık!"* diye nida etti [45].

29- Abdest Alişta Ağiza Su Alip Çalkalamak Babi Bunu, İbn Abbâs Ve Abdullah Ibn Zeyd Peygamberden Söylediler [46]**.**

29-.....Zuhrî şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Yezîd, Usmân ibn Affân'ın himayesinde bulunan Humrân'dan haber verdi ki, Hum-rân Usmân'ı şu hâlde görmüştür: Usmân abdest suyu istedi. Müteakiben su kabından ellerinin üzerine üç kerre su döküp onları yıkadı. Sonra sağ elini abdest suyunun içine sokup (su alarak) ağzını çalkaladı. Burnuna su verip çıkardı. Sonra yüzünü üç kerre ve ellerini dirseklere kadar üç kerre yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra her bir ayağı üçer defa yıkadı. Sonra şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'i gördüm, şu benim abdest alışım gibi abdest alıyordu. O: "Her kim benim şu abdest alışım, tarzında abdest alıp, sonra içlerinde kendi nefsiyle konuşmayarak iki rek 'at namaz kılsa, onun lehine geçmiş günâhları mağfiret edilir" buyurdu [47].
30- (Abdest Alişta) Ayak Ökçelerini Yikamak Babi İbn Şîrîn Abdest Aldığı Zaman Yüzük Yerini Yıkar Idi[48]**.**

30-..... Bize Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip şöyle dedi: Ben
Ebû Hureyre(R)'den işittim; o yanımızdan geçmekteydi, insanlar da temizlik için hazırlanmış bir su kabından abdest alıyorlardı; şöyle dedi: Abdest almayı tam ve kâmil yapınız. Çünkü Ebu'l-Kaasım (S): "Ateşte yanacak ökçelere yazık!" buyurdu. [49]

31- Ayaklari, Ayakkabilarin İçinde Bulunurlarken Pabuçlar Üzerinden Meshetmeyerek, Yikamak Babi [50]

31-..... Bize Mâlik, Saîd el-Makburî'den; o da Ubeyd ibn Cureyc'den haber verdi. Ubeyd ibn Cureyc, Abdullah ibn Umer'e:
— Yâ Ebâ Abdarrahmân! Arkadaşlarının yaptığını hiç görmediğim dört şeyi, seni yapıyor görüyorum, dedi.
İbn Umer;
— Nedir onlar, ey Cureyc'in oğlu? dedi. İbn Cureyc:
— Seni görüyorum ki, Ka'be'nin rükünlerinden Haceri Esved rüknü ile Yemânî rükünden başkasına el sürmüyorsun. Ve yine görüyorum, tabaklanmış deriden ayakkabılar giyiyorsun. Yine seni görüyorum, sarı boya ile boyuyorsun. Yine seni görüyorum, Mekke'de bulunduğun zaman insanlar (Zu'l-hicce) hilâlini görür görmez yüksek sesle telbiye okumaya başladıkları hâlde sen, terviye günü (yânî Arefe'den evvelki gün) girmedikçe telbiyeye başlamıyorsun, dedi.
Abdullah ibn Umer şöyle cevâb verdi:
— Beyt'in rükünlerine gelince: Ben RasûlulIarTın Haceri Esved ile Yemânî rükünden başkasına el sürüp meshettiğini görmedim. Tabaklanmış deriden ayakkabılara gelince: Ben Rasûlullah'ın üzeri kılsız deriden ma'mûl ayakkabılar giyip, ayağı içinde iken abdest aldığını gördüm. Onun için ben onları giymeyi severim. Sarı boyaya gelince: Rasûlullah'ın sarı boya ile boyadığını gördüm. Ben de onun için o boya ile boyamayı severim. Telbiyeye gelince: Rasûlullah'ın hayvanı hareket için ayağa kalkıp doğrulmadıkça telbiye ettiğini görmedim .[51]

32- Abdest Almada Ve Yikanmada Sağ Tarafiyle Ve Sağ Taraftan Başlamak Babi [52]

32-..... Bize Hâlid (el-Hazzâ), Hafsa bintu Sîrîn'den; o da Ümmü Atıyye(R)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S) ona ve beraberindeki kadınlara, kızını yıkama hakkında: "Onu yıkamağa sağ tarafianyîe ve abdest uzuvlarıyle başlayınız" buyurmuştur. [53]

33-.....Âişe (R) şöyle demiştir: - Peygamber(S)'in ayakkabı giymesinde, taranmasında, temizlenip abdest almasında ve bütün hâllerinde sağdan başlamak O'nun hoşuna giderdi.[54]

33- Namaz Vakti Yaklaştiği Zaman Abdest Alacak Su Araştirmak Babi

Ve Aişe Şöyle Dedi: Sabah Vakti Girince Su Arandı, Fakat Su Bulunamadı. Bunun Üzerine Teyemmüm (El-Mâıde.-6) Emri Indi.[55]

34-..... Bize Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, o şöyle demiştir: Ben Rasû-Iullah(S)'ı şöyle gördüm: İkindi namazı yaklaşmıştı. İnsanlar abdest alacak su aradılar, fakat bulamadılar. Rasûlullah'a (bir kab içinde) abdest alacak su getirildi. Rasûlullah, elini su kabının içine koydu. Ve insanlara ondan abdest almalarını emretti. Enes der ki: İşte o zaman ben Peygamber'in parmaklan altından, hiç kimse hâriç kalmamak üzere hepsi abdest alıncaya kadar su kaynadığını gördüm .[56]

34- İnsan Saçi Değdirilmiş Olan Suyun Hükmü Babi

Atâ ibn Ebî Rebâh (115), insan saçlarından İplikler ve ipler edinilmesinde bir be's görmez îdi[57]. Ve köpeklerin artığı olan su ile köpeklerin mescidde yürümeleri(nin hükmü) babı[58].
Zuhrî: Köpek, su kabının içini yaladığı ve abdest alıcı için bu kabdakinden başka su da bulunmadığı zaman, su ile abdest alır, demiştir [59].Sufyân es-Sevrı: Bu, yânı o su ile abdest alınmak hükmü, ayniyle (Kur'ân'dan istifâde edilmiş olan) fıkıhtır. Yüce Allah: "Bir su bulamazsanız o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin.."
(en-Nisâ:43; eI-Mâide:6) buyuruyor. İşte bu da bir sudur; fakat bu çeşit bir sudan dolayı gönülde bir gıcıklanma davardır. Binâenaleyh o insan bu su ile abdest alır, sonra da teyemmüm eder, demiştir . [60]

35-..... İbn Şîrîn şöyle demiştir: Ben Abîde(72)'ye: Yanımızda Peygamber(S)'in saçından bir mıkdâr vardır, biz onu Enes tarafından yâhud Enes'in ailesi tarafından elde etmiştik, dedim. Bunun üzerine Abîde: Yanımda, Peygamber'den bir tek saç telinin bulunması muhakkak bana dünyâdan ve dünyâdaki şeylerden daha sevimlidir, dedi[61].

36-..... Bize Abbâd (ibnu'l-Avvâm~185), İbnu Avn'dan; o da
tbnu Sîrîn'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti (O şöyle demiştir): Rasû-luIlah(S-Vedâ Haccı'nda) başını tıraş ettiği zaman saçından en evvel alan Ebû Talha idi .[62]

35- Bâb: 'Birinizin Kabından Köpek Içtiği Zaman O Kabı Yedi Kerre Yıkasın".

37-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Birinizin kabından köpek (ağzını sokup bir şey) içtiği zaman o kabı yedi kerre yıkasın"[63]

38-..... Bize Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam (Abdullah ibn Dînâr)'dan işittim; o da Ebû Salih'ten; o da ebû Hureyre(R)'den ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Bir adam, susuzluktan dolayı nemli toprağı yemekte olan bir köpek gördü. Bu zât hemen kendi ayakkabısını çıkarıp onunla köpek için su avuçlamağa başladı. Nihayet köpeği suya kandırdı. Bundan dolayı Allah o kula sena edip, onu cennete girdirdi".
Ve Ahmed ibn Şebîb (200) şöyle dedi: Bana babam (Şebîb), Yû-nus'tan; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Hamza ibnu Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti. O şöyle demiştir; Rasûlullah (S) zamanında köpekler (işer ve), mescidin içinde gider gelirdi de bundan dolayı (mescidi yıkamak için) hiç su serp-mezlerdi .[64]

39-..... Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e-köpek avının hükmünü- sordum da o şöyle buyurdu: "Sen öğretilmiş köpeğini salıverdin de o da avı öldürdüğü zaman, sen o avı ye. Köpek avı yediği zaman ise artık sen o avdan yeme. Çünkü köpek avı ancak kendi nefsi için tutmuştur".
Ben: Köpeğimi salıveriyorum da onunla beraber başka bir köpek daha buluyorum? dedim.
Rasûlullah: "Bu hâlde yeme. Çünkü sen Besmeleyi ancak kendi köpeğinin üzerine çekmiştin, başka köpek üzerine Besmele çekmemiştin" buyurdu .[65]

36- Yüce Allah'in ... Veya Içinizden Biri Halâdan Gelmişse... "(Ei-Mâide:6) Kavlinden Dolayi Abdest Almayi Ancak İki Çikiş Yerinden, Ön Ve Arkadan (Çikan Şeylerden Ötürü) Vâcib Gören Kimse Babi [66]

Ve Atâ ibn Ebî Rebâh, arkasından kurt yâhud zekerinden bit gibi bir haşere çıkan kimse hakkında: Tekrar abdest alır, dedi.[67]
Câbir ibn Abdillah: Namaz içinde güldüğü zaman namazı tekrar kılar, fakat tekrar abdest almaz, dedi.[68]
Hasen Basrî: Saçından veya tırnaklarından kesip alsa yâhud mestlerini çıkarsa kendisine abdest almak lâzım gelmez, dedi.[69]
Ebû Hureyre: Abdest almak ancak (abdesti bozacak) bir hadesT ten dolayı lâzım gelir, demiştir .[70]
Câbir'den zikredilir ki, Peygamber(S) Zâtu'r-Rıkaa' gazvesinde idi; derken bir adam (yânî Abbâd ibn Bişr) bir ok ile vuruldu. Kendisinden çok kan aktı; bu vaziyette rükû' ve secde edip namazına devam etti.
Hasen Basrî: Müslümanlar yaraları içinde namaz kılmakta devam etmişlerdir, dedi.
Tâvûs ibn Keysân, Muhammed ibn Alî (yânî Hüseyn'in torunu Muhammed Bakır), Atâ ve Hicaz ehli: Kan(çıkmak)da abdest almak yoktur, dediler .[71]

İbn Umer küçük bir yarayı sıktı da ondan kan çıktı. Kendisi bundan dolayı abdest almadı (ve namaz kıldı).[72]
îbn Ebî Evfâ (87), namazda iken kan tükürdü de namazına devam etti .[73]
İbn Umer ve Hasen Basrî, kan aldıran kimse hakkında, kendisine sâdece kan aldırma yerlerini yıkamak lâzım gelir, dediler .[74]

40-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bir kul, namazı bekleyerek abdestini bozmadan mescid-de bulunduğu müddetçe hep namazdadır". (Ebû Hureyre bu hadîsi söyleyince) yabancı bir adam: Hades (yânî abdesti bozan) nedir, yâ Ebâ Hureyre? diye sordu. Ebû Hureyre de, sesli yellenmeyi kasdede-rek, sestir, dedi. [75]

41-..... Bize İbn Uyeyne, Zuhrî'den; o da Abbâd ibn Temîm'den; o da amucasi (Abdullah ibn Zeyd)ndan tahdîs etti. Peygamber (S): "Namaz kılan kimse bir ses işiünceye yâhud bir koku hissedinceye kadar (namazdan) ayrılmasın" buyurmuştur. [76]

42-..... Muhammed ibnu'l-Hanefiyye şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle dedi: Ben mezîsi çok bir kimse idim. Bunu Rasû-lullah'a sormaya utandım da Mıkdâd ibn Esved'e sormasını emrettim. O da sordu. Rasûlullah: "Abdest almak îcâb eder" buyurdu. Bu hadîsi Şu'be (ibn Haccâc) de A'meş'ten rivayet etti. [77]

43-..... Atâ ibn Yesâr haber vermiştir. Ona da Zeyd ibn HâIid, Usmân ibn Affân'a şöyle sorduğunu haber vermiştir: Usmân'a: Bir kimse cinsî münâsebet yapar da menisi gelmezse ne (yapmalıdır) dersin? dedim. Usmân: Namaz için abdest aldığı gibi abdest alır, bacakları arasını yıkar, dedi. Usmân: Ben bunu RasûlUllah(S)'tan işittim, diye de ilâve etti.
Râvî Zeyd: Ben bu mes'eleyi Alî, Zubeyr, Talha ve Ubeyy ibn Ka'b'dan da sordum. Bunların hepsi de o cinsî münâsebet yapan kimşeye böyle emrettiler, dedi .[78]

44-..... Bize İshâk -ki o İbnu Mansûr'dur- tahdîs edip şöyle dedi: Bize Nadr haber verip şöyle dedi: Bize Şu'be, Hakem (ibn Utey-be)'den; o da Zekvân Ebû Salih'ten; o da Ebû Saîd Hudrî(R)'den haber verdi (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir adama haber gönderip istedi. O zât, başı su damlaya damlaya geldi. Peygamber: "Galiba seni aceleye getirdik" buyurdu. O zât: Evet, dedi. Bunun üzerine Rasûîullah: "Şayet işin aceleye getirilir yâhud menî getirememeğe ma'rûz bırakılırsan, sana yalnız abdest almak lâzım olur" buyurdu. Bunu rivayet etmekte Nadr ibn Şumeyl'e Vehb ibn Cerîr mutâbaat edip: Bize Şu'be tahdîs etti dedi: Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi: Gunder ve Yahya (ibn Saîd el-Kattân bu hadîsi) Şu'-be'den (bu isnâd ve metin ile rivayetlerinde) abdest almak sözünü söylemediler (de sâdece üzerine lâzımdır ma'nâsma fealeyke dediler) .[79]

37- Kişinin Kendi Arkadaşina Yardim Ederek Abdest Aldirmasi Babi

45-..... Usâme ibn Zeyd(R)'den (o şöyle demiştir):
Rasûlullah (S) Arafat'tan hareket ettiği zaman dağ arasındaki yola yöneldi ve hacetini yerine getirdi. Usâmetu'bnu Zeyd dedi ki: Müteakiben ben Rasûlullah'ın üzerine su dökmeğe, o da abdest almağa başladı. Ben: Yâ Rasûlallah, namaz mı kılacaksın? dedim. "Namaz" kılınacak yer öniinde(yâm ileride) buyurdu .[80]

46-..... Urve, Mugîretu'bnu Şu'be'den tahdîs ediyordu. Mugîre, bir seferde Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunmuş. Rasûlullah bir hacetini yerine getirmek için gitmiş. Müteakiben abdest alırken suyunu Mugîre dökmeğe başlamış. İşte bu abdestte Peygamber, yüzünü ve ellerini yıkamış, başına ve mestleri üzerine mesh etmiştir .[81]

38- Abdestsiz İken Kur'ân Okumak Ve Başka İşler Yapmak Babi

Mansûr ibn Mu'temir, ibrâhîm en-Nahafden: "Hammâmda (Kur'ân) okumakta ve abdestsizken
risale yazmakta be's yoktur" demiştir [82]. (Ebû Hanîfe'nin hocası) Hammâd ibn Süleyman, İbrâhîm Nahaî'den: "Eğer hammâmdakilerin üzerlerinde fûtaiarı varsa onlara selâm ver, yoksa selâm verme' demiştir.[83]

47-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi bir gece Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin yanında kalmıştır. Bu Meymûne, İbn Abbâs'ın teyzesidir.İbn Abbâs dedi ki: Ben yastığın enine yattım, Rasûlullah ile ehli de yastığın uzunluğuna başlarım koyarak uzandılar. Rasûlullah (S) uyudu. Nihayet gece yarıyı bulduğunda yâhud biraz evvelce yâhud biraz sonraca uyandı. Oturup eliyle yüzünden uykuyu silmeğe başladı. Ondan sonra Âlu İmrân sûresinin son on âyetlerini okudu. Sonra kalkıp asılı duran küçük bir kırbaya uzandı. Ondan güzel bir abdest aldı. Sonra namaza durdu. İbn Abbâs dedi ki: Ben de kalktım ve O'nun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim ve yanıbaşına durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup büktü. Sonra iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'-at, yine iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at kılıp, ondan sonra tek rek'at kıldı. Sonra müezzin gelinceye kadar yine yattı. Sonra kalktı ve hafîf iki rek'at daha kıldı. Sonra çıkıp sabah namazını kıldırdı. [84]

39- Hafif Olanindan Değil De Ağirlik Verici Bayilmadan Dolayi Abdest Almayi Vacib Gören.Kimsîe Babi

48-..... Esma (R) şöyle demiştir: Güneş tutulduğu zaman Peygamber'in zevcesi Âişe'ye geldim. Bir de baktım ki, insanlar hep di-kelmiş .namaz kılıyorlar. Baktım Âişe de kalkmış namaz kılmakta. İnsanlara ne oluyor? dedim. Âişe eliyle göğe doğru işaret edip Sub-hânallah dedi. Ben: Bu bir alâmet mi? diye sordum. Âişe başıyle evet diye işaret etti. Bunun üzerine ben de kalkıp namaza durdum. Nihâyet (kıyamın uzunluğundan) üzerime baygınlık geldi. Başımın üstüne su dökmeğe başladım [85]. Rasûlullah (S) namazdan ayrılınca Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu: "Cennet ve cehenneme kadar (evvelce) görmemiş olduğum hiçbir şey kalmadı ki, bu makaamımda onu görmüş olmayayım. Veyemîn olsun bana vah-yolundu ki, sizler kabirlerde Deccâl imtihanına benzer yâhud ona yakın bir imtihana çekileceksiniz -Râvî: Esmâ'nın bu, benzer yâhud yakın tâ'bîrlerinden hangisini söylediğini bilemiyorum, dedi- Birinize gelinecek de: Bu adam (yânî Muhammed) hakkındaki ilmin redir? denilecek. Mü'min yâhud yakın sahibi olan kimse -Râvî: Esma, bu iki sözün hangisini söyledi bilmiyorum, dedi- 'O Allah'ın elçisi Muham-med'dir, bize beyyinelerle hidâyet getirdi. Biz de icabet ettik ve O'na uyduk' diyecektir. Bunun üzerine ona: Sen iyi hâlde yat uyu. Biz kat T olarak bildik ki sen O'na iyice inanmışsın, denilecektir.

Münafık yâhud kalbinde şübhesi olan kimseye gelince -Râvî: Esma bunların hangisini söyledi bilmiyorum, dedi- o: Ben bilmiyorum. İnsanlardan işittim, bir şey söylüyorlardı, onu ben de söyledim, diyecektir"[86].

40- Yüce Allah'in "Başlarınızı Meshediniz." (Ci-Mâide: 6) Sözünden Dolayi Başin Hepsini Mesh Etme Babi

İbn Müseyyeb: Kadın, erkek menzilesindedir; o da başı üzerine mesheder, dedi[87]. Mâlik'e: Başının bir kısmına meshetmesi kâfi gelir mi?dîye soruldu da o kâfî gelmiyeceğine aşağıdaki Abdullah ibn Zeyd hadîsini hüccet getirdi [88].

49-..... Bize Mâlik, Amr ibn Yahya eî-Mâzinî'den; o da babasından şöyle haber verdi ki: Bir adam Abdullah ibn Zeyd'e -ki bu Amr ibn Yahya'nın dedesidir-: RasûIullah(S)'ın nasıl abdest alıyor-duğunu bana gösterebilir misin? diye sormuş. Abdullah ibn Zeyd de: Evet, demiş. Bunun üzerine su istemiştir. Râvî dedi ki: Ellerine su dökdükten sonra iki kerre yıkadı. Sonra üç defa ağzını çalkalayıp, burnunu temizledi. Sonra yüzünü üç defa yıkadı. Sonra ellerini dirseklere kadar ikişer defa yıkadı. Sonra iki eliyle bütün başını meshe-dip her iki elini İleri geri götürdü. Ve başının ön tarafından başlayıp ellerini arkasına götürdü. Oradan da başladığı yere getirdi. Ondan sonra ayaklarını yıkadı[89].

50-..... Bize Vuheyb, Amr'dan; o da babası(Yahyâ ibn Umâre)'ndan tahdîs etti. Şöyle dedi: Şâhid oldum ki, Amr ibn Ebî Ha-sen, Abdullah ibn Zeyd'e Peygamber'in abdest alışını sordu. O da bir tas su istedi de onlar için Peygamber'in abdest alışı gibi abdest aldı. Şöyle ki: Tastan eli üzerine eğerek su döktü ve ellerini üç defa yıkadı. Sonra elini tasın içine soktu ve üçer defa avuçlayarak ağzını çalkaladı, burnuna su verdi. Sonra elini daldırıp yüzünü üç defa yıkadı. Sonra herbir elini dirseklere kadar ikişer defa yıkadı. Ondan sonra elini sokup başım mesnetti. Şöyle ki: Her iki elini öne ve arkaya doğru bir defa yürüttü. Ondan sonra her iki ayağını da topuklara kadar yıkadı. [90]

42-İnsanlarca (Kabda Kalan) Abdest Suyu Fazlasinin Kullanilmasi Babi

Cerîr ibn Abdillah kendi ev halkına, misvaklanmasından artan su ile abdest almalarını emretmiştir[91].

51-..... Bize Hakem (ibn Uteybe) tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Cuhayfe(74)'den işittim, şöyle diyordu:
RasûluIIah(S-bir seferde) Öğlenin sıcak zamanında yanımıza çıktı. Kendisine abdest alacak su getirildi, abdest aldı. İnsanlar abdest suyunun artanını alıp (teberrüken) vücûdlarına sürmeğe başladılar. Peygamber, önünde bir harbe olduğu hâlde öğleyi ve ikindiyi ikişer rek'at kıldırdı.
Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S-bir defa) içinde su bulunan bir kab istedi. Ellerini, yüzünü kabın içinde yıkadıktan sonra, içine su püskürdü. Sonra onlara: "Bu sudan içiniz ve yüzlerinize göğüslerinize dökünüz" buyurdu.[92]

52-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verdi -ki o çocuk iken kendi kuyularından Rasülullah'ın onun yüzüne su püskürmüş olduğu kimsedir. Ve Urve (ibn Zubeyr), Mısver'den ve gayrisinden (yânı Mervân ibn Hakem'den) söyledi; Mis-ver ve Mervân'dan her biri arkadaşının hadîsini tahdîs ediyordu- şöyle dedi: Peygamber (S) abdest aldığı zaman sahâbîler onun abdest suyu üzerinde döğüşmeye yaklaşıyorlardı [93].

43- Bâb (Bu, Geçen Bâbdan Bir Fasıl Gibidir)

53-..... Ca'd şöyle demiştir: Ben Sâib ibn Yezîd(91)'den işittim, şöyle diyordu: Teyzem beni Peygamber(S)'in yanına götürdü de: Yâ Rasûlallah! Benim kızkardeşimin bu oğlu ayağından rahatsızdır, dedi. Rasûlullah başımı eliyle sıvazladı ve bana bereket duası etti. Sonra abdest aldı. Ben onun abdest suyundan içtim. Sonra sırtının arkasında dikeldim ve iki omuzu arasında gerdek çadırının büyük düğmeleri -yâhud keklik yumurtası- gibi Peygamberlik mührünü gördüm.[94]

44- Bir Avuç Sudan Ağzini Çalkalayip Burnuna Da Su Veren Kimse Babi

54-..... Bize Amr ibn Yahya, babası Yahya ibn Umâre'den; o da Abdullah ibn Zeyd'den tahdîs etti. Abdullah ibn Zeyd kabdan eline su döküp ellerini yıkadı. Sonra bir avuç sudan ağzını yıkadı yâhud çalkaladı ve burnuna su verdi. Böyle ağız ve burun yıkamayı üç defa yaptı. Akabinde üç defa yüzünü yıkadı. Ondan sonra dirseklere kadar ikişer defa ellerini yıkadı, başının önünü ve arkasını (bir defa) meshetti, topuklarına kadar ayaklarını yıkadı. Bundan sonra Rasû-lulIah(S)'ın abdest alışı işte böyledir, dedi. [95]

45- Başin Bir Kerre Meshedilmesi Bâbi

55-..... Bize Amr ibn Yahya, babasından tahdîs etti. Babası şöyle demiştir: Ben Amr ibn Ebî Hasen'e şâhid oldum, o Abdullah ibn Zeyd'e Peygamber'in abdest alışını sordu. Bunun üzerine Abdullah ibn Zeyd bir kab su istedi ve onlar için abdest aldı. Şöyle ki: Kabı elinin üzerine meylettirip, ellerini üç defa yıkadı. Sonra elini kabın içine sokup (su alarak) üç avuç ile üç defa ağzım çalkaladı, burnuna su verip çıkardı. Sonra elini kabın içine sokup (su alarak) üç kerre yüzünü yıkadı. Sonra yine elini kabın içine sokup dirseklere kadar ikişer defa ellerini yıkadı. Sonra elini yine kabın içine sokup başını meshedip ellerini ileri geri götürdü. Sonra elini yine kabın içine sokup ayaklarını yıkadı.
Ve keza bize Mûsâ(ibn Ismâîl) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vu-heyb tahdîs etti...(isnadın bundan sonrası tamamen geçen isnâd gibidir. Bu hadîsin metninde başı mesh cümlesi şöyledir): Sonra başını bir kerre rneshetti, dedi. [96]

46- Kişinin Kendi Karisi İle Beraber Abdest Almasi Ve Kadinin Abdest Suyu Fazlasi Babi

Ve Umer Hristiyan bir kadının evinde ve sıcak su ile abdest almıştır [97].

56-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında (hicâb âyeti inmeden) erkeklerle kadınlar birlikte -bir kab

içinden- abdest alırlardı [98].

47- Peygamberdin Kendi Abdest Suyundan, Bayilan Kimse Üzerine Dökmesi Babi

57-..... Muhammed ibnu'I-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir1den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bana hasta ziyaretine geldi. Ben ise kendimi bilmiyecek kadar hasta idim. Rasûlullah abdest aldı ve abdest suyundan üzerime döktü. Ben kendime geldim ve: Yâ Rasûlallah! Mîrâsım kime kalacak? Benim mîrâsçılarım ancak Kelâ-le (yânı usûl ve furû'dan olmayan kimseler)'dir, dedim. Bunun üzerine mîrâs paylan âyeti nazil oldu [99].

48- Teknede, Çanakta, Ağaçtan Ve Taştan Yapilmiş Kablar Içinde Yikanmak Ve Abdest Almak Babi

58-..... Bize Humeyd (143), Enes(R)'ten tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bir defa namaz vakti geldi. Evi yakın olanlar kalkıp ailesinin yanına (abdest almağa) gittiler. Bir topluluk da kaldı. Rasûlullah'a içinde su bulunan taştan yapılmış bir tekne getirildi. Tekne ise içinde avucunu açamayacak kadar küçük idi. Orada kalanların hepsi o tekneden abdest aldılar. (Râvî dedi ki:) Biz Enes'e: Siz kaç kişi idiniz? diye sorduk. Enes: Seksen ve daha ziyâde idik, dedi. [100]

59-..... Ebû Mûsâ(R)'dan (O şöyle demiştir): Peygamber (S) içinde su bulunan bir kab istedi. Ellerini, yüzünü kabın içinde yıkadıktan sonra içine su püskürdü [101].

60-..... Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) geldi. Biz onun için bakırdan bir tas içinde su çıkardık. Abdest aldı. Şöyle ki yüzünü üç defa, ellerini de ikişer defa yıkadı. Başını meshedip, başının önünü ve arkasını sıvazladı. Ayaklarını da yıkadı [102].

61-.....Âişe(R) şöyle demiştir: Peygamber(S)-'in hastalığı- ağırlaştı da ağrısı şiddetlendiği zaman, benim evimde bakılmak hususunda zevcelerinden izin istedi. Onlar kendisine izin verdiler. Müteakiben Peygamber iki adam arasında, Abbâs ile başka bir zât arasında olduğu hâlde, ayakları yerde sürünerek çıktı. Âişe'den rivayet eden Abdullah şöyle dedi: Ben Âişe'nin sözünü Abdullah ibn Abbâs'a haber verdiğimde o: Diğer adam kimdir biliyor musun? dedi. Ben: Hayır (bilmiyorum), dedim. Abdullah; O Alî'dir, dedi. Âişe tahdîs eder idi ki, Peygamber O'nun evine girip de ağrısı şiddetlendikten sonra: "Üzerime bağlan çözülmedik yedi kırba su dökün, belki hafiflerim de insanlara tavsiyede bulunabilirim" dedi. Bunun üzerine kendisi Peygamber'in zevcesi Hafsa'ya âid olan bir leğen içine oturtuldu. Sonra o kırbaların suyunu üzerine dökmeğe başladık. Nihayet O da: "Artık yaptınız!"diyeişaretetmeğebaşladı.Ondansonrainsanlarınyanınaçıktı[103].

62-..... Bana Amr ibn Yahya, babası Yahya'dan tahdîs etti. Yahya şöyle demiştir: Amucam (Amr ibn Ebî Hasen) abdest almaktan çok sorar dururdu. O Abdullah ibn Zeyd'e: Sen Peygamber(S)'i abdest alırken nasıl gördüğünü bana haber ver, dedi. Bunun üzerine Abdullah, bir tas su istedi. Su kabını elleri üzerine eğip'ellerini üç defa yıkadı. Sonra elini tasın içine sokup bir avuç sudan ağzını çalkaladı ve burnundan su çıkardı. Bu ağız burun yıkamayı üç kerre yaptı. Sonra elini kaba sokup onunla su avuçladı da üç defa yüzünü yıkadı. Sonra dirseklere kadar ellerini ikişer defa yıkadı. Sonra eliyle su alıp başının önünü ve arkasını o su ile mesh etti. Ondan sonra ayaklarını yıkadı. Bunun ardından: Ben Peygamber'i gördüm, işte böyle abdest alıyordu, dedi. [104]

63-..... Bize Hammâd, Sâbit'ten; o da Enes'ten tahdîs etti ki (şöyle demiştir): Peygamber (S) bir kab su istedi. Kendisine içinde biraz su bulunan ağzı geniş dibi dar bir kab getirildi. Parmaklarını içine koydu. Enes dedi ki: Artık ben onun parmakları arasından suyun kaynayışına bakmağa başladım. Enes dedi ki: O sudan abdest alanları yetmiş ile seksen arasında tahmîn ettim [105].

50- Müdd (Mikdâri Su) İle Abdest Almak Babi

64-..... Bize Mıs'ar (155) tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbnu Cubeyr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bir sâ' ve nihayet beş müdd (mıkdân su) ile vücûdunu yıkar yâhud yıkanır, bir müdd ile de abdest alırdı [106].

51- Mestler Üzerine Meshetmek Babi

65- Bize Esbağ ibnu'l-Ferec el-Mısrî (226), İbnu Vehb'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Amr (ibn Hâris-148) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebu'n-Nadr (129), Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'-dan; o da Abdullah ibn Umer'den; o da Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan tahdîs etti ki, Sa'd Peygamber'in mestler üzerine meshettiğini söyledi. Abdullah ibn Umer de bunu babası Umer'e sordu. Umer: Evet (Peygamber meshetti). Sa'd, Peygamber'den rivâyeten sana birşey söylediği zaman sen artık o mes'eleyi başkasına sorma, dedi[107].
Ve Mûsâ ibn Ukbe (141) şöyle dedi: Bana Ebu'n-Nadr haber verdi ki, ona da Ebû Seleme haber vermiştir. Ona da Sa'd tahdîs etmiştir. (Bir rivayette de) Umer, oğlu Abdullah'a yukarıda geçen sözü tarzında söylemiştir [108].

66-..... Urvetu'bnu'I-Mugîre'den; o da babası el-Mugîretu'bnu Şu'be'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S-bir seferde) hacetini def için dışarıya çıkmış, hacetinden döndüğü zaman Mugîre, içinde su bulunan bir kab ile ardından gitmiş, RasûluIlah'a su dökmüş, Rasûlullah da abdest alıp mestleri üzerine mesh etmiştir [109].

69-..... Mugîre (R) şöyle demiştir: Ben bir seferde Peygamber (S)'in maiyyetinde idim. (Abdest alacağı sırada) mestlerini çıkarmak için davrandım. Peygamber bana: "Onları bırak, çünkü ben ayaklarımı abdeslli oldukları hâlde mestler içine soktum" buyurdu ve (mestleri) üzerlerine meshetti. [110]

53- Koyun Eti Ve Sevîk(Yemek)Ten Dolayi Abdest Almayan Kimse Babi

Ebû Bekr, Umer ve Usmân yediler de abdest almadılar[111].

70-..... Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Abdullah ibn Abbâs'tan haber verdi (o şöyle demiştir): Ra-sûlullah (S) koyun küreği yedi, sonra abdest almadan namaz kıldırdı. [112]

71-.....İbn Şihâb şöyle demiştir. Bana Ca'fer ibn Amr ibn Umeyye haber verdi. Ona da babası (Amr ibn Umeyye) haber vermiştir ki, o Rasûlullah(S)'ı pişmiş koyun küreğinden et kesip yerken görmüş.
O sırada Rasûlullah namaza çağırılmış. Bunun üzerine bıçağı bırakıp abdest almadan namaz kıldirmıştır [113].

54- Sevîk Yemeği Yemekten Dolayi Abdest Almayip Sirf Ağiz Çalkalayan Kimse Babi

72-..... Suveyd ibn Nu'mân (R) haber verdi ki, kendisi Hayber yılında Rasûlullah (S) ile beraber sefere çıkmıştır. Nihayet Sahbâ'ya -ki o Hayber'in aşağısındadır- vardıkları zaman Rasûlullah ikindi namazını kıldırdı. Sonra azıkları istedi. Kavuddan başka birşey getirmediler. Rasûlullah onunla ilgili emrini verdi de kavud ıslatıldı. Müteakiben o kavuddan Rasûlullah da, biz de yedik. Sonra akşam namazına kalktı, ağzını çalkaladı, biz de çalkaladık. Sonra abdest almadan namazı kıldırdı [114].

73-..... Bize îbnuVehb haber verip şöyle dedi: Bana Amr, Bukeyr'den; o da Kurayb'den; o da (mü'minlerin annesi) Meymû-ne(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S), Meymûne'nin yanında bir kürek yedikten sonra abdest almadan namaz kılmıştır. [115]

55- Sütrtcmekvten Dolayi Ağzi Çalkalar Mi? Babi

74-..... Bize Leys,Ukayrden; o da İbn Şihâb'dan; o daUbeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. (O şöyle demiştir): Rasûlullah (S) süt içti de ağzım çalkaladı ve: "Bu, yağlıdır" buyurdu.
Bu hadîsi îbn Şihâb'dan rivayet etmekte Yûnus ibn Yezîd ile Salih ibn Keysân ayrı ayn Ukayl'e mutâbaat etmişlerdir [116].

56- Uyumaktan Dolayi Abdest Almak İle Bir İki Uyuklamaktan Yâhud Uyuklama Sebebiyle Başini Bir Defa Beri Öte Meyl Ettirmekten Dolayi Abdest Almayi Vâcib Görmeyen Kimse Babi

75-.....(Âişe-R-şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:"Biriniz namaz kılarken uyukladığı zaman uykusu gidinceye kadar yatsın. Çünkü uyuklayarak namaz kılarsa bilemez de istiğfar edecek iken belki de o kendine söver."[117]

76-..... Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Biriniz namazda uyuk-larsa uyusun, tâ ki okuyacağı şeyi bilsin" [118].

57- Abdestli İken Abdest Almak Babi

77-..... Bize Sufyân (es-Sevrî), Amr ibn Âmir'den tahdîs etti. O, ben Enes'ten işittim demiştir. H Buhârî dedi ki: Ve bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya (ibn Saîd el-Kattân), Sufyân es-Sevrî'den tahdîs etti. Sufyân şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Âmir, Enes'ten tahdîs etti. Enes şöyle demiştir: Peygamber (S) her namaz vaktinde abdest alır idi[119]. (Râvî Amr ibn Amir dedi ki:) Ben Enes'e: Ya sizler nasıl yapar idiniz? dedim. Enes: Her birimize abdestini bozmadığı müddetçe (bir vakitten ziyâde namaz için) bir abdest kâfi gelirdi, dedi. [120]

78-..... Bana Suveyt ibnu'n-Nu'mân (R) haber verip şöyle dedi: Hayber yılında Rasûlullah'ın maiyyetinde sefere çıktık. Nihayet Sahbâ'ya vardığımız zaman Rasûlullah (S) bizlere ikindi namazını kıldırdı. Namazı kıldırınca yiyecekleri istedi. Kendisine sevîk (yânî ka-vud)Men başka birşey getirilmedi. Yedik, içtik. Sonra akşam namazına kalktı. Ağzım çalkaladı. Sonra abdest almadan akşam namazım kıldırdı [121].

58- Bâb: Sidiğinden Sakinmamak Büyük Günâhlardandir

79-..... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Mucâhid'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Peygamber (S) Medine yâhud Mekke bağçelerinden bir bağçe-nin yanından geçt[122]. Derken kabirlerinde azab olunan iki insanın sesini işitti. Peygamber: "Bunlar azab olunuyorlar, hem de azab olunmaları büyük bir şeyi için değildir"[123] buyurduktan sonra, şöyle devam etti: "Evet, onların biri sidiğinden sakınmazdı, diğeri de koğuculuk ederdi". Ondan sonra yaprakları soyulmuş bir hurma dalı istedi. Dalı iki parça yaptı. Her birinin kabri üzerine bir parça koydu. YâRasûlallah! Bunun niçin yaptın? denildi. "Bunlar kurumadıkları müddetçe - yâhud: kuruyuncaya kadar- onlardan azab hafifletilir" buyurdu. [124]

59- Sidiği Yikamak Hakkinda Gelen Hadîs Babi

Ve Peygamber (S) kabir sahibi için: "O sidiğinden sakınmaz idi..." buyurdu da insan sidiğinden başkasını zikretmedi [125].

80-..... Bana Atâ ibn Ebî Meymûne, Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S) hacetini yerine getirmek için dışarıya çıktığı zamân ben kendisine su götürürdüm. O da bu su ile kendini yıkardı. [126]

60- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir)

81-..... Bize el-A'meş, Mucâhid'den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S) iki kabrin yanına

uğradı da: "Bun/ar azab olunuyorlar. Azab olunmaları da büyük birşey için değildir. Bunların biri sidikten sakınmaz idi. Diğeri ise lâftaştr, koğuculuk ederdi" buyurdu. Ondan sonra yapraklan soyulmuş yaş bir hurma dah aldı da onu iki parça etti. Sonra her bir kabre bir parça dikti. Yâ Rasûllallah! Bunu niçin yaptın? diye sordular: "Bu çubuklar yaş kaldıkları müddetçe belki onlardan azabla-rı hafifletilir" buyurdu.
Muhammed ibnu'I-Müsennâ şöyle dedi: Ve bize Vekî' tahdîs edip şöyle dedi: Bize A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Mucâhid'den bunun benzerini işittim, o sidiğinden sakınıyordu "[127].

61- Peygamberdin Ve İnsanlarin. Bedevi'yi Mescîddekî İşemesinden Ayrilincaya Kadar Birakmalari Babi [128]

82-..... Bize İshâk, Enes ibn Mâlik'ten haber verdi ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) mescidde işemekte olan bir bedevîyi gördü de: "Onu bırakın" buyurdu. Nihayet işemesinden ayrıldığı zaman bir mıkdâr su istedi de o suyu sidiğin üzerine döktü. [129]

62- Mesciddeki Sidiğin Üzerine Su Dökmek Babi "[130]

83-..... Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd haber verdi ki, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bedevinir biri dikilip mescidin içinde işedi. Oradaki insanlar bedevîye doğru bağırıştılar. Peygamber (S) onlara "Onu serbest bırakın... Sonra sidiğinin üzerine dolu bir kova yâhud büyük bir kova su dökünüz. Çünkü sizler ancak kolaylaştırıcılar olarak göndehldiniz, güçlük yapıcılar olarak gönderilmediniz" buyurdu .[131]
Bize Abd£n tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdullah (ibn Mubâ-rek) haber verip şöyle dedi: Bize Yahya ibn Saîd haber verip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim; o da Peygamber'den bu hadîsi rivayet etti. [132]

63- Bâb: Sidiğin Üzerine Su Döker

84-..... Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, şöyle dedi: Bir bedevi geldi de mescidin bir tarafına işedi. İnsanlar onu azarladılar. Peygamber (S) de azarlayanları nehyetti. Bedevi işemesini bitirince, Peygamber büyük -yâhud dolu- bir kova su istedi de, bu su sidiğin üzerine döküldü. [133]

64- Çocuklarin Sidiği(Nin Hükmü) Babi[134]

85-.....Mü'minlerin annesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a küçük bir çocuk getirildi. Çocuk O'nun elbisesinin üzerine işedi. Ra-sûlullah hemen su istedi de onu sidiğin üzerine döktü. [135]

86-..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe'den; o da Mıhsan kızı Ümmü Kays'tan haber verdi. O, henüz yemek yiyemiyen küçük bir oğlunu Rasûlullah'a getirmiştir. Rasûlullah (S) çocuğu kucağına oturttu. Akabinde çocuk Peygam-ber'in elbisesi üzerine işedi. Rasûlullah su istedi. Suyu azar azar (sidiğin üstüne) döktü de onu yıkamadı. [136]

65- Ayakta Ve Oturarak Işemedin Hükmü) Babı [137]

87-..... Huzeyfe (R-36) şöyle demiştir: Peygamber (S) -bir kerre Ensâr'dan- bir kavmin süprüntülüğüne vardı da ayakta dikilerek işedi. Sonra su istedi. Ben de O'na bir mıkdâr su götürdüm, kendisi onunla abdest aldı. [138]

66- Arkadaşinin Yaninda İşemek Ve Duvar İle Sütrelenmek Babi [139]

88-..... Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Ben kendimi bildim ki, ben Peygamber ile beraberce yürüyorduk. Derken Peygamber bir kavmin bir duvar arkasındaki süprüntülüğüne geldi ve herhangi birinizin dikelmesi gibi dikelİp işedi. Ben de ondan uzaklaştım. Kendisi bana işaret etti. Ben de yanına vardım ve işemesini bitirinceye kadar topuğunun yanında -yânî arkasında- dikeldim. [140]

67- Bir Kavmin Süprüntülüğü Yaninda İşeme Babi [141]

89-..... Ebû Vâil şöyle demiştir: Ebû Mûsâ el-Eş'ârî sidik serpintileri dokunmasın diye pek ziyâde şiddet gösterir, ve İsrail oğullan'-ndan birinin elbisesine sidik değerse onu mıkrâz ile kesdiğini söylerdi. Huzeyfe -bunu işitince-: Ah keski Ebû Mûsâ böyle şiddetli davranmaktan ve böyle söylemekten kendini tutsaydı! Rasûlullah (S) bir kavmin süprüntülüğüne geldi de ayakta dikelerek işedi... demiştir. [142]

68-Kani Yikamak Babi

90-..... Bana Fâtıma, Esmâ'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bir "kadın Peygamber(S)'e geldi de: Birimiz elbise üzerinde hayız görürse nasıl yapsın buyurursun? diye sordu. Rasûlullah: "Elbisesini eliyle ovalar, sonra su ile oğuşturup sıkar, sonra üzerine azar azar su döker, ondan sonra onunla namaz kılar" buyurdu. [143]

91-..... BizeHişâmibn Urve, babasından; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ebû Hubeyş kızı Fâtıma, Peygamber'in yanına geldi ve: Yâ Rasûlallah! Ben devamlı kanamaya ma'rûz kılınan bir kadınım, temiz olamıyorum. Namazı terk mi edeyim? diye sordu. Rasûlullah (S): "Hayır, bu hayız değildir; bir damar(d&n gelen kan)dtr. Senin asıl hayzın (başlama zamanı) geldiği vakit namazı bırak. Hayzın (kesilme zamanı) gelince kendinden kanı yıka (yânî yıkan), sonra namaz kıl" buyurdu.
Hişâm dedi ki: Ve babam (Urvetu'bnu'z-Zubeyr) şöyle dedi: ' 'Ondan sonra yine o vakit gelinceye kadar her bir namaz için abdest al" buyurdu [144].

69- Meniyi Yikamak, El İl.E Sürtüp Ovalamak Ve Kadindan İsabet Eden Şeyleri Yikamak Babi

92-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamber'in elbisesinden cenabet izini yıkardım da O, elbisesinde yer yer su ıslakları olduğu hâlde namaza çıkardı .[145]

93- Bize Kuteybe tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yezîd fibn Zuray') tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr, Süleyman'dan tahdîs etti. Süleyman (ibn Yesâr): Ben Âişe'den işittim demiştir. H ve keza bize Mü-sedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvâhid tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr ibn Meymûn, Süleyman ibn Yesâr'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Âişe'ye elbiseye isabet eden meniden sordum. Âişe: Ben onu Rasûlullah'ın elbisesinden yıkardım da, yıkama izi, yer yer ıslaklıklar elbisesinde göründüğü hâlde namaza çıkardı, dedi. [146]

70- Bâb: Cenabeti Yâhud Cenabetin Gayrisini Yikayip Da Yikanan Şeyin İzi Gitmediği Zaman [147]

94-..... Bize Amr ibnu Meymûn tahdîs edip şöyle dedi: Ben Süleyman ibn Yesâr'a,cenâbetlik isabet eden elbise hakkında sordum. Dedi ki: Âişe (R): Ben onu Rasûlullah'ın elbisesinden yıkardım. Ondan sonra Rasûlullah, o elbisede yıkama izi, suyun ıslaklık lekeleri olduğu hâlde namaza çıkardı, dedi. [148]

95-..... Bize Amr ibnu Meymûn ibn Mihrân, Süleyman ibn YeSâr'dan; o da Âişe'den, Âişe'nin Peygamber'in elbisesinden meniyi yıkar olduğunu, yıkamadan sonra da o elbisede ıslaklık izini yâhud birçok ıslaklık izlerini gördüğünü tahdîs etti. [149]

71- Develerin, Diğer Dört Ayakli Hayvanlarin, Koyunlarin Sidikleri Ve Koyun Ağillari Babi

Ve Ebû Mûsâ, sahra yanıbaşında olduğu hâlde postacıların, elçilerin evinde ve hayvan fışkısı bulunan yerde namaz kıldırdı da: Burası ile orası (namazın şahinliğinde) musâvîdir, dedi.[150]

96-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan: o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Ukl veya Ureyne kabîlelerinden bir takım insanlar (Medine'ye) geldiler. Mîde hastalığından dolayı Medine'de ikaamet etmek istemediler. Peygamber (S) onlara sütlü develerin bulunduğu yere gitmelerini, develerin sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini emretti [151]. Onlar gittiler. Sağlamlaştıkları zaman Peygamber'in çobanını öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Bu haber gündüzün evvelinde geldi. Peygamber arkalarından bir müfreze gönderdi. Gündüz yükselince adamlar getirildiler. Rasûlullah (kısas olarak) ellerinin, ayaklarının kesilmesini emretti. Bu canilerin gözleri de oyulup Harre'ye atıldılar. Onlar su istiyorlardı, (ölünceye kadar) kendilerine su verilmedi.
Ebû Kılâbe: İşte bunlar hırsızlık yapmışlar, insan öldürmüşler,îmâna girmelerinin ardından kâfir olmuşlar, bu cürümleri işlemekle beraber Allah'a ve Rasûlü'ne de muhârib olmuşlardır, dedi [152].

97-..... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), mescidin bina olunmasından evvel koyun ağıllarında namaz kıldırır idi [153].

72- Yağ Ve Su İçine Murdar Şeylerin Düşmesi(Nin Hükmü) Babi

Ve Zuhrî: (Murdar şeye âid) Tad yâhud koku yâhud da renk, suyu değiştirmediği müddetçe, suda be's 'i yoktur (yânî su murdar olmamıştır), demiştir [154]. t Hammâd ibn Ebî Süleyman: Ölmüş kuş tüyü ile su murdar olmaz,demiştir .[155]
Ve keza Zuhrî: Fîl ve diğerleri gibi, ölü hayvan kemikleri hakkında ve bunlardan tarak, yağdanlık yapıp kullanan ve bunda be's görmeyen birçok selef âlimlerine yetiştim, demiştir.
Muhammed ibn Şîrîn ile İbrâhîm Nahaî de: Fîl dişi ticâretinde be's yoktur, demişlerdir [156].

98-..... Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'den tahdîs etti (O şöyle demiştir): Rasûlullah'a (donmuş) yağın içine düşmüş fareden soruldu. Rasûlullah (S): "Fareyi ve etrafındaki yağlan atınız; işte bunların topunu atınız da yağınızı yiyiniz" buyurdu. [157]

99-..... Bize Ma'n (ibn îsâ-198) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe ibn Mes'-ûd'dan o da İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'den tahdîs etti (O şöyle demiştir): Peygamber(S)'e, bir yağ içine düşmüş olan fareden soruldu. "O fareyi ve farenin etrafındaki yağlan alınız da, bu alınanların hepsim atınız" buyurdu. (Aliyyu'bnu'l-Medînî yukanki isnâdla dedi ki:) Ma'n şöyle dedi: İmâm Mâlik bize... İbn Abbâs'tan, o da Meymûne'den... diyerek sayamıyacağım kadar hadîs söyledi [158].

100-..... Bize Ma'mer (ibn Râşid), Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Müslümânın Allah yolunda alacağı her yara, kıyamet gününde yeni açıldığı andaki hey'eti üzere kan fışkırıyor gibi olur: Rengi kan rengidir, fakat kokusu misk kokusudur" .[159]

73- Akmayan Durgun Su Babi

101-..... Bize Ebu'z-Zinâd haber verdi ki, ona da Abdurrahmân ibn Hurmuz el-A'rac tahdîs etmiştir. O da Ebû Hureyre'den işit-miştir. O da Rasûlullah (S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Bizler, sonra gelenleriz. (Kıyamet gününde) öne geçecek olanlarız". Bu, geçen hadîsin isnâdıyle: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Hiç biriniz, akmayan durgun suya işemesin. Sonra ondan (su alıp) yıkanır"[160].

74- Bâb: Namaz Kilanin Sirtina Pislik Yâhud Cife Atildiği Zaman O Kimsenin Namazi Bozulmaz

İbn Ömer, namaz kılarken elbisesinde kan gördüğü zaman o elbiseyi bırakır ve namaz kılmasına devam ederdi [161]. Saîd ibn Müseyyeb ile Şa'bî: İnsan, elbisesinde kan yâhud menî varken namaz kıldığı zaman yâhud kıbleden başka tarafa namaz kıldığı zaman yâhud

teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra vakti içinde suya eriştiği zaman, o namazı iade etmez, dediler [162].

102- Bize Abdan tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam (Usmân ibn Cebele), Şu'be'den; o da Ebû îshâk'tan; o da Amr ibn Meymûne (75)'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan haber verdi. O şöyle demiştir; Rasûlullah (S) secde ettiği sırada... H Buhârî dedi ki: Ve keza bana Ahmed ibn Usmân (260) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu-rayh ibn Mesleme (222) tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbrâhîm ibn Yûsuf (198), babasından; o da Ebû İshâk'tan tahdîs etti. O şöyle dedi: Bana Amr ibn Meymûn tahdîs etti. Ona da Abdullah ibn Mes'ûd şöyle tahdîs etmiştir:
Peygamber (S), Beyt'in yanında namaz kılıyordu. Ebû Cehl ile bâzı arkadaşları da oturuyorlardı. Derken onların biri diğerine: Fu-lan oğulları'nm (yeni kesilen) devesinin döl eşini hanginiz getirir de, secdeye vardığında onu Muhammed'in sırtına koyar? dedi. O topluluğun en şakî olanı seğirdip onu getirdi. Bekledi, Peygamber (S) secdeye varınca sırtının üzerine iki omuzu arasına koydu. Ben ise hiçbir işe yaramıyarak bakıyordum. Keski benim için men' edici kuvvetler olaydı! İbn Mes'ûd dedi ki: Onlar gülmeğe ve birbirine isnâd etmeğe başladılar. Rasûlullah ise secdeden başını kaldırmıyordu. Nihayet Fâ-Uma yanma geldi ve onu sırtından attı. Rasûlullah başını kaldırdı. (Namazı bitirdikten) sonra üç defa: "Yâ Allah! Kureyş'i sana havale ederim" dedi. Rasûlullah onlara beddua edince, bu onlara ağır geldi. İbn Mes'ûd der ki: Çünkü onlar bu şehirde duanın kabul edilecek olduğuna kaail idiler. Ondan sonra Rasûlullah isim sayarak: "Yâ Allah Ebû Cehl'i sana havale ederim; Utbe ibn Rabîa'yı, Şeybe ibn Rabî-a'yı, Velîdibn Utbe'yi, UmeyyeibnHalef'i, ükbe ibn EbîMuayt'ı sana havale ederim" dedi. Yedinciyi de saydı, fakat biz onu zabt edemedik. İbn Mes'ûd der ki: Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah'ın saydığı isimlerin sahihlerini Kalîb'de, yânı Bedir çukurunda yere serilmiş gördüm .[163]

75- Elbisede Tükürük, Sümük Ve Benzeri Bir Şey (Bulunmasinin Hükmü) Babi

Ve Urve ibn Zubeyr dedi ki: Misver ibn Mahreme ile Mervân ibn Hakem'den: Peygamber (S), Hudeybiye zamanında çıktı...Ve râvî bu hadîsi ve içindeki şu kısmı zikretti:
Peygamber (S) tükürdükçe tükürüğü muhakkak sahâbîlerinden bîrinin elinin içine düştü, akabinde o kimse bu tükürük ile yüzünü ve cildini ovaladı.[164]

103-..... Bize Sufyân (es-Sevrî), Humeyd'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Enes (R): Peygamber (S) elbisesinin içine tükürdü... demiştir. (Buhârî dedi ki:) Bu hadîsi İbnu Ebî Meryem (224), uzun uza-dıya zikredip şöyle dedi: Bize Yahya ibn Eyyûb (168) haber verip şöyle dedi: Bana Humeyd tahdîs edip: Ben (bu hadîsin benzerini) Peygam-ber'den olmak üzere Enes'ten işittim, dedi [165].

76- Râb: Şira İle Ve Sarhoş Edicî İçki İle Abdest Almak Caiz Olmaz

Hasen Basrî şıraile abdest almayı kerîh gördü [166]. Keza Ebû'l-Aliye de bunu kerîh gördü [167].
Atâ ibn Ebî Rebâh: Teyemmüm etmek bana, şıra ile ve süt ile abdest almaktan daha sevimlidir, dedi [168]

104-..... Bize Zuhrî, Ebû Seleme'den; o daÂişe'den tahdîs ettiki, Peygamber (S): "Sarhoşluk veren her içki haramdır" buyurmuştur. [169]

77- Kadinin Kendi Babasini; (Yânî) Babasinin Yüzünden Kani Yikamasi Babi

Ebû'l-Aliye de: Ayağımın üzerine mesh ediniz, çünkü o hastadır, demiştir[170].

105-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ebû Hâzım(135)'dan haber verdi. O da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (91)'den işitmiştir (şöyle ki): Benimle Sehl'in arasında hiçbir kimse yok iken (yânî birbirimize o kadar yakın bulunurken) insanlar Sehl'e: Peygamber (S)'in yarası ne ile tedâvî edildi? diye sordu. Buna cevaben Sehl şöyle dedi: Bunu benden ziyâde bilen kalmadı. Alî, kalkanı ile su getiriyor, Fâtıma da Peygamber'in yüzündeki kanı yıkıyordu. Ve (sonra) bir hasır parçası alınıp yakıldı ve yarası onunla dolduruldu [171].

78- Dişleri Misvak Sürtüp Ovalamakla Temizlemek Babi

İbn Abbâs: Ben Peygamber'in yanında geceledim, kendisi dişlerini ovaladı, dedi [172].

106-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'in yanına vardım, O'nun, elindeki misvakla dişlerini sürtüp temizlediğini ve ağzında misvak olduğu hâlde öğürür gibi u\ u' dediğini gördüm. [173]

107-..... Bize Cerîr (ibn Abdilhamîd), Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Huzeyfe'den tahdîs etti. O: Peygamber (S) geceleyin kalkınca misvak ile ağzını sürtüp ovalardı, demiştir [174].

79- Misvaki Daha Büyük Olana Vermek Babi

108- Ve bize Affân (ibn Müslim-220) şöyle dedi: Bize Sahr ibn Cuveyriye, Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ru'yâda kendimi bir misvak ile dişlerimi ovalıyorum gördüm. Yanıma, birisi diğerinden daha yaşlı olan iki kimse geldi. Ben misvakı onların küçük olanına uzattım. Bana: Büyüğüne ver, denildi. Ben de misvakı büyüğüne verdim".
Ebû Abdillah el-Buhârî der ki: Bu metni, Nuaym ibn Hammâd, Abdullah ibn Mübârek'ten; o da Usâme ibn Zeyd el-Leysî'den; o da Nâfi'den; o da îbn Umer'den olmak üzere kısa olarak rivayet etmiştir [175].

80- Geceyi Abdestü Olarak Geçiren Kimsenin Fazileti Babi

109-..... Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana şöyle buyurdu: "Yatacağın yere vardığın zaman namaz için ab~ dest alışın gibi abdest al, sonra sağ tarafın üzerine yat. Sonra:
Allâhümme eslemtu vechî ileyke vefavvadtu emri ileyke. Ve el-ce'tu zahrîileyke rağbeten ve rahbeten ileyke. La melcee velâ mencâ

minke illâ ileyke.
Allâhümme âmentu bi-kitâbike'llezîenzelte ve b'ı-nebiyyikellezî erselteİ Yâ Allah, kendimi Sana teslim ettim. İşimi Sana bıraktım. Arkamı Sana dayadım. Çünkü ümîdim de ancak Sen'dendir. Sen'-den sığınacak yer yine Sen'sin, Sen'den kurtulacak yer de yine Sen'sin.
Yâ Allah, indirdiğin Kitâb'ına ve gönderdiğin Peygamber'ine îmân ettim!) de. Şayet o gece ölecek olursan fıtrat (yânî İslâm Dîni) üzere ölürsün. Sen bu sözleri, söyleyeceğin sözlerin sonuncusu yap".
Berâ der ki: Ben bu sözleri Peygamber'in huzurunda tekrar ettim. "Atlâhumme âmentu bi-kitâbikellezîenzelte"yt varınca "Ve Rasûl'ke'llezî erselte" dedim. Rasûlullah: "Hayır (Ve Rasûlike... deme, fakat) 'Ve nebiyyike'llezî erselte'" buyurdu [176].

---

[1] Daha önce (îmân Kitâbı'nın başında) de zikretmiştik ki, Buhârî, kitabını evvelâ "Vâhy Babı" mukaddimesiyle başlatmış, bundan sonra fıkıh bâblarına şâmil olan diğer kitâbları sırasıyle zikretmiştir. îmân Kitabı ile ilim Kitâbı'nı, îmân Kitâbı'nın başında zikrettiğimiz ma'nâdan dolayı öne geçirmişti. Ondan sonra ibâdetlerle ilgili olan kitâbları zikre başladı. İbâdetlerle ilgili kitâbları muamelât, âdâb, hudûd... gibi işlerle ilgili diğer kitâblardan evvel getirdi. Çünkü bunların îmân ve İlim Kitâbları'nın ardından zikredilmesi daha münâsibdir. Zîrâ ibâdetlerin aslı ve dayanağı îmândır. Abdest almadan sonra diğer ibâdetlerden önce bütün nevi'leriyle Namaz Kitâblarını getirdi. Çünkü namaz, kitâbda ve sünnette îmânın arkasından gelicidir. Çok devretmesinden dolayı onu bilmek ihtiyâcı daha şiddetlidir. Namaz Kitâbı'ndan evvel Abdest Alma Kitâbı'nı getirdi. Çünkü abdest alma, namazın şartıdır. Bir şeyin şartı ise kendinden öne geçer. Bâzı Buhârî nüshalarında "Taharet Kitabı" şeklinde gelmiş, bunun ardından da "Abdest alma hakkında gelenler babı" gelmiştir. Bu şekil daha münâsibdir. Çünkü Tahâret (= Temizlik) abdest almadan daha umûmîdir... (Umdetu'l-Kaarî, s.641).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/286.
[2] Bu âyette abdest alma, gusul etme ve suyun yokluğunda veya suyu kullanmaya mânı' hâllerde teyemmüm yapma esâsları, farzları takrîr ve tesbît edilmiştir. Bu üç çeşit temizlik en-Nisâ: 4/43. âyetinde de bildirilmiştir.
Abdest, hadesten taharet yânî i'tibârî ve görülmeyen bir kirlilikten temizlik olduğu için, bununla necasetten taharet için olan yıkamayı birbirine karıştırmamalıdır. Necasetten taharette pislik iyice zâil oluncaya kadar yıkamak ve icâbına göre oğmak veya silmek lâzım ise de, abdestte bu iki temizliğe mâni' olan kir ve pislikler daha evvel giderilmiş bulunacağından, görülmeyen hadesi gidermek için bir defa yıkamak kâfî olabilir; farzı bu kadardır. Çünkü emr tekrar îcâb etmez, fakat iki daha iyidir ve üç defa tekrar sünnettir... Abdestin, guslün, teyemmümün hikmeti maddî nezâfet ve ma'nevî taharettir... (Hakk Dini, II,1587).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/287.
[3] Buna ayrılmış olan bir bâbda mevsûlen zikredeceği bir ta'lîkdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/287.
[4] Bu da kendisine ayrılmış olan bir bâbda mevsûlen zikredeceği bir ta'lîkdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/287.
[5] Buhârî bununla İbn Ebî Şeybe'nin ve İbn Mâce'nin bâzı sahâbî ve tabiîlerden bu ma'nâda rivayet ettikleri hadîsleri işaret etmiştir. Bâzı şarihler de: Buhârî'nin bu sözü, üç defadan fazlayı men'e dâir olan icmâın nakline işarettir, demişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/287.
[6] Bu bâb ismi, Müslim'in ve diğer muhaddislerin tahrîc ettikleri bir hadîsin lâfzıdır. Bu hadîsin birçok tarikleri vardır, fakat bunlar içinde Buhârî'nin şartına uygun olanı yoktur. İşte bu sebebden dolayı onu bâb ismi olarak zikretti de bâbın altında Ebû Hureyre hadîsini getirdi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/287.
[7] Ebû Hureyre'nîn hades nevi'lerinden yalnız bu ikisini söylemesi ya diğerleriyle evleviyyetle namaz kılmamıyacağını kasdetmesinden, yâhud Hadramevtli sorucunun, namaz esnasında musallîden vâki' olabilecek hadesleri sormuş olmasından dolayıdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/288.
[8] Peygamber'in buradaki sözü, abdest almanın faziletine ve abdest organlarında abdest suyunun değdiği yerlerin âhırette ayrı bir parlaklık ve nûrlulukta olacaklarına açıkça delâlet etmektedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/289.
[9] Bu hadîste İslâm'ın asıllarından bir asıl ve fıkhın kaaidelerindenbir kaaide vardır. O da, eşya, aksi kesinlikle bilininceye kadar asılları üzerinde bekaa ile hükmedilir; birden meydana geliveren şekk onlara zarar vermez kaaidesidir. Âlimler bu kaaide üzerinde ittifak etmişlerdir, fakat kullanma keyfiyyetinde, yânî uygulamada görüş ayrılıkları vardır... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/289.
[10] Yânî Sufyan ibn Uyeyne, babın hadîsini Amr'dan bir defa mücmel muhtasar, bir defa da mufassal olmak üzere, iki kerre rivayet etmiştir. Bâb ismi için tesbit edilen, ikincisidir. Buhârî icmali ikincisine ilâve etti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/290.
[11] Amr ibn Dînâr: Evet insanların söyleyegeldiği şey hakktır. Çünkü ben Ubeyd ibn Umeyr'den işittim: Peygamberlerin ru'yâsı vahiydir, dedikten sonra:
"İbrahîm: Oğulcuğum, ben seni ru 'yâmda boğazlıyorum görüyorum, dedi" âyetini okudu. -Bunu Müslim merfû' olarak rivayet etti.- Binâenaleyh, onların kalblerinin, kendilerine vahyedilen şeyleri bellemeleri için uyumamaları îcâb eder. Nitekim söyleyen söyledi ve söyleyişi de güzel yaptı:
"Peygamber'in ru'yâsında vahy inkâr olunmaz. Çünkü onun öyle bir kalbi vardır ki, gözü uyuduğu zaman kalbi uyumaz" (ed-Dihlevî, Bûsirî'nin Bür'e Kasîdesi'nden) Peygamber'in kalbinin uyumaması, abdestinin bozulmadığına delâlet etmiştir.
Hadîsteki âyet, İbrâhîm Peygamber'in İsmâil veya İshâk'ı boğazlamaya me'mûr olduğunu haber veren âyettendir; tamâmı şöyledir: *"Artık o (oğul İbrâhîm'in) yanında koşmak çağına erince (babası): 'Oğulcağızım'dedi, 'Ben seni ru'yâmda boğazlıyorum görüyorum. Bak artık ne düşünürsün'. (Oğlu) dedi: 'Babacığım, sana edilen emir ne ise yap. İnşaallah beni sabr edenlerden bulacaksın '"* (es-Saffât: 37/102).
Bu gece namazının bir rivayeti İlim Kitâbı'nda da geçmişti. Bunda Rasûlullah'ın gece uykudan uyanınca asılı duran kilçük bir tulumdan pek hafîf bir abdest aldıktan sonra gece namazı kılıp tekrar uyuduğu ve müezzinin sabah namazı vaktinin geldiğini haber vermesi üzerine, onunla birlikte hemen namaza çıktığı, fakat bu sefer abdest almadığı zikredilmektedir. Hadîsin başlığa delâleti, bu pek hafîf abdest alma keyfiyetidir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/291.
[12] el-İsbâğ: Bir nesneyi itmam ve ikmâl eylemek ma'nâsınadır... İsbâğu'l-Vudû' bundan alınmıştır ki, suyu her uzva gereği gibi hakkı üzere verip itmam ve ikmâl eylemekten ibarettir (Kaamûs Ter.).
Bu, Kur'ân'da da bu ma'nâda geçmektedir: *"Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah'ın muhakkak sizin için musahhar kıldığını, açık ve gizli birçok ni'metlerini sizin üzerinize bol bol tamamladığım görmediniz mi?.."* (Lukmân: 31/20)
"Tam ve kâmil işler yap... " (Sebe: 34/11).
el-İnkaa: Bir nesneyi pak ve pâkize kılmak ma'nâsınadır.
Buradaki ta'lîki, yânî ibn Umer'in "İsbâğ" kelimesine âid tefsirini, Abdurrazzâk kendi Musannaf'ında mevsûl olarak sahîh bir senedle tahrîc eylemiştir.
İsbâğ, lügatte ikmâl ve itmamdır. Abdest almakta ise suyu abdest yerlerine ulaştırmak ve her uzva hakkını tam vermek demektir. Bu, farzdır. Üçleme, beyazlığı ve nûrlandırmayı uzatma, kirleri ovalamak suretiyle azaları pampâk eylemeye gelince, bunlar sünnetler, müstehâblar ve âdâblardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/292.
[13] Başlığa uygunluğu "Peygamber bu sefer abdest almayı tam ve kâmil yaptı" sözündendir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/292.
[14] İbni Abbâs bu hadîsinde abdest alma işini uygulamalı olarak en güzel şekilde ta'rîf edip göstermiş, sonunda: Rasûlullah'ı işte böyle abdest alıyor gördüm demekle de bunun bizzat Rasûlullah'ın abdest alışı olduğunu bildirmiş oluyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/293.
[15] Bu her hâl üzerine, yânî tâhir, abdestsiz, cünüb olması hallerinde "Bismillah" demek, Allah'ı anmak hakkında bir bâbdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/293.
[16] Abdest almak öncesi "Bismillah" demek hakkında Peygamber'in sözünden olarak rivayet edilen *"Abdest almağa Bismillah demeyenin abdesti yoktur"* hadîsi râvîlerinin bâzısı mesturetu'l-hâl(= yâni gizli hâili kadınlar) olması sebebiyle Buhârî'nin şartı üzere olmayınca, Buhârî, abdest almak için "Bismillah" demenin sünnetliğini bu bâbda getirdiği hadîsle isbât etmiştir. Çünkü getirdiği bu hadîs, Allah'ı anmaktan en uzak hâl olan cinsî münâsebet sırasında "Bismillah" demenin müstehablığına delâlet etmektedir, öyleyse, abdest almakta da "Besmele" çekmeye evlâ tarikiyle delâlet eder (Şah

Veliyyullah).
Böylece hadîs, başlığın her iki şıkkına da delâlet edip uygun düşmüş oluyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/294.
[17] Bu iki lâfız ile yapılan dua Peygamber'in "cevâmi'u'l-kelim" sözlerindendir. Bu iki kelime birçok ma'nâlara geliyor: Hubus, şeytânların erkekleri; habâis de onların dişileridir, demişlerdir. Kezâlik habâis, mutlak olarak şeytânlar, ma'siyetler, kötülenmiş fiiller ve düşük huylar; hubus da küfür, fücur, isyan, mutlak olarak şerr ma'nâlarına gelir. İbnu'l-A'râbî hubus'u, bir kerre mekruh, yânî istenilmeyen şey diye tefsîr ettikten sonra, bu ma'nâyı tafsîl ederek, mekruh işlerin nevi'lerine göre başka başka ta'bîrler ile beyân edildiğini ve meselâ habîs kelâma şetm, habîs dîne küfr, habîs taama haram, habîs içkiye dârr denildiğini söylüyor. İşte hubus ile habâis'ten sakınmak, bu söylediğimiz şeylerin hepsinden sakınmak demektir (Tecrîd Ter., 1,114).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/294.
[18] Velhâsıl Muhammed ibn Ar'are bu hadîsi Şu'be'den, Âdem'in Şu'be'den rivayet ettiği gibi rivayet etmiştir, işte bu tam mutabaattır, bunun fâidesi sırf takviyedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/295.
[19] Buhârî bu ta'lîkleri, kitabının başka yerlerinde vasl etmiştir. Bu rivayetlerin lâfızları muhtelif ise de ma'nâları birbirine yakın olup, bir. ma'nâya dönerler, o da, Peygamber'in halâya girmek istediği zaman bu duayı söyler olduğudur. Müellif, halâdan çıkmak akabinde söyler olduğu şeyi, şartına uymadığı için zikretmedi. Hu hususta İbn Hıbbân ve İbı Huzeyme de Âişe'den: Rasûlullah (S) gaair'ten çıktığı zaman Gufrâneke der idi; ibn Mâce de Enes'ten Haladan çıklığı zaman Elhamdu lillâhi'llezi ezhebe annî"l-ezâ ve âfâni; Dârakutnî de İbn Abbas'tan: Elhamdu lillâhi'llezi ahraca annî ma yu 'zini ve emseke aleyye ma yenfaunni rivayetleri vardır (Kastallanî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/295.
[20] Bu hadisin biraz farklı bir rivayeti Kitabu'l- İlm'in 17. babında geçmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/295.
[21] *"Şarka ve garba doğru dönünüz"* emri, Medîne semtine göredir. Yoksa her semte göre Kıble'yi ta'zîmen hangi cihete yönelmek gerekse, oraya yönelmek lâzım geleceği aşikârdır. Bir bina içinde yâhud duvar, sed, sütün, çit, kaya., yanında olursa, bâb isminde de ifâde edildiği gibi, şark ve garba dönmek gerekmez.
Bu mes'elede kavi, fiile muarızdır. Müellif Buhârî, bâb ismine istisnayı ilâve etmek suretiyle, kavi sahrada, fiil de binalar ve evler içindedir diye cem' cihetine işaret eylemiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/296.
[22] el-Bezâr, sehâb vezninde açık sahraya denir... Şarihin beyânına göre şu açık sahraya denir ki, onda kuytulanacak bina, taş ve ağaç gibi şeyler olmaz. A'râbîler çölde oturur olmaları sebebiyle, kazayı hacet için boş yerlere çıktıklarından hâliyet ve mahalliyet alâkasıyle kazayı hacette istimal eylediler.
et-Teberrüz: Tefe'ul vezninde bu dahî yabana çıkmak ma'nâsınadır... ve vechi mezkûr üzere mecaz olarak kazayı hacet için çıkmak ma'nâsınadır (Kaamus Ter.).
el- Verik: Ketif vezninde, bedende uyluğun üst tarafına denir ki, evce ve kemiğine evce kemiği denir, iki taraflı ikisine verikân denir. Et ve yağıyle Türkçe'de kıynak ta'bîr olunur...
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/296.
[23] Peygamber'in nehyi İbn Umer'e sahîh bir yolla ulaşmamış da bu sebebden bunu inkâr etmektedir gibidir. Maksadın mutlaklığının ibtâl olması da mümkündür. Yânî, insanlar o sözün bina içindeki durumla sahradaki durumu arasında fark gözetmiyorlar, demek istemiştir. Yâhud da ibn Umer'in maksadı, nehyin tenzîhi olmasıdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/297.
[24] İbn Umer, Vâsi' ibn Hıbbân'a: Belki sen secdede uylukların karından uzaklaştırılacağı sünnetini bilmiyenlerdensin? Şayet bunu bilenlerden olaydın muhakkak sahra ile gayrisi arasındaki farkı, ve Ka'be'ye yönelmek ile Beytu'l-Makdis'e yönelmek arasındaki farkı bilirdin, diyor. Vâsi' da: Vallahi ben onlardan mıyım, değil miyim bilmiyorum, diyor. Yâhud da: Ben Ka'be'ye veya Beytu'l-Makdis'e yönelmek hususlarındaki sünneti bilmiyorum, diyor. Hadîsin son fıkrasında ise İmâm Mâlik, kıynak üzerinde kılınan namazın tefsirini yapıyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/297.
[25] Hicâb âyetleri üç defada üç mertebeyi söyler olmak üzere nazil olmuştur: Birincisi el-Ahzâb: 33/59. âyet; ikincisi el-Ahzâb: 33/53. âyet; Üçüncüsü en-Nûr: 24/31. ve el-Ahzâb: 33/32. âyetlerdir.
Bu hicâb âyetlerinden sonra da ihtiyâç gidermekte ve diğer ihtiyâçlarda kadınların dışarıya çıkmalarına izin verilmiştir. Bunu, müteâkib hadîs, sarîh olarak ifâde etmektedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/298.
[26] Bunun hakkındaki söz 12. babın 11 rakamlı hadîsinde geçmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/299.
[27] Abdullah ibn Umer'in, damının üzerine çıktığını söylediği bu ev, Peygamber'in zevcesi Hafsa'nın ikaametine tahdîs ettiği evdir, İbn Umer'in, rivayette "Bizim evin damına çıktım" demesi, ya kızkardeşinin evi olduğu için mecazen böyle demesinden, yâhud da Hafsa'nın vefatından sonra mîrâs yoluyla bu ev kendi mülkiyetine geçtiği için, bu ta'bîri kullanmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/299.
[28] en-Necv (en-Necâu, en-Necâtu, en-Necâyetu): Kurtulmak ma'nâsınadır...Mütercim der ki: Râgıb'ın beyânına göre bu madde bir şeyden ayrılmak ma'nâsına konulmuştur... Ve necv, hadeslenmek ma'nâsınadır. Çocuk pislediği zaman necâ's-sabî denilir. Ve necv, mutlaka karından çıkan şeye denir. Gerek necs, gerek rîh olsun... Ve karından hades çıkmak ma'nâsınadır...
el-İstincâu: Bu da kurtulmak ma'nâsınadır... Ve haceti kaza ettikten sonra temizlenecek yeri su ile yıkamak yâhud silmek ma'nâsınadır... (Kaamus Ter.).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/300.
[29] İstincâ, lügat yönünden, çıkış yerinin ağzında kalan pisliği izâle etmektir. Fakîhler ıstılahında ise, iki çıkış yerinin birinden necvi, yânî pisliği su ile yâhud taş ile gidermektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/300.
[30] Buhârî bu ta'liki Kitâbu'l-Menâkıb, Abdullah ibn Mes'ûd'un meuâkıbı bâbı'nda mevsûlen tahrîc etmiştir. O hadîste görüleceği üzere, Ebu'd-Derdâ bu sözünü, Irak'tan gelen Alkametu'bnu Kays'e hitaben söylemiştir: "Sâhibu'n-na'leyn.."den muradı İbnu Mes'ûd'dur. İbn Mes'ûd o zaman Irak'ta vazîfeli idi. Ebu'd-Derdâ ise Şam'da vazife görüyordu.
İbn Mes'ûd, Peygamber'in, zikredilen husûsî hizmetlerinde bulunduğu için Ebu'd-Derdâ, mes'elelerinizi niçin ibn Mes'ûd'a sormuyorsunuz da, Şam ehline gelip benim gibi birisine soruyorsunuz? demek istiyor.
Müellif Buhârî'nin bu bâbda Enes hadîsi için Ebu'd-Derdâ hadîsinin bir kısmını îrâd etmesi, zikredilen gulâmın İbn Mes'ûd olduğunu kuvvetli bir şekilde bildirmektedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/300-301.
[31] Bu hadîs, haceti yerine getirdikten sonra pislik çıkan yerleri su ile yıkama medeniyetine açıkça delâlet etmektedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/301.
[32] Bu iki mutâbaattan birincisi Nesâî'de vasl edilmiştir; ikincisini musannif Buhârî Kitâbu's-Salât'ta vasl etmiştir.
"Buhârî bu babın hadîsinde mutâbaatı şunun için getirdi: Bu hadîsin tarîklerinin çoğunda, Muhammed ibn Ca'fer'in Şu'be'den yaptığı rivayetteki müstesna, harbenin taşınması zikredilmemiştir. Şu'be'den harbenin taşınması rivayetini nakletmekte Muhammed ibn Cafer'e Nadr ile Şâzân mutâbaat etmişlerdir. İşte Buhârî, kendisinin bunu rivayette yalnız kaldığını vehmetmesi muhtemil olanların vehmini def etmek için, harbe taşınmasını ihtiva eden bu rivayeti, mezkûr mutâbaaları getirmekle kuvvetlendirmiştir" (Şah Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/301-302.
[33] Bu tefsîr, Kerîme rivayetinde vardır, diğerlerinde yoktur. ez-Zücc, mızrağın aşağı tarafında olan demir harbeye denir ki, yere dikilir (Kaamûs Ter.).
Bu harbeyi Peygamberimize Necâşî hediye etmişti. Aslen bu Habeşliler'in harb âletlerindendir. Peygamber namaza durunca kıblesi cihetine -namaz kılanın sütresi olsun diye- dikerlerdi. Bu harbe Rasûlullah'ın önü sıra taşındığı gibi, Râşid Halîfeler'in de önü sıra taşınırdı. Sonra Adullah ibn Zubeyr'in eline geçmiş ve öldürüldüğü vakte kadar yanında kalmıştı.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/302.
[34] Bâb ismi yaptığı şeyin -ki o "Sağ el istincâ etmekten nehy"dir- zikrini bitirince, "Sağ el ile zekeri tutmaktan nehy" ismini zikre başladı. Şayet bu bâb isminin hükmü yukarıda geçmiştir; şu hâlde bu bâb isminin fâidesi nedir? dersen, cevâb şudur: Bunun fâidesi, metnin lâfzında vâkı'olan ihtilâf ile birlikte isnadın muhtelifliği; bir de Buhârî'nin âdeti üzere bâb isimlerinin taaddüdünde, bir tek hadîs içinde toplanmış bulunan çeşitli hükümleri araştırmasıdır (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/302.
[35] Bu iki babdaki hadîslerin başlıklara uygunluğu açıktır. Sağ elin ağıza, buruna su verme gibi işlerde kullanılacağı, taharetlenmede sol elin kullanılacağı bu hidislerle sibit oluyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/303.
[36] en-Nafd : Bir nesneyi silkmek ma'nâsınadır..
el-İstinfâd: Bir yerin her mahallinde olanını bilmek için geregi gibi bakıştırmak ve işedikten sonra gereği gibi istibrâ eylemek,.., ve taşla istincâ eylemek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/303-304.
[37] 1315 tarihli Âmire baskısıyle 1348 târîhli.Munîriyye baskısında bu bâb ve ismi yoktur. Kirmânî, Askalânî, Aynî ve Kastallânî'de bu bâb ve ismi mevcûddur. Kastallânî: Bâbdan sonraki ifâde, Ebû Zerr, Ebu'l-Vakt, Asîlî ve İbn Asâkir rivayetlerinde sabit oldu, diyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/304.
[38] Ebû İshâk: Bu hadîsi bana Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Yezîd tahdîs etti, dedi. Yukarıda geçen isnâdla demek istiyor.
Müellif Buhari bu ta'lîk ile "Ebû İshâk bu haberi tedlîs etti" iddiasında bulunanları redd etmek istemiştir. Bunun araştırmasının zikrinde, (bizi) kısaltma maksadından çıkaracak bir uzunluk vardır (Kastallânî).
Bu ta'lîk 1348 tarihli Munîriyye baskısı Buhârî nüshasında mevcûd değildir. Âmire tab'ında ve şerhlerdeki nüshalarda mevcûddur. Onun için köşeli parantez arasına alındı.
Bu hadîslerde, evvelâ taş ve benzeri şeylerle pislik yerini silip pisliği gidermek, ondan sonra orayı su ile yıkamak suretiyle temizlenmek anlatılmaktadır. Burada, pisliği ele bulaştırmamak için evvelâ taş ve benzeri şeyler kullanılması, ondan sonra su ile yıkamayı öğretmektedir. Çünkü ele bulaşan pisliğin zerrelerini ve kokusunu elden gidermek daha zor olup, ancak sabun ve benzeri şeylerle giderilip temizlenebilir. Bugün bâzı insanlar bunu, yıkanmadan evvel tuvalet kâğıdı kullanmak suretiyle yapmaktadırlar...
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/304.
[39] İşte bu İbn Şihâb'dan bir istidrâktır, yânî, iki şeyhi, Humrân'dan; o da Usmân'dan tarikiyle bu hadîsi kendisine yaptıkları rivayetlerinde ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki: Ata ona bir sıfat üzere tahdîs

etmiş, Urve de bir sıfat üzere tahdîs etmiştir. Hâlbuki bu bir ihtilâf değildir. Ancak bunlar birbirinden ayrı iki hadîstirler. Atâ'nın tahdîs sıfatı, hadîsin baş tarafında geçti. Urve'nin tahdîs sıfatına gelince, onu da râvî: "Usmân abdest alıp bitirince..." sözüyle işaret etmiş oluyor (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/306.
[40] Usmân (R) bu sözü, insanların bu gibi müjdeyi işittiklerinde ma'siyyetlere cür'et etmelerinden, ve "Allah bize bu küçük amel mukaabilinde mağfiret edecek, binâenaleyh biz istediğimiz şeyi yapalım.." demelerinden korktuğu için söylemek istememiştir.
Mâlik, Usmân'dan gelen bu kelâmın tevcihi hakkında: Usmân bunu, insanların bu hadîsi ırak addeyleyip kabul etmemeleri ve inkâra düşmeleri, hadîsi rivayetinde kendisini tekzip edip günâha girmelerinden korktuğu için söylemiştir, dedi.
Lâkin Urve'nin takdir ettiği âyet, bu tevcihe yakışmıyor. Belki Usmân'ın bu tevcih üzerine îrâd ettiği âyet *"Çünkü güzellikler kötülükleri giderir. Bu iyi düşünenlere bir öğüttür"* (Hud: 11/115) kavlidir. Binâenaleyh kelâmın ma'nâsı, hadîsi Kur'ân'dan olan nass te'yîd etmektedir. Tarafımdan rivayet edilen bu hadîsi ırak addeylemiş olsanız da artık bunu inkâr etmeniz mümkün değildir. Eğer bu âyet mevcûd olmasaydı, sizin dînde ta'n etmenizden ve hadîsi inkâr eylemenizden korktuğum için bunu sizlere tahdîs etmezdim, demek olur.
Bu yeri iyi anla. Çünkü burası şarihlerin ayaklarının sürçtüğü ve ekseriya çiğneyip geçtikleri yerlerdendir. Hidâyet veren ise ancak Allah'tır ve doğruluk ancak O'na âiddir (Şah Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/306.
[41] Burada sıralanan üç bâb başlığı ile altlarında getirilen hadîslerin birbirlerine uygunlukları apaçık meydanda olduğu için, burada buna işaretle yetinilip, başka açıklamaya gerek görülmedi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/307.
[42] **el-İntisâr:** Saçmak ve suyunu buruna çektikten sonra nefesle geri çıkarmak ma'nâsınadır ki, tıskırmak ta'bîr olunur.
el-İntinsâr : Buruna suyu çektikten sonra geri pıskırmak ma'nasınadir ki, burunu temizlemek için yaparlar. Ve buruna su çekmek ma'nasınadir (Kaamûs Ter.}.
Usmân ibn Affân'ın Abdullah ibn Zeyd'in ve ibn Abbâs'ın Peygamber'den olmak üzere zikrettikleri bu hususu müellif Buharı Sahih'inin muhtelif bablarında mevsûl olarak rivayet etmiştir. Birincisini "Başın tamamını meshetmek" babında, ikincisi yakında gelecek, üçüncüsünü de "Bir avuç su ile yüz yıkamak bâbı"nda. Lâkin burada istinsarın zikri yoktur. İbn Hacer: Sankı musannıf bununla Ahmed ibn Hanbel'in, Ebu Davûd'un ve Hakim'in rivayet ettigi hadise işaret etmiştir, dedi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/307.
[43] el-İsticmâr : ...ve çakıl taşlarıyle silinip temizlenmek ma'nâsınadır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/308.
[44] Şübhesiz Peygamber (S) bu hadîsinde, medenî insanlığa hârika bir temizlik düstûru öğretmektedir. Elleri herhangi bir işte kullanmadan önce, hele yemekte kullanmadan önce yıkamak emri de bunun kadar kıymetli bir temizlik ve sağlık düstûrudur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/308.
[45] Bu hadîs, Kitâbu'l-İlm'in "Anlaşılması için sözü üç defa tekrâr eden kimse babı"nda; "ilme delâlet eden bir konuşmada sesini yükselten kimse bâbı"nda ve bir de bu bâbda geçmektedir. Bu üç hadîs arasında, Buhârî'den evvelki ilk ravilerin başka başka kimseler olmasından gayrı bir fazlalık yoktur, ilk hadîsin ravîsi Ebu'n-Nu'mân, ikincisinin râvîsi Müsedded, buradakinin râvîsı de Musa ibn İsmail'dir.
Bu ayakları yıkamak ve meshetmekle ilgili bir tefsir özeti:
el-Mâide: 5/6.'daki abdest âyetinin "Ve erculekum" lâfzı "Ve erculikum" şeklinde fetha ile de, kesre ile de okunmuştur. Nasb, ayakların yüz ve el gibi "yıkayınız" emrine taallukunda, cerr kıraati ise "meshediniz" emrine taallukunda zahirdir. Ve bu iki kıraatin birbirine tevfîki noktası bakımından bir mezheb ihtilâfı hâsıl olmuştur. Zîrâ birine göre ayaklar yıkanacak, birine göre de mesh ile yetinilebilecek görünüyor. Bunun en güzel ve en sahîh çözüm süreti. çıplak ayakların yıkanması, meşhur sünnet ile sabit olduğu veçhile abdestle giyilmiş mest ve fotin üzerine de meshedilmesidir. Ehli sünnet cumhurunun mezhebi budur. Kaffâl tefsirinde sahâbîlerden yalnız İbn Abbâs ve Enes ibn Mâlik; tabiîlerden Ikrime, Şa'bî ve Ebû Ca'fer Muhammed ibn Alî el-Bakır'dan "ayaklarda abdestin farzı mesh" olduğu nakledilmiştir ki, Şia'dan İmâmiyye'nin mezhebi budur. Bütün fakîhler ve müfessirler ise "ayaklarda abdestin farzı yıkamak" olduğunu beyân etmişlerdir, Zâhirriyye'nin reîsi olan Dâvûd Isfahani de "Her ikisinin cem'i vâcib" olduğuna kaail olmuştur ki, bu da Zeydiyye imamlarından Nâsır-lilhakk'ın kavlidir. Hasen Basrî ile Muhammed ibn Cerîr et-Taberî de mükellefin mesh ile gasil arasında muhayyer olduğunu söylemişlerdir. Bunların münâkaşası fıkıh kitâblarında sergilenmiştir. Burada ancak su kadar söyleyelim ki, çıplak ayaklara meshi tecviz etmek, âyetin nihâyetinde "Sizleri tertemiz yapmak istiyor" diye beyân olunan temizlik hikmetine kesin olarak aykırı bulunduğu ve hele yıkanmamış kirli ayaklarla camilere girmenin, taharet şöyle dursun, âdet üzere olan nezâfet ile bile uyuşmadığı aşikârdır. Nitekim ayaklarını güzelce yıkamamış ve ökçelerinde biraz kuruluk kalmış olanlar hakkında Rasululla*h "Vây şu ökçelerin ateşten hâline"* buyurmuş ve tekrar yıkanmasını emretmiştir. Bir de murâd mesh olsa idi "bi-ruûsikum" gibi sâdece "Ve erculikum" demek kâfi olur "ile'l-ka'beyni=iki topuğa kadar" kaydına hiç de lüzüm kalmazdı. Bu da esas farzın yıkamak olduğuna ve meshin buna bina edilmesi lazım geldiğini iş'ar eder. Hâsılı ayaklar hakkında yıkamak emri muhkem, mesh emri mücmeldir ve sünnet ile beyan olunmuştur (Hakk Dini, II, 1584-1585)

[46] Buhârî, bu bâb ismindeki tbn Abbâs ta'Iîkini "Yüzü İki el ile yıkamak bâbı'-nda, Abdullah ibn Zeyd ta'Iîkini de yakında gelecek olan "Ayaklan iki topuğa kadar yıkamak bâbi(41)"nda mevsûlen getirmiştir.
[47] Hadîsin başlığa delâleti açıktır. Bunda en güzel abdest ahşın, Peygamber'in aldığı şekilde abdest almak olduğu, böyle tam ve güzel alınan abdestin ardından bir namaz kılmanın maddî ma'nevî bir mağfiret ve temizliğe sebeb olduğu da bildirilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/310.
[48] Bu ta'lîki İbn Ebî Şeybe, Afusannafmda sahîh bir senedle vasletmiştir. Bunu Buhârî de et-Târih'inde mevsûlen rivayet etmiştir.
"Buhârî evvelki bâb ile, ayakların vazifesi yıkanmak değil, mesh olunmaktır iddiasında bulunanlara -ki bunlar Şîîler'dir- redd etmeyi kasdetti. Bu bâb ile de yıkamanın abdest uzuvlarını tamâmıyle kaplamasının vücûbunu isbât etmeyi kasdetti. Ökçeleri zikretmesi de, hadîste zikredilmiş olduğu içindir. Bunu iyi anlayasın! Çünkü sarihlerin bâzısı bu iki bâb arasındaki farktan âciz olmuştur da, zikredilmeleri lâyık olmayacak bir takım tevcihler getirmişlerdir. "İbn Şirîn yüzük yerini yıkardı" cümlesi de takrir etmiş olduğumuz farkı ifâde etmektedir. Binâenaleyh iyi düşün" (Şâh Veliyyullah).
[49] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/311.
[50] Bu, iki ma'nâya muhtemildir: Biri, "ayakkabıların içinde" sözü yıkamaya müteallik olur; yânî ayaklan, ayakkabılar içinde bulunurlarken, ayakkabılardan çıkanlmaksızın yıkamak demek olur. Su, ayakların tamâmına ulaştığı takdirde bu caizdir.
İkincisi, "ayakkabıların içinde" terkibinin, zarfı mustakarr olmasıdır. Yânî ayaklar, ayakkabılar içinde bulunurlarken, mest içinde bulundukları hâlde mes-holundukları gibi mesholunmazlar; fakat yıkanırlar demek olur. Sahîh olan da bu ma'nâdır. Nitekim buna İbn Umer'in kıssası şehâdet etmektedir (Şâh Veliyyullah).
[51] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayetini Buhârî "Libâs"da da getirmiştir.
en-Na'l (JA3i): Ayağı yere çıplak dokunmaktan koruyacak nesneye denir ki, ayakkabı ve pâpûş ta'bîr olunur. Bütün nevi'lerine şâmildir, her mahalde bir gûnâ dikilip ayaklarına giyerler. Ve Türkçe'de nâlin dedikleri ki,
çamurlukta giyilir, na'leyn'in tahrif edilmişidir... Cem'i nîâl gelir (Kaamûs Ter.),
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/312.
[52] Bu babın İki hadîsinden birincisi ile ölüyü yıkamakta sağ tarafıyle ve sağdan başlamak sabit oldu. Ölüyü yıkamak nezâfette onu diriye benzetmek ve sonunun evveli gibi olmasından ibaret olunca, diri yıkamakta da sağ ile ve sağdan başlamak evlâ tarikiyle sabit olmuştur, çünkü diri asıldır (Şâh Veliyullah).
[53] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/313.
[54] Bu hâller giyinmek, mescide girmek, süslenmek, başını tıraş etmek... gibi kerîm fiillerden olan hâllerdir. Sümkürmek, istincâ etmek gibi hususlarda ise sol ile ve soldan başlardı.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/313.
[55] Bâb isminden sonraki kısım, sahîh bir ta'lîktir; Buhârî onu kitabının birçok yerlerinde müsned olarak tahrîc etmiştir. Bu, Hz. Âişe'nin teyemmüm âyetinin inmesi kıssası hakkındaki hadîsinin bir parçasıdır. Buhârî onu Kitâbu't-Teyemmüm'de zikretmiştir.
[56] Hâdise, Medîne'nin pazar yeri olan Zevrâ'da vâki' olmuştur.
"Bu bâb hakkında şunlar söylenmiştir: Buhârî'nİn bu bâbda tahrîc ettiği bu hadîsin bâb ismiyle kuvvetli bir ilgisi yoktur. Bu hadîs, Peygamber'in mu'ci-zeleri bâbiyle daha alâkalıdır. Su aramak abdestten başka bir vâcib olmak mes'elesinde Buhârî'nİn mezhebi Şafîî'nin mezhebi gibi olsa da, bu maksadı bu hadîsle isbât etmek yine uzaktır. Bunda su arama emri de yoktur. Râvî: Onlar su aradılar, demiştir.
"Bana göre ise, Buhârî'nİn maksadı, şudur: Sahâbîler'in âdeti bu idi; onlar su ararlar, araştırırlar ve su yerlerinde araştırma yaparlardı. Onlar teyemmümün cevazı hususunda suyun mevcûd olmamasiyle yetinmezlerdi. Mu'cize izhârı da ancak suyun çoğalması içindir. Bu da suyu tahsîl etmek ve araştırmak için olmuştur. Şayet suyun mevcûd olmaması kâfî olsaydı, insanlar abdest alacak su aramaya ehemmiyet vermezler, Peygamber de yaptığı işi, ihtiyâç olmayınca yapmazdı. Binâenaleyh iyi düşün" (Şâh Veliyyuilah, Şerhu Terâdm...s.25).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/314.
[57] Bunu, Muhammed ibn İshâk el-Fâkıhî A hbâru Mekke'de sahîh bir senedle mev-sûlen rivayet etmiştir.
"Şâfiîler için hilafı olarak "insan saçı temizdir; içinde saç yıkanan su da •" temizdir" mes'elesinde müellif Buhârî'nİn mezhebi, Ebû Hanîfe'nin mezhebi "° gibidir. Bunu, babın iki hadîsinin iltizâmı delâleti ile isbât etti. "Atâ... be's fi görmezdi" kavli de keza bunu ifâde ediyor" (Şâh Veliyyuilah).
[58] Bunu Velîd ibn Müslim, Evzâî'den ve başkalarından olmak üzere Musannaf-ında; İbnu Abdilberr de et-Temhîd'de sahîh bir senedle rivayet etmişlerdir.
Bu "köpeklerin artığı necis değildir" mes'elesinde Buhârî'nİn mezhebi, İmâm Mâlik'in mezhebi gibidir. Şâri'in, köpeğin yalamasından sonra kabı yedi kerre yıkamakla ve üzerinden su akıtmakla emretmesi, taabbudîdir; necaset olmasından ötürü değildir. Buhârî bâbda bu hadîsin taabbude hamledilmiş olduğunu işaret etti. Çünkü birçok hadîslerle köpek artığının necis olmadığı sabit olmuştur. Öyle ise bu iki nevi' hüküm arasını cem' etmenin yolu, yedi kerre yıkama emrinin taabbudî olduğunu söylemektir (Şâh Veliyyuilah).
[59] Velîd ibn Müslim, Zuhrî'nin rivayet etmiş olduğu haberi rivayet ettikten sonra onun akabinde bunu Sufyân es-Sevrî'ye zikrettim de, o: "Vallahi bu ayniyle fıkıhtır dedi" sözünü de zikretmiştir. O hâlde, bu da mevsûl bir haber olmuş oluyor.
[60] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/315-316.
[61] İbn Şirîn'in Peygamber'in bu saçını elde etmesi şöyledir: Muhammed ibn Si-rîn'in babası olan Şirîn, Enes ibn Mâlik'in azadlısı idi. Enes ibn Mâlik de Ebû Talha'nın üvey oğludur. Pey[61]gamber de bu saçları -müteâkib hadîste görüleceği üzere- Ebû Talha'ya vermişti.

Bu hadisten bâb İsmine delâlet vechi nedir? dersen, bu, Enes'in, Peygam-ber'in saçlarını hıfz etmesinden ve Abîde'nin de Peygamber'den bir saçın, kendi yanında bulunmasını temenni etmesi cihetindedir ki, bunlar da saçın temizliği ve şerefinden ötürüdür; bu da mutlak saçın temiz olduğuna delâlet etti. Saç temiz olunca, saçın yıkandığı su da temiz olur, diye cevâb verildi. Buna da, Peygamber saçı mükerremdir; ona diğerlerinki kıyâs olunmaz, denildi. Buna da: Hususiyet ancak delîl ile sabit olur, asi olan hususiyet olmamasıdır, diye cevâb verildi... (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/316.
[62] Berber, Ma'mer ibn Abdillah yâhud Hırâş ibn Umeyye idi, lâkin sahîh olan evvelkidir. Hırâş, Hudeybiye'deki berber idi.
Ebû Talha aldığı saçları, Rasûlullah'ın emri üzerine karısı Ümmü Süleym'e saklasın diye teslim etti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/317.
[63] Bu hadis Şâfiîler'in delillerinden biridir; Hanefîler'e göre ise, üç defa yıkama. emri ile mensûh sayılmıştır.,
Bu hadis Müslim'de de aynı lâfızla gelmiştir. Müslim'deki rivayetlerin biri V şöyledir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Köpekyaladığı zaman, sizden herhan-\ gi birinizin kabının temizliği, birincisi toprak ile olmak üzere, o kabı yedi defa -, ytkamasıdır" (Müslim, etTTahâre, "Köpek yalamasının hükmü babı",1,251). Bu hadîsteki "Biri toprakla olmak üzere o kabı yedi defa yıkamasıdır" fikrasındaki toprakla yıkamak hakkında şu açıklama verilmiştir:
"Mikropları imha eden Streptomicine, Tetraceline ve Niyomacine vs. gibi mikrop öldürücü ilâçların çoğu toprak mikroplarından, hattâ en çok mikropla bulanmış olan kabristan toprağından elde edilir. Şimdi köpeğin battığı kabı bir kerre toprakla olmak üzere yedi defa yıkamanın hikmeti meydana çıkmaktadır. Bundan maksad, toprakta bulunan öldürücü mikroplar vâsıtasıyle köpeğin kaba bulaştırdığı mikroplan imha etmektir.
Bu hadîs söylendiği zaman ne üniversite, ne tıb ve bakteri ihtisası vardı! Böylece görüyoruz ki, sened bakımından gayet sağlam olan bu hadîs, Pey-gamber'imiz aleyhi's-selâmm risâletinin doğruluğuna, O'nun havadan konuşmadığına açık bir delildir. İlim ilerledikçe, Allah'ın âyetleri ve Peygamber'imizin
sözlerinin anlaşılmasına; insan aklına yeni ufuklar açacaktır. "(Hakses mecmuası, Mayıs 1966, sayı: 17, "Allah Rasûlü'nün Sözlerinde Tıbbî l'câz", Yazan: Sa'deddîn Raslan, Çeviren: Süleyman Ateş).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/317.
[64] Buhârî, muallak olarak zikrettiği bu kısmı köpeğin temizliği, artığının temizliği ve mescidde yürümesinin cevazına hüccet getirmiştir. Bu ta'lîki Ebû Dâvûd ve diğerleri tahrîc etmişlerdir. Çok nüshalarda "işerdi" kısmı yoktur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/318.
[65] Buhârî bu hadîsi, köpek artığının temizliği hususundaki mezhebine bununla istidlal etmek için tahrîc etmiştir.
Bundan bakımlı, öğretilmiş ve hasta olmadığı ma'lûm olan köpeklerin bu gibi işlerde kullanılabilecekleri ve tuttukların şeylerin temiz olduğu anlaşılmaktadır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/319.
[66] Babın maksûdu iki şeyden mürekkebdir: Birincisi mu'tâd olan, mu'tâd olmayan, Kur'ân'danasslanmış olmayıp da Kur'ân'a ziyâde olarak hadîsle sabit olan Şeylere şumûlü ile beraber, iki yolla çıkan şeylerden dolayı abdest almanın vâcib olmasıdır. İkincisi de İki yoldan çıkmayan şeylerden dolayı abdest almanın vâcib olmamasıdır. Buhârî, bâbda zikredilenlerin bâzısı ile birinciyi, diğer bâzısı ile de ikinciyi isbât etti... (Şâh Veliyyullah).
Buhârî bu başlıkla bedenin başka yerlerinden çıkacak kusmuk, kan aldırmak gibi şeylerden dolayı abdest almayı vâcib görenin muhalefetine işaret etmiştir. Abdest bozucuların mu'teberleri, iki mahrece döner demek de mümkindir. Uyku, gaz çıkarması zannolunacak yer, kadına dokunma ve avret yerine dokunmada mezî çıkması zannolunacak yerlerdir...(îbn Hacer).
[67] Bu ta'lîkİ İbn Ebî Şeybe kendi Musannafında sahîh bir İsnâdla mevsûlen rivayet etti.
[68] Bunu Saîd ibn Mansûr ile Dârakutnî mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[69] Bunu Saîd ibn Mansûr ve İbn Munzir sahîh bir isnâdla mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[70] Bu, Kaadî İsmail'in el-Ahkâm'da Mucâhİd tarîkinden sahîh bir isnâdla rivayet ettiklerindendir.
[71] Hepsi de İbn İshâk tarîkinden olmak üzere bunu Ahmed, Ebû Dâvûd, Dârakutnî tahrîc ettiler. İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Hâkim de sahîhtir dediler. Tâvûs'unkini sahîh bîr isnâdla îbn Ebî Şeybe vasi etti. Muhammed Bâkır'ınki-ni Ebû Bişr, A'meş tarîkinden vasi etti.
[72] İbn Umer'den gelen bu eseri ise sahîh bir İsnâdla Ebî Şeybe vasi etti.
[73] Bunu Sufyân es-Sevrî sahîh bir isnâdla kendi Co/m'inde mevsûlen rivayet etti.
[74] İbn Umer ile Hasen Basrî'nin bu eserlerini küçük lâfız farkı ile İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/319-321.
[75] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/321.
[76] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/321.
[77] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/321-322.
[78] Bu yolda fetva veren sahâbîler yalnız hadîs metninde İsimleri yazılan beş zât değildir. Aynî'nin sıraladığına göre daha başka sahâbîler de böyle diyorlardı. Ancak bu hüküm Âişe, Ebû Bekr, Umer İbn Hattâb, Abdullah itin Umer, yine Usmân ibn Affân ile Alî, ibn Mes'ûd ve ibn Abbâs'ın ve diğerlerinden rivayet edilen nakillerle mensûh olduğu da nakledilmiştir. Buna göre Usmân, Alî, İbn Mes'ûd ve İbn Abbâs, nâsiha muttali' olunca evvelki fetvalarından döndükleri istidlal olunuyor. Herhalde guslün vâcib olduğu üzerine sahabe ve tâbiûn devrinden sonra icmâ hâsıl olmuştur.
Cimâ'da menîgelmemesinin hükmü mes'elesi{sahâbîler[arasinda ihtilaflı idi. Bâzısı menî gelmdmesi hâlinde yıkanmanın vâcib olduğuna kaail oluyordu. Bâzısı da sâdece abdest almanın vücûbuna kaail oluyordu. Bu ikincisi Usmân'-m mezhebi idi. Fakîhler cumhuru ise bu hadîsin mensûh olduğu görüşünde idiler. Binâenaleyh menî getirmemek veya getirememekte gusul vâcib olur (Şâh Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/322.
[79] Yâni sâdece "aleyke" lâfzı üzerine kısalttı. Bu da gusul yerine abdest almanın mensûh olduğuna birişarettir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/.323.
[80] Hadîsin başlığa deîlliği abdesl alırken su dökmesi fikrasıdır. Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbı'nda da gelecektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/323-324.
[81] Bu sefer, Tebük seferi idi. Mestler üzerine meshetmenin mensûh olmadığı bu hadîsle de sabittir, çünkü Tebük, Peygamber'in gazvelerinin sonuncusudur.
Bu hadîslerde abdest alma işinde su dökme, hazırlama gibi suretlerle yardım istemenin cevazı hükmü vardır. Müellif bâb ismi için bu hadîslerle istidlal etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/.324.
[82] Bu ta'lîki, Saîd ibn Mansûr, Ebû Avâne'den; o da Mansûr'dan olmak üzere;
Abdurrazzak ve Sevrî'den; o da Mansûr'dan olmak üzere mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[83] Bu ta'lîki de Sevrî,kendi Cam/'inde mevsûlen rivayet etmiştir.Müellifin bâbm hadîsiyle abdestsizin Kur'ân okumasının cevazına istidlal etmesi, Peygamber'in uzun bir uykudan sonra uyanması ve üzerinden uzun bir zamanın geçmesi i'ti-bâriyledir. Bu gibi hâlde gâlib ve ekser olan, yellenme veya başka nevi'den bir abdest bozucu araya girer. Yoksa bu vehm edildiği gibi, uykunun abdest bozuculuğu ile yapılmış bir istidlal değildir, iyi anlayasın (Şâh Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/324-325.
[84] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/325-326.
[85] Hadîsin bâb ismine uygunluğu "Nihayet üzerine baygınlık geldi" sözünde zahirdir. Çünkü bu bayılma ağır basan bir bayılma olaydı, bundan abdest bozulacaktı. Esmâ'nın ma'rûz kaldığı ise, oğunma denilen hafîf bir bayılma idi. Onun ağırlık verici bir bayılma olmadığına delîl ise Esmâ'nın, kendisinden bu hafîf baygınlığın gitmesi için kendi başı üstüne su dökmüş olmasıdır. Bu da Esmâ'nın hislerinin hâzır olduğuna delâlet eder; bu da abdestinin bozulmayacağına delâlet eder (Aynî).
[86] Bu hadîsin bir rivayeti KitâbuI-llm, 53. bâbda 3. hadîs olarak küçük bâzı lâfız farklanyle geçmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/326-327.
[87] Bu ta'lîkİ, İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir.
[88] Bu suali soran İshak îsa dır-'Bunu îbn Huzeyme onun tarikinden kendi Sahihinde beyan etti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/327328.
[89] Hadîsin başlıktaki meselelere delâlet etmekte olduğu meydandadır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/328.
[90] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/329.
[91] Bu haberi îbn Ebî Şeybe, Dârakutnî ve diğerleri Kays ibn Hâzim'ın Cerîr ibn Abdillah'ın kendisinden yaptığı rivayet tarîkinden mevsûlen nakletmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/329.
[92] Bu ziyâde İleride Tâif gazvesi hakkındaki hadîsler arasında uzuncabir hadîsin parçasıdır. Suyu getirenin Bilâl olduğu orada söylenecektir. Tesnîye sîgasının ma'nâsı bu suretle anlaşılıyor. Muhâtablar, Ebû Mûsâ el-Eş'âriile Bilâl'dir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/330.
[93] Sahâbîler arasında bu hususta bir döğüş olmadığı için, bu ta'bîr daha isabetlidir. Bu vak'ayı Urvetu'bnu Mes'ûd, sahâbîlerin Peygamber'e ta'zîmlerinin şiddetini Kureyş'e bildirmek için, Kureyşliler'in yanma döndüğü zaman hikâye etmişti. Buhârî bu ta'lîki "Kitâbu'ş-Şurût; Bâbu'ş-şurût fi'l-cihâd"da mev-sûlen rivayet edip, şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Abdurrezzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer haber verip şöyle dedi: Bana Zuhrî haber verip şöyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Mısver ibn Mahreme ile Mervân'dan haber verdi. Mısver ve Mervân'dan her biri kendi arkadaşının hadîsini tasdîk ediyordu. İkisi de şöyle dediler: Rasûlullah (S)Hudeybiye zamanında çıktı... Hadîs çok uzundur; sonlarına doğru Urve ibn Mes'ûd'un sözleri vardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/330.
[94] Sâib ibn Yezîd, küçük sahâbîlerdendir; yedi yaşında iken babasıyle beraber Veda Haccı'nda bulunmuştur. Hicret'in ikinci senesinde doğmuştur. Tebük seferinden dönüşünde Peygamber'i karşılamak için diğer çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ'ya kadar çıkmıştır. Medine'de 91 Hicret senesinde vefat etti. Hadîste, çocukken teyzesi tarafından ayağındaki bir rahatsızlığı için Peygamber'e

götürüldüğünde, Peygamber'in abdest uzuvlarından damlayan serpintileri veya abdest suyunun arta kalanından içtiğini haber veriyor. Bu kısım, hadîsin burada şevkinin uygunluk noktasıdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/331.
[95] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/332.
[96] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/332-333.
[97] Bu Hristiyan bir kadının evinde onun suyu ile ve bir de sıcak su ile abdest alma haberlerini Saîd ibn Mansûr, Adurrazzâk ve daha başkaları sahîh isnâd ile mev-sûlen rivayet etmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/333.
[98] Hicâb âyeti (el-Ahzâb:53, 59) indikten sonra erkek ile birlikte abdesı almak cevazı yalnız eşlere ve mahreme inhisar etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/333.
[99] Buradaki ferâiz âyetinden maksad en-Nisâ:ll,12,13'üncü âyetleri, yâhud yine aynı sûrenin sonundaki 176. âyetidir. Bunların her ikisinde de '(Kelâle"den bahs bu yurulmustur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/333-334.
[100] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/334.
[101] Bu hadis, biraz evvel geçen 42. bâbda da zikredilmiş ve ilgili haşiye orada yazılmış idi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/334-335. .
[102] et-Tevr: {j'^y. Akmak ma'nâsmadır; elçiye denir. Ve su içecek küçükçe kabın ismidir ki, topraktan, tunçtan dahî yapılır, tas, bardak ve maşraba gibi (Kaa-mûs Ter.),
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/335.
[103] Buhârî bu hadîsin bâzı rivayetlerini Sahîh'mın yedi yerinde getirdi: Biri burada; Namâz'da iki yerde. Hastanın cemâat namazında hâzır bulunacağı.hastalık sınırında ve imâm ancak kendisine uyulmak İçin imâm yapıldı bâblannda, HÎ-be'de; Beşte Bir'de; Magâzî'de, Peygamber'in hastalığında ve Tıbb'da. Müslim de Namâz'da getirmiştir (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/335-336.
[104] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/336-337.
[105] Hadîslerin başlığa delâletleri açıktır; bunların bâzı rivayetleri daha Önce de geçmişti.
Enes'in haber verdiği bu vak'a Medine'nin pazar yeri olan Zevrâ'da vukua gelmişti. Rivayete göre, Peygamber'e getirilen su, bir kişinin abdest almasına yetecek mıkdârda idi. Su gelince Peygamber parmaklarını içine sokup suyun içinde yıkamış, ondan sonra bir su kaynağından su nasıl fışkırırsa mübarek parmakları arasından öyle su fışkırmaya başlamıştır. Bu da koca bir pazar halkının huzurunda vâki' olmuştur. O gün o sudan abdest alanların sayısı sahîh üzere zabt edilmiş değilse de, çeşitli rivayetlere göre yetmiş ile üç yüz arasındadır. Nİ-tekim Enes de bu hadîste onların sayısını yetmiş ile seksen arasında tahmîn etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/337.
[106] "Sâ' " beş Bağdâd rıtlı ile bir üçte bir ntl alan kaba denir. Bir "müdd" de bir sâ'ın dörtte bir mikdândır. Ancak bu ölçeğin pek ihtilaflı olduğu Kaamûs Ter-cemesi müdd, sâ', mekkûk, rıtl maddelerinde görülebilir.
Peygamber'in çeşitli mıkdârlarda su ile abdest alıp yıkandığına dâir diğer bir çok rivayetler de vardır. Buradaki mıkdârlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak organları üzerinden akacak suyun en az mıkdârını gösterir. Beden azası ıslanıp üzerinden su aktıktan sonra, bu mıkdârdan az su ile abdestsizlik hâli giderilebilir. İsraf dedirtmeyecek ziyâdesi de caizdir.
Medine'de kullanılan müdd (1 1/2) ntl mıkdârı alır bir hacim ölçüsüdür. Dört müdd bir sâ'dır. Ancak müdd ile sâ'ın mıkdârlarını anlamak, mikyas tutulan ölçeğin ne kemmiyyette olduğunu bilmeğe bağlıdır. Rıtl'm ise Bağdadîsi, Şâmî'si, vardır. Yânî birinin küsuru İran, diğerininki Roma ölçüleri olup, he-sâbda takrîbî bir mıkdârı gösteren iki ölçektir. Bağdadî ntl, 130; daha doğrusu 28 4/7 dirhemdir. 1 1/2 ntl olan bir Peygamber müdd'ü bu hesaba göre 171 3/7 veya 130 dirhem hesabına göre 173 1/2 dirhem eder. En doğru hesâb ve takdirde bir dirhem 3,0898 gram ettiğinden, bu mıkdâr su 0,530 gram, yânî yarım litreden biraz fazla tutar. Bu, Şafîî ile Hicaz fakîhlerinin takdiridir. Ebû Hanîfe ile Irak fakîhlerine göre ise müdd, iki ntl olduğundan, abdest suyunun mıkdân 1,060 litre eder ki, beş bardaktan biraz fazladır... Rasûlullah'm buradaki rivayete göre abdest suyu İşte bu kadar az mıkdârdadır. Gusül için kullandığı su da bu rivayete nazaran dörtten beş müdd'e kadardır ki, o da 685 5/7'den 857 1/7 dirhem eder kî, yaklaşık olarak 2,120'den 2,650 litre kadar eder. Irak fakîhlerinin müdd'ü iki ntl i'tibâr ettiklerine göre ise, bu mıkdâr takriben 4,24'ten 5,3 litreye kadardır {Tecrîd Ter., I, 140-142).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/337-338.
[107] Kıssa Irak'ta cereyan etmiştir. Abdullah ibn Umer, meshettiğini görünce inkâr etmiş. O da Rasûluîlah'tan gördüğünü söylemiş. Sonra Sa'd ile Umer'in yanında buluşunca Sa'd, Abdullah'a: Babana mesh mes'elesini sor, demiş. O da sorunca babası hadîsteki cevâbı vermiştir.
Abdullah ibn Umer, sohbeti kadîm ve rivayetleri çok, kadri yüksek bir sa-hâbî olduğu hâlde tâ Sa'd'in Irak valiliği zamanına kadar buna muttali' olmaması yâhud meshin câizliğinin yalnız sefer vaktine münhasır olduğunu zannetmesi muhtemildir.
Mestler üzerine mesh, seksenden fazla tarîk ile rivayet edilmiştir. Hasen Basrî bunır yetmiş kadar sahâbîden işitmiştir. Bunu caiz görmeyen Haricîler ile Şîî-ler'in İleri sürdükleri i'tirâzlar sağlam değildir.
[108] Bu ta'lîki İsmâîlî, Nesâî ve başkaları mevsûlen rivayet etmişlerdir. Bundan önceki haşiyede verilen bilgiler bu mevsûl rivayetlerden alınmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/338-339.
[109] Bu hadîsle ilgili haşiye 37. bâbda verilmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/339.
[110] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/341.
[111] Bu ta'lîki İbn Ebî Şeybe, Muhammed ibn Munkedir'den mevsûlen rivayet etti. Keza Tirmizî de rivayet etti. Taberânî de Şâmlılar'ın müsnedinde sahîh bir is-nâd ile Selîm ibn Âmir yolundan mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/341.
[112] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/341.
[113] Sahâbîler'den bir kısmı yemeklerden, bilhassa et yemeklerinden sonra abdest almayı ve öylece namaz kılmayı vâcib görmüşlerdir. Bir kısmı da yemekten sonra abdest almayı vâcib görmemiştir. Birincilere hüccet olacak sahîh hadîsler vardır. İkinciler ise Amr ibn Umeyye'nin bu hadîsi İle, bundan önceki İbn Abbâs hadîsini hüccet gösterirler, Abdesti vâcib görmeyenler, Öteki tarafın hüccet edindiği hadîslerdeki "vudû'"lâf7.ım lügat örfünne yânî el, ağız yaykamağa hamlediyorlar. O hadîslerdeki vudû'lar, bilfarz şer'î ıstılah üzere alınsa bileEbû Dâvûd ve Nesâî'nin Câbir ibn Semure'den rivayet ettikleri: = Ateş değmiş şeyler yedikten sonra abdest almayı terk etmek Rasûlullah 'in en son hâli oldu" hadîsiyle mensûhtur. Bu neshin bazılarınca ta'lîline göre, Câhiliyyet'te halk temizlenmemeğe alışkın oldukları için, ateş değmiş yağlı yemekler yedikten sonra abdest almaları farz olmuştu. İslâm'da temizlik kararlaşıp yayıldıktan sonra, müslimânlara sırf kolaylık olmak üzere, bu hüküm neshedilmiştir (Tecrîd Ter., 1,144-145).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/341-342.
[114] Sevîk yânî kavud, kavrulup un hâline getirilmiş buğday ve arpa olduğu için ateş değmiş yemeklerdendir. İşte bundan abdest almak lâzım gelmemiş. Namazdan evvel ağız çalkalaması da diş aralarında kalan parçalan giderip, namaz esnasında onlarla meşgul olmamak içindir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/342.
[115] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/343.
[116] Yûnus'un hadîsi Müslim'de mevsûlen rivayet edilmiştir. Salih ibn Keysân'm hadîsi ise Ebu'l-Abbâs Serrâc'ın
Müsned'inde mevsûlen rivayet edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/343.
[117] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/344.
[118] Bu hadîste ve bundan evvelki hadîste, namazda uyuklayan kimsenin namazını bozup uyuması tenbîh buyuruluyor. Böyle olunca uyku hakkındaki ihtilâfları burada özetlemek münâsib olur. Uyumak haddizatında mı hadestir, yoksa kendisinde hades zannolunacak yer midir?
Sahâbîler'in bâzısı ile tabiîlerin bâzısı ve imamlardan İshâk ibn Râhûye, Ha-sen Basrî ve Muzenî, uyumanın mutlak olarak abdest bozucu olduğuna kaail olmuşlardır. Çünkü İbn Huzeyme'nin Sahîh'mâc Safvân İbn Gassâl'den rivâ-yet edilen bir hadîste: Ancak dışkıdan, yâhud sidikten yöhud uyumakları" denilerek uyku, hükümce dışkı ile sidiğe musâvî sayılmıştır.
Birçokları da Ebû Davud'un rivayet ettiği: Göz kıçın bağıdır" hadîsine tutunarak, uykunun nefsinde hades olmayıp, hades mazın-nası yânî kendisinde hades zannolunabilecek yer olduğu re'yinde bulunmuşlardır. Bu takımın da Zuhrî, Mâlik gibi kimi azı abdest bozucu değildir; Şafîî ile Ebû Hanîfe gibi kimi mutlaka abdest bozucudur demişlerdir. Bunlar da Müslim'in Enes'ten rivayet ettiği 'Sahâ-btler uyurlar, sonra abdest almaksızın namaz kılarlardı" hadîsini sağlamca oturanların uykusuna hamletmişlerdir. Kimi de uyku abdesti hiç bozmaz, demiştir. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nİn, İbn Umer'in, MekhüTun mezhebleri bu idi (Tec-rtd Ter., 1,147).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/344.
[119] Peygamber bunu müstehâb olarak ekseriya ihtiyar ederdi, vâcib olarak değil. Nitekim hadîsin devamındaki Enes'în haberi ile müteâkib hadîsteki Peygam-ber'in fiili bunu isbât etmektedir, yânî namaz vakti abdest almak vâcib olarak değil, müstehâbhk yoluyla sabittir.
[120] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/345.
[121] Bu yemek, mü'minlerin annesi Safiyye'nin düğün yemeği idi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/345.
[122] Şekk eden, râvîlerden Cerîr'dir. Bununla beraber diğer rivayetlerde bu bağçe-nin Medine'de olduğu kesin olarak beyân edilmiştir. CâbİR'in rivayetinde bağ-çenin Ümmü Mübeşşer el-Ensâriyye'ye âid olduğu bildirilmiştir. Demek ki o civarda bir de kabristan varmış.
[123] Bunların büyük şey olmamaları, birkaç damla sidikten sakmılmaması veya dile kolay gelen birkaç söz sarf edilmesi itibariyledir. Yoksa haddizatında her İkisinin hele koğuculuğun ma'siyet olması dolayısıyle büyük olmak lâzım geleceğine işaret buyurmuştur: o Zamân siz o iftirayı dillerinizle yetiştiriyordunuz, hiçbir bilginiz
olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu kolay sanıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah indinde büyüktür" (en-Nûr: 15).
Zamanımız İlminin tesbîtine göre o yaş çubuklar kuruyuncuya kadar bulundukları yerde biyomanyetik bir alan meydana getirmekte ve orayı bir takım şerr kuvvetlerden korumaktadır. İlmin bu îzâhına

eriştiren Yüce Allah'a hamd ve senalar olsun!
[124] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/346-347.
[125] Bu, Buhârî tarafından yapılmış bir ta'lîktir ki, isnadı bundan evvel geçen bâb-dadır. Bununla Buhârî, hadîste zikredilen sidikten murâd, bütün sidikler olmayıp, sâdece insan sidiği olduğuna işaret etmek istemiştir. İşte bunun için "Peygamber insan sidiğinden başkasını zikretmedi" dedi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/347.
[126] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/347.
[127] Ayrıca, zikrettiği bu isnâddaki hikmet, birinci isnadı takviye etmektir. İşte bunun için burada "se/ni'tu = işittim" lâfzını lasrîlı etmiştir... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/348.
[128] Babın maksadı, birbirine müteânz ve her ikisinde de mefsedet bulunan iki iş meydana geldiği zaman, onlardan ehven olanının tercih edilmesidir. Şübhesiz bedevinin işemesinde mescidi pisleten bir mefsedet vardır, işemekten nelıyetmekte ise sidiği kestirmek, işetmemek ve bununla da bedevinin zararlanması mefsede-tİ vardır. Bu durumda işemesinden ayrılıncaya kadar onu serbest bırakmak, ehverj olan hâl çâresidir. Çünkü mescidin pislenmesi temizlenmesi kaabil bir iştir. Binâenaleyh nehyelmekte bir fâide değil, ancak bedevîye zarar vermek ve onu helâle eylemek mefsedeti vardır (Şâh Veliyyullah).
[129] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/348.
[130] Buhârî'nin bu bâbdan maksadı, temizlemeyi isbâttır. Bu da ya mesciddeki sidik üzerine su dökmek suretiyle olur; mescidi kazmağa ve toprağı nakletmeğe hacet yoktur -ki bu Şafiî'nin mezhebidir-, yâhud da toprak gevşek olmazsa suyu üzerinden akıtmakla olur. Bu da Ebû Hanîfe'nin mezhebidir (Şâh Veliyyullah).
[131] Hakikatte gönderilen Peygamber'dir. Gönderilmeyi sahâbîlere isnâd etmesi ise mecazdır.
Bu bedevinin Akra' ibn Habis yâhud Uyeynetu'bnu Hısn Fezârî yâhud da Zu'1-Huveysıra el-Yemânî olduğuna dâir rivayetler vardır. Ebû Davud'un es-S#nen'indeki bir rivayete göre, yaşlık değen toprağın kazınıp dışarıya atılmasından sonra yeri üzerine bir kova su dökülmesi emredilmiştir. Müslim'in rivayetinde, bu bedevîyi yanına çağırıp: "Bu mescidler ne sidik, ne de başka pislik içindir. Bun/ar ancak Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir" buyurmuştur (Tecrîd Ter., 1,150).
[132] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/349.
[133] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/350.
[134] Buhârî'nin maksadı, çocukların sidiğinden temizlemenin, suyu azar azar üzerine dökmek suretiyle hâsıl olacağı ve yıkamağa hacet olmayacağıdır. Nitekim Şafiî'nin mezhebi budur.
[135] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/350.
[136] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/350-351.
[137] Yânî bu ayakta dikilerek ve oturarak işemenin hükmünü beyân hakkında bir bâbdır. Hadîsin oturarak işemeğe delâleti evlâ tarîkiyledir. Çünkü ayakla dike-lerek işeme caiz olunca, oturarak işemek daha çok caizdir (Aynî).
Buhârî, ayakta işemeği babın hadîsiyle isbât etti. Oturarak işemeği de evlâ tarîkıyle isbât etti. Sarihler de hükmü böyle takrir eltiler. Bana göre müellifin babı bağlamaktan maksadı, sırf ayakta işemenin cevazını isbât değildir. Sanki o: Ayakta işemek de caiz olur, işemenin cevazı yalnız oturmak hâline münhasır olmaz demiştir (Şâh Veliyyuliah).
[138] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/351.
[139] Bu babı bağlamaktan maksad şudur: Peygamber'den naklolunan şey, O'nun haceti def için dışarıya çıktığı zaman uzağa gitmesi, büyük abdesl bozmağa mahsûstur. Çünkü bunda iki cihetten avret yeri açılır. İşeme sırasında ise arkadaşı arkasında dururken bir duvarla sütrelenerek işemesi caiz olur.
[140] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/352.
[141] Bu bâb ile bundan evvel geçen iki bâb, Huzeyfe'nin hadîsidir. Şu kadar var ki, bu hadîslerden her biri Buhârî'nin ayrı bir şeyhindendir. Onlardan her birine, zikredilen hadîsin ma'nâlarından bir ma'nâya münâsib olacak bir bâb İsmi yazmıştır. Aralarındaki münâsebet ise aşikârdır (Aynî).
Müellifin maksadı, bir kavmin süprüntülüğüne işemenin, onlardan İzin istemeğe muhtâc olmadığını isbâttır. Çünkü kavmin çöplüğü ekseriya pisliklere mahsûs bir yerdir. Binâenaleyh bu işeme ile onlara bir zarar olmaz (Şâh Veliy-yullah).
[142] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/352.
[143] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/353.
[144] Bu son cümle, Urve'nin Peygamber'den rivayet etmesi suretinde irsale yânî mür-selliğe muhtemil olur. Rivayetin Aişe'den; o da Peygamber'den olması suretinde ittisali yânî muttasılliğı muhtemil olur. Sümme ile beraber zamirin müennes olması, muttasılhğmı ifâde eder.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/353.
[145] Bu hadîs menînin temizliğine kaail olmayan Hanefî fakîhlerine hüccettir. Birçok fakîhler de diğer bir takım hadîslere bakarak menînin temizliğine kaail olmuşlar, bu hadîste vukuu rivayet olunan yıkamanın mendûbluğuna hamledilrniş olduğunu iddia etmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/354.
[146] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/354.
[147] Buhârî, bâbda, bu bâb İsmine delâlet edecek bir hadîs zikretmedi. Bâzıları: Bâbda cenabet hadîsini zikretti, gayrisini kıyâsen ilhak eyledi ve bununla Ebû Dâvûd'-un ve başkasının rivayet ettiği Ebû Hureyre hadîsine işaret etti... dediler (Aynî).
[148] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/355.
[149] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/355.
[150] Bu eseri Buhârî'nin şeyhi Ebû Nuaym Kitâbu's-Salât'mda mevsûlen şu lâfızla rivayet etmiştir: Ebû Mûsâ bize postacılar yurdunda namaz kıldırdı. Orada hayvan fışkıları vardı. Hâlbuki sahra kapının önünde idi. Kapının önünde kıldır-san!. dediler de Ebû Mûsâ yukarıdaki sözü söyledi.
Bunu İbnu Ebî Şeybe de Musanna/ında şu lâfızla tahrîc etmiştir: Ebû Mûsâ bize hayvan fışkısı ve saman üzerinde namaz kıldırdı. Bize burada namaz kıldırıyorsun, hâlbuki sahra yanıbaşmdadır, dedik. Sahra ve burası musâvîdir, dedi.
Müellif bu ta'lîkten eti yenilen hayvanların sidiğinin temizliğine istidlal etmek istedi. Fakat Ebû Musa'nın bir yaygı üzerinde kıldırmış olması ihtimâlinden dolayı, bunda hüccet yoktur. Bu i'tirâza, asi olan yaygı olmamasıdır, diye cevâb verildi. Binâenaleyh evlâ olan bu, Ebû Musa'nın fiilidir. İbn Umer ve daha başkaları gibi sahâbîler, kendisine muhalefet etmişlerdir. Böyle olunca hüccet olamaz denilmektedir (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/355.
[151] Develerin sidiklerinin içilmesi bahsi, biri tedâvî, biri de temizlik, pislik yânî halâl ve haram olmaları bakımlarından tedkîk edilmek gerekir. Arablar'ın deve sidiği ile tedavi ettikleri sabittir. MüteahhİIr İslâm tabîblerinden olan Dâvûd An-tâki'nin tezkiresinde, umumiyetle sidiklerinin tıbda kullanıldığı zikredilmiştir. Bu müellif, sidiğin yedi türlü hastalığa deva olduğunu söylüyor. Deve sidiğini, insan sidiğinden sonra bütün sidiklerden şifalı sayıyor.
Hayâtu'l-Hayvân sâhibî Demîrî de deve" kelimesinde, "Deve sidiği ciğer vereminde fayda verir ve cimâda ziyâdelik yapar" diyerek, sidiğin iki tıbbî özelliği olduğunu beyân eder.
Şârih Aynî de deve sidiğinin ve sütlerinin ishal nev'inden birine ilâç olduğunu zikrediyor.
Sidiğin temizlik pislik bahsine gelince, ona bundan önceki haşiyede kısaca temas edilmiştir.
[152] Ebû Kılâbe, son sözü ile Peygamber'in el-Mâide:33. âyetindeki hükmü infaz eylediğini haber vermiş oluyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/356-357.
[153] Burada Rasülullah'ın davar ağıllarında namaz kıldığı haber verilmiştir. Hâlbuki deve olan yerde namaz kılmak caiz olup olmamak mes'elesi de vardır... Deve yataklarında -koyun ağıllarında olduğu gibi- namaz kılmanın hükmünde ihtilâf edilmiştir.....
Şer'î hükme gelince, fakîhler cumhuru bu gibi yerlerde temiz olmak şartıy-le namaz kılmaya cevaz vermişlerdir (Tecrid Ter., 11,311-312).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/357.
[154] Bu ta'lîki Abdullah ibn Vehb, Müsned'mdc mevsûlen rivayet etti.
[155] Bu ta'lîki Abdurrazzâk, Musannafında mevsûlen rivayet etmiştir.
[156] İbn Sirîn'in bu eserini Abdurrazzâk mevsûien rivayet etmiştir. Buhârî'nin bütün bu ta'lîkleri getirmesi, kendi nazarında su, az olsun çok olsun, ancak değişikliğe uğramakla murdar olacağına delâlet eder. Nitekim Mâlik'in mezhebi de budur (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/357-358.
[157] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/358.
[158] Buhârî bu kelâm ile hadîsin, İbn Abbâs tarikiyle Meymûne'nin müsnedlerinden olduğuna işaret etmiştir. Nitekim Muvatta'da da böyledir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/358.
[159] Bu hadîsin bu bâb altına sokulmasının vechi şudur:
Misk -aslı murdar olduğu hâlde- temizdir. Değişikliğe uğrayınca murdarlık hükmünden çıkar. Su da böyledir. Değişikliğe uğrayınca hükmünden çıkar...
Yâhud da müellifin muradı, değişikliğe uğramadığı müddetçe sırf dokunmakla suyun murdar olmayacağı görüşünü te'kîd etmektir. Sıfat tebeddülünün mevsûfda müessir olacağına işte bu hadîsle istidlal etmiştir. Nitekim kanın sıfatının güzel kokuya değişmesi, onu zemm'den medhe çıkarmıştır. Suyun sıfatının necasetle değiştiği zamanki değişmesi de, onu temizlik sıfatından murdarlığa çıkarır (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/359.
[160] "Uç vasfından -yânı tadı, kokusu, renginden- biri değişmeyen suyun azı murdar bir şeyle buluşunca murdar olur. Murdar olmayan çoğudur" diyen imamlara göre, çok suyun (mâu kesîr'in) mikdârında ihtilâf vardır. Meselâ Şafiî'ye göre çok su, iki külle -iki küp veya iki testi- mikdânna ulaşandır. Hanefî imamlarına göre de havzu kebîrdir. Ancak kulleteyn'in mikdârını takdirde ihtilâf olduğu

gibi havzu kebîr'in tefsfrinde de ihtilâf vardır. Bu havz, bâzılarına göre (8 x 8) zirâ'dır, bâzılarına göre (10x 10), kimine göre (15 x 15), daha bâzılarına göre (20x20) zirâ'dır. DelîIlerin tafsili fıkıh kitâblarındadır... (Tecrîd Ter., I, 159-160).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/359.
[161] Bunu İbn Ebî Şeybe, Afusanna/'mda sahîh bir isnâd ile rivayet etmiştir.
[162] Bunu Abdurrazzâk, Saîd ibn Müseyyeb veibnu Ebî Şeybe farklı isnâdlarla mev-sûlen rivayet etmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/360.
[163] Tayâlîsî'nin Şu'be'den yaptığı rivayette bu hadiste İbn Mes'ûd: "O güne kadar Rasûlullah'ın bunlar aleyhine beddua ettiğini hiç görmemiştim" demiştir. Demek ki, Rabbİne ibâdeti esnasında kendisine karşı hakaarette bulunmaları sebebiyle bu bedduaya hakk kazanmışlardır. Yoksa şahsına ezâ edenlere karşı hilmi, gizli olmayan bir hakikattir.
Bu hadîsi Buhârî namazda iken Üzerine murdar bir şey atılan kimsenin namazı bozulmayacağına delîl olarak getirmiştir. Üzerine atılan necasetin necaset olduğuna muttali' olmayan musallî elbette namazına devam eder. Nitekim Pey-gamber'in bu kıssada namaza devam etmelerini, buna hamledenler de vardır. Ancak namaz esnasında necasetten sakınmanın farz olmadığına kaail miicte-hidler olduğu gibi, başlangıçta namazın tahakkuk etmesine mâni' olan şey, namaz esnasında târî olunca namazı bozmaz diyenler de vardır. İşte bu mezheblerde olanlar, bu hadîsi hüccet yapabilirler. Nitekim İbn Umer, başlama ile devam arasındaki bu farkı gözetenlerdendir. Namazda iken elbisesinde kan görse hemen giderilmesine imkân bulursa giderir, bulamazsa gidip yıkar ve namaz kıldığı yere tekrar gelip bıraktığı yerden devam ederdi. Bu, sahabe ile tabiîlerden bir cemâatin ve tâbi' olunan imamlardan Evzâî, İshâk ibn Râhûye ve Ebû Sevr'in de kavlidir. Şafiî ile Ahmed ibn Hanbel namazın iadesine hükmederler. Mâlik'e göre, vakti içinde iade edilir, vakit geçtikten sonra kaza edilmez (Tecrîd Ter., I, 164-165).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/361-362.
[164] Bu hadîsin tamâmı inşâallah Hudeybiye kıssasında müsned olarak gelecektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/362.
[165] Bu hadîs "Tükürüğün mescidden el ile kazınması bâbı"nda zikredilmiştir. Bundan tükürük ve sümüğün taharetine hükmolunuyor. Bunda âlimler müttefiktirler. Yalnız Selmân Fârisî ile İbrâhîm Nahaî, tükürük ağızdan ayrılınca murdar olur, demişlerdir. Peygamber'in tükürüğünün her tayyibden daha tayyİb, her tâhirden.daha tâhir
olduğuna şübhe yoktur. Diğer kimselere gelince, temiz ağızdan çıkanı temizdir, pis ağızdan çıkanı pistir. Şarâb içenin içerkenki; ağzı yaralı, irinli kimsenin tükürükleri pistir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/363.
[166] Bunu İbn Ebî Şeybe ve Abdurrazzâk, Hasen Basrî'den iki tarîk ile rivayet etmişlerdir.
[167] Bunu Ebû Dâvud, sağlam bir senedle es-Sünen'inâe rivayet etmiştir.
[168] Bunu da Ebû Dâvûd, İbn Cerîr'den; o da Atâ ibn Ebî Rebâh tarîkinden rivayet etmiştir.
"en-Nebiz, fâil vezninde mef'ûl ma'nâsıyledir. Elden bırakılmış ve atılmış gayrı mu'teber nesneye denir... ve küpe basmakla hâsıl olan hurma ve üzüm şırasına ve içkisine denir. Şârih der ki, mezkûr vech üzere menbûz bi'z-zarf (yânî kap içine atılmış) olması, bu isimle anılma sebebidir" (Kactmûs Ter.).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/363.
[169] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/363.
[170] Bunu Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmiştir. Eğer bununla bâb ismi arasında ne mutabakat var? dersen, abdest almakta yardım istemenin cevazı cihetinden, diye cevâb veririm; çünkü bu yardım da necaseti izâle gibidir (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/364.
[171] Peygamber'in yüzünün yaralanması Uhud gazasında vâki' olmuştu. Suheylî'-nin rivayetine göre yaralayan Abdullah ibn Kamie'dir. Bu, Peygamber'in yüzünü yaraladığı gibi, dişlerini de zedelemişti. Peygamber'in kızı Fâtıma kanın dinmediğini görünce, oradaki bir hasır parçasını yakmış, yanığını yaranın üstüne batırdıktan sonra kan dinmişti.
Sehl, Medine'de en son kalan sahâbîdir. Vefatı takriben 91 hicrî yılında, 100 yaşlarında iken vâki' olmuştur. İşte Sehl bundan dolayı: Bunu benden ziyâde bilen kalmadı, demiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/364.
[172] Bu, İbn Abbâs'm, Peygamber'in gece namazını müşahede etmek İçin mü'min-lerin annesi bulunan teyzesi Meymûne'nİn yanında gecelemesi kıssası hakkındaki uzun hadîsin bir parçasıdır. Buhârî bu hadîsi birçok tarîkten rivayet etmiştir. Bunlardan bâzısı geçti, bâzısı da ileride gelecektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/365.
[173] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/365.
[174] Peygamber bütün hayâtı boyunca bu ağız ve diş temizliğine çok önem vermiş, sahâbîlerine her zaman ağız ve diş temizliği yapmalarını ısrarlı bir şekilde tavsiye etmiştir. Kendisi dışarıdan eve geldiğinde yaptığı ilk iş ne idi? diye sorduklarında Âişe annemiz: Eve geldiğinde ilk önce ağız ve diş temizliği yapmaktı, diye cevâb vermişti. Ölüm hastalığının son demlerinde bile Peygamber'in misvak kullanma isteğini gösteren Âişe hadîsi, ne kadar önemlidir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/365.
[175] Bunu, Taberânî ef-Evsat'ta, Bukeyr ibn Sehl'den "Cibril bana büyüğe vermemi emretti" lâfzıyle mevsûlen rivayet etmiştir.
Buhârî'nin bundan maksadı, Ebû Nuaym'm rivayetinde Ben kendimi görüyorum" lâfzının düşürülmesi, bunun ru'yâ hâricinde olduğundan değil, fakat muhtasar olduğundan ileri geldiğini, o rivayette "Erânî" kelimesinin kısaltmak için düştüğünü ifâde etmektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/366.
[176] Rasûlullah bunu, duâ lâfizlarının hususiyetlerine riâyet etmenin vücûbuna, müteradif ve musâvî olsalar bile bir lâfzın diğer bir lâfızla değiştirilmeyeceğine İşaret olarak söylemiştir; bunda birçok sırrlar vardır (Şâh Veliyyullah).
Bunda ma'nâ ile hadîs rivayetini men' edenler lehine bir hüccet vardır. Uyunacağı zaman abdest almanın, duâ etmenin ve sağ yan üzerine yatmanın müste-hab olduğu da bundan açıkça anlaşılmaktadır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları:1/367.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CÂMİU'L-EHÂDİS
BÜYÜK HADİS İMAMLARININ TAHRÎCİNDE İTTİFAK ETTİĞİ HADİSLER

Önsöz
İmam Bühârî
Öğrenim Hayatı
Hocaları:
Menkıbeleri:
Çile:
Eserleri:
Ne Dediler:
İmam Müslim
Yolculuklar:
İlimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri
Çilesi:
Eserleri:
Vefatı:
Ne Dediler
İmam Tirmizi
Öğrenim Hayatı;
Yolculukları:
İlimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri:
Eserleri:
Vefatı:
Ne Dediler
İmam Nesâî
Öğrenim Hayatı:
Yolculukları:
İlimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri:
Çilesi:
Eserleri:
Vefatı:
Ne Dediler
İmam Ebû Dâvud
Öğrenim Hayatı:
Yolculukları:
İlimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri:
Eserleri:
Vefatı:
Ne Dediler
İmam İbn Mâce
Öğrenim Hayatı:
Yolculukları:
İlimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri:
Eserleri:
Vefatı:
Ne Dediler
İmam Ah Med B. Hanbel
Öğrenim Hayatı:
Yolculukları:
İlimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri:
Çilesi:
Eserleri:
Vefatı:
Ne Dediler
İmam Mâlik B. Enes
Öğrenim Hayatı:
Yolculukları:
ilimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri:
Çilesi:
Vefatı:
Ne Dediler
İmam Dârimî
Öğrenim Hayatı:
Yolculukları:

İlimleri:
Hocaları:
Menkıbeleri:
Eserleri:
Vefatı:
Ne Dediler
Genel Tanımlar
Nakledilişi Bakımından Hadisler
1 Mütevâtir:
2. Âhâd:
Munkatı Hadis
Tedlîs
Muzdarib
Metinde İdrâc
Mânâ İle Hadis Rivayeti
Cerh Ve Ta'dıl
Haberin, İzafet Edildiği Kimse Bakımından Türleri
Râvi Tanımları
Sahabî
Muhadram
Tabiî
İsnâd
Müselsel
Hadis Yazımı
Hadisin Tedvini
Hadis Tasnif Yolları
Kütüb-i Sitte
Usul-I Hadis
Usul-I Hadisin Mahiyeti
1- Usül-İ Hadisin Muhtevası:
2- Usûl Bilgisinin Gerekliliği:
3- Usûl Kurallarının Kaynağı:
4- Hadis Usûlü'nün Doğuşu, Gelişmesi ve Temel Eserleri
5- Usûl Alanında Yazılan Eserler:
a) Erken Dönemlere Ait Eserler:
b) Geç Döneme Ait Eserler:
6- Ebû Hanîfe'pin Hadis Kabulündeki Şartları
Hadis İlminin Dalları
1. Rivâyetü'1-hadis İlmi:
Bu Konuda Yazılan Eserler:
2. Dirâyetü'l-Hadis İlmi:
3. Cerh ve Ta'dîl İlmi
4. Râvîler Tarihi ilmi:
5. Vürûd Sebepleri İlmi:
6. Garîbu'l-Hadis İlmi:
7. İlelü'l-Hadis İlmi:
8. Muhtelifu'l-Hadis ilmi:
9. Nâsih ve Mensûh İlmi:
Sünnet; Kaynak Ve Önemi
Sünnetin Kaynağı
Sünnetin Dindeki Yeri
Sünnetin Bağlayıcılığı
Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç
Sünnetin Türleri
Meydana Geliş Açısından Sünnet
1. Kavlî Sünnet (Sözlü Hadis):
2. Fiilî Sünnet (Fiilî Hadis):
Hz. Peygamber'in Fiilleri
3. Takriri Sünnet:
a) Sarîh (açık) Takrir:
b) Zımni Takrîr:
4. Sıfat (Vasfî) Sünnet:
a) Hulkî (Ahlaki) Sıfat:
b) Hılkî (Yaratılışla İlgili) Sıfat:
Sünnetin Rivayet Bakımından Türleri
1. Mütevâtir Sünnet:
a) Lafzı Mütevâtir:
b) Manevî Mütevâtir:
2. Meşhur Sünnet:
3. Ahâd Sünnet:
Âhâd Hadisle Amel Etmenin Şartları:
Senedinde Kopukluk Bulunan Hadisler:
Hadis, Fıkıh ve Usûl Bilginlerinin Sünnet Anlayışları
Eser
1) Ehli Eser:
2) Ehli Re'y:
Haber:
Haberlerin Tetkiki
Hadis Tahlili
1- Sened Ve Metin
a) Sened:
b) Metin:
Senedin Önemi;
Uzunluklarına Göre Senedin Kısımları:
a) Âlî İsnâdlar:

b) Nazil İsnâdlar
Esahhu'l-esânîd:
Ehvelü'l-esânîd:
Rivayet
1. Yalanın Haram Kılınması
2. Fâsığm Haberini Reddetmek
3. Râvinin Haberini Kabulde Adalet Şartını Aramak
4. Araştırmada Belli Sınırları Gözetmek
5. Yalan Haber Nakletmek Haramdır
Rivayet Adabı
A-Talibin (Hadis Öğrencisinin) Âdabı:
1) İyi Niyet (İhlâs)
2) Hadisi Ehlinden Almaya Çalışmak
3) Öğrendiğiyle Amel Etmek
4) Hocaya Saygı Göstermek
5) Arkadaşlarına Yardımcı Olmak
6) Tedricî Bir Metodla Çalışmak
7) Hadis Usûlüne Önem Vermek:
8) Kendisinden Aşağı Olandan Hadis Almak
9) Hadisleri Kavramaya Çalışmak
10) Hadis Kitaplarına Önem Vermek
11) Hadis Dinlemeye Temyiz Yaşında Başlamak
B- Muhaddisin (Hadis Hocası) Âdabı
1- İyi Niyet ve Üstün Ahlak Sahibi Olmak
2- Ehliyeti Gözetmek
3- Kendinden Daha Ehil Olana Saygı Göstermek
4-Karıştırma İhtimali Belirince Hadis Rivayetini ve Okutmayı Bırakma
5- Hadise ve Hadis Meclislerine Önem Vermek
6- Kitap Yazmak veya başka İlmî Faaliyetlerde Bulunmak
7- Hadis Tedrisi Sırasında Belli Kurallara Uymak
8- Hocasına Saygılı Olmak
Hadislerin Tahammül Ve Edası
A) Hadis Öğrenim ve Öğretim Yolları
1- Semâ (İşitme):
2- Kıraat ale'ş-Şeyh (Arz, Sunma, Okuma)
3- İcazet (İzin)
İcazet Türleri:
4- Münevele (Elden Verme):
5- Kiittii (Mükâtebe-Yazışma)
6- İ'lamu'ş-Şeyh (Bildirme)
7-Vasiyye (Vasiyet)
8- Vicâde (Bulmak)
Vicâde ile Amel
Mükâşefe ve Rüya
B) Hadis Öğretimi Yöntemleri:
1) Okuyup Geçme usûlü:
2) Açıklanması Gerekli Noktaları Açıklama usûlü
3) Uzun Uzun Açıklama usûlü:
Rivayetin Niteliği
A) Lafzen (Kelimesi Kelimesine) Rivayet:
B) Ma'nen Rivayet:
Mânâ İle Rivayetin Şartları:
Mânâ ile Hadis Rivayet Edende Aranan Şartlar
Rivayetle İlgili Terimler
Rical (Kaviler) İlmi
Ravı
Ravilerin Dereceleri
1-Tâlib
2- Muhaddis
3- Hâfiz
4- Hüccet:
5- Hâkim:
Râvî Tabakaları
1. Sahabe
Bir Şahsın Sahabe Olduğu Nasıl Bilinir?
Sahabenin Adaleti:
Sahabeyi Öven Bazı Ayetler:
Ashabı Öven Hadislerden Bazıları:
Ashabı Ta'dîl
Sahabenin Tabakaları
Sahabenin Rivayete Göre Taksimi
a) Çok Rivayet Eden Sahabeler (Müksirûn):
b) Az Rivayet Eden Sahabeler (Mukillûn):
Sahabenin Farklı Sayıda Hadis Rivayet Etme Sebepleri
Âlim Sahabîler
Abâdile (Abdullahlar):
Sahabenin Sayısı:
Son Vefat Eden Sahabî
Sahabe Hakkında Yazılmış Eserler
Asr-ı Saadet:
2. Tabiîler
Tabiînin Tabakaları:
Muhadramûn:
Fukahâ-i Seb'a (Yedi Fakih)
3. Etbâ-i Tabiîn

Hadis Tenkidi
Cerh Ve Ta'dîl
Cerh ve Ta'dîl İlminin Tarihî Geçmişi
Cerh ve Ta'dîl Kitapları
Râvide Aranan Şartlar
A) Adalet
Adaleti Sağlayan Şartlar:
B)Zabt
C) Sika:
Silsile:
Silsiletü'z-Zeheb:
Metâ'in-İ Aşere: Tenkid Noktaları
1- Kizb: Yalan
2- Töhmet-i Kizb: YalancıkklaSuçlanma
3- Fisk-Günahkârhk
4- Bid'at: Bid'atu'r-Râvi:
5- Cehalet: Râvinin Tanınmaması
6- Vehim:
7- Gaflet: Aşırı Dalgınlık
8- Fuhş-î Galat: Aşırı Hata
9- Sû'i'l-Hıfz: Ezber Bozukluğu
10- Muhalefet: Sika Kavilere Muhalefet
Cerh ve Ta'dîl Lafızlarının Hükümleri
Cerh Ve Ta'dîlde Gevşeklik Ve Katılık
Sened Ve Metin Tenkidi
a) Sahih Hadisin Özellikleri:
b) Hadiste Zayıflık Belirtileri:
c) Mevzu Hadislerin Özellikleri:
Hadislerin Sınıflandırılması
1- Kabul Veya Red Açısından Hadis Türleri
A) Makbul
B) Merdûd
2- İlk Kaynağı Açısından Hadis Türleri
A) Kudsi-Nebevi Hadis:
B) Merfu Hadis:
C) Mevkuf Hadis:
D) Maktu Hadis:
3- Seneddekı İttisal Durumuna Göre Hadis Türleri
A) Muttasıl (Müsned-Mevsûl) Hadis
B) Gayr-ı Muttasıl (Munkatı') Hadis
1) Mu'allak Hadis:
2) Mu'dal Hadis:
3) Munkatı Hadis:
4) Mürsel Hadis:
4- Sened Sayısına Göre Hadis Türleri
A) Mütevâtir Hadis
1) Lafzî Mütevâtir:
2) Manevî Mütevâtir:
Mütevâtir Hadisin Hükmü:
Mütevâtir Hadislerle İlgili Eserler:
B) Ahâd Hadis
1) Meşhur Hadis:
Meşhur Hadis Türleri
i. Sahih Meşhur Hadis
ii. Hasen Meşhur Hadis
iii. Zayıf Meşhur Hadis
iv. Ulemâ ve Muhaddisler Arasında Meşhur Hadisler
v. Fıkıh Usûlcüleri Arasında Meşhur Hadisler:
vi. Halk Arasında Meşhur Hadisler:
vii. Tasawuf Ehli Arasında Meşhur Hadisler:
5- Sıhhat Veya Hüküm Açısından Hadisler
A) Sahîh Hadis:
Sahih Hadislerin Dereceleri:
B) Hasen Hadis:
C) Zayıf Hadis:
Zayıf Hadisin Hükmü:
A) Mürsel Hadis:
B- Munkatı' Hadis:
C- Mu'dal Hadis:
D) Mu'allak Hadis:
E- Müdelles Hadis:
2) Kavideki Cerhi Gerektiren hâllere Göre Zayıf Hadis Çeşitleri:
A) Mevzu Hadis:
B) Metrük/Matrûh Hadis:
C) Münker Hadis:
D) Mu'allel Hadisler:
E) Müdrec Hadis:
F) Maklûb Hadis:
G) Muzdarib Hadis:
H) Şâz Hadis:
I-I) Musahhaf ve Muharref Hadisler:
Mevzu Hadisler
Mevzu Hadis:
Mevzu Hadislerin Ortaya Çıkışı:
1- Hâriciler:

2- Kelâm Münakaşaları:
3- Zındıklar:
4- Kıssacılar:
5- Câhil Sâlihler:
6- Özel Maksatlarla Hadis Uydurmak:
Mevzu Hadisleri Tanıma Yolları:
1- Uydurmacıları Tanıma Yolları:
a) İtiraf:
b) İhbar:
c) Araştırma:
2- Uydurma Hadisleri Tanıma Yolları
a) Haberin Lafız ve Mânâsında Bozukluk
b) Birçok İnsanın Görmesi Gereken Bir Olayı Tek Kişinin Rivayet Etmesi:
c) Kur'an ve Sahih Sünnete Aykırılık
d) Akla, Duyu Ve Gözleme Aykırılık
e) Tarihsel Gerçeklere Aykırılık
f) iyilik ve Kötülüğün Karşılıklarında Abartı
g) Güvenilir Hadis Kitaplarında Bulunmama:
Hadis Uydurma Sebepleri
1- Dinî Kaygılar-Islam'a Hizmet Etme Arzusu:
2- İslam Düşmanlığı
3- Fırka, Mezhep ve Kabile Taassubu
4- Halife ve Devlet Adamlarına Yaklaşma Arzusu
5- Geçinmek İçin Hadis Uyduranlar
6- İmtihan Maksadıyla Uydurmalar
7- Fetvalarına Delil İçin
8- İlginçlik
9- Ticarî Çıkar Sağlama Düşüncesi
10- Kabile, Aşiret, Şehir, Irk Vs. Tarafgirliği
Hadis Kitaplarının Dereceleri
Hadiste Nesh
Nesh Nedir?
Nesh Türleri
1- Sünnetin Sünnetle Neshi
2- Sünnetin Kur'ân ile Neshi
Hadislerin İhtilâfı
1-Cem Ve Telif
2- Nesh
3- Tercih
4- Tevakkuf
Hadis Okumada Dikkat Edilecek Noktalar
1- Güvenilir Kaynak:
2- Güvenilir Şerh:
3- Metod Bilgisi:
Kaynaklar
A. Arapça Kaynaklar:
b. Türkçe kaynaklar:

CÂMİU'L-EHÂDİS

BÜYÜK HADİS İMAMLARININ TAHRÎCİNDE İTTİFAK ETTİĞİ HADİSLER

Önsöz

Âlemleri yoktan yaratan Allah Teâlâ'ya hamd, hepsine rahmet olarak gönderdiği Peygamberine, salât ü selâm olsun.
İslam dininin ikinci temel kaynağı ve Kur'an- Kerim'in gerçek şerh ve tefsiri mâhiyetinde olan Sünnet, üzerinde daha çok çalışılması gereken bir sahadır. Sünnetle ilgili eski/yeni çalışmaların çok büyük bir bölümü, yazıldıkları dil olan Arapça'da durmakta ve dilimizde yayınlanan eserler daha ziyade hadis metinlerinin Türkçeye aktarımlarıyla sınırlı kalmaktadır.
Örneğin iki büyük hadis kitabımız olan Sahih-i Buharı ve Sahih-i Müslim'in ciddi nitelikte onlarca şerhinden biri dahi dilimize kazandırılmış değildir. Ülkemiz âlimlerinin tefsirde gördüğümüz yüzağartıcı çalışmalarına rağmen, bu değerli bilgi kaynağının şerhine dönük fazla bir şey yapıldığını söylememiz mümkün görünmemektedir.
Elinizdeki bu çalışma, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini anlamaya ve öğrenmeye yönelik mütevazı bir girişimin ifadesidir. Eser, İmam Buhârî'nin Sahîh adh şaheserini esas almak suretiyle onun, diğer sekiz imam ile tahririnde ittifak ettiği hadis-i şeriflerin derlenmesinden ibarettir. Bu yapılırken, sadece hadis metinleri alt alta sıralanmakla yetinilmemiş, îbni Hacer el-Askalânî'nin Fethu'l-bârî fi şerhi'l-Ruhârî adlı güzide eserinden bu hadislerle ilgili şerh notları tercüme edilmiştir. Ancak bununla da iktifa edilmeyip hadislerden özellikle hüküm ihtiva edenlerin hükümleri belirtilmiş, gündelik hayatımıza yansıdıkları boyutta ders ve öğütler çıkarılmaya çalışılmıştır.
Eserin ilk bölümüne, dokuz büyük hadis imamının kısa biyografilerini koymak suretiyle Efendimizin (sav) Sünnetini bizlere taşıyan bu büyük insanların daha yakından tanınmasını amaçladık. Bu bölümde, o imamların hangi hocalardan ders aldıkları, hangi ilimlerde derinleştikleri, hangi eserleri telif ettikleri ve arkalarından kimlerin ne söylediği gibi başlıklara yer verdik.
İkinci bölümüne Sünnet ve Hadis hakkında kısa ve özlü metodolji bilgisi içeren, hadislerin sınıfları, nasıl nakledildikleri, sünnetin hayatımızdaki yeri ve önemi, zayıf ve uydurma hadislerin tarif ve tanınma yolları gibi temel usûl konularının kısaca işlendiği bir tematik hadis usûlü koymayı uygun gördük. Böylelikle hadis ilimleri hakkında fazla bilgisi olmayan okurlarımızın

da, dinin bu ikinci kaynağıyla ilgili temel bazı bilgilere muttali olmalarını amaçladık.
Hadislerin yeraldığı Câmiu'l-Hadis isimli bölümünü, İmam Buhârî'nin konu tertibini esas alarak ana bölümlere ve alt başlışlara ayırdık. Burada, büyük İmam'in belli bir hikmetten dolayı yaptığı tekrarları elemek gibi bir gayret içine girmeyip o hikmete binaen hadis-i şerifi zikredip varsa farklı hükümleri açıklamaya çalıştık.
Şerh başlığı altında hadis-i şerifle ilgili olarak İbni Hacer'in değerli eserindeki açıklamaları özetleyerek aldık. Bunu yaparken Özellikle senede yönelik müzâkerelerden çok, hadis metnini ve hükmünü anlamaya yönelik hususlar üzerinde yoğunlaştık.
Hüküm başlığı altında, hadis-i şerifin başta Hanefî mezhebine göre hükmünü zikredip bölüm ve bab başlığında anlatılan konuyla ilgili kısa fıkıh bilgisi vermeye çalıştık. Bu bilgileri, muteber fıkıh ve ilmihal kitaplarından derledik. Tartışmalı konularda Hanefî mezhebinde tercih edilen görüşü muhakkak zikrederek ayrıntıya girmemeyi tercih ettik.
Ders başlığı altında hadis-i şerifi günümüzle ilgili olarak nasıl anlamamız, ne gibi öğüt ve dersler çıkarmamız gerektiği hususunda fikirler üretmeye çalıştık. Bunları mümkün olduğunca yaşanan tecrübeler ve güncel hayat bağlamında yorumlamaya gayret ettik. Bununla hadis-i şeriflerin ölü değil aslında diri ve yaşayan metinler olduklarını bir kez daha vurgulamayı amaçladık.
Hadis-i şeriflerin tahriçlerinde el-Âlemiyye tarafından yapılan birleşik numaralama sistemini esas aldık. Bu meyanda ilgili hadis kitabındaki bölüm adının arkasından, hadis-i şerifin müteselsil numarasını zikrettik. Böylelikle tahriçte belli bir standarda bağlı kalmayı uygun gördük.
Hadis-i şeriflerin Arapça bilenler tarafından okunabilmesi için Arapça harekeli asıllarını koyduğumuz gibi şerh bölümünde de İbni Hacer'den yaptığımız nakil bölümüne konu kısımlarında ilgili ifadeyi Arapçasıyla birlikte zikrettik.
Eserin okunabilirliğini arttırmak ve dipnot kalabalığına yol açmamak için hüküm bölümünde yer verdiğimiz temel fıkıh bilgilerini, ayrıca dipnotlandırmaya gerek görmedik. Birinci ve ikinci bölümleri hazırlarken başvurduğumuz Arapça ve Türkçe kaynakları bölüm sonlarında belirtirken ayet-ı kerime ve hadis-i şeriflerin kaynaklarını parantez içinde vermeyi daha uygun gördük.
Allah Resûlü'nün (sav) sünnetiyle ilgili farklı bir çalışma olması itibarıyla eserimizi mütevazı bir girişim olarak görmekte, zaman içinde daha kapsamlı ve geniş eserlerin dilimize kazandırılacağını umut etmekteyiz. Sünnetin neredeyse yok sayılmaya başlandığı bir tarihsel dönemeçte, bu dinin son din olduğuna inanan bizler, onun mübelliği ve en büyük sârini konumundaki Hz. Peygamber'in (sav) sünnetini çok daha zengin çalışmalarla taçlandırmak, anlamak, anlatmak ve gerekiyorsa yeniden yorumlayarak yaşanır kılmakla mükellef bulunyoruz.
Bu duygu ve düşüncelerle hazırladığımız eserdeki hatalardan dolayı taksiratımızın affolmasım niyaz eder, değerli okurların uyarı ve katkılarından memnuniyet duyacağımızı ifade etmek isteriz.
Başarı Allah'tandır.
Muharrem Tan muharremtan@gmail.com

İmam Bühârî

Adı: Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîre b. Berdizye Künyesi: Ebû Abdullah
Nisbesi: el-Cu'fî; bu nisbetin kökeni, Buhârî'nin ikinci dedesi olan Muğîre'nin, Yemen el-Cu'fî'nin elinde Müslümanlığa girmesidir. Muğîre, azatlı k?öle olması itibariyle el-Cu'fî'ye nispet edilmiştir.
Buhârî râsbesiise, doğup büyüdüğü Buhara'dan gelmektedir.
Doğum tarihi: Hicrî 194 yılı şevval ayının Î cuma günüdür. (21. Temmuz.810)
Doğum yeri: Buhara şehridir.
Çocukluğu: Buhârî'nin babası İsmail de hadisçi idi. Ancak -,görüldüğü kadarıyla- rivayeti bol değildi. Oğlu tarafından et-Târihul-kebîr adlı eserinde anılmış olup Hammâd b. Zeyd ve Abdullah b. el-Mübârek'i görmüş, Mâlik b. Enes'ten hadis rivayet etmiştir.
İsmail, oğlu Buhârî henüz küçük bir çocukken vefat etmiş ve küçük Muhammed çocukluğunu annesinin eteğinde yetim bir çocuk olarak geçirmiştir. Babası annesine ve ona hayli yüklü miktarda bir miras bırakmış ve ölüm döşeğinde yatarken şöyle demişti: "Servetimde haramlık veya şaibe izi taşıyan tek bir dirhem bile yoktur."
Buhârî, bu helal serveti babasının ruhunu şâd edecek bir yolda, ilim öğreniminde harcamıştır.
Henüz çocuk yaşta iken annesi ve ağabeyi Ahmed ile hacca giden Buharı, bir süre Hicaz'da kalarak ilim öğrenmiştir.
Görme gücünü kaybedişi: Gancâr, Târîhu Buhara adlı ese-Lnde anlatır: Buhârî gözlerini henüz genç yaşta kaybetmişti. An-esi yetim yavrusunun bu hâline üzülür, tekrar görmesi için sü-ekli dua ederdi. Acılı kadıncağız bir gece rüyasında İbrahim Pey-amber (as)'i gördü. Hz. İbrahim (as) ona şu müjdeyi verdi: Allah dualarını kabul etti ve oğlunun gözlerini geri verdi!" Jerçekten de genç Buhârî o sabah uyandığında gözleri eskisi gibi örmeye başlamıştı. Bu olay, Yüce Allah'ın henüz küçüklüğünde na olan bir lütfudur.

Öğrenim Hayatı

Zekâ ve dikkati: Buhârî, hızlı ezberleme, çok iyi kavrama yete-eğiyle güçlü bir hafizaya sahipti. Çağında onun gibisi yoktu den-e yeriydi. Zekâ, hafıza, kavrayış ve hemen her konuya hızla inti-ak etme kabiliyetleriyle eşsiz bir çocuktu. Daha ergenlik çağına irmeden arkadaşlarına özel yetenekleriyle sivriliyordu. Kendisi unu şöyle anlatır:
"Hadis ezberleme isteği küttapta içime doğmuştu."
Kâtip Muhammed b. Ebî Hatim sordu: O zaman kaç yaşınday-m?

Buhârî cevap verdi: On yaşımda veya daha küçüktüm. Sonra ütüphaneden çıktım ve Dâhilî'ye ve diğerlerine gitmeye başla-im. Bir gün öğrencilere hadis okurken şöyle dedi:
Süfyân, Ebu'z-Zübeyr'den, o İbrahim'den rivayet etti ki..
Ben araya girerek:
Ebu'z-Zübeyr İbrahim'den rivayette bulunmamıştır, dedim.
Beni azarlayarak susturmak isteyince:
Yanınızda varsa senedin aslına bakın o zaman, dedim.
Odasına gidip senedin aslına baktıktan sonra çıkü ve yanımıza önünce sordu:
O senedin aslı nasıldır çocuk? Senedi zikrederek:
Zübeyr, İbn Adiyy, o İbrahim'den rivayet etti, şeklindedir, dedim.
Bunun üzerine kalemi aldı ve kendi kitabını düzelterek ekledi:
Doğru söyledin.
Buhârî bunu anlatınca biri sordu: -Ona itiraz ettiğinde kaç yaşındaydın? 11 yaşındaydım, diye cevap verdi. Hâşid b. İsmail anlatır:
Buhârî gençliğinde bizimle birlikte Basra'nın büyük hocalarına giderdi. Hocanın naklettiklerini yazmazdı. Böyle günler geçti. Nihayet onaltıncı gün hocaların naklettiklerini yazmadığı için kendisini kınadık. Bize şöyle dedi:
Fazla üzerime geldiniz. Haydi şimdiye kadar yazdıklarınızı gösterin bana! On beş binden fazla hadis yazmıştık. Onların tamamını ezberden okuyuverdi. Yazdıklarımızı onun hafizasıyla sınar olmuştuk.
Ebû Bekir el-Kelûzânî anlatıyor:
-Muhammed b. İsmail gibisini görmedim. Hadis dolu bir mecmuayı alır, şöyle dikkatle bakardı. Mecmuada bulunan hadislerin metin ve senedlerini bu bakışla bir kerede ezberleyiverirdi. Yüce Allah'ın ihsan ettiği bu üstün meziyet, onu sonraları yaşıtlarını geçip devrin gözde simalanyla yarışan bir hadis âlimi yaptı.
Hadis Öğrenimi: İmam Buhârî hadis öğrenimine ergenlik çağına girmeden başlamıştı. Hadis sevgisi onun kanma karışmış, damarlarında akan bir sel gibiydi. O, sanki bu görev için yaratılmıştı. Babasının bıraktığı yüklü miras da bu konuda yardıma olmuştu. Kendisi anlatıyor:
,Her ay beş yüz dirhem alır ve bunu hadis öğrenimi için harcardım. Rabbimin katındaki daha hayırlı ve daha kalıcıdır.
Hadis meclislerine giderdi. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ve o devirde var olan hadis kitaplarını ezberlemişti. Ezberlediği kitapların başında Abdullah b. el-Mübârek, Vekî b. el-Cerrâh'ın siinne; ve zühde dair yazdıkları geliyordu. Fıkıh ve re'y üzerinde de kafi yormuştu.
Şöyle dediği nakledilir: On altı yaşımda iken Ibn el-Mübârek ve Vekî'in kitaplarını okumuş, re'y ehlini kastederek- onların âi görüşlerini öğrenmiştim
Gezileri: Hadis ehlinin mesleğinde 'rihle' denen gezilerin çci bariz bir yeri ve önemli bir itibârı vardı. Buharı, bu ilme gösterdi ği ilgi sebebiyle kendinden öncekilerin sünnetine uydu. Beldesir deki hadis şeyhlerinden dinlemekle yetinmedi ve başka şeyhler de dinlemek üzere gezilere çıktı. İlk gezisi h. 210 yılında annesi v? ağabeyiyle birlikte Mekke'ye yaptığı hac gezisiydi. O sırada on al: yaşndaydı.
Buhârî'nin hadis öğrenimi için ziyaret ettiği yerler:
1- Horasan ve civarı, 2- Basra, 3- Küfe, 4- Bağdat, 5- Mekk; Medine (Hicaz), 6- Şam, 7- Cezire (Fırat-Dicle arasındak şehirler 8- Mısır.
Buhârî anlatıyor: Şam, Mısır ve Cezire'ye iki defa, Basra'y-dört defa gittim. Hicaz'da altı yıl ikâmet ettim. Küfe ve Bağdat'a ka: defa gittiğimi sayamıyorum.

Hocaları:

İmam Buhârî, tebe-i tâbünin küçüklerinden bir topluluğa je tişmiş, onlar dışında birçok şeyhten hadis rivayet etmiştir. Kene si bu konuda şöyle der: Aralarında hadis sahibi olmayanın b* lunmadağı tam bin seksen kişiden hadis yazdım.
Buhârî'nin hadis naklettiği belli başlı hocalar şunlardır:
1. Ebu Âsim en-Nebîl, 2. Mekkî b. İbrahim, 3. Muhammed: İsa b. et-Tabbâ', 4. Ubeydıülah b. Musa, 5. Muhammed b. Selâ el-Beykendî, 6. Ahmed b. Hanbel, 7. İshâk b. Mansûr, 8. Hallâd: Yahya b. Safvân, 9. Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl, 10. Ahmed: İşkâb.

Menkıbeleri:

İmam Buhârî hadis öğrenimi ve neşriyle meşgul olduğu kadar ilmiyle amel eden, Rabbine tâatini hakkıyla yerine getiren bir insandı. Onda evliya ve sâlihlere özgü sıfatları açıkça görebilirdiniz. Bu hayat tarzı sayesinde insanların gönüllerinde sayılan ve sevilen bir yere sahip olmuştu.
Kâtibi Muhammed b. Ebî Hatim şöyle derdi: Buhârî, seher vakitlerinde on üç rekât namaz kılar, bir rekât vitirle bitirirdi.
Bir başkası ise şunu anlatmıştır: Ramazan ayının ilk gecesi arkadaşları onun evinde toplanırdı. Buhârî onlara namaz kıldırır, her rekâtte yirm ayet okurdu. Kur'an-ı Kerim'i hatmedinceye kadar böyle devam ederdi. Seher vakitlerinde Kur'an'ın üçte biri ile yarısı arasında bir miktar okurdu. Bu şekilde her üç gecede bii Kur'an'ı hatmederdi. Cum'a günleri Kur'an'ı baştan sona okur, iftar saati hatmi bitirdiğinde şöyle derdi: "Her hatimde, kabul edilmiş bir dua imkânı olur."
Bir gün namazda iken bir eşek arısı tarafından tam on yedi kez sokulmuştu. Namazı bitirdiğinde ev halkına şöyle dedi:

"Bakın hele, namazda beni rahatsız eden şey neymiş?"
Baktıklarında eşek arısı tarafından sokulan tam on yedi yeri nin kabarmış olduğunu gördüler. Bu kadar acıya rağmen namazı nı bölmemişti. Nasıl dayandığı sorulunca şöyle dedi: Bir ayet oku yordum, onun bölmek istemedim.
Eli açık, ihsanı bol, cömert, tevazu ve verâ sahibi bir insandı Hayatı bunu kanıtlayan sahnelerle doludur. İşte onlardan bazıları:
1- Bir keresinde inşaat yaptırıyordu. Kalabalık bir toplulul yardıma gelmişti. Kendisi de boş durmuyor kerpiç taşıyordu. "Ebî Abdullah! Bırak başkası taşısın" dediklerinde "Bunun bana fayda sı olur" diyordu. İnşaata yardım için gelenlerin yemesi için bi inek kestirmişti. Etler pişince onları sofraya davet etti. Yüz belk daha fazla insan vardı. Bu kadar kişinin geleceğini kestiremedig için sadece bir inek kestirmişti. Buna rağmen gelenlerin hepsi güzelce doydular. Sofra hâlâ dokunulmamış ekmekle doluydu.
2. Bir keresinde ona mal getirilmişti. Akşam üzeri birkaç car beş bin dirhem kârla o malı satın almak için evine gel(Onlara "Akşam vakti ticaret olmaz, şimdi gidin" dedi. Ertes a bah başka tüccarlar gelerek onbin dirhem kâr teklif ettiler, -m onları geri çevirerek şöyle dedi: "Dün akşam, o malı başka bine-rine vermeye niyet ettim."
Gerçekten de malı akşam gelen ilk gruba verdi ve şunu "Niyetimi bozmayı sevmem."
3. İmamın bir cariyesi vardı. Bir gün eve girerken onun hoiir sını devirdi. Buhârî "Nasıl yürüyorsun?" diye cariyeye çıkıdı kadın, "Yol olmayınca başka nasıl yürüyebilirim?" diye kareii verdi. Bunun üzerine ellerini açtı ve "Seni azat ettim" dedi.
"Seni kızdırdı mı ey Ebu Abdullah?" denildiğinde şu cevabi".: di: "Yaptığın hareket yüzünden nefsimi razı ettim."
4. Gıybetten çok sakındığı bilinirdi. Arasıra şöyle derdi:"Gıybetnii-ram olduğunu öğrendiğim günden beri bir kişinin dahi gıybetini eae dim."
5. Sakıncalı bir duruma düşme endişesiyle alışverişi bina yapmaz ve bu konuda şöyle derdi: "Hiçbir şeyi bizzat kendim n: satmadım. Birine söylerim o benim adıma satın alır." "Niçin?" İra sorulduğunda cevap verdi: "Çünkü alışverişin eksiği, fazla*n karıştırması olur."

Çile:

Yüce Allah'ın sâlihler hakkında koyduğu yasa, İmam Bel: için de hükmünü icra etti. Ömründe iki defa ağır bir çile ve mâ-han dönemi yaşadı.
Birinci Çile: Halk-ı Kur'an meselesi
İmam Buhârî, çağdaşlarına göre çok daha derin ve geniş ile sahibi olması itibariyle parmakla gösterilen bir hadis âlimi oiz:-tu. Bu durum, samimiyet ve ihlastan nasibini almamış bazı ölseleri rahatsız ediyor, halkın ona olan ilgi ve teveccühünü çekmiyorlardı. Onu yönetimin ve halkın gözünden düşürmek Kur'an'ı telaffuz eden lafızlarımız yaratılmıştır" dediği iftiracı yaydılar. Bu iftira kısa sürede Nisabur ve diğer şehirlerde yayıldı. İftira kampanyasının arkasmdakilerin başında Hafız Muhammed b. Yahya ez-Zühelî geliyordu.
Ebû Hâmid el-Ameşî anlatıyor: Muhammed b. İsmail el-Buhârî'yi Osman b. Saîd b. Mervân'm cenazesinde gördüm Muhammed b, Yahya yanında durmuş, bazı isim ve künyelerle hadis illetleri soruyordu. Buhârî onun sorularına, sanki İhlâs suresini okur gibi seri cevaplar veriyordu. Bu cenazenin üzerinden bir ay geçmedi ki Muhammed b. Yahya şöyle dedi: Buhârî'nin meclisine gidenler, bizim meclisimize gelmesinler. Bağdat'tan bize ulaşan mektuba göre o, Kur'an'm lafzı hakkında aykırı görüş belirtmiş. Kendisini sakındırdığımız hâlde buna devam etmekte. Bu yüzden ona yakın duran bizden ırak dursun. Buhârî şöyle der:
Muhammed b. Yahya'nın ilim yüzünden nasıl haset ettiği ortadadır. Hâlbuki ilim, Allah'ın dilediği kullarına bahşettiği bir rızktır.
Buhârî hakkında yayılan bu asılsız şayia, Buhârî'nin inanana aykırı idi. Nitekim o, sırf bu iddianın geçersizliğini göstermek için "Halku ef'âli'l-ibâd~KvLMaxın fiillerinin Yaratılması" adlı bir eser yazmış ve onda kulların fiilleriyle Allah'ın Kelâmı arasındaki farkı beyan etmiştir. Ona göre kulların fiilleri gibi, Mushaf satırlarında yazılı olan Kur'an da yaratılmıştır. Dillerde okunan ve Cib-rîl (as) tarafından lafzen indirilen ilahî kelâm ise yaratılmamıştır. O, bu görüşleriyle Ehli Sünnete uygun bir görüş belirtmiş ve hakkında çıkarılan iddianın asılsız olduğu kesinleşmiştir.
ikinci Çile:
Buhara valisi Hâlid b. Muhammed ez-Zühelî ile Buhara emîri Ahmed b. Hâlid Buhârî'ye elçi göndererek şöyle demişti: "Câmiu's-sahîh, et-Târîhuî-kebîr ve diğer kitaplarını yüklenip gel de onları senden dinleyeyim." Buhârî onun elçisine şu cevabı verdi:
Ben ilmi zelil etmem. ,,Onu birilerinin kapılarına da taşıyamam. Eğer senin bu ilme dair bir ihtiyacın varsa, mescidime veya evime buyur. Devlet gücüne sahip olduğun için bu hoşuna gitmez se, o zaman ilim meclisi kurmamı yasakla. Ta ki kıyamet günu ilmi gizlemediğime dair Allah katında mazeretim olsun. Çünkü Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: "Her kime ilim sorulur da onu -bildiği hâlde- gizlerse, ağzına ateşten bir gem vurulur."
Emir ile aralarındaki soğukluğun sebebi buydu. Buhara emîrı Haris b. Ebi'l-Verkâ ve diğerlerinin yardımıyla Buhârî'nin itikâd: bozukluğuna dair şayia çıkartmış ve buna dayanarak şehirden sürmüştü. Ama bu olayın üzerinden bir ay bile geçmeden Tâhiriyye olayı çıktı ve tellallar eşek sırtında onun aleyhinde şeyjer söylediler. Haris, karısının yaptıkları yüzünden çok büyük sı kıntılara düştü. Diğerleri de çocukları veya başka konularda ağu belalara düçâr oldular.

Eserleri:

İmam Buhârî, ilmini hadis nakli ve yazdırması yoluyla yayma ya özen gösterdiği gibi, farklı ilim dallarında yaptığı teliflerle de bu gayeye hizmet etmiş, Yüce Allah hayatında olduğu gibi vefa tından sonra da insanları onun ilminden faydalandırmıştıi Buhârî'nin telifleri hayli çok ve kapsamlı olup henüz yazma ha ündeki et-Târîhu'l-evsat dışındaki bütün eserleri basılmıştır. Eserlerinden bir bölümü ise aşağıda da görüleceği üzere hâlen kayıp durumundadır.

a. Bize ulaşan eserleri:

1- el-Câmiu's-sahîh (Sahîh-i Buhârî)

2- et-Târîhu'l-kebîr; sahasında kaleme alınan en nefis eser olup Sahabe devrinden kendi çağına kadar yaşayan hadis râvilerini ele ahr. Bunun yanı sıra hadis illetleri, cerh ve ta'dîl ve diğer usîl konularına dair bilgileri içerir. Allâme Abdurrahman el Muallimî'nin tahkikiyle Haydarâbâd'da 1691 yılında basımı yapılmıştır.

3- et-Târîhu'l-evsat; yıl esasına göre tertip edilmiş bir eser olup yazma nüshası kısmen mevcuttur.

4- et-Târîhu's-sağîr; yıl esasına göre tertip edilmiş bir tarih kitabı olup müteaddit baskıları mevcuttur.

5- Kitâbu'l-kunâ; Künyeler Kitabı, et-Târîhu'l-kebîr kitabının eki olarak Haydarâbâd'da basılmıştır.

6- ed-Du'afâ; Buhârî'nin bu isimle iki kitabı olduğu görünmektedir ki bunlardan biri küçük, diğeri büyük hacimlidir. Bunlardan küçük hacimli olanı bize ulaşmış olup basılmıştır. Kitap, 'zayıf râvilere ait biyografik bilgiler içermektedir.

7- el-Edebu'l-mufred; kendi alanında çok değerli bir edep ve ahlak kitabıdır. Bâblara göre tasnif edilmiş olup defalarca basılmıştır.

8- el-Kırâ'etu halfe'l-imâm; Kıraat Cüz'ü olarak da bilinen bu küçük risale, imamın arkasında namaz kılan kimsenin her halükârda Fatiha sûresini okuması gerektiğini savunan ve namazın ancak böyle sahih olacağını söyleyen bir çalışmadır. Müteaddit defalar basılmıştır.

9- Reful-yedeyn; Elleri Kaldırma Cüz'ü olarak da bilinen bu eser, namaza başlayan ve intikâl eden kimsenin tekbir esnasında ellerini kaldırması meselesini ele ahr. Basılmıştır.

10- Halku efâli'l-ibâd; Kulların Fiillerinin Yaratılmış Oluşu isimli bu risale, kulların fiillerinin mahlûk, okunan Kur'an'm ise gayr-i mahlûk olduğunu kanıtlayan bir risaledir. Buhârî'yi bu eseri yazmaya sevk eden, Halku'l-Kur'an meselesiyle ilgili yaşadığı çile olmuştur. Defalarca basılmıştır.

b. Hâlen ulaşılamamış eserleri:

1- Birru'l-vâlideyn; Ibn Hacer ve geç dönem âlimleri tarafından rivayet edilmiş bir eserdir.

2- el-Câmi'ul-kebîr; İbn Tâhir el-Makdisî bahsetmiştir.

3- el-Musnedu'l-kebîr; el-Ferberî bahsetmiştir.

4- et-Tefsîrul-kebîr; el-Ferberî bahsetmiştir.

5- el-Eşribe; İçecekler adlı bu eseri, Dârekutnî tarafından el-Mu'telif ve'l-muhtelif adlı eserinde zikredilmiştir.

6- Esâmi's-sahâbe; Sahabe isimleri adlı bu eser Ebul-Kâsnni. Mende ve başkaları tarafından zikredilmiştir.

7- el-Hibe; kâtibi Muhammed b. Ebî Hatim tarafından zikir dilmiştir.

8- el-Mebsût; el-Halîlî tarafından el-İrşâd adlı eserinde zibr dilmiştir.

9- el-Vahdân; sadece bir hadis rivayet eden sahabîlere yer vet len bir eserdir. İbn Mende el-Ma'rife adlı eserinde ondan nakilk yapmıştır.

10- el-îlel; Ebu'l-Kâsım b. Mende tarafından zikredilmiştir.

11- el-Fevâid; Tirmizî tarafından es-Sünen'&e zikredilmiştir.

12- Kazâya's-sahâbeti ve't-tâbiîn; telif ettiği ilk eserdir.

13- Meşîhatuh; görüştüğü ve icazet aldığı şeyhlerini zikretti: bir eserdir. İbn es-Sübkî tarafından bahsedilmiştir.

Vefatı: Buhara vahşi ile yaşadığı sorun ve oradan ayrılışında sonra Hartenk'e (Semerkand köylerinden biri) gitti. Orada yakı lan vardı. Onlara konuk oldu. Bir gece namazının ardından şöyi dua ettiği duyuldu: "Allahım! Yeryüzü bütün genişliğine rağrn:: beni sıkıyor. Beni katma al!" Bunun üzerinden bir ay geçmece Yüce Allah aziz ruhunu teslim aldı. Hicri 256 yılı Ramazan baramı gecesiydi (30.Ramazan.256/31.Ağustos.869). Altmış iki onüç gün eksikti. Allah'ın rahmet ve rızası onunla olsun

Ne Dediler:

1- Süleyman b. Harb bir gün ona bakmış ve şöyle demişti: E: nun çok büyük şöhreti olacak. Bazen şöyle derdi: O bize Şu'bet: galatlarını açıklardı.

2- Abdan b. Osman el-Mervezî: -Buhârî'yi göstererek Bu gelerimle şundan daha basiretli bir genç görmedim.

3- Kuteybe b. Saîd: Nice fıkıhçı, zâhid ve âbidin meclisinde \lundum. Aklım erdiğinden beri Muhammed b. İsmail gibisini medim. Kendi zamanında Sahabe devrindeki Ömer (ra) gibiydi. Eğer o, sahabe nesli arasında bulunsaydı, önde gelen mürşidlerden biri olurdu.

4- Ahmed b. Hanbel: Horasan, Muhammed b. İsmail gibisini çıkartmamıştır. Hıfz,, Horasan'da şu dördüyle noktalandı, dedikten sonra onu da onlar arasında zikretti.

5- Ebu Bekir b. Ebî Şeybe ve İbn Numeyr: Muhammedb. İsmail gibisini görmedik.

6- Muhammed b. Beşşâr: Basra şehrine, kardeşimiz Ebu Abdullah'tan (Buhârî) daha iyi hadis bilen biri girmemiştir.

7- ed-Dârimî: Muhammed benden daha basiretlidir. Çünkü onun bütün kaygısı? hadis üzerinde kafa yormaktır. O, Allah'ın yarattıklarının en zekisidir. Zira Allah'ın, Resulü (sav) diliyle emrettiği ve yasakladığı bütün hükümlere vâkıf olmuştur. O Kur'ân okuduğu zaman, kalbi, gözü ve kulağı onunla meşgul olur ve benzer ayetler üzerinde düşünürdü. Helalini, haramını

çok iyi bilirdi,
8- İbrahim b. Muhammed b. Selâm: Hadis Ehlinin başları, örneğin Saîd b. Ebî Meryem, Naîm b. Hammâd, el-Humeydî Haccâc b. Minhâl, İsmail b. Ebî Uveys, el-Adenî, Hasan el-Hallâl, Muhammed b. Meymûn, Muhammed b. el~Alâ, el-Eşecc İbrahim b. el-Münzir el-Hizâmî ve İbrahim b. Musa el-Ferrâ; Muhammed b. ismail el-Buhârî'ye saygı duyar, bilgi ve tefekkürde kendileri nâmına onun lehine hüküm verirlerdi..
Bunlar, Bishârî'nin hocalarından bazılarının söyledikleriydi. Şimdi de yaşıtları ve Öğrencilerinin söylediklerine bakalım:
1- îmanml-eimme İbn Huzeyme: Şu gökyüzünün altında Allah Resûlü'nün (sav) hadisim Muhammed b. İsmail'den daha iyi bilen ve nanzasmcia tutan birini görmedim.
2- Müslim b. el-Haccâc: Buhârî bir hadisin illetini kendisine açıkladığında şöyle demişti: Bırak da ayaklarını öpeyim ey hocaların hocası, hadisçilerin efendisi, hadis illetlerinin tabibi!
3- Ebu Isâ et-Tirmizî: Ne Irak, ne de Horasan'da hadis tarihini ve illetlerini, hadis senedlerini Muhammed b. İsmail'den daha iyi bilen birini görmedim!
4- Ahmed b. Seyyar: Muhammed b. İsmail hadisi talep etmiş, şeyhlerin meclisinde bulunmuş, hadis öğrenmek için seferlere çıkmış, hadis sahasında büyük maharet ve basiret sahibi olmuş bir zâttır. Bilgi ve tefekkür bakımından iyi, hadisin ehli bir insandı.
5- Ebû Amr el-Haffâf: Muhammed b. İsmail, hadisi İshâk b. Râheveyh'ten, Ahmed b. Hanbel ve diğerlerinden yirmi derece daha iyi bilirdi. Aleyhinde laf eden biri bin lanete uğrar.

İmam Müslim

Adı: Müslim b. el-Haccâc b. Verd Künyesi: Ebu'l-Hüseyn
Nisbesi: el-Kuşeyrî; bu nisbetin kökeni, mensup olduğu kabile olup Arap asıllıdi|. Nisbesinin azatlı köle olması itibariyle Kuşeyr'den geldiği de söylenmiştir.
Nisâbûrî nisbesi ise, yaşadığı Nisâbur'dan gelmektedir. Nisâbur, Horasan diyarında büyük bir şehirdir.
Doğum tarihi: Ulemâ doğum yılından kesin emin değildir. Bazıları h. 204 derken bazıları h. 206 yılını telaffuz etmişlerdir.
Özellikleri: Orta boylu, saçı sakalı ak bir zât idi. Sarığının ucunu omuzlarının arasından sarkıtırdı. Elbisecilik yapardı.
Öğrenim Hayatı: İmam Müslim'in yaşadığı çevre, ona ilim öğrenmek için gereken zemini hazırlamıştı. Zira o yıllarda Nisâbur, Peygamber efendimizin (sav) hadis kültürünün vârisi olan âlimlerle dolu, ilmî hayatı canlı bir şehirdi. İlim Öğrenen ve Öğretenlerin sayısı bilinmezdi. Böyle bir ortamda doğup büyüyen birinin ilimle ilişkisinin nasıl olacağım kestirmek güç olmasa gerekir. Müslim de bir çok akranı gibi yaşadığı ortamdan nasibini almış ve henüz çocuk yaşta ilim Öğrenmeye başlamıştı.
imam Müslim henüz on iki ya on dört yaşında iken hocası Yahya b. Yahya et-Temîmî'den hadis dinlemeye başladı.
Onun bu ulvî yolu seçmesinde muhtemelen babası ve ev halkının da teşvik edici rolleri olmuştu. Çünkü tarihçilere göre babası da şeyhlerdendi.
Müslim h. 220 yılında hac yolculuğu için Hicaz'a gitmeye muvaffak oldu. Bu seferinde bir cemaatten hadis dinledikten sonra fazla oyalanmadan memleketi Nisâbur'a döndü. Hadis öğrenimi için yapacağı uzun nefesli yolculuklar bundan sonra ardı ardına gelecekti.

Yolculuklar:

Hadis öğrenimi için yolculuk etmek, erken dönem hadisçileri-nin vazgezümez şiarıdır. Bunun temel sebebi, hadis bilgisine sahip kaynak kişilerin muhtelif İslam beldelerine dağılmış olmala ndır. Telif ve tasnif faaliyetleri henüz emekleme dönemindeydı Bu nedenle, hadisleri sağlam kaynaklardan öğrenebilmek için bu tür yolculuklara çıkmak zaruri idi.
İmam Müslim'in iki yolculuğu olmuştur:
Birinci Yolculuk: H. 220 yılında Hicaz'a yaptığı hac yolculuğudur. Henüz çocuk denebilecek bir yaşta çıktığı bu yolculukta Mekke'de yaşayan hadis şeyhi Abdullah b. Mesleme el-Kaanbî ile görüşmüş ve ondan hadis dinlemiştir. Dönüş yolunda uğradığı Küfe'de Ahmed b. Yunus ve bir topluluktan hadis dinleoikten sonra yurduna dönmüştür.
İkinci Yolculuk: Hadis talebiyle çıktığı asıl yolculuktur. H. 230 yılında çıkmış ve bir çok beldeyi dolaşmıştır. Bu seferinle hadiste imam olmasını sağlayacak sayıda hadis şeyhi ile görüşrıüş ve onlardan hadis dinlemiştir.
Dolaştığı beldeler: 1. Horasan çevresi, 2. Rey, 3. Irak (Küfe Bağdat, Basra.) Bu şehirlere defalarca uğramış, en son h. 259 yılında hadis imamı olarak nakil ve rivayette bulunmak için gitmiştir. 4. Hicaz (Mekke, Medine), 5. Şam. Hatîb, İbn Asâki:1, Sem'âni ve diğerleri Müslim'in Şam'a geldiğine tanıklık ederler. Zehebî sadece Şamlı bir şeyhten duyduğunu ifade ederek Şam'a gitnıecb ğini söyler. Zehebî'nin söylediği doğru kabul edilirse, Hicaz dönü şü şehirde kalmaksızın uğrayıp geçmiştir. 6. Mısır.

İlimleri:

Müslim, özellikle hadis ilimlerine ilgi göstermiş diğer ilim dalarma fazla iltifat etmemiştir. Küçük yaşta başladığı hadis ilimlerine yönelik ilgisi vefatına kadar devam etmiş, başka ilim dallarıyla meşgul olmamıştır. Bu yüzden fıkıh, tefsir, dil gibi ilimlerde adını görmek mümkün değildir.
Tabîî bu, Müslim gibi büyük bir hadis imamının söz konusu ilimlerden hiç payı olmadığı anlamına gelmez. Çünkü onunki

gibi bir tahsil hayatı olup hadis öğrenen, hadis lafızlarını bilen bir insanın diğer şer'î ilimlerden habersiz kalması mümkün değildir. Üstte söylenenlerin asıl maksadı, esasen hadis ilimlerinde tebarüz etmesi, onlarda uzmanlaşmış olmasıdır. Kendisi hadis ve ilimlerinde tam bir otoritedir.
Arkadaşı ve öğrencisi Ahmed b. Seleme en-Nisâbûrî şöyle der: Ebü Zur'a ve Ebû Hâtimın Müslim b. Haccâc'ı hadis bilgis bakımından kendi çağlarının şeyhlerinden önde tuttuklarını gördüm.
Abdurrahman b. EM Hatim de şöyle demiştir: Müslim; sika, hâfiz ve hadis bilgisi çok güçlü bir insandı.
Hadis bilgisi alanında büyük otorite sayılan bu üç zâtın tanıklığı dahi yeterlidir.
Yukarıda anlattıklarımızın en açık delili, İmanı Müslim'in hadis alanında yazdığı eserlerdir. Onun tebarüz ettiği ilim dalları şunlardır:
1. Hadis ilmi: Bu ilimle kastedilen, hadislerin siyak ve sibakları, senedleri, metinleri, naslarının ezberi, ihtilaf ve ziyâdelerinin bilinmesi, sahihinin çürüğünden ayrılması, merfû, mevkuf ve maktu olanlarının layıkıyla bilinmesidir.
imanı Müslim bütün bu ilini dallarında, meydanın en güçlü silahşoru saydırdı. Nitekim hadis kaynakları arasında ikinci sırası uçurtulan ve Sahih-ı îiunart&en sonra en çok ıübar edilen Câmiu's-sahîh kitabı bunu herkese ilân etmektedir. Kendisi bu konuda şöyle der:
"Bu sahih eseri, bizzat dinlenmiş üç yüz bin hadis arasından eleyerek tasnif ettim. Bu esere koyduğum her hadisi bir hüccete dayanarak koydum. Yer vermediğim her rivayeti de bir hüccete dayanarak eledim."
Müslim, bu dev eseri tam onbeş yıllık bir çalışma sonucunda ortaya koymuş ve bu uzun yıllar boyunca değerlendirme ve elemeye devam etmiş, sonunda Yüce Allah'ın tevfiki ile bu eser orta ya çıkmıştır.
Hafız İbn es-Salâh şöyle der: "Yüce Allah Sahih eseriyle onu yıldızların mertebesine yükseltmiş, bir imam ve hüccet olmuştur Hadis ilmi ve diğer ilimler, artık onun ismiyle başlanıp onun ismiyle bitirilecektir."
2. Rical (Râviler) İlmi: Hadisçinin senedleri tanıma ve ayrıştırma sürecinde başvurduğu temel ilimdir. İmam Müslim bu ilrm iyi bilirdi. Hemen bütün râvilerin isim, künye, lakap, nisbe, biyografi ve ölüm tarihlerine tahkik sahibine yakışır seviyede vâkıftı. Bu alanda pek güzel telifleri de vardır.
3. Cerh ve Ta'dîl timi: Râvilerin durumlarının tesbit ve tenkidini konu alan ilimdir. Sahihi çürükten, güçlüyü zayıftan ayırmak isteyen her hadisçi bu ilmi çok iyi düzeyde bilmelidir. İmam Müslim bu ilim dalının en iyileri arasındaydı. Râviler hakkında kana atler belirtmiş, kiminin adaletine hükmederken kimini de cerh etmiştir. Sahîh adlı şaheserinin giriş bölümünde bununla ilgih bazı hususlara yer vermiştir. Mekkî b. Abadan ve diğerleri, cerh ve ta'dile dair tespitlerini dinleyip nakletmişlerdir.
4. Hadis illetleri (Ilel): Hadis ilimlerinin belki en zor ve çetrefil olanıdır. Bu ilim dalında söz sahibi olabilmek çok güçlü bilgiye ve keskin bir tefekkür gücüne ihtiyaç duyar. İmam Müslim, erker dönem ulemâsı arasında bu ilmin sayılı simalarından biridir. Ha dişlerin illetleri üzerinde tespit ve değerlendirmelerde bulunmu; çok faydalı eserler kaleme almıştır.

Hocaları:

İmam Müslim, gerçekleştirdiği yolculuklar sayesinde hadis şeyhi bir çok büyük hafız ve sika râviden hadis dinleme imkân bulmuştur. Bunları tasnif edenlerden Zehebî sayının 220 kişi £ duğunu söylemektedir. Tabu Sahih adlı eserinde rivayetlerine yer vermediği başka şeyhlerden de hadis dinlemiştir.
Belli başlı hocaları:
1- Abdullah b. Mesleme el-Kaanbî, en büyük hocasıdır.
2- Ahmedb. Hanbel.
3- İshâk b. Râheveyh; müctehid fakîh ve muhaddis.
4- Yahya b. Maîn; cerh ve ta'dîl, rical ilimlerinin büyük otoritesı.
5- İshâk b. Mansûr el-Kevsec.
6- Ebu Bekr b. Ebî Şeybe; bir çok eserin müellifidir.
7- Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, Müsned müellifi.
8- Ebû Kureyb JMuhammed b. Alâ.
9- Muhammed b. Abdullah b. Numeyr.
10- Abd b. Humeyd; Müsned ve diğer eserler sahibi, Buhârî, ez-Zühelî ve İbn el-Medînî ile:
Bu zâtların üçü de İmam Müslim'in hocalarıdır. Kendisi Buhârî başta olmak üzere üçüne de öğrencilik etmiş ve hadis dinlemiştir. Fakat Sahih adlı eserine bu zâtlardan dinlediği hiçbir rivayeti almamıştır.
Buhârî ile uzun süre birlikte olmuş, âdeta gölge gibi yanından ayrılmayarak onun ilim denizlerinden kana kana içmiştir. Hadis yolunda onun izini sürmüş, yolunu takip etmiştir. O kadar ki Dârekutnî bununla ilgili olarak şöyle demiştir:
"Buhârî olmasaydı, Müslim bu yollara ne gidebilir, ne gelebilirdi."
Hatîb de şöyle demiştir: "Müslim, sadece Buhârî'nin yolunu izlemiş, onun ilmini incelemiş, adım adım onu takip etmiştir. Buhârî son yıllarında Nisâbur'a gelince Müslim ondan ayrılmaz olmuş ve meclisine sürekli gelip gitmiştir."
Müslim, Buhârî'nin ilmî kıymetini bilir ve takdir ederdi. Bir defasında, hiçbir yerde çözemediği bir hadis illetini çözünce şöyle dediği rivayet edilmişti: " Bırak da ayaklarım öpeyim ey hocaların hocası, hadisçilerin efendisi, hadis illetlerinin tabibi!"
Müslim, Sahîtiin mukaddimesinde hocası Ali b. el-Medînî'nin mu'an'an hadisle ilgili şartını tenkit etmiş, ancak adını vermemiştir. Konuyu bilenler bununla hocası Ali b. el-Medînî'yi kasdettiğini anladıkları için, hocası hakkındaki bu tenkidi insaflı bulmayarak Müslim'e iade etmişlerdir.
Buhâri'nin onu terk etmesi muhtemelen bu sebepten, ya da ez-Zühelî ile arasında geçenlerden dolayıdır. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî Kur'an'ın mahlûk olup olmaması konusunda Buhârî ile ihtilafa düşmüş bir hadis hafızıydı.

Müslim, ez-Zühelî'nin Buhârî'ye reva gördüğü muamele yüzünden ondan rivayet ettiği hadislere kitabında yer vermemiştir. Çünkü bu konuda hocası Buhârî'nin yanında yer almıştır.
Buhârî'nin rivayetlerine yer vermeyîş sebebi ise her iki hocasına duyduğu saygı sebebiyledir. Allah en iyisini bilir.

Menkıbeleri

İmam Müslim, ömrünü ilim tahsili ve neşri uğrunda harcamış bir insandı. Yüce Allah'ın nasip ettiği kabul ve ikbâl sayesinde fazilet ve makam ehli arasında yerini almıştır. Kendisi Nisâbur'un çıkardığı üç büyük hadis âliminden biriydi- Nitekim hafız Ebû Abdullah Muhammed b. Yakûb b. el-Ahram şöyle demiştir: "Nisâbur üç adam çıkarmıştır: Muhammed b. Yahya; Müslim b. el-Haccâc ve İbrahim b. Ebî Tâlib".
Böyle bir fazilet ve makama sahip olan bir zâtın takva ve istikâmet üzere olması kadar tabiî bir şey olamazdı. Nitekim o da, içi dışı bir, sünnete tâbi bir zâhid olarak hayat sürmüştür. Hadis ehline yakışan da budur.

Çilesi:

İmam Buhârî'nin maruz kaldığı Kur'an'm yaratılrmşlığıyla ilgili imtihandan Müslim de nasibim almıştır. Bilindiği üzere Muhammed b. Yahya ve taraftarları Buhârî'nin Kur'an'm mahlûk olduğunu iddia etmişlerdi. Bu meselede onunla aynı görüşü belirten Müslim de tenkit oklarına hedef olmuş ve ez-Zühelî Müslim'i ders halkasından çıkartmıştır.
Hâlbuki Buhârî bu suçlamadan berî olduğunu kanıtlamak üzere kulların fiillerinin yaratılmış, Allah Kelâmı Kur'an'm ise yaratılmamış olduğunu anlatan bir risale yazarak bu suçlamadan uzak olduğunu ilân etmiştir. Müslim de bu meselede hocasının yanında yer almıştı.
Hatîb şöyle der: "Müslim, Buhârî'yi savunuyordu. Sonunda onun yüzünden Muhammed b. Yahya ez-Zühelî ile aralarına soğukluk girdi."
Hafız Ebû Abdullah b. el-Ahram bunu şöyle anlatır:
Muhammed b. İsmail el-Buhârî Nisâbur'a yerleşince Müslim b. el-Haccâc onun ders halkasına katılmaya başladı. Muhammed b. Yahya ile Buhârî arasında, meşhur Halkul-Kur'an meselesi patlak verince Muhammed b. Yahya öğrencilerini onun meclisine gitmekten men etti. İmam Buhârî baskılar sonucu şehirden ayrılmak zorunda kaldı. O dönemde Müslim dışında herkes onu bırakmıştı. Bir tek Müslim, hocasını ziyarete devam etti. Bu tavrı sebebiyle Irak ve Hicaz'da aleyhinde konuşuldu. Fakat her şeye rağmen tutumunu değiştirmedi.
Bir gün Muhammed b. Yahya el-Hüzelî dersinin sonunda şöyle dedi: "Her kim ki Kur'an lafzı meselesinde söz söyler, halkamıza gelmesi helal olmaz." Bunun üzerine Müslim toparlandı ve ridâsmı üzerine alarak ayağa kalktı, herkesin bakışları arasında halkayı terk etti. Evine varır varmaz Muhammed b. Yahya'dan yazdığı tüm hadis mecmualarını topladı ve bir hamala vererek Muhammed b. Yahya'nın kapışma gönderdi. Aralarındaki soğukluk böyle oluştu ve bir daha onun meclisine gitmedi.

Eserleri:

imam Müslim, hadis ilimleri alanında bir çok eser telif etmiştir. Allah bu eserler sayesinde güzel hatırasını ebedi kılsın. Bu eserlerden bazıları bize kadar ulaşmışken bazıları henüz kayıp durumdadır.
a. Ulaşanlar:
1- Câmiu's-sahîh (Sahîh-i Müslim); hiç kuşkusuz eserlerinin kıymetlisi ve faydalısıdır. Sahih-i Buhârtden sonra hadis alarm da yazılmış ikinci büyük eserdir.
2- el-Kunâ ve'î-esmâ; Künyeler ve İsimler, basılmıştır.
3- el-Munferidât ve'l-vahdân; Tek hadis rivayet edenler. Mü;; addit baskıları vardır.
4- et-Tabakât; yazma halindedir.
5- Ricâlu Urve b. ez-Zübeyr; yazma halindedir.
6- et-Temyîz; kısmen basılmıştır.
b. Ulaşmayanlar;
1- el-Musnedu'l-kebîr; râvüer üzerinedir. Müslim'den eden biri çıkmamıştır.
2- el-Câmiu'l-kebîr; bâblar üzerinedir. el-Hâkim şöyle demişe Bu kitabın bir bölümünü müellif hattıyla gördüm.
3- el-îlel.
4- el-Efrâd; el-Münferidât ve'l-vahdân kitabı olması mümtdür.
5- el-Akran.
6- Suâlâtuhû Ahmed b. Hanbel; Ahmedb. Hanbel'e sorulan 7. Hadîsu Amr b. Şu'ayb.
8- eltntifâ bi-ehbi's-sibâ.
9- Meşâyîhu Mâlik.
10- Meşâyîhu's-Sevrî.
11- Meşâyîhu Şu'be.
12- Men leyse lehu illâ râvin vâhid.
13- Kitâbuî-muhadramîn.

14- Evlâdu's-sahâbe.
15- Zikru evhâmi'l-muhaddisîn.
16- Efrâdu'ş-Şâmiyyîn.

Vefatı:

İmâm Müslim b. el-Haccâc H. 261 yılı Receb ayında bir pazar gecesi elli küsur yaşında vefat etmiştir.
Ölüm sebebiyle ilgili şu olay nakledilmiştir: Bir gün ders halkasında bilmediği bir hadis sorulmuştu. Dersten sonra evine giderek odasına girip ışığı yaktı ve rahatsız edilmemesini tembih etti. Atıştırması için bir sepet hurma bırakıp çekildiler. İmam Müslim, hadisi araştırırken bir yandan da hurma atıştırıyordu. Sorulan hadisi buluncaya kadar sepetteki hurmayı da -hiç farkında olmadan- bitirmişti. Yediği hurmalar midesinde ağırlık yapmış ve bunun sonucu olarak rahatsızlanarak vefat etmiştir.

Ne Dediler

İmam Müslim'in hadis ilimleri alanındaki bilgi, imamet ve hıfzına hem hocaları, hem de öğrencileri tanıklık etmişlerdir. Bu tanıklıklardan bazılarını zikretmek istiyoruz:
1- Hocası İshâk el-Kevsec: Allah seni Müslümanlara sakladıkça hayırdan mahrum kalmayız.
2- Hocası Muhammed b. Beşşâr Bendâr: Dünyanın hafızları dörttür. Rey'de Ebû Zur'a, Nisâbur'da Müslim, Semerkant'ta Abdullah ed-Dârimî ve Buhara'da Muhammed b, İsmail el-Buhârî.
3- Hocası Muhammed b. Abdilvehhâb el-Ferrâ: Alimlerden ve ilim kaplarından biriydi. Hakkında yalnız hayır bilirim.
3- Arkadaşı Ahmed b. Seleme en-Nisâbûrî; Ebû Zur'a ve Ebû Hâtim'in sahih hadis bilgisinde Müslim b. el~Haccâci kendi hoca-lanmn üstünde değerlendirdiklerini gördüm.
4- Öğrencisi Abdurrahman b. Ebî Hatim: Ondan Rey şehrinde hadis yazdım. Sika bir hafızdı. Hadis bilgisi derindi. Babama sorulduğunda şöyle demişti: Özü sözü doğru bir insandır.
Kendinden sonrakilerin söyledikleri:
1- Mesleme b. Kasım el-Endelusî: Makamı yüksek bir sihir. İmamlardandır.
2- Ebû Yala el-Halîlî: Faziletleri sayılamayacak kadar mân biridir.
3- Hatîb el-Bağdâdî: Hadis imamlarından ve hafızlarında:
4. es-Sem'ânî: Dünyanın imamların dan dan biridir.
5- İbn el-Esîr: Hafız imamlardan biridir.
6- İbn Kesir: Benzeri.
7- Zehebî: Büyük imam, güçlü hâfi.z ve özü sözü doğru bz'ric-cettir.

İmam Tirmizi

Adı: Muhammed b. İsâ b. Sevre b. ed-Dahhâk
Künyesi: Ebû İsâ
Nisbesi: es-Sülemî; Nisbenin kökeni bir Arap kabîlesidir. Kendisi Arap asıllıdır.
Tirmizî nisbesi ise, beldesi Tirmiz'den gelmektedir. Tirmiz, İran'ın kuzeyindeki Ceyhun nehrinin kuzeyinde bulunan bir şehirdir.
Doğum tarihi: Tarihçiler, onun doğum tarihi hakkında kesin bir rakam belirtmemekle birlikte takdirî olarak h. 209 yılını telaffuz etmişlerdir. Zehebî, "H. 210 yılı civarıdır" demiştir. Görme özürlü olarak doğduğu söylenmişse de hadis yolculuklarından sonra ileri yaşta görme gücünü yitirdiği bilinmektedir.
İmam Tirmizî, Tirmiz şehrinde büyümüş ve ilmî seyahetlerine başlamadan önce oranın alimlerinden hadis dinlemiştir. Dedesinin Mervezî olduğunu kendisi ifade eder. Bilâhare Merv'den yani Tirmiz'den ayrılmıştır. Bu sözü, delâlet yoluyla Tirmiz doğumlu oluduğunu göstermektedir.

Öğrenim Hayatı;

Kaynaklar, Tirmizî'nin hadis öğrenimine tam olarak ne zaman başladığını bildirmemektedir. Ancak biyografisi incelendiğinde yirmi yaşında başladığı anlaşılmaktadır. İleri bir yaş olması bakımından bir çok büyük hadis imamını dinleme fırsatı olmamıştır. Yine de onlardan öğrencileri vasıtasıyla hadis dinlemiştir.
Görünen odur ki hadis öğrenmek için seyahate çıktığı ilk tarih. 234 yılıdır. Çok güçlü bir hafızaya ve hızlı kavrana gücüne sahipti. O kadar ki ezber ve kavrayışta örnek gösteriliri. Bununla ilgili kendi ağzından şöyle bir olay nakledilir:
"Mekke'ye gidiyordum. Bir hocanın hadislerinden iÜ cüz dolusu yazmıştım. Kendisini bulduğumda, cüzlerin yanımda olduğu zannıyla sordum. O da cevap verdi. Yanımdaki cüzler çaktığımda boş olduklarını gördüm. Hiçbir şey yazılı değildi. Hoca, rivayet ettiği hadisleri okuyor, bir yandan da elimdeki cüıt bakıyordu. Sonunda cüzlerde bir şey yazılı olmadığını fark etti. Saa, Benden mi çekmiyorsun? diye sordu. Durumu kendisine bildirip hadislerin tamamının ezberimde olduğunu söyledim. 'Oku c zaman' dedi. Okuduğumda beni tasdik etmeyerek 'Bana gelmede- mi ezberledin?' diye sordu. Başkalarını okumasını istedim. E; akilde tam kırk hadis okudu ve 'Hadi bir de sen oku' dedi. Tamanm bir harf bile hata etmeden

okudum!"
Tirmizî, bu meziyetleri sayesinde karşılaştığı hafız ve şeyhlerden lâyıkıyla istifâde etmiş, büyük hadis ünamlany.a münazaralarda bulunmuştur. Nitekim hocaları Buhârî, Ebû Zur'a er-Râzî ve ed-Dârimî ile münazara ettiği bilinmektedir. Bu ;nun ne kadar güçlü bir hafıza ve anlayışa sahip olduğunun açu tanıtıdır.

Yolculukları:

İmam Tirmizî hadis dağarcığını zenginleştirmek ;çn Horasan, Irak ve Hicaz taraflarına yolculuk etmiştir. Oralardı karşılaştığı hadis şeyhlerinden hadis dinlemiş ve bunları sağlam bir şekilde kavrayarak hadis bilgisini arttırmıştır. Şam ve Mısra gitmediği bilinmektedir. Bu nedenle o beldelerin hâfizlannık: hadis dinleme imkânı bulamamış, örneğin Hişâm b. Ammâr ve benzerlerinden vasıtayla olsun hadis alamamıştır.
Hadis tarihçileri Bağdat'a gittiği hususunda farL görüşler belirtmişlerdir. Kimileri, "Bağdat'a gitmiş olsaydı Ahmed b. Hanbel'den muhakkak hadis dinlerdi" derken, Hanb. Bağdat'a yolculuk ettiğinden bahsetmemektedir. Hafız İbn Kckta ve diğerleri ise gittiğini söylemekte, hatta orada Hasan V es-Sabâh, Ahmed b. Meni' ve Muhammed b. İshâk es-Sâğânî filerden hadis dinlediğini ifade etmektedirler.
Görünen odur ki Tirmizî Bağdat'a Ahmed b. Hanbel'în vefatından sonra gitmiştir. Çünkü İbn Nokta'nm saydığı kişiler İmam Ahmed'den daha sonra vefat edenlerdir. Hatîb-i Bağdâdî'nin onu zikretmemiş olması, Bağdat'a gitmediğini göstermez. Zira Târîhu Bağdâd adlı eserinde adlarını zikretmediği daha pek çok kişi vardır.
Tirmizî bu yolculukların ardından Buhara ve Nisâbur'da bulunarak bir süre Buhârî'nin halkasına katılmıştır. Bu süreçte onunla münazara edecek liyâkata ulaşmış, kendisinden çok istifâde etmiştir.
İmam Tirmizî'nin ziyaret ettiği şehirler: 1-Horasan, 2-Basra, 3-Kûfe, 4- Vâsıt, 5- Bağdat, 6- Mekke, 7- Medine, 8- Rey.

İlimleri:

Tirmizî İslamî ilimlerin muhtelif dallarında öne çıkan bir şahsiyet olmuştur:
1. Hadis ilmi: Hadislerin senedleri, metinleri, tarîklerindeki ihtilaflar, sahihinin çürüğünden ayrılması, sahih, hasen ve zayıf olanlarının layıkıyla bilinmesi noktasında çok önemli bir yeri olmuştur. el~Câmi adlı eseri bunun en açık kanıtı olup bilgisinin genişliğine, anlayışının derinliğine ve dağarcığının zenginliğine delalet etmektedir.
2. Hadis İlletleri (îlel): Bu ilim, hadisçinin ulaşabileceği en yüksek gaye ve zirvedir. Tirmizî bu ilim dalında bir imam ve parmakla gösterilecek kadar nâdir olanlardan biriydi. Bu dalda çok güzel bir eser telif etmiş olup genelde hocası Buhârî'nin bilgi ve görüşünü esas almıştır.
3. Cerh ve Ta'dü İlmi: Hadisi ve illetlerini bilmek, sağlamını çürüğünden ayırmak, sahihini, hasenini ve zayıfını bilmek ancak çok güçlü bir cerh ve ta'dîl ve rical yani râvi bilgisiyle mümkündür. Nitekim Tirmizî, râvilerin isimleri, künyeleri, nisbeleri, sika veya zayıf olma hâlleri gibi hususlarda çok zengin bir bilgi birikimine sahipti. Onun bu alandaki konuşmaları, âlim ve arif birinin kanaatlerini yansıtır.
4. Fıkıh timi'. İmam Tirmizî fıkıh mezheplerinin görüşleri, ihtilafları, amele konu olan hükümler gibi hususlarda çpk geniş tır bilgiye sahipti. O, Ehu Hanife ve arkadaşlarının başını çektiği rey ehlinin fıkhının yanı sıra Mâlik, Sevrî ve Şafiî'nin fıkhını, Ahmei b. Hanbel ve İshâk b. Râheveyh gibi hadis ehlinin fıkıh anlayışla nnı çok iyi bilirdi. el-Câmi adlı eserinde yaptığı mukayese ve tercihler bu alandaki bilgisinin canlı delilidir.
Nitekim Mübarek b. el-Esîr şöyle demiştir: "Fıkıhta kâmil b eli vardı."

Hocaları:

Hocalarından bazıları: Kuteybe b. Saîd, İshâk b. Râhevev: Muhammed b. Amr es-Sevvâk el-Belhî, Mahmûd b. Gaylân İsaal b. Musa el-Fezârî, Ahmed b. Menî', Ebû Mus'ab ez-Zührî, Bişi: Muâz el-Akdî, Hasan b. Ahmed b. EM Şu'ayb, Eb Ammâr i-Hüseyn b. Harîs, el-Mu'ammer Abdullah b. Muâviye el-Cuma^: Abdülcebbâr b. el-Alâ, Ebû Kureyb, Ali b. Hicr Ali b. Saîdb. Mesrûk el-Kindî, Amr b. Ali el-Fellâs, İmrân b. Mûsâ el-Kaziii Muhammed b. Humeyd er-Râzî, Muhammed b Râfi, Muhammrf b. Ebî Yahya el-Adenî, Nasr b. Ali, Hennâd b. es-Seriyy, Yahya: Ekseni, Yahya b. Talha el-Yerbû'î, Yûsuf b. Hammâd el-Mari İbrahim b. Abdullah el-Herevî, Suveydb. Nasr el-Mervezî.
Tirmizî'nin sahip olduğu en eski kaynaklar Mâlik ve i Hammâd'ın hadisleri ile, el-Leys, Kays b. er-Rebî'in hadislerimi Nazil olan isnâdları ise bol miktarda Buhârî ile Hişâm ; Ammâr'm öğrencilerin den di.

Menkıbeleri:

imam Tirmizî geniş ilminin yanı sıra salâh ve istikâmet h anılan bir zât idi. "Kişi, arkadaşının dini üzeredir" sözü ortada e arkadaşları çağının en âlim ve zâhid insanları iken başka turfa olabilir miydi?!
ileri derecede vera' ve zühd sahibi bir insandı. Dünyayı umu-samazdı. Bütün kaygısı, ilim ve onunla amel etmekti. Allah kakmandan çok ağlardı. Hatta bu yüzden gözlerini kaybetmiş b insandı. Sahip olduğu ilmi yaymaya çok özen gösterirdi. Bu ademleri sayesinde halk içinde sayılan ve sevilen bir insan olmuştu.

Eserleri:

Tirmizî, ilmini eserlerine emanet etmiş âlimlerdendi. Bu eserler kendinden sonra büyük şöhret kazanmış ve büyük imam onlarla bilinir olmuştur. Büyük hadis imamlarından aldığı feyz ve bereketi yansıtan bu eserler, gerçekten çok faydalı bilgiler içerdiği için İslam âleminin dört bir yanında, asırlarca ilgi ve kabul görmüştür. Tirmizî'nin sonraki ulemâ üzerindeki ihsan ve faziletinin en önemli kaynağı bu eserleri olmuştur.
a. Ulaşan eserleri?
1-el-Câmiu's-sahîh; Sünen adıyla bilinen eseri olup ilminin seviyesine delâlet eden canlı bir tanıktır. İslam kültür tarihinin en önemli kaynaklarından ve Kütüb-i Sitte olarak bilinen altı büyük kitabın üçüncüsüdür. Müslümanlar arasında elden ele dolaşan, defalarca yazılıp basılmış bir eserdir.
2- el-îlel; îlel-i Kebîr adıyla da bilinen eşsiz bir çalışmadır. Kadı Ebû Tâlib'in tertibiyle bize ulaşan eser, Sünen'in eki olarak basılmıştır. Çok faydalı bir eserdir.
3- eş-Şemâil; Peygamber Efendimiz'in (sav) sıfat ve şemailini nakleden bir eser olup defalarca şerh edilmiştir. Müteaddit baskılan mevcuttur.
4- Tesmiyetu Ashâbi Resûlillah (sav); Esmâu's-sahâbe adıyla da bilinen bir eser olup basılmıştır.
b. Ulaşmayan eserleri:
1- Kitâbu't-târîh.
2- Kitâbu'z-zühd.
3- el-Esmâ ve'l-kunâ.
Bir de fıkha dair bir telifinin olduğu söylenmiştir.

Vefatı:

imam Tirmizî, Hicrî 279 yık receb ayının onüçüncü pazartesi gecesi Tirmiz'e bağlı Buğ köyünde vefat etmiştir.

Ne Dediler

Tirmizî'nin ilmî büyüklüğü hakkında hocası Buhârî'nin tanıklığı herkesin önüne geçmiştir. Buharı ona şöyle demiştir: Benin senden istifâdem, senin benden istifâdenden daha çoktur.
1- Ömer b. AUek: Buharı vefat ettiğinde, Horasan'da ilim, hıiz vera' ve zühd bakımından Ebû İsâ gibi bir halef bırakmamıştır.
2- İbn Hıbbân: Ebû İsâ hadis toplayan, tasnif eden, ezberleyen ve dersini yapan bir zât idi.
3- Ebû Ya'lâ el-Halîlî: Üzerinde ittfîak edilmiş bir sika, emâne: ve ilimle şöhret bulmuş bir zât idi.
4- Ebû Sâd el-İdrîsî: Hadis ilminde kendisine uyulan imamlar dan biridir. Sünen, Tarîh ve İleli telif etmiştir. Bunlar, ilmine ha kim ve dürüst bir zâtın telifleridir. Ezberde parmakla gösteriler bir imamda.
5- Mübarek b. el-Esîr: Hadis hafızı büyük imamlardan biridir
6- Hafiz el-MLzzî: Parmakla gösterilen hadis imamlarından Yüce Allah'ın Müslümanları faydalandırdığı zevattan biridir.
7- Zehebî: Önde gelen hafız, üstün yetenekli bir hadis imam: dır.
8- İbn Kesîr: Devrinin sahasında imam olan zâtlarından bindir.
ibn Hazm'ın değerlendirmesi:
Ulemâ arasında sadece İbn Hazm el-Endelusî farklı bir değe: lendirmede bulunarak onun TVIeçhûl' bir râvi olduğunu söylemi! tir. Ulemâ onun bu hükmünü ittifakla reddetmiş ve bunu İt: Hazm'ın hadis ilmiyle ilgili bilgisinin sığlığına yormuşlardır. Cte-lara göre İbn Hazm'ın onu tanımayışı, onun değil bizzat kendk nin kusur ve eksikliğidir.
ibn Hazm'ın bu değerlendirmesi, bütün ilim ve faziletine rai-men aleyhinde bir puan olarak görülebilir.
İmam Nesâî

Adı: Ahmed b. Şu'ayb b. Ali b. Sinan b. Bahr Künyesi: Ebû Abdurrahnıan
Nisbesi: iVesâf Veya Nesevî şeklinde olup doğduğu belde olan Nesâ'dan gelmektedir. Nesâ, Horasan şehirlerindendir.
Doğum tarihi: H. 215 yılıdır.
Sıfatları: Güzel bir fiziğe sahipti. Açık renk tene sahip yüzü kandil gibi nurlu biriydi. Heybetli ve vakur bir görünümü vardı.
Heybet ve vakarının nedenleriyle ilgili olarak şöyle denmiştir: Nesâî, yeme-içmesine, giyim kuşamına ve cinsel hayatına itina gösterirdi. Helal nebîz içer, kendisi için alınıp beslenen tavukları yerdi. Yeşik renkli Nubi hırkaları giyer ve "Gözlerin ferini artırmak için yeşile bakma ihtiyacını böyle telafi ediyorum" derdi.
Dört hanımı ve iki cariyesi vardı.
Kadılığı: Rivayete göre Mısır ve Humus'ta kadılık görevinde bulunmuş ve bu görevi liyâkatla yerine getirmiştir.

Öğrenim Hayatı:

Nesâî hadis öğrenimine pek erken bir yaşta başlamış ve h. 230 yılında henüz 15 yaşındaki iken hadis dinlemek üzere Kuteybe b. Saîd'e gitmiştir. Hocasının bulunduğu Bağlan beldesinde bir sene iki ay kadar kalmış ve ondan bol miktarda hadis Öğrenmiştir.

Ezber ve anlayış gücü bakımından emsaline az rastlanır, Allah vergisi bir istidada sahipti. Bu istidadın yanı sıra araştırma ve titizliği de meşhurdu. Bu/meziyetlerle donanmış genç bir hadis öğrencisi olarak büyük hadis imamları ve hafızlarla görüşmüş, hem ezberlemiş, hem de yazmıştır. Hafızasında topladığı hadisi le bu dalda sayılı imamlardan biri olmuştur. Başarısının ardır :ı ki en büyük etken, öğrenimini sırf Allah rızası için yapması fa uğurda uzun yolculuklara çıkarak türlü sıkıntılara göğüs ger™; sidir.
Sahih hadisleri yazdığı gibi, zayıf hadisleri de yazmıştır. 3. hadis tenkitçilerinin öteden beri yaptıkları bir şeydi. BöyleH* sağlam hadislerin çürüklerinden ayrılması daha kolay olmak;: di. Nesâî, bu alanda neredeyse hiç kimsenin ulaşamadığı bir nn tebeye ulaşmıştı. Hadis tenkidi konusunda, akranlarından ri üstün bir bilgi ve yeteneğe sahipti. O, bu meydanın en gfcü silahşoruydu. Hadisleri öyle güçlü kavrar ve incelerdi ki Hih Ebû Tâlib Ahmed b. Nasr şunu söylemek zorunda kalmıştır:
"Nesâî'nin gösterdiği sabra kimin gücü yeter ki? İbn Lehî'a rivayet ettiği hadisler bile 'an Kuteybe an İbn Lehî'a' şeklinde fa azasında mevcut olmasına rağmen birini bile nakletmemin Burada kastedilen; İbn Lehî'a'nın hadislerinin tamamını bilire ne rağmen zayıflığından dolayı nakletmemesidir.
Bu da gösteriyor ki Nesâî çok fazla hadis rivayet etmek kavı sıyla yaşı kuruyu nakletme derdinde bir insan değildi. Onun :; tün endişesi, ümmete karşı dürüst ve samimi olmak, şeriatı zzc bilgilerden korumaktı. İlimdeki üstünlüğünü de bu hassasiyet; borçludur.
Nesâî hadis dinlemede (semâ) çok titiz davrandığı gibi naV-de de (edâ) titizlenirdi. el-Hâris b. Miskîn'den bir çok hadis U miş ve nakletmiş olmasına rağmen "Bize anlattı ki (haddese:-kalıbını kullanmayıp "Ona okunurken ben dinleyerek" diye haii öğrenme şeklini zikredirdi. Bununla ilgili olarak Nesâî ile am> hoca arasında bir tatsızlık olduğu ve bu yüzden Nesâî'nin meûr< dinlemesine izin vermediği, onun da kapı arkasından dinleri: söylenmiştir. Görüldüğü gibi, buna bile dikkat eden hassas ve zzı bir kişiliğe sahipti.

Yolculukları:

Nesâî islam topraklarının doğusuna batısına bir çok yolculuk yapmış, gittiği her yerde hadis hafızları ve şeyhleriyle görüşmüştür.
Ziyaret ettiği beldeler: 1-Horasan, 2, Irak, Bağdat, Küfe, Basra, 3- Cezire; Harran, Musul ve havalisi, 4-Şam, 5- Anadolı serhat beldeleri, 6-Hicâz, 7-Mısır.
Nesâî, bütün bu yolculuklarının ardından Mısır'da istikrar bularak oraya yerleşmiştir.

İlimleri:

Nesâî, şer'î ilimlerin genelinde bilgi sahibi bir âlimdi. Rivayet ve dirayet ilimlerini kendinde cem etmişti. Kıraat ilmini imamlarından, hadis ilmini ehlinden almıştı. Çok çeşitli dallarda bilgi ve hüner sahibiydi.
1. Hadis ilmi: Bu alanda parmakla gösterilen imamlardandır. Bu alanda Buhârî ve emsali âlimlerle mukayese edilirdi. Kendisi, hadis sahasında tâbi olunacak rehberlerden, uyulacak imamlardandı. Hadis tarîklerini, râvilerin hâllerini, siyak ve sibakı iyi bilir, tahkik ve ayıklama yapardı. Bu ilimde çok güzîde eserler telif etmiştir.
2. Cerh ve Ta'dîl îlmi: İmam Nesâî bu ilim dalında eşsiz bir bilgi, tedkik ve tahkik sahibi idi. Râvilerin durumlarını cerh ve ta'dîl ibarelerinin en açık ve güzelleriyle belirlerdi. Bu tespitleri, ilim ehlinin büyük bölümü tarafından itimâda şayan görülür, en üst mertebede değerlendirilirdi. Böyle kabul görmesinin sebebi, râvilerin tenkidinde Buhârî ve Müslim'den çok daha ağır şartlar aramasıydı. Bu nedenledir ki Nesâî, cerh ve ta'dîlde katı davrananlar arasında sayılır. Onun ta'dîl ettiklerine sıkıca sarılmak gerekirken cerh ettiklerine dikkat ve ihtiyat ile yaklaşmak gerekir. Ebû Yala el-Halîlî şöyle der: Cerh ve ta'dîl konusunda söyledikleri itimâda şayandır.
3. Hadis İlletleri (tîel): Bu ilmin ana aleti, hadis rivayet tarîklerine vâkıf olmaya, ihtilafları ayrıştırma ve râvilerin derecelerini iyi bilmeye dayanır. Nesâî, Ku dalda geniş bilgi sahibiydi. Bu nedenledir ki Hadis İlletleri ilminde imam sayılmıştır. O, bu ihm derinlerine nüfuz etmiş, kapalı yönlerini müdrik ve gizli haküs lerini çok iyi bilen bir âlimdi.
4. Fıkıh İlmi: Dârekutnî şöyle der: O, çağında Mısır ehlinirsı büyük fakîhi idi.el-Hâkim ise şunu söylemiştir: Nesâî'nin hadis fıkhı kon» da söylediği bir çok söz vardır. Onun Sünen adlı eserini incekjo biri, sözlerinin güzelliği karşısında şaşkınlıktan kendini alamu
Bu iki büyük imamın, Nesâî'nin fıkıh bilgisiyle ilgili şahâte rini gördük. Nitekim bir süre bulunduğu kadılık görevi de anın fıkıh bilgisinin gücünü göstermektedir. Ancak bilinen meiis imamlarından hangisine müntesip olduğu tam olarak anlasın mamaktadır. Şâfîîler onu Şafîî sayarlar. Belki de Mısır'da buk-ması ve Şafîî'nin bazı öğrencileriyle karşılaşıp onlardan rivâflfdfi bulunması sebebiyle böyle denilmiştir. Fakat bu, tek başına $m sayılması için yeterli değildir. Görünen odur ki o, Hadis Elon mezhebi üzere kalmıştır.

Hocaları:

Nesâî'nin hadis dinlediği sayısız hafız ve şeyhten bazıları sulardır: İshâk b. Râheveyh, Hişânı b. Ammâr, Suveyd b. Nasr m b. Hammâd, Ahmed b. Abde ed-Dabbî, Ebu't-Tâhir b. es-Serlı hâk b. Şâhîn, Bişr b. Muâz el-Akdî, Bişr b. Hilâl es-Savvâf Tüm b. el-Muntesir, el-Hâris b. Miskin, el-Hasen b. es-Sabbât i Bezzâr, Hamîd b. Mes'ade, Ziyâd b. Eyyûb, Ebû Husayı AbdoM b. el-Yerbuî, Abdülcebbâr b. el-Alâ el-Attâr, Abdurrahma: i. Ubeydullah el-Halebî, İbn Ehil-İmâm, Ebû Kudâme Ubeydok h. Saîd, Utbe b. Abdullah el-Mervezî, Ali b. Hicr, Amr ., Ait Fellâs, İsâ b. Muhammed er-Remlî, Muhammed b.

Ebbân el-Böâ Muhammed b. İsmaü b. Aliye Kadı Dımeşk, Muhammen Beşşâr, Muhammed b. Zenbûr el-Mekkî Muhammed b. el-Aii Hemedânî, Muhammed b. Hâşim el-Be'albekî, Mahmûdb. Gam MuhaUed b. Hasan el-Harrânî, Yahya b. Derst el-Basrî, Yûati Isâ ez-Zührî, Yûsuf b. Vazıh el-Mueddeb.

Menkıbeleri:

Nesâî, sahih itikâd sahibi bid'atlardan uzak bir âlimdi. Eserleri bunun açık kanıtlarıdır. İbn el-Mübârekle ilgili olarak rivayet edildi ki: Ona şöyle denmişti: Filanca kişi diyor ki: Her kim, "Gerçekten Ben, Ben Allah'ım, Benden başka İlah yoktur; şu halde Bana ibadet et" (Taba, 14) ayetinin yaratılmış olduğunu söylerse kâfirdir. İbn el-Mübârek "Doğru söylemiş" dedi. Nesâî, "Ben de bu görüşteyim" dedi. Hadis ehli selefin inana buydu.
Davranış bakımından düzgün, gece gündüz ibâdetine düşkün, Hz. Dâvud gibi günaşırı oruç tutan bir âlimdi. Hac ve cihada devam eder, devlet adamlarından uzak durarak hâlini ıslah etmekle meşgul olurdu. Müslümanların hayrına bir iş için olmadıkça saray kapısına varmazdı. Ümmete karşı dürüst ve samimi, halkın hâlini düzeltmek için çalışan bir insandı.
Söylediklerimizin daha iyi anlaşılabilmesi için onunla ilgili iki olayı nakletmek faydalı olacaktır.
1- Arkadaşı Muhammed b. Mûsâ el-Me'mûnî anlatır: Bir topluluğun Ebu Abdurrahman en-Nesâî'nin el-Hasâis li-Ali (ra) adı eserini yadırgadıklarını, çünkü Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in (r.anhümâ) faziletlerine dair eser yazmadığını söylediklerini duy muştum. Bunu kendisine anlattığımda şöyle dedi:
-Şam'a gittiğimde, Hz. Ali (ra) aleyhinde olur olmaz konuşan ların hayli fazla olduklarını gördüm. Bunun üzerine o eseri yaz dım. Dileğim Yüce Allah'ın bu insanlara Hz. Ali ve Ehli Beyt hak kında doğru yolu göstermesiydi.
Bu yanlış anlaşılmayı önlemek için çok geçmeden Fezâilu's sahabe adlı eserini kaleme aldı.
2- Bir defasında Müslümanların fidyeleri için Mısır Emîri il sefere çıkmıştı. Burada tam bir yiğitlik ve fidye konusund varolan sünnetin uygulayıcısı olarak davranmıştı. Bununla birlik temîrin meclislerine gitmezdi. Haricîler tarafından şehit edilin ceye kadar bu tutarlılığını sürdürmüştür.

Çilesi:

Bir çok büyük imam gibi, İmam Nesâî de haset ve gıybet ehlinin zehirli oklarından kurtulamamış, şîî olduğu yönünde tamamen haksız bir suçlamayla sıkıntılı günler yaşamış ve bu iftira yüzünden şehit olmuştur. Olayın aslı şöyledir:
İmam Nesâî Şam'a vardığı zaman halkın Muaviye'ye tamamen meylederek Ali b. Ebî Tâlib'e (ra) yüz çevirdiklerini görmüştü. Onların Ehli Sünnete aykırı bu eğilimlerini biraz olsun düzeltebilmek için Hz. Ali'nin fazilet ve menkıbelerini anlatan bir kitap yazmaya karar verdi. Böylesine hâlis bir niyetle eî-Hasâis li-Ali kitabım kaleme aldı. Hakkında Şîîlik dedikodusu çıkartdmaması için de hemen arkasından Fezâilu's-sahâbe adlı daha geniş bir eser yazdı. Ancak o eserde de Muâviye'nin faziletlerine yer vermedi.
Bunun sebebi sorulduğunda ise "Muâviye'nin başa baş kalması yetmez mi? Bir de üstünlüğü mü olsun?" dedi. Böyle söylemesinin sebebi, onun faziletine dair her hangi bir rivayet bulunmamasıydı. Bu yüzden ondan söz etmemişti. Buna karşın aleyhinde bir şey de söylemeyip susmayı tercih etmişti.
Muhammed b. İshâk eMsbahânî anlatıyor: Mısır'daki hocalarımızdan dinlediğimize göre olay şöyle olmuş: Ebu Abdurrahman, ömrünün son demlerinde hacca gitmek üzere Mısır'dan ayrılmış. Şam'a uğramış. Orada kendisine Muâviye'nin faziletleri hakkında soru sorulmuş. Kendisi cevaben "Muâviye'nin başa baş kalması yetmez mi ki bir de fazilet ve üstünlüğü aransın?" Bunun üzerine yumruklamaya başlamışlar. Mescidden çıkarılıncaya kadar dayak atmışlar. O hâlde Mekke'ye götürülmüş ve orada vefat etmiş.
Hafız İbn Asâkir şöyle der: Bu vakıa, Ebu Abdurrahman'm Muaviye hakkında tarafsız bir kanaate sahip olduğunu, hakkında ne olumlu, ne olumsuz konuşmak istemediğini gösterir.
İbn Asâkir, Ebû Ali el-Hüseyn b. Ebî HilâTe isnâd ettiği şu rivayeti nakleder: Ebu Abdurrahman en-Nesâî'ye, Allah Resûlü'nün (sav) ashabından Muaviye b. Ebî Süfyân'ın durumu sorulunca şöyle dedi: "İslam, kapısı olan bir ev gibidir. İslam'ın kapısı sahabedir. Sahabeye eziyet eden kimse, tıpkı girmek için kapıya yüklenen gibi İslam'ı hedef almıştır." Ardından şöyle demiştir: "Muaviye'yi hedef alan, ancak sahabeyi hedef almıştır."
Hafız Dârekutnî ise bu olayı hasetle açıklamaktadır. Ebû Abdirrahman en-Nesâî, yaşadığı devirde Mısır'ın en büyük fakîhi idi. Sahih hadisleri en iyi o bilirdi. Râvilerin hâllerine en vâkıf olan da kendisiydi. Böyle bir makama ulaştığı için onu çekemediler. Ramle'ye vardığında Muâviye'nin faziletleri hakkında soru sordular. Cevap vermeyip susmayı tercih edince onu camide dövdüler. Yanındakilere: "Beni Mekke'ye götürün" dedi. O hâlde deve sırtında Mekke'ye yetiştirdiler. Orada şehit olarak ruhunu teslim etti.
Dârekutnî'nin anlatısında, şehrin adı Dımeşk değil Ranıle olarak geçmektedir. Bu, yaşanan acı olayın özü üzerinde fazla değişikliğe yol açmaz. Neticede her ikisi de Şam diyarının şehirlerin-dendir.

Eserleri:

imam Nesâî, geniş ve derin ilmini eserlerine aktarmış ve bu eserlerden bazıları Müslümanların en mühim dayanakları arasında yer almıştır. Allah Teâlâ Müslümanları yüz yıllarca o eserlerden faydalandırmıştır. Hayli çok sayıda ve büyük faydaları hâiz olan bu eserlerden bir bölümü bize ulaşırken bir bölümü henüz ulaşmamıştır.
a. Ulaşan eserleri:

1- es-Sunenu'l-suğrâ; ulemâ arasında el-Müctehâ. veya el-Müctenâ adlarıyla da bilinen ve Kütüb-i Sitte arasında sayılan meşhur Sünen-i Nesâfdir.
2- es-Sunenul-kubrâ; geç dönem ulemâsı tarafından nadiren görülen, bize ulaşmış, bir kısmı basılmış, bir kısmı hâlen yazma durumundaki eserdir.
3- el-Kunâ; yazma halindedir.
5- Amelu'l-yevmi vel-leyle; basılmıştır. Bazı rivayeti t Kubrâ'ya dâhil edilmiştir.
6- et-Tefsir; basılmıştır. Bazı rivayetlerde el-Kubrân i edilmiştir.
7- ed-Du'afâ ve'l-metrûkîn; basılmıştır.
8- Tesmiyetu fukahâıl-emsâr; (Beldelerdeki fakihlem» ri), basılmıştır.
9- Tesmiyetu men lem yervi anhu gayru raculin vahit ^ bir adamın rivayette bulunduğu kimselerin isimleri), basûnir:
10. Zikru men haddese anhu İbnu Ebî Arûbe; i 3 Arûbe'nin hadis naklettiği kimseler), basılmıştır.
b. Ulaşmayan eserleri:
1- Musnedu Ali b. Ebî Tâlib.
2- Musnedu hadîsi Mâlik. 3-Esmâu'r-ruvât ve't-temyîzu beynehum. 4-el-lhve.
5- el-Iğrâb.
6- Musnedu Mansûr b. Zâzân
7- el-Cerhu ve't-ta'dîl

Vefatı:

İmam Nesâî bereketli bir ömrün ardından Hicrî 303 n ı ayının on üçüncü pazartesi günü dünyadan göçmüştür.
Mısır'dan ayrılışı h. 302 yılı zilkade ayı idi. Hafız İbn Yww Hafız et-Tahâvî'nin beyanlarına göre Filistin'de vefat etman Filistin'in Ramle kentinde vefat ettiği ve Beyt-i Maii ı müldüğü de söylenmiştir.
Dârekutnî ve diğerleri ise Suriye topraklarında yaşadın1 ardından yaralı hâlde Mekke'ye götürüldüğü ve orada seh.uu vefat ettiğini söylemişlerdir.
Zehebî, İbn Yûnus'un sözünü sahih saymış ve gerekçe olarak da "İbn Yûnus dikkatli bir hafız ve Nesâî'den hadis dinlemiş bir arkadaşıdır. Kendisini daha iyi tanırdı" demiştir.
İkinci görüştekilere göre Safa ile Merve arasına defhedilmiştir. Vefat ettiğinde 88 yaşında idi. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Ne Dediler

İmam Nesâî'nin ilim, imamet ve fazileti, gerek hocaları ve Öğrencileri, gerekse daha sonraki Müslüman ulemâ tarafından kesin bir dille ikrar ve beyan edilmiştir. İşte onlardan bazıları:
1-Me'mûn el-Mısrî: Fidye yılı Nesâî ile birlikte Tarsus'a gittik. Orada, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. İbrahim Murabba', Ebu'1-Âzân, Keylece gibi hadis imamlarından bir topluluk bir araya gelerek kimin şeyh seçileceğini istişare ettiler. Sonunda Ebû Abdirrahman en-Nesâî'nin seçilmesi üzerinde ittifak ettiler.
2- Öğrencisi Ebu Ali en-Nisâbûrî: Müslümanların imamların-dandı. "Hiç tartışmasız hadiste imamdı."
3- Öğrencisi Ebu Bekir el-Haddâd eş-Şâfıî: Yüce Allah ile aramda hüccet olmak üzere ondan razı oldum.
4- Öğrencisi Mansûr b. İsmail el-Fakîh ile Ebû Ca'fer et-Tahâvî: Müslümanların imamlarından bir imamdı.
5- Hafız Ebû Saîd b. Yûnus: Hadiste imam, sika, sebt ve hâfiz idi.
6- el-Kâsım el-Mutarraz: İmamdır, imameti hak eetmiştir.
7- Dârekutnî: Ebû Abdurrahman, kendi devrinde bu ilimde zikredilenlerin hepsinin önünde görülmüştür.
Hamza es-Sehmî anlatıyor: Bir defasında Dârekutnî'ye sorulmuştu: "Ebû Abdurrahman en>Nesâî ve İbn Huzeyme hadis naklettiklerinde, hangisini üstün tutarsın?"
Dârekutnî şöyle cevap verdi: Elbette Ebû Abdirrahman. Çünkü zamanında onun dengi ve üstüne çıkarılacak kimse yoktu. Vera' bakımından da emsali yoktu.
Yine Dârekutnî şöyle demiştir: Devrinde Mısır'ın en büyükû kîhi, hadis ve rical ilmini en iyi bilendi.
8- el-Halîlî: Sağlam bir hafızdır..Diğer hafızlar ondan razı:. muş, hıfzı ve kavrayışı üzerinde ittifak etmişlerdir. Cerh ve tai. konusundaki hükümleri itimâda şayandır.
9- İbn Nokta: Dalının imamlarından bir imamdı.
10- el-Mizzî: Önde gelen imamlardan, sağlam hafızlardan meşhur âlimlerden biridir.
11- Zehebî: Anlayış, kavrayış, basiret, râvi tenkidi ve güzel;-Meriyle tam bir ilim deryası idi.
"Bütün hafızlar ondan hadis dinlemeye gitmişlerdir. Bu dalii emsali kalmamıştır."
"Üçüncü asrın başında Nesâî'den daha güçlü bir hafız yob: Hadisi, illetlerini, râvilerin durumlarını Müslim'den, Eb: Dâvud'dan ve Ebû İsa'dan daha iyi bilirdi. Bu konuda ancai Buharı ve Ebû Zur'a onunla boy ölçüşebilirlerdi."
11- İbn Kesîr: Devrinde imam, akranlarının üstünde bir âlimdi.

İmam Ebû Dâvud

Adı: Süleyman b. el-Eş'as b. Şeddâd b, Amr b. Amir

Abdurrahman b. Ebî Hatim, tam adının böyle olduğunu söylemiştir.
Muhammed b. Abduiaziz eL-Hâşimî'ye göre ise tam adı: Süleyman b. el-Eş'as b. Bişr b. Şeddâd şeklindedir.
İbn Dâse ve Ebû Ubeyd el-Âcurî'ye göre tam adı; Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd'dır.
İbn Amr b. Imrân; ismine İmam, Şeyhu's-sünnet, Mukaddemu'l-huffâz, Ebû Dâvud el-Ezdî, es-Sicistânî, Muhaddis-i Basra gibi sıfat ve nisbeleri eklemiştir.
Ebû Ubeydullah el-Acurî şöyle der: Bir gün şöyle dediğini duydum: İki (h. 202) senesinde doğdum. H. 220 senesinde Affân'ın cenaze namazını kıldım. Basra'ya girdiğimde halk, Osman b. el-Heysem el-Müezzin dün ölmüş diye konuşuyorlardı. Ebu Ömer ed-Darîr'den sadece bir mecliste hadis dinleyebildim.
Derim ki: O, h. 220 yılı şaban ayında vefat etmişti. Osman ise ondan bir ay önce vefat etmişti. Ömer b. Hafs b. Gayyası evine kadar takip ettim. Ondan hadis dinlemedim. Saîd b. Süleyman ve Asım b. Ali'den de sadece birer defa hadis dinlemiştir.

Öğrenim Hayatı:

Ebû Davud'un biyografisine dikkatle bakıldığında küçüklüğünden itibaren dinî ilimlere yatkın olduğu görülür. Çünkü Yüce Allah ona keskin bir zekâ, dikkat ve basiret lütfetmişti. Muhtemelen yaşadığı çevrenin de bunda büyük etkisi vardı. Yaşadığı dönem, İslam tarihinde ilmî hayatın en canlı olduğu devirlerden birine rastlıyordu.
O, çocukluğundan itibaren hadis ilmine yönelmiş, Sicistan ve havalisinde bulunan hadis şeyhlerinin halkalarına katılmıştır. 15 Yaşma bastığında daha fazla hoca ile görüşmek üzere seyahat etmeye başladı. İslam dünyasının bir çok merkezine giderek, hadis dinledi, yazdı ve ezberledi. Gün geldi ezberlediği hadislerin sapa yarım milyona ulaştı. Artık hadis sahasında yazacağı eserler için yeterince malzeme toplamıştı. Devrin âlimleri de hadis bilgisine güvenir olmuşlardı.
Ne kadar güçlü bir hafıza ve dikkatli bir zihne sahip olduğuna dair Muhammed b. Muhalled'in şu gözlemi yeterli olacaktır: "0, bir oturmada yüz bin hadisi müzâkere ederdi."

Yolculukları:

Ebû Dâvud hadisi sağlam kaynaklardan öğrenebilmek için İslam coğrafyasının doğusuna batısına bir çok seyahatte bulunmuştur. H. 220 senesinde 18 yaşında çıktığı ilk yolculukta sırasıyla Irak, Şam, Mısır ve Hicaz'a gittikten sonra Irak'a dönmüş .oradan Horasan'a gitmiş ve Basra'ya yerleşerek vefatına kadar orda yaşamıştır.
Dolaştığı merkezler: 1-Irak, Bağdat şehrine bir çok defa gidip gelmiştir. 2- Küfe, h. 221 senesinde gitmiştir. 3- Basra, buraya yerleşmiş ve vefatına kadar burada kalmıştır. 4-Suriyes Şam Humus ve Halep şehirlerinde kalmıştır. 5-Cezîre; Harran şehrine gitmiş, oranın âlimlerinden hadis dinlemiştir. Hicaz; Mekke'ye muhtemelen hac niyetiyle gitmiştir. 7-Mısır. 8-Horasan; Nisâbui Herat Belh ve Bağlan kentlerinde bulunmuştur. 9-Sicistân, doğduğu belde olup oradan ayrıldıktan sonra bir kez dönmüş, sonra kahcı olarak Basra'ya yerleşmiştir.

İlimleri:

Sünen kitabını iyi bilen birinin gözünden Ebû Davud'un ne kadar derin bilgiye ve konunun inceliklerine hâkîm olduğu hakikati kaçmaz. Böyle birinin elbette Kur'an ve ondan doğan diğer ilimler hakkında da basiret sahibi olması gerektiğini anlar. Çünkü Kur'an ve Sünnet, bir elmanın iki yarısı misâli birbirlerini tamamlayan parçalardır. Gerçek mânâda sağlam bir fakîhin bu iki kaynağın hükümlerinden habersiz kalması düşünülemez. Ebû Dâvud da tam böyle biriydi. Şer'î ilimlerin bütün dallarından nasibini almış büyük bir imamdı. Şimdi onun en güçlü olduğu ilim dallarını görelim:
1. Hadis ilmi: Ebû Dâvud, bu alanda çok büyük bir nasibe sahip olmuş, gidilebilecek en ileri noktalara ulaşmıştır. Bu yüzden 'imam-ı mukaddem=Önder imam' lıâfiz-ı mülhem=ilham olunan hafız' sayılmıştır. Hadislerin metinleri, senedleri, râvilerin ittifak ve ihtilafları, sağlamları ve çürükleri alanında çok derin bilgi sahibidir. Sünen kitabını inceleyen biri, sözlerimizin en açık ve canlı denlini görmüş olacaktır.
2. Cerh ve Ta'dîl İlmi: Ebû Dâvud gece oduncusu değildi. Yani ne yüklediğini bilmeyen bir âlim değildi. Bilakis sağlam bir tenkit ve tahkik bilgisine sahipti. Hadis râvilerinin sikalarını da zayıflarını da iyi tanırdı. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve İbn el-Medînî gibi cerh ve ta'dîl otoritelerinin öğrencisi olarak aksi düşünülebilir mi?
Bu dalda eser telif etmiş, birçok mesele kendisinden öğrenilerek kayıtlara geçmiştir. Cerh ve ta'dilde bulunur, isimler, künyeler, nesepler ve ölüm tarihlerini iyi bilirdi. Sünen adlı eserinin satır aralarında bu bilgilere rastlamak mümkündür.
3. Hadis İlletleri (İlel): Bu zor ve sıkıntılı ilim dalının kilitleri Ebû Dâvud tarafından açılmış, büyük imamlar da bu konuda ona ortak olmuşlardır. Sünen kitabı, bir çok hadisin gizli ve açık illetlerinin izahlarıyla doludur. Bu da onun illetler konusundaki maharet ve bilgisinin en güzel kanıtıdır. Ebû Ubeyd el-Âcurî ve diğerleri bu konuda kendisinden çok şeyler öğrenmişlerdir.
4. Fıkıh İlmi: Hâfiz Zehebî şöyle der: Ebû Dâvud, hadis ilmin-deki imametinin yanı sıra büyük fakîhlerdendi. Kitabı buna delâlet eder. O, İmam Ahmed b. Hanbel'in seçkin öğrencilerindendi. Bir süre ders halkasında bulunmuş, usûl ve furûa dair bir çok meselenin inceliklerini bizzat ondan Öğrenmiştir.
Ebû Dâvud kitabında hüküm bâblarını toplamış ve güzel bir şekilde tertip etmiştir. Fıkhî meselelere vukufunu bu tertipten anlamak mümkündür.

Hocaları:

Mekke'de el-Kaanbî ve Süleyman b. Harb'den hadis dinlemiştir. Hadis dinlediği hâfiz ve şeyhleri şöyle sıralayabiliriz:
Basra'da: Müslim b. İbrahim, Abdullah b. Recâ, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî, Mûsâ b. İsmail.
Kûfe'de: el-Hasan b. er-Rebî el-Bûrânî, Ahmed b. Yûnus el-Yerbû'î.
Halep'te: Ebû Tevbeti'r-Rebî b. Nâfî.
Harran'da: Ebû Cafer en-Nufeylî, Ahmed b. Ebû Şu'ayb.
Humus'ta: Hayve b. Şüreyh, Yezîd b. Abdi Rabbih.
Şam'da: Safvân b. Salih, Hişâm b. Ammâr.
Horasan'da: İshâk b. Râheveyh ve tabakası.
Bağdat'ta: Ahmed b. Hanbel ve tabakası.
Belh'te: Kuteybe b. Saîd.
Mısır'da: Ahmed b. Salih ve diğerleri.
Bunlar dışında, İbrahim b. Mûsâ el-Ferrâ, Saîd b. Mansûr, Sehl b. Bekkâr, Muhammed b. Kesîr el-Abedî, Müsedded b .Müserhed, Muâz b. Esed, Yahya b. Mam ve diğerleri.

Menkıbeleri:

1. Ebû Bekir Muhammed b. İshâk es-Sâğânî ve İbrahim el-Harbî anlatıyor: Ebû Dâvud Sünen adlı eserini telif ettiği zaman Hz .Davud'a demir yumuşatılması misâli Ebû Davud'a da hadis yumuşatılmıştı.
el-Hâkim anlatıyor: Zübeyr b. Abdullah b. Musa'dan dinledim: (O:) Muhammed b. Muhalled'in şöyle dediğini duydum: Ebû Dâvud, yüz bin hadisi müzâkere ederdi. Sünen'i telif edip de insanlara okuduğu zaman, kitabı hadisçiler için sanki bir nıushafa dönüştü. Ona uyuyor, rivayetlerine karşı çıkmıyorlar di. Zamanın âlimleri onun hıfz ve üstünlüğünü ikrar etmişlerdi.
Hâfiz Mûsâ b. Harun şöyle derdi: Ebû Dâvud dünyada hadis için, ahrette cennet için yaratılmış bir insandı.
2. Allan b. Abdussamed şöyle derdi: Ebû Dâvud'dan hadis dinledim. O, hadisin süvarilerinden biriydi.
Ebû Hatim b. Hibbân şunu derdi: Ebû Dâvud, fıkıh, ilim, hıfz, ubudiyet, vera' ve hadislerin zabtı konusunda dünyanın imamla-rından biriydi.
3. Hafız Ebû Abdillah b. Mende: Bu ümmetten çıkıp da sahihi illetliden, yanlışı doğrudan temyiz edenler dört kişidir: Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.
4. Ebû Abdillah el-Hâkim: Ebû Dâvud, kendi döneminde hadis ehlinin tartışmasız imamı idi. Mısır, Hicaz, Şam, İrak ve Horasan'da hadis dinledi. Irak'a gitmeden önce kendi beldesinde ve Herat'ta yazmaya başladı. Bağlan'da Kuteybe'den Rey'de İbrahim b. Musa'dan hadis yazdı. Ancak onun en âlî isnadı el-Kaanbî-Müslim b. İbrahim ... şeklindeki senedidir. Geçmişte Nisâbur'da yazmıştı. Sonra oğlu Ebû Bekir'le birlikte Horasan'a gitti.
5. Kadı el-Halîl b. Ahmed es-Secezî anlatıyor: Beldemizin kadısı Ahmed b. Muhammed b. el-Leys'i şunu anlatırken dinledim: Sehl b. AbdiHahi't-Tüsterî Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin ziyaretine gelmişti. Hane halkı 'Ey Ebâ Dâvud! Sehl b Abdillah ziyaretinize gelmiş' dediler. Bunun üzerine misafirini karşıladı ve oturttu. Sehl şöyle dedi:
Ey Ebâ Dâvud! Senden bir hacetim var.
Ebû Dâvud "Nedir?" diye sordu.
Sehl şöyle karşılık verdi:
Mümkünse onu yapacağına dair söz ver.
Ebû Dâvud "Peki" deyince Sehl şöyle dedi:
Allah Resulünün (sav) hadislerini naklettiğin o dilini göster ki onu öpeyim!
Ebû Dâvud dilini çıkarınca Sehl bir hamlede kalkıp onu öpmeyin.
6. Hafız Zekeriya es-Sâcî: Allah'ın Kitabı İslam'ın aslı. Sd Davud'un kitabı ise İslam'ın ahdidir.
7. el-Hattâbî anlatıyor: Abdullah b. Muhammed el-Miskîten şunu nakletti: Ebû Davud'un hizmetçisi Ebû Bekir b. Câbir bm şunu anlattı: Bağdat'ta Ebû Dâvud ile beraberdim. Akşamı Kzı Emîr Ebû Ahmed el-Muvaffak (veliaht) yanma geldi. Ebû Dârm ona dönerek şöyle dedi: Bu vakitte Emîr hazretlerini buraya pren ne ola?
Emîr, 'Üç şeyden' dedi. Ebû Dâvud, "Nedir onlar?" diye sorana Emîr cevap verdi:
Basra'ya taşınacak ve oraya yerleşeceksin. Hadis öğrenir de oraya göç edecekler. Basra sayende mâmur olacaktır. Çeri şehir harabeye döndü. İnsanlar artık oraya ilgi göstermez ;Zenci isyanından beri şehir giderek kan kaybediyor.
Ebû Dâvud, "Bu bir, diğerleri nedir?" diye sordu. Emîr verdi: Oğullarıma Sünen'i rivayet edeceksin.
Ebû Dâvud buna da "Peki" dedi ve üçüncüyü sordu. Enrvap verdi:
Onlara hususî halka açacaksın. Çünkü halife çocukları anrla birlikte ders göremezler.
Ebû Dâvud mazur görülmesini isteyerek şöyle dedi: İşte imkânı yok! Çünkü insanlar ilimde eşittir.
îbn Câbir şöyle der: Gerçekten de halifenin çocukları birlikte derse katılıyor, onlarla birlikte hadis dinliyo Hakikaten şaşırtıcı bir manzaraydı.

Eserleri:

Ebû Dâvud Yüce Allah'ın kendisine lütfettiği ilimleri „ taşımak suretiyle faydalarını kalıcı kılmıştır. Eserleri, yüz dır elden ele dolaşmakta ve insanların yollarını aydınlatmam ir vam etmektedir. Özellikle de Kütüb-i Sitte arasında sayılar-teber hadis

kitabı Sünen. Eserlerinden bazıları bize ulaşmışken bazıları hâlâ ulaşmamıştır.
a. Ulaşan eserleri:
1- es-Sünen; Kütüb-i Sitte arasında yer alan hadis kitabı olup defalarca basılmıştır. İslam dünyasının her yanında elden ele dolaşan bir eserdir.
2- el-Merâsîl; birkaç defa basılan mürsel hadis mecmuasıdır.
3- el-Mesâiî; İmam Ahmed b. Hanbel ile fıkıh ve hadise dair meselelerden oluşan bir eserdir.
4- îcâbâtuhu an su'âlâti Ebî Ubeydillah el-Âcurî; râviler, cerh ve ta'dîl ve illetlere idair sorulan sorulara verilen cevapları içeren bir eserdir. Basılmıştır.
5- Risâletuhu ilâ Ehli Mekkete fi vasfi's-sünen; Mekkelilere Sünen'i tanıtan eseridir. Basılmıştır.
6- Tesmiyetu'l-ihve ellezîne ravâ anhumi'l-hadîs; rivayette bulunduklarının isimleri. Basılmıştır.
7- Kitabu'z-zuhd; yazma halindedir.
b. Ulaşmayan eserleri:
1- er-Reddu ala ehli'l-Kader; Kaderîlere reddiye.
2. en-Nâsihu ve'l-mensûh.
3- et-Teferrud; Şehirlerdeki muhaddislerin tek başlarına yaptıkları rivayetler.
4- Fezâilu'l-Ensâr
5- Musnedu Hadîsi Mâlik.
6- Delâilu'n-nubuvve.
7- ed-Duâ.
8- îbtidâul-vahy.
9- Mbâru'l-havâric. MMa'rifetu'l-evkat.

Vefatı:

Ebû Ubeydillah el-Âcurî şöyle der: Ebû Dâvud H. 275 yılı şevval ayının onaltmcı Cuma günü 73 yaşında Basra'da vefat ett Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Ne Dediler
Hadis ilminin büyük hafız ve imamları Ebû Dâvud'dan daima övgüyle söz etmişlerdir:
1. Ebu Bekr el-Hallâl: Zamanında önder imamdı. Hadis tahrîa bilgisinde kimsenin geçemediği bir kişiydi. Vera' ehli, öncü bir insandı.
2. Muhammed b. Muhalled: Zamanın âlimleri onun hıfzını ve bu konudaki üstünlüğünü ikrar ettiler.
3. Ahmed b. Muhammed b. Yâsîn: Allah Resûlü'nün (sav) hadislerini ezberleyen İslam hâfızlarmdandı. Hadis ilimlerini, illetlerini ve senedlerini iyi bilirdi, ibâdet, iffet, vera' ve takvada en üst derecedeydi. Hadis süvarilerinden biriydi.
4. Hâfiz Mûsâ b. Harun: Ebû Dâvud dünyada hadis için yaratılmıştı.
5. İbn Hibbân: Fıkıh, hadis, hıfz, ibadet, vera' ve zabt bakımından dünyanın imamlanndandı. Hadisleri cem ve tasnif etmi; sünnetin müdâfaasında bulnmuştur.
6. el-Hâkim en-Nisâbûrî: Çağında hadis ehlinin tartışmasız imamıydı
7. ibn Nokta: Nakil (Hadis) Ehlinin imamlarından bir imamdı
8. Zehebî: imam, sünnetin şeyhi ve hafızların Önderiydi.

İmam İbn Mâce

Adı: Muhammed b. Yezîd.
Şöhreti: İbn Mâce. Mâce, babası Yezîd'in lakabıdır.
Künyesi: Ebû Abdullah
Nisbesi: er-Rabat; Arap kabilelerinden Rebî'a'ya velâ bağıyla nisbeti.
el-Kazvînî: Acem diyarının büyük şehirlerinden Kazvin'e mensubiyetinden gelmektedir. Genel olarak bu nisbe ile tanınmıştır.
Doğum Tarihi ve Yeri: İbn Mâce bizzat kendisi doğum tarihi olarak H. 209 yılını zikretmiştir.
Kaynaklar İbn Mâce'nin doğum yerini zikretmemektedir. Kazvin'de büyümüş olması itibariyle orada doğmuş olma ihtimali güçlüdür.
İbn Mâce, Kazvin'in itibarlı ve saygın hanelerinden birinde yetişmiştir. Üç kardeşi olduğu zikredilmiştir ki bunların künyeleri Ebû Bekir, Ebû Abdullah ve Ebû Muhammed Hasan b. Yezîd b. Mâce'dir. Hadis rivayetinde bulunmuş, Bağdat'a gitmiş ve orada hadis anlatmıştır.

Öğrenim Hayatı:

ibn Mâce öğrenim hayatına Kazvin'de başlamıştır. Ne var ki kaynaklarda kaç yaşında ders almaya başladığı belirtilmemektedir. Bilinen odur ki İbn Mâce hocası Ali b. Muhammed et-Tanâfisî'nin halkasına katılmıştır. O, fazilet ehli,

sika ve rivayeti bol bir âlimdi. İbn Mâce ondan çok hadis dinlemiştir.
et-Tanâfisî vefat ettiğirfde (h. 233), İbn Mâce 24 yaşında olduğuna göre hadis dinlemeye yirmi yaş civarında başladığı söylenebilir. Genç adam, hadis dinleme arzusuyla yanıp tutuştuğu içm Kazvin ona yetmemişti. Önce civar beldeleri dolaşıp oraların âlimlerinden hadis dinledi. Ardından ufuklara uzanan seyahatlerine başladı. Bu süreçte birçok hadis dinleyip yazdı. Sonunda had:= ilminde imam, hatta onların başlarından biri oldu.

Yolculukları:

İbn Mâce, hadis öğreniminde çağında yaygınlaşan geleneği b-îeyerek uzun yolculuklara çıktı. Bu meyanda İslam âleminin belli merkezlerini ziyaret etti. Bu yolculuklarının sonunda da Kazvin şehrine dönerek orada istikrar buldu.
Bulunduğu şehirler: 1. Horasan; Nisâbur vd. 2. Rey, 3. Irak: Bağdat, Küfe, Vâsıt ve Basra, 4. Hicaz; Mekke ve Medine, 5 Suriye; Şam, Humus, 6. Mısır.

İlimleri:

İbn Mâce, ilimler arasında özellikle hadis ilmine ilgi göstermı* ve bir muhaddis olarak öne çıkmıştır. Tabiî ki hadis ilminde uzmanlaşmak başka ilim dallarına da nüfuz etmeyi beraberinde getiriyordu. Nitekim İbn Mâce de bundan payını almış, şer'î ilimler sahasında farklı ilim dallarında uzmanlaşmıştır.
1- Hadis İlmi: Sünen adlı eseri incelendiğinde İbn Mâce'nın zî kadar zengin bir hafızaya, hadislerin tarîkleri ve metinleri konusunda geniş bilgiye sahip olduğu görülür. Onun bu büyük esen. hemen bütün bâbları içeren ve maksadlarım ziyadesiyle yence getiren bir çalışmadır. Bâblarla ilgili hadis seçimleri, bu alandaki tecrübe ve bilgi birikimini yansıtmaktadır. O, eserinin bfc bâblannda lafız ve tarîk bakımından en münasip olan hadislere yer vermiştir.
2- Fıkıh îlmi: Bu ilme özel bir ilgi gösterdiğine dair bir kant bulunmamakla beraber Sünen adlı eserinde izlediği metod, güçlü bir fıkıh bilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Onun kitabı ahkâm hadislerinin kapsam ve tertibi bakımından en güzel kaynaktır. Hüküm ve meseleler kısa ve özlü ifadelerle beyan ediktir.
3- Tefsir îlmi: Zehebî ve diğerleri onu Müfessir olarak nitelemişlerdir. Hafız el-Mizzî de Tehzîbu'l-kemâl adlı eserinde Hafız Ebû Ya'lâ el-Kazvînî'den nakille bunu kaydetmiştir.
4- Tarih İlmi: Hafız İbn âhir el-Makdisî şöyle der: "Kazvin'de bulunduğum sırada onun yazdığı, sahabe devrinden kendi zamanına kadar yaşamış kişiler ve beldeleri ele alan bir tarih kitabını gördüm."
İbn Kesîr söz konusu eserin tam bir tarih kitabı olduğunu söylemiştir. Şu halde İbn Mace tarih ilminde de bir uzman ve imamdır.

Hocaları:

İbn Mâce bir çok hadis şeyhinden ilim almıştır. Onlardan bazıları: Ali b. Muhammed et-Tanâfisî, Cebbâre b. el-Muğallis, Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyri, Suveyd b. Saîd, Abdullah Muaviye el-Cumahî, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Hişâm b. Ammâr Yezîd b. Abdullah el-Yemâmî, Bişr b. Muâz el-Akdî, Humeyd b. Mes'ade, Ebû Huzâfe es-Sehmî, Dâvud b. Reşîd,, Ebî Hayseme, Ebû Saîd el-Eşec, Osman b. Ebî Şeybe ve diğerleri.

Menkıbeleri:

Kaynaklar onunla ilgili fazla bilgi içermemektedir. Bununla birlikte salah ve takva sahibi, sahih, itikad, zühd ve vera' ehli bir âlim olduğu iyi bilinir. Halkın inançlarını hurafe ve bid'atlardan arındırarak Selefin temiz akidesine çekmeye çalışırdı. Usûl ve furû'da sünnete uyar, ondan ayrılmazdı.
Eserinin Kazvin başta olmak üzere bütün İslam âleminde revaç bulması, Müslümanların ona ne kadar saygı ve muhabbet beslediklerinin açık delilidir.

Eserleri:

ibn Mâce çok faydalı eserler telif etmiştir. Şu var ki bu kitaplardan sadece Kütüb-i Sitte arasında sayılan Sünen bize ulaşmış, diğerleri henüz bulunamamıştır.
Ulaşmayan eserleri:
1. Kitâbu't-tefsîr: Biyografisini yazanların hemen hepsi hu eseri zikretmişlerdir. Geç dönemlere kadar tedavülde olduğu hilinen eser, muhtemelen henüz taranmamış yazmalar arasında bulunmaktadır.
2. Kitâbu't-târth: İbn Tâhir bu eserden bahsetmiş ve sahabe devrinden kendi zamanına kadar geçen dönemi kapsayan geniş bir eser olduğunu ifade etmiştir. Geç dönem ulemâsı arasında ondan başka kitaba değinen çıkmamıştır.
İbn Mâce'ye nispet edilen bir de Târihu'l-hulefâ adlı bir eser vardır ki basılmıştır. Ancak ona aidiyetinde kuşkular mevcuttur.

Vefatı:

Hicri 273 yılı Ramazan ayının yirmibirinci pazartesi günü Hak'km rahmetine kavuşmuştur. Vefat ettiğinde 64 yaşındaydı.

Sah günü defnedilmiştir. Kardeşleri Ebû Bekir, Ebû Abdullah ve oğlu Abdullah tarafından toprağa verilmiştir. Namazını kardeşi Ebû Bekir kıldırmıştır.
H. 275 yılında vefat ettiği söylenmişse de Zehebî ilk tarihin daha sahih olduğunu söylemiştir.

Ne Dediler

Büyük imamlar, tahkik ve tenkit ehli âlimler İbn Mâce'nin hadis alanında imamlığına, mütedeyyin bir zât olduğuna şahadet etmişlerdir.
1. Hafız el-Halîli: Büyük bir sikadır. Üzerinde ittifak edilmiştir. Rivâyetiyle amel edilir. Hadis bilgisi ve hıfzı tamdır.
2.Hafız el-Mizzî: Hafızdır, Kitâbu's-Sünen ve diğer faydalı eserlerin müellifidir. Bir çok yolculukta bulunmuştur.
"Devrinde Kazvin'in hafızıdır." "ilmi geniş, özü sözü doğru ve tenkit ehli bir hâfizdır."

İmam Ah Med B. Hanbel

Adı: Alımed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed.
Künyesi: Ebû Abdullah.
Nesebi: Anne babası Arap asıllıdır. Ebeveyni Şeybân b. Zühl b. Salebe boyundandır. Soyu, Nizâr batnmda Peygamber Efendimizle (sav) birleşmektedir.
Doğum Tarihi ve Yeri: İmam Ahmed b. Hanbel Bağdat'ta doğdu. Bir rivayete göre Merv'de doğmuş, henüz emzikte iken Bağdat'a götürülmüştür. Doğum tarihi, h. 164 senesi Rebîülevvel (ya- da Rebîülâhir) ayının yirminci günüdür. Doğduğunda babası ve dedesi vefat etmişlerdi. Sadece soyu değil kaderi de Allah Resulü (sav) ile kesişmiş ve o da yetim doğmuştur.
İmam Ahmed b. Hanbel'e babasından ve dedesinden yüklü bir miras kalmamışsa da dedesi tarafından yüksek bir nesep ve makama, babası tarafından cesaret ve cihad sevgisine vâris olmuştur. Babası Muhammed b. Hanbel cihad ederken şehit düşmüştür. Dedesi Hanbel b. Hilâl ise, Emevîler tarafından Serahs emirliğine tayin edilmiş bir zât idi.

Öğrenim Hayatı:

Kaynaklar Ahmed b. Hanbel'in h. 179 yılında on dört yaşında nadis tahsiline başladığını kaydetmektedir. Bu konuda kendisi Şöyle demiştir:
"Hocaya gittiğimde henüz çocuktum. On dört yaşına bastığım-aa divana gidip gelmeye baş}adım." İmam, bundan sonra Kur'an hıfzı ve yazma dersinin yanında Bağdat şeyhlerinden hadis dinlemeye başlamıştır. Yine kendi ifadesi şöyledir: "ilk defa H. 179 senesinde Ali b. Hişâm b. el-Berîd'den hadis dinlemeye başladım.
Hadis yazdığı ilk âlim, kendi ifadesiyle Ebû Hanife'nin öğrencisi Ebû Yûsuf idi. O yıl (h. 179), Abdullah b. el-Mübârek Bağdat'a gelmişti. Ahmed b. Hanbel ondan hadis dinleyebilmek için acele ettiyse de kısmet olmadı. Çünkü Abdullah b. el-Mübârek Romalılarla savaşmak üzere sefere gitmişti.
Ahmed b. Hanbel Bağdat'ta bulunan hadis şeyhlerinden hadi: dinlemeye devam etti. Hocası Hüşeym b. Beşîr'in vefat ettiği h 183 yılına kadar seyahate çıkmadı. Bu hocasının derslerine tam bir titizlikle devam etmiş ve ondan hayli istifâde etmiştir. Bu konuda kendisi şöyle der:
"Hüşeym'den h. 179 senesinde yazmaya başladık. Ondan Hac kitabı dâhil bine yakın hadis, bir kısım tefsir ve Kaza kitabını yazdık." Oğlu Salih "Üç bin hadis oldu mu?" diye sorunca "Daha fazla" demiştir.

Yolculukları:

Hadis ehlinin bu geleneğinden Ahmed b. Hanbel de nasibim almış ve hocası Hüşeym'in vefatını, bir tür izin olarak telakki etmiştir. Bundan sonra İslam âleminin değişik merkezlerindeki ha dis şeyhleriyle görüşüp hadis dinlemek üzere yollara düşmüştür Bu konuda gayet ciddi davranmış, azim ve kararlılığını asla yi tirmemiştir. Bununla ilgili olarak şu ilginç ifadesini aktarmak faydalı olacaktır: "Hadis dinlemeye erken vakitlerde gitmek ister dim. Annemse sabah ezanının okunmasını, en azından halkın sa baha çıkmasını beklemem için eteğimden çekiştirirdi."
imam Ahmed b. Hanbel'in ziyaret ettiği ve etmek istediği beldeler:
1. Basra; bu şehri h. 186, 190, 194 ve 200 senelerinde olmak üzere dört kez ziyaret etmiştir. Beş kez gittiği de rivayet edilmiş tir.
2. Küfe; bu şehre h. 183 yılında gitmiş aynı yıl yayan olarak oradan ayrılmıştır. Bağdat'tan çıktıktan sonra yaptığı ilk yolculuk budur.
3. Mekke; h. 187 yılında gitmiş ve o sene İmam Şafîî ile görüşmüştür. Daha sonra h, 191, 196, 197 ve 199 yıllarında da Mekke'yi ziyaret etmiştir.
4. Yemen; Mekke'den h. 199 senesinde yayan olarak çıkmış ve İbrahim b. Ukayl'in kapısında iki gün kalmış ve Abdürrezzâk'tan hadis yazmıştır.
5. Tarsus; Abdullah'ın ifadesine göre oraya yayan olarak gitmiştir.
6. Vâsıt; kendisi, şöyle der: 'Yahya b. Saîd el-Kattân'm evinde ikâmet ediyordum. Sonra Vâsıt'a gittim."
7. Rikka; Ahmed b. Hanbel şöyle der: "Rikka'da Feyyaz b. Mu-hammed b. Sinan'dan daha hayırlısın görmedim."
8. Abadan; h. 186 yılında gittiği şehirde Ebu'r-Rebî ile görüşmüş ve ondan hadis yazmıştır.

9. Mısır; İmam Şafiî'ye kendisini Mısır'da ziyaret etme sözü vermesine rağmen parasızlıktan gidememiştir.
10. Rey; İmam şöyle der: "Eğer elli dirhemim olsaydı Rey'e gider Cerîr b. Abdülhamîd'den hadis dinlerdim."
Onun seyahatleriyle ilgili olarak dikkat çeken nokta, büyük ölçüde yayan yolculuk etmesiydi. Arabistan gibi sıcak bir coğrafyada bunun ne kadar zahmet ve sıkıntı dolu olacağı ortadadır. Âdeti gereği dinlediği hadisleri bir de yazan Ahmed b. Hanbel'in bunları taşırken ne sıkıntılara katlandığını tahmin etmek zor değildir.

İlimleri:

Ahmed b. Hanbel çağının bilgi ve ilimlerinden lâyıkıyla ıstıiade etmiştir. Özellikle Bağdat gibi ilmin ve İslam medeniyetinin kalesi konumundaki bir şehirde yaşaması onun en büyük şansı olmuştur. Bilindiği üzer o devirde Bağdat, hemen bütün âlimle aSnda en az bir kez uğradıkları büyük bir merkezdi, mam Ahmed b. Hanbel gibj ilim âşığı bir zâtin burada kurulan ilim halkalarına katılmaması gibi bir ihtimali hayal etmek bile zordur.
Ahmed b. Hanbel'in ilimleri arasında öne çıkan şu dalları zikredebiliriz:
1. Dil ilimleri: Arapça'nın bütün varlığıyla hâkim olduğu bir çevrede yaşayan İmam Ahmed b. Hanbel, öğrenim hayatına her genç gibi Kur'an ve ilimleriyle başlamıştır. Bu ilimlerin büyük bölümü dille ilgili olması bakımından dil ilimleri alanında çok geniş ve derin bilgi sahibi olmuştur. Nitekim kendisi bunu şöyle ifade etmiştir: "Arapça adına yazdıklarım, bu dilin imamı sayılan Ebû Amr b. el-Alâ'nm yazdıklarından daha fazladır." Nitekim Müsned adlı dev eserindeki garîb kelimelerle ilgili açıklamaları, dil ilimlerine ne kadar hâkim olduğunun kanıtıdır.
2. Hadis İlmi: Hadis ilmine rivayet ve dirayet olarak hâkimdi. Müsned, onun bu sahadaki liderlik ve imametinin en açık delilidir.
a. Rivayet esaslı Hadis İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel, çağında rivayetin imamı idi. Bunun en canlı delili, otuz bini aşkın hadisten oluşan Müsned adlı dev eseridir. Bizzat kendisi oğlu Abdullah'a şöyle demişti: "Bu Müsned'i iyi muhafaza et. Çünkü o, insanlar için imam olacaktır."
Hafız Ebû Ali el-Medînî Müsned'in özellikleri hakkında şöyle der: "Bu kitap, hadis ehli için büyük bir asıl ve sağlam bir kaynaktır. Çok sayıda hadis ve bol miktarda rivayetten seçilerek hazırlanmıştır. O, itimâda şayan bir imam ve ihtilaf anlarında sığınak kılınmıştır."
b. Dirayet esaslı Hadis İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel hadis usûlü kapsamına giren diğer ilimlerde de otorite idi.
c. Cerh ve Ta'dîl İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel cerh ve ta'dîl konusunda kanâat belirten ulemâ arasında yer almıştır. Bu konuda ne katı, ne de gevşek davranmayıp orta bir yol izlemiştir. Yahya b. Saîd el-Kattân'ın öğrencisidir. Tabakâtu'l-Hanâbile adlı eserde Abdullah b. Ahmed şöyle der: ""Ebû Turâb en-Nahşebî babama geldi. Babam anlatmaya başladı: Filan zayıftır, filan sikadır.. Bunun üzerine EbuTurâb şöyle dedi: "Şeyh hazretleri, Müslümanları çekiştirip gıybet etme." Babam biraz sert bir ifadeyle karşılık verdi: "Yazık sana! Bu gıybet değil, ümmete nasihattir!"
d. Hadis İlletleri İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel hadis illetleri dalında da çok derin bilgi sahibiydi. Nitekim oğlu Abdullah ile Müsned'i müzâkere ederken "Şu hadise dikkat et, onda şöyle bir illet var" diyerek uyarırdı. Ebû Bekir el-Hallâl'm onun hadis illet-leriyle ilgili görüşlerinden derlediği Kitâbu'l-ilel adlı eser, Ahmed b. Hanbel'in bu sahada ne kadar derin olduğunu gösterir.
3. Fıkıh İlmi: Bu ilimdeki yeriyle ilgili olarak Ahmed b. Hanbel'in ilk derslerini Ebu Hanîfe'nin öğrencisi Ebû Yûsuftan aldığını söylememiz sanırız yeterli olacaktır. Bilindiği üzere o, re'y ehlinin büyük imanlarından biriydi. İmam, bundan sonra sadece hadis ilmiyle meşgul olmuş ve bu alandaki birikimini kemâle erdirdikten sonra re'y ehlinin fıkıh anlayışım eleştirel bir bakışla değerlendirerek kendine has bir fıkıh anlayışı geliştirmiştir. Tabakâtu'l-hanâbile müellifi onun fıkıh bakışını şöyle anlatmıştır: "O, fıkıhta azimetleri esas alırdı. Hükümlerinde Kur'an ayetlerine, uygun hadislere veya değerli bir sahabî sözüne dayanırdı. Bütün bunları re'y ve kıyasa tercih ederdi."
Hiç kuşkusuz İmam Şafiî ile karşılaşması ve ona duyduğu derin hayranlık da fıkıh metodu üzerinde etkili olmuştur.
İmam Şafii, onun imamlığını tescil ettikten sonra -Tabakâtu'l-hanâbile sahibinin ifadesine göre- şöyle demiştir:
"Ahmed sekiz haslette imamdır. Hadiste imamdır. Fıkıhta imamdır. Dil ilimlerinde imamdır. Kur'an'da imamdır. Fakirlikte imamdır. Zühdde imamdır. Vera'da imamdır. Sünnette imamdır."
4. Kelâm İlmi: Kelam ehlinin görüşleriyle ilgili derin bilgisi hakkında nasihatlerine bakmak yeterlidir. Ahmed b. Hanbel bu nasihatlerinde insanları kelamcılarla birlikte olmak ve tartışmaya girmekten sakındırmaktadır. Hatta onları dinlemeyi bile sakıncalı görmektedir. İşte onun ifadeleri:
Kelam konusuna girenler asla iflah olmazlar.1 Kelam işine girenler cehmîleşmekten kurtulamazlar." (Cehmiye fırkasına atfen.)
Oğlu Abdullah'a: "Sakın onların meclislerine oturma ve onlandan biriyle konuşma!"
"Sünneti savunuyor bile olsalar kelam ehliyle oturma!"
Böylesi kesin tavsiyelerde bulunan bir zâtın onların prensip ve görüşlerini bilmemesi düşünülemez.

Hocaları:

İmam İbn el-Cevzî onun hocalarını sayarak şöyle demiştir; "Ahmed b. Hanbel'in dörtyüz ondört erkek, bir kadın hocası olmuştur."
Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: 1. Hüşeym b. Beşîi (Bağdat'ta beş yıl boyunca öğrencilik yapmıştır.) 2. Süfyân b. Uyeyne, 3. İbrahim b. Sa'd, 4. Yahya b. Saîd el-Kattân, 5. İmam Şafiî, 6. Kadı Ebû Yûsuf, 7. Mu'temer b. Süleyman, 8 Abdurrahman b. Mehdi, 9. Yezîd b. Harun, 10. Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, 11. Muhammed b. Ca'fer, 12. Yahya b. Saîd el-Emevî.

Menkıbeleri:

Allah Teâlâ sünneti sözüyle ve ameliyle müdâfaa etmesi sebebiyle onun şanını zaman içinde daha da yükseltmiş, bu uğurdaki gayret ve özverisiyle akranlarının üstünde, tâbiûnun büyükleri arasında sayılmıştır. O, takva ehli evliyanın safları arasında da ön sıralarda yer almıştır.
İmam Ahmed b. Hanbel, Rabbine kulluk ve tâatinde örnek alınacak bir şahsiyetti. İbrahim b. Hâni anlatıyor: Zühd, ibâdet ve nefse eziyette onun kadar güçlüsü görülmemiştir. Gündüz oruç tutar, iftarı erkenden yaptıktan sonra yatsıdan sonra birkaç rekat namaz kılardı. Hafif bir uykunun ardından kalkıp abdest alır ve tanyeri ağarıncaya kadar namaz kılardı. Sonra bir rekat vitirle bu namazını bitirirdi.
Menkıbeleri kitaplara sığmayacak kadar çok olup İbn el-Cevzî,. Ebû Hatim ve Beyhakî tarafından müstakil eserlerde ele alınmıştır.
Örneğin zühdden söz edildiğinde Ahmed b. Hanbel'in adı anılmazsa eksiklik olur. Çoğunlukla sirke ve tuz ile yetinirdi. Yemeği bu kadar mütevazı olan İmam, giyiminde de çok zâhidâne davranırdı.
Hamdan b. Alî şöyle der: Pamuklu bir elbisesinden başka giyeceği yoktu. Fakat dâima temiz olurdu.
Humeyd b. Zenciveyh anlatıyor: Ahmed b. Hanbel'in sırtında yeşil bir cüppe gördüm. Üzerinde beyaz yün kumaştan bir yama vardı.
Yemesinde ve giyiminde böylesine tevazu ve zühd sahibi olan bir zâtın kadılık, valilik gibi devlet görevlerine iltifat etmeyeceği de açıktır. Nitekim şöyle bir olay anlatılır:
Ebu Bekr b. el-Esrem'den: "İmam Şafîî Ebû Abdullah'a şöyle demişti: "Müminlerin emîri, Yemen'e bir kadı tavsiye etmemi istedi. Abdürrezzâk'la görüşme arzun olduğunu biliyorum. Hem bu meramına erer, hem de hak için kadılık edersin." Ahmed b. Hanbel ona şu cevabı verdi: "Bunu sizden bir kez daha duyarsam, beni bir daha huzurunuzda göremezsiniz."
İmam Ahmed b. Hanbel'in zühdü fakirliğinden kaynaklanmıyordu. Bilakis vera' ve Allah korkusundan kaynaklanıyordu.
O, bütün bu ilim ve imametine rağmen olağanüstü mütevazı bir kişiliğe sahipti. Uzleti, zikir için inzivaya çekilmeyi severdi.
Yoksulluğuna rağmen cömert bir insandı. Az da olsa vermekten hoşlanırdı. Harun el-Müstemlî onunla yaşadığı şu olayı anlatır:
"imam ile karşılaştığımda Tanımda hiç para yok' demiştim. Bana beş dirhem uzatarak şöyle dedi: Bundan başka param yok!"

Çilesi:

Müslümanlar Halife Reşîd zamanına kadar Selef akidesi üzerinde gider ve Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelâmı ve vahyi olduğuna, yaratılmış (mahlûk) olmadığına inanırlardı. Halife Me'mûn zamanında Mutezile ve Cehmiye sivrilmeye' başladı. Bunlar an'm mahlûk olduğunu iddia ediyorlardı. Onlara göre Kur'an şeydi. Halife de zamanla bu görüşe meyletti. H. 218 yılında Halife halkın ve ulemânın imtihan edilmelerini emredere! Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü dile getirmelerini istedi Işkence ve ölüm cezasından korkan bir çokları Halife'nin etnrkr uyarak istenenleri ikrar ettiler.
İmam Ahmed b. Hanbel, Selef-i Sâlihin böyle bir akidesi olmadığını, Kur'an'ın da yaratılmış olmadığını söyleyince hapse atili Me'mûn'un ölümüne dek hapiste kaldı. Mutasım hilafete geçir;: münazara için Imam'ı çağırttı. Huzurunda kendisine işken:: edilmeye devam edildi. Hapis ve işkenceyle dolu bu çile, tam yim sekiz ay devam etti. Bundan sonra salıverildi.
İmam bu zindan ve işkence hayatından sonra tekrar hadis ve fetva faaliyetine başladı. Bu arada babası Mutasım'm ardında Vâsık'm hilafeti başlamıştı. O da babasının ilk yıllarında oldur. gibi Kur'an'ın mahlûk olduğu iddiasını yaymaya çalıştı. Budk her yerde okutulup öğretilmesini istedi. Birçok âlim onun bu isic-ğine karşı çıktı. Halife Vâsık, İmam Ahmed b. Hanbel'e de fcr emir göndererek şöyle dedi: "Bundan sonra hiç kimse seninle toplanmayacak, benim bulunduğu toprakta veya şehirde kalrnavçaksın. Dilediğin yere gidebilirsin."
İmam, Vâsık'm bu fermanı üzerine evine kapandı. Namaz il: olsun evden çıkmadı. Bu durum, h. 232 yılında Vâsık'm ölümüm dek sürdü. Onun yerini alan Mütevekkil bu davadan vazgeçerü halk üzerindeki baskıyı kaldırdı.

Eserleri:

imam Ahmed b. Hanbel'in hadis dışında bir şey yazmamak ran islam kültür hazinesini çok değerli bilgilerden mahrum emistir. O, bu kararını gayet ısrarlı bir şekilde uygulamış, ha": kendisinden hadis dışında bir şeyler yazıldığını gördüğünde öfkelenmiştir.
Ebu Bekir el-Mervezî anlatıyor: "Horasanlı birini gördüm. Eh Abdullah'ın yanma gelmişti. Ona bir cüz uzattı. Ebû Abdulli: şöyle bir bakınca kendine ait sözler de bulunduğunu gördü. Sinir: bir hâlde kitabı elinden fırlattı."
1. Müsned; müteaddit baskıları yapılan büyük bir hadis kül yatıdır.
2. el-îlel; 1087 yılında İstanbul'da basılmıştır.
3. en-Nâsihu ve'l-mensûh.
4. ez-Zühd; basılan bölümü, İbn Hacer'in asıl hacmiyle ilgili söylediklerine uymamaktadır.
5. el-Eşribe; Şeyh Subhi es-Sâmurâî'nin tahkikiyle basılmıştır.
6. el-îman; İbn Ebî Hatim tarafından zikredilmiştir.

7. el-Fezâil; 1983 yılında iki cilt hâlinde basılmıştır.,
8. el-Ferâiz.
9. el-Menâsik.
10. Tâ'atu'r-Resûl.
11. el-Mukaddem ve'l-mu'ahher.
12. Ceuâbâtu'l'Kur'an.
13. Hadîsu Şu'be.
14. Nefyu't-teşbîh.
15. el'îmâmet.
16. Kitâbu'l-fiten.
17. Kitâbu fezâili Ehli'l-Beyt.
18. Musnedu Ehli'l-Beyt.
19. el-Esmâ ve'l-kunâ; Kuveyt'te basılmıştır.
20. Kitâbu'târîh; îbn el-Cevzî ve Zehebî taraûndan zikredilmiştir.
Ahmed b. Hanbel'e nispet edilen eserler:
1. et-Tefsîr; Zehebî'ye göre asılsız bir kitaptır.
2. er-Risâle fi's-salât; Zehebî'ye göre uydurmadır.
3. Kitâbu'r-reddi ale'l-Cehmiyye; Zehebî'ye göre uydurmadır.
4. Kitâbu'l-ilel; üç cilttir.
5. Kitâbu'l-ilm; üç cilttir.
6. Kitâbu's-sunne; üç cilttir.

Vefatı:

Hastalığı: Salih b. Ahmed anlatıyor: Hicrî 241 yılı rebîülevvel ayının ilk günüydü. O Çarşamba gününün gecesinde babam ateşlendi. Ateşi bir türlü düşmüyor, güçlükle nefes alabiliyordu. Durumdan haberdar olan halk ziyaret için eve gelmeye başladılar. İnsanlar gruplar halinde gelip geçmiş olsun dileklerinde bulunuyor ve dua ederek çıkıyorlardı.
Vasiyeti: Salih b. Ahmed anlatıyor: Babam şöyle vasiyette bulundu: "Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in vasiyetidir. O vasiyet eder ki Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı da yoktur. Muhammed O'nun kulu ve Resûlü'dür. O'nu hidayet ve hak dinle göndermiştir ki -müşrikler istemese de- onu bütün dinlerin üzerine çıkarsın. Hane halkından sözünü dinleyenlere Allah'a kulluk etmelerini, hamd edenler arasında hamd etmelerini, Müslümanlara karşı dürüst davranmalarını vasiyet eder. Vasiyet ederim ki ben Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan, peygamber olarak Hz. Muhammed'den razı ve hoşnut oldum."
Bundan sonra borçlarının ödenmesini, oğulları Salih ve Abdullah'ın kız erkek bütün çocuklarına 10'ar dirhem verilmesini vesiyet etti.
Vefatı: Merhum, h. 241 senesi rebîülevvel ayının on ikinci Cuma günü vefat etti.
Cenaze namazında bir milyona yakın erkek ve altmış bin kadın hazır bulundu. O gün bütün Bağdat halkı abdest almak isteyenler için evlerini kapılarını gelip geçenlere açmışlardı.

Ne Dediler

1- Kuteybe: Zamanımızın en hayırlısı İbnu'l-Mübârek idi. Sonra -Ahmed b. Hanbel'i gösterek- bu gençtir. Ahmed'i seven birini gördüğünde bü ki o, sünnete sahip çıkan biridir. Sevrî, Evzâ'î ve Leys'in zamanlarına yetişseydi onların önüne geçirilirdi.
Kuteybe'ye "Onu tâbiûna katıyor musun?" diye sorulduğunda şöyle cevap verdi: Hem de büyükleri arasına.
2- İmam Şafiî: Bağdat'ta bir genç gördüm. O, "Bize nakledildi ki" diye başladığında herkes tasdik ederdi. "O kimdi?" diye sorduklarında " Ahmed b. Hanbel" dedi.
3- Ali b. el-Medînî: Allah bu dini riddet günü Ebu Bekir (ra) ile, Halku'l-Kur'an fitnesinde Ahmed b. Hanbel ile teyit etmiştir.
4- Ebû Ubeyde: İlim şu dördünde zirveye ulaşır: ... ve Ahmed b. Hanbel.
5- İbn Mam: Allah rızası için hadis nakleden yalnız üç kişi gördüm: Ya'lâ b. Ubeyd, el-Kaanbî ve Ahmed b. Hanbel.
6- İbn Ebî Hatim: Babama Ahmed b. Hanbel ile Ali b. el-Medînî'den hangisinin daha güçlü hâfiz olduğunu sormuştum. Şu cevabı verdi: Hıfzda birbirlerine yakındılar. Fakat Ahmed fıkıhça daha üstündü.

İmam Mâlik B. Enes

Adı: Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir.
Künyesi: Ebû Abdullah
Nisbesi: 1- el-Esbahî; Himyer'den Zî Esbah'a nispetidir.
2- el-Medenî; ikâmet ettiğibelde olan Medine'ye nispetidir.
Doğum Tarihi ve Yeri: Büyük sahabî Enes b. Mâlik'in (ra) vefat ettiği h. 93 senesinde dünyaya gelmiştir. Anne karnında kalış

sûresi olağanüstü bir şekilde üç yıl sürmüştür.
Sıfatı ve yetişmesi: Uzun boylu, iri yapılı, sarışın, mavi gözlü biriydi. Gür sakalları vardı. Saçı sakalı aktı. Bıyıklarını uzatır, kısaltmaz di.
Temiz giyimliydi, ince ve beyaz renk kumaşı tercih ederdi. Giysisini sık değiştirir, sarığını çenesinin altından geçirip omuzlarından aşağı sarkıtırdı. Misk ve güzel koku sürünmeyi severdi.
İmam Mâlik refah ve bolluk içinde büyümüştür. Dış görünümüne Özen gösterir, her konuda kendine dikkat ederdi. Güzel ahlak ve edebinin yanı sıra vakur ve heybetli görüntüsüyle insanlar üzerinde saygın bir izlenim bırakırdı. Bulunduğu her mecliste izzet ve itibâr görürdü.

Öğrenim Hayatı:

imam Mâlik, ilim öğrenmeye erken bir dönemde on yaş civarında başladı. O yıl, Medine'nin iki tabii fakîhi el-Kâsım b. Muhammed ve Salim b. Abdullah Hak'kın rahmetine kavuşmuşlardı. Küçüklüğünden itibaren çok zeki ve akdlı biri olarak terLijtı etmişti. Ezberleme ve kavrama gücü gerçekten parmakla gc&a-lecek düzeyde idi. İlim yani hadis Öğrenmeye sağlam bir niy-T t; faydalanma maksadıyla başladı. Çok bilgili denmesi veya &:bs sahibi olma gibi bir niyeti hiç olmamıştı. Bunu onun ağzındai n lemek daha doğru olacaktır:
"İlmi sırf kendim için öğrendim. İnsanların bana ihtiyaç:::• maları düşüncesiyle öğrenmedim."
İmam Şafîî anlatıyor: "Bir defasında Mâlik b. Enes'e 7:: Uyeyne, Zührî'den birçok rivayete sahip. Bunlar sende yok' :-.ı-mist Bu söze şöyle karşılık verdi: Dinlediğim her hadisi anlat&ak olsam, onları nakledenlere zulmetmiş olurum!"
Merhum hadis alırken çok titizlenir, Allah Resûlü'nün -i hadislerine büyük saygı gösterirdi. Bu mey anda söylediği;. ?:: çok anlamlıdır:
"Kimi şeyhler oturup bize bütün gün hadis nakleder de bir tek hadis almayız. Bu, onu suçladığımız için değil, hadi- üı olmayışındandır."
Yine o, bu konuda şöyle derdi: "Hadis şu dört kişiden ahızı: En çok rivayette bulunan dahi olsa, akılsızlığım ilan eden bru-siz. Halkı kendi hevâ ve arzusuna çağıran bid'atçı. Hadis ksunda suçlamasam da- insanlarla konuşurken yalan söylere Naklettiği hadise hâkim olmayan sâlih ve zâhid âbid."
Bir keresinde sorulmuştu: Niçin Amr b. Dinar'dan nakildeh-iunmadın? Şu cevabı verdi:
-Onun halkasına gittiğimde insanların ondan ayakta dinlediklerini gördüm. Allah Resûlü'nün (sav) hadisine duyduhr saygıdan dolayı onu ayakta almayı uygun görmedim.
imam Mâlik hıfz ve ezberde parmakla gösterilen bir insi:i Hatta bütün Hicaz'da hafızası en güçlü kişinin o olduğu bile söylenirdi. Medine Halkının bütün ilmine, hadis olsun, re'y olsuz û-kıfb. İmam Şafîî bu hususta şöyledemiştir:
"Mâlik ve İbn Uyeyne olmalardı, Hicaz'ın ilmi kaybolup di."
Zehebî şöyle der: Medine'de tâbiûndan sonra ilim, fıkıh, izzet ve hıfz bakımından Mâlik'e benzer biri daha çıkmamıştır.
İmam Mâlik kendi öğrencilik yıllarıyla ilgili olarak şunu anlatır- "Zührî Medine'ye gelmişti. Rebîa ile yanma vardık. Bize kırk küsur hadis nakletti. Ertesi gün yine gittiğimizde "Kitaba bakın da size ordan nakledeyim. Size dün naklettiklerimden elinizde yazılı bir şey var mı?" dedi.
Bunun üzerine Rebîa "İşte bu, dün naklettiklerinizi olduğu gibi size tekrar eder" dedi. Zührî "Kimmiş o?" diye sorunca 'İbn Ebî Âmir" diyerek beni gösterdi. Zührî "Oku bakayım" deyince dün naklettiği kırk hafdisi okudum. Zührî şöyle dedi: Bunları benden başkası hıfzeden birinin kaldığını sanmıyordum!"

Yolculukları:

İmam Mâlik geniş ilmi ve olağanüstü güçlü hafızasına rağmen hadis öğrenmek için yolculuğa çıkmamış, Hicaz'ın hadis mirasıyla yetinmiştir. Buna rağmen 21 gibi genç bir yaşta fetva makamına layık görülecek düzeyde ilmî birikim ve önderliğe sahip olmuştur. O, şeyhi Nâfi hayatta iken tedrisat halkasına sahip olmuş büyük bir âlimdi.
ilimleri:

Mutlak anlamda imamdı. Kur'an ve Sünnet kendisine hıfz, fıkıh ve bilgi olarak lütfedilmişti.
Hadis sahasında meydanın en güçlü süvarisi, hatta süvari başıydı. Onun isnadı; MâHk-Nâfi-İbn Ömer (ra), hadis isnâdlannm en sahihi (esahhul-esânîd), altın silsile (silsüe-i zeheb) sayılırdı. O yalnız sika râvilerden nakilde bulunur, herkesten hadis nakletmez, herkesi de dinlemezdi.
Hadisleri alırken ne derece derin araştırma yaptığı bütün akranlarının teslim ettiğ bir gerçektir. Örneğin Mekkelüerin imamı sayılan Süfyân b. Uyeyne onun hakkında şöyle demişti: "Allah Mâlik'e merhamet buyursun. Râvileri nasıl da kata tenkid ederdi." Yine o şöyle demiştir: "Mâlik, sahih olmadıkça hiçbir hadisi tebliğ etmezdi. Yalnız sikadan nakilde bulunurdu. Onun ölümüyle Medine'nin viraneye döneceğinden eminim."
Değerli öğrencilerinden olan Şafîî de şöyle demiştir: "Mâlik bir hadis hakkında en ufak kuşkuya kapıldığında tümünü atardı."
Fıkıh ilmine gelince, bu alanda kimsenin boy ölçüşemeyeceği eşsiz bir fıkıh bilgisine ve melekesine sahipti. Onunla aynı veya farkla düşünen herkes bu hakikati dile getirmiştir. Yüce Allah onu bu ilmi sayesinde sülük ehlinin yıldızı, takva ehlinin imamı kılmıştır. O, Müslümanlardan önemli'bir bölümünün ûkhen itimâd ettikleri bir mezhep imamıdır.
Behlûl b. Râşid anlatıyor: Sünnetin sahihini çürüğünü çok iyi bilmesine rağmen bir ayete Mâlik kadar sarılan başka birini görmedim.

Abdullah b. Lehî'a anlatıyor: Ebu'l-Esved'e (en-Nadr b. el-Cebbar) sordum: Medine'de Rebîa'dan sonra söz kimin olacaktır? Şu cevabı verdi: Genç Esbahî'nin.
İmam Ahmed b. Hanbel de Mâliki zikrederek Evza'î, Sevri Leys ve Hammâd'ın önüne koymuş, "O, hadiste de, fıkıhta da imamdır" demiştir.
Zehebî ise şöyle demiştir: Varılacak son nokta Mâlik'in fıkhıdır. Onun görüşlerinden ötesi yoktur. Hiçbir şey yapmasa, hile ve maksatların gözetilmesi maddeleri ona yeterdi. Mezhebi Kuzey Afrika, Endülüs, Mısırın bir bölümü, Şam'ın bir bölümü, Yemen, Sudan, Basra, Küfe ve Horasan'ın bir bölümünde yayılmıştır.

Hocaları:

imam Mâlik, sahabenin ilmini taşıyan tâbiûndan bir topluluğa yetişmiş ve onların ilmini öğrenmiştir. Bunlar arasında en güzideleri Abdullah b. Ömer'in (ra) azatlısı Nâfi idi. İmam şöyle derdi: 'Nâfi, Ibn Ömer'in ilmini oğullarından daha fazla yaymıştır."
Mâlik'in Nâfi katında çok özel bir yeri vardı. Nitekim o, bu hususta şunu anlatmıştır: "Henüz çok küçük yaşta Nâfi'in halkasına gitmeye başladım. Buna rağmen oturduğu yerden inip yanımda oturur ve bana hadis naklederdi."
Nâfi dışındaki hocalarından bazıları şunlardır: 1. Ebu'z-Zinâd Abdullah b. Zekvân, 2. Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr, 3. Yahya b. Saîd el-Ensârî, 4. Abdullah b. Dinar, 5. Zeydb. Elsem Mevlâ Ömer (ra), 6. Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî, 7 Abdullah b. ebî Bekr b. Hazm, 8. Saîd b. Ebî Saîd ei-Makbirî, 9. Mevlâ Ebû Bekr (ra).

Menkıbeleri:

İmam Mâlik'in menâkıb ve faziletleri pek çok olup ulemâ ve imamlar tarafından ciltler dolusu kitapta anlatılmıştır.
Akidesi: İmam Mâlik, istikâdının sıhhat ve istikâmeti noktasında tam bir Ehli Sünnet imamı idi. O, Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın Kelâmı olduğunu v# mahlûk olmadığını söylerdi. Sıfatları, hiçbir tefsire tâbi tutmaksızm olduğu gibi görüp anlardı. İlminin her yerde olduğunu, hiçbir yerin O'nun ilmi dışında kalamayacağını savunurdu. Kıyamet günü müminlerin Allah'ı gözleriyle göreceklerine (ru'yetuîlah) inanırdı. Ona göre iman, söz ve fiil olup ibadetle artar, günahlarla eksilirdi. Peygamber'e (sav) söven kimse, tevbe teklif edilmeksizin öldürülürdü. Sahabenin tafdîli meselesinde Ebu Bekir ve Ömer'in (r.anhüma) ümmetin en hayırlıları olduklarına inanır, Kaderiye mensuplarının arkasında namaz kılmayı ve onlarla evlenmeyi caiz görmezdi.
Takva ve ibadeti: Bu konuda örnek bir Müslümandı. Çok fazla nafile namaz veya oruç tutmazdı. Ama vera' sahibi, Allah'ın koyduğu sınırlara harfiyen riâyet eden biriydi. Her yerde hakkı söyler, iyiliği emredin kötülükten sakındırır di. Çok Kur'an okur, iffet ve istikâmetten ayrılmazdı.
Öğrencisi Abdullah b. Vehb anlatıyor: Bir defasında Mâlik'in kızkardeşine "Evde en çok neyle meşgul olduğu" sorulmuştu. Şu cevabı verdi: Mushaf ve tilâvet.
ilimde edep ve vera'ı: İbn Vehb şöyle demiştir: "Mâlik'in edebine dair anlattıklarımız, ilminden öğrendiklerimizden fazladır."
Kuteybe b. Saîd: Ders için evine gittiğimizde, yanımıza süslenmiş, gözleri sürmelenmiş, kokular sürünmüş ve en güzel elbisesini giymiş halde çıkardı/ Halkanın baş tarafina oturduktan sonra hizmetlisine seslenip yelpaze getirtir ve her birimize bir tane verirdi.
Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine duyduğu saygıdan ötürü sadece abdestli hâlde hadis naklederdi. Ders odasında şilteler ve yastıklar sağa sola serpiştirilmiş hâlde durur, Kureyş, Ensâr ve halktan gelenleri burada ağırlardı. Meclisinde daima vakar ve hilm havası hâkim olurdu. Onurlu ve heybetli bir insandı. Bulunduğu mecliste kavga gürültü ve ağız dalaşı olmaz, boş konular konuşulmazdı. Ne kadar çok sorulsa da siyer dışında cevap vermezdi. "Bilmiyorum" kelimesi, en çok kullandığı ifadeydi.
Bunu tavsiye ederek şöyle derdi: "Bilmiyorum" âlimin kalkanıdır. Onu ihmâl ettiğinde helake düçâr olabilir.
Heysem b. Cemîl anlatıyor: Duyduğuma göre Mâlik'e kırk sekiz mesele sorulmuş, onlardan otuz ikisine "Bilmiyorum" diye karşıhk vermiş!
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" demedikçe hiçbir konuda fetva vermezdi.
Vakar ve heybeti: Öğrencisi Ebû Mus'ab anlatıyor: İnsanlar, Mâlik'in kapısına yığılır, kalabalıktan birbirlerini ezecek gibi olurlardı. Fakat halkasına oturduklarında birbirlerine başlarını bile çevirmezlerdi. Sultanlar ve emirler bile ondan çekinirlerdi. Konuşması, "Evet, -ya da- hayır" şeklinde olur, hiç kimse "Bu söylediğinin kaynağı nedir?" diye soramazdı.
Yine o anlatıyor: Bir soruya cevap vermediğinde o soru tekrar sorulmazdı.
Öğrencisi İmam Abdurrahman b. Mehdî şöyle der: "Mâlik'ten daha heybetli ve aklen daha kâmil birini görmedim."
Tavırları: Halife Mehdî Medine'ye geldiğinde Mâlik'e iki ya da üç bin altın göndermişti. Ardından er-Rebî yanma gelerek "Müminlerin Emîri, Bağdat'a giderken kendisine refakat etmeni istiyor" demişti. Bunun üzerine şöyle dedi: "Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Buseler, Medine onlar için daha hayırlıdır," Parası da olduğu gibi duruyor!
Mâlik şunu anlatmıştır: Mehdî (bir rivayette Reşîd) bana üç hususta danıştı. İlki Muvatta' adlı eserimi Kabe'ye astırmak ve insanları onunla amel etmeye zorlamaktı. Bunu şöyle diyerek geri çevirdim: Sahabe dahi furûda ihtilaf etmişler ve hepsi kendine göre isabet etmiştir. Minberi kaldırmaya gelince, insanları Allah Resûlü'nün (sav) bir hatırasından mahrum etmeyi uygun görmem. NâfÎ'i imam yapmana gelince, o kıratta imamdır. Mihrapta kendisinden farklı bir şey sâdır olması muhtemeldir. Bu cevaplarım üzerine "Allah seni muvaffak kılsın ey Ebu Abdullah" diyerek ayrıldı.

Çilesi:

İmam Mâlik, zorlama altındaki kimsenin boşamasının geçersiz olduğu söyler ve bunu hadis ile delillendirirdi. Kendisi bundan men edilmesine rağmen aynı fetvayı vermeye devam etti. Bunun üzerine Medine emîri Ca'fer b. Süleyman onu kırbaçlattı. O kadar ki kolu çıktı. Sonra saçı başı tıraş edilerek bir katıra bindirildi ve "Haydi fetvandan vazgeçtiğini haykır" dendi.. Bunun üzerine şöyle haykırdı: "Beni tanıyan tanımıştır. Beni tanımayanlara söylevim: Ben Mâlik b. Enes'im. Zorlama altındaki kişinin talâkı geçersizdir!" Bu durum Ca'fer'e bildirilince "Çabuk yetişin ve katırdan indirin" diye haber saldı.
O günden sonra yerinden kalkacağı zaman bir kolunu diğeriyle tutardı.
Yaşadığı bu çile, onu ne Rabbinin ne de halkın gözünde düşürmediği gibi daha da yükseltti. Çünkü o, hak uğrunda işkenceyi göze almış yiğit bir âlimdi.

Vefatı:

imam Mâlik yirmi iki gün devam eden bir hastalığın ardından h. 179 senesi rebîülevvel ayında Hak'ın rahmetine kavuştu. Beyaz kumaşa kefenlenmesini ve namazının sünnete uyularak cenaze mahallinde kıldırılın asını vasiyet etti. Namazını Emîr Abdullah b. Muhammed el-Hâşimî kıldırdı. Yine o cenazenin önünde yürüdü ve nâşını taşıyanlara katıldı. Bakî mezarlığına defiıedildi.
Vefat ettiğinde 86 yaşındaydı.

Ne Dediler

Onun fazilet ve makamının büyüklüğü herkesin teslim ettit bir hakikattir. İslam ümmeti bu konuda hem fikirdir. Ulaştığı zir veyi beyan etmek anlamında hocaları ve öğrencilerinden bazılar nın şahadetlerini zikretmek istiyoruz:
1- Süfyân b. Uyeyne: Mâlik, Hicaz ehlinin âlimi ve devrim: hüccetidir.
Biz Mâlik'in yanında neyiz ki. Onun ancak eserlerine tâbi ok İniliriz. Bir şeyhe baktığımızda, eğer Mâlik ondan bir şey yazmışa biz de yazarız.
2- İmam Şafîî: Mâlik hocamdır. İlmimi ondan aldım. Âlimler zikredildiğinde Mâlikonların arasında- bir yıldızdır
3- Abdurrahman b. Mehdî: Hadisin sıhhati konusunda hiç kır şeyi Mâlik'ten üstün tutmam.
4- Evzâ'î Mâlik'i andığı zaman şöyle derdi:Âlimlerin âlimi, Ha remeynın müftüsü.
5- Yahya b. Sâîd el-Kattân: O, uyulması gereken bir imamdır Günümüzde hadisçe Mâlik'ten daha sahihi yoktur. O, hadiste b imamdır.
6- Yahya b. Maîn: Mâlik, Yüce Allah'ın halk üzerindeki hücc^: lerinden biriydi.
7- Nesâî: Yüce Allah'ın, Peygamberinin (sav) ilmi üzerindeki eminleri şu üç kişidir: Şu'be, Mâlik ve Yahya b. Kattan.

İmam Dârimî

Adı: Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behrâm b. Abdussamed.
Künyesi: Ebû Muhammed.
Nisbesi: **1**- et-Temîmî; mensup olduğu kabileye nispetidir.
2- ed-Dârimî; Temim oğullarından Dârim b. Mâlik'e nispetidir.
3- es-Semerkandî; ikâmet ettiği belde olan Semerkand'a nispetidir. Maveraünnehr'in meşhur şehirlerinden biridir.
Doğum Tarihi ve Yeri: Doğum tarihiyle ilgili olarak kendisi şöyle demiştir: Ben, İbn el-Mübârek'in vefat ettiği h. 181 yılında doğmuşum.
Doğum yeri muhtemelen yaşadığı şehir olan Semerkand'dır. İlim öğrenmek için ayrıldığı Semerkand'a yıllar sonra tekrar dönmüş ve ilmini orada yaymıştır.
Kaynaklar, hayatının ilk dönemi hakkında fazla bilgi içermemektedir.

Öğrenim Hayatı:

Dârimî olağanüstü bir zekâ ve dikkate sahipti. Bu melekeleri sayesinde dinlediği şeyi kolayca anlar ve ezberlerdi. Öğrenim yıllarında bir çok hocayla görüşüp hadis dinlemiştir. Kaynaklarda ne zaman başladığına dair kesin bilgi mevcut değildir. Hadis almada alçakgönüllü davranıp büyük küçük yaşlı genç demez herkesten hadis dinlerdi. Ancak sika ve güvenilir kimselerden hadis alır, dinlediği hadisleri ayıklar, herkesin hadisini nakletmezdi.

Yolculukları:

Doğduğu şehir olan Semerkand, ulemâ ve hadisçiler bakımından hiç de fakir bir yer değildi. Fakat diğer ilim merkezleri kadar şöhret kazanmamıştı. Meselâ Dârimî'den önce İslam âlemi çapında şöhret sahibi bir muhaddis çıkmamıştı. O döneme bakıldığında örneğin Bağdat'ta doğup büyüyen bir hadis öğrencisi dahi, onca ulemâ ve hadisçinin varlığına rağmen yolculuğa çıkmışken Semerkandh bir hadis öğrencisinin seyahat etmemesi düşünülemezdi.
Nitekim o da Allah Resûlü'nün (sav) hadisini güvenilir ağızlardan dinlemek için yollara düştü. Bu dönemde Horasan, Bağdat, Küfe, Basra, Vâsıt, Şam, Humus, Sûr, Harran, Mekke, Medine ve daha bir çok şehri ziyaret etti. Oralarda hadis dinledikter

sonra imamı ve hadisçisi olmak üzere Semerkand'a döndü. Rabbinin kendisine lütfettiği ilmi insanlarla paylaşmaya başladı.

İlimleri:

Yüce Allah, sözü dinlenen ve rehber kabul edilen bir imam olması için Dârimî'ye ilim kapılarını açmıştı. Hadis ilminde derin bilgi sahibi olmuştu. Hadislerin illetlerini iyi bilen, hadis tenkidine vâkıf bir hafızdı. Müsned adlı kıymetli eserini inceleyenler bunu yakinen göreceklerdir.
Hafız Recâ şöyle der: Allah Resûlü'nün (sav) hadisini Abdullah b. Abdurrahman'dan daha iyi bilen birini tanımıyorum.
Dârimî fıkıhta da tam bir derya idi. Fıkıh mezhepleri arasında tercihlerde bulunur, hükümlerin inceliklerini iyi bilirdi.
Kaynaklar Dârimî'nin tefsir âlimi olduğunu ve ayetlerin hüküm ve inceliklerini iyi bildiğini de kaydetmişlerdir.
Bu meyanda Muhammed b. İbrahim b. Mansûr eş-Şîrâzî şöyle demiştir: "O, tam anlamıyla müfessirdi."

Hocaları:

Yezîd b. Harun, Yala b. Abîd, Ca'fer b. Avn, Bişr b. Ömer ez-
Zehrânî, Muhammed b. Bekr el-Bersânî, Vehb b. Cerîr, en-Nadr b. Şumeyl, Osman b. Ömer b. Fâris,, Saîd b. Âmir ed-Dabe'î, el-Esved b. Âmiri İshâk el-Hadremî, Ebû Âsim, Ubeydullah b. Mûsâ, Ebul-Muğîre el-Hûlânî, Ebû Müshir e Gassânî, Muhammed b. Yûsuf el-Feryâbî, Ebû Nu'aym, Ebu'l-Velîd, Zekeriya b. Adî, Yahya b. Hassan, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medînî, Duhaym, Halife b. Hayât ve diğerleri.

Menkıbeleri:

Dârimî, her anlamda zamanın ender değerlerinden biriydi. Çok geniş bir ilim ve güçlü bir tefekküre sahipti, ilmi amel etmek için öğrenmiş, ilmi ve ameliyle Örnekrfüinuştu. İlimde güvenilirlik, vera', takva, zühd ve ibâdet düşkünlüğüyle halkın saygı ve sevgisini kazanmıştı. Dirfdarlık, hoşgörü ve tevâzuda örnek gösterilen bir insandı.
Bir defasında Sultan kendisini Semerkand Kadılığı görevine getirmek istemiş, fakat Dârimî bu görevi geri çevirmişti. Sultan ısrar edip onu zorla kadı yapınca, tek bir davaya baktıktan sonra istifa etmiş ve istifası kabul edilmişti.
Yüce Allah Semerkand halkını onunu ilminden istifade ettirmiş, o da bulunduğu belde ve civarında Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini yaymaya ve bid'atlar karşısında müdafaaya devam etmişti.
Bu ihlas ve gayretleri sebebiyle Allah tarafından Müslümanlara sevdirilmiş, zühd ve tevazudan asla ayrılmamıştır.

Eserleri:

imam Dârimî İslamî ilimlerin farklı dallarında faydalı eserler telif etmiştir. Bunların hiç kuşkusuz en değerlisi Sünen-i Dârimî adıyla bilinen hadis mecmuasıdır. Defalarca basılan bu eser, fıkıh bâblanna göre tasnif edilmiş olması sebebiyle en faydalı hadis kitaplarından biri olmuştur.
Bu eseri dışında bize ulaşmayan iki eseri daha olduğu kaydedilmiştir:
1- et-Tefsîr.
2- el-Câmi.

Vefatı:

İmam Dârimî, h. 255 senesi Tevriye günü ikindi namazından sonra vefat etmiştir. Arifeye rastlayan cuma günü defnedilmiştir. Vefat ettiğinde 75 yaşındaydı.
İshâk b. Ahmed b. Halef anlatıyor:
Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin yanında oturuyorduk. Abdullah b. Abdurrahman'ın vefat haberinin yazılı olduğu bir mektup getirildi. Mektubu okuduktan sonra başını eğdi, sonra kaldırdı ve bir dize söyledi. Yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

Ne Dediler

1. İmam Ahmed b. Hanbel: O, -hadiste- imamdır.
2. Hafız Muhammed b. Beşşâr: Dünyanın hafızları şu dört kişidir: Rey'de Ebû Zur'a, Nisâbur'da Müslim, Semerkand'da Abdullah b. Abdurrahman ve Buhara'da Muhammed b. İsmail.
3. Hâfiz Ebû Saîd el-Eşec: Abdullah b. Abdurrahman imamımız dır.
4. Muhammed b. Abdullah el-Mahremî: Ey Horasanlılar! Abdullah b. Abdurrahman aranızda olduğu sürece başkasıyla oyalanmayın.
5. Muhammed b Abdullah b. Numeyr: Abdullah b. Abdurrahman hıfzı ve vera'ıyla bize galip gelmiştir.
6. Recâ b. Mürcî: İbn Hanbel'i, İshâk b. Râheveyh'i, İbn el-Medînî'yi ve eş-Şâzkûnî'yi gördüm. Abdullah b. Abdurrahman'dan daha kuvvetli hafız görmedim.
7. Ebû Hatim er-Râzî: Muhammed b. İsmail Irak'a girenlerin en âlimiydi. Muhammed b. Yahya Horasan'a girenlerin en

âlimiydi. Muhammed b. Elsem vera' bakımından en üstünü, Abdullah b. Abdurrahman ise hıfz bakımından en güçlüsüydü.
8. İbn Hibbân: Sağlam hafızlardandır. Dinde vera' ehlidir. Hadişleri hıfzedip toplayan ve tasnif edenler arasındadır. Beldesinde sünneti yaymış ve halkı sünnete davet etmiştir. Onu müdâfaa etmiş ve muhalefet edenlerle mücadele etmiştir.
9 Ebû Hâmid b. eş-Şarkî: Horasan beş tane hadis imamı çıkarmıştır: Muhammed b. Yahya, Muhammed b. İsmail, Abdullah b Abdurrahman, Müslim b. el-Haccâc ve İbrahim b. Ebî Tâlib.
10. ed-Dârekutnî: Meşhur sikadır.
11. el-Hâkim: Önde gelen hadis hâfızlarındandır.
12. Hatîb el-Bağdâdî: Hadis için yolculuk eden, hıfz, cem ve tasnif ile bilinenlerdendi. Güvenilirlik, doğruluk, vera' ve zühd ile tanınırdı.
13. Zehebî: Hâfiz imamdır. Hadiste önde gelen kişilerdendir.[1]

Genel Tanımlar

Hadis: Allah Resûlü'ne (sav) dayandırılan söz, fiil, takrir ya da sıfattır.
Haber: Hadis ile eşanlamlı olmakla birlikte, hem Peygamber'e (sav), hem diğer insanlara dayandırılması mümkün olan sözler olup daha kapsamlıdır.
Eser: Sahabî veya da tabiîye dayandırılan rivayettir. Bazı hâllerde, Peygamber (sav) belirtilerek O'na da isnâd edilebilir.
Kudsî hadis: Allah Resûlü'nün (sav), yüce Rabbinden yaptığı rivayettir. Rabbani hadis veya ilâhî hadis de denir.
"Ben kulumun yanında hakkımda zan ettiği gibiyim. O Beni andığı vakit, Ben onunla birlikte olurum. Eğer beni nefsinde anarsa, Ben de onu kendi nefsimde anarım. Eğer Beni bir toplulukta anarsa, Ben de onu daha hayırlı bir toplulukta anarım." (Bulıâri-Müslim)
Kudsî hadis konum bakımından Kur'ân ile nebevi hadis arasında bir yerdedir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim hem lafız, hem mânâ bakımından yüce Allah'a nispet edilirken Nebevi hadis hem lafız, hem mânâ olarak Peygamberimize nispet edilir. Kudsî hadis ise mânâ itibarıyla yüce Allah'a nispet edilir, ama lafız itibarıyla de-
Bu itibarla kudsî hadis, ibadet maksadıyla okunmaz ve namazda tilâvet edilmez. Kur'ân-ı Kerim'de olduğu gibi tevatür tarîkıyla da nakledilmemiştir. Aksine kimi kudsî hadis sahih, kimi zayıf, kimisi de uydurmadır.

Nakledilişi Bakımından Hadisler

1 Mütevâtir:

Genel olarak yalan üzerinde anlaşmaları imkânsız olan bir topluluğun rivayet ettiği ve maddî bir şeye dayandırdıkları rivayettir.
Mütevâtir, hem lafız, hem mânâ itibarıyla mütevâtir ve sadece manâsıyla mütevâtir olmak üzere iki kısma ayrılır.
Hem lafız, hem mânâ itibarıyla mütevâtir: Râvilerin hem lafzı, hem de mânâsı üzerinde ittifak ettikleri mütevâtir rivayettir.
Mânâ itibarıyla mütevâtir: Râvilerin anlam üzerinde ittifak ettikleri, fakat her rivayetin özel mânâsı ile münferid kaldığı rivayetlerdir.
Mestler üzerine mesh etmeye dair hadisler buna örnektir. Mütevâtir hadis, her iki kısmıyla:
a- İlim ifade eder. Bu, kendisinden nakledildiği zâta nispetinin sahih olduğunun kafi olması demektir.
b- Haber verme şeklindeyse tasdik edilmesi, istek (emir ve yasak) ihtiva ediyorsa uygulanması suretiyle gereğinin yapılmasını ifade eder.

2. Âhâd:

Mütevâtir dışında kalan rivayetlerdir.
Rivayet tarîkları bakımından Meşhur, Aziz ve Garîb olmak üzere üç kısma ayrılır.
1- Meşhur: Üç ve daha fazla kişinin rivayet ettiği ancak tevatür derecesine ulaşmayan rivayettir.
Örnek: "Müslüman diğer müslümanların dilinden ve elinden kurtulduğu kimsedir." (Tirmizî, İman 12; Nesâî, İman 8)
2- Azîz: Sadece iki kişinin naklettiği rivayettir.
Örnek: "Sizden herhangi biri beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (tam) iman etmiş sayılmaz." (Buhârî, İman 8; Müslim, İman 70; Nesâî, İman, 19)
3- Garîb: Sadece bir kişinin naklettiği rivayettir.
Örnek: "Ameller ancak niyetlerledir ve her kişi için sadece niyeti vardır..." (Buhârî, Bed'u'1-vahy 1, Itk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikah 5, Eyman 23, Hiyel 1; Müslim, İmaret 155, (1907); Ebû Dâvud, Talak 11; Tirmizî, Fezâilu'l-cilıad 16; Nesâî, Taharet 60)
Bu hadisi sadece Ömer b. el-Hattâb (ra) rivayet etmiştir. Ondan da sadece Alkâme b. Ebi Vakkâs rivayet etmiştir. Alkame'den ise yalnız Muhammed b. İbrahim et-Teymî rivayet etmiştir. Mu-hammed'den sadece Yahya b. Saîd el-Ensarî rivayet etmiştir. Bunların hepsi de tâbiîndendir. Yahya'dan ise pek çok kimse rivayet etmiştir.
Derece itibarıyla da beş kısma ayrılır:
1- Sahih li zâtibî: Zaptı tam, adaletli râvinin kopukluk bulunmayan (=muttasıl) bir senedle rivayet ettiği, şâz olmayan ve bu

mertebeden kabule engel bir illeti bulunmayan rivayettir.
Örnek: "Allah kim hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih kılar." (Buhârî, Farzu'l-humus 7, İlm 13, İ'tisâm 10; Müslim, İmaret 98, Zekât 98, 100; Tirmizî, İlm 1)
Hadisin sıhhati üç hususla bilinir:
a- Hadis'in Buhârî ve Müslim'in Sahih'leri gibi rivayetlerine güvenilen kimselerce tasnif edilen eserlerde bulunması.
b- Hadislerin sıhhatini tespitte sözüne güvenilen ve bununla birlikte bu hususta esneklikle tanınmamış imam bir zâtın, hadisin sıhhatini açıkça ifade etmesi.
c- Râvilerinin ve rivayet kanallarının tetkik edilmesi.
Eğer sıhhat şartları eksiksiz olarak tesbit edilebilirse, o zaman hadisin sahih olduğuna hükmedilir.
2- Sahih li gayrihî: Bir kaç kanaldan rivayet edilmesi hâlinde, hasen li zatihi olan hadistir.
Örnek: "Eğer ümmetim üzerine zahmet vermeyecek olsaydım, her namazda misvak kullanmalarını emrederdim
(Buhârî, Cum'a 8, Temenni 9; Müslim, Taharet 42; Muvatta, Taharet 115, (1 66); Ebû Dâvud, Taharet 115, (46); Tirmizî, Taharet 18; Nesâî, Taharet 7)
Bu hadisi Ebû Hüreyre (ra) rivayet etmiştir. Hadisin raviler. arasında Muhammed b. Amr bulunmaktadır. Bu zat, adalet yönünden mükemmel olmakla bereber hafıza kusuru ile tenkıc edilmiştir. Bu yüzden hadis, sıhhat şartlarına haiz olamamışta Ancak hadis, râvilerinin hiçbiri tenkide uğramamış ve içinde ad: geçen râvinin bulunmadığı başka senedlerle de nakledilmiştir. Bu sebeple hadiste bulunan şüpheler giderilmiş ve sahih derecesine çıkmıştır. Fakat diğer rivayetlerin desteğiyle sıhhate ulaştığı için "Sahih li gayrini" olmuştur.
Buna "sahih li gayrihî" denilmesinin sebebi herbir rivayet tarîkinin tek başına ele alınması hâlinde sahih mertebesine ulaşanı am asıdır.
3- Hasen li zâtihî: Adaletli olmakla birlikte zaptı pek kuvvetli olmayan bir kimsenin muttasıl bir senetle rivayet ettiği, şâz ve merdûd olmayı gerektiren illetten uzak hadistir.
Hasen li zâtihî ile sahih li zâtihî arasındaki tek fark, sahih hadiste zaptın tam olma şartının koşulması ile birlikte, hasen lı zâtihide bunun şart olmamasıdır.
Örnek: "Namazın anahtarı taharet (abdest), tahrîmi (namaz dolayısıyla bazı fiillerin haram kılınması) iftitah tekbiri, tahlili (namaz dışındaki fiillerin mubah olması) ise selam vermektir." (Ebû Dâvud, Taharet 31; Tirmizî, Taharet, 3)
4- Hasen li gayrihî: Zayıf hadisin, biri diğerini telafi, edecek ve aralarında yalancı ve yalanla itham olunmuş bir râvi bulunmayacak şekilde birkaç tanktan nakledilmesidir.
Örnek: Ömer b. el-Hattab (ra) dedi ki: "Allah Resulü (sav) dua ettiğinde ellerini uzattığı takdirde onları yüzüne sürmeden geri çekmezdi." (Ebû Dâvud, Tirmizî)
Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir. Hadisin Ebû Dâvûd ve başka eserlerde şahitleri bulunmaktadır. Bunların toplamı hadisin hasen olmasını gerektirir.
Hasen li gayrihi deniliş sebebi, herbir rivayet tarîki tek basma ele alındığında hasen mertebesine ulaşamamasıdır. Fakat başka rivayet tarîkleri mevcut olunca bu mertebeye ulaşacak kuvveti kazanmaktadır.
5- Zayıf: Sahih ve hasen şartlarını taşımayan hadistir.
Örnek: "Sû-i zanda bulunarak insanlardan korununuz" hadisi.

Munkatı Hadis

Munkatı' sened: Senedi muttasıl olmayan demektir. Daha önce sahih ve hasen hadisin şartları arasında senedin muttasıl olması gerektiği belirtilmişti. .
Munkatı' senedin dört kısmı vardır: Mürsel, mu'allak, mu'dal ve munkatı':
1- Mürsel: Sahabînin ya da tabiînden bir kimsenin Allah Re-sûlü'nden (sav) duymadığı bir şeyi O'na ref etmesi (nispet etmesi) demektir.
2- Mu'allak: Senedinin baş tarafları zikredilmeyen hadistir.
Bazen mu'allak ile senedinin tamamı zikredilmemiş hadis de kasdedilebilir. Buhârî'nin: "Peygamber (sav) her zaman Allah'ı zikrederdi" rivayeti gibi.
Umdetu'l-kârî müellifi gibi musanniflerin sened zikretmeksizin hadisi aldıkları asıl kaynaklara nispet ederek nakletmelerine gelince, hadisin nispet edildiği asıl kaynağa bakılmadıkça mu'allak olduğuna hüküm verilmez. Çünkü onu nakleden, hadisi bizzat senediyle nakleden değildir. O fer' durumundadır, fer'in hükmü ise aslın hükmü ile aynıdır.
3- Mu'dal: Senedinde arka arkaya iki ve daha fazla râvinin zikredümediği hadistir.
4- Munkatı*: Senedinde bir ya da arka arkaya olmamak şartıyla daha fazla râvinin zikre dilmediği hadistir.
Meselâ, Buhârî şöyle der: Bize el-Humeydî Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı dedi ki: Bize Süfyan anlattı, dedi ki: Bize Yahya b. Said el-Ensarî anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. İbrahim et-Teymî'nin haber verdiğine göre o Alkanıe b. Ebi Vakkas el-Leysî'yi şöyle derken dinlemiştir: Ben Ömer b. el-Hattab (ra)'ı minber üzerinde şöyle derken dinledim: Resûlüllah (sav)'i şöyle buyururken duydum: "Ameller ancak niyetler iledir..." (Buhârî, Bed'u'1-vahy 1; Itk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikah 5, Eyman 23, Hiyel 1) Eğer bu senetten Ömer b. el-Hattab (ra) kaldırılacak olursa hadise "mürsel" adı verilir.
Eğer "el-Humeydî" zikredilmezse mu'allak denilir.
Senedinde Süfyan ile Yahya b. Said zikredilmeyecek olursa mu'dal adını alır.
Şayet sadece Süfyan veya onunla birlikte et-Teymî de zikredilmeyecek olursa munkatı' adını alır.
Senedi munkatı' hadis; zikredilmeyen râvinin durumu bilinmediği için bütün kısımlanyla merduttur. Aşağıdakiler müstesna:

a- Sahabînin rivayet ettiği mürsel,
b- ilim ehlinden pekçok kimseye göre tabiînin büyüklerinin rivayet ettiği mürsel, eğer bir başka mürsel ile yahut Sahabînin uygulaması, ameli ya da kıyas ile desteklenirse,
c- Mu'allak: Eğer Buhârî gibi sahih rivayetlerin zikredilmesi esası ile yazılmış bir kitapta kesin ifadeler ile mu'allak olarak zikredilmişse,
d- Bir başka tarîktan muttasıl olarak rivayet edilmiş olup kabul şartlarını da eksiksiz olarak taşıyorsa.

Tedlîs

Tedlîs: Hadisi gerçekte bulunduğu dereceden daha üstün bir mertebede olduğunu düşündürecek bir senedle nakletmektir.
Tedlîs iki kısımdır: İsnâdda tedlîs ve şuyûh Tedlîsi
1) İsnâdda Tedlîs: Kişinin, karşılaştığı kimselerden duymadığı bir sözü yahut yaptığını görmediği bir fiili o sözü duyduğunu ya da (o fiili) gördüğünü düşündürecek şekilde rivayet etmesidir. Meselâ dedi, yaptı, ya da filandan filan dedi yahut yaptı ve buna benzer ifadeler kullanması.
2) Şuyûh Tedlîsi: Rivayeti naklederek şeyhini (hadis aldığı hocasını) meşhur olduğu nitelikten bir başkası ile zikretmesi ve böylelikle onun bir başka râvi olduğu izlenimini vermesidir. Râvi bunu genelde hocasının kendisinden yaşça daha küçük olmasından Ötürü yapar ve daha aşağı mertebede bulunan birinden rivayet ettiğinin açığa çıkmasını istemez. Ya da hocalarının fazla olduğunun sanılması İçin ya da başka maksatlarla yapar.
Tedlîs yapanlar pek çoktur. Aralarında zayıf râviler de, sika râviler de vardır. Hasan-ı Basri, Humeyd et-Tavîl, Süleyman b. Mehran, el-A'meş, Muhammed b. İshâk gibi.
Hadis hafizları tedlîs yapanları beş mertebeye ayırmışlardır:
1- Tedlîs yaptığı nadiren görülenler Yahya b. Saîd gibi.
2- Hadis imamlarının Tedlîs yapmasını muhtemel görmekle birlikte, imamlığı ve yaptığı rivayetlere göre tedlîsinin azlığı sebebiyle sahihlerde rivayetleri nakledilenler. Süfyan es-Sevrî gibi. Ya da sadece sika bir râviden tedlîs yapanlar; Süfyan b. Uyeyne gibi.
3- Ebû Zübeyr el-Mekkî gibi sikalara bağlı kalmaksızın (herkesten) bolca Tedlîs yapanlar.
4- Çoğunlukla zayıf ve meçhul râvilerin rivayetlerini Tedlîs yaparak nakledenler. Bakiyye b. el-Velid gibi.
5- Bir başka sebep dolayısıyla zayıf râvi kabul edilenler. Abdullah b. Lehîa gibi.
Müdelüsin naklettiği hadis makbul değildir. Ancak kendisi sika bir râvi olur ve rivayet naklettiği kimseden doğrudan hadisi aldığını açıkça ifade ederse müstesna. Bu durumda meselâ, şöyle der: Filanı şöyle derken dinledim, yahut şöyle yaparken gördüm yahut bana anlattı ve buna benzer bir ifade kullanmalıdır.
Şu var ki Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde Tedlîs yapan sika râvilerden Tedlîs sigası ile gelen rivayetler makbuldür. Çünkü hadis imamları bu iki eserde nakledilen rivayetleri hiçbir ayırım yapmaksızın kabul etmişlerdir.

Muzdarib

Muzdarib: Râvilerin, senedinde ya da metninde ihtilâf ettikleri ve bunların birarada telifine ya da tercihine imkân bulunmayan hadislere denir.
Örnek: Ebû Bekr (ra)'dan rivayet edildiğine göre o Peygamber (sav)'e: Gördüğüm kadarıyla saçların ağardı demiş, Peygamber (sav) de bunun üzerine:
"Saçlarımı Hud (suresi) ve kardeşleri ağarttı" buyurmuş-tu.(Tirmizi, Tefsir, Vâkı'a, 3293)
Bu hadis yaklaşık on farklı şekilde rivayet edilmiştir. Muttasıl ve mürsel olarak rivayet edildiği gibi Ebû Bekir, Aişe ve Sa'd'dan müsned olarak da rivayet edilmiştir. Ancak telifin de, tercihin de mümkün olamayacağı daha başka ihtilaflarla da rivayet edilmiştir.
Şayet cem' (rivayetlerin telifi) mümkün olursa cem' etmek gerekir ve ızdırab ortadan kalkar.
Örnek: Peygamber (sav)'in Veda haccında ihrama hangi niyetle girdiğine dair rivayetler arasında ihtilâf bulunmaktadır. Bu rivayetlerin bazısında hac için ihrama girdiği belirtilirken, bazısında da temettü' haccı için ihrama girmiş, bir diğer kısmında da hac ve umreyi birlikte (=hacc-ı kıran) yapmak üzere niyetlendiği zikredilmiştir.
Eğer tercih yapma imkânı olursa tercih edilene göre amel edilir ve aynı şekilde ızdırab ortadan kalkmış olur. Meselâ: Büreyde (r.anhâ)'nm hadisindeki rivayetlerin ihtilafı böyledir. Kendisi azad edildiğinde Peygamber (sav) onu kocası ile birlikte evli kalmayı sürdürmek yahut ondan ayrılmak hâllerinden birini seçmekte serbest bırakmıştı. Acaba kocası o zaman hür müydü, köle miydi?
el-Esved'in, Âişe (r.anhâ)'dan rivayetine göre kocası hür idi. Urve b. ez-Zübeyr ile Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr'in rivayetine göre ise köle idi. Her ikisinin rivayeti el-Esved'in rivayetine tercih edilmiştir. Buna sebep ise Urve ile Kasım'ın, Aişe'ye olan akrabalıklarıdır. Çünkü Aişe (r.anhâ), Urve'nin teyzesi, Kasım'm halası idi. Esved ise akrabalık bağı bulunmayan yabancı biri olmanın yanında, rivayetinde inkıta' bulunan bir râvidir.
Muzdarib hadis zayıftır, delil olarak kullanılamaz. Çünkü muzdarib olması râvüerinin zapt sahibi olmadıklarını gösterir. Ancak eğer ızdırab, hadisin aslı ile ilgili değilse zarar vermez.
Aynı şekilde râyinin kimliği hususunda ittifak edilmekle birlikte adında, künyesinde ya da benzer bir husustaki ayrılıklar da ızdırâbı gerektirmez. Nitekim bu, sahih hadislerde çokça görülen bir husustur.

Metinde İdrâc

Metinde idrâc: Râvilerden birisinin hadise gerekli açıklamayı yapmaksızın kendiliğinden bir söz sokuşturması dır. Bunu ya bir kelimeyi açıklamak, ya bir hüküm çıkarmak ya da bir hikmeti beyan etmek için yapar.
idrâc hadisin başında, ortasında ve sonunda olabilir.
Başında yapılan idrâca örnek: Ebû Hüreyre (ra)'m rivayeti: "[Abdest azalarını iyice yıkayınız]. Ayak topuklarının ateşten vay hâline/"(Buhkrl İlim 30, VudıV, 27,29; Müslim, Taharet, 25-28,30; Ebû Dâvud, Taharet, 46)
Buradaki "abdest azalarını iyice yıkayınız" ifadesi Ebû Hüreyre'nin sözünden sokuşturulmuş bir ifadedir. Buhârî'nin yine ondan naklettiği şöyle dediğine dair rivayet bunu açıklamaktadır: Ebû Hüreyre dedi ki: Abdest azalarını iyice yıkayınız. Çünkü Ebu'l-Kasım (sav) buyurdu ki: "Ateşten topukların vay hâline!"
Bir delil bulunmadıkça hadiste idrâc olduğuna hüküm verilemez. Bu, ya râvinin kendi sözüyle veya muteber bir imamın sözüyle ya da sözün kendisinden Peygamber (sav)'in söylemesinin imkansız olduğunun anlaşılmasıyla bilinir.

Mânâ İle Hadis Rivayeti

Mânâ ile hadis rivayeti: Hadisi, mânâsını bozmamak şartıyla rivayet edilen kişinin kullandığı lafızlardan başka lafızlar kullanarak nakletmektir.
Ancak üç şartla caizdir:
1- Dil ve kendisinden rivayette bulunulanın maksadı açısından hadisin anlamını bilmesi.
2-Râvinin hadisin anlamını ezberlemiş olmakla birlikte lafzını unutması sebebiyle bunu gerektiren bir zorunluluğun bulunması.
Eğer lafzını hatırlıyorsa muhatabın dili ile ona anlatmaya gerek duyulması hâli dışında değişiklikte bulunması caiz değildir.
3- Lafzın, zikir ve benzeri hadislerde olduğu gibi telaffuzları ile ibadet edilen türden olmaması.
Eğer hadisi manâsıyla rivayet ederse bunu hissettirecek ifadeler kullanarak hadisin sonunda: "Yahut nasıl buyurmuşsa öyle" ya da "buna yakın ifadelerle..." demesi gerekir.
Namazda bilmeden konuşan Muaviye b. el-Hakem'in hadisinde de nakledildiği üzere Peygamber (sav) namaz kıldıktan sonra ona şunları söylemişti:
"Şüphesiz bu namazda insanların sözleri türünden şeyler konuşmak uygun değildir. Onda söylenebilecek sözler teşbih, tekbir ve Kur'ân kıraatidir."

Cerh Ve Ta'dıl

Cerh: Râvinin, rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir niteliğe sahip olduğunu tesbit etmek ya da kabul edilmesini gerektiren bir niteliğe sahip olmadığını belirterek, rivayetinin reddedilmesini icap ettirecek şekilde değerlendirmektir. Râvi hakkında: O kezzâbtır (çok yalancıdır), fasıktır, zayıftır, sika değildir, muteber değildir ya da hadisi yazılmaz, demek gibi.
Cerh mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
E Mutlak: Râvinin herhangi bir kayıt söz konusu edilmeden
cerh edildiğini belirtmek. Bu, o râvinin rivayetinin her şekilde reddedilmesini gerektirir.
Mukayyed: Râvinin şeyh (hoca) ya da taife ya da buna benzer muayyen bir şeye nispetle cerhe dilmesi. Bu, o muayyen şeyle ilgili rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir illet olur, başka hususlar için olmaz.
Meselâ: İbni Hacer, et-Takrib'de Zeyd b. el-Hünıâm hakkında: "Ondan Müslim de rivayet etmiştir". Doğru sözlüdür. Fakat es-Sevrî tankıyla gelen hadislerinde hata eder. Bu durumda sadece es-Sevrî'den rivayet ettiği hadisleri zayıf olur.
Cerhin mukayyed olarak sözkonusu edilmesinden kasıt, onun bu kayıtlı konuda sika olduğu iddiasını bertaraf etmek ise, başka hususlarda zayıf olmasına da engel değildir.
Cerhin bazı mertebeleri vardır:
En yüksek mertebe, bu hususta en ileri noktaya ulaşıldığına delâlet eden ifadelerdir. İnsanlar arasında en yalancı kişidir, yalancılıkta bir temel taşıdır ifadeleri gibi.
ikinci derecede mübalağaya delâlet eden ifadeler gelir. O kezzâbtır (çok yalancıdır), vaddâ'dır (çok hadis uydurur) ve deccâldir ifadeleri gibi.
En hafifleri ise o leyyfrı (yumuşak, gevşek), hıfzı kötü ya da hakkında konuşulmuştur, anlamındaki nitelemelerdir. Cerhin kabul edilmesi beş şarta bağlıdır:
1- Cerh yapanın adaletli olması gerekir. Fâsıkm cerhi kabul edilmez.
2- Dikkatli birisi tarafından yapılmalıdır. Dalgın ve dikkatsiz kimsenin cerhi kabul edilmez.
3-Cerh sebeplerini iyi bilen birisi tarafından yapılmalıdır. Hâvi eleştiri ve cerh sebeplerini bilmeyenin cerhi kabul edilmez.
4- Cerhin sebebini açıklamalıdır. Kapalı ifadelerle cerh kabul edilmez. Meselâ: Zayıftır demek ya da hadisi kabul edilmez demekle yetinilmez. Bunun sebebini de açıklaması gerekir. Çünkü kişiyi sebepsiz yere cerhetmeye kalkışmış olabilir. Tercih edilen görüş budur.
5- Adaleti herkesçe bilinen ve imamlığı şöhret bulmuş kimse hakkında yapılmamalıdır. Nafi, Şu'be, Mâlik ve Buhârî gibi. Bu ve benzerleri hakkındaki cerh ifadeleri kabul edilmez.
Ta'dîl: Râvinin rivayetinin kabul edilmesini gerektiren bir sıfata sahip olduğunun ve rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir sıfatının bulunmadığının ifade edilmesidir. O sikadır, o sağlam birisidir, onda bir sakınca yoktur ya da hadisi reddolunmaz denilmesi gibi.

Mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
1- Mutlak: Râvinin herhangi bir kayıt konulmadan adaletle anılmasıdır. Bu onun her durumda sika olduğunun belirtilmesi demektir.
2-Mukayyed: Râvinin şeyh, cemaat ya da benzeri belli bir şeye nispetle âdil olduğunun belirtilmesidir. Bu durumda yalnız o muayyen şeye nispetle sika olduğu -başka hususlarda böyle olmadığını- ifade edilmiş olur.
O, Nâii'den rivayet ettiği hadisleriyle veya Medineliler'den rivayet ettiği hadisleriyle sika birisidir, denilmesi gibi.
Ta'dîlin dereceleri vardır: En üst derece, bu hususta en ileride olduğuna delâlet eden ifadelerdir. İnsanların en sikasıdır, sağlam rivayet etmekte, gibi.
Sonra bir ya da iki sıfat ile pekiştirilen sikalıktır. Örneğin sikadır, sikadır yahut sikadır, sebt (sağlam)dır gibi.
En alt derecesi ise en hafif cerhe yakın olduğunu hissettiren ifadelerdir. Sâlihtir yahut mukaribdir ya da hadisi rivayet edilir türü ifadeler gibi..
Ta'dîlin kabul edilmesi dört şarta bağlıdır:
1- Ta'dîl yapanın adaletli olması gerekir, fâsık bir kimsenin Ta'dîli kabul edilmez.
2- Uyanık olması gerekir. Dış görünüşe aldanan gafil kimsenin Ta'dîli kabul edilmez.
3- Adalet sebeplerini bilen bir kimse tarafından yapılmalıdır. Kabul ve red sıfatlarını bilmeyenin Ta'dîli kabul edilmez.
4- Rivayetinin reddedilmesini gereken yalancılık, açık fasıklık ya da buna benzer bir husus ile ün salmış bir kimse hakkında yapılmamış olmalıdır.

Haberin, İzafet Edildiği Kimse Bakımından Türleri

Haber izafet edildiği kimse itibarıyla üçe ayrılır: Merfû', Mevkuf ve Maktu'.
I- Merfû': Peygamber (sav)'e izafe edilendir. Kendi içinde iki kısma ayrılır. Sarih (açık) merfû' ve Hükmen merfû':
a- Sarih merfû': Bizzat Peygamber (sav)'e izafe edilen söz, fiil, takrir, ahlakî sıfat ya da yaratılışının niteliği ile ilgili şeylerdir.
b- Hükmen merfû': Peygamber (sav)'e izafe edilmiş hükmünü taşıyan rivayetlerdir. Bu da birkaç türlüdür:
1- Kişisel görüş olarak ifade edilmesi mümkün olmamak, tefsir mahiyetinde olmamak, sözün sahibi Isrâiliyâtı kabul etmekle tanınan birisi olmamak şartıyla, sahabîye ait söz. Meselâ bu söz kıyametin alametleri yahut kıyametin hâlleri ya da amellerin karşılıkları ile ilgili bir haberse ve kişisel görüş türündense o zaman mevkuf sayılır.
Eğer tefsir mahiyetinde ise aslolan kendi hükmünü almasıdır. Tefsir türü rivayetler mevkuf olur.
Söz sahibi, İsrâüiyâtı kabul etmekle tanınmış biriyse, bu durumda o söz İsrâiliyâta dair bir haber yahut merfû' bir hadis olmak arasındadır. Varolan şüphe sebebiyle hadis olduğu şeklinde hüküm verilmez.
Abâdile olarak bilinen Abdullah b. Abbas, Abdullah b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr'm Kâb el-Ahbar'dan yahut başkasından İsrail oğullarına dair birtakım haberleri aldıkları muhaddisler tarafından belirtilmiştir.
2- Kişisel görüş kabilinden olmasına imkân bulunmayan Sahabî fiili. Buna örnek olarak Ali (ra)'ui küsuf namazını her rekatte iki rükû'dan fazla rükû' yaparak kılmasını göstermişlerdir.
3-Sahabînin herhangi bir hususu Peygamber (sav) dönemine izafe etmekle birlikte peygamberin bundan haberdar olduğunu belirtmemesi. Ebû Bekr (ra)'m kızı Esma (r.anhâ)'nm: Biz Peygamber (sav) döneminde Medine'de bir at kestik ve onu yedik, şeklindeki sözü buna örnektir.
4- Sahabînin herhangi bir hususun sünnetten olduğunu söylemesi. İbni Mesûd (ra)'ın: -Namazdakini kastederek- teşehhüdü gizli okumak sünnettir, demesi gibi.
Bu sözü tabiînden biri söylerse bunun merfû' olduğu söylendiği gibi, mevkuf olduğu da söylenmiştir.
5- Sahabînin: Biz emrolunduk, bize yasak kılındı, insanlara emredildi ve benzeri sözler söylemesi.
Ümmü Atiyye (r.anhâ)'nın söylediği: Bize iki bayramda hür kadınları (namazgaha) çıkarmamız emredildi; sözü ile; bizlere cenaze teşyî etmek yasaklandı. Ancak bu hususta kesin bir ifade kullanılmadı, sözü.
6- Sahabînin herhangi bir şey hakkında masiyet hükmünü vermesi. Ebû Hüreyre (ra)'m ezandan sonra nıescidden ayrılan kimse hakkındaki: Buna gelince Ebu'l-Kasım (sav)'e isyan etti, sözü gibi.
Aynı şekilde Sahabînin herhangi bir şeyin itaat olduğu hükmünü vermesi de böyledir.
7- Hadisi rivayet edenlerin sahabî hakkında hadisi (peygambere) ref etti ya da rivayet etti, demeleri. Said b. Cübeyr'in, İbni Abbas (ra)'dan şöyle'dediğine dair rivayeti gibi: Şifa üç şeydedir. Bir içim bal, hacamat bıçağının kesiği ve bir ateşle dağlamaktır ve ben ümmetime dağlamayı yasaklıyorum, deyip hadisi (Peygam-ber'e) dayandırması gibi.
Aynı şekilde sahabî hakkında: ve hadisi nakletti yahut ona nispet etti veya hadisi Peygamber'e kadar ulaştırdı ve buna benzer ifadeler kullanılması da böyledir. Bu tür ibareler açık (sarih) merfû' hükmündedir.
II Mevkuf: Sahabîye izafe edilmekle birlikte merfû' hükmü kesinleşmeyen rivayettir. Meselâ, Ömer b. el-Hattab (ra)'m şu sözü böyledir: Alimin yanılması, münafığın Kitab'a dayanarak mücadele etmesi ve saptırıcı imamların hükümleri yıkar.
III Maktu': Tabîîye ve ondan sonra gelenlerden birisine izafe edilen hadistir.
Örnek: İbni Sîrin'in şu sözü: "Bu ilim bir dindir. Buna göre dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz."

Râvi Tanımları

Sahabî

Peygamber (sav) ile O'na iman ederek birlikte olan yahut O'nu gören ve bu hâl üzere ölen kimsedir.
Buna göre önce irtidâd eden, sonra tekrar İslama dönen kimseler de sahabî tanımına girer. el-Eş'as b. Kays gibi. Çünkü o Peygamber (sav)'in vefatından sonra irtidad eden kimselerdendi. Daha sonra Ebû Bekir'in huzuruna esir olarak getirildi, tevbe etti. Ebû Bekir (ra) da onun tevbesini kabul etti.
Peygamber (sav) hayattayken O'na iman etmekle birlikte, O'nunla görüşmeyen kimseler bu kapsam dışında kalır. Necaşı gibi. İrtidad edip de mürted olarak ölen kimseler de böyledir. Abdullah b. Hatal gibi.
Ashab-ı kiramın sayısı çoktur. Sayılarını kesin olarak tesbit etmeye imkân yoktur. Ancak yaklaşık olarak yüzondörtbin kişi oldukları söylenmiştir.
Ashabın hepsi sikadır ve adaletlidir. Onlardan bir kişinin dahi rivayeti makbuldür. İsterse bu kişi meçhul olsun. Bundan dolayı, Sahabînin cehaleti (kim olduğunun bilinmemesi) zarar vermez, denilmiştir.
ibni Abbas (ra)'m şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir bedevi Peygamber (sav)'e gelerek:
"Ben hilali -Ramazan ayı hilalini kastediyor- gördüm dedi." Peygamberimiz:
"Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet ediyor musun?" diye sorunca, bedevi:
"Evet dedi. Peygamber:
"Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet ediyor musun?" diye sordu. Bedevi yine:
"Evet" dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
"Ey Bilal kalk, insanlara yarın oruç tutmaları için nida et." (Ebû Dâvud, Sıyâm 14; Tirmizî, Savm 7; Nesâî, Savm 8; İbn Mâce, Sıyâm 6)
Bu hadis, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî tarafından rivayet edilmiş olup İbni Huzeyme ve İbni Hibban sahil olduğunu belirtmişlerdir.
Son vefat eden sahabî Leysli Âmir b. Vasile olup, Mekke'de hicri 110 yılında vefat etmiştir. Kendisi Mekke'de en son vefat eden sahabîdir.
Medine'de en soıi vefat eden sahabî ise Hazrecii Ensardan Mahmud b. er-Rabi'dir. Hicri 99 yılında vefat etmiştir.
Şam bölgesinde son vefat eden sahabî Leys'li Vasile b. el-Eska'dır 86 hicri yılında vefat etmiştir.
Basra'da en son vefat eden Sahabî Hazredi ensardan Enes b. Mâlik'tir. 93 yılında vefat etmiştir.
Küfede en son vefat eden Sahabî Eslem'li Abdullah b. Ebi Evfadır. Hicri 87 yılında vefat etmiştir.
Mısır'da en son vefat eden Sahabî Abdullah b. el-Haris b. Ceze ez-Zebîdî olup Hicrî 89 yılında vefat etmiştir.
Hicrî 110 yılından sonra sahabe neslinden hiç kimse hayatta kalmamıştır.
Ashab-ı kiramdan en son vefat eden kişileri bilmenin iki faydası vardır:
1- Bu tarihten sonra ölen bir kimsenin sahabî olduğu iddiası kabul edilmez.
2- Bu tarihten Önce temyiz yaşma erişmeyen kimsenin sahabeden rivayet ettiği hadisler munkatı'dır.

Muhadram

Peygamber (sav)'e hayatta iken iman etmekle birlikte, O'nunla bir araya gelememiş olan kimseye denir. Muhadramlar ashab ile tabiîn arasında bağımsız bir tabakadır denildiği gibi, tabiînin büyükleridir, diye de söylenmiştir.
Bazı ilim adamları bunların yaklaşık kırk kişi kadar olduğunu dahi söylemiştir. Bunlardan bazıları: Üveys el-Karanî, el-Ahnef b. Kays, el-Esved b. Yezid, Sâd b. İyas, Abdullah b. Ukeym, Anır b. Heymun, Ebû Müslim el-Haylânî, Habeşistan kralı Necaşi.
Muhadram birinin rivayet ettiği hadis, tabiinin mürseli kak ündendir. Hüküm olarak munkatı olup kabul veya reddi nokts smda tabiînin naklettiği mürsel rivayetin kabulüyle ilgili kıstas lar uygulanır.

Tabiî

Peygamber (sav)'e iman eden bir kişi olarak Sahabî ile görüşe: ve bu hâli üzere ölen kimsedir.
Tabiûn hayli kalabalık olup sayılarının tesbitine imkân yoktu: Tabiûn üç tabakadır. Büyük, küçük ve orta.
Tabiûnun büyük tabakası rivayetlerinin çoğunluğu ashab-ı k ramdan olan kimselerdir. Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Züber ve Alkame b. Kays gibileri.
Orta tabaka hem sahabeden, hem de tabiîlerin büyüklerinde: çokça rivayette bulunan kimselerdir. Hasan-ı Basrî, Muhamme: b. Şîrîn, Mücâhid, İkrime, Katâde, Şa'bî, Zührî gibi.
Küçük tabaka, rivayetlerinin çoğunluğu tabiînden olan ve £.: sayıda Sahabî ile karşılaşmış kimselerdir, ibrahim en-Neha: Ebu'z-Zinâd ve Yahya b. Saîd gibi.

İsnâd

Sened de denir. Hadisi bize nakleden râvilerin zinciridir.
Meselâ: Buhârî dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf anlattı, bin Mâlik, İbni Şihab'dan, o Enes b. Mâlik (ra)'dan diye haber verdi ğine göre Resûlüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinizi kıskanmayınız birbirinize sırtınızı çevirmeyiniz. Allah'ın kardeş kullar olunuz. Müslüman bir kimsenin, müslüman kardeşinde: üç günden fazla dargın durması helâl değildir." (Müslim, Birr ve Sıla, 23)
Bu senedde Abdullah b. Yusuf, Mâlik, İbni Şihab ve Enes \ Mâlik bulunmaktadır.

İsnâd, âlî ve nazil olmak üzere iki kısımdır:
Âlî isnâd: Sıhhate daha yakın olandır, nazil isnâd ise bunun aksidir.
Uluvv iki türlüdür. Sıfat itibarıyla uluvv, sayı itibarıyla uluvv.
1- Sıfat itibarıyla uluvv: Râvilerin zapt ya da adalet bakımından bir başka isnâddaki râvilerden daha güçlü olmalarıdır.
2- Sayı bakımından uluvv: Bir senetteki râvi sayısının bir başka senede nispetle daha az olması demektir.
Sayı azlığının uluvv olmasının sebebi, aradaki vasıtalar azaldıkça hata ihtimalinin azalmasından dolayıdır. Bundan dolayı böyle bir senedin sıhhat ihtimali daha yüksektir.
Nüzul ise uluvvün karşıtı olup sıfat itibarıyla nüzul ve sayı itibarıyla nüzul olmak üzere iki türlüdür.
1- Sıfat itibarıyla nüzul: Bir senetteki râvilerin zapt ya da adalet bakımından bir diğer senetteki râvilerden daha zayıf olmaları demektir.
2- Sayı itibarıyla nüzul ise; bir senetteki râvi sayısının bir diğer senettekine nispetle daha çok olması demektir.
Bazan aynı isnâdda sıfat itibarıyla uluvv ve sayı itibarıyla uluvv türleri birlikte bulunabilir. Bu durumda böyle bir isnâd, hem sıfat bakımından, hem sayı bakımından âlî olur.
Bazan birisi olur, diğeri olmaz. Bu durumda sened nitelik bakımından âlî, sayı bakımından nazil olabilir ya da bunun aksi sözkonusu olur. Uluvv ve nüzul (senedin âh ve nazil oluşunu) bilmenin faydası, çelişme hâlinde âlî olan isnadın lehine tercihte bulunabilmektir.

Müselsel

Râvilerin gerek rivayet eden, gerek rivayetle ilgili aynı husus üzerinde ittifak etmeleri demektir.
Rivayet edenle ilgili hususa örnek: Muaz b. Cebel (ra)'ın rivâyetine göre Peygamber (sav) ona dedi ki: "Ey Muaz seni gerçekten seviyorum. Her namazın arkasında: "Allahım, Seni zikretmek, Sana şükretmek ve Sana güzel bir şekilde ibadet etmek için bana yardım et" demeyi sakın bırakma." Bu hadisi nakleden herkesin, kendisinden bunu rivayet edecek olana: "Ben de seni seviyorum, bu sebeple: Allah'ım... bana yardım et de" dediği zikredilmiştir.
Rivayetle ilgili olana örnek, Buhârî'nin Sahih'inde naklettiği şu hadistir: Bize Amr b. Hafs anlattı, bize babam anlattı, bize el-A'meş anlattı, bize Zeyd b. Vehb anlattı, bize Abdullah -İbni Mesud'u kastediyor- anlattı. Bize Resûlüllah (sav) -ki o hem doğru olandır, hem de doğruluğu tasdik olunandır- anlattı, dedi ki: "Sizden birinizin hilkati annesinin karnında kırk günde bir araya getirilir. Sonra alaka (kan emen bir sülük gibi yapışkan) olur..." (Buharı, Kader 1, Bed'u'1-halk 6, Enbiyâ 1, Tevhid 28; Müslim, Kader 1; Ebû Dâvud, Sünnet 17)
Burada râvilerin tek bir siga üzerinde ittifak ettikleri teselsülen görülmüştür. O da "haddesenâ: bize anlattı" sözüdür.
Ya da bu hadis râvinin hocasından duyduğu ilk ya da son hadis olması hâlinde teselsül olursa, bu da müselsel olarak değerlendirilir.
Müselselin faydası: Râvilerin birbirlerinden rivayet alışlarını iyice zaptettiklerini ve herbirinin kendinden öncekine tabi oluşta itina gösterdiğini açıkça ortaya koymaktır.

Hadis Yazımı

Hadis yazmak: Yazmak yoluyla hadis nakletmek demektir.
Bu yolda aslolan helâl olmasıdır. Çünkü bu bir araçtır. Peygamber (sav) de Abdullah b. Anır'a kendisinden duyduklarını yazması için izin vermiştir. Bunu Ahmed b. Hanbel, hasen bir sened ile rivayet etmiştir. Eğer yazmaktan dolayı şer'î bir salanca ortaya çıkacağından korkulursa o zaman ona engel olunur. İşte Peygamber (sav)'in: "Benden Kur'ân'dan başka bir şey yazmayınız. Her kim benden Kur'ân'm dışında bir şey yazmışsa onu silsin." (Müslim) hadisi buna göre yorumlanır.
Sünnetin korunması ve şeriatin tebliği ancak yazmakla mümkün olabiliyorsa o takdirde yazmak farz olur. Peygamber (sav)'in hadisini insanları yüce Allah'ın yoluna davet etmek ve onlara şeriatini tebliğ etmek üzere yazılı mektuplarla bildirmesi, buna göre açıklanır.
Hadisin yazılmasına itina göstermek gerekir. Çünkü bu, hadis nakletmenin iki yolundan birisidir. Hadis yazmanın iki niteliği söz konusudur. Vacip ve müstahsen.
Vacip olan yazma: Hadisi açık seçik, tereddüde düşürmeyen ve karışıklığa yol akmayan bir hat ile yazmaktır.
Müstahsen şekil ise aşağıdaki hususlara riâyet ederek yazmakla mümkündür.
1- Yüce Allah'ın adı geçtiği yerde "teâlâ, azze ve celle, sübhânehu" lafızlarından birisini ya da bunlardan başka yüce Allah'a açık övgü ihtiva eden bir kelimeyi rumuza başvurmaksızın (tam olarak) yazmak. Resûlüîlah (sav)'in adınm geçtiği yerde "(sav)" yahut "aleyhi's-salâtu ve's-selâm" ifadelerini rumuz kullanmadan açık bir şekilde yazmak.
Bir sahabînin adı geçtiği vakit "ra=Allah ondan razı olsun" yazar.
Eğer bir tabiî ya da ondan sonra duayı hakedenlerden bir kimse geçerse onun için "rahimehullah^Allah rahmet etsin" diye yazar.
2- Hadisin nassma başkasından ayırdedilecek şekilde bir işaret koyarak onu iki parantez () yahut iki köşeli parantez [ ] yahut iki daire 00 ya da buna benzer işaretler arasına alır ki, hadis başka şeylerle karışarak tereddüde düşülmesin.
3- Hataların düzeltilmesi için izlenen kurallara riâyet etmek.
4- Şayet iki ayrı kelime, iki ayrı satırda bulunuyor ve bunları birbirlerinden ayırmak yanlış bir mânâ izlenimi veriyorsa bu iki kelimeyi birbirinden ayırmam alı dır.
5- Muhaddisler arasında meşhur olanlar dışında rumuz lanmaktan uzak durmalıdır. Meşhur olan bu rumuzların şunlardır:

"Haddesenâ" yerine "sena, nâ, desenâ? rumuz birisi yazılı olsa bile "haddesenâ" diye okunur.
"Kale" yerine "kaf harfi" rumuz olarak yazılır ve "kale: diye okunur. Çoğunlukla "kale" herhangi bir rumuz dahi maksızm hazfedilir, fakat hadis kıraati esnasında telaffuz edil:

Hadisin Tedvini

Hadis Peygamber (sav) döneminde ve dört halife dönemi: ir daha sonraları yapıldığı şekilde tedvin edilmiş değildi.
Beyhakî, el-Medhal'de, Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiçıe göre Ömer b. el-Hattab (ra) Sünnetlerii yazmak istedi. Bu hu?:.-::;-Allah Resûlü'nün (sav)'in ashabıyla istişare etti, onları yazz^ı doğrultusunda görüş belirttiler. Ömer (ra) bir ay boyunca buii-susta istiharede bulundu. Bir gün Allah ona bir karar vermeyi nasib etmiş hâlde sabahı etti ve şöyle dedi: Önceden Süneni Ccy-gamberin sünnetlerini) yazmak istedim. Daha sonra sizden ;i;e kimi kitaplar yazan ve sonra o kitaplara yönelerek Allah'ın Kitabım terkeden bir kavmi hatırladım, Allah'a yemin ederim ki. :en Allah'ın Kitabını ebediyyen başka bir şeyle karıştırmayacağını
Daha sonra Ömer b. Abdu'1-Aziz (ra) halifeliği döneminde hadisin kaybolacağından korktu. Medine'deki Kadısı Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e şunu yazdı: Bir bak! Peygazc-r (sav) hadisinden neler varsa onları yaz. Çünkü ben ilmin kayixjl-masmdan, alimlerin gitmesinden korkuyorum. Allah Resulü (sav)'in hadisi olmadıkça da kabul etme. İlmi yayınız ve bilen bilmeyene öğretmek için ilim meclislerinde otursun. Çünkü ilim pzli saldı tutulmadıkça kaybolup gitmez.
Aynı emirleri İslam dünyasının diğer bölgelerine de gönderdi. Sonra Muhammed b. Şihâb ez-Zührî'ye bunları tedvin etmesi emrini verdi.
Böylelikle hadise dair ilk eser tasnif eden kişi emiri Ömer b. Abdu'l-Aziz'in emriyle Muhammed b. Şihâb ez-Zührî olmuştur. Allah ikisine de rahmet eylesin. Bu da hicri 100. yılın başlarında olmuştu. Daha sonra insanlar peşpeşe hadis eserleri derlediler ve hadis tasnifinde çeşitli yollar izlediler.

Hadis Tasnif Yolları

Hadislerin iki türlü tasnif yolu vardır:
Usûl tasnifi: Bunlar hadisin, musannifden isnadın son noktasına ulaşıncaya kadar senediyle tasnif edildiği eserlerdir. Bunların birtakım yöntemleri olup bazıları şunlardır:
1- Cüzler: Her bir ilim babı için özel ve bağımsız bir cüz tasnif edilir. Meselâ, namaz bahsi için özel bir cüz, zekât bahsi için özel bir cüz tasnif eder ve bu böylece sürüp gider. Nakledildiğine göre bu ez-Zührî ve çağdaşlarının izlediği yoldur.
2- Bablara göre tasnif: Tek bir cüzde birden çok bab bulunur ve bu bablar konulara göre düzenlenir. Fıkıh babları veya başka bablar şeklinde. Meselâ Buhârî'nin, Müslim'in ve Sünen sahihlerinin izledikleri yol budur.
3- Müsnedlere göre tasnif: Her Şahabının hadislerini ayrı bir bölüm hâlinde toplayıp "Ebû Bekir'in Müsnedi"nde Ebû Bekir'den (ra) naklettiği bütün rivayetleri kaydeder. Ömer Müsned'inde Ömer'den (ra) naklettiği bütün rivayetleri zikreder ve bu böylece sürüp gider. İmam Ahmed'in Müsnedinde izlediği yöntem gibi.
b- Furû' Tasnifi: Bunlar eseri tasnif edenlerin usûlden naklederek asıllarına nispet ile sened zikretmeksizin tasnif ettikleri eserlerdir. Bunun da çeşitli yöntemleri vardır. Bazıları:
1- Bablara göre yapılan tasnif: İbni Hacer el-Askalanî'nin
Bulûğu'l-merâm, Abdu'1-Ğani el-Makdisî'nin Umdetu'l-ahkâm adlı eserleri gibi.
2- Alfabetik sıraya göre düzenlenmiş tasnif: Suyuti'nin el-Camiu's-sağir adlı eseri gibi.
Bunların dışında her iki türden de pek çok tasnif yöntemi vardır. Bu da hadis ehlinin, hadis öğrenimi ve maksatlarının gerçekleştirilmesi açısından, en uygun gördükleri yönteme göre yapılır.

Kütüb-i Sitte

Bu terim, aşağıdaki ana kitaplar hakkında kullanılır:
1- Sahih-i Buhârî
2- Sahih-i Müslim
3- Nesâî'nin Sünerii
4- Ebû Davud'un Sünen'i
5- Tirmizî'nin Sünen'i
6- İbni Mâce'nin Sünen'i

Usul-I Hadis

Usul-I Hadisin Mahiyeti

1- Usül-İ Hadisin Muhtevası:

Hadis usûlü adıyla inceleyeceğimiz konu, aslında Hadis usûlü ilmi olup Hadis İlminin Dirâyetü'l-hadis diye bilinen koludur.

Hadis ilminin diğer kolu da Rivâyetü'l-hadis ilmidir.
Hadis'in sözlük anlamı yeni'dır. Eski demek olan kadim'in zıd-dıdır.
Hadis kelimesi Kur!an-ı Kerim'de söz ve haber, anlamlarında kullanılmıştır. Meselâ "Haydi omm gibi bir söz getirsinler" (Tur, 34) ayetinde söz, "Musa'nın haberi sana ulaştı mı?" (Taha, 20/9; Zâriyât, 24; Nâziât,,15) ayetinde de haber anlamındadır.
Hadisin terim anlamı ise, söz, fiil, takrir (onay), ahlaki ve fizikî sıfat olarak Hz. Peygambere izafe edilen her şeyin yazılı metinleri demektir. Çok özel ve dar anlamda Peygamber sözüne de hadis denir. Çoğulu ehâdîs'dir.
Usûl, asrın çoğuludur. Asıllar, kökler, kaynaklar mânâsına gelmektedir. Terim olarak yol, yöntem, sistem, düzen ve metod anlamlarında kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bir ilmin asıl konusundan önce öğrenilmesi gerekli esaslar, prensipler ve başlangıç bilgileri ve tekniklerini ifade etmektedir.
Hadis usûlcüleri dendiğinde,, hadis ilminin dirayete dayanan esas ve kuralları ile meşgul olan alimler (usûliyyûn) anlaşılır.
Hadis usûlü ilmi de hadis ilminin dayandığı prensipler, hadis metodolojisi demektir. Bu bilim dalına başlangıçta Mustalahu'l-hadis de denilmiştir. Aynı anlamda Ulûmu'l-hadis ifadesinin kullanıldığı da olmuştur.
Hadis usûlü, hadisin sened ve metnini kabul ve red yönünden inceleyen ilim dalıdır.
Hadis ilmi temelde rivâyetu'l-hadis ve dirâyetu'l-hadis diye iki ana bilim dalına ayrılmaktadır.
Rivâyetül-hadis ilmi, Rasûl-i Ekrem (sav)'in söz, fiil, takrir ve hâllerini; bunların zabt edilip usûlüne uygun olarak sonraki nesillere nakledilmelerini konu edinen hadis ilim dalıdır.
Mustalahu'l-hadis ve usûlü'l-hadis diye de isimlendirilen İJırâyetü'l-hadis ümi> "Sened ve metnin durumlarını anlamaya yardım eden kurallar ilmi" olarak tarif edilmektedir. Bu tariften anlaşılacağı üzere Dirâyetü'l-hadis ilmi, genel ve teorik kaideler doyarak râvî, rivayet ve mervî konularının inceleme ve eleştirisine zemin hazırlamaktadır.
Dirâyetü'l-hadis ilmi ve dolayısıyla hadis usûlü edebiyatı da Rivâyetü'l-hadis ilmi ve edebiyatı gibi ashab-ı kiramın hadi; nakli ve rivayetinde gösterdikleri titizlik, araştırma (tesebbüt-taharri) ve denetim faaliyetlerine dayanmaktadır. Ashabın üst seviyede bir dikkat ve titizliğe sahip olmaları yanında, birbirlerinden duydukları hadisleri daha iyi bilenden tahkik etmekten de geri kalmadıkları bilinmektedir. Hz. Aişe'nin (r.anhâ) yirmi kadai sahabînin rivayetlerini tashih ettiği bilinmektedir.
Sahabe ile başlayan bu araştırma ve tetkik gayretlen Dirâyetü'l-hadise ait kaidelerin şekillenmesine zemin hazırla mıştır. Tebliğ görevi ve Hz. Peygamber'e yalan isnâd etmeme gayreti, hadis ilmine dair tüm çalışmaların temelinde yatan gerçek olmanın yanında, hadis usûlünün, erken bir dönemden itibaren uygulama alanına taşınmasını sağlamış olan asıl sebeptir.
Alimler her ilmin olduğu gibi hadis ilminin de esas ve metodlarını tesbit etmişlerdir. Bu ilmin konusu Allah Resûlü'nüi: hadisleri olunca metodolojisi diyebileceğimiz usûlü de, bunlar. bilmeye, sahihini zayıfından ve mevzu olanlardan ayırdetmeyr yarayacak esaslar, kaideler ile hadisleri nakleden râvilerin hâllerini açığa çıkarmaya yarayacak kurallardan ibarettir.

2- Usûl Bilgisinin Gerekliliği:

Usûl bilgisi hadislerden faydalanabilmek için şarttır. Usûl bil-meyince hadislerden hüküm çıkarmak imkânsız hâle gelir. Usîl bu açıdan bir tür istifâde metodudur. Onun için "usûl"e metodolo; de denmiştir.
Bilindiği üzere hadis, dinimizin ikinci kaynağıdır. İster Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılmasında, isterse Kur'ân'da bulunmayan meselelerin, dinimizin ruhuna uygun şekilde açıklan:: değerlendirilmesinde olsun Allah Resulü (sav)'in sünnetine ihtiy» cimiz vardır. Hadis kitaplarından doğrudan istifade etmekse hay_ güç ve risklidir. İşte Usûl bilgisi bu zorlukları gidermeye ve rivayetlerden kolayca istifâde etmeye yarar.

3- Usûl Kurallarının Kaynağı:

Usûl-i Hadisin kaynağı tıpkı fıkıh, tefsir ve kelâm gibi diğer dinî ilimlerin usûlünde olduğu gibi Kur'ân-ı Kerîm ve sünnettir. Âlimler hadis usûlünün ilkelerini imkan nispetinde Kur'ân ve Sünnetin bir sarahat veya işaretine, bir karinesine dayandırmaya çalışmışlardır. Aksi takdirde, müşterek kaidelerden ziyâde, âlimine göre değişen bir usûl ortaya çıkardı. Nitekim bazı teferruatta, âlimlerin şahsî yorumları devreye girmiş ve oralarda farklıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar mezhepler arasındaki ihtilaflı durumlarda etkili olmuşlardır.

4- Hadis Usûlü'nün Doğuşu, Gelişmesi ve Temel Eserleri

Kur'an-ı Kerim'i dünya ve ahiret saadetinin yollarını gösteren bir hidayet rehberi olarak gönderen Yüce Allah, onu açıklama görev ve yetkisini de Resulü Hz. Muhammed'e (sav) vermiştir.
Kitab ve Sünnet arasındaki bu açıklanan-açıklayan ilişkisinin farkında olan sahabe-i kiram, başından itibaren Hz. Peygamber'in (sav) hadislerine ve hayatına fevkalâde itina göstermiş, onları ezberlemiş, yaşamış, aslana uygun olarak Öğrenmek, uygulamak ve başkalarına ulaştırmak için büyük gayret göstermişlerdir. Hadis kitaplarımız, bu üstün gayretlerin kanıtlarıyla doludur.
Sünneti öğrenmek maksadıyla günlerini, geçim temini ve ilim tahsili arasında taksim eden ilk müslümanlar, daha sonraları, yeni ülkeler fethedildikçe, tabiî olarak, bu kez yeni Müslümanların Kitab ve Sünneti öğrenme istek ve gayretleriyle karşılaştılar. Gerek halifelerce görevlendirilen valiler, gerekse fetih ordularında mücahid olarak bulunan sahabîler, asli görevlerinin tebliğ ve talim olduğu bilinciyle hareket ettiler. Fatih sahabîlerin bir çoğu, muhtelif beldelerde yerleşerek oralarda Kitab ve Sünnet bilgisini yaymaya çalıştı.

Sahabîlerin bu İlmi gayretleri hiç şüphesiz, kendilerini gören tabiîleri de aynı şekilde davranmaya şevketti. Kendi bölgelerindeki sahabîlerden aldıkları bilgilerle yetinmeyerek sünnetin beşiği olan Medine'ye gidip bilgilerini arttırmak isteyen tabiîler görüldü.
Dolayısıyla çok canlı ve hareketli bir ilim hayatı yaşanmaya başlandı. Böylece daha sonraları hadis alimlerinin hemen hepsi tarafından uygulanacak ve müstehap şeklinde hükme bağlanacak rihle denen ilim yolculukları başlatılmış oldu.
Her ilmî faaliyetin belli esaslara göre yapılacağı ne kadar tabii ise, aynı şeylerin tekrarı da belli kaidelerin bulunmasını, yoksa konulmasını ve onlara uyulmasını gerektirir. Bir başka ifade ile. her şeyin bir yöntemi olur. Bu sebeple yukarıda işaret edilen ilmî faaliyetler de bazı kaidelerin belirlenmesini gerektirmiştir. İşte bu söz konusu kurallar, daha sonraları müstakil kitaplara konu teşkil edecek olan hadis usûlü prensipleridir.
Sünnet malzemesinin doğru nakli ve bu metinlerin sağlam bir şekilde korunup, eğitim-öğretiminin ve değerlendirmesinin yapılması ashab-ı kirâm'a ait bir şeref olmuştur. Ashab-ı kiram, hadis metinlerinin nakline öncülük ettikleri yani Rivâyetü'l-hadis ilmini kurdukları gibi rivayet olayının vazgeçilmez kaidelerini koymuş, Dirâyetü'l-hadis ilminin ilk temellerini de atmışlardır.
Müslümanlardan önce hiçbir millet, nakil ve rivayette râvilerin güvenilirlik durumlarını tespit için araştırma yapmayı ve bunu belli kaidelere bağlamayı düşünmemiştir. Olaylar ve rivayetler sadece nakledilmiştir. Nadiren bir-iki isimlik sened zikredilmiş, çoğu zaman ona da gerek duyulmamıştır. Bu sebeple hadis metinlerini nakledenlerin şahsi durumlarının inceden inceye araştırılması ve mutlaka sened zikrini esas alan Hadis usûlü İlmi, müslümanlara has bir meziyet olmuştur.
Usül-i hadis, bir kısım târihî gelişme safhalarından geçerek olgunlaşmış bir ilimdir. Kaideler, prensip ve tanımlar her ne kadar hadisten alınarak sistemleştirilmiş, tanzim edilmişse de, Resûlüllah (sav)'m hadislerinde böyle bir ilmin adı geçmemektedir.
Allah Resulü (sav) hadislerin öğrenilmesini ve aslına uygun olarak rivayet edilmesini teşvik etmiştir. O, kendisi hakkında yalan söylenmemesini o kadar ısrarla tembih etmiştir ki mütevâtir derecesine ulaşmıştır. Hattâ, Aliyyu'l-Kârinin Esrâru'l-merfû'cıda yer verdiği bir rivayete göre, kendisi hakkında yalana tevessül eden bir kimseyi en ağır cezaya çarptırmış, öldürtmüştür.
Ashâb zamanında, hadis usûlüne giren bazı meseleler su yüzüne çıkmıştır. Daha Hz. Ebû Bekir (ra) devrinden itibaren bunların birer birer ortaya çıktığı görülmektedir: Örneğin Hz. Ebû Bekr yeni bir hadis işitince şâhid istemeye başlar. Hz. Ömer bir adım daha atarak, çok hadis rivayetini yasaklar, bazılarını bu yüzden sorguya çeker, hattâ hapse atar.
Hadisçilerin üzerinde en çok duracakları tesebbüt ve itkân prensiplerinin böylece daha ilk zamanlarda kurumlaştığım, istikrara kavuştuğunu görürüz. Usûl-i hadisin, başta râvilerle ilgili bahisleri olmak üzfere birçok konusunun kaynağını bu tesebbüt, yani Hadis'in, Resûlüllah (sav)'a nispetinde sıhhat endîşesi teşkil edecektir.
Hadislerin manen veya lafzen rivayeti, rivayette duyulan kuşkunun beyanı gibi usûle giren bir kısım meselelerin Hz. Âişe, ibni Abbâs, Abdullah İbni Ömer (r.anhüm) gibi birçok sahabî tarafından tartışıldığı bilinmektedir.
Nitekim İbni Sîrîn'in şu açıklaması bu hususu aydınlatır: "Müslümanlar başlangıçta sened sormazlardı. Ne zaman ki fitne ortaya çıktı, ondan sonra dikkat ettiler, ehl-i sünnetten olanlardan alıp, ehl-i bid3at olanlardan rivayet almadılar."
İbni Sîrîn'in, fitne ile neyi kastettiği rivayette belli olmasa da bunun Büyük Fitne de denen, Hz. Osman'ın şehâdeti hâdisesi olduğu açıktır. Çünkü sonradan yaşanacak bir çok fitnenin temelinde bu olay yatmaktadır.

5- Usûl Alanında Yazılan Eserler:

Usûl ilmiyle ilgili prensipler sahabe devrinde görülmeye başlamıştır. Tâbün devrinde ise daha da gelişmiş, İmam-ı Azam örneğinde olduğu üzere istikrarını bulan prensiplerden hareketle fıkıh tedyîn edilecek hâle gelmiştir. Fıkıh usûlü kitapları incelendiğinde İmam A'zam (V. 150/767) zamanına kadar yerleşmiş ve onun dayanakları olan -hadise ilişkin- birçok prensip ve kaideyi görmek mümkündür. İmam Şafiî (V.204/819) zamanında isha da gelişmekten öte, belli bir disiplin içinde yazıya geçirildiğin ?orü-rüz. Bu bağlamda İmam Şafiî'nin er-Risâle adlı eseri fiici usûlünde olduğu kadar hadis usûlünde de bir ilktir.
Yine de hadisçüer, usûl-i hadisle ilgili bahislerin üçünâ asır boyunca artmaya devam edip terimlerin dördüncü asırdi :L?un-lastiğini ve ilk müstakil telifin bundan sonra ortaya çıkutjn kabul ederler.

a) Erken Dönemlere Ait Eserler:

1) el-Muhaddisu'l-fâsıl beyne'r-râvi ve'l-vâî: Kadı Eri Mu-hammed el-Hasen İbni Abdirrahmân b. Hâllâd er-Râmeh-rmuz (v.360/970 veya 971) tararından telif edilmiştir. Bu dalda kendisinden önce yazılanların hepsinden mükemmeldir.
2) Ma'rifetu ulûmi'l-hadis: Hâkim Ebû Abdillah en-Kisâburi (v.405/1014) tarafından telif edilmiş olup hadisle ilgili 5! i:-ui ilim zikredilmektedir.
3) el-Kifâye fi kavânîni'r-rivâye ve el-Câmi li-âdâbi'ş-r-. -*'s-sâmi': Hatîbu'l-Bağdâdî Ebû Bekr Ahmed İbni Ati (v.463/1070 veya 1071) tarafından telif edilmiş eserlerdir.
Konuları senedli bilgilerle işleyen âlimlere Mütekaddimûn yani Erken Dönem ulemâsı denilir.

b) Geç Döneme Ait Eserler:

Konuların senedli bilgilerle işlenmesi geleneğinin terkeildiği dönem eserlerinin müelliflerine Geç Dönem Muilüeri (^müteahhirûn) denilir. Hadis usûlünde bu iki grup aramdaki sınırı Hatîb Bağdadi oluşturmaktadır. Hatib dâhil, öncek: külcüler mütekaddimûn, ondan sonrakiler müteahhirûndur.
1) el-Ilmâ' fi zabti'r-rivayeti ve takyîdi'Uesmâ': Müelhl Kadı İyâz (Ebul-Fadl) İbni Musa el-Yahsûbî'dir (v.544/1149).

2) Mâla yeseu'î-muhaddise cehluh: Ebû Hafs Ömer İk: Abdil-MecîdMeyâncî (v.580/1184) tarafindan telif edilmiştir.
3) Ulûmu'l-hadis; Mukaddimetu Îbni's-Salâh: İbni Salâh (v 643/1245) tarafindan telif edilmiştir. Mukaddimetu İbni Salâh adıyla da meşhur olan bu eser, daha önce telif edilen benzer kitaplarda dağınık hâlde bulunan bütün konuları bir araya getirir. Kitapta, hadis ilminin 65 türüne yer verir.
İbni's-Salâh'tan sonraki usûl müellifleri çalışmalarını tamamen onun eserine dayandırmışlardır.

6- Ebû Hanîfe'pin Hadis Kabulündeki Şartları

Ebû Hanîfe'nin (ra) muhaddis yönünü tamamlayan bir hususun, hadis kabulünde koyduğu şartlar olduğu ifade edilmiştir. Usûl-i Serâhsî'den hareket ederek aşağıda sıralanacak kaideler, onun bu yönünü ve hadis hususundaki titizliğini belirtmekle kalmayıp usûl-i hadisin onun zamanında fiilen mevcudiyetini de gösterecektir.
Ebû Hanîfe'nin koyduğu şartlardaki "sıkılık", o devirde yaygınlık kazanan hadis uydurma faaliyetlerine karşı büyük İmamın İslam'ı koruma endişesiyle açıklanmaktadır:
1- Haber-i vâhid, yanında toplanmış olan usûle muhalefet etmemelidir. Zira bu usûl, şer'î kaynaklarda yapılan araştırmalar sonunda elde edilmiştir. Çelişki bulunması hâlinde iki delilden kuvvetlisiyle amel prensibine uyarak, haber-i vahidi terketmiş ve o haberi şâz saymıştır.
2- Haber-i vâhid, Kitab'm umûmi prensiplerine ve zahirine muhalefet etmemelidir. Böyle bir durumda Kitabın zahirini almış, rivayeti terketmiştir. Burada da prensip "iki delilden kuvvetlisiyle amel"dir. Ama bu rivayet, mücmel bir âyeti açıklama konumunda veya yeni bir hüküm koyma babında ise o zaman hadisi almıştır.
3- Haber-i vâhid meşhur sünnete muhalefet etmemelidir. Meşhur sünnet kavli veya fiilî olsun farketmez, hüküm aynıdır. Burada da "iki delilden kuvvetlisiyle amel" prensibi esastır.
4- Haber-i vâhid, kendisine eşit olan bir başka habere de muhalefet etmemelidir. Bu çeşit iki haberden biri, tercih sebeplerinden biriyle diğerine üstün kılınır. Meselâ: İki sahabeden biri daha fakîhtir, veya biri fakîh, öbürü değildir, veya biri genç, diğeri ihtiyardır. Böylece hata ihtimalinden uzaklaşılmış olur.
5- Râvi, rivayet ettiği hadise aykırı amel etmemelidir. Köpeğin yaladığı kabın yedi kere yıkanması gerektiğini ifade eden Ebû Hüreyre (ra) hadisi gibi. Çünkü Ebû Hüreyre (ra) bu hadisin gereğine göre amel etmemiştir.
6- Haber-i vâhid, içerdiği fazlalıkta münferid kalmamalıdır. Bu durum, metinde olmuş, senette olmuş fark etmez. Böyle bir hâlde, Allah'ın dininde ihtiyat maksadıyla nakıs olanla amel eder.
7- Haber-i vâhid, çok bilinen bir olaya dair olmamalıdır. Çünkü bu tür olaylar hakkındaki haberin meşhur veya mütevâtir olması gerekir.
8-Hükümde ihtilaf eden sahabeden biri, onlardan birinin rivayet ettiği haberi delil olarak kullanmayı terketmemiş olmalıdır. Zira haber sabit olsaydı onlardan biri mutlaka o haberi delil olarak kullanırdı.
9- Seleften birinin, hadis hakkında tenkidi bulunmamalıdır.
10- Rivayetlerin ihtilaf etmesi hâlinde, cezalarla ilgili meselelerde hafif olanı almak esastır.
11-Râvinin rivayet ettiği hadisi zabt durumu, hadisi aldığı andan naklettiği ana kadar değişmemiş olmalı, unutma ve karıştırma yaşanmamış olmalıdır.
12-Haber-i vâhid sahabe ve tabiîn arasında alışılagelmiş uygulamaya aynı beldede kaldıkça muhalefet etmemelidir.
13-Râvî, rivayet ettiği şeyi iyi hatırlamadıkça sırf yazının kendi yazısı olduğuna dayanarak, yazıya itimad ederek rivayeti kabul etmesi caiz değildir.

Hadis İlminin Dalları

Hadisin dinî bakımdan işgal ettiği önemli konum zamanla bağımsız bir ilim dalma dönüşmesine sebep olmuştur. Hadis âlimleri İslâm'da Kur'âri'dan sonra en önemli yeri işgal eden bu ilim dalını, sahih olanlarını sahih olmayanlardan ayırmak için, hadisin sened ve metninin araştınlmasını konu edinen bir ilim olarak tanımlamışlardır.
Hadis ilmi üzerinde yapılan çalışmalar, bazı konuların bağımsız ilim dallarına dönüşmesine yol açmıştır. Bu ilim dalları şunlardır:

1. Rivâyetü'1-hadis İlmi:

Hz. Peygamber'in sünnetini, toplayan, nakleden ilim. Hadislerin yazılı şekillerini ihtiva eden bütün hadis kitapları (Sahihler, Camiler, Sünenler, Müsnedler...) bu ilme âit malzemeyi oluştururlar.
Hz. Peygamber'e nispet edilen söz, fiil, takrir ve sıfatların sağlam esaslarla naklini konu alan ilimdir. Hadislerin lafızlarını tesbite yarayan terimler de Rivâyetü'l-hadis ilminin konusuna girer.
Buradan anlaşılıyor ki, Rivâyetü'l-hadis ilminin konusu doğrudan doğruya Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri, takrirleri ve sıfatlarıdır.
Bu ilmin içerdiği sağlam hadisleri tesbit ve nakil esasları, Hz. Peygamber'e (sav) ait hadisleri naldederken hata yapmama yollarını göstermesi bakımından çok önemlidir.

Bu Konuda Yazılan Eserler:

Hadislerin ilk tedvininden itibaren yazılan bütün eserler Rivâyetü'l-hadis ilmine ait eserler kabul edilir. İbni Şihâb ez-Zührî'den sonra İbni Cüreyc (Mekke), el-Evzai (Şam), Süfyân es-Sevrî (Küfe), Hammâd b. Seleme (Basra) hadisleri ilk tedvin edenle sayılır. Bilâhare bunların eserlerine Kütüb-i Sitte ashabının eserleri de eklenmiştir.

2. Dirâyetü'l-Hadis İlmi:

Hadislerin sıhhat durumlarını tesbit için, sened ve metnin durumlarını anlamaya yardımcı olan ilim dalıdır.
Rivayet, rivayet esas ve türleri, rivayete ait hükümler, râvilerin sıfatları, bir râvide bulunması gereken şartlar, nakledilen hadis türleri gibi konularla ilgilenen bir ilimdir.
Rivayet esaslarından maksat, semâ, arz, kıraat, icazet gibi hadis rivayet yöntemleridir. Rivayete ait hükümlerden maksat ise kabul veya reddir.
Nakledilen hadis çeşitleri, cami, sünen, müsned, rnu'cem, cüz, müstahrec, müstedrek gibi eserlerde nakledilenlerdir. Şu hâlde Dirayetül-Hadis ilmi, çeşitli eserlerde tasnif edilerek yazılmış hadisler hakkında kabul veya red hükmünü verebilmek için, onları değişik yönleriyle ele alan bir bilim dalıdır. Bu ilmin konusu Özetle kabul veya red bakımından hadisler ve râvileridir.

3. Cerh ve Ta'dîl İlmi

Sahabeden itibaren bütün hadis râvîlerinin doğruluk ve güvenirlik durumlarını inceleyen ilim dalıdır.
Râvîler genelde isimlerine ve künyelerine göre alfabetik bir tarzda sıralanır ve her birinin hayatı, kimlerden hadis rivayet ettiği, kimlere hadis naklettiği, diğer râvîler arasındaki yeri, adalet ve zabt bakımından durumu, hakkında hadis eleştirmenlerinin görüşü... teknik terimlerle ifade edilir. İlk asırlardan itibaren pek çok kıymetli eserin kaleme alındığı bu ilim dalında, İbni Ebi Hatim er-Râzî'nin el-Cerh ue't-Ta'dîl adlı kıymetli bir kitabı vardır.
Cerh, sözlükte silahla yaralamak, dürtmek, yarayı deşmek mânâlarına gelir. Ta'dîl ise düzeltmek, hakkını vermek, temizlemek demektir.
Cerh ve ta'dîl; hadis râvilerini irdeleyerek özel hayatlarında ve hadis rivayetinde kusur ve ayıp sayılan hâllerini ya da güvenilir olduklarını açığa çıkarmak demektir. Cerh ve Ta'dîl ilmi râvilerde hadis rivayetinde kusur sayılan bazı hâllerin bulunup bulunmadığını araştıran ilimdir.
Cerh ve Ta'dîl, Hadis Ricali İlminin bir bölümüdür. Hadis ilminde yüksek derecede bulunan bir âlimin, bir râviyi İslam dininin emir ve yasaklarına aykırı hareket, yalancılık ve hadis rivayet kaidelerine uymamak gibi bir sebeple tenkit edip rivayetini çürüğe çıkarmasına cerh denir.
Ta'dîl ise araştırma sonucu râvinin kötülükten uzak, dürüst, İslamiyetin emir ve yasaklarına bağlı, haûza bakımından kusursuz olduğunun belirlenmesidir. Cerh ve Ta'dîl İlmi, başka bir deyişle hadis râvilerinin güvenilir olup olmadıklarını ortaya koyan ilim dalıdır.
Cerh ve Ta'dîl İlminin temel eserleri:
a) Kitabul-Cerh ve't-Ta'dîl, İbni Ebî Hatim er-Râzî (240-327 h./854-938m.)
b) el-Kâmil, İbni Adıyy (277-327h./690-938m.)
c) Mîzânu'l-i'tidâl, ez-Zehebi (673-748h./1274-1337m.)
d) Lisânu'l-mîzân, İbni Hacer el-Askalânî.

4. Râvîler Tarihi ilmi:

Hadis rivayeti bakımından râvilerin hayatlarını, tabakalarını inceleyen ilimdir.
Hadis râvilerini inceleyen Rical ilminin bir bölümüdür. Râvilerin hâllerini, doğum-ölüm tarihlerini, kimlerden hadis aldıklarını, hadis alış yer ve tarihlerini, onlardan rivayette bulunanları ve seferlerini konu alır.
Bu da hadis rivâyetiyle birlikte doğmuş bir ilimdir. Râvilerin hâllerini bilmek, hadisleri tanımada ilk adımı teşkil ettiğinden Râvi Tarihi ilmi, hadis ilminin en önemli kollarından birini oluşturur.
Bu sahada en tanınmış eserlerden birkaçı:
a) et-Tabakâtu'l-kubrâ, îbni Sa'd (168/230h./784-844m.)
b) et-Târihu'l-kebîr, el-Buhârî.
c) Tehzîbu't-tehzîb, İbni Haceri'l-Askalânî.
d) el-lsâbe fî temyîzi's-sahabe, İbni Hacer.

5. Vürûd Sebepleri İlmi:

Hadislerin söyleniş veya bir fiil bildiriyorsa yapılış sebeplerini konu alan ilim dalıdır. Kur'an-ı Kerim için Esbâbu'n-nüzul İlmi (Ayetlerin iniş sebepleri) ne ise, hadisler için Esbâbu vurûdil-hadis ilmi odur.
Bu ilim daha çok hadislerin nâsih ve mensûhunu anlamada yardımcı olur. Ayrıca hadislerin taşıdığı hükmü anlamaya da yardım eder.
Esbâbu vurûdi'l-hadis konusunda yazılan en önemli eser, İbni Hamza ed-Dımeşkî'nin (1054-1120h./1644-1708m.) el-Beyan ve't-ta'rîf fî esbâbi vurûdi'l-hadisi'ş-şerîfadkldtabıdıT.
Hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bu dalda. Suyûtî'nin de el-Luma1 adlı bix eseri vardır.

6. Garîbu'l-Hadis İlmi:

Hadis metinlerinde geçen, az kullanıldığı veya Arapça'ya sonradan girdiği için anlaşılması zor olan kelimelerin açıklanması bu ilmin konusunu oluşturur.
Bu ilme, Müşkilu'l-hadis ilmi de denir. Hadislerin iyice anlaşılabilmesi için bu ilme kesin ihtiyaç vardır. Çünkü bir hadisten hüküm çıkarmak, ancak onun iyi anlaşılabilmesiyle mümkündür. Hadis anlaşılamadığı takdirde çıkarılan hüküm yanlış olur.
Allah Resulü (sav) herkesin anlayabileceği fasih ve açık bir Arapça ile konuştuğu için hadislerde kapalılık ve anlaşılmayan bir taraf yoktur.
Ne var ki Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra yabancı milletlerden İslam'a girenlerin çoğalması Arap dilinin kendi ifade kalıpları içinde söylenmiş hadislerin herkesçe anlaşılmaması durumuna yol açmıştır. Yeni müslüman olmuş milletlerin hadisleri Araplar gibi anlamasına imkan yoktu. Diğer taraftan hadislerin iyice anlaşılabilmesi belli bir İslami kültürü de gerektirir. Yeni müslüman olmuş bir yabancıdan böyle bir kültür beklenemez. İşte hadislerin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilmesi için onun yüksek ifadelerini, anlaşılmayan yerlerini izah etmek Garibu'l-hadis ilminin doğuş sebebidir.
a) Garîbu'l-hadis, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Seliâm (157-224h./773-838m.)
b) Gatîhul-kadp, İbni Kuteybe
c) el-Fâik fi garîbi'l-hadis, Zemahşerî.
d) en-Nihâye fi garîbi'l-hadis, İbni'l-Esîril-Cezerî (544-606h./H49-1209m)

7. İlelü'l-Hadis İlmi:

Yalnız hadis uzmanlarının tesbit edebildiği ve hadisin sıhhatine engel olan gizli kusurları araştıran ilim dalıdır.
Zahirde sahih olan bazı hadislerde herkesin anlayamayacağı gizli kusurlar bulunur. Bu kusurlara illet denir. İllet kelimesinin çoğulu ileldir. İlelü'l-hadis, hadislerin illetleri demektir.
Hadislerin illetleri dışarıdan fark edilemeyecek derecede gizli olduğu için İlelü'l-hadis konusu hadis ilimlerinin en karışık ve en zor olanı sayılmıştır. Buna rağmen İslam alimleri Hadis İlminin her kolunda olduğu gibi bu önemli bölümünde de kıymetli eserler vermişlerdir. Birkaç tanesini kaydediyoruz.
a) Kitabul-ilel ve ma'rifetu'r-rical, Ahmedb. Hanbel
b) Kitabu'l-üel, et-Tirmizî.
c) Kitabu'l-üeli'l-hadis, İbni Ebî Hatim er-Râzî.
d) el-îlelü'l-varide fi'l-ehâdîsi'n-Nebeviyye, ed-Dârekutnî (306-385h./9l8-995m.) *

8. Muhtelifu'l-Hadis ilmi:

Bu ilim, aslen olmadığı hâlde dış görünüşü bakımından aralarında çelişki var gibi görünen hadisleri ele alır ve görünürdeki çelişkiyi giderir.
İbni Kuteybe'nin bu alanda yazdığı Te'uîlu muhtelifi'l-hadıs adlı eseri, Hadis Müdâfaası adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

9. Nâsih ve Mensûh İlmi:

Biri diğerinin hükmünü kaldıran hadisleri konu edinen bir ilimdir.
Bu ilmin en önemli kaynağı Hâzimî'nin el-î'tibâr adb. eseridir.

Sünnet; Kaynak Ve Önemi

Sünnetin Kaynağı

Hz. Peygamber (sav); vahiy, üstün beşerî akıl ve nebevi akıl ya da peygamberlik birikimi denilen üçlü bir yolla ilim elde etme imkanına sahip bulunmaktadır. Vahiy gibi diğer insanların ulaşması mümkün olmayan bir bilgi kaynağıyla uzun süre temasta bulunan beşerî aklın en üst seviyesine sahip Hz. Peygamber'de, meleke-i nübüvvet denilen bir peygamberi ictihad kabiliyet ve birikiminin oluşacağı muhakkaktır. Bu yetenek sayesinde Hz. Peygamber (sav), başkalarının kavrayamadığı bazı ilahî gerçekleri kavrayıp en uygun ifade ve uygulamalarla insanlara anlatır. Sünnetin ulaşılmaz boyutu, başkalarının yorumlarından üstün oluşu işte buradan kaynaklanmaktadır.
Allah Resûlü'ndeki (sav) bu peygamberlik melekesine, diğer bir ifadeyle nübüvvet ilmine, Kur'an-ı Kerîm değişik kelime ve tabirlerle işaret etmektedir: Zikir, hüküm, hikmet, yüreği açmak, tefhîm, öğretmek ve göstermek gibi kelime ve terimler bunlardandır. Hz Peygamber'in ilahî iradenin beyanı niteliğindeki açıklamaları, ilahî anlatım ve denetim altındaki nebevi akıldan doğmaktadır, denebilir. Sünnetin'bağlayıcıhğı da işte bu ilahî-nebevî niteliğinden ileri gelmektedir.

Sünnetin Dindeki Yeri

Sünnet, Peygamber Efendimiz'den (sav) Kur'an dışında sâdır olmuş her türlü söz, fiil ve takrirlerden oluşmaktadır. Daha

kısa ve fıkıh usûlü âlimlerinin anlayışına uygun bir anlatımla "Sünnet, Allah Resülü'nün söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir."
Şer'î debilerin ikincisi olan sünnetin tarifinde "peygamberlik" kaydı, vazgeçilmez unsurdur. Böylece sevgili Peygamberimiz'in (sav), peygamberliğinin başlangıcından vefatına kadar, Kur'an dışında söylemiş olduğu her söz veya yaptığı her fiil sünnet içinde yerini almış olmaktadır. Bu söz ve fiillerin ümmete yönelik genel bir hüküm getirmiş olması ile özel kişilere veya kendi zatına yönelik olması arasında fark yoktur.
Bu kapsamdaki sünnetin delil olduğunda bütün müslümanlar icmâ etmişlerdir. Yani "sünnef'in dinde delil olmadığını söyleyen hiç kimse veya grup bulunmamaktadır.
Öte yandan, Kitabın Sünnet'e göre üstün olduğu konusunda da bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Zira Kitap, lafiz olarak Allah katından indirilmiş, ibadetlerde okunması emredilmiş, bütün bir insanlık en küçük süresinin benzerini getirmekten âciz kalmış ilahî bir beyandır. Sünnet ise bu vasıflara sahip değildir. Bu açıdan bakıldığı zaman, delillerin sıralanmasında sünnet, elbette Kitap'tan sonra gelmektedir.
Kur'an'da sünnetin hukukî delil olduğunu gösteren ayetler bulunmaktadır. Bu sebeple sünnete ait her hangi bir delilin, mesela çelişki halinde olduğu sanılan bir ayetin zahirini korumak maksadıyla dikkate alınmaması, sünnetin delilliğini gösteren ayetlenn tamamının dikkate alınmaması anlamına gelir. Sünnet, Kur'an karşısında üç görev üstlenmiştir: Te'kid, tefsir, teşri'.
Te'kîd: Sünnet herhangi bir hükme Kur'an gibi delalet eder, yani her yönüyle Kur'an'm hükmüne uygun bir beyanda bulunur. Mesela, "Namazı kılın ve zekatı verin" (Bakara 43), "Ey inananlar, oruç size de farz kılındı" (Bakara, 183), "Kabe'ye gitmeye yol bulabilene haccetmek Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır" (Âl-i İmrân, 97) ayetlerinde mutlak olarak ifade buyurulan İslam'ın şartlarını bir de "İslam beş temel üzerine kurulmuştur" (Buharı, İman 1; Müslim, İman 22; Nesâî, İman 13; Tirmizî, İman 3) hadisi, -uygulamaya yönelik hiç bir açıklama getirmeksizin- sadece hüküm açısından beyan etmektedir.
"Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin..." (Nisa, 29) ayeti ile "Her müslümamn malı diğerine haramdır" (Buhârî, Nikah 45, Edeb 57, 58, Ferâiz 2; Müslim, Birr 28-34; Ebû Dâvud, Edeb 40, 56) hadisi tam bir uyum içinde aynı mânâyı ifade etmektedirler.
Tefsir veya beyan: Sünnet, Kur'an'da bulunan herhangi bir hükmü, herhangi bir yönden açıklar. Buna genellikle, kısaca temas edilmiş (mücmel) hükümlerle, anlaşılması kolay olmayan (müşkil) hükümlerin açıklanması, mutlak hükümlerin belli kayıtlara bağlanması (takyîd), genel hükümlerin özelleştirilmesi (tahsis) denilmektedir.
Örneğin namaz ve zekatın uygulama biçim, Ölçü ve şekillerine açıklık getiren hadisler, yine "beyaz iplik siyah iplikten sizin için ayırt edilinceye kadar" (Bakara, 187) ayetindeki beyaz ve siyah iplikten maksadın gündüzün aydınlığı ile gecenin karanlığı olduğunu belirten hadisler ve yine "inanıp da imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar.." (En'âm, 82) ayetindeki zulümden kastın, "şirk" olduğunu açıklayan hadis, sünnetin bu özelliğini ortaya koymaktadır.
Sünnetin en yoğun şekilde icra ettiği görev Kitab'ı açıklamaktır. Bu sebeple "Sünnet Kitab'm açıklayıcısıdır" denilmiş ve Kitap ile Sünnet arasındaki ilişki de açıklayan-açıklanan ilişkisi olarak tesbit edilmiştir.
Sünnetin bu iki işlevi hakkında İslam bilginleri arasında herhangi bir görüş ayrılığı söz konusu değildir.
Teşrî: Kur'an'm herhangi bir hüküm getirmediği konuda sünnetin bir hüküm ortaya koyması demektir. Bu konu alimler tarafından tartışılmıştır.
Bazı alimler, "Allah Teâlâ, Peygamber'e itaati farz kılmış ve Peygamber'in kendi rızasına uygun davranacağını bildiği için Kitap'ta hükmü belirtilmeyen konularda Peygamber'e hüküm koyma yetkisi vermiştir" dediler.
Bazıları da "Hiçbir sünnet yoktur ki, Kur'an'da bir aslı bulunmasın. Namazın rfasıl kılınacağını gösteren sünnetin, namazın kılınması emrini getiren ayete dayandığı gibi diğer konulardaki teşrîî sünnetler de mutlaka bir ayete dayanır. Peygamber (sav) neyi haram veya helal kilmışsa, onları Allah tarafından bir açıklama olmak üzere ortaya koymuştur" dediler.
Bu görüşler sünnetin müstakil olarak hüküm getireceğinde birleşmekte, sadece Peygamber'in tek başına ortaya koyduğu hükmü, doğrudan doğruya Allah'ın yardımına dayanarak kendiliğinden mi ortaya koyduğu, yoksa kendisine vahiy mi edildiği, ya da kalbine ilkâ ve ilham mı edildiği noktasında birbirlerinden ayrılmaktadırlar.
Sonuç itibarıyla sünnetin müstakillen teşri kaynağı olduğu açıklık kazanmaktadır. Fıkıh kitaplarında görülen "Bu konunun meşruiyeti sünnetle sabittir" ifadeleri de sünnetin bağımsız teşri kaynağı kabul edildiğini gösterir. Mesela, mest üzerine mesh etmek, yağmur duası ve namazı, şüf a, lukata, içki içene verilecek ceza bu tür konulardandır.
Burada şu hususa da dikkat edilmelidir. Peygamber (sav), herhangi bir hükmün tebliği konusunda hataya düşmekten korunmuştur.

Sünnetin Bağlayıcılığı

Sünnetin bir bütün ve kavram olarak bağlayıcılığı kesindir. Peygamber'e (sav) uymayı, verdiği hükme razı olmayı, O'nun hükmü karşısında mü'minlere seçim hakkı tanınmadığım belirleyen ayetler, sünnetin müslümanların hayatındaki etkin ve bağlayıcı rolünü ortaya koymaktadır.
Ancak Hz. Peygamber'in değişik vasıflarla ortaya koyduğu sünnetin bağlayıcılık derecesinin ve çerçevesinin aynı olmadığı da bir gerçektir. Hz. Peygamber
Risâlet (peygamberlik),
İftâ (müftilik)
Kaza (hakimlik)
İmamet (devlet başkanlığı) vasıflarından biri ile tasarrufta bulunur.
Risâlet vasfıyla ortaya koyduğu sünnet, genelde ayetleri özelliklerine göre açıklama (tefsir), belli bir şarta bağlama (takyîd), belli kişi ve şartlara özel kılma (tahsis), helal ve haramı açıklama, inanç ve hükümleri beyan etme maksadını taşır. Bu çeşit

sünnet, ilahî hükümlerin bir beyan ve tefsiri demek olduğu için, hükmü kıyamete kadar devam edecek olan bir teşrî anlamındadır. Zira Hz. Peygamber (sav), bu tebliğ ve beyan tasarrufunda bir tebliğci ve «akilci durumundadır. Allah katından kendisine bildirilen gerçekleri nakil ve beyan etmektedir. Hz. Peygamber'in (sav) bu sıfatla ortaya koyduğu tasarrufları bütün ümmeti bağlayıcıdır.
İftâ, Allah Teâlâ'nm hükmünü delillerden çıkararak dini soruları cevaplandırmak, hükümleri Allah adına bildirmek, tebliğ ve izah etmek demektir. Hz. Peygamber bu tasarrufunda delillere bağlıdır. Bu yolla ortaya koyduğu hükümlerse ümmeti bağlayıcıdır.
Kaza, iki veya daha fazla kişi arasında cereyan eden anlaşmazlıklarda, sebep ve delillerin meydana getirdiği kanaate göre, haklıyı haksızı belirlemek maksadıyla verdiği hükümlerdir. Peygamber (sav) burada yeni bir hüküm ortaya koymaktadır.
Hz. Peygamber, kendisine getirilen davalar konusunda genel durumu ortaya koymak üzere şöyle buyurmuştur:
"Davanızı bana getiriyorsunuz, ben ancak bir beşerim. (Kimin haklı olduğu konusunda) bana bir vahiy gelmiş değildir. Vahiy gelmeyen konularda ben ancak re'yimle hükmediyorum. Olur ki biriniz, diğerine nisbetle delilini daha tesirli anlatır, daha iyi ortaya koyar, ben de onu haklı zannederek lehine hükmederim. Her kime kardeşine ait bir hakkı hükmeder, verirsem, sakın onu almasın. Ben ona bir ateş parçası vermiş olurum". (Buhârî, Şehâdât 27, Mezâlim 16, Hiyel 9, Ahkâm 20, 29, 31; Müslim, Akziye 5; Muvatta, Akziye 1; Ebû Dâvud, Akziye 7; Tirmizi, Ahkâm 11; kesâî, Kuzât 13)
Hz. Peygamber'in yargılama sonucu ortaya koyduğu sünnet, sadece davacı ve davalıyı bağlar. Ancak hüküm verirken takip ettiği yöntem, dikkate aldığı esaslar, yargılama ve hukuk usûlünde bize örnek oluşturur.
Devlet başkanlığı tasarrufu, ilk üç sıfat ve tasarrufundan farklı ve onlara ilâve bir yetki ve tasarruftur. Bunda bir yaptırım gücü söz konusudur. Öte yandan peygamberliğin devlet başkanlığını gerektirmediği de ortadadır. Çünkü bazı peygamberlere hükümdarlık verilmemiş, bazılarına ise verilmiştir. Hem hükümdar hem de peygamber olan Peygamberimizin bu iki vasfıyla ortaya koyduğu tasarruflar birbirinden farklıdır.
Hz. Peygamber'in (sav) devlet başkanı sıfatıyla yaptıkları hem diğer devlet başkanlarını bağlamaz hem de zamanın devlet başkanı izin vermedikçe, benzeri haklar müminler tarafından re'sen kazanılamaz. Ganimetlerin paylaştırılması, devlete ait mal varlığının uygun bir şekilde kullanılması ve harcanması, cezaların rn-fâzı3 orduların teşkili ve şevki, toprak, maden ve su gibi doğal kaynakların özel şahıs veya kuruluşlarca işletilmesi gibi hususlar bu tür tasarruflardır.
Başkan veya temsilcisi hüküm ve izin vermedikçe, bunların alınması, yapılması, icra ve infaz edilmesi caiz değildir. Bu konulara ait tasarrufları, sonra gelen başkan değiştirebilir. Meselâ Hz. İn (ra) isyancıların üzerine asker sevketmezken Hz. Ali (ra) sevketmiştir.
Sonuç itibarıyla sünnetin bağlayıcılığı, tartışmasız bir gerçektir. Cereyan ettiği konuya ve dayandığı niteliğe göre kapsam ve fıkhî hüküm açısından (vacip, mendup, müstehab gibi) farklılık göstermesi onun temel özelliği olan bağlayıcılığı ortadan kaldırmaz, aksine uygulama alanı ve kıymet hükmünün açıkça belirlenmesi anlamına gelir.

Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç

Yüce yaratıcı insanoğlunu değerli ve mükemmel bir varlık olarak yaratmıştır. Fakat bu mükemmelliğine rağmen insan, ilahî hitaba doğrudan muhatap olacak yapıya sahip değildir. Bu sebeple dünyada insan hayatının başladığı günden beri, Allah Teâlâ, onların arasından seçtiği "Nebî" veya "Resul" denilen peygamberleri kullarıyla arasındaki irtibatı kurmak ve dinini açıklamakla görevlendirmiştir.
Bütün peygamberler, Allah'ın emir ve yasaklarını kullarına ulaştırmak ve onlara doğru yolu göstermekle görevlendirilmiş hidayet elçileridir. Peygamberler bu kutsal elçilik görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışmışlardır. Bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) de ümmetine Allah Teâlâ'nın istediği şekilde yaşamaları için gerekli bilgileri uygulamalı olarak tesliğ etmiştir. Her peygamber gibi bizim peygamberimizin de iki temel görevi vardı: Tebliğ ve beyân.
"Ey Peygamber, Rabbînden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun". (Mâide, 67)
"insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatasın diye sana da Kur'an'ı indirdik". (Nahl, 44)
Peygamber Efendimiz (sav) vahiy yoluyla Allah'tan aldığı Kur'an ayetlerini, görevi gereği, insanlara sadece ulaştırmakla kalmıyor aynı zamanda onları açıklıyor ve anlatıyordu. Tebliğ ettiklerini açıklamak ve anlatmak O'nun aslî göreviydi. Hemen belirtelim ki Peygamberimizin tebliğ görevi evrensel olduğu için, açıklamaları da ona uygun bir çerçeve ve nitelikte gerçekleşiyordu. Yani sünnet, Kur'an'm evrensel planda Hz. Peygamber (sav) tarafından yorumlanması demek oluyordu.
Gerçek şu ki, yüce Kitabımızın yeterli, açık ve açıklayıcı oluşu bir hakikattir. Ancak onun bu niteliklerine rağmen, muhatapları olan insanların anlayış seviyeleri farkh olduğu için onu tek tek doğru olarak anlayıp kavramaları mümkün değildir. Öte yandan sorumluluk için duymak değil, anlamak gerekmektedir. İnsanları anlamadıkları şeylerden sorumlu tutmak mümkün değildir. Bu sebeple kim, neyi anlamak ihtiyacında ise, ona onu anlatmak gerekir.
En iyi, en güzel, en doğru ve en doyurucu açıklamayı da elbette Kur'an ayetlerini getirip tebliğ eden Peygamber yapacaktır. Pey-gamber'in açıklamaları, hiç bir zaman Kur'an'ın eksik, yetersiz ve kapah olduğu anlamına gelmez. "Allah'a kul olmak"tan başka görevi bulunmayan insanlar, ancak bu açıklamalar sayesinde O'na nasıl kulluk edeceklerini öğrenmiş olacaklardır. Bu sebeple sün-netsiz bir müslümanlık düşünmek mümkün değildir.
Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:
Peygamber size ne verirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan da kaçının!".(Haşr, 7)
De ki: Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın".(ÂliİmrÂn, 31)
Allah'a ve kıyamet gününe kavuşacağını uman sizler için Allah'ın Resülü'nde güzel bir örnek vardır".(Ahzâb; 21)

"Hayır Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip verdiğin hükmü, içlerinde hiç bir sıkıntı duymadan kabul edip teslim olmadıkları sürece tam mü'min olamazlar".(Nisa, 65)
Gerçekten sen, doğru yola, Allah'ın yoluna çağırıyorsun".(Müminûn, 73)
"Peygamber'in emrine muhalefet edenler, fitneye ya da can yakıcı bir azaba uğramaktan çekinsinler".(Nur, 63)
"Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur". (Nisa, 80)
Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır:
"Kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir".(Buhârî- Müslim)
"Dinin elden çıkışı sünnetin terkiyle başlar. Halat nasıl lif lif kopup parçalanırsa, din de sünnetin birer birer terkiyle ortadan kalkar".(Dârimî, Mukaddime, 16)
Bütün bu ayet-i kerime ve hadis-i şerifler, müslümanların ancak sünnete sarılmak ve ondan ayrılmamaya çalışmak suretiyle İslamî kimliklerini koruyabileceklerini ifade etmektedir. Çünkü sünnetin terk edilmesiyle doğacak boşluk, sünnetin tam zıddı demek olan bid'atla doldurulacaktır.
Sünnet, en kısa ve genel anlatımıyla "İslam kültürü" demektir. Bid'at ise, İslam kültürüne ters düşen, onda yeri olmayan ve fakat ondanmış gibi görülmeye ve gösterilmeye çalışılan yabancı unsurlar demektir.

Sünnetin Türleri

Meydana Geliş Açısından Sünnet

"Hz. Peygamber'den bize intikal eden her şey" demek olan sünnet ya da hadis, değişik nitelikli bazı unsurlar ihtiva eder.
Sünnet, Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci ana kaynaktır. Fıkıh usûlünde delil olarak kullanılan sünnet, Hz. Peygamber'den geliş şekline göre; söz, fiil veya onaylama (takrir) olmak üzere üçe ayrı-hr. Bazı âlimler sıfat (vasfı) sünneti ilâve ederek dörde ayırırlar.

1. Kavlî Sünnet (Sözlü Hadis):

Hz. Peygamberin (sav) çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu sözlerdir. Meselâ;
"Ramazan hilâlini görünce orucu tutun, Şevval hilalini görünce orucu açın." (Ebû Dâvud, Savm 6)
"Size, sıkı sarıldığınız sürece sapıtmayacağınız iki şey bıraktım. Allah'ın kitabı, Resulünün sünneti." (Muvatta1, Kader, 3)
Peygamber (sav)'in günlük yaşayışı sünnetin tümünü kapsamaktadır. Zira sünnet kelimesi "Övülmüş veya kınanmış yol" anlamındadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:
"Kendilerine hidayet geldiğinde insanları inanmaktan ve Rablerinden mağfiret dilemekten alıkoyan, sadece öncekilerin sünnetinin (gidişatının) kendilerine gelmesini beklemelidir." (Kehf, 55)
Hz. Peygamber (sav) sünnet kelimesini sözlük anlamı olan, yol mânâsında kullanmıştır:
"Kim iyi bir sünnet (yol) edinirse, onun ve onunla amel edeceklerin sevabı o kimseye aittir." (Müslim, İlim, 15, Zekât, 69)
Hadisçiler, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleri şeklinde tarif etmişlerdir. Aynı şekilde O'nun ahlâkî sıfatları, sîreti ve hayatı sünnettir.
Kavlî sünnet, Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu mübarek sözlerdir. Bu anlamıyla hadis ve sünnet eşanlamlıdır.
Hadislerin bütünü içerisinde önemli yer tutan kavlî sünnet, özel çalışmalara da konu olmuştur.
Hukukî açıdan da kavlî sünnetin önemi büyüktür. Çünkü fiilî sünnetin Hz. Peygamber'e mahsus özel bir hâl olma ihtimali vardır- Takriri sünnette de bir şahsa ve olaya mahsus özel bir hüküm veya izin olma ihtimali mevcuttur, hâlbuki kavlî sünnetin lafzî delâleti daha açıktır. Bu açıdan şer'î hükümlerin istinbâtmda kavlî sünnet, daha kuvvetlidir.

2. Fiilî Sünnet (Fiilî Hadis):

Resûlüllah'm davranış ve fiili uygulamalarıdır. Fiilî sünnete O'nun namaz kılışını ve haccını örnek verebiliriz. Kendisi şöyle buyurmuştur
"Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın." (Buhâri,
Ezan 18, Edeb, 27)
Hz. Peygamber'in savaşlarda yapmış olduğu işler de fiili sünnete girer.
Fiilî sünnetler de diğer sünnetler gibi kısmen yazılarak ama büyük bir kısmı hafızadan hafızaya nakledilerek tevatür, meşhur, âhâd tarîkleriyle bize kadar ulaşan, hadis adı verilen sözlü ifadelerle belgelenmiş ve bunlar hadis kitaplarında toplanmıştır.

Hz. Peygamber'in Fiilleri

Resûlüllah (sav)'m fiilleri üçe ayrılır:
a. Allah Resûlü'nün (sav) bir insan olarak yaptığı fiillerdir. Yeme, içme, giyinme, uyuma, yatıp kalkma gibi. Bu fiiller genel olarak ümmeti bağlamaz. Çünkü bunlar Allah elçisinden bir peygamber sıfatıyla değil bir insan olması sıfatıyla zahir olan fiillerdir.
Yine de sahabe arasında O'nu bu gibi fiillerinde izleyenler de vardı. Abdullah b. Ömer (ra) bunlardandır.

Hz. Peygamberin ticaret, tarım, savaş tedbirleri, hastalık tedavisi gibi dünyevî işlerde kendi görgü ve tecrübesine dayanarak yaptığı davranışlar da bu kısma girer. Çünkü bunlar kişisel tecrübeyle ilgilidir. Bununla ilgili olarak çok bilinen şu örneği zikredebiliriz: "Hz. Peygamber, Medinelilerin hurmaları aşıladıklarını görünce, aşılamamalarını bildirdi. Ertesi yıl iyi ürün alınmadığını görünce; hurma bahçesi sahiplerine "Dünyanıza ait işleri daha iyi bilirsiniz" buyurdu.(Müslim, Fezâil, 141; İbnı Mâce, Rühûn, 15)

b. peygamber'in sırf kendisine mahsus olduğu şer'i bir delille belirtilmiş olan fiilleri. Gece teheccüd namazı kılması, Ramazan'da "visal orucu" tutması, dörtten fazla kadınla evlenmesi buna örnek olarak zikredilebilir.

c. Hz. Peygamber'in teşrî (yasa, hüküm) nitelikli fiilleri. Namaz kılışı, oruç tutuşu, haccedişi, ziraî ortaklık kuruşu, borç alıp vermesi gibi. Bu tür fiilleri sünnet olup bunlara uymak gerekir.

Sonuç olarak sünnet, Kur'ân'dan sonra ikinci asıl kaynak olup İslâm'ın pek çok hükmü ve belki İslâmî müessese ve esasların bütünlüğü sünnetle tamamlanmıştır

3. Takriri Sünnet:

Hz. Peygamber'in görüp işittiği bir işe karşı çıkmaması ve onaylanıasıdır. Çünkü Allah Resulü (sav) bir işin yapıldığını gördüğü veya işittiği hâlde onu reddetmemiş ve susmuşsa, bu durum söz konusu işi tasvip ve kabul ettiği anlamına gelir.

Örnek: "Bîr gün Hz. Peygamber kabir başında ağlayan bir kadına rastlar. Ona; "Allah'tan kork ve sabret" der. Kadın Resûlüllah (sav)'ı tanımadan; "Benim başıma gelen, senin başına gelmediği için beni anlayamazsın" diye cevap verir. Daha sonra O'nun Allah elçisi olduğunu öğrenince de, evine giderek özür diler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Asıl sabır, olayla ilk karşılaşmada gösterilen sabırdır." (Buhâri, Cenaiz, 32)

Burada Allah'ın Resûlü'nün (sav) kadının kabir ziyaretine ses çıkarmadığı görülmektedir. Bu, erkekler gibi kadınlar için de kabir ziyaretinin caiz olduğunu gösteren bir takrirdir.

Takriri Sünnet iki türlüdür:

a) Sarîh (açık) Takrir:

Resûlüllah'm (sav) muttali olduğu herhangi bir olay ya da sahabîlere ait uygulamayı tasvip ve tasdik ettiğini açıkça belirtnıesidir. Örneğin yılanın zehirlediği bir kabile reisini Fatiha sûre-si'ni okuyarak tedavi eden ve bunun karşılığında bir miktar koyun alan sahabînin, bu koyunların yenilip yenilemeyeceği hususunu Resûlüllah'a sorması, Hz. Peygamber'in de: "Fatiha'nın şifa vereceğini nereden biliyordun? İyi etmişsin. Koyunları bölüşün, bir pay da bana ayırın" buyurmasıdır.

Allah Resulü (sav) bu olayda Kur'an ile tedavi karşılığında ücret almayı açıkça tasvip etmiş bulunmaktadır.

b) Zımni Takrîr:

Gördüğü veya duyduğu herhangi bir olay karşısında sükût buyurmasıdır.

Örnek: Hendek savaşı sırasında Beni Kureyza Yahudilerinin üzerine giderken sahabeden bir grubun ikindi namazını yolda kılması, bir grubun da "Beni Kureyza yurduna varmadan kılmayın" buyurdu diyerek vakit geçmesine rağmen namazı kılmamış olması karşısında Allah Resûlü'nün (sav) susarak her iki grubun hareketini de zımnen tasvib etmiş olmasıdır. (Stret-i İbni Hişârn, Ben-i Kureyza Gazası, 2/234)

4. Sıfat (Vasfî) Sünnet:

İki kısımdır.

a) Hulkî (Ahlaki) Sıfat:

Allah Resûlü'nün (sav) herhangi bir ahlakî sıfatını tanıtan hadislerdir.

Örnek: "Resûlüllah (sav), insanların en cömerdiydi. O (sav), Ramazan'da daha çok cömertti." (İbni Kesir, Peygamberimizin Şemaili s. 86)

dir.

b) Hılkî (Yaratılışla İlgili) Sıfat:

Allah Resûlü'nün (sav) şemailine dair bilgileri içeren hadisler-

Örnek: "Allah Resulü (sav) sima olarak insanların en güzeli, yaratılış olarak da en mükemmeli, en dengelisiydi. O (sav), ne aşırı uzun ne de çok kısa idi." (sonen-/nmut Tercümesi- 4, s.201)

Sünnetin Rivayet Bakımından Türleri

Senedinde kopukluk bulunmayan hadisler rivayet bakımından üçe ayrılır. Mütevâtir, meşhur ve Ahâd sünnet.

1. Mütevâtir Sünnet:

Yalan üzerinde birleşmeleri aklen mümkün olmayacak sayıda bir sahabe topluluğunun Hz. Peygamber'den (sav) rivayet ettiği, daha sonra bu topluluktan tâbiûn ve tebe-i tabiîn devirlerinde de aynı Özellikteki toplulukların naklettiği haberlere "mütevâtir sünnet" denir.
Bu üç kuşaktan sonraki devirlerde yalan üzerinde birleşmenin aklen mümkün olmaması şartı aranmaz. Çünkü sünnet bu dönemden sonra tedvin ve tasnif edilerek yazılı eserlere intikal etmiş, daha Önce tek râviler yoluyla gelen haberlerin büyük bölümü tevatür ve şöhret derecesinde nakledilmiştir.
Tevatür lafzı ve mânevi olmak üzere ikiye ayırıhr.

a) Lafzı Mütevâtir:

Lafız ve anlam birliği içinde nakledilen mütevâtir haberdir. Meselâ; "Kim bana yalan söz isnat ederse, cehennemdeki yerini hazırlasın" (Buharı, ilim 38; Müslim, zühd 72) hadisi, tevatür derecesinde kalabalık bir sahabe topluluğunca aynı lafızla rivayet edilmiştir.

b) Manevî Mütevâtir:

Lafız ve anlam bakımından farklılıklar içermekle birlikte, bütün râvilerin ortak bir anlamda birleştiği mütevâtir haberdir. Dua sırasında ellerin kaldırılması bu çeşit mütevâtire Örnek gösterilebilir.
Mütevâtir sünnetin hükmü, Hz. Peygamber'e nispetinin kesin oluşudur. Buna göre, mütevâtir sünnetle amel etmek farz olup onu inkâr eden dinden çıkar. Bu tür hadislerin delâleti zannî olmadıkça, ortaya koyduğu hüküm kesinlik ifade eder. Mütevâtir hadisler, delil olma bakımından Kur'ân'a yakın kuvvettedir.

2. Meşhur Sünnet:

Hz. Peygamber'den bir veya iki ya da tevatür sayısına ulaşmamış sayıda sahabî tarafından rivayet edilmişken, tâbiün veya tebei tabiîn devirlerinde tevatür sayısında râvi tarafından nakledilen sünnettir.
Mütevâtir ve meşhur sünnet arasındaki fark şudur; birincide her üç tabaka râvileri tevatür sayısında iken, meşhur sünnette, sahabî râviler tevatür sayısına ulaşmamıştır. Buna göre mütevâtir hadisin Hz. Peygamber'e nispeti kesinken meşhur hadisin, Hz. Peygamber'den rivayet eden sahabîye nispeti kesin olmakla birlikte, Hz. Peygamber'e nispeti kesinlik taşımaz.
Meşhur sünnetin hükmü, kesine yakın bir bilgi vermesidir. Bu yüzden mütevâtir sünnetle Kur'ân'daki umûmî lafzın tahsisi ve mutlak lafzın takyidi mümkün olduğu gibi, meşhur sünnetle de aynı şeyler yapılabilir.

3. Ahâd Sünnet:

Bunlar, Hz. Peygamber'den bir, iki veya daha fazla sahabî tarafından rivayet edilip meşhur hadis şartlarını taşımayan hadislerdir. Ahâd hadisi bir kişiden yine bir kişi rivayet etmiş olup, bize kadar ulaşan senedindeki kişiler hiçbir zaman tevatür sayısına ulaşmamıştır. Hadis kitaplarında toplanmış bulunan hadislerin çoğu bu türden olup, bunlara tek kişinin haberi anlamında "haber-i vâhid" veya birer birer kişilerin haberi anlamında "âhâd haber" denir.
Âhâd sünnet kesin bilgi ifade etmeyip zannî bilgi verir. Çünkü Hz. Peygamber'e nispetlerinde kuşku vardır. Bu yüzden itikâdî konularda Âhâd habere dayanılmaz. Belli şartlan taşıyan Âhâd haberler amelî konularında delil olarak kabul edilir.
Hanefiler dışındaki âlimlere göre, hadisler Mütevâtir ve Âhâd olmak üzere ikiye ayrılır. Şu var ki bu görüşte olanlar Âhâd haberi, kendi içinde "Garib", "Aziz" ve "Müstefiz" olmak üzere üçe ayırmışlardır.

Âhâd Hadisle Amel Etmenin Şartları:

Hanelilere göre daha önce de belirtiğimiz üzere Ahâd haberin delil olarak kullanılabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekir.
1. Râvi, naklettiği hadisle amel etmelidir. Rivayetine aykırı davranış veya fetvası bilinirse, hadis değil, amel veya fetvası esas alınır. Çünkü râvi, bu hadisin neshedildiğini gösteren bir delil bilmese, hadise aykırı davranmaz. Aksi hâlde "adalet" vasfını kaybeder.
2. Hadisi rivayet eden râvi, fıkıh bilgisi ve ictihad ehliyeti ile tanınmış bir kimse değilse hadis, kıyasa ve genel şer'î usûle aykırı olmamalıdır.
Buna göre, kıyasa aykırı hadis dört halife gibi, Abdullah b. Ab-bas, Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Ömer gibi hem hadis rivayeti ve hem de fıkıhtaki ehliyeti ile tanınmış biri ise hadis kabul edilir ve onunla amel edilir. Fakat Enes b. Mâlik ve Bilâl gibi yalnız hadis rivayeti ile tanınan, ictihad ehliyeti bulunmayan birisi ise, hadis kabul edilmez.
Bu prensip, hadislerin mânâ ile rivayetinin yaygınlaşması yüzünden konmuştur. Buna göre fıkıh bilgisi olan râvi, bir kelime yerine hadiste başka bir kelime kullansa, hadisin aynı anlamı koruduğunu söylemek mümkün olur. Ancak fakih olmayan râvi için bunu söylemek güçtür. Özellikle; ortada kıyasa ve genel şer'î esaslara aykırı düşen bir rivayet varsa, bu râvinin yanılma ihtimali güç kazanır.
3. Âhâd haber sık yaşanan ve her mükellefin bilmesi gereken olaylar hakkında olmamalıdır. Usûl ilminde bu duruma "umumî

belvâ" denir. Burada olayın tevatür veya şöhret tarîkiyla nakli için gerekli şartlar oluşmuştur. Buna rağmen haberin tek râvi tarîkiyla gelmesi, onun Hz. Peygamber'e (sav) nispetinin sağlam olmadığını gösterir.
Bu ilkeden hareketle, Hanefî bilginleri Abdullah b. Ömer'den (ra) rivayet edilen; "Hz. Peygamber rukûya giderken ve başını rukûdan kaldırırken ellerini kaldırırdı" anlamındaki hadis ile amel etmemişlerdir. Çünkü ellerin kaldırılması, çok sık yaşanan ve herkesin hükmünü bilmesi gereken bir olaydır. Eğer bu konuda vârid olan hadis sahih olsaydı, bunu çok sayıda başka râvinin nakletmesi gerekirdi.

Senedinde Kopukluk Bulunan Hadisler:

Senedinde kopukluk bulunan hadis sened bakımından Hz. Peygamber'e ulaşmayan hadistir. Buna "Mürsel" veya "Munkatı'" hadis denir. Sahabe atlanıp tabiînden birisinin Hz. Peygamber'den (sav) işitmiş gibi naklettiği hadis de böyledir.
İmam Ebû Hanife ve İmam Mâlik, mürsel hadisi kayıtsız şartsız kabul eder, yalnız mürsel hadisi rivayet eden râvinin güvenilir olup olmamasına bakarlar.
İmam Şafîî ise, bunu rivayet eden tabiî, Medineli Saîd b. el-Müseyyeb ve Iraklı Hasan el-Basrî gibi meşhur ve bir çok sahabî ile görüşmüş bir tabiî ise kabul eder. İmam Şafîî ilgili hadisin bunun dışında şu dört şeyden biriyle desteklenmesini de şart koşar.
1. Mürsel hadisi, senedinde kesinti olmayan ve anlamı aynı olan başka bir hadis desteklemelidir.
2. Mürsel hadisi, ilim adamlarının kabul ettiği başka bir mürsel hadis desteklemelidir1.
3. Mürsel hadis, bazı sahabî sözlerine uygun düşmelidir.
4. İlim ehli, mürsel hadisi kabul edip çoğunluğu onunla fetva vermiş olmalıdır.
İmam Şafîî'ye göre, mürsel hadis, senedi kesintisiz (^muttasıl) bir hadisle çatışırsa ikincisi tercih edilir.

Hadis, Fıkıh ve Usûl Bilginlerinin Sünnet Anlayışları

Bu üç sınıf ilim adamının Allah Resûlü'ne (sav) bakışları sahip oldukları ilim gereği kısmen farklı olduğu için sünnet anlayışları ve sünnet karşısındaki tavırları da biraz farklı olagelmiştir.
Hadis bilginleri Resûlüllah (sav)'i öncelikle bir hayat rehberi görür, Yüce Allah'ın "Allah'ın Resulünde sizin için güzel bir örnek vardır" (Ahzab, 21) buyruğunu şiar edinirler.
Onlara göre Resûlüllah (sav)'den bize nakledilen her şey; söz, fiil, takrir, şemail, hâl, hılkî veya hulkî sıfatlar, tavırlar... sünnettir, rivayet edilmeli ve korunmalıdır. Bu bakımdan fikhî bir hükme delâlet etmesi, hatta risâlet sonrası döneme ait olması da gerekmez. Dolayısıyla çocukluk ve gençlik dönemiyle ilgili rivayetler de sünnet kabul edilir.
Fıkıh bilginleri ise Hz. Peygamber (sav)'e öncelikle bir şeriat koyucu olarak bakar ve fiillerinin mutlaka şer'î bir hükme delâlet edeceğini kabul ederler. Bu bağlamda O'nun fül ve sözlerinden farz, vâcib, haram, mubah benzeri hükümler çıkarmaya çalışırlar.
Sünnet kavramı, fıkıhçılar tarafından kimi zaman şer'î bir delil ile sabit olan hususlar için kullanılır. Örneğin abdest uzuvlarının belli bir sırayla yıkanması Kur'ân ile sabit olduğu hâlde Hane-filere göre sünnet, Şâfulere göre ise farzdır. Kurbanla ilgili emir de böyledir.
Sünnetin bu geniş anlamdaki kullanımına ilk üç kuşağı oluşturan selefin onayladığı her şey dâhil edilebilir.
Fıkıh usûlü bilginlerinin hadis/sünnet anlayışına gelince; bunlar Allah Resulü (sav)'e daha farklı bir gözle bakmışlardır. Onlar Hz. Peygamber (sav)'e; fendinden sonra, ictihâd yapacak müctehidlere, bu işte yol gösterecek ve dayanak olacak esaslar koyan, insanlara hayat kurallarını açıklayan bir 'şeriat koyucu' sıfatıyla bakmış ve bir hüküm tesbit ve takrir eden söz, fiil ve takrirlerine yönelerek bunlara sünnet demişlerdir.

Eser

Sünnet veya Hadis yerine kullamllan kelimelerden biri de Eser kelimesidir. Sözlük anlamı itibarıyla bir sözü nakletmek mânâsına gelir.
Hadise eser dendiği gibi, muhaddis'e de eserî denmiştir. Bu deyime fazla sık olmasa da rastlanır. Teferruata inildiği takdirde eser kelimesinin daha özel kullanımları görülebilir. Şîîler, masum imamların söz, fiil ve takrirlerine "hadis", masum olmayan kimselerden gelen sözlere "eser", masumların dışındaki sahabi, tabiî ve tebei tabiînden gelen sözlere de "haber" derler.
Aslolan cumhur yani çoğunluğun kullandığı şekildir. Buna göre eser hadis ile eşanlamlıdır. Hatta Müşküu'l-âsâr gibi kitap isimlerinde dahi kullanılmaktadır.
Hadisçiler, merfû ve mevkuf hadislere 'eser' adım verirler. Tahâvî'nin bu alandaki kitabının adı, Şerhu Meâni'l-âsâri'l-muhtelifeti'l-me'sûre' dir.
Bu bağlamda değinmemiz gereken Ehli re'y - Ehli eser ihtilâfı tâbiûn döneminde ortaya çıkmıştır. Ehli eser, re'y ve kıyası zayıf saymış, zorunlu kalmadıkça akıl ve kıyasla fetva vermemişlerdir. Onlar sadece hadis toplama ve yazma işine ağırlık vermişlerdir. Zahirî mezhebi aşırı eserci bir mezhep kabul edilir. Çünkü kıyası, sahabe ve tâbiûn fetvalarını delil olarak kabul etmezler.
"Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak..." (Rûm 50) ayetinde olduğu gibi, yüce Allah'ın âlemdeki bütün eserlerine âsâr denilir.

1) Ehli Eser:

Eser, gerek Hz. Peygamber (sav)' den, gerekse sahabeden rivâvet edilen habere denir. Ehli Eser de eser sahipleri, eser taraftarları anlamına gelir. Bu gruptaki âlimler için Ehli Rivayet, Ehli Hadis gibi tanımlar da kullanılmıştır.

2) Ehli Re'y:

Ortaya çıkan yeni bir meselenin hükmünün Kur'an-ı Kerim ve hadislerde açık bir şekilde bulunamaması durumunda umumî prensipler ve İslâm'ın ruhundan hareket edilerek akıl ve kıyasla varılan netice ve çıkarılan hükme re'y denir. Sahabe ve tabiînin ilk döneminde bu anlamda kullanılan re'y» tabiîn devrinin sonlarına doğru kıyası ifa'de etmek için kullanılmıştır.
Re'y Ehli sahabe devrinden itibaren başlamıştır. Sahabe'den bazıları Hz. Peygamber (sav)'den hadis vârid olmayan hususlarda kendi re'y ve ictihadlarıyla hüküm verme yoluna gitmişler, bu ruhsatı bizzat Peygamber Efendimiz (sav) vermiştir. Bu konuda en meşhur hadis, Yemen'e gönderilen Muâz'm (ra) yaptığı sıralamadır: Allah'ın Kitabı, Sünnet, re'y- (Ebû Dâvud, Akziye 11; Tirmizî, Ahkâm 3)
İslâm âlimlerinin her bir grubu kendi görüş ve içtihadı için uygun deliller aramış ve farklı ictihadlarda bulunmuşlardır. Hadise dayanarak görüş ve ictihadlarını açıklayanlar fıkıh meselelerinin inceleme ve çözümünde izledikleri usûle göre iki kısma ayrılmıştır. Bir kısmı nasslara bağlı kalmıştır ki bunlara Ehli Hadis adı verilir. Diğer kısmı nasslarm illetlerini inceleyip kıyas yoluyla yeni hükümler verme yolunu izlemişlerdir ki bunlara da Ehli Re'y adı verilmiştir. Ehl-i Hadis'in merkezi Medine (Hicaz Okulu), Ehli Re'yin merkezi ise Irak (Irak Okulu) olmuştur.

Haber:

Haber, geçmişten bir nakli ifâde eder, bu anlamda tıpkı hadis gibidir. Sözlük bakımından eşanlamlı olmasına rağmen, çoğunlukla tarihî hâdiselerin nakline haber, Hz. Peygamberle ilgili nakillere hadis denmiştir. Bu anlamda her hadis bir haber, ancak her haber hadis değildir.
Haber kelimesinin çoğulu "ahbâr"dır. Kur'an-ı Kerîm'de, Tebük seferine katılmayanlar hakkında inen şu ayette sözkonusu kelime çoğul olarak geçmektedir: "Münâ&klar (savaştan) döndüğünüz vakit sizden özür dilerler. De ki, özür dilemeyin! Size asla inanmayacağız. Allah bize haberlerinizi açıkça bildirmiştir." (Tevbe, 94).
Hadis kavramı olarak haber; birkaç şekilde tanımlanmıştır. En yaygın ve kabul gören tammı;"hadis" terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmış ve Hz. Peygamber'in (sav) hadislerine "haber" denmiştir.
Hadis ile haberi farklı mânâda kullananlar da olmuştur: Bunlara göre de, "hadis" sadece Hz. Peygamber'e ait "merfû"' rivayetleri; "haber" ise Hz. Peygamber'in hadisleri dışındaki mevkuf ve maktu' rivayetleri ifade eder. Bunun içindir ki, hadisle meşgul olanlara "muhaddis" dendiği hâlde, tarih, hikâye veya kıssa ile uğraşanlara "ihbârî" denmiştir.
Haberleri genel olarak ikiye ayıran usûl ve kelâm alimleri, bunlardan birincisine "mütevâtir" ikincisine ise "âhâd" haberler ismini vermişlerdir. Haberlerin bu şekildeki taksimi, onların rivayet şekline ve râvîlerine göre yapılmıştır.
a. Mütevâtir Haberler: Mütevâtir kelimesi, arkası kesilmek -sizin, birbiri ardınca gelmek, birini takip etmek mânâsına gelen "tevatür" fiilinin ism-i failidir.
Hadis terimi olarak mütevâtir, hemen bütün usûl kitaplarında şöyle tarif edilir: 'Talan üzere birleşmeleri aklen ve âdeten mümkün olamayacak kadar çok kimsenin; senedinin başından sonuna kadar birbirinden rivayet ettikleri hadis."
Tarifte sözü edilen konulardan biri olan çok insanın, kasıtlı veya kasıtsız yalan üzerinde birleşmelerinin mümkün olmaması durumu, delil veya karinelerin delâleti ile anlaşılır.
Mütevâtir haberi nakledenlerin sayısı her devir veya kuşakta azalmamalı bilakis artarak devam etmelidir.
Bu şartları taşıyan mütevâtir haber mutlak ve kesin bilgi ifade eder; işiten kimse için red ve inkârı mümkün olmayıp tasdik ve kabulü zorunlu olan bilgi olur. Eğer akide ile alakalı ise ona inanmayı; amele dairse onunla amel etmeyi gerektirir. Bu şartları taşıyan hadislere de mütevâtir hadis denir.
Kavlî ve ameli sünnetlerden bazıları tevatür derecesindedir. Kimilerine göre, Kur'an-ı Kerîm tevâtüren sabit olduğu hâlde, sünnet ve icmâ hem tevatür hem de âhâd yolla sabit olmuştur. Şu var ki gerek sünnetten ve gerekse icmâdan mütevâtir derecesinde olanlar oldukça azdır. Hatta sünnette sadece mânâ yönünden mütevâtir durumunda olanlar vardır. Meselâ beş vakit namaz, rekâtlarının sayısı bu tür sünnetlerdendir.
b) Âhâd Haberler Râvî sayısı bakımından mütevâtir derecesine ulaşmamış hadisler için kullanılan bir terimdir.
Âhâd, sözlükte "bir" mânâsına gelen "ehad" ve "vâhid" kelimelerinin çoğuludur. Mütevâtir dışında kalan haber çeşitlerinin hepsine birden "âhâd haber" denir.
İlk asırlarda yalnız bir kişinin rivayet ettiği hadisler hakkında "haber-i vâhid" tabiri kullanılırdı. Nitekim İmâm Şafîî, haber-i vahidi, "Hz. Peygamber'e veya O'ndan sonraki bir şahsa ulaşıncaya kadar bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği haber" şeklinde tarif etmiştir. Fakat sonraki devirlerde bu tabir, iki, üç, hatta daha çok kimsenin birbirinden naklettikleri fakat mütevâtirin şartlarına hâiz olmayan bütün haberler hakkında kullanılmıştır.
Ahâd haberler kesin bilgi ifade etmezler. Gerekli bilgilerin bulunması hâlinde bile sadece zan ve galip zan ifade ederler. Âhâd haberler küfür ve iman konusunda debi olamazlar. Zira akideyi ilgilendiren bir konudaki deliller zan ifade etmemelidir. Akâid meselelerinde zan geçerli değildir. Âhâd haberler fıkhı ve ahlâkî konularda amel edilen haberlerdir.
Aralarında Ahmed b. Hanbel'in (h.241/855) de bulunduğu bir grup, haber-i vahidin kesin bilgi ifade ettiği görüşündedirler. Zâhirî mezhebinden İbni Hazm şöyle der: "Resulullah'a (sav) varıncaya kadar hep âdil kimselerin rivayet ettiği haber-i vâhid hem ilim, hem de amel ifade eder."

İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre âhâd haberler zan ifade ettiği için itikadı meselelerde tek başına hüccet sayılmazlar. Zira itikatta zannî delile itibar edilmez.
Fıkhî konulara gelince; İslâm âlimlerinin genel kanaati bu çeşit haberlerin amelî ve ahlâkî konularda delil olması yönündedir.
Ancak İmam Ebû Hanîfe zamanında hadis uydurma hareketi aşırı bir şekilde yayıldığı için o, haber-i vâhidle amel etme konusunda ağır şartlar ileri sürmüş, pek titiz davranmış, haber-i vâhidlerin çoğunu reddetmiş, kıyası birtakım hadislere tercih etmiştir.

Haberlerin Tetkiki

Rivayet edilen haberlerin doğruluğunu araştırmak, fâsık kimselerin getirdiği bilgileri hemen kullanmayıp tenkide tâbi tutmaktır.
Yüce dinimiz islâm her probleme çözüm getirdiği gibi haberlerin incelenmesi konusunu da halletmiş ve müslümanlann bu konuda nasıl davranacaklarını Kur'an nassıyla belirlemiştir: "Ey iman edenler; Bir fâsık size bir haber getirirse onu iyice araştırınız. Yoksa bilmeyerek bir kavme kötülük yaparsınız da yaptığınız işten pişman olursunuz" (Hucurât, 6)
Bu ayetin nüzul sebebi, Allah Resulü (sav) tarafından zekat toplamakla görevlendirdiği bir şahsın, gitmesi gereken bir kabileye gitmeyip 'zekat vermedikleri' şeklinde bir haberle dönmesi ve bilahare o kabilenin gelerek onu yalanlaması olayıdır.
Ayetin nüzul sebebi, anlamım hiçbir yoruma gerek bırakmayacak biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre fiskı sabit olan bir kimsenin şahitliği ve rivayetleri kabul edilemez. Haberlerin araştırılmadan kabul edilmesi hâlinde, ayette bildirildiği üzere, pişman olunacak sonuçlarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Fısk ise, genel itibarıyla kişiyi imandan çıkarmamakla birlikte ahlakî, fıkhı ve itikâdî zafiyetler barındırma hâli için kullanılır.

Hadis Tahlili

1- Sened Ve Metin

Hadisler birbirinden farklı iki ana kısımdan oluşur:
1-Sened,
2-Metin.

a) Sened:

İsnâd ve tarîk de denir. Sened, günlük hayatta ne ifâde ediyorsa, hadiste de onu ifade eder. Ev senedi, arsa senedi vb. nasıl her hangi bir şeyin mülkiyetini ifade ediyorsa, hadis senedi de o rivayetin aktarıldığı kimselere aidiyetini gösterir.
Kısaca hadisteki sened, hadis metninin kaynağa olan nispetini ispatlar. Merfû bir hadisin Hz. Peygamber'e (sav) olan nispetini garantiler.
Başka bir deyişle sened, bir sünnetin Resûlüllah (sav)'e ait olduğuna dair yapılan iddiayı kanıtlayan delildir. Senedsiz bir sözün "hadis" olduğunu iddia etmek mümkün değildir.
Bir hadis esasen metni yani, içerdiği anlam ve hüküm sebebiyle kıymet taşır. Hadisten esas maksad bunlardır. Fakat muhaddısler açısından hadisin senedi en az metni kadar değerlidir. Hatta sened, metinden daha önemlidir. Çünkü her hangi bir sözü 'ha-das1 yapan Allah Resulü (sav)'e ait olduğunu gösteren senedidir.
Güvenmek, dayanmak anlamına gelen 'sened', bir hadis kavramı olarak, metnin başında yeralan ve biri diğerinden almak ve nakletmek suretiyle hadisi rivayet eden kişilerin, Resulullah'a varıncaya kadar bir bir anıldığı kısımdır. Diğer bir deyişle, râvüer zincirinin adı olup bu zincir, hadisin Hz. Peygamber'den kimler aracılığıyla ve hangi yollarla bize ulaştığını gösterir:
Örnek: Haddesenâ Muhammed îbni Beşşâr, kale; haddesenâ Yahya kale; Haddesenâ Şu'be, kale; haddesenâ Ebu't-Teyyâ'h, an Enes, ani'n-Nebiyyi sallallahü aleyhi ve sellem kale: (Muhammed b. Beşşâr, Yahya-Şu'be-Ebu't-Teyyâh kanalıyla naklederek, Resûlüllah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:)
Senette geçen "haddesenâ" (bize nakletti, rivayet etti) ve "an" (ondan) kelimelerine "rivayet lâfızları" denir. "Kale", dedi anlamındadır.
Senedi, yani râvîler zincirini zikretmeye isnâd (=sened zikretme) denilmiş olsa da günümüzde sened ve isnâd birbirinin yerine kullanılmaktadır.
Senede "tarîk" veya "vecih" adı da verilmekte olup daha çok hadis uzmanları için, hadisin sıhhatini, yani, hadisin Hz. Peygamber'e (sav) âit olup olmadığını teyit etmek açısından önemlidir.

b) Metin:

Metin, sened, ya da râviler zincirinin sona ermesiyle başlayan esas bölümdür. Hadis, asıl itibarıyla metin olmasına rağmen metnin Peygamber efendimize aidiyeti senedle bilinir.
Hadislerin metin bölümleriyle ilgili bir çok ilim dalı gelişmiştir ki bunlara kısa kısa değinilmişti.
Bunun dışında müdrec, maklûb, münker, musahhaf, muharref ve mu'allel gibi sened ve metin arasında müşterek olan terimler ve inceleme konuları da bulunmaktadır.
Hadis metinleri gerek üslub ve dil bakımından gerekse kitap ve sünnetin genel espirisine uygun olup olmamak açısından ha-

disçilerce değerlendirilirler. Tarih, sosyoloji ve psikoloji de bu değerlendirmede en çok yararlanılan ilmi branşlar olmaktadır. Sened ve çevresindeki çalışmaları ve geliştirilmiş branşları dikkate alarak hadisçilerin metinle pek meşgul olmadıkları zannına kapılmamak gerekir. Zaten sened ve çevresindeki gayretler hep metin için, ondan doğru sonuç çıkarabilmek içindir. Ancak kabul etmek gerekir ki, oran olarak senedle daha fazla meşgul olunmuştur.

Senedin Önemi;

Senedin önemi iki noktada yoğunlaşmaktadır:
a. Hadisin sıhhatini tayin ve tesbitine zemin hazırlamak.
b. Rivayet kargaşasını önlemek.
Süfyân es-Sevrî (v. 161/777) de "İsnâd, mü'minin silahıdır. Silahı olmayan ne ile ve nasıl savaşacaktır?" derken senedin, sünnetin ve dolayısıyla dinin korunmasında taşıdığı Öneme işaret et-mektedir.
Son zamanlarda temel hadis kaynaklarının tercümelerinde de senedler, sahabî râvi dışında Türkçe'ye çevrilmem ekte, adeta sened ikinci plana atılmaktadır. Hâlbuki senedin taşıdığı özellikler anlaşıldığı ölçüde hadisten alınacak feyz artacaktır.

Uzunluklarına Göre Senedin Kısımları:

Senedler, uzunluk bakımından ikiye ayrılmıştır: Alî sened, nazil sened. Uygulamada bu ayırımın büyük önemi vardır. Çünkü rivayet edilen bir haberin yaşandığı zamanla, onu yazan müellif arasına ne kadar az zaman girerse, rivayete olan güven o derece artar. İslâm âlimleri sadece zamana bakmakla kalmayıp, araya giren râvi sayısına da bakarlar. Buna göre hadisleri kaydeden müellifle Hz. Peygamber (sav) araşma ne kadar az ravî girerse -râviler sika olmak şartıyla- o rivayet o derece değerli olur.

a) Âlî İsnâdlar:

Ali isnâd, son râviyi haberin kaynağına en az râvi ile ulaştıran en kısa isnâddır. Senedde bulunan râvilerin sayısının az olması hata yapma ihtimalini azaltacağı için aranan bir özelliktir.
Alî isnadın üstün sayılması şu değerlendirmeden kaynaklanır: Senedde yer alan râviler ne)cadar sika olurlarsa olsunlar mutlaka bir yanılma payına sahiptirler. Beşer olarak bu ihtimâlden uzak değillerdir. Öyleyse seneddeki râvi sayısı arttıkça, senede kusur girme ihtimali artacak, râvi miktarı azaldıkça hadise kusur girme ihtimâli de azalacaktır.

b) Nazil İsnâdlar

Nazil, âlî'nin zıddı olup âlî olmayan isnâd nazildir. Bu da kendi içinde bir çok dereceye sahip olmakla birlikte âlî isnada göre tercih edilmeyen isnâd türü olarak kalmaya devam eder.

Esahhu'l-esânîd:

Hadis usûlü kitaplarında Esahhu'l-esânîd, en sahîh hadislerin senedleri için kullanılmıştır. Çünkü bir hadisin sıhhat derecesi, öncelikle senedinden gelir. Bu anlamda esahhul-esânîd, sıhhat şartlarının en fazla tahakkuk ettiği en sahih senedli hadis demektir.
Alimlere göre, en sahih olduğu bildirilen senedlere gelince:
1- Ahmed b. Hanbel ile İshâk b. Râheveyh'e göre şu sened esahhul-esânîd'dir: Ani'z-Zührî an Salim an İbni Ömer.
2- Ali Îbni'l-Medîni, Amr b. Ali el-Fellâs ve Süleyman b. Harb'e göre Muhammed b. Şîrîn an Abîde b. Amr es-Selmânî an Ali (ra).
3- Yahya b. Mâîn'e göre: A'meş an İbrahim en-Neha'î an Alkame an Abdullah b. Mesûd'dur.
4- Ebû Bekir b. Şeybe ile Abdurrezzâk es-San'ânî'ye göre: Zührî an Ali İbnil-Hüseyn an Ebîhi Hüseyn an ceddihi Ali b. Eb Tâlib'dir.
5- Buhârî'ye göre: Mâlik an Nâfî an İbni Ömer'dir.
Bu beşi arasında en değerlisi, Buhârî'nin en sahîh (esahh) saydığı sonuncu isnâddır.

Ehvelü'l-esânîd:

En sahih isnada karşı saptanan en zayıf isnâdlara Ehvelul-esânîd denir. İşte bu tür senedlerden bazıları:
1- Hz. Ebû Bekr (ra)'e ulaşan senedlerin en zayıfı: Sadakatu'd-Dakîkî an Ferkad es-Sabahî an Mürrete't-Tayyib an Ebî Bekir (ra).
2- Ehli Beyt'in en zayıf isnadı: Amr İbni Şemir an Câbiril-Cu'fî ani'l-Hâris el-AVer an Ali (ra).
3- Hz. Âişe'ye ulaşan en zayıf isnâd: Ani'l-Hâris b. Şibl an Unımi'n-Nu'mân ap Aişe (r.anhâ)'dır.
4- İbni Mesûd'a ulaşan en zayıf isnâd: "Şerîk an Ebî Fezâre an Ebî Zeyd an İbni Mesûd (ra)"dur.

Rivayet

Rivayet, nakletme, anlatma; hadis anlatma, nakletme ve kendisine nispet olunana isnâd etme anlamında bir hadis terimidir.
Sadece sünnetin nakliyle sınırlı olmayıp sünnet dışındaki haberleri, sahabe, tabiîn ve diğer tabakalardan insanların sözlerini, bunları haber verenlere isnâd etmek de rivayet kapsamı içerisindedir.
Rivayetin üç temel unsuru olup birincisi, rivayete konu olan sünnet veya benzeri olan haber; ikincisi bir haberi kendisine nakledene isnâd ile rivayet eden şahıs (râvi); üçüncüsü de haberi kendisine nakledene isnâd ile rivayet edenden alan şahıs.
Rivayetin gayesi; Hz. Peygamber (sav)'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, ya da daha genel anlamıyla hadisini gelecek kuşaklara aktarmaktır.
Sahabe, tâbiûn ve bu iki nesli takip eden nesiller, rivayette titiz davranmaya, metnin kesm şekliyle tespitine ve derin araştırmaya büyük önem vermişlerdir. Çünkü rivayet edilen bir haber veya hadis, güvenilir bir nakil tarîki ile gelmişse, muteber olur.
Rivayetin sıhhati, bu üç unsurun sıhhatine bağlıdır. Üç unsurun sıhhati ise, rivayet edilen haberde herhangi bir değişildik yapılmaması ve rivayet eden şahsın da haberi, kaynağının isnadının sahih olması ile gerçekleşir.
Rivayet usûlünün temel kuralları Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmış olup kısaca şunlardır:

1. Yalanın Haram Kılınması

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde yalan konuşmak, yalanı malzeme yapmak şiddetle yasaklanmıştır. Yalan, müslüman olmayanların sıfatı olarak gösterilmiştir.
"Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler uydururlar" (Nahl, 105).
"De ki Rabbinı sadec'e, açık ve gizli fenalıkları, günahları, haksız yere tecâvüzü, hakkında hiç bir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılınıştır" (Araf, 33). Yalanın harara kılındığını gösteren çok sayıda âyet bulunmaktadır.
Allah Resulü (sav) de bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: Her kim bana kasıtlı olarak yalan uydurursa Cehennemdeki yerine hazırlansın".(Buharı, ilim 38; Müslim, zühd 72)

2. Fâsığm Haberini Reddetmek

Bu konuda da açık âyet mevcuttur:
"Ey iman edenler, size eğer bir fâsık bir haber getirirse onu araştırınız." (Hucurat, 6). Bu âyete göre fâsık birinin getirdiği haberin iç yüzü araştırılmalı, hemen kabul edilmemelidir.

3. Râvinin Haberini Kabulde Adalet Şartını Aramak

Bu da İslâm'ın koyduğu bir kuraldır.
"İçinizden iki âdil şahit getirin, şahitliği Allah için yapın" (Talâk, 2)
"Adamlarınızdan iki şahit tutun, eğer iki erkek bulunmazsa, şâhidlerden razı olduğunuz bir erkek iki kadın olabilir." (Bakara, 282)
Her ne kadar zahirde ticarî konul ar dakişahitlik meselesiyle ilgili görünse de rivayette bulunan kişide adalet şartının aranması çok daha evlâdır- Çünkü râvi yaptığı rivayetlerde Allah'a ve Re-sûlü'ne karşı şehâdette bulunmaktadır.

4. Araştırmada Belli Sınırları Gözetmek

Bu önemli esas da şu ayetle bildirihniştir:
"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme! Doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur." (İsra, 36). Âyet, bir müslümanm, sahih olup olmadığını kesin bilmediği hususların ardına düşmemesini emrediyor. Bu temel kural, nakle dayalı ilmin sıhhatinden emin olmayı gerektirmektedir.

5. Yalan Haber Nakletmek Haramdır

"Bilmediğin şeyin ardına düşme" (İsrâ, 36) âyeti, yalan ve asılsız haberlerin öğrenilmesi ve aktarılması konusunda yasaklayıcı bir hüküm içermektedir. Kalabalık bir sahabe topluluğu tarafından nakledilen: "Kim yalan olduğu zannedilen bir sözü benden (olmak üzere) rivayet eDerse kendisi de yalancılardan biridir" (Müslim, Mukaddime, 15) hadisi de bu hükmü teyit etmektedir.
Esas ve Ölçüleri âyet ve hadislerle tespit edilmiş olan rivayet kurumu, Müslümanlar için zarurîdir. Zira her insanın bütün hâdiselerin yaşanması esnasında olay yerinde bulunabilme imkânı yoktur. Şu hâlde olaylardan uzak olanların bu olaylarla ilgili bilgi edinmeleri ancak sözlü veya yazılı rivayet ile mümkün olabilir. Sonraki kuşakların bunları öğrenmeleri de rivayet kurumu sayesinde mümkün olabilecektir.
Sahabe hadis metinlerinin Hz. Peygamber'den (sav) duyulduğu şekilde rivayetine itinâ göstermiş ve hadisleri değişik kelimelerle ifade edenlere karşı itirazlarda bulunmuştur. Sahabe, hadislerin birebir rivayeti konusunda titiz davrandıkları gibi,

birbirlerine de bunu tavsiye eder, gerektiğinde hatalarını düzeltirlerdi.
Rivayet iki türlü olagelmiştir. Biri, hadislerin kelimesi kelimesine (lafzen) rivayeti; diğeri de mânâ ile rivayetidir. Hadislerin lafzen rivayeti esas ise de; gerek sahabe, gerekse daha sonraki râvilerin bir çoğu, hadisleri mânâ ile rivayet etmişlerdir.
Lafzen rivayet edilen hadislerin çoğu zaman kısa metinli; manen rivayet edilen hadislerin de genellikle uzun metinli hadisler olduğu görülür. Değişik lafızlarla (manen) rivayet, hadisin bir kaç lafzında ve çoğu zaman eşanlamlı lafızlarda meydana gelmekte, hadisin tamamında olmamaktadır.
Bazı âlimler hadislerin mânâ ile rivayet edilmesine cevaz verirken, bazıları bunun caiz olmadığını söylemişlerdir. Mânâ ile rivayete cevaz verenler bazı şartlar koşmuşlardır. Buna göre râvinin, lafızların mânâ ve maksatlarını ve bu mânâları bozacak hâlleri iyi bilen birisi olması gerekir.

Rivayet Adabı

Rivayet bir anlamda eğitim-öğretün faaliyeti olduğuna göre elbette belli usûl, âdâb, şekil ve keyfiyeti olacaktır.
Sünnet'in, Kitap'tan sonra ikinci kaynak olmakla beraber, birinci kaynağın anlaşılabilmesi bakımından onu te'kid, tefsir ve teşri gibi çok mühim işlevlere sahip bir kaynak olması dikkate alındığında, sünnet malzemesinin rivayetinin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu sebeple çok titiz ve sıkı bir âdâb ve kurallar manzumesine ihtiyaç vardır.
Âdâb kelimesi edeb'in çoğulu olarak herhangi bir meslek mensuplarının uyması ve uygulaması gerekli kural ve yöntemler olarak tanımlanabilir. Hadis ilmi bakımında âdâb:
a) Hadis hocası ve öğrencisinin uyması gereken manevi kaideler.
b) Hadis eğitim ve öğretiminde uygulanması gereken teknikler olmak üzere iki temel konuyu içerir.

A-Talibin (Hadis Öğrencisinin) Âdabı:

Âlimler hadis ilmini öğrenmeye istekli kimsenin uyması gereken edepleri şöyle sıralamışlardır:

1) İyi Niyet (İhlâs)

Öğıenci ihlâs sahibi olmalı ve hadis tahsilini Allah rızası için yapmalıdır. Dünyevî bir çıkar beklentisine kesinlikle yer vermemelidir. Hadis öğrencisi, ilmini dünyevî amaçlara alet etmekten kaçınmalıdır.
Öğrenci, Allah'tan kolaylık, başarı, doğruluk ve güzel ahlak istemelidir.

2) Hadisi Ehlinden Almaya Çalışmak

Hadis öğrencisi bu ilmi, ilim ve takvası ile şöhret bulmuş hocalardan almaya gayret etmelidir. Böyle bir âlim kendi çevresinde yoksa, seçmişte ulemanın yaptığı gibi uzun ve yorucu yolculukları göze almalıdır.

3) Öğrendiğiyle Amel Etmek

Kuran-ı Kerim, bildiğiyle amel etmeyenleri "kitap taşıyan eşeklere (Cuma, 5) benzetmiştir.
Abdullah b. Mesûd (ra), ileri gelen sahabenin on ayet ezberleyince, amel etmesini ve onların mânâlarını öğrenmedikçe, başka ayetlere geçmediklerini haber vermiştir.

4) Hocaya Saygı Göstermek
Hadis öğrencisi, hadis ilmine duyduğu saygıdan hareketle hoçalarına saygı ve tazım göstermelidir. İlim öğrenme sürecinde gurur ve kibirden tamamen sıyrılmalıdır.

5) Arkadaşlarına Yardımcı Olmak

Bildiklerini gizienıeyip, diğer öğrencilerin de faydalanmasını sağlamalıdır.
Kim, bildiğini sadece kendisine saklamak ve böylece ötekilerden üstün olmak isterse, bildiğinden istifade edemez.

6) Tedricî Bir Metodla Çalışmak

Aşamalı (tedricî) Öğrenim, birçoklarının hoşlanmadıkları, fakat çok yararlı bir yöntemdir. İlimde asıl olan sırayla ve planlı bir şekilde öğrenmektir.
Hadis kitaplarının hepsini bir anda okuma imkanı olmadığına göre onları belli bir sıraya koyduktan sonra teker teker okumak zarurîdir.

7) Hadis Usûlüne Önem Vermek:

Hadis öğrencisi hadis usûlü ilminden asla uzk kalamaz. Öğrendiği hadislerden ancak iyi bir usûl bilgisi sayesinde

yararlanabilir. Bunun için de muteber ve meşhur usûl kitaplarından yararlanmalıdır.

8) Kendisinden Aşağı Olandan Hadis Almak

Rivayet ve dirayet bakımından kendisinden aşağı olandan da hadis almalı, bunu kibir meselesi yapmamalıdır.

9) Hadisleri Kavramaya Çalışmak

Hadis talebesi sadece ezberlemekle veya yazmakla kalmamalı, anlamaya, kavramaya da çalışmalıdır.

10) Hadis Kitaplarına Önem Vermek

Öncelikle İmam Buhârî ve Müslim'in Sahîh kitaplarına sonra sü-nenlere, sonra müsnedlere yönelmeli, hadis usûl ve tarihiyle ilgili muteber kitapları okumalıdır.

11) Hadis Dinlemeye Temyiz Yaşında Başlamak

Hadis dinleme işi en az temyiz yaşında olmalıdır. Sahabeden birçoğu Hz. Peygamber (sav)'i küçükken gördükleri hâlde, yaptıkları rivayetler, başta Buhârî olmak üzere bütün hadis kitaplarında yer aldığından temyiz yaşma giren çocukların hadis dinlemeleri sahih görülmüştür.

B- Muhaddisin (Hadis Hocası) Âdabı

Âlimler, hadis öğretimiyle meşgul olan hocaların bazı kural ve âdaba riâyet etmesini şart koşmuşlardır.

1- İyi Niyet ve Üstün Ahlak Sahibi Olmak

Hadis hocası (muhaddis), her şeyden önce iyi bir ahlâk, temiz bir yaşayış ve sağlam bir niyet sahibi olmalıdır. Sağlam niyet, ilmi sırf Allah rızası için öğrenmek ve öğretmektir.
Hadis hocasının, riyadan, çıkar ve dünyalık kaygısından uzak olması gerekir. Meşgul olduğu ilme yaraşır bir gönül temizliği, niyet ve davranış dürüstlüğü herkesten çok ona yakışır.

2- Ehliyeti Gözetmek

Hadis hocası, yaşı ne olursa olsun, ehliyet ve liyâkat sahibi olmadıkça hadis okutmaya ve rivayetine kalkışmamalıdır.

3- Kendinden Daha Ehil Olana Saygı Göstermek

Kendinden yaş veya ilim bakımından daha büyüklerin yanında hocalık yapmaya kalkışmamak gerekir.
Ibni Şihâb anlatıyor: Salebe b. Ebi Suayr'm Ders halkasına girdim. Bana:
"Görüyorum ki ilmi seviyorsun" dedi. "Evet" dedim. O zaman sana Saîd b. el-Müseyyeb'i tavsiye ederim" dedi.
Gttim yedi yıl hizmetinde bulundum. Sonra Urve b. Zübeyr'in meclisine devam ettim, sanki deryaya dalmıştım."

4-Karıştırma İhtimali Belirince Hadis Rivayetini ve Okutmayı Bırakma

Uzun ömürlü bir hadis hocası için emelilik yaşı 80'dir. Ancak "karıştırma ihtimali belirince" eğitim-öğretimi bırakması genel bir prensip olarak benimsenmiştir.

5- Hadise ve Hadis Meclislerine Önem Vermek

Hz. Peygamberin sözü olması itibarıyla hadis hocasının hadise son derece saygılı olması gerekir. Hadis okutacağı yere düzgün kıyafetle ve temiz olarak gitmeli, iyi hazırlanmış olmalı, Ders verme üslubuna ve eğitim-öğretim kurallarına titizlikle uymalıdır. Görgü kurallarını gözetmeli, ciddiyetsizlik anlamına gelebilecek her tür davranıştan kaçınmalıdır.
Hadis hocası, kâliyle (sözüyle) olduğu gibi haliyle de örnek olmalıdır.

6- Kitap Yazmak veya başka İlmî Faaliyetlerde Bulunmak

Hadis hocasının, belli bir ilmî ve fikrî olgunluktan sonra yaşadığı çağ ve yörenin ihtiyaç ve sorunlarına cevap verebilecek ilmî faaliyetlerde bulunması önemli bir görevdir.

7- Hadis Tedrisi Sırasında Belli Kurallara Uymak

Hadis Dersi, Kur'an'dan bir parçanın okunmasıyla açılıp hamd ve salât ile başlatılmalıdır.

8- Hocasına Saygılı Olmak

Muhaddis, hocasını hayır ve sena ile anmalıdır.

Hadislerin Tahammül Ve Edası

Tahammülü'l-hadîs: Bir râvinin başkalarına rivayet etmek gayesiyle, hadis rivayet eden bir şeyhten rivayet ettiği hadisleri semâ, kıraat, icazet, münâvele, kitabet, ilâm, vasiyet, vicâde gibi yollarla alması, yani aldığı hadisleri başkasına nakletmek üzere yüklenmesidir.

Hadis dinlemek ve öğrenmek için yaş sınırı tayin etmede farklı görüşler ileri sürülmüşse de sahih olan; hadis dinlemek, yazmak ve zaptetmek için yaş sınırı bulunmamasıdır. Çocuk temyiz dönemine girdikten sonra, âlimlerin meclisine katılıp, hadis dinleyebilir. Önemli olan çocuğun söylenen sözü anlayabilmesi ve sorulan soruya cevap verebilmesidir.

Hadisin öğrenilmesi, sıradan bir ilim öğrenme değil, isteyerek bir sorumluluk altınö girmektir. Onu ehliyet ve liyâkat sahibi bir kişiden, en uygun şartlarda almak, edâ edinceye kadar aldığı şekilde korumak, en uygun şartlarda, âdabına uygun biçimde edâ etmek hadis öğrenim ve öğretim esaslarını oluşturur.

A) Hadis Öğrenim ve Öğretim Yolları

Hadis öğreniminin çeşitli yolları vardır. Hadis usûlü kitapları bu konuda sekiz yoldan söz ederler. Bunların öncelik sıralaması üzerinde fikir birliği edilmiştir. Bunlar sırasıyla, semâ, kıraat, icazet, münâvele, kitabet, ilâm, vasiyet ve vicâdedir.

1- Semâ (İşitme):

Hocanın ezberden veya yazılı bir metinden okuyarak veya imlâ ettirmek suretiyle rivayet ettiği hadisi, öğrencinin bizzat hocasının ağzından işitmesidir.

Hepsi aynı değerdeyse de imlânın daha sıhhatli olacağı söylenmiştir. Hoca ezberden veya kitaptan sözlü olarak rivayet ettiği hadisi öğrencilerine yazdırırsa, bu imlâ olur.

Hocanın talebesine hadis rivayet yazdırması demek olan imlâ, rivayet yollarının en sahihi kabul edilmiştir.

2- Kıraat ale'ş-Şeyh (Arz, Sunma, Okuma)

Öğrenci, ezberinde veya elindeki bir kitaptan hocanın huzurunda hadis okur. Hoca da ya ezberine dayanarak veya elindeki bir nüshadan takip ederek dinler. Gerekirse, düzeltme yapar. Böylece öğrenci hocadan o hadisleri öğrenmiş olur. Bu usûle kıraat veya arz denir.

Öğrencinin, hocasından öğrendiği hadisleri, bilâhare rivayet edebilmesi için, onun huzurunda okuması esasına dayanır.

3- İcazet (İzin)

Hadis öğrenim ve öğretim yollarından icazet, hocanın rivayet hakkına sahip olduğu hadislerin veya kitapların tamamını yahut bir kısmını rivayet etmesi için, öğrencisine yazılı veya sözlü olarak izin (icazet) etmesidir.

İcazet, sözlü veya yazılı olabilir, icazetlerin yazılı belge hâlinde verilmesi yaygındır.

İcazette, kendisine icazet verilenin kabulü şart olmadığı gibi, icazet verenin icazetten vazgeçmesinin de sonuca etkisi yoktur.

İcazet Türleri:

a. Belli bir şeyin rivayet edilmesi için belli bir kişiye verilen izin. Belli bir hocanın belli bir öğrenciye belli bir kitabı rivayet veya çoğaltmaya izin vermesi.

b. Belirsiz sayıda rivayeti nakletmesi için belli bir kimseye verilen izin.

c. Genel izin (umûmî icazet) İzni herkesi kapsayan bir icazet şeklidir. "Bütün müslümanlara rivayet izni verdim" veya "Herkese rivayet izni verdim" veya "Zamanıma yetişmiş olanlara rivayet izni verdim"gibi ifadelerle yapılır.

d. Meçhul bir kitap için belirli bir kimseye veya belirli bir kitap için meçhul bir şahsa verilen izindir. Her ikisi de bâtıldır. Ancak açıklayıcı bir beyana yer verildiği takdirde sahîh olur.

e. Ha mevcut olmayana verilen icazet. Bu tür icazet bâtıldır.

f. Şeıfen henüz almamış olup ilerde tahammül edeceği rivayetler ic: trdiği icazettir. Bu icazet türü, bazı âlimler tarafından caiz görbazıları tarafından mekruh görülmüştür.

g. İcsei alınmış rivayetin nakli için verilen izindir. Çoğunluk bu trıizetin caiz olduğunu söylemiştir.

4- Münevele (Elden Verme):

Kenesi ien nakil ve rivayet etmesi için hocanın öğrencisine bir kıta: ti da yazılı bir metin vermesine denilir. Bu, sadece okuma,

ricana, içindekileri rivayet etme gibi farklı izinlerle birlikte ol?.:-1 Münâvele bu bakımdan ikiye ayrılmıştır:

5- Kiittii (Mükâtebe-Yazışma)

Hocan :uzurunda bulunan veya bulunmayan bir öğrencisi için kemeyle bir veya birkaç hadis yazıp veya yazdırıp vermesi veya gössaesine kitabet denir. Bu da münâvele gibi, yazılı metnin rıvâys^ izin veren veya vermeyen türden olabilir.

6- İ'lamu'ş-Şeyh (Bildirme)

Hocsm :şrencisine -icazetten söz etmeksizin veya rivayetine izm vermezin- belli bir hadis veya hadis kitabı hakkında sadece, Bu tak -veya kitap- benim duyduğumdur, benim rivayetim işte bu(b vb. sözlerle açıklamada bulunmasına ilâm denilir, burada skks bildirim vardır, Usûl uıerinin büyük bölümü bu yolla alınan rivayetleri caiz görürken bir bölümücaiz görmemektedir.

7-Vasiyye (Vasiyet)

Ölmek veya seyahate çıkmak üzere olan hocanın, rivayet izninden söz etmeksizin, rivayet ettiği hadisleri içeren kitap veya cüz'ü öğrencilerinden birine vasiyet ederek bırakmasına denilir. Vasiyette zımnî bir rivayet izni vardır diyerek bu yolla elde edilen hadislerin rivayetini caiz görenler bulunmakla birlikte, çoğunluk aksi görüştedir

8- Vicâde (Bulmak)

Vicâde, sözlükte bulmak demektir. Terim olarak, bir kimsenin, bir muhaddis veya bir şeyhin el yazısıyla yazılmış bir kitabı veya bazı hadisleri elde etmesi demektir.

Vicâde ile Amel

Vicâde yoluyla elde edilen hadislerle amel edilip edilmeyeceği konusu oldukça tartışmalıdır. Şâfiîler dışında bu yolla ulaşılan hadislerle amel edilmesinin caiz olacağı görüşünde olanlar azdır.

Mükâşefe ve Rüya

Usûl kitaplarında âlimlerin üzerinde birleştikleri busekiz yol dışında, hadislere ulaşmanın Özellikle sufî kesimlerde revaçta olan bir yolu daha vardır ki o da mükâşefe ve rüyadır. Burada kişi, mükâşefe yoluyla veya rüyasında Allah Resuûlü'nün (sav) hadislerine ulaşmaktadır. Bu tür hadisler, râvisi ne kadar sika ve güvenilir olursa olsun şer'î bakımdan bağlayıcı değildir.

B) Hadis Öğretimi Yöntemleri:
Hadisçilere göre hadis takririnde üç usûl vardır.

1) Okuyup Geçme usûlü:

Hocanın anlam, hüküm ve râvi yönlerine eğilmeksizin hadisleri okuyup geçmesi demektir.
Bu usûl, ihtisas sahipleri için geçerlidir. Diğerleri için fazla sağlıklı bir yöntem değildir.

2) Açıklanması Gerekli Noktaları Açıklama usûlü

Bir hadisi okuduktan sonra o hadiste geçen garib kelimeleri, zor terkip ve terimleri, senedde görülen bilinmeyen isimleri ve o hadisle sabit olan fikhi hükümleri yeteri kadar açıklayarak öğretme usûlüdür.
Hadis öğrenmeye yeni başlamış ve devam etmekte olanlar için bu yöntem geçerlidir. Öğrenciler bu yolla, hadisi anlama imkan bulmuş ve incelemeye dayalı bir istifade temin etmiş olurlar.

3) Uzun Uzun Açıklama usûlü:

Lehte ve aleyhteki bütün görüşleri, her kelime ve terkibi şiirden ve kıssalardan deliller getirerek, eşanlamlılarını zikrederek, kullanım yer ve mânâlarını belirtmek; râvilerin hâllerini, kabile ve yaşayışlarını açıklamak, o hadis ile sabit olan hükümlerden hareketle başka hükümler çıkarmaya çalışmak, uzaktan yakından bir alaka kurup hoşa gidecek kıssalar , garib hikayeler anlatmak usûlüdür.
Daha çok, kendilerinin ilim ve fazilet sahibi olduğunu herkese göstermek isteyen kıssacıların başvurduğu bir yöntemdir.

Rivayetin Niteliği

Bilindiği üzere, hadis rivayeti esasen ya lafzen veya mâne: yapılır. Rivayet niteliğiyle kastedilen de budur.

A) Lafzen (Kelimesi Kelimesine) Rivayet:

Hadislerin, Hz. Peygamber'den duyulduğu gibi aynen yani la: zen rivayet edilmeleri asıldır. Nitekim Hz. Peygamber "Bizden bir hadis belleyip de bellediği gibi başkalarına ulaştıranıı Allah yüzünü ağartsın" buyurmuştur.(Tirmizî, İlim 7) Burada h; dişleri olduğu gibi nakletmeye teşvik vardır. Yine Hz. Peygambe: Öğrettiği bir duadaki 'nebi' kelimesi yerine 'resul' kelimesini kullanan el-Bera b. Azib'i uyarmış ve 'nebi' demesi gerektiğini belirtmiştir.
Sahabe, Hz. Peygamber (sav)'den görüp işittiklerini rivâyd ederken bu sorumluluğunun bilinci içindeydiler. Bu yüzden hadi: leri lafızlarını değiştirmemeye dikkat ederek rivayet ediyorlarc: Hadis kitaplarında yer verilen bazı örnekler, sahabeden bir bolu münün hadislerin lafzen rivayet edilmesini şart koştuklarını g» termektedir.
Sahabeden sonra gelen tâbiûn ve tebeu't-tâbiîn'in devirlerine: de hadislerin, lafzen yani Hz. Peygamber'den (sav) işitildiği şekı de rivayet edilmesi gerektiğinde birçok hadisçi ittifak etmişlerdir
Hadislerin böyle rivayet edilmesini şart koşanlar, dinî hassasiyet ve Allah Resulü'nün (sav) Arapça'sındaki mükemmelliğin b: zulmaması kaygısı taşıyanlar olmuştur.

B) Ma'nen Rivayet:

Şu var ki aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu uhma çoğunluğu, dil ve edebiyat bilgisi yerinde olan kişilerin, bel şartlar dâhilinde hadisleri mânâ ile rivayet etmelerinin caiz old. ğu görüşündedirler.
Mânâ ile hadis rivayetine karşı çıkanların delilleri olduğu cevaz verenlerin de gayet ikna edici delilleri bulunmaktadır. Meselenin tartışılması bir yana, gerçek şudur ki hadislerin büyük çoğunluğu mânâ ile rivayet edilmiştir. Lafzen rivayet edilmiş hadis sayısı, manen rivayet edilmişlere göre oldukça azdır.
Diğer taraftan hadislerin lafzen rivayetini şart koşmanın, bu işi fevkalade zorlaştıracağı da açıktır. Oysa, çoğu kere önemli olan lafız değil mânâlardır.
Mânâ ile hadis rivayetini caiz görenler bu görüşlerine delil olarak Arap olmayanlar için dini kendi lisanlarıyla açıklamanın ittifakla caiz olmasını gösterir ve "başka dillerle şerh mümkün olunca aynı mânânın A$apça ile ifadesi haydi haydi mümkündür" derler.

Mânâ İle Rivayetin Şartları:

1) Hadisi rivayet edecek kişi, lafızların anlamlarını iyi bilen biri olmalıdır.
2) Değiştirilen lafzın eşanlamlısı kullanılmış olmalıdır; "etâ" yerine "câ'e" fiilini kullanmak gibi...
3) Ma'nen rivayet edilen haber, lafzıyla ibadet olunan bir hadis olmamalıdır. Ezan ve tahiyyât lafızları gibi. Bu lafızlar ile ibâdet ilâhî irâdenin talebine dâhildir.
4) Hadis, sıfat hadisleri gibi müteşâbih konular hakkında olmam alıdır.
5) Cevâmiu'l-kelim (çok özlü sözler) cinsinden olmamalıdır.
6) Lafızları değiştirilen hadis, açıklık ve kapalılık bakımından aynı seviyede olmalıdır.
7) Hadisin aslı ezberde varken ma'nen rivayeti caiz değildir.
8) Bazı âlimler merfû hadislerde ma'nen rivayeti caiz görmezler.
Şu var kî günümüzde mânâ ile rivayet diye bir şey söz konusu olamaz. Bilakis hadis kitaplarındaki lafzın aynen kullanılması gereklidir.
Mânâ ile hadis rivayeti ulema arasında belli bazı ihtiyat cümlelerinin kullanılmasını da gelenekleştirmiştir. Meselâ "Ev kema kale: Yahud Resûlüllah'm (sav) buyurdukları gibi"; "Ev nahvehu: Yahud onun gibi"; "Ev ma eşbehe hazâ mine'l-elfazi: Yahud bu lafızlara benzer lafızlarla benzer lafızlarla buyurdu"
Meşhur tabiî el-Hasenu'1-Basri, kendisine "Bugün bize bir hadis rivayet ediyorsun; ertesi gün aynı hadisi başka lafızlarla naklediyorsun" diyen birine şu cevabı vermiştir: "Mânâda isabet et-mişsem bunda hiçbir mahzur yoktur."
Yine meşhur tabiîlerden Muhammed b. Şîrîn şöyle demiştir: "On kadar sahabîden hadis işittim. Hepsi de muhtelif lafızlar kullanırdı; fakat mânâ aynı idi."
Sonuç itibarıyla hadislerin mânâsını değiştirmeden, manâsıyla rivayet etmek caiz görülmüştür.
Mânâ ile Hadis Rivayet Edende Aranan Şartlar

Gerek sahabe gerekse sahabe sonraki nesiller hadislerin ma'nen rivayetini caiz görmekle birlikte mânâyı bozacak şekilde rivayeti önlemek için râvilerinde bazı şartların bulunması gerektiğini söylemişlerdir.
Bunlar, her hangi bir râvide bulunması gereken şartlardan ayrı olarak ma'nen rivayetle ilgili olup şunlardır:
a) Hadis râvisinin sarf ve nahiv kaidelerine tam manâsıyla vakıf olması.
b) Dil ilmini iyi bilmesi. Bir başka deyişle Arapça'nın inceliklerini tam anlamıyla bilmiş olması.
c) Hadis lafızlarının delâlet ettiği mânâyı iyi bilmesi.
d) Bir hadisi değişik lafızlarla rivayet ettiği zaman o hadisin Hz. Peygamber'in (sav) kasdetmiş olduğu mânâyı aynen verdiğinden emin olması.

Rivayetle İlgili Terimler

Rivâyet-i akran: Râvi hadis rivayetinde bulunduğu kimse ile bir hususta birleşmiş olması demektir. Örneğin yaşlarının bir olması veya her ikisinin de aynı hocadan hadis rivayet etmeleri gibi.
Rivâyet-i mudbec: Emsallerin birbirinden rivayet etmeleridir.
Rivâyetu'l-asâğır ani'l-ekâbir: Yaşça gençlerin yaşlılardan, talebenin hocadan rivayetine denir.
Rivâyetu'l-ekâbir ani'l-asâgir: Hocanın talebeden, babanın oğlundan rivayetine denir.
Mühmel: İsimleri aynı olan iki zâtın birisinden hadis rivayet edilirken diğerinin mutlak olarak ismini anmakla yetinip hangisi olduğunu açıklamayıp ihmal etmektir. İkisi de sika ise bu ihmalin sakıncası olmaz
Sabık, lâhik: İki adamın bir kişiden rivayetlerinde ilk rivayet edene sabık, sonrakine de lâhik denir.
Müselsel: İsnadın ittifaklı olanına denir.
Sika, sikât: Âdil ve ezberleme kabiliyeti olup her yönden güvenilir râviye denir.
Mutâbaat: Rivayetlerin yalnız lafız veya yalnız mânâ bakımından birbirlerine uymalarıdır.
Şahit: Hem lafız hem de mânâ bakımından bir rivayetin diğer rivayete uymasıdır.

Rical (Kaviler) İlmi

Rical ilmi hadis ilimleri arasında sened ve isnâd kadar önemlidir. Esasen bir hadisin değerlendirmesinde râvilere bakılması itibarıyla bunların hâllerini inceleyen Rical ilminin hadis açısından taşıdığı önem hiç kimse tarafından inkâr edilemez.
Rical ilminin konusu, temelde hadisleri bizlere aktaran râvilerdir.

Ravı

Râvi: Hadis, şiir, haber vb. rivayet eden kimse. Râvi, sözlük anlamı itibarıyla bir haberi anlatan, nakleden, taşıyan, ileten,, getiren kimsedir.
Terim olarak; Hz. Peygamber (sav)'in söz, fiil, takrir, ahlak ve şemailine dair bilgi nakleden kimseye denir. Hadis usûlündeki tanımına göre, hadisi senedi ile usûlüne uygun olarak nakleden kimsedir. Çoğulu ruvât'tır.
Râvi ile eşanlamlı olarak müsnid, aynı şekilde râviler mânâsında sadece çoğul kipinde olmak üzere rical kelimesi de kullanılır.
Râvinin rivayet ettiği şeye mervî, yani kelime anlamıyla su veya söz ve şiirdir. Mervî, Allah Resulü (sav)'e nispet olunan her şey olabileceği gibi sahabe, tâbiûn ve başkalarına nispet olunan şeyler de olabilir.
Rivayet edilen hadislerin sıhhati, her şeyden önce, onları nakleden râvilerin güvenilir (sika) olmalarına bağlıdır. Çünkü sika râvi, kendisi gibi güvenilir, sahih hadisler nakledecektir. Sika olmayanlar ise sahih olmayan, zayıf ve metruk hadisler naklederler.
Râvinin, hadisi kabul edilen kimselerden olması, bir takım şartları taşımasına bağlıdır. Hadis âlimleri bu şartları, rivayeti kabul olunan ve olunmayan râvinin sıfatları başlığı altında açıklamışlardır. Bu sıfatlardan herhangi birinin eksik olması, râvinin güvenilir olmaktan çıkmasına yol açar.
Böyle râviler hadis rivayet etseler, hatta rivayet ettikleri hadisler aslında sahih olsalar bile, bu hadisler kendilerinden alınmayıp onları rivayet eden başka güvenilir râvilerden alınır.
Râvînin hadisçi olması şart değildir. Bu sebeple, râvinin ilim sahibi olması, rivayet ettiği haberin senedindeki râvilerini cerh ve ta'dîl yönleriyle tanıması, metni bütün boyutlarıyla anlaması gerekli görülmez. Râvide aranan biricik özellik rivayet âdabım gözeterek senedli rivayette bulunmasıdır.

Ravilerin Dereceleri

Râviler, sıfat ve hâllerine göre belli derecelerde yer alırlar:

1-Tâlib

Hadis ilmini öğrenmeye karar vermiş kimsedir. Derece bakımından en aşağıda yer alır. Çalışma ve kazanımlanna bağlı olarak yükselir.

2- Muhaddis

Belli bir seviyeye ulaşanın unvanıdır. Hadis ilmini bilir. Hadislerden az olmayan miktarda metin ve senediyle ezberler. Senedlerde yer alan râvileri, cerh ve ta'dîl yönleriyle tanır. Aynı şekilde metni de, içerdiği ahkâm ve kendisiyle amel etme durumlarıyla tanır. Şeyh ve İmâm kavramları da eşanlamlıdır.
Muhaddisi râviden ayıran fark, onun, rivayet ve dirayet bakımından becerikli, sahih olan hadisi çürüğünden ayırt edebilecek bir melekeye sahip, hadise ilişkin bütün ilimleri ve hadisçilerin terimlerini bilen, hadislerdeki garib lafızları iyi bilen bir kimse olmasıdır. Bütün bu bilgilere sahip olan hadisçi 'muhaddis' unvanına lâyık olur.
Âlimlerin 'muhaddis' tanımlarında farklılıklar olmasına rağmen hepsinde de muhaddise verilen derece yüksektir. Buna göre muhaddis, senedleri ezberlemekle beraber, senedlerdeki ricalin ne dereceye kadar adaletli veya mecruh (kusurlu) olduklarını da bilen kimsedir.

İmam Cezerî'nin tarifine göre Muhaddis' unvanı genel olup şartları içerisinde rivayet etmek üzere ehlinden, yine şartları içerisinde hadis alıp taşıyan her kimseye verilebilir.

3- Hâfiz

İlmî kazanım bakımından ilerlemiş muhaddislerin unvanıdır. Bilhassa ezbere bildiği hadislerin çokluğuyla nıuhaddisten ayrılır. Hâfiz unvanının, genellikle yüz bin kadar hadisi sened ve metniyle ezbere bilen muhaddisler için kullanıldığı ifâde edilmiştir.
Bu unvanlar, zamana ve kullanan kişiye göre değişkenlik gösterebilmektedir.

4- Hüccet:

Hafızdan daha üstteki derecenin unvanıdır. Üç yüz bin kadar hadisi yukarıda belirtilen şartlarda sened ve metniyle ezberleyen kimseye denir.

5- Hâkim:

En yüksek mertebede olan hadis âlimlerinin unvanıdır. Sünneti bütünüyle kendinde toplayan kimseler bu unvanı taşımaya hak kazanırlar.
Bu noktada 'muhaddis' tabirinin hadisle meşgul olan bütün ilim ehli için kullanılan ortak bir isim olduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla diğer derecelerdekiler aynı zamanda 'muhaddis' olarak bilinirler. Zâten bunları kesin olarak ayırmak da mümkün değildir.

Râvî Tabakaları

Tabaka, sözlükte herhangi bir sıfatta ortak olanlar anlamına gelir. Hadis terimi olarak ise, yaş ve isnâd bakımından birbirine benzeyen akran râyi grubu demektir.
Râvi tabakalarının belirlenmesinde şu dört noktanın bilinmesi gerekir:
a) Doğum
b) Ölüm
c) Öğrenciler
d) Hocalar.
Râvinin hangi tabakadan olduğunu belirlemede esas alınan ölçütler sonuca mutlaka tesir ederler. Örneğin iki râvi, bir açıdan aynı tabakaya girebildikleri hâlde bir başka açıdan ayrı tabakalara dâhil olabilirler.
Sahabe olma sıfatı bakımından tasnif yapılırsa, sahabî râviler birinci tabaka, tabiîler ikinci tabaka, etbâu't-tâbiîler üçüncü tabakayı oluştururlar. Rivayet asrının sonu kabul edilen hicri üçüncü asır sonuna kadar böylece beş tabaka oluşur: Sahabe h. 110; Tâbiûn h. 180; Etbâu't-tâbiîn h. 220; Etbâu etbâi't-tâbiîn h. 260; Etbâu etbâi etbâi't-tâbiîn h. 300.
Temel hadis kaynaklarının tasnifine yani hadislerin kitaplarda toplanmasına kadar geçen dönemde hadislerin naklini gerçekleştirenler: Sahabe, Tâbiûn ve Etbâu't-tâbiîn'den oluşan üç nesildir. Râvilerin tabakaları deyince, Öncelikle bu üç nesil akla gelir.

1. Sahabe

Sâhib=Arkadaş kelimesinin çoğulu olup olarak 'sahb', 'ashâb' veya 'sahabe' kipleriyle kullanılır.
Terim anlamı "Allah Resûlü'nü (sav) müslüman olarak gören ve bu imanla yaşayıp ölen kimse" demektir. Sağını solunu ayırabilen veya sözü anlayıp karşılık verebilen çocuklarla görme engelliler de sahabî sayılırlar. Rüya veya başka bir yolla görme hâlinde sahabîlik oluşmaz.
Bir kimseye sahabe diyebilmek için kaide dışı ve ulemânın çoğunluğu tarafından kabul edilmeyen başka şartlar da ileri sürülmüştür. Bunlara itibar edilmez.
Bazıları sahabîliğin sıhhati için ergen olmayı şart koşmuş, bazıları kısa bir müddet için de olsa aynı mecliste bulunmayı şart koşmuştur. Bazıları, sahabîlik için O'nu görmek yeterlidir diye mutlak bir ifâde kullanmışsa da bu görmekten maksat temyiz yaşında görmek kaydını koymuşlardır. Bunlar itibar edilmeyen görüşlerdir.

Bir Şahsın Sahabe Olduğu Nasıl Bilinir?

islam bilginlerine göre bir kimsenin sahabî olduğu şu yollarla bilinir:
1- Tevatür yolu: Hayatta iken cennetle müjdelenen on sahabî (aşere-i mübeşşere) bu yolla bilinir. Bunlar dört halife, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Saîd b. Zeyd, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. el-Avvâm, Abdürrahman b. Avf ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh (r.anhüm)'dır.
2- Şöhret yolu: Selmân-ı Fârisî bu yolla bilinir.
3- Şehâdet yolu: Herhangi bir sahabî veya tabîînin, bir başkasının sahabî olduğunu söylemesi şehâdettir. Ancak bu zât âdil

biri olmalıdır. Hümeme b. Ebi Hümeme hakkında Ebû Musa el-Eş'arî'nin şehâdeti gibi.
4-Ikrâr yolu: Bir kimsenin şahsen: "Ben şahabıyım" demesiyle de sahabîlik sübût bulur. Ancak bu iddia sahibinin adalet sahibi ve Allah Resulü (sav) ile çağdaş olması gerekir.
İbni Hacer, el-îsâbe'nin dördüncü bölümünde sahte sahabîleri zikreder. İşte onlardan bazıları:
1- Cafer b. Nestûr er-Rûmî: Farab'ta çıktı. Vefatı: 350'den sonra.
2- Sarbatak: Hindistan prenslerinden. Vefatı: 333/944.
3- Cübeyr b. el-Hâris. Vefatı: 576'dan sonra.
4- Kays b. Temîm et-Tâî. Gaylan şehrinde çıktı. Vefatı: 517/1123'den sonra.

Sahabenin Adaleti:

Ehli Sünnet, sahabeyi bir bütün kabul etmekte müttefiktir. Aralarında fazilet bakımından dereceleme yaparsa da sahabelik faziletinde hepsini bir görür. Başka bir deyişle Şi'a'nm yaptığı gibi, sahabeden hiç birine yakışık almayan, saygısızlık, güvensizlik ve suçlama ifâdeleri taşıyan sıfatlar izafe etmez. Hepsini ayrı ayrı sever ve sayar. Hangisinin ismi geçerse geçsin "Allah ondan razı olsun" dileğinde bulunur.
Ashabı bir bütün olarak sevmek, ayrım yapmaksızın güvenmek Kur'ân-ı Kerîm ve Allah Resûlü'nün (sav) emirleri gereğidir. Adalet, dindarlık, sıdk, itikad düzgünlüğü, güzel ahlâk demektir.

Sahabeyi Öven Bazı Ayetler:

"Ey Muhammedi Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahsetmiştir." (Feth, 18)
"Siz insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, «malıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz" (Al-ilmrân, HO)
"Böylece sizi insanlara şâhid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şâhid ve örnektir." (Bakara, 143)
"İyilik yarışında önceliği kazanan Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur. Onlar da Allah'tan hoşnuddurlar. Allah onlara içinde ebedî kalacakları, içlerinde ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır." (Tevbe, 100)
"Ey Peygamber! Allah'ın yardımı sana ve sana uyan mü'minlere yeter." (Enfâl, 64)
"İyilik işlemekte önde olanlar, karşılıklarını almakta da önde olanlardır." (Vâki'a, 10-12)
"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önce tutarlar. Nefsinin tamahkârlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir." (Haşr, 8-9)

Ashabı Öven Hadislerden Bazıları:

Hz. Peygamber (sav) de bir çok hadisinde sahabeyi takdir etmiş ve aralarında ayrım yapmadan ümmetine karşı onların sânını yüceltmiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman. Hz. Ali, Übey b. Kâb, Zeyd b. Sabit, Muâz b. Cebel (r.anhüm) gibi büyükler hakkında da ayrı ayrı övgüde bulunmuştur. Şimdi bu hadislerden bazılarım zikrediyoruz:
1- "Ümmetimin en hayırlısı benim asrımdakilerdir. Sonra bunları takip edenler, sonra bunları takiben gelenlerdir. Sonra öyle bir kavm gelir ki şehâdetten önce yemin ederler
ve şâhidlikleri istenmeden şehâdette bulunurlar."(Buhârî,
Şehadat 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rıkak 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 214; Tirmizî, Fiten 45, Şehadat 4; Ebû Dâvud Sünnet 10; Nesâî, Eymân 29)
2- "Ashabıma dil uzatmayın. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizden bîriniz Uhud dağı kadar altın tasadduk etseniz yine de onlardan birinin bir müdd, hatta yarım müdd miktarındaki harcamasına sevabca ulaşamazsınız." (Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 221)
3- "Ashabım hakkında Allah'tan korkun. Onları kendinize hedef edinmeyin. Kim onları severse bu bana olan sevgisi içindir, kim de onlara buğz eDerse bu da bana olan buğzu sebebiyledir. Onları kim incitirse beni incitmiş olur. Beni inciten de Allah'ı incitir. Allah'ı incitenin ise belası yakındır."(Ahmed b. Hanbel V, 57)

Ashabı Ta'dîl

Ashabı ta'dîl, onların İslâm'a yaptıkları hizmetlerin kadrini bilmek, Kur'an ve Sünnet'e getirdikleri açıklamaları benimsemek demektir.
Sahabenin ta'dîli, Kur'an ve sünnetin o husustaki emrine uymak, tam teslimiyet göstermek demektir. Ta'dîl, onların ma'sum olduklarım iddia etmek anlamına gelmez. Dinimiz masumluğu sadece peygamberlere tanır. Diğerleri, insan olmaları bakımından elbette bazı kusurlara, hata ve yanılgılara düşebileceklerdir. Ne var ki sahabenin kusurunu aramak, onlara kusurları açısından bakmak mü'minlik edebine yakışmaz.

Sahabenin Tabakaları

Farklı görüşler bulunmakla beraber derece itibariyle sahabe genellikle on iki tabakaya ayrılmıştır:
1. Aşere-i mübeşşere ve Hz. Hatice, Hz. Bilâl gibi ilk müslüman olanlar,
2. Hz. Ömer'in müslüman oluşu sırasında müşriklerin Dâru'n-Nedve'de toplandıkları zamana kadar müslüman olanlar,
3.1. ve II. Habeşistan hicretine katılan sahabe,
4.1. Akabe Biatmda bulunan sahabîler,
5. II. Akabe Biatma katılanlar,
6. Allah Resulü (sav) hicreti sonunda Küba'ya geldiği zaman orada kendisine kavuşup Medine'ye yerleşen muhacirler,
7. Bedr Gazvesi'ne katılan sahabîler,
8. Bedr Savaşı ile Hudeybiye sulhu arasında hicret edenler,
9. Hudeybiye'de yapılan Rıdvan (Şecere) Biatı'na katılanlar,
10. Hudeybiye sulhu ile Mekke fethi arasında hicret edenler,
11. Mekke'nin fethi üzerine Müslüman olan Kureyşliler,
12. Hz. Peygamber'i Mekke fethi sırasında, Veda Haccı veya bir başka yerde gören çocuklar.
İslâm dünyasında sahabenin faziletine, menkıbelerine ve hayatlarına dair bir çok eser yazılmıştır. Bunlar arasında en hacimli ve zengini İbni Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852) el-İsâbe fi temyîzi's-sahabe adlı kitabıdır. Bunun dışında şu iki kaynak da büyük önem taşımaktadır:
İbni Abdilberr (ö. 463), el-îstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb; İbnu'1-Esîr (ö. 630), Üsdu'l-gâbe ft ma'rifeti's-sahabe.

Sahabenin Rivayete Göre Taksimi

a) Çok Rivayet Eden Sahabeler (Müksirûn):

Kendilerinden rivayet edilen hadisler binden fazla olan Sahabîler.
Sahabenin sayısı yüzbinlerin üzerinde olduğu hâlde, ancak bin veya binbeşyüz kişiden hadis rivayet edilmiş, bunların da yedisinden yapılan rivayetler binin üstünde olmuştur.
Sahabeden sonraki asırlara taşman rivayetlerin sayılmasıyla yapılan bu tesbit, onların hadis ve sünnet bilgisini belirlemede kesin bir Ölçü değildir. Çünkü dört halife başta olmak üzere, Hz. peygamber (sav)'le daha uzun süre beraber olan pek çok sahabînin rivayetleri, bilgileri daha çok olmasına rağmen, binin altında kalmıştır.
Binin üstünde rivayeti olan sahabîler şunlardır: Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Hz. Âişe, Cabir b. Abdullah ve Abdullah b. Abbas. Ahmed Muhammed Şakir bu isimlere, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah b. Mesûd ve Abdullah b. Amr'ı da ilâve etmiş ve sayıyı dokuza çıkarmıştır. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayetlere göre Müksirûn ve hadislerinin toplam sayısı şöyledir:
1. Ebû Hüreyre (58/672): 3848 hadis.
2. Abdullah b. Ömer (73 veya 74/692): 2019
3. Enes b. Mâlik (93/712): 2178 hadis.
4. Hz. Aişe (58/678): 2210 hadis.
5. Abdullah b. Abbas (68/687): 1696 hadis.
6. Cabir b. Abdullah (74 veya 78/693): 1206 hadis.
7. Ebû Saîd el-Hudrî (74/693): 958 hadis.
8. Abdullah b. Mesûd (32): 892 hadis.
9. Abdullah b. Amr (63): 722 hadis.
Bu sahabîlerin diğerlerinden daha fazla sayıda hadis rivayet etmiş olmalarının bazı sebepleri şunlardır:
1) Müksirûnun hemen hepsi genç yaşta, hafızalarının canlı olduğu öğrenme çağlarında Hz. Peygamber (sav)'e yetişmiş ve Ondan sonra yaklaşık 50 - 80 sene daha yaşamışlardır. Asrı saadet-en sonra yaşanan olaylar, hadis rivayetine duyulan ihtiyacı artırdığı için geç vefat eden sahabîlerden rivayet, öncekilere göre daha çok olmuştur.
2) Sahabenin büyük bölümünün farklı meşgaleleri vardı, bazıları genç ve'bekar olduğu, bazıları da Mescid'in avlusunda yaşayan Suffe ashabından olduğu için Allah Resulü (sav) ile daha fazla beraber oluyor, böylece daha çok hadis öğreniyorlardı.
3) Müksirûn, mizaç olarak Öğrenmeye ve rivayete düşkün kimselerdi. Hatta hadis öğrenmek için Allah Resulü (sav)'e en çok soru soranların başında bunların geldiği de söylenebilir.

b) Az Rivayet Eden Sahabeler (Mukillûn):

Binden az hadis rivayet eden sahabîler.
Mukillûndan sayılan dokuz yüz civarındaki sahabîden rivayet edilen hadis, kişi başına 25 veya daha az sayıdadır.
Mukillûndan sayılan bazı sahabîler ve rivayet ettikleri hadis sayıları şöyledir:
Abdullah b. Mesûd: 848 hadis.
Abdullah b. Amr: 700 hadis;
Hz. Ömer ve Hz. Ali: 500'er hadis.

Ümmü Seleme: 378 hadis.
Hz. Osman: 146 hadis.
Hz. Ebû Bekir: 142 hadis.
Allah Resulü (sav)'den sonra bazı sahabîler devlet idaresi ve cihadla daha fazla ilgilendikleri için rivayete zaman ayıramamışlardır. Bazıları, Mekke, Medine gibi ilim merkezlerinde kalırken, bazıları daha ücra yerlere yerleşmişler, böylece buralarda bulunan sahabîlerden yapılan rivayetler azalmıştır.

Sahabenin Farklı Sayıda Hadis Rivayet Etme Sebepleri

Bunun bir çok sebebi olmakla birlikte bunları sıralamadan önce, onların sünnet bilgisinin, rivayet ettikleri hadis sayısıyla ölçülemeyeceğini ifade etmek gerekir. Çünkü hadis rivayeti üzerinde etki eden bir çok sebep bulunmaktadır:
1) Hz. Peygamber'i (sav) bir iki kere görüp yurduna dönen bedevi sahabîler olduğu gibi, yanından hemen hiç ayrılmayanlar da vardı.
2) Kimileri hadisleri yazıyor, kimileri ezberlemekle yetiniyordu.
3) Sahabenin büyük bölümü iş-güç sahibiydiler. İşlerinde çalışıyorlardı. Kimileri de karın tokluğuna Hz. Peygamberin (sav) meclisinde bulunuyor, hemen bütün vakitlerini Mescid'de geçiriyorlar di.
4) Sahabenin hepsi aynı anda müslüman olmamışlardı.
5) Allah Resulü (sav) bazı sahabîlerin ilim-irfan sahibi olması için dua etmişti.
6) Sahabîlerin vefat tarihleri farklıydı.
7) Hz. Peygamber'den sonra sahabe değişik ülkelere dağılmışlardı.
8) Sahabenin ilim Öğrenme ve öğretme kabiliyeti aynı değildi. Bu da rivayet sayısına tesir etmiştir.
9) Bazı sahabîler bildiklerini ancak sorulması durumunda ve soruyla sınırlı miktarda söylemekle yetinirlerdi.
10) Kimileri de yönetimde görev aldıkları için meşgaleleri gereği hadis rivayetine fazla vakit bulamamışlardır.
Rivayet ettikleri hadis sayısı ne olursa olsun sahabîler derin bir sorumluluk duygusu, ilmî titizlik ve dini duyarlılık sahibi olmuşlardır.

Âlim Sahabîler

Sahabeden bazıları ilimleriyle şöhret bulmuştur. Bunlardan ır kısmı Kur'an-ı Kerîmi, sünneti, âkhı bir kısmı da câhiliye edebiyatını, nesepleri ve câhiliye tarihini iyi bilen kimselerdi. çok fetva rivayet edi]en sahabî İbni Abbâs'tir. Sonra Hz. Hz. Ali, Übey b. Kâb, Zeyd b. Sabit, Ebu'd-Derdâ, İbni
Mesûd, İbni Ömer, Hz. Âişe (r.anhüm) gelir. Bu ilk grubun ardından şunlar gelir:
Hz. Ebû Bekr, Hz. Osman, Ebû Mûsâ, Muâz b. Cebel, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Ebû Hüreyre, Enes, Abdulah b. Amr, Selmân Câbir, Ebû Saîd, Talha, ez-Zübeyr, Abdurrahmân b. Avf, Imrân b. Husayn, Ebû Bekre, Ubâde b. es-Sâmit, Muâviye, Ibnu'z-Zübeyr, Üramü Seleme (r.anhüm).

Abâdile (Abdullahlar):

Alim sahâbilerden bazılarının adları Abdullah olduğu için, onların Abâdile (Abduîlahlar) diye ayrıca tasnif edilmesi âdet olmuştur. Bunlar: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amr'dır.
Abdullah b. Mesûd'un bunlar arasında sayılmaması, diğerleri şöhret olduğunda onun vefat etmiş olmasındandır.

Sahabenin Sayısı:

Allah Resulü (sav) vefat ettiği zaman hayatta olan şahabı sayısı hakkında bazı tahminler yürütülmüştür. Bunlar arasında ciddi farklılıklar vardır. Sahabî sayısını kesin olarak bilmeye imkan olmayıp 40-120 bin arasında değişen rakamlar Kitaplarda yer almaktadır.
Sahabe biyografilerinin işlendiği eserlerde ise, 10-12 bin sahabî tanıtılmaktadır. Hicretin bir veya ikinci yılında bizzat Hz. Peygamber (sav)'in emriyle yapılmış ilk nüfus sayımı dışında ilk dönemde nüfus sayımı yapılmadığı için kesin rakam telaffuz etmek mümkün görünmemektedir.

Son Vefat Eden Sahabî

Sahabe neslinden en son vefat eden zât, Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vasile el-Leysî (ra)'dir. Vefat tarihi ihtilaflı olup h. 100-110 yılları arasında değişmektedir.
Medine'de en son vefat eden sahabî hakkında ihtilaf edilmiştir: Sâib b. Yezîd veya Câbir b. Abdillah veya Sehl b. Sa'd veya Mahmud b. er-Rebî (r.anhüm) dir.
Mekke'de en son vefat edenin Abdullah b. Ömer (ra) olduğu söylenmiştir.
Basra'da Enes b. Mâlik (h. 90-93) veya Abdullah b. el-Hâris (h. 85-89).
Kûfe'de Abdullah b. Ebî Evfâ (h. 86 veya 88 yılında) yahut Amr b. Hureys (h. 95 vey^ı 98 yılında).
Şam'da Abdullah b. Busr Mâzinî (h. 88). Cezîre'de Urs b. Umeyre el-Kindî. Filistin'de Kays b. Sa'd b. Ubâde (h. 85)

Yemâme'de Hirmâs b. Ziyâd Bâhilî; Bâdiye'de Seleme b. el-Ekva' (h. 64).

Sahabe Hakkında Yazılmış Eserler

Bu alanda yazılmış bir çok eser bulunmakla birlikte en meşhurları şu üçüdür:
1) İbni Abdilberr el-Kurtubi (463/1071)'nin elîstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb; 3500 kadar sahabî biyografisi içerir.
2) İbni'1-Esir el-Cezeri (630/1233)'nin Usdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe; 8000 kadar biyografi içeren eserin son cildi hanım sahabüere ayrılmıştır.
3) İbni Hacer el-Askalânî (852/1448)fnin el-îsâbe fi temyîzi's-sahâbe; bu alanda yazılmış en hacimli eser olup 12279 biyografi içerir.
Türkçe'de birkaç menâkıb kitabı dışında sahabe biyografilerinin ele alındığı bir eser yoktur.

Asr-ı Saadet:

Peygamber Efendimiz (sav)'in hayatta olduğu dönem için kullanılan bir kavramdır.
İslâm Tarihi, Hz. Peygamber (sav) dönemi, Dört Halife (Hulefâ-i Râşidûn), Emevîler, Abbasîler, Selçuklular, Osmanlılar gibi muhtelif dönemlere ayrılmıştır
Bu dönemlerin başında yer alan Hz. Peygamber (sav) dönemine Müslümanlar Asr-ı Saadet adını vermişlerdir.
"Mutluluk Çağı" anlamına gelen bu terkip, gerçekten de o dönemi ifade edebilecek en doğru terkiptir.
Allah Resûlü'nün (sav) eğitiminden geçmiş olan sahabe, İslâm davasına gönülden bağlanmışlardı. Samimiyet ve ihlâs içerisinde Allah'a kul olmuş, Resûlü'ne gönül vermişlerdi. Onlara sadece Kitap ve Sünnet yön veriyordu. Bu sebeple de inandıkları davayı her şeyin üstünde tutuyor; dinleri uğruna mallarını, hatta canlarım feda etmede tereddüt göstermiyorlardı.
Böyle bir anlayış ve yaşayışa sahip bulunan fertlerden oluşan İslâm toplumunda, tam bir birlik ve beraberlik, dayanışma ve yardımlaşma ruhu hâkimdi. Toplumun her köşesinde huzur, güven, emniyet, asayiş, nizam, düzen ve istikrar vardı. Bu dönem, daha sonraki müslüman nesillere örnek oluşturan mutluluk ve saadet dönemiydi.
İşte bu nedenlerden ötürü Asr-ı Saadet olarak anılmayı fazlasıyla hak etmişti.

2. Tabiîler

Sahabe devrine yetişerek onları gören, imanlı bir hâlde onlarla birlikte olan ve imân üzere vefat eden, sahabeden hadis nakledenler.
İzledi, tâbi oldu, takip etti gibi anlamlara gelen tebi-a fiilinin ism-i fail kipinden türemiş bir kavramdır. Hz. Muhammed (sav)'in sahahîlerine tâbi olan ve onları izleyen nesil için kullanılır.
Bir müslümanm tâbiûndan sayılabilmesi için, sahabîleri gördüğünde, görüp işittiğini hafızasında tutabilecek yaşta olması gerekir.
Tâbiûn, İslâmm ikinci neslini oluşturur. Onlardan sonra gelen nesle ise, "etbâu't-tâbiîn=Tâbiûnu izleyenler" veya "tebe'u't-tâbün" denir.
İlk tabiînin kim olduğu konusunda âlimlerin farklı yorumlan olmuştur. Bazı âlimler, 'Talnız bir sahabîyi gören kişi tâbiûndan sayılır" derken bazıları, yalnız görmeyi, bir araya gelmiş olmayı yeterli saymamışlardır. Buna göre bir kişinin tâbiûndan sayılabilmesi için, sahaîalerle sohbette bulunmuş olması gerekir.
Tâbiûn devri h. 120 yılı civarına kadar devam etmiştir. Bu, İslâm medeniyetinin en parlak devridir.
Tâbiûn neslinin hadis rivayetinde, tefsirde, nahvin gelişmesinde, fikhî geleneğin oluşmasında ve diğer bir çok ilim dalında büyük hizmetleri olmuştur.
Hadislerin yazılması ve tasnif edilip konularına göre kısımlara ayrılması onların öncülüğünde başlamıştır. Tâbiûn neslinden hadis yazan çok âlim olup en meşhurları îbni Şihâb ez-Zührî, Saîd b. el-Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Hasan el-Basri, İbrahim en-Nehaî'dir.
Tâbiûnun fazileti, Kur'an'a dayanır:
"Onlardan sonra gelenler derler ki: Rabb'imiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimide inananlara karşı bir kin bırakma! Rabb'imiz, sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" (Haşr, 10)
Görüldüğü gibi âyette, tâbiûnun güzel vasıfları dile getirilmiş, onların döneminden önce, Yüce Allah kendilerinden övgüyle bahsetmiştir.
Allah Resulü (sav) de, çeşitli hadislerde tâbiûnu methetmiştir:
Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş
değmeyecektir" (Tirmiz3i, Menâkıb, 3857)
"Ümmetimin en hayırlıları, benim zamanımda yaşayan Sahabelerdir. Ondan sonra, onlardan sonra gelen nesildir ve ondan sonra hayırlı olanlar da, onlardan sonraki nesildir." (Buhârî, Şehadat 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikâk 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 214; Tirmizî, Fiten 45, Şehadat 4; Ebû Dûvud, Sünnet 10; Nesâî, Eymân 29)
Tâbiûnun son tabakasını, en son ölen sahabîyi görenler oluşturmuştur. Buna göre son tabiî, Mekke'de Ebu't-Tufeyl Amir b. Vâsile'yi gören Halef b. Halife'dir (180/796). Halefin ölümüyle tâbiûn döneminin de sona erdiği kabul edilir.
Tabiîlerin en büyüğü ve faziletlilerinin kim olduğu konusu, her şehir ve yöre halkınca farklı şekilde tesbit edilmişse de genelde Said b. el-Müseyyeb kabul edilmiştir.

Uveys el-Karanî (Veysel Karanî) diyenler de vardır. Hatta Ömer b. Hattâb'm "Tâbiûnun en hayırlısı kendisine Uveys denilen kişidir." dediği nakledilmiştir. Buna göre Uveys el-Karanî'yi tâbiûnun en hayırlısı kabul etmek gerekmektedir.
Hanımlardan Hafsa bn. Şirin ve Amra bn. Abdirrahman sayılabilir.

Tabiînin Tabakaları:

Sahabe gibi tâbiûnun tabakalara ayrılmasında da ihtilâf edilmiştir.
Hâkim'in Ma'rifetu ulûmî'l-hadis'te yaptığı tasnif şöyledir:
1) Yaşlı Tabiîler Tabakası: Sahabenin büyüklerinden badis rivayet edenler. İlk tabakayı Aşere-i Mübeşşere ile karşılaşanlar oluşturur: Saîd b. el-Müseyyeb, Kays b. Ebî Hazım, Ebû Osman en-Nehdî gibi zâtlar.
2) Orta Yaşlı Tabiîler Tabakası: Sahabe ve tâbiûndan hadis rivayet edenler. el-Esved b. Yezîd, Alkame b. Kays, Mesrûk b. el-Ecda, Hârice b. Zeyd vd..
3) Genç Tabiîler Tabakası: Bunlar, Hz. Peygamber (sav) zamanında çocuk yaşta olan sahabîlerden hadis rivayet edebilen ve uzunca yaşayan sahabîlere kendileri çocuk yaşlarındayken ka-vuşabilen tabiîlerdir. Âmir b. Şurâhîl eş-Şa'bî, Ubeydullah b. Abdullah vd.
Tâbiûn arasında en çok hizmet ve eser sahiplerini bölgelere göre şöyle sıralamak mümkündür:
Mekke'de: İkrime (V. 105/723) (Abdullah b. Abbâs'm kölesi), Ata b. Ebî Rabâh (V.115/733), Ebu'z-Züheyr Muhammed b. Müslim (V. 128/745).
Medine'de: Saîd b. el-Müseyyeb (V. 93/711), Urve b. Zübeyr (V.94/712), Salim Jb. Abdülah İbni Ömer (V. 106/724), Süleyman b. Yesâr (V.93/711)/ Abdullah b. Ömer'in kölesi Nâfi (V. 117/735), Muhammed b. Şihâb ez-Zührî (V.124/741), Ebu'z-Zinâd (V. 130/747).
Kûfe'de: Alkame b. Kays (V. 62/681), İbrahim en-Neha'î (v.96/714), Âmir b. Şurâhîl eş-Şa'bî (V.104).
Basra'da: Hasen el-Basrî (V. 110/728), Muhammed b. Şîrîn (V.110/728), Katâde (V.117/735).
Şam'da: Kabîsa (V.86/704), Ömer b. Abdilazîz (V.101/719), Mekhûl(V. 118/736).
Yemen'de: Tavus b. Keysân (V.106), Vehb b. Münebbih (V.110/728).
İmam Ebû Hanife de tâbiûnun büyükleri arasındadır.

Muhadramûn:

ResûlüUah (sav), zamanında yaşayıp müslüman olduğu hâlde O'nu görme fırsatına kavuşamayan kimseler.
Had-ra-me kökünden türetilmiş muhadram kelimesinin ço-guıudur. Kelimenin iki şeyin birbirine karışması anlamında değişik bir kullanımına göre, yaşı itibarıyla sahabeden mi yoksa Tâbiûndan mı olduğu karıştırılan kimselere muhadramûn denilmektedir.
Hadis bilginleri Hz. Peygamber (sav) devrinde müslüman olarak yaşamış oldukları hâlde O'nu göremeyen kimseler için bu sıfatı kullanmışlardır.
Veysel Karanı adıyla şöhret bulmuş olan Uveys b. el-Karenî. Kadı Şureyh b. el-Hâris, Alkame b. Kays ve Kâb el-Ahbâı bunlardan bazılarıdır.
Kavram olarak, Allah Resûlü'nün (sav) sağlığında müslüman olduğu hâlde, O'nunla görüşme şerefine eremeyen kimselere verilen unvandır. Tariften anlaşılacağı gibi bunlar câhiliye devrini de. sonrasını da görmüşlerdir. Allah Resulü (sav) ile sohbetlerine dair bir rivayet olduğu takdirde sahâbî sayılırlar, aksi hâlde tâbiûna dâhil edilirler.
Muhadramûn arasında sayılan müslümanlardan bir çoğu kitaplarda zikredilmiştir. Bunlardan bir kaçını örnek olarak zikrediyoruz:
Ebû Osman en-Nehdî, İbni Recâ el-Utâridî, Ahnef b. Kays et-Temîmî, Uveys b. Amir el-Karanî, Kadı Şureyh b. el-Hâris Alkame b. Kays, Kâb el-Ahbâr, Mesrûk b. Ecda', Ertât b. Süheyye vd.

Fukahâ-i Seb'a (Yedi Fakih)

Aynı dönemde Medine'de yaşayan yedi tabiî.
Bu zâtların ilmî çalışmaları ve çevrelerinde toplanan öğrencilerinin gayretleri zamanla tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilimlerin oluşumunu sağlamıştır.
Fıkıh tarihinde Hicaz Okulu olarak bilinen grubu Fukahâ-ı Seb'a denilen bu yedi fakih temsil eder. Bunların başında Saîd b. el-Müseyyeb gelir. Hakkında nass bulunmayan konularda ictihad yaparlarken en çok maslahata ve Medine örfüne önem verir, ortaya çıkmamış sorunlar üzerinde durmaz ve bu tür konularda görüş belirtmezler di. Söz konusu yedi fakîh şunlardır:
1- Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/712 veya 105/723): Tabîîlerin başı olup hadis rivayeti, zühd, ibâdet ve takvayı kendinde toplamış bir zât idi.
Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Ebû Hüreyre gibi sahâbîlerden ve Allah Resûlü'nün (sav) hanımlarından hadis dinlemiştir. Ebû Hüreyre'nin kızıyla evliydi. Hadislerin çoğunu kayınpederinden rivayet etmiştir.
Emevî yöneticilerinden Abdülmelik b. Mervan'm oğulları Velid ve Süleyman'ın veliaht olmalarını kabul etmediği için onun emriyle Medine valisi Hişâm b. İsmail tarafından kendisine elli değnek vurulup Medine sakaklarında teşhir edilmiştir.
2- Ebû Bekr b. Abdirrahman b. Haris b. Hişâm (ö. 94/712): Tâbiûnun ileri gelenlerindendir. Kureyş Rahibi diye anılırdı.
3- Kasım b. Muhammed b. Ebû Bekr es-Sıddîk (ö.

107/725): İmam Mâlik, "Kasım bu ümmetin fakihlerindendir" derdi. Kendisi bir grup sahabîden rivayet etmiş, tâbiûnun büyüklerinden bir cemâat de ondan rivayet etmiştir.
4- Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm (ö. 94/712): Ondan Kur'an-ı Kerîm kıraatlarıyla ilgiU rivayetler yapılmıştır. Teyzesi Hz. Âişe'den hadis dinlemiş, ondan da İbni Şihâb ez-Zührî ve diğer bazı âlimler rivayet etmiştir.
5- Ebû Eyyub Süleyman b. Yesâr el-Hilâlî (ö. 107/725 veya 104/722): Âlim, âbid ve güvenilir bir zat idi. İbni Abbâs, Ebû Hüreyre ve Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiş, ondan da imam Zührî ve büyük hadisçilerden bir grup rivayette bulunmuştur.
6- Hârice b. Zeyd b. Sabit (ö. 104/722 veya 100/718): Âlim ve zâhid bir tâbü idi. Zührî kendisinden hadis rivayet etmiş, Medine'de vefat etmiştir.
7- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud (ö. 98/716): Tâbiûnun büyüklerindendi. Kendisi İbni Abbâs, Hz. Âişe ve Ebû Hureyre'den hadis dinlemiş, Ebu'z-Zinad, Zührî ve benzeri âlimler de ondan rivayette bulunmuşlardır. Medine'de vefat etmiştir.

3. Etbâ-i Tabîîn

Tâbiûndan bir veya birkaçıyla karşılaşan ve Müslüman olarak ölen kimselere denir. Tebe-i tabîîn olarak da anılırlar.
Bunlar, İslam Ümmetinin bizzat Allah Resulü (sav)'in mübarek ağzıyla hayırbıığmı bildirdiği üç neslin üçüncüsünü oluştururlar:
"İnsanların en hayırlısı benim asrım(daki ashabım)dır. Sonra onlara yakın olan (Tâbiî)lerdir. Sonra da onlara yakın olan (Tebe-i Tâbirlerdir." (Buhârî, Şehadat 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikâk 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 214; Tirmizî, Fiten 45, Şehadat 4; Ebû Dûvud, Sünnet 10; Nesâî, Eymân 29)
"Size ashabımın, sonra onların peşinden gelenlerin, sonra bunların peşinden gelenlerin (hakkını gözetmenizi) tavsiye ederim." (Tirmızî, Fiten, 7)
Bunların devri özellikle hadis tahammülü ve rivayet usûllerinin en mükemmel şekle girdiği devir sayılır. Hadisler onların ellerinde düzenli olarak toplanmış, konularına göre bablara ayrılmış, tasnife tâbi tutulmuştur.
Bu devreye ait olup zamanımıza kadar gelen en önemli eser, İmam Mâlik b. Enes'in Muvatta'isimli eseridir.
İmam Sehavî'nin beyanına göre tebe-i tâbün nesli Hicri 220 yılında sona ermiştir.
İslâm hukuku bu devirde büyük gelişme göstermiş, aralarından büyük müctehidler çxkmış ve Fıkıh bağımsız bir ilim hâlinde tedvin edilmeye başlanmıştır.
ileri gelenleri ve beldelerini şöyle sıralayabiliriz:
Medine: İbni Ebî Zi'b, Mâlik b. Enes, el-Macîşûn Abdü'1-Azîz, Süleyman b. Bilâl.
Mekke: İbni Cüreyc, Süfyân b. Uyeyne, Nâfi b. Ömer el-Kureşî,.
Şam'da: Abdurrahman el-Evzaî.
Mısır: Yahya b. Eyyûb, Ubeydullah b. Lehîa.
Yemen: Ma'mer b. Râşid, Abdullah b. Tâvûs.
Basra: Rebî' b. Sabık, Saîd b. Ebî Arûbe, Şu'be b. el-Haccâc, Cerîr b. Hazim, Hammâd b. Seleme.
Küfe: İbni Ebî Leylâ, Süfyan es-Sevrî, Haccâc b. Ertât, İbni Mesrûk, Züfer b. Hüzeyl, Abdullah b. el-Mübarek, Ebû Yusuf Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, Hasen b. Ziyâd, Vekî' b. el-Cerrâh, Afiye, Ebû isme, Hammâd b. Ebî Hanîfe.

Hadis Tenkidi

Cerh Ve Ta'dîl

Cerh; sözlükte yaralamak, sövmek, dürtmek, yarayı deşmek, tesir etmek gibi anlamlara gelir
Ta'dîl ise sözlükte doğrultmak, düzeltmek, hizaya getirmek, adaleti beyan etmek gibi anlamlara gelir.
Bir hadis ilmi terimi olarak Cerh, günahkârlık, tedlîs (karıştırıcılık), yalancılık gibi sebeplerden dolayı bir râvinin hadis âlimleri tarafından rivayetinin reddedilmesi, râvinin adalet ve zabt yönünden kusur ve zaaflarının tesbit edilmesi, rivayetlerinin incelenerek râviye, rivayetin sıhhat ve değerine tesir edecek noksan sıfatlar nispet edilmesidir.
Ta'dîl ise cerhin aksine râvinin, rivayetleri kabul olunacak şekilde nitelenip tanıtılması, adalet ve zabt sıfatlarını taşıdığına hükmedilerek rivayetlerinin sıhhatinin ortaya konmasıdır.
Cerh ve Ta'dîl ilmi râvileri adalet ve zabt bakımından inceleyen bir ilimdir. (49/6) veTalâk sûrelerinin (65/2) ilgili âyetleri delil gösterilmiştir.
Râvilerin meziyet ve kusurlarının hususi terimlerle tetkik edildiği Cerh ve Ta'dîl, hadis ilimlerinin en önemlilerinden birini oluşturur. Sözlü rivayetin yaygın olduğu bir dönemde ortaya çıkıp gelişen bu ilmin, hadisin ve dolayısıyla İslâm'ın korunması noktasında h. 4. yüzyıla kadar çok etkin bir rol oynadığı tartışma götürmez bir gerçektir.

Cerh ve Ta'dîl İlminin Tarihî Geçmişi

Allah Resulü (sav) vefat ettikten sonra yaşanan bazı siyasî olaylar neticesinde bazı sapkın grupların ortaya çıkması ve bunların kendi görüşlerini teyit amacıyla hadisin gücünden yararlanmak istemeleri, onları hadis uydurmaya sevketmiştir.
Bu ve benzeri olumsuz gelişmeler karşısında İslâm âlimleri hadislerin kitaplara aktarıldığı zamana kadar her râviyi Cerh ve

Ta'dîle tâbi tutmuş ve bu şekilde, güvenilir olanları zayıflardan, uydurmacı ve yalancılardan ayrıştırmışlar dır.
Dini, ilk duruluğu içerisinde korumayı hedef ve görev bilen İslâm âlimlerinin bu hassas davranışlarım başka bir şekilde yorumlamak mümkün değildir. Zira hiç kimse sebepsiz yere bir Müslümanın gıybetini yapmış ve onu çekiştirmek istemiş değildir.
Cerh ve Ta'dîlde bulunma ehliyeti olmayan bir kimsenin cerh ve ta'dîli dikkate alınmadığı gibi şartlarına riâyet edilmeden yapılmış cerh ve ta'dîlin hiç bir bağlayıcılığı yoktur.
Cerh ve ta'dilde râvilerin kuvvet ve zaaf bakımından hâllerim ifade eden terimler kullanılır. Cerh için kullanılanlar üzerinde ittifak edilmişken Ta'dîl için kullanılanlar üzerinde tam bir ittifak yoktur.

Cerh ve Ta'dîl Kitapları

Hadisleri sağlamlı bakımından değerlendirmeyi hedef alan cerh ve ta'dîl ilmi alanında bir çok eser kaleme alınmış olup bunları şöyle sıralamak mümkündür:
îbni Ebi Hatim er-Râzî (v.327/939): Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dîl Ahmedb. Hanbel (v.241/855): Kitâbü'l-ilel ez-Zehebî (v.748/1347): Mizânul i'tidâl
Bir de cerh ve ta'dîl esaslarına göre tasnif edilen râvi gruplarının yeraldığı eserler yazılmıştır ki bazıları şunlardır:
İbni Hibbân (v.^54/965): Kitabu's-sikât
Zehebî (v.748/1347): Tezkiretu'l-huffâz
İbnı Adiy (v.365/976): el-Kâmil fi'd-du'afa
el-Mizzî (v.742/1341): Tehzibu'l-kemâl
İbni Hacer (v.852/1448): Tehzîbu't-tehzîb, Takrîbu't-tehzîb
Günümüzde ulaşabildiğimiz cerh ve ta'dîl kitaplarında yaklaşık yirmi bin râvinin cerh ve ta'dîl bakımından durumu açıklanmış hâldedir. Bütün hadisler kitaplarda toplanıp tasnif edildikten sonra cerh ve ta'dîl prensiplerine göre incelenecek râvi de kalmamıştır.

Râvide Aranan Şartlar

Hadis rivayetinde bulunan râvilerin hâlleri, naklettikleri metinlerin sıhhatiyle doğrudan ilişkili olduğu için bu kimselerin cerh ve ta'dîl prensiplerine göre tenkide tâbi tutulmaları en doğru yol olmaktadır. Cerh ve ta'dîl esas itibarıyla sağlam ve kâmil bir müminde bulunması gereken sıfatların hadis râvisinde bulunup bulunmadığını araştırır.
Amaç, dinin ikinci kaynağı konumunda bulunan sünnetin asla uygunluk derecesini tespit edebilmektir. Bu ise bir takım sıfat ve şartların varlığının aranmasıyla gerçekleşir.

A) Adalet

Adalet bir müslümanm Rabbine ve insanlara karşı dürüst olmasını sağlayan sıfatların genelini ifade eden bir kavramdır. Rabbine karşı dürüst olması, Kur'an ve sünnetin emirlerini yapıp yasaklarından uzak durmasıyla gerçekleşir. İnsanlara karşı dürüst olması ise, halkın gözünde değer ve itibarını düşürecek söz ve fiillerden kaçmasıyla gerçekleşir.
Bir râvide adaletin gerçek anlamda sübût bulması, adalet unsurlarının onda görülmesine ve şehâdeti kabul gören kimselerin bunu teyit etmesine bağlıdır.
Râvinin güvenilir kabul edilebilmesi için aranan adalet şartı. zulmün zıt anlamlısı olmayıp şirk, ûsk ve bid'at gibi bütün büyük ve küçük günahlardan sakınmak, takva sahibi, samimi bir Müslüman olmak anlamındadır.
Bu sıfatları taşıyan kimselere hadis literatüründe adi (âdil) denir.

Adaleti Sağlayan Şartlar:

Adaletin şartları şu dokuz başlıkta toplanabilir:
1-Akıl.
2- Ergenlik.
3- İslâm.
4- İtikâd
5- Diyanet. 6-Sıdk.
7- Mürüvvet.
8-.Şöhret.
9- Lika (görüşme).

B)Zabt

Evinin güvenilirliğim sağlayan ve adaletten sonra bulunması Srülen bir srfattır. Bugiyi korumak, iyice bellemek anlama X Kavram olarak, rivayet edilecek hadisi bellemek ıçm kuUanüan bu sıfat sayesinde râvi, duyduğunu duyduğu gibi rivayet edebilen "kişi olur.

Bir kimsenin zabit olabilmesi, ezberinden rivayet ediyorsa iyi J1^Vkitantan rivayet ediyorsa o kitabı her turlu tahnfat-uma*fSSTiS rivayet ediyorsa kelimelerin ifade ettift lcTaklerıni, mânâyı bozacak unsurları anlayıp ayırt edecek te olmtsİ. Kısaca zabt sahibinde aranan husus, rivayetleri
şekilde aslına Vgun olarak nakletmesıdır. Zabt sahibi bir râvinin uyanık ve dikkatli olması gerekir. Gaflet ve dalgınlık gibi haller zabta aykırıdır.

C) Sika:

Kavide aranan şartlardan biridir. Sika, adalet ve zabt sıfatlarını taşıyan güvenilir râvi demektir.
Sözlükte kendisine itimat edilen, güvenilen kimse demek olan "sika" hadis kavramı olarak adalet ve zabt bakımından kusursuz olan hadis râvileri için kullanılan bir terimdir.
Sika ve zayıf râvilerin bilinmesi, hadis usûlünün üzerinde durduğu önemli konulardan biridir. Bu nedenle hadis târihinde sika râvilerin isim ve biyografilerini içeren kitapların telifine büyük Önem verilmiştir. Bunlardan bazıları yukarıda zikredilmişti.
Hadis âlimlerinin râvilerin sika olup olmadıklarını tesbit etmek için gösterdikleri olağanüstü gayretler, Hz. Peygamber (sav)'den rivayet olunacak hadisleri sağlam ve sıhhatli bir şekilde elde etme gayesine yöneliktir.
Adalet ve zabt sıfatlarını tam manâsıyla taşıyan sika bir râvi ancak sağlam ve sahih rivayetler nakleder.
Diğer taraftan sika olmayan râvilerin de müstakil kitaplarda toplanıp tanıtılması onlar kanalıyla nakledilmiş rivayetleri tanımak açısından büyük bir kolaylık sebebidir.

Silsile:

Hadis usûlü ilminde, hadisi rivayet eden râviler zinciri için kullanılan bir terim. Râviler zinciri veya hadisin sened kısmı, isnâd, tarîk, vech gibi kelimelerle ifade edilir.
Her hadis metninde başında, o metni birbirine nakleden Râvi isimlerinden oluşmuş bir zincir vardır. Bu isim zinciri en son râvi den başlayarak Allah Resûlü'ne (sav) kadar ulaşır ve her râvi, zincirin bir halkasını teşkil eder. Bu halkaların birbirine bağlı olması, nasıl zincirin sağlamlığını temin eDerse; her bir halkanın da kendi başına sağlam olması, aynı şekilde, zincirin sağlamlığım gösterir, isimlerden oluşan bu sağlam zincir, hadis metninin sıhhati için bir garanti sayılır ve bu garantiye "sened" adı verilir.
İsnâd, diğer milletlere ve dinlere nasip olmamış, İslam ümmetine has özelliklerden biridir.
Bir hadis, Hz. Peygamber (sav)'e kadar sağlam bir râviler silsilesiyle ulaşırsa müsned, muttasıl, adını alır. Eğer Resûlüllah (sav)'dan rivayet edilip aradaki râvilerin isimleri kısmen veya tamamen zikredilmezse mürsel ve munkatı adını alır.

Silsiletü'z-Zeheb:

Başka bir deyişle esahhul-esânîd diye ifade edilen en sahih, en mükemmel sayılmış hadis senedidir.

Metâ'in-İ Aşere: Tenkid Noktaları

Râviyi kusurlu kılan vasıflar Metâ'in olarak bilinip on maddede toplandığı için metâin-i aşere denmiştir.
Bir râviyi kusurlu kılan bu on noktanın ilk beşi adaleti yaralayan, ikinci beşi de zabtı yaralayan kusurlardır.

1- Kizb: Yalan

Bir hadis râvisi için olabilecek en ağır suçtur. Çünkü hakkında yalan söylenen kişi, insanların en şereflisi olan Allah Resulü (sav)'dir. O'nun söylemediği bir sözü veya yapmadığı bir fiili söylemiş veya yapmış göstermenin kasıtlı olması hâlinde küfür olduğunu söyleyenler dahi olmuştur. Bu tür rivayetler, muhtalak ve mevzu gibi kelimelerle tanımlanırken dilimizde uydurma olarak isimlendirilmiştir. *
Yalanın bir diğer türü ise, râvinin normalde yalancı biri olmasıdır. Bu durum, elbette Allah Resûlü'ne (sav) yalan iftira etmekle aynı ağırlıkta bir kusur değildir. Fakat yine de râvi için çok ağır bir kusur olmaktan çıkmaz.
Yalancı râvinin durumu "Kezzâb", "vaddâ-Uydurmacı", "ekzebu'n-nâs=insanlann en yalancısı", "ruknu'l-kizb=yalanın belkemiği", "ileyhi münteha fi'l-vad=uydurmada son nokta" gibi terimlerle ortaya konur.

2- Töhmet-i Kizb: YalancıkklaSuçlanma

Burada râvinin yalanı açık olmamakla beraber yalancılıkla suçlanma söz konusudur. Bu suçlama, her hangi bir delille sübüt bulduğunda râvinin durumu kesinleşir ve rivayeti kabul edilmeyenler arasına girer.
Râvi şu iki durumda böyle bir suçlamayla yüzyüze kalır: a. Dinin zarurî temel kaidelerine aykırı bir rivayette bulunması, b. insanlarla ilişkilerinde yalana başvurması. Yalan gibi çirkin bir alışkanlığı olan birinin, hadis konusunda da yalan söylemesinden emin olunamayacağı için rivayeti reddedilir.

3- Fisk-Günahkârhk

Râvinin söz ve fiillerinde küfrü gerektirmeyen çirkin davranışların görülmesidir. Farzların terki, haramların işlenmesi gibi. Âlimler büyük günah işlemekle küçük günahta ısrarı bir tutarak, küçük günahları ısrarla işleyenlere de "fâsık" demişlerdir. Fısk, râvinin adaletini ciddî şekilde zedeleyen ağır cerhlerden birisidir.
Böyle bir râvinin rivayeti münker olarak değerlendirilir. Hakkında leyyiuü'l-hadis (hıfz veya dindarlığı gevşek) denir.

4- Bid'at: Bid'atu'r-Râvi:

Bid'at, râvinin itikad esasları bakımından Ehli Sünnet dışında kalan kelâm fırkalarından birine bağlı olduğunu ifade eden bir deyimdir. Hadis terimi olarak, râviyi akîde yönünden cerheder. Ulemânın çoğunluğu küfrü gerektiren itikatlara saplanan kimsenin rivayetini terk etmiştir. Küfrü gerektirmeyen râvinin rivayeti ise, onun tebliğini yapmaması şartıyla alınır, fakat zayıf saydır.

5- Cehalet: Râvinin Tanınmaması

Râvinin tanınmaması, iki boyutludur. İlkinde râvinin bizzat kendisi hakkında bilgi olmaz ve meşhur biri olmadığı için hadis âlimleri tarafından tanınmaz. İkinci boyutta ise, râvinin kendisi bilinmesine rağmen cerh ve ta'dîl bakımından durumu bilinmez. Bunlardan ilkine cehâletu'1-ayn/zât, ikincisine cehâletul-hâl denmiştir.
Cehaletin Sebepleri:
Râvinin gerek kendi ve gerek hâli bakımından meçhul oluşu üç sebebe dayanır:
1. Râvinin isim, künye, lâkab, nispet, meslek gibi kendisini tanıtıcı, ayırt edici sıfatları bazan birden fazla olduğu hâlde bunlardan sadece birkaçı ile tanınmış olur. Kendisinden hadis alanların, onu, -şu veya bu sebeple- meşhur olmayan bir sıfatıyla zikretmesi hâlinde işitenler bunun başka bir zat olduğu zannına kapılırlar.
2. Cehaletin ikinci sebebi râvinin az rivayette bulunan mukıllûndan olmasıdır. Pek nâdir rivayette bulunduğu için, hadis âlimleri tarafından tam olarak bilinmeyebilir.
3. Râvinin ismi bazen kısaltma maksadıyla zikredilmeyerek belirsiz bırakılır. Bu da genelde rivayeti az râviler hakkında yaşanır. Durumu böyle olan râviye mübhem dendiği gibi rivayetine de mübhem rivayet denir. Başka enedlerde bu isim açıldık kazanmadığı müddetçe mübhem rivayet munkatı sayılarak sahih kabul edilmez.

6- Vehim:

Râvinin, nıürşel veya munkatı bir hadisi muttasıl olarak, ya da bir hadisin metnini bir başka hadise katarak rivayet etmesidir. Vehim sahibi bir râvi, vehme senedde de düşer, metinde de. Metin ve senetleri iyi bilen muhaddisler düşülen hatayı ortaya çıkarabilirler. Vehmin karıştığı hadise usûlcüler genelde mu'allel hadis derler.

7- Gaflet: Aşırı Dalgınlık

Dikkatsizlik demektir. Râvinin aşırı gafil ve dikkatsiz olması, rivayet bakımından bir kusurdur. Bu kusur bazan galatla ifade edilmiştir. Râvinin dikkat göstermesi gereken yerlerde gaflete düşmesi, rivayetinin reddine sebep olur. Bu tür rivayete münker denir.

8- Fuhş-î Galat: Aşırı Hata

Rivayetlerin yarısında veya yarıdan çoğunda hataya düşülürse hafızanın bu hâli aşırı hata ile ifade edilir. Bu durum hafızanın fazlasıyla bozulduğunu gösterir ve iki hadisten birinin hatalı olma ihtimalini gündeme getirir. Bu tür rivayetlere itimat edilemeyeceğinden râvi metruk sayılır. Böyle birinin rivayetine de münker denir. Hata oranı yarı ve daha fazla olan râvinin rivayeti kabul edilmez.

9- Sû'i'l-Hıfz: Ezber Bozukluğu

Râvinin'hafızasının güçlü olmaması, hatasının isabetinden çok olması, unutma sonucu sık sık yanılması hâlidir. Bu tür râviye seyyi'ül-hıfz (ezberi kötü) denir. Ezber bozukluğu kalıcı olduğu gibi geçici de olabilir.. Yaşlılık, hastalık gibi durumlarla ortaya çıkar. Geçmişte hep kitaptan rivayet etmiş, buna alışmış birinin kitabını kaybetmesinden sonra ezberden rivayete başlamasıyla da ezber bozukluğu ortaya çıkar. Sonradan ortaya çıkan hafıza bozukluğuna ihtilât (karıştırma) böyle râviye muhtalit denir.
Muhtalit râvilerin rivayetleri reddedilir. Böyle olmayıp da ezberi asıldan ve kalıcı olarak bozulmuş olan râvilerin ise bütün rivayetleri merdûddur.

10- Muhalefet: Sika Kavilere Muhalefet

Râvinin, sened veya metinde başka sika râvilere aykırı rivayette bulunmasıdır. Kendinden üstün olana muhalefet eden râvi

zaafını ortaya koymuş olur ve bu yüzden mecruh saydır. Rivayeti de zayıf ve merdûd kabul edilir.
Muhalefet farklı şekillerde olur ve bu şekilde rivayet edilen hadisler farklı isimler alırlar. Örneğin sika bix râvi, kendinden daha sika (=evsak) bir râviye veya sika râvilere muhalefet eDerse, rivayetine şâz, muhalefet ettiği evsak veya sika râvilerin rivayetine de mahfuz denir.
Muhalefetin müdrecü'1-metn denen bir şekli daha vardır ki bunda râvi, hadisin metnine bir şeyler ilâve eder. Bu ilâve, hadiste geçen garib bir kelimeyi açıklamak maksadıyla olduğu gibi, hadisin içerdiği bir hükme dikkat çekmek maksadıyla da olabilir. Her iki hâlde de tahkik ehli âlimler çeşitli karşılaştırmalar yaparak bu ilâveyi ortaya çıkarabilirler.
Muhalefet türleri arasında tahrif veya tashîf denen bir uygulama daha vardır. Bunda râvi senette geçen isimlerin veya metinde geçen kelimelerin harflerinde değişiklik yapar. Harfleri öne geçirme, arkaya atma, değiştirme, kelimenin yapısını bozacak noktalama gibi davranışlarda bulunur. Eğer rivayet, ban örflerinde meydana gelen değişikliğe maruz kalmışsa noktalamada değişikliklere maruz kalmışsa alır.
Görüldüğü üzere cerh ve ta'dîl, dinimizin sağlıklı bir şekilde nakledilmesinde hayatî rol oynamış ve yalnız Müslümanlara özgü bir analiz ve kritik sistemidir.

Cerh ve Ta'dîl Lafızlarının Hükümleri

Cerh ve ta'dîl lafızları 12 tabakaya ayrılmış olsa da bunların herbirine ayn bir hüküm gerekmeyip asıl itibarıyla üç hükme ulaşılır:
1- İhticâc: Râvinin kesinlikle sika olduğunu kanıtlayan tabiiler. Bu tâbirler sayesinde râvinin naklettiği hadisin sahîh olduğu ve dolayısıyla âlimlerin onunla âmel edebileceğini, delil olarak kullanılarak hüküm çıkarılabileceğini gösterir.
2- İtibâr: Râvinin küçük kusurları olduğunu, rivayeti ile tek başına amel edilemeyeceğini ancak başka hadislerle takviye edilmesi hâlinde kullanılabilir hâle geleceğini ifade eder.
3- Terk: Râvideki zafiyetin fazlalığını ifâde eder. Bu tür tabiilerle vasfedilmiş râvinin rivâyetiyle hiçbir surette ihticâc ve hatta itibâr edilemez. Onun rivayetleri yalan ve uydurma'dir.

Cerh Ve Ta'dîlde Gevşeklik Ve Katılık

Cerh ve ta'dîl konusunda âlimlerin bir bölümü gevşek (mütesâhil), bir bölümü ise katı (müteşeddid) davranmıştır. Tabîdir ki râvilerin cerh ve ta'dîl bakımından durumlarının tesbiti noktasında bunun önemli etkisi olmuştur. Kiminin sika gördüğünü, kimi zayıf görebilmiştir.
Bir de bu iki grubun dışında orta yolu takip eden âlimler çıkmıştır. Her halükârda gevşek davrananların mecruh kabul ettikleri bir râvinin mecruh sayılması, katı davrananların sika saydıklarım öyle kabul etmek esas olmalıdır. Ta'dîlde açıklama istenmezken cerhin kesinlikle açıklamaya dayanmasının hikmetinin de bu olduğu söylenebilir.

Sened Ve Metin Tenkidi

Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinin bütün şekilleriyle sağlıklıbir şekilde aktarılabilmesi için âlimlerimiz sened ve isnâd kurumunu devreye sokmuş ve bu konuda hayli ilerleme göstererek cerh ve ta'dîl geleneğini başlatmışlardır. Onların hadislerin inceleme ve tenkidiyle ilgili faaliyetleri sened ve isnâd ile sınırlı kalmayıp hadisin diğer ana unsuru olan metni de kapsamı içine almıştır. Bu bölümde hadislerin metinleri bakımından tasnif ve tenkidiyle ilgili bilgilere yer verilecektir:

a) Sahih Hadisin Özellikleri:

Hz. Peygamber'e ait olan bir sahih hadis, genel tanımı dışında şu özelliklere sahiptir.
1) Kur'an-ı Kerim'e uygundur.
2) Genel İslami ilke ye esaslara uygundur.
3) Akıl prensiplerine uygundur.
4) Bilimsel verilerle çelişmez.
5) Metin ve ifadesi gün ışığı gibi nettir. Dolayısıyla insanın aklına "Bunu Hz. Peygamber söylemiş olabilir mi?" gibi bir şüphe ve tereddüt asla gelmez.
6) Toplumun ahlak kurallarına uyar.
8) Muteber ve sağlam kaynaklarda yer alır. Bu Özellikleri taşıyan hadisler başka bir kusuru yoksa ilk bakışta sahih ve Hz. Peygamber'e (sav) ait kabul edilirler.

b) Hadiste Zayıflık Belirtileri:

Sahih veya hasen olmayan hadisler zayıf sayılır. Zayıf hadislerde sahih hadislerdeki özelliklere rastlanmaz. Bununla birlikte bir hadisin zayıf olduğunu ortaya çıkaran belli başlı ölçüler sırlardır:
1) Zayıf hadislerin çoğu, senedinde veya râvisinde bulunan :,,-kusur yüzünden zayıf sayılmıştır.
2) Senedi kopuktur. Bir veya iki yerinde atlama vardır.
3) Râvisi meçhuldür veya belirsiz (mübhem) bir şekilde siylen mistir.

4) Sahih ve sağlam rivayetlere aykırıdır.
5) Râvisi tektir. Yani birçok kimsenin bilmesi gereken bir nuyu bir râvi haber vermiştir.
6) ifadelerinde Hz. Peygamberin (sav) sözlerindeki ahenk vb akıcılık yoktur.
7) Başkalarına ait sözler Hz. Peygamber'e (sav) aitmiş gibi gösterilmiştir.

c) Mevzu Hadislerin Özellikleri:

Mevzu (uydurma) hadisleri ortaya çıkaran temel ölçüler mem tenkidinde gündeme gelirler. Örneğin bir hadis metni bilime veya tarihî gerçeklere uyuşmuyorsa uydurma olabilir. Bundan harekele şu söylenebilir ki mevzu hadisler, genelde metinleriyle tespit edilirler.

Hadislerin Sınıflandırılması

Hadis ilmi, hadisleri öncelikle, kabul ve red bakımından bazı sınıflan ayırmıştır. Hadislerin bakılan noktadan hareketle bir çok tasnife tâbi ması mümkündür. Aşağıda bu tasniflerden bazılarına yer verilecektir:

1- Kabul Veya Red Açısından Hadis Türleri

Hadisler, kabul veya red bakımından iki kısma ayrılır:

A) Makbul

Râvisinin doğruluğu kabul edilen ve kendisiyle amel edilip delil olarak kullanılan hadislerdir. "Ma'mûl bih" veya nıe'hûz bih" de denir.

B) Merdûd

Râvisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel edilmesi, delil olarak kullanılması gerekmeyen hadistir.
Zayıf hadisler da içlerinde amel edilebilir nitelikte olanları bulunmasına rağmen merdûd hadis sayılır. Zira böylesine genel bir sınıflandırmada bu kaçınılmazdır.

2- İlk Kaynağı Açısından Hadis Türleri

Bilindiği gibi hadis; Hz. Peygamber (sav)'in söz, fiil ve takrirleridir. Hadis kelimesi mutlak olarak kullanıldığında anlaşılan budur. Ne var ki gerek erken dönem uleması (mütekaddimûn), gerek geç dönem ulemâsı (müteahhirûn) O'nu takibeden ilk üç neslin (sahabe-tâbiûn-tebe-i tabiin) söz, fiil ve takrirlerine de "hadis veya sünnet" demişlerdir.
Buna göre, sahabe, tâbiûn ve tebe-i tabiînin söz, fiil ve takrirleri de sünnettir. Bu sebepledir ki hadislerin tamamı aynı değerde değildir. Hadisçiler işte bu dereceleri belirtmek ve karışıklıkları önlemek için değişik tâbirler kullanmışlardır.
Sonuç itibarıyla hadis, Allah Teâlâ'ya izafe edilmişse, Kudsî; Hz. Peygamber'e (sav) izafe edilmişse, Merfu; herhangi bir Sahabîye izafe edilmişse, Mevkuf; bir tabiî veya daha sonraki nesilden birine izafe edilmişse, Maktu' adını alır.

A) Kudsi-Nebevi Hadis:

Mânâsı Allah'a, lafızları Hz. Peygainber'e (sav) ait olan hadislere kudsî hadis; mânâ ve lâfzı yalnız Allah Resûlü'ne (sav) ait olan hadislere nebevî hadis denir.
Kudsî hadis, "İlâhî hadis" ve "Rabbani hadis" gibi isimlerle de anılır. Kur'ân ile nebevî hadis arasında yeralan bu tür hadislerin kutsallığı, mânâsının Allah'a âit olmasından; hadis olarak adlandırılması ise, Hz. Peygamber (sav) tarafından dile getirilmiş olmasından kaynaklanır.
Kudsî hadisler Kur'an'dan sayılmazlar. Her ikisinin de kendilerine has özellikleri vardır ve bu özellikler ikisinin aynı şey sayılmasına engel olur.
Kur'ân ile kudsî hadis arasındaki diğer farklar şunlardır:
a) Kudsî hadis, namazda okunmaz.
b) Abdestsiz olarak dokunulması caizdir.
c) Lâfzı Allah'a âit olmadığı için Kur'ân gibi mucizevî değildir.
d) Lafzî rivayeti şart olmayıp, sadece anlam olarak rivayet edilmesi caizdir.
Kudsî hadisler sayıca çok azdır.
Kudsî hadislerle Kur'an-ı Kerîm arasındaki fark konusunda İslâm âlimleri iki görüş belirtmişlerdir:
a- Kudsî hadislerin mânâ ve sözleri Allah'tandır. Sınırlı sayıda âlim böyle bir görüş belirtmiştir.
b- Alimlerin çoğuna (cumhur) göre ise kudsî hadislerin mânâsı Allah'a, lafzı Hz. Peygamberce aittir.
Kudsî hadisler, Allah'ın kudret ve azametinden, rahmetinin genişliğinden, ihsanının bolluğundan söz ederler. Helâl, haram

türünden hüküm içermezler.
Sahih kaynaklardaki kudsî hadis sayısı yüz civarında olup bazı âlimler kudsî hadisleri bağımsız eserlerde toplamışlardır. Örneğin Abdurraûf el-Münâvî el-îthâfâtü's-seniyye bi'l-ehâdîsi'l-kudsiyye adlı eserinde bu hadisleri alfabetik sırayla tasnif etmiştir.
Kudsî hadis örnekleri:
"Allah Teâlâ buyurdu ki: Adem oğlunun her ameli kendisi içindir, ancak oruç böyle değildir. Çünkü o, sırf Benim rızam için yapılan bir ibadettir. Onun mükâfatını bizzat Ben vereceğim." (Müslim, Sıyâm, 161,163)
"Salih kullarım için Cennet'te, hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın düşünemediği nimetler hazırladım." (Tâc)

B) Merfu Hadis:

Sözlükte, yükseltilmiş demektir. Hadis terimi olarak, söz, fiil, takrir, fıtrî veya ahlâki sıfat olarak, açıkça veya dolaylı bir şekilde senedine bakılmaksızın Hz. Peygamber'e nispet olunan hadise "merfu hadis" denir.
Merfu hadisin senedi muttasıl veya munkatı' olabilir. Isnâddan sahabî düşerse mürsel olur. Sahabe dışında bir râvi düşer veya belirsiz bir râvî zikredilirse munkatı' denir. Ardı ardına iki râvi atlanmışsa mu'dal ismini abr. Her üç hâlde de isnâd munkatı' sayılsa bile hadis yine merfûdur. Zira bir hadisin merfu oluşu, isnadının kesintisiz olarak Hz. Peygambere ulaşmasıyla değil bizzat O'na izafe edilmesiyle belirlenir.

C) Mevkuf Hadis:

Rivayet edilen söz, fiil veya takririn kaynağı sahâbî ise -senedin durumuna bakılmaksızın- mevkuf hadistir. Örneğin sahabeden birinin fetvası, menkıbesi, sözü mevkuf hadis çeşidine girer. Meselâ Hz. Ali'ye ait sözler, İbni Abbâs'a ait tefsirler, Hz. Ömer'e ait menkıbeler böyledir. Bunlara mevkuf hadis veya mevkuf sünnet denir.
Bazı hadisçiler, bu durumu göz önünde tutarak mevkuf hadisleri. zayıf hadislerden saymışlardır. Ancak, buna itiraz edenler olmuştur. İtirazlarının temelinde ise hiç bir şahabının Resûlüllah (sav)'dan sâdır olduğuna kanaat getirmeden, dine ilişkin konularda hiçbir şey söylemeyip fiilde bulunmayacakları görüşü yer almaktadır. Dolayısıyla mevkuf bir hadis şartları taşıdığında, sahihtir veya hasendir dendiği zaman Resûlüllah (sav)'a ait olmayan bir hadis O'na izafe edilmiş olmaz.
Vahyin indirilişi esnasındaki konumları, sahabeden sahih olarak rivayet edilen mevkuf hadislerin, çoğu zaman amel etmeye elverişli olduklarını teyit etmektedir. Örneğin Abdullah b. Mes'ud'dan mevkuf olarak rivayet edilen "Bir müneccime veya kâhine giderek söylediklerini doğrulayan kimse Hz. Muhammed (sav)'e ineni inkâr etmiş demektir" (Ebû Dâvud, Tıb, 3904) gibi haberler, amel edilmesi caiz olan haberlerdir.
Israiliyât' türü nakillerine sık rastlandığı için Ka'bul-Ahbâr, Abdullah b. Selâm ve Abdullah b. Amr el-Âs'ın mevkuf hadisleri ihtiyatla karşılanmalıdır. Bu ve benzeri zâtlardan kıyamet alametleri ve âhir zaman fitneleri hakkında nakledilen hadislerin çoğu uydurma olmamakla birlikte zayıftırlar.
Sahabî tefsirlerinin tamamım merfu saymak doğru değildir.

D) Maktu Hadis:

Tâbiûn ve tebe-i tabiîne ait rivayetlere verilen addır. Bunlar da söz, fiil veya takrir olabilir.

3- Seneddekı İttisal Durumuna Göre Hadis Türleri

Hadisler, senedeki ittisal (kopukluk olup olmaması) bakımından ikiye ayrılır.

A) Muttasıl (Müsned-Mevsûl) Hadis

Hadisin kaynağına kadar, senedde kopukluk yoksa buna muttaşıl hadis denir. Muttasıl hadislerde rivayet, hep birbirini gören râviler tarafından yapılmıştır.
Muttasıl hadise mevsûl ve müsned hadis de denir.

B) Gayr-ı Muttasıl (Munkatı') Hadis

Senedinin herhangi bir yerinde kopukluk bulunan hadisdir. Senedde meydana gelen kopukluğun durumuna göre farklı isimler alır:
1) Mu'allak Hadis:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla râvisi anılmayıp hazfedilen râvinin şeyhine isnâd edilmiş hadistir.
Kopukluk senedin baş tarafında ise bu adı alır.

2) Mu'dal Hadis:

Senetteki kopukluk peşpeşe iki veya daha fazla râvinin düşmesiyle meydana gelmişse buna mu'dal denir. Bu çeşit hadisler için munfasıl tâbiri de kullanılmıştır.

3) Munkatı Hadis:

Senedinde peş peşe olmaksızın iki veya sahabeden sonra bir râvinin düşmüş olduğu hadistir.

4) Mürsel Hadis:
Senedden sahâbî düşmüş ve tâbiûndan bir zât rivayeti doğrudan Hz. Peygamber (sav)'den yapmış ise bu rivayete mürsel denir. Mürsel tâbiri munkati mânâsında da kullanılmıştır.

4- Sened Sayısına Göre Hadis Türleri

Bir hadis ne kadar çok sayıda senedle rivayet edilirse o kadar muteber ve kıymetli olur. Çünkü her bir sened diğerlerine destek ve takviye olur. Böylece hadisin Resûlüllah (sav)'e nispeti kuvvetlenir. Hadisler bu bakımdan ikiye ayrılmıştır:
A) Mütevâtir hadis
B) Âhâd hadis
Âhâd hadis, kendi içinde üçe ayrılır:
a) Meşhur hadis
b) Azîz hadis
c) Ferd (Garîb) hadis

A) Mütevâtir Hadis

Yalan üzerine ittifak etmeleri aklen mümkün olmayacak kadar çok sayıda râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan naklettiği hadistir.
Mütevâtir haber kesin bilgi ifâde eder. Eleştiri ve inceleme dışıdırlar. Çünkü bu yolla gelen haberin doğruluğundan hiç kimse şüphe edemez, aksini düşünmek aklen mümkün olmaz. En güzel örneği Kur'an-ı Kerîm'dir. Binlerce insan Hz. Peygamber (sav)'in huzurunda yazmış, ezberlemiş, vefatında da fazla zaman geçmeden mushaf hâline getirilmiştir.
Mütevâtir haberin râvilerinde cerh ve ta'dîîle ilgili bazı şartlar aranmaz. Yalan üzerine ittifakları aklen mümkün olmayan bir cemaat rivayet etmişse râvinin durumunu araştırmaya gerek kalmaz. Böyle bir şart konmuş olsaydı, müslümanların kendileri dışında yazılan hiçbir tarihe itibar etmemeleri gerekirdi.
Ne var ki bir haberin mütevâtir olması için başka şartlar aranmaktadır:
1-Haber fiziki âlemle ilgili olmalıdır. Akılla bilinen türden haberlerde tevatür olmaz. Buna göre bir şeyin tevatüre konu olabilmesi için beş duyudan herhangi biriyle algılanabilecek türden olması gerekir.
2- Haberin râvi sayısı her tabakada tevatür için şart olan miktardan aşağı olmamalıdır.
Mütevâtir haberde râvilerin asgarî sayısı için herhangi bir sınır belirlenmiş değildir. Bununla ilgili bir çok rakam dile getirilmiş olsa da, önemli olan; hadisi, yalan üzerinde ittifaklarını aklın kabul edemeyeceği bir topluluğun nakletmiş olmasıdır.

1) Lafzî Mütevâtir:

Başından sonuna kadar senedin her tabakasında râvilerin aynı lafızla rivayet ettikleri hadistir. Peygamber Efendimizin hadislerini her devirde pek çok kimsenin kelimesi kelimesine aynen nakletmesi mümkün olamamıştır. Böyle bir şart konulsaydı, harfi harfine akılda tutulamayacak hadisler tamamen unutulmaya mahkum olurdu. Mânâ ile rivayete izin verilmesi sebebiyle lafzî mütevâtir hadisler oldukça azdır. İşte onlardan bazıları:
"Kim bilerek bana yalan isnâd eDerse Cehennemdeki yerine hazırlansın ."(Buharı, üim 38; Müslim, zühd 72)
"Sarhoşluk veren her içki haramdır."(Buhâri, Vudû, 81, Eşribe
4, 10; Müslim, Eşribe, 67-68)
"Kur'an yedi harf üzere inmiştir."(Buhârî, Fezâilu'l-Kur'ân 5, 27, Husümat 4, Tevhid 53; Müslim, Müsâfirin 270; Ebü Dâvud, Salât 357; Tirmizî, Kırâ'ât 2; Nesâî, Salât 37; Muvatta, Kur'ân 5)
Bir hadis hakkında, lafzen veya manen mütevâtir olduğu belirtilmeksizin sadece mütevâtir dendiğinde, lafzen mütevâtir olduğu bilinmelidir.

2) Manevî Mütevâtir:

Lafzen aynı olmadığı, hatta farklı hadislerle ilgili olduğu hâlde aynı mâna ve hükme delâlet^ eden rivayetler sayıca çoğalarak tevatür derecesine ulaşırsa buna manevî mütevâtir denir. Bu tür rivayetlerde müşterek olan taraf mütevâtir demektir. Manevî mütevâtir hadisler hayli çoktur. Beş vakit namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerle ilgili rivayetler manevî mütevâtir derecesindedir. Örneğin Hz. Peygamber'in (sav) dua ederken ellerini kaldırdığına dair yüz kadar hadis rivayet edilmiştir.

Yine "Peygamberimiz (sav)'m duası ile yemeklerin bereketlenmesi" hadisesi mütevâtir derecesinde çok nakledilmiştir.
Namazların vakitleri, beş vakit oluşu, rekat sayıları gibi dînî emirlerin uygulanmasıyla ilgili pek çok mesele manen mütevâtir cümlesin dendir.

Mütevâtir Hadisin Hükmü:

Hanefî fakîhleri, mütevâtir haberin kesin bilgi ifâde edeceği görüşündedirler. Eğer, böyle bir habere rağmen kesin ilme ulaşmayan olursa onun aklında noksanlık var demektir. Buna bağlı olarak mütevâtir hadisle sabit olan bir hükmü inkâr etmek küfürdür.
Kesinliği tevatür ile değil istidlal ile sabit olan ve haber-i vahide dayanan hükümlere gelince bunlar itikâdî bakımdan kesin bilgi etmedikleri için bunları inkâr eden tekfir edilmez.
Hanefî bilginleri aslı haber-i vâhid bile olsa, tabiîn ve tebe-i tabiîn nesillerince makbul sayılmış ve amel edilmiş bir rivayeti hükmen mütevâtir saymış ve onunla amel etmek gerektiğini söylemiştir. Onlara göre bu, uyulması gereken bir tür icmâdır.
Mütevâtir hadisler, inançla ilgili konularında bile tek başına delil sayılırlar. Bu yüzden mütevâtir bir hadisi inkâr eden küfre girer. Bu hadisler, hadis usûlü prensiplerine göre inceleme ve eleştiriye tâbi değildirler. Hadis usûlünün tetkik ettiği hadisler, tevatür şartlarına sahip olmayan Âhâd hadislerdir.

Mütevâtir Hadislerle İlgili Eserler:

Mütevâtire hadislerin derlemesiyle ilgili kitaplardan bazıları şunlardır:
1. Celâleddîn Suyûtî (911/1505): el-Fevâidu'î-mütekâsire fi'l-ahbârı I-mütevâtir e; içinde 112 kadar mütevâtir hadise yer verilmektedir.
2. Ebu'1-Feyz Ca'fer el-İdrîsî, el-Kettânî (1345/1926): Nazmu'l-mütenâsir mineî-hadisi'l-mütevâtir; 310 hadisin mütevâtir olduğunu söyler.Mânevî mütevâtirlere de yer verdiği için sayı artmıştır.
3. İbni Tûlûn (v. 953/ 1546) el-Leali'l-mütenâsire fil-ehâdîsi'l-mütevâtire.

B) Ahâd Hadis

Âbâd hadis, sözlükte "bir kişinin rivayet ettiği hadis" mânâsına gelir. Hadis terimi olarak, "mütevâtir olmayan haber" demektir. Böyle olunca iki hatta üç tarîkden de gelse böyle bir rivayete haber-i vâhid denir.
Hadislerin büyük bölümü tevatür şartlarını taşımayan âhâd hadislerdir. Âhâd hadisler kendi aralarında Meşhur, Azız ve Garîb olmak üzere üç kasma ayrılır.

1) Meşhur Hadis:

Hadisçilerin tanımına göre; her tabakada râvi sayısı üçten aşağı düşmeyen rivayetlere denir, Fıkıhçılar ise böyle hadislere müstefîz demişlerdir.
ilk tabakada bir tek tarîktan gelmiş olsa bile sonradan ümmetin kabulüne mazhar olarak revaç bulan hadislere de meşhur denmiştir.
Halk arasında hadis diye çokça şüyu bulmuş sözler için de meşhur tâbiri kullanılır. Bu'sözlerin ilk asırda bilinen bir ası olabileceği gibi olmayabilir de. İkinci ve üçüncü asırlarda mütevir derecesinde şöhret kazanan bu rivayetler, sahîh bir hadis ola::!;-ceği gibi "hadis" ismi verilmiş bir atasözü, deyim, bir bilge söz; ;e olabilir.
Meşhur hadis, tevatür şartlarını taşımayan bir topluluh-naklettiği ve her nesilde râvisi ikiden aşağı olmayan hadistir.
Meşhur Hadis Türleri

i. Sahih Meşhur Hadis

Örnek: Bize Abdullah b. Yusuf haber verdi, dedi ki, bize Mâlik b. Enes, Nafi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklederek bild ki Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz cum'a namazına geleceği zaman gusletsin. hârî-Müslim)

ii. Hasen Meşhur Hadis

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"İlim öğrenmek her müslümana farzdır. Ehli olmayanlara ilim öğreten, domuzlara kıymetli taşlardan, inciden w altından tasma takmaya çalışan gibidir." (Küttib-i Sitte Muk.zi.z-n, No: 6014)

iii. Zayıf Meşhur Hadis

Örnek: Resüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Kalpler, kendilerine iyilik edenleri sevmeye yatkın olarak yaratılmışlardır."

iv. Ulemâ ve Muhaddisler Arasında Meşhur Hadisler

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Müslüman müslümanm kardeşidir." (Ebû Dâvud, Eymi5 İbni Mâce, Kefârât 14)
"Müslüman, elinden, dilinden diğer müslümanların selamette kaldığı kimsedir; muhacir de Allah'ın yasakladığı şeylerden kaçınandır." (Buhârî, İman, 4-5; Müslim, İman, 64)

v. Fıkıh Usûlcüleri Arasında Meşhur Hadisler:

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Hâkim, ietihad ederek hüküm verdiği zaman isabet eDerse, iki sevab; hata eDerse, bir sevab kazanır." (Buhârî)
"Ümmetim hata, unutkanlık ve zorlama sonucu yaptığından sorumlu tutulmayacaktır."

vi. Halk Arasında Meşhur Hadisler:

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur: "Halka iyi muamele etmek sadakadır." "Yolculuk bir çeşit azabtır." "Bizi aldatan bizden değildir. "Harb hiledir."
"Mü'min, mü'ninin aynasıdır." "Haber almak gözle görmek gibi olmaz." "insanların cefasına tahammül sadakadır. Acele şeytandandır." Bunlar zayıf hadistir.

vii. Tasavvuf Ehli Arasında Meşhur Hadisler:

"Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım." Bu hadis uydurmadır.

5- Sıhhat Veya Hüküm Açısından Hadisler

Hadisler, daha doğrusu âhâd hadisler üç kısma ayrılır: Sahih, hasen, zayıf. Sahih ve hasen hadisler Makbul; Zayıf hadisler Merdud'dur.Burada sırf sıhhat ve hüküm açısından bu üç grubu inceleyeceğiz.
Erken dönem âlimleri hadisleri sahih ve zayıf diye ikiye ayırmıştır. Geç dönem ulemâsı ise sahihle zayıf arasına üçüncü bir mertebe ilâve etmiştir: Hasen.
İlk defa Hattâbî (v. 388/998) tarafından Me'âlimu's-sünen'de yapılıp İbni es-Salâh tarafından da benimsenmiş olan taksime göre, hadisler, sıhhat bakımından üçe ayrılırlar:
1- Sahîh hadis.
2- Hasen hadis.
3- Zayıf hadis.

A) Sahîh Hadis:

Hükmüne uygun amelde bulunmanın vacip olduğu makbul hadistir.
Hadis usûlü âlimlerinin yaptıkları tarife göre sahih hadis; "Şâzz ve illetli olmayarak, isnadı Rasûl-i Ekrem'e veya sahabeden ya da daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adalet ve zabt sahibi kimselerin yine kendileri gibi adalet ve zabt sahibi kimselerden muttasıl senedlerle rivayet ettikleri hadistir."
Bu tariften de anlaşılacağı gibi, bir hadisin sahih olabilmesi için bazı şartların bulunması gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır:
1) Râvileri âdil yani adalet sıfatına sahip olmalıdır. Haklarında gerekli araştırmalar usûlüne uygun şekilde yapılıp adalet prensibine aykırı davranışları nedeniyle "âdil' olmadıkları anlaşılan (mecruh) râvîlerle kim oldukları bilinmeyen, ya da durumları belirsiz olduğu için adaletleri tespit edilemeyen kimselerin (meçhul) rivayet ettikleri hadisler, "sahih" hadis sayılmaz.
2) Sahih hadisin râvileri zabt sahibi kimseler olmalıdırlar. Zabt, râvinin, rivayet ettiği hadiste, yahut hadisi yazmış ise, kitabında fazla hata yapmayacak derecede hafız, dikkatli ve titiz olmasını sağlayan bir.melekedir.
3) Sahih hadisin isnadı muttasıl olmalıdır. Yani isnâdda yer alan ilk râviden son râviye kadar isnadı muttasıl yani kesintisiz olmalıdır. Bu nedenle sahih hadis anlatılırken "muttasıl" veya "mevsûl" ifadeleri kullanılır, isnâdda ittisalin şart koşulması ile munkatı, mu'dal, mürsel ve müdelles gibi çeşitli kopmalar barındıran hadisler, sahih hadis tarifi dışında bırakılmıştır.
4) Sahih hadis şâz olmamalıdır. Şâzz hadis, râvileri adalet ve zabt yönünden güvenilir, muttasıl isnâdla gelmiş olan fakat daha kuvvetli isnâdla gelen aynı hadisin diğer rivayetine veya rivayetlerine aykırı düşerek münferid kalan hadistir. Böyle durumlarda, daha güvenilir olan râvinin rivayeti tercih edilir; öbür rivayet ise sahih olma vasfını kaybeder.
5) Sahih hadis mu'allel olmamalıdır. Hadisin metin veya senedinde, onu zaafa düşüren herhangi bir kusur bulunmamalıdır. Mu'allel, dış görünüşü itibarıyla (zahiren) kusursuz gibi görünse de metni veya isnadında sıhhatini zedeleyen gizli bir illeti ortaya çıkan hadis demektir.
illet, hadisi zaafa düşüren bir kusurdur. Bu kusur görülünceye kadar, zahirî olarak sahih olduğu sanılan hadis, kusurun anlaşılmasından sonra sahih olma özelliğini kaybeder.
Bu beş şartın hepsini taşıyan hadis sahih olup teknik olarak Hz. Peygamber'e âit olduğunda şüphe yoktur.

Sahih Hadislerin Dereceleri:

Sahih hadislerin Buhârî ve Müslim'in kitaplarına göre kısımlara ayrılması muhaddisler arasında revaçta olan bir değerlendirme tarzıdır. Çünkü hadisçüer, Buhârî ve Müslim'in sahih hadisleri seçip kitaplarına almak hususunda büyük dikkat ve titizlik göstermiş oldukları noktasında fikir birliği içindedirler
Darekutnî ve başka hadis alimlerinin Sahiheyn (Sahih-i Buharı ve Müslim) bazı hadislerini tenkid etmiş olmaları, o hadislerin zayıf veya mevzu olduğu anlamına gelmez.
Sahih hadisleri ilk defa toplayan ve tasnif eden muhaddis, Buharı"dir. Buhârî'yi talebesi Müslim takip etmiştir.
Buhârî ve Müslim'in kitaplarında bulunan hadislerin sıhhat bakımından dereceleri, onların birlikte veya tek başlarına rivayet etmelerine bağlı olarak belirlenmiştir.
Sahih hadisler için belirlenen dereceler şöyledir:
1. Buhârî ve Müslim'in ittifak ettikleri hadisler ki bunlara "müttefakun aleyh" denir, Fuad Abdülbâkî'nin el-Lu'lu ve'l-mercân adlı çalışmasına müttefekun aleyh niteliğinde ve birinci derecede sahih hadis miktarı 1906'dır.
2. Buhârî'nin yalnız başına rivayet ettiği hadisler.
3. Müslim'in yalnız başına rivayet ettiği hadisler.
4. Her ikisinin de şartlarına uymakla beraber Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadıkları hadisler.
5. Buhârî'nin, şartlarına uymakla beraber kitabına almadığı hadisler.
6. Müslim'in, şartlarına uyduğu hâlde kitabına almadığı hadisler,
7. Her ikisinin de şartlarına uymamakla beraber, diğer hadis imamlarına göre sahîh olan hadisler.
Bu derecelere göre, her kısımda bulunan hadisler, kendilerinden sonraki kısımlara dâhil hadislerden daha sahihtir.
Yine de unutulmamalıdır ki, Sahiheyn'in öteki hadis kitaplarına üstünlüğü geneldir. Ayrı ayrı her hadisin durumu tetkik edilecek olursa farklı durumlarla karşılaşılabilir.

B) Hasen Hadis:

Sahih ile Zayıf hadis arasında yer alan hadistir. Hasen hadisle sahih hadis arısmdaki fark, hasen hadisin râvîlerinin durumu kesin olarak bilinmemekle birlikte, yalancılıkla suçlanmamış, dürüst ve güvenilir olmalarına rağmen, titizlikleri ve hafızalarının sağlamlığı (zabt) bakımından sahih hadis râvîlerinden aşağı derecede bulunmalarıdır. Hasen hadis, bu iki özellik dışında sahih hadisin bütün özelliklerini taşır.
Bir de, hasen hadislerin mutâbi'leri olmalıdır. Mutâbf, bir râvînin naklettiği hadisin başka râvîler vasıtasıyla da rivayet edilmesidir. Böylece hasen hadis râvîlerindeki zabt eksikliği takviye edilmiş olur.
Hasen olup olmama durumu, râvîlerden kaynaklandığı için hasen bir hadis, bir imama göre hasen olarak görülürken bir başkası için zayıf veya sahih olabilir. Hadis imamlarının hadisin râvî zincirindeki kişiler hakkındaki kanâatleri, o hadisin sahih, hasen veya zayıf şeklinde tanımlanması sonucunu doğurur.
Bir hadisin senedi hakkında "sahih" veya "hasen" hükmü vermek, hadisin metninin de bu hükme girmesi anlamına germez.
Hasen hadis, tarifi üzerinde belki de en fazla ihtilafa düşülmüş hadis türü olup bütün bu tarifler, sahiplerinin farklı bakışlarını yansıtmakla beraber, söz konusu hadis türünün sahih hadis ile zayıf hadis arasında bir yerde bulunduğu gerçeğini ihlal etmemektedir.

C) Zayıf Hadis:

Sahih veya hasen hadisin taşıdığı şartların birini veya birkaçını taşımayan hadistir. Bu şartların bulunup bulunmadığı, hadisin çeşitli yönlerden incelenip eleştiriye tâbi tutulmasıyla anlaşılır.
Hadis bilginleri, zayıf hadisleri çeşitli yönleriyle pek çok kısma ayırmışlardır.
Sahîh ve hasen hadiste aranan vasıfları tamamen veya kısmen ihtiva etmeyen hadisler zayıftır. Ancak, bu vasıfların eksikliği çok farklı durumlarda ortaya çıktığı için zayıf hadisin bir çok farklı türü ortaya çıkmıştır.
Zayıflar arasındaki derecelerin, sahih ve hasen hadisler arasındaki derecelerden çok fazla olduğu söylenmiştir. Nitekim İbni Hibbân'ın sayımında bu çeşitler 50'ye, İbni es-Salâh'da 47'ye ulaşmıştır.
Muallak, Mürsel, Mu'dal, Munkatı, Müdelles, Mu'allel, şâz, Münker, Müdrec, Metruk, Maklûb, Muzdarib, Musahhaf Muharref zayıf hadisin meşhur olan çeşitlerin dendir.

Zayıf Hadisin Hükmü:

Hadis ulemâsı, zayıf hadisle amel edilip edilemeyeceği konusunda üç görüş ileri sürmüştür.
1) Zayıf hadisle hiçbir konuda amel edilmez. Buhârî ve Müslim'in yanısıra İbni Hazm, Kadı Ebû Bekr İbni Arabî ve el-Makdisî gibi İslam âlimleri bu görüştedir.
2) Zayxf hadisle her konuda amel edilebilir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd "zayıf hadis; re'y, yani kıyas yoluyla ictihaddan daha iyidir" diyerek bu görüşü tercih etmişlerdir. Ancak zayıf hadisle amel edilebilmesi için aynı konuda başka bir rivayetin bulunmamasını şart koşmuşlardır.
3) Bazı şartları taşıması hâlinde, akâid ve ahkâm dışında vaaz, amellerin fazileti, kıssa gibi konularda şartlı olarak amel

edilebilir.
İbni Hacer el-Askalânî (v.852/1448) bu şartlan şöyle sıralar;
a) Zayıf hadis, akâid ve ahkâma ait olmayıp ahlak ve faziletler gibi bir konu hakkında olmalıdır. Bu şart üzerinde bütün alimlerin ittifakı vardır.
b) Zayıf hadis, yalancı, yalancılıkla itham edilmiş veya çok hata yapmakla tanınan bir râvinin tek basma rivayet etmiş olması gibi aşırı derecede zayıf olmamalıdır.
c) Zayıf hadis, Kitab veya Sünnete dayalı olarak amel edilen bıı- hüküm veya kaidenin kapsamına girmeli; yeni hüküm getirmemelidir.
d) Zayıf hadisle amel edilirken sabit olduğuna kesin gözle bakmamak, ihtiyat gereği amel edildiği bilinmelidir.
Zayıf hadislerle amel edip etmeme konusu, geçmişte olduğu gibi günümüzde de İslam âlimleri arasında üzerinde uzlaşümış bir mesele değildir. Toptan red veya kabul eğiliminde olanlar bulunduğu gibi, şartlı olarak değerlendirerek orta yolu tutanlar ekseriyeti oluşturmaktadır.

A) Mürsel Hadis:

Mürsel, sözlükte gönderilen mânâsmdadır. Terim olarak "asıl kaynağını görmeden yapılan rivayet" mânâsına gelir.
Hadisçilerin genel tarifine göre mürsel hadis, senedinde sahabî râvisi düşmüş hadistir. Tâbiûn neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan "Resûlüllah (sav) buyurdu ki..." diyerek rivayet ettiği hadise "mürsel" denilmiştir.
Usûl bilginleri kelimenin sözlük anlamından hareket ederek onunla munkatı', hattâ mu'dal hadis arasında hiç bir ayırım yapmamışlardır.
Hadis ulemâsı mürsel lafzını Tâbiûn'un Hz. Peygamber (sav)'den rivayet ettikleri hadislerle sınırlarken fıkıh âlimleri ve usûlcüler onu daha genel anlamda kullanmış ve munkatı' hadisleri de bu kapsama almışlardır.
Mürsel hadisin zayıf sayılmasının sebebi, senedinin muttasıl olmayışıdır.
"Mürsel" adını alma sebebi de, râvisinin onu Allah Resulü (sav)'den dinlemiş olan sahabîyi belirtmeden doğrudan doğruya Resûlüllah (sav)'e dayandırmasıdır.
Çoğulu Merâsîl olup bu tür hadis rivayet eden tabiîye de Mürsil denir.
Mürsel hadisin zayıf olması, isnâdda sahabînin atlanması sonucu, râvi zincirinde kopukluk meydana gelmesi yüzündendir.
Meselâ: Saîd b. el-Müseyyeb'in "ResûlüUah'm (sav) canlı hayvan karşılığı et satışım yasakladığı" rivayet edilmiştir.
Hadisin isnadına bakıldığında derhal göze çarpacağı gibi Saîd b. el-Müseyyeb tâbü olduğu ve Hz. Peygamberi (sav) görmediği hâlde bu hadisi kendisi doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmişçesine nakletmiştir. Dolayısıyla hadisi almış olduğu sahabîyi atlamış, başka bir deyişle irsal yapmıştır. Hadis de bu yüzden mürsel olmuştur.

B- Munkatı' Hadis:

Munkatı', sözlükte kesik, kesilmiş, kopmuş demektir. İlk asırlarda, sözlük anlamına uygun olarak, genellikle isnadı muttasıl olmayan hadisler için kullanılırdı. Fakat hadislerle ilgili yeni terimler bulundukça munkatı' daha dar anlamda kullanılmaya başladı. Buna göre, senedinde sahabîden önce bir veya -peşipeşine olmamak şartıyla- iki râvinin zikre dilmediği veya kapalı bir şekilde zikredildiği hadise "munkatı hadis" denir.
Fıkıh ve hadis âlimlerinin çoğunluğu nezdinde kabul gören tarife göre, isnadının herhangi bir yerinde kopukluk (inkıta') bulunan hadistir. Bu tarife göre, mürsel, mu'allak ve mu'dal rivayetler de munkatı' sayılır. Ancak şu bilinmelidir ki sahabî atlanmışsa hadise mürsel; peşipeşine iki râvi atlanmışsa mu'dal denir.
Munkatı' hadis, râviler arasındaki kopukluk yüzünden zayıf kabul edilir; sahih bir isnâdla desteklenmedikçe makbul sayılmaz.
Munkatı' hadis, mürsel hadisten daha zayıftır.

C- Mu'dal Hadis:

Sened zincirinde peşpeşe iki ve daha fazla râvinin anıhnadığı ve bu sebeple zayıf sayılan hadistir.
Mu'dal hadis, munkatı hadisin bir türü olarak kabul edilmekle birlikte, mu'dal hadiste en az iki râvinin arka arkaya düşmesi şart olduğundan, munkatı' hadisten ayrılmaktadır. Buna göre her mu'dal munkatı; fakat her munkatı mu'dal değildir. Mu'dal hadis, munkatı'dan daha kapalı ve daha zayıftır. Senedinde ittisal bulunmadığı için de zayıf sayılmıştır.
Tâbiûnun, sahabe ve Resûlüllah (sav)'i zikretmeden rivayet ettiği hadis mu dai'dır. Onlardan mevkuf olarak yapılan merfû rivayetler de mu'dal'dır.
Senedlerinden düşürülen râvilerin durumları adalet, hıfz ve zapt bakımından tespit edilip isimleri amlmadıkça mu'dal hadislerin hiç bir geçerlilikleri yoktur.
Mu'dal hadisler aşka güçlü ve sahih hadislerle desteklenmedikçe onlarla amel edilemez.
Mu'dal, munkatı' ve mürsel hadislerin çokça rivayet edildiği eserler Saîd b. Mansûr'un (V.227/841) Sünen'i ile, İbni Ebî'd-Dünya'nm (V. 281/893) eserleridir.

D) Mu'allak Hadis:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla râvisi düşürülmüş ve adi belirtilmeyen son râvinin şeyhine isnâd edilmiş hadistir.
Mu'allak hadiste hazif, senedin baş tarafında ve birbirini takip edecek şekildedir. İsnadın ortasında veya sonundaki nazillerden dolayı hadis, mu'allak adını almaz.
Isnâddaki atlamaların biribiri ardınca olmasından dolayı mu'allak ile mu'dal arasında bir benzerlik sözkonusudur. Ancak mu dalda hazfın senedin başında olması şart değildir. Ayrıca bazı aJımler mu'allak hadisi, senedinde müphem bir kişinin bulunması veya bir râvinin düşmesiyle ortaya çıkan munkatı' hadisin bir türü olarak kabul etmek istemişlerdir. Mu'allak hadislerin sahih, nasen veya zayıf olarak tasnif edilmeleri, bu hadisleri rivayet eden muhaddislerin durumlarıyla yakından ilgilidir.
bakıldığında, çok sayıda mu'allak rivayeti olan i sahih rivayetler olarak kabul edilir. Sahih-i i mu'allak hadisler iki çeşittir.
Mu'allak hadislerin bir kısmı kitabın başka bir yerinde mevsûl olarak geçtiğinden, tekrardan kaçınılarak senedden tasarruf edilmek istenmiştir. Bir kısmı da sadece mu'allak olarak zikredilen hadislerdir.
Hadisin bu şekilde verilmesi, Buharî'nin, hadisi kendine izafe edilen ilk kimseden sahih bir şekilde geldiğini, aradaki hazfedilmiş râvilerin sika ve güvenilir olduklarını kesin bir şekilde kabul ettiğini ortaya koyar. Hadisi, mevsûl değil de, mu'allak rivayet edişi, hadisin güvenilir, sağlam, sahih bir; hadis olduğunda şüphesi olmadığı içindir.

E- Müdelles Hadis:

Râvisi tarafından kusuru gizlenerek ve böyle bir kusurun bulunmadığı düşündürülecek şekilde rivayet edilmiş hadistir. Tedlîs'in sözlük anlamı, satıcının sattığı malın ayıbını müşteriden gizlem esidir.
Tedlîs yapan râviye müdellis, ismi anılmayan, düşürülen râviye müdellesun anh, tedlîs yoluyla rivayet edilen hadise müdelles denilmektedir.
Tedlîs, zayıf râvilerden sâdır olduğu gibi, sika râvilerden de gelebilir.

2) Kavideki Cerhi Gerektiren hâllere Göre Zayıf Hadis Çeşitleri:

Metain-i aşere denilen Râvileri tenkid noktalarından birinin veya bir kaçının bulunması sebebiyle zayıf kabul edilen hadisler on çeşittir. Bunlar: Mevzu, Metruk, Münker, Mu'allel, Müdrec, Maklûb, Muzdarib, Şâz, Musahhaf, Muharref.

A) Mevzu Hadis:

Resûlüllah (sav) adına yalan uydurmakla cerhedilnıiş bir râvinin rivayetine denir. Asıl itibarıyla hadis değildir. Hadis yerine 'uydurma söz' demek daha doğrudur. Hadis denmesi, onu uyduranların zan ve iddiasına göredir.

B) Metrük/Matrûh Hadis:

Bırakılmış, terkedilmiş, yalancılıkla itham edilmiş râvilerin bilinen kurallara aykırı olarak rivayet ettikleri ve bu rivayetlerinde yalnız kaldıkları hadistir.
Râvinin hadiste yalanı görülmemiş olsa bile, diğer konuşmalarında yalancılıkla tanınması, fasıkhğı açık veya vehim ve gaflet sahibi biri olması, rivayet ettiği hadisin metruk sayılması için yeterlidir. |
Metruk hadise Matrüh hadis de denir.
Hadis tenkitçilerinin râvilerin cerhinde kullandıkları "metrûkül-hadis" terimi, hadisi terkedilen râvileri belirtmek için kullanılır. Bu tabir, hadis uyduranlardan bir derece sonra gelir ve "müttehemun bil-kizb" ile aynı seviyede değerlendirilir.

C) Münker Hadis:

Zayıf bir râvinin sika râvilere aykırı düşerek rivayet ettiği ve bu rivâyetiyle tek kaldığı hadistir.
Münker, şâz ile bir değildir. Çünkü şâzzın râvisi sika olduğu hâlde; münker'in râvisi sika olmayıp, zayıf bir kimsedir. Münker sözcüğü, mârufun zıddıdır. Zira münkerin râvisi, hıfz sahibi olmamakla beraber, mâruf ve meşhur olana muhalefet etmektedir.
Şâzz ile münker arasında daha güvenilir râvilere muhalefet edilmesi bakımından birlik; şâz râvisinin sika yahut sözü doğru, münker râvisinin ise zayıf olması yönünden farklılık vardır.
Münker hadis, amel bakımından zayıf hadis grubuna dâhildir
Münkerin kullanılışıyla ilgili olarak şunu da bilmek gerekir:
Hadis aslında zayıf olmadığı, hatta hasen olduğu hâlde: "Falan kimsenin rivayet ettiği en münker hadis şudur" denebilmektedir. tfâde, râviyi övme sadedinde kullanılmıştır. "Onun en münker rivayeti bu ise, gerisini sen düşün" mânâsında takdir edici bir sözdür.

D) Mu'allel Hadisler:

Yanlış bir kullanımla malûl da denir. Zahirde sıhhatli gözüktüğü hâlde, herkes tarafından anlaşılamayan, ancak uzmanlık,

hıfz, keskin nüfuz ve sezgi sahibi otoriteler tarafından keşfedilebi-len sıhhati bozan bir kusur taşıyan hadistir. Hadisçiler bu tür kusura illet demişlerdir.
Mürsel veya munkatı' hadisi mevsûl olarak rivayet etmek, ya da bir hadisi bir başka hadis içine katmak, mevsûl olanı mürsel, merfû'u mevkuf olarak rivayet, sika yerine zayıf râvi zikretmek gibi cerhe sebep olan hatalara vehim denilir. Bu tür hatalarla rivayet edilmiş olan hadise de mu'allel denir.
Bu tür hadislerdeki illetleri tesbit etmek, senedlerdeki ricali, metinlerdeki farklılıkları iyiden iyiye ve bütünüyle bilebilen az sayıda kişilerce yapılabilir. Zira vehim, sika râvilerde de görülebilir.
Mu'allel hadisleri tesbit etmek, onlardaki sakatlığı ortaya çıkarmak çok zor bir iştir. Hadis ilimleri arasında en kapak ve en hassas olanı illet ilmidir. Hadis, gözden geçirildiği zaman kusursuz gibi görünür. Bu tür hadislerde, sıhhatine halel getiren ve anlaşılması olağanüstü bir ilmî feraset, geniş bir hadis kültürü, râvileri hakkında eksiksiz bir bilgi ve senedlerle metinleri bir bütün olarak kavrayabilecek ve onların iç durumlarına nüfuz edebilecek kuvvetli bir melekeye ihtiyaç duyan bir illet bulunur.
Hadislerdeki illetlerle uğraşan âlimler bir tür sahte para uzmanlarına benzerler. Aslıyla tamamen aynı özelliklere sahip bir sahte parayı anlamak hiç de kolay bir iş olmayıp ancak ehli tarafından anlaşılabilecek bir şeydir.
illet, çoğu zaman dış görünüşü itibarıyla sahih görünen isnâdlarda bulunur. Hadis tenkitçisi, isnâd tarîkları hakkındaki derin bilgisi sayesinde râvinin, yalnız başına rivayeti, mevsûl hadisi mürsel, merfû'u, mevkuf olarak göstermesi, başka sika râvilerin muhalefeti veya bir hadisin başka bir hadisle karışması gibi durumları sezerek, ya hadisin sıhhatini zedeleyen bir illetinin bulunduğuna galip zan ile karar verir veya bunda tereddüt göstererek hadis hakkında kararsızlığını belirtir.
Bir hadisin illetinin anlaşılabilmesi, o hadisin bütün rivayet tarîklerinin bilinmesiyle mümkün olabilir.
Mu'allel hadis konusunda yazılan eserlerin bazıları şunlardır:
1. Ahb. el-Medenî; Kitâbul-ilel
2. İbni Ebi Hâtn er-Râzî; Kitâbu'î-ilel
3. Ebû Ferec Abdurrahman İbni el-Cevzî (510-595); el-îlelu'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâfiye.
Bir hadisin sıhhatini zedeleyen illet, çoğunlukla senedde olur. Metinde de bulunabilir. Her iki hâlde dışarıdan fark edilemeyecek şekilde kapak olduğundan hadis illetlerini meydana çıkarmak çok zordur.

E) Müdrec Hadis:

Müdrec kehmesi, bir şeyi bir şeye katmak veya içine sokup yerleştirmek mânâsına gelen ed-re-ce fiilinin ism-i mef ulüdür.
Hadis terimi olarak, râvisi tarafından isnadına veya metnine hadisin asknda olmayan bazı sözler sokuşturulmuş olan hadis demektir.
Bir hadisin metninde idrâc olup olmadığı çeşitli şekillerde bilinir:
1. Hadisin bir başka sahih isnâdla gelen rivayetinde müdrec
olan kısım, kendisine idrâc edilen hadis metninden ayırdedilmiş olur.
2. Kavinin veya buna vâkıf olan hadis imamlarının açık beyanları üe müdrec kısım biknmiş olur.
3. Bir hadisin müdrec olduğu bazen de o sözün Allah Resulü (sav) tarafından söylenmiş olmasının aklen imkânsız bulunmasıyla anlaşılır.

F) Maklûb Hadis:

Maklûb kelime olarak kalb kökünden gelir. Âlt-üst olarak demektir. Maklûb, sözlükte tersine çevrilmiş, altı üstüne veya içi dışma döndürülmüş, değiştirilmiş, başka bir şekle sokulmuş anlamlarına gelir.
İsnadında bir veya birkaç râvinin isim veya nesepleri yahut metinde bazı kelimeleri, bilerek veya bilmeyerek takdîm-tehire uğramış veya senet ve metinleri değiştirilmiş hadislere maklûb hadis denir.
Maklûb hadisin zayıf sayılmasının sebebi, ondaki takdim, tehir ve bir şeyin diğeri ile değiştirilmesi suretiyle meydana gelen zabt eksikliğidir. Maklûb hadis, okuyanın hataya düşmesine de sebep olur.
Maklûb hadiste yer değiştirme iki ayrı şahısta olduğu gibi tek bir kişinin isminde de olabilmektedir. Örneğin râvi Enes b. Mâlik diyecek yerde Mâlik b.Enes şeklinde rivayet ettiği zaman, baba oğul; oğul da babanın yerine geçmiş olduğundan hadis maklûb olur.
Hadisteki kalb, sehven yapıldığı için hadis zayıf sayılmaktadır. Eğer sehven değil de bilinerek yapılırsa hadis, maklûb değil, mevzu (uydurma) hadis kabul edilir.

G) Muzdarib Hadis:

Sözlük anlamı itibarıyla dalgaların dinmeksizin inip çıkması demektir. Bir rivayetin sıhhatle zayıflık arasında kalması, bir tarafı tercih ettirecek bir ipucunun bulunmamasıdır.
Bir râvinin veya güvenilirlikleri birbirine eşit birden fazla râvinin bir hadisin senedinde veya metninde birbirine aykırı değişik rivayetlerde bulunması ve rivayetlerden birinin diğerine tercih
-dilme imkânının olmaması durumunda ortaya çıkan zayıf hadis ürüdür.
Muzdarib hadisin zayıf sayılma sebebi, râvilerin hıfz ve abtları hakkında ihtilâf edilmesidir. Râvilerin birinin hıfz, zabt veya hadisi aldığı kimseden uzun müddet hadis dinlemiş olmasıyla ihtilaf ortadan kalkar ve râvilerden birini diğerine tercih imkânı doğduğu için de hadis muzdarib olmaktan çıkar. Hüküm, tercih edilen hadis üzerine bina edilir; diğer hadis ise şâz veya

münker sayılır.
Izdırâb çoğunlukla isnâdda meydana gelmekle birlikte bazen de metinde ortayaiçıkar. Ancak sadece metindeki ızdırâba istinaden hadisçilerin hadisleri bu adla adlandırmaları pek sık görülmez.

H) Şâz Hadis:

Şâz kelimesi, sözlükte cemaatten ayrılan, yalnız kalan, tek, eşsiz, benzersiz, kural dışı mânâsına gelir.
Hadis terimi olarak; makbul bir ravînin kendisinden daha makbul olana aykırı olarak rivayet ettiği hadistir. Bu durumda daha makbul olanın rivayet ettiğine mahfuz denir.
Hadisçilerin bu hadisle ilgili tariflerine uygun olan şâz hadisler kabul görmüş ve şazdır denilmeden Kütüb-ü Sitte gibi muteber hadis kitaplarına alınmıştır.

I-I) Musahhaf ve Muharref Hadisler:

Tashîf sözlükte, bir kelimenin harflerini karıştırmak suretiyle sahife üzerinde yapılan hata mânâsına gelir.
Metin veya isnadında bir kelime veya râvilerden birinin ismi hatalı olarak söylenmiş ve bu hata ile rivayet edilmiş hadise musahhaf hadis denir.
Musahhaf, kelimeyi yanlış okumaktan türetilmiş bir kelimedir. Tashîf; hadisin gerek metnindeki bir kelimenin veya gerekse isnâdındaki bir râvi isminin telaffuzunda meydana gelen hatâ, ya kelime veya ismin şekil ve hat yönünden değişmeden yalnız bazı harflerdeki noktaların değişmesiyle yani noktalı bir harften noktanın düşmesiyle, yahut noktasız bir harfin noktalı olarak okunmasıyla meydana gelen husustur.
Erken dönem hadis tenkitçileri musahhaf ile muharrefi birbirinden ayırmamalardır. Bunlara göre, ister harfte yalnız nokta değişikliği olsun, ister kelimede şekil değişikliği olsun, her ikisi de musahhaftır; çünkü her ikisi de bir hata sonucudur.
Fakat geç dönem hadis tenkitçileri musahhaf ile muharrefi birbirinden ayırmak istemişlerdir. Bununla beraber yaptıkları ayırım laûz ve şekil bakımından olmuştur. Örneğin İbni Hacer, yazılışı aynı olmakla beraber, noktaların değişmesiyle meydana gelen harf veya harflerin değişikliğine musahhaf, şekille ilgili değişikliğe muharref adını vermiş

Mevzu Hadisler

Mevzu Hadis:

İslam dinine zarar vermek, bir mezhep veya fırkanın propagandasını yaparak taraftarlarını arttırmak, bir kabile, dil, lider veya halifeyi övmek ve onlardan çıkar sağlayabilmek, yahut bir mevki kazanabilmek, ya da dini emir ve yasaklara halkın ilgisini artırabilmek için, din düşmanlarının, yalancıların ve cahillerin uydurdukları, sonra da bu uydurulan sözlerin başına düzmece senedler ekleyerek Allah Resûlü'nün (sav) hadisiymiş gibi rivayet ettikleri sözlere Uydurma (mevzu) Hadis denir.
Mevzu hadisler kısa bir tarifle sahih, hasen ve zayıf kısımlarından herhangi birine dâhil olmayan hadislerdir. Bir başka tarife göre mevzu hadisler, çeşitli maksatlarla uydurulup Hz. Peygam-ber'e iftira ve nispet edilerek rivayet edilen uydurma sözlerdir.
Hadis uydurmanın bir çok sebebi olup başında İslam düşman-
lığı, mezhep taassubu, cahillik, mevki ve dünyalık hırsı gelir. Bu sebeplerden biri veya birkaçının tesiriyle Hz. Peygamber'in ağzından sanki onun sozüymüş gibi hadisler uydurulmuştur. Tamamen uydurma olan bu hadislere mevzu hadisler adı verilir.
Mevzu hadislere muhtalak (uydurulmuş, icad edilmiş) denildiği de olur.
Mevzu hadislerin Hz. Peygamberle (sav) hiçbir ilgisi yoktur. Bu yüzden bunlara hadis denmesini doğru bulmayan alimler vardır. Mevzu hadislerin gerçek hadislere benzeyen tek yönü, onların da isnâd ve metinden ibaret oluşudur. Ancak hadis diye uydurulmuş sözlerin isnâc& da düzmedir.
Hadis âlimlerinin kullanımında Hz. Peygamber'in ağzından, uydurulan ve O'na iftira edilen söz mânâsında mecazî olarak kullanılan mevzu terimi, muhtalak (icad edilmiş) ve masnû uydurulmuş kelimeleriyle de ifade edilmektedir.
Herhangi bir hadisi, yalan olduğunu bile bile rivayet etmek, delil olarak kullanmak da hadis uydurmak kadar günahtır.
Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber (sav) zamanına kadar götürmek isteyenler varsa da, çoğunluk Hz. Osman'ın şehid edilmesini takip eden olaylar sonucu oluşan grupların bu işi başlattıkları görüşündedir.

Mevzu Hadislerin Ortaya Çıkışı:

Hz. Peygamber (sav)'e yalan nispet etme suçu, bir çok hadiste temas edilerek şiddetle yasaklanmış bir husustur.
Resülüllah (sav) kendisi hakkında söylenecek yalanların başka çeşit yalanlara benzemediğine, bunun cezasının çok daha büyük olacağına da dikkatleri çekmiştir. Sahîheyn'&e gelen bir rivayet aynen şöyledir:
Benim hakkımdaki yalan, bir başkasının hakkında söylenen yalana benzemez. Kim bile bile bana yalan nispet eDerse ateşteki yerini hayırlasın".(Buharı, ilim 38; Müslim, zühd 72)
Bir diğer hadis de şöyle:
"Her kim yalan olduğu bilinen bir sözü benden rivayet eDerse, o yalancılardan biridir"(Müslim, Mukaddime 1, 9)
Böylesi ağır uyarılar yapılmışken gerçek müminlerin, bile bile Peygamberleri (sav) hakkında hadis uydurmaları çok uzak ihtimaldir. Hele sahabe gibi islâm uğruna hayatını ortaya koyan, gerçek ve kâmil müminlerden bunu beklemek çok daha uzak

bir ihtimaldir. Ashab, aralarında çıkan iç kavgalara rağmen, bu yola asla başvurmamışlardır.
Hadis uydurma işi, fitne olaylarının çıkmasından sonra, sahabenin sağhğında başlamıştır. Müslümanlar, üçüncü halîfe Hz. Osman (ra)'ın şehâdetiyle başlayıp, Cemel, Srffîn savaşları, Hz. Hüseyin'in şehâdeti (h. 61), Abdullah b. Zübeyr Vak'ası (h. 64) şeklinde devam eden iç kavgaların hepsine "fitne" demiştir. Hadis uydurma işinin bunlardan hangisiyle birlikte başladığını söyleyebilmek zordur. Bu nedenledir ki İslam müellifleri konuyu "Şu tarihte başlamıştır" diye rakama bağlamaktan kaçınırlar.
Sahâbe'nin büyük bir titizlikle girmekten sakındığı bu olaylar genelde sonradan müslüman olanlar tarafından tezgahlanmakta idi. Her hizip kendi taraftarlarını haklı göstermek için onların lehinde, muhalif taraf aleyhinde hadis uyduruyordu.
Şüphesiz, ilk hadis uydurma işi şi'a tarafından başlatıldığı gibi, ilk uydurulan hadisler de Hz. Ali (ra)'in şahsıyla, onun üstünlük ve tazîmiyle ilgili idi. Bu hususu bizzat şîî müellifler de vurgulamaktadır. Nitekim şîîlerce saygın bir âlim olarak görülen Nehcul-belâğa şârihi, İzzu'd-Dîn İbni Ebi'l-Hadîd (v.665/ 1257) faziletlerle ilgili yalan hadislerin kökünün şi'a cihetinden geldiğini beyan etmiştir.
Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber (sav)in zamanına kadar çıkaranlar varsa da; çoğunluk, Hz. Osman (ra)'ın şehid edilmesini takib eden olaylar sonucu oluşan grupların, hadisin otoritesinden kendi görüşleri lehine yararlanmak istemelerine bağlamaktadır.
Gerçekten sahabe asrının sonu sayılan büyük tabiîler devri, çeşitli grup ve mezheplerin ortaya çıktığı, dikkatsiz ve samimiyetsiz hadis Öğrencilerinin artmaya başladığı bir dönem olmuştur.
Allah Rasulü (sav) adına hadis uyduranlar, gerçek anlamda mümin olmayan, Allah'tan hakkıyla korkmayanlardır. Gönüllerinde İslâmın yer etmediği şahıslar meşrep, mezhep ve keyiflerine göre hiç çekinmeden hadis üretmişlerdir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, uydurma rivayetler sahabe, tâbiûn ve sonraki devir muhadislerince sahih hadislerden tek tek ayıklanmıştır. Uydurulmuş hadisleri derleyen bir çok eser yazılmıştır.
Hadis uydurma hareketi bilhassa siyasi olayların hız kazandığı Cemel, Sıffîn, îf ehrevan gibi acı olaylarla birlikte güçlenmeye başlamıştır. Hadislerin o güne kadar geniş çaplı bir yazıma tâbi tutulmamış olması, hadis uydurmak isteyenlerin işine yaramıştır. Meselâ Sıffîn olayında Hz. Ali t ar afini tutanlar arasında bulunan aşırılar Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili hadisler uydururken; Muâviye'nin kötülenmesiyle ilgili hadisler uydurmayı da ihmal etmemişlerdir. Karşı cephede yeralanlar. Muâviye'nin faziletiyle ilgili hadisler uydurmuşlardır.
Bu dönemde özellikle Irak bölgesi, hadis uydurma konusunda başı çekmiş, İslâm âleminin her tarafında hadis uyduranlar bulunduğu hâlde Irak'ta bunu sanat ve alışkanlık hâline getirenler olmuştur.
Hz. AK devrinde yapılan Sıffîn Savaşından sonra müslümanlar başlıca üç guruba ayrıldılar.
1) Haricîler: Hz. Osman'ın şehid edilmesini; Sıffîn savaşındaki hakem olayını bahane ederek Hz. Ali'ye karşı çıkanlardır. Hz. Ali'yi tekfir edecek kadar ileri giderek sonunda onu şehid etmişlerdir.
2) Şi'a (Hz. Ali taraftarları): Hz. Ali, Peygamberin (sav) damadı, amca oğlu, dindar, yiğit ve âlim bir zât idi. Bu meziyetlerle sahabe arasında Önemli bir yeri vardı. Bazı kimseler onun Jvureyş'in Hâşim oğulları koluna mensup olmasını da hesaba katarak halife olmasını istediler. Sıffîn savaşından sonra İslam di-ninı içten yıkmak için çalışan münafıklarla Yahudilerin etkisiyle, bu isteği ileri götürenler oldu.
Bunlar önce Hz. Ali'nin Hz. Peygamber tarafından vasî tayin edildiğini ileri sürdüler. Sonra daha ileri giderek onunla ilgili itikad esasları uydurdular. Hz. Ali adına uydurulan itikad esasları içinde onu tanrı derecesine yükselten sapık fikirler bile vardır. Zamanla Hz. Ali fikri etrafında toplananlara Şi'a denilmiştir.
Şi'aya mensup olanlar, aralarına sızmış bulunan İslam düşmanlarının tesiriyle kendilerim destekleyecek yollara başvurarak hadis uydurma yoluna gittiler. Şte bu yüzden İslam tarihinde ilk hadis uydurma işini Şi'a'nm başlattığı söylenebilir. Hz. Ali'yi olağanüstü sıfatlarla öven, Hz. Muaviye ve Emevileri yeren hadislerin hemen hepsi Şi'a uydurmasıdır.
3) Cumhur (Tarafsız Müslümanlar): Çoğunlukla Hz. Ali veya Haricîler tarafını tutmayanlardır. Tarafsız olan bu gurubun içinde de başka sebeplerle hadis uyduranlar çıkmıştır.
Hadis Uyduran Gruplar:
İnsanları hadis uydurmaya sevk eden çeşitli sebepler vardı. Ayrıca bunlara yol açan grupların varlığı hadis uydurma hareketinin en büyük nedeniydi. O gruplardan bazıları şunlardır:

1- Hâriciler:

Srffîn savaşında hakem olayına karşı çıkanlardan oluşan bu grup, tepki olarak o gün ümmetin başında bulunanları tekfir etmeye başlamışlardır. Her aşırılık gibi bunların aşırılığı da karşı tepkiyi doğurmakta gecikmemiş; toplu kıyımlara maruz kalmışlardır. İşte bu ortam onların hadis uydurmasına neden olmuştur.

2- Kelâm Münakaşaları:

Kaderiyye, Mürcie, Müşebbihe, Cehmiyye gibi firka mensupları mezheplerini öne çıkarmak ve taraftar kazanmak için hadis uydurmuşlardır. Örneğin imanın artıp eksilmesi tartışmaları esna Ahmed b. Muhammed b. Harb, "İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Bunun dışında bir şey söyleyen bid'at ehlidir" sözünü uyduruvermiştir.
Karşı taraf da "Kim iman artar ve eksilir iddiasında bulunursa, bilsin ki imanın artması münafıklık, eksilmesi küfürdür. Bunu diyenler tevbe ederlerse ne âlâ, değilse boyunlarını kılıçla vurunuz" diye bir hadis uydurarak kendi görüşünü teyit etmeye çalışmıştır.

3- Zındıklar:

Müslüman görünerek İslamı temelden yıkmayı hedefleyen zındıkların uydurdukları hadisler pek çoktur. Hanımâd b. Zeyd bunların uydurdukları sözlerin on dört bini aştığını söylemiştir.

4- Kıssacılar:

Bunlar güzel ve ilginç şeyler anlatmaya hevesli kimselerdir. Sözlerine tesir ve güzellik katmak için Resûlüllah (sav)'in hadislerinden yararlanmak istemişler, istedikleri mânâda bir hadis bulamayınca uydurma yoluna gitmişlerdir.
Kıssacı cenneti anlatn*sa şöyle der: "Allah dostuna beyaz incilerden bir köşk hazırlar. Köşkte yetmiş bin tane bölüm, her bölümde yetmiş bin kubbe, her kubbede yetmiş bin..." Görüldüğü ?ıbi her şey yetmiş ve katları olmak zorundadır!

5- Câhil Sâlihler:

Bunlar dindar ve ibadete düşkün kişilerdir. Ancak cehaletleri ve halkı dine teşvik etme arzuları onları hadis uydurmaya sevkedebîîir. Niyetleri kötü olmasa da yaptıkları çok kötüdür.

6- Özel Maksatlarla Hadis Uydurmak:

Hadis uydurma sebeplerinden birisi de, Allah korkusu zayıf kisilerin hadisi özel maksatlarına alet etmeleridir. Bu özel maksat bir yerden çıkar sağlamak düşüncesi olabildiği gibi; kişinin kinini, öfkesini, aşırı sevgisini desteklemek, haklı çıkarmak arzusu da olabilir.
Sa'd b. Tarîf el-İskâfî'nin oğlunu hocası dövünce, "Çocuklarınızın öğretmenleri sizlerin en şerlilerinizdir" sözünü intikam duygusuyla uydurmuştur.

Mevzu Hadisleri Tanıma Yolları:

Dini; bid'at, yalan ve hurafeden korumak için Kur'an ve Sünnetin tadil ve tahriften korunması gerekir. Kur'an Yüce Allah'ın korumasmdadır. Sünneti korumaksa ümmetin görevidir. Bu yüzden âlimler bu konuda çok titiz davranmış ve ilâhî lütfün bir eseri olarak rivayet ve isnâd ile sünnetin sağlamını zayrfmdan ayırmışlardır. Bir hadisin uydurma olduğunu anlayabilmek için şu ölçüler göz önünde bulundurulur:

1- Uydurmacıları Tanıma Yolları:

a) İtiraf:

Ömer b. Sabih'in Allah Resulüne (sav) isnâd ederek uydurduğu hutbesi gibi. Kendisi Ölürken bunu itiraf etmiştir.
Mevzu hadisleri bazan bizzat râvi uydururken bazen da eski metinlerden ve isrâiliyâttan alırlar. Öte yandan Hz. Ali, Hasan-ı Basri, Fudayl ve Cüneyd gibi zevatın sözlerini, hadis diye rivayet edenler de çıkmıştır.
Hadis uyduranlardan bazıları, yaptığı, işi iyi görerek, bazıları da pişman olup tevbe ederek hadis uydurduklarını itiraf etmişlerdir. Önce Kaderiyye fırkasında iken tevbe eden Ebû Recâ ağlayarak şu itirafta bulunmuştur. "Kadercilerin hiç birinden hadis rivayet etmeyiniz. Vallahi biz kader hakkında hadis uydurur ve bunu insanlar arasında yayardık. Bundan da sevap umardık. Artık hüküm Allah'ındır."

b) İhbar:

Uydurmacıları, arkadaşları veya durumdan haberi olanlardan herhangi birinin haber vermesi de onların bilinmesini sağlar.

c) Araştırma:

Hadis ilmiyle meşgul olanlar, hadis uydurulmuş olan konuları araştırmış ve bazı tespitlerde bulunmuşlardır. Bu konularla ilgili uzun listeler mevzuat kitaplarında mevcuttur.

2- Uydurma Hadisleri Tanıma Yolları

Mevzu hadislerde bulunan bazı kusurlar onları tanımaya yardımcı olur. Hadisçiler sahip oldukları Allah vergisi bir meleke sayesinde sahih hadisi uydurmadan ayırt edebilirler.

a) Haberin Lafız ve Mânâsında Bozukluk

Yapılan rivayette, fesahat ve belagatın zirvesinde olan Allah Resûlü'nün (sav) ağzından çıkması mümkün olmayan kelime ve

gramer hatalarının bulunmasıyla anlaşılır.
Mevzu hadisin bilinmesinde önemli bir husustur. Belli bir teslimiyet ve irfan sahibi mümin, bir hadisin Resülüllah (sav)'a ait olup olmayacağını kesin olmasa bile, az-çok sezebilir. Biraz dil zevki, biraz hadis kültürü olan kimse bu teşhisi daha kolay yapabilir.
Rivayette görülen lafzî bozukluk, o sözün, ifadesi fasîh ve akıcı olan Resülüllah (sav)'den gelmediğine delildir.
Hadis diye ortaya atılmış olan sözün dil kuralları bakımından bozuk, içeriğinin peygamber sözünde bulunmayacak manasızlık ve Ölçüsüzlük taşıması o sözün uydurma olduğunun ilk ve en belirgin işaretidir. Çünkü Hz. Peygamber Arapların en fasihi olarak bilinir.
Özendirme ve sakındırma (terğîb, terhîb) için hadis uyduranların abartmaları ve zındıkların alaylarını içeren gülünç sözler de bu gruba dâhildir. "Yeşile ve güzel kadına bakmak görme duyusunu arttırır" düzmesi gibi...

b) Birçok İnsanın Görmesi Gereken Bir Olayı Tek Kişinin Rivayet Etmesi:

Hadis diye nakledilen sözler arasında öyleleri vardır ki, birçok sahabî huzurunda söylendiği iddia edilmektedir. Bu durum karşısında o hadisin söylendiği an orada bulunanlardan hiç değilse bir bölümünün onu rivayet etmesi beklenir. Aksi hâlde iddianın bir yalandan ibaret olduğu anlaşılır.
Veda haccı dönüşünde Hz. Peygamber'in (sav) Gadiru Hum denilen yerde mola vererek kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife tayin ettiğini fakat orada bulunan ashabın bu haberi gizlediklerini söyleyen Râfizîlerin iddiası bu konuda güzel bir örnektir. Bu uydurmanın sahih bir isnadı yoktur.

c) Kur'an ve Sahih Sünnete Aykırılık

Yüce Allah "Kıyametin ne zaman kopacağını bilmek Allah'a mahsustur" (Lokman, 34) buyurduğu hâlde, Resûlüllah (sav)'in "Dünyanın ömrü yedi bin senedir. Biz yedinci binin içinde bulunmaktayız" dediğini ileri sürmek, bu kabilden olup Kur'an'a ve Resûlüîlah'm kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini ifade eden sahih hadislere aykırı olduğu için uydurma olduğu ortadadır.
"Allah, adı Ahmed veya Muhammed olanları cehenneme koymayacaktır."
"Allah, güzel yüzlü ve siyah gözlülere azap etmeyecektir."
Bu hadisler mevzudur. Çünkü "Allah, sizin vücutlarınıza ve yüzlerinize değil, kalplerinize bakar." sahih hadisine aykırıdırlar.

d) Akla, Duyu Ve Gözleme Aykırılık

Bazı uydurmalar akıl ve sağduyunun hükümlerine bağdaştırma mümkün olmayacak şekilde zıtlık arzeder.
Usûl kitaplarında aklî bilgiye aykırının misâli, merfu olarak rivayet edilen şu uydurmadır: "Tufan sırasında Hz. Nuh'un gemisi, Beytullah'm etrafında yedi kez tavaf etti. Sonra Makam-ı İbrahîm'de iki rek'ât namaz kıldı".
Akla aykırılığa verilen ikinci bir örnek de şudur: "Allah atı yarattı. Sonra koşturdu. At koşunca terledi. Atın terinden de kendisini yarattı". Bunu uyduran Ebul-Mühezzinı hakkında Şu'be şöyle demiştir: "Onu gördüm, kendisine tek kuruş (dirhem) verilse elli hadis uyduruverecek birisiydi".
"Patlıcanın her derde deva olduğuna" dair uydurma, tecrübeye ve bilimsel gerçeklere aykırıdır.

e) Tarihsel Gerçeklere Aykırılık

Bir hadiste anlatılan olaylar tarihi gerçeklere uymuyorsa, o hadis uydurmadır.
"Soğuktan sakının; çünkü kardeşiniz Ebu'd-Derda'yı soğuk öldürdü" sözü gibi. Hz. Peygamber'in böyle bir söz söylemesi mümkün değildir; çünkü Ebu'd-Derda Hz. Peygamber'in vefatından 22 yıl sonra hicretin 32. yılında ölmüştür. Soğuktan öldüğü de belli değildir.

f) iyilik ve Kötülüğün Karşılıklarında Abartı

Küçük bir iyiliğe karşılık büyük mükâfaat vaadi, yahut küçük bir günah için çok büyük ve ağır cezalar göstermek, uydurma hadislerin özelliklerinden biridir.
Meselâ böyle bir hadiste şöyle denilmiştir: "Kim la ilahe illallah Derse, Allah, bu söz için bir kuş yaratır."

g) Güvenilir Hadis Kitaplarında Bulunmama:

Hz. Peygamber'den (sav) rivayet edilen hadisler genellikle birinci hicri asrın sonlarından başlamak üzere, derlenmiş, çeşitli yöntemlerle muteber eserlere aktarılmıştır.
Bugün elde bulunan güvenilir hadis kitaplarında olmaması da bir hadisin uydurma olduğunu gösterir

Hadis Uydurma Sebepleri

Başlangıçta siyasal ve kelâmı maksatlarla doğan hadis uydurma olgusu zaman içinde başka sebeplerle de başvurulan bir yol

olmuştur. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

1- Dinî Kaygılar-Islam'a Hizmet Etme Arzusu:

Müslümanları iyi amellere teşvik etmek, kötülüklerden sakındırmak maksadıyla hadisler uydurulmuştur. Özellikle amellerin faziletlerine dair hadisler bir takım cahil zâhidler, dervişler ve sofilerce uydurulmuştur.
Bu tür uydurmaların, "kim falan gün şu kadar namaz kılar ve her rekatta şu sureleri bu kadar defa okursa, ona ahirette mükâfat olarak... verilecektir" gibi genel bir formülü de bulunmaktadır. Özendirme ve sakındırma (terğîb ve terhîb) maksadıyla hadis uydurulmasına cevaz veren tek fırka, bid'at fırkalarından Kerrâmiye'dir.
Amellerin faziletlerine, Kur'an okumaya, nafile ibadete teşvik maksadıyla uydurulan sözler bu konuda tipik örneklerdir. Bir tanesini görmek yeterli bilgi verecektir.
"Her kim pazartesi günü dört rekat namaz kılar ve her rekatta Fatiha, Ayetul-Kürsi, hlâs, Nâs ve Felak sûrelerini birer defa okur; selam verdiğinde on defa istiğfar eder; on defa da salavât getirirse, bütün günahları affolunur. Allah Teâlâ ona cennette beyaz inciden yapılmış on odalı bir köşk verir. Her odanın uzunluğu ve genişliği üçer bin arşındır. Birinci oda beyaz gümüşten, ikincisi altından, üçüncüsü inciden, dördüncüsü zümrütten, beşincisi zebercetten, altıncısı iri incilerden, yedincisi parlayan bir nurdandır. Odaların kapıları amberden yapılmış olup her kapının üzerinde za'ferandan bin tane örtü vardır. Her odada kâfurdan yapılmış bin karyola; her karyolanın üzerinde bin yatak vardır..."
Kur'an surelerinin faziletleri hakkında uydurulan hadisler, Regâib namazı ve Şaban'm 15'ine mahsus namazlar gibi. Bu zat inançlarına göre uydurdukları bu hadislerden dolayı sevap bile beklerler.

2- İslam Düşmanlığı

Müslümanların birliğini, dirliğini bozmak, inançlarını zayıflatmak amacını güden zındıklar, bu emellerini gerçekleştirmek için onlara izzet ve güç kazandıran İslam'ı tahrif etme yoluna da başvurmuşlardır. Kur'an in korunmuşluğu ve dokunulmazlığı sebebiyle bu emellerini ancak hadisler üzerinde gerçekleştirme imkânı bulabilmişlerdir.
Bu zındıklardan biri hurafe ve uydurmalarla doldurduğu kitabını bir ağacın kovuğuna yerleştirip üstünü kurşunla kapatmış, bir süre sonra ortaya çıkıp falan yerdeki ağacın içinde bir kitap bulunduğu, o kitapta yazılanlara uyulması gerektiğinin kendisine rüyasında gösterildiğini söylemiştir.
Mevzu hadislerin büyük bölümü bu cephenin ürünüdür. Hammad b. Zeyd, Zındıkların ondört bin hadis uydurduğunu belirmektedir. Bu işi genellikle mecusi dinine mensup olan ve "zındık" denilen kimseler yapmaya çalışmışlardır. Bunlar İslam dininin hızla yayılmasıyla, kendi dinlerinin tehlikeye girdiğini görmeleri üzerine, Islamiyetten ve müslümanlardan intikam almak için, müslüman kılığına girip İslam inancına aykırı inançlar yaymaya, bu maksatla da hadis uydurmaya çalışmışlardır.

3- Fırka, Mezhep ve Kabile Taassubu

Siyasi, kelâmı gruplar öncelikle liderleri lehinde hadis uyduruyorlardı. Bu arada karşı grupların aleyhinde hadis üretmekten de geri durmuyorlardı. Bu işte müslümanlara düşman olan unsurlar da rol oynamaktaydı. Hadis uydurmada zındıklar ile Şia'nın başı çektiği tarihî bir gerçektir.
Şiiler Hz. Ali hakkında, onu Hz. Peygamberin (sav) halife tayin ettiği, ondan önceki üç halifenin bu makamı işgal ettikleri fikrini işleyen bir çok hadis Uydurmuşlardır. Bunların en meşhuru:
"İnsanların en hayırlısı Ali'dir, bundan şüphe eden kâfirdir." uydurmasıdır.
Aşırı tarafgirlik, fırkacılık ve grupçuluk eğilimi, çoğu kere bu türlü kişilerde dinî şuurun üstüne çıkmış, onları Peygamber'e (sav) yalan isnâd edecek kadar alçaltmıştır.
Bazı kimseler de kendi mezhepleri lehine hadis uydurmuşlardır. Hattâbiye, Râfiza, Sâlimiyye gibi. Mezhep taassubu her seferinde bidat ehlini saptırmamış, bilakis ehl-i sünnet mezhebine mensup olanlar da, maalesef hadis uydurmuşlardır. Bunlardan biri Me'mun b. Ahmed el-Herevî'nin İmam Şafîî aleyhine uydurduğu senedi Hz. Enes'e ulaşan şu merfu rivayettir:
"Ümmetimden, Muhammed b. İdris adında birisi çıkacak. Onun ümmetime zararı iblisten daha çok olacaktır."
Aynı rivayetin devamı Ebû Hanife'nin medhiyle ilgili: "Ümmetimde Ebû Hanife denen biri daha çıkacak, o ümmetimin lambasıdır, ümmetimin lambasıdır." uydurmasıdır.

4- Halife ve Devlet Adamlarına Yaklaşma Arzusu

Şahsî çıkar sağlamak ümidiyle devlet adamlarına veya zenginlere yaklaşan, onların arzularına göre hareket eden kimseler her devirde bulunur. Hadis uydurmaya başlanmasından itibaren müslümanlar arasında da böyleleri çıkmış, halife veya devlet adamlarının heveslerine göre gerektiğinde hadis uydurmaktan çekinin emişler dir.
Bu tür hadis uydurma Örneği Gıyâs b. İbrahim'den verilir: Bu kişi, güvercinle eğlenmeyi seven halife Mehdî'yi, bir gün güvercinle oynarken görünce şu hadisi rivayet eder: "Şunlar dışında yarış yasaktır: Ok, deve, at ve kuş yarışı". Gıyâs, hadise "kuş" kelimesini ilave etmiştir. Mehdi bundan memnun olmuş ve on bin dirhem ihsanda bulunmuştur. Ancak uydurma olduğunu öğrendiğinde hadis uydurmaya sebep olduğu için güvercini kestirir ve oyunu terk ederek şöyle der: "Bu yalana onu ben şevkettim"

5- Geçinmek İçin Hadis Uyduranlar

Bunlar bir takım vaiz ve kıssacılardı. Mescidlerde halkın ilgi ve beğenisini toplayacak konuşmalar yapıp bu sayede gelir elde ederlerdi. Bu amaçla, konuşmalarını uydurma hadislerle renklendirip dinleyenleri memnun etmek isterlerdi.
Bununla ilgili en tipik örnek şu olaydır:
Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn böyle birisiyle Bağdat'taki Rüsefa mescidinde karşılaşır. Vaiz: "Bize Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn anlattı ki diye başlayıp Hz. Peygamber (sav)'e ulaşan senedi zikrettikten sonra: "Her kim laüahe illallah Derse Allah her kelimesinden bir kuş yaratır ki gagası altından, tüyü mercandan..." diyerek yirmi sayfaya yakın bir hikâye uydurur. Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn birbirlerinin bakıp, "Bunu herife sen mi rivayet ettin?" diye sorarlar. Her ikisi de hayır! der. Ve sonucu beklerler. Herif vaazını bitirip hediyelerini toplar. Çıkacağı sırada Yahya b. Ma'în "Gel!" diye eliyle işaret eder. Adamcağız, yeni bir bahşiş ümidiyle yaklaşır. Yahya ile aralarında şu konuşma geçer:
Bu hadisi sana kim söyledi?
Ahmet b. Hanbel ile Yahya b. Ma'în.
Yahya b. Ma'în benim. Bu da Ahmet b. Hanbel. Biz şimdiye kadar bu anlattığını Hz. Peygamber (sav)'in sözü olarak hiç işitmedik, illa yalan uyduracaksan araya bizden başkasını koy.
Yahya b. Ma'în sen misin?
Evet benim!
Çoktandır Yahya b. Maîn ahmaktır diye işitir dururdum. Anladımki doğru imiş.
Ahmak olduğumu nasıl anladın?
Sanki dünyada sizden başka Yahya b. Maîn ile Ahmed b. Hanbel mi yok? Ben bu adamdan başka on yedi Ahmed b. Hanbel'den hadis yazdım."
Bu söz üzerine Ahmed^b. Hanbel utancından ve adamdaki terbiyesizliğin derecesinden hayret ederek eliyle yüzünü kapar ve Yahya b. Maîn'e: "Aman, bırak gitsin" der. Adam alaycı bakışlarla oradan uzaklaşır.
Bu tipler, genellikle cami ve mescitlerde vaaz eden şöhret düşkünü kimselerdir. Halk üzerinde daha fazla tesir yaparak şöhret kazanmak için tuhaf hikayeler uydurmuşlardır. Bu hikayelerin daha tesirli olması için de onlara hadis süsü vermişlerdir. Hadis tarihinde "kıssacılar" denen bu tayfanın hadise verdiği zararı hiç kimse vermemiştir.

6- İmtihan Maksadıyla Uydurmalar

Pek yaygın olmamakla birlikte, öğrencileri ve çocukları sınamak için sahih hadislerin arasına uydurma hadisler karıştıranlar da olmuştur. Gayeleri ne kadar iyiniyetli olsa da yaptıkları davranış çok yanlıştır.

7- Fetvalarına Delil İçin

Bazıları şahsî düşünceleri doğrultusunda verdikleri fetvaya uygun rivayet bulamayınca kendileri hadis uydurarak, fetvalarına delil diye zikretmişlerdir. Hafız Ebul-Hattâb b. Dıhye'nin böyle yaptığı söylenmektedir.

8- İlginçlik

Bazıları, halkın merak ve şaşkınlığını kullanarak kendilerinden hadis dinlemeyi sağlamak için senedler üzerinde oynamışlardır. İbni Ebî Hayye, Hammâd en-Nasîbî, Behlûl b. Ubeyd bunlardan bir kaçıdır.

9- Ticarî Çıkar Sağlama Düşüncesi

Bazan, ihtiyaç maddeleriyle ilgili Övücü rivayetlere rastlanır. Bunların o mallara yönelik talebi arttırmak için uydurulmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Suyûtî, pirinç, mercimek, patlıcan ve etli yemekle ilgili hadislerin mevzu olduğunu belirtmiştir.

10- Kabile, Aşiret, Şehir, Irk Vs. Tarafgirliği

Hz. Peygamber, ırk ayrımına kesinlikle karşı çıkmış olmasına rağmen hadis uyduranlar, kendi çıkarları için bu ayırımı yapmış ve uydurdukları hadislerle, meselâ Arab'ın Acem'den, yahut beyazın siyahtan üstün olduğunu isbat etmeye çalışmışlardır.
Öte yandan Nusaybin, Askalan, İskenderiye, Kazvin vb. bir çok şehirin faziletine dair hadis uydurulmuştur.
Mevzu hadisler arasında, bazı şehirleri öven, bazı şehirleri de yeren hadislere çok rastlanır. Bunun başlıca nedeni, hadis uyduran yalancıların, uğradıkları şehir ve kasabalarda iyi veya kötü karşılanmaları ve buna uydurdukları hadislerle karşılık vermeleridir.
Cinsiyetle ilgili olarak da, halk arasında eskiden beri mevcut olan kadın erkek cinsiyet ayrılığını konu edinip birbirlerinin aleyhine söylenen sözlerin hadis olarak rivayet edildiğine rastlanabilir. Bütün bunlar ciddi kaynaklarda görülmedikçe muteber sayılmamalıdır.
Mevzu Hadisle İlgili Eserler

Mevzu hadisler üzerine yazılmış pek çok eser vardır. Bunların en meşhurları şöyle sıralanabilir:
1-İbnu'l-Cevzi; Kitabü'l-mevzu ât mine'l-ehâdîsi'l-merfû'ât
2- Mecdü'd-Din el-Fîruzâbâdî; Hâtimet sifri's-saâde
3- Celaleddin es-Suyuti; el-Leâlii'l-masnû'a fi'l-ehâdîsi'l- mevzûa
4- Ali b. Sultan el-Kâri; el-Mevzû'ât
5- Muhammed b. Ali ^eş-Şevkânî; el-Fevâidu'l-mecmua fil-ehâdîsi'l-mevzû'a
6- Abdu'1-Hayy el-Leknevî; el-Âsâru'l-merfû'a fi'lahbâri'h mevzua
7- M. Yaşar Kandemir; Mevzu Hadisler, Menşei. Tanıma Yoları Tenkidi.

Hadis Kitaplarının Dereceleri

İçerdikleri hadislerin güvenilir olup-olmamalarma göre hadis kitapları şu derecelere ayrılır:
Birinci Tabaka: Mütevâtir, meşhur, sahih ve hasen hadisler. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lexi ile İmam Mâlik'in el-Muvatta adlı eserleri. Bu kitaplardaki hadislerle amel edilir.
ikinci Tabaka: Birinci tabakadaki kitaplar seviyesine çıkamayan, fakat, müelliflerinin titizlikle bazı şartları uygulayarak derledikleri kitaplar. Bunlar da hadis kaynağı olarak benimsenmiş, asırlar boyu fay dal anılmıştır. Tirmizî'nin el-Câmıı, Ebû Davud'un Sünen'i Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Nesâı nin Sünen'i bu tabakadandır.
Üçüncü Tabaka: Bu tabakadaki kitaplarda sahih hadisler yanında zayıf hadisler de olduğu gibi, râvîleri içinde hâlleri meçhul olanlar da vardır. Abdürrezzâk'ın Musannefi, Beyhakî, Taberânî ve Tahâvî'nin kitapları gibi. Bu kitaplardaki hadislerden ancak uzmanları yararlanabilir.
Dördüncü Tabaka: Bu dereceye giren kitaplar, büyük mu-haddisler döneminden ve "tasnif' devrinin bittiği tarihlerden sonra ortaya çıkan, hadis ilmiyle ilgisi olmayan ve bu yolu bir menfaat kapısı hâline getiren ehliyetsiz kişilerin yazdığı, içi uydurma ve hurafelerle dolu kitaplardır. Ibni Mürdeveyh, İbni Şâhîn, Ebû'ş-Şeyh gibilerin kitapları bu tabakadan olup bunlardan asla hadis alınamaz.

Hadiste Nesh

Nesh Nedir?

Sâri tarafından konmuş bir hükmün, yine Sâri tarafından konulan yeni bir hükümle kaldırılmasına Nesh denir. Bu hüküm, Kur'an-ı Kerim tarafından konmuş olabileceği gibi sünnetle de konmuş olabilir. İslam ulemâsı önceki hüküm hangi kaynaktan gelmiş olursa olsun, sonraki bir hükümle kaldırılabileceği hususunda müttefiktir. jŞu âyet, neshi kesin bir dille teyit etmektedir: "Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz" (Bakara, 106)
Ehl-i sünnet âlimleri; bu âyete ve Kur'ân'da varolan açık örneklere dayanarak neshi ittifakla kabul ederken başta Mutezile olmak üzere bazı fırkalar, yukardaki âyeti eski şeriatlerin neshiy-le açıklayarak İslâm'da nesih olamayacağını iddia etmişlerdir. Kur'ân'da olduğu gibi, sünnette de nesh olmuştur. Nesh, doğrudan ahkâmla ilgili olduğu için mühim kabul edilmiş, başından itibaren hadis ilminde yer verilmiştir. Ancak nâsih ve mensûhu bilmek mühim olduğu nispette zordur.

Nesh Türleri

1- Sünnetin sünnetle neshi.
2- Sünnetin Kitab ile neshi.
1- Sünnetin Sünnetle Neshi

Bu üç şekilde gerçekleşir:
1) Mütevâtir hadisin, mütevâtir hadisle neshi,
2) Haber-i vahidin, haber-i vâhidle neshi,
3) Haber-i vahidin, mütevâtir hadisle neshi.
Ayrıca, mütevâtir hadisin haber-i vâhidle neshi meselesi üzerinde durulmuş, aklen kabul edilse de fiilen örnek gösterilememiştir. Genel geçer kurala göre her hangi bir nas, kendi kuvvetinde veya kendisinden daha kuvvetli bir nasla neshedilebiîir.

2- Sünnetin Kur'ân ile Neshi

Bunun örneği, Zeyd b. Erkam'm şu beyanıdır: "Resûlüllah (sav) zamanında biz namaz kılarken konuşur, birbirimize ihtiyaçlarımızı söylerdik. "Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'ın huzurunda tam huşu ve tâatle durun" (Bakara, 238) âyeti indikten sonra namazda konuşmamakla emrolunduk."

Hadislerin İhtilâfı

Aralarında ihtilaf ve tearuz bulunan hadisleri inceleyen ilim dalına rmıhtelifu'l-hadis ilmi denir. Şunu belirtmek gerekir ki her ihtilaflı hadis bu ilim kapsamına girmez. Örneğin zayıf veya metruk bir hadis, sahih bir hadisle ihtilafa düştüğünde zayıfa hiç bakılmaz.
Bundan anlaşılacağı üzere, ancak makbul sayılan hadisler arasındaki ihtilaflara ilgi gösterilir. İhtilafın söz konusu olabilmesi için şu unsurların bulunması gerekir:
1- İki adet makbul rivayet.
2- Hadislerin aynı meseleye temas etmesi, ancak farklı hükümler ifade etmesi.
3- Bu farklılığın zahirde olması, telif edilebilir olması.
2- Nesh,
3- Tercih,
4- Tevakkuf.

1-Cem Ve Telif

Cem, dağınık şeyleri biraraya getirmek, toplamak demektir. Telif de buna yakın bir anlam içerir. Terim olarak ihtilaflı iki hadis arasındaki ihtilafı aklî ve naklî delillerle gidererek her iki hadisle de amel etme imkânını göstermektir.

2- Nesh

İhtilaflı hadislerin aralarında varolan ihtilaf birinci yolla giderilemez ve her ikisiyle de amel etme imkânı bulunmazsa bunlardan birinin nâsih, diğerinin mensûh olduğu ihtimâli üzerinde durulur.

3- Tercih

Çelişik iki hadis arasında ilk iki yolla bir sonuca ulaşılmaması halinde bunlardan birinin tercihi yoluna gidilir.
Tercih, terim olarak çelişik hâldeki hadislerden birini diğerine üstün kılacak bir özelliği ortaya çıkarıp buna dayanarak onu öne ahp diğerini terketmek mânâsına gelir.
Tercihin etkili olabilmesi için hadisin sıhhatine tesir eden hususların bilinmesi gerekir. Bu noktada hadis âlimlerinin bakacakları bir çok tercih sebebi mevcuttur.

4- Tevakkuf

Bütün yollar denenmesine rağmen iki hadisten birinin tercih edilememesi halinde çekimser kalınır ve her ikisinin de hükmü baki kahr.

Hadis Okumada Dikkat Edilecek Noktalar

1- Güvenilir Kaynak:

Her şeyden önce hadisin kaynağına dikkat etmek ve sıhhati hususunda âlimlerin tanıkhk ettiği kitaplara yönelmek gerekir. Kütüb-i Süte, Muvatta gibi kaynaklar bu noktada en güvenilir kaynaklardır. Bunların hadisleri makbuldür. Ne var ki makbul bir hadisle hemen amel etmemize mâni bazı ihtimaller var, şöyle ki:
1. Hadis mensûh olabilir.
2. Hadis bir başka rivayetle muhalefet hâlinde olabilir.
3. Hadisi âlimler farklı farklı anlamış olabilir.
4. Mezhebimizde amel edilmemiş olabilir.

2- Güvenilir Şerh:

Hadisleri okurken güvenilir şerhlerden yararlanmak, en sağlıklı yoldur. Böylelikle ilgili hadislerin nkhî ve kelamı durumları hakkında dahasağlıkla kanaat sahibi olunur ve muhtemel hatalara düşmek önlenir.

3- Metod Bilgisi:

Peygamber efendimizin (sav) hadislerini sağlıklı anlamak için belli kuralları bilmek gerekir. Örneğin Allah Resûlü'nün (sav) muhataba göre konuştuğu bilinen bir husustur. Burada hitabın şahsîliği, genelliği gibi noktaları göz önünde bulundurmak gerekir.
ikinci olarak geleceğe dair söyledikleri, genelde birebir alınmayıp teşbih ve fikir verme babından alınması gerekir.
Son olarak dikkat edilmesi gereken bir husus da hadislerde ge çen sayılardır. Bunlar, genelde çokluk veya azlığa kinaye

yoluyla işaret etme amaçlı oldukları için sahih hadislerde dahi farklılıklar gösterebilirler. Bunun bizzat o sayıyı değü çokluk veya azlığı ifade etmek için söylenmiş bir rakam olabileceği hatırdan çıkarılmamalıdır.

Kaynaklar

A. Arapça Kaynaklar:

Askalânî, Ibni Hacer (v. 852); Nuzhetun-nazar, Mektebetu't-tev'iye, 1989.
İbn es-Salâh, (v. 643); Ulûmu'l-hadîs, Dâru'1-fikr, Şam/1986.
Suyûtî, Celâluddîn (v. 911); Tedrîbu'r-râvî fi şerhi Takribin-Neveuî, Dâru'1-fikr, Şam/tarihsiz.
Şâkir, Ahmed Muhammed; el-Bâ'isu'l-hasîs şerhu ihtisâri ulûmi'l-hadîs, Dârul-kutubil-ilmiyye, Beyrut/1403.
Nîsâbûrî, el-Hâkim Muhammed b. Abdillah (v. 405); Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs, el-Mektebetu'1-ilmiyye, Medine/1397.
Tahhân, Mahnıûd; Teysîru mustalahi'l-hadîs, Dâru't-turâs, Kuveyt/1984.

b. Türkçe kaynaklar:

Babanzâde, Ahmed Naim; Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Birinci cild, Ankara, 1957.
Çakan, İsmail Lütfî; Hadislerde Görülen İhtilâfla?" ve Çözüm Yolları, İstanbul 1982.
Koçyiğit, Talât; Hadis Istılahları, Ankara 1980. Koçyiğit, Talât; Hadis Usûlü, Ankara 1975.
Subhî es-Sâlih; Hadis ilimleri ve Hadis Istılahları, Çev. Yaşar Kandemir, Ankara, 1971.
Tehânevî, Zafer Ahmed; Yeni Usûl-i Hadis, Çev. İbrahim Canan, İzmir. 1982.

---

[1] Bu bölüm, Harf Information Co. tarafından hazırlanan Hadith Encyclopedia Version 2.1 CD-ROM'ımdan faydalanılarak hazırlanmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önsöz
Giriş

MÜSNED

Önsöz

Muhterem Okuyucu,
Elinize sunduğumuz bu kitap; İmam-i Azam Ebû Hanife Hazretlerinin, mezhebine kaynak olarak aldığı hadislerin mecmuudur.
1974 senesinde Muhammed Selim Köse Hocamız bize tercüme edip sunduğu zaman sevincimin zirvesini yaşadım. Bir yandan, İmam-ı Azam'ın içtihad ve görüşlerini toplayan el-İhtiyar, diğer taraftan, içtihat ve görüşlerine mesned teşkil eden ayetten sonra peygamber buyruğu hadisler. Bunun bir naşir için ne olduğunu takdir edersiniz.
Yalnız, bu bizi kısa bir müddet sevindirdi. Kitabı okumadan almıştım. Okuduğumda, birçok türkçe noksanlıkları gördüm. Bu kitabı böyle neşretmek okuyucuya eziyet olurdu. Kitabı alıp Yüksek İslâm Enstitüsü Dr. asistanlarımızdan birisine verdim. İki sene sonra bu günkü şekliyle huzurunuza kitabı sunmak nasip oldu.
Dr. Asistan arkadaşıma kendi isminin kitaba yazılmasını istediğimde bana:
- Evet kitaba emeğim geçti, çeşitli nüshalarla karşılaştırdım. Fakat, bazı hadislerde nüsha farkları gördüm. Bunlar ise bir doktora tezi olarak ele alınırsa daha faydalı olur. Bu çalışmayı yapma zamanım olmadığından ismimi koymayınız ricasında bulundu. Biz de ricasına hürmeten koymadık.

Üzerimde titizlikle durulması gereken bir sened idi. Her kelimesi peygamberin dilindendi. Bunu ce+fel-kalem atkarmak olamazdı. Asistan ankadaşımızın da uyarısını değerlendirerek, metinlerin tümünü, Ali Ans'lan hocaya götürüp baştan sona tetkik ettirdim. Bununla da yetinmeyip Ali Fikri Yavuz Ihoca'dan da tetkik etmesini rica ettim, her iki hocanın da meitin üzerinde ittifakından sonra basmaya cesaret ettim. Her iki hocaya huzurunuzda teşekkürü bir borç bilirim.
Hadisi Dr. A arkadaşımın titizliğine hayranım. Böyle bir eser nüsha faıMarmı da igöze alaraflc *tenlciitli ve -şerhli olmalıydı. Ama elde metin az eser ortada yok. Biz bu eseri metni ile sunarken, gelecek nesillere örnek, araştırmalarına kaynak, yeni şerhlere ve yeni tenkitlere açılklık getirsin, gencimiz, ihtiyarımız, talebemiz ve hocamızın, bilhassa Hanefi mezhep mensuplaannm.mezhebinin dayandığı hadisleri bilsin istedik.
Bunun yanmda, şerhe muhtaç hadislerin şerhini kısa dipnotlarla belirttik.
Aliyyül Kârî Hazretlerinin Müsnet şerha esas alınarak terceme eden bu eserde hatalarımızdan Allah'a, sevablariıu -^ian Resûlullahm şefaıatma sığınır, Ümmet-i mü'mine hayırlı olmasını dilerim.

16 Şubat 1978 **Duran Kömürcü**[1]

Giriş

1- Ömer İbni ef-Hattâb'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Allah'ın Resulü buyurdu ki:
«— Ameller niyetlerle ölçülür. Ve herkes niyetine göre [işinin) karşılığını alır. Bu nedenle, Hicreti Aüah ve Resulüne olan kişinin-muhacirliği Allah'a ve Resülünedif, ulaşacağı dünya (nimetine) veya nıkâhiiyacağı kadın için hicret eden kimsenin de hicreti onlardan birinedir.»

1- (...) Yahya bin Yamür'ün şöyle dediği rivayet edildi: «— Bir arkadaşımla beraber Resuiüliah «s.a.»in şeyrindeyken ansızın Abdullah ibn Ömer'i gördük. Arkadaşıma dönerek:
«— Ne dersin, O'na gidip kaderden soralım mı?» dedim. O da: «Evet» karşılığını verdi.
Ben: «— O halde bırak ben sorayım, çünkü ben onu senden daha çok tanırım,» dedim.
Böylece yamna yaklaştık, sordum :
«— Ey Ebu Abdurrahmân, bizler bu yerlere sık sık gelir gideriz ve «Kader diye bir şey yoktur» diyen birtakım insanların bulunduğu yerlere çok kez varırız. Böylelerine nasıl bir cevap verelim?»
İbnî Ömer:
•—Benden taraf onlara de ki, ben kendilerinden uzağım. Eğer bana ar^ka olacak yardımcılar bulsaydım, onlarla savaşırdım» İ'bni Ömer, Hz. Peygamberden, şu olayı bize anlatmağa başladı:
*— Birgün biz, ıblf gurup sahabe, Peygamber (s.a.) in yanındayd/t;. O sırada, yakışıklı, beyaz tenli, saçları omuzlarına kadar inmiş, güzel kokulu, üzerinde beyaz bir elbise olan bir genç çıka geldi ve Peygamber (s.a.) . e «Selam <sana ey Allah'ın Resulü» dedi. Sonra yanında bulunanlara dönerek «Selâm sizlere» diye selâm verdi. Peygamber (s.a.) ile birlikte bizler de selam aldık.
- Genç, Hz. Peygambere : .
«— Ey Allah'ın Resulü yaklaşabilir miyim?» diye sorunca, Peygamber (s.a.) :

«— Yaklaş cevabını verdi. Genç bir veya üki adım yaklaşıp oturdu. Sonra:
Peygamber (s.a.)'e tâzîmen tekrar kalkıp,
«— Yaklaşabilir miyimı ey Allah'ın Resulü,» diye sordu.
Peygamber (s.a.) ona:
«— Yaklaş,» deyince akadar yaklaştı ki diz kapaklarını onun diz kapaklarına dayadı ve :
«— Bana imandan haber ver,» dedi. Peygamber (s.a.):
«— İman, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, Allah'a kavuşmaya, âhiret gününe, hayır ile şerrin Allah'ın takdir* ile olduğuna inanmaktır,» diye cevap verdi.
Genç:
«— Doğru söylüyorsun,» dedi.
[Abdullah İbn Ömer) diyor kî, «Biz, adamın Peygamber, (s.a.)'e sanki biliyormuş gibi «Doğru söylüyorsu'n.» demesine hayret ettik.
Adam devamla:
«— Bana, İslâmın farzları nelerdir, onları söyle» dedi.
Peygamber (s.a.):
«—. Namaz kılmak, zekât vermek, yol 'bakımından gücü yetmesi halinde hac etmek, ramazan ayında oruç tutmak, ve bir de boy atbdesti almaık-tarc ibarettir,» karşılığını verdi.
Genç adam :
«— Doğru söylüyorsun,» dedi.
(İbn i Ömer) diyor ki:
«Biz bu gencin, «doğru söylüyorsun,' 'demesine 'hayret etti'k.»
Adam devam etti:
«— Bana ihsan nedir haber ver.»
Hz. Peygamber:
*— İhsan, Allah'ı görür gibi Allah için iş yapmandır (İbadet etmendir). Çünkü sen O'nu görrnesen de o seni görür,» buyurdu.
Adam:
«— O halde, bu şekilde yaparsam ben işlerimde ihsan ediciyim (öy-le mi?) diye sorunca, Peygamber (s.a.):
«— Evet» buyurdular.
Adam:
«—Doğru söylüyorsun, dedi ve devam etti: Bana Saat'ten (kıyametin zamanından) haber ver?»
Hz. Peygamber şöyle cevap verdi:
«— Bu konuda, kendisine sorulan kimse, sorandan daha bilgili değildir. Ancak, onun belirtileri vardır.» Peygamber (s.a.) buna deül olarak şu mealdeki âyeti okudu:
«Muhakkak kî, o saatin (kıyametin) İlmî Allah teâl'anın nezdindedir. Yağmuru (dilediği zaman ve mekânda) O yağdırır. Rahimlerde ne var (dişi mi, erkek mi) O bilir. Kişi yarın (hayır veya şer, ne îşliyeceğini) ne kazanacağını bilmez. Ve hiç bir kimse (zamanını bilmediği gibi) nerede öleceğini de bilmez, şüphesiz Ailah-ü azîmüşşân âlimdir, habîrdir. (Herşeyin iç yüzünü ve dış yüzünü bilir.» [2]
*— Doğru söylüyorsun,» dedi ve gözümüzün önünde çıkıp gitti.
Peygamber (s.a.) bize :
«—O'nu bana çağırın?» diye emredince, biz de kalktık, arkasından çıktık, fakat hangi yöne gittiğini bilemedik ve hiçbir* şey de göremedik. Geri dönüp, Peygamber'e (s.a.) durumu anlattık. Hz. Peygamber de: «Bu, Genç adam. Cebrail aieyhfeselâmdir, sizlere {flitinizin genel esaslarını öğretmek üzere geldi. Allah’a yemin ederim ki, o bana kimin kılığında geldiyse muhakkak tanıdım. Yalnız bu sefer ki kılığında tanıyamadım.” buyurdular.

2- Abdullah b. Mesud’un şöyle dediği rivayet olundu:
«—Cibril aleyhisselam, genç bir adam kılığında Hz. Peygamber’e geldi. Ashabdan hiçbiri onu tanımadı. Üzerinde beyaz bir elbise vardı.
«—Selam sana ey Allah’ın elçisi» dedi.
Peygamber (s.a.) de onun selamını aldı. Genç tekrar konuştu:
«—Ey Allah’ın elçisi, dedi. Yaklaşabilir miyim?»
Peygamber (s.a.):
«—Yaklaş.» buyurdu.
Genç yaklaşarak, Hz. Peygamber’in ta yanına gelip, diz kapaklarını (O’nun diz kapaklarına dayadı). Ellerini Rasulullah’ın dizlerine koydu ve sordu:
«—Ey Allah’ın elçisi, iman nedir?»
Hz. Peygamber cevap verdi:
«—İman, Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, hayır ile şer (her şeyin) Allah’ın takdiri ile olduğuna inanmadan ibarettir.»
Genç:
«—Doğru söylüyorsun», dedi.
Onun «doğru söylüyorsun» demesine hayret ettik, sanki bunları biliyormuş gibiydi.
Genç yine Peygamber (s.a.)’e:
«—Ey Allah’ın Rasulü, İslam’ın temelleri nelerdir?» diye sordu.
Hz. Peygamber buna şu cevabı verdi:
«—Namaz kılmak, zekat vermek, ramazan ayında oruç tutmak ve cünüplükten temizlenmektir.»
Genç:
«—Doğru söylüyorsun», dedi.
Bunları sanki bilmiyormuş gibi Hz. Peygamberi tasdik etmesine hayret ettik. Bundan sonra genç:
«—İhsan nedir?» diye sordu.
Peygamber (s.a.):
«—Allah’ı görür gibi kendisi için amel etmendir. Çünkü, sen onu görmesen de O seni görür.» buyurdu.
«—Kıyamet saati ne zamandır?» diye sordu.

Peygamber (s.a.):
«—Bu konuda, kendisine sorulan kimse, sorandan daha bilgili değildir.» cevabını verdi ve genç kalkıp gitti.
Hz. Peygamber, «onu bana getirin» deyince, aradık, fakat hiçbir şey göremedik ve gelip Hz. Peygamber'e durumu bildirdik. O zaman bize:
«—O Cebrail'dir, dininizin esaslarını öğretmek üzere size geldi.» buyurdu.

3- Atâ, Peygamber (s.a.)'in ashabından bazı kimselerin kendisine şöyle dediklerini rivayet etti:
Abdullah bin Revâhe'nin davar güden bir kadın çobanı vardı. Abdullah, «Bu davarların içerisinde bir koyuna özellikle iyi bakmasını çobana söylemişti. Çobanda gereğince İlgilenmiş, koyun iyice etlenmiş ve yağlanmıştı. Bir gün Çoban diğer koyunlarla, meşgul olduğu sırada, kurt gelerek, gizliden koyunu kapıp öldürmüştü. Daha sonra Abdullah geldi. Koyunun yok olduğunu gördü. Çoban O'na olanları anlattt. Bunun üzerine çobanı tokatladı. Fakat yaptığına,pişman oldu. Bunu Peygamber (a.s.)'e anlattı. Hz. Peygamber, bunun bu davranışını çok ağır buldu.»
Ve Ona:
«— İnanan bir kadının yüzüne vurdun,» diye çıkıştı. Abdullah:
«— O, Allah'ı tanımaz bir zencidir,» diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kadını getirtti. Ve ona:
«— Allah nerededir?» diye sorunca, kadın: «— Göktedir,» dedi. «— Ben kimim?»
«— Allah'ın elçisi,» diye cevap verince,
«— İşte kadın mü'rmnedir, derhal azad et,» emrini verdi. Abdullah da ona hürriyetini verdi.

4- İbn-i Büreyde'nm babası şöyle rivayet etti:
Biz fbirgün) Hz. Peygamber'in yanında oturuyorduk. Arkadaşlarına
«— Kalkınız, beraberce komşumuz hasta yahudiyî sormağa gidelim.» buyurdular.
Peygamber (s.a.), hastanın yanma vardığında, onu can- çekişmekte buldu ve hatırını sorduktan sonra:
«— Allah'ın birliğine, benim de O'nun elçisi olduğuma şahadet eder mi'sin?» dedi.
Bunun üzerine hasta dönüp babasına baktı, babası susuyordu.
Hz. Peygamber tekrar sordu:
«— Allah'ın birliğine, benimde O'nun elçiöi olduğuma şahadet eder misin?»
Hasta yine babasına baktı, babası oğluna:
«— Şehadet et,» diye izin verince.
Genç:
«— Allah'dan başka hiçbir ilâh olmadığına Muhammed'in O'nun Resulü olduğuna şahadet ederim,» deyince,
Peygamber (s.a.î şöyle dua etti:
*— Harnd O Allah'a ki, bir canlıyı Ateşten kurtarmasına sebep oldum.»
Diğer bir rivayette şöyle dendi:
Hz. Peygamber birgün arkadaşlarına:
«— Kalkınız, beraberce komşumuz yahudiyl sormağa gideHm,» buyurdu.
Gittiklerinde, Peygamber ts.a.), onu can çekişmede buldu.
Ona: «Aliah'dan başka hiçbir ilâh olmadığına şahedet eder misin» diye sordu.
Hasta:
«— Evet,» dedi,
Hz. Peygamber:
«— Benim Allah'ın Resulü, olduğuma şahadet eder misin?» deyince hasta babasına baktı. Hz, Peygamber tekrar aynı soruyu sordu. Râvl, olayı bundan sonra yukarıdaki hadiste geçtiği gıibi anlattı ve sonunda, Hz Peygamber şöyle dua etti:
*— Hamd O Allah'a iki, bir canlıyı ateşten 'kurtarmasına sebep oldum.»

5- Ebû Hureyre [r.a.Viın şöyle dediği rivayet edildi: 16
Peygamber (s.a.), buyurdu ki:
«Cİnsan soyundan) Her doğan, (İslâm) yaratılışı üzerine doğar. Sonra, anası ve babası onu yahudi veya nasranî yaparlar.»
Hz. Peygambere soruldu:
«— Ya Resûlâllah, çocukken ölenler ne olacak?»
Peygamber (s.a.) buna:
«— Hayatta kafsaydılar neler yapmış olacaklardı, tamları Allah ha<k-kıyle bMir.»

6- CabrrUrr şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamiber (s.a.) buyurdu, ki:
«— insanlar Allah'dan başka ilah olmadığına sa'hactet edinceye kadar kendileriyle dövüşmekle emrolundum. Bunu dedikleri zaman, kan ve mallarını benden korurlar. Ancak bu sözün hakkı müstesnadır. Ve on'ların giz-ledi'kleri şeye dair olan hesapları Allah'a aittir.

7- Ebû Zübeyr'in şöyle dediği rivayet edildi. Cabırıbin Abdiliah:
«— Sizin şirk saydığınız günahlar hangileridir?» diye sordum. Cevap verdi:
«Ebû Saîd dedi 'ki: Peygamber (s.aj'e sordum: Ey Allah'ın Resulü dedim. Bu ümmette iküfre varan Ibir ıgünaih varmıdır?»
Cevap verdi:
«— Allah'a ortak koşmanın dışında, (küfre varan bir günah) yoktur.»

8- Tavûs'un şöyle dediği rivayet edildi:
Bir adam İbn Ömer'e gelerek sordu:
«— Ey Ebû Abdurrahman ne dersiniz, kistlerimizi kıranlar, duyarlarımızı delenler, mallarımıza tecavüz edenler, yaptıkları bu işlerle kâfir oldular mı?

İbn Ömer, «Hayır» diye cevap verince, ada-m tekrar sordu: «— Değersiz görüşlerle, fasit te'viilerie kanımızın helâl olduğuna inanıp, kanımızı dökenler hakkında ne ders kriz, kâfir oldular mı?»
İbn Ömer cevabında şöyle dedi:
«— Allah'a herhangi bir şey ortak koşmadıkları müddetçe, hayır.»
Tavus dedi ki, bu sırada ben İbn Ömer'in parmağını salladığını gördüm, şöyle diyordu:
«Muhammed (s.a.)'i spnneti budur.»
Bu hadîs (dıştan mevkuf görünürse de) diğer bir topluluk tarafından doğrudan Peygamber (s.a.)'den rivayet edilmiştir.

9.-Abdullah fen Haıbî'b'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber (s.aj'in arkadaşı Ebû-d-Derdâ anlatırken- işttiım. Dedi ki-: B'irgün, Hz. Peygamber ıbemi 'bineğinin ardına alımış gidiyordu'k. iB'ir ara bana:
«— Ey Ebû-d-Derdâ, Allah'dan başka Allah olmadığına, benim de Allah'ın Resulü olduğuma şahadet eden cennete girmeğe hak kazanır.» diye buyurunca, ben:
«— Zina etse, çalsa da mı? dedim. Buna Peygamber (s.a.) bir müddet cevap vermeden yoluma devam etti ve sonra:
«— Allah "dan başka Allah olmadığına, benim de Allah'ın Resûiü olduğuma şahadet eden, cennete girmeğe hak kazanır,» buyurdu.
Ben:
«— Zina etse ve çalsa da mı?» diye sordum. Bir müddet benimle konuşmadan yola devam etti, ve barca:
«— AHah'dan başka Allah olmadığına, benim de Allah'ın Res&I'ü olduğuma şehadet eden cennete girmeğe hak kazanır,» buyurdu. Ben tekrar ettim: «— Zina etse çalsa da mı?»
«— Zina etse ve çalsa da, buyurdu, ve Bbü d-Derdâ'nın inat ve İsrarına rağmen,» diye ilâve etti.
Râvî, Abdullah dedi ki:
«— Ebû-d-Derdâ bunu söylerken, şahadet parmağıyla burnunun ucunu gösterdiğini hâlâ görür gabiyim.»

10.-Ebû Müslim el-Hevlânî'nin şöyle dediği rivayet olundu.
Muaz [İbn Cebel) Hımıs'ta konakladığı zaman genç bir adam gelerek sordu :
«— Yakınlarının hallerini soran, herkese karşı iyi olan-, doğru söyliyen, emaneti koruyan, yemesinde, içmesinde, namusunu ^korumada temiz ve arık olarak yaşayan, gücü oranında iyi işler yapmakta olan, ancak bü-tür bunların yanısıra Allah'ın birliği ve -sıfatları ve onun elçisi hakkında kuşkusu bulunan bir kimsenin durumuna ne dersin?
Muaz: ,
«— Bu cuşfcu, onun yaptığı bütün bu işleri netices'iz bırakır,» diye cevap verdi.
Soru sahibi yine sordu :
«— Bir jnsan .ki, her çeşit günahı işler, kan döker, namuslara ve halkın mallanma tecavüz eder. Bununla beraber Allah'dan başka Allah olmadığına, Mıiharnmed'in O'nun Icudu ve elçisi olduğuna, kuşku ve gösterişten uzak olarak inanır. Böylesi hakkında ne dersin?»
Muaz şu cevabı verdi:
«— {'İmanından ötürü {'kurtulacağını) umarım ve (bu 'azgınlıklarından dolayı da ateşte yanacağından 'korkarım.» Bunun üzerine «onu sahibi :
«—Allah'a yemin ederim ki, yapulan bütün iyi işleri silip süpüren o kuşku ise, gösterişten ve kuşkudan uzak olan bu imana, bütün bu yasaklara uymamak zarar vermez,» dedi ve oradan ayrıldı.
Muaz arkasından şöyle konuştu:
«— Sünneti (Allah ve Resulünün yolunu) bu gençten daha iyi bilenin bulunacağını sanmam,»

11-Huzeyfenin şöyle dediği rivayet edildi:
Elbise eskidiğinde nasıl rengini atar yok olursa, İslâmda silinip gidecek. Geride ihtiyar adamın- veya ihtiyar bir kadının, «Bundan önce, Allah1-dan başka Allah yoktur» diyen bir takım insanlar vardı. Şeklindeki konuşmaları kalacak. Fakat kendileri de «Allah'dan ba-şka Allah yoktur,» demi-yecekJer.
(Huzeyfe'nin bu sözlerini duyan) Sıla bin Züfer dedi* ki:
«— Ey Abdullah. Oruç tutmadıkları, namaz kılmadıkları, hac yapmadıkları, zekât vermedikleri* haide, yalnızca, «Alla'h'dan başka Mân yoktur» demeleri onların- işine yarayacak?»
Cevap verdi:
«— Bununla onlar, ateşten kurtulacaklar,» dedi ve ikinci bir sefer sesini yükselterek, «ey Sıla, bununla onlar ateşten kurtulacaklar,» diye konuştu.

12-Yezîd'in şöyle dediği» rivayet olundu :
Bir zamanlar ben de Haricîlerim inançlarını benimsiyordum. Birgün, Peygamber (s.a.)'in ashabından birine sorduğumda, Nebi {s.aj'in dedikleri', benimkinin tam tersi olduğunu açıklayınca; ona, «Allah, beni sayenizde kurtardı» dedim.

13-Ebû Hanife (r.a.î'a şöyle dedi:
Biz. Alkame ile birlikte Atâ bin Ebî Rebâh'ın yarımdaydık. Alkame, Atâ1-ya sordu:
«— Ey Bbû Muhammed», dedi, «ibizim ülkemizde», insanlar:
«— biz mü'miniz» denken kesinlik bildiren bir dil kullanmaktan çekinerek, «Ibiz ancak Allah dilerse, mü'miniz,» derler.
Atâ:
«— Onların, biz gerçekten mü'm'iniz» dememelerinde ne sakınca var?» diye sordu:
Alıkame :
«— Diyorlar ki, eğer kendimizde imanın varlığını kesinlikle söyHye-cekolursak, kendimizi cerrnetli'k yapmış oluruz.»
Atâ:
«— Süfohanelİah. Bu düşünce, şeytanın hîle, düzen ve oyunları, olup inançlarında kuşku içeri'sine düşmeleri için kurduğu tuzaklardır. Ve Allah1 m en büyük lütuf ve İhsanı olan i'slâmdan onları uzaklaştırmaya ve Peygamber (s.a.)'in gittiği yoldan gitmemeğe zorlar. Hz. Peygamberin arkadaşlarını gördüm, imantannm varlığını kat'iyetle ifade ediyorlar, ve bunu böyle olduğunu da Alla'h'ın- elçisinden

naklediyorlardı. Onlara de ki: «Biz gerçekten mü'min 'kimileriz,» desinler, fakat; «Biz şüphesiz cennetliklerdeniz,» demesinler. Çünkü, Allah teâlâ, gö'klerdeki ve yerdeki yaratıklarını cezalandırmayı dilerse, cezalandırır. Bundan ötürü yine de onlara zul-, medici olmaz.»
Aikame:
«— Ebû Mühammed. Melekler ki, Allah'a karşı biran bile karşı gelmedikleri halde, Allah, onları cezalandırmış oluyorsa yine de onlara zulmetmiş olmuyor Öyle mi?»
Atâ :
«— Evet.»
Alikame :
«— şu açı'klamamız bizim için gerçekten önemli. Bunları daha ayrıntılı nasıl öğrenelim?»
Atâ:
«— Ey kardeşim oğlu. İşte kaderciler, bu yüzden sapıttılar. Aman ne onların dediklerini demeyesin. Çünkü onlar, Allah'ın düşmanları, Allah'ın ve Resulünün bu konudaki sözlerini kabul etmeyenlerdir. Allah Teâlâ Nebisine şöyle demedimi: «De ki öyleyse (mademki böyle bir hüccetiniz yok) tam ve kat'î burhan Allah teâlânındır. Deseydi hepinize imam tevfik ve hidayet ederdi.» [3]
A ikame:
«—Ya Ebû Muhammetl. Burayı bize öyle açtkia ki, kalplerimizdeki kuşkuyu tamamen giders'in.»
Atâ:
«— Allah tealâ meleklerine, kendisin-e itaat etmeyi hidayet ederek, bunu yapmağa muvaffak kılıp, onları bu hususta kararlı, ve azimli yaptıktan sonra, emir ve yasaklarına uyacak şekilde zorlamadı mı?
Alikame:
«— Evet.» . Atâ:
«— İşte bütün bunlar, Allah'ın onlara lütuf ve ihsanı mıdır?»
Alkamıe :
«— Evet.»
Atâ:
«— bu * nimetlerin karşılığını Allah onlardan istemiş olsa buna güçleri yetmez. İşte Allah onları şü'kürl erindeki bu noksanlıktan dolayı cezs-landırsa zulmetmiş olmaz.»

14 -Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi:
Surâkâ bin Malik, Peygamber (s.a.)'e sordu:
«— £y Allah'ın elçisi,» dedi. «Bize dinimizin esaslarını açıklayın. Sanki biz şimdi yaratılmışız gibi, şu konuda hiçbir şey bilmiyoruz. Bugün yapmakta olduğumuz bir işr kalemlerin yazıp, mürekkeplenin kuruduğu işler arasında mı, yoksa karşılayacağımız [yeniden meydana gelecek) işler içinde midir?»' ,
Peygamber (s.a.) :
«— Hayır, kalemlerin yazıp, mürekkeplerin kuruduğu işler içindedir,» cevabını verdi.
Sürâka :
«— Şu halde iyi amel işlemeye çaba göstermenin ne anlamı kah-yor?» diye sordu.
Peygamber (s.a.):
«— İyi ameller yapmaya çalışınız. Çünkü herkese işlemesi takdir edilen işi yapmak yolları kolaylaştırılmıştır,» diye açıkladıktan- sonra şu âyeti okudu: (meali) :
«— Sundan sonra kim verir ve sakınırsa o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Ama kim Cimrilik eder, kendisini müstağni görür ve en güzeli yalan sayarsa, biz de onu en güç oian İçin hazır-yacağız.»[4].

15-Sâd (bin Ebî Vakkas)'in şöyle dediği- rivayet edildi.
Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
«— Her insanın dünyaya geldiğinden ölümüne kadar yapacağı herşeyi ve sonra da ne ile karşılaşacağını, azîz ve ceiîl olan Allah muhakkak yazmıştır.»
Denildi ki:
«— Şu halde, iyf iş yapmakta çaba göstermenin* anlamı nedir, ey Allah'ın Resulü.»
Hz. Peygamber:
«— İyi iş yapmağa çalışınız. Çünkü herkese yapması takdir edilmiş olan iş kolaylaştırılmış oluyor. Cennetlik olanlara, cennete gideceklerin yapması gereken işleri yapmak kolaylaştırıldığı gi'bL Cehenneme gidecek olanlara da cehennemliklerin yapacağı işler kolaylaştırır,» diye açıkladı.
Ensârdan biri şöyle konuştu:
«— İşte şimdi iyi davranışlarda bulunmakla yükü-mlü tutulmanın hikmeti ortaya erkti,» (veya ameiin hakkı verü'di.)

16-Sâd bin Ebî Vakkas'm şöyle dediği Oğlu Musâb tarafrndan rivayet edildi.
Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
«— Her insan doğumundan ölümüne kadar ne yapacağını, sonra da nelerle karşılaşacağını Allah şüphesiz yazmıştır.»
Ensârdan biri:
« Şu halde, iyi yahut kötü iş yapmanın anlamı nedir, ey A'Ilah'rn el-çfsi?» diye sordu.
Peygamber (s.a.)
«— İyi iş yapmayı bırakmayınız. Çünkü herkese yapması takdir edilen işi yapmak kolay! aştırıl ir. Nitekim şakilerden olan kimseye, onların yaptığı işleri yapmak kolaylaştınlır; Sakilerden olan kimseye de sakilerin yaptığı işleri yapma'k kolaylaştınlır,» buyurdu.
Ensarî şöyle konuştu: ...
«— Şimdi, iyi işfer yapmakla emroiunmanm hikmeti ortaya çıktı.» dedi.
Diğer bir rivayette şöyle dendi:
«— Çalışınız. Herkese {takdir olunanı yapmak'te kolaylâştrr. Cennetlik olan bir kimseye cennetliklerin yaptığı işleri yapmak, kolaylaştırıldığı gibi, Ateş ehlinden olana da, Ateş ehlinin yaptığı işleri yapmak kolaylaş-trrılır.»

Ensârî şöyle konuştu;
«İyi işler yapmakla emrolummanın hikmeti şimdi ortaya çıktı.»

17-.ibn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber (s.a.3 buyurdu ki:
«— Kader diye birşey yoktur» diyen bir takım insanlar gelecek. Bir müddet sonra, bu inançtan çıkıp zındıklığa varacaklar. Onlarla karşılaştığınızda, selâm vermeyiniz, hastalandıkları zaman sormaya gitmeyiniz; öldükleri zamanda namazlarını kılıp, gömülürken hazır bulunmayınız. Çünkü onlar Deccal'm partisinden olup, bu ümmetin mecûsîleridir. Ve onları, Ateş'te mecusîler arasına katmağa (takdir ve kazası gereğince) Allah'ın hakkıdır.

18.-İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber (s.aj buyurdu ki:
«Kader diye bir şey yoktur diyen bir takım insanlar türeyecek. Daiıa sonra onlar bu inançlarından çıkıp zındıklığa varacaklar. Onlara rastladığınızda, selam vermeyiniz; hastalaırdi'klan zaman sormaya 'gitmeyiniz; öldükleri vakit de cenazelerinde 'hazır 'bulunmayınız. Çünkü oniar Deccâl'in' taraflarıdır ve bu ümmetin mecusileridir. Onları mecusiler arasına katmak (takdir ve kazası gereğince) Allah'ın hakkıdır.

19-İbn Ömer'in öyle dediği rivayet edildi:
Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
«Kaderi inkâr edenlere Allah lanet etsin. Allah tarafından benden önce gönderilen her Peygamber, onların bu kötü inançlarından, kendi ümmetlerini sakındırmışlar ve Allah'ın rahmetinden uzak kalmaları için onlara beddua etmiştir.»

20-Bürayde'nin şöyle dediği oğlu tarafından rivayet edildi:
Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
«— Kaderi inkâr edenlere Allah lanet etsin. Hiç bir nebi resul yoktur ki, onlara lanet etmiş ve kendi ümmetini onlarla konuşmaktan sakındırmış olmasın.»

21-İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
«— Kaderi inkâr edenler bu ümmetin mecusileridir. Onlar Deccâl'ın yaı'd'mcılarıdır.»
,
22.-Cabir İbn Abdullah Hz. Peygamber'den rivayette şöyle demiştir:
«— Allah Teâlâ, Muhammed (s.a.) şefaatiyle bir kısım mü'minl&ri Ateşten çıkarır.»
(Râvi) Yezid Cabir'e şöyle sordum dedi
«— Allah Teâlâ buyuruyor ki, onlar, ondan (cehennemden) hiç bir zaman çıkacak değiller.» [5]
Cabi-r cevap verdi ve:
«— Âyeti baş tarafından oku. Zira, «Küfredenler... diye başlayan âyet, ancak kâfirler hakkında inmiştir,» karşılığını verdi.
Diğer bir rivayette şöyle dedi:
(Günahları sebebiyle cehennemde bulunan) mü'minlerin bir kısmı Muhammed (s.a.Tın şefaatiyle oradan çıkarlar.
(Râvî) Yezîd, Cabir'e şöyle dedi:
«— Allah teâlâ buyuruyor ki: Onlar ondan hı'ç bir zaman çrkacak değiller.»
Cabir cevap verdi:
«— Âyetin baş tarafını (yan'i) «Küfredenleri...' -oku; zira onlardan maksat kâfirlerdir.»
Diğer bir rivayette Yezîd şöyle demiştir:
Cabir'e şefaat konuşunda sordum dedi ki:
«— AİIah, bir kısım mü'minleri günahlarından ötürü bir müddet cezalandırdıktan sonra, Muhammed (s.aj'irr şefaatiyle oradan çıkarır.» o zaman ben dedim.
«— Aziz ve Celîl olan Allah'ın sözü nerede kalır...»
Bundan sonra konuşmalar yukarıda olduğu gibi sürdü.

23. Huzeyfe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber (s.a.) buyurdu:
«— Allah'ın birliğine iman edenlerden bir kısmı, cehenn-ern ateşinde yanıp kömür giıbi' olduktan sonra, Allah Teâlâ onları orsdan çıkartır, cennete yerleştirir. Cennetin yerlileri onları bu yanrklarıyle tanır. «Cehennemden gelenler» diye isim verirler. Onlar bu sıiyahlrktan temizlenmek için Allah'a yalvarırlar, Allah da bunu onlardan giderir.

24 -Ebû Saîd'in şöyle dediği rivayet edildi.
«...Ümit edebilirsin, Rabtoin seni bir ma'kam-ı mahmüd'a gönderecek i[6] (mealindeki) âyeti, Peygamber [s.a.] şöyle açı'kladı:
«Makam*ı mafomud, 'Şefaattir1 mü'rninlerden bir kısmını günahlarından ötürü Allah cezalandırır, sonunda da Muhammed (s.a.V'in şefaatiyle kurtu-ılurlar ve doğruca «ebedî hayat» adlı bir nehre getirilerek orada yıkanırlar. Bundan sonra da Cennette yerleşirler. Cennette, onlara, «Cehennemden gelenler» adiyle çağrılmaları nedeniyle, Allah'a dua ederler. Böylece, {onların da taşıdıkları) bu isiım yok olur.»
Diğer bir rivayette de şöyledir:
«— Allah, iman ve kıble sahibi olanlardan bir kısmını, Muhammed (s.a.)'tn şefaatiyle, cehennem halkından ayırarak kurtarır. İşte (âyette geçen) mökam-ı mahmûd bu şefaattir. Doğruca, 'Ebedi hayat1 adlı bir ırmağa getirilip atılırlar. Orada taptaze sebiller ve renkler alarak acur gibi içerisine (çarçabuk) yeşerirler. Sonra ırmaktan çıkıp cennete girerler. Orada «Cehennemden gelenler» diye çağrılırlar. Bu yüzden, bu ismin (alınlarından) siiln-mesi için Allah'a yalvarırlar. Allah Teâlâ da onlardan bu ismi kaldırır.»
Diğer bir rivayette de yukarıdalki hadimle ayni anlamda olup ancak sonunda şu ilâve vardır: «Onlara kaldırılan ' İsim yerine, Allah'ın

azadlıları» adı verilir.

25-Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediği rivayet edîl'di:
Peygamber (s.a.)'i'n «...Ümit edebilirsin, Rafobin servi maikam-ı mahmûd'a gönderecektir,» (mealindeki) âyeti okudu, ve buyurdu ki:
«— Allah Teâlâ iman ve kıble sahibi olanlardan bir kısmını, Muham-med (s.a.)'in şefaatiyle Ateş'ten çıkarır. İşte (âyette geçen) makam-ı mah-mûd bu şefaattir. Bunlar, doğruca -Ebedî Hayat» adlı bir ırmağa getirilip atılırlar. Orada yepyeni şekiller ve renkler atarak acur gibi (çarçabuk) ye-şerirler. O ırmaktan çıkıp, cennete girerler. Orada «Cehenrrenrden gelenler» diye çağrılırlar, kendilerinden bu İsmin kaldırılması için Allah'a yalvarırlar. İsim de silinip gider.»

26-İbn Abbâs'm şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
«— Bir kısmı mü'nrmler kıyamet gününde, günahları nedeniyle Ateş'e atılırlar. Oradaki müşrikler bunlara:
«—• Allah'a Peygarrvber'e inanmanız size ne yarar sağladı; biz ve siz bir evde cezalandırılmaktayız,» derler.
Azız ve Celîl olan Allah müşriklere kızarak:
«— Allah'dan başka ilâh yoktur,» diyen bir tek kişi, Ateş'te kalmasın emrini verir. Onlar da akarlar. Bu sırada, kömür gibi kabarıncaya kadar yanmışlardır. Ancak onların gözlen (müşrrklerinki gibi) ne gömgök olmuş ne de yüzleri kararmıştır. Oıadan doğruca cennet kapısı önünde akan bir ırmağa getirilip, yıkanırlar. Böylece hertüriü fesat, azgınlık ve eziyet onlarda yok olur. Sonra da cennete girerler Melek onlara seslenir:
«— Tertemiz geldiniz; artrk hepiniz sonsuz kalmak üzere girin buraya.»
Cennete onlar, «Cehennemden gelenler» diye çağrılırlar, Allah'a dua ederler. Utanç verici bu ismi Allah onlardan kaldırır. Bundan böyle o isimle hiç çağrılmazlar.
Cehennemden çukarlarken, kâfirler:
«Ah. Molaydı bizde müslüman alsaydık,» diye feryat ederler. Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu sözü onların böyle diyeceklerini bildirir.
«— Çoğu kâfirler bir zaman olur müslümar? olmayı temenni ederler."
'

27-Abdullah İbn Mes'ûd'ün şöyle dediği rivayet edildi.
Bir adam, Peygamber (s.a.)'e gelerek sordu:
«— Ey Allah'ın .elçi'Si, Tanrı'n in birliğine inanan'iardan hiç kimse cehennemde kalmayacak mı?»
Peygamber (s.a.) cevap verdi:
«— Evet, kalacak. O da, Cehennemin tâ dibinde olup:
«— Ey rahmeti ve ihsanı sonsuz olan Allah'ım,» diye feryâd eder, O kadar bağırır ki Cibrî (Aleyhi'sselâm) sesini duyar, ve bu biçfan yardım isteyişe şaşakalır. «Acaba ne oluyor, acaba, ne oluyor...» der. Nihayet dayanamaz, Rahman'in arşının önüne kadar giderek secdeye varır. Allah te-berake ve teâlâ:
«— Ey Cibril, kaldır başını,» der kaldırır.
Gördüğü şeyleri en iyi bilen Allah Teâlâ olmasına rağmen Cibril'e sorar:
«— Seni bu kadar şaşırtan şey nedir?»
Cibril:
«Ya Ra'bbi. Cehennemin dibinden gelen bir ses duydum. Sesin sa-hiıbi, «Ey rahmeti ve ihsanı sonsuz olan Allah'ım,» diye feryâd ediyordu. İşte beni çok çok şaşırtan bu ses İdi,» dedi.
Allah Teâlâ, Cibril'e şöyle der:
«— Ey Cibril, (Cehennem bekçisi) Mafik'e git, «el-Hannan ve el-Menn' ân.' diye feryâd eden kulumu çıkarın.»
Cibril Aleyhisselam cehennemin kapılarından birine giderek çalar. Ma-li'k çıkar. Cibril Aleyhisselâm ona:
«— Allah tebârake ve Teâlâ emr ediyor. 'el-Hennân ve el-Mennân1 diye feryâd edeni çıkaracaksın,» der.
Maiük cehenneme girerek çök ararsa da bulamaz. Halbuki Mli'k, cehen-nemdekHerini, annenin çocuklarını tanımasından daha iyi tanımaktadır. Çıkar getir. Cibril'le der'ki:
«— Doğrusu cehennem öyle bir çatırdıyİa patlayıp fışkırıyor ki, ne taşı demirden ne de demiri insandan ayırt edebiliyorum.»
Cübrîl geri döner, Rahmân'm arşı önünde secdeye varır. Allah tebara-ke ve Teâlâ ona:
*«— ya Citbrîl kaldır başını. Niçir okulumu getirmedin?» diye sorar:
Cübrîl:
«— Ey AH ah mı, 'Malik -diyor ki, cehennem öyle b'tr çatırdıyİa patlayıp fışkırıyor1 ki, taşı demirden, demiri de İnsandan ayırt edemiyorum.»
Allah tebareke ve teâlâ şu emri verir:
«—'Malik'e'söyle kulum; cehennemin şu kadar derinliğinde, gizli o bu faian yerin şu köşesinde bulunmaktadır.»
Cibril tekrar Malike gelerelk haber verir. Malik yeniden cehenneme girer adamı tarif edilen yerde başaşağı atılmış, başı ayaklarına ön saçla-rıyle bağlanmış, elleri boynunda kenetli, üzerine yılanlar, akrepler toplanmış bir durumda bulur. Onu tutup bütün kuvvetiyle çeker, yılanlar ve akreplerden kurtarır. Tekrar'kuvvetle çeker zincirler ve bukağılar kopar. Sonra onu ateşten alıp:
«— (Hayat suyuna sokar ve Cibril'e teslim eder. Cibrî! onun perçeminden tutup. Rahman'm arşı önüne kadar sürükleyerek götürür. Yolda Cibril'in karşılaştığı her melelk topluluğu, bu kulu görmekten sıkılırlar. Cibril arşı Rahman'in önünde secde eder. Allah tebarake ve Teâlâ:
«— Ey Cibril kaldır basını,» diyerelk diğerine döner:
«— 'Kulum. Seni güzel bir yaratılış He yaratmadım mı, sana elçi gön-dermedi<m mi; O, sana kitabımı okumadı mı; sana iyiyi yapmanı emretmedi mi?» diye sorar. Kul da hepsinin doğru olduğunu söyler.
Cenab-ı Hak, . .
«— O halde niçin şu günahları işledin?»
Kul,.
«— Tanrım. Günahlarımla kendi kendime zulmettim ve nihayet şu şu nedenlerle senelerce cehennemde bırakıldım. Buna rağmen senden asla üm'idimi kesmedim. Rabbhn. Sana «rahmeti ve ihsanı sonsuz Allahım,» diyerek yalvardım. Böylece beni bu ceza evinden kerem ve İhsanınla kurtardın. Bana merhamet et,» der. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

«— Meleklerim. Şahİd olunuz, bu kulumu yargıladım,» buyurur.

28 -Enes Ibn Mâlik'in şöyle dediği rivayet edildi:
«— Peygamber (s.a.)'e sorduk, Allah'ın elçvsi,» dedlki «Kıyamet gününde kimlere şefaat edersin?»
«— Büyük günah sahiplerine; pek çok günah işlemiş olanlara ve adam öldürenlere,» buyurdu.

29 -Kays bin Ebî Mâtim'in rivayetine göre Cerîr bin Abdullah şöyle demiştir:
Allah'ın Elçisi buyurdu ki:
«— Sizler kıyamet gününde Rabbınızi, Bedir gecesinde şu ayı istediğiniz yerde apaçık gördüğünüz gübi, göreceksiniz. O halde iyi düşünün. Güneş doğmadan ve batmadan- önceki namazlarınızı kaçırıpta (şeytana) yemlrneyi'niz.» ERâvî) Hammâd'a göre bunlar sabah iie a'kşam namazlarıdır.

---

[1] İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe, Müsned, Emin Yayınları:
[2] Lokman 31, 34.
[3] Enam: 149
[4] Leyi: 5-10. .

[5] Mâide: 37 30

[6] Hicr: 2

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUKADDİME
1- Mevsuklardan Rivayet ve Yalancıları Terk Etmenin Vücubu Babı
2- Resulüllah (S.A.V.) in Üzerinden Yalan Uydurmanın Pek Ağır Bir İftira Olduğunu Beyan Babı
Hadisin İzahı :
3- Her İşittiğini Söylemekten Nehîy Babı
4- Zaif Hâvilerden Rivayette Bulunmaktan Nehîy Ve Rivayetleri Alırken İhtiyat Gösterilmesi Babı.
5- İsnadın Dinden Olduğunu Beyan Babı

MUKADDİME

Hamd [1] âlemlerin rabbı olan A 1 1 a h 'a, akıbet de takva sahiplerine mahsustur. Allah, Peygamberlerin sonu olan Muhammed'-le bütün Nebilere ve Mürsellere [2] salât eylesin:

Bundan sonra: Sen —Allah iyiliğini versin— Yaradamımn tevfitiyle dinin sünnetleri, ahkâmı ile sevap, azâb, teşvik, terhib ve diğer bir-ok şeyler hakkında Resûlüll ah (S.A.V.)'den naklolunan bütün aberîeri, nakledildikleri ve ulemanın kendi aralarında ele aldıkları isnadlan ile inceden inceye araştırarak öğrenmeğe azmettiğini söyledin [3] Ve —Allah hidayetini arttırsın— bu haberlerin mecrnuuna te'lif edilmiş; der-top bir şekilde vâkıf olmak istedin. Benden de bunları sana. çok tekrardan hâli bir te'lif hâlinde hulâsa etmemi diledin. C\.nku tekrarların seni asıl maksadın olan, o haberleri anlama ve onlardan hüküm çıkarma işinden alıkoyacağına kail oldun. - - Allah sana kerem buyursun— bu dileğinin üzerinde dikkatle durarak hâlin nereye varacağını iyice düşündüğüm zaman inşallah güzel bir neticesi ve mevcud bir faidesi olacaktır. Bu yükün altına girmemi benden dilediğin vakit, eğer bu iş bana müyesser ve ikmâli mukadderse, izahı uzun sürecek bir çok sebeblerden dolayı herkesden evvel onun faydasını ilk görecek kimsenin hassaten ben olacağımı düşündüm. Ancak uzun lâfın kısası: insana; bu işin azının hakkından gelerek başarmak çoğu ile uğraşmaktan daha kolaydır. Hele iyi ile kötüyü bir birinden ayıramayan, ancak başkasının yardımiyle iyiyi kötüyü seçebilen avamdan olursa!.. Bu bâbta mesele arzetüğimiz şekilde olunca; böyleler için sahih hadîsin azının hakkından gelmek zaif hadisin çoğuna tama' etmekten evlâdır. Bu fennin çoğuna t'.ma1 etmekte ve mükerrerlerini toplamakta- insanların ancak hususî bir tabakasına; kendilerine hadîs babında bir parça uyanıklık, onun sebep ve illetlerine dair az çok bilgi nasîb olanlarına biraz fayda me'muldür. Böyle bir kimse —inşâallah— kendisine verilen ilim sebebîle, çok hadîs toplamaktaki faideye nail olur. [4]

Teyakkuz ve ma'rifet ehli olan havassın taşıdığı ma'nalann zıddını taşıyan avâram-ı nâsa gelince: bunların, azı bilmekten âciz iken çoltu aramalarında bir nıa'na yoktur.

Bundan sonra: Sana —anlatacağım şarta göre— inşâallah dilediğini tahric ve te'life başlıyoruz. Şart şudur : Biz Resûlüllah (S.A.V.) den senedle gelen haberlerin cümlesini [5] ele alıyor ve onları tekrarsız olarak üç kısma, râvilerini de üç tabakaya ayırıyoruz. Ancak kendisinde ma'nâ ziyadeliği bulunan bir hadisin tekrarından müstağni kalınamayacak bir yer gelir; yahud isnadın birinde illet bulunduğu için yanında başka bir isnad bulunursa o başka. Zira hadîsde kendisine ihtiyaç hissedilen ziyade ma'na tam hadîs yerini tutar. Binaenaleyh kendisinde anlattığımız ziyâde bulunan hadîsi tekrar etmek yahud mümkün olduğu takdirde, kısa olmak şartıyla o ma'nayı hadîsin tamamından ayırmak mutlaka lâzımdır. [6]

Lâkin onu hadîsin bütününden ayırmak çok defa güç olur. Ayırmak güç olduğu zaman hadîsi olduğu gibi tekrar etmek daha doğrudur. Amma kendisine hiç bir ihtiyacımız yokken bütünü ile tekrarlamamak imkânını bulduğumuz hadîsi inşâallah tekrar etmeyeceğiz.

Birinci kısma gelince: «Biz — bu kısımda — başka haberlerden daha kusursuz ve daha temiz olan haberleri öne almak istiyoruz. Çünkü bu haberleri nakledenler hadîsde istikamet sahibi ve naklettiklerini sağlam nakleden, rivayetlerinde şiddetli ihtilâf ve [7] zararlı karıştırma bulunmayan kimselerdir. Nitekim hadîsi karıştıran birçok muhaddislei görülmüş; bu husus onların hadîslerinde meydana çıkmıştır.

Bu sınıf insanların haberlerini birer birer tedkikten geçirince arkasından senedlerinde önceki sınıf kadar hıfz ve itkanla vasıfianamayan bazı kimseler bulunan haberleri anlatacağız. [8] Maamafih bunlar izah ettiğimiz hususlarda her nekadar ötekilerden aşağı iseler de. setir [9] ismi, doğruluk ve ilini teatisi şüphesiz ki onlara da şâmildir.

Bunlar Atâ'b. Sâbit [10] , Yezid b. Ebi Ziyâd [11] , Leys b. Ebî Süleym[12] ve onların emsali, râviyan-ı âsâr ve nâkıîân-ı ahbâr zevattır. Bunlar ulemaya göre her ne kadar arzettiğimiz ilim ve setir ile ma'ruf iseler de, kendilerinde rivayet hususunda söylediğimiz itkan ve istikâmet bulunan sair akranları hâl ve mertebece bunlardan üstündürler. Çünkü bu cihet ulemâ indinde yüksek bir derece ve ulvî bir haslettir.

Görmüyormusun, Ata, Yezid ve Leys adını verdiğimiz bu üç zâtı hadîsteki başarı ve istikâmet hususunda Mansur b. Mu'temir [13] , Süleyman el-A'meş [14] ve İsmail b. Ebî Hâlid [15] ile karşılaştığında bunların onlara benzemediğini, onlara yaklaşmadıklarını anlıyorsun. Hadîs ulemâsmca bu hususta hiç şüphe yoktur. Çünkü onlarca Mansur'un, A'meş'in ve İsmail Tin doğru belleyişleri ve hadîslerin-deki titizlikleri meşhurdur. Atâ, Yezid ve Leys hakkında ise böyle bir şeyden haberleri yoktur.

İbni Avn [16] ve Eyyub-ı Sahtiyanı [17] ile Avf b. İEbî Cemile [18] ve Eş'as el-Humrâni [19] gibi akran zevatı karşılaştırdığın zaman dahi vaziyet oteKiierae oıduğu gibidir, Malûma 'Avn ile Eş'as, Hasan-ı Basrî ile İbniSîrîn 'in arkadaşlarıdır. Nitekim İbni Avn ile Eyyub 'da onların arkadaşlarıdır,

Şu kadar var ki; onlarla bunların arasında naklin doğruluğu ve faziletin kemâli hususundaki fark büyüktür. Vakıa Avf ile Eş'as da ulemâca sıdk ve emanet sıfatlarından mahrum sayılmazlarsa da derece itibarile ehl-i ilim nazarında hâl, anlattığımız şekildedir.

İsim göstermek hususunda bu zevatı misal almamızın sebebi; onları misal göstermek bir alâmet olsun da ulemânın ilim babında ehil olan bir kimseyi ne suretle derecelendirdiklerini anlayamayan bir kimse, o alâmeti anlamakla işin içinden çıksın diyedir. Böylelikle kıymeti yüksek olan bir zâtın derecesi aşağı düşürülmemiş; ilimde derecesi düşük olan da mevkiinin üstüne çıkarılmamış olur. İlimde her hak sahibine hakkı verilir; ve o kimse lâyık olduğu yerine oturtulur.

Filvaki' Âişe (Radıyallahu Anha)dan rivayet olunmuştur ki.

«Resulüllah (Sallâllahu Aleyhi ve Sellem) bize insanlara derecelerine gö*o yor vermemizi emir buyurdu.» demiştir. Bununla birlikte Kur'an dahi Teâ1â Hazretlerinin.

-Her ilim sahibinin üstünde daha âlim biri vardır» [20]

Kavl-i Kerîmini nâtık bulunmaktadır.

İşte Resulüllah (S.A.V.)'in haberlerine aid dileğini, ş zettiğimiz suretlere göre te'lif ediyoruz.

Hadîs ulemâsınca yahud o ulemânın ekserisine göre; müttehem sayılanların haberlerine gelince: biz onların hadîslerini tahric etmekle uğra-raşacak değiliz. Bunlar Abdullah b. Misver, Ebu Ca'fer el-Medâinî, Amr b. Hâlid, Abdülkuddûs eş-Şâmî[21] Muhammed b. Said e1-Mas1ûb ,[22] Gıyâs b. İbrahim[23] Süleyman b. Amr,[24] Ebu Davud en-Nehaî ve emsali kimseler olup Hadîs uydurmak ve haber düzenlemekle İtham olunmuşlardır

Keza,, hadîsleri ekseriyetle münker veya yanlış olan kimselerin hadîslerini rivayet etmekten de çekindik.

Bir muhaddisin hadîsindeki münkerlik alâmeti: Onun rivayeti hafız ve makbul olan başka râvîlerin rivâyetleriyle karşılaştırıldığı zaman onların rivayetlerine muhalif düşmesi yahud hemen hemen onlara uyma-masıdır. Şâyed hadîslerinin ekserisi böyle ise onun hadisi metruk .gayr-i makbul ve kullanışsızdır.

İşte Abdullah b. Muharrer, Yahya b. Ebi Üneyse, e İ-Cerrah b. el-Minhâl, Ebu'l-A tûi, Abbâd b. Kesir, Hüseyin b. Abdillah b. Dumeyre ve Ömer b. Suhbân[25] ile münker hadîs rivayeti hususunda onların yolundan gidenler bu nevi' muhaddislerdendirler. Artık biz onların hadîsleri üzerinde duracak ve onlarla meşgul olacak değiliz. Çünkü bir muhaddisin yalnız kendisinin rivayet ettiği bir hadisi kabul hususunda ulemânın —bizim bildiğimiz— şartı: onun ilim ve hıfz ehli mu'temedzevâta, rivayetlerinin bir kısmında iştirak etmiş olması ve bu hususta onlara uymağa gayret göstermiş bulunmasıdır. Böyle yaptığı görülürde sonra o rivayete başkalannınkilerde olmayan bir fazlalık katarsa, yaptığı ziyade kabul olunur.[26] Ama bakarsın biri, büyüklüğünden ve gerek onun gerekse başkalarının hadîslerini mükemmel şekilde rivayet eden hafız râvîlerini çokluğundan dolayı Z ü h r i yahud H i -şam b. Urve gibi bir zâtı —ki her ikisinin hadîsleri ulemâ arasında yaygın ve müşterek olup bunları kendilerinden, bir çoğunu ittifakla olmak şartile kendi ravîleri rivayet etmişlerdir— gözüne kestirir de her ikisinden yahud birinden bir sürü hadîs rivayet eder. Halbuki onların râ-vîlerinden hiç biri bu hadîsleri tanımaz. Aslında o râvîlerin ellerindeki sahih hadîslere iştirak edenlerden de değildir. İşte bu nevi' insanların hadîsini kabul etmek caiz değildir. Allahu a'lem.

Hadis ve ehl-L hadîsin mezhebinden muhaddislerin yolunu tutmak isteyen ve buna muvaffak da olanlara rehberlik edecek kadarını izah ettik. Kitabın bir kaç yerinde, muallel haberlere geldiğimiz zaman onları anlatırken şerh ve izah icabeden yerleri inşaallah daha da şerh ve izah

edeceğiz.[27]

Bundan sonra: —Allah sana merhamet eylesin— şunu demek isteriz ki; eğer biz muhaddis geçinen bir çok kimselerin, rivayet ettikleri zaif hadîsleri ve münker rivayetleri atmak, sıdk-u emânete tanınmış mevsuk râvîlerin naklettikleri sahîh ve meşhur hadîslerle yetinmek lâzım gelirken, câhil ve gafil insanların arasına attıkları şeylerin bir çoğunun münker olduğunu bildikleri ve dilleriyle i'tiraf ettikleri halde; üstelik bu rivayetleri hadîs imamlarından Mâlik b. Enes, Şu'betü'bnü'l-Haccâc, Süfyan[28] b. Uyeyne, Yahya b. Saîd e 1 -Kattan, Abdurrahman b. Mehdi ile diğer imamların, kendilerinden rivayette bulunmayı zemmettiği yaramaz bir takım kimseler taralından nakledilmişken yine de hadîse karşı ettikleri çirkin icra'atı görmüş olmasaydık, istediğin tahsil ve temyiz için ortaya atılmak bizim için kolay bir şey olmazdı, lâkin bu adamların sana bildirdiğimiz: zaif, meçhul senedîerle münker haberleri neşretmeleri, onları kusurlarım bilmeyen avam arasına atmaları sebebiyle senin dileğine icabet eylemek kalbimize yatıştı.

İmam Müslim (204-261) in bu izahatı verip vermediği ihtilaflıdır. Bazılarına göre yapamadan vefat etmiştir. Bir takımları kitabının bâblarmda yeri geldikçe bu îzâhâti yapmış olduğunu söylerler. Mukaddimede bundan bahsedilmişti.

1- Mevsuklardan Rivayet ve Yalancıları Terk Etmenin Vücubu Babı

—Allah Teâlâ seni muvaffak kılsın— Bilmiş ol ki, rivayetlerin sahih ile sakîmini onları nakledenlerin mu'temed olanlarıyla, müttehemlerini bir birinden ayırmayı bilen herkese vâcib olan :

1- O rivayetlerden mahreçlerinin sahîh, ravîlerinin mu'temed olduklarını bildiklerinden başkasını rivayet etmemek;

2- Töhmet altında olan aşırı bid'atçılarm rivayetlerinden sakınmaktır.[29]

Söylediklerimizin aksinin değil, asıl bizim söylediklerimizin lâzım geldiğine delil: Allah Zü1ce1âl'in şu kavl-i kerîmidir:

«Ey iman edenler! Eğer fâsikm biri size bir haber getirirse, aslı olup olmadığını araştırın. Yoksa bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da yaptığınıza pişman olursunuz»[30]

Teâ1â Hazretleri:

«Razı olduğunuz şahidleri (getirin)[31] ve. «Sizden iki adaletli kimseyi şahid getirin.»[32] buyurmuştur. Zikrettiğimiz bu âyetler, fâsikın haberinin i'tibârdan sakıt olup kabul edilmediğine; âdil olmayanın da şâhidliğinin reddedileceğine delâlet etmektedirler.

Haberin ma'nası bâzı * vır etlerde şehâdetin ma'nasından ayrılırsa da birçok ma'nalarında her ikisi birleşirler.[33] Çünkü fâsikm haberi ulemâya göre makbul değildi. Nitekim şehâdeti dahî bütün ulemâca merdud-dur. Fâsikın haberi kabul edilmeyeceğine K u r' a n delâlet ettiği gibi, münker haber rivayetinin kabul edilmeyeceğine de sünnet delâlet etmiştir. O da, Resulüllah (S.A.V.)'den meşhur olarak nakledilen şu

eserdir :

-Her kim yalan olduğu zannedilen bir sözü benden (olmak üzere) rivayet ederse kendisi de yalancılardan biridir.»

Bize Ebu Bekir b. Ebî Şeybe[34] anlattı. Dedi ki: bize Veki*[35] Şu'be'i den[36] o da el-Hakem'den[37] o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan[38] o da Semuretü'bnü Cündeb'den[39] naklen rivayet etti.

Bize yine Ebu Bekir b. Ebî Şeybe anlattı. Dedi ki: Bize Veki' Şu'be ile Süfyan'dan[40] onlar da Habib'den[41] o da.Meymûn b. Ebî Şebîb'-den[42] o da Muğîreti'bni Şu'be'den[43] işitmiş olarak rivayet etti. Se-mure ile Mugîre:

«Resuîüllâh (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) bunu söyledi.» demişler.

2- Resulüllah (S.A.V.) in Üzerinden Yalan Uydurmanın Pek Ağır Bir İftira Olduğunu Beyan Babı

1- (1) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti: (Dedi ki:) Bize Şu'be1 deu naklen Gımder[44] rivayet etti.

Bize: Muhammed b. el-Müsennâ[45] ile İbni Beşşâr[46] da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi M:) Bize Şu/be Mansur'dan o da Rib'î b. Hırâş'dan rivayet etti ki:

Rib'î b. Hırâş[47], Ali[48] (Radiyaîlohu anh) i hutbe okurken işitmiş. Alî (R. A.) şöyle demiş:

— Resulüllah (Saîlalhhü Aleyhi ve Seltem) :

«Benîm üzerimden yalan uydurmayınl Çünkü her kim benim üzerimden yalan uy durursa Cehennemi boylar.» Buyurdular.

2- (2) Bana Züheyr b. Harb[49] da rivayet etti. (Dedi ki:) Bize İsmâîl ya'nî İbni Uleyye[50], Abdulazîz b. Suhayb'dan[51] o da Encs b. Mâ-

lik'den [52] naklen rivayet etti ki, Enes;
— Sizlere çok hadîs rivayet etmeme Resûlifflah (SallallaJıü Aleyhi ve Seilem) 'in şu hadîsi cidden mâni' olmaktadır.
— Her kim kasdî olarak benim üzerimden bir yalan uydurursa hemen Cehennem'deki yerine hazır olsun.» buyurdular; demiştir.
3- (3) Bize Muhammed b. Ubeyd el-Guberi [53] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebû Avâne [54], Ebû Hasîn'den [55] o da Ebû Sâlih'edn[56] o da Ebû Hüreyre'den [57] naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre şöyle demiş:
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) :
«— Her kim benim üzerimden kasden yalan söylerse Cehennemideki yerine hazır olsun.» buyurdular.
4- (4) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nunıeyr [58] rivayet etti.
(Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Said b. Ubeyd [59] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize AH b. Rabîa rivayet etti [60] dedi ki:
«Mugîre Küfe emîri iken mescide geldim. Az sonra Muğîre şunları söyledi:
__Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Şüphesiz ki benim üzerimden söylenen bir yalan başka bîrinin üzerinden söylenen yalan gibi değildir. İmdi her kim kasden benim üzerimden yalan söylerse Cehennem'deki yerine hazır olsun!- buyururken işittim.
Bana Ali b. Hucr ejs-Sa'dî [61] de rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ali b. Müshir[62] rivayet etti. (Dedik ki:) Bize Muhammed b. Kays el-Esedî [63] , Ali b. Rabıate'l Ese di Men (63) o da Muğiretü'bnü Şu'be'den o da Peygamber (S.A.V.)'den naklen bu hadîsin bir benzerini haber verdi; ama:
«— Şüphesiz ki benim üzerimden söylenen bir yalan, başka birinin üzerinden söylenen yalan gibi değildir.» cümlesini zikretmedi.»

Hadisin İzahı :

«— Benim üzerimden söylenen bir yalan, başka birinin üzerinden s,öy-lenen yalan gibi değildir.»
Başkasının üzerinden söylenen yalan te'Iif ve te'vil götürür, onun işi kolaydır. Ama benim üzerimden uydurulan yalan ondan daha ehven hile olsa günahı onunkinden çoktur demektir. Peygamber (S.A.V.)'in üzerinden uydurulan yalana şiddetli azâb lâzım gelmesi başkasının üzerinden yalan uydurmanın mubah olmasını iktizâ etmez. O da başka delillerle haramdır. Bu iki nevi' yalanın birbirinden farkı; Resûlüllah (S.A.V.) üzerinden yalan uyduran kimseye cehennemin mesken tayin edilmesi; ötekine edilmemesidir. Bundaki hikmet meydandadır. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Allah 'dan haber verir. Şu halde onun üzerinden söylenen yalan AIIah'in üzerinden söylenmiş gibi olur ki böylelerinin azabının pek şiddetli olacağı nassı Kur'an'la sabittir. Teâ1â Hazretleri En'am Sûresi; Âyet 21 de:
«Allah'a yalan iftirasında bulunanla âyetlerim yalanlayandan daha zalim kim olabilir?» buyurarak kendisine iftirada bulunanla kâfiri biri tutmuş; Zümer Sûresi, Âyet 60 da :
— Kıyamet gününde Allah'ın üzerinden yalan uyduranların yüzlerini simsiyah göreceksin!» buyurmuştur.
Bu hususta âyetler çoktur.

3- Her İşittiğini Söylemekten Nehîy Babı

5- (5) Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberî [64] rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam rivayet etti H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ab-durrahman b. Mehdi[65] rivayet etti. (Anberî'nin babasıyla îbni Mehdî) demişler ki: Bize Şu'be, Hubeyb b. Abdirrahmân'dan[66] oda Hafs b. ÂsrnV-dan [67] o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
— Kesûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
*<— Her işittiğini söylemek, bir insana yalan namına kâfidir» buyurdular.
Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeyde de rivayet etti. (Dedi ki:) AH b. Hafs[68] rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Hubeyb b. Abdirrahmân'dan o da Hafs b. Âsım'dan, o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) den bunun mislini rivayet etti.
Bize Yahya b. Yahya [69] dahi rivayet etti. (Dedi ki;) BizeHüşeym[70] Süleyman et-Teymî'den [71], o da Ebu Osman en-Nelıdi'den[72] naklen haber verdi. Şunu söyledi:
— Ömerü'bnü'l-Hattâb (Radiyallahu anh) :
« Her işitimini söylemek, kişiye yalan nâmına kâfidir.» dedi.
Bana Ebu-Tâhir Ahmed b. Amr[73] b. Abdillâh b. Amr b. Şerh rivayet etti. Dedi ki: Bize tbni Vehb[74] haber verdi. Dedi id: Bana Mâlik şunu söyledi:
Bilmiş ol ki, her işittiğini söyleyen kimse selâmete eremez. Her işittiğini söyleyip dururken o ebediyyen imam da olamaz.»
Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdurrahman[75] rivayet etti ki: Bize Süfyân[76] Ebû İshâk'dan[77] o da Ebu' ah-vas'dan [78] o Ja Abdullah'dan [79] naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Her işittiğini söylemek insana yalan nâmına kâfidir.»
Bize Muhamined b. cî-Müsennâ dahî rivayet etti. Dedi kî: Abdurrah-man b. Mehdî'yi:
«Bir adam işittiği şeylerin bacısından dilini tutmadıkça, kendisine uyulacak bir imam olamaz» derken işittim.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki;) Bize Ömer b. AH b. Mukaddem[80] , Süfyan b. Hüseyin'den[81] naklen haber verdi. Süfyân şöyle demiş:
— Bana İIyâs b. Muvâvİye sordu. Dedi ki:
— Gerçekten ben senin Kur'an ilmine pek düşkün olduğunu görüyorum. Bana bir sûre oku ve tefsir et ki, ben de ilmini bir göreyim.»
Ben de istediğini yaptım. Bunun üzerine bana şunları söyledi:
«Sana söyleyeceklerimi cyi belle! Sakın hadîse şenaat [82] yapmayasın! Çünkü şeni' hadisleri kim nakletti ise mutlaka şahsen rezîl olmuş; hadîsi hususunda da yalancı sayılmıştır.»
Bana Ebu/t-Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya [83] dahi rivayet etliler
Dediler ki: Bize İbni Vchb haber vererek şunu söyledi: Bana Yunus[84] İbni Şihâb'dan[85] o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den[86] naklen haber verdi ki, Abdullah b. Mes'ud :
«— Eğer bir kavme, akıllarının ermeyeceği bir hadîs rivayet edersen, o hadîs onların bazısı için ancak bir fitne olur.» demiş. [87]

4- Zaif Hâvilerden Rivayette Bulunmaktan Nehîy Ve Rivayetleri Alırken İhtiyat Gösterilmesi Babı.

6- (6) Bana Mubammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: bize Abdullah b. Yezid[88] rivayet etdi. Dedi ki: Bana Saîd b. EM Eyyûb [89] rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebû Hâni[90] , Ebu Osman Müslim b. Yesâr'dan [91] o da Ebu Hüreyre'den, o da Resu-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki şöyle buyurmuşlar :
«— ümmetimin sonunda öyle bir takım insanlar zuhur edecek ki, size ne sizin ne de babalarınızın işitmediği şeyleri rivayet edecekler. Am.n onlardan sakınml»

7- (7) Bana Harmeletü'bnü Yahya b. Ab d Ulah b. Harmele b. îm-rân et-Tücîbî de rivayet etti. Dedi ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebu Şureyh[92] , Şerâhîl b. Yezîd'den şunları söylerken işittiğim rivayet eyledi: Bana Müslim b. Yesâr, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittiğini haber verdi:
— Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ahir zamanda bir takım deccallar, yalancılar çıkacak. Size, sizin ve babalarınızın işitmediği hadîsler getirecekler. Aman onlardan sakinini Sizi sapıtarak fitneye düşürme sinleri» buyurdular.
Bana Ebû Saîd el-Eşecc[93] dahî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki:) Bize A'meş, Müseyyeb b. Râfi'den[94] o da Âmir b. Abede'den [95] naklen rivayet etti. Âmir şöyle demiş:
«Abdullah [96] dedi ki:
Muhakkak şeytan insan kılığına girerek cemâate gelir de onlara ya-landan hadîs söyler. Az sonra o cemâat dağılırlar. Onlardan bazısı:
— Bir adam dinledim; yüzünü tanıyorum ama adının ne olduğunu bilmiyorum; hadîs söylüyordu; der.»
Bana Muhammed b. Râfi'[97] de rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdur-razzâk [98] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ma'mer,[99] İbni Tâvûs'dan [100] o da babasından, o da Abdullah [101] b. Amr b. Âs'dan naklen haber verdi, Abdullah şöyle demiş:
«Gerçekden deryada mahbus bir takım şeytanlar vardır. Onları Süleyman (A. S.) bağlamıştır. Bunların çıkması ve insanlara Kur'an (diye bir şeyler) okuması yakındır.» [102]
Bana Muhammed b. Abbâd[103] ile Saîd b. Amr [104] el-Eş'asî hep beraber İbni Uyeyne'den[105] rivayet ettiler. Saîd dedi kî: Bize Süfyân, Hi-şâm b. Huceyr'den, [106] o da Tâvus'dan [107] naklen haber verdi. Tavus, Büşeyr b. Kâ'bı kasdederek demiş ki:
— «Bu zât, İbni Abbas'a [108] geldi de ona hadîs rivayet etmeğe başladı. Bunun üzerine İbni Abbas kendisine:
— Filân ve filâv hadîsi tekrarla! dedi. O da tekrarladı. Sonra yine ona hadîs rivayet etti. İbni Abbas yine:
__Filân ve filân hadîsi tekrar eyle! dedi. O da tekrar etti. Bu sefer İbni Abbas'a hitaben:
— Bilmiyorum; acaba benim bütün hadîslerimi bildin de yalnız bunu mu tanımadın? Yoksa bütün hadîslerimi biîmedin de yalnız bunu mu tanıdın? dedi.
İbnî Abbas ona şu cevabı verdi:
Filhakika biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in üzerinden yalan uy durulmazken ondan hadîs rivayet ederdik. Fakat insanlar hırçın deveye de uysal deveye de binmeğe başlayınca [109] (yani insanlar eyi kötü demeyecek her mesleğe girmeye başlayınca) biz de ondan hadîs rivayet etmekten vaz geçtik.»
Bana Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdurrezzâk rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ma'mer, İbni Tavûs'dan o da babasından, o da îbni Abbas'dan naklen haber verdi. İbni Abbas şöyle demiş:
«Biz hadîsi ancak ve ancak Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bellenirken bellerdik. Ama sizler her boyayı boyamağa başlayalı heyhat!..» [110]
Bana Ebû Eyyûb Süleyman b. Ubeydillâh el-Gaylânî[111] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âmir yânî el-Akadî[112] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ra-bâh, [113] Kays b. Sa'd'dan, [114] o ^a Mücâhid'den [115] naklen rivayet etti. Mücâhid şöyle demiş:
— Büşeyr el-Adevî îbni Abbas'a geldi; ve hadîs rivayet ederek: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurdu...» demeye başladı. İbni Abbas ise onun hadîs rivayetine kulak vermiyor; ona bakmıyordu. Bunun üzerine Büşeyr:
Ey İbnî Abbâs! Aceb neden senin benîm hadîsime kulak astığını görmüyorum! Ben sana ResulüHalı (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'der hadîs okuyorum. Halbuki sen dinlemiyorsun? dedi. İbni Abbas (R. A.) şu cevabı verdi:
— Bir zamanlar biz bir kimseyi:
«Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu...» derken işittik mi gözlerimi hemen ona yönelir; ve kulaklarımızı ona verirdik. Vak-ta ki insanlar her boyayı boyamağa başladılar: artık biz de tanıdığımız şeylerden başkasını onlardan almaz olduk.
Bize Davud b. Amr ed-Dabbî[116] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Nâü' b. Ömer,[117] İbni Ebî M&cyke'den[118] naklen rivayet etti. İbni EbîMüleyke
şöyle demiş:
— İbni Abbas'a mektup yazdım. Bana bîr nâme yazmasını ve bazı şeyleri benden gizli tutmasını istiyordum. Bunun üzerine benim hakkımda:
«O samimî, çocuktur; ben onun namına her şeyi adem akıllı seçiyor;
bazılarını da kendisinden gizliyorum.» demiş. Râvî diyorki: Bir ara Ali (R.A.)'ın mahkeme kararlarını istedi. Ve onlardan bazı şeyler yazmağa başladı. Bazan bir şeye takılıyor ve:
«Vallahi bu hükmü Alî vermemiştir; meğer ki sapmış ola!...» diyordu. [119]
Bize Amru'n-Nâkıd [120] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyey-ne, HİşâM b. Huceyr'den, o da Tâvus'dan naklen rivayet eyledi: Tavus şöyle demiş:
tbni Abbas'a. Alî (R.A.)'in hükümlerini hâvi bir kitap getirdiler. Ancak şu kadar yeri müstesna olmak üzere, İbni Abbas onu hemen yok etti (Râvi Süfyan b. Uyeyne, istisna edilen yerin bir arşın olduğuna kolu iîe işaret etmiştir):
Bize Hasen b. Alî el-Hulvânî[121] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem [122] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni İdris,[123] A'meş'den o da Ebu lshâk'dan naklen rivayet etti. Ebu İshâk şöyle demiş:
— Alî (Radiyallahu anh) 'dan sonra bu şeyleri îcâd ettikleri vakit Alî'nin arkadaşlarından bir zât:
«Allah belâlarım versin! Ne kadar muhteşem bir ilmi ifsâd ettiler!...» dedi [124]
Bize Alî b. Haşrem [125] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Bekr yâni İb-ni Ayyaş [126] haber verdi. Dedi ki:
__ Muğire'yi şunları söylerken işittim :
«Ali (Radiyallahu anh) 'dan hadîs rivayeti hususunda Abdullah b. Mes'ûd'un arkadaşlarından başka doğru söyleyen yoktu.» [127]

5- İsnadın Dinden Olduğunu Beyan Babı

Bu bâbta: rivayetin ancak mevsuk râvîlerden kabul edilmesi lâzım geldiği; râvîlerde bulunan kusurlar sebebiyle onlan cerh etmenin caiz, hattâ vâcib olduğu; bunun haram gıybet değil, bilâkis şer-i şerifi müdâfa'a ma'nasına geldiği görülecektir.
Bize Hasen b. Rabî [128] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, [129] Eyyöb'Ia Hişâm'den, [130] onlar da Muhammed'din [131] naklen rivayet ettiler.
Yine bize; Fudayl, [132] Hişâm'dan naklen rivayet etti. Dedi ki: Bize de Mahled[133] b. Hüseyin, Hişâm'dan, o da Muhammet! b. Sîrîn'den naklen rivayet etti. Muhammed şöyle demiş:
«Şüphesiz ki bu ilim dindir. Öyle ise dinînizi kimlerden aldığınıza dikkat edin!...» [134]
Bize Ebû Ca'fer Itluhammed b. es-Sabbah[135] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize îsmâîl b. Zekeriyya[136] ,Âsım el-Ahvel'den[137] o da İbniSîrin'den naklen rivayet etti. İbni Şîrîn şöyle demiş:
«Eskiden isnadı sormazlardı [138]. Fitne ortaya çıkınca :
— Bize râvilerinizîn adlarım söyleyin, demeye başladılar. Şimdi ehl-i sünnete dikkat ediliyor ve onların hadîsleri kaba! ediliyor; ehi-i bid'ata bakılıyor; onların hadîsleri kabul edilmiyor:
Bize İsbak b. İbrahim[139] el-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsâ[140] —ki İbni Yünus'tur— haber verdi. (Dedi ki): Bize Evzâî[141], Süleyman b. Musa'dan naklen rivayet etti. Süleyman şöyle demiş:
— Tâvus'a tesadüf ettim; ve: filân bana şöyle şöyle hadîs rivayet etti; dedim. Tavus:
«Eğer o arkadaşın mu'temed ise ondan hadîs al» dedi.
Bize Abdullah b. Abdirrahmaa ed-Dârîmî [142] rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Mervân yânî tbni Muhammed ed-Dımeşkî[143] haber verdi. (Dedi ki): Bize Saîd b. Abdilâzîz[144], Süleyman b. Musa'dan naklen rivayet eyledi. Süleyman şöyle demiş:
— Tâvus'a dedim ki; Gerçekten filân bana şöyle şöyle hadîs rivayet etti. Tâvûs:
«— Eğer arkadaşın mu'temed ise ondan hadis al!» dedi,
Bize Nasr b. Alî el-Cehdamî [145] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Esmai, [146] İbni Ebi'b-Zinâd'dan [147] , o da babasından (14T) naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:
— Medine'de hepsi güvenilir yüz kişiye yetiştim ki, onlardan hadîs kabul edilmez; haklarında: «Hadîs ehli değildir.» denilirdi.
Bize Muhammed b. Ebî Ömer [148] el-Mekkî rivayet etti. (Dediki):Bize Siifyân rivayet etti. H.
Bana Ebu Bekr b. Haîlâd[149] el-BâhUî dahi rivayet etti; bu lâfız onundur. Dedi ki: Süfyân b. Uyeyne'den dinledim; o da Mis'ar'dan[150] işitmiş. Mis'ar şöyle demiş:
Sa'd b. İbrâhîmi [151] :
«Mevsuk râvîlerden başka hiç bir kimse Resulüllah (Saîîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadîs rivayet edemez.» derken işittim.
Bana Mervli Muhammed b, Abdillah b. Kuhzaz [152] da rivayet etti. Dedi ki:
— Abdan b. Osman'ı [153] şunu söylerken işittim. «Abdullah b. el-Mübarek'i [154]
— İsnâd dîndendir. Eğer isnâd olmasa idi muhakkak hei isteyen istediğini söylerdi; derken işittim,»
Muhammed b. Abdiliâh dedi ki: Bana el-Abbâs b. Ebî Rizme [155] anlattı. Dedi ki:
Abdullah'ı: Bizimle (hadîs nakleden) şu kavım arasında ayaklar ya'ni isnâd vardır [156], derken işittim.»
Muhammed şunu da söyledi:
«Ebu İshak İbrahim b. îsâ et-Tâlekanî'yi dinledim. Şöyle dedi:
— Abdullah b. el-Mübarek'e dedim ki:
— Ya Ebâ Abdirrahman! Kulağımıza gelen şöyle bir hadîs var:
— «Hiç şüphe yok ki kendi namazınla beraber anne ve babana da namaz kılman, orucunla beraber onlara da oruç tutman iyilik üstüne iyilik kabîlindendir.»
Bunun üzerine Abdullah:
— Ya Ebâ İshak, bu hadîs kimdendir? dedi.
— Bu hadîs Şihâb b. Hjrâş'dandır; dedim.
— O mevsuktur. Ya o kimden almış? dedi.
— Haccâc b, Dinar'dan; dedim.
— O da mevsuktur. O kimden almış?
— Kesulüllah (Salîallahii Aleyhi ve Sellem) buyurmuş; dedim,
— Yâ Ebâ İshâk, şüphesiz ki, Haccâc b. Dinar'la Peygamber (S. A. V.) arasında öyle (aşılmaz) çöller var ki, o çöllerde b>nek hayvanlarının boyun-lan kopar. Ama sadaka hususunda ihtilâf yoktur; dedi. [157]
Yine Muhamraed (b. Abdillâh) şöyle dedi: «Alî b. Şakîk [158]'den dinledim. Diyordu ki:
— Abdullahi'bni'l-Mubârek'i halk arasında:
«Amr b. Sâbit'in hadîsini bırakın! Çünkü o selefe söverdi.» derken işittim.
Bana Ebû Bekr[159] b. en-Nadr b. Ebi'n-Nadr da rivayet etti. Dedi ki; Bana Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kaasim[160] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rüheyye [161]'inin tilmizi Ebu Akil rivayet etti. Dedi ki:
— Ben cl-Kaasîm b. ITbeydillâh ile Yahya b. Saîd'in yanında oturuyordum. Bir ara Yahya, el-Kaasime:
«Yâ Ebâ MuhammcJ, sana şu dîn umuruna dair bir şey sorulup da ondan sende bir bilgi ve sadra şifâ bıı- şey yahud bir ilim ve bir çıkar yol bulunmaması hakikaten senin gibi bir adam için pek büyük bîr kabahattir.» dedi. el-Kaasim hemen:
— Nedenmiş? diye mukaabele etti. Yahya:
__Çünkü sen ki hidâyet imamının, Ebû. Bekir'le Ömer'in oğlusun; dedi. el-Kaasim ona şunu söyledi:
«Allah için düşünen bir kimse nazarında benim bilgisiz konuşmam yahud mevsuk olmayan bir kimseden hadîs olmam bundan daha büyük bir kabahattir.» Râvi (Ebû Akîl):
«Bunun üzerine Yahya sustu. Artık ona cevap vermedi» dedi.
Bana Bişru'bnü'l-Hakem el-Abdî [162] de rivayet etti. Dedi ki: «Süfyan b. Uyeyne'yi şöyle derken işittim:
— Bana Büheyye'nin tilmizi Ebu Akîl'den naklen haber verdiklerine göre Abdullah b. Ömer'in oğullarından ba?4İarı el-Kaasim[163]'e bilmediği bir şey sormuşlar. Bunun üzerine Yahya b. Saîd ona Ömer'le İbni Ömeri [164] kasderek:
«Vallahi ben senin gibi bir zâtın — ki hidâyet imamının oğlu olduğun halde— sorulan bir şey hakkında ma'lûmatsız bulunmam cidden büyük bir kabahat sayarım» demiş. O da hemen şunları söylemiş:

Vallahi, Allah indinde ve Allah için düşünen bir kimse nazarına benim Himsiz konuşmam yahud mevsuk olmayan bir râvîden haber nakletmem bundan daha büyük kabahattir [165]. Râvî diyor ki:
Onlar bunu konuşurken Ebu Akîl Yalıya b. el-Miitevekkil ikisine de şâhid olmuştur.
Bize Amr b. AH Ebu Hafs dahî rivayet etti. Dedi ki:
— «Yahya b. Saîd'i §unu söylerken işittim:
— Süfyan-ı Sevrî ile Şu'be'ye, Mâlik'e ve İbni üyeyne'ye sordum:
— Bir kimse hadîsde mevsuk olmaz da, birisi onun hakkında bana sual sorarsa ne yapmalıyım? dedim.
— «Onun mevsuk olmadığım haber ver!» dediler.
Bize Ubeydullah b. Saîd de rivayet etti. Dedi ki: i — «en-Nadr'ı şunu söylerken işittim:
— İbni Avn [166] kapının eşiği üzerinde ayakta dururken kendisine Şehr'in bir hadîsi soruldu. Bunun üzerine:
«Gerçekten Şehr [167], ta'nedilmiş'bir râvîdir. Gerçekten Şehr ta'nedü-miş bir râvîdir.» dedi.
Müslim (Rahimehullah) (İbni Avn'in sözünü tefsir ederek) der ki:
«Halkın diline düşmüştür; hakkında söz edilmiştir: demek istiyor.»
Bana Haccâc b. es-Şâir [168] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şebâbe [169] rivâyet etti. Dedi ki:
— «Şu'be:
— Filhakika fcen Şehrle karşılaştım; ama ona iltifat etmedim, dedi.
Bana Merv halkından Muhammed b. Abdillâh b. Kuhzâz da rivayet etti. Dedi ki: Bana Adlî b. Hüseyn b. Vâkıd haber verdi. Dedi ki:
«Abdullah b. eî-Mubârek şunları söyledi:
— Süfyan-ı Sevrî'ye- dedim ki:
— Şüphesiz Abbâd b. Kesîr, hâlini (n zaif olduğunu) bildiğin bir kimsedir. Hadîs rivâyet ettiği zaman yüksekten atar. Şu halde halka: ondan hadîs almayın, dememi münasib görür müsün?» Süfyan:
— Hay hay!, cevabım verdi. Abdullah dedi ki:
«O zamandan beri, bulunduğum bir meclisde Abbâd'in sözü geçti mi, dîni hususunda onu över; fakat: ondan hadîs almayın derim.»
Yine Muhammed (İbni Kuhzâz) şunları söyledi: Bize Abdullah b. Osman rivâyet etti. Dedi ki: Babam şunu söyledi:
Abdullah b. el-Mubârek dedi ki: «Şu'be'ye vardım da (bana): Şu Abbâd b. Kesir var ya, ondan korunuverin! dedi.»
Bana el-Fadl b. Sehl de rivâyet etti. Dedi ki:
— MualİÂ er-Râzı'ye, Abbâd'm kendisinden hadîs rivâyet ettiği Muhammed b. Saîd'i sordum. O da bana îsâ b. Yumıs'dan naklen haber verdi, îsâ şöyle demiş:
«Süfyan'ın onun yanında bulunduğu bîr sırada ben de onun kapısında idim. Süfyân çıktığı zaman ona Muhammed'i sordum. Bana onun yalancı olduğunu haber verdi.»
Bana Muhammed b. Ebi Attâb dahî rivâyet etti. Dedi ki: Bana Affân, Muhammed b. Yahya b. Saîd el-Kattân'dan[170] o da babasından naklen rivâyet etti. Babası şöyle demiş:
— «Salih kimselerin, hadîsde olduğu kadar hiç bir şeyde yanıldıklarını görmedik.» tbni Ebi Attâb dedi ki:
— «Bunun üzerine bizzat ben Muhammed b. Yahya b. Saîd el-Kattan'-la görüştüm; ve kendisine bunu sordum. Babasından naklen şunları söyledi:
«Hayır ehlini, hadîsde olduğu kadar hiç bir şeyde yanılmış görmezsin.» [171] demiş.
Müslim der ki:
— «Yanlış söylemek istemedikleri hâlde ağızlarından yanlış çıkar, demek istiyor.»
Bana el-Fadl b. Sehl[172] rivayet etti. Dedi ki: Bize Yezîd b. Harun [173] rivayet etti. Dedi ki: Bana Halîfetü'bnü Musa haber verdi. Dedi ki:
— «Gâlib b. Ubeydiîlâh'in yanma girdim. Az sonra:
— Bana Mekhûl rivayet etti; bana Mekhûl [174] rivayet etti.» diye bana imlâ ettirmeye başladı. Derken kendisini idrar sıkıştırdı; ve kalktı. Ben de deftere baktım. Bir de ne göreyim! defterde:
«Bana Ebân Enes'den rivayet etti. Ebân filândan rivayet etti.» denilmiş. Bunun üzerine onu terk ederek kalktım gittim. [175] el-Fadl b. Sehl dedi ki:
— «Ben Hasen b. Aîîyyi'1-Hulvâr.î'yi de şöyle derken işittim:
— Affan'ın kitabında; «Ebu'l-Mikdâm Hişâmın hadîsi... Ömer b. Ab-dilâzîz'in hadîsi... Hişâm dediki:[176] Bana Yahya b. fülân denilen bir adam, Muhammed b. Kâ'b'dan rivayet etti...» ibarelerini gördüm, Affân'a:
— «Bazı kimseler: Hişâm bu hadîsi Muhammed b. Kâ'b'den işitmiş-tir.» diyorlar? dedim. Affân:
«Zâten Hişâm'm [177] başına ne geldi ise bu hadîsden geldi ya! Evvelce:
Bana Muhammed'den naklen Yahya rivayet etti; derdi. Sonraları onu Mu-hammed'den işittiğini iddia etmeğe başladı- dedi.
Bana Muhammed b. Abdillâh b. Kuhzâz rivayet etti. Dedi ki: «Abdullah b. Osman h. Cebele'yi şöyle derken işittim:
— Abdullahi'bnü'l-Mubârek'e; kendisinden Abdullah b. Amfin (Fıtır günü bahşişler günüdür [178] hadîsini rivayet ettiğin bu adam kimdir? dedim.
— Süleyman b. el-Haccâc'tır; ondan hadîs ele geçirmeye bak!» dedi. tbni Kuhzaz dedi ki:
«Ben Vehb b. Zem'a'yı da Süfyan b. Abdümelik'ten naklen şunları söylerken işittim: Demiş ki:
— «Abdullah yani tbnü'l -Mübarek:
— Ben (dirhem mikdârı kan) [179] hadîsinin râvîsi Ravh b. Gutayf'ı [180] gördüm de bir yerde yanına oturdum. Ama arkadaşlarım onun hadîsini beğenmedikleri için, beni onunla beraber otururken görürler diye onlar-|dan utanmaya başladım.»
Bana İbni Kuhzâz rivayet etti. Dedi ki: Vehb'den dinledim, Süfyan'-dan o da İbnü'l-Mubârek'den naklen şöyle diyordu: İbnü'l-Mubârek demiş ki :
Bakıyye [181], doğru söyleyen bir zattır. Lâkin her gelenden gidenden (yani sikadan ve zaiftan) hadîs alır.»
Bize Kuteybetü [182] İbnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bhce Cerîr, Mu-gîra'dan o da Şa'bî'den [183] naklen rivayet etti. Şa'bî:
— «Bana el-Hârisü'1-A'ver [184] el-Hcmdânî rivayet eyledi. Ama o bir yalancı idi.» demiş.
Bize Ebû Âmir Abdullah b. Berrâd[185] el-Eş'arî rivayet etti. (Dedi): Bize Ebû Üsâme[186], Mufaddıl'dan [187] o da Mugîra'dan [188] naklen rivayet eyledi.
Demiş ki:
— Şa'biyi: «Bana cl-Hârisü'l - A'ver rivayet etti.» derken işittim. Halbuki kendisi onun yalancılardan biri olduğuna şehâdet eylerdi.,

Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr, Muğîra'-dan o da İbrahim'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
— Alkame:
— Ben Kur'âm iki senede okudum, dedi. Bunun üzerine el-Hâris:
— Kur'an kolaydır. Vahîy daha zordur, dedi.
Bana Iîaccac b. eş-Şâir de rivayet etti. (Dedi \$)\ Bize Ahmed yani îb-ni Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zaide, el-A'meş'den o da İbrahim'den naklen rivayet ettiğine göre el-Hâris şöyle demiş:
-Ben Kur'ân'ı üç sonede, vahyi [189] ise İki senede öğrendim.» Yahud «Vahyi üç senede, Kur'ân'ı iki senede öğrendim.» demiş.
Bana Haccâc rivayet etti. Dedi ki, bana Ahmed[190] (ki İbni Yunusdur) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ZâÎde,[191] Mansur'Ia el-Mugîra'dan onlar da İbrahim'den naklen, el-Hâris'in itham olunduğunu rivayet etti.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi î): Bize Cerîr, Hamze-tü'z Zeyyât'dan [192] naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
«Mürratü'l-Hemdanî,[193] el-Hâris'den bir şey işitti. Bunun üzerine cendisine: şu kapıda otur (da beni bekle) dedi. Arkacığından Mürra içeriye dalarak kılıcını aldı. Fakat el-Hâris işin fenaya varacağını sezerek lemen oradan defoldu.
Bana Ubeyduîlah b. Saîd rivâyel etti. (Dedi ki): Bize Abdurrabman lyani İbni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, İbn Avn'-|dan naklen rivayet eyledi. İbni Avn şöyle demiş :
İbrahim [194] bize:
«el-Muğiratü'bnü Saîd [195] ile Ebu Abdirrahîm [196] den sakının! Zira bunların ikisi de yalancıdır.» dedi.
Bize Ebû Kâmil eI-Cahderî[197] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd — ki îbni Zeyd'dir — rivayet etti. Dedi ki: Bize Âsim rivayet etti; ve şöyle dedi:
— Biz yetişkin delikanlılarken Ebu Abdirrahman es-Sülemî [198] ye gelirdik. Bize:
— Ebu'l-Ahvas'tan başka hikayecilerle düşüp kalkmayın! Hele Şakik [199] den sakının! derdi. Bu Şakîk haricilerin mezhebinde idi. Ama o Ebû Vâil değildir.
Bize Ebu Gassân Muhammed b. Amr [200] er Râzî rivayet etti. Dedi ki: Cerîr'i şöyle derken işittim:
«Câbir b. Yezîd el-Cu'fî ile görüştüm, fakat ondan hadîs yazmadım. (Zira) o rae'ata [201] inanırdı.»
Bize el-Hasenü'l-Huîvânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya h. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mis'ar rivayet etti. Dedi ki:
«Câbir b. Yezîd, ortaya attığı bid'atları çıkarmazdan önce bize hadîs rivayet etmiştir.»
Bana Selemetü'bnü Şebîb [202] de rivayet etti. (Dedi ki): Bizel el-Humeydi[203] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân[204] rivayet etti. Dedi ki: — Câbir, ortaya attığı şeyi mevdann çıkarmazdan evvel muhaddisler kendisinden hadis alırlardı. Fakat marifetini meydana çıkardıktan sonra artık onu hadîsi hususunda itham etmeye haşladılar. Bazıları da kendisini büsbütün terk etti. Bunun üzerine Süfyân'a:
«O ne gibi şeyler çıkardı?» diyenler oldu. Süfyân: «Rac'ata inanmayı!» dedi.
Bize Hasenü'l-Hulvânî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Yahya el-Hımmâni[205] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kabîsa ile kardeşi rivayet ettiler. İkisi de: el-Cerrâh b. Mclih'i [206] şunu söylerken işitmiştir:
«Câbir'i:
— Bende hepsini Ebu Ca'ferden[207] duyduğun, onunda Nebî (Saltallakü Aleyhi ve Selleri) 'den naklettiği yetmiş bin hadîs vardır; derken işittim."
Bana Haccâc b. eş-Şâir de> rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. Dedi ki:
Züheyr'i şunu söylerken dinledim:
— Câbir dedi ki (yahud: Câbiri şunu söylerken işittim):
— Gerçekten bende elli bin hadîs vardır ki, bunlardan hiç birini rî-vâyet etmemişim di r;
Bundan sonra Câbir günün birinde bir hadîs rivayet etti. Ve:
— Bu hadîs elli binden biridir; dedi.
Buna İbrâhîm b. Hâlid el-Yeşküri [208] dahi rivayet etti. Dedi ki: «Ehu'l-Velîd'i [209] şunu söylerken işittim : Sellâm b. EM Mutî'i [210] dinledim: Câbir el-Cu'fi'yi: Bende Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) den elli bin hadîs vardır, derken işittim; diyordu.»
Bana Selemetü'bnü Şebîb de rivayet etti. (Dedi ki): Cize el-Humeydî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki:
«Cahir'e bir adam, Teâlâ Hazretlerinin:
Ya babam izin verinceye yahud hakk;..ıda Allah hüküm buyuruncaya kadar bu yerden kat'iyyen ayrılmam. O (Allah) hâkimlerin en hayırlısıdır.»[211] âyeti kerîmesini sorarken işittim. Câbir:
—Bu âyetin te'vîli gelmemiştir; dedi. Halbu ki yalan söyledi.
Bunun üzerine biz Süfyân'a:
«Peki, Câbir bununla ne demek istedi?» diye sorduk. Cevaben dedi kî:
«Râfizîlcr, muhakkak Alî bulutların içindedir, İmdi gökyüzünden bir münâdi sesleiunedikçe biz onun meydana çıkan oğlu ile birlikde çıkmayız; derler. (Süfyân) bu sözü ile râfizîîerîn bâtıl i'tikadına göre Uz. Alinin: «filânla birlikte çıkın.» diye sesleneceğine işaret etti. Ve: Câbir: bu âyetin te'vîli iste budur; demek istiyor. Ama yalan söylemiştir; âyet YûsuC (A. S.)'ın kardeşleri hakkındadır.» dedi.
Bana Seleme dahî rivayet elti. (Dedi ki): Bize el-Humeydi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki:
«Câbir'i otuz bin kadar hadîs rivayet ederken dinledim. Fakat onlardan bir şey anmamı ve: bende şöyle şöyle hadîsler var... dememi helâl addetmiyorum.
Müslim der ki;
«Ben de Ebû Gassâa Muhammed b. Amr er-Râzîden dinledim. Şöyle dedi:
__Cerîr b. Abdilhamîd'e sordum: Sen el-Hâris b. Hasıra ile görüştün mü? dedim.
— Evet, o çok sükûtî bir şeyhtir. Ama pek büyük bir mesele üzerinde ısrar ediyor, dedi.»
Bana Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî[212] rivayet etti. Dedi ki: Bana Abdurrahman b. Mehdi, Hammâd b. Zeyd'den[213] naklen rivayet etti. şöyle demiş:
— «Eyyub [214] bir gün birini andı ve onun hakkında: "Doğru söylemezdi." dedi. Bir başkasını daha andı. Onun için de: Bu adam rakamda şişirme yapar, dedi.»
Bana Haccâc b. eş-Şâir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Harb[215] rivâyâet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. Dedi ki:
— Eyyub:
— Benim bir komşum var, dedi. Sonra onun faziletlerinden bahsetti. Ama benim yanımda iki hurma danesine şâhidlik etse ben onun şehâdetini câîz görmem.» dedi.

Bana Muhammed b. Râfi' ile Haccâc b. eş-Şâir rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdurrezzâk rivayet etti. Dedi ki: Ma'rac; sunu söyledi:
«Ben Eyyûb'un Abdülkerîm yânî Ebû Ümeyye'den [216] başka hiç bir kimseyi gıybet ettiğini görmedim. Fakat Ebû Ümeyye'yi andı da:
— Allah ona rahmet eylesin; güvenilir bir adam delildi. Bana İkri-me'nin bir hadîsini sordu. Sonra ben (onu). İkrınıe'den işittim, dedi.»
Bana el-Fadl b. Sehl rivayet etti. Dedİ ki: Bize Affân b. Müslim [217] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm rivayet etti ve şunları söyledi:
— «Yanımıza a'mâ Ebû Davud [218] gelerek: Bize el-Berrû' rivayet etti. Bize Zeyd b. Ekrem rivayet etti...» demeye başladı. Biz de bunu Ka-* tâde'ye [219] anlattık, Katâde:
— «Yalan söylemiş; o onlardan hadîs dinlemedi. O sadece bir dilenci idi. (Bir çok hânumanlar) silip süpüren taun [220] hastalığı zamanında- âleme avuç açardı.» dedi.
Bana Hasen b. Alî el-Hulvâni rivayet etti. Dedi ki: Bize Yezîd b. lîâ-rûn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmam haber verdi. Dedi ki:
A'mâ Ebıı Dâvtid Katâdc'mn yanma girdi. Kalkıp gittiği vakit oradakiler:
— Bu adam on sekiz Bedir gâzisiylc görüştüğünü iddia ediyor, dedi-\"r. Bunun Üzerine Katâde:
— Bu zat, o müthiş taundan Önce bir dilenci idi; böyle şeylere hiç karışmaz; bu bâbta konuşmazdı. Vallahi bize gerek Hasan gerekse Saîdü'b-nü'İ-Müseyyeb,[221] Sa'd b. Malik[222] den başka hiç bir Bedir gazisinden leb be leb ağızından alarak hadîs rivayet etmemiştir; dedi. [223]
Bize Osman b. Ebi Şeybe [224] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir'in Ra-kabe [225] den naklen rivayetine göre:
Ebu Ca'fer [226] el-Hâşimî el-Medenî, ma'nâca doğru, hikmetli fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'in hadîslerinden olmayan bir çok sözleri hadîs diye uydurur; onları Peygamber (S.A.V.) den rivayet edermiş.
Bize el-Hasenü'1-Hulvânî rivayet etti. Dedi ki: Bize Nuaym b. Hammâd [227] rivayet etti. [228]
Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed b. Süfyân[229] dedi kî: Bize de Mu-hammed b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Bize Nuaym b. Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Davud et-Tayâlisî [230] Şu'be'den, o da Yûnus b. übeyd'den [231] naklen rivayet etti. Yûnus:
«Amru'bnü Ubeyd [232] hadîs hususunda yalan söylerdi.» demiş.
Bana Amr b. Alî Ebu Hafs[233] rivayet etti. Dedi ki: Muâz b. Mu-âz'ı[234] şöyle derken işittim: Avf b. Ebî Cemîle'ye dedim ki: Amr b. Ubeyd bize Hasan'dan rivâyeten Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) 'in:
«Her kim bize karşı silâh çekerse; o bizden değildir.» [235] buyurduğunu rivayet etti; ne dersin?) Avf:
«Bize silâh çeken bizim yolumuzu tutmamış; ilim ve amelimize oymamış olar; demektir.
Bu minval üzere gelen bütün hadîslerin te'vîlİ budur.
Müslim'in bu hadîsi burada zikretmekten maksadı: Avf in Amr'ı cerhcttiğini göstermektir. Zira Avf, Hasan-ı Basri'nin en büyük tilmizlerinden ve ondan rivayet olunan hadîsleri en iyi bilenlerden biridir. Hasan'ın bu hadîsi rivayet etmediğini yahud Amr'ra ondan işitmediğini bildiği için :
«Amr yalan söylemiş.» demiştir.
«Vallahi Amr yalan söylemiş; ama o bunu kendi pîs sözlerine katmak istemiştir [236] » dedi.
Bize Ubeydullah b, Ömer [237] el-Kavâriri de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. Dedi ki:
«Bir adam Eyyub'un dersine devam ediyor; ondan hadîs dinliyordu. Bir ara Eyyub onu görmez oldu ve soruşturdu. Kendisine:
— Ya Ebâ Bekr, o şimdi Amr b. Ubey'de devam ediyor, dediler. Hammâd dedi ki:
— Bir gün ben Eyyub'la beraber bulunuyordum. Erken erken çarşıya çıkmıştık. O adam Eyyub'un karşısına çıkıverdi. Eyyub ona selâm verdi; ve hatırını sordu. Sonra ona:
«Senin şu herife devam ettiğini duydum.» dedi. — Hammâd: adım da söyledi yani Amr diye tasrîh etti; diyor.— Adam:
«Evet yâ Ebâ Bekr öyle. Çünkü o bize garip garib bir şeyler getiriyor.» dedi. Eyyub ona:
Biz de ancak ve ancak bu garib şeylerden kaçıyoruz ya! —yahud [238] korkuyoruz ya! — diye mukabele etti.
Bana Haccâc b. Şâir dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Harb rivayet ett). (Dedi ki): Bize İbni Zeyd yâni Hamınâd rivayet etti: Dedi ki:
Eyyûba:
«Amr b. Ubeyd, Hasan'm: Şıradan sarhoş olana dayak vurulmaz, dediğini rivayet etti.» dediler. Bunun üzerine Eyyub.
-Amr yalan söylemiş. Ben Hasanı: Şıradan sarhoş olana dayak vurulur, derken) işittim» dedi.
Bana Haccâc da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. Dedi ki: Scllâm b. Ebî Mutî'i [239] şunları söylerken işittim:
«Benim Amr'a giderdiğimi Eyyub duymuş, da bir gün hana geldi; ve: __Söyle bakalım, dindarlığına emîn olmadığın bir adama hadis hususunda nasıl emniyet edebiliyorsun? dedi.»
Bana Selemetü'bnü Şebîb dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Humeydî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki: «Ebı Musa'yı:
— Bize Amr b. Ubeyd mu'tezilî olmazdan evvel hadîs rivayet etmiştir, derken işittim.»
Bana Ubeydullah b. Mua'ı el-Anberî rivayet etti (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. Dedi ki:
«Şu'be'ye bir mektup yazarak Vâsıt kadısı Ebu Şeybe'yi sordum. Ba-ııa şu cevâbı yazdı:
— Ondan biç bir şey yazma! Benim mektubumu da yırt!»
Bize El-Hulvânİ de riv&yet etti. Dedi ki: AÖân'ı dinledim. Şunları söyledi
Hammad b. Seleme'yo Salih el-Mürri'nin [240] Sâbit'den rivayet ettiği bir hadîsi rivayet ettim:
— Yalan söylemiş, dedi. Hemmam'a dahî Salih el-Mürri'den bir hadîs söyledim. (O da): Yalan söylemiş, dedi.
Bize Mabmud b. Gaylân [241] dahî rivayet eti. (Dedi ki): Bize Ebû Davııd rivayet etti. Dedi ki:
«Şu'be bana: Cerîr b. Hâzim'e[242] git de ona: Hasan b. Umara[243] dan rivayette bulunman sana helâl olmaz; çünkü o yalan söyler; diye anlat, dedi. Ben Şu'be'ye:
— Bu nasıl olur? dedim.
— Bize el-Hakem'den, asıllarını bulamadığım bir çok şeyler rivayet etti, cevabım verdi.
— Neler rivayet etti? dedim. Şunları söyledi:
— el-Hakem'e: Peygamber (S.A.V.) Uhud şehidlerinin üzerine cenaze namazı kıldı mı? diye sordum:
— Onların üzerine namaz kılmadı, diye cevap verdi, Arkasından el-Hasen b. Umara: el-Hakem'den, o da Mîksem'den, o da İbni Abbâs'dan naklen Peygamber (S.A.V.) onların üzerine cenaze namazı kılmış; ve kendilerini defnetmiştir, dedi.
el-Hakem'e: Zinadan doğan çocuklar hakkında ne dersin? diye sordum:
«Onların üzerine cenaze namazı kılınır.» dedi.
— (Bu) kimin hadîsinden rivayet olunuyor? dedim.

«Hasan-ı Basrî'den rivayet olunuyor.» dedi. el-Hasen b. Umara ise:
«Bize el-Hakem, Yahya b. el-Cezzâr' [244] dan, o da Alî'den naklen rivayet etti.» dedi. [245]
Bize el-Hasen el-Hulvâni de rivayet etti. Dedi ki:
«Yezîd b. Harun'u dinledim. Ziyâd b. Meymun'u [246] anarak: ondan ve Hâlid b. Mahdûc [247] dan biç bir şey rivayet etmeyeceğime yemin verdim; dedi. Ve şunu ilâve etti:
— Ziyâd b. Meymun'la görüştüm. Kendisine bir hadîs de sordum. O, hadîsi bana Bekr el-Müzeni[248] den rivayet etti. Sonra kendisine tekrar müracaat eyledim. Bu sefer onu bana Müverrik [249] dan rivayet etti. Bilâhare yine müracaatta bulundum. Bu sefer de onu bana el-Hasen'den rivayet etti. [250]
Yezîd b. Hârûn (Halid b. Mahdûc ile Ziyâd b. Meymun'un) ikisini ile yalancılığa nisbet ederdi. el-Hulvânî dedi ki:
Ben Abdüssamed [251] i dinledim: Ve yanında Ziyad b. Meymun'u acıdım da onu yalancılığa nisbet eyledi.»
Bize Mahmûd b. Gaylân da rivayet etti. Dedi ki:
«Ebu Dâvûd et-Tayâlisî'ye şunu söyledim:
— Abbâd b. Mansur'dan çok hadîs rivayet ettin. Acaba bize Nadr b. Şümeyl'in[252] rivayet ettiği Attâre hadîsim [253] ondan niçin dinlemedin? Bana şu cevabı verdi:
«Sus! Zîra ben ve Abdurrahman b. Mehdi, Ziyâd b. Meymun'la görüştük de kendisine sorduk: Bu rivayet ettiğin hadîsler hep Enes'den midir? dedik. Bize cevaben;
— Ne dersiniz, bir adam günah işler de arkasından tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul etmez mi? dedi.
— Evet, eder; dedik.
— Ben Enes'den hadîs namına az veya çok hiç bir şey işitmedim. Benim Enes'e yetişmediğimi başkaları bilmiyorsa siz de mi bilmiyorsunuz?» dedi. Ehu Dâvud demiş ki:
Bundan bir müddet sonra onun yine Enes'den hadîs rivayet etmekde olduğunu duyduk. Ve yine Abdurrahman'la ikimiz ona gittik. (Bize) yine:
_ Tevbe ediyorum, dedi. Fakat bir müddet sonra tekrar rivayet et meğe başladı. Artık biz de kendisini terk ettik.
Bize Hasen el- Hulvânî rivayet etti. Dedi ki: Şebâbe'yi dinledim. Şunları söyledi:
Abdülkuddüs bize hadîs rivayet eder ve (râvînin ismini) Süveyd b. Akale [254] diye telâffuz eylerdi. Şebâbe:
— Ben de Abdülkuddûs'ü:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüzgârın mal edinilmesini ya. sak etti; derken işittim.» dedi. Kendisine: «Bu nasıl şey?» dediler.
«Ya'ni rüzgâr girsin diye duvarda bir delik açılır... dedi. [255] Müslim der kî: «Ben de Ubeydullah b. Ömer el-Kavârirî'yi ŞÖyîe derken işittim:
— Hammâd b. Zeyd'den dinledim. Mebdî b. Hilâl ders okutmağa oturduktan bir kaç gün sonra Hammâd bir adama: «Sizin taraftan kaynayan bu tuzlu kaynak nedir?» diyordu. O zât:
«Evet yâ Ebâ İsmâîl» diye cevap verdi. [256]
Bize el-Haseu eî-Hulvânî de rivayet etti, Dedi ki: Ben Affândan dinledim dedi ki. Ben Ebu Avâne'nin şunu söylediğini işittim:
— Bana Hasan'dan hiç bir hadîs ulaşmamıştır ki, onu Ebân b. Ebî Ay-yâş'a arzetnıiş olmayayım. Ebân hemen o hadîsi bana okuyuverirdi. [257]
Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alî b. Müshir rivayet etti. Dedi ki:
— Ben ve Hamzetü-z-Zeyyât, Ebân b. Ebî Ayyaş'dan bin kadar hadîs dinledik:
Alî demiş ki:
«Az sonra Hamza'ya rastladım. Bana rü'yasında Peygamber (S.A.V.)'i gördüğünü ve Ebân'dan işittiklerini kendisine arzettiğini fakat bunlardan ancak pek azım, beş veya altı hadîsi tanıdığım haber verdi. [258]
Bize Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî rivayet etti: (Dedi ki): — Bize Zekeriyyâ b. Adiy [259] haber verdi. Şöyle dedi:
— Bana Ebu İshâk eI-Fezârî:[260] «Bakiyye'nin ma'ruf zevattan rivâ-lyet ettiği hadîslerini yaz; ma'ruf olmayanlardan rivayet ettiklerini yazma'. İsmail b. Ayyâş'm ise ma'ruflardan olsun olmasın hiç bir rivayetini yazma!» dedi. [261]
Bize İshak b. İbrahim el. Hanzalî dahî rivayet etti. Dedi ki: Abdullah (İbni'l-Mubârek)in bir arkadaşından işitim. Şunları söyledi:
Abdullahi'bnü'l-Mubârek: «Bakıyye, ne iyi adamdır, ama isimleri künye, künyeleri de isim yerine kullanması olmasa! Bir zamanlar bize Ebû Saîd el-Vuhâzî'den hadîs rivayet ediyordu. (Bu zatın kira olduğunu) tahkik ettik. Bir de baktık ki Abdülkuddûs imiş.» dedi. [262]
Bana Ahmid b. Yusuf el-Ezdi [263] de. rivayet etti. Dedi ki: Abdürraz-zak'i şunları söylerken işittim:
Ben Îbnü'l-Mubârek'in Abdülkuddûs'den başkası için açıktan açığa yalancıdır dediğini görmedim. Ama onun için «yalancıdır.» derken işittim.
Bana Abdullah b. Abdirrahman ed-Darımı dahî rivayet etti. Dedi ki: Ebû Nuaym'ı[264] dinledim. cl-Muallâ b. Urfan'i [265] da anarak şunları söyledi: el-Muailâ dedi ki: Bize Ebû Vâil rivayet etti ve: Sıffîn'de iken yanımıza İbnî Mes'ud çıkageldi; dedi. Bunun Üzerine Ebû Nuaym:
«İbni Mes'ud Öldükten sonra dirildi mi dersin? [266] şeklinde mukabelede bulundu.
Bana Amr b. Alî [267] ile Hasen el-Hulvâni, ikisi birden Affân b. Müslim'den rivayet ettiler: Affân şöyle demiş:
İsmail b. Uleyye'nin yanında idik. Derken bir zât birinden hadîs rivayet etti. Ben hemen:
«Bu adam mevsuk değildir.» dedim. O zât: «Adamı gıybet ettin.» dedi. İsmail:
«Hayır, onu gıybet etmedi, ancak mevsuk olmadığına hüküm verdi» dedi.
Bize Ebû Ca'fer ed-Dârimî [268] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bişr b. Ömer [269] rivayet etti. Dedi ki:
Mâlik b. Enes'e [270] Saîd b. el-MüseyyebJden hadîs rivayet eden Muhammed b. Abdirramân'ı sordum.
«Sika değildir.» dedi. Ona Tev'eme'nin azadhsı Salih'i sordum:
«Sika değildir.» dedi. Ebu'I-Huveyris'i sordum:
«Sika değildir.» dedi.
Kendisinden İbni Ebî Zi'b'in [271] rivayette bulunduğu Şu'be'yi [272] sordum:
«Sika değildir...» cevabını verdi. Haram b. Osman'[273] ı sordum, Yine «Sika değildir» cevabını verdi. Hasılı, bu beş kişiyi MâHk'e hep sordum o da:
«Bunlar hadîslerinde sika değildirler» diye cevap verdi. Ona ismini ^unuttuğum diğer bir zâtı da sordum:
«Onu benim kitaplarımda gördün mü?» dedi.

«Hayır!» dedim.
«Sika olmuş olsa onu mutlaka benim kitaplarımda görürdün.» dedi. [274]
Bana el-Fadl b. Sehl'de rivayet etti. Dedi ki: Bana Yahya b. Maîn [275] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Haccâc rivayet etti. (Dedi ki):
Bize İbni Ebî Zi'b, Şuranbîl b. Sa'd'dan tivâyet e.tti; ama Şurahbîl müt-tehem (bir râvî) idi. [276]
Bana Muhammed b. Abdillâh b. Kuhzâz da rivayet etti. Dedi ki: Ebu İshâk et-Tâlekaanî'yi şöyle derken işittim:
İbnü'l-Mübârek'i dinledim. Şunları söylüyordu:
«Eğer Cennete girmekle Abdullah b. Muharrerle görüşmek arasında muhayyer bırakılsam, mutlaka onunla görüşüp sonra Cennete girmeyi ihtîyar ederdim. Fakat kendisini gördüğümde bir tezek benim için ondan daha makbul oldu.»
Bana el-Fadl b. Sehl dahî rivayet etti. (Dedi ki); Bize Velîd b. Sâ-îih [277] rivayet etti. Dedi ki: Ubeydullah b. Amr [278] şunları söyledi:
Zeyd yâni İbni Ebî Üneyse:
«Kardeşimden hadîs almayın!» dedi. [279]
Bana Ahraed b. İbrahim ed-Devraki rivayet etti. Dedi ki: Bana Ab* düsselâm el-Vâbisi[280] rivayet etti. Dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer er-;Rakkî, [281] Ubeydullah b. Amr'dan naklen rivayet eyledi: Ubeydullah: «Yahya b. Ebî Üneyse yalancı idi» demiş.
Bana Ahmed h. İbrahim rivayet etti. Dedi ki: Bana Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den naklen rivayet etti. Hammâd şöyle demiş «Eyyûb'un yanında Ferkad' [282] m zikri geçti de Eyyub: — Gerçekten Ferkad hadîs âlimi değildir, dedi.
Bana Abdurrahman b. Bişr el-Abdî [283] de rivayet etti. Dedi ki:
«Yahya b. Saîd el-Kattân'ı dinledim. Yanında Muhammed b. Abdillâh b. Umeyr el-Leysî'nİn lâfa oldu da onu son derece zaif buldu. Bunun üzerine Yahya'ya:
— Ya'kub b. Atâ'dan da mı zaif? dediler.
«Evet» dedi. Sonra:
«Ben hiç bir kimsenin Muhammed b, Abdillâh b. Ubeyd b. Umeyr'den hadîs rivayet edeceğini zannetmezdim.» dedi.
Bana Bişrü'bnü'l-Hakem rivayet etti. Dedi ki:
Yahya b. el-Kattân'ı dinledim. Hakim [284] b. Cübeyr ile Abdül'A'lâ'y* zaif buldu. Yahya, [285] Musa b. Dinar'ı da zaif buldu:
»Onun hadîsi havadır.» dedi. Musa b. Dihkan île îsâ b. Ebî îsâ el-Me-denîyi dahî zaif çıkardı. Dedi ki:
. Bern Hasen b. isa'yı ŞÖyle derken işittim:
«İbnü'I-Mubârek bana: Ceririn yanına geldiğim zaman onun fcütün ilmini yaz; yalnız üç kişinin hadîsi müstesna! Ubeydetü'bnü Muattib, Seriy b. İsmâîl ve Muhammed h. Sâlim'in hadîslerini yazma! Dedi.» [286]
Müs]im derki:
Ehl-i ilmin, müttehem hadîs râvîleri ile onların nakiselerine dair, rı^ize benzer sözleri pek çoktur. Bunları bire varıncaya kadar bitabı uzatır. Muhaddislerin bu bâbta söyleyip îzâh ettikleri v. a^ayıP dinleyenler için bu kadarı kâfidir. Onların hadîs râvîle-u-7 nâkillerinin kusurlarını keşfetmeyi kendilerin vazife ve sorulduğu zaman buna fetva ver neleri, bu işin ehemy e &nı büyük olduğu içindir.
Çünkü dîn batandaki haberler arıcak bir şeyi helâl veya haram kılmak yahud emir veya nehiy, . e^ terhîb için gelirler. Eğer onları rivayet eden râvî doğruluk . tnahal olmaz da sonra onu tanıyan biri ondan rivayete kalkışır 1(°Hu tanımayanlara beyan etmezse, bu yaptığından dolayı gü-. ,. .Ve Müslümanların halk tabakasını aldatmış olur. Zira bu haber-. e^H bazı kimselerin onlarla yahud onların bir kısmıyla amel et-eııdîşe olunur. İhtimâl mezkûr haberlerin cümlesi veya ekserisi, aslı faslı olmayan bir takım yalanlardır.
mu'temed ve kanâatbahş râvîlerden gelen sahih haberler, si-an^atbahş olmayan râvîlerin rivayetlerine ihtiyaç bırakmayacak derecede çoktur [287]
zannetmemem ki, arzettiğimiz bu zaif hadîslerle, meçhul isnadlara bel bunların rivayetine ehemmiyet verenlerin bir çoku bu işi islerdeki gevşeklik ve za'fı Öğrendikten sonra da yfapsın. Şu ki, böylesini zaif hadîs rivayetine ve zaif hadîslere i'timadan fnil. halk tabakası nazarmdjB, çok hadîs bilirmiş görünmek ve:
Filanca ne de çok hadîs toplamış; ne çok sayyida hadîs te'lîf etmiş» sı hevesidir, uim babında her kim bu mezhebe gider ve bu yolu kimsenin ilimden nasîbi yoktur. Böylesine câhil adını vermek
serbest etmekten daha hayırlıdır.
ı2ın muhaddis geçinenlerinden bir zât, isnadları sağlama ve çüartria hususunda bir söz söylemiştir ki, biz bu sözü ve çürüklüğü- a^e etmekten vazgeçsek çok akıllılık etmiş ve doğru bir yol tut-
Çünkü yabana atılmış bir sözü öldürmek ve kailinin nâmını e^ için o sözden yüz çevirmek daha muvafık olur; câhilleri ona Yandırma olmaması için daha münasip düşerdi. Şu var ki, biz ötüye varacağından ve cahillerin bid'atlara aldanarak hatâlıf aniiş i'tikadlanna ve ulema nazarında bir .kıymeti olmayan düşük
Çabucak kapılmalarından endişeye düşünce, bu zâtın kavlinin fâsid olduğunu meydana çıkarmanın ve sözünü lâyık olduğu derecede red etmenin halk için daha faydalı ve inşaallah akıbet için daha iyi olacağına kanâat getirdik.
Kavlini anlatmaktan ve çürük fikrini haber vermekten soz açtığımız bu kailin zu'muna göre: senedinde «Fulânün an fulânin» ibaresi bulunan her isnadın râvilerinin —aynı asırda yaşadıkları ilmen sabit ve râvînin hadîsi, şeyhinin ağızmdan işitmiş olması pek a'lâ mümkün olduğu halde yalnız ondan işittiğini biz bilmiyor; ve rivayetlerin hiç birinde bu iki râvînin— buluştukları veya bir hadîs söyleştikleri zikredilmiyorsa, bu şekilde gelen hiç bir haberden hüccet olamaz. Meğer ki bu iki râvînin yaşadıkları asırda bir veya bir kaç defa buluştukları yahud bir hadîsi aralarında söyleştikleri ve yahud yaşadıkları asırda bir veya bir kaç defa bir araya gelerek buluştuklarını gösteren bir haber vârid olduğu —zikri geçen kaile göre— ma'lûnı ola!.. Ona göre, eğer bu cihet bilinmez ve râvînin, kendisinden hadîs rivayet ettiği zâtla bir defa buluşarak ondan bir şey işittiğini haber veren sahih bir rivayet de gelmezse kendisinden rivayette bulunduğu zâttan ,bu haberi nakletmesinde — mesele arzettiğimiz gibi olunca — bir hüccet yoktur.
Adı geçen kaile göre yeni gelen rivayete benzeyen başka bir rivayet hususunda ondan az çok bir parça hadîs dinlediğini duymadıkça böyle bir haber mevkuf olur.
6- Muan'an hadîsle ihticacın sahîh oluşu babı [288]
İsnâdlara ta'n hususundaki bu kavil —Allah sana rahmet buyursun — uydurma yeni çıkma, sahibinden önce kimse tarafından söylenmemiş ve ehl-i ilmden hiç bir tarafdarı bulunmayan bir sözdür. Çünkü eski ve yeni bütün hadîs ve rivayet âlimleri arasında ittifakla şayi' olan söz şudur: mevsuk olan her râvî kendi gibisinden bir hadîs îrivâyet eder; ve her ikisi bir asırda bulunmakla onunla görüşmek ve kendisinden hadîs dinlemek caiz ve mümkin olursa, bir araya geldikleri ve şifahen görüştükleri hiç bir haberde bulunmasa bile o rivayet sabit ve hucciyyeti lâzımdır. Ancak ortada bu râvînin rivayette bulunduğu zâtla görüşmediğine yahud ondan bir şey işitmediğine ap açık delâlet eder bir delîl bulunursa o başka. Ama mesele îzâh ettiğimiz şekildeki imkân üzerinde mübhem kalırsa o rivayet — beyan etiğimiz kat'î delâlet bulunmadıkça— daima semâ'a hamledilir.

Binaenaleyh anlattığımız bu kavlin mucidine yahud onun mudâfiine şöyle denilir:
«Sen, sözün arasında: sika olan bir kişinin sika bir kimseden verdiği haber hüccettir, onunla amel vâcib olur» [289] dedin. Sonra ona şart koşarak:
«Tâ ki biz bu iki râvînin bir defa veya daha fazla görüştüklerini, ya-hud ondan bir şey işittiğini bilelim.» dedin. Acaba koştuğun bu şartın, sözü hüccet sayılan tek bir zâttan rivââyet edildiğini bulabilir misin? Aksi halde iddiana delil getir.
* Eğer bu — mûçid— habt.i tesbît hususunda ortaya koyduğu şartın selef ulemâdan birinin kavli olduğunu iddia ederse. Kendisinden bu kavli göstermesi istenir ki, ne o ne de başkası böyle bir kavil göstermeye asla imkân bulamayacaktır.
Yok, da'vasmı isbât için hüccet olabilecek bir delüi bulunduğunu iddia ederse kendisine:
«Bu delil nedir?» diye sorulur. Bu sefer.
«Ben onu söyledim. Çünkü ben, yeni ve eski bütün haber râvîlerinin — biri diğerini hiç görmeden ve ondan bir şey işitmeden— bir birlerinden hadîs rivayet ettiklerini gördüm. Onların bu suretle kendi aralarında semâ* bulunmaksızın mürsel olarak hadîs rivayetine cevaz verdiklerini görünce — ki bizim asü kavlimize ve ilm-i ahbâr ulemasına göre mürsel rivayetler hüccet değildir— [290] ben de arzettiğim sebepten dolayı her haber râvîsinin, rivayet ettiği zâttan işitmiş olmasını araştırmaya ihtiyâç hissettim. Şayet bîr râvînin rivayet ettiği zâttan en ufak bir şey işittiğine vâkıf olursam, bunun sebebiyle benim nazarımda artık ondan rivayet ettiği her şey sabit olur. İşittiğine muttali' olamazsam o haberi mevkuf ad" dederim. Ve haberde mürsel olmak ihtimâli bulunduğu için bence artık hüccet yerine de geçemez.» derse kendisine şöyle mukabele edilir:
«Eğer senin bir haberi zaif kabul ederek onunla ihticaci terk etme-V ne sebeb, ondaki irsal ihtimali ise bu takdirde, başından sonuna kadar ™ semâ' bulunduğunu görmedikçe hiç bir muan'an isnadı isbât etmemen lâzım gelir. Çünkü bize Hişâm b. Urve [291] den babası tarikiyle gelen, onun da Âişe'den işittiği bir hadîsi yakînen biliriz ki Hişam muhakkak babasından, babası da Âişe'den işitmiştir. Nitekim, Âiş e'nin dahî Nebî (S.A.V.)'den işittiğini biliriz. Ama Hişâm babasından rivayet ederken, işittim» veya «bana haber verdi» dememiş-se, bu rivayette kendisi ile babası arasında bazan başka bir insan da olabilir. O rivayeti babasından Hişam'a haber vermiş. Hişam onu babasından işitmemiş olur. Hadisi mürsel olarak rivayet ederek, işittiği kimseye isnadda bulunmak istemediği zaman bu pek a'lâ mümkündür.
Bu, Hişâm'in babasından rivayet ettiği surette mumlun olduğu gibi, babasının Âişe'den rivayetinde de mümkündür. Hâvilerinin bir birlerinden işittikleri zikredilmeyen bir hadîsin her isnadı böyledir. Vâ-kıâ bazan her râvînin bir birinden bir çok defalar hadîs dinlediği bilinirse de, bazı rivayetlerde bu râvîlerin her birinin daha aşağıdaki râviye inerek, yukarıki râvinin bazı hadîslerini ondan dinlemesi; sonra bazan hadîsi irsal ederek, dinlediği zâtın ismini söylememesi, bâzan da gayrete gevrek hadîsini aldığı zâtın adını söylemesi ve irsali terk etmesi de caizdir.
Bu söylediklerimiz mevsuk muhaddislerle ilim ehli olan imamların yapmış oldukları işler olup hadîsde mevcûd ve yaygındır. Biz onların söylediğimiz şekilde rivayetlerinden bir kaçını zikredeceğiz. Bunlarla daha çoğuna istidlal olunur inşâallah. Mezkûr rivayetlerden bazıları şunlardır:
Eyyûb Sahtiyanı, ibni Mübarek, Ve kî', îbni Numeyr ve bunlardan başka bir cemâat, Hişâm b. Urve 'den
0 da babasından o daÂ işe (R.A.)'dan şunu rivayet etmişlerdir. Âişe demiştir ki:
«Ben Resûlüllah (S.A.V.)'e gerek hılH gerekse ihramı için bulabildiğim en güzel kokuyu sürerdim.»
Bu rivayeti aynen Leys b. Sa'd, [292] Davud el-Attâr, [293] Humeyd b. el-Esved, [294] Vüheyb b. Hâ1id [295] ve Ebu Üsâme, [296] Hişâm' [297] dan rivayet etmişlerdir. Hişâm demiştir ki:
«Bana Osman b. Urve, [298] TJrve'den o da Âişe'den o da Peygamber (S.A.V.)'den haber verdi.
Yine Hişâm babasından o da Âişe'den rivayet etmiştir. Âişe (R.A.) demiştir kî:
«Peygamber (S.A.V.) i'tikâfa girdiği zaman başını bana yaklaştırır; ben de hayızh olduğum hâlde onu tarardım.» [299]
Yine aynen bu rivayeti Mâlik b. Enes Zührî'den o da Urve'den O da Amre'den o da Âişeden o da Nebiy (S.A.V.) den rivayet etmişlerdir.
Zühri ile Salih b. Ebi Hassan, Ebû Seleme'-den o da Â i § e 'den rivayet etmişlerdir ki, Peygamber (S.A.V.) oruçlu iken Öpermiş. Yahya b. Ebi Kesir, bu haberdeki öpüş hakkında şöyle demiştir: Bana Ebû Selemete'bnü Abdır-rahman haber verdi; ona Ömer b. Abdilazîz[300] haber vermiş; ona da U r v e haber vermiş; ona da Â i ş e haber vermiş ki, Peygamber (S.A.V.) oruçlu olduğu halde kendisini öpermiş.
İbni Uyeyne ve başkaları Amr b. Dinar1 [301] dan o da C â b i r 'den rivayet etmişlerdir. Câbir demiştir ki:
«Resûlüllah (S.A.V.) bize at etlerini yedirdi ama eşek etlerini yasak etti.»
Ayni hadîsi Hammâd b. Zeyd , Amr 'dan, o da Muhammed b. Alî 'den, o da Câbir 'den, o da Peygamber (S.A.V.)'-den rivayet etmişlerdir.
Rivayetler içinde bu gibileri pek çoktur. Bunları saymak uzun sürer. Anlayanlara, bizim zikrettiklerimiz kâfidir.
Az evvel kavlim tavsif ettiğimiz zâta göre eğer —râvînin kendisinden rivayet ettiği kimseden bir şey işittiği bilinmediği zaman hadisin bozuk ve çürüğe çıkarılması îçin— illet, sadece hadîsin mürsel olması ihtimali ise, o takdirde kendisine — kendi sözünün muktezası olarak — rivayet ettiği zâttan işittiği ma'lûrn olan râvînin rivâyetiyle ihticâc etmemek lâzım gelir. Ancak kendisinde semâ' zikredilen haber müstesnadır. Çünkü az evvel beyan ettiğimiz vecihle haberleri nakleden imamlar bâzan bir hadîsi irsal ederek kendisinden hadîs dinledikleri zâtın ismini hiç anmazlar; bazan da gayrete gelerek, haberi işittikleri şekilde isnâd ederler; ve bir hadîsde aşağı inmişlerse inişi, yukarıya çıkmışlarsa çıkışı haber verirler. Nitekim bu ciheti onlardan naklen îzâh etmiştik.
Haberlerle meşgul olan ve isnâdların sağlamını çürüğünü araştırma, Eyyûb Sahtiyanı, İbni Avn, Mâlik b. Enes, Şu'betü'bnü'l-Haccâc, Yahya b. Saîd -el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî gibi selef imamlarından ve onlardan sonraki hadîs âlimlerinden hiç birinin, az evvel sözünü açıkladığımız zâtın iddia ettiği gibi isnâdlardaki işitme vaziyetini araştırdığını bilmiyoruz. Bunlardan araştırma yaypanlar, hadîs râvıîerinin, kendilerinden rivayette bulundukları kimselerden işitmeleri vaki' olup olmadığını sadece râvî hadîste tedlîs yapmakla ma'ruf ve bununla şöhret bulmuş kimselerden olduğu zaman yapmışlardır. İşte o zaman bu gibi râvîlerden tedlîs illeti bertaraf edilmesi için rivayetlerinde semâ' olup olmadığın, araştırır soruştururlar. Ama kavlini hikâye ettiğimiz zâtın iddiası vecihîe ortada müdellis yokken böyle bir şart arayan varsa biz bunu isimlerini söylediğimiz ve söylemediğim hiç bir imamdan işitmedik.
İsimlerinisöy İçmediğimiz imamlardan biri Abdullah b.Yezîdel-Ensârî [302] dir. Bu zât Peygamber (S.A.V.)i gördüğü halde Huzeyfe ile Ebu Mes'ud el-Ensârî [303] den rivayette bulunmuş ve bunların her birinden Peygamber (S.A.V.)'e isnâd ettiği birer hadîs rivayet etmiştir. [304] Halbu ki Abdu1lâh'm bu iki zâttan yaptığı rivayetinde onlardan işittiği zikredilmediği gibi biz de rivayetlerin hiç birinde Abdullah b. Yezîd'ıı Huzeyfe ve Ebu Mes'ud'la hiç bir hadîsi yüz yüze konuşttuğunu bilmiyoruz. Onîarı gördüğünden bahsedildiğini dahi muayyen bir rivayette bulamadık. Bununla beraber ne geçmişlerden ne de eriştiklerimizden hiç bir ehl-i ilmin Abdullah b. Yezîd'in Huzeyfe ile E "b u Mes'ud 'dan rivayet ettiği bu iki habere zaiftırlar diye ta'nettiğini duymadık. Bilâkis bu iki haber ve benzerleri görüştüğümüz hadîs uleması nazarında sahih ve kuvvetli isnâdlardandır. Bu isnadlarla nakledilen hadîslerin isti'malini ve bunların getirdiği sünnet ve eserlerle ihticâc etmeyi caiz görmektedirler. Halbuki mezkûr isnadlar biraz evvel kavlini hikâye ettiğimiz zâtın,iddiasına göre, râvînin rivayet ettiği

kimseden semâma tesadüf edilmedikçe boş vemühmeldirler.
Bu kailin zü'munca zaif sayılan râvîler tarafından nakledilen fakat ulemaya göre sahîh olan haberleri sayıp dökmeye kalkarsak onları sonuna kadar sayıp bitirmekten âciz kalırız. Lâkin biz söylemediklerimize alâmet olmak üzere bunların yalnız bir mikdarım arzetmek istedik.
İşte Ebû Osman en-Nehdî ile Ebû Râfi' ds-S â i ğ [305] Bunların ikisi de hem câhiliyyet devrine yetişmiş hem de Resûlüllah (S.A.V.)'in maiyyetinde Bedir ve daha nice gazalara iştirak eden ashabı ile sohbette bulunmuş; onlardan haberler riak-lederek tâ Ebû Hüre y re ile İbni Ömer gibi zevata ve onların arkadaşlarına kadar inmişlerdir. Mezkûr iki zâttan her biri Übey b. Kâ'b 'dan [306] o da Peygamber (S.A.)'den işitmiş olarak birer hadîs rivâyeyt jetmişlerdir. [307] Fakat biz hiç bir muayyen rivayette onların Ube^y 'i gördüklerini yahud ondan bir şey işittiklerini duymadık.
Ebu Amr e§-Şeybâni — ki câhiliyyet devrine erişenlerden olup Peygamber (S.A.V.) zamanında basbayağı bir adamdı — ile Ebu Mâ'mer Abdullah b. Sahbera 'dan her biri Ebu Mes'ud el-Knsâr î'den, oda Peygamber (S.A.V.)' den ikişer haber rivayet etmişlerdir.[308] Ubeyd b. Umeyr, Peygamber (S.A.V.)'in zevcesi Ümmü Seleme 'den o da Nebiy (S.A.V.)'den bir müsned hadîs rivayet etmiştir.[309] Ubeyd b. Umeyr Peygamber (S.A.V.) zamanında doğmuştur.
Kays b. Ebî Hâzim Peygamber (S.A.V.) zamanına yetişdiği hâlde Ebu Mes'ud el-Ensârî 'den o da Nebiy (S.A.V.'den üç hadîs rivayet etmiştir. [310]
Abdurrahman b. Ebî Leylâ — ki Ömeru'bnü'l-Hattâ b'dan hadîs bellemiş; Alî ile de sohbette bulunmuştur — Enes b. Mâlik 'den o da Nebiy (S.A.V.)'den müsned bir hadîs rivayet etmiştir. [311]
Rib'î b. Hırâş, İmrân b. Husayn 'dan o da Peygamber (S.A.V.)'den iki hadîs; Ebu Bekre 'den, o da P e y-gamber (S.A.V.) 'den bir müsned hadîs rivayet etmiştir. [312] Halbuki Rib'î Aliy b. Ebî Tâlib 'den hadîs dinlemiş ve rivayet etmiş bir zâttır.
Nâfi, b. Cübeyr b. Mut'im, Ebu Şüreyh el-Huzâî'den, o da, Peygamber (S.A.V.)'den bit müsned hadîs rivayet etmiştir.[313] Nu'man b. Ebî Ayyaş, [314] Ebu Saîd-i Hudr î'den [315] o da. Peygamber (S.A-V.)'den üç müsned hadîs rivayet etmiştir. [316]
Atâ1 b. Yezîd el-Leysi, [317] Temim ed-Dârî'-den [318] o da Peygamber (S.A.V.)'den bir müsned hadîs rivayet etmiştir. [319]
Süleyman b. Yesâr, [320] Râfi'b. Hadîc'den [321] o da Peygamber (S.A.V.)'den bir müsned hadîs rivayet etmiştir. [322]
Humeyd b. Abdirrahman e1-Hımyeri, [323] Ebu Hüreyre 'den oda Peygamber (S.A.V.)'den bir çok müsned hadîsler rivayet etmiştir. [324]
İsimlerini söylediğimiz sahabeden rivayette bulunduklarım arzettiği-miz bütün bu tabiinin ne onlardan olduğunu bildiğimiz hiç bir muayyen rivayette semâ'a riâyet ettikleri işitilmiş; ne de onlarla muayyen bir haber hususunda görüştükleri mâ'lûm olmuştur.
Halbuki bu isnadlar, haberlerle rivayetleri bilenlerce sahih isnadlar-dandır. Bunlardan hiç birini çürüttüklerini ve râvîlerinin birbirinden se-mâ-ı olup olmadığım araştırdıklarını bilmiyoruz, Zîra onların herbirinin hadîsi arkadaşından işitmesi mümkündür; kabul edilmez bir şey değildir. Çünkü hepsi ayni asırda bulunmuşlardır.
Binaenaleyh hikâye eylediğimiz kailin hadîsi, ta'rif ettiği illetle çürütmek için ortaya attığı bu söz, üzerinde durmaya ve lâfını etmeye değmez. Çünkü uydurma bir kavil ve sakat bir sözdür. Selefin ulemâsından ona hiç bir kimse kail olmamıştır. Onlardan sonra gelenler de onu mün-ker addetmektedirler.
Bu sebeble onu red için verdiğimiz izahattan fazlasına ihtiyacımız yoktur. Zîra sözün de, onu söyleyenin de kıymeti tasvir ettiğimiz kadardır.
Âlimlerin mezhebine muhalefet edenleri defi' etmek için yardım dilenilecek zât ancak Ali ah'dır. Ancak ona'tevekkül olunur.

---

[1] Hamd: Bir kimseyi bir iyiliği dûkunmaksızm sıfatları sebebiyle öğmektir. Bir İyiliğinden dolayı öğmeye şükür denir. Bu takdirde harnd, şükürden daha umumî bir mânâ ifade eder; çünkü hamdde şükür de vardır. Bir de şükür yerinde hamd kullanılabilir, fakat hamd yerine şükür kullanılamaz.
Ulemâdan bazıları bilâkis şükrün hamdlcn erinim olduğunu söylemişlerdir; zira şükür hem dille, hem kalble ve şâir âzâ ile yapılır. Hamd ise yalnız dille olur.
Hamdle şükrün bir mânâya geldiklerini söyleyenler de olmuşsa da bu kavil makbul değildir.
Allah'a hamdle başlayan bu cümle siga itibariyle İhbar olsa da mânâ itibariyle akid sığalarında olduğu gi \ İnşâdır. Allah lâfza-i celâli Hak Teâlâ Hazretlerinin doksandokuz ismi içinde ona en hâas olanıdır. Ekseri ulemanın kavillerine göre; bu isim arapçadır. Bazıları Süryânî, bir takımları da İbranî olduğunu iddia etmişlerdir. Arabi bir İsim olduğuna göre alem yâni ism-i has mı? sıfat mı? müştak mı, değil mi meseleleri ortaya çıkmış ve bu hususlarda ihtilâf edilmiştir. Ulemanın ekserisine göre mürîecel bir alemdir, müştak (yâni başka bir kelimeden alınma) değildir. Ez cümle îmam-ı Â'zam Ehû Hanife, İmam Muhammed, tmam Şafiî, tınamü'l Haremeyn, imam Gazali, Hatıâbî ve nahiv imamlarından Halil b. Ahmed, Zeccâc ve İbni Keysân'ın kavilleri budur. Hatta İmam Muhammed:
«— Ben Ebû HanİfE'yi bunun tsm-i A'zam olduğunu söylerken işifltm.» demişİr. Tahâvî İle birçok ulema ve arifinin kavilleri de budur. Hamdın diğer isimler içinde bu isme niçin tahsis edildiği bu surette anlaşılmış olur.
Allah lâfza-İ celâlinin sıfat ve müştak olduğunu söyleyenler de vardır. Bu takdirde hangi maddeden müştak olduğu, keza vazı' tariki ile mi yoksa galebe suretiyle mi alem olduğunda ihtilâf edilmiştir.
Rabb: Esas itibariyle terbiye edici mânâsında kullanılan bir masdardır. Bu kelime mutlak surette yalnız Allah Teâlâ hakkında kullanılır. Başkaları hakkında ise dâima izafetle söylenir; meselâ : Rabbü'd-Dâr (yâni ev sahibi) denir.
Âlem kelimesi bâzılarına güre (ilim)den alınmıştır. Bu takdirde yerlerle göklere ve unların arasındaki mahlûkata âlem denilmesi tağltb tarikîledir. Yâni mahlûkat içindeki insan, cin ve melek gibi ilim sahibi olanlar diğer hayvan ve cemâdâta gâlib sayılarak hepsine birden âlem denilmiştir.
Âlem kelimesinin (Alâmet)tert alındığını söyleyenler de vardır. Zira İsm-i fail çok defa ict mânâsında kullanılır. Tabî ve hatim gibi. Bu kelimeler san'at sahibine delâlet husu-nnda birer âlet gibidirler. Şu halde «Âlem» kelimesi Allah'ın varlığına delâleti cihetiyle Ulah iîe sıfatlarından başka her şeye verilen bir isimdir.
[2] İmam Müslim'in kitabına Allah'a hamdederek başlaması Resul tiU ah (S.A.V.)'in :
«Hamd Allah'a mahsustur, diyerek başlanmayan her mühim iş bereketsizdir.» hadisi lenflerine imiisal etmiş olmak içindir. Bu hadîsi Hz. Ebu Hüreyre (R.A.) rivayet etmiştir. Çeşitli rivayetlerinin içinde en meşhuru budur.
Allah'a hamd-ü senadan sonra Peygamber (S.A.V.)'e salât-ü selâmda bulunmak hüiiin !İcma-i kiramın âdetidir, tmam Müslim'in burada salâttan sonra selâmı zikretmemesi bâ-ılannca hoş karşılanmamıştır. Çünkü bu ümmete salât İle selâmın ikisi birden emrohın-nu^tur. Teâlâ Hazretleri:
«— Ona güzel güzel salât-ü selâm eyleyin.» (Ahzâb: 56) buyurmuştur. Binaenaleyh
mam Müslim'e:
demek gerekirdi. Vakıa namazlardaki teşehhüdlcrde de selâm lâfzı yoktur, ama tehiyyatta ;e!âm vardm Yani; namazda Peygamber (S.A.V.)'e selâm, salâttan da önce okunur. Bun-3an dolayıdır ki; Ashâb-ı Kiram :
«_ Ya ResHİâllah, selâmı öğrendik; acaba sana nasıl salât eyleyeceğiz?» demişlerdi, selâmsız salâvât ulemaya göre mekruhtur. Maamafih mekruh olmadığını söyleyenler de olmuştur.
İkinci bir i'tiraz da şudur;
«— Enbiyadan sonra MürselinİZikretmeğe ne hacet vardı? Resul de Nebidir. Hatta ayrı kitab ve şeriatı olması itibariyle ondan daha da şümullüdür.»
Bu İ'tiraz mühim değildir. ZİRa Maânî ilminin beyânına göre ehemmiyet ve kıymetim jüstermek için hâss bir kelimeyi ânım olan kelimeye atfetmek caizdir, tmam Müslim'in yaptığı da budur. Kur'an-ı Kerinı'de bu kabil âyetler çoktur.
Bir de «Mürselîn> kelimesi hem insan resullerine, hem de melek resullerine şâmildir.
Teâlâ Hazretleri :
«— Allah meleklerden de, insanlardan da resuller seçer.» (Sûre-i Hacc, 75) buyurmuştur. Halbuki meleklere «Nebî» denmez. Şu halde «Mürsdîn» tabiri Nebiyyînin İfâde edemediği bir ziyadeyi anlatıyor demektir.
[3] Eskiden bazı âlimler ya hocasını, ya talebesini, yahut da kendini kendisine muhatap etmek suretiyle anlatmak istedikleri seyİ okuyucuya daha açık ifade etmeye çalışırlardı. İmam Müslim (204-261) de burada kendini kendisine muhatap etmektedir. Haddi zatında bu isteğin sahibi kendisidir.
[4] İmam Müslim (204-261) in bu sözlerle ne demek istediğini Nevevî (631-676)
şöyle İzah ediyor :

«Hadîs ilminden muraii, metinlerin mânâlarım, llnı-i isnadı, mualleli tahkik etmektir. İllet, hadîsdekî gizli bir mânâdan ibaret olup zahiren hadîs sağlam görünmekle beraber hakikatte zaif olmasını iktiza eder. İllet bazan metinde bazan da isnadda olur. Bu ilimden maksad sadece hadîsi dinlemek, dinletmek veya yazmak değildir. Ondan maksad hadisin hakikatine ehemmiyet vermek, metin ve isnadlardaki gizli mânâları araştırmak ve bu hususta fikir yormak, hadîse daima dikkat göstermek, hadis ulemâsına müracaatta bulunmak, ,chl-l tahkikin kitaplarile sair hadîs eserlerini okuyarak güzel gördüğü yerleri kaydetmek, hadîsi hem yazıp hem ezberlemek, yazdıklarım daimî surette mütalâa etmek, oolan dikkatle İnceleyerek tesbit eylemektir. Çünkü o hadîs sonra itimada şayan olarak kalacaktır. Ezber edilen hadisler bu fenle meşgul olan biri ile — ister kendi derecesinde, ister daha büyük veya küçük olsun — müzakere edilmeli. Çünkü ezber edilen bir şey müzakere ile sübut ve kuvvet bulur; yerleşir. Müzâkerenin çokluğuna göre de artar. Bu fende kâmil bir kimse İle bir saat müzakere, saatlerce hatta günlerce mütalâa ve ezberle meşgul olmaktan daha faydalıdır. Müzakerede insaflı olmalı. Ya istifade yahud ifade etmeğe çalışmalı. Arkadaşına karşı kalbiyle veya diliyle yahud bir hangi lıalile büyüklenmemeli, ona güzel ve tatlı dille hitab etmelidir.»

[5] Buradaki cümleden nuırad kitabına yazdığı hadîslerdir. Yoksa maksadı bütün müsned hadisler değildir. Çünkü İmam Müslim'in Peygamber (S.A.V.)'den rivayet edilen bülün müsned hadîsleri değil, onların yarısını bile kitabına almadığı malûmdur.

[6] Hadîsin bir kısmını bırakıp bir kısmım rivayet etmek ulemâ arasında ihtilaflı dır. Bazılarına göre mutlak surette caiz değildir. Diğer bazılarına göre mutlak surette câ izdir. Hatta bu kavli Kaadı tyaz (476-544) İmam Müslim'e nisbet etmiştir. Sahîh ola cumhur kavline göre râvî âlim olur da terk ettiği kısım, rivayet ettiği parçaya bağlı olma ve mânâ bozulmazsa caizdir.

Fıkıh, hadis ve usul uleması da aynı şeyi söylemişlerdir. Yani râvinin zabıt sahil olması, ekseriyetle rivayetinin, mutemed râvilerİnkine muhalif düşmemesile bilinir. Nâd ren muhalif gelmesi zabtına zarar getirmez. Hadîsi karıştırması da böyledir,

[7] Fıkth, Hadîs ve Usul âlimleri de aynı şeyi söylemişlerdir. RavinÎn zabt sahi olması ekseriyetle rivayetinin mutemed râvilerİnkine muhalif düşmemesi ile bilinir. Nâ< ren muhalif gelmesi zabtma zarar getirmez. Hadîsi karıştırması da böyledir.

[8] İmam Müslim bu va'dini İfâ ctıi mi. \oksa eimoden mi durmadan gitti? bu cihetin ihtilaflı olduğunu kitabımızın mukaddimesinde «Mııda'af» bah.sir.de görmüşlük.

[9] Meslûru'l-ha! olmak, yânî kötü bir hâli bilinmemek,

[10] İkinci tabakaya miskidir. Alâ b. Sabit iR.) : Tabiînden olup Kûfe'üdir. Künyesi Ebu's-Sâib'tir. Ebıi Yezîd ve Ebıı Mıhamnıed diye de amlır. Abdullah b. Ebî Evfâ i!e Hz. Enes'den hadîs rivayet etmiştir. Mevsuk bir râvi İse de sun ömründe hafızasına za'-fÎyet gelerek hadîsleri karıştırmağa bağlamıştır. Binaenaleyh eskiden rivayet ettiği hadîsler makbul, karıştırmağa başladıktan sonrakileri muzıaribtir. Kskîden ondan hadîs rivayet edenler Sûfyan-i Scvri iie Şu'bedir. Ccrîr ile Hâlid b. Abdillâh ve AH b. Asımda ihtilâl zamanından sonra ondan hadîs rivayet etmişlerdir. Ebıı Avane'nin Atâ'dan hem eskiden, hem de hafızası bozulduktan sonra rivayette bulunduğu sö>İenir. Yalıya b. Mam onun rî-vâyctile ihticac edilemeyeceğini söylemiştir.

[11] Nevevi'nin beyanına göre, Yezid b. Ebi Ziyaii (R.) dır: Bu zâta Yezîd b. Ziyad da derler. Bazı hadis hafizları onun hakkında «'Zaifiir.j demiş; bazıları; «O bîr şey etmez» şeklinde beyanda bulunmuş; bir takımları da: «Melrûkü'l-hadîs» diye tavsif etmişlerdir. Kûfelidir; ve belleyişinin kötülüğü ile meşhurdur. 136 'tarihinde vefat etmiştir.

[12] Leys b. Ebî Süleym <R.): İsmi Ey m en veya Enes olup cımhıır-u ulemaya göre zaİf bir râvîdir. Hadîsleri muztaribtir. .bendinden hadî^ yazılıp yazılamayacağı ihtilaflıdır. Seleften birçokları onun hadislerini yazmamış!ardır. Mamafih ulemâdan bâzılarına göie Leys burada İsimleri zikredilen üç kişinin en ivisjdir. Hayatını daha geniş bümek isteyenler, (bni Sa'd, TabakatiTİ-Kübra, C. fi, s. 349 a ve tmam Zehebî, Mizanü'M'iidal, C. 3, s. 430-433 e bakmalıdır.

[13] Nevcvî (631-676) burada şunları söylemiştir: Bu hususta imâm Müslim'e i'tiraz edilebilir. Denilir ki:

— Eh!-i Hinin âdeli, böyle bir yerde bir cemaat zikrederlerse mertebece en yüksek olanı evvelâ anmaktır, Mcstlâ sababiyi tabiinden, tabiîyi de tebe-i tabiînden evvel zikrederler. Bu cihet anlaşıldıktan sonra gelelim İsmail b. Ebî HâlİÎd'e: Bu zat meşhur bir tabiîdir. Enes b. Mâlik'le SeleiRetirbmîİ-Ekva'ı görmüş; Abdullah b. Ebî Evfâ, Arar b. Hureys, Kays b. A'iz, Ebu Kâhil ve F.bu Cuheyfe'den hadîs dinlenilir. Bunların bepsi sahabedendirler (Radıyallahu Anhüm).

A'meş'e gelİBce : O yalnız Enes b. MâliR'î görmüştür. Mansur b. Mu'tenıır ise tabiî bile değil, tebe-i tâbiîndendir. Binaenaleyh Müslim'in (bunları ismail, A'meş ve Mansur'ta karşılaştırdığın zaman...) demesi îcâbederdi. Bunun cevabi şudur: Burada maV^at] on-,, lann mertebelerini anlatmak değildir. Şu halde tertibsiz zikretmeğe bir manî' yoktur. İhtimal ki Müslim Mansur'u diyanet ve ibâdetinden dolayı evvel zikretmiştir. Filhakika bu cihetten o diğerlerinden ÜsUrndü...»

[14] Ebû Mubammed Süleyman b. Mihran (61-148): Kûfe'iidir. Fıkıh ve hadîsde zamanının büyük âlimlerindcndi.

A'nıeş: gözü zaif ve ekseriya yaşı akan manasınadır. Hadîs ve fıkıh ulemasıyla diğe birçok zevata göre bir râvîyi küçültmek değil de ta'rif maksadıyla kör, topal, sağır ve sair gibi hoşlanmadığı bir sıfat veya lâkabla, yahut hoşlanmadığı soy adıyla anmak câizdii İhtiyaca mebni râvîieri cerh etmek caiz görüldüğü gibi, bu mesele de ihtiyaçtan dolayı tec viz edilmiştir.

[15] Kûfe'li meşhur bir iâbîî olup azadlılardandir. OnikÎ sahabeye yetişmiştir. Me' suk bir zattır. 145 veya 146 tarihinde vefat etmiştir. Hayatına ait kaynaklar Mizanii1 İtidal, C, 4, s. 520 ve İbni Haceri'l-AskalanÎ, Lisanü'l-Mizan, C. 7, s. 41e bakılmalımı

[16] İsmi Abdullah olup âzadlı kölelerdendir. Hz. Enes'i görmüştür.

[17] Evyûb-i Sahtiyanı: Basra'hdır. Deri ticareti yaptığı için kendisine «Sahtiyanı» denilmiştir.

[18] Avf b. Ebî Cemile; A'râM diye tanınırsa da a'râbî değildir. Mevsuk bir râvîdir. Künyesi Ebu Şehirdir. Kaderî olduğu söylenir.

[19] Eş'as b. Abdilmetik; Künyesi Ebu Hâni' olup Basra'Îıdır. Ebu Bekir Berkaanî diyor kî:

«Dârekötni'ye: Eş'as Hasenden mi rivayet etmiştir? dedim. Onlar iiç tanedir, üçü de Hasenden rivayet ederler: Birisi cl-Hunırânîdîr. Hz. Osman'ın mevlâsı olup sikadır. Diğeri Eş'as b. Abdillah el-Haddânîdir. Basra'lıdır. Enes b. MâUk'ten rivayette bulunur. Hasen ona i'tibar eder. Üçüncüsü de Eş'as b. Sevvâr'dır. Buna da itibar olunur, ama içlerinde en zail olanı budur; dedi.»

[20] Sûre-i Yusuf, âyet: 76.

[21] Abdülkuddûs b. Habib el-Kelâî: Şam'hdır. Künyesi Ebu Saîd'tir. İkrime, Ata ve daha başka zevattan hadîs rivayet etmiştir. Rivayetlerinin metruk sayıldığında bütün hadîs ulemâsının ittifakı olduğu söylenir. Şamlılardan Abdülkuddûs b. el-Haccâc namında bîr râvî daha vardır ki, mevsuktur. Künyesi Ebu'I-Mugîre'dir. Ondan Buhârî (194-256) ile Müslim (204-261) dahî hadîs rivayet etmişlerdir. [Bak: Zehebî, Mizanü'l-İiidal, C. II, s. 643. No. 5156.]

[22] Muhammed b. Saîd el-Maslûb: Dimesk'lidir. Künyesi Ebu Abdirrahınan'dır. Ebu Abdillâh ve Ebu Kays diyenler de vardır, ismi ve nesebi üzerinde misli görülmedik derecede İhtilâflar vardır. Bu muhtelif kavillerin yüzden fazla olduğu söylenir. Ebu Hatim cr-Râzî (195-277) nin beyanına göre bu adam metruklerden olup zındıklığı dolayısı ile öldürülmüş ve asılmıştır. İmam Ahmed b. Hanbel (164-241) onun hadîslerinin mevzu' olduğunu söyler.

[23] Gıyas'ın künyesi: Ebu Abdırrahman'dır. Kûfe'lidİr. İmam Buhâri onun metruk olduğunu söyler. Hayatı hakkında daha geniş bilgi igîn İmam Zehebî, Mizanu'l-Uidal. C. 3, s. 337-38, No. 6673 e, lbni Haceri'l-Askalânî, Lisanü'l-Mizan, C. 4, s. 422 e bakılabilir.

Abdullah b. Mısver, MedaÎnüdir, Hayatı hakkında daha geniş bilgi için imam Zehebî, MizamTt-Itidal, C. 2, s. 504-505, No. 4608 e, îbni Haceri'İ-Askalanî, Lisanut-Mizan, C. 3, s. 360-61 ve No. 1453 e bakılmalıda

imam Müslim'in adını verdiği Amr b. HalÎd'in iki Amr b. HâlÎd'ten hangisi olduğunu Müslim Sarihi İmam Nevevî ve LisanÜ'l-MÎzan müellifi lbni Hacer açıklamamışlardır. (Bakınız: Müslim Şerhi. C. 1, s. 76.) Lisanü'l-Mizan, C. 4, s. 363. İmam Zehebi, Mizanü'l-ltidaî, C. 3, s. 256 ve 257. No. 6358 ve 6359 da. İkisi de Kûfeli ulan Amr b. Hâlid Ebu Yusuf ile Amr b. Hâlid, Ebu Halid'Ü-Kureyşı'den bahsetmemişlerdir.

[24] imam Müslim'in misâl olmak üzere saydığı Süleyman b, Amr hakkında Hadîs ilminin rical intikadına dair söz hakkına sahip âlimleri kendisinin hadis vazedenlerden olduğunda hemen hemen ittifak halindedirler, tmam Ahmed b. Hanbd *bizzat şahidi olduğu bir hadiseyi şöyle nakletmektedir. «Bir gün onun önüne geçtim. Bana dedi ki:

«— Yezid bize Mekhul'dan haber verdi. Yezid b. Habîb bize dedi ki...» deyince ben: *— Ona nerede rastladın» dedim. Cevaben —bana—:

- «— Ey Ahmak. Onu ben söylemedim. Ben ona bir cevab hazırladım. Ben ona Ba-bu'1-Ebvab'da rastladım» demiştir. Böylece çabucak bir şey uyduruvermis olduğu görünmektedir. Hayatı hakkında İmam Zehebî, Mizanü'i-îtidal, C. 2, s. 216-219. Inbi Haceri'İ-Askalanî, Lisanü'l-Mizan, C, 3, s. 97-99 a bakılabilir.

[25] Bu zevatın rivayetleri hadîs hâfızlarınca metruk ve merdûddur.

[26] İmam Müslim (204-261) buraya kadar kısaca şunları anlattı : Zabıt sahibi mevsuk bir râvînin hadise yaptığı ziyade makbuldür. Şâzz ve münker rivayetler ise mer-dûdtur. Hadîs, fıkıh ve usul ulemasının cumhuru da aynı kavli kabul etmektedirler. Nevevî (631-676):

«Sahih olan da budur.» diyor.

[27] İmam Müslim (204-261) in bu izahatı verip vermediği ihtilaflıdır. Bazılarına göre yapamadan vefat etmiştir. Bir takımları kitabının bâblarmda yeri geldikçe bu îzâhâti yapmış olduğunu söylerler. Mukaddimede bundan bahsedilmişti.

[28] Bu kelimenin : Sûfyân, Sefyân ve Sifyân şekillerinde okunduğu nakledilir. Meşhur kırâeti Sûfyan'dır. Uyeync'nÎn dahi lycyne şeklinde okunabileceği rivayet edilirse de omın da meşhur kıraeti Uyeyne'dir.

[29] Aşın bid'afçılardan murâd: Fâsid mezheplerinin propagandasını yapanlardır. Nevevî (631-676) nin beyanına göre böylelerin rivayetini kabul etmemek Müslim'in mezhebidir. Fıkıh, Hadîs ve Usul ulemasına göre; hid'atı sebebiyle dinden çıktığına hükmolu-nan bid'atçınm rivayeti bilittifak kabul edilmez. Dinden çıktığına hükmolunmayamn rivayeti ihtilaflıdır. Bazılarına göre; rivayeti mutlak surette kabul edilmez. Çünkü fa'siktır. Diğer bazılarına göre mezhebi yararına yalan söylemeyi helâl î'tikad etmiyorsa propaganda yapsın yapma-m rivayeti mutlak surette kabul edilir. İmam Şafiî (150-204) nin kavli de bu olduğu söylenir. Kir hskimlan :

«Mezhebi için propaiî^ınla yapmazsa rivayeti kabul edilir; yaparsa kabul edilmez» demişlerdir. Ekser-İ uk-m.mın mezhebi budur. Nevevî 11»31-676) en iuiÜane ve sahîh kavlin bu olduğunu söylüyor.

[30] Sûre-i Hucurât, âyet: 6.

[31] Sûre-i Bakare, âyet: 282.

[32] Sûre-i Talâk, âyet: 2

[33] Bu sözü Nevevî (631-676) îmam Müslim'in büyüklüğüne ve çok fakîh olduğuna açık bîr delîl saymakta ve şunları söylemektedir :

«Haberle şehâdet bazı vasıflarda müşterektirler; bazı vasıflarda da birbirlerinden ayrılırlar. Müşterek oldukları vasıflar: İslâm, akıl, bulûğ, adalet, mürüvvet ve gerek işittiği anda, gerekse çdâ ederken haberi ve gördüğü şeyi zabietmektir. Hür olmak, erkek olmak, müteaddid olmak, töhmet altında olmak ve asıl dururken ferin kabulü gibi vasıflarda bir birinden ayrılırlar. Meselâ; Kölenin, kadının, bir kişinin ve asıl şeyhi dururken feri' olan; talebesinin rivayetleri kabul edilir; fakat şehâdefleri kabul edilmez. Yalnız bazı yerlerde bankasıyla birlikde kadının şehâdeti makbuldür. Şehâdet töhmet sebebiyle reddedilir. Düş| maninin aleyhine şehâdette bulunmak böyledir. A'mâmii şehâdeti ihtilaflıdır. Şafiî île ulej madan bir cemaat bunu kabul etmemiş; Mâlik ile bir cemaat kabul etmişlerdir. Fakat a'mâ-f ttın

haberi ittifakla makbuldür.
Şeriatın bu vasıflar hususunda haberle şehâdetin arasında fark görmesi, şundandır : Şehâdet hususidir; binaenaleyh onda töhmet ortaya çıkar. Haber herkese ânım ve şamildir. Bu sebeple onda töhmet yoktur. Mu'temed ulemanın kavilleri bunlardır... Bazı Usul ulemâsı rivayeti tahammül ederken (yani üzerine alırken) bulûğa ermiş olmayı şart koşarj larsa da icma' bunu reddeder. Bulûğ yalnız rivayet ederken şarttır. Haberi dinlerken büt lûğ şart değildir. Şafiilerden bazıları sabinin rivayetinin bile kabul edileceğine kail olmuşl sa da ulemânın ma'lum olan mezhebi yukarıda arzettiğimizdir. Mutezileden Cübbâî İle kaderiyyeden bazıları adedi şart koşmuşlardır. Cübbâî:
«Şehâdette olduğu gibi, baberdc de iki kişinin iki kişiden nakli şarttır.» demiş. Ka-deriyyeSen bazıları dört kişinin dört kişiden İşitmesi lâzımdır; iddiasında bulunmuşlarsa da, bu kavillerin hepsi zaif ve münker olup makbul değildir...»
Rivayetle şehâdet arasındaki farkları îmam Süyûtî «Tedrîbü'r-Râvâ adlı eserinde (2l)e çıkarır.
[34] Ebu Bekir b. Ebî Şeybe (-235) nin ismi, Abdullah b. Muhammed'dir (dedesine nisbet edilmiştir). Kardeşi Osman'la birlikte Buharı ve Müslim'in şeyhlerindendir. Sahîh-i Müslim'de birçok rivayetleri vardır. Kaasim adında bir kardeşi daha varsa da onun riy vayeli yoktur. Babalan mevsuk, fakat dedeleri Ebû Şeybe bilittifak zaif bir râvîdir.
[35] Vekî' b. Cerrah b. Melih b. Adiy Ebu Süfyani'I-Mekkî. Aslen Nisabur'Iudurl Jmam-ı Azam Ebu Hanife'den İlîm tahsil eylemiştir. İmam Ebu Yusuf Züfer'den ders din| lemistir. Kendisinden imam Abdullah b. Mübarek, Yahya b. Eksem, Ahmed b. Hanbeli Yahya b, Main, Aliyü'l-Medînî Hadîs-İ Şerif ahz ve istima eylemişlerdir. İmara Yahya b. Eksem: «Onunla hazarda ve seferde beraber bulundum. Gördüm ki; Savm-ı Dehre devam ediyor. Her gece Kur'an-ı hatmediyor. Kur'an-ı Kerîm'in üçte birini okumadan ilk uykuya yatmıyor. Sonra gecenin son üçte biriinde ibadete kalkıyordu» demiştir. İmam Vekî' b. Cerrah 192 H. de irtihal eylemiştir. Kendisi hakkında İmam Yahya b. Main, İmam Vekt' b. Cerrah ve Abdullah b. Mubarek'ten efdal ilim görmedim» demiştir. İmam AlİyyÜ'I-Kârî Tabakat'ında : «Tabiinin büyüklerindendir.» demiştir. Leknevî, Elfevaidü'l-Behiyye, s. 222.
[36] ŞüT ıetü'hnü'l-Haccâc: (.83-160) Basra'da yaşamıştır. Zaif râvîleri ilk defa araştıran zat budur. Tabiînin birçoklarından rivayetleri vardır.
[37] el-Hsıkem b. LHeybe: Tabiînin en fakîhlerİnden âbid bir zâttır.
[38] Abdürrahinan b, Ebî Leylâ: (-83) Tabiînin en büyüklerindendir. Onun hakkında Abdullah b. el-Hâris:
«Anaların, ornım bir eşini doğurduğunu duymadım.» demiştir.
Babasının ismi ihtilaflıdır. Yesâr diyenler olduğu gibi, Bilâl ve Dâvud diyenler de vardır. Hattâ ismi malum değildir diyenler bile olmuştur. Hz. Ebû Leylâ sahûbîdir. Hz. Ali (R.A.) üe birlikte Sıffîıı muharebesine İştirak etmiş; orada şehid olmuştur. Mezheb sahibi fakîh İbni Ebî Leylâ (74-148) bu zâtın oğludur. Onun ismi Muhacımed b. Abdir-rahman b. Ebî Leylâ'dır. Muhammed, hadis uleması nazarında zaiftir.
[39] Semuratü'bnü CÜndüb (veya Cündeb): Künyesi hakkında İhtilâf vardır. Ebû Saîd, Ebu Abdillâh, Ehu Abdirrabmân, Ebu Mubammed hatta Ebu Süleyman diyenler vardır. Hz. Emeviye zamammın sonlarında Kûfe'de vefat etmiştir.
[40] Ebu Abdillâh Süfyan-ı Sevrî (97-161): Müctehid bir zâttır. Kûfe'de doğmuş;Basra'da vefat etmiştir.
[41] Habîb b. Ebî Sabit (-119): Tabiînin büyüklerindendir. Kûfe'de dördüncüleri bulunmayan üç zâün biri oîdıığu söylenir. Bunlar: Habîb b. Ebî Sabit. eî-Hakem ve Hammâd'dır. Üçü de ehl-i fetvadan iseler de Habîb, diğer ikisinden Üstündür,
[42] Meymun b. Ebî Şehîb: Kûfe'lilerden sayılır. Müslim'in râvîlerinden olup yalnız buradaki hadîsi rivayet etmiştir.
[43] Mi'gîrctü'bnü Şu'be ı,U.A.) : Künyesi Ebû Isâ veya Ebû AböUlâh'd . Arapların dahîlerinden bir sahâbî-i ceîldir. Hendek gazasının vukubuldığu sene müsliiman olmuştur. 50 veya 51 târihinde 70 yadında vefat etmiştir.
[44] G'»der: Mubammed b. Ca'fer'dir. AzaJUlaıdandır. Gunder: Fitnebaz ve geveze demektir. Bu lâkabı ona İbni Cüreyc vermiştir. İbni Cüreyc, Hasan-ı Basrî'den bir hadîs rivayet etmiş. Dinleyenler onu kabul etmemişler. Başlarında Muhammed b. Ca'fer varmış.
İbni Cüreyc ona:
«Sos be gunder!* demiş.
Bu zattan pek çok muhaddisler hadîs rivayet etmişlerdir. Butıârf ile Müslim'de hadîsleri vardır. Şu'be ile yirmi sene bir mecliste bulunduğu söylenir. 193 târihinde vefat etmiştir. Tam elli sene bir gün ara ile oruç tutmuştur.
[45] Mahammed b. el-Müsennâ (-252): Basra'lıdır. Buhâri ile Müslim bu zâttan birçok hadîsler tahrîc etmişlerdir.
[46] Mubammed b. Beşsar (167-252): Basra'lıdır. Künyesi Ebu Bekir, lakabı Bün-dâr'dır. Basrahların bütün hadîslerini toplamıştı. Hadîsine i'timâd edilir bîr zâttır. Buhâri ile Müslim ondan birçok hadîsler tahrîc etmişlerdir. Basra'da vefat etmiştir.
[47] Rib'î b. Hırâş: Kofe'lidir. Künyesi Ebû Meryem'dir, Bufaâri ile Müslim'de bundan başka Hıras ismi yoktur. Tabiînin büyüklerindendir. Mes'öd ve RabF adlı iki kardeşi vardır. Nevevî (631-676) ile. başkalarının beyanına göre, bu Üç kardeşin üçü de keramet sahibi imişler. Mes'ud, öldükten sonra konuşmuş. Ribî' ömründe bir defa yalan söylememiş; ve Cennetlik mi Cehennemlik mi olacağını bilmedikçe asla gülmeyeceğine yemîn et-roiş; nihayet öldükten sonra gülmüş. Aynı yemini kardeşi Rabf dahî etmiş. Cenazesini yıkayan zâtın ifadesine göre, o da cenazesi yıkanıp bitinceye kadar hep tebessüm etmiş.
Ribî hazretleri, Ömer b. Abdilazü'in hilâfeti zamanında 101 veya 104 senesinde vefat etmiştir
[48] Alî b. Ebî Talih (R.A.): Resulüllah (S.A.V.) in amcazadesi ve damadı; hulefâ-i râsidînm dördüncüsüdür. 35 târihînde Hz. Osman (R.A.)'m şciıîd edilmesi üzerine cuma günü halîfe olmuş; hicrî 40 tarihinde yine cuma günü Kûfe'de sehîd edilmiştir. Vefatında yaşının 63 olduğuf söylenir. Hz. Ali (R.A.) Peygamber (S.A.V.) tarafından Cennetle müjdelenen bahtiyarlardandır. İlmi, şecaat ve fesahati, cûd-u keremi, adalet ve kemâli dillere
destan olmuştur.
[49] Zöbeyr b. Harb: Künyesi Ebû Hayseme't fir. Bağdad'da yaşamıştır. Şamlıdır. Pek çok muhaddislerden hadîsler rivayet etmiştir. Bahârf ile Müslim'de hadîsleri vardır. Mütkîn ve mu'temed bir zâttır. 234 tarihinde yetmiş dört yaşında vefat etmiştir.
[50] Asıl adı ismail b. İbrahim'dir. Künyesi Ebu Bisr'dir. Uleyye, İsmail'in annesidir. Akıllı ve dirayetli bir kadmimş. ismail aslen Kûfe'li olup Basra'ya yerleşmiştir. $u'be onun hakkında:
«__ ismail, fukahanın çiçeği, muhaddislerin efendisidir.» demiştir.
Buhârî ile Müslim'de hadîsleri vardır. Müslim'in burada onu (yânı) ile zikretmesi, rivayete sadâkat göstermek içindir. Çünkü rivayette yalnız İsmail diye zikredilmiştir. İsmail, 110 da doğmuş; 194 de Bağdad'da vefat etmiştir.
[51] Basralıdır. Hz. Enes b. MalİK'den hadîs dinlemiştir. Buhârî ile Müslim'de rivayetleri vardır. [Bakınız: İbni Saad, Tabakat, C. VII, s. 245].
[52] Enes b. Malik (R.A.): Ensar-ı Kiramdan bir sahâbî-i celüdir. Dokuz yaşında iken annesi Ümmü Sülcym tarafından Peygamber (S.A.V.)'in hizmetine verilmiş; on sene bu şerefli hizmette kalmıştır. Resûlüllah (S.A.V.)'İn irtihalînde yirmi yaşlarında idi. Çok hadîs rivayet edenlerdendir. Yüz sene yaşamıştır. Peygamber (S.A.V.)'in vefatından sonra Basra'ya yerleşmiş ve 92 veya 93 tarihinde orada vefat etmiştir. Basra'da vefat eden son sahâbî odur.
[53] Basra'hdır. Bekir b, Vâil kabilesine mensuptur
[54] İsmi El-Vaddâh b. Abdillah'dır (-101). Vasıflıdır. Şafıî'ye fukahasından ve muhaddislerden bir Ebu Avâne daha varsa da bu o değildir. Onun ismi Ya'kub'tur.
[55] İsmi Osman b. Asim'dıfC Tabiînden olup Kûfe'lİdir. Sahiheyn'de bundan mâada Hasın yok, Husayn vardır.
[56] İsmi Zekvân'dır. Medine'lidir. Yağ sattığı için kendisine Semmân ve Zeyyat denilmiştir,
[57] Ebu Hüreyre (R.A.); ismi ve babasının ismi ihtilaflıdır. Bu hususta 30 kadar kavil vardır. Esah kavle göre ismi Abdurahman b. Sahr'dır. Ebu Hüreyre «Kedicik Babası» demektir. Kendisine bu künyenin verilmesine sebeb: Küçüklüğünde bir kedi yavrusuna sahip olup onunla oynamasıdır. Hz. Ebu Hüreyre (R.A.)'İn hadîs ilminde pek müstesna bir mevkii vardır. Zira Peygamber (S.A.V.)'dcn en çok hadîs rivayet eden sahâbî-ı celıl odur. Hafız Bakıy b. Mahled (201-276) «Müsned» adlı eserinde onun 5374 hadîs rivayet ettiğini söyicr ki, Ashab-ı Kiram (Radıyallahu Anhüm) hazerâti içerisinde bu kadar yahud buna yakın hadîs rivayet eden yoktur. İmam Şafıî (150-204) ashab zamanında en belleyişli hadîs râvîsinİn Hz. Eba Hüreyre olduğunu söylemiştir. MedİOe-i Münevvere'de Zülbuleyfe denilen yerde evi vardı. 78 yaşında iken 59 H. tarihinde Medine'de vefat etmiş «e!-Bakî» denilen kabristana defnediîmistir. Ümmül-mü'minîn Hz. ÂİŞe (R. Anha), Hz. Ebu Hüreyre'den birkaç gün evvel vefat etmiş; cenazesini Ebu Hüreyre (R.A.) kılmıştı. Vefat tarihini bazıları 57, bazıları da 58 gösterirse de Nevevî'nin beyanına göre esah olanı 59 dur. Hz. Ebu Hü-reyTe ehl-İ softadandır. Lisanımızda sofa şeklinde kullanılan bu kelimenin mânâsı: Medine'deki Mescid-i Nebevî'nin bir köşesine yapılmış bir gölgelikten ibaret olup Resûlüllah (S.A.V.)'den ayrılmayan bazı ashab burada kalırlardı. îşte burada oturanların en meşhuru Hz. Ebn Hüreyre'dir. (R. Anhüm)
Hadîsin metnine gelince: Bu hadîs nihayet derecede sahih olan hadîslerden biridir, Hatta mütevâür olduğu söylenir ki doğrusu da budur. Ebu Bekir Bezzar (-292) onu sahabeden kırk zâtın rivayet ettiğini «Müsnedsinde beyi» etmiştir. Ebu Bekir Sayrafi, İmair Şafıî'nin risalesine yazdığı şerhde onu Sahabe-i Kiram'dan altmış zâtm merfu' olarak rivayet ettiğini söyler. İbni Menden ve başkaları bu sayıyı seksene çıkarmışlardır. Bazı hâfız^ lara göre râvilerinin adedi 62 olup bunların içinde cennetle müjdelenen on bahtiyar dî vardır. Hayatlarında cennetle müjdelenen zevatın hep birden iştirak ettikleri yegâne hadî; budur. Bu hadîsin râvî sayısını (200) e hatta daha fazlaya çıkaranlar vardır. Onu Buhar (194-256) ve Müslim (204-261), Ali, Zübeyr, Enes ve Ebu Hüreyre (R. Anhüm) hazerât ile diğer bazı Ashab-ı KİrâM'dan ittifakla tahrîc etmişlerdir, cümlesi muhtelif şekillerde tefsir edilmiştir. Bazılarına göre bunun mânâsı:
«Cehennemdeki yerine yerleşsin» demektir. Diğer bazıları:
«Cehennemdeki yerini hazırlasın» mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Hatta:
Bu cümle duadır; yani Allah ona Cehennemde yer hazırlasın demektir.» iddiasında bu limanlar olduğu gibi:
«Lâfzı emir olsa da mâ>â$ı haberdir» diyenler de vardır. Bu takdirde mânâ şöyle olui
«O kimse cehennemi hak etmiştir; Kendini oraya yerleştirsin.»
Hadîsin bîr rivayetinde:
«Cehenneme girer.» diğer bir rivayetinde:
«Ona Cehennemde bir ev yapılır.» buyurulması da bu mânâyı te'yİd eder.
Hasılı ; Resûlüllah (S.A.V.)'in üzerinden yalan yalan hadîs uyduranın cezası budu Hak ettiği bu cezayı Teâlâ Hazretleri dilerse ona verir. Dilerse affeder. BÖylelerin muhal kak surette cehenneme gireceklerine kesinlikle hüküm verilemez. Küfürden mâada büyü günah işleyenler hakkında verilecek hüküm budur. Banlar cehenneme girseler de orad ebedî kalmazlar. Zira Ehl-i sünnet uleması

tarafından ittifakla kabul edilmiş bir kaidedir k tevhîd dîni üzere vefat eden bir kimse cehennemde ebedî kalmaz.
Yine Ehl-i Sünnet mezhebine göre yalanın mânâsı; ister kasden ister yanlışlıkla birse; olduğunun aksine haber vermektir. Mutezile taifesine göre kasid şarttır. Onlarca yanılars söylenen hilâf-t hakikat bir söz yalan sayılmaz. Hadîsler ehl-İ sünnetin lehine delâlet e inektedirler. Çünkü yalan bazen kasdî, bazen yanlışlıkla söylenmemiş olsa Peygamb* (S.A.V.):
.. .-.
«Kasden yalan söylerse» diye kayıd koymazdı. Bir de bu kayıd olmasa yanlışlıkla y lan söylenenin de günaha girdiği anlaşılırdı. Halbuki Kitab, Sünnet ve Icma-i Ümmetin d
lâleliyle ma'lûm bir hakikattir ki, unutan ile yanılan kimselere günah yoktur. Binaenaleyh uutiak rivayetler de kasıdla mukayyed olanlara hamledilir. ,
Hadîs-İ şeriften çıkarılan hükümler şunlardır:
1- Kasidh veya kasidsız her bilâf-i hakikat söze yalan denilir.
2- ResûlüUah (S.A.V.)'in üzerinden yalan uydurmak ve onun söylemediği bir sözü ona isnâd etmek pek büyük bir günah ve en çirkin bir İftiradır. Yalnız bu yalanın helâl olduğunu i'tikad etmedikçe dinden çıkmış sayılmaz. Heiâl olduğuna inarn:sa dinden de çıkar. Ulemâca meşhur olan mezhep budur, İmamü'l Haremeyn'in babası Ebu Muhammed el-Cüveynî, Peygamber (S.A.V.)'in üzerinden kasden yalan uyduran kimsenin küfrüne hükmeder; boynunun vurulmasına fetva verirmiş. Fakat oğlu İmamii'l Haremeyn bu kavli zaif bulmuş; babasından başka kaili bulunmadığını söyleyerek onun büyük bir hatâ olduğunu
beyân etmiştir.
3- Resûlüllah (S.A.V.)'in üzerinden bir tek hadîs uyduran kimsenin fâsik olduğuna hükmedilir; ve bütün rivayetleri merdud sayılır. Artık onların hiç biri hüccet olarak göste-rİlemez. Yaptığı halisane tevbesinin de bu hususta bir tehiri olamaz. Onun rivayetleri ebe-diyyen merdûddur. îmam Âhmed b. Hanbel (164-241), Ebu Bekir el-Humeydî (-219) ve Ebu Bekir es-Savraft ile Usul ve Furû' ulemâsından" bir cemaatin kavilleri budur. Hatta Şâfiiyye fukahasmdan Sayrafî mutlak konuşarak şöyle demiştir :
<— Biz, yalanını tuttuğumuz için i'tibârdan düşürdüğümüz hiç bir râvînin hahermi .— tevbe ettiği anlaşılsa da— bir daha kabul etmeyiz. Bir defa taIÎ olduğuna hükmettiğimiz râvîyi de sonradan kavı sayamayız. Bu, şehâdette rivayetin birbirinden ayrıldığı yerlerdendir.»
İmam Nevevî (631-676) bu 2evâtm mezheplerine bir delil bulamadığını kaydettikten
sonra onların mezhebini tevcih ve izaha çalışarak diyor ki:
«— Peygamber (S.A.V.) üzerinden yalan uydurmanın zararı pek büyük olduğu için bu mezhep o yalanı en Bgır ve beliğ surette nebidir mânâsına alınabilir. Zira kıyamete kadar sürüp gidecek bir yot olacaktır. Halbuki başkası üzerinden uydurulan bir yalanla şehâ-det meselesi öyle değildir. Çünkü bunların zararı yalnız bazı şahıslara münhasır kalır. Mezkûr imamların bn söyledikleri zaittir; şeriat kaidelerine muhaliftir. Mnhtâr olan mezhep, bu babtaki tevbentu sahih olduğuna kat'iyette inanmak ve tevbeyi, malûm şartlarıyla doğru dürüst yapanın ondan sonraki rivayetlerinin kabul edilmesidir. Tevbenin şartları: ^ünah işlemekten vaz geçmek, yaptığına pişman olmak, bir daha o günahı işlememeğe azmetmektir. Şeriat kaidelerine uygun olan budur. Ulemâ, vaktiyle kâfir iken sonradan müslüman zevatın rivayetlerini kabulde müttefiktirler, Ashâb-ı Kiramın ekserisi böyle idiler. Bö'ylclerin şehadeti de bilittifak makbuldür. Bu bâbta rivayetle şebâdet atasında fark yoktur, Auahu alem.»
Fakat Buhârî şârihi Aynî (762-855), Nevevî'nİn ittifak iddiasına İ'tirazla şunları söylemiştir :
«— Bir kimsenin yalan yere şâhidlik ettiği sabit olursa bir daha tevbe etsin etmesin şehâdeti kabul edilemeyeceği İmam Malîk'ten rivayet olunmuştur. Fâsiklıktan dolayı şahid-liğl kabul edilmeyen, fakat sonradan tevbe ve ıslâhı hâl eden bir kimse için Ebu Hanife (80-150) ile Şafîî (150-204);
— Tekrar şahidliği kabul edilemez; çünkü hakkında töhmet vardır, demişlerdir. Ebn Hanİfe:
— Kan ile kocadan birinin diğerine ettiği şahidliği reddedilir de sonra tevbe ederse töhmetten dolayı şâhidliği kabul edilmez, demiştir. Binâenaleyh büyte bir şeyin burada da vâki' olması ihtimalden uzak değildir. Çünkü bütün rivayetler şâhidliğin bir nev'i gibi-
Resûtüilab (S.A.V.) üzerinden uydurulan yalanların ahkâma dâir olanları ile terdirler.»
gîb, teşvîk, va'z * lerhîb gibi hüküm ifade etmeyenleri arasında hiçbir fark yoktur. Bun-İarm cümlesi İcma' babında sözüne itimâd olunan bütün müslümanlann icmâı i!e, büyük günahların en büyüklerinden ve dünyada işlenen kötü işlerin en kötülerindendir.
DaSâİet fırkalarından Kerramiyye'ye göre tcrgîb, tervîk ve terhîbe dair hadîs uydurmak caizdir. Kendilerini âbid ve zâhîd sanan bir takım câhiller de bu sapıkların arkasından giderek Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimizin üzerinden yaiau hadîsler uydurmuşlardır. Bunlar bâtıl da'vâlarma şu rivayetle istidlal ederler:
«— Her kim başkasını .saptırmak için benim üzerimden kasden yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazır olsun.»
Bazıları sanki lehde uydurulan yalan câizmiş gibi :
«— Bizim yaptığımız Resûlüllah (S.A.V.)"in aleyhinde değil, lebinde yalandır.» derler. Bu şaşkınlara îmam Nevevî (631-676) şu cevabı veriyor:
«— Bunların yaptıkları ve delil diye benimseyerek istidlal ettikleri şeyler cehaletin evc-t hâlâsı, gafletin nihayeti ve şeriat kaidelerini bilmekten uzak olduklarım gösteren delillerin en büyüğüdür. Filhakika bunlar şaşkın akıllarına, menfiT ve fâsid zihinlerine uygun bir toitiDi mugâleta cümleleri toplayarak hem Allah-u Zül Cclâl'ia:
«— Bilmediğin şeye karışma; çünkü kulak, göz ve günü!, bütün bunlardan sahibi mes'iîl olacaktır.» (Isrâ süresi, âyet: 36) âyet-i kerimesine hem de yalancı şahidliğin ne derece büyük bir vebal «iduğunıı sarahaten ifade eden şu mütevâtir ve tneshur hadîslere muhalefet ettikleri gibi söz sahihi ulemanın icmâma ve alelade insanların üzerinden yalan uydurmayı bile har-?m kılan sair kati delillere de muhalefet e?nelerdir. Alelade insanların üzerinden yalan uydurmak haram olursa, sözü şeriat ve vahy olan Resû'ültah (S.A.V.)'İn üzerinden yalan uyduranın hali ne olur? Peygamber (S.A.V.) onların sözlerine baktığı zaman Allah'ın üzerinden yalan uydurduklarını görecektir. Teâlâ Hazretleri:
« O nevadan iÖz söylemez; söylediği ancak kendisine bildirilen vahydir.» (Sûre-i Necnı, âyet: 3-4) buyurmuşlardır. Şaşılacak .şeylerden biri de:
«— Bizim yaptıklarımız onun lehinde yalandır» demeleridir. Bu onların arap lisanını ve şeriaim hitabını bilmemelerinden neş'et eder. Ve bütün bsı yaptıkları onun üzerinden
yalan söylemektir.
Delil olarak €İe aldıkları hadîse gelince: Buna ulema birkaç vecihle cevap vermişlerdir. Mezkûr cevapların en kestirme ve güzel olanı hadîsdeki «Başkasını saptırmak için)! ciimkstıtm bâtıl bir ziyâde olmasıdır. Bu cümlenin bâtıl olduğuna ve hiçbir suretle sabit olarak bilinmediğine hadîs hafızlan ittifak etmişlerdir. Ebu Ca'fcr Talıâvî (238-321) ye gön bu cümle sahih bile olsa te'kîd ifâde eder.»
5- Mevzu1 olduğunu bildiği veya kuvvetle zannettiği ha uydurma bir hadisi rivâ yet etmek haramdır. Binaenaleyh böyle bir hadhi, uydurma olduğunu bitirmeden rîvâjc eâen. Peygamber (S.A.V.)'in bu husustaki tehdidinde dâhildir. Y?ni o d:= Rf*;û!üHalı (S.A.V. Üzerinden yalan uyduran yalancılardan bîri olur. Bundan dolayadır Vi. ulema hadîs rivâye edecek zâtın evvelâ o hadîsin sahih veya hasen olup olmadıkını arattırması icab ettiğini şayed bövle ise onu cezim sîgası ile yâni:
«ResûiÜHah (S.A.V.) şöyle buyurdu veya şöyle yaptı» diyerek rivayet etmesini; hadi znif ise temriz sîsası yani:
«_ Kcsiîlüllah (S.A.V.)'den şöyle rivayet olundu yâhud şöyle rivüyet olunuyor» gifc sözler kullanması gerektiğini beyan etmişlerdir.
6- Hadîsde İâhin yani i'râb hatası ve tashif gibi şeyler yapmanın dahî nehyde dahi olduğu sanılıyor. Bundan dolayıdır ki: ulemâ râvînin hatâda korunabilmesi için Nahh Lügat ve isimleri bilmesini lüzumlu görmüşlerdir. Meşhur Lügat âlimi Esnıaî:
«İlme tâlîp olan için nahiv bilmediğinden dolayı en ziyade korktuğum şey (Her kirsenim üzerimden yalan uydururca...) hadîsine girmesidir. Zîra Peygamber (S.A.V.) lâhin
ıpmazlardı. Şu halde râvî lâhin yaptı mı onun üzerinden yalan uydurmuş olur.» dermiş.
Râvî kitapta yanlış bir kelime tesbit ederse; onu değiştirmeden yine kitapta bırakarak ;enarına doğrusunu yazmalı ve:
«Bu kelime şu şekilde rivayet olunmuşsa da hatâdır. Doğrusu şöyledir.» demelidir. Zumhur-u ulemânın kavli budur. Çünkü olabilir ki; râvînin hatâ zannettiği o kelimenin baş-(alarmca malûm bir vechi vardır. Her hatâ sanılan şeyin kitaptaki yerinde tashihine müsaade edilirse, bu işe ehil olmayanlar da burnunu sokmağa başlar; yazıya emniyet kalmaz. Yeri gelmişken biraz da hadîs uyduranlardan bahsedelim; bunlar muhtelif gruplara ayrılırlar.
Birinci grup zındıklardır ki, başlarında Muğîretü'bnü Sâİd-i Kûfî ve Mohammed b, Saîd el-Mas!ûb gelir. Maksadlan müslümanlann kalplerine şüphe düşürmektir. Bunlar aynı maksadla halk arasına şu yalanı hadîs diye salmışlardır:
«— Peygamber (S.A.V.):
— Ben Peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra peygamber gelmeyecektir. Ancak Allah dilerse o başka, dedi.»
Görülüyor ki; sahih bir hadîsin sonuna hâinane bir cümle katmakla, müslümanlann i'tikadım kökünden sarsmayı hedef İttihâz etmişlerdir. Hatib Bağdadî (392-463) «EI-Kifaye» adlı eserinde el-Mebdî b. Meymun (-172)'a varan bir senedle onun :
«Zındıklardan bir herif, balk arasında dolaşıp duran 400 hadîs uydurduğunu benim yanımda ikrar etti» dediğini nakletmiştİr. Ukaylî'nin tahricine göre: Hammâd b. Zeyd (116-197) zındıkların (14000) hadîs uydurduklarını söylemiştir. Lâkin Teâlâ Hazretleri onlara karşı duracak İslâm büyüklerini de halketmiştir. Abdullah b. Mübarek'e :
«Bu uydurma hadîslerle hâlimiz ne olacak?» diye şikâyette bulunmuşlar:
«Merak etmeyin onlara karşı büyükler eksik olmayacaktır.» cevabını vermiştir.
İkinci grnp: Mutaassıplardır. Bunların kimisi Hz. AH (R.A.) tarafını, kimisi Muaviye (R.A.)'ı iltizam ederek hadîsler uydurmuşlardır. Hatta mezhepler ve mezhep imamları hakkında bile hadîs uyduranlar olmuştur. İbni Ebî Hatim (24O-327)'in rivayetine göre haricîlerden biri tevbe ettikten sonra:
«Gözünüzü açın, dininizi kimlerden aldığınıza dikkat edin; çünkü biz vaktiyle birşey istedik mi hemen ona dair bir hadîs yakıştınrdık. Ski saptırmayı Allah için yapılmış bir hayır sayardık.» demiştir.
Üçüncü grup: Tergîp ve teşvik için hadîs uyduranlardır. Kur'an sûreleri hakkında uydurulan hadîsler bu kabildendir. Bunların niyetleri Kur'an-ı Kerimi çok okumaya, ibâdet ve tâatlara teşvik İse de, yaptıkları iş en büyük bir gaflet ve hayâsızlıktır. Vakıa birçok Kur'an sûrelerinin fazileti hakkında sahîh hadîsler de vardır. Fakat uydurmaları daha da Çoktur. Hadîs imamlarının unutturmak için en ziyade müşkilât çektikleri işte bu nevi uydurmalardır. Müfessirlerden Ebu İshak Sâlebî (-427) ile Vahidî (-468)'nin ve onlara tâbi olarak Zemahserî (467-538) ve Kaadî fieyzavî (-685)"nin uydurma olduğunu söylemeden bu gibi hadîsleri tefsirlerine yazmaları, ta'yîb edilmelerine sebeb olmuştur.
Dördüncü grup: Büyüklere yaranmak yahut garîb hadîsleri rivayet etmekle şöhret kazanmak İçin hadîs uyduranlardır. Tecrid-İ Sarih mütercimi Ahmed Naim Bey'in beyanına güre Gıyas b. İbrahim İsminde bir yalancı Abbasî halîfelerinden Mehdî'ntn huzuruna girerken onun güvercinle oynadığını görmüş ve hemen Peygamber (S.A.V.)'e kadar bir sened okuyarak:
«— O, deve, at ve kus yarışlarından başka yarışlar için ödal yoktur.» diye bir hadîs rivayet etmiş. Hadîsin sonundaki (Kuş yarışından başkası sabittir.) cümlesinin kendi hatırı için söylendiğini anlayan Mehdî derhal kuşların boğazlanmasını emretmiştir.
Beşinci grup: Bir takım cerci ve dilencilerdir. Bunlar bazı sahîh hadîslerin isnadlarını ezberleyerek, bu isnadlara istedikleri uydurmaları takar; çarşı ve pazarlarda onları okuyarak ekmek parası

çıkarırlarmış. İmam Abmed b. Hanbcl (164-241) ile Yahya b, Maîn (156-233) Bağdad'da böyle bir sahneye şahid olmuşlardır. Namazdan sonra cerci bir vaiz ortaya:
«— Bize Ahmed b. Hanbel ile Yahya b, Maîn haber verdi. Onlara da filân ve filân» şeklinde ve Hz. Enes (R.A.) vasıtasıyla Resûlüilah (S.A.V.)'e varan bir senedle söze başlamış; ve :
«— Her kim Lâ tlâhe İllallah derse Allah bunun her kelimesinden bir 'auş halkeder ki gagası altından, tüyleri mercandan olur. İlâh...» diye toplayarak tam yirmi yaprak tutan bir kıssa uydurmuş. İmam Ahmı-d İİe Yahya b. Maîn birbirlerine bakışarak:
«— Bunu bu adama sen mi rivayet ettin?» diye soruşmuşlar. Her ikisi de:
«— Vallahi hu saate gelinceye kadar böyle bir söz işitmedim.» diyerek beklemişler. Va'z bittikten sonra Yahya b. Maîn (156-233) adama, (Buraya ;e!) diye İşaret etmiş. Adam dünyalık verecek ümidiyle hemen gelmiş. Yahya b. Maîn:
«— Bu hadisi sana kim söyledi?»
«— Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn».
«— Yahya b. Maîn benim, Ahmed b. Hanbel de bu. Fakat biz ömrümüzde Resûlüilah (S.A.V.)'in hadisi olarak böyle bir söz işitmiş değiliz. Eğer mutlaka yalan uydurman lazımsa bizden başkasının üzerinden uydur.»
«— Yahya b. Maîn sea misin?»
«— Evti. Benim.»
«— Ben çoktan beri (Yahya b. Maîn ahmaktır) diye işitir dururdum. Şimdi anladım ki, doğru imiş.»
«— Peki benim ahmak olduğumu nasıl anladın?»
«— Sanki dünyada sizden başka Yahya b. Maîn ile Ahmed b. Hanbel yokmuş gibi konuşuyorsun. Ben bu adamdan başka onyedi Ahmed b. Hanbel'den hadis yazmışımdır.» deyince Ahmed b. Hanbel utancından eli ile yüzünü kapamış ve Yahya b. Maîn'e:
«— Aman bırak gitsin» demiş. Adam da alaylı bir tavırla yanlarından defolup gitmiş.
Bir hadisin mevzu' olduğu bazen onu uyduranın ikrarı ile yahut ikrarı yerini tutan bir şeyle, bazen de râvînin veya mervînin halindeki bir karine ile, lâfzındaki rekâketle yahut hayatına ermediği bir zâttan rivayet etmekle bilinir. Bu işi hadis ulemâsının en mümtaz sımaları anlayabilir. Dâre Kuhî (306-385):
«— Ey Bağdadlılar! Ben sağ iken hiç bir kimse Resûlüilah (S.A.V.) efendimize yalan sö'z isnad edebilir sanmayın» diyerek bu babtaki iktidarını isbât etmiştir. Ondan önce Reni' b. Huşeym de:
«— Hadisin gün gibi açık bir aydınlığı vardır; ondan dolayı biz ona kabul ederiz; yine hadisin gece karanlığı gibi bir zulmeti olur; ondan dolayı da reddederiz.» demiştir.
[58] Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr (-234) Kûfe'lidir. Künyesi Ebo Abdirrah-man'dır. Buhâri ile Müslim ondan birçok hadisler rivayet etmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel (164-241) kendisine pek ziyade ta'zîmde bulunur ve (Ne adamdır o!..) dermiş.
Babası ve kendisi Kütüb-ü Sitte'nin ravilerinden olan huffaz-ı hadistendirler. Îmam İbni Sa'd, Tabakat, C. 6, s. 394 de Nesebini şöyle tesbit etmektedir. Muhammed b. Abdullah b. Ebî Hayye b. Şerh b. Seleme b. Sa'd b. el-Hakem b. Selman b. Mâlik'dir. O da aslı İtibariyle Hemedanlıdır. Sonra oğullarından biri hicret ederek Kufe'ye gelerek yerleşmiş. Hadis İmamı ve hafız olan Muhammed ve babası orada yetişmiş ve imam Hafız Abdullah, Kûfe'de H. 199 senesi Rebiü'l-evvel ayında 84 yaşında irtihal eylemisdir. îmam Hafiz Muhammed'in künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Kûfe'de yaşamış. Babasından, İmam Muttalib b. Ziyad'tan, Süfyan b. Uyeyne ve îbni İdris'ten hadis-i şerif ahzeylemiş. Kendisinden de Kütüb-ü Sitte cami ve musannifi olan altı îmam ayrıca İmam Baki' b. Mah-led, Ebu Yâlâ hadis-i şerif ahdetmişlerdir. îmam Zehebî'nin Tezkİretü'l-Huffaz, C. 2, s. 439-440 da İmam Ebu îsmaü TirmİZi'den «îmam Ahmed b. Hanbel ona çok ihtiram ettiğini ve ta'zim gösterdiğini nakletmiştir. Yine aynı yerde îmam Mes'udü'l-Hemedanî'-nin: «Ahmed b. Hanbel'in Îbni Nümeyr (îmam Abdullah b. Muhammed) Irak'ın biricik incisidir» dediğini duydum, demektedir. İmam Ali b. Hüseyin b. Cüneyd'in onun hakkında «Kûfe'de; îlmi, Fetmi, Sünen-i Nebeviyeyi, Zühdü şahsında toplamış olan îmam îbni Nümeyr Muhammed b. Abdullah'dan başkasını görmedim. O bununla bçraber fakrü hal ile yaşardı.» dediğini yazmaktadır, llm-i Cerh ve Tâdil'in büyük İmamı Ebu Hatem onun hakkında: «O, hadis-İ şerifleri"nakil hususunda sika ve huccetdir.> demiştir. İmam Buhari'ye göre, H. 234 senesi Şaban veya Ramazan ayında irtihâl eylemiştir. (R.H.)
Hayatı İçin Hazreti Hulasatü Tehzibi'l-Kemal, s. 286. îbni Sa'd, Tabakat, C. 6, s. 394 ve 413. Zehebi, Tezkiretü'l-Huffaz, C. 1, s. 327 ve C. 2, s. 439-440 a bakılabilir.
[59] Saîd b. Ubeyd: KûJe'lidir. Künyesi Ebül Hüzeyl'dir. Sahihayn'da hadisleri vardır
[60] Ali b. Rabia: Kûfc'lidir. Künyesi Ebul Muğira'dır. Bubârî ve Müslim'de rivayetleri vardır
[61] Ali b. Hucr cs-Sa'di (-244): Men ez'lidir. Künyesi Ebul Hasen'dir. Sahihayo'da rivayetleri vardır.
[62] Alî b. Müstair (-289): Künyesi Ebu'I Hasen'dir. Musul taraflarında kaadiıîc etmiştir. Neseben Kureyş kabilesîndendir. îmam Â'meş ve ismail b. Ebu HaŞİd'den, Hişam b. Urve'den rivayeti vardır. Kendisinden de Hâlid b. Mahied, Hennad, Ubeyd b. Mulıam-medu'I-Muharibî rivayetde bulunmuşlardır. Hayatı için, Hulasatü-Tehzibİ'i-Kemâl, s. 35.
[63] Muhammed b. Kays el-Esedi: Kûfe'lidİr. Künyesi Ebu Kudanıe ve Ebu Nasr'dır. Buhari'de hadisi yoktur.
[64] Anberî (-138) Bubârî ile Müslim'in râvîlerindendir.
[65] Abdurrahman b. Mehdi (136-198) Basra'lı meşhur bir İmamdır. Künyesi Ebu Saîd'dir. Sahîhayn râvîlerindendir.
[66] Hubeyb b. Abdurrahman: Medîne'iidir. Sahîhayn râvîierindendir. Mervan zamanında vefat etmiştir. Buhârî ile Müslim'in sahihlerinde sadece üç Hubeyb'in İsimleri geçer. Bunlar: Hubeyb b. Abdirrahman, Hubeyb b. Adiy ve Ebu Hubeyb'tir. Ebu Hubeyb, Hz., Abdullah b. Ziibeyr'İn künyesidir.
[67] Hz. Ömer (R.A.)'m torunudur. Sahîhayn râvîlerindendir.
[68] Ali b. Hafs: Medine'lidir. Künyesi EbuİHasen'dİr. Yalnız Müslim'de rivayeti vardır
[69] Yahya b. Yahya (-212): Kûfelidir. Künyesi Ebu ZekeriyyaMır. Sahîhayn râ vîlerindendir.
[70] Hüseyin b. Beşîr (104-183): Künyesi Ebu Mıaviye'dtr. Aslen Belh'lidir. Büyü' bir zat olduğu ittifakîdir. Yalnız tedlis yaparmış.
[71] Süleyman et-Tcymî (-143): Basra'lıdır. Künyesi Ebû Mutemir'dir. Sahînaya râvîlerindendir
[72] İsmi Abdurrahman'dır. Tabiînin büyüklerindendir. Kûfe'li olup, sonradan Basra'ya yerleşmiştir
[73] Benî Ümeyye'nİn azadlılanndandır. Mısırlıdır. Yalnız Müslim'de rivayeti vardır.
[74] İsmi Abdullah, künyesi Ebû Muhammed'dir, Basra'lı büyük bir imamdır
[75] Meşhur muhaddis Ahdurahman b. Mehdî.
[76] Süfyan-i Sevîî.
[77] İsmi Amr b. AbdUlfih'dır. Kûfe'li olup tabiînin büyüklerindendir.
[78] İsmi Avf b. Mâlik'tir. Kûfe'li meşhur bir tabiîdir. Babası sahâbîdir
[79] Abdullah h. Mes'ud (R.A.)'dır. Künyesi Ebu AbdİrrabroΛn'dir. Büyük bir sahâbidir.
[80] Künyesi Ebu Hafs'ttr. Basra'lıdır. Sahîhayn lâvîierindendir. Vefatı (-190) dır.
[81] Künyesi Ebu Muhammed'tir. Müslim'de yalnız bu hadisi vardır.
[82] Bıı sözün mânâs*: Münkcr hadis rivayet etme: demektir.
[83] Künyesi Ebu liafs veya Ebu AbdUIâlıdır. İmam Şafîî (150-204)'nin fıkıhdaki meşhur kitabını bu zat nakletmiştir. Buhârî'de hadisi yoktur.
[84] Yunus I>. Yczîd'dir. Künyesi Ebu Yezîd'dir. Hz. Mıâviye'nin azadlm olup Mc-dîne'İdİr. Sahîhayn'da rivayetler vardır. 159 tariflinde Mısır'da vefat etmiştir.
[85] îbiıi Ştlınbl*z-ZuhrİMufaammed b. Müslim b. Ubeydülnh : Meşhur bir imam ve boyük bîr tabiîdir. Metline'! idir. $nm'da oturmuş ve ondan fazia sahâbc-İ kirama erişmiştir. Eksen rivayetleri tabii ildendir. ltm-ü fazlına cfzıir pek çok rivayetler Vardır. 124 tarihinde vefat etmiştir.
[86] Meşhur yedi fakihin biridir. Büyük dedesi Hz. Abdullah b. Mes'ud'dur. Sahl-haynda hadisleri vardır. 9S tarihinde vefat etmiştir.
[87] Bu hadisi Hz. Hafs, biri mürsel diğeri muttasıl olmak üzere iki tarîk ile rivayet etmiştir. Ebu Dâvf;d dahî «Süöen»inde onu mürsel ve muttasıl olarak rivayet eder. BİR ha^ dîs böyle hem mürse! hem de muttasıl olarak rivayet edilirse; ftıkaha Usui-Ü fıkıh ulemâsı ve birçok badis imamlarına göre onunla muttasıl diye amel edilir. Sahih olan da budur. Ekseriyetin onu mürsel rivayet etmesi zarar vermez; çünkü muttasıl rivayet eden râvî de mevsuktur. Mevsukun ziyadesi ise makbuldür.
«Her işittiğini söylemeli bir insana yalan namına kâfidir.» cümlesinden murad: zecirdir. Yani her işittiğini söylemek yasaktır. Zirâ insan âdeti veçhile doğruyu da yalanı da işitir. Her işittiğini söyleyince, vaki' olmayan bazı şeyleri haber verdiği için yalan söylemiş olur. Ehl-i hakkın mezhebine göre yalan ; bir şeyin hakikatinin hilafını haber vermek demekti. Yalan söylemekte kasıd da şart değildir. Kasıd, onun günah olması için şarttır.
«Her işittiğim söyleyip dururken o ebediyyen imam da o'.ımaz.» ifadesinden maksad; hadis imamı olamamasıdır. Zira her işittiğini söyleyince rivüyt'İnde hatası çok olur. Hadis tenkidçileri onun hatasını bulurlar. Böylelikle ona itimad kalmaz. Hadisini kimse dinlemez olur. İmamlık mertebesinden düşer.
Hadisin son rivâyetindeki fitne meselesine gelince : Sahîb-i Bubâri'de Hz. Ali (R.A.)'-dan şu eser rivayet olunmuştur:
«taşanlara bildikleri şeyleri rivayet edin! Yoksa siz Allah ve Resulünün yalancı çıkarılmasını mı İstiyorsunuz?» Bİr rivayette de:
«Halkın kabul ermediği şeyleri bırakın.» cümlesi de vardır.
Bu sözden murad: Halkın anlayabildiği şeyleri rivayet etlin; anlayamadıklarını yânî müteşâbihleri rivayet etmeyin, demektir. Bu da haik arasında müteşâbih yânî mânâsı an-Jaşılmayan hadislerin rivayet edilmemesi gerektiğine delildir. Her hadisin mutlaka halka duyurulması vacib değildir. Gerçi bazı ulemâ duyurulması icâb etS-gİnİ soylemişlerse de doğni değildir. Çünkü bundan fayda yerine zarar gelir.
Bnhârfnin rivayet ettiği bir eserde Eba Hüreyre (R.A.) şunları söylemiştir:
«_ Kesûlüllali (S.A.V.)' den iki kap dolusu hadîs belledim. Bunların birini (halka) yaydım, ötekine gelince; şayed onu yaymış olsam şu gırtlak kesilirdi.»
Ulemânın beyanına göre Hz. Ebu Hüreyre birinci kapla halka rivayetinde mahzur görülmeyen hadisleri; ikinci'kapla da zâlim hükümdarlara ve onların zeminine dair hadisleri kasdetmiştir.
[88] Künyesi Ebu Abdurrataman'dır. Hz. ömerüTmü'l-Hattab (R.A.) oğullarının âzad-lısıdır. Basra taraflarından olup Mekke'ye yerleşmişti. Sahibayn râvîlerindendir. Vefat tarihi 213 dür.
[89] Künyesi Ebu Yahya'dır. Mısır'lıdır. Sabîhayn râvîlerindendir, 100 tarihinde doğmuş, 166 da vefat etmiştir.
[90] Hurneyd b. Hâni' Mısır'lıdır.
[91] Mısır'hdır. Müslim'de yalnız bu hadisi vardır. Bubârî'de hadisi yoktur. Vakıa Müslim başka Müslim b. Yesar'dan daha bahsetmişse de bunu Hafız Reşidüddin hatâh bulmuş ve:

«tşittîğinıe göre Sahîhayn ricali arasında kendisinden yalnız Müslim'in rivayet ettiği bu Müslim'den başka ismi Müslim b. Yesar olan rim yoktur.» demiştir.
[92] İsmi Abdım-aboıan b. $ureyb b. Uöeydillâhdır. İskenderiye'n âbîd ve fâzıl bir zâttır. 167 târihinde vefat etmişur.
[93] Ebû Saîd el-Esecc: Abdullah b. Saîd b. Husayn cl-Kindî, Kûfelidir. Zamanının imamı ve Müslim'in şeyhidir. Banârî'de de hadisleri vardır.
[94] el-Müseyyeb b. Râfî': Künyesi Ebu'1-Alâ' olan bu zât Kûfe'Iidir. Kaadî Iyaz (476-544) m beyanına göre ismi bilittifak el-Müseyyeb okunur. SaîdüTmü'l-Müseyyeb'de ise ihtilâf vardır. Onun ismini el-Müseyyib okuyanlar da vardır. Ebû Saîd 105 târihinde vefat etmiştir.
[95] Abede'yi: Abde ve Abd şeklinde okuyanlar da olmuştur
[96] Bu Abdullah'dan murad: Cennetle müjdelenen ashab-ı kiramdan Ebu Abdir-rahman Abdullah ibni Mes'ud (R.A.) hazretleridir. Kendileri Küfe kadısı olup müslüman-Iığı ilk kabul edenlerdendir. Bedir, Umıd, Hendek gibi birçok gazalara iştirak etmiştir. Medine'de 32 tarihinde vefat etmiştir.
[97] Nisabur'ludur. 245 tarihinde vefat etmiştir
[98] Ebu Bekr Abdurrezzâk b. Hemmam: (126-211) San'â'lı olup âzadlılardandır
[99] Ebu Urve Ma'mer b. Râsid: (-153) Basra'lıdır. Yemen'de yaşamıştır.
[100] Ebu Mohammed Abdullah b. Tâvûs b. Keysân: (-132) Salih ve âbid bir bir zâttır.
[101] Künyesi Ebû Muhammed'dir. Babasından önce müslüman olduğu söylenir. Ba basıyia aralarında 11-12 yaş fark vardır. Mekke'Ii iken Şam'a, oradan Mısır'a gitmiştir. 92 yaşında iken 65 veya 68 târihinde vefat etmiştir.
[102] Nevevî (631-676) nİn beyanına göre şeytanlar insanları aldatmak için Kur'an diye bir şeyler okuyacaklardır. Okudukları şeyler hakikatte Kur'an değildir.
[103] Ebu Abdffllâh Muhammed b. Abbâd: (-234) aslen Mekke'İİ olup Bağdad'da yaşamıştır. Buhâride yalnız bir hadisi vardır.
[104] Ebo Osman Saîd b. Amr el-Eş'asî: Kûfe'lidir. Müslim'in râvîlerindendir
[105] Ebu Muharomed Sîfyâo b. Uyeyne; (107-198) Mekke'de yaşamış; ve orada vefat etmiştir. Aslen Kûfe'lidir. Âlim, fâzıl bir muhaddistir. Yetmiş defa haccetmiş; son hac-cinda Müzdelife'ye geldiğinde kardeşi oğlu Haseo b. tmran'a :
«Bu yere 70 defa geldim. Her gelişimde:
— Ya Rabbî Bu gelişimi son yapma, derim. Artık bu çok oldu; utanıyorum.» demiş; ve o sene bu dileğini yapmamış. Hacdan dönüşde vefat etmiştir.
[106] Mekke'lidir. Buhârî ile Müslim'de birer hadisi vardır.
[107] Künyesi Ebu Eyyub'tur
[108] İbni Abbas diye meşhurdur. Peygamber efendimizin amcazâdesidir. Annesi Ümm-mül-Fadıl Lübabe'dir ki, Hz. Hatice'den sonra Islâmiyete ilk giren kadındır. Bu cihetle Resûli Ekrem, Ümmül Fazl'ı ziyaret ederdi (Aynî, C. 8, s. 439).
Hicretten birkaç sene evvel, müslümanlar müşrikler tarafından şiddetle takip olunduğu sırada, Mekke'de doğmuştur. Abdullah îbni Abbas, çok zeki, metîn seciyeli, ince ve yüksek düşünüşlü bir zat idi. Peygamberimiz onu çok severdi. Küçük yaştan itibaren Peygamberimizin büyük teveccüh ve iltifatlarına mazhar olmuştu. Dinde yüksek bir âlim olması için Peygamberimiz ona dua etmişti. (Üsd ül gabe).
Resûli Ekrem'in vefatında îbni Abbas, ancak 13 yaşında bir gençti. Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer devirlerinde daima ashabın ileri gelenleri ile temas etmiş, bilhassa Hz. Ömer'in sohbetinden, ilim ve irfanından çok istifade etmiş, ekâbiri ashabın teiâkki ettikleri ulum ve maarifi tahsil eylemişti. Hz. Ömer onu çnk sever ve takdir eder, onun bu yüksek kabiliyetini görerek ilmî ve siyasî sahada onu büyük bir zât olarak yetiştirmeye çalışırdı. Bu sayede İbni Âbbas daha genç yaşta iken temayüz etmişti. (İsabe)
Hz. Osman devrinde Afrika seferine iştirak etmiş, İslâm ordusu namına elçilik yapmış, Afrika'da hükümdarlık eden Gercis ile görüşmüş, zekâ ve irfanı Gercis ile adamlarını hayrete düşürmüştü. Hicretin 35 İnci senesinde Hz. Osman onu Hacc emirliğine tayin etmiş, bu mühim vazifeyi kemali muvaffakiyetle başarmıştır.
Ibr.İ Abbas, Kur'an hakkındaki bu malûmatını kemali semahatle herkese öğretmekten büyük zevk alırdı. Herkes istediğini ona sorar, İbni Abbas'dan tatmin edici cevap alırdı. Muhakkak ki, İbni Abbas Kıır'an-ı Kerîm'in neşrine çalışanların en ileri gelenlerinden biri İdİ. Bilhassa İbni Abbas, Kur'an'ı anlamak hususunda İhtilâf oimamasına dikkat ederdi. Hz. Ömer devrinde her tarafa hafızlar gönderilerek Kur'an'm sûreleri haika ezberle-tildiği devirde İbni Abbas küçük bir kıraat ihtilâfı görse hemer. o ihtilâfın kaldırılmasına büyük ehemmiyet verirdi.
Abduliah Bin Abbas, hadîs ilminde de çok derin vukuf sahibi idi. Rivayet ettiği hadisler 2660 a varır. Bunların 75 i muttefakun aleyhtir, yani îr.nmı Buhârî ile Müslim tarafından nakl olunmuştur. Buhârî, 18 Hadîsi nakl ite infirad eder. Müslim de 49 unu nakl ile infirad etmektedir, ibni Abbas, bu hadislerin hepsini doğrudan doğruya Resûl-i Ekrem'den işitmek suretiyle teiâkki etmiş olmayıp, birçokla- îîîi diğer sahabeden tedkik ve taharri ile rivayet etmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in irtihaii zamanında İbni Abbas ancak 13, 14 yaşlarında idi. Bu vasi malûmatı kendi sa'y ve ga> reliyle elde etmişti. Bütün eshap ile düşüb kalkmış, Peygamberimizin bütün sözlerini, fiillerini toplamaya çalışmıştır. Resûl-i Ekrem'in kâtiplerinden Hz. Zcyid bile onun bu husustaki yüksek vukufunu teslim etmişti. Bir meselede İbni Abbas, Zeyd'i irşat! etmişti. (Müsncdi, İbni Hanbel, C. 1, s. 226)
Esbabı Kiram Resûli Ekrem efendimizin akvâl ve efalini tahkik hususunda ihtilâfa düşdükleri takdirde İbni Abbas'a müracaat eder, onu dinlerdi. Çünkü İbni Abbas her rivayeti inceden inceye tetkik ederdi. Tevsik edemediği Hadîsi rivayet etmezdi.
Tedris halkası çok genişti, ilim ve irfan müştakları her taraftan gelir, onun ilminden istifade ederlerdi. Onun dersinde her ilim okunurdu. Tefsir, Hadis, Fıkıh gibi dinî ilimlerden başka lisan, şiir, edebiyat, tahrir, ensab bahis mevzuu edilir, bütün bu fenlerde İbni Abbas yedttûla sahibi olduğunu gösterirdi. (Müstedrek, C. 3, s. 538).
Diğer taraftan namazdan sonra irâd ettiği hutbelerde ümmetin talim ve terbiyesine çok ehemmiyet verirdi. İkindiden sonra başlayan bu hutbeler bazan geç vakitlere kadar, yıldızlar çıkmış olduğu halde devam ederdi. Seferde, hazarda tedris ve hitabetlerle halkı sözleri ile islâhdan geri kalmazdı. Bilhassa Mekke'ye gittiği zaman dünyanın her tarafm dan gelenler onu ziyaret edip, onun derslerini ve hutbelerini dinlerlerdi. Seyahatlerinde Arapça bilmeyen müslümanlara vaızlar irâd ederken tercümanlardan istifade ederdi (Sahih-i Buhari).
Bu sayede yetişen tilmizlerin sayısı hadsiz hesapsızdır. Tefsir, Hadîs, Fıkıh ilimlerinde en yüksek derecelere varan âlimlerin hemen hepsi tbni Abbas'tan feyi2 almışlardır. Teîı-zibüt Tehzib'de İbni Abbas'tan feyiz alan âlimlerin isimleri yazılmıştı ki, sahifeîer doldurmaktadır.
İbni Abbas'm fetvaları fıkıh İlminin en kuvvetli temelterindendir. Bunlar mühim bir mecmua teşkil ediyordu. Bunlar Halife Memun zamanında toplatılmış ve yirmi cilt teşkil etmişti (Ilâm-Ül-Muvakkİin, C. 10, s. 13).
Mekke fukahasmın bülün istinadgâhı İbni Abbas'dır. Orada yetişen bütün fukahanın silsilesi ya doğrudan doğruya, yahut bilvasıta İbni Abbas'a dayanır. İbni Abbas tam bir müetehitti. Hz. Ali'nin bile yanıldığı bazı noktalar olurdu da, İbni Abbas onu irşad ederdi. Mürtedlerin ateşte yakılmaları hakkındaki Hz. Ali'nin emrini İbni Abbas kabul etmemiş, yakmak ancak Zatı Kibriyaya mahsus olduğunu İleri sürerek mürtedlerin yalnız katlo-lunmakla iktifa edilmek lâzım geldiğini söylemiş ve noktayı nazarını Hz. Ali'ye kabul ettirmişti.
İbni Abbas kudretli bir hatip îdi. Sözü son derece tatlı söyler, Sami'lerin bütün dikkatini sözleri üzerine çekerdi. Hacc mevsiminde Nur sûresini öyle güzel tefsir etmişti ki, bülün dinleyenler vecd-ü istiğrak içinde kalmışlardı. (Isabe).
İbni Abbas, zamanında âdeta bir mühit-ül maarifi İdi. Bütün muasırları onun fazlü kemalini takdir ederlerdi (Istîab, C. 1, s. 381).
İbni Abbas içtihad melekesini inkişaf ettirmek hususunda Hz. Ömer'in büyük himmeti olmuştur. Bu kadar yüksek vukuf ve kudrete sahip olan İbni Abbas o derecede tevazu içinde yaşardı. Zeyd Bin Sabit gibi yüksek bir sahabi bile onun maiyetinde bulunmakla iftihar ederdi. Çünkü İbni Abbas ilim itibariyle bu yüksek mertebeyi haiz olduktan başka Resûli Ekrem'in amca zadesi olmak dolayısiyle de ayrıca bir şeref ve hürmete haizdi.
İbni Abbas çok zamanlar Hz. Peygamberin hizmetinde bulunmakla şerefyap olmuştu. ümm-Ül Mü'minin Hz. Meymûne, İbni Abbas'ın teyzesi olmakla sık sık onu ziyaret eder, Resûli Ekrem'i orada görür, onunla birlikte namaz kılar, iltifat ve dualarına mazhar olurdu, îbni Abbas bütün ümmehati mü'mine karşı hürmetkar ve onların teveccühlerine mazhar idî.
[109] Biz bu makamda:
«Her boyayı boyamağa başladı» tâbirini kullanırız
[110] Heyhaat: uzak oldu, demektir. Bir şeyin vukuunu uzak görerek ondan ümidi kesmek hususunda kullanılır. Burada mânâ: istikametiniz pek uzak yahud : sizin hadîsinize itimadımız pek uzak bir şey demektir. Heyhaat kelimesi muhtelif şekillerde okunur.
[111] Basra'hdır. İmam Müslim ve Nesaî kendisinden hadis-i şerif tahric etmişlerdir. Bak. İmam Zehebî, Mizanü'l-l'tidal, C. 2, s. 214. No. 3489.
[112] İsmi Abdüluıeliktir
[113] Rabâh b. EM Ms'nrf, Mefake'lidir.
[114] Ebu Abdillâh Kays b. Sa'd el-Habesi: Nâfi' b. Alkame'nin azadlısıdır. 119 târihinde vefat etmi-tir.
[115] EMn-Haccâc Miicâbid b. Cebr: (21-103) Mekke'li olup Abdullah b. Sâib'in azadlısıdır. 83 yaşında iken Mekke'de secde halinde vefat etmiştir. Tabiînin büyüklerindendir,
[116] Ebu Süleyman Dâvûd b, Amr; Bağdad'hdır. 228 de Bağdad'da vefat etmiştir.
[117] Nâfi' b. Ömer b. AbdiJlâh : Mekke'lidir. 169 târihinde vefat etmiştir.
[118] Ebû Bekr Abdullah b, Ubeyduüah: İbni Zübcyr'in müezzin ve kadısıdır. 117 târihinde vefat etmiştir.
[119] Ulema kelimeleri üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre bu kelimelerin mazbut rivayeti noktalı (ha) ile olup gizlemek mânâsına gelirler. Nitekim tercememiz de buna göre yapılmıştır. Diğer bazılarına göre ise noktasız (ha) üedirler. En takdirde : Kısaltmak, kısmak, ısrar etmek, bir şeyi sayıp dökmek mânâlarına gdirler. Gizlemekle kısuHmak mânâları bu hadîsde hemen hemen birbirinin aynıdır. Yânî bana yazacağı hadisleri kısadan kessin; çok'yazmasın: elemek olur. Sayıp dökmek aıâ-nâsına ahnırsa hadîsden murad sudur :
«İbni Abbâs (R.A.) bildik^rîni bana sayıp döksün. Ben de ondan nîdiklarımı tamamîle sayıp döker; anlatının.» Kaadî Iyaz (476-544) m kavli iudur. Fakat bu kavle i'tıraz edenler olmuştur. İbni Salâh (577-643) diyor ki:
«Mezkûr kelimeler noktalı (ha) ile okunur. Mânâ da şaiiur:
— İbni Abbâs (R.A.) fitnecilerin dillerine doladıkları şeyleri gizlesin; yalan yazmasın!» Çünkü yazsa fitne çıkar; dedikodu çoğalırdı. Bunları öğrenmek tbni Ebî Miileyke'ye pek de lâzım değildi. Nevevî (631-676) bu kavli ihtiyar etmiştir.
«Meğer ki sapmış ola!..» sözünden murâd şudur: Bu hükmü ancak sapıklar verebilir; Hz. AH veremez. Ancak onun da saptığı bilinirse o başka! Halbuki Ali (R.A.) in sapmadığı malumdur. O halde bu hükmü o vermemiştir.

[120] Ebu Osman Amr b. Muhammed : Bağdad'lıdır. Sahîhsyn râvîlerindendir. 232 tarihinde Bağdad'da vefat etmiştir.
[121] Ebu Muhammed Hasen b. Alî: (-242) Mekke'de yaşamış ve orada vefat etmiştir.
[122] Azadhlardan olup Kûfe'lİdir.
[123] Ebu Muhammed Abdullah b. tdris b. Yezîd (115-192.) Kûfe'lİdir. îlmü Fazileti ibâdet, takva ve kemali söz götürmeyen ve bilittifak imam sayılan büyük bir pattır. Vefatı anında başı ucunda ağlayan kızma: «Kızım ağlama, ben bn evde Kur'an'i dört bin defa hatmetdim.» dediği rivayet olunur.
[124] Bu sözden maksad : Rafİzîlerle Şiilerin Hz. Alî (R.A.)'dan rivayet ediicn hadis ve ilme yaptıkları ihanettir. Filhakika bu müfsidler, Hz. Alî (R.A.)'dan gelen sahîh haberlere kendi yalan ve iftiralarım katarak onları tanınmaz hâle getirmişler; bu sebeple de lâ'neti hak etmişlerdir. Yoksa bîr müslumana kolay kolay lanette bulunmak caiz değildir.
[125] Bişr-i Hâfî'nin kız kardeşi oğludur. 250 târihinden sonra vefat etmiştir.
[126] Kûfe'lidir. Muhakkikin ulemaya göre ismi künyesinden ibarettir. Maamafih ismi hakkında ihtilâflar vardır. Oğlu İbrahim'den rivayet edildiğine göre, babası kendisine:
«Oğlum, sakın bu evde Allah'a isyan etme! Çünkü ben burada on iki bin defa Kur'an*ı hatmettim.» demiştir. Vefatı ânında başı ucunda ağlavan kızına dahî:
«Kızcağızım ağlama! Ben bu evde yirmi dört bin defa Kur'ao'ı hatmettim. Yine de Allah beni azâb eder diye mi korkuyorsun? dediği rivayet olunur. 193 de vefat etmiştir
[127] Diğer bir zabta göre: «Sözü tasdik edilen yoktu.»
Bu babın hulâsası şudur: Meçhul rîıvînin rivayeti kabul edilmez. Hadîs rivayetinde ihtiyat lâzımdır. Ehil olmayanlardan hadîs alınmaz. Zaif râvîlerin hadîsini rivayet etmemelidir.
[128] Kûfe'lidir. Âzadlı kölelerdendir. 221 talibinde Kûfc'de vefat etmiştir.
[129] Ebû İsmail Hammâd b. Zeyd : (98-179) Basra'h âlim bir zattır. Saîd b. Zeyd'in kardeşidir. A'mâ olduğu için rivayet ettiği bütün hadîsleri ezberlemiş.
[130] Ebû Abrîülâh Hişâm b. Hassan: İbni Şirîn İle Hasan Basri ve başkalarından hadîs rivayet etmiştir. Vefat târihi 147 dir.
[131] Ebu Bekir Muhammed b, Sirin'dir. Azadlı kölelerden ve tabiînin büyükler indendir. Hz. Osman (R.A.) zamanında dünyaya gelmiş; ve otuz kadar sahabeye erişmiştir. 110 târihinde Hasan Basrî'deıı yüz gün sonra vefat etmiştir.
[132] Fudayl b. !yâz: Semerkand'da doğmuş; hadislerini Kûfe'de yazmış; ve Mekke'ye hicret ederek orada 187 târihinde vefat etmiştir. Kabri meşhur ziyaretgâhtır.
[133] Nevevî (631-676) bu zâtın Hasan b. Rabî' olduğunu söylüyor
[134] İmam Malik şöyle dermiş:
«Bu Üim dindir; binaenaleyh dininizi kimden aldığınıza dikkat edin! Vallahi ben şu direklerin yanında, Resûüllah (S.A.V.) şöyle buyurdu, diyen yetmiş kişiye yetiştim. Fakat onlarda» hiçbir şey almadım. Halbuki bu zevatın her biri kendisine beytülmat güvenilecek kadar emin insanlardı. Onlardan hadîs almayışımın sebebi, hadis ilmine ehil olmamalarıdır.»
H2. Mâiifc'e göre dört sınıf insandan ilim alınmaz. Bunlar: «
1- Sefîhler,
2- Heva ve hevesine tâbi1 olup başkalarını da buna davet edenler.
3- Hadîs uydurduğu bilinmese bile halk arasında yalan söyleyenler.
4- Rivayet ettiği hadîsi bilmeyen şeyhlerdir. Böyleler! sulehâdan bile olsalar onlardan yine hadis alınmaz.»
Şu'be'ye;
«Kimin hadîsi terk edilir?» diye sormuşlar.
«Bir kimse mâruf râvîlerden meşhurların bilmediği şeyleri çok rivayette bulunursa hadîsi terk edilir; hadîs sebebiyle itham olunursa hadîsi terkedilir; çok yanılırsa hadîsi terk edilir; hilittifak hatâ olan bir hadîsi rivayette bulunursa hadîsi terk edilir. Bunlardan başka ise o kimseden rivayet et!» cevabını vermiş.
(Bakınız : «Suyutî, ts'âfü'I-Mübetta bi Ricali-] Muvatta. s. 2-4. [Muvattal-İmam Mâlik ve ŞcrEıuhu Ten\irü'l-Havaf& 1951/1370 Mustafa el'Babî Tabı'mn sonunda.]
[135] Aslen Herat'h olup Bağdad'a yerleşmiştir. Vefat târihi 227 dir.
[136] Küfelidir. Âsım-ı Ahvel, Muhammed b. es-Sabbâh gibi zevattan hadîs rivayet etmiştir. Sah-hayn râvîkrindendir. 174 tarihinde vefat etmiştir.
[137] Ebu Abdirrahmaa Âsim b. Süleyman; Basra'hdır. Vefat tarihi 141 veya 142 dir.
[138] Bu gösteriyor ki, o devirde mürsel hadîs kabul edilirmiş.
[139] İshak b. Ryhuye diye meşhurdur. Aslen Mervez'Ü olup Nisabur'a yerleşmişti. fi '.tnum \e hadîsde hüfîzıdır. Vefat tarihi 238 dir.
[140] İsâ b. Yûnus: Kûfe'iidir. ŞE.m'a yerleşmiş ve 191 tarihinde crada vefat etmiştir.
[141] E\câî, Abdurrshmiin be Amr: Şaia'h büyük tir âlimdir. Bir zaman Dimeşk'te Vlıhîş; scnrs Bevrut's vcıle^mh ve cracîa 157 tarihinde vefat etmiştir. Zamanında Şam'-li'Unn rr.Vîb&iE ipildii idi. Zühd-û takvası, fit ıh ve hadîsdeki dirayeti, fasâhatı, ibâdeti ve uk-mrya hLir'-.tft dıHue dttun cSmuştur. Yetmiş bin meseleye fetva verdiği rivayet olunur. Kf;.S u.t/.ndtn <;iraadiği h^Ice Yahya b. Ebî Kesîr, Zübrî ve Katâde gibi kibar-ı tâVîîn 'C
[142] Dûtimî, Ebu MuhsıiHsed Abdullah b. Abdirrahroan (181-255): Meşhur Miisncd sahibidir Zamanının hafızı idî. Bellcyiş ve fazilet hususunda ona yaklaşan azdır. Ebu Hâ-ıim (195-277):
«Dârimî zamanının imamıdır.» dermiş. Ebu Hâmid Şaraki:
«Horasan hadîs imamlarından ancak beş zât ;ıkanmştır. Bunlar: 1— Muhammed b. Yr.hya, 2— Muhammed b. İsmail, 3— Abdullah b. Abrîırabman, 4— Müslim b. e!-Haccâc ve 5— İbrahim b. Ebî Tâlib'dir.» demiştir
[143] Mervân b. Muhammed ed-Demeşkî ct-Tatan (147-210): Künyesi Ebu Bekr'dir. Ebu Hafs dahi denilir, beyaz elbise satarmış. Mısır ve Şam'da beyaz elbise satanlara Ta-tarî derler
[144] Ebıı Muhammed Saîd b. Abdilâzîz: Dımeşk'lidir. Buhârî'de hadîsi yoktur.
[145] Ebu Amr Nasr b. Aîî el-Cehdamî: Basra'Iı âlin- fâzıl bir zâttır. Halife el-Müstaîm Biilâh kendisini Basra'ya kaadı ta'yin etmek İstemiş. Bu münasebetle Basra valisi tarafından çağırıldığı vakit, istihare yapmak için biraz müsaade istemiş ve; evine dönerek iki rekât namaz kıldıktan sonra:
«Ya Rabb! Eğer senin indinde bir hayrım varsa beni kendine kahzeyle!» diye duâ ederek uykuya "atmış. Uyandırmak istenildiği zaman vefat ettiğini görmüşler. Vefat târihi 250 dir.
[146] Abdülmelik b. Kürayb (122-216): Basra'h olup lügat imamlarının büyüklerin-dendir:
«16000 îircûze (kasîde) bilirim» dediği rivayet olunur
[147] Abdurrahman b. EbiY-Zinârf: Meşhur fakih Ebu'z-Zinâd'm oğludur. Kaasim ve Ebu'I-Kaasim adlarında İki kardeşi vardır. Üçü de babalarından hadîs rivayet etmişlerdir. (147) Eba'z-Zinad: Ebu Abdirrahroan Abdullah b. Zekvân: Medine'nin fakîh ve âlimidir.
Zinâd: çakmak takımı mânâsına gelir. Bu tâbir ekseriya düşüklüğü ifâde için kullanılır. İbni Zekvân mezkûr lâkaptan hoşlanmadığı halde onunla meşhur olmuştur. Sevrî (97-161), Ebu'z-Zİnâd hakkında;
«Hadîsde emîrül-mü'minîndir.» dermiş.
Buhârî (194-256) :
«Ebû Hiireyre'nin en sahîh isnadı: Ebu'z-Zinâd'in A'rac'dan, oaun da Ebu Hüreyre'-deo rivayetidir.» diyor. Ebu'z-Zinâd 131 târihinde vefat etmiştir.
[148] Ebu Abdillâh Mubamnıed b. Yahya (-243): Mekke'de yaşamıştır,
[149] Ebu Bekr Muhammed b. Hallâd : Benî Bâhile kabilesinden olup Basra'hdir.
[150] Ebû Seleme Mis'ar b. Kedâm (yahııd Kidaıı) (-155): Kûfc'iidir. îlmi, hıfzı ve büyüklüğü ulema tarafından ittifakla kabul edilen bir zâttır.
[151] Ebıi îshâk Sa'd b. îbrâbîm: Hz. Abdurrahman b. Avf (R.A.) m torunudur, tabiînin büyüklerinden ve fukahasmdandır. Vefatı 126 veya 127 tarihindedir.
[152] 262 târihinde vefat etmiştir.
[153] Abdan, bu zâtın lâkabıdır. İsmi Abdullah b, Osman, künyesi Ebu Abdirrahmân1-dır. Azadlı kölelerdendir. Aslen Basra1!) olup McrvezMe yaşamıştır. Buhârî'nin beyanına göre 221 veya 222 târihinde 76 yaşında vefat etmiştir.
[154] Ebu Abdirrahman Abdullah b. el-Mubârek (118-181): Mervez'lidir. Azadlı kölelerden olup, her türlü fazilet ve kemâlâtı kendinde toplamış büyük bir âiimdir. Tabiînin birçoklarından hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden zamanının büyük uleması İle imamlarından Süfyan-ı Sevrî ve Fudayl b. Iyâz gibi zevat rivayetle bulunmuşlardır. Eserleri meşhurdur. Bir gazadan dönerken İrak'da vefat etmiştir
[155] Bu zâtın ismi bazı esas nüshalarda el-Abhâs b. Rizme diye zikredilmiştir. Ne-vevî (631-676), İbnİ Rizme olsun, tbni Ebi Rizme olsun, ikisini de müşkil saymakta ve gerek Bıubârî'nİn, gerekse diğer birçok rical ulemasının böyle bir isimden bahsetmediklerini kaydetmektedir. Bu bâbta onların zikrettikleri İsim, Abdiilazîz b. Rizme'dir; ve 206 târihinde vefat etmiştir.
[156] Bu sözün mânâsı şudur:
«Eğer hadîs, sahih isnâdla uakledilirse; biz onu kabul ederiz. Aksi takdirde o hadîs kabul edilmez.»
Burada hadis hayvana benzetilmiştir. Ayaklan olmayan hayvan nasıl yerinden kalka-mazsa, isnadı olmayn hadîs de kıvamını bulamaz.
[157] Bu muhavere, hadîsin ancak sahih isnadla kabul edilebileceğini göstermektedir. Şöyle ki; Haccâc b. Dînar, tebe-i tâbiîndendir. Şu haiâe Peygamber (S.A.V.) ile aralarında en az bir tabiî İle bir sahâbî bulunmak îcâbeder. Bundan dolayıdır ki, İfanü'l Mübarek onun bu hadîsini kabul etmemiş; ve güzel bir istiare yaparak:
«Aralarında aşılmaz çöller var.» demiştir. Bununla hadîsdekt inkıtâı göstermek istemiştir.
«Sadaka hususunda ihtilâf yoktur» sözünden murâd : Bu hadîsden hüccet olmaz, ama vefat eden ebeveynin için sadaka verebilirsin. Çünkü ölmüşler için sadaka vermek ulemânın ittifakı İle caizdir. Sadakanın sevabı onlara uleşır; demektir.
İmam Nevevî (631-676):
«Doğrusu da budur.» diyor. Şafîîlerden Ebu'l Hasen Mârûdî (382-450) «El-Hâvî» adlı eserinde, bazı kelâm âlimlerinden naklen ölüye hiçbir sevabın ulaşmadığını soylemişse de îmam Nevevî bunu şiddetle reddederek :
«Bu mezhep katt surette bâtıl, kitâb, sünnet ve icma-ı ümmete muhalif açık bir hatâdır. Binaenaleyh ona i'timâd edilemez...» dedikten sonra sözüne şöyle devam etmiştir :
«Namazla omca gelince: Şafîî ile cumhur'u ulemaya göre bunların sevabı Ölüye ulaşmaz. Meğer ki; Ölen kimsenin oruç borcu olup da ocun nâmına velîsi yahud velîsinin izin verdiği birisi ödemi olsun. Bu meselede İmam Şafîî'nin iki kavli vardır ki, meşhur olanına göre bu caiz değildir. Şafîî'den sonra gelen mudakkik; ŞâHiyye ulemasına göre ise caizdir.

Kur'an okumanın sevabı dahî Şafiî'nin meşhur kavline göre meyyite ulaşmaz. .rAfiî'-nin bazı ashabına göre ulaşır...»
Nevcvî'nin bu izahatında sevab İle ibâdet birbirine karıştırılmış gibi görünüyor. Bu ciheti ayırmak îcâbeder, Zîra ölen bîr kimseye sevab bağışlamak başka, onun namına ibâdet borcunu ödemek yine başkadır. Burada mevzu-u bahis olan sevab bağışlamaktır. Cum-hur-u ulemaya ve Şafiî'lerin muhakkîklarma göre bu caizdir; ve bağışlanan sevab hangi ibâdete âid olursa olsun meyyite ulaşır. Bu hususta Hanelilerden «El-Hidâye» sahibi şöyle demektedir:
«Esasen eb!-i sÜBiiet ve'I-cemaate göre insan kendi ameli olan namaz, sadaka, oruç yahud başka bir ibâdetin sevabım başkasına bağışlayabilir...»
Fakat meyyit namına onun kalmış ibâdetini yapmak böyle ittifakı bir mesele değildir. Hanefîlerle diğer birçok ulemaya göre namaz ve oruç gibi sırf bedenî ibâdetlerde niyabet caiz değildir. Yani onları meyyit nâmına başkası edâ veya kaza edemez. Yalnız tabiînin büyüklerinden Atâ b, Ebî Rebah (35-115) ile hadîs imamlarından Jshak b. Râhuye (168-238)'nin meyyit namına onun kalan namazlarının başkası tarafından kılınabileceğine kail oldukları rivayet edilir. Şafiî'lerden bazıları bu kavli ihtiyar etmiş; bazıları da her farz namaz için bir müd (ölçek) zahire verilmesini muvafik bulmuşlardır. Ancak bu kaviller zaif sayılmışlardır.
[158] Ebû Abdirrahmsn Alî b. llascn b. Şakîk (-215): Âzadlı köklerdendir. Aslen Basra'Iı olup Merv'de yaşamıştır.
[159] Ebu B'*r, bu zatın ismidir. Bazıları bunu künye kabul ederek isminin Ahmed yahud Muhammet) olduğunu söylemişlerdir. İsmi ekseriyetle «Ebu Bekr b. cn-Nadr» şeklinde kullanılır. Vefat târihi 245 tir.
[160] Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kaasim (-207): Ebu E kr b. en-Nadr'm dedesidir. Kaysar lâkabını taşır. Aslen Horasan'h olup Bağdad'da yaşamıştır
[161] Bühcyye: Hz. Âişe (R.A.Vdan hadis rivayet eden bir kadındır. Hatta bu ismi kendisine onun verdiği söylenir. îîühcyyc'den hadîs rivayet eden Ebû Akil onun âzadlısıdır. Eba Akilin ismi Yahya b. el-Miii(evekkil"dir. Bu zât Mcdîne'üdir. Kûfe'U olduğunu söyleyenler de vardır. Yahya b. Maîn (156-233), Alî b. Medînî (161-234), Dâriim (181-255), Nesaî (215-303) ve diğer bazı imamlar, Ebu Akili zaif saymışlardır. Bu hâl karşısında imam Müslim (204-261) in ondan nasıl hadîs rivayet ettiği hatıra gelebiür. Nevevî (631-676) buna iki vecihle cevap vermiştir:
a) Müslim'in nazarında bu zâtın mecruh olduğu müfesser (îzâhlO bir şekilde sabit olmamıştır. Cerh ancak müfesser olursa makbuldür.
b) MasÜm bu hadîsi maksud bizzat değil, şâhid olarak zikretmiştir
[162] Bişrü'bnül-Hakem el-Abdî (-238): Nişabur'ludur.
[163] el-Kaasim b. Ubeydillâh: Hz. Ömer (R.A.)'m torunudur.
[164] Bundan önceki rivayette el-Kaasim e:
«Sen iki hidâyet İmamının, Ebu Bekir'le Ömer'in oğlusun» denildiği hâlde burada: «Ömer'le, tbni Ömer'in oğlusun.» denilmesi birbirine muhalif gibi görünürse de hakikatte muhalefet yoktur. Zîra el-Kaasim'in babası Ubeydullab, onun babası Abdullah, onun babası da Hz. Ömer (R.A.) dır. Annesi de Ümmü Ab d i Hah olup el-Kaasim b. Mu-bammed b. Ebî Bekrin kızıdır. Şu kaide Hz. Ebu Bekir bu el-Kaasim'in anne tarafından, Hz. Ömer de baba tarafından büyük dedesidir. (Radıyallahu anhüm.)
[165] Hâsılı ilimsiz ve güvenilir sened olmaksızın dîn namına söz söylemek, bilmiyorum demekten daha çirkindir.
[166] Abdullah b. Avn (-151): Basra'h büyük bir imamdır. Kendisine «Seyyidii'l-Kurrâ» derlerdi. Ehl-i takva büyük bir zât olduğunda ulema müttefiktirler.
[167] Şebr b. Havşeb: Şam'lıdır. Dımeşk'Iİ diyen de olmuştur. Künyesi Ebu Saîd veya Ebû AbdİHâh yahud Ebû Abdirrahman'dır. Hakkında: Beyiülmarden bir harita çalmış diye söz edilmişse de tahkik neticesinde bu iddianın yalan olduğu meydana çıkarılmıştır. Keza hac esnasında arkadaşının zenbilini çaldığı söylenmiş; fakat bunun da iftira olduğu anlaşılmıştır. Şehr'i birçok hadîs imamları mevsuk kabul etmişlerdir
[168] Haccâc b. Yusuf b. Haccac es-Sakafî, Bağdad'lıdır. Babası şair o!up meşhur Kbu Navâs'ın arkadaşıdır. Bu Haccâc'm ismi, künyesi, babasının isim ve künyesi, mensub olduğu kabile meşhur Haecac-ı Zâüm'inkine uymaktadır. Yalnız dedelerinin isimlerinde ayrılırlar.
[169] Âzadlılardandır. Medâyin'lidir. îsmî Mervan, lâkabı Şebabe'dİr diyenler de vardır
[170] Künyesi Eba Salih, vefat târihi 223 dür.
[171] Bu sözün mânâsı: imam Müslim'in dediği gibi, yalan söylemek istcmediUerf hâlde ağızlarından yalan çıkar; demektir. Çünkü bunlar hadîsin ehli olmadıktan için bilmeden, hadîs diye uydurulmuş bazı sözler rivayet ederler.
[172] Ebul-Abbâs el-Fadl b. SebJ b. İbrahim (-255): Bağdad'da vefat etmiştir.
[173] Ebû Hâlid Yezîd b. Hârûn (118-206): Vasıflıdır. Dedesi âzadll kölelerdendir
[174] Ebû A tirfil I âh Mekhûl: Âzadlı kölelerden olup Dımeşk fukahasmdandır. 113 veya 114 tarihinde vefat etmiştir.
[175] Yânî Gâtib'in yazdırdığı şeyler, defterindekilere uymadığı için oradan savuşup gittim demek istiyor. Zira yazdırırken :
«Bire Mekhûl rivayet etti» diyordu. Halbuki defterine : «Bize Ebân, Enes'den rivayet etii.» şeklinde yazmıştı.
[176] Bu cümle Affân'm defterinde Hasen'in gördüğü hadîsi beyan ediyor,
[177] Hişâm b. Ziyâd : Basra h oiııp bütün hadîs imamiannea zaîf tanınmış bir râ-Ivîdir. Ancak İmam Nevevî (631-676) nin beyanına göre Hişâm'ın vaktiyle:
«Bana Muhammed'den naklen Yahya rSvâyct etti.» derken sonradan :
«Bana Muhammed rivayet etti.» demesi zaîf olmasını îcûbettirmez. Çünkü burada sarahaten bir yalan yoktur. Olabilir ki o hadîsi Muhamroed'den işitmiş de unutmuş; ve onu Yahya vasıtasıyla rivayet etmiştir. Sonra Muharomed'den işittiğini hatırlayarak ondan rivayette bulunmuştur. Şu kadar var kî buna bir takım karineler de inzimam etmiştir. I>te bu karineler, büyük hadîs imamlarının :
«Hişâm, Muhammed'den bizzat işlememiştir.» hükmüne varmalarını iktiza eylemiştir.
[178] Hafız tbni Asâkir'in «El-Müsteksa fi fedâili'l-Mescidi'l-Aksas adlı eserinde rivayet ettiği bir badîsde şöyle denilmektedir : «Fitre bayramı günü oldu mu melekler yol-lann ağızlarına durarak:
— Ey müslümanlar cemaati, rahîm olan rabbımza gidiniz! Hayn emreder; onun karşılığında bol sevap verir. Size emir buyurdu; oruç tuttunuz ve rabbiraize itaat ettiniz; o halde haydi bahşişlerinizi alınız! derler. Bayram namazını kaldıklarında gökyüzünden bir münâdî: Evlerinize hidayet üzre dönün! Zira bütün günahlarımız affolundu... diye seslenir. Bugüne bahşişler günü denir.
[179] Burada Müslim (204-261) râvîyi, rivayet ettiği hadîsle ta'rîf etmek istemiştir. Hz. Ebu Hürcyre (R.A.)'dan merfûl olarak rivayet edilen bu hadîsde :
«Dirhem mikdân çıkan kandan dolayı namaz iade edilir.» denilmekte ise de Nevevı (631-676) onun, hadîs uleması nazarında bâtıl ve asılsız olduğunu beyan etmiştir.
[180] Buhârî (194-256) onun hakkında: «Müokerü'I-hadistir» demiştir.
[181] Ebu Muhammed BakıyyetülJDÜl-Velîd. Hadramut'tu olup Hums'da yaşamıştır. Bir hadîs rivayet etmiştir.
[182] Künyesi Eha R«â' olup ismi ihtilaflıdır. Bazılarına göre Kuteybe'dir. AÜ ve Yahya olduğunu söyleyenler de vardır. Vefat tarihi 240 dır.
[183] Şa'bî: Âmir b. Şnrahbil Hemdâni'dir. Tefsir, hadîs, fıkıh ve megâzî ilimlerinde büyük bir imamdır. Tabiîndendir. 104 veya 106 tarihinde vefat etmiştir.
[184] el-Hârb b. Abdiltâh: Kûfe'H olrn bilittifak zaif bir râvîdir. Buradaki hadîslerini Müslim, onun münkerlerine bir örnek ıumşa benziyor. Zîra bu adam Şiilerin en taşkınlarından ve yalancılardandır,
[185] Kûfe'lidir. Hz. Ebu Musa el-Eş"arî'nin tonınlarındandır. Vefat târihi 234 dür.
[186] Hammüd b. Üsâme: Kûfe'li pek metin bir hafız ve âbid bir zâttır. Âzadlı kölelerdendir. 201 tarihinde vefat etmiştir.
[187] Mufaddıl b. Mübelhil: Künyesi Ebu AbdİrrahmanVdır. Kûfe'li yaman bir hâ-fu ve âbiddir.
[188] Ebû ilişim MutfranVImfl Miksem (-133): Kûfe'lidir. Sahîhayn râvîlçrin-dendir.
[189] Bazıları buradaki vahyi yazı yazmak, yazı öğıcnmck ma'nasına almışlardır.
[190] Ahmed b, Abdillâh b. Yûnus: Kûfe'lidir. 227 tarihinde orada vefat etmiştir
[191] Ebu's-Salt Zâidctü'bnü Kudâme (-161) Kûfe'lidir.
[192] Hamzetii'bnü Habib: Azâdlı kulelerdendir. Zeytin yağı ticareti yapardı. I5ı indc Kûfe'de vefat etmiştir.
[193] Ebu tsroaîl Mtirratü'bnü ŞürâhU: Kûfe'lidİr. Çok ibâdet ettiği için kendisine «et-Tayyib» derler. Günde bin rekât namaz kılarmış. İhtiyarlığında bunu yarıya indirmiş. Haccâc zamanında 76 tarihinde vefat etmiştir
[194] İbrahim b. Stiveyd co Nchaî: Kûfe'Hdir, Meşhur fakîh Nehaî bu değildir.
[195] Bu adam hakkında imam Ncsaî (215-303) «KitâbuM-Duafâ» adlı eserinde: «Kûfe'H bir deccaldır. Peygamberlik iddia etmiş; ve Nehaî zamanında ateşle yakılmıştır.» diyor.
[196] Ebu Abdirrahim : Bazılarına göre hikayecilerden Şakîk-ı Dabbînin kardeşi olup Kûfc'lidir. Bir takımları bunun Se!emetü<bnü Abdirrahman en-Nehaî oîduğısnu söylerler. Her ikisinin künyeleri Ebû Abdirrahim'dir. Ve İkisi de zaîftir.
[197] İsmi Fudayl b. Hiiscyn b. Talhadır. Basra'lıdır. 237 tarihinde vefat etmiştir.
[198] İsmi Abdullah b. Habib b. Rubeyyia'dir. Kûfe'li olup tabiînin büyüklerin-dendir. 72 veya 74 yahud 85 tarihînde vefat etmiştir.
[199] Kaadi Iyâz (476-544) bunun Kûfe'li hikayeci Şakik-ı Dabbi olduğunu söyler. Künyesi Ebû Abdirrahim'dir. Bazılarına göre bu Şakîk, ibrahim'in «Sakının!» dediği Ebû Abdirrahîıı'dir. EIıû Hatim er-Râzî (195-277) nin tbni Medînî'den naklen beyanına göre: İbrahim'in «Sakının» dediği Ebıı Abdirrahîm, Selemetü'bnü Abdirrahman en-Nehaî'cÜr.
Ebû Vâil'den mırâd: Şakîk b. Sclemcte'i-Esedî'dir. Bu zât tabiînin büyüklerinden, meşhur bir âlimdir.
[200] Müslim'in ravilcrindcndir. Bıuhârî'de hadîsi yoktur. Vefalı 240 tarihindedir.
[201] Rac'at veya rie'at: lügatte dönüş ina'nasma gelir. Bir adam karısını, sarahaten talfikda kufilanılan sözlerden biriyle boşarsa, nikah tazelemeye hacet kalmaksızın bu so/.Ünden dönebilir. İşte bu dönüşe rie'at veya rac'at derler. Ancak burada rac'attan mu-rad bu değil, dalâlet fırkalarından «Râfizilersin bâtıl bir i'tikadıdır. Onlara göre Hz. Alî (R.A.) bulutlar arasında gizlidir. Oğlu Muhammed b, cl-HaneFiyye de ülmemiştir. Medine İle Yenbû arasırıdaki «Radvâ» dağında gizü yaşamaktadır. Kıyamete yakın meydana çıkacaktır. IİâfÎzıler:
«Ali (R.A.) gökyüzünden: Benim filân oğlumla beraber çıkın! demedikçe biz çıkmayız.» derler, te buradaki rac'attan murad bu meseledir.
[202] Nişabur'lu olup Mekke'de yaşamış; ve 247- târihinde orada vefat etmiştir.
[203] İsmi Abdullah b. ez-Zübeyr b. isa'dır. Mckfcc'lidir. 219 târihine vefat etmiştir.
[204] Meşhur imam Süfjan b. L'yeyne (107-198).
[205] Abâülhamid b. AbdİrrahmanVdır. Kûfe'lidir.
[206] Bu zât muhaddislerce zaif bir râvî ise de burada mütâbeâtta zikredilmiştir

[207] Bâkur nâmiyle şöhret bulan Muhammed b. Ali b. Hüseyn (R.A.) ılır.
[208] Ebû Sevr nâmîte ma'ruf Bağdad'lı bir fakîhtır. Vefat tarihi 240 dır.
[209] Ilişâm b. AbdİImelik et-Tayalisî: Basra'hdir. 227 tarihinde 42 yaşında iken vefat etmiştir
[210] Sellâm b. Sa'd : Basra'ltdır. 164 veya 167 tarilrinJe Mekke'den gelirken vefat etmiştir
[211] Kur'an-ı Kerim, Ytısut (A.S.) sûremi, âyel : 80.
[212] Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî: (168-246) Bağdadlıdır. Kendisine niçin DeTrakî denildiği ihtilaflıdır. Bazılarına göre babası âbid imiş, âbidlere devrak derlermiş. Dcvrakıyye denilen uzun bir külah giydiği yahud Devrak denilen beldeden olduğu için bu ismin verilmesi muhtemeldir
[213] Ebû İsmail Hatnmad b. Zeyd el-Cehdsmî: Basra'lıdır. Azadh kölelerdendir. A'mâ olduğundan rivayet ettiği bütün hadisleri ezherlermiş. 96 ile 99 tarihleri arasında doğmuş; 179 da vefat etmiştir.
[214] Eyyüb'ü Sahtiyanı: Eyyüb b. Ebi TemİnıcteKeysan'is-Sahtiyanî. Ebu Bekri'l-Basrî.
Tabiinin büyüklerinden zühd-ü takvasıyla meşhur bir Hafız-ı Hadis ve İmam-i Ce-lildir. Enes b. Mâlik, Amr b. Seiemcte'l-Çirmî. Hamîd b. Hilâl Ebu Kılâbe, Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekri's-Siüdık, Abdurrahman b. Kasım-Siddıkî, Nâfi b. Asım b. Ömeru'l-Farûk (R.A.), Atâ, îkrime Amr b. Dinar, Ebu Rcca Utarîdî, Ebu Osman Nehdî, Hafsa binti Sirîn ve Muazetü'l-Âdevî gibi ecİlle-i Tabiin ve Ashabdan rivayetde bulunmuştur. Kendisinden de îmam Hafız A'meş, Katade, Hammad b. Zeyd, Hammad b. Seleme, Süf-yan b. Uyeyne ve Süfyan'is-Sevrî, Şıt'be Abdul varis, îmam Mâlik, İbn-İ İshak-, Said b. Ebî Arûbe, tbni Âliyye gibi zevat rivayette bulunmuşlardır. Kütüb-ü Sitle'nİn hepsinde rivayeti vardır.
Kendisine yetişip gören herkes medh-ü sena etmekte yarış etmişlerdir. Hasan-i Basrî (R.H.); «Basra gençlerinin seyyidi E>-yub'dur.» İmam Şu'be : «Eyyub âlimlerin seyyididir.» îmam İbni Uyeyne: «Onun gibisine rastlamadım.» îmam Hammad b. Zeyd : «Görüşüp konuştuklarım içinde ondan faziletli ve sünnet-i Nebcviyeyc uyan kimse yoktur.» demiştir.
Âbid, zâhid İmam İbni Avn; «İbnt Sirîn'in irtihalinde biz birbirimize :
— Bundan sonra kime uyacağız? der, sonra :
— Hep birden : Eyyûb'e diyorduk demektedir.*
Tabakat ilminin büyük imamı İbni Sa'd: «îmam Eyyub-u Sahtiyan: Hadîsde sika, sebt'İr. Adaletle muameleyi vera-u takvayı şahsında cemetmiştîr. İlimde sözü hnccctdir.» Tabakatu Kübra, C. 7, s. 246 da demiştir. Hişam b. Urve; «İmam Eyyub gibisini Basra'da görmedim.» İmam Saîd b. Âmir'ed-Dabıî; Sellam'ın: «İmam Eyyub Sahtiyanı geceleri ışığını karartır ve —yüksek sesle— okumazdı. Sabaha yakın o saatde kalkmış gibi görünsün diye sesini yükseltirdi.» dediğini rivayet ediyor. İmam Hafız Eyyub Sahtiyan! kendisi de; «Allah, İbâdâtû taatmda zâhidlige meyleden ve bunu halka eza verecek hâle getiren kulu —o hâle düşmekten— korısuo» derdi. îmam, Hâfız-Eyyub Sahtiyanı Ve-lid b. Yezîd'in arkadaşıyken; Velid Emevî hilâfetine geçince, onunla İlgisini kesmiş ve Allah'a: «Ya FUbbiL Onu bana unuttur.» diye dua eylemindir. Tabiinin bu büyük İmamı 131 Hicret yılında 63 yaşında irtihal-i dâr-ı beka eylemiştir (Rahimehullah).
Kaynaklar; ibni Sa'd, Tabakat, C. 7, s. 233-246. Zehebi Tezkiretül-Huffâz, C. 1, S. 130-132. Hazrecî, Hulâsarü Tehzibü'I-Kemâl, s. 36. İbnî Haceri'l-Askalânî, Tehzibü't-Tehzib, C. 1, s. 397. No. 733f Ebu NaİYm, HİIyetu 1-EvlİIya, C. 3, s. 3-14, No; 201.
[215] Süleyman b. Harb (140-224): Künyesi: Ebû Eyyub olup Basralıdır. Mekke kadısı idi.
[216] Bassra'fiin fâdıl fakihlcrindendir. Anc;tk kendisini Siifyân b. Uyejne, tbni'I-K;!İi:m, AbdurraİHiıun b. Mehdi ve Altıned b, Hanbel gibi zevat zaif iaymnlarürr.
[217] Affûn b. Müslim cs-Saffıîr: Azadlı kölelerdendir. 86 yaşında iken 220 tarihinde Iîağdad'da vefat etmiştir.
[218] Nüfey' b. c1-Hâris*dir. Masalcılardan biri olup biîittifak zaif ve metruktür.
[219] Katâdeti)"bnii DiJmc: Basra'!ıdır. 117 veya 118 tarihinde Vâsıı'da vef'i etmiştir.
[220] Bu taunun ne zaman vuku' bulduğu çok ihtilaflıdır, İslâmiyet devrinde beş Hi'ük tâım vak'ası oUıuöu fakat Mekke İie Medine'de hiç bir ?aman liuv, zıılmr etmediği söylenir
[221] Saîdü'bnii'l-Müseyyeb (-93): Tabiînin büyüklerinden olup fıkıh, rü'ya ta'-biri, takva ve sairede yekta bir imamdır. Babası el-Miiseyyeb (R.A.) meşhur bir sahâbî-dir. AIiyü'bnii'l-Medinî (161-234) ıiin beyanına göre Iraklılar bu ismi, el-Müscyyeb şeklinde okurlarnış. Ncvevî (631-676):
«Meşhur olan da budur.» diyor. Fakat Medine'İIler : «1-Miiseyyib okumuşlardır. Hattâ Saîd'in, kendisine el-Miiseyycb denilmesinden hoşlanmadığı rivayet olunur.
[222] Sa'd b. Mâlik: Meşhur sahâbî Sa'd b. Ebî Vakkaas (R.A.) dır. Ebu Vakkaas'ın adı Mâlik idi.
[223] Bu sözden maksad, a'mâ Ebu Davud'un iddiasını çürütmektir. Qyle ya, Ha-san-ı Basrî (21-110) ile Saîdii'bnü'l-Müseyyeb (-93) gerek yaşça başça gerekse ilmu irfanca Ebu Davud'dan daha büyük oldukları halde SadüTınü Ebî Vakkas (R.A.) dan başka hiç bir Bedir gazisinden hadîs rivayet etmezlerse, Ebu Davod on sekiz Bedir gâzîsiyle görüştüğünü nasıl iddia edebilir? Bundan dolayıdır ki Nevevî (631-676):
«Bu söz pek büyük bir iftiradır.» demiştir
[224] Osman b. Mubammed b. tbrâbîm (156-239): Ebu Bekir Abdullah b. Ebî Şeybe'nin büyük biraderidir. Bu da kardeşi gibi büyük bir hafızdır. el-Kaaslm isminde bir kardeşleri daha varsa da o hadîs rivayet etmemiştir.
[225] Ebu Abdillâh RakabehiTmii Abdillâb: Kûfeli büyüt bir zâttır.
[226] Ebu Cafer: Abdullah b. Misver-el-Medâinî, zaif batta hadîs uyduranlardan biridir. Burada Medenî diye zikredilmişse de asıl nüshaların bazılarında eJ-Medînl, bazılarında da el-Medâinî denilmiştir. Medenî ve Mcdînî: Medîneîi ma'nasına gelen İki ism-i mensuptur. Fakat imara Bahârî (194-256) bunların arasında fark bulmuş; ve:
cMedînî: Medine'de oturup oradan ayrılmayan; Medeni İse asle* Medîneîi olup başka yere göç eden ma'nasına gelir.» demiştir.
[227] Ebû Abdillâh Nuaym b. Hammâd (-228) Mervezli olup Mısır'da yaşamıştır.
[228] Burada bazı nüshalarda, tahvil işareti olan (H.) vardır. Bazılarında yoktur.
[229] Bu zât imam Müslim (204-261) in arkadaşlarmdandır.
[230] İsmi Süleyman b. Davud'dur (133-204). Aslen acemdir. Âzâhlardandır
[231] Ebu Abdillâh Yûnus b. Ubeyd b. Dinar (-139) Basra'lıdır.
[232] Kaderiyye taifesindendir. Vaktîle Hasao-i BasrTnin arkadaşı İmiş
[233] Basra'lıdır. Vefat târihi 249 dur.
[234] Muâı b.Muâı b, Nasr (119-195): Basra'da kadı idi.
[235] Hadîs-i şcrîf sahihtir. Biççok yollardan rivayet olunmuştur. Onu Müslim (204-261) dahî tahric etmiştir. Ma'nası:
[236] Bu cümleden murad : Bâtıl olan mu'tezile mezhebini yermektir. Çünkü Amr bu hadîsi mutezile mezhebini te'yîd için yalandan rivayet etmişti. Mu'tezile'ye göre büyük günahları irtikâb edenler îmandan çıkar fakat kâfir değil, fasİk olurlar. Ve cehennemde ebedî kalırlar. Bu meselenin tafsilâtı îmân bahsinde görülecektir.
[237] Azadh kölelerden olup Basra'hdır. Bağdad'da yaşamış; ve 235 târihinde cuma günü vefat etmiştir.
[238] Burada râvî şek etmiştir.
[239] Ebu Said Sellam b. Ebi Muti: (-164) Basra*!ı olup azadlı kölelerdendir.
[240] Salih b. Beşîr el-Mürrî: tsmi üzerinde, sâlih, âbid ve zâhid bir zâttır. Al-lah'dan pek korkar; bu sebeple daima ağlarmış. Sesi o kadar güzelmiş ki Kur'ao okurken dinleyenlerden bayılıp ölenler olmuş. Hadîsin yalan olması kasdî değil, bu fenni bilmediğinden ve her işittiğini doğru sanarak farkına varmadan bazı uydurma hadîsleri rivayet etmesindendir.
[241] Ebu Alime d Mahmud b. Gaylân Mervezi (-239) Âzadh kölelerdendir
[242] Ebu'n-Nasr Cerîr b. Hâzim b. Zeyd (85-170): Basra'lıdır
[243] el-Hasea b. Umara; Bilittifak zaif ve metruk bir râvîdir.
[244] Buhari, Müslim ve el-Muvatta'da bu zâttan başka (el-Cezzâr) adlı râvî yoktur.
[245] Nevevî (631-676) diyor ki:
— Bu sözün ma'nası şudur: el-Hasen b. Umara yalan söylemiş; ve bu hadîsi el-Hakem'den o da Yahya'dan, o da Alî'den rivayet etmiş göstermiştir. Halbuki hadîs Ha-san-ı Basri'den rivayet olunmuştur.
[246] Ziyâd b. Meymun: Basra'h, zaif ve metruk bir râvîdir.
[247] Hâlid b. Mahdûc: Vâsit'h zaif bir râvîdir. Enes b. Mâlik (R.A.) a yetişmiştir.
[248] Eba Abdillâh Bekr b. Abdiliâh cl-Müzenî (-108): Basra'hdır. Tabiînin büyüklerinden fakîh ve âbid bir zâttır. Atkame'nin kardeşidir.
[249] Müverrik b. el-Müşcmric (yahud el-Müşemrih): Kûfe'lidir. Tabiînin büyüklerinden âbid ve zâhid bir zâttır.
[250] Yezîd b. Harun'un bu iki zattan hadîs rivayet etmeyeceğine yemîn vermesi, müslümanlara nasihat içindir. Tâ ki onlardan nefret etsinler de yalan hadîslerine aidan-masmlar
[251] Abdüssamed b. Abdilvâris: Künyesi Ebu Sehl'dir. 207 tarihinde vefat etmiştir
[252] Ebu'I-Hasen en-Nadr b. Şümeyl (122-204): Aslen Basra'h olup Mcrv'de doğmuştur. Fitne dolayısiyle bir müddet Basra'da kalmış; sonra yine Merv'e dönmüştür.
[253] Kaadi Iyâz (476-544) in beyanına göre bu hadîsi Ziyad b. Meymun Hz. Enes (R.A.)'dan rivayet etmiştir. Hulâsası şudur: Medine'de Havla' isminde koku satan bir kadın varmış. Bu kadın Hz. Âişe (R.A.)'nın yanma girmiş de kocasıyla olan münasebetlerini ona anlatmış. Güya Peygamber (S.A.V.) kocasının fazileti hakkında bir şeyler söylemiş. Halbuki bu hadîs uzun olmasına rağmen sahîh değildir.
[254] Doğrusu Gafele'dir.
[255] Abdülkuddüs hadîsin hem isnadında, hem metninde tashîf yapmıştır. Metindeki tashîfi: (ruh) ve (garaz) kelimelerini (ravh) ve (arz) okumasıdır. Hadîsin ma'nası:
«Kendisinde ruh bulunan hayvanın silâha hedef yapılmamasıdır.» Nitekim av bahsinde görülecektir inşaallah. Müslim (204-261) bu hadîsi Abdülkuddûs'ün tasnifini, gabâ-vet ve vehmini göstermek için getirmiştir.
[256] Tuzlu kaynaktan murâd : Kinaye yolu ile Mehdî'nin zaif ve mecruh bir râvî olduğunu anlatmaktır. Filhakika Mehdi bilittifâk zaif ve metruk bir râvîdir. O zâtın Hammâd'a: «Evet» diye cevap vermesi de bu hususta onunla hemfikir olduğunu bildirmek içindir, Hammâd'ın künyesi Ebû İsmail'dir.
[257] Bu sözün ma'nası: Ebân kendisine sorulan bir şeyi Hasan'dan rivayet ediyordu. Ama bu hususta yalan söylüyordu, demektir.

[258] Kaadı Iyaz (476-544) in beyanına göre bundan murad : Rü'ya ile bir şeyin kafî olarak sabit veya bâtıl olacağını isbât değil, Ebân'm zaif bir râvî olduğunu göstermektir. Çünkü rü'ya ile bir hüküm sabit veya bâtıl olamaz. Nevevî (631-676) bu hususta ulemânın ittifak haline olduklarını söylüyor. Ve bunun Peygamber (S.A.V.)'i rü'yada görme hadîsine muhalif olmadığını beyan ediyor

[259] Künyesi Ebû Yahya'dır. Azadli kölelerden olup Kûfe'lidir. 211 veya 212 tarihinde vefat etmiştir.

[260] Ebu tshâk el-Fezârî: İbrahim b. Mubammed b. el-Hâris. Kûfe'lî olup Şam'da yaşamıştır. t!mü fazileti ulemaca müsellem bir imamdır. 185 veya 186 tarihinde vefat etmiştir

[261] Nevevî, Ebu tsbâk'ın İsmail b. Ayyaş hakkında söylediği bu sözleri, Cumhuru ulemanın kavline muhalif bulmaktadır. Cumhura göre ismail, Bakıyyeden bile üstün bir râvîdir. Yahya b. Maîn (156-233):

j «îsnısîl b. Ayyaş şutadır; Şamlılar healm nazanmda Bakıyye'den bile makbuldü.» demiştir.

Buhârî (194-256):

«îsîrtailin Şamlılardan rivayet ettiği hadîsler esab.hr.» demektedir. Tinnirî (209-279) imam Ahmed b. Hanbel (164-241) in:

«Ismaîl Bakıyye'den daha elverişlidir. Zira Bakıyye'nin münker hadisleri vardır.» dediğini nakleder. İsmail Şam'hdır.

Bazıları İsmail'in hemşehrilerinden rivayet ettiği hadîsleri sahih bulmuş; Medîneli-lerden rivayet ettiklerini sahîh kabul etmemişlerdir. Onun hakkında en çok lâf edilen husus, Mekke ve Medıne'lilerin mevsuk olanlarından garîb hadîsler rivayet etmesidir. îbni Hibbân'm beyanına göre İsmaî] gençliğinde çok iyi bir hafizmış. ihtiyarlayınca bildiklerini karıştırmağa başlamış.

[262] Yâni, Bakıyye tedîis yapmıştır. Bu nevi îedlıs çirkin bir şeydir. Çünkü râvîyi başkası İmiş gibi gösterir. Bu hadîsle ihticâc edilemez; çünkü râvîleri arasında meçhul vardır. Hadîs burada mütâbeat için zikredilmiştir.

[263] Ebc'l-Hasen Ahmed b. Yusuf eî-Ezdi, NİşaburlıIdır.

[264] Ebu Nuaym el-Fadl b. Dükeyn (Dükcyn'in ismi Amr'dır)'(130-218): Kûfe'-lidir. Âzâdlı kölelerden olup zamanının en büyük âlimlerindendir.

[265] El-Mnallâ b. Urfân (yahud İrfan): Kûfe'li olup aşırı Şîi'lerdendir, Hadîsi kabul edilmez.

[266] Bu sözün ma'nası şudur: İbni Mes'ud .(R.A.)'ın Sıffîo'de çıkagelmesi el-Muailâ tarafından Ebu Vâil'in üzerine atılmış bir iftiradır. Çünkü tbni Mes'ud (R.A.) 32 veya 33 târihinde yani Hz. Osman (R.A.) halîfe olmazdan üç sene evvel vefat' etmiştir. Sıffîn vak'ası ise Hz. Alî (R.A.) zamanında vuku* bulmuştur. Binaenaleyh Hz. İbni Mes'ud (R.A.)'ın Sıffîa'de meydana çıkmasına imkân yoktur. Meğer kî; Öldükten sonra tekrar dirilmiş ola!,. Bittabi bu da olmamıştır.

Ebu Vâil'in fazilet ve kemal sahibi büyük bir zât olduğu herkesçe ma'Iumdur. el-Muallâ ise zaif bir râvîdir. Şu halde bu yalanı onun uydurmuş olduğunda şüphe yoktur

[267] Eba Hafs Amr b. Alî b. Atâ (-190): Basra'lıdır.

[268] Ebu Ca'fer ed-DârİmÎ, Ahmed b. Saîd b. Sahr: Nişabor'iudur. Âlim, fâzıl İve âdil bir hadîs hafızıdır, ömrünü hadîs yolunda geçirmiş; ve 253 târihinde Nişabor'da ıvefât etmiştir.

[269] Ebû Mırtammed Bişr b. Ömer: Basra'lıdır. Sahîhayn râvîlerindendir.

[270] Mâlik b. Eoes (93-179): Meşhur dört mezheb imamlarından Hz. İmam Mâ-lik'tir

[271] İsmi Muhammed b. Abdirrahman'dır. Büyük bir âlimdir. 259 da vefat etmiştir.

[272] Ebu AbdHlâh ŞuTSetü'l-Kura^î: İbni Abbâs (R.A.)'ın Szâdlısıdır, Medîne'lidir.

[273] Bu adam aşın derecede Şîi olup, İsnadlan bozarak rivayet edermiş. İmam Şafîî onun hakkında: «Haramdan hadîs rivayet etmek haramdır.» dermiş

[274] Bu söz açıkça gösteriyor ki, imam Mâlik'in kitabında yer alan bir kimse ona göre sika demektir. Velev ki, başkaları nazarında sika olms -n. Hadîsde ismi geçen şahıslardan : Tev'eme, Kaadı îyaz (476-544)'ın beyanına göre tmeyyetüTmü Halefin kızıdır. Tev'çme ikiz demektir. Hakîkaten bu kadının da kız kardeşiyle ikiz doğduğunu Buhârî (194-256), Vâkıdî (130-207) ve başkaları rivayet etmişlerdir. Salih'in mevlâsıdır. Kaadı îyaz, bu Salih'i, Ebu Salih diye kaydetmekte, isminin de ?-*=blhftn olduğunu söylemektedir. Ebu Salih'i imam Mâlik (93-179) zaif saymışsa da başkaian onu mevsuk kabul etmişlerdir. Meselâ Yahya b. Maîn (156-233):

«Bu Salih sika ve hüccettir.» demiştir. İmam Mâlik'in onun İhtiyarlık devrine yetiştiği söylenir, İhtiyarlığında Salih, hadîsleri karıştırmağa başlamıştı. Daha evvel ondan rivayet edilen hadîsler sahihtir. Maamâfîh, Ebû Ziir'a (-264) gibi bazı imamlar onu yine de zaif kabul etmişlerdir. İmam Mâlik'in zaif dediği diğer zevattan: Ebu'i-Huveyris ile ŞuTietü'l-Kıırçşî hakkında ihtilâf vardır. Şulıc'den rivayet eden Ebu Zi'b, büyük bir âlimdir. Onun hakkında söz yoktur.

Haram b. Osman: Bilittifak zaif bir râvîdir. Buhârî (194-256) onun hakkında : «Münkerü-hadîsdir» demiştir. Aşırı derecede Şîî olduğu söylenir. İmam Şafîî onun hakkında: «Harâm'dan hadîs rivayet etmek haramdır.» dermiş.

[275] Ebu Zekeriyya Yahya b. Maîn (156-233): Bağdad'h büyük bir hadîs imamıdır

[276] Şurabbîl: Megâzî imamlarmdandır. Ahir ömründe bunamış ve hadîsleri karıştırmağa başlamıştır. Ona buna el açacak derecede fakir ve muhtaç kalmıştı. Hadısle-riyle ihticac edilmez.

[277] Velîd b. Salih el-Falastînî: Bağdad'lıdır. Sahîhayn râvîlerindendir

[278] Ebû Vehb Ubeydullah b. Amr el-Velîdî: Âzâdh kölelerdendir

[279] Kardeşinden nrnrâd : MÜteâkib hadîsde zikri geçen Yabya b. Ebî Üneyse'dir. Bu zât hakîkaten zaif bir râvîdir. Onun hakkında Bubârî (194-256):

«O bir şey etmez.» demiş; Nesaî (215-303) de zaif ve metruk olduğunu söylemiştir. Fakat kardeşi Zeyd mevsuk bir âlimdir. Onunla Buhâri ve Müslim ihticâc etmişlerdir.

[280] Ebu'1-Fadl Abdüsselâın b. Abdirrabman: Rakka ve Haleb'de kadılık yapmıştır.

[281] Abdulîlab b, Ca'fcr b. Gaylân er-Rakkî (-220): Â2âdlı kölelerdendir.

[282] Ebu Ya'kub Ferkad b. Ya'kûb: Basra'lıdır. Tabiînden olup âbİd ve zâhid bir zâttır. Ancak hadîs ilmiyle meşgul olmadığından muhaddisler onun rivayetini kabul etmezler. Maamafîh bir rivayette Yahya b. Maîn onun hakkında : «Sikadır.» demiştir.

[283] Abdcrrahman b. Bîşr b. el-Hakcm (-260): Nişabor'ludur.

[284] Hâkîm: Kûfe'li olup Şiilerin azgınlarından dır.

[285] Yahya'dan sonra hadîsin metninde bir (İbn) kelimesi varsa da yanlıştır.

[286] Gerek Iboi'l-Kattâo (120-198ym gerekse tbnİ'I-Mubârek (İ18-181)'in zaif saydığı bu râvîîerin gerçekten zaif olduklarına hadîs ulemasının ittifakı vardır. Bunlardan Musa b. Dinar Mekke'li, Mûsâ b. ed-Dihkan, Basra'lı, diğerleri Kûfe'lidİrler.

[287] Nevevi'den naklen bu baba müteallik meseleler ve kaideler: vıleri. cerh yani onlann kusur ve nakîsalannı meydana çıkar/pak bİHttifak .cibür. Çünkü; şeriatı muhafaza için buna zaruret vardır. Cerh gıybet değil,

^Uir, Binaenaleyh o gıybet gibi haram değildir. Bu ümmetin en benâm (namlı) uleması, en büyük imamiarı cerhi yapagelmişlerdir. Nitekim İmam Müslim (R.) yukarıda bazı örneklerini verdi. Ancak bir râvîyi cerh etmek gayet nazik ve tehlikeli bir iş olduğu için her yiğidin kârı değildir. Onu ancak hadîs ilminin mütehassısıları olan en büyük ve en ziyade vera-u takvasıyla meşhur olan ulema-i kiram yapabilirler. Zira en küçük birtesâhül ve dikkatsizlik mevsuk bir râvînin hadislerini itibardan düşürmeğe kâfidir. Bunun ma'nasi: evvelâ o râvîyi müebbeden zemme mahkûm etmektir. Bu ise, şiddetle haramdır. Sonra o râvînin sahih olan hadîsleri kabul edilmemekle sünnetin bir kısmı ve dolayısıyla dînin birçok hükümleri reddedilmiş olacaktır. Bu sebeble cerh pek tehlikeli ve veballi bir istir. Ehil olmayanlar ona asla karışmamalıdır. Çünkü böyleleri, kaş yapalım derken göz çıkarmak kabilinden cerh yapalım derken zemmederler. Kaadı tyâz (476-544)'ra beyanına göre; bu mesele şahidlik meselesine benzer. Şahidi cerhe ehil olan cerhedebilir. Cerhedeni ayıplayan ise te'dîb edilir. Söyledikleri de şer'an gıybet olur.

2— Cerhi ancak onun bütün sebeblerini bilen âdil zevat yapabilirler.. Râvînin nakî-salarını meydana çıkarmaya cerh denildiği gibi, adaletini tesbit etmeye de ta'dıl derler. Cerh ve ta'dil yapacak kimsenin bir kişi olması kâfî midir, yoksa müteaddid olmaları şart mıdır? Bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Sahih kavle göre cerh ve ta'dil için bir kişi kâfidir.

Çünkü cerh ve ta'dîl, haber hükmündedir. Bir kişinin haberi ise makbuldür. Acaba cerhin sebebini göstermek şart mıdır?

Bu mesele dahi İhtilaflıdır. Birçok ulemaya göre cerhin sebebini tefsir etmek şarttır. Zîra sebebler gizli kalırsa; cerhe yaramayan bir şeyle cerh yapılmış olabilir. Kaadî Ebu Bekir el-Bâkîllânî (-403) ile bazı ulemâya göre sebeb göstermek şart değildir. Diğer bir kısım ulemâya göre cerhi, bütün cerh ve ta'dîl sebeplerini bilen bir zât yapmışsa sebeb beyanı şart değil, başkası yapmışsa şarttır.

Baharı ile Müslim'in Sahîh'lerİnde mütekaddimîn ulema tarafından cerh edilmiş bazı râvîler varsa da bunlar müfesser yâni sebebi gösterilerek yapılmış cerh olmadığından o râvîler mecruh sayılmamışlardır.

Cerh ve ta'dil tearuz ederse, yani bir râvîyi bazıları cerh, bazıları da ta'dîl etmişse
muhtar olan kavle göre cerh tarafı tercih edilir. O ravîyi âdil kabul edenlerin daha çok
veya az olmasına bakılmaz. MaanıafÎh âdildir diyenlerin sayısı daha çoksa onların sözü
*¦ kabul edilir, diyenler de olmuştur. Fakat bu kavil makbul değildir. Çünkü cerhi yapan/
| onu mutlaka bir sebebten dolayı yapmıştır. Diğerleri o sebebi bilmedikleri için râvînin âdil
' olduğuna hüküm vermişlerdir.

3— İmam Müslim (204-261) bu bâbda ŞaTü'nin Haris el-A'ver'den rivayette bulunduğunu fakat Hâris'in yalancı olduğunu beyan eîti. Buna benzer başka zaîf ve metruk ra-vîierden de rivayetlerde bulundu :

«Bu imamlar, ihticâc olunmadıklarım bildikleri halde böylelerinden niçin hadîs rivayet etmişler?» denilebilir. Bu suale birkaç vecihle cevap verilir:

a) Hadîs imamları, onların hadîslerini zaifliklerini bildirmek için rivayet etmişlerdir. Tâ ki, günün birinde başkaları da kendileri de balara aldanmastnlar.

b) Zaif râvînin hadîsi İ'tibar ve şâhid olmak üzere yazılabilir. Yalnız başına bu gibi hadîslerle ihticâc edilemez.

c) Zaif râvînin hadîsleri arasında, sahih, zaif ve bâtıl olanları vardır. Bunları evvelâ bir yere yazarlar. Sonra hadîs ulemâsı onların sahihini zaifini birbirinden ayırırlar. Bu onlar için kolay bir iştir.

Hatta Süfyan-ı Sevrî (97-161) Kelbî'den hadîs rivayetini yasak ettiği zaman kendisine:

«—Ama ondan sen de rivayet ediyorsun.» demişler. Süfyan t

«—Ben onun doğru sözü ile yalanım bilirim,» cevabını vermiştir.

d) Hadîs imamları zarf râvîlerden; tergîb, terhîb, kısas, amellerin faziletleri, zühd ve güzel ahlâk gibi helâla, harama ve sair ahlâka taallûku olmayan hadîslerini rivayet ederler. Bu gûnâ hadîslerde İse; bir parça tesâhül gösterilebilir. Zîrâ zaif hadîs uydurma demek değildir. Zaif hadîslerin asılları sahîh ve ehlince ma'ruf, şeriatça makbuldür.

Hasılı hadîs uleması, yalnız başına hüccet olamayacak hadîsleri rivayet etmemişlerdir. Bunu yapan tek bir muhaddis imam veya muhakkik âlim yoktur.

[288] MUAN'AN hadisle ihticâcm sahîh oluşu:
Kitabın başında da gördüğümüz veçhile hadîs-i muan'an: «An fulânin ... ân fulânin» diye rivayet edilen hadîstir. İmam Müslim (204-261) kendilerine böyle (an) lafzıyla hadîs izafe edilen zevatın birbirlerini görmeleri ve dinlemeleri mümkün olmak ve tedlis-ten emîn bulunmak şartlarıyla bu hadîsin, muttasıl hükmünde olduğuna eski ve yeni bütün ulemanın İcmâı bulunduğunu iddia etmektedir. Yalnız zamanının bazı ulemasının:
«Böyle bir hadise muttasıl hükmü verebilmek için, ravîlerin ömürlerinde bir defa olsun görüşmüş olmaları .şarttır; sadece görüşme imkânı kâfi değildir.» dediklerini naklediyor. Ve bu sözü reddet erek :
«Sonradan çıkarılma 'sakıt bir uydurmadır; buna evvelce kail olan yoktu.- Bana kail olmak bâtıl bir bid'attır...» diyor. Fakat Nerevî (631-676) muhakkik ulemanın bu fikirde olmadıklarını söylüyor; ve :
«Bu fennin imamlarından Aliyyü'bnii'l-Medînî, Baharı ve başkalarına göre muhtar olan sahîh kavil, Müslim'in reddettiğidir.» diyor. Çünkü râvîler görüşürlerse müdellis olmamak şartıyla «an fulânin» diye rivayet ettikleri hadîsleri işitmiş olarak rivayet edecekleri aşikârdır. İstikra' da bunu gösterir. Yani muhaddîsler ancak şeyhinin ağzından işiterek rivayet ettikleri vakit «an fulanin» derler. Binaenaleyh râvÎlerîn görüştükleri sübut buldu mu, hadîsin muttasıl olduğu galebe-İ zan üzerine bina edilmiştir. Fakat muhakkak görüştükleri sabit olmazsa yalnız görüşme imkânı ile hadîsin muttasıl olduğuna kanaat gelmez. Şu halde râvî meçhul gibi olur. Meçhulün rivayeti yüzde yüz yalan söylediği veya zaif olduğu için değil, hâli şüpheli olduğundan dolayı kabul edilmez. Burada da galebe-i zan hasıl olmadığı içip hadîse muttasıl hükmü verilemez.
Bazıları râvîlerin birbirleriyle uzun zaman sohbette bulunmalarını şart koşmuş; bir takımları buna, o râvîden hadîs rivâyetiyle şöhret bulmuş olmayı da ilâve etmişlerdir. Ulemâdan bir kısmı ise muan'an hadîsle mutlak surette ihticâc edilemeyeceğine kaildirler. Fakat bu mezheb merduddur. Cumhura göre «Enne» lâfzı da «An» hükmündedir.
Müslim'in burada itiraz ettiği zat Buhârî'dir. Bazıları onu bu itirazında haklı görmüş;
«Zira râvilerin bir defa buluşarak birbirlerinden badis dinlemeleri bildikleri bütün hadîsler] ele almış olmayı İcab etmez.» demişlerdir.
[289] îmam Müslim (R.) burada büyük bir kaideye işaret etmektedir ki, ahkâm-ı şer'iyyenîn büyük bir kısmı onun üzerine kurulmuştur. Kaide şudur :
«Haber-i vâhid ameli îcab eder.» Bu kaideye çok dikkat etmek lâzımdır. Nitekim gerek usul-i fıkıh, gerekse hadîs uleması ona pek büyük ehemmiyet atfetmiş; hatta sırf bu kaide üzerine kitap yazanlar olmuştur. Nevevî (631-676) bu hususta ulemadan şunları naklediyor :
A) Haber iki kısımdır: Miitevâîir, Haber-i vâhid.
Mütevâtir; Yalan söylemek için ittifak etmelerine âdeten imkân olmayan kalabalık bir cemaatin, kendi gibi kalabalık bir cemaatten naklettiği haberdir. Bu cemaatler her devirde aynı şekilde kalabalık olacaklar ve zannî değil, hissi bir şeyi haber vereceklerdir. Mütevâtir haber bîzzarure yakînen yanı yüzde yüz ilim ifade eder. Gözle görmekle bu haber arasında hükmen bir fark yoktur. Ekser-İ ulema ile muhakkiklere göre mütevâtirin ma1-lûm bir adedi olmadığı gibi, haber verenlerin müslüman ve âdil olmaları da şart değildir. Bu bâbta başka mezhepler de varsa da onlar zaiftir.
B) Haber-i Vâhid yahut âhâd: Mütevâtİrİn şartlarını hâiz olmayan haberdir. Mütevâtir derecesine çıkmadıkça râvîsİnin bir veya birkaç kişi olması hükümde müsavidir.
Haber-i Vâhidin hükmü: İhtilaflıdır. Ashâb-ı kiram, tabiîn ve onlardan sonraki Hadîs, Fıkıh ve Usul-i Fıkıh ulemasının cumhuruna göre; râvîsi mevsuk olan haber-i vâhid, şer'î bir hüccettir; onunla amel etmek îcâbeder. Bu haber kat'î ilim değil, zann ifâde ederse de onunla amel etmek bize şeriat tarafından emredil mistir. Bu husus Usul-i Fıkıh kitaplarında görülebilir. Kaderiyye ve Râfiziyye gibi bazı bid'at ve dalâlet fırkaları, haber-i vahidin amel îcâb etmediğine kaildirler. Bunların bazıları iddialarını aklî delille, bazısı da naklî delille isbata çalışırlar. Bir tâife'de aklî delil ile haber-i vahidin amel îcâbet-tiğine kail olmuştur. Mu'tezile taifesinden Cübbâî'ye göre; ancak iki kişinin iki kişiden rivayet ettiği haber-i vâhid amel îcâbedebilir. Bir takımları:
c— Ancak dört kişinin dört kişiden rivayet ettiği baber-i vâhid atael îcabeder.» de-mişlenlir.
Hadîs ulemasından bazıları haber-i vahidin hem ilim hem de amel îcâbettîğine kail olmuşlardır.
«Haber-i vâhid, bâtını değil, zahiri ilim îcâbeder.» diyenler de vardır. Bir takım mu-haddislere göre ise yalnız Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri haber-i vâhidler amel îcâ-bederler.
Haber-i vâbid hakkında söylenen bu sözlerin içinde yalnız cumhurun kavlî doğru, diğerleri bâtıldır.
«Bu bâbta bir haccet yoktur.» diyenlerin iddiasını çürütmek pek kolaydır. Şöyle ki
Peygamber (S.A.V.)*in gönderdiği nâmelerle ve ondan ta'limat alarak uzaklara giden elçilerinin sözleriyle bu ümmet asr-ı saadetten bugüne kadar amfi edegelmiştir. Bunların her biri birer haber-i vâhid idi. Çünkü haber-i vahidle amel etmek şerîatm emridir. Onunla amel, aklen dahî mümkün ve makbuldür
[290] Muhaddislerle fukahâdan bir cemaatin ve imam Şafîî'nin mezhebi budur. îmam A'zam Ebu Hanîfe, imam Mâlik, imam Alınicd b. Hanbel ve ekser-i fukahaya göre mür-sel hüccettir
[291] Ebu'KMiinzir Hişâm (-147): Meşhur sahabî Urvctii'bDİJ'z-Zübcyı'in oğludur
[292] Ebu'l-Haris Leys b. Sa'd b. Abdirrahman (94-175): Azadh kölelerden olup Mısırlıdır
[293] Ebu Süleyman Davud b. Abdirrabman (100-175): Mekke'lidir.
[294] Basra'hdır.
[295] Ebu Bekir Vüheyb b, Hâlid b. Aclân (-165) Basra'hdır.
[296] Hammâd b. Üsame
[297] Hişam b. Urve.
[298] Hişâm b. Urvete'z-Zübeyr'İn kardeşidir.
[299] Bu hadîsde birkaç mesele vardır:
a) Hayızh kadının a'zası temizdir. Bu mesele ittifakıdır. Vakıa îmam Ebu Yusuf (113-182) dan bir rivayete göre ellerinin pis olduğu söylenirse de bu rivayet sahih görülmemiştir.
b) t'tikâfa giren bir kimseye saçlarını taramak, karısına bakmak ve ona dokunmak caizdir. Yalnız Şafîîlere göre dokunmanın şehvetsiz olması şarttır.
c) Bu hadîsle hayızh kadının mescide giremeyeceğine i'tikâfm yalnız mescidde yapılabileceğine istidlal edilmiştir. Lâkin Neverî (631-676) buna i't İraz ederek şöyle diyor: «Hadîsde bu iki şeye delil yoktur. Filhakika bu söylenenin makbul olduğunda şüphe yoktur. Ama hadîsde de bundan fazla bir şey yoktur...»
Bu hadîsle Kaadî Iyâz (476-544) kadına azıcık dokunmanın abdesti bozmayacağına İstidlal etmiş; ve İmam Şafîî'ye i'ürazda bulunmuş İse de Nevevî (631-676) buna cevap vermiş; ve hadîsde Peygamber (S.A.V.)'in Âişe (R.A.)'nın cildine dokunduğuna, abdestli olduğuna ve o abdestle namaz kıldığına bir delîl bulunmadığını; Şafîî'nin bir kavline göre dokunulan şahsın abdesti bozulmadığını, saça dokunmanın Şafîî'ye göre zâten abdesti bozmadığını söylemiştir.
[300] Meşhur Halife Ömer b. Abdilaziz b. Mervan'dır. 101 tarihinde cuma günü vefat etmiştir.
[301] Ebu Muhammed Amr b. Dînar (-126): Mckke'Iidir. Azadlı kölelerdendir
[302] Kûfe'lidir. Abdullah b. Zübeyr zamanında Kûfe valisi idi. Onun zamanında vefat etmiştir.
[303] Ukbetü'bnü Amr (R.A.) Kûfe'de yaşamıştır. Peygamber (S.A.V.)'den hadîs dinlemiştir. Hz. Ali zamanında vefat etmiştir.
[304] Ebu Mes'ûd'dan rivayet ettiği hadîs:
«Kişinin ailesine nafaka vermesi» hakkındadır. Buharı ile Müslim bu hadîsi ahric etmişlerdir. Huzeyfe'den naklettiği hadîsde :
«Bana Peygamber (S.A.V.) olaeak şeylerin hepsini haber verdi...» demiştir. Bu hadîsi Müslim tahric etmiştir.
[305] İsmi Niifey'dir. Basra'h olup, Hz. Ebu Hiireyre'den hadîs dinlemiştir
[306] Ebu'I Münzir Übey b. Kâ'b (R.A.) sahabîlerin büyilklerindendir. Bedir gazasına iştirak etmiş, vahiy kâtipliğinde dahi bulunmuştur.
[307] Ebu Osman'ın hadîsinde :
«— Öyle bir adamdı kî, evi onunki kadar mescide uzak bir kimse bilmiyorum.» denilmektedir. Bu hadîsde ResûlülIah (S.A.V.):
«— Allah sana hesap ettiğini verdi.» buyurmuştur. Hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Ebu Rafi'in hadîsinde :
«— Peygamber (S.A.V.) Ramazan'm son 10 gününde itikâfa girerdi. Bir sene sefere çıktı. Fakat ertesi sene 25 gün i'fikâf yaptı.» deniliyor. Bu hadîsi Ebu Davud iie İbni Mâce rivayet etmişlerdir.
[308] Şeybânî'nİn rivayet ettiği iki hadîsten biri:
«—Bir adam Peygamber (S.A.V.) efendimize gelerek, dedi ki: .....» diğeri;
«Nebi <S.A.V.)'e yularh bir deve iie bir adam geldi de bu deve sebebiyle sana kıyamet gününde 700, sevap var, buyurdu.» hadîsidir. Bu hadîsleri Müslim tahric etmiştir. Ebu Ma'mcr hadîslerinin birincisi:
«— Peygamber (S.A.V.) namazda bizim omuzlarımızı sıvazlardı.» Diğeri:
«— Bir kimse rükûda belini dümdüz tutmadıkça namazı yeterli olmaz.» rivayetleridir. Bunlardan birinciyi Müslim, ikinciyi sair Sünen sahipleri rivayet etmiştir. Tirmizi: «— Bu hadîs basen şahindir.» demişİtr.
[309] Bu hadîs Hz. Ümmü Seleme'nin şu sözüdür :
«— Ebu Seleme vefat edince: Garip adam... hem de gurbet diyarında... Ona öyle ağlayacağım ki dillere destan olsun.»
[310] Bu hadîslerin birincisi;
«— îman şuradadır. Kasvet ve kah kalplilik çiftçilerdedir.» İkincisi:
«Güneşle Ay hiç bir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar.» Üçüncüsü :
«_ Filânın namazı bize uzun tutmasından hemen hemen namaza yetişemiyorum.» rivayetleridir kî, hepsini Buharı ile Müslim tahric etmişlerdir.
[311] Bu hadîs;
«— Ebu Talha, Ümmi Süleyme, Peygamber (S.A.V.) için yemek yapmasını emretti.» rivayetidir ki Müslim tahric etmiştir.
[312] Hz. tmran'dan rivayet ettiği hadîslerin birincisi İmrao'ın babası Husayo'ın Müslümanlığı kabulü hakkındadır. Bu hadîsde:
«_ Abdülmuttalip kavmin için senden daha hayırlı idi.» buyurulmuştur. ikinci hadîs: «— Bu sancağı mutlaka Allah ve Resulünü seven bir adama vereceğim.» rivayetidir. Hadîsi Nesal rivayet etmiştir.
Ebu Bekre'den rivayet ettiği hadîs Müslim'dedir. Bu hadîsde :
«— İki Müslümandan biri din kardeşine silâh çekerse o kimse cehennemin kena-rmdadır.» buyurul maktadır
[313] Bu hadîsde:
«— Her kim Allah'a re Âhiret gününe İnanırsa komşusuna iyilik etsin.» buyunıl-maktadır. Hadîsi Müslim tahrİc etmiştir.
[314] îsmi Numan b. Zcyd b. Sâbit'tir. Tabiînden olup Ebu Said-i Hodri ve Cabir b. AbdiIIah gibi ashab-ı kiramdan hadîs rivayet etmiştir.

[315] Ebu Said-İ Hudri: Sa'd b. Mâlik b. Sinan (R.A.) Ashab-ı Kiram'ın ulema-smdandir. Yaşının küçüklüğü dolayisiyle Bedir gazasına iştirak ettirilememiş, fakat ondan sonra 12 gaza da Peygamber (S.A.V.)'in maiyetinde bulunmuş; ondan 1170 hadis rivayet etmiştir. 64 veya 74 tarihinde vefat etmiştir. Kabrinin İstanbul'da Kariye Camiî yanında olduğu söylenir.

[316] Birinci Hadis:

«— Her kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah onun yüzünü 70 yıl Ce-bennem'den uzaklaştırır.»

İkinci Hadis:

«— Cennette bir ağaç vardır ki, gölgesinde atlı giden bir kimse şu kadar zaman yürür.» rivayetleri olup Buharı ile Müslim tarafından tahric edilmişlerdir. Üçüncü hadîsi yalnız Müslim tahric etmiştir. Bu hadîsde :

«— Cennetliklerin en aşağı dereceye sahip olanı, yüzünü Allah Teâlâ'mn çevirdiği kimsedir...» Duyurulmaktadır.

[317] Ebu Yezid: Ata b. Yczid; tâbiindendir. Medine'lidİr. Şamlı olduğunu söyleyenler de vardır. 105 veya 107 tarihinde vefat etmiştir.

[318] Temim ed-Dârî'nin künyesi Ebu Rukiyye, babasının ismi Evs b. Hârice'dir. Ashab~i Kiramdandır. Geceleri İbadetle geçirir, Kur'an-ı Kerim'i bir rekâtta hatmedermiş. Şam'da yaşamış; 40 yahut 44 Hicrî tarihinde şehid edilmiştir.

[319] Bu hadîste:

«— Din nasihattir.» buyurulmaktadir

[320] Ebu Eyyub Süleyman b. Yesar (-107): tabiinden ve Medine'nin fukaha-sındandır. Hatta bazıları onu Said b. el-Müseyyeb'den daha üstün sayarlar

[321] Ebu AbdİllahRafi' b. Hadİc b. Rafi (R.A.) sahabidir. Yaşı küçük olduğundan Bedir gazasına iştirak edememişse de sonraki gazalarda ResûlÜllah (S.A.V.) ile birlikte bulunmuştur. Vefat tarihi 73 veya 74 dür.

[322] O da, Müslim'in rivayet ettiği muhakale hadîsidir.

[323] Tahinidendir. Ebu Hüreyre ve Abdullah b. Ömer (R.A.) gibi Ashab-ı Kiram'-dan hadîs dinlemiştir.

[324] Bu hadîslerden birinde:

«— Ramazandan sonra en faziletli oruç Allah'ın ayı Muharrem'de tutulandır.» Diğer birinde:

«— Farzdan sonra en faziletli namaz gece namazıdır.» Buyurulmaktadır. Bunları Müslim tahric etmiştir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

el-MÜSNED
(el-Fethu'r-Rabbânî Tertibi)
I-İSLÂM AKAİDİ
A-TEVHÎD İNANCI
* Fıtratın Şehâdeti: Kâinatın Rabbi Allah'tır.
* Doğruyu İnkâr Edenlerin Kıyamette Durumu
* Tevhidin Sonucu: Kulluk Ve Cennet
* Tevhîd İnancında Titizlik
* Allah Teâlâ'nın Büyüklüğü/Yüceliği Ve Yaratılanların Kendisine Muhtaç Olması:
* Allah'ın Yüce Sıfatları Ve Mükemmelliği
* Tevhidin Düşmanı: Vesvese Ve Şeytan
* Tevhîd Ve Risalet Ayrılmazlığı Ya Da 'Lâ İlahe İllallah Ve Muhammed Rasûlullah' İnancı
* Âhirette Şefaat Yetkisi

el-MÜSNED
(el-Fethu'r-Rabbânî Tertibi)

I-İSLÂM AKAİDİ

A-TEVHÎD İNANCI

Tevhîd inancı, Allah'ı her konuda tek, eşsiz ve varlık sebebi olarak kabul etmektir. Bütün peygamberlerin getirdiği dinler tevhîd esasına dayanır. Bu bölümdeki naslar (âyet ve hadisler) tevhîd inancı ve onu zedeleyen unsurlarla ilgili olacaktır.[1]

* Fıtratın Şehâdeti: Kâinatın Rabbi Allah'tır.

Fıtrat; insan ya da diğer varlıkların, bozulmamış ve değişmemiş ilk hâli anlamındadır. Bir başka deyişle fıtrat; ilk yaratılış sırasında Allah'ın insana bahşettiği yaratanını tanıma eğilimi, ruh ve beden temizliği, ayrıca olumlu yetenek ve yatkınlıklar demektir.
Kültürümüzde ikâlû belâ" olarak geçen olay; ilk yaratılışta Allah'ın, Hz.Adem'in sulbündeki nesilleri zerreler hâline getirip 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demesidir ki, onlar da fıtrat diliyle 'Elbette sen bizim Rahbimizsin' diye cevap verdiler. Onlar fıtrat/varlık diliyle konuştular. Her varlık yaratıcısının şahididir, onu tasdik eder.
Bu ilk ahid/söz insanlık ve kâinat için çok önemlidir. İnsanın tevhîd inancına ulaşabilmesi için fıtratın sesine kulak vermesi gerekir.[2]
Allah Teâlâ buyurur ki:
ahD om"8'" Rabbin Âdemoğulfannın belindeki soylarından söz Şahitlik iSi2-În Rabbiniz değil miyim?' diye kendileri hakkında biz buna Çağırmıştı. Onlar da Elbette (sen bizim Rabbimizsin), bundan hahp'in dediler- (Bunları) kıyamet gününde 'Bizim " yoktu' demevesiniz ya da "Bizden önceki ecdadımız Allah'a bir kuşaâi ortak koşmuŞtu ve biz sadece onların izinden giden , uyıeyse (hakkı bizden) gizleyenlerin yaptıklarından dolayı bizi helak mı edeceksin?' demeyesiniz (diye size hatırlatıyoruz)." (A'râf 7/172-173).[3]

1/1- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ}'.[4]
Hz. Peygamber (SaiMiaM aleyhi ve seiiem) buyurur ki:
"Allah Adem'in belindeki soyundan /Va'man'da[5] söz aldı. Onun sulbünden yarattığı bütün nesilleri çıkartıp zerreler gibi önüne saçtı, sonra kendileriyle[6] konuştu. Buyurdu ki:
"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"
Onlar:
'Elbette (sen bizim Rabbimizsin), biz buna şahitlik ederiz'[7] dediler.
(Bunları) kıyamet gününde 'Bizim bundan haberimiz yoktu' demeyesiniz ya da "Bizden önceki ecdadımız Allah'a başka şeyleri ortak koşmuştu ve biz sadece onların izinden giden bir kuşağız, öyleyse (hakkı bizden) gizleyenlerin yaptıklarından dolayı bizi helak mı edeceksin?' demeyesiniz (diye size hatırlatıyoruz).”[8]

2/2- Rufey' Ebu'I-Âliye'den:[9]
Übey b. Ka'b (Radıyallahüanh),
"Hani Rabbin Âdemoğullarının belindeki soylarından[10] söz alıp onları 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' diye kendileri hakkında şahitlik etmeye çağırmıştı...'[11] âyetini şöyle açıkladı:
Allah onları bir araya topladı, ayrı ayrı ruhlar kıldı, kendilerini şekillendirdi ve ardından konuşmalarını istedi, onlar da konuştular. Allah böylece onlardan bir söz ve misak aldı, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyimV sözüyle kendi fiillerine şahit tuttu. (Onlar da 'Elbette sen bizim Rabbimizsin' dediler.) Allah Teâlâ: 'Kıyamet günü biz bunu bilmiyorduk, dememeniz için yedi kat göğü ve yeri size şahit tutuyorum. (Ayrıca) atanız Âdem 'i de bu olaya şahit tutuyorum. Bilin ki benden başka ilâh ve rab yoktur. O hâlde bana hiçbir şeyi ortak koşmayın. Size peygamberlerimi göndereceğim ve onlar da aldığım söz ve misakımı hatırlatacaklar. Bir de size kitaplarımı indireceğim' dedi. Bunun üzerine 'Sen bizim Rabbimiz ve İlahımızsın, biz buna şahidiz' diyerek Allah'ın sözünü kabul ettiler.
Sonra Allah Teâlâ Adem'i (Aleyhisselâm) onları görebileceği şekilde yükseltti ve o da gördü ki kimi zengin, kimi fakir ve kimi güzel, kimi çirkin... (Bunun üzerine) Hz. Âdem şöyle niyaz etti:
'Rabhim! Keşke kullarını eşit yar ats aydın. ' Allah Teâlâ buyurdu ki:
'Ben şükredilmekten hoşlanırım,'
Bundan sonra Hz.Adem, onların içinde peygamberleri halka ışık saçan kandiller gibi gördü ki onlardan da risâlet ve nübüvvet konusunda özel bir söz ve mîsak alınmıştı. Bu söz; Ve biz peygamberlerden de söz aldık...Meryem oğlu İsa'dan da,[12] âyetinde belirtilmektedir. îsa

(Aleyhisselâm), o ruhların içindeydi ve Allah onu Meryem'e gönderdi.
Übey'den (Radıyallahu anh) nakledildiğine göre; o ruh Meryem'in ağzından (bedenine) girmişti.[13]

Açıklama

1- İnsanlık için en uygun din İslamdır.Çünkü o tabii, asli ve fıtridir.
2- Kâinattaki mükemmel sistem bize Allah'ı ve rubûbiyetmi göstermektedir.
3- Allah'ın fıtratı konuşturması hakîki ya da sembolik olabilir. Bu konu gayb ile İnsanlık için en uygun din ilgili olduğu için tartışma yerine, insanın fıtratı ile doğruyu bulabilme kabiliyeti üzerinde durulmalı ve değeriendirme yapılmalıdır.
4- Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) her insanın fıtrat üzerine doğduğunu, ancak etrafındaki dînî ve kültürel yapının onu değiştirdiğini ifade etmektedir. O hâlde bulûğdan önce ölen çocukların fıtrat üzere öldükleri ve cennetlik oldukları anlaşılmaktadır ki tercih edilen görüş de budur, doğrusunu Allah bilir.
5- Allah'ın insanlık neslini zerrelere ayırıp onlara hitap etmesi tenasüh inancını çürütür. Çünkü Allah insanlara farklı bir program ve ruh verip fertleri ayrı ayrı değerlendirmiştir. Her insan kendi bedeni ve ruhuyla yaptıklarından sorumludur.[14]
*** Doğruyu İnkâr Edenlerin Kıyamette Durumu**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"Şüphesiz kâfirler inkarcı olarak ölürlerse, kendilerinden fidye olarak yeryüzü dolusu altın verseler bile kabul edilmeyecektir." (Âli İmrân, 3/91).[15]

3/3- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anhy.[16]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seikm) şöyle anlattı:
"Kıyamet günü cehennemlik bir kişiye:
We dersin, yeryüzündeki her şey senin olsa, onları kurtuluş için fidye olarak verir misin?' denir.
O da ^evet der.
Allah da: 'Sen senden daha kolayını istemiş ve daha Âdem'in befindeyken hiçbir şeyi bana şirk koşmayacağına dâir söz almıştım. Ama ne var ki sen sözünü tutmadın ve yaptığın sadece şirk koşmak oldu" buyurur.[17]

*** Tevhidin Sonucu: Kulluk Ve Cennet**

Tevhîd inancı insan hayatının her döneminde kulluk olarak ortaya çıkmalıdır. îman, amel ve ahlâk düzeyindeki tevhîd inancının mükâfatı ancak cennettir.
Allah Teâlâ buyurdu:
"De ki, 'Göklerde ve yerde herşey kime ait?'
(Yine) de ki, 'Rahmetiyle davranmayı kendisine ilke edinen Allah'a ait.' Allah, varlığından şüphe edilmeyen kıyamet günü sizi bir araya getirecek. (O gün) kendilerine yazık edenler Allah'a imanı reddedenlerdir." (En'âm6/12).[18]

4/4- Abdurrahman b.Ganm'den[19]:[20]
Maâzb. Cebel (Radıyatlahüanh) Hz. Peygamber'd en şöyle bahsetti: Bir gün Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) Ya'fûr[21] adındaki yuları
liften olan merkebine bindi. Sonra 'Ey Muâz, haydi sen de bin !' dedi. Ben 'Ey Allah'ın Rasûlü, sen devam et !' dedim. Tekrar 'bin !' deyince, ben de terkisine bindim ve merkep bizi yere düşürdü. Rasûlullah gülerek kalktı, ben de (bunlar benim yüzümden oldu diye) kendime kızarak ayağa kalktım. Sonra ikinci, üçüncü kez denedik ve merkep bizi taşımaya başladı.
Peygamberimiz elini arkaya götürüp kamçısı (ya da asası) ile sırtıma dokundu ve dedi ki:
"Ey Muaz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?"
Ben de: 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim.
Rasûlullah, "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, sadece O'na kulluk edip başkasını ortak koşmamalarıdır" buyurdu.
Sonra merkep Allah'ın dilediği kadar yoluna devam etti. Bir müddet sonra Rasûlullah tekrar elini arkaya götürüp sırtıma dokundu ve dedi ki:
"Peki Ey Muaz, ey Ümmü Muaz'ın oğlu, ya bu emredilenleri yerine getirdikleri takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?"
Ben de 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim.
Rasûlullah: "Bu emredilenleri yerine getirdikleri takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı, cennet'e konulmalarıdır" buyurdu.
NOT: Allah ile insan arasındaki haklar iki kısımdır:
a- Allah' m insanlar üzerindeki hakları; tevhîd ve kulluk ,
b- însanların Allah üzerindeki hakları; tevhîd ve kulluğu yerine getirenlerin cennetle mükâfatlandırılmasıdır.[22]

5/5- EneS b. MâlİK'ten (Radıyallahü anh):[23]
Muâz b. Cebel'in yanma geldik ve dedik ki:
'Rasûlullah'm (Saiiaitaim akyhi ve seikm) dikkat çekici/ender hadislerinden bize (biraz) bahseder misin?'[24]
Bunun üzerine Muâz şöyle dedi:
'Elbette (bahsederim). (Bir gün) Rasûlullah'm merkebinin terkisine binmiştim. (Muâz sözlerine şöyle devam etti). Rasûlullah buyurdu ki:
"Ey Muâz b. Cebel!"
"Buyur, ey Allah'ın Rasûlü!'
"Allah'ın kullan üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?"
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim.
(Râvî devamla bir önceki hadisin benzerini zikredip, 'cennete girdirmesi' sözü yerine 'azap etmemesidir' şeklinde (farklı olarak) nakletti, şöyle ki:

RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Emredilenleri yerine getirdikleri takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı, azap etmemesidir1' buyurdu.)[25]
(Bir diğer rivayete göre Muâz (Radıyaihhü anh) dedi ki): "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi?'O da: 'Onları bırak, (salih) amele devam etsinler!' buyurdu.
NOT: Allah Rasûlü bu bilgileri diğer sahâbîlere de zaman zaman aynı üslûpla vermiştir. Huzeyfe (Radıyaihhü anh) bunlardan birisidir.[26]
Ebû Hüreyre'ye (Radıyaihhü anh) yapılan tavsiye ise bir sonraki hadiste gelecektir.[27]

6/6- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[28]
RasÛlullah (Saihihhü aleyhi ve seikm) ile Medineli birisinin hurmalığında dolaşıyordum. RasÛlullah:
"Ey Ebû Hüreyre! Malı çok olanlar helak oldu, ancak şöyle şöyle infak edenler hariç. (Bu sözü üç kere tekrar etti ve eliyle sağa, sola ve öne infâk (dağıtma) işareti yaptıkdan sonra), bunlar da ne kadar azdır!" dedi.
Bir müddet yürüdükten sonra tekrar:
"Ey Ebû Hüreyre! Cennet hazinelerinden bir hazineye rehberlik edeyim mi?"dedi ve ben de:
'Buyur, Ya Rasûlallah!' dedim.
RasÛlullah şöyle buyurdu:
"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh. Ve lâ melcee minallâhi illâ ileyh.
(Yani, güç ve kuvvet ancak Allah'a aittir. Allah'tan başka sığınacak
varlık yoktur) de!"
Bir müddet daha yürüdü ve dedi ki:
"Ey Ebû Hüreyre! İnsanların Allah, Allah'ın da insanlar üzerindeki hakları nedir bilir misin?"
Ben de:
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' deyince buyurdu ki:
"Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı sadece ona kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi şirk koşmamalarıdır ki bunu yerine getirirlerse, Allah'ın da onlara azap etmemesi gerekli olur."[29]

*** Tevhîd İnancında Titizlik**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Allah ve Rasûlü bir işe hükmettiği zaman, mü'min olan erkek ve kadın için o işten başkasını seçme hakkı yoktur. Kim Allah ve Rasûlüne isyan ederse, o kişi açık bir şekilde sapıtmıştır.'fAhzâb 33/36)
(İslâm 'da tevhfd inancı önemlidir ve ondaki bir pürüz tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Hatta risâlet konusunda bile dikkatli olunmalı, tevhîd derecesine çıkartılmamalıdır. Aşağıdaki hadisler bu ince noktaya dikkat çekmektedir.)[30]

7/7- Rib'îb. Hiraş'dan:[31]
(Hz.Aişe'nin anne bir kardeşi) Tufeyl b. Sahbera (RadıyaitaM emtiam) bir rüya gördü:
"Rüyasında, Yahudilerden bir topluluğa uğrayıp:
'Siz kimsiniz?' dedi.
Onlar da:
'Biz Yahudileriz' diye cevap verdiler.
Tufeyl:
'Siz, Uzeyr Allah'ın oğlu iddiasında bulunmasaydılar diye temenni edilen bir topluluksunuz" dedi.
Yahudiler:
'Siz de, "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed"[32] sözünü söylemeselerdi diye temenni edilen bir topluluksunuz' dediler.
Daha sonra da bir Hristiyan topluluğuna uğradı ve onlara:
"Siz kimsiniz?' dedi.
'Biz Hristiyanlarız' diye cevap verince, Tufeyl dedi ki:
'Siz Mesih Allah'ın oğlu iddiasında bulunmasaydılar diye temenni edilen bir topluluksunuz.'
Onlar da:
'Siz de, "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed" sözünü söylemeselerdi diye temenni edilen bir topluluksunuz' dedi."
Sabah olunca Tufeyl rüyasını, gördüğü herkese anlattı. Sonra da Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) geldi ve ona da anlattı. O da:
"Bunu başkasına anlattın mı ?" diye sorunca[33] Tufeyl:
'Evef dedi.
Namazlarını kılınca, Rasûlullah onlara bir konuşma yaptı:
Allah'a hamd ve sena edip şöyle buyurdu:
"Tufeyl bir rüya görmüş ve sizden gördüğüne de bunu anlatmış. Siz konuşmalarınızda bir söz kullanıyordunuz, size olan saygım/güvenim[34] de bunu yasaklamama mâni oluyordu. Bundan sonra "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed" demeyin, (sadece "Mâşâallah"[35] deyin!)"[36]

8/8- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyalhhu anh):[37]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve seikm) geldi ve dedi ki:
'Ben rüyamda Ehl-i kitaptan biriyle karşılaştığımı gördüm ve bana şöyle dedi:
'Sizler, "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed" sözünü söylemeseydiniz ne kadar mükemmel bir topluluk olurdunuz.'
(Bunun üzerine) Hz.Peygamber (Saiiailahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ben de bu sözden hoşlanmıyordum. Bundan böyle önce "Mâşâallah" sonra "Mâşâe Muhammed" deyin!"[38]

9/9- İbn Abbas'tan (Rachyallahü anhümâ):[39]
BİR kİŞİ Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem):

"Mâşâallah ve mâ şi'te"[40] deyince, Peygamberimiz (Saiiaiiahu akyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Beni Allah'a denk mi tutuyorsun? Bilâkis "Mâşâallah"de!"[41]

Açıklama

Müslüman tevhîd inancında titiz olmalı ve bu konuda Hz. Peygamber'in konumunu iyi anlamalı, şüpheli hareket ve söylemlerden de kaçınmalıdır. Buna en güzel örnek, ilk dönem Müslümanları olan Sahabe-i Kiram'm 'Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed' {Allah'ın dilediği ve Hz. Muhammed'in dilediği olur) sözlerinin düzeltilmesi ve sadece 'Mâşâallah ' (Allah 'in dilediği olur) sözünün emredilmesidir. Hz. Peygamber'in konumu ile ilgili ifrat (aşırı yüceltmeci) ve tefrit (aşırı indirgemeci) düşüncelerden korunmalı, onu Kur'an ve Sünnet'in belirttiği şekilde anlamalıyız. Hz. Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem) sadece Allah'ın kulu ve Peygamberidir, ancak kulların en mükemmeli ve yücesidir.
Peygamberimiz Müslümanların iyi niyetine güvendiği için, bazen de hayasından dolayı birçok şeyi hemen açıklayamıyor, zamana bırakıyor ve konuyla ilgili bir vesile olduğunda açıklıyordu. Ahzab sûresinde (33/53) bazı kişiler Rasûlu İlah'tan izin almadan evinde kalmaları ya da uzun süre oturmaları tenkit ediliyor, ancak Peygamberimiz hayasından dolayı onlara bir şey söyleyemiyordu, Allah ise hiçbir şeyden çekinmediği için, ayetle konuyu açıkladı:
'Ey İman edenler, Peygamberlerin evlerine (rastgele) girmeyin, (başka iş için girdiğinizde) yemek vaktini beklemeyin, (ancak) yemeğe çağrıldığınız zaman girin/ yemeği yiyince dağılırı ve (uzun) söze dalmayın.
Gerçekten bu, Peygamber'e eziyet vermekte ve o da sizden utanmaktadır; oysa Allah, hakkı açıklamaktan utanmaz. Onlardan (Peygamber eşlerinden) bir şey isteyeceğiniz zaman, perde arkasından isteyin. Bu, sizin kalpleriniz için de, onların kalpleri için de daha temizdir. Allah'ın Rasûlüne eziyet vermeniz ve onlardan sonra eşlerini nikahlamanız size ebedî ofarak helâl olmaz. Çünkü böyle yapmanız, Allah katında büyük bir günahtır' (Ahzâb 33/53)
Ayrıca Rasûhılfab, zaman zaman Sahabenin rüyasmdaki önemli noktalan hayata geçiriyordu. Zira salih rüyalar vahyin birer parçasıdır, ancak şeriatın bir parçası olması için Peygamber onu tasdik etmelidir. Ezan konusu da buna bir başka örnektir.[42]

*** Allah Teâlâ'nın Büyüklüğü/Yüceliği Ve Yaratılanların Kendisine Muhtaç Olması:**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"O'nun benzeri yoktur, O herşeyi işiten ve bilendir" (Şûra 42/11)
(Tevhîd inancına göre, kâinatın yaratıcısı Allah, her konuda eşsiz ve benzersizdir. Kur'an ve Sünnet'teki Allah'a ait el ve yüz gibi kelimelerde de aynı eşsizliğin geçerli olduğu unutulmamalı ve bu şekilde iman edilmelidir.)[43]

10/10- EbÛ MÛsâ el-Eş'arî'deil (Radıyallahü anh):[44]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve aetlem) dört (inancı) bizim aramızda canlı tuttu:
Şüphesiz Allah uyumaz ve uyuması da uygun olmaz,
Varlığın (rızk /adalet) dengesini düşürür ve yükseltir, Gece yapılan ameller gündüzfün başlangıcında) ve gündüz yapılan amellerde gecefnin başlangıcında) kendisine yükselir.[45]
§Ebû Musa'dan gelen bir başka rivayette, Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O'nun görülmesine mâni olan perde (ışığı kuvvetli) bir ateştir. Eğer o perdeyi kaldırırsa Zâtının azameti, kendisinin gördüğü her şeyi yakar."
Sonra râvi Ebû Ubeyde şu ayeti okudu:
"(Mûsâ gördüğü) ateşe yaklaşınca kendisine şöyle seslenildi; Ateşte ve etrafında bulunanlar mübarek kılındı, âlemlerin Rabbi her türlü eksiklik ve benzetmeden münezzehidir.' (Nemi 27/8)
NOT: Naslarda, ateşten perdenin keyfiyeti hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu konular müteşâbihâttan kabul edildiği için olduğu gibi iman edilmelidir.[46]

11/11- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):[47]
Rasûlullah (SaUaîfohü aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Allah'ın eli[48] (mülk ve kudret İle) doludur. Gece ve gündüz (varlıklara) cömertçe dağıtmak bunları azaltmaz.[49] Görmez misin, gök ve yerin yaratılışından beri dağıtması/vermesi onun elindeki (mülk ve kudretten) hiçbir şeyi eksiltmemiştir.
(Rasûlullah şöyle ilâve etti:) O'nun arşı su üstündedir, diğer eliyle de kâinatın dengesini düşürüp yükselterek (ayarlar). "[50]

Açıklama

Kur'ân'da ve hadislerde Allah'a ait el ve yüz gibi ifadeler bulunmaktadır. Bunlara İslâm akaidinde, müteşâbih (hakikati bilinemeyen) konular denmektedir. Selef âlimleri bunları te'vil[51] etmemiş ve keyfiyetini düşünmeksizin mutlak olarak iman edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bütün bunlar Allah'ın sanma lâyık olarak vardır. İmam Âzam Ebû Hanîfe bu konuda şöyle dedi:
"Allah'ın, Kur'ân'da zikrettiği gibi eli, yüzü ve nefsi vardır. Allah'ın Kur 'ân 'da zikrettiği el, yüz ve nefis gibi şeyler keyfiyetsiz (hakikatini bilemediğimiz) sıfatlardır. O'nun eli; nimeti ve kudretidir denilemez, (te'vil edilemez,) zira bu takdirde sıfat iptal edilmiş olur ki bu da Kaderiye ve Mutezilenin görüşüdür. O'nun elinin, keyfiyetsiz sıfat olması gibi, gazabı ve rızası da keyfiyetsiz iki sıfattır.'[52]
Ancak sonraki bazı âlimler, bunları (nimet ve kudret diye) te'vil etmek orunda kalmışlardır. Bu da Mücessimeye cevap ve yeni Müslüman olanlara bir beyan (açıklama) niteliğindedir. Çünkü onlar, İslâm öncesi inançlarında putlara ya da bir yaratılmışa tapıyorlardı ve naslarda geçen benzer ifadeleri yanlış anlayıp, Allah'ın bazı sıfatlarını insanlara benzetiyorlardı... İnsanları bu hatadan korumak için te'vil etmek zorunda kalan âlimlere de hak vermek gerekir. Ancak en güzeli, keyfiyetini düşünmeden olduğu gibi inanmak ve Allah'ın şanına uygun olarak bunların var olduğunu kabul etmektir. Doğrusunu Allah bilir.[53]

12/12- Ebü Hüreyre'den (Radıyaiiahu anhy.[54]
Hz.Peygamber (Saliaiiahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kıyamet günü Allah yeryüzünü tutar ve göğü de eliyle[55] sarar/dürer, sonra (azametiyle) şöyle nida eder:

"Melik (Otorite sahibi) sadece benim, yeryüzünün kralları (bugün) nerede?.."[56]

13/13- Ebû Zer'den (Radıyaliahü anhy.):[57]
Rasûluilah (Sallalhhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görür ve duymadıklarınızı duyarım. Gökyüzü inliyor/gıcırdıyor ve inlemesi/gıcırdaması da normaldir. (Çünkü) orada secde eden meleklerin bulunmadığı dört parmak kadar da olsa boş bir yer yoktur. Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız, yatakta kadınlardan zevk almazdınız ve en yüksek yerlere çıkıp[58] Yüce Allah'a yüksek sesle dua ederdiniz/yalvarırdınız."
(Râvî) Ebû Zer dedi ki: "(Bu kadar sorumluluk karşısında) Allah 'a yemin ederek söylemek isterim ki keşke ben de koparılan/kesilen bir ağaç olsaydım..."'[59]

14/14- EbÛ Zer'den (Radıyaliahü anh):[60]
RasÛİUİlah (SallaUahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İzzet ve celâl sahibi Allah şöyle buyurdu[61]:
'Ey kullarım! Benim affettiklerim dışındakiler günahkâr (kalır). O hâlde (günahlarınız için) benden af dileyin, sizi affedeyim. Kim benim affetme gücümü bilir ve af dilerse onu affeder, (hatasını) önemsemem.
Benim hidayete erdirdiğim dışındakiler dalâlettedirler, o hâlde benden hidayet isteyin ki sizi (doğru yola) ileteyim.
Benim zengin kıldığım dışındakiler fakirdir, o hâlde benden isteyin ki sizi zengin kılayım.
Eğer sizin önceki ve sonraki nesilleriniz (Bir başka rivayette; insan ve cin soyundan olan sizler, küçüğünüz ve büyüğünüz, erkeğiniz ve dişiniz), yaşayanlarınız ve ölenleriniz, yaş ve kuru bütün varlığınız kullarımın kalplerinden en şerlisinde toplansa, benim mülküm/otoritemden sivri sinek kanadı kadar bile eksiltme yapamaz. Eğer (bu sayılanlar) kullarımın kalplerinden en hayırlısında toplansa benim mülküme/otoriteme sivri sinek kanadı kadar bile faydası dokunamaz.
Eğer sizin önceki ve sonraki nesilleriniz (Bir başka rivayette; insan ve cin soyundan olan sizler, küçüğünüz ve büyüğünüz, erkeğiniz ve dişiniz), yaşayanlarınız ve ölenleriniz, yaş ve kuru bütün varlığınız toplansa, benden her biri dilediği kadar istese ve her isteyene versem yine (mülkümden bir şey) eksilmez. Birinizin deniz kenarına gelip, oraya bir iğne batırıp çıkarması gibi (bunlar da) benim mülkümden hiçbir şeyi eksiltmez. Bunlar benim Cevad (Cömert), Mâcid (Şerefli) ve Samed (Varlık sebebi) olmamdan dolayıdır.
Mükâfatımla ilgili sözüm hâla geçerlidir ve azabımla ilgili sözüm de geçerlidir. Bîr şeyin olmasını istediğimde 'ol' derim ve olur.'
'Ben[62] zulmü kendime ve kullarıma yasakladım, dikkatli olun
ve zulmetmeyin. Her Âdem oğlu gece gündüz hata yapar, sonra benden af dilerse, ben de onun (hatasını) affeder ve önemsemem'.
'Benim[63] hidayete erdirdiklerim dışındakiler dalâlette olup,
giydirdiklerim dışındakiler çıplak, doyurduklarını dışındakiler aç ve su verdiklerim dışındakiler de susuzdur. O hâlde benden hidayet isteyin, sizi doğru yola ileteyim, benden giyecek isteyin sizi örteyim /giydi reyi m, benden yiyecek isteyin sizi doyurayım ve benden su isteyin size su bahşedeyim.
Ey kullarım, eğer sizin önceki ve sonraki nesilleriniz... (Ravi hadisin yukardaki kısmını aynen zikretti ve ekledi) bütün bunlar benim mülkümden hiçbir şey eksiltemezsiniz, belki bir iğne başının eksilttiği (su) kadar eksiltebilir.[64]

15/15- İbll Abbas'tail (Radıyallahü anhümâ)'.[65]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve set/em) gece yarısı namaza kalktıklarında şöyle dua ederdi:
'Allahümme leke'l-hamd, Ente nûru's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne, ve leke'l-hamd, Ente Kayyamü's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne, ve leke'l-hamd, Ente Rabbü's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne.
Ente'l-Hak, ve kavlüke'l-hak, ve va'düke'i-hak, ve likâüke hak, ve'l-cennetü hak, ve'n-nâru hak, ve'sâatü hak.[66]
Allahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü, fağfirlî mâ kaddemtü ve mâ ahhartü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü, Ente ilâhî lâ ilahe illâ Ente.1
Duanın tercemesi: 'Allahım! Sana hamd olsun; Sen göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin nurusun,
Sana hamd olsun; Sen gökler, yer ve ikisi arasındaki (kâinat) sistemini ayakta tutansın.
Sana hamd olsun, Sen gökler, yer ve ikisi arasındaki (kâinat) sisteminin Rabbisin.
Sen haksin, sözün hak, va'din hak, sana kavuşmak hak, cennet hak, cehennem hak ve kıyamet hak.
Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım ve güvendim. Sadece sana döndüm, Senin için mücadele ettim ve senin hakemliğini kabul ettim. Benim yaptığım ve yapabileceğim, gizlediğim ve açıktan işlediğim bütün günahlarımı affet! Sen benim ilâhımsın, Senden başka ilâh yoktur.'[67]

*** Allah'ın Yüce Sıfatları Ve Mükemmelliği**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"O gökleri ve yeri hak/hikmet ile yaratandır " (En âm 6/73)
"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (veşöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni teşbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!" (Âlü İmrân 3/191).[68]

16/16- Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh):[69]
"Müşrikler Hz.Peygamber'e: 'Ey Muhammedi Rabbini bize tarif etV dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ ayetlerini indirdi:
'De ki; O Allah tekdir, Allah samed (varlık sebebi)dir. Doğurmamış ve (birinden de) doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir." (İhlâs 112/1-4).[70]

17/17- Ebû Hüreyre'den (RadiyaUahüanhy.[71]
RaSÛİUİlah (Satlallahü aleyhi ve selîem) dedi ki:
"Aziz ve celîl olan Allah şöyle buyurdu:
'Kulum beni yalanladı, hâlbuki buna hakkı yoktu. Bana küfretti ve buna da hakkı yoktu. Benî yalanlaması, 'bizi ilk yarattığı gibi (âhirette)

tekrar diriltemez' sözüdür. Bana küfretmesi ise 'Allah çocuk edindi' şeklindeki sözü ile olur. Hâlbuki ben doğurmayan ve (birinden) doğmayan, kimsenin bana denk olmadığı bir Samed (varlık sebebiy)im'. "[72]

18/18- Ebû Hüreyre'den (Radtyaüahü anh):[73]
RaSÛİUİlah (Sallallahü aleyhi ve setlem) dedi kil
"Aziz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu:
'Âdem oğlu zamana küfrederek bana eziyet etmek istiyor. Hâlbuki zaman benim ve her şey benim elimdedir. Geceyi ve gündüzü de ben değiştiririm'. "
NOT: Rivayette geçen 'zaman benim' sözünden kastedilen; zamanın sahibi/yaratıcısı benim, demektir. Dehrîlerin inancı ile bu konu karıştırılmamalıdır, zira onlar Allah1! inkâr edip, her şeyi zamanın yarattığını iddia ederler.[74]

*** Tevhidin Düşmanı: Vesvese Ve Şeytan**

Şeytan, insanları kandırmak ve Allah yolundan uzaklaştırmak için sürekli çalışır. Değişik metodlarla onlara yaklaşır. Bunlardan birisi vesvese vermektir. Vesvese, o insanın aklına çeşitli şüpheler atmak ve zihnini bulandırmak şeklinde olur. Bu akaid, ibâdet ve ahlâk gibi konularda ilk sıradadır. Şeytana karşı yapılacak olan, onun şerrinden Allah'a sığınmak ve
tam bir teslimiyettir.
Vesvese kaynaklarından birisi de nefsin kendisidir. Çünkü nefis, günaha meyyal yaratılmıştır, eğitilmesi ve sürekli kontrol altında tutulması gerekir.
Allah Teâlâ buyurur ki:
"De ki. Kalplere vesvese verenin kötülüğünden, insanların Rabbi, Sahibi ve îlâhı olan (Allah'a) sığınırım, O (sinsi yaratık) insanların içlerine (sürekli) vesvese (tohumları) atar, (Dikkat edin! O vesveseci) cinlerden de olabilir, insanlardan da."(Nâs 114/1-6).
Allah Teâlâ buyurur ki:
"Şüphesiz insanı biz yarattık, nefsinin ona verdiği vesveseyi de biliriz. Biz insana şah damarından daha yakınız." (Kâf 50/16).[75]

19/19- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh);[76]
Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu: "Şeytan sizden birine yaklaşır ve (vesvese vermek için) şöyle sorar: 'Gökyüzünü kim yarattı?' O kişi 'Allah yarattı' der. Şeytan tekrar sorar: 'Yeryüzünü kim yarattı?' O kişi:
Allah yarattı' der. Şeytan bir daha sorar: 'Peki, Allah'ı kim yarattı ?..'
İşte biriniz böyle bir şey hissettiğinde: 'Ben Allah'a ve O'nun peygamberlerine iman ettim.' desin ! "[77]

20/20- Hz.Aişe'den (Radiyalahu anha):[78]
Bazı kişiler RasûİullaH'a (SaiMiaha aleyhi ve seiiemj gelip kaplerinde duydukları vesveseden şikâyet ettiler've şöyle dediler:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Bazen (kalbimizde) öyle şeyler duyuyoruz/ hissediyoruz ki bizden birinin gökyüzünden (yere) düşüp (parçalanması) onu anlatmasından daha iyidir."
Bunun üzerine Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu:
"İşte bu (hassasiyetiniz) katıksız/saf îmândır."
NOT: Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Zira o kuvvetli bir yaratıktır. Felâk ve Nâs sûrelerinde bunun örnekleri görülür. Ayrıca şeytanın vesvesesine karşı mücâdele edilmeli, tevhîd inancı savunulmahdır. Bir Müslüman şeytanın vesvesesi karşısında aciz kaldığında, 'Ben Allah'a ve Peygamber'ine iman ettim'1 demelidir.[79]

*** Tevhîd Ve Risalet Ayrılmazlığı Ya Da 'Lâ İlahe İllallah Ve Muhammed Rasûlullah' İnancı**
(Allah 'tan başka ilâh yoktur ve Hz. Muhammed O 'nun Rasûlü 'dür)

İslâm'ın üç temel konusu vardır:
1- Tevhîd (Allah 'in her konuda tek olması ve mutlak itaat), ,. ,
2- Risâlet (Allah 'in Peygamber 'i ve Kitabına itaat),
3- Ahiret (Ölümden sonraki gelecek/yeni hayatı kabul ye ona hazırlık).
Allah ile insanlar arasındaki irtibat risâlet ile sağlandığı için bu konu tevhîdden sonra gelmektedir. Çünkü Allah'ın emirlerini öğrenmede en temel/sağfam yol, Peygamber ve Kitaptır.
Hz. Muhammed'den (Sattattahü aleyhi ve selkm) sonra yeni bir dönem başladı ve bütün insanlar Kur'an'a ve Allah Rasûlüne çağrıldı. Rasûlullah'ın (Salîaiiahü aleyhi ve seihm) görevi Kur'an'ı olduğu gibi nakil, beyan (açıklama) ve nasıl yaşanacağını göstermektir. Peygamber olmadan Kur'an anlaşılamaz.
Allah Teâlâ buyurur ki:
"Allah, kendisinden başka ilâh olmadığına şahitlik eder, melekler ve adaleti/dengeyi koruyan ilim sahipleri de bu şehadete katılırlar. (Evet,) izzet ve hüküm sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur." (Âlü îmran 3/18)
Allah Teâlâ buyurur ki:
"De ki. Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun ki Allgh da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin. Allah affeden ve bağışlayandır.
De ki, Allah'a ve Rasülüne itaat edin, eğer kabul etmezseniz (bilin ki), Allah kâfirleri kesinlikle sevmez." (Âlü îmran 3/31-32).[80]

21/21- Ubâde b. Sâmit'ten (Radıyallahü anh):[81]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Kim tek ve ortağı olmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu, peygamberi ve Meryem'e bahşettiği (mucize) kelimesi/rûhu olduğuna ve yine cennet ile cehennemin hak olduğuna şehadet ederse, hangi ameli işlerse işlesin, Allah Teâlâ onu Cennete koyacaktır.
(Diğer bir rivayette de) Allah Teâlâ sekiz kapıdan istediği birinden onu cennete koyar."[82]

22/22- Sunâbihî'den:[83]

Ölüm döşeğindeyken Ubâde b. Sâmit'in (Radıyallahü anh) yanına girdim (ve kendimi tutamayıp) ağladım. Bunun üzerine Ubâde:
"Sakin ol bakalım, niçin ağlıyorsun, Allah'a yemin ederim ki eğer benden şahitlik istenirse, senin lehine şahitlik, şefaatim kabul edilirse sana şefaat ederim. Sana gücüm yettiğince yardım etmek isterim' dedi ve ekledi:
'Rasûlullah'tan işittiğim hadislerin ancak size faydalı olanını naklettim. Ancak bir hadis daha var ki bugün içime işlediği/benliğimi kapladığı hâlde onu nakledeceğim. Ben Rasûlullah'm (Sallaihha aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şehadet ederse cehennem ateşi kendisine haram kılınır. (Bir rivayette de: 'Allah cehennemi ona haram kılar') dedi."[84]

23/23- Abdullah b. Selâm'dan {Radıyallahü anh):[85]
Rasûlullah ile beraber yürüyorduk, Peygamberimiz bir topluluğun kendisine seslendiğini duydu:
"Ey Allah 'in Rasûlü! Hangi amel daha kıymetlidir?"
Rasûlullah (SallallahU aleyhi ve sellem):
"Allah'a ve O'nun peygamberine iman etmek, Allah yolunda cihad etmek ve kabul olmuş bir hac ibadetidir" dedi.
Bir müddet sonra o vadiden şöyle bir nida duyuldu : "Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Rcısûlü olduğuna şehadet ederim.'""
Bunun üzerine Rasûlullah da buyurdu ki :
"Ben de aynı şekilde şehadet ederim ve bunlara şehadet edenin de kesinlikle şirkten kurtulacağına şahitlik ederim."[86]

24/24- Ebû Zıbyân'dan (Rdiihü hy):[87]
Ebû Eyyüb el-Ensârî (Radıyallahü anh) (İstanbul'un muhasarası sırasında) Romalılarla yapılan savaşta hastalandı ve ölüm vakti yaklaşınca dedi ki:
Burada ölürsem cesedimi ülkeme götürün, şayet siz düşmanla vuruşurken ölürsem buraya defnedin. Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum, onu size söylemek istiyorum; aslında şu hâlim olmasaydı aktarmayacaktim:
"Kim Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse cennete gider."[88]

25/25- Muâzb. Cebel'den (Radıyallahüanhy.):[89]
Ebû Eyyüb el-Ensârî'ye (Radıyallahüanh) ölüm yaklaşınca... (Bir önceki hadisin aynısını nakletti.)[90]

26/26- SüheyI İbnü'l-Beyza'dan[91] (Radıyaüaha anhy):[92]
RasûluİIah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ile bir sefere çıkmıştık. Ben onun terkisindeydim. RasûluİIah şöyle dedi:
"Ey Süheyl İbnü'l-Beyza !"
İki ya da üç kere sesini yükselterek seslendi ve her defasında da Süheyl icabet ediyordu. Ashab-ı Kiram Rasûlullah'ın sesini işitince kendilerini çağırdığını zannettiler. Öndekiler durdu, arkadakiler de yetişti ve hepsi (Rasûlullah'ın etrafında) toplandı. RasûluİIah :
"Şüphe yok ki kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederse Allah ona cehennem ateşini haram ve cenneti gerekli kılar."
(Bir rivayette: "İzzet ve celâl sahibi Allah, bu kelime nedeniyle cenneti ona gerekli kılar ve ateşten onu âzad eder" buyurdu.)[93]

27/27- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahü anhy.):[94]
Kavmimden bir toplulukla birlikte Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve uğradım, bize dedi ki: "Müjdeler olsun, başkalarına da bu müjdeyi verin, (artık) kim sadık kalarak Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederse cennete gider."
Daha sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) huzurundan ayrıldık ki bunu insanlara müjdeleyelim. Yolda Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) karşımıza çıktı, (olayı öğrenince) bizi Rasûiullah'a geri getirdi ve i(Ey Allah'ın Rasûlü! Buyurduğunuz müjdeli haber insanlara duyurulduğu takdirde buna güvenirler (de ibadeti azaltabilirler), " dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sükût etti (bir şey demedi).
NOT: Peygamberimiz ve Hz. Ömer gibi bazı sahabîler, şehadet kelimesini sadık/ihlaslı olarak söyleyen kişinin cennete gideceğine dair müjdeyi, fazla yaymak istemiyordu. Zira onlar, belki insanlar buna güvenir de amelde/nafilelerde gevşeklik gösterirler, endişesi taşıyorlardı.
Ancak bazı özel durumlarda (33/33 nolu hadiste geçtiği gibi) Peygamberimiz bunu Müslümanlara müjdeliyordu. Bunun nedeni Müslümanların o anki fedakârlıkları ya da söz konusu bilginin kaybolma endişesi olabilir.
Bir Müslüman, büyük günah işlese de affedilmesinin ardından ya da cehennem azabı gördükten sonra mutlaka cennete girecektir. Yani şirk dışındaki günahları işleyen Müslümanların mutlaka bir şekilde cennete girecekleri anlaşılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.[95]

28/28- Cabir b. Abdullah'tan (Radıyaliaha anh):[96]
Mu az b. Cebel'in ölüm anında, ben yanında bulunanlardan birisiydim, o şöyle dedi:
'Odanın/çadırın perdesini açın da size Rasûîu İlah'tan (Sallallaim aleyhi ve duyduğum bir şeyi nakledeyim, önceden ona güvenmeniz (ve ameli Trk etmeniz/gevşemeniz) endişesi ile anlatmamıştım. Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim kalbindeki ihlasla ya da kalbindeki kesin imanla Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederse cehennem ateşine girmez, (cennete girer)."
Bir keresinde de: "Cennete gider, ateşfin azabı) ona dokunmaz" dedi.[97]

29/29- Muâz b. Cebel'den (Radıyaliahü anh):[98]
Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve seiiem) bana şöyle demişti: "Cennet (kapısının) anahtarları, Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmektir."[99]

30/30- Rİfâa el-Cühenî'den (Radıyaiiaha anh):[100]
Rasûlullah (Sallallahu akyhı ve settem) ile birlikte sefere çıktık ve Kedîd (ya Cudeyd) denilen yere geldik. Bazı kişiler ailelerine dönmek için izin " meye başladı. Rasûlullah da onlara izin verdi. Sonra ayağa kalktı. Allah'a hamd ve sena edip şöyle buyurdu:

"Bazı kişilere ne oluyor, şu ağacın (yani yeryüzünün) Rasûiullah tarafını tercih etmiyorlar ve diğer taraflara göre burayı sevimsiz görüyorlar."
Rasûlullah'ın bu sözünden dolayı herkesin ağladığını gördük. Bir kişi (kalktı ve) dedi ki :
'Bundan sonra senden izin isteyen alçaktır.' Rasûlullah tekrar Allah'a hamd etti ve şöyle buyurdu: "O hâlde ben de Allah katında şehadet ederim ki bir kul Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma can ü gönülden şehadet eder ve bundan da sapmazsa, (âhirette) ancak cennete gider/' (Ayrıca) şunları ekledi:
"Rabbim bana, ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesapsız ve hiç azap etmeden cennete koyacağını va'd etti.[101] Dilerim ki sizler ve atalarınızdan, eşlerinizden, soylarınızdan salih olanlar cennetteki köşklerine yerleşmeden onlar cennete girmezler, (ki sizin girmeniz de kesinleşsin.)
Gece yarısı ya da gecenin üçte ikisi olduğunda Allah dünya semasında[102] tecelli eder ve (insanlara): %Ben kuifanmdan benden başkasına yönelmelerini istemiyorum/ kim benden af dilerse onu affederim, kim bana dua ederse ona icabet ederim ve kim de benden bîr istekte bulunursa ona veririm' buyurur, bu nida fecrin aydınlığına kadar devam eder."
ijRifa'a'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah ile birlikte Mekke'den ayrıldık, insanlar izin istemeye başladı. (Yukarıdaki hadisi zikretti.)
Râvi devamla dedi ki: Ebû Bekir (kalkıp) şöyle söyledi: 'Bundan sonra senden izin isteyen bana göre-alçaktır." Daha sonra Hz. Peygamber Allah'a hamd etti ve güzel şeyler söyledi. Ardından "Allah katında şahitlik ederim ki (hâlbuki yemin edeceğinde - Muhammedi'm nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki- derdi) bir kul Allah'a ve âhiret gününe iman eder ve bundan da sapmazsa kesinlikle cennete gider, dedi (ve devamında da yukarıdaki hadisi zikretti.)"
§(Yine Rifa'a'dan üçüncü tarikle gelen rivayet) 'Rasûlullah'la (Salhilalni aleyhi ve seiiem) sefere çıktık ve Kedîd denilen yere (ya da Arafat'a) ulaştık' dedi (ve hadisin devamını zikretti.)[103]

31/31- Osman b. Affân (Radıyallahü anh):[104]
Hz. Peygamber'den (Saihiiahü aleyhi ve sellem) şunu nakletti :
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığını kabul ederek ölürse cennete gider."[105]

32/32- Osman b. Affân (Radıyallahü anh):[106]
Rasûlullah'ın (Sallaiiahu aleyhi ve seilem): "Ben bir kelime biliyorum, onu kalbindeki bir gerçek olarak ifade ederse cehennem ateşi o kişiye haram kılınır" sözünü duydum deyince, Ömer b. Hattab:
"O hangi kelimedir, sana anlatayım; o, Allah 'm Hz. Muhammed ve Ashabını kendisiyle güçlendirdiği Mas kelimesidir. O, Allah Rasûlü'nün amcası Ebû Talib'i kabul etmeye çağırdığı takva kelimesidir ki bu da Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmektir" dedi.[107]

33/33- Ebû Zer'den (Radıyallahü anh):[108]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seilem) yanına geldim, üzerinde beyaz bir elbise vardı ve uyuyordu. Sonra konuşmak için tekrar geldim, yine uyuyordu. Bir müddet sonra tekrar geldim, baktım ki RasûluMah uyanmış, dizinin dibinde oturdum. Bana dedi ki:
"Bir kul Allah'tan başka ilâh yoktur der ve bu iman ile ölürse kesinlikle cennete girer."
Ben ona:
"Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Evet, zina etse de, hırsızlık yapsa da.,"
Ben aynı soruyu üç kere tekrarladım, o da aynı cevabı verdi ve dördüncüde buyurdu ki:
"Ebû Zerr'in burnu (toprakta) sürtülse de bu böyle..[109]"
Râvi (kendisi) der ki: Ebû Zer oradan izarını çekerek çıktı, gitti ve (kendi kendine) şöyle diyordu:
"Ebû Zerr'in burnu (toprakta) sürtülse de bu böyle.."[110]

Açıklama

Rasûlullah, bazı sahabîlerin ısrarlı sorularına zaman zaman bu şekilde cevap vererek belki de onların aşırı zühd anlayışını tenkit etmektedir. Çünkü İslâm her insanın kabul edip yaşayacağı bir dindir ve bütün insanların günahtan kaçınma endişeleri de eşit değildir.
Cennete girmenin temel şartı tevhidi kabul ve şirki reddetmektir. Zira Allah şirk dışında diğer günahları dilerse affeder.
Allah Teâlâ buyurur ki:
'Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını kesinlikle affetmez, şirk dışındaki günahları dilerse affeder. Kim Allah'a şirk koşarsa gerçekten büyük bir günah işleyerek iftirada bulunmuş olur.' (Nisa 4/48).[111]

*** Âhirette Şefaat Yetkisi**

Allah Teâlâ buyurdu:
"...O'nun katında izni olmadan kim şefaat edebilir..." (Bakara2/255)
Allah Teâlâ buyurdu:
"...O gün, Rahmanın izin verdiği ve sözünü kabul etiği kişiden başkasının şefaati fayda vermez." (Tâhâ 20/109)
(Şefaat, Allah'ın Âhiretteki rahmet görüntülerinden birisidir. Bu zorunlu iki şekilde tecelli eder:
a- AHah müşrik ve kâfirler dışındaki günahkârları dilerse affeder ve bunu Kur 'ânda şöyle açıklar:
"Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun dışındaki (günahları) dilerse affeder" (Nisa 4 / 48)
b- Peygamberler ve Allah'ın izin verdiği salih insanlar da günahkârların ajfolmasım talep ettiğinde, şefaatleri Allah 'in izniyle kabul edilir. Bu konudaki hadisler aşağıda zikredilmiştir.)[112]

34/34- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):[113]

Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seilem): "Rabbin sana şefaat konusunda hangi hakkı bahşetti?" diye sordum. O da şöyle dedi:
"Muhammed'in nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu soruyu ümmetimden ilk soran sensin, bu da anladığım kadarıyla sendeki öğrenme hırsından kaynaklanıyor,
Muhammed'in nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki mü'minlerin cennet kapısında yığılmaları beni fazla ilgilendirmiyor, bundan daha önemlisi şefaat yetkimi tam (sonuna kadar) kullanabilmemdir. Benim şefaatim, samimiyetle Allah 'tan başka ilâh olmadığına şehadet eden ve kalbi dilindeki bu sözü, dili de kalbindeki bu inancı kabul ederek yaşayanlar için geçerlidir."[114]

35/35- Ebû Amra el-Ensârî'den (Radtyaiiahu anh):[115]
RaSÛluIlall (SallaUahü aleyhi ve selletn) buyurdu ki;
"Allah 'tan başka ilâh olmadığına ve benim de onun peygamberi olduğuma' ben şehadet ederim. Mü'min bir kul da bu iki cümleyi kabul ettiği hâlde Allah'a ulaşırsa, kıyamet günü kesinlikle ateşten korunur."[116]

36/36- İbn Mes'Ûd (Radıyallahü anh):[117]
'İki önemli haslet vardır. Bunlardan birini Rasûlu ilah'tan aleyhi ve sellem) duydum; diğeri kendi kanâatimdir. (Rasûlullah dedi ki;)
"Kim Allah'a ortak koşarak ölürse cehenneme gider."
Ben de:
'Kim hiçbir şeyi Allah'a ortak ve eş koşmadan ölürse cennete gider' diyorum.'[118]

37/37- Ebû Nuaym'den:[119]
Medine ehlinden bir adam yahut bir ihtiyar geldi ve Mesrûk'un evinde misafir oldu. O kişi şöyle dedi; Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) duyduğuma göre Rasûlullah (Sailaiiaha aleyhi ve seiîem) şöyle buyurdu:
"Kim hiçbir şeyi şirk koşmadan Allah'a ulaşırsa yaptığı hatalar (fazla) zarar vermez ve kim de Allah'a şirk koşarak ölürse yaptığı güzel işler ona fayda vermez."[120]

38/38- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):[121]
(Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
İki önemli sebep vardır: Kim hiçbir şeyi şirk koşmadığı halde izzet ve celal sahibi Allah a U[aşırsa cennete gider,
Kim de şirk koştuğu hâlde izzet ve celâl sahibi Allah'a ulaşırsa cehenneme gider."[122]

39/39- EneS b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) :[123]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) Muaz'a şöyle dedi: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederek[124] Allah'a ulaşırsa cennete gider." Muazdedi ki: 'Ey Allah'ın Peygamberi, bunu insanlara müjdeleyeyim mi?'
Rasûlullah:
"Hayır, ben insanların bu müjdeye güvenip (ameli terkedecekleri/ gevşeyecekleri) endişesi taşıyorum" buyurdu ya da buna benzer bir şey söyledi.[125]

40/40- Sefeme b. Nuaym'dan (Radıyallahü anh): [126]
RasÛİUİIah (Sallallakü aleyhi ve settem) dedi ki:
"Kirn hiçbir şeyi şirk koşmadan Allah'a ulaşırsa (sonunda) cennete gider, zina yapsa da (böyle), hırsızlık yapsa da ..."[127]

41/41- Hissân b. el-Kâhin (el-Kâhil) el-Adevî'den:[128]
Bir keresinde Abdurrahman b. Semüra ile oturuyordum, kendisi Muazb. Cebel'den (Radıyallahüanhüm) şu hadisi nakletti:
RasÛİUİIah (Sallallahü aleyhi ve settem) buyurdu ki:
"Yeryüzünde bir kişi Allah'a şirk koşmaz, benim Allah Rasûlü olduğuma şehadet eder ve bunlar da imanlı bir kalbe dönerse, o kişi kesinlikle affolur."
Ben Abdurrahman'a:
'Sen bunları Muaz b. CebeVden mi duydunV diye sordum. Orada bulunanlar bu sözüm üzerine beni ayıpladılar. Abdurrahman:
bırakın, o kötü bir söz söylemedi, Evet bunu Rasûlullah'tan duyduğunu belirten Muaz 'dan ben (kendim) duydum' dedi.
§(Bir başka tarikte) Hissân b. el-Kâhin el-Adevî'den (Radıyallahü anh): "Bir keresinde Basra'daki ulu camiye gitmiştim. Orada bulunan ak saçlı, ak sakallı bir ihtiyarın yanına oturdum ve bana dedi ki:
iMuaz bana Rasûlullah'tan şunları nakletti... (ve ilâve olarak) "Onu ayıplamayın, azarlamayın! Evet, ben (kendim) bunu Muaz 'dan işittim, o da Rasûlullah'tan şunları nakletti..."'
§(Diğer rivayette;) Râvi, Hissan'm babasının cahiliyede kâhin olduğunu belirtti.
'Hz. Osman'ın (Radıyaiiahüanh) halifeliği döneminde mescide girdiğimde saçı sakalı ağarmış yaşlı birisi Muâz b. Cebel'den (Radıyaiiahu anh) rivayette bulunuyordu' dedi ve yukarıdaki hadisin benzerini nakletti.'[129]

42/42- Ebû Zer'den (Radıyaiiahü anhy):[130]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi vs sellem) dedi ki:
Aziz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu: 'Ey Âdem oğlu, yeryüzü dolusu hata/günah işlesen de, şirk koşmadığın sürece ben sana yeryüzü dolusu af/mağfiret hazırlarım.'
NOT: Nakledilen hadislerden anlaşılan, kim tevhîdi doğru olarak anlar/kabul eder ve şirki reddederse Allah'ın izniyle şefaatten faydalanacaktır.[131]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/3.
[2] Cürcani, Tarifat' 175; îbn Abdilber, Temhîd, XVIII/70, 74, 82, 83, 90.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/3-4.

[4] Sened:
Sahih: Müsned, 1/272, H.no:2455; Makdisî, el-Ehâdisü'l-Muhtâra, X/338-339, H.no:366, 368. Heysemî: "Hadisin râvîleri, sahih rivayetlerin şartlarını taşır' dedi. Bk.Mecnıau 'z-zevaid, VII/25, 189. Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/347-348, H.no: 11191/2 (Nesâî, senedde yer alan Külsüm b. Cebr'in hadiste kuvvetli olmadığını ifâde etti.) Ancak Hâkim en-Neysâbûrî hadisin isnadının sahih olduğunu, Külsünvün ise Müslim'in râvîsi olmasına rağmen Buharı ve Müsiim'İn Sahihlerinde bu hadise yer vermediğini belirtti. Bk.Müstedrek, 1/80, H.no: 75. Adı geçen bu râvî, Yahya b. Maîn ve İbn Hıbbân'a göre sikadır. Bk.MİZzî, Tehzîbü 'l-Kemâl, XXIV/200-201. Bennâ ise Ebü'l-Vezîr Ahmed Hasan'ın Tenkîhu 'r-nıvâtfî tahrîci ehâdisi'l-Mişkât İsimli eserinde, senedinde tenkit edilen bir hususun bulunmadığını ancak hadisin mevkuf (yani İbn Abbas'ın sözü) olduğunu belirttiğini nakletti. Bk.Bülûğu '/-emânî, 1/34. Ahmed Muhammed Şâkir ise "sikanın ziyadesi makbuldür" tezinden hareket ederek bu hadisi merfû olarak kabul etti. Bu hadis âlemin yaratılışı böltimününde 96/9273-hadis olarak tekrar edilecektir.
[5] Na'mâır. Arafat yakınlarında bir dağdır. Bazen dağın yüksekliği ve üstündeki bulutların eksik olmaması sebebiyle Na'mânü's-sehâb ismiyle buluta İzafe edilerek kullanılır. (Bk.îbnü'1-Esîr, Nihâye, V/73)
[6] (ya da) onlara doğru, yüz yüze konuştu.
[7] Lafiz mânâsı şahitlik ettk" olduğu halde cümlenin akışı açısından , "Biz buna şahitlik ederiz."şeklinde alınmışır.
[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/4-5.
[9] Sened:
Hasen: Müsned, V/135, H.no: 21130. Hâkim, Müstedrek, H/353, H.no:3255 (Hâkim, Buharı ve Müslim'in Sahih'lerine almadığını, ancak hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylar); îbn Asâkir, Târihu Dımaşk, VII/396-397; Makdisî hadisin hasen olduğunu söyledi. Bk.Muhtâra, III/363-364, H,no:1158. Heysemî: "Muhammed b. Yakub Zübâli'nin mestur olduğunu, diğer râvîlerin ise sahih rivayet şartlarını taşıdıklarını" ifade etti. Bk.Mecmau'z-zevâid, VII/25. Ebü'l-Mehâsin el-Huseynî, Muhammed b. Yakub Zübâlî Ebü'l-Heysem er-Rakâşî el-Basrî'nin meşhur biri olmadığını belirtti Bk.İkmâi, 1/388, Trc.no: 8 04.
Âmir Hasan Sabri hadisin merfu hükmünde mevkuf bir rivayet olarak isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b, Ahmedb. Hanbel fı'l-Müsned, H.no: 145;
Bu hadis Kur'ân'ın Faziletleri ve Tefsin bölümünde 280/7695.hadis; Âlemin yaratılışı bölümünde ise 97/9274.hadis olarak tekrar edilecektir.
[10] Bu okunuş, Medine ehli, Ebû Amr ve İbn Âmir kıraatine göre rivayet edilmiştir. Diğerleri ise Ç4C>Î) olarak okumuşlardır.
[11] A'râf 7/172-173.
[12] Abzâb, 33/7.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/5-7.
[14] Fahreddın Razi, Mefâtîhu '1-ğayb, V/397; Zemahşerî, Keşşaf, n/169-170; Şevkânî, Fethu 7-Kadîr, II/335.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/7.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/7.
[16] Sened:
Sahih: Müsned, III/127, H.no: 12229. Eenzer rivayet için bk.III/129, H.no:12252; III/218, H.no:13221; Buhârî, Rikâk, 49, 51; Enbiyâ, 1; Müslim, Münâfîkûn, 51-53. Taberânî, el-Mu'cemü't-evsat, VIII/16, H.no:7022; Abd b. Humeyd, Müsned, 1/355, H.no: 1179. Konuyla ilgili âyetler için bk.Bakara, 2/92, Mâide, 5/36, Yûnus, 10/54, Ra'd, 13/18, Meâric, 70/11-16.
[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/7-8.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/8.
[19] Metinde bu râvî şöyle tanıtılmaktadır:'in halka dinini öğretmek üzere Şam bölgesine gönderdiği zâttır.
[20] Sened:
Sahih: Müsned V/238- no.21972.Benzer rivayet için bk.V/228, H.no:2I890, 21892-21894; Camiîam219°3' 21905; V/234' H'no: 2I93S-21940; Ma'mer b. Raşid, 101- İr 7 . rrc2zak'm Musannefi ile beraber) XI/282, H.no:20546; Buhârî, Cihâd. 46; Libâs, Hno'2S^Q3r 3°' R"İkâkj 37' Tevhîd' 1; Müslim- îmân' 48"51; Ebü Dâvûd> Cihâd, 48. Mace 7"hA rmzı' Imân'18' H.no:2643 (Tirmizî hadisin hasen-sahih olduğunu söyledi.) İbn Şânıiİvtnrn5' H-no:4296; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/75, H.no:140; Müsnedü'ş- yym, IV/141-U2, H.no:2945; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/124, H.no:138.
1/33-34 AnyİCrTÛ* hadisin senedinde bulunan Şehr b. Havşeb'i zayıf saydı. Bk.Mecma', de belirtti RV Heyseıy'! $ehr b- Havşeb'in bazen hadislerinin hasen olarak telakki edildiğini RkMecm" ^fecma" VI212-21 A. Bazen de zayıflığına rağmen sika sayıldığını ifade etti. 1'54, 61. Heysemî'nin bu râvî hakkında kendi içinde ihtilafa düştüğü görülmektedir. Ahined Muhammed ŞâkİR hadisin senedinde yer alan Şehr b. Havşeb'in sika olduğunu söyledikten sonra, delilsiz olarak ileri geri bazı kimselerin bu zat hakkında konuştuklarını da ifade etti. Müsned, 1/207 (kendisine âit tahricli nüsha). Bennâ ise, Şehr b. Havşeb'in Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimlerce sika sayıldığını belirtti. Bk.Bülûğu 'i-emânî, 1/61. Şehr b. Havşeb'in sika oluşunu ifade eden eserlere birkaç örnek: İbn Şahin Ebû Hafs Ömer b. Ahmed, Târihu esmâi's-sikât, s.Ill, Trc.no:536; İbnü'l-Cevzî, ed-Duafâ ve 'l-metnskûn, 11/43, Trc.no:1644 (İbn Hıbbân, Yahya b. Maîn ve Ahmed b. HanbePin sika dedikleri, Nesâî'nin ise "kuvvetli değildir" dediği ifade edilmektedir.) Aynı bilgiler için bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:2314; îbn Hacer "saduktur, irsal ve hatası çoktur" dedi. Bk.Takrîb, Trc.no:2830. İbn Mencûye Müslim'in râvîleri arasında saydı. Bk.Ricâlü Müslim, 1/312, Trc.no :677.
[21] Ya'fûr : Toprak rengi (boz) mânâsına gelen J& (afer)'den türemiştir. Ayrıca geyik yavrusu için kullanılan bu isim, süratli gidişinden dolayı merkebe de verildi. Bazı rivayetlerde {Buharı, Cihâd, 46; Müslim, îmân, 49; Ebû Dâvûd, Cihâd, 48) merkebin ismi Ufeyr olarak geçmektedir ki bu da sıfat-ı müşebbehc olan ^îtî (a'fer)'in ism-i tasğîr (küçültme) sîgasıdır. Bundan da her iki ismin kullanıldığını anlıyoruz. (Bk.İbn Hacer, Fethu 'İ-Bârî, VI/74).
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/9-10.
[23] Sened:
Sahih: Müsned, V/228, H.no:21893. Benzer rivayet için bk.V/228, H.no:21890, 21892; V/229-230, H.no:2I903, 21905; V/234, H.no:21938-21940; V/236, H.no:21957; V/242, îii/^21"5' 21"7; III/26°-261' H.no:13677. Ahmed eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-mesânî, '1/422, H.no:1842; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, XX/48-50, H.no:81, 83-88; XX/75, «no:140; XX/126, H.no:254; Bezzâr, Müsned, VII/78, H.no:2627; İbn Mende, îmân, 1/241, g7-no:105; Heysemi hadisin râvîierinin sika olduğunu belirtti. Bk.Mecmau 'z-zevâid, 1/50.
[24] Lafiz mânâsı; bahset, şeklindedir.
[25] Rivayetlerin bir kısmında ise "affedilmeleri/bağışlanmaları" zikredilir. Bk.Müsned, V/234, H.no: 21939.
[26] Heysemî, bu hadisin Bezzâr tarafından rivayet edildiğini ve râvîlerinin de sika olduklarını belirtti. Bk.Mecmau'z-zevâid, 1/50.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/10-12.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, 11/309, H.no:8071. Benzer rivayet için bk.11/525, H.no:10741; 11/535, H.no:10860; Ma'mer b. Râşid, Cami', XI/283, H.no:20547. Hâkim, hadisin senedinin sahih olduğunu söyledi, Zehebî de buna muvafakat etti. BkMüstedrek, 1/698, H.no:I901/101, Heysemî, hadisin sahih olduğunu söyledi. Bk.Mecmau'z-zevâid, 1/50; X/101-102.
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/12-13.
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/13-14.
[31] Sened:
Sahih: Müsned, V/72, H.no:'20572; Benzer rivayet için bk.V/399, H.no:23275. İbn Mâce, Kefforât, 13, H.no:21i8 (Bûsirî, İbn Mâce'nin zevâidinde bu hadisin râvîlerinin Buhârî'nin şartına uygun ve sika olduklarını belirtti); Dârimi, İstrzân, 63, H.no:2702; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII1/324-325; H.no: 8214-8215; Hâkim, Müstedrek. 111/523-524, H.no:5945-5946/1543-I544.
[32] Allah'ın dilediği olur ve Hz. Muhammed'in dilediği olur.
[33] (Affan'ın rivayetinde).
[34] Lafiz anlamı, 'edebim mâni oluyordu' şeklindedir.
[35] "Allah'ın dilediği olur."
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/14-16.
[37] Sened:
Sahih; Müsned, V7393, no.23232. Benzer rivayet için bk.V/384, H.no:23158; V/394, H.no:23240; V/398, H.no:23274; Ebû DâvÛd, Edeb, 76, H.no:4980; ibn Mâce, Keffârât, 13, H.no:2118; Dârimî, İsti'zân, 63, H.no:2702.
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/16.
[39] Sened:
Sahih: Müsned, 1/214 H.no:I839. Benzer rivayet için bk.I/224 H.no:1964; 1/283, H.no:2561; 1/347, H.no:3247; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V[/245, H.no:10824; Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s.545, H,no:987; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, İII/217, H.no:5603; İbn Mâce, 13, Keffârât, H.no;21I7 (Bûsirî, Zevâid'de bu hadisin senedinde Eclâh b. Abdullah el-Kindî'nin bulunduğunu, bu zât ise Ahmed b. Hanbel, Ebû Hatim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Sa'd tarafından -hafızası sebebiyle- zayıf; Yahya b. Maîn, Yakub b. Süfyân, Iclî (ve Amr b. Ali) tarafından da sika sayıldığını; diğer râvîlerin ise sika olduklarını belirtmiştir.) Buhârî bu râvîye değindi, ancak cerhedici bir noktaya temas etmedi. (Bk.et-Târihu'l-kebîr, 1/II/68). Zehebî ise sika olduğunu belirtti, (Bk.Kâşif, 1/234, Trc. no:234)
[40] 'Allah'ın dilediği ve senin dilediğin olur.'
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/16-17.
[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/17-18.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/18.
[44] Sened:
Sahih: Müsned, IV/395, H.no:19422; ' IV/400-401, H.no:19477. Benzer rivayet için bk.IV/405, H.no:I9522; Müslim, îmân, 293-295; tbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:195-196; Ibn Hıbbân, Sahih, 1/241-242, H.no:266; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/244, H.no:448: Ebû Avâne, Müsned, 1/127-128, H.no:379-382; Bezzâr, Müsned, VIII/36, H.no:3018; Taberânî, el-Mucemül-evsat, 11/307,

H.no:1535; VII/16, H.no:6022; Rûyânî, Müsned, 1/381, H.no:583; Ismâilî, Mu 'cemü şuyûhi'l-hmâilî, 11/562; Tayâlisî, Müsned, 1/395-396, H.no:493; Ebû Ya'lâ, Müsned, XIII/245-246, H.no:7262-7263; Abd b. Humeyd, Müsned, 1/191, H.no:541; Lâlkâî, I'Jıkâdü ehli's-sünne, 111/414, H.no:696; tbn Mende, 11/769-770, H.no:775, 777; îbn Ebî Asım, es-Sünne, 1/272, H.no:614; Isfahanı, Azame, 11/421-423, H.no:l 17-118; H/430-435, Hjıo:9-13; Ebû İsmail el-Herevî, el-Erbaûn fi delâili't-tevhîd, 1/49-50, 56, H.no:7. 13; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/461-462, H.no:1048.

[45] Sabah ve ikindi vakitlerinde melekler nöbet değiştirirler ve kulların amelleriyle Allah'a yükselirler. Bk.Müsned Trc. H.no:59/929.

[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/18-19.

[47] Sened:

Sahih: Müsned, 11/500-501, H.no:10448. Benzer rivayet için bk.II/242, H.no;7296; 11/313, H.no:8125; Hemmâm b. Münebbih, es-Sahîfetü's-sahîha, H.no:28; Buharı, Tcvhîd, 19, 22; Tefsir, 11/2; Müslim, Zekât, 36-37; Tirmizî, Tefsir, 5/3, H.no:3045; İbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:I97; İbn Hıbbân. Sahih, 11/54, H.no:723; Ebû Nuaym, Müstahrec, 111/79, H.no: 2238; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/413, H.no:7733; Humeydi, Müsned, II/459,H.no:1067; Ebû Ya'lâ, Müsned, XI/134, 229, H.no:6260, 6343; Lâikâî, İ'tikâdü ehli's-sünne, III/415-416, H.no:698; îbn Ebî Âsim, es-Sünne, U/362, H.no:779 .

[48] Lafiz olarak yemin; sağ el demektir.

[49] (Devamla dedi ki:)

[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/19-20.

[51] Te'vil, başka mânâya delâlet ettiğine dair bir delilden dolayı, asıl mânâsını bırakıp başka mânâya hamletmektir. Bk. İbnü'l-Cevzî, Nüzhetü'l-uyûn 216.

[52] el-Fıkhu 'l-Ekber'deki metin:

[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/20-21.

[54] Sened:

Sahih: Müsned, 11/374, H.no:8849. Buhârî, Tefsir, 39/2; Tevhîd, 19, 26, 36; Rikâk, 44; Müslim, Münâfıkûn, 23; İbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:192; Dârimî, Rikâk, 80, H.no:2802; Taberâinî, el-Mü 'cemü 1-evsat, 1/385, H.no:671. İbn Ebî Âsim, cs-Sünne, 1/241-242, H.no:547-549. İbn Ömer'den (Radıyaliahü anhümâ) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, 11/521, H-no:1895;IV/282,H.no:3498.

[55] Lafiz olarak Yemin; sağ el demektir.

[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/21.

[57] Sened:

Sahih: Müsned, V/173, H.no:21408; Tirmizl Zühd, 9, H.no:2312 (Hasen-garib); îbn Mâce, Zühd, 19, H.no:4190; Bezzâr, Müsned, IX/357-358, H.no:3925; İsfahanı, Azame, III/982-983, H.no:507; Mervezî, Ta'zîmü kadri's-Salât, 1/259, H.no:253. Hâkim, Müstedrek, 11/554, H.no:3883/1021; IV/587, H.no:8633; IV/623, H.no:8726; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/52; Şuabü'l-îmân, 1/484, H.ıno:783; Zikri geçen kaynaklarda hasen rivayetlerden oluşan bu hadisler, birbirini desteklemek suretiyle sahih li gayrini mertebesine yükselir.

(Son üç eserdeki rivayette hadisin baş tarafında "Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) İnsan -Dehr- sûresini sonuna kadar okudu," ilâvesi vardır.) îbn Ebî Şeybe. Musannef, VII/123, H.no:34682 ("Meyvesi yenilen bir ağaç olmak isterdim" ilâvesi de vardır); Hadisin baş tarafı için bk.Abdürrezzâk, Musannef, IX/440, H.no:17934; Bezzâr, VIII/I77, H.no:3208; Mervezî, 1/261, H.no:255.

[58] Bu cümle 'yollara düşüp...' şekiinde de anlaşılabilir. Bk.Bennâ, Bulûğu 'l-emânî, 1/42.

[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/21-22.

[60] Sened:

Sahih: Müsned, V/154, H.no:21264. İkinci bö'iüm: V/I60, H.no:21314; Benzer rivayet için bk.V/177, H.no:21432; V/154, H.no:21265; V/147, H.no:212Û8; İbn Ebî Şeybe, Musannef, vı/72, H.no:29557; Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s.172, H.no:490; Müslim, Birr, 55; Tirmizî, Kıyâme, 48, H.no:2495; İbn Mace, Zühd, 30, H.no:4257; Darımı, Rikâk, 72, H.no:2791; Hâkim, Müstedrek, IV/269, H.no:7606; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/93; Şuabü'l-îmân, V/405-406, H.no:7088-7089; Bezzâr, Müsned, IX/401-402, 440, H.no:3995; 4052; İbn Čazvân ed-Dabbî, Duâ, 1/321, H.no:130.

Hadisin ilk bölümüne senedinde Leys b. Ebî Süleym ve Şehr b. Havşeb bulunduğundan dolayı "hasen" diyenler de vardır. Meselâ Heysemî, zayıf sayılan Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtti. Ek.Mecma', 1/131. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin Leys b. Ebî Süleym'i zayıf göstermesini tasvib etmeyip, sika olduğunu isbat etti. (2136. hadisin tahricinde) Bu râvîyi Müsned'de daha önce zikri geçen 2136. hadisin tahririnde de ele alarak "sika" olduğunu belirtip, hafızasından dolayı bazıları tarafından tenkide tabî tutulduğunu, hatta bir kısmının bu tenkitlerinde ileri gittiklerini ifade ederek Vekî'i buna örnek gösterdi. Vekî': "Sûfyân, Leys'in adını bile anmaz" diyor, ancak (1199 ve 2136.hadislerde) İsmini bizzat söyledi, der. Sâcî de: "Ebû Dâvûd bu zatın hadislerini yazdığı Sünen'ine almadı" diyor. Ancak İbn Hacer'in Tehzîb isimli eserindeki "az da olsa Sünen'de hadisleri vardır", görüşünü naklederek buna da cevâbını vermiştir. (Bk.Müsned, 1/100 tahkiki) Buhârî, bu zatı cerhetmedi. Bk.et-Târîhu'l-kebtr, IV/I/246. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.

[61] Bu rivayet kutsi hadistir ki Rasûlullah'ın Rabbinden aldığı vahyi mânâca aktarmasıdır, ancak lafız kendisine aittir. Kur'ân ise hem lâfiz, hem de mânâ olarak Allah Kelâmıdır ve kutsi hadisten çok farklıdır. Zira Kur'ân mucizedir; benzeri yapılamaz ve Kıyamete kadar tahrif edilmeme garantisi vardır.

[62] Ebû Zer'den (Radıyallahü anlı) gelen bir başka rivayette; Rasûluliah (SallaUahü aleyhi em) Rabbinden şöyle rivayet eder:)

[63] (Allah Teâlâ şöyle buyurdu:)

[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/22-25.

[65] Sened:

Sahih: Müsned, 1/298, H.no:2710; Benzer rivayet için bk.I/3O8, H.no:2813; 1/302, H.no:2748; 1/358, H.no:3368; 1/366, H.no:3468; Buhârî, Daavât, 10; Tevhîd, 8, 24, 35; Teheccüd, 1; (Ayrıca Berâ b. Âzib'den -Radıyallahü anh- şahidi için bk.Buhârî, Daavât, 9); el-Edebü'l-müfred, 1/242, H.no:697; Müslim, müsafırin, 199; Tirmizî, Daavât, 29, H.no:34I8; Nesâî, Kıyam, 9, H.no:1617; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:771-772; ibn Mâce, İkâme, 180, H.no:1355-1356; Darımı, Salât, 169, H.no:1494; Malik, Muvatta', Kur'ân, 34; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/365, H.no:1757; Ebû Avâne, Müsned, 11/37-39, H.no:2227-2232; Beyhakî, es-Sümnü'l-kübrâ, IIÎ/4-5; es-Sünenü's-suğrâ, 1/230, H.no:812/392.

[66] Bazı rivayetlerde " ve Muhammedi'm -Sallallahü aleyhi ve sellem- hak, ve 'n-nebiyyûne hak " ilâvesi de vardır. Bu kısmın tercemesi: "Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem) hak, (diğer) peygamberler de haktır" Bk.Müsned, 1/358, H.no:3368.

[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/25-26.

[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/26-27.

[69] Sened:

Hasen: Müsned, V/133-334, H.no:2İ118. (Hadisin senedi zayıftır, ancak şâhidleri ile hasen seviyesine yükseldi.) Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 112/1, 2, H.no:3364-3365. Buhârî, hadisin râvîlerinden Ebû Sa'd Muhammed b. Müyesser es-Sâğânî'dc ızdırâb bulunduğunu belirtti. ük.et-Târîhu'l-kebîr, I/I, s.245, Trc.no:778; et-Târthu'l-evsat, 11/197; et-Târîhu's-sağîr, 11/280, Trc.no:2604; Diğer âlimler tarafından da zayıf sayılmıştır. Bk.Zehebî, Kâşif, H/226, Trc. no:5180: İbn Hacer, Takrîb, Trc.no: 6344. Hâkim en-Neysâbûrî bu hadisin senedinin sahih olduğunu söyledi, Zehebî ise bu görüşe katıldığını İfâde etti. BkMüstedrek, 11/589, H.no:3987/1125. Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/321, H.no:5683; Ebû Ya'lâ, Müsned, IV/38-39, "H.no:2044, Beyhakî, Şuabü't-îmân, 11/508-509, H.no:2552. Heysemî Câbir'den (Radıyallahü anh) gelen bu rivayete yer vererek zayıf olan Mücâlid b. Saîd'in dışındaki râvîierin sika olduklarını zikretti. Bk.Mecmaı 'zevâid, VII/146.

[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/27.

[71] Sened:

Sahih: Müsned, 11/317, H.no: 8204; Benzer rivayet için bk.II/350-351, H.no:8595; 11/393-394, H.no:9089; Buhârî, Bed'ü'1-halk, \\ Nesâî, Cenâiz, 117, H.no:2076; İbn Hıbbân, Sahih, 1/242, H.no:267; 11/105, H.no:845; Nesâî, Cenâiz, 117, H.no:2076; es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/666, H.no:2205; IV/395, H.no:7667; VI/409, H.no: 11338; İbn Mende, 11/972, H.no: 1072; Beyhakî, İ'tikâd, MİM. İbn Abbas'tan - Radıyallahü anh - şahidi için bk.Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 112/1-2; 2/8, Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, X/308-309, H.no:l0751; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, İV/139, H.no:2941; Deylemî, Firdevs, III/180, H.no:4488.

[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/28.

[73] Sened:

Sahih: Müsned, 11/238, H.no:7244; Benzer rivayet için bk.II/272, H no:7669: 11/275 H.no:7702: 11/300. H.no:7975; H/394, H.no:9091; 11/395 H.no:91 1; II 491 Rno:10316, 11/496 H no:I0387; H/506, H.no:10526; Buhârî, Tevhîd, 35; Tefsıru 1-Kur ân, 45; Edcb, 101, Müslim, Elfâz, 1-6 ; Ebû Dâvûd, Edeb, 169, H.no:5214,MuVattat Kelâm, 3; Ma^er. b. Râsid Cami' XI/436 H.ıo'20938; Nesâî, es-Sünenü l-kubra, Vl/4^7, H.no:11487, ibn H ân S\, VH/488, H.no:5685; Hâkim, 491-492. H no:3690 3Jffiö; Taberânî. el-Mu'cemül-evsaL IX/395-396, H.no:8851, Beyhak., III/365 H.no:6285; Humeydi, J1/«,W, 11/468, H.no:1096; Kudâî, MM.A, H/79, H.no:921, Deylemî, Firdevs, IH/180, H.no:4489.

[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/28-29.

[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/29-30.

[76] Sened:

Sahih: Müsned, 11/331, H.no:8358; B«/wn,Bed'ü'l-halk, 11; Müslim, îmân, 212-215; (Buhâri ve Müslim rivayetinde "Allah'a sığınsın ve buna son versin" ilâvesi bulunmaktadır.) Nesâî, es-Sünenü 'l-kübrâ, VI/170, H.no: 10498; Amelü'l-yevm ve'l-leyle, S.419, H.no:662. İbn Mende, 1/478, H.no:353; Heysemî râvîlerinin sika olduklarını ifâde etti. Bk.Mecma', 1/33-34. Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) benzer lâfizla şahidi için bk.Müsned, VI/257, H.no:26081; Ebû Ya'lâ, Müsned, VIII/160, H.no:4704; İbn H]bbân, Sahih, 1/181-182, H.no:150; Heysemî, Mevârid, 1/146, H.no:4I; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, i/293, H.no: 648; Deylemî, Firdevs, 11/379, H.no:3689. Abdullah b. Amr'dan -Radıyallahü crnhümâ- şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/534, H.no: 1917. Urve'den nürsef olarak da rivayet edildi. Bk.Hennâd, Zühd, 11/469, H.no:947.

[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/30-31.

[78] Sened:

Sahih: Müsned, VI/106, H.no: 24633. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IX/247, H.no:8537. İshâk b. Râhûye, Müsned, III/1022, 1039, H.no:1770, 1796; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini, râvîlerinin ise bazıları tarafından zayıf sayılan Şehr b. Havşeb bulunmakla birlikte sika olduklarını belirtti. Bk.Mecma', 1/33-34 (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine

bk.)
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 11/456, H.no: 9837; îl/397, H.no:9129; 11/441, H.no:9655; Tayâiisî, Müsned, İV/153, H.no: 2523; Bıuhârî, el-Edebü'l-müfred, s.437, H.no: 1284: Müslim, îmân. 209-210; Ebû Dâvûd, Edeb, 119, H.no:5111; İbn Hıbbân, Sahih, 1/179-181. H.no:145-146, İ48; Ebû Avânc, Müsned, Mil, H.no: 227-228; İbn Mende, 1/471, H.no:340-341; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/295, H.no:655 (hasen); Hennâd, Zühd, 11/470, H.no:950; Beyhakî, Şuabü 'l-'ımân, 1/301, H.no:337; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/170, H.no:10500-10501; Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s.420, H.no:664-665; Heysemî, Mevârid, 1/147-148, H.no:42-43; Ayrıca 93/135.hadise bk.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.İbn Hıbbân, Sahih, 1/180, H.no: 147.
c-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müslim, îmân, 211; ibn Hıbbân, Sahih, 1/181, H.no: 149; Ebû Avâne, Müsned, Mil, H.no: 229; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/83, H.no: 10024; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/301-302, -H.no: 339; İbn Mende, 1/474, H.no:347.
d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Ebû Ya'iâ, Müsned, VII/156, H.no: 4128.
[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/31-32.
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/32-33.
[81] Sened:
Sahih: Müsned, V/313-314, H.no:22574-22575; Buhârî, Enbiyâ, 47; Müslim, îmân. 46; İbn Mibban, Sahîh, 1/214, H.no:207; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/316, H.no:555; Tirmizî, man, 17, H.no:2638; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/122, 269, H.no:133-135; Ebû Avâne, lIT-n ' I/18' Rno:8' Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/277, 278, 331, H.no:10969, 10970, İZrMüd VII/MüSned VII/130' 130-131, 142, H.no:2682, 2683, 2695; İbn Mende, 1/189, 10, 511; ibn Ebî Asım, es-Sünne, 11/ 431, H.no:889.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/33-34.
[83] Sened:
Sahih: Müsned, V/318, H.no;226lb-2261I; Câbir b. Abdullah'tan -Radıyallahü anh - şahidi için bk.V/233, 236, H.no:2I933, 21959; Müslim, îmân, 47. Tirmizî, îmân, 17, H.no:2638. Tirmizî hadisin hemen akabinde bu rivâyetiyle hasen-sahih-garib olduğunu, bununla birlikte Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Câbir, İbn Ömer ve Zeyd b. Hâlid (RadıyaUahü anhüm) tarafından da rivayet olunduğunu belirtti, İbn Hıbbân, 1/212, Hno.202; Ebû Nuaym, Müsîahrec. 1/123, H.no:136; Ebû Avâne, Müsned, 1/25-26, H.no:26. Suyûtî hadisin sahih olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:8772; Nevevî bu hadisin senedinde (ki bu aynı zamanda Ahmed b. Hanbcl'in senedinde de vardır) güzel bir inceliğe dikkat çekmiştir ki bu da aynı tabakadaki dört râvînin (İbn Aclan, İbn Hıbbân, İbn Muhayrîz ve Siinâbihî) birbirlerinden hadis nakletmesidir. Bk. Şerhu Sahihi Müslim, 1/201-202.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/34-35.
[85] Sened:
Sahih: Müsned, V/451, H.no:23673; İbn Hıbban, VII/58, H.no:4576.EbuZer'den (Radiyallahu anh) şahidi için bk. V/150, H.no:21228; V/163, H.no:21341; V/171, H.no:21392; İbn Hıbban, I/183-184;, Hno:152; VII/58-59, H,no:4577; Tebarani, el-Mucemü'l-evsat, IX/330, H.no:8718.maiz'den şahidi için bk.Müsned , IV/342,Hno:18911-18912;makdisi, Muhtara, IX/442; Hno:416.Heysemi Ahmed b. Hanbel'in ravilerinin sika olduğunu belirtti.Bk.Mecma', I/59.Ayrıca şahitleri için de ynı şeyi söyledi.Bk.Mecma', III/207.Hadisin şahitleri için bk.I/143. hadis.
[86] Abdullah b. Ahmed bu rivayeti (babasının işittiği gibi) kendisi de Harun b. Maruftan işittiğini belirtti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/35-36.
[87] Sened:
Sahih: Müsned, V/419, H.no: 23450; V/416,'H.no:23415; Saîd b. Mansûr, Sünen, 11/384, H.no:2931; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/170-171, H.no: 4041-4045
a-Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned,V/\66, H.no:21356; V/159, H.no:21308; V/161, H.no:21326; Buharı, Cenâiz, 1; İsti'zân, 30; Rikâk, 13; Tevhîd, 33; Müslim, îmân, 153-154; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/168, H.no:270; 111/73, H.no:2235; Tirmizî, îmân, 18, H.no:2644; İbn Hıbbân, V/137, H.no:3316; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/190, Bezzâr, IX/394,H.no:3981
b-Câbirsden (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned,UV39\, H.no:15138, 15140; III/325, 374, H.no:I4425, 14956; Müslim, îmân, 151-152; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/167-168, H.no:267-269; Beyhakî, hikââ, 1/188, Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/42S, H.no: 7875. Ayrıca 38, Hadisin tahricine bk.
c-Ebû Saîd el-Hudri'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.Müsned, 111/79,
H.no: 11690,
d-Muâz'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, V/240, 241, H.no:21982,
21990; Ayrıca 25. ve 39. hadisin tahricine bk.
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 1/382, 443, H.no:3625, 4231; Buhârî, Cenâiz, 1; Tefsîr, 2/22; Eymân, 19; Müslim, îmân, 150; Ebû Avâne, Müsned, 1/27, H.no:30; Tayâiisî, 1/206, H.no: 254; Şâşî, Müsned, 11/60-61, H.no:558-560; İbn Mende, 1/212-215, H.no:66-73. Ayrıca 36. hadisin tahricine bk,
f- İbn Ömer'den - Radıyallahü anhümâ - şahidi için bk.Beyhakî, Şuabü'1-îmân,
III/298, H.no:3589
g-Hureym b.Fâtik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, IV/321-322, H.no: 18802; IV/345-346, H.no:18936, 18940; Taberânî, el~Mu'cemü'l-evsat, IV/231-232, H.no: 4059; el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/205-207, H.no:4155; Hâkim, Müstedrek, 11/96-97, H.no:2442; Ebû Nuaym, Hılye, IX/34; Müstahrec, 1/168, H.no:267: Ebû Avâne, Müsned.. i/27, H.no:31; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 44; H.no:13075; l'tikâd, 1/188; Abd b. Humeyd. Müsned, 1/322. H.no:1060; İbn Mende, îmân, 1/218, H.no:76.
h-Umâra b. Ruveybe (Rueybc)'cien (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/27I-272, H.no:5581.
ı-Ukbe b, Âmir'dcn (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XVII/936, 969; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/314, H.no: 1408;
i-Seleme b. Nuaym el-Eşcaî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, IV/260, H.no:18200; Taberânî, el-Mu'cemü 'l-kebîr, VÎI/48, H.no:6347; Deylemî, Firdevs, 111/502, H.no: 5553. Ayrıca 36. hadisin tahricine bk.
k-Abdulmelik b. Mervân'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.324, H.no: 921;
I-Cerir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/307, H.no:2285; Heysemî râvîlerinin sika olduğunu söyledi. Bk.Mecma', 1/19.
[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/36-37.
[89] Sened:
Sahih: Müsned, VI/450, H.no:27418. Benzer rivayet için bk.V/240-241, H.no:21990; V/240, H.no:21982, V/230, H.no:21908, V/229, H.no:21902, (Yukarıdaki hadisin tam metni Şöyledir:) Hno:75-80' 82^ XX/169' H.no:360; Müsnedü's-Muâz'dan /r / , /UI; Hevsemî' hadisin sahih râvîlerden oluştuğunu; ancak Ebû Salih'in 259 269 Blıh f/'"a"/;Jhadisi5itmedigimbe!'rtti-Bk-^cmal,I/16,21.23, 104; VIH/202, birisi için söz'kn ^emrnin ifadc ^'ğ' inkıtâ Ahmed b. Hanbel'İn senedlerinden sadece rivayetin seneHrT du f" °lğer isnadlar muttasıldır. Görüldüğü gibi Bennâ'nın tercih ettiği cuınde bbu Sâlıh yoktur. Ayrıca 24 ve 39. hadisin tahricine bk.
[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/37.
[91] Beyzâ, annesinin ismidir. Babasının ismi Vehb b. Rabîa'dır. Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 11/582, Trc.no;2316; Kardeşi Sehl için bk.II/569, Trc.no:2283; Babası dışında anne veya dedesi gibi birine nisbet edildiği zaman "b." yerine, 'İbn" lafzı kullanılır. îsa İbn Meryem gibi.
[92] Sened:
Hasen: Müsned. III/451, H.no:15678; Benzer rivayet için bk.III/466-467. H.no:15783-15784; Hâkim, Müstedrek, 111/730, H.no:6646; Heysemî, hadis hakkında herhangi bir hüküm vermemiştir. Bk.Mecma', 1/15; Taberânî, el-Mu'cemü'/-kebîr, VI/210, H.no:6033-6034; İbn Hıbbân, i/210, H.no:199. (Heysemî, Mevârid, 1/95, H.no:3). isnadının kopuk olması sebebi ile hadisin zayıf olduğu iddia edilmektetir. Bk. Buharı, et-Târîhu'l-kebîr, ITI/483, Trc. no:1616; İbn Ebî Hatim er-Râzî, IV/34, Trc.no: 143. Saîd b. Sait'in Süheyl'e yetişmediği, hatta Müslim'de Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) gelen bir rivayette "Süheyl ibnü'I-Beyzâ'nım (Radıyallahü anlı) cenaze namazını Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) bu mescidden başka bir yerde kılmadı" ifâdesi O'nun, daha RasûluÎlah bayattayken vefat ettiğine işaret etmektedir. Bk.İbn Hacer, İsâbe, U/92
Bu iddialar şöyle cevaplandırılmıştır: Hatîb el-Bağdâdî, Saîd b. Sait'in Abdullah b. Üneys'ten O'nun da Süheyl'den (Radıyallahüanhüm) bu hadisi naklettiğini kayıtlar. Bk.Târihu Bağdâd, IH/104, 221; Ubâde'den (Radıyallahü anh) şahidi de vardır. Bk.Müsned, V/313, H.no:22574; V7318, H.no:22610; Buhârî, Enbiyâ, Müslim, îmân, 46; Tirmizî, îmân. 17, H.no:2638; Ahmed eş-Şeybânî, el-Âhâdve'l-mesânî, 11/134-135, H.no:854. Enes b. Mâlik ve Itbân b. Mâlik'ten (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk.Müsned, III/135, H.no:I2325; Buhârî, Salât, 46; Müslim, îmân, 54. Ayrıca 21. hadisin tahricine bk.
Özet olarak Müsned'in buradaki senedi inkıta sebebiyle zayıftır. Ancak hadisin şâhid ve mütâbüeri bu rivayetin kuvvet kazanması için yeterlidir.
[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/38-39.
[94] Sened:
Sahih: Müsned, IV/402, H.no:19486; Benzer rivayet için bk.IV/41I, H.no:19577; Taberânî, el-Mu'cemü '/-kebîr, Heysemî "Hadisin râvîleri sikadır" demiştir. Bk.Mecma', 1/16; X/83-84; Muâz'dan (Radıya/lahü anh) şahidi için bk.Müslim, îmân, 49; Suyûtî hadisin sahih olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:51. Ebû Şurayh el-Huzâî'den (Radıyallahü anh) şahidi iÇin bk.Taberânî, el-Mu'cemü '/-kebîr, XXII/188, H.no:491; İbn Hıbbân, 1/166, H.no:122, (Heysemî, Mevân'd, VI/17-I8, H.no:1792).
[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/39-40.
[96] Sened:
Sahih: Müsned, V/236, H.no:21959; Benzer rivayet için bk.V/233, H.no:21933; V/229, H.no:2I902; V/240-241, H.no:21982, 21990; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/41, H.no:63; İbn Hibbân, 1/211, H.no:200; (Heysemî, Mevârid, 1/97, H.no:4). Humeydî, 1/18], H.no:369; ibn Mende, 1/247, H.no:lll; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/146-148, H.no:I26-128. Hâkim, Müstedrek, 1/503, H.no:1299; Münâvî bu hadisin şerhinde "kelime-İ Tevhîdi söyleyenin cennete gireceğine" dâir rivayetlerin yaklaşık otuz (30) sahâbiden nakledildiğini ve mütevâtir olduğunu belirmiştir. Bk.Feyzu'l-kadîr, VI/206, H.no:877I.
[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/40-41.
[98] Sened:

Zayıf: Müsned, V/242, H.no:22001; Heysemî hadisin Bezzâr ve Ahmed b. Hanbel tarafından nvayeudildiğini, fakat Şehr ve Muâz arasında kopukluk bulunduğunu, tsmâü b. Ayyaş*m ise "caz âlimlerinden yaptığı rivayette zayıflık bulunduğunu, bu rivayetin ise bunlardan biri olduğunu, diğer râvîlerin ise sika sayıldıklarını beyan etti. (Bk.Mecma\ 1/16; X/82) Buharı, sor lriaŞİlgl aUinda Vehb b' Münebbih'e "Cennetin anahtarı lâ ilahe illallah değil midir?" diye V/374 f,Unda "evet" cevabını verdiğini kaydetti. Bk.Buhârl Ccnâiz, 1; Dcyiemî, Firdevs, Bu, H.no::8475' Suyûtî hadisin zayıf olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu 's-sağir, H.no:8191. ne kadar senedindeki kopukluk sebebi ile zayıf kabul edilse de, mânâsı sahih bir ayettir. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.

[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/41.

[100] Sened:

Sahih; Müsned, IV/16, H.no:16167-16171, /6rc Mice, İkâme, 182, H.no:1367; Zühd, 34, H.no:4285; Z)âWmf, Salât, 168, H.no: 1489-1490; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/122, H.no:103O9; Taberânî, el-Mucemü'1-kebîr, V749-52, H.no:4556-4560; Heysemî: "Hadisin ravileri sıka kabul edilen zâtlardır." Bk.Mecma1, 1/20-21; X/408; Tayâlisî, 0/620-62i, H.no:1387; İbn Hıbbân, 1/217, H.no:2I2; Nesâî. Amelü'l-yevm ve'Neyle, s.337-338. H_no:47: Bezzâr, IV/206, 207, H.no:3543; İbnü'l-Miibarek, Zühd, s.322, 548-549, H.no:9i9, Bk T Nuaym Hılyeli*'l-evliy<-l VI/286; Münzirî, isnadında bir beisin olmadığın! söyledi, H.no:2346. Hadisin ikinci kısmının "yani Yüce Allah'ın dünya semâsında IIAm w'" EbÛ Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için hk.Müsned, 11/504, H.no:10492; II; II/433, H.no:9557; İbn Mace, İkame, 182, H.no:1366; Darimi, Salat, 168,H.no:1486-1487.

[101] Ebu Umâme'den (Radtyallaha anh) bu husustaki bir rivayet için bk.Müsned, V/268, H.no:22204.

[102] Lafiz manası' en aşağı semâdır. Ancak anlaşılması için 'dünya semâsı' olarak terceme edildi.

[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/41-44.

[104] Sened:

Sahih: Müsned, 1/65, H.no:464, Benzer rivayet için bk.I/68, H.no:498: Müslim îmân 43" Hakim, MüstedreK 1/502, H.no:1298; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/109, H.no'95" EbÛ Nuaym M/ye, VİI/174; Müstahrec, 1/120, H.no:I28; EbÛ Avâne, Müsned, 1/19 H.nolÖ" İbn Mende' imân, I/I73, H.no:32; An ffi/>id«, I/21I-212, H.no:201 (Heysemî. Mevârid 1/99 H no"6) Hatîb el-Bağdâdî, Târihu Bağdöd, VT/74-75.

[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/44.

[106] Sened:

Sahih: Müsned, 1/63, H.no:447. Ibn Hıbhân, 1/213, H.no:204 (Heysemî Mevârid 1/93 H.no:l): Ebû Nuaym, Hılye, VII/174; Hâkim, Müstedrek. 1/502 Hno*1298' Hz Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.A/üs/W, 1/28, H.no:187; 1/37, H.no:252. Makdisî hadisin isnadının hasen olduğunu söyledi. Bk.Muhtâra, T/458, H.no:333. Heysemî râvîlerinin sika olduğunu zikretti. Bk.Mecma', 1/15. Gösterilen şahidi de dikkate alarak hadisin sahih olduğu hükmüne varılabilir.

[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/44-45.

[108] Sened:

Sahih: Afüsned, V/166, H.no:21358; Benzer'rivayet için bk.V/166, H.no:21356, Buharı, Libâs, 24;^ Cenâiz, 1; Rikâk, 13-14; İstikraz, 3; Bed'ül-halk, 6; îsti'zân, 30; Tevhîd, 33; Müslim, îmân, 153-154; Tirmizî, îmân, 18, H.no:2644 (Hasen-sahîh), Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/168, H.no:271; Ebû Avâne. 1/28. H.no:36; Bezzâr, IX/354, H.no:392Û; İbn Mende, 1/224, H.no-87.

[109] Bu mânâ için bk. İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, X / 283.

[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/45-46.

[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/46.

[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/46-47.

[113] Sened:

Sahih: Mûsned, 11/307, H.no:8056; Benzer rivayet için bk.II/518, H.no: 10661; Buharı, İlim, 33, Rikâk, 51; Hâkim, Uüstedrek, 1/141, H.no:233; İbn Hibbân, VIII/131. H.no:6432 (Heysemî, Mevârid, VIII/296-298, H.no:2595); Haris b. Ebî Üsâme, Müsned (Zevâidü Heysemî), 11/1012, H.no:1136; İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/343, H.no:337. Buhârî, Salim b. tbu Sâlim'e eserinde yer vermiş ancak herhangi bir cerhte (hadis yönünden zayıf olduğuna dair bir veride) bulunmamıştır. Bk.et-Târîhu't-kebîr, IV/1I2. Heysemî, "Muâviye b. Mu'tib dışında, sahih ricali ile nakledilmiştir. Muâviye b. Mu'tib ise sikadır" dedi. Bk.Mecma', a/404. Yani Buhârî ve Müslim'in aradıkları sahih hadis şartlarına uygun râvîlerden biri olmamakla birlikte, sika kabul edilen bir râvîdir.

[114] Bu konuda benzer rivayet için bk.Müsned, 11/373, H.no:8844. Bu hadisin lafzı:

Hadisin tercemesi: Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) Hz, Peygamber'e (SallaUahü aleyhi ve sellem): "Kıyamet gününde senin şefaatinle müşerref olan insanların en mutluları kimlerdir?"dedim. Hz.Peygamber (SallaUahü aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: "Senin hadise olan istek ve gayretin sebebiyle, bu soruyu senden önce başka birinden zaten beklemiyordum, ey Ebû Hüreyre!. Kıyamet gününde şefaatime mazhar olanların en mutluları: Gönlünden gelen bir samimiyetle !â ilahe illallah diyenlerdir.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/47-48.

[115] Sened:

Sahih: Müsned, III/417-418, H.no:15388; Beyhakî, es-Sünenü'Ukübrâ, V/244, H.no:8793; İbn Hıbbân, 1/221-222, H.no:22I (Heysemî, Mevârid, 1/101-102, H.no:8); İbnü'I-Mübârek, Zühd, s.321, H.no:9I7. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 11/421, H.no:9420; III/ll, H.no:I1022; Müslim, îmân, 44. Heysemî hadisin râvîlerinin sika olduklarını beyan etti. Bk.Mecma', 1/19-20; Hadisin bas tarafı siyer bölümünde zikredilecektir.

[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/48.

[117] Sened:

Sahih: Mûsned, 1/374, H.no:3552; Benzer rivayet için bk.I/382, H.no: 3625; 1/402, H.no: 1/4*4 h407' Rıo:3865; I/425' H'no: 4038, 4043; 1/443, H.no: 4231-4232; 1/462, H.no:4406; f/464, H.no: 4425; Buhârî, Cenâiz, 1; Tefsir, 2/22; Eymân, 19; Müslim, îmân, 150; Tayâlisî, Musned,1/206, H.no: 254; İbn Hıbbân, 1/235. H.no:251; Nesâî, es-Sünenül-kübrâ, VI/293, no:l 1011; Ebû Ya'Ia, Müsned, IX/22, H.no:5090; IX/126, H.no:5198; Taberânî, el-Mucemüll-kebir, X/187, 189H-no:104I0. 1O416Î Bezzâr' Müsned. V/103-104, 127, ; Şâ?i' Müsned> H/60-61, H.no:558-560; ibn Mende, imân, 1/215, H.no:73: Ebu Avane, I/27, H.no:30.

[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/49.

[119] Sened:

Sahih: Müsned, II/170, H.no: 6586. Heysemi, hadisin Tebarani'nin el-Mu'cemü'l-kebir isimli eserinde !fwe.ü\II"70 H.no:6586. Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemül-kebîr isimli c rıvâyet edildiğini belirttikten sonra: "İsimlendirilmeyen tabiî dışındaki râvîleri sahih hadis şartlarını taşımakladır," beyanında bulunmuştur. Bk.Mecma', 1/19. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin bu görüşünün hatalı olduğunu belirttittikten sonra şöyle demiştir: Hadisin zâhiri/İIk andaki görünüşü, Mesrûk'un kendisini ziyaret eden ismi belirsiz bir zattan rivayet ettiğidir. Ancak hadisin siyakına ve biraz dikkatlice bakana göre bu böyle değildir. Eğer böyle olsaydı, Muhammed b. Münteşir'in bu isimsiz râvîden hadis alması gerekirdi. Çünkü hikâyeyi anlatan kendisidir. Şayet hadis, Abdullah b. Amr'dan bu müphem râvî kanalıyla nakîedilseydi, Muhammed b. Münteşir'in bu zattan rivayet etmesi gerekirdi. Muhammed b. Münteşir amcası Mesrûk'un huzurunda gördüğü olayı nakletmektedir. "^>" cümlesinin zamiri müphem kişiye değil de, Mesnık'a râcîdir. Nitekim Heysemî'nin işaret ettiği Taberânî'nin rivayetinde, Mesrûk'un Abdullah b. Amr'dan (Radıyatlahü anh) nakli açıkça zikredilmiştir. ">_, ft_*M diyen Muhammed b. Münteşir'dir. Bk.Müsned, (Alımed Muhammed Şâkir'in tahkik ettiği nüsha) VI/159-160. Hadisi Taberânî'nin eserinde bulamadık. Hadisin İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Deylemî, Firdevs, III/473, H.no:5463.

[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/49-50.

[121] Sened:

Sahih: Müsned, Ilİ/344-345, H.no:I4646; Benzer rivayet İçin bk.III/39I, H.no:15138, III/325, H.no: 14425; III/374, H.no:14956 Ma'mer b. Râsid, Cami', XI 461, H.no: 19708; XI/I83, H.no;20277 (Ma'mer, benzer lafizlarla rivayet edilen bu hadisi, Cäbir'in -Radıyallahü anh-Sahîfe'sinden almıştır); Müslim, îmân, 151-152; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, VIII/199, H.no:7406; Müsnedü's-Şâmiyyîn, H/115, H.no:1020; Ebû Ya'Iâ, Müsned, IV/188, H.no;2278; Ebû Nuaym, Müsîahrec, T/168, H.no:267: Ebû Avâne, 1/27, H.no'3\: Abd b. Humeyd, 1/322, H.no:1060; îbıı Mende. 1/218, H.no:76; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kebîr, VII/44, H.no:13075; İ'tikâd, 1/187-188; İbn Ğazavân ed-Dabbî? Kitâbü'd-duâ, 1/169, H.no:I0. Heysemî, hadisin Unıâre b. Ruveybe'den (Radıyallahü anh) şahidinin Taberânî tarafından rivayet edildiğini (Bk.et-Mu'cemü'l-evsat, VI/27Î-272, H.no:558I) ancak senedinde bulunan Muhammed b. Ebân'ın zayıf olduğunu belirtti. Bk.Mecma', 1/21-23. Hureym b.Fâtik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, IV/32I-322, H.no: 18802; IV/345-346, H.no:18936, 18940; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/23I-232, H.no: 4059; el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/205-207, H.no:4155; îbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, IH/298, H.no:3589; Ayrıca 24, had i s in tahricİne bk.

[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/50-51.

[123] Sened:

Sahih: Müsned, III/157, H.no:12543; Benzer rivayeti için bk.III/244, H.no:13494; Buhârî, fl'm, 49; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, VI/278, H.no:10974; Nesâi, Amelü'l-yevmi ve'î-leyle, s.605, H.no:1135; Hâkim, Müstedrek, III/276, H.no:5079; İbn Mende, 1/238, H,no:IOO. Aynca25.hadisin tahricine bk.

[124] Bir rivayette; "Şirk koşmaksizm" şeklinde geçmektedir. Ayrıca bk. Müsned trc. H.No. 49/246'nın Ar.ldamao, Ş'nm Aç,klaması.

[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/51.

[126] Sened:

Sahîh: Müsned, IV/260, H.no: 18200; Benzer jivâyeti için bk.V/285, H.no:22363. Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi için hk.Müslim, îmân, 153-154. Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsmd, III/374, H.no: 14956; IH/325, H.no: 14425. Ebû Saîd'den (Radıyaîlahü anh) şahidi için bk.Müsned, 111/79, H.no: 11690. (Ayrıca 24.hadisin tahricine bk.)

[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/51-52.

[128] Sened:

Sahîh: MöMerf, V/229, H.no:21899; Benzer rivayetler için bk.V/229, H.no:21897-21898; Ebu Dâvûd, Cenâiz, 20, H.no:3116 (benzer lâfızla); İbn Mâce, Edeb, 54, H.no:3796; tbn nıbbân, 1/212-213, H.no:203, (Heysemî, Mevâridü'z-zam'ân, 1/98, H.no:5); Hâkim, Mustedrek, 1/50, H.no:16 (sahih); Beyhakî, es-Sünenül-kübrâ, VI/279, H.no:10977; Şuabü'l-iman, 1/147-148, H.no:128-129; Nesâî, Amelü'l-yevm, s.605-607, H.no: 1136-1139; Bezzâr, VII/76, H.no:2624; Humeydi, 1/181-182, H.no:370; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XX/45-46, 1; H.no:71-74, 219; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/437, H.no: 1652; EbûNuaym, Hılyetü'l-evliyâ, VII/174.

[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/52-54.
[130] Sened:
Sahîh: Müsned, V/147, H.no:21208. Benzer rivayetler için bk.V/148, H.no:21212-21213; V/I53, H.no:21257; V/169, H.no:21380; Müslim, Zikir, 22; İbn Mâce, Edeb, 58, H.no:382l; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, IV/68, H.no:3084; VIIF/365-366 H no-7744' İbnü'l-Mübârek' Zühd, s.366, H.no:1035; Beszar, IX/403. H.no:3999.
[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- TEMİZLİK BÖLÜMLERİ
1- EY İMAN EDENLER! NAMAZ KILACAĞINIZ ZAMAN YÜZLERİNİZİ DİRSEKLERİNİZE KADAR ELLERİNİZİ YIKAYIN. (5 MÂİDE 6) AYETİNİN YORUMU
2- GECE KALKAN KİMSENİN AĞZINI MİSVAKLAMASI
3- MİSVAK NASIL KULLANILIR?
4- ÖRNEK ALINABİLECEK KİMSELERİN TOPLUM HUZURUNDA MİSVAK KULLANMASI
5- DİŞ TEMİZLİĞİ İÇİN MİSVAK KULLANIMINA TEŞVİK
6- MİSVAK KULLANIMINI SIKÇA YAPMAK
7- ORUÇLUNUN GÜNDÜZ MİSVAK KULLANABİLECEĞİ
8- HER ZAMAN MİSVAK KULLANMAK
9- SÜNNET OLMAK, YARATILIŞ GEREĞİ VAZGEÇİLEMİYECEK İŞLERDENDİR
10- TIRNAKLARI KESMEK
11- KOLTUK ALTLARINI TEMİZLEMEK
12- ETEK TIRAŞI OLMAK
13- BIYIKLARI KISA TUTMAK
14- SAKAL, BIYIK, ETEK, KOLTUK TRAŞI ve TIRNAK KESMENİN EN UZUN SÜRESİ NE KADARDIR?
15- BIYIKLARI KISALTIP SAKALI UZATMAK
16- TUVALET İHTİYACI GİDERİLECEĞİNDE İNSANLARDAN UZAKLAŞMAK
17- İNSANLARDAN UZAKLAŞMAKSIZIN ÇÖPLÜK GİBİ YERLERE ABDEST BOZULABİLECEĞİ
18- TUVALETE GİRERKEN YAPILACAK DUA
19- TUVALET İHTİYACI GİDERİLİRKEN KIBLE TARAFINA DÖNMEMEK
20- TUVALET YAPARKEN KIBLEYİ ARKAYA ALMANIN YASAKLIĞI
21- TUVALET İHTİYACINI GİDERİRKEN DOĞU VE BATIYA DÖNMEK
22- EVLERDE VE KAPALI YERLERDE KIBLEYE KARŞI DA ABDEST BOZULABİLECEĞİ
23- ABDEST BOZARKEN SAĞ ELİ TENASÜL ORGANINA DOKUNDURMAMAK
24- AÇIK YERLERDE AYAKTA KÜÇÜK ABDEST BOZULABİLECEĞİ
25- EVLERDE VE KAPALI YERLERDE KÜÇÜK ABDESTİ OTURARAK YAPMAK
26- BİRŞEYİ SİPER YAPARAK ARKASINDA KÜÇÜK ABDEST BOZMAK
27- İDRAR SIÇRAMASINDAN SAKINMAK
28- KAP İÇERİSİNE KÜÇÜK ABDEST YAPMAK
29- BİR KAP İÇERİSİNE KÜÇÜK ABDEST YAPMAK
30- HAYVAN YUVALARINA VE DELİKLERE KÜÇÜK ABDEST YAPMAMAK
31- DURGUN SUYA KÜÇÜK ABDEST YAPMANIN YASAKLIĞI
32- YIKANILAN YERLERE (GUSÜLHANE, LEĞEN) KÜÇÜK ABDEST YAPMAMA GEREĞİ
33- KÜÇÜK ABDEST BOZANA SELÂM VERİLİR Mİ?
34- ABDEST ALDIKTAN SONRA VERİLEN SELÂMI ALMAK
35- KEMİKLE TAHARET YAPMANIN YASAKLIĞI
36- TEZEKLE TAHARETLENMENİN YASAKLIĞI
37- ÜÇTEN DAHA AZ TAŞLA TAHARETLENMEK YASAKLANMIŞTIR
38- İKİ TAŞ İLE TAHARETLENMEYE İZİN VERİLMESİ
39- TAHARETLENİLECEK TAŞLARIN TEK OLMASININ GEREĞİ
40- TAŞLA TAHARETLENMEK YETERLİDİR
41- SU İLE TAHARETLENMEK
42- SAĞ EL İLE TAHARETLENMENİN YASAKLIĞI
43- TAHARETLENMEDEN SONRA ELLERİ TOPRAK SABUN VE BENZERİ ŞEYLERLE YIKAMAK
44- NE KADAR SUYA PİSLİK KARIŞIRSA SU PİS SAYILIR
45- SU İLE İDRARIN TEMİZLENMESİ
46- DURGUN SU PİSLETİLMEMELİ
47- DENİZ SUYU TEMİZ MİDİR?
48- KAR TEMİZLEYİCİ MİDİR?
49- KAR SUYU İLE ABDEST ALINIR MI?
50- DOLU SUYU İLE ABDEST ALINIR MI?
51- KÖPEĞİN YALADIĞI KAP NASIL TEMİZLENİR?
52- KÖPEĞİN İÇTİĞİ KAPTAKİ SUYU DÖKMEK
53- KÖPEĞİN İÇTİĞİ KABI TOPRAKLA OVMAK
54- KEDİ ARTIĞI PİS OLUR MU ?
55- EŞEĞİN ARTIĞI PİS OLUR MU?
56- HAYIZLI KADININ ARTIĞI
57- ERKEK VE KADINLARIN BİR KAPTAN ABDEST ALMALARI
58- CÜNÜP OLAN KİMSENİN SU ARTIĞI
59- ABDEST İÇİN GEREKLİ SUYUN MİKTARI
60- ABDEST ALIRKEN NİYETİN GEREKLİLİĞİ
61- BİR KAPTAN PEK ÇOK KİMSE ABDEST ALMIŞMIYDI?
62- ABDEST ALIRKEN BESMELE ÇEKMEK
63- BİR KİMSE BİR KİMSEYE ABDEST SUYU DÖKEBİLİR Mİ?
64- ABDEST ORGANLARINI BİRER BİRER YIKAMAK
65- ABDEST ORGANLARINI ÜÇER KERE YIKAMAK
66- YOLCULUKTA RASÛLULLAH NASIL ABDEST ALMIŞTI?
67- ABDEST ORGANLARI KAÇ SEFER YIKANIR?
68- ABDEST ALIRKEN AĞIZ VE BURUNA SU VERMEK
69- AĞIZA SU ALMA HANGİ ELLE YAPILMALIDIR?
70- BURUNA SU VERMEK
71- BURNA SU ÇEKMEKTE AŞIRI GİTMEK
72- BURNU TEMİZLEMEK
73- UYKUDAN UYANINCA BURNU TEMİZLEMEK
74- BURUN HANGİ ELLE TEMİZLENMELİ?
75- ABDESTTE YÜZÜ YIKAMA ŞEKLİ
76- ABDESTTE YÜZLER KAÇ SEFER YIKANIR
77-ELLERİ YIKAMAK

78-ABDESTİN ALINIŞ ŞEKLİ
79- ELLER KAÇ DEFA YIKANACAK
80- ABDEST ORGANLARINI YIKAMANIN SINIRI
81- BAŞI MESHETMENİN ÖLÇÜSÜ
82- BAŞ, KAÇ SEFER MESHEDİLMELİ?
83- KADINLAR BAŞLARINI NASIL MESHEDERLER?
84- KULAKLARI MESHETMEK
85- KULAKLAR BAŞTAN SAYILDIĞI İÇİN BAŞ İLE BERABER KULAKLARIN DA MESHEDİLMESİ
86- SARIK ÜZERİNE MESH EDİLEBİLİR Mİ?
87- ALINLA BİRLİKTE SARIĞA MESHETMEK
88- SARIK ÜZERİNE MESH NASIL YAPILIR?
89- AYAKLARI YIKAMANIN GEREKLİLİĞİ
90- AYAKLARI YIKAMAYA HANGİSİNDEN BAŞLANIR?
91- AYAKLAR HANGİ ELLE YIKANMALI?
92- PARMAKLAR ARASINI OVUŞTURMAK (HİLALLEMEK)
93- AYAKLAR KAÇ SEFER YIKANMALI?
94- ABDEST ORGANLARINI YIKAMANIN SINIRI
95- AYAKKABILARLA ABDEST
96- MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK
97- YOLCULUKTA MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK
98- ÇORAP VE AYAKKABI ÜZERİNE MESHETMEK
99- YOLCULUKTA MEST ÜZERİNE MESHETMENİN MÜDDETİ
100- YOLCU OLMAYAN KİMSE İÇİN MEST ÜZERİNE MESHETMENİN MÜDDETİ
101- ABDESTİ BOZULMAYAN KİMSENİN ABDESTİ NASILDIR?
102- HER NAMAZ İÇİN ABDEST ALMAK
103- ELBİSEYE SU SERPMEK
104- ABDEST SUYUNUN ARTANINDAN İSTİFADE ETMEK
105- NAMAZ İÇİN ABDEST MUTLAKA GEREKLİDİR
106- ABDEST ALMADA AŞIRI GİTMEK
107- ABDESTİ RASÛLULLAH (S.A.V)'İN EMRETTİĞİ ŞEKİLDE TAM VE EKSİKSİZ ALMAK
108- ABDESTİ GÜZELCE ALMANIN DEĞER VE KIYMETİ
109- EMİR EDİLEN ŞEKİLDE ABDEST ALMANIN SEVABI
110- ABDEST BİTİNCE NE SÖYLENECEK?
111- ABDEST ORGANLARI KIYAMET GÜNÜNDE PARLAYACAK MI?
112- GÜZELCE ABDEST ALIP İKİ REKAT NAMAZ KILANIN SEVABI
113- ABDESTİ BOZUP BOZMAYAN ŞEYLER
114- BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST BOZMAK AYRICA UYKUDAN DOLAYI SADECE ABDEST ALMAK GEREKİR.
115- BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST BOZMAK AYRICA UYKUDAN DOLAYI SADECE ABDEST ALMAK GEREKİR
116- YELLENMEKTEN DOLAYI ABDEST ALMAK
117- UYKUDAN KALKINCA ELLERİN YIKANMASI
118- NAMAZDA UYUKLAMAK
119- TENASÜL ORGANINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZAR MI?
120- TENASÜL ORGANINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZMAZ
121- ARZU DUYMAKSIZIN HANIMINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZMAZ
122- KİŞİNİN HANIMINI ÖPMESİ ABDESTİ BOZMAZ
123- ATEŞTE PİŞEN ŞEYLER YENİLİNCE ABDEST GEREKİR Mİ?
124- ATEŞTE PİŞEN ŞEYLER YENİNCE ABDEST GEREKMEZ
125- KAVURULMUŞ UN VE BENZERİ ŞEYLER (KAVUT) YEDİKTEN SONRA AĞZI YIKAYIP ÇALKALAMAK
126- SÜT İÇTİKTEN SONRA AĞZI ÇALKALAMAK
127- GUSLÜ GEREKTİREN VE GEREKTİRMEYEN ŞEYLER
128- MÜSLÜMAN OLMAK İSTEYEN ÖNCE GUSLEDER
129- MÜŞRİK BİR KİMSEYİ DEFNEDENİN GUSLETMESİ
130- CİNSEL İLİŞKİDEN SONRA GUSÜL GEREKİR
131- GUSÜL GEREKTİREN VE GEREKTİRMEYEN ŞEYLER
132- KADINLARDA İHTİLAM OLURSA GUSLEDERLER
133- İHTİLAM OLUP MENİ İZİ GÖRMEYEN NE YAPAR?
134- ERKEKLE KADIN MENİSİNİN FARKI NEDİR?
135- HAYIZ BİTTİKTEN SONRA GUSÜL ETMEK GEREKİR
136- HAYZIN SÜRESİNİN TESBİTİ
137- ÖZÜR KANI GÖREN KADININ GUSLETMESİ
138- LOHUSALIKTAN DOLAYI GUSLETMEK
139- HAYIZ KANI İLE ÖZÜR KANI ARASINDAKİ FARK
140- DURGUN SUDA CÜNÜP KİMSENİN YIKANMASININ YASAKLIĞI
141- DURGUN SUYA İDRAR YAPMAMAK VE O SUDAN GUSLETMEMEK
142- GECENİN İLK SAATLERİNDE GUSLETMEK
143- GECENİN HER VAKTİNDE GUSÜL EDİLEBİLİNİR
144- GUSLEDERKEN ÖRTÜNME GEREĞİ
145- GUSÜL İÇİN YETERLİ SU MİKTARI NE KADARDIR?
146- RASÛLULLAH (S.A.V) VE AİŞE NE KADAR SU İLE GUSLEDERLERDİ?
147- KARI KOCANIN BİR KAPTAKİ SUDAN GUSLETMELERİ
148- GUSÜL ABDESTİ ALINARAK KULLANILMIŞ SUYUN TEMİZLİKTE KULLANILMASININ YASAK OLUŞU
149- KARI İLE KOCA GUSLEDERKEN SU KONUSUNDA TARTIŞIR MI?
150- HAMUR YOĞURULAN LEĞENDEKİ SUDAN GUSLETMEK
151- GUSLEDEN KADIN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMEZ
152- İHRAMA GİRECEK KADININ GUSLEDERKEN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMESİ GEREKTİĞİ
153- GUSLEDECEK KİMSE ELLERİNE SU DÖKÜP YIKAMADAN SU KABINA ELLERİNİ SOKAMAZ
154- SU KABINA SOKMADAN ÖNCE ELLER KAÇ DEFA YIKANMALI?
155- ELLERİN YIKANMASINDAN SONRA VÜCUTTAKİ PİSLİKLERİN YIKANARAK GİDERİLMESİ
156- VÜCUTTAKİ PİSLİKLER TEMİZLENDİKTEN SONRA ELLERİN TEKRAR YIKANIP GUSLE DEVAM EDİLMESİ
157- GUSLEDEN KİMSENİN ÖNCE ABDEST ALMASI
158- CÜNÜP KİMSE YIKANIRKEN SAÇ DİPLERİNE SUYU ULAŞTIRMALIDIR
159- CÜNÜP KİMSE BAŞINA NE KADAR SU DÖKEREK YIKANMALI?
160- HAYIZDAN TEMİZLENEN KADIN NASIL GUSÜL YAPAR?
161- GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALMAK GEREKMEZ
162- BİR LEĞEN VE KÜVET GİBİ BİR ŞEY İÇERSİNDE YIKANILIYORSA AYAKLARIN SONRA DIŞARIDA YIKANMASI

163- GUSÜLDEN SONRA HAVLU KULLANMAK ZARURİ DEĞİLDİR
164- CÜNÜP KİMSE YEMEK YİYECEĞİNDE NE YAPMALI?
165- CÜNÜP KİMSE YEMEK YİYECEĞİNDE SADECE ELİNİ YIKAR
166- CÜNÜP YERKEN VE İÇERKEN SADECE ELLERİNİ YIKAR
167- CÜNÜP KİMSE UYUYACAKSA ABDEST ALMALIDIR
168- CÜNÜP KİMSE UYUMADAN ÖNCE TENASÜL ORGANINI YIKAR VE ABDEST ALIR
169- CÜNÜP KİMSE ABDEST ALMAZSA NE OLUR?
170- CÜNÜP KİMSE TEKRAR CİNSEL İLİŞKİDE BULUNMAK İSTERSE NE YAPMALI?
171- HANIMLARINDAN BİRKAÇI İLE CİNSEL İLİŞKİ KURAN KİMSENİN TEK GUSÜL ABDESTİ ALMASININ YETERLİ OLACAĞI
172- ABDESTSİZ KUR'AN OKUNUR MU?
173- CÜNÜP KİMSEYE DOKUNMAK VE KONUŞMAK
174- HAYIZLI KADININ HİZMET EDEBİLECEĞİ
175- HAYIZLI KADIN MESCİDE HALI SEREBİLİR Mİ?
176- KOCA, HAYIZLI KARISINA YASLANARAK KUR'AN OKUYABİLİR Mİ?
177- HAYIZLI KADIN KOCASININ BAŞINI YIKAYABİLİR Mİ?
178- HAYIZLI KADININ ARTIĞINDAN YİYİP İÇMEK
179- HAYIZLI KADININ YEDİKLERİNDEN YEMEK
180- KOCANIN, HAYIZ GÖREN KARISIYLA AYNI YATAKTA YATMASI
181- HAYIZLI KADINLA SEVİŞİLEBİLİR Mİ?
182- "SANA HAYIZDAN SORARLAR" AYETİNİN TEFSİRİ
183- BİLEREK HAYIZLI KARISINA YAKLAŞAN KİMSEYE CEZA VAR MIDIR?
184- İHRAMLI KADIN HAYIZ GÖRÜRSE NE YAPMALI?
185- İHRAMLI İKEN LOHUSA OLAN KADIN NE YAPMALI?
186- HAYIZ KANI ELBİSEYE BULAŞIRSA NASIL TEMİZLENİR?
187- ELBİSEYE MENİ BULAŞIRSA NE YAPMALI?
188- ELBİSEYE BULAŞAN MENİYİ YIKAMAK
189- ELBİSEYE BULAŞAN MENİ İZLERİNİ OVALAMAK
190- YEMEK YEMEYEN (SÜT EMEN) ÇOCUĞUN İDRARI NASIL TEMİZLENİR?
191- KIZ ÇOCUĞUNUN İDRARI NASIL TEMİZLENİR?
192- ETİ YENEN HAYVANIN İDRARI
193- ETİ YENEN HAYVANLARIN PİSLİĞİ
194- ELBİSEYE BULAŞAN TÜKRÜK'ÜN DURUMU
195- TEYEMMÜM HANGİ OLAY ÜZERİNE BAŞLAMIŞTI?
196- YOLCULUK DIŞINDA DA TEYEMMÜM OLUR MU?
197- YOLCULUKTA TEYEMMÜM
198- TEYEMMÜM NASIL YAPILIR?
199- BAŞKA BİR TEYEMMÜM YAPMA ŞEKLİ
200- BİR DEĞİŞİK TEYEMMÜM YAPMA ŞEKLİ
201- BAŞKA BİR TEYEMMÜM ŞEKLİ
202- CÜNÜP OLAN KİMSE DE TEYEMMÜM MÜ EDER?
203- TEMİZ TOPRAKLA TEYEMMÜM
204- TEMİZ TOPRAK SU BULUNMAYAN HER ZAMAN VE HER YERDE MÜSLÜMANIN ABDEST SUYUDUR
205- SU BULUNMAZ İSE, TOPRAK; ABDEST SUYUDUR

1- TEMİZLİK BÖLÜMLERİ

1- EY İMAN EDENLER! NAMAZ KILACAĞINIZ ZAMAN YÜZLERİNİZİ DİRSEKLERİNİZE KADAR ELLERİNİZİ YIKAYIN. (5 MÂİDE 6) AYETİNİN YORUMU

1- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman elini abdest alacağı suyun içerisine sokmasın; eline dökerek üç defa yıkasın. Sonra elini o kaba sokarak abdestini alsın, çünkü siz geceleyin elinizin nerelere dokunduğunu bilemezsiniz."** (Müslim, Tahara: 26; Tirmizî, Tahara: 24)

2- GECE KALKAN KİMSENİN AĞZINI MİSVAKLAMASI

2- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) gece kalktığında ağzını misvaklardı."** (Buhârî, Vudu': 78; Müslim, Tahara: 15)

3- MİSVAK NASIL KULLANILIR?

3- Ebû Musa (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v), misvak kullanırken yanına girmiştim; misvağın bir ucu dilinin üzerindeydi ve a' a' diye ses çıkarıyordu."** (Buhârî, Vudu: 78; Müslim, Tahara: 15)

4- ÖRNEK ALINABİLECEK KİMSELERİN TOPLUM HUZURUNDA MİSVAK KULLANMASI

4- Ebû Musa (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Eş'arilerden iki kişi ile birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştim biri sağımda diğeri de solumda idi; Rasûlullah (s.a.v) ağzını misvaklıyordu. O iki kişi hemen Rasûlullah (s.a.v)'den bir iş (memuriyet) isteyiverdiler." Ben de: "Seni hak din ile peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, bunlar içlerindeki iş isteme durumlarını bana açmadılar. Bende iş isteyeceklerini fark edemedim. Şu anda Rasûlullah (s.a.v)'in hareket ettirdiği dudağının altındaki misvağı görür gibi oluyorum." Adamların bu istekleri üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biz devlet işinde yetkili işler isteyene asla yardımcı olmayız, şimdi sen git"** diyerek Ebû Musa'yı Yemen'e gönderdi. Arkasından da Muaz b. Cebel'i yola çıkardı. (Müslim, İmara: 3; Ebû Davud, Hudud: 1)

5- DİŞ TEMİZLİĞİ İÇİN MİSVAK KULLANIMINA TEŞVİK

5- Abdurrahman b. ebî Atîk (r.a), şöyle demiştir: "Babam bana şunları aktardı: Aişe (r.anha)'dan duydum, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu bize aktardı: **"Misvak, ağız ve diş sağlığı için temizleyici bir malzemedir. Ayrıca misvak kullanma işi; Rabbimizin rızasını kazandıracak işlerdendir."** (Buhârî, Cuma: 8; Dârimî, Tahara: 19)

6- MİSVAK KULLANIMINI SIKÇA YAPMAK

6- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Size misvağı sık sık kullanmanızı hatırlatıyorum."** (Buhârî, Cuma: 8; Dârimî, Tahara: 18)

7- ORUÇLUNUN GÜNDÜZ MİSVAK KULLANABİLECEĞİ

7- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ümmetime ağır gelmeyecek olsaydı her namazdan önce misvak**

kullanmalarını emrederdim." (Buhârî, Cuma: 8; Dârimî, Tahara: 18)

8- HER ZAMAN MİSVAK KULLANMAK

8- İbn Şüreyh (r.a), babasından aktararak şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya: "Peygamber (s.a.v) evine girdiğinde ilk iş olarak ne yapardı?" diye sordum. **"Önce ağzını misvaklardı."** diye cevap verdi. (Müslim, Tahara: 15; Ebû Davud, Tahara: 30)

9- SÜNNET OLMAK, YARATILIŞ GEREĞİ VAZGEÇİLEMİYECEK İŞLERDENDİR

9- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**İnsanın yaratılış gereği yapması gereken beş şey şunlardır: "Sünnet olmak, etek tıraşı olmak, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk tıraşı olmak."** (Ebû Davud, Tahara: 29; Buhârî, İstizan: 51)

10- TIRNAKLARI KESMEK

10- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**İnsanın yaratılışı gereği yapması gereken beş şey şunlardır: "Bıyıkları kısa tutmak, koltuk altlarını temizlemek, tırnakları kesmek, etek tıraşı olmak ve sünnet olmak."** (Buhârî, İstizan: 51; Ebû Davud, Tahara: 29)

11- KOLTUK ALTLARINI TEMİZLEMEK

11- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Beş özellik yaratılış gereği yapılması gereken şeylerdendir: Sünnet olmak, etek tıraşı olmak, koltuk altlarını temizlemek, tırnakları kesmek ve bıyıkları kısa tutmak."** (Buhârî, İstizan: 51; Ebû Davud, Tahara: 29)

12- ETEK TIRAŞI OLMAK

12- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"İnsanın yaratılış gereği yapması gereken işlerden bir bölümü şunlardır: Tırnak kesmek, bıyıkları kısaltmak ve etek tıraşı olmak."** (Buhârî, İstizan: 51; Ebû Davud, Tahara: 29)

13- BIYIKLARI KISA TUTMAK

13- Zeyd b. Erkam (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Bıyıkları kısaltmayıp uzatanlar bizim yolumuza uyanlardan değildir."** (Tirmizî, Edeb: 16; Müsned: 18462)

14- SAKAL, BIYIK, ETEK, KOLTUK TRAŞI ve TIRNAK KESMENİN EN UZUN SÜRESİ NE KADARDIR?

14- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Bıyıkları kısaltma, tırnakları kesme, etek ve koltuk tıraşı olmayı; kırk günden fazla uzatmamayı bize emretmiştir."** Başka bir seferinde ise kırk geceden fazla bir süre demiştir. (Müslim, Tahara: 16; Tirmizî, Edeb: 15)

15- BIYIKLARI KISALTIP SAKALI UZATMAK

15- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bıyıklarınızı oldukça kısa tutun, sakallarınızı da uzatın."** (Tirmizî, Edeb: 18; Müslim, Tahara: 16)

16- TUVALET İHTİYACI GİDERİLECEĞİNDE İNSANLARDAN UZAKLAŞMAK

16- Abdurrahman b. ebî Kurâd (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte tuvalet ihtiyacı için çıkmıştım. O böyle bir ihtiyacı olduğunda başkalarından iyice uzaklaşırdı." (Müsned: 15105)

17- Muğire b. Şu'be (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) tuvalet ihtiyacı için insanlardan uzaklaşırdı. Yolculuklarından birinde yine uzaklara gitmişti de: **"Bana su getiriver"** diye seslenmişti. Kendisine su götürdüm, onunla abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti. (Tirmizî, Tahara: 10; Ebû Davud, Tahara: 6)

17- İNSANLARDAN UZAKLAŞMAKSIZIN ÇÖPLÜK GİBİ YERLERE ABDEST BOZULABİLECEĞİ

18- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber yürüyordum bir toplumun çöplüğüne varınca, ayakta olduğu halde küçük abdestini bozmaya başladı. Bende O'ndan uzaklaşmak istedim. Beni çağırdı, ben de işini bitirinceye kadar arkasında durdum. Sonra abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti." (Tirmizî, Tahara: 9; Müslim, Tahara: 21)

18- TUVALETE GİRERKEN YAPILACAK DUA

19- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tuvalete girerken, şöyle derdi:**"Allah'ım! Erkek ve dişi tüm şeytanlardan ve tüm pislik ve kötülüklerden Sana sığınırım."** (Tirmizî, Tahara: 5; Ebû Davud, Tahara: 17)

19- TUVALET İHTİYACI GİDERİLİRKEN KIBLE TARAFINA DÖNMEMEK

20- Rafi b. ishak (r.a)'den rivâyete göre, Ebû Eyyub el Ensarî, Mısır'da iken, kendisinin şöyle dediğini işittim: "Vallahi bu tuvaletlerde nasıl hareket edeceğimi bilmiyorum." Rasûlullah (s.a.v):**"Herhangi biriniz büyük veya küçük abdest bozacağı zaman önünü ve arkasını kıble tarafına döndürmesin"** buyurmuşlardı. (Tirmizî, Tahara: 6; Buhârî, Vudu': 11)

20- TUVALET YAPARKEN KIBLEYİ ARKAYA ALMANIN YASAKLIĞI

21- Ebû Eyyub (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Küçük ve büyük abdest bozarken önünüzü ve arkanızı kıbleye dönmeyin, doğuya ve batıya dönün."** (Buhârî, Vudu': 11; Tirmizî, Tahara: 6)

21- TUVALET İHTİYACINI GİDERİRKEN DOĞU VE BATIYA DÖNMEK

22- Ebû Eyyub el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Büyük abdest ihtiyacınızı gidereceğinizde yönünüzü kıbleye dönmeyin fakat doğuya ve batıya dönün."** (Buhârî, Vudu': 11; Ebû Davud, Tahara: 4)

22- EVLERDE VE KAPALI YERLERDE KIBLEYE KARŞI DA ABDEST BOZULABİLECEĞİ

23- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Evimin damına çıkmıştım; Rasûlullah (s.a.v)'i Beyti Makdis'e doğru iki kerpiç üzerinde abdest bozarken gördüm." (Tirmizî, Tahara: 7; Buhârî, Vudu': 14)

23- ABDEST BOZARKEN SAĞ ELİ TENASÜL ORGANINA DOKUNDURMAMAK

24- Ebû Katade (r.a) babasından rivâyet ederek, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Küçük abdestinizi bozarken tenasül organınıza sağ elinizle dokunmayın."** (Buhârî, Vudu': 20; Ebû Davud, Tahara: 70)

25- Ebû Katade (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Tuvalete girdiğinizde tenasül organınıza sağ elinizle dokunmayın."** (Tirmizî, Tahara: 11; Müslim, Tahara: 18)

24- AÇIK YERLERDE AYAKTA KÜÇÜK ABDEST BOZULABİLECEĞİ

26- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir toplumun çöplüğüne geldi ve orada ayakta küçük abdestini yaptı."

(Tirmizî, Tahara: 9; Buhârî, Vudu: 67)

27- Huzeyfe (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir toplumun çöplüğüne geldi ve ayakta küçük abdestini yaptı." (Buhârî, Vudu': 67; Tirmizî, Tahara: 9)

28- Huzeyfe (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir toplumun çöplüğüne uğramıştı ve orada küçük abdestini ayakta bozmuştu." (Buhârî, Vudu': 67; Tirmizî, Tahara: 9)

25- EVLERDE VE KAPALI YERLERDE KÜÇÜK ABDESTİ OTURARAK YAPMAK

29- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Kim size Rasûlullah (s.a.v)'in ayakta küçük abdestini bozduğunu söylerse inanmayın. Rasûlullah (s.a.v), oturarak küçük abdestini bozardı." (Tirmizî, Tahara: 8; İbn Mâce, Tahara: 14)

26- BİRŞEYİ SİPER YAPARAK ARKASINDA KÜÇÜK ABDEST BOZMAK

30- Abdurrahman b. Hasene (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) elinde kalkana benzer bir şeyle yanımıza geldi, elindeki malzemeyi yere dikti, arkasına çömeldi ve küçük abdestini bozdu." Orada bulunanlardan bir kısmı: "Bakınız! Kadınlar gibi küçük abdestini bozuyor dediler. Bunu işiten Rasûlullah (s.a.v) o kimselere şöyle dedi: **"İsrailoğullarından bir kısmının başına gelenleri bilmiyor musunuz? Onlar üzerlerine idrar dokunan yerleri makasla kesiyorlardı da bazıları onları bu işi yapmaktan yasakladı sonra da kabirde kendilerine azâb edildi."** (Tirmizî, Tahara: 10; İbn Mâce, Tahara: 26)

27- İDRAR SIÇRAMASINDAN SAKINMAK

31- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), iki mezarın başına geldi ve şöyle buyurdu: **"Bu mezardaki iki kişiye azâb edilmektedir. Bu azâb işledikleri büyük günahlardan dolayı da değildir. Şu mezardaki kimse hayattayken idrarının sıçramasından dolayı dikkatsizdi, sakınmazdı. Bu beriki ise koğuculuk yapar, laf taşırdı."** Sonra Rasûlullah (s.a.v) yaş bir hurma dalı istedi ve hurma dalını ikiye böldü, birini bir mezarın diğerini de diğer mezarın üzerine dikti ve şöyle buyurdu: **"Umulur ki bu iki dal yaş kaldıkları sürece bunların azabları hafifletilir."** (İbn Mâce, Tahara: 26; Buhârî, Vudu': 58)

28- KAP İÇERİSİNE KÜÇÜK ABDEST YAPMAK

32- Hukeyme kızı Ümeyme (r.anha), annesi Ümeyme b. Rukayka (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in ağaçtan oyularak yapılma bir kabı vardı ki onun içerisine küçük abdestini yapar ve divanın altına koyardı." (Ebû Davud, Tahara: 13; İbn Mâce, Cenaiz: 64)

29- BİR KAP İÇERİSİNE KÜÇÜK ABDEST YAPMAK

33- Esved ve Aişe (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: (Bazıları Rasûlullah (s.a.v), ölüm hastalığında H.z Ali'ye vasiyet etmişti.) "Rasûlullah (s.a.v)'in hastalığı çok ağırdı ve küçük abdestini yapmak için bir kap istemişti, o esnada kime ne vasiyet ettiğini bilmiyorum." (Ebû Davud, Tahara: 13; İbn Mâce, Cenaiz: 64)

30- HAYVAN YUVALARINA VE DELİKLERE KÜÇÜK ABDEST YAPMAMAK

34- Abdullah b. Sercis (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hayvanların yuvalarına** (deliklerine) **küçük abdest bozmayınız."**

Katade (r.a)'e: Hayvanların delik ve yuvalarına küçük abdest bozmanın hoş karşılanmayışının sebebini sordular. O da şöyle cevap verdi: "Oralar cinlerin bulundukları yerlerdir denilir." (Ebû Davud, Tahara: 16; Müsned: 19847)

31- DURGUN SUYA KÜÇÜK ABDEST YAPMANIN YASAKLIĞI

35- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), durgun suya küçük abdest bozmayı yasakladı." (İbn Mâce, Tahara: 25; Müslim, Tahara: 28)

32- YIKANILAN YERLERE (GUSÜLHANE, LEĞEN) KÜÇÜK ABDEST YAPMAMA GEREĞİ

36- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz yıkandığı yere ve kaba küçük abdestini yapmasın çünkü vesvese ve kuşkulanmanın çoğu böyle şeylerden olur."** (Ebû Davud, Tahara: 15; Tirmizî, Tahara: 17)

33- KÜÇÜK ABDEST BOZANA SELÂM VERİLİR Mİ?

37- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), küçük abdest bozarken bir adam O'na uğradı da selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) ise onun selâmını almadı." (Ebû Davud, Tahara: 8; İbn Mâce, Tahara: 27)

34- ABDEST ALDIKTAN SONRA VERİLEN SELÂMI ALMAK

38- Muhacir b. Kunfüz (r.a), Rasûlullah (s.a.v) küçük abdest bozarken kendisine selâm vermişti de, Rasûlullah (s.a.v) abdest alıncaya kadar selâmını almadı. Abdest alıp bitirdi. Sonra selâmını aldı. (İbn Mâce, Tahara: 27; Ebû Davud, Tahara: 8)

35- KEMİKLE TAHARET YAPMANIN YASAKLIĞI

39- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) kemikle veya tezekle taharetlenmeyi yasakladı." (İbn Mâce, Tahara: 16; Tirmizî, Tahara: 14)

36- TEZEKLE TAHARETLENMENİN YASAKLIĞI

40- Ebû Hüreyre (r.a) den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ben size bir baba gibi her şeyi öğretiyorum. Sizden biriniz tuvalete girince, önünü ve arkasını kıbleye dönmesin, sağ eliyle taharetlenmesin."** Rasûlullah (s.a.v) üç taş ile taharetlenmeyi emreder, kemik ve tezekle taharetlenmeyi yasaklardı. (Ebû Davud, Tahara: 20; İbn Mâce, Tahara: 16)

37- ÜÇTEN DAHA AZ TAŞLA TAHARETLENMEK YASAKLANMIŞTIR

41- Selman (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir adam Selman'a: Arkadaşınız olan Peygamber (s.a.v), abdest bozmaya varıncaya kadar size her şeyi öğretiyor deyince Selman: **"Evet herşeyi öğretiyor, küçük ve büyük abdest yaparken kıbleye dönmememizi, sağ ellerimizle taharetlenmememizi üçten az taş kullanarak taharetlenmeyi bize yasakladı"** dedi. (İbn Mâce, Tahara: 16; Ebû Davud, Tahara: 21)

38- İKİ TAŞ İLE TAHARETLENMEYE İZİN VERİLMESİ

42- Abdullah b. Mes'ud (r.a) şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) bir sefer tuvalet ihtiyacını gidermek için bir yere gitti. Bana da (kendisi için) üç taş getirmemi emretti. Ben de iki taş buldum, üçüncüyü aramama rağmen bulamadım ve onun yerine bir tezek aldım hepsini Peygamber (s.a.v)'e getirdim, iki taşı aldı ve tezeği atıp: **"Bu pistir"** buyurdu.

Ebû Abdurrahman: "Riks tezek demektir ve cinlerin yiyeceğidir" dedi. (Tirmizî, Tahara: 13; İbn Mâce, Tahara: 16)

39- TAHARETLENİLECEK TAŞLARIN TEK OLMASININ GEREĞİ

43- Seleme b. Kays (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Taharetlenmede taş sayısını tek yap."** (Tirmizî, Tahara: 13; Ebû Davud, Tahara: 21)

40- TAŞLA TAHARETLENMEK YETERLİDİR

44- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizler tuvalet ihtiyacınızı gidereceğinizde yanınızda üç taş götürün ve onlarla temizlenin, bunlar o kimsenin temizliği için yeterlidir."** (Ebû Davud, Tahara: 21)

41- SU İLE TAHARETLENMEK

45- Ata b. Ebû Meymune (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'in şöyle dediğini işittim: "Rasûlullah (s.a.v), tuvalete gireceğinde ben ve yaşıtım olan bir çocukla O'nun için su taşırdık; Rasûlullah (s.a.v) de o su ile taharetlenirdi." (Ebû Davud, Tahara: 23; İbn Mâce, Tahara: 28)

46- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey kadınlar kocalarınıza su ile temizlenmelerini bildiriniz. Ben Rasûlullah (s.a.v)'in su ile taharetlendiğini kocalarınıza söylemekten utanıyorum." (Tirmizî, Tahara: 15)

42- SAĞ EL İLE TAHARETLENMENİN YASAKLIĞI

47- Ebû Katade (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz su ve meşrubat içtiğinde kabın içersine üflemesin. Tuvalete girdiğinde; tenasül organına sağ eliyle dokunmasın ve sağ eliyle de taharetlenmesin."** (Ebû Davud, Tahara: 18; Müslim, Tahara: 18)

48- İbn Katade, babası Ebû Katade (r.anhüma)'dan naklederek şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir kimsenin su içtiği kaba üflemesini, tenasül organına sağ el ile dokunmasını ve sağ eliyle taharetlenmesini yasakladı." (Ebû Davud, Tahara: 18; Müslim, Tahara: 18)

49- Selman (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müşrikler Selman'a: Görüyoruz ki arkadaşınız Peygamber size abdest bozmayı bile öğretiyor dediler. Selman ise: "Evet, Rasûlullah (s.a.v) bizi sağ elimizle taharetlenmekten, abdest bozarken kıbleye dönmekten bizi yasakladı ve üçten daha az taşla taharetlenmeyin buyurdu" dedi. (Müslim, Tahara: 18; Ebû Davud, Tahara: 18)

43- TAHARETLENMEDEN SONRA ELLERİ TOPRAK SABUN VE BENZERİ ŞEYLERLE YIKAMAK

50- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), abdest alacaktı da taharetlenmeden sonra elini toprakla ovuşturdu."(Ebû Davud, Tahara: 24; İbn Mâce, Tahara: 29)

51- İbrahim b. Cerir (r.a), babasından naklederek şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdim, tuvalete girip ihtiyacını giderdi ve:**"Ey Cerir! su getir"** dedi. Bende ona su götürdüm. O su ile taharetini yaptı ve toprakla da elini ovuşturdu." (Ebû Davud, Tahara: 24; İbn Mâce, Tahara: 29)

44- NE KADAR SUYA PİSLİK KARIŞIRSA SU PİS SAYILIR

52- Abdullah b. Ömer (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'e yırtıcı hayvan ve diğer hayvanların uğradıkları su birikintilerinin pislenip pislenmediği konusunda soruldu da şöyle cevap verdi: **"Su iki kulle miktarına ulaşırsa pis olmaz."** (Kulle: Bir pislik bulaştığında rengi, kokusu ve tadı değişmeyecek kadar büyüklükteki bir kaptır.) (Tirmizî, Tahara: 50; İbn Mâce, Tahara: 76)

45- SU İLE İDRARIN TEMİZLENMESİ

53- Enes (r.a)'den rivâyete göre: "Bir bedevi mescide küçük abdestini yaptı. Orada bulunanlardan bir kısmı ona engel olmaya kalkışmışlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bırakın, ona engel olmayın"** buyurdu. Bedevi işini bitirince Rasûlullah (s.a.v) bir kova su getirtti ve idrarın üzerine döktü." (Buhârî, Vudu': 61; İbn Mâce, Tahara: 78)

54- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir bedevi mescide küçük abdestini yapmıştı da Peygamber (s.a.v) bir kova su getirilmesini emretti ve o su, oraya döküldü." (Buhârî, Vudu': 61; İbn Mâce, Tahara: 78)

55- Yahya b. Said (r.a) şöyle demiştir: Enes'in şöyle dediğini duydum: Bir bedevi mescide geldi ve küçük abdestini yaptı. Bunun üzerine oradakiler bedeviye bağrıştılar. Rasûlullah (s.a.v) de: **"Bırakın onu"** buyurdu onlar da idrarını bitirinceye kadar ona bir şey yapmadılar. Sonra bir kova su getirilmesini emretti ve o su, oraya döküldü. (Buhârî, Vudu': 61; İbn Mâce, Tahara: 78)

56- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir bedevi mescidin bir tarafına idrar yapmıştı da orada bulunanlar harekete geçmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v) onlara:**"Bırakın onu ve idrarının üzerine bir kova su dökünüz. Çünkü sizler kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil"** buyurdular. (Tirmizî, Tahara: 112; Buhârî, Vudu': 61)

46- DURGUN SU PİSLETİLMEMELİ

57- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz durgun suya idrar yapıp sonra oradan abdest almasın."** (Buhârî, Vudu': 73; Ebû Davud, Tahara: 36)

58- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz durgun suya idrar yapmasın sonra o suyla yıkanmak durumunda kalabilir."** (Ebû Davud, Tahara: 36; Buhârî, Vudu': 73)

47- DENİZ SUYU TEMİZ MİDİR?

59- Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz deniz yolculuğuna çıkıyoruz ve yanımızda da az su bulunuyor, eğer o su ile abdest alırsak susuz kalırız, bu sebeple deniz suyu ile abdest alabilir miyiz? diye sordu, Rasûlullah (s.a.v): **"Denizin suyu temizdir, deniz hayvanları da hepsi helaldir"** buyurdular. (Tirmizî, Tahara: 52; İbn Mâce, Sayd: 18)

48- KAR TEMİZLEYİCİ MİDİR?

60- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), namaza başlayacağında iftitah tekbirinden sonra biraz sukut ediyor ve hemen okumaya başlamıyordu. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam senin yoluna feda olsun, bu tekbirle kıraat arasındaki sûkûtunuzda ne diyorsunuz?" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v) de şöyle buyurdu:**"Allah'ım! Doğu ile batıyı birbirinden uzaklaştırdığın gibi beni de hatalardan uzaklaştır. Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden temizlenmesi gibi beni de hatalardan temizle. Allah'ım! Beni, hatalarımdan kar, su ve dolu ile temizle."** (Ebû Davud, Salat: 121; Buhârî, Ezan: 14)

49- KAR SUYU İLE ABDEST ALINIR MI?

61- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım benim hatalarımı kar ve dolu suyu ile yıka. Beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi de hatalardan arındır."** (Ebû Davud, Salat: 121; Buhârî, Ezan: 14)

50- DOLU SUYU İLE ABDEST ALINIR MI?

62- Cübeyr b. Nufer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Avf İbn Malik'in şöyle dediğine şahit olmuştum: "Rasûlullah (s.a.v)'i bir cenaze namazını kılarken dinledim ve duasında şöyle dediğini duydum: **"Allah'ım onu bağışla, ona acı, onun halini düzelt, ona ikramda bulun, onun yerini geniş tut, onu su, kar ve dolu ile yıka. Beyaz elbisenin kirden arınması gibi, onu hata ve günahlarından temizle."** (Müslim, Cenaiz: 14; Tirmizî,

Cenaiz: 27)

51- KÖPEĞİN YALADIĞI KAP NASIL TEMİZLENİR?

63- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Birinizin kabından köpek su içerse o kabı yedi sefer yıkasın."** (Tirmizî, Tahara: 68; Müslim, Tahara: 27)

64- Ebû Hüreyre (r.a) şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Birinizin kabına köpek ağzını sokarsa onu yedi sefer yıkasın."** (Tirmizî, Tahara: 68; Müslim, Tahara: 27)

52- KÖPEĞİN İÇTİĞİ KAPTAKİ SUYU DÖKMEK

65- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Birinizin kabına köpek ağzını sokarsa o kaptaki suyu döksün ve o kabı yedi sefer yıkasın."** (Ebû Davud, Tahara: 37; Müslim, Tahara: 27)

53- KÖPEĞİN İÇTİĞİ KABI TOPRAKLA OVMAK

66- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): "Köpekleri öldürmeyi emretti. Av ve koyun köpeğine izin verdi ve şöyle buyurdu: **"Köpek bir kaba ağzını sokarsa, onu yedi defa yıkayın sekizinci de ise toprakla ovun."** (Ebû Davud, Tahara: 37; Müslim, Tahara: 27)

54- KEDİ ARTIĞI PİS OLUR MU ?

67- Kebşe binti Ka'b. b. Malik (r.a)'den aktarıldığına göre, Ebû Katade, Kebşe' nin yanına geldi ve şuna yakın bir şeyler söylediğini anlattı: "Ebû Katade için abdest suyu hazırlamıştım, bir kedi geldi ve o kaptan su içmek istedi. Ebû Katade kabı eğerek kedinin rahat su içmesini sağladı. Kebşe dedi ki: Ebû Katade benim o kaba baktığımı görünce; Ey kardeşimin kızı şaşırdın mı? Diye sordu. Evet dedim, o zaman Ebû Katade şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kedi pis değildir, o sizin evlerinizde ve çevrenizde çok dolaşan temiz hayvanlardandır."** (Tirmizî, Tahara: 69; İbn Mâce, Tahara: 32)

55- EŞEĞİN ARTIĞI PİS OLUR MU?

68- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in münâdisi bize gelerek şöyle dedi: "Allah ve Rasûlü sizleri eşek eti yemekten yasaklıyor çünkü o necis olup pistir." (Müslim, Sayd: 5; Müsned: 11643)

56- HAYIZLI KADININ ARTIĞI

69- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben etli bir kemikten yiyordum. Rasûlullah (s.a.v)'de benim ısırdığım yerden yiyordu. Halbuki ben o anda hayızlıydım. Ve yine ben hayızlı iken bir kaptan su içiyordum da Rasûlullah (s.a.v)'de o kaptan benim içtiğim yerden su içiyordu." (Ebû Davud, Tahara: 102; İbn Mâce, Tahara: 125)

57- ERKEK VE KADINLARIN BİR KAPTAN ABDEST ALMALARI

70- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında erkekler ve kadınlar bir kaptan abdest alıyorlardı veya hicab ayeti nazil olmadan beraberce abdest alıyorlardı." (Buhârî, Vudu': 46; İbn Mâce, Tahara: 35)

58- CÜNÜP OLAN KİMSENİN SU ARTIĞI

71- Urve (r.a)'den rivâyete göre, Aişe (r.anha), Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte aynı kaptan yıkandığını haber verdi. (İbn Mâce, Tahara: 35; Ebû Davud, Tahara: 48)

59- ABDEST İÇİN GEREKLİ SUYUN MİKTARI

72- Abdullah b. Cebr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik (r.a)'den işittim şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v) bir mekûk su ile abdest alır beş mekûk su ile guslederdi." (Ebû Davud, Tahara: 44; Buhârî, Vudu': 50)

73- Ümmü Umara binti Ka'b (r.anha)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) abdest almak istedi. Kendisine bir müdd'ün üçte ikisi miktarında bir kapla su getirildi. Şu'be diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in her iki kolunu dirseklerine kadar yıkayıp ovuşturduğunu, kulaklarının içini meshettiğini iyi hatırlıyorum fakat kulaklarının dışını meshettiğini pek bilemiyorum." (Ebû Davud, Tahara: 48; Buhârî, Vudu': 50)

60- ABDEST ALIRKEN NİYETİN GEREKLİLİĞİ

74- Ömer b. Hattab (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ameller niyetlere göre değerlendirilir. Herkesin niyet ettiği şey ne ise; eline geçecek olan da odur. Kimin hicreti Allah'a ve Rasûlüne ise artık onun hicreti Allah ve Rasûlüne olmuş olur. Kimin de hicreti dünya için ise, onu elde eder veya bir kadın için hicret etmişse onu nikahlar. Yani herkesin hicreti, hicret ettiği şeyedir."** (Buhârî, İman: 47; Müslim, İmara: 45)

61- BİR KAPTAN PEK ÇOK KİMSE ABDEST ALMIŞMIYDI?

75- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir kere Rasûlullah (s.a.v)'i gördüm ikindi namazı vakti daralmıştı, halk abdest suyu aradılar fakat bulamadılar. Rasûlullah (s.a.v)'e bir kap içerisinde az bir su getirdiler, elini bu kabın içerisine soktu ve insanların abdestlerini o kaptan almalarını emretti. Parmaklarının altından suyun kaynadığını gördüm, oradaki bulunanların hepsi abdest alıncaya kadar bu kaynama devam etti." (Buhârî, Vudu': 49; Müslim, Fedail: 3)

76- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdik halk abdest almak için su bulamadı, bir kap içerisinde bir miktar su getirildi. Rasûlullah (s.a.v) elini o kaba soktu, o anda parmaklarının arasından suyun kaynadığını gördüm. Rasûlullah (s.a.v):**"Haydi tertemiz suya ve Allah'tan gelen berekete koşunuz!"** buyurdu. A'meş dedi ki: Bu hadisi bana Sâlim b. Ebî'l Ca'd nakletti ve dedi ki: Câbir'e o gün kaç kişiydiniz diye sordum. "Bin beş yüz" dedi. (Müslim, Fedail: 3; Buhârî, Vudu': 49)

62- ABDEST ALIRKEN BESMELE ÇEKMEK

77- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in ashabından bir kısmı abdest almak için su aramıştı da bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) aranızdan bir kimsede su var mı? Diye sordu. Bir miktar su getirildi elini o suyun içerisine soktu ve:**"Allah'ın adı ile abdest alın"** buyurdu. Suyun, Rasûlullah (s.a.v)'in parmakları arasında fışkırdığını gördüm, oradakilerin sonuncusuna kadar hepsi abdest aldılar. Sabit der ki: Enes'e oradakilerin kaç kişi olduğunu tahmin edersin dedim. Yetmiş kadardı dedi. (Buhârî, Vudu': 49; Müslim, Fedail: 3)

63- BİR KİMSE BİR KİMSEYE ABDEST SUYU DÖKEBİLİR Mİ?

78- Urve b. Muğîre (r.a), babasından naklediyor: "Tebük Gazvesi günü Rasûlullah (s.a.v) abdest alırken abdest suyunu döktüm, mestleri üzerine meshetmişti." (Buhârî, Vudu': 51; İbn Mâce, Tahara: 84)

64- ABDEST ORGANLARINI BİRER BİRER YIKAMAK

79- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Size Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl abdest aldığını haber vereyim mi? Organlarını birer kere yıkarayak abdest alırdı." (Buhârî, Vudu': 23; Tirmizî, Tahara: 32)

65- ABDEST ORGANLARINI ÜÇER KERE YIKAMAK

80- Muttalib b. Abdullah b. Hantab (r.anhüm)'den rivâyete göre: "Abdullah b. Ömer abdest organlarını üçer sefer yıkayarak abdest aldı ve Rasûlullah (s.a.v) de böylece abdest alırdı demek istiyordu." (Buhârî, Vudu': 25; İbn Mâce, Tahara: 46)

66- YOLCULUKTA RASÛLULLAH NASIL ABDEST ALMIŞTI?

81- Mugîre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta idik, yanında giderken bastonuyla sırtıma dokundu ve yoldan ilerledi. Ben de onunla birlikte yolumu değiştirdim. Rasûlullah (s.a.v) falan yere gelince devesini çökertti ve tuvalet ihtiyacını karşılamak için biraz ayrıldı. Ravi diyor ki: Gözden kayboluncaya kadar uzaklaştı daha sonra geldi ve:**"Yanında su var mı?"** diye sordu, yanımdaki su kabını getirdim ve abdest suyunu dökmeye başladım, ellerini ve yüzünü, yıkadı kollarını yıkayacaktı fakat üzerinde şam kumaşından yapılmış kolları dar bir cübbesi vardı, ellerini cübbesinin altından çıkardı yüzünü ve kollarını yıkadı. Hadisin ravisi, Rasûlullah (s.a.v)'in alın ve sarıklarından da bahseder. İbn Avn der ki: Bunları istenilen şekilde ezberleyemedim. Sonra mestleri üzerine meshetti sonra:**"Bir ihtiyacın var mı?"** dedi. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hiçbir ihtiyacım yok" dedim. Sonra kafilenin yanına geldik o anda Abdurrahman b. Avf cemaate imam olmuş ve sabah namazından bir rekat kıldırmıştı. Rasûlullah (s.a.v)'in geldiğini İmama haber vermek istedim fakat buna engel oldu. Bir rekatını cemaatle beraber kıldık, yetişemediğimiz rekatı ise kendi başımıza kıldık." (Müslim, Tahara: 22; Tirmizî, Tahara: 10)

67- ABDEST ORGANLARI KAÇ SEFER YIKANIR?

82- Evs b. Evs dedesinden naklediyor: "Rasûlullah (s.a.v) abdest organlarını üçer sefer yıkarken gördüm." (Tirmizî, Tahara: 34; Buhârî, Vudu': 25)

68- ABDEST ALIRKEN AĞIZ VE BURUNA SU VERMEK

83- Humran b. Ebân (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Osman b. Affan'ı abdest alırken görmüştüm, ellerine su dökerek üç defa yıkadı sonra ağzına su alıp çalkaladı sonra burnuna su çekti sonra yüzünü üç kere yıkadı, sonra sağ elini dirseğine kadar üç defa sonra sol elini üç defa yıkadı. Sonra başını meshetti, arkasından sağ ayağını üç defa sol ayağını da aynı şekilde yıkadı ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), aynen bu aldığım abdest gibi abdest alırken gördüm" dedi ve devam etti: "Her kim bu abdest aldığım gibi abdest alır sonra iki rekat namaz kılar ve kıldığı bu namazda hatırına dünyalık bir şeyler getirmezse, Allah o kimsenin geçmiş günahlarını affeder." (Buhârî, Vudu': 25; İbn Mâce, Tahara: 46)

69- AĞIZA SU ALMA HANGİ ELLE YAPILMALIDIR?

84- Humrân b. Ebân (r.a)'den rivâyete göre, kendisi Osman b. Affan'ı görmüştü o da abdest almak için su istemişti. Getirilen kaptan ellerine su döküp üç kere yıkadı. Sonra sağ elini abdest suyunun bulunduğu kaba soktu ağzına su verip çalkaladı, burnuna da su verdi sonra yüzünü üç sefer yıkadı. İki ellerini de dirseklerine kadar üçer sefer yıkayıp, başını meshetti, sonra her bir ayağını üçer sefer yıkayıp; "Rasûlullah (s.a.v)'i bu aldığım abdest gibi abdest alırken gördüm" deyip şöyle devam etti: "Kim bu aldığım abdest gibi abdest alır sonra iki rekat namaz kılarsa, kıldığı bu namazda aklına dünyalık bir şeyler getirmezse Allah o kimsenin geçmiş günahlarını bağışlar." (Buhârî, Vudu': 25; İbn Mâce, Tahara: 46)

70- BURUNA SU VERMEK

85- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Abdest alan bir kimse önce burnuna su çeksin sonra sümkürsün."** (Buhârî, Vudu': 26; Tirmizî, Tahara: 21)

71- BURNA SU ÇEKMEKTE AŞIRI GİTMEK

86- Asım b. Lakît b. Sabre (r.a)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana abdest almaktan bahset dedim. Şöyle buyurdu: **"Abdestini tüm organlarını güzelce yıkayarak tam yap, oruçlu olmadığın zamanlar da burnuna iyice su çek."** (Ebû Davud, Savm: 27; İbn Mâce, Tahara: 44)

72- BURNU TEMİZLEMEK

87- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim abdest alırsa burnunu mutlaka temizlesin, taharet için taş kullanan ise taş sayısını tek yapsın."** (Tirmizî, Tahara: 21; İbn Mâce, Tahara: 44)

88- Seleme b. Kays (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Abdest aldığınızda burun temizliğinizi mutlaka yapın, taharetlenmede taş kullanırsanız taş sayısını tek yapın."** (Tirmizî, Tahara: 21; İbn Mâce, Tahara: 44)

73- UYKUDAN UYANINCA BURNU TEMİZLEMEK

89- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz uykusundan uyanıp abdest alınca üç sefer burnunu temizlesin çünkü şeytan burnun içinde** (genizde) **geceler."** (Buhârî, Bed-il Halk: 11; İbn Mâce, Tahara: 44)

74- BURUN HANGİ ELLE TEMİZLENMELİ?

90- Ali b. Ebi Talib (r.a)'den rivâyete göre, kendisi bir seferinde abdest almak için su istedi ağzını çalkaladı, burnuna su verdi sol eliyle burnunu temizledi ve bu temizleme işini üç sefer yaptı sonra da: "İşte Peygamber (s.a.v)'in, abdestteki temizliği böylecedir" dedi. (Buhârî, Vudu': 20; Müslim, Tahara: 18)

75- ABDESTTE YÜZÜ YIKAMA ŞEKLİ

91- Abdi Hayr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali b. Ebi Talib'in yanına gelmiştik. O namazını kılmıştı. Abdest suyu istedi. Biz, abdest suyunu ne yapacak? Namazını yeni kıldı herhalde bize abdestin nasıl alınacağını öğretecek dedik. İçinde su bulunan bir kapla bir leğen getirildi. O kaptan eline su döküp üç sefer elini yıkadı sonra kaptan su aldığı eliyle ağzını üç defa çalkalayıp burnuna üç defa su verdi. Sonra yüzünü üç sefer yıkadı, sağ elini üç sefer sol elini üç sefer yıkayıp başını meshetti, sağ ayağını üç sefer sonra sol ayağını üç sefer yıkayıp şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl abdest aldığını bilmek kimi sevindirirse işte bu; Rasûlullah (s.a.v)'in abdestidir." (Buhârî, Vudu': 29; Tirmizî, Tahara: 36)

76- ABDESTTE YÜZLER KAÇ SEFER YIKANIR

92- Abdi Hayr'ın, Ali (r.a)'dan rivâyetine göre, Ali'ye bir sandalye getirdiler. Sandalyeye oturdu sonra içinde su bulunan bir kap istedi kabı eğip eline üç defa su döktü. Sonra tek avucuyla ağzına ve burnuna üçer defa su verdi. Yüzünü üç defa yıkadı, kollarını üçer kere yıkadı. Biraz su alıp başını meshetti. (Hadisin ravisi Şu'be, başını meshetme işini anlatırken) elini alnından ensesine doğru götürerek şöyle dedi: "Elini tekrar ön tarafa getirdi mi?" bilemiyorum. Sonra iki ayağını da üçer sefer yıkadı ve sonra da: "Rasûlullah (s.a.v)'in aldığı abdesti görmek kimi sevindirirse, işte bu O'nun abdestidir." (Buhârî, Vudu': 29; Tirmizî, Tahara: 36)

77-ELLERİ YIKAMAK

93- Abdi Hayr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir kere Ali ile karşılaşmıştım bir sandalye istedi, üzerine oturdu. Sonra bir kap su istedi, ellerini üçer kere yıkadı, sonra ağzını su ile çalkaladı, tek avucu ile burnuna üç sefer su verdi, sonra yüzünü üç sefer yıkadı, ellerini de üçer sefer yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve başını meshetti, sonra ayaklarını üçer sefer yıkadı ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'in abdest alışını görmek kimi sevindirirse, işte bu; Rasûlullah (s.a.v)'in abdest alma şeklidir." (Tirmizî, Tahara: 37; Ebû Davud, Tahara: 50)

78-ABDESTİN ALINIŞ ŞEKLİ

94- Hüseyin b. Ali (r.anhüma)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Babam Ali b. ebi Talib abdest almak için benden su istedi suyunu getirdim. Abdest almaya başlamadan önce, kaba ellerini sokmadan ellerini üç defa yıkadı, sonra üç defa ağzına su verdi, burnuna üç defa su verip sümkürdü, sonra yüzünü üç sefer yıkadı, sonra sağ elini dirseklerine kadar üç sefer yıkadı aynı şekilde sol elini de üç sefer yıkayıp başını bir defa meshetti. Sonra sağ ayağını topuklarına kadar üç sefer yıkayıp aynı şekilde sol ayağını da yıkadı ve ayağa kalkıp: "Su kabını bana ver" dedi ve abdesten arta kalan suyu ayakta içti. Ben de hayret ettim. Benim hayret ettiğimi görünce: "Hayret etme, deden Peygamber (s.a.v), benim yaptığımı yaparken gördüm diyerek ayakta su içtiğini kasdediyordu." (Tirmizî, Tahara: 37; Ebû Davud, Tahara: 50)

79- ELLER KAÇ DEFA YIKANACAK

95- Ebû Hayye (İbn Kays da denilir.) (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ali (r.a)'ı abdest alırken gördüm ellerini tertemiz yıkadı. Sonra ağzına üç sefer su verdi, sonra burnuna üç defa su verdi, yüzünü üç sefer yıkadı, kollarını üçer kere yıkadı, sonra başını meshetti. Sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı, ayağa kalkıp abdest suyundan kalanını ayakta içti ve: "Peygamber (s.a.v)'in abdest alışının nasıl olduğunu size göstermek istedim" dedi. (Tirmizî, Tahara: 37; Ebû Davud, Tahara: 50)

80- ABDEST ORGANLARINI YIKAMANIN SINIRI

96- Amr b. Yahya el Mazinî (r.a), babasından naklederek dedi ki: Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Amr b. Yahya'nın dedesine, babam: "Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl abdest aldığını bana tarif edebilir misin?" diye sordu. Abdullah b. Zeyd ise: "Evet" dedi ve abdest için su istedi, getirdiler o sudan ellerine döktü ve ikişer sefer ellerini yıkadı, sonra ağzına ve burnuna üçer sefer su verdi sonra yüzünü üç sefer yıkadı. Sonra ellerini dirseklerine kadar ikişer sefer yıkadı sonra başını iki eliyle meshedip, ellerini önden arkaya arkadan öne doğru getirdi; önce başının ön tarafından başlayıp sonra ellerini ensesine doğru götürdü. Sonra başladığı yere kadar ellerini geri getirdi daha sonra ayaklarını yıkadı." (Ebû Davud, Tahara: 50; İbn Mâce, Tahara: 51)

81- BAŞI MESHETMENİN ÖLÇÜSÜ

97- Amr b. Yahya (r.a), babasından aktarıyor. Babası, Amr b. Yahya'nın dedesi olan Abdullah b. Zeyd b. Asım'a: "Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl abdest aldığını bana gösterme imkanın var mıdır?" dedi. Abdullah b. Zeyd: "Evet" dedi ve abdest için su istedi, getirdiler. O sudan sağ eline döküp ellerini ikişer sefer yıkadı, sonra üçer kere ağzına ve burnuna su verdi. Sonra yüzünü üç kere yıkadı sonra kollarını ikişer sefer dirseklerine kadar yıkadı, sonra iki eli ile başını meshetti. Ellerini önden arkaya, arkadan öne doğru getirdi, öncelikle başının ön tarafından başladı sonra ellerini başının arka tarafına götürdü. Sonra başladığı yere kadar geri getirdi sonra da ayaklarını yıkadı." (Ebû Davud, Tahara: 50; İbn Mâce, Tahara: 51)

82- BAŞ, KAÇ SEFER MESHEDİLMELİ?

98- Abdullah b. Zeyd (r.a)'den (ezan okumanın nasıl olduğunu rüyasında gören kimsedir) rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i abdest alırken gördüm yüzünü üç sefer yıkadı kollarını ikişer sefer, ayaklarını da ikişer sefer yıkayıp başını da iki sefer meshetti." (İbn Mâce, Tahara: 51; Ebû Davud, Tahara: 50)

83- KADINLAR BAŞLARINI NASIL MESHEDERLER?

99- Ebû Abdillah Sâlim Sebelân (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: (Aişe (r.anha), bu kimseyi ücretle çalıştırır ve emanetlerini ona teslim etmeyi severdi.) Aişe (r.anha), Rasûlullah (s.a.v)'in bana nasıl abdest aldığını gösterdi; Ağzına ve burnuna üçer sefer su aldı, yüzünü üç sefer yıkadı, sonra sağ elini üç sol elini de üçer sefer yıkadı, sonra elini başının ön tarafına koydu ve başının arkasına doğru bir sefer meshetti, sonra ellerini kulaklarına doğru getirdi, sonra da yanaklarına sürdü." Sâlim diyor ki: "Ben Aişe'nin yanına geldiğimde mükatep bir köle idim (yani belli bir ücreti ödemek ve sonra serbest bırakılacak şekilde pazarlık edilen köle) bu yüzden benden gizlenmezdi, yanımda oturur ve benimle de konuşurdu. Bir gün ona geldim ve: "Ey Mü'minlerin anası bereket olması için bana dua et" dedim. "Ne oldu ne hayır" diye sordu. Ben de: "Allah yardım etti ve borçlarımı ödeyip hürriyetime kavuştum" dedim. Bunun üzerine: "Allah Hürriyete kavuşmanı senin hakkında mübarek kılsın" diye dua etti ve benimle arasına perdesini çekti. O günden sonra Aişe 'yi bir daha görmedim. (Sadece Nesâî rivâyet etmiştir.)

84- KULAKLARI MESHETMEK

100- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i abdest alırken gördüm ellerini yıkadı sonra avuç dolusu su ile ağzına ve burnuna su verdi, yüzünü yıkadı, ellerini birer birer yıkadı. Başını ve kulaklarını bir defa meshetti." Abdülaziz der ki: "İbn Aclan'dan işiten kimse bana haber vererek dedi ki: İki ayağını da yıkadı." (Ebû Davud, Tahara: 50; İbn Mâce, Tahara: 52)

85- KULAKLAR BAŞTAN SAYILDIĞI İÇİN BAŞ İLE BERABER KULAKLARIN DA MESHEDİLMESİ

101- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) abdest almaya başladı bir avuç su aldı ağzına ve burnuna verdi, sonra bir avuç su daha aldı yüzünü yıkadı, sonra bir avuç su daha alıp sağ kolunu yıkadı, sonra bir avuç daha alıp sol kolunu yıkadı, sonra başını meshedip, kulaklarının içini şahadet parmağıyla, dışını ise; baş parmağıyla meshetti. Sonra bir avuç su alıp sağ ayağını, tekrar bir avuç su alarak sol ayağını yıkadı." (Ebû Davud, Tahara: 50; İbn Mâce, Tahara: 52)

102- Abdullah es Sunabihi (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mü'min bir kul abdest alıp ağzına su verdiğinde ağız yoluyla işlediği günahlar çıkar dökülür gider, burnuna su verdiğinde burnuyla işlediği günahlar dökülür gider. Yüzünü yıkadığı zaman; göz kirpiklerinin dibine kadar yüzüyle işlediği günahlar dökülür gider. Elini yıkadığı zaman; parmak uçlarındaki tırnak altına varıncaya kadar her iki eliyle işlediği tüm günahlar dökülür gider. Başını meshettiği an; başı ve kulaklarıyla işlediği tüm günahlar dökülür gider. Ayaklarını yıkadığı zaman; ayak tırnaklarının altına varıncaya kadar ayaklarıyla işlediği günahlar dökülür gider. Mescide kadar yürüyüşü ve namaz kılması ise; diğer tüm günahlarını siler süpürür."** (Tirmizî, Tahara: 2; Müslim, Tahara: 11)

86- SARIK ÜZERİNE MESH EDİLEBİLİR Mİ?

103- Bilal (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i mestleri üzerine ve sarığı üzerine meshederken gördüm." (Müslim, Tahara: 23; Ebû Davud, Tahara: 57)

104- Yine Bilal (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i mestleri üzerine meshederken gördüm." (Müslim, Tahara: 23; Ebû Davud, Tahara: 59)

105- Yine Bilal (r.a)'den rivâyete göre, şöyle aktarmıştır: "Rasûlullah (s.a.v)'i sarık ve mestleri üzerine meshederken gördüm." (Müslim, Tahara: 23; Ebû Davud, Tahara: 59)

87- ALINLA BİRLİKTE SARIĞA MESHETMEK

106- Muğire b. Şu'be (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), abdest aldı alnı ile birlikte sarığına ve mestlerine mesthetti." (Müslim, Tahara: 23; Ebû Davud, Tahara: 57)

107- Hamza b. Muğire b. Şu'be babasından (r.anhüm) aktararak şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), bir yolculukta geri kaldı. Ben de onunla birlikte

geri kalmıştım tuvalet ihtiyacını gördü ve: **"Yanında su var mı?"** diye sordu. Ben de kendisine bir kapla su getirdim. Ellerini yıkadı, yüzünü yıkadı, sonra elini cübbesinin kollarından çıkarmaya çalıştı fakat cübbenin kolları dar olunca çıkaramadı kollarını omuzuna atıp elini alt taraftan çıkararak kollarını yıkadı. Alnıyla birlikte sarıklarını ve mestlerini de meshetti." (Müslim, Tahara: 23; Ebû Davud, Tahara: 57)

88- SARIK ÜZERİNE MESH NASIL YAPILIR?

108- Muğîre b. Şu'be (r.a) aktarıyor: "İki özellik var ki onları Rasûlullah (s.a.v)'den gördükten sonra başka bir kimseye sorma ihtiyacı duymadım;

1- Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir yolculukta idik, Rasûlullah (s.a.v) tuvalet ihtiyacını gidermek için bizden uzaklaştı sonra gelip abdest aldı. Alnını ve sarığının iki tarafını ve mestlerini meshetti.

2- Devlet başkanı durumunda olan birinin diğer bir kimsenin arkasında namaz kılmasıdır. Yine Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta idik şu olaya şahit oldum. Namaz vakti gelmişti de Rasûlullah (s.a.v) namaza gecikmişti. Onlar da, İbn Avf'ı imam yaparak namaza durdular ve namazlarını kıldılar. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v), İbn Avf'ın arkasında namazını kıldı kalan kısmını da kendi başına tamamladı. (Müslim, Tahara: 23; Ebû Davud, Tahara: 57)

89- AYAKLARI YIKAMANIN GEREKLİLİĞİ

109- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ebû'l Kasım (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Abdest alırken topuklarını yıkamayan kimsenin ateşten çekeceğine yazıklar olsun."** (Buhârî, Vudu': 30; Tirmizî, Tahara: 31)

110- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), abdest alan bir gurubu gördü. Topuklarının kuru olduğunu fark edince şöyle buyurdu: **"Vay.. abdest alırken topuklarını iyice yıkamayanların ateşten çekeceğine. Abdest alırken suyu her tarafa götürerek abdestinizi eksiksiz alın."** (Buhârî, Vudu': 30; Tirmizî, Tahara: 31)

90- AYAKLARI YIKAMAYA HANGİSİNDEN BAŞLANIR?

111- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v); temizlikte, ayakkabılarını giymede, saçını taramada sağdan başlamayı severdi." (Buhârî, Vudu': 32; İbn Mâce, Tahara: 42)

91- AYAKLAR HANGİ ELLE YIKANMALI?

112- Kaysî (r.a)'den aktarılmıştır. Kaysî bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdi. Kendisine abdest suyu getirildi. Kaysî sözünü şöyle sürdürdü: "Kaptan ellerine su döktü ellerini bir sefer yıkadı, yüzünü ve kollarını da yine bir sefer yıkadı. İki ayağını da sağ eliyle yıkadı."(Sadece Nesâî rivâyet etmiştir.)

92- PARMAKLAR ARASINI OVUŞTURMAK (HİLALLEMEK)

113- Asım b. Lakît (r.a) babasından aktarıyor ve şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Abdest alırken abdestini tam ve eksiksiz al, suyu her tarafına ulaştır ve parmak aralarını da ovala (hilalle)."** (Tirmizî, Tahara: 30; İbn Mâce, Tahara: 54)

93- AYAKLAR KAÇ SEFER YIKANMALI?

114- Ebû Hayye el Vadi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ali b. ebi Talib'i abdest alırken gördüm; avucunu iki defa yıkadı, ağzına ve burnuna üçer defa su verdi, yüzünü üç sefer yıkadı, kollarını üçer sefer yıkadı, başını meshetti. Ayaklarını üçer kere yıkadı ve şöyle dedi: "İşte bu; Rasûlullah (s.a.v)'in abdest alma şeklidir." (Tirmizî, Tahara: 36; Ebû Davud, Tahara: 51)

94- ABDEST ORGANLARINI YIKAMANIN SINIRI

115- Osman'ın kölesi Humran (r.a)'ın haber verdiğine göre: Osman, abdest almak için su isteyip abdest almaya başladı ellerini üçer kere yıkadı sonra ağzına su alıp çalkaladı, burnuna su alıp sümkürdü sonra yüzünü üç sefer yıkadı, sonra sağ kolunu dirseğine kadar üç defa sonra sol kolunu aynı şekilde yıkayıp başını meshetti, sonra sağ ayağını topuklarına kadar üç defa sonra sol ayağını aynı şekilde yıkayıp şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'i benim aldığım şu abdest gibi abdest alırken gördüm. Sonra şöyle devam etti: Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: "Kim benim aldığım şu abdest gibi abdest alır da sonra kalkıp iki rekat namaz kılarsa ve kıldığı bu namazda hatırına dünyalık getirmezse Allah onun geçmiş günahlarını affeder." (Buhârî, Vudu': 25; İbn Mâce, Tahara: 57)

95- AYAKKABILARLA ABDEST

116- Ubeyd b. Cüreyc (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e dedim ki: "Ayağına şu sebti denilen ayakkabıyı giyip abdest aldığını gördüm." İbn Ömer (r.a)'de: "Ben de: Rasûlullah (s.a.v)'i o ayakkabıları giyerek abdest alırken gördüm" dedi. (Buhârî, Vudu': 31; Ebû Davud, Tahara: 50)

96- MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK

117- Cerir b. Abdillah (r.a) aktarmıştır. Kendisi bir seferinde abdest almış mestleri üzerine meshetmişti. Kendisine sadece mesh mi ediyorsun? Denilmişti. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'i mestleri üzerine meshederken gördüm" dedi. Cerir'in bu sözü Abdullah'ın arkadaşlarının hoşuna giderdi. Cerir Rasûlullah (s.a.v)'in vefatına yakın Müslüman olmuştu. (Buhârî, Vudu': 51; İbn Mâce, Tahara: 84)

118- Amr b. Ümeyye et Damri (r.a)'in babasından aktarmıştır. Kendisi bizzat Rasûlullah (s.a.v)'in abdest alıp mestleri üzerine meshettiğini görmüştü. (Buhârî, Vudu': 51; İbn Mâce, Tahara: 84)

119- Üsâme b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ve Bilal bir sokağa girmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v), tuvalet ihtiyacını gidermek için gitti sonra geldi. Üsâme diyor ki: Ben Bilal'e Rasûlullah (s.a.v)'in ne yaptığını sordum. O da dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v), tuvalet ihtiyacını giderdi sonra abdest alıp yüzünü ve ellerini yıkadı başını ve mestlerini meshetti ve namaz kıldı." (Sadece Nesâî rivâyet etmiştir.)

120- Sa'd b. ebi Vakkas (r.a) şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) mestleri üzerine meshetmişti." (Buhârî, Vudu': 51; İbn Mâce, Tahara: 84)

121- Yine Sa'd b. ebi Vakkas (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) mestler üzerine mesh konusunda: **"Onda bir mahzur yoktur"** buyurdu. (Buhârî, Vudu': 51; İbn Mâce, Tahara: 84)

122- Muğîre b. Şu'be (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tuvalet ihtiyacını gidermek için çıkmıştı döndüğünde onu su dolu bir kapla karşıladım, sudan döktüm ellerini ve yüzünü yıkadı sonra kollarını yıkamak istedi. Cübbenin kolları dar olduğu için kollarını cübbenin altından çıkardı ve yıkadı daha sonra mestleri üzerine meshedip bize namaz kıldırdı. (Buhârî, Vudu': 51; Müslim, Tahara: 23)

123- Muğîre b. Şu'be (r.a)'in babasından aktardığına göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tuvalet ihtiyacını gidermek için çıkmıştı. Muğîre içinde su dolu bir kapla arkasından gitti. Rasûlullah (s.a.v) tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra O'na o sudan döktü. Rasûlullah (s.a.v) abdest alıp mestleri üzerine meshetti." (Buhârî, Vudu': 51; Müslim, Tahara: 23)

97- YOLCULUKTA MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK

124- Hamza b. Muğîre b. Şu'be (r.a), babasından aktararak şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta idim. Bana:**"Ey Muğîre geride kal. Ey insanlar sizler devam edin"** dedi. Bunun üzerine ben geride kaldım, yanımda bir su kabı vardı, insanlar yollarına devam ettiler.

Rasûlullah (s.a.v) tuvalet ihtiyacı için uzaklaştı. Dönüp gelince abdest suyu dökmek için yanına yaklaştım. Üzerinde Rum malı bir cübbe vardı ki kolları dar idi, ellerini cübbenin kolundan çıkarmak istedi dar olduğu için çıkaramadı ve cübbenin altından çıkardı yüzünü ve ellerini yıkayıp başını meshedip mestleri üzerine meshetti. (Müslim, Tahara: 22; Ebû Davud, Tahara: 59)

98- ÇORAP VE AYAKKABI ÜZERİNE MESHETMEK

125- Muğîre b. Şu'be (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) çorapları ve ayakkabıları üzerine meshetmiştir. Ebû Abdurrahman diyor ki: Ebû Kays'ın bu rivâyetine uyan hiçbir kimseyi bilmiyorum. Doğru olan rivâyet Muğîre'nin;**"mestler üzerine meshetti"** rivâyetidir. (Tirmizî, Tahara: 74; İbn Mâce, Tahara: 88)

99- YOLCULUKTA MEST ÜZERİNE MESHETMENİN MÜDDETİ

126- Saffan b. Assâl (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yolculukta bize mestlerimizi üç gün üç gece çıkarmamak üzere izin verdi."(Müslim, Tahara: 24; İbn Mâce, Tahara: 86)

127- Zirr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Saffan b. Assâl'e mest üzerine meshetmenin hükmünü sordum şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) cünüplük dışında küçük abdest bozmak, büyük abdest bozmak ve uyku gibi hallerden dolayı üç gün boyunca yolculukta mestlerimizi çıkarmaksızın üzerine meshetmeyi emrederdi. (Müslim, Tahara: 74; İbn Mâce, Tahara: 88)

100- YOLCU OLMAYAN KİMSE İÇİN MEST ÜZERİNE MESHETMENİN MÜDDETİ

128- Ali b. ebi Talib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) mest üzerine meshin süresini yolcu için, üç gün üç gece; yolcu olmayan kimse için ise, bir gün bir gece olarak tayin etti. (Müslim, Tahara: 24; İbn Mâce, Tahara: 86)

129- Şureyh b. Hânî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Aîşe (r.anha)'dan mestler üzerine meshetmenin hükmünü sordum o da Ali'ye git o bu konuda benden daha bilgilidir dedi. Bunun üzerine Ali'ye geldim meshetmenin hükmünü sordum. Rasûlullah (s.a.v) bize meshettikten sonra yolcu olmayanın bir gün bir gece, yolcunun ise; üç gün üç gece mestlerini çıkarmadan durabileceğimizi emrederdi." (Müslim, Tahara: 74; İbn Mâce, Tahara: 87)

101- ABDESTİ BOZULMAYAN KİMSENİN ABDESTİ NASILDIR?

130- Nezzal b. Sebre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'yi gördüm öğle namazını kıldı ve insanların dertlerini dinlemek üzere oturdu. İkindi vakti girince bir su kabı getirdiler ondan bir avuç su aldı o su ile yüzünü, kollarını, başını ve ayaklarını meshetti, sonra suyun artan kısmını ayakta içip şöyle dedi: Bazı kimseler bu yaptığımdan hoşlanmıyorlar. Halbuki ben Rasûlullah (s.a.v)'i böyle yaparken gördüm, işte bu yaptığım şey abdesti bozulmayan kimsenin abdestidir. (Tirmizî, Tahara: 37; İbn Mâce, Tahara: 45)

102- HER NAMAZ İÇİN ABDEST ALMAK

131- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e küçük bir kap getirdiler ondan abdest aldı. Ravi ben Enes'e: "Rasûlullah (s.a.v) her namaz için abdest alır mıydı?" diye sordum. "Evet" dedi. Ravi ben de: "Ya sizler" dedim. Enes: Abdestimiz bozulmadıkça namazlarımızı kılarız dedi o zaman ben: "Biz bütün namazlar için abdest alıp öylece kılardık" dedim. (Müslim, Tahara: 25; Tirmizî, Tahara: 44)

132- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v) tuvaletten çıkmıştı kendisine yemek hazırlanmıştı oradakiler: "Abdest suyu getirmeyelim mi?" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"Ben namaz kılacağımda abdest almakla emir olundum"** buyurdular. (Müslim, Tahara: 25; Tirmizî, Tahara: 44)

133- İbn Büreyde (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) her namaz için abdest alırdı. Mekke fethi günü namazlarını tek bir abdestle kılmıştı. O zaman Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü! Şimdiye kadar yapmadığın bir şeyi yaptın deyince;**"Bilerek yaptım Ey Ömer"**buyurdu." (Müslim, Tahara: 25; Tirmizî, Tahara: 44)

103- ELBİSEYE SU SERPMEK

134- Hakem (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) abdest aldığında bir avuç su alır ve elbisesine serperek işte böyle yapacaksınız" derdi.

Şu'be bunu açıklayarak: "Avret mahalline yakın yere su serperdi" diyor. İbrahim'e bu durumu anlattım o da hayret etti. (İbn Mâce, Tahara: 58; Tirmizî, Tahara: 38)

135- Hakem b. Süfyan (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) abdest aldıktan sonra avret mahalline su serperken gördüm."(İbn Mâce, Tahara: 58; Tirmizî, Tahara: 38)

104- ABDEST SUYUNUN ARTANINDAN İSTİFADE ETMEK

136- Ebû Hayye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ali'yi gördüm abdest organlarını üçer defa yıkayarak abdest aldı sonra kalktı ve abdest suyunun arta kalanını içti ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'de benim yaptığım gibi yapmıştır." (Tirmizî, Tahara: 37; Ebû Davud, Tahara: 50)

137- Avn b. ebi Cuhayfe (r.a), babasından aktarmıştır: "Bahta'da Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bulundum. Bilal, Rasûlullah (s.a.v)'in abdestin den arta kalan suyu çıkarmıştı, insanlar ondan alabilmek için koşuştular. Ben de bir miktarını almıştım. Namaz kıldıracağı için Rasûlullah (s.a.v)'in önüne bir sütre diktim. Eşekler, köpekler ve kadınlar önünden geçtikleri halde Rasûlullah (s.a.v) cemaate namaz kıldırdı." (Ebû Davud, Salat: 110; Buhârî, Vudu': 42)

138- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:Hastalanmıştım Rasûlullah (s.a.v) ve Ebû Bekir beni ziyarete gelmişlerdi. Beni baygın vaziyette bulmuşlardı. Rasûlullah (s.a.v) abdest aldı ve abdest suyundan üzerime serpti. (Buharî, Vudu': 42; Tirmizî, Tahara: 38)

105- NAMAZ İÇİN ABDEST MUTLAKA GEREKLİDİR

139- Ebû'l Melîh (r.a) babasından aktarıyor ve diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah abdestsiz namazı ve hırsızlık maldan yapılan sadakayı asla kabul etmez."** (Tirmizî, Tahara: 1; Müslim, Tahara: 2)

106- ABDEST ALMADA AŞIRI GİTMEK

140- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden naklediyor, şöyle anlatıyor: Bir bedevî Peygamber (s.a.v)'e gelerek, "abdest nasıl alınır?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de ona: Abdest organlarını üçer sefer yıkayarak abdestin nasıl alındığını gösterdi ve şöyle buyurdu:**"Abdest böylece alınır, kim bu yaptığımdan fazlasını yapmaya kalkarsa günah işlemiş, aşırı gitmiş, zulmetmiş ve haksızlık yapmış olur."** (İbn Mâce, Tahara: 48; Ebû Davud, Tahara: 45)

107- ABDESTİ RASÛLULLAH (S.A.V)'İN EMRETTİĞİ ŞEKİLDE TAM VE EKSİKSİZ ALMAK

141- Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas (r.anhüm)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Abbas'ın yanında oturuyorduk şöyle dedi: "Vallahi Rasûlullah (s.a.v) bize, diğer insanlardan ayrı olarak üç şeyin dışında bir şey emir etmedi;

1- Abdesti tam ve noksansız almamızı,

2- Sadaka yemememizi,

3- Atla eşeği çiftleştirmemizi. (Tirmizî, Cihad: 23; Ebû Davud, Cihad: 59)

142- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), **"abdesti tam ve noksansız şekilde alınız"** buyurdular. (İbn Mâce, Tahara: 49; Buhârî, Vudu': 30)

108- ABDESTİ GÜZELCE ALMANIN DEĞER VE KIYMETİ

143- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'ın günahları ne ile silip yok ettiğini ve dereceleri ne ile yükselttiğini size haber vereyim mi? Her türlü zorluklara rağmen abdesti en güzel şekliyle almak, mescidlere namaz kılmak için giderken adımları çoğaltmak, bir namazdan sonra diğer namazı kılmak için büyük bir arzuyla beklemek. İşte tüm bunlar sizin ibadetler konusundaki en büyük cihadınızdır. İşte bunlar sizin ibadetler konusundaki en büyük cihadınızdır. İşte bunlar sizin ibadetler konusundaki en büyük cihadınızdır."** (İbn Mâce, Tahara: 50; Tirmizî, Tahara: 39)

109- EMİR EDİLEN ŞEKİLDE ABDEST ALMANIN SEVABI

144- Asım b. Süfyan es Sekafi (r.a)'den aktarılmıştır: Onlar Selasil savaşına katılmışlardı, savaş onları bazı şeylerden alıkoymuştu. Savaştılar sonra Muaviye'nin yanına döndüler. Muaviye'nin yanında Ebû Eyyûb ve Ukbe b. Amir vardı. Asım dedi ki: "Ey Ebû Eyyub, bu savaş bu yıl bizi pek çok şeyden alıkoymuştur. Halbuki bize Rasûlullah (s.a.v) den:**"Kim şu dört mescidde (Mekke, Medine, Kudüs ve Kuba) namaz kılarsa günahları affolunur"** diye duymuştuk. Bunun üzerine Eyyub; ey kardeşimin oğlu, bundan daha kolayını sana haber vereyim mi? Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu duydum: **"Her kim emrolunduğu şekilde güzelce abdest alır ve emrolunduğu şekilde namazını kılarsa geçmiş günahları bağışlanır."** Öyle değil mi ey Ukbe? Ukbe b. Amir de: "Evet öyledir" dedi. (Dârimî, Tahara: 27; İbn Mâce, İkamat-üs Salat: 193)

145- Osman b. Affan (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den aktararak şöyle demiştir: "Kim emredildiği şekilde abdestini güzelce alıp beş vakit namazını da yine aynı şekilde kılarsa, bu abdest ve namaz arasındaki işlediği günahlara keffâret olur." (Müslim, Tahara: 4; İbn Mâce, Tahara: 57)

146- Osman (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Bir kimse abdestini güzelce alır, namazını da emrolunduğu şekilde kılarsa kıldığı her iki namaz arasındaki günahları mutlaka affolunur."** (Müslim, Tahara: 4; İbn Mâce, Tahara: 57)

147- Ebû Umâme el Bâhilî (r.a) diyor ki: Amr b. Abese (r.a)'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'e, "abdest nasıl alınır" diye sordum şöyle buyurdu: **"Evet abdest aldığında ellerini yıkayıp iyice temizlediğinde ellerinle işlediğin günahlar parmak aralarından ve tırnak aralarından çıkar gider. Ağzına su verip çalkaladığında ve burnuna su verip burnunu temizlediğinde, yüzünü ve dirseklere kadar kollarını yıkadığında, başını meshedip ayaklarını topuklarına kadar yıkadığında tüm günahlarından temizlenmiş olursun. Sırf Allah'ın rızası için yüzünü secdeye koyarsan, annenin seni doğurduğu günkü gibi günahlarından temizlenmiş olursun."**

Ebû Umâme der ki: Ey Amr b. Abese ne söylediğine iyi bir bak, bunların hepsi bir anda mı söylendi dedim. Şöyle dedi: "Vallahi yaşım ilerledi, ölümüm de yaklaştı ne ihtiyacım var ki Rasûlullah (s.a.v) adına yalan söyleyeyim. Bütün bu söylediklerimi Rasûlullah (s.a.v)'den kulaklarım duydu, kalbim de belledi." (Müslim, Tahara: 11; Muvatta', Tahara: 6)

110- ABDEST BİTİNCE NE SÖYLENECEK?

148- Ömer b. Hattab (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim abdestini güzelce alır sonra da: "Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına Muhammed (s.a.v)'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim" derse, ona Cennet'in sekiz kapısı açılır hangisinden dilerse ondan girer."** (Tirmizî, Tahara: 41; Ebû Davud, Tahara: 64)

111- ABDEST ORGANLARI KIYAMET GÜNÜNDE PARLAYACAK MI?

149- Ebû Hazım (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hüreyre abdest alırken ben onun arkasındaydım, kollarını neredeyse koltuk altlarına kadar yıkamıştı. Bunun üzerine ben: "Ey Ebû Hüreyre bu nasıl abdesttir?" diye sordum. Bana şöyle dedi: "Ey Ferruh oğlu siz burada mısınız? Sizin burada olduğunuzu bilseydim bu şekilde abdest almazdım. Dostum Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu duydum:**"Mü'min'in ziyneti** (abdest organlarının kıyamette pırıl pırıl olması) **abdest suyunun ulaştığı yerlere kadardır."** (Müslim, Tahara: 12; Muvatta', Tahara: 6)

150- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir mezarlığa uğradı ve:**"Ey Mü'minler topluluğu, selâm olsun size..."** Biz de: "İnşaallah size katılacağız" diyerek; **"Kardeşlerimi görmekten dolayı sevindim"** buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz senin kardeşin değil miyiz?" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"Siz benim ashabımsınız, kardeşlerim ise henüz gelmediler. Ben onları Kevser havuzunun başında bekleyeceğim"** buyurdu. Onlarda: "Ümmetinden senden sonra gelecekleri nasıl biliyorsun?" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Düşünün bakalım bir adamın siyah atlar arasında alnı beyaz, ayakları beyaz sekili bir atı olsa onu tanımaz mı?"** "Evet" tanır dediler. O zaman Rasûlullah (s.a.v):**"İşte benden sonra gelecek olan kardeşlerim kıyamet günü aldıkları abdestten dolayı yüzleri pırıl pırıl parlayacak, abdest organları da yine pas parlak olarak oraya geleceklerdir. Ben de onları Kevser havuzu başında karşılayacağım"** buyurdu. (Ebû Davud, Tahara: 66; Müslim, Tahara: 12)

112- GÜZELCE ABDEST ALIP İKİ REKAT NAMAZ KILANIN SEVABI

151- Ukbe b. Âmir el Cuheni (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her kim abdest alır, abdestini de güzel bir şekilde alırsa sonra da kalbini ve yönünü Allah'a çevirerek yani sırf Allah rızası için iki rekat namaz kılarsa Cennet ona vacip olur."** (Müslim, Tahara: 39; Muvatta', Tahara: 6)

113- ABDESTİ BOZUP BOZMAYAN ŞEYLER

152- Ali b. ebi Talib (r.a) anlatıyor: "Benden sık sık mezi gelirdi, Peygamber (s.a.v)'in kızı ise nikahımdaydı. Bu yüzden mezi'nin durumunu Rasûlullah (s.a.v)'e sormaktan utandım, yanımda oturan bir adama bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sormasını istedim o da sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Mezi gelince abdest alması gerekir.** (gusül gerekmez)" buyurdular. (Muvatta', Tahara: 13; Tirmizî, Tahara: 82)

153- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Mikdad (r.a)'e; bir kimse cinsel ilişkide bulunmaksızın hanımıyla oynaşır ve bu durumda kendisinden mezi gelirse ne yapmalıdır?" dedi. Bu soruyu Peygamber (s.a.v)'e sor, kızı benim nikahlım olması dolayısıyla utanıp soramıyorum dedim. O da sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Tenasül organını yıkar, namaz abdesti gibi abdest alır."** (Tirmizî, Tahara: 82; Buhârî, Gusül: 13)

154- Ali b. ebi Talib (r.a) anlatıyor: Benden sık sık mezi gelirdi. Rasûlullah (s.a.v)'in kızı nikahımda olduğu için bu meseleyi sormasını Ammar b. Yasir'den istedim. Rasûlullah (s.a.v) de: **"Abdest alması yeterlidir"** buyurdu. (Buhârî, Gusül: 13; Tirmizî, Tahara: 82)

155- Rafi' b. Hadîc (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali b. ebi Talib, Ammar'a mezi konusunu Rasûlullah (s.a.v)'e sormasını istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Tenasül organını yıkar ve abdest alır"** buyurdular. (Tirmizî, Tahara: 82; Buhârî, Gusül: 13)

156- Mikdad b. Esved (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali b. ebi Talib, Mikdad'a: "Bir adam karısına yaklaşır da kendisinden mezi gelirse ne yapması gerekir?" dedi. "Bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sor" dedim. "Rasûlullah (s.a.v)'in kızı benim nikahımdadır, ben sormaya utanıyorum" dedi. Mikdad diyor ki: Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sordum şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz mezi görünce tenasül organını yıkasın ve namaz abdesti gibi abdest**

alsın." (Tirmizî, Tahara: 82; Buhârî, Gusül: 13)

157- Ali b. ebi Talib (r.a) anlatıyor: Fatıma nikahlım olduğu için mezi konusunu Rasûlullah (s.a.v)'e sormaktan utandım. Mikdad b. Esved'e sormasını istedim o da sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Mezi için abdest yeterlidir"** buyurdu. (Tirmizî, Tahara: 82; Buhârî, Gusül: 13)

114- BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST BOZMAK AYRICA UYKUDAN DOLAYI SADECE ABDEST ALMAK GEREKİR.

158- Zirr b. Hubeyş (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Safvan b. Assal denilen biriyle konuşmaya geldim, kapısının önüne oturdum. Evinden çıkıp beni görünce, "hayrola ne işin var" dedi. Ben de: "İlim öğrenmek için geldim" dedim o da şöyle dedi: "Melekler ilim öğrenmek isteyen kimselere bu işten razı oldukları için o kimseye kanatlarını gererler. Neyi öğrenmek istersin?" dedi. Ben de: "Mestler üzerine meshetmenin hükmünü öğrenmek isterim" dedim. Şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta iken bize cünüplük dışında, küçük abdest, büyük abdest ve uyumaktan dolayı mestlerimizi üç gün, üç gece çıkarmamamızı emrederdi." (Tirmizî, Tahara: 71; İbn Mâce, Tahara: 84)

115- BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST BOZMAK AYRICA UYKUDAN DOLAYI SADECE ABDEST ALMAK GEREKİR

159- Zirr b. Hubeyş (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Safvan b. Assal şöyle demiştir: "Biz Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir yolculuğa çıktığımızda cünüplük dışında; uyku, küçük abdest ve büyük abdestten dolayı mestlerimizi üç gün üç gece çıkarmamamızı emrederdi. (Yani mestlerimiz üzerine meshederek üç gün çıkarmaz idik sadece cünüp olan gusletmek için mestlerini çıkarırdı.) (Tirmizî, Tahara: 71; İbn Mâce, Tahara: 84)

116- YELLENMEKTEN DOLAYI ABDEST ALMAK

160- Abdullah b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'e namazda (karnındaki seslerden dolayı) abdestin bozulup bozulmadığı konusu soruldu da Rasûlullah (s.a.v): **"Bir koku ve ses duymadığı sürece namazını bırakmasın"** buyurdular. (Tirmizî, Tahara: 56; Ebû Davud, Tahara: 82)

117- UYKUDAN KALKINCA ELLERİN YIKANMASI

161- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biriniz uykudan uyanınca elini üç defa yıkamadıkça elini su kabına daldırmasın çünkü elinin gece uykusunda nerelere dokunduğunu bilemez."** (Tirmizî, Tahara: 19; Muvatta', Tahara: 2)

118- NAMAZDA UYUKLAMAK

162- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kişi namazda uyuklarsa namaz kılmayı bıraksın zira farkında olmadan kendisine beddua edebilir."** (Buhârî, Vudu' 56; Tirmizî, Salat: 263)

119- TENASÜL ORGANINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZAR MI?

163- Urve b. Zübeyr (r.a)'den aktarıldığına göre, şöyle diyordu: Mervan b. Hakem'in yanına girmiştim. Abdest konularından konuşuyorduk. Mervan: "Tenasül organına dokunmaktan dolayı abdest almak gerekir" dedi. Ben de: "Bu konuyu bilmiyorum" dedim. Mervan dedi ki: "Büsre binti Safvan; Rasûlullah (s.a.v)'den: **"Biriniz tenasül organına dokunduğunda abdest alsın"** sözünü duyduğunu bana aktarmıştır. (Ebû Davud, Tahara: 70; Muvatta', Tahara: 15)

164- Urve b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mervan, Medine valisi iken; eliyle tenasül organına dokunan kimsenin abdest alması gerektiğini söylemişti. Ben de bunu kabul etmeyip şöyle dedim: "Tenasül organına dokunan kimseye abdest alması gerekmez." Mervan da: "Büsre binti Safvan'ın Rasûlullah (s.a.v)'den işittiğine göre: **"Tenasül organına dokunmakla abdest almak gerekir"** demişti dedi.

Mervan, muhafızlarından birini çağırarak Büsre'ye gönderip kendisine naklettiği bu hadisi bizzat kendisinden duyuncaya kadar Mervan ile münakaşaya devam ettim. (Muvatta', Tahara: 15; Ebû Davud, Tahara: 70)

120- TENASÜL ORGANINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZMAZ

165- Talk b. Ali (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Bir heyet olarak yola çıktık ve Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna vardık. O'nun siyasi otoritesini kabul edip, birlikte namaz kıldık. Rasûlullah (s.a.v) namazı bitirince bedevi gibi biri gelerek; "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kimse namazında tenasül organına dokunsa namazı ve abdesti bozulur mu?" dedi. Rasûlullah (s.a.v) de: **"O senin vücudundan bir parça değil midir?"** diye cevap verdi. (Tirmizî, Tahara: 61; İbn Mâce, Tahara: 64)

121- ARZU DUYMAKSIZIN HANIMINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZMAZ

166- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) geceleri evde teheccüt namazı kılar bende onun önünde cenaze uzatılmış gibi uzunlamasına uzanıp uyurdum. Vitir kılacağı zaman ise ayağıyla beni dürter ve uyandırırdı." (Buhârî, Salat: 22; Müslim, Salat: 51)

167- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in önünde uzunlamasına uzanıp yatarken beni görebilirdiniz. Rasûlullah (s.a.v) geceleri teheccüt namazı kılar, secde etmek istediğinde ayağıma dürterdi ben de ayaklarımı kendime doğru çekerdim. O da secde ederdi. (Buhârî, Salat: 22; Müslim, Salat: 51)

168- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah (s.a.v)'in önünde uyurdum, ayaklarım da onun secde edeceği kıble yönündeydi. Secde edeceğinde bana dokunur ben de ayaklarımı kendime doğru toplardım, o secdeden kalktığı zaman ise ayaklarımı uzatırdım o günlerde evlerde kandil yoktu." (Buhârî, Salat: 22; Müslim, Salat:51)

169- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir gece Rasûlullah (s.a.v)'in yanımda olmadığını fark ettim elimle onu aramaya başladım elim onun ayaklarına dokundu, ayakları dik durumda olup secde vaziyetinde idi ve şöyle diyordu: **"Allah'ım gazabından rızana, cezalandırmandan affına, senden Sana sığınırım Seni gerektiği şekilde övemem, sen kendini övdüğün gibisin."** (Buhârî, Salat: 22; Müslim, Salat: 51)

122- KİŞİNİN HANIMINI ÖPMESİ ABDESTİ BOZMAZ

170- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) hanımlarından bir kısmını öper sonra abdest almaksızın namaz kılardı.

Ebû Abdurrahman: "Her ne kadar bu hadis mürsel ise de bu konuda bundan daha güzel bir hadis yoktur der."

Â'meş bu hadisi, Habib b. ebi Sabit ve Urve vasıtası ile Aişe'den rivâyet etmiştir.

Yahya el Kattan; Habib'in Urve'den ve Aişe'den naklettiği bu hadisi ve yine aynı kişiler tarafından rivâyet edilen **"Kan damlaları seccade üzerine aksa bile abdest almak gerekmez"** hadisini bize aktarmıştır. (Tirmizî, Tahara: 63; İbn Mâce, Tahara: 69)

123- ATEŞTE PİŞEN ŞEYLER YENİLİNCE ABDEST GEREKİR Mİ?

171- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

172- Yine Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle demişti: **"Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

173- İbrahim b. Kârız (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hureyre'yi mescidin yanı başında abdest alırken gördüm şöyle dedi: Peynir kurusu (keş) yemiştim ondan dolayı abdest alıyorum. Rasûlullah (s.a.v)'in ateşte pişen bir şey yendikten sonra abdest almayı emrettiğini işitmiştim." (İbn Mâce, Tahara: 66; Tahara: 59)

174- Muttalib b. Abdullah b. Hantab (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: İbn Abbas diyor ki; Allah'ın Kitab'ında helâl olduğunu görüp bildiğim bir şey ateşte pişti diye abdest mi alacağım. Bunun üzerine: Ebû Hüreyre yerden çakıl taşları topladı ve bu çakıl taşları sayısınca yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v), **"Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız"** buyurdu dedi. (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

175- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

176- Ebû Eyyub (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

177- Ebû Talha (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

178- Ebû Talha (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ateşte pişip kızarmış bir şey yedikten sonra abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

179- Zeyd b. Sabit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

180- Ebû Süfyan b. Said b. Ahnes b. Şerîk (r.a) anlatıyor: Peygamber (s.a.v)'in hanımı ve teyzem Ümmü Habibe'nin yanına gitmiştim bana Sevik (un) çorbası içirdi ve sonra şöyle dedi: "Ey yeğenim, abdest al çünkü Rasûlullah (s.a.v):**"Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız"** buyurdu. (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

181- Ebû Süfyan b. Said b. Ahnes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Habibe kendisine şöyle dedi: Sevik (un) çorbası içti (veya içirdi) ve Ey yeğenim, abdest al çünkü ben Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurmuştu:**"Ateşte pişen bir şey yiyip içince abdest alınız."** (İbn Mâce, Tahara: 66; Tirmizî, Tahara: 59)

124- ATEŞTE PİŞEN ŞEYLER YENİNCE ABDEST GEREKMEZ

182- Ümmü Seleme (r.a)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v) bir koyunun etinin ön kolundan yemişti de, o sırada Bilal geldi ve abdest almaksızın onunla birlikte namaza gitti. (Tirmizî, Tahara: 59; Ebû Davud, Tahara: 75)

183- Süleyman b. Yesar (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Seleme' nin yanına girmiştim bana şunu anlattı: Rasûlullah (s.a.v), ihtilam olmaksızın kendi isteği ile hanımlarıyla münasebette bulunur, cünüp olarak imsak vaktine kadar uyur sonra oruca niyet ederdi. Ümmü Seleme bu hadisle birlikte bana şunu da anlattı: "Rasûlullah (s.a.v)'e kızartılmış et hazırladım, ondan yedi ve abdest almaksızın namaz kıldı." (Tirmizî, Tahara: 59; Ebû Davud, Tahara: 75)

184- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in ekmekle et yediğini sonra abdest almaksızın namaz kıldığına şahit oldum." (Tirmizî, Tahara: 59; Ebû Davud, Tahara: 75)

185- Muhammed b. Münkedir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah'tan işittim şöyle diyordu:**"Ateşte pişen bir şeyi yemenin abdesti bozup bozmayacağı konusunda Rasûlullah (s.a.v)'in son yaptığı uygulama abdest almamaktır."** (Tirmizî, Tahara: 59; Ebû Davud, Tahara: 75)

125- KAVURULMUŞ UN VE BENZERİ ŞEYLER (KAVUT) YEDİKTEN SONRA AĞZI YIKAYIP ÇALKALAMAK

186- Süveyd b. Numan (r.a)'ın bize haber verdiğine göre, şöyle demiştir: "Hayber'in feth edildiği sene Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte sefere çıkmıştım, Hayber'e yakın bir yer olan Sahba'ya gelince, Rasûlullah (s.a.v) ikindi namazını kıldı sonra yemek hazırlanmasını istedi, kendisine sadece kavurulmuş un (kavut) getirildi. Onun su ile karıştırılıp çoğaltılmasını söyledi. O da yapıldı. Hep birlikte yedik, yemekten sonra, Rasûlullah (s.a.v) akşam namazını kılmaya kalktı yeniden abdest almaksızın sadece ağzını çalkaladı ve namaza durdu, biz de onun gibi yaptık." (Buhârî, Vudu': 59; Muvatta', Tahara: 5)

126- SÜT İÇTİKTEN SONRA AĞZI ÇALKALAMAK

187- İbn Abbas (r.a)'den rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v), süt içtikten sonra su isteyip ağzını çalkaladı ve şöyle buyurdu:**"Süt yağlı bir gıdadır."** (Ebû Davud, Tahara: 78; İbn Mâce, Tahara: 68)

127- GUSLÜ GEREKTİREN VE GEREKTİRMEYEN ŞEYLER

188- Kays b. Asım (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müslüman olduğum zaman Rasûlullah (s.a.v) bana su ve sidr (sabun) ile gusletmemi emretti. (Ebû Davud, Tahara: 131; Buhârî, Salat: 76)

128- MÜSLÜMAN OLMAK İSTEYEN ÖNCE GUSLEDER

189- Ebû Hüreyre (r.a) şöyle anlatıyor: Sümâme b. Üsâl el Hanefi mescidin yakınındaki bir havuza gidip guslettikten sonra mescide girdi ve: Allah'tan başka ilâh olmadığına, onun tek olduğuna, ortağı bulunmadığına, Muhammed'in de onun kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet ederim dedi ve şöyle devam etti: "Ey Muhammed Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde en çok nefret ettiğim yüz senin yüzündü. Fakat şimdi senin yüzünü bütün yüzlerden daha sevimli buldum. Umre yapmak istiyordum, bir atlı askerin beni yakaladı ve umre yapmama engel oldu. Bu konuda ne buyurursun?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de onu müjdeledi ve hemencecik Umre yapmasını emretti. (Buhârî, Salat: 76)

129- MÜŞRİK BİR KİMSEYİ DEFNEDENİN GUSLETMESİ

190- Ali (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve: "Babam Ebû Talib öldü" dedim. **"Git onu defnet"** buyurdu. "Ama o müşrik olarak öldü" dedim. Yine: **"Git onu defnet"** buyurdu. Ebû Talib'i defnedip yanına geldiğimde: **"Guslet"** buyurdu. (Ebû Davud, Cenaiz: 70)

130- CİNSEL İLİŞKİDEN SONRA GUSÜL GEREKİR

191- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz hanımının el ve ayakları arasına oturur ve cinsel ilişkide bulunursa gusül etmek ona vacip olur."** (İbn Mâce, Tahara: 111)

192- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz hanımının el ve ayakları arasına oturur ve cinsel ilişkide bulunursa gusül etmesi ona vacip olur."** (İbn Mâce, Tahara: 111)

131- GUSÜL GEREKTİREN VE GEREKTİRMEYEN ŞEYLER

193- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Benden sık sık mezi gelirdi. Rasûlullah (s.a.v) bu konuda bana dedi ki: **"Mezi geldiğini gördüğün zaman tenasül organını yıka, namaz abdesti gibi abdest al, şehvet ve heyecanla meni aktığında ise guslet."** (Buhârî, Gusül: 13; Muvatta', Tahara: 13)

194- Yine Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Benden sık sık mezi gelirdi. Bu konuyu Rasûlullah (s.a.v)'e sordum şöyle buyurdular: **"Mezi geldiğini gördüğün zaman tenasül organını yıka ve abdest alıver. Heyecanlı ve şehvetli bir durumda meni geldiğinde ise gusül et."** (Buhârî, Gusül: 13; Muvatta', Tahara: 13)

132- KADINLARDA İHTİLAM OLURSA GUSLEDERLER

195- Ümmü Süleym (r.anha) Rasûlullah (s.a.v)'e erkeğin gördüğü rüya gibi rüya görüp te ihtilam olan kadının durumundan sordu da; Rasûlullah (s.a.v): **"Meni akmışsa gusül etsin"** buyurdular. (Buhârî, Gusül: 22; İbn Mâce, Tahara: 107)

196- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Süleym Rasûlullah (s.a.v) ile konuşuyordu ben de yanlarında oturuyordum. Ümmü Süleym şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah gerçek ve hak olan şeyleri açıklamaktan çekinmez. Erkeklerin gördüğü gibi rüya görüp te ihtilam olan kadının gusül edip etmemesi hakkında ne dersin?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona: **"Evet, gusül etmesi gerekir"** dedi. Aişe diyor ki: Ben Ümmü Süleym'e: "Yazıklar olsun sana hiç kadın böyle rüya görüp te ihtilam olur mu?" dedim. Rasûlullah (s.a.v) bana dönerek: **"Allah iyiliğini versin, peki anne ile çocuğu arasındaki benzerlik nereden geliyor."** buyurdular. (Buhârî, Gusül: 22; İbn Mâce, Tahara: 107)

197- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: Allah hakkı açıklamaktan çekinmez. İhtilam olduğu zaman kadının gusletmesi gerekir mi? Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet, meni geldiğini gördüğün zaman gusül edersin"** buyurdu. Bunun üzerine Ümmü Seleme güldü ve: "Kadın da ihtilam olur mu?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Peki çocuk annesine nasıl ve niçin benzer?"** buyurdu. (Buhârî, Gusül: 22; İbn Mâce, Tahara: 107)

198- Havle binti Hakim (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e rüyasında kadının ihtilam olma durumunu sordum. O da şöyle buyurdu: **"Meniyi görürsen yıkan."** (Buhârî, Gusül: 22; İbn Mâce, Tahara: 107)

133- İHTİLAM OLUP MENİ İZİ GÖRMEYEN NE YAPAR?

199- Ebû Eyyub (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Tenasül organından şiddetle çıkan su (meni) den dolayı su ile yıkanmak gerekir."** (yani su ile yıkanmak su çıkmasından dolayıdır) (İbn Mâce, Tahara: 110; Tirmizî, Tahara: 81)

134- ERKEKLE KADIN MENİSİNİN FARKI NEDİR?

200- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: **"Erkeğin menisi koyu ve beyazdır, kadının menisi ise ince ve sarıdır. Hangisi üstün gelirse çocuk ona benzer."** (İbn Mâce, Tahara: 107; Müslim, Hayz: 7)

135- HAYIZ BİTTİKTEN SONRA GUSÜL ETMEK GEREKİR

201- Kureyşin Benî Esed kabilesinden Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyor: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve hayız günleri dışında kan gördüğümü söyledim, Rasûlullah (s.a.v)'de bana: **"Bu damardan gelen bir kandır, hayız kanı başladığı zaman namazı bırak hayız kanı bittiği zaman ise üzerindeki kanı yıka ve namaz kılmaya başla"** buyurdu. (Buhârî, Hayz: 29; İbn Mâce, Tahara: 115)

202- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hayız kanı başladığı zaman namazı bırak, kan kesildiği zaman guslet ve namaza başla."** (Buhârî, Hayz: 9)

203- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ümmü Habibe binti Cahş'tan yedi sene özür kanı gelmişti. Durumundan şikayetçi olup, Rasûlullah (s.a.v)'e yakındı. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Bu hayız kanı değildir, damardan gelen bir kandır, gusledip namazını kıl"** buyurdular. (Buhârî, Hayz: 27; İbn Mâce, Tahara: 115)

204- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyneb binti Cahş'ın kız kardeşi, Abdurrahman b. Avf'ın karısı Ümmü Habibe binti Cahş'tan hayız kanı dışında özür kanı geliyordu. Durumu hakkında bilgi edinmek için Rasûlullah (s.a.v)'e sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de ona: **"Bu hayız kanı değildir, damardan gelen bir kandır. Hayız kanın bittiği zaman guslet ve namazını kıl. Hayız başladığında ise namaz kılmayı bırak"** buyurdular. Aişe diyor ki: "Ümmü Habibe her vakit namaz kılacağında guslederdi. Bazen Rasûlullah (s.a.v)'in yanında kardeşi Zeyneb'in çamaşır leğeninde yıkanırdı. Kanın kırmızılığı suyu kıpkırmızı yaptığı halde çıkar Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılardı bu özür kanı onu namazından alıkoymazdı." (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 27)

205- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in baldızı ve Abdurrahman b. Avf'ın karısı Ümmü Habibe'den hayız kanı dışında yedi sene özür kanı gelmişti bu konuda, Rasûlullah (s.a.v)'e fetva için sordu; Rasûlullah (s.a.v): **"Bu kan hayız kanı değildir, damardan gelen bir kandır. Guslet ve namazlarını kıl"** buyurdular. (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

206- Aişe (r.anha) anlatıyor: Ümmü Habibe binti Cahş; hayız kanı dışında da kan geldiğini söyleyerek, Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istemişti O da: **"Bu kan damardan gelen bir kandır. Guslet ve namazlarını kıl"** buyurdu. O günden sonra Ümmü Habibe her namaz için guslederdi. (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

207- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Ümmü Habibe Rasûlullah (s.a.v)'e hayız kanı dışındaki gelen kanın hükmünü sordu. Aişe'de dedi ki: "Onun yıkandığı leğenin kandan dolayı kıpkırmızı olduğunu gördüm. Rasûlullah (s.a.v) şöyle cevap verdi: **"Normal hayız müddetin kadar bekle, o müddet dolunca guslet.** (ve namazlarını kıl)" (İbn Mâce, Tahara: 116; Müslim, Hayz: 14)

208- Ümmü Seleme (r.anha)'dan aktarılmıştır: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kadından devamlı kan geliyordu. Ümmü Seleme bu konuyu Rasûlullah (s.a.v)'e sormuştu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle cevap vermişti: **"Bu rahatsızlıktan önceki ay içinde kaç gün kaç gece hayız gördüğüne baksın ve bir aydan o kadar gün namaz kılmayı bıraksın. Bu belirli günlerinden sonra da kan gelmeye devam ederse, yıkansın kanın akmasını önleyecek bir bez kullansın ve namazlarını kılsın."** (İbn Mâce, Tahara: 116; Müslim, Hayz: 14)

136- HAYZIN SÜRESİNİN TESBİTİ

209- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre; Abdurrahman b. Avf'ın karısı Ümmü Habibe binti Cahş'tan özür kanı geliyordu ve hiç temizlenemiyordu. Bu durum, Rasûlullah (s.a.v)'e arz edildi. O da şöyle buyurdu: **"O kan hayız kanı değildir. Rahimden gelen birikmiş bir kandır. Normal zamanlardaki hayız günlerini saysın o kadar gün namazlarını terk etsin sonraki günlerde ise her namaz için gusletsin."** (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

210- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Habibe binti Cahş yedi yıl boyunca özür kanı gelmiştir. Peygamber (s.a.v)'e sordu da şu cevabı aldı: **"Bu kan hayız kanı değildir, damardan gelen bir kandır, hayız günleri sayısınca namazları terk etmesini sonra yıkanıp namaz kılmasını emretti."** Bundan sonra Ümmü Habibe her namazdan önce gusül ederdi. (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

211- Fatıma binti ebi Hubeyş (r.anha) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna çıktım ve devamlı gelen kandan dolayı şikayetimi bildirdim. Rasûlullah (s.a.v)'de, bana: **"Bu damardan gelen bir kandır. Hayız günlerinin sayısına bak o günler sayısınca namaz kılma, gün bitince temizlen ve namazlarını kıl"** buyurdu. Buradaki "Kur" kelimesi hayız anlamına gelmektedir. (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

212- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti Hubeyş Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ben kendisinden devamlı kan gelen ve temizlenemeyen bir kadınım, namazı bırakayım mı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hayır, bu damardan gelen bir kandır hayız kanı**

değildir. Hayız günlerinin sayısına göre kan gelmeye başladığı zaman namaz kılmayı bırak, hayız bittiği zaman ise üzerine bulaşan kanı yıka ve namazlarını kıl." (Buhârî, Hayz: 20; İbn Mâce, Tahara: 117)

137- ÖZÜR KANI GÖREN KADININ GUSLETMESİ

213- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında hayız günleri dışında da kan gelen bir kadına, bunun damardan gelen bir kan olduğunu söyledi. Öğle namazını geciktirerek ikindiyle birlikte kılması bu iki namaz için bir gusül alması, yine aynı şekilde akşam namazını geciktirip yatsı ile birleştirerek bir gusül abdesti ile kılması ve sabah namazını da ayrı bir boy abdesti alması emredildi." (İbn Mâce, Tahara: 117; Tirmizî, Tahara: 95)

138- LOHUSALIKTAN DOLAYI GUSLETMEK

214- Câbir b. Abdullah (r.a)'den rivâyet edilmiştir: Esma binti Umeys Zulhuleyfe denilen yerde lohusa olunca, Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir es Sıddık'a: **"Ona yıkanmasını ve ihrama niyet etmesini emret"** buyurdular. (Müslim, Hac: 15; İbn Mâce, Menasik: 12)

139- HAYIZ KANI İLE ÖZÜR KANI ARASINDAKİ FARK

215- Fatıma binti ebi Hubeyş (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayız olmuştum. Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki:**"Kan hayız kanı olursa rengi siyahımsı olur ve böyle bilinir. Böyle bir durumda namazı bırak. Başka (renkte) kan olursa abdest al çünkü o damardan gelen kandır."** (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

216- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti ebi Hubeyş hayız görmeye başlamıştı da, Rasûlullah (s.a.v) ona şöyle demişti: **"Hayız kanı siyahımtırak olarak bilinir. Akan kan bu özellikte olursa namazı bırak. Bu özellikten başka bir kan olursa, abdest al ve namazını kıl."** (Müslim, Hayz: 14; İbn Mâce, Tahara: 115)

217- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti ebi Hubeyş hayız görmüştü. Rasûlullah (s.a.v)'e şu şekilde sordu: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hayız oluyorum ve asla temizlenemiyorum, namazı bırakayım mı?" Rasûlullah (s.a.v)'de:**"O damardan gelen bir kandır; hayız kanı değildir. Hayız günlerin geldiği zaman namazı bırak sona erdiğinde ise üzerine bulaşan kan izini yıka ve abdest al çünkü o damardan gelen bir kandır, hayız kanı değildir"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v)'e: "Gusül gerekir mi?" diye soruldu. Nebi (s.a.v)'de: **'Guslün gerektiği konusunda kimsenin şüphesi olmasın"** buyurdular. (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

218- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti ebi Hubeyş: "Ey Allah'ın Rasûlü! Temizlenemiyorum, namazımı terk edeyim mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"O hayız kanı değil damardan gelen bir kandır. Hayız olma günün gelince namazı bırak, hayz süresi kadar gün geçince üzerindeki kanı yıka ve namazını kıl"** buyurdular. (Müslim, Hayz: 14; İbn Mâce, Tahara: 118)

219- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Fatıma binti ebi Hubeyş dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Temizlenemiyorum, namazlarımı bırakayım mı?" Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O damardan gelen bir kandır"** buyurdular. Bu hadisi kendisine okuduğumda Halid dedi ki: "O hayız kanı değildir, hayız başlayınca namaz kılmayı bırak hayız süresi bitince üzerindeki kanı temizle ve namazını kıl." (İbn Mâce, Tahara: 118; Müslim, Hayz: 14)

140- DURGUN SUDA CÜNÜP KİMSENİN YIKANMASININ YASAKLIĞI

220- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Her hangi biriniz cünüp iken durgun suda yıkanmasın."** (İbn Mâce, Tahara: 109; Ebû Davud, Tahara: 36)

141- DURGUN SUYA İDRAR YAPMAMAK VE O SUDAN GUSLETMEMEK

221- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz durgun suya idrarını yapmasın sonra ondan gusledebilir."** (Tirmizî, Tahara: 50; Buhârî, Vudu': 73)

142- GECENİN İLK SAATLERİNDE GUSLETMEK

222- Gudayf b. Haris (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'ya; Rasûlullah (s.a.v), gecenin hangi vaktinde guslederdi diye sordum. Aişe (r.anha)'de: "Çoğunlukla gecenin ilk vakitlerinde bazen de gecenin sonuna doğru yıkanırdı" dedi. Ben de: "Dinde kolaylık sağlayan Allah'a hamd olsun" dedim. (Ebû Davud, Tahara: 89; Müslim, Hayz: 6)

143- GECENİN HER VAKTİNDE GUSÜL EDİLEBİLİNİR

223- Gudayf b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'nın yanına vardım ve Rasûlullah (s.a.v) gecenin başında mı? yoksa sonlarında mı? guslederdi. Diye sordum. Aişe (r.anha) şöyle dedi: "Her iki vakitte de guslederdi, bazen başında bazen de sonunda guslederdi." Bunun üzerine ben: "Dinde kolaylık tanıyan Allah'a hamd olsun" dedim. (Müslim, Hayz: 6; Ebû Davud, Tahara: 90)

144- GUSLEDERKEN ÖRTÜNME GEREĞİ

224- Ebû's Semh (r.a) anlatıyor ve şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'e hizmet ediyordum. Gusletmek istediği zaman bana siper ol, beni ört derdi. Bende O'na siper olur O'nu örterdim." (İbn Mâce, Tahara: 113; Buhârî, Gusül: 20)

225- Ümmü Hani (r.anha) diyor ki: "Mekke fethi günü, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına vardım; O'nu gusleder durumda buldum. Fatıma da bir perde ile O'nu gizliyordu, selâm verdim. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Kim o"** diye sordu. Ben de "Ümmü Hani" dedim. Rasûlullah (s.a.v) gusletmeyi bitirince bir elbise giyerek sekiz rekat namaz kılmıştı." (Buhârî, Gusül: 21; Müslim, Hayz: 10)

145- GUSÜL İÇİN YETERLİ SU MİKTARI NE KADARDIR?

226- Musa el Cühenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Mücahid'e sekiz rıtl su alabilecek bir kap getirilmişti. Bunun üzerine o şöyle dedi: Aişe (r.anha), Rasûlullah (s.a.v)'in bu kadar su ile guslettiğini bana anlatırdı." (Müslim, Hayz: 10; Buhârî, Gusül: 3)

227- Ebû Seleme (r.a) anlatıyor: Aişe (r.anha)'nın yanına gitmiştim; süt kardeşi de yanında idi. Aişe'ye: Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl guslettiğini sordu. Aişe'de içinde bir sa' kadar su bulunan bir kap istedi, araya bir perde çekerek gusletti, başına üç defa su döktü. (Müslim, Hayz: 10; Buhârî, Gusül: 3)

228- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v): Farak denilen bir kap dolusu su ile guslederdi. Ben de aynı şekilde bir kaptan su kullanarak guslederdik." (Müslim, Hayz: 10; Buhârî, Gusül: 3)

229- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir mekük su ile abdest alır beş mekük ile de guslederdi."(Tirmizî, Tahara: 42; Müslim, Hayz: 10)

230- Ebû Cafer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Câbir b. Abdullah'ın yanında gusül konusunda münakaşa ediyorduk. Câbir bize şöyle dedi: "Cünüplükten yıkanmaya bir sa' su yeterlidir." Biz de: "Ne bir sa' ne de iki sa' yetmez" dedik. Câbir de: "Bu kadar su sizden daha hayırlı ve saçı sizden sık olan Rasûlullah (s.a.v)'e bile yetiyordu" dedi. (Buhârî, Gusül: 3; Müslim, Hayz: 11)

146- RASÛLULLAH (S.A.V) VE AİŞE NE KADAR SU İLE GUSLEDERLERDİ?

231- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben ve Rasûlullah (s.a.v), farak denilen bir kaptaki sudan beraberce guslediyorduk."(Buhârî,

Gusül: 3; Müslim, Hayz: 10)

147- KARI KOCANIN BİR KAPTAKİ SUDAN GUSLETMELERİ

232- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ve ben bir kaptan gusleder ve suyu o kaptan avuçlarımızla alırdık." (Buhârî, Gusül: 3; Müslim, Hayz: 10)

233- Aişe (r.anha) şöyle demiştir: "Ben ve Rasûlullah (s.a.v) cünüplükten dolayı bir kaptan guslederdik." (Tirmizî, Tahara: 46; Buhârî, Gusül: 3)

234- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte guslederken su kabı için tartıştığımızı hatırlıyorum." (Tirmizî, Tahara: 46; Buhârî, Gusül: 3)

235- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben ve Rasûlullah (s.a.v), bir kaptan guslederdik." (Tirmizî, Tahara: 46; Buhârî, Gusül: 3)

236- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Teyzem Meymune anlatmıştı; Rasûlullah (s.a.v) ve kendisi bir kaptan guslederlermiş." (Tirmizî, Tahara: 46; Buhârî, Gusül: 3)

237- Ümmü Seleme (r.a)'in kölesi Naim'den aktarıldığına göre: Ümmü Seleme'ye: "Kadın kocasıyla gusledebilir mi?" diye soruldu da; o da: "Evet, zeki ve iyi huylu olursa yıkanır" dedi. Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hamur leğeninde yıkandığımızı hatırlıyorum, önce ellerimize döküyor ellerimizi temizledikten sonra oradan avuçlarımızla su alarak vücudumuza döküyorduk. (Müslim, Hayz: 10; Tirmizî, Tahara: 46)

148- GUSÜL ABDESTİ ALINARAK KULLANILMIŞ SUYUN TEMİZLİKTE KULLANILMASININ YASAK OLUŞU

238- Humeyd b. Abdurrahman (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile Ebû Hüreyre gibi dört yıl beraber olmuş bir kimseyle karşılaştım, o kimse şunları söyledi: "Rasûlullah (s.a.v), bizden birinin her gün fazlaca taranıp süslenmesini, yıkandığı leğen ve benzeri kaplara küçük abdestini bozmasını, erkeğin karısının kullandığı gusül suyu ile kadının da erkeğin kullandığı gusül suyu ile yıkanmasını yasakladı. Kaptaki temiz sudan avuçlarıyla alarak yıkanmalarını emretti." (Tirmizî, Tahara: 47; Ebû Davud, Tahara: 40)

149- KARI İLE KOCA GUSLEDERKEN SU KONUSUNDA TARTIŞIR MI?

239- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile ben bir kaptan su alarak yıkanırdık o benden önce sudan alıp yıkanmak ister bende ondan önce alıp yıkanmak isterdim ve: "O kabı bana bırak ben yıkanayım" derdi. Ben de: "Kabı bana bırak ben yıkanayım" derdim. (Müslim, Hayz: 10; Dârimi, Tahara: 68)

150- HAMUR YOĞURULAN LEĞENDEKİ SUDAN GUSLETMEK

240- Ümmü Hanî (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) ile Meymune hamur izleri bulunan bir leğenden su alarak birlikte yıkandılar." (Müslim, Hayz: 10; Tirmizî, Tahara: 46)

151- GUSLEDEN KADIN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMEZ

241- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha) dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Saçımı çok sıkı örüyorum, cünüplükten dolayı yıkanırken saç örgülerimi çözeyim mi? dedim. O da şöyle buyurdu: **"Başına üç avuç dolusu su dökmen yeterlidir sonra tüm vücuduna dökersin."** (Müslim, Hayz: 12; Ebû Davud, Tahara: 100)

152- İHRAMA GİRECEK KADININ GUSLEDERKEN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMESİ GEREKTİĞİ

242- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Hac ve Umre için veda haccı yılında yola çıkmıştık. Umre için ihrama girdim. Hayız gördüğüm halde Mekke'ye vardım, bu sebeple ne Kâbe'yi tavaf edebildim ne de Safa ile Merve arasında gidip gelebildim. Bu durumdan Rasûlullah (s.a.v)'e yakındım da; O da şöyle buyurdu: **"Başının örgülerini çöz ve tara, Hac için ihrama gir; Umre yapmayı bırak.."** Ben de öylece yaptım. Hac vazifemi bitirdikten sonra Rasûlullah (s.a.v), beni Abdurrahman b. ebi Bekir'le, Ten'im denilen mikat yerine gönderdi. Ben de orada tekrar ihrama girip umre'ye niyet ettim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) bana; **"Burası senin umre yapabilmek için ihrama gireceğin ve niyetleneceğin yerindir"** buyurdu. (Buhârî, Hayz: 17; İbn Mâce, Tahara: 124)

153- GUSLEDECEK KİMSE ELLERİNE SU DÖKÜP YIKAMADAN SU KABINA ELLERİNİ SOKAMAZ

243- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) cünüplükten kurtulmak için yıkanacağında bir kap dolusu su hazırlanırdı. O kaba elini sokmadan önce iyice temizleninceye kadar ellerine su dökerdi sonra sağ elini suya sokarak onunla su döker sol eli ile de tenasül organını temizlerdi. Bu işi bitirince sağ eli ile sol eline su dökerek ellerini yıkar sonra ağzına ve burnuna üçer sefer su verirdi. Daha sonra iki avucu ile su alarak üç kere başına dökerdi, sonra da tüm vücudunu yıkardı." (Ebû Davud, Tahara: 98; Tirmizî, Tahara: 76)

154- SU KABINA SOKMADAN ÖNCE ELLER KAÇ DEFA YIKANMALI?

244- Ebû Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'ya Rasûlullah (s.a.v)'in cünüplükten dolayı gusletmesi nasıldı diye sordum şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), gusletmezden önce su kabından ellerine üç sefer su dökerdi. Avret yerini temizledikten sonra tekrar ellerini yıkardı. Sonra ağız ve burnuna su verir, sonra başına üç sefer su döker, sonra da tüm vücudunu yıkardı." (Ebû Davud, Tahara: 98; Müslim, Hayz: 9)

155- ELLERİN YIKANMASINDAN SONRA VÜCUTTAKİ PİSLİKLERİN YIKANARAK GİDERİLMESİ

245- Ebû Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir gün Aişe (r.anha)'nın yanına girmiştim ve Rasûlullah (s.a.v)'in cünüplükten dolayı nasıl yıkandığını sormuştum. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'e bir kap su getirilirdi; önce ellerine üç defa o kaptan dökerek yıkardı, sonra sağ eli ile sol eline su döker bacakları arasını temizlerdi, sonra ellerini tekrar yıkar ağzına ve burnuna su verirdi, sonra başına üç defa su döker, sonra da vücudunun diğer bölümlerini yıkardı." (Buhârî, Gusül: 1; Ebû Davud, Tahara: 98)

156- VÜCUTTAKİ PİSLİKLER TEMİZLENDİKTEN SONRA ELLERİN TEKRAR YIKANIP GUSLE DEVAM EDİLMESİ

246- Ebû Seleme b. Abdurrahman (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe, Peygamber (s.a.v)'in şöyle guslettiğini anlattı: "Önce su kabından dökerek ellerini üç kere yıkadı. Sonra sağ eli ile sol eline su döker tenasül organı ve çevresini yıkardı." Ömer der ki: Bu hadisi ben şöyle biliyorum: "Sağ eli ile sol eline üç sefer döker sonra ağzına üç kere su verir sonra da burnuna üç kere su vererek yüzünü üç kere yıkardı. Sonra başına üç sefer su döker sonra da tüm vücudunu yıkardı." (Müslim, Hayz: 9; Ebû Davud, Tahara: 98)

157- GUSLEDEN KİMSENİN ÖNCE ABDEST ALMASI

247- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağında: "Önce ellerini yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra elini suya sokar parmak aralarını ovuşturur, saç diplerini de ovalayıp başına üç avuç su döker, sonra da tüm vücudunu su ile yıkardı." (Buhârî, Gusül: 1; Tirmizî, Tahara: 76)

158- CÜNÜP KİMSE YIKANIRKEN SAÇ DİPLERİNE SUYU ULAŞTIRMALIDIR

248- Aişe (r.anha), Peygamber (s.a.v)'in cünüplükten temizlenmek için aldığı gusül abdestini şöyle anlatır: "Ellerini yıkar, abdest alır, suyun saç diplerine ulaşması için saçlarını ovalar sonra da tüm vücudunu yıkardı." (Buhârî, Gusül: 1; Tirmizî, Tahara: 67)

249- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) cünüplükten dolayı gusledeceği zaman saçlarının diplerine suyu ulaştırdıktan sonra başına üç sefer su dökerdi." (Buhârî, Gusül: 1; Tirmizî, Tahara: 67)

159- CÜNÜP KİMSE BAŞINA NE KADAR SU DÖKEREK YIKANMALI?

250- Cübeyr b. Mut'ım (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yanında gusül hakkında münakaşa ediyorduk içimden bazıları: "Ben şöyle şöyle yıkanıyorum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Fakat ben başıma üç avuç dolusu su döküyorum"** buyurdu. (Buhârî, Gusül: 4; Ebû Davud, Tahara: 98)

160- HAYIZDAN TEMİZLENEN KADIN NASIL GUSÜL YAPAR?

251- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e: Hayızdan temizlenmek için nasıl yıkanması gerektiğini sordu. Rasûlullah (s.a.v), ona nasıl yıkanacağını anlattı sonra şöyle dedi: **"Bir bez parçası al ve onunla temizlen.** Bu sefer kadın: "O bezle nasıl temizleneceğim" diye tekrar sorunca; Rasûlullah (s.a.v): **"Sübhanallah onunla temizlen işte"** buyurdu. Ben kadını bir kenara çekerek vücûduna bulaşan kan bulaşıklarını temizlersin dedim. (Buhârî, Hayz: 15; İbn Mâce, Tahara: 124)

161- GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALMAK GEREKMEZ

252- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), gusülden sonra abdesti bozulmadıkça namaz için abdest almazdı. (Tirmizî, Tahara: 79; Ebû Davud, Tahara: 99)

162- BİR LEĞEN VE KÜVET GİBİ BİR ŞEY İÇERSİNDE YIKANILIYORSA AYAKLARIN SONRA DIŞARIDA YIKANMASI

253- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Cünüplükten temizleneceği suyu Rasûlullah (s.a.v)'e getirdim, önce ellerini iki veya üç kere yıkadı sonra sağ elini su kabına sokarak avret yerine su döktü ve orayı sol eliyle yıkadı, sol elini yere vurduktan sonra iyice ovaladı sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra başına üç avuç dolusu su döktü, sonra tüm vücudunu yıkadı sonra bulunduğu o bölgeden çıkıp ayaklarını yıkadı. Kendisine silinmek için bir havlu getirdim kabul etmedi. (Ebû Davud, Tahara: 98; Müslim, Hayz: 9)

163- GUSÜLDEN SONRA HAVLU KULLANMAK ZARURİ DEĞİLDİR

254- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v) gusletti, kendisine bir havlu getirildi ona dokunmadı ve **"Bu şekilde ıslak kalsın"** buyurdu. (Müslim, Hayz: 9)

164- CÜNÜP KİMSE YEMEK YİYECEĞİNDE NE YAPMALI?

255- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Amr diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v) cünüp iken; yemek yemek istediği zaman veya uyumak istediği zaman abdest alırdı. Amr kendi rivâyetinde: Namaz abdesti gibi abdest alırdı diyor. (Müslim, Hayz: 6; Ebû Davud, Tahara: 88)

165- CÜNÜP KİMSE YEMEK YİYECEĞİNDE SADECE ELİNİ YIKAR

256- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) cünüp olduğu zaman, uyumak istediğinde abdest alır, yemek yemek istediğinde ise sadece ellerini yıkardı. (Ebû Davud, Tahara: 88; İbn Mâce, Tahara: 104)

166- CÜNÜP YERKEN VE İÇERKEN SADECE ELLERİNİ YIKAR

257- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) cünüp iken uyumak isterse abdest alır, bir şeyler yemek ve içmek istediğinde ise ellerini yıkayıp yer ve içerdi. (Ebû Davud, Tahara: 88; İbn Mâce, Tahara: 104)

167- CÜNÜP KİMSE UYUYACAKSA ABDEST ALMALIDIR

258- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) cünüp iken uyumak isterse, uyumazdan önce namaz abdesti gibi abdest alırdı. (Dârimi, Tahara: 73; Tirmizî, Tahara: 88)

259- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kimse cünüp olduğu halde uyuyabilir mi? Dedim. Nebi (s.a.v)'de: **"Abdest alırsa evet uyuyabilir"** buyurdular. (Dârimi, Tahara: 73; Tirmizî, Tahara: 88)

168- CÜNÜP KİMSE UYUMADAN ÖNCE TENASÜL ORGANINI YIKAR VE ABDEST ALIR

260- İbn Ömer (r.a)'den aktarıldığına göre, Hz. Ömer, Rasûlullah (s.a.v)'e: Gece cünüp olduğundan bahsetti. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Tenasül organını yıka, abdest al ve uyu"** buyurdular. (Ebû Davud, Tahara: 88; Dârimi, Tahara: 73)

169- CÜNÜP KİMSE ABDEST ALMAZSA NE OLUR?

261- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İçersinde resim, heykel, köpek ve cünüp olan kimsenin bulunduğu eve rahmet melekleri girmez."** (Ebû Davud, Tahara: 89; Müslim, Hayz: 6)

170- CÜNÜP KİMSE TEKRAR CİNSEL İLİŞKİDE BULUNMAK İSTERSE NE YAPMALI?

262- Ebû Said el Hudri (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakleder:**"Biriniz hanımıyla cinsel ilişkiyi tekrarlamak isterse abdest alsın."** (Ebû Davud, Tahara: 86; İbn Mâce, Tahara: 10)

171- HANIMLARINDAN BİRKAÇI İLE CİNSEL İLİŞKİ KURAN KİMSENİN TEK GUSÜL ABDESTİ ALMASININ YETERLİ OLACAĞI

263- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gecede hanımlarının hepsini cinsel ilişki yaparak dolaşır ve tek gusül abdesti ile yetinirdi. (İbn Mâce, Tahara: 10; Buhârî, Gusül: 12)

264- Yine Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) hanımlarını cinsel ilişki için dolaşır ve tek bir gusülle yetinirdi. (İbn Mâce, Tahara: 10; Buhârî, Gusül: 12)

172- ABDESTSİZ KUR'AN OKUNUR MU?

265- Abdullah b. Seleme (r.a) şöyle diyor: Ben ve iki kişi Ali'nin yanına varmıştık, o da bize şunları anlattı: "Rasûlullah (s.a.v), tuvaletten ihtiyacını giderip çıkar ve bizimle beraber et yer ve Kur'an okurdu. Cünüplük dışında hiç bir şey onu Kur'an okumaktan alıkoymazdı."(Ebû Davud, Tahara: 91; Tirmizî, Tahara: 111)

266- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) cünüplük dışındaki tüm durumlarında Kur'an okurdu." (Tirmizî, Tahara: 111)

173- CÜNÜP KİMSEYE DOKUNMAK VE KONUŞMAK

267- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), ashabından biriyle karşılaştığında onunla musafaha yapar ve hayır dua ederdi. Bir gün erken saatlerde O'nu gördüm ve yolumu değiştirerek O'ndan uzaklaştım. Gün yükseldiğinde (gusül abdestimi almış olarak) O'nun yanına geldim; Rasûlullah (s.a.v): **"Seni sabahleyin gördüm hemen yönünü değiştirdin ve benden uzaklaştın, sebebi nedir?"** buyurdular. Ben de: "Cünüp

idim, bana dokunursun diye çekindim" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular:**"Müslüman hiçbir zaman pis olamaz."** (Tirmizî, Tahara: 89; Buhârî, Gusül: 26)

268- Yine Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Cünüp olduğum bir vakit, Rasûlullah (s.a.v) bana rastladı ve ilgilenip elini uzattı. Ben de: "Cünübüm" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman asla pis olmaz."** (Buhârî, Gusül: 24; İbn Mâce, Tahara: 80)

269- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cünüp olduğum halde Medine sokaklarından birinde Rasûlullah (s.a.v) ile karşılaştım ve çabucak kendisinden uzaklaşıp gusletmeye gittim ve o anda beni kaybetmiş oldu. Bir süre sonra yanına vardığımda:**"Neredeydin? Ey Ebû Hüreyre!"** buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Cünüp olduğum halde bana rastladın, ben de gusletmeksizin sizinle birlikte olmayı hoş görmedim" dedim. **"Sübhanallah! Müslüman pis olmaz"** buyurdu. (İbn Mâce, Tahara: 80; Tirmizî, Tahara: 89)

174- HAYIZLI KADININ HİZMET EDEBİLECEĞİ

270- Ebû Hüreyre (r.a) anlatıyor: Bir keresinde Rasûlullah (s.a.v), mescid de bulunuyordu. Aişe (r.anha)'ya:**"Ey Aişe! Elbise veya namaz seccademi bana verir misin"** dedi. Aişe (r.anha)'da: Ben namaz kılamıyorum; "Hayzlıyım" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: "Hayız, senin elinde değil" buyurdu. Bunun üzerine Aişe o malzemeyi verdi. (Ebû Davud, Tahara: 105; Müslim, Hayz: 3)

271- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), mescidde iken: **"Ey Aişe! Bana seccademi ver"** diye seslendi. Ben de: "Hayzlıyım" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Hayız senin elinde değil ki"** buyurdu. (Müslim, Hayz: 3; Ebû Davud, Tahara: 104)

175- HAYIZLI KADIN MESCİDE HALI SEREBİLİR Mİ?

272- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bizler hayızlı olduğumuz halde bize yaslanıp Kur'an okurdu. Yine bizler hayızlı olduğumuz halde mescide seccade sererdik. (Ebû Davud, Tahara: 104; Müslim, Hayz: 3)

176- KOCA, HAYIZLI KARISINA YASLANARAK KUR'AN OKUYABİLİR Mİ?

273- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in başı biz hanımlarından birinin kucağında olduğu halde Kur'an okurdu. (Müslim, Hayz: 3; Ebû Davud, Tahara: 104)

177- HAYIZLI KADIN KOCASININ BAŞINI YIKAYABİLİR Mİ?

274- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) mescidde itikafta iken başını dışarı uzatır ben de hayızlı olmama rağmen O'nun başını yıkardım. (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 3)

275- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) mescidde itikafta olduğu halde başını mescidden dışarı çıkarır ben de hayızlı olmama rağmen O'nun başını yıkardım. (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 4)

276- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayızlı olduğum halde Rasûlullah (s.a.v)'in saçını tarardım. (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 4)

178- HAYIZLI KADININ ARTIĞINDAN YİYİP İÇMEK

277- Şureyh (r.a)'den aktarılmıştır. Kendisi, Aişe (r.anha)'ya: "Kadın hayızlı iken kocasıyla birlikte yemek yiyebilir mi?" diye sordum. "Evet, Rasûlullah (s.a.v) beni yemeğe çağırırdı; Ben de onunla birlikte yerdim. Bazen bir et parçası alır bana teklif eder ısırır mısın? der. Ben de o parçayı ısırır tabağa koyardım. O da o et parçasını alır benim ısırdığım yerden ısırarak yerdi. Sonra içecek bir şeyler ister kendi içmeden bana teklif eder, ben de ondan içer ve içtiğim kabı bırakırdım sonra O, o kabı alır benim ağzımın dokunduğu yerden içerdi." (Müslim, Hayz: 3; İbn Mâce, Tahara: 125)

278- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), hayızlı olduğum halde meşrubatı bana verirdi, ben içtikten sonra kalanı benim ağzımın dokunduğu yerden içerdi. (Müslim, Hayz: 3; İbn Mâce, Tahara: 125)

179- HAYIZLI KADININ YEDİKLERİNDEN YEMEK

279- Şureyh (r.a)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'nın şöyle dediğini duydum: Rasûlullah (s.a.v), ben hayızlı iken bile meşrubat kabını önce bana verir, ben de içtikten sonra O'na verirdim, O da benim dudaklarımın dokunduğu yeri araştırarak oradan içerdi. (İbn Mâce, Tahara: 125; Müslim, Hayz: 3)

280- Aişe (r.anha) anlatıyor: "Hayızlı olduğum halde bir meşrubatı ve suyu içer Rasûlullah (s.a.v)'e verirdim. O da ağzımın değdiği yerden içmek üzere o kaptan içerdi. Yine hayızlı olduğum halde etten bir parça ısırır Rasûlullah (s.a.v)'e verirdim, O da benim ısırdığım yerden ısırırdı." (İbn Mâce, Tahara: 125; Müslim, Hayz:3)

180- KOCANIN, HAYIZ GÖREN KARISIYLA AYNI YATAKTA YATMASI

281- Ümmü Seleme (r.anha)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber aynı yatakta aynı çarşaf altında yatarken hayız olduğumu anlayınca, yavaşça yataktan çıkıp hayız elbisemi giydim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Hayız mı oldun"** diye sordu. "Evet" dedim. Beni çağırdı ve birlikte aynı yatak ve çarşaf altında yattım. (Müslim, Hayz: 2; Buhari, Hayz: 22)

282- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hayızlı olduğum halde Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte aynı yatakta yatıyorduk. Benden hayız kanı bir yerine bulaşırsa sadece o yeri yıkar ve öylece namazını kılardı. Sonra tekrar yanıma gelir yine benden bir şey kendisine bulaşırsa aynı şekilde bulaşan yeri temizler ve onunla namazını kılardı." (Müslim, Hayz: 2; Buhârî, Hayz: 22)

181- HAYIZLI KADINLA SEVİŞİLEBİLİR Mİ?

283- Aişe (r.anha)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), biz hanımlarından hayız olan birine hayız elbisesini sıkıca giymesini emreder ve onunla sevişirdi." (Müslim, Hayz: 2; Tirmizî, Tahara: 99)

284- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Biz Peygamber hanımlarından biri, hayız olunca; Rasûlullah (s.a.v) ona; hayız albisesini sıkıca giymesini emreder, sonra da onunla sevişirdi." (Buhârî, Hayz: 6; Tirmizî, Tahara: 99)

285- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), hanımları ile hayızlı olduğu hallerde bile, baldırları ve dizlerine kadar hayız elbiselerini giydikleri durumda onlarla sevişirdi." (Müslim, Hayz: 2; Buhârî, Hayz: 6)

182- "SANA HAYIZDAN SORARLAR" AYETİNİN TEFSİRİ

286- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudiler, kadınlarından biri hayızlı olduğu zaman onlarla birlikte yiyip içmezler ve evlerinde birlikte olmazlardı. Peygamber (s.a.v)'e bu durum soruldu da; bunun üzerine Allah; Bakara sûresi: 222. ayetini indirdi:**"Sana kadınların ay halleri hakkında soruyorlar. De ki: "O bir sıkıntı, kirlilik ve rahatsızlık halidir." Bu yüzden, ay hali sırasında kadınların kadınlıklarından yararlanmayın, uzak durun ve onlar temizleninceye kadar kendileriyle cinsel ilişkide bulunmayın. Temizlendiklerinde ise, Allah'ın buyurduğu şekilde onlara yaklaşın…"** Rasûlullah (s.a.v)'de onlara hayız gören kadınlarla birlikte yiyip içebileceklerini, evlerinde birlikte olabileceklerini ve hanımlarıyla cinsi münasebet dışında her şeyi yapabileceklerini bildirdi. (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 1)

183- BİLEREK HAYIZLI KARISINA YAKLAŞAN KİMSEYE CEZA VAR MIDIR?

287- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) hayızlı olduğunu bilerek bir kimse hanımıyla cinsel ilişkide bulunursa, ceza olarak bir veya yarım dinar sadaka vermesini emretmiştir. (Tirmizî, Tahara: 103; Ebû Davud, Tahara: 106)

184- İHRAMLI KADIN HAYIZ GÖRÜRSE NE YAPMALI?

288- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hac maksadıyla yola çıkmıştık. Serif denilen yere vardığımızda ben hayız oldum. Ben bu durumumdan dolayı ağlarken Rasûlullah (s.a.v) yanıma girdi ve: **"Derdin nedir? Hayız mı oldun?"** buyurdular. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdular: **"Bu hayız olma özelliği Allah'ın Ademin kızlarına has kıldığı bir özelliktir. Bu sebeple Hac'taki tavaf dışında tüm yapılması gerekenleri yap."** Rasûlullah (s.a.v), hanımları için bir sığır kurban etti. (Tirmizî, Hac: 100; Buhârî, Hayz: 28)

185- İHRAMLI İKEN LOHUSA OLAN KADIN NE YAPMALI?

289- Cafer b. Muhammed (r.a), babasından aktararak diyor ki: Câbir b. Abdillah'ın yanına geldik ve Rasûlullah (s.a.v)'in haccından sorduk, şunları anlattı: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Zilkade ayının bitmesine beş gün kala hac için yola çıktık. Zulhuleyfe denilen yere vardığımızda; Esma binti Umeys Muhammed b. ebî Bekri doğurdu. Rasûlullah (s.a.v)'e haber göndererek nasıl hareket edeceğini sordurdu. Rasûlullah (s.a.v)'de cevap olarak şöyle buyurdu: **"Yıkan, kan akmasını önleyecek şekilde bez ve sargı sarın sonra da ihrama niyet et ve haccın gereklerini yerine getir."** (Müslim, Hac: 15; İbn Mâce, Menasik: 12)

186- HAYIZ KANI ELBİSEYE BULAŞIRSA NASIL TEMİZLENİR?

290- Adiy b. Dinar (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Kays binti Mıhsam'ın Rasûlullah (s.a.v)'e elbiseye bulaşan hayız kanı hakkında sorduğunu ve şu cevabı aldığını işittim: **"Onu çitileyip temizle sonra da su ve sabunla iyice yıka."** (Buhârî, Hayz: 14; Tirmizî, Tahara: 104)

291- Esma binti ebî Bekir (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle anlatmıştır: Odamda otururken bir kadın, elbiseye bulaşan hayız kanı hakkında fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona: **"Lekeyi kuru olarak gider sonra da su ile çitileyip yıka ve sonra da durula sonrasında da namazını kıl."** (Tirmizî, Tahara: 104; İbn Mâce, Tahara: 118)

187- ELBİSEYE MENİ BULAŞIRSA NE YAPMALI?

292- Muaviye b. ebî Süfyan (r.a)'den rivâyet edilmiştir: Bizzat kendisi Peygamber hanımlarından Ümmü Habibe'ye şöyle sormuştu: "Rasûlullah (s.a.v), cinsi münasebet esnasında üzerinde bulunan elbiseyle namaz kılıyor muydu?" Ümmü Habibe şöyle cevap verdi: "Üzerinde meni bulaşığı görmezse; evet kılıyordu." (İbn Mâce, Tahara: 83; Ebû Davud, Tahara: 133)

188- ELBİSEYE BULAŞAN MENİYİ YIKAMAK

293- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesi üzerindeki meni izlerini yıkıyordum. O da yıkadığım yerlerin ıslaklığı ve renk değişikliği olduğu halde namaz kılmaya çıkıyordu." (İbn Mâce, Tahara: 82; Ebû Davud, Tahara: 136)

189- ELBİSEYE BULAŞAN MENİ İZLERİNİ OVALAMAK

294- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesine bulaşan cünüplük lekesini -bir başka seferinde de meni lekesini demiştir- ovalamak sûretiyle giderirdim." (İbn Mâce, Tahara: 82; Ebû Davud, Tahara: 136)

295- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesindeki meni lekesini ovalamak sûretiyle giderir başka bir şey yapmazdım." (İbn Mâce, Tahara: 82; Ebû Davud, Tahara: 136)

296- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v)'in elbisesine bulaşan meni lekesini sadece ovalardım." (İbn Mâce, Tahara: 82; Ebû Davud, Tahara: 136)

297- Yine Aişe (r.anha) rivâyet ediyor ve diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesinde meni lekesi gördüğümde. Onu, kazımak sûretiyle yok ederdim." (İbn Mâce, Tahara: 82)

298- Yine Aişe (r.anha) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesinde gördüğüm meni lekesini ovalamak sûretiyle giderdim." (İbn Mâce, Tahara: 82; Ebû Davud, Tahara: 136)

299- Yine Aişe (r.anha) şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesinde gördüğüm meni lekesini ovalayıp çitilemek sûretiyle yok ederdim." (İbn Mâce, Tahara: 82; Ebû Davud, Tahara: 136)

190- YEMEK YEMEYEN (SÜT EMEN) ÇOCUĞUN İDRARI NASIL TEMİZLENİR?

300- Ümmü Kays binti Mıhsan (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. Kendisi bir gün yemek yemeyen oğluyla beraber Rasûlullah (s.a.v)'e gelmişti. Rasûlullah (s.a.v) o çocuğu dizine oturttu, çocukta elbisesi üzerine idrarını yapıverdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) su istedi ve o suyu çocuğun idrar yaptığı yere serpti ve elbisesini yıkamadı. (İbn Mâce, Tahara: 77; Buhârî, Vudu': 64)

301- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir çocuk getirilmişti de o çocuk Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesi üzerine idrarını yapıverdi. Rasûlullah (s.a.v) su getirtti ve oraya döktü. (İbn Mâce, Tahara: 77; Buhârî, Vudu': 64)

191- KIZ ÇOCUĞUNUN İDRARI NASIL TEMİZLENİR?

302- Ebû's Semh (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kız çocuğunun idrarı yıkanır, erkek çocuğunun idrarı üzerine su dökülür."** (Ebû Davud, Tahara: 137; İbn Mâce, Tahara: 177)

192- ETİ YENEN HAYVANIN İDRARI

303- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ukl kabilesinden bazı insanlar Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, İslâmiyet hakkında konuştular ve şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler çölde yaşamaya alışmış göçebe insanlarız, yerleşik hayata alışık değiliz. Medine'nin havasından hoşlanmadıklarını ve sıkıldıklarını söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), onlara çobanıyla beraber bir sürü tahsis edilmesini emretti. Sonra da onlara develerle beraber Medine dışına gitmelerini, develerin süt ve idrarlarından içmelerini emretti. Bu kimseler sağlıklarına kavuşunca, Harre denilen o yerde Müslümanlıktan çıkıp tekrar kafir oldular; yani irtidad ettiler. Peygamber (s.a.v)'in çobanını öldürüp develeri sürüp götürdüler. Bu durum Rasûlullah (s.a.v)'e ulaşınca, onların izlerinden adamlar gönderdi. Onlar yakalanıp Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirildiler. O kimselerin çobanı öldürdükleri şekilde kısas yapılarak öldürülmesi gerektiğinden gözleri oyuldu, elleri ve ayakları kesildi sonra Harre denilen yerde bu şekilde ölüme terk edildiler." (Ebû Davud, Tahara: 125; Buhârî, Vudu': 72)

304- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ureyne kabilesinden bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v)'e gelip Müslüman oldular. Medine'nin havası onlara iyi gelmediği için renkleri sarardı, karınları şişti. Rasûlullah (s.a.v) onları sütlü develerin bulunduğu yere gönderdi ve onlara o develerin sütlerinden ve idrarlarından içmelerini emretti. Onlar sıhhat bulunca, develerin çobanını öldürdüler ve develeri de sürüp götürdüler. Rasûlullah (s.a.v), onları yakalamak üzere bir müfreze gönderdi, onlar yakalanıp getirildiler, çobanı öldürdükleri şekilde kısas yapılarak öldürülmeleri gerektiğinden; bu

kimselerin gözleri oyuldu, elleri ve ayakları kesildi.

Mü'minlerin emiri Abdulmelik kendisine bu hadisi nakleden Enes'e: "Bu insanların bu şekilde cezalandırılmaları (irtidad) edib küfre girmelerinden dolayı mı? yoksa günah işlemeleri sebepiyle mi?" diye sordu. Enes'de: "Kafir olmaları sebebiyle" dedi. (Ebû Davud, Tahara: 125; Buhârî, Vudu': 72)

193- ETİ YENEN HAYVANLARIN PİSLİĞİ

305- Amr b. Meymun (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ud, Beytül Mal'de bize şunları anlattı: Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'nin yanında namaz kılıyordu. Kureyş kabilesinden bir grup da orada oturuyorlardı. Onlar bir deve kesmişlerdi. İçlerinden birileri: "Hanginiz kanıyla beraber şu deve işkembesini alır O, yüzünü secdeye koyduğunda sırtına bırakır" dedi. Abdullah b. Mes'ud diyor ki: Orada bulunanların en şerlisi koştu, işkembeyi alıp götürdü, biraz bekledi. Rasûlullah (s.a.v) secdeye varınca sırtına bıraktı. Durum, Rasûlullah (s.a.v)'in kızı Fatıma'ya haber verildi. Çocuk yaşta olan Fatıma koşarak geldi ve işkembeyi babasının sırtından aldı. Rasûlullah (s.a.v), namazını bitirince üç defa şöyle söyledi: **"Allah'ım! Kureyş'i Sana havale ediyorum, Allah'ım! Ebû Cehil b. Hişam'ı, Şeybe b. Rabia'yı, Utbe b. Rebia'yı, Ukbe b. ebî Muayt'ı Sana havale ediyorum"** diyerek, Kureyş'ten yedi kişiyi saydı. Abdullah b. Mes'ud der ki: O'na Kitab'ı indiren Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v)'in saydığı bu yedi kişiyi Bedir savaşında Kalîb denilen çukurda toplanmış vaziyette gördüm. (Buhârî, Vudu': 74; Müslim, Cihad ve Siyer: 39)

194- ELBİSEYE BULAŞAN TÜKRÜK'ÜN DURUMU

306- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), elbisesinin bir ucunu tuttu arasına tükürdü ve birbirine sürttü. (Buhârî, Vudu': 75; Ebû Davud, Tahara: 143)

307- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz mescidde namaz kılarken önüne ve sağına tükürmesin. Mutlaka tükürmesi gerekiyorsa soluna veya ayağının altına tükürsün. Böyle yapmazsa şu şekilde yapsın; çünkü Rasûlullah (s.a.v), elbisesine tükürüp elbisesini ovuşturmuştu." (Ebû Davud, Tahara: 143; İbn Mâce, Mesacid: 10)

195- TEYEMMÜM HANGİ OLAY ÜZERİNE BAŞLAMIŞTI?

308- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber seferlerden birine çıkmıştık. Beyda veya Zat-ül Ceyş bölgesine geldiğimizde gerdanlığım kayboldu. Rasûlullah (s.a.v) onu aramak için orada konakladı. Diğer insanlar da O'nunla birlikte konaklamış oldular. Orası bir su başı değildi. Yanlarında da su yoktu. İnsanlar, Ebû Bekir'e gelerek: Aişe'nin yaptığını görmüyor musun? Rasûlullah (s.a.v) ve insanların bu susuz yerde konaklamalarına sebep olmuştur. Yanlarında su kalmamıştır.

Bunun üzerine; babam Ebû Bekir, yanıma geldi. Rasûlullah (s.a.v), başını dizimin üzerine koymuş uyuya kalmıştı. Bana şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) ve bu insanları bu susuz yerde, burada alıkoydun yanlarında da suları yok.

Aişe diyor ki: "Babam Ebû Bekir beni böylece azarladı, ağzına geleni söyledi ve eliyle böğrüme dürttü. Rasûlullah (s.a.v)'in dizimde uyuması hareket etmemi engelliyordu." Rasûlullah (s.a.v) uyudu ve sabah oldu fakat su yoktu. Bunun üzerine Allah teyemmüm ayetini indirdi. O zaman Üseyd b. Hudayr: "Ey Ebû Bekir ailesi, bu sizin ilk bereketiniz değildir" dedi.

Aişe (r.anha) diyor ki: "Gideceğimiz sırada üzerine bindiğimiz deveyi kaldırınca gerdanlığı devenin altında bulduk." (Buhârî, Teyemmüm: 1; İbn Mâce, Tahara: 90)

196- YOLCULUK DIŞINDA DA TEYEMMÜM OLUR MU?

309- İbn Abbas (r.a)'ın kölesi Umeyr, İbni Abbas'tan şöyle söylediğini işitmiştir: Meymune'nin kölesi Abdullah b. Yesar ile birlikte yürürdük ve Ebû Cuheym b. Haris b. Samme el Ensarî'nin yanına girdik. Ebû Cüheym şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v), Cemel Kuyusunun etrafında dolaşıp duruyordu Bir adam Peygamber (s.a.v) ile karşılaştı ve O'na selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) o kimsenin selâmını almadan önce duvara dönüp yüzünü ve ellerini duvara vurduğu elleriyle meshetti sonra da o kimsenin selâmını aldı. (Müslim, Hayz: 28; Buhârî, Teyemmüm: 2)

310- İbn Abdurrahman b. Ebza (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Bir adam Ömer'e gelerek: Cünüp oldum su da bulamadım dedi. Ömer de namaz kılma dedi. Bunun üzerine Ammar b. Yasir: Ey Mü'minlerin emiri! Hatırlamaz mısın? Sen ve biz bir seriyyede idik, cünüp olmuştuk ve su da bulamamıştık, o zaman sen namaz kılmıştın fakat ben her tarafima toprağın değmesi için toprakta yuvarlanmış ve namazlarımı kılmıştım. Sonra Peygamber (s.a.v)'e gelip bu durumu söyleyince Rasûlullah (s.a.v): "Şöyle yapman yeterliydi" buyurarak: "Ellerini yere vurdu sonra iki eline üfledi ve yüzüyle iki elini meshetti." Ravi, Seleme burada şüphe edip ellerini dirseklere kadar mı yoksa bileklere kadar mı olduğunu bilemiyor. Ammar'ın bu sözü üzerine Ömer: Seni layık olduğun göreve getiriyoruz diyor. (Müslim, Hayz: 28; Buhârî, Teyemmüm: 2)

311- Ammar b. Yasir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Develere çobanlık yaptığım anda cünüp olmuştum ve su bulamamıştım. Hayvanın toprakta yuvarlanması gibi toprakta yuvarlandım. Sonra Rasûlullah (s.a.v)'e gelip yaptığımı haber verdim. Rasûlullah (s.a.v) de: **"Sadece Teyemmüm yapman yeterliydi"** buyurdular. (Buhârî, Teyemmüm: 3; Müslim, Hayz: 28)

197- YOLCULUKTA TEYEMMÜM

312- Ammar (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), yanında hanımı Aişe olduğu halde Ula't-ül Ceyş (Zat-ül Ceyş) denilen yerde konaklamıştı. Yemen bölgesinin zıfar akikinden yapılmış gerdanlığı kopmuştu. Bunun üzerine insanlar gerdanlığı aramak için orada konaklamış oldular. Tan yeri ağarıncaya kadar aradılar fakat bulamadılar. İnsanların yanında su da yoktu. Bunun üzerine Ebû Bekir Aişe'ye kızdı ve insanları yolundan alıkoydun, yanlarında suları da yok, dedi. İşte o zaman Allah (c.c), toprakla teyemmüm ederek abdest alma kolaylığını ayet olarak indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Müslümanlar kalkıp ellerini toprağa vurdular. Sonra ellerini kaldırdılar, ellerine bulaşan topraktan hiçbir şeyi ne üflemek ne de silkelemek sûretiyle atmadılar o elleriyle yüzlerini ve omuzlarına kadar kollarını ve ellerin altından başlayarak koltuk altlarına kadar meshettiler. (Buhârî, Teyemmüm.: 3; Müslim, Hayz: 28)

198- TEYEMMÜM NASIL YAPILIR?

313- Ammar b. Yasir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte toprakla teyemmüm yaptık, yüzlerimizi ve omuzlarımıza kadar kollarımızı meshetmiştik. (Buhârî, Teyemmüm: 5; İbn Mâce, Tahara: 93)

199- BAŞKA BİR TEYEMMÜM YAPMA ŞEKLİ

314- Abdurrahman b. Ebza (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'in yanında idik, bir adam geldi ve Ey Mü'minlerin emiri, bizler bir yerde bir ay veya iki ay kadar kalıyor, cünüp oluyor ve su bulamıyoruz. Ömer de şöyle dedi: Ben cünüp olup ta su bulamadığımızda su buluncaya kadar namaz kılmıyorum. Bunun üzerine Ammar b. Yasir: Ey mü'minlerin Emiri! hatırlamaz mısın? Sen falan yerdeydin biz ise develere çobanlık yapıyorduk, biliyorsun ki biz cünüp olmuştuk dedi. Ömer de: "Evet hatırlıyorum" dedi. Ammar: Ben toprakta iyice yuvarlanmıştım sonra Peygamber (s.a.v)'e gelip yaptığımı anlatınca, Rasûlullah (s.a.v) gülmüş ve şöyle buyurmuştu: "Az bir toprak bile yeterliydi" diyerek avuçlarını toprağa vurup avuçlarına üfleyip yüzünü ve kollarının bir kısmını meshetmişti dedi. Ömer de: Ey Ammar! Allah'a karşı sorumluluk bilinci içersinde ol deyince, Ammar: Ey Mü'minlerin emiri, istersen bu olayı kimseye söylemem dedi. Ömer de: Hayır söyleyebilirsin fakat bu zeka ve kabiliyetinden dolayı seni layık olduğun göreve getiriyoruz, dedi. (Buhârî,

Teyemmüm: 3; İbn Mâce, Tahara: 90)

200- BİR DEĞİŞİK TEYEMMÜM YAPMA ŞEKLİ

315- İbn Abdurrahman b. Ebza (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Bir adam, Ömer'e teyemmüm hakkında sordu. Ömer ne söyleyeceğini bilemedi. Bunun üzerine Ammar: Ey Ömer! Hatırlıyor musun? Bir seriyye de idik, ben cünüp olmuştum da toprakta yuvarlanmıştım sonra da Peygamber (s.a.v)'e gelip durumu haber vermiştim. O da şöyle yapman yeterlidir buyurmuştu. Şu'be ellerini dizlerine vurdu ve iki eline üfledi, o iki eliyle yüzünü ve ellerini bir kere meshetti. (İbn Mâce, Tahara: 91; Buhârî, Teyemmüm: 4)

316- Yine İbn Abdurrahman b. Ebza (r.a), babasından nakledip şöyle diyor: Bir adam Ömer'e gelerek cünüp oldum su da bulamadım dedi. Ömer de: "Öyleyse namaz kılma" dedi. O zaman Ammar: "Hatırlamıyor musun Ey mü'minlerin emiri! Bir seriyyede beraberdik ve cünüp olmuştuk. Sen namaz kılmamıştın ben de toprakta yuvarlanıp namazlarımı kılmıştım. Rasûlullah (s.a.v)'e gelip yaptığımı söyleyince Rasûlullah (s.a.v) sana şu kadarı yeterdi diyerek ellerini toprağa vurdu. Ellerindeki toprağı üfürdü. Sonra bir eliyle diğerini ovuşturdu sonra iki eliyle yüzünü meshetti." Bunun üzerine Ömer: "Öylemiydi, bir şey hatırlamıyorum" dedi. Bunun üzerine Ammar: "İstersen bu olaydan kimseye söz etmem" dedi. (Müslim, Hayz: 28; Buhârî, Teyemmüm: 4)

201- BAŞKA BİR TEYEMMÜM ŞEKLİ

317- Yine İbn Abdurrahman b. Ebza babasından naklederek diyor ki: Bir adam Ömer'e gelip "cünüp oldum su da bulamadım" dedi. Ömer de ona: "Öyleyse namaz kılma" dedi. O zaman Ammar, Ömer'e: "Hatırlamıyor musun? ey mü'minlerin emiri, birlikte bir seriyyede idik ve cünüp olmuştuk, su da bulamamıştık, sen namaz kılmamıştın, ben ise toprakta yuvarlanıp sonra da namazımı kılmıştım. (daha sonra) Rasûlullah (s.a.v)'e gelip durumu haber verince şöyle buyurdular: "Şöyle yapman yeterlidir, diyerek iki elini yere vurdu. Sonra ellerine bulaşan toprağı üfürdü, iki eliyle yüzünü ve ellerini meshetti." Ebû Seleme bu konuda şüphe ederek şöyle dedi: "Dirseklerine kadar mı? Yoksa bileklerine kadar mı meshetti bilmiyorum." Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Bu zeka ve kabiliyetinden dolayı seni yetkili bir makama getireceğiz." Şu'be diyor ki: "İki avucuyla yüzünü ve bileklerine kadar kollarını meshetti." (İbn Mâce, Tahara: 91; Müslim, Hayz: 28)

202- CÜNÜP OLAN KİMSE DE TEYEMMÜM MÜ EDER?

318- Şakîk (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ud ve Ebû Musa ile beraber oturuyordum. Ebû Musa: Ammar'ın Ömer'e söylediği şu sözü duymadın mı? Rasûlullah (s.a.v) beni bir iş için göndermişti. Ben orada cünüp oldum, su da bulamadım. Temiz toprakta iyice yuvarlandım sonra Rasûlullah (s.a.v)'e gelip durumu anlattım. O da buyurdu ki:**"Şöyle yapman yeterliydi diyerek iki elini yere vurdu** (daha sonra) **ellerini silkeledi sonra sol eliyle sağ elini, sağ eliyle de sol elini meshettikten sonra yüzünü de meshetti."** Abdullah ta: "Görmedin mi? Ömer, Ammar'ın sözüyle ikna olmadı mı?" (Buhârî, Teyemmüm: 7; Müslim, Hayz: 28)

203- TEMİZ TOPRAKLA TEYEMMÜM

319- Imran b. Husayn (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) cemaatle namaz kılmayıp tek başına namaz kılan birini gördü ve şöyle dedi:**"Ey falan kimse cemaatle namaz kılmana ne engel oldu?"** O kimse de: "Cünüp oldum su da bulamadım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Temiz toprakla teyemmüm et o sana yeterlidir"** buyurdu. (Buhârî, Teyemmüm: 8; Dârimi, Tahara: 65)

204- TEMİZ TOPRAK SU BULUNMAYAN HER ZAMAN VE HER YERDE MÜSLÜMANIN ABDEST SUYUDUR

320- Ebû Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Temiz toprak on sene boyunca su bulunmasa bile Müslümanın abdest suyudur."** (Buhârî, Teyemmüm: 5; Ebû Davud, Tahara: 126)

205- SU BULUNMAZ İSE, TOPRAK; ABDEST SUYUDUR

321- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Üseyd b. Hudayr ve beraberinde bir grup insanı; Aişe'nin konaklama yerinde kaybettiği gerdanlığı aramak için göndermişti. Namaz vakti geldi. Abdestli de değillerdi, su da bulamadılar ve abdestsiz olarak namazlarını kıldılar. Sonra bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e anlattılar o zaman Allah teyemmüm ayetini indirdi. Üseyd b. Hudayr Aişe'ye diyor ki: "Allah senin hayrını versin seni hayırla mükafatlandırsın, senin başına hoş olmayan bir iş geliyor da o iş Müslümanlar hakkında hayırlara vesile oluyor." (Buhârî, Teyemmüm: 5; Dârimi, Tahara: 66)

322- Tarık (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kimse cünüp oldu ve namaz kılmadı. Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve durumunu arzetti de Rasûlullah (s.a.v):**"Doğru yapmışsın"** buyurdu. Yine bir başka adam cünüp oldu teyemmüm edip namazını kıldı. Durumunu Rasûlullah (s.a.v)'e arzedince; Rasûlullah (s.a.v) diğerine söylediğine benzer bir şey söyledi yani **"Doğru yapmışsın"** dedi. (Buhârî, Teyemmüm: 5; Dârimi, Tahara: 66)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. AMELLER NİYYETLER İLEDİR
Bu Hadisin Önemi:
Hadisin Vurûd Sebebini Araştırmak
Hadisin Manası:
Niyyetin Tanımı:
Azim (Kararlılık), Kastetmek Ve Aralarındaki Fark
Niyyeti Dil Île Söylemenin Hükmü:
İyi Bir Niyyetin Mubah Şeylere Etkisi:
Mubah Olan İşi Allah'a Yakınlaştırıcı Bir Amele Dönüştürmenin Kuralları:
Hadisin İhtiva Ettiği Bazı Hükümler

1. AMELLER NİYYETLER İLEDİR

Müminlerin emiri Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb (r.a)dan O'nun şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah(s.as.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Ameller ancak niyyetler iledir ve her kişi için ancak niyyet ettiği şey vardır. Her kimin hicreti Allah ve rasûlü için ise onun hicreti Allah ve rasûlü için demektir. Her kimin hicreti elde edeceği bir dünyalık yahut nikahlayacağı bir kadın için ise, onun da hicreti ne için hicret etmiş ise, onadır.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadis-i şerif, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in özlü sözlerindendir. İmam Şafiî (Allah'ın rahmeti üzerine olsun), şöyle demiştir: "Niyyet hadisinin kapsamına fikha dair yetmiş bahis girmektedir. Bu hadis bâtıl peşinde koşan, başkasına zarar vermek isteyen, hile yollarına sapmak isteyen hiçbir kimseye, Yüce Allah'ın huzuruna kavuşuncaya kadar ileri sürebileceği hiçbir delil bırakmamıştır.[2]
Nevevî de şöyle demiştir: "Şafiî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- hadisin ele aldığı bahislerin bu sayıdan ibaret olduğunu ifade etmek istememiştir. Çünkü bu bahisler bundan çok daha fazladır.[3] Şevkânî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ise der ki: "Bu hadis, İslâm'ın kaidelerinden birisidir. O kadar ki, bunun ilmin üçte biri olduğu söylenmiştir." Yine şöyle dernektedir: "Bu hadis müfred olmakla birlikte, onun için bağımsız bir eser tasnif edilmeye de lâyıktır.[4]
İlim adamları bu hadise gösterdikleri tazimden ötürüdür ki, yazdıkları eserlere bununla başlamayı uygun görmüşlerdir. Bu da ilim talep edenin sahih bir niyyete sahip olması gerektiğine dikkat çekmek içindir. Abdurrahmân b. Mehdi der ki: "Bir kitap hazırlamak isteyen kimse bu hadis ile başlasın.[5]
İşte Buhârî böyle bir nasihatin gereğini yerine getirerek bu hadisi Sahîh'inin başına getirmiştir. Aynı şekilde Takiyyidin el-Makdisî de "Umde-tu'1-Ahkâm" adlı eserinin başına, es-Suyutî de "el-Câmiü's-Sağîr" adlı eserinin başına, Nevevî "el-Mecmû" adlı eserinin başına bu hadisi koymuşlardır. Ebû Ubeyd der ki: "Hadisler arasında bundan daha kapsamlı, bundan daha yeterli, bundan daha yararlı ve faydası bundan daha çok başka bir hadis yoktur."
Bu hadis "Muhacim Um Kays" diye bilinen kişiden dolayı mı vârid olmuştur?
Bazıları bu hadîsin, Um Kays diye bilinen bir kadın ile evlenmek isteyip bununla hicretin faziletini elde etmeyi istemek yerine, bu maksat ile hicret eden bir kişi dolayısıyla zikredildiğini zannetmişlerdir. Buna da aşağıdaki hususları delil göstermişlerdir:
Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) şöyle demiştir: "Her kim birşey isteyerek hicret edecek olursa, onun için ancak o şey vardır." Bir adam Um Kays diye anılan bir kadın ile evlenmek için hicret etti. O bakımdan o kimseye "Um Kays'ın muhaciri" deniliyordu. Bunu Taberânî bir başka yoldan el-A'meş'ten şöyle bir lafızla rivayet-etmektedir: "Aramızda bir kadına talip olmuş bir adam vardı. Sözü geçen bu kadının adı Um Kays idi. Hicret etmedikçe adamla evlenmek istemedi. Bunun üzerine adam da hicret etti ve o kadın ile evlendi. Biz de o kişiye Um Kays'ın muhaciri diyorduk." Hafiz (İbn Hacer) der ki: "Bu, Buhârî ile Müslim'in şartına göre isnadı sahih olan bir rivayettir. Şu kadar var ki, bunda ameller ile ilgili (sözü geçen) hadisin bundan dolayı varid olduğuna dair bir açıklama yoktur. Bunun rivayet yollarından herhangi birisinde de bunu açıkça ifade etmeyi gerektirecek bir söze rastlamadım.[6]

Hadisin Vurûd Sebebini Araştırmak

İlim adamlarının, Rasulullah (S.A.V.)'den bir hadisin vârid oluş sebebini araştırmalarının nedeni şudur: Bunu ortaya çıkarmak, hadisin nassını anlamakta yardımcı bir unsurdur. Nitekim müfessirler de âyetlerin nüzul sebebini bilmeye özel gayret göstermişlerdir. İbn Dakiki'1-Id der ki[7]): "Nüzul sebebini açıklamak Kur'an'ın anlaşılmasında güçlü bir yoldur.[8] İbn Teymiy-ye de şöyle demektedir: "Nüzul sebebinin bilinmesi âyetin bilinmesine de yardımcı olur. Çünkü sebebi bilmek o sebep dolayısıyla meydana geleni bilmek demektir.[9] Aynı şekilde Hz. Peygamberden hadisin vârid oluş sebebini bilmek de hadisi anlamakta yardımcıdır. [10]

Hadisin Manası:

1- Hz. Peygamberin: AmeIler ancak" terkibi, hasr ifade etmektedir. Çünkü burada hasr sığalarından[11] birisi olan ancak" edatı bulunduğundan dolayı bu, hasrı ifade eden bir terkiptir. Diğer taraftan, ameller" kelimesi başına elif, lâm gelmiş çoğul bir ifadedir. Bu ise kasrı[12] gerektiren istiğrakı ifade eder. Nitekim İbn Abbâs'ın da benzeri terkiblerden anladığı budur. Faiz ancak nesîede {vadeli satışlarda) söz konusu olur" terkibinde olduğu gibi. Bu terkibin hasr ifade ettiği şeklinde bir mana anlaması dolayısıyla, as-hab tarafından ona karşı çıkılmamıştır. Ancak ona karşı (bunun dışında kalan) alışverişlerde de haram olmasını gerektiren başka delil ile karşı çıkılmıştır.
îbin Dakiki'l-'Id der ki: "Bunun hasr ifade ettiğine dair ittifak vardır.[13]
Burda hasrın anlamı da "hükmün sözü geçen şey hakkında sabit kabul edilmesi, onun dışında kalanlardan da nefyedilmesidir."
2- Bazan "(U'i) ancak" kelimesi gelir ve mutlak hasr ifade eder, ba-zan da hususi bir hasr ifade eder. Bu da karinelerden ve ifadelerin akışından anlaşılır. Meselâ, Yüce Allah'ın; Sen ancak bir uyarıcısın." (er-Ra'd, 13/7) buyruğu buna örnektir.
Ayet-i kerimenin zahirinden anlaşılan, Rasûlullah (s.a.s.}'ın işinin uyarıcılığa hasr edildiğidir. Oysa durum böyle değildir. Çünkü Rasûlun görevi, inzâra münhasır değildir. Aksine O'nun müjdeleyicilik ve buna benzer başka birtakım nitelikleri de vardır. Aynı şekilde: Ben ancak bir insanım ve siz de benim huzurumda davalaşıyorsunuz[14] şeklindeki Peygamber (S.A.S.)'ın buyruğunun da anlamı -her hususta değil de- işlerin içyüzüne muttali olmak bakımından O'nun beşer oluşunu hasretmektedir. Yine Yüce Allah'ın: ". Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir oyalanmadır." (Muhammed, 47/36) buyruğu da böyledir.

Burada da hasr, hayatın etkileri bakımından söz konusudur. Çünkü hayırlara sebep de olabilir. Ya burdaki hasr, hükümde çoğunluk nazarı itibara alınarak tağlîb, (belli bir hususu ifadede ön piana çıkarma) kabilinden de olabilir. İbn Dakiki'l-'id der ki: ı\ icl Ancak" varid olduğu taktirde sen onu nazarı itibara almahsın.[15] Eğer ifadeden maksad olarak gözetilen anlatım, bu hasrın özel bir şeye delalet etmesi olarak görülürse sen de onu öyle kabul et. Şayet özel bir şeyde hasra delalet etmiyorsa, o taktirde hasrı mutlak olarak değerlendir.[16]
Bu hüküm, bilinen bütün hasr edatları hakkında böyledir.
3- Hadis-i şerif azaların yaptığı bütün fiil ve sözleri kapsar. Çünkü bazı kimseler amelleri sözlü olmayan şeylere tahsis etmektedirler. Ancak böyle bir tahsis uzak bir ihtimaldir. Nitekim îbn Dakiki'l-'îd de böyle demiştir, İbn Abbas ise söylenen sözün de amel kapsamında olduğunu kabul etmiş ve müteahhirinden bazılarının değerlendirdiği gibi değerlendirmemiştir. İbn Abbâs (r.a), Yüce Allah'ın: "Belki salih amel işlerim" (ei-Mürminûn7 23/100) buyruğunu açıklarken bunu, "la iiâhe illallah" sözünü söylemek diye yorumlamıştır. Diğer taraftan bir şeyi terketmek de ameller kapsamına girmektedir. Çünkü bu da ihtiyarî (irade ile tercih edilen) bir ameldir ve niyyetlerin farklılığına göre farklılık gösterir. Şüphesiz Allah'a şirk koşmayı terketmek-ten dolayı ecir alınır. Mazeretsiz olarak vacib olan bir hayrı terk ise bir kötülüktür ve bundan dolayı kınanma söz konusudur. Bu söylediklerimize Yüce Allah'ın (kudsî hadisteki) şu buyruğu tanıklık etmektedir: "Kulum bir kötülük işlemek istedi mi... Eğer onu (o kötülüğü) benim için terk edecek olursa, bu terkedişini ona bir hasene olarak yazınız.[17] Bu hadisin mefhumundan anlaşıldığına göre, eğer o kötülük Allah için terkedilmeyecek olursa, ona bir hasene olarak yazılmayacaktır. Eğer yaratıklardan korktuğu için terkedecek olursa günah kazanır. Şu kadar var ki terklerden -ilim adamlarının açıkladığı gibi- birtakım ameller istisna edilmektedir. Necasetlerin izale edilmesi, tazminat altında bulunan (telef olmaları halinde karşılıkları ödenmesi gereken) şeylerin sahiplerine geri verilmesi gibi. Bu gibi işlerin {terklerin) sahih oluşu niyyete bağlı değildir. Ancak bunlardan dolayı sevap kazanmak, bunlan Allah'a yakınlaşmak (ibadet) niyetiyle yapmış olmaya bağlıdır.
4- Resulullah (S.A.S.)'in; Ameller ancak niyetler iledir' bölümünde mutlaka hazfedilmiş bir muzâfin takdir edilmesi gerekmektedir. Bunun takdiri hususunda da ihtilaf edilmiştir. Niyyetin vâcib oluşunu kabul edenler, burdaki muzâfi i jL^Vl l^^> lJ|» "Amelle rin sahih olması ancak niyyetler iledir" diye veya buna yakın ifadelerle takdir etmişlerdir. Niyyeti şart kabul etmeyenler ise, buna "amellerin kemâli niyetler iledir" diye takdir etmişlerdir. Ancak bu görüş şundan dolayı reddedilmektedir: Niyyet es-San'ânî'nin de belirttiği gibi, amelin kabul edilmesinde bir şarttır. Buna göre birinci görüş tercihe değer olan görüştür. Zira sıhhat, kemale nisbetle daha çok hakikatten ayrılmayan bir şeydir. Buna göre amel etmek daha uygundur, İbn Dakiki'l-'Id de bu görüştedir.
.5- Resulullah (S.A.S.)'in; "Her kişi için ancak niyyet ettiği şey vardır." şeklindeki buyruğuna gelince: Bir kimse bir şeye niyyet edecek olursa, o şeyi ister yapsın, isterse de Şer'an kendisi sebebiyle mazur görülebileceği bir engel dolayısıyla yapamasin, onun ecrini kazanır. Buna, hayır niyet ettiği halde, onu işlemeyen kimsenin ecir alacağına dair pek çok hadis tanıklık etmektedir. Bunlardan birisi de şudur: "Allah bir kimseye mal ve ilim vermiş, o da ilmiyle malında amel edip hakkı üzre malını infâk eder. Bir başka adama da Allah ilim verdiği halde mal vermemiştir, bu da; "eğer benim de şu adamın malı gibi malım olsaydı, onun yaptığı amelin benzerini yapardım" der. İşte ecir bakımından bu ikisi birdir.[18] Niyyet etmediği hiçbir şey ise onun lehine husule gelmez. Şu kadar var ki, bundan konuyu takip edenler tarafindan bilinen birtakım meseleler istisna edilir. Meselâ, hac ayları dışında haccetmeyi niyyet eden böyledir. Onun bu niyeti (ziyaret etmesi halinde) umreye dönüşür.
Özetle -İbn Receb'in de söylediği gibi[19] özü itibariyle bir amelin salâhı, fesadı ve mübahlığı, o amelin varoluşunu gerektiren, onıı işlemeye iten niyyete göredir. O ameli işleyenin sevabı, cezası ve esenliğe kavuşması da kendisi sebebiyle amelinin salih, fâsid veya mubah olduğu niyyetine göredir.[20]
6- Hz. Peygamberin: "Her kimin hicreti elde edeceği bir dünyalık yahut nikahlama çağı bir kadın için ise, onun da hicreti ne için hicret etmiş ise, onadır." buyruğu ile ilgili olarak İbn Receb bunu açıklarken -tarafimdan özetlenerek ve Resulullah (S.A.S.)'in zikrettikleri tarafimdan eklenerek- şöyle demektedir: Ameller niyyetlere göredir. Kişinin amelinden alacağı pay, hayır ya da şer türünden niyyeüne göre değişir. Bunlar oldukça kapsamlı iki söz ve genel iki kaidedir. Bunların dışına hiçbir şey çıkmaz. Daha sonra şeklen aynı olan, fakat niyy etlerin değişmesiyle salih oluşu ve fasid oluşu farklılık gösteren amellere bir örnek zikretmektedir. Adeta bununla diğer ameller de bu örneğe benzemektedir, der gibidir.
Hicret, gerçek anlamı itibariyle terk etmektir. Bir şeye hicret ise başkasından, ona intikal etmek, geçmektir. Küfür ülkesini bırakarak İslâm yurduna geçmek de hicret diye adlandırılır ve bu hicret bakîdir. Mekke'yi bırakıp Habeşistan'a göç etmeye de hicret denildiği gibi, Mekke'yi veya bir başka şehri terkedip Medine'ye göç etmeye de hicret adı verilmiştir. Aynı şekilde Allah'ın yasaklarını ve vazgeçilmesini istediği şeyleri terketmek de hicret diye adlandırılmıştır.
Rasulullah -Allah'ın salât ve selâmlan üzerine olsun- hicretin mü-kelle-fin maksatlarına göre farklılık arzedeceğini açıklamaktadır. Her kim şanı Yüce Allah'a ve Rasûlüne sevgi duyarak dinindeki bilgisini artırmak arzusu ile ve küfür diyarında acze düştüğü dinini açıktan açığa uygulamak arzusuyla hicret edecek olursa, işte böylesi gerçek anlamda Allah'a ve Rasûlüne hicret eden kimsedir.
Kim de dünyevî maksatları, kadın, mal, mevki ve buna benzer dünyevi şeyleri arzulayarak hicret edecek olursa, onun da bu hicretinden elde edeceği pay, dünya ve bu dünyanın fani arzuları olacaktır. Peygamber (S.A.S.); "Neye hicret ettiyse onun hicreti onadır," buyruğu ile böyle bir kimsenin dünyadan talib olduğu şeyleri -ismen zikretmediğinden ötürü küçümsemek ve hakir görmektir.
Hac, umre, cihâd ve buna benzer diğer ameller de hicrete kıyâs edilir. Bunların da sahih ve fâsid oluşları bunları yapmaya iten niyyete göre değişir.
7- Niyyet ile ilgili ilim adamlarının açıklamaları iki türlüdür:
a) İbadetleri âdetlerden ayırdetmek. Meselâ, yemekten uzak durmak, tıbbî maksatlı hastalıklardan korunmak için olabildiği gibi yeme gücünü bulamamaktan dolayı da olabilir, arzularını Yüce Allah için terketmek maksadıyla da yapılabilir. O bakımdan başkalarından ayırdedilebilmesi için orucun niyyete ihtiyacı vardır. Cünubiukdan dolayı gusletmenin de niyyete ihtiyacı vardır, ta ki serinlemek ve temizlenmek maksadıyla yıkanmak birbirinden ayırdedüebilsin. Yine ibadetlerin birbirinden ayırdedilmesi için de niyyet gereklidir. Namaz için niyyete ihtiyaç vardır. Ta ki (farz olan), öyle olmayan nafileden ayırdedüebilsin. Orucun da ramazan ayı orucu, adak ve keffâret orucu gibi, kimisi farzdır, kimisi de arefe günü, âşurâ günü, pazartesi ve perşembe günleri orucu gibi nafiledir. O bakımdan niyyet kaçınılmazdır. Ta ki her bir türü başlı başına diğerinden ayırdedüebilsin. Sadakanın da keffâret olanları farzdır, olmayanları da nafiledir. O bakımdan bunların birbirinden ayırdedilebilmesi için de niyyetin varlığı kaçınılmazdır.
b) İşlenen amel ile maksadın ayırdedilmesi. Yapılan amelde gözetilen maksat yalnızca Yüce Allah'ın rızası mıdır, yoksa onunla birlikte başka şeyler de mi gözetilmektedir? İşte sülük âlimlerinin[21] üzerinde durduğu niyyet şekli budur. Bundan dolayı Ebû Bekr b. Ebi'd-Dünya, "Kitabu'l-İhlâsi ue'n-Myye" adını verdiği bir eser yazmış bulunmaktadır. [22]

Niyyetin Tanımı:

A. Sözlükte niyyet: Araplar niyyet'i kastetmek anlamında kullanmışlardır. Bundan dolayı, "bir şeye niyyet etti" tabiri ile "kastetti", anlamını kastederler. Meselâ, "menzile gitmeyi niyyet etti", derken "orayı kastetti", demek isterler.
"Allah seni hayırla niyyet etsin" derken, "sana hayrı kastetsin (iyiliğini versin) ve seni hayra ulaştırsın, demektir. Suleym oğullarından bir bedevi "İbrahim" adını verdiği bir oğluna bu ismini verişini açıklarken; "ben de bununla İbrahim gibi niyyet ettim", yani "İbrahim'in maksadını güttüm ve onun adı ile teberrük ederek oğluma bu ismi verdim" demek istemiştir.
Aynı şekilde niyyet, "kendisine varılması maksat olarak gözetilen şey" anlamında da kullanılmıştır. Yine "niyyet, kişinin gittiği cihet anlamındadır." Bununla da kastın beraberinde veya öncesinden var olan şey anlatılmak istenir.
Aynı şekilde niyyet, azim ve kararlılık anlamında da kullanılmıştır, el-Misbahu'İ-Münîr adlı eserin müellifi der ki: "Niyyet çoğunluk ile kalbin herhangi bir işe

azmedip karar vermesi hali hakkında özel olarak kullanılmıştır," Lisânü'l-Arap'ta da: "Niyyet ettim: Azim ve karar verdim, anlamındadır" denilmektedir .[23]
B. Şer'î bir terim olarak niyyete gelince: Şeriatte niyyete has bir tanım getirilmemiştir. Niyyete has bir tanım getirirken sözlük anlamından farklı tanım getiren kimsenin Dr. Ömer el-Aşkar'ın da açıkladığı gibi, dayanabileceği güçlü bir delili olamaz.[24]
Bundan dolayı birtakım ilim adamı niyyeti sözlük anlamını gözönünde bulundurarak tarif etme yolunu seçmiştir. Bunlardan birisi de Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dir. Şöyle demektedir: "Niyyet bir şeyi kastetmek, onu yapmaya karar vermektir. Cahiliye dönemi Araplarının: "Allah hıfzıyla seni niyet etsin, derken, "seni korusun" demek istedikleri ifâdeleri de bu kabildendir.[25]
el-Karafî de[26] bunlar arasındadır. Merhum şöyle demektedir: "Niyyet, kişinin yapmak istediği şeyi kalbiyle kastetmesidir.[27]
Bunlardan birisi de el-Hattâbî'dir. Merhum der ki: "Niyyet, kalbinle bir I şeyi kastetmen ve senin onu araştırman demektir. Kalbin karar vermesi anlamına geldiği de söylenmiştir.[28]
Dr. Ömer el-Aşkar der ki: Niyyetin kast ve azim (kararlılık) ile tarif edilmesi Arap dilinde kelimenin anlamının delalet ettiği kuvvetli bir görüştür.
Niyyeti ihlâs diye tanıtanlar da olmuştur. Nitekim birileri: "Dinin halis kılınması niyyettir[29] diye açıklamıştır. Çünkü niyyet ibadet maksadı ile kullanıldığı gibi, mabud kastedilerek de kullanılır. Az önce açıklamış olduğumuz gibi, dildeki kullanımı da buna delâlet etmektedir. [30]

Azim (Kararlılık), Kastetmek Ve Aralarındaki Fark

Azmetmek gelecekte yapmak ile ilgilidir. Kastetmek ise halihazırda tahakkuk eden bir işi yapmak anlamında kullanılır. Îmamü'l-Harameyn'in -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- söylediği de budur: "Eğer niyyet gelecekte yapılmak istenen bir fiil ile alâkalı olursa, buna "azmetmek" denir. Şayet halihazırda yapılmakta olan bir fiile taallûk ederse, ona "tahkiki olarak kastetmek" adı verilir.[31]
Büyük ilim adamı İbnü'l-Kayyım -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ise niyyetin bizatihi kastetmek anlamında olduğu görüşündedir. Şu kadar var ki, O'na göre niyet ile kastetmek arasında şöyle bir fark vardır:
1- Ona göre kastetmek failin {bir işi yapanın) bizzat kendi fiili ile de alâkalı olabilir, başkasının fiili ile de alâkalı olabilir. Niyyet ise failin bizzat kendi fiiliyle alâkalıdır. Buna göre İbnü'l-Kayyım'ın görüşüne göre kastetmek niyyetten daha umumidir.
2- Kastetmek, gerçekleştirilmesine güç yetirilen şeyler hakkında kullanılır. Niyyet ise, gerçekleştirilmeye güç yetirilen şeyler hakkında da, güç yetirilemeyen şeyler hakkında da kullanılır. Buna göre İbnü'l-Kayyım açısından niyyet -bu açıdan- kastetmekten daha genel kapsamlıdır. [32]

Niyyeti Dil Île Söylemenin Hükmü:

Niyyeti açıktan açığa söylemek çirkin bir bid'attir. Çünkü niyyeti açıkça söylemenin meşrûiyyetine delâlet edebilecek herhangi bir şey Allah'ın Ki-tab'ında da sabit olmamıştır; Rasûlullah (s.a)'ın Sünneti'nde de sabit olmamıştır. Bilinen husus şu ki, "ibadetlerde aslolan haramhktır." Nass ile olmaksızın hiç bir ibâdet sabit olmaz.
Cemalüddin Ebu'r-Rebî' Süleyman b. Ömer eş-Şâfî der ki: "Niyyeti açıktan yapmak ve (cehri namazlarda) imam arkasında okumak Sünnet'ten değildir. Aksine böyle bir iş mekruhtur. Eğer böyle yapmaktan dolayı namaz kılanlar şaşıracak olurlarsa haramdır. Niyyet lafzını açıktan söylemenin Sünnet olduğunu söyleyenler hata içerisindedirler. Böyle bir kimseye de, başkasına da Allah'ın dini ile ilgili hususlarda bilgiye dayalı olmaksızın söz söylemek helâl değildir.[33]
eş-Şeyh Alâuddün el-Attâr da der ki: "Namaz kılanları şaşırtacak şekilde yüksek sesle niyyet etmek, icmâ' ile haramdır. Şaşırmaya sebep olmak sözkonusu olmazsa çirkin bir bid'attir. Bununla riyakârlığı kastederse, iki bakımdan haram ve büyük günahlardan bir günah olur. Bunun Sünnet olduğunu söyleyenlere karşı çıkan bir kimse isabetlidir. Bunun doğruluğunu söyleyen kimse de hatadadır. Böyle bir şeyi itikaden Allah'ın dinine nisbet etmek küfürdür. İtikad olmaksızın nisbet ise masiyettir. Böyle birisini engelleme imkânını bulan her mü'minin onu engellemesi, vazgeçirmesi ve böyle bir şeyi yapmasının önüne geçmesi vacibdir. Böyle bir nakil, Rasûlullah (s.a)'dan da gelmemiştir, ashabından herhangi bir kimseden de gelmemiştir, İslâm âlimleri arasından kendisine uyulacak bir kimseden de gelmemiştir.[34]
Büyük ilim adamı Muhammed b. el-Harirî el-Ensâri, İbn Receb ve onlardan başka birtakım ilim adamları da bu doğrultuda fetva vermişlerdir.
Geçen bu açıklamalardan şu sonuca varıyoruz: Niyyeti açıktan açığa söylemek Rasûlullah {s.a)'ın gösterdiği yoldan uzak, çirkin bir bid'attir. [35]

İyi Bir Niyyetin Mubah Şeylere Etkisi:

Usûl alimleri mubahı şöylece tarif ederler: "Yapanın sevap kazanmadığı, terkedenin de ceza görmediği, yapılması ile yapılmaması eşit olan fiillerdir."
Fakat mubah bir işle birlikte güzel bir niyyet bulunacak olursa bu, kişiyi Allah'a yakınlaştırıcı bir amel olur ve bundan dolayı o işi yapan ecir alır. Meselâ, bir kimse Allah'a ve Rasûlüne itaat yolunda güç kazanmayı niyyet ederek yemek yer veya içerse bu niyyeti dolayısıyla sevap kazanır. Aynı şekilde geçimini kazanmak isteyen bir kimse bununla kendisini dilencilikten korumayı, kendisine ve çoluk çocuğuna ihtiyaçlarını harcamayı niyyet ederek çalışırsa, bundan dolayı yine ecir kazanır. Diğer ameller de böyledir.
İlim ehlinden bir topluluk bu görüşü benimsemiştir. İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye bunlardan birisi olup, şöyle demektedir: "Mukarreblerin havas olanları haklarında mubah olan şeylerin Allah'a itaatlere ve niyyet ile Allah'a yakınlaştırıcı amellere dönüştüğü kimselerdir. Buna göre onlar hakkında her iki tarafı (yapılması ya da terkedilmesi) eşit olan bir mubah söz konusu olmaz. Aksine onların bütün amelleri tercihe değer olan ameller kabilindendir.[36] Onlardan birisi de İbnu'1-Hacc el-Mâlikî[37] olup, merhum şöyle demektedir[38] "Mubah bir iş niyyet sayesinde mendûba dönüşür. Eğer biz herhangi bir fiille vacib olan bir şeyi eda etmeyi niyyet edebilirsek, bu elbette mendub olana niyyet etmekten daha faziletlidir. Çünkü: "Kulum kendisine far2 kıldığım şeylerden daha çok sevdiğim hiç bir şey ile bana yaklaşmış değildir[39] hadisi bunu gerektirmektedir."
Yine büyük ilim adamı Nevevî de bunlardan birisidir. Merhum, derlediği kırk hadisinin yirmibeşincisini açıklarken şöyle demektedir: "İşte bunda şuna delil vardır: Mubah olan şeyler iyi, salih niyetlerle itaatlere dönüşür. Bir kimse cima' ile zevcesinin hakkını yerine getirmeyi, onunla Allah'ın emrettiği şekilde güzel bir yolla içli-dışlı olmayı yahut salih evlât istemeyi ya da kendi iffetini yahut zevcesinin iffetini korumayı, kendisinin de onun da harama bakmasını yahut haram fiil hakkında düşünmeyi önlemeyi veya onu yapmayı içinden geçirmeyi önlemeyi veya benzeri maksatları güdecek olursa, bu da bir ibadet olur.[40]
Bu büyük ilim adamlarının -Allah'ın rahmeti üzerlerine sağnak sağnak yağsın- kabul ettikleri bu görüşün lehine Peygamber (s.a)'in Sa'd b. Ebi Vakkâs'a söylediği şu sözler de delil teşkil etmektedir: "Sen kendisi ile Allah'ın rızasını arayarak herhangi bir harcamada bulunacak olursan, mutlaka bundan dolayı sana ecir verilir. Hatta hanımının ağzına koyduğun bir lokma dahi.[41]
Yine Nevevî bu hadisle ilgili' olarak şunları söylemektedir: "Lokmanın hanımın ağzına konulması, çoğunlukla karşılıklı olarak şakalaşma halinde görülür. Nefsin şehvet duymasının bu hususta açıkça görülen bir etkisi vardır. Bununla birlikte böyle bir halde sevap elde etme maksadı bulunacak olursa, Allah'ın lütfü ile o, sevab elde eder.[42] Suyutî[43] de der ki: "Kulun mubah şeylerde ve âdet edinilen hallerde iyi niyeti sayesinde ecir elde edeceğine dair getirilen delillerden en güzeli de Hz. Peygamberin şu buyruğudur: "Her kişi için niyyet ettiği şey ne ise o vardır." İşte bir işi yapan bir kimse eğer onunla Allah'a yakınlaşma maksadını güdecek olur ise bundan dolayı sevap kazanır. Şayet böyle bir maksat gütmeyecek olursa sevap alması söz konusu değildir.[44]

Resulullah (S.A.S.)'in "Ve sizden herhangi birinizin hanımına yaklaşmasında dahi (ecir vardır}" demesi üzerine Ashâb-ı Kiram; "Ey Allah'ın Rasûlü, bizden herhangi bir kimse arzusunun gereğini yerine getirdiği halde bir ecir alabilir mi?" diye sorarlar. Resulullah (S.A.S.) de şu cevabı verir: "Bana görüşünüzü bildiriniz. Eğer o bu işi haram yoldan gerçekleştirecek olursa bundan dolayı onun günah kazanması söz konusu olmaz mı? İşte aynı şekilde arzusunu helal yoldan kazanınca da onun için ecir söz konusu olur.[45]

Mubah Olan İşi Allah'a Yakınlaştırıcı Bir Amele Dönüştürmenin Kuralları:

1- Mübah işlerin bizatihi ve o şekliyle Allah'a yakınlaştırıcı bir amel olarak görülmeleri caizdir. Nitekim bir kimsenin yürümenin, yemenin, durmanın yahut giyinmenin bizatihi Allah'a yakınlaştırıcı bir amel olduklarını zannetmesi bu kabildendir. Bundan dolayı Resulullah (S.A.S.) Ebû İsrail adındaki birisinin güneşte durduğunu görünce bu şekilde duruşunun sebebini sormuş, O'na; "bu, Ebû İsrail diye bilinen birisidir. Oturmamayı, gölgelen-memeyi, konuşmamayı ve bu arada da oruçlu olmayı adadı"; denilince şu sözleriyle tepki göstermişti: "Ona söyleyin konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın.[46]
2- Yapılan mubah işin ibadete vesile olması gerekir: İbn eş-Şât der ki: Eğer yaptığı işleriyle itaatlere karşı güç kazanmak, yahut onlara ulaşabilmek maksadını güdecek olursa, bu bir ibadet olur. Yemek, uyumak, mal kazanmak gibi... [47] el-İzz b. Abdisselam[48]'m görüşüne göre müslüman, fiili işlemeksizin dahi böyle bir durumda, maksadı dolayısıyla bile sevap kazanır.[49]
İbn Teymiyye ise der ki: "Mubah olan işlerden ancak kendileri vasıtasıyla itaate destek aldığı, güç kazandığı şeylerden başkasını yapmamalı ve bu mubahları işlemekle de itaatleri işlemeye karşı yardım ve destek alma maksadını gütmelidir."
3- Yapacağı bu işleri ilâhî bir teşrî' olarak alıp kabul etmelidir: Müslüman bir kimsenin mubah olan bir işi Aziz ve Celil olan Allah'ın onu kendisine mubah kıldığını, Allah'ın azimet olarak öngördüğü emirlerinin yerine getirilmesini sevdiği gibi ruhsatlarının da yerine getirilmesini sevdiğine inanarak yapmalıdır. Nitekim Yüce Allah ruhbanlıktan razı olmadığı gibi, aşırıya kaçmaktan, ince eleyip sık dokumaktan da jrazı değildir. Buna göre müslüman, Rabb'ine olan ibadetini izhâr ederken o mütekâmil bir düzene uygun olarak yol alır. Helâl, Allah'ın helâl kıldığıdır, haram O'nun haram kıldığıdır, mubah da O'nun mubah kıldığıdır. İşte mubahı bu temel ilkeden hareketle gören bir kimse, Allah'ın izniyle sevap kazanır.
4- Mubah olan işin kısmen mubah olmakla birlikte, ister mendub, isterse de vücub yoluyla bütünüyle yerine getirilmesi istenen şeylerden olması gerekir. Meselâ, kulun bazan yemeyi ve içmeyi terketmesi ve bu yolla da nefsini yorması mubahtır. Fakat nefsini helak edinceye kadar bunu sürdürmesi caiz değildir. Böyle bir noktaya geldiği taktirde kendisini ölümden kurtaracak kadarı ile yemesi ve içmesi vacib olur. Bunu yapmayacak olursa, bu hususta da tehdit ile karşı karşıya kalır.
Faraza, bütün insanlar evlenmekten, ticaretten, ziraatten, sanayiden vazgeçecek olurlarsa, bundan dolayı günahkâr kabul edilirler. Çünkü bütün bu işler külliyen yapılması istenen şeylerdir -yani büsbütün terkedilmemeleri gerekmektedir.[50]

Hadisin İhtiva Ettiği Bazı Hükümler

1- Hadis-i şerifte niyyetin imandan olduğuna delil vardır. Çünkü niyyet kalbin amelidir. İman da Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat'e göre kalb ile tasdik, dil ile ikrar ve rükünler ile amel etmektir. Bundan dolayı İmam Buhârî, bu hadisi Kitâbu'l-İman'da zikretmiştir.[51]
2- Hadis aynı şekilde müslümanın bir işi yapmaya kalkışmadan önce onun hükmünü bilmesi gerektiğine delildir. Yapacağı bu işin meşru' olup olmadığını, vacib mi müstehab mı olduğunu bilmelidir. Çünkü hadis-i şerifte eğer o amel için meşru görülen niyyet bulunmayacak olursa, amelin kabul olunmayacağı belirtilmektedir.
3- Hadis-i şerif itaat olan amellerde niyyetin şart olduğuna ve niyyet olmaksızın yapılan amellerin hiçbir değer taşımadığına delildir. [52]

---

[1] Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 31.
[2] Feyzu'l-Kadîr, I, 32
[3] Buhari Şerhi, el-Aynî, I, 22
[4] hleylu'l-Eutâr, I, 156
[5] ei-Vdde, I, 62
[6] Fethu'l-Bârl I, 10
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 32-33.
[7] Adı: Muhammed b. Ali b. Vehb b. Mutî' Ebul-Feth Takiyyuddin el-Kuşeyrîdir. Hicri 625-702 yılları arasında yaşamıştır. O da babası ve dedesi gibi İbn Dakîki'l-'Id diye tanınmaktadır. Usul alimlerinin ileri gelenlerinden bir kadıdır. Müctehiddir. Babası aslen Mısır'da Menfalût diye bilinen kasabadandır. Ordan Kavs denilen yere göç etmiş ve kendisi de Kızıldeniz sahilinde dünyaya gelmiş, Kahire'de vefat etmiştir.
Not: Bu kitapta geçen biyografilerin büyük bir çoğunluğu Kuveyt'te Evkaf Bakanlığı tarafından yayımlanmış el-Mevsûatu'1-Fıkhiyye'den tasarruflarla nakledilmiştir.
[8] İhkâmu'l-Ahkâm fi Şerhi Umdeti'l-Ahkâm, I, 81.
[9] Aynı yer
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 33.
[11] Hasr; Araplarca belagat üsluplarından bir üsluptur. Bir işi bir başka şeye özel bir yolla tahsîs etmektir. Bunun birtakım kaideleri vardır. Bk. Ali el-Cârim, Emin Mustafa, el-Belâgatu'UVâdıha, 216. Hasr sözlükte göğsün daralması demektir. Habs da onun anlamlarından birisidir. Meselâ, hastalık onu yolculuktan hasretti, yani alıkoydu, denilir.
[12] Kasr ise: Özel bir yolla bir şeyi bir şeye tahsis etmektir. Meânî ilminde ise bir işi veya herhangi bir hususu tahsis edip özelleştirmek demektir. Dr. İn'âm Fevvâl Akkâuî, el-Mu'cemu'i-Mufassal fi Ulumi't-Belaga..., Beyrut, 1313/1992, s. 261. (Çeviren)
[13] İhkâmu'l-Ahkâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm, \, 64
[14] el-Elbânî, el-Câmiu's-Sahih, 2338
[15] Yani onu mutlak olarak kabul et, demek istenmektedir.
[16] Jhfcâmu7-Ahkâm, I, 67
[17] Bu hadisi Buhârî rivayet etmiştir. Bk. Fethu'l-Bârî, XIII, 465
[18] Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir. 4228; Ahmed, IV, 23.
[19] İbn Receb (736-895 h.): Adı, Abdurrahman b. Ahmed b. Receb el-Hanbeli'dir. Bağdat'ta dünyaya gelmiş, Şam'da vefat etmiştir. Hadis âlimi, hadis hafızı, fakîh, usûl âlimi ve tarihçi idi. Hadis ilminde yetkin kimse idi ve önemli bir yere sahipti. Hanbelî Mezhebi ilim adamlarının çoğu O'nun Öğrencisidir. İlmi eserlerinden bazıları: Takrıru'l-Kauâid ue Tahriru'l-Fevâid. Bu İbn Receb kavaidi diye meşhurdur, fıkha dairdir. Camiu'i-Ulumi ve'l- Hikem. Bu kitap ise Cevamiü'l-Kelim diye nitelendirilen elli hadisin şerhini ihtiva etmektedir. Şerhu Süneni Tirmizi ile beraberinde Tirmizmin sonunda yer alan Şerhu'l-İlel'i de vardır. Zey/u Tabakaü'l-Hanâbile.
[20] Cdmiu'MJfüm,7-8
[21] Bununla sünnete tabi olanları kastediyorum. Mutasavvıf ve diğerlerinden bid'atçileri değil.
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 34-38.
[23] Bu açıklamalar Dr. Ömer el-Aşkar'ın Mekâsidu'l-Mükellefîn adlı kitabından özetlenerek ve bazı düzeltmelerle alınmıştır.
[24] Mekas\âü\-Müke\\ejîn, 34
[25] Meuahibu'l-CeM, II, 230; Feyzu'l-Kadîr, I, 30
[26] el-Karafî {626-684 h.): Adı Ahmed b. İdris b. Abdurrahman'dır. Künyesi Ebu'l-Kâsım'dır. Aslen Mağrib'li Berberi Sanhâca kabilesindendir. Karafe'ye nisbet edilir. Karafe ise Kahire'de İmam Şafii'nin

mezanna yakın olan mahallenin adıdır. Mısır'da doğmuş, orada yetişmiş ve orada vefat etmiştir. Çağında Malikilerin şeyhi (en büyük ilim adamı) idi. İlmi eserleri: 1- el-Furûk, 2- ez-Zahîra, 3- Şerhu Tenkîhi'l-Fusûl fi'l-Usûl, 4- el-İhkâm fî Temyizi'l-Fetâvi Mine'l-Ahkâm.

[27] ez-Zahîre, I, 134; Meudhibü'J-CeJi/, H, 230

[28] e\-A\)n\, I, 3 ile Munteha'1-ÂmâÎ

[29] Mecmu'ü'l-Fetûvâ, XXVI, 31

[30] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 38-40.

[31] Nihâyetü'l-Ahkâm, 27

[32] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 40.

[33] c/-A'/dm,ni, 194

[34] Mecmuatu'f-ResâiH'l-Kübrâ, t, 254

[35] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 40-41.

[36] Meââricü'SSâlikîn, I, 107

[37] İbnü'J-Hâc, (?-737 h.): Adı Muhammed b. Muhammed b. Muhammed'dir. Künyesi Ebû Abdullah el-Abderî olup Abduddâr kabilesinden, Mağrib ülkelerinden Fas'tandır. Maliki mezhebini iyi bilen birisi idi. Hakimlik yapmıştır. Hayatının son dönemlerinde gözleri görmez olmuştur. İlmi eserleri arasında: 1- Medhalu'ş-Şer'i'Şerîf, 2- Şumûsu'l-Envâr, 3-Kunûzu'l-Ebrâr adlı eserleri vardır.

[38] el-Medhal, 21-22

[39] BuMrî, VII, 190. Ayrıca bk. es-Silsiije, 1640

[40] Şerhu Müslim, IH, 44

[41] Buhârî, I, 20, Şerhu Müslim, IV, 160

[42] Fethu'l-Börî, I, 137

[43] Suyutî (849-911 h.): Adı Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Sabık ed-Din el-Hudarî es-Suyutî'dir. Künyesi Celalüddin Ebu'l-Fadl'dır. Mısır'da Asyût denilen şehirdendir. Kahire'de yetim olarak yetişti. Kırk
yaşına vardığında fetva ve ders vermeyi bırakarak kendisini ibadete ve te'life verdi, İlmi eserlerinden bazıları: el-Eşbâhu ve'a-Nezâir, el-Hâvî li'i-Fetâvî, el-Itkân fi Ulumu'l-Kur'ân.

[44] Suyuti, Nesaî Şerhi, I, 19

[45] Şerhu Müslim, III, 44 ve Ahmed.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 41-43.

[46] Bu hadisi Buharı bu lafızla rivayet etmekle birlikte onun rivayetinde "güneşte duruyordu" ifadesi yoktur. Bunu Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve başkaları da rivayet etmiştir.

[47] Camzu tJyûni'i-Besâir, I, 34

[48] îzzüddin b. Abdüsselam (577-660 h.) Adı: Abdülaziz b. Abdisselâm'dır. Künyesi Ebu'l-Kasım b. el-Hasen es-Sülemî'dir. Şam'da doğmuş, Emevî camiinde ders okutmuş, ha-tiblik görevini üstlenmiştir. Şafii fakihi olup, müctehiddir. İlmî eserlerinden bazıları: Kavâidü'l-Ahkâm min Masalahi'1-Enâm, el-Fetâvâ, et-Tefsîrü'1-Kebîr.

[49] Kavâldü't-Ahkâm, I, 178

[50] " Fazilet ehlinin fazlını itiraf etmek kabilinden şunları söylemeliyim: Bu hadisi şerh ederken Dr. Ömer el-Aşkar'ın Mekâsidiu'i-Mükellefîn" adlı eserinden oldukça yararlandım. O kadar ki, O'nun kitabında muhtasar olarak geçmiş olan bu konulan da burada göreceksiniz. Allah bizim adımıza en iyi şekliyle O'nu mükâfatlandırsın.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 44-45.

[51] Buhârî'nin bu hadisi Kitâbu'l-îman'da kaydettiğini söylemek bir hatadır. Çünkü bu hadis, Buhârî'deki ilk hadistir ve "Bed'u'1-Vahy (Vahyin Başlangıcı) başlığı altında zikredilmiştir. Aynî ve İbn Hacer gibi herhangi bir şârih de burada Kitabu'1-îman ile başlayan farklı bir nüshadan söz etmemişlerdir. (Çeviren)

[52] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 45.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

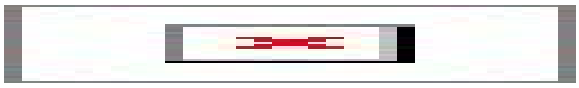

KİTABU'Z-ZÜHD
Ahmed Bin Hanbel:
Önsöz
h. İkinci Asır:
h. Üçüncü Asır:
h. Dördüncü Asır:
h. Beşinci Asır:
h. Altıncı Asır:
Ahmed b. Hanbel'in "Kitâbü'z-zühd"ü:
I. Eserin Kendisine Nisbeti:
II. Eserin Tahkiki Üzerine Birkaç Söz:
III. Eserin Muhtevası Ve Tercümesi Hakkında:
Kaynaklar
Mukaddime
İlk Baskının Önsözü

Ahmed Bin Hanbel:

Ebû Abdullah, Ahmed bin Muhammed bin Han-bel eş-Şeybânî el-Bağdâdî. Hicrî 164 senesinde Bağdat'ta dünyaya geldi. İlim ve hadis için Mekke, Medine, Şam, Yemen, Küfe, Basra ve Cezire gibi pek çok beldeyi dolaştı. Süfyân-ı Sevrî, îbn Uyeyne, Abdürrezzâk ve Vekî gibi zamanın şöhretli hadis hocalarından binlerce hadis dinledi. Kendisinden oğullan Abdullah ve Salih, Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve Ebû Hatim gibi şöhretli hadis hafızları hadis ve ilim aldılar, ilim, fıkıh, takva ve verâsı herkesçe kabul edilecek kadar ün yaptı. Sayısı yüzbinlerle ifâde edilebilecek miktarda hadisi ezberlemişti, hadis rivayetindeki sağlamlığı yanında fıkhı konularda da oldukça maharetli idi. Kendisine yöneltilen altmışbin fıkhı meseleyi cevaplamıştı. Hanbelî mezhebinin imamı olarak aranan en üstün özelliklere sahipti. En meşhur eseri e\-Müsneâ'dir. Bunun dışında et-Ta'rîh, Kitâbu'z-Zühd, et-Tefsîr ve Cevâbâtu'l-Kur'ân gibi eserleri de vardır. İmâm Ahmed, hicrî 241 yılının Rebiu'l-evvel ayının 12. gecesi Bağdat'ta vefat etti.[1]

Önsöz

"Kitâbü'z-zühd"ler ve Ahmed b. Hanbel'in aynı adlı eseri:
Hicrî ikinci asır, İslâm dünyasında hummalı bir ilim faaliyetinin başlatılıp, geliştirildiği bir dönemdir. Tefsir, hadis, fıkıh ve müsbet ilimlerin her bireri, bu coşkun mesaiden nasibini almıştır. Bilhassa, o devirde İslâm dünyasında yaygın olan ilim anlayışı rivayet ilimlerinin geliştirilmesinde fevkalade önemli bir rol oynamıştır. Zira, bu devirlerde yaygın olan düşünceye göre ilim ancak "Haddesenâ ve Ahberenâ"dan ibarettir. Yani ilim, nakildir ve re'y mezmûmdur.
Hicrî birinci asırda, bahusus hadis, siyer-tarih alanında şifahi olarak gerçekleştirilen nakil sistemi, ikinci asrın başlarında yazılı hale getirilmeye başlanmıştır. İlk asırda da yazım olayına rastlanmasına rağmen, bu çok büyük çapta gerçekleştirilememiştir, ikinci asırda, siyasî, hukukî ve coğrafî şartların etkisiyle yazının yaygınlaştırılması, tedvin ve tasnif hareketini de beraberinde getirmiştir. Kabul edilen görüşe göre., ilk tedvin faaliyetini gerçekleştiren zat İbn Şihâb ez-Zührî [h.50-124/m.670-741]'dir.[2] Daha sonra bu hareket, kademe kademe gelişmiş ve hadis ilimleri sahasında Illncü asırda tasnifin altın çağı yaşanmıştır. En sahih hadis kolleksiyon-ları bu asırda teşekkül ettirilmiştir.
İşte, bahis mevzuu edeceğimiz "Kitâbü'z-zühd'ler de, tedvin asrı olan h.IInci asrın ortaya çıkardığı, Illncü asırda yaygınlaşan, IVncü, Vnci hattâ Vinci asırda örneklerine rastladığımız eser türlerinden bir tanesidir. İkinci asırda tedvin edilen eserler genel olarak, beş grupta toplanmaktadır:[3]
a) Siyer ve mağâzî kitapları
b) Sünen kitapları
c) Camiler
d) Musannefler
e) Belirli bir konuya tahsis edilmiş kitaplar[4]
"Kitâbü'z-zühd"ler de beşinci gruba dahil olan kitaplar zümresinde mütalaa edilmektedir. Bazen, yine bu asırda rastlanılan ve "cüz" olarak tesmiye edilen eser türünden de sayılmaktadır.
Aynı adlı eserlerin yazımı Illncü asırda da genişleyerek devam etmiştir. Fakat bu asırda, müstakil kitap olmanın yanında,

Cami' ve Musannef ismini verdiğimiz eserler içerisinde bir bölüm olarak da yer almıştır. Ulemâdan ziyade, daha çok halk için kaleme alınan bu eserler türü, az da olsa IVncü, Vnci ve Vinci asırda da görülmektedir.
Tesbit edebildiğimiz "Kitâbü'z-zühd'leri asırlar itibarıyla şöylece sıralayabiliriz:[5]

h. İkinci Asır:

1. Zaide b. Kudame es-Sakafî [öl. h,160/m. 776]: Bu zata ait böyle bir eserin olduğu yalnızca İbn Nedim tarafından zikredilmektedir.[6]
2. Ebû Abdurrahman Abdullah b. Mübarek [h.H8-181/m.736 -779][7]: Kitabın adı "Kitâbü'z-zühd ve'r-rakâik"tir.[8] Bu türün en meşhur eserlerinden birisidir. Yazmaları günümüze kadar intikal etmiştir. "Ale'l-ebvâb"', yani konu başlıklarına göre rivayetleri ihtiva eden bir eserdir. Asılsız rivayetleri de içerdiği belirtilmektedir.[9]
Tahkikli ve tahkiksiz neşirleri yapılmıştır. Tahkikli neşrini Habîburrahman el-A'zamî gerçekleştirmiştir, el-A'zamî'nin tahkikini yaptığı bu eser, muhakkike ait bir mukaddime, ve eserin aslı olarak da 11 cüz ve "1627"
rivayetten ibarettir. Ayrıca, sonunda Nuaym b. Ham-mad'm ziyade rivayetlerini ihtiva eden bir bölüm de vardır. el-A'zamî üç yazma nüshayı asıl alarak eseri tahkik etmiştir.[10]
3. Ebû Mes'ûd el-Muâfî b. İmrân el-Ezdî el-Mevsılî [Ö. h.l85/m.801]: ez-Zehebî, bu zatın "zühd"e dair bir eserinin olduğunu kaydetmektedir.[11]
4. Ebû Abdurrahman Muhammed b. Fudayl b. Gazvân ed» Dabbî [ö. h.l95/m.81O]: Eserme, İbn Nedim ve ez-Zehebî işaret etmektedirler.[12]
5. Vekf b. el-Cerrah [h.l29-197/m.746-812]: Bu eser, Abdurrahman b. Abdülcabbar el-Firyâbî'nin tahkiki ile Medine'de basılmıştır. Muhakkik, eserin sonuna hadislerin ve genel olarak diğer haberlerin birer fihristini koymuştur.[13]

h. Üçüncü Asır:

Bu asırda söz konusu eserleri iki şekilde görmekteyiz: a) Müstakil olarak kaleme alınanlar; b) Cami' ve Musannef türünden eserlerde bir bölüm halinde yer alanlar.
1. Esed b. Musa b. İbrahim b. Velid b. Abdülmelik b. Mervan b. el-Hakem el-Ümevî [h.l32-212/m.749-827]: Gerek ez-Zehebî ve gerekse Îbnü'1-İmad eser sahibi bir zat olduğuna işaret etmektedirler. Fakat, sarih olarak "Kitâbü'z-zühd"ünün bulunduğunu belirtmiyorlar.[14] el-A'zamî, İb-nü'1-Mübarek'in adı geçen eserine yazdığı mukaddimede Esed b. Musa'nın da "zühd"e dair bir kitabı olduğunu kaydediyorlar. Ancak, kaynak zikredilmiyor.[15]
2. Bişr b. el-Hâris el-Hâfî [h.l50-227/m.767-841]: Kitabına, İbn Nedim işaret etmektedir. [16] Kaydedildiğine göre, bütün kitapları kendisiyle birlikte gömülmüştür.[17]
3. Ahmed b. Harb b. Abdullah (Ebû Abdullah) en-Neysâbûrî [ö. h.234/m.848]: İbnü'1-İmâd, eser sahibi bir zat olduğunu belirtiyor.[18] "Kitâbü'z-zühd'ü olduğunu ise, kaynak belirt-meksizin el-A'zamî kaydediyor.[19]
4. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel [h.l64-241/m.780-855]: Eseri üzerinde makalenin sonunda durulacaktır.
5. Hennâd b. es-Serî b. Mus'ab et-Temîmî ed-Dârimî [ö. h.243/m.857]: "Kilâbü'z-zühd" isimli büyük bir eseri olduğuna, kaynaklarda özellikle dikkat çekiliyor.[20]
6. İbrahim b. el-Cüneyd [ö. h.260/m.873]: Hatîb el-Bağdadî, "Zühd ve Rakâik"e dair eserleri olduğunu söylemektedir.[21]
7. Ubeydullah b. Abdülkerim b. Yezîd el-Kureşî Ebû Zür'a er-Râzî[ö. h.264/m.877j[22]
8. Ebû Davud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî [h.202-275/
m.817-888][23]
9. Muhammed b. İdris İbn Münzir el-Hanzalî Ebû Hatim er-Râzî [h.l95-277/m.810-830][24]
10. Ebû Bekir Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeyd İbn Ebi'd-Dünyâ [h.208-281/m.823-894]: Eserinin ismi "Kitabü'z-Zühd-i Mâlik b. Dinaradır. [25] Bu eserinin yazma bir nüshasının [İstanbul, III. Ahmed Ktb., no.: 591] mevcut olduğu, sayfa adenin ise 126 olduğu belirtilmektedir.[26]
11. Ebû'n-Nasr Muhammed b. Mesûd el-Ayâşî: "Kitâbü'z-zühd" adlı bir eserinin olduğu ve kendisinin bir Şîa âlimi olduğu İbn Nedim tarafından kaydedilmektedir.[27]
12. Utbe b. Gulâm: "Risale fi'z-zühd' adlı eseri olduğu, yine İbn Nedim tarafından zikredilmektedir.[28]
b. h. Illncü asırda Cami' ve Musannef ve daha başka bir bölüm halinde "Kitâbü'z-zühd'e yer veren eserler:
1. Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi es-Sânânî [h.l24-211/m.741-826]: "el-Musannefy adlı eserinde "Bâbu zühdü'l-enbiyâ", "Bâbu zühdü's-sahabe" ve "Bâbu halki'l-kafa ve'z-zühd" isminde bâblar açmıştır. İlk bâbda altı rivayet; ikincisinde yedi rivayet; sonuncusunda ise iki rivayet zikretmiştir.[29]
2. Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrahim el-Absî [ö. h.235/m.849]: "Kitabü'l-musannef fi'l-ehadîs ve'l-âsâr" adlı muazzam eserinde "Kitâbü'z-zühd" adlı müstakil bir bölüm açmıştır. Peygamberlerin, sahabe ve tabiûnun zühde dair söz ve davranışlarına bu bölümde yer vermiştir. Toplam "1506" rivayet vardır.[30]
3. Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû'l-Hasen İsmail el-Cûfî el-Buhârî [h.l94&256/m.8069-869]: "el-Câmîu's-sahîh" adlı meşhur eserinde zühde dair rivayetleri "Kitabü'r-rikâk" başlığı altında bir bölümde toplamıştır. Eserinin "81nci" bölümüdür. "53" bâbtan oluşmaktadır. İlk babı "Sıhhat ve boş vaktin" kıymetine dairdir. Toplam "168" rivayet vardır.[31]
4. Ebû'l-Hasen Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî [h.206-26 l/m. 821-874] Müslim'de !es-Sahih"inde, "Zühde dair rivayetler", "Kitâbü'z-zühd ve'r-rakâik" başlığı ile bir bölüm halinde toplamıştır. Eserin "53ncü" bölümüdür. "15" bâbdan

oluşmaktadır. İlk hadisi Ebû Hureyre (ra)'nin rivayet ettiği; "Dünya mü'minin zindanı, kafirin ise cennetidir" şeklindeki hadistir. Bu bölüm toplam "75" haberi ihtiva etmektedir.[32]

5. Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (İbn Mâce) [h.207-275/m.822-888]: "es-Sünen" adlı eserinde, "Kitâ-bü'z-zühd" başlığı ile bir bölüm açmıştır. Eserin "37nci" bölümüdür. "37" bâbdan teşekkül etmektedir. Ebû Zer el-Ğıfârî (ra)'nin rivayet ettiği, Rasûlullah (sav)'m zühdü tarif eden bir hadisiyle başlamaktadır. Hadisin bir bölümü şöyledir: "Dünyada zühd, helâli haram edinmek veya malı mülkü terketmek değildir. Asıl zühd, kendi elinde olana, Allah'ın kudretinde olandan daha fazla güvenmemen-dir..." Bu bölümde "241" haber yer almaktadır.[33]

6. Ebû İsa Muhammed b. Isâ b. Sevre et-Tirmizî [h.209 -279/nı.824-892]: ael-Câmiu's-sahih" veya "es-Sünen" diye bilinen eserinde, Tirmizî de "Kitâbü'z-zühd" başlığı ile bir bölüm ayırmıştır. Eserin "37nci" bölümüdür. "64" bâbdan oluşmaktadır. İlk bâb ve ilk hadis, Buhârf de olduğu gibi, "Sıhhat ve boş vaktin kıymeti"ne dikkat çeken hadistir. Hadisi İbn Abbas (ra) rivayet etmektedir. Bölümün son hadisi ise Hz. Âişe (ra)'mn, Hz. Muaviye (ra)'ye tavsiyelerini içeren bir mektupla ilgilidir. Bölüm "111" rivayeti ihtiva etmektedir.[34]

7. Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe el-Kûfî [h.213-273/m.828-889]: "Uyûnu'l-Ahbâr" adlı "10" bölümden meydana gelen eserinin bir bölümünü "Kitâbü'z-zühd" teşkil etmektedir [35]İbn Kuteybe'nin bu eseri 1927'de Dâru'l-kutubi'l-Mısriyye" tarafından basılmıştır.[36]

h. Dördüncü Asır:

1. Ebû'l-Hasen AH b. Muhammed b. Ahmed [h.257-338/m. 870-949]: Eserinin adı "Kitabü'l-hadîs fi'z-zühd" dür.[37]

2. Ebû Ahmed Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Süleyman el-İsbahânî [hb269-343/m.882-954]: Eserinin adı "Kita-bu'r-rakâik" tir.[38]

3. Ebû Ahmed Muhammed b. Ahmed b. Şuayb eş-Şuaybî en-Neysâbûrî [ö. h.357/m.967]: Zühde dair bir eserinin olup, 40'tan fazla cüzden teşekkül ettiğini, el-A'zamî "el-Cevâhirü'l-Muziyye ve Keşfü'z-Zünûn' dajx naklediyor.[39]

4. Ebû Bekir Muhammed b. el-Hüseyin b. Abdullah el-Bağdâdî el-Âcurî [ö. h.360/m.970]: el-A'zamî "Keşfü'z-Zünûn'a istinaden, el-Âcûrfnin zühde dair bir eseri olduğunu nakletmektedir.[40]

5. Ebû Ubeydullah Muhammed b. İmrân b. Mûsâ b. Saîd b. Abdullah el~Merzubânî [h.297-384/m.909-994]: Eserinin adı "Kitâbü'z-zühd ve ahbârü'z-zühhâd"<kr. "200" varak olduğu kaydedilmektedir.[41]

6. (İbn Şahin) Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman b. Ahmed el-Bağdâdî [h.297-385/m.909-995]: "Kitâbü'z-zühd" adlı yüz cüzlük bir eserinin olduğu kendisinden nakledilmektedir.[42]

7. Ebû'l-Kasım Halef b. el-Kasım b. Sehl el-Endelûsî İbnü'd-Debbâğ [h.325-393/m.938-1002][43]

8. Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nuaym ed-Dabbî en-Neysâbûrî [h.321-405/m.933 -1014]: Hakim, Buhârî ve Müslim'in Sahîh'leri üzerine yazmış olduğu "el-Müstedrek ale's-sahîhayn" adlı eserinde, zühde dair rivayetler için, "Kita-bü'r-rikâk" diye bir bölüm ayırmıştır. "104" hadisi ihtiva etmektedir. İlk hadisi Muaz b. Cebel (ra)'in rivayet ettiği Rasulullah'm şu tavsiyesidir: "Dininde samimî ol, az bir amel yapsan dahi o sana yeter.[44] Hâkim Vnci asırda vefat etmesine rağmen biz onu IVncü asırda zikrettik. Çünkü ömrünün çok büyük bir kısmını bu asırda yaşamış ve eserlerini de bu asırda vermiştir. [45]

h. Beşinci Asır:

1. Hafız Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin el-Beyhekî [h.348^58/m.994-1065]: "Kitâbü'z-zühd" olarak bir ciltlik bir eseri olduğu kaydedilmektedir.[46] Kettânî ayrıca bir de "Kitabü'z-zühd es-sağîr" olmak üzere ikinci bir kitabının olduğunu belirtmektedir.[47] el-A'zamî, el-Beyhekî'nin "Kitâbü'z-zühd el-kebîr" adlı eserinin bir nüshasının [Haydarâbad-Âsafiye Kütüphanesinde büyük boy "346" sayfa halinde mevcut olduğunu, "h.626" senesinde yazılmış bir diğer nüshanın ise [Medine-Arif Hikmet Kütüphane-si]nde bulunduğunu zikrediyor.[48]

h. Altıncı Asır:

1. Ebû Muhammed İbn Abdurrahman b. Abdullah b. Hüseyin b. Saîd el-Ezdî el-İşbilî (İbnü'l-Herrât) [h.510-581/m.H16 · 1185]: Eserin adı, "Kitabü'r-rekâik"tir.[49]

Ahmed b. Hanbel'in "Kitâbü'z-zühd"ü:

I. Eserin Kendisine Nisbeti:

Ahmed b. Hanbel'in "Kitâbü'z-zühd? adlı bir eserinin olduğu hemen hemen bütün kaynaklarda zikredilir. Ayrıca İbn Teymiyye, Ebû Nuaym ve es-Safedî ve benzeri âlimlerin kitap hakkında değerlendirmelerinin bulunuyor olması, söz konusu kitabın ilim tarihi boyunca beyne'l-ulemâ meşhur ve mütedâvil olduğunu gösterir. Kitabın bugün elimizde olması da, eserin ona nisbeti konusunda kat'î bir bilgi verebilir. Zira, "Kitâbü'z-zühd"ü ondan rivayet edenlerin ilk üç tanesi aynen "el-Müsned" adlı eserini kendisinden rivayet eden râvilerdir.[50] İlk râvisi ise, oğlu Abdullah b. Ahmed'dir. Eserin râvilerini sırayla şöylece

tesbit etmek mümkündür:
1. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel [h.l64-241/m.780-855]
2. Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ahmed b. Hanbel [h.213-290/m.828-902]
3. Ebû Bekir Ahmed b. Ca'fer b. Hamdan b. Mâlik el-Katiî
[h.274-368/m.887-978]
4. Ebû Ali el-Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ali b. el-Müzeh-heb [h.355^44/m.965-1052]
5. Ebû Tâlib Abdülkâdir b. Muhammed b. Yusuf el-Yusufî [Ö. h.516/m.H22]
6. Ebû'l-Kasım Yahya b. Esad b. Yahya b. Bûş et-Tâcir [ö. h.593/m.ll96]
7. Takıyyüddin Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebû'l-Fehnı b. Abdurrahman el-Yeldânî el-Abbasî [h.568~655/ m.ll72-1257]
8. Nâsırüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Muhammed b. Abdullah ed-Dımeşkî İbnü'l-Mihtar [Ö.h.717/m.l317]
Eserin başında verilen isnad bilgisine göre kitap tek isnadla günümüze kadar gelmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, ilk üç râvinin "Müsned"i rivayet eden zatlar olması, bahusus, ilk râvinin Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah olup, babasına nisbet ederek eseri rivayet etmesi, kitabın aslının imama ait olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu noktada şöyle bir soru hatıra gelebilir. Acaba, kitapta mevcut olan "2379" rivayetin tamamı, bizzat Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilmiş midir? Yani, eserde Ahmed b. Hanbel rivayet etmediği halde, sonraki râviler tarafından ona sokuşturulmuş haber ve rivayetler mevcut mudur?
Eserin tahkikim yapan zat, bu konuda herhangi bir bilgi vermiyor. Ancak kitabın tetkiki neticesinde bütün rivayetlerin İmam Ahmed'e ait olmadığı, onun tarafından rivayet edilmediği anlaşıh yor. Bunu iki bakımdan tesbit edebilmek mümkündür. Şöyle ki:
a. Birincisi, rivayetlerin başındaki senedlere bakılarak; oğlu Abdullah doğrudan babasından aldığı haberlerde ya "Haddesenâ Ebî" veya "Haddesenî Ebî" ibaresini kullanıyor. Ancak, öyle rivayetler var ki Abdullah babasından zikretmiyor. Bu iki ihtimali hatıra getirebiliyor. Birincisi: Böyle bir haberi Abdullah hem babasından ve hem de babasının üstündeki râviden işitmiştir. İsnadın âli olması bakımından babasını zikretmeyip, yalnızca bir üstteki râviden haberi nakletmiştir. Nitekim böyle olan rivayetlerin bir kısmı "el-Müsned'de yer almakta ve oraya bakıldığı zaman senedinde Ahmed b. Hanbel'in mevcud olduğu görülmektedir. Fakat Ahmed b. Hanbel'e nisbet edilen bir eserde onun rivayet ettiği bir haberin isnadından, ne gerekçe ile olursa olsun adının çıkartılması ma'kul gözükmemektedir. O bakımdan bu nevi rivayetlerin, en azından bir kısmının imama ait olmadığı ihtimal dahiline girmektedir.
ikincisi: Abdullah bu nevi rivayetleri başka râvilerden işitmiş ve kitabı rivayet ederken ona ilave etmiştir.
Bu kanaatimizi kuvvetlendiren bir önemli husus ise: Gerek Ahmed b. HanbeFin oğlu Abdullah'ın ve gerekse onun râvisi el-Katiî'nin el-Müsned'e İmam Ahmed'e ait olmayan rivayetleri der-cetmiş olmaları gerçeğidir. Bunu, Şemsüddin Ebû'1-Hayr Muham-med el-Cezerî [h.750-833/m. 1349-1429] Kitâbu'l-masadi'l-Ahmec adlı eserinde belirttiği gibi[51] daha başka muhakkik âlimler de söylemektedirler. Hattâ Müsned'de var olduğu ileri sürülen uydurma haberlerin, bu kabil İbn Hanbel'e ait olmayıp da, oğlu Abdullah ve onun râvisi el-Katiî tarafından esere ilave edilen rivayetler içerisinden çıktığı görüşü de vardır. Şu halde, aynı durumun Kitâbü'z-zühd için de söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.
b. İkincisi: Ahmed b. Hanbel'in bizzat kendi faziletine dair rivayetlerin eserde yer almış olmasıdır. Örneğin "528" numaralı haberde şöyle denilmektedir: "Bişr b. el-Hâris şöyle demiştir: 'Ahmed b. Hanbel körüğe girdi ve kıpkırmızı altın gibi çıktı.' (Râvilerden Ali b. Haşrem diyor ki:) 'Bişr'in bu sözü Ahmed b. Hanbel'in kulağına gittiği vakit o: 'Yaptığımızda Bişr'i razı eden. Allah'a hamdolsun' demiştir."
Haberin senedi "Abdullah Hamza et-Tartûsî ve Ali b. el-Haş-rem"den oluşmaktadır. Binaenaleyh bir haber hem sened ve hem de metin yönünden Ahmed b. Hanbel'in kendi rivayeti olamaz.
"1036" ve "1855" numaralı rivayetler de bu kabil olup, İbn Hanbel'in doğrudan faziletini ifade eden haberlerdir.[52]
Bütün bunlar gösteriyor ki, Ahmed b. Hanbel'e nisbet edilen Kitâbüz-zühd adlı eserdeki rivayetlerin tamamı onun kendi rivayeti değildir. [53]

II. Eserin Tahkiki Üzerine Birkaç Söz:

Kitâbü'z-zühd'ün iki baskısı yapılmıştır. İlki tahkiksiz olup, ikincisi Muhammed es-Saîd Besyûnî Zağlûl tarafından 1. baskı asıl alınarak tahkikli bir şekilde basılmıştır. Bu baskıda rivayetlere baştan sona numara da verilmiştir.
Ancak eser tedkîk edildiği zaman yapılan tahkikin titiz bir çalışma olmadığı göze çarpmaktadır. Şöyle ki:
a. Eserin yazma nüshaları hakkında hiçbir bilgi verilmemektedir. Yalnızca "Birinci baskı esas alınmıştır" denilmektedir. Halbuki sağlıklı bir tahkikin yapılabilmesi birden fazla yazmanın varlığına bağlıdır.
b. Kitabın râvileri hakkında yeterli tanıtım ve izahat da verilmemiştir. Hattâ râvilerin isim ve lakaplarında görülen yanlışlıklar olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Örneğin eserin son râvisi Nâsirüddîn Ebû Abdullah "İbnü'l-Minhar" olarak kaydedilmiştir. Halbuki kaynaklarda "İbnü'l-Mihtar" şeklinde geçmektedir.[54]
Ondan bir önceki râvi olan, Takiyyüddîn Ebû Muhammed Ab-durrahman ise, "el-Beledânî" şeklinde zabte dil mistir. Oysa wel-Yeldânî veya el-Yeledânî" olması gerekmektedir. "Yelda"mn Şam köylerinden biri olduğu, bu zat da oralı olduğu için buraya nisbet edilerek "el-Yeldânî" denildiği kaynaklarda tasrih edilmektedir.[55]
c. Ayrıca, kitabın girişinde, "İlmî emaneti muhafaza etmek bakımından, birinci baskıdaki izahların aynen bu baskıda da almdığı" özellikle belirtilmesine rağmen râvilerin tanıtımı ile ilgili önemli açıklamaların alınmadığı görülmektedir. Örneğin "349" rivayette Ka'b ile ilgili "362"de Ebû Bekir el-Ca'd'la ilgili "441"de Mâlik b. Enes'le ilgili açıklamalar bunların bazılarıdır.

d. Birinci baskıda mevcut olan bazı rivayetler bu baskıda yer almamaktadır. Örneğin "36ncı" rivayetten önce olması gereken şu rivayet: "'Ebû Hureyre (ra) diyor ki: "Rasûlullah (sav): 'Allah'ım! Ehlimin rızkını, hayatlarını idâme ettirebilecekleri kadar kıV diye dua ederdi.'" ve "1434" numarada bulunması gereken: "Katâde'nin rivayetine göre Alâ b. Ziyâd şöyle demiştir: 'Biz, kendimizi ellerimizle cehenneme koyduk. Ancak, Allah dilerse kendimizi oradan çıkartabiliriz.'" şeklinde ki rivayet 2. baskıda yoktur. Bunlar matbaada da düşmüş olabilir.
Tahkik hakkında bu noktalara dikkat çekmekle iktifa ediyoruz. [56]

III. Eserin Muhtevası Ve Tercümesi Hakkında:

Ahmed b. Hanbel'in Kitâbü'z-zühd'il "ale'1-Esmâ", yani şahıs isimleri esas alınarak meydana getirilmiş bir eserdir. Bu durum eserin bir eksikliği olarak kaydedilmektedir.[57] Zira aranılan rivayetlerin bulunması noktasında kullanımı güçleştirmektedir.
Şayet bir bölümleme yapılacak olursa, eserin dört bölümden meydana geldiği söylenebilir.
a) İlk bölümde Hz. Peygamber'in (sav) zühdle ilgili söz ve dav ranışlanna yer verilmektedir. "180" rivayet vardır.
b) İkinci bölümü, peygamberlerin zühdüne dair haberler teşkil etmektedir. Bunlar: Yunus, Süleyman, Eyyüb, Âdem, Lokman, Nûh, İsa, Musa, Dâvud, İbrahim ve Yusuf (aleyhimüsselatü vesselam)" peygamberlerdir. Bu bölümde toplam "476" rivayet vardır.
Burada şu hususu da belirtmek yerinde olur. Her isim altında zikredilen rivayetlerin tamamı o isimle ilgili değildir. Hattâ bazen başlıktaki zâtla ilgili üç-beş rivayet zikredilmekte, daha sonra, ne onunla ve hattâ ne de zühdle ilgili olmayan haberler yer alabilmektedir. Bu durum hemen hemen her bölümde böyledir.
c. Üçüncü bölüm, sahabenin zühdüne dair rivayetleri muhtevidir. Ebû Bekir (ra)'la başlamakta, Amir b. Abdu Kaysla ilgili rivayetlerle bitmektedir. "613" rivayet vardır.
d. Dördüncü bölüm ise, tabîûndan bazı zevatın zühdüne dair haberlerden oluşmaktadır. "1118" rivayet vardır.
Bu arada şu noktayı da hatırlatmakta fayda vardır: Kitapta mevcut olan rivayetlerin hepsi sağlam ve sahih haberler olarak telakki edilmemelidir. Genel İslâmî prensiplere çelişki arzeden içerikte rivayetlerin varolduğu da bilinmelidir, Özellikle Cenab-ı Hak hakkında antropomorfik imajlar içeren rivayetlere rastlanmaktadır. Kitabın tercümeye esas olan matbu nüshasında hadisler numaralandırılmıştır. Ancak birkaç yerinde muhakkikin hatâsı sebebiyle hadis numaralarında atlama olmuştur. Sözkonusu yerlerde bu duruma dipnotta işaret edilmiştir. Böyle olan yerlerde okuyucunun dikkati çekilmiştir. Ayrıca, İsrâiliyata dair haberler rivayet etmekle şöhret bulmuş Vehb b. Münebbih vb. kişilerden çok sayıda rivayetler vardır ki bu haberler ihtiyatla karşılanmalıdır.
Tercümeye gelince: Eserin çevirisi okunurken şu hususların bilinmesinde fayda vardır:
Herşeyden önce, kitabın Arapça'sında mevcut olanların hepsi Türkçe'ye aktarılmamıştır. Rivayetlerin başında mevcut olan se-nedler, yalnızca bir veya ikinci râvileri itibariyle çevrilmiştir. Binaenaleyh çevrilmeyen kısımlarla ilgili dipnotlar da terceme edilmemiştir.
Dipnotlarda tamamen teknik kıymeti bulunan açıklamalar da Türkçe'ye aktarılmamıştır. Kaynak gösterilen eserlerin sadece ismi, cilt ve sahife numarası terceme edilmiş olup, metnin anlaşılmasında katkısı bulunmayan açıklamalar olduğu gibi bırakılmıştır.
Çeviri esnasında ve sonrasında azamî gayret gösterilerek, iyi bir Türkçe metin ortaya konulmaya çalışılmıştır. Şüphesiz ki mutlak kemal, varlığı mutlak olan Zat'a mahsustur. Çevirinin faydalı olması en büyük temennimizdir.
Mehmed Emin İnsanoğlu
Ankara, 1992[58]

Kaynaklar

1. Abdürrezzak Ebû Bekir, el-Musannef, ty.
2. Ahmedb. Hanbel, el-Müsned, İstanbul, Çağrı Yay., 1982.
3. Ahmedb. Hanbel,Kitabuz-Zühd, Beyrut, 1986.
4. Buhârî, es-Sahih, İst., Çağrı Yay., 1982.
5. Hâkim Ebû Abdullah, el-Müstedrek, Beyrut, ty.
6. İbn Abdilberr, Câmi-u Beyâni'l-îlm, Kahire, 1982.
7. İbnü'l-Cezerî Şemsüddin, Kitabü'l-Mas'adi'l-Ahmed, thk. M. Zâhid el-Kevserî, Kahire, 1929.
8. İbn Ebi Şeybe Ebû Bekir, el-Musannef fi'l-Ahâdis ve'l-Âsâr, Beyrut, 1989.
9. İbnü'1-İmâd Ebûl-Felâh Abdülhayy, Şezerâtü'z-Zeheb Ahbâr-u men Zeheb, Beyrut, ty.
10. İbn Kuteybe Ebû Muhammed Abdullah, el-Maarif, thk. Servet Ukkâşe, Kahire, Dâru'l-Maarif.
11. İbn Mâce, es-Sünen, İstanbul, Çağrı Yay., 1982.
12. İbnü'l-Mübarek Abdullah, Kitâbü'z-zühd ve'r-Rakâik, thk. Habîburrahman el-A'zamî, Beyrut, ty.
13. İbn Nedim, Ebü'l-Ferec Muhammed b. Yakub el-Varrâk, el-Fihrist, Kahire, ty.
14. el-Kettânî Muhammed b. Ca'fer, er-Risâletü'l-Mustatrafe, İstanbul, 1986.
15. Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, Ankara, 1981.
16. Ebû'l-Mahasin, Muhammed b. AH, Zeylü TezkiretVl-Huffâz
thk. M. Zâhid el-Kevserî, Mekke, ty.

17. Müslim, es-Sahih, İstanbul, Çağrı Yay., 1982.
18. el-Maraşlı, Yusuf Abdurrahman, İlmü Fehreseti'l-Hadis, Rd-yad, 1986.
19. Tirmizî, es-Sünen, İstanbul, Çağrı Yay., 1982.
20. Unat, Faik Reşit, Hicrî Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara, 1988.
21. ez-Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz, Mekke, ty. [59]

Mukaddime

Hamd, Allah'a (cc) mahsustur. O'na, hamd eder, O'ndan yardım ve hidayet ister, O'ndan mağfiret dileriz. Nefislerimizin ve amellerimizin kötülük ve şerrinden Allah'a sığınırız. Allah, kime hidayet nasib etmişse, onu, sapıklığa götürecek ve yine kimi dalâlette bırakmış ise, onu hidâyete kavuşturacak hiç kimse yoktur. Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, O'nun ortağının da bulunmadığına şehadet ederiz: Allah (cc) Rasülünü hidayet ve hak dinle gönderdi ki, o kâfirler hoşlanmasalar da (hak dini) bütün dinlere üstün kılsın... Allahım! Salât ve selâm, efendimiz Muham-med'e, onun âl ve ashabının üzerine olsun.
Allah Tebâreke ve Teâlâ, zühd ve verâ'da imam olan Ehl-i sünnetin imamı Ahmed b. Hanbel'e ait bu Kitâbu'z-zühd'ün tahkikini muvaffak kılmıştır. Biz bu kitabın tahkikinde matbu olan nüshasını esas aldık. Rivayetleri, itimad ettiğimiz kaynaklardan mukayese ettik. Özellikle Ahmed b. Hanbel'in Müsned\, Ebû Nuaym'm Hılyetü'l-evliyâ'sı başta olmak üzere şayet matbu olan nüshada bir hata ile karşılaşmışsak, bunun doğrusunu, hataya işaret ederek dipnotta kaydettik. Bu konuda, kendisinde hata bulunan hadislerin, yer almış oldukları diğer kaynaklara da müracaat ettik. Matbu nüshanın dipnotunda bulunanların hepsini, bu baskının dipnotuna da aldık. Bunu yaparken, ilmi, emâneti ve istifâdenin daha çok olmasını göz önünde bulundurduk.
Allah Tebâreke ve Teâla'dan, cümlemizi sevdiği ve razı olduğu işlere muvaffak kılmasını ve yaptıklarımızın sırf kendi rızası için olmasına imkan vermesini temenni ederim. Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi üzerinize olsun.
Muhammed Saîd Besyûnî Zağlûl[60]

İlk Baskının Önsözü

Hamd, âlemlerin Rabbı olan Allah'a, âkibet muttakîlere, salât ve selâm peygamberlerin en üstününe olsun.
Öteden beri, zühde dair yazılmış olan en mükemmel eser ara-nılagelmiş ve arzulanmış tır. Bu eser, hadisçilerin imamı, büyük imam Ahmed b. Hanbel'in eseridir. Nihayet Allah Teâla, birtakım kardeşlerimizi neşrine muvaffak kılmıştır. Allah çabalarının karşılığını versin. Kitap, piyasaya çıkarılmış ve ilgili çevreleri sevindirmiştir. Artık talebeler, güzelliklerinden istifade edebilir, doğru yolda olanlar, kıymetli verilerinden yararlanabilir ve zâhidler, kaynağından zühdü içebilirler. Hiç şüphesiz bu eser, durgun gayretleri harekete geçiriyor ve insanı (en güzel) amel ve sözlere teşvik ediyor. Ayrıca gecesi, gündüzü gibi berrak olan bir yola sevk ediyor. Dahası, çoğu zaman, nefsaniyeti taşmış kişileri ikâz ederek, korku ve ümid ortamına çekiyor ve gönlünün derinliklerinden gelen bir saik ile bu insanları Selef-i Sâlihîne iktidâ ediveriyor ve onların nümûne-i timsâl olan yollarına giriyor. Nasıl girmez ki? Bu eserde, İmam Ahmed, peygamberlerin, sahabe ve tâbiun'un (ra) zühdleri-ne dair rivayetleri bir araya getirmiştir. Onun hakkında, şeyhülislâm, zamanının allâmesi Ahmed b. Teymiyye zühd kitablarmdan bahsederken şöyle demiştir: "Bu sahada yazılan en güzel kitab İmam Ahmed'in Kitâbü'z-zühd*il&ixr. Kendisine, el-Hılye sorulunca da; "Zâhidlerin haberlerine dâir kaleme alınan eserlerin en iyilerinden bir tanesidir. Orada nakledilenler, Kuşeyrî'nin Risâle'sin-de ve şeyhi es-Sülemi'nin eserleri ile İbn Hamis'in Menâkibü'l-ebrâr'ı vb. eserlerde nakledilenlerden daha sahihtir. Ancak, İmam Ahmed'in Kitabü'z-zühd'ii nakil bakımından el-Hılye'den daha sahihtir, demiştir. [61] Safuetü's-safve'den ise, şöyle söz etmiştir: Genellikle bunların haberleri sahihtir. Fakat, bâtıl hadis ve hikâyeler de vardır. Ama İmam Ahmed'in Zühd'ün&e mevzu hadis ve hikâyeler yoktur. Zira o, eserlerinde hadis uydurmakla maruf olan kimselerin hadislerine yer vermemiştir. Bazan nakledenlerin sû-i hıfzından neş'et eden mevzu unsurlara rastlanabilmektedir. Aynı şekilde, onun eserlerindeki merfû hadislerden de kasden uydurma olanı yoktur. Nitekim, Müsned'inde de olmadığı gibi. Ancak Müsned'inde râvilerin galatından kaynaklanan bazı unsurlar vardır. Bu ise, İslâmiyât alanındaki bütün eserlerde görülebilir. Hatadan masum olan yalnızca Kur'ân'dır. Sahih eserlerin en üstünü, Buhârfnin kitabıdır. Onda, sahibinin hata ettiği metin yoktur. Ne var ki, içerisinde hata olan bazı hadis lafızlarına rastlamak mümkündür." (Ahmed b. Teymiyye, Buhârî ve Müslim'deki bazı hususlardan da söz etmiştir.)
Bu arada, Harem-i Şerif ve Dâru'l-Hadis müderrislerinden, faziletli üstadımız, Muhammed b. Abdurrezzak Ali Hamza'ya da teşekkürlerimizi arzetmeden geçemeyeceğiz. Hadis, hadis ricali vb. eserlere müracaat etmek suretiyle kitabın tashihi, ve dipnotlarıyla yakından ilgilenmişlerdir. Kendileri, hadis ve hadis ricali konusunda uzmandırlar. Aynı şekilde basımdan sonra da o ve bazı faziletli âlimlerimiz, kitabın tetkikiyle ilgilenmişler ve eser, imkan nisbetinde iyiden iyiye tashih edilmiştir.
Eş-Şeyh Abdurrahman b. Kasım[62]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık:
[2] İbn Abdİlberr, Câmi-u beyâni'l-ilm, s.127; Kettânî, Risâletü'l-müstatrafe, s.4; Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s.201
[3] Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s.208.
[4] ez-Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, c.l, s.216; îbnü'l-îraâd, Şezerâtü'z-zeheb, c.l, s.251.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: I-II
[6] İbn Nedim, Kitabü'l-fihrisl, s.282.
[7] ez-Zehebî, age, c.l, s.275.
[8] el-Fihrisl, s.284,

[9] Kettânî, age, s.51.
[10] Ibnü'l-Mübarek, Kitâbü'z-zühd ve'r-rekâik, thk. Habîburrahman el-A'zamî, ty., Beyrut.
[11] ez-Zehebî, age, 8:1, s.289.
[12] el-Fihristy s.282; ez-Zehebî, age, c.l, s.315.
[13] Yusuf Abdurrahman el-Maraşlı, îlm-ü fehreseti'l- hadis, s.61.
İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: II-III.
[14] ez-Zehebî, age, c.l, s.42; İbnü'1-İmâd, age, c.2, s.27.
[15] el-A'zamî, age, s.15.
[16] el-Fihrist, s.235.
[17] Ibnü'1-Imâd, age, c.2, s.59.
[18] İbnü'1-İmâd, age, c.2, s.80.
[19] el-A'zamî, age, s.15.
[20] ez-Zehebî, age, c.2, s.507; İbnü'1-İmâd, age, c.2, s.104; el-Kettânî, age, s.51.
[21] el-A'zamî, age, s.15.
[22] Koçyiğit, age, s.263.
[23] el-A'zamî, age, s.15.
[24] Koçyiğit, age, s.264.
[25] el-Fihrist, s.235.
[26] el-A'zamî, age, s.15.
[27] el-Fihrist, s.245.
[28] el-Fihrist, s.236.
[29] Abdürrezzâk, el-Musannef, c.ll, s.308, 310, 453.
[30] İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, c.7, s.65-246.
[31] Buhârî, es-Sahîh, c.7, s.169.
[32] Müslim, es-Sahîh, e.3, s.2273. [Müslim'de olduğu halde mevzuat kitaplarında yer alan hadislerden bir tanesi de budur. Hadisin uydurma olduğunu, gerekçesini belirtmeksizin es-Sağânî Mevzuatında (s.13) zikretmektedir. Bu kanaati âlimlerce şiddetle eleştirilmiştir. Hadis, aynı zamanda Tirmizî ve İbn Mâce'nin "Kitâbü'z-zühd" bölümlerinde de geçmektedir.]
[33] İbn Mâce, es-Sünen, c.2, s.1373.
[34] Tirmizî, es-Sünen, c.4, s.550.
[35] el-Fihrist, s.85.
[36] ibn Kuteybe, el-Maarif; thk. Servet Ukkûse, Mukaddime, s.53
İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: III-VI.
[37] el-Fihrist, s.337; Ibnü'1-Imâd, age, c.2, s.347.
[38] ez-Zehebî, age, c.3, s.387; Îbnii'1-İmâd, age, c.2, s.980.
[39] el-A'zamî, age, s.15.
[40] el-Fihrist, s.148; İbnü'1-İmâd, age, c.3, s.111.
[41] ez-Zehebî, age, c.3, s.987.
[42] ez-Zehebî, age, c. 3, s.1025.
[43] Hâkim, el-Müstedrek, c.4, s.306.
[44] ez-Zehebî, age, c.3, s.1133; Ibnü'1-Imâd, age, c.3, s.304; el-Kettânî, age, s.51.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: VI-VIII.
[46] el-Kettânî, age, s.51.
[47] el-A'zamî, age, s.16.
[48] ez-Zehebî, age, c.3, s.1350.
İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: VIII.
[49] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, c.l, s.2.
İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: VIII.
[50] Ibnü'l-Cezerî, el-Mas'adii'l-Ahmed, s.20.
[51] ibn Hanbel, Kitâbü'z-zühd, s.157.
[52] Ibn Hanbel, age, s.276-444.
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: VIII-XI
[54] İbnü'1-İmâd, age, c.6, s.38,
[55] İbnü'1-İmâd, age, c.5, s.269; Zeyl-i Tezfciretü'l-Huffâz, thk. el-Kevserî, s.16.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: XI-XII.
[57] el-Kettânî, age, s.51.
[58] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: XII-XIII.
[59] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: XIV-XV.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: 6.
[61] Mecmû'u'l-fetâvâ, 18/72.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: 7-8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÜTÜB-Ü SİTTE'DEN SEÇME PEYGAMBERİMİZDEN EN GÜZEL DUALAR VE ZİKİRLER
Yayıncının Notu
Âyet Ve Hadislere Göre Duâ Etmenin Usul Ve Âdabı
Önsöz
Hadisleri Değerlendirmede Takip Edeceğim Usûl
Mukaddime
İmâmı Nevevî'nin Hayâtı Ve Eserleri (H.631-676)
Nesebi:
İlmî Hayatı:
Önemli Kitabları:
Hocaları
Fıkıhda Hocaları:
Hadis İlminde Hocaları:
Dinlediği Eserler:
Talebeleri:
Ahlakı Ve Özellikleri:
Zühd Yönü:
Vera' Yönü:
Ölümü:

KÜTÜB-Ü SİTTE'DEN SEÇME PEYGAMBERİMİZDEN EN GÜZEL DUALAR VE ZİKİRLER

Yayıncının Notu

Duâ, Ruhun gıdası, kalbin nuru, ibâdetlerin özüdür. X)uâ, ızdırapların, maddî ve manevî dertlerin şifa kaynağıdır. Duâ, ümit ve huzur menbaıdır. Yaşama aşkını dirilten bir rahmettir. Duâ, hayrı çeker, belâ ve zararı defeder.
Duâ, insanı belâdan korur, inmiş ve inecek musîbetlere karşı bir kalkandır. Belâların etkisini azaltır, Allah'ın kaderini hafifletir.
Sevgili Peygamberimiz (s.a.v): "Duâ, rahmet kapılarının anahtarı, mü'-minin silâhı, dinin direğidir. Duâ, ibadettir, ibâdetin özüdür[1] buyurmaktadır.[2]

Âyet Ve Hadislere Göre Duâ Etmenin Usul Ve Âdabı

Duâ, mutlaka kabul olunacak bir ibâdettir. Ancak duayı Peygamberimizin yaptığı ve bildirdiği şu şartlara uygun olarak yapmak lâzımdır:
1- Vücud, helal kazançla alınmış, helal gıdalarla beslenmelidir.[3]
2- Abdestli olmalı, Kıbleye yönelinmeli ve eller semâya açılmalıdır .[4]
3- Duaya eûzü-besmele, Allah'a hamd ve Peygamberimize salât ve selâm İle başlanmalıdır.'[5]
4- Zulümler terkedilmeli ve tövbe edilmelidir.
5- Günahı gerektirecek isteklerde bulunulmamah ve acele edilmemelidir. Zîra, Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle müjdelemektedir: "Yeryüzünde Allah'a duâ eden her bir mü'minin Allah (c.c) (ya duasını kabul ederek) ona istediğini verir. Ya da isteğine eş değerde olacak bir kötülüğü ondan giderir. Veyahut âhirette karşılığını bulur..."[6] Duâ eden, duasının yararını ya hayatında, ya da âhirette muhakkak görür.
6- Duâ ihlasla ve İsrarla yapılmalıdır. Zira; Resûlüllah (s.a.v.) üçer defa duasını tekrar ederdi. [7]
7- Diğer müslümanların aleyhine ve zararına isteklerde bulunulmama-lıdır. Ailesine, çoluk-cocuğuna ve malına beddua etmemelidir.[8]
8- İslama aykırı isteklerde bulunulmamahdır.
9- Duâ esnasında bağınp-çağırmamalı ve zoraki edebî sanat gösterilerinde bulunulmamahdır. Baş göğe dikilmemeli, Allah'a yalvarman, O'-ndan korkarak ve umarak duâ edilmelidir. Ölüden, tekkeden, türbeden velîden değil bizzat Allah'tan istenmelidir.'[9]
10- Beş vakit farz namazın ardından yapılacak duâ ile gece yarısından sonra (seher vakti) yapılacak duâ müstecap olacak duaların başındadır.[10]
11- Ezanla farz namaz için getirilen ikâmetler arasında yapılan dualar, makbul dualardır.[11]
12- Namazda secdede iken yapılan dualar, makbul dualardır.[12]
13- Cuma günü yapılan dualar, makbul dualardır.'[13]
14- Ramazan geceleri, Ramazan ve Kurban bayramları geceleri, Mîraç, Berât ve Kadîr geceleri de duaların daha çok makbul olduğu vakitlerdir.
15- Mazlumun bedduası, misafirin duası ve ana-babanın çocuğuna duası makbul dualardır.'[14]
16- Hastanın, oruçlunun iftar vaktindeki duası, ihramhmn duası ve bir müslümanın diğer müslüman, kardeşine gıyabında yaptığı dualar makul dualardır.
17- Kim, musibet, ve şiddet zamanında duasının kabul edilmesini severse, genişlik zamanında çok duâ etmelidir.'[15]
18- Peygamberlerden ve ashaptan nakledilen dualarla duâ edilmelidir.
19- Yukardaki şartlardan sonra yapacağı duanın mutlaka kabul olunacağı inancıyla canı gönülden, ihlasla duâ edilmelidir. Dalgın ve ne istediğini bilmeyen bir kalble duâ edilmemelidir.'[16]
20- Duaya başlarken olduğu gibi, bitirirken de Allah'a hamd ve resulüne salât ve selâm ile bitirilmelidir.
21- Duâ sonunda âmin diyerek eller yüze sürülmelidir.

Yukarıdaki izah ettiğimiz şekilde duâ edildiğinde Cenabı Hak, isteyenin, duâ edenin ve kendisine yalvaranın duasını kabul edeceğini Kur'am Kerim'in Bakara Suresinin 186. ayetinde açıkça beyan etmektedir.
Kul, kendisine en yakın olarak Allah'ı bulmalı ve hiç unutmamalıdır...
Duanın kabulü ve Allah'ın rızasını almak için, hayatımızı İslam'a göre düzenlemeli ve yaşamalıyız ki, Allah'tan istemeye yüzümüz olsun...

UYSAL KİTABEVİ

Önsöz

"Beni (ibadetle) anın; ben de sizi, (seveb ve mağfiretim ile) anayım. (Nimetlerimi anarak) beni övün, (Onları örterek) beni inkâr etmeyin."[17]
Hamd, O Allah'a mahsustur ki, O'nun eşi yoktur, Kahhar'dır, Azîz'-dir, Gaffar'dır, her şeyi takdir edip onları idare edendir; akıl ve görüş sahibi olanlara ibret olsun diye, geceyi gündüze bürüyendir.
O Allah ki, mahrukatı içinden uyarıpta seçtiği kimseleri hayırlılar sınıfına sokmuş ve kullarından dilediklerini de muvaffak kılıp onları rahmetine yakın olan iyiler cümlesinden yapmıştır. Sevdiği kimseleri de anlayışlı kılıp onları bu dünya hayatında Zahidler yapmış, onlar da hem O'-nun rızası için, hem de ahiret yurdu için hazırlanarak çalışmışlar. O'nun gazabını gerektiren şeylerden sakınmak ve ateşten korunmak hususunda son derece gayret sarf etmişlerdir. Allah'a itaat yoluna koyularak sabah-akşam ve değişen bütün ahvalde, gece-gündüz bütün anlarda Allah'ı zikretmeye (anmaya) devam ederek canları pahasına çalışmışlardır. Böylece onların kalbleri nur parıltıları ile aydınlanmıştır.
Allah'ın bunca nimetlerine karşılık, hamdlerin en ziyadesi ile O'na hamd ederim, kerem ve ihsanının ziyadesini de O'ndan isterim. Yüce Al-lah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına şahidlik ederim; O birdir, her şey ona muhtaçtır, Azîz'dir, Hakîm'dir...
Yine şahidlik ederim ki, Muhammed (SaUallahu Aleyhi ve Sellem), O'-nun kuludur, peygamberidir, seçkinidir, sevgilisidir, dostudur, mahlûkatın en faziletlisidir, geçmiş ve geleceklerin en iyisidir.
Allah'ın Salât ve Selâmı bu Peygambere, diğer peyamberlere ve Âl'inin ve ashabının her biri ile sair salih kimselere olsun...
Yüce, AZÎZ ve Hakîm olan Allah, buyurmuştur:
"Beni (ibadetle) anın, ben de sizi (sevab ve mağfiretimle) anayım."
(îmam Kurtubî Hazretleri bu ayeti kerimeyi tefsir ederken bize şu bilgiyi vermektedir: Beni anın ve zikredin demek, bana kulluk ve itaat edin ki, ben de sizi sevab ve mağfiret ile mükâfatlandırayım demektir. Zikir Allah'a itaattir; Allah'a itaat etmeyen O'nu zikretmemiştir, her ne kadar teşbihi, tehlili ve Kur'an okumayı çok yapmış olsa da...
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'a itaat eden (O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınan), muhakkak ki Allah'ı zikretmiştir; o kimse nafile namazını, orucunu ve hayır işlerini azaltsa bile... Kim de Allah'a isyan ederse, Allah'ı unutmuştur: namazını, orucunu ve hayır işlerini çoğaltsa bile..."[18]
Yine Cenabı Hak buyurmuştur:
"Ben, cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım"[19]
Bu ayeti kerimelerden anlaşılıyor ki, kulun en faziletli hali, âlemlerin Rabbi olan Allah'ı zikretmesidir ve Allah'ın Peygamberi, peygamberlerin efendisi Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'dan.nakledilen zikirlerle meşgul olmasıdır.
Âlimler, gece ve gündüz işleri ile dualar ve zikirler hakkında pek çok kitablar yazdıkları irfan sahiblerince bilinmektedir. Fakat bunların hepsi, isnadları ve hadîslerin tekerrürünü ihtiva ettiklerinden faydalanma isteğinde bulunanların istifadelerini azalttığından, ben bunu okuyuculara kolaylaştırmayı kasdettim.
Böylece isteklilere kolaylık olsun diye, anlattığım maksada binaen bu kitabı muhtasar olarak yazmaya başladım. Kitabın büyük bir bölümünde, daha önce söylediğim kısaltmayı tercih sebebinden dolayı, isnadları (hadîs-i şeriflerde teselsül eden senedleri= ravileri) kaldırdım, çünkü ki-tab, ibâdet edecekler için hazırlanmıştır, onlar isnadları inceleyecek değillerdir. Az kimseler müstesna, isnad ve tekrarları çoğunluk hoş görmez.
çünkü kitabdan maksad, zikirleri Öğrenmek ve onlarla amel etmektir; ve onların anlamlarım aydınlanmak isteyenlere açıklamaktır.
înşaâllah, isnadlar yerine, bunlardan daha önemli olan ve çok kerre noksan bırakılan şeyleri anlatacağım. Bu önemli işde, hadîslerin sahîhi-ni, hasenini, zayıfını ve münkerini beyan etmektir. Çünkü hadîs alimlerinden azı müstesna, insanların hepsi bunu bilmeye muhtaçtır. İşte gözetilmesi gereken en önemli iş budur ve okuyucunun sağlam hadîs alimleri ile güvenilir ehliyetli imamlar kanalından araştırıp öğreneceği şeydir. înşaallah buna, hadîs ilminden nefis sözler, fıkhî incelikler, önemli kurallar, nefis terbiyesi ile ilgili bilgiler ve ahlâk yoluna girenler için bilinmesi şart olan âdab ilâve edilecektir. Bilgili ve bilgisiz herkes için anlaşılması kolay bir şekilde bütün anlatacaklarımı açık olarak ifade edeceğim. Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Kim bir hidayete (hayırlı bir işe) çağırırsa, o hayra uyan kimselerin sevabını aynen alır ve bu durum onların sevablanndan hiç bir şey eksiltmez"[20]
Ben de, hayır yolunu kolaylaştırmak, onu göstermek, o yola koyulma hâlini açıklamak ve ona delâlet etmek suretiyle hayır sahiplerine yardımcı olmak istedim.
Kitabın başında bazı önemli bölümler anlatacağım ki, bunlara, hem bu kitabın sahibi, hem de ondan başkası ihtimamla muhtaçtır.
Ashab içinde, ilmî araştırması olmayanlarca, meşhur olmayan (bilinmeyen) bir kimse olduğu zaman, buna dikkati çekip: "Bize falan sahabî-den rivayet edilmiştir." dedim ki, onun sahabî olduğunda şüphe edilmesin.
Bu kitaba, îslâmın asılları olan meşhur beş kitaptaki hadîslerden başkasını koymadım. Bu beş kitab şunlardır: Sahîh-i Buharı, Sahîh-i Müslim, Sünen-i Ebî Davud, Tirmizî ve Nese'î... Biraz da, bunlardan başka meşhur kitablardan rivayet edeceğim.
Cüz ve Müsnedlere gelince,[21] ben bunlardan bazı yerlerde pek az nakil yapacağım. Yine yukarda açıklanan beş asıl kitabdan da zayıf hadîs nakletmeyeceğim. Ancak nadir olarak nakledeceğimin zafiyetini de açıklayacağım. Çoğunlukla bu kitabda sahih olan hadîsleri yazacağım. Bundan dolayı, bu kitabın asıl olmasını, itimada şayan bulunmasını umuyorum.
Sonra bir mesele hakkında delâleti açık olan hadîslerden toplayarak konularına ait bablarda onları toplayacağım.
Bil ki, âlimlerden çok kimseler, gece-gündüz yapılacak zikir ve işler hakkında nefis kitablar yazmışlardır. Bu kitablarda, muhtelif yollardan muttasıl (kesiksiz) isnadlardan gelen zikirleri rivayet etmişlerdir. Bu kitab-ların en güzeli, imam Ebû Abdurrahman En-Neseî'nin "Gece-gündüz İşleri" eseridir. Bundan daha güzel, daha nefis ve faydalan daha çok olan, İmam Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. îshak Es-Sünnî-nin (Radıyal-lahu Anhüm) "Gece-gündüz Bilgileri" kitabıdır.
Ben, İbni Sünnî'nin tüm kitabını, şeyhimiz Hafız İmam Ebu'1-Beka halid b. Yûsuf b.Sa'd b.El-Hasan (Radıyallahu Anh) dan dinledim.
Şeyhim Ebû'1-Bekâ, rivayetinde şu isnadı yaparak demiştir:

"Bize büyük âlim İmam Ebû'l-Yemen Zeyd haber vermiştir. O, Kindî kabilesinden Hasan'm oğlu Zeydin oğlu Hasan'ın oğludur. Rivayet tarihi altıyüz iki (hicrî) yılına raslar. Ebû'l-Yemen Zeyd de demiştir.
Bize Şeyh İmam Ebû'l-Hasan Sa'dül'1-Hayr Muhammed haber vermiştir. O, Sehl'in oğlu Ensarî'dir. Ebû'l-Hasan da demiştir.
Bize, Şeyh İmam Ebû Muhammed Abdurrahman haber vermiştir. O, Hasan oğlu Ahmed oğlu Sa'd'ın oğludur, Ed-Dûnî'dir. Ebû Muhammed Abdurrahman da şöyle demiştir:
Bize, kadı Ebu'n-Nasr Ahmed b.El-Hüseyin b. Muhammed b. EI-Kes-sar Ed'dînûrî haber vermiştir. O da demiştir ki:
Bize, şeyh Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. İshak Es-Sünnî (Radıyallahu anh) haber vemiştir."
Ben, inşa-Allah, özet olarak İbni's-Sünnî'nin kitabından nakledeceğim için burada şu isnadı yapmış oldum. Bu itibarla kitabın takdim edilmesini istedim. Böyle bir hareket, hadîs imamları ile diğer âlimler katında güzel kabul edilmiştir. Özellikle bu kitabın isnadını anlattım; çünkü bu ezkâr konusunda diğer kitapların en toplu olanıdır. Yoksa bu konuda benim rivayet edeceğim bütün hadîsler (elhamdü lillâh), muttasıl dinlemelerle sa-hîh rivayetlerdir; ancak nadirattan, buna aykırı pek az rivayet vardır.
İşte îslâmın asılları olan "beş kitab" dan nakledeceklerim bu rivayeti sahîh olanlardandır. "Kütübü'l-Hamse = Beş kitab" şunlardır:
Buharî ve Müslim'in iki Sahihi, Sünen-i Ebî Davud, Tirmizî ve Nese'î... Yine bu sahîh hadîs kitablarmdan sayılan Müsnedler ve Sünen kitabları vardır: İmam Malik'in Muvatta'i, İmam Ahmed ibni Hanbel'in Müsned'i, Ebû Avane'nin müsnedi, İbni Mace'nin Sünen'i Dare Kutnî'nin süneni, Beyhakî'nm ve diğerlerinin sünen kitabları gibi...
"Ecza' —Cüz" kitablarmdan da nakledeceğimi İnşa-Allah ileride göreçeksin. Bütün bunları, müelliflerine muttasıl sahîh isnadlarla rivayet edeceğim. Daha iyisini Allah bilir...

Hadisleri Değerlendirmede Takip Edeceğim Usûl

Bilinmelidir ki, benim bu kitabda anlatacağım hadîsleri, daha önce söylediğim meşhur kitablarla diğerlerine nisbet edeceğim. Sonra Buharı ve Müslim Sahihlerinde veya bunlardan birinde olan hadîsi kendilerine nisbet etmekle yetineceğim. Çünkü maksad husule gelmiştir; o da hadîsin sıhhatidir. Zira Sahîhayn'da (Buharı ve Müslim'de) olan bütün hadîsler sahihtir. Fakat Sahîhayn'dan başka kitablarda olup da Sünen ve benzeri kitablara nisbet edeceğim hadîslerin sahîh, hasen olduklarına yahud ha-dîsde zafiyet varsa zayıf olduğuna çok yerde işaret ederek beyanda bulunacağım, az bir kısmını da geçiştireceğim.
Yine bilinmelidir ki, Ebû Davud'un Sünen'i, kendisinden en çok nakil yaptığım kitabdır. Kendisinden bize rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Ben kitabımda, Sahîh olanı, sahîha benzeyeni ve sahîha yakın olanı zikrettim. Kitabımda za'fı kuvvetli olan hadîsi de açıkladım. Hakkında bir şey söylemediğim hadîs ise, doğrudur ve bir kısmı bîr kısmından daha sahîhdir." Bu, Ebû Davud'un sözüdür.
Bu sözde, bu kitab sahibinin ve ondan başkasının muhtaç bulunduğu güzel fayda vardır. Fayda da şudur: Ebû Dâvud Sünen'inde rivayet edipte za'fiyetini belirtmediği bir hadîs sahîhdir yahud hasendir. Bunların her ikisi de hükümlerle ilgili meselelerde delil olurlar faziletler hakkında nasıl delil olmasınlar!..
Bu esas yerleştikten sonra, bu kitabda Ebû Davud'un rivayetinden bir hadîs görür de, orada za'fiyete dair beyan yoksa, bil ki, Ebû Dâvud onu zayıf görmemiştir. Daha doğrusunu Allah bilir.
Kitabın başında mutlak olarak zikrin fazileti hakkında bir bab (özel bir konu) takdim etmeyi uygun gördüm. Bundan sonra gelecek konulara uygunluk olsun diye zikirle ilgili biraz etraflıca bilgi vereceğim. Sonra kitabın bablarında maksadlan anlatacağım. Kitabı da "İstiğfar" babı ile tamamlayacağım ki, Allah'ın bizi mağfireti ile sona erdirmesine hayır vesilesi olsun. Muvaffak kılan Allah'dır., itimad O'nadır, tevekkül O'nadır, güven O'nadır, işi ısmarlama ve istinad O'nadır.
Kerim olan Allah'dan, başarı, yardım, hidayet, koruma, destek ve hayırlardan kasdettiğim şeylerde kolaylaştırma, çeşitli iyiliklere devam, dostlarımla beni ikram yerinde (Cennette) ve diğer sevindirici yollarda beraberlik niyaz ederim.
Allah bana kâfidir ve O,ne güzel vekildir. Her şeyde kuvvet ve kudret, ancak Azîz ve Hakîm olan Allah'a mahsustur, Allah'ın dilediği olur, Allah'dan başkasında kuvvet yoktur. Allah'a güvendim, Allah'a bağlandım, Allah'dan yardım istedim, işimi Allah'a bıraktım. Dinimi, nefsimi, ana-babamı, kardeşlerimi, dostlarımı, bana iyilik eden diğer kimseleri, bütün müslümanları ve dünya ile ahiret işlerinden hem bana, hem de onlara ihsan buyurduğu bütün nimetleri Allah'a ısmarladım (O'nun himayesine bıraktım); çünkü Yüce Allah'a bir şey bırakılıp ısmarlanırsa, onu korur. O, ne güzel koruyucudur!..

Mukaddime

O Allah'a hamd olsun ki, alemleri yoktan var edip yine yokluğa mahkûm kılmış; onların her zerresini, varlığına, kudret ve azametinin büyüklüğüne birer alâmet kılmış, bu alemler içerisinde de, ancak kendisine-iba-det etsinler diye, insanları en mükemmel bir kıvamda yaratarak bütün eşyayı insanoğlunun hizmetine tahsis etmiştir.
Salât ve selâm, alemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Haz-reti Muhammed Mustafa'ya ve onun getirmiş olduğu hak dini bize kadar ulaştırmada öncülük yapan âl ve ashabına olsun...
Allah kelâmının müteaddit ayeti kerimeleri, insanları eşya üzerinde düşünmeye ve onlardan ibret almak suretiyle yüce varlığını, kudret ve azametini ispata onları delil göstermektedir. Düğüm ve çözüm noktası burada!., iyi düşünmekte gerçeği anlamak vardır. Gerçekler bilinip anlaşılınca, hak ölçülere bağlı görevler de yerine getirilmiş olur selâmete çıkılır.
Kendi varlığımıza, çevremize ve bütün kâinata ibret nazarı ile bakıp derin derin düşündükten sonra, vacib Tealâ Hazretlerini kabullenmeme hiç mümkün olur mu? İşin esası doğru düşünmekte...
O halde düşünelim, hayat nedir?
Çoğunluk itibariyle altmış altı yılhk bir ömür. Bunun oniki yıl sorumsuzluk devresi olan çocukluk çağıdır. Geriye kalan ellidört yılın üçte biri uyku ile geçer ki, bu da onsekiz senedir. Böylece değerlendirilecek olan asıl ömür, otuzaltı yıldan ibarettir. İşte Ömür!..
Dünyaya gelişimiz ve dünyadan gidişimiz, ifademiz dışında; ,'akat dünyada kaldığımız bu kısa zaman içinde, irademizle yapabileceğimiz ve sorumlu bulunduğumuz hak ve vazifeler var. Selâmet ve kurtuluş yolu, tek çare, sayısız delillerle kabullenmek zorunda kaldığımız Yüce Allah'ın gönderdiği hak din üzere sorumluluk çağımızı yaşamaktır. Zaten Cenabı Hak yaratılışımızın hikmetini beyan buyurmaktadır:
"Ben, cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."[22] Hak Tealâ Hazretleri ibadet (kulluk) görevi ile sorumlu kılındığımızı, kulluk görevinin de ancak peygambere itaat etmekle mümkün olacağını başka ayetlerle bize emretmektedir. Allah'a karşı ibadet görevimizi yerine getirebilmek için, onun kudret ve azemetini, ortaktan ve noksanlıklardan münezzehliğini düşünüp daima onu

hatırlamak ve anmak, bunun yanında da her işimizde acziyetimizi ve her zaman ona muhtaç bulunduğumuzu itiraf etmemiz şarttır.
Netekim Cenabı Hak kullarına şöyle hitab buyuruyor:
"İbadetle beni anın ki, ben de sizi sevab ve mağfiret ile anayım. "[23] Demek ki kulun görevi, ibadet şuuru ile Allah'ın hakimiyetini, azamet ve saltanatını hatırlayarak bütün iş ve hareketlerinde onun emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınmaktır. İnsanı bu gayeye ve neticeye ulaştırmayan bir zikir ve anış, gerçek zikir değildir, Allah'ın emrettiği manada bir zikir değildir.
İşte ibadetin esasını teşkil eden şuurlu zikrin bu önemine binaendir ki, Peygamber efendimiz bizzat en güzel ifadelerle Allah'ı zikretmiş ve ashabına da öğretmiştir. Bize kadar nakledilen bu en güzel zikir ve dua çeşitlerini, alimlerimiz bir araya getirerek toplamışlar ve bizlere kolaylık sağlamışlardır. Büyük hadîs alimlerinden İmam Nevevî Hazretleri de, bu maksadla hadîs-i şeriflerden seçerek "El-Ezkâr" adı altında bir kitap telif etmiştir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimizin hayatlarının her safhasında ve zuhur eden çeşitli olaylar karşısında yapmış oldukları ve tavsiyelerde bulundukları zikirler ve dualar özetlenmiş bir şekilde bu kitapta toplanmış bulunmaktadır. Allah rızası için ihlâsla yapılan bütün ibadetler birer zikir olduğu gibi, insanı Allah'ın emirlerine uygun harekete götüren bütün zikirler de ibadettir. İbadet ve zikir mefhumlarını birbirinden ayırmamak kaydı ile bu kısa ömrün her anım, Peygamberimizin örnek hayatına uydurmaya çalışmak, Allah'ın bizden istediği ibâdet görevidir.
Bu şerefli gayeye vesile olmak düşüncesiyle, adı geçen "El-Ezkâr" adlı eseri, yapılan teklif üzerine terceme etmeye karar verdim tevfîk Allah'-dandır. Peygamber efendimizin nübüvvet nurundan faydalanarak gereği üzere Allah'a kulluk etmemize medar olmasını yüce Allah'dan niyaz ederim.

A.Fikri Yavuz

İmâmı Nevevî'nin Hayâtı Ve Eserleri (H.631-676)

Nesebi:

O, İmam El-Hafız, Şeyhu'l-İslâm Muhyiddin Ebû Zekeriy-ya, Yahya b. Şeref b. Murrî b. Hasan b. Hüseyin b. Muhamrned b. Ce-maa b Hizam El-Nevevî'dir. Neva köyüne nisbet edilir. Neva, Suriye'de Havran köylerinden bir köydür. Sonra Dimaşk'lıdır. Şafiî'dir. Zamanının büyük fıkıh âlimlerindendir ve Mezheb -şeyhidir.
Doğumu ve Büyümesi: Nevevî, (Yüce Allah ona rahmet etsin) hicretin 631 yılında muharrem ayı içinde Neva köyünde salih ana-babadan dünyaya geldi. On yaşına geldiği zaman buradaki âlimlerden Kur'am ezberlemeye ve Fıkıh okumaya başladı. Bu köye uğrayan Şeyh Yasin b. Yusuf El-Merakeşi gördü ki, çocuklar onu oyun oynamaya zorluyor, O kaçıyor ve çocukların zorlamasından ağlıyarak Kur'an okuyor. Hemen çocuğun babasına giderek çocuğu ilme adamasını öğütledi. Çocuğun babası da, Şeyh Yasin'in bu öğütünü kabul etti. Hicri 649 yılında Şam'daki Hadis Medresesinde ilmini tamamlamak için babası ile Şam'a gitti. Emevî. Mescidinin doğusunda bulunan Revaniye medresesine yerleşti. 651 yılında da babası ile hacca gitti. Sonra Şam'a döndü.

İlmî Hayatı:

Nevevî Şam'a gittikten sonra ilmî hayatında şu üç şeyde kendisini gösterdi:
1- Çocukluğunda ve gençliğinde ilim elde etmek için gayret edip çalışması: Her ilmi kendi kaynağından aldı ve ilimden aldığı lezzeti, başka bir şeyden tadmadı. Kıraat ilminde ve Kur'am ezberlemede çok gayretli idi. "Tenbih" kitabım dört buçuk ayda ezberledi. Yılın geri kalan kısmında da "El-Mühezzeb" kitabından ibâdetlerin dörtte birini ezberledi. Kısa bir zaman içinde hocası Ebu İbrahim İshak b. Ahmed El-Mağribi'in sevgi ve takdirlerini kazanmış olduğundan hocası onu, ders arkadaşları arasında asistan yaptı. Sonra "Dâr-i Hadisi'Î-Eşrefiye" medresesi ile başka medreselerde ders okuttu.
2- İlmî ve Kültürünün genişliği: Çalışmalarıyla ilmin derinliğine ulaşmayı ve çeşitli kültürleri bir araya getirmeyi başardı. Talebesi Alâüddin b. El-Attar onun ilim yolundaki çalışmasını şöyle anlatır: O hergün hocalarından şerh ve tashih olmak üzere On iki ders okurdu. İki ders "Va-sıt"dan, üç ders "Eî-Mühezzeb" den, bir ders "El-Cem'u Beynessahiheyn" kitabından, beşinci ders olarak da "Sahihi Müslim"den bir ders İbni Cin-nî'nin nahiv üzerindeki "El-Lema"ından, bir ders lügat üzerinde îbni Sek-kit'in "Islahu'l-Mantık" kitabından, bir ders Sarf dan, bir ders UsûIü'I-Fıkh'dan, bazan Ebu İshak'ın "El-Lema"ından bazan Fahri Razi'nin "EI-Müntahab"ından, bir der "Esmâü'r-Ricar'dan, bir ders de "Usûlü'd-Din"den okurdu. Bütün bu derslerle ilgili zor meseleleri, Iügatları ve açıklamaları yazardı.
3- Bol eser verişi: Eser yazmaya önem verdi. Hicretin 660 yılında eser yazmaya başladı. O zaman otuz yaşında idi. Allah onun vaktine bereket vermiş ve ona yardım etmişti. Bütün düşünce gücünü dehşetli ve büyük kitablar üzerinde kullanıp harcadı. Yazılarında kolay ifade yolunu seçti. Delilleri parlak, fikirleri açık, fıkıh âlimlerinin fikirlerine karşı insaflı bir tutum üzere idi. Zamanımıza kadar her müslüman onun eserlerine özen göstererek onlardan faydalanmıştır. Diğer ülkelerde de eserlerinden faydalanılmaktadır.
Üsnevî, onun verimi ve eserlerinin çokluğu üzerinde güzel bir yorum yaparak şöyle der: "Şeyh Muhyiddin (Allah ona rahmet etsin), fikir ehliyetine ve ilmin özünü kavrama haline erişince, en hayırlı işi yapmayı uygun gördü. Böylece elde ettiği ve üzerinde durduğu ilimleri isteyen kimseler için yararlanılacak eser haline koyduda, yazdığı kitabı tahsil, tahsilini de kitab haline getirdi. Bu çok doğru bir gaye ve çok güzel bir maksaddır. Eğer böyle yapmasaydı başardığı işleri yapma imkânına sahib olamazdı."

Önemli Kitabları:

Şerhu Sahih-i Müslim, El-Mecnıu', Şerhu'I-Mühezzeb, Riyazu's-Salihin, Tezhibu'1-Esma ve'1-Lügat, Eî-Ravze, Ravzetü't-Talibine v Umdetü'l-Müftîn, Fıkıh konusunda "El-Minhac", El-Erbainü'n-Neveviye, Et-Tibyan Fi Âdabı Hameleti'I-Kur'an, El-Ezkâr, "Hilyetü'l-Ebra ve Şiaru'I-Ahyar fi Telhısi'd-Deavati ve'1-Ezkâri'I-Müstahabbeti fi'I-Leyli ve'n-Nehar" ve hac menasiki üzerine "El-İzah".

Hocaları

Fıkıhda Hocaları:

1- Abdurrahman b. İbrahim b. Ziyau'l-Fezarî Tacü'd-Din. Ferkâh diye meşhurdur. Hicretin 690 yılında vefat etmiştir.
2- İshak b. Ahmed El-Mağribî. El-Kemal Ebû İbrahim. Revahiye Medresesi hadis hocası. Hicretin 650 yılında vefat etti.

3- Abdurrahman b. Nuh b. Muhammed b. İbrahim b. Musa El-Makdisî sonra Şam'h. Şam müftüsü Ebu Muhammed. 624 H.yılında vefa etti.
4- Sellar b. El-Hasen El-İrbilî, sonra Haleb'li, sonra Şam'h. Asrın da şafi'i Mezhebinin İmamı. H. 670 yılında vefat etti.

Hadis İlminde Hocaları:

1- İbrahim b. İsa el-Muradî el-Endülüsî, sonra Mısırlı sonra Şamlı, el-İmam el-Hâfız. H. 668 yılında vefat etti.
2- Halid b. Yusuf b. Sa'd El-Nablusi, Ebu'1-Beka Zeynu'd-Din El-İmamu'l-Müfid El-Muhaddisu'I-Hafız. H. 663 yılında vefat etti.
3- Abdülaziz b. Muhammed b. Abdülmuhsin El-Ensari, El-Hamevî, El-Şafî, Şayhu'ş-Şuhuh. H. 662 yılında vefat etti.
4- Abdurrahman b. Ebu Ömer Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme EI-Makdisî Ebu'l-Ferec. Asrının hadis imamlarından. H 682 yılında vefat etti.
5- Abdülkerim b. Abdüssamed b. Muhammed El-Haristanî, Ebu'l-Fedail İmadüddin, Kadı'l-Kuzat ve Şam hatibi. H. 662 yılında vefat etti.
6- İsmail b. Ebu İshak İbrahim b. Ebu'1-Yüsr El-Tenuhî, Ebu Muhammed Takıyyüddin, hadis âlimlerinin büyüğü ve dayanağı. H. 672 yılında vefat etti.
7- Abdurrahman b. Salim b. Yahya El-Enbarî. Sonra Şamlı ve Hanbe-Iî El-Müfti Cemalüddin. H. 661 yılında vefat etti.
Diğer hocaları: El-Rıza b. El-Bürhan, Zeynüddin Ebu'I-Abbas b.Ab-düddaim El-Makdisî, Cemaleddin Ebu Zekeriyya Yahya b. Ebu'I-Fet El-Sayrafî El-Harranî, Ebu'1-Fadl Muhammed b. Muhammed El-Bekrî El-Hafız, Eî-Ziya b. Temmam El-Hanefî, Şemsüddin b. Ebu An ve bu asırdaki başka âlimler.
Usul ilmine gelince: Bunu bir çok alimlerden okudu. Onların en ünlüsü Ömer b. Bendar b. Ömer b. Ali b. Muhammed El-Tiflisî El-Şafiî Ebu'I-Feth. H. 672 yılında vefat etti.
Nahiv ve Lügat ilmini şunlardan okudu:
Şeyh Ahmed b. Salim El-Mısrî El-Nahvî EI-Lügavî, Ebu'l-Abbas. H. 664 yılında vefat etti.
El-Fahru'1-Malikî ve El-Şeyh Ahmed b. Salim El-Mısrî.

Dinlediği Eserler:

Neşe'inin sünenini, İmam Malik'in Muvatta'mı, Şafi'inin Müsned'ini, Ahmeb İbni Hanbel'in Müsned'ini, Darimî'yi, İsfiranî'yi, Ebu Ya'la El-Musıllî'yi, Süneni İbni Mâce'yi, Dârekutnî'yi, Beyhakî'yi, Bagavî'nin Şerhu's-Sünne'sini, yine onun tefsirden Mealimu't-Tenzirini Zübeyr İbni Bekkâr'm Kitabu'l-Ensab'ım, El-Htabu'1-Nebatiye'yi, Risaletü'l-Kuşeyriye'yi, İbni Sünni'nin Amelü'l-Yevmi ve'I-Leylet kitabını, Hatib Bağdadî'nin Adabu's-Sami' ve'r-Ravi kitabını ve bunlardan başka çok risaleleri talebelerinden dinledi.

Talebeleri:

Rendesinden ilim alan kimselerden bir kısmı şunlardır: Alâuddin b. At-tar, Şemsuddin b. El-Nakıb, Şemsuddin b. Ca'van, Şemsuddin b. Kam-, mah, Hafız Cemalüddin EI-Müzzi, Kadı'l-Kuzat Bedruddin b. Cemaa, Re-, şidüddin El Hanefi, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ferhu'I-Işbi ve çok kimseler...

Ahlakı Ve Özellikleri:

Hal tercemesi yazarlarının hepsi şu görüş birliğine varmışlardır: Zühd yönü ile Nevevî başta gelen bir alimdi, takvada öncü idi. Hakimlere öğüt vermek, iyiliği emredip kötülüklerden alıkoymakta eşi yoktu.
Nevevî'nin hayatından özellikle bu zühd yaşayışı üzerinde bu kısa yazımızla durmayı hoş buluyoruz:

Zühd Yönü:

İmam Nevevî, Yemek, elbise ve evlenme isteklerinden uzak kaldı. Bütün bunlara karşı, ilim lezzetini yeterli buldu. Bakıldığı zaman görülür ki, O basit bir mekândan Şam gibi nimet ve bereketleri çok olan bir yere göç etti. O zamanda da gençliğin olgunluk çağındaydı. Bununla beraber şehevî arzularından ve lezzetlerinden yüz çevirmiş, yaşam sıkıntısı ve darlığını kabullenmişti.

Vera' Yönü:

Onun hayatında, kuvvetli bir vera'a delâlet eden pek çok örnekler vardır. Onlardan bir kısmı: Şam bölgesinin meyvalarından yemezdi. Bunun sebebi kendisine sorulduğu zaman derdi ki, Şam'ın vakıf yerleri çoktur. Mülkler de şer'an hacir altında bulunanlarındır. Bu gibi yerlerden faydalanmak caiz değildir, ancak ekinleri sulamak ve toplayıp biçmek gibi hizmetler karşılığında ihtiyaç miktarı onlardan faydalanılabilir. Burada da alimler arasında ihtilâf vardır. Bunlardan faydalan-mavi caiz gören, üzerine hacir konulan kimsenin ve yetimin yararına olan hizmetin bulunmasını şart koşmuştur. İnsanlar ise mülk sahibinin ürünlerinin ancak binde birini korumaktadırlar. Benim nefsim bunu nasıl hoş görür?
Nevevî, Revahiye Medresesindeoturmayı diğer medreseler üzerine tercih etti. Çünkü o medrese, tüccarlardan birinin binası idi.
Hadis Medresesinde hocalara büyük bir ikramiye verilirdi. Ondan bir kuruş bile almamıştır. O parayı Medrese Amirinin yanında toplar, sonra bir yıllık ikramiyesi birikince, o para ile bir mülk satmalıp onu Hadis medresesine vakfederdi; yahut o para ile kitaplar satın alarak onları hadis medresesinin kütübhanesine vakfederdi. Böylece o paralarla başka bir şey almazdı. Bir ihyitacı olmadıkça va adamın din inancı hakkında kesin bir bilgisi olmadıkça, hiç kimseden bir hediye veya bağış kabul etmezdi. Ancak ana-babasından ve akrabalarından yardımı kabul ederdi. Annesi ona giymesi için gömlek ve benzeri elbiseler gönderirdi. Babası da ona yiyecek gönderirdi. Şam'da Revahiye Medresesinde konukladığı odasında uyur ve bundan başka bir şey istemezdi.

Ölümü:

Hicretin 676 yılında, Evkaf'dan emanet olarak almış olduğu kitabları geri verdikten sonra Neva köyüne döndü. Hocalarının mezarlarını

ziyaret etti. Onlar için duâ etti ve ağladı. Hayatta olan dostlarını da ziyaret ederek onlarla vedalaştı. Babasını ziyaret ettikten sonra, Beytül-Makdisî ve Halil İbrahim'in makamını ziyaret etti. Sonra Neva köyüne döndü ve orada hastalandı. Receb ayının yirmi dördünde vefat etti. Ölüm haberi Şam'da ve çevresinde yayılınca, oralar ağlamakla inledi. Ölümüa-den dolayı müslümanlar son derece üzüldüler. Kadı'l-Kuzat İzzuddin Mu-hammed b. Eî-Saiğ ve arkadaşlarından bir cemaat onun kabri üzerinde namaz kılmak için Nevâ'ya gittiler. Onun arkasından çok kimseler mersiye okudu. Muhammed b. Ahmed b. Ömer El-Hanefi El-İrbilî, mersiye okuyanlardan biridir. Otuz üç beyte varan kasidesinden şu beyitleri ben seçtim:

Musîbet ağır geldi,.olay büyük kitleye yayıldı
Senin uzun yaşamını istemek ölümle yıkıldı
Ölüme yakınlık kazandıktan sonra yalnızlığa çekildin
Senin yokluğun hem geceyi, hem de gündüzü üzmüştür
Sen din için aydınlanılan bir nur kaynağı idin
Söz ve amel senin nurundan kaynaklanıyordu
Bu dünyadan ve süslerinden uzak kaldın
Öyle bir azim ve kudretle ki, dillere destan oldun
Dünyayı küçümseyip zevklenmeyerek ondan yüz çevirdin
Gerçek şu ki, ahiretin için çalışıp onunla zevklendin.

İşte müslümanların ilim sancaklarından bir sancak böyle durulmuş oldu. Bu da, ilim yolunda cihad yaptıktan ve müslümanlara büyük ilim hazineleri bıraktıktan sonra olmuştur. İslâm alemi onun hayır ve bereketini anmaya devam edecektir. Daima müslümanlar Yüce Allah'dan onu rahmet ve rızasına gark etmesini dileyeceklerdir.

Allah İmam Nevevî'ye bol bol rahmet etsin ve onu Allah kendilerine ihsan buyurduğu peygamberlerle, sıddıklarla, şehidleıie ve salih kimselerle hasretsin. Bunlar ne güzel arkadaşlar!... Allah bizi peygamberimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sancağı altında onunla bir arada toplasın.

---

[1] Süneni Tirmizî. Hno: 3368-9.
[2] İmam Nevevi, Uysal Yayınları:
[3] İhn Kesir, Bakara: 168 tefsiri.
[4] Tirmizî, İbn Mâee. Ebû Dâvud.
[5] Süneni Tirmizî; Hno: 3473.
[6] R- Safihîn
[7] Ebû Dâvud. İbn Sünnî.
[8] Kur'am Kerim, A'raf Suresi: 55-56. R. Salihtn.
[9] Kur'am Kerim, Enbiya Suresi: 90. A'raf Süresi :55.
[10] Süneni Tirmizî: Hno: 3492. Müslim: Hno: 1880
[11] C. Sağir: 2/17. Buhârî.
[12] C. Sağir: f/52.
[13] İbni Mâce: Hno: 1137.
[14] Tirmizî: Hno; 7442.
[15] Tirmizi. Hâkim.cl-Müstedrek.
[16] Tirmizî. Tac 5/110.
[17] Kur'ân-ı Kerim, Bakara: 152
[18] El-Cami'u li'1-ahkâmi'l Kur'ân, Cüz: 2, Sayfa: 171-Mütercim.
[19] Kur'ân-ı Kerim, Zâriyat: 56
[20] Sahih-i Müslim, Ebü Hüreyre (r.a)'den. Ebü Dâvud. Tirmizî. Muvatta'.
[21] Müsned: Kıdem sırasına göre sahabenin rivayetlerini toplayan hadis kitablanna ve Cüz de, yalnız bir ravinin rivayetlerini yahud bir konu üzerindeki hadisleri toplayan kitablara denilir.
[22] Kur'ân-ı Kerim, Zâriyat: 56
[23] Kur'ân-ı Kerim, Bakara: 152

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ESBÂB-U VURUDİ'L-HADIS HADÎSLER VE SEBEPLERİ
Sunuş
Rahman Ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla.
Giriş
Birinci Bab: Esbab-ı Vurudi'l-Hadis Hakkında
Birinci Bölüm: Sebeb-i Vurudi'l-Hadisin Manası, Faydası Ve Çeşitleri.
Vürudun Manası:
Faidesi:
1- Umumun Tahsisi
2- Mutlak'ın Takyidi
3-Mücmelin Tafsili
4-Nesh İşinin Tahdidi (Sınırlandınlması) Ve Nasihin Mensuhtan Ayırdedilmesi.
5- Hükmün İlletinin Beyanı:
6-Müşkilin İzah Edilmesi:
Hadis Vurûdunun Kısımları:
İkinci Bölüm: Hadisin Sebeb-i Vurudunun Kur'an'in Nuzul Sebepleriyle İlgisi:
1- Konunun Favdası:
2- Sebebin Birden Çok Olması:
3- Çeşitleri Hakkındadır;
4- Sebeb-İ Nüzûl Ve Vurudıın Sekli:
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Hadîsin Sebeb-İ Vurudunun Tarihi Ve Bu Konuda Vazilnıiş Olan Meşhur Kitaplar:

ESBÂB-U VURUDİ'L-HADIS HADÎSLER VE SEBEPLERİ

Sunuş

Rahman Ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla.

Evrensel bir dinin son elçisi olan Hz.Muhammed (s.a.v)'i doğru anlamak her asırdaki müslümanlarm önemli bir sou olmuştur. O'nu doğru anlamamanın nedeni Müslümanların bazen klasik eksik bilgilere sahip olmaları bazen de kendilerine özgü bir peygamber anlayışı Üretmelerinden kaynaklanmaktadır. Peygamberi doğru anlamak için ileri sürülen bütün görüşlerin hem doğru hem de yanlışlarının olduğunu kabul etmek zorundayız.
Peki son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'i doğru anlamanın yolu nedir? Elbette bu sorunun mutlak bir cevabı yoktur. Verilecek cevapların tümü birer zannı galip olmaktan öteye geçmeyecektir. O, Kur'an'm tanımladığı birden fazla fonksiyonu ve boyutu olan bir beşer ve bir elçidir. O, hepimiz için bir model insandır.
Hatemül Enbiya olan Hz. Peygamber (a.s.)'ı Kur'an'dan ve yaşadığı dönemin şartlarından hareketle değerlendirmek doğru anlamaya en yakın yoldur diye düşünüyoruz. Onun sözlü ve fiili sünnetini, bütün insanlık ve müslümanlar için kıyamete kadar geçerliliği olan bir özelliğe sahip bir model insanın doğru anlaşılması için kendi dilinden, kendi döneminden hareketle tanınmasının önemine inanıyoruz. Bunun için tıpkı Kur'an'ı doğru anlamak için Nüzul sebebi ne kadar önemli ise Peygamber (a.s)'ı da doğru anlamak için Esbâb-ı Vurud'un da o kadar Önemi vardır.
Yayınevi olarak Kur'an ve Sünnet kültürünün temeline yönelik yayınladığımız ilk orjinal eser el-Vahidi'nin Esbâb-ı Nüzul isimli kitabıydı. İkinci kitap ise, yine ilk orjinal kaynak olan elinizdeki bu İmam-ı Suyuti'nin Esbâb-ı Vurudul Hadis kitabıdır. Bu iki orjinal kitabı yayınlamakla Türkiyeli okuyucuya büyük bir hizmet sunan ihtar Yayıncılık olarak bundan sonra da önemli kaynak eserler yayınlamaya devam edeceğiz. Bu kitapların okuyucuya ulaşmasında emeği geçen ıymetli mütercim ve duyarlı okuyuculara da teşekkür ediyoruz.
İslam'ın yeniden gündem oluşturduğu şu yüzyılımızda insanlara gerçek dinin sunduğu huzur toplumunun gerçekleşmesi için Peygamber (a.s)'ın da bütün aşırılıklardan uzak; ilk kaynaklara bağlı olarak anlaşılmasının çok önemli olduğunu bir kez daha belirtmekte fayda görüyoruz. Temel kaynaklara ilginin arttığı bir dönemde sağlam eserlerin okuyucuya sunulması da son derece önemli bir sorumluluk olarak görülmelidir.
Kim Resul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse (çevirsin), biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. (Nisa: 80).
Aralarında hükmetmesi için Allah'a ve elçisine çağrıldıkları zaman inananların sözü ancak "işittik ve itaat ettik" demeleridir. İşte umduklarına erenler bunlardır, bunlar. (Nur: 51),
Sadece bu ayetler bile İslâm'ı doğru anlamak ve gereği üzere yaşamak için peygamber (a.s)'m bizler için ne kadar önemli bir otorite olduğunu belirtmektedir. İşte böyle bir otoriteden en doğru şekilde yararlanmak için önemli görevlerimizin olduğunun bilincinde olmak zorundayız.
Hadislerin söyleniş maksadının daha iyi anlaşılması için hazırlanan Esbâb-ı Vurudul Hadis kitabından başka bu alanda yapılan çalışmaları da yayınevi olarak ileride okuyucuya sunacağımızı bu arada belirtmek istiyoruz. Bir bunalım çağma dönüşen modern dünyada İslâm'ı daha iyi anlamak ve yaşamak için özgürlük Peygamber'! Hz. Muhammed <a.s.)'ı daha detaylı bir şekilde tanımak gerektiğini belirtir, sizlere bu kıymetli eseri takdim ederiz.
İhtar Yayıncılık[1]

Giriş

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun, O'na hamd eder, O'nun yardımlarını ve O'nun bize hidayet etmesini dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve kötü amellerimizden O'na sığınırız. Allah, kime hidayet ederse, onu saptıracak kimse olmadığı gibi, O'nun saptırdığını da kimse hidayete erdiremez.
Efendimiz Muhammed (s.a.v.)'e, O'nun âl ve ashabına ve kıyamete kadar en güzel şekilde onlara tabi olanlara salat ve selam ederiz.
Nebevi sünnet, güneş gibi, doğuşundan itibaren hicrî 13. asrın sonuna kadar, şerefli çalışmalarla büyük itibar ve izzete nail olmuştur. Hizmet ehli onun karşısında takdir ve hayretle durmuştur.
Zira İslam Uleması, Nebevî sünnet üzerinde gerek tedvin ve cem etme gerekse şerh ve açıklamalarda bulunma, sahihini ve zayıfını ayırma konusunda oldukça bol çalışma yapmışlardır. Bu hususta özel gayret sarfederek yahut çok meşakkat çekerek bolca tasnifatta bulunmuşlardır. Alimlerin bu gayreti son asra yani hicrî 14. asra kadar devam etmiştir (Tahkik edenin asrı).
Bu çalışmaları şöyle özetleyebiliriz:
a) Özellikle Arap lisanının zaafa uğramasından ve birşey bilmeyen halkın İslam idaresi altına girmesinden sonra, konu ile ilgili çalışmalar, bu tasnifatı halkın anlamasına sunmak ve insanlara idrâklerinin birleştiği bir uslub ile takdim etmek şeklinde ortaya çıkmıştır.
b) Onun tahkiki ve ibaresinin zabt altına alınması, doğrusunun yahut doğruya en yakın olanının araştınlmasıyla ortaya çıkmıştır.
Her ne kadar ikincisi birincisine nazaran daha önemli görünse de aslında ehemmiyet bakımından her iki iş de mühimdir. Zira bir nassı anlamak zabtı ve tahkiki ile mümkündür.
Bu münasebetle azmettim ki, bu tasnifattan birisi tahkik edilmiş olsun, bu vesileyle inceleme ve araştırmaya başladım. Nasihat aldım ye istişarelerde bulundum. Ta ki Allah'ın yardımıyla, "Ellem'u fi esbabi'l-Hadis" yahut "Esbab-u Vurudi'l-Hadis" adlı kitap hakkında doğruyu buldum. Ki, bu kitap hicri 911 yılında vefat etmiş olan Hafız Celaleddin Suyutî'ye aittir.
Aşağıdaki sebeplerden dolayı kitabı elime geçirdiğimde onu tahkik edip inceleyerek insanların istifadesine sunmayı uygun buldum.
1- Kur'an'ın esbâb-i nüzulü bilindikten sonra şüphe yok ki en önemli konu hadisin esbab-ı vürudunun bilinmesi (söyleniş sebebi)dir.
Cem veya tercihin ortaya çıkardığı tearuzu (çelişkiyi) gidermek isteyen kimse için bu bilgiye ihtiyaç vardır.
2- Bana Öyle geliyor ki araştırma ve incelemelerle bu konuyu içeren müstakil ilk kitap budur.
3- Şüphesiz ki elimizde bulunan şu kitabın nüshası tahrif ve yanlış yazımlarla doludur. Tahkikimizde ortaya çıkacağı gibi, bu zaman aşımından ve kitap nasihlerinin (kitap çoğaltanların) yetersizliğinden ortaya çıkmıştır.
İşte bu çeşitli sebeplerden dolayı ihtiyarlamış zatımı bu kitabın tahkik ve incelemesine hasrettim. Tahkik ettiğim kitabın ismi; "İnceleme Şerh ve Öğrenim Yönüyle Suyutî'nin Esbab-ı Vurûdu'l-HadisT'dir.
Fakültede ve üniversitede öncelikle tahkik işini yapmayı istedim. Allah'a hamd olsun ki, O'nun yardımı ve Kahire Usulu'd-Din Fakültesi Hadis Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ebu'1-Ala Ali Ebu'l-Ala'nın gözetimi altında bu iş tamamlandı.
Kolaylık olsun diye kitabın mevzulannı iki kısma ayırdım:
Birinci Kısım: Konunun incelenmesi, bir giriş, iki bab ve bir sonuçtan ibarettir.
Girişte şu konular vardır: Konunun seçiliş sebepleri ve önemi.
Birinci Bab: Hadisin Vürûd (söyleniş) sebepleri hakkındadır. Üç fasıldan ibarettir.
Birinci fasıl: Hadis vürudunun manası, faydası ve çeşitleri.
İkinci fasıl: Nüzûlu'l-Kur'an sebebiyle hadis vürudunun sebebi hakkındaki alaka.
Üçüncü fasıl: Esbab-u Vürudi'l-Hadisin tarihi ve bu konuda yazılmış meşhur kitaplar. Birinci bab bununla sona eriyor.
İkinci Bab: Suyutî'nin Esbab-ı Vurûdu'l-Hadis adlı kitabının tanıtımı. Bu dört fasıldan ibarettir.
1. Fasıl: Suyutî'nin hayatı ve ilimdeki yeri.
2. Fasıl: Kitabın kısaca tanıtımı, tahkikin mevzuu ve musannifin bu konudaki metodu
3. Fasıl: Kitabın kaynaklan ve kaynakların önemi.
4. Fasıl; Kitabın kıymeti ve önemi.
îkinci bab ve birinci bölüm bu şekilde sona eriyor.
İkinci Kisim: Tahkik: Bu kısım bir giriş ve kaynaklan tahkik edilmiş hadislerden ibarettir.
Giriş kısmı, şu konudaki hadisleri ihtiva eder:
a) Kitabın mevcut nüshaları, bu nüshaların tanıtımı ve tahkikte bunlara olan itimad.
b) Tahkikin metodu
Araştırmanın tabiatına uyarak (nüshalardaki) fazlalık ve noksanlıkları karşılaştırmak için hatta (yazıya) ek olarak bir hat eklenmiştir.
Bu usul, bu mevzudaki araştırmaların tümünde takib edilen bir metoddur.
Bu da aşağıdaki şekildedir: '.
a) Nefsin arzularından yahut ırkçılıktan uzak olan mutlak mevzular, Hakk'a ulaşmayı istemektir. Bu hak ister Suyutî ile olsun ister onun aleyhine olsun birşey farketmez.
b) İmkanlar elverdikçe hadislerin bizzat aslî kaynaklarına başvurmaktır. Çünkü birşeyi kaynağından almak daha dakik daha evladır. Asıl kaynaklara müracaat etme imkanım olmayınca, o zaman fer'î kaynaklara müracaat ettim. Mesuliyetten kurtulmak ve isteyenin onlara bakmasının kolaylaştırmak için bu risalenin bütün sayfalarında dipnot olarak onlan gösterdim. Ulûmu'I:Hadis nevilerinden bir hizmet çeşidi olan bu babda hizmet ettiğimi ve muvaffak olduğumu ümid ederim.
Muvaffakiyetim ancak Allah'tandır. O'na tevekkül eder ve O'na yönelirim.
Yahya İsmail Ahmed H. 21 Cumade'l-Ulal399 M. 18 Nisan 1979[2]

Birinci Bab: Esbab-ı Vurudi'l-Hadis Hakkında

Birinci Bölüm: Sebeb-i Vurudi'l-Hadisin Manası, Faydası Ve Çeşitleri.

Hadisin vürud sebeplerinden ve ona vereceğimiz misallerden önce, manasının ve onunla ne kasdedildiğinin bilinmesi gerekir.
Allah'ın yardımıyla şöyle başlıyorum
Sebeb-i Vuru d i'l-Had i s'in manası yahut ondan ne anlaşıldığı:
Dilcilerin ıstılahında sebep,[3] demektir. Lisanu'l-Arab'da, Hüzeyl Lügati olarak zikredilmiştir. Istılah manası ise, kendisiyle başka bir şeye ulaşılandır.[4]
Sonra bütün iügat ehli, kendisiyle matluba ulaşılan her şeye sebep adını vermişlerdir.[5]
Ahkam alimlerinin tanımı ise şöyledir: "Hükme tesir etmeden hükme ulaştırmaya yol olan şey demektir."[6]

Vürudun Manası:

Dilciler, vürud ve mevarid, yahut su kaynağı göze, manasınadır demişlerdir.[7]
Muhaddisler, vürud kelimesinin açık oluşuna yahut ahkam ulemasının zikrettiği tanıma yakın olduğuna dayanarak 'vürud'un sınırlayıcı bir tanımını yapmamışlardır.
Biz 'Vurud'u şöyle tanımlayabiliriz:
Vurud; hadisten kasdedilen şeyin umum-husus, mutlak-mukayyed, nesh ve benzeri konulardan birisinin anlaşılmasına vesile olan şeydir. Yahut, hadisin söylenmesine sebep olan günlük aktüel olaylardır.[8]

Faidesi:

Yukarıdaki tariften konunun faydası zaten anlaşılmaktadır. Şöyleki: Bu, hadisten maksadın, bir şeye tahdid edilmesidir ki aşağıdaki şekilde ortaya çıkar:[9]

1- Umumun Tahsisi [10]

Buna, "oturanın namazı, ayakta kılanın namazının yarısı üzeredir[11] hadisi misal teşkil eder. Hadis herkes hakkında umumidir. Ancak Abdullah İbn Amir1 den gelen bir haber hadisin sebebini şöyle açıklar:
"Dedi ki, Medine'ye geldiğimizde orada var olan şiddetli bir hastalık bize bulaştı. Bu sebeple insanlar, oturarak nafile namaz kılmalarını artırdılar. Bir öğle vakti oturarak nafile namaz kıldıkları anda Rasulullah (s.a.v.) çıkageldi. Onları görünce, "Oturanın kıldığı namaz ayakta kılanın namazının yarısıdır" buyurdu. Bunun üzerine onlar da artık ayakta namaz kılma külfetine başladılar."
Görülüyor ki buradaki hadis, zorluğa gücü yetip de kolayı tercih eden kimse hakkındadır.
Müslim'in Cabir İbn Semüre'den rivayet ettiği hadis de bununla ilgilidir. O, şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.) namazını çok uzatmaz, nihayet oturarak namaz kılardı."[12]
Rasulullah (s.a.v.)'ın tarlaları kiraya vermekten nehyetmesi[13] hakkındaki hadis de bu konu ile ilgilidir.
Eğer hadisin sebeb-i vurudu bilinmeseydi bu nehyetme umuma : şamil olacak ve insanlar zorluğa düşeceklerdi.
Halbuki Ahmed b. Hanbel, Urve b. Zübeyr'den tahric ettiği bir hadiste şöyle demektedir: "Zeyd b. Sabit dedi ki, 'Allah,. Rafi b. Hadic affetsin. Allah'a yemin ederim ki ben bu hadisin vurud sebebini biliyorum. Şöyle ki: Birbirleriyle kavga eden iki kişi Rasulullah'a geldiler. Rasulullah da onlara şöyle buyurdu: "Eğer sizin durumunuz böyle ise tarlaları kiraya vermeyin"[14]

2- Mutlak'ın Takyidi [15]

Buna şu hadisi örnek verebiliriz: "Kim güzel bir amel işler onu sonrakilere yol olarak bırakırsa onun ecrini alır. Sonrakilerin işleyip alacağı ecirden de bir şey eksik olmadan onların ki kadar bir daha alır. Kim de kötü bir amel işleyip onu sonrakilere yol olarak bırakırsa onun
günahını alır. Sonrakilerin işleyip alacağı günahtan da bir şey eksik olmadan onların ki kadar bir daha alır. [16]
Sünnet, hasene ve seyyie vasıflarıyla birlikte mutlaklık ifade eder. Allah'ın dininde var olan şeyi içine aldığı gibi, var olmayanı da kapsar. Ancak, hadisin sebe-i vurııduna bakıldığında burada sünnetten maksadın Allah'ın dininde aslolan şeylerle ilgili olduğu görülür.
Cerir Şöyle demiş: "Biz gündüzün ortasında Rasu.ullah (s.a.v.)'ın yanında bulunuyorduk. Derken yalın ayak kaplan postu rengindeki gömleklerini veya abalarını başlarına geçirmiş, kılıçlanın çekmiş; ekserisi hatta hepsi Mudar Kabilesi'ne mensup çıplak bir takım adamlar Peygamber (x.a.v.)'e geldiler. Onların muhtaç halini görünce Rasulullah (s.a.v.)'m yüzü değişti. İçeri girip çıktıktan sonra Bilal'e emir buyurdu. Bilal ezanı okuyarak kamet getirdi. Rasulullah (s.a.v.) da namazı kıldırdı. Sonra hutbe okudu ve:
"Ey insanlar! Sizi bir kişiden yaratan Rabbiniz'den korkun...(Nisa, 31) ayet-i kerimesini sonuna (yani) "Şüphesiz ki Allah sizin üzerinizde gözcüdür" ayetine kadar ve Haşr Sûresi'ndeki, "Allah'tan korkun. Her nefis yarın (Âhiret) için ne gönderdiğine bir baksın. Allah'tan korkun...(Haşr, 18)" ayet-i kerimesini okudu.
(Sözüne devamla) "Bir adam dinarından, dirheminden elbisesinden, bir sa' buğdayından, bir sa' kuru hurmasından sadaka vermelidir. Velev ki yarım hurma olsun" buyurdu.
Derken Ensar'dan bir zat hemen hemen elinin taşıyamayacağı kadar hatta elinin taşımaktan âciz kaldığı bir kese getirdi. Sonra birbiri ardınca herkes bir şeyler getirdiler. Neticede yiyecek ve elbiseden müteşekkil iki yığın gördüm. Rasulullah (s.a.v.)'ın (mübarek) yüzünü de altınla yaldızlanmış gibi parladığını gördüm. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.):
"Her kim İslam'da güzel bir çığır açarsa, o çığırın ecri ile kendisindei, sonra o çığırla amel edenlerin ecirlerinden hiçbir şey noksan edilmemek şartıyla sevapları kendisine aittir. Ve her kim İslam'da kötü bir çığır açarsa, o çığırın vebali ile kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebali hiçbir noksanlık olmamak üzere ona aittir" buyurdular.[17]

3-Mücmelin Tafsili [18]

Buna, Buharı ve Müslim'in, Enes'ten tahric ettikleri şu hadis misal verilebilir: "Bilal, ezandaki lafızları çifter, İcamettekini ise tek okumakla emrolundu." [19]
Bundan anlaşılan şudur: Ezanda tekbirin dört, kamette iki olduğuna dair cumhuru ulema aleyhine bir ittifak yoktur. Fakat Ebu Davud, Sünen'inde ve Ahmed b. Hanbel de Müsned'inde meşhur hadisin sebeb-i vurudu hakkında tahric ettikleri Abdullah b. Zeyd'in hadisi ise şöyledir: "O dedi ki; "Bir ara Rasulullah fs.a.v.) halkı namaza toplamak maksadıyla çalınmak üzere bir çıtn yapılmasını emrettiği sıralarda idi. (Ahmed b. Hanbel şunu ilave etmiştir. Gerçi Rasulullah, çanın Hristiyanlık adetine uygunluğundan hoş görmüyordu) Ben uyurken rüyamda yanıma elinde çan taşıyan bir adam çıkageldi. Ben ona:
- "Ey Allah'ın kulu! Bu çanı bana satmaz mısın?" dedim.
- "Onu ne yapacaksın?" dedi
- "Onunla halkı namaza çağıracağım" dedim.
- "Sana bundan daha hayırlısını göstereyim mi? dedi.

Ben de ona:
- "Evet göster" dedim. Dedi ki:
- "Şöyle dersin:
- "Şöyle dersin: Allah"Allah en büyüktür, Allah en büyüktür., en büyüktür, Allah en büyüktür.
Ben Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. Ben Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. Ben Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim. Ben Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim.
Haydin namaza, haydin namaza.
Haydin kurtuluşa, haydin kurtuluşa.
Allah en büyüktür. Allah en büyüktür.
Allah'tan başta ilah yoktur."
Sonra benden biraz uzaklaştı ve şöyle dedi: "Namaza kalktığın vakitte de şöyle dersin: ederim.
Allah en büyüktür
Allah en büyüktür
Ben Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik ederim.
Ben Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik
Haydin namaza Haydin kurtuluşa, Namaz başladı Namaz başladı Allah en büyüktür Allah en büyüktür Allah'tan başka ilah yoktur."
Sabah olunca, Rasulullah (s.a.v.)'a gelip gördüklerimi haber verdim, "İnşaallah hak rüyadır. Bilal ile beraber kalk gördüklerini ona ögret de ezam o okusun. Çünkü onun sesi seninkinden daha gür ve buyurdu. [20]
Bu sebep gelince hadisteki vaki kapalılığı gidermiş oldu. Aslolan şudur ki, cumhura göre ezanda tekbirin dörder, kamette ise iki defa olduğudur.[21]

4-Nesh İşinin Tahdidi (Sınırlandınlması) Ve Nasihin Mensuhtan Ayırdedilmesi.[22]

Buna, şu hadisler misal verilebilir:
1-"Kan alanın da aldıranın da orucu bozulmuş olur.[23]
2- "Rasulullah oruçlu ve ihramlı iken kan aldırdı."[24]
3- "Kan aldıranın, kusanın ve ihtilam olanın orucu bozulmaz"[25] Şüphesiz ki bu hadisler görünüş itibariyle neshe delalet ederler. Ancak hadislerden hangisi diğerini neshetmiştir? Alimlerden Ali
b. Medinî, Ahmed, İshak ve İbn Münzir yalnız birincisinin diğerlerini neshettiği görüşündedirler.[26]
Şafiî ve İbn Hazm'ın görüşüne göre ise ikinci hadis diğerlerini neshetmiştir.[27]
Öyleyse -meçhul olan- bu konuda, işin çözücüsü, hadisin sebeb-i vurududur ki, üzerinde ittifak edilen ve İslam'ın ruhuna uygun olan da budur. Zaten Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "Hiçbir kimse diğer birisinin günahını yüklenmez."[28]
Beyhakî, "Şuabu'l-îman"ında, Gayyas b. Kelub el-Kûfî'den, o da Mutarrif b. Semuretebni Cündeb'den, o da babasından rivayet ettiği şu hadisi tahric etmiştir:
Rasulullah (s.a.v.), Ramazan ayında kan aldırmakta olan bir adama uğradı, onlar (kan alan ve aldıran) aynı zamanda bir adamın gıybetini ediyorlardı. Bunun üzerine (gıybetten dolayı "Kan alanın da aldıranın da orucu bozulmuştur" diye buyurdu. [29]
İşte bu sebep (yani gıybetten dolayı orucun bozulması) [30] fazla olarak nesh konusunda şu hadislerle zikri geçen ayet arasındaki çelişkiyi gidermiştir.
Şu hadis de neshin tahdidine (sınırlı olarak ele alınmasına) misal olarak verilebilir. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İmam kendisine uyulan kimsedir. Ona muhalefet etmeyiniz. O tekbir aldığında, tekbir alınız, rükûa gittiğinde rükûa gidiniz, Semiallahu limenhamideh (Allah, hamd edenin hamdini işitir) dediğinde Allahümme Rabbena lekelhamd (Ey Allah'ım hamd sana aittir) deyiniz. Secdeye gittiğinde, secdeye gidiniz. Oturarak kıldığında siz de oturarak kılınız" [31]
İmam Şafiî şöyle demiştir: "Bu hadis, Hz. Aişe'nin şu hadisiyle neshedilmiştir: "Rasulullah, ölümüne sebep olan hastalığı zamanında, sahabeye oturarak namaz kıldırıyordu. Onlar da Rasulullah'ın arkasında ayakta kılarlardı."[32]
Doğrusu, yukarıdaki hadisin sebeb-i vurudu, nesh sözünü ortadan kaldırır. Şöyle ki:
İmam Müslim, Sahah'inde Enes'ten rivayet ettiği bir hadise göre o, şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.) atından düştü ve sağ tarafı tahris oldu. Geçmiş olsun diye huzuruna girdik. Bu arada namaz vakti geldi Bize namazı oturarak kıldırdı. Biz de arkasında oturarak kıldık.
Namaz tamamlandığında buyurdu ki: "İmam ancak kendisine uyulan kimsedir. O, tekbir aldığında siz de tekbir alınız, secdeye gittiğinde secdeye gidiniz, kalktığında kalkınız. Semiallahulimenhamideh dediğinde Rabbena lekelhamd deyiniz, oturarak kıldığında siz de oturarak kılınız."[33]
Ahmed b. Hanbel, her iki hedisin vurud sebebinin ayrı olduğunu düşünerek, her iki hadisin arasını cem etmiş ve neshin olmadığına kail olmuştur.
Birincisi: "İmam, hastalığına şifa ümid edip oturarak namaza başlarsa, o zaman arkasındakiler de oturarak kılarlar."
İkincisi: "İmam ayakta namaza başlarsa ona uyanların da ayakta kılması icab eder. İmamın, sonradan namazını oturarak kılmasını gerektiren bir sebepten (hastalık gibi) dolayı oturup oturmaması durumu değiştirmez."
Nitekim Rasulullah'ın ölüm hastalığı hakkındaki hadisler de bu şekildedir.
Bu hadisin cemaatin ayakta durmalarını açıklaması, imamın oturması halinde onların da oturmalarının lazım gelmediğine delalet eder. Çünkü Ebubekir (r.a.) namaza ayakta başladı. Cemaat da onunla ayakta kıldılar. Birinci durum bunun hilafınadir. Zira Rasulullah (s.a.v.) oturarak namaza başladı. Onlar da arkasında ayakta kıldılar da Rasulullah onları ayıpladı. [34]
Şevkanî görüşünü şu sözleriyle teyid eder. Bu cem etme işi aslında neshin olmadığını takviye eder. Özellikle bu durum neshin iki defa olmasını gerektirir. Çünkü aslında kıyama muktedir olan kimsenin hükmü, oturarak kılmamasıdır. Buna göre bu hadis de, imamı oturarak namaz kılanın oturmasını neshetmiştir. Bundan sonra oturarak namaz kılmanın neshedilmesi neshin iki kere vukuunu gerektirir ki bu da uzak bîr görüştür. [35]

5- Hükmün İlletinin Beyanı:

Rasulullah (s.a.v.)'ın su kabından su içeni nehyetmesi hadisinde olduğu gibi [36] bunun sebebi hadiste şöyle anlatılmıştır: "Bir adam su tulumunun ağzından su içti de karnına yılan kaçtı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) tulumununun ağzını kırarak su içmeyi nehyetti. [37]

6-Müşkilin İzah Edilmesi:

Bunun misali de Rasulullah (s.a.v.)'ın şu hadisidir: "Kıyamet günü hesabı incelenen kimse azaba uğratılır."[38]
Hadisin sebeb-i vurudu şudur: Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre, Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Kim Kıyamet Günü hesaba çekilirse azaba uğratılır." Bunun üzerine Aişe (r.a.), "Ben Allah Teala, "Hemen kolay bir hesap ile hesabı görülecek" diye buyurmadi mı?" dedim" Rasulullah; "O hesap değil, sadece arzdır, kimin hesabı incelenirse azaba uğratılır" diye buyurdu."[39]

Hadis Vurûdunun Kısımları:

Hadis vurııdunun sebebleri araştırıldığında aşağıdaki ksımlara ayrıldığı görülür:
a) Hadis vurudunun sebebi ayet olur,
1- Bu da inen ayetlerden birinin sırasında olup,kendisiyle hususi bir mananın kasdedilmesi şeklinde olur.Şu ayette oldugu gibi :İman edip de iman edipde imanlarını zulme bulaştırmayanlar, işte güven onlarındır ve onlar hidayete ermişlerdir."[40]
Sahabeden bazıları ayetteki zulümden maksadın nefse etmeyi ve haddi aşmayı anladılar. Bu sebeple Rasulullah'a gelip rumu şikayet ettiler. Rasulullah (s.a.v.) da ayetteki zulümden maksadın şirk olduğunu bildirdi.
Şu hadisi Buharı, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace ve Muvattası'nda Malik b. Enes Abdullah b. Mesud'dan rivayet etmişlerdir. O şöyle demiştir: "İman edip de imanlarına zulmü bulaştırmayan kimseler" ayeti inince, bu Rasulullah'ın ashabına pek güç geldi ve "hangimiz imanına zulüm bulaştırmamış ki?" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.): "O bildiğiniz gibi değildir" diye buyurdu ve "Lokman (a.s.) oğluna "En büyük zulüm şirktir" (Lokman-13) dediğini işitmediniz mi?" buyurdu." [41]
2- Yahut ayet müşkil olarak iner de izaha muhtaç olmaz. Daha önce geçen Hz. Aişe'nin hadisi gibi.
b) Hadisin vurııd sebebi yine hadis olur:
Bu şöyle olur: Rasulullah bir söz söyler de onun manası bazı sahabeye müşkil olarak gelir ve Rasulullah (s.a.v.) onun manasını başka bir hadisiyle açıklar ve böylece müşkil giderilmiş olur. Kitabın kısmında geçen Rasulullah'ın hadislerinin çoğu bu çeşittendir. Bunun en açık misali, Hakim'in Müstedrek'inde, Enes'ten rivayet ettiği hadistir ki, Enes şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.) buyurduki "Yeryüzünde Allah (c.c.)'ın öyle melekleri vardır ki onlar,
insanoğlunun diliyle kişinin hayır ve serden içinde bulunduğu durumu söylerler."[42]
Hadis bu lafzıyla müşkildir. Çünkü melekler, kişinin hayır ve serden içinde bulunduğu durumu yeryüzünde nasıl konuşacaklardır İşte hadisin vurud sebebi bir başka rivayetle bu müşkili izah eder. Enes'ten rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) birgün bir cenazeye uğradı. Etrafındakiler onu hayırla yadediyorlardı. Rasulullah bunun üzerine, "vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu" diye buyurdu. Bir başka cenazeye daha uğradı. Etrafındakiler onun kötülüğünü yad ediyorlardı. Bunun üzerine Rasulullah aynı şekilde: "Vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu" diye buyurdu.
Ashab, "Ey Allah'ın Rasulü" dediler. "Hayırla yad edilen cenaze hakkında da şerle .yad edilen cenaze hakkında da "vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu" diye buyurdun." Bunun üzerine Rasulullah, "evet" diye buyurdu. "Ey Ebubekir, Allah'ın öyle melekleri vardır ki, insanoğlunun diliyle, kişinin hayırdan ve serden içinde bulunduğu durumu söylerler."[43]
c) Hadisin vurud sebebi, sahabeden onu işitenlerle alakalı olması:
Buna, Mekke'nin fethi gününde Hz. Peygamber'e gelen Şerid[44] isimli kişinin durumu misal verilebilir. O, Rasulullah'a: "Cenab-i Hak, Sana Beyt-i Makdis'i fethettirsin de orada namaz kılayım" diye nezrettim" dedi. Bunun-üzerine Rasulullah ona şöyle dedi: "Burası daha faziletlidir, nefsim yed-i kudretinde olana yemin ederim ki eğer sen burada namaz kılarsan sana yeter. Bu mesciddeki bir (vakit) namaz bu mescidin dışındaki mescidlerdeki bin (vakit) namazdan daha eftaldır [45]
Sebeb-i vurud, hadisin içinde veya dışında olmasın bakımından îki kısma ayrılır:
1- Sebeb-i vurud, hadisin içinde olur ve sebep hadisin içinde belirtilir.
Bulkunî, bu konuya Cibril hadisim misal vermektedir [46]
2- Sebeb-i vurud hadisin dışında olup başka bir yolla rivayet edilir Bulkunî, bu, kendisine itina gösterilmesi gereken bir konu olduğunu bildirerek misal olarak hadisini gösterir. [47]

İkinci Bölüm: Hadisin Sebeb-i Vurudunun Kur'an'in Nuzul Sebepleriyle İlgisi:

Hadisin vurud sebebine bakıp anlamaya muktedir olan kişi, Kur'an'in nüzul sebebine de bakmaya ve ikisi arasındaki benzerlik ve alakayı görmeye güç yetirebilir. Bu da aşağıdaki maddelerde ele alınacaktır:[48]

1- Konunun Favdası:

Bunlardan her biri (ayetin nüzul ve hadisin vurud sebebi) maksadı anlamaya ve tearuz eden iki hadisi cem etmeye yahut tercih etmeye yardım eder.[49]

2- Sebebin Birden Çok Olması:

Bazen bir ayet için birden çok sebep olduğu gibi hadis için de birden çok sebep olabilir. Ayet için birden fazla nüzul sebebini, Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl isimli kitabında[50]
ayetini izah ederken zikretmiştir. Vahidî, ayetin sebeb-i nüzulünün çokluğu hakkında aşağıdaki malumatı zikretmiştir:
a- Davut, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir. Bu ayet, Allah yolunda harcamaktan geri duran Ensar hakkında nazil oldu. [51]
b- Numan b. Beşir şöyle demiştir:
"Bir adam günah işleyip, sonra da Allah beni affetmez diyordu. Bunun üzerine bu ayet inmiştir."
c- Hikem b. İmran şöyle demiştir:
"Biz Kostantiniyye'de idik. Bu esnada Rasulullah (s.a.v.) sahabileri olan Ukbe b. Amir el-Cühenî, Mısır ahalisine ve Fudale b. Ubeyd, Şam ahalisine vali idiler. Bu sırada şehirden, büyük bir Rum ordusunun safı çıktı. Biz de onlara karşı büyük bir saf oluşturduk. Müslümanlardan bir kişi Rum safına karşı çıkıp hamle etti. Hatta içlerine daldı. Sonra da sağ salim çıkıp yanımıza geldi. Bunun üzerine

insanlar bağırıp "Subhanallahî Kendisini tehlikeye attı" dediler.
Bunun üzerine Rasulullah'ın sahabisi olan Ebu Eyyub el-Ensarî ayağa kalkıp dedi ki: "Ey insanlar, siz bu ayeti yanlış yorumluyorsunuz. Bu ayet biz Ensar topluluğu hakkında nazil olmuştur. Zira biz -Allah Teala dinini kuvvetlendirip yardımcılarını çoğaltınca- Rasulullah'tan gizlice, bazımız bazımıza dedik ki: "Mallanınız zayi oldu. Mallarımıza sahip olsak da onların elden çıkıp gidenlerini temin etsek."
Bu sebeple Allah Teala bizim kurduğumuz niyetlerimizi redderek Kitabı'nda şu ayeti indirdi: "Allah yolunda sarfedin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın." Böylece mallarımız hakkındaki düşüncelerimizin yanlış olduğunu (yani onları ıslah etme, onlara göz kulak olma) bize ihtar etti ve bize cihadı emretti. Bundan sonra Ebu Eyyub el-Ensarî, Allah onun ruhunu alıncaya kadar, Allah yolunda savaşmaya devam etti." [52]
Ayetle ilgili sebeb-i nüzulün çokluğunu zikrettikten sonra, şimdi hadisle ilgili bu mesele ele alınacaktır.
Suyutî, Peygamber (s.a.v.)'in aşağıdaki hadisi hakkında bir çok sebep zikretmiştir.
"Kim namaz (saatın)da uyur yahut namaz kılmayı unutursa; onun keffareti, hatırladığı an kılmasıdır. Bunun dışında başka keffaret yoktur ve beni anmak için namaz kıl" [53]
Suyutî, şunları söyleyerek birden çok sebep zikretmiştir:
1. Sebep: Muhammed b. İshak el-Hafız ismindeki Ebu Ahmed el-Hakim, Emali'sinin[54] bir bölümünde şöyle dedi: "Ben, Ebu Cafer Muhammed b. el-Hüseyn el-Hafavî'yim. Bana Muhammed b. el-A'la anlattı. Önada Halef b. Eyyub el-A'mirî anlattı. Ona da Zührî'den rivayetle Ma'mer anlattı. Ona da Said b. Müseyyeb anlattı. Ona da Ebu Hureyre anlattı: "Rasulullah (s.a.v.) bir gece yolculuğunda güneş doğuncaya kadar uyuya kaldı. Kalkınca namazını kıldı ve şöyle dedi: "Kim namaz vaktinde uyur veya namaz kılmayı unutursa, onu hatırladığı an kılsın." Sonra da şu ayeti okudu: "Beni anmak için namaz kılınız."
2. Sebep: Tirmizî'nin sahih deyip rivayet ettiği ve Nesaî'nin de Katade'den rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir:" Sahabe, Rasulıılla-h(s.a.v.)'a namaz vaktinde uykuya kaldıklarını söylediler. O da buyurdu ki: "Uykuda unutma olmaz. Unutma ancak uyanıkken olur. Sizden biriniz namazını unutur yahut uyursa hatırladığı zaman, onu hemen kılsın." [55]
Ahmed b. Hanbel, Ebu Katade'derî rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir: "Biz, bir sefer esnasında Rasulullah'la beraberdik. Buyurdu ki: "(Bu gidişle) yarına kadar suya ulaşamazsınız, susuz kalırsınız." Bunun üzerine insanlar bir an evvel suya kavuşmak arzusuyla süratli yürümeye başladılar. Ben, Rasulullah'in yanında bulunuyordum. Bu arada Rasulullah'in bineğinin eğeri eğildi, Rasulullah (s.a.v.) da uyuklamaya başladı. Ben O'na (düşmemesi için) destek oldum. O da yaslandı. Sonra Rasulullah eğildi. Neredeyse bineğinden yere düşecekti. Ben O'na destek oldum.
Bunun üzerine uyandı ve "kim o?" buyurdu. Ben de "Ebu Katade'yim" dedim. O da "Ne zamandan beri binek üzerindesin?" buyurdu. Ben de "geceden beri" dedim. O da "Rasulünü muhafaza ettiğin gibi Allah seni muhafaz etsin" diye buyurdu. Sonra buyurdu ki:
"Eğer (bir yerde) konaklarsak namazımız konusunda uyanık olalım." Biz de uyuduk, güneş kızdırdıktan sonra ancak uyandık. Biz uyanınca Rasulullah bineğine binerek yürüdü. Biz de arkasından kısa bir müddet yürüdük. Sonra bineğinden indi ve, "yanınızda su var mı?" buyurdu. Ben de, "evet abdestlikte biraz su var" dedim. "Onu bana getir" dedi. Ben de suyu O'na verdim. "Onunla abdest alınız" buyurdu.
Bunun üzerine bütün cemaat abdest aldı, bir yudum da arttı. Sonra buyurdu ki: "Ey Eba Katade! Onu muhafaza et. Çünkü onun için bir haber daha olacak." Nihayet Bilal ezan okudu. Fecirden önce iki rekat namaz kılındı. Sonra sabah namazı kılındı. Akabinde Rasulullah bineğine bindi. Bizde bineklerimize binerek yola koyulduk. Yolculardan bir kısmı bir kısmına "namazımızı unuttuk" dediler.
Rasulullah (s.a.v.) -onlara dönerek-, "ne diyorsunuz?" buyurdu. "Eğer konuştuğunuz mesele dünya işi ise, siz onu bilirsiniz. Ancak din ile ilgili bir mesele ise, bunu ben bilirim." Dedik ki,
"Ey Allah'ın Rasulü namazlarımızı unuttuk." O, "uykuda unutma olmaz, unutma sadece uyanıkken olur. Böyle olduğunda (kılamadığınız namazı) yarın ki vaktinde kılınız." buyurdu.[56]

3- Çeşitleri Hakkındadır;

Bazen Kur'an ayetleri hadisin sebeb-i vurudına sebep olduğu gibi bazen de hadis, ayetin sebeb-i nüzûlu olabilir. Bazen de, hadis' sahabeden onu işitenleri alakadar eden bir işle ilgili olduğu gibi, ayette aynı şekilde gelebilir.
Birincisine, Buharı, Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in, Ka'b b. Ucre'den -farklı lafızlarla- rivayet ettikleri şu hadis gösterilebilir, -lafız Buharî'ye aittir- Rasulullah (s.a.v.) onun yüzüne aşağı bitlerin düştüğünü gördü ve ona böceklerin seni rahatsız ediyor mu?" buyurdu. O da "evet" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) ona, - Hudeybiye'de bulunurken- başını tıraş etmesini emretti. Bu sırada Rasulullah (s.a.v.) ve sahabileri Mekke'ye girme arzusu üzerinde bulunuyorlar ve Rasulullah (s.a.v.), kendilerinin Hudeybiye'deki ihramdan çıkacaklarını onlara beyan etmemişti.
Akabinde Allah (c.c), tıraş olmanın fidyesini bildiren Bakara Sûresi'nin 196. ayetini indirdi. Rasulullah da, Ka'b b. Ucre'ye bir farak buğdayı altı fakire yedirmesini, yahut bir koyun kurban etmesini veya üç gün oruç tutmasını emir buyurdu. [57]
Allah Teala mezkur ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah için haccı ve umreyi tamamlayın. Eğer (düşman veya hastalık gibi bir engelle) çevrilmiş olursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olan ya da başından bir rahatsızlığı bulunan (bundan ötürü tıraş olmak zorunda kalan) kimse, oruçtan, sadakadan veya kurbandan biri ile fidye' versin. Güvene kavuştuğunuzda, hacc zamanına kadar umre ile faydalanmak, isteyen kimse, kolayına gelen kurbanı keser. Kurbanı bulamayan kimse üç gün hacda, yedi günde döndüğünüz zaman olmak üzere tam on gün oruç tutar. Bu, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve Allah'ın cezasının çetin olduğunu bilin." [58]
İkincisinin misali ise, Vahidî'nin, "Allah'a ortak koşan , onlar inanıncaya kadar evlenmeyin"l ayetinin sebeb-i nüzulü misal verilebilir.
Mukatil b. Hayyan tarikinden, o şöyle demiştir: "Ayet, Ebi Merfedil-Ganevî hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki:
"O Anak adındaki bir kadınla evlenmek için Rasulullah (s a.v.)'tan izin istedi. Anak, Kureyş Kabilesi'nden, güzellikte hatırı sayılan ve fakat müşrike olan fakir bir kadındı. Ebu Merfed ise müslümandı. Dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! O kadın gerçekten çok hoşuma gidiyor." Bunun üzerine Allah Teala: "Müşrik kadınlarla, iman etmedikleri müddetçe evlenmeyiniz" ayetini indirdi.[59]

4- Sebeb-İ Nüzûl Ve Vurudın Sekli:

Sebeb-i nüzul, bazen ayetin bir kısmı için gelmiştir.[60] -Biraz önce geçen ayette olduğu gibi- Bazen de hadisin bir kısmı için gelmiştir.
Bunun misali, Ahmed b. Hanbel ve Buharî'nin Ebu Said el-Hudrî'den, rivayet ettikleri şu hadistir: O, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle dediğini

işitmiştir:
"Sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse, o Allah'tandır. Dolayısıyla Allah'a hamdetsin ve o rüyayı anlatsın. Fakat hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın ve rüyasını kimseye anlatmasın. O zaman ona zararı dokunmaz." [61]
Suyutî, yukarıdaki hadisin sebeb-i vurudu hakkında Ahmed b. Hanbel ve Müslim'in, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettikleri şu hadisi zikreder: "Adamım biri, Peygamber'e gelerek şöyle dedi: "Rüyamda başım kesilmiş yerde yuvarlanıyor ve ben de onu arkasından takip ediyordum. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), buyurdu ki: "Bu şeytandandır. Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya gördüğünde onu hiç kimseye anlatmasın ve şeytandan Allah'a sığınsın." [62]
Dış görünüş her ne kadar iki mevzu (sebeb-i nüzul ve sebeb-i vurud) arasında bir yakınlığın olduğunu teyid etse de aslında nüzul ile vurud arasında sebepler cihetiyle bir ihtilaf vardır. Çünkü, sebeb-i nüzul bazen müfessirin görüşü olmasına rağmen vurud doğrudan hadisin metnine dayanır.
Sebeb-i Nüzul hakkında müfessirin görüşüne misal olarak Vahidî'nin Al-i İmran Sûresi hakkında zikrettiği şu hususu ele alabiliriz;
Vahidî şöyle demiştir:
"Tefsirciler dediler ki: "Altmış kişilik bir Necran süvari kafilesi Rasulullah (s.a.v.)'a geldiler. İçlerinden ileri gelenlerinden on dört kişi vardı. On dört kişinin içinde de bu kafilenin, işi kendilerine tevdi olan üç fert vardı. Bunların birincisine; el-Akıb (son sözü konuşan) denirdi. Bu şahsın ismi Abduîmesih'ti. Kavmin emiri ve meşveret yetkilisiydi. Onun görüşü alınmadan hiçbir şey yapmaya yetkileri yoktu.
İkincisine es-Seyyid denirdi. O, onların imamı idi ve seyr-u sefer yetkilisi idi. İsmi 'Eyhem idi.....(Bu heyet Hz.Peygamber (s.a.v.) ile İsa (a.s.) hakkında karşılıklı konuştular. Sonra Hz. Peygamber, onlara "İsa'yı annesinin, bir kadının taşıdığı gibi taşıdığını, sonra kadının kendi çocuğunu doğurduğu gibi onu doğurduğunu, sonra da çocuğun beslendiği gibi, İsan'nın da beslendiğini ve daha sonra yiyip içtiğini ve abdest bozduğunu bilmiyor muydunuz?" buyurdu. Onlar da "evet" dediler. Rasulullah (s.a.v.)'ın: "Öyleyse İsa sizin iddia ettiğiniz gibi nasıl Allah'ın oğlu olabilir?" buyurması üzerine sükût ettiler. Allah Teala onlar hakkında Al-i îmran Sûresi'nin evvelinden itibaren seksen ayeti indirdi." [63]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hadîsin Sebeb-İ Vurudunun Tarihi Ve Bu Konuda Vazilnıiş Olan Meşhur Kitaplar:

Sahabe asrından günümüze kadar Seleften varid oîan eserlere bakıldığında bu ilmin epeyce eski olduğu anlaşılır. Galip olan fikre göre bu ilmin tohumlan Sahabe ve Tabiîn döneminde atılmıştır. Zerkeşî'nin el-Burhan isimli "eserinde "inanıp iyi işler yapanlara.....önceden tattıkları şeylerde üzerlerine bir günah yoktur" [64] ayeti hakkında anlattığı şu hikaye durumu açık olarak ortaya koyar.
O şöyle demiştir: Kudame b. Mahzun ve Amr b. Madi Kerb, yukarıdaki ayeti delil getirerek ayetin sebeb-i nüzulünü bilmediklerinden içkinin mubah olduğunu söylemişlerdir. Zira Hasan
O ve diğerlerinin bildirdiğine göre sebeb-i nüzul içkiden menetmektedir. İçkinin haram oluşunu beyan eden ayet indiğinde, Sahabe-i Kiram şöyle dedi: "İçki karınlarında olduğu halde ölen kardeşlerimizin durumu ne olacak? Zira AÎlah Teala içkinin pis olduğunu haber vermiştir." Onların bu telaşı üzerine Allah (cc), "İman edip salih amel işleyenler üzerine önceden tattıkları şeylerde günah yoktur" ayetini inzal buyurdu. [65]
İşte bu benim kendisini işaret ettiğim şeyin doğruluğunu ortaya koyar. Yani sebeb-i vurud mevzusu, ulemanın erken devirlerde ilgilendiği hadis ilimlerinin bir dalıdır.
Ancak bu konuda ne zaman eser verilmeye başlanmıştır? Konuyla alakalı olarak kaynakların verdiği bilgi oldukça azdır. Gerçi Miftahü's-Saade isimli eserin sahibi Taş Köprü Zade konuyla alakalı bazı tasnifata işaret etmektedir. Fakat kendisi onları görme-rıiştir.[66]
Şu kadar var ki Suyutî, Zehebî ve İbn Hacer'den naklen bu mevzudaki bazı tasnifatları zikretmiştir. Bu konuda eser verenler şunlardır:
1- Ebu Hafs el-Ukberî (ö. H.399). Ancak bugüfl isminden başka birşey bilinmemektedir.
2-Ebu Hamid Abdulcelil el-Cubarî[67]
Ben de şu anda onun isminden başka birşey bilmiyorum.
Suyutî'nin konuyla alakalı söylediği şöyledir: "Seksen dokuzuncu nevi, hadisin sebeplerinin bilinmesi: el-Bulkunî, "Mehasinu'l-Tstılah"ında ve Şeyhu'l-Tslam (İbn Hacer) "Nuhbe"sinde şöyle demişlerdir: Bu mesele hakkında Ebu'l-Hafs el-Ukberî ve Ebu Hamid b. Kutan el-Cubarî kitap yazdılar. Bu tasnifat günümüze ulaşmamıştır." [68]
3- Suyutî'nin, el-Lem'u fi Esbab-ı Vurudu'l-Hadis'i. Bu kitap şu anda incelenmesini ve tahkikini yaptığımız kitaptır.
4- İbn Hamza ed-Dimeşkî'nin [69], el-Beyan ve't-Ta'rif fi Esbab-ı Vurudi'l-Hadisi'ş-Şerif adlı eseri. Mezkur eser bu ilim konusunda görüp vakıf olduğum sayılı tasnifattandır.[70]
Görüldüğü özere konu ile ilgili eserler oldukça küçük çapta olup | susuzluğu giderecek, verim sağlayacak seviyede değildir. Bu sebeple anlattıklarımız, oldukça dünde kalmış olup, bugün, konuyu enine boyuna genişçe incelemeye ihtiyaç vardır. Yardım Allah'tandır.[71]

---

[1] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 7-8.
[2] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 9-13.
[3] Et-Tehanevî, Keşşaf-u Istılahati'l-Fünun, 3/127, Hey'etüT-Amme li'1-Kitab.
[4] İbn Manzur, Lisanu'1-Arab, 1/440, Bulak.
[5] Keşşaf-u Istılahati'l-Fünun, 3/127.
[6] a. g. y.
Menahil, su kaynağı, konaklama yeri, su içilecek yer manasına gelmektedir. (Mütercim notu)
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 14.
[7] İbn Manzur, Lisanu'1-Arab IV, 471.
[8]Bu tarif, Suyutî'nin, Lübabü'n-Nükul fi Esbabi'n-Nüzul adlı eserinde yaptığı tanımla mukayese edilerek yapılmıştır. Sebeb-i Nüzûli'l-Kur'an'ı, "ayetin inmesine sebep olan günlük hediseler" olarak açıklamıştır. Lübabu'n-Nükul ala hasiyeti Tefsir-i Celaleyn, s. 5.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 14-15.
[9] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 15.
[10] Usulcüler tahsisi şu şekilde tanımlamışlardır: Ammı, şanail olduğu efradından birine hasretmektir. (Usul-u Fıkıh Dersleri, Büyük Haydar Efendi s. 152'ye bak) (Mütercim)
Buna misal olarak Kur'an'ı Kerim'den (Tevbe-5) ayetini gösterirler. Tahsis için şart ve istisna gibi bir takım edatlar daha vardır.
İbnü's-Subkî, Cemu'l-Cevarm", 1/429. (Tahkik Dr. Mahmud Ferec Süleyman, Doktora tezi)

[11] Hadis daha ileride tekrar görülecektir. Yani oturarak namaz kılmanın sevabı ayakta namaz kılmanın yansı kadardır. Mütercim
[12] Hz. Aişe'nin rivayet ettiği, "Rasulullah (s.a.v.) ihtiyarlayıp ayakta kılmak ağır geldiğinde namazının çoğunu oturarak kılardı" hadisine bakılabilir. Nevevî, 2/385,
Müslim III Müsafirîn 2, 385.
[13] Buharı, Kitabu'1-Hars, 3/141, Müslim, Büyü1 4/49.
[14] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/178.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 15-16.
[15] Usulcüler mutlakı şöyle tanımlamışlardır: Yani herhangi arızî bir şeye itibar etmeksizin kayıtsız olarak asla delalet eden şeydir. İbnüs's-Subkî'nin, el-Cevami' adlı eserinin 1. cilt 458. sayfasına bakılabilir.
[16] Bu hadisin kaynağı ikinci kısımda zikredilecektir.
[17] Kaynağı daha sonra verilecektir.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 16-18.
[18] Usulcüler mücmeli şu şekilde tanımlamışlardır. Mücmel: Delaleti açık olmayan şeydir. Cemu'l-Cevami', 1/500.
[19] Buharı, Kitabu'1-Ezan, 1, 157-158, Müslim,.Kitabu's-Salat, 2/5, Tirmizi, Sünen, Kitabu's-Salat, 1/369, Nesaî, Sünen, Kitabu'1-Ezan, 2/4, îbn Mace, Sünen, Kitabu'1-Ezan, 1/241, Ahmed, Müsned, 3/13, 189, Ebu Davud, Sünen Kitabu's-Salat, 1/121.
[20] Ebu Davud, Kitabu's-Salat, 1/316, Ahmed, Müsned, 4/42.
[21] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 18-21.
[22] Nesh, serî bir hükmün bir hitapla kaldırılması yahut, serî bir hükmün başka bir serî delille kaldırılmasıdır. (el-Gaysü'1-Hami', I, 520)
[23] Ahmed b. Hanbel Müsned'inde ve Ebu Davud Sünen, Kitabı's-Siyam'da bu hadisi tahric etmişlerdir.
[24] Ahmed, Müsned, Kitabu's-Siyam, Babu'l-Hicame 3/42-43.
[25] Ebu Davud, Kitabu's-Siyam, 1/554.
[26] İbn Kudame, el-Muğnî, 3/103.
[27] İmam Şafiî, el-Ümm, 2/83, İbn Hazm, Ahkamu'l-Ahkam, 3/224..
[28] Fatır-18.
[29] İkinci kısım tahkik bölümünde hadisin kaynağı gelecektir.
[30] Cumhur ulema, orucun kaçmadığı, ancak sevabının azaldığı kan aa tindedirler.
[31] Müslim, Kitabu's-Salat, 2/56.
[32] İmam Şafiî, el-Ümm, 1/151, Müslim, 12/58.
[33] Müslim, Kitabu's-Salat, 2/53
[34] Şevkanî, NeylüI-Evtar, 3/195.
[35] Aynı kaynak.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 21-24.
[36] Kaynağı ileride verilecektir.
[37] Hadisin kaynağı ileride verilecektir.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 24.
[38] Buharı, Kitabu'1-îlm, 1, 37, Kitabu't-Tefsir, tnşikak Süresi, Müslim, Kitabu'l-Cennet, 5, 726,
Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz, 3, 163-164, '
Tirmizi, Kitab-u Stfati'l-Kıyame ve Kitabu't-Tefsir'de hadisin şahın olduğunu söylemiştir.
[39] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 24.
[40] En'am-82.
[41] Buharî-Kitabu't-Tefsir. 6/144.
[42] Hakim, Müstedrek, 1/377.
[43] aynı yer.
[44] Şerid b. Süveyd es-Sekaff'dir, Sahabe'dendir.
[45] ibn Hacer, el-İsabe, 3/340-341.
[46] Mehasinü'l-Tstılah, s. 648.
[47] Aynı yer, hadisin kaynağı tahkik kısmında belirtilecektir
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 24-27.
[48] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 28.
[49] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 28.
[50] 'Bakara-195.
[51] Ben diyorum ki bu söz, ayetin siyakına en uygun olan sözlerden biridir.
[52] Bakınız, Vahidî, Esbabu'n-Nüzûl, s. 38-39.
[53] Hadisin son cümlesi Taha Siiresi'nin 14. ayetidir (Müterc). Hadis ve sebeb-i vurudu hakkında hadisler ileride tahkik bahsinde gelecektir.
[54] Talebenin hocasından işittiklerini yazdıkları kitaplar.
[55] İkinci bölümde tahkik konusunda hadisin kaynağı belirtilecektir.
[56] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 28-31.
[57] Buhari, Megazi, Bab-u Gazveti'l-Hudeybiye, 5/158, Müslim, Hacc, 2/288, Tirmizi, Tefsir, 2/181, Ahmed, Müsned, 4/242,
[58] Bakara-196.
[59] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 31-33.
[60] Bakara-221
[61] Ahmed Müsned, 3/8, Buharî Kitabu'r-Rü'ya, 9/39, 55, 4/152.
[62] Ahmed, Müsned, 3/383
[63] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 33-34.
[64] Maide-93
[65] Zerkeşî, el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an, 1/28. Not: Zerkeşî Osman b. Ma'zun hakkında yanılmıştır. Çünkü o, Bedir'den sonra vefat etmiştir. el-İstiab, 3/1053, el-îsabe, 5/423.
[66] Ahmed b. Mustafa, (Taş Köprü Zade), Miftahu's-Saade ve Misbahü's-Siyade fi Mevduati'1-Ulum, 2/378.
[67] İbnu'I-Esir, Tehzibu'l-Ensab, 1/302.
[68] Tedbiru'r-Ravi, 2/394, Mehasinu'l-Istılah, 632-633, İbn Hacer, en-Nuhbe, 268-269.
[69] el-Bağdadî, Zeyl-u Keşfi'z-Zınun, 1/68.
[70] Ahkamu'l-Ahkam, 1/10
[71] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 35-36.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FETHÜ'L-BÂRÎ (1)
Rahman Ve Rahim Allah'ın Adı İle Başlar Ve O'na Güvenirim
Önsöz
İHTİSAR YÖNTEMİ
İMAM BUHÂRÎ NİN BİYOGRAFİSİ
Sahihi Buharı Yi Rivayet Eden Âlimler
(1) Firebrî (?-320h.):
(2) Ebû Taiha el-Pezdevî (? - 329 h.):
(3) Hafız Şerefiiddin el-Yûnînî (621-701 h.):
(4) Hammâd b. Şâkir (? - 311 h.):
(5) el-Cürcânî (?):
(6) Mehâmilî (230-335 h.):
(7) Kerîme: (? - 463 h.):
(8) Ebû Zer el-Herevî (355 h. - ?):
(9) el-Müstağfîrî (? - 432 h.):
(10) el-Müstemlî (?):
(11) el-Küşmîhenî (? - 389 h)
(12) el-İsmâilî (277 h. - ?)
(13) Dâvûdî (374 - 467 h.)
(14) İbn Hammûye (293- 381 h.)
(15) İbrahim b. Ma'kıl en-Nesefî (? - 295 h.)
Sahihi Buhârî Yi Şerheden Âlimler
1) Hafız İbn Hacer (773- 852 h.):
2) İbn Battal (? - 499 h.)
3) el-Hattâbî (319 - 388 h.)
4) İbn Reşîd (657 - 721 h.)
5) İbnü'l-Murâbıt (? - 485 h.)
6) Nâsıruddîn İbnü'l-Müneyyir (620 - 683 h.)
7) Ali İbnü'l-Müneyyir (629 - 695 h.)
8) İbnü'l-Mülakkin (723 - 804 h.)
9) el-Bulkînî (724-805 h.)
10) Kirmanı (717 - 786 h.)
11) İbnü't-Tm(?-611h.)
12) el-Mühellcb b. Ebî Sufra (? - 433 h.):
1. BÖLÜM VAHYİN BAŞLAMASI
1. Allah Resûlü'ne Vahyin Gelmesi Nasıl Başlamıştır?
Açıklama
Hadisi Rivayet Eden Humeydi nin Kimliği
Hadisin Konu Başlığı ile İlişkisi
Hadisin Önemi
Kâfirlerin Amelleri
Niyet
Hicret:
2. Bâb
Vahyin Geliş Şekilleri
Hadiste Vahyin Geliş Şekillerinden Yalnızca İkisinin Zikredilmesi
Meleğin İnsan Suretinde Görünmesi
Vahyin Alınması Sırasında Hz. Peygamber'in Terlemesinin
Hadisten Çıkan Sonuçlar
3. Bab
Hz. Peygamber'e Yalnızlığın Sevdirilmesi
Hz. Peygamber'in Korkması
Hz. Peygamber'in Güzel Ahlâkı - Hz. Hatice'nin Bu Konudaki Sözleri
Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
Varaka b. Nevfel
Namus
Peygamberlere Gösterilen Düşmanlığın Sebebi
Hadisten Çıkartılan Sonuçlar
Kâfire Selam Verilmesi
Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
Kehânet
Müslüman Olan Piskopos (Dağâtır)
Tenbih:
2. BOLUM ÎMÂN
1. Hz. Peygamberin İslâm Beş Temel Üzerine Bina Edilmiştir" Sözü
Îmân Nedir?
1. Söz ve Amelin îmana Dahil Olup-Olmaması
2. İmanın Artması ve Eksilmesi Konusu
Allah İçin Sevmek - Allah İçin Buğzetmek
Yakîn - îmân İlişkisi
Takva - Îman İlişkisi
2. Duanız İmânınızdır
Bazı Uyarılar:
3. İmanın Kapsamında Olan Hususlar
Haya
İmanın Şubeleri
4. Müslüman, Müslümanların Dilinden Ve Elinden Selamette Olduğu Kişidir
Hicret

5. İslâm'ın (Müslümanların) Hangisi En Faziletlidir?
6. Yemek Yedirmek İslâm'dandır
7. Kendisi İçin İstediğini Başkası İçin De İstemek İmandandır
8. Allah'ın Resulünü Sevmek İmandandır
Hz. Peygamber'i Canından Çok Sevmek
Hz. Peygamber'i Her Şeyden Çok Sevmenin Alâmetleri
Hz. Peygamber'i Niçin Her Şeyden Çok Sevmeliyiz?
Her Mümin Hz. Peygamber'i Sever
9. Îmanın Tadı
Îmanın Tadı
Allah ve Resûlü'nü Her Şeyden Daha Çok Sevmek
Hadisten Çıkan Sonuçlar
10. Îmanın Alâmeti Ensarı Sevmektir
11. Bâb
Hz. Peygamber'in Bey'at Alırken Sadece Yasaklardan Bahsetmesi
Şirk Affedilmez
İşlenen Suçlara Dindeki Cezaların Uygulanması, Günahın Kefareti Olur Mu?
12. Fitnelerden Kaçmak Dindendir
13. Hz. Peygamberin Allah'ı En İyi Bileniniz Benim Sözü
Kalpte Bulunanlardan Sorumluluğu Gerektirenler
Amelde Orta Yolu Tutmak, Aşırı Gitmemek
Hadisten Çıkan Sonuçlar
14. Kişinin (Allah Kendisini Küfürden Kurtardıktan Sonra Yeniden) Küfre (İnkarcılığa) Dönmeyi Ateşe Atılmak Gibi Kötü Görmesi İmandandır
15. İman Ehlinin Ameller Konusundaki Faziletlerinin Birbirinden Farklı Olması
16. Haya (Utanmak) Îmandandır
17. Eğer Tevbe Eder, Namazı Kılar Ve Zekâtı Verirlerse Yollarını Serbest Bırakın
Namaz Ve Zekâtı Terk Edenin Hükmü
Kalplerde Bulunanların Hesabını Görmek Allah'a Aittir
Cizye
18.Bu, Yaptıklarınıza Karşılık Olarak Mirasçı Kılındığınız Cennettir Âyeti Sebebiyle Îman Ameldir" Görüşünde Olanlar
Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
19. Gerçek Anlamda Müslüman Olmamak
Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
20. Selamı Yaymak İmandandır
21. Kocanın (Yaptığı İyiliklere Karşı) Nankörlük Etmek
22. Günahlar, Câhiliye İşlerindendir
Şayet Mü Minlerden İki Grup Birbiri İle Savaşırlarsa Aralarını Düzeltin
23. Zulümden Zulüme Fark Vardır
Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
24. Münafığın Alâmeti
Münafığın Alamet Olarak Niçin Üç Şey Zikredilmiştir?
Yalan
Hadiste Sayılan Özellikleri Taşıyan Kişi
25. kadir gecesini ihya etmek imandandır
26. Cihad İmandandır
27. Ramazanı İhya Etmek İmandandır
28. Sevabını Yalnızca Allah'tan Umarak Ramazan Orucunu Tutmak İmandandır
29. Din Kolaylıktır
Dinin Kolaylık Olması
Dini Aşmak
30. Namaz İmandandır
Hz. Peygamber Hicretten Önce Namazını Nereye Dönerek Kılardı?
Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
31. Kışının İyi Müslüman Olması
Kâfirler Yaptıkları İyiliklerin Karşılığını Alırlar mı?
32. Allah'ın En Çok Sevdiği Din (Amel) Devamlı Olanıdır
Allah'ın Usanması
33. İmanın Artması Ve Eksilmesi

FETHÜ'L-BÂRÎ (1)

Rahman Ve Rahim Allah'ın Adı İle Başlar Ve O'na Güvenirim

Değerli kardeşim saygıdeğer Ebû Suhayb Safa ed-Davvî Ahmed! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.
Fethu'1-Bârî muhtasarina dair örnekler elime ulaştı. Bunları okudum ve bu minval üzere devam etmesi halinde yararlı bir iş olacağını düşünüyorum.
İhtisâru Fethi'l-Bârî adıyla gördüğüm çalışma, bu şekilde tamamlanırsa, büyük şerhe, yani Fethu'l-Bârye başvurmak için yeterli vakti bulunmayan pek çok kişi için bir hayli yararlı olacaktır.
Allah'ın size yardım etmesini, sevdiği ve razı olduğu şeye sizi muvaffak kılmasını dilerim.
Âmîn.
Kardeşiniz Ebû Abdüllatif Hammâd b. Muhammed el-Ensârî
Sayın Ebû Suheyb Safa ed-Dawî Ahmed'e (Allah size afiyet ve sıhhat versin).
Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.
Allah'a hamd, onun şerefli Resulüne, bütün ehl-i beytine ve ashabına salât ve selam olsun
Başlamış olduğunuz Fethu'l-Bân muhtasarı ile ilgili benim de yararlandığım örnekleri, mektubunuzla birlikte okudum. Hedef, çağımızda fıkhu'l-hadis [1] ilmi ile ilgilenen okuyucunun Fethu'1-Bâri adlı kitabın okumasını ve tetkikini kolaylaştırmaktır. Takip edilecek planı inceledikten sonra bu çalışmanın hedefi.gerçekleştireceğini gördüm.
Gerçekten de İbn Hacer kitabında pek çok ilme yer vermiştir. Bunlar arasında, hadis tenkitçilerini ve hadis İlimlerinde uzmanlaşanları ilgilendiren; hadis rivayet yollarının toplanması, İlletlerin açıklanması ve rivayetlerin karşılaştırılması gibi ilimler de bulunmaktadır. Bu bilgiler hadisten elde edİİen fıkhı hükümler ve hadiste yer alan kelimelerin anlamları ile iç içe bulunmaktadır. Yine bunlar tarihî rivayetlerle, kimi zaman da edebî ve dille ilgili ilimlerle karışmaktadır. Hafız İbn Hacer'in bu ansiklopedist yaklaşımı, kitabını okuyan kişiler açısından büyük bir zorluk doğurmaktadır. Çünkü bu haliyle kitabı okumak, içinde bulunduğumuz uzmanlaşma çağında ilim ehlinden çok azının elde edebileceği farklı ilimleri bilme özelliğini gerektirmektedir.
İşte bu güçlükten dolayı kitapta yer alan bilgilerin sınıflandırılması ve İstenilen uzmanlığın hizmetinde kullanılacak şekilde kolaylaştırılması

şarttı.
Benim danışmanlığımda iki doktora öğrencisi, kitapta yer alan Hz. Pey-amber, Hulefâ-i râşidin ve Emevîler dönemine ait tarihî rivayetleri, ayrıntılı bir ırist de hazırlamak suretiyle özetlediler. Bu çalışmaya hadislerden elde edilen khî hükümler ile ilgili sizin muhtasarınız da ilave edilirse, geriye kalan kısım da adis ilimlerine hizmet etmek maksadıyla tasnif edilebilir. Ancak her İki kısma a, araştırmacıların kitaba müracaat etmelerini kolaylaştıracak bilimsel fihristler klenmesi şarttır.
İşte bundan dolayı bana öyle geliyor ki sizin Fethu'l-Bârfyi ihtisar etme yomdaki bu çalışmanız, çağımızda İslâm'ın ilmî mirasına ulaşmayı kolaylaştıracak ağdaş projeler kapsamında yer almaktadır. Bu ise, hem dine hem de ilme hiz-let etmektir. Allah sevdiği ve razı olduğu şeye sizi muvaffak kılsın. Allah'ın se-ımı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.
Medîne-i Münevvere
el-Câmiatu'1-İslâmiyye
(Medine İslâm Üniversitesi)
Prof. Dr. Ekrem Ziya el-Umerî

Önsöz

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, peygamberlerin efendisine, onun ehl-i beytine ve bütün ashabına salât-u selâm olsun.
Bu, ilim talebelerinin uzun zamandan beri ortaya çıkmasını beklediklerı Muhtasaru Fethi't-Bân isimli kitaptır.[2] Ben de, o ilim talebeleri gibi bu değerli eserin bir muhtasarını görmek İstiyordum. Bu eser, hadis kitaplarının en sahihine ait, gördüğümüz en güzel, en geniş ve en kaliteli şerh olarak kabul edilmektedir. Ben ilim talebelerinin bu kitabı sevdiklerini ve ona yöneldiklerini görüyordum. Ne var ki bu talebelerin pek azı bu kitabın ve içindeki faydalı bilgi ve açıklamaların değerini anlayabiliyordu. Bunlar da vakitlerinin büyük bölümünü bu kitapla geçiren, onun inceliklerini anlamak ve incilerini elde etmek için ardı arkası kesilmez gayret gösteren kişilerdir. Okuyucuların pek çoğu ise, hadisten fıkhı hükümler çıkarma ve hadisin farklı bilimlerini kuşatma konusunda İbn Hacer'in Allah rahmet eylesin sahip olduğu önderlik ve kabiliyete sahip olmayan yorumcuların kitaplarını okuyorlardı. Ne var ki bu kişilerin çoğu yeterli vakitleri olmadığı ve eşine az rastlanır böyle bir ansiklopedik kitaba layık gayretleri bulunmadığı için üzüçaresiz bir şekilde bu kitapları tercih ediyorlardı.
Bu durumun sebebi, Hafız İbn Hacer'in hadislerin farklı rivayetlerine ve bunlarla ilgili tartışmalara yer vererek, yalnızca konunun uzmanlarına hitap eden bir usûlle sözü bir hayli uzatmasıdır.
Fethu'l-Bârîye olan hayranlığım ve uzun yıllar boyunca hep bu eserle meşgul olmam sebebiyle kalbimde onu ihtisar etme ve Hafız İbn Hacer'in ilminden yararlanmak isteyen ilim aşığı kardeşlerime yaklaştırma duygusunu taşıyordum.
İlk başta bu büyük işten korktum. Ancak Alla Teâlâ içimdeki bu tereddüdü giderdi. Ben de Allah'tan yardım diledim, Mısır, Suudî Arabistan, Pakistan ve diğer ülkelerde dinî hassasiyetlerine ve ilimlerine güvenilebilecek pek çok ihlaslı kardeşimle istişarede bulundum ve kitap üzerinde yapacağım çalışma için bir yöntem belirleyerek bunu muhtasara dair bir örnekle birlikte onlara sundum.
Hepsi de bu projeyi memnuniyetle karşıladı ve kitabı bu minval üzere tamam-amamız için Allahu Tealâ'ya başarı ve yardım için dua ederek bizi teşvik eden nektuplar yazdılar. Allah da onlara en güzel şekilde karşılık versin, beni ve onarı salih ameller işlemeye, faydalı ilim elde etmeye muvaffak kılsın.
İlim ehlinden bazıları önemli eserleri ihtisar etme fikrinden uzak durmuştur, lü bu, ilim talebi konusunda himmetleri yüksek tutmanın gereğinden yüz çevirme anlamına gelir. Ayrıca ilimde yüksek payeleri elde etmek İçin çalışma îonusunda kusurlu davranmaya da yol açar.
Ancak Hafız İbn Hacer çoğunlukla araştırma, detaylandırma ve görüşler komşunda sözü uzatmaktadır. Fethu'I-Bârfde sıkça rastlanan ve ihtisarı gerektiren ;özü uzatma örneklerinden birini verelim. İbn Hacer şöyle demektedir: "Ebû ialebe'nin ismi konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları onun isminin "Cürsûm")lduğunu söylemiştir, ki bu çoğunluğun görüşüdür. Onun isminin "Cürhüm, lâşib, Cürsüm -bu da ilki gibidir ancak burada uzatma yoktur-, Cürsûme -il-dne hâ ilâve ederek-, Gumûk, Naşir, Lâşir, Lâş, Lâşin, Lâşûme" olduğu da söyenmiştir. Babasının ismi konusunda da ihtilaf edilmiştir: Babasının isminin Amr, Nâşib, Nâsib, Naşir, Lâşir, Lâş, Lâşin, Lâşim, Lâsim, Cülhüm, Himyer, Airhüm, Cürsûm" olduğu söylenmiştir. Kendisinin ve babasının ismi konusunda arklı görüşler bulunmaktadır. O, Hayber'in fethinden önce Müslüman olup Rıd-'an bey'atına katıldı. Hudeybiye'den sonra kendi kabilesine geri döndüğünde mları İslâm'a davet etti ve bu davet üzerine kabilesi de Müslüman oldu.[3]
Yaşamakta olduğumuz realite, bu değerli şerhlerin Allah'a davet konusuna unlardan yararlanmayı zorunlu kılmaktadır. Bu, davetin üzerinde yürümesi gereken metodun asaletini korumak için gereklidir. Müslüman nesilleri, (Allah nların hepsinden razı olsun) sahabe ve tabiînden oluşan selef-i salihîne bağla-an hadisçilerin ortaya koyduğu metottan daha çok dini koruyan ve daha bir diğer metot yok gibidir.
Hafız İbn Hacer ahi aleyh, hadislerde yer alan kavramlar, rivayet ve yorum bakımından hadis bilim dalında uzman olan imamlardandır. biyografisi konusunda sözü uzatmaya bile gerek yoktur.
Şunu belirtmek de yerinde olur: Fethu'l-Bârî bundan önce de defalarca ihti-ar edilmiştir.[4] Ancak değerli ilim adamı Hammâd el-Ensârfnin bu çalışmam hakkındaki "Bu Fethu'i-Bârfye dair benim gördüğüm ilk muhtasardır" sözünden de anlaşıldığı gibi daha önceki muhtasarlar basılmamıştır. Biz de bu muhtasarlara ulaşamadık.
Bu arada kitap üzerindeki çalışmalarım sırasında bana yaptığı yardımlar, nasihat ve teşviklerinden dolayı değerli ilim adamı Hammâd el-Ensârî'ye en içten teşekkür ve dualarımı sunmak isterim.
Medine İslâm Üniversitesi Hadis fakültesi lisans üstü öğretim üyelerinden, değerli ilim adamları Dr. Ekrem Ziyâeddin el-Umerî ve Dr. Sa'dî el-Hâşimî'ye, deo bana mektup yazarak faydalı nasihatlarını ve değerli teşviklerini bildirdikleri için teşekkür ve takdirlerimi sunmayı bir borç bilirim. Allah onlara bol mükâfat versin.
Kurulması, başkanlık ve iki fakültesinde dekanlık yapmakla şeref duyduğum İmam Buhârî Üniversitesi'nin şeriat ve hadis fakültelerinde benimle birlikte yedi yıl boyunca öğretim üyesi olarak çalışan Pakistanlı değerli ilim adamı Nakîb Ahmed er-Ribâtî'ye de çok teşekkür ederim. Gerçekten onun sohbetinden ve bilgisinden çok istifade ettim. İlim konusunda bana yardımları ve bu kitaptaki çalışmalarım için teşvikleri sebebiyle Allah kendisine bol bol mükâfat versin.
Kitabın basımından önce son defa gözden geçirme konusunda bana yardımcı olan değerli kardeşlerime de teşekkür ederim. Allah onlara bol mükâfat versin.
Bu kitap üzerindeki çalışmalarım süresince âdeta Hafız İbn Hacer ile birlikte yaşadım, kitabı kelime kelime okudum. Onun geniş ilmini, derin anlayışını, ilmin her dalındaki uzmanlığını, kitabın tümünde yöntemine bağlı kalışını, hadise vakıf olma yöntemini, delilin desteklediği görüşü kabul etme, bunu pekiştirme, delili olmayan görüşleri reddetme ve eleştirme metodunu hayranlıkla izledim. Allah'ın sıfatlarını tevil edenlere uyması ve bu konuda selef-i salîhine muhalefet etmesi olmasaydı Hafız İbn Hacer ve kitabı, araştırmacılar nezdinde en üst konum ve en büyük değere sahip olur, Fethu'l-Bârî, hadisten elde edilen fıkhî hükümler ve hadisin senetlerini araştırma konusunda telif edilen en sahih ve geniş kitap olurdu.
Üstad Abdülaziz İbn Bâz kitabın ilk üç cildine eklediği notlarla kitabın geri kalan ciltlerinde okuyucunun yürümesi gereken ve kitaba başka hizmet yapacaklara da yön veren bir yöntem ortaya koymuştur. Bu sebeple, bu mukaddimede yer alan ihtisar yönteminde de açıkladığım üzere, ben de Hafız İbn Hacer'in selef-i salihine bu konularda muhalefet ettiğini gördüğüm yerlere notlar koymaya özen gösterdim.
Bu münasebetle, değerlendirme ve yorumlarından yararlandığım ilim idamlarına, özellikle de et-Tâ'lîk a!â Fethi'i-Bârî isimli risalenin yazarı üstad ed-erviş'e rahmetuiiâi» ateyh ve Şerhu Kitâbi't-tevhîd min Sahihi'İ-Buhârî isimli kitabın /azarı Şeyh Gunayman'a da teşekkür ederim.
Hafız İbn Hacer'in «hmetuiüht aleyh Allah'ın sıfatları ile ilgili bir konuyu ele aldı-jım, kitap boyunca bu konudaki görüşlerine yer verdiğini ve kendi mezhebine ıyan imamların görüşlerini zikrettiğini görünce şaşırdım. Mâliki âlimlerden İbn Jattal Hafız İbn Hacer'den sonra Feth üzerindeki en uzman kişidir, Mühelleb b. ıbî Sufra, İbnü't-Tîn, Zeyn İbnü'l-Müneyyir ve kardeşi Nâsırüddin, İbn Ebî Cem-e, Şâfiîlerden el-Hattâbî ve Nevevî, Hanefîlerden Kirmanı bu marnlardan bâzılarıdır.
Ayrıca aynı konuda tahkik ehli ve selef-i salihîne uyanların, muhalif görüşle-ine yer vermesi de beni şaşırttı. Bunlar arasında Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiyye ve öğrencisi İbnü'l-Kayyim ilim adamları zikredilebilir. Yalnızca 'Allah'ın arşa İstiva etmesi" konusunu istisna edebiliriz. İbn Hacer . meselede selef-i salihînin görüşünü kabul etmeye yaklaşmıştır. Çünkü İsmail :1-Herevî, Ebu'i-Kâsım el-Lâlkâî, İmam el-Bağavî vb. gibi büyük imamlara ait ıçık, sahih görüşleri aktarmış ve bunlann İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Şafiî, Jüfyân-ı Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Seleme vb. jibi büyük imamlara isnad ettiklerini nakletmiştir. İşte bu büyük imamlar Cenab-Allah'ın yücelerin yücesinde olduğunu, arşı üzerindeki istivasında mahlukatmlan ayrı olduğunu ortaya koymuşlardır. İbn Hacer onların bu görüşlerini deseklemiştir. Keşke bunu Allah'ın sıfatları ile ilgili bütün konularda yapsaydı...

Beni şaşırtan noktalardan biri de şudur: Hafız İbn Hacer çeyrek asra yakın)ir süre Sahih-i Buharı ile hemhal olmuş, İmam Buhârî'nin tasnifindeki inceliğe, tonu başhkîanndaki fıkha şahit olmuş, onun bir kez bile olsun Allah'ın sıfatlarını evil edenlerin düştüğü duruma düşmediğini, Allah'ın onu bu tür durumlardan koruduğunu, onun Allah'ın sıfatlarını zahir anlamlan üzere bırakma ve bunları lakikaten var kabul etme konusunda selefin yolu üzere kaldığını görmüştür. Bu durumda İbn Hacer'e selefe, hadis imamlarına ve bunların başında da İmam Buhârî'ye uyması yakışırdı.

İHTİSAR YÖNTEMİ

1. Sahih-i Buhârî'nin senetlerini kaydetmedim. Bağlam müsait olduğu sürece sadece hadisi rivayet eden sahabîyi zikretmekle yetindim. Bağlam müsait olmadığında sahabî ile birlikte tabiînden olan raviyi de zikrettim. Hadisin metninde, senette yer alan kişilerden birisi zikredildiğinde senede ondan başladım. Hafız İbn Münzir'in Müslim şerhinde, üstad ve değerli ilim adamı el-Elbânî'nin Buhârî ihtisarında kullandıkları yöntemlerden yararlandım. Bab başlıklarını aynen bıraktım. Çünkü bilindiği üzere Buhârî'nin fıkhı, bu bab başlıklarında yer almaktadır.
2. Hafız İbn Hacer'in rahmetuifehi aleyh ibaresini aynen korudum, paragrafları bağlama şeklinde bile olsa ibarede tasarrufta bulunmadım. Onun hadisleri şerh yöntemi de bana yardımcı oldu. Çünkü o hadisleri cümle cümle şerhetmektedir. Meselâ: "(cennet ehlinin amelini) sözü" diyerek hadiste yer alan bölümü vermekte sonra bunu şerhetmekte ve ilim ehlinin bu konudaki görüşlerini nakledip sonra da diğer cümleye geçerek ("İşler neticelerine göre değerlendirilir bölümü") diyerek sözlerine devam etmektedir.
3. Fethu'l-Bârîyi ihtisar ederken, kitabın aslını okuyacak kadar vakti olmayan ilim ehline ve öğrencilere onu kolaylaştırmak maksadını taşıdığımdan Hafız İbn Hacer'in; hadis rivayet yollarını hadisin rivayet yolları ile ilgili verdiği bilgileri ve birkaç satırla halledilebilecek bir meselede başka hadis yorumcularının görüşleri hakkındaki uzunca değerlendirmelerini bir kenara bıraktım. Hadisin anlamı ile ilgili özetlerle yetindim. Bir meselede farklı mezheplerin görüşlerini öğrenmek için İslâmî ve Kur'anî ilimlerle ilgilenenlerin beklentilerini dikkate alarak; ilim ehlinin, özellikle de dört imam ve onların konumunda olanların fıkıhla iigili görüşlerine yer verdim.
4. Alimlerin çoğunluğunun/cumhurun görüşünü ortaya çıkarmaya gayret ettim. Ancak delil açık olarak başka bir görüşü destekliyorsa, çoğunluğun görüşünü de belirtmekle birlikte diğer görüşü esas aldım.
5. Hafız İbn Hacer'in sahih veya hasen olduğuna hükmettiği yahut hakkında olumsuz sözler söylenmiş olsa bile kendisini güçlendiren başka rivayetlerin verildiği hadislerle yetindim. Böylelikle muhtasarda esas aldığım görüşler, sened bakımından en kuvvetli, lafız bakımından en kapsamlı hadislerle desteklenmiş oldu.
6. Hafız İbn Hacer'in görüş ve tercihlerini koruyarak diğer görüşlerin arasında bunu açıkça belirttim, konu ile ilgili hadislerin gösterdiği anlama en yakın görüşleri vermeye de özen gösterdim.
7. Kelimenin tefsiri ile güçlü bir bağlantısı olmayan dilsel ve lafzı tartışmaları terk ederek, hadiste yer alan kelimelerin harf ve harekelerini ortaya koymakla yetindim.
8. Buhârî'nin konu/bab başlıklarında yer alan âyetlerin surelerini ve âyet numaralarını belirttim. Bunlar sekizinci ciltten başlayarak on üçüncü cildin sonuna kadar devam etmektedir. Bu, üstad Muhammed Fuâd Abdülbakî'nin yaptığını tamamlamaktadır. Çünkü o, âyetlerin sûrelerini ve numaralarını yedinci cildin sonuna kadar yapmış, orada bırakmıştır.
9. İhtisarımda, (Allah selamet versin [5]) üstad Abdülaziz îbn Bâz'ın tahkik ettiği, değerli ilim adamı Muhibbüddîn el-Hatîb'in Mısır'daki Selefiyye matbaasında basımını gerçekleştirdiği nüshayı esas aldım,
Hafız İbn Hacer'in şerhinin, Fethu'l-Bârî ile birlikte basılan rivayetten farklı bir rivayete dayandığını gördüm. Çünkü iki rivayet arasında pek çok farklılık bulunmaktadır. Bu yüzden buna işaret ettim ve bunların her birinde tashihte esas aldığım, basımını Sultan Abdülhamid'in emrettiği, (Allah rahmet eylesin) Allâme üstad Ahmed Şâkir'in tahkikini yaptığı nüshadan farklı yerlerdeki en ince hususlara işaret ettim.
10. Bilindiği gibi İmam Buhârî aynı hadisi farklı yerlerde zikretmekte ve konu başlıkları altında hadisin ilgili bölümünü zikretmektedir. Bunun pek çok faydaları olmakla birlikte bunlardan bahsederek sözü uzatmak İstemiyoruz. Hafız İbn Hacer de şerhinde bu yönteme uymuş, hadisi konuda kasdedilen şeye riayet ederek şerhetmiş, bir hadisi farklı yerlerde, farklı açılardan açıklamıştır. Bu sebeble faydalı bilgiler birbirine uzak konular arasına dağılmıştır. Bu, tekrarı önlemek, konu ile ilgili farklı bilgileri toplamak ve şerhin bütününden yararlanmak için hadisin şerhinin geçtiği önceki ve sonraki yerleri okuyucuya işaret etmeyi gerekli kılmıştır.
Bu hizmeti yerine getirdim ve hadisin şerhinin muhtasarda geçtiği kitap ismi, konu, hadis, cilt ve sayfa numarasını belirttim. Örneğin [6] dedim. Şunu zikretmek yerinde olur ki bu hizmeti aslen Fethu'l-Bârî üzerinde yaptıktan sonra bunu muhtasara uyguladım. Yüce
Allah'tan, yeni bir baskıda ya Fethu'l-Bârî ile veya müstakil olarak bunun basılmasını dilerim.
11. İbn Hacer'in Allah'ın sıfatlan, salihler ile tüberrükte bulunmak konularındaki görüşleri hakkında üstad Abdülaziz İbn Bâz'm notlarını, çok yararlı olduğu için korudum. Bunu en sağlam ve en doğru olan selef-i salihîn'in akidesine yardım amacıyla yaptım. Çünkü onlar, Hz. Peygamber dönemine yakın olmaları, dinin maksatlarını ve Arap dilinin sırlarını bilmeleri sebebiyle İslâm'ı en iyi bilen ve anlayan insanlardır.
12. İlim adamı üstad Abdülaziz İbn Bâz'm notlar koymadığı diğer ciltlere notlar ekledim. Bu konuda onun yöntemini esas aldım.
İthafu l-kâfî bihtisâri Fethi'İ-Bâri adını verdiğim bu kitaba dair özet şeklindeki bu giriş kısmında değineceğim konular bunlardır. Bu konuda başarıya ulaştırılmış olmayı dilerim. Yüce Allah'tan bu işimi güzel bir şekilde kabul buyurmasını ve bunun sebebiyle bana, ana-babama ve hocalarıma en güzel şekilde karşılık vermesini niyaz ederim. Şüphesiz ki O en iyi işitendir ve dualara icabet edendir.
Allah'ım, Peygamberimiz Hz. Muhammed'e habını bağışla, hepsine salat ve selam olsun.
Safâ ed-Davvî Ahmed el-Adevî
Pencap Ün. Şeriat Fakültesi Yüksek Lisans,
İmam Buhârî Üniversitesi Başkanı,
İmam Buhârî Ün. Şeriat ve Hadis Fakülteleri eski dekanı
1 Recep 1413.

İMAM BUHÂRÎ NİN BİYOGRAFİSİ

İmam Buharı, hicrî 194 senesinde Cuma günü doğdu, hicrî 256'da Ramazan bayramı arefesi olan Cumartesi gecesi vefat etti. Onun şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sahihi alüyüz bin hadis arasından 16 yılda çıkardım. Kitabıma koyduğum her hadis için mutlaka gusül abdesti alıp iki rekât namaz kıldım". İmam BuharÎ'nin faziletleri sayılamayacak kadar çoktur. Bunlardan birisi on iki yaşında iken hadis ezberlemeye başlamasıdır. Pek çok hocadan hadis almıştır. O şöyle demiştir: "Bin seksen kişiden hadis aldım, bunlar arasında yalnızca hadis hocaları bulunmaktadır. Hepsi de şöyle diyorlardı: iman; söz ve amelden oluşur, artar ve eksilir'". Ondan yüz bine yakın kişi rivayette bulunmuştur. Daha küçük yaşta İken yetmiş bin hadisi serd usulü ile ezbere biliyordu. Bir kitabı tek bîr bakışta ezberlerdi. Ramazan ayında teravih namazından sonra Kur'an'm üçte birini okurdu. Duası makbuldü. es-Sahih adlı eseri sünneti içeren kitapların en sağlamıdır.

Sahihi Buharı Yi Rivayet Eden Âlimler

(1) Firebrî (?-320h.):

Güvenilir bir alim ve muhaddis olan Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Matar b. Salih b. Bişr el-Firebrî, e\-Câmiu's-sahîh"ı Ebû Abdullah el-Buhârî'den rivayet etti. Bu kitabı Firebr'de ondan iki kere dinledi. Güvenilir, verâ sahibi bir kimse idi. Ondan pek çok kişi rivayette bulunmuştur. Bunlar arasında; Ebû Ali b. es-Seken, Küşmîhenî, Keşânî, Cürcanî yer almaktadır. H.320 yılında, doksan yaşlarına yaklaştığı sırada vefat etti. Allah rahmet eylesin.

(2) Ebû Taiha el-Pezdevî (? - 329 h.):

Mansûr b. Muhammed b. Ali b. Kureyne b. Seviyye el-Pezdevî en-Nesefî. İbn Mâkûlâ güvenilir biri oiduğunu söyleyerek onun hakkında şöyle demiştir: 'O, el-Câmiu's-sahîh'i Buhârî'den nakleden son kişidir. 329 senesinde vefat etmiştir".

(3) Hafız Şerefiiddin el-Yûnînî (621-701 h.):

Şerefüddin Ebu'l-Hüseyn Ali b. Ahmed b. Abdullah el-Yûnînî, el-Ba'lebekkî, el-Hanbelî. Hafız Zehebî'nin Tezkıretü'l-Huffâz adlı eserinde de "belirttiği gibi, hafız ve şehid bir hadis âlimiydi. Zebîdî, İblî, Zekî el-Münzirî, Reşîd el-Attâr, İbn Abdisselam ve benzeri başka alimlerden hadis dinlemiştir. Hafız İbn Hacer eâ-Dürerü'l-kâmine adlı eserinde şöyle demiştir: "Hadise ve onun zabtına özen göstermiştir. İbn Mâlik'e Buhârî'yi tashih ederek okumuş, İbn Mâlik de ondan rivayet yoluyla bunu dinlemiştir. İbn Mâlik'e pek çok faydalı bilgi yazdırmıştır. Dili çok iyi bilir, metinlerin çoğunu ezberler, senetlerini bilirdi. Kendi bölgesinde' önde gelen bir âlimdi. İnsanlar ondan ilim almak için kendisini ziyarete gelirlerdi. Dımaşk'a birkaç kez gitmiş ve orada hadis rivayet etmiştir. Sahih-i Buhâr yi ise birkaç kez rivayet etmiştir". el-Yûnînî: Ba'lebek şehirlerinden "Yunîn" adı verilen şehre mensup olan kişi demektir.
Üstad Ahmed Şâkir şöyle demiştir: Yûnîniyye nüshası Sahih-i Buharı nüshaları içinde en güvenilir nüshadır. H. 923'te vefat eden büyük alim Kastallânî kitabın metnini tahkik ve harekelerini belirlemede harfi harfine, kelimesi kelimesine bu nüshayı esas almıştır. Kastallânî'nin İrşâdü's-san adı verilen şerhinin en büyük ayrıcalığı da budur. Bu, ilim ehli arasında meşhur bir şerhtir.
Hafız Ebu'l-Hüseyn Şerefüddin eî-Yunînî Sahih-i Buhâr ye çok önem verir, onunla çok ilgilenir, onun zabtı, tashihi ve Hâfız'm rivayet ettiği sahih asıllarla karşılaştmlmasıyla meşgul olurdu. Öyle ki Hafız Şemsüddin ez-Zehebî onun Sahih'i bir yılda on bir kere sahih asıllarla karşılaştırdığını nakletmiştir.
Hafız el-Yûnîni, Sahîh-i BuhârTyi başkalarına aktarmak İçin Dımaşk'ta İbn Mâlik ve fazilet sahibi bir grubun da hazır bulunduğu oturumlar yapmıştır. Bu insanlar ondan güvenilir asılları toplamışlar, Yunînî de onlara yetmişbir oturumda karşılaştırma yaparak ve tashih ederek Sahîh-i Buhâr yi okumuştur. Yûnînî bu oturumlarda okuyan ve anlatan bir ilim adamı kimliğinde idi. İbn Mâlik -ki o Yûnînî'den yirmi yaş daha büyüktür dinleyen ve rivayet eden bir öğrenci idi. Dinleyenin yaşı hocadan büyük olsa biie, rivayet ve dinleme açısından güvenilir hocalardan hadis alma konusunda selef-i salihîn âlimlerinin âdeti bu idi. Bizzat Yûnînî de bu oturumlarda; kitapta yer alan Arapça lafızları zaptetme, rivayet yolları ve tashih konusunda İbn Mâlik'e öğrencilik yapmış, ondan istifade etmiştir. En güçlü görüşe göre bu oturumlar h. 668 yılında yapılmıştır.
Hafız Yûnînî, kendisinin ve yanındakilerin, Sahîh-i Buhâr yi karşılaştırdıkları güvenilir asılları beyan etmiş, Kastallânî bunu şerhinde aktarmış ve Sultaniye baskısının musahhihleri ondan bunu nakietmiştir. Bu nüsha, Hafız Ebu Zer, Hafız el-Asîlî ve Hafız Ebu'l-Kâsım ed-Dımaşkî'nin dayandığı temel kaynaktır.

(4) Hammâd b. Şâkir (? - 311 h.):

Ebû Muhammed en-Nesefî. Güvenilir bir muhaddis ve imamdır. İbn seviye
I lakabıyla anılır. îsa b. Ahmed el-Askalânî, Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Ebû îsa' et-Tirmizî ve bir grup hadis aliminden nakillerde bulunmuştur. Sahih-i Buhâri râvilerinden biridir. Pek çok kişi kendisinden nakillerde bulunmuştur.

(5) el-Cürcânî (?):

Ali b. Ahmed b. Abzülaziz el-Cürcânî. el-Muhtesib lakabıyla anılır. Sahîtıı Firebrî'den rivayet etmiştir. Ömer b. Büceyr'den ve bir grup hadis âliminden hadis dinlemiş, Hâkim vb. âlimler de ondan hadis rivayet etmişlerdir.

(6) Mehâmilî (230-335 h.):

Kadı, İmam, güvenilir muhaddis olan Ebû Abdullah Hüseyn b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Saîd b. Eban ed-Dabbî el-Mehâmil. es-Sünen isimli eserin musannifi olup Muhammed b. İsmail el-Buhârî de dâhil olmak üzere pek Çok kişiden hadis dinlemiş, Taberânî, Dârekutnî, İbn Şâhİn vb. pek çok hadis alimi de kendisinden hadis nakietmiştir.

(7) Kerîme: (? - 463 h.):

Hadis âlimi değerli ve fazilet sahibi bir hanım Ümmü'l-kirâm Kerîme bt. Ahmed b. Muhammed b. Hâtem el-Merveziyye. Mekke'de Allah'ın hareminde mücavir olarak yaşamıştır. Sahîh'in ravileri olan KüşmİherîI, ZâhİI b. Ahmed es-Serahsî ve İbn Bâbeveyh el-Isbahânî'den Sahîh-i Buhâri'yi pek çok defa dinlemiştir. H. 463 yılında vefat etmiştir.

(8) Ebû Zer el-Herevî (355 h. - ?):

Ebû Zer Abd b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Gufeyr b. Muhammed el-Ensârî el-Horasânî el-Herevî el-Mâlikî. Hafız, imam ve harem-i şerif âlim-lerindendir. Sahih'i üç kişiden rivayet etmiştir: Müstemlî, Hamevî, Küşmihenî. Kendisi 355 yılında doğduğunu söylemiştir.

(9) el-Müstağfîrî (? - 432 h.):

Hafız ve allâme muhaddis olan Ebu'l-Abbas Cafer b. Muhammed b. el-Mu'tez b. Muhammed b. el-Müstağfir b. el-Feth en-Nesefî. Ma'rifetü's-sahâbe, Târihu Nesef, ed-Deauât, el-Menâmöt, Deiâilü'n-nübüuue, Fedâilü'l-Kur'ân, eş-Şemail gibi pek çok eserin müelifi olduğu bilinmektedir. 350 h. yılından sonra doğmuş, 432 h. yılında vefat etmiştir.

(10) el-Müstemlî (?):

Muhaddis imam olup hadis almak ve hadis öğrenmek İçin uzun seyahatler yapmış güvenilir bir âlimdir. Ebû İshak İbrahim b. Ahmed b. İbrahim b. Ahmed b. Dâvud el-Belhî eUMüstemlî adıyla bilinir. Sahih'i 314 yılında dinlemiş ve Firebrî'den nakietmiştir.

(11) el-Küşmîhenî (? - 389 h)

Ebu'l-Heysem, Muhammed b. Mekkî b. Muhammed b. Mekkî b. Zerrâ1 b. Hârûn el-Mervezî el-Küşmîhenî. Sahih-i Buhârîyi Ebû Abdullah el-Firebrt ve diğerlerinden defalarca nakletmiş, kendisinden de Ebû Zer el-Herevî ve diğerleri nakietmiştir. Çok güvenilir bir ilim adamı idi.

(12) el-İsmâilî (277 h. - ?)

İmam, hafız, hüccet ve fakih oian şeyhülislâm Ebû Bekr Ahmed b. İbrahim b. İsmail b. el-Abbas el-Cürcânî el-İsmâilî eş-Şâfiî. Sahîh adlı eserin müellifi olup Şâfiîlerin imamlarındandı.

(13) Dâvûdî (374 - 467 h.)

İmam, allâme, takva sahibi, kendisine güvenilen önder bir alim olan Ebu'l-Hüseyn Abdurrahman b. Muhammed b. el-Muzaffer ed-Dâvûdî el-Boşnecî, Sahih'i ve Abd b. Humeyd'in Müsned'ini ve tefsirini, Dârimî'nİn Müsned'inİ Ebû Muhammed el-Hammûye es-Serahsî'den Boşnec'de dinlemişti. Dünyada bu noktaya ulaşan tek kişi oldu. Bağdad'da Ebû Hamid, Ebu't-Tayyib es-Sa'lûkî, Ebû Bekr el-Kaffâl'den fıkıh okudu. Vera' konusuna çok önem verirdi. Üstünlükleri pek çoktur. Allah kendisine merhamet etsin.

(14) İbn Hammûye (293- 381 h.)

Kendisine itimad edilecek güvenilir bir hadis alimi olan Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Hammûye, Serahs şehrinin hatîbi idi. 316 h. yılında Sahih'i el-Firebrî'den dinledi. Ebû Zer el-Herevî, Dâvûdî ve benzeri kimseler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

(15) İbrahim b. Ma'kıl en-Nesefî (? - 295 h.)

Îbnü'l-Haccac lakabıyla anılan imam, hafız, fakîh ve kadı olan Ebû İshak en-Nesefî'dir. Nesef şehrinin kadısı olup Kuteybe b. Saîd, Cebbâre b. Muğallas, Hişâm b. Ammâr ve o tabakadan başka alimlerden hadis dinlemiştir. Pek çok seyahatlerde, bulunmuştur. Ebû Ya'lâ el-Halîlî şöyle demiştir: "Güvenilirdir, hafızdır." İmam Zehebî de onun el-Müsnedü'l-kebîr, et-Tefsîr ve bunlardan başka eserleri bulunduğunu söylemiştir. Sahih-i Buharı ondan da nakledilmiştir. Müctehid bir fakihtir.

Sahihi Buhârî Yi Şerheden Âlimler

1) Hafız İbn Hacer (773- 852 h.):

Şeyhülislâm, büyük âlim, imamların imamı olarak anılan Şihâbüddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Kenânî el-Askalânî el-Mısrî el-Kâhirî eş-Şâfiî. Mısır bölgesinin kâdı'l-kudâtı, âlimi, hafızı olup, dokuz yaşında Kur'ân'ı ezberledi. Hafız Irâkî'ye on yıl boyunca öğrencilik yaptı, onun elinde yetişti. İlim talebi İçin Mısır, Şam, Hicaz ve Yemen'e yolculuklar yaptı. Bu bölgelerde pek çok âlimle bir araya geldi. Hocalarının sayısı altıyüzü aşmıştır. İbn AbdüîvahÎd ed-Dımaşkî, el-Belkînî, İbnü'l-Mülakkın, İbn Cemâa bu hocalarından bazılarıdır. Öğrencilerinin sayısı yüzleri buldu. İbn Burhan, Sehâvî, Zekeriya el-Ensârivb. bunlardandır.
Vera sahibi, sünnete uyan, bid'ati şiddetle reddeden bir âlimdi. Âlimler onun hafız, güvenilir, emin, tam bilgi sahibi, müthiş zekâ ve parlak zihinli, farklı ilim dallan hakkmda geniş malumat sahibi olduğuna şahitlik etmişlerdir.

2) İbn Battal (? - 499 h.)

Sahîh-i BuhârTnin şârihi, allâme, Ebu'l-Hüseyn Ali b. Halef b. Battal el-Bekri el-Kurtubî. et-Talemenkî, İbn Afif vb. alimlerden ilim tahsil etti. İbn Biş-kevâl şöyle demiştir: "İbn Battal ilim ve marifet ehlindendi. Hadis ilmine büyük özen göstermiş, Sahîh-i Buhârfyi birkaç cilt halinde şerhetmiştir. İnsanlar bu kitabı kendisinden rivayet etmişlerdir. Mâlikîlerin büyük âlimlerindendi."

3) el-Hattâbî (319 - 388 h.)

İmam, ailâme, hafız ve dilci olan Ebû Süleyman hamd b. Muhammed b. İbrahim b. Hattâb el-Büstî el-Hattâbî. Pek çok eserin müellifi oiup, Ebû Bekr el-Kaffâl eş-Şâşî, Ebu Ali b. Ebû Hureyre ve onların dengi pek çok alimden fıkıh tahsil etti. Yaş ve senet bakımından kendisinin akranı olan Ebu Abdullah el-Ha-kim, Ebû HamÎd el-İsferâyînî, el-Herevî vb. alimler kendisinden hadis rivayet etmiştir. Kitaplarından bazıları şunlardır: Şerhu Süneni Ebî Dâuud, Şerhu'l-Esmâi'l-hüsnâ.

4) İbn Reşîd (657 - 721 h.)

İmam, muhaddis, Muhibbüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. İdris b. Reşîd el-Fehdî el-Büstî. Lisânüddin b. el-Hatîb Târih-i Gırnata isimli eserinde şöyle demiştir: "İbn Reşîd Arapça, lügat ve aruz konusunda uzman bir bilgindi. Adalet, saygınlık, ezber ve edebiyat konusunda zamanında tekti. Tefsir ve kıraat ilimlerini bilirdi. İbn Rebi'den ders okumuş olup telif eserleri vardır. Bunlardan biri de Tercümanü't-terâcim alâ ebuâbi'I-Buhârîdir."

5) İbnü'l-Murâbıt (? - 485 h.)

Mâlikîlerin büyüklerinden bir imamdır. Meriyye kasabasının müftü ve kadi-sidır. İsmi Ebû Abdullah Muhammed b. Halef b. Saîd Vehb el-Endülûsîdir. İbnü'l-Murâbıt adıyla tanınan ve Şerhu Sahîhi'İ-Buhârî isimli eserin müellifi olarak bilinen bir ilim adamıdır. Mühelleb b. Ebû Sufra'nın Buhârî şerhini de ihtisar etmiştir. 485 h. yılında vefat etmiştir.

6) Nâsıruddîn İbnü'l-Müneyyir (620 - 683 h.)

Ahmed b. Muhammed b. Mansûr b. Ebu'l-Kâsım b. Muhtar b. Ebû Bekr b. Ali el-Cerevî el-Cezâmî el-İskenderî. Seçkin bir ilmî ortam İçinde yetişmişti. Şeyh Kemaleddin b. Fâris onun dayisidır Babasından da hadis dinlemiştir. Beyân ilminde otorite sahibi, nahiv, Arapça ilimleri, usul ve tefsirde İmam idi. Fıkıhta İyi bir uzman ve derin bir alimdi. 651 h. senesinde İskenderiye'de kadılığa tayin edildi. İzz b. Abdüsselam onunla İlgili olarak şöyle demiştir; "Mısır diyarı ülkenin iki tarafındaki iki kişi İle Övünür: Kavs bölgesinde İbn Dakîku'1-îd ve İskenderiye'de İbnü'l-Müneyyir." Mâlikîlerin önde gelen âlimlerindendi. Ancak mezhebinde mutaassıp değildi. Pek çok eseri vardı. Bunlardan bazıları şunlardır: e/-Hibrü't-kebîr fî nuhabi't-tefsîr, el-İntisâf mine'I-Keşşâf, el-Mütevârî âlâ ebuâbil-Buhâri

7) Ali İbnü'l-Müneyyir (629 - 695 h.)

Ali b. Muhammed b. Mansûr. Yukarıda biyografisi geçen Nâsıruddîn İbnü'l-Müneyyir'in kardeşi olup önemli bir hadis âlimidir. Kurban bayramı günü vefat etmiştir. Şerhu'l-Câmü's-sağîr H'l-Buhârî onun eserlerindendir.

8) İbnü'l-Mülakkin (723 - 804 h.)

Ömer b. Ali b. Ahmed el-Ensârî eş-Şâfiî, Sirâcüddîn Ebû Hafs b. en-Nahvî, İbnü'l-Mülakkın diye bilinir. Hadis, fıkıh ve rical tarihi âlimlerinin büyüklerin-dendir. Aslen Endülüs'ün "Âş" adı verilen vadisindendir. Kâhire'de doğmuş ve orada vefat etmiştir. Üçyüze yakın eseri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl, et-Tezkire fî ulûmi'l-hadîs, el-'Flâm bi fevâidi'Umdetı'i-ahkâm, et-Taudîh H ŞerhH-Câmi'i's-sahîh. Bu eserlerin tümü ei yazması halindedir.

9) el-Bulkînî (724-805 h.)

Ömer b. Ruslân b. Nasır b. Salih el-Kenânî. Aslen Askalânî'dir. Şafiî alimle-rindendir. Künyesi Ebu Hafs, lakabı Sirâcuddîn olan Bulkînî, hem müctehid hem de hadis hafızıdır. Mısır'ın batısındaki Bulkîne şehrinde doğdu. Kâhire'de eğitim gördü, Şam'da h. 769 yılında kadıhğa atandı. Kâhire'de vefat etti. Pek çok kitabı bulunmaktadır. Bunlardan biri de el yazması halinde bulunan Münâse-bâtü temcimi ebuâbi'î-Buhân isimli eserdir.

10) Kirmanı (717 - 786 h.)

Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Saîd, Şemsüddin el-Kirmânî önemli bir hadis alimi olup aslen Kirman'lıdır. Bağdad'da tanınmış ve bir süre Mekke'de oturmuştu. el-Kevâkibü'd-derârî fi Şerhi Sahîhi'î-Buhârî İsimli kitabını, yirmi beş küçük cüz halinde burada tamamlamıştır. Bu kitap daha sonra basılmıştır. Yine ona ait, İbnü'l-Hacib muhtasarının şerhi vardır. Buna es-Seb'ctü's-seyyâre adını vermiştir. Daha pek çok eseri vardır. Hacdan Bağdad'a dönerken yolda vefat etmiş ve orada defnedilmişür.

11) İbnü't-Tm(?-611h.)

Abdülvahid b. et-Tîn es-Sefâkısî el-Mağribî, Önemli muhaddis, müfessir ve fakihlerdendir. el-Muhbirü]î-fasîh fî şerhi'l-Buhârîyyi's-sahîh isimli bir eseri vardır.

12) el-Mühellcb b. Ebî Sufra (? - 433 h.):

Ebu'l-Kâsim b. Ahmed b. Üseyd b. Ebî Sufra el-Ezdî en-Nemîmî. el-Meriyye şehrinde otururdu. Fıkıh ve hadis ilminde derinleşen âlimlerdendir. Daha sonra Malaka kadılığına tayin edilmiştir. Ebu'l-Isbağ şöyle demiştir: 'Ebu'l-Kasım, Asî-lî'nin öğrencilerinin önde gelenlerindendi. Buhârî'nin kitabı onan sayesinde Endülüs'te yayıldı. Onu şerh ve İhtisar etti. Bu İhtisarı meşhur olup ona en-Nasîh fihtisarı's-Sahîh adını verdi."

1. BÖLÜM VAHYİN BAŞLAMASI

1. Allah Resûlü'ne Vahyin Gelmesi Nasıl Başlamıştır?

İmam, Hafız, Ebû Abdullah [7] Muhammed b. İsmâîl b. İbrahîm Muğîre el-Buhârî şöyle demiştir:
Ve Yüce Allah'ın "Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik [8] sözü:
(Vahyin başlangıcı): Vahiy sözlükte gizli bir şekilde bildirmek demektir. Dinde ise şeriatı bildirmek anlamına gelir. Bazen vahiy sözcüğü ile nesnei anlam, yani "vahyedilen şey" de kasdedilir ki bu da Allah'ın Hz. Peygamber'e indirdiği sözüdür.
1- Alkame b. Vakkâs el-Leysî'den: O şöyle demiştir: Ömer İbnu'l-Hattâb'ın minberde şöyle dediğini duydum: Allah Resûlü'nün şunları söylediğini duydum:
"Ameller niyetlere göredir ve herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır. Kimin hicreti elde edeceği dünyalığa veya evleneceği bir kadına ise hicreti, hicret ettiği şeyedir.[9]

Açıklama

Hadisi Rivayet Eden Humeydi nin Kimliği

Hadisi rivayet edenlerden Humeydî, Ebû Bekir Abdullah b. ez-Zübeyr b. isa'dır. PeygamberİmizIn eşi Hz. Hatice'nin mensup olduğu Benû Esed b. Abdü'1-Uzza b. Kusay'dan bir boy olan Humeyd b. Üsâme'ye mensuptur. Soyu Kusay'da Hz. Peygamberle birleşmektedir. Eser sahibi önsmli bir âlimdir. İbn Uyeyne ve onunla aynı dönemde yaşamış âlimlerden ilim alma konusunda Şafiî'yi izlemiş, ondan fıkıh okumuş ve onunla birlikte Mısır'a gitmiştir. Şafiî'nin vefatından sonra Mekke'ye dönmüş ve hicrî 219 senesinde vefat edinceye kadar orada yaşamıştır. Buhârî sanki Hz. Peygamber'in Kureyş'e öncelik tanıyın sözüne uyarak kitabına kendisinden ilim alınan en fakih Kureyşli olan Humeydî'den bir rivayetle başlamıştır. Onun rivayetinin en başta gelmesinin başka bir sebebi de onun, hocası gibi Mekke'li olmasıdır. Dolayısıyla "vahyin başlangıcı" konusunun yer aldığı ilk bölümde onun zikredilmesi uygun olmuştur. Çünkü vahiy Mekke'de başlamıştır. Bu yüzden Buhârî ikinci rivayeti İmâm Mâlik'ten yapmıştır. Çünkü Mâlik Medinelilerin önde gelen âlimidir. Medine, vahyin inmesi ve diğer bütün faziletlerde Mekke'den sonra gelmektedir.

Hadisin Konu Başlığı ile İlişkisi

Amellerle ilgili hadisi, vahyin başlaması konusu ile İlgilisi olmadığı halde bu konu başlığı altında zikretmiş olmasından dolayı Buhârî'ye bazı itirazlar yöneltilmiştir.
İbn Reşîd şöyle demiştir: Buhârî hadise burada yer vermekle sadece kitabı telif etmedeki niyetinin güzel olduğunu belirtmek İstemiştir". Şu da söylenmiştir: "Buhârî bu hadisi kitabın önsözü kılmak istemiştir. Çünkü rivayetin başında Hz. Ömer'in bu hadisi minberde iken, sahabe huzurunda naklettiği söylenmektedir. Minberdeki hutbede söylenmesi uygun olduğuna göre kitabın önsözünde söylenmesi de uygun olmuştur".
Mühelleb, Hz. Peygamber'in hicret ederek Medine'ye geldiği zaman bu söz İle konuşmasına başladığını nakletmiş, bu yüzden vahyin başlangıcı bölümünde hadisin zikredilmesinin uygun olduğunu söylemiştir. Çünkü hicretten önceki durumlar hicretin bir mukaddimesi gibidir. Çünkü hicret ile müşriklerle savaş konusunda izin yolu açılmıştır. Zafer ve fetih ise bunu takip etmektedir. Mühelleb'İn yorumu, güzel bir yorumdur.
İbnü'l-Müneyyir, konunun başında şunları söylemiştir: "Hz. Muhammed hakkında peygamberlik; Onun Hira mağarasında haİvete çekilmek suretiyle Allah'a hicret etmesiyle başladı. Bu yüzden kitaba hicretle ilgili hadisle başlamak uygun olmuştur."
Bu konudaki güzel ve özlü açıklamalardan biri de şudur: "Daha önce işaret ettiğimiz gibi, bu kitap sünnet vahyini toplamak için yazıldığından Buhârî kitaba "vahyin başlangıcı" konusu ile başlamıştır. Vahiy şer'î amelleri açıklamak için indirildiğinden Buhârî amellerle ilgili hadisi başa almıştır." Hadisin bu bölüme uygunluğunu gösteren bu açıklamalardan sonra hadisin konu ile hiçbir ilgisinin olmadığını söylemek doğru olmaz. Allah dilediğini doğru yola iletir.

Hadisin Önemi

Bu hadisin ne kadar değerli olduğu konusunda âlimlerden gelen nakiller [mütevatir seviyesine yükselmiştir. Ebû Abdullah şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'e ait haberler içinde bu hadisten daha özlü, zengin ve faydalı bir hadis yoktur." Abdurrahman b. el-Mehdî, Buveytî'nin kendisinden [naklettiğine göre, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî, Ebû Dâvud, TİrmizI, Dârekutnî ve Hamza el-Kenânî'nin bu hadisin İslâm'ın üçte biri oldu-junda İttifak ettiklerini söylemiştir. Kimisi de bu hadisin İslâm'ın dörtte birini jfade ettiğini belirtmiştir. İbn Mehdî bu hadis için "İlimden otuz konu ile ilgilidir", iâfiî İse "ilimden yetmiş konu İle ilgilidir" demiştir. Bu ifadelerle hadisin çok ieğerli olduğunu belirtmek istemiş olabilirler. Ayrıca Abdurrahman b. el-Mehdî hadisin bütün konuların başı olarak kabul edilebileceğini de dile getirmiştir.
Beyhakî bu hadisin ilmin üçte biri olmasının gerekçesini şu şekilde açıklanıştır: "Kişinin amelleri kalp, dil ve organlardan sâdır olur. Niyet bu üçlünün en memlisidir. Çünkü niyet başlıbaşına bir ibadet olabildiği halde, diğer ibadetler muhtaçtır. Bu sebeple "Mü'minin niyeti amelinden daha hayırlıdır" şeklinde rivayet bulunmaktadır." Gerçekten de niyeti incelediğinde onun amelden laha hayırlı olduğunu görürsün. İmam Ahmed b. Hanbel'in sözü gösteriyor ki hadisin ilmin üçte biri olmasının anlamı bütün hükümlerin kendisine bağlan-lığı üç temel hadisten biri olmasıdır. Diğer iki hadis de şöyledir: "Kim bizim ımrimizin olmadığı bir amel yaparsa, bu reddedilir", "Helal bellidir, haram da tellidir...".
Hadiste yer alan "minberin üzerinde" ifadesinde kasdedilen, Mescid-i Ne-evî'nin minberidir.
"Ameller ancak niyetlere göredir" ifadesine gelince; Havbî şöyle demiştir: Peygamber bu sözü ile; ilmi ile Allah'ın rızasını, vadettiği ye kavuşmayı veya tehdidinden kaçınmayı kasdeden kişinin durumunda oluğu gibi niyetin de ameller gibi farklı türlere ayrılabileceğine işaret etmiştir."

Kâfirlerin Amelleri

Ameller onları yapan kişilerin bulunmasını gerektirir. Bu durumda hadisin şöyle olur: "Mükelleflerden sadır olan ameller niyetlere göredir". Buna pe kâfirlerin amelleri bu hadisin kapsamından çıkar mı? Hadisten ilk anlaşılan mana, bunların hadisin kapsamından çıkmasıdır. Çünkü ameller ile kas-sdilen ibadet amelleridir. Kâfir ise ibadetle yükümlü ve terkinden dolayı cezaya tahatap olmakla birlikte, onlar tarafından ibadet yapılması sahih değildir.

Niyet

Nevevî şöyle demiştir: "Niyet kasıt demektir. Bu da kalbin azmi yani kesin karar vermesidir." Kirmanî bu sözü eleştirerek kalbin azminin kasıttan öte bir şey olduğunu söylemiştir.
Niyetin rükün mü şart mı olduğunda fakîhler arasında görüş farklılığı vardır. Tercih edilen görüşer göre, niyetin amelin başında zikredilmesi

rükün, hükmen amelle birlikte bulunması, yani amelin niyete aykırı olmaksızın meydana gelmesi ise şarttır. Bu durumda "ameller niyetler ile" ifadesinden sonra bir kelimeyi var kabul etmek gereklidir. Bu kelimenin "muteber olur", "tamamlanır sahih olur hasıl olur", "yerleşir" kelimelerindenbiri olabileceği söylenmiştir.
et-Tîbî şöyle demiştir: "Şâri'in sözü, dini açıklama olarak kabul edilir. Çünkü bu sözün muhatapları, bu dili konuşan kimselerdir. Sanki onlar, yalnızca Şâri'in açıklaması ile bilebilecekleri bir şey ile yükümlü kılınmışlardır. Bu yüzden sözü, şer'î hükmü ifade edecek bir anlama yormak gerekli olmuştur."
Beyzâvî şöyle demiştir: "Niyet kalbin, dünya ve ahiret için yararlıyı elde etmek ve zararlıyı uzaklaştırmak kabilinden kendi amacına uygun gördüğü şeye doğru yönelmesidir. Din bunu, Allah'ın rızasını aramak ve hükmüne uymak için fiile yönelme isteğine tahsis etmiştir. Hadisteki niyet, sözlük anlamına yorulmalıdır, ta ki bunu kendisinden sonra gelen kısma uygulamak ve muhacirin durumuna göre taksim etmek uygun olsun. Çünkü hadisin sonraki kısmı, başta mücmel bırakılan yeri tafsil etmektedir. Hadisten ilk başta anlaşılan anlam kasdedilmemiştir. Çünkü nesnelerin kendisi nefyedilmemişfir. Zira nefyedilmiş olsa hadisin anlamı "niyetsiz amel mevcut olmaz" şeklinde olurdu. Oysa amelin kendisini nefyetme kasdedilmemiştir. Çünkü amel, niyetsiz olarak da bulunabilir. Hadiste kasdedilen, amelin doğru ve mükemmel olma gibi hükümleridir. Ancak hadisi "ameller sahih olmaz" şeklinde anlamak daha evladır.
İbn Dakîku'l-'îd şöyle demiştir: "Bazıları sözleri bu hadisin kapsamından çıkarmışlardır. Bu doğru değildir. Çünkü hadisin sözleri de kapsadığı konusunda benim tereddüdüm yoktur. Niyeti şart koşanlar hadisi 'amellerin sıhhati niyetlere göredir' şeklinde anlarken, niyeti şart koşmayanlar 'amellerin mükemmelliği niyetlere göredir' şeklinde anlamışlardır". İbn Dakîku'l-'îd, sıhhatin amelin hakikati ile olan bağlantısının mükemmellik niteliğinden daha çok olduğu gerekçesini İleri sürerek ilk görüşü tercih etmiş ve bunun daha evla olduğunu söylemiştir.

Hicret:

Hicret, terketmek demektir. Bir şeye hicret etmek, bir şeyden başka bir şeye intikal etmektir. Dindeki terim anlamı ise Allah'ın yasak ettiği şeyi terk etmek demektir.
İslâm dininde hicret İki şekilde gerçekleşmiştir:
Birincisi, müslümaniann korku içinde bulunduğu bir ülkeden güvenlik içinde bulunacağı bir ülkeye hicret etmeleridir. Habeşistan'a yapılan iki hicret ve Mekke'den Medine'ye yapılan hicretin başlangıcı böyledir.
İkincisi küfür ülkesinden iman ülkesine hicret etmektir. Hz. Peygamberin Medine'ye yerleşmesinden sonra Medine'ye yapılan hicret de böyledir. Müslümanlardan oraya hicret etme imkânı bulanlar hicret etmişlerdir. O devirde hicret yalnızca, Mekke fethedilinceye kadar Medine'ye İntikal etmek anlamına geliyordu. Daha sonra bu özel durum ortadan kalktı ve küfür ülkesinden göç etme şeklindeki hicret baki kaîdı.
Hadiste yer alan "hicret ettiği şeyedir" ifadesi hakkında Kirmânî şöyle demiştir. "Bu söz hicret sözcüğüne bitişik olabilir. Bu durumda haber hazfedilmiştir. Hadisin anlamı da şu şekilde olur; Kim dünyalık elde etmek veya bir kadınla evlenmek için hicret ederse onun hicreti çirkindir" veya "sahih değildir." Yahut da bu ifade "onun hicreti" ifadesinin haberidir. Cümle de "kimin hicreti..." ifadesinin haberidir".
Kirmanî'nin belirttiği ikinci ihtimal daha doğrudur. Çünkü ilk ihtimal, söz konusu hicretin mutlak olarak kötü bîr şey olmasını gerektirir, oysa böyle değildir. Ancak gerçek anlamda hicrette tereddüt veya kusuru gerektirecek bir durum var kabul edilirse o zaman bu düşünülebilir. Örneğin bir kimse hicret ederken hem küfür ülkesini terk etmek hem de hicret ettiği yerde bir kadınla evlenmek isterse onun bu hicreti ne çirkin ne de gayr-i sahih olur. Ancak bu türlü hicret, tamamen Allah rızası için yapılan hicretten eksik olur.
Hadisin bağlamından sırf Allah rızası için hicret görüntüsü vererek aslında bir kadınla evlenmek için hicret eden kimsenin kınandığı anlaşılmaktadır. Ancak hicretle birlikte bir kadınla evienme niyeti taşımaya gelince, sırf Allah rızası için yapılan hicretten düşük olsa bile kişi bu hicretten dolayı sevap alır. Yine Allah'a hicret şeklinde olmaksızın sadece bir kadınla evlenmeyi isteyerek göç etmek de hadiste yer alan kınamanın dışında kalır. Çünkü evlenmek, iffetli olmak suretiyle Allah'a yaklaşmayı kasdetme halinde, kişinin sevap alacağı bir şeydir.
Bu hadisten; hükmünü bilmeden önce bir işe girişmenin caiz olmadığı da anlaşılmaktadır. Çünkü hadis, niyetsiz amelin olmadığını belirtmektedir. Bir şeyi yapmaya niyet etmek ise, ancak onun hükmünü bildikten sonra olur.
Yine bu hadisten İslâmî hükümlerden haberi olmayan kişinin yükümlü olmadığı sonucu da çıkarılmıştır. Çünkü bir şeye kasdetmek (ona niyet etmek), kasdedilen (niyet edilen) şeyi bilmeyi gerektirir. Oysa İslâmî hükümlerden habersiz olan kişi, bir şeye kasdedemez.

2. Bâb

2- Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den Haris b. Hişâm Allah Resûlü'ne Ey Allah'ın elçisi! Vahiy sana nasıl geliyor?" diye sordu. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Bazen bana çıngırak sesi şeklinde getir ki benim üzerimde en şiddetli olanı budur-. Sonra bu halin şiddeti üzerimden kalktığında ben vahyi ezberlemiş oturum. Bazen de melek bana insan şeklinde gelir ve benimle konuşur. Ben onun söylediğini ezberlerim".
Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Ben soğuğun şiddetli olduğu günde vahyin ona indirildiğini görmüşümdür. Bu haiin şiddeti üzerinden kalkarken alnından terler boşalırdı.[10]

Açıklama

Müminlerin annesi" ifadesinin anlamı: Hadiste yer alan "müminlerin annesi" ifadesi "Onun (peygamberin) eşleri, müminlerin anneleridir" âyetinden alınmıştır. Bu ayette kasdedilen şeyin ne olduğu hakkında görüş ayrılığı bulunmakla birlikte tercih edilen görüşe göre, bu annelik saygı gösterme ve evlenmenin haramlığı ile ilgilidir.

Vahyin Geliş Şekilleri

Hadiste vahyin geliş şekilleri sadece iki durum ile sınırlandırılmakla birlikte bunlara başkaları da eklenmiştir. Vahyin farklı şekillerde gelmesi ya vahyin niteliği ile ilgilidir ki; vahyin arı uğultusu şeklinde gelmesi, Hz. Peygamber'in zihnine telkin edilmesi, ilham, doğru çıkan rüya, İsra gecesinde arada vastta olmaksızın Hz. Peygamber'in Yüce Allah ile konuşması böyledir. Yahut da vahiy taşıyıcısının (Cebrail'in) niteliği ile ilgilidir ki; onun yaratıldığı seki! ofan altı yüz kanatlı asıl hali ile Hz. Peygamber'e gelmesi, Hz. Peygamber'in onu yer ile göğün arasında ufku kaplayan bir kürsü üzerinde görmesi böyledir.

Hadiste Vahyin Geliş Şekillerinden Yalnızca İkisinin Zikredilmesi

Bu konuda şu yorumlar yapılmıştır:
Hadiste bu ikisinin zikredilmesi bir sınırlama için olmayıp, vahyin çoğunlukla geldiği şekli belirtmek içindir.
Bu ikisinden farklı olan şekiller, Hz. Peygamber'e bu sorunun sorulmasından sonra meydana gelmiştir.
Meleğin zikredilen iki şekli çok nadir olduğu için Hz. Peygamber o konuya temas etmemiştir. Çünkü Hz. ÂİŞe'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber meleği sadece iki kez bu şekilde görmüştür.
Hz. Peygamber'in meleği bu şekilde görmesi sırasında bir vahiy gelmemiştir.
Bu şekilde iken vahiy gelmiş olsa bile çıngırak sesi şeklinde gelmiş, Hz. Peygamber de bunu vahyin taşıyıcısının değil, vahyin niteliği olarak belirtmiştir.

Meleğin İnsan Suretinde Görünmesi

Hadiste yer alan "melek bana insan şeklinde görünür" İfadesine gelince; hadisin Arapça aslında yer alan "temessül" kelimesi "misil" kelimesinden türetilmiştir. Bu, "melek İnsan suretine girer" anlamındadır. Melek kelimesinin başında yer alan "elif-lam" harfi, belirlilik takısı olup, söz konusu meleğin Cebrail olduğunu bildirir. Hocamız Şeyh Siracüddin el-Buîkînî şöyle der: "Bu söz, (soyut gerçekleri) zihne yaklaştırmak için bu şekilde söylenmiştir. Gerçekte meleğin insan suretinde gelmesi, meleğin zatının insana dönüştüğü anlamına gelmez.

Bunun anlamı, meleğin hitap ettiği kişiye kendisini alıştırmak için insan suretinde görünmesidir."

Vahyin Alınması Sırasında Hz. Peygamber'in Terlemesinin

Hadisin Arapça'sında yer alan "yetefassaâu" kelimesi kan akıtmak için daman yarmak anlamına gelir. Burada Hz. Peygamber'in ne kadar çok terlediğini mübalağa yoiu ile bildirmek için alnından terin bu şekilde çıktığı ifade edilmiştir. Hz. Aişe'nin "soğuğun şiddetli olduğu gün" ifadesi, vahyin sıradışı bir olay olması sebebiyle Hz. Peygamber'in vahyin inişi sırasında, çok yorulduğunu ve sıkıntı çektiğini göstermektedir. Çünkü soğuk şiddetli olduğu halde terlemek, normal insan tabiatının üzerinde sıradışı bir durumun olduğunu göstermektedir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Bu hadisten zikrettiklerimiz dışında başka sonuçlar da çıkmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:
Kişinin manevî doyuma ulaşmak amacıyla bir şeyin niteliğini sorması, kesin inancı zedelemez.
Peygamberlere vahiy vb. durumlar hakkında soru sormak caizdir.
Sorulan sorunun farklı kısımları varsa cevap veren kişi cevabın başında, ayrıntıları saymayı gerektiren bir ifade kullanır.
En doğrusunu Allah bilir.

3. Bab

3- Mü'minlerİn annesi Hz. Aişe'den âhi aieyh rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
"Allah Resulü'ne vahyin başlaması doğru rüyalar ile görmekle olmuştur. Gördüğü her rüya sabahın aydınlığı gibi aynen çıkardı. Sonra ona yalnızlık sevdirildi. Artık Hira mağarasında yalnızlığa çekilir, oradan ailesinin yanma gelinceye kadar sayısı belirli gecelerde ibadet eder ve (ailesinin yanına döndükten bir süre sonra) yine azık alıp mağaraya geri giderdi. Sonra yine Hatice'nin yanına dönüp, bir o kadar zaman için azık tedarik ederdi.
Sonunda Allah Resûîü bir gün Hira mağarasında bulunduğu sırada Hak (vahiy) kendisine geldi. Ona melek geldi ve "Oku" dedi. O da: "Ben okumak bilmem" cevabını verdi. Hz. Peygamber buyurdu ki: "O zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bırakıp yine: Oku! dedi. Ben de Ona: Ben okumak bilmem, dedim. Yine beni atıp ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp yine: Oku! dedi. Ben de: Okumak bilmem, dedim. Beni alıp üçüncü defa sıktı. Sonra beni bırakıp: "Yaratan Rabbfnîn adıyla oku. O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir. O, kalemle (yazı yazmayı) öğretendir, insana bitmediğini O öğretti [11] dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü yüreği titreyerek korku içinde döndü ve eşi Hatice bt. Huveylid'in yanma giderek "Beni örtünüz, beni örtünüz" dedi. Korkusu gidinceye kadar onu Örttüler. Sonra Hz. Peygamber başından geçenleri Hz. Hatice'ye anlatarak: "Kendimden korktum" dedi. Hz. Hatice: "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, Allah seni asla utandırmaz. Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten aciz olanların yüklerini çekersin, yoksula verir, hiçbir şeyi olmayana bağışta bulunursun, misafiri ağırlarsın, bir felakete uğrayana yardım edersin" dedi. Bundan sonra Hz. Hatice, Hz. Peygamber'i alıp amcasının oğlu Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzza'ya götürdü. Bu zat, cahiliyye zamanında Hristiyan olmuş bir kimse olup İbranice yazıyı bilir ve İncil'den de bazı şeyleri İbranice okur-yazardı. O sırada Varaka gözleri sonradan görmez hale gelmiş bir ihtiyar idi. Hatice Varaka'ya: "Amcamın oğlu! Dinle bak, yeğenin neler söylüyor" dedi. Varaka: "Yeğenim, ne oldu, hayırdır?" diye sordu. Hz. Peygamber başından geçenleri anlattı. Bunun üzerine Varaka şöyle dedi: "Bu gördüğün, Allah'ın Hz. Musa'ya gönderdiği Nâmus'tur. Keşke senin davet zamanında genç olsaydım! Kavminin seni bu şehirden çıkaracakları zaman keşke hayatta olsam!".
Bunun üzerine Hz. Peygamber Onlar beni buradan çıkaracaklar mı ki?" diye sordu. Varaka da: "Evet, senin getirdiğin bu dava ve mesaj ile gelen herkes, her Peygamber, düşmanlığa uğramıştır. Şayet senin davet günlerine yetişirsem, sana yardım ederim" dedi. Çok geçmeden Varaka vefat ve o esnada bir süreliğine vahiy kesildi.[12]

Açıklama

Hz. Peygamber'e Yalnızlığın Sevdirilmesi

Hadiste yer alan "yalnızlık ona sevdirildi" ifadesinde yalnızlığı sevdiren zat zikredilmemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in karşılaştığı şeylerin tümü Allah'tan olmakla birlikte yalnızlığı Hz. Peygamber'e sevdiren şeyin ne olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Yahut da bu sevginin insanlardan kaynaklanmadığına İşaret etmek İçin bu ifade kullanılmıştır. Diğer bir ihtimal de bunun bir ilham vahyi olmasıdır. Yalnızlığın ona sevdirilmesinin sırrı şudur: Yalnızlık kişinin kalbini başka peylerden boşaltarak tamamen istediği şeye yönelmesini sağlar.
Hira Mekke'de bulunan, herkesçe bilinen bir dağdır. Dağlardaki oyuklara mağara denir.
Hadisin Arapça metninde yer alan "tahannüs" kelimesi, Hz. Peygamber'in HanîfîlİğE, yani Hz. İbrahim'in dinine bağlı olduğu anlamına gelmektedir.
Hadiste geçen "hak ona geldi" İfadesi, hak olan emir (yani vahiy) ona geldi demektir.
"Ben okuma bilmem" yani ben güzel okuyamam demektir. Hz. Peygamber bunu üç defa tekrarladığında kendisine "Yaratan Rabbi'nin adıyla oku! [13] denilmiştir. Yani onu sen kendi gücün ve bilginle değil, Rabbi'nin kuvveti ve yardımı ile okursun. Çünkü O seni yarattığı, senin küçüklüğünde (kalbini yararak} kan pıhtısını oradan çıkarıp şeytanın payını giderdiği gibi, bunları da sana O öğretmektedir. Ümmetine de O öğretti, bu sayede daha önce ümmetin ummî iken kalemle yazı yazar hale geldi. (Bunu Süheylî zikretmiştir.)
Hadisteki "beni sıktı" ifadesi aslen nefesi hapsetmek anlamında kullanılmaktadır. Aynı ifade "suda boğmak" anlamında da kullanılır. Ebû Dâvud et-Tayâlisî Müsned'inde hasen bir senetle "boğazımı sıktı" diye rivayet etmiştir.

Hz. Peygamber'in Korkması

Hadiste yer alan "kendimden korktum" ifadesi "yüreği titreyerek" ifadesi ile birlikte, meleğin gelmesinden dolayı Hz. Peygamber'de oluşan etkilenmeyi göstermektedir. Bu yüzden o "beni örtünüz" demiştir.
Hadiste zikredilen korkudan ne kasdedildiği hakkında âlimler on iki farklı' görüş İleri sürmüşlerdir:
1. Bu, delilikten ve gördüğü şeyin kehanet cinsinden bir şey olmasından korkmaktır. Bu, bazı farklı rivayetlerde açık olarak zikredilmiştir. Ebû Bekr İbnü'l-Arabî bu ihtimali geçersiz saymıştır ki doğru olan da bunun geçersiz olmasıdır. İsmâilî bu korkunun, Hz. Peygamber'in kendisine gelenin Allah katından bir melek olduğunu zaruri bir şekilde anlamasından önce söz konusu olduğunu belirtmiştir.
2. Hayalden korkmak. Bu görüş de batıldır. Çünkü hayal gelip geçicidir, bu korku ise kalıcıdır, dolayısıyla aralarında fark vardır.
3. Ürpertinin şiddetinden dolayı ölmekten korkmak.
4. Hastalıktan korkmak. İbn Ebî Cemre bu görüşü kabul etmiştir.
5. Hastalığın devam etmesinden korkmak.
6. Peygamberliğin yükünü taşıyamamaktan korkmak.
7. Ürperti sebebiyle meleğe bakamamaktan korkmak.
8. Kavminin eziyetlerine sabredememekten korkmak.
9. Kavminin kendisini öldürmelerinden korkmak.
10. Vatanından ayrılmaktan korkmak.
11. Kavminin kendisini yalanlamalarından korkmak.
12. Kavminin kendisini ayıplamalarından korkmak.
Bu görüşlerin doğruya en yakın, şüpheden en uzak olanları üç, dört ve beşinci görüşlerdir. Geri kalanlar itiraza açıktır.

Hz. Peygamber'in Güzel Ahlâkı - Hz. Hatice'nin Bu Konudaki Sözleri

Hz. Hatice'nin "hayır" sözü olumsuzluk ve uzak görme anlamına gelir. Hz. Hatice yemin anlamına gelen bu ifadesine, Hz. Peygamber'de

bulunan güzel ahlâkın asıllarını bir bir saymak suretiyle tümevarım yoluyla delil getirmiştir. Bunlar güzel ahlâkın temelidir. Çünkü iyilik ya akrabaya ya da yabancıya yapılır. Ya bedenle ya malla yapılır. Kendi işini görebilen ya da göremeyen kişiye karşı yapılır. Hz. Hatice'nin zikrettiği nitelikler içinde bunların tümü yer almaktadır.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Başına sıkıntılı bir iş gelen kişiye, bunun kolay ve basit bir iş olduğunu ifade eden sözler söylemek suretiyle onu yatıştırmak müstehaptır.
Başına (sıkıntılı) bir İş gelen kişinin de nasihatine ve görüşlerinin doğruluğuna güvendiği kişilere durumunu haber vermesi müstehaptır.

Varaka b. Nevfel

Varaka ve Zeyd b. Amr b. Nevfel, putlara tapmayı kötü gördüklerinden Şam ve başka bölgelere giderek gerçek dini aradılar. Varaka hoşuna gittiği için o Hristiyan oldu. O, Hz. İsa'nın dini üzere yaşayan ruhbanlar görmüştü ve Hris-tiyanlık bir çok bölgede henüz bir değişikliğe/tahrifata uğramamıştı. Bu sebeple Hristiyanhğı değiştirenlerin bozmuş olduğu Hz. Peygamber'in geleceği müjdesini Varaka almıştı. Zeyd (b. Amr hakkındaki açıklama Menâkıb bölümünde gelecek.)
Bu hadiste, ihtiyaç sahibi olan kişiyi, kendisinden bir şey istenilene karşı onu ey İyi bilen ve kıymetini ifade eden kişinin takdim etmesine dair bir yol gösterme vardır. Hz. Hatice'nin Varaka'ya "Yeğenini dinle" sözü bunu göstermektedir. Hz. Hatice bununla Varaka'yı, Hz. Peygamber'in sözünü dinlemeye hazır hale getirmek istemiştir. Bu, öğretimde de son derece etkili bir yöntemdir.

Namus

Hadiste geçen Varaka'nm "Bu gördüğün, Allah'ın Hz. Musa'ya gönderdiği Nâmus'tur" sözüne gelince; namus, Buhârî'nin Kitâbu'I-enbiyâ bölümündeki hadislerde de kesin olarak belirttiği gibi sır sahibi anlamına gelmektedir. İbn Zafer, nâmus'un hayırlı sır sahibi olduğunu, câsus'un ise kötü sır sahibi olduğunu söylemiştir. Doğru olan, çoğunluğun kabul ettiği birinci görüştür. Burada "namus" sözü ile kasdedilen Cibril'dir {a.s.).
Varaka, Hz; îsâ'dan değil "Hz. Musa'ya" ifadesi ile Hz. Musa'dan bahsetmiştir. Çünkü Hz. İsa'nın aksine Hz. Musa'nın kitabı pekçok hüküm içermektedir. Hz. Peygamber'in kitabı da böyledir.
Varaka "genç olsaydım" ifadesi ile Hz. Peygamber'in İslâm'a daveti sırasında ona daha çok yardım edebilmek için genç olmayı istemiştir. Ondan "yaşlı ve bir kişi olup gözleri görmezdi" şeklinde bahsedilmesinin sırrı da böylelikle açığa çıkmış olmaktadır.
Hz. Peygamber "Onlar beni buradan çıkaracaklar mı ki?" ifadesi ile kendisini Mekke'den çıkarmalarını uzak bir ihtimal olarak görmüştür. Çünkü O'nda Mekke'den çıkarılmasını gerektirecek bir durum yoktu. Zira o, Hz. Hatice'nin belirttiği gibi üstün ahlâkî özelliklere sahipti.

Peygamberlere Gösterilen Düşmanlığın Sebebi

Varaka "Senin getirdiğin gibi bir şey getiren herkes düşmanlığa uğramıştır" sözü ile bu düşmanlığın gerekçesinin, Peygamberlerin toplumun alıştığı şeyİeri terk etmeyi gerektiren hükümler getirmeleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Varaka, geçmiş semavî kitaplardan Hz. Peygamber'in toplumunun onun davetine icabet etmeyeceğini öğrenmiştir. Bu ise aralarında bir çatışma ve inatlaşmayı gerektirecek ve bundan da düşmanlık doğacaktır.
Bu, bir soruya cevap veren kişinin, gerektiğinde cevabına delil getireceğini göstermektedir.
4- Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den rivayet edildiğine göre, vahyin kesintiye uğraması ile ilgili hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ben bir gün yürürken birden bire gökyüzü tarafında bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de baktım ki, Hırada bana gelen melek sema ile arz arasında bir kürsü üzerinde oturmuş. Çok korktum. (Evime) dönüp: Beni örtün, beni örtün, dedim. Bunun üzerine Yüce Allah: Ey bürünüp sarınan! Kalk ve uyar artık.. Sadece Rabbfni büyük tanı. Elbiselerini temizle. Kötü şeyleri terk et! [14] âyetlerini indirdi. Artık vahiy kızıştı da arka arkaya devam etti.[15]

Açıklama

Hz. Peygamber'in beni örtün, beni örtün" sözü, Buhârî'nin Tefsir bölümünde Yunus'tan bir rivayete göre dessirûnî" şeklinde gelmiştir. Bunun üzerine şu ayetler İndirilmiştir: "Ey bürünüp sarman! Kalk ve uyar/korkut artık" yani "Sana inanmayanı azapla korkut", "Sadece Rabbi'ni büyük tanı", "Onu yücelt", "Elbiselerini temizle", necasetlerden temizle. Bir görüşe göre buradaki elbiselerden maksat nefistir. Onu temizlemek ise, değerini azaltacak şeylerden kaçınmaktır. Bu âyetlerdeki "ricz/kötü şeyler"den maksat putlardır. Sözlükte bu kelime azap anlamına gelmektedir. Putlara bu ismin verilmesi puta tapmanın azaba sebep olmasıdır.
Vahiy kızıştı" ifadesi vahyin arka arkaya hızla gelmeye başladığını ortaya koymaktadır.
5- Saîd b. Cübeyr'in naklettiğine göre İbn Abbas "Onu (Kur'ân'ı) acele (kavrayıp ezber) etmen için dilini oynatma [16] âyeti hakkında şunu rivayet etmiştir:
"Allah Resulü, inen vahyin şiddetinden çoğu zaman zorlanır, vahyi ezberlemek için dudaklarını kıpırdatırdi. Hadisin burasında hadisi İbn Abbas'tan rivayet eden Saîd; İşte İbn Abbas dudaklarını nasıl kıpırdatıyorsa ben de öyle yapıyorum, demiş ve dudaklarını kıpirdatmıştır. Bunun üzerine Yüce Allah ona: "Onu (Kur'ân'ı) acele (kavrayıp ezber) etmen için dilini oynatma. Onu toplamak ve onu okutmak şüphesiz bize aittir". Yani senin göğsünde toplamak ve senin onu okuman bize aittir. "Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit, sen onun okunmasına uy". Yani onu dinle ve sus. "Sonra onu açıklamak da bize aittir". Yani sonra onu senin okuman da bize aittir.[17] âyetlerini indirdi. Bundan sonra Hz. Peygamber Cibril geldiğinde onu dinler, gittiğinde de Cibril'in ona okuduğu gibi o da okurdu.[18]

Açıklama

Hadiste geçen "inen vahyin şiddetinden zorlanır" ifadesi, zorluğun vahyi ezberlemek için dudağı kıpırdatmaktan kaynaklandığını göstermektedir.
6- İbn-i Abbas'tan yaiiahu am şöyle rivayet edilmiştir:
Allah Resulü insanların en cömerti idi. En cömert olduğu zaman da Ramazan ayında Cebrail ile buluştuğu zamandır. Cebrail Ramazan iyinin her gecesinde Hz. Peygamberle buluşarak onunla Kur'ân'ı müzâkere îderdi. Gerçekten Allah Resulü esen rüzgârdan daha cömertti.

Açıklama

Cömertlik övülen sıfatlardandır.
Cebrail'in Hz. Peygamberle Kur'ân'ı müzakare etmesinin |ıikmeti şudur: Kur'ân'ı müzakere etmek Hz. Peygamberdeki iç zenginliğini artı-ırak bağlılığını yenilemiş, tazelemiştir.-İç zenginliği ise cömertliğin sebebidir. cömertlik dinde, verilmesi gereken şeyi verilmesi gereken kişiye vermek anlatına gelir. Bu, sadakadan daha geneldir. Yine Ramazan ayı hayırların yapıldığı imandır. Çünkü Allah'ın kullarına olan nimeti bu ayda diğer aylardan daha oktur. Bu yüzden Hz. Peygamber de Allah'ın kullan hakkın-aki bu kanununa uymayı tercih ediyordu. İşte vakit, bu vakitte indirilen şey, len zat ve müzakere, cömertliği arttırmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Hadiste yer alan "esen rüzgar" ifadesi, Hz. Peygamber'in cömertlik konumda rüzgârdan daha hızlı olduğunu ifade etmektedir. "Esen" kelimesi, rüzgârın ıhmet ile sürekli esmesi anlamında kullanılmıştır. Rüzgâr nasıl estiği şeylerin imüne cömertçe esiyorsa, Hz. Peygamber'in cömertliğinin de böyle kapsamlı |duğu ifade edilmektedir.

Hadisten Çıkartılan Sonuçlar

Nevevî şöyle demiştir: Bu hadisten şu neticeler çıkarılır: * Her zaman cömert olmaya teşvik,

Ramazan'da ve iyilik ehli kimselerle birlikte bulunduğunda kişinin cömertliğini arttırması
Salihleri ve hayır ehli kimseleri ziyaret etmek, şayet ziyaret edilen kişi bundan sıkılmıyorsa bunu sıkça yapmak,
Ramazan'da çokça Kur'ân okumak,
Ramazanda Kur'ân okumanın diğer zikirlerden daha faziletli olması. Çünkü zikir, Kur'ân okumaktan daha faziletli veya ona eşit olsaydı Hz. Peygamber onu yapardı. Şayet "Hz. Peygamber'in okumasının amacı ezberini sağlamlaştırmaktı" denilirse, deriz ki: Hz. Peygamber, Kur'ân'ı zaten ezbere biliyordu. Üstelik bunu sağlamlaştırması da bazı oturumlarla sağlanabilirdi.
Ramazan ayı" şeklinde bir İsim tamlamasına gerek olmaksızın sadece '"Ramazan" kelimesini kullanmak da mümkündür.
Bunlar dışında, iyi incelendiğinde bu hadisten başka sonuçlar da çıkarılabilir.
İbn Hacer der ki:
Bu hadis Kur'ân'ın Ramazan ayında inmeye başladığını göstermektedir. Çünkü Kur'ân'ın bir defada dünya semasına indirilmesi Iön Abbas'ın rivayet ettiği hadiste de yer aldığı gibi Ramazan ayında olmuştur. Bu yüzden Cebrail Hz. Peygamber'e her sene geliyordu ve birlikte iki Ramazan arasında indirilen Kur'ân'ı müzakere ediyorlardı. Sahih'te Hz. Fâtıma'nin rivayetinde yer aldığı üzere Hz. Peygamber'in vefat ettiği yıl Kur'ân'ı iki defa okudular. Böylelikle hadisin bu başlık altında niçin yer aldığını soranlara cevap verilmiş olmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.
7- Abdullah b. Abbas'tan rivayet edildiğine göre Ebû Süfyan şunları söylemiştir:
"Hz. Peygamber'in Ebû Süfyan ve Kureyş kâfirleri ile Hudeybiye antlaşmasını imzaladığı mütâreke günlerinde Ebû Süfyan, Şam'a ticaret için giden bir Kureyş kervanında bulunuyordu. (Rum imparatoru) Herakleios, Kureyşli kervanla birlikte Ebû Süfyan'ı huzuruna çağırttı. Ebû Süfyan ve arkadaşları Herak leios'un huzuruna girdiler. O zaman Herakleios ve yanındakiler İliya'da (Kudüs'te) idiler. Rumların ileri gelenleri ile birlikte iken imparator bunları huzuruna çağırdı ve tercümanının da gelmesini emretti.
Tercüman: Peygamberim diyen bu adama hanginiz soy olarak daha yakındır? diye sordu:
Ebû Süfyan anlatıyor: "Benim" dedim.
Bunun üzerine Herakleios: "Onu yanıma, arkadaşlarını da yakma getirin. Onun arkasında dursunlar" dedi. Sonra tercümanına dönüp dedi ki:
"Bunlara de ki: Ben bu zat hakkında bu adama bazı şeyler soracağım. Bana yalan söylerse onu yalanlasınlar,"
Ebû Süfyan dedi ki: "Vallahi arkadaşlarım yalan söylediğimi etrafta yayarlar diye utanmasaydım onun (peygamberin) hakkında yalan söylerdim." Herakle ilk sorusu şu oldu:
içinizde soyu nasıldır?
Onun içimizde soyu pek büyüktür, dedim.
İçinizden daha önce peygamberlik iddiasında bulunan kimse var mıydı? diye sordu.
Yoktu, dedim.
Babaları içinde hiçbir melik (kral) var mıdır? dedi.
Hayır, dedim.
Ona uyanlar, halkın önde gelenleri mi, yoksa güçsüzleri mi?
Halkın zayıf olanları.
Ona uyanların sayısı artıyor mu, azalıyor mu?
Artıyorlar,.
Onun dinine girdikten sonra beğenmeyerek dininden dönenler var mıdır?.
Yoktur.
Kendisinin peygamber olduğunu söylemeden önce onu yalan ile itham ettiğiniz olmuş mudur?
Hayır.
Hiç anlaşmalarını bozar mı?
Hayır bozmaz. Ancak biz şimdi onunla bir süreliğine ateşkes yaptık. Bu süre içinde ne yapacağını bilmiyoruz.
(Ebû Süfyan dedi ki "Peygamber'i kötülemek adına araya katacak bundan başka bir söz bulamadım."
Onunla hiç savaş yaptınız mı?
Evet yaptık.
Bu savaşlar nasıl sonuçlanıyor?
Karşılıklıdır, bazen o yener, bazen biz yeneriz.
Size neyi emrediyor?
Bize; yalnızca Allah'a kulluk edin, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın, Atalarınızın inanıp söyledikleri şeyleri terk edin, diyor. Namazı, doğruluğu, iffeti ve akraba ile İlişkiyi sıkı tutmayı emrediyor.
Bunun üzerine Herakleios tercümanına dedi ki:
"Ona söyle: Soyunu sordum, İçinizde yüksek bir soya sahip olduğunu söyledin. Peygamberler de zaten böyle toplumlarının yüksek soya sahip olanlarından gönderilirler.
Aranızda daha önce peygamberlik iddiasında bulunan olup olmadığını sordum, olmadığını söyledin. Daha önce böyle birisi olsaydı, bu adam da kendisinden önceki bir söze uymuş kimsedir, derdim.
Babalan içinde hiçbir hükümdar gelip gelmediğini sordum, gelmediğni söyledin. Babaları içinden bir hükümdar gelmiş olsaydı, bu da babasının krallığını geri almaya çalışıyor, derdim.
Peygamberlik iddia etmeden önce onun yalan söylediğini duydunuz mu diye sordum, duymadığınızı söyledin. Ben ise biliyorum ki önceden halka yalan söylememiş bir kimse sonradan Allah'a yalan söylemeye cüret etmez.
Ona tabi olanlar önde gelenler, güçlüler midir, zayıflar mıdır, diye sordum. Zayıfların ona bağlandığım söyledin. Peygamberlerin bağlıları da zaten zayıf kimselerdir.
Ona uyanlar artıyor mu azalıyor mu diye sordum, arttığını söyledin. İman işi tamamlanıncaya kadar hep bu şekilde artarak gider.
Onun dinine girenlerden, bu dini beğenmeyerek dönenler olup olmadığını sordum, yoktur dedin. İman da kalplere karışıp kökleşinceye kadar böyledir.
Hiç anlaşmalarını bozar mı diye sordum, bozmadığını söyledin. Peygamberler de böyledir, anlaşmalarını bozmazlar.
Size ne emrediyor diye sordum. Yalnız Allah'a kulluk edip, ona hiçbir şeyi ortak koşmamayı emrettiğini, putlara kulluğu yasakladığını, namaz, doğruluk ve, iffeti emrettiğini söyledin. Bu söylediklerin doğruysa şu ayaklarımın bastığı yerlere yakında O zat sahip olacaktır. Ben zaten bir peygamberin yakında çıkacağını biliyordum. Ancak sizin içinizden olacağını tahmin etmezdim. Onun yanma varabileceğimi bilsem, onunla buluşmak için her türlü zahmete katlanırdım. Yanında olsaydım ayaklarını yıkardım!"
Ondan sonra Herakleios, Dıhye'nin elçiliği ile Busrâ emirine gönderilen (ve onun tarafından İmparatora ulaştırılan) Peygamber'in mektubunu istedi. Getiren adam onu Herakleios'a verdi, o da okudu. Mektupta şunlar yazılmıştı:
Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Allah'ın kulu ve resulü Muhammedden, Rumların büyüğü Herakleios'a.
Selam hidayete tabi olanlara otsun.
Seni islâm'a davet ediyorum, islâm'a gir ki selamete eresin ve Allah mükâfatım iki kat versin. Eğer kabul etmezsen (senin halkın olan) çiftçilerin (bütün Bizans halkının) [19] günahı senin boynunadtr.
Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rab edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse deyiniz ki: Şahit olun, biz muhakkak Müslümanlarız.[20] (Ebû Süfyan dedi ki:)
Herakleios sözünü söyledikten ve mektubu bitirdikten sonra .yanında gürültü çoğaldı, sesler yükseldi. Biz de yanından çıkarıldık. (Arkadaşlarımla yalnız kalınca) onlara dedim ki: "Ebu Kebşe'nin [21] oğlunun işi gerçekten büyüyor. Asfar oğullarının (Rumların) kralı bile ondan korkuyor.
Artık Allah Resulü'nün galip geleceğine, Allah İslâm'ı kalbime yerleştirinceye kadar kesin olarak inanmaya devam ettim."
İliya (Beyt-i Makdis) emiri ve Herakleios'un dostu olup Şam hıristiyanlarına piskopos tayin edilen İbnü'n-Nâtûr Herakleios'tan bahsederek derdi ki: "Herakleios, Beyt-i Makdis'e geldiği zaman çok üzgün göründü. Komutanlarından bazıları ona: 'Senin bir sıkıntın olduğunu görüyoruz' dediler.
İbnü'n-Nâtûr dedi ki:
Herakleios yıldızlara bakan, kahinlikle uğraşan bir kişiydi. Bu soru karşısında onlara: 'Bu gece yıldızlara baktığımda sünnet olanların kralının

ortaya çıktığını gördüm. Bu ümmet içinde sünnet olanlar kimlerdir?' diye sordu.
Yahudiler'den başka sünnet olan yoktur, onlardan da endişe etme. Ülkenin şehirlerine mektup yaz, oralardaki Yahudiler'i öldürsünler' dediler.
Derken Herakleios'un huzuruna Gassanî hükümdarı tarafından Hz. Peygamber'e dair haber ulaştırmakla görevli bir adam getirildi. Herakleios o adamdan haberi alınca: 'Bu adam sünnetli midir, değil midir? Bir bakın' dedi. Baktılar ve sünnetli olduğunu bildirdiler. Herakleios gelen adama: 'Araplar sünnet olur mu?' diye sordu. Sünnet' olduklarını öğrenince 'Bu ümmetin kralı İşte ortaya çıkmıştır1 dedi. Ondan sonra Herakleios, Roma'da ilimde kendisine denk bir dostuna mektup yazıp, Hıms'a [22] gitti. Hıms'tan ayrılmadan o dostundan, Peygamber'in çıktığı ve bunun gerçek bir peygamber olduğu hakkındaki görüşüne uygun bir mektup geldi. Sonra Herakleios, Hıms'ta bulunan bir sarayına Rumların önde gelenlerini davet ederek kapıların kapanmasını emretti. Sonra yüksek bir yere çıkıp:
'Ey Rum topluluğu! Bu peygambere biat edip kurtuluş ve doğru yola kavuşmayı istemez misiniz? Hem de bu sayede mülkünüz elinizde kalır' diye hitap etti.
Bunun üzerine topluluk, yaban eşekleri gibi hızla kapılara doğru koştularsa da kapıların kapalı olduğunu gördüler. Herakleios, bu kadar nefret ettiklerini görüp iman etmelerinden ümidini kesince:
Bunları geri çevirin' diye emretti ve onlara dönüp:
Biraz önceki sözlerimi, dininize olan sıkı bağlılığınızı denemek için söyledim. Bunu da gözlerimle gördüm1 dedi.
Bu söz üzerine oradakiler memnunluklarını bildirerek kendisine saygı için secde ettiler. Herakleios hakkındaki haberin sonu da bundan ibarettir.[23]

Açıklama

Herakleios, Bizans imparatorunun ismidir. Kayser ise lakabıdır. İran krallarına da Kisrâ denir.
Kervan, deve sahipleri olup, on veya daha fazla kişiden oluşan topluluktur. Burada Ebû Süfyan kervanla birlikte iken Herakleios'un adamları ona gelip İmparator'un kendisini çağırdığını bildirmişlerdi. Çünkü o kervandakilerin büyüğü idi. Bu sebeple Herakleios da diğer Kureyş'liler arasından onu seçmişti.
Hudeybiye antlaşması ile ilgili geniş bilgi Meğâzî bölümünde gelecektir. Bu antlaşma hicretin altıncı yılında oldu. Süresi Sîret bölümünde de bildirildiği gibi on yıldı.
Ebû Süfyan'ın 'Vallahi yalan söylediğimi etrafta yaymalarından korkma-saydım yalan söyleyecektim" sözü, Arapların ya daha önceki dinden (Hz. İbrahim'in dininden) ya da örften dolayı yalan söylemeyi çirkin saydıklarını göstermektedir. İbn İshak rivayetinde bu durum şu şekilde açık olarak ifade edilmiştir: "Vallahi eğer yalan söylemiş olsaydım, kervandakiler bu sözümü geri çevirmezlerdi. Ancak ben kavmim içinde yalana tenezzül etmeyecek şekilde üst konumda idim. Biliyordum ki yalan söylersem en azından o kervandakiler bunu hafızalarında tutacaklar, sonra da benim hakkımda yalan söylediğimi konuşacaklardı. Bu yüzden Herakleios'a yalan söylemedim".
Herakleios'un "Peygamberlik iddiasında bulunan şu zatın aranızda soyu nasıldır?" sorusu, soyunun hali nasıldır, şereflilerinizden midir, değil midir anlamına gelir.
Herakleios'un "Ona uyanlar şereflileriniz mi zayıflarınız mı" sözünde geçen "şerefliler" den burada kasdedilen her şerefli insan olmayıp, toplum içinde bü-yüklenen, kendini şerefli sayanlardır. Bu sebeple Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve onların benzeri Müslümanların bu soruda geçen "şerefliler"e dahil edilmediği gerekçesi İle itiraz edilemez.
Ebu Süfyan'ın "aramızda savaş karşılıklıdır" sözünün Arapça aslında yer alan "sical" kelimesi "secT'den gelir, ki bu kova demektir. Ebû Süfyan bu sözü ile bir anlamda savaşanları kuyudan su çekenlere benzetmiştir. Bazen bu bir kova su çeker, bazen diğeri. Yine Ebû Süfyan bu sözü ile Bedir ve Uhud savaşlarına işaret etmektedir.
Ebû Süfyan'm Hz. Peygamber'den naklettiği "Atalarınızın dediğini bırakın" sözü, Arapların cahiliye döneminde benimsedikleri her şeyi terk etme konusunda özlü bir ifadedir. Burada Ebû Süfyan'm ataları zikretmesi, Hz. Peygamber'e muhalefetlerini mazur göstermek içindir. Çünkü atalar, hem putperestler hem de Hristiyanlarca örnek alınan kişilerdir.
Ebû Süfyan'm "Ben de zayıflarının ona (peygambere) uyduğunu söyledim" sözünün anlamı şudur: Peygamberlere uyanlar çoğunlukla alçak gönüllü insanlardır. Ebû Cehil ve yandaşları gibi kıskançlık ve azgınlıklarından dolayı dinden uzak kalmada ısrar edenler değil. Sonuçta Allah onları helak etmiş, bir zaman sonra da onlar içinden saadete ulaşmasını istediği kişileri kurtarmıştır.
Herakleios'un "İman da böyledir" sözü imanın durumu da budur anlamına gelir. Çünkü iman bir nur olarak belirir, namaz, zekât, oruç vb. gibi muteber fiillerle imanın nuru gittikçe artar. Bu sebeple Hz. Peygamber'in hayatının son I yılında "Bugün size dininizi ikmal ettim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım [24] âyeti indirilmiştir. "Allah nurunun tamamlanmasından başkasına razı olmaz [25] âyeti de bu anlamdadır. Hz. Peygamber'in bağlıları için de durum böyle olmuştur. Onların sayısı günden güne artmış, sonunda Allah'ın istediği dinin kuvvetlenmesi ve nimetin tamamlanması gerçekleşmiştir. Hamd ve I lütuf O'na aittir,
Herakleios'un "Peygamberler de böyledir, anlaşmalarını bozmazlar" sözüne Igelince; Peygamberler anlaşmalarını bozmazlar, çünkü onlar dünya istek ve (zevklerinin peşinde değillerdir. Dünya hazzma talip olanlar anlaşmayı bozup (bozmadığına aldırış etmezler. Ahireti talep edenler ise böyle değildir.
Herakleios'un "Onun yanma varabileceğimi bilsem, onunla buluşmak için ıer türlü zahmete katlanırdım" sözü, Hz. Peygamber'in yanma ücret etmesi halinde öldürülmekten kurtulamayacağına kesin olarak inandığını göstermektedir.
Dıhye, Yemen dilinde "reis" anlamına gelmektedir. Dıhye, Halife el-Kelbînin 3ğlu olup büyük bir sahabidir. Ashab içinde en yakışıklı olanı idi. İslâm'ın ilk yıllarında müslüman oldu. Hz. Peygamber hicrî 6.yılın sonunda Hudeybiye'den döndükten sonra onu, mektubunu götürmek üzere Herakleios'a göndermiştir. Vakidî'nin kaydettiğine göre Dıhye Herakleios'un yanma hicrî 7. yılın muharrem ayında ulaşmıştır. Halife (İbn Hayyat)'ın Tarihinde ise mektubun Herakleios'a hicrî 5. yılda gönderildiği söylenmiştir. Ancak bir Önceki görüş daha doğrudur.
Mektupta yer alan "Muhammedden" ifadesi mektuba kendi adı ile başlamanın sünnet olduğunu göstermektedir. en-Nahhâs bu konuda sahabe arasında icma bulunduğunu anlatmaktadır. Oysa gerçekte bu konu ihtilaflıdır.
Mektupta yer alan "Rumların büyüğüne" ifadesi ile kral ve imparator sözcükleri bir kenara bırakılmıştır. Çünkü o, İslâm'ın hükmü ile azledilmiştir. Ancak Hz. Peygamber Herakleios'u İslâm'a çekebilmek için yine de bir iltifatta bulunmuştur. Dıhye'nin hadisinde, Kayser'İn yeğeninin de mektupta "Rumların kralına" denilmemesini hoş karşılamadığı belirtilmektedir.

Kâfire Selam Verilmesi

Hz. Peygamber'in "Selam hidayete tabi olanlann üzerine olsun" sözüne gelince; bu söz Kur'ân'da Hz. Musa ve Hz. Harun'un Firavunla arasındaki olay anlatılırken zikredilmiştir. Bağlamdan, bu sözün iki peygamber tarafından Fira-vun'a söylenmesi emredilen sözlerden olduğu anlaşılmaktadır.[26] Şayet "kâfire ilk olarak nasıl selam verilir?" diye sorulursa buna şu şekilde cevap veririz; Müfessirler bununla selamlamanın kasdedilmediğini söylemişlerdir. Bunun anlamı "Allah'ın azabından ancak müslüman olan kurtulur" demektir. Bu sebeple bu âyetin peşinden "azap da yalanlayan ve yüz çevirenedir" İfadesi gelmiştir. Mektubun devamında da aynı şekilde ifadeler yer almıştır. "Şayet yüz çevirecek olursan çiftçilerin (bütün Bizans Halkının) vebali senin boynunadır". Özetle cevap verecek olursak: Kâfire doğrudan ilk olarak selam verilmemiştir. Her ne kadar lafızdan ilk olarak bu anlaşılsa bile durum böyle değildir. Çünkü kişi bu sözde kasdedilenlerin kapsamına girmemiştir. Çünkü o hidayete tabi olanlardan değildir, dolayısıyla ona selam da verilmemiştir.
Hz. Peygamber'in Şayet yüz çevirecek olursan" sözü, İslâm'a girmekten yüz çevirirsen demektir.
Hadisin Arapça aslında yer alan "erîsiyyîn" İfadesi "erîsî' kelimesinin çoğuludur. İbn Sîde şöyle demiştir: Erîsî, Sa'leb kabilesi dilinde "çiftçi" demektir. Medâinî'nin mürsel yolla yaptığı rivayetteki şu ifade de bunu göstermektedir: "Çiftçilerin günahı senin boynunadır". Yine Ebû Ubeyd (Kasım İbn Sellam) el-Emuâ! adlı kitabında Abdullah b. Şeddâd'dan mürsel yolla şunu rivayet etmektedir: "İslâm'a girmezsen, bari çiftçilerin (bütün Bizans halkının) müslüman olmalarına engel olma". Ebû Ubeyd (Kasım İbn Selîam) şöyle demiştir: Çiftçiler ile kasdedilen, Herakleios'un halkıdır. Çünkü ekim işi ile uğraşan herkes, ister bunu kendisi yapsın ister başkası aracılığıyla yapsın Araplara göre çiftçidir.
Hattâbî şöyle demiştir: "Hz. Peygamber bununla şunu kastetmiştir: Zayıfların ve sana uyanların seni taklit ederek müsîüman olmamaları halinde sorumluluk senin üzerinedir. Çünkü kural olarak küçükler büyüklere, halk hükümdara tabi olur."
Ben (İbn Hacer) derim ki: Hz. Peygamber'in bu sözünün açılımı şöyledir: "Şayet İslâm'a uymazsan kendi günahınla birlikte, çiftçilerin günahını da yüklenirsin. Çünkü çiftçilerin inkarcılığa devam etme konusunda kendisine uyması sebebiyle kral günahkâr olursa, kendi İnkârcılığından dolayı haydi haydi günahkâr olur. Bu, sözde zikredilmemekle birlikte ondan anlaşılan anlamdır. Bu, "Hİçkİmse başkasının (günah) yükünü

yüklenmez [27] âyeti İle çelişmez. Çünkü günah işleyen kişinin yükünü ondan başkası yüklenmez. Ancak kötülüğü işleyen ve işlenmesine sebep olan kişi iki açıdan günahı yüklenir: Birincisi kendisinin günah işlemesi, ikincisi ise, başkasının işlemesine de sebep olması."

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Bu hadis cünübün bir veya iki ayet okuyabileceğini göstermektedir.
Yine bu hadis Kur'an'dan bazı bölümlerin düşman ülkesine yollanabileceğim veya kişinin bunu yanında götürebileceğini göstermektedir. İbn Battal bunun Kur'an'ın düşman ülkesine götürülmesini yasaklayan hadîs ile neshedildiğinİ iddia etmiştir. Ancak bu görüş, söz konusu yasağın tarihini ortaya koymayı gerektirir.
Şu da söylenebilir: Yolculukta götürülmesi yasaklanan mushaftır. Bu konuda ileride açıklama gelecektir.
Cünübe gelince, kişinin Kur'an okumayı kasdetmeden okuması caizdir denilebilir. Ayrıca bu olaydan yola çıkarak bunun caiz olduğunu söylemek de tartışılabilir. Çünkü bu özel bir durumdur, genel bir hüküm değildir. Dolayısıyla cevaz bu olayda olduğu gibi yalnızca tebliğ ve uyarmaya ihtiyaç duyulması hali ile sınırlıdır. Zaruret olmadığı halde mutlak olarak caiz görmek ise doğru değildir, Taharet bölümünde bu konuda geniş açıklama gelecektir.
Hadisin Arapça aslında Herakleios'un üzgün durumunu anlatmak için kullanılan uHabîsü'n-nefs" İfadesi ahlaken düşük şahsiyet anlamına geldiği gibi, gamlı, ve tembel kişi anlamında da kullanılır. Sahih'de Hz. Peygamber'in şu sözü yer almıştır: "Sizden biriniz nefsim habis oldu demesin." Hz. Peygamber böyle diyerek bu ifadeyi çirkin gördüğünü belirtmiştir. Bu hadiste hitap edilenler müslümanlardır. Herakleios hakkında bu ifadenin kullanılması ise yasak değildir.

Kehânet

Hadiste, Herakleios'un kehanetle ilgilendiği belirtilmiştir. Kehanet bazen şeytanların insanlara telkini ile bazen de yıldızlardan hükümler elde etmek suretiyle olur. Her İkisi de cahiliye döneminde oldukça yaygındı. Ta ki Allah İslâm dinini galip kıldı ve kâhinlerin otoritesi kırıldı. Din onların sözlerine itimad etmeyi yasakladı.
Herakleios'un yıldızların hükmüne bakması ona sünnet olanların melikinin galip geleceğini gösterdi. Aynen onun dediği gibi de oldu. Çünkü Hz. Peygamber'in ortaya çıkması da o günlerde olmuştu. Zira Hz. Peygamber Hudeybiye'de Mekke kâfirleri ile antlaşma yapmış ve Allah şu ayetleri indirmişti: "Gerçekten biz sana apaçık bir fetih İhsan ettik [28] Hudeybiye antlaşmasına âyette fetih denilmiştir. Çünkü Mekke'nin fethedilmesinin sebebi Kureyş'İn Hudeybiye'de yapılan antlaşmayı bozması idi. Galip gelmenin başlangıcı (olan Hudeybiye antlaşması) bizzat galip gelme (Mekke'nin fethi) gibi sayılmıştır.

Müslüman Olan Piskopos (Dağâtır)

Herakleios'a arkadaşından gelen mektuba gelince; daha önce işaret ettiğim Dıhye hadisinde şunlar yer almaktadır: "Herakleios Kureyşlileri huzurundan çıkarınca beni huzuruna aldı ve başpiskoposa haber göndererek onu çağırttı. Başpiskopos şöyle dedi: "Bu bizim beklediğimiz haberdir. İsa (a.s.) bunu bize müjdelemiştir. Ben onu tasdik ediyor ve ona uyuyorum". Kayser/İmparator İse şöyle dedi: "Ben bunu yaparsam hükümdarlığım ve İmparatorluğum elimden gider"...Bu olayın sonunda Dıhye şöyle demiştir: "Başpiskopos bana şöyle dedi: Bu mektubu alıp arkadaşına (peygambere) götür. Ona selam söyle ve benim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ettiğimi haber ver. Ben ona iman ettim, onu tasdik ettim". Rumlar Başpiskoposun bu sözlerine tepki gösterdiler. Başpiskopos onların huzuruna çıkınca onu öldürdüler."
İbn İshak'ın rivayetinde yer aldığına göre Herakleios, Dıhye'yi Rum Dağâtı-rına gönderdi ve "Rumlar içinde onun sözü benden daha çok geçer" dedi. Dağâtır müslüman olduğunu açıkladı, üzerindeki elbiseyi çıkararak beyaz bir elbise giydi. Rumların karşısına çıkarak onları İslâm'a çağırdı ve kelime-i şehadet getirerek Müslüman oldu. Rumlar ona saldırarak vurup öldürdüler. Dıhye Herakleios'un yanma gidince Herakleios dedi ki: "Sana onlardan korktuğumuzu söylemiştim. Dağâtir onlara göre benden daha yüce idi (buna rağmen onu öldürdüler)".
Ben (İbn Hacer) derim ki: Dağâtır, bu hadiste adı belirtilmeyen Herakleios'un dostu olabilir. Ancak "Dıhye bu mektubu Herakleios'a Hudeybiye antlaşmasının İmzalandığı yıl getirmedi, Tebük gazvesinde getirdi" diyenlerin görüşü ile bu durum çelişmektedir. Tercih edilen görüş Dıhye'nin mektubu daha önce de Herakleios'a ulaştırmasıdır. Buna göre hem piskopos hem de Dağâtır adındaki kişi müslüman olmaları sebebiyle öldürülmüş olabilirler. Yahut Dağâhr'a ait iki olay nakledilmiş, olabilir: Bunların birini İbnü'n-Nâtûr zikretmiştir ki orada Dağâtır'ın müslüman olduğu veya öldürüldüğünden bahsedilmemiştir. İbn İs-hak'ın zikrettiği olayda ise onun Dıhye ile başından geçenlerden, müslüman olması ve öldürülmesinden bahsedilmektedir.
"Herakleios Hımıs'a gitti" ifadesinde yer alan Hımıs Herakleios'un (bu seferi sırasında kendisi İçin edindiği imparatorluk merkezi idi. O dönemde Bizanslılar için Dımaşk'tan daha önemli bir şehir idi. Burası, söz konusu olayın yaşandığı tarihten on yıl sonra hicrî 16 senesinde Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrah komutasında fethedilmiştir.
Herakleios'un Hz. Peygamber hakkındaki "O peygamberdir" sözü hem onun hem de arkadaşının Peygamberimizin peygamberliğini ikrar ettiklerini göstermektedir. Ancak arkadaşının aksine Herakleios bu ikrarında sebat etmemiştir.
Herakleios'un "Hem de (müslüman olursanız) bu sayede mülkünüz elinizde kalır" sözü şu anlama gelir: Şayet onlar inkarcılığa devam ederlerse bu inkarcılık mülklerinin ellerinden gitmesine sebep olur. Nitekim bu daha önceki haberlerden de bilinmektedir.
Rumların ileri gelenlerinin kaçışması yaban eşeklerinin kaçışmasına benzetilmiştir. Çünkü yaban eşekleri evcil hayvanlardan daha çok kaçarlar. Vahşi hayvanlar içinden yaban eşeğinin seçilmesinin sebebi bunun bilgisizlik ve basiretsizliğe uygun olması sebebiyledir. Aslında onlar bu hayvandan da daha kötüdürler.
Hadiste yer alan "Herakleios imandan ümit kesince" ifadesinde kasdedilen, ortaya koyduğu davranışlar sebebiyle Rumların ve kendisinin de imandan ümit kesmesidir. Çünkü o kendi hükümdarlığına bağlanıp kaldı. Rumların kendisine itaat etmesini ve hükümdarlığının devam etmesini, müslüman olmayı ve bunun sebebiyle halkının da müslüman olmalarını istiyordu. O, istediği şekilde iman etmekten ümidini kesti. Aslında Rumların içinden kaçarak, hükümdarlığını terkedip Allah katında olanı tercih etme imkanına sahipti.

Tenbih:

Herakleios'un imanı insanların çoğu açısından müphem kalmıştır. Çünkü onun iman ettiğini açıkça söylememesi öldürülmekten korktuğu için olabileceği gibi, ölünceye kadar şüphe içinde kalmaya devam etmiş de olabilir. Râvî oiayin sonunda "Herakleios'un son durumu bu idi" demiştir.
Buhârî "Ameller niyetlere göredir" hadisi ile başladığı böiümü bu hadis ile bitirmiştir. O sanki şöyle söylemiş olmaktadır: "Eğer Herakleios'un niyeti sadık ise o bunun yararını görür. Değilse kayıp ve hüsrana uğrar." Böylece İbnü'n-Nâtûr'un anlattığı olayın niyet hadisiyle ilgisi sebebiyle, "Vahyin Başlangıcı" bölümünde zikredilmesi uygun olmuştur.
Musannifin olay hakkındaki son ifadesinden, konuyu dikkat çekici birtarzda bitirmek istediği anlaşılmaktadır.
Şayet "Ebû Süfyan ile Herakleios'un arasında geçen oîayın vahyin başlangıcı konusu ile ne ilgisi vardır?" diye sorulacak olursa şöyle cevap veririz: Bu olay, insanların Hz. Peygamber'e karşı tutumlarını içermektedir. Yüce Allah "Biz daha önce Nuh'a vahyettiğimiz gibi sana da variyettik [29] "Nuh'a tavsiye ettiğini sizin için din olarak koydu [30] buyurmuştur. Bundan anlaşılmaktadır ki Allah bütün peygamberlere "Dini ayakta tutun" diye emretmiştir. Ehli kitapla ilgili ayette geçen "Aramızda ortak bir kelimeye geiin" ifadesinin anlamı da budur.

2. BOLUM ÎMÂN

1. Hz. Peygamberin İslâm Beş Temel Üzerine Bina Edilmiştir" Sözü

Îman hem söz hem de fiildir, artar da eksilir de. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
İmanlarına iman katsınlar diye.[31]

Onların hidayetini arttırdık.[32]
Allah iman edenlerin hidayetini arttırır.[33]
Doğru yolda olanların hidayetini arttırmış ve onlara takvalarını vermiştir.[34]
İman edenlerin imanı artsın diye.[35]
(Münafıklar): Bu (inen sûre) hanginizin imanını arttırdı? (derler.) Gerçek şu ki (bu İnen sûre) îman edenlerin imanını arttırmıştır.[36]
(Münafıklar müminlere): Onlardan (size saldırmak üzere gelen Kureyşli-lerden) korkun, derler. Oysa bu iman edenlerin İmanını arttırır.[37]
Bu onların yalnızca imanını ve teslimiyetini arttırmıştır.[38] Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek de imandandır.
Ömer b. Abdülaziz, Adiy b. Adiy'e yazdığı mektupta şunları söylemiştir: "İmanın farzları, inanç esasları, yasaklan ve sünnetleri vardır. Kim bunları tamamlarsa imanı tamamlamış olur. Bunları tamamlamayan kişi imanı da tamamlamamış olur. Ömrüm olursa anlamanız için siziere bunları açıklayacağım. Şayet ölürsem (illa da dünyada kalıp) sizinle birlikte olmaya karşı hırslı değilim".
Hz. İbrahim şöyle demiştir: "Kalbim mutmain olsun diye [39] Muâz, (arkadaşına) şöyle demiştir: "Otur da bir süre iman edelim."
İbn Mes'ud şöyle demiştir: "Yakîn {kesin inanç), imanın tamamıdır."
İbn Ömer şöyle demiştir: "Kişi, gönlünü tırmalayan (kendisini huzursuz den) şeyi terk etmedikçe gerçek takvaya ulaşamaz."
Mücâhid şöyle demiştir: "Sizin için şeriat kıldı [40] âyeti, "Ey Muhammed biz sana ve diğer peygamberlere aynı dini tavsiye ettik" anlama gelmektedir.
İbn Abbas şöyle demiştir: "Şeriat ve yol kıldı [41] âyeti "yol ve sünnet kıldı" anlamına gelir.

Îmân Nedir?

İman'ın sözlük anlamı taşdîk etmek doğrulamaktır. Dindeki terim anlamı ise. Peygamber'in Rabbi'nden getirdiği şeyleri tasdik etmektir, manın tanımındaki bu nokta üzerinde görüş birliği vardır. Şu konularda ise görüş ayrılığı meydana gelmiştir:
Kalpteki tasdikle birlikte, bunun ötesinde, bu tasdiki dil ile ortaya koymak »art mıdır?
Yahut da tasdik edilen inancı, emredilenleri yapmak ve yasaklardan kaçın suretiyle, fiil olarak ortaya koymak şart mıdır?
Yukarıda geçen "İman söz ve fiildir" ifadesi başka bir rivayette "iman söz ve ameldir" şeklinde yer almıştır. Bu, selefin kullandığı bir cümledir.
Burada iki konu üzerinde durulacaktır:
1. Söz ve amelin imana dahil olup-olmaması
2. İmanın artması ve eksilmesi

1. Söz ve Amelin îmana Dahil Olup-Olmaması

İmanın söz olmasından kasıt kelime-i şehadeti söylemektir. Amelden kastedilen ise kalp ve organların amelinden daha genel bir şeydir. Bunun içine inanç ve ibadetler de girer. Söz ve ameli imanın tarifine koyanlar ile koymayanlar, burada Allah katındaki imanı dikkate alarak görüş belirtmişlerdir.
Selef (ilk dönem ehl-i sünnet âlimleri) şöyle demişlerdir: "İman kalple inanmak, dil ile söylemek ve organlarla amel etmektir". Bununla, İmanın kemale ulaşması için amellerin şart olduğunu ifade etmek istemişlerdir. İleride geleceği üzere imanın artması ve eksilmesi şeklindeki görüşleri de buradan kaynaklanmaktadır.
Mürcie (mezhebine mensup olanlar) "İman yalnızca inanç ve sözden İbarettir" demişlerdir.
Kerrâmiyye (mezhebine mensup olanlar) "İman sadece sözden ibarettir" demiştir.
Mu'tezile (mezhebine mensup olanlar) "İman; amel, söz ve inançtır" demiştir.
Mu'tezile iie selef arasındaki fark şudur: Mutezile, amelleri imanın sıhhati için, Selef ise imanın kemali için şart koşmuşlardır. Bunların tamamı daha önce de söylediğimiz gibi Allah katındaki iman açısındandır.
İnsanlar (arasındaki) hükümler açısından ise İman yalnızca ikrardan (dil ile inandığını söylemekten) ibarettir. Bir kimse diliyle iman ettiğini söylerse dünyada kendisine İslâm'ın hükümleri uygulanır, puta tapmak gibi kâfir olduğunu gösteren bir fiili bulunmadıkça kendisinin kâfir olduğuna hükmedilmez. Bazı alimler, İnkarcılığı gösteren bir fiil yapana "kâfir" demişlerdir. Bunlar, o kişinin, kâfirlere ait bir fiili yapmış olmasını dikkate almışlardır. Bu kişiye "kâfir" demeyenler ise, fiilin hakikatini esas almışlardır. Mutezile İse, iman ile küfür arasında bir konum bulunduğunu belirterek "fâsık ne mümin ne de kâfirdir" demiştir.

2. İmanın Artması ve Eksilmesi Konusu

Selef (ilk dönem ehl-İ sünnet âlimleri) imanın arttığını ve eksildiğini söylemişlerdir. Kelamcıların çoğunluğu ise bunu inkâr ederek şöyle demiştir; "İmanın arttığı ve eksildiği kabul edilirse, kişinin şüphe içinde olması kabul edilmiş olur".
Şeyh Muhyiddin şöyle demiştir: "Tercihe şayan olan en kuvvetli görüş, düşünüp araştırma ve delillerin açıklığa kavuşması ile kişinin tasdikinin arttığı ve eksildigidir. Bu sebeple Hz. Ebû Bekir'in imanı herkesin imanından daha güçlüdür, öyle ki bu imana şüphenin bulaşması asla mümkün değildir". Bu görüşü şu husus da desteklemektedir: Herkes kendi durumundan bilmektedir ki kişinin kalbinde olan inanç, zaman zaman artmaktadır. Öyle ki kimi zamanlarda yakîn, samimiyet ve tevekkül bakımından başka zamanlardan daha güçlü olmaktadır. Yine delillerin ortaya çıkması ve sayısının artması ile tasdik ve bilgi de artmaktadır.
Muhammed b. Nasr ei-Mervezî Ta'zîmu Kadri's-Salat isimli kitabında bir grup imamdan bu görüşü nakletmiştir.
Abdürrezzak Musannef isimli eserinde; Süfyan-ı Sevrî, Mâlik b. Enes, el-Evzâî, İbn Cüreyc, Ma'mer ve diğer âlimlerden yaptığı nakillerle selefin görüşünü açıklamıştır. Bu kişiler, kendi dönemlerinde İslâm ülkesinin farklı şehirlerinin önde gelen alimleri idi.
Aynı şekilde Ebu'l-Kâsım el-Lâlkâî de Kitabu's-Sünne isimli eserinde; Şâfü, Ahmed b. Hanbel, Ishak b. Râhuye, Ebû Ubeyd ve diğer imamlardan bu görüşü nakletmiştir.
Sahih bir senetle Buhârî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Farklı şehirlerde binden fazla âlimle görüştüm. Hepsi de İmanın söz ve fiilden ibaret olduğunu, artıp eksildiğini kabul ediyordu, farklı görüşe sahip olanı görmedim".
Hâkim, Menâkıbu'ş-Şâfiî isimli kitabında şöyle demiştir: Ebu'l-Abbas el-Esam, er-Rebî'in şöyle dediğini bize rivayet etmiştir: Şafiî'nin şöyle dediğini işittim: "İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir". Bunu Ebû Nuaym el-Hılye adlı eserinde Şafiî'nin hayatını anlattığı bölümde er-Rebî'den farklı bir senetle rivayet etmiştir. Bu rivayette fazladan şunlar da yer almaktadır: "İman taat ile artar, günah ile eksilir. (Şafiî) daha sonra şu âyetleri okudu: 'İman edenlerin imanı artsın diye...'".
Buhârî imanın artıp eksildiğini söyledikten sonra Kur'an'dan konuyla ilgili ayetleri buna delil olarak getirmiştir. îmanın arttığının sabit olmasıyla bunun mukabili de sabit olur. Çünkü artmayı kabul eden bir şey, zarurî olarak eksilmeyi de kabul eder.

Allah İçin Sevmek - Allah İçin Buğzetmek

"Allah İçin sevmek ve Allah için buğzetmek de imandandır" sözü, Ebû Davud'un, Ebû Ümâme ve Ebû Zer'den rivayet ettiği bir hadistir. Bu hadisin tam metni şöyledir: "Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir". Ebû Umâme'nîn hadisinin metni ise şöyledir: "Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için men ederse imam tamamlamış olur."
Ömer b. Abdülaziz'in "Ömrüm olursa anlamanız için sizlere bunları açıklayacağım" sözü, "bunların asıllarını (temel prensiplerini) değil, detaylarını açıklayacağım" demektir. Çünkü asılları zaten Özet bir şekilde bilinmekteydi. Ömer b. Abdülaziz'in sözü bu bölümde imanın artıp eksildiğini göstermek için aktarılmıştır. Sözün içindeki "imanını tamamlamıştır", "imanını tamamlamamıştır" ifadeleri bunu göstermektedir.
"Hz. İbrahim; (evet iman ettim) ancak kalbim mutmain olsun diye..., demiştir [42] sözü ile Buhârî, Saîd b. Cübeyr'in bu âyet ile ilgili tefsirine işaret etmiştir. O bu âyeti "yakînim artsın diye", Mücâhid de "imanıma iman katayım diye" şeklinde tefsir etmiştir. PeygamberİmizTe Hz. İbrahim'e (a.s.) uyması emredilmiştir. Hz. İbrahim hakkında imanın artması söz konusu olunca, bu bizim peygamberimiz hakkında da sabit olur.
Muaz b. Cebel'in "Otur da bir süre iman edelim" sözü imanın artmasına açık bir şekilde delildir. Çünkü bu söz imanın kendisi şeklinde anlaşılamaz. Zira Muaz zaten iyi bir mümin idi. Bu sebeple Muaz bu sözle, Allah'ı zikrederek imanı arttırmayı kasdetmiştir.

Yakîn - îmân İlişkisi

îbn Mesud'un "Yakîn, imanın tamamıdır" sözüne gelince; "İman yalnızca, tasdîkten ibarettir" görüşünü kabul edenler bu söze dayanmışlardır. Oysa İbn Mesud imanın kökünün yakîn olduğunu belirtmek istemiştir. Kalpte yakîn olunca, organların tümü salih ameller işlemek suretiyle Allah'a kavuşmayı arzular. Nitekim Süfyan-ı Sevrî de şöyle demiştir: 'Yakîn, gerektiği gibi bir kalbe yerleşse cennet iştiyakı ve cehennem korkusu ile o kişi uçardı."

Takva - Îman İlişkisi

İbn Ömer'in "Kişi, gönlünü tırmalayan (kendisini huzursuz eden) şeyi terk etmedikçe gerçek takvaya ulaşamaz" sözündeki takvadan kasıt, nefsi şirkten ve kötü amellerden korumak, salih amellere devam etmektir. İbn Ebi'd-Dünya Kitâbu't-Takvâ adlı eserinde Ebû Derdâ'dan şunu rivayet etmiştir: "Takva, harama düşme korkusu İle helal gördüğün şeyi bile terk edecek şekilde Allah'tan sakınmakla tamamlanır" demiştir.
Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve diğer alimler, amellerin imanın kapsamına girmesine şu âyeti delil getirmişlerdir: "Halbuki onlar onun dininde ihlas sahipleri ve Hanîfler (İslâm'a bağlananlar) olarak Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmadilar. Dosdoğru din, İşte budur.[43]
Şafîî şöyle demiştir: "Onların (amelin imandan olduğunu kabul etmeyenlerin) aleyhine bu ayetten daha güçlü bir delil olamaz".

2. Duanız İmânınızdır

8- İbn Ömer şöyle demiştir: Allah Resulü şöyle buyurdu:
"islâm beş şey üzerine bina edilmiştir:
1. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek,
2. Namaz kılmak,
3. Zekât vermek,
4. Hacca gitmek,
5. Ramazan orucunu tutmak.[44]

Açıklama

Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin" âyetinin tefsiri hakkında görüşler:
İbn Cerîr et-Taberî konunun başlığında yer alan "Duanız imanmızdır" sözünün, İbn Abbas'm sözü olduğunu belirtmiştir. İbn Abbas "De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin [45] âyetini "eğer imanınız olmasa" şeklinde tefsir etmiştir. Allah kâfirlere, onlara değer vermediğini haber vermiştir. Şayet müminlerin imanı olmasaydı Allah onlara da değer vermezdi. Buhârî'nin bu âyeti amelin imandan olduğuna delil getirme sebebi şudur: Dua ameldir. Yüce Allah buna iman adını verdiğine göre amele iman diyebiliriz. Bu, İbn Ab-bas'ın tefsirine göre böyledir.
Diğer bir görüşe göre âyetin anlamı "Peygamberlerin insanları îmana daveti olmasa Rabbim size ne diye değer versin" şeklindedir. Yani "Sizin Allah katında bir mazeretiniz yoktur; Peygamber sizi imana çağırdığında iman eden eder, inkâr eden inkâr eder. Siz İse yalanladınız. Yakında azap yakanıza yapışacak" demektir.
Diğer bir görüşe göre bu âyetteki dua sözcüğü itaat anlamındadır. Numan b. Beşîr'İn "Dua ibadetin ta kendisidir" hadisi bu görüşü desteklemektedir. Bu hadisi sünen kitaplarının yazarları [46] iyi bir senetle ifâde edilmiştir.
'İslâm beş şey üzerine kurulmuştur" ifadesinde geçen "beş şey" direkler anlamına gelmektedir. Müslim'in bir rivayetinde "islâm beş rükün üzerine kurulmuştur" şeklinde rivayet etmiştir.

Bazı Uyarılar:

Hadiste cihad zikredilmemiştir. Çünkü cihad, farz-ı kifaye olup ancak belirli durumlarda farz-ı ayn haline dönüşür. İbn Battal bu hadisin İslâm'ın ilk yıllarına, cihadın farz kılınmasından Öncesine ait olduğunu söylemiştir. Bu, tartışılması gereken yanlış bir görüştür. Çünkü dhad Bedir savaşından önce farz kılınmıştır. Bedir savaşı ise hicretin ikinci yılının Ramazan ayında olmuştur. Aynı yıl daha sonra oruç ve zekât, doğru olan görüşe göre bunlardan sonra da hac farz kılınmıştır.[47]

3. İmanın Kapsamında Olan Hususlar

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır, (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dileyenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekat verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakîler ancak onlardır.[48]

Açıklama

İmanın kapsamında olan hususlardan kasdedîlen, İmanın bizzat kendis: oluşturan veya iman edildiği için yapılan amellerdir. Bu âyetin delil getirilme ve konunun İçinde geçen hadisle İlişkisi Abdürrezzak ve diğerlerinin Müc hid'den rivayet ettiği şu hadisten anlaşılmaktadır:
Ebû Zer, Hz. Peygamber'e İmanı sorduğunda, Hz. Pe gamber yukarıdaki ayeti okumuştur. Ayet takvanın yaİnız* sayılan vasıflara sahip kişilerin özelliği olduğunu belirtmektedir. Buradaki tak1 sahiplerinden kasıt ise şirkten ve kötü amellerden korunanlardır. Bu âyette y alan emirleri yapan, yasaklardan sakınanlar kâmil müminlerdir. Âyet ve hadis ortak noktası şudur: Ameller, tasdikle birlikte imanın kapsamına dahil olduç gibi âyette sözü edilen "İyilik" kapsamına da dahildir.
Şayet "hadisin metninde tasdik yoktur" denilirse buna "tasdik, Müslim ve c ğer imamların rivayet ettiği hadisin aslında bulunmaktadır" şeklinde cevap verir.
9- Ebû Hureyre'den naklen bildirilmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"iman altmış küsur şubedir. Haya da imandan bir şubedir".

Açıklama

Küsur" üç ile on arasını ifade eder.
Şube" ile kasdedilen parçadır. Bununla "iman altmış küsur özellikten o/l şur" şeklinde bir anlam kasdedilmektedir.

Haya

Haya" çirkin şeyden kaçınmaya yönlendiren ve hak sahibinin hakkı konu sunda kusurlu davranmayı engelleyen bir huydur. Bu sebeple başka bir hadist "Hayanın bütünü hayırdır" buyruîmuştur. Şayet "haya doğuştan gelen bir huy dur, bu durumda nasıl imanın bir şubesi olabilir?" denilirse şu şekilde ceva] verilir: "Haya yaratılıştan da gelebilir, sonradan da edinilebilir. Ancak bunu dim uygun kullanmak çaba, bilgi ve niyeti gerektirir. İşte bu sebeple imandan olur. Ayrıca taati yapmaya, günahtan kaçınmaya yönlendirdiği için de imandandır.
"Burada Hz. Peygamber niçin sadece hayadan bahsetmiştir?" diye sorulursa şu şekilde cevap veririz: Haya bir bakıma geri kalan iman şubelerini yapmaya sevkeden bir etkendir. Çünkü hayâlı kişi dünya ve âhirette rezil olmaktan korkarak Allah'ın emirlerini tutar, yasaklarından sakınır.

İmanın Şubeleri

Kadı Iyaz şöyle demiştir: "Bir grup âlîm kendi ictihadları ile burada bahsedilen imanın şubelerini belirlemeye çalışmışlardır. Ancak hadiste kasdedilenin bunlar olduğunu söylemek çok güçtür. Burada sayısı belirtilen şubeleri ayrıntılı olarak bilmemek imanı zedelemez".
Âlimlerin bu konuda ortaya koyduğu görüşlerden yola çıkarak imanın şubelerini aşağıdaki şekilde beürledim: Bu şubeler kalbin, dilin ve bedenin amelleri olarak üç kısma ayrılır.
A. Kalbin amelleri: Kalbin amelleri inanç ve niyet ile ilgili hususları içerir. Bu bölümde yirmi dört özellik bulunmaktadır:
1. Allah'a inanmak: Allah'ın zatma, sıfatlarına, birliğine, O'na benzer hiçbir şeyin bulunmadığına, O'ndan başka her şeyin sonradan yaratıldığına inanmak buna girer.
2. Meleklere inanmak,
3. Kitaplara inanmak,
4. Peygamberlere inanmak,
5. Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna İnanmak,
6. Ahiret gününe inanmak: Kabir suali, ba's/öldükten sonra dirilme, neşir, hesap, mizan, sırat, cennet ve cehenneme inanmak da buna dahildir.
7. Allah'ı sevmek,
8. Allah için sevmek- Allah için buğzetmek,
9. Hz. Peygamber'i Baüahu sevmek ve onun yüceliğine inanmak: Hz. Peygamber'e selam getirmek, sünnetine uymak da buna girer.
10. îhlas. Riya ve nifakı terk etmek de buraya girer.
11. Tevbe,
12. Havf (Allah'tan korkmak),
13. Recâ (Allah'ın rahmetini ümit etmek)
14. Şükür,
15. Vefa,
16. Sabır,
17. Kazaya rıza göstermek,
18. Tevekkül,
19. Rahmet,
20. Tevazu: Büyüğe saygı, küçüğe merhamet göstermek de buna girer.
21. Kibir ve kendini beyenmeyî terk etmek,
22. Kıskançlığı terk etmek,
23. Kini terk etmek,
24. Öfkeyi terk etmek.
B. Dilin amelleri: Dilin amelleri yedi özelliği içerir:
1. Tevhid'i telaffuz etmek,
2. Kur'an okumak,
3. İlim öğrenmek,
4. ilim öğretmek,
5. Dua,
6. Zikir: İstiğfar da buna girer.
7. Boş sözlerden kaçınmak.
C. Bedenin amelleri: Bedenin amelleri otuz üç özelliği içerir.
a. Bunlardan on beş özellik kişinin bizzat kendisi ile ilgilidir:
1. Hissen ve hükmen temizlenmek: Necasetlerden kaçınmak da buna girer.
2. Avret yerlerini örtmek,
3. Farz ve nafile namazları kılmak,
4. Zekât,
5. Köle azat etmek,
6. Cömertlik: Yemek yedfrmek ve misafirleri ağırlamak da buna girer.
7. Farz ve nafile oruçları tutmak,
8. Hacca gitmek ve umre yapmak
9. Tavaf etmek
10. İtikafta bulunmak,
11. Kadir gecesini araştırmak,
12. Dinini fitnelerden korumak: Şirk ülkesinden hicret etmek de buna girer.
13. Adağı yerine getirmek,
14. Yeminlerini tutmak,
15. KeffâretlerİI eda etmek.
b. Altı özellik de kişinin kendisine bağlı olanlara karşı yerme getirmesi gereken görevlerdir:
1. Evlenmek suretiyle iffetini korumak,
2. Aile fertlerinin haklarını yerine getirmek,
3. Ana~babaya iyilik etmek, onlara isyan etmekten kaçınmak,
4. Çocukları terbiye etmek,
5.Akrabalarla ilişkiyi sürdürmek,
6.itaati hak eden efendilere itaat etmek (veya kölelere iyi davranmak).
c. Bunlardan on yedi özellik topluma karşı yerine getirilmesi gereken Özelliklerdir:
1. Adaletle hükmetmek,
2.Yöneticilere itaat etmek,
3. İnsanların arasını düzeltmek, (Haricîlerle ve eşkıya fle savaşmak da buna girer.)
4. İyilik konusunda yardımlaşmak: İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak da buna girer.
5. Dinde belirtilen cezalan (had cezalarını) uygulamak,
6. Cihad etmek, İslâm ülkesinin sınırlarını korumak,
7. Emaneti eda etmek, ganimetin beşte birini hazineye ödemek,
8. Borç vermek, borç aldığında geri ödemek,
9. Komşuya ikram etmek,
10. İnsanlarla güzel ve iyi geçinmek,
11. Helal yoldan mal kazanmak ve bu malı gereken yere harcamak,
12. İsrafı ve gereksiz yere harcamayı terk etmek,
13. Selâma karşılık vermek,
14. Hapşırana "yerhamükallah" demek,
15. İnsanlara eziyet vermemek,
16. Oyun ve eğlence gibi boş şeylerden kaçınmak.
17. Yoldan gelip geçenleri rahatsız eden şeyleri kaldırmak.
Bunlar toplam altmış dokuz özellik etmektedir. Burada birbirine eklenen özellikleri ayırmak suretiyle bunları yetmiş dokuza çıkarmak da

mümkündür.
Müslim'in rivayetinde şu fazlalık yer almaktadır: "Bu özelliklerin en üstünü Lâ ilahe illallah, en alt derecesi de gelip geçenleri rahatsız eden şeyleri yoldan kaldırmaktır". Bu hadis, imanla ilgili özelliklerin mertebelerinin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir.

4. Müslüman, Müslümanların Dilinden Ve Elinden Selamette Olduğu Kişidir

10- Abdullah b. Amr'dan dıyara nnıı rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber mü şöyle buyurdu:
"Müs/üman, müslümanann dilinden ve elinden selamette olduğu kişidir. Muhacir ise Allah'ın yasakladığı şeyi terk eden kişidir.[49]

Açıklama

Hattabî bu hadiste şunun kasdedildiğini söylemiştir: Müslümanların en üstünü, Allah'ın haklarını yerine getirmesinin yanında Müslümanların haklarını da yerine getiren kişidir.
Bu hadisteki "Müslümanlar" ifadesi yaygın durumu İfade etmek için söylenmiştir. Çünkü bir müslümanın, Müslüman kardeşine eziyet etmemesi daha öncelikli bir durumdur. Ayrıca kâfirler, içlerinde dokunulmazlığı hak edenler bulunsa bile, potansiyel olarak kendileri ile savaşılması muhtemel kişilerdir. Hadiste dil zikredilmiştir, çünkü dil insanın içindekileri ifade etmesine yarayan organdır. El de insanın fiillerinin çoğunluğunu gerçekleştirdiği organdır. Hadis, ele göre dil açısından daha geneldir. Çünkü dil ile geçmiş insanlar, şu an yaşayanlar ve ileride gelecek olanlar hakkında konuşmak mümkündür, el ise böyle değildir. Evet el, yazı yazmak suretiyle bu açıdan dile ortak olabilir. Elin de bu konudaki etkisi gerçekten pek büyüktür.
Had ve tazir cezasını hak eden müslümana bu cezaları elle uygulamak hadisten istisna edilir.
Hadiste "söz" değil de "dil" denilmesinde bir nükte vardır. Çünkü dalga geçmek için karşıdakine dilini çıkaran da bu hadisin kapsamına girer. Organlar içinden sadece elin zikredilmesinde de bir nükte vardır. Çünkü bunun kapsamına başkasının hakkına el koymak şeklinde, manevî el koyma durumu da girer.

Hicret

Hicret, zahirî ve bâtını olmak üzere iki türlüdür. Bâtınî hicret, nefsin ve şeytanın teşvik ettiği kötülükleri terk etmektir. Zahirî hicret ise dinini fitnelerden korumaktır. Bu hadisle sanki muhacirlere hitap edilerek, dinin emir ve yasaklarına uymadıkça yalnızca ülkelerini terk etmeye güvenmemeleri söylenmektedir.
Bu hadisin Mekke'nin fethinden sonra hicretin sona ermesiyle, buna ulaşamayanların gönlünü hoş tutmak için söylenmiş olması da mümkündür. Gerçek hicret Allah'ın yasak ettiğini terk edenler için de söz konusudur. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in bu sözleri pek çok hikmet ve hüküm içermektedir.

5. İslâm'ın (Müslümanların) Hangisi En Faziletlidir?

11- Ebû Musa'dan mdıyaiiahu ar:- rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın Resulü! İslâm'ın (müslümanların) hangisi en faziletlidir?" diye sordular.
Hz. Peygamber saMâhuâieyhiveseiier- şöyle cevap verdi:
Dilinden ve elinden Müslümanların selamette olduğu kişi (en üstün müslümandır).

Açıklama

İslâm'ın hangisi en faziletlidir?" sorusundaki "İslâm" kelimesi iie Müslümanlar kasdedilmiştir. Müslim'de yer alan "Müslümanların hangisi en faziletlidir?" şeklindeki rivayet de bunu desteklemektedir. Her iki rivayetten çıkan ortak anlam şudur: Müslümanın en üstün olması, belirtilen özelliğe sahip olması ile mümkündür. Bu görüş, İslâm'ın hangi özelliği daha faziletlidir?" şeklindeki yorumdan daha evlâdır. Bu görüşte olanlar şu soruya da cevap vermelidir: "Hz. Peygamber'e özelliklerden sorulduğu halde o, özelliğe sahip olan kişiden bahsederek cevap verdi. Bunun hikmeti nedir?" Bu soruya şöyle cevap verilebilir: "Sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki her ne infak ederseniz ana-babalar ve akrabalarınız içindir..[50] Bu âyette ifade edildiği gibi Hz. Peygamber'e ve Noiife.î: harcanacak şey sorulduğu halde, Allah bu soruya harcamanın kimlere yapılacağını belirterek cevap vermiştir. Ancak hadis - "Hangi Müslüman daha faziletlidir?" şeklinde anlaşılırsa bir yoruma gerek olmaksızın Hz. Peygamber'in verdiği cevap soruya uygun düşmüş olur. Bazı Müslümanların islâm'a ilişkin özellikleri diğer bazılarından daha üstün olduğu için Buhârînin imanın arttığı ve eksildiğini ispatlama amacı da böylece gerçekleşmiş olmaktadır. Bu ve önceki hadis, bunlardan önceki iki hadiste yer alan imanın şubeleri ifâdesine uymuş olmaktadır. Çünkü Buhârî'ye göre iman ve İslâm eş anlamlıdır.

6. Yemek Yedirmek İslâm'dandır

12- Abdullah b. Amr'dan adıyatuihu a-ı'. rivayet edildiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e "İslâm'ın hangi ameli daha faziletlidir?" diye sordu. Hz. Peygamber ve seiieın şöyle cevap verdi:
"Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın herkese selâm vermendir.[51]

Açıklama

Konu başlığında yer alan "İslâm'dandır*' ifadesi, "İslâm'ın hasletlerindendir" anlamına gelmektedir.
[En faziletli amelin ne olduğu sorusuna Hz. Peygamber niçin farklı cevaplar vermiştir?!
Bu ve önceki hadisteki sorunun aynı anlamda olduğunu kabul edersek, farklı cevap verilmesinin sebebini ortaya koymamız gerekir. Bunun sebebi, soru soranların veya cevabı dinleyenlerin durumunun her iki durumda farklı oknasıdır. Şu ihtimal de söz konusudur: Birinci soruya verilen cevapta, eliyle ve dili ile başkasına eziyet etmesinden korkulan bir kişiyi uyarmak ve bundan uzak tutmak amacı gözetilmiş, ikinci cevapta ise fiil veya söz ile başkalarına yararlı" olacağı umulan kişiye bu yönde yol gösterilmiştir. O zamanda bu iki özelliğe ihtiyaç bulunduğu için hadiste bu iki özelliğe yer verilmiştir. Çünkü insanlar o zaman sıkıntı içindeydi. Cevapta insanların arasını düzeltme yararı da göz önünde tutulmuştur.
"Tanımadığın kişiye" ifadesi "kibirlenmek ve yapmacık davranmak suretiyle selâmı yalnızca belirli kişilere verme, aksine İslâm'ın şiarını yüceltmek ve Müslüman kardeşliğini gözetmek İçin tanımadığın kişiye de selâm ver" anlamına gelmektedir. Şayet "hadisteki sözcük genel kapsamlı olup kâfir, münafık ve fâsık da buna dahildir" denilirse buna şu şekilde cevap verilir: "Selâmın yalnızca müslü-mana verileceği, başka bir delilden anlaşılmaktadır. Müslümanlardan başkasına selâm vermek, bu hadisten sonra yasaklanmış olabilir. Bu hadis, insanların arasını düzeltmek maksadıyla genel kapsamlı söylenmiştir. Bir kimseye selam verilip verilmemesi konusunda şüpheye düşülürse, aslolan özel bir durum ortaya çıkıncaya kadar hadisin genel İfadesinin esas alınmasıdır."

7. Kendisi İçin İstediğini Başkası İçin De İstemek İmandandır

13- Enes'ten rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Hiçbiriniz kendisi için sevdiğini (istediğini) (Müslüman) kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olamaz".

Açıklama

Hadiste yer alan "îman etmiş olmaz" sözü ile kasdedilen imanm kâmil olmamasıdır. Bir şeyin mükemmel olmadığını belirtmek için o şeyin kendisinin yok olduğunu söylemek Araplar arasında yaygın bir kullanımdır. Nitekim "falanca, insan değildir" sözünü de bu anlamda kullanırlar.

Şöyle bir soru sorulabilir: "Bu hadiste yer alan özellik bir kimsede varsa, imana ait diğer özellikler olmasa bile o kişi olgun bir mümin olur mu?"
Buna şu şekilde cevap verilir: Bu hadiste mübalağa vardır. Yahut da diğer bir rivayette yer alan "Müslüman kardeşi" ifadesi müslümanm diğer sıfatlarını ifade etmektedir. İbn Hibbân, İbn Ebî Adiy yolu ile Hüseyin el-Muallim'den yaptığı rivayette bundan ne kasdedildiğini açıklamıştır. Bu hadisin lafzı şöyledir: "Kul kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe imanm hakikatine ulaşamaz". Buradaki hakikatten kasıt, imanın olgunluğudur. Çünkü bu özelliğe sahip olmayan kişi kâfir olmaz. Böylelikle Buhârî'nin, imanm farklı olabileceği ve bu özelliğin imanm şubelerinden olup tevazu kapsamına dahil olduğu şeklindeki görüşü ispat edilmiştir.
"Kendisi için sevdiği" ifadesindeki sevgi, kişinin iyi olduğuna inandığı şeyi istemesidir. Nevevî şöyle demiştir: "Sevmek, seven kişinin kendisine uygun olan şeye meyletmesidir. Bu sevgi, güzel yüzlü birini sevme durumunda olduğu gibi duyu organlarına yönelik veya fazilet ve olgunluk gibi bir fiile ilişkin yahut yarar sağlamak, zararı def etmek türünden bir iyilik sebebiyle olabilir.
Buradaki meyil ile doğal meyil değil, isteğe bağlı meyil kasdedilmiştir. Yine burada kişinin kendisi için hasıl olan şeyin kendisini değil, benzerini arkadaşı için istemesi kasdedilmiştir. Bu, hem somut hem de soyut şeyler İçin geçerlidir. Burada, kişinin kendi elinde olan şeyin ondan alınması veya ona ait kalmakla birlikte kardeşine verilmesi kasdedilmemiştir.
Ebu'z-Zinâd b. Sirâc şöyle demiştir: "Hadisin zahiri, kişinin başkası ile eşit olmayı talep etmesini ifade etmektedir. Gerçekte ise bu, başkasını daha üstün tutmak demektir. Çünkü herkes başkasından daha üstün olmayı ister. Kişi bunun benzerini kardeşi için istediğinde, kardeşini kendisinden üstün tutmuş olur". Kadı Iyaz da bunu kabul etmiştir. Oysa bu tartışmalıdır. Çünkü kasdedilen bu istekten uzak durmaktır. Hadisin amacı tevazuya teşvik etmek, başkasından daha üstün olmayı istememeye yönlendirmektir. Bu ise eşitliği gerektirir. Bu şu âyetten de anlaşılır: "İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz.[52] Bu durum ancak; kıskançlık, öfke, kin ve hileyi terk etmekle gerçekleşir. Bunların tümü yerilen özelliklerdir.
Kirmanı şöyle demiştir: "Kendisi için nefret ettiği kötülükten kardeşi için de nefret etmek de İmandandır." Hadiste bu zikredilme mistir. Çünkü bir şeyi sevmek, zıddından nefret etmeyi gerektirir. Sevgi ile ilgili husus zikredildiğinden nefret zikre dememiştir.

8. Allah'ın Resulünü Sevmek İmandandır

14- Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: Allah Resulü şöyle buyurdu:
"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, hiçbiriniz beni ana-babasından ve çoluk çocuğundan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz".

Açıklama

"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki..." ifadesi yemin talep eden bulunmasa bile önemli bir şeyi pekiştirmek için yemin etmenin caiz olduğunu göstermektedir.
"İman etmiş olmaz" İfadesi "olgun bir İmana sahip olamaz" anlamına gelmektedir.
"Ana-babasmdan ve çocuğundan" ifadesinde ana-baba çocuktan önce söylenmiştir. Çünkü herkesin ana-babası olmakla birlikte herkesin çocuğu yoktur. Bu sebeple çoğunluğun durumu dikkate alınmıştır. Nesâî'nin Enes'ten rivayet ettiği hadiste ise çocuk ana-babadan önce gelmektedir. Bu da çocuğa karşı daha çok şefkat beslendiği içindir.
15- Enes'ten rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Hiçbiriniz, beni kendi canından, ana-babasından, çoluk-çocuğun-dan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz".

Açıklama

Çocuk ve ana-babanın zikredilmesi manayı daha etkili kılmaktadır. Çünkü aklı başında bir kimse için bunlar kişinin karısından ve malından daha üstündür. Hatta kimi durumlarda kişinin kendi canından daha üstündür. Hattâbî buradaki sevgi ile doğal sevginin değil, isteğe bağlı sevginin kasdedildiğini söylemektedir.
Nevevî İse şöyle demiştir: "Bu hadiste nefs-i emmâre ve işaret edilmektedir. Şöyle ki: Nefs-i mutmainne yönü ağır basanların Hz. Peygamber'e duydukları sevgi daha üstün olmaktadır. Nefs-i emmâre yönü ağır basanların hükmü ise bunun aksidir."
Kadı Iyaz, hadiste yer alan hususun imanın geçerliliği için şart olduğunu söylemiştir. Çünkü o buradaki sevgiyi saygı duyma, yüceltme anlamında kabul etmiştir.
eî-Müfhim adlı eserin yazarı ise bu hadiste bunun kasdedilmediğinİ söyleyerek Kadı Iyaz'ı eleştirmiştir. Çünkü birinin en yüce olduğuna inanmak sevgiyi gerektirmez. Zira kişi bazen bir şeyi büyük görmekle birlikte ona sevgi duymayabilir.

Hz. Peygamber'i Canından Çok Sevmek

Bu hadise göre, içinde Hz. Peygamber'e karşı bu sevgiyi duymayan kişinin imanı olgunlaşmamıştır. Buhârî'nİn el-Eymân ve'n-Nüzûr bölümünde Hz. Ömer'den rivayet ettiği şu hadis de buna işaret etmektedir: Abdullah b. Hişâm'm Hz. Ömer'den rivayet ettiğine göre Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın Resulü! Yemin ederim ki sen bana kendi canım dışındaki her şeyden daha sevgilisin" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kim şöyle buyurdu: "Hayır, Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sana kendi canından da daha sevgili olmadıkça olmaz". Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Vallahi şu anda sen bana kendi canımdan da daha sevgilisin". Hz. Peygamber ona: "İşte şimdi oldu Ömer!" buyurdu. Bu sevgi yalnızca Hz. Peygamber'in en üstün olduğuna inanmaktan kaynaklanmaz. Çünkü Hz. Ömer bu konuşmadan önce de buna inanıyordu.

Hz. Peygamber'i Her Şeyden Çok Sevmenin Alâmetleri

Hadiste belirtildiği şekilde Hz. Peygamber'i sevmenin
alâmetlerinden biri şudur: Kişi kendi arzuladığı bir şeye kavuşmak ve Hz. Peygamber'i görmek seçenekleri ile karşı karşıya kalacak olsa, Hz. Peygamber'i görme bahtiyarlığını kaybetmek, arzuladığı şeylerden herhangi birini kaybetmekten daha zor geliyorsa bu kişi hadiste belirtildiği şekilde, Hz. Peygamber'i her şeyden daha çok seviyor demektir. Bu durumda olmayan kişi için ise bu söz konusu değildir. Bu yalnızca Hz. Peygamber'i görme veya bu imkânı kaybetme ile ilgili değildir. O'nun sünnetine yardım etmek, şeriatını savunmak, karşı çıkanları bastırmak da böyledir. İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak da bu kapsama girer. Çünkü hadiste zikredilen en çok sevmek" bunlarla anlaşılır.

Hz. Peygamber'i Niçin Her Şeyden Çok Sevmeliyiz?

Şöyle ki: Bir insan ya kendisini ya da başkasını sever. Kendisini sevmesi, ömrünün âfetlerden uzak bir şekilde devam etmesi anlamına gelir. Gerçek anlamda kişinin istediği budur. Başkasını sevmesi ise, kişinin dünya veya âhirette farklı türlerde yarar sağlamasından kaynaklanır.
Kişi, doğrudan veya sebep olmak şeklinde kendisini inkârın karanlıklarından imanın nuruna çıkaran Hz. Peygamber tarafından elde ettiği yaran incelediğinde görür ki O kendisinin ebedî nimetler içinde kalmasına sebeptir. Kişinin bu şekilde elde edeceği yarar, diğer bütün yararların üstündedir. Bu yüzden de Hz. Peygamber. herkesten çok sevilmeyi hak etmektedir. Çünkü sevgiyi körükleyen faydayı insana herkesten çok sağlayan odur. Ancak insanlar bu konuda, bunları hatırında tutma veya unutma bakımından, birbirinden farklı derecelere sahiptir. Şüphesiz ki sahabe bu konuda en önemli paya sahipti. Çünkü bu sevgi, tanımaya bağlıdır. Onlar ise bu sevgiyi en çok bilen kişilerdi.

Her Mümin Hz. Peygamber'i Sever

Kurtubî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e doğru bir şekilde inanan herkeste, onu başka her şeyden çok sevme özelliği bulunur. Ne var ki inananlar bu konuda farklı derecelere sahiptir. Bazıları bu konuda en büyük paya sahip olduğu halde, bazılan ise şehvetlere batmış olmaları ve zamanlarının büyük bölümünde gaflet perdeleri ile örtülmüş olmaları sebebiyle daha az paya sahiptir. Ancak inananların büyük bir çoğunluğu yanlarında Hz. Peygamber'den bahsedildiğinde onu görmeyi arzularlar. Öyle ki bir çoğu onu görmeyi eşine, çocuğuna, malına, ana-babasma tercih eder, onun uğrunda tehlikeli işlere atılmaktan çekinmez. Bunu haber veren kişi de, kalbinde hiç tereddüt duymaksızın

bunu duymuştur. Hatta O'nur kabrini ziyaret etmeyi ve yaşadığı yerleri görmeyi bütün saydıklarımıza tercih eden kişilerin bulunduğu da görülmüştür. Çünkü onların kalbine Hz. Peygamber sevgisi iyice yerleşmiştir. Ne var ki araya giren gaflet durumları sebebiyle bu durum -maalesef- çabucak geçmektedir. Yardım istenilecek olan yegâne varlık Allah'tır.

9. Îmanın Tadı

16- Enes'ten radıyâiiâhu anh rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Üç şey kimde bulunursa imanın tadını bulur:
1. Allah ve Resulünü başka her şeyden çok sevmek,
2. Sevdiği kişiyi yalnızca Allah için sevmek,
3. İnkarcılığa dönmeyi, ateşe atılmak kadar kötü görmek. [53]

Açıklama

Îmanın Tadı

"İmanın tadı" ifadesi ile Buhârî, imanın tadının imanın neticelerinden olduğunu belirtmek istemiştir. Önceki bölümde Hz. Peygamber'i sevmenin imandan olduğunu belirttikten sonra, imanın tadına nasıl varılabileceğini ifade etmiştir.
"İmanın tadı" ifadesinde tahyîl-i istihare (hayal yoluyla bir benzetme) vardır. Müminin imana olan rağbeti, tatlı bir şeye benzetilmiş ve bu şeyin özelliklerinden olan tat ona izafe edilmiştir. Bu benzetme hasta ve sağlam kişiye de işaret etmektir. Çünkü safra hastası, balın tadını ekşi olarak algılar. Sağlam kişi ise balın tadını nasıl ise o şekilde algılar. Sıhhat durumu ne ölçüde düşerse balın tadını alma da o ölçüde azalır. Hadisteki bu benzetme, Buhârî'nin ispatlamaya çalıştığı imanın artması ve eksilmesini en açık şekilde güçlendiren bir delildir.
Şeyh Ebû Muhammed b. Ebû Cemre şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in "tad" kelimesini kullanmasının sebebi şudur; "Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dallan gökte olan güzel bir ağaca (benzetti)" [54] âyetinde Allah imanı bir ağaca benzetmiştir. Bu âyette yer alan güzel söz, ihlas kelimesidir. Ağaç, imanın köküdür. Dallan İse emre uymak, yasaktan kaçınmaktır. Ağacın dalları, müminin önem verdiği hayırlardır. Meyvesi ise taatleri işlemektir. Meyvenin tadı, onun toplanmasıdır. Son sınır meyvenin olgunlaşması olup tadı da bununla ortaya çıkar.

Allah ve Resûlü'nü Her Şeyden Daha Çok Sevmek

Beyzâvî şöyle demiştir: Buradaki sevgiden kasıt, akl-ı selimin tercih etmeyi gerektirdiği şeyi, nefsin arzusuna aykırı olsa bile, tercih etmek şeklindeki akîl sevgidir. Nitekim hasta, doğası gereği ilaçtan hoşlanmaz, nefret eder. Ancak aklı gereği ilaca meyleder ve onu alır. Kişi, kanun koyucu olan Allah'ın emrettiği ve yasakladığı şeyde kesin olarak dünyada iyilik, ahirette kurtuluş olduğunu bildiğinde akıl bu yönü tercih etmeyi gerektirir. Kişi O'nun emrine itaat eder, arzu ve isteklerini O'na tabî kılar. Bundan aklî olarak lezzet duyar. Çünkü aklî lezzet duymak, olgunluk ve iyiliği mahiyeti itibarıyla idrak etmektir. Hz. Peygamber bu duruma "tat" adını vermiştir. Çünkü, somut lezzetlerin en güçlüsü budur.
Hadiste yer alan üç özelliğin İmanın olgunlaşma belirtileri sayılmasının sebebi şudur: Kişi gerçek nimet verenin Allah olduğunu, O'nun dışında ne veren ne de engelleyen bulunduğunu, O'nun dışındakilerin sadece aracı olduğunu, Peygamber'in Rabbin muradını kendisine açıklayan kişi olduğunu anladığında bu durum, bütün varlığıyla O'na yönelmesini gerektirir. Artık O'nun sevdiğinden başkasını sevmez, sevdiği kişiyi de ancak O'nun için sever. Allah'ın vaad ve tehdid ettiği şeylerin tümü kesin gerçektir. Bu kişiye, vaad edilenlerin tümü gerçekleşmiş gibi gelir. Zikir meclislerini cennet bahçeleri, inkarcılığa dönmeyi İse ateşe atılmak gibi görür.
Bu hadisin Kur'ân'dan şahidi de şu âyettir:
"De ki; "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz (soy ve sopunuz), elinize geçirdiğiniz mallar, durgunluğa uğramasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden meskenler size Allah'tan, Resûlü'nden ve O'nun yolundaki cihâddan daha sevimli ise, o halde Allah'ın emri gelinceye kadar bekle-yedurun. Allah fâsiklar topluluğunu hidâyete erdirmez.[55]

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Bu hadis faziletlerle donanmaya, kötülüklerden kurtulmaya işaret etmektedir. Hadiste sayılan üç özelliğin ilki faziletlerle donanmayı, sonuncusu da kötülüklerden kurtulmayı ifâde etmektedir.
Allah sevgisi farz ve mendup olmak üzere iki kısımdır.
a. Farz olan sevgi, Allah'ın emirlerine uymaya, yasaklarından sakınmaya, kaderine razı olmaya yönlendiren sevgidir. Haram kılınmış bir fiili yapmak veya bir farzı terk etmek suretiyle günah işleyen kişi, kendi arzusunu öne aidığı için Allah sevgisindeki kusuru sebebiyle günah işlemiştir. Kusurlu davranış, kimi zaman da mubahları fazlaca işlemekle olur. Bu, insanın Allah'ın rahmetine çokça güvenerek günah İşlemesine sebep olacak gerektirecek şekilde gafleti doğurur, yahut da gaflet devam ede ede sonunda kişi günaha düşer. Bu ikinci kişi pişmanlıkla günahı terk etme konusunda acele eder. "Zina eden kişi, zina ettiği sırada mümin olarak zina etmez" hadisi buna işaret etmektedir.
b. Mendup olan sevgi, kişinin nafilelere devam etmesini ve şüpheli şeylerden kaçınmasını gerektiren sevgidir. Bu sıfata genel olarak sahip olan kişi çok nadirdir.
Peygamber sevgisi de aynı şekilde iki kısımdır. Şunlar da peygamber sevgisine dahildir: Emir ve yasakları onun ışığından almak, yalnızca onun yolunu tutmak, onun koyduğu kurallara rıza göstermek, verdiği hükümden doîayı içinde hiçbir sıkıntı duymamak, cömertlik-başkasmı tercih etme-ağırbaşlıhk-alçakgö-nüllülük vb. sıfatlarda onun ahlâkını örnek almak. Kim bu konularda nefsi ile cihad ederse imanın tadını bulur. Müminlerin derecesi bu cihada göre değişir.
Şeyh Muhyiddin şöyle demiştir: "Bu büyük bir hadistir, dinin temellerinden biridir. İmanın tadından kasdedilen, ibadetlerden lezzet almak ve din uğruna zorluklara katlanmaktır. Bunu, dünya menfaatlerine tercih etmektir. Kulun Allah'ı sevmesi, ona itaat etmek ve ona muhalefeti terk ile gerçekleşir. Peygamber sevgisi de böyledir."
Hadiste "herkesten" değil "her şeyden çok sevmek" ifadesi kullanılmıştır. Bu, hem insanları hem diğer varlıkları içeren bir ifadedir.
"Kişiyi yalnızca Allah için sevmek" hakkında Yahya b. Muâz şöyle demiştir: "Allah için sevmenin hakikati, sevginin sevilen kişinin iyiliğinden dolayı artmaması, kötülüğünden dolayı da azalmamasıdır."

10. Îmanın Alâmeti Ensarı Sevmektir

17- Enes'ten anlı rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
İmanın alâmeti ensarı sevmektir, nifakın (münafıklığın) alâmeti ise ensara buğzetmektir.[56]

Açıklama

Ensar", Allah Resûlü'ne yardımcı olanlardır ki, bunlar Evs ve Hazreç kabileleridir. Onların çocuklarına, antlaşmali olduğu kimselere ve azat ettiği kölelere de bu isim verilir. Hz. Peygamber'i ve beraberindekileri Medine'ye hicretten sonra barındırdıkları, onların hizmetlerini gördükleri, mallarını onlarla paylaştıkları, pek çok konuda onları kendilerine tercih ettikleri için bu yüksek dereceye diğer kabileler değil de yalnızca onlar nail olmuşlardır. Onlarm yaptığı bu işler, Arap olan ve olmayan bütün fırkaların onlara düşmanlık etmesini gerektiriyordu. Düşmanlık ise öfkeyi getirir. Ardından onlara özgü nitelikler başkalarının onları kıskanmasını gerektiriyordu. Kıskançlık da öfkeyi getirir. Bu sebeple onlara öfke duymayı yasaklayan uyarı gelmiş ve onları sevme konusunda teşvik söz konusu olmuştur. Öyle ki onlarm faziletlerinin büyüklüğüne, yaptıkları işin değerine işaret etmek için onlar hakkındaki sevgi ve nefret, imanın ve nifakın göstergesi kabul edilmiştir. Gerçi bu manada onlara ortak olanlar, zikredilen faziletlere de ortak olurlar. Müslim'in Sahih'inde Hz. Ali hakkında Hz. Peygamberin şu hadisi rivayet edilmiştir: "Seni ancak mümin olan sever, sana ancak münafık buğz eder". Bu, tek tek bütün sahabe hakkında geçerlidir. Çünkü aynı üstünlük onlarda da

bulunmaktadır. Zira onlar dini en güzel şekilde savunmuşlardır.
el-Müfhim adlı eserin sahibi şöyle demiştir: "Sahabe arasında gerçekleşen savaşlara gelince, şayet onlardan birinin diğerine buğz etmesi söz konusu olmuşsa bu buğz, hadiste kasdedilen şekilde değil, muhalefeti gerektiren haricî bir durum sebebiyledir. Bu yüzden sahabe, birbirinin münafık olduğuna hükmet-memiştir. Onların durumu, müctehidlerin hükümler karşısındaki durumu gibidir: Doğruyu bulana iki ecir, hatalı olana ise bir ecir vardır.

11. Bâb

18- Ebû İdris Âizullah b. Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Bedir savaşına katılan ve Akabe bey'atı sırasında seçilen temsilcilerden biri olan Ubâde b. Sâmit şöyle demiştir:
Allah Resulü etrafında sahabeden bir grup varken şöyle buyurdu:
Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, el ve ayaklarınız arasından (kendiliğinizden) uyduracağınız bir yalanla bühtan etmemek, hiçbir iyi işte isyan etmemek üzere bana beyat ediniz. Kim sözünde dururşa onun mükafatını vermek Allah'a aittir. Kim de bu günahlardan birini işler de dünyada iken cezalandırıhrsa, bu ceza kendisi için keffaret olur. Kim bu günahlardan birini işler de, Allah onun durumunu örterse (suç işlediği insanlar arasında bu durum ortaya çıkmazsa) onun durumu Allah'a kalmıştır; dilerse ona azap eder, dilerse onu affeder".
Biz de bu şart üzere Hz. Peygamber'e bey'at ettik.[57]

Açıklama

Bedir savaşı Hz. Peygamber'in vaştır. müşriklerle yaptığı İlk savaştı.
Hz. Peygamber'in "çocuklarınızı öldürmemek" sözü hakkında Muhammed b. İsmail et-Teymî ve diğer âlimler şöyle demişlerdir: Hz. Peygamber yalnızca çocukların öldürülmesinden bahsetmiştir. Çünkü bunda hem cana kıyma, hem de akrabalık bağını koparma vardır. Bu yüzden onu yasaklamaya daha çok özen gösterilmesi gerekir. Ayrıca çocukları Öldürmek, Araplar arasında yaygındı. Bu, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek ve nzik endîşesiyle erkek çocuklarını öldürmek suretiyle yapılırdı. Diğer bir İhtimale göre; çocuklar kendini savunamayacak durumda olduğu için onlardan bahsedilmiştir.
"Bühtan" dinleyeni şaşırtan yalandır. Hadiste iftiradan bahsedilirken organlar içinden yalnızca el ve ayaklar zikredilmiştir. Çünkü fiillerin çoğunluğu bunlarla yapılır. Zira dokunmak ve yürümek işini yapan onlardır. Yine Araplar sanatkârlara "eyâdî" demişlerdir.

Hz. Peygamber'in Bey'at Alırken Sadece Yasaklardan Bahsetmesi

Şu sorulabilir: "Hz. Peygamber burada niçin yalnızca yasakları saymıştır da emirlerden bahsetmemiştir?"
Bu soruya şu şekilde cevap verilir: Hz. Peygamber emirleri de ihmal etmiş değildir. Bunları "isyan etmemek" sözünün içinde özet olarak zikretmiştir. Çünkü isyan emre aykırı davranmak demektir. Yasakların pek çoğundan bahsetmekle birlikte emirlerden bahsetmemenin hikmeti şudur: Bir şeyi terk etmek, yapmaktan daha kolaydır. Çünkü kötülüklerden kaçınmak, yararları elde etmekten önce gelir. Çirkinliklerden temizlenmek, faziletlerle bezenmekten öncedir.

Şirk Affedilmez

Nevevî şöyle demiştir: Bu hadisin genel ifadesi, 'Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz.[58] âyetindeki özel ifade ile tahsis edilmiştir (sınırlandırılmıştır). Dinden dönen kişi bu fiili sebebiyle öldürüldüğünde, öldürülmesi suçuna keffaret olmaz.
Ben (Ibn Hacer) derim ki: Bu, "kim bu günahlardan birini işler. şeklindeki ifadenin, yukarıda geçenlerin tümünü kapsadığını düşündüğümüz zaman geçerlidir. Ki ilk anda anlaşılan da budur.
Tîbî şöyle demiştir: "Doğrusu bu hadiste kasdedilen şirk, küçük şirk olan riyadır. Hadisteki şirk kelimesinin belirsiz olarak kullanılması da bunu göstermektedir." Ancak şirk kelimesi dindeki kullanımda tevhidin zıddını ifade ettiğinden bu görüş eleştirilmiştir.

İşlenen Suçlara Dindeki Cezaların Uygulanması, Günahın Kefareti Olur Mu?

Kadı Iyaz şöyle demiştir: Alimlerin çoğunluğu, had (Kur'an ve sünnette belirtilen) cezalarının uygulanması bu suçların keffâreti olur görüşünü bu hadise dayanarak kabul etmişlerdir. Âlimlerin bir bölümü ise Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği "Had cezalarının bu suçlan işleyenler için keffaret olup olmadığını bilmiyorum" ifadesi sebebiyle bu konuda görüş belirtmekten kaçınmıştır. Ancak Ubâde hadisi senet açısından daha sahihtir. İki hadisin arasını bulmak için şu söylenebilir: Ebû Hureyre hadisi, Allah'ın konuyu Hz. Peygamber'e bildirmesinden önce söylenmiştir. Daha sonra Allah bu konuyla ilgili durumu Hz. Peygamber'e bildirmiştir.
Peygamberimizin hadisinde yer alan "cezalandırıhrsa" ifadesi hakkında İbnü't-Tîn şöyle demiştir: "Hz. Peygamber bununla hırsızlık suçunda el kesme cezasını, zina suçunda sopa vurulmasını veya recmi kastetmiştir." Kadı İsmail ve diğer âlimlerden nakledildiğine göre» katilin (kısas yoluyla) öldürülmesi, başkasını bu suçu işlemekten caydırmak içindir. Âhirette ise öldürülen kişinin hak talebi mevcuttur. Çünkü o, katilin öldürülmesi ile hakkını almamıştır. Ben (İbn Hacer) ise derim ki: Öldürülen kişi, katilin (kısas yoluyla) öldürülmesi ile hakkını en güzel şekilde almış olur. Çünkü haksız yere öldürülen kişinin günahları bağışlanır. Zira bu konuda İbn Hibban ve diğer âlimlerin sahih kabul ettiği şu hadis bulunmaktadır: "Kılıç (yani haksız yere öldürülmek), günahları siler". İbn Mesud'un rivayetine göre "(Bir müslumanın başına) Öldürülme gelince, bütün günahları siler". Bezzâr da Hz.Aişe'den merfu olarak şunu rivayet etmiştir: "Öldürülme, rastladığı bütün günahları siler". Şayet öldürülmüş olmasaydı, günahları silinmeyecekti. Kişiye bundan daha büyük hangi hak ulaşabilir? Öldürülme cezası yalnızca başkalarını caydırmak için konulmuş olsaydı, öldürülenin velilerinin katili affetmesi hükmü konulmazdı.
Yukarıda zikredilen cezalara acılar, hastalıklar vb. dünyevî musibetler girer mi? Bu konu tartışmalıdır, "Kim bu günahlardan birini işler de Allah onun durumunu örterse" ifadesi, bunların zikredilen cezalara girmediğini gösterir. Çünkü bu musibetler, günahların örtülmesi ile çelişmez. Ancak başka pek çok hadis, karşılaşılan musibetlerin günahlara keffaret olacağını ifade etmektedir. Bunlarda, had cezasını gerektirmeyen günahların affı kasdedilmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir.
Günahların bağışlanması için (sadece cezanın uygulanmasının yeterli olmadığı, bunun yanında) tevbenin şart olduğu söylenmiştir. Tabiînden bazıları da kesin olarak bu görüşü kabul etmişlerdir.
"Durumu Allah'a kalmıştır" ifadesi hakkında el-Mâzinî şöyle demiştir: Bu ifade, büyük günah işleyeni kâfir kabul eden Haricîlere ve tevbe etmeden ölen fâsığın cezalandırılmasını gerekli gören Mutezile'ye bir reddir. Çünkü Hz. Peygamber bu kişinin durumunun Allah'ın dilemesine bağlı olduğunu söylemiş, kesin olarak cezalandırılacağını söylememiştir."
Tîbî şöyle demiştir: "Bu, hakkında bizzat nass (ayet-hadis) bulunanlar hariç, kimse hakkında 'cehennemliktir' veya 'cennetliktir' şeklinde şahitlik yapmamaya İşaret etmektedir." Ben (İbn Hacer) derim ki: Bir insanın cehennemlik olduğu hakkında şahitlik yapılmaması konusu açıktır, ikinci kısım ise ancak hadisi, ilk anda anlaşılanın dışında yorumlamakla anlaşılır, ki bu şekilde anlamak zorunludur.
"Dilerse ona azap eder, dilerse onu affeder" ifadesi, günahından tevbe'edeni de etmeyeni de kapsamaktadır. Bunu bir grup alim söylemiştir. Çoğunluğa göre ise tevbe eden kişi üzerinde sorumluluk kalmaz. Bununla birlikte kişi Allah'ın azabından da emin olamaz. Çünkü tevbesinin kabul edilip edilmediğini bilemez. Bir görüşe göre ise, had cezası olan günah ile had cezası olmayan günah birbirinden farklıdır.
Şu konuda görüş ayrılığı söz konusu olmuştur: Bir görüşe göre had cezasını gerektiren bir suç işleyen kimsenin gizlice tevbe etmesi caizdir ve bu yeterli olur. Diğer görüşe göre ise, tıpkı Hz.Peygamber m.:l-;, . ,:-Jr.jWİJfc. devrindeki (zina eden ve zina ettiklerini itiraf eden) Mâiz ve el-Gâmidiyye'nin durumunda olduğu gibi, en faziletlisi devlet başkanına giderek suçunu itiraf etmek, kendisine had cezasının uygulanmasını istemektir. Bazı âlimler ise şöyle bir ayırım yapmıştır: Kişi günah işlemekle tanınan bir kimse ise, tevbe ettiğini insanlara duyurması müstehaptır, aksi takdirde değildir.

12. Fitnelerden Kaçmak Dindendir

19- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
"Müslümanın en hayırlı matının koyun olması yakındır. Dağ başlarında ve yağmur suyunun biriktiği yerlerde (vadi ortalarında) onları gezdirir de bu sayede dinini fitnelerden korumuş otur.[59]
Bu hadiste dağ başları ve suyun biriktiği yerlerin zikredilmesinin sebebi Duraların çoğunlukla otlu olmasıdır.

13. Hz. Peygamberin Allah'ı En İyi Bileniniz Benim Sözü

Marifet kalbin fiilidir, çünkü Yüce Allah "Sizi ancak kalbinizin kazandığından sorumlu tutar [60] buyurmuştur.
20- Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Allah Resulü Abashabına bir emir verdiğinde, amellerden güçlerinin yeteceğini onlara emrederdi.
Ashâb-ı kiram şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi! Biz senin durumunda değiliz. Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.
Bu söz üzerine Hz. Peygamber yüzünden öfkesi anlaşılacak şekilde sinirlenir sonra da şöyle derdi:
Allah'a karşı gelmekten en çok sakınanınız, O'nu en iyi bileniniz benim".

Açıklama

Buhârî'nin konu başlığında âyeti vermesinin amacı; tek başına sözle İmanın yeterli olmadığını, buna inancın da eklenmesinin şart olduğunu, inancın ise kalbin fiili olduğunu ifâde etmektir. Ayetteki "kalbinizin kazandığı" İfadesinden kasıt, kalbinizde yerleşen anlamındadır. Ayet aslında yeminler hakkında gelmekle birlikte, İman konusunda bunun delil getirilmesi, anlam bakımından ortaklık sebebiyledir. Çünkü yeminde de imanda da hakikatin üzerinde döndüğü esas nokta, kalbin amelidir. Buhârî, Zeyd b. Eslem'in bu âyeti tefsirine dayanmış gibidir. Çünkü o, "Allah sizi kasıtsız yeminlerinizden sorumlu tutmaz" âyeti hakkında şöyle demiştir: Kasıtsız yemin kişinin "şöyle yaparsam kâfir olayım" demesidir. Kişi kalbini kesin olarak buna bağlamadıkça Allah bu onu yeminden sorumlu tutmaz. Böylece âyet ile hadis arasındaki münasebet ve bu âyet ve hadisin imanla ilgili konulara dahil olma gerekçesi ortaya çıkmış olmaktadır.
Bu hadis Kerrâmiye mezhebinin "İman yalnız sözden ibarettir" görüşü aleyhine delildir. Yine bu hadiste imanın artması ve eksilmesine de delil vardır. Çünkü Hz. Peygamber'in Allah'ı en iyi biteniniz benim" sözü, Allah hakkındaki bilginin farklı dereceleri bulunduğunu, bu konuda bazı insanların başkalarından daha üstün olduğunu, Hz. Peygamber'in ise derecelerin en üstününde yer aldığını göstermektedir. Allah'ı bilmek, O'nun sıfatlarını, hükümlerini ve bunlara ilişkin şeyleri bilmeyi kapsar. Gerçek iman budur.

Kalpte Bulunanlardan Sorumluluğu Gerektirenler

Nevevî şöyle demiştir: Âyette, "kalbin fiillerinin kalpte yer etmesi halinde kisinin bundan sorumlu olacağı" şeklindeki doğru görüşe delil vardır. Hz. Peygamber'in Allah ümmetimin içinden geçen şeyleri, bunları konuşmadığı veya yapmadığı sürece bağışladı" hadisi, "bunlar kişinin kalbinde yer etmediği takdirde bağışlanır" şeklinde yorumlanır. Ben (İbn Hacer) derim ki: Hz. Peygamberin "bunları yapmadığı sürece" sözünün genel ifadesi de bunu göstermektedir. Çünkü inanç kalbin amelidir (yaptığı şeydir).

Amelde Orta Yolu Tutmak, Aşırı Gitmemek

Onlara bir şey emrettiğinde güç getirebilecekleri şeyleri emrederdi" ifadesinin anlamı, "onlara bir şey emrettiğinde, devam edemeyeceklerinden korkarak onlara zor gelmeyecek kolay gelecek şeyler emrederdi" demektir. Kendisi de i onlara emrettiği hafif amellerin benzerini yapardı. Ashâb-ı kiram, derecelerinin (yükselmesi için Hz. Peygamber yaptığından daha fazla amele ihtiyaçları olduğuna inanırlardı. Bu sebeple Allah Resûlü'nden kendilerine zor I yükümlülükler yüklemesini talep eder ve ona "biz senin durumunda değiliz" |derlerdi. O ise buna Öfkelenirdi, Çünkü dereceler elde etmiş olmak, amelde kusurlu davranmayı gerektirmez. Aksine nimetleri karşılıksız veren Allah'a şükretmek için ameli daha da çoğaltmayı gerektirir. Nitekim bir başka hadiste Hz. Jeygamber (ayakları şişinceye kadar namaz kılmasının sebeini soran Hz. Aişe'ye): "Ben Allah'a çokça şükreden bir kut olmayayım n?" buyurmuştur. Hz. Peygamber'in ashabına kolay amelleri emretmesi buna devam edebilmeleri içindir. Nitekim diğer bir hadiste de şöyle duyurulmuştur: "Allah'ın en sevdiği amel devamlı olandır".

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Bu hadisten aşağıdaki sonuçlar çıkmaktadır:
1. Salih ameller; dereceleri yükseltir ve günahları siler. Bunun yanında sahilini yüksek mertebelere ulaştırır. Çünkü Hz. Peygamber salabeyi bu yönde delil getirip bunu gerekçe gösterdikleri için değil, başka bir
beple yadırgamıştır.
2. Kişi İbadette ve ibadetin neticelerinde son sınıra ulaştığında, nimetin de-ım etmesini ve şükrederek daha da çoğalmasını sağlamak için ibadete devam fme konusunda daha gayretli olur.
3. Şâri'in koymuş olduğu azimet ve ruhsat sınırlarını aşmamak gerekir. Dine ;gun kolay ameli esas almanın, dine aykırı zor amelden daha üstün olduğuna lanmalıdır.
4. İbadette evla olan orta yolu tutmak ve devamlılıktır, ibadeti terke sebep olacak şekilde aşırı gitmek değil. Nitekim bir başka hadiste şöyle buyrulmuştur: "Yolculuğunda çok hızlı giden ne mesafe kat etti, ne de (hayvan) sırtı bıraktı",
5. Sahabenin ibadete çok büyük bir rağbet duyar ve daha fazla hayır yapmayı isterdi.
6. Dinin emrine aykırı davranıldığmda öfkelenmek meşrudur. Ehliyetli olan kişi, bir şeyi yanlış anladığında onu, uyanışa teşvik için, yadırgamak meşrudur.
7. Kişi, övünmekten ve kibirlenmekten emin olduğunda, ihtiyaç duyulması halinde, kendisinde bulunan üstünlükleri söyleyebilir.
8. Allah Resulü sabahı; insanın ulaşabileceği olgunluk seviyesinin en üst basamağmdadır. Çünkü ilmî ve amelî hikmet ona özgüdür. Hz. Peygamber "en çok bileniniz" sözü ile ilmî hikmete, "ona karşı gelmekten en çok sakınanınız" sözü ile amelî hikmete işaret etmiştir.

14. Kişinin (Allah Kendisini Küfürden Kurtardıktan Sonra Yeniden) Küfre (İnkarcılığa) Dönmeyi Ateşe Atılmak Gibi Kötü Görmesi İmandandır

21- Enes'ten rivayet edilmiştir: Hz.Peygamber şöyle buyurdu:
Şu üç şey kimde olursa, o imanın tadını bulur:
1. Allah ve Resûlü'nü her şeyden daha çok sevmek,
2. Sevdiği kişiyi yalnızca Allah için sevmek,
3. Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra yeniden küfre (inkarcılığa) dönmeyi, ateşe atılmak kadar kötü görmek".

15. İman Ehlinin Ameller Konusundaki Faziletlerinin Birbirinden Farklı Olması

22- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"CennetHkler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdikten sonra Allah Teâtâ: 'Kalbinde hardal danesi ağırlığınca imanı olanı (cehennemden) çıkarın!1 buyurur. Bunun üzerine (bu kişiler) cehennemden kararmış (kömür gibi olmuş) bir halde çıkarılırlar. Sonra haya yahut hayat [61] nehrine atılırlar. Orada selin uğradığı yerde kalan tohumlar nasıl (çabucak) ayrık otu olarak biterse öyle biterler. Görmez misin, bunlar (ne güzel) sapsarı olarak (ve iki tarafına) salınarak sürer?.[62]

Açıklama

Bu bölümde ameller sebebiyle hasıl olan fazilet farklılığı ele alınmaktadır.
"Hardal danesi ağırlığınca" ifadesi aslında en küçük şeye işaret etmektedir. İmâmü'l-Haremeyn şöyle demiştir: Tartı, amel defterleri için söz

konusudur. Bunların ağırlığı, amellerin ecirlerine göre değişir. Burada hardal danesinden kasıt, Allah'ın birliği (tevhid inancı) esas alınarak gerçekleştirilen amellerdir. Çünkü diğer rivayette şöyle yer almaktadır: "Lâ ilahe illallah diyen ue zerre mik-tarınca hayır işleyen kişiyi cehennemden çıkarın".
Haya (veya hayat) nehrinden kasıt kendisi ile hayatın sağlandığı şeydir. Haya yağmur anlamında olup bununla bitkiler hayat bulur. Bu ifâdeye yağmur manasında olan ve sonunda hemze harfi bulunmayan sözcük, sonunda hemze bulunan ve utanma anlamına gelen haya kelimesinden daha uygundur.[63]
"Habbe/ Tohum/ayrık otu" çöllerde biten ancak yiyecek olarak kullanılmayan bitkidir.
Bu hadisin konu başlığına uyumu açıktır. Zira hadiste İman olsa büe günahların zarar vereceği belirtilmektedir. Buhârî bu hadisi kaydetmekle Mürcie mezhebinin iman ile birlikte günahın zarar vermeyeceği ile ilgili görüşünü;
Mutezile mezhebinin de "günahlar kişinin sonsuza kadar cehennemde kalmasını gerektirir" görüşünü reddetmiş olmaktadır.
23- Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Uyurken rüyamda insanların üzerlerinde gömlek olduğu halde bana arz edildiğini gördüm. Bu gömleklerden kimi göğe kadar, kimisi ise daha da kısaydı. Ömer b. Hattâb, üzerindeki gömleği yerde sürüdüğü halde bana arz edildi.
Ashab-ı kiram: "Bu rüyayı (rüyadaki gömleği) nasıl yorumladm?" diye sordular. Hz. Peygamber: "Din ile" diye cevap verdi.[64]

Açıklama

Gömleğin din olarak tabir edilmesi açısından hadisin konu başlığına uyumu açıktır. Hadiste insanlann gömleği giyme konusunda birbirinden farklı olduğu belirtilmiştir. Bu ise onların imanda da farklı olduklarını (imanlarının aynı seviyede olmadığını) göstermektedir.

16. Haya (Utanmak) Îmandandır

24- Salim b. Abdullah'ın babasından rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber Mubahı: aipyüi ensardan bir kişinin yanından geçiyordu. O sırada bu kişi kardeşine utangaçlığı (hayası) sebebiyle öğüt veriyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona şöyle buyurdu:
Onu bırak! Çünkü haya (utanmak) imandandır.[65]

Açıklama

Bu hadiste sözü edilen kişi çok utangaçtı. Bu İse haklarını almasına engel oluyordu. Kardeşi bu yüzden onu kınıyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona "onu bırak" yani onu bu yüce huyu üzerine terk et buyurdu. Sonra da hükme rağbet ettirmek için hayanın imandan olduğunu söyledi. Haya İnsanın kendi hakkını almasını bile engellediğine göre bu, söz konusu hakkın ecrini elde etmesine sebep olur. Özellikle de hakkın tahsil edilmediği kişi bu mala muhtaçsa, bu hakkı istememe İmandan gelen bir hayadan kaynaklanmaktadır.
Ibn Kuteybe şöyle demiştir: Hadisin anlamı şudur: Haya, tıpkı İman gibi kişinin günah işlemesini engeller. Bir şeye yerini alan şeyin adının verilmesi gibi, hayaya da iman denmiştir. Özetle söylemek gerekirse hayanın imandan olması sözü mecazdır. Hadisten anlaşıldığına göre kardeşini haya etmekten sakındıran kişi, hayanın imanın tamamlayıcı unsurlarından olduğunu bilmiyordu. Hadisteki pekiştirme de bu sebeple söz konusu olmuştur.
Râğıb (el-İsfahanî) şöyle demiştir: Haya, nefsin çirkin olan şeyden çekilmesidir. Bu, insanın arzu ettiği her şeye saldırmaktan uzak durarak hayvanlar gibi olmamasını sağlayan özelliklerinden biridir. Haya korkaklık ve iffetin bir araya gelmesinden oluşmuştur. Bu sebeple haya eden kişi fâsık olmaz. Cesur kişinin haya sahibi olması ise nadirdir. Bazı çocuklarda olduğu gibi, haya mutlak anlamda bir şeyden çekinmekten kaynaklanabilir.
Rağıb dışındaki âlimlerden biri de şöyle demiştir: Haya, haram kılınmış bir fiil hakkında olursa farzdır. Mekruh bir şey hakkında olursa menduptur. Mubah bir şey hakkında olursa örfe bağlıdır. "Haya ancak hayır getirir" sözünden kasdedilen de budur.
Selef âlimlerinden birinin de şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Günahların zillet sebebi olduğunu gördüm. Bu sebeple mürüvvet gereği bunları terk ettim, böylece bu terk dinî bir amel oldu."
Haya Allah'ın nimetleri tarafından kuşatılmış olan akıl sahibi kişinin, bu nimetleri O'na isyan yolunda kullanmamasıdtr. Seleften biri de şöyle demiştir: "Senin üzerindeki kudretinin miktarınca Allah'tan kork, sana olan yakınlığı mik-tarınca O'ndan haya et."

17. Eğer Tevbe Eder, Namazı Kılar Ve Zekâtı Verirlerse Yollarını Serbest Bırakın [66]

25- Ibn Ömer'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammedin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik edinceye, namaz kıhncaya ve zekât verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Şayet bunu yaparlarsa islâm'ın hakkı hariç kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar, hesaplarını görmek ise Allah a aittir".

Açıklama

Ayetteki "Şayet tevbe ederlerse. ifadesine bakarsak: Hadîs, âyeti tefsir etmek üzere getirilmiştir. Çünkü âyetteki tevbeden kasdedilen inkârdan tevhide dönmektir. "Allah'tan başka Hah olmadığına ve Muhammedin AUah'ın elçisi olduğuna şahitlik edinceye..." sözü bunu tefsir etmektedir. Hadis bir başka açıdan da konu başlığına uymaktadır ki bu da Mürcİe mezhebini reddetmektir. Çünkü onlar imanın amellere ihtiyaç bırakmadığını iddia etmişlerdir.
Bu hadisin söylenmesine sebep olan olay şunu göstermektedir ki, bazen bir hadis sahabenin büyükleri tarafından bilinmediği halde, onların dışındakiler tarafından bilinebilir. Bu sebeple rey ne kadar güçlü olursa olsun ona muhalif bir sünnet bulunduğunda rey dikkate alınmaz. "Bu durum falanca âlim tarafından nasıl bilinmez?" denilerek sünnete karşı çıkılmaz.
"Emredildim" sözünde emreden Allah'tır. Çünkü Hz. Peygamber'e aleyh emredebilecek olan sadece Allah'tır. Bunun benzeri sahabenin "bana emredildi" sözüdür. Burada emreden Hz. Peygamber'dir. Burada "bana diğer bir sahabî emretti" demeyi kastetmiş olamaz. Çünkü onlar müctehid olmaları itibarıyla başka müctehidin emrine uymazlar. Bu sözü tâbiûndan biri söylediğinde söz farklı şekillerde anlaşılmaya müsaittir. Özetle söyleyecek olursak, birine itaat etmekle tanınan kişi bu sözü söylediğinde bu emri verenin itaat ettiği o reis olduğu anlaşılır.
"Şehodet getirinceye kadar" sözü ile zikredilen şeylerin bulunması, savaşmanın biteceği sınır olarak belirlenmiştir. Yani kelime-i şehadet getiren, namaz kılan ve zekât veren kişi, geri kalan hükümleri inkâr etse bile canı koruma altına alınmış olur. Oysa bu doğru değildir. Buna şu şekilde cevap verilir: Hz. Muhammed'in peygamberliğine şahitlik etmek onun getirdiklerini tasdik etmeyi gerektirir. Ayrıca hadis metninde yer alan "İslâm'ın hakkı hariç" ifadesi bunların tümünü de dahil etmektedir. Şu sorulabilir: "Öyle ise neden bununla yetinmedi de namaz ve zekatı ayrıca zikretti?" Buna şu şekilde cevap verilir: "Bu, namaz ve zekatın yüceliği ve onlara gösterilen önem sebebiyledir. Çünkü bunlar bedenî ve malî ibadetlerin esasıdır."

Namaz Ve Zekâtı Terk Edenin Hükmü

"Namaz kıhncaya" yani namazı şartlarına uygun olarak kılmaya devam edinceye kadar. Burada namaz ile kasdedilen namaz cinsi değil, farz olan namazdır. Mesela tilavet secdesine namaz denilmesi doğru olsa bile bu hadisin kapsamına girmez ve ona mutlak manada namaz denmez. Şeyh Muhyiddin en-Nevevî şöyle demiştir: "Bu hadisten namazı kasten terk eden kişinin öldürüleceği anlaşılır."
Kirmanî'ye zekâtı terk edenin hükmü sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Bu hadiste savaşmanın sona ereceği sınır olarak namazla zekât birlikte zikre-dildiğinden ikisinin hükmü birdir". Anlaşıldığı kadarıyla öldürme değil savaşma hükmü açısından Kirmanı bunu söylemiştir. "Savaşma ile öldürme arasındaki fark şudur: Namazı terk edenin aksine zekâtı vermeyen kişiden zekât zorla alınabilir. Kişi zekâtı vermemek için işi savaşmaya kadar götürürse onunla savaş da yapılır. Hz. Ebû Bekir zekâtı vermeyenlerle bu sebeple savaşmış, onlardan herhangi birini özel olarak zekât vermemekten ötürü öldürdüğü nakledilmemiştir. Buna göre, "savaşmak" ve "öldürmek" İfadeleri arasında fark bulunduğundan bu hadisi namazı terk edenin öldürüleceğine dair delil olarak ileri sürmek tartışmalıdır. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Dakîku'l-'îd Şerhu'l-'ömde isimli eserinde, namazı terk edenin öldürülebileceğine dair bu hadisi delil getirenleri reddetmek için oldukça uzun açıklamalar yapmış ve şöyle demiştir: "Savaşmanın mubah olması, öldürmenin de mubah olmasını gerektirmez. Çünkü savaşmak, karşılıklı olarak savaşan iki tarafın bulunmasını gerektirir. Öldürmek İse böyle değildir."
Beyhakî, Şafiî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Savaşmakla öldürmek arasında alâka yoktur. Çünkü bazı durumlarda bîr kimse ile savaş yapılması helal olduğu halde aynı kişinin öldürülmesi helal olmaz."

Kalplerde Bulunanların Hesabını Görmek Allah'a Aittir

"Hesaplarını görmek Allah'a aittir" yani onlann içlerinde gizledikleri şeylerin hesabını görmek Allah'a aittir. Bu, zahir amellerin kabul edileceğine ve zahirin gereğine göre hüküm verileceğine, imanı kabulde delilleri bilmeyi şart koşanlann görüşünün aksine kesin inancın yeterli olduğuna delildir.
Bu hadisten, Allah'ın birliğini kabul eden ve O'nun koyduğu hükümlere bağlanan, bununla birlikte bid'at ehli olan (ehli sünnet dışındaki mezheplere bağlı bulunan) kimselerin tekfir edilemeyeceği, inkârından tevbe eden kişinin, inkârının zahir veya batın olmasına bakmaksızın tevbesinin kabul edileceği de anlaşılmaktadır.

Cizye

Şöyle bir soru sorulabilir: Hadisten ilk anda Allah'ın birliğini kabul etmeyenlerle savaşılacağı anlaşılmaktadır. Şu halde cizye ödeyen veya antlaşma yapan kâfirlerle savaş nasıl terk edilebilir? Buna cevap olarak şunlar söylemiştir.
1. Hadisin yürürlükten kaldırıldığı (neshedildiği) iddiası: Cizye alma ve antlaşma yapma iznini veren hükümler, bu hadislerden sonra gerçekleşmiştir. .Bu^ iznin "müşriklerle savaşın" âyetinden sonra indirilmesi de bunu göstermektedir.
2. Bu hadis, genel bir ifadeye sahip olmakla birlikte kapsamındaki bazı hususlar tahsis edilmiştir. Çünkü emrin amacı, talep edilen şeyin gerçekleşmesidir. Bir delil sebebiyle bir kısmında bunun söz konusu olmamasının bir zararı yoktur.
3. Bu hadisteki "insanlar" şeklindeki genel ifadeden özel bir şey yani ehli kitap dışındaki müşrikler kasdedilmektedir. Nesaî'deki "müşriklerle savaşmakla emrolundum" ifadesi de bunu göstermektedir. Şayet "bu husus cizye ehl-i hakkında geçerli olsa bile, antlaşmalı olanlar ve cizye vermeyenler hakkında geçerli değildir" denilirse buna şu şekilde cevap verilir: "Kabul edilemez olan, ateşkes durumunda olduğu gibi savaşın bir süreliğine geciktirilmesi değil tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Cizye ödemeyenlerle savaşılması ise âyet sebebiyledir."
4. Bu hadiste zikredilen şehadet vb. şeylerle kasdedilen, Allah'ın kelimesini yüceltmek ve buna aykırı davrananlara bunu kabul ettirmektir. Bu ise bazı kimselerde savaşla, bazı kimselerde cizye ile bazılarında ise antlaşma ile olur.
5. Burada savaş kelimesi ile savaşmak kasdedilmiş olabileceği gibi, onun yerine geçen, cizye vb. başka bir şey de kasdedilmiş olabilir.
6. Ehl-i kitaba cizye konulmasının sebebi onları Müslümanlığa yönlendirmektir. Sebebin sebebi de sebeptir. Bu durumda hadiste sanki şöyle denilmiş olmaktadır: "Ehl-i kitapla onlar Müslüman oluncaya veya onları İslama götürecek şeyi yükleninceye kadar savaşın." Bu görüş en güzel görüştür.

18.Bu, Yaptıklarınıza Karşılık Olarak Mirasçı Kılındığınız Cennettir [67] **Âyeti Sebebiyle Îman Ameldir" Görüşünde Olanlar**

Bazı ilim ehli "Rabbine andolsun ki onların hepsini yapmakta olduklarından sorguya çekeceğiz [68] âyetinde kasdedilenin "lâ ilahe illallah" olduğunu söylemişlerdir.
Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Amel edenler bunun misli için amel etsinler.[69]
26- Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü'ne En faziletli amel nedir?" diye soruldu.
Hz. Peygamber Allah'a ve Resulüne imandır" buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye soruldu. "Allah yolunda cihaddtr" buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye soruldu. "Mebrûr hacdır" buyurdu. [70]

Açıklama

Konu başlığında yer alan ilk âyetteki "yaptıklarınıza karşılık olarak" ifadesi "iman etmenize karşılık olarak" anlamına gelmektedir.
İkinci âyette geçen "yapmakta olduklarınızdan" ifadesi, Buhârî'nin nakline göre dile özgü amellerdir.
Üçüncü âyette geçen "amel edenler bunun misli için amel etsinler" İfadesi genel kapsamlıdır.
Hadise gelince; en faziletli amelin ne olduğu sorusuna "Allah'a iman" şeklinde cevap verilmesi (kalple) inanmak ve (dille) söylemenin de ameller kapsamına dahil olduğunu göstermektedir. Şu söylenebilir: "Sonra" ifadesi, bu ifadenin öncesi ve sonrasındaki kelimelerin birbirinden farklı olduğunu ve önce zikredilenin sonra zikredilenden rütbece önde olduğunu gösterir. Buna şu şekilde cevap verilir: Burada imandan kasdedilen tasdik etmektir ki bu, İmanın hakikat anlamıdır. Daha Önce geçtiği gibi iman, bedenî ameller için de kullanılabilir. Çünkü bedenî ameller imanın tamamlayıcılan ndandır.
Şu sorulabilir: Bu âyetle, "Hiçbiriniz cennete amelî ite giremez" hadisini nasıl birleştirebiliriz?
Bunun cevabı şudur: Hadiste olmayacağı belirtilen şey, kabul edilmemiş mücerret amelle cennete girmektir. Ayette yer alan ise, kabul edilen amelle cennete girmektir. Kabul ise yalnızca Allah'ın rahmeti ile olur. Şu halde cennete girmek yalnızca Allah'ın rahmeti ile olmaktadır.
"Andolsun onlara soracağız" âyeti hakkında Nevevî şöyle demiştir; Bütün amellerinden yani yükümlülükle ilgili olan bütün amellerinden sorguya çekeceğiz. Burada geçen sorguyu yalnızca tevhid İle sınırlamak, delilsiz iddiada bulunmaktır. Ben (îbn Hacer) derim ki: Âyette "Onların yaptıklarına üzülme. Müminlere merhamet kanadını indir" ifadesinden "Onların hepsini" bölümüne kadar kâfirlerden bahsedildiği için bu âyette sorguyu tevhid ile sınırlayanlar açısından delil bulunmaktadır. Bu âyetin kapsamına Müslüman da kâfir de girmektedir. Çünkü kâfirlerin, tevhid dışındaki amellerin aksine, Allah'ın birliğini kabul etmekle yükümlü kılındıkları konusunda görüş ayrılığı yoktur. Diğer ameller hakkında ise görüş ayrılığı söz konusudur. Kâfirlerin diğer amellerle yükümlü olduğunu kabul edenler, onların bütün amellerden sorgulanacağını söylemektedir. Onların diğer amellerle yükümlü olmadığı görüşünü kabul edenler ise, onların yalnızca Allah'ın birliğini kabul etmekten sorgulanacağını söylemektedirler. Allah'ın birliği konusunda sorguya çekilecekleri konusunda ise görüş birliği vardır.
Bunun misli için..." ifadesinden "büyük kurtuluş" kasdedilmektedir.
Amel edenler...amel etsinler" ifadesinde "dünya için amel edenler asıl bunun için amel etsinler" denilmektedir.
Mebrûr hac" kabul edilen hacdır. Diğer bir görüşe göre içine günah karışmayan hacdır. Başka bir görüşe göre; içinde riya (gösteriş) bulunmayan hacdır.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Nevevî şöyle demiştir: Bu hadiste cihad imandan sonra zikredilmiştir. Ebû Zer hadisinde ise hac zikredilmemiş, köle azadından bahsedilmiştir. İbn Mesud hadisinde önce namaz, sonra ana-babaya iyilik, sonra da cihad zikredilmiştir. Daha önce geçen hadiste, kişinin elinden ve dilinden selamette olması zikredilmiştir. Alimler de şöyle demiştir: Bu konuda cevapların farklı olması, durumların ve muhatapların ihtiyaçlarının farklı olmasındandır. Ayrıca Hz. Peygamber soru soranın ve dinleyenlerin bildikleri değil, bilmediklerini zikretmiştir. Şu da söylenebilir: Burada "en hayırlı amer sözü ile "en hayırlı amellerden biri" anlamı kasdedilmektedir. Nitekim "falanca, insanların en akıllı-sıdır" sözü ile "İnsanların en akılhlanndandır" anlamı kasdedilir. "Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olandır" hadisi de böyledir. Malumdur ki kişi sadece ailesine karşı hayırlı olmakla insanların en hayırlısı olmaz.
Şu sorulabilir: Cihad, İslâmm rükünleri (beş şartı) arasında yer almadığı halde, niçin İslâm'ın şartlarından olan hacdan önce zikredilmiştir?
Bunun cevabı şudur: Çoğunlukla haccm yaran hac yapanla sınırlı olduğu halde, cihadın yararı başkaları hakkında da geçerli olabilir. Bu hadis, cihadın farz-ı ayn olduğu dönemde söyienmişde olabilir. Çünkü cihadın farz-ı ayn olması tekrar tekrar gerçekleşen bir durumdur. Bu sebeple hacdan daha önemli olduğun için önce söylenmiştir.

19. Gerçek Anlamda Müslüman Olmamak

Müslüman olmanın; teslim olma veya öldürülmekten korkmaya dayanması. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Bedeviler îman ettik dediler. De ki siz İman etmediniz, ancak 'teslim olduk' deyiniz. [71] Müslümanlık gerçek anlamda olduğunda şu âyetteki gibi olur: "Şüphesiz ki Allah katında din, İslâm'dır.[72]
27- Sa'd b. Ebû Vakkas'm oğlu Amir babasından şunu rivayet etmiştir: Sa'd'ın oturduğu bir sırada Allah Resulü saib Uâhu bir grup insana (zekât malından) bir şeyler verdi, benim en beğendiğim adama ise bir şey vermedi.
Ey Allah'ın elçisi! Falancaya vermemenin sebebi nedir? Vallahi ben onu mümin olarak görüyorum" dedim.
Allah Resulü: 'Yahut müslümandır" buyurdu.
Ben bir süre sustum. Sonra o adam hakkındaki bilgim sebebiyle dayanamadım ve bir kez daha: "Falancaya vermemenin sebebi nedir? Vallahi ben onu mümin olarak görüyorum" dedim.
Allah Resulü yine: Yahut müslümandır" buyurdu.
Sonra yine dayanamadım ve aynı şeyleri tekrarladım, Hz. Peygamber de aynı şeyi tekrarladı. Sonra da şöyle buyurdu:
"Sa'd! Başkasını daha çok sevdiğim halde bir adama, Allah onu yüz üstü ateşe atmasın diye mal verdiğim olur.[73]

Açıklama

Buharı konu başlığında şart cümlesi kullanmış fakat bunun cevabını, zaten bilinmesi sebebiyle zikretmemiştir. Burada kasdedilen, bu şekilde Müslüman olma halinde âhirette bunun bir yararının olmayacağıdır.
Buhârî'nin belirttiği ve delil getirdiği şey özetle şudur: İslâm kelimesi bazen serî hakikat anlamında kullanılır ki bu anlamda imanın eş anlamlısı olup, Allah katında yarar sağlar. Yüce Allah'ın şu âyetleri de bu anlamdadır: "Şüphesiz ki Allah katında din İslâm'dır", "Orada Müslüman bir ev halkından başkasını bulamadık".[74] İslâm kelimesi bazen de sözlük anlamında kullanılır ki bununla itaat ve teslim olma kasdedilir. Burada Buhârî'nin kasdettiği anlam şer'î anlamdır.
Hadisin konu ile uyumu şu açıdan açıktır: Müslüman kelimesi, iç durumu bilinmese bile Müslüman olduğunu açıklayan kişi hakkında kullanılır. Oysa bu kişi gerçek anlamda mümin olmayabilir. Çünkü bu kişi hakkında İslâm kelimesinin sözlük anlamı uygun olsa bile, dini anlamı uygun olmayabilir.
Hz. Peygamberin Yahut müslümandır" sözünün tenvi' ve teşrik için olduğu söylenmiştir. Teşrik için olması halinde Hz. Peygamber Sa'd'a "Ben onu mümin yahut Müslüman olarak görüyorum" demesini emretmiştir. Çünkü bu ihtiyata daha uygundur. İbnü'l-A'râbî'nin bu hadisi Mu'cem'inde şu şekilde rivayet etmesi bu görüşü reddetmektedir: "Mümin deme, bilakis o müslümandır". Bundan anlaşılmaktadır ki Hz. Peygamber'in bu sözü ıdrâbtır (sözü bırakıp başka bir yere dönmektir). O zaman bu söz Sa'd'm sözünü reddetmek olmayıp, "İç yüzünü gizli bir deneme ile denemediğin kişi hakkında Müslüman kelimesini kullanmak, mümin kelimesini kullanmaktan daha evladır" anlamına gelir. Çünkü kişinin Müslüman olduğu zahir hükümle bilinir. Hadisin konu ile ilgisini daha önce açıklamıştık.
Bu hadiste yer alan olayın aslı şudur: Hz. Peygamber ,,-Müslüman olduğunu söyleyenlere, onların kalbini ısındırmak için bolca bağışta bulunurdu. Bu durumda olan bir grup insan Hz. Peygamber'den s^ikn bağış talebinde bulunmuş o da onlara mal verirken muhacirlerden olan Cuayl adında bir adama vermemiştir. Sa'd, o adam hakkında Hz. Peygamber'le konuşmuştur. Çünkü o, Cuayl'ı yakından tanıdığından, onun bu bağışa diğerlerinden daha layık olduğunu düşünüyordu. Bu sebeple Sa'd, Hz. Peygamber'e birden fazla müracaatta bulunmuşur. Hz. Peygamber de ona şu iki konuda yol göstermiştir:
1- Cuayl'i onlardan çok sevdiği halde onlara bağışta bulunup Cuayl'e vermemesinin sebebini bildirmek. Çünkü Hz. Peygamber kalplerini Müslümanlığa ısındırmak İstediği bu kişilere bağışta bulunmamış olsaydı, onların dinden dönerek cehenneme gitmeyeceklerinden emin olunamazdı.
2- İç yüzü kesin olarak bilinmeyen bir konuda kişiyi övmemek, yalnızca dıştan bildiği şeyi söylemek. Bununla Hz. Peygamber'in Sa'dın sözünü reddetmesinin sebebi anlaşılmış olur. Bu, Sa'dın sözünü tamamen reddettiği anlamına gelmez. Hz. Peygamber'in Sa'd'a söylemiş olduğu sözün sebebi ile ilgili İki cevaptan biri, onun Sa'd'a daha iyi olan hakkında görüşünü söylediğini belirtirken, diğeri de Sa'd'a Hz. Peygamber'in sözünün gerekçesini açıklamaktadır.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Bu konu ile ilgili hadisten çıkan önemli bazı sonuçlar bulunmaktadır:
İman ve İslâm, mahiyet itibarıyla birbirinden farklıdır.
Olgun mümin olduğuna dair hakkında âyet-hadis bulunmayan kişilerin olgun mümin olduğuna dair kesin görüş belirtmekten kaçınmak gerekir.
Bazı yorumcular bu hadisten yola çıkarak "Cennetlik olduklarına dair haklarında âyet-hadis bulunanlar dışında kimsenin kesin olarak cennetlik olduğu söylenemez" sonucunu çikarmışlarsa da bu, hadisten açık olarak anlaşılmaz.
Evet hakkında nass bulunmayan kişi hakkında bu böyledir. (Ne var ki bu husus, bu hadisten çıkmaz).
Bu hadis iman etmek olmak için kelime-i şehadeti dille söylemiş olmayı yeterli sayan Mürcie mezhebinin aşırılarını da reddetmektedir.
Devlet başkanı kamu yararı için ayrılmış mallarda tasarrufta bulunur. Bu tasarrufunda bazı kimseler işin iç yüzünü bilmiyor olsa bile o, öncelik sırasına riayet eder.
Bir kimse, aracılığın caiz olduğuna inanıyorsa, devlet başkanı yanında başkaları için aracılık yapabilir.
Alt konumda bulunan bir kişi, üst konumda bulunan bir kimsenin hata yaptığını düşündüğünde ona uyanda bulunabilir.
Şayet bir kötülüğe yol açmayacaksa, katında aracılık yapılan kişiye bir konu hakkında müracaat etmek.
Zekât bölümünde Sa'dın "Kalkıp Hz.Peygamber'le gizlice konuştum" şeklindeki rivayetinde de geleceği üzere, nasihati gizli yapmak, açık yapmaktan daha evladır. Hatta açıktan nasihat yapmak bir kötülüğe yol açacaksa, nasihati gizli yapmak zorunlu hale gelir.
Bir konuda kendisine görüş belirtilen kişi, karşı tarafın görüşünü yadırgamaz, doğru görüşün delilini ona açıklar.
Şayet maslahat aracılık eden kişinin görüşünü terk etmekte ise, aracılık eden kişiye bunun gerekçesi anlatılır. Aracılık eden kişinin görüşünün reddedilmesi onun için bir kusur sayılmaz.
Soru sorma (veya bir şey isteme) konusunda ısrarlı olmamak müstehaptır.
Zührî şöyle demiştir: "Bu hadisten, İslâm'ın söz, imanın ise amel olduğunu anlıyoruz. "Bu, Cibril hadisine göre müşkildir. Çünkü bunun zahiri Cibril hadisi İle çelişmektedir.
Zührî'nin kastı şu olabilir: Kelime-i şehadeti getiren kişinin Müslüman olduğuna hükmedilir. Bu kişi amelde bulunmadıkça kendisine mümin denmez. Amel hem kalp hem organlarla yapılan amelleri kapsar. Organların ameli kişinin Müslümanlık sözünün doğru olduğunu gösterir. Cibril hadisinde zikredilen İslâm ise şu âyette kasdedilen kâmil Müslümanlık anlamında serî hakikattir: "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa bu kendisinden asla kabul edilmez".[75]

20. Selamı Yaymak İmandandır

Ammar şöyle demiştir: "Üç şeyi bir arada bulunduran imanı elde etmiş, olur:
1- Kendi nefsine insaf etmek,
2- Selâmı tüm âleme yaymak,
3- Darlıkta infak etmek."
28- Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e gelerek "Ey Allah'ın elçisi İslâm'ın (İslâm'daki amellerin) hangisi en hayırlıdır? diye sordu. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Yemek yedirmen ve tanıyıp tanımadığın kişilere selam vermendir.
"Selamı yaymak' ifadesinden kasıt, selamı gizli ve açık olarak yaymaktır. Bu "tanıyıp tanımadığın kişiye selam vermendir" şeklindeki merfu (Hz. Peygamber'e nisbet edilen) rivayete de uymaktadır.
Burada "âlem" sözcüğü ile bütün insanlar kasdedilmektedir.
Ebu'z-Zinâd b. Sirâc şöyle demiştir: Bu üç şartı bir arada bulunduran kişinin imanı tamamlamış olma sebebi şudur: İmanın üzerinde dönüp dolaştığı üç temel husus bunlardır. Çünkü kişi insaflı olduğunda, kendisi üzerinde Rabbi tarafından farz kılınan bütün haklan yerine getirir, O'nun yasakladığı şeylerin tümünden de kaçınır. Bu, imanın rükünlerini (şartlarını) kapsar. Selamı yaymak ise; güzel ahlâk, alçak gönüllü olma ve başkalarını küçümsememeyi içerir. Bununla insanlar arasında kaynaşma ve sevgi gerçekleşir. Darlık halinde infak etmek cömertlikte son

sınırı ifade eder. Çünkü ihtiyaç halinde iken de infak edebilen kişi bolluk anında daha çok infak eder. Buradaki infak farz veya mendup olarak aileye yahut misafirlere ve ziyaretçilere yapılan infaktan daha geneldir. Darlık anında infakın yapılması; Allah'a güvenmeyi, dünya hususunda zühd sahibi olmayı, emelini uzatmamayı (dünyada çok uzun yaşamayı arzulamamayı) vb. âhirete ilişkin önemli hususları içerir.

21. Kocanın (Yaptığı İyiliklere Karşı) Nankörlük Etmek

İnkâr anlamında olmayan küfür (nankörlük). Bu konuda Ebû Saîd el-Hudrî'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği bir hadis vardır.
29- İbn Abbas'tan îdi^Dehü rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Bana afeş (cehennem) gösterildi. Cehennemliklerin çoğunluğunun kadınlar olduğunu gördüm. Zira onlar inkâr edenlerdir".
Hz. Peygamber'e soruldu: "Allah'ı mı inkâr ederler?" Hz. Peygamber saiiai!âjnj feyhi vesgiic-n şöyle buyurdu:
Kocalartnı(n hakkını) inkâr ederler, iyiliği inkâr ederler. Onlardan birine uzun zaman iyilikte bulunsan, sonra senden (sevmediği) bir şey görse hemen 'zaten senden hiçbir iyilik görmedim' der".[76]

Açıklama

Kadı Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, şerhinde bu konu hakkında şöyle demiştir: Buhârî'nİn bu başlığı tercihteki amacı şunu açıklamaktır: Taatler iman olarak isimlendirildikleri gibi, günahlar da küfür (inkâr) olarak isimlendirilir. Ancak günahlardan bahsedilirken kullanılan "küfür" sözcüğü ile, İnsanı dinden çıkaran inkarcılık kasdedilmemektedir. Farklı günahlar arasından "kocaya nankörlüğün" seçilmesinde bir incelik vardır. Bu da Hz. Peygamber'in şü sözünde ifade edilmektedir: "Şayet insanın insana secde etmesini emredecek olsaydım kadının kocasına secde etmesini emrederdim". Hz. Pey-gambe bu hadiste kocanın hakkını neredeyse Allah'ın hakkıyla birleştirmiştir. Buna göre kadının, kocanın hakkını inkar etmesi, Allah'ın hakkını da hafife aldığını gösterir. Bu sebeple buna İnkâr denilmiştir. Ancak bu inkâr, insanın dinden çıkmasına neden olan inkâr değildir. Buhârî'nİn sözünden, küfrün imanın zıddı olması açısından, bu başlığın imanla ilgili konulara uygunluğu anlaşılır.

22. Günahlar, Câhiliye İşlerindendir

Şirk dışındaki bu günahları işleyenler tekfir edilmezler. Çünkü Hz. Peygamber Şöyle buyurmuştur; "Sen, kendisinde câhiliye olan bir adamsın". Yüce Allah da şöyle buyurmuştur: "Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları dilediği kimse için bağışlar.[77]
30- Ma'rûr'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Zer ile Rebeze'de karşılaştık. Kendisinin ve kölesinin üzerinde bir hülle vardı. Ona bunun sebebini sorduğumda şöyle dedi: Bir adama sövdüm, onu anasından dolayı ayıpladım. Bunun üzerine Hz. Peygamber bana şöyle dedi: "Ebû Zer! Onu anasından dolayı ayıplıyor musun? Gerçekten sen kendisinde câhiliye (ahlâkı) olan birisin. Kardeşleriniz sizin hizmetçileri-nizdtr. Allah onları sizin elinizin altına (idarenize) verdi. Kimin elinin altında kardeşi varsa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara yapamayacakları şeyler yüklemeyin. Şayet onlara bir iş yüklerseniz kendilerine yardımcı otunuz.[78]

Şayet Mü Minlerden İki Grup Birbiri İle Savaşırlarsa Aralarını Düzeltin [79]

31- Ahnef b. Kays'tan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Şu adama (Hz. Ali'ye) yardım etme niyeti İle çıktım. Ebû Bekre ile karşılaştım. Bana: "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. "Şu adama yardım etmeye gidiyorum" dedim. O "Geri dön. Çünkü ben Allah Resulü'nün şöyle dediğini duydum: iki Müslüman kılıç kılıca karşılaştıklarında öldüren de öldürülen de ateştedir.
Hz. Peygamber'e sordum: 'Öldüreni anladım da ya şu öldürülen niçin ateştedir ey Allah'ın elçisi?'
Allah Resulü şöyle buyurdu: "Çünkü o da arkadaşını öldürmek istiyordu.[80]

Açıklama

"Şirk dışında" yani, bir farzı terk etmek veya haramı işlemekten kaynaklanan her günah cahiliye ahlâkındandır. Şirk en büyük günah olduğundan Hz. Peygamber onu İstisna etmiştir.
Konudan anlaşılan şudur: Buhârî, inkâr anlamında değil de nimete karşı nankörlük etmek anlamında, günahlara da mecazen küfür denilebileceği konusunu önceki bölümde ele almış, daha sonra günah işleyenleri tekfir eden haricîlerin görüşünün aksine, bunların insanı dinden çıkarmadığını açıklamak istemiştir. Kur'an'ın şu açık ifadesi de onların görüşünü reddetmektedir: "Bunun dı-şmdakileri dilediği kimse için bağışlar". Yüce Allah, şirk dışındaki günahların bağışlanmasının mümkün olduğunu beyan etmiştir. Bu âyetteki şirkten kasıt, inkarcılıktır. Çünkü mesela Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr eden kişi, Allah'tan başka ilah edinmemiş olsa bile kâfir olur. Onun bağışlanmayacağı konusunda görüş ayrılığı yoktur. Bazen şirk kelimesi inkârdan daha özel anlamda kullanılır. Nitekim "Kitap ehli ve müşriklerden kâfir olanlar, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar üzerinde bulundukları yolu terk edecek değillerdi [81] âyetindeki şirk bu anlamdadır.
İbn Battal şöyle demiştir: Buhârî'nin amacı, Haricîler gibi günah işlemenin insanı küfre düşürdüğünü ve bu şekilde ölenin sonsuza kadar cehennemde kalacağını savunanları reddetmektir. Oysa konu başında verilen âyet de bunu reddetmektedir. Çünkü âyetteki "bunun dışındakiler! dilediği kimse için bağışlar" İfadesinin anlamı, şirk dışındaki tüm günahları işleyenleri kapsar.
Kirmanı şöyle demiştir: "Buhârî'nin Ebû Zer'in rivayet ettiği 'Onu anasından dolayı ayıplıyor musun?' sözünü buna delil olarak getirmesi tartışılır. Çünkü ayıplamak büyük günah değildir. Haricîler küçük günahlar sebebiyle İnsanları tekfir etmemektedirler." Ben (İbn Hacer) derim ki: "Buhârî'nin âyeti onlar aleyhine delil getirmesi açıktır. Bu sebeple İbn Battal da bununla yetinmiştir. Ebû Zer olayı ise, kendisinde şirk dışında küçük olsun büyük olsun cahiliye özelliklerinden biri bulunan kişinin bu özellik sebebiyle İmandan çıkmamasına delil olarak zikredilmiştir. Bu olayın delil getirilmesi açıktır."
Buhârî bunu şunun için de delil getirmiştir: Mümin bir günah işlediğinde kâfir olmaz, çünkü Allah ona şu âyette mümin adı ile hitap etmiştir: "Müminlerden iki grup birbirleriyle savaşırsa..." Daha sonra ise şöyle demiştir: "Müminler ancak kardeştirler. O halde kardeşlerinizin arasını düzeltin..." Yine şu hadisi de delil getirmiştir: "İki Müslüman kılıç kılıca karşılaştıklarında". Bu hadiste Hz. Peygamber bu iki kişiyi cehennem tehdidi ile korkuttuğu halde onlara Müslüman demiştir. Burada savaşın, savaşmanın caiz olduğunu gösteren bir yoruma dayanmaması durumu kasdedilmiştir. Buhârî Ebû Zer'in hadisindeki "Sen kendisinde cahiliye bulunan bir adamsın" sözünü de delil getirmiştir. Oysa Ebû Zer'in imanı zirvedeydi. Derecesinin yüceliğine rağmen onu kınaması böyle bir olayı tekrarlamaktan sakındırmak İçindir. Çünkü bir açıdan mazur sayılsa bile, böyle bir şeyin onun gibi yüksek dereceye sahip birinden meydana gelmesi önemsenir.
Ahnef, kavmini Cemel savaşında Hz. Ali ile birlikte savaşmak için götürmek istiyordu. Ebu Bekre ise onu bundan caydırmış, o da görüşünden dönmüştür.-EbûBekre Hz. Peygamberin hadisini genel anlamda anlayarak bunu birbiri ile savaşan tüm Müslümanlara uygulamıştır. Oysa gerçekte hadiste kasdedilen savaş, daha önce belirttiğimiz gibi savaşmayı caiz kılacak bir yoruma dayanmayan savaştır. Bu, azgınlık edenlerle savaşma konusundaki Özel delil ile yukarıdaki hadisin genel anlamını sınırlandırır. Nitekim Ahnef, görüşünden dönerek Hz. Ali'nin daha sonraki savaşlarına katılmıştır.
"Rebeze" Medine'ye üç merhale mesafede çölde bir bölgedir.
"Onu anasından dolayı ayıpladım" sözünde anlatılan durum bana göre Ebû Zer'in bu fiilin haramhğını bilmesinden öncedir. Bu özellik kendisinde cahiliye özelliklerinden biri olarak kaldı. Bu sebeple Buhârî'nin Edeb konusunda rivayet ettiği üzere Ebû Zer şöyle demiştir: "Bu yaşta bende halâ cahiliye ahlâkı mı var?" Bu sözünde bu yaşa kadar kendisinde cahiliye ahlâkı oluşunun gizli kalmasına şaşırdığı anlaşılmaktadır. Kendisine bu özelliğin dinen yerilen bir özellik olduğunu Hz. Peygamber bildirmiştir. Hadisin lafzı köle sahibinin malından kölesini de yararlandırmasını gerektirmektedir, kölesini kendisine eşit tutmasını değil. Bununla birlikte bu olaydan sonra Ebû Zer ihtiyaten giyim vb. konularda kölesini kendisine eşit tutardı.

23. Zulümden Zulüme Fark Vardır

32- Abdullah'tan rivayet edilmiştir:

"İman edenler ve imanlarına zulüm karıştırmayanlar var ya.[82] ayeti indirilince Hz. Peygamber'in saib ve seipr.ı ashabı: "Hangimiz zulüm etmemiştir ki! [83] dediler. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "Şüphesiz ki şirk büyük bir zulümdür.[84]

Açıklama

"Zulümden zulüme fark vardır" ifadesi biri diğerinden daha hafif olan zulüm anlamına gelir. Bu konunun delil olma yönü şudur: Sahabe ilk âyetteki zulüm ifadesini genel anlamda bütün günahlar şeklinde anlamışlardır. Hz. Peygamber onların bu anlayışını yadırgamamıştır. Âyet ise onlara zulüm türlerinin en büyüğünün şirk olduğunu açıklamıştır.
Hattâbî şöyle demiştir: "Sahabenin anlayışına göre "şirk" zulüm olarak ad-landırılamayacak kadar büyük bir günahtı. Dolayısıyla ilk âyetteki zulüm kelimesini şirk dışındaki diğer günahlara yordular. Bunun üzerine ikinci âyet indi". Bu tartışılır. Bana göre sahabe zulüm kelimesini genel anlamda anladılar. Buna şirk ve diğer günahlar da dahildir. Buhârî'nin âyeti delil getirme tarzı da bunu göstermektedir.
Muhammed b. İsmail et-Teymî hadisin şerhinde şunları söylemiştir; İmanın şirkle karıştırılması düşünülemez. Bu durumda âyetin anlamı "iman ettikten sonra inkâra düşmeyenler" yani İrtidat etmeyenler şeklinde olur. Bu âyette "iman ve küfrü, zahir ve batın olarak bir araya getirmeyenler" yani münafık olmayanlar kasdedilmiş de olabilir. Bu en güçlü görüştür. Bu sebeple Buhârî bu konudan sonra "münafıkların alâmetleri" konusunu getirmiştir. Bu, onun kitabı tertibindeki ustalığını ortaya koymaktadır.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Tahsis delili ortaya çıkıncaya kadar âyet ve hadislerin genel anlamını esas almak gerekir.
Olumsuz cümlede kullanılan belirsiz isim, genellik ifade eder. Hass âmmı tahsis eder, mübeyyen mücmeli beyan eder.
Çelişkiyi giderme maslahatı sebebiyle âyet-hadislerde geçen sözcükler zahir anlamının dışındaki anlamlara yorulabilir.
Zulmün çeşitli dereceleri vardır.
Günahlara şirk denmez.
Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlar güven içinde olurlar, doğru yolda olanlar da onlardır.
Şu sorulabilir: İsyankâr kişiye de azap edilebilir. Bu durumda güven ve doğru yolda olmak nasıl söz konusu olabilir?
Bunun cevabı şudur: Bu kişi cehennemde ebedî olarak kalmaktan güven içinde, cennete gitme konusunda da doğru yoldadır.

24. Münafığın Alâmeti

33- Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü şöyle buyurdu:
"Münafığın alâmeti üçtür:
1. Konuştuğunda yalan söyler,
2. Söz verdiğinde sözünden döner,
3. Kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet eder".[85]
34- Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Dört şey kimde bulunursa o kişi hâlis münafık olur. Kimde bu özelliklerden biri bulunursa bunu terk edinceye kadar kendisinde nifak özelliklerinden biri bulunmuş olur:
1. Kendisine bir şey emanet edilince ihanet eder,
2. Konuştuğunda yalan söyler,
3. Antlaşma yaptığında antlaşmaya vefa göstermez,
4. Düşmanlık yaptığında haddi aşar.[86]

Açıklama:

"Münafığın alâmeti": Buhârî küfür ve zulmün farklı mertebeleri bulunduğunu ifade ettikten sonra münafıklığın da böyle olduğunu bildirmiştir.
Muhyiddin (en-Nevevî) şöyle demiştir: Buhârî'nin bu başlıkta kasdettigi, taatlerin imanı arttırması gibi, günahların da imanı azaltmasıdır.
Kirmanı şöyle demiştir: Bu konunun îman bölümü ile ilişkisi şudur: Nifak (münafıklık), imanın olmadığının delilidir. Yahut da nifakın bir kısmının küfür olup, bir kısmının olmadığını açıklamaktır.
Nifak sözlükte için dışa uymamasıdır. Şayet bu iman konusunda ise bu "küfür nifakı"dır. Değilse "amel nifakıMır. Fiil ve terk amel nifakına girer. Farklı mertebeleri vardır.

Münafığın Alamet Olarak Niçin Üç Şey Zikredilmiştir?

Hadiste zikredilen üç alâmetle yetinilmesinin nedeni, bu üçünün geri kalanlara işaret ediyor olmasıdır. Çünkü dinle ilgili şeyler üç unsurda toplanır: Söz, fiil ve niyet. Yalan söyleme ifadesi ile sözün bozukluğuna, hıyanet ifadesi ile. fiilin bozukluğuna, sözde durmamak ifadesi ile de niyetin bozukluğuna -çünkü söz verildiği sırada sözde durmama kastı yoksa bunun bir zararı olmaz, ancak kişi sözde durmamayı kasdetmiş sonra bir engel çıkmış veya karar değiştirmiş ise bu durumda kişide nifakın sureti bulunmamış olur- işaret edilmiştir. Bu anlamda şu hadis rivayet edilmiştir: "Kişi verdiği sözü yerine getirme niyeti ile kardeşine söz verir de yerine getiremezse günaha girmiş olmaz". Hadiste zikredilen vaadden kasıt, hayır vaadidir. Kötü vaadin (yani tehdidin) ise yerine getirilmemesi müstehaptır. Uygulanmamasından bir kötülük doğmadıkça tehdidi terk etmek farz olabilir.

Yalan

Hadiste geçen yalan sözcüğüne gelince;
İbnü't-Tîn'in naklettiğine göre Mâlik'e yalan söylediği görülen kişiden bahsedilmiş, o "Hangi tür yalan?" diye sormuştur. Kişi daha önce yaşamış olduğu şeyleri anlatmış, onu nitelemekte aşırıya kaçmış olabilir. Bu zarar vermez. Yalnızca, yalan amacıyla bir şey hakkında olduğundan farklı olarak konuşmak zarar verir.

Hadiste Sayılan Özellikleri Taşıyan Kişi

NeveÎ şöyle demiştir: "Bu hadisi âlimlerden bir grup problemli görmüştür. Çünkü bu hadiste belirtilen özellikler, küfrüne hükmedilme ye ceği konusunda icma edilen bir müslümanda da bulunabilir. Oysa bu hadiste bir problem söz konusu değildir, hadisin anlamı sahihtir. Tahkik ehli âlimler hadisin şu anlama geldiğini söylemişlerdir: Bu özellikler nifak özellikleridir. Bu özelliği taşıyan kişi de bu özellikler bakımından münafığa benzemekte, onların ahlâkını taşımaktadır."
Ben (İbn Hacer) derim ki: Nevevî'nin bu cevabı, nifak sözcüğünün burada mecaz olarak kullanıldığını kabul etme anlamına gelmektedir. Yani hadis "bu özellikleri taşıyanlar münafık gibi olurlar" anlamına gelmektedir. Bu, nifak sözcüğü ile küfür nifakının kasdedilmesi halindedir. Buna cevap olarak şu da söylenmiştir: Hadiste kasdedilen nifak, daha önce zikrettiğimiz amel nifakıdır.
Kurtubî bu yorumu kabul etmiş ve Hz. Ömer'in Huzeyfe'ye söylediği "Bende münafıklıktan herhangi bir şey görüyor musun?" sözünü de buna delil olarak getirmiştir. Hz. Ömer bununla küfür nifakını değil, amel nifakını kasdetmiştir. İkinci hadiste münafığın "hâlis" sözcüğü ile nitelenmesi de bunu desteklemektedir.
Şu da söylenmiştir: "Burada nifak sözcüğü bu özelliklerin işlenmesi konusunda insanları korkutmak ve sakındırmak amacıyla kullanılmıştır. Yoksa nifak sözcüğünden zahir olan anlam kasdedi İme mistir. "Hattabî bu görüşü tercih etmiş, şunu da belirtmiştir: "Bu Özellikle nitelenen kişi, bunu âdet edinen ve benimseyen kişi olabilir."
Bir diğer görüşe göre hadis, bu özellikler tamamen kendisine hakim olmuş, bunları hafife alan, küçümseyen kişiler hakkındadır. Bu şekilde olan kişiler genelde inancı bozuk kişilerdir.

Bu konuda en güzel cevap Kurtubî'nİn tercih ettiği cevaptır.

25. kadir gecesini ihya etmek imandandır

35- Ebû Hureyre'den rhdıuaiât rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber en: şöyle buyurmuştur:
Kim inanarak ve sevabını yalnızca Allah'tan umarak Kadir gecesini ihya ederse geçmiş günahtan bağışlanır.[87]
Buhârî, münafığın alâmetlerini ve bunun çirkinliğini açıkladıktan sonra yeniden imanın alâmetlerini ve bunların güzelliğini anlatmaya dönmüştür.

26. Cihad İmandandır

36- Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr şöyle demiştir. Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini duydum. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Allah kendi yolunda cihada çıkan kişi için kefil olarak şöyle buyurmuştur: Bu kişiyi yalnızca bana olan imanı ve elçilerimi tasdik etmesi cihada çıkarmıştır. Ben onu kazanacağı ecir veya ganimetle geri döndürme yahut cennete koymaya kefilim'. (Hz, Peygamber şöyle buyurdu:) Ümmetime zorluk çıkartmayacak olsaydım savaşa çıkan hiçbir seriyyenin arkasında kalmazdım. Allah yolunda öldürülmeyi, sonra diriltitmeyi sonra tekrar öldürülmeyi sonra tekrar diriltilmeyi sonra yine Öldürülmeyi isterdim.[88]

27. Ramazanı İhya Etmek İmandandır

37- Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kim inanarak ve sevabtnt yalnızca Allah'tan umarak Ramazarıı (gecelerini) ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır.

28. Sevabını Yalnızca Allah'tan Umarak Ramazan Orucunu Tutmak İmandandır

38- Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber Şöyle buyurmuştur:
"Kim inanarak ve sevabını yalnızca Allah tan umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır".

Açıklama

Kadir gecesini ihya etmekle Ramazan'ı ihya etmek arasındaki ilişki açıktır. Ancak cihad konusu ile İlgili hadisi, Kadir gecesini arama konusunda zikretmesinde güzel bir uyum vardır. Çünkü Kadir gecesini aramak özel bir önem ve tam bir mücahedeyi gerektirir. Bununla birlikte kişi Kadir gecesini bulabilir de bulmayabilir de. Şehitliği talep eden ve Allah'ın kelimesini yüceltmeyi amaçlayan mücahidin durumu da budur. Bu amacı, gerçekleşebilir de gerçekleşmeyebilir de. Her iki durumda da asıl amaca ulaşabilir de ulaşılmayabilir de. Kadir gecesini arayan kişi bundan sevap alır, şayet Kadir gecesine rastlarsa sevabı daha büyük olur. Aynı şekilde Allah yolunda cihad eden mücahid de sevabını alır. Şayet amacına kavuşursa sevabı daha büyük olur. Hz. Peygamber'in 'Allah yolunda öldürülmeyi isterdim" sözü de buna İşaret etmektedir. Buhârî burada cihadın faziletini ara konu olarak vermiş, sonra Ramazan ayını ihya etme konusuna dönmüştür. Bu konu, Kadir gecesini ihya etme konusuna göre özelden sonra getirilen genel konudur. Daha sonra Buhârî oruç konusundan bahsetmiştir. Çünkü oruç, bir çok arzunun terk edilmesi türünde bir ibadettir. Buhârî orucu, Ramazan gecelerinin ihya edilmesinden sonra getirmiştir, çünkü gecelerin ihyası fiil türünde bir ibadettir. Ayrıca gece, gündüzden önce gelir. Buhârî'nin geceleri ihyanın meşru olduğunu belirtmek İçin bunu yapmış olması da mümkündür.
Burada 'Allah'ın kefil olması", kişiye derhal sevap vermesi, güzel karşılık vermesidir. Diğer bîr görüşe göre kişinin muradını gerçekleştirmesidir.

29. Din Kolaylıktır

Hz. Peygamber'in "Allah'ın en sevdiği din müsamahakâr ve fıtrata uygun olan Hanifliktir" sözü.
39- Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Dîn kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse, ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutunuz, (elinizden gelenin) en iyisini yapmaya çalışt-niz, o zaman size müjdeler otsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da geceden faydalanınız.[89]

Açıklama

Dinin Kolaylık Olması

Hz. Peygamber'in Mâhu aiayh Din kolaylıktır" sözü İslâm dininde kolaylık bulunduğunu ifade etmektedir. Yahut da İslâm dini diğer dinlere münasebetle mübalağa amacıyla "kolaylık" diye nitelendirilmiştir. Çünkü Yüce Allah, önceki ümmetlerde bulunan bir takım ağır hükümleri bu ümmetten kaldırmıştır. Bunun en büyük örneği şudur: Önceki ümmetlerin tevbesi kendilerini öldürmek şeklinde idi. Bu ümmetin tevbesi ise günahı bırakmak, gelecekte iplememeye azmetmek ve işlenen günahtan pişmanlık duymak suretiyle olur.
"Allah'ın en sevdiği din, kolaylık ve müsamahadır" sözündeki din kelimesi "dinin hasletleri" anlamında kullanılmıştır. Çünkü dinin özelliklerinin tümü sevilir. Ancak bunlardan koiay olanlar Allah tarafından daha çok sevilir. Ahmed b. Hanbel'in sahih bir senetle adını vermediği bir bedeviden rivayet ettiği şu hadis de bunu göstermektedir: "Dininizin en hayırlısı en kolay olanıdır". Diğer bir ihtimale göre buradaki din kelimesi cinstir. Bu durumda hadisin anlamı şu şekilde olur: "Allah'ın en çok sevdiği din Hanifliktir". Buradaki dinlerden kasıt, değiştirilme ve neshedilmeden önceki eski şeriatlardır. Haniflikten kasıt İse Hz. İbrahim'in dinidir. "Hanif" kelimesi sözlükte Hz. ibrahim'in dininden olanlara verilmektedir. Hz. İbrahim batıldan hakka meylettiği için kendisine hanif denilmiştir. Çünkü hanif sözcüğünün asıl anlamı "meyletmektir". Müsamaha da kolaylık demektir. Yani bu din kolaylık üzerine bina edilmiştir. Çünkü Yüce Allah şöyie buyurmuştur: "Din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrahim'in dininde (de böyleydi).[90]

Dini Aşmak

"Dini aşmak isteyen kimse ona yenik düşer": Bu şu anlama gelir: Bir kimse dinî amellerde derinleştiği halde yumuşaklığı terk ederse aciz duruma gelir, amel etmekten geri kalır ve yenik düşer.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Bu hadis peygamberlik mucizelerinden biridir. Biz ve bizden öncekiler dinde aşırıya gidenlerin yarı yolda kaldığını gördük. Bu hadiste kasdedilen, ibadette en olgun dereceleri talep etmeyi engellemek değildir. Çünkü bu övülen şeylerdendir. Burada kişiyi bıkkınlığa götürecek şekilde aşırılığa kaçmak yasaklanmıştır. Yahut da daha faziletli ameli terk etmeyi gerektirecek şekilde nafile ibadetle meşgul olmak yasaklanmıştır. Diğer bir ihtimale göre farzı vaktinin dışına çıkarmak yasaklanmıştır. Şöyle ki; gecenin tümünü namaz kılarak geçiren kişi uykusuna yenik düşerek gecenin sonunda uyuyarak sabah namazında cemaate yetişemez, yahut namazın kılınabileceği normal vakit geçinceye kadar uyur, ya da güneş doğuncaya kadar uyuyarak farz vakti kaçırır. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği Mihcen b. Erda' hadisi şöyledir: "Siz bu işe mübalağa ile ulaşamazsınız. Dininizin en hayırlısı kolaylıktır".
Bu hadisten dindeki ruhsatların esas alınmasına işaret vardır. Ruhsatın bulunduğu yerde azimete göre amel etmek aşırılıktır. Örneğin suyu kullanamayan kişinin teyemmümü terk etmesi ve kendisi için zararlı olduğu halde suyu kullanması böyledir.
Orta yolu tutunuz": İfrat ve tefrite sapmaksızin doğruyu esas alınız.
(Elinizden gelenin) en iyisini yapmaya çahşmtz": En mükemmelini yapamıyorsanız bari ona yakın olanını yapmaya çalışınız.
O zaman size müjdeler olsun" : Az da olsa sürekli amel etmeniz sebebiyle sevinin. Bu söz ile mükemmel ameli yapamayan kişilerin müjdelenmesi amaçlanmıştır. En mükemmeli yapamamak kişinin kendi fiilinden kaynaklanmıyorsa kişinin sevabının azalmasını gerektirmez. Müjdelenen şey, muhatabın gözünde büyüsün ve yücelsin diye belirtilmemiştir.
"Günün başlangıcından...faydalanınız": İbadeti dinç olunan zamanlarda yaparak devamlı olmasına çalışınız. Hadiste geçen "ğudve" kelimesinin asıl anlamı gündüzün ilk başlarında yürümektir. Cevheri şöyle demiştir: Bu, sabah namazı ile güneşin doğuşu arasındaki vakittir. Hadiste geçen "ravha" kelimesinin asıl anlamı güneşin batıya meyletmesinden sonra yürümektir. Hadiste geçen "dülce" kelimesi ise gecenin sonunda

yürümektir. Diğer bir görüşe göre de gece boyu yürümektir. Bu sebeple "bir kısmında" ifadesi ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca gece ameli, gündüz amelinden daha zordur. Bu vakitler yolculuk yapan kişinin en dinç olduğu zamanlardır. Hz. Peygamber sanki bu hadiste bir hedefe doğru yürüyen kişiye hitap ederek kişinin dinç olduğu vakitleri ona bildirmektedir. Çünkü yolculuk yapan kişi hem gece hem de gündüz yolculuğuna devam ederse aciz düşer, yarı yolda kalır. Yukarıda belirtilen kişinin dinç olduğu vakitlerde yolculuk yaparsa zorluk söz konusu olmadan yolculuğuna devam edebilir. Bu, şu açıdan güzel bir benzetmedir: Dünya gerçekte âhirete doğru giden bir mekandır. Bu sayılan vakitler ise İbadet için bedene en rahat vakitlerdir. Buhârî'nin bu hadisi daha önceki hadislerin ardından getirmesinde açık bir uyum vardır. Çünkü önceki hadisler Ramazan gecelerini ibadetle, gündüzleri oruçla geçirmeye, cihad etmeye teşvik etmektedir. Buhârî daha sonra bu hadisi zikrederek, bu amelleri işleyecek kişi için en iyisinin aciz kalacak ve amel edemeyecek şekilde kendisini yormaması olduğunu, aksine ameline devam etmesi ve bunu bırakmaması için yumuşak bir şekilde ve tedrice riayet ederek hareket etmesi gerektiğini belirtmek istemiştir.

30. Namaz İmandandır

Ve Yüce Allah'ın şu âyeti: "Allah sîzin imanınızı zayi edecek değildir [91] yani sizin Kabe'de kıldığınız namazlarınızı zayi edecek değildir.
40- Berâ'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Medine'ye ilk geldiğinde ensardan ecdadının yahut dayılarının- yanında misafir olarak kaldı. On altı ay (yahut on yedi ay) boyunca Beytü'l-Makdis'e yönelerek namaz kıldı. Kıblenin Kabe olmasını istiyordu. Medine'de Kabe'ye yönelerek kıldığı ilk namaz ikindi namazı idi. Bir grup sahabe de onunla birlikte kıldılar. Hz. Peygamber'le birlikte namaz kılanlardan bir sahabi namazdan çıkınca bir başka mescitte namaz kılan, namaz içinde rükû' eden bir topluluğun yanına uğradı. Onlara: Allah için şahitlik ederim ki Allah Resulü ile Kabe'ye dönerek namaz kıldım, dedi. Bunun üzerine o topluluk bulundukları yerde Kabe'ye doğru yöneldiler. Hz. Peygamberin Beytü'l-Makdis'e dönerek namaz kılması Yahudilerin yani ehl-i kitabın hoşuna gidiyordu. Hz. Peygamber namazda yüzünü Kabe'ye çevirince ehli kitap onun bu yaptığını yadırgadı.
Züheyr şöyle demiştir: Ebû İshak, Berâ'dan şunu rivayet etmiştir: "Kıblenin değiştirilmesinden önce bazı kimseler vefat etmişler ve şehit olmuşlardı. Biz onlar hakkında ne diyeceğimizi bilemedik.[92] Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: "Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir.[93]

Açıklama

Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir": Allah sizin Beytü'l-Makdis'e yönelerek kıldığınız namazı zayi edecek değildir. Buna göre Buhârî'nin "Sizin Kabe'de kıldığınız namazları" sözü problemlidir. Üstelik bu bütün rivayetlerde de sabit olup, bunun Kabe'de kılman namazlara özgü olması da söz konusu değildir. Bir görüşe göre burada yazım yanlışı yapılmış olup Buhârî'nin sözünün aslı "sizin Kabe dışında kıldığınız namazları" şeklindedir.

Hz. Peygamber Hicretten Önce Namazını Nereye Dönerek Kılardı?

Bana (İbn Hacer) göre burada yazım yanlışı yoktur, doğrusu böyledir. Buhârî bu işlerle ilgili İnce amaçlar taşımaktadır. Şöyle ki:
Alimler Hz. Peygamberin ü&ikdiahu Mekke'de namaz kılarken nereye yöneldiği konusunda ihtiİaf-etmişlerdir.
İbn Abbas ve diğerleri şöyle demişlerdir: Hz. Peygamber Beytü'l-Makdis'e yönelmiş ancak Kabe'yi de arkasına almamış, Kabe'yi kendisi ile Beytü'l-Makdis araşma alarak namaz kılmıştır.
Diğer âlimler ise Hz. Peygamberin sefem mutlak olarak Beytü'l-Makdis'e yöneldiğini söylemişlerdir. Bir başka grup âlim de, Kabe'ye yönelerek namaz kıldığını söylemişlerdir. Medine'ye hicret ettiğinde Beytü'l-Makdis'e yönelmiştir. Bu zayıf bir görüş olup, bunun kabul edilmesi halinde kıblenin yönü konusunda iki kere nesih olduğu iddia edilmiş olur.
İlk görüş en doğru görüştür. Çünkü bu, her iki görüşü de toplamaktadır. Buhârî en sahih görüşe kesin olarak işaret etmek istemiştir ki buna göre Hz. Peygamber Kabe'de iken Beytü'l-Makdis'e yönelerek namaz kılardı. Müslümanların Kabe'de iken buradan başka bir yöne dönerek namaz kılmaları durumunda namazları zayi olmuyorsa Kabe'den uzakta iken kıldıkları namaz hiç zayi olmaz. Buhârî'nin sözünün tam açılımı şöyledir: "AÏlah sîzin Kabe civarında Beytü'î-Makdis'e yönelerek kıldığınız namazlarınızı zayi etmez." Kıblenin Kabe'ye çevrilmesi doğru olan görüşe göre hicrî ikinci yılın Recep ayında olmuştur. Çoğunluk bunun kesin olduğunu kabul etmiştir.
Ebu Davud, TirmİzÎ, İbn Hibban ve Hakim -bu İkisi hadisin sahih olduğunu belirtmişlerdir İbn Abbas'tan şunu rivayet etmişlerdir: Namazın farz olmasından sonra, kıblenin değiştirilmesinden Önce vefat eden Müslümanların sayısı on idi.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Bu hadiste şu hususlar yer almaktadır:
Dinî amelleri iman olarak isimlendirmeyi doğru bulmayan Mürcie mezhebinin reddedilmesi, ellen* Rabbi katındaki şeref ve yüceliği. açık bir talepte bulunmadığı halde Yüce Allah ona istediğini vermiştir.
Sahabenin dinlerine gösterdikleri özen ve kardeşlerine olan şefkatleri. Berâ'dan sahih olarak nakledilen hadise göre bu durumun bir benzeri içkinin haram kılınması meselesinde de söz konusu olmuş, bunun üzerine Yüce Allah şu âyetleri indirmiştir: "İman eden ve güzel işler/salih amel yapanlara hakkıyle sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyle sakınıp iman ettikleri, sonra da hakkıyle sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur. (Önemli olan inandıktan sonra iman ve iyi amelde sebattır). Allah iyi ve güzel yapanları sever".[94] "Biz güzel ameller işleyenlerin mükâfatını zayi etmeyiz.[95] Bu anlamı gözetmek maksadıyla Buhârî bu konudan sonra "Kişinin Müslümanlığının güzel olması" konusunu ele almış, müslümanın iyilik yapması durumunda bunun sevabını alacağına dair delil getirmiştir.

31. Kışının İyi Müslüman Olması

41- Ebu Saîd el-Hudrî Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kişi Müslüman olur da Müslümanlığını iyi yaparsa Allah onun önceki bütün günahlarım bağışlar. Bundan sonra (yaptıklarının) karşılığı söz konusudur: Bir iyiliğe on katından yediyüz katma kadar sevap vardır. Kötülüğe ise kendi misli kadar günah vardır, ancak Allah diterse bundan da vazgeçer (bağışlar)".

Açıklama

Kişi Müslüman olur da...": Bu hükümde erkekler ve kadınlar ortaktır,
Müslümanlığını yaparsa Yani; inancı, ihlası, İslâm'a içi ve dışı ile girmesi, Cibril hadisinde belirtildiği gibi- bir şey yaparken Rabbi'nin kendisine yakın ve yaptıklarından haberdar olduğunu sürekli aklında tutması ile iyi bir Müslüman oiursa, demektir.

Kâfirler Yaptıkları İyiliklerin Karşılığını Alırlar mı?

El-Mâzinî şöyle der: "Kâfirin Allah'a yaklaşması söz konusu olamaz. O, şirk halinde iken işlediği amellerden dolayı sevap da almaz. Çünkü Allah'a yaklaşan kişinin, kime yaklaştığını bilmesi şarttır. Oysa kâfir böyle değildir." Kadı Iyaz da el-Mâzinî ile aynı yorumu yapmaktadır. Nevevî ise bunu zayıf görerek şöyle der: "Araştırmacı ilim adamlarınca kabul edilen -hatta üzerinde icma edilen- görüş şudur: Kâfir bir kimse sadaka, akraba ile ilişkiyi sürdürme vb. güzel ameller işledikten sonra Müslüman olur ve Müslüman olarak da ölürse daha önce yapmış olduğu iyiliklerin sevabı kendisine yazılır. Bunun temel kurallara aykırı olduğunu iddia etmek kabul edilemez. Çünkü kâfirin zıhar keffaretî gibi bazı fiilleri dünyevî hüküm açısından muteberdir. Zıhar keffaretini yerine getirdikten sonra Müslüman olsa yeniden keffareti yerine getirmesi gerekmez, daha önceki yeterli olur.
Doğru olan şudur: Allah'tan bir lütuf ve iyilik olarak kişiye Müslümanlığı sırasında sevap yazılmasından hareketle sonradan Müslüman olan kişinin inkâr döneminde yaptığı amelin de kabul edilmesi gerekmez. Hadis yalnızca sevap yazılmasından bahsetmiş.İnkâr halinde iken yapılan

amelin kabul edilmesi konusuna temas etmemiştir. Kâfir iken yapılan amelin kabul edilmesinin İslâm'a girmeye bağlı olması da mümkündür; buna göre kişi Müslüman oîursa önceden yaptığı iyilikler kabul edilir ve bundan dolayı sevap alır, Müslüman olmazsa bu iyiliklerden sevap alması söz konusu olmaz. Bu, güçlü bir görüştür. Nevevî, İbrahim el-Harbî, İbn Battal ve bunlar dışındaki ilk dönem alimleri ile sonrakilerden Kurtubî ve İbnü'l-Müneyyir bu görüşü kabul etmiştir.
İbnü'l-MüneyyİR şöyle demiştir: "Dinin temel kurallarına aykırı olan şey, bir insanın kâfirken yaptığı iyiliklerden sevap almasıdır. Ancak kâfirken yapılan iyiliklerin sevabının, kişinin Müslüman olmasından sonra onun sevaplarına eklenmesini engelleyen bir durum söz konusu değildir. Nitekim Yüce Allah kişiye hiç ameli yok iken doğrudan lütufta da bulunabilir. Yine amel etmekten aciz olan kişiye, kudretinin yettiği dönemdeki amellerin sevabını yazar. Kişiye hiç yapmadığı amellerin sevabını yazması mümkün olduğuna göre, şartlarına uymaksızın yapmış olduğu amellerin sevabını yazması da mümkündür."
İbn Battal şöyle demiştir: 'Allah kullarına dilediği şekilde lütufta bulunabilir, kimse O'na itirazda bulunamaz."
Diğer bir âlim de şunu delil getirmiştir: Kur'an ve sahih hadisin de gösterdiği gibi ehl-i kitaptan iman eden kişiye iki kat mükâfat verilir. Oysa ilk inancı ile ölse, yapmış olduğu iyiliklerin karşılığını alamaz. Bu iyilikler heba olur gider. Bu da gösteriyor ki ilk amelinin sevabı ikincisine eklenerek yazılmaktadır. Yine şunu da delil getirmiştir: Hz. Âişe, İbn Cüd'an hakkında onun yaptığı iyiliklerin kendisine fayda verip vermeyeceğini Hz. Peygamber'e sormuş o da Şöyle demiştir: "O hiçbir gün; Rabbim kıyamet günü hatamı bağışla" dememiştir. Bu durum Abdullah İbn Cüd'an'm Müslüman olduktan sonra bu sözü söylemiş olması halinde kâfir iken yaptıklarının yararını göreceğini göstermektedir.
Bundan sonra (yaptıklarının) karşılığı söz konusudur": Yani dünyadaki karşılıkların yazılması söz konusudur.
Ancak Allah dilerse bundan da vazgeçer": Sibeveyh el-Fevâid adlı eserinde "Ancak Allah bağışlarsa başka, o bağışlayıcıdır" demiştir.
Bu hadis insanları işlediği günahlar sebebiyle tekfir eden ve onların sonsuza kadar cehennemde kalacağını savunan Haricîler vb. fırkalar aleyhine bir delildir. Hadisin baş kısmı İmanın artıp eksildiği inkâr edenleri reddetmektedir. Çünkü İyiliğin dereceleri farklıdır. Hadisin son kısmı da Haricîleri ve Mutezile'yi reddetmektedir.
42- Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
"Sizden birisi iyi Müslüman olursa yaptığı her iyilik on katından yediyüz katma kadar yazılır. Yaptığı her kötülük ise kendi misli kadar yazılır".

32. Allah'ın En Çok Sevdiği Din (Amel) Devamlı Olanıdır

43- Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre bir gün onun yanında bir kadın otururken Hz. Peygamber yanlarına girerek sordu:
Bu hanım kimdir?
Hz. Âişe şöyle cevap verdi:
Falancadır, o şöyle şöyle namaz kılan bir kadındır. (Hz. Âişe, kadının kıldığı namazları Hz. Peygamber'e anlatmaya başladı.)
Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Dur bakalım, bunları saymayı bırak! Gücünüzün yettiği amelleri yapın. Allah'a andotsun ki siz usanmadıkça Allah usanmaz". Resulullah'in en çok sevdiği din (amel), sahibinin devam ettiği (amel) idi.[96]

Açıklama

Buhârî'nin bu başlıktan kastı, iman sözcüğünün ameller için de kullanılmasıdır. Çünkü burada din ile, amel kasdedilmektedir. Gerçek din İslâm'dır. Gerçek anlamda İslâm ise imanın eş anlamlısıdır. Bu sebeple Buhârî'nin amacı da gerçekleşmiş olmaktadır.
Bu hadisin öncekilerle bağlantısını "gücünüzün yettiği amelleri yapın" bölümü oluşturmaktadır. Çünkü Buhârî daha önce salih amellerle İslâm'ın güzelleşeceğini zikretmekle, bunun için aşırılık sınırına varma pahasına nefisle mücahedenin istenmediğini belirtmek istemiştir.
İbnü't-Tîn şöyle der: "Hz. Âişe söz konusu olan kadının fitneye düşmeyeceğinden emin olunca onu yüzüne karşı övmüştür" Ancak Hammâd b. Seleme'nin Hişam'dan yaptığı rivayete göre Hz. Âişe bu sözü kadın dışarı çıktıktan sonra söylemiştir.
"Dur bakalım bırak şunları": Bu sözcük Hz. Âişe'ye söylenmiş olabilir. Bu durumda kasıt Hz. Âişe'nin kadını övmesini engellemektir. Bu sözle, söz konusu fiilin yasaklanması da kasdedilmiş olabilir. İmamlardan bir kısmı bu görüşü esas alarak "Gecenin tümünü namaz kılarak geçirmek mekruhtur" demişlerdir.
"Gücünüzün yettiği amelleri yapın": Devam edebileceğiniz amellerle meşgul oiun. Kadi Iyaz şöyle demiştir; "Bu söz yalnızca gece ibadetine özgü olabileceği gibi bütün dinî amellerle îîgili de olabilir." Ben (İbn Hacer) derim ki: "Hadis yalnızca namaza özgü olarak söylenmiş olmakla birlikte kullanılan ifade geneidir. Dikkate alınması gereken de budur."
"Allah'a andolsun ki" : Bu söz, yemin talep edilmediği halde yemin etmenin caiz olduğunu göstermektedir. Dinle ilgili işlerden birinin önemini vurgulamak, buna teşvik etmek veya mahzurlu bir şeyden sakındırmak gibi durumlarda yemin etmek müstehap olur.

Allah'ın Usanması

"Sîz usanmadıkça Allah usanmaz": Usanmak bir şeyi gözünde büyütmek, daha önce severken daha sonra ondan bıkmak demektir. Böyle bir durumun Allah hakkında söz konusu olamayacağı hakkında görüş birliği vardır.
İsmailî ve değerli araştırmacı âlimlerden bir grup şöyle demiştir: Bunun Allah hakkında kullanılması yalnızca lafzı mukabele şeklinde bir mecazdır. Nitekim "bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür" âyeti ve benzerlerinde böyle bir mecaz vardır.
Kurtubî şöyle demiştir: "Bunun mecaz olma gerekçesi şudur: Yüce Allah, amelden usanarak amel etmeyi bırakandan sevabını keser. Bu sebeple burada bir şeye sebebinin adını verme kabilinden, Allah'ın fiiline de usanma adı verilmiştir.
Herevî bunun anlamı ile ilgili olarak şöyle der: "Ondan istemekten usanıp da O'na rağbet göstermez hale gelmedikçe o size olan lütfunu kesmez.
Ibnü'l-Cevzî ise şöyle demiştir: "Sürekli yapılan amel şu iki sebepten ötürü takdir edilir:
I. Bir amele başladıktan sonra onu bırakan, gayesine ve maksuduna ulaştıktan sonra ondan yüz çeviren gibidir. Bu kişi kınanmaya maruz kalır.
2. İyiliğe devam eden kişi hizmete yapışır. Her gün belirli bir süre bir kapıya bağlı kalan ile bir günün bütününde bağlanıp sonra vazgeçen gibi değildir.

33. İmanın Artması Ve Eksilmesi

Ve Cenab-ı Allah'ın buyurduğu şu âyetleri:
"Onların hidayetlerini artırdık [97] İman edenler imanlarına iman katsınlar diye [98] "Bugün size dininizi tamamladım.[99]
Kişi tamamlanmış ve kemale ulaşmış olan dinden bir şeyi terk ettiğinde dini eksik olur.
44- Enes'ten rbnvaiiâîm anh rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kalbinde arpa donesi ağırlığınca iyilik bulunup da tâ ilahe illallah diyen kimse sonunda cehennem ateşinden çıkar. Kalbinde buğday ağırlığınca iyilik olup da lâ ilahe illallah diyen kişi eninde sonunda cehennem ateşinden çıkar. Kalbinde bir zerre ağırlığınca hayır bulunan kimse lâ ilahe illallah derse sonunda cehennem ateşinden çıkar.[100]

Açıklama

Katâde'nin Enes'ten yaptığı diğer rivayette "hayır/iyilik" yerine "iman" sözcüğü yer almaktadır.
İbn Battal şöyle demiştir: İman ve iman edilmesi gerekenleri doğrulama konusunda insanların farklı olması bilgi ve cehalet durumlarına göredir. Bilgisi az olanm tasdik ettiği doğrular zerre miktarı olabilir. Bilgisi ondan fazla olanın imanı da buğday veya arpa miktarı olur. Ancak iman eden her insanın kalbinde tasdîk ettiği şeyin aslının, iman edilen şeyi görmekle eksilmesi ya da artması mümkün değildir.
İbn Uyeyne'ye "Bazıları imanın söz (la ilahe illallah sözünü söylemek) olduğunu ifade etmektedir" denilince o şöyle dedi: "Bu, ahkam âyetleri inmeden önceydi. O dönemde insanlara yalnızca lâ ilahe illallah demeleri emredilmişti. Bunu dediklerinde insanlar canlarını ve mallarını koruma altına almış olurlardı. Allah onların doğruluğunu bildiğinden onlara namazı emretti kıldılar. Bunu yap-masaydılar dille ikrarlarının onlara bir yaran

olmazdı. (İbn Uyeyne bu şekilde İslâm'ın şartlarını saydı). Allah onlara indirdiği farzlara uyduklarını ve onların bunu kabulle karşıladığını gördüğünden onlar hakkında şu âyeti indirdi: "Bugün size dininizi kemale erdirdim."[101] Kim bunlardan bir şeyi tembellikle veya önemsemeyerek terk ederse onu te'dip ederiz ve o kişinin imanı eksik olur. Kim bunları inkâr ederek terk ederse kâfir olur."
"Kalbinde...olduğu halde Jâ ilahe illallah ederse" : Bu ifade kelime-i tevhidi sözle söylemenin şart olduğunu göstermektedir. Yahut da buradaki sözden kasıt kişinin kalbinde bu düşünceyi taşımasıdır. Bunun anlamı, kim tevhidi ikrar eder ve tasdik ederse demektir. Şu halde ikrar şarttır. Bu yüzden Hz. Peygamber bunu her defasında tekrar etmiştir. Tasdikte farklılık belirtildiği şekilde olmaktadır.
"Bu hadiste peygamberlikten/peygambere inanmaktan niçin bahsedilmemiştir?" diye sorulacak olursa şu şekilde cevap veririz: Burada aslında imanın bütünü kasdedilmiştir. İlk parçası ise geri kalan kısımların alâmetidir. Nitekim "Kul huvallahu ehad"İ okudum dediğinde İhlas suresinin tümünü okumayı kasdedersin.
Hadiste geçen zerreden maksat en ufak şeydir. Yahut da güneş ışığında havada uçuşan iğne ucu kadar küçük toz zerreleridir. Diğer bir görüşe göre bu küçük karıncadır. İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Avucunu toprağa koyup da hareket ettirdiğinde elinden düşen şey zerredir."
45- Hz.Ömer İbnü'l-Hattâb'dan rivayet edildiğine göre Yahudilerden biri ona şöyle dedi:
Ey müminlerin emiri! Sizin kitabınızda okuduğunuz bir âyet biz Yahudiler topluluğuna inmiş olsaydı, o âyetin indiği günü bayram edinirdik". Hz. Ömer sordu: "Hangi âyet?"
Yahudi cevap verdi: "Bugün size dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'dan razı oldum.[102]
Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi:
Biz bu günü ve Hz. Peygamber'e bu âyetin indirildiği yeri biliriz. Bu ayet Hz. Peygamber Arafat'ta ayakta beklerken Cuma günü indirildi. [103]

Açıklama

Hz. Ömer'le konuşan Yahudi Kâbu'l-Ahbar'dır.
"O âyetin indiği günü bayram edinirdik. O günü yüceltir, o günde din tamamlandığı için her yılın O gününü bayram olarak kutlardık.
Şu sorulabilir: Bu cevap ile soru arasında nasıl bir uygunluk vardır? Çünkü Yahudi Hz. Ömer'e "o günü bayram edinirdik" demiş, Hz. Ömer de ona bu âyetin İndiği yeri ve vakti bildiklerini söylemiş, ancak "O günü bayram edindik" dememiştir.
Bu sorunun cevabı şudur: Bu âyet Arefe gününün sonlarına doğru indirildi. Bayram da o günün başı ile gerçekleşir.
Fakihler şöyle demiştir: Öğleden sonra görülen hilal ertesi güne aittir.
Bana göre bu rivayette işaretle yetinilmiştir. Oysa daha önce geçen İshak'ın Kabîsa'dan yaptığı rivayette bununla neyin kasdedildiği açık olarak zikredilmiştir. O rivayet şu şekildedir: "Bu âyet Cuma günü ve Arefe günü indirildi. Her ikisi de Allah'a hamd olsun ki bizim bayramımızdır."
Şu sorulabilir: Bu olay, konu başlığına ne açıdan delil olmaktadır?
Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Bu rivayet, âyetin Arafat'ta indirildiğini açıklamaktadır. Bu dönem de, şeriatın ve rükünlerinin tamamlandığı bir dönem olup peygamberliğin son günlerinde veda haccında idi. Doğrusunu Allah bilir. Süddî bu âyetten sonra kesin olarak helal ve haram konusunda başka bir âyetin gelmediğini söylemiştir.

---

[1] Hadislerden çıkarılan fıkhî hükümlerle ilgilenen bilim dalı.
[2] Kitabın Arapça ismi: "İthâfu'1-Kârî bi-ihüsâri Fethi'1-Bârî" olarak konulmuştur.

[3] IX, İ06
[4] Şeyh Sıddık Hasan Han el-Hıtta adlı eserinde bu muhtasarlara işaret ederek Fethu'l-Bârî ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Bu şerhi ihtisar edenlerden biri Şeyh Ebu'1-Feth Muhammed b. Hüseyin el-Merâğî'dir (v. 859)". el-Hıtta'nın Muhakkiki Şeyh Ali Hasan Abdülhamîd kitabın 'isminin Muhtasaru Ebi'1-Feth li mekâsidi'1-Feth olduğuna işaret etmiştir.
[5] Kitap neşredildlğinde Üstad İbn Bâz hala hayattaydı, onun için "Allah selamet versin" demektedir.
[6] Kitâbü'l-meğâzî, 85. bâb, 4464. hadis, III, 445
[7] Arapça'da izafet terkibi dolayısıyla aslında burada Abdillah şeklinde olması gereken ibare okuyucusu dikkate alınarak Abdullah şeklinde yazılmıştır. İsim ve künyelerle İlgili irab yapı yıp DİA;İSAM'ın usulü uygulanmıştır. (Mütercim)
[8] Nisa 4/163
[9] Hadis'in geçtiği diğer yerler: 54, 2529, 3898, 5070, 6689, 6953.
[10] Hadisin geçtiği bir başka yer; 3215 nolu hadistir.
[11] el-AIâk: 96/1-5
[12] Hadis'in geçtiği diğer yerler: 3392, 4953, 4955, 4956, 4957, 6982.
[13] Alâk Sûresi, 96/1
[14] Müddessir, 74/1-5
[15] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3238, 4922, 4923, 4924, 4925, 4926, 4954, 6214.
[16] Ei-Kiyâme , 73/6
[17] El-Kıyâme, 73/16-19
[18] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4927, 4928, 4929, 5044, 7524.
[19] Çiftçilerden maksat şerhte de İfade edildiği gibi İmparator'un halkının tümüdür. Zira o dönemde Anadolu halkının tümü "thema" adı verilen usûl ile Osmanlı!ar'daki sipahilere benzer bir tarzda teşkilatlandırılmış olduğun'dan, toprakla uğraştıkları için tümüne çiftçiler adi ıtlak edilmiştir. (A.Ağırakça)
[20] Ali İmrân, 3/64
[21] Müşrikler, Hz. Peygamber'e, putlara tapmayı reddettiği için, daha önce bunu reddeden Ebû Kebşe'nin oğlu ifadesini yakıştınrlardi.
[22] Suriye'de bir şehrin adidir, bk. Bekri, Mu'cem, I, 101. [Mütercim]
[23] Hadisin geçtiği diğer yerler; 51, 2681, 2804, 2941, 2978, 3174, 4553, 5980, 6260, 7169, 7541.
[24] el-Mâide 5/3
[25] Tevbe 9/ 32

[26] Ta-Hâ 20/47
[27] En'am 6/164
[28] el-Fetih 48/1
[29] Nisa 4/163.
[30] Şûra 42/13.
[31] Fetih, 48/4
[32] el-Kehf ,18/13.
[33] Meryem 19/76.
[34] Muhammed 47/76
[35] el-Müddessir, 74/31.
[36] et-Tevbe, 9/124.
[37] Âl-i İmrân, 3/173.
[38] el-Ahzâb, 33/22.
[39] el-Bakara 2/260.
[40] eş-Şûra, 42/13.
[41] el-Mâide 5/48.
[42] el-Bakara, 2/260.
[43] el-Beyyine 98/5

[44] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 4515
[45] el-Furkan 25/76
[46] Ebû Davud, Nesâi, Tirmizî, İbn Mâce
[47] O halde bu hadisin vürud tarihi cihadın farz kılınmasından çok sonradır. (A.Ağırakça)
[48] el-Bakara, 2/177.

[49] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 6484.
[50] el-Bakara, 2/215.
[51] Hadisin geçtiği diğer yerler: 28, 6236.

[52] el-Kasas, 28/83
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler: 21, 6041, 6941.
[54] İbrahim, 14/24
[55] et-Tevbe, 9/24.
[56] Hadisin geçtiği diğer yer, 3784.
[57] Hadisin geçtiği diğer yerler. 3892, 3893, 3999, 4894, 6784, 6801, 6873, 7055, 7199, 7213, 7468.
[58] en-Nisâ, 4/48
[59] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3300, 3600, 6495, 7088
[60] eİ-Bakara, 2/225.

[61] Hadisi rivayet eden Mâlik, hadiste yer alan sözcüğün "haya" mı yoksa "hayat" mı olduğundan şüphe ettiği için rivayet sırasında "haya yahut hayat nehrine" demiştir.
[62] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4581, 4919,6560, 6574, 7438, 7439.
[63] Türkçe telaffuzu aynı olan iki kelimenin Arapça yazılış ve anlamları birbirinden farklıdır. Yağmur manasına gelen haya kelimesi U- şeklinde yazıldığı halde, utanma anlamına gelen haya kelimesi *U>- şeklinde yazılmaktadır.
[64] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3691, 7008, 7009.

[65] Hadisin geçtiği diğer yer: 6118
[66] etievte 9/5
[67] Zuhruf 43/72
[68] Hicr 15/92.
[69] Sâffat 37/61.
[70] Hadisin geçtiği bir diğer yer: 1519.
[71] Hucurat 49/14.
[72] Âl-i İmrân 3/19.
[73] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 1478.
[74] Zâriyat 51/36.
[75] AI-i İmran 3/85.
[76] Hadisin geçtiği diğer yerler: 431, 748, 1052, 3206, 5197
[77] Nisa 4/48.
[78] Hadisin geçtiği yerler: 2545, 6050.
[79] el-Hucurât, 49/9.
[80] Hadisin geçtiği yerler: 6875, 7083.
[81] eI-Beyyine98/l.
[82] En'am, 6/82.
[83] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3360, 3428, 4629, 4776, 6918, 6937
[84] Lokman, 31/13.
[85] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2682, 2749, 6095.
[86] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2459, 3178.
[87] Hadisin geçtiği diğer yerler: 37, 38, 1901, 2008, 2009, 2014.
[88] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2787, 2797, 2972, 3123, 7226, 7227, 7457,7463.
[89] Hadisin geçtiği yerler: 5673, 6463, 7235.
[90] el-Hac, 22/78.
[91] Bakara, 2/143.
[92] Hadisin geçtiği diğer yerler: 399, 4486, 4492, 7252
[93] el-Bakara, 2/143.
[94] el-Mâide, 5/93.
[95] el-Kehf, 18/30.
[96] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 1151.
[97] Kehf, 18/13.
[98] Müddessir, 74/31.
[99] Mâide, 5/3.
[100] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4476, 6565, 7410, 7440, 7509, 7510, 7516.
[101] el-Mâide, 5/3.
[102] el-Mâide,5/3.
[103] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4407, 4606, 7268.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FETBU'L-BÂRÎ (2)
8. BÖLÜM NAMAZ
1. Ciltten Devam"

32. Kıbleye İlişkin Diğer Hususlar, Yanlışlıkla Kıbleden Farklı Yöne Namaz Kılmak
33. Camideki Tukurugun El İle Temizlenmesi
34. Camideki Sümüğün Taşla Temizlenmesi
35. Namazda Sağ Tarafa Tükürülmez
36. Sol Tarafa Veya Sol Ayağın Altına Tükürmek
37. Camiye Tükürmenin Keffâreti
38. Balgamın Camiye Gömülmesi
39. Namazda Tükürüğüne Mani Olamayan Kimsenin Elbisesinin Bir Ucunu Kullanması
40. Namazı Tam Kılmaları Ve Kıbleye Karşı Gereken Saygıyı Göstermeleri Konusunda İmamın Cemaati Uyarması
41. Falancanın Camisi Denir Mi?
42. Camide Mal Paylaştırmak Ve Camiye Hurma Dalı Asmak
43. Camide Yemek Davetinde Bulunmak Ve Daveti Kabul Etmek
44. Camide Davaya Bakmak Ve Karı-Kocanın Lian Yapması
45. Başkasının Evinde İstenilen Veya Gösterilen Yerde Namaz Kılmak
46. Evlerdeki Mescıdler (Namazgahlar)
47. Camiye Girerken Ve Diğer Hayırlı İşlerde Sağdan Başlamak
48. Cahiliye Müşriklerinin Kabirlerinin Başka Bir Yere Nakledilip Yerlerine Cami Yapılması
49. Davar Ağıllarında Namaz Kılmak
50. Develerin Bulunduğu Yerlerde Namaz Kılmak
51. Allah Rızasını Gözeterek, Tandıra, Ateşe Veya Kendisine İbadet Edilen Başka Bir Şeye Karşı Namaz Kılmak
52. Mezarlıkta Namaz Kılmanın Mekruh Oluşu
53. Yere Batırma Cezası Ve Azabın Gerçekleştiği Yerlerde Namaz Kılmak
54. Hıristiyanların Mabedinde Namaz Kılmak
55. Bâb
56. Yeryüzünün Hz. Peygamber İçin Mescid Ve Temizleyici Özelliğe Sahip Kılınması
57. Kadınların Mescidde/Camide Uyuması
58. Erkeklerin Mescidde/Camide Uyuması
59. Seferden Dönünce Namaz Kılmak
60. Camiye Girince İki Rekat Namaz Kılmak
61. Camide Abdest Bozmak
62. Mescidin Yapılması
63. Cami Yapımında Yardımlaşmak
64. Minber Ve Caminin Diğer Ahşap Malzemesi Hakkında Marangozlardan Ve Sanatkarlardan Yardım İstemek
65. Mescid/Cami Yaptıran Kimse
66. Mescide Girince Okların Uçlarını Tutmak
67. Caminin İçinden Geçmek
68. Camide Şiir Okumak
69. Kısa Mızrakla Camiye Girmek
70. Camideki Minber Üzerinde Alışverişten Bahsetmek
71. Camide Borç İsteyip Borçluyu Sıkıştırmak
72. Caminin Temizliğini Yapmak, Camideki Çerçöpü Toplamak
73. Şarap Ticaretinin Camide Haram Kılınması
74. Camiye Hizmet Etmek
75. Esir Ve Borçluların Camide Bağlanması
76. Yeni Müslüman Olanın Gusül Abdesti Alması Ve Esirlerin Camide Bağlanması
77. Hastalar Vb. Kimseler İçin Camide Çadır Kurmak
78. Bir Sebepten Dolayı Camiye Deve Sokmak
79. Bâb
80. Camiye Küçük Kapı Ve Geçit Açmak
81. Kabe Ve Camilerin Kapısının Kapanması
82. Müşriklerin Camiye Girmesi
83. Camide Yüksek Sesle Konuşmak
84. Camide Oturmak Ve Halka Oluşturmak
85. Camide Sırt Üstü Yatıp Ayakları Uzatmak
86. İnsanlara Zarar Vermediği Sürece Yol Üzerinde Cami İnşa Edilebilir
87. Pazardaki Camide Namaz Kılmak
88. Camide Ve Diğer Yerlerde Parmakları Kenetlemek
89. Medine Yollarındaki Mescidler Ve Hz. Peygamberin Namaz Kıldığı Yerler
90. İmamın Sütresi, Cemaatin Sütresi Demektir
91. Namaz Kılan İle Sütre Arasındaki Mesafe
92. Mızrağa Doğru Namaz Kılmak
93. Küçük Mızrağa Doğru Namaz Kılmak
94. Mekke Ve Diğer Yerlerde Sütre Kullanmak
95. Sütuna Doğru Namaz Kılmak
96. Cemaat Dışında Mescidin Direkleri/Sütunları Arasında Namaz Kılmak
97. Bab
98. Yük Devesine, Beş Yaşındaki Deveye, Ağaca Ve Deve Palanına Karşı Namaz Kılmak
99. Yatağa Doğru Namaz Kılmak
100. Namaz Kılan Önünden Geçene Mani Olur
101. Namaz Kılanın Önünden Geçenin Günahı
102. Namaz Kılanın Namaz Kılan Başka Birine Doğru Yönelmesi
103. Uyuyanın Arkasında Namaz Kılmak
104. Kadının Arkasında Nafile Namaz Kılmak
105. Başkası Tarafından Yapılan Bir Fiil, Namaz Kılanın Namazını Bozmaz, Görüşünde Olanlar

106. Namazda Küçük Kız Çocuğunu Omuzda Taşımak
107. Hayızlı Kadının Bulunduğu Yatağa Doğru Namaz Kılmak
108. Secde Etmek İçin Yer Açmak Gayesiyle Namaz Kılanın Hanımını Eliyle Dürtermesi Mümkün Mü?
109. Kadınların Namaz Kılanı Rahatsız Eden Bir Duruma Son Vermesi

FETBU'L-BÂRÎ (2)

8. BÖLÜM NAMAZ

1. Ciltten Devam"

401- Alkame'den şöyle nakledilmiştir: Abdullah İbn Mes'ûd Hz. Peygamber-'in kendilerine namaz kıldırdığını anlattı. (Alkame'nin rivayet ettiği ravi İbrahim, fazla mı yoksa eksik mi kıldırdığını hatırlamıyorum demiştir.)
Allah Resulü selam verince ona, "Ey Allah'ın elçisi namazla ilgili yeni bir gelişme mi oldu?" diye sordular. O da, "Böyle bir şey olmadı" diye cevap verdi. Ashab~ı kiram "Şöyle şöyle namaz kıldırdın" deyince Hz. Peygamber ayaklarını büküp kıbleye yöneldi ve iki kez secdeye gitti, sonra selâm verdi. Yüzünü bize çevirdikten sonra ise şöyle buyurdu: Eğer namazda bir değişiklik olsaydı elbette size haber verirdim. Ancak ben de sizin gibi bir insanım. Nasıl ki siz unutuyorsanız, ben de unuturum. O halde unuttuğum zaman bana hatırlatın. İçinizden kim namazı konusunda şüpheye düşerse doğru olanı esas alıp ona göre namazını tamamlasın. Sonra selâm verip iki kez secde etsin.[1]

Açıklama

(yeni bir gelişme); Burada ashâb-ı kiram, alışageldikleri namazın değiştiğini gösteren bir vahyin gelip gelmediğini öğrenmek istemiştir. Onların bu hususta soru yöneltmeleri, neshi kabul ettiklerini ve neshin meydana geleceğini beklediklerini gösterir.
Bu hadiste, amel ederken peygamberlerin de yanılabileceğine dair delil vardır. Bu hususta İbn Dakîku şöyle demiştir: "Alimlerin çoğu ile en-Nazzâr bu görüştedir. Bazı gruplar Hz. Peygamber'in yamlmayacağını savunarak şaz kalmışlardır. Bu hadiste geçen "Nasıl ki siz unutuyorsanız, ben de unuturum", "O halde unuttuğum zaman bana hatırlatın" ifadeleri onlara cevap niteliğindedir.
Namazda yantlanı ikaz etmek "sübhânallâh" gibi çeşitli zikirlerle olur. Hz. Peygamber'in Eğer namazda bir değişiklik olsaydı elbette size haber verirdim " sözü, İhtiyaç anında açıklama yapmanın geciktirilmemesi gerektiğine bir delildir.
(kıbleye yöneldi); Hadisin bu kısmı, namaz kılarken bütün durumlarda kıbleye yönelmeyi terk etmenin caiz olmadığına delalet eder. Ayrıca bu rivayet, imamın kendisine uyanların sözüne tabî olması gerektiğine delil olarak kullanılmıştır.
(doğru olanı esas alıp); Burada yakine göre namazı devam ettirmek kasdedilmiştir.

32. Kıbleye İlişkin Diğer Hususlar, Yanlışlıkla Kıbleden Farklı Yöne Namaz Kılmak

Hz. Peygamber öğle namazının ikinci rekatında selam verdi ve yüzünü cemaate çevirdi. Daha sonra kalkıp namazın geri kalan kısmını tamamladı.
402- Humeyd, Enes İbn Mâlikten şöyle nakletmiştir: "Hz. Ömer şöyle dedi Üç konuda Rabbim temennilerimi gerçekleştirdi; Hz. Peygamber'e ibrahim makamında bir namaz yeri edinelim dedim, Allah Teâlâ "Siz dt ibrahim'in makamında bir namaz yeri edinin! (orada namaz kılın) [2] âyetini in dirdi. Hicab âyetinde de Rabbim benim temennim doğrultusunda emir buyurdu
Allah Resûlü'ne Ey Allah'ın elçisi hanımlarına söylesen de örtünseler, zira hem iyi hem de kötü insanlar onlarla konuşuyor' dedim. Bunun üzerine hicab âyeti nazil oldu. Rasûlullah'ın hanımları kıskançlık konusunda ona karşı birleşmişlerdi. Onlara, 'Belki de onun Rabbi, sizi bo-şarsa sizden daha hayırlı eşleri ona nasip eder' dedim bunun üzerine bu âyet nazil oldu.[3]

Açıklama

(Yanlışlıkla Kıbleden Farklı Yöne Namaz Kılmak); Bu meselenin aslı, kıble konusunda ictihadda bulunup hata ettiğini anlayan kimseyle İlgilidir. İbn Ebî Şeybe Saîd İbn Müseyyeb, Atâ, Şa'bî ve daha başkalarının, böyle birinin namazını yeniden kılmasının gerekmediği görüşünde olduğunu nakletmiştir. Kûfelüer de bu görüştedir. Zührî, İmam Mâlik ve başka âlimlerden bir kısım ise, böyle bir kimsenin vakit çıkmadan önce hatasını fark ederse namazını yeniden kılması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. İmam Şafiî'ye göre ise ister vakit çıksın isterse çıkmasın mutlak surette namazını kaza eder.
Kıbleyi yanlış tayin edip namaz kılan kimsenin, Kabe'ye arkasını dönmesine rağmen namaz kılan hükmünde olması bu alt başlığın konu başlığı ile olan ilişkisini açıklar.
(Üç konuda Rabbim temennilerimi gerçekleştirdi) Bu ifade "Rabbim üç konuda benim temennim doğrultusunda emir buyurarak benim düşünceme uygun hüküm indirdi" anlamına gelir. Hz. Ömer edeb gereği böylesi bir muvafakati kendisine nispet etmiştir. Ya da, düşüncesinin sonradan meydana geldiğine, hükmün ise ezelde takdir edildiğine işaret buyurmuştur.
Burada Hz. Ömer'in muvafakati üç İle sınırlı tutması, bunun üçten fazla olmadığı anlamına gelmez. Çünkü bunun dışında pek çok konuda muvafakati gerçekleşmiştir. En meşhuru ise, Bedir esirleri ile münafıkların cenaze namazı konusunda gerçekleşen muvafakattır. Bu iki olay, Buhârî ve Tirmizî'nin "Sahîh"lerinde mevcuttur. İbn Ömer'den kendisinden nakledilen hadiste şöyle demiştir: "İnsanların karşılaştıkları bir durumda, herkes bir şey söyler, Ömer de bir şey söylerse, vahiy onun görüşlerine uygun bir şekilde inerdi." Bu rivayet, onun muvafakatinin çok olduğunu gösterir.
Hadisin konu başlığı ile ilgisine gelince: Bu konuda Kirmânî şöyle demiştir: "Bu başlıktan maksat, kıble ve onunla ilgili nakledilen rivayetlerdir. Bu durumda.
İbrahim makamını Kabe ile tefsir edenlere göre bu hadis ile konu başlığı arasındaki münasebet açıktır.
İbrahim makamını, bütün harem bölgesi olarak tefsir edenlere göre, âyetinde geçen harf-i çeri teb'îd içindir. Şöyle ki, İbrahim makamının bir bölümü, kelimesi ise kıble anlamına gelir. Bu durumda âyet, İbrahim makamının bir bölümünü kıble edinin anlamını ifade eder.
İbrahim makamını, onun üzerine çıktığı taş olarak tefsir edenler de vardır. Bu görüş hepsinden daha isabetlidir. Bu durumda, kıble oiduğu için değil dek bu makamda namaz kılmanın Kabe'ye yönelmekle ilgili olmasından dolayı hadisin konu başlığı ile münasebeti ortaya çıkar.
İbn Reşıd de şöyle demiştir: "Kanaatime göre, kıblenin tayini meselesinin bir ictihad konusu olduğuna işaret etmek, bu hadisin konu başlığı ile ilgisini göstermektedir. Çünkü Hz. Ömer, Kabe'nin ön tarafında bulunan İbrahim makamına doğru, namaz kılınacak yerin tespiti için ictihad etmiştir. Bu içtihadıyla kıble yönlerinden birini tercih etmiştir. Burada da Rabbine muvafakati gerçekleşmiştir. Bu olay, gayretini sarfettikten sonra kıble tayini hususunda ictihad eden kimsenin doğru yaptığını gösterir. Bu durum gayet açıktır.
403- Abdullah İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Müslümanlar Kubâ mescidinde sabah namazını kılarlarken ashaptan birisi çıkagelip, onlara: 'Bu gece inen âyetle Allah Resûlü'ne Kabe'ye yönelmesi emredildi, siz de o tarafa yönelin' deyince, yüzleri Şam'a dönük olan cemaat, hemen o anda Kabe'ye doğru döndü.[4]

Açıklama

(emredildi); Buna göre, Hz. Peygamber'e yapılan emir, ümmetini de bağlar. Kendisine özgü olduğuna dair bir delil bulunmadığı sürece onun, sözleri gibi davranışlarına da uyulur.
Rivayette bahsi geçen kıble değişikliği, İbn Ebî Hâtim'in Süveyle bintu Eslem'den naklettiği ve bizim de şu an bir bölümünü nakledeceğimiz şu hadiste anlatılmaktadır. "...Derken kadınlar erkeklerin, erkekler de kadınların yerine geçti. Geri kalan iki secdeyi Mescid-i Haram'a doğru

yaptık." Olayı şu şekilde tasvir edebiliriz: İmam, mescidin Ön tarafında bulunan mihrabdan ayrılarak mescidin arkasına geçmiştir. Çünkü Kabe'ye yönelen beytu'l-makdise sırtını döner. Eğer İmam yerinden ayrılmadan donseydi arkasında cemaatin saf tutacağı genişlikte yer kalmazdı. İmam yerini değiştirince onunla birlikte erkekler de yerlerini değiştirip imamın arkasına geçmişlerdir. Keza kadınlar da hareket edip erkeklerin arkasında saf tutmuşlardır. Bütün bu yapılanlar, namazda amel-i kesîr kavramı içine girer. Muhtemelen bu olay, amel-i kestrin haram kılınmasından önce gerçekleşmiştir. Nitekim bu hadîse, namazda konuşmanın haram kılınmasından önce meydana gelmiştir. Belki de, bahsi geçen maslahattan dolayı yapılan amel-i kesîr mazur görülmüştür. Ya da, cemaat kıbleyi değiştirirken adımlarını peş peşe atmamıştır. Aksine ara ara atmıştır.
Bu hadise göre, nasih olan bir nassın hükmü, nesihten haberi olmayan kimseler hakkında geçerli değildir. Çünkü Kabe'ye yönelme emri, Kubâ sakinlerinin kıldıkları namazdan birkaç vakit önce gelmişti. Tahâvî buradan hareketle, Islâmî davetin kendisine ulaşmadığı ve başka yollardan İslâm'ı öğrenme imkanının bulunmadığı kimselerin farzlarla sorumlu tutulamayacağı hükmüne varmıştır.
Bu rivayet, Rasûlullah döneminde ictihad yapılabildiğine delil teşkil eder. Çünkü Kubâ'daki cemaat namazı bırakmamış, aksine namaza devam etmişlerdir. Onların bu davranışı, namaza devam ederek kıbleyi değiştirme düşüncesini, namazı bozarak yeniden kılma düşüncesine tercih ettiklerini gösterir. Bu da ancak, ictihadla mümkündür. Ancak bu görüş tartışmaya açıktır. Çünkü, cemaat daha önceden haberdar oldukları bir nasa göre böyle davranmış olabilir. Zira Allah Resulü bu değişikliği beklemekte idi. Bu yüzden, namazı bozmadan kıble değiştirilmesi gerektiğini önceden onlara öğretmesinde herhangi bir engel yoktur.
Bu hadis, haber-i vahidin kabul edileceğine ve onunla amel etmenin farz olduğuna delil teşkil eder. Ayrıca haber-i vahidin, ilim ifade eden bir haberle sabit olan bir hükmü neshedebileceğini gösterir. Çünkü Kubâ halkının beytu'l-makdise doğru namaz kılmaları kesin bir bilgiye dayanmaktaydı. Zira Hz. Peygamber'in bu şekilde namaz kıldığını görüp duruyorlardı. Beytu'l-makdisi bırakıp Kabe'ye yönelmeleri, bir kişinin getirdiği haberle olmuştur. Ancak onların bu gerekçelerine şu şekilde itiraz edilmiştir: Kubâ halkına gelen söz konusu haber, bir çok karine ve ipuçlarıyla hissettirilmişti. Bütün bunlar onlar açısından, gelen haberin kesin bilgi içerdiğini gösterir nitelikteydi. Dolayısıyla onlara göre, ilim ifade eden bir husus, yine ilim ifade eden bir başka hususla neshedilmiştir.
Bu hadise göre, namazda olmayan kimse, namazdaki birine bir şeyler öğretebilir. Yine buna göre, namazdaki birinin, namaz kılmayan kimsenin sözünü dinlemesi namazını bozmaz.
İbn Ömer hadisinin konu başlığı İle münasebetine gelince; hadiste geçen "Kabe'ye yönelmesi emredildi" ifadesi, rivayetin konu başlığı ile ilgisini gösterir. Hadisin alt başlıkla uyumu ise şu şekildedir: Kubâ cemaati, namazın ilk rekatını kıblenin değiştiğini bilmedikleri için neshedilen kıbleye doğru kılmıştı. Buna rağmen namazları geçerli kabul edilmişti. Yeniden kılmaları emredilmemişti. Kıble hususunda yanılan kimse de, onlarla aynı durumdadır. Ancak aralarında şu şekilde bir ayırıma gitmek mümkündür: Yeni hükmü bilmeyen kimse, ilk hükme uyar. Bu durumda yanılan kimse için mazur görülmeyen hususlar onun için mazur görülür. Çünkü önceden bildiği hükme göre amel etmiştir.
404- Alkame Abdullah İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Peygamber öğle namazım beş rekat olarak kıldırdı. Cemaat 'Namaza ilave mi oldu?' diye sordu. Allah Resulü Böyle bir şey olmadı' buyurdu. Ashâb-ı kiram 'Beş rekat kıldınız' deyince Rasûlullah ayaklarını katladı ve iki kez secde etti."

33. Camideki Tukurugun El İle Temizlenmesi

405- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber mescidin kıble istikametindeki duvarında baigam gördü. Bundan dolayı rahatsız oldu. Hatta canının sıkıldığı, simasından belli oluyordu. Hemen kalktı eliyle onu kazıdı ve sonra şöyle buyurdu: "içinizden biri namaza durduğu zaman bilsin ki, Rabbine münacatta bulunuyor demektir (veya Rabbi kıble ile onun arasındadır). O halde, hiç kimse kıble istikametine tükürmesin. Mecbur kalırsa soluna veya ayaklarını bastığı yere tükür-sün." Sonra ridasının bir ucunu tutup içine tükürüp katladı ve şöyle buyurdu: Ya da, böyle yapsın!"

Açıklama

(Camideki Tükürüğün E! ile Temizlenmesi); Camideki tükürük doğrudan el ile temizlenebileceği gibi bir Alet vasıtayla da temizlenebilir. Ancak İsmâîlî buna itiraz ederek hadiste geçen "eliyle onu kazıdı" ifadesinin, Hz. Peygamber'İn bizzat kendisinin balgamı temizlemeyi üstlendiği anlamına geldiğini belirtmiştir. Ona göre bu ifade Allah Resûlü'nün balgama eliyle temas ettiği şeklinde anlaşılamaz.
(Simasından belli oluyordu); Yani Rasûlullah'ın hoşnutsuzluğu yüzüne yansımıştı. Olayın bu kısmı, Nesâî'nin naklettiği hadiste şöyle anlatılmaktadır: "Allah Resulü kızdı. Hatta yüzü kıpkırmızı kesildi." İmam Buhârî'nin, "Edeb Bölümü"nde İbn Ömer'den naklettiği rivayette ise şu ifadeyle anlatılmıştır: "Bunun üzerine mesdddeki cemaate kızdı."
(Rabbi kıble ile onun arasındadır); Benzer bir ifade, bir sonraki hadiste de vardır. Şöyle ki; "Allah, namaz kılanın yüzünü çevirdiği taraftadır" Bu konuda Hattâbî şunları söylemiştir: "Bu ifade, namaz kılanın yöneldiği kıblenin kişinin niyetine bağlı olarak onu Allah'a ulaştırdığı şeklinde anlaşılır. Bu durumda hadisin anlamı şöyle takdir edilir: Kişinin maksudu, kıble ile kendisi arasındadır." Bu ibarede mudafm hazfedildiği de söylenmiştir. Buna göre mana şöyledir: "Allah'ın azameti veya vereceği sevap kıble ile kişinin arasındadır." İbn Abdilber ise şöyie demiştir: "Bu söz, kıblenin önemini beyan etmek için söylenmiştir."
Hak Teâlâ'nın her yerde mevcut olduğunu söyleyen Mutezile mezhebine mensup bazı kimseler, iddialarını desteklemek için bu hadisi delil olarak kullanmıştır. Ne var ki bu, apaçık bir cehaletten başka bir şey değildir. Çünkü hadise göre ayak basılan yere tükürmek, bir çözüm olarak sunulmuştur. Bu da, onların iddialarını çürütmeye yeterlidir. Ayrıca hadiste, Allah Teâlâ'nın arş'ta olduğunu iddia edenlere de, red söz konusudur.[5] Eğer bu hadis, bu görüşlerden birine delil olabiliyorsa diğerine de olabiliyor demektir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.
Bu hadis göstermektedir ki, ister camide olsun ister cami dışında, kıble istikametine doğru tükürmek, özellikle de namaz kılanların tükürmesi haramdır. Kıble istikameti dışında, camide tükürmenin tenzihen mi yoksa tahrimen mi mekruh olduğu konusunda İse ihtilaf vardır.
İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'm sahihlerinde merfû1 olarak nakledilen bir hadis şöyledir: "Her kim kıble istikametine tükürürse, kıyamet günü tükürüğü alnının çatma yapışmış olarak hasredilir." Ebu Dâvûd ve İbn Hibbân Sâib İbn Hallâd'dan şöyle nakletmişlerdir; "Adamın biri, bir cemaate namaz kıldırdı, sonra kıbleye doğru tükürdü. Tükürüğü bitince Hz. Peygamber 'Bu adam size namaz kıldırmadı!' buyurdu. Aynı hadiste Allah Resulü o şöyle buyurmuştur: "Çünkü siz, Allah'a ve peygamberine eziyet ettiniz."
(Ayaklannı bastığı yere); Yani sol ayağını bastığı yere tükürsün.
406- Abdullah İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber kıble istikametinde bulunan duvarda tükürük gördü. Hemen onu kazıdı. Cemaate doğru yönelip şöyle buyurdu: Sizden biri namaz kıldığı zaman, yüzünü döndüğü tarafa tükürmesin. Çünkü Allah, namaz kılarken yöneldiği taraftadır.[6]
407- Müminlerin annesi Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü kıble yönündeki duvarda, sümük veya tükürük ya da balgam gördü ve hemen onu temizledi."

34. Camideki Sümüğün Taşla Temizlenmesi

İbn Abbâs şöyle demiştir: "Yaş bir pisliğe basmışsan, ayaklannı yıka! Eğer kuruysa yıkamana gerek yok.
408-409- Humeyd İbn Abdurrahman.'dan şöyle nakledilmiştir: "Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî'nin bana anlattıklarına göre Hz. Peygamber cami duvarında balgam gördü. Hemen bir taş alıp onu kazıyarak temizledi. Sonra da şöyle buyurdu: "Sizden biri balgamını çıkaracağı zaman, ön tarafına ve sağ tarafına tükürmesin. Ya sol tarafına ya da sol ayağını bastığı yere tükürsün.[7]

Açıklama

Hadisin konu başlığı ile ilişkisi: Kıble istikametine tükürmenin yasaklanması,
kıbleye saygıdan ileri gelir, tükürük ve benzeri şeylerin insanı rahatsız etmesinden değil. Az da olsa bunun, yasakta etkisi olsa da, esas olan kıbleye saygıdır. Bu yüzden kıble İstikametine çıkarılan balgamın, tükürüğün ve sümüğün kurusu ile yaşı arasında ayırım yapılmamıştır. Oysa pis olduğu için yasaklanan şeylerin, kurusuna basmanın herhangi bir sakıncası yoktur.

35. Namazda Sağ Tarafa Tükürülmez

410-411- Humeyd İbn Abdurrahman'dan şöyle nakledilmiştir: "Ebu Hurey-re ve Ebu Saîd el-Hudrî'nin bana haber verdiklerine göre Hz. Peygamber cami duvarında balgam görmüş. Hemen bir taş alıp onu kazımış. Sonra da şöyle buyurmuştur: "Sizden biri balgamını çıkaracağı zaman, yüzünü çevirdiği yöne veya sağ tarafına çıkarmasın. Soluna veya sol ayağının altına tükürsün"
412- Enes İbn Mâlik Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğun nakletti; "içinizden biri önüne veya sağma tükürmesin! Fakat soluna veya ayağının altına tükürsün!"

Açıklama

(Namazda Sağ Tarafa Tükürülrriez); İmam Nevevî kesin bir üslupla her halükârda sağ tarafa tükürmenin haram olduğunu belirtmiştir. Tükürmenin namazda veya namaz dışında, camide veya cami dışında olması arasında fark gözetmemiştir. İmam Mâlik'in de şöyle dediği nakledilir: "Namaz dışında sağ tarafa tükürmekte bir sakınca yoktur." İbn Mes'ûd'tun namaz dışında sağ tarafa tükürmeyi mekruh kabul ettiği nakledilmiştir. Muaz İbn Cebel'in ise "Müslüman olduktan sonra sağ tarafıma tükürmedim" dediği rivayet edilmiştir. Ömer İbn Abdilazîz de oğluna, her halükârda sağa tükürmesini yasaklamıştır.
Sağ tarafa tükürmenin yasaklanmasının illetini, Hemmâm'm Ebu Hureyre'den naklettiği hadiste geçen "zira sağ tarafında melek vardır" gerekçesi ile izah edenler, söz konusu yasağı namaz hali ile tahsis etmişlerdir.
Hattâbî şöyle demiştir: "Eğer solunda biri varsa, her iki tarafa da tükürmez. Ayağının altına veya elbisesine tükürür."

36. Sol Tarafa Veya Sol Ayağın Altına Tükürmek

413- Enes İbn Mâlik Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmîştir:
"Müslüman namaz kılarken Rabbine münacatta bulunur. O halde Önünüze ve sağ tarafınıza tükürmeyin. Eğer mecbur kalırsanız solunuza veya ayağınızı bastığınız yere tükürsün.
414- Ebu Saîd el-Hudrî'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü caminin kıble istikametinde balgam gördü. Hemen bir taş alıp onu kazıdı. Sonra insanların önüne ve sağma tükürmesini yasakladı. Soluna veya sol ayağının altına tükürmesine ise müsaade etti."

37. Camiye Tükürmenin Keffâreti

415- Enes İbn Mâlikten Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Camiye tükürmek, bir günahtır. Keffâreti ise onu gömmektir."

Açıklama

Ahmed İbn Hanbel ile Taberânî, merfû' olarak Ebu Ümâme'den şu hadisi nakletmelerdir: "Camide balgam çıkarıp sonra onu gömmemek günahtır, onu gömmek ise sevaptır." Buna göre Allah Resulü balgamın gömülmemesini günah kabul etmiştir. Buna benzer bir hadis de, İmam Müslim tarafından merfû' olarak Ebu Zerr'den nakledilmiştir: 'Ümmetimin işlediği kötülükler arasında, camide çıkarılıp gömülmeyen balgamı da gördüm." Kurtubî şöyle demiştir: "Balgamın camide çıkarılması günah sayılmamıştır. Aksine çıkarıldıktan sonra gömülmeden bırakılması günah kabul edilmiştir.
Saîd İbn Mansur'un rivayetine göre Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh, bir gece camiye balgamını çıkarmış, ama gömmeyi unutmuştu. Evine gittikten sonra hatırlayınca eline bir meşale alarak gelip balgamını aramış, onu bulup gömmüş ve: "Bu gece bana günah yazmayan Allah'a hamd olsun" demişti..
Bu rivayet göstermektedir ki, günah olan davranış, camide balgamı gömmeden bırakan kimsenin yaptığıdır. Yoksa onu gömene bir günah yoktur. Camiye balgam çıkarmanın yasaklanma nedeni, Müslümanlara eziyet vermesidir. Bu illet, bahsettiğimiz sonucu gösterir.
Bazıları meseleyi ayrıntılı biçimde ele alarak bir Özür dolayısıyla camiden çıkamayan kimsenin camiye tükürüp onu gömmesinde bir sakınca görmezken, camiden çıkmasına bir mani bulunmayan kimselerin camiye tükürmesini yasaklamıştır. Gerçekten de bu, güzel bir ayırımdır.

38. Balgamın Camiye Gömülmesi

416- Hemmâm, Ebu Hureyre kanalıyla Hz. Peygamber'in Şöyle buyurduğunu nakletmiştîr: "Sizden biri namaza durduğu zaman, önüne tükürmesin! Çünkü namaz kılarken Allah'a münacat etmektedir. Sağ tarafına da tükürmesin! Çünkü o tarafında bir melek vardır. Soluna ya da ayağını bastığı yere tükürsün. Sonra da onu gömsün!"

39. Namazda Tükürüğüne Mani Olamayan Kimsenin Elbisesinin Bir Ucunu Kullanması

417- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü kıble tarafında balgam gördü. Eliyle onu temizledi. Bundan rahatsızlık duyduğu belli oluyordu (veya bundan dolayı aşırı derecede hoşnutsuz olduğu belliydi). Orada bulunanlara şöyle dedi: "Sizden biri namaza durduğu vakit, bilsin ki, Rabbine münacatta bulunur (veya Rabbi onunla kıble arasındadır). Öyleyse, kıbleye doğru tükürmesin. Soluna veya ayağını bastığı yere tükürsün." Daha sonra ridasının ucunu tuttu ve ona tükürdü. Sonra elbisesini katlayıp şöyle buyurdu: "Ya da böyle yapsm!"

Açıklama

Yukarıda yer verdiğimiz sonuçlara ilaveten hadisten çıkarılan hükümler ve faydalı bilgiler şunlardır:
1- Pis kabul edilen veya kendisinden kaçılan şeyler camilerden uzak tutulur.
2- İmam, caminin durumunu araştırır, ona gereken saygıyı gösterir ve onu her türlü kötü şeyden korur.
3- Kişi namaz kılarken tükürebilir. Bu, onun namazını bozmaz.
4- Namazda iken öksürmek ve üflemek caizdir. Çünkü balgam, üfleyerek veya öksürerek atılır. Tabi ki, aşırıya kaçmamak ve bunu bir oyun haline getirmemek şartı vardır. Ayrıca öksürüğün, en azı iki harf veya uzatılarak okunan tek harf olan bir söze dönüşmemesi de aranır.
5- İmam Buhârî bu hadisi, namazda İken üflemenin caiz olduğuna delil getirmiştir. Nitekim "Namaz Böiümü'nün sonlarına doğru bunu göreceğiz. Çoğunluk da, bu görüştedir. Ancak bir önceki maddede sayılan şartlar burada da geçerlidir.
6- Tükürük temizdir. Aynı şekilde balgam ve sümük de temizdir. "İnsan tabiatının pis gördüğü her şey haramdır" diyenler bu konuda farklı düşünmüşlerdir.
7- Huşun ve kubuh (iyi ve kötü) meselesi ancak nas ile bilinir.
8- Sağ taraf sol tarafa göre faziletlidir. Eller de, ayaklara göre üstündür.
9- Çok hayırlı kimselerin bile bolca iyilik yapması teşvik edilmiştir. Çünkü bizzat Hz. Peygamber'in kendisi, balgamı temizlemeyi üstlenmistir. Aynı zamanda bu olay, onun ne kadar alçakgönüllü olduğunu gösterir. Hak Teâlâ onun, şerefini ve şanını artırsın!

40. Namazı Tam Kılmaları Ve Kıbleye Karşı Gereken Saygıyı Göstermeleri Konusunda İmamın Cemaati Uyarması

418- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu ve nakletmiştir:
"Siz benim kıblem yalnız şurasıdır, dolayısıyla önümden başka bir yeri görmem mi sanıyorsunuz? Allah'a and olsun ki, sizin ne huşunuz ne de rükûunuz bana gizli kalır. Elbette sizi arkamdan da görüyorum."

Açıklama

(Siz benim kıblem yalnız şurasıdır, dolayısıyla önümden başka bir yeri görmediğimi mi sanıyorsunuz?) Buradaki istifham, istifham-ı inkârîdin Bu durumda mana şu şekildedir: Siz, kıblem bu tarafta diye yaptıklarınızı görmediğimi zannetmeyin!

Bir yöne dönen, diğer tarafa sırtını döner. Allah Resulü görme duyusunun bir yöne bağlı olmadığını bildirmiştir. Bunun ne anlama geldiği konusunda âlimler ihtilaf etmiştir. Doğrusu, lafız neye delalet ediyorsa öyle anlaşılması gerekir. Yani buradaki görmeden maksat, gerçek görmedir. Bu durum Allah Resûlü'ne özel bir durumdu. Bir başka ifade ile bu, bir mucizedir. İmam Buhârî de bu görüştedir. Bundan dolayı bu hadisi, "Nübüvvetin Alâmetleri" bölümünde zikretmiştir. Ahmed İbn Hanbel ve diğer muhad-dislerin de bu görüşte olduğu nakledilmiştir.
419- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber bize bir namaz kıldırdı. Sonra minbere çıktı ve 'Ben sizi şu an gördüğüm gibi namazda ve rukûdayken de görüyorum' buyurdu.[8]

Açıklama

(Şu an gördüğüm gibi); Tercih edilen görüşe göre bu rivayette, görmeden maksat göz ile görmektir. Hadîsin zahiri, bunun sadece namazlara özel bir durum olduğunu gösterir. Ayrıca bu hadiste, namazı huşu1 içinde kılmak ile tadîl-i erkâna riayet etmek teşvik edilmiştir. Yine bu hadisten çıkan bir başka sonuca göre ise, imam, insanların namazdaki durumları hakkında, özellikle de olmaması gereken aykırı bir durum gördüğü zaman oniara nasihat etmelidir. Huşunun hükmünü, imam Buhârî'nin namazın nasıl kılınacağını işlediği konu başlıklarının yer aldığı bölümde, diğer konularla birlikte ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

41. Falancanın Camisi Denir Mi?

420- Abdullah Hz. Ömer'den şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamber yarışa hazırlanmış atlar arasında Hafyâ'dan Veda' tepesine kadar yarış yapmıştır. Yarışa hazırlanmamış atlar arasında Seniyye'den Zuraykoğu 1ları camisine kadar yarışmıştır. Abdullah İbn Ömer de yarışanlar arasında idi.[9]

Açıklama

(Zuraykoğullan camisi); Bu hadise göre camilere, onları yaptıranların veye orada namaz kılanların adı verilebilir. İyilikleri yapanlarla birlikte anmak da bu nunla aynı hükümdedir. Çoğunluk bu kanaattedir.

42. Camide Mal Paylaştırmak Ve Camiye Hurma Dalı Asmak

Ebu Abdullah (İmam Buhari) şöyle demiştir. Hurma salkımı anlamına gelir. Tesniyesi çoğulu ise örneğinde olduğu gibi şeklindedir.
421- Enes İbn Mâlikten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'e mısırı Bahreyn'den mal geldi. 'Bunu mescide yığın!' buyurdu. Bu, şimdiye kadar Allah Resûlü'ne gelen en fazla mal idi. Rasûlullah namaz için evinden çıktı, bu sırada gelen mala hiç bakmadı. Namazı bitirdikten sonra malın yanma geldi. Kimi gördüyse ona biraz verdi. Bu esnada amcası Abbâs çıkageldi ve 'Ey Allah'ın elçisi bana da ver. Zira (Bedir'de) hem kendim hem de Akîl için fidye verdim' dedi. Alİah Resulü dedi. Bunun üzerine Abbâs, yere serdiği beze doldurmaya başladı. Sonra bezi kaldırmayı denedi, ama başaramadı. 'Ey Allah'ın elçisi birine emret de, sırtıma kaldırsın' dedi. Rasûlullah saJalifihu aievhi ve senem 'Hayır, olmaz' buyurdu. Bu defa 'Bari sen sırtıma kaldır' dedi. Allah Resulü yine 'hayır, olmaz' dedi. Sonra Abbâs, aldıklarının bir kısmını dağıttı. Tekrar kaldırmayı denedi. Ama başaramadı. Yine Hz. Peygamber'e 'Ey Allah'ın elçisi! Birine emret de sırtıma kaldırsın' dedi. Rasûlullah Hayır, olmaz' dedi. Abbâs 'O zaman sen kaldır1 dedi. Rasûlullah =aibiwhu aleyhi ve seik^ı yine 'Hayır, olmaz' dedi. Bunun üzerine Abbâs aldıklarının bir kısmını geri koydu. Sonra yükünü alıp omzuna koydu ve gitti. Hz. Peygamber onun hırsına hayret ettiği İçin gözümüzden kaybolana kadar arkasından baka kaldı. Son dirhem dağıtılana kadar da, meclisi terk etmedi.[10]

Açıklama

(Camide mal paylaştırmak); Bu başlık camide mal paylaşmanın caiz olduğunu gösterir. üzerinde hurma olan dala denir. Bu konuda Sâbit'in "Delâil" adlı eserinde tahriç ettiği bir başka hadis daha vardır. Şöyle ki; "Hz. Peygamber her bahçeden Mescid-i Nebevi'ye bir hurma dalı asılmasını emretti." Allah Resulü hurma dallarının asılmasını yoksullar için istemişti. Sâbit'in bir diğer rivayetinde ise bu olay şöyle anlatılmıştır: "Gelen malın başında Muâz İbn Cebel duruyordu." Muâz'ın gelen malın başında durması, ya ona bekçilik ettiği ya da dağıtımıyla görevlendirildiği içindir.
(Bahreyn'den mal geldi.) İbn EbîŞeybe, Humeyd İbn Hilâl kanalıyla mürsel bir rivayetle, gelen malın Bahreyn için Ön görülmüş haraç olarak Ala İbn el-Hadrami tarafından yollanan yüz bin dirhem olduğunu nakletmiştir. Bu haraç, Hz. Peygamber'e gönderilen ilk haraçtı.
(Hem de Akîl için fidye verdim.) Akîl Ebu Tâlib'in oğlu, Hz. Ali'nin de kardeşidir. Bedir'de amcasıyla birlikte esir edilmişti.
Bu fiil bir şeyi kaldırıp taşımayı ifade eder.
Bu hadiste Hz. Peygamber'in cömertliği bir kez daha ortaya çıkmıştır. O, az veya çok olsun malı hiç önemsemezdi, dönüp ona bakmazdı bile. Ayrıca bu hadis, devlet başkanının kamu yararına olan mallan, hak edenlere geciktirmeden dağıtması gerektiğini gösterir.
Bu hadisten çıkarılan sonuçlara, "Cihad Bölümü"nde "Müşriklerden Fidye Alınması" başlığı altında yer vereceğiz. Bu hadisi İmam Buhârî orada özet olarak zikre de çektir.
Burada bu hadise yer verilmesinin nedeni, Müslümanların ortak malı olan sadaka gibi şeylerin camiye konulabileceğini göstermek içindir. Ancak bunun bir şartı vardır. O da, konan eşyaların namaz gibi camilerin inşa gayesine uygun ibadetlere engel olmaması gerekir. Bahreyn'den gelen malın camiye konması gibi, fitır sadakası olan mallar da camiye konabilir. Ayrıca bu hadisten, insanlara faydalı olan şeylerin de camiye konabileceği anlaşılır. Mesela susayanların İçmesi için su gibi.
Camiye dağıtılmak üzere konan malzeme ile depolamak için konan mallar birbirinden ayırt edilebilir. Depolamak İçin konan mallar, dağıtılacak malların aksine korunur.

43. Camide Yemek Davetinde Bulunmak Ve Daveti Kabul Etmek

422- Ishak İbn Abdullah Enes İbn Mâlik'ten şöyle işittiğini nakletmiştir:
"Hz. Peygamber'i insanlarla birlikte camide otururken buldum. Bana 'Seni Ebu Talha mı gönderdi?' diye sordu. Ben 'Evet' deyince, Yemeğe davet etmen için mi?' diye sordu. Ben yine 'Evet' dedim. Bunun üzerine beraberindekilere 'Kalkın gidelim' dedi. Cemaat yürümeye başladı. Ben de önlerinde yürüdüm.[11]

Açıklama

(Camide Yemek Davetinde Bulunmak ve Daveti Kabul Etmek); Bu hadis, ziyafet olmasa bile yemeğe davet ile bir kaç kişiye yetecek yemeğe çok kişiyi çağırmanın caiz olduğunu gösterir. Ayrıca davet edilenin, davet sahibinin kızmayacağını bildiği takdirde beraberinde başkalarını da götürmesinde bir sakınca olmadığını İfâde eder.

44. Camide Davaya Bakmak Ve Karı-Kocanın Lian Yapması

423- Sehl İbn Sa'd'dan şöyle nakledilmiştir: "Biri Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın elçisi! Adam, karısının yanında başka bir erkeği görürse, onu öldürebilir mi?' diye sordu. Sonra benim yanımda camide iken karı koca birbiriyle Han yaptı.[12]

45. Başkasının Evinde İstenilen Veya Gösterilen Yerde Namaz Kılmak

424- İtbân İbn Mâlik'ten yapılan rivayete göre Hz. Peygamber onun evine gelmiş. Ona 'Evinin neresinde sana namaz kıldırmamı istersin?' diye sormuş. Itbân olayı anlatmaya şu şekilde devam etti: "Ona bir yer gösterdim. Rasûlullah tekbir getirip namaza başladı. Biz de arkasında saf tuttuk. Bize, iki rekat namaz kıldırdı.[13]

Açıklama

Mühelleb şöyle demiştir: "Bu konuda zikredilen hadis, konu başlığının ilk bölümünde belirtilen hükmün ilga edildiğine delalet eder. Çünkü Hz. Peygamber nerede namaz kılabileceği hususunda ev sahibinden izin istemiştir." Ibnu'l-Müneyyir de şunları söylemiştir; "İmam Buhârî meselenin araştırmaya açık bir konu olduğunu ifade etmek istemiştir. Şöyle ki; davet edilen kimse, gittiği evde dilediği yerde namaz kılabilir mi? Eve girmesi konusunda kendisine verilen izin, evin her tarafını kapsar mı? Nereye otururse otursun, nerede namaz kılarsa kılsın bu umumi izne göre hareket etmiş olur mu? Yoksa nerede namaz kılacağı konusunda izin alması mı gerekir? Zira Allah Resulü izin istemişti. Bu iki İhtimalden ilki daha güçlü görünmektedir. Evet, Allah Resulü izin istemişti. Çünkü ev sahibi namaz kılacağı yeri mübarek kabul etmek için Onu davet etmişti. Bu yüzden namaz kılmak için ev sahibinden, bu amacına uygun yeri göstermesini talep etmişti. Kendisi için namaz kılacak olanlar, genel izne göre hareket ederler." Kanaatime göre ev sahibi, namaz kılacak yeri gösterirse, bu umumi izin tahsise uğramış demektir.

46. Evlerdeki Mescıdler (Namazgahlar)

Berâ İbn Azib, evindeki mescidinde cemaatle namaz kılmıştır.
425- İbn Şihâb'dan şöyle nakledilmiştir: "Mahmud İbn er-Rabî' el-Ensârî bize şöyle anlattı: Ashâb-ı kiramın ensâr kolundan Bedir savaşına katılmış Itbân İbn Mâlik bir gün Rasûlullah'a gelerek Ey Allah'ın elçisi! Akrabalarıma namaz kıldırıyorum. Ama artık gözlerim fonksiyonunu yitirmeye başladı. Yağmur yağıp onlarla evim arasındaki vadiden seller akınca camilerine gidip onlara namaz kıldıramıyorum. Ey Allah'ın elçisi istedim ki, gelip evimde bana namaz kıldırasın. Sonra ben de orayı namazgah edineyim' dedi. Hz. Peygamber ve de ona İnşallah, gelirim' diyerek karşılık verdi."
Itbân olayın bundan sonraki kısmını şu şekilde anlatır: "Bir sabah güneş yükselince Allah Resulü Ebu Bekir ile birlikte çıkageldi. Rasûiullah eve girmek için izin istedi, ben de kabul ettim. Eve girince oturmadı. Sonra 'Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?' diye sordu. Ona evin bir köşesini gösterdim. Rasûiullah namaza durup tekbir aldı. Biz de arkasında durup saf tuttuk. İki rekat namaz kıldırıp selâm verdi."
Itbân daha sonra şöyle devam etti: "Onun için hazırladığımız hazire aşma kalması için gitmesine müsaade etmedik. (Rasûlullah'ın burada olduğunu duyan) çok sayıda mahalle sakini eve akın etti. Nihayet herkes evde toplandı. İçlerinden biri 'Mâlik İbn Duhşin veya İbn Duhayşun nerede?' diye sordu. Bir başkası 'O münafıktır. Allah'ı ve Peygamberi'ni sevmez' diyerek karşılık verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Böyle demeyin! Onun Allah rızasını gözeterek lâ ilahe illallah dediğini görmediniz mi?' şeklinde tepki gösterdi. Bu defa ona münafık diyen sahâbî 'Allah ve Peygamberi daha iyi bilir' dedi."
Itbân şöyle devam etti: "Hep Allah Resûlü'nün münafıklara karşı teveccüh gösterip onların iyiliğini istediğine şahit olduk. Hz. Peygamber Şüphesiz Allah, kendi rızasını gözeterek tâ ilahe illallah diyen kimseye ateşi haram kılmıştır' buyurdu.
İbn Şihâb şöyle dedi: "Ensârdan hayırda ön plana çıkan SalÎm'in oğullarından biri olan Husayn İbn Muhammed'e Mahmud İbn Rabi' hadisinin sıhhatini sordum. O da, sahih olduğunu belirtti."

Açıklama

(Artık gözlerim fonksiyonunu yitirmeye başladı); Bir başka rivayette "Artık gözlerim yoruldu" şeklinde geçmektedir. Her iki rivayet de, o sırada Itbân'm henüz kör olmadığını gösterir. Ancak İmam Buharı, "Yağmurlu Zamanlarda Verilen İzin" konusunda şu haberi nakletmiştir: "Itbân, âmâ olduğu halde kavmine namaz kıidırırdı. Hz. Peygambere hava karanlık oluyor, yağmur yağıyor, ben ise gözleri görmeyen bir adamım' dedi."
İbn Huzeyme iki rivayeti şu şekilde uzlaştırmıştır: ifadesi henüz görme yeteneğini yitirmeyen ama iyi göremeyen kimseler için kullanıldığı gibi hiçbir şeyi göremeyen kimseler için de kullanılır. Burada en uygunu, şöyle demektir: Itbân gözleri git gide görmez hale geldiği, ayrıca bu tabir, sıhhat halinde gördüğü bazı şeyleri görme duyusunu yitirenler hakkında kullanıldığı için âmâ olduğunu söylemiştir. Böylece iki rivayet arasındaki çelişki giderilir.
(Hazire); Bir tür yemektir. İbn Kuteybe (Ö.276) bu yemeği şöyle tarif etmiştir: "Küçük küçük doğranmış etler, bol miktarda suya konur ve pişinceye kadar kaynatılır. Sonra üzerine un serpilir."
(Hayırda ön plana çıkan); "Nafile Namazları Cemaatle Kılmak" konusunda Ebu Eyyub el-Ensârî'nin Mahmud İbn Rabînin Itbân'dan naklettiği bu haberi, kelime-i tevhidi söyleyenlerin tamamının yanmayacağını ifade ettiği gerekçesiyle, inkar ettiğini gösteren rivayet aktarılacaktır. Nitekim şefaate ilişkin hadisler, kelime-İ tevhidi söyleyen bazı kimselerin de, azab göreceğini bildirir. Alimler bu itiraza şu şekilde cevap vermişlerdir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:
1- İmam Müslim'in naklettiği hadis. Bu hadise göre, İbn Şihâb bu konudaki rivayetten sonra "Bu olayın ardından farzlar ve diğer hususlara ilişkin vahiy geldi. Bize göre bundan böyle, cehennemde azap görmek, bunlara riayet edip etmemeye bağlıdır. Artık kendini aldatmamayı başaran, kendisini aldatmasın!" demiştir. Ancak onun bu sözü, pek de isabetli değildir. Çünkü beş vakit namaz, tartışmasız olarak bu olaydan çok önce farz kılınmıştı. Bu başlık altında verilen hadisten ilk akla gelen mana ise, beş vakit namazı terk eden muvahhidlerin azap görmeyeceğidir.
2- İhlaslı bir şekilde kelime-i tevhidi söyleyenler azap görmez. Çünkü her kim ihlash bir şekilde la ilahe illallah derse farzları terk etmez. İhlas, insanın ödevlerini yerine getirmesini sağlar. Bu cevap, İhlasın böyle bir sonuca götürmesinin kesin olmadığı belirtilerek eleştirilmiştir.
3- Burada muvahhidlerin ebedî olarak cehennemde kalmayacakları dilmiş-tir.
4- Burada muvahhidlerin Müslüman günahkârlar için hazırlanmış ateşe değil de, kafirler için hazırlanmış ateşe girmelerinin haram olduğu kasdedilmiştir.
5- Muvahhidlerin ateşe girmelerinin haram kılınması, salih amellerinin kabul edilip kötü amellerinin bağışlanmasına bağlanmıştır.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Âmâlar imam olabilir.
2- Bunaklık dahil insan kendisindeki bir takım kusurlardan bahsedebilir. Böyle yapması şikayet ettiği anlamına gelmez.
3- Medine'de Hz. Peygamber'in mescidinin dışında cemaatle namaz kılman başka camilerin de olduğu bu hadisten anlaşılır.
4- Yağmur ve karanlık gibi nedenlerden dolayı cemaate gidilmeyebilir.
5- Namaz için belli bir yer edinilebilir. Ebu Davud'un rivayet ettiği hadis ile yasaklanan, camide belli bir yeri işgal etmek, riya vs. gibi dinin hoş karşılamadığı sebeplerden ötürüdür.
6- Safların düzgün hale getirilmesi gerekir.
7- Misafirin ev sahibine namaz kıldırmasını yasaklayan genel hüküm, ziyareti gerçekleştirenin emiru'l-mü'minin/haîife olması veya ev sahibinin müsaade etmesi halinde geçerli değildir. Hatta bu durumda namaz kıldırmaları mekruh bile değildir. Yani bu umumi hüküm, böylesi durumlarda tahsise uğrar.
8- Hz. Peygamber'in namaz kıldığı veya bastığı yerler mübarek kabul edilir.
9- Salih kimseler, kendilerinin bereketinden istifade etmek üzere çağrıldıkları zaman fitneden emin oldukları sürece davete icabet eder. [14] Itbân, Hz. Peygamber'in namaz kıldırmasını, belki de kıbleyi tam olarak tespit etmek için istemiş olabilir.
10- Faziletli kimseler, kendilerinden aşağıda olan kimselerin davetine icabet eder.
11- Verilen sözü tutmak gerekir.
12- Davet sahibinin rahatsız olmayacağını bildiği takdirde, misafir arkadaşlarını da davete götürebilir.
13- Davet edenin evine girmek için ondan izin istenir.
14- Evin bir köşesinde edinilen namazgahlara her ne kadar mescid adı verilse de, buraların vakfedilmesi gerekmez.
15- Mahalle sakinleri komşularından birinin evine gelen imamdan veya âlim bir zattan istifade edip ondan feyz almak için o evde toplanabilir.
16- Dini bakımdan düzgün olmadığı zannedilen kimselerden devlet başkanı nezdinde uyarı şeklinde bahsedilmesi, gıybet sayılmaz. Hatta devlet başkanının bizzat kendisi bu durumu araştırabilir ve meseleyi güzel bir şekilde çözüme kavuşturur.
17- Herhangi mazeret olmadan cemaate gelmeyen kimselerin neden gelmedikleri araştırılır.
18- İnanç olmadan söz ile iman gerçekleşmez.

19- Tevhîd inancı üzere ölen kimse, ebedî olarak cehennemde kalmaz.
İmam Buhârî bu olayı, bu ve bundan önceki başlık dışında şu konularda da zikretmiştir:
Yağmur yağdığı zaman binek üzerinde namaz kılmaya izin verilmiştir
Nafile namazların cemaatle kılınması İmam ve me'mumun selamı
Devlet başkanı bir topluğu ziyaret ederse onlara namaz kıldırır.
Itbân'ın Bedir savaşma katılması ve domuz eti yemek.
Allah rızası için yapılan amel kabul edilirse sahibini kurtarır.
Bir delile dayanarak başkasının münafık olduğunu iddia eden kimsenin durumu

47. Camiye Girerken Ve Diğer Hayırlı İşlerde Sağdan Başlamak

Ibn Ömer, sağ ayağı ile girer sol ayağı ile çıkardı.
426- Hz. Âişe validemizden şöyle nakledilmiştir: "Temizlik yaparken, taranırken, ayakkabısını giyerken, hasılı bütün işlerinde mümkün olduğu kadar sağdan başlamak, Hz. Peygamber'in hoşuna giderdi."

Açıklama

Hâkim'in "Müstedrek"inde Enes îbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Camiye girmeye niyet ettiğin zaman, sağ adımını atman sünnettir. Camiden çıkınca ise, sol ayağını atarsın." Sahabînin "Sünnet bu şekildedir " sözü, bu rivayetin merfû' şeklinde anlaşılması gerektiğini gösterir. Doğru olan da budur.

48. Cahiliye Müşriklerinin Kabirlerinin Başka Bir Yere Nakledilip Yerlerine Cami Yapılması

Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Peygamberlerinin kabirlerini mescid edinen Yahudilere Allah lanet etmiştir" Kabirlerde mekruh olan namazlar,
Hz. Ömer, Enes İbn Mâlik'i bir kabrin yanında namaz kılarken görünce "kabre dikkat et! Kabre dikkat et!" demiş, ama namazını iade etmesini emret-memişti.
427- Hz. Âişe validemizden şöyle nakledilmiştir: "Ümmü Habibe ile Ümmü Seleme Habeşistan'da gördükleri içinde resimler bulunan bir kiliseden bahsettiler. Bundan Hz. Peygamber'e de söz ettiler. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: Onlar, aralarından salih bir zât öldüğü zaman mezarının üstüne bir mescid yapıp içine de o görmüş olduğunuz resimleri çizerlerdi. İşte onlar kıyamet günü Allah katında mahlukatın en kötüsüdür.[15]
428- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledildi:
"Hz. Peygamber Medine'ye geldi. Şehrin yukarı kesimlerinde bulunan ve kendilerine Benû Amr İbn Avf denilen ailenin mahallesinde konakladı. Burada on dört gece kaldı. Sonra Neccaroğulları'na haber saldı. Onlar da kılıçlarını kuşanmış bir vaziyette geldiler. Hz. Peygamber bir binek üzerinde, Ebu Bekir İse onun terkinde İdi. Neccar oğullan nın ileri gelenleri ise, onun etrafındaydı. Bu tablo hâlâ gözümün önündedir.
Nihayet Allah Resulü Ebu Eyyub'un evinin Önündeki durdu. Nerede namaz vakti girerse oracıkta namazını kılmayı severdi. Koyun ağıllarında bile kıldığı olurdu. Nihayet mescidin yapılmasını emretti. Neccaroğu Uan'nın ileri gelenlerine (gelmeleri için) haber yolladı. (Gelince) onlara' Şu arsanız ve duvarınızın değerini bana söy/eyin1 buyurdu. Onlar da, 'Hayır Allah'a yemin ederiz ki bunun bedelini istemiyoruz. Biz, onu Allah için bağışlamak istiyoruz' diye karşılık verdiler."
Enes şöyle dedi: "O arsada, şu an size anlattığım gibi, müşriklerin kabirleri, harabeler, duvarlar ve hurma ağaçları vardı. Allah Resulü müşriklerin kabirlerinin çıkarılıp başka bir yere nakledilmesini emretti. Harabeler düzlendi. Hurma ağaçlan ise söküldü. Hurma ağaçlarının gövdeleri, kıble istikametine dizildi. Kapının etrafı taşlarla örüldü. Ashâb-ı kiram, recez vezninden beyitler söyleyerek taş taşımaya başladı. Allah Resulü de, onlarla birlikte çalışıyordu. Bir yandan da şu beyti söylüyordu:
Allah'ım! Yoktur hayır âhiret hayrından başka Ensâr ve muhacirleri sen bağışla"

Açıklama

(Cahiliyye müşriklerinin kabirlerinin başka bir yere nakledilmesi mümkün mü?); Peygamberler ile onlara tabî olan insanların kabirleri başka bir yere taşınmaz. Çünkü, kabirlerin açılıp taşınması, onlara karşı yapılmış saygısızlık anlamına gelir. Müşrikler için İse, böyle bir şey söz konusu olamaz. Çünkü onlara Wşı saygı gösterme zorunluluğu yoktur.
İmam Buharı, Hz. Peygamberin bhiwicnr. "Peygamberlerinin kabir-terini mescid edinen Yahudilere Allah lanet etmiştir" sözü ile şu sonuca ulaşmak istemiştir: Kabirlerin ibadethaneye dönüştürülmesine yönelik tehdit, peygamberlerin veya salih kulların kabirlerini, onlara gösterdikleri aşırı saygıdan dolayı cami olarak kullananları da kapsar. Nitekim cahiliye dönemi İnsanları da, kabir-krebu şekîîde saygı gösteriyordu. Bu davranışları daha sonraları, kabirlere etmelerine neden olmuştu. Aynı şekilde bu tehdit, onların kabirlerini açıp, Kemiklerini bir başka yere naklederek mezar yerlerine cami yapanları da kapsar. hüküm, aslında peygamberlere özeldir. Ancak onlara tabi olanlar hakkında da aynı hüküm geçerlidir. Kâfirlerin ise, kabirlerini açmakta ve onları küçük davranışta bulunmada bir sakınca yoktur. Mezar yerlerine cami yaptırmak, onlara yönelik aşırı saygı anlamına gelmez. Böylece, Allah Resûlü'nün müşriklerin kabirlerinin açılmasına yönelik davranışı ve onların mezar yerlerine mescidini yaptırması ile peygamberlerin kabirlerini mescid edinenlere lanet okuması arasında yukarıda işaret ettiğimiz farktan dolayı bir çelişki olmadığı anlaşılır.
(Kabirlerde mekruh olan namazlar); Kabrin üzerinde, kabre karşı, veya İki kabir arasında kılman namazlar mekruhtur. Bu konuda İmam Müslim, Ebu Mer-sed el-Ganevî kanalıyla merfû' olarak şu hadisi nakletmiştir: "Kabirlerin üzerine oturmayın, onlara doğru veya onların üzerinde namaz da kılmayın!" Bu hadis Buhârî'nin şartlarına uygun değildir. Bu yüzden o, konu başlığında ona temas etti. Akabinde de, Hz. Ömer'den gelen ve bu rivayetteki yasağın namazın fasit olduğuna delalet etmediğini gösteren rivayeti nakletti. Söz konusu rivayetin metni şöyledir: "Hz. Ömer, Enes Ibn Mâlik'i bir kabrin yanında namaz kılarken görünce "kabre dikkat et! Kabre dikkat et!" demişti." Enes onun kabir yerine kameray dediğini zannetmişti. Onun kabir dediğini anlayınca kabrin kenarına geçip orada namaz kılmıştı."
(Namazını iade etmesini emretmemişti) Bu sonuç, Enes'İn namaza devam etmesinden çıkarılmıştır. Eğer burada namaz kılmak, namazı bozacak olsaydı, şüphesiz o, namazını bozar ve uygun bir yerde yeniden kılardı.
(Ümmü Habîbe ve Ümmü Seleme); Her ikisi de Hz. Peygamberin hanımlarıdır. Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar arasında idiler.
İmam Müslim'in Cündüb'den naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber bu hadisi vefatından beş gün önce söylemiştir. Rivayette şu şekilde bir de, ilave vardır; "Kabirleri mescide dönüştürmeyin. Ben, size bunu yasaklıyorum!" Burada hadisin ne zaman söylendiğinin belirtilmesi, bu hükmün neshedilmemiş muhkem bir hüküm olduğunu gösterir. Çünkü Allah Resû-lü'nün hayatının son demlerinde söylenmiştir.
(İçine de o görmüş olduğunuz resimlen çizerlerdi); İlk Hıristiyanlar, salih kulların resimlerini ibadethanelerine yaparak, onların resimlerine bakıp motive olmayı, onların iyi hallerinden ders almayı ve onlar gibi çalışmayı hedeflemişlerdi. Daha sonra arkalarından pek çok nesil gelip geçti. Onların gayelerinin ne olduğunu bilemez hale geldiler. Şeytan da onlara 'Sizden önceki nesiller, bu resimlere İbadet edip gerekli saygıyı gösteriyordu' diyerek vesvese verdi. Nihayet, o muttaki ve salih atalarının resimlerine ibadet etmeye başladılar. Bundan dolayı Hz. Peygamber bu sonuca götürecek bir aracın önüne geçmek İçin bu tür davranışları yasaklamıştır. Ayrıca hadiste, resim yapmanın hararn olduğuna dair bir delil vardır.
Beydâvî şöyle demiştir; "Yahudi ve Hıristiyanlar, peygamberlerini yüceltmek maksadıyla onların kabirlerine secde edip, onları namazlarında yöneldikleri kıbleler haline getirmiş ve bu kabirleri put edinmişlerdi. Bu yüzden Allah Resulü onları lanetlemiş, Müslümanlara da onlar gibi olmalarını yasaklamıştır. Kabre doğru yönelmeden, bir de tazim için değil de, hayır ummak gayesiyle salih bir kulun kabrinin yanında cami yapmak, bu tehdidin kapsamına girmez.[16]
(Ebu Bekir onun terkindeydi); Hz. Peygamber Ebu Bekir'i onurlandırmak ve ona verdiği değeri göstermek için onu terkine bindirmişti. Yoksa Ebu Bekir'in de hicret sırasında bindiği bir devesi vardı.
(Değerini bana söyleyin); Allah Resûlü'nün bu sözü şu manaya gelir: "Arsanızın fiyatını söyleyin ki, ben de onun için takdir ettiğim bedeli söyleyeyim." Hz. Peygamber? pazarlık için böyle konuşmuştu.

(Biz, onu Allah için bağışlamak istiyoruz') İsmâîlî nüshasında bu ifade yerine "biz onun bedelini ancak Allah'tan umarız" ibaresi yer almıştır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Müslümanın gördüğü ilginç şeyleri anlatması caizdir. Bunların hükmünü açıklamak ise âlimlere düşer.
2- Haram işleyenler kınanır.
3- Hükümler konusunda akıl değil, dinin söylemleri esastır.
4- Kabristanda namaz kılmak mekruhtur. İster kabrin üstünde, ister yanında isterse ona karşı olsun bu hüküm değişmez.
5- Kişi mülkiyetini elinde bulundurduğu mezarlıkları hibe edebilir ve satabilir.
6- Saygı duyulması gereken kimselere ait olmamak kaydıyla belirsiz hale gelmiş mezarlar başka bir yere nakledilebilir.
7- İçindeki mezar kalıntıları çıkartılıp başka yere nakledildikten sonra müşriklerin kabirlerinin bulunduğu yerde namaz kılınabilîr.
8- Müşriklerin kabirlerinin yerine cami yapılabilir.

49. Davar Ağıllarında Namaz Kılmak

429- Enes İbn Mâlikten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber davar ağıllarında namaz kılardı." Bu hadisi Enes'ten nakleden ravi "daha sonraları Enes'in, 'Mescid inşa edilmeden davar ağıllarında namaz kılardı' dediğini işittim" demiştir.
(Davar Ağıllarında Namaz Kılmak); Enes'in naklettiği bu hadis de bir önceki hadisin bir bölümüdür. Önceki hadiste Allah Resûlü'nün namaz vakti nerede girerse, davar ağılında olsa bile oracıkta namaz kılmayı sevdiği belirtilmişti. Burada ise, mescid inşa edilmeden önce böyle yaptığından bahsedilmiştir. Mescid inşa edildikten sonra Hz. Peygamber mescid dışında, bir zaruret bulunması durumu hariç, namaz kılmayı sevmezdi.
ibn Battal şöyle demiştir: "Bu hadis koyun sidiği ve pisliğinin pis olduğunu söyleyen İmam Şafiî'ye karşı bir delildir. Çünkü davar ağıllarında bunların bulunmadığı bir yer yoktur." Ancak "Asıl olan temizliktir. Genellikle buralarda necasetten kurtulmak mümkün değildir. Asıl ile genel çeliştiği zaman asıl tercih edilir" denerek ona da itiraz edilmiştir. "Temizlik Bölümü"nde "Deve Bevli" konusunda bu mesele ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Uyarı

Hadisin devamı, Hz. Peygamber'in mescidin inşasından sonra koyun ağıllarında namaz kılmadığını gösterir. Ancak "Temizlik Bölümü"nde geçtiği üzere, buralarda namaz kılınmasına müsaade etmiştir.

50. Develerin Bulunduğu Yerlerde Namaz Kılmak

430- Nâfi'den şöyle dediği nakledilmiştir: "İbn Ömer'i devesine doğru namaz kılarken gördüm. Onun da Hz. Peygamber'in de bu şekilde namaz kıldığını gördüğünü söyledi.[17]

Açıklama

(Develerin Bulunduğu Yerlerde Namaz Kılmak); Bu başlık ile, koyun ile deve arasında fark gözeten hadislere İşaret edilmiştir. Ancak bu hadisler İmam Buhârî'nin şartlarını taşımaz. Fakat yine de güçlü senetlerle nakledilmiştir. Rivayetlerin çoğunda, "deve yatakları" tabiri geçmektedir. Câbir Ibn Semura ile el-Berâ'dan nakledilen hadiste "develerin çöktüğü yerler", "deve barınağı", "develerin çökertildiği yer", "deve ağılı" ifadeleri kullanılmıştır. İmam Buhârî ise, "develerin bulunduğu yerler" tabirini kullanmayı tercih etmiştir. Çünkü bu ifade, hepsini içine alacak kapsamdadır. "Deve yatakları" ifadesi "develerin bulunduğu yer" tabirinden daha dar anlamlıdır. Çünkü yatak diye tabir olunan yer, develerin sadece su kenarında bulundukları mekanlar İçin kullanılır. Bazı âlimlere göre, develerin bulunduğu diğer yerlerin aksine yalnızca buralarda namaz kılmak yasaklanmıştır. Yatak diye tabir olunan yerlerin develer için tahsis edilen her türlü mekanı kapsadığı da belirtilmiştir. "el-Muğnf adlı eserin müellifi bu görüşü, Ahmed îbn Hanbel'den nakletmiştir.
İsmâîlî, İmam Buhârî'nin, İbn Ömer hadisini delil olarak kullanmasına "Deveye doğru namaz kılmak ve onu sütre olarak kabul etmek, develerin bulunduğu yerlerde namaz kılmanın mekruh olmadığı anlamına gelmez" diyerek itiraz etmiştir. Ancak onun bu itirazına şu şekilde cevap verilmiştir: İmam Buhârî, burada develerin bulunduğu yerlerde namaz kılmanın yasaklanmasının illeti olarak, onların şeytandan yaratılması inancına itiraz etmiştir. Abdulah İbnü'l-Muğaffel hadisinde develerin şeytandan yaratıldığı belirtilmiştir. Benzer bir ifade de el-Berâ hadisinde mevcuttur. Hasılı İmam Buhârî burada şunu söylemek istemiştir: Eğer develerin bu halleri, onîarın bulundukları yerlerde namaz kılmaya mani olsaydı, namaz kılanın önünde durmaları da uygun olmazdı. Aynı şekilde üzerlerinde namaz da kılınmazdı. Oysa, sahih yollarla nakledildiğine göre Hz. Peygamber devesinin üstünde iken nafile namaz kılardı. Nitekim "Vitir" konusunda bu meseleyi yeniden ele alacağız.
Bazı âlimler de, bir deve ile sürü halinde bulunan develer arasında ayırıma gitmişlerdir. Onlara göre sürü halinde bulunan develer, tabiatları gereği kaçmaya meyyaldirler. Bu da, namaz kılanın zihnini dağıtır. Deve üzerinde namaz kılınca veya bağlı bir deveye doğru namaz kılınca böyle bir sakınca yoktur. Bu konudaki nehyin İlletini, develerin bir arada bulunup bulunmamasına bağlayanlar da olmuştur.
Bazı âlimler, 'Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici özelliğe sahip kılındı" hadisinin genel manası ile, bu başlık altında zikredilen hadisleri, develerin bulunduğu yerlerde namaz kılmanın tenzihen mekruh olduğunu söyleyerek uz-laşürmışlardır. En uygun olan da, budur.

51. Allah Rızasını Gözeterek, Tandıra, Ateşe Veya Kendisine İbadet Edilen Başka Bir Şeye Karşı Namaz Kılmak

Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Namaz kıldığım sırada, cehennem bana gösterildi."
431- Abdullah İbn Abbâs'tan şöyle nakledilmiştir: "Güneş tutuldu. Bunun üzerine Allah Resulü namaz kıldı ve şöyle buyurdu: Cehennem bana gösterildi. Bugün gördüğümden daha korkunç bir manzarayla karşılaşmadım"

Açıklama

(Tandır); Ekmek pişirmek ve daha başka amaçları gerçekleştirmek üzere içinde ateş yakılan oyuğa denir. Bu başlıkta ateş zikredilmesine rağmen, tandırın ayrıca adının geçmesi öneminden ileri gelir. Çünkü ateşe tapan Mecusiler sadece, tandır ateşine benzer kor ateşe ibadet ederlerdi.
İmam Buhârî bu lafzı kullanmakla, tandıra karşı namaz kılmayı mekruh gören ibn Sîrîn'den nakledilen rivayete işaret etmiştir. Söz konusu rivayete göre o tandır için "ateşin evi" demiştir.
(Şey); Özel bir ifadeden sonra gelen genel bir ifadedir. Dolayısıyla güneş, putlar, heykeller vs. bu lafeın delalet ettiği manaya dahildir.
Bu başlık ile, zikredilen nesnelerin namaz kılan ile kıble arasında olması kasdedilmiştir. Ismâîlî, "Allah Teâlâ'nm peygamberine gösterdiği ateş, namaz kılanın yöneldiği ve bazı toplumların mabud olarak kabul ettikleri ateşle bir değildir" diyerek konu başlığına itiraz etmiştir.
Ibnü't-Tîn de şöyle demiştir: "Bu rivayet, konu başlığına delil olmaz. Çünkü Hz. Peygamber k;-; kendi isteği ile ateşe doğru namaz kılmamıştır. Zira cehennem, Allah Teâlâ'nm kullarını uyarmak için hedeflediği bir gayeden dolayı sonradan kendisine gösterilmiştir." Onun bu görüşü, Hz. Peygamber'in sdem kendi iradesine göre hareket edip etmemesinin aynı olduğu söylenerek eleştirilmiştir. Çünkü Allah Resulü batıl olan bir şeyi asla kabul etmezdi. Dolayısıyla bu durum, bu şekilde namaz kılmanın caiz olduğunu gösterir.
İsmâîlî'nin iradeden yola çıkarak, kasten yapılan ile kasten yapılmayanı birbirinden ayırması doğru olsa bile, hadis ile konu başlığı arasındaki ilişki, bir şekilde namaz kılan ile kıble arasında ateşin bulunmasıdır.
Kanaatime göre bunlardan daha güzel olan yorum şöyledir: İmam Buharı konu başlığında bu nesnelere doğru namaz kılmanın mekruh olduğunu açıklamadı. Hatta bunun hükmünü belirtmedi. Muhtemelen kıble ile kendisi arasında bu nesnelerden biri bulunan, ancak yerini değiştirmeye veya onların yerini değiştirmeye muktedir olan ile bunu yapamayanları birbirinden ayırt etmek istemiş olabilir. Bu durumda ikinci gruba giren insanlar için, bu şekilde namaz kılmak mekruh değildir. Bu da konu başlığı altında yer verilen hadise uygundur. İlk gruba giren

insanlar için ise, bu şekilde namaz kılmak mekruhtur. İbn Abbâs'ın heykeller hakkındaki görüşünü açıklarken bu konuyu ayrıntılı bir biçimde yeniden eİe alacağız. Konuyla ilgiîi olarak İbn Ebî Şeybe, İbn Sîrîn'in tandıra veya içinde ateş bulunan bir yere karşı namaz kılmayı mekruh kabul ettiğine dair bir rivayet nakletmiştir.
Ateşe doğru namaz kılmayı mekruh kabul etmeyenlere son devir âlimlerinden Kâdî es-Serûcî Hidâye şerhinde İtiraz ederek şöyle demiştir: "Bu hadiste, bu şekilde namaz kılmanın mekruh olmadığına dair bir delil yoktur. Çünkü Allah Resûlü Ateş bana gösterildi" buyurmuştur. Bu ifade, ateşin onun önünde gösterildiği anlamına gelmez. Sağında, solunda veya başka bir yerde gösterilmiş olabilir. Belki de henüz namaza başlamadan önce ona gösterilmiştir."
Sanki İmam Buhârî böyle bir İtirazın yapılacağını görmüş ve çok daha önceden ona cevap hazırlamıştır. Bu yüzden konu başlığından hemen sonra Enes'-ten nakledilen "Namaz kıldığım sırada, cehennem bana gösterildi." hadisini nakletmiştir. Hz. Peygamberin ateşi önünde görmesi İse, İbn Abbâs hadisinden anlaşılmaktadır. Bu hadiste Rasulullah namazını bitirince ashabı ona, "Ey Allah'ın elçisi! Bulunduğun yerden biraz geriye çekildiğini ve sanki bir şeyden uzak durmaya çalıştığını gördük" demiştir. Hz. Peygamber de, kendisine cehennem gösterildiği için böyle yaptığını söylemiştir.
Burada muallak olarak zikredilen Enes hadisi, "Tevhîd Bölümü"nde şu şekilde muttasıl olarak zikredilecektir: "Biraz önce namaz kıldığım esnada, şu duvarın üstünde cennet ve cehennem bana gösterildi." Bu rivayet, bu tür nesnelerin namaz kılana yakın ve uzak olmasına göre hükmün farklılık arz edeceğini söyleyenlere bir cevap niteliğindedir.

52. Mezarlıkta Namaz Kılmanın Mekruh Oluşu

432- İbn Ömer Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bazı namazlarınızı evinizde kılın! Evlerinizi kabirlere çevirmeyin! [18]

Açıklama

(Mezarlıkta Namaz Kılmanın Mekruh Oluşu); İmam Buhârî Hz. Peygamber'in Evlerinizi kabirlere çevirmeyin!" sözünden hareketle mezarlıkların ibadet yeri olmadığı, buralarda kılınacak namazın da mekruh olduğu sonucuna varmıştır.
Ebu Saîd el-Hudrî'den merfû' olarak şu hadis nakledilmiştir: "Tuvalet ve mezarlık dışında bütün yeryüzü mestid kılınmıştır" Bu rivayetin ravileri güvenilirsika olmalarına rağmen, bunun merfû1 mu yoksa mürsel mi olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Buna rağmen Hâkim ile İbn Hibbân bu hadisin sahih olduğuna hükmetmişlerdir.
Hadiste geçen namaz lafzından maksat, nafile namazlardır. İmam Müslim'in Câbir'den merfû' olarak naklettiği şu hadis bunu göstermektedir: 'Sizden biri camide namaz kıldığı zaman, bir kısım namazlarını da evinde kılmaya bıraksın!" Kanaatime göre bu hadis de, yukarıdaki hadis de farz namazların da kasdedilebileceği ihtimalini bertaraf etmez. Nitekim Kadı lyâz bazı âlimlerden bu hadisin şu manaya geldiğini nakletmiştir: "Camiye gidemeyen kadınlar ile daha başka kimselerin sizin arkanızda namaz kılmaları için bazı farz namazları evinizde kılın." Her ne kadar bu mananın doğru olma ihtimali olsa da, ilk mana daha tercihe şayandır. Şeyh Muhyiddin bu konuda katı davranarak, buradaki namaz lafzı ile farz namazların kasdedilemeyeceğini ifade etmiştir.
İbnü't-Tîn ise şöyle demiştir: "İmam Buhârî bu hadisi tevil ederek, mezarlıklarda namaz kılmanın mekruh olduğu sonucuna varmıştır. Bazı âlimler ise, bu hadisin evlerde namaz kılmayı teşvik için söylendiği görüşündedir. Çünkü ölüler, namaz kılmaz. Bu durumda hadisin anlamı şu şekilde olur; 'Evlerinde, yani kabirlerinde namaz kılmayan ölüler gibi olmayın!' Mezarlıklarda namaz kılınmasının caiz ya da haram olması konusunda bu hadisin delil olacak bir yönü yoktur." Kanaatime göre, İbnü't-Tîn eğer lafız açısından böyle söylemişse, söyledikleri kabul edilir. Yok eğer mutlak manada bunu söylemişse, asla kabul edilmez. Çünkü İmam Buhârî'nin ne şekilde bu hükme ulaştığını yukarıda ifade ettik. İbnu'l-Münzir bir çok ilim ehlinin bu hadisi delil göstererek mezarlıkların namaz kılınacak yer olmadığını ifade ettiklerini söylemiştir. Hattâbî ve "Şerhu's-sünne" adlı eserinde el-Beğavî de bu kanaatte olduklarını kaydetmektedirler.
Turbeştî ise "Bu hadis dört manaya gelebilir" deyip yukarıda bahsettiğimiz üç manayı zikrettikten sonra dördüncüyü şu şekilde açıklamıştır; "Bu hadis ile, evinde namaz kılmayanın, kendisini bir nevi ölü, evini de bir tür mezar haline getirdiği kasdedilmiş olabilir." Kanaatime göre İmam Müslim'in naklettiği şu hadis de bu görüşü desteklemektedir: "içinde Allah'ın anıldığı ev ile Allattın anılmadığt ev, diri ile ölüye benzer."
Hattâbî şöyle demiştir: "Bu hadisi, ölülerin eve gömülmesinin yasakîanma-sıyla tevil edenler, hiç İsabetli bir görüşe sahip değillerdir. Zira Allah Resulü yaşadığı sürece ikamet ettiği evine defnedilmiştir." Ancak burada İddia edilen şey, hadisin lafzına uygun bir tevildir. Özellikle de, hadisin ikinci kısmında yer alan nehy, ilk kısmında yer alan emirden ayrı düşünüldüğü zaman bu durum daha belirgin hale gelir. Bu yorumu reddedenlere, Kirmanı "Eve defnedilme, sadece Allah Resûlü'ne mahsus olabilir" diyerek İtiraz etmiştir.
Hz. Peygamber'in evine defnedilmesi, sadece ona özgü bir durum olarak yorumlandığı takdirde, başkalarının bu şekilde defnedilmesinin yasaklanması yadırganamaz. Aksine bunu, bu şekilde anlamak gerekir. Çünkü, evlere defnetmeye devam etmek, bir müddet sonra evleri kabristana çevirir. Buralarda namaz kılmak da, mekruh olur. İmam Müslim'in Ebu Hureyre'den naklettiği hadis, konu başlığı altında yer verilen hadisten daha açıktır: "Evlerinizi, mezarlık yapmayın!" Bu hadisin lafzı, evlere defnedilmenin mutlak olarak yasaklandığını gösterir.

53. Yere Batırma Cezası Ve Azabın Gerçekleştiği Yerlerde Namaz Kılmak

Anlatıldığına göre Hz. Ali, Babîl'in yere batırıldığı bölgelerde namaz kılmayı mekruh kabul ederdi.
433- Abdullah İbn Ömer Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Azaba uğramış kavimlerin yurdundan ancak ağlayarak geçiniz! Eğer ağlamıyorsanız oradan geçmeyin ki, onların başına gelenler sizin âe başınıza gelmesin.[19]

Açıklama

(Yere Batırma Cezası ve Azabın Gerçekleştiği Yerlerde Namaz Kılmak) Bu ifadeyle bu mekanlarda kılınacak namazın hükmünün ne olduğu kasdedilmiştir. Azabın, yere batırmadan sonra zikredilmesi, umumi bir mananın hususi bir manaya atfedilmesinden dolayıdır. Çünkü, yere batırma da azabın bir parçasıdır.
Hattâbî şöyle demiştir: "İlim adamlarından Babil'de namaz kılmayı yasaklayan kimsenin olduğunu bilmiyorum. Eğer gerçekten Hz. Ali böyle bir şey söylemişse, bu bölgede yerleşmeyi kendisi için uygun görmemiş olabilir. Çünkü bizzat o, Babil'de kaldığı zaman içinde, namazlarını kılmıştır. O bu ifadesi ile, meteûmu (namaz kılmayı) söyleyip lâzımı (burada ikamet etmeyi) kasdetmiştir. Belki buraya yerleşme ve bölgeyi vatan edinme yasağı, sadece Hz. Ali'nin şahsına ait olabilir. Bununla kendisini, Irak'ta karşı karşıya kaldığı fitneden sakındırmak istemiştir." Olayın akışı ilk ihtimaie daha uygundur. İkinci tevilin ise uzak bir ihtimal olduğunu gösterir.
(Geçmeyin) Bu yasak, ashâb-ı kiram Rasûlullah ile birlikte Tebük'e giderken, Semud kavminin yurdu el-Hıcr bölgesinden geçerken söylenmiştir.
(ancak ağlayarak geçiniz!) Bu ifade ile ağlamanın, sadece bu bölgelerden geçmeye başlarken olduğu kasdedilmemiştir. Aksine geçişin sürdüğü bütün zaman dilimlerinde olması gerektiği bildirilmiştir. Buralarda durulduğu zaman, yine öncelikle geçiş sırasında istenen bu durumun sağlanması gerekir. Allah Resûlü'nün buradan geçerken kesinlikle durmadığı konusu ileride gelecektir.
İbn Battal şöyle demiştir: "Bu hadis, bu tür yerlerde namaz kılmanın mubah olduğuna delalet eder. Çünkü namaz, ağlama ve tazarru yeridir." Öyle anlaşılıyor ki o bu ifadeleriyle hadisin Hz. Ali'den nakledilen rivayete uygun olmadığına işaret etmiştir. Kanaatime göre, her iki rivayet de, buralarda durulmaması ifade ediyor. Nitekim "Meğâzî Bölümü"nde İmam Buhârî'nin de nakledeceği gibi bu hadisin sonunda şu ifade yer alır: "Sonra Resûluliah başını eğdi ve vadiyi geçinceye kadar yürüyüşünü hızlandırdı." Allah Resûlü'nün bu şekilde hareket etmesi, onun bu bölgede namaz kılmadığım gösterir, Hz. Ali'nin Bâbil'in yere batırılan bölgesinde böyle yapmıştır.
(Sizin de başınıza gelmesin!) İmam Buhârî "Peygamberler Bölümü"nde bu hadisi şeklinde rivayet etmiştir. Cümle nahiye/yasak cümlesi olduğundan meczum okunması daha uygundur. Haber anlamında nehiydir. Bu durumda bir mudâf takdir edilir. O zaman "başınıza gelmesinden korktuğunuz için" şeklinde bir anlam olur. Söz konusu korku şu şekilde izah edilir: Ağlamak kişiyi düşünmeye ve ibret almaya sevk eder. Bundan dolayı Allah Resulü ashabına, Allah'ın o kafirler hakkında takdir ettiği hususlardan ağlamayı gerektiren halleri tefekkür etmelerini emretmiştir. Allah Teâlâ kendilerini yeryüzünde hakim kılmasına ve uzun süre onlara imkan tanımasına rağmen Semud kavmi, Allah'ı inkar etmişti. Daha sonra Allah Teâlâ da, onlardan intikamını alıp üzerlerine şiddetli bir azab göndermişti. Hak Teâlâ kalpleri çevirendir. Bu yüzden

mü'min kişi, akıbetinin o inançsızlar gibi olmayacağından emin olamaz. Ayrıca Hz. Peygamber ashabına Semud kavminin Allah'ın verdiği nimetlere karşı nankörlük etmesi ve O'na iman ve itaati gerektirecek hususlarda akıllarını kullanmama sonucunda başına gelenleri düşünmelerini emretmiştir. Kim helak olmuş insanların yurdundan geçer ve onların durumlarına bakarak ağlamayı gerektiren hallerini düşünmezse, aklını kullanmama konusunda onlara benzer. Böyle davrananların bu hali, kalplerinin katı olduğuna ve huşûdan yoksun olduklarına delalet eder. Bu durumun onları, helak olan kavimlerin amelini işlemeye sevk etmesinden ve onlarla aynı akıbeti paylaşmalarından emin olunmaz
İşte bu yorumla, "zalimler için takdir edilen azap, nasıl olur da böylesi -bir zulme bulaşmamış kimselerin başına gelir" şeklinde itiraz edenlere cevap verilmiş olur. Zira biraz önce yaptığımız açıklamaya göre zalim olmadığı halde zalim kimselerin yaptığı yanlışlıkları idrak etmeyen ve bunlar üzerinde düşünmeyen'kimsenin farkında olmadan zalim olup da onlar gibi azap görmesinden emin olunmaz.
Bu hadiste, kulun daima Allah'ın murakabesi altında bulunduğu bilincinde olması teşvik edilmiş, azaba uğramışların yurdunda oturmak ise yasaklanmıştır. Ayrıca onların mekanlarından geçerken hızlı hareket etmek teşvik edilmiştir. Nitekim şu âyet-i kerime de buna işaret etmektedir: "(Sizden önce) kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu.[20]

54. Hıristiyanların Mabedinde Namaz Kılmak

Hz. Ömer şöyle demiştir; "İkonlar yüzünden içinde resim bulunan kiliselerinizde namaz kılmayız."
İbn Abbâs içinde ikon bulunmayan manastırlarda namaz kılardı.
434- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir:
Ümmü Seleme Hz. Peygamber'e Habeşistan'da gördüğü Mâriya kilisesinden bahsetti. Ona orada gördüğü resimleri anlattı. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: Onlar Öyle bir toplum ki, aralarından salih bir kul (veya salih bir adam) öldüğü zaman mezannm üzerine bir mesdd yaparlar. Sonra da onun içine o resimleri yaparlar, işte onlar, Allah katında mahlukatın en kötüsüdür."

Açıklama

(İkonlar yüzünden) kelimesinin çoğuludur. Resim ile ikon arasında tam girişimlilik ilişkisi vardır. Resim, ikondan daha kapsamlıdır.
Buradaki zamiri kiliseye işaret eder. Asîlî rivayetinde ise atıf harfi, ilavesi ile kelimesi geçmektedir. (Bu durumda rivayetin anlamı şu şekilde olur: ikonlar ve resimler yüzünden kiliselerinizde namaz kılmayız.)
Bu rivayet Abdürrezzak İbn Hemmâm tarafından, Hz. Ömer'in kölesi Eşlem kanalıyla senedle birlikte zikredilmiştir. O, olayı şöyle anlatmıştır; "Hz. Ömer Şam'a geldiğinde, Hıristiyanlann ileri gelenlerinden biri onun için yemek hazırlattı. Ona: 'Davetimi kabul edip beni onurlandırman, beni memnun eder' dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer ikonları kasdederek, İçindeki resimlerden dolayı kiliselerinize girmeyiz' dedi.
Bu rivayetin konu başlığı İle ilişkisi ise, yukarıdaki hadiste geçen "Mezarının üzerine bir mesdd yaparlar" ifadesi üzerine kurulmuştur. Çünkü bu ifadede, müslümanın kilisede namazı kılmak suretiyle burayı mesdd haline getirmesinin yasaklandığına işaret edilmiştir.

55. Bâb

435-436- Ubeydullah İbn Abdullah İbn Utbe Hz. Âişe ile İbn Abbâs'm şöyle dediğini nakletmiştir: "Allah Resulü son rahatsızlığı esnasında kendisine ait kadife bir örtü ile yüzünü örtmeye başladı. Örtüden bunaldıkça yüzünü açardı. Bu haldeyken şöyle buyurdu: Yahudi ve Hıristiyanlara Allah lanet etsin! Zira onlar Peygamberlerinin kabirlerini mesdd edindiler. Böylece ümmetini onların yaptıklarından sakındırıyordu.[21]
437- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu
nakletmiştir: "Allah Yahudilerin canım alsın! Çünkü onlar peygamberlerinin kabirlerini mesdd edindiler."

Açıklama

Bu konu, bir önceki konu ile ilintilidir. Aralarındaki ortak payda ise, kabirlerin mescid haline dönüştürülmesinin yasakİanmasidır. İmam Buhârî burada böyle bir şey yapmanın, İster resim ve heykel bulunsun isterse bulunmasın her halükârda yerildiğini açıklamak istemiştir.
(Son rahatsızlığı esnasında) yani vefatına yakın bir sırada..
Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, üzerinde şekiller bulunan örtüye denir.
(Bu haldeyken şöyle buyurdu) Bu ifade, Hz. Peygamber'in bu hastalık yüzünden vefat edeceğini bildiğini, bunun için de önceki milletler gibi Müslümanların da O'nun kabrini yüceltip Yahudi ve Hıristiyanlar gibi lanete uğrayacağından endişe ettiğini gösterir. Onun için kendisinden sonra islâm ümmeti de aynı hataya düşmesinler diye Yahudi ve Hıristiyanlara lanet okuyarak, böyle yapacak herkesin de lanete uğrayacağını anlatmak istenmiştir.
(Edindiler) Bu, lanetin neden gerekîi olduğunu açıklayan cümle-i müstenefe (başlangıç cümlesi)dir.[22]
Burada Hıristiyanlardan bahsedilmesi problemli görülmüştür. Çünkü kendilerine bir çok peygamber gönderilen Yahudilerin aksine onlara sadece Hz. İsa gönderilmiştir. Hz. İsa ile Peygamberimiz arasında başka bir peygamber gelme-mistir. Hz. İsa'nın da kabri yoktur.
Bu itiraza şu şekilde cevap verilir: Hıristiyanların da nebileri vardır. Ancak onlar resul değildir. Bir görüşe göre havariler ile Hz. Meryem resul olmayan nebilerdendir. Şöyle de cevap vermek mümkündür: "Peygamberler" lafzı Yahudi ve Hıristiyanlar ile birlikte zikredilmiştir. Peygamberlerden maksat, onlara tabî olan büyük zatlardır. Ancak burada peygamberlerden bahsetmekle yetinilmiştir. Nitekim imam Müslim'in Cündüb'den naklettiği şu hadis de bunu destekler niteliktedir: "Onlar, peygamberlerinin ve salih kimselerin kabirlerini mescid edinirlerdi." Bu sebepten dolayı bundan önceki hadiste sadece Hıristiyanlar hakkında "Onlardan salih bir zat vefat edince" ifadesi yer almıştır. Bir cevap da şu şekilde verilebilir: Edinme, kabirleri ilk defa ibadethaneye çevirmeyi ve ilk defa ibadethaneye çevirenlere tabî olmayı içine alan bir kavramdır. Yahudiler bu işi başlatmış, Hıristiyanlar da onlara tâbi olmuştur. Hiç kuşkusuz Hıristiyanlar, Yahudilerin tazimde bulunduğu bir çok peygambere tazim gösterir.

56. Yeryüzünün Hz. Peygamber İçin Mescid Ve Temizleyici Özelliğe Sahip Kılınması

438- Câbir İbn Abdillah Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Benden önce peygamberlerin hiçbirine verilmeyen şu beş özellik bana bahşedildi:
Yürüyerek bir ayda aşılacak mesafede bulunan düşmanlara korku salmakta ilahi yardıma tnazhar oldum.
Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici vasfa sahip kılındı. Ümmetimden her kim, bir yerde namaz vaktine girerse namazını kılsın.
Ganimetler bana helal kılındı.
Peygamberler kendi kavmine gönderildi, ben ise tüm insanlara gönderildim.
Bana şefaat etme hakkı verildi."

Açıklama

(Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici vasfa sahip kılındı) İmam Buhârî bu hadisi bu başlık altında zikretmek suretiyle, önceki başlıklarda geçen ve kilise vs. gibi yerlerde namaz kılmanın mekruh olduğuna dair görüşlerin harama delalet etmediğini İfade etmek İstemiştir. Zira bu hadisteki "yeryüzü benim için mescid kılındı" buyruğu genel bir ifadedir. Buna göre, yeryüzünün her tarafı namaz veya namaz kılınacak yer yapılması için uygundur.
Önceki başlıklarda geçen mekruh terimi, tahrim manasına da gelebilir. Bu durumda Câbir hadisi önceki hadislerle tahsis edilmiş olur. Ancak tercihe şayan olan, ilk görüştür. Çünkü bu hadiste Allah Resulü kendisine verilen nimetleri saymaktadır. Dolayısıyla bu hadisin tahsis edilmesine, yani manasının husûsîleştiri İme sine gerek yoktur. Burada, pis yerde namaz kılmanın caiz olmadığı söylenerek bir itiraz yöneltilemez. Çünkü necispis olma, olağanüstü bir durumdur. Bu yüzden bir şeyin necis/pis olmadan önceki haline bakılır. Asıl itibar ilk haledir.

57. Kadınların Mescidde/Camide Uyuması

439- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir:
Arap bir kabilenin zenci bir cariyesi vardı. Onu azat etmişlerdi. Buna rağmen cariye, onlardan ayrılmamıştı.
Cariye şöyle anlattı: 'Bir defasında kabileye mensup gelin olacak genç bir kız yıkanacağı yere gitmek üzere evden çıktı. Bu esnada üzerinde kırmızı meşinden yapılmış bir kuşak (kemer) vardı. Onu çıkarmış veya düşürmüştü. Bir küçük çaylak gelerek yerdeki ziynet eşyasını et sanıp kapmış. İnsanlar o kuşağı arayıp durdular, ama bulamadılar. Bunun üzerine bu kuşağı benim aldığımı zannedip beni hırsızlıkla itham ettiler.'
Dedi ki: 'Her tarafı aramaya koyuldular. Hatta onun ön tarafına bile bakmışlar.'
Kadıncağız olayı anlatmaya şöyle devam etti: 'Allah'a and oİsun ki, ben gözlerinin önünde ayakta dururken, çaylak geldi ve o kuşağı yere bıraktı. Söz konusu kuşak tam kalabalığın ortasına düştü. Bunun üzerine dedim ki: İşte bu, sizin beni itham ettiğiniz şey! Oysa ben, böyle bir suçu işlemekten beriyim. İşte aradığınız kuşak!'
Hz. Aişe validemiz olayı anlatmaya şöyle devam etti: Daha sonra kadın RasuluIlah'a gelip Müslüman oldu. Mescidin bir köşesinde ona ait bir çerge, kıl kilim veya keçeden yapılmış bir çadır vardı. Ara sıra yanıma gelir benimle konuşurdu. Ne vakit, yanıma otursa şu beyti okurdu:
Rabbimin bir cüvesidir kuşak günü Küfür diyarından kurtardı aldı beni.
Hz. Aişe son olarak şunu dedi: 'Ne zaman yanıma otursan hep bu beyti söylersin, neden acaba?' diye ona sordum. Bunun üzerine bana, bu olayı anlattı.[23] (Kadınların mescidde/camide uyuması) Bu ifade kadınların camide kalması anlamında kullanılmıştır.
(Vişâh) Kadınların süs olarak bir omuza takıp bele doğru çaprazlama bir şekilde bağlayarak kullandıkları inci ile süslenmiş bir ziynet eşyasıdır. Vişahın, inci ile süslenmiş genişçe deriden yapılmış ve kadınların omuzlan ile böğürleri arasına taktıkları bir takı olduğu da söylenmiştir. kelimesinin ismi tasgiridir. Hem harem bölgesinde hem de dışında öldürülmesine müsaade edilen malum kuşun adıdır.
(Dedi ki: Her tarafı aramaya koyuldular. Hatta onun ön tarafına bile bakmışlar.) Hadisten ilk akla gelen manaya göre bu söz, cariye tarafından söylenmiştir. [24] Gaybet sigasiyla söylenmesi ise, ya iltifat sanatından ya da cariyenin kendisini onlardan tecrid etmesinden ileri gelir. Nitekim Sabit rivayetinde hadisin bu kısmı şu şekilde anlatılmıştır: "Beni aklaması için Allah'a dua ettim. Derken onların bakışları arasında çaylak geldi."
Kıldan örülmüş kilimden yapılan çadır demektir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Evi barkı olmayan müslüman kadın veya erkeklerin fitneden emin olunduğu ve çadır vs. gibi şeylerle diğer insanlarla irtibatlarını kestikleri takdirde, geceleri mescidde/camide kalmalarında ve konuşmalarında bir sakınca yoktur.
2- Kişi, sıkıntılı anlar yaşadığı ülkeden ayrılabilir. Bu kadının yaptığı gibi kendisi için daha hayırlı bir bölgeye geçebilir.
3- Küfür diyarından hicret etmek faziletli bir davranıştır.
4-Kafir bile olsa mazlumun çağrısına karşılık verilir. Hadisin akışına baktığımız zaman, zenci kadının Müslüman oluşu Medine'ye gelmesinden sonra gerçekleşmiştir.

58. Erkeklerin Mescidde/Camide Uyuması

Ebu Kılâbe Enes'ten şöyle nakletmiştir:
Ukl kabilesinden bir grup Hz. Peygamber'in yanma geldi ve Suffe'ye yerleştiler. Abdurrahman İbn Ebî Bekir şöyle demiştir: "Suffe'de kalanlar fakirdi.
440- Abdullah'tan nakledildiğine göre o, ailesi yokken bekar olduğu gençlik yıllarında Mescid-i Nebevî'de uyurmuş.[25]
441- Sehl İbn Sa'd'dan şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber Hz. Fatıma'nm evine gitti. O esnada Hz. Ali'yi evde bulamadı. Fatıma'ya 'Amcanın oğlu nerede?' diye sordu. O da 'O-nunla aramda bir tartışma oldu, bunun üzerine bana kızdı ve evden çıkıp gitti. Yanımda kayiule yapmadı' dedi. Allah Rasulü birine 'Bak bakalım Ali nereye gitmiş' diye talimat verdi. Bir müddet sonra adam çıkageldi ve 'Ey Allah'ın elçisi ve setler şu anda Ali mescidde uyuyor dedi.
Hz. Peygamber mescide geldi. Bu esnada Ali uyuyordu. Ridasının bir kısmı açılmıştı. Bu yüzden vücudunun bir bölümü toprağa bulaşmıştı. Rasûlullah bir yandan toprağı temizliyor bir yandan da 'Kalk Ebu turâb! Kalk Ebu turâb1 diyordu.[26]

Açıklama

(Erkeklerin Mescidde/Camide Uyuması) Bu başlık erkeklerin mesidde cami-de uyumasının caiz olduğunu gösterir. Çoğunluk bu görüştedir. İbn Abbâs'ın, namaz kılmak İçin camiye gelip bu sırada uyuklayanların dışında camide uyunmasını mekruh gördüğü nakledilmiştir. İbn Mes'ûd'a göre her ne şekilde olursa olsun camide uyumak mekruhtur. İmam Mâlik ise meseleye ayrıntılı bir biçimde yaklaşmıştır. Ona göre evi barkı olan kimselerin camide uyuması mekruhtur. Evi barkı olmayanların uyuması İse, mubahtır.
(Suffe) Mescidi Nebevi'de bulunan üstü örtülü bir yerin adıdır. Yoksul Müslümanlar buraya sığınırdı.
{'Amcanın oğlu nerede?') Bu ifadeye göre, akrabalara amcaoğlu denebilir. Zira Hz. Ali, Hz. Fatıma'nm amcası oğlu değil, babasının amcasının oğludur. Allah Resulü böyle demekle, Hz. Fatma'ya kocasına bu şekilde hitap etmesini işaret buyurmuştur. Çünkü akrabalık bağlarının anılması aradaki buzların erimesine yardımcı olur. Öyle anlaşılıyor ki, Allah Resulü onların arasında meydana gelen tatsızlığı sezmiş, bunun için kızından, aralarındaki akrabalık bağını da anarak ona karşı şefkatle davranmasını istemiştir.
(Bu esnada o, uyuyordu.) Hadisin konu başlığıyla alakalı bölümü, burasıdır. Çünkü İbn Ömer'den nakledilen rivayet, evi barkı olmayan yoksul kimselerin mescidde/camide uyumasının mubah olduğunu gösterir. Bu konudaki diğer
rivayetler de bu doğrultudadır. Sadece Hz. Ali'nin bu olayını anlatan rivayet, herkesin camide uyuyabileceğine delalet eder. Ancak gece uykusu ile gündüz yapılan kayiule uykusunu birbirinden ayrı değerlendirmek de mümkündür.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Camide kayiule yapılabilir.
2- Öfkeli birine sinirlendirmeyecek şekilde şaka yapılabilir. Bu şekilde öfkesinin dinmesine yardımcı olunur.
3- Bir kimseyi babasından başka bir şeye nispet ederek ona künye verilebilir. Ayrıca künyesi olan birine başka bir künye daha verilebilir.
4- Sinirlenmediği takdirde birine künye ile lakap takılabilir. Nitekim "Edeb Bölümü"nde bu lakap ile (Ebu Turâb) çağrılmanın Hz. Ali'nin hoşuna gittiğine dair rivayetlere yer vereceğiz.
5- Damadın öfkesini dindirmek ve ona güzel söz söylemek caizdir.
6- Bir baba, kızının evine kocasının kızmayacağını bildiği zaman, onun iznini almadan girebilir.
7- Namaz dışında omuzların açılmasında hiçbir sakınca yoktur.
442- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir:
"Eh!-i Suffe'den yetmiş kişi gördüm. Hiçbirinin ridası yoktu. Ya İzarları ya da boyunlarına bağlayıp aşağı doğru saldıkları örtüleri vardı. Bunların da bazısı, diz kapakları ile topuklarının arasına, bazısı ise topuklarına kadar uzanırdı. (Namazda iken) [27] Avret mahallinin görüneceğinden korktukları için elleriyle onu toplarlardı."

Açıklama

(Ehl-i Suffe'den yetmiş kişi gördüm) Bu İfade, ehl-İ suffe'nin yetmiş kişiden fazla olduğunu gösterir. Ebu Hureyre'nin görmüş olduğu yetmiş kişi, Hz. Peygamberin maûne gazvesine gönderdiği yetmiş kişinin dışında kalan kimselerdi. Bi'r-i maûne gazvesine gönderilenler de, Suffe'de kalan sahabîlerdi. Ancak hepsi Ebu Hureyre'nin Müslüman olmasından önce orada şehit düşmüştü.

59. Seferden Dönünce Namaz Kılmak

Ka'b İbn Mâlik şöyle demiştir: "Rasulullah bir seferden döndüğü zaman ilk önce mescide gider ve orda namaz kılardı."
443- (Hallâd İbn Yahya, Mis'ar ve Muharib İbn Disâr kanalıyla) [28] Câbir İbn Abdillah'tan şöyİe nakledilmiştir:
Allah Resûlü'nün mescidde olduğu bir sırada onun yanma vardım. (Ravilerden Mis'ar, 'zannımca Muharib, Câbir'in kuşluk vakti geldiğini belirtti' demiştir.) Bana 'iki rekat namaz kıl' diye emretti. Ondan alacağım vardı. Borcunu ödedi, bir miktar da fazla verdi.[29]

Açıklama

(Seferden Dönünce Namaz Kılmak) Bu ifade bir seferden dönünce camide namaz kılmak anlamında kullanılmıştır. İmam Buhârî Ka'b'dan nakledilen rivayetin akabinde Câbir'den gelen hadisi zikretmek suretiyle Hz. Peygarnber'in fiili ile emrini birleştirmiştir. Böylece seferden sonra namaz kılmanın Allah Resûlü'ne özgü özel bir durum olarak anlaşılmaması gerektiğini ifade etmiştir.
(Borcunu ödedi) Söz konusu borç, Câbir'in devesinin 1/8'i idi.
Nevevî şöyle demiştir: "Bu hadiste bahsi geçen namaz, seferden döndükten sonra kılman "kudüm namazı"dır. Camiye giren kimsenin oturmadan önce kılması emredilen tahiyyetu'l-mescid namazı değildir. Ancak bu namaz, tahiyyetü'l-mescid namazının yerine de geçer.
Bir sebebe dayalı olarak da olsa, yasaklanan vakitlerde namaz kılmayı haram kabul çden bazı kimseler, hadiste geçen "kuşluk vakti" İfadesini delil olarak kullanmışlardır. Ancak burada onlar için bir delil söz konusu değildir. Çünkü söz konusu olay, herkesin gözü önünde gerçekleşmiştir."

60. Camiye Girince İki Rekat Namaz Kılmak

444- Ebu Katâde es-Selemî'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İçinizden biri camiye girdiği zaman oturmadan önce iki rekat namaz kilsini.[30]

Açıklama

(iki rekat) Bu ifade, ittifakla hadisin iki rekattan fazla namaz kılmaya delalet etmediğini gösterir. Söz konusu namazın iki rekattan az olup olmayacağı konusunda ise ihtilaf vardır. Doğrusu bu hadise uymaktır. Allah Resûlü'nün bu sünneti iki rekattan az bir namazla gerçekleşmez. Fetva ehli, bu hadisteki emrin, mendup bir hükme delalet ettiği kanaatindedir. İbn Battal, Zâ-hîri mezhebine mensup kimselerin buradaki emri, farz olarak telakki ettiğini nakletmiştir. İbn Hazm ise, bunun farz olmadığını sarih bir şekilde ifade etmiştir.
Hz. Peygamber'in ön safa doğru ilerlemeye çalışan bir adama, "Cemaate eziyet ediyorsun, otur!" demesi, tahiyyetu'l-mescid namazının farz olmadığını gösterir. Çünkü Allah Resulü o adama, bu namazı kılmasını emretmemiştir. Tahâvî ve daha başkaları bu rivayeti, tahiyyetü'l-mescid namazının farz olmadığına delil olarak kullanmışlardır. Ayrıca Tahâvî şöyle demiştir: "Hadisteki emir, namaz kılınmasının yasaklandığı vakitler için geçerli değildir." Bana göre, ortada iki tane umum ifade eden nas vardır. Bunlardan biri, herhangi bir ayrıntıya girmeden camiye giren herkesin namaz kılmasını emreden hadis, diğeri ise belirli vakitlerde namaz kılmayı yasaklayan nastır. O halde, ikisinden birisinin tahsise uğraması gerekir. Bazıları, yasağı tahsis edip emri umumiliği üzerine bırakmıştır. Şafiler'e göre bu görüş, daha doğrudur. Bazıları da bunun tam tersini yapmıştır. Bu da, Hanefilerle Malikiler'in görüşüdür.
(oturmadan önce) Bir grup ilim adamı, mescide girdikten sonra iki rek'at namaz kılmadan oturan kimsenin tekrar ayağa kalkıp bu namazı telafi etme şansının olmadığını açık bir dille beyan etmişlerdir. Ancak bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü İbn Hibbân'ın "Sahfh"inde naklettiği rivayete göre Ebu Zerr mescide girdiği zaman Allah Resulü ona İki rekat namaz kıldın mı?' diye sormuş. Ebu Zerr 'hayır' diye cevap verince 'Kalk ve iki rekat namaz kıl' buyurmuştur. İbn Hibbân kitabında bu hadise "Tahiyyetü'l-mescid Namazı Oturmakla Geçmez" şeklinde bir başlık koymuştur. "Cuma Bölümü"nde geleceği gibi SüİeyK kıssası da bu kabildendir.
el-Muhib et-Taberî şöyle demiştir: "Tahiyyetü'l-mescid namazının oturmadan önceki vakti, faziletli bir vakit, oturduktan sonra ayağa kalkıp da kılındığı vakti ise, bu namazın kılınabileceği caiz olan bir vakittir denebilir. Ya da, oturmadan önce kılınması eda, oturduktan sonra kılınması ise. kazadır. Hatta oturduktan sonra da dini açıdan bu namazın kılınabilmesi, oturmanın uzun sürmediği zamanlarda mümkündür denebilir."

Faydalı Bir Not

Ebu Katâde'den nakledilen bu hadisin bir vürûd sebebi vardır. Şöyle ki; "Ebu Katâde bir gün mescide girdiğinde Hz. Peygamber'i ashabının arasında otururken gördü. O da, onların yanma oturdu. Bunun üzerine Allah Resulü Namaz kılmaktan seni ne alıkoydu?' diye sordu. Ebu Katâde, 'Seni ve ashabını otururken gördüm (bu yüzden ben de oturdum) diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurdu: "İçinizden biri camiye girdiği zaman iki rekat namaz kılmadan oturmasın!" Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. İbn Ebî Şeybe başka bir kanalla Ebu Katâde'den şöyle nakletmiştik "Hz. Peygamber Camilere hakkını verin! buyurdu. Orada bulunan ashab, Camilerin hakkı nedir?' diye sorunca şöyle buyurdu: Oturmadan önce iki rekat namaz kılmaktır."

61. Camide Abdest Bozmak

445- Ebu Hureyre'den Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "İçinizden biri ahdestini bozmadın namaz kıldığı yerde sürece melekler onun için bağışlanma diter: Allah'ım onu ığışla! Allah'ım ona merhamet et! derler."

Açıklama

(Camide Abdest Bozmak) el-Mâzirî şöyle demiştir: "İmam Buhârî, abdestsiz mseleri cünüp kimseler gibi görüp, onların camiye girmesini ve camide otur-
asını haram kabul edenlere itiraz edildiğine bu başlık ile işaret etmiştir." Bu rivayette bahsi geçen abdestsizlik hali, yellenme vs. gibi durumlarla zkonusu olur. Ancak bunun diğer hades türlerini de kapsayacağı söylenmiştir, abi ki, kötü karşılanacak bir şey yapılmaması gerekir. Nitekim İmam Müslim'in aklettiği şu rivayette geçen "abdestini bozmadığı ve cemaate eziyet vermediği İrece" ifadesi de bunu desteklemektedir.
(Melekler onun için bağışlanma diler) Buradaki meleklerden maksat, hafaza eya gezici meleklerdir. Ya da bu lafız, bütün melekleri içine alacak kadar kapımlıdır.
[namaz kıldığı yerde durduğu sürece) Bu ifadeden, söz konusu kişinin bumduğu yeri terk ettiği zaman, meleklerin bağışlanma dilemesinin de sona eresği anlaşılır.
"Camide Oturup Namazı Beklemek" konusu işlenince, namazı beklemenin e kadar faziletli bir amel olduğu anlatılacaktır. Kişi camide ister oturduğu yeren ayrılmasın isterse yerini değiştirsin, alacağı sevap değişmez. Hadise göre ülah Resulü şöyle buyurmuştur: "Namazı beklediği sürece amaz sevabı almaya devam eder." Buna göre Hz. Peygamber Fıaz için hazırlanmış her yer manasına hamledilebilir. Böylece iki hadis arasında erhangi bir çelişkiden söz edilemez. (abdestini bozmadan) Bu ifade, kişi camide kalsa bile, abdestini bozmasının neleklerin bağışlanma dilemesine son vereceği anlamına gelir. Bu hadise göre amide abdest bozmak, daha önceki bölümlerin birinde ifade edilen ve keffâreti ilan balgam çıkarmaktan daha çirkin bir davranıştır. Ancak bunun için bir îeffâret belirtilmemiştir. Aksine bu işi yapan, meleklerin bağışlama dilemesinden hıahrum bırakılmıştır. Malum olduğu üzere meleklerin dualarının kabul olunması umulur. Çünkü Allah Teâlâ onlar hakkında şöyle buyurmuştur: "Ancak Allah'ın hoşnut olduğu kimselere şefaat ederler.[31]

62. Mescidin Yapılması

Ebu Saîd şöyle demiştir: "Mescidin tavanı hurma yaprakları ve soyulmuş hurma dallarıyla örtülüydü."

Hz. Ömer mescidin yapılmasını emretti ve (yapı ustasına) şöyle dedi: İnsanları yağmurdan koru! Kırmızı ve san renkleri kullanmaktan kaçın! Aksi takdirde insanları fitneye sürüklersin!" Enes İbn Mâlik şöyle dedi: "Yapılan camilerle övünürler, ama onları çok az ihya ederler." İbn Abbâs da şöyle demiştir: "Yahudi ve Hıristiyanların (mabedlerini) süslediği gibi siz de camilerinizi süsleyeceksiniz."

Açıklama

(Mescidin Yapılması) Bu başlıktaki mescid ile Mesdd-i Nebevi kasdediL mistir.
(Aksi takdirde insanları fitneye sürüklersin) İbn Battal şöyle demiştir: "Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in aleyhi üzerindeki şekillerden dolayı hamîsa denen örtüyü Ebu Cehrn'e geri göndermesine ve ona 'Bu, beni namazda oyaladı' demesine bakarak bu kanaate ulaşmıştır."
Hz. Ömer'in bu konuya ilişkin özel bir bilgiye sahip olma ihtimali de vardır.
(Yapılan camilerle övünürler) Burada muallak olarak zikredilen bu rivayet, Ebu Ya'lâ'nm "MüsnecTinde ve İbn Huzeyme'nin Ebu Kılâbe kanalıyla, senedi kaydedilerek zikredilmiştir. Buna göre Enes şöyle demiştir; "Rasûluliah'ı şöyle derken işittim: Öyle bir zaman gelecek ki, ümmetimin fertleri cami yaptırmakla birbirine karşı övünecekler ama onhnpek az ihya(imar) edecekler."

Not

(ama onlan pek az ihya(imar) edecekler) Camilerin ihyası (İmarı), binayı dikmekle değil, namaz kılmak ve Allah'ı anmakla olur. Bağavî şöyle demiştir: "Teşyîd, yüksek binalar yapmak demektir. Yahudi ve Hıristiyanlar kitaplarını tahrif edip değiştirdikten sonra mabedlerini süslemişlerdir."
446- Salih İbn Keysân, Nâfi'Yıin Abdullah'ın kendisine şöyle bildirdiğini nak-letmiştir:
"Rasulullah'ın saiiaihhu deyhi w sfeUnr döneminde Mescid-i Nebevi kerpiçle bina edilmişti. Tavanı hurma yapraklarından, direkleri ise hurma ağaçlarının gövde kısımlarından oluşuyordu. Ebu Bekir, mescidin bu yapısına, herhangi bir ilavede bulunmadı. Hz. Ömer mescidi genişletti. Ancak Hz. Peygamber dönemindeki gibi kerpiç ve hurma dalı ile yeniden inşa etti. Direklerini ise odundan yaptı. Daha sonra Hz. Osman mescidin yapı tarzını değiştirdi. Mescidi çok genişletti. Duvarlarını nakışlı taşlar ve kireçle ördü. Sütunlarını, nakışlı taşlarla yükseltti. Tavanını İse sac adı verilen bir ağaçtan yaptı."

Açıklama

(sac) Hindistan'dan gelen malum ağacın adıdır. İbn Battal ve diğerleri şöyle demiştir: "Cami yapımında sünnet olan, itidalli olmak ve caminin tezyininde aşırıya kaçmamaktır." Zira Hz. Ömer, kendi döneminde fetihlerin çoğalıp maddi refahın artmasına rağmen Mescid-i Nebevî'nin şeklini değiştirmemiştir. Sadece onu yeniden inşa etmeye ihtiyaç duymuştu. Çünkü hurma dallarından oluşan tavanı, haşereler tarafından yendiği için delik deşik hale gelmişti.
Daha sonra Hz. Osman dönemi geldi. Onun zamanında mâlî İmkanlar daha da arttı. Buna rağmen o, aşırı süse kaçmadan mescidin genel görünümünü güzelleştirdi. Yine de bazı sahabiler onu eleştirmekten geri durmadı. Nitekim ilende bu konu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. İlk defa camileri aşırı biçimde süsleyen Velid İbn AbdİImelik İbn Mervân olmuştur. Bu hâdise, sahabe döneminin sonlarında vuku bulmuştu. Fitne çıkmasından endişe ettiği için bir çok ilim adamı bu uygulama karşısında tepki göstermeyip sessiz kalmıştır. Bazıları ise buna ruhsat vermiştir. Mesela Ebu Hanîfe bu kanaattedir. Ancak bunun, camilere saygı göstermek düşüncesi İle ve hazineden gelen ödeneklerle yapılmamasını şart koşmuşlardır.
İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "İnsanlar yüksek binalar yapıp evlerini süslemeye başlayınca, camilerin basit konuma düşmemesi için süslenmesi daha uygun oldu." Fakat şu şekilde ona itiraz edilmiştir: "Eğer camilerin süslenmesinin yasaklanması, şaşaalı bir yaşamı terk etme konusunda selefe uymaktan ileri geliyorsa, onun söyledikleri doğrudur. Yok eğer süslerin namaz kılanın zihnini dağıtmasından endişe duyulduğu için yasaklanmışsa söyledikleri geçersizdir. Çünkü yasağın illeti devam etmektedir."
Enes'ten nakledilen bu hadis, meydana gelecek bir olayı haber verdiği için peygamberliğin ispatında kullanılan mucizelerden biridir. Nitekim, önceden bildirilen bu durum, haber verildiği gibi meydana gelmiştir.

63. Cami Yapımında Yardımlaşmak

"Allah'a ortak koşanlar, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah'ın mescitlerini imar etme yetkileri yoktur. Onlann bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedî kalacaklardır. Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.[32]
447- İkrime'den şöyle nakledilmiştir: İbn Abbâs bana ve oğlu Ali'ye "Ebu Saîd'e gidip ne dediğini dinleyin" dedi. Biz de kalkıp gittik. Bir de baktık ki, o bir bahçeyi suluyordu. Sonra ridasmı tuttu ve ayaklarını elbisesinin içine sokarak oturdu. Sonra da konuşmaya başladı. Derken lafı, cami yapımına getirdi ve şöyle dedi: "Biz kerpiçleri birer birer, Ammâr ise, ikişer ikişer taşıyordu. Allah
Resulü onu böyle görünce üzerine bulaşan tozu temizlemeye başladı. Bir yandan da, şöyle buyurdu: "Vâh Ammâr'a!.. Onu azgın bir grup öldürecek... Ammâr onîan cennete, onlar da kendisini cehenneme davet edecek...'
Bunun üzerine Ammâr 'Fitnelerden Allah'a sığınırım!' dedi.[33]
(Allah'ın mescitlerini) Bu ifade ile secde yapılan veya namaz kılmak için tahsis edilen yerler kasdedilmiş olabilir, ikinci ihtimale göre, imardan maksat, caminin İnşası olabileceği gibi camilerde Allah'ı anmak için bulunmak da olabilir.
(Suluyordu) Bu hadiste, bütün ilmi bir tek kişinin öğrenemeyeceğine işaret vardır. Çünkü İbn Abbâs, ilminin genişliğine rağmen, oğluna gidip Ebu Saîd'den bir şeyler öğrenmesini emretmiştir. Belki de onun, kendisinin bilmediği bir-şeyi bildiğinden haberdardı. Ya da, âli isnada ulaşması için oğlunu ona göndermiş de olabilir. Zira Ebu Saîd çok önceden sahâbî olma şerefine nail olmuş ve Hz. Peygamber'den İbn Abbâs'a göre daha fazla hadis işitmişti.

Bu Hadisten Selef-İ Salihinin Şu Özellikleri Ortaya Çıkar:

1- Tevazu sahibi idiler.
2- Kibirden uzak dururlardı.
3- Birbirlerinin yaşam standartlarına muttali idiler.
4- Faziletli kimselerin üstün yönlerini kabul ederlerdi.
5- İlim öğrencisine lütufkâr davranırlardı.
6- ilim talebesinin ihtiyaçlarını karşılamayı kendi ihtiyaçlarını karşılamaya tercih ederlerdi.
(Sonra ridasını tuttu ve ayaklarını elbisesinin içine sokarak oturdu.) Bu hadise göre ilim öğretmek için gerekli hazırlıklar yapılır, fitne ve baskının olduğu dönemlerde hadise saygıdan dolayı hadis rivayet edilmez.
(Ammâr ise, İkişer İkişer taşıyordu) Ammâr kerpicin birini kendi yerine, ötekini Allah Resûlü'nün yerine taşıyordu, Buna göre hayır işlerinde meşakkate girmek caizdir. Ayrıca, maslahatların gerektirdiği ölçüde ve cami yapmanın fazileti sebebi ile Öndere saygı gösterip onun yerine iş yapılır.
(Üzerine bulaşan tozu) Burada, Allah yolunda çalışan birine fiilî ve sözlü olarak iyilikte bulunup ona karşı onur verici davranış sergilemek söz konusudur.
Burada Ammâr'ı öldürenler kasdedilmiştir. Nitekim hadisin bu kısmı başka bir senetle "Onu kendisinin cennete davet edeceği azgın bir kitle/ bir grup öldürecek..." şeklinde nakledilmiştir.
Ammâr Sıffin savaşında Hz. Ali'nin yanında yer almıştı. Onu öldürenler ise Muâviye'nin yanında Hz. Ali'ye karşı savaşıyorlardı. Malum olduğu üzere MuâvÎye'nin de yanında bazı sahâbîler bulunuyordu. Onların cehenneme davet etmesi nasıl mümkündür?" şeklinde bir itiraz yöneltilecek olursa şu şekilde cevap verilir: "Bazı sahâbîler, cennete davet ettiklerini zannediyorlardı. Onların her biri müctehiddi. Dolayısıyla onlar zanlarına tabi olduklarından dolayı kınanamaz. Buradaki cennete davet etmekten maksat, cennete ulaştıracak vasıtaya davet etmektir. O da, devlet başkanına İtaat etmektir. Benzer şekilde Ammâr da onları, Hz. Ali'ye itaate çağırıyordu. Çünkü o dönemde itaat edilmesi gereken

devlet başkanı oydu. Kısacası her iki taraf birbirinin aksine çağrıda bulunuyordu. Ancak onların bu şekilde davranmaları mazur görülür. Çünkü kanaatleri doğrultusundaki tevillerine göre böyle davranmışlardı."
İbn Battal Mühelleb'e tabi olarak şöyle demiştir: "Azgın bir grup ifadesi Haricîler hakkında kullanıldığı zaman yerinde bir ifade olur. Nitekim Hz. Ali, kendilerini cemaate çağıran Ammâr'ı onlara elçi olarak göndermişti. Ancak bu ifade, ashâb-ı kiramdan herhangi biri için kullanılamaz." Bir çok sarih de bu konuda ona tabî olmuştur. Ancak birkaç açıdan bu görüş tenkit edilir:
1- Haricîler Ammâr'm öldürülmesinden sonra Hz. Ali'ye baş kaldırmışlardır. Bu konuda ilim ehli arasında bir görüş farklılığı sözkonusu değildir. Çünkü hâricîlik, tahkim olayından sonra başlamıştır. Tahkim ise, Sıffîn savaşının sona ermesinin akabinde gerçekleşmişti. Ammâr ise kesinlikle bu hadiseden önce öldürülmüştü. Ölümünden sonra Hz. Ali'nin onu, Haricîlere elçi olarak göndermesi düşünülemez.
2- Hz. Ali'nin Ammâr'ı elçi olarak gönderdiği toplum, Küfe halkıdır. Cemel vakasından önce onu Kufe'ye göndererek Kufelilerden Hz. Âişe ve onunla birlikte hareket edenlere karşı kendi yanında savaşa girmelerini istemişti. Hz. Âişe ile birlikte hareket eden sahâbîler vardı. Hatta Muâviye'nin yanında yer alan sahâbîlerden daha faziletli olanlar vardı. Dolayısıyla Mühelleb yağmurdan kaçarken doluya tutulmuştur. Ayrıca onlara Haricîler demek, son derece yanlıştır.
3- O, eksik olan bu rivayette geçtiği üzere hadisi lafzî olarak anlayıp açıklamıştır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Hz. Peygamber'İn nübüvvetinin alametlerinden biri dadey. ha ortaya çıkmıştır.
2- Hz. Ali ve Ammâr'ın faziletleri belli olmuştur.
3- Bu rivayet, savaşa girmekle hata ettiğini, isabetli bir karar veremediğini iddia ederek Hz. Ali'ye düşmanca tavır alanlara cevap niteliğindedir.

64. Minber Ve Caminin Diğer Ahşap Malzemesi Hakkında Marangozlardan Ve Sanatkarlardan Yardım İstemek

448- Sehl'den şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber bir kadına haber gönderip 'Marangoz kölene emret de benim için üzerine oturacağım bir minber yapsın' buyurdu."
449. Câbir'den şöyle nakledildi; "Kadının biri 'Ey Allah'ın elçisi sizin mescitte üzerine oturacağınız bir şey yaptırayım mı? Zira benim marangoz bir kölem var.' dedi. Hz. Peygamber de 'Eğer istiyorsan bir minber yaptır buyurdu.[34]

Hadislerden Çıkan Sonuçlar

1- İstemeden yapılan çalışmalar (yardım ve İyilikler) kabul edilir.
2- Yerine getireceği bilinen birinin yerine vaatte bulunulabilir.
3- Hayır işleri yaparak, iyi insanlara yaklaşılabilir.

65. Mescid/Cami Yaptıran Kimse

450- Ömer İbn Katâde'den şöyle nakledilmiştir: "Ubeydullah el-Havlânî, Mescid-i Nebevî'yi yeniden inşa ettiği zaman, İnsanların kendisi hakkında ileri geri konuşmaya başladığı bir sırada Hz. Osman'ın şöyle dediğini nakletmiştir: 'Hakkımda çok ileri gittiniz. Oysa ben, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu İşittim: Her kim bir mescid/camt yaptırırsa (Ravilerden Bukeyr kendisinden önceki raviyi kasdederek zannımca Allah rızasını gözeterek kaydını da zikretmişti' demiştir.) Hak Teâtâ da onun için cennette onun bir benzerini inşa eder."

Açıklama

(Mescid/cami Yaptıran Kimse) Bu başlık, mescid/cami yaptıran kimselerin faziletine ilişkindir.
(insanlar kendisi hakkında ileri geri konuşmaya başladığı bîr sırada) Bu olayın açıklaması İmam Müslim'in naklettiği şu rivayette mevcuttur: "Hz. Osman Mescid-i Nebevt'yi yeniden inşa etmeyi düşününce, diğer sahâbîler bunu yadırgadı ve mescidin eski halinde kalmasını istediler." Sahabe mescidin, Allah Resûlü'nün aleyhi ve dönemindeki haliyle kalmasını arzuluyordu.
Beğavî "Şerhu's-sünne" adlı eserinde şöyle demiştir: "Sahabe, Hz. Osman'a, mescidi genişleteceği için itiraz etmemiştir. Aksine mescidi nakışlı taşlarla yeniden yapacağı için karşı çıkmışlardır."
(Hakkımda çok ileri gittiniz.) Bu ifadeyle, sahabenin Hz. Osman'a itiraz ederken söyledikleri sözler kasdedilmiştir.

Not

Hz. Osman'ın Mescid-i Nebevî'yi yeniden inşa etmesi, meşhur olan görüşe göre h.30'da gerçekleşmiştir. Bir başka görüşe göre de, hilafetinin son senesinde meydana gelmiştir.
(Her kim bir mescid/cami yaptırırsa) Bu ifadede mescid lafzı, umum ifade etmesi için nekira olarak kullanılmıştır. Bu sayede hem büyük, hem de küçük mescidleri/camileri kapsar. Nitekim bu hadis, Tirmizî'nin Enes İbn Mâ-lik'ten naklettiği rivayette "küçük veya büyük bir mescid' şeklinde geçmektedir. İbn Ebî Şeybe ise bu konuda zikredilen hadisi başka bir senetle nakletmiştir. Söz konusu rivayette hadiste şu ilave mevcuttur: "bağırtlak kuşunun yumurtlamak için yaptığı yuva kadar olsa bile"
Alimlerin çoğu bu ifadeyi, mübalağalı kabul etmiştir. Çünkü bağırtlak kuşunun yumurtasını bırakıp üzerinde uyumak için yaptığı yuva, namaz kılacak kadar geniş olamaz. O halde bu ifade, her kim ihtiyaç miktarı kadar mescide/camiye ilavede bulunursa, yaptığı ilave miktarı kadar sevap kazanır. Ya da camiyi inşa edenlerin alacağı sevaba ortak olur. Herkes yaptığı miktar kadar sevap kazanır. Bütün bu yorumlar, mescid/cami ile akla ilk gelen mana, yani namaz için tahsis edilen mekan kasdedildiği zaman geçerlidir. Eğer mescid ile secde yapılan yer, yani namaz kılanın alnını koyduğu yer kasdediliyorsa bu anlatılan yorumlarda hiç birine gerek kalmaz. Ancak yaptırmak ifadesi gerçekten bir bina inşa etmek manasını akla getirmektedir.
(Allah'ın rızasını gözeterek) Yani ihlaslı bir şekilde mescid/cami yaptırırsa.

Not

İbnu'İ-Cevzî şöyle demiştir: "Her kim yaptırdığı camiye kendi adını verirse, ihlastan uzaklaşır. Kim de ücret mukabili mescid/cami yaparsa, ihlastan yoksun olduğu için bu hadiste belirtilen va'dden nasibini alamaz. Ancak genel olarak sevap kazanabilir."
Sünen musannıfları ile İbn Huyezme ve Hâkim Ukbe İbn Amir'den merfû1 olarak şu hadisi nakletmelerdir: 'Allah Teâlâ bir ok ile üç kişiyi cennete sokar: Sevabını Allah'tan umarak yapanı, onu atanı ve atmada yardımcı olanı.' Bu hadiste geçen 'Sevabım Allah'tan umarak' ifadesi, yaptığı iş ile mücahidlere yardımcı olmayı hedefleyen kimseleri içine alır. Bu ifade, hem gönüllü çalışan, hem de ücret mukabili çalışan ok ustalarını kapsar. Ancak ihlas sadece gönüllü kimselerde görülür.
Hadiste geçen sevap, yeryüzünün belli bir parçasını, üzerine bir bina kurmadan etrafını duvarla çevirerek mescide/camiye tahsis eden kimse için de geçerli midir? Ya da sahip olduğu binayı mescid/cami olarak vakfeden kimseler bu sevaba nail olabilir mi? Eğer hadisin lafzını esas alırsak bu sorulara olumsuz cevap veririz. Yok eğer hadisin manasını esas alırsak olumlu cevap veririz. Bu görüş tercihe biraz daha yakındır.
^ (yaptı [yukarıda "yaptırdı" şeklinde tercüme etmeyi tercih ettik) fiili, bilfiil yapmanın gereklerini yerine getirmeye denir. Ancak hadisin manası mescid/cami yaptırmayı emreden kimselerin de bu sevaba ortak olduğunu gösterir. Nitekim Hz. Osman'ın da bu hadisi delil olarak kullanması bu yorum İle örtüşür. Çünkü o, hadisi kendi talimatlarına delil olarak kullanmıştır. Malum olduğu üzere o, bizzat mescidin inşasına soyunmamıştır.
Hak Teâlâ da onun için cennette onun bir benzerini inşa eder) İnşa etmenin Allah'a nispet edilmesi, mecazîdir. Burada inşa etmenin öznesinin zikredilmesi, Hak Teâlâ'yı tazim içindir. Ancak, dinleyenlerin gönüllerini yumuşatmak veya söz konusu inşanın dünyada iken mescid/cami yapan kimseler tarafından gerçekleştiği vehmine sed çekmek için zikredildiği de söylenmiştir.

onun bir benzerini mahzuf bir masdarın sıfatıdır. Takdiri ise şöyledir: kelimesinin İki türlü kullanımı vardır:
a) Mutlak olarak müfred sıyğasiyla kullanılır: Mesela şu âyet-i kerîmede böyle bir kullanıma sahiptir Bu yüzden dediler ki: Kavimleri bize kölelik edip bize taparken, bizim gibi olan bu iki adama inanır mıyız?")
b) Müfret, tesniye ve cem' bakımından kendinden öncekine tabi olur. Mesela şu âyette böyle bir kullanım söz konusudur: Sizin gibi topluluklardır:[35]
Birinci kullanıma göre, mescid/cami yaptıranların alacakları karşılık, çeşitli binalar olur. Böylece iyiliklerin on misli ile karşılanacağından hareketle hadisteki kaydını problemli görenlere cevap verilmiş olur. Çünkü burada, Allah Teâlâ'nın cami yaptıranı, onun benzeri on bina ile ödüllendirme ihtimali vardır. Bu soruna, Allah Resûlü'nün bu hadisi "Kim bir iyilik yaparsa ona on katı vardır [36] ayetinin nüzulünden Önce söylediğini belirterek cevap vermek ise pek isabetli değildir. Aynı şekilde bir ile takyidin, birden fazlaya delalet edebileceğini belirterek verilen cevap da uygun değildir. İnsanın aklına ve gönlüne yatan cevaplardan biri de şudur: Buradaki benzerlik kemiyet bakımındandır. Fazla sevap ise, keyfiyet bakımındandır. Şöyle ki, nice bir ev vardır ki, on evden, hatta yüz evden daha üstündür.
Burada benzerlikten maksat, söz konusu iyiliğin başka bir şeyden değil de sadece bina cinsinden karşılığının verilmesidir. Bunu söylerken de diğer hususlar dikkate alınmamıştır. Ancak burada, dünyanın darlığı ve cennetin genişliğine bakınca iki dünya arasında kesinlikle fark olduğu ortaya çıkar. Çünkü Buhârî'de geçtiği üzere bir karış cennet, dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır. Ahmed İbn Hanbel de Vasile hadisinde şu ifadeleri nakletmiştir: "Allah ona, cennette dünyadakinden daha hayırlı bir bina dikti." Bu hadis de göstermektedir ki; benzerlik ile bütün yönlerden birbirine denk olma kasdedilmemiştir. Bu konuda Nevevî de şöyle demiştir: "Belki de burada şu kasdedilmiştir: Dünyada cami yaptırana cennette verilecek binanın üstünlüğü, dünyada camilerin evlere olan üstünlüğü gibidir."
(cennette) bu câr ve mecrûr, fiiline mutallıktır. Ya da «di-'den hâldir. Bu hadiste, cami yaptıranlann cennete gireceğine İşaret edilmiştir. Çünkü, ona ödül olarak yapılacak bina, oturması içindir. Cennete girmeden de, binasında oturması düşünülemez.

66. Mescide Girince Okların Uçlarını Tutmak

451- Süfyan'dan şöyle nakledilmiştir: Amr'a tâbir İbn Abdullah'ın "Bir adam Mescid-i Nebevî'ye geldi, yanında oklar taşıyordu. Allah Resulü ona, demir sahip buyurdu" dediğini işitip işitmediğini sordum.[37]

Açıklama

(Tutmak) Bu ifadenin, "camiye oklarla giren kimsenin oklarına sahip çıkması müstehapür" şeklinde anlaşılması mümkündür. Buhârî ve Müslim Hammad İbn Zeyd kanalıyla şu rivayeti nakletmişlerdir: 'Adamın biri, yanında taşıdığı oklarla camiye girdi. Okların demir ucu (torbasının dışına taşmış) görünüyordu. Bunun üzerine herhangi bir Müslümana zarar vermemesi için okların ucuna sahip çıkması emredildi."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

İbn Battal Hadisten çıkan sonuçlan şöyle sıralamıştır:
1- Kanın, azına da çoğuna da saygı gösterilmesi gerektiğine işaret edilmiştir.
2- Müslümanın dokunulmazlığı bir kez daha te'kid edilmiştir.
3- Camiye silah sokulması caizdir.

67. Caminin İçinden Geçmek

452- Ebu Bürde babasından Hz. Peygamber'in öyle buyurduğunu nakletmişür:
"Camimizin veya pazarımızın bîr bölümünden okla geçen herkes, okunun ucuna sahip olsun! Okun ucunu tutmayarak bir müslümanı yaralamasın! [38]
(Caminin İçinden Geçmek) Bu başlık, caminin içinden geçmenin caiz oidu-ğunu gösterir.

68. Camide Şiir Okumak

453- Ebu Seleme İbn Abdurrahman İbn Avf, Hasan İbn Sâbit'in Ebu Hureyre'den "Allah adına söyle! Allah Resulünün 'Ey Hassan, Rasûlullah adına cevap ver! Allah'ım! Onu ruhu'l-kudüsle destekle' dediğini duymadın mı?! diyerek şahitliğine müracaat ettiğini, onun da 'evet' dediğini nakletmiştir."

Açıklama

(Camide Şiir Okumak) Bu başlık camide şiir okumanın hükmünü araştırmak için konmuştur.
(Onu ruhu'l-kudüsle destekle') Ruhu'l-kudüs'ten maksat, Cebrail'dir Hassân'm Hz. Peygamber'in yerine cevap vermesinden maksat ise, Rasûlullah'i ve ashabını hicveden kâfirlere karşılık vermesidir. Nitekim Tirmizî Hz. Aişe'den şöyle nakletmiştir: "Allah Resulü Mescid-i Nebevî'de Hassan için bir minber koydurmuştu. Hassan oraya çıkıp kâfirleri hicvederdi." İbn Battal şöyle demiştir; "Bu konuda zikredilen hadise göre Hassan, Hz. Peygamber'in huzurunda camide şür söylememiştir. Ancak İmam Buhârî'nin "Vahyin Başlangıcı Bölümünde" Saîd kanalıyla naklettiği rivayete göre Hassân'a "Benim adıma onlara cevap ver!" demesi Mescid-i Nebevî'de gerçekleşmiştir. Bunun üzerine Hassan da, müşriklere karşı cevap olarak söylediği beyitleri okumuştu." İbn Battal dışında kalan sarihler ise şöyle demiştir; "Buhârî, Hz. Peygamber'in Has-sân'dan şiir okumasını istemesinden hareketle burada, içeriği hak olan şiirlerin hak olduğunu ifade etmek istemiştir. Eğer şiir hak olursa, diğer sözler gibi camide söylenmesinde bir sakınca yoktur. Aksi takdirde boş ve çirkin söz örneklerinde olduğu gibi yasaklanır.
Bu konuda İbn Huzeyme'nin "Sahfh"inde, Tirmizî'nin de "Sünen"inde nakledip hasen kabul ettiği bir hadis vardır. Şöyle ki; "Hz. Peygamber camide şiir okunmasını yasakladı." Bu doğrultuda birkaç hadis daha vardır. Ancak hepsinin senedleri tenkide uğramıştır. Bu hadis Üe konu başlığı altında zikredilen hadis şu şekilde uzlaştınlır: "Okunması yasaklanan şiirler, cahiliye dönemine ve batıl ehline ait şiirlerdir. Okunmasına izin verilen şiirler ise bunların dışında kalan şiirlerdir." Bir uzlaştırma da şu şekilde yapılmıştır: "Camilerde sürekli olarak şiir okunması, camiye gelen cemaati meşgul eder. İşte bu durumlarda camide şiir okumak yasaklanmıştır."

69. Kısa Mızrakla Camiye Girmek

454- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Bir gün Allah Resûlü'nün odamın kapısının önüne geldiğini gördüm. O esnada Habeşliler MescİD-i Nebevî'de oyun oynuyorlardı. Bu sırada Allah Resulü oyunlarını izlemem için ridasıyla beni perdeliyordu.[39]
455- İbn Şîhab Urve kanalıyla Hz. Aişe'den şöyle nakletmiştir: "Habeşliler kısa mizraklarıyla oynarken Allah Resûlü'nün onları İzlediğini-gördüm."

Açıklama

(Pvisa Mızrakla Camiye Girmek) Bu başlık, kısa mızrak taşıyan kimselerin camiye girebileceklerini gösterir. Habeşlilerin mızraklarının ucunun ne kadar sivri olduğu meşhurdu. Kanaatime göre İmam Buhârî, 452. hadisi kınına sokulmamış mızrak uçlarıyla camiden geçmenin yasaklanmasıyla tahsis etmiştir. Mızrakla ile camiden geçme ile oynama arasındaki fark şöyle izah edilir: Mızraklarla sergilenen oyun sırasında ondan korunmak kolaydır. Diğer durumlarda ise sakınmak zordur. Birden insanı yaralayabilir. Bundan da korunulamaz.
(Bir gün Allah Resûlü'nün odamın kapısının önüne geldiğini gördüm. O esnada Habeşliler Mescid-i Nebevî'de oyun oynuyorlardı). Bu ifade camide mızrak İle oyun sergilemenin caiz olduğunu gösterir. Ibnut-Tîn, Ebu'l-Hasan el-Lahmî'den şu görüşü nakletmiştir: "Mızrakla camide oyun sergilemek, Kur'an ve sünnet ile neshedilmiştir. Kur'an-ı Kerîm'den 'Allah o evlerin yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir [40] âyeti, sünnetten ise 'Çocuklarınızı ve mecnunlarınızı camilerden uzak tutun!' hadisi bu hükmü neshetmiştir."

Ancak bu görüşe şu şekilde itiraz edilmiştir: Söz konusu hadis zayıftır. Ne bu hadiste ne de âyette iddia edilen görüşü destekler mahiyette bir bilgi vardır. Tarih de buna tanıklık etmemektedir. Dolayısıyla burada zikredilen delililerle neshin gerçekleştiği söylenemez.
Bu rivayette bahsedilen mızrak oyunu, sıradan bir oyun değildi. Aksine cesaretli kimseleri savaş meydanlarına hazırlamak ve düşmana karşı mücadele İçin yetiştirmeyi hedefleyen bir eğitimdi. Mühelleb şöyle demiştir: "Cami, Müslüman toplumun genel işlerini görüşmek için ihdas edilmiştir. Bu yüzden din ile dine bağlı insanların menfaatine gelen işlerin camide görüşülmesi caizdir."
Bu hadise göre mubah olan oyunları seyretmek caizdir. Ayrıca bu rivayet, Allah Resûlü'nün s^hiiâk: deyni w sdi™- eşine karşı güzel davrandığını ve ona iyi muamelede bulunduğunu gösterir. Bir de Hz. Aişe'nin onun yanında ne kadar değerli olduğuna delalet eder.
(ridasıyla beni perdeliyordu) Bu ifade, bahsi geçen olayın hicab âyetinin inmesinden sonra gerçekleştiğini gösterir. Ayrıca kadınların erkeklere bakmasının caiz olduğuna delalet eder. Kadının erkeğe bakmasını haram kabul edenler, o sırada Hz. Aişe'nin küçük olduğunu iddia etmişlerdir. Ancak bu görüşün, biraz önce verdiğimiz malumattan dolayı isabetli olmadığı anlaşılır.

70. Camideki Minber Üzerinde Alışverişten Bahsetmek

456- Berîre Hz. Aişe'ye gelip ondan mükatebesi hakkında yardım istedi. Hz. Aişe "Eğer dilersen efendine (geri kalan borcunu) öder senin velayetini ben üstlenirim" dedi.
Berire'nin efendisi (Hz. Âişe'ye), "Eğer dilersen ona geri kalan borçlarını ödemesi için gerekli bedeli verirsin" dedi.
Ravilerden Süfyân bir keresinde olayın bundan sonraki kısmını şöyle anlattı: "Dilersen onu âzad edersin, ancak velayeti bizim olur." Rasûlullah saviâhu alevi gelince, Hz. Aişe, ona bu olayı haber verdi. Bunun üzerine Allah Resulü ve seiiem şöyle buyurdu: "Onu al ve âzad eti Vetâ hakkı ise, âzad edenindir." buyurdu: "Bazı kimselere ne oluyor ki Allah'ın kitabında olmayan alışveriş şartları ileri sürüyorlar. Allah'ın kitabında olmayan bir şartı Heri süren, bilsin ki o konuda böyle bir hakkı yoktur. Yüz kere şart koşsa da yine durum değişmez.[41]

Açıklama

(Camideki Minber Üzerinde Alışverişten Bahsetmek) Bu hadisin konu başlığı ile münasebeti, "Bazı kimselere ne oluyor ki! Allah'ın kitabında olmayan şartlar ileri sürüyorlar" ifadesi ile sağlanmıştır. Çünkü bu söz, rivayette bahsedilen olaya işaret etmektedir. Bu olayda da, alışveriş, âzad etme ve velayet konulan geçmektedir.
Bu kitabı eleştiren bazt kimseler vehme kapılarak "Bu rivayete göre, alışveriş camide gerçekleşmemiştir" demişlerdir. Çünkü onlar, konu başlığının minber üzerinde alışveriş yapmanın caiz olduğu anlamına geldiğini zannetmişlerdir. Oysa olay, zannettikleri gibi değildir. Çünkü bir şeyden bahsedip o şeyin hükmünü açıklamak ile doğrudan akit yapmak birbirinden farklıdır. Meydana gelen bir şeyin hükmünü açıklamak, doğru ve hayırlı bir iştir. Doğrudan akit yapmak İse cami içinde, yasaklanan gürültüye yol açar. Mâzirî şöyle demiştir: "Fakihler, gerçekleştiği takdirde camide yapılan akdin geçerli olduğu konusunda ittifak etmelerine rağmen, bunun caiz olup olmadığı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir."
{Allah'ın kitabında olmayan şartlar ileri sürüyorlar) Hattâbî şöyle demiştir: "Bu hadisle, Allah'ın kitabında belirtilmeyen bütün şartların batıl olduğu kasdedilmemiştir. Çünkü ' Ve/â hakkı ise, âzad edenindir ' cümlesi Hz. Peygamber'e aittir. Ancak Allah Teâlâ kitabında ona itaati emretmiştir. Dolayısıyla bu hükmün kitaba nispeti mümkün hale gelmiştir." Fakat ona şu şekilde itiraz edilmiştir: "Eğer böyle bir şey mümkün olsaydı, Hz. Peygamber'in sözlerinin gerektirdikleri de ona nispet edilirdi." Ancak bu itiraza da şu şekilde cevap verilmiştir: "Hattâbî'nin böyle bir nispette bulunması umum yoluyla mümkündür. Yoksa belli bir mesele hakkında değildir." Hattâbî bu görüşüyle hadiste geçen Allah'ın kitabı ifadesiyle Kur'an'm kasdedildiğini ifade etmiştir. Ibn Mes'üd'un Vâşime/dövme yaptırma olayında Ümmü Ya'kub'a söylediği. şu söz de, onun meylettiği bu görüşe benzer: "Neden Rasûlullah'm lanet ettiğine lanet etmeyeyim ki! Zaten bu, Allah'ın kitabında da var!" Daha sonra İbn Mes'ûd, bu şekilde hareket etmenin Allah'ın kitabında olduğuna dair "Peygamber size neyi verdiyse onu alın! [42] ayetini delil olarak getirmiştir.
Bu hadisteki "Allah'ın kitabı" ifadesinden maksat, O'nun Kur'an'da veya sünnette belirtilmiş hükmü de olabilir. Kitap'tan maksat Ievh-i mahfuzda yazılı bilgiler de olabilir.

71. Camide Borç İsteyip Borçluyu Sıkıştırmak

457- "Mescid-i Nebevî'de Ka'b İbn Mâlik, İbn Ebî Hadrad'den, borcunu ödemesini istemişti. Bu esnada birbirlerine karşı seslerini yükseltmişlerdi. O sırada evinde olan Hz. Peygamber seslerini işitmiş ve onlara doğru yönelip odasının perdesini aralayarak 'Ey Ka'b!' diye seslenmişti. Ka'b 'Buyur ey Allah'ın elçisi!' diye karşılık verince Rasûlullah eliyle yarısını işaret ederek alacağının bir kısmından vaz geç' buyurmuştur. Ka'b Vazgeçtim bile' deyince bu defa İbn Ebû Hadrad'e 'Kalk ve borcunu öde' diye emretmiştir."

Açıklama

(Camide) Bu konuyla ilgili iki mesele vardır: Birincisi, konu hadisinden de anlaşılacağı gibi borçlunun borcunu ödemesini istemektir. Diğeri ise, hadiste açıkça geçmeyen borçlunun borcunu ödemesi için sıkıştırılmasıdır. Son dönem âlimlerinden biri, başlıkta borçlunun sıkıştırılmasına yer verilmesiyle İlgili olarak şunları demiştir: "Muhtemelen İmam Buhârî bunu, Ka'b'ın İbn Ebi Hadrad'den borcunu isterken onun yakasına yapışmasından çıkarmıştır. Sanki iki taraf da Hz. Peygamberin çıkıp aralarında hükmetmesini bekliyordu... Tartışma anında borçluyu bırakmamak caiz ise, hakim nezdinde haklı olduğu ortaya çıkınca, onu bırakmamak haydi haydi caiz olur." Kanaatime göre, başlığın bu şekilde olması İmam Buhârî'nin kendine özgü tasarrufundan ileri gelir. Nitekim o, bu şekilde başlık atmak suretiyle "Sulh" konusu ve daha başka başlıklar altında zikrettiği rivayete işaret etmiştir. Söz konusu rivayete göre "Ka'b'm Abdullah İbn Ebî Hadrad el-Eslemî'den alacağı vardı. Bir gün onunla karşılaştı ve onu bırakmadı. Tartışmaya başladılar. Bu esnada sesleri yükselmişti."
(Vazgeçtim bile) Bu söz, Ka'b'm Hz. Peygamber'in sniuu.hu aleyhi emrini yerine getirmedeki hassasiyetinden ileri gelir. Rasûlullah'ın saibDâhu aisvfo w. taifem "Kalk" emri, İbn Ebî Hadrad'e yöneliktir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1-Bu hadiste borçta yapılan indirim ile borcun ertelenmesinin birlikte olmasının caiz olmadığına işaret edilmiştir.
2-Kişi çirkin söz sarfetmediği sürece camide sesini yükseltebilir, Ancak bir rivayete göre İmam Mâlik, ne surette olursa olsun camide yüksek sesle konuşmayı haram kabul etmiştir. Bir başka rivayete göre İse sesin niçin yükseltildiğine bakarak hüküm vermiştir. Mesela ilim, hayır ve mutlaka yüksek sesi gerektiren meselelerde yüksek sesle konuşmayı caiz görmüştür. Gürültü patırtı gibi meselelerde ise bunu caiz görmemiştir. Mühelleb ise şöyle demiştir: "Eğer camide yüksek sesle konuşmak caiz olmasaydı, Hz. Peygamber onların bu şekilde davranmalara mani olup, bunun caiz olmadığını açıklardı." Ancak camide konuşmanın haram olduğunu söyleyenler bu izah karşısında, şunları söyleyebilir: Hz. Peygamber bunun yasak olduğunu daha önce belirtmişti. Burada yasağı yenilemeye gerek görmedi. Bundan dolayıdır ki, yüksek sesle konuşmayı sona erdirecek çözüme başvurdu. Yüksek sesle konuşmaya neden olan sorunu çözerek iki taraf arasında sulh yaptı.
3- Anlaşıldığı takdirde işarete itibar edilir.
4- Hak sahibine karşı aracı olunur.
5- Hakim iki tarafın anlaşmasını önerebilir.
6- Aracılık teklifi kabul edilebilir.
7- Kapının üstüne perde çekilebilir.

72. Caminin Temizliğini Yapmak, Camideki Çerçöpü Toplamak

458- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir:
"Zenci bir adam veya zenci bir kadın, Mescid-i Nebevî'yi süpürürdü. Derken vefat etti. Bir gün Hz. Peygamber onu sordu. Etrafındakiler Vefat etti' diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü 'Onun vefatım bana haber vermeniz gerekmiyor muydu?! Bana kabrini gösterin? buyurdu.

Sonra mezanna gelip onun için namaz kıldı.[43]

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Camileri temizlemek faziletli bir ameldir.
2- Ortadan kaybolan hizmetçi ve eş dost sorulur.
3- Kişi dua ile ödüllendirilebilir.
4- Hayırlı kimselerin cenaze namazına katılmak teşvik edilmiştir.
5-Cenaze namazına yetişemeyen kimselerin, daha sonra ölünün kabrine gelerek onun için namaz kılması menduptur.
6- Vefat ilan edilir.

73. Şarap Ticaretinin Camide Haram Kılınması

459- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Faiz konusunda el-Bakara süresindeki âyetler nazil olduktan sonra Hz. Peygamber Mescİd-İ Nebevî'ye çıkıp hemen bu ayetleri ashabına okudu. Sonra da şarap ticaretini haram kıldı.[44]

Açıklama

(Şarap Ticaretinin Camide Haram Kılınması) Bu başlık, camide şarap ticaretinin camide haram kılınıp hükümlerinin açıklanmasının uygun olduğunu İfade eder. Yoksa İmam Buhârî şarap ticaretinin sadece camide haram olduğunu kasdetmemistir. Bu başlığın amacı, camileri kötü söz ve davranışlardan korumak gerektiğini, ancak sakındırmak için bunlardan bahsedilebileceğini anlatmaktır. Nitekim Kadı yâz şöyle demiştir: "Şarabın haram kılınması, faiz âyetinin nüzulünden çok önce olmuştu. Muhtemelen Hz. Peygamber şarabın haram kılındığını tekit etmek için bir kez daha söylemiştir." Belki de, şarap ticaretinin haram kılınması, şarabın kendisinin haram kılınmasından sonra gerçekleşmiştir.

74. Camiye Hizmet Etmek

İbn Abbâs "Robbim! Karnımdakini azadh bir kul olarak sırf sana adadım [45] âyetini "Hizmet etmesi için mabede adadım" şeklinde yorumlanmıştır.
460- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Bir adam veya bir kadın Mescid-i Nebevî'yi süpürüyordu. Rivayetin ravilerinden Ebu Râfi' 'zannımca temizleyen kişi bir hanımdı1 demiş, sonra yukarıdaki hadisi anlatıp Hz. Peygamber'in onun kabrine giderek namazını kıldığını bildirmiştir."

Açıklama

(azadh) Bu ayetin zahirinde İmran ailesinin o gün için sorumlu olduğu şeriata göre çocukları bir hizmete adamanın bu ayetin zahirinden caiz olduğu anlaşılır. İmam Buhârî bu olayı anlatmak suretiyle, hizmetini görmek suretiyle mabede saygı göstermenin önceki ümmetlerde de dinen kabul gören bir uygulama olduğunu belirtmek istemiştir. Hatta önceki ümmetlere mensup biri, karnındaki yavrusunu mabedin hizmetine adamıştır.
Bu hadisin konu başlığı ile ilişkisi, kadının kendisini Mescid-i Nebevî'nin hizmetine adamasıyla kurulur. Nitekim onun bu davranışını Hz. Peygamber sessiz kalarak onaylamıştır.

75. Esir Ve Borçluların Camide Bağlanması

461- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Dün gece cinlerden bir ifrit (veya buna benzer bir ifade kutlandı), namazımı bozmak için aniden bana saldırdı. Fakat Rabbim ona karşı beni galip getirdi. Sabahlayınca hepiniz onu göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Sonra kardeşim Süleyman ıtı "Rabbim! Beni bağışla, bana, benden başka hiç kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver [46] dediğini hatırladım (ve onu tutup bağlamaktan vazgeçtim)." Hadisin ravilerinden Ravh dedi ki: "Sonra Hz. Peygamber spJbMhu hv^h ye sd^n onu kovdu.[47]

Açıklama

(aniden bana saldırdı) ansızın saldırmak manasına gelir.
Nesâî Hz. Aişe'den Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu nakletmiştir; "Onu yakaladım, sonra yere serdim. Nihayet onu boğdum. Dilinin soğukluğunu elimle hissedebiliyordum."
Ibn Battal ve diğerleri bu hadise dayanarak, cinin Rasûlullah'a asli suretinin dışında çıkmadan göründüğünü iddia etmişlerdir. Bu konuda şunları söylemişlerdir: "Şeytanın yaratıldığı şekilde görünmesi, sadece Hz. Peygamber için söz konusudur. Onun dışındaki insanlar için İse mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "O ve yandaşları, sizin onlan göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. [48] Bu konuyla ilgili ortaya konan sonuçlara, İmam Buhârî'nin bu hadisi zikrettiği "Yaratılışın Başlangıcı" Bölümünde yer alan "Cin" konusunda ayrıntılı bir biçimde temas edeceğiz.

76. Yeni Müslüman Olanın Gusül Abdesti Alması Ve Esirlerin Camide Bağlanması

Şüreyh borçlunun mescidin direklerine bağlanarak ahkonmasını emrederdi.
462- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Necd taraflarına bir süvari birliği gönderdi. Birlik, Hanifeoğullanndan Sümâme İbn Osâl adında birini esir alarak döndü. Ashâb-ı kiram onu Mescid-i Nebevî'nin direklerinden birine bağladılar. Derken Allah Resulü sai'anaim mescide geldi ve 'Sümâme'yi serbest bırakın dedi. Sümâme mescidin yakınlarındaki bir hurma ağacının yanına gidip gusül abdesti aldı. Daha sonra mescide geldi ve 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun elçisi olduğuna şehadet ederim' dedi.[49]

Açıklama

(Müslüman Olanın Gusül Abdesti Alması ve Esirlerin Camide Bağlanması) Müslüman olanın gusül abdesti almasının, camilerle ilgili hükümlerle çok uzaktan ilişkisi vardır. Şöyle ki; kâfirler genellikle cünüp olur. Cünüp birinin de, zaruret dışında camiye girmesi haramdır. Kâfir Müslüman olunca, cünüp olarak camide kalmasını gerektiren zaruret hali de ortadan kalkar. Camide kalmasının mümkün olabilmesi için de gusül abdesti alır.
İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Sümâme hadisinin 'Esir ve Borçluların Camide Bağlanması' başlığı altında zikredilmesi daha uygundur şeklinde, İmam Buhârî'ye bir itiraz yöneltilmiştir. Ancak buna şu şekilde cevap verilmiştir: "İmam Buhârî, ifrit kıssasını delil olarak kullanmayı Sümâme kıssasını delil olarak kullanmaya tercih etmiş olabilir. Çünkü ifrit olayında, onu bağlamaya yeltenen Hz. Peygamber'in bizzat kendisi idi. Sümâme'yi ise başkaları bağlamıştır. Allah Resulü onu bu halde görünce de, Sümame'yi serbest bırahn!' buyurmuştur. İmam Buhârî'nin bu tercihi, Hz. Peygamber'in onun bağlanmasını hoş karşılamamasın in, takririnden daha evla olduğunu gösterir. Yani kavli sünnet, takrîrî sünnetten önce gelir.
Öyle anlaşılıyor ki, İbnu'l-Müneyyir, hadisin Buhârî'deki ve diğer kitaplar-daki rivayetine tam olarak bakmış değildir. İmam Buhârî "Mağazi Bölümü"nün sonlarına doğru, bu rivayeti bu şekilde bir kez daha zikretmiştir. Buna göre Hz. Peygamber Sümâme mescidde bağlı iken üç kez yanından geçmiş, ancak üçüncü gün onun serbest bırakılmasını istemiştir. Müslim ve diğer hadis imamları da bu şekilde rivayet etmişlerdir. Hatta İbn İshak "Meğâzî" adlı eserinde onun bağlanmasını emredenin Hz. Peygamber olduğunu açık bir şekilde belirtmiştir. Böylece İbnu'l-

Müneyyir'in ulaştığı sonucun doğru olmadığı anlaşılır. Sahabenin MescİD-i Nebevî'de Allah Resûlü'nün rıza göstermeyeceği bir şey yapmasını nasıl mümkün görür, doğrusu anlamak mümkün değil. Hakikatte bu görüş, fasit bir esasa dayalı fasit bir düşüncedir. (Şüreyh borçlunun mescidin direklerine bağlanarak alıkonmasmı emrederdi.) Şüreyh borç konusunda birinin aleyhine hükmettiği zaman, o kimsenin borcunu ödeyinceye kadar camide hapsedilmesine karar verirdi. Eğer borcunu öderse, serbest bıraktırırdı. Aksi takdirde hapsedilmesini emrederdi.

77. Hastalar Vb. Kimseler İçin Camide Çadır Kurmak

463- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hendek savaşında Sa'd İbn Muâz, kolundaki atar damardan yaralanmıştı. Allah Resulü onu yakından ziyaret edebilmek için Mescid-i Nebevî'de ona mahsus bir çadır kurdurdu. O esnada Mescid'de Ğıfaroğulları'nın bir çadırı vardı. Kendilerine doğru akan kandan korkup yan tarafta olan çadıra doğru 'Ey çadırdaki komşular! Sizin tarafınızdan bize doğru bir şeyler akıyor?' diye seslendiler. İşte o akan şey, Sa'dın yarasından sızan kandı. Bir müddet sonra da Sa'd bu yaradan dolayı vefat etti.[50]
Hattâbî şöyle demiştir: "Gıfaroğulları sakin sakin otururken akan kan onları korkutmuştu."

78. Bir Sebepten Dolayı Camiye Deve Sokmak

ibn Abbâs şöyle demiştir: "Hz. Peygamber, devesinin üzerinde tavaf etti."
464- Ümmü Seleme'den şöyle nakledilmiştir: "Hasta olduğumu Allah Resûlü'ne ve se'icm arz ettim. O da 'insanların arkasından deveye binerek tavaf buyurdu. Ben de bu şekilde tavafımı yaptım. O sırada Hz. Peygamber'in Kabe'nin karşısında namaza durup Tûr suresini okuduğunu gördüm.[51]

Açıklama

(Bir Sebepten Dolayı Camiye Deve Sokmak) Bu durum, ihtiyaç hasıl olunca söz konusudur. İbn Battal şöyle demiştir: "Bu hadis ihtiyaç hasıl olduğu sürece eti yenen hayvanlann camiye sokulmasının caiz olduğunu gösterir. Zira onların bevli, camiyi kirletmez. Eti yenmeyen hayvanlar için ise ,bunun tarn tersi sözkonusudur." ihtiyaç olmadığı zaman devenin camiye sokulmasının caiz olmadiğini gösteren bir hususun hadiste mevcut olmadığı söylenerek onun bu görüşüne İtiraz edilmiştir. Aslında bu konu, camiye sokulan hayvanın camiyi kirletip kirletmemesiyle alakalıdır. Eğer hayvanın camiyi kirletmesinden endişe edilirse, onu sokmak haram olur. Bir görüşe göre ise, Hz. Peygamber'in devesi eğitilmiş idi. Bu yüzden gezip dolaşmasına rağmen camiyi kirletmesinden emin olunurdu.[52] Belki de Ümmü Seleme'nin devesi de bu özelliğe sahipti.

79. Bâb

465- Ebu Katâde'den şöyle nakledilmiştir: "Enes'in haber verdiğine göre Rasûlullah'ın sahâbîlerinden İki kişi, karanlık bir gecede onun huzurundan ayrılmıştı. Ellerinde ise fenere benzer, yollarını aydınlatan iki ışık vardı. Birbirlerinden ayrıldıkları vakit, her birinin elinde bir ışık vardı. Netice de, ikisi de bu şekilde ailesinin yanma vardı.[53]

Açıklama

Bu hadisin camilerle ilgili bölümler arasında zikredilmesi şu açıdandır: Her iki şahabı de, yatsı namazını Allah Resulü ile birlikte kılabilmek için geç vakte kadar, o karanlık gecede, mescidde kalmışlardı. Bu yüzden bu hadis için "Karanlık Gecede Camiye Yürüyerek "Gitmenin Fazileti" şeklinde bir başlık koymak uygun olur. Ayrıca bu başlıkla, şu hadise işaret edilmiştir: "Hz. Peygamber karanlık gecede yürüyerek mescide gelenleri, kıyamet günü tam nur ile müjdeledi." Bu başlık altında zikredilen hadis bunu destekler niteliktedir. Çünkü Allah Teâlâ bu iki sahâbîyi dünyalık bîr ışıkla ödüllendirmiş, âhirette ise bundan daha büyüğünü ve mükemmelini onlar için hazırlamıştır.

80. Camiye Küçük Kapı Ve Geçit Açmak

466- Ebu Saîd el-Hudrî'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü hutbeye çıkıp şöyle buyurdu: 'Allah Teâlâ bir kulu, dünya ile kendi kaUndakiler arasında tercih konusunda serbest bıraktı. O kul da, Allah katındakileri tercih etti.'
Bunun üzerine Ebu Bekir ağlamaya başladı. Kendi kendime 'Eğer Allah bir kulu dünya ile kendi katmdakiler arasında muhayyer bıraktıysa, o kul da Hak Teâlâ nezdindekileri tercih ettiyse, bu İhtiyar niçin ağlıyor?' diye sordum. Meğer o kul, Allah Resûlü'nün kendisiymiş. Ebu Bekir de hepimizden bilgili olduğu için bunun ne anlama geldiğini anlamış, onun için ağlamıştı. Onun ağladığını gören Hz. Peygamber ve şöyle buyurdu: Ey Ebu Bekir! Ağlama! Malım ve arkadaşlığım en fazla benimle paylaşan Ebu Bekir'dir. Eğer ümmetim arasında bir dost (halîl) edinecek olsaydım, kuşkusuz Ebu Bekir'i edinirdim. Ne var ki, İslâm kardeşliği ve sevgisi bundan daha üstündür. Mescide açık bütün kapılar kapatılsın. Sadece Ebu Bekir'in kapısı kalsın![54]
467- İbn Abbâs'tan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber vefatına kadar süren hastalık günlerinin birinde başına bir bez bağlayarak minbere çıktı. Allah'a hamd-u senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: İnsanlar içinde Ebu Bekir İbn Ebî Kuhâfe kadar cam ve malıyla yanımda yer alan başka biri olmamıştır. Eğer insanlardan bir dost (halîl) edinecek olsaydım, elbette Ebu Bekir'i dost edinirdim. Ancak İslâm dostluğu ile sevgisi her şeyden üstündür. Ebu Bekir'in kapısı dışında, mescide açılan bütün kapılar kapansın! [55]

Açıklama

(Camiye Küçük Kapı ve Geçit Açmak) bir kanatlı veya hiç kanadı olmayan küçük kapılara denir.
(İnsanlar içinde Ebu Bekir İbn Ebî Kuhâfe kadar cam ve malıyla yanımda yer alan başka biri olmamıştır). Nevevî şöyle demiştir: "Alimlere göre bu hadiste
geçen kelimesi, Ebu Bekir'in canı ve malıyla Hz. Peygamber'e herkesten daha fazla iyitik ettiği anlamına gelir. Yapılan iyiliği başa kalkmak anlamına gelmez." Kurtubî ise şöyle demiştir: "Buradaki, kelimesi (minnet altında bırakmak) manasına gelir. Bundan maksat İse, Ebu Bekir'in Hz. Peygamber üzerinde çok hakkı olduğunu belirtmektir. Eğer başka biri bu şekilde Allah Resûlü'ne iyilik etmiş olsaydı kuşkusuz bunlarla onu minnet altında bırakırdı."
İbn Abbâs'tan gelen hadise göre Hz. Peygamber bu sözü, ölüme kadar devam eden hastalığı esnasında söylemiştir. O sırada Hz. Ebu Bekir'e cemaate namaz kıldırmasını emretmişti. Bu yüzden diğer Müslümanların aksine, onun mescide açılan kapısının kapatılmamasini istedi. Hz. Peygamberin bu uygulamasıyla Ebu Bekir'in kendisinden sonra hilafet makamına geleceğine işaret ettiği de söylenmiştir.

81. Kabe Ve Camilerin Kapısının Kapanması

Ebu Abdullah (Buharı) şöyle demiştir: "Abdullah İbn Muhammed, Süfyan kanalıyla İbn Cüreyc'den şöyle nakletmiştir. İbn Ebî Müleyke bana şöyle dedi: "Keşke İbn Abbâs'ın mescidlerini ve kapılarını görseydin!"
468- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Mekke'ye geldi. Osman İbn Talha'yı çağırdı. O da gelip Kabe'nin kapısını açtı. Allah, Resulü Bilal, Üsame İbn Zeydve Osman İbn Talha Kabe'yi Muazzama'nın içine girdi. Daha sonra kapı kapandı. Bir müddet içeride kaldılar, sonra dışarı çıktılar.
İbn Ömer olayı anlatmaya şöyle devam etti: "(Çıktıklarını görünce) hemen koşup Bilal'e (Allah ResûİÜ'nün içeride ne yaptığını) sordum.
0 da, 'Namaz kıldı' diye cevap verdi. Bu defa 'Nerede?1 diye sordum. O da, İki direk arasında' diye cevap verdi."
îbn Ömer son olarak şunları dedi: "Kaç rekat kıldığını sormak ise, aklıma gelmedi."

Açıklama

(Görseydin) Yani onun mescidlerini görseydin, sağlamlığı ve temizliğine hayran kalırdın. Cümlenin akışı, bu tür hasletlerin o dönemin camilerinde görülmediğini gösterir.
ibn Battal şöyle demiştir: "Allah Resûlü'nün Kabe'ye girdikten sonra kapıyı kapattırması, Müslümanların Kabe içinde namaz kılmanın sünnet olduğunu zannedip bu uygulamayı sürdürmelerine mani olmak içindir." Ancak bu görüşün pek de isabetli olmadığı açıktır. Diğerleri ise şöyle demiştir: Belki de Hz. Peygamber saib insanların başında toplanmasına mani olmak için böyle yapmıştır. Çünkü ashâb-ı kirÂm onun fiillerini uygulamak için ellerinden gelen gayreti gösteriyordu. Ya da, kalbini rahatlatıp tam olarak huşu' içinde namaz kılmak için bu şekilde davranmıştır.
Rasûlullah Osman'ı da beraberinde Kabe'nin içine sokmuştur. Bu şekilde insanlara, onun Kabe sorumluluğunun devam ettiği mesajını vermiştir. Bilal ve Üsâme'yi ise sürekli kendi hizmetini gördükleri için Kabe'ye sokmuştur.
Bir yoruma göre ise, Hz. Peygamber'in Kabe'nin kapısını kapatması, içeride İken her tarafa doğru namaz kılma İmkanını sağlamak içindir. Çünkü açık olan kapı tarafına doğru namaz kılmak caiz değildir.

82. Müşriklerin Camiye Girmesi

469- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Necd taraflarına bir süvari birliği göndermişti. Birlik, Hanifeoğullarından Sümâme İbn Üsâl adında birini esir alıp döndü. Onu Mescid-i Nebevî'nin direklerinden birine bağladılar."

Açıklama

(Müşrik Birini Camiye Girmesi) Müşriklerin camiye girmesi konusunda çeşitli görüşler vardır. MeseİIa Hanefiler'e göre bu, her halükârda caizdir. Malikîler ile Müzenî'ye göre ise bu, her durumda haramdır. Safîler ise meseleyi ayırım yaparak ele almışlar, bu çerçevede konuyla ilgili âyetten dolayı müşriklerin
Mescid-İ Haram'a girmesini yasaklarken, diğer camilere girmesini caiz görmüşlerdir.
Bir yoruma göre de, ehl-i kitaptan olan müşriklerin camilere girmesine müsaade edilir. Ancak bu konuda zikredilen hadis, bu görüşü çürütmektedir. Zira Sümâme ehl-İ kitaptan değildir.

83. Camide Yüksek Sesle Konuşmak

470- Sâib İbn Yezîd'den şöyle nakledilmiştir: "Bir gün Mescid-i Nebevî'de ayakta duruyordum. Birden adamın teki bana bir çakıl taşı artı. Hemen dönüp baktım. O kişi Ömer İbn Hattab'mış. Bana, 'Git şu iki adamı tut getir!1 dedi. Ben de gittim, onları bulup getirdim. Onlara 'Siz kimsiniz?' veya 'Nerelisiniz?' diye sordu. Onlar da 'Taifiiyiz' diye cevap verdiler. Bunun üzerine Ömer onlara şöyle dedi: Eğer Medine'li olsaydınız canınızı yakardım. Zira siz, Rasûlullah'ın mescidinde sesinizi yükseltiyorsunuz!"
(Camide Yüksek Sesle Konuşmak) İmam Buhârî bu başlık ile, bu konuda farklı görüşlerin olduğuna işaret etmiştir. İmam Mâlik'e göre her ne şekilde olursa olsun, camide yüksek sesle konuşmak mekruhtur. İlim için veya başka bir nedenle dahi olsa hüküm yine aynıdır. Onun dışındakiler ise konuyu aymma tabi tutmuşlardır. Onlara göre dinî bir gayeye yönelik veya dünyevî bir yaran olan konularda yüksek sesle konuşulabilir, faydasız konularda ise yüksek sesle konuşulamaz. İmam Buhârî, camide yüksek sesle konuşmanın yasak olduğunu gösteren Hz. Ömer hadisi ile bunun yasak olmadığına delalet eden Ka'b hadisini" zikretmek suretiyle, sesi yükseltmenin faydasız konularda yasak, zaruretin bulunduğu durumlarda ise mubah olduğuna işaret etmiştir.
(Eğer Medine'li olsaydınız) Bu ifade, camide yüksek sesle konuşmanın daha önce yasaklandığını gösterir. Ayrıca bu hadise göre, hükmü bilme imkanı olmayan kimselerin cehaletleri hoş görülür.
(canınızı yakardım) İsmâîlî hadisi "Sopa vurarak canınızı yakardım" şeklinde rivayet etmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki bu hadis, hükmen merfû'dur. Çünkü Hz. Ömer sadece tevkîfî konulara muhalefet eden kimseleri sopa atmakla tehdit ederdi.
471- Abdullah İbn Ka'b rivayetine göre babası Ka'b İbn Mâlik Mescid-i Nebevî'de İbn Ebi Hadrad'den, kendisine olan borcunu ödemesini istemiş. Bu esnada birbirlerine karşı seslerini yükseltmişler. O sırada evinde olan Hz. Peygamber seslerini İşitmiş ve onlara doğru yönelip odasının perdesini aralayarak 'Ey Ka'b İbn Mâlik, Ey Ka'bF diye seslenmiş. Ka'b 'Buyur ey Allah'ın elçisi!' diye karşılık vermiş. Bunun üzerine Rasûiullah eliyle yarısını işaret ederek 'Alacağının bir kısmından vaz geç' buyurmuş. Ka'b Vazgeçtim bile' deyince bu defa İbn Ebu Hadrad'e Kalk ve borcunu öde' diye emretmiştir.

84. Camide Oturmak Ve Halka Oluşturmak

472- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber minberde iken adamın biri ona, 'Gece namazı hakkında ne buyuruyorsun?' diye sordu. O da şöyle buyurdu: ikişer ikişer kılınır. Eğer namaz kılan sabah namazı vaktinin girmesinden endişe ederse tek rekat kılar. Kıldığı bu tek rekat önceden kıldıklarını vitre çevirir."
İbn Ömer şöyle derdi: "Geceleyin kıldığınız son namaz vitir olsun. Çünkü Hz. Peygamber böyle emretmiştir.[56]
473- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir:
"Hutbe okuduğu bir sırada Hz. Peygamber'e bir adam geldi ve 'Gece namazı nasıl kılınır?' diye sordu. O da şöyle buyurdu: ikişer ikişer kılarsın. Sabah namazı vaktinin girmesinden endişe edersen, önceki kıldığın namazları vitre çevirecek tek rekattık bir namaz kılarsın."
Velîd İbn Kesîr, Ubeydullah İbn Abdullah kanalıyla İbn Ömer'in bir adamın Mescid'de bulunan Hz. Peygamber'e seslendiğini nakletmiştir.
474- Ebu Vâkıd el-Leysî'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Mescid-i Nebevî'de iken üç adam çıkageldi. İkisi Allah Resulünün yanma geldi. Diğeri İse öbür başa yöneldi. İki kişiden biri (Peygamber'in etrafında toplanan halkanın kenarında) bir boşluk bulup oturdu. Diğeri İse halkanın arkasına oturdu. Allah Resulü konuşmasını tamamlayınca şöyle buyurdu: Size şu üç kişiden haber vereyim mi? Biri Allah'a sığındı, diğeri haya etti, Allah da ondan haya etti, diğeri Allah'tan yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi."

Açıklama

(Ne buyuruyorsun?) İmam Buhârî bu rivayetlerle, söz konusu konuşmaların Mescid-i Nebevî'de geçtiğini açıklamak istemiştir. Ancak bu şekilde rivayetler konu başlığına delil olarak kullanılabilir. Camilerde halka oluşturmak konusunda ise Mühelleb şöyle demiştir: "İmam Buhârî, ashâb-ı kiramın, mescitte konuşma yaparken Hz. Peygamber'in sefe. etrafında oturmalarını alimlerin etrafında kurulan ders halkalarına benzetmiştir. Çünkü zahir olan manaya göre, her ne vakit Hz. Peygamber minbere çıksa alimlerin etrafındaki halkalara benzer şekilde ashâb-ı kiram onun etrafında öbeklenip otururdu." Diğerleri ise şöyle demiştir: "İbn Ömer'den nakledilen hadis, konu başlığının oturma kısmıyla ilgilidir. Ebu Vâkıd hadisi ise diğer kısmı olan halka oluşturmakla ilgilidir.
İmam Müslim Câbir İbn Semure'den şöyle bir hadis nakletmiştir: "Hz. Peygamber ve ssüem Mescid-i Nebevî'ye girdiği vakit ashâb-ı kiram ayrı ayrı halkalar oluşturmuştu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Allah aşkına neyiniz var! Neden bölük bölük oturuyorsunuz!" Bu hadis ile konu başlığı altında zikredilen hadisler arasında her hangi bir çelişki yoktur. Çünkü bu hadiste Allah Resulü onların faydasız bir konu hakkında halka halka oturmalarını yadırgamıştır. Diğerinde ise kendisi etrafında halka oluşturmaları söz konusudur. Bu halkanın da gayesi ilim dinleyip, bilgi öğrenmekti.
(Hz. Peygamber Mescid-i Nebevî'de iken) "İlim Bölümünde bu hadis, "yanında birileri bulunduğu bir sırada" kaydı ile birlikte nakledilmiştir. Bu ilaveli rivayet, konu başlığına daha uygundur.

85. Camide Sırt Üstü Yatıp Ayakları Uzatmak

475- Abbâd İbn Temîm amcasının Hz. Peygamber'î camideyken, bir ayağını öbürünün üstüne atarak sırt üstü uyuduğunu gördüğünü nakletmiştir. İbn Şihâb, Saîd İbn Müseyyeb'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Ömer ve Osman da aynı şekilde yapardı.[57]

Açıklama

(Bir ayağını öbürünün üstüne atarak) Hattâbî şöyle demiştir: "Bu hadis, bu şekilde camide yatmayı yasaklayan hadisin mensuh olduğunu gösterir. Ya da, bu şekilde uyumanın yasaklanması, avret mahallinin açılma tehlikesinin olduğu zamana hamledilir. Avret mahallinin açılma tehlikesinin olmadığı anlarda ise, bu şekilde uyumak caizdir." Bu ikinci yorum, nesih iddiasından daha iyidir. Çünkü ihtimal ile nesih gerçekleşmez.
Muhaddislerden Beyhakî, Beğavî ve daha başkaları ile İbn Battal ve onun yolundan gidenler, kesin bir dille bunun mensuh olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Allah Resûlü'nün saibüâh» aleyhi ve seiien bu şekilde davranması, bunun caiz olduğunu açıklar.
Hz. Peygamber'in bu şekilde uyuması, kalabalık arasında değil de, istirahat anında meydana gelmiştir. Çünkü adeTi gereği Allah Resulü cemaat arasında vakur bir şekilde otururdu.
Hattâbî şöyle demiştir: "Bu hadise göre, camide yaslanmak, yan yatmak ve diğer istirahat şekilleri caizdir." Dâvûdî de şöyle demiştir: "Camide bulunmanın sevabı sadece oturana mahsus değildir. Aksine uyuyan da bu sevaba nail olur."

86. İnsanlara Zarar Vermediği Sürece Yol Üzerinde Cami İnşa Edilebilir

Hasan, Eyyûb ve Mâlik bunun caiz olduğuna hükmetmiştir.
476- Urve İbn Zübeyr'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'in eşi Aişe validemiz şöyle dedi: Aklım yetti yeteli anne ve babam müslümandır. Her Allah'ın günü Allah Resulü sabah akşam bize gelirdi. Derken Ebu Bekir'in aklına bir fikir geldi ve evinin avlusuna bir mescid İnşa etti. Orada namaz kılıp Kur'an okuyordu. Müşriklerin kadın ve çocukları başına toplanıp, hayran hayran ona bakıyorlardı. Çünkü Ebu Bekir hisli bir insandı. Kur'an okuduğu zaman göz yaşlarına hakim olamazdı. Onun bu hali, Kureyşli müşrikleri endişelendirmişti.[58]

Açıklama

(insanlara Zarar Vermediği Sürece Yol Üzerine Cami İnşa Edilebilir) Mâzirî şöyie demiştir: "Kişinin kendi mülküne, mescid inşa etmesi icmâ' ile caizdir. Başkasının mülküne mescid inşası ise, yine icmâ' ile haramdır. Kimseye zarar vermeyeceği mubah alanlarda mescid inşa etmesi ise yine caizdir. Bazıları şâz bir görüşü benimseyerek bunun da caiz olmadığını söylemiştir. Gerekçe olarak da, miibah yollarm/kamuya ait arazilerin, insanların yararına tahsis edilmiş mekanlar olduğunu göstermişlerdir. Eğer buralara mescid yaptırılırsa, bazı insanların istifade edeceği alanlar kısıtlanmış olur. İmam Buhârî bu görüşte olanlara cevap vermek istemiştir. Bu yüzden Ebu Bekir'in kıssasını kendi görüşünü desteklemek için delil olarak kullanmıştır. Çünkü Allah Resulü onun mescidini görmüş ve onaylamıştı."

87. Pazardaki Camide Namaz Kılmak

İbn Avn, üzerlerine kapıların kapatıldığı bir binada tahsis edilen mescidde namaz kıldı.
477- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Kişinin cemaatle kıldığı namaz, evinde ve pazarda/dükkanında (tek başına) kıldığı namazdan 25 kat daha üstündür. İçinizden biri abdeste niyet eder, güzelce abdest alır, sonra da sadece namaz kılmak gayesiyle camiye gelirse, camiye kadar attığı her adımda Allah onu bir derece yükseltir ve günahlarından birini siler. Camiye girince ise, namaz için kaldığı sürece namaz kılıyor demektir. Namaz kıldığı yerde kaldığı ve abdestini bozarak meleklere eziyet etmediği sürece [59] Melekler onun için: Allah'ım onu bağışla! Allah'ım ona merhamet et diye dua ederler."

Açıklama

(Pazardaki Camide Namaz Kılmak): İmam Buhârî bu başlık ile, pazarların en şerli, camilerin de en hayırlı mekanlar olduğuna dair varid olan hadise işaret etmiştir. Bu hadisi Bezzâr ve daha başkaları tahriç etmiştir. Ancak hadisin senedi sahih değildir. Sahih olsaydı bile, pazarlara cami yapılmasına manî olmazdı. Çünkü caminin yapıldığı yer, mescide dönüşünce hayırlı bir yer olur.
İbnü'l-MüneyyİR şöyle demiştir: "Konu başlığının pazarlarda namaz kılmayan İbn Ömer hadisîyle ilişkisi şu şekilde kurulabilir: İmam Buhârî, bu rivayet ile, bazılarının İbn Avn'ın mahcur olmasından/tek başına bir yerde tek bir oda edinerek yaşamasından hareketle, birilerinin pazar yerlerine cami yapılmasının yasak olduğu vehmine kapılmasına mani olmak için, söz konusu mekanlara da cami yapılmasının caiz olduğuna İşaret etmek istemiştir. Çünkü İbn Ömer üzerlerine kapiiarı kapatılmış bir evde namaz kılmıştı. Bir kimsenin bir evde tek başına yaşaması ve kapısının kapalı olması o mekanın cami yapılmasına engel değildir.
Kirmanı şöyle demiştir: "Belki de Buhârî'nin gayesi, insanların rahatça girip Çıkma imkanının bulunmadığı evlerin bir bölümünün cami olarak kullanılmasını yasaklayan Hanefîler'e cevap vermektir." Ancak Hanefîler'in kitaplarına baktığımız zaman bunun haram değil, mekruh olduğunu görürüz.
Böylece Ebu Hureyre hadisine göre pazarlarda kılınan namazların dînen uygun olduğu ortaya çıkar. Pazarlarda tek başına namaz kılmak caiz olunca, buralarda cemaatle namaz kılınması için cami yapmak haydi haydi caiz olur. İbn Battal da bu görüşte olduğunu ifade etmiştir.

88. Camide Ve Diğer Yerlerde Parmakları Kenetlemek

478-479- İbn Ömer veya İbn Anır'dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber parmaklarını birbirine geçirmiştir.[60]
480- Asım İbn Muhammed şöyle demiştir; Bu hadisi babamdan işitmiştim. Ama iyi belleyememiştim. Daha sonra Vâkıd babasından naklederek bu hadisi iyice öğrenmeme vesile oldu. Vâkid'ın babasına da Abdullah nakîetmiştir. Buna göre Allah Resûlu şöyle buyurmuş: "Ey Abdullah İbn Amr!
Ne oluyor sana! Neden basit insanlarla bu şekilde bir arada kaldın!"
481- Ebu Musa Hz. Peygamber'in parmaklarını birbirine kenetleyerek şöyle buyurduğunu nakîetmiştir: "Mümin, mümin için, parçaları birbirini sıkt sıkıya tutan bir bina gibidir.[61]
482- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber bize öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. (İbn Şîrîn Ebu Hurey-re'nin bunun hangi namaz olduğunu belirttiğini, ama kendisinin bunu unuttuğunu söylemiştir) İki rekattan sonra selam verdi. Sonra Mescidin (ön tarafına) konmuş kütüğe yöneldi ve ona yaslandı. Kızgın gibi görünüyordu. Sağ elini sol elinin üstüne koydu sonra parmaklarını birleştirdi. Daha sonra sağ yanağını, sol elinin sırtına koydu. Bu esnada camiden çıkmak için acele davrananlar MescİD-i Nebevî'nin kapılarından çıkarken 'Namaz kısaldı1 deyip duruyordu. Cemaatin içinde Ebu Bekir ve Ömer de vardı. Ama onlar da Peygamber ile konuşmaya cesaret edemiyorlardı. Cemaat arasında kollan uzun olduğu için kendisine denen biri daha vardı. (Onlardan önce) 'Ey Allah'ın elçisi, namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?' diye sordu. Allah Resulü.
Ne namaz kısaldı, ne de unuttum' diye cevap verdi. Sonra 'Zül-yedeyn'in dediği gibi mi oldu?' diye sordu. Cemaat 'Evet' deyince, biraz öne geçti ve namazın geri kalan kısmını kıldırıp selam verdi. Daha sonra tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Sonra başını kaldırıp tekrar tekbir getirdi. Sonra yeniden tekbir getirip önceki secdesi gibi belki de ondan daha uzun secde etti. Daha sonra başını kaldırıp tekbir getirdi. (Ravi der ki: Muhtemelen, bundan sonra ne yaptığını İbn Sîrîn'e sordular o da şöyle cevap verdi): En sonunda selam verdi. (Ravi der ki) Bana haber verildiğine göre, İmrân İbn Husayn TEn sonunda selam verdi1 demiştir.[62]

Açıklama

(Camide ve Diğer Yerlerde Parmaklan Kenetlemek) Bu başlık, parmakları birbirine kenetlemenin nerede olursa olsun caiz olduğu anlamına gelir. Ebu Hureyre'den nakledilen hadis, bunun camide yapılmasının caiz olduğunu gösterir. Eğer camide böyle yapmak caizse, diğer yerlerde evveliyetle caizdir. Son iki hadisten daha önce geçen İbn Ömer veya İbn Amr hadisinde Peygamber Efendimiz'in parmaklarını birbirine kenetlediği sabittir. Ayrıca o hadiste Allah Resulü şöyle buyurmuştu: "Ey Abdullah İbn Amr! Ne oluyor sana! Neden basit kimselerle bu şekilde

bir arada kaldın!" Humeydî bu rivayeti "el-Cem' beyne's-Sahîhayn" adlı eserinde Ebu Mes'ûd'dan nakletmiştir. Aynca söz konusu rivayette şöyle bir ilave de mevcuttur: "Zira onlar ahitlerine ve sözlerine sadık kalmamış ve birbiriyle anlaşmazlık içine düşüp şu şekle gelmişlerdir. (Bu esnada parmaklarını bîr birine kenetlemişti)."
İbn Battal şöyle demiştir: "Fıkıh konulan arasında böyle bir başlığın kullanılması, camide parmaklan kenetlemenin yasak olduğuna dair varid olan rivayetlere muhalefet etme anlamına gelir. Zira bunun yasak olduğu konusunda sahih oİmayan yollarla hem müsned, hem de mürsel şekilde rivayetler nakledilmiştir."
İbn Battal, bu konudaki müsned rivayet ile, Ka'b İbn Acre hadisine işaret etmiştir. Söz konusu hadise göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: 'Sizden biri abdest alıp camiye gitmek niyetiyle evinden çıkarsa, ellerini birbirine geçirmesin! Çünkü bu esnada o, namazdadır." Bu hadisin müsned olup olmadığı konusunda İhtilaf vardır. Bazıları gerekçesiyle birlikte bu hadisin zayıf olduğunu göstermiştir.
İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Doğrusu bu hadisler arasında bir çelişki söz Sunusu değildir. Parmakların birbirine geçirilmesi, abes bir görüntü oluşturması durumunda yasaklanmıştır. Bu konuda zikredilen hadiste ise, temsil yöntemi söz konusudur. Burada soyut bir konu somut bir şekilde anlatılmıştır." Bizce de, İbn Ömer ve Ebu Musa hadislerinde bu durum söz konusudur. Ancak Ebu Hureyre hadisinde bunu söyleyemeyiz.
İsmâîlî ise rivayetleri şu şekilde uzîaştırmıştır: Bu nehiy, namazda veya namaza yönelindiği bir sırada geçerlidir. Çünkü namazı bekleyen, namaz kılan hükmündedir. Bu konuda zikredilen hadisler ise namaz dışında parmakları kenetlemenin caiz olduğunu gösterir. Bu durum, ilk iki hadiste son derece açıktır. Ebu Hureyre'den nakledilen hadis ise, Hz. Peygamber'in namazın bitmesinden sonra parmaklarını kenetlediğini gösterir. Bu durumda Allah Resulü namazı bitirmiş hükmündedir. Kişinin camide bulunduğu sürece parmaklarını kenetlemesini yasaklayan rivayet ise daha önce ifade ettiğimiz gibi zayıftır."
Parmaklan kenetlemenin neden yasaklandığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazılarına göre> bu şeytandan olduğu, bazılarına göre abdesti bozma ihtimali olan uykuya neden olduğu için-yasaklanmıştır. "Parmakları kenetlemek, insanlar arasındaki görüş farklılıklarına ve ihtilafa benzer, bu yüzden namaz kılan hükmünde olan kimselerin bunu yapması hoş karşılanmamış diyenler de vardır. Bu görüşü ileri sürenler, böyle yapanların Hz. Peygamber'in namaz kılanlara getirdiği şu yasağa düşmemesini hedefler: "İhtilaf etmeyin! Yoksa kalpleriniz de ihtilafa düşer! (Ayrı durmayın! Yoksa kalpleriniz birbirinize ısınmaz) "
(Öğle veya ikindi) kelimesi zeval anı ile başlar gün batana kadar sürer." Nitekim bu konuya ileride döneceğiz.

89. Medine Yollarındaki Mescidler Ve Hz. Peygamberin Namaz Kıldığı Yerler

483- Musa İbn Ukbe şöyle demiştir: "Salim [63] İbn Abdullah'ın yol üzerinde yer arayıp, sonra aradığını bulduğu yerde namaz kıldığını gördüm. Babasının da, buralarda namaz kıldığından bahsetti. O da, Hz. Peygamber'in bu yerlerde namaz kıldığını görmüştü."
Musa İbn Ukbe anlatmaya şöyle devam etti: "NâfÎ', İbn Ömer'in de o yerlerde namaz kıldığını nakletti." Bunun doğru olup olmadığını Sâlim'e sordum o da şöyle cevap verdi: "Kesinlikle biliyorum ki, Şerafu'r-ravhâ'da [64] bulunun mescid dışında Nâfi'nin kıldığı bütün yerlerde o da namaz kıldı.[65]
484- Nâfi'den şöyle nakledilmiştir:
"Abdullah'ın bana haber verdiğine göre Rasûlullah umre yapacağı zaman Zülhuleyfe'de konaklardı. Veda haccında da, burada konaklamıştı. Bugün Zülhuleyfe'deki mescidin bulunduğu yerde Semura/Mugaylân/bö-ğürtlen ağacının altında dururdu. Bu güzergahta bir gazveden veya hacdan ya da umreden dönerken vadinin (Vâdİ'İ-akîk) [66] iç kısmında konaklardı. Vadiden çıkınca devesini vadinin doğu kesimindeki uç tarafında yer alan Bathâ'ya (kumlu alan) çökertirdi. Sabaha çıkıncaya kadar gecenin son kısmını burada geçirirdi, taş caminin bulunduğu yerde ya da üzerinde cami bulunan tepede değil. Abdullah'ın namaz kıldığı içinde kum birikintilerinin olduğu vadi girintisinde namaz kılardı, Nitekim Allah Resulü burada namaz kılardı. Sonraları sel, Bathâ'daki kumları sürükleyip buraya getirdi. Nihayet Abdullah'ın namaz kıldığı yeri belirsiz hale getirdi.[67]
485- Ravi der ki: "Abdullah İbn Ömer şöyle anlattı: Şerefu'r-ravhâ'daki mescidin dışında küçük bir mescid daha var. Hz. Peygamber işte o mescidin yerinde namaz kıldı." Abdullah, Hz. Peygamber'in namaz kıldığı yeri biliyordu. Orayı şöyle tarif ederdi: "Mescidde namaz kılmak için ayağa kalktığın zaman, sağ tarafında kalır. Burası Mekke'ye giderken yolun sağma düşer. Onunla büyük mescid arasında bir taş atımlık veya buna yakın bir mesafe vardır."
486- Ravi der ki: "İbn Ömer, Munsarafu'r-ravhâ [68] yakınlarında Irk adındaki tepeye doğru namaz kılardı. Bu tepenin ucu, Mekke istikametine giderken Munsaraf ile kendisi arasında inşa edilen camiye varmadan yolun kenarında biterdi. Buraya bir cami yapılmıştı. Ancak Abdullah, burada namaz kılmazdı. Bu camiyi sol tarafına alırdı. Ya da arkasına alıp Irk tepesine doğru önünde kılardı. Abdullah Ravhâ'dan hareket ettikten sonra, buraya gelinceye kadar öğle namazını kılmazdı. Ama buraya vardığında namazını burada kılardı. Mekke'den dönerken de, eğer sabahtan kısa süre Önce veya seher vaktinin sonlarına doğru buraya varmışsa, gecenin geri kalan kısmını sabah namazını kılmak için bu mekanda geçirirdi."
487- Ravi der ki: "Abdullah İbn Ömer şöyle anlattı: Hz. Peygamber Rüveyse'ye [69] varmadan yolun sağında ve ön kısmına gelen tarafta Rüveyse'deki konaklama yerinin iki mil kadar berisinde bir tepeciğe kadar uzanan geniş ve düz bir yerde koca bir ağacın altında konaklardı. Ağacın üst dallan kırılmış, içi boşalmıştı. Ancak gövdesi duruyordu. Oyuk kısmı ise kumlarla dolmuştu."
488- Ravi der ki: "Abdullah İbn Ömer şöyle anlattı: Hz. Peygamber tepeye doğru giderken Arc'ın [70] arka tarafına düşen yokuş aşağı İnen sel yatağında namaz kıldı. Namaz kıldığı yerin kenarında iki ya da üç mezar vardı. Mezarların üstünde de taş yığını yardı. Burası yoldaki işaret taşlarının yakınında yolun sağ tarafına düşüyordu. Öğlenin kavurucu sıcağı azalmaya meyledince Abdullah, Arc'dan yola çıkardı. Öğle namazını ise işte burada kılardı."
489- Ravi der ki: "Abdullah İbn Ömer şöyle anlattı: Hz. Peygamber Herşâ dağının ilerisindeki dere yatağında, yoîun solunda bulunan büyük ağaçların altında konaklardı. Söz konusu dere yatağı, Herşâ dağının tepesine bitişikti. Yol ile buranın arasında bir ok atımlık mesafe vardı. Abdullah buradaki ağaçların yola en yakın ve en büyük olanına doğru namaz kılardı."
490- Ravi der ki:"Abdul!ah İbn Ömer şöyle anlattı: Hz. Peygamber Merru'z-zahrân'ın Medine istikametine en yakın dere yatağında konaklardı. Safravât'tan [71] inince Mekke'ye giderken yolun solunda kalan dere yatağının ortasında dururdu. Hz. Peygamberin konakladığı yer ile yol arasında bir taş atımlık mesafe vardı."
491- Ravi der ki: "Abdullah İbn Ömer şöyle anlattı: Allah Resulü Zu Tuvâ'da [72] konaklardı. Sabaha kadar geceyi burada geçirirdi. Mekke'ye girmeden önce sabah namazını burada kılardı. Rasûlullah'm namaz kıldığı yer sert bir kayadan oluşan tepenin üstüydü. Sonraları cami yapılan tepede değildi. Onun namaz kıldığı yer, buranın biraz aşağı kesiminde sert kayadan oluşan tepenin üstüydü.[73]
492- Ravi der ki; "Abdullah İbn Ömer şöyle anlattı: Allah Resulü kendisiyle Kabe istikametine doğru uzanan dağın iki gediğine yönelip namaz kıldı." Abdullah İbn Ömer, daha sonraları buraya inşa edilen camiyi, taş tepenin üzerine yapılan caminin soluna alarak namaza dururdu. Hz. Peygamber'in namazgahı ise, buranın altında siyah kayaların bulunduğu yerde İdi. Buraya yaklaşık 10 zira uzunlukta idi. İbn Ömer Mekke'ye doğru giden yolcu ile Kabe arasında kalan dağm iki gediğine yönelerek namaz kılardı."

Açıklama

(Medine Yollarındaki Mescidler) Başlığın bu kısmı, Medine ile Mekke arasındaki yollarda bulunan camileri ifade eder.
Özetle ifade edecek olursak, İbn Ömer, Hz. Peygamber'in namaz kıldığı bu mekanlardan bereket ummuştur. Onun Allah Resûlü'nü takip etmede ne kadar titiz olduğu herkesçe malumdur. Onun bu davranışı, babasından nakledilen şu rivayetle çelişmez: "Hz. Ömer, bir sefer esnasında Müslümanların bir mekana doğru hücum ettiklerini gördü. Çevresindekilere bunun nedenini sordu. Onlar da, Hz. Peygamber burada namaz kıldığı için, insanlar koşarak oraya gidiyor' diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: Kim namazını kılmamışsa kılsın, yoksa yola devam etsin. Çünkü ehl-i kitap, peygamberlerini bu şekilde takip ettikleri ve onların ibadet ettikleri yerleri havra ve kilise edindikleri için heiak oldu."
Hz. Ömer'in bu sözleri, insanların bu tür yerleri namaz kılmadan gezmelerini hoş karşılamadığı şeklinde anlaşılır. Ya da, bu durumun, işin aslını bilmeyenler tarafından bir farz olarak anlaşılmasından endişe ettiğini gösterir. Her iki durum da, İbn Ömer için söz konusu olamaz. Ayrıca Itbân hadisi daha önce geçmişti. Itbân, Hz. Peygamber'den kendi evinde namaz klimasını istemişti. Onun namaz kıldığı yeri, namazgah olarak kullanmayı hedefliyordu. Hz. Peygamber de, ona olumlu cevap vermişti. İşte bunlar, salihlerin yolunu izleyerek, bereket ummanın delilidir.[74]
Dikenleri olan bir ağaçtır. Ümmü Gaylân adıyla tanınır. (Büğürtlen ağacı olduğu tahmin edilir).

Hattâbî şöyle demiştir: "İkamet için değil de, dinlenmek için konaklamayı ifade eder. Genellikle gecenin son kısmındaki dinlenmeler için kullanılır."
Medine'ye iki gecede kat edilecek mesafede bulunan büyük bir köyün adıdır.
Hadislerde geçen namaz kılman yerlerden, Zü'1-Huleyfe mescidi dışında kalanlar günümüzde bilinmemektedir. Ravhâ'daki namazgahları ise, o bölgede yaşayan insanlar bilmektedir. Tirmizî'nin Amr İbn Avftan naklettiği hadise göre, Hz. Peygamber Ravhâ vadisinde namaz kılıp şöyle buyurmuştur: "Bu vadide yetmiş Peygamber namaz kılmıştır."
İbn Ömer'in davranışlarından Hz. Peygamber' aynen takip edip onun fiilleriyle bereket umması, Hz. Peygamberin saibUâhu aleyhi yaptıklarının aynen yapılmasının müstehab olduğunu gösterir. Şafiilerden Beğavî şöyle demiştir: "Bir insan, Hz. Peygamberin aleyhi vs seiiem namaz kıldığı sabit olan namazgahlarda namaz kılmayı adaşa, Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksâ'da namaz kılmayı adayan kimseye farz olduğu gibi ona da adağını yerine getirmek farz olur.[75]
İmam Buhârî Medine yollarında, bulunan mescid ve namazgahlara işaret etmiştir. Medine'deki camilerden ise bahsetmemiştir. Çünkü Medine'deki cami ve namazgahları konu edinen hadisler, onun şartlarına uygun değildir. Ömer İbn Şeybe "Ahbâru Medine" adlı eserinde, Hz. Peygamberin Medine'de namaz kıldığı cami ve yerleri tam olarak zikretmiştir. Ebu Gassân ve diğer ilim ehlinden, Medine ve civarındaki camilerin nakışlı ve birbirine uygun taştan yapıldığı nakledilmektedir. Hz. Peygamber buralarda namaz kılmıştır. Ömer İbn Abdülaziz Medine'deki mescidi yaptığı zaman Müslümanlara, bu mescidin ne şekilde yapıldığını sormuş, sonra kendisi de, nakışlı ve birbirine uygun taşlarla bu mescidi yeniden İnşa etmiştir."
Ömer İbn Şeybe, Medine'deki camilerin birçoğunun yerini belirtmiştir. Ancak günümüzde bunların çoğunun eseri kalmamıştır. Şu an hâlâ varlığını sürdüren meşhur camileri şu şekilde sıralayabiliriz:
1- Kubâ Mescidi
2- Fadîh Mescidi. Kubâ Mescidinin doğusuna düşer.
3- Benû Kurayza Mescidi
4- Meşrabetu ÜmmÎ İbrahim. Benû Kurayza Mescidinin kuzeyine düşer.
5- Benû Zafer Mescidi. Bakî mezarlığının doğusuna düşer ve el-Bağla Mescidi olarak bilinir.
6- Benû Muâviye Mescidi. İcâbe Mescidi olarak bilinir.
7- Fetih Mescidi. Sel' dağına yakın bir yerde bulunur.
8- Kıbleteyn Mescidi. Benû Seleme kabilesinin bulunduğu yerdedir.
Alimlerimiz, camilerin yerini bu şekilde tespit etmişlerdir. Bunun faydası İse biraz önce Beğavî'nin ifade ettiği hususta görülür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.[76]

90. İmamın Sütresi, Cemaatin Sütresi Demektir

493- Abdullah İbn Abbâs'tan şöyle nakledilmiştir: "Dişi bir merkebe binmiş olarak geldim. O sıralar ergenİik çağına yaklaşmıştım. Hz. Peygamber Mina'da önünde bir duvar yokken cemaate namaz kıldırıyordu. Safın bir bölümünün önünden geçtim. Sonra merkepten indim ve onu otlağa saldım. Ardından namaz safına katıldım. Hiç kimse bu hareketimi yadırgamadı."

Açıklama

(İmamın Sütresi, Cemaatin Sütresi Demektir): İmam Buharı bu konuda üç hadis zikretti. Bunlardan ikinci ve üçüncü hadisin konu başlığı ile münasebeti açıktır. Çünkü Hz. Peygamber ashabına kendi sütresi dışında
sütre edinmelerini emretmemiştir. Ibn Abbâs'tan nakledilen birinci hadisin ise, bu konuya delil olması tartışmalıdır. Çünkü bu rivayete göre Allah Resûlü'nün bir sütreye doğru namaz kıldığı belirtilmemiştir. Hatta Beyhakî bu hadis için, "Sütresiz namaz kılmak" şeklinde başlık atmıştır. "İlim Bölümü"nde "Küçüğün Sema'sı Sahih Olur" konusunda İmam Şafiî'nin şöyle dediğini nakletmiştik: "İbn Abbâs'ın "önünde bir duvar yokken" ifadesi, Hz. Peygamberin sütresiz olarak namaz kıldığını gösterir." Ayrıca bu görüşü destekleyen el-Bezzâr'm naklettiği rivayete de yer vermiştik. Son dönem âlimlerinden biri şöyle demiştir: "Önünde bir duvar yokken" ifadesi, Hz. Peygamberin Önünde duvar dışında herhangi başka bir şey olmadığı anlamına gelmez. Şu kadarı var ki, İbn Abbâs'ın cemaatin önünden geçtiğini, onların da buna İtiraz etmediğini bildirmesi ashâb-ı kiramın alışık olmadığı yeni bir durumun meydana geldiğini gösterir. Eğer ortada duvardan başka b;r sütre bulunsaydı, onun bu şekilde haber vermesinin bir manası kalmazdı. Çünkü onun geçişini hiç kimse inkar etmemişti. Öyle anlaşılıyor ki, İmam Buhârî, bu durumu, Hz. Peygamber'in alışık olunan genel âdeti üzerine hamletmiştir. Çünkü Allah Resûlu önünde küçük mızrağı olmadan açık alanda namaz kılmazdı. Daha sonra İmam Buhârî bu hadisi İbn Ömer ve Cuhayfe'den naklettiği hadislerle desteklemiştir. İbn Ömer hadisine göre Hz. Peygamber sürekli bu şekilde, yani önünde bir mızrak olduğu halde namaz kılardı. "Seferlerinde böyle yapardı" ifadesi bunu göstermektedir. Nevevî de bu konuda İmam Buhârî'yle aynı görüşü paylaşmıştır. Müslim Şerh-'inde bu hadisten çıkarılan sonuçları anlatırken şöyle demiştir: "Bu hadise göre, imamın kullandığı sütre, cemaat için de geçerlidir." (Hiç kimse bu hareketimi yadırgamadı) İbn Dakîkul-'îyd şöyle demiştir: "İbn Abbâs, ashabın kendisine İtiraz etmemesini, bu şekilde cemaatin önünden geçmenin caiz olduğuna delil olarak getirdi. Ama onların namazlarını iade etmediklerini delil olarak ileri sürmedi. Çünkü İtiraz etmemeleri, namazlarını yeniden kılmamalarından daha etkilidir."
Bizce cemaatin namazlarını yeniden kılmaması, sadece namazlarının geçerli olduğuna delalet eder, cemaatin önünden geçmeye delalet etmez. Cemaatin itiraz etmemesi İse, hem cemaatin önünden geçmenin normal olduğunu hem de namazın geçerli olduğunu gösterir. Buradan hareketle, cemaatin itiraz etmemesinden, namaz kılanların önünden geçmenin caiz olduğu anlaşılır. Ancak bunun şartı vardır. O da, İtirazın vuku bulmasına engel teşkil edecek bir durumun olmaması ve İbn Abbâs'ın bu fiilinin herkesçe bilinmesidir. Bu anlatılan habere bakarak, aradaki safın engel teşkil etmesi yüzünden Hz. Peygamber'in İbn Abbâs'ın bu şekilde hareket ettiğini görmediğini söyleyemeyiz. Çünkü daha önce anlattığımız gibi Allah Resulü namazda iken önünü gördüğü gibi arkasını da görürdü. Nitekim İmam Buhârî'nin "Hac Bölümü"nde, naklettiği rivayete göre İbn Abbâs, birinci safın bir bölümünün önünden geçmiştir. Bu durumda, Hz. Peygamber'inonu görmediğinden bahsedilemez. Bütün bu anlattıklarımız olmasa bile, yeni olaylar karşısında hemen Hz. Peygamber'e soru soran ashâb-ı kiram için soru sorma imkanı doğmuştu. Buna rağmen soru sormamaları, Hz. Peygamber'in konuya muttali olduğunu gösterir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.
Bu hadise dayanarak namaz kılanın önünden merkep geçmesinin, namazı bozmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre bu hadis, İmam Müslim'in Ebu Zerr'den naklettiği ve merkebin, kadının ve siyah köpeğin namaz kılanın önünden geçtiği zaman namazı bozacağına dair hadisi neshetmiştir. Ancak buna, şu şekilde itiraz edilmiştir. Burada merkebin geçmesi, binicisi İbn Abbâs ile birlikte olmuştur. Nitekim bunun, namaza zarar vermeyeceği daha önce geçmişti. Çünkü imamın kullandığı sütre cemaat için de geçerlidir. Merkebin İbn Abbâs indikten sonra da cemaatin önünden geçtiğini söylemek için, bunu gösteren bir rivayete ihtiyaç duyulur. İbn Abdilberr şöyle demiştir: "İbn Abbâs'tan nakledilen bu hadis, Ebu Saîd'den nakledilen şu hadisi tahsis eder: "Sizden biri namaz kıldığı zaman, hiç kimsenin Önünden geçmesine izin vermesin!" Bu hadis tahsis edilerek, sadece imam İle tek başına namaz kılan kimseler hakkında geçerli hale gelmiştir. İmama uyan kimsenin önünden birinin geçmesi, İbn Abbâs'tan nakledilen hadise göre onun namazına zarar vermez... Bütün bu konularda alimler arasında en küçük bir İhtilaf yoktur.
Kadı îyâz'a göre bu konuda da ihtilaf vardır. Söz konusu ihtilaf şu meselede ortaya çıkar: "İmamın önünden biri geçerse, imamın kullandığı sütrenin cemaat için de geçerli olduğunu söyleyenlere göre ne imamın namazı bozulur, ne de cemaatin. İmamın kendisi bizzat sütredir diyenlere göre ise, imamın namazı bozulur, cemaatin namazı ise bozulmaz,"
İbn Abbâs hadisi ile ilgi diğer konular, "İlim BölümiTnde anlatıldı.
494- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber bayram günü namazgaha doğru çıktığı zaman, bir mızrağın getirilip Önüne konmasını emrederdi. Sonra cemaati arkasına alarak ona doğru namaz kılardı. Bunu seferde iken yapardı. Bundan dolayı daha sonra gelen yöneticiler bayram namazlarında mızrak taşımayı bir sünnet olarak kabul etmişlerdir.[77]

Açıklama

(Mızrağın getirilip önüne konmasını emrederdi): Hz. Peygamber hizmetçisine mızrağı alıp getirmesini emretmiştir. İmam Buhârî, "Bayramlar" konusunda Nâfi"den şöyle nakletmiştir: "Allah Resulü bayram sabahında namazgaha doğru hareket edince, küçük mızrak da onunla birlikte

taşınıp önüne dikilirdi. Sonra Allah Resulü veseiiem ona doğru namaz kildırırdı." İbn Mâce, İbn Huzeyme ve İsmâîlî buna ilaveten şunu da rivayet etmişlerdir: "Namazgah, açık bir alan idi. Etrafında (imam için sütre olabilecek) hiçbir şey yoktu."
(Bundan dolayı) Bundan dolayı daha sonra gelen Müslüman yöneticiler bayram vs. gibi günlerde mızrakla çıkmaya ve onu önlerine koymaya başladılar.
Bu hadise göre namazda ihtiyatlı olmak caizdir. Düşmanları savmak, özellikle de sefer esnasında onlardan korunmak için bir silah alınabilir ve kullanılabilir.
495-Avn İbn EbîCuhayfe, babasından Hz. Peygamber'in önüne bir mızrak koyarak Bathâ'da kendilerine öğle ve ikindi namazını ikişer rekat olarak kıldırdığını, bu esnada önünden kadın ve merkebin geçtiğini dinlediğini nakletmiştir.

Açıklama

(Bathâ'da kendilerine öğle ve ikindi namazını kıldırdığını): Bathâ ile Mekke'deki meşhur Bathâ kasdedilmiştir. Burası Mekke dışında bir yerin adıdır. Buraya Abtah da denir. Adem'in, Şu'be ve Avn kanalıyla yaptığı rivayette bunlara İlaveten namazların öğlenin en sıcak vaktinde kılındığı belirtilmiştir. İmam Nevevî'nin de işaret ettiği gibi bundan, Hz. Peygamber'in »-Hatain öğle ve ikindi namazlarını, öğle vaktinde cem ederek kıldırdığı anlaşılır. Ancak" (ikindiyi iki rekat kıldırdı) ifadesini, vakti girdikten sonra ikindi namazını iki rekat olarak k!ldırdı şeklinde anlamak da mümkündür.
(önünden kadın ve merkebin geçtiğini): Yani kıble ile dikili mızrak arasından kadın ve merkep geçerdi.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Salih kulların dokunduğu şeylerden bereket ummak
2- Namaz kılanın, önünden birinin geçmesinden endişe ettiğinde sütre kullanmalıdır
3- Sütrenin bir mızrak kalınlığında olması yeterlidir.
4- Yolculuk esnasında namazları cem etmek, normal vaktinde kılmaktan daha evladır. Çünkü bu rivayet, Hz. Peygamber'in bu şekilde yapmayı sürdürdüğü hissini uyandırmaktadır.
5- Namazları kısaltmak, ikamet edilen şehirden ayrılınca başlar.
6- Sahabe Hz. Peygamber'e karşı son derece saygılı davranmıştır.
7- Paçaları katlamak, özellikle de yolculuk esnasında müstehaptır.
8- Mızrak vs. taşımak müstehaptır.
9- Yolculuk sırasında da, ezan okunması din tarafından öngörülmüştür. Nitekim bu konuya "Ezan" bahsinde döneceğiz.
10- Fitne korkusu yoksa erkeğin baldırına bakmak caizdir. Bu konuda icmâ1 vardır.
11- Kırmızı elbise giymek caizdir.

91. Namaz Kılan İle Sütre Arasındaki Mesafe

496- Sehl'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamberin namaz kıldığı yer ile duvar arasında bir koyunun geçebileceği kadar mesafe vardı.[78]
497- Seleme'den şöyle nakledilmiştir: "Minber ile mescidin duvarı arasında bir koyunun zar zor geçebileceği kadar dar bir mesafe vardı."

Açıklama

Hadislerin konu başlığı ile ilişkisi hakkında Kirmanı şöyle demiştir: "Hz. Peygamber minberin kenarında namaz kıldınrdı. O dönemde mescidinde mihrab yoktu. Onunla duvar arasındaki mesafe, minber ile duvar arasındaki mesafe kadardı. Buradan hareketle İmam Buhârî şunu ifade etmek istemiştir: Namaz kılan İle sütre arasındaki mesafe, Hz. Peygamberin minberi ile kıble duvarı arasındaki mesafe kadar olmalıdır."
İbn Batta! da şöyle demiştir: "Bu mesafe, namaz kılan Üe sütre arasında olması gereken en kısa mesafedir. Bir başka ifade ile, namaz kılan ile sütre arasındaki en az mesafe, bir koyunun geçebileceği kadar olmalıdır. Bazıları Bilal'den nakledilen hadise dayanarak bunun üç zira' olması gerektiğini söylemiştir. Söz konusu hadis, şöyledir: "Hz. Peygamber Kabe'de namaz kıldı. Kendisi iîe duvar arasında üç zira' uzunluğunda mesafe vardı." Dâvûdî bu iki rivayeti uzlaştırarak, söz konusu mesafenin en azının bir koyun geçeceği kadar, en uzunun ise üç zira' olacağını söylemiştir. Bazıları da, üç zirâ'lık mesafenin, ayaktayken veya tahiyyata oturmuşken bir koyun geçecek kadar mesafenin ise rükû' ve secde esnasında söz konusu olduğunu belirtmiştir.
Beğavi şöyle der: "İlim ehli, sütreye yakın olmayı müstehap kabul etmektedirler. Arada secde edebilecek kadar bir mesafe bırakmayı uygun görmüşlerdir. Aynı şekilde İki saf arasındaki mesafenin de, secdeye İmkan verecek genişlikte olmasının müstehap olduğu görüşündedirler. Nitekim sütreye yakın olmak emredilmiştir. Bu emrin geçtiği hadiste, bunun hikmeti de açıklanmıştır. Söz konusu hadis Ebu Davud'un naklettiği şu rivayettir: "içinizden biri sütreye doğru namaz kıldığı zaman, ona yaklaşsın! Şeytan onun namazım bozmasın!"

92. Mızrağa Doğru Namaz Kılmak

498- Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber için bir mızrak dikilirdi. Sonra ona doğru namaz kılardı."

93. Küçük Mızrağa Doğru Namaz Kılmak

499- Avn İbn Ebu Cuhayfe babasından şöyle nakletmiştir: "Öğlenin en sıcak vaktinde, Hz. Peygamber yanımıza geldi. Hemen ona abdest suyu getirildi. Sonra abdest alıp bize öğle ve ikindi namazını kıldırdı. Önünde küçük mızrak bir vardı. Mızrağın öbür tarafından kadınlar ve merkepler geçip duruyordu."
500- Enes İbn Mâlikten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber ihtiyaç gidermek için çıktığı zaman, ben, bir çocukla birlikte onu takip ederdim. Elimizde ucunda demir bulunan sopa, asa ya da küçük bir mızrak olurdu. Bir de su kabı taşırdık. Allah Resulü ihtiyacını giderince ona su verirdik."

94. Mekke Ve Diğer Yerlerde Sütre Kullanmak

501- Ebu Cuhayfe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber öğlenin en sıcak olduğu anda dışarı çıkıp Bathâ'da öğle ve ikindi namazını ikişer rekat olarak kıldırdı. Bu esnada önünde küçük bir mızrak dikili duruyordu. Sonra abdest aldı. İnsanlar abdest suyunu kapıp üzerlerine sürmeye başladılar."

Açıklama

(Mekke ve Diğer Yerlerde Sütre Kullanmak): "Diğer yerlerde" ifadesi ile Bat-hâ kasdedilmiştir. Bahta, Mekke'dedir.
İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "İmam Buhârî başlıkta Mekke'yi özel olarak zikretti. Böylece sütrenin kıble olduğu şeklinde yanlış bir düşünceye kapılıp 'Mekke'de Kabe'den başka kıble yoktur, o halde burada sütreye de gerek yoktur' denmesine engel olmuştur."
Kanaatime göre, İmam Buhârî bu başlık ile "Mekke'de Namaz Kılanın Önünden Geçen Hiçbir Şey Namazı Bozmaz" şeklinde başlık kullanıp daha sonra da, İbn Cüreyc, Kesîr İbn Kesîr ibn Muttalip, Muttalib'in de babası ve dedesinden oluşan senetle "Hz. Peygamber'i Mescid-i Haram'da namaz kılarken gördüm, cemaat ile onun arasında bir sütre yoktu" hadisini nakleden Abdurrezzak'a bir İtirazda bulunmuştur. Söz konusu bu rivayeti, Sünen musannıfları da nakletmiştir. Rivayetin ravileri sikadır/güvenilir kimselerdir. Yine de rivayet illetlidir. Ebu Dâvûd, Ahmed kanalıyla İbn Uyeyne'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "İbn Cüreyc bize bu şekilde haber verdi. Bu arada Kesîr ile karşılaş-!ım. Bana onun

babasından hadis dinlemediğini bildirdi. Ancak dedesi tarafından bazı akrabalarından hadis aldığını söyledi.
İmam Buhârî, bu hadisin zayıf olduğuna işaret etmeyi, sütre kullanmanın dînen öngörüldüğü konusunda Mekke ile diğer yerler arasında bir fark olmadığını ifade etmek istemiştir. Ebu Cuhayfe hadisini de buna delil olarak getirmiştir. Bu hadisin ne şekilde delil olduğunu daha önce ifade etmiştik. Nitekim Şafiilei nezdinde malum olan da budur. Yani namaz kılanın önünden geçmenin yasak olması, Mekke ile diğer şehirlere göre değişmez. Bazı fakihler zaruretten dolayı sadece tavaf edenler için sütre kullanmanın gerekli olmadığını söylemiştir. Han-belî mezhebine mensup bazı kimseler ise, Mekke'nin tamamında sütre kullanıl-mayabileceğini söylemişlerdir.

95. Sütuna Doğru Namaz Kılmak

Hz. Ömer şöyle demiştir: "Cami sütununa yaslanarak sohbet edenler, sütunlara doğru namaz kılan kimselere öncelik tanımalıdırlar."
Hz. Ömer, İki direğin/sütunun arasında namaz kılan bir adam gördü. Bunun üzerine adamı sütunun karşısına getirdi ve "Buna doğru namaz kıl!" dedi.
502- Yezid İbn Ebî Ubeyd'den şöyle nakledilmiştir:
"Seleme İbnü'1-Ekva' ile birlikte mescide gelirdim. O, Mushaf'ın yanındaki direğin kenannda namaz kılardı. Ona, 'Ey Ebu Müslim bana Öyle geliyor ki, bu direğin yanında namaz kılmak için çaba harcıyorsun' dedim. O da, 'Evet, çünkü Allah Resûlü'nün burada namaz kılmak için fırsat kolladığını gördüm' diye cevap verdi."

Açıklama

(Mushaf'ın yanındaki) Bu ifade göstermektedir ki, Mescid-i Nebevî'de Mushaf'ın özel biri yeri vardır. Nitekim İmam Müslim'in rivayetinde "sandığın arkasında namaz kılardı" ifadesi yer almaktadır. Bu da Mushafın muhafaza edildiği bir sandığın olduğunu göstermektedir. Bazı hocalarımızın bildirdiğine göre söz konusu direk, Ravza-i Mutahhara'nın ortasında bulunuyormuş. Bu direk, muhacirlerin direği olarak tamnırmış.
Rivayete göre Hz. Âİşe şöyle dermiş: "Eğer insanlar bu direği bilseydi, onun yanına varmak için oklarla birbirlerine girerlerdi." Hz. Âişe bu direğin yerini İb-nu'z-Zübeyr'e bildirmiştir. Bundan dolayı o, söz konusu direğin yanında çokça namaz kılardı. İbnu'n-Neccâr'ın "Tarihu'l-Medîne" adlı kitabında Kureyşli muhacirlerin bu direğin etrafında toplandıkları nakledilmektedir.
503- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'in ashabının ileri gelenlerini, akşam namazında mescidin direklerine hücum ederken gördüm.[79]

96. Cemaat Dışında Mescidin Direkleri/Sütunları Arasında Namaz Kılmak

504- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Üsâme İbn Zeyd, Osman İbn Talha ve BilAI ile birlikte Kabe'nin İçine girdi. Allah Resulü orada uzunca kaldı. Sonra çıktı. Ondan sonra Kabe'ye ilk defa ben girdim. Bilâl'e 'Allah Resulü nerede namaz kıldı?' diye sordum. O da, 'Öndeki iki direğin arasında namaz kıldı' diye cevap verdi."
505- Abdullah İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Üsâme İbn Zeyd, Bilâl ve Osman İbn Talha el-Hacbî Kabe'ye girdi. Sonra kapıyı kapatıp içeride bir müddet kaldılar. Dışarı çıktığı zaman Bilal'e 'Hz. Peygamber ne yaptı?' diye sordum. O da 'Bir direği soluna, ötekini de sağma, üç direği ise arkasına aldı. (O dönemde Kabe'nin altı direği vardı.) Sonra namaz kıldı. İsmail bize dedi ki; Mâlik'in bana naklettiğine göre iki direği sağ tarafında bırakmıştı."

Açıklama

(Cemaat Dışında Mescidin Direkleri/Sütunları Arasında Namaz Kılmak): İmam Buhârî konu başlığına "Cemaat Dışında" kaydını koydu. Çünkü iki direğin arasında tek başına namaz kılmak, safı bozar. Cemaatle namaz kılarken ise safların, düzgün tutulması gerekir. "Müsned" şerhinde Râfiî şöyle demiştir: "İmam Buhârî bu hadisi (İbn Ömer'in Bilâl'den naklettiği hadisi) tek başına iki direk arasında namaz kılmanın bir sakıncasının bulunmadığına delil olarak getirdi ve tek başına namaz kılan kimsenin direğe/sütuna doğru namaz kılmasının daha uygun olduğuna işaret etti. Direğe karşı namaz kılmanın daha evla olmasına rağmen, iki direk arasında da namaz kılmak mekruh değildir. Cemaatle birlikte namaz kılan kimsenin iki direk arasında durması, direğe karşı namaz kılmak gibidir." Onun bu görüşleri pek de isabetli değildir. Çünkü iki direk arasında namaz kılmak yasaklanmıştır. Nitekim yasak getiren hadis, Hâkim tarafından, sahih bir senetle Enes'ten nakledilmiştir. Ayrıca üç Sünen'de de bu mevcuttur. Tirmizî bu rivayeti "hasen" kabul etmiştir. Muhib et-Taberî şöyle der: "Bazıları iki direk arasında namaz kılmayı mekruh kabuî etmiştir. Çünkü bunu yasaklayan bir hadis vardır. Ancak iki direk arasında namaz kılmanın mekruh oluşu, yer sıkıntısının olmadığı anlarda söz konusudur. Mekruh olmasının hikmeti ise ya saf bölündüğü ya da buralara ayakkabı konduğu içindir.

97. Bab

506- Nâfi'den şöyle nakledilmiştir: "Abdullah Kabe'ye S'rdiği zaman, girdiği istikametten dümdüz yürürdü. Yürürken Kabe'nin kapısını arkasına alırdı. Karşı duvarla arasında üç zirâ'lık mesafe kalıncaya kadar ilerler ve sonra namaz kılardı. BilAl'in kendisine Rasûlullah'm namaz kıldığı yer olarak gösterdiği yerde namaz kılmaya özen gösterirdi."
İbn Ömer şöyle demiştir: "Herhangi birimiz, Kabe'nin içinde dilediği yerde namaz kılabilir. Bunda bir sakınca yoktur."

98. Yük Devesine, Beş Yaşındaki Deveye, Ağaca Ve Deve Palanına Karşı Namaz Kılmak

507- Ibn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber devesinin tam karşısına geçip ona doğru namaz kılardı."
Ravi'lerden Ubeydullah şöyle demiştir. "Nâfi'e 'develer huysuzlandığı zaman ne yapılır, ne dersin?' diye sordum. O da '(Allah Resulü bu tür durumlarda), palanı alıp başka tarafa kor, sonra onu düzler ve onun son kısmına doğru namaz kılardı. İbn Ömer de, böyle yapardı."

Açıklama

(Yük Devesine, Beş Yaşındaki Deveye, Ağaca Ve Deve Semerine Karşı Namaz Kılmak): yük taşımada kullanılan deveye denir beş yaşına girmiş deve demektir.
İmam Buhârî, ağacı da, yük gibi değerlendirdi. Belki de, başlıkta ağaca yer vermek suretiyle, Hz. Ali'den nakledilen şu hadise işaret etti: "Bedir savaşında kendimize şöyle bir göz attım. İstisnasız herkes uyuyordu. Sadece Rasûlullah ayakta idi. O, bir ağaca doğru namaz kılıyordu. Sabaha kadar da dua etti." Nesâî bu hadisi hasen senetle nakletmiştir.
(develer huysuzlandığı zaman): Develerin huysuzlanıp namaz kılana saldırmasından endişe edildiğinde, ona doğru namaz kılmaktan vazgeçilir ve devenin semerine doğru namaz kılınır. Yani namaz kılan, semeri sütre olarak kullanır.
(son kısmına doğru): Bu ifadede İle, semerin sonunda bulunan ve hayvana binen kimsenin yaslanmasına yarayan, tahtadan yapılmış parça kasdedilmiştir. Kurtubî şöyle demiştir: "Bu hadis, sabit duran hayvanları sütre olarak kullanmanın caiz olduğuna delil teşkil eder.
Bu hadis, deve yataklarında namaz kılmayı yasaklayan hadis ile çelişmez. Çünkü deve yatakları, develerin su kenarında kaldıkları yerdir. Deve yataklarında namaz kılmanın mekruh oluşu, ya buraların çok pis kokmasından, ya da, namazı kılanın develerin arasına girip birini sütre olarak kullanmasından ileri gelir.
Kurtubî dışındaki âlimler ise şunu söylemiştir: "Deve yataklarında namaz kılmanın yasaklanmasının illeti, develerin şeytandan yaratılmasıdır. Hz. Peygamber'in sefer sırasında deveye doğru namaz kılması ise, zaruret halinde gerçekleşmiş bir durum olarak değerlendirilir. Bu durum, Allah Resûlü'nün evlerin dar olması yüzünden yatakta yatan kadına doğru namaz kılmasına benzer.
İmam Şafiî'nin Buvaytî[80] tarafından nakledilen "Kadın ve hayvandan sütre olmaz" görüşü bu izaha dayanır. Tabi ki, bu durum, kişinin başka seçeneğinin bulunduğu anlarda söz konusudur.
Nitekim, Abdürrezzâk, İbn Uyeyne, Abdullah İbn Dînâr kanalıyla İbn Ömer'in üzerinde semer bulunan deveye doğru namaz kılmayı hoş

karşılamadığını nakletmiştir. Bunun hikmeti şu olabilir: Develer üzerlerinde semer olduğu zaman, üzerlerinde yük bulunmadığı hallerden çok daha sakindirler.

Not

Fakihlere göre sütrenin en küçüğü, deve semerinin son kısmı kadar olmalıdır. Ölçü olarak bunun neye tekabül ettiği konusunda ise farklı görüşler vardır. Bazılarına göre bu bir zira1, bazılarına göre ise üç zirâ'dir. Meşhur olan da budur. Ancak İbn Ömer'in devesine vurduğu palanın/semerin son kısmı bir zira kadardı.

99. Yatağa Doğru Namaz Kılmak

508- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Bizi köpek ve merkeplerle bir mi tuttunuz?! Oysa ben yatakta yan gelmiş yatarken Hz. Peygamber gelir, yatağı tam ortalayarak karşısına geçer, sonra da namaz kılardı. Onun bu şekilde bana doğru yönelmesi hoşuma gitmezdi. Bu yüzden, yatağın ayak tarafından sessizce sıyrılmaya koyulurdum. Sonunda hiç sezdirmeden yorganımdan ayrılırdım."

Açıklama

(Yatağa Doğru Namaz Kılmak): İmam Buhârî bu başlık altında Esved'in Hz. Âişe'den naklettiği hadise yer verdi. Buna göre Allah Resulü Hz. Âişe'nin uzanıp yattığı yatağı tam ortalayarak namaz kılardı.
(Bir mi tuttunuz?!): Hz. Âişe'nin bunu kabul etmediğini gösteren bir soru kipi. Hz. Âişe kendisinin de hazır bulunduğu bir mecliste "Namaz kılanın Önünden geçen köpek, merkep ve kadın namazı bozar" diyen kimseye cevap olarak bu sözü söylemiştir.[81]

100. Namaz Kılan Önünden Geçene Mani Olur

İbn Ömer, Kabe'de iken teşehhüde oturduğu bir sırada önünden geçmek isteyen kişiye mani olmuştur. Ayrıca şöyle demiştir: "Eğer biri önünden geçme konusunda ısrarcı olursa, mesele onunla kavga edeceğin kadar büyürse, kavga et!"
509- Ebu Salih es-Semmân'dan şöyle nakledilmiştir: "Ebu Saîd el-Hudrî'yi Cuma günü cemaatle arasına bir sütre koyarak namaz kılarken gördüm. Ebu Muaytoğullarından bir gencin, onun önünden geçmek istediğini gördüm. Ama Ebu Saîd göğsünü iterek ona mani oldu. Genç etrafına bakındı. Fakat geçecek başka yer bulamadı. Tekrar Önünde geçmeyi denedi. Bu defa Ebu Saîd öncekinden daha şiddetli bir şekilde onu itti. Bunun üzerine genç, Ebu Saîd'e hakaret etti, sonra Mervân'ın yanma gidip onun yaptıklarını şikayet etti. Ardından Ebu Saîd, Mervân'ın yanma geldi. Mervan ona, 'Ey Ebu Saîd! Yeğeninle ne alıp veremediğin var?' diye sordu. O da şöyle cevap verdi: Ben Hz. Peygamberi şöyle derken işittim: "Sizden biri cemaatle arasına bir sütre koyar, sonrada biri çıkıp önünden geçmek isterse onu engellesin! Eğer geçmekte ısrar ederse onunla gerekirse kavga etsin! Zira o, kesinlikle şeytandır.[82]

Açıklama

(Namaz Kılan, Önünden Geçene Mani Olur): Namaz kılan, ister insan olsun İster başka bir varlık önünden geçene engel olur.
(Kabe'de iken) Burada sadece Kabe'nin açıkça zikredilmesi, "Kabe kalabalık olduğu için burada namaz kılanın önünden geçmenin bir sakıncası yoktur" şeklinde yanlış bir düşünceye kapılınmasını önlemek içindir.
Kabe'nin 2İkredüdiği rivayeti, Buhârî'nin hocası Ebu Nuaym kendisine ait "Kitâbu's-salâfta Salih İbn Keysân kanalıyla bitiştirmiştir. Söz konusu rivayet şöyledir: "İbn Ömer'i Kabe'de namaz kılarken gördüm. Hiç kimsenin önünden geçmesine izin vermiyordu. Geçmek isteyenlere mani oluyordu. Yani önünden geçmek isteyenlere engel oluyordu.
(kavga etsin savaşsın!): Başlığın hemen altında zikredilen bu son cümle İbn Ömer'in sözüdür. Abdürrezzâk'm sütreye doğru namaz kılan ile sütreye doğru namaz kılmayanı birbirinden ayırdığı nakledilmiştir.
('Ey Ebu Saîd! Yeğeninle ne alıp veremediğin var?') Mervân, İslâm kardeşliğinden hareketle bu cümleyi söylemiştir. Bu ifade, geçenin Velîd olmadığını gösterir. Çünkü babası Ukbe, kâfir olarak öldürülmüştü. Râfiî bu hadisi, namaz kılanın, önünden geçeni, geçecek başka bir yerin olmadığı anlarda bile engellemeşinin dînen öngörüldüğüne delil olarak kullanmıştır. Bu konuda o, İmam'ul-Haremeyn Cüveynî'ye muhalefet etmiştir.
(engellesin!) Müslim'deki ifade "göğsünden iterek engellesin" şeklindedir. Kurtubî bu ifadenin "işaret yoluyla veya hafifçe iterek engellesin!" manasına geldiğini söylemiştir.
(Kavga etsin sauaşsm): Yani ikinci itişini, birinciye göre biraz daha şiddetli yapsın! Alimler, bu İfadenin, namaz kılanın, namaza yönelmeye engel olduğu ve namazda huşu' içinde olmaya mani olduğu gerekçesiyle önünden geçen kimseyle sîah kullanarak savaşması anlamına gelmediği konusunda icmâ' etmişlerdir. Ancak Şâfiîler'den bir grup, namaz kılanın önünden geçenle gerçekten savaşması gerektiği görüşünü benimsemiştir. "Kabes" adlı eserinde İbn Arabî bunu İsabetsiz bulduğunu açıklayıp şöyle demiştir: "Burada savaşmaktan maksat, iterek engel olmaktır." Bâcî bu konuda şu şekilde tuhaf bir görüş ileri sürmüştür: "Muhtemelen buradaki savaştan maksat, lanet edip şiddete başvurmaktır." Bu görüş, basit hareketlerin aksine, namazda konuşmanın namazı bozacağı belirtilerek çürütülmüştür. Bâcî 'lanet eder' derken ona bu şekilde hitap etmeyi değil de, beddua etmeyi kasdetmîş olabilir. Ancak bu, hadisten neyin kasdedildiğini en iyi bilen sahabenin fiiline aykırıdır. Nitekim İsmâîîî şöyle bir rivayet nakletmişür: "Eğer geçmekte ısrar ederse, elini döşüne koy ve ona mani ol. Bu rivayet, namaz kılanın önünden geçen kimsenin nasıl engelleneceğini açık bir şekilde göstermektedir. Beyhakî, İmam Şafiî'nin buradaki savaşı, birinci itmeden daha şiddetli bir şekilde İtme olarak anladığını nakletmişür. İbn Ömer'in fiillerinden, bunun namaz kılan adamın önünden geçen kimsenin ısrarcı olması durumunda söz konusu olduğu anlaşılır.
Genel olarak mezhebimize bağlı İlim adamı arkadaşlarımız şu kanaattedir: "Namaz kılan, önünden geçene en hafif bir şekilde engel olur. Eğer adam, geçmekte ısrar ederse biraz daha şiddetli bir şekilde engel olur. Bu durum, adamın ölmesine neden olsa, onu öldürene herhangi bir ceza verilmez. Çünkü Sâri', onunla savaşmaya İzin vermiştir. Meşru bir savaşta öldürülene de, her hangi bir tazminat ödenmez."
Kadı iyâz ve diğer bazı ilim adamlarından bu konu ile ilgili olarak şu görüşler nakledilmiştir: "Bize göre, bu şekilde birinin öldürülmesinin diyeti gerektirip gerektirmeyeceği tartışmalıdır." İbn Battal ve daha başkaları, namaz kılanın, önünden geçeni engellemek için yürümesinin caiz olmadığını ve amel-i kesirde bulunamayacağını nakletmişlerdir. Çünkü bu fiiller, namaz açısından birinin önünden geçmesinden daha kötüdür.
Cumhura göre, namaz kılarken önünden geçeni engellemeyen birinin, o kimsenin geri dönüp geçmesine de İzin vermesi gerekmez. Çünkü, bu durumda, tekrar namaz kılanın önünden geçmek söz konusudur. Nevevî şöyle demiştir: "Namaz kılanın, önünden geçeni engellemesinin farz olduğunu söyleyen hiçbir fakih bilmiyorum. Üstelik bizim mezhebimize mensup âlimlere göre bu, menduptur."
Zahirî mezhebine mensup âlimlere göre, namaz kılanın önünden geçeni engellemesi farzdır. Öyle anlaşılıyor ki, İmam Nevevî onların görüşlerine muttali olmamıştır. Ya da onların görüşlerine bir değer atfetmemiştir.
{Zira o, kesinlikle şeytandır): Yani onun bu davranışı, şeytan işidir. Çünkü namaz kılanın hususunu bozmak için ısrarla mücadele etmek şeytanın işidir. Üstelik, insanlardan inatçı kimselere şeytan denmesi oldukça yaygındır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de "...İnsan ue cin şeytanları.[83] tabiri vardır. İbn Battal şöyle demiştir: "Bu hadise göre şeytan lafzı, dînî konularda fitneye sebebiyet veren herkes için kullanılabilir. Hükümler isimlere göre değil, mânâlara göre verilir. Çünkü namaz kılanın önünden geçenin, sırf geçti diye şeytana dönüşmesi imkansızdır." Muhtemelen bu ifade, "Onu böyle yapmaya sevk eden şeytandır" manasına gelir.
İbn Ebî Cemre, "Zira o, kesinlikle şeytandır" ifadesinden hareketle, "Onunla savaşsın!" buyruğunun gerçek savaş anlamına gelmediğini, aksine bunun güzel ve nazik bir şekilde onu engellemek olduğu sonucuna varmıştır. Bu konuda şunları söyler: "Şeytanla savaşmak, Allah'a sığınmakla (Euzü çekmekle), onun için sütre koymak ise besmele vs. ile olur. Zaruret anında namaz sırasında küçük bir takım işler yapılabilir. İnsanın, önünden geçenle hakiki manasıyla savaşması, namaz kılanın önünden geçenin işlediği cürümden daha büyüktür.
Namaz kılanın önünden geçenle mücadele etmesi, önünden geçildiği için namaza bir zarar geldiği için midir? Yoksa önünden geçenin günah işlemesini önlemeye yönelik bir fiil midir? Bu ikinci ihtimal daha ağır basmaktadır."
Onun dışındakiler ise şöyle demiştir: "Aksine birinci ihtimal daha ağır basmaktadır. Çünkü namaz kılanın namazıyla alakadar olması, başkasının günaha düşmesini engelleme gayreti içinde olmasından daha evladır, "ibn Ebî Şeybe, İbn Mes'ûd'dan şöyle nakletmiştir: "Namaz kılanın

önünden geçilmesi, namazın yarısını bozar." Ebu Nuaym da Hz. Ömer'den şöyle nakletmiştir: "Eğer namaz kılan, birinin önünden geçmesiyle namazından nelerin eksildiğini bir bilseydi, mutlaka cemaatle arasına koyacağı bir sütreye doğru namaz kılardı." Bu iki rivayete göre, namaz kılanın önünden geçenin engellenmesi namaza zarar veren bir halin ortadan kaldırılması içindir. Meselenin namaz kılanın önünden geçenle bir ilgisi yoktur. Her ne kadar bu iki rivayet, lafız bakımından mevkuf oisa da, mana bakımından hükmen merfû'dur. Çünkü, bu tür konularda reye dayalı bir şey söylenemez.

101. Namaz Kılanın Önünden Geçenin Günahı

510- Zeyd İbn Hâlid, Büsr İbn Saîd'i Ebu Cüheym'e gönderip, ona Hz. Peygamberin namaz kılanın önünden geçen hakkında ne buyurduğunu sormasını istemiş. (Büsr, Ebu Cüheym'e gidip bu soruyu sormuş.) O da şöyle cevap vermiştir: Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu işittim: "Namaz kılanın önünden geçen, ne kadar büyük bir günah işlediğini bilseydi, onun önünden geçmek yerine kırk (zaman) beklemeyi daha hayırlı bulurdu." Ebu'n-Nadr şöyle demiştir: "Ravi kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı dedi hatırlamıyorum."

Açıklama

(önünden): Bu ifade ile, namaz kılanın hemen önünden geçmek kasdedil-miştir. Bu mesafenin ne kadar olduğu hususunda âlimler ihtilaf etmiştir. Bazılarına göre, bu mesafe secde ettiği yer kadarken, bazılarına göre ise, üç zira' kadardır. Bu mesafenin bir taş atımlık uzaklık kadar olduğu da söylenmiştir.
(Namaz kılanın önünden geçen, ne kadar büyük bir günah işlediğini bilseydi): Eğer namaz kılanın önünden geçen, bu fiili yüzünden ne kadar büyük bir günah işlediğini bilseydi, o günaha bulaşmamak için hadiste belirtilen süre kadar beklemeyi tercih ederdi.
İmam Nevevî şöyle demiştir: "Bu hadis, namaz kılanın önünden geçmenin haram olduğuna delildir. Çünkü bu hadiste, hem namaz kılanın önünden geçme güçlü bir şekilde yasaklanmış hem de, bu yasağı çiğneyenler şiddetli bir tehditle uyarılmıştır." Bu da, namaz kılanın önünden geçmenin büyük günahlardan kabul edildiğini gösterir.

Önemli Açıklama

1- İbn Battal "bilseydi" lafzından hareketle, sadece namaz kılanın önünden geçmenin haram olduğunu bile bile geçenlerin günah işlediği sonucuna varmıştır. Ancak, bu lafızdan, bu sonuca ulaşması zorlamadır. Fakat başka delillerden bu hükme ulaşıldığı malumdur.
2-Hadisin lafei, söz konusu tehdidin sadece namaz kılanın önünden geçene yönelik olduğunu gösterir. Dolayısıyla bile bile namaz kılanın önünde duranları, oturanları ve uyuyanları içermez. Fakat eğer buradaki yasağın illetini namaz kılanın huşû'suna zarar vermek olarak tespit edersek, bu kimseler de bahsi geçen tehdide muhatap olurlar.
3- Hadisin zahiri, namaz kılanların hepsinin önünden geçmenin yasak olduğunu gösterir. Bazı Mâlikîlere göre ise sadece imamın ve tek başına namaz kılanın önünden geçmek yasaktır. Zira onlara göre, birinin imama uyan kişinin önünden geçmesi, onun namazına zarar vermez. Çünkü imamın sütresi, aynı zamanda onun için de sütredir. Ya da, imamın kendisi sütredir.
Görüşlerini bu şekilde gerekçelendirmeleri, iddialarıyla uyuşmamaktadır. Çünkü sütre, namaz kılanın önünden geçenin değil, namaz kılanın işini kolaylaştırır. Dolayısıyla bu konuda, imam, imama uyan ve tek başına namaz kılan aynıdır.
4- İbn Dakîku'l-'îyd'in ifade ettiğine göre bazı Maliki fakihler, günah olup olmaması açısından namaz kılan ile namaz kılanın önünden geçenin durumunu dört kısma ayırmışlardır.
a) Sadece namaz kılanın önünden geçenin günahkâr olduğu durum: Namaz kılan, insanların başka geçiti olmayan yerlerde sütreye doğru namaz kılar, daha uzak ve daha geniş bir yerden geçme imkanı olan biri gelir namaz kılanın önünden geçerse, bu durumda sadece geçen kişi günahkâr olur.
b) Sadece namaz kılanın günahkâr olduğu durum. Namaz kılan, insanların gelip geçtiği güzergâhta sütre kullanmadan veya sütreden uzak bir şekilde namaza durur, biri de gelip başka alternatifi bulunmadığı daha geniş bir yer bulamadığı için önünden geçerse, bu durumda sadece namaz kılan günahkâr olur.
c) Her ikisinin de günahkâr olduğu durum. Namaz kılan, insanların geçtiği güzergâhta sütre kullanmadan veya sütreden uzak bir şekilde namaza durur, biri de gelip geçerken geçebileceği daha geniş başka bir alternatif yeri bulunmasına rağmen onun önünden geçerse, bu durumda ikisi de günahkâr olur.
d) Her ikisinin de günahkâr olmadığı durum. Namaz kılan, insanların başka bir geçme imkanının olmadığı yerlerde sütreye doğru namaza durur, başka yerden geçme imkanı olmayan biri de gelir ve onun önünden geçerse, bu durumda ikisi de günahkâr olmaz.
Hadisin zahiri, her ne surette olursa olsun, namaz kılanın önünden geçmeyi yasaklamaktadır. Geçecek başka bir yer bulamayan kimse, namaz kılanın namazını bitirmesini beklemelidir. Ebu Saîd'in anlattığı olay da bunu desteklemektedir. Çünkü onun naklettiği hadiste "Genç, etrafına bakındı. Fakat geçecek başka yer bulamadı." ifadesi yer almaktadır. Nitekim daha önce İmamu'l-Harameyn Cüueynî'nin "Namaz kılanın bu durumlarda önünden geçeni engellemesi din tarafından öngörülmemiştir" şeklindeki görüşüne işaret etmiştik. İmam Gazzâlî de bu konuda onunla aynı görüşü paylaşmaktadır. Ancak Râfiî buna itiraz etmiştir. İbnu'r-Rif'a da onu aynen izleyerek şöyle eleştirmiştir: "Genç, Ebu Saîd'in engellemesini hak etmiştir. Çünkü vaktinde namaza gelmeyerek kusurlu duruma düşmüştür. Nitekim o geldiğinde cemaat kalabahklaşmıştı."
Onun bu söylediği, ihtimal dahilindedir. Ancak bu hadisin delil oiarak kullanılmasına mani değildir. Çünkü Ebu Saîd, onun namaza geç kalmasını bir olarak kabul etmemiştir.

102. Namaz Kılanın Namaz Kılan Başka Birine Doğru Yönelmesi

Hz. Osman namaz kılan adamın karşısına geçilmesini mekruh görürdü. Namaz kılanı meşgul ederse onun karşısına geçmek mekruhtur. Meşgul etmediği durumlara ilişkin Zeyd İbn Sabit şöyle demiştir. "Namaz kılan birinin karşısına geçilmiş geçilmemiş aldırmam. Çünkü namaz kılan bir erkeğin önünde bir başka erkeğin bulunması onun namazını bozmaz."
511- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Âİşe'nin yanında namazı bozan hallerden bahsedildi. Köpek, merkep ve kadının erkeğin namazını bozacağını söylediler. Bunun üzerine Hz. Aişe şöyle tepki gösterdi: "Bizi köpek yerine mi koydunuz! Oysa ben, kıble ile Hz. Peygamber arasında yatağa yan gelmiş yatarken O'nun (bana doğru) namaz kıldığım gördüm. Bazen bir ihtiyacım olurdu. Onun karşısına geçmek hoşuma gitmezdi, bu yüzden sessizce (yatağın ucundan) sıyrılıp kalkardım."

Açıklama

(Bir erkeğin başka bir erkeğin karşısında namaza durması): namaz kılana doğru yönelmek mekruh mu değil mi? Ya da namaz kılanı oyalayan haller İle oyalamayan haller birbirinden ayırt edilir mi? Bu başlık,sorulara cevap aramak için konmuştur.
İbn Reşîd şöyle demiştir: "İmam Buhârî, ne surette olursa olsun bir kimsenin namaz kılarken önünde duran bir kadının kendisini, Önünde bulunan bir erkekten daha fazla meşgul edebileceğini ifade etmek İstemiştir. Buna rağmen, bu Hz. Peygamber'in namazına zarar vermemiştir.
Çünkü, Allah Resûlu onunla meşgul olmamıştır. O halde, önündeki kadının kendisini meşgul etmediği kimselerin namazı da, kadının kıble istikametinde bulunmasından dolayı zarar görmez. Bu hüküm, erkekler hakkında ise evveli yetle geçerlidir."

103. Uyuyanın Arkasında Namaz Kılmak

512- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Ben yatağında tam karşısına gelecek şekilde uyurken Hz. Peygamber namaz kılardı. Vitir namazını kılmak istediği zaman ise beni uyandırdı. Sonra ben de vitrimi kılardım."

Açıklama

(Uyuyanın Arkasında Namaz Kılmak): Mücahid, Tavus ve Mâlik uyuyan kimseye karşı namaz kılınmasını mekruh kabul etmişlerdir. Çünkü yatan kimsenin üzeri açılabilir. Namaz kılanı meşgul edecek bazı yerleri görülebilir, İmam Buhârî'nin tasarrufundan anlaşıldığına göre, böyle bir tehlike olmadığı sürece yatan kimseye karşı namaz kılmak mekruh değildir.

104. Kadının Arkasında Nafile Namaz Kılmak

513- Hz. Peygamber'in eşi, Hz. Aİşe'den şöyle nakledilmiştir:
"Allah ResûÎü'nün önünde uyurdum. Bu esnada ayaklarımı onun kıblesine doğru uzatırdım. Allah Resulü secde yapmak İstediği zaman, eliyle beni dürter, ben de ayaklarımı toplardım. Ayağa kalkınca ise tekrar ayaklarımı uzatırdım."
Hz. AİŞe şöyle demiştir: "O dönemde evlerde lamba yoktu."

Açıklama

(Kadının Arkasında Nafile Namaz Kılmak): Hadisin içeriği, Hz. Peygamber'in kıldığı namazın nafile olduğunu göstermektedir. Çünkü Allah Resulü geceleyin evinde namaz kılmıştır. Malum olduğu üzere O , farz namazları, cemaatle camide kılardı.
Hz. Aişe'nin "O dönemde evlerde lamba yoktu" demesi, Hz. Peygamber'in onunla meşgul olmadığına işaret eder. Allah ResûÎü'nün onun ayaklarını uzattığı yere secde etmek istediği zaman eliyle onu dürtmesi bu düşüncemize zarar vermez. Nitekim bu durum Ebu Davud'un naklettiği rivayette açık bir biçimde belirtilmiştir. Kadınların Hz. Peygamber'i meşgul etmesi, düşünülemez. Bunun gibi, kadınların kendisini etkilemeyeceğinden emin olan kimseler, bu şekilde namaz kılabilir.

Önemli Açıklama

Hz. Peygamber'İn bu şekilde namaz kılması, daha önce geçen hadiste belirtilen Hz. Aişe'nin üzerinde bulunduğu yatağa doğru namaz kılmasından farklıdır. Çünkü Allah Resulü Hz. Âişe yatağın üzerindeyken namaz kılınca secde etmek için onun ayağını uzattığı yere ihtiyaç duymamıştır. Ancak Hz. Peygamber'in yatağın kenarında değil de, üzerinde namaz kıldığı ileri sürülerek söz konusu iki rivayetin anlattığı olayın aynı olduğu söylenmiştir. Nitekim İsmâîl bu görüşe meyletmişti. Ancak, rivayetlerde anlatılan olayları birbirinden farklı olarak algılamak daha evladır.

105. Başkası Tarafından Yapılan Bir Fiil, Namaz Kılanın Namazını Bozmaz, Görüşünde Olanlar

514- Hz. Aişe'nin yanında namaz kılanın önünden geçen köpek, merkep ve kadının namazı bozacağından bahsedildi. Bunun üzerine o, şöyle dedi: "Bizi merkeple köpeğe mi benzettiniz! Allah'a and olsun ki, ben, kıble ile Hz. Peygamber saiiaitâhu aleyhi ve seiiem arasında yatakta yatarken, onun bana doğru namaz kıldığını gördüm. Bazen bir ihtiyacım hasıl olurdu. Ona karşı oturup, Allah aleyhi ve seiiem rahatsız etmek istemezdim. Bu yüzden ayak ucu tarafından yavaşça sıyrılıp yataktan çıkardım."

Açıklama

(Başkası Tarafından Yapılan Bir Fiil, Namaz Kılanın Namazını Bozmaz Görüşünde Olanlar): Bu hadisle amel edip etmeme konusunda âlimler farklı yorumlar yapmışlardır.Tahâvî ve daha başka âlimlere göre, Ebu Zerr'den nakledilen hadis ile buna benzer diğer rivayetler, Hz. Âişe hadisi vb. ile neshedilmiştir. Ancak, neshin iki olayın zamanının bilinmesi ve iki olayı uzlaştırmanın mümkün olmaması durumunda gerçekleştiği söylenerek bu görüşe itiraz edilmiştir. Zaman bakımından meseleye baktığımız zaman, olaylann tarihinin saptanması imkansızdır. İki olayı uzlaştırmak ise mümkündür. İmam Şafiî ve diğer âlimler, Ebu Zerr hadisinde geçen namazı kat' etme ifadesini, namazı bozmak olarak değil de, namazdaki huşûu azaltmak olarak tevil etmiştir. Nitekim bu rivayetin râvîsinin köpeğin siyah ile takyid edilmesini sorması ve ona siyah köpeğin şeytan olduğu şeklinden cevap verilmesi de bunu destekler. Malum olduğu üzere, şeytanın namaz kılanın önünden geçmesi, namazı bozmaz. Nitekim bu konuda "Sahih-i Buhârî'de "Namaz için kamet getirildiği zaman şeytan döner gider, kamet bitince kişi ile nefsi arasına girer." hadisi gelecektir. "Namazda Bir Şey Yapmak" başlığı altında ise, "Şeytan karşıma çıktı ve bana saldırdı" hadisi nakledilecektir. Nesâî ise Hz. Aişe'den Allah Resûîü'nün şöyle dediğini nakletmiştîr: "Onu yakaladım, yere yatırıp boğdum." Bu hadiste şeytanın Hz. Peygamberin namazını bozmak için geldiği söylenemez. Bize göre İmam Müslim'in rivayeti, namazın neden bozulduğunu açıklamaktadır. Buna göre şeytan, bir ateş parçasını getirip Allah Resûîü'nün yüzüne vurmak istemiştir. Sadece namaz kılanın önünden geçmek ile onun namazı bozulmaz.
Bazılarına göre Ebu Zerr hadisi tercih edilir. Çünkü Hz. Âişe hadisi ibaha bildirmektedir.
Bu yorumlar, iki hadisin birbirine zıt olduğu esasına dayanır. Oysa iki rivayeti uzlaştırmak mümkündür. Kısaca bu rivayetler arasında herhangi bir çelişki yoktur.
Ahmed İbn Hanbel şöyle demiştir: "Namaz kılanın önünden siyah köpeğin geçmesi, namazı bozar. Merkebin veya kadının geçmesi ise tartışmalıdır." İbn Dakîku'l-'îyd onun bu sözünü şu şekilde izah etmiştir: "Ahmed İbn Hanbel siyah köpeğin namazı bozduğunu gösteren hadislere aykırı bir hadis bulamamıştır. Ancak Mina'da merkebinin üzerinde namaz kılanların önünden geçen İbn Ab-bâs'tan nakledilen hadis, merkebin namazı bozacağına dair hadisle çelişir. Aynı şekilde bu konuda zikredilen Hz. Aişe hadisi de kadının namaz kılanın önünden geçmesinin namazı bozacağı hükmü ile çelişir."
(Ona karşı oturup, Allah Resûlü'nü rahatsız etmek istemezdim): Hadisin bu kısmı, oturan kadının, uyuyan kadından daha fazla namaz kılanın huşû'unu bozduğuna delil olarak getirilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, namaz kılanın zihninin dağılması, karşısındakinin hareket edip etmemesine bağlıdır. Buna göre, namaz kılanın önünden geçmek, daha çok namaz kılanın zihnini dağıtır. Hz. Aişe (bir rivayette) şöyle demiştir: "Ayağa kalkıp Hz. Peygamber'in önünden geçmekten hoşlanmazdım. Bu yüzden sessizce kayarak yataktan ayrılırdım." Anlaşılan o ki, Hz. Âişe, sadece önünden geçme anında değil, her ne surette olursa olsun, kadının namazı bozmayacağı görüşündedir.
515- İbn Şihâb amcasına başkasının yaptığı bir fiil yüzünden namazın bozulup bozulmayacağını sormuş, o da şöyle cevap vermişti:
"Haricî hiçbir şey namazı bozmaz. Urve İbn Zübeyr'in bana haber verdiğine göre Allah ResûÎü'nün eşi Hz. Aişe şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber selem, gece vakti kalkar namaza dururdu. Bu esnada' ben ise, onunla kıble arasında birlikte uyuduğumuz yatakta yatardım.

Açıklama

(İbn Şihâb amcasına başkasının yaptığı bir fiil yüzünden namazın bozulup bozulmayacağını sormuş) İbn Şihâb'ın delil olarak kullandığı Hz. Âişe hadisiyle şu şekilde istidlalde bulunulmuştur: "Kadın namazı bozar" hadisi, kadının geçme, ayakta durma, oturma ve yatma hallerinin tamamını kapsar. Hz. Peygamber'in önünde uyuyan Hz, Aişe'ye doğru namaz kılmasının sahih bir yolla bize nakledilmesi, yatan kadına karşı namaz kılmanın namazı bozacağı hükmünün neshedildiğini gösterir. Kadının diğer durumlarının namazı bozması da, buna kıyaslanarak artık namazı bozmayacağı şeklinde anlaşılır."
Ancak bu yorumun kabul edilmesi, kadının yukarıda bahsi geçen hallerinin birbirine eşit olduğunun İspat edilmesine bağlıdır. Nitekim bu husustaki tartışmalara daha önce işaret etmiştik. Şayet Hz. Aişe'den nakledilen hadisin, Ebu Zerr hadisinden sonra varid olduğu ispatlanırsa, bu durum, sadece kadının namaz kılanın önünde uyumasının namazı bozacağı hükmünün neshedildiğine delalet eder. Yine de bazıları, buna rağmen bu hadisin delil olarak kullanılmasına birkaç yönden itiraz etmiştir:
a) Kadının namazı bozması, namaz kılanın zihnini dağıtmasına yol açacak durumların meydana gelmesinden dolayıdır. Hz. Âişe, o dönemde evlerde lamba olmadığını ifade etmiştir. Böylece illetin ortadan kalkmasıyla birlikte ma'lûl da ortadan kalkar. Bir başka ifade ile, namaz kılanın zihnini dağıtacak durum söz konusu olmayınca, bu durumla ilgili olarak verilmiş hüküm de söz konusu olmaz.
b) Ebu Zerr hadisinde kadın, mutlak olarak zikredilmiştir. Hz. Âişe hadisinde ise zevce vasfı ile mukayyed olarak geçmektedir. Bu durumda mutlak mukay-yede hamledilir ve şöyle denir: Namaz kılanın önünden kadının geçmesinin namazı bozması, fitneye düşme endişesi yüzünden yabancı kadınlarla takyit edilmiştir. Eğer namaz kılanın önünden geçen eşi olursa, bu durum namazı bozmaz. Çünkü eşi, zaten kendisinindir.
c) Hz. Aişe hadisinde anlatılan olay, bir takım ihtimallere açıktır. Ebu Zerr hadisinde ise, başka bir ihtima! düşünülemez. Çünkü bu hadis, genel teşrî' sadedinde, yani herkese hitap eden dînî bir hüküm açıklanırken söylenmiştir. Nitekim İbn Battal bu durumu şu şekilde izah

etmiştir: "Hz. Peygamberin. Hz. Aişe'ye doğru namaz kılması ona özgü bir durumdur. Çünkü hiç kimse onun gibi nefsine hakim olamaz." Hanbelî âlimlerinden biri şöyle der: "Ebu Zerr hadisi ile onunla aynı manayı ifade eden sahih hadisler, sarih olmayan veya sarih olup da sahih olmayan bir takım rivayetlerle çelişmektedir. Bu durumda, sarih olan Ebu Zerr hadisi ile amel etmekten vazgeçilemez. Yani çeşitli ihtimallere açık olan Hz. Aişe hadisi ve onu destekleyen diğer hadislerle amel edilmez. Namaz kılanın önünden geçen ile kıble ve onun arasında uyuyan kimse arasındaki fark şudur: Namaz kılanın önünden geçmek haramdır. Uyuyarak ya da başka şekilde onun önünde durmak ise haram değildir. Buna göre, kadının namaz kılanın önünden geçmesi namazı bozarken, önünde hareketsiz durması ise namazı bozmaz."

106. Namazda Küçük Kız Çocuğunu Omuzda Taşımak

516- Ebu Katâde el-Ensârî'den şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber kızı Zeyneb'in Ebu'l-As İbn Rabî' İbn Abdişems'ten olma kızı Ümâme'yi taşıyarak namaz kılardı. Secdeye vardığı zaman onu bırakır, ayağa kalktığı zaman ise tekrar alırdı.[84]

Açıklama

(Namazda Küçük Kız Çocuğunu Omuzda Taşımak): İbn Battal şöyle demiştir: "Buhârî bu hadisi zikretmekle, namaz kılanın küçük kız çocuğunu taşımasının namazına bir zarar vermediğini belirterek onun, namaz kılanın önünden geçmesinin namaza hiç zarar vermeyeceğini ifade etmek istemiştir. Çünkü kızı taşımak, onun önünden geçmesine göre daha büyük bir olaydır. İmam Şafiî de bu tür bir istinbata işaret etmiştir. Ancak İmam Buhârî'nin "kız" lafzını "küçük" sıfatı ile takyit etmesi, küçük olmayanların aynı hükümde olmayacağı anlamına gelir.
(Ümâme'yi taşıyarak): Ümâme, Hz. Peygamber döneminde küçüktü. Hz. Ali, Hz. Fatıma'nın vasiyeti üzerine vefatından sonra onunla evlenmiştir.
Kurtubî şöyle demiştir: "Alimler bu hadisin yorumu hakkında farklı yorumlar yapmışlardır. Çocuğu taşımanın amel-i kesîr kapsamına girmesi, onların farklı yorumlarına neden olmuştur. Mesela İbnu'l-Kâsım İmam Mâlik'in "Rasûlullah nafile namazda böyle yapmıştır" görüşünde olduğunu nakletmektedir. Ancak bu görüş son derece zayıftır. Çünkü hadisin zahiri, bunun farz namazda olduğunu gösterir. Daha önce Mâzinî ile Kadı Iyaz bunun zayıf bir ihtimal olduğuna işaret etmiştir. Çünkü İmam Müslim'in "Sahîh"inde şöyle bir rivayet vardır: "Hz. Peygamber'i (torunu) Ümâmeyi omuzunda taşıyarak ashaba namaz kıldırırken gördüm." Mâzinî şöyle demiştir: Allah Re-sûlü'nün cemaate nafile namaz kıldırması, bilinen bir olay değildir." Nitekim Ebu Dâvûd'da şöyle bir rivayet mevcuttur: "Öğlen veya ikindide Hz. Peygamber'i bekliyorduk. Bilâl namaz için ezan okumuştu. Derken Allah Resulü omuzunda Ümâme varken evinden çıkıp geldi ve namaz kıldırdığı yere geçti. Biz de arkasında saf tuttuk. Tekbir alıp namaza başladı. Ümâme hâlâ omuzundaydı." Eşheb ve Abdullah İbn Nâfi' imam Mâiik'in "Bu durum, zaruretten kaynaklanır. Çünkü Hz. Peygamber. torununa bakacak birini bulamamıştı" dediğini nakletmiştir. Malikîlerden bazıları da şöyle demiştir: "Eğer Rasûlullah Ümâmeyi indirseydi, ağlardı. O zaman Allah Rasulü'nün zihninin onunla
meşgul olması, taşırkenki meşguliyetinden daha fazla olurdu." el-Bâcî de şöyle demiştir: "Eğer kız çocuğuna bakacak biri varsa, bu durumda sadece nafile namazlarda omuza alınabilir. Yok eğer ona bakacak kimse yoksa hem nafile hem de farz namazlarda taşınabilir." Nevevî ise şöyle demiştir. "Maliki mezhebine mensup bazî kimseler, bu hadisin mensuh olduğunu iddia etmişlerdir. Bazıları da, bunun Allah Resûlü'ne özgü bir durum olduğu kanaatini benimsemişlerdir. Kimileri de, bunun zaruretten kaynaklandığı görüşündedir. Bütün bunlar, delile dayanmayan asılsız iddialardan ibarettir. Bu hadiste, İslâmî prensiplere aykırı bii durum yoktur. Çünkü, insan temizdir. Bağırsaklarında bulunanlar ise mazur görülür. Çocukların vücudları İle elbiseleri, necaset görülmediği sürece temiz kabul edilir. Az veya aralıklarla olan ameller namazı bozmaz. Diğer dini deliller bunu destekler niteliktedir. Hz. Peygamber'in .vfoiiâhu bu şekilde davranması, bunun caiz olduğunu öğretmek içindir."
Fâkihânt ise şöyle demiştir: "Rasûlullah'm Ümâme'yi taşıması, Arapların kız çocuğundan hoşlanmama ve onu yanlarında gezdirmeme âdetlerini yıkmak içindir. Onları bu âdetten vazgeçirmek için gösterdiği hassasiyetten dolayı namazda bile onlara muhalefet etmiştir. Yaparak açıklamak, söz ile açıklamadan daha etkilidir."

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Çocukları camiye getirmek caizdir.
2- Küçük çocuklara dokunmanın abdeste bir zararı yoktur.
3- İnsan taşıyan birinin namazı sahihtir.
4- Temiz kabul edilen bîr hayvanı taşıyan kimsenin de namazı sahihtir.
5- Hz. Peygamber'in alçakgönüllülüğü ile çocuklara karşı ne denli şefkat gösterdiği bir kez daha ortaya çıkmıştır.
6- Hadis Allah Resûlü'nün çocuklara ve ana-babalarına değer verdiğini göstermektedir.

107. Hayızlı Kadının Bulunduğu Yatağa Doğru Namaz Kılmak

517- Abdullah İbn Şeddâd İbn el-Hâd şöyle demiştir: "Teyzem Meymûne bintu'l-Hâris bana şunu haber verdi: Yatağım Hz. Peygamber'in namaz kıldığı yerin kenarında idi. Bazen yatakta olduğum sırada elbisesi bana temas ederdi."
518- Abdullah İbn Şeddâd, Hz. Meymûne'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Hz. Peygamber ben yanı başında uyurken namaz kılardı. Secdeye vardığı zaman hayızh olmama rağmen elbisesi bana değerdi."

Açıklama

(Hayızlı Kadının Bulunduğu Yatağa Doğru Namaz Kılmak): Bunun mekruh olup olmadığı tartışılmıştır. Başlık altında zikredilen hadis, bunun mekruh olmadığını gösterir.

108. Secde Etmek İçin Yer Açmak Gayesiyle Namaz Kılanın Hanımını Eliyle Dürtermesi Mümkün Mü?

519- Hz. Aişe'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Bizi köpek ve merkeple bir tutmanız ne kadar da çirkin! Haberiniz olsun ki ben, Hz. Rasûlullah'ı kıble ile onun arasında yattığım bir sırada namaz küarken gördüm. Secde etmek istediği zaman, ayaklanma dokunurdu. Ben de hemen ayaklarımı toplardım."

Açıklama

(Secde Etmek İçin Yer Açmak Gayesiyle Namaz Kılan Hanımını Hiyle Dürter mi?) Bir önceki başlık altında, namaz kılanın elbisesinin hanımına değmesi durumunda namazın sahih olduğu belirtilirken, burada ise namaz kılanın vücudunun bir parçasının hanımına değmesi durumunda namazın sahih olduğu açıklanmıştır.

109. Kadınların Namaz Kılanı Rahatsız Eden Bir Duruma Son Vermesi

520- Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber Kabe'nin yanında namaza durmuştu. Bu esnada Kureyşliler meclislerinde toplanmıştı. İçlerinden biri, (Allah Resûlü'nü kasdederek) 'şu gösteriş yapan adama baksanıza!' diye seslendi ve şöyle dedi: "Hanginiz falancaoğullarının kestiği deveye gidip, işkembesinde kalan pisliklerini, kanını ve döl eşini alıp buraya getirir, sonra secdeye gidinceye kadar bekler ve getirdiklerini onun omuzuna atar?"
(Bunu gerçekleştirmek üzere) İçlerinden en bedbahtı hemen fırladı. Rasûlullah secdeye varınca getirdiklerini omuzuna koydu. Allah Resûlu secdede öylesine kaldı. Bu manzara karşısında Kureyş'liler gülmeye başladı. O kadar çok gülüyorlardı ki, gülmekten birbirlerinin üstüne

yığıldılar. Bu arada biri koşup o sıralar henüz küçük olan Hz. Fatıma'ya durumu haber verdi. Hz. Fatıma koşarak geîdi. Üzerine konanları kaldırıncaya kadar, Allah Resulü kaldı. Hz. Fatıma Kureyşliler'e dönüp hakaret etti. Hz. Peygamber namazını bitirince şöyle beddua etti: Ey ulu Allah'ım! Kureyş'i sana havale ediyorum. Ey ulu Allahım! Kureyşi sana havale ediyorum. Ey ulu Allah'ım! Kureyş'i sana havale ediyorum.
Sonra isimlerini söyleyerek bedduasına devam etti: Ey ulu Allah'ım! Amr İbn Hişam'ı, Utbe İbn Rabîa'yı, Şeybe İbn Rabîa'yı, Velîd İbn Utbe'yi, Ümeyye İbn Halefi, Ukbe İbn Ebî Muayt'ı ve Umara İbn Velîd'i sana havale ediyorum.
Abdullah rivayeti anlatmaya şöyle devam etmiştir: "Allah'a yemin olsun ki, Bedir savaşında bunların hepsinin leşinin yere serildiğini gördüm. Sonra hepsi, Kalîb'e yani Bedir'dekİ çukurlara sürüklenip atıldılar. Rasûlullah da onlar hakkında 'Kalîb'e/çukura atılanlar lanete uğradı' buyurdu.

Açıklama

(Kadınların Namaz Kılanı Rahatsız Eden Bir Duruma Son Vermesi): İbn Battal şöyle demiştir: "Bu başlık, kendisinden önceki başlıklarla yakından alakalıdır. Şöyle ki, kadın, namaz kılanın üstünden bir şeyi almak istediği zaman, ne taraftan alabiliyorsa o taraftan alır. Onun bu haİi, namaz kılanın önünden geçmesinden daha kötü değildir. Ancak bundan geri kalır tarafı da yoktur."

---

[1] Hadisin geçtiği diğer yerler: 404, 1226, 6671, 7249.
[2] el-Bakara 2/125.
[3] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4483, 4790, 4616.
[4] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4488, 4490, 4491, 4492, 4493, 7251.
[5] Yukarıdaki hadiste Hak Teâlâ'nm Arşa istiva ettiği görüşünde olanlara dair bir red söz konusu değildir. Çünkü O'nun Arş'a istiva ettiğini gösteren âyet ve hadisler muhkem olup kesin bilgi İfade ederler. Üstelik gayet açıktırlar. En küçük bîr tevile dahi ihtiyaç bırakmazlar. Ehl-i sünnet, bunu böyle kabul edip Allah Teâlâ'yı mahlukatından hiç kimseye benzetmeden O'nun şanına yaki-şır bir şekilde buna İman etmenin gerekliliği konusunda icmâ' etmiştir. Hz. Peygamber'İn sallalîâ-hu aleyhi ve sellem, "Allah namaz kılan kimsenin önündedir" ve "Rabbi onunla kıble arasındadır" sözleri muhkem naslar ışığında tevil edilmelidir. Nitekim İmam İbn Abdilberr bu hususa işaret etmiştir. Dolayısıyla bu lafızlar, son derece açık, muhkem ve kat'î naslann varlığını bildirdiği istivaya aykırı bir manaya hamledılemez. İbn Bâz. s. 508.
[6] Hadisin geçtiği diğer yerler: 753, 1213, 6111.
[7] 408. Hadisin geçtiği diğsr yerler: 410, 416; 409. Hadisin geçtiği diğer yerler: 411, 414.
[8] Hadisin geçtiği diğer yerler: 742, 6644.
[9] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2868, 2869, 2870, 7336.
[10] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3049, 3165.
[11] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3528, 5381, 545, 6688.
[12] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4745, 4746, 5259, 5308, 5309, 6854, 7165, 7166, 7304.
[13] Hadisin geçtiği diğer yerler: 425, 667, 686, 838, 840, 1186, 4009, 4010, 5401, 6423, 6938.
[14] Ancak bu görüş pek de isabetli değildir. Doğrusu, bu tür durumlar sadece Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve seilem mahsustur. Çünkü, Allah Teâlâ bu özelliği ona vermiştir. Başkaları onunla bir tutulamaz. Çünkü diğer insanlarla Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seilem arasında dağlar kadar fark vardır. Bu tür meseleleri başkaları için caiz görenler, sapıklığa ve şirke kapı aralar. Nitekim bazı insanların bu hataya düştüğünü görmekteyiz. Hak Teâlâ'dan bizi doğru yolda daim etmesini dileriz. İbn Bâz, s. 522.
[15] Hadisin geçtiği diğer yerler: 434, 1341, 3828.
[16] Bu şekilde hayır ummak, caiz değildir. Nitekim buna, daha önce işaret etmiştik.
[17] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 507.
[18] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 1187.
[19] Hadisin geçtiği diğer yerler: 338, 3381, 4419, 4420, 4702.
[20] İbrahim 14/45
[21] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1330, 1390, 3453, 4441, 4443, 5815; 3454, 4444, 5816.
[22] Nahiv ilminde bu tür cümlelere istinafi beyânı denir. [Mütercim.]
[23] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3835.
[24] Ahmed Naim, bu sözü cariyenin söylediği kanaatindedir, bk. Tercid-i Sarih Tercümesi, 11, 382.
[25] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1121,1156,3738,3740,7015; 7028,7030.
[26] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3703, 6204, 6280.
[27] bk. Kastalânî, îrşûduVsâri, II, 114.[Mütercim]
[28] bk. İbn Hacer, Fethu'1-Bâri, I, 639. [H.Aldemir]
[29] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1801, 2097, 2309, 2385. 2494, 2470, 2603, 2604, 2728. 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 3052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367, 6387.
[30] Hadîsin geçtiği diğer bir yer: 1164.
[31] el-Enbiyâ 21/28.
[32] et-Tevbe 9/17-18.
[33] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 2812.
[34] Hadisin geçtiği diğer yerler: 918, 2095, 3584, 3585.
[35] el-En'am, 6/38
[36] Gİ-Mü'minun, 23/47
[37] Hadisin geçtiği diğer yerler: 7073, 7074.
[38] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 7075.
[39] Hadisin geçtiği diğer yerler: 455, 950, 988, 2906, 3529, 3931, 5190, 5236.
[40] en-Nûr 24/36.
[41] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 7235, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760.
[42] el-Haşr 59/7.
[43] Hadisin geçtiği diğer yerler: 460, 1337.
[44] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2084, 2226,4540, 4541, 4542, 4543.
[45] Sâd, 38/35.
[46] Sâd, 38/35.
[47] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1210, 3284, 3423, 4808.
[48] el-A'râf, 7/27.
[49] Hadisin geçtiği diğer yerler: 469, 2422, 2423, 4372.
[50] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2813, 3901, 4117, 4122.
[51] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1619, 1626, 1633, 4853.
[52] Bu görüşün isabetli bir tarafı yoktur. Doğrusu, deve ve eti yenen diğer hayvanların bevillerinîn temiz olduğudur. Dolayısıyla İbn Battâl'ın da ifade ettiği gibi bunların camiyi kirletmesi söz konusu olamaz. Bin Bâz
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3639, 3805
[54] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3654, 3904.
[55] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3656, 3657, 6738.
[56] Hadisin geçtiği diğer yerler: 473, 990, 993, 995, 1137.

[57] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5969, 6287.
[58] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2138, 2263, 2264, 2297, 3905, 4093, 5087, 6079.

[59] Hadisin bu şekilde tercümesi için bk. Kastalânî, İrşâd, II, 157. [Mütercim]
[60] Hadîsin geçtiği diğer bir yer: 480.
[61] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2446, 6026.
[62] Hadisin geçtiği diğer yerler: 714, 715, 1227, 12228, 1229, 6051, 7250.
[63] Salim Abdullah'ın ogiu, Hz. Ömer'in de torunudur. Nâfi' ise Hz. Ömer'in kölesidir. [Mütercim]
[64] Medine'ye 36 mil uzaklıkta bir yerin adıdır. Bk. Kastaiani, İrşâd, II, 161. [Mütercim]
[65] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1535, 2336, 7345.
[66] Kastalânî, İrşâd, II, 162. [Mütercim]
[67] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1532, 1533, 1799.
[68] Mekke ile Bedir arasında bir yerin adıdır. Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercümesi [Mütercim]
[69] Medine'ye 17 fersah uzaklıkta bir köyün adıdır. Kastalânî, İrşâd, II, 164. [Mütercim]
[70] Rüveyse'den 13 ile 14 mil uzaklıkta büyük bir köyün adidir. Ahmed Naim, Tecrid-i sarih Tercümesi. [Mütercim]
[71] Merru'z-zahrân'dan sona gelsn vadi veya dağların adıdır. Kastalânî, îrşâd, II, 166. [Mütercim]
[72] Mekke'ye yakın bir yerin adıdır. Ahmed Naim, Tecrid-i sarih Tercümesi, II, s. 437 [Mütercim]
[73] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1767, 1769.
[74] Bu yanlıştır. Doğrusu daha önce açıkladığımız bilgilerdir. Bu tür konularda diğer insanlar. Hz. Peygamber saltallâhu aleyhi ve sellem ile kıyasianamaz. Hakikat şu ki, Hz. Ömer, şirke giden yolu kapatmak için peygamberlerin izlerinin birebir taklit edilmesini yasaklamak istemiştir. Ayrıca o, oğlunun bu şekilde davrandığını herkesten daha iyi bilmektedir.
Cumhur, Hz. Ömer'in düşüncelerini esas almıştır. Itbân kıssası buna muhalif değildir. Çünkü Itbân hadisinde, Hz. Peygamber'i sallailâhu aleyhi ve sellem örnek alma söz konusudur. Bu da, yol vs. gibi yerlerde Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve seİlem davranışlarını taklit etmekten farklıdır. Zira bu tür konularda Allah Resûlü'nün sallallâhu aleyhi ve sellem izini sürmek, din tarafından öngörülmemiştir. Nitekim Hz. Ömer'in bu tavrı da, bunu göstermektedir. Belki de, bu şekilde Hz, Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem uyanlar aşırılığa kaçıp şirke düşmüştür. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Abdülaziz İbn Bâz
[75] Bu görüş zayıftır. Doğrusu, üç mescid dışında vasıtayla gidilebilecek uzaklıkta olan hiçbir mescidde namaz adamak farz olmaz. Eğer vasıtayla yolculuk yapılmadan gidilebilecek mescidde adakta bulunulursa, bu konu tartışmalıdır. Beğavî'nin belirttiği yerlere, ibadet kastıyla gitmek caiz değildir. Şirke açılan kapıyı kapatmak için, buralarda namaz kılmayı adayan kimsenin, adağına sadık kalması gerekmez. Başka bir camide namazını kılması yeterlidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İbn Bâz s. 571.
[76] Hz.Peygamber zamanında Medine'de bulunan mescidler hakkında geniş bilgi İçin bk. Nuruddin Ali İbn Ahmed es-Semhûdî, Vefâu'1-Vefa bi ahbâri dari'l-Mustafa1 adlı eseri, Beyrut 1971, I—II-(A.Ağırakça).
[77] Hadisin geçtiği diğer yerler: 498, 972, 973.
[78] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 7334.
[79] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 625.
[80] İmam Şafiî'nin talebesidir. [Mütercim]
[81] Burada geçen bazı kavram ve kelimelerin izahları mütercim tarafından tercümeye yansıtıldığı için metinden ayrıca tercüme edilmesine gerek görülmemiştir.
[82] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 3274.
[83] el-En'am, 6/112
[84] HadİSin geçtiği diğer bir yer: 5996.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FETBU'L-BÂRÎ (3)

13. BÖLÜM RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMLARI
1. Ramazan Ve Kurban Bayramları Ve Bayram Günlerinde Güzel Elbise Giymek
2. Bayram Gününde Mızrak Ve Kalkanla Oynamak / Halay Çekmek
3. Müslümanların Ramazan Ve Kurban Bayramlarıyla İlgili Olarak Uyması Gereken Sünnet
4. Ramazan Bayramı Namazı İçin Musallaya Gitmeden Önce Bir Şeyler Yemek
5. Kurban Bayramı Günlerinde Yemek
6. Bayram Namazlarının Kılındığı Musallada Minber Olmaması
7. Bayram Namazına Yürüyerek Ve Binek Sırtında Gitmek
8. Bayram Namazından Sonra Hutbe Okumak
9. Bayram Günlerinde Ve Harem Bölgesinde Silah Taşımak Mekruhtur
10. Bayram Namazlarına Erkenden Gitmek
11. Teşrik Günlerinde Güzel Ameller İşlemenin Fazileti
12. Mina Günlerinde Ve Arafata Giderken Tekbir Getirmek
13. Bayram Gününde Kıble Tarafına Dikilen Mızrağa Doğru Namaz Kılmak
14. Bayram Gününde İmamın Önünde Mızrak Taşınması
15. Hayızlı Olsun Ya Da Olmasın Kadınların Bayram Günlerinde Musallaya Çıkmaları
16. Bayram Günlerinde Çocukların Musallaya Çıkması
17. İmamın Bayram Hutbesini Okurken Cemaate Yüzünü Dönmesi
18. Bayram Namazları İçin Çıkılan Musallayı Belirlemek Üzere İşaret Kullanmak
19. İmamın Bayram Gününde Kadınlara Öğüt Vermesi
20. Kadının Bayramda Üstüne Giyeceği Genişçe Bir Giysisi (Cilbâb) Yoksa
21. Hayızlı Kadınların Musalladan Uzak Durması
22. Kurban Bayramında Kurbanların Musallada Kesilmesi
23. Bayram Hutbesi Sırasında İmamın Ve Cemaatin Konuşması
24. Bayram Günü Musalladan Dönerken Farklı Bir Yoldan Gelmek
25. Bayram Namazını Kaçıran Kimseler İki Rekat Namaz Kılarlar
26.Bayram Namazından Önce Ve Sonra Namaz Kılmak
14. BÖLÜM VİTİR NAMAZI
1. Vitir Namazı Hakkında Nakledilen Rivayetler
2. Vitir Namazının Kılınacağı Vakitler
3. Hz. Peygamberin Eşini Vitir Namazına Kaldırması
4. Gece Kılınan Son Namaz Vitir Namazı Olmalıdır
5. Binek Üzerinde Vitir Namazı Kılmak
6. Yolculukta Vitir Namazı Nasıl Kılınır?
7. Rükûdan Önce Ve Sonra Kunût Duası Okumak
15. BÖLÜM YAĞMUR DUASI NAMAZI
1. Yağmur Duası Ve Resûlullahın Yağmur Duası Namazı İçin Musallaya Çıkması
2. Resûlullah İn Onların İçinde Bulundukları Bu Yılları Hz. Yûsuf Zamanındaki Kıtlık Yıllarına Çevir Diye Beddua Etmesi
3. Halkın Kıtlık Dönemlerinde İmamdan Yağmur Duası Etmesini İstemeleri
Enes Hadisinden Çıkarılan Dersler
4. Yağmur Duası Sırasında Omuza Atılan Ridânın Ters Çevrilmesi
Yağmur Duası Namazının Vakti
5. Allah İn Haram Kıldığı Şeylere Dikkat Edilmediğinde Cenâb-I Hakk İnsanları Kıtlık Belasına Düşürür
6. Merkezî Büyük Bir Camide Yağmur Duası Etmek
7. Cuma Hutbesi Sırasında Kıbleye Yönelmeden Yağmur Duası Etmek
8. Minber Üzerinde Yağmur Duası Etmek
9. Yağmur Duasında Sadece Cuma Namazı İle Yetinmek
10. Şiddetli Yağışlarda Yollar Kesilince Dua Etmek
11. Hz. Peygamberin Cuma Günü Yağmur Duası Ederken Omuzuna Attığı Ridasını Çevirmediğine Dair Söylenenler.
12. İmam / İdareci Halkın Yağmur Duası Taleplerini Geri Çevirmemelidir
13. Kuraklık Dönemlerinde Müşrikler Müslümanlardan Dua İsterlerse (Nasıl Hareket Edilir?)
14. Şiddetli Yağmur Yağdığı Zaman "Allah'ım, Çevremize Yağdır, Üzerimize Değil! Diye Dua Etmek
15. Yağmur Duası Sırasında Ayakta Durmak
16. Yağmur Duası Namazında Kıraatin Açıktan Olması
Açıklama
17. Resûlullah Cemaate Sırtını Nasıl Döndü?
18. Yağmur Duası Namazı İki Rekattır
19. Yağmur Duası Namazı İçin Musallaya Çıkmak
20.Yağmur Duası İçin Musallaya Çıkıldığında Hutbe Okurken Kıbleye Yönelmek
21. Yağmur Duası Sırasında Cemaatin İmamla Birlikte Ellerini Kaldırması
22. İmamın Yağmur Duası Sırasında Ellerini Kaldırması
Yağmur Duası Sırasında Ellerin Üstünün Gökyüzüne Doğru Tutulması
23. Yağmur Yağarken Ne Söylenir?
24. Yağmur Altında Bekleyip Sakallarından Yağmur Damlaları Akana Kadar Islanan Kimse
25. Fırtına Çıktığında Ne Yapılır?
26. Resûlullah'ın Ben Sabâ Rüzgârı İle Desteklendim" Buyurması
27. Deprem Ve Olağanüstü Doğa Olayları Hakkında Söylenenler
Deprem ve Buna Benzer Felaketler Sırasında Namaz Kılmak
28. "Allah'ın Verdiği Rızka Yalanlamakla Karşılık Veriyorsunuz Âyeti
29. Yağmurun Ne Zaman Yağacağını Allah'tan Başka Hiç Kimse Bilemez
16. BÖLÜM GÜNEŞ VE AY TUTULMASI NAMAZLARI
1.Güneş Tutulması Sırasında Namaz Kılmak
2.Güneş Ve Ay Tutulması Sırasında Sadaka Vermek
3. Ay Ve Güneş Tutulması Namazlarında Namaz İnsanları Bir Araya Toplar, Cemaatle Namaza Hazırolun!" Diye Nida Etmek
4. İmamın Güneş Tutulması Durumunda Hutbe Okuması
5. Güneş Tutulmasını Anlatmak Üzere Kelimeleri Kullanılır Mı?
6. HZ PEYGAMBERİN Sallaliâhu Aleyhi Kellem "ALLAH KULLARINI GÜNEŞ VE AY TULULMALARI İLE KORKUTUR BUYURMASI

7. Güneş Ve Ay Tutulması Sırasında Kabir Azabından Allah'a Sığınmak
9. Güneş Ve Ay Tutulması Namazlarının Cemaatle Kılınması
11. Güneş Tutulduğu Zaman Köle Azat Etmek İyi Bir Davranıştır
12. Güneş Tutulması Namazının Mescitte Kılınması
13. Güneş Bir Kimsenin Ne Ölümü Ne De Hayatı Dolayısıyla Tutulur
14.Güneş Tutulduğunda Allah'ı Zikretmek
15.Güneş Tutulması Sırasında Dua Etmek
16. İmamın Güneş Tutulması Namazı Hutbesinde Jl« Ü (Asıl Konuya Gelince) Demesi
17. Ay Tutulması Sırasında Namaz Kılmak
18. Güneş Tutulması Namazının İlk Rekatı Daha Uzun Olur
19. Güneş Ve Ay Tutulması Namazlarında Kıraatin Açıktan Olması
17. BÖLÜM KURÂN-I KERÎMDEKİ SECDE ÂYETLERİ
1.Kurân-I Kerîmdeki Secde Âyetleri Hakkında Nakledilen Rivayetler Ve Bu Secdelerin Sünneti
2. Secde Süresindeki Secde
3.Sâd Süresindeki Secde
4.Necm Süresindeki Secde
5.Müslümanların Aslında Bizatihi Pis (Neces) Olan Ve Abdestleri Asla Olmayan Müşriklerle Birlikte Secde Etmesi
6. Secde Âyeti Okuyup Secde Etmemek
7. İnşikâk Süresindeki Secde
8. Secde Âyetini Okuyan Secde Ettiğinde, Onu Dinleyenin De Secde Etmesi
9. İmam Secde Âyeti Okuduğunda Cemaatin İzdiham Olacak Şekilde Secde Etmesi
10. Allah Teâlânın Secdeyi Vacip / Farz Kılmadığını Söyleyenler
11.Namazda İken Secde Ayeti Okuyup Bu Nedenle Secde Etmek
12. Kalabalık Dolayısıyla Secde Edecek Yer Bulamamak
18. BÖLÜM NAMAZIN KISALTILARAK KILINMASI
1. Namazın Kısaltılarak Kılınmasıyla İlgili Rivayetler Yolcu Konakladığı Yerde Kaç Gün Boyunca Namazları Kısaltarak Kılar
2. Mina'da Namaz
3.Hz. Peygamber Hac Yaptığında Kaç Gün Konakladı?
4.Namazın Kısa Kılınacağı Mesafe Ne Kadardır?
5. Kişi Bulunduğu Yerleşim Yerinden Ayrılınca Namazı Kısaltarak Kılmaya Başlar
6. Akşam Namazı Yolculuk Sırasında Da Üç Rekat Kılınır
7. Binek Üzerinde İken, Ne Tarafa Yönelirse Yönelsin, Nafile Namaz Kılmak
8. Binek Üzerinde İken Îmâ İle Namaz Kılmak
9. Farz Namazları Kılmak İçin Binekten İnmek
10. Merkep Üzerinde Nafile Namaz Kılmak
11.Yolculuk Sırasında Farz Namazların Öncesindeki Ve Sonrasındaki Nafile Namazları Kılmamak
12.Yolculuk Sırasında Farz Namazların Sonrasındaki Nafile Namazları Değil, Öncesindeki Ve Diğer Nafile Namazları Kılmak
13. Yolculuk Sırasında Akşam Ve Yatsı Namazlarını Cem' Ederek Birlikte Kılmak
14.Akşam Ve Yatsı Namazları Cem' Edildiği Zaman Ezan Ve Kamet Okunur Mu?
15.Hz. Peygamber Güneş Tepe Noktasından Batıya Meyletmeden Önce Yolculuğa Çıkmışsa Öğle Namazını İkindiye Kadar Geciktirirdi
16. Güneş Tepe Noktasından Batıya Doğru Yönelmişse Öğle Namazını Kılmak Ve Daha Sonra Yolculuğa Çıkmak
17.Oturarak Namaz Kılmak
18.Bir Kimsenin Oturduğu Yerde Namazı Îmâ İle Kılması
19.Oturarak Namaz Kılamayan Bir Kimse Yanı Üzerine Uzanarak Kılar
20. Bir Kimse Oturarak Namaz Kılarken İyileşir Veya Kısmî Bir Rahatlama Hissederse Kalan Kısımları Tam Olarak Kılar

FETBU'L-BÂRÎ (3)

13. BÖLÜM RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMLARI

1. Ramazan Ve Kurban Bayramları Ve Bayram Günlerinde Güzel Elbise Giymek

948- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
Bir gün Hz. Ömer çarşıda satılmakta olan ipek bir cüppe gördü ve onu alıp Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem getirerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, şu ipek elbiseyi satın alın ve Cuma günleri ile heyetleri kabul ettiğiniz günlerde giyin; daha güzel bir izlenim verirsiniz!" Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; "Bu elbiseyi ancak bundan hiçbir nasibi olmayan kimseler giyer."
Hz. Ömer Allah'ın dilediği kadar bekledi. Daha sonraki günlerde Resûlullah âhu aleyhi ve seiiam ona ipek bir cüppe gönderdi. Bunun üzerine Hz. Ömer cüppeyi alarak Resûlullah'a gelip: "Ey Allah'ın Resulü, siz ipek elbise hakkında "Bu elbiseyi ancak bundan hiçbir nasibi olmayan kimseler giyer buyurmuştunuz fakat şimdi bana bu cüppeyi gönderdiniz!" deyince Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; "Su cübbeyi satarsın veya bununla bir ihtiyacını giderirsin..

Açıklama

Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem "Bu cübbeyi satarsın veya bununla bir ihtiyacını giderirsin..." diye İfade ettiği satış türü trampa olmalıdır. Bununla birlikte daha genel bir anlamda kullanılmış olması da ihtimal dahilindedir.[1]
Not: İbn Ebi'd-Dünyâ ve Beyhakî, Abdullah İbn Ömer'e ulaşan sahih bir senedle onun bayramlarda en güzel elbiselerini giydiğini nakletmişlerdir.

2. Bayram Gününde Mızrak Ve Kalkanla Oynamak / Halay Çekmek

949- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Bir gün Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem odama gelmişti. O sırada yanımda iki kız çocuk vardı ve Buâs savaşlarını anlatan şarkılar/marşlar söylüyorlardı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem döşeğe uzandı ve yüzünü diğer tarafa çevirdi. Bir süre sonra Ebû Bekir geldi ve beni: "Resûlullah'm aleyhi ve sellem yanında şeytan işi çalgılarla eğleniyorsunuz, öyle mi?" diye azarlamaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah aleyhi ve sellem ona yönelerek; "Rahat bırak çocukları!" dedi. Ben de Ebû Bekir'in boş bir anından faydalanıp çocuklara gözümle işaret ettim ve çıktılar.[2]
950- "Bir bayram günüydü. Habeşliler mızrak ve kalkanlarla halay çekip oynuyorlardı. Oyunu görmek istiyordum fakat Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem bu isteğimi söyleyip söylememekte tereddüt ettim. Bana; 'Oyunu görmek ister misin?' diye sorunca 'Evet' dedim. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem beni tutup arkasına aldı ve ben de çenemi omuzuna dayayıp oyunu izlemeye başladım. Bu sırada yanağım onun yanağına değiyordu. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem oyun oynayanları gayrete getirmek maksadıyla: 'Haydi bakalım Erfide oğullan Benû Erfide, görelim sizi!' diyordu. Bir süre sonra ben artık sıkılınca, Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve sellem bana: 'Bu kadar yeter mi?1 diye sordu. Ben 'evet' deyince 'İyi öyleyse, haydi git' buyurdu."

Açıklama

ibn Battal şöyle demiştir: "Aslında bayramda silah taşımak ve bayram namazına giderken silah almak uygun değildir. Fakat o dönemde Resûl-i Ekrem'in İsallallâhu aleyhi ve sellem savaş halinde olduğu ve düşmanları bulunduğu için silahların gösterilmesini uygun gördüğü düşünülebilir. Ancak bu konu başlığı altında nakledilen rivayetlerde ResûluİIah'ın satiaiiâhu aleyhi ve sdiem mızrak taşıyan kimselerle birlikte bayram namazının kılınacağı yere gittiği anlatılmadığı gibi ashabına silahlarını hazırlamalarına yönelik bir talimat verdiği de zikredilmemektedir. Kısacası konu başlığı ile başlık altında nakledilen rivayet arasında bir uyum bulunmamaktadır."
Zeyn İbnü'l-Müneyyir bu görüşe şöyle cevap vermiştir: "İmam Buhârî bu hadisi 'bayram günlerinde düzenlenen eğlencelere diğer günlerdeki eğlencelere göre daha toleranslı davranıldığını ve bunda bir sakınca bulunmadığını göstermek' maksadıyla zikretmiştir."
Ayrıca konu başlığında bu oyunun bayram namazı kılmak üzere musallaya giderken oynandığına dair bir kayıt da bulunmamaktadır. Rivayetten ilk bakışta anlaşılan, Habeşlilerin Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem musalladan döndükten sonra oynadıklarıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem günün ilk vakitlerinde musallaya gitmek üzere çıkar ve namazı kılıp dönerdi.
Zührî'den nakledilen rivayete göre Hz. Aişe'nin yanında şarkı söyleyen kız çocuklar aynı zamanda def de çalıyorlardı.
Bekrfnin kaydettiğine göre burası Medine'ye iki gece uzaklıkta bir yer ismidir. Hattâbî bu isimle ilgili olarak şu açıklamada bulunur: "Buâs, Araplar arasında meydana gelen ve çok bilinen savaşlardan birisidir. Bu savaşta Evs kabilesi, Hazreç kabilesinden birçok kişiyi öldürmüşlerdir." İbn İshâk gibi tarihçilerin kaydettiğine göre söz konusu savaş İslâmiyet gelene kadar aralıklarla yüz yirmi yıl sürmüştür.
İmam Buhârî ile İmam Müslim'in sahihlerini şerheden bazı âlimler İbn İs-hâk'ın bu görüşünü esas alarak açıklama yapmışlardır. Fakat bu, tartışmaya açık bir görüştür. Çünkü bu görüşe göre söz konusu savaş yüz yirmi yıl devam etmiştir. Halbuki ileride de açıklanacağı gibi [3] Buâs savaşı Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi veseüem Medine'ye hicret etmeden otuz yıl önce meydana gelmiştir.
"Şeytan işi çalgılar" diye tercüme ettiğimiz kelimesi şarkı veya def anlamına gelir. Ayrıca (flüt, kaval vs..gibi) üflemeli çalgılara da bu ad verilir. Söz konusu çalgıların şeytana izafe edilmesi, bunların boş işlerle uğraşmak anlamında olmasından kaynaklanır. Ayrıca kalbi Allah'ın zikrinden uzaklaştırıp ge lete düşürmesi dolayısıyla da şeytan kelimesiyle birlikte anılmıştır.
Bu rivayette Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Ebû Bekir'e: "Rahat bırak çocukları!" dediği görülmektedir. Başka rivayetlerde şöyle bir ek de bulunmaktadır: "Ey Ebû Bekir, her toplumun bir bayram günü vardır, bu da bizim bayramımızdır." İşte bu ifade Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ebû Bekir'e niçin "Rahat bırak çocukları!" dediğini açıklamakta ve emrinin gerekçesini göstermektedir. Ayrıca Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem burada durumun onun düşündüğü gibi olmadığını da açıklamıştır. Çünkü Ebû Bekir, o çocukların Resûlul-lah'm sallallâhu aleyhi ve sellem haberi olmadan şarkı söylediklerini düşünmüştür. Zira Aişe'nin odasına girdiğinde Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem üzerine örtüyü çekip yattığını görünce onun uyuduğunu sanmıştır. İşte tüm bunlara ek olarak şarkı söylemek ve boş işlerle uğraşmak gibi işlerle uğraşmanın doğru olmadığına ve yasaklanması gerektiğine de inandığı için kızı Aişe'yİ azarlamışlar. Burada Hz. Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem vekîli gibi hareket etmiş ve hemen olaya müdahalede bulunmuştur. Zira ona göre gördüğü bu durumun müdahale edilip düzeltilmesi gerekmektedir. Fakat Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ona olayın gerçek yüzünü anlatmış ve konuyla ilgili hükmü anlatarak bu hükmün gerekçesini de söylemiştir; bu bir bayram günüdür ve neşe içinde geçirilmesinde bir sakınca yoktur. Dolayısıyla düğünlerde olduğu gibi, bayram günlerinde de bu tür eğlenceler meşrudur. Bu olayla ilgiii olarak bazılarının "Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem onayladığı bir şeyi Hz. Ebû Bekir'in yadırgayıp reddetmesi nasıl mümkün olabilir?" diye ortaya attıkları ve cevabını bulmak için zorlama yorumlara kalkıştıkları sorunun cevabı da böylece verilmiş olur.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Müşriklere ait bayramlarda eğlenceler düzenlemek ve bu eğlencelere katılmak kısacası onlara benzemek çok kötü bir davranıştır (mekruh).
2. Aile bireylerinin bayram günlerinde eğlenmelerini ve neşelenip bedenen rahatlamalarını sağlayacak eğlenceler düzenlemekte bir sakınca yoktur. Bununla birlikte böyle bir eğlenceye kalkışmamak daha iyidir.[4]
3. Bayram günlerinde neşemizi ve sevincimizi göstermek dinin genel prensiplerindendir.
4. Bir baba, kocasıyla birlikte odasında oturan kızının yanma girebilir. Taraflar arasında böyle bir âdet oluşmuşsa bunda herhangi bir sakınca yoktur.
5. Müdahale edilmesi gereken bir durum söz konusu olduğunda koca bu görevi yerine getirmese bile baba müdahale edebilir; kocasının huzurunda kızını uyarıp terbiye kurallarını öğretebilir. Çünkü çocukları terbiye etmek babaların görevidir.
6. Kocalar eşlerine karşı çok şefkatli olmalıdır. Hanımların sevgisini ka2an-mak ve gönüllerini almak erkeklerin bir görevidir.
7. Hayırlı ve erdem sahibi büyüklerin bulunduğu mekanlarda herhangi bir günahı olmasa bile boş işlerden ve eğlencelerden uzak durmak gerekir. Fakat onların izni olursa bu tür eğlencelerde bir sakınca olmaz.
8. Bir öğrenci hocasının huzurunda müdahale edilmesi gereken bir olay meydana geldiğini görürse derhal onu düzeltmeli, hocasının müdahalesini beklememelidir. Zira böylesi bir davranış hocaya olan saygının ve edebin bir göstergesidir.
9. Öğrenci hocasından öğrendiği usul ve bilgiyi esas alarak onun huzurunda fetva verebilir. Fakat burada şöyle bir ihtimal de söz konusu olabilir: Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve seilem uyuduğunu düşünmüş ve uyanıp kızma kızmasından endişe etmiştir. İşte bunu önlemek İçin de hemen müdahalede bulunuştur.
10. Hz. Aişe'in çocuklara gözüyle İşaret ettiğini ve onların da çıkıp gittiklerini ifade etmesi şunu göstermektedir: Babasının kendisine kızacağından endişe eden Hz. Aişe, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve seilem müsaadesine rağmen babasının gönlünü hoş tutmak için çocukları çıkarmış ve onun hatırını kırmamıştır. Hatta kendisinden büyüklerin bulunduğu bir ortamda edebinden dolayı o çocuklara "Haydi gidin!" gibi sözlü bir emir vermemiş, sadece işaretle yetinmiştir.
11. Kız çocukları şarkı, türkü vs. söylerken dinlemekte herhangi bir sakınca yoktur, Çünkü Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem, kız çocukların şarkı söylemelerine müdahale etmemiş, aksine Hz. Ebû Bekir'in müdahalesini önlemiştir. Hatta çocuklar Hz. Aişe kendilerine işaret edene kadar şarkı söylemeye devam etmişlerdir. Fakat burada şunu belirtmek gerekir ki bu cevaz hükmü, fitneye yol açmamak ile kayıtlıdır.
Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.
(Erfide Oğullan) Bu ismin Habeşlilerin lakabı olduğu söylenmiştir.
Muhib et-Taberî şöyle demiştir: "Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözü başkalarına tanınmayan hoşgörü ve toleransın onlara tanındığını göstermektedir. Çünkü asloian mescitlerin bu tür eğlence ve oyunlara açılmamasıdır. Dolayısıyla bu hüküm sadece bu kişilere özeldir; başkalarına tanınamaz."
es-Serrâc, Ebü'z-Zinâd Urve İbnü'z-Zübeyr Hz. Aişe senediyle bu rivayetle ilgili şöyle bir ayrıntı nakletmiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seilem o gün şöyle buyurmuştu: "Yahudiler bizim dinimizin çok rahat ve geniş bir din olduğunu bilecekler. Ben Hanîf ve müsamahakâr bir din ile gönderildim." Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözü yukarıda belirtilen hükmün sadece Haberlilere has olmadığını göstermektedir.
Hz. Aişe'nin "ben artık sıkılınca" şeklindeki ifadesi Zührî'den nakledilen rivayette "sonunda oyunu izlemekten bıkan ben oldum" diye geçmektedir. Bu rivayetin farklı varyantları şöyledir:
Sonra Resûlullah sallallâhu aleyhi w seilem benim önümden çekildi ki kalkıp giden ben olayım." (Müslim rivayeti.)
Nesâî'nin Yezîd İbn Rûmân'dan naklettiği rivayet şöyledir: "Resûlullah aleyhi ve sellem bana: Hâlâ doymadın mı, hâlâ doymadın mı? diye soruyordu. Ben ise Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi w sellem bana ne kadar değer verdiğini görmek için "Hayır doymadım" diyordum."
Nesâî'nin Ebû Seleme yoluyla naklettiği rivayet şöyledir: "Ben Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem: "Ey Allah'ın Resulü ne olur acele etme!" dedim. Fakat o benim önümden kalktı ve: "Haydi, bu kadar yeter" dedi. Ben ise: "Ne olur acele etme!" diye isteğimi yineledim. Benim oyunu izleyip keyif almak gibi bir maksadım yoktu. Fakat diğer kadınların benim Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seilem için ne ifade ettiğimi ve Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem benim için ne kadar kıymetli olduğunu görmelerini istiyordum."
Kitâbü'n- nikâh 'ta Zührî'den nakledilen bir rivayet: "Yaşları küçük kız çocukların oyuna ne kadar düşkün olduklarını varm siz düşünün!" şeklindedir. Bazı bilginler bu rivayeti esas alarak İslâm'ın ilk dönemlerinde söz konusu olan yukarıdaki hükmün daha sonra neshedildiğini iddia etmişlerdir. Fakat onların bu görüşü Hz. Aişe'nin: "Resûlulîah sallallâhu aleyhi ve sellem o sırada beni omuzundaki ridâsı /atkısı ile sarmıştı" şeklindeki sözü esas alınarak reddedilmiştir. Zira bu ifade söz konusu olayın hicâb/örtünme emri geldikten sonra yaşandığını göstermektedir.
Ayrıca yine Hz. Aişe'nin: "Fakat diğer kadınların benim Resûlullah sallallâhu aleyh, ve sellem için ne ifade ettiğimi ve Resûîullah'm saüaiiâhu aleyhi ve sellem benim için ne kadar kıymetli olduğunu görmelerini istiyordum" şeklindeki ifadesi bu sözü kumaları için söylediğini

göstermektedir. Zira maksadı onlara karşı övünmektir ve anlaşıldığı kadarıyla bu olay onun ergenlik çağına girmesinden sonra yaşanmıştır. Zaten İbn Hibbân'm kaydettiğine göre bu oyun, Habeş heyetinin Medine'ye geldiği yıl oynanmıştır. Heyetin Medine'ye gelişi ise hicrî 7. yıla rastlar. Hz. Aişe ise hicrî 7. yılda on beş yaşında genç bir eştir.
12. Savaş için ön hazırlık ve antrenman olması maksadıyla sıçrayarak, çeşitli figürler yaparak silahlarla oynamak caizdir. Yine aynı amaçla ve kılıç kullanma becerisini geliştirmek İçin kılıç oyunu {eskrim sporu) yapmak da. caizdir.
13. Kâdî Iyâz şöyle demiştir: "Bu rivayet kadınların yabana erkeklerin çalışmalannı ve yapıp ettiklerini İzlemelerinde bîr sakınca bulunmadığını göstermektedir. Böyle bir durumda yasak olan davranış şehvetle bakmaktır."
İmam Buhârî'nİn bu rivayet için kullandığı konu başlıklarından biri de şöyledir: "Kadının herhangi bir şüphe durumu söz konusu olmaksızın Habeşlilere ve başkalarına bakması"
İmam Nevevî: "Şehvetle bakmak ve fitneye yol açmasından endişe duyulan durumlar bütün âlimlere göre haramdır. Şehvet söz konusu olmaksızın bakmak ise doğru olan görüşe göre haramdır" demiş ve bu hadisi şöyle yorumlamıştır: "Bu olay yaşandığında Hz. Aişe'nin henüz ergenlik çağına girmediğini düşünebiliriz. Veya Hz. Aişe'nin Habeşlileri izlerken adamların sadece mızrakiarıyla yaptıkları oyunlara baktığını, onların yüzlerine ve bedenlerine bakmadığını da söyleyebiliriz. Bununla birlikte kasıtsız bir şekilde yüzlerini ve bedenlerini görürse bakışlarını derhal çevirmiş olması da ihtimal dahilindedir,"

3. Müslümanların Ramazan Ve Kurban Bayramlarıyla İlgili Olarak Uyması Gereken Sünnet

951- el-Berâ' İbn Âzib'ten nakledildiğine göre o şöyle der: "Resûlullah'ın hu aleyhi ve sellem bir bayram namazı hutbesİnde;"Biz işte bu günümüze ilk olarak namazla başlarız sonra dönüp kurbanlarımızı keseriz. Kim bu şekilde hareket ederse şüphesiz bizim sünnetimize uygun davranmış olur" buyurduğunu işittim.[5]
952- Hz. Aişe şöyle demiştir: "Ensardan iki kız çocuğu yanımda bulunuyor ve ensârın Buâs savaşlan ile ilgili olarak söylediği şarkılar söylüyorlardı. Fakat bunlar şarkı söylemeyi meslek haline getirmiş şarkıcılar değildi. Bu sırada Ebû Bekir içeriye girdi ve (kızgın bir şekilde): "Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ue sellem evinde şeytan işi çalgılar ha! Bu ne hal böyle!" diye çıkıştı. O gün bir bayram günüydü ve Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey Ebû Bekir, her toplumun bir bayram günü vardır, bu da bizim bayramımızdır."

4. Ramazan Bayramı Namazı İçin Musallaya Gitmeden Önce Bir Şeyler Yemek

953- Enes İbn Mâlikten nakledilmiştir: "Resûlullah saMâhu aleyhi ve sdkm, birkaç hurma yemeden, Ramazan bayramı namazı için namazgahta gitmezdi." Murec-ca' ibn Recâ1 yoluyla gelen rivayette de şöyle bir ilave vardır. "Yediği hurma taneleri de hep tek sayı olurdu."

Açıklama

Müheileb, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem bu davranışının hikmetiyle ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur: "Ramazan bayramı namazından önce bir şeyler yenmelidir. Bunun hikmeti ise bilgisiz kimselerin orucun bayram namazı kılınıncaya kadar devam ettiğini düşünmelerini önlemektir. İşte Resûl-i Ekrem saüaiiâhu aleyhi ve sellem böyle bir anlayışın doğmasını önceden engellemek için böyle davranmış olabilir."
İbn Cemre'nin konuyla ilgili değerlendirmesi şöyledir: "Farz olan Ramazan orucu görevi bitirildikten sonra artık oruç tutmak yasaktır. İşte Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bu yasağa düşmemek için acele etmiş ve Allah'ın emrine uymak konusunda İvedilikle hareket etmeyi güze! görmüştür (müstehap). Hz. Peygamber-'in saiiaüshu aleyhi ve sellem kamını doyuracak kadar yemeyip birkaç hurma tanesi atıştırması da bunu göstermektedir. Zira Allah'ın emrine uymak için acele etmek gibi bir amacı olmasaydı karnını doyuracak kadar yerdi."
İbn Kudâme ise "Biz Ramazan bayramı gününde bayram namazından önce bir şeyler yemenin müstehap olduğu konusunda herhangi bir görüş ayrılığı olduğunu bilmiyoruz" demiştir.
Namazdan önce hurma yemenin hikmeti hakkında şunları söylemek mümkündür: "Tatlı, Ramazan boyunca tutulan oruç dolayısıyla zayıf düşen gözleri güçlendirir, rüyada tatlı görülmesi imana yorulur, tatlı kalbin rikkatini, inceliğini artırır ve sindirimi diğer besinlere göre daha rahattır. Hatta bu yüzden tâbiûndan bir âlim Ramazan bayramı namazından önce sadece bal vs. gibi tatlı olan şeyler yenmesini müstehap görmüştür."
Yenen hurmaların tek sayı olması ile ilgili olarak Müheileb şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem bereketli olmasını umarak bütün işlerinde bu şekilde davranırdı."

5. Kurban Bayramı Günlerinde Yemek

954- Enes ibn Mâlik'ten nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kurban Bayramı namazından önce kurbanlarını kesenler peniden kurban kessinler." Bunun üzerine birisi kalkıp Hz. Peygamber'e saibiiâhu aleyhi ve sellem: "Bu gün insanların canlarının et çektiği bir gündür!" dedi ve komşularından yoksul ve muhtaç olan kimselerin isimlerini saydı. Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem de galiba onu tasdik etti. Sonra bu şahıs: "Benim henüz bir yaşını doldurmamış ve iki tane besili koyundan daha çok sevdiğim bir keçim var, (bunu kurban edebilir miyim?)" diye sordu ve Hz. Peygamber sdiallâhu aleyhi ve sellem ona müsaade etti. Ben Resûlullah'm sallaüâhu aleyhi ve sellem (bir yaşını doldurmamış keçinin kurban edilmesiyle ilgili olarak) verdiği bu iznin başka şahıslan kapsamına alıp almadığını bilmiyorum.[6]
955- el-Berâ İbn Azib'ten nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir kurban Bayramı namazından sonra bize hutbe okudu ve şunları söyledi: "Kim izim kıldığımız namazı kılar ve bizim kestiğimiz gibi kurbanını keserse gerekten de kurban görevini tam olarak yerine getirmiş olur. Fakat kim kurbanını amazdan önce keserse namazı kabul olur, ama kurbanı olmaz."
Bunun üzerine el-Berâ'nın dayısı Ebu Bürde İbn Niyâr: "Ey Allah'ın Resulü, en bir koyun kurban ettim ve namazdan önce kestim. Ben bu günün yeme ;me günü olduğunu biliyorum ve istedim ki bu gün kesilen ilk koyun benim vimde kesilen koyun olsun. Bu yüzden koyunumu kestim ve namaza gelmeden mce de biraz yedim" diye Resûlulîah'a sallallâhu aleyhi ve sellem durumunu anlatınca İz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ona: "Öyleyse senin koyunun et koyunu ol-ıuş" buyurdu. Bürde: "Ey Allah'ın Resulü bizim henüz bir yaşını doldurmamış ıkat İki koyundan daha çok sevdiğim bir keçimiz var. Bu keçiyi kurban etsem örevimi yerine getirmiş olur muyum?" diye sorunca Resûl-İ Ekrem sallallâhu aleyhi ve m: "Senin için evet, fakat senden sonra başkaları için hayır." buyurdu.

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem hem urban hem de Ramazan bayramlarında meşru olan vakitte bir şeyler yemiştir, kiradaki maksadı, söz konusu bayramlara has olan sadakaları dağıtmaktır. Ramazan bayramında verilen fıtır sadakası namaz için namazgaha gitmeden önce, :urban bayramında dağıtılan sadaka ise kurban kesildikten sonra verilir. Bu ınlamda Kurban bayramı sadakası İle Ramazan bayrammdaki fıtır sadakası adaka verilmesi bakımından birleşmekte, fakat verilen zamanlar bakımından irbirinden ayrılmaktadır."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Kurban kesmek çok önemli bir görevdir.
2. Eti iyi olan kurbanlar kesilmelidir.
3. Kurban eti dağıtılırken komşular diğer kimselere tercih edilmelidir.
4. Bir kimse fetva verirken soru soran kişinin çok samimi ve doğru sözlü bi-isi olduğunu anlamışsa ona kolaylık yolunu göstermelidir. Hatta soru soranlar ki ayrı kişi olursa bunların halini göz önünde bulundurarak aynı soruya farklı cevaplar bile verebilir.
5. Kişi başkaları tarafından övülmesine vesile olacak bazı İşlerini ihtiyaç ölçüsünde açığa vurabilir, anlatabilir.

6. Bayram Namazlarının Kılındığı Musallada Minber Olmaması

956- Ebû Saîd el-Hudrî şöyle anlatır: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Ramazan ve Kurban bayramlarında namaz için musallaya giderdi. Onun bayramlarda ilk yaptığı şey namazı kılmak olurdu. Namaz bittikten sonra ayağa kalkıp insanlara döner ve onlara öğütler verir, tavsiyelerde bulunur ve bazı emirler verirdi, insanlar da saflar halinde oturup onu dinlerdi. Hatta askerî birlikler gön-derecekse buradan gönderir veya vermek istediği talimatlar/emirler varsa verir ve sonra giderdi.
Ben Mervân İbnü'l-Hakem'in Medine valisi olduğu günlerde onunla da bir Ramazan veya Kurban bayramı namazı için musallaya çıktım. Zaten onun zamanına kadar insanlar Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem dönemindeki bu uygulamayı devam ettirmişlerdi. Fakat namaz kılacağımız yere vardığımızda ne göreyim; bir minber... Bu minberi Kesîr İbnü's-Salt yapmıştı. Bu şaşkınlığım henüz geçmemişti ki Mervân'ın daha bayram namazını kılmadan önce minbere çıkmaya yeltendiğini gördüm. Bunun üzerine hemen elbisesinden tutup onu geri çektim. Fakat o direnip elimden kurtuldu ve çıkıp namaz kılmadan önce hutbe îrad etmeye başladı. Ben de ona: 'Vallahi, siz Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem zamanındaki uygulamayı değiştirdiniz!' dedim. Bunun üzerine aramızda şöyle bir konuşma geçti. O:
Ebû Saîd, senin bildiğin o uygulamanın artık bir geçerliliği kalmadı.
Allah'a yemin ederim ki, benim bildiğim bu uygulama hiç bilmediğim şu uygulamanızdan çok daha hayırlıdır.
Fakat halk namazdan sonra oturup bizi beklemiyor ki, dağılıp gidiyorlar. Ben de bu yüzden hutbeyi namazın önüne aldım!

Açıklama

Bu rivayette söz konusu edilen musalla, Mescİd-İ Nebevî'nin kapısından itibaren bin zira' uzaklıkta bir yerdir.
(Namaz bittikten sonra ayağa kalkıp insanlara döner) İbn Hüzeyme'nin naklettiği bir rivayette bu ifade "Bayram gününde ayaklan üzerinde durup hutbe okudu" diye geçmektedir. Bu rivayet de Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında musallada minber bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca Ebû Saîd'ten nakledilen rivayette geçen "Zaten onun zamanına kadar insanlar Resûlullah sallallâhu aleyhi ve iiem dönemindeki bu uygulamayı devam ettirmişlerdi" cümlesi de buna işaret etmektedir. Bu ifadelerden anlaşılan şudur: Musallada minber bulundurma uygulamasını ilk başlatan Mervân'dır.
Ebû Saîd, Mervân'ı elbisesinden tutup çekerken hutbeden önce namazı kıldırmasını sağlamak istemiştir.
"Fakat halk namazdan sonra oturup bizi beklemiyor ki, dağılıp gidiyorlar. Ben de bu yüzden hutbeyi namazın önüne aldım!" cümlesinden anlaşıldığı kadarıyla Mervân bu uygulamayı kendi içtihadına dayanarak başlatmıştır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Hutbe okunması için minber inşa etmek mümkündür. Zeyn İbnü'I-Müneyyir şöyle demiştir: "Musallada kullanılacak minberin ahşaptan değil kerpiçten dayanıklı malzemelerden yapılmasını daha uygun bulmuşlardır. Çünkü bu minber açık arazide herhangi bir koruma söz konusu olmaksızın bırakılacaktır. İşte minberin dayanıklı malzemelerden yapılması sökülüp götürülmesini de engelleyecektir. Fakat caminin içindeki minberin ahşap malzemeden yapılması durumunda buna benzer endişeler taşınmaz."
2. Musallada hutbe îrad ederken minbere çıkmaktansa ayakta durup halka hitap etmek daha iyidir. Açık alan olan musalla İle kapalı bir mekan olan mescit arasında bu bakımdan farklılık söz konusudur. Zira açık alanda ayakta duran imamı cemaatteki herkesin görmesi mümkündür. Halbuki kapalı bir alan olan mescitte cemaatin imamı görmemesi ihtimal dahilindedir.
3. Bayram namazları için musallaya uygun bir açık alana çıkılır.
4. Bayram namazları zorunluluk bulunmadıkça mescitlerde kılınmaz.
5. Âlimler yöneticileri sünnete aykırı tutum ve davranışlarını gördükleri.zaman uyarmakla mükelleftir.
6. Alim bir kimse verdiği bilginin haberin doğru olduğunu pekiştirmek maksadıyla yemin edebilir.
7. Dinin hükümlerinin tam olarak ortaya çıkması için karşılıklı görüşme yapmak gerekebilir.
8. Hâkim'in devlet Başkanı veya üst düzey töneticinin [7] muvafakat etmediği durumlarda bir Âlim daha evlâ/üstün ve iyi olan uygulamayı terk edebilir. Çünkü Ebû Saîd, Mervân'ın uygulamasına karşı çıktığı halde hutbeyi dinlemiş ve ayrılıp gitmemiştir.
9. Bayram günü namaza hutbeden önce başlamak namazın sıhhat şartlarından değildir" diye bir hükme de işaret edilmiştir. Allah her şeyin en doğrusunu bilir.
Zeyn İbnü'l-MüneyyİR konuyla ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: "Ebû Saîd ResûÎullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem bayram namazlarındaki uygulamasını söz konusu sıranın mutlaka takip edilmesi gerektiği şeklinde anlamıştır. Halbuki Mervân'a göre bu sıra evlâ olandır, mutlaka takip edilmesi gerekmez. Nitekim evlâ olan uygulamayı terk ederken de gerekçe olarak halkın değişen tutumunu göstermiştir. İşte bu yüzden bayram namazının temel sünneti olan hutbenin dinlenmesini sağlamak maksadıyla namazın şartlarından olmayan söz konusu sırayı değiştirmiştir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.
10. Bayram namazları için uygun olan boş bir alana çıkmak müstehaptır ve böyle bir alanda bayram namazlarını kılmak mescitte kılmaktan daha faziletlidir. Zira Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem kendi mescidinin faziletine rağmen bayram namazlarını daima musallada kılmıştır.
İmam Şafiî, el-Ümm adlı eserinde: "Bize ulaştığına göre, Resûlullah aleyhi ve sellem bayram namazları için Medine'deki namazgaha giderdi. Ondan sonra da yağmur gibi zorunlu durumlar dışında bu uygulama devam ettirildi. Mekke dışında bütün İslâm beldelerinde uygulama böyledir" demiş ve bunun gerekçesini: "Mekke mescidi çok geniştir ve Mekke çevresinde uygun alanlar yoktur" diye açıklayarak sözlerine şöyle devam etmiştir: "Bir şehir kurulur ve bu şehirde halkın tümünü alabilecek kadar geniş bir mescit inşa edilirse bana göre orada bayram namazları için musallaya çıkmaya gerek yoktur. Fakat buradaki mescit yeterince geniş değilse, halkın mescitte bayram namazlarını kılması mekruh olur ama kılacak olurlarsa iade etmeleri gerekmez."
İmam Şafiî'nin bu açıklamalarını esas aldığımızda musallaya çıkma hükmünün gerekçesinin mescidin geniş olup olmaması ile bağlantılı olduğunu anlarız. Dolayısıyla musallaya çıkma hükmünün gerekçesi bizatihi "namaza çıkma olgusu" değildir. Çünkü burada asıl sağlanmaya çalışılan hedef halkın toplanmasıdır. Bu hedef mescitlerde gerçekleştirilebiliyorsa bayram namazlarının mescitte kılınması daha uygun olacaktır.

7. Bayram Namazına Yürüyerek Ve Binek Sırtında Gitmek

Ezan ve Kamet Olmaksızın Hutbeden Önce Namazı Kılmak
957- Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûluilah aleyhi ve sefem Kurban ve Ramazan bayramı namazlarını kıldırır ve namazdan sonra cemaate hitap ederdi.[8]
958- Atâ'dan nakledilmiştir: "Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediğini duydum: Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem Ramazan bayramı namazı için musallaya gitti ve hutbeyi okumadan önce namazı kıldırdı.[9]
959- Atâ'dan nakledilmiştir: "Abdullah İbn Abbâs, ilk defa Abdullah İbnü'z-Zübeyr'e bey'at edildiğinde bir elçi vasıtasıyla şu bilgiyi göndermişti: "Resûluilah saiiaMhu aleyhi ve sellem zamanında Ramazan bayramı namazı İçin ezan okunmazdı ve hutbe de namazdan sonra okunurdu."
960- Abdullah İbn Abbâs ile Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dedikleri nakledilmiştir: "Ne Ramazan bayramı namazı ne de Kurban bayramı namazı için ezan okunurdu."
961- Atâ'dan nakledilmiştir: "Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediğini duydum:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kalktı ve önce namazı kıldırıp ardından cemaate hitap etti. Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi sellem hutbeyi bitirip indi ve kadınlara yönelerek öğütlerde bulundu. Bu sırada Bilâl'ın elinden tutuyordu. Bilâl ise elbisesinin eteğini açmış kadınların attığı sadakaları topluyordu."
Bu hadisin ravilerinden İbn Cüreyc: "Ben Atâ'ya, şu andaki imamların / görevlilerin hutbe bittikten sonra kadınlara yönelip öğütler verme ve onları uyarma görevi var mıdır, diye sordum. Şöyle cevap verdi: Tabiî ki vardır... Fakat maalesef bunu yapmıyorlar, gerçekten niye yapmıyorlar bilmiyorum!"

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı üç hüküm İçermektedir:
1. Bayram namazı için musallaya nasıl gidileceği,
2. Hutbenin namazdan sonra okunması,
3. Bayram namazları için ezan okunmaması.
Birinci hükümle ilgili olarak İbnü't-Tîn'in şöyle bir itirazı vardır: "İmam Buhârî'nin zikrettiği rivayetler içinde musallaya ne yürüyerek ne de binek üzerinde gitmek konusunu anlatan bir İfade bulunmaktadır."
Onun bu itirazına Zeyn İbnü'l-Müneyyir şu cevabı vermiştir: "Yürüyerek ve binek üzerinde gitmekle ilgili olarak hiçbir açıklamanın bulunmaması bunların her ikisinin de caiz olduğunu ve birinin diğerine göre herhangi bir üstünlüğünün bulunmadığını gösterir."
İkinci hüküm ise bu başlık altında zikredilen rivayetlerde açık bir şekilde görünmektedir. Bu uygulamayı (namazın hutbeden önce kılınması) ilk olarak kimin değiştirdiği konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İmam Müslim'in Târik İbn Şihâb yoluyla Ebû Saîd'ten naklettiği rivayette açıkça ifade edildiği gibi bu yönetici kişi Mervân İbnü'l-Hakem'dir. Bununla birlikte bu uygulamayı daha önce Hz. Osman'ın değiştirdiği de söylenmiştir. İbnü'I-Münzir sahih bir senedle Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini nakletmiştir; "Namazdan önce hutbe okuma uygulamasını ilk başlatan Hz. Osman'dır. O başlangıçta önce namaz kıldırıp daha sonra hutbe okurdu. Fakat daha sonra halkın namaza yetişemediğini görünce önce hutbe okuyup sonra namaz kıldırmaya başladı." Görüldüğü gibi Hz. Osman'ın bu sırayı değiştirmekteki gerekçesi ile Mervân'm gerekçesi birbirinden farklıdır. Çünkü Hz. Osman haİkın namaza yetişebilmeleri için böyle davranmış ve namazı kılabilmeleri noktasında onların maslahatını gözetmiştir. Halbuki Mervân'm gerekçesi halkın hutbeyi dinlemelerini sağlamaktır ve dolayısıyla hutbeyi dinleyebilmeleri noktasında cemaatin maslahatını göz önünde bulundurmuştur.
Ezanın okunmaması hakkındaki üçüncü hükümle ilgili tek bilgi Abdullah İbn Abbâs'tan'nakledilen rivayette bulunmaktadır. Ebû Davud'un, Tâvûs yoluyla İbn Abbâs'tan sahih bir senedle naklettiği bir rivayet şöyledir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi «senem bayram namazını ezansız ve kâmetsiz olarak kıldırdı." Aynı hükme delalet eden başka rivayetler de vardır: Müslim'in Câbir İbn Semure'den, Bezzâr'ın Sa'd İbn Ebû Vakkâs'tan ve Taberânî'nin ei-Evsat'ta Berâ İbn Azib'ten naklettiği rivayetler böyledir. İmam Mâlik Muvattdda şunlan söylemektedir: "Ben pek çok âlimimizin şöyle dediğini duydum; Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seıem zamanından günümüze kadar Kurban ve Ramazan bayramı namazlarında ne ezan okunmuştur ne de kamet getirilmiştir. Zaten bizim şehrimizde hakkında hiçbir görüş ayrılığı bulunmayan sünnet de budur."
Tüm bu açıklamalar ışığında konu başlığı ile bu başlık altında nakledilen rivayetler arasında uyum bulunduğu da ortaya çıkmış olur.
Câbir'den nakledilen bir rivayette geçen "Ne kamet getirilirdi ne de başka bir şey..." ifadesinden yola çıkan bazı âlimler bayram namazlarından önce konuşulmaması gerektiği hükmünü de çıkarmışlardır.
İbnü'z-Zübeyr'e halife olarak bey'at edilmesi Yezîd İbn Muâviye'nin ölümünden sonra hicrî 64. yıla rastlar.

8. Bayram Namazından Sonra Hutbe Okumak

962- Abdullah İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben Resûl-i Ekrem sallallâhuafcyhivesdkm, Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasında bayram namazları kıldım. Hepsi de hutbeden önce namazı kıldırıyordu."
963- Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah deyhi ve sdiem, Hz. Ebû Bekir ve Ömer Ramazan ile Kurban bayramı namazlarını hutbeden önce kıldırırlardı."
964- Abdullah İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sdiem Ramazan bayramı günü iki rekat namaz kıldı. Bu İki rekatın ne öncesinde ne de sonrasında namaz kıldı. Sonra yanında Bilâl olduğu halde hanımların namaz kıldığı yere geldi ve onlara sadaka vermelerini emretti. Bu emri üzerine kadınlar derhal yüzüklerini ve gerdanlıklarını Bilâl'ın kucağına atmaya başladılar."
965- el-Berâ İbn Âzib Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Bizim bu günde yapacağımız ilk şey namaz kılmak olacaktır. Sonra döner kurbanlarımızı keseriz. Kim bu şekilde hareket ederse şüphesiz bizim sünnetimize uymuş olur. Kim de namazdan önce hayvanını kesecek olursa bu ailesine ikram edeceği bir et olur. Bunu kurban bayramı için kesilmesi gerekli olan bir kurban saymak mümkün değildir."
Bunun üzerine ensârdan Ebû Bürde İbn Niyâr kalkıp Resûlullah'a sallallâhu afevhi ve sellem: "Ey Allah'ın Resulü, ben hayvanımı kestim bile. Fakat bir yaşını doldurmadığı halde bir yaşından daha gösterişli duran bir keçim var, bunu kurban edeyim mi?" diye sorunca Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:
"Bu keçiyi önceden kestiğin hayvanın yerine kurban et. Fakat senden sonra hiç kimse için böyle bir kurban geçerli olmayacaktır."

9. Bayram Günlerinde Ve Harem Bölgesinde Silah Taşımak Mekruhtur

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Düşman saldırısından endişe etmeleri durumu dışında bayram günlerinde silah taşımaları yasaklandı."
966- Saîd İbn Cübeyr şöyle demiştir: "Abdullah İbn Ömer'in ayağının yan tarafına mızrak saplandığı zaman ben de Mina'da onun yanındaydım. Ayağı üzengiye yapışıp kalmıştı. Ben inip mızrağın ucunu çıkardım. Daha sonra Haccâc onun ayağına mızrak saplandığını öğrenip ziyaretine geldi ve: "Bu mızrağı ayağına saplayanı bir bilsek..." deyince İbn Ömer ona şu cevabı verdi: "Mızrağı ayağıma saplayan sensin!" Haccâc şaşırdı ve: "Nasıl yani!?" dedi. Abdullah ibn Ömer ona: "Sen silah taşınmaması gereken ve daha önce hiç taşınmayan bir 9ünde silah taşınmasına müsaade ediyorsun ve Harem bölgesine silah sokulmasına ses çıkarmıyorsun. Halbuki daha önce Harem'e silah hiç sokulmazdı."
967- İshâk Ibn Saîd Ibn Amr Ibn Saîd Ibnü'1-As babasının şöyle dediğini nakletmiştir: "Haccâc, Abdullah Ibn Ömer'i ziyarete gelmişti. Ben de orada bulunuyordum, içeriye girince: "Yaran nasıl?" dîye sordu, o da: "İyi" diye cevap verdi. Haccâc: "Seni kim yaraladı peki?" deyince İbn Ömer Haccâc'ı kasdederek: "Silah taşınması helal olmayan bir günde silahların taşınması emrini kim verdiyse o yaraladı" diye cevap verdi.

Açıklama

Bu konu başlığı daha önce geçen "Bayram Gününde Mızrak ve Kalkanla Oynamak I Halay Çekmek" şeklindeki konu başlığı ile ilk bakışta çelişiyor görünebilir. Çünkü oyun ile ilgili bu başlık silah taşımanın mubah veya mendup olduğunu gösterirken bu başlık mekruh veya haram olduğunu göstermektedir. Çünkü Abdullah İbn Ömer'in sözünde: "Silah taşınması helal olmayan bir günde..." ifadesi geçmektedir. Bu farklı rivayetleri şu şekilde uzlaştırmak (cem' etmek) mümkündür: "Birinci durum silah konusunda eğitimli olan ve başkalarına zarar vermesi söz konusu olmayan kişilerle ilgili olduğu halde, ikinci durum silahı gösteriş yapmak, büyüklük taslamak maksadıyla taşıyan veya silah taşırken dikkatli hareket etmeyen ve insanlara zarar verebilecek kişilerle ilgilidir. Özellikle kalabalık yerlerde ve dar sokaklarda bu söz konusu olabilir."
Haccâc Ibn Yûsuf es-Sakafî o dönemde Hicaz emîridir. Onun emîr oluşu Abdullah İbnü'z-Zübeyr'in şehid edilmesinden sonradır.
"Mızrağı ayağıma saplayan sensin!" Bu söz herhangi bir emre dayanılarak gerçekleştirilen fiilden doğan sonucun bu emri veren kimseye nispet edilebileceğini gösterir. Emri veren kimsenin maksadı bu sonucun ortaya çıkmasını sağlamak olmasa bile hüküm böyledir. Zübeyr'in el-Ensâ&ta anlattığına göre: "Abdülmelik, Haccâc'a İbn Ömer'e muhalif uygulamalardan uzak durmasına dair talimat gönderince Haccâc bu durumdan pek hoşlanmadı. Bunun üzerine Abdullah İbn Ömer'i öldürmesi için bir adam görevlendirdi. Adam zehirli bir mızrağı Ibn Ömer'in ayağına sapladı. İşte İbn Ömer birkaç gün bu yüzden hasta yattı ve sonunda öldü. Öldüğünde tarih hicrî 74 yılını gösteriyordu."
Silah taşınması helal olmayan bir günde silahların taşınması emrini kim verdiyse o yaraladı" sözü Haccâc'a îmâ yollu bir kınamadır. Zaten Saîd İbn Cü-beyr'in sözü burada kasdedilen kişinin Haccâc olduğunu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte benzeri bir olayın veya sorunun birden fazla olması da İhtimal dahilindedir. Belki de İbn Ömer ilk önce îmâ ile Haccâc'a göndermede bulunmuş, Haccâc ikinci defa mızrağı kimin sapladığını sorunca da açıkça mızrağı saplayan sensin demiştir.

10. Bayram Namazlarına Erkenden Gitmek

Abdullah İbn Büsr (namaz kılmak mekruh olan vakit çıktıktan sonra kılınan teşbih namazı vaktini kasdederek namazı ağırdan alan imama) şöyle demiştir: "Biz şimdiye kadar bayram namazını çoktan kılmış olurduk."
968- el-Berâ İbn ÂzİB'ten nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir Kurban Bayramı namazından sonra bize hutbe îrad etti ve şunları söyledi:

"Bizim bu günde yapacağımız ilk şey namaz kılmak olacaktır. Sonra döner kurbanlarımızı keseriz. Kim bu şekilde hareket ederse şüphesiz bizim sünnetimize uymuş olur. Kim de namazdan önce hayvanını kesecek olursa bu ailesine ikram etmek üzere erkenden kestiği bir etlik olur. Bunu Kurban Bayramı için kesilmesi gerekli olan bir kurban saymak mümkün değildir."
Bunun üzerine dayım Ebû Bürde İbn Niyâr kalkıp Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem: "Ey Allah'ın Resulü, ben namazı kılmadan önce hayvanımı kestim bile. Fakat bir yaşını doldurmadığı halde bir yaşından daha gösterişli duran bir keçim var, bunu kurban edeyim mi?" diye sorunca Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:
"Bu keçiyi Önceden kestiğin hayvanın yerine kurban et. Fakat senden sonra hiç kimse için böyle bir keçiyi kurban etmek geçerli olmayacaktır."

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: "İslam Hukuku bilginleri (fakîhler) bayram namazlarının güneş doğmadan önce ve güneş doğarken kılınamayacağı konusunda görüş birliği halindedir (icmâ). Bayram namazının kılınacağı vakit, nafile namazın kılınmasının artık caiz olduğu vakittir." Fakat "Bayram namazının ilk vakti güneşin doğduğu andır" diye beyan edilen görüş bu icma İddiasını zedelemektedir.
Bayram namazı vaktinin güneşin tam tepe noktasından batıya doğru yöneldiği ana (zeval) kadar devam edip etmediği konusu tartışmalıdır. İbn Battal yukarıda zikredilen Abdullah İbn Büsr hadisine dayanarak vaktin zeval anma kadar devam etmeyeceğini söylemiştir. Ancak bu hadisin İbn Battal tarafından işaret edilen bu hükme delaleti açık değildir.
İmam Buhârî'nin el-Berâ'dan naklettiği hadiste geçen "Bizim bu günde yapacağımız ilk şey namaz kılmak olacaktır" sözü bayram gününde namaza hazırlanmak ve musallaya gitmek üzere yola çıkmak dışında hiçbir şeyle ilgile-nilmemesİ gerektiğini göstermektedir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuç ise şudur: "Namazdan önce namaz dışında hiçbir şey yapmamak. Bu da zorunlu olarak namazı erkenden kılmayı gerektirir."

11. Teşrik Günlerinde Güzel Ameller İşlemenin Fazileti

Abdullah İbn Abbâs "Onlar belirli günlerde Allah'ın adını anarlar" âyetinde geçen belirli günler ifadesini Zilhicce'nin bilinen on günü diye tefsir etmiştir. Sayılı günler ise teşrîk günleridir. İbn Ömer ve Ebû Hü-reyre bilinen on gün boyunca pazara çıkıp tekbir getirirlerdi. Halk da onlara uyarak tekbir getirirdi. Muhammed İbn Ali ise nafile namazların ardından tekbir getirmiştir.
969- Saîd İbn Cübeyr'in İbn Abbas'tan naklettiğine göre ResûÎullah aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Zilhicce'nin on günü içinde işte şu vakitteki amel kadar faziletli hiçbir amel yoktur." Sahâbîler: "Cihad da mı bu günlerdeki amellerden daha faziletli değil!?" deyince Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cihad da... Sadece canını ve malını hiç gözünü kırpmadan feda edebilecek şekilde savaşa tutuşan ve geriye hiçbir şey getiremeyen kişinin ameli bunun dışındadır."

Açıklama

Dil bilginlerinin ve fakihlerin açıklamaları ışığında şunu söylemek mümkündür: Teşrîk günleri Kurban Bayramının ilk gününden sonradır. Fakat teşrik günlerinin süresi konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı âlimlere göre bu üç gün, bazılarına göre iki gündür. Ancak bu günlere niçin teşrîk günleri adı verildiğine dair yapılan açıklamalar, bayram gününün de teşrik günlerinden olmasını gerektirmektedir. Ebû Ubeyd bu isimlendirme konusunda iki görüş bulunduğunu nakletmiştir:
1. insanlar kurban kesip etini parçaladıklarında kurutmak maksadıyla güneşe sererlerdi. Bu güneşe serme işlemine teşrîk adı verildiği için söz konusu günler için de aynı isim kullanılmıştır.
2. Bu günlerin her birinde doğan güneşle (teşrik) birlikte kurban bayramı namazı kıbnabildiğî İçin söz konusu isim kullanılmıştır. Dolayısıylc bu günİer Kurban Bayramı gününe bağlıdır. Ebû Ubeyd, bu ikinci görüşü benimsediğini ifade etmiştir.
Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem "Zilhicce'nin on günü içinue işte şu vakitteki amel kadar faziletli hiçbir amel yoktur" şeklindeki sözüyle ilgili olarak Ebû Cemre şöyle demiştir:
"Bu hadîs-i şerîf teşrik günlerinde yapılan güzel amellerin diğer günlerde yapılan amellerden daha faziletli olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan teşrik günlerinin Hz. Aişe'den nakledilen rivayette belirtildiği gibi kurban günü olması ile İmam Müslim'in sahih bir senedle naklettiği "Bu günler yeme ve İçme günleridir" şeklindeki hadisin varlığı bu günlerdeki amelin faziletiyle ilgili açıklamayı zedelemez. Çünkü bu günlerin kurban bayramına ve yeme - İçme günlerine rastlaması söz konusu günlerde güzel ameller işlenemeyeceği anlamına gelmez. Aksine bu günler için emredilen bir amel vardır. O da ibadetlerin en yücesi olan Allah'ı zikirdir. Bu günlerde yasaklanan tek amel oruç tutmaktır.
Bu günlerde yapılan amelin diğer günlerdeki amellere göre daha faziletli olmasının sebebi ve hikmetiyle ilgili olarak şunları söylemek mümkündür: Gaflet anlarında yapılan ibadetler diğer zamanlardaki ibadetlere göre daha faziletlidir. İşte teşrik günleri de genelde insanların gaflete daldıkları anlar olduğu için bu günlerde ibadetle meşgul olan kişilerin diğer zamanlarda ibadet eden kimselerden daha üstün olacakları söylenmiştir. Bu yönüyle teşrik günlerindeki zikir, insanların neredeyse hepsi uykuda iken gece kalkıp ibadet etmeye benzer.
Teşrik günlerinin üstünlüğü konusunda şöyle bir incelik daha bulunmaktadır: Allah Teâlâ Hz. İbrahim'i bu günde oğlunu kurban etmekle imtihan etmiş fakat imtihanda başarılı olan Hz. İbrahim'e onun yerine bir kurbanlık lüt-fedilmiştir. İşte teşrîk günleri bu açıdan da önemli ve faziletlidir."
Bu açıklama gerçekten de güzeldir. Fakat konuyla ilgili olarak nakledilen rivayetler "işte şu vakitteki" ifadesinde söz konusu edilen zamanın teşrik günleri şeklinde açıklanmasını doğrulamamaktadır. Nitekim Kerîme'nİn Küşmîhenî'den naklettiği bu hadis şazdır ve hadis hafızlarından Ebû Zer'in Küşmîhenîden (Küşmîhenî, Kerîme'nİn hocasıdır) naklettiği rivayete muhaliftir. Ebû Zer rivayetinde bu ifade şöyle geçmektedir: "Diğer günlerdeki hiçbir amel şu on gündeki amel kadar faziletli değildir." Ahmed İbn Hanbel ile Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin naklettiği rivayetler de bu yöndedir. Tüm bunlar da göstermektedir ki, konu başlığı altmda nakledilen rivayette söz konusu edilen günler Zilhicce'nin bilinen on günüdür. Fakat bu durumda İmam Buhârî'nin kullandığı konu başlığı ile naklettiği rivayet arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Zira İmam Buhârî'nin kullandığı başlık söz konusu günlerin teşrîk günleri olduğunu vurgulamaktadır. Bu uyumsuzluk hakkında şu değerlendirmeler yapılmıştır:
1. Herhangi bir şeyin derecesi onun üstün ve yüce bir şeye yakınlığına göre belirlenir; üstün ve yüce olana yakın olan da aynı niteliklere sahip olur. İşte teşrîk günleri de hemen Zilhicce'nin on gününden sonra gelmektedir. Zilhicce'nin bu on gününün fazileti bu hadise göre sabit olduğu İçin, aynı üstünlük teşrîk günleri için de söz konusu olacaktır.
2. Zîîhicce'nin on günü için takdir edilen bu üstünlük, bu günlerde hac görevinin yerine getiriliyor olmasından kaynaklanır. Haccın şeytan taşlamak, tavaf yapmak gibi diğer tamamlayıcı amelleri ise teşrîk günlerinde gerçekleştirilir. İşte bu yönüyle söz konusu günler aynı fazileti paylaşırlar. Zaten bu yüzden gerek Zilhicce'nin on gününde, gerek teşrîk günlerinde tekbir getirmek meşru kılınmıştır. İşte bu açıklamalar ışığında İmam Buhârî'nin konu başlığının altında zikrettiği görüşler ile İbn Abbâs'tan naklettiği rivayet arasındaki uyum anlaşılır.
Sahâbîlerin şaşkınlık içinde "Cihad da mı bu günlerdeki amellerden daha faziletli değil!?" diye sormaları cihadın onlara göre en faziletli amel olduğunu göstermektedir. Nitekim ashâb-ı kiram, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem cihada denk bir amel bulamadığını İfade eden sözünü biliyorlardı; Bir sahâbî Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem gelerek cihada denk bir amel olup olmadığını sormuş Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de ona: "Böyle bir amel bilmiyorum!" diye cevap vermiştir.[10]
"Geriye hiçbir şey getiremeyen kişinin ameli bunun dışındadır" Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözü bu şekilde savaşa giren kişinin Zilhicce'nin on gününde güzel amel işleyen kimseden daha üstün olduğunu veya en azından ona denk olduğunu gösterir. îbn Battal şöyle demiştir: "Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözü iki anlama gelebilir:
1. Kişi kendisi dönmüş olsa bile malı tamamen yok olmuştur, geriye tek bir parça bile malını getirememiştir.
2. Allah Teâlâ bu kula şehadeti lütfetmiştir ve ne kendisi geri dönebilmiştir dolayısıyla ne de malını geri getirebilmiştir."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Cihad Müslümanların yerine getirmesi gereken en Önemli görevlerden biridir. Cihad ile elde edilen dereceler çok yücedir ve bu dünyadaki en büyük hedeflerden biri canı Allah yolunda feda etmektir.

2. Kimi yerlerin mukaddeslik açısından başka yerlere göre daha faziletli ol-ası gibi, bazı vakitler de diğer vakitlere göre daha değerli ve faziletli olabilir. Bu nlamda ZilhİCce'nin ilk on günü, yıl içindeki diğer günlere göre daha üstündür, lu hükmün en önemli sonucu "senenin en faziletli günlerinde oruç tutmayı veya erhangi bir ibadet yapmayı adayan kimsenin nasıl hareket edeceğinin belirtmesinde" ortaya çıkar. Bir kimse en faziletli günlerin birisinde bu ibadetleri erine getirmeyi adarsa, arefe gününde bu ibadeti yerine getirmesi gerekir. Zira ilhicce'nin on günü içindeki en faziletli gün arefe günüdür. Haftanın en faziletli ününde bir ibadet yapmayı adayan kimse ise Cuma gününde bu adağını yeri-e getirmekle yükümlü olur. Böylece bu konu başlığı altında zikredilen hadisler
Ebû Hüreyre'den nakledilen "Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma ünüdür" hadisi arasındaki uyum sağlanmış olur.
3. Zilhicce'nin ilk on gününde oruç tutmak çok faziletli bir ibadettir. Bu hü-üm hadiste geçen amel kapsamına oruç da girdiği için verilmiştir. Anladığımız kadarıyla Zilhicce'nİn on gününün bu denli üstün ve faziletli ol-ısının sebebi namaz, oruç, sadaka ve hac gibi en önemli İbadetlerin bu günnde birleşmiş olmasıdır. Diğer günlerde bu ibadetlerin birleşmesi asla mümkün eğildir.

12. Mina Günlerinde Ve Arafata Giderken Tekbir Getirmek

Hz. Ömer Mina'da iken çadırından yüksek sesle tekbir getirir ve mescitte bulunanlar onun sesini duyup tekbir getirmeye başlardı. Daha sonra da çarşı pazardaki ahâli tekbir getirirdi. Bu şekilde tekbirler Mina semalarında dalga dalga yayılırdı. Abdullah İbn Ömer de bu günlerde Mina'da iken her yerde namazların arkasından, yatağında yatarken, çadırının İçinde iken, otururken ve yürürken tekbir getirirdi. Meymûne de Kurban Bayramı gününde tekbir getirirdi. Kadınlar Ebân İbn Osman ile Ömer İbn AbdüIazİz'İn arkasında teşrik günlerinin gecelerinde erkeklerle birlikte mescitte tekbir getirirlerdi.
970- Muhammed İbn Ebû Bekir es-Sakafî şöyle demiştir: "Biz Mina'dan Arafat'a doğru giderken Enes İbn MâlİK'e telbiyeyi sordum ve 'Siz Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraberken nasıl telbiye getirirdiniz?' dedim. Bana şu cevabı verdi: Telbiye getirenlere de bir şey diyen olmazdı, tekbir getirenlere de; dileyen telbiye, dileyen tekbir getirirdi ve hiçbir şekilde kendilerine müdahale edilmezdi.[11]
971- Ümmü Atiyye şöyle demiştir: "Bize bayram gününde musallaya çıkmamız emredildi. Hatta biz bu emir dolayısıyla evin içinde kendilerine tahsis edilen özel odalarda bulunan evlenmemiş genç kızları ve hayızlı kadınları bile çıkarırdık. Onlar da erkeklerin arkasında ilerleyip onlar gibi tekbir getirir ve dua ederlerdi; bu güzel günün bereketinden ve temizliğinden istifade etmeye çalışırlardı."

Açıklama

Mîna günleri bayramın ilk günü ile bunu takip eden üç gündür.
İmam Buhârînin başlıkta ifade ettiği Arafat'a gidiş günü ZilhİCce'nin dokuzuncu günü sabahıdır. Hattâbî bu günlerde tekbir getirmenin hikmetiyle ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: "Cahiliyye döneminde müşrikler taptıkları putlara bu günlerde kurban keserlerdi. İşte kurbanın sadece Allah için ve Allah'ın adı anılarak kesilmesi gerektiğine İşaret etmek maksadıyla bu günlerde tekbir getirilmesi emredilmiştir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Bu günlerde namazların ardından ve diğer durumlarda tekbir getirmek vaciptir. Fakat bu hükmün ayrıntılarında farklı görüş ve yorumlar bulunmaktadır: Bazı âlimlere göre tekbirler sadece namazların ardından getirilir, bazılarına göre nafilelerden değil sadece farz namazlardan sonra tekbir getirilir. Bazı âlimler İse tekbir getirme görevinin kadınlara değil erkeklere ait olduğunu, tek olarak değil cemaatle getirileceğini, kaza namazlarda değil, vaktinde kılınan namazlardan sonra okunacağını, yolcuya değil mukîm olana ve köyde yaşayanlara değil şehirde İkamet edenlere gerektiğini savunmuşlardır. Fakat İmam Buhârî'nin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla tekbir getirme görevi herkesi kapsamına alır. Zaten nakletmiş olduğu rivayetler de onu desteklemektedir.
Tekbirin hangi sözlerle getirileceği konusunda nakledilen en sahih rivayet Abdürrezzâk'ın Selmân'dan naklettiği rivayettir: "Allah'ı diyerek yüceltin!" Konuyla ilgili olarak; "Kişi iki defa dedikten sonra der" şeklinde bir görüş de nakledilmiştir. H2. Ömer'den nakledilen rivayet budur. Abdullah İbn Mesud'tan nakledilen rivayet de buna yakındır. Ahmed İbn Hanbel ile İshâk İbn Râhûye'nin görüşleri de bu doğrultudadır.

13. Bayram Gününde Kıble Tarafına Dikilen Mızrağa Doğru Namaz Kılmak

972- Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem âhu aleyhi ve sellem Ramazan ve Kurban bayramı namazlarını kıldıracağı zaman önüne bir mızrak dikilirdi ve o şekilde Hz. Peygamber saiiaıı&hu aleyhi ve sellem namazı kıldırırdı."

14. Bayram Gününde İmamın Önünde Mızrak Taşınması

973- Abdullah İbn Ömer'den nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem musallaya giderdi ve önünden mızraklarla geçenler olurdu ve musallada iken Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem önüne mızrak dikilirdi. Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem de bu mızrağa doğru namazı kıldırırdı."

Açıklama

İmam Buhârî burada İbn Ömer hadisinin başka bir varyantını nakletmiştir. Bunu ayrı bir başlık altında ele almasının sebebi ise buradaki hüküm ile 13. başlıkta belirtilen hükmün birbirinden farklı olduğunu vurgulamaktır. Çünkü 13. başlıkta geçen rivayet, sütrenîn namaz kılan kişinin vücudunu tam olarak örtmesinin şart olmadığını göstermektedir. Halbuki bu rivayet bir kimsenin imamın önünden elinde silah olduğu halde geçmesinin meşru olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu rivayetin daha önce zikredilen bayram günlerinde silah taşımamakla ilgili rivayetlerle çeliştiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü yerinde de açıklandığı gibi bayram günlerinde silah taşıma yasağı başkalarına zarar vermekle bağlantılıdır.

15. Hayızlı Olsun Ya Da Olmasın Kadınların Bayram Günlerinde Musallaya Çıkmaları

974- Ümmü Atiyye'den nakledilmiştir: "Bize evlilik çağma yaklaşan ve kendilerine ev içinde özel oda ayrılan genç kızları bayramlarda musallaya çıkarmamız emredildi."
Eyyûb buna benzer bir rivayeti Hafsa'dan nakletmiştir. Hafsa hadisinde şöyle bir ek bilgi bulunmaktadır: "Hayızlı kadınlar musalladan uzak durur."
16. Bayram Günlerinde Çocukların Musallaya Çıkması

975- İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben Resûl-i Ekrem sallallâhu aiey-hivesdiem ile birlikte Ramazan veya Kurban bayramı namazı için musallaya çıktım. Namazı kıldırdı ve daha sonra cemaate hutbe îrad etti. Ardından da kadınların yanma varıp onlara öğütler verdi, uyarılarda bulundu ve sadaka vermelerini emretti.[12]

17. İmamın Bayram Hutbesini Okurken Cemaate Yüzünü Dönmesi

Ebû Saîd şöyle demiştir: "Resûlullah aleyhi ve seUem insanların karşısında ayağa dikildi."
976- el-Berâ İbn Azib'ten nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Kurban bayramı günü Bakî1 mezarlığına çıktı ve iki rekat namaz kıldı. Sonra yüzünü bize dönüp şöyle buyurdu:
"Bizim bu günde yapacağımız ilk ibadet namaz kılmaktır. Namazdan sonra dönecek ve kurbanlarımızı keseceğiz. Kim bu şekilde hareket ederse şüphesiz bizim sünnetimize uygun davranmış olur. Kim de bundan önce hayvanını kesecek olursa bunun kurban bayramı kurbanı sayılması mümkün değildir. Bu olsa olsa ailesi için erkenden kesmiş olduğu bir etliktir; kurban sayılması asla söz konusu olamaz."

Bunun üzerine birisi kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü, ben hayvanımı kestim bile... Fakat benim henüz bir yaşını doldurmamış, ancak bir yaşından daha gösterişli duran bir keçim var, onu keseyim mi?" diye sorunca Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onu kes, fakat senden sonra hiç kimsenin böyle bir . kurbanı kabul edilmeyecektir.[13]

18. Bayram Namazları İçin Çıkılan Musallayı Belirlemek Üzere İşaret Kullanmak

977- Abdurrahmân İbn Abis şöyle demiştir; Abdullah İbn Abbas'a: "Sen Re-sûl-i Ekrem'in saüaiiâhu aleyhi ve sellem kıldırdığı bir bayram namazında bulundun mu?" diye sordular. O da şu cevabı verdi: "Evet bulundum. O zamanlar yaşım küçük olduğu için Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem yaklaşıp olanları görebilmiştim. Aksi halde olan biteni göremeyecektim. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sellem Kesîr Ib-nü's-Salt'm evinin yakınındaki işarete kadar ilerledi ve orada namazı kıldırdıktan sonra cemaate hitap etti. Sonra yanma Bilâl'i de alarak hanımlara yöneldi. Onlara öğütler verdi, uyanlarda bulundu ve sadaka vermelerini emretti. Ben kadınların takılarını Bilâl'ın eteğine doldurduklarını gördüm. Sonra Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Bilâl İle birlikte eve gitti."

Açıklama

Bu rivayet sahâbîlerin bayram namazları için çıkılan musalla alanının belirlemek üzere bir işaret (taş, kütük vs.) kullandıklarını göstermektedir.
İbn Abbâs "Olan biteni göremeyecektim" derken Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ue sellem kadınlara öğüt vermesini kasdetmektedir. Zira yetişkinlerin aksine, çocukların kadınların bulunduğu yerlerde bulunmasına müsaade edilmiştir.
İbn Battal şöyle demiştir: "Oyuna dalmayan, şımarıp ortalığı karıştırmayan, namazın önemini kavrayan ve namazı bozacak işlerden uzak duran çocukların musallaya çıkmasına müsaade edilir. Burada İbn Abbâs'ın yaşananları nasıl ayrıntılarıyla hatırlayıp aktardığına dikkat buyurun." Fakat İbn Battâl'ın bu görüşleri tartışmaya açıktır. Çünkü çocukların musallaya çıkarılmasının amacı onların da bu günün bereketinden istifade etmelerini sağlamak ve İslâm'ın en önemli nişanlarından biri olan bayram gününde mümkün olduğu kadar çok insan toplamaktır. Zaten bu yüzden ileride de açıklanacağı gibi hayızlı kadınların bile musallaya gelmelerine müsaade edilmiştir. Bu da göstermektedir ki, namaz kılabilecek durumda olan veya olmayan herkes musallaya gelecektir. Bu durumda ister namaz kılsınlar ister kılmasınlar çocukların oyuna ve eğlenceye dalıp namazın huzurunu kaçırmalarını önleyecek kimseler bulunmalıdır. Ayrıca İbn Abbâs'ın o gün yaşananları çok iyi bir şekilde hatırlaması mutlak olarak yaşının biraz ilerlediğini göstermez; çok zeki olduğu için bunları hatırlıyor olması da mümkündür.
ibn Abbas'm "hanımlara yöneldi" şeklindeki ifadesi kadınların erkeklerden ayn olarak bir yerde toplandıklarını göstermektedir.
Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem kadınların tarafına giderken yanma Bilâl'ı de alması edeptendir. Zira kadınlara öğüt verilirken ve uyarılarda bulunulurken sadece ihtiyaç duyulan kimseler getirilir. Zaten Bilâl de Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem hizmetini gören ve sadakaları toplayan bir görevlidir. Bu anlamda onun orada bulunmasında bir sakınca yoktur. İbn Abbâs ise yaşı küçük olduğu için oraya gidebilmiştir.

19. İmamın Bayram Gününde Kadınlara Öğüt Vermesi

978- Atâ, Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediğini duymuştur: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Ramazan bayramı günü kalktı ve ilk önce namaz kıldırdı. Namazdan sonra cemaate hitap etti. Hutbesini bitirdikten sonra İnip kadınların tarafına gitti. Onlara bir takım uyarılarda bulunurken yanında elinden tuttuğu Bilâl de vardı. Bilâl elbisesini açmış kadınların verdiği sadakaları topluyordu; kadınlar yanlarında bulunan takıları, iri yüzükleri Bilâl'in elbisesinin eteğine atıyorlardı."
Bu hadisin ravilerinden İbn Cüreyc, Atâ'ya: "Bu sadakalar hür sadakası mıydı?" diye sorduğunu ve onun: "Hayır, bunlar kadınların o gün sırf sadaka olarak verdikleri şeylerdir" diye cevap verdiğini söylemiştir. Ayrıca İbn Cüreyc yine Atâ'ya: "Peki günümüzde imamların aynı şekilde kadınlara öğüt vermek ve uyarılarda bulunmak gibi bir yükümlülüğü var mıdır?" diye bir soru daha sormuştur. Atâ ise: "Tabiî ki, bu şekilde kadınlara öğüt vermek imamın/görevlinin boynunun borcudur. Niçin bu görevi şu anda yerine getirmiyorlar şaşılacak şey doğrusu..." demiştir.
979- Hasan İbn Müslim - Tavus - İbn Abbâs senediyle nakledilen bir rivayete göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "Ben Resû!~i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman (r.anhüm) ile birlikte Ramazan bayramı namazlarında bulundum. Hepsi de bayram namazını hutbeden önce kıldırır ve ardından hutbeye geçerdi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem hutbe için çıkmıştı. Eliyle insanlara oturun diye işaret edişi hâlâ gözlerimin Önünde capcanlı duruyor. Hutbeden sonra cemaatin arasından ilerleyerek kadınların bulunduğu yere kadar vardı. O sırada yanında Bilâl de bulunuyordu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kadınların yanına ulaşınca "Ey Peygamber, eğer mümin kadınlar sana gelip... .beyat etmek isterse.[14] âyetini okudu ve ayeti bitirdikten sonra kadınlara: "Siz bu âyette sayılan bey'at'a/ ve buradaki görevlerinize bağlı mısınız?" diye sordu. Kadınlardan sadece birisi: "Evet" diyerek cevap verdi. - Hadisin ravilerinden Hasan İbn Müslim bu kadının kim olduğunu bilmiyordu. - Bu görüşmenin ardından Resûl-İ Ekrem saiiaiıshu aleyhi ve sellem: "Haydi sadaka verin!" buyurdu. Bu sırada Bilâl de elbisesinin eteğini açmış sadakaları topluyor ve bir taraftan da kadınlara: "Haydi verin sadakalarınızı, anam babam size kurban olsun!" diyordu. Onlar da yanlarındaki takıları, alyans ve iri yüzükleri Bilâl'in elbisesine atıyorlardı."

Açıklama

İmamın kadınlara öğüt vermesi, kadınların erkeklerle birlikte hutbeyi dinle-yemediği durumlar için söz konusudur.
Atâ'nın: "Tabiî M, bu şekilde kadınlara öğüt vermek imamın/ilgili görevlinin boynunun borcudur" şeklindeki sözü, bu görevin Atâ'ya göre imamların vazgeçilmez görevi olduğunu göstermektedir. Zaten bunu fark eden Kâdî Iyâz şöyle demiştir: "Atâ'dan başka bu görüşü savunan kimse yoktur." İmam Nevevî'nin görüşü ise bu görevin müstehap olduğu yönündedir; buna göre herhangi bir mefsedet/kötülük ortaya çıkmayacaksa kadınlara öğüt vermekte bir sakınca olmaz.
Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve seitem cemaatteki erkeklere oturmalannı işaret etmiştir. Nitekim İmam Müslim'in naklettiği rivayete göre: "Hz. Peygamber saiiaiiâ-hu aleyhi ve sellem erkeklere oturun anlamında eliyle İşaret etmiştir." Anlaşıldığı kadarıyla Resul-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem hutbe okuduğu yerden başka tarafa yönelince ashâb-ı kiram da kalkmaya yeltenmiş, fakat Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem onlara işaret ederek oturmalarını istemiştir. Maksadı ise işini tam olarak bitirince hep birlikte geri dönmektir. Veya sahâbîler Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Ikalkmca onu takip etmek istemişler fakat Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem onlara mgel olmuştur.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Kadınlara öğüt vermek, İslâm'ın hükümlerini ve kurallarını öğretmek ve kadınlara vacip olan görevleri hatırlatmak müstehaptır.
2. Kadınları sadaka vermeye teşvik etmek ve bunun için sırf onların bulun-iuğu bir toplantı düzenlemek müstehaptır. Ancak bunun için fitneden ve yanlış in lası İmalardan uzak, güvenli bir ortam oluşturmak gerekir.
3. Kadınların bayram namazının kılındığı açık alana (musalla) çıkmaları cazdir.
4. Bir kimsenin insanları gayrete getirmek için "Anam - babam sana feda demesinde herhangi bir sakınca yoktur.
5. Sadaka toplamakla görevli olan kişinin sadaka veren kimselere çok yumuşak davranması, iltifat etmesi gerekir.
6. Kadın kendisine ait malı kocasının izni olmaksızın sadaka olarak verebilir.
7. Sadaka vermek azaba engel olur. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve önce kadınlara sadaka vermelerini emretmiş ve ardından bunun gerekçesi olarak kocalarının sağladığı nimete karşı nankörlük ettikleri için cehennemdeki-erin çoğunun kadınlar olduğunu söylemiştir.
8. Halka nasihat etmek önemli bir görevdir. Nasihat edenin durumuna göre azen sert İfadeler kullanılabilir. Nasihatin daha etkili olması için konuya uygun ilan âyetler okumak gerekebilir. Nitekim Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem özellikle .admlarla İlgili hükümler içeren Mümtehine sûresini okumuştur.
9. İhtiyaç sahiplerine ve yoksullara dağıtmak üzere zenginlerden sadaka isnebilir. Sadaka isteyen kişinin yoksul olup olmaması önemli değildir.
10. Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem emri üzerine kadınlar hiç duraksaladan sahip oldukları ve kendilerine göre çok değerli olan

takıları sadaka ola-ak vermişlerdir. Kendi ihtiyaçlarına rağmen Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem mrine hemen uymaları onların makam ve derecelerinin çok yüksek olduğunu, [15] Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem emirlerine uymak konusunda asla gevşeklik göstermediklerini açıkça ortaya koymaktadır. Allah onların hepsinden razı olsun.

20. Kadının Bayramda Üstüne Giyeceği Genişçe Bir Giysisi (Cilbâb) Yoksa

980- Hafsa binti Sîrîn'den nakledilmiştir: "Biz bayram günlerinde kızlarımızın musallaya çıkmalarına engel olurduk. İşte bizim bu şekilde hareket ettiğimiz günlerde bir kadın Kasr-ı Benû Halefe (Basra yakınlarında bir yer) gelip yerleşti. Bir gün onu ziyarete gitmiştim. Kendisiyle konuşurken bana kız kardeşinin [16] kocasının Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte on iki savaşa katıldığından ve bu savaşların altısına kız kardeşinin de gittiğinden bahsetti. Bacısı bu savaşta yaptıklarını ona şöyle anlatmış: "Biz hastaların başında durup onlara bakıyor ve yaralıların tedavisiyle meşgul oluyorduk. Bir defasında Hz. Peygamber'e sdiaiiâhu aleyhi ve sellem, Ey Allah'ın Resulü bizden birinin eğer üstüne giyeceği genişçe bir elbisesi yoksa musallaya çıkmaması günah olur mu, diye sordum. Bize şöyle cevap verdi: "Arkadaşı ona elbiselerinden giydirsin.[17] Onhr da gelip oradaki hayra ve müminlerin duasına şahit olsunlar."
Hafsa şöyle demiştir: "Ümmü Atiyye geldiğinde bunları ona aktardım ve sen bunları Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem işittin mi diye sordum. Bana "Evet" diye cevap verdi. Babam ona feda olsun ki - Ümmü Atiyye Resûl-İ Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem adını andığı her zaman babam ona feda olsun derdi - Resûlullah
sallallâhu aleyhi ve sellem Şöyle buyurdu:
"Kendilerine evin içinde özel bir oda ayrılan evlilik çağı yaklaşmış genç kızlar - ravinin farklı bir ifadesine göre evlilik çağı yaklaşmış genç kızlar ve kendilerine evin içinde özel bir oda ayrılan genç kızlar - ile hayız olan kadınlar da bayram namazı için çıksınlar. Fakat hayız olan kadınlar musalladan uzak dururlar. Onlar da oradaki hayra ve müminlerin duasına şahit olsunlar."
Hafsa şaşkınlık içinde; "Hayızlı kadınlar da dışarı çıkıp bu meclislere katılır mı?" diye sorunca, Ümmü Atiyye "Onlar Arafat'a çıkıp, şuraya buraya gitmiyorlar mı?" diye soruyla karşılık vermiştir."

21. Hayızlı Kadınların Musalladan Uzak Durması

981- Ümmü Atiyye'den nakledilmiştir: "Bize bayram namazlan için namazgaha çıkmamız emredildi. Biz de bunun üzerine hayız olan olmayan bütün kadınları, evlilik çağına yaklaşmış genç kızlar ile kendilerine ev içinde özel bir oda ayrılmış olan genç kızları - bu rivayet nakledenlerden İbn Avn farklı bir ifade ile şöyle demiştir; kendilerine ev içinde özel bir oda ayrılan evlilik çağına yaklaşmış genç kızları - musallaya çıkardık. Namazgaha kadar gelen kadınlar (namaz kılmazdı fakat) namazgahtan ayrı bir yerde durup müslümanların cemaat halinde olduğu ve topluca dua ettiği ortamlara şahit olurlardı."

Açıklama

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Kadınlar yabancı erkeklerin tedavisi ile ilgilenebilirler. Bu durumda ilacı hazırlayıp getirmek ve doğrudan erkeğe dokunmadan yaralarını sarmak gibi görevleri üstlenebilirler. Fakat ihtiyaç durumunda fitneye de yol açmamak kaydıyla doğrudan müdahalede bulunulabilir.
2. Evlilik çağı yaklaşmış genç kızlar, kendilerine dinin izin verdiği durumlar dışında, dışarıya çıkmamalıdır.
3. Kadınların üstlerine giymek üzere cilbâb hazırlamaları iyi bir davranıştır.
4. Elbisenin ödünç verilmesi mümkündür.
5. Genç olsun ihtiyar olsun bütün kadınların bayram namazlarını görmek için musallaya gitmeleri müstehaptır. Fakat bu konuda selef alimlerinin farklı görüş ve yorumlan bulunmaktadır. Kâdî îyâz Hz. Ebû Bekir, Ali ve İbn Ömer'e göre bunun farz olduğunu nakletmiştir. İbn Ebû Şeybe'nin naklettiği rivayete göre Ebû Bekir ile Ali "Akıl sahibi olan herkesin bayram namazları için musallaya çıkması boyunlarının borcudur" demiştir. İşte bu sözde geçen "boyunlarının borcudur" ifadesi bunun farz olduğunu ve başka bir yoruma göre de müstehap hükmünün çok güçlü olduğunu göstermektedir.

22. Kurban Bayramında Kurbanların Musallada Kesilmesi [18]

982- Abdullah İbn Ömer Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem kurbanı musallada kestiğini (nahr veya zebhettiğini) nakletmiştir.[19]

23. Bayram Hutbesi Sırasında İmamın Ve Cemaatin Konuşması

Ve imama hutbe okurken soru sorulması
983- el-Berâ İbn ÂzİB'ten nakledilmiştir: Bir kurban bayramı günü Resûl.-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem bize namazdan sonra hutbe okudu ve şunları söyledi: "Kim bu günde bizim gibi namaz kılar ue bizim kestiğimiz gibi kurbanını keserse şüphesiz bizim ibadet tarzımıza uygun hareket etmiş olur. Kim de namazdan önce hayvanını kesecek olursa bu bir etlik olur."
Bunun üzerine Ebû Bürde İbn Niyâr kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü, Allah'a yemin ederim ki, ben hayvanımı namaza gelmeden önce kestim bile... Ben bu günün yeme içme günü olduğunu biliyorum. Bu yüzden erken davrandım ve kestiğim hayvandan biraz yiyip aileme ve komşularıma da ikram ettim." Resûlul-lah sallallâhu aleyhi ve sellem: "Bu, et için kesilmiş bir koyundur" buyurdu. Ebû Bürde tekrar söz alıp: "Fakat ey Allah'ın Resulü benim bir keçim var. Bu keçi bana göre iki koyundan daha değerli. Bunu kurban etsem görevimi yerine getirmiş olur muyum?" diye sorunca Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi: "Evet olur. Ancak senden sonra hiç kimse için böyle bir kurban geçerli olmayacaktır."
984- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem, bir Kurban Bayramı günü namazı kıldırdı ve sonra hutbe îrad etti. Hutbede, namazdan önce hayvanlarını kesmiş olanlara yeniden kurban kesmelerini emretti. Bunun üzerine ensardan birisi kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü, benim ihtiyaç sahibi yoksul komşularım var. Ben de onlara dağıtmak üzere namazdan önce hayvanımı kesmiştim. Bununla birlikte sahip olduğum bir keçim daha var.
Bu keçi bana göre iki etli koyundan daha değerlidir. Bu keçiyi kurban edebilir miyim?" diye sordu. Hz. Peygamber aleyhi ve sdlem de ona müsaade etti.
985- Cündüb'ten nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem saiiaüâhu aleyh* ve seııem bir Kurban Bayramı günü namazı kıldırdı ve ardından cemaate hitap etti. Daha sonra da kurbanını kesip şöyle buyurdu: "Kim namazdan önce hayvanını kestiyse onun yerine başka bir kurban daha kessin. Kim de henüz kesmediyse kurbanı keserken Allah'ın adını ansın.[20]

24. Bayram Günü Musalladan Dönerken Farklı Bir Yoldan Gelmek

986- Câbir İbn Abdullah'tan nakledilmiştir: "Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ue seııem, bayram gününde musalla gidiş ve dönüşü farklı yollardan olurdu."

Açıklama

imam Tirmizî şöyle demiştir: "Bazı âlimler bu rivayeti esas alarak imamın musallaya giderken ve dönerken farklı yollan takip etmesini müstehap görmüşlerdir. İmam Şafiî de bu görüştedir."
Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem niçin bu şekilde hareket ettiği konusunda pek çok yorum yapılmıştır. Ben bu konuyla ilgili olarak yirmiden fazla yorum biliyorum. MâlİkÎ âlimlerinden Kâdî Abdülvehhâb şöyle demiştir: "Bu konuyla ilgili olarak pek çok yorum yapılmıştır. Bu yorumlardan bir kısmı gerçekten kabul edilebilecek yorumlardır, fakat çoğu boş iddialardan ibarettir." Burada söz konusu yorumlardan bir

kısmına yer vereceğiz:
1. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kıyamet gününde her iki yolun da kendi lehinde şahitlik yapması için farklı yollardan gidip gelmiştir.
2. Resûlullah saibii&hu aleyhi ve sellem kıyamet gününde her iki yol boyunca yaşayan insanların ve cinlerin kendi lehinde şahitlik yapması için farklı yollardan gidip gelmiştir.
3. Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi w sellem her iki yolun da aynı şerefe ve üstünlüğe ermesi, kendisinin bereketinden her iki yolun da yararlanması için böyle davranmıştır.
4. Bayram günündeki sevince herkesi ortak etmek veya halkın onun geçişinden ve görülmesinden doğan bereketleri elde etmesini sağlamak İçin barklı yollardan gidip gelmiştir. Böylece halk dînî bir hükmü öğrenmek üzere soru sormak, ondan bilgi almak, kendisine uymak, ondan doğru yolu öğrenmek, sadaka ve selâm vermek gibi ihtiyaçlarını gidermiş olurlar.
5. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yaşayan ve Ölmüş olan akrabalarını ziyaret etmek maksadıyla farklı yollardan gidip gelmiştir.

25. Bayram Namazını Kaçıran Kimseler İki Rekat Namaz Kılarlar

Kadınlar, evlerinde ve köylerde bulunanlar da bu hüküm kapsamına girerler. Çünkü ResûlulJah sallallâhu aleyhi ve seilem şöyle buyurmuştur: "Bu biz müslüman bayramıdır."
Enes İbn Mâlik (Basra'ya iki fersah uzaklıktaki) Zaviye denen yerleşim biriminde bulunan evinde iken kölesi İbn Ebû Utbe'ye ailesini ve çocuklarını toplamasını emrederdi ve herkes toplandıktan sonra şehirdekilerin namaz kılıp tekbir getirdiği gibi namaz kıldırırdı.
İkrime şöyle demiştir: "Sevâd halkı bayram günlerinde toplanır ve imamın yaptığı gibi iki rekat namaz kılardı."
Atâ şöyle demiştir: "Bir kimse bayram namazını kaçıracak olursa iki rekat namaz kılar."
987- Hz. Aişe'den nakledildiğine göre Mina günlerinden [21] birinde Hz. Ebû Bekir onun odasına girer. Bu sırada iki kız çocuğu Hz. Aişe'nin yanında def çalıp ezgi söylemektedir. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ise örtüsüne bürünmüş ve uzanmıştır. Hz. Ebû Bekir bu manzarayı görünce kızar ve kızı Aişe'yi azarlamaya başlar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyh, ve sellem yüzünü açar ve Ebû Bekir'e şöyle der: "Ey Ebû Bekir, rahat bırak çocukları. Şu anda bayram günlerinin içindeyiz; bu günler Mina günleridir."
988- Hz. Aişe şöyle demiştir: "Mescid-i Nebevî'de oynayan Habeşlileri seyrederken Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem beni örtüsüyle sarmıştı. Habeşlilerin oynadığını gören Hz. Ömer onları engellemeye çalıştı. Fakat Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve selleml
"Rahat bırak onları... Tamam Erfide oğulları, rahatınıza bakın, rahat olun!" buyurdu.

Açıklama

Bu başlık imamla birlikte bayram namazını kılamayanlarla ilgilidir. İmam Buhâri'nin kullandığı bu başlık iki hüküm içermektedir:
1. Zorunluluk dolayısıyla veya herhangi bir zorunluluk bulunmadığı halde bayram namazı kılınamazsa sonradan kaza edilebilir.
2. Bayram namazının kazası iki rekat olarak kılınır.
Bu hükümlere katılmayan âlimler de vardır. Nitekim ilk hükme karşı çıkan Müzenî gibi âlimler bayram namazının kaza edilemeyeceğini söylemişlerdir. İkinci hükme ise Süfyân-ı Sevrî ve Ahmed İbn Hanbel karşı çıkmıştır. Onlara göre bayram gününde tek başına namaz kılan bir kimse namazı dört rekat olarak kılar. Sevrî ile Ahmed İbn Hanbel'den önce de bu görüşü zikreden ve dolayısıyla onlara kaynak olan âlimler vardır. Nitekim Saîd İbn Mansûr'un sahih bir senedle naklettiğine göre İbn Mesûd şöyle demiştir: "Kim bayram namazını imamla birlikte kılamazsa dört rekat namaz kılsın."
Ebû Hanîfe'nin görüşü ise şöyledir: "Bayram namazını kılamayanlar kaza etmekle etmemek arasında serbest olduğu gibi iki veya dört rekat kılmak arasında da serbesttir."

26.Bayram Namazından Önce Ve Sonra Namaz Kılmak

Ebü'l-Muallâ şöyle demiştir: "Saîd'ten işittim, bana Abdullah İbn Abbâs'ın bayram namazından önce namaz kılmayı kerih gördüğünü söyledi."
989- Abdullah İbn Abbâs'tan nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir Ramazan bayramı günü musallaya çıktı ve iki rekat namaz kıldırdı. Bu namazdan ne önce ne de sonra namaz kılmıştı. O sırada yanında Bilâl de bulunuyordu.

Açıklama

Bayram namazından önce ve sonra namaz kılınıp kılınamayacağı konusunda selef âlimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İbnü'l-Münzir'in naklettiğine göre Ahmed İbn Hanbel şöyle demiştir: "Kûfe'liler bayram namazlarından önce değil sonra namaz kılarlar. Basra'lılar bayram namazlarından sonra değil önce namaz kılarlar. MedİneIiler ise ne bayram namazından önce ne de sonra namaz kılarlar." Evzâî, Süfyân-ı Sevrî ve Ebû Hanîfe birinci görüşü, Hasan-i Basrî ve bir grup alim ikinci görüşü, İbn Şihâb ez-Zührî, İbn Cüreyc ve Ahmed İbn Hanbel ise üçüncü görüşü kabul etmişlerdir. İmam Mâlik musallada bayram namazlarından önce ve sonra namaz kılınamayacağını söylemiştir; mescitte kılınıp kılınamayacağı konusunda ise İki farklı görüşünün de bulunduğu nakledilmiştir. İmam Şafiî'nin el-Ümm'dekİ ifadeleri şöyledir: "İmamın bayram namazlarından önce ve sonra nafile namaz kılması İyi değildir. Fakat cemaatin durumu imamdan farklıdır. Kısacası; bayram namazını Cuma namazına kıyas edenlerin aksine bayram namazlarından önce ve sonra namaz kılınıp kılınamayacağı konusunda bayram namazı için Özel olarak sabit olmuş bir sünnet yoktur. Bununla birlikte mutlak olarak kılınacak nafile namazını engelleyen özel bir delil de bulunmamaktadır. Konuyla ilgili yasaklayıcı deliller senenin bütün günlerinde olan kerahet vakitleri (namaz kılmanın mekruh olduğu vakitler) ile ilgilidir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."

14. BÖLÜM VİTİR NAMAZI

1. Vitir Namazı Hakkında Nakledilen Rivayetler

990- Abdullah İbn Ömer'den nakledilmiştir: "Birisi gelip Resûlullah'a aleyhi ue sellem gece namazının nasıl kılınacağını sordu ve Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi veseUem şöyle cevap verdi:
"Gece namazı ikişer rekat halinde kılınır. Fakat sizden biri sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe ederse bir rekat kılar. Böylece bu bir rekattık namaz onun daha önce kıldığı rekatları tekleştirir (vitir)."
991- Nâfi'in naklettiğine göre Abdullah İbn Ömer vitir namazı kıldığında iki rekat ile tek rekat arasında selâm verir ve hatta bu arada bazı ihtiyaçları için talimatlar verdikten sonra kalan bir rekatı kılardı.
992- Küreyb nakletmiştir: Bir gece Abdullah İbn Abbâs teyzesi Meymû-ne'nin yanında kalmış ve o gece yaşananları şöyle aktarmıştır: "Ben yastığın uç kısmına enlemesine uzandım. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem da eşiyle birlikte yastığa uzunlamasına yattı ve uyudu. Gece yarısı olduğunda veya gece yarısına yaklaştığımızda uyandı ve uykusunu dağıtmak için yüzünü ve gözlerini ovuşturdu. Ardından Al-i İmrân suresinden on âyet okudu. Sonra kalkıp duvarda asılı olan su kabını indirip güzelce bir abdest aldı ve namaz kılmaya başladı. Ben de aynen onun yaptıklarını yaptım ve namaz kılmak üzere yanına durdum. Resûlullah saiidiâhu aleyhi ve sellem sağ eliyle başımdan tuttu ve sonra kulağımı hafifçe tutup okşadı. Toplam on iki rekat namazı ikişer rekat halinde kıldı [22] ve en sonunda tek bir rekat daha kılıp uzandı. Bir süre sonra müezzin gelip sabah namazı vaktinin girdiğini bildirdi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bunun üzerine kalkıp iki rekat daha namaz kıldı ve sonra çıktı ve mescide gidip sabah namazını kıldırdı."
993- Abdullah İbn Ömer'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber sdiaiiâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Gece namazı ikişer rekat halinde kılınır. Gece namazını bitirmek istersen bir rekat daha namaz kılarsın. Böylece bu bir rekathk namaz onun daha önce kıldığı rekatları tekleştirir (vitir)." Kasım şöyle demiştir; "Biz ergenlik çağına girip aklımız erdiğinden beri İnsanların vitir namazını tek selâmla üç rekat olarak kıldıklarını gördük. Bununla birlikte vitir namazının İkİ artı bir rekat, yani üç rekatın ikincisinde selâm verip üçüncü rekatı tek olarak kılmada bir sakınca bulunmadığını düşünüyorum; bunların İkisi de caizdir."
994- Urve İbnü'z-Zübeyr, Hz. Aişe'den nakietmiştir: "Resûlullah saiiaMhu aleyhi ve sellem gece namazını on bir rekat kılardı. O sallallâhu

aleyhi ve sellem, gece namaz kılarken sizden birinizin elli âyet okuyabileceği kadar bir süre başını kaldırmadan secdede beklerdi. Sabah namazından önce de iki rekat namaz kılar ve sonra da müezzin haber verene kadar sağ yanı üzerine uzanırdı."

Açıklama

İmam Müslim'in naklettiğine göre (İkişer rekat halinde) diye tercüme ettiğimiz kelimesinin ne anlama geldiğini Ukbe İbn Harîs Abdullah İbn Ömer'e sormuş ve İbn Ömer ona şu cevabı vermiştir: "Her iki rekatta bir selâm verirsin."
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem vitir namazını hiç ara vermeden tek selâmla üç rekat olarak da kılmıştır. Ayrıca ilk iki rekattan sonra arada selâm vererek son rekatı ayrı olarak da kılmıştır. Onun vitir namazını her iki şekilde de kıldığına dair rivayetler sahihtir. Ebû Davud'un Urve yoluyla Hz. Aişe'den naklettiğine göre: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yatsı namazını kıldıktan sonra sabah namazına kadar on bir rekat namaz kılardı ve her iki rekatta bir selâm verirdi." Bu iki rivayet İmam Buhârî ile İmam Müslim'in şartlarına uygundur.
Bu rivayetler esas alınarak vitir namazı dışındaki nafile namazların iki rekattan az olamayacağı söylenmiştir. Selef âlimleri vitir namazının üç rekat halinde kılınması ile son rekatın ilk iki rekattan ayrı kılınması durumlarından hangisinin daha faziletli olduğu konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. el-Esrem'in naklettiğine göre Ahmed Ibn Hanbel, gece namazının ikişer rekat halinde kılınmasını tercih etmiş fakat nafile namazların gündüz dört rekat halinde kılınmasında herhangi bir sakınca bulunmadığını söylemiştir. Muhammed İbn Nasr'ın görüşü de bu yöndedir: "Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi sellem hiç ara vermeksizin sadece son rekatında oturarak vitir namazını beş rekat halinde kıldığına dair nakledilen sahih rivayetler bulunmaktadır. Fakat biz her iki rekatta bir selâm verilmesini tercih ediyoruz. Çünkü Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem kendisine gece namazını soran kişiye ikişer rekat halinde kılınacağını söylemiştir. Ayrıca son rekatm ilk iki rekattan ayrı olarak kılındığını gösteren, yani ikinci rekattan sonra selâm verip geri kalan rekatı da tek rekat halinde kıldığına dair olan hadisler daha güçlü ve daha çoktur."
Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem "Fakat sizden biri sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe ederse..." şeklindeki ifadesine dayanan bazı âlimler vitir namazının vaktinin fecrin doğması ile sona erdiğini söylemişlerdir. İbnü'l-Münzir'in selef âlimlerinin bir kısmından naklettiğine göre, fecrin doğması ile vitir namazının ihtiyarî vakti sona erer, fakat zorunluluk dolayısıyla bu süre sabah namazı kılınana kadar devam eder. Kurtubî bu görüşü îmam Mâlik, İmam Şâfîi ve Ahmed İbn Hanbel'den de nakletmiştir. İbn Kudâme şöyle der: "Hiç kimsenin sabah namazının vakti girene kadar kasıtlı olarak vitir namazını bırakması uygun değildir."
Selef âlimleri vitir namazının kaza edilip edilemeyeceği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Çoğunluğa göre vitir namazı kaza edilmez. İmam Müslim'in naklettiğine göre: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi vesellem gece bir sıkıntısı veya başka bir durum dolayısıyla uyuduğu zaman gece namaz kılmak üzere kalkmazdı. Fakat gündüz olunca on iki rekat namaz kılardı."
"Bir rekat daha kılar" ifadesinden yola çıkan bazı âlimler vitir namazından sonra artık nafile namaz kılınamayacağını söylemişlerdir. Bununla birlikte selef âlimleri bu konunun ayrıntılarında görüş ayrılığına düşmüşlerdir:
1. Vitir namazından sonra oturarak namaz kılmabilir mi?
2. Bir kimse vitir namazını kıldıktan sonra gece henüz bitmeden yine nafile namaz kılmaya devam etmek isterse ilk vitirle yetinip daha sonra dilediği kadar nafile namaz kılabilir mi yoksa kıldığı tek rekata bir rekat daha ekleyip rekat sayısını çiftledikten sonra mı nafile namaza devam eder? Bu sonuncu durumda yeniden vitir namazı kılması gerekir mi yoksa kılmasa da olur mu?
İmam Müslim'in Ebû Seleme yoluyla Hz. Aişe'den naklettiği rivayet ilk soruya ışık tutacak mahiyettedir. Bu rivayete göre; "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem vitir namazını kıldıktan sonra oturarak iki rekat daha namaz kılardı." Bazı âlimler bu görüşü kabul etmişler ve Resûl-i Ekrem'in satiaiiâhu aleyhi ve sellem hadisinde ifade edilen "Gece kılacağınız son namaz vitir olsun!" buyruğunun gecenin son vaktiyle ilgili olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu görüşü kabul etmeyenler onlara şu şekilde cevap vermişlerdir: "Hz. Aişe'den nakledilen bu rivayette söz konusu olan iki rekat namaz sabah namazının iki rekatlık sünnetidir." İmam Nevevî'nin konuyla ilgili açıklamaları ise şöyledir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem vitirden sonra namaz kılarak hem vitirden sonra nafile namaz kılmanın, hem de nafileleri oturarak kılmanın caiz olduğunu açıklamak istemiştir."
İkinci hususla ilgili olarak âlimlerin çoğunluğu şöyle demiştir: "Gece ibadet eden bir kimse dilediği kadar çift rekatlar halinde namaz kılar ve Nesâî ile İbn Hüzeyme gibi hadis âlimlerinin hasen bir senedle Talk İbn Ali'den naklettikleri "Bir gecede iki vitir olmaz" hadisi gereğince kıldığı vitir namazını arkasından başka namazlar kılarak işlevsiz hale getirmez." Bununla birlikte vitir dışında da tek rekatlı nafile namaz kılınabileceğini söyleyen âlimlere göre vitir namazı ardından başka namazlar kılınarak bozulabilir."
"Böylece bu bir rekatlık namaz onun daha önce kıldığı rekatları tekleştirir, işte vitir namazı budur." Böylece kılınan son rekatın tek olmasına vitir, bundan önceki namazların iki rekat iki rekat olarak kılınmasından dolayı da buna şef denmektedir.
(Abdullah İbn Ömer tek rekatlı namaz (vitir) kıldığında iki rekat kılıp ara verir ve bu arada selâm vererek hizmetçisine bazı ihtiyaçları için talimatlar verdikten sonra kalan bir rekatı kılardı.) Bu rivayetten ilk bakışta anlaşılan anlam (zahir) şudur: "Abdullah îbn Ömer genelde vitir namazını hiç ara vermeksizin üç rekat olarak kılardı. Fakat herhangi bir işi ve ihtiyacı olduğunda ara verir ve daha sonra, önceki kıldığı iki rekatın üzerine bir rekat daha eklerdi." Bu açıklama, vitir namazı mutlaka ara verilerek kılınmalıdır diyenlerin görüşlerine bir cevap mahiyetindedir.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, Abdullah İbn Abbas'ın kulağını hafifçe tutup okşadı. Muhammed İbnü'l-Velîd'in naklettiği rivayette ise şöyle bir ek bilgi bulunmaktadır: "Abdullah İbn Abbas şöyle demiştir: Ben Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem gecenin karanlığında korkmamam için bu şekilde kulağımı tutup okşadığını anladım." Dahhâk İbn Osman rivayeti ise şöyledir: "Ben namazda uykuya dalıp kendimden geçtiğim zaman kulağımın memesini tuttu, hafifçe ovaladı." Bu açıklamalar, bazı bilginlerin ileride tefsir bölümünde gelecek olan Seleme İbn Küheyl rivayetine dayanarak, Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sdiem İbn Abbas'ı sol tarafından sağ tarafına geçirmek için kulağından tutmuştu, şeklinde getirdikleri açıklamaya bir cevap ve red mahiyetindedir. Bununla birlikte Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem İbn Abbas'ı bu şekilde sağ tarafına geçirmesi, onun kulağım gecenin karanlığından korkmamasını sağlamak ve uyarmak İçin tutmuş olmasına engel teşkil etmez. Aslında İbn Abbas'ın yaşı küçük olduğu İçin Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi w sellem bu hareketinin çok yerinde olduğu açıktır.
(Toplam on İki rekat namazı ikişer rekat halinde kıldı) ifadesinden ilk bakışta anlaşılan anlam şudur: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem her iki rekatta bir ara verirdi." Zaten Talha İbn Nâfi' rivayetinde bu açıkça ifade edilmektedir: "Her iki rekatta bir selâm verirdi." Ayrıca İmam Müslim'in Ali İbn Abdullah İbn Abbâs rivayetinde de iki rekatta bir ara verdiği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu rivayete göre Resûl-i Ekrem saiiatiâhu aleyhi ve sellem her iki rekatta bir ara verip dişlerini misvaklamıştır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Hâşim oğullarına genel olarak zekattan pay verilebileceğinin caiz olduğu görülmektedir. Burada nafile olarak ve gönülden gelen şekliyle bunun yapılabileceğine dair bir caizlik sözkonusudur. Bu da vefakâlık için yapılır.
2. Çocuklarla, akraba ve komşularla İyi geçinmek, onlara iyi davranmak gerekir.
3. Kişi başta eşi olmak üzere ailesiyle iyi geçinmelidir.
4. Küçükler, kendileriyle evlenmeleri haram olan kadın akrabaları ile aynı odada geceleyebilir. Bu sırada o kadının kocasının odada bulunup bulunmaması bu konudaki hükmü değiştirmez.
5. Bir kimse hayızlı olan eşiyle aynı yatakta yatabilir.[23] Böyle bir durumda küçüğün yanında bulunmaktan çekinmeye de gerek yoktur. Hatta küçüğün temyiz çağma girmesi veya ergenlik çağına iyice yaklaşmış olması da bu bakımdan fark etmez.
5. Küçüğün namazı geçerlidir ve küçük namaz kılarken ona yalnız olmadığını göstermek, korkmamasını sağlamak ve gerektiğinde uyarmak için kulağı tutulabilir.
6. Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem fiileri ve yaptığı her davranış da uymamız gereken sünnetler arasındadır.
7. Gece namazı çok faziletli bir ibadettir. Özellikle gecenin ikinci yarısında ibadetle meşgul olmak daha faziletlidir.
8. Gece kalkınca misvak kullanmak güzel bir davranıştır.
9. Gece namazına kalkınca Âl-İ İmrân sûresinin sonlannı okumak çok faziletlidir.
10. Az suya eli daldırarak abdest almakta bir sakınca yoktur. Zira Hz. Pey-gamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem abdest aldığı kap geniş ağızlı bir tas idi.

11. İbn Abbâs sahabenin önde gelenlerinden biridir. Zekâsı, anlayışı çok güçlüdür ve dinin emirlerini öğrenip aktarmada çok titiz ve kabiliyetli biri olarak bilinir.
12. Mescitte düzenli ve devamlı olarak görev yapacak bir müezzin istihdam etmek mümkündür.
13. Müezzin, namaz vaktinin girdiğini imama bildirir ve onu namaza çağırır.
14. Nafile namaz cemaatle kılınabilir.
15. İmamlık yapmaya niyet etmemiş birisine uyularak namaz kılınabilir.

2. Vitir Namazının Kılınacağı Vakitler

Ebû Hüreyre şöyle demiştir: "Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem bana uyumadan önce vitir namazı kılmamı tavsiye etti."
995- Enes İbn Sîrîn'den nakledilmiştir: "Bir defasında Abdullah İbn Ömer'e; 'Ne dersiniz, sabah namazından önce kılınan iki rekathk namazda kıraati uzun tutayım mı? diye sordum. Bana şöyle cevap verdi: "Resûl-i Ekrem saiiaiiahu aleyhi ve seikm gece namazını ikişer rekat halinde kılardı ve sonunda bir rekat daha kılarak namazını tekleştirirdi. Daha sonra da sabah namazından önce iki rekat namaz kılardı. Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem bu iki rekatı kılarken sabah namazının farzı için getirilen kamet sesi kulağına gelirdi." Hammâd şöyle demiştir: "Bu yüzden hızlı bir şekilde kılardı."
996- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem her gece vitir (tek rekatlı) namazı kılardı. Bu tek rekat da seher vaktine sarkardı."

Açıklama

İmam Buhârî'nin burada naklettiği rivayetlerin özü şudur: Vitir namazının vakti, bütün bir gecedir. Bunun başlangıcı da yatsı namazından sonra şafağın kaybolma anma kadardır. İbnü'l-Münzir'in naklettiğine göre vitirin başlangıç vakti konusunda görüş birliği (İcmâ) bulunmaktadır.
"Resûl-i Ekrem saihiiahu aleyhi ve sellem gece namazını ikişer rekat halinde kılardı" ifadesi gece namazlarının her iki rekatta bir ara verilerek kılınmasının daha faziletli olduğunu göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem hem bunu emretmiş hem de bizzat uygulamıştır. Buna karşılık ara vermeksizin vitir namazını kılmakla ilgili bir emri bulunmadığı halde, sadece bu yönde uygulamaları vardır.
Hz. Peygamber saihiiâhu aleyhi ue sellem bu iki rekatı kılarken sabah namazının farzı için getirilen kamet sesi kulağına gelirdi" ifadesi söz konusu iki rekatın sabah namazının farzından hemen önce kılındığını göstermektedir. Buradan anlaşıldığına göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namazın İlk vaktini kaçırmamak için kameti duyan bir kimsenin hızlı bir şekilde namazı kılması gibi acele ederdi. Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem bu şekilde namazı çabucak kılmasının zorunlu sonucu da farzdan önceki iki rekatta kıraati kısa tutmasıdır. İşte Enes İbn Sîrîn'in bu iki rekatta kıraatin ne kadar tutulacağına dair sorusunun cevabı da böylece verilmiş olur. Ayrıca İbn Ömer'in soruya ayrıntılı bir şekilde cevap vermesi eğer ihtiyaç veya zorunluluk varsa cevabın soruda istenenden daha ayrıntılı olabileceğini de göstermektedir.
"Bu tek rekat da seher vaktine sarkardı.11 Hz. Aişe'nin bu ifadesi vitir namazının vaktinin duruma göre değişebildiğin! gösterir. Buna göre Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem eğer bir rahatsızlığı varsa vitir namazını ilk vaktinde, şayet yolcu ise vaktin ortasında kılmıştır. Fakat Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve sellem' vitir namazıyla ilgili genel uygulaması, bu namazı vaktin sonunda kılmaktır. Zira O'nun gece namazlarındaki asıl alışkanlığı ve uygulaması bu yöndedir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.

3. Hz. Peygamberin Eşini Vitir Namazına Kaldırması

997- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem saibiiâhu aleyhi ve sellem gece namaz kılardı. Ben de bu sırada onun namaz kıldığı yerin karşısında yatağımda enlemesine uyurdum. Hz. Peygamber sau&hu aleyhi ve seiiem vitir namazını kılmak istediğinde beni de uyandırırdı ve ben de vitri kılardım."

Açıklama

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Hz. Aişe'nin "beni de uyandırırdı ve ben de vitri kılardım" şeklindeki ifadesi vitir namazını gecenin son vaktinde kılmanın müstehap olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan gece kalkıp ibadet edenler ile (teheccüd) etmeyenler arasında bir fark yoktur. Fakat bu hüküm, kendiliğinden veya birisinin uyandırması ile kalkacağına kanaat getiren kimselerle ilgilidir.
2. Vitir namazı vaciptir. Çünkü Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem bu namazla ilgili tutumu diğer vaciplerle ilgili tutumuyla aynıdır. Nitekim eşinin uyumasına göz yummamış ve onu kaldırarak vitir namazını kılmasını sağlamıştır. Halbuki gece ibadeti için böyle bir tavır içinde olmamıştır. Bununia birlikte bazı âlimler, Hz. Peygamber'in saiuiâhu aleyhi ve sellem bu davranışına bakılarak vitir namazının vacip olduğu söylenemez, demişlerdir. Onların bu görüşü doğrudur, kabul edilebilir. Fakat Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem eşini vitir namazına kaldırması, bu namazın çok önemli bir ibadet olduğunu ve gece kılman diğer nafile ibadetlerden daha üstün olduğunu gösterir.
3. Uyuyan bir kimseyi namaza kaldırmak çok güzel bir davranıştır. Zira bu şekilde namazı kaçırması engellenmiş olur. Ayrıca uyuyan kimseleri kaldırmak sadece farz namazlar İçin olmadığı gibi vaktin çıkmasından endişe duyulmasına da bağlı değildir. Buna göre uyuyan bir kimsenin cemaati ve namazın İlk vaktini kaçıracağından endişe duyulması durumunda uyandırılması mümkün olduğu gibi, nafile ibadetler için uyandmlması da mümkündür. Aslında uyumakta olan bir kimse dinimize göre mükellef değildir, herhangi bir sorumluluk taşımaz. Fakat onun mükellef olmasına engel olan bu uyku hali hemen giderilebilecek nite-İlktedir. Bu yönüyle gaflete dalan bir kimseye benzer. Gafillerin uyarılması ise farzdır.

4. Gece Kılınan Son Namaz Vitir Namazı Olmalıdır

998- Abdullah İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Gece kıldığınız son namazın vitir namazı olmasını sağlayın!"

5. Binek Üzerinde Vitir Namazı Kılmak

999- Saîd İbn Yesâr anlatıyor: "Bir defasında Abdullah İbn Ömer ile birlikte geceleyin Mekke'ye gidiyordum. Sabah namazının vaktinin gireceğinden endişe duyunca indim ve vitir namazını kılıp tekrar ona yetiştim. İbn Ömer bana 'Nerede kaldın' diye sordu. Ben 'Sabah namazının vaktinin gireceğinden endişeye kapıldım ve inip vitir namazını kıldım' dedim. Bunun üzerine bana 'Senin için Resûl-i Ekrem'de sallallâhu aleyhi ve sellem çok güzel bir örnek yok mu?' diye sordu. Ben Tabiî ki var' Allah'a yemin ederim ki var, deyince şu cevabı verdi: "Resûlullah sallallâhu aleyhi uesellem devesinin üzerinde vitir namazını kılardı.[24]

Açıklama

Vitir namazının farz olduğunu söyleyen bazı âlimler bundan önce geçen Hz. Aişe hadisi İle gece kılınacak son namazın vitir olmasını emreden hadisi esas almışlardır. İşte İmam Buhârî vitir namazının farz olmadığını göstermek İçin söz konusu iki rivayetten sonra, vitrin farz olmadığına işaret eden iki rivayet25 nak-letmiştir. Bu rivayetlerden birincisi vitir namazının farz olmadığın: ikincisi ise diğer nafile ibadetlerden daha güçlü olduğunu göstermektedir.
Abdullah İbn Ömer'in "Senin için Resûl-i Ekrem'de sallallâhu aleyhi ve sellem çok güzel bir örnek yok mu?" şeklindeki sorusu alim bir kimsenin kendisiyle birlikte yolculuk yapan yol arkadaşına doğruyu göstermesi ve bilmediği sünnetleri öğretmesi gerektiğini gösterir.
Saîd İbn Yesâr'm bu soruya yemin ederek cevap vermesi de kesinlikle İstenen bir şey için yemin edilebileceğine işaret eder.

Rivayette "Devesinin üzerinde vitir namazını kılardı" ifadesi geçmesine rağmen İmam Buhârî'nin başlıkta genel bir ifade kullanarak "binek üzerinde..." demesini Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle değerlendirmiştir: "İmam Buhârî binek kelimesini kullanarak deve ile diğer hayvanlar arasında bu hüküm açısından herhangi bir fark bulunmadığına işaret etmiştir. Deve ile diğer hayvanların bu hükümde ortak olduklarını gösteren delil ise, farz namazların deve ve diğer hayvanlar üzerinde kılınamamasıdır."

6. Yolculukta Vitir Namazı Nasıl Kılınır?

1000- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ue sdlem yolculuk sırasında bineğinin üzerinde namaz kılardı. Bineği ne tarafa yönelirse yönelsin namazına devam eder ve gece namazını îmâ ile edâ ederdi. Fakat farz namazlarını binek üzerinde kılmazdı. Vitir namazını da yolculuk sırasında binek üzerinde kılardı."

Açıklama

imam Buhârî'nin kullandığı bu başlık vitir namazının yolculukta sünnet olmadığını söyleyen Dahhâk gibi âlimlere bir cevap niteliğindedir. Ayrıca İmam Müslim ile Ebû Davud'un Hafs İbn Âsım'dan naklettikleri, Abdullah İbn Ömer'in [yolculuk sırasında nafile namaz kılanlarla ilgili olarak söylediği [25] "Eğer nafile kılacak olsaydım ben de namazımı tamamlardım" şeklindeki sözünde farz namazlara bağlı olarak kılınan nafile/sünnet namazlar kasdedilmiştir. Abdullah İbn Ömer'in burada kasdettiği vitir namazı gibi başka bir namaza bağlı olmayan nafile namazlar değildir.
(Fakat farz namazlarını binek üzerinde kılmazdı) ifadesi farz namazlarıyla ilgili uygulamanın farklı olduğunu ve Resûl-İ Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem farz namazları binek üzerinde kılmadığını göstermektedir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Vitir namazı farz değildir.
2. Vitir namazının sadece Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem vacip olduğu ve sırf ona mahsus olan şeyler (hasâisü'n-nebî) kapsamına girdiği söylenemez.
3. Vitir namazının Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem vacip olduğu ve binek üzerinde bu namazın kılınabilmesinin sadece Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve seiıem mahsus bir özellik olduğu söylenemez. Bazı kimselerin savunduğu bu görüş, delilden yoksun bir iddianın ötesine geçemez. Çünkü vitir namazının Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem farz olduğunu gösteren hiçbir delil bulunmamaktadır.
4. Farz namazlar binek üzerinde kılınamaz.

7. Rükûdan Önce Ve Sonra Kunût Duası Okumak

1001- Enes İbn Mâlik'e: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem sabah namazında kunût duası okudu mu?" diye sordular o da: "Evet" dedi. "Peki rükûdan önce kunût duası okudu mu?" diye sorduklarında "Rükûdan sonra kısa bir süre (bir dönem) kunût duası okudu" diye cevap verdi.[26]
1002- Âsim anlatıyor: "Enes İbn Mâlik'e kunût duasının okunup okunma sordum ve aramızda şöyle bir konuşma geçti:
Peki rükûdan önce mi yoksa sonra mı okundu?
Rükûdan önce.
Fakat falanca kişi bana senin kunût rükûdan sonra okunur dediğini naklet-
Yalan söylemiş/yanılmış. Resûlullah sallallâhu aleyhi w sellem rükûdan sonra bir boyunca kunût okumuştu. Bunun sebebi de bana göre şu olay İdi: Resûl-i
Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem ashabının önde gelenlerinden Kur'ân bilgileri üst eyde (kurrâ) yetmiş kişiyi müşriklere eğitim amacıyla göndermişti. Bu müşrikler-e Resûluilah saiiaUâhu aleyhi ve sellem arasında anlaşma da vardı. [Fakat onlar ihanet dip bu sahâbîleri şehit ettiler. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve kunût okuyup onlara bir ay boyunca beddua etti."
1003- Enes İbn Mâlik'ten nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve »ir ay boyunca kunût okuyup Ra'l ve Zekvân kabilelerine beddua etti."
1004- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Kunût duası akşam ve sabah namazlarında okunurdu."

Açıklama

Kunût kelimesinin birçok anlamı vardır. Burada kasdedüen anlam İse kıyamda iken namazın belli bir bölümünde yapılan duadır.
Enes İbn Mâlik'in, kunût şöyle şöyle idi, şeklindeki İfadesi genel olarak kunût duasının meşru kılındığını göstermektedir.
Enes İbn Mâlik'in yalan söylemiş/yanılmış şeklindeki ifadesi şu anlama gelir: "Eğer benden bu bilgiyi naklederken kunût duası daima rükûdan sonra okunur diye nakletmişse yalan söylemiş." Bu anlamı destekleyen rivayetler bulunmaktadır:
İbn Mâce'nin Humeyd yoluyla Enes İbn Mâîik'ten naklettiğine göre Enes şöyle demiştir: "Rükûdan hem önce, hem de sonra kunût duası okunur." Bu rivayetin senedi sağlamdır (kavî).
İbnü'l-Münzir'in başka bir senedle yine Humeyd yoluyla Enes İbn Mâlik'ten naklettiği rivayet şöyledir: "Resûlullah'ın saüaiiâhu aleyhi ve sellem ashabından bir kısmı sabah namazlarında rükûdan önce, bir kısmı da rükûdan sonra kunût duası okumuştur."
Muhammed İbn Nasr'ın başka bir senedle yine Humeyd yoluyla Enes İbn Mâlik'ten naklettiği rivayet şöyledir: "Devamlı olarak rükûdan önce kunût duası okuma uygulamasını ilk olarak başlatan kişi Osman İbn Affân'dır. O insanların ilk rekata yetişmelerini sağlamak için böyle yapmıştır."
Abdülaziz İbn Suhayb'ın Enes'ten naklettiği rivayet [27] de Asım rivayetiyle örtüşmektedir. Abdülaziz rivayeti şöyledir: "Birisi Enes İbn Mâlik'e, kunût duası rükûdan sonra mı yoksa kıraat bittiğinde mi okunur, diye sordu. Enes ona: Kıraat bittiğinde okunur diye cevap verdi."
Enes İbn Mâlik'ten nakledilen tüm bu rivayetleri esas alarak şunları söyleyebiliriz: "Ona göre ihtiyaç durumunda rükûdan sonra kunût duası okunabilir, bunda hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Fakat ihtiyaç yoksa ondan sahih olarak nakledilen görüşe göre kunût duası rükûdan önce okunur."
Bununla birlikte ashabın kunût duasıyla ilgili uygulamaları birbirinden farklıdır. Anlaşıldığı kadarıyla bu konuda bir serbestlik söz konusudur.

15. BÖLÜM YAĞMUR DUASI NAMAZI

1. Yağmur Duası Ve Resûlullahın Yağmur Duası Namazı İçin Musallaya Çıkması

1005- Abbâd İbn Temîm'in naklettiğine göre amcası şöyle demiştir: "Resûlullah sallaüâhu aleyhi ve sellem yağmur duası namazı için çıktı ve omuzuna aldığı ridasını ters çevirdi."

Açıklama

Konu başlığında geçen kelimesi bir kimsenin kendisi veya başkası için su istemesi anlamına gelir. Dînî ıstılahta ise kuraklık dönemlerinde Allah'tan yağmur yağmasını istemek ve bunun için O'na dua etmek anlamında kullanılır.
Bütün âlimler yağmur duası namazının meşru olduğunda ve iki rekat olarak kılındığında ittifak etmişlerdir. Aynca İbn Abdilberr'in naklettiğine göre yağmur duası namazı için musallaya çıkıp şehir dışında bir yerlerde namazı kılmanın müstehap olduğu konusunda icma bulunmaktadır.

2. Resûlullah İn Onların İçinde Bulundukları Bu Yılları Hz. Yûsuf Zamanındaki Kıtlık Yıllarına Çevir Diye Beddua Etmesi

1006- Ebû Hüreyre şöyie demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi kattan başını kaldırınca şöyle derdi:
Allah'ım, Ayydş 7bn Ebû Rebîa'yı kurtar, Allah'ım, Seleme İbn Hişâm'ı kurtar. Allah'ım, Velîd İbnü'l-Velîd'i kurtar. Allah'ım, kâfirlerin zulmü altında ezilen, kurtulmaya çare bulamayan diğer bütün müminleri (müstaz'af) kurtar. Allah'ım, Mudar kabilesini ezip iyice perişan et, onlan yerle bir eyle; onların içinde bulun-duklan bu yıllan Hz. Yûsuf zamanındaki kıtlık yılîanna çevir.
Allah'ım Gıfâr oğullarını mağfiret eyle, Eşlem oğullannı da selâmete erdir."
İbn Ebi'z-Zinâd babasının şöyle dediğini nakletmiştir: "Bunların tamamı sabah namazında olmuştur."
1007- Abdullah İbn Mesûd'un şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah aleyhi ve sellem hicretten önce Mekke'li müşriklerin İslâm davetini kabul etmeyip yüz çevirdiklerini görünce, 'Allah'ım onlara Yûsuf döneminde yedi yıl süren kıtlık seneleri gibi kıtlık yıllan musallat et' diye beddua etti. Bunun üzerine Mekkelİ müşriklerin başına öyle bir kıtlık yılı geldi ki, her şeyi kuruttu ve bitki namına bir şey kalmadı. Hatta bu yüzden hayvan derilerini, ölmüş hayvanları ve kokuşmuş leşleri yemek zorunda kaldılar. Onlardan biri gökyüzüne baktığında açlıktan gözlerinin Önü karardığı İçin gökyüzünü dumanlı bir şekilde görürdü. Bu sıkıntılı anlarda Ebû Süfyân Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem yanma gelerek; "Ey Muhammed, sen Allah'a itaat etmeyi ve akrabalık ilişkilerini sağlam tutmayı emrediyorsun, fakat şu kavminin haline bir baksana, neredeyse yok olup gidecekler... Onlar için Allah'a dua et!" dedi.
Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmuştur: "Şimdi sen, göğün insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır, işte o zaman insanlar' Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz derler. Nerede onlarda öğüt almak! Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti. Sonra ondan yüz çevirdiler ue 'Bu kendisine bir takım bilgiler öğretilmiş bir deli, dediler. Biz azabı birazcık kaldıracağız, ama siz yine eski halinize döneceksiniz. Fakat biz (onları) büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız. [28] Bu âyette geçen "şiddetle yakalayacağımız gün" ifadesi Bedir savaşını anlatmaktadır. Buna göre duman (dühân), yakalama (batşe), kaçınılmaz ceza/azap (lizâm) ve İranlıların Bizanslılar tarafından mağlup edileceğine dair Kur'ân'ın verdiği haber meydana gelmiş demektir.[29]

Açıklama

İmam Buhârî yağmur duası konusunu işlediği bu bölümde yukarıdaki konu başlığı altında Resûl-İ Ekrem'in saiidiâhu aleyhi ve sellem müşriklere yaptığı bedduaya yer vermekle şuna İşaret etmiştir: "Allah'ın müminlere yağmur lütfetmesi İçin dua etmek meşru olduğu gibi, kâfirleri kıtlık belasına düşürmesi için beddua etmek de meşrudur." Zira böylece müminlerin düşmanları olan kâfirlerin zayıflamaları ve müminlere karşı olan tutumlarının değişip kalplerinin yumuşaması sağlanacaktır. Nitekim bunun müminler açısından olumlu sonuçlan, müşrikler kıtlığın kaldırılması için dua etmesi maksadıyla Resûlullah'a saiiaıshu aleyhi ve sellem geldiklerinde ortaya çıkmaya başlamıştır.
Şöyle bir yorum yapmak da mümkündür: "Namazda kâfirlere beddua etmek mümkün olduğuna göre müminlere dua etmek de mümkün olacaktır. Zaten bu maksatla yağmur duası namazı meşru kılınmıştır."
"Allah'ım Gıfâr oğullarını mağfiret ey/e, Eşlem oğullarını da selâmete erdir" duası İsimle aynı kökten türeyen bir ifade ile Allah'a dua etmenin etkili bir yol olduğunu gösterir. Bununla birlikte bu tür bir kullanım sadece dua cümlelerine has değildir; normal ifadelerde de bu şekildeki kullanımlar etkili olur. Nitekim bir hadîs-i şerifte geçen "Asiye, Allah'a ve Resulüne isyan etti [30] ifadesinde böyle bir kullanım söz konusudur. Resûl-i Ekrem sallallâhu deyhı ve sdiem duasında bu iki kabileyi özellikle zikretmiştir. Çünkü Gıfâroğulları zaten daha önce müslüman olmuştu. Eslemoğulları ise yaptıkları anlaşmaya sadık kalmıştı.[31]

3. Halkın Kıtlık Dönemlerinde İmamdan Yağmur Duası Etmesini İstemeleri

1008- Abdullah İbn Dînâr babasının şöyle dediğini nakletmiştir: "Abdullah İbn Ömer'in Ebû Tâlib'e ait şu şiiri sık sık okuduğunu duydum: "Yüzü suyu hürmetine bulutlardan yağmur inmesi İstenen böyle cömert bir insan hiç terk edilir mi!? Bu zat, yetimlerin sığınağı, dayanağı ve yardımcısı, dulların koruyuçuşudur."
1009- Abdullah İbn Ömer'in oğlu Salim, babası Abdullah'ın şöyle dediğini nakleder: "Resûl-İ Ekrem saüaiiâhu aleyhi ve sellem yağmur duası ettiğinde daha minberden inmeden önce bütün oluklardan gürül gürül yağmur suları akardı. Ben O sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası ederken yüzüne bakar ve hep şairin şu sözlerini hatırlardım: "Yüzü suyu hürmetine bulutlardan yağmur inmesi istenen böyle cömert bir insan hiç terk edilir mi!? Bu zat, yetimlerin sığınağı, dayanağı ve yardımcısı, dulların koruyucusudur." Bu şair Ebû Tâiib'tir.
1010- Enes İbn Mâlik'ten nakledilmiştir: "Hz. Ömer mdıyaiiâhu anh kıtlık dönemlerinde insanlar sıkıntıya düştüğü zaman Abbâs İbn Abdülmuttalib ile tevessül ederek Allah'a yalvarır ve yağmur duasına çıkardı. O dua ederksn şöyle derdi: "Allah'ım, biz önceden Peygamber Efendimiz ile tevessül ederek/onu aracı kılarak senden yağmur isterdik. Şimdi de Peygamber Efendimizin amcası ile sana tevessül ediyoruz. Ne olur bize yağmur lütfet!"
İşte bu dua hürmetine insanlara yağmur lütfedilirdi.[32]

Enes Hadisinden Çıkarılan Dersler

1. Hayırlı ve salih insanları ve Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve seilem ehl-i beytini aracı kılarak Allah'a yalvanlabilir.
2. Abbâs İbn Abdülmuttalib ve Hz. Ömer sahabenin önde gelenlerinden faziletli insanlardır. Hz. Ömer'in bu tevâzusu ve Abbâs'm kadrini ve kıymetini bilmesi ne kadar üstün bir insan olduğunu gösterir.

4. Yağmur Duası Sırasında Omuza Atılan Ridânın Ters Çevrilmesi

1011- Abdullah İbn Zeyd'den nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve yağmur duası etti ve omuzuna attığı ridasmı çevirdi."
1012- Abdullah İbn Zeyd'den nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem musallaya çıkıp yağmur duası etti ve daha sonra kıbleye yönelip omuzuna attığı ridasını çevirdi ve iki rekat namaz kıldı.

Açıklama

İmam Buhârî'nİn kullandığı bu konu başlığı yağmur duası sırasında elbisenin ters çevrilmesine karşı çıkanlara bir cevap mahiyetindedir.
Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sdiem elbisesini ne şekilde tersine çevirdiği konusu başka rivayetlerde açıklanmaktadır. Nitekim Süfyân'm Mesûdî yoluyla Ebû Bekir İbn Muhammed'den naklettiği ek bir bilgiye göre "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem sırtına attığı ridasının sağ tarafını sol tarafına almıştır.[33] İbn Mâce ile İbn Hüzeyme'nin naklettikleri ek bilgi ise "Sol tarafını da sağ yanma almıştır" şeklindedir.
İmam Şafiî'nin sonraki (yeni) içtihadına göre omuza alınan elbisenin belirtilen şekilde sağ tarafı sola çevrilerek ters yüz edilmesi müstehaptır. Kurtubî ve başka âlimler İmam Şafiî'nin sonraki içtihadının sadece ters yüz edilme yönünde olduğunu sanmışladır. Halbuki İmam Şafiî'nin el-Ümm'de zikrettiği görüş belirttiğim gibidir. Âlimlerin çoğunluğuna göre ise elbisenin sadece çevrilmesi, yani sağ tarafın sola, sol tarafın da sağa alınması müstehaptır. Şüphesiz İmam Şafiî'nin görüşü daha ihtiyatlı ve kuşatıcı bir görüştür. [34] Ebû Hanife ile bazı Mâlikîier'e göre bu uygulamalardan hiçbiri müstehap değildir.
Yine âlimlerin çoğunluğuna göre cemaatin elbiselerini imamın çevirmesi ile birlikte çevirmesi müstehaptır. Ahmed İbn Hanbel'in başka bir yolla Abbâd'dan naklettiği hadis de bu görüşü desteklemektedir. Bu hadise göre Resûl-i Ekrem saiiaüâhu aleyhi ve sellem elbisesini çevirince "Cemaat da O'nunla birlikte elbiselerini Çevirmiştir."
Abdullah İbn Zeyd'in "ve omuzuna attığı ridasmı çevirdi" şeklindeki ifadesinden ilk bakışta anlaşılan Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duasını bitirdikten sonra elbisesini çevirdiğidir. Halbuki yağmur duasındaki uygulama böyle değildir. Bu bakımdan Abdullah İbn Zeyd'in sözünü şu şekilde anlamak gerekir: "Yağmur duası sırasında elbisesini çevirdi." Nitekim İmam Mâlik'in naklettiği rivayete göre: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem kıbleye yöneldiği sırada omuzuna attığı ridasmı çevirmiştir." İmam Müslim'in Yahya İbn Saîd - Ebû Bekir İbn Muhammed senediyle naklettiğine göre: "Resûluîlah sallallâhu aleyh: ve sellem dua etmek isteyince kıbleye yöneldi ve omuzuna attığı ridasını çevirdi."
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem niçin bu şekilde elbisesini çevirdiği konusunda farklı yorumlar yapılmıştır: Mühelleb'e göre kişi bu şekilde içinde bulunduğu hali değiştirerek Allah'ın hükmünün de değişeceğini ummaktadır; işte bu ümidi sağlamak İçin elbise çevrilir. İbn

Arabî'ye göre ise: "Kul, Allah'tan bir şeyin olmasını dilerken ümidinin artması için bazı yollara başvurabilir, fakat doğrudan bu şeylere bel bağlamamak gerekir. Burada elbisenin çevrilmesi Allah ile Resulü arasında bir işarettir. Adeta Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle denmiştir: 'Elbiseni çevir ki halin ve durumun da değişsin!" Fakat İbn Arabi'nin bu açıklaması naklî bir delile muhtaçtır. Zaten İbn Arabi'nin kabul etmediği görüşle ilgili olarak ravileri güvenilir olan bir hadis bulunmaktadır. Bu hadisi Dârekutnî ve Hâkim şu senedle nakletmiştir: Cafer İbn Muhammed İbn Ali -Babası - Câbir İbn Abdullah. Darekutnî'ye göre bu mürsel bir hadistir. Her ne olursa oîsun zanna dayalı görüş beyan etmektense naklî bir delile sahip olmak daha İyidir.
Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem musallaya çıkışı İle ilgili olarak Ahmed İbn Hanbel ile diğer Sünen sahiplerinin İbn Abbâs'tan naklettiği rivayet şöyledir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem evinden çıktı ve musallaya varana kadar boynu bükük, mütevazı ve kendinden geçmiş bir şekilde yürüdü. Oraya varınca da minbere çıktı." Bezzâr İle Taberânî'nin Ebü'd-Derdâ'dan naklettiği rivayetteki ifadeler ise şöyledir: "Yağmurlar kesildi ve kuraklık başladı. Bunun üzerine biz Resûluilâh'tan sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duaSl etmeSİnİ İStedİk Ve O sallallâhu aleyhi ve sellem da duaya çıktı."

Yağmur Duası Namazının Vakti

İbnü'l-Münzir yağmur duası namazının vakti konusundaki görüş ayrılıklarını nakletmiştir. Bu görüşler içinde tercih edilen görüş, yağmur duası namazı için belirlenmiş bir vaktin olmadığıdır. Aslında yağmur duası namazıyla ilgili hükümlerin çoğu bayram namazı gibidir. Ancak yağmur duası namazı, belirli bir vakti olmadığı için bu noktada bayram namazından ayrılır.
Peki yağmur duası namazı gece kılınabilir mi? Bazı âlimler Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası namazını gündüz kıldırırken açıktan okuduğunu dikkate alarak bu namazın bayram namazı gibi gündüz kılındığı halde açıktan okunan namazlardan olduğunu söylemişlerdir. Bu âlimler, yağmur duası namazı gece kılınabilseydi Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem gündüz kılarken içinden okuması ve gece kılarken de diğer gece namazları gibi açıktan okuması gerekirdi, diyerek bu görüşlerini savunmuşlardır.
İbn Kudâme, yağmur duası namazının, namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerde kılınamayacağına dair âlimlerin icmâsının bulunduğunu nakletmiştir.
İbn Hibbân, Resûl-İ Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası namazı için musallaya çıktığı tarihi hicretin altıncı yılı Ramazan ayı olarak kaydeder.
Resûluilah'ın sallallâhu aıeyhi ve sellem yağmur duası namazını iki rekat kıldığına dair başka rivayetler de bulunmaktadır:
1. İbn Hüzeyme'nin Yahya İbn Saîd'ten naklettiği rivayet: "Ve daha sonra Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem halka iki rekat namaz kıldırdı."
2. İbn Şihâb ez-Zührî'den nakledilen rivayet: "Daha sonra Resûluîlah sallallâhu aleyhi ve sellem bize iki rekat namaz kıldırdı.[35] Bu rivayetlere dayanılarak yağmur duası sırasında okunan hutbenin, namazdan önce olduğu sonucu çıkanîmıştır. Zaten Hz. Aişe ile İbn Abbâs'tan nakledilen hadislerin gereği de budur. Fakat Ahmed İbn Hanbel'in Abdullah İbn Zeyd'ten naklettiği rivayette Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem hutbeden önce namaz kıldığı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Şâfiîler ve MâlİkîIer işte bu ikinci rivayeti esas alarak hutbenin namazdan sonra olduğunu söylemişlerdir. Ahmed İbn Hanbel'den de bu yönde bir görüş nakledilmiştir. Fakat Ahmed İbn Hanbel'in "Bu iki uygulamadan dilediğini seçmekte serbesttir" şeklinde bir görüşü de rivayet edilmiştir.
Abdullah İbn Zeyd'den bu konuyla ilgili olarak nakledilen rivayetlerin hiçbirinde yağmur duası namazının nasıl kılınacağına ve bu namazda neler okunacağına dair bilgi yoktur.

5. Allah İn Haram Kıldığı Şeylere Dikkat Edilmediğinde Cenâb-I Hakk İnsanları Kıtlık Belasına Düşürür

(İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı Hamevî'nin Buhârî rivayetinde herhangi bir hadis ve rivayet bulunmaksızın nakledilmiştir.)

6. Merkezî Büyük Bir Camide Yağmur Duası Etmek

1013- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem saiiaüâhu aleyhi ve sellem bir Cuma günü minber üzerinde ayakta hutbe okurken bir bedevî minberin karşısındaki kapıdan mescide girdi ve sonra Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem doğru yönelip ayakta durarak şöyle seslendi: "Ey Allah'ın Resulü, hayvanlar helak oldu, yollarımız kesildi perişan bir haldeyiz... Allah'a dua et de yağmur yağdırıp bizi bu sıkıntılardan kurtarsın." Bunun üzerine Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem ellerini kaldırdı ve üç defa: (Allah'ım bize yağmur gönder)" buyurdu. Allah'a yemin ederim ki, o sırada gökyüzünde tek bir bulut bile görünmüyordu, bulut namına hiçbir şey yoktu. Hatta Sel' dağı ile aramızda bulutları görmemize engel oîacak ne bir ev ne de bir yapı vardı. Bir süre sonra Sel' dağının ardından daire şeklinde bir bulut yükseldi. Bu bulut gökyüzünün tam ortasına gelince dağıldı ve sonra her tarafa yayıldı. Sonra da yağmur yağmaya başladı. Vallahi bir hafta boyunca güneş yüzü görmedik. Bir sonraki Cuma yine Resûl-i Ekrem sallallâhu aieyhj ve sellem ayakta hutbe okurken aynı kapıdan birisi girip Hz. Peygam-ber'in saiiaiiahu aleyhi ve sellem karşısında durdu ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, mallarımız helak oldu, yollarımız kesildi. Allah'a dua et de yağmurlar kesilsin!" Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve sellem ellerini kaldırıp şöyle dua etti:
"Allah'ım, çevremize yağdır, üzerimize değil! Allah'ım, çevremizdeki dağlara, tepelere, vadilere ve bitkilerin - ağaçların yetiştiği yerlere yağdır!"
Resûlullah aleyhi ve sellem bu şekilde dua edince yağmur kesildi ve biz mescitten çıkıp güneşin altında yürüdük."
Hadisin ravilerinden Şerîk Enes İbn Mâlik'e "Yağmurun kesilmesi için Resûlullah'tan saiiaiiahu aleyhi ve sellem dua isteyen ile yağması için dua isteyen aynı kişi miydi?" diye sormuş ve Enes ona: "Bilmiyorum" diye cevap vermiştir.

Açıklama

İmam Buharı bu başlığı kullanarak yağmur duası için musallaya çıkmanın şart olmadığına işaret etmiştir. Çünkü musallaya çıkılırken arzulanan şey daha fazla insanın toplanmasını sağlamaktır. İşte büyük bir camide aynı şekilde birçok İnsan toplamak mümkün olacaktır. Özellikle de Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem döneminde bu maksadı gerçekleştirmek daha kolaydır. Çünkü o dönemde büyük camilerin sayısı fazla değildir.
Bu rivayette mescide giren kişinin "Hayvanlar helak oldu" dediği kaydedilmiştir. Kerîme ve Ebû Zer'in Küşmîhenî'den rivayeti böyledir. Fakat başka rivayetlerde bu ifade "Mallar helak oldu" şeklinde geçmektedir. Ancak mallardan kasıt da yine hayvanlardır. Hayvanların helak olması ise yağmur yağmadığı için yaşamalarını sağlayacak yem ve otlardan yoksun kaldıklarını ifade eder.
Yağmur yağması için Hz. Peygamber'den satiaiiâhu aleyhi ve sellem dua isteyen Şahsın kullandığı "yollar kesildi" ifadesi şu anlamlara gelebilir:
1. Develer açlıktan bitkin ve zayıf düştü artık yola çıkamıyor.
2. Yol boyunca otlayacağı bitkiler artık bitmiyor ki yiyip karnını doyursun ve gücünü toplasın.
3. İnsanların ellerinde yiyip karınlarını doyuracakları hiçbir gıda kalmadı.
4. Ellerindeki gıda maddeleri o kadar azaldı ki ancak kendilerine yetiyor ve bu yüzden o gıdaları pazarlara getirmiyorlar."
Sel' Medine'deki bir dağın ismidir.
Yağmurun kesilmesi için Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem dua İsteyen kişinin "yollar kesildi" ifadesi şu anlamlara gelir:
1. Yağmur yüzünden otlaklara gidemiyoruz ve hayvanları otlatamadığımız İçin helak oluyorlar.
2. Hayvanları yağmurdan koruyabileceğimiz sığınaklar bulunmadığı için helak oluyorlar. Nesâfnin Saîd İbn Şerik yoluyla naklettiği rivayette geçen "Yağmur sularının çokluğundan..." ifadesi de bu açıklamayı desteklemektedir. Buna göre yolların kesilmesi yağmur suları sel olup aktığı İçin yollardan geçilememesini anlatır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. ihtiyaç durumunda hutbe okuyan imamla konuşulabilir.
2. Hutbe sırasında ayakta durulur ve birisiyle konuşmak ve yağmur yağması dolayısıyla hutbe kesilmez.

3. Bir kişi kalkıp herkesin ihtiyacını ve durumunu dile getirebilir. Sahabenin önde gelenlerinin böyle bir taleple Resûl-i Ekrem'e saiidiâhu aleyhi ve sellem gitmemelerinin sebebi teslimiyet yolunu tercih etmeleridir. Nitekim Enes İbn Mâlik'in: "Bir bedevînin gelip Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem dua istemesini o kadar arzuluyorduk ki..." şeklindeki ifadesi de onların edeplerinden dolayı Hz. Peygamber'den saibiiâhu aleyhi ve sellem böyle bir dua isteyeme dikler ini gösterir.
4. Hayırlı ve fazilet sahibi insanlardan ve dualarının kabul edileceğine inanılan kimselerden dua istenebilir. Bu kimselerin de böyle talepleri geri çevirmeyip dua etmeleri uygundur.
5. Dua sırasında kulun kendisinin ve dua isteyenlerin halini anlatması duanın edepleri arasındadır. Böylece Allah Teâîâ'ya tam anlamıyla yönelmek mümkün olacak ve Cenâb-ı Hakk'm şefkati kazanılacaktır. Bunun sonucu ise duanın kabul olunacağına dair umutların artmasıdır.
6. Duanın üç defa tekrar edilmesi güzel bir davranıştır.
7. Cuma hutbesi sırasında yağmur duası etmek mümkündür, hutbeye yağmur duası sonradan sıkıştırılabilir. Bu duanın kıbleye dönmeden ve elbiseyi çevirmeden minber üzerinde yapılması mümkündür.
8.Yağmur duası namazı yerine Cuma namazını kılmakla yetinmek mümkündür. Zaten rivayetin bağlamına baktığımızda Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem Cuma namazıyla birlikte yağmur duası namazına da niyet ettiğini gösteren bir açıklama bulamayız.
9. Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'in saiiaiiahu aleyhi ve sellem dualarını kabul etmesi O'nun sallallâhu aleyhi ve sellem peygamberliğinin delillerinden biridir. Nitekim Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem başlangıçta yağmurun yağması için ve daha sonra da yağmurun kesilip gökyüzünün açılması için dua etmiş ve duaları kabul olunmuştur. Hatta sırf gökyüzüne eliyle işaret etmesi bulutların açılmasını sağlamıştır; bulutlar bile onun emrine boyun eğmiştir.[36]
10. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bize bu dualarıyla bir edep daha öğretmiştir. Bu edep de şudur: Söz konusu şahıs yağmurun kesilmesi için Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem dua isteyince hemen yağmurun kesilmesi için dua etmemiş, aksine başka yerlerin de ihtiyacı olduğunu düşünerek yağmurun oralara yağmasını istemiştir. Böylece hem bazı yerlerin şiddetli yağmur dolayısıyla zarar görmesini engellemiş, hem de başka bölgelere yağmurun yararının ulaşmasını sağlamıştır.
11. Cenâb-ı Hakk kullarına bir nimet verdiğinde bu nimet dolayısıyla bazı külfetler ve sıkıntılar ortaya çıkabilir. Böyle durumlarda asla öfkeye ve isyana kalkışılmamahdır. Aksine bu sıkıntıların ortadan kalkması, fakat nimetin sürekli olması için Allah'a yalvarıp yakarmaya devam etmelidir.
12. Kulun kendisine ilişen zararların ortadan kalkması için dua etmesi tevekkül anlayışına ters bir davranış değildir. Bununla birlikte her türlü sonucu Allah'a ısmarlamak ve O'nun takdirine boyun eğmek (tefvîz) daha üstün ve faziletli bir makamdır. Zira Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem insanların kuraklıktan dolayı büyük bir sıkıntı içinde olduklarını biliyordu. Buna rağmen her türlü sonucu Allah'a ısmarlayarak duasını ertelemişti.[37] Ancak halk kendisinden dua isteyince tefvîz yerine dua etmenin de caiz olduğunu ve bu özel ibadetteki sünneti/uygulamayı göstermek İçin onların arzusunu kabui etti ve Cenâb-ı Hakk'a yalvardı. Bu açıklama İbn Ebû Cemre'ye - Allah Teâlâ ondan istifade etmeyi llütfetsin aittir.
13. İmam minberde hutbe okurken insanların şaşılacak hallerini görünce tebessüm edebilir.[38]
14. İhtiyaç durumunda mescitte yüksek sesle konuşmak ve söylenen sözü pekiştirmek maksadıyla yemin etmek caizdir.
15. Yağmur duası için özel olarak belirlenmiş iki rekatlık namazı kılmadan yağmur duası yapmak caizdir.
16. Bütün dualarda eller kaldırılmalıdır.
17. Kuraklık durumunda yağmur yağması için dua etmek caiz olduğu gibi, şiddetli yağışlarda yağmurun kesilip gökyüzünün açılması için dua etmek de caizdir.

7. Cuma Hutbesi Sırasında Kıbleye Yönelmeden Yağmur Duası Etmek

1014- Enes İbn Mâlik şöyie demiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem bir Cuma günü ayakta hutbe okurken bir bedevi genelde muhakemeleşmek ve sorunları çözmek için ashabın Hz. Peygamber'e gelirken girdikleri Kadâ' kapısı adı verilen kapıdan mescide girdi ve sonra Hz. Peygamber'e saibiiâtu aleyhi ve sellem doğru yönelip ayakta durarak şöyle seslendi: "Ey Allah'ın Resulü, mallar helak oldu, yollarımız kesildi perişan bir haldeyiz... Allah'a dua et de yağmur yağdırıp bizi bu sıkıntılardan kurtarsın!" Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiie™ ellerini kaldırdı ve üç defa (Allah'ım bize yağmur gönder, Allah'ım bize yağmur gönder, Allah'ım bize yağmur gönder)" buyurdu. Allah'a yemin ederim ki, o sırada gökyüzünde tek bir bulut bile görünmüyordu, bulut namına hiçbir şey yoktu. Hatta Sel' dağı ile aramızda bulutları görmemize engel olacak ne bir ev ne de bir yapı vardı. Bir süre sonra Sel' dağının ardından daire şeklinde bir bulut yükseldi. Bu bulut gökyüzünün tam ortasına gelince dağıldı ve her tarafa yayıldı. Sonra da yağmur yağmaya başladı. Vallahi bir hafta boyunca güneş yüzü görmedik. Bir sonraki Cuma yine Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem ayakta hutbe okurken aynı kapıdan birisi girip Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi w sellem karşısında ayakta durdu ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, mallarımız helak oldu, yollarımız kesildi. Allah'a dua et de yağmurlar kesilsin!" Bunun üzerine Hz. Peygamber aleyhi ve sellem ellerini kaldırıp şöyle dua etti:
"Allah'ım, çevremize yağdır, üzerimize değil! Allah'ım, çevremizdeki dağlara, tepelere, vadi içlerine ve bitkilerin - ağaçların yetiştiği yerlere yağdır!"
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bu şekilde dua edince yağmur kesildi ve biz mescitten çıkıp güneşin altında yürüdük."
Hadisin ravilerinden Şerîk, Enes İbn Mâlik'e, yağmurun kesilmesi için Resû-lullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem dua isteyen ile yağması için dua isteyen aynı kişi miydi, diye sormuş ve Enes ona: "Bilmiyorum" diye cevap vermiştir.

8. Minber Üzerinde Yağmur Duası Etmek

1015- Enes İbn Mâlik'in şöyie dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem sdiaiiâhu aleyhi ve sellem bir Cuma günü hutbe okurken içeriye bir adam girdi ve: "Ey Allah'ın Resulü yağmurlar artık yağmaz oldu, kuraklık içindeyiz. Allah'a bize yağmur yağdırması için dua etseniz!" dedi. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem dua etti ve yağmur yağmaya başladı. Yağmur o kadar şiddetli yağıyordu ki neredeyse evlerimize gidemeyecektik. Bu yağmur bir hafta boyunca devam etti. Sonra bu şahıs - veya başka birisi - kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, Allah'a dua et de artık bu yağmurları bizden uzaklaştırsın!" Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seiiem "Allah'ım, çevremize yağdır, üzerimize değil!" diye dua etti. Bu duanın ardından gökyüzündeki bulutların parçalanıp sağa sola dağıldığını gördüm. Yağmur yine yağmaya devam ediyordu, fakat Medine'lilerin üzerine değil.

9. Yağmur Duasında Sadece Cuma Namazı İle Yetinmek

1016- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Birisi Resûl-i Ekrem'e hu aleyhi ve sellem gelip: "Hayvanlcinmız helak oldu, yollarımız kesildi" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem dua etti ve bir hafta boyunca bir Cuma'dan diğer Cuma'ya kadar yağmur yağdı. Sonra adam tekrar geldi ve: "Evler yıkıldı, yollar kesildi ve hayvanlar helak oldu. Allah'a dua etseniz de yağmurlar kesilse!" dedi. Bu talep üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: "Allah'ım, çevremizdeki dağlara, tepelere, vadi İçlerine ve bitkilerin ağaçların yetiştiği yerlere yağdır!" diye dua etti. Bu duanın ardından Medine'nin gökyüzü tıpkı bir elbisenin açılması gibi açıldı, bulutlar dağıldı.

10. Şiddetli Yağışlarda Yollar Kesilince Dua Etmek

1017- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Birisi Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem gelip: "Ey Allah'ın Resulü, hayvanlarımız helak oldu, yollarımız kesildi. Allah'a dua etseniz!'1 dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem dua etti ve bir hafta boyunca bir Cuma'dan diğer Cuma'ya kadar yağmur yağdı. Sonra adam tekrar geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, evler yıkıldı, yollar kesildi ve hayvanlar helak oldu." dedi. Bu talep üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: "Allah'ım, çevremizdeki dağların zirvelerine, tepelere, vadi içlerine ve bitkilerin -ağaçların yetiştiği yerlere yağdır!" diye dua etti. Bu duanın ardından gökyüzü tıpkı bir elbisenin açılması gibi açıldı ve Medine'nin üzerindeki bulutlar dağıldı.

11. Hz. Peygamberin Cuma Günü Yağmur Duası Ederken Omuzuna Attığı Ridasını Çevirmediğine Dair Söylenenler.

1018- Enes İbn Mâlik'ten nakledilmiştir: "Adamın birisi gelip Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem dert yanarak mallarının helak olduğunu, çoluk çocuğun perişan bir halde sıkıntı çektiklerini anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Allah'a dua edip yağmur yağdırmasını istedi."
Bu rivayeti Enes'ten nakleden ravi veya ondan sonraki ravilerden biri şöyle demiştir: "Enes, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu sırada ridasını çevirdiğinden ve kıbleye yöneldiğinden hiç bahsetmedi."

12. İmam / İdareci Halkın Yağmur Duası Taleplerini Geri Çevirmemelidir

1019- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Birisi Resûl-i Ekrem'e aleyhi w sellem gelip: "Ey Allah'ın Resulü, hayvanlarımız helak oldu, yollarımız kesildi. Allah'a dua etseniz!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem dua etti ve bir hafta boyunca bir Cuma'dan diğer Cuma'ya kadar yağmur yağdı. Sonra adam tekrar geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, evier yıkıldı, yollar kesildi ve hayvanlar helak oldu!" dedi. Bu talep üzerine Resûlullah saihiâhu aleyhi ve sellem: "Allah'ım, çevremizdeki dağların yamaçlarına, tepelere, vadi içlerine ve bitkilerin - ağaçların yetiştiği yerlere yağdır!" diye dua etti. Bu duanın ardından gökyüzü tıpkı bir elbisenin açılması gibi açıldı ve Medine'nin üzerindeki bulutlar dağıldı.

13. Kuraklık Dönemlerinde Müşrikler Müslümanlardan Dua İsterlerse (Nasıl Hareket Edilir?)

1020- Abdullah İbn Mesûd'un şöyle dediği nakledilmiştir: "Kureyş müşrikleri İslâm'a girmekte gevşek davranıp İşi ağırdan almış ve geç kalmışlardı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onlara beddua etti ve bir kuraklık yılı başladı. Kureyş'liler bu kuraklık yılında neredeyse yok oluyordu, hiçbir şey bulamadıkları için leş ve kemik yemeye başlamışlardı. Bunun üzerine Ebû Süfyân (BedİC savaşından önce Medine'ye gelerek} Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi sellem: "Sen geldin ve bize akrabalık ilişkilerini iyi tutmamızı emrettin. Halbuki işte kavminin hali, helak oldular. Haydi artık Allah'a dua et!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: "Şimdi sen, göğün insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle [39] âyetini okudu. Fakat onlar yine küfürlerinde ısrar ettiler, inkarcılıklarını devam ettirdiler. (Bu âyetin devamında zikredilen ve) "Büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün" diye ifade edilen gün Bedir savaşının yaşandığı gündür."
Esbât'm Mansûr'dan naklettiği rivayette Mansûr şöyle bir ek bilgi nakletmiş-tir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem dua etti ve bunun üzerine Allah Kureyş'lilere yağmur lütfettik. Hatta yağmur bir hafta boyunca hiç kesilmeden yağdı. Bunun üzerine halk yağmurun çok yağmasından şikayet etmeye başladılar. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de: "Allah'ım, çevremize yağdır, üzerimize değil!" diye dua etti. O'nun duasının ardından gökyüzündeki bulutlar kayboldu ve çevredeki insanların üzerine yağmur yağmaya başladı."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlıktan ilk bakışta anlaşılan şudur; İslâm ülkesinde yaşayan gayr-i müslimlerin yağmur duası talepleri geri çevrilebilir. Fakat bu başlıktan böyle bir sonuç çıkarılması çok açık değildir. Hocalarımızın bir kısmı Abdullah İbn Mesûd hadisi ile bu başlık arasında tam bir uyum bulunmadığını düşünmüşlerdir. Çünkü burada müşriklerin yardım talebi Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bedduasının ardından gelen kuraklık ve kıtlıktan sonra olmuştur. Zaten müşriklerin Resûlul-lah'tan sallallâhu aleyh, ve sellem bu kuraklığın bitmesi için dua etmesini istemeleri ve Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve seüem duası da yaşanan bu kuraklıktan sonradır. Buna göre kâfirlerin kuraklığa düşmeleri için beddua eden imamın kendisi ise bedduası kabul olduktan sonra kâfirler yağmur yağması İçin dua istemeye gelince üzerine onlara dua eder."
Özetle söylemek gerekirse burada kullanılan başlığın kapsamı nakledilen rivayetten daha geniştir. Fakat şunu söylemek mümkündür: Kullanılan başlık rivayette söz konusu edilen (bedduadan sonra dua etmek) duruma uygundur. Diğer durumlar da aynı kapsamda değerlendirilir. Zaten müşriklerin Hz. Pey-gamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bedduası veya herhangi bir beddua olmaksızın doğrudan Allah'ın musibet vermesi dolayısıyla kuraklığa düştükten sonra dua istemeleri arasında bir fark olmamalıdır. Zira her iki durumda da müminlere muhtaç olan ve onlar karşısında eziklik hisseden onlardır. Çünkü kuraklıktan kurtulmak için onların duasını istemişlerdir.
Bununla birlikte hocamızın işaret ettiği durum İmam Buhârî'nin başlıktaki ifadede (bir şart edatı) cevabını niçin zikretmediğini açıklıyor olabilir. Zikredilmeyen cevap için şu ihtimaller söz konusu olabilir:
1. Herhangi bir şart söz konusu olmaksızın istekleri karşılanır,
2. Müşriklere bu belanın gelmesi İçin beddua eden bizzat kendisi ise onların isteklerini karşılayabilir,
3. Asla isteklerine olumlu cevap vermez.
Bu kıssada Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem dışındaki kimselerin de aynı uygulamayı yapabileceklerine dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Görünen o ki, bu durum Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem has olan bir uygulamadır. Çünkü o bu şekilde hareket etmenin bir fayda sağlayacağını bilmektedir. Halbuki kendisinden sonra gelen yöneticiler için böyle bir durum söz konusu değildir. Bununla birlikte Müslümanların yöneticisi kâfirlerin batıldan uzaklaşıp hakka döneceklerini veya böyle bir uygulamanın Müslümanlara yarar sağlayacağını düşünüyorsa aynı şekilde beddua etmesi mümkündür de denebilir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir. Ebû Süfyân'ın "Sen geldin ve bize akrabalık ilişkilerini iyi tutmamızı emrettin" derken kasdettiği şudur: Senin bedduan yüzünden helak olanlar akrabalarındır. Bu yüzden senin onlara dua ederek akrabalık bağlarını kesmemen w iyileştirmen gerekir.

14. Şiddetli Yağmur Yağdığı Zaman "Allah'ım, Çevremize Yağdır, Üzerimize Değil! Diye Dua Etmek

1021- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem bir Cuma günü hutbe okurken cemaatten birileri ayağa kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü yağmurlar artık yağmaz oldu, kuraklık içindeyiz; ağaçlar kurudu, hayvanlar helak oldu. Bize yağmur yağdırması için Allah'a dua etseniz!" diye seslendiler. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunun üzerine iki defa: "Allah'ım bize yağmur gönder! Allah'ım bize yağmur gönder!" diye dua etti. Aliah'a yemin ederim ki gökyüzünde bulut namına hiçbir şey göremiyorduk. Fakat Resû-lullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem duasından sonra bir bulut çıktı ve yağmur yağmaya başladı. Resût-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem de minberden indi. Hz. Peygamber saiiai-lâhu aleyhi ve sellem minberden indikten sonra diğer Cuma'ya kadar yağmur hiç kesilmeden devam etti. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir sonraki Cuma hutbesini okurken cemaatten birileri ayağa kalkıp yine bağırmaya başladılar: "Evler yıkıldı, yollar kesildi. Allah'a dua etseniz de artık bu yağmurları bizden uzaklaştırsa!"
Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem tebessüm etti ve sonra: "Allah'ım, çevremize yağdır, üzerimize değil!" diye dua etti. Bu duanın ardından Medine semalarındaki bulutlar açıldı ve yağmur çevredeki yerlere yağmaya başladı. Artık Medine'ye tek bir damla yağmur bile düşmüyordu. Medine adeta bir taç gibiydi."

15. Yağmur Duası Sırasında Ayakta Durmak

1022- Ebû İshâk'tan nakledilmiştir: "Bir gün Abdullah İbn Yezîd musallaya çıkıp yağmur duası etti. Beraberinde Berâ İbn Azib ile Zeyd İbn Erkam da vardı. Dua sırasında ayakta duruyordu, fakat minbere çıkmamıştı. Ardından Allah'tan mağfiret / bağışlanma diledi (istiğfar) ve daha sonra iki rekat namaz kıldı. Namazda açıktan okumuştu, fakat ezan okunmadığı gibi kamet de getirilmemişti.
Abdullah İbn Yezîd Hz. Peygamber'i sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duasında görmüş bir sahâbîdir."
1023- Abbâd İbn Temîm bir sahâbî olan amcasının şunları anlattığını nak-letmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir grup cemaatle birlikte musallaya çıkıp onlar için yağmur duası etti. Dua sırasında ayakta durdu. Ardından kıbleye yönelip omuzuna almış olduğu ridâsını çevirdi. Duanın hemen ardından yağmur yağmaya başladı."

Açıklama

Yağmur duası ederken ayakta durulur. Bu sırada hutbe okuyor olmak ile olmamak arasında bir fark yoktur. İbn Battal bu şekilde ayakta durmanın hikmetini şöyle açıklamıştır: "Bunun hikmeti şudur: Yağmur duası sırasında huşu ve Allah'a tam bir yönelme gerekir. Bunun için en

uygun hallerden biri de ayakta durmaktır." Ayakta durmak kişinin yaptığı işe verdiği önemi ve titizliği gösteren bir davranış olduğu için yağmur duası sırasında ayakta durulacağını söyleyenler de olmuştur. Dua, yağmur isterken yapılan amellerin en önemlisidir. Bu amel için en uygun hallerden biri de ayakta durmaktır. Bununla birlikte Hz. Peygam-ber'İn sdiaiiâhu aleyhi ve sellem insanların kendisini görmelerini ve yaptıklarına uymalarını sağlamak için kalkmış olması da ihtimal dahilindedir.
Abdullah İbn Yezîd, hicrî 64 yılında Abdullah İbnü'z-Zübeyr tarafından Küfe valisi olarak tayin edilince bu yağmur duasını yapmıştır. Söz konusu olay Muhtar İbn Ebû Ubeyd es-Sakafî'nin Kûfe'yi ele geçirmesinden önce yaşanmıştır.
Bu rivayetteki ifadeye bakıldığında i!k anlaşılan namazın hutbeden sonra kılındığıdır. Nitekim başka bir rivayette Süfyân-ı Sevrî bunu açıkça ifade etmiştir. Ancak Şu'be'nin Ebû İshâk'tan naklettiği rivayet bundan farklıdır: "Abdullah İbn Yezîd, yağmur duası etmek üzere insanlarla birlikte musallaya çıktı. Orada iki rekat namaz kıldıktan sonra yağmur duası etti." Daha önce de açıkladığımız gibi âlimlerin çoğunluğuna göre önce namaz kılınır. Bununla birlikte İbnü'l-Münzir gibi bazı âlimlere göre önce hutbe okunur. Fakat Ebû Hâmid ve daha başka âlimlerin söylediği gibi bu görüş ayrılığı söz konusu uygulamalardan sadece birinin caiz olduğuna dair değildir, hangi uygulamanın daha iyi olduğuna yöneliktir.
ibn Battal, yağmur duası namazında ezan ve kametin olmadığına dair âlimlerin icmâsınm bulunduğunu söylemiştir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.

16. Yağmur Duası Namazında Kıraatin Açıktan Olması

1024- Abbâd İbn Temîm bir sahâbî olan amcasının şunları anlattığını nak-letmîştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası etmek üzere musallaya çıktı. Bu sırada kıbleye doğru yöneldi ve omuzuna almış olduğu ridâsını çevirdi. Daha sonra da kıraatin açıktan olduğu iki rekatlik bir namaz kıldı."

Açıklama

Ibn Battal yağmur duası namazı sırasında kıraatin açıktan olması gerektiğine dair âlimlerin icmâsının bulunduğunu nakletmiştir.

17. Resûlullah Cemaate Sırtını Nasıl Döndü?

1025- Abbâd İbn Temîm bir sahâbî olan amcasının şunları anlattığını nak-letmiştir: "Ben Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası etmek üzere musallaya çıktığını gördüm. Cemaate sırtını dönüp kıbleye doğru yöneldi ve dua etti.
Daha sonra omuzuna almış olduğu ridâsını çevirdi ve ardından da kıraatin açıktan olduğu iki rekathk bir namaz kıldı."

18. Yağmur Duası Namazı İki Rekattır

1026- Abbâd İbn Temîm bir sahâbî olan amcasının şunları anlattığını nakletmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası edip iki rekat namaz kıldırdı ve omuzuna almış olduğu ridâsını çevirdi."

19. Yağmur Duası Namazı İçin Musallaya Çıkmak

1027- Abbâd İbn Temîm bir sahâbî olan amcasının şunları anlattığını nakletmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası etmek üzere musallaya çıktı ve kıbleye doğru yönelip iki rekathk bir namaz kıldı ve omuzuna almış olduğu ridâsını çevirdi."
Süfyân şöyle demiştir: "Mesûdî, Ebû Bekir İbn Muhammed'in şöyle dediğini bana haber verdi: "Sağ tarafını sol tarafa geçirdi."

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: "Ebû Bekir'den nakledilen rivayet namazın hut->eden önce olduğunu göstermektedir. Çünkü bu rivayette Resû3-i Ekrem'in aleyhi ve sellem rîdâsını çevirmeden önce namaz kıldığı zikredilmektedir. Zaten :bû Bekir, hutbenin namazdan önce olduğunu nakleden oğlu Abdullah İbn Ebû Bekir'den daha sağlam bir hafızaya ve hadis nakletme yeteneğine sahiptir."

20.Yağmur Duası İçin Musallaya Çıkıldığında Hutbe Okurken Kıbleye Yönelmek

1028- Abbâd İbn Temîm, ensârdan Abdullah İbn Zeyd'in kendisine şu haberi verdiğini nakleder: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem namaz kıldırmak üzere nusallâya çıktı. Dua ederken - veya dua etmek isteyince - kıbleye yöneldi ve jmuzuna attığı ridasım çevirdi."
Ebû Abdullah şöyle demiştir: "Bu İbn Zeyd el-Mâzinî'dir. Halbuki daha ön-:eki rivayette adı geçen ravi Kûfe'li olup adı İbn Yezîd'dir."

21. Yağmur Duası Sırasında Cemaatin İmamla Birlikte Ellerini Kaldırması

1029- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Bir bedevi bir Cuma günü Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem gelip: "Hayvanlarımız helak oldu, ailemiz, çoluk çocuğumuz perişan bir halde, insanlar mahvoldu" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiâhu aleyhi ve sellem ellerini kaldırıp dua etti. Orada bulunan cemaat de Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte ellerini kaldırıp dua etmeye başladılar. Duadan sonra biz daha mescitten çıkmadan yağmur yağmaya başladı ve bir hafta boyunca bir Cuma'dan diğer Cuma'ya kadar devam etti. Sonra adam Resûl-i Ekrem'e saiidiâhu aleyhi ve sellem tekrar geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, yolcular gidecekleri yere gidemez oldu, yollar kapandı" dedi.
1030- Enes İbn Mâlik'ten nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ellerini kaldırmıştı. Hatta ben o sallallâhu aleyhi ve sellem dua ederken koltuk altlarındaki beyazlığı bile görmüştüm."

22. İmamın Yağmur Duası Sırasında Ellerini Kaldırması

1031- Enes İbn MâlİK'İn şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası dışında hiçbir duada ellerini kaldırmazdı. Yağmur duası sırasında ellerini kaldırdığında ise koltuk altlarındaki beyazlık bile görünürdü.[40]

Açıklama

Enes İbn Mâlik'in bu sözünden ilk bakışta anlaşılan, Hz. Peygamber'in saiiai-îâhu deyhi ve sellem yağmur duası dışındaki dualarda ellerini kaldırmadığıdır. Fakat bu açıklama, Resûluîlah'm sallallâhu aleyhi ve seıiem diğer dualarda da ellerini kaldırdığını belirten pek çok hadisle çelişir. Zaten sabit olan bu hadisleri İmam Buhârî de ayrı bir başlık altında nakletmiştir. [41] Alimlerin bir kısmı Enes'in bu hadisi ile amel etmenin daha evlâ olduğunu söylemiştir. Enes İbn Mâlik'in diğer dualarda Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem ellerini kaldırdığını görmemiş olabileceği İhtimali üzerinde durulmuştur.[42] Onun böyle bir uygulamayı görmemesi, başkalarının da görmeyeceği anlamına gelmez. Bazı âlimler İse diğer rivayetlerle bu rivayet arasındaki çelişkiyi gidermek ve rivayetleri birbiriyle uzlaştırmak (cem') için dua sırasında elleri kaldırma şeklinin farklılığından söz etmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası sırasında ellerini iyice kaldırmıştır. Zaten Enes'in sözünde geçen: "Koltuk altlarındaki beyazlık bile görünürdü" İfadesi de bunu göstermektedir. Halbuki diğer dualar sırasında elleri kaldırmaktan maksat ellerin uzatılıp açılmasıdır. Yağmur duasında İse ResûluİIah sallallâhu aleyhi ve sellem ellerini iyice açmış hatta yüzünün hizasına kadar kaldırmıştır. Zaten koltuk altlarındaki beyazlık da bu şekilde görülmüştür.

Yağmur Duası Sırasında Ellerin Üstünün Gökyüzüne Doğru Tutulması

Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası sırasında ellerini nasıl kaldırdığına dair rivayetlerden birisini İmam Müslim Sabit yoluyla Enes'ten nakletmiştir; "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası ederken ellerinin üstünü gökyüzüne doğru tuttu." Bununla ilgili olarak âlimler şu açıklamayı yapmışlardır: "Kişinin başa gelen bir felaket ve musibetin kaldırılması için ettiği bütün dualar sırasında uygulaması gereken sünnet, ellerinin üstünü gökyüzüne tutma-sıdır. Buna karşılık herhangi bir şey isterken takip edilecek sünnet avuç içlerinin gökyüzüne çevrilmesidir." Bu davranışın hikmetiyle ilgili olarak şu açıklamalar da yapılmıştır: "Diğer dualarda değil de sadece yağmur duasında ellerin üstünün gökyüzüne doğru tutulması, tıpkı elbisenin çevrilmesi gibi, kişinin İçinde bulunduğu halin değişmesini sağlamak ve böylece İstenen şeyin daha çabuk gerçekleşeceğine dair umudu artırmaktır (tefâüi). Bu şekilde ellerin üstünün gökyüzüne tutulması istenen yağmurun durumuna işaret de olabilir. Zira bu sırada yağmurun gökyüzünden yere inmesi istenmektedir."

23. Yağmur Yağarken Ne Söylenir?

İbn Abbâs âyette geçen kelimesini "yağmur" diye açıklamıştır. Başkalarına göre de şeklinde isabet etti anlamındadır.
1032- Hz. Aişe'den nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aieyhi ve sellem yağmur yağdığı zaman: Allah'ım, faydalı bir yağmur olsun! derdi."

Açıklama

Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu şekilde dua ederken zarar veren ve sele dönüşüp de yıkıcı olan yağmurlardan sakmmıştır. İmam Buhârî bu hadisi özetle vermiştir. Müslim'in Atâ yoluyla naklettiği rivayette Hz. Aişe şöyle demiştir: "Şiddetli rüzgâr olduğunda bunun sıkıntısı Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem yüzünden belli olurdu. Yağmur yağdığı zaman da, rahmet olsun, diye dua ederdi." Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Şurayh İbn Hani1 yoluyla naklettiklerine göre Hz. Aişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ufukta bir kapalılık gördüğü zaman iş yapmayı bırakırdı. Gökyüzü açıldığında ise Allah'a hamd ederdi. Yağmur yağdığı vakitlerde de "Allah'ım, faydalı bir yağmur olsun, diye doa ederdi." Bu rivayetten anlaşıldığına göre yağmur yağdığında hayrın ve bereketin artması buna mukabil zarar doğmaması için Resûlullah'm sallallâhu aleyhi sellem duası gibi dua etmek müstehapür.

24. Yağmur Altında Bekleyip Sakallarından Yağmur Damlaları Akana Kadar Islanan Kimse

1033- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem saiiaüâhu aleyhi ve sellem zamanında insanları sıkıntıya sokan bir kıtlık yılı baş göstermişti. İşte o günlerde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve Kilem bir Cuma günü hutbe okurken bir bedevi ayağa kalkıp şöyle seslendi: "Ey Allah'ın Resulü, mallar helak oldu, çoluk çocuk açlıktan perişan bir halde... Allah'a dua et de bize yağmur gönderip bizi bu sıkıntılardan kurtarsın." Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ellerini kaldırdı. O sırada gökyüzünde tek bir bulut bile görünmüyordu. Fakat bir süre sonra gökyüzünde heybetli dağlar gibi bulutlar ortaya çıktı. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem da yağmur yağana kadar minberden aşağı inmedi. Hatta ben mübarek sakallarından yağmur damlalarının süzüldüğünü gördüm. Resûl-İ Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu duası hürmetine hem o gün hem de daha sonra gelen günler boyunca ta diğer Cuma'ya kadar yağmur yağdı. Sonraki Cuma'da aynı be-, devî veya başka birisi kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, binalar yıkıldı, mallarımız sular altında kaldı. Bizim için Allah'a dua et!" Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ellerini kaldırıp şöyle dua etti:
"Allah'ım, çevremize yağdır, üzerimize değil."
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bu şekilde dua edip eliyle gökyüzündeki bulutlara İşaret etti ve eliyle gökyüzünde işaret buyurduğu bulutlar hemen açılı-verdi; Medine adeta ışıkla aydınlatılmış, üstü açık bir alan gibi oldu. Bu yağmur dolayısıyla bîr ay boyunca vadiler sel olup aktı ve civar bölgelerden gelen herkes bolca yağan yağmurun bereketler getirdiğini söyledi."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlığı kullanırken İmam Müslim'in Enes İbn Mâlik'ten naklettiği şu rivayete işarette bulunmuş olabilir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem, elbisesini yağmur altına serdi ve şöyle buyurdu: Çünkü Cenâb-ı Hakk bu yağmurları henüz yaratmıştır." İmam Buhârî bu başlığı koyarken şu konuya açıklık getirmek istemiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur altında öylesine beklememiştir. Sakallarından yağmur damlaları süzülene kadar beklemesi bir amaca dayanır, minberde bekleyip inmemesinin bir sebebi vardır.
Zaten herhangi bir amacı, maksadı olmasaydı ve kendi isteği doğrultusunda hareket etmeseydi çatıdan ilk damlalar akmaya başladığında minberden inerdi. Fakat O sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur iyice artana kadar hutbesine devam etmiş ve yağmur damlaları mübarek sakallarından süzülene kadar minberden inmemiştir.

25. Fırtına Çıktığında Ne Yapılır?

1034- Enes İbn Mâlik'ten nakledilmiştir: "Fırtına çıkıp şiddetli rüzgârlar estiğinde Hz. Peygamberin saiiaıı&hu aleyhi ve sellem duyduğu sıkıntı yüzünden belli olurdu."

Açıklama

Daha önce şiddetli rüzgâr estiğinde ne yapılacağına dair açıklama geçmişti.[43] Ebû Ya'lâ'nm sahih bir senedle Katâde yoluyla Enes İbn Mâlik'ten naklettiği bir rivayet şöyledir: "Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve sellem şiddetli rüzgâr olduğunda şöyle buyururdu: Allah'ım neyi emretmişsen onun hayrından isterim ve emrettiğin her ne ise onun şerrinden sana sığınırım." Bu rivayette şiddetli rüzgârdan söz edildiğine göre hafif esen rüzgârlar için böyle bir endişeye gerek olmadığı anlaşılır. Allah her şeyin en doğrusunu bilir.
Bu rivayet değişik hava vs. durumları ortaya çıktığında ve bu sebeple endişe duyulduğunda Allah'ı murakabe etmek ve O'na sığınmak için hazırlanmak gerektiğini de gösterir.

26. Resûlullah'ın Ben Sabâ Rüzgârı İle Desteklendim" Buyurması

1035- Abdullah İbn Abbâs'tan nakledilmiştir: "Sabâ rüzgârı bana ilâhî bir yardım olarak verildi/ben sabâ rüzgârı ile desteklendim. Ad kavmi ise debûr denen rüzgâr ile helak oldu.[44]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir bu konu başlığı ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık 25. başlıkta nakledilen Enes hadisinin sabâ rüzgân dışındaki rüzgârlarla ilgili olduğuna işaret etmektedir, yani bu başlık Enes hadisinin buradaki rivayetle tahsis edildiğini göstermektedir. Çünkü sabâ rüzgârının Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sdiem ilâhî yardım oluşu onun bu rüzgâr estiğinde sıkıntı duymayıp neşe içinde olmasını gerektirir."
Bununla birlikte Enes hadisinin tahsis edilmediği ve genel anlamı (umûm) üzere kaldığı da düşünülebilir. Bu genel anlam için şu açıklamalar yapılabilir:
1. Resûl-i Ekrem'in sdiaiiâhu aleyhi ve sellem sabâ rüzgârı ile desteklenmesi Enes hadisinde belirtilen tavrı sergilediği dönemlerden daha sonra olmuştur. Çünkü bu ilâhî yardım Hendek savaşı sırasında gerçekleşmiştir. Nitekim Mücâhid ve diğer müfessirlerin açıkça ifade ettikleri gibi: "Biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin sörmedi§niz ordular gönderdik [45] âyeti de buna işaret etmektedir.
2. Sabâ rüzgârı İslâm düşmanlarını yok ettiği için Resûl-İ Ekrem'e saiiaüahu aleyhi ve sellem ilâhî yardım olmuştur. Fakat Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu rüzgâr sırasında ümmetinden günahkâr ve âsî olanlar da yok olabileceği için sıkıntı ve endişe duymuş olabilir. Zira Resûlullah sallallâhu aleyhi w sellem ümmetine karşı pek merhametli ve şefkatlidir.
3. Ayrıca sabâ rüzgârı bulutları birleştirip toparlar ve genelde bu durumda yağmur yağar. Bu rüzgârın getirdiği yağmur başladığında ise

insanlar sığınacak yer arar. Bu da sabâ rüzgârı estiği zaman korku ve endişe duyulduğu anlamına gelir. İşte tüm bu açıklamalar Zeyn İbnü'i-Müneyyir'in dile getirdiği tahsîs (sadece saba rüzgârı dışındaki rüzgârlardan korku duyulacağı) anlayışını zedelemektedir.
Sabâ rüzgârına "Kabul (karşı taraftan gelen}" rüzgârı adı da verilir. Çünkü bu rüzgâr doğudan eser ve Kabe'nin kapısına vurur. Bunun karşıtı olan rüzgâr ise Ad kavmini helak eden "Debûr (ters taraftan gelen) - Batı" rüzgârıdır. Bu rüzgârlara niçin bu adların verildiğiyle ilgili olarak şunlar da söylenmiştir: Sabâ rüzgârına Kabul rüzgârı adı verilmiştir, çünkü İslâm'ı kabul edenlere bir destek olarak gönderilmiştir. Halbuki Ad kavmini helak eden rüzgâra debûr denmiştir, çünkü İslâm'dan yüz çeviren ve sırt dönen insanları helak etmiştir. Zaten debûr rüzgârı, sabâ rüzgârından daha şiddetli eser. İleride de açıklayacağımız gibi Ad kavmini helak eden bu rüzgâr tüm gücüyle esmemiş, debûr rüzgârının asıl kapasitesine göre sadece basit bir esinti olmuştur. Buna rağmen Ad kavminin kökünü kurutmuştur. Nitekim Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmuştur: "Sen onlardan geriye kalan hiç bir şey görebiliyor musun? [46] Fakat Allah Teâlâ, âlemlere rahmet olarak gönderdiği Resûlü'nün müslüman olacaklarına dair taşıdığı umut dolayısıyla kavmine karşı duyduğu acıma ve merhameti bildiği için sadece sabâ rüzgârı gönderdi ve onları sıkıntıya düşürerek müslümanlardan uzaklaşmalarını sağladı. Fakat buna rağmen onlardan hiçbirini helak etmedi.
Ayrıca kuzeyden esen rüzgâra Şimal, güneyden esen rüzgâra da Cenûb adı verilir.

27. Deprem Ve Olağanüstü Doğa Olayları Hakkında Söylenenler

1036- Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem Şöyle buyurmuştur:
İlim insanlar arasından çekilip alınmadıkça, depremler çoğaîmadıkça, za-wan dilimleri birbirine girip meusim farklılıklarından dolayı gece gündüz arasındaki zaman farkı değişip müddetleri birbirine yaklaşmadıkça, fitneler ortaya Çıkmadıkça ve insanları katletme suçlan artmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Bir deelinizdeki mallar öyle çoğalacak ki, her taraf mal mülkle dolup taşacak..."
1037- Abdullah İbn Ömer'in naklettiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi vefa şöyle buyurdu:
"Allah'ım, bizim Şam'ımızı ve Yemen'imizi bizim için bereketli kili" Orada bulunanlar: "Necid'imizi de..." deyince Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem: "Orada deprem/er olacak ve fitneler çıkacak. Ayrıca Şeytarim taraftarları da orada ortaya çıkacaktır." buyurdu.

Açıklama

Bu başlığın niçin burada ele alındığı ile ilgili olarak şu açıklamalar yapılmıştır: "Şiddetli rüzgârlarda kişi, korku ue endişe duyup Allah'a yönelmekte ve O'na yakarmaktadır. İşte deprem ve diğer olağanüstü doğa olayları şiddetli rüz-Sâra göre daha korkunç olduğu için bunlar olduğunda da Allah'a yönelmek gerekecektir. Kıyamet gününün alâmetlerini anlatan hadislerde depremlerin artmasından özellikle bahsedilmesi de bu korkulu anlarda Allah Teâlâ'ya yalvarmanın Önemini ortaya koymaktadır. .
Zeyn İbnü'UMüneyyir yağmur duasıyla ilgili bölümde niçin deprem konusunun ele alındığını şu şekilde açıklamıştır: "Genellikle deprem ve buna benzer afetlerde yağmur yağar. İşte bu yüzden deprem konusu yağmur duasıyla ilgili bölümde ele alınmıştır. Şiddetli yağmur yağdığında nasıl dua edileceğine dair Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem nakledilen rivayetler yukarıda geçti. Fakat imam Buharı burada deprem sırasında dua edilip edilmeyeceği konusuyla ilgili herhangi bir rivayete yer vermemiştir. Bu da İmam Buhârî'nin deprem ve diğer âfetler sırasında ne söyleneceğine dair kendi şartlarına uygun bir rivayetin sabit olmadığını gösterir.

Deprem ve Buna Benzer Felaketler Sırasında Namaz Kılmak

İbnü'l-Münzir bu tür âfetler sırasında namaz kılınıp kılınamayacağı konusunda görüş ayrılıklarının bulunduğunu belirtmiştir. Ahmed İbn Hanbel, İshâk İbn Râhûye ve başka âlimlere göre böyle bir durumda namaz kılınır. İmam Şafiî ise bu namazın kılınması konusunu Hz. Ali'den nakledilen hadisin sahih olması şartına bağlamıştır; hadis sahihse kılınır, değilse kılınmaz. Abdürrezzâk ve başka âlimlerin naklettiğine göre Abdullah İbn Abbas bu görüştedir. İbn HİbbânSa-hîh'inde Ubeyd İbn Umeyr yoluyla Hz. Aişe'den merfû bir rivayet nakletmiştir: "Olağanüstü doğa olayları sebebiyle kılman namaz altı re katlı ve dört secdelidir."
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kıyamet alametleri arasında saydığı zamanın yaklaşması konusunda farklı görüş ve yorumlar bulunmaktadır:
1. Kıyamet gününün yaklaştığına vurgu yapılmıştır.
2. Zamanın bereketinin kalmayacağı, günlerin ve gecelerin çok hızlı bir şekilde akıp gideceği kasde-dilmiştir.
3. O dönemde yaşayan insanların hayırdan uzak ve şer içinde bir hayat konusunda birbirlerine çok yakın / benzer olacakları kasdedilmiştir.
4. Peş-peşe ve birbiren yakın dönemler içinde çeşitli devletlerin ortaya çıkacağı fakat krizler, kargaşalar ve terör olayları (fitne) dolayısıyla hiçbirinin uzun ömürlü olmayacağı kasdedilmiştir.[47]

28. "Allah'ın Verdiği Rızka Yalanlamakla Karşılık Veriyorsunuz [48] Âyeti

Abdullah İbn Abbâs (bu âyetteki kelimesi yerine) demiştir.
1038- Zeyd İbn Hâlid el-Cühenî'den nakledilmiştir: "Gece yağan yağmurun ıslaklığı hala devam ederken Resûlullah saüaiiâhu aleyhi ve sellem Hudeybiye'de bize bir sabah namazı kıldırmışü. Namazı bitirince cemaate dönüp şöyle buyurdu: "Rab-binizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?" Cemaat: 'Allah ve Resulü daha iyi bilir" deyince Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Rabbiniz şöyle buyuruyor; kullarımdan kimisi bana iman eden bir mümin olarak sabaha çıktığı halde kimisi beni inkar ederek sabaha girdi. Kim 'Bu yağmur bize Allah'ın bir fazh ve rahmeti olarak gönderilmiştir' dediyse bana iman etmiş ve yıldızlan inkar etmiş (küfür) demektir. Kim de 'Şu yıldız yüzünden, öteki yıldız yüzünden yağmur yağdı' demişse beni inkar etmiş (küfür) ve o yıldızlara iman etmiş demektir."

Açıklama

İmam Buhârî, İbn Abbâs'm yukarıdaki sözünü naklederken onun bu âyetteki *5jjj kelimesini pSJİZ diye okuduğunu anlatmak istiyor olabilir. Gerçekten de bu açıklamayı destekleyen rivayet vardır. Saîd İbn Mansûr'un, Hüşeym - Ebû Bişr - Saîd İbn Cübeyr - Abdullah İbn Abbâs senediyle naklettiği bir rivayette İbn Abbâs'ın yukarıdaki âyeti diye okuduğu belirtilmektedir. Bu sened ise sahih bir seneddir.
Cenâb-ı Hakk'ın "Kullarım demesi kullannın hepsini kapsamına alan bir tamlamadır {izâfet-i umûm). Nitekim daha sonra kullarını mümin ve inkarcı olarak ikiye ayırması da, buradaki tamlamanın genellik ifade ettiğini gösterir. Dolayısıyla buradaki tamlama "Senin benim kullarım üzerinde hiçbir etkin ve hâkimiyetin yoktur" âyetinde zikredilen tamlamadan farklıdır. Zira bu ayetteki tamlama söz konusu kulların Allah katında çok değerli olduklarını ifade eden bir tamlamadır (izâfet-i teşrif).
Allah Teâlâ'nm "Bana iman etmiş ve yıldızlan inkar etmiş demektir" şeklindeki sözüyle ilgili olarak şu yorumlar yapılabilir:
1. Buradaki küfür/inkardan maksat şirktir. Nitekim imanın karşıtı olarak bu ifadenin kullanılması da bunu gösterir.
2. Buradaki küfür, nimete karşı nankörlük anlamındadır. Alimlerin çoğu ilk yorumu tercih etmiştir.
Bu hadis imamın/devlet başkanının çok dikkatli bir gözlem ve çalışma olmadıkça anlaşılamayacak konuları bile görüşmek üzere halka arz edebileceğini de göstermektedir.

29. Yağmurun Ne Zaman Yağacağını Allah'tan Başka Hiç Kimse Bilemez

Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem: "Beş şey vardır ki, bunları Allah'tan başka hiç kimse bilemez" diye buyurduğunu nakletmiştir.
1039- Abdullah İbn Ömer, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Gaybm anahtarları beştir ve bunları Allah'tan başka hiç kimse bilemez; Hiç kimse yarın ne olacağını bilemez, hiç kimse anaların rahimlerinde ne olacağını bilemez, hiç kimse ertesi gün ne kazanacağını bilemez, hiç kimse nerede öleceğini bilemez ve hiç kimse yağmurun ne zaman yağacağını bilemez.[49]

Açıklama

İmam Buhârî yağmurun yağmasında yıldızların hiçbir etkisinin olmadığını açıkladıktan sonra bu konuyu ele almıştır. Zaten bu konu için kullandığı başlık yağmurun Allah'ın takdiri ve yaratması ile yağdığını, bu konuda yıldızların hiçbir etkisinin bulunmadığını anlatmaktadır. Yağmurun ne zaman yağacağını Allah'tan başka hiç kimsenin bilememesi de bunun zorunlu bir sonucudur.

16. BÖLÜM GÜNEŞ VE AY TUTULMASI NAMAZLARI

1.Güneş Tutulması Sırasında Namaz Kılmak

1040- Ebû Bekre'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Biz Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem yanında iken güneş tutulması oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem omuzuna attığı ridasını sürüyerek mescide girdi ve biz de onu takip ederek mescide gittik. Bize orada güneş geri açılana kadar iki rekat namaz kıldırdı ve şöyle buyurdu; "Güneş ve ay hiç kimsenin ölümü dolayısıyla tutulmaz. Siz bunların tutulduğunu görürseniz tekrar açılana kadar namaz kılın ve dua edin! [50]
1041- Kays, Ebû Mesûd'tan bizzat duyduğunu ifade ederek şöyle demiştir: "Ebû Mesûd, Hz. Peygamberin saiiaüâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu nakletti: "Güneş ve ay asla hiç kimsenin ölümü dolayısıyla tutulmaz. Bu tutulmalar Allah'ın birer âyetidir. Güneşin ve oyın tutulduğunu görürseniz kalkın ve namaz kılın! [51]
1042- Abdullah İbn Ömer Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem haber vererek onun şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Güneş ve ay hiç kimsenin ne ölümü ne de hayatı dolayısıyla tutulur. Fakat bu tutulmalar Allah'ın birer âyetidir. Siz güneşin ve ayın tutulduğunu görürseniz namaz kılın!"
1043- Muğîre Ibn Şu'be'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem saiiai-lâhu aleyhi ve sellem zamanında İbrahim'in öldüğü gün güneş tutulmuştu. Bunun üzerine insanlar: 'Güneş İbrahim öldüğü için tutuldu' demeye başladılar. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ise onların bu sözünü duyunca şöyle buyurdu: "Güneş ve ay hiç kimsenin ne ölümü ne de hayatı dolayısıyla tutulur. Siz güneşin ve ayın tutulduğunu görürseniz namaz kılın ue Allah'a dua edin! [52]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullanmış olduğu bu başlık, güneş tutulması sırasında namaz kılmanın meşru olduğuyla ilgilidir. Zaten bu konu hakkında herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Fakat konunun ayrıntılarında ve bu namazın hükmünde görüş ayrılıkları vardır. Alimlerin çoğunluğuna göre güneş tutulması namazı müekked bir sünnettir. Ebû Avâne Sahih'inde bu namazı kılmanın farz olduğunu açıkça ifade etmiştir. Fakat ben ondan başka bunu açıkça söyleyen bir âlim görmedim. Bununla birlikte İmam MâlİK'in güneş tutulması namazını Cuma namazı İle aynı kategoride değerlendirdiğine dair bir rivayet bulunmaktadır. Zeyn İbnü'l-Müneyyir, Ebû Hanife'nİn bu namazı vacip kabul ettiğini nakletmiştir.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi sellem ridasını sürüyerek mescide girdiğini göz önüne alan bazı bilginler büyüklük taslama, kibirlenip böbürlenme maksadıyla olmadığı sürece elbisenin yere sürünmesinde bir sakınca olmayacağını söylemişlerdir.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi sellem bu namazı iki rekat olarak kîdırmıştır. Nesâî'nin naklettiği rivayette şöyle bir ek biigi vardır: "Normalde kıldığınız gibi..." İşte güneş tutulması namazının nafile namaz gibi kılındığını söyleyenler bu ek rivayete dayanmışlardır. Fakat İbn Hibbân ile Beyhakî, Nesâî'nin naklettiği bu ek bilgiyi şu şekilde yorumlamışlardır: "Sizin tutulma sırasında kıldığınız gibi..." Çünkü Ebû Bekre bu rivayeti naklederken Basra'lılara hitap etmektedir ve İbn Abbâs da daha Önce Basra'lılara bu namazı öğreterek: "Her rekatında iki rükû bulunan iki rekatlık bir namazdır" demiştir. İmam Şafiî, İbn Ebû Şeybe ve daha başka âlimlerin de naklettiği bu rivayeti konunun İlerleyen bölümlerinde gelecek olan Abdülvâris - Yûnus senediyle nakledilen rivayetle güneş tutulmasının Rasûluüah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem oğlu İbrahim'in vefat gününde olduğunu te'yid etmektedir. Ayrıca İmam Müslim'in Câbir İbn Abdullah'tan naklettiği bir rivayette şöyle anlatılır: "Her rekatında iki rükû vardır." Tüm bunlar olay farklı lafızlarla nakledilmiş olsa bile asıl konunun aynı olduğunu göstermektedir. Buna göre Ebû Bekre hadisi mutlak olarak nakledilmiş olmaktadır. Halbuki Câbir hadisinde ek bir bilgi ve daha fazla ayrıntı bulunmaktadır. Dolayısıyla Câbir hadisini temel almak daha doğru olacaktır.
Bazı âlimler yukarıdaki rivayette geçen "güneş geri açılana kadar" ifadesine bakarak güneş tutulması namazının güneş açılana kadar uzatılması gerektiği sonucunu çıkarmışlardır. Fakat Tahâvî bu görüşe şöyle cevap vermektedir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem güneş tutulduğu zaman namaz kılınmasını ve dua edilmesini emretmiştir. Bu da namaz kılındığı halde hala güneş açılmamışa dua ile meşgul olunacağını gösterir." İbn Dakîkü'1-îyd de bu görüşü kabul etmiş ve güneş açılana kadar sadece namaz kılmak değil hem namaz hem de dua ile meşgul olmak emredüdiği için namaz sonrasında duaya devam edilebileceğini söylemiştir. Bu bakımdan güneş açılana kadar sadece namaz ile veya sadece dua ile meşgul olunması gerektiği sonucu çıkarılamaz; namaz bittikten sonra güneş açılana kadar duaya devam edilmesi mümkündür. Dolayısıyla tutulma sona erene kadar namazın uzatılması ve tekrarlanması gerekmez. Nesâî'nİn bu konuyla ilgili olarak naklettiği rivayetin farklı anlamlara gelme ihtimaii de vardır. Nu'mân İbn Beşîr'den nakledilen söz konusu rivayet şöyledir: "Resûlullah saii&iâhu aleyhi ve sellem zamanında güneş tutulunca Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve sellem ikişer rekat halinde namaz kılmaya başladı ve güneşin açılıp açılmadığını her seferinde sorup tutulma sona erene kadar namaza devam etti." İşte bu rivayet sağlam bir rivayet olmasına rağmen burada geçen ikişer rekat kelimesinin ikişer rükû anlamına gelme ihtimali bulunmaktadır. Nitekim Abdürrezzâk'm sahih bir senedle Ebû Kılâbe'den naklettiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ye sellem her bir rekatı kıldıkça birisini gönderip güneşin açılıp açılmadığına bakmasını sağlamıştır. İşte bu rivayet belirttiğimiz ihtimali de doğrulamaktadır.
İbn Hüzeyme'nin naklettiği rivayette "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" ifadesi, "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem güneş açılınca cemaate hitap ederek şöyle buyurdu" dîye geçmektedir. Bu da tutulma sona erse bile hutbe görevinin düşmeyeceğini gösterir.
Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem güneşin hiç kimsenin ölümü dolayısıyla tutulmayacağını söylemesi, cahiliyye dönemindeki bir inancın yanlışlığına işaret etmekte ve bu inancı iptal etmektedir. Bu inanç da daha önce İstiskâ konusunu ele alırken de nakledilen ve "Şu yıldız yüzünden bize yağmur yağdırıldı" cümlesiyle ifadesini bulan, yıldızların yeryüzüne etkisinin olduğu inancıdır. Hattâbî o dönemdeki inancı anlatırken şöyle der: "Cahiliyye Arapları güneş tutulmasının yeryüzünde birçok felakete veya ölümlere yol açacağına inanırlardı. İşte Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu inancın batıl ve yanlış bir inanç olduğunu onlara bildirerek güneş ve ayın Allah Teâlâ'nm emriyle hareket ettiklerini, O'nun koyduğu düzenin dışına çıkmadıklarını, başka şeyler üzerinde olumsuz bir etkilerinin olmadığını ve kendilerini başka varlıklara karşı koruma güçlerinin de bulunmadığını söylemiştir." Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu tutumu ümmetine karşı ne kadar düşkün ve şefkatli olduğunu, Rabbinden de çok korktuğunu göstermektedir.
Ay ve güneşin Allah'ın âyetlerinden bir âyet oluşu şu anlamlara gelir:
a. Bunlar Allah'ın birliğine ve kudretinin yüceliğine işaret eden birer delildir.
b. Bunlar Allah'ın yüceliğinden ve yarattıkları üzerindeki hükümranlığından kulların korkması gerektiğini gösteren birer delildir. Nitekim âyeti de bu görüşü desteklemektedir. [53]
Resûluüah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem "Güneşin ve ayın tutulduğunu görürseniz kalkın ve namaz kılın? şeklindeki emri güneş ve ay tutulması namazları için herhangi bir vakit söz konusu olmadığını gösterir. Çünkü namaz kılmak bu tutulmaların görülmesi şartına bağlanmıştır. Tutulma ise günün herhangi bir vaktinde meydana gelebilir. İmam Şafiî ve ona tabî olanlar bu görüştedir. Fakat Hanefîler kerahet vakitlerinde bu namazların kılınamayacağını söylemişlerdir. Ahmed İbn Hanbel'den konuyla ilgili olarak nakledilen görüşler içinde en yaygın olarak bilinen görüş de böyledir. Mâlikîler ise nafile namazın kılınmasının serbest olduğu vakitten başlayıp zeval vaktine kadar devam eden süre içinde güneş tutulması namazının kılınabileceğini söylemişlerdir. Tutulma sona erdikten sonra tutulma namazlarının kılınamayacağı konusunda görüş birliği bulunmaktadır.
Güneş ve ay tutulması namazlarını belli bir vakit ile kayıtlamak doğru değildir. Zira böyle bir durum söz konusu vakitten önce tutulmanın sona ermesi durumunda bu namazların kılınamayacağı anlamına gelir. Bu ise maksada aykırı bir durumdur.
Siyer âlimlerinin çoğu Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem oğlu İbrahim'in hicretin onuncu senesinde vefat ettiğini söylemişlerdir.

2.Güneş Ve Ay Tutulması Sırasında Sadaka Vermek [54]

1044- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "ResûSullah sallallâhu aleyhi ve»ıiem zamanında güneş tutulmuştu. Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem o anda insanlara namaz kıldırdı. Kıyamda çok uzun bir süre kaldıktan sonra rükûya gitti ve yine uzunca bekledi. Sonra kıyama kalktı ve ilk rekattaki kadar olmasa da uzun bir süre kıyamda durdu. Ardından rükû'a gitti ve ilk rükû kadar olmasa da uzunca bir süre rükûda bekledi. Sonra secdeye vardı ve uzun bir müddet secdede kaldı. Namazın ikinci rekatını da tıpkı birinci rekat gibi kıldırdı. Namazı bitirdiğinde güneş açılmıştı.
Resûlullah saiyiâhu aleyhi ve sellem namazın ardından Allah'a hamd ve övgüde bulunarak insanlara hitap etti. Hutbe sırasında şunları söylemişti:
"Güneş ve ay Allah'ın birer âyetidir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de hayatı dolayısıyla tutulur, Eğer güneş ve ayın tutulduğunu görürseniz Allah'a dua edin, tekbirler getirin, namaz kılın ve sadaka verin."
Hutbede şunları da söylemişti:
"Ey Muhammed ümmeti, kadın veya erkek Allah'ın bir kulunun zina etmesi karşısında Allah'ın gösterdiği gayret (kıskançlık) sizin duyduğunuz kıskançlıktan daha çoktur. Ey Muhammed ümmeti, eğer benim bildiğimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız.[55]

Açıklama

Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kıyamda uzun bir süre beklediğini vurgulayan bu rivayetin farklı varyantlarında bu ifade şöyle geçmektedir:
a. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Kur'ân'dan uzun bir bölüm okudu."
b. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem uzun bir sûre okudu."
c. Resûl-İ Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem
rinci rekatta Bakara sûresi kadar uzun bir bölüm okudu."
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem rükûdan sonra ikinci kıyama kalkışıyla
ilgili olarak İbn Şihâb rivayetinde "Sonra (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dedi" ifadesi geçmektedir. Bu rivayetin başka bir varyantında İse Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem (Rabbimiz, hamd sana mahsustur) dediği de kayıtlıdır. Bu da birinci rekatta ikinci kıyama doğrulurken söz konusu zikirleri okumanın müstehap olduğunu göstermektedir.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem İnsanlara hitap etmesi ay ve güneş tutulmaları dolayısıyla hutbe okumanın meşru olduğunu, ayrıca tutulma sona erse bile hutbe okuma görevinin düşmeyeceğini gösterir. Fakat namaza başlamadan önce tutulma sona ermişse namaz ve hutbe düşer.
Resûlullah'm saıiaiiâhu aleyhi ve sellem sözünde geçen kıskançlık aslında eşler arasında olan ve insanın iç dünyasında çalkantılar/değişiklikler meydana getiren bir duygudur. Böyle bir duygunun Allah için düşünülmesi imkansızdır, muhaldir. [56] Çünkü Allah Teâlâ her türlü değişiklikten ve noksandan münezzehtir. Bu yüzden buradaki kullanımın mecazî olduğunu kabul etmek gerekir. Konuyla ilgili olarak ŞU açıklamalar yapılmıştır:
a. Kıskançlığın doğal sonucu kişinin sahip olduğu ve sorumluğu altında bulunan şeyleri koruması, bunlara göz diken kötü niyetli kimseleri uzaklaştırma-sıdır. İşte Allah Teâlâ söz konusu kötü fiili kullarına yasakladığı, bunu yapanları azab ile tehdit ettiği İçin Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi sellem kıskançlık sıfatını Ce-nâb-ı Hakk için kullanmıştır.
Tîbî ve başka âlimler Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem Allah'ın zikredilmesini emrettikten sonra niçin bunu söylediğini açıklarken şöyle demişlerdir:
"Allah'ın zikredilmesinin emredilmesi ile bu ifade arasında şöyle bir ilişki söz konusudur: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem güneş tutulması dolayısıyla duyulan korkunun ve bir yönüyîe bela olan bu durumun zikir, dua, namaz ve sadaka ile savuşturulmasmı emrettikten sonra belaların gelmesine sebep olan günahlardan da uzak durulmasını emretmiş, bu günahların başında da zinayı saymıştır. Çünkü zina, belaların ve musibetlerin meydana gelmesine sebep olan en büyük günahtır.
b. Zina, günahların en çirkini ve İnsanın İçindeki nefret ve öfkenin uyanmasına ön ayak olan en kötü masiyet olduğu için Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seüem ümmetini kıskançlık özelliğini yaratan ve insanlara böyle bir duygu lütfeden Allah'a karşı gelmekten sakınmaları için uyarmıştır. Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem uEy Muhammed ümmeti!" diye hitap etmesi de ümmetine olan düşkünlüğünü ve şefkatini gösterir. Burada bir babanın oğlunu uyarırken ona "Yavrucuğum, evladım" diye hitap etmesinde söz konusu olan şefkate benzer bir şefkat vardır. Aslında konuşmanın bağlamına bakıldığında Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi sellem orada bulunan cemaate "Ey ümmetim!" diye hitap etmesinin daha uygun olacağı düşünülebilir. Fakat Resûlullah'ın saibiiâhu aleyhi ve sellem burada "Ey ümmetim!" yerine "Ey Muhammed ümmeti!" diye hitap etmesinde bir incelik söz konusudur: Ey ümmetim ifadesinde muhatapları onore eden ve öven bir anlam söz konusudur. Halbuki burada onları uyarma ve korkutma amacı güdüldüğü için böyle bir hitap uygun olmayacaktır. İşte Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem bu yüzden oradaki cemaate "Ey Muhammed ümmeti!" diye hitap etmiştir. Aynı hitap tarzı "Ey Muhammed'in kızı Fâtıma, ben Allah katında seni koruyabilecek hiçbir şeye malik değilim!" ifadesinde de söz konusudur.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem söylediklerinde asla bir şüphe bulunmadığı halde sözlerine yeminle başlamıştır. Buradaki amacı verdiği haberin muhataplar nezdinde daha etkili olmasını sağlamak ve söylediklerini pekiştirmektir.
Hz. Peygamber'in saıiaiiâhu aleyhi ve sellem "Eğer benim bildiğimi bilseydiniz" ifadesi şu anlama gelir: "Allah'ın kudretinin ne kadar yüce olduğuna ve günahkârlardan muhakkak intikamını aldığına dair bildiklerimi bilseydiniz..."
"Az gülerdiniz" ifadesiyle ilgili olarak şu açıklamalar yapılmıştır: Buradaki azlık hiç olmamak anlamındadır. Yani söz konusu ifade gülmeyi bırakırdınız ve duyduğunuz korku ve sizi sarıp kuşatan hüzün dolayısıyla neredeyse hiç gülmezdiniz anlamına gelir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. İnsanlara hitap ederken ruhsatlardan bahsederek onları gevşekliğe ve tembelliğe sevketmektense, azab ile korkutarak uyarmak yerine göre tercih edilir. Zira ruhsatlardan söz edilirse insan yaratılışı ve doğası gereği şehevî ahulara meyleder. İşini tam anlamıyla bilen uzman bir doktor hastalığı tedavi ederken bu hastalıkla savaşacak çareleri ve iİaçiarı tavsiye eder, hastalığın artmasına yol açacak tedbirsiz davranışlar içinde olmaz.
2. Güneş ve ay tutulması namazlarının kendisine has bir kılınış şekli ve yapısı vardır. Bu namazda alışılmışın dışında kıyam ve namazın diğer rükünleri uzatılır.
3. Güneş ve ay tutulması durumunda Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem emrettiği namaz, zikir, dua gibi ibadetlere derhal yönelmek gerekir.
4. Fazla gülmek doğru bir davranış değildir ve bu yüzden yasaklanmıştır. Buna karşılık ağlamak teşvik edilmiş ve övülmüştür.
4. İnsanın birgün öleceği ve fânî olacağı kesindir.
5. Allah Teâlâ'nın âyetlerinden ve kainatın her zerresinde görülen işaretlerinden ibret almak gerekir.
6. Yıldızların yeryüzündeki olaylara herhangi bir etkisi yoktur. Zira dünyaya daha yakın olan ay ve güneşin böyle bir etkisinin olmadığı hadiste ifade edildiğine göre diğer yıldızların etkisinin olmayacağı daha açıktır.
7. Bazı olayların ardından yanlış inanışların ortaya çıkmasından korkulduğu zaman gerekli uyarılar hemen yapılmalıdır.
8. Ashâb-ı kiram, Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem bütün yaptıklarını kendilerinden sonraki nesillere aktarabilmek için ellerinden gelen fedakarlığı ve özeni göstermiştir.
9. Güneş ve ay tutulması kıyamet gününde olacakları hatırlatan birer örnek olarak algılanmalıdır.
10. İnsan Allah Teâlâ'ya ibadet ederken korku ile ümit arasında olmalıdır. Nitekim bu tutulmalar tutulma anında korku saldığı halde açılma meydana geldikten sonra bir rahatlık söz konusu olmaktadır.
11. Bu tutulmalar güneşe veya aya ibadet edenlerin inanç ve görüşlerinin ne kadar çirkin olduğunu da ortaya koymaktadır.

3. Ay Ve Güneş Tutulması Namazlarında Namaz İnsanları Bir Araya Toplar, Cemaatle Namaza Hazırolun!" Diye Nida Etmek

1045- Abdullah İbn Amr'dan nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sellem döneminde güneş tutulduğu vakit "Namaz insanları bir araya toplar, cemaatle namaza hazır olun!" diye ilan edilmişti."

Açıklama

İmam Buhârî ile İmam Müslim'in Hz. Aîşe'den naklettiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu şekilde ilan etmesi için bir müezzin görevlendirmişti. Ibn Dakîkül-Iyd şöyle demiştir: "Bu hadis söz konusu ifadenin kullanılmasının müstehap olduğunu söyleyenlerin delilidir. Güneş ve ay tutulması namazları için ezan okunmayacağı ve kamet getirilmeyeceği konusunda görüş birliği bulunmaktadır."

4. İmamın Güneş Tutulması Durumunda Hutbe Okuması

Hz. Aişe ve Esma rachyaiiâhu anhümâ şöyle demişlerdir: "Hz. Peygamber aleyhi ve seUem hitap etti."
1046- Müminlerin annesi Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlul-lah sallallâhu aleyhi ve sellem hayatta iken güneş tutulmuştu. Bunun üzerine çıkıp mescide gitti ve ashâb-ı kiram O'nun sallallâhu aleyhi ve sellem arkasında saf tuttu. Resû-lullah sallallâhu aleyhi ve sellem tekbir getirip namaza başladı ve uzun bir kiraattan sonra tekbir getirip rükûya gitti. Rükûda da uzun bir süre bekledikten sonra (Allah kendisine hamd edenleri işitir) deyip kalktı. Fakat secdeye varmadı. Kıyamda ilk kıraati kadar olmasa da uzun bir süre Kur'ân okudu. Sonra tekbir getirip rükûya vardı. Rükûda yine uzun bir müddet bekledi; fakat bu rükû birinci rükû kadar uzun değildi. Sonra (Allah kendisine hamd edenleri işitir, Rabbimiz hamd sana mahsustur) dedi ve ardından secdeye gitti. Bir sonraki rekatı da tıpkı birinci rekat gibi kıldı. Bu şekilde dört rekatı dört secde ile tamamladı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namazı bitirmeden önce güneş açılmıştı.
Resûl-İ Ekrem saiiaiıshu aleyhi ve sellem namaz bittikten sonra kalktı ve Cenâb-ı Hakk'i layık olduğu şekilde övdükten sonra şöyle buyurdu: "Ay ve güneş Allah'ın birer âyetidir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de hayatı yüzünden tutulurlar. Eğer ay ve güneşin tutulduğunu görürseniz derhal namaz kılmaya koşun!"
Kesîr İbn Abbâs, Abdullah İbn Abbâs'ın güneş tutulmasıyla İlgili olarak naklettiği rivayetin tıpkı Urve'nin Hz. Aişe'den naklettiği rivayet gibi olduğunu söylemiş ve bunu nakletmiştir. Kesîr İbn Abbâs şöyle demiştir: "Ben Urve'ye 'Kardeşin Medine'de güneş tutulduğu zaman kılınan namazın tıpkı sabah namazı gibi iki rekat olduğunu söyledi ve bunun üzerine eklemede bulunmadı' dediğimde şu cevabı verdi; 'Doğrudur ama sünnete uygun davranmamış'!"

Açıklama

Tutulma meydana geldiği zaman hutbe okunup okunmaması konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İmam Şafiî, İshâk İbn Râhûye ve ehl-i hadisin çoğu bu hutbenin müstehap olduğu görüşündedir. İbn Kudâme bu konuyla İlgili olarak Ahmed İbn Hanbel'den kendilerine herhangi bir bilgi ulaşmadığını söylemiştir. Hanefîlerden el-Hidâye adlı kitabın müellifi şöyle demiştir: "Güneş ve ay tutulması sırasında hutbe okumak yoktur. Zira bununla ilgili olarak herhangi bir rivayet gelmemiştir." Ancak onun bu görüşüne bu konu hakkında nakledilen pek çok hadis bulunduğu söylenerek karşı çıkılmıştır. Mâliki mezhebinde yaygın olarak bilinen görüşe göre - İmam Mâlik konu hakkında hadis naklettiği halde - tutulma için hutbe okunmaz. Bazı bilginler bu görüşlerini desteklemek için şöyle bir açıklama yapmışlardır: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem söz konusu namaz sonrasında sırf bu namaza ve tutulmaya has olarak bir hutbe vermek amacında olmamıştır. Onun asıl maksadı söz konusu günde ortaya atılan ve insanlar arasında yaygmlaşabilecek yanlış bir inancı, güneşin birisinin ölümü dolayısıyla tutulduğu inancını bertaraf etmektir." Fakat bu açıklama da kabul edilmemiş, konuyla ilgili rivayetlerde hutbe sözünün açıkça ifade edildiği söylenmiştir. Ayrıca söz konusu rivayetlerde Allah'a hamd ve sena etmek ve insanlara öğütlerde bulunmak gibi hutbeye ait özelliklerin bulunduğu belirtilmiştir. Kısaca söylemek gerekirse aslolan Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem uygulamalarına tabî olmaktır. Herhangi bir olayın özellik arz ettiğini iddia edenlerin delil getirmeleri gerekir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem "derhal namaz kılmaya koşun!" diye emir buyurması hiç ara vermeden ve aksatmadan emredilen eylemin yerine getirilmesi ve korku anlarında Allah'a sığınmak gerektiğini gösterir.
2. Allah Teâlâ'ya istiğfar edip O'ndan af dilemek, işlenen günahların ve isyanların affedilmesine sebep olduğu gibi korkulan felaketlerin başa gelmesini de önleyeceği umulur.
3. Günahlar hem bu dünyada hem de âhirette insanı sıkıntıya sokacak felaketlerin temel sebebidir. Biz Cenâb-ı Hakk'm rahmetini, affını ve mağfiretini dileriz.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem tutulma sırasında insanlara kılmalarını emrettiği namaz kendisinin bizzat kılarak gösterdiği ve diğer namazlara göre özellik arz eden tutulma namazıdır. Bu yüzden Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi v.e sellem emrettiği namazın bilinen namaz olduğunu söyleyenler yanılmıştır. Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem tutulma sırasında derhal namaza başlanmasını emretmesi bu namazın sıhhati için cemaatin şart olmadığını gösterir. Çünkü namaza hemen başlamayıp cemaati beklemek ya bu namazın tamamen kaçırılmasına ya da tutulmanın bazı dönemlerinde namaz kılmamaya yol
tfflve'nin "Doğrudur ama sünnete uygun davranmamış!" şeklindeki ifadesi tutulma namazlarının her bir rekatta iki defa rükû1 yapılarak kılınmasının sünnet olduğunu göstermektedir.

5. Güneş Tutulmasını Anlatmak Üzere Kelimeleri Kullanılır Mı?

1047- Urve İbnü'z-Zübeyr, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûl-i Ekrem sdiaiiâhu aleyhi ve sdiem güneş tutulduğu (hüsûf) gün kalktı ve tekbir getirip namaza durduktan sonra uzun bir süre Kur'ân okudu. Ardından rükûya gidip rükûda da uzun bir müddet bekledi. Daha sonra başını kaldırıp (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dedi ve daha önceki gibi yine kıyama kalktı. Bu kıyamda bir önceki kıraati kadar olmasa da yine uzunca bir süre Kur'ân okudu. Sonra rükûya gitti ve rükûda birinci rekattaki kadar olmasa da uzun bir süre bekledi. Ardından secdeye gitti ve secdede uzun bir müddet bekledi. Bir sonraki on rekatı da tıpkı birinci rekat gibi kıldı. Selâm verdiğinde güneş sallallâhu aleyhi w sellem namazın ardından cemaate hitap ederek güneş ve ay tutulması (küsûf) hakkında şunları söyledi:"Ay ve güneş Allah'ın birer âyetidir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de hayatı yüzünden tutulurlar. Eğer ay ve güneşin tutulduğunu görürseniz derhal namaz kılmaya koşun!"

Açıklama

Hz. Peygamber'in saiiaUâhu aleyhi ve sellem tutulma namazında secdede çok uzun beklemesi, tutulma namazında secdeleri uzun tutmanın sünnet olmadığını söyleyenlerin yanıldığını gösterir.

6. HZ. PEYGAMBERİN Sallaliâhu Aleyhi Kellem "ALLAH KULLARINI GÜNEŞ VE AY TULULMALARI İLE KORKUTUR BUYURMASI

Ebû Mûsâ bunu Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem söylediğini nakletmiştir.
1048- Ebû Bekre Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Güneş ve ay Allah'ın birer âyetidir. Bunlar asla bir kimsenin ölümü dolayısıyla tutulmazlar. Anca/c Allah Teâlâ bu tutulmalar ile kullarına korku salar."
Ebû Abdullah şöyle demiştir: "Abdülvâris, Şu'be, Halid İbn Abdullah ve Hammâd İbn Seleme bu rivayette geçen 'Allah Teâlâ bu tutulmalar ile kullarına korku salar' kısmını Yunus'tan nakletmemişlerdir."

Açıklama

Bazı bilginler Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu olaylar ile Allah'ın kullarına korku saldığına dair İfadesini esas alarak gökbilimcilerin yanıldığını söylemişlerdir. Zira gökbilimcilere göre bu tutulmalar Allah'ın koyduğu düzen içinde devam eden ve kendileri için belirlenen vakitten önce veya sonra meydana gelmeyen normal doğa olaylarıdır; bu yönüyle denizlerdeki gel - git olayından hiçbir farkı yoktur. İşte İbnü'l-Arabî gibi bazı bilginler ilende de gelecek olan Ebû Mûsâ hadisinde de belirtildiği gibi Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve seüem bu tutulmayı kıyamet gibi algıladığını ve korku içinde kalktığını belirterek gökbilimcilerin görüşlerine karşı çıkmışlardır. Bu bilginler görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir: "Eğer söz konusu tutulmalar hesaplanabilir olsaydı böyle bir korkuya gerek kalmazdı ve Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem köle azat etmek, sadaka vermek ve namaz kılmak gibi ibadetlere vurgu yapmazdı. Zaten hadisten anlaşılan ilk anlam şudur; Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ashabının ürpermesini istemiştir. İşte bu tutulmanın saldığı korkuyu gidereceğini umduğu için de söz konusu taatleri emretmiştir."
Buna karşılık İbn Dakîkü'l-îyd'in açıklamaları şöyledir: "Kim bilir belki de gökbilimcilere ve matematikçilere ait görüşün hadiste geçen "Allah Teâlâ bu tutulmalar ile kullarına korku salar" şeklindeki ifadeye ters düştüğünü söyleyen bilginlerin bu görüşleri doğru değildir.[57] Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın kainat için takdir ettiği kanunlar belirli bir hesap ve düzen içinde meydana gelir. Bazı fiilleri ise hesaplanabilecek ve zamanı belirle ne biîecek tarzda değildir. Bununla birlikte Allah'ın kudretinin bütün sebeplerin üzerinde olduğunu bilmek gerekir. O dilerse bazı sebepler ile sonuçlar arasındaki ilişkiyi koparır ve normalda belli bir sonucu doğuran sebepler söz konusu sonucu doğurmaz. İşte Allah'ı bilen âlimlerin Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin çok üstün olduğuna ve kainatta olağandışı kabul edilebilecek bazı hadiseleri yaratabileceğine dair inançları çok güçlüdür. Bu yüzden ay ve güneş tutulmaları gibi ilginç bir takım olaylar meydana geldiğinde onların Allah'tan korkuları da artar. Dolayısıyla Allah aksini dilemedikçe sebepler beili bir kanuna göre aynı sonucu doğururlar. Özetle söylemek gerekirse gökbilimcilerin ve matematikçilerin yaptıkları hesaplamaların doğru olması bu hesapların ilgili olduğu olayların korkutucu olmasına, engel teşkil etmez."

7. Güneş Ve Ay Tutulması Sırasında Kabir Azabından Allah'a Sığınmak

1049- Hz. Aişe'den nakledilmiştir:
"Bir yahudi kadın Hz. Aişe'ye bir şey istemeye/dilenmeye gelince ona: "Allah seni kabir azabından korusun!" demişti. Hz. Aişe, Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem: "İnsanlar kabirlerinde azap görecekler mi?" diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kabir azabından Ailah'a sığındığını söyledi.[58]
1050- Sonra Resûl-i Ekrem saüaiiâhu aleyhi ve sellem bir sabah vakti bineğine binip yola koyulduğmda güneş tutulmuştu. Kuşluk vakti olduğunda da geri döndü. ResûluİIah saMiâhu aleyhi ve sellem döndüğünde eşlerinin odalarının bulunduğu yerden geçti ve sonra namaza durdu. Sahâbîler de kalkıp O'nun saiiaMhu aleyhi ve sellem arkasına durdular. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem uzun bir kıyam yaptı. Daha sonra rükûya gitti ve rükûda da epey uzun bir müddet kaldı. Ardından doğrulup kıyama durdu ve ilk kıyamı kadar olmasa da uzun bir süre burada da bekledi. Bu kıyamın ardından yine rükû' etti ve bu rükûda ilk rükû kadar olmasa da uzunca bir süre bekledi. Sonra rükû'dan doğruldu ve secdeye vardı. Sonra yine kıyama kalktı ve ilk kıyamı kadar olmasa da uzun bir süre bekledi. Ardından rükûya gitti ve ilk rükû kadar olmasa da uzun bir süre rükûda bekledi. Sonra kıyama kalktı ve yine ilk kıyamdaki kadar olmasa da uzun bir müddet kıyamda durdu. Ardından tekrar rükûya vardı ve ilk rükû kadar olmasa da uzun bir müddet rükûda durdu. Daha sonra doğruldu ve secdeye gitti. Namaz bittikten sonra Allah Teâlâ'nın söylemesini dilediği ne varsa söyledi ve ashâb-ı kirama kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretti."

Açıklama

Tutulmalar ile kabir azabından Allah'a sığınma arasındaki ilişkiyle ilgili olarak İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Tutulma sonrasında gün ortasında yaşanan karanlık, kabirdeki karanlığı anımsatır. İnsanın çevresinde olup biten bazı olaylar başka şeylerin hatırlanmasına sebep olur ve hem hatırlanan şeyden hem de hatırlatıcı olaydan korku duyulabilir. Böylece kul çevresinde olanlara bakıp öğüi/ibret alarak kendisini âhiretteki sıkıntılardan koruyacak amellere yönelir."
1051- Abdullah İbn Amr'm şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında güneş tutulduğu zaman "Namaz İnsanları bir araya toplar, cemaatle namaz kılmaya hazır olun" diye ilan edilmişti. Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem bu namazın bir rekatında iki defa rükû yaptı. Sonra kalktı ve bir rekat daha namaz kılıp aynı şekîîde iki kez rükûya gitti. Sonra oturdu ve bu sırada güneş açıldı."
Hadisin ravilerinden Ebû Seleme şöyle demiştir: "Hz. Aişe, ben bu secdeden daha uzun bir secde kesinlikle yapmadım, dedi."

Açıklama

İmam Buhârî kullandığı bu konu başlığı İle tutulma namazları sırasında (secdelerin uzun olması gerektiğini kabul etmeyenlerin görüşlerine katılmadığını belirtir.
Bu sırada güneş açıldı ifadesi güneşin Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem pşehhüdde iken henüz selâm vermeden önce açıldığını göstermektedir.
Ben bu secdeden daha uzun bir secde kesinlikle yapmadım Bu ifade İmam Buhârî ile İmam Müslim'in Ebû Musa'dan naklettikleri rivayette şöyİe geçmektedir: "Bundan daha uzun kıyamı, rükûyu ve secdesi olan bir namaz daha önce hiç kılmadım." Ebû Dâvûd ile Nesâî'nin Semüre'den naklettikleri rivayet de: "Hiçbir namazda bize böylesine uzun secde ettirmemişti" şeklindedir. Bütün bu rivayetler tutulma namazları sırasında secdelerin de, kıyam ve rükû gibi uzun tutulması gerektiğini açıkça göstermektedir. Bu konuyla ilgili olarak Mâliki mezhebine mensup âlimlerden birisinin farklı bir yaklaşımı olmuştur. Onun değerlendirmesi şöyledir: "Hz. Peygamberin sdiaiiâhu aleyhi ve seüem tutulma namazında secdeleri uzun tutmuş olması, bu secdelerin rükû kadar uzun olduğu anlamına gelmez." Fakat bu bilgin İmam Müslim'in Câbir'den naklettiği hadisi göz ardı etmiş olmalıdır. Bu rivayette: "Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve sellem secdesi rükûyu kadar uzun olmuştu" denilmektedir. Ahmed İbn Hanbel ve İshâk İbn Râhûye de secdelerin rükû kadar uzun olacağı görüşündedir. İmam Şafiî'nin görüşlerinden birisi de bu yöndedir. Daha sonra gelen ve hadis konusunda uzman olan Şafiî âlimler ile İbn Süreye ve Nevevî'nin tercih ettiği görüş de budur.

9. Güneş Ve Ay Tutulması Namazlarının Cemaatle Kılınması

îbn Abbâs halka zemzem avlusunda namaz kıldırdı. Ali İbn Abdullah İbn Abbâs tutulma namazı için halkı topladı. İbn Ömer insanlara tutulma namazı kıldırdı.
1052- Abdullah İbn Abbâs'm şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah sallallâhu aleyhi w sellem zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Hz, Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namaza başladı ve kıyamda Bakara sûresi okunacak kadar uzun bir süre bekledi. Sonra rükûya gidip uzun bir müddet rü-kûda bekledi. Ardından doğruldu ve ilk kıyam kadar olmasa da uzun bir süre kıyamda bekledi. Sonra yeniden rükûya gitti ve ilk rükû kadar olmasa da uzun bir süre rükûda durdu. Sonra secde edip kalktı. Bu kıyamda da ilk kıyamdaki kadar olmasa da uzun bir müddet bekledi. Ardından rükûya gitti ve İlk rükû kadar olmasa da uzun bir süre rükûda bekledi. Sonra kalktı ve ilk kıyam kadar olmasa da uzun bir süre kıyamda durdu. Ardından rükûya vardı ve ilk rükû kadar olmasa da uzun bir müddet rükûda bekleyip secdeye gitti. Namazı bitirdiğinde güneş de açılmıştı. Namaz bitince Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: Ay ve güneş Allah'ın birer âyetidir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de hayatı yüzünden tutulurlar. Eğer ay ve güneşin tutulduğunu görürseniz Allah'ı zikredin!"
Ashâb-ı kiram, Hz. Peygamber'e saîiaiiâhu aleyhi ve sellem: "Ey Allah'ın Resulü, namazda durduğunuz yerde sanki bir şeyi ahr gibi uzandığınızı gördük. Fakat sonra geri çekildiniz" diye sorunca Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi:
"Ben cenneti gördüm ve bir üzüm salkımı almaya uzandım. Eğer onu alsaydım dünya durduğu müddetçe onu yiyecektiniz. Sonra cehennemi de gördüm. Ben bu günde gördüğüm manzara kadar korkunç bir tablo daha önce hiç görmemiştim. Ben cehennemliklerin çoğunun kadın olduğunu gördüm."
Sahâbîler bunun sebebini sorunca Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: "İnkârları (küfr) sebebiyle" buyurdu. Ashâb: "Onlar Allah'ı mı inkâr (küfr) ediyorlar?" diye tekrar sorunca Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem:"Koca/anna karşı nankörlük ediyorlar, yapılan iyiliği inkâr ediyorlar. Sen onlardan birisine dünyaları bağışlasan fakat daha sonra bu kadın senin bir açığını görse hemen şöyle der; Ben senden şimdiye

kadar ne hayır gördüm ki!" diye cevap verdi.

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık "namaz kıldırmakla görevli asıl İmam bulunmasa bile cemaat İçinden birinin imamlığa geçip bu namazı kıldırması gerektiğini" gösterir. Zaten âlimlerin çoğunluğunun görüşü de bu doğrultudadır. Fakat Süfyân-i Sevrî asıl imamın bulunmaması durumunda herkesin tutulma namazını tek başına kılacağı görüşündedir. (Sonra secde edip kalktı) Burada secde iki defa yapılmıştır.
(Ben cenneti gördüm ve bir üzüm salkımı almaya uzandım) Hz. Peygam-ber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözünden ilk bakışta anlaşılan açık anlam onun cenneti dünya gözüyle gördüğüdür. Ancak bu görmenin nasıl olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmıştır:
1. Cennetin önündeki perde kaldırılmış ve Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem onu olduğu gibi görmüştür. Hatta cennet ile Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem arasındaki mesafe durulduğu, cennet Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve seitem iyice yaklaştınldığı için oradaki meyvelere uzanması bile mümkün olmuştur. Konuyla Ügili olarak nakledilen rivayetin ilk bakışta anlaşılan açık anlamına en uygun yorum budur. Tutulma namazının nasıî kılınacağı ile ilgili olarak Hz. Esmâ'dan nakledilen rivayet de bu yorumu desteklemektedir: "Cennet bana öylesine yaklaştırıldı ki ona doğru gidebilseydim oradaki meyve dallarından devşirip size getirebilirdim,"
2. Bazı bilginlere göre Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem cenneti görmesi temsilî olmuştur. Bu bilginler tıpkı bir aynadaki görüntü gibi Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem da cenneti duvar üzerine aksettirilen bir görüntü şeklinde seyrettiğini ve oradaki hsr şeyi gördüğünü söylemişlerdir. Enes İbn Mâlik'ten nakledilen ve Kitâbü't-Tevhîd'de zikredilecek olan hadis de bu görüşü desteklemektedir: "Ben namaz kılarken cennet ve cehennem biraz önce işte şu duvarda bana arz edildi/gösterildi." Bu rivayet "Bana temsilî olarak gösterildi" ve "Bana tasvîr edildi" diye de nakledilmiştir. Bu tür bir görüntünün oluşabilmesi İçin maddî bir çişimin bulunması zorunludur şeklinde bir İtiraz yöneltilemez. Zira bu tür bir sebep sonuç ilişkisi Allah'ın tabiata yerleştirdiği bir kanun olmakla birlikte, bazen Cenâb-i Hakk kâinatın genel işleyişini sırf Resûlullah'a saibiiâhu aleyhi ve sellem has olmak üzere değiştirebilir. Gerçi bu rivayetler bir öğle namazını anlatmaktadır, fakat bu durum Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem cennet ve cehennemi farklı şekillerde birkaç kez görmüş olduğu gerçeğini değiştirmez.
(Eğer onu alsaydım) Bu İfade başka rivayetlerde onu aldım şeklinde geçmektedir. Ancak Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu salkımı gerçekte almadığı için aldım ifadesi "almaya yeltendim, almaya çalıştım" şeklinde yorumlanmıştır. Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem "aldım" şeklindeki sözü şöyle açıklanmıştır: "Elimi salkımın üzerine koydum. Onu koparabilecek durumdaydım fakat koparmama müsaade edilmedi." Zaten onu alsaydım/koparabilseydim cümlesi de bunu göstermektedir.
"Ben bu günde gördüğüm manzara kadar korkunç bir tablo daha önce hiç görmemiştim" cümlesinde geçen gün kelimesi içerisinde bulunulan anı anlatır.
"Sen onlardan birisine dünyaları bağışlasan" cümlesi şu anlamlara da gelebilir: "Onlara ömrünü versen, kendini feda etsen" veya "sonsuza kadar onlar için çalışsan." Burada kullanılan kalıp tek bir muhataba seslenildiği izlenimi verse de genel bir hitap söz konusudur. Yani bu ifade kalıp itibariyle has olmakla birlikte genel bir anlamdadır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Korkulan ve endişe duyulan bir olay meydana geldiğinde derhal itaate yönelmek gerekir.
2. Başa gelen belalar ve musibetler Allah'a itaat ve zikirle savuşturulur.
3. Bu rivayet Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bir mucizesini ve ümmetine karşı ne kadar düşkün olduğunu anlatmaktadır. Zira onlara nasihatte ve öğütte bulunmuş, kendilerine fayda sağlayacak şeyleri öğretmiş ve sakınmaları gereken ne varsa hatırlatmıştır.
4. Öğrenci anlamakta güçlük çektiği konuları hocasına sormalıdır.
5. Herhangi bir hükmün gerekçesini öğrenmek üzere soru sormak caizdir.
6. Hoca öğrencisine ihtiyaç duyduğu hususları ve konulan çok açık bir şekilde anlatmalıdır.
7. Nankörlük, yapılan iyiliği inkâr haramdır. Verilen nimete şükretmek de farzdır.
8. Cennet ve cehennem yaratılmıştır ve şu anda mevcuttur.
9. Tevhid ehli günahkârlar, cehennemde azap göreceklerdir.
10. Çok aşırı olmamak kaydıyla namazda iken bazı hareketler yapılabilir.
1053- Esma binti Ebû Bekir şöyle demiştir: "Güneşin tutulduğu gün Resû-Iullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem zevcesi Aişe'nin yanına gitmiştim. O sırada ashâb-ı kiram namaz kılıyordu. Aişe'nin de onlarla birlikte namaz kıldığını görünce şaşırmıştım. Ben, cemaatin niçin bu vakitte namaz kıldığını Aişe'ye sorunca eliyle göğe işaret etti ve sübhânallah (Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim) dedi. Ben, olağanüstü bir olay mı var, diye tekrar sorunca evet anlamında başını salladı. Ben de kalkıp namaza durdum. (Resûlullah sallallâhu aleyhi ve kellem o kadar uzun bir süre bekledi ki) neredeyse bayılacaktım. Yanıbaşımda bir urba doiusu su vardı. Kırbayı açıp serinlemek maksadıyla başıma biraz su löktüm. Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem namazı bitirdiğinde cemaate dönüp Mlah Teâlâ'ya hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Daha önce bana hiç gösterilmeyen ne varsa hepsini işte şu bulunduğum lerde gördüm. Hatta cennet ve cehennemi bile... Bana, sizlerin kabirlerde Vlesih-DeccâS'in fitnesi (imtihan vesilesi) gibi - veya bu fitneye yakın bir mtihanla karşılaşacağınız vahyedildi. Siz kabirdeyken yanınıza gelecekler ve teni kasdederek: "Şu zât hakkında bildiğiniz şeyler nelerdir?" diye soracaklar. Müminler - hadisin ravilerinden Hişâm bunu yakın (kesin inanç) sahipleri mûkin ifadesiyle de nakletmiştir - hemen: "O, Muhammed'dir, Allah'ın Mesulüdür. O bize apaçık delilleri (beyyinât) ve hidayeti getirdi. Biz ona karşı .ıkmadan İcabet ettik ve kendisine iman edip tabi olduk" diyecekler. Bunun tzerine onlara: "Haydi, yaptıklarınızın karşılığım hakkıyla almak üzere huzur cinde uyuyun bakalım! Biz sizin ona iman ettiğinizi zaten biliyorduk " denecek, luna karşılık münafıklar - hadisin ravilerinden Hişâm bunu şüphe eden imseler ifadesiyle de nakletmiştir - kendilerine yöneltilen bu soruya şöyle cevap cereceklerdir: "Ne bilelim biz! Bir takım insanlar bir şeyler söylüyorlardı ve biz le aynısını söyledik işte!"

Açıklama

İmam Buhârî bu konu başlığını kadınların tutulma namazlarını erkelerle bir-kte değil, tek başlarına kılabileceklerini söyleyenlere cevap vermek üzere kulnmıştır. İmam Buhârî'nin karşı çıktığı bu görüş Süfyân-ı Sevrî ile Kûfe'li bazı limlerden nakledilmiştir. İmam Şafiî'nin ise "Çok güzel olan kadınlar dışında erkes bu namazlar için musallaya gider" dediği rivayet edilmiştir. Kurtubî şöyle
emiştir: "İmam Mâiik'in, Cuma namazı ile mükellef olanlar bu namazlarla da ıükelleftir, dediği nakledilmiştir." Ancak İmam Mâlik'ten nakledilen meşhur görüş bunun aksinedir: "Tutulma namazlan söz konusu olduğunda kadınlar açısından musalla da mescit ile aynı kategoride değerlendirilir."

11. Güneş Tutulduğu Zaman Köle Azat Etmek İyi Bir Davranıştır

1054- Esma binti Ebû Bekir'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah hi ve sellem, güneş tutulduğu zaman köle azat edilmesini emretti."

12. Güneş Tutulması Namazının Mescitte Kılınması

1055- Hz. Aişe'den nakledilmiştir:
"Bir Yahudi kadın Hz. Aişe'ye bir şey istemeye/dilenmeye geldiğinde ona: 'Allah seni kabir azabından korusun!" demişti, hfe. Aişe, Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem: "İnsanlar kabirlerinde azap görecekler mi?" diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kabir azabından Allah'a sığındığını söyledi."
1056- Sonra Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem bir sabah vakti bineğine bindi ve yola çıktı. Bu sırada güneş tutulmuştu. Kuşluk vakti olduğunda da geri dönmüştü. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem döndüğünde eşlerinin odalarının bulunduğu yerden geçti ve sonra namaza durdu. Sahâbîler de kalkıp O'nun sallallâhu aleyh, ve sellem arkasına durdular. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kıyamda uzun bir

müddet bekledi. Daha sonra rükûya gitti ve rükûda da epey bekledi. Ardından doğrulup kıyama durdu ve ilk kıyamı kadar olmasa da uzun bir süre bekledi. Bu kıyamın ardından yine rükû' etti ve bu rükûda ilk rükû kadar olmasa da uzunca bir süre bekledi. Sonra rükû'dan doğruldu ve secdeye varıp secdede uzun bir süre bekledi. Sonra yine kıyama kalktı ve ilk kıyamı kadar olmasa da uzun bir süre bekledi. Ardından rükûya gitti ve ilk rükû kadar olmasa da uzun bir süre rükûda bekledi. Sonra kıyama kalktı ve yine ilk kıyamdaki kadar olmasa da uzun bir müddet kıyamda durdu. Ardından tekrar rükûya vardı ve ilk rükû kadar olmasa da uzun bir müddet rükûda durdu. Daha sonra doğruldu ve secdeye gidip ilk secde kadar olmasa da uzun bir süre bekledi. Ardından doğrulup tekrar secde etti. Namaz bittikten sonra Allah Teâlâ'nın söylemesini dilediği ne varsa söyledi ve ashâb-ı kirama kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretti."

Açıklama

Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem bineğine binip yola çıkması oğlu İbrahim'in vefatı dolay ısıyladır. Döndüğünde ise mescide gitmiş ve tutulma namazını açık alanda kılmamıştır. Bu da tutulma namazlarının mescitte kılınmasının sünnet olduğunu göstermektedir. Eğer böyle olmasaydı söz konusu namazların açık alanda kılınması güneşin açılıp açılmadığını görmek için daha uygun olurdu.

13. Güneş Bir Kimsenin Ne Ölümü Ne De Hayatı Dolayısıyla Tutulur

Ebû Bekre, Muğire, Ebû Mûsâ, İbn Abbâs ve İbn Ömer radıyaiâhu anhüm bunu nakletmiştir.
1057- Ebû Mesûd'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Ay ve güneş bir kimsenin ne ölümü ne de hayatı yüzünden tutulurlar. Ancak bunlar Allah m birer âyetidir. Eğer ay ve güneşin tutulduğunu görürseniz hemen namaz kılın!"
1058- Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve seikm zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kalkıp namaza durdu ve ashaba namaz kıldırdı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kıyamda uzun bir kıraatten sonra rükûya gitti ve rükûda da epey bekledi. Ardından başını kaldırıp doğruldu ve ilk kıraati kadar olmasa da Kur'ân'dan uzun bir bölüm okudu. Bu kıyamın ardından yine rükû' etti ve bu rükûda ilk rükû kadar olmasa da uzunca bir süre bekledi. Sonra başını kaldırıp rükudan doğruldu ve iki defa secde etti. Sonra yine kıyama kalktı ve ikinci rekatı da tıpkı birinci rekat gibi kıldırdı. Namazdan sonra da kalkıp cemaate şöyle seslendi: "Ay ve güneş bir kimsenin ne ölümü ne de hayatı yüzünden tutulurlar. Ancak bunlar Allah'ın kullarına gösterdiği birer ayetidir. Eğer ay ve güneşin tutulduğunu görürseniz derhal namaz kılmaya koşun!"

14.Güneş Tutulduğunda Allah'ı Zikretmek

Bunu Abdullah İbn Abbâs nakletmiştir.
1059- Ebû Musa'dan nakledilmiştir:
Güneş tutulmuştu. Bunu gören Hz. Peygamber aleyhi ve sellem yerinden dehşet içinde kalktı. Bunun kıyamet olacağından korkuya kapılmış gibiydi. Bu dehşet içinde mescide girdi ve daha önce hiç görmediğim şekilde kıyamı, rükûu ve secdesi çok uzun olan bir namaz kıldırdı. Namazın ardından da şöyle buyurdu: "Allah'ın gordermiş olduğu bu âyetler / işaretler asla bir kimsenin ölümü ve hayatı yüzünden meydana gelmez. Fakat Allah Teâlâ bunlar ile kullarına korku salar. Siz bu tür olağandışı olaylar görürseniz hemen Allah'ı zikretmeye, Ona yalvarmaya ve Ondan af dilemeye (istiğfar) başlayın."

Açıklama

(Bunun kıyamet olacağından korkuya kapılmış gibiydi) Rivayette geçen bu ifadeden şu sonuç çıkarılmıştır; "Görülen ve müşahede edilen hal karinelerine bakarak zanna dayalı haber vermekte herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü korkunun ne şekilde yaşandığını gören bir kimse bu korkunun sebebini anlamamış olabilir. Dolayısıyla bu korkunun sebebi olarak zikrettiği hususta yanılmış olması mümkündür."
Ancak bu ifade kıyamet alâmetleri ile birlikte düşünüldüğünde açıklanması gereken bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Zira kıyamet kopmadan önce kıyametin yaklaştığını gösteren bazı olaylar ile güneşin batıdan doğması, dâbbetü'1-arz, deccâl ve dühân (duman) gibi bazı alâmetler ortaya çıkacaktır. Halbuki Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında yaşanan bu güneş tutulması olmadan önce bu işaretlerin hiçbiri görülmemişti. İşte bu sorunun cevabı için şu ihtimaller söz konusu olabilir:
a. Bu tutulma Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kıyamet alâmetleriyle ilgili açıklama yapmadan önce meydana gelmiştir.
b. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunun kıyamet kopmadan önce kıyametin yaklaştığını gösteren olaylardan birisi olduğunu düşünerek korkuya kapılmıştır.
c. Korkunun sebebi başka bir şey olduğu halde olayı nakleden ravi Hz. Peygamber'in sdiaiâhu aleyhi ve sellem korkusunun bu yüzden olduğunu düşünmüş olabilir. Nitekim Resûlullah sallallâhu aleyh, ve sellem rüzgâr estiği zaman da endişeye kapılmıştır. Buradaki korku da bunun benzeri bir korku olabilir. Bizim burada aktardığımız bilgiler İmam Nevevî'nin açıklamalarının özetidir.
"Siz bu tür olağandışı olaylar görürseniz hemen Allah'ı zikretmeye, O'na yalvarmaya ve O'ndan af dilemeye (istiğfar) başlayın" Bu ifade tutulma sırasında ve buna benzer olaylarda Allah'tan af dilemenin mendup olduğunu gösterir. Çünkü istiğfar ve zikir belanın uzaklaştırılmasına, def edilmesine imkan sağlar.

15.Güneş Tutulması Sırasında Dua Etmek

Bunu Ebû Mûsâ ve Hz. Aişe söylemiştir.
1060- Muğîre İbn Şu'be'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında oğlu İbrahim'in öldüğü gün güneş tutulmuştu. Bunun üzerine insanlar: Güneş İbrahim öldüğü için tutuldu, demeye başladılar. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onların bu sözünü duyunca şöyle buyurdu: "Güneş ve ay Allah'ın birer âyetidir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de hayatı dolayısıyla tutulur. Siz güneşin ue ayın tutulduğunu görürseniz açılıncaya kadar Allah'a dua edin ue namaz kılın!"

16. İmamın Güneş Tutulması Namazı Hutbesinde Jl« Ü (Asıl Konuya Gelince) Demesi

1061- Esma binti Ebû Bekir'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem hu aleyhi w sellem namazı bitirdiğinde güneş iyice açılmıştı. Hz. Peygamber saiyîâhu aleyhi ve sellem daha sonra cemaate dönüp hitap etmeye başladı. Hutbe öncesinde Allah Teâlâ'ya layık olduğu veçhile hamd etti ve ardından, şimdi asıl konuya gelelim, dedi."

17. Ay Tutulması Sırasında Namaz Kılmak

1062- Ebû Bekre'nİn şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında güneş tutuldu ve Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem İki rekat namaz kıldı."
1063- Ebû Bekre'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi w sellem hayatta İken güneş tutulması oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem omuzuna attığı ridasını sürüyerek yanımızdan ayrıldı ve mescide girdi. Orada bulunanlar da onu takip ederek mescide gittiler. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem iki rekat namaz kıldırdı ve bir süre sonra güneş açıldı. Namaz sonrasında şöyle buyurdu:
"Güneş ue ay Allah'ın birer âyetidir. Bunlar hiçkimsenin ölümü dolayısıyla tutulmaz. Siz bunların tutulduğunu görürseniz tekrar açılana kadar namaz kılın ve dua edin!"
Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem, İbrahim adındaki oğlu vefat edince insanlar güneş tutulmasının bu yüzden meydana geldiğini söylemişlerdi. İşte Re-sûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözleri duyunca namaz sonunda böyle söylemişti."

18. Güneş Tutulması Namazının İlk Rekatı Daha Uzun Olur

1064- Hz. Aişe Hz. Peygamber'in sdiaiiâhu aleyhi ve sellem kendilerine güneş tutulması dolayısıyla dört rekat namaz kıldırdığını ve bu namazda her bir rekatın bir sonraki rekata göre daha uzun olduğunu nakietmiştir.

19. Güneş Ve Ay Tutulması Namazlarında Kıraatin Açıktan Olması

1065- Hz. Aişe'den nakledilmiştir:
"Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem güneş tutulması dolayısıyla kıldırdığı namazda Kur'ân'ı açıktan okumuştu. Kıraat bitince tekbir getirip rükûya vardı. Rükûdan kalkarken (Allah Teâlâ kendisine hamd edenleri işitir; Rabbimiz, hamd sana mahsustur) dedi. Sonra yine kıraate başlayarak dört rükû ve dört secde ile iki rekathk namazı tamamladı.
1066- Hz. Aişe'den nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında güneş tutulmuştu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bir müezzin görevlendirerek "Namaz, insanları bir araya getirir, cemaatle namaz kılmaya hazır olun!" diye bağırmasını emretti. Daha sonra öne geçti ve ikişer rekat halinde toplam dört rekat namaz kıldırdı."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık ile tutulma namazında - gün ortasında olsa bile -kıraatin açıktan olacağını göstermiştir. Zaten İbn Hüzeyme gibi âlimlerin Hz. Ali'den hem merfû hem de mevkuf olarak naklettiklerine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem tutulma namazlarında Kur'ân'ı açıktan okumuştur. Hane-filer'den Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed, Ahmed İbn Hanbel, İshâk İbn Râhûye, İbnü'l-Münzir ve İbn Hüzeyme, Şafiî muhaddisler ve Mâlikîlerden İbnü'I-Arabî de bu görüştedir. Taberî'ye göre kişi açıktan okumakla içinden okumak arasında serbesttir, bunlardan dilediğini yapar. Diğer imamlar ise kıraatin güneş tutulması namazında içinden, ay tutulması namazında ise açıktan okunacağı .görüşündedir. İmam Şafiî bu görüşün delili olarak Abdullah İbn Abbâs'tan nakledilen "Bakara sûresi kadar bir bölüm okudu" ifadesini göstermiş ve eğer Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem açıktan okusaydi okunan bölüm kesin olarak bilinirdi ve şu kadarlık bir bölüm okudu gibi bir ifadeye yer verilmezdi
İonü'I-Arabî ise görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: "Tutulma namazlarında kıraatin açıktan olması bana göre daha doğrudur. Çünkü bu namaz da cemaatle kılınmakta, namaz için çağrı yapılmakta ve namazın ardından hutbe okunmaktadır. İşte söz konusu namaz bu yönüyle bayram ve yağmur duası namazlarına benzemektedir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."

17. BÖLÜM KURÂN-I KERÎMDEKİ SECDE ÂYETLERİ

1.Kurân-I Kerîmdeki Secde Âyetleri Hakkında Nakledilen Rivayetler Ve Bu Secdelerin Sünneti

1067- Abdullah İbn Mesûd'tan nakledilmiştir: "Hz. Peygamber satiaiiâhu aleyhi ve sdiem Necm suresini Mekke'de iken okuyup secde edince orada bulunanlar da onunla birlikte secde etti. Fakat sadece yaşlı bir adam secdeye varmadı. Bu adam yerden bir avuç çakıl veya toprak alıp alnına kadar kaldırdı ve: Böyle yapmak bana yeter dedi. Ben o adamı daha sonra gördüm; o inkarcı bir kâfir olarak öldürüldü.[59]

2. Secde Süresindeki Secde

1068- Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber aleyhi ve sellem Cuma günleri sabah namazlarında Secde ve Dehr sûrelerini okurdu."

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: "Alimler Secde sûresinde secde edileceği konusunda görüş birliği içindedir; ancak namazda Secde sûresi okunduğu zaman secde edilip edilmeyeceği konusu tartışmalıdır." Bu konu Kitâbü'l-Cuma'da ayrıntılı olarak İşlenmiştir.[60]

3.Sâd Süresindeki Secde

1069- İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Sâd sûresi mutlaka yapılması gereken secdelerden (azâimü's-sücûd) birini içermez. Ancak ben Hz. Pey-gamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu sûreyi okuduğunda secde ettiğini gördüm."

Açıklama

İbn Abbâs'tan nakledilen bu rivayet, Sâd sûresinin başından sonuna kadar mutlaka yapılması gereken bir secde âyeti İçermediğini ifade etmektedir.
İbnü'i-Münzir gibi bazı âlimler hasen bir senedle Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakletmişlerdir; "Kur'ân'da mutlaka yapılması gereken secde âyetleri şu sûrelerde bulunmaktadır: Hâ-mîm (FussİIet), Necm, Alak ve Secde." İbn Abbâs'ın da, bu son üç sûredeki secdelerin mutlaka yapılması gereken secdelerden olduğunu, söylediği nakledilmiştir. İbn Ebû Şeybe'nin naklettiğine göre A'raf, Sübhân (İsrâ) ve Secde sûrelerinin mutlaka yapılması gereken secdeler İçerdiği söylenmiştir.
(Ancak ben Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem bu sûreyi okuduğunda_sec-de ettiğini gördüm) İmam Buhârî Sâd sûresinin tefsirini işlediği yerde Mücâhid yoluyla nakledilen bir rivayete değinir: Mücâhid şöyle demiştir: "İbn Abbâs'a Sâd sûresinde nerede secde ettin, diye sordum." Bu rivayet İbn Huzeyme tarafından "İbn Abbâs'a Sâd sûresi secdesini nereden aldın, diye sordum" diye nakledilmiştir. Ancak gerek İmam Buhârînin gerekse İbn Huzeyme'nİn naklettikleri rivayette İbn Abbâs'ın cevabı aynı olmuştur. Bu cevapta İbn Abbâs şu âyetleri okumuştur: 'Ve onun soyundan Davudu ve Süleyman doğru yola iletmiştik,., işte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onlann yo-km (hidayetine) uy! [61] Bu rivayet İbn Abbâs'ın bu âyetlere dayanarak Sâd sûresinde secde edilmesi gerektiği hükmünü çıkardığını göstermektedir. Fakat İmam Buhârînin burada naklettiği 1069. hadis, onun söz konusu hükmü Hz. Peygam-ber'den sallallâhu aleyhi ve sellem aldığına İşaret etmektedir. Ancak bu durum söz konusu iki rivayet arasında çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü o, bu hükmü her iki yolla da elde etmiş olabilir.
Ayrıca yine Mücâhid yoluyla gelen ve Kitâbü'l-Enbiyâ'da nakledilen rivayette ibn Abbâs şöyle demiştir: "Sizin peygamberiniz kendisine tabî olmanız emredilen bir peygamberdir." İşte İbn Abbâs, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem Sâd sûresinde secde etmesini başka bir âyetle delillendirmiş ve secde hükmünü bu âyste bağlamıştır. Bunun sebebi ise söz konusu sûredeki secde âyetinde "secde lafzı yerine rükû lafzının kullanılmış olmasıdır." İşte bu yüzden bu sûrede secde edilmesi hükmü tevkifidir. Zira bu secde hükmü tevkîfî olmasaydı, secde edilmesinin gerekliliği Sâd sûresinden çıkarılamazdı.
Nesâî'nin Saîd İbn Cübeyr yoluyla îbn Abbâs'tan merfû olarak naklettiği bir rivayet şöyledir: "Dâvûd aieyhisseiâm bu secdeyi tevbe olsun diye yapmıştı. Biz ise bir şükür ifadesi olarak secde ediyoruz." İşte İmam Şafiî bu rivayette geçen şükür ifadesi olarak cümlesinin, namazda bu sûre okunduğu takdirde secde edilmeyeceğine delil olduğunu söylemiştir. Çünkü namaz İçerisinde şükür secdesi yapmak, namaza şükür secdesi katmak doğru değildir.
Ebû Dâvûd, İbn Huzeyme ve HâkİM'in Ebû Saîd'den naklettiğine göre "Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem bir defasında minberde iken Sâd sûresini okumuş ve secde âyetine gelince minberden inip secde etmişti. Orada bulunan cemaat de Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem uyarak secdeye varmıştı. Başka bir gün Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yine Sâd sûresini okumuş ve cemaat secde etmek üzere toparlanınca: "Bu secde bir peygamberin tevbesidir. Ancak ben sizin secde etmek üzere toparlanıp hazırlandığınızı görüyorum" diyerek minberden inmiş ve secde etmişti. Tabii cemaat de O'nunia birlikte secdeye varmıştı." İşte bu rivayetin bağlamına ve öncesine baktığımızda Sâd sûresi secdesinin, diğer secdeler kadar güçlü olmadığı sonucu çıkar. Bazı hanefi alimleri İse "Rükû ederek yere kapanıp Rabbine döndü"64 ayetindeki rükû kelimesine secde anlamı vermişler ve bu yoruma dayanarak namaz içerisinde secde ayeti okunması durumunda

rükûnun secde yerine geçeceği sonucunu çıkarmışlardır. Dolayısıyla namaz kılan bir kimse secde ayeti okursa, rükû secde yerine geçeceği için isterse rükû etmekle yetinir, isterse secde eder. Bu Hanefi bilginler Sad süresindeki secde ayeti hakkında yaptıkları yoruma dayanarak verdikleri bu hükmü namaz İçerisinde okunan diğer secde ayetlerine de uyarlamışlardır. Onlara göre namaz içerisinde secde ayeti okunduğu zaman ayrıca secde etmeye gerek yoktur; namaz içerisindeki rükû secde yerine geçer. İbn Mesûd'un görüşü de bu şekildedir.

4.Necm Süresindeki Secde

İbn Abbâs bunu Resûluilah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem nakletmiştir.
1070- Abdullah İbn Mesûd'tan nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem saüaiıâhu aleyhi ve sellem Necm sûresini okudu ve bu nedenle secde etti. O secde edince orada bulunan herkes secdeye vardı. Fakat sadece bir kişi yerden bir avuç çakıl veya toprak alıp yüzüne doğru kaldırarak: 'Böyle yapmak bana yeter!' dedi. Ben o adamı daha sonra gördüm; O, kâfir olarak öldürüldü."

5.Müslümanların Aslında Bizatihi Pis (Neces) Olan Ve Abdestleri Asla Olmayan Müşriklerle Birlikte Secde Etmesi

Abdullah İbn Ömer abdestli olarak secde ederdi.[62]
1071- İbn Abbâs'tan nakledilmiştir:
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Necm sûresini okuduktan sonra secde etti. Onunla birlikte müslümanlar, müşrikler, cinler ve insanlar da secde etti."

6. Secde Âyeti Okuyup Secde Etmemek

1072- İbn Kusayt, Atâ İbn Yesâr'ın kendisine şu bilgiyi naklettiğini söylemiştir: "Ben, Zeyd İbn SâbİT'e (Necm süresindeki secdeyi) sordum; bana kendisinin Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem secde âyetini okuduğunu fakat Resû-lullah'm saiiaıshu aleyhi ve sellem secde etmediğini söyledi."
1073- Zeyd İbn Sabit şöyle demiştir: "Resûlulîah'a sallallâhu aleyhi ve sellem Necm sûresini okudum fakat secde etmedi'."

7. İnşikâk Süresindeki Secde

1074- Ebû Seleme'nin şöyle dediği nakledilmiştir: Ebû Hüreyre'nin İnşikâk sûres'ni okuyup secde ettiğini gördüm. Kendisine, şaşkınlıkla niçin secde ettiğini sorunca bana şu cevabı verdi: "Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem secde ettiğini görmeseydim ben de secde etmezdim."

8. Secde Âyetini Okuyan Secde Ettiğinde, Onu Dinleyenin De Secde Etmesi

İbn Mesûd, o sıralarda daha küçük olan Temîm İbn Ha2İem'e Kur'ân okumasını emretti. Temîm de bir secde âyeti okuyunca İbn Mesûd ona: "Haydi secde et, bu secdede sen bizim imamımızsın" dedi.
1075- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bize içinde secde âyeti bulunan bir sûre okuduktan sonra secde ederdi ve biz de bunun üzerine secdeye varırdık. Hatta kalabalık dolayısıyla alnımızı koyacak yer bulamazdık."

Açıklama

îbn Battal şöyle demiştir: "Âlimler, bir kimse secde âyeti okuyup secde ettiği zaman dinleyenin de secde etmekle yükümlü olduğu konusunda icmâ etmişlerdir." İbn Battal bu görüşbirliğini mutlak olarak nakletmiştir. Ancak daha sonraki bölümlerde farklı görüşler de zikredilecektir. Bu görüşlerden birisi de, bir kimsenin okunanı dinleme amacında olması durumunda, secde etmekle yükümlü olduğudur.
İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı, okuyan kişi secde etmediği takdirde dinleyenin de secde etmeyeceğini gösterir.

9. İmam Secde Âyeti Okuduğunda Cemaatin İzdiham Olacak Şekilde Secde Etmesi

1076- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber saiiaiıahu aleyhi ve sdiem biz kendisinin yanında iken secde âyeti okuduktan sonra secde ederdi ve biz de bunun üzerine secdeye varırdık. Hatta kalabalık dolayısıyla alnımızı koyacak yer bulamazdık."

10. Allah Teâlânın Secdeyi Vacip / Farz Kılmadığını Söyleyenler

Imrân Ibn Husayn'a: "Secde âyetini duyup da secde etmeyen kimse hakkında ne dersiniz?" diye sorulduğunda: "Sen onun secde etmesi gerektiğini mi düsunuyorsun?" diye cevap verdi. Galiba secdenin o kişiye vacip olmadığını anlatmaya çalışıyordu.
Selmân-ı Fârisî: "Biz bunun için gelmedik" demiştir. [63]
Hz. Osman: "Secde etmek, secde âyetini dinleyenin boynunun borcudur" demiştir.
Zührî şöyle demiştir: "Ancak abdestli, temiz ise secde edebilir. Secde âyeti okuduğunda yolcu değilsen secde etmek için kıbleye yönel. Eğer binek üzerinde isen, yüzünün ne tarafa dönük olduğu Önemli değildir."
Sâib İbn Yezîd, kıssacılar secde âyeti okuduğu zaman secde etmezdi.
1077- Rebîa İbn Abdullah İbnü'l-Hüdeyr et-Teymî - Bu zat hakkında Ebû Bekir, o insanların en hayırlılarından biridir, demiştir - Hz. Ömer ile birlikte bulunduğu anlardan birini şöyle anlatmıştır: "Hz. Ömer bir Cuma günü minberde iken Nahl sûresini okuyordu. Secde âyetine gelince indi ve secde etti. Bunun üzerine orada bulunan cemaat de secde etti. Diğer Cuma geldiğinde yine Nahl sûresini okudu ve secde âyetine gelince cemaate: 'Ey insanlar, biz secde âyetlerini zaman zaman okuruz. Kim bu durumda secde ederse şüphesiz doğru davranmış olur. Fakat secde etmeyenler için de bir günah yoktur1 diye seslendi ve secde de etmedi."
Nâfi'in İbn Ömer'den naklettiğine göre Hz. Ömer ayrıca şöyle demiştir: "Allah Teâlâ bize secde etmeyi farz kılmadı. Ancak dilediğimizde secde ederiz."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı konu başlığı, bu başlıkta ifade edilen görüş için şu ihtimalleri akla getirmektedir:
1. Allah Teâlâ'nın secdeyi farz kılmadığını söyleyip, "secde edin" emrinin nedb ifade ettiğini ve dolayısıyla bu secdenin mendup olduğunu savunanlar.
2. Secde edin" emriyle kasdedilenin namaz secdeleri olduğunu söyleyenler.
3. Farz namazlardakî secdelerin farz, tilâvet secdelerinin ise mendup olduğunu söyleyenler.
Tilâvet secdelerinin farz olmadığını gösteren delillerden bîri de Tahâvî'nin de işaret ettiği gibi secde âyetlerindeki ifadelerin bizzat kendisidir. Zira bu ifadelerde bazen emir kipi kullanıldığı halde, bazen haber verme söz konusudur. Ayrıca bu âyetlerden bir kısmında emir kipi kullanıldığı halde, bunlarda secde edilip edilmeyeceği tartışmalıdır; Hac süresindeki ikinci secde âyeti, Necm ve Alak sûrelerindeki secde âyetleri emir kipi içermesine rağmen bu âyetler okunduğunda secde edilip edilmeyeceği konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Şayet tilâvet secdesi farz olsaydı, emir kipi kullanılan âyetlerde görüş birliğinin sağlanması daha uygun olurdu. Halbuki emir kipi kullanılmayan ve haber verme niteliğinde olan bazı secde âyetlerinde görüş birliği bulunmaktadır.
(Sâib İbn Yezîd, kıssacılar secde âyeti okuduğu zaman secde etmezdi) Kıs-sacılar halka çeşitli menkıbeler, hikayeler anlatan ve bir takım öğütlerde bulunan kimselerdir. Bu rivayet ile başlık arasındaki ilişki açıktır. Çünkü tilâvet secdesinin farz olduğunu zannedenler, secde âyetini okuyan ile dinleyen arasında herhangi bir ayırım yapmamışlardır. Hanefîler'den el-Hidâye adlı eserin müellifi el-Merğinânî şöyle demiştir: "Hac süresindeki ikinci secde âyeti dışında, secde edilmesi gereken yerlerde hem okuyanın hem de duyanın secde etmesi vaciptir. Duyan kişinin

özellikle Kur'ân dinleme amacında olup olmaması arasında bu bakımdan herhangi bir fark yoktur." Bazı âlimler ise konuyla ilgili olarak nakledilen rivayetlere dayanarak, duyan ile dinleyenin birbirinden farklı hükümlere tabî olduğunu söylemişlerdir. Nitekim İmam Şafiî konu hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir: "Ben dinleyen kişinin secde etmesi gerektiğini kesin olarak söylüyorum. Fakat orada olduğu halde dinlemeyen, ancak ister istemez âyeti işiten kimse hakkında aynı kesinlikten söz edemem." Tilâvet secdesinin vacib olmadığını gösteren en güçlü delil Hz. Ömer'den nakledilen bu rivayettir.[64]
Hz. Ömer'in (Fakat secde etmeyenler için de bir günah yoktur) şeklindeki ifadesi tilavet secdesinin farz olmadığını açık bir şekilde göstermektedir.
Hz. Ömer'in secde âyeti okuduğu halde secde etmemesi herhangi bir zo-runluluk/zarûret olmasa bile secdenin terk edilebileceğini pekiştiren bir tutumdur.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Hatip, hutbe sırasında Kur'ân okuyabilir.
2. Hatip, secde âyeti okuduğunda minberde secde etmesi mümkün değilse yere inip secde edebilir.
3. İmamın minberden inerek secde etmesi onun hutbesini kesintiye uğratmaz. Zira Hz. Ömer ashabın da bulunduğu bir cemaat içinde bu şekilde hareket ettiği halde itiraz eden hiç kimse olmamıştır.
İmam Mâlik'e göre hatip, secde âyeti okumuşsa hutbesine devam eder ve secdeye gitmez.

11.Namazda İken Secde Ayeti Okuyup Bu Nedenle Secde Etmek

1078- Ebû Râfi'in şöyle dediği nakledilmiştir:
Ebû Hüreyre ile birlikte yatsı namazı kılmıştım; İnşİkâk sûresini okumuş ve secde etmişti. Ben kendisine şaşkınlık İçinde: "Bu secde de neyin nesi?!" diye sorunca şu cevabı verdi: "Ben bu âyet dolayısıyla Ebü'l-Kâsım'm sallallâhu aleyhi ve sellem arkasında da secde ettim. O'na kavuşacağım güne kadar da secde etmeye devam edeceğim."

Açıklama

İmam Buhârî kullandığı bu konu başlığı İle farz namazlarda secde âyeti okumanın mekruh olduğunu söyleyen kimselere cevap vermiştir. Söz konusu görüş İmam Mâlik ile bazi Hanefîlerden nakledilmiştir. İmam Mâlik'in kıraatin açıktan değil gizli olduğu namazlarda bunu mekruh gördüğüne dair rivayet de nakledilmiştir.

12. Kalabalık Dolayısıyla Secde Edecek Yer Bulamamak

1079- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber saNiâhu aleyhi ve sellem içinde secde âyeti bulunan bir sûre okuduktan sonra secde ederdi ve biz de bunun üzerine secdeye varırdık. Hatta kalabalık dolayısıyla alnımızı koyacak yer bulamazdık."

Açıklama

imam Buhârî kullandığı bu başlık İle secde edecek yer bulamayan kimsenin ne şekilde hareket edeceğini açıklamak İstemiştir. Hz. Ömer bu durumda önde bulunan kişinin sırtına secde edileceği görüşündedir. Kûfe'li âlimler, Ahmed İbn Hanbel ve İshâk İbn Râhûye de bu görüştedir. Atâ ve Zührî ise cemaatin çok kalabalık olması durumunda, arkada bulunanların Öndekilerin secde edip kalkmalarını beklemeleri gerektiği görüşündedir. İmam Mâlik'in ve âlimlerin çoğunluğunun görüşü de bu yöndedir. Aslında farz olan secdelerde ne şekilde hareket edilmesi gerekiyorsa, tilâvet secdelerinde de aynı uygulamanın geçerli olması gerekir. Zaten İmam Buhârî'nin İfadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, ona göre, cemaat kalabahksa kişi öndekilerin sırtına bile olsa imkânı ölçüsünde secde etmeye çalışır.

18. BÖLÜM NAMAZIN KISALTILARAK KILINMASI

1. Namazın Kısaltılarak Kılınmasıyla İlgili Rivayetler Yolcu Konakladığı Yerde Kaç Gün Boyunca Namazları Kısaltarak Kılar

1080- îbn Abbâs'm şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem bir yerde (gecesiyle birlikte) on dokuz gün kaldı ve bu müddet içinde namazları kısaltarak kıldı. Biz (gecesiyle birlikte) on dokuz günlük yolculuk yaptığımızda namazları kısaltarak kılardık. Fakat daha uzun süreli yolculuklarda tam kılardık.[65]
1081- Enes'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte Medine'den Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmıştık. Biz Medine'ye dönene kadar Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve senem namazları ikişer rekat halinde kılmıştı." Hadisin râvîlerinden Yahya İbn Ebû İshâk, Enes'e: "Mekke'de hiç kaldınız mı?" diye sorunca Enes Ibn Mâlik şu cevabı vermiştir: "Orada on gün kaldık.[66]

Açıklama

Namazın kısaltılarak kılınması; dört rekat olan namazların iki rekat halinde kılınması demektir. İbnü'l-Münzir başta olmak üzere, pek çok âlim sabah ve akşam namazlarında kısaltma olmayacağı konusunda icmâ bulunduğunu naklet-mişlerdir.
İmam Nevevî şöyle demiştir: "Alimlerin çoğunluğuna göre haram amaçlı olmayan mubah yolculuklarda namazlar kısaltılarak kılınır."
Bazı âlimler namazın kısaltılarak kılınabilmesi için yolculuk sırasında güvenliğin bulunmamasını, bazıları bu yolculuğun hac, umre veya cîhad için olması gerektiğini, kimisi de itaat amaçlı bir yolculuk olmasını şart koşmuşlardır. Ebû Hanîfe ile Süfyân-ı Sevrî ise yolculuğun haram / isyan amaçlı oluşu ile İtaat amaçlı oluşu arasında herhangi bir fark bulunmadığını söylemişlerdir; onlara göre her yolculukta namazlar kısaltılarak kılınır.
[Biz (gecesiyle birlikte) on dokuz günlük yolculuk yaptığımızda namazları kısaltarak kılardık. Fakat daha uzun süreli yolculuklarda tam kılardık.] Bu ifadeden ilk bakışta anlaşılan anlam yolculuk on dokuz günden daha fazla olduğunda namazların tam olarak kılınması gerektiğidir. Fakat aslında kasdedüen, bu değildir. Nitekim Ebû Ya'lâ'nın Şeybân - Ebû Avâne senediyle naklettiği rivayet, asıl maksadı tam olarak anlatmaktadır: "Biz bir yolculuğa çıkıp bir yerde on dokuz gün kaldığımızda/konakladığımızda..." Zaten imam Buhârî'nin naklettiği bu rivayetin başındaki "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bir yerde (gecesiyle birlikte) on dokuz gün kaldı" ifadesi de bu açıklamayı desteklemektedir. Tirmizî'nin başka bir yolla Asım'dan naklettiği rivayet ise şöyledir: "Biz bundan (on dokuz günden) daha fazla bir süre konakladığımızda namazları dört rekat olarak kılardık."
Enes İbn Mâlik'ten nakledilen rivayette geçen "Orada on gün kaldık" ifadesi Ibn Abbâs hadisiyle çelişmez. Çünkü İbn Abbâs hadisi Mekke'nin fethedildiği dönemle ilgili olduğu halde, Enes hadisi veda haccı için yapılan yolculuğu anlatır. İleride gelecek olan ve yine İbn Abbâs'tan nakledilen bir rivayette şöyle denilmektedir; "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ve ashabı ayındördüncü gününün sabahında geldiler." Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke'den on dördüncü günün sabahında yola çıktığı kesindir. Buna göre Mekke ve civarında konaklanan süre Enes İbn Mâlik'in de dediği gibi geceleriyle birlikte on gündür. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke'de konakladığı günlerin sayısı toplam on dört gün o!ur. Çünkü Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke'den sekizinci gün yola çıkmış ve öğle namazını Mina'da kılmıştır. Zaten bu yüzden İmam Şafiî şöyle demiştir: "Bir yolcu herhangi bir yerleşim biriminde dört gün konaklarsa namazı kısaltarak kılar." Ahmed İbn Hanbel ise namazın kısaltılarak kılma-bilmesine imkan veren konaklama süresinin yirmi bir vakit namaz olduğunu söylemiştir. Bu görüşün delili, söz konusu İbn Abbâs hadisidir ve bu hadisten söz konusu hüküm şu yolla çıkarılmıştır: "Herhangi bir yerde konaklama durumunda (ikâmet), aslolan namazların tam olarak kılınmasıdır. Fakat Resûlullah'm saiiajiâhu aleyhi ve sellem yolculuk sırasında herhangi bir yerde bu süreden daha fazla konakladığına dair bir rivayet bulunmadığı İçin namazların kısaltılarak kılınabilmesi için bu süre belirlenmiştir." Bu konuyla İlgili olarak âlimlerin birbirinden farklı görüşleri bulunmaktadır. Bu görüş ayrılıklarına İleride değinilecektir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Yolculuk sırasında herhangi bir yerde konaklamaya da İkâmet adı verilir.
2. Bir yerleşim merkezi için kullanılan isim, civarındaki bölgeleri de kapsamına alabilir. Arafat ve Mina, Mekke sınırları İçinde olmadığı halde bu rivayette Mekke İsminin söz konusu bölgeleri de kapsamına alacak şekilde kullanılması bunu gösterir.

2. Mina'da Namaz

1082- Abdullah İbn Mesûd'tan nakledilmiştir: "Ben Mina'daki namazları Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ebû Bekir ve Ömer radıyaiiâhu anhümâ ile birlikte ikişer rekat halinde kıldım. Hz. Osman radıyaiiâhu anh döneminin başlarında da onunla birlikte Mina'daki namazları böyle kıldım. Fakat Hz. Osman mdıyaiiâhu an daha sonra tam olarak kılmaya başladı.[67]
1083- Harise İbn Vehb'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem güven ortamının en zirvede olduğu dönemde bizlere Mina'da namazları iki rekat olarak kıldırdı.[68]
1084- Abdurrahman İbn Yezîd'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Osman bize Mina'da dört rekat namaz kıldırdı. Bu durum Abdullah İbn Mesûd'a arz-edildi ve şikayetler iletildi. Bunun üzerine İbn Mesûd diyerek şaşkınlığını ve üzüntüsünü belirtti. Ardından da şöyle dedi: "Ben Hz. Peygamber saiiaitâhu aleyhi ve sellem ile birlikte Mîna'da iki rekat namaz kıldım, ardından Hz. Ebû Bekir ve Ömer radıyaiiâhu anhümâ ile de Mina'da namazı iki rekat kıldım. Dört rekat kılmaktansa kabul olunmuş iki rekathk namaz kılmak daha çok hoşuma gider.[69]

Açıklama

Bu konu başlığı şeytan taşlama günlerinde Mina'da namaz kılmakla ilgilidir, imam Buhârî konu hakkında çok fazla görüş ayrılığı bulunduğu için bunun hükmünü zikretmemiş, sadece söz konusu bölgenin ismini aktarmakla yetinmiştir.
Selef âlimleri Mina sakinlerinin/Mina'da ikamet edenlerin söz konusu dönemde namazı kısaltarak mı yoksa tam olarak mı kılacakları konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Görüş ayrılığının sebebi ise söz konusu kısaltmanın yolculuk yüzünden mi, yoksa hac ibadeti dolayısıyla mı yapıldığına dair tartışmadır. İmam MâlÎk'e göre bu kısaltmanın sebebi hac ibadetidir.
(Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem güven ortamının en zirvede olduğu dönemde...) Bu ifade namazları kısaltarak kılma hükmünün yol güvenliğinin bu-lunmadıği durumlar için geçerli olduğunu söyleyenlerin görüşlerine bir reddiyedir. Bu görüş sahipleri İmam Müslim'in naklettiği şu rivayete dayanırlar: "Sahâbîlerden Ya'lâ İbn Ümeyye Hz. Ömer'e yolculuk sırasında namazların kısaltılarak kılınması konusunu sorunca, Hz. Ömer kendisinin de bu soruyu Resûl-i
Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem Sorduğunu Ve Resûluilah'm sallallâhu aleyhi ve sellem: Bu Allah Teâlâ'nm sizlere bağışladığı bir sadakadır" diye cevap verdiğini söylemiştir." Fakat Haris İbn Vehb'ten nakledilen rivayet, sahâbîlerin yolculuk sırasında namazların her halükârda kısaltılarak kılınması ve kısaltma hükmünün yo! güvenliğinin bulunmaması durumuna hasredilmemesi gerektiğini anladıklarını açık bir şekilde göstermektedir.
Hz. Osman'ın Mina'da namazı dört rekat kıldırması hac görevlerini bitirip şeytan taşlamak için Mina'da kaldığı sırada olmuştur.
Abdullah İbn Mesûd'un Dört rekat kılmaktansa kabul olunmuş iki rekathk namaz kılmak daha çok hoşuma gider şeklindeki ifadesi onun Mina'da namazın dört rekat kılınmasını caiz gördüğünü gösterir. Aksi halde ne dört rekatı ne de başka bir uygulamayı hoş görmezdi. Zira iki rekat dışındaki uygulamaların tamamı ona göre geçersiz olurdu. Abdullah İbn Mesûd'un diyerek şaşkınlığını ve üzüntüsünü belirtmesi ise daha evlâ ve üstün olan uygulamanın terk edilmesi dolay ısıyladır. Ebû Davud'un naklettiği şu rivayet de bu açıklamayı desteklemektedir: "İbn Mesûd da namazı dört rekat kıldı. Kendisine: "Sen hem bu konudaki uygulaması dolayısıyla Osman'ı kınıyorsun, hem de namazı dört rekat kılıyorsun!" denince o şöyle cevap vermiştir: "Muhalif olmak hayırlı bir davranış değildir, serdir." Bu da göstermektedir ki, Hanefi'le'rin sandığının aksine Abdullah İbn Mesûd Mina'da namazların kısaltılarak kılınmasının farz olduğu görüşünde değildir. İbn Kudâme şöyle demiştir: "Ahmed İbn Hanbel'den nakledilen meşhur görüş şudur: Kişi Mina'da muhayyerdir; isterse dört isterse iki rekat kılar, fakat kısaltarak kılmak daha faziletlidir." Sahâbîlerin ve tâbiûnun çoğunluğu da bu görüştedir. İmam Şafiî bunun farz olmadığını söylerken görüşünü şu şekilde delillendirmiştir: "Âlimlerin tamamı yolcu bir kimsenin mukîm birisine uyduğu zaman namazı dört rekat kılacağında hem fikirdir. Şayet yolcunun namazı kısaltarak kılması farz olsaydı mukîme uyması doğru olmazdı."

3.Hz. Peygamber Hac Yaptığında Kaç Gün Konakladı?

1085- Abdullah İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem ve ashabı Zilhicce'nin dördüncü gününün sabahında geldiler ve hac için telbiye getirdiler. Fakat Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kurbanları (hedy) bulunanlar dışındakilerin hepsinin bunu umreye çevirmesini emretti.[70]

4.Namazın Kısa Kılınacağı Mesafe Ne Kadardır?

Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bir gün ve bir gecelik yolculuğun "sefer-yolculuk" olduğunu söylemiştir.
Abdullah İbn Ömer ile Abdullah İbn Abbâs 16 fersahlık bir yolculuğa çıktıkları zaman namazlarını kısaltırlar ve oruç tutmazlardı.
1086- İbn Ömer'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber s»Daiiâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kadınlar yanlarında kendileriyle evlenmeleri haram olan bir yakınları bulunmadan üç günden fazla olan yolculuğa çıkmasın!"
1087- îbn Ömer Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi w sellem şöyle buyurduğunu nak-letmiştir:
"Kadınlar yanlarında kendileriyle evlenmeleri haram olan bir yakınları bulunmadan üç günlük yolculuğa çıkmasın!"
1088- Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının bir gün ve bir gecelik yolculuğa yanında kendisiyle evlenmesi haram olan biri bulunmadan çıkması hela! değildir."

Açıklama

imam Buhârî'nin kullandığı bu başlık, namazların kısa kılınabilmesi için yolcunun gitmeyi hedeflediği yer ile yola çıktığı yer arasındaki mesafenin ne kadar olması gerektiğini anlatır. Bu konu da hakkında çok fazla görüş ayrılıkları bulunan bir meseledir. İbnü'l-Münzir gibi pek çok âlim bu konuyla'ilgili olarak birbirinden farklı yirmi civarında görüş nakletmişlerdir. Bu görüşler içinde en kısa mesafe bir gün ve bir gecelik yolculuk süresi diye belirtilen mesafedir. İmam Buhârî konu başlığını soru cümlesi şeklinde koymuş, fakat kendisinin tercih ettiği görüşün bir gün ve bir gecelik yolculuk süresi olduğunu ifade etmek üzere bir açıklama yapmıştır.
Ferrâ, fersahın Arap toplumunda da kullanılan bir İran ölçü birimi olduğunu ve bir fersahın üç mil olduğunu söylemiştir.
Bazı âlimlere göre Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem sözünde geçen "Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının" ifadesi burada söz konusu olan yasak hükmünün mümin kadınlarla ilgili olduğunu gösterir. Dolayısıyla ister ehl-i kitaptan olsun, İsterse olmasın mümin olmayan kadınlar bu hükmün dışında kalır.
Kadının yanında kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını veya eşi bulunmadan yolculuğa çıkması İlke olarak yasaktır. Hac, umre ve şirk yurdundan uzaklaşmak için çıkılan yolculuklar dışındaki yolculuklarda kadının yanında mutlaka bir mahreminin bulunması gerektiği konusunda icma vardır. Bununla birlikte aynı şartın hac yolculuğu için geçerli olduğunu söyleyenler de vardır.

5. Kişi Bulunduğu Yerleşim Yerinden Ayrılınca Namazı Kısaltarak Kılmaya Başlar

Hz. Ali (Kûfe'den ayrılıp) yolculuğa çıktığında Kûfe'nİn evlerini görebileceği bir mesafede iken namazı kısaltarak kıldı. Geri döndüğünde kendisine: "Fakat Küfe şehri buradan görünüyor, ha işte şehir buracıkta!" diyenlere: "Hayır, biz oraya girene kadar yolculuğumuz devam

ediyor!" diye cevap verdi.
1089- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber aleyhi ve sellem ile birlikte öğle namazını Medine'de dört, Zülhuleyfe'de ise iki rekat kıldım.[71]
1090- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmektedir: "Namaz ilk farz kılındığında iki rekat idi. Yolculuk namazı aynen iki rekat kaldı, fakat mukîmin namazı ise dörde tamamlandı." Zührî der ki: "Ben Urve'ye, peki Aişe niçin tam kılıyor, diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: O da Osman'ın yorumuyla aynı yorumu yaptı."

Açıklama

İmam Buhârî'nin başlıkta ifade ettiği durum, namazın kısaltılarak kılınabileceği bir mesafeye gitmek niyetiyle yola çıkanlar için geçerlidir ve bu konuda da görüş ayrılıkları bulunmaktadır.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Bir kimse namazların kısa kılınabileceği uzaklıkta bir yere gitmek niyetiyle yolculuğa çıktığında, ayrılmış olduğu yerleşim birimine ait evlerin bulunduğu sınırdan çıktığı zaman artık namazları kısaltarak kılabilir, bu konuda âlimler icma etmişlerdir. Fakat bu sınırdan çıkmadan önce namazların kısaltılarak kılınıp kılınamayacağı konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Alimlerin çoğunluğuna göre o yerleşim bölgesine ait bütün evlerin geçilmiş olması gerekir. Kûfe'li bir âlime göre yolculuğa niyet edildiği zaman artık namazlar kısaltılarak kılınır, hatta kişi evinde bile olsa hüküm budur. Bazı âlimler ise kişi yolculuğa başladığında dilediği takdirde namazlarını kısaltarak kılar demişlerdir."
İbnü'l-Münzir bu görüşlerden ittifakla kabul edilen ilk görüşü kabul etmiştir. Zira bu ilk görüş ittifakla kabul edildiği halde diğer görüşler ihtilaflıdır. Dolayısıyla bir kimsenin kısaltma hükmü kesinleşinceye kadar namazları tam olarak kılması gerekecektir. İbnü'l-Münzir sözlerine devamla şöyle der: " Hz. Peygam-ber'in sallallâhu aleyhi ve sellem yolculuklarının hepsinde daha Medine'den çıkmadan namazları kısaltarak kıldığına dair ben şahsen hiçbir şey bilmiyorum."
Bazı bilginler bu rivayetlere bakarak kısa mesafeli yolculuklarda da namazın kısaltılarak kılınabileceğini söylemişlerdir. Zira Medine ile Zülhuleyfe arası altı mildir. Ancak bu görüşe şu şekilde karşı çıkılmıştır: "Zülhuleyfe bu yolculukta gidilmesi hedeflenen yer değildi. Hz. Peygamber saUaiiâhu aleyhi ve sellem Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmış fakat Zülhuleyfe'de konaklamıştı. Orada iken kıldığı ilk namaz ikindi namazı olmuştu ve yolculuğunu tamamlayıp tekrar Medine'ye dönene kadar bütün namazlarını kısaltarak kılmıştı."
Hz. Osman'ın niçin namazları Mina'da dört rekat kıldığıyla ilgili olarak şu açıklamalar yapılmıştır:
1. Hz. Osman Mekke'den evlenmişti.
2. O müminlerin emiri idi. Dolayısıyla her yer onun vatanı sayılır.
3. O Mekke'de ikamet etmeye niyetlenmişti.
4. O Mina'da yeni bir yer edinmişti.
Ancak "Aişe de Osman'ın yorumuyla aynı yorumu yaptı" ifadesi bu açıklamaların tamamının yanlış olduğunu gösterir. Zira Hz. Aişe için bu ihtimallerden hiç biri söz konusu değildir. Zaten bu görüşlerin çoğunun bir delili de yoktur, tamamı safsatadan, delilden yoksun İddialardan ibarettir. Bu görüşleri şu Şekilde çürütmek mümkündür:
1. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem eşleriyle birlikte yolculuk yapmış ve yolculuk sırasında namazlarını kısaltarak kılmıştır.
2. Böyle bir şey mümkünse eğer, buna en layık olan kişi Hz. Peygamber'dİr
sailallâhu aleyhi ve sellem.
3. Kitâbü'l-Meğâzî'de Alâ İbnü'l-Hadramî'den nakledilen hadisin ele alındığı bölümde de açıklanacağı gibi muhacirlerin Mekke'ye yerleşmesi haramdır.
4. Bu görüş zaten hiç nakledilmemiştir bile. Dolayısıyla nakil bulunmayan bir konuda tahmine dayalı görüş beyan etmenin de bir anlamı yoktur.
Hz. Osman'ın niçin bu şekilde hareket ettiğiyle ilgili olarak nakledilen bir açıklamada şöyledir: "O yolculuk sırasında namazların kısaltılarak kılınması hükmünün yolculuk seyir halinde olan kimselerle ilgili olduğunu, fakat bir yerde konaklayanların namazları tam olarak kılmaları gerektiği görüşündeydi."
Bu görüşün delillerinden biri Ahmed İbn Hanbel'in hasen bir senedle Abbâd İbn Abdullah İbnü'z-Zübeyr'den naklettiği şu rivayet olabilir: "Abbâd dedi ki: Muâviye haccetmek üzere Mekke'ye geldiğinde bize öğle namazını iki rekat kıl-dırmışti. Sonra Dârü'n-Nedve'ye gitti. Bir süre sonra Mervân ile Amr İbn Osman onun yanına gelerek: "Sen amcanın oğlunu namazları tam olarak kıldırdığı için kınamıştın değil mi?" dediler. Muâviye onlara şöyle cevap verdi: "Osman Mekke'ye geldiği zaman öğle, ikindi ve yatsı namazlarını dört rekat kıldırırdı. Sonra Mina'ya ve Arafat'a çıktığında namazları kısaltarak kılardı. Hac vazifesini bitirip Mina'da konakladığında ise artık namazları tam olarak kılardı."
İbn Battal ise görüşlerini şöyle dile getirmiştir: "Bu konuyla ilgili doğru açıklama şudur; Hz. Osman ile Aişe, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sdiem ümmete kolaylık olsun diye namazları kısaltarak kılmayı tercih ettiğini düşünüyorlardı. Onlar ise kendileri için zor olanı seçmişlerdi."
îbn Battâl'm bu açıklamasını kabul eden Kurtubî gibi âlimler de' bulunmaktadır. Fakat ilk açıklama bir rivayete dayandığı ve râvî de Hz. Osman'ın niçin bu şekilde hareket ettiğini açıkladığı için daha tercihe şayandır.
Tahâvî'nin naklettiği bir rivayette farklı bir açıklama vardır: "Zührî şöyle der: Osman Mina'da namazı dört rekat olarak kildırmişü. Çünkü o dönemde din konusunda pek fazla bilgileri olmayan bedevilerin sayısı iyice artmıştı ve Osman onlara namazın dört rekat olduğunu göstermek istemişti."
Beyhakî'nin Abdurrahmân İbn Humeyd İbn Abdurrahmân İbn Avf Babası Humeyd İbn Abdurrahmân İbn Avf - Hz. Osman senediyle naklettiği rivayete göre Hz. Osman Mina'da namazı tam olarak kılmış ve sonra cemaate şöyle hitap etmiştir: "Namazları kısaltarak kılmak Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem ve O'ndan sonra gelen iki arkadaşının sünnetidir. Ancak burada din konusunda bilgi sahibi olmayan insanların sayısının arttığını gördüm ve iki rekat kılmam durumunda namazları devamlı olarak iki rekat kılmalarından korktum."
İbn Cüreyc'in naklettiğine göre bir bedevi Hz. Osman'a Mina'da iken seslenmiş ve: "Ey müminlerin emiri ben geçen yıl senin iki rekat kıldırdığını gördüğüm günden beri namazı iki rekat kılıyorum" demiştir. İşte bu rivayetler birbirini desteklemektedir. Dolayısıyla Hz. Osman'ın böyle bir amaçla namazları tam olarak kıldığını söylemek de mümkündür. Bununla birlikte benim tercih ettiğim görüş ile bu açıklama arasında bir çelişki olduğu da söylenemez. Hatta bu açıklama benim tercih ettiğim görüşü desteklemektedir. Zira seyir halinde olma durumunun aksine yolculuk sırasında herhangi bir yerde konaklama durumu yolcu olmama haline (ikâmet) daha çok benzemektedir ve konaklama hali ikamet haline kıyas edilebilir.
Hz. Aişe ise namazı niçin tam olarak kıldığını net bir şekilde açıklamıştır. Bu sebep de Beyhakî'nin Hişam İbn Urve - Urvc İbnü'z-Zübeyr yoluyla naklettiği bir rivayette açıklanmıştır: "Hz. Aişe yolculukta namazları dört rekat kılardı. Ben ona: İki rekat kılsaniz!' dediğimde: Yeğenim, namazları dört rekat kılmak bana zor gelmiyor ki!' diye cevap verdi." Bu rivayetin senedi sahihtir. Bu rivayet Hz. Aişe'nin kısaltma hükmünü ruhsat olarak yorumladığını ve herhangi bir sıkıntı meşakkat duymayan kimselerin yolculukta iken namazları dört rekat olarak kılmasını daha faziletli kabul ettiğini göstermektedir.
Alimlerin çoğunluğunun tercih ettiği görüşü destekleyen rivayeti ise Ebû Ya'lâ ile Taberânî sağlam (ceyyid) bir senedle Ebû Hüreyre'den nakletmişîerdir. Bu rivayete göre Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber saiiaiishu aleyhi ve sellem, Ebû Bekir ve Ömer radıyaiıshu anhümâ ile birlikte yolculuk yapmış ve hepsinin Medine'den çıkıp Mekke'ye doğru yola koyulduklarında, hem seyir halinde iken hem de Mekke'de konakladıkları sırada namazları iki rekat olarak kıldıklarını belirtmiştir.

6. Akşam Namazı Yolculuk Sırasında Da Üç Rekat Kılınır

1091- Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmektedir: "Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem yolculuk sırasında, acelesi varsa, akşam namazını geciktirip yatsıyla birlikte (cem' ederek) kıldığını gördüm." Hadisi İbn Ömer'den rivayet eden Salim de "Abdullah da yolculuk halinde iken aynı şeyi yapardı." demiştir.
1092- İbn Şihâb'tan nakledildiğine göre Salim şöyle demiştir: "İbn Ömer Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını (cem' ederek) birlikte kılardı."
Salim anlatıyor: "İbn Ömer bir defasında akşam namazını geciktirdi. O zaman hanımı Safiye bnt. Ebû Ubeyd sıkıntı içinde olduğu için yardım istemişti. Ben yolculuk sırasında iki defa namaz vaktinin girdiğini ve kılmamız gerektiğini hatırlattığım halde ikisinde de devam etmemi istedi. Bu şekilde iki veya üç mil ilerledikten sonra bineğinden inip namazını kıldı ve şöyle dedi: "Yolculuk sırasında acelesi olduğu zaman Hz.

Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem tıpkı bu şekilde namaz kıldığını gördüm. Akşam namazını geciktirir ve üç rekat kılıp selâm verirdi. Sonra çok az bir süre bekleyip yatsı namazına başlar ve iki rekat kılıp selâm verirdi. Gece kalkıp İbadete başlayıncaya kadar da artık hiçbir nafile namaz kılmazdı."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık akşam namazlarında kısaltma hükmünün geçerli olmadığını açıklar. Zaten İbnü'l-Münzir ve başka âlimler bu konuda icmâ bulunduğunu nakletmişîerdir.
Abdullah İbn Ömer'in hanımı Safiye bnt. Ebû Ubeyd, Muhtar es-Sakafî'nin kız kardeşidir.
Abdullah İbn Ömer'in "Yolculuk sırasında acelesi olduğu zaman Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem tıpkı bu şekilde namaz kıldığını gördüm" şeklindeki ifadesi namazın bir sonraki vakte kadar ertelenebilmesi için kişinin yolculuk halinde olması gerektiğini gösterir.

7. Binek Üzerinde İken, Ne Tarafa Yönelirse Yönelsin, Nafile Namaz Kılmak

1093- Abdulah İbn Âmir babasının şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûl-i Ekrem'in sallallâhu ve sellem bineği üzerinde iken - binek ne tarafa yönelirse yönlesin namaz kıldığını gördüm."
1094- Câbir İbn Abdullah'tan nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve kıble yönünde olmasa bile nafile namazları binek üzerinde iken kılardı."
1095- Nâfi'in şöyle dediği nakledilmiştir; "İbn Ömer yolculuk sırasında bine ğinin üzerinde hem nafile namazları hem de vitir namazını kılar ve Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem de böyle yaptığını söylerdi."

8. Binek Üzerinde İken Îmâ İle Namaz Kılmak

1096- Abdullah İbn Dinar'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Abdullah İbn Ömer yolculuk sırasında bineği üzerinde namaz kılardı. Binek ne tarafa yönelirse yönetsin namazını îmâ ile eda ederdi ve Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem da böyle yaptığını söylerdi."

Açıklama

Burada îmâ, secde ve rükû için yapılır ve söz konusu rükünleri yapma imkânına sahip olmayanlar tarafından uygulanır. Alimlerin çoğunluğu bu görüştedir. İbn Dakîkü'I-îd konu hakkındaki görüşlerini şöyle açıklamıştır: "Bu hadis rükûla-rın ve secdelerin aynı şekilde îmâ ile yapılmasını mutlak bir tarzda ifade etmektedir." Fakihler ise şöyle demişlerdir: "îmâ ile namaz kılarken secde sırasında rükûya göre daha fazla eğilmek gerekir. Böylece bedel olan îmâ ile namaz kılma şekli namazın aslına daha uygun olur." Ancak hadiste bunu ne doğrulayan ne de reddeden bir ifade bulunmaktadır.

9. Farz Namazları Kılmak İçin Binekten İnmek

1097- Abdullah İbn Âmir İbn Rebîa, babası Âmir İbn Rebîa'nın kendisine şu olayı haber verdiğini söylemiştir: "Ben Resul-i Ekrem'i sallallâhu aleyhi ue sellem bineği üzerinde nafile namaz kılarken gördüm; binek ne tarafa yönelirse yönelsin başı ile îmâ ediyordu. Fakat Resûlullah sallallâhu aleyh, ve sellem farz namazları hiçbir zaman binek üzerinde kılmamıştır."
1098- İbn Şihâb, Sâlim'in şöyle dediğini nakletmiştir: 'Abdullah İbn Ömer geceleri yolculuk ederken bineği üzerinde namaz kılardı ve bineğin ne tarafa yöneldiğine hiç aldırış etmezdi. Bu şekilde namaz kıldıktan sonra şöyle demişti; "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem bineği üzerinde - binek ne tarafa yönelirse yönelsin - nafile namaz kılardı. Binek üzerinde vitir namazını kıldığı da oldu. Ancak farz namazları binek üzerinde kılmazdı."
1099- Câbir İbn Abdullah'tan nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bineği üzerinde iken doğu tarafına yönelerek namaz kıldı. Farzı kılmak isteyince de bineğinden inip kıbleye yöneldi."

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: "Âlimler farz namazlar kılınacağı zaman binekten inmenin şart olduğu ve herhangi bir mazeret olmaksızın binek üzerinde farz namaz kılmanın caiz olmadığı konularında icmâ etmişlerdir. Ancak korkunun boyutlarının çok fazla olduğu durumlarda namazın nasıl kılınacağı ile ilgili olarak nakledilen rivayetler, bu durumdaki namazın hükmünün farklı olduğunu gösterir."
Mühelleb bu rivayetlerle ilgili görüşlerini şöyle açıklamıştır: "Burada nakledilen hadisler "Siz de nerede olursanız olun (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin [72] âyetini tahsis etmektedir."
Namazların kısaltılarak kılınamayacağı kadar kısa bir mesafeye yapılan yolculuklar sırasında binek sırtında namaz kılınıp kılınamayacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Alimlerin çoğunluğuna göre binek sırtında namaz kılınması konusunda mesafenin önemi yoktur; her türlü yolculukta bu şekilde namaz kılınabilir. İmam Mâlik'e göre ise binek sırtında namaz kılınabilmesi İçin yolculuğun namazları kısaltarak kılmayı mümkün kılan bir mesafeye yapılması şarttır. Taberî İmam Mâlik'in bu görüşüyle ilgili olarak: "Ben bu konuda onun gibi düşünen hiç kimse bilmiyorum" demiştir. Fakat İmam Mâlik görüşlerini şu şekilde delillendirmiş olabilir: "Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem binek sırtında namaz kıldığına dair rivayetlerin tamamı onun yaptığı yolculuklarla ilgilidir ve Resü-luîlah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem kısa bir yolculuk yapıp bu sırada binek sırtında namaz kıldığına dair herhangi bir rivayet nakledilmemiştir." Âlimlerin çoğunluğu ise nakledilen rivayetlerin mutlak olarak geldiğini ileri sürerek görüşlerini delilen-dirmişlerdir. Taberî çoğunluğa ait görüşü şu açıklama ile desteklemiştir: "Allah Teâlâ teyemmümü hasta ve yolcular için bir ruhsat olarak lütfetmiştir. Âlimler de şu konuda icma etmişlerdir: "Bir kimse bir mil veya daha az bir uzaklıkta şehir dışında bulunurken, başka bir yolculuğa devam etmeye değil de evine dönmeye niyet eder fakat su bulamazsa teyemmüm yapması caizdir." İşte bu kadarlık bir mesafede söz konusu kişinin teyemmüm yapması caiz olduğuna göre, aynı mesafe içinde binek üzerinde nafile namaz kılmak da caiz olacaktır. Çünkü hem teyemmüm hem de binek üzerinde nafile namaz kılmak birer ruhsattır."
Binek üzerinde nafile namaz kılmanın caiz olmasındaki hikmet herhalde kulların daha rahat ve kolay bir şekilde nafile ibadet edebilmelerini ve böylece Allah'ın bir lütfü ve rahmeti olarak sevaplarını artırmalarını sağlamaktır."

10. Merkep Üzerinde Nafile Namaz Kılmak

1100- Enes İbn Şîrîn şöyle demiştir: Enes İbn Mâlik'in Şam'dan gelmekte olduğunu öğrenince onu karşılamaya çıktık. Aynü't-Temr denen yerde onunla karşılaştık. Onun merkebi üzerinde namaz kıldığını gördüm; kıblenin sol tarafına doğru yönelmişti. Ona; "Senin kıble dışında bir yöne dönerek namaz kıldığını gördüm!?" diyerek şaşkınlığımı belirttiğimde şu cevabı verdi; "Ben Hz. Peygam-ber'in sallallâhu aleyhi ve sdiem böyle yaptığını görmeseydim asla bu şekilde namaz kılmaya kalkışmazdım."

Açıklama

Ibn Reşîd şöyle demiştir: "İmam Buhârî, üzerinde nafile namaz kılınan bineğin artığının temiz olmasının şart olmadığını göstermek amacıyla bu başlığı kullanmıştır. Dolayısıyla bu hüküm bütün binekler hakkında geçerlidir. Önemli olan hayvanın üzerindeki necasetin kişiye bulaşmamasıdır."
Ibn Dakîkü'1-îd: "Bu hadis, eşeğin terinin temiz olduğunu gösterir. Çünkü kişi ne kadar sakınırsa sakınsın, eşeğe bindiği zaman onun terinin üzerine bulaşmasını engelleyemez. Özellikle de merkep sırtında uzun süre yolculuk yapmışsa." demiştir.
Aynü't-Temr, İrak yolu üzerinde Şam'dan sonra gelen bir yerin ismidir. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Halid Ibnü'l-Velîd ile buranın yerlileri arasındaki meşhur savaş burada olmuştur.
"Senin kıble dışında bir yöne dönerek namaz kıldığını gördüm!?" Bu ifade Enes Ibn Sîrîn'in merkep üzerinde namaz kılınmasını garipsemediğini,

sadece namaz kılarken kıble dışında bir yöne dönmeyi garip karşıladığını göstermektedir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Bir kimse herhangi bir yerde namaz kılarken orada bulunan necasete doğrudan temas etmiyorsa kıldığı namaz geçerlidir. Çünkü bu rivayetten de anlaşılacağı üzere herhangi bir hayvan üzerinde mutlaka pislik bulunur; tüm vücudu temiz olsa bile pisliğin çıktığı yerde necaset olur.
2. Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi w sellem fiilleri de sözleri gibi delildir, asla itiraz edilmeden kabul edilir.
3.Yoldan gelenlerin karşılanması güzel bir davranıştır.
5. Öğrenci hocasına davranışlannm sebeplerini sorabilir.
6. Hocanın vereceği cevap delile dayanmalıdır.
7. Soru sorarken sert ve haşin bir tarzda değil, yumuşak ve tatlı bir dille sormak gerekir.

11.Yolculuk Sırasında Farz Namazların Öncesindeki Ve Sonrasındaki Nafile Namazları Kılmamak

1101- Hafs İbn Asım anlatıyor: "Abdullah Ibn Ömer ile bir yolculukta beraberdim. Şunları söylemişti; Ben Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve sellem ile birlikte bulundum ve O'nun sallallâhu aleyhi ve sellem yolculuk sırasında nafile namaz kıldığını görmedim. Zaten Cenâb-ı Hakk (O'na uymamızı emrederek)
"Şüphesiz Allah'ın Resulünde sizler için en güzel bir örnek vardır [73] buyurmuştur.
1102- Abdullah İbn Ömer şöyle der: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem İle birlikte bulundum. O, yolculuk sırasında iki rekat farz namaz dışında namaz kılmazdı. Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman (r.anhüm) da aynı şekilde hareket eder.

Açıklama

Abdullah İbn Ömer'in "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte bulundum. O yolculuk sırasında iki rekat farz namaz dışında namaz kılmazdı" şeklindeki ifadesi mutlak olarak kullanılmıştır. İşte İmam Buhârî bu mutlak ifadenin kayıtlı olduğunu açıklamak için yukarıdaki başlığı kullanmıştır. Buna göre Abdullah İbn Ömer'in sözü şu anlama gelir: "O, yolculuk sırasında farz namazların öncesinde ve sonrasında kılman nafile namazları (revâtib) kılmazdı."
İbn Dakîkü'1-Id şöyle demiştir: "İbn Ömer'in bu sözü Hz. Peygamber'in saiiaıs-aieyhi ve sellem yolculuk sırasında namazları devamlı olarak kısaltarak kıldığını vurgulamaktadır; asıl anlatılmak istenen de budur. Dolayısıyla bu ifadededen Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem İki rekat farz dışında nafile namaz kılmadığı anlaşılabileceği gibi, daha genel bir anlam yani namazları tam olarak (dört rekat) almadığı da anlaşılabilir."
İmam Müslim'in naklettiği şu rivayet de bu ikinci ihtimali desteklemektedir: 'Ben Abdullah İbn Ömer ile birlikte Mekke yolunda bulundum. Bize öğle namazını iki rekat olarak kıldırdı. Sonra döndü ve biz de onunla birlikte bineğinin bulunduğu yere gidip oturduk. Bu sırada başını çevirdiğinde yolculardan bir kısmının ayakta durduğunu gördü. Bize, bunlar ne yapıyor, diye sordu. Ben nafile namaz kıldıklarını söylediğimde şöyle cevap verdi: "Nafile namaz kılacak olsaydım namazı tam olarak kılardım."
İmam Nevevî konuyla ilgili olarak bazı âlimlerin verdiği cevabı şöyle nakle-ier: "Bazı âlimler Abdullah İbn Ömer'in bu sözüne şu şekilde cevap vermişlerdir: :arz namazların kılınması zorunludur. Şayet yolculuk sırasında da tam olarak ulmması emredilseydi kısaltmadan kılınması zorunlu olacaktı. Halbuki nafile lamazlar böyle değildir; kaç rekat kılacağı hususu kişinin isteğine bırakılmıştır.)olayısıyla nafile namaz kılan kişiye kolaylık ve merhamet olması bakımından ?olculuk halinde söz konusu namazların kihnması da meşru olmalıdır." Fakat mam Nevevî'nin naklettiği bu görüşe şu şekilde karşılık verilmiştir: "Abdullah İbn)mer "Nafile namaz kılacak olsaydım namazı tam olarak kılardım" derken şunu îasdetmiştir: Eğer nafile namaz kılmak ile farz namazların öncesindeki ve sonra-ındaki nafile namazları (revâtib) kılmak arasında muhayyer olsaydım, namazları am kılma yolunu tercih ederdim." Ancak İbn Ömer namazların kısaltılarak kı-nması hükmünün bir hafifletme amacı taşıdığını düşündüğü için yolculuk sıramda farz namazların Öncesindeki ve sonrasındaki nafile namazları kılmadığı gibi iğle, ikindi ve yatsı namazlarını da tam olarak kılmazdı.

12.Yolculuk Sırasında Farz Namazların Sonrasındaki Nafile Namazları Değil, Öncesindeki Ve Diğer Nafile Namazları Kılmak

Resûlullah sallallâhu aleyh, ve sellem yolculuk sırasında sabah namazının İki rekatını kıldı.
1103- İbn Ebû Leylâ şöyle demiştir: "Ümmü Hâni dışında hiç kimse Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kuşluk vaktinde namaz kıldığını haber vermemiştir. Ümmü Mâni'nin haber verdiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seüem Mekke fethedildiği gün onun evinde boy abdesti almış ve sekiz rekat namaz kılmıştır. Ummü Hâni Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem namazını şöyle anlatmıştır: "Ben Resûl-i Ekrem'in aleyhi ve sellem bundan daha hafif sade bir namaz kıldığını hiç görmedim. Fakat bununla birlikte rükû ve secdeleri tam olarak yapmıştı."
1104- Abdullah İbn Amir babasının naklettiği bir olayı anlatıyor: "Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece yolculuk sırasında bineği üzerinde iken - binek ne tarafa yönelirse yönelsin - namaz kıldığını gördüm."
1105- İbri Ömer'den nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sdiem yüzü ne tarafa yönelirse yönelsin bineği üzerinde iken başıyla îmâ ederek namaz kılardı. Zaten İbn Ömer de tıpkı Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sdiem gibi hareket ederdi."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık yolculuk sırasında nafile namaz kılmama hükmünün sadece farz namazların sonrasındaki nafile namazlarla İlgili olduğunu göstermektedir. Buna göre söz konusu hüküm farz namazlardan önceki nafile namazlar ile herhangi bir namazla ilişkisi olmayan teheccüd, vitir, kuşluk gibi mutlak nafile namazları kapsamına almaz. Farz namazların öncesindeki nafile namazlarla sonrasındaki nafile namazlar arasındaki farkı şu şekilde açıklamak mümkündür: "Hiç kimse farz namazların öncesindeki nafile namazların söz konusu farz namazın bir parçası olduğunu düşünmez. Çünkü kamet getirmek, imamı beklemek gibi bazı unsurlar farz ile nafile namazı birbirinden ayırır. Buna karşılık daha sonra kılınan nafile namazların farz namazın bir parçası olarak algılanması mümkündür."
Not: İmam Nevevî konu hakkında genel bir değerlendirme yaparak şöyle demiştir: "Yolculukta nafile namaz kılınıp kılınamayacağı konusunda üç farklı görüş bulunmaktadır:
1. Hiçbir nafile namaz kılınamaz.
2. Bütün nafile namazlar kılınabilir.
3. Farz namazların öncesindeki ve sonrasındaki nafile namazlar (revâtib) değil, herhangi bir namazla İlişkisi olmayan mutlak nafile namazlar kılınabilir.
İbn Ebû Şeybe'nin sahih bir senedle Mücahid'ten naklettiğine göre Abdullah İbn Ömer bu son görüşü kabul etmiştir: Mücahid şöyle demiştir: "Ben Abdullah İbn Ömer İle Medine'den Mekke'ye gittim. O yolculuk sırasında bineği üzerinde iken - binek ne tarafa yönelirse yönelsin - nafile namaz kılardı. Farz namazın vakti olduğunda ise iner ve namazını bu şekilde eda ederdi."
"Ummü Hâni dışında hiç kimse Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve seüem kuşluk vaktinde namaz kıldığını haber vermemiştir" Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu namazı Mekke fethedüdiği zaman kılmıştır. Daha önce de zikredildiği gibi İbn Abbâs'in naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve sellem Mekke'de iken farz namazları kısaltarak kılmıştır. Bu bakımdan Ummü Hânî'nin sözünü Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem yolcu oluşuyla birlikte değerlendirmek gerekir.

13. Yolculuk Sırasında Akşam Ve Yatsı Namazlarını Cem' Ederek Birlikte Kılmak

1106- Salim babasının şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Peygamber aleyhi ve sellem yolculuk sıkıntılı ve hızlı olduğu zaman akşam İle yatsı namazlarını cem' ederek birlikte kılardı."

1107- Abdullah İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem yolculuk sırasında öğle ve ikindi namazlarını ayrıca akşam ve yatsı namazlarını cem' ederek birlikte kılardı."
1108- Enes Ibn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yolculuk sırasında akşam ve yatsı namazlarını cem' ederek birlikte kılardı."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında üç hadise yer vermiştir:
1. Abdullah Ibn Ömer hadisi: Bu hadis Resûlullah'm saiiao&hu aleyhi ve s«ıiem yolculuğun sıkıntılı ve hızlı olmasıyla kayıtlıdır.
2. Abdullah İbn Abbâs hadisi: Bu rivayet Resûlullah'ın saiiaüâhu aleyhi ve seıiem yolculukta konaklamayip seyir halinde olması ile kayıtlıdır.
3. Enes İbn Mâlik hadisi: Bu rivayette herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.
İşte İmam Buhârî de başlıkta mutlak bir ifade kullanarak yolculuk sırasında namazların cem' edilerek birlikte kılınması hükmünün mutlak olduğuna işaret etmiştir. Çünkü kayıt taşıyan ifadeler (mukayyed), herhangi bir kayıt taşımayan ifade kapsamına girer; mukayyed mutlakın bir ferdidir. Dolayısıyla İmam Buhârî'nin yolculuk sırasında namazları cem' ederek kılmak bakımından, seyir halinde olup olmamak veya yolculuğun sıkıntılı ve hızlı olup olmaması arasında herhangi bir fark görmediğini düşünebiliriz. Ancak buna rağmen seferde namazların nasıl kılınacağı meselesi âlimler arasında görüş ayrılıklarının bulunduğu bir konudur. Sahabe ve tâbiûn âlimlerinden çoğu ve Süfyân-ı Sevrî, İmam Şafiî, Ahmed İbn Hanbel, İshâk İbn Râhûye ile Eşheb gibi âlimler bu hükmün mutlak olduğu görüşündedir. Buna karşılık Hasan-ı Basrî, İbrahim en-Nehaî, Ebû Ha-nife, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre namazların cem' edilerek kılınması hükmü mutlak değildir; sadece Arafat ve Müzdelife'de namazlar cem' edilir.
Bu rivayetlere dayanılarak cem'ü't-te'hîr'in (öğleyi ikindi, akşamı ise yatsı vaktinde kılmak} caiz olduğu söylenmiştir. Cem'ü't-takdîm (ikindiyi öğle, yatsıyı ise akşam vaktinde kılmak) konusu ise ileride gelecektir.

14.Akşam Ve Yatsı Namazları Cem' Edildiği Zaman Ezan Ve Kamet Okunur Mu?

1109- Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah'ıii hu aleyhi ve sellem bir an evvel tamamlanması gereken yolculuklar sırasında akşam namazını geciktirdiğini ve yatsı namazıyla cem' ederek birlikte kıldığını gördüm."
Salim şöyle demiştir: "Abdullah İbn Ömer de bir an önce tamamlanması gereken yolculuklarda böyle yapardı: Akşam namazı için kamet getirir ve üç rekat namaz kılıp selâm verirdi. Ardından çok kısa bir süre bekler ve yatsı namazı için kamet getirdikten sonra iki rekat namaz kılıp selâm verirdi. O bu iki namaz arasında veya yatsıdan sonra başka bir nafile namaz kılmazdı. Ancak gece yansı olduğunda nafile namaza başlardı."
1110- Enes İbn Mâlik akşam ve yatsı namazlarını kasdederek: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu iki namazı cem' ederek birlikte kıldı" demiştir.

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: "İmam Buhârî'nin bu konu başlığı altında naklettiği iki rivayette de ezan konusu açık bir şekilde ifade edilmemiştir." Kirmânî'nin bu konudaki değerlendirmesi ise şöyledir: "Hadisi nakleden râvî namaz kılmak ifadesini mutlak olarak zikrettiği için bu ifadeden onun şunu kasdettiği anlaşılabilir: Namaz kılmaktan kasıt; namazı bütün rükünleri, şartları ve sünnetleri ile tam olarak edâ etmektir. İşte ezan ve kamet de bunlar arasındadır." Bu açıklamayı Kirmânî'den daha önce İbn Battal da yapmıştır.
Bu rivayette Hz. Peygamber'in »ıiaiiâhu aleyhi ve sellem akşam namazını ne kadar geciktirdiğine dair bir açıklama yoktur. Fakat İmam Müslim'in İbn Ömer'den naklettiği bir rivayette, Resûlullah'ın aleyhi ve sellem şafak kaybolduktan sonra namazları cem' ettiği belirtilmektedir.
İbn Ömer'in "Ardından çok kısa bir süre bekler ve yatsı namazı için kamet getirdikten sonra..." şeklindeki ifadesi iki namaz arasında çok kısa bir süre beklenmesini vurgulamaktadır. Ayrıca bu rivayet namazlan cem' ederek kılmanın şeklî/sûri [74] olduğunu söyleyenlerin görüşlerine karşı bir delildir.

15.Hz. Peygamber Güneş Tepe Noktasından Batıya Meyletmeden Önce Yolculuğa Çıkmışsa Öğle Namazını İkindiye Kadar Geciktirirdi

Bu hususta Ibn Abbâs'ın da Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem bir nakli vardır.
1111- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir. "Hz. Peygamber aleyhi ve sellem güneş batıya doğru meyletmeden önce yolculuğa çıkmışsa öğle namazını ikindiye kadar geciktirir ve daha sonra ikisini birlikte kılardı. Güneş tepe noktasından batıya meyletmişse, önce öğle namazını kılar ve ardından yolculuğa maşlardı."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı ona göre namazlan cem' ederek kılma hükmünün, öğle namazının vakti girmeden önce yola çıkanlarla ilgili olduğunu göstermektedir.
(Bu hususta İbn Abbâs'ın da Hz. Peygamber'den saibiiâhu aleyhi ve sellem bir nakli vardır) ifadesi 13. başlık altında nakledilen rivayete işaret etmektedir. Bu rivayette namazların cem' edilerek kılınması hükmü yolculuk/seyir halinde olma kaydına bağlanmıştır. Hiçbir bilgin Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi w sdiem binek sırtında iken bu namazlan kıldığını söylememiştir. Buna göre söz konusu ifade İle kasdedilen, namazların bir sonraki vakitte birlikte kılınmasıdır (cem'ü't-te'hîr).

16. Güneş Tepe Noktasından Batıya Doğru Yönelmişse Öğle Namazını Kılmak Ve Daha Sonra Yolculuğa Çıkmak

1112- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir. "Hz. Peygamber aleyhi ve sellem güneş batıya doğru meyletmeden önce yolculuğa çıkmışsa öğle namazını ikindiye kadar geciktirir ve daha sonra ikisini birlikte kılardı. Fakat yolculuğa çıkmadan önce güneş tepe noktasından batıya doğru meyletmişse önce öğle namazını kılar ve ardından yolculuğa başlardı."

Açıklama

Bu rivayet, namazların cem' edilerek kılınması hükmü açısından seyir halinde olmak ile henüz yolculuğa çıkmamış olmak/konaklamış olmak durumlarının birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesinin müstehap olduğunu gösterir. Ancak Muvatta'da Muâz İbn Cebel'den nakledilen bir rivayet her iki durumda da namazların cem' edilerek kılınabileceğini göstermektedir. Bu rivayet şöyledir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seiiem Tebûk savaşında namazı geciktirdi ve sonra çıkıp öğle ile ikindi namazlarını birlikte kıldı. Daha sonra içeriye girdi ve bir süre sonra çıkıp akşam ile yatsı namazlarını cem1 ederek birlikte kıldı." İmam Şafiî bu rivayetle ilgili olarak el-Utnm adlı eserinde şunları söyler: "Resûl-İ Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem içeriye girip çıktığına göre muhakkak surette konaklamış olmalıdır. Dolayısıyla yolcu olan bir kimse gerek seyir halinde iken, gerekse konakladığı yerlerde namazları cem' ederek kılabilir."
İbn Abdilberr, Enes hadisi hakkında: "Bu rivayet, namazlar ancak yolculuğun sıkıntılı ve çok acele olması durumunda cem' edilir, diyenlerin görüşlerini Çürüten en açık delildir" demiştir.

17.Oturarak Namaz Kılmak

1113- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir; "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve hasta İken evinde oturarak namaz kılmış ve ashab-ı kiram da ayakta durarak O'na uymuştu. Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem onlara oturun anlamında eliyle işaret etti. Namaz

bittikten sonra da şöyle buyurdu:
"İmam kendisine uyulması için vardır. O rükû ettiğinde siz de rükû edin, o doğrulduğunda siz de doğrulun!"
1114- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bir defasında bindiği attan düşüp sağ tarafını incitmişti. Biz de onu ziyarete gittik. Bu sırada namaz vakti girdi. Bu yüzden namazlardan birisini oturarak kıldırmıştı. Biz de O'nun arkasında namazlarımızı oturarak kılmıştık. Resûl-i Ekrem Efendimiz namaz bitince şöyle buyurmuştu:
"İmam kendisine uyulması için vardır; o tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, o rükûya vardığında siz de rükû edin, o doğrulduğunda siz de doğrulun, (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman siz (Rabbimiz, ve hamd sana mahsustur) deyin."
1115- Basur fhemeroid) hastası olan Imrân İbn Husayn Hz. Peygamber'e hu aleyhi ve sellem oturarak namaz kılmanın hükmünü sordu ve Resûl-i Ekrem"Ayakta kılmak daha faziletlidir. Oturarak kılan ayakta kılan kimsenin sevabının yansı kadar sevap alır. Yatarak kılan ise oturarak kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır."

Açıklama

İbn Reşîd İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: "İmam Buhârî bu konu başlığını herhangi bir kayda tabî tutmaksızm mutlak olarak zikretmiştir. Bu yüzden söz konusu başlık, bir kimsenin herhangi bir mazereti dolayısıyla imam, cemaat veya münferid olarak oturduğu yerde namaz kılması konularını kapsamına alabilir. Başlığın altında zikredilen hadislerin, oturarak namaz kılma hükmünü mazeretin bulunması durumu ile kayıtlaması da bu ihtimali desteklemektedir. Bununla birlikte kullanılan başlık, oturarak namaz kılma hükmünün herhangi bir kayıt olmaksızın mazereti olan veya olmayan herkes için geçerli olduğu yorumuna da açıktır. Fakat sağlıklı bir kimsenin farz namazları oturarak kılmasının yasak olduğuna dair icma bulunduğu için, bu son ihtimal farz namazlar için geçerli değildir."
Îbnü't-Tîn başta olmak üzere bazı âlimlerin naklettiğine göre Ebû Ubeyd, İbnü'l-Mâcişûn, Kâdî İsmâîl, İbn Şa'bân, İsmâîlî ve Dâvûdî gibi âlimler Imrân İbn Husayn hadisinin nafile namazla ilgili olduğunu söylemişlerdir. Tirmizî'nin naklettiğine göre Süfyân-ı Sevrî de bu görüştedir. Onun ifadeleri şöyledir: "Herhangi bir kimse mazereti dolayısıyla oturarak namaz kılarsa ayakta kılan kimse gibi sevap alır. İmam Buhârî'nin Kitâbü'l-cihâd'ta Ebû Musa'dan naklettiği merfû bir rivayete göre: "Bir kul hastalanır veya yolculuğa çıkarsa daha önce sağlıklı ve mukîm iken işlediği amellerin sevabını hiç eksilmeden alır."
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem, Imrân hadisindeki mutlak ifadenin dışında kalır. Çünkü O'nun oturarak kıldığı namaz ile ayakta kıldığı namaz arasında ve aynı durumda erkek ve kadının kıldıkları namaz arasında da bir sevap/mükafat bakımından hiçbir fark yoktur, Nitekim İmam Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Abdullah İbn Amr'dan naklettikleri şu rivayet bu görüşü desteklemektedir: "Bana Resûlullah'ın saüaiiâhu aleyhi ve sellem Bir kimse oturarak namaz kılarsa ayakta namaz kılanın aldığı sevabın yarısını alır1 dediği nakledilmişti. Ben de bir defasında Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem oturarak namaz kıldığını gördüğüm için şaşırmış ve elimi başıma vurmuştum. Bunun üzerine Resûî-İ Ekrem saiiaiiahu aleyhi ve sellem bana: "Neyin var senin ey Abdullah?" diye sordu. Ben de durumu anlattım. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem benim verdiğim cevap üzerine şöyle buyurdu: "Doğru, fakat ben sizden birisi gibi değilim!"
Bu rivayetlerde kişinin ne şekilde oturacağı konusu açıklanmamıştır. Dolayısıyla kişi ne şekilde otururs a otursun namazı geçerli olacaktır. Fakat hangi oturma şeklinin daha faziletli olduğu konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İmam Şafiî dışındaki üç büyük mezhep imamına göre bağdaş kurarak oturmak faziletli iken, İmam Şafiî'nin görüşüne uygun olarak yayılarak oturmanın da caiz olduğu söylenmiştir.

18.Bir Kimsenin Oturduğu Yerde Namazı Îmâ İle Kılması

1116- Imrân İbn Husayn basur/hemoroid hastası olduğunda şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve seitem oturarak namaz kılmanın hükmünü sordum. Bana şöyle cevap verdi:
"Ayakta kılmak daha faziletlidir. Oturarak kılan ayakta kılan kimsenin sevabının yansı kadar sevap alır. Uyuyarak kılan ise oturarak kılan kimsenin sevabının yansı kadar sevap alır."
Ebû Abdullah (İmam Buhârî) şöyle demiştir: "Bana göre burada uyuyarak diye ifade edilen durum, uzanarak/yatarak namaz kılmak anlamındadır."

19.Oturarak Namaz Kılamayan Bir Kimse Yanı Üzerine Uzanarak Kılar

Atâ şöyle demiştir: "Bîr kimse namaz kılmak İçin kıbleye dönemeyecek durumda ise yüzü ne tarafa dönük ise oraya doğru namaz kılar."
1117- Imrân İbn Husayn anlatıyor: "Basur (hemeroid) olmuştum. Hz. Pey-gamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem namazı nasıl kılacağımı sorduğumda bana şöyle cevap vermişti:
"Ayakta kıl Ayakta kılamayacak kadar kötü durumdaysan oturarak kıl. Oturmaya da gücün yetmiyorsa yarım üzerine uzanarak kıl."

Açıklama

Oturarak bile namaz kılamayacak kadar kötü durumda olan bir kimse namazını yanı üzerine yatarak kılar. Bu ifade herhangi bir farzı yerine getirme gücünden yoksun olan kimselerin, söz konusu farzın bir alt derecesindeki farzı uygulamaları gerektiğini, söz konusu görevi tamamen terk etmenin caiz olmadığını gösterir. Bu hadis, oturarak namaz kılmaya güç yetiremeyen kişiden namaz yükümlülüğü düşer, diyenlerin görüşünü çürüten bir delildir.
Imrân Ibn Husayn'ın maksadı hasta olan kimselerin nasıl namaz kılacaklarını öğrenmektir. Fakat kendisindeki hastalık az görülen bir mazeret olduğu için kaza etmesi de mümkündür.[75] Bu rivayet bir alt derecedeki farza geçmek (ayakta duramayanın oturması, oturamayanm uzanması) bakımından ayakta dura-mamak ile oturamayacak kadar kötü olmak arasında herhangi bir fark olmadığını da göstermektedir. Ancak İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî bu konuda âlimlerin çoğunluğundan farklı düşünür ve söz konusu iki durumun birbirinden farklı olduğunu söyler, Alimlerin çoğunluğunun görüşünü destekleyen rivayetlerden birisi de Taberânî tarafından İbn Abbâs'tan nakledilmiş bir hadistir: "Kişi namazını ayakta kılar. Ayakta kılmakta zorlanırsa (meşakkat duyarsa) oturarak, oturduğu yerde kılmakta zorlanırsa uzanarak kılar." Dikkat edilirse bu hadiste kişinin namaz kılarken zorlanması (meşakkat) hususu esas alınmış ve söz konusu iki durum birbirinden ayrılmamıştır.
Kişinin yan tarafı üzerine uzanması ile ilgili olarak Dârekutnî Hz. Ali'den şöyle bir rivayet nakletmiştir: "Kişi yüzü kıble tarafına gelecek şekilde sağ yanı üzerine uzanır." İşte bu rivayet âlimlerin çoğunluğuna ait görüşün delilidir: "Oturamayacak durumda olan kimse uzanarak namazını kılar."

20. Bir Kimse Oturarak Namaz Kılarken İyileşir Veya Kısmî Bir Rahatlama Hissederse Kalan Kısımları Tam Olarak Kılar

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Hasta dilerse iki rekatı ayakta ve iki rekatı da oturarak kılar."
1118- Müminlerin annesi Hz. Aişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in ve sellem yaşı ilerleyinceye kadar gece namazlarını oturarak kıldığını hiç görmedim. Yaşlandığı zamanlar oturarak okur ve rükûya varmak istediğinde kalkıp otuz veya kırk âyet civannda Kur'ân okuduktan sonra rükûa giderdi.[76]
1119- Müminlerin annesi Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem oturarak namaz kılardı. Ayetlerin bir kısmını oturarak okuyup geriye otuz veya kırk âyetlik bir bölüm kalınca kalkar ve bunları ayakta okuyup rükûya varır, sonra da secdeye giderdi. Namazın ikinci rekatını da aynı şekilde kılardı. Namazını bitirdikten sonra bakar ve eğer ben uyanıksam benimle biraz konuşurdu. Fakat uyuyorsam O sallallâhu aleyhi ve sellem da uzanırdı."

Açıklama

Hasan-ı Basrî'nİn sözü farz namazlarla ilgilidir. Buna göre onun sözü şu anlama gelir: "Hasta bir kimse farz namaz kılmak isterse iki rekat ayakta kılar..." Bu İfadeden anlaşıldığı kadarıyla bir kimse oturarak namaza başladığı halde, daha sonra ayağa kalkabilecek gücü hissettiğinde düerse kalkıp kalan rekatları kıldığı rekatlara ekleyerek namazını ayakta tamamlayabilir. Bununla birlikte dilediği takdirde namaza yeniden başlaması da mümkündür. Hasan-ı Basrî'nin sözü, kalan rekatların kılınmış olan rekatlar üzerine eklenerek kılınabileceğini gösterir. Zaten

âlimlerin çoğunluğu da bu görüştedir.
îbn Battal şöyle demiştir: "İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık, farz namazlarla ilgilidir. Hz. Aişe hadisi ise nafile namazlar hakkındadır. İmam Buhârî'nin görüşünü delillendirme tarzı ise şöyledir: Ayağa kalkmayı engelleyen herhangi bir hastalık ve mazeret bulunmadığı halde nafile namazlar oturularak kılı-nabilir. Zaten Resûl-i Ekrem sdiaiiâhu aleyhi ve sellem de oturarak namaza başlamış ve rükûa gitmeden önce kalkmıştır. Buna göre sadece ayakta durma gücünün bulunmadığı durumlarda oturularak kılınabilen farz namazlarda bu hükmü esas almak daha uygun olacaktır."
Fakat benim anladığım kadarıyla bu başlık sadece farz namazlarla ilgili değildir. Başlıktaki "iyileşirse" şartı farz namazlarla ilgili iken "kısmî bir rahatlama hissederse" ifadesi nafile namazlarla ilgilidir. Bu son ifade zaten başlık altında nakledilen rivayete de uygun düşmektedir. Farz namazla ilgili kısım ise bu hükme kıyas edilir. Aralarındaki ortak nokta ise gerek nafile gerekse farz namazların bir kısmının ayakta ve kalan kısmının da oturularak kılınabilmesidir. Hz. Aişe'-den nakledilen rivayet bir kimsenin oturarak başladığı nafile namazı ayakta tamamlayabileceğini gösterdiği gibi, nafile bir namaza ayakta başlayan kimsenin namaz sırasında oturmasının caiz olduğunu da göstermektedir. Zira bu iki durum arasında herhangi bir fark yoktur. Özellikle de Hz. Peygamber'in saiiaiıshu aleyhi vesdiem namazın ikinci rekatını bu şekilde kıldığını düşünürsek bu hüküm daha da pekişecektir.
Söz konusu rivayetten çıkarılan hükümlerden birisi de şudur: "Uzanarak namaza başlayan bir kimse, namaz içinde iken oturabilecek veya kalkabilecek gücü hissederse namazını oturarak veya ayakta tamamlar."
Nafile namaza oturarak başlayan bir kimsenin oturduğu yerden rükûa gitmesi şart olmadığı gibi, ayakta başlayan bir kimsenin de kıyamdan rükûya gitmesi şart değildir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar ilende gelecektir.[77]

---

[1] Konuyla ilgili diğer bilSiler için bk. Kitâbü'Mibâs, Bâb 25.
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 952, 987, 2907, 3530, 3931.
[3] bk. Kitâb-u Menâkibi'l-Ensâr, Bâb 46.
[4] Önce genel bir hüküm verip ardından bu tür eğlencelerden uzak durmanın daha uygun olduğunu söylemek bize kalırsa pek tutarlı görünmemektedir. Ayrıca yukarıdaki rivayette bu ikinci durumun, yani eğlencelerden uzak durmanın daha iyi olduğunu gösteren herhangi bir karine yoktur. Hz. Ebû Bekir'in karşı çıkışı buna delil olamaz. Zira Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellern ona gerekli açıklamayı yapmıştır. (Mütercim)
[5] Hadisin geçtiği diğer yerler: 955, 965, 968, 976, 983, 5545-5557, 5560, 5563 ve 6673.
[6] Hadisin geçtiği diğer yerler: 984, 5546, 5549, 5561.

[7] Burada söz konusu edilen hakimlerin/yöneticilerin İslâm dininin hükümlerine göre hareket ettikleri ve İslâm ahkâmını uyguladıkları hususu göz önünde bulundurulmalıdır, (Mütercim).
[8] Hadisin geçtiği diğer yer: 963.
[9] Hadisin geçtiği diğer yerler: 961, 978.
[10] Ayrıntılı açıklama İçin bk. Kitâbü'l-cihâd, Bâb 1.
[11] Hadisin geçtiği diğer yer: 1659.
[12] Bu rivayet ile konu başlığı arasındaki uyumu anlayabilmek için şu bilgiyi vermek uygun olacaktır: "İbn Abbâs, Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte namaza çıktığında henüz çocuktu. Zira Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem vefat ettiğinde o, henüz 13 yaşında idi." (bk. Aynî, Umdetü'l-kârî, V, 401.) Mütercim.
[13] Ayrıntılı açıklama için bk. Kitâbü'l-edâhî, Bâb 12.
[14] el-Mumtehine 60/12.
[15] Bu rivayetle ilgili diğer açıklamalar için bk. Kitâbü'1-hayd, Bâb 6.
[16] Bu kadının adı Aınra ve kız kardeşim diye bahsettiği kişi de Ümmü Atİyye'dir, (bk. İbn Hacer, Fethü'1-bârî, II, 544-545.) Mütercim.
[17] Bu ifadeyi şu şekilde tercüme etmek de mümkündür: "Arkadaşı onu elbisesine bürüsün ve birlikte aynı elbisenin altında namazgaha gelsinler."
[18] Başlıkta geçen nahr ve zebh kelimeleri farklı kesme işlemlerini ifade eder. Nahr: "Devenin göğsü üstünden (boyunun gövdeye bitiştiği yerden) bıçak vurup boğaz damarlarını kesmektir." Zebh ise: "Boğazlama, hayvanın boğazına bıçak vurup damarlarını kesme İşidir." (bk. Erdoğan, Mehmet, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, s. 360, 491.) - Mütercim
[19] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1710, 1711, 5551, 5552.
[20] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5500, 5562, 6674, 7400.
[21] Mina günleri, Zilhicce'nİn on bir, on iki ve on üçüncü günleridir. (Mütercim)
[22] Bizim tercih ettiğimiz tercümenin motamot karşılığı şöyledir: "Sonra iki rekat namaz kıldı ardından iki rekat daha sonra iki rekat daha sonra iki rekat daha sonra iki rekat daha sonra iki rekat daha namaz kıldı." (Mütercim)
[23] Başka rivayetlerde Meymûne'nin o zaman hayızlı olduğu nakledilmektedir. (Mütercim)
[24] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1000, 1095, 1096, 1098 ve 1105. 999 ve 1000. hadisler.
[25] bk. Kâdî İyâz, îkmâiü'l-mu'lim bifsvâid-i Müslim, III, 12-13, (Mütercim).
[26] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1300, 2801, 2814, 3064, 3170, 4088-4091, 4094-4096, 6394 ve 7341.
[27] bz. Kitâbü'l-Meğâzî, Bâb 28.
[28] Duhân, 44/10-16.
[29] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1020, 4693, 4767, 4774, 4809, 4820-4825.
[30] bk. KitâbüVmeğâzî, Bâb, 28.
[31] bk. Kitâbü'i-menâkıb, Bâb, 6
[32] Hadisin geçtiği diğer yer: 371.
[33] bk. Kitâbü'l-istiskâ, Bâb 19, HN: 1027.
[34] İbn Hacer'in bu açıklamasına katılmamız mümkün değildir. Bu açıklamanın aksine daha ihtiyatlı ve evlâ olan uygulama sağ tarafın sola ve sol tarafın da sağa alınmasıdır. Çünkü bunu ifade eden hadis daha sahih ve oldukça açıktır. Ayrıca elbiseyi bu şekilde çevirmek daha kolaydır. Allah her şeyin en doğrusunu bilir. (İbn Baz
[35] bk. Kitâbü'l-istiskâ, Bâb 17, HN: 1025.
[36] bk. Kitâbü'1-Cuma, Bâb 35, HN: 933
[37] Bu görüş tartışmaya açıktır. Doğrusu sebeplere yapışmak, hemen dua etmek ve ihtiyaç arımda Allah'ın yardımını dilemektir. Bu her türlü sonucu Allah'a ısmarlama anlayışından daha faziletlidir. Zaten Hz. Peygamber'İn saİlallâhu aleyhi ve sellem ve ashabının hayatı da buna işaret eden delillerle doludur. Burada Hz. Peygamber'İn saİlallâhu aleyhi ve sellem duayı ertelemesi tefvîz dışında bir sebebe dayanıyor olabilir. Zaten bedevî Resûl-i Ekrem'den saİlallâhu aleyhi ve sellem dua isteyince hiç beklemeden hemen dua etmiştir. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın iznine dayanır. Çünkü "O asla kendi arzusuna (hevasına) göre konuşmaz; onun söyledikleri kendisine vahyedilenden başka bir şey değildir. (Necm, 53/3-4)" (Abdülaziz İbn Bâz)
[38] Bu derse ait yukarıdaki rivayette herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Muhtasarın sahibi el-Adevî, İbn Hacer'in eserinde yer aldığını ve bu derse kaynak teşkil ettiğini düşündüğümüz rivayetleri gözden kaçırmış olmalı. (Mütercim) .
[39] Duhân, 44/10.
[40] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3565, 6341.
[41] bk. Kitâbü'd-deavât, Bâb 23.
[42] Bize göre böyle bir ihtimal çok uzaktır. Zira Enes İbn Mâlik çok küçük yaşlardan İtibaren Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem hizmetinde bulunmuş ve uzun yıllar bu hizmete devam etmiş bir sahâbîdir. Onun Resûlullah'ı sallallâhu aleyhi ve sellem diğer dualarda görmemiş olması neredeyse imkansızdır. Bize kalırsa Enes İbn Mâlik'in burada vurgulamak istediği durum, Resul-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem yağmur duası sırasında ellerini kaldırırken diğer dualarına göre daha farklı davrandığı ve ellerini alışılmışın dışında kaldırdığıdır. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir. (Mütercim)
[43] Ayrıca bk. Kitâb-ü bedi'l-haik, Bâb 23.
[44] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3205, 3343, 4105
[45] el-Ahzâb 33/9.
[46] el-Hâkka 69/8.
[47] Hadiste söz konusu edilen zamanın birbirine yakınlaşmasıyla ilgili doğruya en yakın açıklama şudur: "Hadiste yaşadığımız şu dönemde şehirlerin, ülkelerin birbirine İyice yakınlaşması ve bunlar arasındaki mesafelerin çeşitli ulaşım araçları vasıtasıyla kısa sürede kat'edi leb ilmesi ve yine çeşitli iletişim araçları

yoluyla çok rahat bir şekilde haberleşme sağlanabilmesi kasdedilmiştir." (Abdülaziz İbn Bâz)
[48] el-Vakıa 56/82.
[49] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4627, 4697, 4778, 7379.
[50] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1048, 1062, 1063, 5785.
[51] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1057, 3204.
[52] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1060, 6199.
[53] el-İsrâ 17/59.
[54] Mevlamızın bir lütfü ile 1044-1143. hadisleri Medine-i Münevvere ile Mekke-i Mükerreme'de tercüme etmek nasip oldu. (Mütercim)
[55] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1046, 1047, 1050, 1056, 1057, 10644066, 1212, 3203,4624, 5221, 6631
[56] Aslında Allah için düşünülmesi İmkansız olan özellik O'nun insanların ve mahlukatın sahip olduğu kıskançlığa benzeyen bîr kıskançlıkla nitelenmesidir. Fakat Cenâb-ı Hakk'ın şanına ve celâline yaraşan bir gayret (kıskançlık) üe nitelendirilmesi imkansız değildir. Zira gerek bu hadîs, gerekse bu anlamdaki başka hadisler bunu göstermektedir. Zaten ehl-i sünnet Allah Teâlâ'nın yaratılmışların sahip olduğu kıskaçlığa asla benzemeyen bir kıskançlık ile nitelendirilebileceği görüşündedir. Bu kıskançlığın nasıl olduğunu ve mahiyetini de sadece Allah bilir. Aynı açıklamalar Allah Teâlâ'nın istiva, nüzul, rızâ, gazab gibi sıfatları için de geçerlidir, (Abdülaziz ibn Bâz).
[57] Gerçekten de İbn Dakîkü'l-îyd'İn bu mütâlâası çok yerindedir. İbn Teymiyye ve öğrencisi İbn Kayyim gibi pek çok araştırmacı bilginin görüşü de bu doğrultudadır. Zaten Cenâb-ı Hakk güneş ve ay tutulmalarını belli bîr düzen içinde yaratmıştır ve gökbilimciler bunun sebeplerini ve tarihini hesaplayabilirler. Nitekim onların yaptığı hesaplamaların doğru olduğunu her gün görmekteyiz. Bununla birlikte söz konusu hesaplamaların her zaman için % 100 doğru olacağını kabul edemeyiz. Zira onların da yanılma payları vardır. Allah Teâla'nın kullarına korku salması ise onun takdir ettiği her şeyde hissedilmesi gereken bir duygudur, (Abdülaziz İbn Bâz).
[58] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1055, 1282, 6366.
[59] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1070, 3853, 3972, 4863.
[60] bk. Kitâbü'1-Cuma, Bâb 10.
[61] En'âm 6/84-90.
[62] Bu rivayet Buhân nin farklı nüshalarında "Abdullah İbn Ömer abdestsiz olarak secde ederdi1 diye de nakledilmiştir, bk. Aynî, Umdetü'1-kârî, VI, 92. (Mütercim)
[63] Selmân-ı Fârisî'nin bu sözünün daha iyi anlaşılması için şu rivayeti aktarmak uygun olacaktır: Ebû Abdurrahmân şöyle demiştir: "Selmân-ı Fârisî mescide girdi. O sırada bir topluluk Kur'ân okuyordu. Secde âyeti geçtiği için secde ettiler. Selmân-ı Fârisî'nin yanında bulunan arkadaşı ona, haydi biz de onlara katılıp secde edelim, deyince Selmân: 'BİZ bunun için gelmedik' dedi."
[64] Tilavet secdesinin farz olmadığını gösteren en güçlü ve delalet bakımından daha açık olan rivayet daha önce geçen Zeyd İbn Sabit hadisidir. Zira Zeyd sacde ayeti okuduğu halde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ona secde etmesini emretmemiştir. Eğer farz olsaydı kesinlikle emrederdi. (İbn Bâz)
[65] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4298, 4299.
[66] Hadisin geçtiği diğer yer: 4297.
[67] Hadisin geçtiği diğer yer: 1655
[68] Hadisin geçtiği diğer yer: 1656
[69] Hadisin geçtiği diğer yer: 1657
[70] Hadîsin geçtiği diğer yerler: 1564, 2505, 3832.
[71] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1546-1548, 1551, 1712, 1714-1715,2951,2986.
[72] el-Bakara 2/144, 150.
[73] el-Ahzâb 33/21.
[74] el-Cem'u's-sûrî: Öğleyi son vaktinde kılıp biraz bekledikten sonra ikindiyi ilk vaktinde kılmak ve akşamı son vaktinde kılıp biraz bekledikten sonra yatsıyı da ilk vaktinde kılmaktır. (Mütercim)
[75] Doğru olan görüş namazın kazaya bırakılmaması dır. {İbn Bâz)
[76] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1148, 1161, 1168 vs 4837.
[77] Kitâbü't-teheccüd, Bâb. 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BUHARI, MÜSLİM, İBNİ MACE, EBU DAVUD TİRMİZÎ, NESÂÎ VE MUVATTÂ'DAN
KUDSÎ HADİSLER
METİN - MÂNÂ - ŞERH
Bir Kaç Not
Mukaddime
Kudsî Hadislerin Toplanması Ve Düzenlenmesi
Hadislerin Şerhinde İzlenilen Yol
Hadislerin Sınıflandırıhnasında İzlenilen Yol
Hadis-i Kudsî Ürerine
Kur'an-ı Kerîm ile Hadis-i Kudsî Arasındaki Fark Üzerine
Kur'an ile Hadis-i Kudsî Arasındaki Diğer Bazı Farklar
Cemaleddîn el-Kasımî ed-Dımeşkî'nin "Kavâidu't-Tahdis" Adlı Kitabından Alınan Açıklamalar.
Bu Kitaptaki Kutsî Hadislerin Alındığı Hadis Kaynaklarının Müelliflerinin Hayatları Hakkında Kısa Açıklamalar
İmam Malik (r.a.)
İmam Buhari (r.a.)
İmam Müslim (r.a.)
İmam Ebu Davud (r.a.)
İmam et-Tirmizi (r.a.)
İmam İbnu Mace el-Kazvini (r.a.)
İmam Ebu Abdurrahman en-Nesai (r.a.)
KUDSÎ HADİSLER
1- Allah'ın Zikri Ve Kelime-i Tevhidin Fazileti Hakkındaki Hadisler
Zikrin Fazileti Hakkındaki Hadislerin Şerhi (Hadis 1-3)
2- 'Kul, La İlahe İllallah Dediği Zaman, Allah, Kulum Doğru Söyledi, Der" Hadisi
La İlahe İllallah'ın Faziletiyle İlgili Hadis'in Şerh'i (Hadis: 4)
3- Hamdedenlerin Fazileti Hadisi
'Hamdedenlerin Fazileti1 Hadisi'nin Şerhi (Hadis: 5)
4- Resulullah Aleyhisselâmın "Subhanellâhi Ve Bihamdihi, Estağfirullahi Ve Etübu İleyh" Zikrini Çokça Yapmasıyla İlgili Hadis
5- Allah'tan Başka İlah Olmadığına Şehadet Ederek Ölenlerle İlgli Hadis
6- 'Sizi Şahid Tutarım Ki Kulumun Sahifenin İki Yüzü Arasında Yer Alan Günahlarını Mağfiret Eyledim
Hadisi
7- Allah'ı Zikretmenin Ve O'ndan Korkmanın Fazileti Hadisi
8- Kalbi Allah'a Kulluk Ve O'na Tevekkül İçin Arındırmakla İlgili Hadis
9- Allahu Teala'nın 'Şu Kuluma Bakınız Ezan Okuyor Ve Namaz Kılıyor – Benden Korkuyor' Sözüyle İlgili Hadis
6-12. Hadislerin Şerhi
10- Kullarımın Hepsini Hanif Doğru Yolda Kimseler Olarak Yarattım Hadisi
13-15. Hadislerin Şerhi
11- İnancın Düzeltilmesi Konusu
"Ademoğlu Dehre Küfreder" Hadisi
16-18. Hadislerin Şerhi
12- 'Ademoğlu Hakkı Olmaksızın Beni Yalanladı* Hadisi
19-21. Hadislerin Şerhi
13- Kullarımdan Bana İman Eden De Beni İnkar Eden de Oldu Hadisi
22-26. Hadislerin Şerhi
14- Benim Yarattığım Gibi Bir Şeyi Yaratmaya Kalkışandan Daha Zalim Kim Olabilir hadisi
27. Hadisin Şerhi
28-29. Hadislerin Şerhi
Suret (Resim) Yapmakla İlgili İlave Hadisler:

BUHARI, MÜSLİM, İBNİ MACE, EBU DAVUD TİRMİZÎ, NESÂÎ VE MUVATTÂ'DAN KUDSÎ HADİSLER

METİN - MÂNÂ - ŞERH

Bir Kaç Not

Sonsuz hamd Alemlerin Rabbine, Salat ve Selâm kâinatın efendisi hazreti Peygamber efendimize olsun. Böylesi bir kaynağın yayınevimiz tararından sizlere ulaştırılmasının sevinci içindeyiz.
Bildiğiniz gibi Madve Yayınevi neşriyatının tamamıyla siz okuyuculara nitelikli, ve kalıcı kitaplar ulaştırmayı bir 'hedef telakki etmiştir.
Bu cümleden olarak elinizdeki Kudsî Hadisler Mecmuası da, hem bilgilenmek isteyen herkesin, hem de ilim erbabının kütüphanesinde özel bir yer tutacaktır İnşallah.
Bilindiği üzere Kudsî Hadisler, îslâm şeriatının ikinci kaynağıdır. Manası Allah Celle Şanuhu'dan olup lafzı Hazreti Peygamberimiz efendimize aittir. Bu itibarla da Kur'an-ı Kerîm'den sonra, Hadis-i Şeriflerden de bir önce gelen serî delillerdendir ki, diğer Hadisler (Hadis-i Nebevi) Kudsî Hadislerden sonra zikredilir. Bu bir.
İkinci mesele; bu günlere gelene kadar, 40 ve 75 Kudsî Hadis gibi mecmualar neşredilmişse de, bütün Kusdsî Hadisleri, Kütübi Sitte ve Muvatta gibi bir kaynaktan toplayan, biraraya getiren olmamış bildiğimiz kadarıyla. Biz ise Kudsî Hadisler kitabini neşretmekle, böyle bir gerekliliği de inşallah kültür hayatımıza kazandırmış olacağız. Ayrıca şunu da belirtmeden geçemeyeceğiz, elinizdeki eserde bazı hadisler rivayet farklılıklanyla tekrar verilmiştir. Bu tekrarlan kitaba alma zaruretimiz iki sebepten kaynaklandı. Birisi, kitabın - orjinal

tasnifini aynen muhafaza ettik ki, yayın ve tercüme anlayışımış ve kavrayışımız, bunu gerektiriyordu. Aksi takdirde siz okuyucuların "çok biliyorsanız kendiniz yazın, bu kitabı tercüme ettik demeyin" diyebilme yetkisi doğardı ki, yıllardır bu uyanıklığı kazandırmak için çaba sarfeden bir yayınevidir Madve Yayınları. Eseri aynen tercüme etmekteki ikinci sebebimiz ise; Buharî ve Müslim'in ve diğer hadis kaynaklarının dahi farklı'rivayetleri ayıklama yoluna gidemediği, bütün rivayetleri farklıhklarıyla verdiği bir sahada, haddimizi bilip edeple davranmak zaruretidir. Zira bir ayrıntı gibi görünen farklı rivayetlerin, yani rivayet farklılıklarının, bir içtihada, bir mezhebin görüşüne delil teşkil ettiğini bildiğimiz kaynaklar üzerinde beşerî kafamızla ayıklama yapmak ancak haddini bilmezlik ve edepsizlik olurdu hafazanallah.
Bu arada zikretmeden geçilmeyecek bazı meseleler daha var, fakat, kitabın incelenerek değerlendirilmesini sizlere bırakmak niyetimizden dolayı ayrıntıya girmek istemedik.
Bizim hatırlatmak istediğimiz notlar, öz itibariyle sadece şunlardır ki, kitabın anlaşılabilmesi için gerekli olduğu kanaatiyle zikretmek durumundayız. Elinizdeki eser, "Daru'l-Kütübi'l-Ümiyye" tarafından bir heyete hazırlattırılıp 400 tane numaralı hadis içermektedir. İki cilt halinde neşredilmiştir. Yayınevimiz, Muhterem Ahmed Varol hocaefendinin hiç bir ayıklama ve ekleme yapmadan tercüme ettiği eseri, orjinal şekliyle neşretmektedir. Ancak kaynakları, hocaefendi tarafından tetkik edilerek concor-dance ile uyuşup uyuşmadığı taranmış, eğer var ise farklılıklar dipnotlarda zikre dihniştir. Böylece dipnotlanyla hadis kaynakları, hem orjinal esere hem de concordance ile bütün dünyada geçerli olan sisteme uygun şekilde düzenlenmiştir. Ve iki cildi de bir arada neşretmek mümküm ve iktisatlı olmasına rağmen; kaba bir cilt olmaması için iki estetik cilt halinde sizlere sunulmuştur.
Kalpleri en iyi bilen Allah'tır. Elinizdeki bu çalışma, inşallah çok çok istifade edilebilecek bir eser olacaktır. Çalışma bizden tevfik Allah'tandır.
Madve[1]

Mukaddime

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Hayırlı son, Allah'dan hakkıyla korkanlar içindir. Salat ve selam Peygamberlerin en üstünü ve sonuncusu olan efendimiz Muhammed'e, Onun temiz âline, üstün vasıflarla bezenmiş ashabına ve kıyamet gününe kadar Ona iyilikle uyanlara olsun.
Bu kitap aşağıda zikrolunan hadis kitaplarında geçen 'Kudsî Hadisleri' içine almaktadır.
1. Muhaddislerin Önderi, Muhammedu'bnu İsmail el-Buharf-nin sahih'i,
2. Ebu'l-Huseyn Muslimu'bnu'l-Haccac el-Kuşeyrim en-Neysa-bûrî'nin Sahih'î,
3. Ebu İsa et-Tirmizî'nin Camii,
4. İmam Ebu Davud es-Sicistânî'nin Sünen'i,
5. İmam Ebu Abdirrahman Ahmedu'bnu Şu'ayb en-Nesâî'nin sünen'i,
6. İmam İbnu Mace el-Kazvîninin Sünen'i,
7. îmam Malik'in Muvatta'ı, [2]

Kudsî Hadislerin Toplanması Ve Düzenlenmesi

Bu kitabı hazırlayan heyet, sözü edilen hadis kitaplarında geçen kudsî hadisleri biraraya getirirken rivayetleri arasında farklılık bulunmayan mükerrer hadisleri sadece bir kere zikretmekle yetinmiştir. Ancak hadisin bir başka rivayetinde fazlalık veya eksiklik yahut ibare değişikliği ya da rivayet eden sahabî isminde değişiklik olması halinde diğer rivayeti ya tamamen vermiş veya sözkonusu değişikliğe işaret etmekle yetinmiştir! [3]

Hadislerin Şerhinde İzlenilen Yol

Yaptığımız istişare ve istihare neticesinde Sahihu'l Buharı'de geçen hadislerin şerhlerim Allame el-Kastallanî'nin yazmış olduğu şerhten almaya karar verdik. Onu gerek kendi döneminde yaşamış olan hadis âlimleri gerekse kendinden sonra gelen âlimler yetkili kabul etmişlerdir. Sahıh-î Müslim'de geçen hadislerin şerhlerini de imamların imamı, âlimlerin örneği, İmam Ne-vevî'nin yazmış olduğu şerhten almaya karar verdik. Çünkü onun sözü ilim adamları nazarında bir sened, araştırmacı ve musannifler için ise bir kaynaktır. Bir söz ona nisbet edildiği zaman, karşıtlarına boyun eğdiren güçlü bir sened olur. Bazı hadislerin şerhinde tefsir kitaplarına, dilbilgisi kitaplarına vs. başvurmak gerekti. Kastallanf nin şerhinden yaptığımız iktibaslarda bazen metni olduğu gibi vermeyi bazen de özetleme yolunu tercih ettik. Özet yaparken de bazen bir tek yeri, bazen de hadisin Sahih-i Buharî'de mükerrer olarak geçtiği konulardaki ayrı ayrı şerhleri dercederek verdik. Hadislerin çoğunun şerhinde birden fazla konuya baktık.
Nevevî'den aldığımız şerhlerin çoğunda özetleme yapmaksızın metni olduğu gibi verdik. Çünkü Nevevî'nin şerhi kastedilen anlamı yeterince izah etmekle birlikte son derece özlü bir mahiyet ar-zetmektedir. [4]

Hadislerin Sınıflandırıhnasında İzlenilen Yol

Hadislerin Şerhlerini yazdıktan sonra bunları belli bir tasnife tâbi tutmak istedik. Ancak toplanan hadislerin dağınık bir halde olduğunu gördük ve bunların arasından bir hadisi bulmak isteyenin bunda zorluk çekeceğini düşündük. Allah'ın ilhanlıyla hadisleri birbirleriyle bağlantılarına göre gruplara ayırmaya karar verdik. Sıralamada da, her hadis grubunun başına birinci hadisin ilk kısmını -başlık mahiyetinde- yazdık. Artık okuyucuya düşen aradığı hadisi ilişkili olduğu grubdan arayıp bulmaktır. Bu durumda bulmak istediği hadisi daha dar bir daire içinde arama imkanı bulacaktır.
Kitap, mükerrer olanlar da sayıldığı zaman, yaklaşık olarak dörtyüz hadis ihtiva etmektedir. Mükerrer olanlar, içinde geçen herhangi bir ibarenin değişik olması veya hadisi Resulullah Aley-hisselâm'dan nakleden s-ahabînin değişmesi halinde verilmiştir.
Araştırmayı kudsî hadisin anlamı ile ilgili hir girişle başlattık. Bundan sonra Kur'an-ı Kerim ile Hadis-i Kudsî arasındaki farklailgili bazı bilgiler verdik. Bunun arkasından da, konunun daha açık şekilde anlaşılmasını sağlayabilmek için Hadis-i Kudsî ile, Hadis-i Nebevî arasındaki farkı anlattık.
Bu konuların arkasından, kitaptaki hadisleri topladığımız hadis kaynaklarının müellifleri olan hadis imamları hakkında bazı Özet bilgiler

vermeye çalıştık. Allah'tan bizi de, bu büyük ilim adamlarının takib ettiği hidayet yolu üzerinde gitmeye muvaffak kılmasını diliyoruz. Onlar hidayet yolunun yıldızları ve dünyanın kandilleridirler. Onlar Resulullah Aleyhisselâm'm sünnetinin hizmetçileridirler. Hayatlarını bu hizmete vakfetmişler ve Ömürlerini, Muhammed Aleyhisselâm'm sünnetini yaşatma, ona yönelik saldırılara karşı durma, onu yalancıların hilesinden ve zayıf rivayetlerin oluşturduğu şüphelerden koruma yolunda harcamışlardır. Allah hepsinden razı olsun ve kendilerini razı olacakları nimetlere kavuştursun, Müslümanlara da onların bıraktıkları ilim mirasından yararlanmayı nasibetsin. Amin.
Yüce Allah'tan bize yardımcı olmasını, bizi doğru olana muvaffak kılmasını, yaptığımız çalışmayı da sadece kendi rızası yolunda kılmasını dileriz. O, cömerttir, ihsan sahibidir. Duaları en güzel şekilde kabul eden O'dur. O, bize yeter; O ne güzel vekildir. [5]

Hadis-i Kudsî Ürerine

1. Hadis-i Kudsî'nin anlamı
2. Kur'an ve Hadis-i Kudsî Arasındaki Fark
3. Hadis-i Kudsî, Hadis-i Nebevi, Kur'an-ı Kerîm ve Geçmiş Peygamberlerin Kitapları Arasındaki Farklarla İlgili Bazı Hususlar
Bu konularla ilgili açıklamalarımızda el-Munavî'nin el-İthafatu's-Sunniye fi'1-Ehadisi'l-Kudsiyye' adlı kitabından ve Ce-malu'ddîn el-Kasımî ed-Dımeşkî'nin 'Kavâidu't-Tahdis min Funûni Mustalâhi'l-Hadîs1 adlı kitabından yararlandık.
Bu iki ilim adamı kitaplarında konuyu en ince teferruatına kadar ele almışlardır. Komisyonun konuyla ilgili araştırmasında bu iki kitabın dışında herhangi bir kaynağı incelemesi mümkün olmadı. Bu iki kitabı telif eden ilim adamlarının ilimdeki derecelerinin yüksekliğine güvenle bu iki kitapda yazılanlar kâfi görüldü.
Daha başka kaynaklardan da yararlanmamız halinde <sözko-nusu iki kitapta mevcut olan bilgilere birtakım ilaveler yapmamız mümkün olacaktı elbette. Bu konuda kitabın sonunda bazı açıklamalara yer vereceğiz inşallah.
Müelliflerimiz bu konuyu, 'el-îthafatu's-Sunniye fi'l Ehadisi'l-Kudsiyye' kitabı sahibinin yaptığı açıklamalarla başlatmaktadır. Müellif kitabının, 'Kudsî Hadis'in Manasının Şerhi' başlığını taşıyan sonuç bölümünde şöyle diyor:
Kuds, kelime anlamı itibariyle 'temizlik' demektir. Mukaddes toprak (el-Ardu'1-Mukaddese) ibaresi de "temiz toprak" anlamına gelir. Beytu'l-makdis bilinmektedir. 'Tekaddesellah" ibaresi 'Allah şanına layık olmayan her türlü benzetmeden münezzehtir' anlamı taşır. Allahü Teala'mn isimlerinden biri de Kudüs'tür. Kuds kelimesi, el-Misbah'da bu şekilde açıklanmaktadır.
Bazı hadislerin kudsî olarak adlandırılmasının sebebi ise, bu hadislerin anlamlarının yalnız Allahü Teala'ya nisbet edilmesi do-layısıyladır. et-Tarif ât'ta yazıldığına göre 'Hadis-i Kudsî': 'Yüce Allah'ın Peygamber Aleyhisselâm'a ilham ile veya uykuda manasım bildirdiği hadistir. Resulullah Aleyhisselâm'da bu manayı, kendi sözü ile ifade etmiştir1. Kur'an-ı Kerim daha ulvî bir makama sahiptir, çünkü onun lafzı da vahy ile bildirilmiştir, yani Al-lahü Teala katından indirilmiştir. *
Mevlâna Alî el-Karî Rahmetullah'da şöyle diyor: "Hadis-i kudsî, Ravilerinin başı ve güvenirlerin kaynağı olan Resulullah Aleyhisselânı'in bazen Cibril vasıtasıyla, bazen vahy ile, bazen ilham ile veya uykuda kendisine bildirileni Allah Teala'dan rivayet etmesidir. Burada manayı AUahü Teala'dan almakta, o manayı kendi ifadesi ile istediği tarzda insanlara aktarmaktadır".
Bu, Yüce Kur'an'dan farklı bir özellik arzetmektedir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in indirilmesi Ruhu'1-Emîn olan Cebrail vasıtasıyla olmuştur. Ayrıca lafzı da lehv-i mahfuz'daki lafzı ile kayıtlıdır. İnsanlara aktarılması kesinlikle tevatür ile (kalabalık topluluklar vasıtasıyla ve her türlü şüpheden korunarak) olmuştur. Bu tevatür her dönem ve her anda gerçekleşmiştir. İlim adamları Hadis-i Kudsî'nin çeşitli özelliklerinden sözetmişlerdir. Bunlardan meşhurları; şunlardır:
Hadis-i Kudsî ile kılınan namaz geçerli olmaz, Hadis-i Kudsî yazılı kitap veya kağıtlara cünüp, hayızlı ya da lohusa birinin dokunması veya onu okuması haram değildir. Hadis-i Kudsîde Kur'an lafızlarında olan i'caz mevcut değildir, Hadis-i Kudsîyi sıhhatinden şüphe ederek inkar eden bir kimse kafirlikle itham edilemez. [6]

Kur'an-ı Kerîm ile Hadis-i Kudsî Arasındaki Fark Üzerine

el-Mevlâ el-Kirmânî Kitabu's-Savm'ın baş kısmında şöyle diyor: "Kur'an'ın lafzı i'caz özelliği taşır (yani bütün insanlar bir-araya gelse bile Kur'an'ın lafzına benzer, onun taşıdığı yüksek özellikleri taşıyan bir metin ortaya koyamazlar). Cebrail Aleyhis-selâm vasıtasıyla indirilmiştir. Bunun yanısıra i'caz özelliği taşımayan ve manası vasıtasız olarak bildirilmiş olan bilgi vardır ki, buna ilahî, rabbani, Kudsî Hadis adı verilir". Sonra şöyle devam ediyor: 'Hakikatte bütün hadisler bu özelliğe sahiptir, nasıl olmaz ki, Resulullah Aleyhisselâm, kendi nevasından bir şey konuşmaz' diye sorarsan şöyle derim: 'Aradaki fark şudur ki, Kudsî hadis Allah'a nisbet edilmektedir ve diğer hadislerdekinden farklı olarak Hakk Teala'dan rivayet edilmektedir1.
Hadis-i Kudsfnin Yüce Allah'ı tenzih ve O'nun Celal ve Cemal sıfatları konusuna girmemesi itibariyle de, Kur'an ile Kudsî Hadis arasındaki fark görülebilir. et-Tayyibî şöyle diyor: Kur'an'ın lafzı Cebrail Aleyhissilâm'm Resulullah Aleyhisselâm'a bildirdiği lafizdır. Kudsî Hadis ise Yüce Allah'ın ilham ile veya uykuda manasını Kesulullah Aleyhisselâm'a bildirdiği hadistir. Peygamber Aleyhisselâm, bu manayı kendi sözü ile Ümmetine bildirmiştir. Kesulullah Aleyhisselâm diğer hadislerini Allahü Teala'ya nisbet etmemiş O'ndan rivayet etmemiştir. et-Taftazanî'nin torununun yazdığı el-Fevaid adlı kitapta da böyle denilmektedir. [7]

Kur'an ile Hadis-i Kudsî Arasındaki Diğer Bazı Farklar
.
Şeyh Muhammed Ali el-Farukî Keşşâfu'l-Istılâhat ve'1-Funûn adlı kitabında hadisin çeşitlerini sayarken de şöyle diyor.
'Hadis, ya nebevi veya ilahî olur, ikincisi aynı zamanda kudsî Hadis olarak adlandırılır. Kudsî Hadis Peygamber Aleyhisselâm'm Rabbinden rivayet ettiği hadistir. Nebevî hadis ise böyle değildir'. İbnu Hacer'in Fethu'l-Mübîn adlı eserinde yir-midördüncü hadisin şerhinde zikrettiklerinden de bu mana anlaşılmaktadır.
el-Halebî de, Haşiyetu't-Telvîh adlı eserinin birinci bölümünde Kur'an'in anlamını izah ederken şöyle diyor: İlahî hedisler, Yüce Allah'ın miraç gecesi Peygamber Aleyhissilâm'a vahyettikleri-dir, bunlar vahyin sırları olarak adlandırılır.
Bir Husus: Burada İbnu Hacer şöyle diyor: "Vahy-i metluvv yani Kur'an ile Resulullah Aleyhisselâm'ın Rabb'inden rivayet ile bildirdiği vahyi birbirinden ayırmak gerekir. İkinci kısma girenler Kudsî Hadisler olarak da adlandırılan ilahî hadislerde bildirilenlerdir. Bunların tamamı yüzden fazladır, bazılara bunların hepsini büyük bir cüzde toplamışlardır'.
îbnu Hacer açıklamasına şöyle devam ediyor:
Bil ki, 'Allahü Teala'ya izafe edilen sözler çeşitlidir: Bunların başta geleni ve en üstün dereceye sahip olanı Kur'an'dır. İ'caz özelliği ile,

asırlarca değişmeden ve bozulmadan korunarak kalan bir kitap olması, cünüb birinin ona dokunmasının ve okumasının haram olması, anlam olarak rivayet edilememesi, namazda okunması, Kur'an olarak adlandırılması, okuyan için her harfine on sevab yazılması, Ahmed ibnu Hanbel'den gelen bir rivayete göre satışının caiz olmaması, bize göre ise mekruh olması, içindeki parçaların, bölümlerin ayet ve sure olarak adlandırılması gibi' özelliklere sahip olması itibariyle diğerlerinden ayrılır.
Diğer kitaplar ve Kudsî Hadisler bu özelliklere sahip değildirler. Yukarıda geçen durumdaki kimsenin (cünüb'ün) onlara dokunması veya okuması yasak değildir, anlam itibariyle rivayet edilmesi caizdir, namaz da Kur'an yerine okunamazlar, bilakis Kur'an yerine okunmaları halinde namaz bozulur, bunlar Kur'an diye de adlandırılmazlar, bunlardan herhangi bir şeyi okuyana bir harfe karşılık on sevap verileceğine dair bir vaad de bulunulmamıştır, satılmasında herhangi bir mahzur yoktur, içindeki bölümlerinden biri ayet veya sure diye adlandırılmaz. Bütün bu hususlarda ilim adamları arasında ittifak vardır.
Yüce Allah'a izafe edilen sözlerin ikincisi, Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'dan Önce geçen Peygamberlere indirilen kitapların değiştirilmeden ve tahrif edilmeden önceki halleridir.
Üçüncüsü, Kudsî Hadislerdir. Bunlar Resulullah Aleyhis-selâm'm Rabbine isnad ederek naklettiği hadislerdir. Bunlar da Hakk Teala'nın kelamından sayılır. Kuvvetli olan görüşe göre bu hadisler Hakk Teala'ya nisbet edilir. Bu durumda bu hadislerin Hakk Teala'ya nisbeti inşa (söz) itibariyledir. Çünkü onları ilk söyleyen O'dur. Sözü Resulullah Aleyhisselâm'a da nisbet edilebilir. Çünkü onları Allahü Teala'dan bize rivayet eden Resulullah Aleyhisselâm'dır. Kur'an-ı Kerim'de ise böyle bir şey sözkonusu değildir. Kur'an-ı Kerim gerek mana gerek söz yönünden yalnız Allahü Teala'ya nisbet edilir. Kur'an'dan birşey nakledilirken, 'Allahü Teala buyurdu1 denilir. Ama Kudsî Hadisler için, 'Resulullah Aleyhisselâm Rabbinden rivayetle söyle buyurdu', denilir.
"O, kendi nevasından, arzusuna göre konuşmaz" âyet-i kerimesi ve Resulullah Aleyhisselam in "Bakın, bana Kur'an-ı Kerim ve onun bir benzeri verildi" hadis-i şerif! hükmünce sünnetin geriye kalan kısmının tamamen vahye dayanıp dayanmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Sünnetin tamamen belli bir vahiy şekli ile bildirildiği zannedilmemelidir. Uykuda rüya gösterilmesi, kalbe ilham edilmesi, meleğin dilinden söyletilmesi gibi, vahyin muhtelif şekilleri ile bildirilmiş olması mümkündür.
Kudsî Hadisleri rivayet ederken râviler iki ayrı ibare kullanmaktadırlar. Birincisi: 'Resulullah Aleyhisse5$m. Rabbinden rivayetle şöyle buyurdu1. Bu, daha çok selefh* {ilk dönem, râyilerinin) kullandığı ibaredir.
ikincisi: 'Peygamber Aleyhisselam'm rivayetine göre Allahü Teala şöyle buyurdu'. Aslında bu iki ibarenin her ikisi de aynı manayı ifade etmektedir.
Emîr Hamîduddin de Fevâid adlı kitabında şöyle diyor: "Kur'an ile Hadis-i Kudsî arasında altı yönden fark vardır:
Birinci yönü: Kur'an-ı Kerim i'caz özelliğine sahiptir, hadıs-i Kudsî de ise bu yoktur.
İkincisi: Namaz ancak Kur'an ile kıhnabilir, hadis-i kudsî ile
kılınmaz,
Üçüncüsü: Kur'an-ı Kerim'i inkar eden dinden çıkmış olur, Hadis-i Kudsîyi inkar eden hakkında ise böyle bir hüküm verilemez.
Dördüncüsü: Hadis-i kudsî'den farkh olarak Kur'an-ı Kerjm'in Resulullah Aleyhisselâm'a vahyinde Yüce Allah ile Peygamber Aleyhissselâm'm arasında Cebrail Aleyhisselam vasıta olmuştur.
Beşincisi: Hadis-i Kudsî'den farkh olarak Kur'an-ı Kerim'in lafzının da Allah'ü Teala'ya ait olması gerekir. Hadis-i Kudsî'nin lafzının Resulullah Aleyhisselâm'a ait olması gerekir. Hadis-i Kudsî'nin lafzının Resulullah Aleyhisselâm'a ait olması caizdir.
Altıncısı: Kur'an'a ancak temiz olanlar yani cünüb ve pis olmayanlar dokunabilir. Hadis-i Kudsîye ise böyle olmayan biri de dokunabilir".
Emir Hamîduddin daha sonra şöyle diyor: "Bu saydıklarımızla Hadis-i Kudsî ile tilaveti nesh olunan (yani okunuş itibariyle de mensuh olan) Kur'an ayetleri arasındaki fark da ortaya çıkmış oldu", el-îtkan'dan rivayetimizden anlaşıldığı üzere bunlar da (yani tilaveti nesh olunan Kur'an bölümleri) Kur'an ve âyet olarak adlandırılır.
Buraya kadarki açıklamalar el-îthafatu's-Sunniye adlı kitabın son bölümünden alınmıştır. [8]

Cemaleddîn el-Kasımî ed-Dımeşkî'nin "Kavâidu't-Tahdis" Adlı Kitabından Alınan Açıklamalar.

Hadis-i Kudsî'nin İzahı: Allame eş-Şihâbu'bnu Hacer el-Heytemî, Nevevî'nin Kırk Hadis'inin şerhi için yazdığı kitabında Ebu Zer el Ğiffarî'nin rivayet ettiği: "Resulullah Aleyhisselam Rabbinden rivayetle buyurdu ki: Ey kullarım Ben zulmü kendi nefsime haram ettim, onu sizin aranızda da haram kıldım, birbirinize zulmetmeyin..." şeklindeki yirmidört numaralı hadisin şerhinde söyle diyor: "Vahyi metluvv yani Kurban, ile Kudsî Hadisler olarak adlandırılan ilahî hadislerde,. Resulullah Aleyhis-selâm'm Rabbinden rivayet ile bildirdiği vahiy arasındaki farkla ilgili herkesi ilgilendiren ve oldukça önemli olan bir husus vardır: Kudsî Hadisler yüzden fazladır ve bazıları bunları büyük bir cüzde toplamışlardır. Ebu Zer Radıyallahü Anh'm bu hadisi de bunlardandır".
Bil ki, Allahü Teala'ya izafe edilen sözler üçe ayrılır:
(Bundan sonraki açıklama, yukarıda geçen, İbnu Hacer'in Allahü Teala'ya izafe edilen sözlerin çeşitleri ile ilgili açıklamasının aynısıdır).
Ebu'l-Beka'mn Külliyat'ında geçen, Kur'an ile Hadis-i Kudsî arasındaki farkla ilgili olarak şu açıklama yapılmaktadır: Kur'an, gerek lafız itibariyle gerek mana itibariyle Allah katından gelen ve açık vahiyle bildirilmiş olandır. Hadis-i Kudsî ise uykuda veya ilham ile Resulullah Aleyhissalâm'a bildirilen, manası Allah katından lafzı Resulullah Aleyhisselâm'dan olandır.
Bazıları bu konuda şöyle demiştir: 'Kur'an'ın lafzı i'caz özelliğine sahiptir ve Cebrail vasıtasıyla bildirilmiştir. Hadis-i Kudsî ise i'caz özelliğine sahip değildir ve vasıtasız olarak bildirilmiştir. Bu, Hadis-i Kudsî olarak adlandırıldığı gibi Hadis-i illahi ve Hadis-i Rabbani olarak da adlandırılır1.
et-Tayyibî de şöyle döyor:* 'Kur'an Cebrail Aleyhisselâm'ın Resulullah Aleyhisselâm'a indirdiği vahiydir. Kudsî Hadis ise Yüce Allah'ın uykuda veya ilham ile manasını Resulullah Aleyhisselâm'a bildirdiği hadistir. Bu manayı Resulullah Aleyhisselâm Ümmetine kendi ifadesi ile bildirmiştir. Diğer hadisleri ise Allahü Teala'ya nisbet etmemiş ve O'ndan rivayet ettiğini bildirmemiştir". Ibnu Hacer el-Heytemf den nakledilen açıklama bu kadar. .
Cemaluddin el-Kasımî bundan sonra, Ahmedu'bnul-Müba-rek'in el-îbriz adlı kitabında yeralan ve şeyhi Abdülazîz ed-Debbağ'a yöneltilen sorularla cevaplarından ibaret olan tasavvufî bir açıklamayı nakletmektedir. İsteyen oraya başvurabilir.

Bu Kitaptaki Kutsî Hadislerin Alındığı Hadis Kaynaklarının Müelliflerinin Hayatları Hakkında Kısa Açıklamalar

İmam Malik (r.a.)

İsmi Ebu Abdillah Maliku'bnu Enes el-Esbahî'dir. Dâru'l-Hicre yani Medine imamı olarak bilinir. H. 95 senesinde dünyaya geldi ve H.

179 senesinde 84 yaşında iken Medine'de vefat etti.
O, Hicaz'ın belki de fıkıh ve hadiste bütün Müslümanların imamıdır. İmam Şafii Rahmetullahi Aleyh'in onun talabeierinden olması kendisi için Övgü olarak yeter.
İbnu Şihab ez-Zuhrî, Yahya'bnu Sa'îd el-Ensârî ve İbnu Ömer Radiyallahü Anh'm azadlısı Nâfi'den ve daha başkalarından ilim tahsil etti. Kendisinden de, sayılamayacak kadar çok kimse ilim tahsil etti. İmam Şafii Rahmetullahi Aleyh, Muhammedu'bnu İbrahimi'bnu Dinar, îbnu Abdirrahman el-Mahzûmî ve Abdula-zîz ibnu Ebî Hâzîm bunlardandır. Bunlar onun ashabından kendisine denk olanlardandır. Ayrıca Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tir-mizî, Ahmed ibnu Hanbel, Yahya ibnu Mu'in ibnu İsa el-Kazzaz, Abdulmelik ibnu Abdülazîz el-Macişûn, Yahya'bnu Yahya el-Endulûsî, Abdullah ibnu Mesle el-Ka'nebî, Abdullah ibnu Vehb ve Esbaubnu'l-Ferec gibileri de ondan ilim tahsil etmişlerdir. Tir-mizî'nin Camiinde Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'dan rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Mümkündür ki, insanlar ilim talebi için develerin ciğerlerini döverler de, Medine âliminden daha bilgili kimseyi bulamazlar". Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Abdurrezzak ve Sufyanu'bnu U-yeyne bu hadiste kastedilen Medine âliminin Maliku'bnu Enes olduğunu söylemişlerdir.
İmam Malik Rahmetullahi Aleyh, diyor ki: Kendilerinden ilim yazdıklarım arasından bana gelip fetva sormadan ölen çok az kimse vardır. (Yani kendilerinden ilim tahsil ettiklerimin çoğu daha sonra bana gelerek fetva sokmuşlardır).
İmam Malik Rahmetullahi Aleyh, ilme son derece hürmet ederdi. Hadis rivayet edeceği zaman, abdest alır, vakar ve heybetle oturur ve koku sürünürdü. Heybetli bir görünümü vardı. Bir şâir ondan şöyle sözediyor:
Heybetli görünümünü koruyarak "cevabını verir, Soru soranlar önünde baş eğmiş durumdalar, .
Taşıdığı vakar ve edeble, sultanın izzeti onda birleşmiştir, Saltanat sahibi olmadığı halde kendisine itaat edilir,
Yahya ibnu Sa'îd el-Kattan, 'hadis rivayetçileri arasında Malikten daha doğru sözlüsü yoktur1 diyor. İmam Şafii de: 'Malik ilim adamlarının yıldızıdır* diyor.
Rivayet edildiğine göre Mansur onu, zorlanma dolayısıyla (karısının veya bir başkasının zorlaması sebebiyle) karısını boşayan kimse hakkında hadis rivayet etmekten menetti. Sonra durumu araştırmak için, böyle birisi hakkında soru sordurmak üzere bir casus gönderdi. O da herkesin içinde: "Zor altında karısını boşayanm bu yaptığı geçerli değildir" dedi. Bunun üzerine Mansur onu kamçılattı. Ama İmam Malik yine de hadis rivayetini bırakmadı.
Harun er-Reşid hacca gittiğinde, İmam Malik'in Muvat-ta'mdan haberdar oldu. Kendisine üç bin dinar verdikten sonra: "Bizimle beraber gelsen iyi edersin, Osman Radiyallahü Anh'm halkı Kur'an-ı Kerim'in etrafında toplaması gibi, ben de halkı Mu-vatta etrafında toplamak istiyorum" dedi. İmam Malik şöyle cevap verdi: "Halkın Muvatta etrafında toplanmasına gerek yoktur. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm'm ashabı, kendisinden sonra çeşitli ülkelere dağılmışlardır. Mısır ehlinde de ilim vardır (yani Mısırlılar arasında da ilim sahibi insanlar vardır). Resulullah Aleyhisselâm'da: Ümmetimin ihtilafında rahmet vardır" diye buyurmuştur. Seninle beraber gelmeme de gerek yoktur. Çünkü Resulullah Aleyhisselam "Eğer bilselerdi, Medine onlar için daha hayırlı idi" diye buyurmuştur. Şu verdiğiniz dinarları aynen iade ediyorum. Ben dünyayı Resulullah Aleyhisselâm'm şehri olan Medine'ye tercih etmem". İmam Şafii Rahmetullahi Aleyh der ki: Malik'in kapısında Horasan atlarından ve Mısır katırlarından bineklerin bağlı olduğunu gördüm. O zamana kadar onlardan daha güzelini görmemiştim. Kendisine: "Bunlar ne kadar da güzel şeyler" dedim. Bunun üzerine: "Bunların hepsi sana hediyem olsun" dedi. Ben: "Bîr tanesini kendine binek olarak sakla" dedim. O: "Ben Resulullah Aleyhisselâm'ın bulunduğu toprak üzerinde bineğe binmekten dolayı Allah'tan haya ederim", diye cevap verdi. Onun menkıbeleri sayılamayacak kadar çoktur.
Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun. [9]

İmam Buhari (r.a.)

İsmi. Ebu Abdillah Muhammedu'bnu İbrahim ibni'l-Muğîre-ti'bni Berdeziyye'l-Ca'fîyyi'l-Buharî'dir. Kendisine Kâ'fî de denir. Çünki dedesinin babası Muğîre mecusiyken, Yeman el-Buharî el-Ca'fî Yemen'de bir kabilenin reisiydi. H. 194 yılının Şevval ayının onüçüne denk gelen Cuma gecesinde dünyaya geldi. H. 256 yılında 62 yaşındayken, Ramazan bayramı gecesinde vefat etti. Geride erkek çocuğu bırakmadı.
İlim talebi için hadis râvilerinin bulunduğu bütün şehirleri gezdi. Mekkîyyu'bnu İbrahim el-Belhî, Abdullah ibmı Osman el-Merûzî Ubeydullah ibnu Musa el-Abesî, Ebu Nu'aym el-Fadl ibnu Dekkîn, AIiyyu'bnu'l-Medînî, Ahmedu'bnu Hanbel,Yahya'bnu Mu'în ve benzerleri gibi hadis hafızlarından hadis yazmıştır. Kendisinden de pek çok kimse hadis almıştır. el-Firebrî der ki: 'Buharî'nin kitabını, doksan bin kişi dinledi. Onların içinde benden başka ravi kalmadı'.
On yaşında ilim talebine başladı, 11 yaşındayken ilim erbabının sorularına karşılık verir oldu.
Buharî Rahmetullahi Aleyh, "Sahih adlı kitabımı, altıyüzbin hadisin arasından seçtiğim hadislerle meydana getirdim. İki rek'at namaz kılmadan hiçbir hadis yazmadım" demiştir.
Bağdat'a vardığında hadis ilmiyle uğraşanlar yanına varıp kin-disini imtihan etmek istediler. Yüz kadar hadisin senetleriyle metinlerini birbirine karıştırdılar. Bunları on kişi atasında paylaştırarak kendilerinden bu hadisleri Buharî'ye sormaların istediler. Bunların biri varıp kendi payına düşen hadisleri imam Buharî'ye sordu. O da "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Sonra diğerleri de sırayla sordular ve hepsine de "bilmiyorum" diye cevap verdi. İlim sahipleri onun' "bilmiyorum" diye cevap memesinden işin hakikatini bildiğini anladılar. Diğerleri ise bunu anlayamadı. Sorma işi bitince Buharî Rahmetullahi Aleyh birinci a-danıa dönüp 'senin sorduğun birinci hadis şöyledir, ikinci hadis şöyledir' diye sırayla bütün hadisleri doğru olan metin ve senetleriyle verdi. Oradakiler onun ezber gücüne hayret ettiler ve üstünlüğünü itiraf ettiler.
Allah ona Rahmet eylesin. [10]

İmam Müslim (r.a.)

îsmi Ebu'l-Huseyn Müslim ibnu'l-Haccâci'bni Müslimi'l-Kuşeyrî en-Neysabûrî'dir. H. 204 senesinde dünyaya geldi. H, 261 senesinde 57 yaşında iken vefat etti. .
İlim talebi için çok çeşitli ülkeleri gezdi, Yahya'bnü Yahya, Ku-teybetu'bnu Sa'îd, îshaku'bnu Raheviyye, Ahmedu'bnu Hanbel, el-Ka'nebî Harmeletu'bnu Yahya ve daha başka ilim adamlarından hadis aldı.
Bağdat'a birçok kez giderek orada hadis okuttu. Ondan da çok kimse hadis almıştır. Sahih hadisin tesbiti konusunda kendi döneminde yaşayan ilim erbabı arasında en önde gelenlerdendi. "Müsnedi, şifahî olarak aldığım üçyüzbin hadisle oluşturdum" demiştir. Hatib el-bağdadî de şöyle demiştir: "Müslim'in çizgisi, Buharî'nin yoludur. O, onun ilmine bakıp hizasını belirlemiştir"

Allahü Teala her ikisine de Rahmet eylesin. [11]

İmam Ebu Davud (r.a.)

İsmi Süleyman Îbnu'l-Eş'asi'bni İshaki'l-Esedî es-Sicistanî'dir. İlim talebi için pek çok yolculuk etti. Çeşitli beldeleri dolaştı. Muhteli ilim adamlarından ilim aldı. Çok sayıda kitap yazdı. Irak, Şam(Suriye)," Mısır ve Horasan diyarında oturan hadis âlimlerinden hadis yazdı.
İmam Ebu Davud H. 202 senesinde dünyaya gelmiştir. H. 275 senesinin Şevval ayının onbeşinci gecesinde Basra'da vefat etmiştir.
Buharî'nin, Müslim'in, Ahmed ibnu Hanbel'in, Osmanu'bnu Şebte'nin, Kuteybetu'bnu Sa'îd'in ve başkalarının şeyhlerinden (yani onların kendilerinden hadis aldığı ilim adamlarından) hadis almıştır. Ondan da oğlu Abdullah, Ebu Abdurrahman en-Nesâî, Ebu Ali el-Lu'lu'î ve daha başka pek çok kimse hadis almıştır.
Ebu Davud, kitabı Sünen'i Ahmed ibnu Hanbel'e arzetti, o da çok beğendi ve takdir etti.
Ebu Davud Rahmetullahi Aleyh, der ki: "Resulullah Aleyhis-selâm'dan beşyüzbin hadis yazdım, onların içinden dörbin hadis seçtim ve onları bu kitaba aldım. Kitaba ancak sahih veya sahih olması ihtimali kuvvetli olan hadisleri aldım. Bir insan için, dinini hakkıyla yaşaması konusunda bunların arasından dört hadis yeterlidir;
Bunlardan biri Resulullah Aleyhisselâm'ın "Ameller niyetlere göre değerlendirilir" hadisidir.
İkincisi: "Kişinin malâyani -hoş ve lüzumsuz olan işler, sözler kendini ilgilendirmeyen şeyler- ile uğraşmaması, bunları terket-meşi, Müslümanlığının güzelliğine işaret eder" hadisidir.
Üçüncüsü: lrBir kimse kendi nefsi için arzuladığını din kardeşi için arzulamadıkça gerçek anlamda Mü'min olamaz" hadisidir.
Dördüncüsü de: "Helal bellidir, haram da billidir. Bu ikisinin arasında şüpheli şeyler vardır. İnsanlardan çoğu bunları bilmez. Kim bu şüpheli şeylerden kaçınırsa dinini ve ırzını korumuş olur, kim de bu şüpheli şeylere dalarsa âdeta bir koruluğun atrafmda dolaşan çoban gibidir. Her an o koruluğa girmesi muhtemeldir. Dikkat edin kralın bir koruluğu olur, dikkat edin Allah'ın koruluğu da haram kıldığı işlerdir. İnsan bedeninde küçük bir et parçası vardır, o korunursa bütün beden korunmuş olur, o bozulursa bütün beden bozulmuş olur. İyi bilin ki, o kalptir".
Ebu Davud Rahmetullahi Aleyh ilimde, dinin gereklerim yerine getirmede ve fenalıklardan sakınmada en üst derecede idi.
dl-Hattabî der ki; "Din ilminde Ebu Davud'un Sünen'i gibisi yazılmamıştır. Onun kitabı farklı mezlıeblerden olsalar da herkes tarafından kabul görmüştür.
Ebu Davud Rahmetullahi Aleyh, der ki: 'Kitabımda bütün ilim erbabının terkinde ittifak ettiği hadise yer vermedim".
İbnu'l-A'rabi şöyle demiştir: "Bir kimse Kur'an-ı Kerimle bu kitap fyani Sünen) dışında ilimden herhangi bir şey elde ede-me-şsse bunlar onun için yeterlidir, başka bir şeye ihtiyaç hissetmez".
Ebu Davud'dan önceki hadis âlimleri müsned ve cami adı verilen hadis kitaparı yazarlardı. Bu kitaplar sünnet, fıkhı hükümler, kıssalar, nasihatler, geçmiş Peygamberlere dair haberler, âdaba dair hadisler vs. ihtiva eden kitaplardı. Sünen yazılınca bu konulardan herhangi biri diğerinden ayn ve farklı olarak ele alınmadı. Bu konuların Ebu Davud'un Sünen indeki gibi düzenli şekilde bira-raya getirildiği, başka yerde görülmedi. İbrahim el-Harbî der ki: "Demirin Davud Aleyhisselâm için yumuş atıldığı gibi, Ebu Davud Sünen İni yazınca hadis de onun için yumuşatıldı".
Allah Ebu Davud'un derecesini yükseltsin. Amin. [12]

İmam et-Tirmizi (r.a.)

İsmi Ebu İsa Muhammedu'bnu İsa'bni Sure et-Tirmizî'dir. H. 200 senesinde dünyaya geldi. H. 279 yılı Receb ayının 13. pazertesi gecesi Tirmiz'de vefat etti.
Hadis hafızlarından. Kuteybetu'bnu Sa'îd, Muhammedu'bnu Beşşar, Aliyyu'bnu Cahr gibi ilk dönem hadis âlimleriyle görüşmüştür.
Kendisinden pek çok kimse hadis almıştır. Hadis ilminde çok sayıda eseri vardır. Bu kitabı meydana getirirken kaynak aldığımız Sahih adlı kitabı bu alanda yazılmış kitapların en kıymetlilerinden, en faydalılarından ve içinde en az tekrar bulunan-lanndandır. Tirnizî Rahmetullahi Aleyh der ki: "Bu kitabı Hicaz, Irak ve Horasan âlimlerine arzettim kabule şayan buldular ve beğendiler. Kimin evinde bu kitap bulunursa onun evinde âdeta konuşan bir Peygamber vardır".
Allah İmam Tirmizî'den razı olsun... Amin. [13]

İmam İbnu Mace el-Kazvini (r.a.)

İsmi Ebu Abdullah Muhammedu'bnu Yezîdi'bni Mace'dir. Meşhur Sünen adlı kitabın yazarıdır. Bu kitap onun çalışmasının büyüklüğünü, ilminin derinliğini ve gerek temel konularda gerekse tafsilata dair konularda sünnete uymaktaki hassasiyetini ortaya koyar.
İbnu Mace'nin Sünen'i otuzüç kitaptan, beşyüz babdan ve dörtbin hadisten oluşur. Çok az bir kısmı dışında hadislerin hepsi hasendir.
îbnu Mace'nin derli toplu bir Tefsir'i, Sahabe döneminden kendi zamanına kadar ki gelişmeleri ele alan bir tarih kitabı mevcuttur. Tanınmış büyük ilim adamları ondan rivayette bulunmuşlardır. Bunların içinde, İbnu Sibeveyh, Muhammedu'bnu İsa es-Sıfar, îshaku'bnu Muhammed ve Aliyyu'bnu İbrahim vardır;
îbnu Mace Rahmetullah H. 273 senesi Ramazan ayının 22'sinde 64 yaşında iken vefat etti.[14]
Allah kendisine rahmet eylesin. [15]

İmam Ebu Abdurrahman en-Nesai (r.a.)

İsmi Ebu Abdurrahman Ahmedu'bnu Şu'ayb ibni Aliyyi'bni Bahr en-Nesâî'dir. H. 215 senesinde dünyaya geldi ve H. 303 senesinde Mekke'de vefat etti. Hafız hadis imamlarından biridir. Kutey-betu'bnu Sa'îd, Aliyyu'bnu Haşrenı, îshaku'bnu İbrahim, Mu-hammedu'bnu Beşşar, Ebu Davud es-Sicistanî'den ve daha başka hadis âlimlerinden ilim tahsil etmiştir. Hadis ilminde çok sayıda kitabı mevcuttur. Kendisi Şafii mezhebindendi. Takva sahibi bir insandı, günahlardan son derece kaçınırdı. Aliyyu'bnu Ömer el-Hafız der ki: "Ebu Abdurrahman en-Nesâî bu ilimde zamanının tanınmış âlimlerinin hepsinden önde gelirdi".
Aralarında Ahmed ibnu Hanbel de bulunan ilim adamlarından bir topluluk Tarsus'ta toplandılar ve hepsi içlerinden İmam Nesâî'yi seçmek üzere fikir birliğine vardılar.

Bazı yöneticiler ona kitabındaki bütün hadislerin sahih olup olmadığını sordular. O da; "İçinde sahih olanlar da vardır, hasen olanlar da vardır, bu ikisine yakın' olanlar da vadır", diye cevap verdi. Onlar "Bize sadece sahih olanları yaz", dediler. O da isnadında herhangi bir illet bulunan bütün hadisleri bırakarak geriye kalanlardan 'el-Mucteba mine's-Sunen'adlı kitabını oluşturdu.
Allah ondan razı olsun.
Hadis imamlarının hayat hikayeleriyle ilgili olarak yukarıda verilen bilgileri aldığımız kaynak olan Teysıru'l-Vusul adlı kitabın yazarı der ki: "Bu yazılanlar sözkonusu ilim adamlarının hayat hikâyelerinin çok az bir kısmıdır. Bu da onların derecelerinin ne kadar üstün ve bu ilimdeki mertebelerinin ne derece yüksek olduğunu gösterir.
Allah hepisinden razı olsun, Amin. [16]

KUDSÎ HADİSLER

1- Allah'ın Zikri Ve Kelime-i Tevhidin Fazileti Hakkındaki Hadisler

1. Sahih-i Buharî'den "Zikrin Fazileti" ile ilgili hadis:
Kuteybetu'bnu Saîd Cerir'den, o el-A'meş'den, o da Ebu Salih'ten Ebu Hureyre Radiyallahü. Anh'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir;
"Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki; Allahü Teala'nın, yollarda dolaşarak zikreden insanları araştıran melekleri vardır. Bir yerde Allah'ı zikreden bir topluluk buldukları zaman, birbirlerine; geliniz, işte sizin aradıklarınız burada diye çağırırlar. Melekler, onları dünya göğüne kadar kanatlarıyla sararlar. Rableri, onların durumunu meleklerden daha iyi bilmekle beraber, meleklere sorar: Kullarım ne diyorlar? Melekler: Seni teşbih ediyorlar, Seni tekbir ediyorlar, Sana hamdediyorlar, Seni temcid ediyorlar, diye cevap verirler. Hakk Teala buyurur: Beni gördüler mi? Melekler: Hayır, vallahi Seni görmediler, derler. Allahü Teala: Beni görselerdi ne olurdu? diye buyurur. Melekler: Eğer Seni görselerdi, Sana daha çok ibadet ederlerdi. Seni daha çok temcid ederlerdi, Sana daha çok hamdederlerdi, Seni daha çok teşbih ederlerdi, diye cevap verirler. Allahü Teala: Benden ne istiyorlar? diye buyurur. Melekler: Senden cenneti istiyorlar, derler. Allahü Teala: Orayı gördüler mi? diye buyurur. Melekler: Hayır vallahi, ey Rabbimiz onlar orayı görmediler, derler. Hakk Teala: Peki, onlar orayı görselerdi ne olurdu? diye buyurur. Melekler: Orayı görselerdi, oraya kavuşma hırsl-arı ve arzuları artardı, oraya olan rağbetleri ziyadeleşirdi, diye cevap verirler. Allahü Teala: Onlar neden sakınıyorlar? diye buyurur. Melekler: Cehennemden, derler. Allahü Teala: Peki orayı gördüler mi? diye buyurur. Melekler: Hayır vallahi, ey Rabbimiz, onlar orayı görmediler, derler. Allahü Teala: Peki görselerdi nasıl olurdu?'diye'buyurur. Melekler: Görselerdi ondan daha şiddetle sakınırlar t ö.radan daha çok, çekinirlerdi, derler. O zaman Allaliü Teala şöyle buyurur: Sizi şahid tutuyorum ki, Ben onları mağfiret eyledim. Bunun üzerine meleklerden biri: İçlerinde filanca var ki, o onlardan değil bir ihtiyaç için aralarına girmişti, der. Allahü Teala: Onlar bir meclisin adamlarıdır, içlerinden biri ayrı tutulamaz, buyurur." [17]

2. Sahih-i Müslim'de "Zikrin Fazileti" ile ilgili hadis: Kastallanî'nin Hamişinden Zikir Meclislerinin Fazileti Babından
Ebu Hureyre Radiyallahü Anh Resuîullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir;
"Allahü Teala'nın yeryüzünde dolaşan melekleri vardır. Bunlar zikir meclislerini araştırırlar. Bir yerde, zikir yapan bir meclise rastladıkları zaman, onların yanma otururlar, kanatlarım birbirlerine dolarlar. Öyleki o mevki ile dünya göğü arasını doldururlar. Zikir meclisi dağıldığında onlar da göğe yükselirler. Allahü Teala hallerini kendilerinden daha iyi bilmekle beraber onlara: "Nereden geldiniz? diye sorar. Onlar: Biz Senin yeryüzündeki, Seni teşbih eden, tekbir eden, tehlil eden Sana hamdeden ve Senden duada bulunan kullarının yanından geldik, derler. Allahü Teala: Benden neyi istiyorlar? diye buyurur. Melekler: Onlar, Senden cennetini istiyorlar, derler. Allahü Teala: Onlar cennetimi gördüler mi? diye buyurur. Melekler: Hayır, ey Rabbimiz, diye cevap verirler. Allahü Teala: Peki, cennetimi görselerdi nasıl olurdu? diye buyurur. Melekler: Ve onlar Sana sığınıyorlar, derler. Allahü Teala: Onlar neden Bana sığınıyorlar, diye buyurur. Melekler: Cehenneminden ey Rabbimiz, derler. Allahü Teala: Cehennemimi gördüler mi? diye buyurur. Melekler:Hayır, derler. Allahü Teala: Peki cehennemimi görselerdi nasıl olurdu? diye buyurur. Melekler: Onlar Senden mağfiret diliyorlar, derler. Allahü Teala bunun üzerine şöyle buyurur. Ben onları mağfiret ettim, istediklerini onlara verdim, sığındıkları şeyden onları korudum, Melekler: Ey, rabbimiz, içlerinde filanca var ki günahkar bir kuldur, yanlarından
geçerken onlarla beraber oturmuştu, derler. Allahü Teala da: Onu da mağfiret eyledim, onlar bir topluluktur, içlerinden biri ayrı tutulamaz, buyurur. "[18]

3. Tirmizî'nin Sahihinden Zikrin Fazileti İle İlgili Hadis
"Allah'ın Yeryüzünde Dolaşan Melekleri" ile ilgili Bab, C.2 s, 280.
Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anhüm, Resu-lullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir.
"Allah'ın, insanların amellerini yazan meleklerinden başka yeryüzünde dolaşan bir kısım melekleri de vardır. Bunlar bir yerde Allah'ı zikreden topluluklar buldukları zaman birbirlerine, aradığınıza geliniz, diye çağırırlar. Gelirler, dünya göğüne kadar onları kuşatırlar. Allahü Teala onlara buyurur: Kullarımı ne gibi bir iş yapar halde bıraktınız? Melekler: Onları Sana hamdeder, Seni temcid eder ye Seni zikreder halde bıraktık, derler. Allahü Teala: Beni gördüler mi? diye buyurur. Melekler: Hayır, derler. Allahü Teala: Beni görselerdi nasıl olurdu? diye buyurur. Melekler: Seni görselerdi daha çok hamdeder, Seni daha çok temcid eder, daha çok zikrederlerdi, derler. Allahü Teala: Benden ne istiyorlar? diye buyurur. Melekler: Cenneti istiyorlar, derler. Allahü Teala: Orayı gördüler mi? diye buyurur. Melekler: Hayır, derler. Allahü Teala: Orayı görselerdi nasıl olurdu? diye buyurur. Melekler: Görselerdi orayı daha çok arzular, oraya olan hırsları artardı, diye cevap verirler. Allahü Teala: Neden sakınıyorlar? diye buurur. Melekler: Cehennemden sakınıyorlar, derler. Allahü Teala: Orayı gördüler mi? diye buyurur. Melekler:. Hayır, derler. Allahü Teala: Görselerdi, nasıl olurdu? diye buyurur. Melekler: Görselerdi, ondan daha çok kaçar, daha çok korkar, daha çok sakmırlardı, derler. Allahü Teala: Sizi şahid tutuyorum ki Ben onları mağfiret eyledim. Melekler: içlerinde filanca günahkar var ki, o aslında onlara katılmak istememiş, bir ihtiyacı için gitmişti, derler. Allahü Teala da: Onlar bir topluluktur, içlerinden birisi ayrı tutulamaz, buyurur. "[19]
Tinnizî bu hadis için hasen, sahih demiştir.[20]

Zikrin Fazileti Hakkındaki Hadislerin Şerhi (Hadis 1-3)

Bu hadisin Müslim'deki rivayetinde "insanların amellerini yazan meleklerden ayrı olarak" kaydı geçmektedir. Bundan kasıt şudur: Zikir meclislerini dolaşan melekler, iyilikleri ve kötülükleri yazmak üzere görevlendirilmiş 'ketebe' meleklerinden ayrı meleklerdir. Yine

bunlar insanları çeşitli tehlikelere karşı korumak üzere görevlendirilmiş 'hafaza' melekleri de değildirler. Bu meleklerin tek vazifesi zikir meclislerini dolaşarak bu meclislere iştirak etmektir.
Yüce Allah'ın meleklerine kullarının durumunu sormasındaki hikmet, Ademoğullarının üstünlüğünü meleklere bildirmektir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de bildirildiği üzere melekler, Allah'ın yeryüzünde bir halife yaratacağım haber vermesi üzerine: "Sen orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın? oysa biz hamd ile Seni teşbih ve takdis ederiz" demişlerdi. Zikir meclis-lerindeki durumu bilmekle, Ademoğullarının da Allah'ı teşbih ettiğine, onu görmedikleri halde temcid ettiklerine şahid olacaklardır. Melekler her türlü nefsanî arzulardan arındırılmış halde görevlerini yaparlar, Ademoğulları ise birtakım nefsanî arzulara sahip olmalarına rağmen; onların yaptıkları işleri yaparlar. Meleklerin bunu görmeleri, onların üstünlüğünü itiraflarına vesile olmaktadır.
Hadiste geçen, "onlar bir meclisin adamlarıdır. İçlerinden herhangi biri ayrı tutulamaz" ifadesinin manası: Yani Allahü Teala, herhangi bir ihtiyacı için onların meclislerinde hazır bulunanı da bağışlar. Çünkü zikir meclislerine katılmak ölü kalpleri diriltir, buna göre her ne kadar zikre katılmak amacıyla gitmiş olmasa da, yapılan zikir o adamın kalbini de diriltir. Allah'ın fazlı da pek büyüktür.
Burada zikir ve ibadet meclislerinin (yani cemaatle ibadetin) pek faziletli olduğuna işaret vardır. Bu mana, ilim tedrisinden, Kur'an öğrenmeye, zikre, tehlile ve daha başka şekillerine kadar ibadetin her çeşidini kapsar. Bu meclisler nur ve ha yat meclisleridir. En doğrusunu ise Allah bilir. (Kastallanî Şerhinden)[21]

2- 'Kul, La İlahe İllallah Dediği Zaman, Allah, Kulum Doğru Söyledi, Der" Hadisi

4. Hadisi İbnu Mace, Sünen'inde "La İlahe İllallah'ın Fazileti" babında tahriç etmiştir. C. 2, s.219
Ebu îshak'ın el-Eğarr Ebu Müslim'den rivayetine göre Ebu Müslim, Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî'nin Resulullah Aley-hisselhm'da şöyle bir rivayette bulunduklarını bildirmiştir.
"Kul 'la ilahe illallahu vellahu ekber' dediği zaman Allahü Tea-la, kulum doğru söyledi, Benden başka İlah yoktur ve Ben en yüce olan, Allah'ım, diye buyurur. Kul: La ilahe illallahu vahdeh, dediği zaman Allahü Teala: Kulum doğru söyledi, Ben tek olan İlah'ım, Benden başka ilah yoktur, diye buyurur. Kul: La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh, dediği zaman Allahü Teala: Kulum doğru söyledi, Benden başka İlah yoktur ve Benim ortağım yoktur, diye buyurur. Kul: La ilahe illallahu lehü'1-mülk ve lehü'1-hamd, dediği zaman Allahü Teala: Kulum doğru söyledi, Benden başka İlah yoktur, mülk Benimdir ve hamd Bana layıktır, diye buyurur. Kul: La ilahe illallahu ve la havle ve la kuvvete illa billah, dediği zaman Allahü Teala: Kulum doğru söyledi, güç ve -kuvvet ancak Benimledir, buyurur"[22]
Ebu İshak der ki: 'Sonra el-Eğarr Ebu Müslim bazı şeyler söyledi, ben anlayamadım, Ebu Cafer'e: Ne dedi? diye sordum. O da: Kim bunları ölümü ânında söyleme imkanı verilirse ona cehennem azabı dokunmaz, dedi'.[23]

La İlahe İllallah'ın Faziletiyle İlgili Hadis'in Şerh'i (Hadis: 4)

Hadisin umumi manası şudur ki, Allahü Teala. kulunun hadiste geçen zikirleri söylemesinden razı olur ve onun her söylediğini tasdik eder. Tasdik etmesinin semeresi ise ondan razı olması ve söylediğine karşılık büyük ecir ve sevap vermesidir.
Hadiste geçen: "Kime bunları ölümü anında söyleme imkanı verilirse ona cehennem azabı dokunmaz" ifadesinden kasıt da şudur: Kul, söylediği bu zikirlerin manasına imanda sürekli olursa ve ölümü anında da imanı sürer ve söz olarak tekrar ederse, bundan dolayı Allah onu cehennem azabından kurtarır. Çünkü o, bu zikri çokça tekrar etmekteydi.
Hadiste geçen zikir cümleleri çokça tekrar edilmesi gereken zikirlerdir. [24]

3- Hamdedenlerin Fazileti Hadisi

5. Bu Hadisi Nesâî Sünen'inde "Hamdedenlerin Fazileti" babında rivayet etmiştir. C. 2, s. 220
Abdullah ibnu Ömer radiyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur.
"Allah'ın kullarından bir kul: Ey Rabbim, Senin vechinin celaline ve hakimiyetinin yüceliğine uygun olacak şekilde Sana ham-dederim, dedi. îki melek bunun hakkında tereddüde düştüler ve söyledikleri karşılığında ne yazacaklarım bilemediler. Bunun üzerine göğe yükseldiler ve : Ey Rabbimiz, Senin kulun bir söz söyledi, onu nasıl yazacağımızı bilemedik, dediler. Allah Azze ve Celle kulunun ne dediğini daha iyi bilmekle beraber: Kulum ne dedi? diye sordu. Melekler: Ey Rabbimiz, o, ey Rabbim, Senin vechinin celaline ve hakimiyetinin yüceliğine uygun olacak şekilde Sana hamdederim, dedi diye cevap verdiler. O zaman Allah Azze ve Celle: Onu kulumun söylediği şekliyle yazın, o Bana kavuştuğunda, Ben onun ecrini veririm, buyurdu.[25]

'Hamdedenlerin Fazileti1 Hadisi'nin Şerhi (Hadis: 5)

Hadiste geçen iki meleğin, sözü geçen kulun hamdine karşılık ne sevap yazacaklarında tereddüde düşmelerinin sebebi, bu ham-din onlara pek büyük görünmesi karşılığında ne kadar sevab yazacaklarını tesbit etmekte güçlük çekmeleridir. Çünkü bu hamdin karşılığı pek büyüktür ve ecrini de ancak Allahü Teala bilir. Al-lahü Teala o iki meleğe bunun ecrinin ne olacağını bildirmemiştir. [26]

4- Resulullah Aleyhisselâmın "Subhanellâhi Ve Bihamdihi, Estağfirullahi Ve Etübu İleyh" Zikrini Çokça Yapmasıyla İlgili Hadis

6. Sahîh-i Müslim "Kitabu's-Salat, Rüku Ve Sucud'da Ne Deneceği" Babı C.3, S. 128, El-Kastallanî'nin Hamişi,

Muhammedu'bnu Musenna Abdu'l-A'la'dan, o da Davûd'dan, o da Amir'den, o da Mesruk'dan, Aişe Radiyallahü Anh'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem, subhaneilahi ve bi hamdihi, estağfîrullahi ve etubu ileyh, zikrini çok söylerdi. Buyurdu ki, Rabbim Azze ve Celle Benim Ümmetimde bir alamet göreceğimi haber verdi. Ben de onu gördüğüm zaman; subhaneilahi ve bi hamdihi, estağfîrullahi ve etubu ileyh, zikrini çok yaptım. Ben o alameti, "Ey Muhammed, Allah'ın yardımı ve zafer günü gelip, insanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini görünce Rabbini överek teşbih et; O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir" ayetlerinde gördüm.

Müslim'in rivayetinde; "Allahummağfirli Kur'an'ı te'vil etmektedir" ziyadesi vardır. [27]

5- Allah'tan Başka İlah Olmadığına Şehadet Ederek Ölenlerle İlgli Hadis

7. Bu hadisi, Tirmizî Camiinden, "Allah'tan Başka İlah Olmadığına Şahadet Ederek Ölenin Durumuyla ilgili", babda rivayet etmiştir.
Abdullah îbnu Amri'bni'l-As Radiyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allahü Te.ala kıyamet gününde yaratıkların başlarında Ümmetimden bir adamı kurtaracaktır ki, bu adamın, herbir^nin uzunluğu gözün görebildiği mesafede olan doksan dokuz hesap defteri vardır ve ortaya yayılır. Allahü Teala ona: Bunlardan herhangi birini inkar ediyor musun, Benim amel yazan meleklerim sana haksızlık ettiler mi? diye sorar. O : Hayır Ey Rabbim, diye cevap verir. Bunun üzerine Allahü Teala: Peki senin bir mazeretin var mı? diye sorar. O: Hayır Ey Rabbim, diye cevap verir. Allahü Teala: Evet, senin bir iyiliğin var, bugün sana haksızlık edilmez, Bunun üzerine, üzerinde: Şahadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şahadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Peygamberidir, yazılı olan bir kağıt çıkarılır, Allahü Teala: Tartının (Hesabının) yanma gel, diye buyurur. Kul: Ey Rabbim, bunca deflerin yanında bu kağıdın nesi olur ki, der. Allahü Teala: Sana haksızlık edilmez, diye buyurur. Defterler bir kefeye, o kağıt da diğer bir kefeye konulur. Defterlerin kefesi yukarı kalkar, kağıdın tarafı ağır gelir. Hiçbir şey Allah'ın isminden daha ağır gelemez[28]
Ebu İsa et-Tirmizî bu hadisin hasen, garib olduğunu söylemiştir.[29]

8. Bu hadisi İbnu Mace de Sünen'inde, "Kıyamet Gününde Allah'ın Rahmetinden Recada Bulunulması" .babında zikretmiştir.
Hadisi Abdullah ibnu Amr ibni'l-As'dan rivayet etmiştir. Onun rivayetindeki lafızlar da Tirmizî'nin riuayetindeki gibidir. Ancak İbnu Mace'nin rivayetinde şu kısım ziyade edlmiştir:
"Senin bunlara karşılık bir iyiliğin var mı? Adam korkar ve: "Hayır" der. Allahü Teala: Bilakis, senin bazı iyiliklerin var. Bugün sana haksızlık edilmez" ve devam ediyor.[30]

6- 'Sizi Şahid Tutarım Ki Kulumun Sahifenin İki Yüzü Arasında Yer Alan Günahlarını Mağfiret Eyledim Hadisi

9. Bu hadisi İmam Tirmizî Camiinde "Cenazeler Bab-lan"nda rivayet etmiştir. C. 1, s.183,
Enes ibnu Malik Radiyallahu Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Hangi hafaza melekleri, gece veya gündüzde yazdıklarını Allah'a götürürler ve Allahü Teala da sahifenin başında ve sonunda güzel amel görürse: Sizi şahid tutuyorum ki, kulumun sahifenin iki tarafı arasında kalan günahlarını bağışladım, bururur.[31]

7- Allah'ı Zikretmenin Ve O'ndan Korkmanın Fazileti Hadisi

10. Bu Hadisi Ebu İsa et-Tlrmizî rivayet etmiştir. C.2, s. 98,
Enes Radiyallahü Anh, Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.:
"Allahü Teala: Beni bir gün zikredeni veya bir yerde Benden korkanı cehennemden çıkarırım, diye buyurmuştur.[32]
Ebu İsa et-Tirmizî hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir.[33]

8- Kalbi Allah'a Kulluk Ve O'na Tevekkül İçin Arındırmakla İlgili Hadis

11. Bu hadisi et-Tirmizî Camiinde rivayet etmiştir.
Ebu Hureyre Radiyallahu Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Allahü Teala Buyurur ki; Ey Ademoğlu! Bana kulluk için arın, gönlünü seni başka şeylere ihtiyaç duymaktan kurtaracak zenginlikle doldur, o zaman senin fakirliğini gideririm, bunu yapmazsan ellerini her zaman meşgul eder, fakirliğini de gidermem.[34]
Ebu İsa et-Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir*[35]

9- Allahu Teala'nın 'Şu Kuluma Bakınız Ezan Okuyor Ve Namaz Kılıyor – Benden Korkuyor' Sözüyle İlgili Hadis

12. Bu Hadisi en-Nesâî, Sünen'inde"Ferden Namaz Kılanın Ezan Okuması" babında rivayet etmiştir, C.2, s.20
Ukbetu'bnu Amir Radiyallahu Anh'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: 'Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu işittim'
"Rabbin, dağın tapesindeki şu çobana, taaccüb eder ki o, namaz için ezan okur, sonra namazını kılar. Allah Azze ve Celle de : Şu kuluma bakın, ezan okuyor, namaz kılıyor, Benden korkuyor; Ben bu kulumu bağışladım ve onu cennete koydum, diye buyurur. "[36]

6-12. Hadislerin Şerhi

Müslim'in rivayetinde yeralan: "Allahümmağfirli, Kur'an'ı te'vil etmektedir" ibaresinin manası şudur: Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de "Rabbini hamd ile teşbih et ve O'ndan bağışlanma dile, O, tevbeleri çokça kabul edendir" buyurmaktadır. Resulullah Aley-hisselam'da Allahü Teala'nın bu emrine uyarak "Allahümmağftr li: Allah'ım beni bağışla" sözünü çokça söylerdi. Bu sözü rüku ve secde halinde de söylerdi, çünkü rüku ve secde halleri namaz içinde, diğer hallerden daha faziletli hallerdir. Resulullah Aley-hisselâm'da, Allah'ın emrini en güzel şekilde yerine getirmiş olmak için bu sözü söylemede rüku ve secde hallerini tercih ederdi. Aynı zamanda bu iki halde Allah'a karşı huşu, diğer hallerdekin-den daha bariz ve açık olmaktadır.
"Subhanellah"m manası Allah'ı yaratılmışlara ait olan her türlü noksan sıfattan tenzih ve tebri etmektir. "Ve bi hanıdihi"nin manası ise şudur: Ey Allah'ım Sana hamdederim, ben Senin beni muvaffak kılmanla, Senin hidayet vermenle ve fazlında ancak Seni teşbih edebildim, yoksa kendi gücümle kudretimle değil. Bunda, aynı zamanda Allah'ın nimetlerini itiraf ve onlardan dolayı Allah'a şükür vardır. Resulullah Aleyhisselâm'm bütün günahlarının affedilmiş olmasına rağmen; Allah'tan bağışlanma dilemesi, Allah'a kulluk görevini yerine getirmek ve O'na olan ihtiyacını dile getirmek içindir. [37]

10- Kullarımın Hepsini Hanif Doğru Yolda Kimseler Olarak Yarattım Hadisi

13- İmam Müslim'in Sahih'inden; 'Dünyadayken Cennet Ehlini ve Cehennem Ehlini Tanımaya Yarayan Sıfatlar" bab'ı, C. 10, s. 314 ve sonrası
Ebu Ğassân el-Mesmaî ile îbnu Müsenna Muaz ibnu Hişam'dan, o da babasından, o da Katade'den, o da Mutarrif ibni Abdullah ibni'ş-Şahhîr'den, o da Iyadi'bni Hammar el-Mucaşi'l Radiyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselatü ve Sellem'in bir gün hutbede şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Haberiniz olsun; Rabbim Bana, sizin bilmediğiniz ve O'nun bana öğrettiği bazı şeyleri, bugün size öğretmemi emretti: "Bir kula bağışladığım her mal helaldir. Ben kullarımı hanîf -doğru yolda- kimseler olarak yarattım, sonra şeytanlar onlara musallat oldu ve onları dinlerinden uzaklaştırdılar. Kendilerine helal kıldığımı- onlara haram ettiler, hiçbir delil indirmediğim şeyleri Bana ortak koşmalarını emrettiler. Allah dünya ehline baktı ve onlara gazab etti. Kitap ehlinden artakalanlar müstesna, onları Arap ve Acem diye ayırdı. Buyurdu ki : Ey Muhammedi Seni, imtihan etmek ve Seninle başkalarını imtihan etmek için gönderdim. Sana su ile yıkanamayacak -yazısı silinemeyecek- bir kitap verdim. Onu uykuda ve uyanıkken okursun. Allah Bana Kureyş'i yakmamı emretti "Ya Rabbi, kafamı ikiye ayırıp onu ekmek addederlerse", dedim. "Onların Seni oradan çıkardıkları gibi, Sen de onları oradan çıkar, onlara karşı savaş aç, Biz Sana yardımcı oluruz. Allah yolunda harca, Biz Sana veririz, Sen bir ordu topla Biz Sana onun beş katı kadar yardımcı göndeririz, Sana itaat edenlerle, Sana isyan edene karşı savaş" diye buyurdu. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Cennet ehli üç sınıftır: Az çok bir ameli -sultanı- olan, tasad-duk eden ve muvaffak kılınan; her yakınına ve her Müslümana karşı iyi kalpli merhametli olan; çoluk çocuk sahibi, hayalı ve ölçülü olandır. Cehennem ehli de beş sınıftır: Sadece peşine gittiği adamın sözüne kanan, aileye ve mala düşkün olmayan, aklını kullanmayan zayıf kimse; tamahını açığa vurmayan, her ne zaman bir iş yapsa ihanet eden hain kişi; ehlinde ve malında sana bir hile yapmadan akşamlamayan veya sabahlamayan adam; ravi der ki, sonra Resulullah Aleyhisselâm cimriliği yahut yalanı ve eş-şantîr el-fehhaş'ı zikretti"
Ravi Ebu Ğassan hadisinde : "Allah yolunda harca biz sana veririz" kısmını zikretmemiştir.[38]

14. Bu Hadisi Muhammed ibnu Musenna el-Anezî Muhammed ibnu Ebi Adiyy'den, o da Saîd'den, o da Katade'den aynı isnadla rivayet etmiş ama; "Bir kula bağışladığım her mal helaldir" kısmını zik-retmemiştir.
îmam Müslim bu hadisi başka br senedle de rivayet etmiş ve şöyle demiştir:
Abdurrahman Bişr el-Âdva Yalıya bin Saîd'den, o da ed-Dustvai sahibi Hişam'dan, o da Katade'den, o da Mutarriften, o da Iya-du'bnu Hammar'dan Resulullah Aleyhisselâm'm bir gün hutbede şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir;...
Sonra hadisi zikretmiştir[39]

15. Bu Hadisi Ebu Ammar Huseynu'bnu Hureys el-Fadlu'bnu Musa'dan, o da el~Huseyn'den, o da Mutarriften, o da Katade'den, o da Mutarrif ibni Abdullah ibni Şahhîr'den Benî Mucaşî'nin kardeşi lyad ibni Hammar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bir gün Resulullah Aleyhisselâm bize karşı hutbeye durdu ve şöyle buyurdu:
"Rabbim bana emretti ki,..." sonra Hişam'ın Katade'den rivayet ettiği hadisi aynen zikretmiş ve ona şöyle bir ilave yapmıştır: "Allahü Teala Bana kimse kimseye karşı övünmeyecek, kimse kimseye karşı taşkınlık etmeyecek şekilde mütevazi olmanız gerektiğini, bildirdi".
O rivayetle bildirilen hadiste ayrıca şöyle bir ilave geçmektedir: "Sadece peşine gittiği adamın sözüne kanan, aileye ve mala düşkün olmayan" deyince: Böylesi de olur mu Ey Eba Abdullah? diye sordum. O: Evet, vallahi ben öylelerini cahiliye döneminde gördüm, bir adam kendisiyle cima edeceği bir cariye vermeleri karşılığında bir mahallenin bekçiliğini -veya çobanlığını- yapardı diye cevap verdi.[40]

13-15. Hadislerin Şerhi

Hadiste: "Bir kula bağışladığım her mal helaldir" denirken kulların bazı nimetleri, kendi kendilerine haram etmelerinin asılsız olduğu anlatılmak istenmektedir. Mesela, cahiliye Arapları Allah'tan kendilerine bir emir gelmediği halde, kulağı çentilen, bir şey için adak yapılıp salıverilen, erkek dişi ikizler doğuran, on defa yavrulayan develeri kendilerine haram etmişlerdi. Allahü Teala, onların bu gibi şeyleri haram kılmalanyla gerçekte haram olmayacaklarını bildiriyor. Kulun sahibi olduğu malın, kendisi için helal olması da, o malda herhangi bir hakkın bulunmaması halindedir.
Allahü Teala'nm: "Ben kullarımın hepsini hanîf kimseler olarak yarattım" demesindeki mana, onları günahsız temiz olarak yarattığını bildirmektir. Yani insanlar, yaratılışları itibariyle istikamet üzeredirler ve hidayeti kabul etmeye yatkındırlar, denilmiştir.
Allahü Teala'nm kullarına nazar ederek onlara gazab etmesi ise, insanların Resulullah Aleyhisselâm'm gönderilmesinden önceki cahiliye döneminde içine düştükleri sapıklık dolayısıyla ve bu itibarladır.
Ehli kitaptan artakalanlar ifadesi ile, bu topluluktan, dinlerini tahrif etmeden koruyanlar kasdedilmektedir.
"Seni imtihan etmek ve Seninle başkalarım imtihan etmek için gönderdim" ibaresinin manası şudur: Seni, emredileni yerine getirmen, Sana bildirileni insanlara ulaştırman, Allah yolunda cihad etmen, Allah yolunda sabır ve tahammül göstermen ve benzeri vazifelerle imtihan ediyoruz. Onların bazıları, imanlarını açığa vurur, Allah'a itaatte ihîaslı olur, bazıları ise muhalefet eder. Düşmanlık ve küfürle karşına çıkar, bir kısmı ise münafıklık ederler.
Allah'ın kullarım imtihan etmesi ise, durumlarının açıklık kazanması içindir. Allah insanları kendilerinden sudur eden işlerden dolayı hesaba çeker, Allah vuku bulmadan önce, onlar hakkındaki bildiklerinden dolayı hesaba çekmez.
Yoksa, işin gerçeğinde Allahü Teala, bütün olacakları vukuundan önce bilmektedir. Bu mana şu ayet-i kerimede de mevcuttur: "Sizin içinizden cihad edenleri ve sabırlıları ortaya çıkanncaya kadar sizi imtihan edeceğiz." Yani bu işleri fiilen yapanları ve bu işlerdeki sıfatları kazananları ortaya çıkaracağız ki, onlara yaptıklarından dolayı karşılık verelim.
Hadiste: "Sana su ile yıkanmayacak bir kitap verdim. Onu uykuda ve uyanıkken okursun" ifadesi geçiyor. Su ile yıkanmamasından kasıt, o kitabın kalplere yerleşmesi ve dolayısıyla oradan gide-rilmemesidir. Zamanın geçmesiyle birlikte kitap, nesilden nesile aktarılarak, değişmeden muhafaza edilir. İlim adamları, "onu uykuda ve uyanıkken okursun" sözündeki mananın, "uyku ve uyanıklık halinde o kitaptaki ibareler ve manalar senin için korunur" olduğunu söylemişlerdir. Yine, buradaki mananın "onu gayet rahat bir şekilde okuyabilirsin" olduğu söylenmiştir.[41]

11- İnancın Düzeltilmesi Konusu

"Ademoğlu Dehre Küfreder" Hadisi

16. -Buharı, Tefsir, Casiye Suresi tefsiri,C.6,s.l33
el- Humeydî Sufyan'dan, o da ez-Zuhrîden, o da Saîd ibni'l-Museyyeb'den, o da Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Allahü Teala buyurdu ki; Ademoğlu, dehre küfrederek Bana eziyet eder. Dehr Benim. İş Benim elimdedir, gece ile gündüzü birbiri ardına Ben getiririm.[42]
Bu Hadisi Buharı, "Dehre Küfretmeyiniz" babında da rivayet etmiştir.[43]

17. Bu Hadisi de
Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhissetâm şöyle buyurmuştur:
"Allah Teala buyurdu ki: Ademoğullarıdehre küfreder. Dehr Benim, gece ile gündüz Benim elimdedir."
Buharî bu hadisi aynı lafızla Kitabu't-Tefsir'den naklen Allahü Teala'mn, "Allah'ın kelamını değiştirmek istiyorlar" ayetiyle ilgili babda da rivayet etmiştir, [44]

18, Bu Hadisi Müslim ve Ebu Davud Kitabu'l-Edeb'de, en-Nesâî de Kitabu't-Tefsir'de rivayet etmiştir. Müslim'in rivayetlerinder birindeki lanz şöyledir:
"Ademoğlu, ey yıkılası dehr diyerek Bana eziyet eder. Oysa dehr Benim, onun gecesiyle gündüzünü birbiri ardına getiren Benim."
Müslim'in diğer rivayetleri Burahî'nin yukarıda geçen rivayetleri gibidir. Dolayısıyla burada zikredilmesine gerek görmedik.[45]

16-18. Hadislerin Şerhi

"Ademoğlu Bana eziyet eder" denirken, kişinin muhatabının hoşuna gitmeyecek ve bu yüzden muhatabının rahatsızlık duymasına vesile teşkil edecek sözler sarfettiğine işaret ediliyor. Hakikatte Allahü Teala kendisine başkalarının eziyet etmesi halinden münezzehtir. Hadisteki ifade ile, dehre küfredenin bu sözü ile kenr dini, Allah huzurunda bir eziyet ve rahatsızlığa maruz bıraktığı belirtilmek istenmektedir.
"Dehre küfreder" denirken insanın başına bir musibet geldiği zaman bunu dehrden bilerek ona "Allah belanı versin ey dehr" gibi sözler söylemesi kastedilmektedir.
"Dehr Benim" demek, yani 'dehri, zamanı yaratan, onun içinde cerayan eden hâdiseleri yaratan benim' «demektir. Bunun için hadiste "iş Benim elimdedir" ifadesine yer veriliyor. Yani 'sizin dehre nisbet ettiğiniz iş gerçekte Benim elimdedir. Siz o işten dolayı dehre küfredersiniz, ama o durumu Ben kendi kudretimle varet-tim. Dehrin, bir hadisenin meydana gelişinde asla tesiri yoktur'. "Gece ile gündüzü birbiri ardına getiren Benim". Yani 'gece ve gündüzde meydana gelen bütün hâdiseleri meydana getiren, çeviren Benim1.
"Dehre küfretmeyiniz. Allah Teala buyurur ki: Dehr Benim, geceler ve gündüzler Benim elimdedir. Onları eskiten ve yenileyen Benim. Kralların ardından başka krallar getiririm".
Yani, Ademoğlu başına gelenleri dehrden sanarak ona sövdüğü zaman bu ifade -Allah muhafaza eylesin- şanı yüce olan Allah'a gider. Çünkü gerçek yaratıcı O'dur. Dehr (zaman) ise bu işlerin vukua geldiği bir çerçeve niteliğindedir.
Yani hadisi şerifte genel manada "dehr üzerinde tasarrufta bulunan Benim" denilmek istenmiştir. Ancak lafzı kısaltmak ve ma nayı genelleştirmek için "dehr Benim" şeklinde kısa ifade kullanılmıştır.
Bu hadisi şerif, inancı düzeltmeyi ve konuşurken edepli olmay] insanlara öğretmek için söylenmiştir. İnsanlar günlerin ve gecelerin geçmesinin canların helakine tesir ettiğine inanıyor ve bütün
hadiseleri bu yüzden zamana nisbet ediyorlardı. Şiirleri zamandan şikayette bulunan ifadelerle doluydu.
"Ey kötü yüzlü dehr. ey yokolası dehr" derlerdi.
Noksan sıfatlardan münezzeh şanı pek yüce olan Allah Teala bütün hadiseleri tek başına yaratır. Zaman ise hadiselerin zarfı, yani içinde meydana geldiği şeydir. Bunun için insan dehre sövmekten nehyolunmuştur.[46]

12- 'Ademoğlu Hakkı Olmaksızın Beni Yalanladı* Hadisi

19. Bu hadisi, Buharî Kitabu't-Tefsir, İhlas suresi tefsirinde rivayet etmiştir. C.6,s.l60)
Ebu'l-Yeman Şu'ayb'dan, o da Ebu'z-Zenâd'dan, o da el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Allah Teala buyurdu ki: Ademoğlu, hakkı olmadan Beni yalanladı, hakkı olmadan Bana kötü söz söyledi. Onun Beni yalanlaması "Allah Beni ilk kez yarattığı gibi tekrar, diri İt em ey e çektir" demesi-dir. Oysa bir şeyi yoktan var etmek onu tekrar diriltmekten daha kolay değildir. Benim hakkımda kötü söylemesi ise 'Allah kendisi için oğul edindi' demesidir. Oysa Ben tek ve herşeyden müstağni
olan ilahım. Doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey Bana denk olmadı.[47]

20. Hadîs de yine Buharî'nin bir başka rivayetinde:
"Beni yalanlaması, Benim onu ilk kez yarattığım gibi tekrar di-riltemeyeceğimi söylemesidir. Bana kötü söylemesi ise; 'Allah kendine oğul edindi', demesidir. Oysa Ben her şeyden müstağniyim, doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey Bana denk olmadı." şeklinde geçmektedir. [48]

21. Aynı Hadisi en-Nesâî'de "Mü'minlerin Ruhları" babında c.4,s.U2'de şu lafızla rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radiyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Allahü Teala buyurdu ki: Ademoğlu Beni yalanladı, oysa onun Beni yalanlaması kendisine yaraşmaz. Ademoğlu Bana kötü söyledi, oysa onun Bana kötü söylemesi kendisine yaraşmaz. Onun Beni yalanlaması, Benim kendisini ilk kez yarattığım gibi tekrar diriltemeyeceğimi söylemesidir. Halbuki Benim için bir şeyi sonradan diriltmek ilk kez yaratmaktan daha zor değildir. Bana kötü söylemesi, 'Allah kendine oğul edindi' demesidir. Halbuki Ben tek ve her şeyden müstağni olan Allah'ım, doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey Bana denk olmadı.[49]

19-21. Hadislerin Şerhi

"Ademoğlu Beni yalanladı1' denilirken, bunlardan bazıları kastedilmektedir ki, onlar da yeniden dirilişi inkar edenlerdir. Yahut bu ifade ile cins, yani Ademoğullarmdan gelenler kastedilmiş olabilir.
"Hakkı olmadan" demek "Ademoğlunun Beni yalanlamaya hakkı yoktur" demektir.
Allahü Teala'mn burada, bir şeyi tekrar diriltmenin, onu yoktan varetmekten zor olmayacağını bildirmesi, insanların, akılları icabı bunu anlamalarını istemesi manasınadır. Esasında Allah nazarında ikisi de aynıdır, O bir şeyi yaratmak istediğinde ona "ol" der, o da oluverir.
Kişinin Allah Tealaya oğul isnad etmesinin kötü söz olması ise, bu iddia Allahü Tealaya noksanlık nisbet etmek olduğu içindir.Çünkü çocuk, kendisini sulbünde taşıyan, sonra bir ana rahmine koyan babadan meydana gelir. Bunun öncesinde nikah olması gerekir. Allahü Teala bütün bunlardan münezzehtir.
"Doğurmadım, doğurulmadım". Çünkü Allahü Teala kendi zatıyla vardır. O, ezelîdir, bütün varlıklardan önce O var idi. Doğurulan her şey sonradan olduğu için, Allahü Teala Hakkında doğurulma özelliği mümkün değildir.
Şeyh îzzeddin ibnu Abdüsselam Rahmetullahi Aleyh şöyle söylemiştir: Allah'tan nefy edilen şeyler iki kısımdır: Birincisi; uyku, uyuklama, ölüm gibi noksan sıfatlar, ikincisi; O'nun kemaline ortak koşulması hali, şirk.
Ayet-i kerime'de: "Doğurmamıştır, doğurulmamıştır" denilirken noksan sıfatlar nefyedilmektedir. Çünkü doğuran da, doğur-tan da cisimden oluşurlar. Aynı zamanda bunlar, değişikliğe ma-
ruz kalanlardandırlar. Değişikliğe maruz kalma hali de Allah'a yakışmayacak bâr noksanlık halidir.,
Baba ile oğlunun durumu, oğulurş babanın aynısı olduğu hususuna delalet ederse, o zaman, kemal sıfatına ortak koşma yönünden nefyi gerekir.
Ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh şöyle demiştir:
Yüce Allah'ın "Allah samed'dir" sözünde geçen 'samed' kelimesini Araplar, ileri gelen kişilerini isimlendirmede kullanırlardı.
Ebu Seleme'nin kardeşi Ebu Vail de 'samed' en üst mertebeye çıkmış efendidir, diyor.
îbnu Abbas Radiyallahü Anh, şöyle demiştir: O, bütün yaratıkların ihtiyaçlarını kendisine arzetmeleri itibariyle sameddir. O, bu sıfatla mutlak manada mevsuftur. O, yaratıklarından, her bakımdan müstağnidir. O'ndan başka her şey ise her bakımdan O'na muhtaçtır.
el-Hasen ve Katade: O'nun yaratıklarından sonra baki olması itibariyle 'samed' sıfatı aldığını söylemişlerdir. Yine el-Hasen 'samed'in her zaman diri ve baki olan, hiç zeval bulmayacak olan manası taşıdığını söylemiştir
Dahhak ve es-Suda 'samed'in hiçbir ihtiyacı olmayan anlamında olduğunu söylemişlerdir.
Abdullah ibnu Yezîd de, "samed, parıldayan ışık anlamındadır" demiştir.
Bu sıfatların hepsi Allahü Teala hakkında geçerli ve uygun sıfatlardır.
Kastallanî, Futuhu'1-Gayb adlı kitabında Gazalî'den naklen şöyle söylemiştir: "Allah birdir" sözü Allah'ın kendi mukaddes ve münezzeh zatını isbatma delildir. Samed'lik sıfatı ise Allahü Teala hakkında bütün ihtiyaçların nefyini, yani Allah'ı her türlü ihtiyaçtan müstağni olarak bilmeyi, kendinden başka her şeyin de O'na muhtaç olduklarım bilmeyi gerektirir,
Allah ihlas suresinde başkalarının kendi hakkında söylediği noksan sıfatları zatından nefyetmiştir. Allahü Teala'yı bilmenin en açık yolu yaratıklara ait sıfatları O'ndan nafyetmek, yani O'nu bu gibi sıfatlardan münezzeh bilmektir.[50]

13- Kullarımdan Bana İman Eden De Beni İnkar Eden de Oldu Hadisi

22. Bu hadisi Buharî, İstiska bablarından, "(Kur'an'dan İstifade Edeceğiniz Yerde) Rızkınızı Yalanlamaktan İbaret mi Kılıyorsunuz" ayet-i kerimesiyle ilgili babda rivayet etmiştir.
İsmail, Malik'den, o da Salih ibni Keysan'dan, o da Ubeydullah ibni Utbe ibni Mes'ud'dan, Zeyd İbni Halid el-Cuhenî Radiyallahü Anh'ı şöyle dediğini rivayet etmiştir.
"Resulullah Aleyhisselâm Hudeybiye'de bize gece yağan yağmurun ardından sabah namazı kıldırdı. Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem namazı bitirince halka yönelip: Rabbiniz ne buyurdu biliyor musunuz? dedi. Oradakiler: Allah ve Resulü daha iyi bilir, diye cevap verdi. Resulullah Aleyhisselâm Allah buyurdu ki, kullarımın arasından Bana iman eden de, inkar eden de oldu. 'Allah'ın fazlı ve rahmetiyle bize yağmur verildi' diyen Bana iman eden ve yıldızların gücünü inkar edendir. 'Falan falan yıldızdan bize yağmur verildi' diyen de Beni inkâr edip yıldızın gücüne inanan kişidir" dedi. [51]
Buharı bu hadisi Kitabu't-Tevhid, "Allah'ın kelamını değiştirmek istiyorlar" ayetleriyle ilgili babda da rivayet etmiştir. C. 9, s.145 (aynı senedle)[52]

23. Zeyd bin Halid el-Cuhenî Radiyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resulullah Aleyhis-selâm'a yağmur verildi (duası bereketiyle yağmur yağdı) ve dedi ki:
"Allahü Teala buyurdu ki, kullari-nın içinden Beni inkâr eden de, Bana iman eden de oldu.[53]

24. Bu hadisi, İmam Malik Rahmetullahi Aleyh de Muvatta'ında, Buharî'nin burada zikredilen birinci hadisine benzer bir lafızla yine Zeyd ibnu Halid el-Cuhenî'den rivayet etmiştir. İstiska babı, C.1, (el-Mesabih'in hamişi) s, 91 [54]

25. Hadisi, en-Nesai'de Sünen'inde 'Yıldızlardan Yağmur İstemenin Keraheti" babında iki ayrı senedle rivayet etmiştir. Birincisi Ebu Hureyre'den ikincisi ise Zeyd ibnu Halid el-Cuhenî'dendir. Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'den gelen rivayet Zeyd ibnu Halid'in rivayetine göre daha muhtasardır ve lafzı şöyledir:
Ebu Hureyre Radiyallahü Anh, Resulullah Alay his selâm'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
'Allahü Teala buyurdu ki, kullarıma her ne zaman bir nimet bahşetsem, içlerinden bir topluluk onu inkar ederler. "Yıldız, yıldızla" (yani bize bu nimet yıldız tarafından veya yıldız sayesinde verildi) derler[55]

26. Hadis İle İlgili Zeyd ibnu Haüd el-Cuhenfnin rivayeti ise aşağıdaki şekildedir:
Zeyd ibnu Halid el- Cuhent Radiyallahü Anh'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Peygamber Aleyhisselâm'a yağmur verildi (yani duası bereketiyle yağmur yağdı) de şöyle dedi: Duymadınız mı Rabbiniz bu gece ne buyurdu? buyurdu ki: Kullarıma her ne zaman bir nimet versem içlerinden bir topluluk onu inkar ederler. 'Filan filan yıldızdan bize yağmur verildi' derler. Bana iman eden ve verdiğim yağmur karşılığında Bana hamdeden ise gerçek manada Bana iman etmiş olan ve yıldızın gücünü inkâr edendir. 'Bize filan filan yıldızdan yağmur yağdırıldı1 diyen ise Beni inkâr eden ve yıldıza iman edendir"[56]

22-26. Hadislerin Şerhi

Hadiste zikri geçen Hudeybiye, bu ismi, altında Rıdvan bey'atımn gerçekleştiği 'Hedba1 ağacına nisbetle almıştır.
Yıldızların yağmur yeğdırdığına inanan, şirk ehlinin bu yoldaki iddiasına inanmış olmaktadır. Müşrikler yağmuru birtakım yıldızların yağdırdığına inanıyorlardı. Ailahü Teala, bu inançta olanların, kendini inkar ettiklerini bildiriyor, Çünkü yıldız vakitle kayıtlıdır. Vakit ise yaratılmıştır. Ne kendisi için, ne de başkası için bir güç sahibidir.
Bir kimsenin "bize şu vakitte yağmur verildi" demesi küfürdür.
îmam eş-Şafıi Rahmetullahi Aleyh şöyle demiştir:
"Bir kimse yağmurun, Süreyya yıldızının düşmesi halinde yağdığına inanırsa bunda mahzur yoktur, çünkü bununla vakti ve mevsimleri kastetmektedir. Esas itibariyle her vakit ve zaman, insanların bu konuda belirlemiş oldukları bazı ölçülere göre tayin edilir.",
Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre o "Allah'ın lütfuyla bize yağmur verildi" der, sonra şu ayet-i kerimeyi okurdu: "Ailahü Teala insanlar için rahmetinin kapısını açarsa kimse buna engel olamaz".
İbnu'l-Arabî der ki: "îmam Malik bu hadisi istiska bablarında şu iki sebepten dolayı rivayet etmiştir: Birincisi: Araplar yağmuru yıldızlardan beklerlerdi. Peygamber Aleyhisselâm, bu hadisle kalplerle yıldızlar arasındaki bu bağlantıyı kesmiştir. İkincisine gelince; Ömer ibnu'l-Hattab zamanında bir kıtlık hâdisesi oldu, Ab-bas Radiyallahü Anh'e Süreyya yıldızlarından ne kadar kaldı? diye sordu. Abbas Radiyallahü Anh'de : Ey Mü'minlerin emiri, onların ufukta yedi kez ortaya çıkacağına kanaat getiriyorlar, onlar geçince yağmur yağar, dedi. Ömer ve Abbas Radiyallahü Anha-ma'ya bakın, süreyyayı ve vaktini konuşuyorlar ve onun vaktinin geçmesi üzerine umutta bulunuyorlar."
Sonra sözüne şöyle devam ediyor:
"Yıldızların Allah'tan gayri olarak güç sahibi oldukları inancıyla yıldızlardan yağmur isteyen kafir olur. Yine Allah'ın kendilerine güç verdiğine ve bu güçle yağmur yağdırdıklarına inanarak yıldızlardan yağmur isteyen de kafir olur. Çünkü yaratma ve takdir işi ancak Allah'tan sudur eder. nitekim Ailahü Teala ayeti kerimesinde: "Yaratma ve takdir O'na aittir" buyuruyor.
Fakat, Allah'ın ilahi sünnetinden olarak, âdeten yağmur verdiği vakitleri hesab ederek bu vakitlerde yağmur bekleyen için bir şey yoktur. Çünkü Ailahü Teala çeşitli hikmetleri için bulutlar, rüzgarlar ve yağmurlar hakkında birtakım sistemler koymuştur. Bu sistemler yaratıklar içinde yerleştirilmiştir. Adet üzere olan düzene göre* bu sistemlerin gerekleri ortaya çıkar.
Hadisin Nesâî'de geçen rivayetindeki, "kullarıma her ne zaman bir nemet bahşetsem, içlerinden bir topluluk onu inkar ederler" ifadesinin zahirî manası geneldir. Yani Allah'ın kullarına bahşettiği bütün nimetleri içine alır. Sudan başka nimetler de buna dahildir. Ancak su, nimetlerin başında geldiği için, bütün rızıkların esası olan su rızkını inkar eden, bütün nimetleri inkar etmiş gibi olmaktadır. O bu yüzden daha sonra gelen ifadede "Bize yağmur verildi,.." denilerek tahsis yapılmıştır. Yoksa işin gerçeğinde her nimet için durum aynıdır, bu nimetleri inkar edenler, onlardan dolayı şükredenlerden daha çoktur.
Ey Allah'ım bizi nimetlere şükretmeye muvaffak kıl, amin. [57]

14- Benim Yarattığım Gibi Bir Şeyi Yaratmaya Kalkışandan Daha Zalim Kim Olabilir hadisi

27. Hadisi, Buharı Kitabu't-Tevhid, "Allah Sizi ve Yaptıklarınızı Yarattı" ayetiyle ilgili babda rivayet etmiştir. Muhammedu'bnu'l-Alâ Îbnu'l-Fudayl'dan, o da Umare'den, o da Ebu Zur'a'dan Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duydum: Allahü Teala buyurur ki, Benim yarattığım gibi bir şey yaratmaya kalkışandan daha zalim kim olabilir? Bir karınca yaratsınlar, yahut bir arpa yaratsınlar.[58]

27. Hadisin Şerhi

Hadiste zikredilen durum umumî manada değildir. Suret ıtıbariyle yaratmaya kalkışmak kastedilmektedir, her bakımdan değildir.
"Daha zalim" sözünü açıklamada biraz zorluk çıkmaktadır. Çünkü kafir kesinlikle suret yapan herhangi bir kişiden daha zalimdir. Burada kastedilen, tapınmak için put yapan ve bu yüzden küfre düşen kimse olduğu söylenmiştir. Böyle yapanın azabının diğer kafirlerin azabından çok olacağı münasebetiyle böyle söylendiği belirtilmiştir. Çünkü böylesi küfründe daha ileri gitmiştir., [59]

28. Buhari, Kitabu'l-Iibas, 'Suretlerin Bozulması" babında da şöyle bir rivayette bulunmuştur:
Mus'ab'ibnu İsmail Abdu'l-Vahid'den, o da Umâre'den Ebu Zur'a'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir.
"Ebu Hureyre ile birlikte Medine'de bir eve girdik. Evin üst kısmında resim yapan bir ressam gördü ve ona, Resulullah Aley-hisselâm Allahü Teala'nın şöyle buyurduğunu bildirdi: Benim yarattığım gibi bir şey yaratmaya kalkışandan daha zalim kim olabilir? Bir tane veya bir zerre yaratsınlar, dedi".
"Sonra su dolu bir kap istedi ve koltuklarına kadar kollarını yıkadı. Ben:"Ey Eba Hureyre, bu yaptığın, hakkında Resulullah Aleyhisselâm'dan duyduğun bir şey mi? diye sordum. O da, "Süslenmenin en güzeli' dedi.[60]

29. Hadis-i Şerifi Müslim, Sahih'inde Şu lafızla rivayet etmiştir:
"Ebu Hureyre ile birlikte Mervan'ın evine girdik, içerde bazı resimler gördü ve şöyle dedi: 'Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle dediğini duydum: Allahü Teala buyurdu ki, Benim yarattığım gibi bir şey yaratmaya kalkışandan daha zalim kim olabilir? Bir karınca veya bir arpa tanesi yaratsınlar.[61]

28-29. Hadislerin Şerhi

Bu hadisin Kastallanî'nin kitabında geçen şerhi (C.8, s.537)
'Evin üst kısmı' denirken tavam kastedilmektedir.
Allah'ın yaattığı gibi bir şey yaratmaya kalkışmak, suret itibariyledir, yoksa her yönüyle aynısını yaratmaya zaten insanoğlunun gücü yetmez. Benzetme sadece suret itibariyledir.
Hadiste, "bir karınca veya bir arpa tanesi yaratsınlar" denirken onlardan bir canlı yaratmaları istenmesi suretiyle, onların acziyet-lerinin ortaya çıkarılması kastedilmektedir. İkincisinde de canlı olmayan bir şeyi yaratmaları isteniyor. Canlıyı yaratmak cansızı yaratmaktan

daha zordur. Ama insanların cansızı yaratmaya dahi kudretleri yoktur[62]

Suret (Resim) Yapmakla İlgili İlave Hadisler:

Suretle ilgili bu hadisler hem suret yapma konusunu hem de üzerinde suret bulunan eşyayı kullanma konusunu kapsamaktadır. Burada vereceğimiz hadisler her ne kadar Kudsî Hadislerden değilse de, konunun etraflıca anlaşılabilmesi için vermekteyiz.
Buradaki hadisler Sahih-i Buharı ve Sahih-i Müslim'den alınmış olduğu için, bu kitaplardaki senedlerin sahih senedler olduğuna itimadla, senedde sadece sahabi ismi verilmeklemistir.
Sahihul-Buhari, Kitabu'I-Libas'tan konuyla ilgili hadisler
Suretler Babı: Ibnu Abbas Radiyallahü Anh'ın Ebu Talha Radi-yallahü Anh'den rivayetine göre; Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Melekler, içinde köpek veya tasvirler (resimler) bulunan eve girmezler"
Resim Yapanların Azabı» Babı: Müslim el-Hemedanî'nin şöyle dediği rivayet edilir. "Mesruk ile beraber Yesar ibnu Numeyr'in evinde idik. Mesruk evde birtakım resimlerin (veya heykellerin) bu-luduğunu görünce şöyle dedi: Abdullah'tan duyduğuma göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: Kıyamet günü Allah tarafından en acıklı azaba çarptırılacak olanlar resim yapanlardır."
Nafı'm Abdullah ibnu Ömer Radiyallahü Anh'den rivayetine göre de Resulullah Aleyhisselatü ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Şu resimleri yapanlara kıyamet gününde azab edilir Kendilerine " yaptıklarınıza can verin bakalım" denilir."
Resimlerin Silinmesi Babı:
İmranu'bnu Hattan'm Hazreti Aişe Radiyallahü Anha'den rivayetine göre "Resulullah Aleyhisselâm, içinde resimler bulunan evlerde, bu resimlerden hiçbir eser bırakmayacak şekilde onları silerdi."
Yine Ebu Zer'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm, evde resimler görürse onları silerdi. Ebu Zur'a anlatıyor. "Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'le birlikte Medine'de bir eve girdik. Ebu Hureyre Radiyallahü Anh bir ressamın evinde tavanına resimler yaptığını görünce şöyle dedi: Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu işittim: Allah buyurur ki, benim yarattığım gibisini yaratmaya kalkışandan daha zalim kim olabilir. Bir tane yahut bir karınca yaratsınlar bakalım."
Ayak Altına Gelen Tasvirler, Babı:
Süfyan der ki; zamanında Medine'de kendinden daha üstün birinin bulunmadığı Abdurrahman ibnu'l-Kasım'dan duydum, o babası Kasım ibni Muhammed ibni Ebi Bekr'den Hazreti Aişe Radiyallahü Anha'nm şöyle söylediğini rivayet etti: "Resulullah Aleyhisselâm, bir yorculuktan geldi. Ben de kendimi gizlemek için kapının Önüne üzerinde canlı resimleri bulunan bir örtü asmıştım. Resulullah Aleyhisselâm, onu görünce yırttı ve: "Kıyamet gününde en şiddetli azaba çarptırılacak olanlar Allah'ın yarattığı gibi bir şey yaratmaya kalkanlardır." diye buyurdu. Biz de onu bir veya iki yastığa örtü yaptık."
Aişe Radiyallahü Anha'nm şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Resulullah Aleyhisselâm bir yolculuktan döndü, ben de üzerinde canlı resimleri bulunan eski bir örtüyü asmıştım. Resulullah Aleyhisselâm kaldırmamı emretti ben de kaldırdım. Ben ve Resulullah Aleyhisselâm aynı kaptan gusledeydik."
Resimlerin Üzerine Oturmaktan Menolunma, Babı:
Rivayet edildiğine göre Aişe Radiyallahü Anha, üzerinde canlı resimleri bulunan bir minder satın almıştı. Resulullah Aleyhisselâm kapının önünde durarak içeri girmedi. Aişe Radiyallahü Anha der ki: "İşlediğim hata için Allah'a tevbe ediyorum, oturman ve arkana dayaman için satın aldım" dedim. Resulullah Aleyhisselâm'da şöyle buyurdu: "Bu suretleri yapanlar kıyamet gününde azab edilirler. Kendilerine: Yarattıklarınıza can verin bakalım, denir. Melekler de içinde suret bulunan eve girmezler."
Zeyd ibnu Halid el-Cühenî Radiyallahü Anh'de, Resulullah Aleyhisselâm'm ashabından Ebu Talha el-Ensarî Radiyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'm "Melekler, içinde suret bulunan eve girmezler" diye buyurduğunu rivayet etmiştir. Busr der ki: Zeyd (yani İbnu Halid) bundan sonra rahatsızlandı, biz de kendisini ziyarete gittik. Bir de baktık ki, kapısının üzerinde resim bulunan bir örtü var. Ben, Resulullah Aleyhisselâm'm zevcesi Meymune'nin üvey çocuğu olan Ubeydullah ibnu'l-Esved el-Hulanî'ye: Zeyd bize geçen gün resimlerle ilgili bir hadis bildirmemiş miydi'? diye sordum. Ubeydullah: "Elbise üzerindeki süsleme (rakam) hariç diye söylediğini duymadın mı" diye cevap verdi.
Buharî'den 3. bab: Resimli Şeylerin Üzerinde Namaz Kılmanın Keralıiyeti
Enes Radiyallahü Anh'ın şöyle söylediği rivayet-edilmiştir: "Aişe Radiyallahü Anha'nın kışlık bir örtüsü vardı, onunla evinin bir yanını örterdi. Resulullah Aleyhisselâm "Onu benim karşımdan al, çünkü üzerindeki resimler namazda karşıma gelip duruyor', diye buyurdu"
Yine Buharî'den, "Melekler içinde Suret Bulunan Eve Girmezler" başlıklı bab
Abdullah ibnu Ömer Radiyallahü Anhın şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
"Cibril Resulullah Aleyhisselâm'a vaadde bulundu, ama gecikti. Bu durum Resulullah Aleyhisselâm'in canını sıkar oldu. Resulullah Aleyhisselâm dışarı çıktı, Cebrail'le karşılaştı ve gecikmesinden dolayı olan sıkıntısını ona bildirdi. Cibril Aleyhisselâm 'Biz, içinde suret ve köpek bulunan eve girmeyiz1 diye cevap verdi."
"İçinde Suret Bulunan Eve Meleklerin Girmemesi, bab'ı:
Kasım ibnu Muhammed, Resulullah Aleyhisselâm'm zevcesi Aişe Radiyallahü Anha'nm kendisine bildirdiğine göre, o (Aişe)'nun, üzerinde resimler bulunan bir yastık satın aldığını, Resulullah Aleyhisselâm'm bunu görünce kapıda dikilip içeri girmediğini, Aişe Radıyyallahü Anha'nın Onun yüzünden herhangi bir şeyden rahatsız olduğunu farkettiğini ve 'Ey Allah'ın Resulü, Allah'a tevbe ediyor ve senden de özür diliyorum, ne hata işledim?' diye sorduğunu, Resulullah Aleyhisselâm'in: 'Şu yastık neyin nesi?1 diye söylediğini, Hazreti Aişe'nin 'Onu üzerine oturasm ve arkana yastık yapasın, diye satın aldım' şeklinde cevap verdiğini, Resulullah Aleyhisselâm'm da: 'Şu suretleri yapanlar kıyamet gününde azap edilirler, kendilerine: "Yarattığınıza can verin bakalım, denir' diye söylediğim ve yine: "İçinde suret bulunan eve melekler girmez, diye buyurduğunu rivayet etmiştir.
Yine Buharî'den, "Kim Bir Suret Yaparsa Ona Ruh Üflemesi İstenir, O ise Böyle Bir Şeye Muktedir Değildir" başlıklı bab
Enes ibnu Malik'in oğlu Nadr'dan rivayet edildiğine göre, Nadr şöyle söylemiştir: 'İbnu Abbas Radiyallahü Anh'ın yanında idim, etrafındakiler ona sorular soruyorlardı, o da sorulmadan Resulullah Aleyhisselâm hakkında birşey söylemiyordu. "Resulullah Aleyhisselâm şöyle söyledi" diye de konuşmuyordu. Sonunda bir adam: 'Ben şu resimleri yapan bir adamım!' diye söyledi. İbnu Abbas bunun- üzerine: 'Bana yaklaş' dedi. Adam ona yaklaştı. îbnu Abbas Radiyallahü Anh: Ben Muhammed Aleyhisselâm'ı şöyle konuşurken işittim: 'Kim dünyada bir suret (resim) yaparsa ahi-rette ona ruh üflemesi istenir, o ise böyle bir şeye muktedir değildir diye' söyledi".
Müslim'de Yeralan Hadisler:
Bu sonuncu hadisin Müslim'deki rivayletlerinde Buharî'de geçen metne ilaveler yardır. Meselenin tam olarak anlaşılabilmesi için bunu da zikrediyoruz. Orada senedden sonra söyle deniliyor:

Bir adam îbnu Abbas Radıyallahüı Anh'a geldi. "Ben şu resimleri yapan bir adamım,- bana bunun hakkında fetva ver"dedi. İbnu Abbas adama: 'Bana yaklaş' dedi. Adam ona yaklaştı. Sonra yine yaklaşmasını istedi, adam iyice yaklaştı, ibnu Abbas Radiyallahü Anh, elini adamın başına koyarak: 'Sana Resulullah Aleyhisse-lâm'dan ne işittiğimi söyleyeyim mi? Ben Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duydum: "Resim yapan herkes cehennem azabı görecektir. Yaptığı her resim için bir nefs ortaya çıkarılır ve onlar cehennemde ona azab ederler." diye söyledi' sonra şöyle devam etti: 'Eğer mutlaka resim yapacaksan, ağaç resmi yap, onun canı yok"
Müslim bu hadisi muhtelif rivayetlerle vermiştir ki, bu rivayetlerin yukarıda zikredilenden pek fazla farkları yoktur. Müslim, bu bölümde verdiğimiz Buharı hadislerinin hepsini rivayet etmiştir. Onun rivayetleri Buharî'nin rivayetlerinden pek farklı değildir. Sadece Zeyd ibnu Hâlid el-Cuhenf nin Ebu Talha el-Ensarî'den rivayet ettiğinde bazı ilaveler mevcuttur. Orada Ebu Talha el-Ensarî Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duyduğunu bildiriyor:
"Melekler, içinde köpek ve resim bulunan eve girmezler" Ravi Zeyd der ki: 'Ben bunu duyunca Aişe Radıyallahü Anha'ya gittim ve: 'Bu adam, meleklerin içinde köpek ve resimler bulunan eve girmeyeceğini söylüyor, sen Resulullah Aleyhisselâm'm böyle söylediğini duydun mu?' diye sordum. O: 'Ben sana' Ondan gördüğüm bir fiili haber vereceğim; O bir gazveye çıkmıştı, ben de, bir yaygı satın alıp kapının üzerine örttüm. Geri döndüğünde yaygıyı gördü. Yüzünde bir hoşnutsuzluk hissi gördüm. Onu çekip yırttı, ve: 'Allah bize taşları ve toprakları örtmemizi emretmedi' diye buyurdu. Ben sonra ondan iki yastık örtüsü yapıp içine lif doldurdum. Resulullah böyle yaptığım için bana bir şey demedi' şeklinde cevap verdi".[63]

---

[1] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 5-6.
[2] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 7.
[3] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 7.
[4] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 8.
[5] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 8-9.
[6] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 11-12.
[7] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 12-13.
[8] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 13-15.
[9] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 17-19.
[10] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 21-22.
[11] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 23.
[12] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 25-26.
[13] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 27.
[14] Bu bilgiler; îbnu Kesir'in el-Bidaye ve'n-Nihaye adlı kitabının, C.ll, s.53'den alınmıştır.
[15] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 29.
[16] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 31.
[17] Buhari: Daavat: 66.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 35-37.
[18] Müslim: Zühd ved'dua: 25
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 37-39.
[19] Tirmizî: Daavat: 129
[20] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 39-41.
[21] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 41.
[22] Kaynağı Bulunamadı
[23] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 43-44.
[24] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 44-45.
[25] ibnu Mace: Edeb: 56 (Kitabda Nesât)
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 47-48.
[26] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 48.
[27] Müslim: Salat: 220
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 49-50.
[28] Tirmizf: Cenâiz: 9.
[29] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 51-52.
[30] ibnu Mâce: Zühd: 35
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 52-53.
[31] İbnu Mace: Zühd: 35
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 55.
[32] Tirmizî: Cehennem : 9
[33] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 57.
[34] Tirmizî: Kıyamc: 30
[35] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 59.
[36] Nesai, Ezan: 26-35
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 61.
[37] Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şarhmden.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 62.
[38] Müslim: Cennet: 63
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 63-65.
[39] Müslim: Cennet: 63
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 65.
[40] Müslim: Cennet: 63
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 66-67.
[41] Nevevî'nin Sahihi Müslim Şerhinden
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 67-68.
[42] Buhari Tefsir, Casiye Suresi: 1; Tevhid: 35.
[43] Kitabu'1-Edeb, c. 8, s.41
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 69-70.
[44] Buharî: Edeb: 101; Müslim: Elfaz: 1-2-3-4-5
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 70.
[45] Müslim: Elfaz: 3-4
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 70-71.
[46] Kastallanî Şerhi c.9 s.106 ve c.10 s.434
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 71-72.
[47] Buharî: Tefsir: ihlas Suresi: 1

Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 73-74.
[48] Buharî: Tefsir: Ihlas Suresi: 2
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 74.
[49] Nesât:Cenaiz:117
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 74-75.

[50] Kastallanî Şerhi'nden
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 75-76.
[51] Buhart: îstiska: 28
[52] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 77-78.
[53] Buharî: Ezan: 156; Meğazı:35
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 78.
[54] Muvatta: latiska: 4-35
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 78.
[55] Nesâî: istiska: 16
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 79.
[56] Nesâî: istiska: 6
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 79-80.
[57] Kastallanî Şerhi, C.2, s. 257
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 80-82.
[58] Buharî: Tevhid: 56
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 83.
[59] Kastallanî Şerhi, CIO s.477
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 83-84.
[60] Buharî: Libs: 90
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 84-85.
[61] Müslim: Libas: 101
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 85.
[62] Kastallanî Şerhi, C.8, s. 537
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 85.
[63] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 85-90.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖLÜM BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
RESULULLAH (A.S.M.)'IN VEFATI
* ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN HASTALANMASI VE ÖLMESİ
* RESULULLAH ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN YIKANMASI KEFENLENMESİ
ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ BAHİSLER
ÖLÜMÜN BAŞLANGICI VE GELİŞİ
ÖLÜYE AGLAMA VE MATEM
* CEVAZ
* MATEMDEN NEHİY
ÖLÜYÜ YIKAMA VE KEFENLEME
CENAZENİN TEŞYİİ VE TAŞINMASI
* CENAZEYİ DEFİNDE SÜR'AT
DEFİN VE DEFİN ŞEKLİ
* ŞEHİDİN DEFNİ
* DEFİNDE TA'CİL
* ÖLÜNÜN NAKLİ
KABİR ZİYARETİ
* KABİR ZİYARETİNİN YASAKLANMASI
* KABİR ZİYARETİNE CEVAZ
* ZİYARETÇİ NE DEMELİDİR?
* KABİRLER ÜZERİNE OTURMA
TAZİYE HAKKINDA
ÖLÜMDEN SONRASI HAKKINDA
* KABİR AZABI
* MÜNKER VE NEKİRİN SUALLERİ

ÖLÜM BÖLÜMÜ

(Bu bölüm üç babtır)

*

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH'IN VEFATI

*

RESULULLAH'IN HASTALANMASI VE ÖLMESİ

*

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN YIKANMASI VE KEFENLENMESİ

*

İKİNCİ BAB

ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ HUSUSLAR

*

BİRİNCİ FASIL

ÖLÜMÜN BAŞLANGICI VE GELİŞİ

*

İKİNCİ FASIL

AGLAMA VE MATEM

*
CEVAZI

*

YASAKLANMASI

*
ÜÇÜNCÜ FASIL

GASİL VE KEFEN

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZENİN TEŞYİİ VE TAŞINMASI

*

BU İŞLERDE ÇABUKLUK

*

BEŞİNCİ FASIL

DEFİN VE DEFİN ŞEKLİ

*

ŞEHİDİN DEFNİ

*

DEFİNDE ACELE

*

CENAZENİN NAKLİ

*

ALTINCI FASIL

KABİRLERİ ZİYARET

*

KABİR ZİYARETİNİN YASAKLANMASI

*

KABİR ZİYARETİNİN CEVAZI

*

ZİYARETÇİ NE DEMELİDİR?

*

KABİR ÜZERİNE OTURMA

*

YEDİNCİ FASIL

TAZİYE

*

ÜÇÜNCÜ BAB

ÖLÜMDEN SONRASI

*

KABİR AZABI

*

MÜNKER VE NEKİRİN SUALİ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Ölüm, insan hayatının en mühim hadisesidir. Kulluk ve imtihan için yaratılmış olan insanoğlunun imtihan müddetinin sona ermesi ölümle noktalanır. İnsanoğlu dünya hayatında yaşadıklarının ve yaptıklarının karşılığını görmeye başlar. Ölüm, gerçekleri görmek üzere, imtihan uykusundan gerçek uyanıştır.
Ölüm, tesadüfî bir hâdise, bir yok oluş değildir. Ayet-i kerime, onun da tıpkı hayat gibi, bir yaratılış, İlahî irade ve takdirle vukua gelen bir hâdise olduğunu belirtir (Mülk suresi 2. ayet)
Ölüm zahiren hoş olmasa da, yakınlarına bir acı, bir ağlama vesilesi olsa da hayat çarkının dönmesi, bu küçücük dünyadan ebed âlemine daha çok mahsulatın gitmesi için zaruri olan devr-i daimin gerçeğidir, bir rahmettir. Ortalama elli-altmış yıllık bir ömür, ebedî hayatın kazanılmasında yeterli bir müddettir. O kazanç hasıl olduktan, insan imtihanını verdikten sonra esasen daha fazla yaşamanın manası da kalmıyor. Yeni gelenlere yer açılması için gitmek, ölmek gerekiyor.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölümün tefekkür edilmesini, sıkça hatırlanmasını tavsiye eder. Ta ki ibret alınsın ve dünyaya olan boş ve fani hevesler kırılsın. [1]

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH (A.S.M.)'IN VEFATI

*** ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN HASTALANMASI VE ÖLMESİ**

?5401 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????????? #: ??????? ?? ???????? ?????? ????? ????: ??? ???????? ??? ?????? ????? ?????

?????????? ?????? ??????? ??????????? ????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ???? ????? ????????[. ????? ??????? .

1. (5401)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığı zaman derdi ki:
"Ey Aişe! Ben Hayber'de yediğim (zehirli) yemeğin elemini hep hissediyordum. İşte şimdi kalp damarımın kesildiğini hissettiğim anlar geldi." [Buhârî, Megazî 83.][2]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Buhârî'nin muallaklarından biridir, başka kaynaklarda senetli olarak gelmiştir. Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölüm hastalığında, Hayber'in fethi sırasında yemiş bulunduğu zehirli etin tesirini göstermektedir. Hatta bu durumu gözönüne alan bazı alimler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın şehid olarak vefat ettiğini belirtir.
Hadiste geçen ve kalp damarı diye tercüme ettiğimiz ebher, kalbe bağlı anadamardır. İbnu'l-Esir, bununla ilgili farklı yorumlar kaydeder. Birine göre ebher, baştan çıkıp ayağa kadar uzanan bir ana damardır. Şerayin denen tali damarlar ona birleşirler. Bunun baştaki kısmına ne'me denir, boğazdaki adı verid (şahdamarı)dır. Bunun göğüsteki adı ebherdir. Sırta tekabül eden kısmına vetin denir. Kalp bu kısma bağlıdır. Uyluktaki uzantısı nesa, bacaktaki uzantısı sâfin adını alır. Bu damarın kopması ölüm demektir. Arapça'da ölüm için kullanılan ınkıta'ul-ebher Kamus'ta dilimizdeki ödü kopma tabiriyle karşılanmıştır. Ancak ödü kopmak bizde çok korkma yerine kullanılır. Tercümenin isabetliliği su götürür.
Resulullah'a Hayber'de Yahudiler tarafından zehirli koyun yedirilmesiyle ilgili haberin teferruatı daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.[3]

?5402 ?2? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ?????????? # ?????????? ???? ???????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ??? ??????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ??????????? ???? ?????????????????? ???????? ????? ??????? ??????? ??? ?‘????. ???????? ?????? ??????? ?????????? ????????. ?????: ?????????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????????? ???????? ??????? ??? ????????? ?????????????? ?? ???????? ????????. ????? ????????? ??????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????? ??????? ???????? ??? ???? ??????????. ????? ?????? ??? ???????? ??????? ?????? ????????????[. ????? ??????? .

2. (5402)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığı ağırlaşıp, ağrıları artınca, benim odamda tedavi edilmesi için diğer zevcelerinden müsaade istedi. Onlar kendisine izin verdiler. İki kişinin arasında çıktı. Bunlardan biri amcası Abbas İbnu Abdilmuttalib idi, bir başkası daha vardı. Ayakları yerde sürünüyordu. Odama girince ızdırabı daha da arttı.
"Ağızlarındaki bağları açılmamış yedi kırbadan üzerime su dökün, belki (iyileşir), insanlara bir vasiyette bulunurum!" buyurdular. Hz. Hafsa'ya ait bir leğene oturttuk. Sonra bu kırbalardan üzerine su dökmeye başladık. (Bir müddet sonra) "yeterince döktünüz" diye işaret edinceye kadar dökmeye devam ettik. Sonra (iyileşerek) halka çıkıp namaz kıldırdı ve bir hitabede bulundu."[4]

?5403 ?3? ?????? ?? ?????? ???????? ?????? ?? ????????? ?????:]???????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????. ???????? ?????: ?? ????????????? ???? ?????? ??????? ?????? #? ???????: ???? ?????? ?????????? #? ??????: ?????? ????????? ???????: ?? ???? ?????????????? ??? ?????? ??????. ?????: ?????? ?? ????? ?? ??????????. ???????: ??????????? ??????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ????????. ????? ??????. ??????: ??????? ????????? ???????: ?? ???? ?????????????? ??? ??????? ??????. ?????: ?????? ??? ????? ??? ??????????? ???????: ??????????? ??????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ???????: ?????? ?????????? ???????: ?? ???? ?????????????? ??? ??????? ??????. ????? ?????? ??? ????? ??? ??????????? ??????????? ????? ?????? ????????? ????????? ????????? ????? ??????. ?????: ?????? ????????? ???????: ? ???? ?????????????? ??? ?????? ?????? ???????: ????????? ??????? ?? ??????????? ??????????? ??????? ?????? # ??????? ?????????? ?Œ??????. ???????: ????????? ??????? ?????? # ???? ???? ?????? ??? ????????? ??????????? ???????? ?????????? ??????: ???? ??????? ?????? # ????????? ??? ????????? ??????????. ?????? ???? ??????? ?????? ????? ????????: ??? ?????? ????? ??????????. ???????: ?????? ??????: ????? ?????? ???????. ???????: ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ?‘????. ????? ???? ??????? ?????? # ????? ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??????????. ???????? ????? ???? ?????? ?????? ???????????. ???????? ??????? ?????????? # ??? ? ??????????? ??????? ???????: ??????????? ??? ????????? ??????????? ??? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????? #? ????????? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????????? # ???????. ????? ???????? ??????: ???????? ????? ??????????? ???? ???????? ????????: ?? ??????? ???????? ??? ??????????? ????????? ???? ?????? ??????? ????? #? ?????: ?????! ?????????? ?????????? ???????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????: ???????? ???? ????????? ?????? ????? ???? ??????????? ??????: ?. ?????: ???? ??????? ?????? ?????? ?????[.

3. (5403)- Yine Sahiheyn'de Ubeydullah İbnu Abdillah'tan gelen bir rivayette Ubeydullah der ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanına girdim. Ona:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığından bana anlatmaz mısın?" dedim. Anlatmaya başladı: "Elbette! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ağırlaştı ve: "Halk namazını kıldı mı?" diye sordu. Biz: "Hayır! Ey Allah'ın Resulü, onlar sizi bekliyorlar!" dedik.
"Leğene benim için su koyun!" emrettiler. Hz. Aişe der ki: "Hemen dediğini yaptık, o da yıkandı. Sonra kalkmaya çalıştı, fakat üzerine baygınlık çöktü. Sonra kendine geldi ve tekrar:
"Cemaat namaz kıldı mı?" diye sordu. "Hayır! dedik, onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Resulü!" Tekrar:
"Benim için leğene su koyun!" emretti. Hz. Aişe der ki:
"Dediğini yaptık, yıkandı. Sonra tekrar kalkmak istedi. Yine üzerine baygınlık çöktü. Sonra ayılınca:
"İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu.
"Hayır! dedik, onlar sizi bekliyorlar, ey Allah'ın Resulü!" Aleyhissalâtu vesselâm: "Benim için leğene su koyun!" dedi ve yıkandı. Sonra kalkmaya yeltendi, yine üzerine baygınlık çöktü, sonra ayıldı.
"Halk namazı kıldı mı?" diye sordu.
"Hayır, onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Resulü!" dedik. Hz. Aişe der ki:
"Halk mescide çekilmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatsı namazı için bekliyorlardı.
Hz. Aişe der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ebu Bekr'e adam göndererek halka namaz kıldırmasını söyledi. Elçi gelerek ona:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) halka namaz kıldırmanı emrediyor!" dedi. İnce duygulu bir kimse olan Ebu Bekr (radıyallahu anh):
"Ey Ömer, halka namazı sen kıldır!" dedi. Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Hz. Ömer:
"Buna sen daha ziyade hak sahibisin (ehaksın)!" cevabında bulundu. Aişe der ki: "O günlerde namazı Ebu Bekr (radıyallahu anh) kıldırdı. Bilahare Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendinde bir hafiflik hissetti. Biri Abbas olmak üzere iki kişinin arasında, öğle namazı için çıktı. O sırada namazı halka Ebu Bekr kıldırıyordu. Ebu Bekr, Resulullah'ın geldiğini görünce, geri çekilmek istedi. Aleyhissalâtu vesselâm geri çekilme diye işaret buyurdu. Kendisini getirenlere: "Beni yanına oturtun!" dedi. Onlar da Hz. Ebu Bekr'in yanına oturttular. Hz. Ebu Bekr, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazına uyarak namaz kılıyordu. Halk da Hz. Ebu Bekr'in namazına uyarak namazını kılıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturmuş vaziyette idi."
Ubeydullah der ki: "Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın yanına girdim ve:
"Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığı ile ilgili olarak anlattığını size anlatayım mı?" dedim. Bana: "Haydi anlat!" dedi. Ben de bu hususta anlattığını naklettim. Söylediklerimden hiçbir noktayı reddetmedi. Sadece:
"(Resulullah'ı mescide) Abbas'la birlikte taşıyan ikinci şahsın ismini verdi mi?" diye sordu. Ben: "Hayır söylemedi" deyince: "O, Ali (radıyallahu anh) idi" dedi."[5]

?5404 ?4? ???? ???????? ?? ??????:]????? ??????? ?????? # ??????? ?? ???????? ???????: ????? ???? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? ????????. ??????? ???? ?????????? ??? ??????? ?????? ?????. ???????: ??????? ?? ??????? ??? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ????. ????? ???????? ??????? ????? ??????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ??????? ??????. ?????? ??????????????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????? ???? ???????? ??????? ??????? ?????? # ????????: ???????? ???? ????????? ???????????? ???????????

????? ??????????? ???????????? ??????? ????? # ???????? ???? ?????? ?????????? ??? ???????[.»????????« ?????? ?????? ??? ??? ????? ?? ?????.?»????????« ?????? ?????? ???????: ????? ?? ??? ?????? ??????? ?????? ????????: ????? ?? ?‘????.

4. (5404)- Bir rivayette Buhârî şu ziyadede bulundu: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hastalığı sırasında: "Ben, yarın neredeyim? Ben, yarın neredeyim?" diye sorarak Hz. Aişe'nin yanında kalacağı günü öğrenmek istedi. Zevceleri, dilediği yerde kalma izni verdiler."
Hz. Aişe der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, benim hücremde ve normal olarak bana uğramakta olduğu günde vefat ettiler. Ayrıca Aziz ve Celil olan Allah onun ruh-u şeriflerini kabzettiği vakit, mübarek başları ciğerimle boğazım arasında (göğsümde) (yaslanmış vaziyette) idi. Tükrüğü de tükrüğüme karışmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığı sırasında birara, kardeşim) Abdurrahman İbnu Ebi Bekr (radıyallahu anhümâ) içeri girdi, elinde bir misvak vardı, dişlerini misvaklıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) o misvağa baktı.
"Ver o misvağı bana!" dedim. O da verdi. Dişlerimle kemirip yonttum ve ucunu geverek (yumuşatıp) Aleyhissalâtu vesselâm'a uzattım. Resulullah, başı göğsüme yaslı vaziyette onunla dişlerini misvakladı." [Buhârî, Megazî 83, Vudu 45, Ezan 39, 46, 47, 51, 67, 68, 70, Hibe 14, Humus 4, Enbiya 19, Tibb 21, İ'tisam 5; Müslim, Salat 90, (418); Tirmizî, Cenaiz 8, (978, 979); Nesâî, Cenaiz 6, (4, 6, 7).][6]

?5405 ?5? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????????? # ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ????? ????? ?????????? ???? ??????????? ????? ???????? ??? ????????. ???????? ?????? ????? ??????????? ???? ??????? ?????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????? ??? ?????? ?????????? ????? ?????: ?????????? ?? ????????? ?‘????. ??????: ????? ? ???????????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????? ??????????? ???? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ???????? ????????? ?????: ????????? ?? ?????????? ?‘?????[. ????? ????? ????????.»?????????? ?‘????« ?? ??????? ????? ?????? ?? ??????? .

5. (5405)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sıhhati yerinde iken şöyle diyordu:
"Hiçbir peygamber, cennetteki makamını görmeden kabzedilmez. Bundan sonra hayatı devam ettirilir veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır."
Aleyhissalâtu vesselâm hastalandığı zaman O'nu, (başı) dizimin üstünde baygın vaziyette gördüm. Bir ara kendine geldi. Gözlerini evin tavanına dikti ve sonra: "Ey Allahım Refik-i A'la'da (bulunmayı tercih ederim)" dedi. Bu sözü işitince ben (kendi kendime): "Demek ki (makamı gösterildi) ve bizimle olmayı tercih etmiyor" dedim. Bunun, sıhhatli iken bize söylediği şu hadis olduğunu anladım: ["Hiçbir peygamber cennetteki makamını görmeden kabzedilmez, sonra yaşamaya devam veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır."]
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın telaffuz ettiği son söz: "Allahım, Refik-i A'la'da" cümlesi oldu." (Refik-i A'la: Cennetin en yüksek makamında bulunan peygamberler cemaatidir). [Buhârî, Megazî 83, 84, Tefsir, Nisa 13, Marda 19, Da'avat 29, Rikak 41; Müslim, Fezail 87, (2444); Muvatta, Cenaiz 46, (1, 238, 239); Tirmizî, Da'avat 77, (3490).][7]

?5406 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ?????????? # ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????. ????? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ?????? ???????? ???? ???????? ????????. ????? ??????: ???? ??????? ?????? # ???? ???????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????? ??????. ??????????? ????? ????????. ?????????? ???? ???????: ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? #? ?????????? ???? ??????? ??? ????? ??????. ???????? ???????? ??????? ???“??????. ????? #: ??????? ?????? ??? ???????? ?????? ????????????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????: ???? ??????????? ????? ??????????? ??? ????? ?????? ??????? ?????? # ???????? ????????[. ????? ???????.»???????????« ??????? .

6. (5406)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhtazar (ölmeye yakın) iken evde bir kısım erkekler vardı. Bunlardan biri de Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Gelin, size bir şey (vasiyet) yazayım da bundan sonra dalalete düşmeyin!" buyurdular. Hz. Ömer:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ızdırap galebe çalmış olmalı. Yanınızda Kur'an var, Allah'ın kitabı sizlere yeterlidir" dedi. Oradakiler aralarında ihtilafa düştü. Kimisi: "Yaklaşın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) size vasiyet yazsın!" diyor, kimi de Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in sözünü tekrar ediyordu.
Gürültü ve ihtilaf artınca, (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yanımdan kalkın, yanımda münakaşa caiz değildir!" buyurdu. Bunun üzerine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ): "En büyük musibet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la onun vasiyeti arasına girip engel olmaktır!" diyerek çıktı." [Buharî, Megazi 83, İlm 39, Cihad 176, Cizye 6, İtisam 26; Müslim, Vasiyye 22, (1637).][8]

?5407 ?7? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????????? # ?????? ??????????? ????????. ???????? ???????? ?????? ?????? ??????: ???????? ??????. ??????? ?????: ?????? ???? ????? ?????? ????? ????????. ???????? ????? ???????: ??? ???????? ?????? ?????? ???????. ??? ???????? ???? ??????? ???????????? ???????? ??? ???????? ??? ???????? ????????. ???????? ??????? ???????: ??? ????? ?????? ??????? ??????????? ??? ???????? ???? ??????? ?????? # ????????[. ????? ??????? ???????? .

7. (5407)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhtazar olduğu (ölüm anlarına geldiği) zaman, sık sık ızdıraplar bürümeye başladı. Kerimeleri Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ): "Vay babacığım, ne ızdırab çekiyor!" diye yakınmaya başadı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bugünden sonra baban ızdırab çekmeyecek!" buyur(arak onu teselli etmek iste)di. Aleyhissalâtu vesselâm ölünce, Hz. Fatıma:
"Vay babacığım! Rabbi, duasına icabet etti! Vay babacığım, gideceği yer Firdevs cennetidir! Vay babacığım, ölümünü Cibril'e haber verdik" diye yas etti. Aleyhissalâtu vesselâm gömülünce de:
"Ey Enes! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?" diyerek ızdırabının azametini dile getirdi." [Buhârî, Megazi 83, Nesai, Cenaiz 13, (4, 13); İbnu Mace, Cenaiz 65, (1629).] [9]

?5408 ?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ???? ?????? ???? ?‘??????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? # ????????. ???????: ??? ??????????? ???????: ???????? ??????????? ???? ??????? ?????? #. ???????? ??????????? ?????? ?????? ????? ??? ??????? ?????? # ??????????? ???????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ?????????? ??? ????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ???? ?‘??????? ???????? ???????? ??????. ??????: ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ??? ???????? ?????????? ??? ????????[. ????? ???????.»??????« ??? ??? ?????? ??????? .

8. (5408)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası) Hz. Abbas (radıyallahu anh), bir cemaate uğradı. Aralarında Ensar'dan bir grup vardı. Resulullah'ın ızdırabı arttığı için ağlıyorlardı. Onlara: "Niye ağlıyorsunuz?" diye sordu.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberliklerimizi hatırladık" dediler. Bunun üzerine Abbas (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girdi (ve Ensar'ın ağlamakta olduğunu) ona haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm hemen başına boz renkli bir sargı sardı -veya "bir bürdenin kenarını" demişti- ve hücreden çıkıp minbere geçti. Halka hitap etti. Ensarı hayırla yadetti ve onlara iyi muamele edilmesini vasiyet etti. İlaveten dedi ki:
"Allah bir kulunu dünya ile yanındaki arasında muhayyer bıraktı, o da Allah'ın yanındakini seçti." Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekr ağlamaya başladı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Annelerimiz, babalarımız sana feda olsunlar!" dedi. Biz de "Bu ihtiyar adama da ne oluyor ki, Resulullah'ın: "Allah bir kulunu dünya ile yanındaki arasında muhayyer bıraktı, kul da Allah'ın yanındakini tercih etti" sözü üzerine ağlıyor" dedik. Meğer burada muhayyer bırakılan Resulullah'mış. Bunu en iyi bilenimiz de Ebu Bekr (radıyallahu anh) imiş." [Buhârî, Salat 80, Fezail 3.] [10]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen sekiz hadis, bize Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalanmasından ve vefatından bahsetmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın, dünyamıza veda hazırlığı ve vedası olan bu son demini yani hastalanmasından vefat anına kadar geçen zamanını, kitabımızda yer alan hadislerde temas edilmeyen bazı teferruatı da ilave ederek bir bütün halinde anlatmak isteriz:

Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye hicretinin on birinci yılında, Safer ayının on sekizinci çarşamba gününü on dokuzuncu perşembeye bağlayan gece, Medine'nin dışına çıkarak, gece karanlığında Baki' mezarlığını ziyaret etti. Mezarlıkta yatan ehl-i kubûra selam verdi. Onlar için istiğfar edip Allah'tan mağfiret diledi. Sözlerini: "İnşaallah, yakında biz de sizin aranızda olacağız" diyerek tamamladı ve oradan ayrıldı. Sanki dirilerle vedalaştığı gibi ölülerle de vedalaşmıştı. Doğru, ailelerinden Meymûne radıyallahu anhâ'nın yanına geldi.

Eve geldiği zaman, ahvalinde bir değişiklik hissetti. Bu hastalığının ilk belirtisi idi. Fahr-i Âlem (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini ölüme götürecek hummaya yakalanmıştı. Artık humma nöbetleri başlayacak ve kısa aralıklarla gelmeye devam edecektir.

Hastalığın başladığı bu ilk sıralarda Yâr-ı Gâr-ı olan, Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh: "Ey Allah'ın Resûlü, müsaade ederseniz, iyileşinceye kadar size hizmet edeyim" der. Bu talebe Aleyhissalâtu vesselam: "Ey Ebu Bekr, Ehl-i Beytim bugünlerde bana hizmet ederlerse ızdırapları artar, Allah Teâla hazretleri sana ecrini versin" şeklinde cevap verdi ve kabul etmedi.

Hastalığının ilk beş gününü, her zaman yaptığı gibi, sırayla hanımlarının yanında geçirdi. Pazartesi günü hastalığı ağırlaşıp ağrısı şiddetlenince, vahy-i İlahî kendisiyle beraber olduğu zamanlarda gelmiş olan Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın hücresinde kalmak için diğer hanımlarından izin istedi. Bu izni açıktan talep etse, onların kırılabileceğini bildiği için, dolaylı ve imalı bir şekilde ihsas etti: "Yarın nerede kalacağım, kimin yanında olacağım?" diye arada sırada sordu.

Aileleri, Efendimiz'in arzusunu anlamışlardı. Hz. Aişe'nin hücresinde kalmasına müsaade ettiler: "Nerede isterseniz orada kalın!" dediler.

Hummanın tesiriyle, Aleyhissalâtu vesselâm zayıflamıştı, dermandan düşmüştü. Hz. Ali ile Hz. Abbâs radıyallahu anhümâ'nın kolları arasında, Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın odasına getirildi. Vefatına kadar da hep burada kaldı. Bu esnada sıhhati ve gücü elverdiği müddetçe mescide gidip, namazları kıldırdı. Böylece ölümünden üç gün öncesine kadar namazları vakti vaktine mescidde bizzat kıldırdı. Son kıldırdığı namaz, perşembe gününün akşam namazı oldu. Bu esnada başı çok ağrıdığı için başına bir mendil bağlayarak namaz kıldırmıştı. Namazda da Mürselât sûresini okudu.

Namazdan sonra, yine Hz. Aişe'nin odasına döndü. Tâkati iyice azalıyordu. Öyle ki cemaate imamlık edemeyecek hale gelmişti. Yatsı namazının vakti girince, Bilal-i Habeşî radıyallahu anh, her zamanki usulü veçhile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın odasının önüne gelip "Ey Allah'ın Resûlü namaz vakti!" diye seslendi.

Aleyhissalâtu vesselâm, yatsı namazının vaktinin girdiğini anlamıştı. "Cemaat namazını kıldı mı?" diye sordu. Yanındakiler: "Hayır! Ey Allah'ın Resûlü, sizi bekliyorlar!" diye cevap verdiler. Bunun üzerine: "Leğene su koyun da yıkanayım, belki hafiflerim!" buyurdular. Su hazırlandı. Aleyhissalâtu vesselâm oturup leğende yıkandı.

Mescide gitmek için ayağa kalkmak istediği sırada, yatağın üzerine düşüp bayıldı. Ayılınca tekrar: "Cemaat namazını kıldı mı?" diye sordu. Yine: "Hayır ey Allah'ın Resûlü! Sizi bekliyorlar!" cevabını aldı.

Resûlullah yine, leğene su koymalarını söyledi. Hazırladılar. Oturup soğuk su ile bir kere daha yıkandı. Yine mescide gitmek üzere ayağa kalkınca, bayılıp düştü.

Ayılınca, cemaatin namazı kılıp kılmadığını tekrar sordu. Yine kılmadıkları, kendisini bekledikleri söylendi. Tekrar su hazırlamalarını söyledi. Hazırladılar. Oturup soğuk su ile bir kere daha yıkandı. Yine mescide gitmek üzere ayağa kalkınca, bayılıp düştü.

Ayılınca, dördüncü defa yine aynı suali sordu. Yanındakiler de aynı cevabı verdiler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Ebu Bekr'e söyleyin, cemaate namaz kıldırsın!" diye emretti. Hz. Aişe, babasının ne kadar yufka yürekli ve hassas olduğunu bildiği için, onun Resûlullah'ın makamında durup halka namaz kıldıramayacağını tahmin ederek bu emrin yerine getirilmesini istemedi. "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekr yufka yüreklidir, Kur'ân okurken ağlar. Bu sebeple Resûlullah'ın yerinde durup namaz kıldıramaz!" dedi. (Bazı rivayetler, Hz. Aişe'nin bu sözü Hz. Hafsa'ya söylettiğini ifade eder.) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu itiraza itibar etmeyip: "Ebu Bekr'e söyleyin, cemaate namaz kıldırsın" dedi. Onlar da yine aynı şeyi tekrar ettiler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sizler, Hz. Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız?" diye biraz sitem ettikten sonra: "Haydi, Ebu Bekr'e söyleyin cemaate namaz kıldırsın!" emretti.

Aleyhissalâtu vesselâm, bu suretle, ilerde hilafet, efdaliyet gibi ihtilaflı meselelerde, Müslümanlara, hakkın ne tarafta olacağına bir işaret, bir ipucu vermek istiyordu: Daha sağlığında, Hz. Ebu Bekr'i namaz gibi en mühim dinî bir vecibede Müslümanlara imam kılıyordu. Dahası, arkasında namaz da kılacaktı. Böylece Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in her meselede sünnete dayanan görüşlerinde, hilafet meselesinde de Hz. Ebu Bekr'in ehak olduğuna dair sünnetten bir delil bırakıyordu.

Hülâsa yanındakiler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ısrarı karşısında, Hz. Ebu Bekr'e gidip imam olması hususundaki emr-i Nebevîyi tebliğ ettiler. O da, o günkü cuma gecesi, yatsı namazından başlamak üzere, pazartesi sabah namazına kadar cemaate on yedi vakit namaz kıldırdı. Bu namazlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vekâleten kıldırılmıştı.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr'in vekâleten namaz kıldırdığı günlerden birinde, bir öğle vakti -ki rivayetlerde bunun, vefatından beş gün önceki öğle veya ikindi olduğu[11] belirtilir- kendisinde bir hafiflik hisseder. Bundan cesaretlenerek: "Ey Aişe, yedi kuyudan yedi kırba su doldursunlar, ağızlarını bağlayıp, bağlarını çözmeden getirsinler. Onları üzerime dökün, belki hastalığım biraz hafifler de halka va'z ve nasihat ederim" dedi. Söylediği gibi, gidip suları getirdiler. Hafsa radıyallahu anhâ'ya ait bir leğenin içine oturtup Aleyhissalatu vesselâm'ın üzerine suyu dökmeye başladılar. Epeyce bir döktükten sonra, eliyle işaret edip "yeter!" dedi.

Bu şekilde yıkandıktan sonra biraz rahatlayan Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali ile Fazl İbnu Abbâs radıyallahu anhüm'ün kolları arasında, tâkatsizlikten ayaklarını yerde sürüyerek mescide çıktı. Bu sırada Hz. Ebu Bekir radıyallahu anh namaza başlamıştı. Resûlullah'ın geldiğini hissedince, O'nun yerinden çekilerek, imamet makamını kendisine bırakmak istedi. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm yerinden ayrılmamasını işaret buyurdu ve Hz. Ebu Bekr'in sol tarafına oturtulmasını emretti. Oturduğu yerden imamet vazifesini îfâ etti. Hz. Ebu Bekr'in okumakta olduğu sureyi, bıraktığı yerden okumaya devam etti. Böylece Hz. Ebu Bekir, Aleyhissalâtu vesselâm'a, cemaat de Hz. Ebu Bekr'e uyarak namaz kıldı. Hz. Ebu Bekr'in bu namazdaki rolü, tekbirleri cemaate duyurmaktan ibaretti.

Namaz bitince Aleyhissalâtu vesselâm, minberin alt basamağına oturdu. Cemaat de mümkün mertebe ona yaklaşıp oturdu. Allah'a hamd ü sena ettikten sonra Ashab'la helalleşti. Sonra şunları söyledi:

"Ey insanlar! Her kimin sırtına vurmuşsam işte sırtım, gelip vursun. Kimin bende alacağı varsa gelip alsın!"

Cemaatten biri kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Bir gün sizin emrinizle bir kimseye üç dirhem sadaka vermiştim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm hemen onu ödedi ve sözlerine devam etti: "Allah Teâla hazretleri kulunu dünya hayatı ve nimetleri ile, âhiret hayatı ve nimetleri arasında muhayyer bıraktı. Allah'ın kulu da ahiret hayatı ve nimetlerini tercih etti!" buyurdu.

Bu sözleri işiten Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ne demek istediğini anlayarak ağlamaya başladı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ebu Bekir, ağlama! Arkadaşlığına ve mal fedâkârlığına en çok medyûn olduğum insan, Ebu Bekir'dir. Ümmetimden herhangi birini bu dünyada dost edinmekliğim icab etse, bu dost Ebu Bekir olurdu. Fakat İslâm râbıtası (din kardeşliği) hepimizi kardeş etmiştir. (Şahsi kardeşlikten efdal kılmıştır.) Ebu Bekr'in mescide bakan kapısı açık kalsın, diğer kapılar kapansın!" buyurdular.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vefatından dört gün önceki çarşamba günü, Ashab-ı Kirâm radıyallahu anhüm'den bazı mühim kimselerin yanında bulunduğu bir sırada, kendisinden sonra vukûa gelecek ihtilafları önlemek ve onlardan korumak maksadı ile bir şey (vasiyetnâme) yazmak istedi:

"Bana yazı yazacak bir şey getiriniz. Size bir kitap (vasiyetname) yazayım ki, benden sonra yolunuzu şaşırıp dalâlete düşmeyesiniz!" buyurdu. Orada bulunanlardan bazısı -ki öncelikle Hz. Ömer- "Resûlullah'ın hastalığı ağırlaşmış olmalı, yanımızda Kur'ân vardır. Bize Allah'ın kitabı yeter!" diyerek böyle bir vasiyetnâme yazılmasına gerek duymadı. Bu söz üzerine oradakiler ihtilâfa düştü. Bir kısmı: "Yazı malzemesi getirelim, vasiyetname yazsın!" derken bir kısmı da "Buna gerek yok, bize Kur'ân yeter!" diyerek münakaşa ettiler. Gürültü çoğalmıştı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Haydi kalkın, Resûlullah'ın huzurunda Ashab'ın münakaşa etmesi, ihtilafa düşmesi doğru değildir. Beni kendi halime bırakın. Benim şu anda içinde bulunduğum murakebe ve Allah'a dönüş hazırlığı hâli, sizin beni meşgul etmek istediğiniz şeylerden daha hayırlıdır" buyurdu ve vasiyetname yazdırmaktan vazgeçti. Bundan sonra şifahen şu üç şeyi vasiyet etti:

1) Arabistan Yarımadası'nda Müslüman olmayan hiç kimse kalmasın.

2) Kabîleler tarafından gönderilen elçi ve heyetlere iyi muamele yapılsın, hediyeler verilmesi ihmal edilmesin.

3) Ravi İbnu Abbâs bu maddeyi unuttuğunu söyler, ancak bazı rivayetlerde "namazların vaktinde kılınması" Resûlullah'ın en son söylediği sözlerden olarak zikredilir.

Resûlullah'ın hastalığı bazen hafifliyor, bazen de şiddetleniyordu.

Cumartesi günü, Cebrail aleyhisselam gelip halini hatırını sordu. Pazar günü gelip tekrar halhatır sordu ve peygamberlik iddiasına kalkan Esvedü'l-Ansî'nin öldürüldüğünü haber verdi. Sonradan gelen haberler bunu te'yid etti.

Suriye'ye gönderilmek üzere Resûlullah'ın Üsâme radıyallahu anh komutasında hazırladığı ordu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığının şiddetlenmesi üzerine cumartesi ve pazar günü yola çıkmadı. Üsame gelip, Hz. Peygamber'i ziyaret edip gidiyordu.

Pazar günü hastalığı daha bir şiddet kazanınca, aileleri Hz. Abbas radıyallahu anhüm ile görüşerek zatülcenb ilacı vermek istediler. Aleyhissalâtu vesselâm bunu almayıp reddetti. "Zatülcenb için faydalıdır" dedilerse de almamakta ısrar etti. Ancak, baygın düştüğü bir anda ilacı ağzına koydular. Ayılınca ilacın içildiğini anladı. "Ben zatülcenb değilim. Benim ilacım başkadır, o ilaçtan siz de içeceksiniz" diyerek, orada bulunanlara ceza olarak ilaçtan içirdi. Resûlullah'ın hastalığı humma olduğu için soğuk suda yıkanmak iyi geliyor, hararetini düşürerek rahatlık ve iyileşme temin ediyordu.[12]

Resûlullah'ın vefat ettiği gün olan pazartesi günü, biraz iyileşmişti. Sabah olunca penceresinin perdesini aralayarak mescide baktı. Cemaat saf saf olmuş, sabah namazı kılıyordu. Manzaraya çok sevindi ve işitilecek bir sesle tebessüm buyurdu. Duyduğu rahatlık O'nu mescide çıkma hususunda cesaretlendirdi. Mescide geçti. Aleyhissalâtu vesselâm'ın geldiğini hisseden Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh, imamet makamını O'na bırakmak istedi ise de Aleyhissalâtu vesselâm yerinden ayrılmamasını işaret buyurdu. Hz. Ebu Bekr'in arkasında durarak sabah namazını kıldı. Bu sefer de oturarak kıldı, ama İmam Ebu Bekir'di.

Namazı kılınca Hz. Aişe'nin hücresine çekildi, perdeyi indirmek istedi, ama dermansızdı, başkaları indirdi.

Resûlulah'ı aralarında gören cemaat de, Efendimiz iyileşti diye sevinmişti. Hatta Hz. Ebu Bekir, izin alarak Medine civarındaki Sunh'taki evine gitmişti. Ancak bu hafifleme, ölüm öncesinde çoğunlukla herkeste görülen rahatlama idi. Öğleden sonra hastalığı ağırlaştı, bayılma nöbetleri sıklaştı. Hz. Fatıma, babasının çektiği ızdırabın müşahedesine dayanamayarak: "Vay babacığımın ızdırabına! Ey Rabbinin davetine icabet eden babacığım, ey makamı Cennetü'l Firdevs'te olan babacığım, ey Cebrail'e ölümünü haber verdiğimiz babacığım!" diye yas ederek ağlamaya başladı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kızım, baban bu günden sonra hiç ızdırap çekmeyecek!" diyerek onu teselli etti.

Bu sırada Hz. Aişe'nin oğlan kardeşi Abdurrahman elinde bir misvak olduğu halde içeri girdi. Hz. Aişe'nin göğsüne dayalı olan Aleyhissalâtu vesselâm misvağa dikkatle bakmıştı. Bunu gören Hz. Aişe, misvağı Hz. Abdurrahman'dan alıp, ucunu dişleriyle koparıp, yumuşatarak Aleyhissalâtu vesselâm'a uzattı. Efendimiz alıp dişlerini misvakladı.
Bu sırada Hz. Üsâme huzura geldi. Onu gören Aleyhissalâtu vesselâm "Artık, Allah'ın bereketiyle git!" buyurdu. Hemen ayrılıp Medine dışındaki ordusuna hareket emri vermişti ki, Fahr-ı Kâinat'ın vefat haberi geldi. O da hareket emrini geri aldı.
Resûlullah, pazartesi öğleden sonra, iyice ağırlaşmıştı: Nefeslerini zor alıyor, bazan da tıkanıyordu. İyileştiği bir anda kölelere iyi davranılması, namazın ihmal edilmemesini tavsiye etti.
Yanındaki su çanağına arada sırada elini batırıyor ve yüzünü ıslatıyordu. "Lâilahe illallah" diyor, dua mahiyetinde ayetler okuyordu. Şu ayeti okumuştu. (Mealen): "Kimler, Allah ve Resûlü'ne itaat ederse onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîkler, şehidler ve sâlih kimseler ile beraberlerdir, bunlar ise ne güzel arkadaşlardır" (Nisa 69).
Okuduğu bir dua da şu idi: "Lailahe illallah, Lailahe illallah, Lailahe illallah. Ölümün de şiddetleri, halleri, sadmeleri var. Ey Rabbim, ölümün sarsıntılı anlarında bana yardım et. Ey Rabbim beni bağışla, ey Rabbim beni bağışla!"
Resûlullah'ın mübarek yüzleri bazan sararıp, bazan kızarıyordu. Sonunda nefesi daraldı, hareketleri daha da ağırlaştı. Ellerini yukarı kaldırıp üç kere mübarek parmaklarıyla semaya doğru işaret ederek: "Refik-i A'la'ya, ulvî ve yüksek Refik'e, beni Refik-i A'la'ya ulaştır" dedi.
Bunlar son kelamlardı. Elleri düştü. Gözleri açık olarak tavana dikili kaldı. Mübarek ruhları, talep ettiği Refik-i A'la'ya, Rabb-i Rahimine kavuştu. Allahümme salli ve sellim ve bârik ala seyyidina Muhammedin ve alâ Âl-i seyyidina Muhammedin bi-adedi sevab-ı ümmetihi ve bi-adedi zerrâti'lkâinat.
Her fani gibi Aleyhissalâtu vesselam da vefat etmişti. Ama geride, İslâm'ı medenî dünyanın her tarafına ulaştıracak güzide bir cemaat bırakmıştı: Ashab-ı Kiram... Kur'ân ve sünnet yolunda her şeyini fedaya hazır, sünnetin tek bir kelimesi ve hatta harfi için bir aylık meşakkatli yolculukları göze alan, tek bir hadisteki ufak bir şüphesini gidermek için Medine'den kalkıp Mısır'a giden sahabeler bırakmıştı. Müsterîh olabilirdi. Rabbisinin tebliğ vazifesini hakkıyla yapmıştı, hesabını verebilirdi.
Rabbimiz, bizleri onun şefaatinden mahrum etmesin, şeriatından ayırmasın, sünnetinden mahrum kılmasın. Amin.[13]

*** RESULULLAH ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN YIKANMASI KEFENLENMESİ**

?5409 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ???????? ?????? ??????? ?????? # ???????: ???????? ? ??????? ?????????? ??????? ?????? # ???? ????????? ????? ????????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ????? ??? ???????? ?????? ??? ?????????? ?? ????????? ???????????? ????????? ???? ????????? ?????????? ? ????????? ???? ????: ????????? ?????? ?????? # ?????????? ????????. ????????? ?????????? ????????? ????????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????????????? ??????????? ????? ?????????? ????????? ???????? ???????: ???? ???????????? ???? ?????? ??? ????????????? ??? ?????? ??????? ?????? # ??? ?????????[. ????? ??? ???? .

1. (5409)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yıkamak istedikleri zaman: "Allah'a kasem olsun bilmiyoruz! Ölülerimizi soyduğumuz gibi, Resûlullah'ı da elbiselerinden soyacak mıyız, yoksa elbisesi üzerinde olduğu halde mi yıkayacağız?" dediler. Bu şekilde ihtilaf edince, Allah üzerlerine uyku attı. Öyle ki, onlardan herbirinin çenesi göğüslerindeydi. Beyt cihetinden, kim olduğu bilinemeyen bir konuşmacı:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı elbisesi üzerinde olduğu halde yıkayın!" diye konuştu. Bunun üzerine kalkıp, kamîsi üzerinde olduğu halde yıkadılar. Su, kamîsin üzerinden dökülüyordu... Aleyhissalâtu vesselâm'ın bedenini elleriyle değil, kamîsiyle ovuyorlardı."
Hz. Aişe sözlerine devamla dedi ki: "Eğer, daha önce yaptığım işi şimdi yapacak olsaydım, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kadınlarından başkası yıkamazdı." [Ebu Davud, Cenâiz 32, (3141).][14]

?5410 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??????? ?????? # ?? ?????? ???????? ?????????????? ?????????? ????????? ??????????? ?????? ????? ????[.??? ?? ????? ?? ???? ??????: »??????????? ??????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????????« ????? ??? ????.»??????????????« ?????? ??? ?????? ???? ?????? ????? ??? ??? ????? ????? .

2. (5410)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç necrânî kumaş içerisine kefenlendi: İki parçalı bir hulle, bir de öldüğü sırada üzerinde bulunan kamîs."
Âmiru'ş-Şâbi'den kaydedilen bir rivayette İbnu Abbâs şu ziyadede bulunur: "Aleyhissalâtu vesselam'ı Hz. Ali, Fazl ve Üsâme radıyallahu anhüm yıkadı ve bunlar kabrine indirdiler." [Ebu Dâvud, Cenâiz 34, (3153).][15]

?5411 ?3? ??? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?"???????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ? ??????????? ?????. ?????? ????? ???????? ?????? ??????????. ?????? ????????: ???????????. ??????? ???? ?????? ??????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ??? ?????? ??????? ??? ????????? ?????? ????????? ????? ???????? ???? ????. ????????? ??????? ???????? ???????? ????? ????????? ?????????? ??????? ???????: ? ?????????? ??????????? ????????? ?????? ????????[.

3. (5411)- İmam Mâlik anlatıyor: Bana ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pazartesi günü vefat etti ve salı günü de defnedildi. Halk namazını (cemaat halinde değil) ferd ferd kıldı, hiç kimse imamlık yapmadı.
Bir kısmı: "Minberin yanına defnedilsin" dedi. Bazıları da: "Bakî mezarlığına defnedilsin" dedi. Bu (münakaşaya) Hz. Ebu Bekir geldi ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Her peygamber öldüğü yere defnedilir" buyurduğunu işitmiştim" dedi. Bunun üzerine hemen orada mezar kazıldı.
Aleyhissalâtu vesselâm'ı yıkamak istedikleri vakit, gömleğini çıkarmak istediler. Derken: "Gömleği çıkarmayın!" diye bir ses işittiler. Bunun üzerine gömleği üzerinde olduğu halde yıkadılar." [Muvatta, Cenâiz 27, (2, 231).][16]

?5412 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:] ?????? ?????? ??????? ?????? # ?? ???????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (5412)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Kabrinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın altına kırmızı bir kadife kondu." [Tirmizî, Cenâiz 55, (1048); Nesâî, Cenâiz 88, (4, 81); Müslim, Cenâiz 91, (967).][17]

?5413 ?5? ??? ???? ?? ???? ?? ????????? ???:]?????? ??????? ?????? ??????? ?????? # ???? ????????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

5. (5413)- Muhammed İbnu Ali İbni'l-Hüseyin anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrine lahid[18] yapan Ebu Talha'dır. Aleyhissalâtu vesselâm'ın altına kadifeyi koyan (Aleyhissalâtu vesselam'ın) azadlısı Şükran radıyallahu anh'dır." [Tirmizî, Cenâiz 55, (1047).][19]

?5414 ?6? ??? ?????? ?? ????? ???:]???????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????????: ??????????? ????????? ??? ???? ?????? ??????? ?????? # ????????????. ?????????? ??? ???? ?????? ???????: ? ?????????? ??? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ????????????[. ????? ??? ????.

6. (5414)- Kâsım İbnu Muhammed rahimehullah anlatıyor: "(Halam) Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın evine gidip yanına girdim ve: "Ey anneciğim! Bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve iki arkadaşının kabirlerini(n örtüsünü) aç da bir göreyim!" dedim. Üç kabri de benin için açıverdi. Bunlar (yer seviyesinden ne) yukarıda ne de aşağıda idiler. Kırmızı arsanın kumlarıyla kumlanmış idi." [Ebu Dâvud, Cenâiz 72, (3220).][20]

?5415 ?7? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ???? ?????? ????????? # ??????????[. ????? ??????? .

7. (5415)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrini yerden yükseltilmiş olarak görmüştür. [Buharî, Cenâiz 96).][21]

AÇIKLAMA:

Burada kaydedilen yedi hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra yıkanması, kefenlenmesi ve defnedilmesiyle ilgilidir.
* Resûlullah pazartesi günü vefat etmişti. Ancak defin işi salıya kaldı. Ashab teçhiz ve tekfin işlerinde hizmet etmek için can atıyordu. Cenazenin birinci derecede sahibi olarak Hz. Ali vaziyete hakim oldu. Bu hizmetleri önce kendisi olmak üzere Aleyhissalatu vesselâm'ın en yakınlarıyla yürüttü: Hz. Abbâs, Fadl İbnu Abbâs, Kusam İbnu Abbâs, Usâme İbnu Zeyd ve Aleyhissalâtu vesselam'ın azadlısı Şükrân radıyallahu anhüm ecmain. Hz. Ali, Ensar-ı Kirâm'ı temsilen, Bedir ashabından olan Evs İbnu Havlî radıyallahu anh'ı içeri alıp odanın kapısını kapattı.
* Yıkama sırasında elbisesinin çıkarılıp çıkarılmayacağı hususunda ihtilaf vaki oldu ise de, İlahî bir irşadla elbise çıkarılmadan yıkamaya karar verildi. Üst giysileri kaftan ve izar soyuldu ise de, kamîsi (iç gömleği) soyulmadı. Kamîs üzerinden oğularak yıkandı. Böylece Aleyhissalâtu vesselâm'ı yıkayan Hz. Ali'nin eli Resûlullah'ın bedenine değmemiş oldu. Hz. Aişe, bilahere bir pişmanlık duyarak: "Şimdiki aklım olsaydı, Aleyhisselâtu vesselâm'ın yıkanma şerefini, hanımlarından başkasına bırakmazdım" manasında bir söz sarfetmiştir.
* Aleyhissalâtu vesselâm bir sedir üzerinde yıkandı. Hz. Abbas ve iki oğlu Kusam ve Fadl, Aleyhissalâtu vesselâm'ın cedeslerini çevirme hizmetini yaptılar.
* Aleyhissalâtu vesselâm üç parça pamuklu kumaş ile kefenlendi. Bu kumaşlar Necran'da bulunduğu için necrânî deniyordu. Hz. Aişe'den gelen bir riayette, Resulullah'ı kefenlemede kullanılan kumaşın renginin beyaz olduğu belirtilir.
Resulullah'ın nereye defnedileceği de ihtilaf edilmiş ise de, Hz. Ebu Bekir, Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Allah Teala bir peygamberin ruhunu ancak o peygamberin defnolunmasını istediği yerde kabzeder" sözünü hatırlatır ve Aleyhissalâtu vesselâm'ı en son yattığı döşeğin altına gömmek gerektiğini söyler ve böylece münakaşa biter. Resulullah'ın cesedi başka yere kaldırılarak, son nefesini verdiği karyolanın altına mezar kazıldı.
Yıkanıp teçhiz ve tekfin işi bittikten sonra daha önceden kullanmakta olduğu ve kendisine Es'ad İbnu Zürare (radıyallahu anh) tarafından yapılıp hediye edilmiş olan sedir üzerine kondu. Hücresi küçük olduğu için, Müslümanlar, küçük gruplar halinde sırayla erkekler, kadınlar, en sonra da çocuklar ve köleler gelip teker teker namaz kıldılar. Namazın cemaatle kılınmayışına sebep olarak bir de hadis zikredilir. Buna göre, kendisine kılınacak namazdan sorulduğu zaman Aleyhissalâtu vesselâm: "Beni kabrimin kenarında sedirimin üzerine koyup bölük bölük melekler, erkekler, kadınlar ve çocuklar sıra ile namazımı kılarsınız" buyurmuştur. namaz, teker teker kılındığı için, salı günü gece yarısına kadar devam etti. Bu sebeple defin gecikti ve salıyı çarşambaya bağlayan gecenin yarısında defnedilebildi. Defnin gecikmesine, ölüm haberinin Aleyhissalâtu vesselâm'ın yakınlarını ne yapacaklarını şaşırtmasıyla da izah ederler. Nitekim, Hz. Ebu Bekr'in araya girmesiyle ölüm haberine inanmışlar ve kendilerine gelmişlerdir. İlaveten denir ki: Hz. Ebu Bekr'in Mescid-i Nebevî'de okuduğu hutbe bittiği zaman, cenazenin teçhiz, tekfin ve defin işlerine vakit kalmamıştı. Esasen kabrin kazılması işi de başka gecikme amili olmuştur: Çünkü teçhiz, tekfin işlerinin bitiminden sonra kabir kazılmıştır. Yer meselesi de münakaşa ile halledilmiştir.
Mezarın nasıl kazılacağı da ihtilaflı oldu. Bu işi iyi beceren iki kişi vardı: Biri muhacirlerden Mekkeli Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah, diğeri de ensardan Medineli Ebu Talha (radıyallahu anhümâ) idi. Ebu Ubeyde Mekkelilerin usulünce yerde bir çukur kazıyordu. Ebu Talha ise, Medinelilerin usulünce bir lahid yapıyordu. Efendimiz'in mezarı ne şekilde olacağı müzakere edilince, Hz. Ömer: "İkisine de haber salalım, hangisi erken gelirse onun tarzınca kazdırırız" teklifinde bulundu. Teklif kabul görünce her ikisine de adamlar çıkarıldı. Ebu Ubeyde evinde bulunamadı. Ebu Talha ilk gelen olunca, Medinelilerin usulünce kabir kazıldı.
Kazma işi bitince, Fahr-i Âlem'in mübarek cesedleri, Hz. Ali, Fazl İbnu Abbas, Üsame İbnu Zeyd ve Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anhüm) tarafından mezara indirilip defnolundu. Kusam İbnu Abbas, Şükran ve Evs İbnu Havlî (radıyallahu anhüm) de definde hazır bulundular.
Âlemlere rahmet olarak gönderilen ve güzel ahlakı tamamlamak vazifesiyle gelmiş bulunan Benî Adem'in en eşrefi, Rabbülalemin'in Habibi Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) ebedî istirahatgâhına, Rabb-i Rahiminin huzuruna tevdi edilmiş oldu. Cenab-ı Hak bizleri ve bütün mü'minleri O'nun şefaatinden mahrum etmesin. Kıyamet günü Livau'l-Hamd altında beraberlik nasib etsin, sünnetine ittiba ve hizmetten ayırmasın. Amin, elfü elfi amin.
* Son iki hadiste (5414, 5415) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabirleriyle ilgili bilgi var: Kasım İbnu Muhammed halası olan Hz. Aişe'ye Aleyhissalâtu vesselâm'ın ve beraberinde bulunan Hz. Ebu Bekr ve Ömer'in kabirlerinin üstündeki örtüyü açtırarak yakından gördüğünü, bu üç mezarın da yer seviyesinde olduğunu belirtiyor. İbnu Abbas ise, kabrin yerden yüksekçe olduğunu ifade ediyor.
Bu hususta azçok farklılık arzeden rivayetler var. Nitekim Cafer İbnu Muhammed, babasından naklen: "Resulullah'ın kabrinin yerden bir karış kadar yükseltildiğini ve arsadan alınan kırmızı toprakla sıvandığını" belirtir. Hakim'in rivayetinde aynı vecihten şu ziyade vardır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrini gördüm, o öndeydi. Hz. Ebu Bekr'in başı, Resulullah'ın iki yanı arasındaydı. Ömer de Aleyhissalâtu vesselâm'ın ayak tarafındaydı."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrini Ömer İbnu Abdilaziz'in emirliği sırasında "dört parmak kadar" yerden yüksek gördüğünü belirten müşahidin veya "bir karış veya bir karış kadar yüksek" gördüğünü belirten müşahidlerin rivayetleri mevcuttur. Keza Buhârî'de "Süfyan et-Temmar'dan "Resulullah'ın kabrini yüksekçe gördüğü" kaydedilmiştir
Beyhakî merhum, farklı rivayetleri şöyle te'lif eder: "Muhtemeldir ki, bidayette kabirler yer seviyesinde idi. Ömer İbnu Abdilaziz'in Medine valiliği zamanında kabrin duvarları inşa edilince, kabirleri yükseltmiştir. Bidayette düz olması meselesini, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Ali'ye "yer seviyesine indirilmedik kabir bırakmaması" ile ilgili emri de doğrular."
Ebu Hanife, Malik, Ahmed, Müzenî ve Şafiîlerden birçoğu -hatta Kadı Hüseyin, Şafii'nin ashabının ittifak ettiğini iddia eder- Kadı İyaz'ın ulemanın ekseriyetinden nakline göre, kabri yüksek tutmanın efdal olduğuna hükmetmişler ve Süfyan et-Temmar'ın kavlini esas almışlardır. [22]

İKİNCİ BAB

ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ BAHİSLER

(Bu babta yedi fasıl vardır.)

*

BİRİNCİ FASIL

ÖLÜMÜN BAŞLANGICI VE GELİŞİ

?5416 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ??????????? ? ????? ??? ??????[. ????? ?????? ??? ??????? .

1. (5416)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Lailahe illallah demeyi telkin edin." [Müslim, Cenaiz 1, 2, (916, 917); Tirmizî, Cenaiz 7, (976); Ebu Davud, Cenaiz 20, (3117); Nesâî, Cenaiz 4, (4, 5).][23]

?5417 ?2? ??? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? # ?????????? ???? ??????????? ??????? ??[. ????? ??? ???? .

2. (5417)- Ma'kıl İbnu Yesar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Yasin suresini okuyun." [Ebu Davud, Cenaiz 24, (3121); İbnu Mace, Cenaiz 4, (1448).][24]

AÇIKLAMA:

1- Birinci hadis, muhtazar denen can çekişme halinde olan bir hastanın yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet veya her ikisini birden okuyarak telkinde bulunulması tavsiye edilmektedir. Telkin, onların telaffuz edilmesi suretiyle olur. Alimler, hastaya "bunu söyle!" diye emretmemek gerektiğini, yanında söylemekle iktifa edilmesini tavsiye ederler. Telkin çok sık olmamalıdır. Bir kere söylendi mi hemen tekrar edilmemeli, araya başka bir kelam girmişse arkadan bir kere daha söylenmeli derler.
Resulullah bir başka hadislerinde "Kimin son sözü Lailahe illallah olursa cennete girer" buyurarak ölülerimizin son kelamlarının Lailahe illallah olmasının ehemmiyetini

belirtmiştir. Bir başka hadiste de: "lailahe illallah kelimesini, ölüm onunla sizin aranıza girmeden çok tekrar edin, öleceklerinize de telkin edin" buyrulmuştur.
2- İkinci hadis, muhtazarlara Yasin suresinin okunmasını tavsiye etmektedir. Bazı alimlerimiz, buradaki hikmeti, Yasin suresinde ahiretle ilgili bahislerin çokluğuyla izah eder. "Surede Allah'ın zikri, kıyamet ve yeniden diriltilme ile ilgili haller mevcuttur. Muhtazar, bunları işiterek, o ahvalle ünsiyet peyda eder" derler. Fahreddin-i Razi, Tefsir-i Kebir'inde Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Yasin'dir" sözünün yanında bir de ölüme yaklaşan kimseye Yasin suresinin okunmasının emredilmesi şu hususun ilanı olmaktadır" der ve açıklar: "O sırada lisanın kuvveti zayıftır, dermandan düşmüştür. Fakat kalp bütün varlığıyla Allah'a yönelir. Öyleyse bu esnada ona, kalbinin kuvvetini artıracak, tasdikini takviye edecek, yakinini güçlendirecek birşey okunmalıdır. İşte Yasin suresinde bütün bu hassalar mevcuttur. Zira onda yeniden dirilme, Kıyamet ahvali, eski milletlerin ahvali, sonlarının beyanı, kaderin isbatı, kulların efdalininin Allah Teala'ya dayandığı, tevhidin isbatı, Allah'ın ziddı, ortağı bulunmadığının beyanı, kıyamet alâmetleri, yeniden dirilme ve haşrin vukuu, Arasat'ta huzur-u İlahi'de toplanma, hesap, ceza, hesaptan sonra dönülecek yerler vs. vs. hepsi mevcuttur. Bunun okunması kişide bütün bu ahvalin hatıratını yeniler ve dinin temel meselelerine karşı uyarıda bulunur, kabir ve kıyamet ahvalinden kendisini bekleyen şeyleri hatırlatır."
3- Hadiste, "muhtazara okuyun" demiyor, "ölülerinize okuyun" diyor. Alimler çoğunlukla "ölüler" tabirinden ölüme yaklaşanları yani muhtazarları anlamış ise de, bazıları zahirî manayı esas alarak ölülere okumayı esas almıştır. Ama, "en doğrusu her ikisinin de kastedildiğini anlamaktır" diyenler de olmuştur.
Bir kısım Hanefiler bu hadise dayanarak "Kişi amelinin sevabını bir başkasına bağışlayabilir, ameli kıraat, namaz, oruç, sadaka, hacc, hangi çeşitten olursa olsun farketmez" diye hükmetmiştir. Mu'tezile "Kişi için ancak çalıştığı vardır" (Necm 39) ayetini göstererek itiraz etmiş ise de, ulema mukabil deliller zikrederek Mu'tezilî görüşü reddetmişlerdir (Feyzu'l-Kadir 2, 67).[25]

?5418 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ??????
#: ???? ??????? ??? ?“??????? ???? ????? ?????? ???????? ???????: ???? ?????: ?????? ????? ???????? ???????? ????????[. ????? ???? .

3. (5418)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsan öldüğü zaman gözleri nasıl belerip kalıyor, görmez misiniz?" buyurmuştu. Cemaat:"Evet, görüyoruz!" dediler. Bunun üzerine:"İşte bu, gözünün, nefsini (çıkan ruhun) takip etmesindendir!" buyurdular." [Müslim, Cenaiz 9, (921).][26]

AÇIKLAMA:

1- Hadis ruhla nefsin aynı şey olduğunu ifade etmektedir. Çünkü, ölünce bedenden çıkan şey "nefis" kelimesiyle ifade edilmiştir.
2- Alimler ölümün ruhu değil, bedeni yok ettiğini, ruhun baki kaldığını ifade ederler. Cesedden de acbu'zzeneb denen kuyruk sokumu kemiğinin çürümeyeceği, bedenin yeniden diriltilmesi o nüveden başlatılıp tamamlanacağı hadislerde gelmiştir.
3- Alimler ölüm vücudî mi, ademî mi yani bir yokluk hadisesi mi, varlık hadisesi mi diye münakaşa etmişlerdir. Vücudî diyenler, ölümün de hayatın da yaratıldığını ifade eden ayete (Mülk 2) dayanırlar, ademî olduğunu söyleyenler, mezkur ayetteki "yaratmak"tan muradın takdir olduğunu söyleyerek te'vil ederler.[27]

?5419 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ?????? # ???? ??? ??????? ?????? ????? ????????? ??????????. ????? ?????: ???? ???????? ???? ?????? ???????? ????????. ??????? ????? ???? ??????? ??????: ? ???????? ???? ??????????? ??? ???????? ????? ??????????? ???????????? ???? ??? ??????????. ????? ?????: ??????????? ??????? ‘??? ??????? ???????? ?????????? ?? ???????????????? ??????????? ?? ???????? ?? ????????????? ??????? ????? ?????? ????? ????????????? ????????? ???? ?? ???????? ????????? ???? ????[. ????? ?????? ? ???????.

4. (5419)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Seleme (radıyallahu anh)'nin yanına girdi. Ebu Seleme'nin gözleri açık kalmıştı, onları kapattı. Sonra:
"Ruh kabzedildi mi göz onu takip eder" buyurdu. Ehlinden bazıları feryad u figan koparmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kendinize kötü temennide bulunmayın, hayır dua edin! Çünkü melekler, söylediklerinize amin derler!" buyurdu. Sonra ilave etti:
"Allahım, Ebu Seleme'ye mağfiret buyur! Derecesini hidayete erenler arasında yükselt. Arkasında kalanlar arasında ona sen halef ol! Ey Alemlerin Rabbi! Ona da bize de mağfiret buyur! Ona kabrini geniş kıl, orada ona nur ver!" [Müslim, Cenaiz 7, (920); Tirmizî, Cenaiz 7, (977); Ebu Davud, Cenaiz 19, 21, (3115, 3118); Nesâî, Cenaiz 3, (4, 5).][28]

AÇIKLAMA:

1- Gözleri açık kalmıştı diye çevirdiğimiz ????? ???????? tabiri, ölen bir kimsenin gözlerini bir noktaya dikip, başka tarafa çevirememesidir. Ölenin gözleri öylece açık kalır. Yanındakiler, bu halden hasıl olan çirkinliği bertaraf etmek için gözleri kaparlar.
2- Gözün ruhu takip etmesi, ölünce çıkan ruhun peşinden gözün ona bakmasıdır.
3- "Arkasından kalanlar arasında sen ona halef ol!" cümlesiyle: "Ey Allahım, geride bıraktığı dul ve yetimlere sen koruyucu ol, rızıklarını ver, terbiye ve himayeleri aksamasın, rahmetinle muamele et" demek istemiştir.[29]

?5420 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ???????????: ???????? ????????? ????????? ?????? ??? ?????? ???? ?????? ??????????? ??????? ?????? ????????. ?????????? ????????? ????? ?????????? ????? ?????? ???????????? ?????????? ???????? ????? ??????? ???? ???????? ??????????? ???????????: ??? ??????? ????? ???????? ?????? ??????????? ???? ?‘????! ?????????? ???? ???????? ?????????????? ???????? ?????? ??????? ???? ???? ????????? ??????????? ???????? ????????? ??????????????: ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????
????????????: ??????? ???????? ????? ??? ????? ???????????. ?????? ????? ????? ???? ????? ??? ????????? ???????: ?????? ???? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????? ????????? ?????????? ???????. ????????????: ???????? ????????? ?????????? ???????? ??? ??????? ??????. ?????????? ????????? ?????? ???????? ????? ???????? ???? ????? ?‘????. ????????????: ??? ??????? ????? ????????! ????? ???????? ???? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

5. (5420)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir Müslüman muhtazar olduğu (can çekişme anına girdiği) zaman rahmet melekleri, beyaz bir ipekle gelirler ve şöyle derler:
"Sen razı ve senden de (Rabbin) razı olarak (şu bedenden) çık. Allah'ın rahmet ve reyhanına ve sana gadabı olmayan Rabbine kavuş."
Bunun üzerine ruh, misk kokusunun en güzeli gibi çıkar. Öyle ki melekler onu birbirlerine verirler, tâ semanın kapısına kadar onu getirirler ve: "Size arzdan gelen bu koku ne kadar güzel!" derler. Sonra onu mü' minlerin ruhlarına getirirler. Onlar, onun gelmesi sebebiyle sizden birinin kaybettiği şeyinin kendisine geldiği zamanki sevincinden daha çok sevinirler. Ona:
"Falanca ne yaptı? Falanca ne yaptı?" diye (dünyadakilerden haber) sorarlar. Melekler:
"Bırakın onu, onda hâlâ dünyanın tasası var!" derler. Bu gelen (kendisine dünyadan soran ruhlara):
"Falan ölmüştü, yanınıza gelmedi mi?" der. Onlar:
"O, annesine, Hâviye cehennemine götürüldü!" derler. Aleyhissalâtu vesselâm devamla der ki:
"Kâfir muhtazar olduğu vakit, azab melekleri mish (denen kıldan kaba bir elbise) ile gelirler ve şöyle derler:
"Bu cesedden kendin öfkeli, Allah'ın da öfkesini kazanmış olarak çık ve Allah'ın azabına koş!"
Bunun üzerine, cesedden, en kötü bir cîfe kokusuyla çıkar. Melekler onu arzın kapısına getirirler. Orada:
"Bu koku ne de pis!" derler. Sonunda onu kâfir ruhların yanına getirirler." [Nesâî, Cenâiz 9, (3, 8-9).][30]

?5421 ?6? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ??????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

6. (5421)- Büreyde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mümin alnının teriyle ölür." [Tirmizî, Cenâiz 10, (982); Nesâî, Cenâiz 5, (4, 6).][31]

AÇIKLAMA:

Alimler, hadiste gelen alın teri tâbirinden ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir.
* Bazısı: "Alın teri, mü'minin ölüm anında mâruz kaldığı şiddetten hasıl olur" demiş, İbnu Mes'ud'un bir hadisini delil göstermiştir. Mezkur hadiste ?????? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ??? ????????? ????????????? ?????? ????????? buyrularak, mü'minin üzerinde kalan günahı sebebiyle ölüm ânında, terletici şiddetli bir sıkıntıya maruz kalacağı ifade edilir. Ancak bu hadise kaynak gösterilememiştir.
* Bazıları: "Alın teri hayadan hasıl olur. Şöyle ki: Mü'min, günahlar işlemiş olmasına rağmen kendisine müjde gelince, bundan, Allah'a karşı bir hacâlet (utanma) ve istihya duyar, böylece alnında ter hasıl olur" demiştir.
* Bazıları: "Alın teri, manası anlaşılmasa da mü'minin ölümüne alâmet olarak konmuş olabilir" demiştir.[32]

?5422 ?7? ??? ?????? ??? ???? ??????? ?? ???? ?? ????? ???? ?????? # ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????????? ??????? ????? ??????????? ?????????? ????????????[. ????? ??? ????.»?‘???« ????? .

7. (5422)- Ubeyd İbnu Halid es-Sülemî Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birinden naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ani ölüm, kâfir için gadab-ı İlahî'nin bir yakalamasıdır, mü'min için de bir rahmettir." [Ebu Dâvud, Cenâiz 14, (3110).] [33]

İKİNCİ FASIL

ÖLÜYE AGLAMA VE MATEM

*** CEVAZ**

?5423 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ???? ???? ?????? ?????????? ??????? ??????? “?????????? ???? ??????? ?????? # ??????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ????????. ????? ????????? ???????? ?????? ?????? ???????????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ??????? ?????? # ??????????. ?????? ???????????????? ???? ??????: ??????? ??? ??????? ??????? ??????: ??? ????? ?????? ??????? ????????. ????? ?????????? ????????. ???????: ???? ????????? ???????? ??????????? ????????? ??? ??????? ??? ??? ??????? ????????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ??????????????[. ????? ??????? ???? ????.»????? ????????? ??????????«. ???? ????? ????? ???? ??? ????? ???? .

1. (5423)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte demirci Ebu Seyf radıyallahu anh'ın yanına girdik. O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oğlu İbrahim'in süt babası idi. Aleyhissalâtu vesselam oğlunu aldı, öptü ve kokladı. Daha sonra yanına tekrar girdik. İbrahim can çekişiyordu. Bu manzara karşısında Aleyhissalâtu vesselâm'ın gözlerinden yaş boşandı. Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh:
"Sen de mi (ağlıyorsun) ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey İbnu Avf! Bu merhamettir!" buyurdu ve ağlamasına devam etti. Sonra şöyle söyledi: "Gözümüz yaş döker, kalbimiz hüzün çeker, fakat Rabbimizi razı etmeyecek söz sarfetmeyiz. Ey İbrahim! Senin ayrılmandan bizler üzgünüz!" [Buhârî, Cenâiz 44; Müslim, Fezâil 62, (2315); Ebu Dâvud, Cenâiz 28, (3126).] [34]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın oğlu İbrahim'in süt babası Ebu Seyf'in adı Berâ İbnu Evs'tir. Mesleği demirciliktir. el-Kayn demirci demektir. Gerçi kayn kelimesi sanatkâr manasında bütün ustalara müştereken ıtlak edilen bir isimdir. İbrahim'in sütannesi Havle Bintu Münzir'dir.
2- Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh'ın hayreti, Resûlullah'ın ölülerin ardından mâtemi yasaklamış olmasına rağmen onu ağlar görmesindendir. Bir rivayette: "Ağlamaktan men eden siz değil miydiniz?" dediği ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın da: "Ben sizi iki ahmak ve fâcir sesten yasakladım: Oyun ve eğlence sırasındaki ses ve şeytan mizmarı ile musibet sırasındaki ses ve yüzleri yolmak, üst başı yırtmak ve şeytan iniltisi" cevabını verdiği belirtilir. Bir başka rivayete göre: "Ben insanları mâtem tutmaktan, kişinin ölüde olmayan şeyleri sayıp dökerek yas çekmesinden yasakladım" demiştir.
İbnu Hâcer'in açıklamasına göre, Resûlullah'ın Mısırlı cariyesi Mâriye'den olan oğlu İbrahim hicretin sekizinci yılında Zilhicce ayında doğmuştur. Vâkidî'ye göre onuncu hicrî yılda, Rebîu'l-Evvel ayının on üçünde vefat etmiştir. İbn Hazm, Resûlullah'ın ölümünden üç ay kadar önce olduğunu cezmen söylemiştir.
3- Hadis, mübah olan ağlamanın, caiz olan hüznün edebini göstermektedir. Allah'ın emrine karşı bir öfke, bağırıp çağırma olmadan gözden yaş akması, kalben duyulan üzüntüdür. Bu, insandaki merhamet hissinin gereği olarak meşrudur.
4- Hadis çocuğun öpülüp koklanmasının meşruiyyetini de gösterir.
* Çocuğun sütanneye verilmesi, küçüğü hastalandığı zaman ziyareti (iyadet), can çekişme anında hazır bulunmanın, yakınlara merhametin meşruiyyeti.
* Hüznü gizlemek evla ise de izhar etmek de câizdir.
* Resûlullah'ın, söyleneni anlamayan çocuğa hitapta bulunması, "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" tâbirimizde olduğu üzere başkasına niyet ederek, bir başkaya hitap etmenin cevazını gösterir. Çocuk:
a) Küçüklüğü,
b) Can çekişme halinde olduğu için söyleneni anlayacak durumda değildir. Aleyhissalâtu vesselâm, bu ağlamanın, önceki yasağa girmediğini yanındakilere ifade etmek için, çocuğa konuşmuştur.
* Hadiste, yaptığı iş, söylediği sözüne uymayan kimseye itiraz etmenin câiz olduğu da görülmektedir. [35]

?5424 ?2? ??? ??????????? ???? ?????????????? ???? ??? ????????? ?????:]??????????? ?????? ??????????? ????? ???????? ????????? ????????? ????????????? ??????????? ????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ??????????? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ?? ?????? ???? ??????????? ????? ??????? ?????? # ????: ???? ????????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ????????: ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????. ????? ??????? ????? ???????? ??????:? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ???? ?????? ?????????????? ???? ???? ???????? ?????? ????? ???????? ???????: ??????? ????????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ???? ???????? ????????????. ??????: ??????? ??? ????????? ??? ????????. ????????: ????????? ????????? ???????? ?????????????. ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????????: ????????? ??? ??????????. ??????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??? ???????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ??????????? ????????? ??????? ????????. ???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????: ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ????? ??????????? ?????? ?????? ???????. ?????????: ???????? ?????? ??????? ? ???????? ??? ??????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ?????: ???? ?????? ????????? ????????? ???????? ????????? ??????? ????????. ????? ???????: ????????? ????????? ??? ?????? ????????? ?????? ??????. ????? ????? ??????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????: ???????? ???? ??????? ????????? ????? ????? ???? ??????????: ??????? ??? ????? ????? ?????? ???????[. ????? ???????
?????????.»??????« ?‘?? ??????.»??????????« ????? ???????? ??????? ???? ??? ?? ???????? ??? ???? .

2. (5424)- Abdullah İbnu Ubeydillah İbni Ebî Müleyke anlatıyor: "Hz. Osman İbnu Affân radıyallahu anh'ın Mekke'de bir kızı vefat etti. Cenazesinde bulunmak üzere geldik. İbnu Ömer ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm de cenazede hazır oldular. Ben ikisinin arasında oturuyordum. Abdullah İbnu Ömer, tam karşısında bulunan Amr İbnu Osman'a: "Ağlamayı niye yasaklamıyorsun? Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ölü, ehlinin, kendisi üzerine ağlaması sebebiyle azab görür" buyurmuştur!" dedi. Bunun üzerine

İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ: "Hz. Ömer radıyallahu anh bunun bir kısmını söylemişti" dedi ve sonra İbnu Abbas konuşmasına devam ederek anlattı:"
Hz. Ömer'le Mekke'den çıktım. el-Beyda nam kevkie geldiğimizde, semüre ağacının gölgesinde bir yolcu gördü. Bana:
"Git bak bakalım! Bu yolcu neyin nesi?" dedi. Gittim baktım, meğer Süheyb imiş, gelip haber verdim. "Onu bana çağır!" dedi. Tekrar Süheyb'e dönüp:
"Haydi yürü, emir'ülmü'minîne uğra!" dedim.
Hz. Ömer radıyallahu anh hançerlendiği zaman Hz. Süheyb radıyallahu anh, ağlayarak girdi. Hem ağlıyor, hem de: "Vay kardeşim, vay arkadaşım!" diyordu. Hz. Ömer: "Ey Süheyb bana mı ağlıyorsun? Aleyhissalâtu vesselâm: "Ölü, ehlinin kendi üzerine ağlaması sebebiyle azab görür" buyurdu!" dedi.
İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ der ki: "Hz. Ömer radıyallahu anh öldüğü zaman bunu Hz. Aişe radıyallahu anhâ'ya hatırlatmıştım. Şöyle dedi:
"Allah Ömer'e rahmet buyursun! Vallahi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, mü'mine, ehlinin üzerine ağlaması sebebiyle azab verir" demedi. Lakin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, kâfirin azabını, ehlinin üzerine ağlamasıyla artırır" buyurdular."
Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etti: "(Bu meselede) size Kur'an yeter. Orada "Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez." (Fâtır 18) buyrulmuştur."
Bu söz üzerine İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ: "Gerçek şu ki, güldüren de, ağlatan da Allah'tır, (gülmek ve ağlamak fitrî bir şe'niyettir, kişinin bunda dahli yoktur)" dedi.
İbnu Müleyke der ki: İbnu Ömer bu konuşmalar karşısında hiçbir şey söylemedi (serdedilen delilleri ikna edici buldu)." [Buhârî, Cenâiz 33; Müslim, Cenâiz 22, (928); Nesâî, Cenâiz 15, (4, 18, 19).][36]

?5425 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????:]???? ????????? ??????????? ????????? ???????? ????????. ?????????: ???????? ?????? '??? ?????????????????? ???? ?????? ???? ????????? ??????????? ?????? ?? ??????? ??????? ????? ??????? ?????? # ????? ??????????? ??????? ????????? ????????. ??????: ??????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ?? ?????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

3. (5425)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Kendisine, İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nın "sağ kimsenin üzerine ağlamasıyla ölüye azab edileceğini söylemekte olduğu" haber verilmişti. Şu cevabı verdi:
"Allah, Ebu Abbirrahman'ı (İbnu Ömer'i) mağrifet buyursun. Aslında o, yalan söylemiyor, ancak unutmuş veya yanılmış olmalı. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (ölmüş) bir Yahudi kadın cenazesine uğramıştı, yakınları onun üzerine ağlıyorlardı.
"Bunlar onun üzerine ağlıyorlar. Ona da bu yüzden kabrinde azab ediliyor!" buyurdu." [Buharî, Cenâiz 33; Müslim, Cenâiz 25, (931); Muvatta, Cenâiz 37, (1, 234); Tirmizî, Cenâiz 25, (1004); Nesâî, Cenâiz 15, (4, 17).][37]

AÇIKLAMA:

Cenazenin üzerine ağlama meselesiyle ilgili olarak birçok rivayet gelmiştir. Bunlardan birkısmı ağlamayı menederken, birkısmı ruhsat vermektedir. Nevevî, ulemânın bu meselede ihtilaf etmiş olmalarına rağmen, ölüye azab edilmesine sebep olan ağlamanın bağıra çağıra yapılan, yas tutulan ağlama olup, sadece gözyaşı dökme suretindeki ağlamanın azaba sebep olmayacağı hususunda icma ettiklerini söyler.
* Hz. Ömer ve oğlu Abdullah gibi seleften bazıları ölü üzerine ağlamanın, ölene azaba sebep olacağı kanaatinde olmuşlardır.
* Ebu Hureyre ??? ?????? ????????? ?????? ?????? âyetini esas alarak, ölünün, mâtem sebebiyle azab görmeyeceğini söylemiştir. Birçok Şâfiî bu görüştedir.
* Cumhur-u ulemâ bu hadislerin te'vilini tercih etmiştir. Çünkü Kur'ân'ın umumî prensiplerine muhaliftirler, günahı olmayan kimsenin günah çekeceğini ifade etmektedirler. Te'vilde de farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Cumhur, Nevevî'nin kaydına göre, "üzerime ağlayın" diye vasiyet edenlerle ilgili olduğunu söylemiştir. Nitekim Araplarda bu çeşit âdetin varlığı belirtilmiştir.[38]

?5426 ?4? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ???? ??? ??????? ?????? # ??????????? ??????????? ????????? ????????. ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????????? ????????????????. ???????: ??????? ?????? # ????????? ??? ??????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ???????[. ????? ??????? .

4. (5426)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âlinden birisi vefat etmişti. Kadınlar, arkasından ağlamak üzere toplandılar. Hz. Ömer radıyallahu anh onları bundan men etmek ve geri çevirmek üzere kalktı. Aleyhissalâtu vesselâm müdahele edip:
"Ey Ömer! Bırak onları, çünkü göz ağlayıcıdır, kalp ızdıraba maruzdur, (ızdırabın yaşandığı) zaman yakındır!" buyurdular." [Nesâî, Cenâiz 16, (4, 19).][39]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde ölünün ardından ağlamaya cevaz vermektedir. Âlimler "göz ağlayıcıdır" ibaresinden, sessiz ağlamaya cevaz verildiğini istihrac etmişlerdir. Izdıraba mâruz olan kalp, ızdırabın yaşandığı zaman yakınken ağlamaktan kendini alamaz. Çünkü zamanın yakınlığı hüznü artırır. Artan hüzün, ağlayıcı olan gözleri ağlatır. Aradan zaman geçip, ızdırap veren hadise uzaklaşınca artık göz ağlamaz olur. Şu halde, hâdise yakınken sessiz ağlama câizdir.[40]

?5427 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????????? # ??????? ???????? ???? ???????? ?????? ??????? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.

5. (5427)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölmüş bulunan Osman İbnu Maz'un'u, gözlerinden yaşlar dökerek öptü." [Tirmizî, Cenaiz 14, (989); Ebu Davud, Cenaiz 40, (3163); İbnu Mace, Cenaiz 7, (1456).][41]

AÇIKLAMA:

Osman İbnu Maz'un (radıyallahu anh) Ashab'ın ileri gelenlerinden abid, müçtehid bir zad idi. Resulullah'ın süt kardeşi idi. İki hicret yapmış, Bedir Gazvesi'ne katılmıştı. Cahiliye devrinde içkiyi kendine haram kılmıştı. Medine'de ilk ölen muhacir olup hicretin otuzuncu ayının başında vefat etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, Osman ölünce, "Bu bize ne iyi selef oldu" diyerek muhabbet ve takdirlerini ifade etmiş, ölüsünü ağlayarak öpmüştü.
Bu rivayetten, Müslüman ölüsünün öpülebileceği, ölü üzerine ağlanabileceği hükmü çıkarılmıştır.[42]

?5428 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ????? ?????? ??????????? ????? ??????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

6. (5428)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kurralar öldürüldüğü zaman, bir ay boyu kunut okudu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bir başka şey için bu kadar üzüldüğünü hiç görmedim." [Buharî, Cenaiz 41, Vitr 7, Cizye 8, Megazi 38, Daavat 59; Müslim, Mesacid 29, (677).][43]

AÇIKLAMA:

"Kurraların öldürülmesi" tabiriyle kastedilen hadise Bi'r-i Mauna Vak'ası'dır. Bu hâdiseden daha önce de bahsetmiştik. Özeti şöyle: Hicretin dördüncü senesinde Kilab kabilesinden Ebu Bera Amir İbnu Malik, kabilesinde İslam'ı yaymak üzere Resulullah'tan muallim istemişti. Aleyhissalâtu vesselâm oraların emniyetsizliği sebebiyle endişe ifade etti ise de, Ebu Bera'nın garanti vermesi üzerine, Ashab-ı Suffa'dan kurra tabir edilen yetmiş kişiyi bu maksadla yolladı. Ancak bunlar Amr İbnu Tufeyl tarafından Bi'r-i Mauna nam mevkide pusuya düşürülerek bir tanesi hariç hepsi şehid edilmişlerdi.
Böyle yetmiş kişilik güzide bir kitlenin kaybı Aleyhissalâtu vesselâm'ı ziyade üzdü. Bir ay boyunca sabah namazında Resulullah, bu katle iştirak eden Arap kabilelerine (Ri'l-Zekvan, ve Useyye) beddua etti.
Kunut denen bu beddua, bir takım ölüye karşı duyulan üzüntünün bir ay devam eden bir tezahürü manasını da taşıması sebebiyle hadise, sadedinde olduğumuz babta yer verilmiştir.[44]

*** MATEMDEN NEHİY**

?5429 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????: ???????? ????? ????? ????????? ‘??????????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ??? ????????? ???????? ???? ?????????? ??????? ??? ???????????. ???????????????? ?????? ?????? # ???????: ?????????? ??? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????[. ????? ???? .

1. (5429)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu Seleme öldüğü zaman şöyle dedim: "Garip adam, diyar-ı gurbette öldü. Ben de onun için öyle bir ağlayacağım ki, herkes ondan bahsetsin."
Tam ağlamak için hazırlanmıştım ki, saidden, bana yardım etmek isteyen bir kadın geldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onunla karşılaştı ve kadına: "Sen, Allah Teala'nın tard ettiği şeytanı tekrar eve sokmak mı istiyorsun?" dediler. Bunun üzerine ben de ağlamaktan vazgeçtim ve ağlamadım." [Müslilm, Cenaiz 10, (922).][45]

AÇIKLAMA:

Ümmü Seleme gurbette ölen garib diye kocasına demektedir. Aslen Mekkeli olan Ebu Seleme Medine'de ölünce gurbette ölmüş addedilmiştir. Zira, Medine, Mekkeli için gurbet sayılırdı.
Hadiste geçen said, Medine'nin etrafındaki yüksek yerlerdir. Kadınlar matemde koro tuttukları, beraber ağladıkları için Ümmü Seleme bunu "bana yardım etmek isteyen.." diye ifade etmiştir. Yani buradaki yardımdan maksad ağlamaya iştiraktir.
Bir hadiste gurbette ölene şehid denmiştir. Bunu her gurbette olana teşmil etmek muvafik düşmeyebilir. "Meşru bir maksatla gurbette olan" diye kayıtlamak uygundur. [46]

?5430 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ??????? ?????? # ?????? ????? ????? ????????? ????????? ???? ??? ??????? ?????????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????? ???????? ???? ???? ????????? ???????? ?????? ???????: ???? ??????? ????????? ???????? ???????????. ????????? ????? ???????????. ????????? ????? ???? ???????: ???? ???????????? ???????? ????????? ???? ?????????. ????????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ????????? ??? ?????????. ???????: ????????? ????????. ????? ?????? ??????????? ??????: ??????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????? ??????: ??????: ????? ?? ???????????? ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (5430)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Zeyd İbnu Harise, Ca'fer İbnu Ebi Talib ve Abdullah İbnu Ravaha (radıyallahu anhüm)'nın ölüm haberi gelince oturdu. (Halinden) üzüntülü olduğu belliydi. Ben kapı aralığından bakıyordum. Yanına bir adam geldi ve: "Ca'fer'in kadınları!" dedi ve onların ağladıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm derhal onları men etmesini emretti. Adam gitti ve sonra geri gelip: "Ben onları yasakladım, fakat onlar sözüme kulak asmadılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ikinci sefer emrederek kadınları bundan nehyetmesini söyledi. Ama o, kadınların yine kulak asmadıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Yasakla onları!" buyurdu. Adam üçüncü sefer geri geldi ve:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah'a yemin olsun kadınlar bana -veya bize- galebe çaldılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ağızlarına toprak saç!" emretti." [Buhârî, Cenaiz 41, 46, Megazi 44; Müslim, Cenaiz 30, (935); Ebu Davud, Cenaiz 25, (3122); Nesâî, Cenaiz 14, (4, 15).][47]

?5431 ?3? ??? ???? ?? ?????? ?????:]????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????????????? ???????: ????????? ???????? ???? ?????????? ??????? ????????? ??????????. ????????
À????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????????. ??????? #: ????????? ?????????. ?????? ?????? ??? ?????????? ?????????. ???????: ????? ??????. ?????: ???? ?????. ????????? ??????????: ???????? ??? ?????? ‘????? ??? ??????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????. ??????? #: ?? ????? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ????????????? ??????? ???????: ?????????? ?? ??????? ????? ?????. ????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????? ???? ?????????? ????????????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ????? ????????? ???????? ?????????????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ????????? ???????. ??????????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ?'???? ? ???????.»?‘??????????« ??? ??????? ?? ????: ??? ???? ???? ???? ??????. ????? ???? ??????.»?????« ??? ????? ?????? ?????: ??? ???? ?????? ?? ????? .

3. (5431)- Cabir İbnu Atik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Abdullah İbnu Sabit'e geçmiş olsun ziyaretine gelmişti. Onu, (Allah'ın emri) galebe çalmış buldu. Ona seslendi. Fakat cevap alamadı. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) istircada bulundu "İnna lillahi ve inna ileyhi râciun" dedi ve:
"(Biz yaşamanı isteriz ama, Allah'ın emri) bize galebe çaldı ey Ebu'r-Rebi!" dedi. Bunun üzerine kadınlar feryad edip ağlamaya başladılar. İbnu Atik (radıyallahu anh) kadınları susturmaya başladı. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm: "Bırak onları ağlasınlar! Vacib olduğu zaman tek ağlayan ağlamayacak" buyurdu.
"Vacib olan da ne?" dediler.
"Öldüğü zaman (demektir)" dedi. Bunun üzerine kızı:"Allah'a yemin olsun, elimden gelse şehid olmanı isterim. Çünkü sen (cihad için gerekli teçhizatı) hazırladın" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Allah onun ecrini niyetine göre verdi. Siz aranızda şehid olmayı ne zannedersiniz?" buyurdular.
"Allah yolunda ölmek!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:
"Öyleyse ümmetimin şehidleri cidden azdır. Bilesiniz: Taundan ölen şehittir, boğularak ölen şehittir, yeter ki seferi taatte olsun. Zatulcenb'ten ölen şehittir. İshalden ölen şehittir, yanarak ölen şehittir, yıkık altında ölen şehittir, çocuk karnında ölen kadın şehittir." [Muvatta, Cenaiz 36, (1, 233, 234); Ebu Davud, Cenaiz 15, (3111); Nesâî, Cenaiz 14, (4, 13, 14).][48]

?5432 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ???? ???????? ?????????? ??? ?????????? ???????: ???? ??????? ???????: ? ??????? ??????? ?????? # ???????? ???? ????????? ????????? ???????. ???????: ?? ??????????? ???? ?????? ? ????????? ???????? ????????? ??? ???????? ?????????? ???????? ???????? ????? ??????? ??? ?????????? ?? ????????[. ????? ??????? .

4. (5432)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Sa'd İbnu Ubade'ye geçmiş olsun ziyaretinde bulundu. (Yanına gelince) onu baygın buldu ve: "Ölmüş olmalı!" dedi. Yanındakiler: "Hayır" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm ağladılar. Resulullah'ın ağladığını gören halk da ağladı.
"İşitmiyor musunuz, buyurdular. Allah Teala hazretleri ne gözyaşı sebebiyle ne de kalbin hüznüyle azab vermez. Ancak şunun sebebiyle azab verir! -ve dilini işaret ettiler- yahut da merhamet eder." [Buhârî, Cenaiz 45; Müslim, Cenaiz 12, (924).][49]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hasta veya ölmüş için sırf gözyaşı dökerek ağlamanın veya kalben üzülmenin mahzurunun olmayacağına delildir. Mahzur "dil" den hasıl olmakta, yaşanan üzüntünün şevkiyle mü'minlik edebine yakışmayan çığlıklar atmaktan veya sözler sarfetmekten ileri gelmektedir.
2- Hadis, hasta ziyaretine, fadıl (daha üstün) kimsenin mefdulü ziyaretine, devlet reisinin raiyyetine ve arkadaşlarına olan ziyaretine, münkerden nehye ve münker için vaidin hatırlatılmasına delildir. [50]

?5433 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ???? ?????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????????????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

5. (5433)- İbnu Mesud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyur dular ki:

"(Izdırab ve matemi sebebiyle) yanaklarını yolan, üst başını yırt(ıp dövün)en, cahiliye duasıyla dua eden bizden değildir." [Buhârî, Cenaiz 36, 39, 40, Menakıb 8; Müslim, İman 165, (103); Tirmizî, Cenaiz 22, (999); Nesâî, Cenaiz 19, (4, 20).][51]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde uğradığı keder sebebiyle, cahiliye insanının yaptığı gibi vücudunun şurasına burasına vurarak kendi kendine eziyet vermeyi, üstünü başını yırtmayı, felaket, bela temennisi gibi şer'an caiz olmayan sözler sarfetmeyi yasaklamaktadır. Zikredilen bu yasaklar, cahiliye devri mateminde yer verilen davranışlardır. İslam, matem ve üzüntü tarzını da İslamîleştirmiştir.
2- "Bizden değil" tabirini, alimler, "bizim sünnetimiz üzere değil" şeklinde anlamış, "İman yönüyle bizden ayrılır, küfre düşer" manasında anlamıştır. Bu hususu, Resulullah'ın iman yönünden bizden değil manasının da anlaşılacağı tarzında ifade etmesini alimler, bu davranıştan vazgeçirmede mübalağa olarak değerlendirmişlerdir. Şu mana üzerinde de durulmuştur: "Kâmil manada bizim dinimiz üzere değildir." Çünkü dinin kemalini sağlayan bir parçasını terketmiş olmaktadır. İbnu Hacer el-Askalâni der ki: "Ben şu hususu da seziyorum; "Resulullah'ın bu yasaklamasının manasını, Ebu Musa (radıyallahu anh)'nın rivayet ettiği bir hadiste gelmiş olan teberri açıklığa kavuşturuyor. Mezkur hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: "Matem sırasında bağırıp çağırandan (salika) üst baş yırtanlardan (şâkka), saçını traş edenden (hâlika) beri (uzak) olduğunu" belirtmektedir. Berae'nin (uzaklığın) manası bir şeyden kopup ayrılma olduğuna göre, sanki bu hadisle, Aleyhissalâtu vesselâm, kişiyi mesela şefaatine dahil olmamakla tehdit edip korkutmaktadır." İbnu Hacer devamla der ki: "Süfyan-ı Sevri'den rivayete göre, merhum, bu çeşit hadislerin te'viline girmekten hoşlanmaz ve dermiş ki: "Bundan kaçınmak gerekir, ta ki hadis (kişiye imanını kaybedeceği endişesini vererek) ruhlarda daha müessir, caydırıcılıkta (zecr) daha etkili olsun." [52]

?5434 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ??????? ??????? ????????? ?????????? ????????: ??????????? ?????????????? ???????? ????? ??? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????????????? ?????????? ?????? ??????[. ????? ???????.»???????« ????? ?? ????? ???? ???? .

6. (5434)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimse ölünce, arkada ağlayanları kalkıp: "Vay benim dağım, vay efendim..." gibi sözler sarfederse, ona iki melek vekil kılınır, melekler ölen kimsenin göğsüne vura vura: "Sen öyle misin?" diye sorarlar." [Tirmizî, Cenaiz 24, (1003).][53]

?5435 ?7? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ???????? ???????: ??????????? ???????? ???????? ????????? ????????? ???????? ?????? ?????: ??????? ??? ?????? ???? ?????? ? ??????? ??: ????? ??????? ????: ???????? ????? ???? ??????? ???????[. ????? ??????? .

7. (5435)- Nu'man İbnu Beşir (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ravaha (radıyallahu anh) bayılmıştı. Kızkardeşi Amra ağlamaya başladı: "Vay benim dağım, vay şuyum, vay buyum!" diye sayıp dökerek yakınıyordu. Abdullah ayrıldığı zaman:
"Allah'a yemin olsun, o söylediklerini söylerken her defasında bana: "Sen böyle misin?" diye soruldu" dedi.
"Söylendiğine göre, Abdullah vefat ettiği zaman Amra arkasından ağlamadı." [Buhârî, Megazi, 44.][54]

AÇIKLAMA:

Bu son iki hadis birbirini tamamlamakta; ikincisi, birincide beyan edilen hakikate bir örnek teşkil etmektedir. Ölen veya ağır hasta olan için ağlamak, bağırıp çağırmak, o kimseye fayda değil zarar getirmektedir.
Amrâ, böylece emr-i Nebeviye imtisal ediyor.[55]

?5436 ?8? ??? ????? ?? ????????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ?????????????? ???? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ?????????? ???????? # ?? ???????? ???????. ??????? ???? ?????? ??????????: ????????? ??????? ?????? ???????? ???? ??????????? ??????: ?? ???????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ??????????: ?????? ?????? ?????????: ?????? ???????? ??????? ???????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

8. (5436)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın elinden tuttu, oğlu İbrahim'e gittiler. Aleyhissalâtu vesselâm oğlunu can çekişir vaziyette buldu. Kucağına aldı ve ağladı. Abdurrahman:
"Ağlıyor musun? Ağlamaktan bizi sen men etmedin mi?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır (ağlamaktan değil), iki ahmak, facir sesten yasakladım: Musibet sırasındaki ses; yüzleri tırmalamak, cepleri yırtmak ve şeytan mâtemi." [Tirmizî, Cenaiz 25, (1005).][56]

AÇIKLAMA:

"Şeytan mâtemi" diye çevirdiğimiz ??????? ??????? tabirinin manasında ulema ihtilaf eder. Bazısı, "musiki ve çalgı" diye anlamıştır. Ama umumiyetle mâtem sırasında çıkarılan ses olduğu söylenmiştir. Mâtemin şeytana nisbet edilmesi hadiste "İlk mâtem tutan İblis'tir" diye gelen açıklamaya binaendir. Bu durumda, Tirmizî, "Hadisin aslında daha çok kelam var" ihtisarını belirtmektedir. Hadisin Beyhaki'de gelen veçhi buradaki eksiği tamamlamaktadır:
"Ben ağlamaktan yasaklamıyorum. Ben iki facir ahmak sesten yasaklıyorum: Oyun, eğlence, musiki sesi ve şeytan çalgısı, bir de musibet sırasındaki (mâtem) sesi, yüzlerin yolunması, üst başın yırtılması ve mâtem. Ağlamak ise rahmettir, rahmet etmeyene merhamet edilmez."
Hadis Sahiheyn'de Hz. Enes'in rivayeti olarak gelmiştir.[57]

?5437 ?9? ??? ????? ???? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ????????? ???? ??????????: ??? ???? ??????????? ?????? ? ????????? ????? ??? ????????? ????? ??? ??????? ??????? ???????: ? ???????? ???????: ??? ??????? ??????! ???? ????? ????? ??????? ???? ??????????? ????? ??????? ???????? ??? ???? ??????????? ?????? ????????? ???????????? ????????? ???????: ??????? ??? ??? ??????????? ?????? ????? ?????? ?? ??????????? ??? ??? ????????? ????? ??????????? ?????? ?????? ???? ??????????? ???????? ?? ?????? ??????? ???????[. ????? ??????? .

9. (5437)- Esma Bintu Yezid İbni's-Seken (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kadınlardan biri dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bizim sana asi olmamamız gereken şu maruf (iyi amel) nedir?" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Mâtem yapmayın!" buyurdu. Kadın:
"Ey Allah'ın Resulü! Falan sülale(nin kadınları) amcamın (vefatında mâtemime iştirak edip) yardımcım olmuşlardı. Benim de mukabeleten borcumu ödemem gerek" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm kadına (mâtem için) izin vermedi. Kadın tekrar tekrar izin istedi."
Kadın der ki:
"Resulullah, sonunda onlara borcumu ödemem için izin verdi. Onlara olan borcumu ödedikten sonra hiç mâtem tutmadım, şu ana kadar bir başka mâteme de katılmadım. Benim dışında mâtem tutmayan kadın da kalmadı." [Tirmizî, Tefsir, Mümtehine, (3304).][58]

AÇIKLAMA:

Hadiste, eski bir Arap âdetine ve bu âdet karşısında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müsamahakâr tutumuna şahid olmaktayız: Kadınların, birbirlerinin cenazesinde elbirlik ağlayarak mâtem tutmaları. Mâtemine iştirak edilen kadın, bu iştiraki yapanlara borçlanıyor, bu da onların mâtemlerine katılıyor. Sadedinde olduğumuz rivayette, kendisinin mâtemine iştirak edilmiş olan kadın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasaklamasına rağmen ısrarlı talepleriyle mâtem borcunu ödeme müsaadesi alır. Rivayetin sonunda Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu yasağına yeterince uyulmadığı manası çıkmaktadır. Zira kadın "benden başka bu yasağa uyarak mâtemden hariç kalan kalmadı, herkes

mâteme katıldı" şeklinde bir beyanda bulunmaktadır. Bu beyanı, hepsinin haram kılınan tarzdaki mâtemde bulundukları manasında anlamamak gerekir. Yüzüne vurarak elbisesini yırtarak yapılan mâtemden ziyade, ağlamak tarzındaki bir mâteme iştirakleri düşünülebilir. Raviye kadın ise ağlama şeklinde de olsa mâteme iştirak etmemiş olabilir. Şarihler, mâteme iştirak için Aleyhissalâtu vesselâm'ın başkalarına da izin verdiğini belirtir: Ümmü Seleme el-Ensariye, Ümmü Atiyye, gibi...[59]

?5438 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ????? ??? ???? ??????:]???? ???? ????? ??? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ??? ??????? ???????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ??????? ???? ???????? ????? ???? ????? ????????? ????? ?????????? ??? ?????? ????[. ????? ??????? ??? ???? ?? ?????. ????? ????? ???? .

10. (5438)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) muhtazar (ölüme yakın) olunca: "Ben ölünce, kimse üzerime ezan okumasın, ben bunun, ölüm haberinin duyurulması olmasından korkarım. Zira ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın ölüm haberinden yasakladığını işittim. Öyleyse ben öldüm mü, üzerime namaz kılsınlar. Beni Rabbime (sessizce) taşısınlar" dedi. [Tirmizî, Cenaiz 12, (986); İbnu Mace, Cenaiz 14, (1476).][60]

AÇIKLAMA:

Hadiste Hz. Huzeyfe'nin ölüm haberini ilan etmeyi yasakladığı anlaşılmaktadır. Üstelik bu yasaklama mutlak bir yasaklama görülmektedir. Ulema, başka hadislerde ölüm haberinin duyurulduğuna da örnekler verir. Mesela: Resulullah Zeyd İbnu Hârise, Ca'fer İbnu Ebi Talib, Abdullah İbnu Ravaha Mute Savaşı'nda şehid edildikleri vakit ölüm haberlerini cemaate duyurmuştur. Necaşi'nin ölümünü de anında duyurmuştur. Keza Resulullah, mescidi süpüren siyahî kadının ölüp gömüldüğünü duyunca: "Bana niye haber vermediniz?" demiştir.
Bunları nazara alan alimler yasak ve kerahetin cahiliye tarzındaki ilana raci olduğunu söylemiştir. Cahiliyede Araplar, mevkii, makamı, zenginliği olan biri ölünce, bir yakını ata biner, atı halkın içinde yürütüp: "Falanca öldü" diye haberini tantana ile duyururdu. Şu halde tantana maksatlı ilan yasaklanmış olmalıdır.
İbnu'l-Arabi, ölüm ilanında üç durumun varlığına dikkat çeker:"
* Yakınların, arkadaşların, salihlerin ölümlerinin duyurulması. Bu sünnettir.
* Gösteriş ve mufahara için, kalabalık celbetmek için ilan. Bu mekruhtur.
* Mâtem ve feryad u figanla duyurma. Bu da haramdır.[61]

?5439 ?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????????? ?????????????????[. ????? ??? ???? .

11. (5439)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mâtemci kadına da, onu dinleyene de lanet etti." [Ebu Davud, Cenaiz 20, (3128).][62]

?5440 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

12. (5440)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre, "Abdurrahman (İbnu Ebi Bekr es-Sıddîk) (radıyallahu anh)'in kabri üzerinde bir çadır görmüştü, seslendi: "Ey oğlum! Çadırı mezarın üstünden kaldır. Çünkü onu, (sağken işlediği) ameli gölgelemektedir." [Buharî, Cenaiz 82, (muallak olarak kaydetmiştir.)][63]

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerden, Hz. Aişe'nin, kardeşi Abdurrahman'ın mezarının üzerine çadır kurdurup başına da bir köleyi bıraktığı anlaşılmaktadır. İşte İbnu Ömer bu çadırı ve başındaki bekçiyi görünce müdahale edip çadırın indirilmesini emretmiştir.
Hadis, kabirde yatanlara, dünyada iken yaptıkları amellerin bir faydası olacağını, mezar üzerine kurulacak çadır veya örülecek binanın içindekine faydası olmayacağını ifade eder. Yine hadisten, kabir üzerine çadır ve bina kurup içinde oturmanın, ölüye bir zararının da dokunmayacağını, ancak, oturanların zararlı şeyler konuşmaları sebebiyle zarara uğramalarının melhuz olduğunu anlamaktayız. [64]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜYÜ YIKAMA VE KEFENLEME

?5441 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?????? ??????? ???? ????????? # ?????????? ??????????? ?????????? ???????. ??????? #: ??????????? ??????? ??????? ??????????? ??? ?????????? ??? ???????????? ??? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????[. ????? ??????.»?????????? ????????« ?? ????? ??? ????? ???? ??? ?'?? ?????? ????.»????????« ?? ???? ?? ????? ????? ????.»??????????« ??????? .

1. (5441)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam, Arafat'ta Resulullah ile beraber dururken devesi onu (yere atıp) boynunu kırdı ve adam öldü. Aleyhissalâtu vesselâm: "Adamı su ve sidr ile gasledin, iki parça bezle kefenleyin, kefene tahnit yapmayın (koku sürmeyin). Başını da örtmeyin. Allah onu kıyamet günü telbiye ederek diriltecektir!" buyurdular." [Buharî, Cenaiz 20, 21, 22, Cezaus's-Sayd 13, 20, 21; Müslim, Hacc 94, (1206); Ebu Davud, Cenaiz 84, (3238, 3239, 3240, 3241); Tirmizî, Hacc 105, (951); Nesâî, Hacc 98, 99, 100, 101, (5, 195-197).][65]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hacc sırasında ihramı içerisinde ölen kimsenin ihramının bozulmayacağını ifade etmektedir. Çünkü normalde tekfin erkekte üç parça bezle gerçekleşir ve baş da örtülür. Halbuki sadedinde olduğumuz hadis, ihramlının rida ve izardan mürekkep iki parçalı kıyafetinin tekfinde muhafazasını emretmekte ve ayrıca kıyamet günü telbiye okuyarak dirileceğini belirtmektedir. Süfyan-ı Sevrî, Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Rahuye rahimehumullah buna hükmetmişlerdir. Bu cumhurun görüşüdür.
Hanefîlere ve Malikîlere göre ise, ölen ihramlının ihramı bozulur, ona diğer insanlara yapılan tekfin ve diğer hizmetler aynen uygulanır. Bunlar Ebu Hureyre'den gelen "Ademoğlu ölünce ameli artık kesilir..." hadisine dayanırlar. Sadedinde olduğumuz hadisi de: "Belki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu şahsın, ifade buyrulduğu şekilde ihramlı olarak diriltileceğini vahyen öğrenebilmiştir" diye te'vil etmişlerdir. Dolayısıyla, ihramın devamı meselesi sadece bu şahsa aittir ve başkaları böyle değerlendirilemez. Mesele üzerinde başka deliller de bulunduğu için münakaşalar devam ettirilmiştir.[66]

?5442 ?2? ??? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???????:]?????? ??????? ??????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????? #? ??????? ??????? ?????? # ?????? ???????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ???????. ???????? ??? ????????? ????????? ????? ????????? ????? ????????? ????? ????????????? ????? ?????????? ?? ????????? ?Œ????[. ????? ??? ????. »?????« ?'??? .

2. (5442)- Leyla Bintu Kâif es-Sakafiyye anlatıyor: "Ben Ümmü Gülsüm Binti Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yıkayan kadınlar arasında idim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da kapının yanında idi. Yanında Ümüm Gülsüm'ün kefeni vardı, bize parça parça veriyordu. İlk verdiği parça izar idi. Sonra gömleği (dır'), sonra başörtüsünü (hımar) sonra göğüs örtüsünü (milhafe) verdi. Ümmü Gülsüm sonra bir başka giysinin içine konuldu." [Ebu Davud, Cenaiz 36, (3157).][67]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin senedi zayıftır. Muhtevada da bir iltibas var. Kıssanın Resulullah'ın kızlarından Zeyneb validemizle ilgili olması gerekir. Çünkü Ümmü Gülsüm (radıyallahu anhâ) Bedir Savaşı'nın çıktığı zaman, Medine'de bulunmadığı bir zamanda vefat etmiştir.[68]

?5443 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???????? ?????????? ?? ????????? ?????? ????? ??????[. ????? ??? ???? .
??? ??? ???? ??????? ??? ???? ???????? ??? ???? ??? ??? ?????? ???? ????: ?????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? .

3. (5443)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Ölü, (kıyamet günü), içinde öldüğü elbise ile diriltilecek" dediğini işittim." [Ebu Davud, Cenaiz 18, (3114).][69]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen "elbise"den muradın amel olduğu söylenmiştir. Yani kişi hangi amel üzere ölmüş ise o amel üzere diriltilecektir. Çünkü hayatı o amel üzere mühürlenmiştir. Hadisi böyle anlayanlar, elbise kelimesinin Arapça'daki kullanılışını misal verirler. Kişinin ruhî temizliği ve ayıplardan uzak oluşu ifade edilmek istenince "onun elbisesi temizdir" denmektedir. "Kirli elbiseli" tabiri de bunun aksini ifade eder. Bu görüşte olanlar, ayrıca "İnsanlar çıplak, ayakkabısız ve sünnetsiz olarak haşredilecek" hadisini de delil gösterirler. Mamafih, hadisin şehidlere hamledilebileceği de söylenmiştir. Onlar, şeref nişanesi olarak içinde şehid oldukları kanlı elbiseleriyle haşrolunacaklardır. Bu sebeple onlar kefenlenmez, elbiseleriyle gömülür.
Bazı alimler de hadisi zahiri üzere anlayıp kefenin temiz olması gereğine dikkat çekmişlerdir. Bu da ihtimalden uzak değildir.[70]

?5444 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????????? ?? ????????? ???????? ?????????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (5444)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kefen(e fazla ödeme)de ileri gitmeyin. Çünkü çabuk çürütülür." [Ebu Davud, Cenaiz 35, (3154).][71]

AÇIKLAMA:

Hadiste, kefen için çok kıymetli kumaş kullanılmaması, bu hususta ifrat ve mübalağadan kaçınılması talep edilmektedir. Çürüyecek diye çok adi kefenliğin kullanılması da tavsiye edilmemiştir. Hanefiler, kişinin maddî durumuyla mütenasib olarak kefenlik kullanılmasını tavsiye ederler. Erkekler cuma ve bayram elbiselerinin denginde, kadınlar da babalarını ziyarette giydikleri elbisenin dengindeki kumaşı kefen olarak kullanmalıdır.
Kefenin beyaz pamuk bezinden olması efdaldir. Nitekim mûtad olan da patiskadan yapılmasıdır.[72]

?5445 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ???????? ???? ?????????????????? ?? ???????? ?? ?????? ???????[. ????? ??????? .

5. (5445)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hamza İbnu Abdilmuttalib'i tek parçadan müteşekkil çizgili bir kumaşla kefenledi." [Tirmizî, Cenaiz 20, (997).][73]

AÇIKLAMA:

Hz. Hamza şehid edildiği zaman, kefen olarak sarılacak yeterli miktarda bez bulunamamıştı. Bulunan bürde başına konsa, ayağı açık kalıyordu, ayağına konsa başı açık kalıyordu. En sonunda başı bürde ile örtüldü, ayağı da izhirle kapatıldı.[74]

?5446 ?6? ??? ????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????????? ????????? ??????????? ????????? ?? ????????? ??????????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ????[. ????? ???? .

6. (5446)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ölü üç parça ile kefenlenir: Gömlek giydirilir, izar bağlanır, üçüncü giysi olan lifafeye sarılır. Eğer sadece bir kat giysi varsa onunla kefenlenir." [Muvatta, Cenaiz 7, (1, 224).][75]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet erkek ölülerin normal şekilde hazırlanan kefen miktarını saymaktadır. Buna göre bir kefen üç parçadan müteşekkildir:
1- Kamis: Gömlek yerindedir. Boyun kökünden ayaklara kadar uzanır. Yeni ve yakası olmaz, etrafı oyulmaz.
2- İzar: Don ve eteklik yerindedir. Baştan ayağa kadar uzun olur.
3- Lifafe: Baştan ayağa kadar uzanır. Bu en dışta olur. Baş ve ayak tarafı düğümleneceği için boyca izardan daha uzun olur.
Üç çeşit kefenleme vardır:
a) Kefen-i Sünnet: Normal kefenlemedir, yukarıda sayılan üç parça ile yapılır. Kadınlar için buna iki parça daha ilave edilir:
1) Başörtüsü,
2) Göğüs örtüsü.
Böylece kadınların kefeni beş parçadan meydana gelmiş olur.
b) Kefen-i Kifaye: Erkekler için izar ve lifafeden ibarettir. Kadınlar için bunlara bir de başörtüsü ilave edilir.
c) Kefen-i Zaruret: Erkek için de kadın için de tek kattan ibarettir. Yokluk halinde, ölü, elde edilebilen tek kat beze sarılarak kefenlenmiş olur. İmkan nibetinde bu tarz kefenlemeden kaçınmalıdır.
Önce lifafe tabuta veya hasır, kilim gibi bir yaygı üzerine serilir. Lifafenin üzerine de izar serilir. Ölü yıkandığı yerden kamis giydirilmiş olarak getirilip bunlar üzerine konur. Erkek ise, izar evvela soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Sonra da lifafe aynı tarzda sarılır. Açılmasından korkulursa, kefen bir kuşak ile de bağlanır.
Ölü kadın ise: Saçları iki örgü yapılır, kefen gömleğinin üzerinden göğsü üzerine konur. Onun üzerine başörtüsü, yüzüyle beraber örtülür, üstüne de izar sarılır. İzarın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır, en üste de lifafe sarılır. Göğüs örtüsü lifafeden sonra da bağlanabilir.
Kefen bezlerinin, ölüye sarılmazdan önce bir, üç veya beş kere güzel kokulu şeylerle tütsülenmesi, uygundur. Kefenin beyaz bezden olması efdal ise de za'feran ve usfur denen boyalarla boyanmış bezlerden de olabilir.
Mürâhık ve mürâhıka olmayan çocukların kefenleri sadece izar ve lifafeden ibaret olabilir. Üç kat olması daha iyidir.[76]

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZENİN TEŞYİİ VE TAŞINMASI

?5447 ?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ???? ??? ???????? ???? ????????[. ????? ??????? .

1. (5447)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cenazeyi takip eder ve üç kere taşırsa (ölen kardeşine karşı olan) borcunu ödemiş olur." [Tirmizî, Cenâiz 50, 1041).][77]

AÇIKLAMA:

Cenazeyi üç sefer taşımadan maksat, yolda tabutu bir müddet tutup taşımak, sonra bırakıp dinlenmek, bir müddet sonra tekrar taşımak ve bu taşıma işini parça parça üç kere yapmaktır.
Burada edâ edilen hak, taşımaya müteallik hak ve vazifedir. Ölen kimsenin, şahıs üzerinde alacağı varsa, taşıyan gıybetini yapmış, zulümde bulunmuş ise, bu çeşit borçlar, cenazesini taşımakla düşmez. Hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, mü'minin mü'mine karşı vazifelerinden biri olarak cenazesini teşyî etmeyi göstermektedir.[78]

?5448 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????????? ??????????? ???????? ??? ?????. ??? ?? ?????: ??? ???????? ?????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

2. (5448)- Yine Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cenazeyi ne ses (matem), ne de ateşle takip etmeyin."
Bir rivayette şu ziyade var: "Cenazenin önünde yürümeyin." [Muvatta, Cenâiz 13, (1, 226); Ebu Dâvud, Cenâiz 46, (3171).] [79]

?5449 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????????? # ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????????[. ????? ????? ????? .

3. (5449)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir'i cenâzenin önünde yürürlerken gördüm." [Ebu Dâvud, Cenâiz 49, (3179); Tirmizî, Cenâiz 26, (1007, 1008); Nesâî, Cenâiz 56, (4, 56).][80]

?5450 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ???????.???? ????:]??????? ??????????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????? ???????[. ???: ????? ???? ????? ??????? ??????? ?????? ???? .

4. (5450)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenazenin önünde yürürdü. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman da (önde yürürdü)." [Tirmizî, Cenâiz 26, (1007).]
Rezîn şu ziyadede bulundu: "Siz teşyî ederken cenazenin önünde, arkasında, sağında, solunda ve yakınında yürüyün!"
Rezîn'in ziyâdesini Buhârî muallak olarak zikretmiştir.[81]

AÇIKLAMA:

Cenazeyi teşyî ederken, cenazenin önünden mi ardından mı yürünecek meselesinde farklı rivayetler gelmiştir. Bu sebeple ulemâ ihtilaf etmiştir. Nitekim yukarıda 5448 numaralı hadiste önde yürümek yasaklanırken, 5449 ve 5450 numaralı hadislerde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman gibi büyüklerin bile önde yürüdükleri ifade edilmektedir. Ebu Hureyre, Ebu Katâde, İbnu Ömer, Ebu Üseyd gibi başkalarının da önde yürüdüğünü ifade eden rivayetler de gelmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, Mâlik ve Şâfîî de önde yürümenin efdal olduğuna hükmetmişlerdir. Aksi kanaatte olanlar da var. İbnu Mes'ud'dan gelen bir hadiste cenazenin önde olması gereği ifade edilmiştir. Tirmizî'nin kaydına göre, Sevrî, İshak gibi birkısım âlimler bu rivayeti esas alarak, cenazenin ardından yürümenin efdal olduğunu söylemişlerdir.
Hanefîlere göre de cenazenin ardından yürümek efdaldir. Hanefîler, önden yürümenin de mekruh olmadığını kabul ederler.
Rezîn'den kaydedilen en son ibare nazar-ı dikkate alındığı takdirde, cenazenin ön, arka, sağ sol her bir cihetinde yürünebileceği, bunda bir kerahet olmayacağı anlaşılmaktadır. Şu halde esas olan teşyie katılmaktır. Şartlara, kalabalık durumuna, yol durumuna göre cenazenin herhangi bir tarafında yürünmesinin kerahati mevzubahis değildir. Sadece efdaliyet mevzubahistir. Müteakip rivayetler de bu hususu te'yid edeceklerdir.[82]

?5451 ?5? ??? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ?????? ???? ???? .

5. (5451)- Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Cenazeyi takipten (biz kadınlar) men edildik ama bunda çok şiddet gösterilmedi." [Buhârî, Cenâiz 30; Müslim, Cenâiz 235, (938); Ebu Dâvud, Cenâiz 44, (3167).][83]

AÇIKLAMA:

Hadis, kadınların cenazeyi teşyî etmeye teşvik edilmediklerini göstermektedir. Yani kadınlarla ilgili olarak beyan edilen birçok yasaklar üzerinde hassasiyetle durulduğu, te'kîd edildiği halde, bu meselede te'kidde bulunulmamıştır. Cumhur, bu yasağın tahrim ifade etmeyip kerahet ve hatta kerahet-i tenzihiyye ifade ettiğini söylemiştir. Nitekim İbnu Ebî Şeybe'de gelen bir rivayette belirtildiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da katıldığı bir cenazede, Hz. Ömer, cenazeye katılan bir kadına bağırıp yasaklamak isteyince, Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ömer, bırak onu (müdahele etme)!" diyerek, kadının katılmasına müsamaha gösterir.[84]

?5452 ?6? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ??????? ?????? ???????????? ?????????? ?????? ????? ???????? ??????????? ??????? ????????[. ????? ????? ????? ????? ??????? .

6. (5452)- Muğîre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Binekli, cenazenin ardından yürür, yaya ise dilediği yerden. Çocuğa da namaz kılınır. Annebabası için mağfiret ve rahmetle dua edilir." [Tirmizî, Cenâiz 42, (1031); Nesâî, Cenâiz 55, 56, (4, 55, 56).; Ebu Dâvud, Cenâiz 49, (4180).][85]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste çocuğa cenaze namazı kılınacağı ifade edilmiştir. Bazı rivayetlerde "düşük"e yani ölü doğana da namaz kılınacağı ifade edilmiştir. Doğduğu zaman ağlayacak kadar sağ olan çocuğun ölmesi halinde ona namaz kılınacağında ulema ittifak ederse de, ölü doğan çocuğa namaz kılınıp kılınmayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir:
* İbnu Ömer: "Çocuk ağlamasa da namaz kılınır" demiştir. İbnu Sîrîn, İbnu Müseyyib de aynı görüşü paylaşırlar."
* Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhuye: "Her ruh üflenen yani dört ay on günü tamamlamış olan düşüğe namaz kılınır" derler.
* İshak ayrıca: "Miras ağlama ile tahakkuk eder, namaz ise, yaratılışı tamamlanana gerekir. Dört ay on günü tamamlayana ruh üflenmiş, şakî veya saîd olacağı yazılmıştır. Hangi sebeple onun namazı terkedilir?" der.
* İbnu Abbâs'ın: "Doğan çocuk ağlarsa (yani canlı doğdu ise) varis olur, namaz kılınır" dediği rivayet edilir.
* Hz. Cabir radıyallahu anh ise: "Doğunca ağlarsa namazı kılınır, ağlamazsa kılınmaz" der. Ashab-ı re'yin hükmü de böyledir. İmam Mâlik, Evzâî ve Şâfîî de böyle demişlerdir.[86]

?5453 ?7? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?? ????????? ?????? ?????? ??????????. ???????: ?? ????????????. ???? ????????? ?????? ????? ??????????? ????????? ????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (5453)- Hz. Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cenazeye katılmıştı. Birkısım binekliler gördü.
"(Binerek cenaze teşyî etmekten) utanmıyor musunuz? Allah'ın melekleri yaya olsunlar da siz hayvanların sırtında olun (olacak şey değil)!" buyurdular." [Tirmizî, Cenâiz 28, (1012); Ebu Dâvud, Cenâiz 48, (3177).][87]

?5454 ?8? ??? ????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????????
??????? ?????? # ????????? ???? ??????????? ???????? ???????? ???? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

8. (5454)- Hz. Câbir İbnu Semure radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu'd-Dahdâh'ın cenazesini yayan takip etti. At sırtında geri döndü." [Müslim, Cenâiz 89, (965); Tirmizî, Cenâiz 29, (1014); Ebu Dâvud, Cenâiz 48, (3178); Nesâî, Cenâiz 95, (4, 85, 86).][88]

AÇIKLAMA:

Ulemâ bu çeşit rivayetlerden hareketle cenâze teşyîinde hayvana binmeyi mekruh addetmiştir. Definden sonra, dönüşte binmek câizdir, kerâhet mevzubahis değildir. Günümüz büyük şehirlerinde kabristanların uzakta olmaları sebebiyle cenazeler bile bir vasıta ile taşınmak zorunda kalmaktadır. Binâenaleyh, teşyîin de binekli olacağı açıktır. Bu çeşit hadisleri "imkân nisbetinde" diye kayıtlamak gerekecektir. Dinimiz kolaylık dinidir.[89]

*** CENAZEYİ DEFİNDE SÜR'AT**

?5455 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????????????? ???? ???? ????????? ???????? ?????????????? ????????? ????? ???? ????? ????? ??????? ?????????? ???? ??????????[. ????? ????? .

1. (5455)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cenazede çabuk olun. Eğer sâlih biri ise, kendisine iyilik yapmış olursunuz. Böyle biri değilse, belayı bir an önce sırtınızdan atmış olursunuz." [Buharî, Cenaiz 52; Müslim, Cenaiz 51, (944); Muvatta, Cenâiz 56, (1, 243); Ebu Dâvud, Cenâiz 50, (3181), Tirmizî, Cenâiz 30, (1015); Nesâî, Cenâiz 44, (4, 42).][90]

AÇIKLAMA:

Hadise göre, cenazeyi taşırken hızlı yürümek emredilmektedir. Emr'i, İbnu Hazm "vâcib"e hamletmiş ise de diğer ulemâ istihbâba hamletmiştir. Hanefiler yürürken hızlıca olmalı derken, cumhur fazla hıza mekruh der ve hafif hızlı yürümenin yeteceğine hükmeder. Hızlı olmayı "teçhizde hızlı olma"ya hamleden olmuş ise de, hadiste geçen "sırt" tâbiri bu te'vili reddeder. [91]

?5456 ?2? ??? ??????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?? ????????? ???????? ???? ????? ???? ??????????. ?????? ????: ????? ????? ???????? ??? ????????. ?????? #: ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (5456)- Ubâdetu'bnu's-Sâmid radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenazeyi takip ettiği vakit, cenaze mezara konuncaya kadar oturmazdı. Bir Yahudi alimi (bir gün) karşısına çıkıp:
"Ey Muhammed, biz de böyle yaparız!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Onlara muhalefet edin! Oturun!" emrettiler!" [Ebu Dâvud, Cenaiz, 47, (3176); Tirmizî, Cenâiz, 35, (1020).][92]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis ulemâ arasında ihtilaf konusudur. Zira hadis, cenaze daha kabre konmazdan önce oturmayı emretmektedir. Halbuki, başka bazı rivayetler, cenaze konmadan oturmamaya delalet eder.
* Aliyyu'l-Kâri, "Cenaze omuzlardan yere bırakılmazdan önce, teşyîcilerin oturmayacağı hususunda hüküm bakidir, sahih görüş de budur" der. Nitekim Sahîheyn'de Ebu Said el-Hudrî'nin bir rivayetinde "Cenaze görünce ayağa kalkın. Cenazeyi teşyi eden de yere konuncaya kadar oturmasın." buyurulur. Cenaze yere konuncaya kadar oturulmaması gereğine hükmedenler arasında Hasan İbnu Ali, Ebu Hureyre, İbnu Ömer, İbnu'z-Zübeyr, el-Evzâî, Ehl-i Şam, Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhûye vardır. Cenaze omuzlardan inmeden oturmayı mekruh addedenler arasında İbrahim Nehâî, Şa'bî, Muhammed İbnu'l-Hasen'in isimleri de geçer.
Buna muhalefet edip, önceki hükmün neshedildiğine ve oturmanın evla olduğuna hükmedenler de olmuştur.
Bazı âlimler, emrin vücuba hamledilmeyip her iki şeklin de cevazına hükmedilmesi kanaatini izhar etmişlerdir. İbnu'l-Kayyim: "Böyle demek neshe hükmetmekten evlâdır" der.
Ahmet İbnu Hanbel: "Ayakta olanı ayıplamam, oturana da bir beis yok" demiştir.
İshâk, Abdulmelik İbnu Habîb ve İbnu'l-Mâceşûn: "Kişi muhayyerdir, ister oturur, isterse oturmaz" der.
Hanefilere göre, cenaze omuzlardan indirilince teşyîciler, oturmada mahzur yoksa otururlar. Daha önce oturmak mekruh olduğu gibi, bundan sonra ayakta kalmak da mekruhtur.
2- Hadis, imkân nisbetinde, kültürel tezâhürlerde, gayr-i müslimlere muhalefeti esas almaya delalet etmektedir. Çünkü İslâm müstakil bir ümmettir, her hususta kendine has, orijinal değerleri, tezahürleri olmalıdır. Yabancıya teşebbüh ve yabancıyı taklit câiz değildir. Bu hususta hadiste gelen irşad çoktur.[93]

?5457 ?3? ??? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ????????? ????????? ???? ???? ?????? ???????? ??????? ?????????? ????? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????? ?????? ??? ???????????[. ????? ?????? .

3. (5457)- Âmir İbnu Rebîa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri bir cenazenin geçtiğini görürse, cenaze ile birlikte yürümese bile, cenazeyi geride bırakıncaya veya cenaze kendisini geride bırakıncaya veya cenaze onu geride bırakmadan, yere konuncaya kadar oturmasın." [Buhârî, Cenâiz 47, 48; Müslim, Cenâiz 74, (958); Ebu Dâvud, Cenâiz 47, (3172); Tirmizî, Cenâiz 51, (1042); Nesâî, Cenâiz 45, (4, 44).][94]

?5458 ?4? ??? ????? ?? ?????:]???? ????????? ??????? ??????????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ???????. ??????? ?????????: ??????? ???? ????? ??????? ?????? # ??????????? ??????????? ??????? ????? ???????: ????? ????? ????? ?????? ??????? ??? ?????: ??????? ?????? ????????????: ??? ?????? ???????[. ????? ??????? .

4. (5458)- Muhammed İbnu Sîrîn rahimehullah anlatıyor: "Hasan İbnu Ali ve İbnu Abbas radıyallahu anhüm (otururlar iken) bir cenaze geçmişti. Hz. Hasan derhal ayağa kalktı, İbnu Abbâs ayağa kalkmadı. Hasan radıyallahu anh:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir Yahudinin cenazesine ayağa kalkmadı mı?" dedi. Bunun üzerine İbnu Abbâs da ayağa kalktı. Cenaze için kalktı, sonra tekrar oturdu.
Bir rivayette: "Ben melekler için, yani cenaze ile birlikte olan melekler için ayağa kalktım" denmiştir. [Nesâî, Cenâiz 47, (4, 46).][95]

?5459 ?5? ???? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????????:]??????? ????? ??????????? ????????? ???????? ?????? # ??????? ???? ??????????? ???????? ??? ??????? ??????? ????????? ??????????? ??????[. ????? ??????? .

5. (5459)- Hasan İbnu Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) otururken bir Yahudi cenazesi geçiyordu. Yahudi cenazesinin, başından yukarıda olmasını iyi karşılamadı ve ayağa kalktı." [Nesâî, Cenâiz 47, (4, 47).][96]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen üç hadiste, cenaze geçtiği zaman oturuyor isek, ayağa kalkmamız teşrî edilmektedir. Cenazeye niçin ayağa kalkılır, Müslüman olmayanın cenazesine de ayağa kalkmalı mı, ne müddet ayağa kalkmalı gibi bazı soruların cevabı hususunda, âlimler farklı yorumlara yer vermişlerdir. Söz konusu farklılıklar rivayetlerin muhtevasından kaynaklanır. Bir rivayette, cenaze sebebiyle ayağa kalkan Resûlullah'a, cenazenin Yahudi olduğu söylenince "O bir insan değil mi?" demiştir. Benzer bir hâdisede Resûlullah: "Ölüm için bir korku vardır. Öyleyse cenaze gördünüz mü ayağa kalkın" buyurmuştur. Sindî şu açıklamayı sunar: "Ölü görülünce, gaflet üzere devam etmek uygun olmaz. Ayağa kalkmak, gafleti terketmek, hayır yapmaya teşebbüs ve o yolda gayret içindir... Ayağa kalkmak ölüyü ta'zîm için değil, ölümün insanda hâsıl ettiği korku ve endişeyi

ta'zîm içindir. Bu maksatla ayağa kalkınca ölünün Müslüman veya gayr-i müslim olması farketmez, ikisi de eşittir."
Sonuncu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Yahudi cenazesine ayağa kalkışı için farklı bir sebep zikredilmiş olsa da, cenazenin hüviyetine bakmadan, ayağa kalkılıp, ölüm hadisesinden ders alınması, kendimizin akibetinin de bu olduğunun düşünülmesi esas olmalıdır. Bu tefekkür, ola ki şahsi hayatta bir yenilenme, bir inkılâbın başlangıcı ve vesilesini teşkil eder.[97]

BEŞİNCİ FASIL

DEFİN VE DEFİN ŞEKLİ

*** ŞEHİDİN DEFNİ**

?5460 ?1? ?? ???? ?? ????? ???:]??????? ?'??????? ??? ??????? ?????? # ?????? ??????. ????????: ????????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ???????: ????????? ????????? ???????????. ??????????? ?????????????? ??????????? ?? ?????????. ?????: ????????? ????????? ?????: ??????????? ????????[. ????? ????? ?????.»??????« ?????.?»?????« ?????? .

1. (5460)- Hişam İbnu Amir anlatıyor: "Uhud günü Ensar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Bize yara ve meşakkat isabet etti, ne emredersiniz (ey Allah'ın Resulü)?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Kabirleri genişletin ve derinleştirin. Bir kabre iki-üç kişiyi birden koyun!" buyurdular.
"Öyleyse hangisi öne konsun?" denildi.
"Kur'an'ı daha çok bilen!" buyurdular."[98]

?5461 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????? ?? ?????? ???????. ????? ???????: ???????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ??? ?????????? ????????? ?? ?????????? ??????: ???? ??????? ??? ???Œ???? ?????? ??????????? ?????????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????????????[. ????? ?????? ? ?????? .
???: ?????? ??? ????? ?? ??? ???? ???? ???? ??????? ????. ????? ??? ??? ??? ???? ?????? ???? ?? ??????? ???? ?? ??? ??? ??? ??? ????? ??????? ??? ?????? ????? ???? ???? ??? ?????? ????? ?? ?????. ???????? ???? ? ??? ??? ?? ???? ????? ?????? ?? ?????? ???? ?????? ???? .

2. (5461)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Uhud şehidlerini (defin sırasında) her ikisinin (cesedini) bir giysiye koyuyor, sonra da: "Kuran'ı hangisi daha çok almıştı?" diye sorup, onlardan birine işaret edildiği takdirde, onu lahidde öne koyuyordu. Sonra da: "Ben bunlara şahidim!" diyordu. Onları kanlarıyla defnetmelerini emretti. Onlara cenaze namazı kılmadı, onları yıkamadı da." [Buhârî, Cenaiz 73, 74, 75, 76, 79, Megazi 26; Ebu Davud, Cenaiz 31, (3138); Tirmizî, Cenaiz 46, (1036); Nesaî, Cenaiz 61, (4, 62).]
(İbnu Deybe hadisin bir meselesi ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar): "Derim ki: "İki kişinin, bir giysi içinde, derileri birbirlerine değecek şekilde birleştirilmeleri caiz değildir. Öyleyse bu "birleştirme" hadisesi, ikisinin arasına bir perde konduktan sonra gerçekleştirilmiş olacağına yahut o giysinin ikisi arasında bölünmüş olacağına hamledilir. Zahir mana da bunu gerektiriyor, çünkü hadiste geçen "onlardan birine işaret edildiği takdirde, onu lahidde öne koyuyordu" ibaresi bunu ifade eder. Her birinin müstakil veya aralarında bir perde olmadan birini öne almak mümkün değildir.[99]"[100]

?5462 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ?? ???????????. ???????? ???????? ??????? ?????? #: ??????? ?????????? ??? ?????????????[. ????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ?????.

3. (5462)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uhud günü, halam, kabristanımıza gömmek için babamı (Uhud'dan Medine'ye) getirmişti. O sırada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tellali şöyle nida etti: "Ölüleri yerlerine geri götürün!" [Ebu Davud, Cenaiz 42, (3165); Tirmizî, Cihad 37, (1717); Nesâî, Cenaiz 83, (4, 79).][101]

?5463 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ??? ???????? ???????? ?????????? ???????????? ???? ?????????? ?? ?????????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

4. (5463)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Uhud şehidlerinin üzerinden demir(den mamul silah, zırh gibi şeyler)in ve deri(den mamul kan bulaşmamış giyecekler)in çıkarılmasını ve onların elbiseleri ve kanlarıyla gömülmelerini emretti." [Ebu Davud, Cenaiz 31, (3134).][102]

AÇIKLAMA:

1- Uhud Savaşı, Bedir'den sonra cereyan etmişti. Müslümanlar bu savaşta 70 adet şehid vermişlerdi.
Uhud Savaşı'nda şehid olanlar yıkanmadan üzerlerindeki kanlı elbiseleri çıkarılmadan ve hatta cenaze namazı kılınmadan defnedilmişlerdi. Bazı zayıf rivayetlerde Uhud şehidlerine namaz kılındığı ifade edilmiş ve hatta, bir kavlinde Ahmed İbnu Hanbel, -rivayetler karşısında kendine has olan nokta-i nazarına uygun olarak, onlara da itibar edip- "Şehidler üzerine namaz kılıp kılmama hususunda muhayyerlik var; kılınsa daha iyi, kılınmasa idare eder, gerekmez" diye hükmetmiştir. Ancak daha sıhhatli rivayetler defin sırasında değil, bilahere Resulullah'ın mezkur şehidlere namaz kıldığını göstermektedir. Hz. Hamza'ya namaz kıldığına dair gelen rivayetteki salat kelimesi lügat manasında te'vil edilerek "Onun Resulullah'ın yanındaki hususi yeri sebebiyle Hz. Hamza'yı tafdilen dua etmiştir" denmiştir.
Netice itibariyle bütün imamlar, şehidlerin yıkanmadan, üzerlerindeki elbiseleri ile gömüleceklerinde ittifak ederler. Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezhebinde olanlar namaz da kılınmayacağında birleşirken, Hanefî mezhebindeki ulema ve İshak İbnu Rahuye namaz kılınacağına hükmetmiştir.
2- Şehidlerin üzerindeki deri ve demirin çıkarılmasından maksat, kefen manasını taşımayan giyeceklerin çıkarılmasıdır. Kürk, palto, miğfer, zırh, silahlar, ayakkabı gibi şeyler alınır. Bunlar alındıktan sonra, kalanlar normal kefenlemede sarılan miktarı aşarsa onlar da çıkarılır. Sünnete uyan kefen miktarından eksikse tamamlanır. Taharete mani bir pislik bulaşmışsa o yıkanır, kan bulaşığı yıkanmaz.
3- Hattâbi, şehidi yıkamayı terkle ilgili olarak yapılan şu yorumu kaydeder: "Yıkamayı terketmenin manası, şehidin kıyamet günü yarasından kanlar akar vaziyette ihya edileceği, o halde kendisine konuşulacağı, kokusunun misk kokusu, renginin de kan renginde olacağına dair hadisin varlığıdır. Dirilerde yıkanma namaza makrun olarak yapılır, abdest de böyledir. Temizlik herkes için namaz sebebiyle vacibtir, (şehitten) yıkama sakıt olunca namaz da sakıt olur."
Hattâbî, Uhud şehidlerinden birkaçının aynı kabre konduğunu belirten rivayetlerden şu hükümlerin çıkarıldığını belirtir:
* Tek bir kabre bir cemaat defnedilebilir.
* Toplu definlerde, efdal olanlar kıble tarafına konur.
* Kefen darlığı varsa, bütün cemaat bir kefene sarılabilir.[103]

*** DEFİNDE TA'CİL**

?5464 ?1? ?? ??????????? ???? ???????? ???:]?????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????? # ?????????? ???????: ????? ? ??????? ??? ???? ?????? ???? ??????? ????????? ?????????? ???? ??????????? ??????? ? ????????? ????????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????????? ???????[. ????? ??? ???? .

1. (5464)- Husayn İbnu Vahvah radıyallahu anh anlatıyor: "Talha İbnu'l-Berâ hastalandığı zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona geçmiş olsun ziyaretine geldi. (Yakınlarına:) "Ben onda ölüm alâmetinin zuhurunu gördüm (Ölümünü) bana hemen haber verin ve acele davranın. Çünkü, Müslüman bir kimsenin cesedinin ailesi içerisinde hapsedilmesi uygun değildir" buyurdular." [Ebu Dâvud, Cenâiz 38, (3159).][104]

AÇIKLAMA:

Ölünün bir an önce defnedilmesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ümmete teşrî ettiği sünnetlerden biridir. Bu hususu te'yiden, te'kiden muhtelif irşadları olmuştur; müteakiben birkısmını göreceğiz. Burada kaydetmeyi uygun bulduğumuz bir başka rivayet şöyle: "Ey Ali! Üç şey var ki onda gecikme caiz olmaz: Vakti girince namaz, hazır olunca cenaze, kendine denk birini bulan dul kadın."[105]

?5465 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ?? ?????????? ????? ???? ?????????? ?????? ????????? ??? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????. ???????? ??????? ?????? # ??? ???????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ???????? ??? ??? ????????? ???????? ???? ?????? ???????: ???? ??????? ????????? ?????? ???????????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

2. (5465)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hutbe irad etti. Hutbesinde, ashabından, ölmüş, yetersiz bir kefene sarılıp, geceleyin defnedilmiş bir zâtı zikretti. Sonra kişinin, mecbur kalmadıkça geceleyin gömülmesini yasakladı, ta ki üzerine namaz kılınsın. Ve dedi ki:
"Biriniz kardeşini kefenledi mi, kefenini güzel yapsın!" [Müslim, Cenâiz 49, (943); Ebu Dâvud, Cenâiz 34, (3148); Nesâî, Cenâiz 37, (4, 33).][106]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, geceleyin cenaze defnedilmesini yasaklamakta, ancak buna mecbur kalana müsaade etmektedir. Geceleyin defne müsaade şartı, ulemânın açıklamasına göre, Aleyhissalâtu vesselâm devrindeki fakirliktir. Sünnete uygun miktarda kefen bulamayanlar, bu eksikliği göstermemek için cenazelerini geceleyin defnederlermiş.
Resûlullah iki sebeple geceleyin defni tavsiye etmemektedir:
1) Gece olduğu için cenazeye iştirakin azlığı. Halbuki ne kadar çok kimse namaza iştirak ederse, ölen için daha iyidir, sevabı artırmaktadır.
2) Cenaze için iyi bir kefenlik bulunamayabilir. Gündüz defnedilecek cenazeden iki mahzur da kalkar. Ama hadis, mecbur kalanlara gece defnine de ruhsat vermektedir.
Ulemâ bu meselede ihtilaf eder: "Hasan-ı Basrî, zaruret hali dışında, gece defnini mekruh addetmiştir. Cumhûr u ulemâya göre, geceleyin cenaze defni mekruh değildir. Çünkü Hz. Ebu Bekr ve seleften birçoğu geceleyin defnedildiği halde, diğer selef büyükleri buna itiraz etmemiş, normal karşılamıştır. Ayrıca cumhûrun bir diğer delili Resûlullah'la ilgilidir: Mescidin temizliğine bakan zâtın geceleyin defnedilmesini Resûlullah öğrenince: "Niye geceleyin defnettiniz?" diye yadırgama ifade etmemiş, "Niye bana da haber vermediniz, namazına ben de katılırdım" demiştir. Ashab da gece sebebiyle haber vermediklerini belirtmiştir: "Öyleyse der cumhur, eğer mekruh olsaydı Aleyhissalâtu vesselâm buna müdahale ederdi, etmediğine göre câizdir ve mekruh değildir."
Cumhûr, sadedinde olduğumuz hadisteki yasağı "geceleyin ya namaz kılınamayacağı için yahut da namaza iştirak edenlerin az olacağı, kefenlemeye gerekli itinanın gösterilemeyeceği için veya bu sayılanların hepsi için ifade edilmiş" olarak yorumlar. Şu da söylenebilir: Nevevî yasakta hatırımıza gelmeyen nice başka sebepler vardır. Nitekim geceleyin definde, cenazeyi görerek ibret alacak sağlardan pek çoğunun bu dersten mahrumiyeti var. Halbuki Aleyhissalâtu vesselâm ders almak için ölümün çok hatırlanmasını emretmiştir. Daha önce de geçtiği üzere (5459), Aleyhissalatu vesselâm, kâfirmüslim demeden, rastlanan her cenazeye -bu dersi vermesi sebebiyle- ayağa kalkılmasını emretmiştir. Gece defninde bu gaye asgarî seviyede tahakkuk edecektir.
Hanefîler mekruh vakitlerde (öğleyin zeval vaktinde, ikindileyin gün atarken, sabah güneş doğarken) cenaze defnini ve cenaze namazı kılınmasını mekruh addetmişlerdir. Şafîîler bu vakitlerde cenaze namazı kılmayı mekruh addetmez, yeter ki hiçbir sebep yokken bu vakitlere bırakılmasın. Ancak Malikîlere göre, mecburiyet olmadan o vakitlerde cenaze namazı kılınamaz.[107]

?5466 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ?????? ??????? ????? ?????????? ???? ??????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???????????. ???????: ???????? ?????? ??? ?????? ‘??????? ????? ??????????? ????????? ???????? ????????[. ????? ???????.????: ???? ???? ?????? ????? ?‘?? ?????? ?? ??? ???? ????? »?‘????« ???? ?????? ????: ???? ?????.

3. (5466)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), geceleyin bir kabre girdi. Kendisine bir kandil yakılmıştı. Uzanmış vaziyetteki cenazeyi kıble cihetinden aldı. (Ölüye): "Muhakkak ki sen çok dua eden, çok Kur'an okuyan (yufka yürekli) bir kimseydin. Allah sana rahmetini bol kılsın!" diye dua etti ve dört kere tekbir getirdi." [Tirmizî, Cenâiz 62, (1057).][108]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ölünün geceleyin gömülebileceğine bir örnek olmaktan başka, ölünün kabre konuş âdabını da göstermektedir. Kabrin ağzına, kıble tarafına konulmuş olan cenazeyi kabrin içine girmiş olan kimse alıp içeriye defnedecektir. Ebu Hanîfe, bu hadisle ihticac ederek: "Ölünün, kabrin kıble cihetine, cenazenin arka tarafı kabrin arka tarafına, başı da baş tarafına gelecek şekilde konup, sonra ölünün kabre sokulacağına" hükmetmiştir. İmam Şâfiî ve ulemânın ekserisi, cenazenin başı kabrin geri kısmına gelecek şekilde konup, oradan alınarak kabre yerleştirileceğine hükmetmiştir. İbnu Deybe'nin kaydettiği açıklamaya göre, Tirmizî, Resûlullah'ın cenazeyi bu şekilde almasını bir özre bağlamaktadır. Çünkü, kabrin ayak tarafından cenazenin, kabre, cenazenin baş tarafından çekilerek alınmasını emretmiştir.[109]

?5467 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ????????? ?????? # ??????????? ????????? ?????? # ??????? ????? ????????? ????????? ?????????? ???????????. ??????: ???? ??????? ???? ????? ???? ????????? ??????????? ?????? ???? ????????: ???? ??? ??????? ?????? . ????: ????????? ?? ????????. ?????: ???????? ?? ????????? ???????????[. ????? ???????.»?? ?????« ?? ?? ????? ???? ???? ?? ?????? ???? ?? ??? .

4. (5467)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir kızının defnine şahid olduk. Bu definde Resûlullah kabrin üzerine oturmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm'ın gözlerinden yaş aktığını gördüm.
"Aranızda bu gece günah işlemeyen (cima yapmayan) var mı?" buyurdular. Ebu Talha radıyallahu anh: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben varım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Öyleyse kabrine in!" buyurdular.
Râvi der ki: "Ebu Talha kabre inip onu defnetti." [Buhâri, Cenâiz 72.][110]

AÇIKLAMA:

1- Başka rivayetlerde burada kastedilen kızın, Resûlullah'ın kerimelerinden Hz. Osman'ın zevcesi Ümmü Gülsüm radıyallahu anhâ olduğu tasrih edilir.
2- Şarihler, başka rivayetlerde gelen açıklamalardan hareketle "bu gece günah işlemeyen" sözüyle, Resûlullah'ın cima yapmayan kimseyi kasdettiğini belirtir.
3- Resûlullah kızının kabre indirilmesi işini bir erkeğe havale etmiştir. Çünkü bu iş için erkekler kadınlardan daha güçlüdür.
4- Hadis, kadın bile olsa, ölünün kabre indirilip defninde, şehevî lezzeti yakında değil, uzakta tatmış olanın baba ve kocaya tercih edilmesine bir örnektir.
5- Defin sırasında, kabrin kenarına oturulabilir.
6- Ölümden sonra, ağlamak câizdir. Ancak bu sessiz olmalıdır. Ağlamayı yasaklayan hadisler, sesli ağlamaya hamledilmiştir. Bazı âlimler, "Yasak daha ziyade kadınlarla ilgilidir. Çünkü onlar, sabırsız oldukları için sessiz ağlayamazlar, mâtem de katarlar" demiştir.[111]

?5468 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ????? ?????????? ???????????[. ????? ????? ????? .

5. (5468)- Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Lahid bize, şakk bizden başkasına aittir." [Ebu Dâvud, Cenâiz 65, (3208); Tirmizî, Cenâiz 53, (1045); Nesâî, Cenâiz 85, (4, 80).][112]

AÇIKLAMA:

Lahd, kabrin içinde, kıble cihetinde açılan oyuktur. Ölü oraya bırakılır. Araya duvar örülür veya tahta konulur. Böylece kabir toprakla doldurulduğu zaman, toprak cesede değmez. Cesed lahid denen boşlukta serbest kalır. Bu, cesede bir ihtiram ve ta'zim ifade eder.
Şakk ise, kabrin ortasındaki açıklıktır.
Hadis, lahd usulüyle defnin, şakkdan evla olduğunu ifade etmektedir. Aslında şakk da gayr-ı İslâmî denilemez. Çünkü, Resûlullah'ın defniyle ilgili bahiste belirttiğimiz üzere,

Ashab'ın büyüklerinden olan Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh şakk usulüyle kabir açmada ustadır ve Resûlullah'ın defin işini, kendi usulünce yapmak üzere aranmış, evinde bulunamadığı için, lahid usulüyle kabir açan ensardan Ebu Talha bu işi yapmıştır. Şu halde her iki usül de Ashab tarafından biliniyor ve uygulanıyor idi.
Kabirde lahid açma işi sert topraklı yerlerde mümkündür. Çok yumuşak, kumsal yerlerde lahid denen oyuğu elde etmek zorlaşabilir. Bu durumda cesedin, tabutla birlikte gömülmesi uygun görülmüştür. Tabut tahtadan veya madenî bir cisimden olabilir. Şu da bilinmeli ki, tabut veya lahid bir vecibe değildir, evlâ olandır.[113]

?5469 ?6? ??? ??? ??????????? ?'???? ???:]????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????: ?? ????????? ???? ??? ????????? ???????? ??????? ?????? #? ?????: ????????? ??? ?????? ???????? ?? ??????????? ??? ??????? ????????? ?? ???????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

6. (5469)- Ebu'l-Heyyâc el-Esedî anlatıyor: "Bana, Hz. Ali radıyallahu anh: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beni göndermiş olduğu şeye ben de seni göndereyim mi?" diye sordu ve Resûlullah'ın kendisine:
"Haydi git, kırıp dökmedik put, düzlemedik yüksek kabir bırakma!" dediğini anlattı." [Müslim, Cenâiz 93, (969); Ebu Dâvud, Cenâiz 72, (3218); Nesâî, Cenâiz 99, (4, 88, 89).][114]

AÇIKLAMA:

Hadis, kabirlerin yer seviyesinden yüksek olmamasını irşad etmektedir. Resûlullah Hz. Ali'nin Medine sokaklarını dolaşarak putları kırmasını emrettiği gibi, yerden yüksek kabirlerin de yer seviyesinde olacak şekilde yıkılmasını emretmiştir. Daha önce de açıkladığımız gibi, kabrin bir karıştan fazla yüksek olmaması esastır.
Hanefîlere ve Malikîlere göre kabrin üzeri deve hörgücü gibi kamburlaştırılabilir, bu müstehabtır. Çünkü Hz. Peygamber'in kabri bidayeten böyle yapılmıştır. Cumhûr da bu görüştedir.
Şafiîlerle diğer bazı âlimlere göre, kabrin tavanını düz yapmak müstehabdır.[115]

?5470 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ????????? ????????? ????? ??????? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ???????? ????????? ????? ?????[. ????? ?????? ? ??????? .

7. (5470)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kabrin kireçlenmesini, üzerine bina yapılmasını, üzerine oturulmasını, üzerine yazı yazılmasını ve ayakla basılmasını yasakladı." [Müslim, Cenâiz 94, (970); Ebu Dâvud, Cenâiz 76, (3225, 3226); Tirmizî, Cenâiz 58, (1052); Nesâî, Cenâiz 96, (4, 86, 88).][116]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kabirlerle ilgili bazı yasaklar beyan etmektedir.
* Kabrin içine veya dışına kireç dökülmesi, kireçle badana edilmesi: Şâfiîler ve diğer ulemâ bunu mekruh addetmiştir.
* Kabir üzerine bina yapmak: Bunun hükmü kerahet ve tahrim arasında değişmektedir. Eğer kabir mahalli, şahsî mülkü ise mekruh -Ebu Yusuf'a göre tahrîmen mekruh- olduğuna, umuma ait mezarlık ise haram olduğuna hükmedilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali'ye kabirlerin yer seviyesini aşan kısımlarının yıkılıp düzletilmesini emir buyurmuştur. Bununla birlikte ulemâ, sülehâ ve sâdattan olan büyük zatların kabirlerinin kaybolmaması için yanlarına taş konulmasında ve isimlerinin yazılmasında bir beis görmemiştir. Büyüklerden olmayan ölüler için de başlarına birer taş dikip isimlerinin yazılmasında beis görmeyen âilimler de vardır. Tâ ki eserleri tamamen kaybolup mezellete dûçar olmasınlar. Esasen sünnet olan kabir ziyaretinin devamı, mezarların tamamen kaybolmaktan korunmasıyla mümkündür. Bu da taş dikip isim yazmayı gerektirir. Bu fetvalar, menşeini müteakiben kaydedeceğimiz hadisten almış olabilir.
* Kabir üzerine oturma: "Resulullah bir başka hadislerinde, kor üzerine oturup elbise ve oradan bedenin yanmasını, kabir üzerine oturmaktan daha hayırlı olarak vasfeder. Bir başka hadiste de, kabir üzerine oturur gördüğü Amr İbnu Hazm'a: "İn! Bu kabrin sahibine ezâ verme" der. Ancak ölüye Kur'an okuyacak kimsenin kabrin kenarında oturmasında kerahet görülmemiştir. Esasen Malikîler kabir üzerine oturup uyumada bir beis görmezler.
* Kabirlere basılması da mükerrer rivayette yasaklanmıştır. Kabri çiğneme, içinde yatana saygısızlık kabul edilmiştir. Ancak ziyaret edeceğimiz kabre kadar bizi ulaştıracak hususi yol yoksa, imkan nisbetinde basmaktan kaçınılmasına rağmen, kabirlere basılarak ulaşılacaksa, Kur'an okumak, tesbihte bulunmak, dua etmek şartıyla üzerlerinden yürüyüp gitmekte bir beis görmeyen âlim olmuştur.
* Bazı hadislerde Resulullah, peygamber kabirlerini mescid ittihaz edenleri lanetler, kabre karşı namaz kılmayı yasaklar. Dolayısıyla, kabirlerin mescid yapılması, üzerlerinde namaz kılınması caiz değildir. Gerek Hanefî ve gerek Şâfiî uleması, herhangi bir kabri mescid ittihaz edecek derecede ta'zimde bulunmayı, kabre müteveccihen namaz kılmayı mekruh addederler.[117]

?5471 ?8? ??? ???????? ?? ??? ????? ???:]?????? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ????? ?????????????? ???? ?????????????? ???????? ???????????? ????????? ??????? ??????? ?????? # ????? ??? ????????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????? ???? ??????????. ?????: ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ??????? ?????? # ????? ?????? ????????? ????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ???????: ????????? ???? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ????? ???? ??????[. ????? ??? ???? .

8. (5471)- Muttalib İbnu Ebî Vedâa anlatıyor: "Osmân İbnu Maz'ûn öldüğü zaman, cenazesi Medine'den dışarı çıkarıldı ve gömüldü. Osman radıyallahu anh, muhacirlerden Medine'de ilk ölen kimse idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir adama Osman için bir kaya [getirerek mezar yerini belli etmesini] emretti. Adam [bir taş aldı, fakat] taşımaya güç yetiremedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizzat gidip kollarını sıvadı. -Râvi der ki: "Sanki ben sıvadığı sırada Resûlullah'ın kollarının beyazlığını görür gibiyim."- Sonra kayayı getirip Osman'ın baş tarafına koydu ve: "Bununla, kardeşimin kabrini işaretliyorum, ailemden ölenleri bunun yanına gömeceğim" buyurdu." [Ebu Dâvud, Cenâiz 63, (3206).][118]

AÇIKLAMA:

Osman İbnu Maz'ûn, daha önce de temas ettiğimiz üzere (5427. hadis) Resûlullah'ın takdir ettiği, zâhid, müttakî zâtlardan biri idi. Resulullah onun vefatına ağlamıştır. Burada "kardeşim" diye tesmiyesi, onun Kureyşî oluşundan veya sevgisinden ileri gelebilir. Süt kardeşi olduğu da bilinmektedir.
Hadis, Müslüman kabirlerinin, baş tarafına konacak bir taşla alemlenmesinin cevazına delildir. Ayrıca, "aile mezarlığı" ittihazına da bir delil olmaktadır. Yeri gelmişken şunu da kaydedelim ki: Usdü'l-Gâbe'nin bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın, oğlu İbrahim için de mezarına bir alâmet koyduğu ve üzerine su serptiği ve hatta üzerine su serpilen ilk mezarın da bu mezar oduğu tasrih edilir.[119]

*** ÖLÜNÜN NAKLİ**

?5472 ?1? ?? ????????? ?? ??? ???????? ???:]?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????????? ???????:???????? ???????????? ????????? ??????????? ????????? ????? ????? ???? ??????????????????? ???????? ?? ?????????? ?????????????????? ?????????? ?????? ?????? ?????????????????? ??????????? ??????? ?????????????? ????????? ???? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????? ???? ?????????? ??? ???????? ?? ?????? ?????. ?????? ?????????? ??? ????????[. ????? ??????? .

1. (5472)- Abdullah İbnu Ebî Müleyke anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) Mekke yakınlarında bir yer olan Hubşiyy'de vefat ettiği zaman Mekke'ye taşındı ve orada defnedildi. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Mekke'ye gelince Abdurrahman'ın kabrine uğradı ve şu beyitleri okudu:
"Biz (Irak Kralı) Cezîme'ye uzun zaman (kırk yıl hizmet eden) iki nedimesi (Malik ve Akîl) gibiydik.
Öyle ki (hakkımızda): "Bunlar ebediyen ayrılmayacaklar" denmişti.
Vakta ki, ben ve (kardeşim) Malik uzun beraberlikten sonra ayrılınca, sanki tek gece beraber kalmadık gibi oldu."
Hz Aişe sonra şunları söyledi: "Vallahi ben burada olsaydım, öldüğün yerde defnedilirdin. Eğer ölümüne hazır olsaydım ziyaretine de gelmezdim." [Tirmizî, Cenaiz 60, (1055).][120]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Aişe'nin okuduğu mersiye, uzun da olsa, beraberliğin bir gün gibi geçeceğini ve ayrıldıktan sonra sanki hiç beraber kalınmamış gibi olacağını ifade etmektedir. Bu mersiyenin Temim İbnu Nüveyre'ye ait olduğu, bunu Halid İbnu Velid tarafından öldürülen kardeşi Malik için söylediği bilinmektedir. Cezîme ise, Irak ve el-Cezire taraflarında hükmeden bir kraldır. Temim ve Malik adlı iki kardeş kırk yıl boyu beraberce kral Cezime'ye nedimlik yaparlar. Şair Temim, öldürülen kardeşinden ayrılınca ona mersiye yazarak hasretini dile getirmiştir. Hz. Aişe, burada ifade edilen hasretin aynını, vefat etmiş olan kardeşi Abdurrahman hakkında duymuş olarak, o beyti ziyaret sırasında terennüm eder. Beytte, uzun müddet beraberliğe rağmen ayrılığın ferdasında, hiç beraber olunmamış gibi özlem içinde kalındığı ifade edilmektedir.
2- Hz. Aişe, ayrıca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kadın ziyaretçileri tel'in etmiş olmasına telmihan, "Eğer ölümünde hazır olsaydım, ziyaretine de gelmezdim" demektedir. Telmihte bulunduğu hadiste Aleyhissalâtu vesselâm ?????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????????????? ????????? ??????????? ??????????? bir rivayette de "Allah kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etsin" buyrulmuştur.
Kadınların kabir ziyareti meselesine 5477-5480 numaralı hadislerde temas edeceğiz.
Yasağa rağmen Hz. Aişe'nin ziyarete gelmesi, yasağın "çok ziyaret"le ilgili olmasına hamledilmiştir.[121]

?5473 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ???? ?????? ?????????? ?????? ???? ???????? ???????: ???????????? ‘???????? ?????????? ???? ????????????? ???????? ?Œ?? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (5473)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölünün defnini tamamlayınca, kabri üzerinde durur ve:
"Kardeşiniz için (Allah'tan) mağfiret talep edin, onun için (karşılaşacağı sorgulamada) metanet dileyin. Zira şimdi ona hesap sorulacak!" buyururdu. [Ebu Davud, Cenaiz 73, (3221).][122]

AÇIKLAMA:

Hadis, definden sonra, ölüler adına istiğfarda bulunmanın, onlara, sual sırasında Allah'ın metanet bahşetmesini talep etmenin meşru ve caiz olduğunu ifade etmektedir. Hadis, kabir hayatının sübûtuna da delil olmaktadır. Bu mesele üzerine bir çok hadis gelmiştir. Keza hadis, ölünün kabirde hesaba çekileceğini de ifade etmektedir. Bu hususta da başka hadisler var.[123]

?5474 ?3? ??? ??????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ??????? ???? ????? ???? ?????? ?????????: ?????????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ????????? ????? ????????? ???? ????????? ??????????[. ????? ???? .

3. (5474)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, bir ölünün defin işini tamamlayınca şöyle derdi: "Allahım, bu kulundur, sana gelmiştir. Sen ise yanına inilenin en hayırlısısın. Ona mağfiret et, onun girdiği yeri (kabri) geniş kıl." [Rezin tahric etmiştir.][124]

?5475 ?4? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ??? ???????? ???? ???????? ???????????[. ????? ??????? ?? ????? ??? .

4. (5475)- Hz. Bureyre (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, "Ölünce, kabrinin üzerine iki yaş çubuk konmasını tavsiye etmiştir." [Buharî, Cenaiz 82, (Bab başlığında muallak olarak kaydetmiştir).][125]

?5476 ?5? ??? ??????? ?? ?????????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ‘????? ?????????? ?? ??????????:]????????? ???? ???????? ??? ?????????? ???? ??????? ?????? # ?? ????????? ?????? ??????? ??? ???????? ????[. ????? ???????.

5. (5476)- Urve tu'bnu'z-Zübeyr, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den naklen anlatıldığına göre, "Urve'nin kardeşi Abdullah İbnu Ôz-Zübeyr'e Aişe dedi ki:
"Beni arkadaşlarımla birlikte defnedin. Resulullah'la birlikte odaya defnetmeyin. Zira ben, O'nunla birlikte tezkiye olunmamdan hoşlanmam." [Buhârî, Cenaiz 96, İ'tisam 16.][126]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), kardeşi Abdullah'a vasiyet ederek, ölünce, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına değil, Resulullah'ın diğer hanımlarının yanına Bakî mezarlığına defnedilmesini talep eder. Büyük bir tevazu eseri olarak, Resulullah'ın mazhar olacağı medh u senaya kendisinin layık olmayacağını, nefsülemirde sahib olmadığı muhtemel olan bir fazilet ve mertebeye konularak ziyade bir medh u senaya Resulullah sebebiyle mazhar olmaktan hoşlanmayacağını ifade ediyor. Bu ifade, Hz. Ömer'in, kendisi için orada mezar izni istediği zaman sarfettiği "Orayı ben kendim için istiyordum" sözüne ters düşmektedir. İbnu Hacer, bu farklılığı, Hz. Aişe bilahere içtihadını değiştirmiş olabilir" diye açıklar.[127]

ALTINCI FASIL

KABİR ZİYARETİ

*** KABİR ZİYARETİNİN YASAKLANMASI**

?5477 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ??????????? ?????????? ?????????????????? ????????? ??????????? ??????????[. ????? ????? ????? .

1. (5477)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah kabirleri çok ziyaret eden kadınlara ve kabirlerin üzerine mescidler yapanlara, kandiller takanlara da lanet etsin." [Tirmizî, Cenaiz 61.][128]

AÇIKLAMA:

1- Zevvârat, mübalağa sigasıyla çok ziyaret eden kadınlar demektir. Bu sigadan gelmiş olmasını esas alan Kurtubi ve Aliyyu'l-Kâri gibi birkısım şarihlerimiz, yasağın kabirleri çokça ziyaret eden kadınlara ait olduğunu söylemiştir. Kabirleri çokça ziyaretin, kadına terettüp eden birkısım vazifeleri aksatabileceği, kocasının hukukunun haleldar olmasına sebep olacağı belirtilmiş bu durumlar olmadığı takdirde ziyaretin mekruh olmayacağı söylenmiştir.
2- Ancak bu yasağın, kabir ziyareti hususunda kadın ve erkek herkese ruhsatın gelmesinden evvele ait olduğunu söyleyen alimler de vardır. Bazı alimler, matem için, sayım yapıp övünmek için, aşırı ta'zim için yapılan ziyaretlerle ilgili yasağın halen devam ettiğini belirtmeyi de ihmal etmez. Netice olarak, "melhuz olan mahzurlar bulunmadığı takdirde, kadın da kabir ziyareti yapabilir; kabirden, ölümden ibret almaya erkek kadar onun da ihtiyacı vardır" denilmiştir.
3- Bazı alimler, hadisteki lanetin, kabrin üzerine mescid yapanlara yönelik olduğuna dikkat çekerek, önce mescid yapılsa, sonra da mescidi yaptıran vakfın mezarı, mescide yakın inşa edilse, bu yasağın dışında kalabileceğini söylemiştir. Fakat Zeynü'l-Irakî: "Zahir olan şu ki, burada fark yok, bir kimse bir kenarına defnedilmek kasdıyla mescit yaptıracak olsa lanete dahil olur, hatta onun mescide defni haramdır. Şayet, içine defnedilmeyi şart koşmuş olsa bu şart, mescidi gerektiren vakfına muhalefet edeceği için sahih olmaz" demiştir.
4- Kabirlerin üzerine kandil takma da yasaklanmıştır. Çünkü fuzuli yere malın heder ve israf edilmesi mevzubahistir.[129]

?5478 ?2? ??? ???????? ?? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ??????? ?????? # ???????? ???????? ????? ???????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????. ???????: ???

????????? ???? ????????? ?????????: ??????? ????? ???? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??? ???????????? ????. ???????: ????????? ???????? ???????? ???????? ???????: ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ????? ??? ????????? ??????: ???? ??????? ???????? ????????? ???????? ????????? ?? ?????. ????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.???? »???? ??????????? ???????? ??? ?????? ????????? ????? ???????? ????? ??????« .

2. (5478)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bir ölü defnettik. Defin işi bitince Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte ölünün (çıktığı evin) kapısının[130] hizasına kadar geldik. Orada gelmekte olan bir kadınla karşılaştık. Zannımca, Aleyhissalâtu vesselâm onu tanıdı. Bu, Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) idi.
"Evden niye ayrıldın?" diye sordu.
"Şu ölünün sahibine geldim. Ölülerine olan merhamet duygularımı onlara ifade ettim. (Allah rahmet etsin dedim) -veya ölüleri sebebiyle onlara taziyede (başsağlığı dileğinde) bulundum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Belki sen onlarla birlikte kabirlere kadar vardın!?" dedi. Hz. Fatıma:
"Allah korusun! O hususta sizin zikrettiğiniz günahı işittim, (hiç kabre kadar gider miyim!)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm "
"Eğer onlarla kabirlere kadar gitmiş olsaydın..." diyerek ciddi bir tehditte bulundu.
Ravilerden biri, "Küda"dan maksadın kabirler olduğunu zannederim" dedi." [Ebu Davud, Cenaiz 26, (3123); Nesâî, Cenaiz 27, (4, 27).][131]
AÇIKLAMA:

1- Hz. Fatıma'yı Resulullah'ın, kabirlere kadar gitmiş olma durumunda nasıl tehdit ettiğini Ebu Davud'un rivayetinde göremiyoruz.
Belki de Hz. Fatıma'ya olan hürmet, onu kinaye ile bırakmaya sevketmiştir. Nesai'nin rivayetinde görmek mümkün: "Eğer onlarla kabirlere kadar gitseydin, cenneti babanın ceddi görünceye kadar göremezdin."
Bu ibare "ebediyyen cenneti göremezdin" demektir. Çünkü "babanın ceddi" tabiriyle cenneti görmekte çok müşkilat çekeceği ifade edilmiştir. Dilimizdeki "balık kavağa çıkınca", "çıkmaz ayın son çarşambasında" gibi tabirleri andırır. Bu ifade ise, sadece küfür ifade eden bir davranış için kullanılabileceğine göre, maksad tağliz ve mübalağadır. Aksi takdirde Resulullah'ın dedesi Abdulmuttalib'in küfrüne ve ebedî cehennemlik olduğuna hükmetmek gerekir. Halbuki onun durumu ulemaya göre kendilerine şeriat gelmeyenlerin hükmüne tabidir ve ehl-i necattır.
Ayrıca, bir kadın, cenazeyi kabristana kadar takip etse bile, bunun ebedî cehennemi gerektiren bir küfür olmayacağı da açıktır. Böyle bir günah, azabı gerektirse bile ebedî olmaz. Ehl-i Sünnet küfrü gerektirmeyen günahlar için "cennete giremez" şeklinde ifade edilen hadisleri, "İlk girenlerle giremez" diye te'vil eder. Yani "sen cenneti ilk görenlerden olamazsın, senin cenneti görmen gecikir" demek olur.
2- Hadis taziyenin meşruluğuna, kadınların taziye için tek başlarına taziye evine gidebileceklerine delildir.[132]

*** KABİR ZİYARETİNE CEVAZ**

?5479 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ???????????. ???????? ????????????? ?Œ??????[. ????? ?????? ? ???????.

1. (5479)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim. Artık onları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü onlar size ahireti hatırlatır." [Müslim, Cenaiz 106, (977); Ebu Davud, Cenaiz 81, (3235); Tirmizî, Cenaiz 60, (1054); Nesâî, Cenaiz 100, (4, 89).][133]

?5480 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????????? ?????? ??? ??????????? ‘????? ?????? ??????? ??? ????????????????? ?? ??? ?????? ????????? ??????? ???[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

2. (5480)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rabbimden anneme istiğfar talep etmek için izin istedim, fakat bana izin vermedi. Kabrini ziyaret etmem için izin istedim, buna izin verdi." [Müslim, Cenaiz 105, (976); Ebu Davud, Cenaiz 81, (3234); Nesâî, Cenaiz 108, (5, 90).][134]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler kabir ziyareti hususunda bidayetlerde konan yasağın kaldırıldığını ifade etmektedir. İslam'ın başında putperestliğin tesirini azaltmak için kabir ziyareti yasaklanmıştı. İslam kökleşip, iman kalplerde iyice yerleşince eski yasak kaldırıldı. Artık, kabirlere tapınmak mevzubahis olamazdı.
Her şeye rağmen, birkısım alimler, kadınların ziyareti hususunda mutlak bir cevazdan yana değiller. Kimisi çok ziyareti, kimisi genç kadınların ziyaretini mübah görmemişlerdir. Mesela Kurtubî, genç kadınlara kabir ziyaretinin haram olduğu, yaşlılara haram olmadığı, erkeklerden ayrı giderlerse hepsine helal olduğu kanaatindedir.
2- Müşrik sayılan kimsenin de kabrinin ziyaret edilebileceği söylenmiştir. Ancak Resulullah'ın annesi müşrik mi, değil mi tam bir hüküm yok. Fetret ehli olması sebebiyle ehl-i necat olacağı kabul edilmiştir. Resulullah'ın ebeveyninin iman durumu ihtilaflı ise de, sahih görüşe göre mü'mindirler. Bu hususta üç görüş ileri sürülmüştür:
1) Bir görüşe göre Hz. İbrahim'in haniflik dinine mensup idiler.
2) Fetret devri muvahhitlerindendirler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın nübüvvet nurunu nakleden bütün ataları muvahhittir, ehl-i necattır.
3) Hadis, müşriklere istiğfar etmemek gerektiğini ifade eder. Resulullah'ın ebeveyni müşrik olmadıkları halde onlar hakkında istiğfara müsaade edilmeyiş sebebi izah edilmiyor. Allah bilir deyip geçiyorlar.
4) Kabir ziyaretine cevaz veren hadisten sonra, erkeklerin ziyaretten men edileceklerine dair hiçbir alim söz söylememiştir. Başta Resulullah olmak üzere Ashab kabir ziyaretinde bulunmuştur. Resulullah bilhassa Uhud şehidlerini her yıl ziyaret etmiş, dua okumuştur. Hülefa-i Raşidîn de aynı ziyaretleri devam ettirmişlerdir.
Hz. Ömer, babasının kabrini; Hz. Aişe kardeşi Abdurrahman'ın kabrini; Hz. Fatıma, Hz. Hamza'nın kabrini her cuma ziyaret edermiş.
İbnu Habib: "Kabirleri ziyaret ederek, yanlarında oturmak ve geçerken orada yatanlara selam vermekte bir beis yoktur. Bunu Aleyhissalâtu vesselâm da yaptı" der.
Aynî: "Kabir ziyareti ile ilgili olarak gelen rivayetlerden, kabir ziyaretinin kadınlar için mekruh, hatta bu zamanda haram olduğu manası çıkar. Bahusus Mısır kadınlarına! Çünkü onlar dışarıya fitne ve fesad için çıkarlar. Halbuki ziyaret ruhsatı, ahireti hatırlatmak ve göçenlerden ibret olarak dünyaya dalmamak içindir" diyerek bu gayeye uygun gelmeyecek olan ziyaretlerin halen mekruh veya haram addedilebileceğine dikkat çeker.[135]

*** ZİYARETÇİ NE DEMELİDİR?**

?5481 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ??????: ???????? ????????? ??? ????? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ????? ?????? ???????? ???‘????[. ????? ???????.

1. (5481)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine ehlinin mezarlarına uğramıştı. Mezarlara yüzünü çevirerek: "Esselamu aleyküm (selam üzerinize olsun) ey kabir halkı! Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun. Sizler bizim seleflerimizsiniz. Biz de arkadan geleceğiz" buyurdular." [Tirmizî, Cenaiz 59, (1053).][136]

?5482 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ???????????? ???????: ??????? ????????? ????? ?????? ??????????? ??????? ??? ????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??? ????.?????? ???????? ?? ????? ????? ????: »????? ?????? ???? ???????? ????????????«

2. (5482)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir mezarlığa uğramıştı: "Selam üzerinize olsun ey mü'minler cemaatinin mahalle halkı! İnşaallah biz de sizlere kavuşacağız!" buyurdular." [Ebu Davud, Cenaiz 83, (3237).]

Müslim ve Nesai'de Büreyde'den gelen bir rivayette şu ziyade var: "Allah'tan bizim için de sizin için de afiyet dilerim."[137]

*** KABİRLER ÜZERİNE OTURMA**

?5483 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: '?? ???????? ????????? ???? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ???? ???? ??? ???????? ???? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (5483)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Birinizin bir kor üzerine oturup elbisesini oradan da bedenini yakması, kendisi için bir kabrin üzerine oturmaktan daha hayırlıdır." [Müslim, Cenaiz 96, (971); Ebu Davud, Cenaiz 77, (3228); Nesâî, Cenaiz 105, (4, 95).][138]

?5484 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????????[. ????? ???? .

2. (5484)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre kabirlere dayanır, üzerlerine yatardı. [Muvatta, Cenaiz 34, (1, 233).][139]

?5485 ?3? ??? ????? ?? ????? ???:]????? ????????? ??? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????: ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ????? .

3. (5485)- Osman İbnu Hakim anlatıyor: "Harice İbnu Zeyd elimden tutup beni bir kabrin üzerine oturttu ve amcam Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh)'ten haber verdi. Buna göre, Zeyd şöyle demişti: "Kabir üzerine oturmanın mekruhluğu, onun üzerinde abdest bozanlaradır." [Buhârî, Cenaiz 82, (bab başlığında muallak olarak gelmiştir.)][140]

AÇIKLAMA:

Kabir üzerine oturmayı yasaklayan haberler ihtilaflı geldiği için ulema bunun yorumunda ihtilaf etmiştir. Cumhur dediğimiz çoğunluk ne maksatla olursa olsun oturmayı anlarken, İmam Malik, Ebu Hanife ve ashabı gibi birkısım alimler de büyük veya küçük abdest bozmak maksadıyla oturmayı anlamıştır. İbnu Hacer, hadisin şerhinde her iki görüşü te'yid eden başka rivayetler de kaydeder. [141]

YEDİNCİ FASIL

TAZİYE HAKKINDA

?5486 ?1? ?? ??? ??????? ?'??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ?? ?????????[. ????? ??????? .

1. (5486)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim çocuğunu kaybeden bir anneye taziyede bulunursa cennette ona bir bürde giydirilir." [Tirmizî, Cenaiz 74, (1076).][142]

?5487 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ?????? ????? ???????[. ????? ??????? .

2. (5487)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim (bir belaya) maruz olana taziyede bulunursa, ona öbürünün sevabının bir misli verilir." [Tirmizî, Cenaiz 71, (1073).][143]

AÇIKLAMA:

Taziye, umumiyetle ölü sahibine başsağlığı için yapılan ziyarete denir. Lügat olarak sabır tavsiye etmek, teselli etmek manasını ifade eder. Dinimiz musibete düşenlere ilgi göstermeyi emreder, ilgiye büyük sevap vaadeder. Nitekim ikinci hadiste, musibet sahibine teselli vermenin, musibeti çekenin sabır ve tevekkül göstererek kazanacağı sevap kadar sevaplı bir amel olduğu belirtilmektedir. Taziye vermenin, alimlerimiz, bizzat giderek (telefon ederek), mektup yazarak gerçekleşebileceğini belirtir ve taziyenin musibeti azaltıcı bir ifade olduğunu söyler. Sabır tavsiye etmek, musibetin ecrini, sevabını hatırlatmak, "Allah ecrini artırsın", "Sabr-ı cemil versin", "Şükretmeyi nasip etsin" gibi dualarda bulunmak, "hayra sebep olan, yapan gibidir" düsturuna bianen, taziye ile musibet sahibini teskin ve teselli eden onun ecrine biiznillah iştirak edecektir. [144]

?5488 ?3? ??? ????????? ?? ???? ???:]?????? ????? ?????? ???????? ????? ??????? ?????? #: ????????? Œ?? ???????? ???????? ??????? ???? ????????? ??? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (5488)- Abdullah İbnu Câfer anlatıyor: "Ca'ferin ölüm haberi geldiği zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ca'fer ailesi için yemek yapın! Çünkü onlara, onları meşgul eden (haber) geldi!" buyurdular." [Tirmizî, Cenaiz 21, (998); Ebu Davud, Cenaiz 30, (3132).][145]

AÇIKLAMA:

Hadis, hicretin sekizinci yılında Mute Savaşı'nda ölen Hz. Ca'fer'in ölüm haberi üzerine Resulullah'ın bir tedbirini gösteriyor: Acı haber sahibi aileye, yemek hazırlamak suretiyle yardım. Alimlerimiz, bundan hareketle musibetli, meşguliyetli anlarda akraba ve komşuların yemek meselesinde ortaklaşması gerektiğine hükmetmişlerdir. Bunun müddetinin bir gündüz bir gece olduğu belirtilmiştir. Aliyyu'l-Kâri: "Çünkü hüzün, umumiyetle yemekten alıkoyacak derecede insanı bir gün meşgul eder. Ayrıca yapılan yemekten yemeleri için ısrar edilir" der. İbnu'l-Hümam yakın komşu ve uzak akrabalara yemek hazırlamanın müstehab olduğunu belirttikten sonra, cenaze evinin, gelenlere ziyafet vermesinin mekruh olduğunu belirtir. "Çünkü der, ziyafet sürur için teşri edilmiştir. Şürur (musibetler) için değil. Bu çok çirkin bir bid'adır."[146]

?5489 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????:]?????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?? ?'????[. ????? ???? ???? ???? .

4. (5489)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle buyurdular: "Ölünün kemiğini kırmak, onu diri iken kırmak gibidir." (Hz. Aişe bu sözüyle) günah cihetiyle demek istemiştir. [Muvatta, Cenaiz 45, (1, 238); Ebu Davud, Cenaiz 64, (3207).][147]

?5490 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????????? ?????? ??????? ?????? #: ?????????? ????????????? ??????. ???????: ??? ??????? ??????? ??? ????????????? ???????????????? ??????? ?????: ?????????? ?????????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ???????????[. ????? ????? ???????? .

5. (5490)- Ebu Katade (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir cenaze geçirilmişti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hem o istirahata kavuştu, hem de ondan istirahata kavuşuldu" buyurdular. Bunun üzerine, yanındakiler:
"Ey Allah'ın Resulü, "istirahata kavuşan" ve "ondan istirahata kavuşan" kimdir, bu ne demektir?" diye sordular. Şu açıklamayı yaptı:
"Mü'min kul (ölünce) dünyanın yorgunluk ve ağrılarından kurtulur. Facir (ölünce) ondan da kullar, memleket, ağaçlar ve hayvanlar kurtulur." [Buhârî, Rikak 42; Müslim, Cenaiz 61, (950); Muvatta, Cenaiz 54, (1, 241, 242); Nesâî, Cenaiz 48, 49, (4, 48).][148]

?5491 ?6? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????????????? ??????? ?????? ????? ??????? ???????? ??????? ?????? #. ????? ?????: ?????????? ????? ???????? ?????????. ???????: ?????? ?????? ?????: ???? ????????? ???? ????? ???????? ????????? ?????? ?????? ????????? ??? ????????? ??????? ?? ?????????[. ????? ??????? .

6. (5491)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Medine'de doğan bir adam Medine'de ölmüş idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazını kıldırdı, sonra da: "Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi!" buyurdu. Oradakiler "Niçin?" diye sorunca açıkladı:
"Kul doğduğu yerin dışında ölürse, cennette doğduğu yerle eserinin kesildiği (ecelinin geldiği) yerin arası mukayese edilir!" [Nesâî, Cenaiz 8 (4, 7).][149]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kişinin doğduğu yerde değil de gurbette ölmesinin faziletli olduğunu ifade eder. Daha önce kaydedilen bir hadiste (5431) kimlerin şehit olduğunu belirten Aleyhissalâtu vesselâm, gurbette ölenleri de zikretmiş idi. Diğer taraftan hadislerde Medine'de ölmenin fazileti de zikredilmiştir. Öyleyse, şarihlerin belirttiği gibi hadis, Medine'de ölen bu kimsenin muhacir olmasını temenni etmektedir. "Keşke muhacir olsaydı, gurbette ölmüş sevabını da alacaktı" manasında bir temenni, Medine'de doğan için de bir başka yerde ölmesi temenni edilebilir. Böylece hadis, Medine'de ölmenin faziletini ifade eden hadise ters düşmemiş olur.
2- Gurbette ölenin ecelinin geldiği yerle memleketi arasının kıyaslanmasından murad, o kimseye aradaki mesafenin uzunluğu ölçüsünde fazla sevap verilmesini ifade eder. Bazı alimler: "Kabrinin ona bu nisbette genişletilmesi muraddır" demiştir. Ancak lafızda bu manaya delalet oldukça zayıf gözükmektedir.
3- Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhatapları olan Ashab'a uzak diyarlara neşr-i din için gitmeye bir tevşik vardır. Gerçi her asırda insanlar bu teşvike muhtaçtır; ticaret, ilim, cihad, neşr-i din gibi maksadlarla, tehlikeli olan uzak diyarlara gitmede bu teşvikler gereklidir. [150]

ÜÇÜNCÜ BAB

ÖLÜMDEN SONRASI HAKKINDA

*** KABİR AZABI**

?5492 ?1? ?? ???? ?????? ?? ?????? ???:]????? ????????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ??????? ??????????? ??????? ????: ???????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ????????? ?????? ???????? ???? ????????? ?Œ??????. ???? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ???? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? #: ??? ??????? ????????? ????? ??? ??????????? ??????? ?????[.??? ????? ??? ?????: ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ????????: ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??? ?????????? ???? ?????? ? ???????? ????????. ????? ???????.»?????????« ?????? ?????? .

1. (5492)- Hâni Mevla Osman İbnu Affan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh), bir kabrin üzerinde durunca sakalı ıslanıncaya kadar ağlardı. Kendisine: "Cenneti ve cehennemi hatırladığın vakit ağlamıyorsun, fakat kabri hatırlayınca ağlıyorsun!" dediler. Bunun üzerine: "Çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim.
"Kabir, ahiret menzillerinin birinci menzilidir. Kişi ondan kurtulabilirse, ondan sonrakiler daha kolaydır. Ondan kurtulamazsa ondan sonrakiler bundan daha zordur, daha şediddir."
Hz. Osman devamla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü de nakletti:
"(Ahiret aleminden gördüğüm) manzaraların hiçbiri kabir kadar korkutucu ve ürkütücü değildi!"
Rezin şu ziyadeyi kaydetti: "Hâni der ki: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şu beyti inşa ettiğini işittim:
"Eğer ondan necat buldunsa, büyük musibetten kurtuldun,
Aksi halde senin kurtulacağını hayal etmem." [Tirmizî, Zühd 5, (2309).][151]

?5493 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ??????? ?? ??????? ????????? ????? ??????: ????????? ??????????? ????? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

2. (5493)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu ayet ininceye kadar kabir azabından şüphelenmeye devam etmiştik. (Mealen): "Sayınızın çokluğuyla övünmek sizi oyaladı. Öyle ki, kabirleri ziyaret ettiniz." [Tirmizî, Tefsir -Tekasür, (3352).][152]

AÇIKLAMA:

Tekasür çoklukla övünme demektir. Çokluk ise malda, sayıda, menakıbda, yani insanlar nazarında övünme vesilesi olan her şeyde mevzubahistir. Ayet-i kerime; bu sayı çokluğuyla övünme sebebiyle Rabbinize olan ibadetten geri kaldınız. O kadar ki, mezarı ziyaret ettiniz, yani öldünüz, ölünceye kadar bu işten vazgeçmediniz, ibadete bir türlü vakit ayıramadınız demektir. Şarihlerin kaydına göre, Arapça'da kabiri ziyaret etmek, "ölmek" demektir. Bölece ayetin manası: "Malınızı çoğaltma hırsı sizi öylesine oyaladı ki, bu oyalanmaya devam ederken ölüm sizi yakaladı."
Taberi, bu surede kabir azabının varlığına delil olduğunu söyler: "Çünkü der, Allah Teala hazretleri, övünmenin oyaladığı bu adamların haberini vermekte. Bunlar, kabre girdikleri zaman karşılaşacakları şeyi bilecekler, Rablerine ibadet yerine mal ve evlat çokluğuyla övünerek oyalanmanın karşılığı ne kadar fenadır, kabre girince görecekler diye onları tehdid etmekte, korkutmakta" (özetle).
Yeri gelmişken kaydedelim: Kur'an-ı Kerim'de kabir azabından daha açık bir şekilde bahseden başka ayetler de mevcuttur. Bunlardan biri "Onlar kıyamete kadar sabah-akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet günü geldiğinde ise, "Firavun ehlini azabın en şiddetlisine sokun" denir" (Mü'min 46). Burada, alimlerin belirttiği üzere, kabir azabının varlığı pek zahir olarak ifade edilmiştir. Çünkü, ayetin devamında kıyamet azabından ayrıca söz edilmekte ve bunun kabirde her gün çektikleri azabtan daha şiddetli olacağı belirtilmektedir.
İbnu Kesir: "Bu ayet, Ehl-i Sünnet'in kabirde berzah azabının varlığını istidlal etmelerine büyük bir asıldır" der. Razi de, ayette geçen "akşam, sabah ateşe atılma" hadisesinin kıyametle ilgili olmadığını, çünkü kıyametteki ateşe atılmaya ayetin sonunda ayrıca temas edildiğini belirtir. Kıyamet azabının da dünyadaki azab olmayacağını, çünkü dünyadaki azabtan ayetin başında "sabah-akşam atılmaları" şeklinde temas edildiğini belirtir. "Öyleyse der, şurası kesinlik kazandı ki dünyadaki sabah-akşam ateşe atılma işi ölümden sonra başlayıp kıyamete kadar devam edecek olan ateşe atılmadır. Öyleyse bu ayet onlar hakkında kabir azabının varlığını isbatlar. Bu onlar hakkında sabitse başkaları hakkında kabir azabının varlığını isbatlar. Bu onlar hakkında sabitse başkaları hakkında da sabittir. Çünkü arada fark olduğunu söyleyen yok."
İmam-ı Buhârî, kabir azabı üzerine açtığı baba girerken , kabir azabına Kur'an'dan delil zımnında şu ayetleri de kaydeder. (Mealen): "...Sen o zalimleri can çekişirken bir görsen! Melekler ellerini uzatıp: "Haydi çıkarın canınızı bedenlerinizden!" derler. "Bugün Allah adına haksız yere söylediklerinizi ve O'nun ayetlerine karşı büyüklük tasladığınız için hor ve hakir edici azabla cezalandırılacağınız gündür" (En'am 93); "...Biz onları (dünyada ve kabirde) iki kere azaba uğratacağız. Sonra da onlar, pek büyük bir azaba atılacaklardır" (Tevbe 101).[153]

?5494 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ?????????: ???????? ?????? ???? ??????? ????????. ????????? ???????? ??????? ?????? # ???? ??????? ????????. ???????: ??????? ???? ??????? ????????? ????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ?????????? ????????????? ???????: ????? ????????? ?????? ????? ????? ??? ????????? ????? ???? ??????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

3. (5494)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, bir Yahudi kadın, yanına girdi. Kabir azabından bahsederek:
"Seni kabir azabından Allah korusun!" dedi. Aişe de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kabir azabından sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet, kabir azabı haktır. Onlar kabirde azap çekerler, onların azabını hayvanlar işitir!" buyurdu. Hz. Aişe der ki:
"Bundan sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın namaz kılıp da, namazında kabir azabından istiaze etmediğini hiç görmedim." [Buhârî, Cenaiz 89, Müslim, Mesacid 123, (584); Nesâî, Cenaiz 115, (4, 104, 105).][154]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz rivayet, bidayette Müslümanlar arasında kabir azabıyla ilgili bir malumatın olmadığını, ilk defa Yahudilerin bu meseleyi Müslümanlar arsında gündeme getirdiklerini ifade etmektedir. Gerçekten bu paralelde daha sarih ifadeler de mevcuttur. Hatta bazı rivayetler Hz. Aişe'nin bunu Resulullah'a sorduğunu, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kıyamet gününün azabından başka azab yoktur" diye cevap verdiğini, bilahare gelen vahiy üzerine Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabir azabının varlığını ikrar ve beyan ettiğini belirtir. Bundan sonra namazlarda kabir azabından istiaze etmiştir.[155]

?5495 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????????. ??????: ????????? ?????????????? ????? ??????????? ?? ???????. ????? ?????: ????? ????? ?????????? ?????? ??????? ?????????????? ?????? ?Œ???? ??????? ? ?????????? ???? ????????. ????? ????? ????????? ??????? ????????? ????????? ???????? ???? ????? ????????? ?????? ???? ????????. ????? ?????: ????????? ??? ????????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ??????.????: »????? ????????? ?? ?????« ?? ?? ???? ???? ?????? ?? ???? ?? ????.»?????????« ?? ??? ????? ?? ??? ????? ????? ?????? ??? ???? ?? ????? ??? ???? ??????? ????? ????? .

4. (5495)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) iki kabre uğradı ve:
"(Bunlarda yatanlar) azab çekiyorlar. Azabları da büyük bir günahtan değil" buyurdular. Sonra sözlerine şöyle devam ettiler:
"Evet! Biri, nemimede (laf getirip götürmede) bulunurdu. Diğeri de idrar sıçrantısına karşı korunmazdı." Aleyhissalâtu vesselâm sonra yaş bir hurma dalı istedi, ikiye böldü. Birini birinin üzerine dikti, birini de öbürünün üzerine dikti. Sonra da:
"Belki bunlar yaş kaldıkça azapları hafifler!" buyurdular." [Buhârî, Vudu 55, 56, Cenaiz 82, 89, Edeb 46, 49; Müslim,Taharet 111, (292); Tirmizî, Taharet 53, (70); Ebu Davud, Taharet 11, (20, 21); Nesâî, Taharet 27, (1, 28-30).][156]

?5496 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ??? ????? ???? ????? ?????????? ?????? ????? ??????????? ????? ????? ???? ????? ??????? ?????? ????? ????????. ????????: ???? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

5. (5496)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri ölünce, kendisine akşam ve sabah (cennet veya cehennemdeki) yeri arzedilir. Cennet ehlinden ise, (yeri) cennet ehlinin (yeridir), ateş ehlinden ise (yeri) ateş ehlinin (yeridir). Kendisine:
"Allah seni kıyamet günü diriltinceye kadar senin yerin işte budur!" denilir." [Buhârî, Cenaiz 90, Bed'ül-Halk 8, Rikak 42, Müslim, Cennet 65, (2866).; Muvatta, Cenaiz 47, (1, 239); Tirmizî, Cenaiz 70, (1072); Nesâî, Cenaiz 116, (4, 107).][157]

?5497 ?6? ??? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ?? ??????? ??????? ??????????? ???????? ????? ??? ??????? ???? ?????????? ????????? ?????????? ???? ???????: ?????? ??? ????????. ??????? #: ???? ???????? ???????? ????? ??????????? ??????? ??????: ????. ?????: ????? ???????? ?????: ?? ?????????. ?????: ???? ????? ?'?????? ????????? ?? ??????????. ??????? ??? ? ??????????? ?????????? ?????? ???
???????????? ???? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????. ????? ?????: ??????????? ???????? ???? ??????? ????????. ???????: ??????? ???????? ???? ??????? ????????. ?????: ??????????? ???????? ???? ??????? ????????. ???????: ??????? ???????? ???? ??????? ????????. ?????: ??????????? ???????? ???? ????????? ??? ?????? ??????? ????? ??????. ???????: ??????? ???????? ???? ????????? ??? ?????? ??????? ????? ??????. ?????: ??????????? ???????? ???? ???????? ???????????. ???????: ??????? ???????? ???? ???????? ???????????[. ????? ???? .

6. (5497)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bizimle birlikte, Benî Neccar'a ait bir bahçede bulunduğu sırada bindiği katır, onu aniden saptırdı, nerdeyse (sırtından yere) atacaktı. Karşımızda beş veya altı kabir vardı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu kabirlerin sahiplerini bilen var mı?" buyurdular. Bir adam:
"Ben biliyorum!" deyince, (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ne zaman öldüler?" dedi. Adam:
"Şirk devrinde" deyince Aleyhissalatu vesselam:
"Bu ümmet kabirde fitneye maruz kılınacak. Eğer birbirinizi defnetmemenizden korkmasaydım şahsen işitmekte olduğum kabir azabını size de işittirmesi için Allah'a dua ederdim" buyurdular ve sonra şunları söylediler: "Kabir azabından Allah'a sığının!" Oradakiler:
"Kabir azabından Allah'a sığınırız!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Cehennem azabından da Allah'a sığının!" dedi."Cehennem azabından Allah'a sığınırız" dediler.
"Fitnelerin açık ve kapalı olanından Allah'a sığının!" dedi.
"Açık ve kapalı her çeşit fitneden Allah'a sığınırız!" dediler.
"Deccal'ın fitnesinden Allah'a sığının!" buyurdu.
"Deccal'ın fitnesinden Allah'a sığınırız!" dediler." [Müslim, Cennet 67, (2867).] [158]

?5498 ?7? ??? ??? ??????? ?'???????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ????????? ???????? ???????. ???????: ??????? ????????? ?? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

7. (5498)- Ebu Eyyub el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Güneş battıktan sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıkmıştı, bir ses işitti: "Bu, kabirlerinde azab çeken Yahudiler(in sesidir)!" buyurdular." [Buhârî, Cenaiz 88; Müslim, Cennet 69, (2869); Nesâî, Cenaiz 114, (4, 102).][159]

?5499 ?8? ????????? ?? ???? ?????? ?????? ????:]???? ?????????? # ?????? ??????? ???? ??????. ???????: ???? ????? ????? ???????: ????? ?? ?????????????. ??????? ?????? ???????: ????? ??? ? ??????????? ?????????? ?????? ??? ??????????? ??????? ?????????[.

8. (5499)- Nesâî, Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kabirden bir ses işitmişti: "Bu ne zaman öldü? (bileniniz var mı?)" buyurdular.
"Cahiliye devrinde!" dediler. Bu cevaba sevindi ve:
"Eğer birbirinizi defnetmemenizden korkmasaydım kabir azabını size de işittirmesi için dua ederdim" buyurdular." [Müslim, Cennet 68, (2868); Nesâî, Cenaiz 114, (4, 102).][160]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz hadisler kabir azabının varlığını açık bir şekilde ifade ederler. Ulema bu hususta fazla ihtilaf etmez. Sadece Hariciler'den bazıları ile Mu'tezile'den Dırar İbnu Amr ve Bişr el-Müreysî gibi nadir istisnalar, kabir azabını mutlak olarak inkar cihetine gitmiştir. Mu'tezile'den bir kısmı bunun sadece kâfir için varlığını iddia etmiştir. Asıl ihtilaf edilen husus, kabir azabının ruhî bir azab mı, yoksa hem ruhî ve hem de cesedî bir azab mı olduğudur. Mevzu üzerine varid olan nasslar, bütün alimleri birinden birini cezmen söylemeye sevkedecek vuzuhta olmadığı için fikirler ihtilaf etmiştir:
* İbnu Cerir ve Kerramiye fırkasından bir grup kimse, kabirde sualin sadece bedene vaki olacağını söylemiştir. Bunlara göre, Allah Teala hazretleri, ölünün bedeninde işitecek, anlayacak, elem ve lezzeti duyacak bir idrak yaratmıştır.
* İbnu Hazm ve İbnu Hubeyre sualin sadece ruh üzerine vaki olacağını söylemiştir. Bunlara göre ruh, artık cesede bir daha dönmez.
* Cumhur bunlara muhalefet eder ve "hadiste sabit olduğu üzere ruh, cesede veya cesedin bir kısmına döner" der. Cumhura göre, azab, eğer sadece ruha vaki olsaydı, hadiste

beden de hususi şekilde zikredilmezdi. Ölünün bedenen dağılması buna mani değildir. Çünkü Allah Teala hazretleri cesetten bir parçaya hayatı iade etmeye, bu parçaya suali vaki kılmaya kadirdir, tıpkı bedenin eczasını cem etmeye kadir olduğu gibi.[161]

*** MÜNKER VE NEKİRİN SUALLERİ**

?5500 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????????? ???? ?????? ?? ???????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ???? ???????????? ?????? ???????? ????????? ??????????????? ????????????? ???: ??? ?????? ??????? ?? ??? ????????? ???????? #? ?????? ?????????? ?????????: ??????? ?????? ???????????? ??????????. ????????? ????: ??????? ??? ?????????? ???? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? ???? ?????????. ???????????? ????????? ?????????? ?????? ???? ???? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????????? ????????: ? ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ????????. ????????: ? ???????? ??? ????????? ????? ???????? ??????????? ???? ??????? ???????? ?????? ??????????! ????????? ???????? ????????????? ???? ??????? ??? ????????????[. ????? ?????? ? ???????.????: »? ????« ?? ? ????? ????? ???? ??? ?? ?????? ???? ?????: ?????? ??????? ?? ????: ??? ??? ?? ??????? ????????? ?????? ? ???? .

1. (5500)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kul kabrine konulup, yakınları da ondan ayrılınca -ki o, geri dönenlerin ayak seslerini işitir- kendisine iki melek gelir. Onu oturtup:
"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) denen kimse hakkında ne diyordun?" diye sorarlar. Mü'min kimse bu soruya:
"Şehadet ederim ki, O, Allah'ın kulu ve elçisidir!" diye cevap verir. Ona:
"Cehennemdeki yerine bak! Allah orayı cennette bir mekâna tebdil etti" denilir. (Adam bakar) her ikisini de görür. Allah da ona, kabrinden cennete bakan bir pencere açar.
Eğer ölen kâfir ve münafik ise (meleklerin sorusuna):
"(Sorduğunuz zatı) bilmiyorum. Ben de herkesin söylediğini söylüyordum!" diye cevap verir. Kendisine:
"Anlamadın ve uymadın!" denilir. Sonra kulaklarının arasına demirden bir sopa ile vurulur. (Sopanın acısıyla) öyle bir çığlık atar ki, onu (insan ve cinlerden ibaret olan) iki ağırlık dışında ona yakın olan bütün (kulak sahileri) işitir." [Buhârî, Cenaiz 68, 87; Müslim, Cennet 70, (2870); Ebu Davud, Cenaiz 78, (3231); Nesâî, Cenaiz 110, (4, 97, 98); Tirmizî, Cenaiz 70, (1071) -Ebu Hureyre'den-.][162]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, kabir azabını isbat eden rivayetlerden biridir. Hadisin Tirmizî'deki veçhinde, gelen meleklerin , siyahmavi oldukları, birine Münker, diğerine Nekir dendiği tasrih edilir. Taberânî'de gelen bir veçhinde bu meleklerin gözlerinin bakır tenceresi, dişlerinin de sığır boynuzu gibi olduğu, seslerinin gök gürültüğünü andırdığı belirtilir. Bazı fakihler günahları hesaba çeken meleklere Münker ve Nekir dendiğini, itaatkâr mü'minleri hesaba çeken meleklere Mübeşşir ve Beşir dendiğini söylemiştir.
Bazı rivayetlerde, ölen kişi mü'min olduğu takdirde, "namazı başı ucuna, zekatı sağına, orucu soluna, yaptığı iyi amelleri ayakları tarafına konacağı, adama "otur!" denince oturacağı, batışı sırasında güneşin temessül ettirileceği" belirtilir. İbnu Mace'deki rivayette, mü'min oturtulunca, gözlerini mesh edip: "Beni bırakın namaz kılayım!" diyecektir.
Bazı rivayetlerde, meleklerin "Neye ibadet ediyordun?" diye de soracağı, Allah'ın hidayet ettiği kimsenin: "Allah'a ibadet ediyordum" cevabını vereceği belirtilir. Keza Muhammed denen kimse hakkındaki soruya, mü'minin kelime-i şehadetle cevap vereceği, bu kimseye mezkur iki sual dışında bir şey sorulmayacağı belirtilir.
Bazı rivayetlere göre sual bitince mü'mine: "Haydi, zifafa giren kimsenin uykusuyla uyu!" denecek, o da, bir insanın uyuyabileceği en tatlı uyku ile kıyamete kadar uyuyacaktır.
Bazı rivayetlerde, mü'mine, kabrinin yetmiş zira' genişleteleceği, kabrinin dolunay gecesinde olduğu gibi aydınlatılacağı da belirtilmiştir.
Bir rivayette şu farklı bilgi sunulur: "Semadan bir münadi şöyle seslenir: "Kulum doğru söyledi, ona cennetten tefrişte bulun, cennete giden bir kapı açın, onu cennetten giydirin!" Bunun üzerine cennetin nesiminden ve kokusundan ona getirilir, kabri gözü alabildiğince genişletilir."
Sadedinde olduğumuz hadiste, ölenin kâfir veya münafik olması halinde ortaya koyacağı tavır ve bunun neticesi tasvir edilir. İster istemez akla "facirlerin, fasıkların tavrı ve neticesi ne olacak?" sorusu gelir. Ancak hadisin başka vecihlerinde, "Eğer facir veya kâfir ise" veya "münafik veya şüpheci ise" veya "münafik ise" veya "kötü bir kimse ise", "şek ehlinden ise" gibi farklı tabirlere rastlanır. Böylece bütün insanların hesaba çekileceği ve mü'min dışındakilerin birbirine yakın kötü durumlarla karşılaşacağı anlaşılır.
Alimler kabirde sualin varlığında ittifak ederlerse de, çocuklar hususunda ihtilaf ederler. Mümeyyiz olan çocukların hesaba çekileceği kabul edilmiş, mümeyyiz olmayanlar hakkında ihtilaf edilmiştir. Kurtubî onların da hesaba çekileceği kanaatindedir. Hanefîlerden de bu görüş rivayet edilmiştir. Birçok Şafiî, mümeyyiz olmayan çocuğa hesap yok demiştir. Bu sebeple çocuğa telkin yapmanın müstehab olmadığı söylenmiştir.
Hz. Peygamber'e de hesap sorulacak mı ihtilaf edilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabirde suale maruz kalmayacağı umumiyetle benimsenen görüştür. "Çünkü derler sual, şe'ni fitneye maruz kalmak olanlara hastır."[163]

?5501 ?2? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???????. ???????? ???????? ?????????? ????????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5501)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölüyü, (mezara kadar) üç şey takip eder: Ailesi, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri döner, biri baki kalır: Ailesi ve malı geri döner, ameli kendisiyle baki kalır." [Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5, (2960); Tirmizî, Zühd 46, (2380).][164]

?5502 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ????? ??????? ??? ??????. ??? ????? ????????? ?????? ??? ? ??????? ????????? ????? ???? ???????? ?????? ??? ? ??????? ??????[. ????? ??????? .

3. (5502)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölüp de pişman olmayan yoktur, mutlaka herkes nedamet duyar: İyi yolda olan hayrını daha çok artırmadığı için pişman olur, nedamet duyar. Kötü yolda olan da nefsini kötülükten çekip almadığına pişman olur, nedamet duyar." [Tirmizî, Zühd 59, (2405).][165]

?5503 ?4? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ?"??????? ????????? ???????? ??? ???? ??????: ???????? ????????? ??? ?????? ?????????? ????? ??? ?????? ??????? ??????? ????[. ????? ?????? ? ???????.»?????? ???????« ???????? ??????? ??????? ??? ???? ????? .

4. (5503)- Yine Ebu Hureyre anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir insan ölünce üç kişi hariç herkesin ameli kesilir: Sadaka-i cariye (bırakan), veya istifade edilen bir ilim (bırakan) veya kendine dua edecek salih evlat (bırakan)." [Müslim, Vasıyyet 14, (1631); Ebu Davud, Vesaya 10, (2880); Tirmizî, Ahkam 36, (1376); Nesâî, Vesaya 8, (6, 251).] [166]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/216.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/217.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/217-218.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/218.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/220-221.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/222.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/222-223.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/223-224.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/224.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/225.
[11] İbnu Hacer rivayetlerin "öğle" ve "ikindi" vakti diye ihtilafını Bu hadise iki ayrı günde olmuştur; birinde öğle'de, diğerinde ikindi'de" diye te'vil ve te'lîf eder.
[12] Kitabımızın Tıb'la ilgili bölümünde, hararete karşı soğuk su tatbik ederek tedavi yapma işinin günümüz tıbbında kullanıldığını belirttik.(11.cilt,s.228).

[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/226-232.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/232-233.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/233.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/233-234.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/234.
[18] Lahid, kabrin kıble cihetinde ölünün yerleşmesi için açılan küçük oyuğa denir.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/234.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/235.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/235.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/235-237.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/238.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/238.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/238-239.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/240.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/240.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/241.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/241.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/242-243.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/243.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/243.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/244.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/245.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/246.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/248-249.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/249.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/249-250.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/250.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/250.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/251-252.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/252.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/252.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/253.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/254-255.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/255.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/255.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/256.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/256.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/257.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/257.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/257-258.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/258.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/258-259.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/259.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/259-260.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/260.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/260-261.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/261.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/261.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/261-262.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/263.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/263-264.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/264.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/264.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/265-266.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/266-267.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/268.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/268.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/268.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/269.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/269.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/269-270.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/270.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/270.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/270-271.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/271.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/271.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/272.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/273.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/273-274.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/274.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/274-275.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/275.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/275.

[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/276.
[99] Şehitlerin elbiseleriyle gömülmeleri esas olunca, iki cesedin elbiselerinin üzerinden, tazimen usulî bir kefenle sarılmaları bedenlerinin birbirine değmesiniintac etmez. Bu husus İbnu Deybe'nin gözünden kaçmış olmalı. Kur'ân'ı çok bilenin öne alınması, cesedlerin kefenlenmezden önce tanzimleriyle ilgili bir hadsedir.(İ.C.).
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/277.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/278.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/278.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/278-279.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/279.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/279-280.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/280.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/280-281.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/282.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/282.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/282-283.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/283.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/283.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/283-284.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/284.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/284.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/285.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/285-286.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/286.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/286-287.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/287-288.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/288.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/288-289.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/289.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/289.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/289.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/290.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/290.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/291.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/291-292.
[130] Bâbu'l-meyyit tâbiri, ne Ebu Davud'daki ne de Nesâî'deki metinde mevcut değildir. Ebu Dâvud'da ???????? ?????? ???????
"Kapısının hizasına gelince" tâbiri vardır. Ölünün çıktığı ev olsa geretir.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/293.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/294-295.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/296.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/296.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/296.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/297.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/297.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/297.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/298.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/298.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/298.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/299
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/299.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/299.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/300.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/300.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/300-301.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/302-303.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/303.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/303-304.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/304-305.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/305.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/305-306.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/306.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/307.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/308.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/308.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/308-309.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/309-310.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/310-311.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/311-312.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/312.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/312.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

METÂLİB UL-ALİYE (1)
- Sunuş
- Kuveyt Evkaf Bakanlığının Önsözü

MÜELLİF HAFIZ İBN HACER'İN HAYATI
- Soyu ve Ömrü
- Yaşam Devreleri
- İlmî Kişiliği
- Hocaları
- Öğrencileri
- Eserleri
- Hayatından Anekdotlar

EL-METÂLİBU'L-ÂLİYE VE TAHKİKİ
- Eserin Konusu
- el-Metâfftfe Benzer Bir Kitap
- Önemi
- Yazmaları
- Müsnede" Senetli (Ravi Zincirli) Nüsha:
- Mücerrede" Senetlerinden Arındırılmış Nüsha:
- Yazma Nüshanın Seçimi:
- Tahkik Yöntemi
- Müellifin Önsözü
- Rahman Ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla Başlarım....

TAHARET KİTABI
- Sular
- Abdest ve Gusül İçin Yeterli Su Miktarı
- İçine Leş Düşen Gölet ve Durağan Suyun Hükmü
- Kullanılmış Su
- Necaseti Gidermek
- Kedi Ve Diğer Temiz Hayvanların Artığı
- Misk Kokusunun Temiz Oluşu
- Kaplar
- Gece Kapların Ağzının Örtülmesine Dair Emir
- Abdest Bozmak/İhtiyaç Gidermek
- Abdestin Yapılışı
- Abdestin Farzları
- Misvak Kullanmak
- Fıtrattan Kaynaklanan Özellikler
- Abdest Duası
- Besmele Çekmek
- Abdest Almanın ve Abdesti Tam Almanın Fazileti
- Abdestsiz Olarak Allah'ı Zikretmenin Mekruh Oluşu
- Bu Konuda Ruhsat
- Abdestsiz Kimsenin Mushaf'a Dokunmasının Yasak Oluşu
- Parmak Aralan Ve Sakalı Hilallemek
- Abdest Alırken Başkasından Yardım Almamanın Müstehap Oluşu
- Meshetme Şekli
- (Mestler Üzerine Mestte) Vakte Riayet Etmemek
- Mestler Üzerine Meshin Başlangıcı
- Müklar Üzerine Meshetme
- Abdestten Sonra (Avret Mahalline) Su Serpmek
- Abdestten Sonra Mendille Silinmek
- Abdest Aldıktan Sonra Okunacak Dua
- Bir Kere Namaz Kıldıktan Sonra Abdesti Yenilemek
- Abdesti Bozan Şeyler
- Kahkaha İle Gülmek
- Ateşin Değiştirdiği Yiyecekleri Yemekten Dolayı Abdest Almak Ve Bunun Neshi
- Süt İçtikten Sonra Ağzı Çalkalamak
- Cinsel Organa Dokunmak Sebebiyle Abdest Almak
- Uyumaktan Dolayı Abdest Almak
- Deve Sütü İçmekten Dolayı Abdest Almak
- Kadının Artık Suyuyla Abdest Almak
- Teyemmüm

GUSÜL KİTABI
- Gusül Alırken Gizlenmek
- Kişinin Gusülden Sonra Hanımının Vücut Sıcaklığıyla Isınması
- Guslün Yapılışı
- Hamam ve Orada Tamamen Soyunmanın/Çıplak Olmanın Mekruh Oluşu
- Tekrar Cinsel İlişkiye Girmek İsteyen Cünüp Kimse için Cinsel Organını Yıkama Emri
- Cünüp Kimsenin Mescide Girmesinin Yasak Oluşuna Dair
- Yıkanma İmkânı Bulamayan Cünüp Kimsenin Abdest Almasına Dair Emir
- Meninin/Spermin Temiz Olup Olmadığına Dair İhtilaf
- İki Sünnet Yerinin Birleşmesiyle Guslün Farz Oluşu Ve "Su, Ancak Suyun Gelmesiyle Farz Olur" Hadisi
- Suyun/Yıkanmanın Ancak Suyun/Meninin Gelmesiyle Farz Olacağına Dair
- İhtilam Sebebiyle Gusül
- Farz Ve Sünnet Olan Yıkanmalar

HAYIZ KİTABI
- Hayzın (Tarihsel) Başlangıcı
- Hayızlı Kadının Bedeninin Temiz Oluşu

Gece Adet Kanma Bakmanın Mekruh Oluşu
İstihâza Kanı
Adetli Kadınla İlişkiye Girmenin Yasak Oluşu, Bunun Kefareti Ve Bu Durumdaki Helal Davranışlar
NAMAZ KİTABI
Namazın Fazileti
Ezan
Allah Resûlü'nün (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Müezzinleri
Ezan Sözleri Ve Okuma Yeri
Ramazan'da Fecirden Önce Ezan Okunması
İmamın Müezzin Olamayacağına Dair
Müezzinlerin Fazileti
Ezan İşitildiğinde Söylenecek Sözler
Sevabını Allah'tan Bekleyerek Ezan Okumanın Fazileti
Ezan Okuyanın Kameti de Getireceğine Dair
Kamet Getirilirken Yalnız Kamet Getirilen Namazın Geçerli Olacağına Dair
Namaz Kılınması Yasaklanan Yerler
Namaz Vakitleri
Öğle Namazını Havanın Serinlemesine Kadar Geciktirmek
İkindi Namazının Geciktirilmesi ve Acele Edilmesi
Gerektiğinde Öğle ile İkindi Namazlarını Cem Etmek
Yatsı Namazının Geciktirilmesi
Yatsı Namazının Ateme (Gecenin Birinci Üçte Biri) Diye İsimlendirilmesinin Hoş Karşılanmayışı
Yatsı Namazını Kılmadan Uyumanın Mekruh Oluşu
Horoz Edinmek
Yatsıdan Sonra Oturup Sohbet Etmenin Mekruh Oluşu
Namazda Dua
Sabah Namazından Sonra Güneş Doğuncaya Kadar Zikretmenin Fazileti
Namaz Kılınması Yasaklanan Vakitler
Beş Vakit Namaz Dışında Farz Namaz Olmadığına Dair
Kıbleye Dönme ve Namaz Kılanın Sütre Kullanması
Kıbleyi Araştırmak
Avret Mahallini Örtmek
Tek Elbiseyle Namaz Kılmanın Caiz Oluşu
Üzerinde Namaz Kılınan Şeylere Dair
Kendisine Dönük Olarak Namaz Kılınması Caiz Olan ve Olmayan Şeyler
Namaz Kılanları Dövmekten Men
Çocuğa Namazı Emretme Yaşı
Mescit İnşa Etmenin Fazileti
Namaz Kılma Amacı Dışında Bîr Amaçla Mescit Yapmanın Mekruh Oluşu
Mescidi Koruyup Kollamak
Mescitlerde Bulunmanın Fazileti
Mescide Girerken ve Oradan Çıkarken Okunacak Dua
Namaz Esnasında Sakınılması Gereken ve Gerekmeyen Şeyler
Her Namazda Misvak Kullanmak
Saflar
Cemaat Oluşması İçin Gerekli Olan En Az Sayı
Cemaatle Namaz
Cemaatle Namaza Devam Etmek
İmamın Hareketlerine Uyulmasına Dair Emir
İmamlık Görevini Mutedil Bir Tarzda İcra Etmeyenin Günahı
İmamın Namazı Kısa Kıldırmasına Dair Emir
İmama Yanıldığı Yeri Hatırlatmak

METÂLİB UL-ALİYE (1)

Sunuş

Âlemlerin Rabbı Cenâb-ı Hak Zülcelâl'e sayısız ve nihayetsiz hamdlar; sultanımız Habîb-i Kibriya ve Şefî-i Rûzi Ceza olan Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi veseilem) ve onun günahlardan arındırılmış olan yüce ehl-i beytine nihayetsiz salâtü selâmlar olsun...

Hadise olan ilgini ve Hadis Koleksiyonu çalışmalarınım ilk dönemlerinde MetâUJj'm bir yazma nüshasını Süleymaniye Kütüphanesinde [1] görmüştüm. 70 küsur satırda çok ince ve küçük hatla yazılmış olan el yazma nüshası ve içinde ihtiva ettiği çok sayıda başka kaynaklarda az bulunan nadir hadisleri ile yıllardır zihnimde yer eder dururdu. 15 hadis kitabının makbul olanlarını bir arada sunan Cem'ul-Fevâid'm neşrini yaparken Türkçe'ye olabildiğince fazla hadis çevirisi arzetme isteği ile En Eski Sekiz hadis müsnedini ihtiva eden el-Metâlibu'I-âliydyı tercüme işlerini başlatmıştım. Cem'ul-Fevâid'dtn sonra onun devamı mahiyetinde olmak üzere yine konularına göre hazırlanmış bulunan bu müstesna çeviriyi de Türkçe olarak yayınlama imkânına kavuştuk.

Metâüb, Habîburrahman el-A'zamî'nin Hindistan'da yayınlanmış tahkikli neşri ile dört ciltlik bir çalışma halinde elimizde mevcut tek baskısı idi. Muhakkik, bu tahkikini daha sonra gelecek olan önsözde de belirtileceği üzere "isnâdları" kaldırılmak suretiyle kısaltılmış (muhtasar^mücerred) nüshayı esas alarak hazırlamıştır. Biz ise bu boşluğu doldurmak üzere orjinal halindeki gibi ravi zincirleri ile hadislerin Arapçalarını koymayı murad ettik. Aynı maksada hizmet amacıyla kitabın Ganîm b. Abbâs ile Yâsir b, İbrahim'in tahkikleri ile Riyad'da Dâr el-Vatan tarafından 1997 yılında yapılmış "Müsnede"neşrini gördük.

Mısır'da faaliyet gösteren ve karşılıklı olarak yardımlaştığımız; Cevamiu'l-kelim adlı CD ürünü ile büyük bir boşluğu doldurduğuna inandığımız OFFOK isimle bilgisayar şirketinden Metalimin DOC belgesini temin ettik ve resim formatı yerine yazı formatmda Arapça metinleri sunma imkanına kavuştuk. Hadis çevirileri ise el-A'zamî'nin tahkikinden yapıldı.

A'zamî, çalışmasına iki el yazması nüshayı esas almıştır ki ikisi de Türkiye'de mevcut nüshalardır:

1. Mücerrede,

2. Müsnede. "Mücerrede" nüshasında hadislerin ravi zincirleri atılmıştır; Müsnede'de ise kitabın müellifinin kaleme almış olduğu orjinal formu olup hadislerin ravi zincirleri mevcuttur. A'zamî, Mücerrede nüshasını esas almıştır; buna nispetle var olan fazlalıkları ise dipnotlarda belirtmiştir. Mısır'daki söz konusu şirket tarafından isnâdlı nüshaları göz önüne alınarak hazırlandığı için kitabımızın Arapça metinleri Müsned&ye; Türkçe çevirileri ise Mücerrede'yi tekabül etmektedir.

Tercümeye esas alınan kitapta Arapça metinler içinden tecrid olunan râvi zincirlerini, rivayet bilgilerini ve hükümlerini -ki bunların tümü İbn Hacer'in orjinal nüshasında mevcuttur font hacmini küçültmek suretiyle bir nevi "tecritte" bulunmuş olduk.

Sözünü ettiğimiz Arapça metin belgesinde A'zamî'nin tahkikinde bulunmayan hadisler, hatta bölümler {örneğin Kuşluk Namazı bölümü) olduğunu gördük. Bunları da kitabımıza çevirileri ile birlikte ilave ettik. Fakat ek numara vermedik. Muhakkik A'zamî'nin dipnotlardaki tahkikini aynen dipnotlarımızda çeviri olarak aktardık.

Hadislerin rivayet yollarına hükümler verilirken bazı hadis terimleri kullanılmıştır. Bunları genellikle İtalik stili ile belirttik:

Merfû: Hz. Peygamber'e ait olan söz, hareket ve takrirdir.

Mevkuf: Sahabeden her hangi birinin söz, hareket ve takriridir.

Mürsel: Râvi zincirinde sahabi olmaksızın tâbiûndan bir zât tarafrndan rivayet olunan Allah Resûlü'ne ait söz ve fiillerdir.

Munkatı veya "Senedinde kopukluk vardır" ifadesi: Râvi zincirinde tek bir ravininin düşmüş olduğu hadis.

Sahîh: Râvileri hem "adalet", hem de "zapt" sıfatlarını haiz, kopukluk söz konusu olmayan ve "illetten" güvende olan hadistir.
Hasen: Sahîh ile zayıf arasında bir mertebe olup kabule yakın hadislerdir.
Muallak: Ravi zincirinin (müellife göre) baş tarafından bir ya da daha fazla râvinin düştüğü/zikredilmediği hadis.
Tahrîc: Kitabın yazarının hadisleri kendine ulaşan râvi zinciri ile birlikte vermesidir.
Muhtasar: Birden fazla hadis metni karşılaştırıldığında daha az detay içeren, başka bir deyişle metni daha küçük olan.
Münker: Zayıf ravilerin, başka bilisinin rivayet etmediği hadisleri nakilde tek kaldıkları hadistir.
Ayrıca dipnotlarda "İsnadında falanca râvi vardır" şeklindeki ifadelerden o şahsın zayıf ya da tenkide uğramış olduğu belirtilmek istenilmiştir.
Hadis metinlerinden sonra "Ben derim ki" ibaresiyle başlayan sözler, İbn Hacer'e ait olup; genellikle hadisin râvileri ve rivayet değerlendirmeleri hakkında bilgiler vermektedir.
"Asıl"da şeklinde gönderme yapılan şey, kitabın Arapça neşrine kaynaklık eden Mücerrede nüshasıdır.
"ez-Zevâid", Mecmau'z-zevâid olup; el-Bûsîrî ile onun İthâfu's-sâdeti'l-mehera adlı eseri kastedilmiştir.

Kuveyt Evkaf Bakanlığının Önsözü

Lütfettiği bütün dinî ve dünyevî nimetlerinden dolayı Allah'a hamdolsun. Yaratılanların en şereflisi efendimiz Muhammed'e, onun âline ve ashabına, Allah'ın yeryüzü ve yeryüzündekilerini yok edeceği vakte (kıyamete) kadar her devirde O'nun (saUallahu aleyhi vtsellem) hadislerinin hamili olan adalet sahibi hadis taşıyıcılarına salâtü selam olsun.
İmdi, bu eser, bu bakanlığa (Kuveyt Evkaf Bakanlığına) bağlı İslam İşleri Dairesi'nin halkın kullanımına sunduğu «İslâm Mirası» serisinin dördüncü kitabını teşkil etmektedir. Böyle yapmakla Bakanlık, devletlerin ekserisinde ismi vergi toplama işiyle irtibatlandırılan Vakıflar Bakanlığı üzerine önderlik/hidayet damgasını vurmayı hedeflemektedir. Zira Allah, adil halife Ömer b. Abdülaziz'in dediği gibi peygamberi Muhammed'i (sallaMıu aleyhi veseüem) vergi toplayıcrsi olarak değil, hidayet rehberi olarak göndermiştir.
Yüce Kur'ân'm nurundan beslenen ilk iki kitaptan sonra bu kitap da (bir önceki üçüncü kitap Muhtcısaru Sahih-i Müslim gibi), pâk Sünnet bahçesinden seçildi. Bu noktada seçkin insanların, yani hadise özel ilgi duyanların, şer'î ilimlere aşina olanların ve dinî kültürünü artırmak isteyenlerin ihtiyacı dikkate alındı. Eser, bu özelliklere sahip kimselere hadislerin tahriç ve tenkidini yapmada yardımcı olacak, onları, bütün hadisleri ihata etme ve büyük hadis koleksiyonlarını bir yerde toplama yolunda umulan hedefe bir adım daha yaklaştıracak önemli bir kaynak niteliğindedir. Aynı zamanda konunun uzmanı olmayanlar için de değerli bir kaynak olma özelliği taşıyan kitaptan herkes kendi kapasitesine, bilgi edinme ve öğrenme konusundaki birikimine göre istifade eder. Buna göre eser, ihtiva ettiği yönlendirici/hidayet kaynağı sahîh hadislerle ve selef-i salihten/ilk salih nesillerden kaydettiği ve şeriatın anlaşılıp uygulamasında belli bir değer taşıyan örnek olaylarla umumî fayda ve yarar sağlayan bir toprağı temsil etmektedir.
Muhakkikin mukaddimesinden de bilineceği gibi, el-Metûlib ul-âliyye'y\e, meşhur Altı Hadis Kitabı (Kütüb-i sitle) ile Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bulunmayan hadislerin bir araya getirilmesi kastedilmiştir. Bu da toplam sekiz Müsned'in muhtevasından seçilerek yapılmıştır (Müsned: Sahabe neslinden olan ravinin ismine göre tasnif edilen hadisi kitabı demektir). Müellifin döneminde en Önemlileri bulunan bu müsnedlerin çoğu imanımıza dek elyazması olarak ulaşamamıştır. Dolayısıyla bu eseri gün yüzüne çıkarmak, aynı zamanda söz konusu Müsned'leri de yeniden canlandırmak ve ihtiva ettikleri hadisleri muhafaza etmek demektir.
Ayrıca el-Meîâiibü'l-âliye, Nebevi sünneti toplamada geçmişte Mecdüddin İbnü'l-Esîr'in el-Câmiu'l-usûl'ü ve Hafiz Nureddin el-Heysemî'nin Mecmau'i-zevâid'i gibi... (bu uğurda yerleştirilen/oluşturulan) tuğlalar yanında (dikkate alınması gereken önemli) bir tuğlayı da temsil etmektedir. Dolayısıyla bu eserleri basıp gün yüzüne çıkarmak, Sünnet ansiklopedisine hazırlık niteliği taşıyan en mühim çalışmalardandır. Tek eksiği, daha fazla baskı araçlarına ihtiyaç duyulması ve yöntem bütünlüğünün sağlanmasıdır. Hakikaten şeriatın asıllarından ikinci asılı (sünneti) tespit edip fikhı meselelerin tahkiki ve çeşitli mezheplere ait içtihatların tasdiki için ona ulaşılmasını kolaylaştırmak bakımından o ansiklopedik esere ne kadar muhtacız!
Müellife gelince, bu büyük hafız (Sahîh-i Buharı şârihi) İbn Hacer el-Askalânî olup 852 H. yılında vefat etmiştir. Şöhretiyle Sünnet bilimi çevrelerini kaplamış, hayatı boyunca ve geride bıraktığı hadis ilminin çeşitli kısımlarına dair pek kıymetli ilmî mirasıyla vefatından sonra da asırlarca âlimlerin gönlünde üstün bir yer edinmiştir. Bundan da öte, rical tarihi ilmi (ravi biyografileri), Hafiz ez-Zehebî'nin eserlerinden sonra onun eserleri etrafında döner olmuştur.
Eseri, el-Humeydî'nİn Müsnedi, Ibnü'l-Mübârek'in ez-Zühdil, Saîd b. Mansûr'un Süneni vs. gibi eserleri tahkikli neşirlerinden de anlaşılacağı üzere Hindistan İslam âlimlerinin ileri gelenlerinden, hadis ve fıkıh ilminin mütehassıslarından, muhaddis aliâme Şeyh Habibürrahman el-A'zamî tahkik edip üzerine talik yazmıştır (notlar düşmüştür). Muhaddis Şeyh Ahmed Muhammed Şâkir'in Ahmed b. Hanbel'in Müsnedini tahkikine yönelik yazdığı tenkit ve önerileri onun nasıl bir üstün kabiliyete sahip olduğunu ve tahkikindeki titizliğini ortaya koymaktadır. Nitekim Müsnedin muhakkiki (Ahmed M. Şâkir) onun bu tenkitlerini büyük bir takdir, saygı ve övgü ile karşılayarak eserin son cüzünde yayınlamıştır.
Biz İslam ümmetine, Allah Resûlü'nün (salkllahu aleyhi veseDem) kendilerine sarıldığımız sürece sapıtmayacağımız güvencesi verdiği iki esastan birini teşkil eden Nebevi Sünnet kütüphanesine katılmak üzere mirasımıza ait yeni bir eseri sunarken bu mirasın neşrinin ümmeti, memnuniyet verici bir tarzda yeniden dinine döndürmede müessir bir etken olmasını umuyoruz ki, bu sayede kendisini şaha kaldıracak yolu görüp, onda ilerler, kendisini ondan saptıracak yollara girmez. îşte o zaman insanlığı, tabiî bilimler ve maddi medeniyet alanlarında ulaşmış olduğu yüksek mertebeye, kaydettiği üstün başarılar ve keşiflere rağmen, içine düştüğü ve her geçen gün tehlikesi büyüyen dinî ve ahlakî bakımdan geri kalmışlık uçurumundan kurtarma yolunda layık olduğu konuma gelir ve kendine ait rolü üslenir.
Son söz olarak, Bakanlığımız İslam İşleri Dairesi'nin kendi bünyesinde bulunmasından şeref duymakta ve bu dairenin çeşitli alanlarda yürüttüğü faaliyetlerini takdirle karşılamaktadır. Ki bu faaliyetlerden biri de Tarihî-fCültürel Mirası ihya etmektir. Bu erdemli alanda hizmetlerin devamını ve daha fazlasını umuyor, aziz ve celil olan Mevla'mıza, bundan umumi fayda sağlaması için dua ediyoruz. Zira O, en hayırlı dilek dilenen ve (dileklere) en cömertçe karşıhk verendir.
Abdullah el-Meşârî er-Ravdân Vakıflar ve İslâmî İşler Bakanı (Kuveyt)

MÜELLİF HAFIZ İBN HACER'İN HAYATI

Soyu ve Ömrü

Adı Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed, künyesi Ebu'1-Fazl, lakabı da Şihâbüddin'dir. Hacer ailesine nispetle İbn Hacer olarak tanınırdı. Hacer ailesi Cerid ülkesinin güney sınırında -İbnü'l-İmâd'm belirttiğine göre- Kabis yöresinde yaşayan bir kavimdir. Müellifin öğrencisi Sehâvî ise, Hacer kelimesinin atalarından birinin lakabı olduğunu söylemiştir.
Mensup olduğu kabileye nispetle el-Kinânî, atalarının aslının geldiği Filistin'in sahil tarafında bir köy olan Askalân'a nispetle de el-Askalânî nisbesiyle anılır. Bunlara daha sonra sırasıyla el-Mısrî ve el-Kâhirî nisbeleri de eklenmiştir. Çünkü eski Mısır'da doğmuş, sonra Kahire'ye göçmüştür.
773 yık Şaban ayının 22'sinde doğdu ve yaklaşık 80 yıl yaşadı. [2] Buna göre İbn Hacer, Askalân asıllı olup doğma, büyüme Mısırlıdır. Mısır'da yaşamış, orada vefat etmiştir.
Ahlakî özellikleri arasında onun parlak yüzlü, beyaz sakallı, kısaya yakın gür saçlı, zayıf tenli, lisanı fasih/düzgün, mahzun sesli, üstün zekalı ve derin anlayışlı olduğu zikredilir.

Yaşam Devreleri

1. İbn Hacer yetim olarak büyüdü. Babası, dört yaşındayken, annesi de daha önce bebek iken vefat etti, Hamilerinden/Vasilerinden (o dönemde Mısır'ın büyük tüccarlarından) Zekiyyüddin el-Harrûbî'nin gözetiminde büyüdü. Beş yaşını tamamlayıncaya kadar Küttâb'a (Sıbyan mektebi) gitmedi. Dokuz yaşında Şeyh Sadreddin es-Seftî'nin yanında Kur'ân'ı ezberledi. On iki yaşında hamisinin refakatinde Mekke'yi ziyareti sırasında kendisine teravih kıldırtıldı!
Aynı zamanda o dönemde yaygın olan temel ilmi eserlerden (mütân) de önemli bir kısmını ezberledi. el-Umde, hocası Hafiz el-Irâkî'nin el-Elfiye fi ıdûmi'l-hculîs'i, el-Havî es-Sağîr, Muhtasarı İbnü'l-Hacib ft'l-usûl, Mülhatii'l-İ'râb,,. bunlardandır.
Mekke'de İbn Zahîre'den Umdeyi {Umde!it'I-ahkâm) okudu. Sonra Kahire'de el-Ebşîtî'den biraz ilim okudu. Ergenlik çağına ulaştıktan sonra da, isimleri hocaları bahsinde gelecek olan, dönemin bir gurup âlimiyle birlikte
Hacerln Biyografisi
bulundu ve onların her birinden kabiliyetine göre ilim tahsil etti. İbnü'l-Imâd, onun yetişkin olduktan sonra ticaretle uğraştığını zikreder.
2. önce kendisine tarih ilmi sevdirildi. Zihnine ravilerin halleriyle ilgili pek çok husus takıldı. 792 H. yılından itibaren edebî ilimlerle meşgul oldu. Nazıma kapıldı, -İbnü'l-İmâd'm ifadesine göre- son derece hoş pek çok şiir söyledi, maktu (kısa şiir) ve nât-ı şerifler (Peygamber hakkında methiyeler) yazdı.
3. Sonra Allah ona hadis ilmini sevdirdi. Hadis araştırmasına 793 H. yılında başladı. Fakat ancak 796 yılında bu işe yoğunlaşabildi. Bu yılda kendini tamamen hadise ve hadis ilimlerine verdi. Dönemin hafızı Zeynüddin el-îrâkî'ye bağlandı ve on yıl derslerine devam etti. Ondan icazet alarak Elfiyesmi, Elfiye şerhini ve İbnü's-Salah'ın Mukaddimesi üzerine yazdığı Nüket'ini (Notlarını) anlayarak ve inceleyerek kendisine okudu. Bunlardan başka hacimli eserlerden ve kısa cüzlerden de pek çoğunu kendisine okudu. Irakî'nin senet, metin, illel (hadis illetleri) ve ıstılah olarak hadis ilmine dair imlalarından (emâlî) faydalı bir miktarını öğrendi, bir kısmını da kendisi imlâ ettirtti.
4. Sonra Kahire'ye göç edip, 800 H. yılından önce oraya yerleşti. Şam, Mısır, Hicaz, Yemen'e ve bu bölgeler arasında kalan merkezlere ilmî seyahatler gerçekleştirdi. Erken yaşta ilmi derinlik kazandı, öyle ki -Bulkînî ve Irâkî gibi- devrin büyük âlimleri kendisine iftâ/fetva verme ve tedris/öğretim icazeti verdi. Hadisi yaymaya yönelip kendini müzakere/inceleme, tedris, telif ve ifta bakımından hadis ilmine adadı.
5. Pek çok ilim merkezinde öğretim/tedris faaliyetinde bulundu. Hüseyniyye ve Mansüriyye medreselerinde tefsir, Baybarsiyye, Zeyniyye, Şeyhûniyye vs. medreselerinde

hadis okutması, aynı şekilde Mahmudiye medresesinde hadis ve Müeyyidİyye vs. medreselerinde fıkıh okutması bu tür faaliyetlerindendir. Bini aşkın mecliste ezberden (ilim) imla ettirdi.
îaybars Hankâhı'nda yirmi sene boyunca imlâ yaptırdıktan sonra Kâmiliyye Dârülhadis'ine geçti.
Ayrıca Baybars medresesi meşihatına getirildi. Bu ve Sehâvî'nin ed-Dctv'da saydığı daha başka medreselerin teorisini yazdı.
6. Kadılık işlerine bulaşmamaya karar vermiş, hatta kendisine Sadreddin el-Münâvî 800 H. yılından önce onun vekilliğini yapmasını önerdiğinde, bu önerisini kabul etmemişti. Aynı şekilde kendisine el-Melikü'1-Müeyyed ve sonraki melikler tarafından bağımsız kadılık görevi teklif edildiğinde reddetmişti. Daha sonra dostları onu bu görevi kabule zorladılar ve (kadılık görevini) kabul ederek el-Melikü'1-Eşref Barsbay döneminde 827 H. yılı Muharrem ayından itibaren Şafiî kadılkudâtı (Başkadı) olarak göreve başladı. Ama bu görevi kabul ettiğinden dolayı pişmanlığı hepten arttı. Zira Sehâvî'nin anlattığına göre "Devlet erkanı, âlimlerle sıradan insanlar arasında fark gözetmiyorlardı. Gerçeğe aykırı işaretlerinin/ yönlendirmelerinin reddedilmesi halinde kınamada/eleştiride aşırı gidiyorlardı. Büyük küçük herkese dalkavukluk yapmak gerekiyordu ki, bu şartlarda onların her istediklerini adalet ölçüsüne göre yerine getirmesi mümkün değildi."
Bir çok kez kadılık görevinden uzaklaştırıldı -zaman zaman da kendini bu görevden azletti. 21 yılı aşkın süredir devam eden kadılık görevinden sonra nihayet 852 H. yılı Cemâziyessânî'de bu görevini bıraktığında ondan tamamen ayrılmaya karar vermişti. Çünkü davalara bakışı, hakikat uğrundaki sertliği ve Allah'ın dini konusunda kimseye dalkavukluk etmeyişi sebebiyle kendisine gelen davaların sayısında artış olmuştu.
7. Kadılık görevinden ayrıldığı vefat yılında evine kapanıp ilim ve telif işleriyle meşgul olmaya devam etti. Bu meşgalesini daha evvel de bırakmamıştı. Aksine -tedris ve kadılık görevlerinden başka- Darü'l-Adl'de (Adalet Sarayı) fetva işlerine de baktı. Önce Ezher Camii'nde, sonra Amr Camii'nde hatiplik yaptı. Mahmudiye kütüphanesi yöneticisi oldu ve kütüphane için fihrist hazırladı. Bundan başka değişik dönemlerde daha başka makamlarda da bulunduğu oldu.

İlmî Kişiliği

Daha evvel Hafiz İbn Hacer'in genelde bütün ilimlerde, özelde ise hadis ilminde yetkin bir şahsiyet olduğuna ve bu alanda temayüz ettiğine işaret etmiştik. Hadis ve hadis ilimleri alanındaki tahassusundan maada, fıkıh ve Arap dili alanında da kayda değer bir derinliğe sahipti. İlk meşguliyet alanı ise edebiyat ve tarihti. İbnü'1-İmâd onun hakkında bir zatın: "Fıtraten şair, sanat bakımından muhaddis ve özel çabayla da fakihti" dediğini nakleder. Bütün bu çalışmaları sonucu kendi döneminde (ilmi çevrelerde) büyük bir mevki kazandı. Dönemin âlimlerinin büyük çoğunluğu ondan ders aldı, uzak beldelerden insanlar ona geldi.
Dönemin önde gelen âlimleri hıfzına, ricali (hadis ravilerini) tanıma ve hatırlamadaki eşsizliğine, âli ve nazil isnatlar ve hadis illetleri alanındaki bilgisine tanıklık etmişlerdir. Bu alanda ası! tek merci oldu. Hocaları, akranları ve sonraki nesillerden pek çok kimse onun teliflerini elde etmek için özel gayret gösterdi. Önde gelen âlimler onun kitaplarını istinsah ettiler. Haha havatta iken vavılfh. Eşraf onunla görüşmek ve tabaka tabaka ondan ilim öğrenmekten iftiharla bahsetti. Şevkânî ve başkalarının dedikleri gibi, bu konuda küçükler büyüklere katıldı.
Hocası Irâkî onu "Hadisi en iyi bilen öğrencisi" olarak değerlendirirken, Takî el-Fâsî ve Burhan el-Halebî'den her biri "Onun gibisini görmedik!" der. Öğrencisi Sehâvî, biyografisini geniş biçimde ele almış, kendi dönemindeki mevkiini ve ilmi yayma ve tahkik etmedeki katkısını ayrıntısıyla dile getirmiştir. İbnü'1-İmâd biyografisinde onu: "Şeyhü'l-İslam (İslam'ın üstadı), Alemü'l-A'lâm (Seçkinlerin seçkini), hadiste müminlerin emiri, asrının hafızı" diye tanıtırken Şevkânî de: "Büyük meşhur hafiz, hadis ilmi ve illetleri alanında sonraki devirlerde de eşsiz imam/üstad... öyle ki onun Hafiz lakabı herkesin ortak görüşü haline geldi" diye niteler.

Hocaları

İbn Hacer, daha evvel isimleri zikredilenlerden başka, Şemsüddin b. Kattan (ki bu zât, hamilerinden/vasilerinden biridir), Nureddin el-Edmî gibi şahıslardan da ilim tahsil etti, el-Ebnâsî'den fıkıh okudu ve uzun müddet onunla birlikte oldu. Sonra bir müddet Bulkînî'nin yanında kaldı. Onun Şafiî fıkhına dair el-Minhâc, er-Ravda ve Muhtasara 'l-Müzenî üzerine yaptığı fıkıh derslerine katıldı. Aynı şekilde İbnü'l-Mülakkın ve İzzeddin b. CemâYnın yetkili olduğu ilimlerin büyük çoğunluğuna dair derslerine devam etti. Dilbilgisini el-Kamûsii'l-muhîf'm yazarı Mecdüddin el-Feyrûzâbâdî'den okudu.
Sehâvî der ki; "Dönemin insanlarından hiç kimsenin olmadığı kadar çok hocası oldu. Çünkü onların her biri kendi alanında derin bilgi sahibi, meşhur olduğu dalda seviyesine yetişilemeyecek derecede uzman kişi idi. Meselâ, et-lenûhî kıraat ilmi ve bu alandaki âli isnat konusunda, el-Irâkî hadis ilimleri ve meselelerinde, Heysemî metinlerin ezberi ve ezberden okunmasında, el-"Ulkînî hafizasının genişliği ve derin vukûfiyetiyle, İbnü'l-Mulakkm eliflerinin çokluğuyla, Mecdüddin el-Feyrûzâbâdî dili ezberlemesi ve dile "^kûfiyetiyle, el-Ğumârî Arapça bilgisi ve ilgili meselelerde, İzzeddin İbn ernâ'a pek çok alandaki tahassüsü ile birer üstattılar..."
İbn Hacer'in ilim okuduğu hocalardan yine Ebu'l-Abbâs el-Lü'lüî, Ebû Ureyre b. Hafiz ez-Zehebî, Ebu's-Sa'd es-Semânî ve daha pek çok kimse saVUabilir.
Hacer'in ders okuduğu hocalarının sayısı o kadar çoktur ki, onları '2at kendisi el-Mecınau'l-müesses bi'l-mu'cemi'l-müfehres adını verdiği bir toplamıştır. Alfabetik sıraya göre isimlerini zikrettiği hocalarının arnını beş tabakaya ayırmıştır... Hocalarının sayısındaki bu çokluğun kaynağı, kuşkusuz onun tahsil hayatındaki hareketliliği, ilim öğrenmek ve hadis dinlemek için gerçekleştirdiği geniş çaplı seyahatlerdir.

Öğrencileri

Bu konuda Sehâvî şunları kaydeder: "Talebelerinin sayısı o kadar arttı ki, hemen her mezhebin önde gelen bilginleri onun öğrencisi oldu. İnsanlar grup grup ondan ders okumaya başladı. Oğullar babaların, torunlar, oğullar dedelerin ders halkalarına katılır oldular. Onun ders halkasmdaki kalabalık hiç kimsede olmadı..."
En meşhur öğrencileri şunlardır: ed-Davü'l-lâmCnin müellifi Hafiz Şemsüddin es-Sehâvî, Şeyhü'l-İslâm Kadı Zekeriyâ el-Ensârî, Cemaleddin İbrâhîm el-Kalkaşendî, Şerefüddin Abdülhak es-Sinbâtî, İzzü'd-dîn b. Fehd, İbn Ekmâş, Burhaneddîn el-Bukâ'î ve uzun uzadıya isimleri zikredilebilecek daha pek çok kimse.
Yine el-Metâlibu'l'âüyyeye benzer bir kitap olan Muhtasara ithafi'l-mehera bi z.evâidi' l-mesânîdi' l-aşere isimli eserin müellifi ŞİhâbuddinAhmed b. Ebû Bekir el-Bûsirî de onun öğrencilerindendir.

Eserleri

Sehâvî, hafiz İbn Hacer'in teliflerinin çokluğuna işaret ederek şöyle der: "Başta hadis olmak üzere, edebiyat, fıkıh, usûlüddin (akâid), usûl-u fıkıh vs. alanında kaleme aldığı teliflerinin sayısı 150'yi aşmıştır..."
En meşhur veya en büyük eserleri şunlardır:
1. Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî.[3] Fethu'l-Bârî İbn Hacer'in en değerli telifidir. Bu esere (iki cüz halinde basılan) bir de müstakil bir mukaddime yazmıştır.
2. Ta'lîku't-ta'lîk (İlk telifidir). Bu eserinde Buhârî'nin muallak olarak naklettiği (yani senedinin başından bir kısmını hazfettiği) hadislere muttasıl asıllar bulmuştur.
3. îthâfu'l-mehera bi etrâfi'l-aşere. Bu eserinde on müsnedde yer alan hadislerinin tümünün metinlerinden baş kısmını zikretmek kaydıyla sahabe müsnedi tarzında tahric etmiştir. Daha sonra ise Ahmed b. Hanbel'in indeki hadislerin metinlerinin ilk bölümlerini (atrâfmı) Etrâfu'l-Müsned' i-l-mu'telî adını verdiği eserinde müstakil olarak tahric etmiştir.
4. Tehzîbu tehzîbi'l-kemâl fi rİcâli'l-kutübi's-sitte (Hindistan'da basılmıştır).
5. Takrîbut-telmb (bir önceki kitabın muhtasarıdır) Önce Hindistan'da, sonra Mısır'da basılmıştır.
6. Lisânü'l-mîzân (Hindistan'da basıldı). Zehebî'nin Mîzânü'l-i'ridâl adlı eserinde geçen ravilerden Kütüb-i sitte'e yer almayanlarını zikretmiştir. Böylece eser et-Tehzîb'in tamamlayıcısı niteliğini taşımaktadır.
7. el-îsâbefi temyizi 's-sahâbe. Dört cilt halinde defalarca basılmıştır.
8. ed-Düreru l-kâmine fîa'yâni'l-mietVs-sâmine. Önce Hindistan'da sonra Mısır'da basılmıştır.
9. Tebsîru'l-müntebih bi tahrîri'I-müştebİh (Mısır'da basılmıştır).
10. Nıthbetü'l-fikerfî ımıstalahi ehlİ'l-eser ve şerhi. (Defalarca basılmıştır).
11. Bulûğu'l-merâm bi edilletVl-ahkâm (Defalarca basılmıştır).
12. Safi fıkhına dair Tashîhı'r-Ravda (yalnız üç cilt yazmıştır).
13. el-Metâlibü'l-âliye. Elinizdeki bu eseridir.
İbn Hacer'in daha pek çok telifi bulunmaktadır ki, bunların adları riediyyelü'l-ârifîn ile Keşfü'z-zünûn ve zeylinde öğrenilebilir.
Kendisinden şöyle dediği nakletmİştir: "Ben eserlerimin hiç birinden memnun değilim. Çünkü onları daha işin başında yazdım. Sonra benimle birlikte onları tashih edecek kimse bulamadım. Fakat Buhârî şerhi ve mukaddimesi, ei-Müştebih, et-Tehztb, Lisânü'l-mîzân bunun dışındadır." Ayrıca Buhârî şerhi olan Fethu'l-Bârî"yi, et-Ta'Uk ve en-Nuhbe'yi övdüğü nakledilmiştir. Kuşku yoktur ki onun bu sözleri kalite ve tashihteki derin araştırmasını yansıtmaktadır. O bu şekilde üstün tevazusunu göstermektedir. Onun bütün eserleri elbette ki geniş bilgi ve ender araştırmanın mahsulü olup hepsi konularında temel kaynak niteliği taşımaktadır.

Hayatından Anekdotlar

1. Hızlı okurdu. Hatta Buhârî'nin es-Sahîti'nin tamamını, her biri öğle namazından ikindi namazına kadar devam eden toplam on mecliste okumuştur. Müslim'in Sahîti'mi iki buçuk günde okumuştur. Şam ülkesine seyahati sırasında Taberânî'nin el-Mu 'cetnü's-sağîr'ini (ki 250 sayfadan fazladır) öğle namazı ile ikindi namazı arasında yapılan bir mecliste okumuştur. Dımaşk'ta kaldığı -yaklaşık iki ay on günlük- süre zarfında aşağı yukarı yüz cilt eser okumuştur. Bir taraftan da okuduğu eserlerden Seçtiklerini yazmakla meşgul olmuştur.
Hızlı yazardı. Yazısı ise güzel değildi. Tek tarz hat kullanmazdı. Yazı sitilini sık sık değiştirirdi. Öyleki temize çektiği müsvedde haline gelirdi. Bu yüzden eserlerinin nüshaları çeşitlilik arz etmiştir.
2. Fethu'i-Bârî bi-şerhi Sahihi'l-Buhârî isimli eserini yazmaya karar verince, imlâya 817 H. yılında başladı. Sonra kendi hattıyla yazdığım öğrencileri arasında parça parça dolaştırmaya başladı. Karşılaştırma yapmak ve müzakere etmek için haftada bir gün bir araya gelirlerdi. 842 H. yılında telif işini bitirinceye kadar bu usûlü devam ettirdi. Hatta Şark kralı Şâh Rah b. Teymûr'dan bir mektup gelmişti. Sultan el-Eşref Barsbay'dan, Fethul-Bârfnin de adının geçtiği bir takım hediyeler istiyordu. Henüz tamamlanmadığından müellif onun için baş kısmından üç cilt hazırladı. Sonra ikinci bir talep geldi. Bu sefer diğer kısmını gönderdi. Sonra Zahir Çakmak, zamanında onun için bütün bir nüsha hazırlandı. Aynı şey Mağrib sultanı Abdülazîz el-Hafsî için de yapıldı.
İbn Hacer eseri bitirince Kahire dışında büyük bir ziyafet verdi. Bunun için 500 dinar harcadı. O gün, ulemâ (alimler) ve vücehâ (önemli şahsiyetler)den davete iştirak edenlerin çokluğu, yaşanan ilmî tartışmalar ve edebî atışmalarla görülmeye değer bir gün oldu. Eserin 300 dinara satıldığı zikredilmiştir.!
3. İbn Hacer'in bir de şiir divanı bulunduğu zikredilmiştir. Sehâvî ondan bir parça nakletmiştir. Şevkânî der ki: "Şiirde üstün bir payeye sahipti. Şerhu'l-Bedî'iyye'de İbn Hücce'nin yaptığı gibi, bir grup müellif onun bu alandaki üstün mertebesini itiraf ederek ondan pek hoş parçalar nakletmişlerdir.
Şiirlerinden bazısı şöyledir:
"Dostum ömrü bizden aldı, hâlâ tövbe etmedik,
iyi işler yapmaya niyet ediyoruz, fakat!
Ömürlerimiz tükendiği halde halâ evler kurulmadı!
Yine şu şiir de ona nispet edilmektedir:
Dünyada üç şey vardır ki, bunlar bir şahısta varsa, O artık zarar ve ziyandan korkmaya: Oğullarına muhtaç olmamak, onlardan emin olmak Sağlıklı beden ve bir de hayırlı son. [4]

EL-METÂLİBU'L-ÂLİYE VE TAHKİKİ

Eserin Konusu

Camiler, musannefler, sünenler ve müsnedlerin yazılmasıyla birlikte rivayet ve temel tedvin devirlerinin sona ermesinden sonra bütün sünneti ansiklopedik eserlerde bir yerde toplama çabalarının ardı arkası kesilmedi. Geçmişte bu işe yeltenen Humeydî'nin el-Cem' beyne's-Sahthayn isimli eserini telif ettiği andan, İbnü'I-Esîr'in, selefi Razın el-Abderî'nin sünnet eserlerini senetlerinden arındırarak ve rivayetleri karşılaştırarak bir yerde toplama tarzının ilk halkasını temsil eden eseri {Tecrîd) tarzında kaleme aldığı Câmiu 'l-usût'ü yazdığı asra kadar pek çok kimse buna teşebbüs etti. Bu işe Kütüb-i Sitte eserlerinden başlamaktan daha iyi bir yol olamazdı. Kütüb-i SItte'den maksat, Buhârî ve Müslim'in Sahîh'teri ile Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Sünen'leridir. (Fakat Câmiu'l-usûl'e altıncı kitap el-Muvaftadıv),
Sonra Hafiz Nureddin el-Heysemî çıktı ve buna, başka altı kitabı daha içine alacak şekilde daha geniş bir halka eklemek amacıyla Mecınau'z-zevâid isimli eserini telif etti. Bu altı kitap ise şunlardır: Taberânî'nin üç Mu'cemı, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Ebû Ya'lâ'nın Mümed'i, Bezzâr'ın Müsned'i. Şunu da belirtmekte yarar vardır ki bunlar -Taberânî'nin el-Mu'cemu's-sağîri hariç- en önemli müsnedleri temsil etmektedir.
Daha sonra gözler, mümkün olan en büyük sayıyı kapsamak üzere müsnedler halkasını genişletmeye çevrildi. Hiç şüphe yoktur ki, hadisleri toplama ve kuşatma çabalarında müsnedlerin tercih edilmesi, makul bir hareketti. Çünkü Müsned türüyle, müellifine göre her sahabînin rivayet ettiği hadislerin bir araya getirilmesi amaçlanmıştır. Müsnedler bir araya getirilince, arzu edilen ihata/kuşatma da gerçekleşecektir.
İşte Hafiz İbn Hacer eserini, mukaddimesinden de anlaşılacağı gibi bu amaçla yazmıştır. Orada der ki: "Başta vakıf olduğum bütün hadisleri, ilgilenenlerin ulaşması kolay olsun diye tek bir kitapta toplamayı düşündüm. Sonra bu düşüncemden vazgeçip meşhur hadis müsnedlerinde bulunmayan (zâid) hadisleri (zevâidi) toplamaya karar verdim." Kitabın amacı şudur: İbn Hacer bu eserinde, et-Tayâlîsî, İbn Ebî Ömer, Müsedded, İbn Menî', İbn Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd, el-Humeydî ve İbn Ebî Usâme'nin rmçnprllprtnrlpn oludan çpki7 ım'ignpdn'p bulunan hadislerin nakletmiştir. Bunlara Ebû Ya'lâ'mn daha hacimli olan Müsned nüshası ile İshak b. Râheveyh'in Müsned'ini de elde edebildiği yarısından itibaren eklemiştir. Kütüb-i Sitte ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almayıp bu eserlerde bulunan hadisleri bir araya getirerek onları, yararlanılan müsnedlerin telif tarzından farklı olarak fıkıh konularına göre tertip etmiştir.

el-Metâffîtfe Benzer Bir Kitap

Amaç ve yöntem bakımından e$-MetâHb'e benzeyen bir kitap daha vardır. Bu kitap, Hafiz Şihâbeddin el-Bûsîrî'nin [5] el-Bürde müellifi şair el-Bûsirî değildir- hhâfu'l-mehera bi zevâidi'l-mesânldV Uaşere ismini verdiği eseridir. Önce hadislerini senetleriyle zikrettiği eserine, daha sonra senetlerden arındırarak "Muhtasara İthaf..." adını vermiştir. 823 H. yılı sonlarına doğru İthaf m telifini bitirdi. Sonra 832 H. yılı Receb ayında Muhtasarım tamamladı. Eserinde İbn Hacer'in esas aldığı kitaplarda bulunan zevâidi [6] topladı. Eser, isimlerinde farklılık olmasına rağmen kaynak bakımından el-Metâlib'le aynıdır. İthaf da sık sık hadislerin derecesinin açıklandığı dikkat çekmektedir. İbn Hacer ise bunu pek az yapmaktadır. Netice olarak iki kitap da, hemen hemen aynı kandilden beslenmekte olup aynı asırda kaleme alınmıştır. Çünkü el-Bûsîrî, İbn Hacer'e öğrenci olmuştur. Yine her ikisi de aynı hocadan, Hafiz el-Irâkî'den ilim tahsil etmişlerdir. Hatta el-Bûsirî'nin, dipnotlardan da anlaşılacağı gibi, el-Metâlib'e muttali olduğu ve kaynak göstermeksizin ondan nakilde bulunduğu sanılmaktadır.

Önemi

el-Metâlib sünen konusunda telif edilen eserlerin muhteva bakımından en zengini ve yararlısıdır. Çünkü söz konusu sekiz müsnedde yer alan zevâidin tamamı yanı sıra diğer iki müsnedde (İshak ile Ebû Ya'lâ'mnkiler) geçenlerin pek çoğunu kapsamakta, daha evvel sekiz, hatta on ayrı yerde dağınık vaziyette bulunan hadisleri fıkıh konuları tertibinde bir yerde toplamakta ve pek çok yerde sahîhlik ve zayıflık, muttasıllık ve munkatılık bakımından hadisin derecesini beyan eden açıklamalar içermektedir.
Eserin ilmî kıymeti asrımızda daha da artmıştır. Çünkü onda, zevâidi çıkarılan temel kaynakların çoğu yer almaktadır. Onlara yeni yetmelerin elleri de bulaşmış olabilir. Mevcudiyetleri kalmadığından onlardan istifade imkânsızlaştığma göre, şartlar bu dev eserin muhafazası konusunda hırs göstermeyi zorunlu kılmıştır. Çünkü bu, söz konusu temel kaynakların tek başlarına naklettikleri rivayetler alanında doğan boşluğu doldurmaktadır.

Yazmaları

Uzun süre Hindistan ve Hicaz kütüphanelerinde el-Metâlib'in nüshalarını araştırdım... Onu 1958 yılında yalnız Saîdiyye kütüphanesinde (Haydârâbâd-Hindistan) bulabildim. O da eserin sadece ilk yarısından ibaret bir nüsha idi.
Büyük araştırmacı Seyyit Süleyman en-Nedvfnin Kanunievvel 1926 tarihli bir makalesinde eserin bir nüshasının Medine-i Münevvere'de Mahmudiye kütüphanesinde bulunduğunu okumuştum. 1961, 1965 yıllarında Medine'ye yaptığım ziyaretlerimde kütüphanede onu araştırdım, fakat bulamadım. Eser katalogunda eserin ismi üzerinde nüshanın mefkûd/kayıp olduğuna işaret eden (f) remzini gördüm.!
Sonra Yüce Allah bana lütfetti, eserin iki nüshasını buldurdu. Bu konuda asıl teşekkür edilmesi gereken Medine Münevvere'de el-Mektebetü'l-İlmİyye yayınevinin sahibi Şeyh Muhammed Sultan en-Nemnekânî'dir. Bu zât lütfedip bana eserin biri senetli (müsnede), diğeri senetlerden/ ravi zincirlerinden arındırılmış {mücerrede) iki nüshasını gönderdi. Nüshaların fotokopilerini Türkiye'den getirtmiş. Bu iki yazma nüshayı yakından tanımak gerekir:

Müsnede" Senetli (Ravi Zincirli) Nüsha:

Bu, Türkiye kütüphanelerinden birinden fotokopi edilmiş bir nüsha olup Mağribî hattı ile yazılmış, her birinde iki sayfa bulunan 84 varaktan ibarettir. Sayfaların her birinde satır sayısı 65'tir. Satırlar birbirine yakın olup oldukça ince bir hat kullanılmıştır. Fotokopi net değildi. Çünkü orijinal nüshanın kağıt ebadından daha küçük kağıtlar seçilmişti. Bu yüzden fotokopilerde yazı, orijinal nüshanın hattından daha ince çıkmıştı. Öyle ki onları ender şahıslardan başkasının okuması mümkün değildi. (Yeniden fotokopi etmek de kolay değildi), Bütün bunlara ilave olarak nüsha hatalarla, tashif ve tahriflerle doluydu.!
Nüsha, Molla Muhammed b. Molla Muhammed Ferîd b. Molla Muhammed Osman es-Süleymânî el-Afgânî tarafından 1110 yılı Cemâdiyeluhrâ ayında istinsah edilip bitirilmiş.

Müsnede nüshanın bu anlattığım haline rağmen, ısrarla ve sabırla onu okumak ve eserin tahkikinde ondan yararlanmak için gayret gösterdim.

Mücerrede" Senetlerinden Arındırılmış [7] Nüsha:

Bu da, yine Türkiye kütüphanelerinden fotokopi edilmiş bir nüshadır. Aslı Mağribî hattı ile olup her biri iki sayfadan oluşan 257 yapraktan ibarettir. Her sayfada ise ince hatla 29 satır bulunmaktadır.
Nüsha 1112 H. yılında kopya edilmiş. Müstensihin ismi Ahmed b. Abdülkadir er-Rifâî el-Mekkî'dir. Eseri Edleb'de çoğaltmıştır -Daha evvel Haleb vilayetine bağlı bulunan Edleb bugün Suriye'de bir vilayetin merkez/başkentidir.- Yazma nüshanın sonuna şu kayıt düşülmüştür:
el-Metâlibü 'l-âliye bi zevaldi 's-semâniye adlı şerefli kitabın yazımı meskûn/mamure Edleb şehrinde hicretin bin yüz on ikinci yılının Rebiulâhir ayında Pazar günü kuşluk vaktinde... günahkâr kul Ahmed b. Seyyid Abdülkadir er-Rifâ'î el-Mekkî'nin eliyle tamamlanmıştır..."
Eseri senetlerinden arındıran zatın kim olduğuna gelince, yazma nüshada bunu kesin biçimde belirleyebilmeye yardımcı olacak bir bilgi yoktur. Büyük ihtimalle bunu yapan, müstensihin (kitabın kopyasını yapanın) kendisidir.
Mücerrede nüsha ile Müsnede nüsha arasında; yalnız sahabî ismini bırakarak "(im" vb. gibi rivayet sıygaları hariç, senetlerin hazfedilmesi dışında bir farklılık yoktur, "an" vb. gibi rivayet sıygalarının zikredilmesi de muhtemelen, "semi'tü, fmdddcsenl, racıjtü..." gibi diğer sıygaların varlığına dikkat çekmek içindir.
Eseri senetlerinden arındıran zat [8] şu noktalardan eleştirilmeyi hak etmiştir:
1. Müellif Hafiz İbn Hacer'in yaptığı zaruri açıklamalardan pek çoğunu hazfetmiştir. (Ben bunları eserin haşiyesine/dipnotuna ekledim).
2. kelimesini eklemiştir. Oysa ki hemen sonra "Resûlullah (sallalhhu aleyhivesellem) buyurdu ki" ibaresi gelmektedir. Halbuki ibaresinin bu sözün yerine geçsin diye konulduğu malumdur.... Kaldı ki, çok defa kelimesini uygun olmayan bir bağlamda zikretmektedir. Çünkü haber, sahabîye ait mevkuf hadistir. (Ben böyle olan yerlere işaret ettim).

Yazma Nüshanın Seçimi:

Benim tahkik ve baskı için esas aldığım nüsha, senetlerden arındırılmış nüshadır. İslam Kültür Mirası bölümünün tavsiyesiyle bu yolu seçtim. Zira -günümüzde- eserin bu şekildeki neşrinin, senetleri ihtiva eden nüshanın neşrine nazaran daha yararlı olacağı düşünüldü. Özellikle de Müsnede'nin ayrıcalıklarına işaretle olursa. Kaldı ki Müsnede'nin neşri, ondaki kitapların her birinin müstakil olarak neşri anlamına da gelmez... Mücerrede nüsha tekti ve onda da müstensihten kaynaklanan pek çok hatalar, eksiklikler ve mücerridden kaynaklanan azımsanmayacak miktarda yanılgılar vardı. Ben, istifade etmek güç olsa da büyük çaba gösterip Müsnede nüsha ile karşılaştırma yaparak bozuk ibareleri düzeltmeye, silik sözcükleri bulmaya ve hataları doğrularıyla değiştirmeye çalıştım, diğer kaynakları mütalaa imkânına göre yanılgılara işaret ettim.
Haydarâbâd nüshasından istifade edemedim. Çünkü mesafe uzak ve nüshanın fotokopisini temin imkânsızdı. Eksik olmasına rağmen bu nüsha, hat bakımından Türkiye nüshasından daha iyi, sağlamlık açısından daha güvenilir ve tarihi daha eskiydi. Çünkü 875 H. yılında, yani müellifin vefatından sadece 23 sene sonra yazılmıştı.

Tahkik Yöntemi

1. İlk iş Mücerrede nüshayı temize çekmek oldu. Bu yapılırken yazı şekli düzeltildi, bilinen İmla kurallarına riayet edildi, durak ve geçişleri bilmeyi kolaylaştıracak rakamlar konuldu, Peygamber lafzı her nerede geçerse iki hilal içine alındı, hadisin kaynağı parantez içinde gösterildi ve benim tarafımdan yapılan ilaveler köşeli parantez içinde ayrı olarak zikredildi.
2. Kitabın başından sonuna kadar hadislere sıra numaraları verildi. Yalnız hadisin asıl zikredildiği bölüme gönderme yapılmışsa, hadise numara verilmedi. Bunun için hadis satır başında müstakil olarak zikredildi. Sıra numaraları ise gerek şimdi, gerekse eserin mükerrer baskılarında yararlı olacaktır.
3. Müsnede nüsha Mücerrede nüsha ile karşılaştırıldı, farklılıklara işaret edildi, Müsnede'de yer alıp da mücerridin hazfettiği, hadislerle ilgili açıklamalar eklendi veya manayı bozacak şekilde özetlediği ve ihtisar ettiği kısımlar izah edildi. (Müsnede de bulduğum Hafiz İbn Hacer'e ait hiçbir sözü ihmal etmemeye özen gösterdim)
4. Aralarında konu ve yöntem birliği bulunduğundan kitaptaki hadisleri Hafiz Şihâbeddin el-Bûsîrî'nin benzer kitabı Muhtasaru ithafi 's-sâdeti tnehere zevûidi'l-mesânidi'l-aşere sindekilerle karşılaştırarak önemli farklılıklara işaret ettim. Bu eserden yararlanarak kitapta meydana gelen tahrif ve tashifleri tashih etmeye çalıştım (Aynı şekilde el-Bûsîrî'nin hadislerin ardından zikrettiği açıklamalarından da hiçbirini ihmal etmemeye özen gösterdim). Bu kesintisiz karşılaştırma sonucu belli oldu ki, Hafiz el-Büsîrî, kaynak göstermeksizin İbn Hacer'in hadislerin sonunda zikrettiği sözlerinden pek çok alıntı yapmıştır. Çok kere el-Busîrî hadisin derecesini açıklamamıştır. Ben bu duruma "Bûsîrî, yorum yapmamıştır" diyerek işaret ettim. Bununla onun, hadisin senedi hakkında yorum yapmadığını/sustuğunu kastetmekteyim. Yoksa sükûtu/yorum yapmayışı, ona ait özel bir terim değildir. Eseri için el-İthâf diye kısaltma kullandım.
5. Aşağıdaki yollar kullanılarak hadislerin dereceleri beyan edildi:
a. Müsnede'de geçen, müellif Hafiz İbn Hacer tarafından verilen hükümler, eğer mücerrid hazfetmişse, eklendi.
b. el-Bûsîrî'nin, aynı zamanda el-İthâfda zikredilen hadis hakkında verdiği hüküm belirtildi.
c. Heysemî'nin Mecmau'z-zevâid'âe zikredilen hadis hakkında onun sahîh, zayıf ya da kusurlu olduğuna dair söylediği sözleri nakledildi. Onun eseri için de ez-Zevâid kısaltmasını kullandım.
d. Hakkında bunlara ya da başka âlimlere ait bir değerlendirme bulunmayan hadisler konusunda da hadisin senedinin mevkuf, merfû, mürsel ya da mevsul olduğuna dikkat çektim, rical kitaplarında verilen hükümleri esas alarak raviler hakkında hüküm verdim. Bazen bunu yapamadığım da olmuştur.
Baskı sırasında ilk bakışta ravileri güvenilir kabul edilen veya senedi sahîh görülen hadisin bilinmesi için özel bir sembol edinilmesinin doğru olacağı düşünüldü. Bu, güvenirliği konusunda emin olunan hadisin tercümesine ait rakamın önüne konulan küçük yıldızdan ibarettir. Bu konuda rivayet sonlarına düşülen notlardan elde edilen sonuçlar esas alındı. Bununla birlikte bunun, hakkında ihtilaf edilen hadislere sahîh ya da hasen hükmü verilmesine yol açmasına da meydan verilmedi. Söz konusu işaretin bulunmayışı, hadisin merdûd olduğunu göstermez, aksine durumunu tespit için daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermekten başka bir anlam taşımaz.
Her hadis veya eser/haber için, özellikle de Mecmau'z-z.evâid'de geçmişse, eserde işaret edilen kaynaktan başka bir kaynak daha göstermeye özen gösterdim. Göndermeleri mümkün mertebe doğrudan (orijinal kaynaktan) yaptım. Bu mümkün olmadığında ise KenziV i-ummcd vb. gibi geniş hadis koleksiyonları vasıtasıyla yaptım.
Bundan başka, müellif, {eserini telif ederken esas aldığı) şartına uymayan bir hadis naklettiğinde, buna işaret ettim. Yani, hadisin, Kütüb-i Sine eserleri veya Ahmed b. Hanbel'in Mü s ned'inden herhangi birinde geçmesi halinde buna dikkat çektim.
Eser üzerine kısa talikler/notlar düşerek garip ve kapalı kelimelerini açıkladım, senetlerde geçen ravilerden, tanıtılmasının zorunlu olduğunu düşündüklerimi tanıttım.
Sonuç olarak, bu büyük eseri neşrederek umumun hizmetine sunmasından dolayı genç Kuveyt devletine en yüce temennilerimi sunmak istiyorum. -Allah onun elinden tutup onu, onun ve bütün Müslümanların hayrına olan işlere muvaffak eylesin- Allah adına yemin ediyorum ki, Kuveyt devleti bu hizmetiyle pak sünnet kaynaklarında görülen önemli bir boşluğu doldurmuştur. Allah, eseri anlama ve hakkıyla yaşama konusunda yardımcımız olsun.
Habibürrahman el-A'zamî

Müellifin Önsözü

Rahman Ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla Başlarım....

Dağılmış dirileri ve ölüleri birleştiren, değişik dillerdeki sesleri işiten Allah'a hamdolsun. Ben şahitlik ederim ki, Allah'tan başka tanrı yoktur. O tektir, ortağı yoktur. Göklerin ve yerin rabbidir. En güzel isimler ve sıfatlar O'na aittir. Yine şahitlik ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Apaçık mucizeler ve apaydın olağanüstü hallerle gönderilmiştir. Asırlar birbirini kovaladıkça O'na, âline, parlak bilgi sahibi ashabına ve temiz ve pâk eşlerine salâtü selam olsun.
İmdi, şüphe yoktur ki, ilimle meşgul olmak, bilhassa hadis ilmiyle meşgul olmak en üstün ibadetlerdendir. Dağınık halde bulunan hadisleri hadis bilginlerimiz (imamlarımız) müsned ve konu esasına göre tertip ederek bir araya getirmişlerdir. Başta vakıf olduğum bütün hadisleri, ilgilenenlerin ulaşması kolay olsun diye tek bir kitapta toplamayı düşündüm. Sonra bu düşüncemden dönüp meşhur hadis müsnedlerinde bulunmayan hadisleri (zevâidi) toplamaya karar verdim.
Meşhur hadis müsnedlerinden kasdım, Altı Asıl {Kütüb-i sitte) [9] ile Ahmed b. Hanbel'in Müsnediâir. Müsned'den de kasdım sahabe müsnedi esasına göre tertip edilen eserlerdir. [10]
Bunlardan şu sekiz eser tamdır: Ebû Dâvud et-Tayâlisî, el-Humeydî, İbn Ebî Ömer (el-Adenî), Müsedded, Ahmed b. Menî', Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd ve el-Hâris b. (Muhammed b.) Ebî Usâme'nin müsnedleri.
Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin müsnedleri gibi, bu tür eserlerden tamamlanmış daha başkalarına da vakıf oldum. Fakat üstadımız Ebu'l-Hasan el-Heysemî'nin [11] sözkonusu bu eserlerde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inâe geçen rivayetleri müstakil bir eserde [12] senetlerinden arındırılmış olarak topladığını gördüm. Bu konuda onun üzerine bir şey yapmayı uygun bulmadım. Bununla beraber muhtasar nüshayı esas aldığından Ebû Ya'lâ'nın (asıl büyük) Müsned'mde [13] olup da onun (Heysemî'nin Mecma'da) zikretmediklerini araştırdım. Bunlardan başka elime İshak b. Râheveyh'in Müsned'ı gibi tamamlanmamış bir kaç müsned daha geçti. Söz konusu eserin

yaklaşık yansına muttali oldum ve içindekileri inceledim. Ondan incelediğim kısım, on divan kadar oldu. [14]
Ayrıca bir kaç başka müsnedin de parçalarına rastladım. Hasan b. Süfyan, Muhammed b. Hişam es-Sedûsî, Muhammed b. Harun er-Rûyânî, Heysem b. Küleyb ve daha başkalarının müsnedleri gibi. Ama bunlardan hiçbir şey yazmadım. Belki eseri temize çekerken dönüp bu parçalarda yer alan zâid hadisleri araştırır ilave yaparım diye düşündüm.
Eseri fıkıh konularına göre tertip ettim. Sonra "Yaratılışın Başlangıcı", "İman" "İlim", "Sünnet", "Tefsir", "Peygamber Kıssaları", "Menâkıb", "Siyer", "Meğâzî", "Halifeler", "Edep Kuralları", Dualar", "Zühd", "Ahlâk" "Fitneler", "Rüya Tabiri", "Yeniden Dirilme" ve "Haşir" başlıklarını koydum. Esere el-Metâlibü 'l-âliye bi-zevâidi 'l-mesânîdi 's-semâniye ("Sekiz Müsnedin İlaveleriyle Arzulanan Yüce Hedefler") ismini verdim.
Esere hadisi alma şartım şudur: Herhangi bir sahabîden gelen ve Yedi Asıl (Kütüb-ü Sîîte ve Ahmed'in Müsned'ı) tarafından tahric edilmemiş olan tüm rivayetler. Aynı hadis başka bir sahabinin rivayetiyle bu Yedi Asıl'da geçse de bu duruma işaret ederek kitabımda yer verdim. Bütün işlerimde Allah'tan yardım dilerim. Zira O'ndan başka ilah yoktur.

TAHARET KİTABI

Sular

1. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem): "Hiçbir şey suyu pisleîmez/necis kdmaz" buyurmuştur.
Bezzâr: Bunu merfû olarak sadece Şerîk tarikinden biliyoruz" kaydını düşmüştür. Ben derim ki: Senedi hasenâir.[15] (Ebû Ya'lâ)
2. İbn Abbâs deniz suyuyla abdest almak hakkında: "Onlar iki denizdir. Hangisinden başlarsan başla, sakıncası yoktur" diye görüş bildirmiştir.
(Müsedded) Hadis mevkuf olup ravileri ise güvenilir kimselerdir.

Abdest ve Gusül İçin Yeterli Su Miktarı

3. Yezîd er-Rakkâşî'den, o da kendi kavminden, Hac ziyareti sırasında Ümmü Seleme'nin yanma uğrayan bir kadın ona şöyle anlatmış: Ümmü Seleme'ye: "Bana, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesdlem) abdest alırken kullandığı kabı göster!" dedim. Kabı çıkardı. "Ah, bu mekkûk [16] kadarmış" dedim. Sonra "Bana, guslederken kullandığı kabı göster" dedim. Onu da çıkardı. "Ah, bu kafiz [17] kadarmış" dedim. (Ebû Bekir b. Ebı Şeybe) [18]
4. Yezîd er-Rakkâşî kendi kavminden bir kadından şöyle dediğini nakletmiştir: Ümmü Seleme'nin yanına girdim ve: "Bana .... göster dedim...." Bu rivayette kadın gusül kabı hakkında: "Ah bu, mahtûm (yani sâ') [19] kadarmış", abdest kabı hakkında ise "Bu, çeyrek/rubu' kadarmış" demiştir.
İsnadında leyyin bir râvi vardır. (el-Hârİs)
5. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) tennûr [20] ile abdest almıştır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) İsnadı hasendü.
6. Ebû Umâme'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) yarım müd [21] ile abdest almıştır. (Ebû Ya'lâ}

İçine Leş Düşen Gölet ve Durağan Suyun Hükmü

7. Avf, İbnü'l-Eş'âs olayından önce Eşyalı/Şeyhler mescidinde bize hikayeler anlatan bir şeyhten, onun şöyle dediğini bildirmiştir: Bana ulaşan bir habere göre Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabı bir seferde imişler. Derken bir kenarında leş bulunan bir gölete varmışlar. Ashap, Allah Resulü (sallailahu aleyhi vesellem) yanlarına gelinceye kadar ondan uzak durmuşlar. (Resûlullah gelince) "Ey Allah'ın Resulü! Bu göletin bir kenarında leş var" demişler. O da: "Ondan hem için, hem de içirin. Zira su helaldir, haram olmaz" buyurmuş. (Müsedded) Hadiste zayıflık vardır.
8. Câbir demiştir ki: "Bizler göl suyundan bir miktar alıp bir kenarda yıkanmayı severdik. Çünkü durağan suya bevletmek yasaklanmıştı."
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
9. Menbûz annesinden şöyle dediğini nakletmiştir: "Biz Meymûne ile yolculuk yapardık da göl başlarında durup, içinde sığırlar ve hayvan tezekleri bulunduğu halde ondan su içerdik. (Meymûne) Bunda bir sakınca görmezdi." Hshâk)

Kullanılmış Su

10. Âiz b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesdlem) bir miktar su getirildi. -Su sıkıntısı vardı Kabın içine abdest aldı. Sonra emir verdi, abdest suyu halkın üzerine serpildi. İçimizden kendisine su isabet edenler sevindi. Zannımca su, bütün halka değmişti. Sonra (Allah Resulü) kalkıp onlara sabah namazını kıldırdı. (Müsedded).
11. Hârice [22] b. el-Hâris'in ninesi olan Havle binti Kays der ki; "Benim ve Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) eli aynı kaba gidip geldi." (yani guslederken) [23] (Ebû Yala)
Konuyla ilgili Huzeyfe hadisi Gusül Sırasında Örtünme'ye dair bölümde gelecektir.

Necaseti Gidermek

12. Zeyneb binti Cahş'tan şöyle nakledilmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) benim evimdeyken henüz çocuk yaşta olan Hüseyin çıkageldi ve Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) kucağına oturdu. Sonra pipisini onun göbeği üzerine koydu.[24] Ben yanma varınca: "Bana su getir!" buyurdu. Su getirdim. Suyu sidik bulaşan bölgeye döktü. Sonra "Kız çocuğunun sidiği yıkanır, erkek çocuğunun sidiğine ise su dökülür' buyurdu.[25] (Ebû Bekir b. EbîŞeybe)
13. Zeyneb demiştir ki: (Bir gün) Allah Resulü (saDallahualeyhi vesellem) benim evimdeydi. Hüseyin henüz yürümeye başlamıştı. Bir an dalgınlık gösterdim. Yürüyüp Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseüem) yanına girdi ve gidip kucağına oturdu. Onu tutmak için hemen seğirttim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyandı ve: "Onu rahat bırak!" dedi. Ben de bıraktım. İşini bitirdi (işedi). Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) su istedi ve sonra: "Erkek çocuğufnun sidiği) için su dökülür, kız. çocuğununki be yıkanır. Oraya biraz, su dökün" buyurdu. Sonra abdest alarak kalkıp namaz kıldı. Ayağa kalktığı zaman Hüseyin'i kucağına aldı. Rükû veya secde ettiğinde yere bıraktı. Sonra oturup dua edip ağladı. Sonra elini uzattı. Namazını bitirdiğinde: "Ya Resûlallah! Bugün seni daha evvel yapmadığın bir şeyi yaparken gördüm (nedendir)?" diye sordum. "Cebrail bana geldi ve bu oğlumu ümmetimin öldüreceğini bildirdi" buyurdu. Ben de: "Bana onun kabir toprağını göster!" dedim. Bana kırmızı bir toprak gösterdi. (Ebû Ya'lâ)
14. Hasan b. Ali veya Hüseyin b. Ali demiştir ki: Bize ailemden bir kadın şöyle bildirdi: Allah Resulü (sallallahualeyhivesdlem) sırt üstü yatmış, göğsünde bir sabi/çocukla oynuyordu. Derken çocuk üzerine işedi. Kadın hemen kalkıp onu tutup dövmek istedi. Fakat Resûlullah (sallallahu aleyhivesellenı): "Olduğu gibi bırak! Bana bir kap su getir!" buyurdu. Suyu, idrarın üzerinde akacak şekilde idrar bölgesine serpti. Sonra "İdrara bu şekilde yapdır. Erkek çocuğu olursa, su serpilir. Kız çocuğu olursa, yıkanır" buyurdu. (Ahımed b. Meni)
15. Ümmü Seleme'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Erkek çocuğunun idrarı üzerine su dökülür, kız. çocuğunun idrarı ise yıkanır' buyurmuştur.
15b. Hasan (el-Basrî), annesinden, o da Ümmü Seleme'den naklen aynı hadisi nakletmiş olup "(erkek çocuğu için) henüz yemek yemeye başlamadıkça" "(kız çocuğu için). yemek yesin veya yemesin" ilavesini yapmış, ama ref etmemiştir, (sözü Peygamber'e nispet etmemiştir) (Ebû Ya'lâ)
16. Abdullah (b. Mes'ûd) demiştir ki: Bir bedevî gelerek Mescid'e işedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de emir verdi ve işediği yer eşelenip üzerine bir kova su döküldü.....(Ebû Ya'lâ)
17. Câbir şöyle nakletmiştir: Resûlulah'la (sallallahu aleyhi vesellem) beraber bir yolculukta idik. Derken, içindekilere azap edilen iki kabre rastladı. "Bunlar büyük günah sebebiyle azap görmüyorlar' buyurdu. Sonra: "Aksine birisi insanların gıybetini yapıyordu. Diğeri de idrarından sakınmıyordu" buyurdu. Sonra bir veya iki yaş hurma dalı alıp kırdı. Sonra her birini kabirlerden birinin üzerine dikti. Sonra da: "Bu dallar yaş kaldıkları -veya kurumadıklar ı-siirece onların azapları hafifletilir" buyurdu. Hadis, sahihtir. (İshâk)
18. Safvan b. Süîeym demiştir ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseliem) bir kimsenin kuru dışkının üzerine basmasının hükmü soruldu. O da; "Temiz yer/toprak, onu temizler" buyurdu. (İshâk). Hadis, mürsel veya mu'daldır.

Kedi Ve Diğer Temiz Hayvanların Artığı

19. Abdurrahman b. Harmele'nin annesi demiştir ki: Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'nin yanındaydım. Kendisine bir kap etli ekmek yemeği ikram edildi. Sonra namaza durdu. Biz de kalkıp namaza durduk. O sırada bir kedi yemeğe tıkılıp biz selam verene kadar ondan yedi. Sonra Ümmü Seleme kabı tutup çevirdi ve tam kedinin yediği yerden yedi.[26] (Müsedded)
20. Rukeyn b. er-Rabî'nin halasından [27] naklettiğine göre Hasan b. Ali1 "Kedinin artığında bir sakınca yoktur" demiştir.[28] (Müsedded)

21. Ebû Saîd el-Câbirî'nin [29] bildirdiğine göre Hz. Ali'ye kedinin içtiği kaptaki suyun hükmü sorulmuş, o da: "Kedinin artığında bir sakınca yoktur" buyurmuştur.[30] (Müsedded) İsnadı sahihtir.

Misk Kokusunun Temiz Oluşu

22. Seleme [31] demiştir ki: Resûlullah fsaUallahu aleyhi vseliem) miski alır başına/saçma ve sakalına sürerdi. (Ebû Ya'lâ)
23. Ammâr demiştir ki: Ben önümde devemi sularken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma uğradı. O esnada ben balgam attım. Balgam elbiseme bulaştı. Elbisemi önümdeki küçük su kabından yıkamaya yeltenince Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ammâr! Senin balgamın da göz yaşların da şu küçük kaptaki su gibidir. Yalnız sidik, dışkı, meni, kan ve kusmuk bol suyla yıkanır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [32]

Kaplar

24. Muhammed b. İsmail demiştir ki: Enes b. Mâlik'in yanma girdim. Yanında bir ağaç kâse gördüm. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan su içip abdest alırdı" dedi. (Ebû Ya'lâ)
25. Enes anlatmaktadır: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte yürüyordum. Bana: "Evladım, bana şu evden abdest suyu iste!" buyurdu. Ben de gidip: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest suyu istiyor" dedim. Hane sahibi dedi ki: "Ona bizim kovamızın ölü hayvan derisinden olduğunu söyle!" {Allah Resulü): "Sor bakalım, onu tabaklamışlar mı?" diye seslendi. Onlar da: "Evet" deyince, "Tabaklanması, onu temizler" buyurdu.[33] (Ebû Ya'lâ)
26. Ümmü Seleme anlatmaktadır: Bizim sütünü sağdığımız bir koyunumuz öldü. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu sordu. "Ümmü Seleme, sizin koyunu ne yaptınız?" dedi. "Öldü, biz de kaldırıp attık" dedim. "Derisinden yararlansaydınız ya" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! O ölmüş bir hayvandır" denildi. O zaman: "Sirkeye dönüşmesi, içkiyi helal hale getirdiği gibi derinin tabaklanması da, onu helal hale getirir [34] buyurdu. Ferac demiştir ki: Yani, içki değişip sirkeye dönüşünce helal olur. (Ebû Ya'lâ)
27. Atâ, Câbir'den nakletmiştir: "Bizler, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veeliem) ile birlikte müşriklerden deri kaplar ve tutumlar ganimet alır, bölüşürdük. Hepsi de ölü derisindendi.[35] (el-Hâris)
28. Ebû Ca'fer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (s Üzeri kapalı kaptan hoşlanırdı. (Müsedded)
29. Ümmü Müslim [36] el-Eşca'î demiştir ki: Çadır içinde bulunduğum bir sırada Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girdi ve: "Ne güzel çadır bu... Bir de içinde ölü hayvan bulunmasa" buyurdu.[37] {Müsedded)
30. Rabâh b. el-Hâris'in bildirdiğine göre İbn Mes'ûd mescitte bazı kimselere Kur'ân okutuyordu.[38] Sonra içecek bir şey istedi ve: "Dikkat et! İçecek bizim ölen koyunun derisinden yapılmış bir tulumdaydı." (Müsedded)
31. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem): "Altın ve gümüş kaplardan içen kimse, esasen karnında cehennem ateşini şakırdatmaktadır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ).
Müşriklerin kaplan hakkındaki Ebû Osman hadisi Menkıbeler bölümünde, onun biyografisinde gelecektir.

Gece Kapların Ağzının Örtülmesine Dair Emir

32. Ebû Hureyre'nin [39] bildirdiğine göre Ebû Humeyd adında bir adam gündüz Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) Naki'den [40] içi süt dolu bir kap getirdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Üzerine bir dal koyarak da olsa onu örtseydin ya!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ).
Hadis sahihtir. Ama mahfuz olan Câbir hadisidir. [41]
33. İkrime b. Hâlid, Ebû Vedâ'a ailesinden bir adamdan şöyle dediğini nakletmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Beyt(ullah)ı tavaf ederken su istedi. Onlardan bir zat: "Sana kendimizin yaptığı bir içecek getireyim mi?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Olur, getir!" buyurdu. Bunun üzerine adam içinde şıra bulunan bir kap getirdi. Allah Resulü {sallallahu aleyhi vesellem): "Üzerini başka bir kapla örîseydin ya!" veya: "Üzerine bir çubuk yaysaydın ya!" buyurdu. Sonra onu içti, ama yüzünü ekşitti. Hemen biraz su istedi ve üzerine biraz su kattı. Sonra ondan hem içti, hem de içirdi. (el-Hâris)

Abdest Bozmak/İhtiyaç Gidermek

34. İbn Ömer demiştir ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyaç gidermek için Muğammes'e giderdi." Nâfi, bu yerin Mekke'nin iki mil kadar uzağında olduğunu söylemiştir.[42] (Ebû Ya'lâ)
35. Enes'den nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyaç gidermek için dışarı çıktığında,' kimsenin onu göremeyeceği bir yere kadar uzaklaşırdı. (Ebû Ya'lâ) [43]
36. Yahya b. Ubeyd'in babasından naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem) konak yeri için uygun mekan araştırdığı gibi küçük abdest bozmak için de uygun yer araştırırdı.[44] (el-Hâris)
37. Talha b. Ebû Kanân'ın [45] bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) bevletmek istediğinde sert toprakla karşılaşırsa, (eline) bir çubuk alır, yeri eşeleyip toprağı dağıtır, sonra bevlederdi.[46] (el-Hâris)
38. Ebû Saîd el-Hudrî'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem): "Kişi elbisesini çıkardığında cinlerin bakışlarını, insanoğlunun ayıp yerlerinden engelleyen perde, onun Bismillah demesidir" buyurmuştur.[47] (Ahmed b. Menî) [48]
39. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından olan el-Hadramî'nin [49] bildirdiğine göre bir bedevi, Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaşıp ona büyük abdest bozmakla ilgili görüşünü sordu. O da: "İstinca yaparken önünü ya da arkanı kıbleye dönme!" buyurdu. "Ya Resûlallah! Ya nasıl yapayım?" diye sorunca da: "Enine iki taşla bundan sakın. Sonra üçüncüsünü ekle!" buyurdu. Senedinde metruk bir ravi vardır.
(Ebû Ya'lâ)
40. Aynı senetle nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin sağ eliyle taharetlenmesini/istinca yapmasını yasaklamıştır.
İbn Kani', Hadramî b. Âmir [50] el-Esedî'nin biyografisinde sadece ikinci rivayeti "ve rüzgâra dönmesini... yasaklamıştır" ilavesiyle nakletmiştir. (Ebû Ya'lâ) [51]
41. Mücâhid demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir çok kez sevdiği bir tepecikte ayakta küçük abdest bozmuştur.[52] (Müsedded)
42. Usâme b. Zeyd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) büyük veya küçük abdest bozarken kıbleye dönülmesini yasaklamıştır. (Ebû Ya'lâ) [53]
43. İmrân b. Hudeyr'in, Muharrar b. Ebû Hureyre'nin dayılarından bir adamdan rivayet ettiğine göre o, Ebû Hureyre'yi üzerinde iki çiçekli elbiseyle [54] ayakta küçük abdest bozarken görmüş. Sonra su isteyerek oradaki necaseti yıkamıştır. (Müsedded) [55]
44. Ebû Zıbyân demiştir ki: Ben, Hz. Ali'yi Rahba'da [56] ayakta bevlederken gördüm. Sonra abdest alıp nalınları üzerine mesnetti. Sonra mescide girdi.[57] (Müsedded)
45. Enes, tuvalet taşma (mihrâs) [58] giderek ayakta bevletmiş, sonra abdest alıp mestleri üzerine meshetmiş ve mescide yönelmiştir. (Ondan rivayette bulunan ravi der ki:) Ben kendisine: "Sen hoş görülmeyen bir şey yaptın!" dedim. O da; "Ben dokuz yıl Allah Resülü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet ettim. O böyle yapardı" diye karşılık verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
46. Ebû Hâzım'ın bildirdiğine göre o, Sehl b. Sa'd'm yaşlı adamlar gibi ayakta bevlettiğini, sonra abdest alıp mestler üzerine meshettiğini görmüş. (Ebû Hazım demiştir ki) Ona: "Mestleri çıkarmayacak mısın?" diye sordum. "Hayır- Ben, benden de, senden de daha Hayırlı Olan'ın onlar üzerine meshettiğini gördüm" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Hadis sahihtir.
47. Muhammed b. Şîrîn demiştir ki: Sa'd b. Ubâde ayakta bevlederken öldü. Ardından cinler şu sözlerle ağladılar: Hazrec'in efendisi Sa a b. Ubâae'yi öldürdük. İki ok atıp, onu tam kalbinden vurduk. (el-Hâhs) [59]
48. Mutarrif demiştir ki: Bir bedevi bana şöyle dedi: "Ben, Ebû Zer'in sohbetinde bulundum. Onun bütün ahlâkından hoşlandım. Yalnız helaya girip çıktıktan sonra suyla istinca yapması (ya da avret mahalline su serpmesi) hoşuma gitmedi." (Müsedded)
49. Muhammed b. Abdurrahman, Müdlic oğullarından bir adamdan, o da babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Surâka b. Mâlik gelerek: "Resûlullah (sallallahu akyhi vesellem) bize şunları şunları öğretti" demeye başladı. Topluluk içinden biri: "Peki tuvalet ihtiyacınızı nasıl gidermenizi öğretti?" diye sordu.
O da: "Evet. Bize (çömelirken) sağ ayağımız üzerine yüklenip sol ayağımızı dikmemizi öğretti" şeklinde cevap verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [60]
50. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kabir azabının çoğu İdrardandır. Öyleyse idrardan sakının" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî) [61]
51. Urve'nin naklettiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi veseliem): "İsti/icada üç taş yeterlidir" buyurmuştur. (Müsedded) [62]
52. Abdullah b. Amr şöyle nakletmiştir: Cin gecesi (Allah Resûlü'nün cinlerle görüştüğü gece) Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdim. Onları işittim. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) istinca hakkında soru soruyorlardı. Bu soruya Allah Resûlü'nün: "Üç taş" diyerek cevap verdiğini duydum. "Ya suya ne dersin?" dediler. "O temizlik bakımından daha iyi, daha İyi!" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [63]

53. Abdullah (b. Ömer)'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber'e (sallallahualeyhi vesellem) Cezîre'den cinlerinin temsilcileri geldi. Bir müddet Hz. Peygamberin (saallahu aleyhi vesellem) yanında kaldılar. Sonra ülkelerine dönmek İstediler ve Allah Resûlü'nden (salkllahu aleyhi vesellem) kendilerine azık vermesini talep ettiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yanımda size verecek bir azık yoktur! Fakat yaklaşın. Sizin İçin rastladığınız her kemik taze et, rastladığınız her tezek de hurma mesabesindedir" buyurdu. Bu yüzden hayvan pisliği ve eskimiş kemikler ile silinmek yasaklanmıştır.[64] (Ebû Ya'lâ)
54. Abdullah (b. Mes'ûd)'un naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki Allah tektir, teki sever. İstinca yaparken taşları tekleyin" buyurmuştur. [65] (Ebû Ya'lâ)
55. îbn Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem): "(İhtiyaç giderdikten sonra) Kıçınızı (Arka mahallinizi) iyi temizleyin. Çünkü bu, basuru önler" buyurmuştur.[66] (Ebû Ya'lâ)

Abdestin Yapılışı

56. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (salkDahu aleyhi veseliem) ellerini üç kere yıkar, üç kere ağzına su alıp çalkalar (mazmazd), üç kere burnuna su çekip temizler (istinşâk), üç kere yüzünü yıkar ve üçer kere de kollarını yıkardı. (îbn Ebî Ömer ve Ebû Ya'lâ)
57. Hammad b. Seleme ise hadisi şu ifadelerle nakletmiştir: "Abdest alarak ellerini üç kere yıkadı. Üç kere ağzına su alıp çalkaladı. Üç ke,re burnuna su çekip temizledi." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe).
Yezîd [67] benzerini nakletmiş ve: "(Azalarını) Üçer üçer (yıkayarak) abdest aldı" ifadesini eklemiştir. (Ah'med b. Menî) [68]
58. Osman b. Affan'a tanık olan birinden Ebu'n-Nadr şunu nakletmiştir: Hz. Osman abdest suyu istedi. Yanında Hz. Ali ve Talha da vardı. Üçer üçer abdest aldı. Sonra: "Allah için söyleyin, Allah Resûlü'nün (sallallahualeyhivesellem) de şu anda benim abdest aldığım gibi abdest aldığını biliyor musunuz?" dedi. Onlar da: "Evet. Biliyoruz" dediler. (Ebû Ya'lâ)
59. Ebu'n-Nadr'ın bildirdiğine göre Hz. Osman bir abdest kabı istedi. Yanında Talha, Zübeyr, Sa'd ve Ali de vardı. Sonra onların gözleri önünde abdest aldı. Abdestin, (azalar) üçer üçer (yıkanarak) alındığını anlattı. Sonra yanındakilere: "Allah aşkına söyleyiniz, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) de şu anda benim abdest aldığım gibi abdest aldığım biliyor musunuz?" dedi. Onlar da: "Evet. Biliyoruz" şeklinde karşılık verdiler. O bunu, bazı kimselerin abdest alışlarına ilişkin kendisine ulaşan bir haber üzerine yapmıştı.[69] (el-Hâris)
60. Ebû Matar demiştir ki: Bizler Hz. Ali'nin yanında otururken bir adam ona: "Bana Allah Resûlü'nün (sallaüahu aleyhi vesellem) abdest alış şeklini göster" dedi. O da Kanber'i çağırdı ve ona: "Git bana bir kap su getir!" dedi. Sonra üçer kez ellerini ve yüzünü yıkadı. Parmaklarından birini ağzına soktu.....
Hadisin devamında şu ifadeler geçmiştir: "Kulakların dış kısmı başa, iç kısmı ise yüze aittir." Sonra abdestin ardından bir yudum su içti. Sonra da: "İşte Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) abdesti böyle idi" dedi. (Abd b. Humeyu)
61. Damdam, babasından: "Ben, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseüem) abdest alışma tanık oldum. Başını bir kez mesnetti [70] dediğini nakletmiştir. (Müsedded)
62. Talha [71] babası yoluyla dedesinden nakletmiştir: "Ben, Resûlullah'm {sallallahu aleyhi vesellem) abdest alışına tanık oldum. Başını şu şekilde mesnetti." (Hafs elini başı üzerinde sürterek ensesine kadar götürdü.) [72]
{Ebû Bekir b. EbîŞeybe)
63. Hafs b. Giyâs ise aynı hadisi şu ifadelerle nakletmiştir: "Ben, Resûlullah'm (saüaOahu aleyhi vesellem) abdest alışına tanık oldum. Elini başının üzerine koydu. Sonra onu ensesine kadar sürdü. Sonra {ıslak elini) çene/şakak altından çıkardı." (Abd b, Humeyd)

Abdestin Farzları

63b. Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah ne abdestsiz namazı, ne de çalıntı maldan verilen sadakayı kabul eder" buyurmuştur. [73] (el-Hâris)

Misvak Kullanmak

64. Ebû Eyyûb demiştir ki: Resûlullah {sallahu aleyhi vesellem) aynı gecede bir çok kere (ağzını) misvaklardı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
65. Bureyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) gece uyandığında Berîre adındaki cariyeye misvak getirtirdi. {İbn Ebî Ömer) [74]
66. îbn Câbir'in -ki adı, Abdurrahman; künyesi Ebû Atîk'tir- bildirdiğine göre (Câbir) yatağına vardığında, gece kalktığında ve namaza gittiğinde (ağzını) misvaklardı. (İbn Câbir demiştir ki) Kendisine: "Bu misvakla sen kendine sıkıntı yaratıyorsun" dedim. O da: "Usâme'nin bana bildirdiğine göre Resûlullah (saüaliahu aleyhi vesellem) bu şekilde misvak kullanırmış" diye cevap verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
67. Haram b. Osman aynı hadisi, şu ilaveyle nakletmiştir: Dedi ki: Hz. Peygamber'i (saMahu aleyhi vesellem): "Eğer ümmetime güçlük çıkaracağımdan endişe etmeseydim, mutlaka onlara misvak kullanmalarını farz kılardım" buyururken işittim. [75] (Ahmed b. Menî)
68. Abdullah b. ez-Zübeyr'in bildirdiğine göre Resûlullah "Eğer ümmetime güçlük çıkarmaktan endişe etmeseydim, mutlaka onlara her zamanda misvak kullanmayı emrederdim" buyurmuştur. (Müsedded) [76]
69. Vasile b. el-Eska' demiştir ki: Resûlullah'm (sallalbhu aleyhi vesellem) ashabı misvaklarını kılıçlarının bağlarına, kadınlar da başörtülerine iliştirirlerdi. (Ahmed b. Menî) [77]
70. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Peygamber (saMahu aleyhi veseüem) abdest suyunun artığıyla (ağzını) misvaklardı.[78] (Ebû Ya'lâ)
71. Ebû Bekir demiştir ki: Resûlullah'ı (sallaliahu aleyhi vesellem): "Misvak ağzı temizler ve Rabbin rızasını kazandırır" diye buyururken işittim. [79] (Ebû Ya'lâ)

Fıtrattan Kaynaklanan Özellikler

72. Ebû Vâsıl demiştir ki: Ebû Eyyûb el-Ezdî'nin [80] yanma gidip onunla tokalaştım. Tırnaklarınım uzun olduğunu görünce şöyle dedi: Bir adam Resûlullah'a (sallaliahu aleyhi veseüem) gelerek soru sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Sizden biri gökten gelen haberi soruyor da Tırnaklarını kuş tırnaklan gibi uzatıyor. Sonra orada maddî ve manevî (ci'müplük) kirleri topluyor" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) Beyhakî der ki: Ebû Eyyûb, abulidendir. Bu durumda hadis mürselâir. Yûnus b. Habîb, Ebû Dâvûd (et-Tayâlisî)'den naklediyor: Bunu Ebû Mes'ûd er-Râzî.... Ebû Eyyûb'a rastladım...
73. Âsim b. Behdele demiştir ki: "Şakîk'in saçını kestiğini, sonra elini suya değmeden (abdest almadan) mescide girip namaz kıldığını gördüm.[81] (Müsedded)
74. İbrahim (en-Nehaî): "Suyla onu (saçını) mesheder" demiştir. (Müsedded) [82]
75. îbrâhîm (en-Nehaî): "Demirin değdiği tırnak ya da saça mutlaka su değdir" demiştir. (Müsedded)
76. Ömer b. Kays'ın bildirdiğine göre Hz. Ali: "Bu, ancak onun temizliğini ırtırır" demiştir. Yani, saç ve tırnakların kısaltılması. (Müsedded} [83]
77. Ali el-Ezdî demiştir ki: İbn Ömer'i, halkın bakışları arasında berbere: "Evladım, iki kemiğe kadar tıraş et" derken işittim. Saçını tıraş edince, (İbn Ömer) kollan ve göğsünü de açtı, üzerindeki kılları tıraş etti. Ben: "Babacığım, halk bunun sünnet olduğunu sanıyor. Onlara bunun sünnet olmadığını; fakat İbn Ömer'in saçından rahatsız olduğunu ve bu rahatsızlığını hafifletmek istediğini söyle!" diye rica ettim. {Müsedded)
78. Mûsâ b. Ali babasından şöyle nakletmiştir: Hz. İbrahim'e (akybisselâm) emir geldi, keserle sünnet oldu. Bu kendisine büyük acı verince Allah ona: "Biz sünnet âletini bildirmeden sen acele ettin" diye vahyetti. O da: "Ya Rabbi, senin emrini geciktirmek istemedim" diye karşılık verdi. (Ebû Yala)
79. İbn Şîrîn demiştir ki: "Keserle sünnet olmasından Ötürü Hz İbrahim'e (aleyhisselâm) "marangoz" denildi.[84] (Ebû Ya'lâ)
80. Ebu'd-Derdâ'mn bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Dört şey temizlik vesilesidir: Bıyıklan kesmek, avret mahallini tıraş etmek, tırnakları kesmek ve misvak kullanmak" buyurmuştur.[85] (Ebû Ya'lâ).

Abdest Duası

81. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhiveseüem) ona şöyle buyurmuş: "Ey Ali! Abdest aldığında Bismillah. Allahım! Senden abdestin eksiksiz, namazın eksiksiz, rızanın eksiksiz, affının eksiksiz olmasını diliyorum diye dua eti Zira bu, abdestin zekatıdır.... " (el-HârÎs).
Hadis son derece zayıfta.

Besmele Çekmek

82. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdeste kalktığı zaman, abdest kabını eğip Besmele çeker, sonra abdestini eksiksiz olarak alırdı. (Ebû Ya'lâ) [86]

Abdest Almanın ve Abdesti Tam Almanın Fazileti

83. Ali b. Ebî Talib'in bildirdiğine göre Peygamber (saMahu aleyhi vesellem): "Zor anlarda abdesti tam almak, mescitlere yürüyerek gitmek ve bir namazın ardından diğerini beklemek, hataları (günahları) yıkar/siler" buyurmuştur.[87] (İshâk)
84. Enes b. Mâlik demiştir ki: Hayf mescidinde Resûlullah'la (salMahu aleyhi vesdlem) birlikte oturuyordum. Biri Ensarlı, diğeri Sakifli iki adam geldi... Sakifli: "Ya Resûlallah! Bana (namazı) anlat!" dedi. Allah Resulü (sallaliahualeyhi vKdlem) de şöyle buyurdu: "Sen gelmiş bana namazı soruyorsun. (Bil ki) Yüzünü yıkadığında, göz kapaklarından günahların saçılıp dağıdır. Ellerim yıkadığında, el tırnaklarından günahların saçılıp dağılır. Başını meshettiğinde, başından günahların saçılıp dağılır. Ayaklarını yıkadığında, ayak tırnaklarından günahların saçılıp dağılır.... " (Müsedded).
Zorluklar ile maruz kaldığında eksiksiz abdest almakla ilgili Sevbân ve Ebû Umâme hadisleri Sâd sûresinin tefsirinde gelecektir.
Abdest konusunda Ebû Hureyre hadisi Kuşluk namazı bahsinde gelecektir.
Kişinin ilk hesaba çekileceği şey temizliğidir" hadisi, Namaz bölümünün başında gelecektir.
85. Ebû Saîd demiştir ki: "Ya Resûlallah! Kıyamet günü ümmetini ne ile tanırsın?" diye sorulduğunda Allah Resulü (sallaliahu aleyhi veseliem): "Abdest izinden, alınları ve ayakları.parlak olarak gelirler" buyurdu. (el-Hâris) [88]
86. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahuaieyhiveseUem): "Kişide iyi bir haslet/özellik bulunur da Allah bu sayede onun bütün amelini düzeltir. İşte kişinin namaz için abdest alması böyledir. Allah abdesti sayesinde onun günahlarını bağışlar. Sonra namazı nafile/azık olarak kalır. [89] (Ebû Yala)
87. Enes'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallaliahu aleyhi veseliem) şöyle buyurmuştur: "Ümmetimin durumu nehre benzer. Onda beş defa yıkanan kimsede hiç kirden eser kalabilir mi? Kişi abdest kabının yanına varıp, ellerini yıkadığında, elleriyle işlediği bütün hataları dağılıp gider. Ağzına su alıp çalkaladığında dili ile konuştuğu bütün hatalı sözler dağılır, gider. Sonra yüzünü yıkadığında, gözleriyle baktığı bütün günah bakışlar yok olup gider. Sonra başını meshettiğinde, kulak verdiği bütün günah sözler dağılıp yok olur. Sonra ayaklarını yıkadığında, ayaklarıyla attığı bütün günah adımlarla dağılır, gitfer. [90] (Ebû Yala)
88. Enes şöyle nakletmiştir: Bana Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki; "Oğlum! Abdesîi tam al ki, yanındaki koruyucu/hafaza melekleri seni sevsinler ve ömrün uzatılsın. Enes! Cünüplük sebebiyle yıkanırken burna bol su çekip iyice temizle! Böyle yaparsan banyodan çıktığında sende ne bir günah, ne de hata kalır." (Enes demiştir ki:) "Ya Resûlallah! İyice temizlemek nasıl olur?" diye sordum. "Saç diplerini ıslatıp, tenini/vücudunu iyice temizlersin. Oğlum! Her zaman abdestli kalmaya güç yetirebilirsen, (bunu yap). Zira abdestli iken kendisine Ölüm vaki olan kimseye şehitlik sevabı verilir. buyurdu. (Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Menî)

Abdestsiz Olarak Allah'ı Zikretmenin Mekruh Oluşu

88. Hanzala b. er-RâhİB'in bildirdiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e (sallaUahu aleyhi vesellem) selam vermiş, ama Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) silinene kadar onun selamını almamış ve sonra: "Selamını almama engel, sadece abdestsiz oluşumdu" buyurmuştur. Veya ravi "Silinene kadar selamını almadı, sonra aldı" demiştir. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
89. Abdurrahman el-Beylamânî [91] demiştir ki: Osman b. Affan'ı şadırvana oturmuş abdest alırken gördüm. Derken yanından selam vererek bir adam geçti. Abdestini bitirinceye kadar adamın selamını almadı. Sonra mescide girip adamın yanına vardı ve: "Senin selamını almadım. Çünkü Resûluîlah'm (sallallahu aleyhi vesellem): Kim abdest alırken hiç konuşmaz, sonunda 'Şahadet ederim ki Allah'tan başka tanrı yoktur ve Muhammed onun kulu ve resulüdür' derse, iki abdest arasında İşlediği günahları bağışlanıra buyurduğunu işittim" dedi. (Ebû Ya'lâ)

Bu Konuda Ruhsat

90. Ebû Selam demiştir ki: Bana, Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) küçük abdest bozduktan sonra suya dokunmadan Kur'ân'dan bazı âyetler okuduğunu gören biri anlattı. (Ahmed b. Menî) [92]

Abdestsiz Kimsenin Mushaf'a Dokunmasının Yasak Oluşu

91. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm demiştir ki: Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), Necrân'a gönderdiği Amr b. Hazm'a yazdığı mektupta şunlar vardı: "Kur'ân'a sadece abdesîli dokunsun. Erkek saçım topuz, yaparak namaz kılmasın ve gök ile avret mahalli arasında hiçbir şey olmaksızın bir örtüye sarılmasın.... " (Ishâk) [93]

Parmak Aralan Ve Sakalı Hilallemek

92. Ebû Sevre'nin, amcası Ebû Eyyûb (el-Ensârı)'den naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hilalleme yapanlar ne hoştur!" buyurmuştur. "Ya Resûlallah! Hilalleme yapanlar da ne demektir?" diye sorduklarında da Abdestte hilalleme yapmak, parmaklarının aralarını ve tırnaklarını hilallemendir/temizlemendir. Yine yemekten sonra da hilalleme yapılmalıdır (diş araları temizlenmelidir). Çünkü kulun yanındaki meleğe. sizden birinizin ağzından yemek kokusu duyması kadar hiçbir şey ağır gelmez" buyurmuştur.[94] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe). Senedinde zayıflık vardır. [95]
93. Abdullah b. Şeddad'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alıp parmaklarıyla sakalını hilallemiş, sonra da: "Aziz ve celil olan Rabbim bana bu şekilde hilallememi emretti" buyurmuştur.[96] (Müsedded)
94. Mus'ab b. [Sa'd]m bildirdiğine göre, îbn Ömer bir topluluğu abdest alırken görmüş ve "parmak aralarını hillalleyiniz" demiştir. (Müsedded)
95. Âmir b. Şakîk, Şakîk'ten şöyle dediğini nakletmiştir: Hz. Osman abdest alıp ayak parmaklarının aralarını hilalledi, sonra: "Ben, Resûlullah'ın (sallallahualeyhivesdlem) böyle yaptığını gördüm" dedi. (Ebû Ya'lâ) [97]

Abdest Alırken Başkasından Yardım Almamanın Müstehap Oluşu

96. Âişe demiştir ki: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) kendi sadakasını başkasına havale ettiğini hiç görmedim. Aksine onu, dilencinin eline bizzat kendisi verirdi. Yine abdestte başkasından yardım aldığını görmedim. Aksine gece ibadetine kalkmak için abdest suyunu bizzat kendisi hazırlardı. (Ahmeci b. Meni) [98]
97. Ebu'l-Cenûb demiştir ki: Hz, Ali'nin abdest almak için su aradığını gördüm ve hemen koşup ona su vermek istedim. Bana: "Yavaş ol Ebu'l-Cenûb! Ben de Ömer'in abdest almak için su aradığını gördüm ve hemen koşup ona su vermeye kalkıştım. Bana dedi ki: Yavaş ol Eba'l-Hasan! Ben de Resûîullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) abdest almak için su aradığını gördüm ve hemen koşup kendisine su vermek istedim. Bana Yavaş ol Ömer! Abdest alırken kimsenin bana eşlik etmesini istemem buyurdu. (Ebü Ya'lâ) [99]
98. Câbir b. Abdullah der ki: Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem), abdest alırken mestlerini yıkamakta olan bir adama rastladı. Bunun üzerine Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) elinin parmak aralarım açarak mestler üzerine götürüp: "Ben, meshetmekle emrolundum" buyurdu. (Ishâk)
99. Katâde demiştir ki: Mûsâ b. Seleme'nin şöyle dediğini işittim: İbn Abbâs'a mestler üzerine meshi(n geçerlilik süresini) sordum. "Yolcu için üç gün üç gece, mukim için bir gün bir gecedir" dedi. (el-Hâris) [100]
100. Ebû Eyyûb'un azatlısı Eflah'm bildirdiğine göre o (muhtemelen Ebû Eyyûb) (mestler üzerine) meshi emrederdi; ama kendisi ayaklarını yıkardı. Kendisine: "Ama sen meshedilmesini söylerdin!" denildiğinde [101] şöyle karşılık verdi: "Eğer işin nimeti/kolaylığı size, külfeti/günahı bana ise, bu benim için ne kötü bir durumdur. Ben, Allah Resulü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu hem kendi yaparken, hem de başkalarına emrederken gördüm. Fakat abdest (yıkamak) bana sevdirildi." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe). Hadis sahihtir. [102]
101. Sehl b. Ebî Umâme b. Sehl b. Huneyf el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Şamlı bir zat, babası Ebû Umâme'ye mestler üzerine meshetme meselesini sormuş, o da: "Evet, mestler üzerine meshedebilirsin" diye cevap vermiştir. Devamını Sehl şöyle anlatmıştır: Şamlı: "Peki Hz. Ali'nin sözü ne olacak?" diye itiraz edince, babam bana: "Oğlum Saîd b. el-Müseyyeb'e git ve ona benim söylediklerimi anlat!" dedi. Ben de gidip "Babamın selamı var. Sana mestler üzerine meshetme meselesini soruyor" dedim. Saîd: "Mestleri giydikten sonra, onları ayağından çıkarıncaya kadar üzerlerine meshet" dedi. (el-Hâris) [103]
Sehl b. Sa'd'm hadisi İstitâbe/Abdest Bozmak bahsinde geçmişti. [104]
102. Yerîm b. Es'ad el-Hârikî demiştir ki: Allah Resûlü'ne (salkahu aleyhi vesellem) on yıl hizmet etmiş bulunan Kays b. Sa'd b. Ubâde'ye yetiştim.
Dicle'ye geldi. Mest giyinmişti. Sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti.[105] (Müsedded)
103. Yerim Ebu'1-Alâ demiştir ki: Kays b. Sa'd b. Ubâde'yi gördüm küçük abdestini bozdu. Sonra Dicle'ye geldi. Abdest alıp mestleri üzerine bir kere meshetti, avuç içi tarafından parmaklarını mestlerinin sırtında sürerek: "Bu şekilde" dedi.[106] (Müsedded)
104. Amr b. el-Hâris demiştir ki: Abdullah (b. Mes'ûd) ile birlikte Medine'ye doğru yola çıktık. Abdullah mest üzerine üç kere meshederdi.[107] (Müsedded)
105. îyâz b. Nadle demiştir ki: Ebû Mûsâ ile birlikte bahçelerden birine çıkmıştık. Derken sıkıştım ve ihtiyaç gidermek için uzaklaştım. Sonra dönüp kanalın başına oturdum. Biraz sonra yanıma Ebû Mûsâ geldi. Mestlerimi çıkarmak istiyordum. Bana "Olduğu gibi bırak ve akşam uyuyacağın zaman (ayağından) çıkarmcaya kadar üzerlerine meshet" dedi.[108] (Müsedded)
106. Enes b. Mâlik: "Biz mestler üzerine meshediyorduk ve bize böyle yapmamız söylendi" dedi. Bir adam: "Sen bunu Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhiveseUem) duydun

mu?" diye sordu. Enes: "Hayır" deyince kızdı. (Müsedded)
107. Yahya b. Ebî İshâk demiştir ki: Enes'i: "Biz mestlerimiz üzerine meshederdik" derken işittim. Bir adam: "Sen, bunu Resûlullah'tan (sallallahu aîeyhi veseUem) duydun mu?" diye sordu. O da: "Hayır. Fakat biz bunu bizce güvenilir olan arkadaşlarımızdan işittik. Onlar Mestler üzerine meshet ve şöyle şöyle yap derlerdi" diye yanıt verdi. (Ahmed b. Menî)
108. Enes b. Mâlik demiştir ki: Bir yolculukta Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte idim. Alaca karanlıkta kalktı ve: "Enes! İbriğinde su var mı?'.' diye sordu. "Evet, var" dedim. Bir kenara çekilip küçük abdest bozdu. Sonra ben su döktüm, abdest aldı, Meshetmek istediğinde, eğildim ki, nasıl yaptığına bakayım. Sonra: "İşte gördüğün gibi" buyurarak mestleri üzerine meshetti. (Ahmed b. Menî) [109]
109. Usâme b. Şerik demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bir iş sebebiyle yolculuğa çıkardık da üç gün üç gece mestlerimizi çıkarmazdık. Yine onun zamanında memlekette olduğumuzda (ikamet halinde) ise bir gün bir gece mestlerimize meshederdik. (Ebû Yala)

Meshetme Şekli

110. Muğîre b. Şu'be demiştir ki: Resûlullah'm (saüaMıu aleyhi vesellem) küçük abdest bozduğunu gördüm. Sonra gelip abdest aldı. Abdestte mestleri üzerine meshetti. Meshederken sağ elini sağ mestinin üzerine, sol elinin de sol mestinin üzerine koydu. Sonra üst taraflarını bir kere meshetti. Allah Resulü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) parmak izlerini hâla mestleri üzerinde görür gibiyim. (İbn Ebî Şeybe) [110]
Ben derim ki: Meshetme ile ilgili Muğîre b. Şu'be hadisi Külüb-i Sitte'âe farklı sözlerle geçmiştir. [111]
Câbir hadisi, daha önce bölümün başında geçmişti.
111. el-Hasan (el-Basrî): "Mestler üzerine parmaklarla hat çizilerek meshedilir" demiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

(Mestler Üzerine Mestte) Vakte Riayet Etmemek

112. Abdullah b. et-Tufeyl demiştir ki: Amr b. Hazm'ı mestler üzerine meshederken gördüm. Dedi ki: "Ben de Resûîullah'ı (sallaUahu aleyhi vesellem) mestleri üzerine meshederken görmüştüm." (el-Hârİs) [112]
113. Ömer b. İshâk b. Yesâr demiştir ki: Atâ'ya, yanında bulunan bir kitabı okudum. Baktım kitapta şöyle yazıyordu: Bana Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Meymûne'nin bildirdiğine göre o: "Ey Allah'ın Resulü! Kişi her saat mestlerini çıkarmalı mıdır?" diye sormuş. O da: "Hayır. Ama (abdest almak) istedikçe mesheder" buyurmuş.[113] (Ebû Ya'lâ)

Mestler Üzerine Meshin Başlangıcı

114. Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî demiştir ki: İslam'da ilk olarak Muğîre b. Şu'be'nin mest giydiğini gördüm. Biz, Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) İle birlikteyken o, (ayaklarında) siyah mestlerle yanımıza geldi. Merak ve şaşkınlıkla mestlerine baka kaldık. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bundan (yani mestlerden) sizin de olacaktır [114] buyurdu. Ashap: "Ya Resûlallah! Nasıl yapacağız" diye sordu. "Üzerlerine meshedip namaz kılacaksınız" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayalisî)

Mûklar Üzerine Meshetme

115. Ebû Umâme demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Tebuk gazvesinde üç gün boyunca mûkları/mestleri [115] ayaklarından çıkarmadı. [116]
(Ebû Dâvud et-Tayalisî)

Abdestten Sonra (Avret Mahalline) Su Serpmek

116. Ebû Hureyre bildiriyor: Bir adam Peygamber'e fsallallahu aleyhi vesellem) gelerek "Mükemmel abdest nasıl olur?" diye sordu. Allah Resulü (salküahu aleyhi vöellem) namaz vaktine kadar ona cevap vermedi. Sonra su istedi. ... (abdest alış şeklini anlattı). Sonra elbisesinin altına su serpti ve sonra "İşte mükemmel abdest böyle olur" buyurdu.[117] (Ebû Ya'lâ)
117. Ibn Abbâs demiştir ki: Sizden biriniz abdest aldıktan sonra bir avuç su alıp fercine serpsin. Ondan sonra bir şey hissederse., "Bu, sudan kaynaklanan bir şeydir" diye düşünsün. (Müsedded).
Hadis sahîh olup mevkuftur.[118]

Abdestten Sonra Mendille Silinmek

117b. Câbir'den nakledildiğine göre o, (abdestten sonra) yüzü mendille silmeyi hoş görmezdi. (Müsedded) Sahih ve mevkuftur.

Abdest Aldıktan Sonra Okunacak Dua

118. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hangi Müslüman fert abdest alıp abdesüni eksiksiz/mükemmel yapar da sonra üç kere Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. O tekdir, ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisldİr sözlerini söylerse, mutlaka ona cennetin sekiz kapısı açılır ve istediği kapıdan içeri girer." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [119]
Osman hadisi daha evvel Abdestsiz Allah'ı Anmanın Mekruh Oluşuna dair bölümde geçmişti. [120]

Bir Kere Namaz Kıldıktan Sonra Abdesti Yenilemek

119. Ebu'l-Âliye demiştir ki: Bana, Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) hizmetinde bulunmuş biri anlattı. Dedi ki: "Ben senin için Allah'ın Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) şunu belledim: Bazen öyle olurdu]d, namaz kılar, sonra Mescid'den ayrılmadan diğer namaz vakti gelirdi de mescidin ortasında (yeniden) hafifçe bir abdest alırdı. (Ebû Ya'lâ)

Abdesti Bozan Şeyler

120. Ebû Salih'in bildirdiğine göre Âişe: "Sizden biriniz yemek yemekten dolayı abdest alır da çirkin söz söylemekten dolayı abdest almaz!" demiştir.[121] (Müsedded)
121. Gerîr'in bildirdiğine göre Hz. Ömer insanlara namaz kıldırırken bir kişiden bir şey sadır oldu ve Ömer: "Yemin ederim ki, bu yellenen kişi mutlaka abdest alıp namazını iade etmelidir" dedi. Cerîr: "Ya da onu duyan herkes abdest alıp namazını iade etmeli midir?" deyince: "Ne güzel söyledin. Allah mükâfatını versin!" deyip bunu emretti. [122] (Müsedded)
122. Meymûn b. Mihrân'ın kendisinden naklettiği (kimliği belirsiz) ravi der ki: Ebû Hureyre'nin parmağını burnuna sokup kan bulaşmış olarak çıkardığını ve Öylece namaz kıldığını görmüş.[123] (Müsedded)
123. Tarık'ın bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd): "(Nisa sûresinin 43. âyetinde sözü edilen) Cinsel ilişki noktasına varmayan dokunma (abdesti bozar)" demiştir. (Müsedded)

Kahkaha İle Gülmek

124. Ebu'l-Aliye'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında ashabı olduğu halde namaz kılıyordu. Derken âmâ bir zat geldi, bir kuyunun başındaki sepete basarak kuyuya düştü. Bunu gören cemaat güldü. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseBem) de gülenlere, abdestlerini iade etmelerini emretti.[124] (el-HârİS)
125. Câbir: "Namazda gülenin abdest yenilemesi gerekmez" demiştir.[125] (el-Hâris)
126. Yine Câbir, kendisine namazda gülen adamın durumu sorulduğunda 'Namazı iade eder, fakat abdesti yenilemez" demiştir.[126] (Ebû Ya'lâ)

Ateşin Değiştirdiği Yiyecekleri Yemekten Dolayı Abdest Almak Ve Bunun Neshi

127. Katâde'nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik ateşin (şeklini ve mahiyetini) değiştirdiği yiyecekleri yemekten Ötürü abdest alır ve (babası) Ebû Talha'nın da ateşin değiştirdiği yiyecekleri yemekten dolayı abdest aldığını söylerdi. (Müsedded) [127]
128. Ebû Kılâbe demiştir ki: Enes'e gittim. Yerinde bulamayınca, oturup gelinceye kadar bekledim. Derken öfkeli bir şekilde geldi. Niçin kızdığını sorduğumda şöyle dedi: "Şu adamın -yani Haccac'ın- yarımdaydık. Derken yemek getirildi ve yediler. Sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldılar" dedi. Ben: "Peki siz böyle yapar mıydınız?" diye sorduğumda, "Hayır. Böyle yapmazdık" dedi.[128] (Ahmed b. Menf)
129. Yine Ebû Kılâbe'den .... Bu rivayette şu cümleler de yer almıştır: Enes b. Mâlik'i morali bozuk gördüm ve: "Niçin moralin bozuk?" diye sorduğumda şöyle yanıtladı: "Niçin moralim bozulmasın ki! Az evvel şunlarm yanından çıktım. Ekmek ve et yediler. Sonra abdest almadan kalkıp namaz kıldılar.[129] (Ahmed b. Menî')
130. Ebû Osman, Resûlullah'ın (saMahu aleyhi vesellem) ashabından olan bir zattan: "Ateşin (keyfiyetini) değiştirdiği yemekler ile (hayvanların) bağırsakları ile kan arasından çıkan (süt vs.) ürünleri tatmaktan ötürü abdest alınız" dediğini nakletmiştir.[130] (Müsedded)
131. Mahmûd b. Amr, Zeyd b. Sâbit'in hanımı olan teyzesinden -veya halası (Yahya tereddüt etmiştir)- şöyle dediğini nakletmiştir: "Zeyd b. Sabit ateşin keyfiyetini değiştirdiği yemekleri yemekten dolayı abdest alırdı.[131]
(Müsedded)
132. Hint binti Saîd b. Ebî Saîd el-Hudrî'nin amcasından naklettiğine göre Resûlullah (saDallahu aleyhi veseilem) bir koyun budundan et yemiş, sonra abdest almadan namaz kılmıştır. (İshâk).
Hadiste zayıflık vardır. Zannedersem mürselir.
133. İbn Abbâs demiştir ki: "Et yiyip deve sütü içsem, sonra da abdest almadan namaz kilsam, hiç umursamam. Yalnız yemek artıklarından ötürü ağzımı çalkalar, ellerimi yıkarım." (Müsedded).
Sahih ve mevkuftur.[132]
Avret Yerine Dokunmak Andesti Bozar mı.
134. Ebû Bekir es-Sıddîk'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (saMahu aley lem) bir buddan ısırmış, sonra abdest almadan namaz kılmıştır. (EbÛ Ya'lâ)
135. Yahya b. Ebî Kesîr'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fatıma'nım yanma girdi. Kızı önüne et koydu ve ondan yedi. Sonra kızı kalktığını görünce, entarisinden tutarak: "Abdest almıyor musun?" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Neden dolayı kızım?" buyurdu. "Ateşin (keyfiyetini) değiştirdiği yemeklerden dolayı" deyince, "En teiniz yemeklerimiz, ateşin (şeklini ve tadını) değiştirdikleri değil midir?" buyurdu.[133] (Ebû Ya'lâ)
136. Safiye demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girdi. Önüne soğuk bir but uzattım. Ben ondan et koparıp ona veriyorum, o da yiyordu. Sonra kalkıp namaz kıldı. (Ebû Ya'lâ)
137. Ebû Hureyre demiştir kİ: Allah Resûlü'ne {sallallahu aleyhi vesellem) Abbâs'ın tenceresinden bir but çıkardım, yedi. Sonra kalkıp namaz kıldı. Bu yüzden abdest almadı.[134] (Ebû Ya'lâ ve Bezzâl)

Süt İçtikten Sonra Ağzı Çalkalamak

138. Enes'den nakledildiğine göre o, süt içtikten sonra üç kere ağzını çalkalarmış... Bu, mevkuf ve sahîh bir hadistir. (Ahmed b. Menî'}

Cinsel Organa Dokunmak Sebebiyle Abdest Almak

139. Büsra binti Safvân ve Zeyd b. Hâlid el-Cühenî nin bildirdiklerine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Sizden biriniz zekerine (cinsel organına) dokunursa, abdest alsın " buyurmuştur. (İshâk)
140. Yahya b. Ebî Kesîr'in Ensarlı bir adamdan naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılmış. Sonra yerine dönerek abdest alıp namazı iade etmiş ve: "Ben zekerime dokunmuştum; ama unuttum" buyurmuştur. (İshâk)
141. Âişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden biriniz zekerine dokunursa abdest alsın" buyurmuştur.[135] (ishâk)
142. Amr b. Şu'ayb demiştir ki: Ben, Saîd b. el-Müseyyeb'in yanındaydım. Yanında cinsel organa dokunma meselesini müzakere ettik. Saîd dedi ki: Büsra binti Safvan, ki bu halalarımdan biridir, şöyle anlattı: Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydım. Yanında ayrıca falan, falan ve Abdullah b. Amr da vardı. Beş altı kişi saydı. Orada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim zekerine dokunursa abdest alsın " buyurdu.[136] (İshâk)
Hadisin ilk ravi zinciri, sahîh muttasıldır. Büsra hadisi Sünen-i Erbedda geçmiştir, İmam Ahmed, bunu Zeyd b. Hâlid hadisinden; ancak İbn İshâk ani'z-Zührî an Urve an Zeyd b. Hâlid tarikiyle tahrîc etti. Bizim sevkettiğimiz ravi zincirinde Zührî'nin bunu Urve'den işitmediği ortaya çıktığına göre İbn İshâk, tedlîs yapmış olmaktadır ki, onun bu yaptığı Tesviye Tedltsi türündedir. Çünkü İbn İshâk, rivayette bulunurken Zührî'den olan semâmı sarahaten söylemiştir; yani hadisi işittiğini ifade etmiştir. (Sünen'de yer almış olan bu hadisi) sırf bu noktaya dikkat çekmek maksadıyla burada tahrîc etmiş bulunuyorum.
143. Büsra binti Safvan demiştir ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseliem) cinsel organına (fercine) dokunan kadının hükmünü sordum. "Abdest alır" buyurdu.[137] (el-Hârİs)
144. Saîd b. el-Müseyyeb: "Zekerine dokunan kimsenin abdest alması gerekir" demiştir.[138] (Müsedded)
145. Katâde demiştir ki: Saîd'e (yani İbnü'l-Müseyyeb'e) zekere dokunmanın hükmünü sordum. "O, bedeninin bir parçası hükmündedir" diye yanıtladı.[139] (Müsedded)
145b. Huzeyfe zekere dokunma konusunda demiştir ki: "Ona mı dokundum yoksa burnuma mı veya kulaklarıma mı (Yahya bunlardan birini söylemiştir) dokundum, hiç aldırmam (farketmez, yani abdesti bozmaz)." (Müsedded)
146. Seyf b. Abdullah el-Himyerî demiştir ki: Ben ve benimle birlikte bazı erkekler Hz. Âişe'nin yanma girip ona cinsel organına dokunan erkeğin ve kadının durumunu sorduk. Dedi ki: Ben, Resûlullah'ı (salkllahu aleyhi vesellem): Ona mı dokundum yoksa burnuma mı, hiç aldırmam (hiç önemli değil) buyururken işittim.[140] (Ebû Ya'lâ)

Uyumaktan Dolayı Abdest Almak

147. Abdullah (b. Mes'ûd) demiştir ki: "Sizden biriniz yanı üzere yatarak uyursa, (kalktığında) abdest alsın." Kendisine: "Ama Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) yanı üzere yatarak uyur, sonra da abdest almazdı" denince de: "Sizler Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi değilsiniz. Çünkü, Resûlullah'tan (saiMahu aleyhi vesellem) bir şey sadır olursa, ona bildirilirdi" diye karşılık verdi. (İshâk)
148. Hz. Ömer: "Kişi yanımı yere koyar(ak uyur)sa, abdest alsın" demiştir.[141] (el-Hârİs)
149. Zeyd'ıı azatlısı Harmele demiştir ki: Zeyd b. Sâbit'e oturarak uyumanın hükmünü sordum. Bunda bir sakınca görmedi. "Peki yanımı yere koyarsam, hüküm nedir?" diye sordum. "O zaman abdest al!" yanıtını verdi. (el-Hâris)
150. Âişe ile Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden naklen şöyle demişlerdir: "Her ne şekilde olursa olsun şuurunu kaybedecek şekilde uyuyan kimsenin, abdest alması gerekir." (el-Hâris)
151. A'rec demiştir ki: Ebû Hureyre'yi oturduğu yerde uyurken gördüm. Öyle ki horuldamasını işitebiliyordum. Sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldı. (el-Hâris) [142]
152. Haccac demiştir ki: Atâ'ya Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi veseüem) horlama sesi çıkaracak kadar uyuduktan sonra, kalkıp namaz kıldığını söyledim. "Peygamber (saUallahualeyhivesellem) başkası gibi değildi" dedi. (Ebû Yala)
153. Enes veya Resûlullah'ın (salbllahu aleyhi vesellem) ashabından bazı kimselerden nakledildiğine göre onlar, yanları üzerine yatıp uyurlar, sonra da kimisi abdest alır, kimisi almazmış. (Ebû Ya'lâ)
154. Enes demiştir ki. Biz, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mescidine gider, namaz kılardık. Kimimiz şekerleme yapar veya uyurdu. Ama abdesti yeniîemezdi. Hüşeym: "Bu hadis delil olarak alınmaz" açıklamasını yapmıştır. (Ahmed b. Menî')

Deve Sütü İçmekten Dolayı Abdest Almak

155. Mûsâ b. Talha'nın azatlısı veya Mûsâ b. Talha'nın oğlu, dedesinden naklen Hz. Peygamber'in (sallaOahu aleyhi vesellem) deve sütü içip etinden yedikten sonra abdest aldığını ve deve ağıllarında namaz kılmadığını bildirmiştir. (İshâk)
156. Mu'temir'in ifadesi ise şöyledir: ResûluUah (salMlahu aleyhi vesellem): "Bizler deve sütü içmekten dolayı ahdest alır, deve ağıllarında namaz kumayız " buyurmuştur. (el-Humeydî)
157. Yine Mu'temir demiştir ki: Leys'ten duydum. Musa'nın azatlısından veya Musa'nın oğlundan, onun da babasından, onun da dedesi Talha'dan naklettiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "BİZ deve ağıllarında namaz kılmayız" buyurmuştur. (el-Humeydî)
158. Mûsâ b. Talha'nın azatlısı veya Musa'nın oğlu, babasından, o da dedesinden naklen bildirdiğine göre ResûluUah {sallallahu aleyhi vesellem) deve sütü içip etinden yemekten dolayı abdest alır, deve ağıllarında namaz kılmazdı. Diğer yandan koyun sütü içip etinden yemekten dolayı abdest almaz ve ağıllarında namaz kılardı. (Ebû Ya'lâ) [143]

159. Enes'in bildirdiğine göre ResûluUah (sallahu aleyhi vesellem) süt içer, bundan dolayı abdest almazdı. Yine elbisesine süt damlatır, yıkamazdı. (İbn Ebî Ömer)
160. Zü'1-Gurre demiştir ki: Bir bedevi Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yoluna çıkıp ona: "Ey Allah'ın Resulü! Bizler, daha deve ağılarından çıkmadan namaz vakti gelmektedir. Orada namaz kılabilir miyiz?" diye sordu. "Hayır" buyurdu. "Peki etlerinden yediğimizde abdest almalı mıyız?" diye sordu. "Evet" buyurdu. "Ya davar ağıllarında namaz kılabilir miyiz?" diye sordu. "Evet" buyurdu. "Peki etlerini yediğimizde abdest almalı mıyız?" diye sordu. "Hayır" buyurdu.[144] (Ebû Ya'lâ)
161. İbn Mes'ûd demiştir ki: "Resûlullah'ı (saMahu aleyhi vesellem) et yerken gördüm. Sonra bir damla suya dokunmadan (abdest almadan) namaza kalktı." (Ebû Ya'iâ)
162. Muaviye'nin bildirdiğine göre o, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesdlem) süt içtikten sonra abdest almadan namaz kıldığını görmüş. (Ebû Ya'lâ)
163. Hz. Ali demiştir ki: "Resûlullah (saDallahu aleyhi vesdlem) tirit yemeği (etli ekmek yemeği) yiyip, süt içer, sonra abdest almadan namaz kılardı." (Ebû Ya'lâ)
164. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) tencerenin başına geçer, bir kemik alır ve ondan biraz yerdi. Sonra abdest almadan (tazelemeden) namaz kılardı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [145]

Kadının Artık Suyuyla Abdest Almak

165. İkrime'nin bildirdiğine göre Hz. Meymûne cünüplük sebebiyle yıkanmış, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de onun su artığıyla abdest almıştır. (İshâk)

Teyemmüm

166. Ebû Hureyre demiştir ki. Teyemmüm âyeti nazil olunca, onu nasıl yapacağımı bilemedim ve bunu sormak İçin Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Ama kendisini bulamadım ve onu aramaya koyuldum. Derken karşıma çıktı. Beni görünce niçin geldiğimi anladı ve iki eliyle toprağa vurarak yüzünü mesnetti. (Ebû Bekir b, Ebî Şeybe)
Senedinde kopukluk vardır. [146]
167. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre bazı kişiler Resûlullah'a (saMahu aleyhi vesellem) gelerek: "Bizler çölde yaşayan insanlarız. Cünüp olduğumuz ve aramızda adetli ve loğusa kadınlar bulunduğunda dört ay su bulamadığımız ,oluyor" dediler. Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem) de: "Toprakla (teyemmüm) alın " buyurdu.[147] Metni zayıftır. {Ebû Ya'lâ)
168. İbn Ömer demiştir ki: Nebî (saUallahu aleyhi vesellem) bir yolculukta idi. Namaz vakti girince topluluk konakladı. Onları bir çoban gördü ve elini toprak üzerine vurarak teyemmüm aldı. Sonra ezan okudu.....(Ebû Yala)
Hadiste zayıflık vardır.
169. İbn Abbâs demiştir ki: Hz. Peygamber'i (saMahu aleyhi vesellem) gördüm. Suyu döküp toprakla silindi. Kendisine: "Yakınında su var" dediğimde, "Bilemiyorum, belki de oraya yetişememem" buyurdu.[148] (el-Hâris)
Hadiste zayıflık vardır.
170. Hz. Ali: "Teyemmüm her namaz için gereklidir" demiştir. (Müsedded). Hadiste zayıflık vardır. [149]
171. İbn Abbâs: "En temiz toprak, ekin tarlalarıdır" demiştir. (Ebû Ya'lâ) Haber mevfeû/olup Zıasen derecesindedir. [150]

GUSÜL KİTABI

Gusül Alırken Gizlenmek

172. Huzeyfe demiştir ki: Ramazan'm bir gecesinde Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte kalktım. (Resûlullah) Kalkıp yıkandı. (O yıkanırken) Ben de onu perdeledim. Kapta onun kullandığı sudan bir miktar arttı ve: "Dilersen onu dök, dilersen üzerine ilave et" buyurdu. Ben de: "Ya Resûlallah! Bu artık, benim için üzerine ilave edeceğim sudan daha hoştur" dedim. Sonra onunla yıkandım. Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) beni perdeledi. Ben: "Beni perdeliyor musun!?" dediğimde, "Elbette. Senin beni perdelediğin gibi ben de seni perdeleyeceğim" buyurdu.
(Ebü Bekir b. Ebî Şeybe) Hadiste zayıflık vardır. [151]
173. Safvan b. Ya'lâ, babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Hz. Ömer bir deveye doğru yıkanıyor -yani ihramlı iken- ben de bir elbiseyle onu perdeliyor/örtüyordum. Derken bana: "Ya'lâ! Başıma da su dökeyim mi?" diye sordu. Ben de: "Müminlerin emiri daha iyi bilir?" deyince, "Vallahi, suyun saçı daha da dağıtacağını düşünüyorum" dedi ve sonra "Bismillah" deyip başına su döktü. (Müsedded) [152]

Kişinin Gusülden Sonra Hanımının Vücut Sıcaklığıyla Isınması

174. îkrime'den nakledildiğine göre o, erkeğin cünüplük halinden çıkmak için yıkanıp, sonra henüz yıkanmamış olan hanımının koynuna girerek (onun vücut sıcaklığıyla) ısınmasında veya aynı şekilde kadının yıkandıktan sonra erkeğin koynuna girerek onun (vücut ısısıy)la ısınmasında bir sakınca görmezdi. {Müsedded}
175. A'meş demiştir ki: Âmir, İbrahim'e: "Cünüplükten dolayı yıkandıktan sonra hanımının koynuna girip ısınan erkeğin durumu hakkında ne dersin?" diye sordu. îbrâhîm: "Bilmiyorum" diye cevap verince, "Sana bu konuyla ilgili dostun Alkame'nin görüşünü aktarayım mı? [153] O bunda bir sakınca görmezdi" dedi.[154] (Müsedded)
176. İbrâhîm (en-Nehaî)'den nakledildiğine göre o, bunda bir sakınca görmezdi. (Müsedded)

Guslün Yapılışı

177. İbn Ömer'den nakledildiğine göre o, guslederken gözlerinin içine su serper ve parmaklarını göbek deliğine sokarak temizlermiş. (Müsedded) [155]
178. Şu'be demiştir ki: İbn Abbâs cünüpiükten dolayı yıkanırken sağ eliyle soluna yedi kere su dökerdi. (Ebû Dâvud et-Tayalisî)
179. Ma'rûr demiştir ki: Hz. Ömer "Ben ise başımın üstünden üç avuç su dökerim" demiştir. (Müsedded) [156]
180. Atıyye'nin, Ebû Saîd'den naklettiğine göre bir adam ona cünüplük sebebiyle yıkanmanın şeklini sormuş, o da: "üçer defa (su dökerek)" diye cevap vermiştir. Adam: "Ama ben gür saçlıyım" deyince de "Allah Resulü (salMahu aleyhi vesellem) senden daha gür ve daha güzel saçlı idi" diye yanıtlamıştır.[157] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
181. Enes'in bildirdiğine göre Sakîf heyeti: "Ya Resûlallah! Bizim ülkemiz soğuk bir ülkedir. Cünüpiükten yıkanırken ne yapmamız bizim için yeterlidir?" diye sordular. O da: "Ben, başımın üstünden üç defa su dökeriml' buyurdu.[158] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)
182. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre bir adam Resûlullah'a fsallallahu aleyhi veseUem) cünüplük sebebiyle yıkanıp da vücudunun bazı yerlerine su gitmeyen kişinin durumunu sordu. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) de: "Önce o yerini yıkar, sonra namaz kılar" buyurdu.[159] (Ebû Ya'lâ)
183. Ümmü Seleme'nin azatlısı Nâim demiştir ki: Ümmü Seleme'ye erkeğin guslünü sordum. "Saçlarını iyice temizler ve tene suyu ulaştırır" dedi. Kadının guslünü sordum. "Saç örgülerini temizler, örgülerini çözmez" dedi. (İshâk)

Hamam ve Orada Tamamen Soyunmanın/Çıplak Olmanın Mekruh Oluşu

184. Ebû Hureyre: "Hamam ne güzel yurttur; kiri götürü, cehennemi hatırlatır" demiştir. (MÜsedded). Haber sahih mevkuftur.
185. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallahu aleyhi veselfem) şöyle buyurmuştur: "Hamam Müslüman kişinin gireceği ne güzel yurttur. Çünkü oraya girince Allah'tan cenneti ister, cehennemden O'na sığınır. Düğün evi (gerdek evi) ise Müslüman kişinin girdiği ne kötü bir yurttur. Çünkü oraya girdiğinde orası onu dünyaya rağbet ettirip, âhİreti unutturur. " (Ahmed b, Menî1) [160]
186. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseifem) şöyle buyurmuştur: "[Ümmetimin erkeklerinden] Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, sakın hamama peştamalsız girmesin. Ümmetimin kadınlarından kim Allah 'a ve âhiret gününe inanıyorsa, sakın hamama girmesin. " (İbn Ebî Ömer) [161]
187. Abdurrahman demiştir ki: Muhammed b. Sîrîn'e hamama gitmenin hükmünü sordum. "Ömer b. el-Hattâb bunu mekruh görürdü" dedi. (MÜsedded) [162]
188. Muhammed b. Sîrîn'in bildirdiğine göre fîbn) Ömer hamama girmez ve derdi ki: "Bu, (insanların) sonradan icat ettikleri nimetlerdendir/imkanlardandır." (MÜsedded) [163]
189. İbn Ömer'den nakledildiğine göre o, hamama gider ve hamamcı, hamam otuyla onu temizlerdi. Kuşak bağlama bölgesine ulaştığında hamamcıya: "Haydi sen dışarı çık!" derdi. [164] (Müsedded)
190. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hamama İzarsız/peştamalsız girilmesini yasaklamıştır.[165] (Ebû Ya'lâ)
191. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve âhiret gününe inanan, komşusuna ikramda bulunsun. Allah'a ve âhiret gününe inanan misafirine İkramda bulunsun. Allah'a ve âhiret gününe inanan, ya hayır konuşsun ya da sussun. Sizin hanımlarınızdan Allah'a ve âhiret gününe inananlar, sakın hamama girmesin."

Hadisi Muhammed b. Sâbit'ten nakleden ravi Yakub b. İbrahim demiştir ki: Bunu, halifeliği döneminde Ömer b. Abdülazîz'e söyledim. Hemen Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a "Muhammed b. Sâbit'e, naklettiği falan hadisi soruver. Çünkü o, sevilen biridir" diye yazdı. 0 da (sorup cevabını) Ömer'e yazdı. Bunun üzerine kadınlara hamama gitmeyi yasakladı. (Ebû Ya'lâ)
İbn Hibbân ve Hâkim, hadise sahih hükmünü vermişlerdir.

Tekrar Cinsel İlişkiye Girmek İsteyen Cünüp Kimse için Cinsel Organını Yıkama Emri

192. Hz. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): Sizden biriniz ailesiyle ilişkiye girdikten sonra Tekrar ilişki kurmak isterse, cinsel organını yıkasın " buyurmuştur. (İshak ve Müsedded)

Cünüp Kimsenin Mescide Girmesinin Yasak Oluşuna Dair

193. Ümmü Seleme anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'in avlusuna çıkarak en yüksek sesiyle şöyle seslendi: "Dikkat ediniz! Bu Mescid'e, Peygamber, Peygamberin eşleri, Ali ve Fatıma [166] dışında hiç kimsenin cünüp olarak girmesi helal değildir. Dikkat ediniz. Size isimleri açıkladım ki, sapıtmayasmız."
İbn Mâce ise hadisi Ebû Bekir'den, "Peygamber... dışında hiç kimse..." istisnası olmaksızın nakletmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Yıkanma İmkânı Bulamayan Cünüp Kimsenin Abdest Almasına Dair Emir

194. Mus'ab b. Sa'd demiştir ki: Sa'd cünüp olur, sonra abdest alıp dışarı çıkardı.[167] (Müsedded)

Meninin/Spermin Temiz Olup Olmadığına Dair İhtilaf

195. Mus'ab b. Sa'd'm Sa'd'dan naklettiğine göre o, elbisesindeki meniyi/spermi çitileyerektemizlermiş.[168] (Müsedded)
196. Şu'be demiştir ki: Bana İbn Ömer'den duyan bir ihtiyar anlattı. İbn Ömer, ihtilam olup elbisesine boşalan, sonra (spermin) değdiği yeri bulamayan adama: "Elbisenin her yerini yıka" demiş.[169] (Müsedded)

İki Sünnet Yerinin Birleşmesiyle Guslün Farz Oluşu Ve "Su, Ancak Suyun Gelmesiyle Farz Olur" Hadisi

197. Rifâ'a b. Rafi'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer, RİIfa'a'ya giderek: "Siz şöyle yapar mıydınız? Sizden biri eşiyle ilişkiye girdikten sonra soğukluk gelir de boşalmazsa, yıkanmaz mıydı?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "Biz Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) zamanında bunu yapardık. Bu konuda bize ne Allah'tan bir haram hükmü, ne de Allah Resûlü'nden (salkiiahu aleyhi vesellem) bir yasaklama geldi." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
198. Ubeyd b, Rifâ'a b. Râfi', babasından (ki Züheyr hadisinde, "Rifâ'a b, Rafi', Akabe biati ve Bedir savaşma katılanlardandır" kaydı geçmiştir) şöyle dediğini nakletmiştir: Hz. Ömer'in yanındaydım. Denildi ki: Zeyd b. Sabit Mescid'de cinsel ilişkiye girip orgazm olmayan kişi hakkında halka fetva veriyor. (Züheyr, rivayetinde "halka kendi kişisel görüşüne göre fetva veriyor" demiştir) "Hemen onu bana getir!" diye emir verdi. Getirildi. Ona: "Ey kendinin düşmanı! Sen Resûlullah'ın (sallalbhu aleyhi vesellem) Mescid'inde halka kendi kişisel görüşüne göre fetva verecek çağa ulaştın mı?" diye çıkıştı.
Zeyci: "Ben böyle bir şey yapmadım. Ama amcalarım bana bunu Resûûullah'tan (saüallahu aleyhi veseilem) naklettiler" dedi. "Hangi amcaların?" diye sorunca, "Ubey b. Ka'b (Züheyr rivayetinde "Ubey b. Ka'b, Ebû Eyyûb ve Rifâ'a b. Râfi" demiştir)" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer bana dönerek: "Bu delikanlı ne diyor?" diye sorduğunda ben de: "Biz, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) zamanında böyle yapardık" diye cevap verdim. Ömer: "Peki onu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseilem) sordunuz mu?" deyince o yine: "Biz, onun zamanında böyle yapardık" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer, bütün halkı topladı. Ali b. Ebî Tâlib ve Mu'âz b. Cebel dışında hepsi suyun/yıkanmanın, ancak suyun/meninin gelmesiyle farz olacağını söylediler. Hz. Ali ile Mu'âz ise: "(Erkeğin) Sünnet yeri (kadının) sünnet yerini aşarsa, gusül farz olur" dediler. Hz. Ali: "Ey müminlerin emiri! Bu konuyu en iyi bilenler Peygamber'in (sallallahu aleyhi veseilem) eşleridir" deyince. O da (kızı) Hafsa'ya birini gönderip meseleyi sordurdu. Hafsa: "Bu konuda bilgim yoktur" deyince Âişe'ye birini gönderip meseleyi sordurdu. O da: "Sünnet yeri, sünnet yerini aşarsa, gusül farz olur" diye cevap verdi. Bunu duyan Hz. Ömer fena halde öfkelendi ve: "Sakın kulağıma bir kimsenin böyle yapıp da yıkanmadığı haberi gelmesin. Yoksa ağır ceza veririm" dedi.
(Ahmed b. Hanbel ve Oğlu Abdullah) Ravilerinden Ma'mer, Yahya b. Maîn'e göre güvenilir olup, hadisin aslı, bu anlatımdan biraz farklı olarak Sahîh-i Buhâri'de yer almıştır.
199. Ubeyd b. Rifâ'a anlatıyor: Zeyd b. Sabit vaa2eder, vaazında "Erkek hanımıyla cinsel ilişkiye girer de orgazm olmazsa, gusletmesi gerekmez" derdi. Bunu duyan biri hemen kalkıp Hz. Ömer'e gitti ve bunu ona haber verdi- Ömer de: "Git onu bana getir ki, dediğine şahit olasın" dedi. Yanma gelince Hz. Ömer, Zeyd'e: "Ey kendinin düşmanı herif! Sen bilgisizce halkı sapıtıyorsun!" diye çıkıştı. Zeyd: "Ey müminlerin emiri! Ben bunu kendimden uydurmadım. Bunu bana amcalarım haber verdi" deyince, "Hangi amcaların?" diye sordu. "Ubey, Ebû Eyyûb ve Rifâ'a -ki o anda Rifâ'a, Ömer'in yanında idi-" deyince, Rifâ'a kendisine: "Ey müminlerin emiri! Biz, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) zamanında böyle yapardık" dedi. "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) bunu biliyor muydu?" diye sorunca da "Bilgim yok" diye cevap verdi. Hz. AİI: "Ey müminlerin emiri! Bu, doğru bir şey değildir" dedi. Sonra Muâz da: "Ey müminlerin emiri! Bu uygun olmaz" dedi. (Ahmed b. Menî')

Suyun/Yıkanmanın Ancak Suyun/Meninin Gelmesiyle Farz Olacağına Dair

200. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre bir adam ona: "Erkek hanımıyla cinsel ilişkiye girse ve orgazm olmasa (bir şey gerekir mi)?" diye sordu. O da: "Onu saliasa, hatta küpeleri sallansa bile (orgazm olmadıkça) gusletmesi gerekmez" diye cevap verdi.[170] (Müsedded)
201. Abdullah (b. Mes'ûd): "Ben hanımımla bu derece cinsel temas kursam, yıkanırım" demiştir.[171] (Müsedded)
202. İbrâhîm et-Teymî, babasından nakletmiştir: Abdullah (b. Mes'ûd)'u: "Su/Yıkanma, sudan/meninin gelmesiyle farz olur. Bir iki dirhem (ilişkiy)le bir şey olmaz" diye konuşurken işittim.[172] (Müsedded)
203. İbn Abbâs derdi ki: "Su/Yıkanma, suyun/meninin gelmesiyle farz olur [173] (Müsedded)
Hadis, sahih mevkuftur?[174]
204. İbn Abbâs demiştir ki: Resûlullah (sailallahu aleyhi vesellem) Ensar'dan bir adama birini göndererek yanına gelmesini emretti. Adam geç gelince: "Neden geç kaldın?" diye sordu. O da: "Senin elçin geldiğinde tam karımla ilişki halindeydim. Hemen kalkıp yıkandım" dedi. Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem): "Madem orgazm olmadın, yıkanmasaydın da bir şey gerekmezdi" buyurdu. Nitekim Ensar halkı böyle yapardı. (Ebû Ya'lâ)
Hadis, zayıftır.
205. Abdurrahman (b. Avf) anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ensar'dan bir adamı aramaya çıktı. Sonra onu çağırdı. Ensarlı dışarı çıktığında saçlarından su damlıyordu. Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem): "Bu ne Haldir?" diye sordu. O da: "Beni çağırdığında eşimle ilişki halindeydim. jecikmekten korktum. Hemen kalkıp aceleyle başımdan aşağı su döküp çıktım" dedi. "Peki orgazm olmuş muydun?" diye sordu. "Hayır" deyince
Tekrar böyle bir şey yaparsan yıkanına! Sadece hanımının değdiği yerlerini vıka ve namaz abdesti gibi abdest al! Zira su/yıkanma, ancak suyun/meninin gelmesiyle farz olur" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)

İhtilam Sebebiyle Gusül

206. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden nakletmiştir: " -Büsra adında- Bir kadın Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ya Resûlallah! Bizden biri rüyada eşi ile ilişkiye girdiğini görürse (ne gerekir)?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Büsra! Eğer yaşlık görürsen, yıkan!" buyurdu. Âişe kadına: "Kadınları rezil ettin!" diye çıkışınca Resûlullah (sallallahual hivesellem): "Bırak da istediğini sorsun, alnı toprak olasıca -ya da eli toprak olasıca-!" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [175]
207. Enes b. Mâlik'in annesi- Ümmü Süleym anlatmaktadır: Hz, Peygamber'e (salbllahu aleyhi vesellem) gidip: Ya Resûlallah! Bizden biri rüyada erkeğin gördüğünü görse (ne lazım gelir)?" diye sordum. "O esnada haz alır im?" diye sordu. (Ümmü Süleym): "Alabilir" dedi. "Islaklık görür mil?" diye sordu. "Görebilir" dedi. "Öyleyse yıkansın" buyurdu. Hadisin senedi sahihtir. Ama illetlidir.! (İshâk)
208. Ebû Seleme b. Abdurrahman, Ata ve Mücahid'in bildirdiklerine göre "Ümmü Süleym ResûluUah'a (saMahu aleyhi vesellem) ... sormuş..." Mürsel olarak nakledilen bu rivayetin son kısmı şöyledir: "Eğer bunu görürse, yıkansın" buyurdu. Sonra kadınlar o kadını yakalayıp: "Sen bizi Resûlullah'm (salMahu aleyhi vesellem) yanında rezil ettin!" diye kızdılar. O da: "Helal mi, haram işlediğimi bilene kadar hiçbir şeyden sakınmam" diye karşılık verdi. (İshâk)
909. İbn Huseym'in bildirdiğine göre Süleyman b. Atîk ona şöyle nlatmış: Bir kadın Ümmü Seleme'ye giderek: "Ben rüyada sanki falan vimsenin benimle ilişkiye girdiğini gördüm (ne yapayım?)" diye sordu. Ümmü Seleme bunu Resûlullah'a sordu ve ResûluIlah aleyhi vesellem): "Islaklık gördüyse, yıkansın" buyurdu. (İshâk)

Farz Ve Sünnet Olan Yıkanmalar

209a. Abdullah b. Amr der ki: "Gusül, şu beş şey için yapılır: "Hacamat (kan aldırmak), banyo yapmak, cenabet, ölü (yıkamak) ve Cuma günü." Ravi (el-A'meş) der ki: Bunu İbrahim (en-Naha'ï)'ye bahsettim. Şöyle dedi: "Farz olan gusül olarak cenabeti; müstehap gusül olarak ta Cuma günü yıkanmayı sayarlardı." (Müsedded)
209b. Hz. Âişe dedi ki: "Sizden biriniz cünup olduğu halde sakın uyumasın; çünkü uykuda iken başına ne geleceğini anlayamaz." (Müsedded)

HAYIZ KİTABI

Hayzın (Tarihsel) Başlangıcı

210. İbn Abbâs demiştir ki: Allah Teâlâ: "Ey Âdem, seni, sana yasak ettiğim ağacın meyvesinden yemeye iten sebep nedir?" diye sordu. Âdem bir bahane bulup: "Ya Rabbi, bunu bana Havva güzel gösterdi" dedi. Bunun üzerine Allah; "Öyleyse ben onu ancak sıkıntıyla hamile kalmak, güçlükle doğurmak ve her ay iki kere kanama görmekle cezalandırdım" buyurdu. Havva bunu duyar duymaz feryadü figan etti. Kendisine: "Sen de, senin kızların da feryat edeceksiniz" denildi. (Ahmed b. Meni')
Bu, senedi sahîh mevkuf hir hadistir.

Hayızlı Kadının Bedeninin Temiz Oluşu

211. Ebû Yezîd el-Medenî rivayet ediyor: Ümmü Eymen dedi ki: Bana bir hasır ver! dedi." "Kim dedi?" diye sorulduğunda, "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) dedi" denildi. O da: "Ben âdetliyim/hayızlıyım" deyince, Âdet/hayız senin ellerinde değildir" buyurdu, (ishâk)

Gece Adet Kanma Bakmanın Mekruh Oluşu

212. Amre binti Abdurrahman demiştir ki: Hz. Âişe kadınları gece kendi adet kanlarına (kontrol için) bakmaktan men eder ve: "Gördüğünüz sanlık ya da bulanıklık olabilir" derdi. (Müsedded) [176]
213. Fâtıma binti'l-Münzir demiştir ki: Esma ve kardeşinin kızları bize şöyle anlatırdı. "Bizden biri temizlenip hayız halinden kurtulmak için yıkanır, sonra (cinsel organında) sarı ve bulanık su aktığını görürdü. [177] (Esma) Bize tamamen arı suyu görünceye kadar namazdan uzak durmamızı söylerdi. (İshâk)
214. Ümmü Seleme: "Bizden biri yıkanırdı da hâlâ (cinsel organında) anlık kalırdı" demiştir. (İshâk)

İstihâza Kanı

215. Câbir anlatmaktadır: Fâtıma binti Kays, Resülullah'a (sallallahu aleyhi vesdlem) istihâza kanı gören kadının durumunu sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhivesellem) de: "Adet günlerini say!" buyurup sargı sararak namaz kılmasını ve her temizlikte yıkanmasını emretti. (Ebû Ya'lâ) [178]
216. Enes b. Mâlik demiştir ki: "Beş, yedi, sekiz, dokuz ve on gün bekler. On gün geçerse, istihâza kanı görüyor demektir. [179] (Ebû Ya'lâ)
217. Muhammed b. Şihâb'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahualeyhi vesellem) istihâza kanı gören Ümmü Habîbe'ye her namaz için yıkanmasını emretmiştir. (Ishâk)

Adetli Kadınla İlişkiye Girmenin Yasak Oluşu, Bunun Kefareti Ve Bu Durumdaki Helal Davranışlar

218. Umâre b. Ğurâb'ın, bir halasının naklettiğine göre o, Hz. Âişe'ye: "Bizden biri âdet oluyor. Onun ve kocasının bir yatakları ve bir yorganlarından başka bir şeyleri olmuyor. Bu durumda kadın nasıl yapacak?" dîye sormuş. O da: "İzarım/peştamalını sıkıca bağlayıp kocasıyla birlikte uvır. Kocası bunun üzerinden dilediğini yapabilir" demiş. (İbn Ebî Ömer) Hadiste zayıflık vardır. [180]
219. Huzeyfe'nin nikahında bulunan Cumâne'nİn bildirdiğine göre Huzeyfe, Ramazan'da sabah namazından çıktıktan sonra" onunla aynı yorganın altına girer ve ona sırtını döner, yüzünü dönmezdi. (Yani hanımı adetli iken, böyle yapardı) (MÜsedded) Hadis, hasen mevkûjim.
220. Ömer b. el-Hattâb'ın naklettiğine göre onun erkeklerden hoşlanmayan bir hanımı vardı. Ne zaman onunla beraber olmak istese, adetli olduğunu bahane ederek reddederdi. Bir gün yalan söylediğini düşünerek onunla cinsel ilişkiye girdi. Sonra doğru söylediğini görünce hemen Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gitti ve (Allah'ın Resulü kefaret olarak) bir dinarın beşte biri kadar sadaka vermesini emretti.[181] (İshâk)
221. Isa b. Yunus'tan... benzen rivayet olunmuştur. Ancak onun ifadesi şöyledir: Hz. Ömer bir cariyesine gitti. Cariye: "adetliyim" dediği halde onunla ilişkiye girdi. Sonra gerçekten adetli olduğunu görünce, hemen Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gidip bu durumu ona anlattı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah seni bağışlasın Eba Hafs! Yanın dinar sadaka ver!" buyurdu. (el-Hârİs)

NAMAZ KİTABI

Namazın Fazileti

Ebû Kılâbe anlatıyor: Hz. Ömer, arkadaşlarından bir grup içinde oturmakta olan Muâz'ın yanma geldi. Şöyle dedi: "Ey Muaz! Bu işi yükselten nedir?" Şu cevabı verdi: "Zaten bu, (müminin) karakteri olan ihlas ile din ve itaatten ibaret olan namazdır." (Müsedded)
Avf b. Mâlik anlatıyor: Ebû Zer, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanma oturdu... (Hadis devam ediyor; orada ayrıca şöyle geçmektedir:) (Ebû Zer) der ki: "Namaz nedir?" dedim.
Şöyle buyurdu: "Vaz olunmuş (hükmedilmiş) en hayırlı (emirdir). İsteyen en azını (farzları) kılar. İsTeyen fazlasını (nafileleri de) kılar. (İshâk)
Muhacir Ebû Mahled'in bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Şöyle buyurdu: "Kulun hesaba çekileceği ilk şey temizliğidir. Temizliğim güzelce yapmışsa, namazına (güzelce) yönelmiş olur. Sonra namazında hesaba Çekilir. Namazını güzelce kılmışsa, diğer amellerine güzelce yönelmiş olur. (Müsedded)
Câbir bildiriyor: Adamın birisi Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Gecenin başlangıcında Kur'an okuyan, sonra da gecenin geç vaktinde hırsızlık yapan bir adamı gördün mü!?" dedi.
Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Gecenin başlangıcında okusaydı (bu kıraati onun gecenin), sonunda hırsızlık yapmasına engel olurdu. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
İbn Âiz bildiriyor: "Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) Ensar'dan bir adamın cenazesinden çıktı...." Hadisin devamını anlattı. Ayrıca şu ibareler geçmektedir: Bunun üzerine Allah Resulü (saMlahu aleyhi vesellem): "Ey Ömer! Sana İnsanların yaptıklarından sorulmaz, sorumlu tutulmazsın. Ama insanlar namazdan sorulur. Sorumlu tutulur" buyurdu. (Ahmed b. Meni')
Ebû Atiyye bildiriyor: Bir adam Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) zamanında vefat etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem): "Şüphesiz insanların yaptıkları sana sorulmaz, sen sorumlu tutulmazsın..." buyurdu. Hadisin bütünü zikretti. Tamamı Cenaze kitabında gelecektir (no. 757). (Ebû Ya'lâ)
Enes b. Mâlik bildiriyor: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kulun ilk hesaba çekileceği namazdır.
Yüce Allah şöyle buyuracak: Kulumun namazına bakanın. Eğer tam bulursam "Tamam" yazın (Hesabını kapatın.) Eğer (eksik) bir şey bulursanız kulumun nafilesi var mı? Ona bakın.
Böylece namazları nafileler ile- tamamlanır. Sonra bu minval üzere amellerinin (hesabı) alınır." (el-Hâris)
Başka bir rivayette hadisin metni şöyledir: "Allah'ın dinî emirler içinde insanlara farz kıldığı ilk emir namazdır. Diğerleri namaz sabit olduktan sonra (emredilmiştir.) İlk hesaba çekilecek (emir)âe namazdır. Buyuracak ki: Kulumun namazına bakın...
Eğer nafile bulunursa farz namazlar nafileler ile tamamlanır.
Bundan sonra: Bakın! Zekatı tamam mı? buyuracak. Zekatı tamam bulunursa "tamam" yazdır. Eğer eksik bulunursa: Bakın! Sadakası var mı? Var ise zekatını sadaka ile tamamlayınız buyuracak." (Ebû Ya'lâ)
İbn Ebî Mervan el-Eslemî, babasından, o da dedesinden bildiriyor: Altıncısı Cüheyne'ye mensub bir adamın olduğu 6 kişilik bir grupla Ebû Zer'e geldik. Biz Eşlem kabilesindendik. (6. kişiye de) Medine'ye gidiyor iken yolda rastlamıştık.
(Ebû Zer): "Hoş geldiniz? Sizi buraya getiren nedir?" dedi.
Sana selâm vermek ve senden istifade için geldik" dediler.

(Ebû Zer): "Hz. Ebûl-Kâsım'ı (sallallahualeyhivesellem) şöyle derken işittim:
Beş vakit namaz. Kim eksik namazı olmadan Allah'a kavuşursa, isterse dünyayı dolduracak kadar olsun, Allah günahlarım affeder. "
Cahiliye dönemine ait olanlar ne olacak?" dedik.
Takva onu mahveder. Hem de iki defa" dedi.
Cüheynî dedi ki: "Bunu (gerçekten) Resûlullah'tan mı (sallallahu aleyhi vesellem) duydun?"
(Ebû Zer): "Sübhanallah! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hakkında yalan söz helal olur mu?" dedi. (Ebû Ya'lâ)
Enes bildiriyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana hitaben şöyle buyurdu: "Ey Enes! Ebedî olarak namaz kılmaya güç yetiremezsin. Namaza devam ettikçe melekler ebedi (hayatın için) sana duada bulunurlar (selâmet dilerler)." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
İbn Ömer rivayet ediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem) şöyle buyurdu: "İstikâmet üzere olun. Bilin ki en hayırlı ameliniz namazdır. Abdestini muhafaza eden (devamlı abdestli olan) sadece mümin olandır. "
Ben derim ki: Bu rivayet maklûb'dur. Mahfuz olan Salim b. e. el-Ca'd'm Sevbân'dan rivayet ettiği Meymûne hadisidir: "Kulum bana, farzlarım ile yaklaştığı gibi bir şeyi yerine getirerek yaklaşmamıştır"
İnşaallah ileride Nafile Namazlar bölümünde gelecektir. (el-Hâris)
İbn Abbâs bildiriyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cibril AleyhİsselâmBana: Sana namaz sevdirildi. Ondan istediğin kadarım al (dilediğin kadar namaz kıl) dedi " (Ahmed b. Menî')
Hasan el-Basri'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Namazlar beş vakittir. Cuma namazı bir dahaki cumaya kadar bir haftalık günahlara kefarettir. Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe. (el-Hâris)
Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "J?e^ vakit namaz hergün beş kere girip yıkandığınız akan tatlı su nehrine veya kapınızın önünde kaynayan bir suya benzer. Hiç pislik kalır mı ? (Ebû Ya'lâ)
Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her kim sabah namazını kılar da zimmeti/ahdi/ anlaşması bozulursa, yüce Allah'ın himayesi/koruması mubah olduğu gibi zimmeti de bozulur. Onun zimmetinin talibi benim. (Ebû Ya'lâ)
Ümmü Enes naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'i gördüm ve dedirn ki; "Ya Resûlallah! Allah seni cennette en yüce dostluğa eriştirsin. Beni de seninle beraber eylesin."
Âmin!" buyurdu. "Ya Resûlallah! Bunun için yapacağım hayırlı bir amel öğret!" dedim. Şöyle buyurdu:
Namazım kılmaya devam et. Çünkü bu, en faziletli cihattır. Günahlarından göç/ hicret eti Çünkü bu, en faziletli hicrettir. Allah'ı çokça zikret! Allah'a en sevimli gelen amel, sayesinde O'nunla buluştuğundur. " (Ebû Ya'lâ)

Ezan

222. Şa'bî anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu akyhi veseüem) namaza çağrı konusu üzerinde durdu. Mekkelilerin yaptığı gibi çan çalmayı hoş karşılamadı. Namaz vakti geldiğinde, bazı kimseleri gönderip, halka namazı duruyordu. Abdullah b. Zeyd el-Ensârî, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ileni) bu sıkıntısını dert edinerek gitti. Sonra rüyasında yanma bir adam lip "Neye üzülüyorsun?" diye sormuş. O da: "Allah Resûlü'nün (sallallahu) üzüntüsüne" deyince, ona şöyle söylemiş: "Peygamber'e (sallallahu hivesellem) git ve halkı namaza şu şekilde çağırmasını söyle:
Allahu ekber (Allah en yücedir), Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber.
Eşhedü en lâ ilahe illlallah (şehadet ederim ki Allah'tan başka tanrı yoktur iki kere).
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah (Yine şehadet ederim ki, Muhammed onun elçisidir iki kere-).
Hayye alaVsalât (Haydin namaza- iki kere-).
Hayye ala'l-felâh (Haydin kurtuluşa- iki kere-)
Allahu ekber, Allahu ekber (Allah en yücedir)
Lâilâhe illallah (Allah'tan başka tanrı yoktur)"
Sonra o zat "Ezanı da, kameti de bu şekilde oku!" demiş.
Abdullah b. Zeyd hemen Resûluîîah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek bunu ona haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
Kalk onu Bilâl'e öğret!" buyurdu. Sonra Hz. Ömer b. el-Hattâb geldi ve: "Abdullah b. Zeyd'in gördüğünü ben de gördüm. Ama Abdullah benden erken davrandı" dedi. (İshâk)
Hadis mürsel sahihtir.
223. Ömer b. el-Hattâb'dan nakledilmektedir: Hz. Ömer, Mekke'de iken Ebû Mahzûre öğle namazı için ezan okudu. Güneş tepe noktasından (Batıya doğru) kaydığı vakitte sesini yükseltti. Ömer: "Ey Ebû Mahzûre! Göbeğin kopar diye korkmadm mı?" deyince "Sana duyurmak istedim" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ben Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim, dedi: "Sıcaklık arttığında namazı serin vakitte lalınız. Zira şiddetli sıcaklık, cehennemin kızgınlığındandır. Cehennem kendi kendini yemeye başlayınca, bundan yakındı ve Allah'tan iki nefes için izin istedi. Allah da ona izin verdi. İşte şiddetli sıcaklık, Cehennem'in kızgınlığından, şiddetli- soğuk da onun soğuğundandır. "
(Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) Münker hadistir. [182]
224. Kesîr b. Murre el-Hadramfden nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Gökte ilk ezan okuyan Cebrail'dir." Ömer ve Bilâl bunu (ezanı) duydular. Hemen Ömer gelip Hz. Peygamber'e (saüaüahu aleyhi vesellem) duyduğunu haber verdi. Ardından Bilâl de gelip duyduğunu haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ömer seni geçti, Bilâl. Ama sen duyduğun gibi ezan oku" buyurdu. Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem), sesinin daha gür çıkmasını temin için iki parmağını kulaklarına sokmasını söyledi. (el-Hâris) [183]

Allah Resûlü'nün (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Müezzinleri

İbn Ömer der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in iki müezzini vardı: Biri Bilâl. Diğeri ise Abdülazîz b. el-A'sam.
Mûsâ b. Ubeyde'nin rivayetinde şu ilave yer almıştır: "Bilâl gece ezan okur ve uyuyanları kaldırırdı. İbn Ürnmi Mektûm tan yerini gözler, fecr vaktini (tayinde) hata etmezdi. Abdülazîz b. el-A'sam da İbn Ümmi Mektûm gibi idi." (el-Hâris)

Ezan Sözleri Ve Okuma Yeri

225. Urve'den nakledildiğine göre o ezan sözlerini ikişer ikişer okur, kameti de birer kere söylermiş. (el-Hâris) [184]
226. Eyyûb bildiriyor: İbn Ebî Müleyke -veya Mekke halkından bir başkası- bana dedi ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesdkm) Bilâl'e, Kabe'nin üstünde ezan okumasını emretti.[185] (Müsedded)

Ramazan'da Fecirden Önce Ezan Okunması

227. Ebû Nasr bildiriyor: Bilâl dedi ki: Gece ezan okudum. Bunun üzerine Peygamber (salkllalıu aleyhi vesellem): "İnsanların yeme içmelerine engel oldun. Gît, yüksek bir yere çık ve Bilin ki, köle/kul uyudı/yanıldı> diye seslen!" buyurdu. Ben de: "Keşke Bilâl'ı annesi doğurmasaydı. Alnından boşalan kanlara bulansın!" diyerek gidip (üç kere) "Bilin ki, kul/köle uyumuştur/yanılmıştır!" diye ilan ettim.2[186](ishâk)
Senedinde zayıflık ve kopukluk vardır.
228. Urve'den nakledildiğine göre Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İbn Ummü Mektûm'un ezanına aldanmayın. Fakat Bilâl'ın ezanım gözetin.[187] İbn Ümmü Mektûm âmâ idi. (el-HârÎs)
Rivayet, mürseldir. [188]

İmamın Müezzin Olamayacağına Dair

229. Kays (İbn Ebî Hâzım)'dan nakledildiğine göre Hz. Ömer: "Halifelik isleri yanında ezan da okuyabilseydim, mutlaka ezan okurdum" demiştir. [189] (Müsedded)
230. Şubey [190] b. Avfdan nakledildiğine göre Hz. Ömer yanındakilere "Hangileriniz müezzinlerinizdir?" diye sordu. "Kölelerimiz ve azatlılarımız!" dediler. O da: "Demek, azatlılarımız ve kölelerimiz, ha! Bu gerçekten sizin için büyük bir eksikliktir" dedi. (Müsedded) [191]

Müezzinlerin Fazileti

23l. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) : "Allah'ın kullarından Allah'a en sevgili olanları, Güneş ve Ay'ı gözetenlerdir" buyurdu. (Abd b. Humeyd) [192]
232. Bilâl'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Cihat hariç senin şu yaptığın amelden daha üstün bir şey yoktur" buyurmuştur.
Bu hadis, ayrıca Cihadın fazileti kısmında gelecektir.
233. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem): "Okuduğu ezan sebebiyle müezzinin, namaza gelenlere göre yüz yirmi hasene/iyilik üstünlüğü vardır. Eğer kamet de getirirse, iki yüz kırk [193] hasene üstünlüğü olur. Ancak onun söylediklerini tekrarlayan bunun dışındadır" buyururdu. (İbn Ebî Ömer).[194]
234. Ebu'l-Hayr'm [195] naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kıyamet günü müezzinlerin boyunları herkesinkinden uzun olacak ve ilk önce onlara konuşma izni verilecektir" buyurmuştur. (el-Hârİs)
Bvfâ'dan merfû olarak naklettiği hadis ile yine İbnü'l-Mubârek ve Beyhakî'nin Ebu'd-Derdâ'dan mevkuf olarak naklettikleri rivayet vardır. Hâkim, İbn Ebî Evfâ'nın rivayetini sahih kabul etmiştir.
235. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Gök cılkı yeryüzü halkından sadece ezanı işitirler" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [196]
236. Ubey b. Ka'b'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Cennete girdim ve orada inciden çadırlar gördüm. Bunlar kimindir, Cebrail? diye sordum. Ümmetinin müezzinleri ile imamlarına aittir dedi."
Muhammed b. İbrahim eş-Şâmî oldukça zayıftır. {Ebü Yala)
237. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: "Bize ulaştığına göre Kıyamet günü insanlardan ilk önce cennet giysileri giydirilecekler, müezzinlerdir." (Ebû Ya'lâ) [197] Senedinde geçen İshak, İbn Ebî İsrail'dir. [198]

Ezan İşitildiğinde Söylenecek Sözler

238. Abdullah b. Ukeym demiştir ki: Hz. Osman ezanı işittiği zaman: "Merhaba, doğru sözlüler. Merhaba namaz, hoş geldin" derdi.[199] (Ahmed b. Menî')
239. Numân b. Sa'd demiştir ki: Hz. Ali ezanı duyduğu zaman şöyle derdi: "Her şahitle birlikte buna ben de şahitlik ederim. Bütün inkarcılara karşı onu omuzlarım [200] (Ahmed b. Menî)
240. Ebû Umâme Hz. Peygamber'den (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Müezzin namaza davet ettiği zaman semânın kapılan açılır ve dua kabul edilir. Öyleyse sıkıntısı veya derdi olan müezzinini kollasın. Müezzin tekbir getirince, o da tekbir getirir. Şahadet kelimelerini ojcıtyunca şahadet getirir. Hayye ale's-salâh deyince, hayye ala's-salâh der. Havye ala'l-felah deyince, hayye ale'l-felah der. Sonra şöyle dua eder: Ey bu eksiksiz davetin, kabul buyrulan hak davetin, icabet edilen hak davetin, takva sözünün sahibi Allahım! Bizi bu sözler üzere yaşat, bu sözler üzere öldür, bu
sÖ'ler u'~ere dirilt ve bizi hayatımızda da, ölümümüzde de onun en hayırlı taraftarlarından eyle. Sonra Allah'tan dileğini diler" (Ebû Ya'lâ) [201]
241. Hâşim oğullarından bir zatın naklettiğine göre Peygamber (sallaUahu aleyhi vesellem) bir önceki hadisindeki gibi buyurmuş ve Allah'ın Resulü (sallaUahu aleyhi vesellem) müezzini işittiği zaman, "Allahü ekber Allahü ekber" dediğinde, onun dediklerini tekrarlardı, "Eşhedü en lâ ilahe illallah" dediğinde onun dediği gibi derdi. "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" dediğinde onun dediğini tekrarlardı. Hayye ala's-salah" ve "Hayye ala'l-felâh" dediği zaman ise "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah (Güç ve kuvvet ancak Allah'a aittir)" derdi. (el-Hâris) [202]
242. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) bir gece (bir /erde) konakladı. Derken Bilâl ezan okudu. Resûlullah (salMlahu aleyhi vesellem) da: "Onun söylediklerini tekrar edip şahadetleri gibi şahadet getiren kimse için cennet vardır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [203]
243. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan benim için vesile dileyiniz. Hangi Müslüman dünyada benim için vesile dilerse, kıyamet günü mutlaka ona şahit -veya şefaatçi-olurum." {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [204]

Sevabını Allah'tan Bekleyerek Ezan Okumanın Fazileti

244. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle demişlerdir: Bize Allah Resulü {sallallahu aleyhi vesellem) hutbe irat ederek şöyle buyurdu1: "Kim sadece Allah'ın rrasını arayarak Allah'ın mescitlerinden bir mescidin ezan işini üslenirse, Allah ona 40 000 000 peygamber, 40 000 000 sıddîk ve 40 000 000 şehit sevabı verir. O kimse, her birinde 40 000 000 ferdin bulunduğu 40 000 000 ümmete şefaatçi olur. Ona cennetlerden her bir cennette 40 000 000 yurt verilir. Her yurtta 40 000 000 ev, her evde 40 000 000 divan ve her divanda hurilerden bir eş bulunur. Her bir evin genişliği dünyanın genişliğinin 40 000 000 katıdır. Her bir eşin elinde 40 000 000 hizmetçi kadın vardır. Her bir evde 40 000 000 sofra, her sofrada 40 000 000 kap ve her kapta 40 000 000 çeşit yemek vardır. Bütün insanlar ve cinler onun yanında konaklasa, evlerinin en küçüğü onların hepsini almaya yeter ve diledikleri kadar da orada onlara yiyecek, içecek, elbise, koku, meyve, çeşit çeşit hediyelikler, zarif mücevherler, ziynetler ve takılar vardır. Her bir ev içindeki bu eşyalar da diğerinden bağımsızdır. Müezzin "Eşhedu en la ilahe illallah " dediği zurnan, I 000 000 melek etrafını sarar. Her biri onun için dua edip istiğfarda bulunur. Ezanı bitirinceye kadar Allah'ın rahmetinin gölgesinde bulunur. Onun sevabını 40 000 000 melek yazar. Sonra onu Allah çatına çıkarırlar." (el-Hârİs).
Bu, Meysere b. Abdirabbih tarafından uydurulmuş mevzu bir rivayettir. Bu iftirası sebebiyle Allah onun yüzünü kara çıkartsın!

Ezan Okuyanın Kameti de Getireceğine Dair

245. İbn Ömer şöyle nakletmiştir: Bir gün Bilâl ezanı geciktirdi. Başka biri ezan okudu. Sonra Bilâl gelip kamet almak isteyince Allah Resulü (saUallahu aleyhivesellem): "Ezanı okuyan kameti de getirir" buyurdu. (Abd b. Humeyd) [205]

Kamet Getirilirken Yalnız Kamet Getirilen Namazın Geçerli Olacağına Dair

246. Ebû Seleme der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) namaz için kamet getirildiği halde iki rekat namaz kılan bir adam gördü ve: "Aynı anda iki namaz olur mu hiç?" buyurdu. (Müsedded)
Sahih olmakla birlikte miirsel bir rivayettir.

Namaz Kılınması Yasaklanan Yerler

247. Enes demiştir ki: Kabre doğru namaz kılıyordum. Beni Hz. Ömer gördü ve: "Kabir, kabir!" demeye başladı. Ne demek istediğini anlamadım. Sonra başımı yukarı/semaya kaldırdım. "Önünde kabir var" dedi. [206]
(Ahmed b. Menî ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
248. Hz. Ömer: "Onların bu asılı evlerinde namaz kılmak istemem istir." (Yani geniş korumalı köşklerinde) (Müsedded)

Namaz Vakitleri

249. Zeyd b. Harise bildiriyor: Bir zat Allah Resûlü'ne (saMahu aleyhi vesellem) sabah namazının vaktini sordu. O da: uBu gün ve yarın benimle birlikte namaz kıl!" buyurdu. Cuhfe'deki Nemire [207] alanına gelince sabah namazını fecir doğduğu anda kıldı. Zû Tuvâ'ya geldiğinde sabah namazını o kadar geciktirdi ki, insanlar "Yoksa Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ruhu mu kabzolundu? Biz kîsak mı acaba?" demeye başladılar. Derken Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) çıktı ve Güneş doğmak Üzere iken namazı kıldı. Sonra insanlara dönerek: "Siz ne dediniz?" diye sordu. Onlar da "Biz kılsak mı acaba? dedik" deyince "Eğer bunu yapsaydınız, azaba duçar olurdunuz" buyurdu. Sonra soru soran zatı çağırdı ve: "Sabah namazı bu iki vakit arasında kılınır" buyurdu. {Ebû Ya'lâ)
250. el-Hâris b. Amr el-Hüzeli'den nakledildiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Ebû Musa'ya şöyle yazdı: "Namaz hakkında sana yazdım. Din işlerinde uyulmaya en layık olanı Müslümanların öteden beri yasaya geldikleri şeylerdir. Ben Allah Resûlü'nü (sallallahualeyhi vesellem) namaz kılarken gördüm. Bundan aklımda tutabildiğimi tuttum. Unuttuğumu unuttum. Sen öğle namazını hecîre anında (Güneşin kızgın olduğu gün ortasında), ikindiyi güneş henüz canlı iken, akşamı oruçlunun iftarını açtığı vakitte, yatsıyı insanların yatmasından endişe etmediğin bir vakitte ve sabah namazını da alaca karanlıkta kılıver. Sabah namazında kıraati uzun oku." (İshâk) [208]
251. Ebû'l-Muhâcir [209] demiştir ki: Ömer b. elHattâb. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye bir mektup yazarak şöyle dedi: "Öğleyi Güneş doğudan batı yönüne kaydığı vakitte, ikindi/i Güneşin henüz canlı, parlak ve berrak olduğu bir vakitte, akşamı Güneş kaybolduğu -veya Güneş battığı- zaman kıl. Yatsıyı ise şafak kaybolduğu vakit birinci gecenin yarısına kadar olan vakitte kıl. Zira bu sünnettir.[210] Sabah namazını da karanlıkta veya alaca karanlıkta kıl. Kıraati uzun tut." (el-Hâris)
252 Ebû Mes'ûd el-Ensârî bildiriyor: Cebrail, Hz. Peygamberin (sallallahu aieyhiv^dlem) yanma geldi ve: "Kalk, namaz kıl!" buyurdu. Vakit, güneşin doğu yönünden batı

yönüne döndüğü vakitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp öğle namazını dört rekat olarak kıldı.... (Hadis uzun bir metinle devam ediyor) {İshâk} [211]

253. Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, babasından, o da dedesinden (Amr b. Hazm'dan) bildiriyor: Cebrail gelerek Hz. Peygamber'e {sallallahu aleyhivesellem) namaz kıldırdı. Hz. Peygamber de insanlara Güneş doğu yönünden batı yönüne yöneldiği vakit namaz kıldırdı. Sonra ikindi namazını her şeyin gölgesi bir katı olunca kıldırdı. Sonra akşam namazını Güneş battığı zaman kıldırdı. Ondan sonra da yatsı namazını kıldırdı. (Şafağın kaybolmasını kastediyor gibi). Sonra sabah namazını tan yeri ağardıktan sonra alaca karanlıkta kıldırdı. Cebrail ertesi gün yine geldi ve Hz. Peygamber'e öğleyi kıldırdı. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara Öğleyi her şeyin gölgesinin kendisi kadar olduğu vakitte kıldırdı. Sonra ikindiyi her şeyin gölgesinin iki katı olduğu vakitte kıldırdı. Sonra akşam namazını Güneş battığı zaman aynı vakitte kıldırdı. Sonra yatsı namazını gecenin bir bölümü geçtikten sonra kıldırdı. Sonra sabah namazım etraf iyice aydınlanınca kıldırdı. (Ishâk) [212]

Bunun isnadı kasen olmakla birlikte Muhammed b. Amr b. Hazm, Hz. Peygamber'den küçük olması hasebiyle hadis işitmemiştir. Dedesi zamiri ile Ebû Bekir kasdediliyorsa bu durumda da Ebû Bekr'in Amr'dan hadis dinlediği tam kesinlik kazanmamıştır.

254 Matîr demiştir ki: Enes b. Mâlik'e: "Bana Allah Resûlü'nün (sallallahu hi vesellem) her zaman kıldığı namaz şeklini anlat. Zira bana onun bazen { amazı) geciktirdiği, bazen erkene aldığı haberi ulaştı. Fakat ben, onun her zamanki namazını görür gibiyim" dedim. Şöyle anlattı: "Öğleyi Güneş doğu vönünden batı yönüne yöneldiği vakitte kılardı. Mevsim yaz ise havanın serinlemesini beklerdi. İkindiyi Güneşin parlak ve berrak olduğu bir vakitte kılardı- Akşamı Güneş yuvarlağı kaybolunca kılardı. Namazdan çıkınca henüz yıldızların parıltısı görülmemiş olurdu. Son yatsıyı ise geciktirirdi. Öyle ki insanların uyumasından endişe edince: "Bilâl! Kalk, ezan oku!" buyururdu. Hatta şöyle buyurduğunu işittim: "Ümmetimin uyuyacağından endişe etmeseydim, bunu gecenin üçte birine kadar veya yarısına kadar geciktirmeyi yeğlerdim." Sabah namazından ayrılırken ise yıldızların parıltısını hala görebilirdik. (Ebû Ya'lâ) [213]

255. İbn Mes'ûd demiştir ki: Namaz konusunda Resûlullah'ı (saüallahu aleyhi vesellem): "Namazı boş saatinizde erkene almayın, iş dolayısıyla da ertelemeyin" buyururken işittim. (İshâk) [214] Bakiyye b. el-Velîd sebebiyle isnadı zayıfta.

256. Câbir bildiriyor: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) aşırı sıcaklardan akındık. Ama yakınmamızı (şikayetimizi) kabul etmedi ve: Lâ havle velâ kuvvete illâ billah (Güç ve kuvvet ancak Allah 'indir) sözüyl
yardım dileyin. Zira bu söz, en hafifi, gam/keder olan 99 çeşit zararı kaldırır" buyurdu. (İbn EbîÖmer) [215]

257. Râfi' b. Hadîc'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Bilâl! Sabah namazı için, insanlar oklarının düştüğü yeri görecek kadar etrafin aydınlanmasını bekle!" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [216]

258. Sahabeden bir zatın [217] naklettiğine göre Peygamber (salMlahu aleyhi vesellem): "Sabah namazında etrafin aydınlanmasını bekleyiniz. Zira sabah namazında ne kadar etrafin aydınlanmasını beklerseniz, o kadar sevabı büyük olur buyurmuştur. (İbn Ebî Ömer)

259. Ka'b b. Mâlik'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldıktan sonra insanlar ailelerinin yanma döndüklerinde VsaiTi namazını kıldıktan sonra insanlar ailelerinin yanına döndüklerind hâlâ attıkları okların düştüğü yerleri görebiliyorlardı. {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [218]

260. Câbir der ki: Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) Güneş batınımda (Mekke'den yola çıktı. Mekke'den dokuz mil uzakta bulunan Şerife varıncaya kadar namazı kılmadı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe). Bu, akşam namazının vaktinin uzatılabileceğine delildir.

261. Kayle binti Mahram e şöyle nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize sabah namazını kıldırdığı vakit şafak (henüz) atmış olurdu. Gökte yıldızlar hâlâ birbirine yakın dururlardı. Gecenin karanlığından Neredeyse birbirimizi tanıyamazdık. Adamlar neredeyse birbirlerini tanıyamazlardı. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [219]

262. îbn Abbâs: "Bir namaz vakti girmeden diğerinin vakti çıkmaz" demiştir. (Müsedded) [220]

263. Amr b. Dînâr demiştir ki: Biz İbnü'z-Zübeyr ile beraber (Mekke'de) sabah namazını kılar, sonra (Ciyad'a) varıp işimizi görür, dönerdik. İbnü'z-Zübeyr de derdi ki: "Biz Hz. Ömer ile beraber (sabah) namazı(nı) alaca karanlıkta kılardık. Sonra ayrıldığımızda hiçbirimiz (karanlıktan) arkadaşını ya da başkasını tanıyamazdı." (Müsedded} [221]

264. Urve bildiriyor: el-Muğîre b. Şu'be, kendisine ikindi namazının vaktini hatırlatan Ensarlı [222] zata şöyle demiştir: "Evet. Siz de şahit olun ki, bizler Resûlullah (saMahu aleyhi veselkm) ile beraber ikindi namazını kılarken güneş hâlâ parlak ve berrak idi. Sonra Medine'den iki mil uzaktaki Amr b. Avf oğullarına giderdik de Güneş hâlâ batmamış olurdu. (el-Hâris) [223]

265. Berâ der ki: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesdlem) bir adam gelerek namaz vakitlerini sordu. Resûlullah da (namazları) erken ve geç vakitlerinde kıldı [224] Sonra: "Namaz vakti, bu iki vakit arasıdır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)

266. Abdullah b. Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi : "Gölge bir buçuk arşın olunca, iki arşın oluncaya kadar öğle namazını kılınız" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)

267. Ebû Miclez şöyle nakletmiştir: Bir zât Resûlullah'a (sallallahu aleyhi 'esellem) gelerek namaz vakitlerini sordu. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını alaca karanlıkta kıldı. Sonra ikindi namazını gündüz kıldı. Ertesi gün sabah namazında (kendisi) beklendi. Öyle ki: Acaba O'nu engelleyen nedir?" dendi. Sonra gelip namazı kıldı. Sonra ikindi namazında beklendi (yani kılınma vakti geciktirildi). Öyle ki: "Acaba O'nu engelleyen nedir?" dendi. Sonra gelip namazı kıldı. Sonra: "Soruyu soran zat nerede?" diye sordu. "Benim, işte buradayım" dedi. Ona: "Dün bize katıldı/ı mı?" diye sordu. Adam: "Evet" dedi. "Bugün bize katıldın mı?" diye sordu. Yine: "Evet" dedi. Bunun üzerine: "Bu vakitlerden hangisini istersen, a (senin için) vakittir. İki vakit arası da vakittir" buyurdu. (el-Hâris} [225]

268. Ebû Bekir es-Sıddîk der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sabah namazını etraf iyice aydmlanmcaya kadar geciktirirdi. (el-Hâris)

269. Bilâl'ın naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sabah namazını etraf aydınlanınca kılınız. Zira bunun sevabı daha büyüktür" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [226]

Öğle Namazını Havanın Serinlemesine Kadar Geciktirmek

270. Hz. Âişe'nin naklettiğine göre Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem): Şiddetli sıcaklarda Öğle namazını (hava) serinleyince kılınız" buyurmuştur. (Müsedded) [227]

271. Bezzâr demiştir ki: Bize Kasım b. Muhammed nakletti. Dedi ki: Bize Abdullah b. Dâvud senediyle nakletti, şüphe etmedi. İbaresi şöyledir: peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Şiddetli sıcaklık cehennemin azgınlığındandır. Bu yüzden namazı (hava) serinleyince kılınız" buyurdu.
(Bezzâr) demiştir ki: Bu hadis garib'âir. Bunun Âişe'den bu tarikin dışında bir tarikten nakledildiğini bilmiyoruz.

İkindi Namazının Geciktirilmesi ve Acele Edilmesi

272. Umâre b. Âsim demiştir ki: Enes b. Mâlik'in yanma girdim.....Sonra bir cariye geldi ve: "Namaz vakti geldi! Allah iyiliğini versin!" dedi. Enes: 'Hangi namaz?" diye sordu. "İkindi namazı" dedi. Bana: "Sen ikindiyi kıldın diye sordu. "Ben ikindiyi senin yanma girmeden önce kıldım" dedim. '(Cariyeye hitaben) Şimdi sen git. Henüz ikindi vakti olmadı" dedi. Cariye (namazı) tekrar hatırlattı. O yine ilk dediğinin aynısını dedi. Sonra tekrar hatırlattığında şöyle dedi: "Ne dediğini duydum. Bana abdest kabını ver. insanlar bu namazı vaktinden önce kılıyorlar." Sonra kalkıp namazı kıldı. (Ebû Bekir b.EbîŞeybe)

273. Temime adında bir kadın dedi ki: Aişe'nin yanma girdim. Hz. Âişe ikindi namazını sizin (iki namaz arasında) dua ettiğiniz vakitte kıldı. Sonra: "Biz Muhammed ailesi Güneşin sarardığı vakitte namaz kılmayız" dedi. (İbn Ebî Ömer) [228]

Gerektiğinde Öğle ile İkindi Namazlarını Cem Etmek

274. Abdülmelik b. Alkame es-Sekafî'nin bildirdiğine göre Sakîf heyeti Allah Resûlü'nün (salkliahu aleyhivöellem) yanma geldi. Ona hediye takdim ettiler. Soru sordular. Soru sormaya devam ettiler, tâ ki öğleyi ikindi ile birlikte ancak kılabildiler. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [229]

Yatsı Namazının Geciktirilmesi

275. Câbir bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gece yatsı namazını bekleyen ashabının yanma çıktı ve: "İnsanlar namazlarını kılıp yattılar. Siz İse yatsıyı bekliyorsunuz. Bilin ki, onu beklediğiniz sürece namazda sayılırsınız" buyurdu. Sonra da: "Eğer güçsüzün zayıflığı ve yaşlının ihtiyarlığı olmasaydı, mutlaka bu namazı gecenin yarısına kadar ertelerdim'1 buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [230]
Bunu İbn Hibbân Sahîh'inde Ebû Ya'lâ'dan nakletmiştir.[231] Sa'dân b. Nasr da Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzım'dan mutâbi olarak nakletmiştir.

Yatsı Namazının Ateme (Gecenin Birinci Üçte Biri) Diye İsimlendirilmesinin Hoş Karşılanmayışı

276. Abdurrahman b. Avf in naklettiğine göre Peygamber (salbllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Araplar/Bedeviler namazınıza isim verme konusunda sakın size baskın gelmesinler. Zira bu namaz (yatsı) Allah'ın kitabında (işâ/yatsı diye) geçmiştir. Yüce Allah buyurmuştur ki: Ve işâ yatsı namazından sonra yanınıza gireceklerinde Uç defa izin istesinler. Bunlar, sizin için üç mahrem vakittir [232] Bedeviler onu sadece develeri ve onların sağımları için ateme diye isimlendirirler.[233] (Müsedded) [234]

Yatsı Namazını Kılmadan Uyumanın Mekruh Oluşu

277. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazından Önce uyumayı ve ondan sonra (yani yatsıdan sonra) oturup sohbet etmeyi yasaklamıştır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [235]
278. Kebşe binti Ka'b demiştir ki: Ben yatsıdan önce yatardım. Kamet sesini duyunca kalkıp namazı kılardım. Sonra bana bunun mekruh olduğu haberi ulaştı. Meseleyi Enes b. Mâlik'e sordum. O da mekruh görerek Yatsıdan önce uyuma!" dedi. (Müsedded) [236]
Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyurdu: "Namazını vaktinde kılmaya (devamlı dikkat etmek) ailesine ve malına (dikkat etmekten) daha zordur. " (Ahmed b. Men?)
Talk bildiriyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Namazlarını vaktinde kılmaya (özen göstermek); kişiye, ailesine ve malına (Özen göstermekten) daha faziletlidir." (Ebû Ya'lâ)
Mus'ab b. Sa'd der ki: Babama dedim ki: "Babacığım! 0nlar ki namazlarından gafildir âyetini [237] gördün mü? Hangimiz gafil değiliz ki? Hangimiz neisine yan çıkmıyor ki? (Aklımıza bir şeyler geliyor)" Şu cevabı verdi: "0 öy.e değil. Eğlence ile boş vakit geçirip vaktini boşa harcanması (ifade ediliyor)."
Diğer bir rivayette şöyle geçmektedir: Babama sordum: "Namazlarından gafildirler/ sehvederler [238](buyuruluyor) Bizden birimiz (namazda) kendi kendine konuşmak suretiyle şehvet miyor/ gâfil olmuyor mu?" Sa'd: "Hepimiz bunu yapmıyor muyuz?! Asıl sahi/ gâfil olan şöyle şöyledir... dedi. (Ebû Ya'lâ)
Sa'd b. e. Vakkâs, Fesûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e (Mâûn 5'te geçen) "Namazlarından gafillerdin (anlamını) sordu. Şu cevabı verdi: "Namazlarını vaktinde kılmayanlar." (Ebû Ya'lâ)
Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Benden sonra namazlcrı vaktinde kd(dır)mayan fâsık imamlar olacak. Eğer böyle yaparlarsa, siz nanazınızı vaktinde eda edin. Onlarla beraber ise nafile olarak namaz kılın." (Ebı Ya'lâ)

Horoz Edinmek

Ubeyde el-Yezenî der ki: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) beyaz horozu severdi. Beslemeyi de emrederdi. Buyurdu ki: "O, namazı haber verir. Uyuyanları uyandırır. Ötüşü ile cinleri kovar. " (Müsedded)
Zeyneb der ki: Hz. Âişe, namaz vaktinde ve sahur için uyandırsın diye bir horoz edindi. (Müsedded)

Yatsıdan Sonra Oturup Sohbet Etmenin Mekruh Oluşu

279. Urve der ki: Müminlerin annesi Âişe bedevilerin dteme diye isimlendirdikleri yatsıdan sonra benim konuştuğumu duymuş. Biz, onunla aramızda hurma dalları bulunan bir odadaydık. "Ey Urvecik (Ureyya) -veya Urve- nedir bu gece sohbeti? Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ne yatsı namazından önce uyuduğunu, ne de yatsı namazından sonra oturup sohbet ettiğini gördüm: Ya uyur,, dinlenirdi.[239] Ya da namaz kılar, sevap kazanırdı" dedi.[240] (ibn Ebî Ömer) [241]
280. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi veseUem) eşi Âişe der ki: "Ben, Allah Resûlü'nü (sallahu aleyhi vesellem) ne yatsıdan önce yatarken, ne de yatsıdan sonra eğlenirken gördüm. Ya zikreder, sevap kazanırdı. Ya da uyur, dinlenirdi." (Ebû Ya'lâ)
281. Yine Hz. Peygamber'in eşi Âişe şöyle demiştir: "Üç sınıf kimse müsâmere (gece sohbeti) yapabilir; damat, yolcu ve bir de gece ibadet eden (teheccüd namazı kılan)." (Ebû Ya'lâ)
282. Hz. Âişe'nin naklettiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): Yatsıdan önce uyuyanı, uyku tutmasın!" diye beddua etmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [242]

Namazda Dua

283. Ebû Râfi'nin naklettiğine göre ResûluUah (saMiahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'a olan dileklerinizi sabah namazında dileyiniz/' Bu rivayetin ravileri güvenilir olmakla birlikte, eğer Ebû Rafi sahabî değilse hadis mürsel veya mu 'daldır.[243] (Ebû Ya'lâ)

Sabah Namazından Sonra Güneş Doğuncaya Kadar Zikretmenin Fazileti

Konuyla ilgili bir hadis kuşluk namazına dair bölümde gelecektir.
284. Dârim oğullarından bir adam şöyle demiştir: Hasan b. Ali bizden bir kadınla evlendi. Bizim aramızda yaşadı. (Sonra bir gün) Kabileden bir adam bir yemek yaptı ve bütün kabileyi çağırdı, Hasan'ı da çağırdı. Ama Hasan'm davete icabet ettiğini görmedim. Sonra Hasan'm bir azatlısına işaret ettiğini gördüm. Hasan kalkınca o da gitti. Azatlısına Hasan'ı davetten geciktirenin ne olduğunu ve onun neye işaret ettiğini sormaya gittim. Derken Hasan'la karşılaştım. Selâm verdim. Selâmımı aldı ve beni aynıyla selâmladı. Sonra "Ey falan kimse niçin geldin? Bir ihtiyacın mı var?" diye sordu. Ben de: "Ey Allah Resulü'nün oğlu! Azatlına seni davette geciktirenin ne olduğunu ve senin neye işaret ettiğini sormaya geldim" dedim. Hasan şöyle konuştu: "Ben bunları sana açıklarım. Beni davete geciktirene gelince ben oruçlu idim. işaret ettiğime gelince, ona Güneş doğdu mu, doğmadı mı? diye soruyordum." Sonra Hasan sözlerine devam ederek Resûlullah'm (sailallahualeyhi veseilem): "Kim sabah namazını kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederse, bu onun için cehenneme karşı bir örtü ve perde olur" buyurduğunu söyledi. (Müsedded) [244]
285. Ebû Hâzım'm anlattığına göre o, mescitlerinde Benî Sâide'den İyâs b. Sehl el-Ensârî'nin [245] yanma oturmuş. (Sonrasını kendisi şöyle anlatmıştır) İyâs: "Yanıma gel!" dedi. Ben de gittim. Bana: "Ey Ebû Hazım! Sana babam vasıtasıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis nakledeyim mi? "Sabah namazını kıldıktan sonra oturup Güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikretmeyi, sabah namazının kılınmasından Güneşin doğduğu ana kadarkl vakitte en değerli/kaliteli atlar üzerinde Allah yolunda cihat etmeğe yeğlenin " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
286. Ebû Saîd el-Hudri'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda selâm verdiği zaman Sübhâne Rabbike Rabbi'l-îzzeti amma yasifûne... ("Senin güç ve kuvvet sahibi Rabbin, onların yakıştırdıkları vasıflardan münezzeh ve yücedir") âyetini [246] sonuna kadar okurdu.[247] (Abd b. Humeyd)
287. Ebû Saîd el-Hudrî nakletmiştir; Resûlullah'ı (sallaliahu aleyhi vesellem) çok kere namazını bitirince sonunda şu âyetleri okurken işittim..... (Söz konusu âyetleri zikretmiştir) (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe). [248]
288. Yine Ebû Saîd şöyle nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her namazın sonunda, selâm vermeden mi yoksa selâm verdikten sonra mı olduğunu bilmiyorum, şöyle derdi.... (Söz konusu âyetleri zikretmiştir) (Abd b. Humeyd)
289. Berâ'nm naklettiğine göre Resûlullah ((sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim her namazın sonunda mağfiret (istiğfar) diler de üç kere Kendisinden başka tanrı bulunmayan Hay ve Kayyım olan Allah 'tan mağfiret diler, ona tövbe ederim derse, savaştan kaçmış olsa bile günahları bağışlanır." (Ebû Ya'lâ) [249]
290. Ümmü Mâlik el-Ensâriyye'nin naklettiğine göre o, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) bir kap tereyağı getirmiş.... Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona her namazın sonunda şöyle demesini öğretmiş: "Sübhânallah (on kere), Elhamdülillah (on kere), Allahü ekber (on kere)."
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Namaz Kılınması Yasaklanan Vakitler

291. İbn Mes'ûd anlatıyor: Biz, Allah Resûlü'nün (sallaüahu aleyhi vesellem) yanında bulunurken Amr b. Abese geldi -ki bu şahıs Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) İslam hususunda biat etmiştir ve : "Ey Muhammed! Bana, senin bildiğin, fakat benim bilmediğim şeyleri anlat!" dedi. Sonra namaz vakitlerini sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) de ona şöyle yanıt verdi: "Akşam namazını kıldıktan sonra sabah namazını kılıncaya kadar, (her türlü) namaz makbul ve meşhuttur (melekler de katılır). Sonra Güneş yükselip iyice parlayıncaya kadar namaz kılmaktan sakın. Zira Güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğur. Güneş dimdik olup yükselince gün ortasında Güneş tepe noktasına varıncaya ve her şey kendi gölgesinde kalıncaya kadar (kılınacak her türlü) namaz makbul ve meşhuttur. Bu vakit cehennemin tutuşturulduğu andır. Güneş (doğu yönünden batı yönüne doğru) kaydığında, iyice sararıncaya kadar kılınacak namaz, makbul ve meşhuttur. Zira güneş şeytanın iki boynuzu arasından batar."
Leys demiştir ki: Bana kardeşlerimden birinin, el-Makberî'den [250] naklen bildirdiğine göre o bu hadisle ilgili olarak şu ibareyi ilave etmiştir: "Cuma günü müstesna. O gün, gün ortasında namaz kılmakta bir beis yoktur. Çünkü o gün cehennem tutuşturulmaz" (İshâk) [251]
292. Muhammed b.Umr b. Atâ demiştir ki: Sabah namazını kıldıktan sonra Râfi' b. Hadîc'in cenaze namazı için ayrıldık. İnsanların başında el-Velîd b. Utbe vardı. Namazı (hemen) kıldırmak isteyince İbn Ömer kalkıp avazı çıktığmca: "Güneş iyice yükselinceye kadar ölülerinize cenaze namazı kılmayınız!" diye bağırdı. Bunun üzerine emir de, insanlar da oturdular. (İshâk) [252]
293. Seleme b. el-Ekva' der ki: "Ben, Allah Resulü (sallallahu aleyhiveseüem) ile birlikte yolculuk yapardım. Onun sabah namazından sonra ya da ikindi namazından sonra namaz Jaldığını görmedim." (İshâk) [253]

294. Ebu'z-Zübeyr'in bildirdiğine göre bir adam Ebu'd-Derdâ'nın Güneşin iyice sarardığı bir vakitte namaz kıldığını görmüş ve: "Ey Muhammed'in ashabı! Sizler sabah namazı ile ikindi namazından sonra namaz kılmaktan men ediyorsunuz, değil mi! Evet, öyle yapıyorsunuz, ama (bu konuda) şu ev diğerlerine benzemiyor" demiş. (Müsedded) [254]
295. Anbese el-Vezzân [255] demiştir ki: Büdeyl'in de hazır bulunduğu bir cenaze töreninde idik. -Güneş duvarların uçlarında ve iyice sararmıştı dedi ki: "Bu vakitte namaz kılmayınız." Ebû Umâme de: "Ben, bu vakitte Ebû Hureyre ile birlikte cenaze namazı kıldım" diye karşılık verdi. (Müsedded)
296. Abdullah b. Amr'm naklettiğine göre Resûlullah Mahu aleyhiveseüem): "Sabah namazından sonra iki rekattan başka namaz kılınmaz" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [256]
297. Tâvus'un bildirdiğine göre o, ikindi namazından sonra namaz kılarmış ve İbn Abbâs onu bundan menetmiş. Tavus demiştir ki: Bu vakitte namaz kılınması sadece onu bir vesile/merdiven edinmeyelim diye yasaklanmıştır. [257] İbn Abbâs dedi ki: Allah ve Peygamber'i bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçrnek yaraşmaz [258] Bundan dolayı azap mı görürsün, yoksa sevap mı kazanırsın, bilmiyorum [259] (İbn Ebî Ömer) [260]
298. Semure b. Cündüb'ün naklettiğine göre Resûlullah (eallallahu aleyhi vesellem) Güneşin Şeytanın boynuzu -veya boynuzları- üzerinden doğduğu gerekçesiyle sabah namazından sonra Güneş doğuncaya kadar namaz kılınmasını yasaklamıştır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [261]
299. Esved'in bildirdiğine göre Hz. Ömer, ikindi namazından sonraki iki rekatı kılana dayak atarmış. (Müsedded) [262]
300. Ma'bed el-Cühenî demiştir ki: Bize Muâviye hutbe irat ederek şöyle dedi: "Şu topluluğa ne oluyor da onca yıl Allah Resulü (saMlahu aleyhi vesellem) ile birlikte bulunduğu halde, onun kıldığını görmediğim bir namazı kılıp duruyorlar! Oysa ki biz Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) o namazı yasakladığını işitmiştik (Yani ikindiden sonra kılman iki rekatlık namazı). (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [263]
301. Hz. Ömer, Temîm ed-Dârî'nin ikindiden sonra namaz kıldığını gördü ve kırbaçla onu dövdü. Temîm: "Ey Ömer! Sen beni, Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kıldığım bir namazı kılmam yüzünden niçin dövüyorsun?" deyince de: "Ey Temîm! Herkes senin bildiğini bilmiyor ki" diye yanıt verdi. (el-Hâris) [264]
302. Ebû Üseyd bir adamın ikindiden sonra namaz kıldığını gördü ve onu bundan men ederek şöyle dedi: "İkindiden sonra namaz kılma! Zira ben Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) İkindİden sonra namaz olmaz buyururken işittim. (Ebû Ya'lâ) [265]
303. Abdurrahman b. Abdülkârî demiştir ki : Sabah namazından sonra Hz, Ömer ile beraber tavaf yaptım. Sonra bineğine binerek etraf aydınlanmadan Zû Tuva'ya vardı. Orada iki rekat namaz kıldı. (el-Hâris) [266]
304. Saîd b. Nâfi demiştir ki: Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) arkadaşı/sahabisi Ebû Hübeyre el-Ensârî [267] beni Güneş doğduktan sonra kuşluk namazı kılarken gördü, bundan dolayı beni kınadı ve beni bundan menetti. Sonra dedi ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Güneş iyice yükselene kadar namaz kılmayın. Çünkü o şeytanın boynuzlan arasından doğar buyurdu." (Ebû Ya'lâ).
305. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Güneş doğarken de batarken de namaz kılmayın. Zira Güneş, Şeytanın boynuzu üzerinden doğar ve batar. Bu iki vakit arasında dilediğiniz zaman namaz kılabilirsiniz" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
306. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günü hariç, gün ortasında namaz kılmaktan menetmiştir. (el-Hârİs) [268]

Beş Vakit Namaz Dışında Farz Namaz Olmadığına Dair

307. Ebû İdrîs anlatmaktadır: Ubâde'nin de hazır bulunduğu bir mecliste oturuyordum. Dedi ki: Ben Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Bana Allah katından Cebrail geldi ve şöyle dedi: Ey Muhammed, Allah buyuruyor ki Ben senin ümmetine beş vakit namaz farz, kıldım. Kim, bunları abdestleri, vakitleri, rükûleri ve secdelerine riayet ederek (hakkıyla) yerine getirirse, bunlara karşılık katımda o kimse hakkında onu cennete koyacağıma dair söz verilmiştir" (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [269]
308. Ebû Saîd el-Hudri der ki: Namaz, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) İsrâ (Miraç) gecesi elli vakit olarak farz kılındı. Sonra azaltılarak beş vakte girildi ve aziz ve celil olan Allah "Sana beş vakit namaz için elli vaktin cevabı verilecektir. Çünkü iyilik on katıyla karşılık görür" buyurdu. (Abdb. Humeyd) [270]
309. el-Ayzâr b. Hureys der ki: Bir bedevi İbn Abbâs'a gelerek "Ey İbn Abbâs! Bizler de Müslümanlar topluluğuna mensup insanlarız. Fakat burada muhacirlerden bir takım kimseler var. Bizim hiçbir temelimiz bulunmadığını iddia ediyorlar" dedi. İbn Abbâs ona şu yanıtı verdi: "Allah'ın Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: Kim namazı kılar, zekatı verir, Beyt(ullah)ı ziyaret eder (hacceder), Ramazan orucunu tutar ve misafiri ağırlarsa, cennete girer " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Kıbleye Dönme ve Namaz Kılanın Sütre Kullanması

310. İki kıbleye karşı da namaz kılmış bulunan Umâre b. Evs şöyle nakletmektedir: Evimde idim. Derken bir münadi gelerek kapının önünde şöyle nida etti: "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) artık kıbleye dönmüştür. Irnamiz, erkekler, kadınlar ve çocuklar üzerine yemin ederim ki, hepsi hem bu yöne (Beytül-Makdis'e) doğru, hem de bu yöne (Ka'be'ye) doğru namaz kılmışlardır." (Ebû Ya'lâ) [271]
311. Hz. Aişe'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kıbleye (Kabe 'ye) yaklaşın!" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
312. Enes: "Ben, insanlarla ilgili işlerde kıble meselesinden başkasını bilmiyorum" demiştir. (Ebû Ya'lâ)
313. İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (salklkhu aleyhi veseUem): "Meclislerin en değerlisi, kıbleye dönük olarak yapılanlarıdır" buyurmuştur. (Ebû Yala) [272]
314. Yahya b. Katma [273] demiştir ki: Mescid-i Haram'da (altın) oluğun karşısında Abdullah b. Amr'ı şöyle derken gördüm: "Aziz ve celil olan Allah peygamber'ine (sallallahu aleyhi vesellem) "Seni mutlaka razı olacağın kıbleye cevireceğiz" (Bakara 144) buyurdu. İşte o kıble bu kıbledir." (Ahmed b. Meni')
315. Ömer b. el-Hattâb kıtS«den sapmış olarak namaz kılan bir adam gördü ve "Yaklaş (kıbleye dön), namazını bozma! Ben sana sadece Resûlullah'tan (saUallahu aleyhivesdlem) işittiğimizi söyledim" dedi. (el-Hârİs) [274]
316. Ebû Mahzûre der ki: Allah Resûlü'nün (salkîlahu aleyhi vesellem) Benî Şeybe kapısından Mescid'e girdiğini gördüm. Kabe'nin yanma kadar gitti. Kıbleye dönerek önüne enlemesine bir çizgi çizdi. Sonra tekbir alıp namaz kıldı. İnsanlar ise o çizgi ile Kabe arasında tavaf ediyorlardı. (Ebû Ya'lâ)
317. Ebû Saîd el-Hudri'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Namazı kadın ve köpek bozar" buyurdu. Dedim ki: "Peki önümü hangi sütre kapatır?" diye sordum. "Ok, eğer ve taş" buyurdu. (el-Hâris)
318. Peygamber'in ashabından bir zatın naklettiğine göre Resûlullah "Eğer seninle Önünden geçen arasında eğerin gerisi varsa bu süîre olarak sana yeter" buyurmuştur.
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmecl b. Meni)

Kıbleyi Araştırmak

319. Câbir b. Abdullah bildiriyor: Bir yolculuk veya seriyyede Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdik. Derken üzerimizi bulut kapladı, kıbleyi araştırdık ve ihtilaf ettik. Her birimiz yerlerimiz belli olsun diye önüne çizdiği bir çizgiye doğru namaz kıldı. Sonra yağmur yağ(ıp hava açıl)ınca kıbleden başka yöne doğru namaz kıldığımızı gördük. Bunu Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) söyledik, bize namazların iadesini emretmedi ve: "Namazınız geçerlidir" buyurdu. (el-Hâris) [275]

Avret Mahallini Örtmek

327. Haccâc b. Ertât demiştir ki: Atâ'ya çıplak olarak suya dalıp çıkan kimselerin nasıl namaz kılacaklarını sordum. "Eğer bir ot bulabilirlerse, onunla örtünürler. Yoksa oturd^Jftarı yerde kılarlar. İmamları da aralarına veya ortalarına durur" dedi. (Ebû Ya'lâ) [276]
328. Sehl b. Sa'd dedi ki: "Allah Resûlü'nün (saliallahualeyhivesellem) arkasında namaz kılanların geneli düğümlüler idi." "Düğümlüler de ne demektir?" diye sordum. "Hiçbirinin bir elbisesinden başka kıyafeti yoktu. Onu omzuna iliştirirdi/düğümlerdi." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [277]

Tek Elbiseyle Namaz Kılmanın Caiz Oluşu

329. Ammar b. Yâsir der ki "Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahualeyhiveseîlem) tek elbiseye sarılmış vaziyette namaz kılarken gördüm" demiştir. (İshâk)
330. Yine Ammar b. Yâsir der ki: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) tek elbiseye sarılmış bir vaziyette bize imamlık yaptı" demiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [278]
331. Muâviye b. Ebî Süfyan demiştir ki: "Kız kardeşim Ümmü Habîbe'yi ziyarete gitmiştim. Hz. Peygamber'i (salMahu aleyhi vesellem) iki ucunu birleştirmiş olarak tek bir elbise içinde namaz kılarken gördüm."
(Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [279]
332. Ğudayf b. el-Hâris demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb'm yanma vararak: "Biz, her sene Kabe'ye gideriz. Benim orada küçük bir binam/kulübem vardır. İçinde namaz kılsam, kadın/hanımım benim hizama geliyor. Dışarı çıksam donuyorum (Nasıl yapalım) [280] diye sordum. "Aranıza bir elbise kesip koyun. Sonra dilediğin gibi namazı kıl" dedi. (Müsedded) [281]

333. Ebû Saîd'in naklettiğine göre Resûullah (sallallahu aleyhi veselîem): "H hangi biriniz elbisesine sarılarak namaz kılabilir. Ancak onu düğümlesin ki "namazına engel olmasın' buyurmuştur. (Müsedded) [282]
334. Muhammed b. el-Hanefiyye'den nakledildiğine göre (babası olan) Hz Ali kişinin tek bir elbiseyle namaz kılmasında bir sakınca görmezdi. Kendisi de uçlarını iliştirerek tek bir elbiseyle namaz kılardı. (Müsedded) [283]
335. Kays demiştir ki: "Hâlid b. el-Velîd'i orduda askerlere tek elbiseyle imamlık yaparken gördüm." (Müsedded) [284]
336. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu akyhi vesellem), Usâme b. 2eyd'e dayanarak dışarı çıktı. Üzerinde ise yalnız Katar işi {katarı) bir elbise vardı ve başka giysi yoktu. (el-Hâris) [285]
337. Ebû Nadre'nin bildirdiğine göre Ubey demiştir ki: "Tek elbiseyle namaz kılmak, güzel bir davranıştır. Zira biz, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında bunu yaptık." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [286]

Üzerinde Namaz Kılınan Şeylere Dair

338. Şurayh'dan nakledildiğine göre o Hz. Âişe'ye: "Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) hasır üzerinde namaz kılar mıydı? Zira ben aziz ve celii olan Allah'ın kitabında Biz cehennemi kafirler için kuşatıcı bir mekan (hasîr) kılchk [287] buyurulduğunu işittim" diye sormuş, o da: "Onun üzerinde namaz kılmazdı" demiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [288]
339. İbn Abbâs: "Ben, Resûlullah'ı {sallallahu aleyhi vesellem) elbisesi üzerine secde ederken gördüm" demiştir. (Ebû Ya'lâ)
340. Sabit b. Ubeyd demiştir ki: Zeyd b. Sâbit'in yanma girdim ve hasır inde narnaz kılıp secde ettiğini gördüm. (Müsedded). [289]
341. Simâk b. Harb der ki: Ben, Numân b. Beşîr'i tahta üzerinde namaz ılarken gördüm. (Müsedded) [290]

Kendisine Dönük Olarak Namaz Kılınması Caiz Olan ve Olmayan Şeyler

Deveye doğru dönerek namaz kılma konusundaki Ubâde hadisi ileride Cihat kitabının "humus" bölümünde gelecektir.
342. Enes bildiriyor. Kabre doğru namaz kılıyordum. Hz. Ömer beni gördü ve: "Kabir, kabir!" demeye başladı. Ne demek istediğini arılamıyordum. Başımı kaldırıp baktım. "Önünde kabir var!" dedi.
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî) [291]
343. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) "Namazı ppek, eşek ve kadın bozar" buyurmuştur. {el-Hâris) [292]
344. Sa'd b. İbrahim babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Namaz kılıyordum. Derken bir adam önümden geçmek istedi. Engelledim. Sonra bunu Osman b. Affan'a sordum. "Kardeşimin oğlu! Bunun sana bir zararı olmaz" dedi. (Müsedded) [293]
345. Muhammed (b. Sîrîn)'İn bildirdiğine göre Ebû Saîd (el-Hudrî) namaz kılarken el-Hâris [294] önünden geçti- veya önünden geçmek İstedi- Ebû Saîd saçından yakalamaya kalkıştı. Haris bu durumu Mervan'a şikayet etti. Sonra Ebû Saîd, Mervan'm yanma gittiğinde Mervan: "Sizler buna ve onun arkadaşlarına uyarsanız, onlar sizi Yahudileştirecekler!" dedi. Ebû Saîd de ona: "Yalan söyledin! Vallahi Sen ve baban Yahudi olsanız bile biz sizinle Yahudi olmayız" diye karşılık verdi. Eyyûb dedi ki: Muhammed (b. Şîrîn): "Doğru söylemiş. Çünkü Cahiliye döneminde onlara (Ebû Saîd'e) Yahudilik teklif edildi, ama kabul etmediler" dedi. (Müsedded)

Namaz Kılanları Dövmekten Men

346. Ümmü Seleme'nin naklettiğine göre Ebu'I-Heysem b. Teyyihân ResûluUah'm (saDallahu aleyhi vesellem) yanma gelerek hizmetçi istedi. Peygamber de (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine eğer esirler elde ederse, {hizmetçi vermeyi) vaat etti. Sonra Hz. Ömer'e rastladı. Ömer: "Ey Ebu'I-Heysem! Peygamber (saîlallahu aleyhi vesellem) esirler elde etti. Ona git, çünkü o vaadini yerine getirir" dedi. Ebu'I-Heysem ve Ömer birlikte ResûluUah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma vardılar. Ömer: "Ya Resûlallah! Ebu'I-Heysem, kendisine verdiğin sözün karşılığını görmek için sana geldi" dedi. Nebî (sallallahu aleyhi vesellem) de: "İki siyahı uşak elde ettik. Onlardan dilediğini seç" buyurdu. Ebu'I-Heysem: "Ben senin fikrini öğrenmek istiyorum" deyince Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Şunu al! Çünkü o bizim yanımızda namaz kıldı. Ama ona vurma! Zira biz, namaz kılanları dövmekten men edildik" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [295]
347. Ebû Bekir'in naklettiğine göre Resûûllah (sallaDahu aleyhi vesellem) namaz kılanların dövülmesini yasaklamıştır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [296]

Çocuğa Namazı Emretme Yaşı

348. Saîd b. Ebî Hilâl, kendi kabilesinden bir adamdan, o da amcasından şöyle dediğini nakîetmiştir: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) çocukların namazını sorduk." 'Sağım solu ayırt edecek yaşa geldiğinde, ona namazı emredin " buyurdu. (Ahmed b. Menî) [297]
349. Enes'in naklettiğine göre Resûûllah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çocuklar yedi yaşma ulaşınca onlara namazı emredin. On üç yaşma geldiklerinde (hâlâ kılmıyorlarsa) bu yüzden onları dövün " buyurmuştur. (el-Hâris)
Senedinde yer alan Davûd [298] metruk biridir.

Mescit İnşa Etmenin Fazileti

350. Ebû Zer [299] şöyle demiştir: "Kim Allah rızası için kata (güvercin büyüklüğünde bir kuş)un yuvası kadar bile olsa bir mescit yaparsa, Allah da onun için cennette bir köşk/ev yapar." (İshâk ve Ahmed b. Meni') [300]
351. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs demişlerdir ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi
veseliem) bize hutbe irat etti..... Bu şekilde nakledilen uzunca bir hadiste şu
ifadeler yer almıştır:[301] "Kim Allah için bir mescit yaparsa, Allah ona her karış için -veya dedi ki: her arşın için- altın, gümüş, inci, yakut ve inciden yapılma 40 000 şehir verir. Her şehirde 40 000 saray, her sarayda 70 000 yurt, her yurtta 1000 ev, her evde 40 000 divan ve her divanda hurilerden bir zevce/eş vardır. Yine her evde 40 000 sofra, her sofrada 40 000 kap, her kapta 40 000 çeşit yemek vardır. Allah o kimseye bütün bu eşlerini dolaşacak güç ve kuvvet verir. Bu yiyecek ve içecek bir gün içindir,"
Uydurma bir hadis olup senedinde (Meysere) yer almıştır. (el-Hâlis)
352. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sailaüahu aleyhi vesellem): "Kim Allah için kata kuşunun yumurtaları için yaptığı yuva kadar bile olsa bir mescit inşa ederse, Allah da ona cennette bir ev inşa eder" buyurmuştur. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [302]
353. Âişe'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "ttm bir mescit inşa ederse, Allah da onun^in cennette bir ev inşa eder" buyurmuştur. işe demiştir ki: "Ya Resûlallah! Şu Mekke yolu üzerindeki (basit) mescitler de buna dahil midir?" diye sordum. "Evet. 0 mescitler de buna dahildir" buyurdu. (Müsedded) [303]
354. İbn Ebî Ömer dedi ki: Bize Kesîr el-Mu'eddeb [304] aynı senetle bildirdi. Fakat onun rivayetinde "Kata\ kuşunun yuvası kadar bile olsa" ifadesi de geçmiştir.
355. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim içinde Allah'a ibadet edilsin diye helal kazançtan bir mescit inşa ederse, Allah da onun için cennette inci ve yakuttan bir ev inşa eder" buyurmuştur. (EbûYa'lâ) [305]

Namaz Kılma Amacı Dışında Bîr Amaçla Mescit Yapmanın Mekruh Oluşu

356. Enes b. Mâlik'ten nakledildiğine göre o, her şeyi silip süpüren taundan (vebadan) kısa bir süre önce yeni yapılmış bir mescide uğradı. Kendisine: "Bu, falan oğullarının yeni inşa ettiği bir mescittir" denince, o da: "Denirdi ki: Öyle bir dönem gelecek ki, o dönemde insanlar, mescitleri birbirlerine karşı övünmek amacıyla inşa edeceklerdir. Sonra oraları pek az mamur edeceklerdir" dedi. Eyyûb demiştir ki: "Sonra her şeyi silip süpüren felaket (veba salgını) geldi ve hepsim alıp götürdü." (Müsedded) [306]
Buhârî'nin muallak olarak naklettiği hadis, ayrıca merfû olarak da rivayet edilmiştir.

Mescidi Koruyup Kollamak

357. Muâz'ın naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): Çocuklarınızı ve delilerinizi mescitlerden uzak tutunuz. Oralarda had cezalan tatbik etmeyiniz, kılıç çekmeyiniz, alış veriş yapmayınız ve davalara bakmayınız-Cuma günlerinde oraları tütsiileyiniz ve kapılarının üzerine abdesî kapları/ibrikler asınız" buyurmuştur. (İshâk)
Bu hadis, munkatıdır. [307]
358. Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle deflliştir: Bir adam Mescid'de elbisesinden bir bit aldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onu elbisene geri bırak!" buyurdu. {İshâk)
Senedinde kopukluk vardır. İshâk, başka bir senedle Talha kanalıyla Medine halkından bir yaşlı kimseden naklen: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bit alan bir adamı gördü..." ibaresiyle tahrîc etti. [308]
359. Cübeyr b. Mut'im'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mescitlerde had cezalarının tatbik edilmesini, şiir okunmasını ve silah çekilmesini

yasaklamıştır. (İshâk)
Bu, eğer İshak b. Yesâr, Cübeyr'den hadis işitmişse, hasen derecesinde bir senettir. [309]
360. Yine Cübeyr b. Mut'im, merfû olarak "Mescitlerde had cezaları uygulanmaz" hadisini nakletmiştir. (el-HârÎs) [310]
361. Ebû Recâ demiştir ki: Yağmurlu bir günde hutbe veren İbn Abbâs'ı hutbesinde şöyle derken işittim; "Konak yerlerinizde namazlarınızı kılınız bu pislikleri ayaklarınızla mescide taşımayınız. Zira abdest sularınız mescidin bütün komşularına yetecek miktarda değildir." (Müsedded)
362. Ebû Umâme'nin naklettiğine göre Resûlullah (salîaUahu aleyhi vesellem): "Mescide tükürük atmak, kötülük (seyyie), onu gömmek ise İyiliktir (hasene)" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [311]
363. Harise b. Mudarrib'in [312] naklettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd: "Cuma günü bir ihtiyarın mescitte şiir okuyup Câhiliye günlerini andığını görürseniz, başını sopayla kırmız" demiştir. (Müsedded) [313]
Sahîh ve mevkuftur.
364. Süfyân b. Uyeyne demiştir ki: Rüyada Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi ellem) gördüm ve: "Ey Allah'ın Resulü! Senden nakledilen şu Muhakkak ki melekler de insan oğlunun rahatsız olduğu şeylerden rahatsız. olur şeklindeki hadis hakkında ne dersin?" diye sordum. "Doğrudur" buyurdu. (el-Humeydî) [314]
365. Ebu'z-Zübeyr demiştir ki: Câbir'e sarımsağın hükmü sorulduğunda onun bu soruyu şöyle yanıtladığını işittim: "O zaman bizim topraklarımızda sarımsak yoktu. Asıl yasaklanan (çiğ) soğan ve pırasadır." (el-Humeydî) [315]
366. Hz. Ali şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize sarımsak yememizi emrederek Eğer benim yanıma (gökten) melek iniyor olmasaydı, onu ben de yerdim" buyurdu. (Ahmed b. Menî)

Mescitlerde Bulunmanın Fazileti

367. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah («Ddtafe aleynı Şöyle buyurmuştur: ve zikir meclislerine devam etmektir Bir kul namaz kılar, sonra olduğu yere otururs a, abdestı bozuluncaya veya oradan kalkıncaya kadar melekler kendisine dua ederler. " {Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [316]
368. Ebû Abdurrahman[317] demiştir ki: Bana, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyururken işiten bildirdi: "Kim namaz kılmak maksadıyla bir mescitte oturur veya oraya girerse, abdesti bozuluncaya kadar orada oturduğu sürece melekler Allahım, onu bağışla, onu esirge! diye onun için dua ederler." (Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe) [318]
369. Atâ b. es-Sâib demiştir ki: Mescidinde ölmek üzere bulunan Abdullah b. Habîb'in -Ebû Abdurrahman'm- yanma girdik ve: "Yatağına geçsen" dedik. Dedi ki: Bana ....işiten kişi bildirdi. [319] Sonunda (Abdullah) demiştir ki: "Ben mescidimde ölmek istiyorum." (ei-Hâris) [320]
370. Yûnus b. Ubeyd demiştir ki: el-Hasan'a dedim ki- veya ona denildi Kul namazgahta bulunduğu sürece namazdaymış gibi muamele görür sözü hakkında ne dersin?" Dedi ki: "Namaz kıldığı yerde mi?" diye sordum. "Bilakis bütün mescitte" dedi. (Müsedded) [321]
371. Muhammed b. Vâsi' der ki: Ebtı'd-Derdâ, oğluna şöyle tembihlemiştir: "Ey oğlum! Evin mescit olsun. Zira ben Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyururken işittim Muhakkak ki mescit muîtakilerin evidir. Mescitleri ev edinenler için Allah esenlik, rahmet ve cennete giden (sırat) köprü(sün)den geçiş emri yerir." (İbn Ebî Ömer) [322]
372. Abdullah b. Amr'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) şöyle buyurmuştur: "Altı meclis var ki bir Müslüman onlardan hangisinde bulunursa, mutlaka o kimse Allah katında güvende olur: Allah yolufnda cihat etmek), Cuma mescidinde bulunmak, bir hastayı ziyaret etmek, cenazenin peşinden gitmek, evinde kalmak veya adil devlet başkanına destek olup saygı duymak." (İbn Ebî Ömer, Abd b. Humeyd, Bezzâr)

Mescide Girerken ve Oradan Çıkarken Okunacak Dua

373. Ebu'd-Derdâ derdi ki: Ben mescide girerken şöyle derdim: "Selâm olsun sana ey Allah'ın Resulü!" (İbn Ebî Ömer)
Mevkuftur; ravileri Sahih ricalidir; ancak kopukluk söz konusudur.
374. Yine (İbn Ebî Ömer) demiştir ki: Bize Veki' bildirdi. Dedi ki: Bize Abdullah b. Saîd b. Ebî Hind'in birden fazla kimseden naklen bildirdiğine göre Peygamber (sallaUahu aleyhi vesellem) Mescid'den çıkarken: "Ailahım! Benî (rahmetinden) kovulmuş şeytandan koru!" diye dua ederdi.[323] (İbn Ebî Ömer)
375. Abdullah b. Selâm'dan nakledildiğine göre o, Mescid'e girdiğinde Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) selâm verir; sonra: "Ailahım! Bana rahmetinin kapılarını aç!" diye dua ederdi. Çıkarken de Hz. Peygamber'e (salkllahu aleyhi vesellem) salâvat getirir ve şeytandan (Allah'a) sığınırdı. (el-HârİS) [324]
Hadis mevkuf olup senedinde kopukluk vardır.
376. Hz. Ali der ki: Hz. Peygambe5(sallallahualeyhivöellem) Mescid'e girerken "Allahım'- Bana rahmet kapılarını aç!" diye; çıkarken de: "Ailahım! Bana lütuf kapılarını aç!" diye dua ederdi. (Ebû Ya'lâ) [325]

Namaz Esnasında Sakınılması Gereken ve Gerekmeyen Şeyler

377. Seleme b. Ekva mn naklettiğine göre o, Hz. Peygamber O yay içinde namaz kılman hükmünü sormuş o da. Yay najkl, al ok çantasuu at!" buyurmuş, (ishâk, Ebu Bek,r, Ebu Ya la) [326]
İsa b. Yûnus, kelimesini avcüann kullandiğr küçük ok çantasr olarak açıklamıştır.
378. Vâsile der ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseilem) ile birlikte karargâhtaydık. Derken namaz için kamet getirildi. Yaylarımız [327] ve kılıçlarımıza dönüp, onları rida yerine üzerlerinde namazı kıldık. (Ahmedb. Menî')
379. Hz. AH nakletmektedir: Resûlullah (sallallahu aleylıi veseilem) beni, saçlarımı örgü yaparak namaz kılmaktan ve namazda çakıl taşlarıyla oynamaktan menetti.....(Müsedded) [328]
380. İbn Ömer merfû olarak şöyle nakletmiştir: "Kim içinde bir dirhem haram kazanç bulunan on dirhemle bir elbise satın alırsa, o üzerinde olduğu sürece Allah Teâlâ onun hiçbir namazım kabul etmez." Sonra iki parmağını kulaklarına sokarak "Eğer Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi veseilem) böyle buyururken işitmemişsek, şunlar sağır olsun!" dedi. (Abd b. Humeyd) [329]
381. Abdullah b. Mes'ûd der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseilem) namaz kılarken sandaletlerini çıkardı. Arkasındakiler de çıkardılar. Nebî (saMahu aleyhi veseilem): "Niçin sandaletlerinizi çıkardınız?" diye sorduğunda "Ey Allah'ın Resulü! Senin (nalınlarını) çıkardığını görünce biz de çıkardık" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Cebrail bana, sandaletlerimden birinde pislik bulunduğunu bildirdi. Bu yüzden ikisini de çıkardım. Siz sandaletlerinizi çıkarmayınız " buyurdu. {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [330]
382. Bekr b. Abdullah el-Müzenî der ki; Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseilem) namaz kılarken birden sandaletlerini çıkardı. Onu gören insanlar da sandaletlerini çıkardılar. Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseilem): "Sandaletlerinizi niçin çıkardınız?" diye sorunca "Sen çıkardın, biz de çıkardık" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Cebrail bana onlarda pislik bulunduğunu söyledi. Sizden biriniz Mescid'e geldiğinde sandaletlerinin altını çevirsin. Eğer onlarda pislik varsa, onu temizlesin- Yoksa onlarla namazını kılsın" buyurdu. (el-HârÎs) Hadis mürseldir. [331]
383. (el-Hâris der ki:) Bize Ebu'n-Nadr bildirdi. Dedi ki: Bize Süleyman, Humeyd'den [332] naklen bildirdi. O demiş ki: Bana bedeviden işiten şunu bildirdi: Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) sığır derisinden sandaletlerle namaz kılarken gördüm. Birden sol tarafına tükürdü. Sonra tükürdüğü yeri sandaletleriyle çiğnedi. (el-HârÎs) [333]
384. Alkame der ki: Abdullah (b. Mes'ûd), Ebû Musa'nın evine gitti. Derken namaz vakti geldi ve Ebû Musa: "Ey Ebû Abdurrahman! Öne geç (imam ol)! Sen yaşça benden daha ilerisin ve bilgice benden daha üstünsün" dedi. O da: "Hayır! Asıl sen öne geç! Çünkü biz senin evine ve mescidine geldik. Sen bu göreve daha layıksın" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebû Musa öne geçti ve sandaletlerini çıkardı. Selâm verince Abdullah ona: "Niçin sandaletlerini çıkarmak istedin? Yoksa sen mukaddes vadi Tuvâ'da mısın?!" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [334]
385. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallahu aleyhi vesellem) mestleriyle namaz kılardı. (Ebû Ya'lâ)
386. Ümmü Seleme demiştir ki: "Resûlullah (sallalhhu aleyhi veselkm) erkeğin, başı örgülü olarak namaz kılmasını yasakladı..." Mu'emmel'e dedim ki: "Burada Ümmü Seleme var mı?" diye sordum. "Bunda hiç şüphem yoktur" dedi. Bunu ondan, önce Mekke'de iken yazdım.[335] (İshâk)

Her Namazda Misvak Kullanmak

387. Abdullah b. ez-Zübeyr'in naklettiğine göre Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Eğer ümmetime güçlük çıkarmaktan endişe etmeseydim, onlara her namazda misvak kullanmalarını emrederdim. [336]
388. Ebû Atık der ki: (Câbir) Yatarken, gece kalkınca ve sabah olunca hep misvak kullanırdı. "Bu kadar misvak kullanmakla kendine eziyet ediyorsun" dedim. Dedi ki: "Bana Usâme'nin haber verdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) bu şekilde misvak kullanırmış." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b, Menî) Hadiste zayıflık vardır. [337]
389. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem) söyle buyurmuştur: "Eğer güçsüz düşmenizden endişe etmeseydim, size her namazda misvak

kullanmayı emrederdim." (İshâk) [338]
390. Damre b. Habîb der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) reyhan çöpüyle misvaklanmayı yasakladı ve:

Saflar

391. Abdullah (b. Mes'ûd) bildiriyor: "İsrail oğullarının kadınları erkeklerle aynı safta namaz kılarlardı. Derken boylarını yükseltmek amacıyla takunyalar edindiler. Sonra her biri arkadaşına bakmaya başladı. Bunun üzerine onlara âdet/hayız dönemi verildi ve böylece geride tutuldular." Abdullah dedi ki: "Siz de kadınları aziz ve celil olan Allah'ın onları geride tuttuğu gibi (saflarda) geride tutunuz." {Müsedded)
392. İbn Ömer demiştir ki: "Üç kişi namaza duracakları vakit içlerinden biri Öne geçer, ikisi de onun arkasında durarak saf tutarlar." (Ravi) Dedi ki: [339] "Bir defasında gelip onun (îbn Ömer'in) soluna durdum. Beni tutup sağma geçirdi." (Müsedded) Hadis sahîh mevkûfim? [340]
393. Abdullah b. Utbe demiştir ki: Abdullah b. Ömer'le birlikte öğle namazına durdum. Beni tutup sağ yanına koydu. Derken Yerfeu1 geldi. Ben ve o, onun arkasına durduk. {Müsedded). Hadis sahih mevkûjt [341]
394. Ebû Sa'd el-Hatmî demiştir ki: Câbir b. Abdullah'tan anlatırken işittiğime göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona ve Câbir'e veya Cebbar b. Sahr'a namaz kıldırmış ve onları arkasına yerleştirmiştir. (Müsedded) [342]
395. İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseera) şöyle buyurmuştur: "Safları sıklaştırın. Zira şeytan, bodur/tıknaz koyunların (hazeff kuzuları gibi, aranıza girmek ister. [343]
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [344]
396. Fâtıma binti Kays der ki: Resûlullah'ı (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Erkeklerin saflarının en hayırlısı, birincisi; en şerlisi sonuncusudur. Kadınların saflarının ise en hayırlısı sonuncusu; en şerlisi birincisidir." (el-Hâris) [345]
397. Hz. Ömer demiştir ki: "Muhakkak ki Allah ve melekleri ilk safta namaz kılana rahmet ederler." (el-Hârİs) [346]
398. Huceyra binti Husayn der ki: "İkindi namazında Ümmü Seleme brze imamlık yaptı. (Namazda) Aramızda durdu." (Müsedded) [347]
399. Süveyd b. Gafele demiştir ki: Bilâl namaz kılmak için omuzlarımızı aynı hizaya getirir, ayaklarımıza vururdu. (Müsedded) [348]

Cemaat Oluşması İçin Gerekli Olan En Az Sayı

400. Ebû Umâme, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle nakletmiştir: İçeri bir adam girdi ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Şu adama iyilik yapıp onunla birlikte namaz kılacak kimse yok mu?" buyurdu. Bir adam kalktı ve onunla birlikte namaz kıldı. Sonra Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "İşte hu da cemaattir, bunlar da cemaattir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [349]

Cemaatle Namaz

401. Ebû Babriyye [350] anlatmaktadır: Hınıs (Humus) mescidine girdim. Baktım -etrafında insanların toplandığıkısa kıvırcık saçlı bir genç! Konuştuğu zaman sanki ağzından nur ve inci dökülüyor. "Bu kimdir?" diye sordum. "Muâz b. Cebel" dediler. Onun orada şöyle dediğini işittim. "Kim Allah'a iman ile kavuşmak istiyorsa, şu beş vakit namazı, ezanın okunduğu yerde kılsın. Zira bunlar hidayet geleneklerinden ve Peygamber'inizin sizin için koyduğu sünnetlerindendir. Kimse Benim evimde namazgahım var.
Ben orada kılarım demesin. Eğer siz böyle yaparsanız, Peygamber'inizin sünnetini terk etmiş olursunuz. Eğer Peygamber'inizin bir sünnetini terk ederseniz muhakkak sapıtırsınız. Nefsim kudreti elinde bulunan (Allah)a yemin ederim ki, ben Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında, içimizden münafiklığı aşikar olan münafiktan başkasının bunlardan geri kaldığını görmedim. Öyle ki hasta adam bile iki kişinin omuzları arasında getirilip safa konurdu." (İshâk)
402. Câbir merfû olarak şöyle nakletmiştir: "Birine (halkı) namaza çağırmasını emretmeyi, sonra da namazdan geri kalanların yanlarına gidip evlerini üzerlerinde yakmayı düşündüm. " (Ebû Dâvud et-TayâlİsÎ) [351]
403. Sabit b. Ubeyd demiştir ki: Zeyd b. Sâbit'i hasta yatağında ziyaret etmek üzere yanma girdim. İki oğlu1 yanındaydı. Derken namaz için kamet getirildi. Oğullarına "Namaza gidin. Zira kişinin cemaatle kıldığı namaz tek başına kıldığı namazdan yirmi beş derece daha faziletlidir " dedi. (Müsedded) [352]
404. Ebû Umâme'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda sefere çıkan birinin tek basına kıldığı namaz yirmi beş namaza denktir. Yol arkadaşlarıyla birlikte kıldığı namazı dokuz yüz namaza denktir. Cemaatle kıldığı namazı ise kırk dokuz bin namaza denktir." (Ebû Ya'lâ) [353]
405. Enes b. Mâiik'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kişinin cemaatle kıldığı namazı, tek başına kıldığı namazından yirmi dört cüz daha üstün kılınmıştır, " (el-HârİS) [354]
406. Abdullah b. Zeyd der ki: Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah ve melekleri safları birleştirenlere rahmet ederler. Fert olarak kılınan namazla cemaatle kılınan namaz arasında yirmi beş derece fark vardır. " (Ebû Ya'lâ) [355]
407. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Allah Resulü (Ilallahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat ederek şöyle buyurdu: "Kim her nerede ve kimle bulunursa bulunsun, cemaate devam ederse, sırat köprüsünden, köprüden ueçen ilk grupla birlikte parlayan şimşek gibi geçer. Yüzü dolunay gecesinde Ay'dan daha parlak olur. Namaza devam ettiği her gün ve geceye karşılık ona bir şehit sevabı verilir. Kim ilk safta $maz kılmaya devam eder ve hiçbir mümine eziyet vermeden ilk tekbire yetişirse, Allah ona kıyamet günü müezzin sevabı verir..." (el-HârİS)
Hadis, müezzinin fazileti ile devam ediyor ki, daha Önce ezanın fazileti bölümünde geçmişti. el-Hâris, buna tamamı yaklaşık 5 yaprak tutan bir miktardaki uydurma hadis cüz'ü içinde yer vermiştir. [356]
408. İbn Mes'ûd demiştir ki: "Kim ezanı işitir de herhangi bir hastalığı bulunmadığı halde namaza gitmezse, onun kıldığı namaz, namaz değildir." (Müsedded) [357]
409. İbrahim (en-Nehaî), kameti işiten kişinin mescitten çıkmasını mekruh görmüştür. (Müsedded)
410. Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Es'ad - Zürâre, amcası Yahya b. Es'ad b. Zürâre'den (demiştir ki: Aramızda ona benzeyen kimse görmedim), Hz. Peygamber'den (saflaflahu aleyhi veseUem) naklen şöyle buyurduğunu aktarmıştır: "Kim cemaatle namaz, için ezanı duyar da üç kez ona iştirak etmezse, sonra yine duyar da üç kez ona iştirak etmezse, kalbi mühürlenir ve kalbi münafik kalbine döndürülür. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Cemaatle Namaza Devam Etmek

411. Umeyr b. Hânî [358] demiştir ki: Haccâc'ın İbnü'z-Zübeyr'i kuşattığı sırada Mekke'de Abdullah b. Ömer'e tanık oldum. îbn Ömer (iki tarafın) arasında idi. Bazen ötekilerle, bazen berikilerle namaza katılırdı. (Müsedded)
412. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Münafik yatsı namazına, yani cemaatle namaza kırk gece devam edemez" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

İmamın Hareketlerine Uyulmasına Dair Emir

413. Muâviye b. Ebî Süfyân'ın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Emir/devlet başkanı oturarak namaz kılarsa, siz de oturarak namaz kılınız." Ravi der ki: İnsanlar Muâviye'nin doğruluğuna şaştılar. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [359]
414. îbrâhîm b. Ubeyd b. Rifâ'a anlatmaktadır: Câbir b. Abdullah'ın yanma girdim ve onu, arkadaşlarına ikindi namazını oturdukları yerde oturarak kıldırırken gördüm. Selâm verinceye kadar bekledim. Sonra: "Allah seni bağışlasın! Sen Allah Resûlü'nün sahabîsi olarak bunlara namazı oturduğun yerde mi kıldırıyorsun?" dedim. O da şöyle yanıtladı: "Ben hastayım. Oturdum. Onlara da oturmalarını söyledim. Zira Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: İmam kalkandır. Ayakta namaz kılarsa, siz de ayakta kılınız. Oturarak namaz kılarsa, sîz de oturarak kılınız " (Abd b. Humeyd) [360]
415. Abdurrahman b. Avfın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Abdurrahman b. Avf m insanlara namaz kıldırdığı bir sırada onun yanına gidince, Abdurrahman geri çekilmek istemiş, fakat Peygamber (siUalbhu aleyhi vesellem) ona: "Yerinde kal!" diye işaret etmiştir. Böylece Abdurrahman namazı kıldırmaya devam etmiş, Resûlullah (salbllahu aleyhi de onun namazına göre namazını kılmıştır. (Ebû Yala)
416. Mûsâ b. Abdullah b. Yezîd'in naklettiğine göre babası şuracıkta halka namaz kıldırırmış. İnsanlar başlarını, ondan Önce eğerler ve yine başlarını ondan önce kaldırırlarmış. Namazını bitirince, onlara dönmüş ve: "Ey insanlar! Niçin hem kendiniz günaha giriyorsunuz, hem de başkalarını günaha sokuyorsunuz? Ben size Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) namazı gibi namaz kıldırdım. Ondan asla dönmem" demiş. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [361]
417. Alî b. Şeyban, babasından nakletmiştir: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldım. Bir adam başını Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) önce kaldırdı. Namazı bitirince Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim başını imamdan evvel kaldırır veya indirirse, onun namazı namaz olmaz" buyurdu. (Müsedded) [362]

418. Ebû Hureyre demiştir ki: "Başını imamdan evvel kaldırıp indiren alnı şeytanın elindedir." (el-Humeydî) [363]
(Humeydî) demiştir ki: Bunu Sûfyan kâh merfû olarak, kâh mevkuf olarak nakletmiştir.[364] Bunu Bezzâr, Abdülazîz b. Muhammed yoluyla Muhammed b. nakletmiş ve Melîh'in [365] Ebû Hltteyre'den yalnız bu hadisi naklettiğini biliyoruz demiştir.

İmamlık Görevini Mutedil Bir Tarzda İcra Etmeyenin Günahı

419. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat ederek şöyle buyurdu:,... Ravinin uzunca zikrettiği hadiste şu cümleler yer almıştır: "Kim bir topluluğa imam olur da onlar kendisinden razı olursa ve namaza katılmasına, kıraatinde, rükusunda, secdesinde ve kadesinde/oturuşunda orta yolu tutarsa, onlar gibi ecir kazanır. Kim de bütün bunlarda (cemaat için) orta yolu tutmazsa, namazı kendisine iade edilir. Namazı onun gırtlağından Öteye geçmez. O kimse tebaasına faydası dokunmayan, onlar arasında Allah Teâla'nın emrini uygulamayan mütecaviz, talim emir/devlet başkanı mertebesinde olur." Bunu duyan Ali b. Ebî Tâlib: Allah'ın Resulü! Anam babam sana feda olsun, tebaasına faydası dokunmayan ve onlar arasında Allah'ın emrini uygulamayan mütecaviz zalim emirin mertebesi nedir?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi şöyle yanıtladı: "O dört kişinin dördüncüsü ve kıyamet günü insanların c« ugır ^m azap görecek olanıdır Bunlar İblis, Firavun, cana kıyan Kabil olup zalim emir dördüncüleridir. " (el-Hârİs) Bu, uydurma bir hadistir.!
420. Enes der ki: Bizler, Hz. Peygamber'in (saliallahu aleyhi vesellem) arkasında başlarımızı rükudan kaldırdık mı, onun secdeye gidip yüzünü yere iyice yerleştirdiğini görünceye kadar ayakta bekler, sonra secdeye varırdık. (Müsedded) [366]
Abdülazîz b. Râfi'nin, Ensarlı bir şeyhten naklettiği hadis, Namazın Özellikleri bahsinde gelecektir.

İmamın Namazı Kısa Kıldırmasına Dair Emir

421. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Namazı hafif kıldırınız- Zira sizin arkanızda güçsüzler, yaşlılar ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır. " (İshâk)
422. Sehl b. Ebî Umâme bildiriyor: O ve babası, Ömer b. Abdülazîz'in emir olduğu dönemde Enes b. Mâlik'in yanma girdiler. Enes, sanki yolcu namazı veya ona yakın bir namaz gibi hafif/kısa bir namaz kıldırdı. Selâm verince: "Allah seni esirgesin! Bu farz namaz mı, yoksa senin kıldığın nafilKe bir namaz mı?" diye sordu. O da şöyle yanıtladı: "Farz namazıdır. Bu, Allah Resulü'nün (saliallahu aleyhi vesellem) namazıdır. Onu hiç değiştirmemişimdir. Yalnız az bir şey yanılmışımdır. Zira Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) buyururdu ki: Kendiniz,e zorluk çıkarmayınız. Sonra yükünüz ağırlattırılır. Bir kavim kendilerine zorluk çıkardılar da yükleri ağırlaştırıldı. İşte şu manastırlar ve havralardakiler onların kalıntılarıdır. (Üzerlerine bizim farz kılmadığımız, fakat kendilerinin güya Allah'ın rızasını kazanmak için ihdas ettikleri ruhbanlık....) [367] (Ebû Ya'İâ}
423. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Muâz, kendi kavmine sabah namazını kıldırdı ve Bakara sûresini okudu. Arkasında, beraberinde su taşıma devesi bulunan bir bedevi vardı. İkinci rekatta bedevi namazı kendi başına kılıp Muâz'm arkasından ayrıldı. Sonra bu olayı Hz. Peygamber'e {saMlahu aleyhi vesellem) haber verdiler. Bedevi: "Su devemin kaybolmasından endişe ettim. v°luk çocuğum var. Onlara (onunla) kazanç sağlıyorum" dedi. Bunun bi Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Onlara namazı, onların en zayıflarının namazı gibi kıldır. Zira içlerinde güçsüzler, yaşlılar ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır. Sen fitne çıkarıcı olma!" (Ahmecl b. Menî) [368]

İmama Yanıldığı Yeri Hatırlatmak

424. Ebû Abdurrahman demiştir ki: Hz. Ali dedi ki: "İmam, senden yemek istediğinde ona yardım etmen (yani yanıldığında ya da okuyacağı âyeti unuttuğunda hatırlatman) sünnettendir." Ebû Ab dur rahman'a: "İmamın yemek istemesi nedir?" diye sordum. "Susmasıdır" dedi.[369] {Ahmed b. Menî)
425. İbn Abbâs şöyle nakletmiştir: Resûlullah (saMbhu aleyhi vesellem) sabah namazında bir âyette tereddüt etti. Namazı bitirdiğinde halkın yüzüne bakarak: "Ubey b. Ka'b sizinle namaz da yok muydu?" diye sordu. Hayır" dediler. İnsanlar onun, Ubey'i sadece kendisine hatırlatma yapması için aradığım düşündüler. (el-Hârİs) [370]

---

[1] Murad Buharı 83
[2] Zira 28 Zilhicce 852 H. tarihinde vefat etti ve Kahire'nin Karâfe mahallesinde Deylemî'nin kabrinin karşısına defnedildi
[3] 13 cilt halinde defalarca basılmıştır
[4] Biyografisinde istifade edilen kaynaklar: İbn Hacer, Rafu'l-ısr, I, 85; Sehâvî, ed-i', II, 36. İbnü'1-İmâd, Şezerntii'z-zeheb, VII, 270. Şevkânî, el-Bedrü'-t-tâli", I, 87.
[5] Ahmed b. Ebû Bekir b. İsmail b. Selim, öl. 840 H.
[6] Kütüb-i Sitte ve İmam Ahmed'in Müsned'inde bulunmayan hadisleri
[7] Sonraki bölümlerde hadislerin senetleriyle zikredildiği nüsha "Müsnede" ismiyle zikredilecektir (Mütercim).
[8] Sonraki bölümlerde hadisleri senetlerinden arındırılmış nüsha "Mücerrede" ismiyle zikredilecektir. (Mütercim)
[9] Altı Asıl'dan (Kütüb-ü Sitte'den) maksat şunlardır: Sahîh-i Buhârî, Sahîh-i Müslim, Ebû Davud'un Sünen'i, Tirmizî'nin Sünen'i, Nesâî'nin Sünen'i, İbn Mâce'nin Sünen'i. Bu, rtm Tâhir el-Makdisî, Abdülğanî el-Makdisî, Heysemî, İbn Hacer ve daha pek çok kimsenin benimseyip kullandığı bir ıstılahtır. Buna karşılık Razın el-Abderî, Kuzey Afrikalıların çoğunluğu (Meğaribe), Cnıniu'l-usûl'ün müellifi İbnü'1-Esir ve daha başkalarının benimsediği, Altı Asıl'ın altıncısı olarak İmam Mâlik'in Muvat tâ'sim kabul eden görüş de vardır. Üçüncü bir görüş daha vardır ki, buna göre de altıncı asıl Dârimî'nin Sünen'idir.
[10] Müsnedler, her şahabının rivayet ettiği hadislerin ayrı bölümler halinde sunulması Metoduna göre tasnif edilen eserlerdir. Sahabe isimleri çeşitli kriterlere göre sıralanır.
[11] Bu zat, 808 H. yılında vefat eden Zeynüddin el-Irâkî'nin öğrencisi Nureddin Ali b. Et)î Bekr el-Heysemî'dir.
[12] Eserin adı, Mecmau'z-zevâid ve menbau'l-fevâid olup 1352 H. yılında Kahire'de Hüsameddin el-Kudsî tarafından basılmıştır. Notlarımda bir çok kere Zevâid diye bahsettiğim eser, bu eserdir. (Muhakkik)
[13] Müsned'in iki rivayeti vardır ki, bunlardan birisi diğerinden daha küçük hacimlidir. Küçük .olan zamanımıza ulaşmış ve baskısı yapılmış ta olan İbn Hamdan rivayetli nüshadır. Heysemî de Mecma'uz-zevâid'inde bu nüshayı esas almıştır. İbn Hacer ise bundan daha kapsamlı olan Muhammed bv İbrâhîm b. el-Makburî rivayetli nüshadan söz etmektedir. Elimizdeki kitapta Ebû Ya'lâ'dan yapılan alıntılar büyük olan nüshadan yapılan rivayetlerdendir. Bu nüshanın zamanımıza ulaşmadığı dikkate alınırsa el-Metâlib'in önemi bir kademe daha artmaktadır.
[14] Ishak'ın Müsned'mden zamanımıza kadar ulaşan bölümü yalnızca Aişe ve Ebû Hureyre'den gelen rivayetleri içermektedir. Abdülğafûr Abdülhakk'm tahkiki ile l-îmân tarafından 1991 vılmda yayınlanmıştır.
[15] Müsnede'de şöyle geçmiştir: "Zira Yahya el-Hammânî bunu tek basma rivayet etmemiştir." Ben derim ki: "Hadis Ebû Ya'lâ'ya ait olmasına rağmen mücerrid (senetleri kaldıran zat) kaynak göstermemiştir."
[16] Mekkûk, tennûr gibi bir buçuk sâ', veya yarım rıtıl'dan sekiz ûkiyeye kadar alan, veyahut Hz. Peygamber'in (saDaflahu aleyhi vesellem) müddü ile on bir ya da on iki müd alan bir ölçektir. (4.125 İt.)
[17] Sekiz mekkûk alan bir Ölçektir. (33 İt)
[18] Müsnede'de "Yezîd zayıf biridir. Zikri geçen kadmm halini de bilmiyorum" kaydı yer almıştır.
[19] Mahtûm, el-Kâmûs'da da sâ' olarak açıklanmıştır. (2.75 İt)
[20] Leğen gibi, bakır veya taştan yapılma bir kaptır Bkz. en-Nihâye,
[21] Müd. 0.688 lt.(Mührrim)
[22] Ebû Davud'un Sünen'ı ile el-lsâbe ve et-Tehzîb'de geçtiği üzere doğrusu, böyledir. Asıllarda ise "Harise" diye yer almıştır.
[23] Hadisi Ebû Dâvud ve İbn Mâce, Salim b. Sere yoluyla azatlısı Ümmü Sabiyye'den nakletmişlerdir. Ümmü Sabiyye de el-İsâbe ve başka kaynaklarda belirtildiğine göre
[24] Yani Hz. Hüseyin, Hz. Peygamber'in (sallallalıu aleyhi vesellem) kucağına oturunca, pipisi elbise üzerinden göbeği hizasına denk geldi ve Hüseyin'den o yere sidik damladı.
[25] ibn Hacer'in tercihine göre bu ayırımın hikmeti şudur: İnsanlar kızlara göre erkek Çocuklarıyla daha çok beraber olurlar. Onları daha sık sırtlarında taşırlar. Bu yüzden K'zlar istisna edilerek daha meşakkatli oldukları için erkek çocukları hakkında ruhsat
[26] Busîrî bunu, Kedinin Bulaşığı Temizdir babında zikretmemiştir.
[27] İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde de bu şekilde geçmiştir. Beyhakî'nînkinde ise "Hüseyin b. Ali" denilmiştir.
[28] İbn Ebî Şeybe bunu Şerîk b. Rukeyn'den nakletmiştir. (I, 31, Haydarâbâd). Metnin sonunda "O ailedendir" kaydı yer almıştır.
[29] Asıllarda bu şekilde geçmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde ise: "Annesinden, o da azatlısı Avf b. Mâlik el-Câbirî'den naklen" ifadesi vardır. et-Tehzîb'de de şöyle denilmiştir: "Avf b. Mâlik el-Habâirî KufeLİ olup Ali b. Ebî Tâlib'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Yahya b. Müslim Ebu'd-Dahhâk rivayette bulunmuştur." Muhtemelen doğrusu el-Câbirî'dir. Zira Buhârî'nin Tarihi, İbn Ebî Hatim'İn eseri (el-Cerh İŞ't~ta'dîl) ve İbn Hibbân'ın es-Sikât'mda da bu zat el-Câbirî nisbesiyle zikredilmiştir, «unun için Muallemî'nin Buhârî'nin Tarihi üzerine yazdığı talikine bakabilirsiniz.
[30] ibn Ebî Şeybe, Vekî b. Ebi'd-Dahhâk'dan nakletmiştir. (I, 32). Buhârî de Tarih'inde Vekî ve Ali b. Ebî Hâşim yoluyla Ebu'd-Dahhâk'tan nakletmiştir. ()V, 57).
[31] Balgam ve Göz Yaşlarının Temiz Oluşu
[32] Beyhakî es-Sünen'inde muallak olarak, nakletmiş tir. (I, 14). Onun rivayeti; "Sadece elbisendeki sidik, dışkı, meni, knn ve kusmuk yıkanır..." şeklinde olup "bol su" tabiri geçmemiştir. Sonra müellif "Bu, batıl ve asılsız bir rivayettir" demiştir. AH b. Zeyd İle ihticac edilmez. Sabit b. Hammâd hadis uydurmakla itham edilmiştir. Heysemî bunu, Taberânî'nin el-Mıı'cemu'l-evsat ve el-Mıı'cemu'l-kebîr ile

Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inden nakletmiştir. Onun rivayetinde de aynı şeyler söz konusudur. Beyhakî'nin belirttiğine göre aynı hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir. Heysemî de demiştir ki: "Hepsinde hadisin merkezinde Sabit b. Hammâd yer almaktadır ki, oldukça zayıf biridir." Bkz. Mecmau'z-zevnid, I, 283.

[33] Heysemî bunu Mecmau'z-zevâid'de (I, 317) Ebû Ya'lâ'dan nakletmiştir. Bûsîrî: kenedinde zayıf'biri olan Yezîd er-Rakkâşî vardır "demiştir.

[34] Taberânî, el-Mu'cemn'1-evsat ve el-Mu'cemu'l-kebîr'de nakietmiştir. Heysemî: "Bunu Çgunluk tarafından zayıf kabul edilen Ferac b. Fudâle tek basma rivayet etmiştir" aklamasını yapmıştır.

[35] Heysemî'nin belirttiğine göre (I, 218) bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîri ise unutarak bunu Ahmed b. Hanbel'e nispet etmemiştir.

[36] Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ite Mecmau'z-zevâid'de isim bu şekilde geçmiş olmasına rağmen asıl nüshalarda "Ümmü Süleym" diye kaydedilmiştir.

[37] Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup sonunda "Hemen onu araştırmaya başladım" ilavesi geçmiştir. Aynı hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Onda ise: "Deriden bir çadır" ifadesi yer almıştır, bkz, Mecmu'z-zevMâ, I 218.

[38] Asıl nüshada "onları ağırlıyordu" ifadesiyle geçmiştir.

[39] Müsnerfe'de "Câbir ve Ebû Hureyre'den" denilmiştir.

[40] Nakî', Akîk vadisinin girişi olup Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem) orasını koru ilan etmiştir. Bkz. Vefâü'l-vefâ, II, 221. Nakîu'l-Hadamât Medine yakınlarında bir yerdir.

[41] Heysemî demiştir ki: "Câbir'in hadisi Sahîh'te geçmiştir. Onu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."

[42] Bu yer, Tâif yolu üzerindedir. Orada, el-Kâmûs'da bildirildiğine göre Ebû Rigâl'in kabri bulunmaktadır. Heysemî hadisin kaynağı olarak Ebû Ya'lâ ve Taberânî'ye işaret etmiş ve ravilerinin Sahîh'in ravilerinden olduğunu söylemiştir. (1, 203)

[43] Şartına uymasına rağmen Heysemî bunu zikretmemiştir. Ebû Dâvud benzerini Sünen'inin başında Muğîre b. Şu'be ve Câbir b. Abdullah'tan nakletmiştir. Bûsîrî, Atâ b. Ebû Meymûne'nin zayıf olması sebebiyle hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

[44] Taberânî bunu, d-Mu'cemu'l-evsnt'ta Yahya b. Ubeyd'den, o da babasından, o da Ebû Hureyre'den nakletmiştir. Bkz. Mecmau'z-Zevnid, 1, 204. Heysemî; "Ben, Yahya b. Ubeyd b. Düccî ve babasını zikredeni görmedim" demiştir. Ben derim ki: "İbn Ebî Hatim, her biri babasından rivayette bulunan, Yahya b. Ubeyd isimli bir grup kimse zikretmiştir."

[45] Ebû Davud'un el-Merâsîl'inde bu şekilde geçmiştir. Asıl nüshada ise hata sonucu "Ebû Sâdıka", Miisnede'dc de "Ebû Sâffa" diye yer almıştır. Bûsîrî, el-Velîd b. Müslim'in teâlis yapması sebebiyle rivayeti zayıf görmüştür.

[46] Buna göre varit olan sert toprak üzerine bevletme yasağı, eşelemeksizin bevletmeye sorulmalıdır.

[47] Mecmau'z-zevâiâ'de ifade "elbiselerini çıkardıklarında. demeleridir" şeklinde yer almıştır.

[48] Müsnede'de geçtiği üzere bunu Taberânî, ed-Dü'vât'tu, Ibn Adî de Enes hadisi olarak nakletmiştir, Heysemî, Mecmnu'z-zevâid'de (I, 205) demiştir ki: "Bunu Taberânî eî-Mu'cenut'l-evsat'ta iki ayrı senetle rivayet etmiştir. Senetlerden birinde Saîd b, Mesleme el-Umevî bulunmaktadır ki, Buharı ve başkaları onu zayıf olarak değerlendirmişlerdir. İbn Hibbân ve İbn Adî ise güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Geri kalan ravüeri ise güvenilir kimselerdir." İbn Menî'nin senedinde ise Zeyd el-Ammî geçmiştir ki, Bûsîrî onun zayıf biri olduğunu söylemiştir.

[49] Bu zât el-Hadramî b. Âmir el-Esedî Ebû Keddâm olup, Hafız İbn Hacer d-İsâbe'de (I, 341) zikretmiştir. Kendisinden bundan sonra gelen hadisi naklederek kaynak olarak Ebû Ya'lâ ve İbn Kâni'ye işaret etmiştir.

[50] el-İsâbe'de bu şekilde yer almıştır. Asıl nüshalarda ise "Ammâr" şeklinde geçmiştir.

[51] Şartlarına uygun olmasına rağmen Heysemî bu iki hadisi eserinde zikretmemiştir. Ki bu onun, kitabında Ebû Ya'lâ'nm muhtasar nüshasını esas aldığını gösterir.

[52] İbn Ebî Şeybe, I, 83.

[53] Bu ilave tarafımızdan yapılmıştır, Çünkü hadis Miisnede'de senediyle Ebû Ya'lâ'nın rivayeti olarak zikredilmiştir. el-İthnfda da o şekilde geçmiştir.

[54] Asıllarda kelime şeklinde yer almıştır. el-İthâfta ise "JU-jy" diye geçmiştir. Bana göre de doğrusu budur.

[55] İbn Ebî Şeybe muhtasar olarak nakletmiş olup (I, 83), Bûsîrî bunu gözden kaçırmıştır.

[56] Rahba, Küfe mescidinin avlusudur.

[57] İbn Ebî Şeybe muhtasar olarak nakletmiş olup (I, 127). Bûsîrî, senedine hasen hükmünü vermiştir.

[58] Mihrâs, çok su alan içi oyulmuş taştır. Bundan tuvalet taşı yapıldığı da okırdu.

[59] Heysemî bunu Taberânî'ye nispet etmiş ve "İbn Sirin, Sa'd b. Ubâde'ye yetişmemiştir" kaydını düşmüştür (I, 206).

[60] Bunu Taberânî de el-Mu'cemu'l-kebîr'de nakletmiştir. Bkz. Mecmau'z-zevnîâ, I, 206. Diğer yandan İbn Menî, Hâkim ve Beyhakî bunun tersini rivayet ederek hadisi "Bize sol ayağımız üzerine yüklenip sağ ayağımızı dikmemizi emretti" ifadesiyle nakletmişlerdir. Fakat Bûsîrî'nin belirttiğine göre senetteki tabiî meçhuldür.

[61] Bunu Bezzâr ve el-Mucemu'l-kebîr'de Taberânî rivayet etmiştir. Bkz. Mecmau'z-zevâid, I, 207. Bûsîrî senedinin hasen olduğunu söylemiştir.

[62] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu MÜsedded sahih, fakat mürsel bir senetle nakletmiştir"

[63] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan ei-İfrîkî zayıftır. Fakat bu rivayetinde tek değildir."

[64] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedi, Abdullah b. Nâfi'nin zayıf oluşu sebebiyle zayıftır.

[65] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Ahmed b. İmrân el-Ahnesî metruktür." Ben derim ki: "İbn Hibban ve İbn Adî onu güvenilir görmüşlerdir. Ebû Zür'a "Onu terkctmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. Bûsîrî ise: "Senedinde yer alan ibrahim el-Hicrî zayıftır" demiştir.

[66] Senedi zayıftır. Çünkü Osman b. Matar zayıftır.

[67] Bu, Hammad b. Seleme'den rivayette bulunan İbn Harun'dur.

[68] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisin senedinin ekseninde Sümey' bulunmaktadır. İbn Hibbân es-Sikât'ta "Ne kim olduğunu, ne de kimin oğlu olduğunu biliyorum" demiştir. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." Aynı hadisi Ebû Ya'lâ da nakletmiştir.

[69] Bunu Heysemî, Meanau'z-zeuâid'de zikretmiş (I, 229) ve Ebû Ya'lâ'ya nispet etmiştir, ^ûsîrî hadisi Ahmed b. Menî'ye de nispet ederek demiştir ki: "Senetteki raviler güvenilir kimselerdir. Ne var ki hadis munkatıdu. Zira Ebu'n-Nadr'm ismi Salim olup bu zat Osman'dan hadis işitmemiştir."

[70] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedinde geçen Muhammed b. Câbir zayıf biridir.

[71] Tam adı Talha b. Mûsârrif b. Amr b. el-Yâmî'dir.

[72] Bunu Ahmed b. Hanbel de nakletmiştir. Mücerrid yanılarak Müseddeğe nispet etmiştir.

[73] Müsnede'dç şu ilave vardır: "Hammad, Humeyd ve başkaları kanalıyla Hasan'dan, o da Hz. Peygamber'den bunun benzerini nakletmiştir." Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan Dâvud b. el-Muhabber zm/ı/biridir. Hadis zayıf oluşundan başka, mürseldir de."

[74] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan Münzir b. Sa'lebe el-Abdî'nin biyografisine rastlamadım." Ben derim ki: "Asla yanılmayan ve unutmayan (Allah)i eksikliklerden tenzih ederim.! Bu zat et-Tehzıb'te geçen ravilerdendir. Biyografisi hem el-Kemal'de, hem Tehzîbü'l-Kemâl'de hem de Tehzîbü't-Tehzîb'de geçmiş olup Ahmed b. Hanbel ve başkaları güvenilir olduğunu söylemişlerdir."

[75] Senedinde geçen Haram b. Osman, metruktür.

[76] İbn Ebî Şeybe, Mısannef, I, 113. Bûsîrî'nin belirttiğine göre tabiî neslinden olan ravı bilinmediğinden hadis zayıftı.

[77] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedinde yer alan Yûsuf b. Atıyye zm/ı/hr.

[78] el-îthâfta belirtildiğine göre senedinde Yusuf b. Hâlid yer almıştır.

[79] Bunu İmam Ahmed, Ebû Bekir ve İbn Ömer'den nakletmiştir. İbn Ebî Şeybe ıse Âişe'den nakletmiştir. (I, 176) Bûsîrî'nin belirttiğine göre Ebû Bekir hadisinin ravuerı güvenilir kimselerdir.

[80] Bkz, et-Tayâlisî, s. 81.

[81] İbn Ebî Şeybe, I, 38.

[82] İbn Ebî Şeybe "Üzerine su döker" ifadesiyle nakletmiştir. (I, 38).

[83] Bûsîrî mvilerinden birinin bilinmemesi sebebiyle hadisin zmjıf olduğunu söylemiştir.

[84] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[85] Bûsîrî, Muâviye b. Yahya'nın zayıflığı nedeniyle hadisi zayıf saymıştır.

[86] Heysemî Mecmaı'z-zevâid'de nakletmiş ve "Hadisin merkezinde Harise b. Muhammed vardır ki, zayıflığı konusunda bilginler hem fikirdirler" açıklamasını yapmıştır. (I, 220).

[87] el-îtliâfda "hataları tamamen yıkar" ifadesi geçmiştir. Müsnede'de bildirildiğine göre aynı hadisi Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ da nakletmişlerdir. Aynı yerde "Sahîh'te yer alan Ebû Hureyre hadisi ile Sünen'lçrde geçen Ebû Saîd hadisi şahididir" denilmiştir. el-İthâf da belirtildiğine göre Ali hadisinin ravileri Sahîh'in ravileridir.

[88] Bunu Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan el-Hasan b. Hüseyin eİ-Urfî oldukça zayıf biridir." Ben derim ki: "Bunu el-Hâris, Yahya b. Hişam'dan, o da İbn Ebî Leylâ'dan, o da Atıyye'den, o da Ebû Saîd'den nakletmiş olup Bûsîrî Ebû Leyla'nın Zayıf olması nedeniyle rivayete zayıf hükmünü vermiştir."

[89] Müsnede'de bildirildiğine göre bunu Bezzar ve Mecmau'z-zevâiâ'do. (I, 225) zikredildiğine göre Taberânî de tahrîc etmiştir.

[90] Heysemî senedinde zikri geçen el-Mübarek b. Stihaym'ın zayıflığı konusunda bilginlerin görüş birliği ettiğini söylemiştir.

[91] Muhtasanı'l-îthâf ve Mecmcıu'z-zevâid'de bu zatın ismi, "Abdurrahman b. el-Beylamânî" diye geçmiştir. Heysemî senedinde yer alan Muhammed b. Abdurrahman b. el-Beylamanî'nin zayıflığı konusunda icma bulunduğunu söylemiştir. (I, 239). Bûsîrî'nin belirttiğine göre ondan rivayette bulunan kişi de zayıftır.

[92] Bunu Ahmed b. Hanbel de nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Bkz. Heysemî, I, 276. Ravilerinin güvenilir olduğu yönündeki hükmüne BusM de katılmıştır.

[93] Busirî demiştir ki: "Ravilerinin güvenilir kimselerdir. Aynı hadisi Bevhakî de rivayet etmiştir."

[94] Taberârfî'hin sözleri şöyledir: "İki meleğe, arkadaşlarının (kulun) namaz kılarken dişleri arasında yemek artığı görmek kadar hiçbir şey ağır gelmez."

[95] Hadisin aslını, Müsnede'de geçtiği üzere İbn Mâce nakletmiştir. Ama orada İbn Mâce remzi silinmiştir. Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel de Ebû Eyyûb'den, o da Atıyye'den nakletmiştir. Bkz. Mecmau'z-zevâid, I, 235. Ayrıntılı hadisi ise Taberânî el-Mu'cemu'l-kebîr'da nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: "ikisinin senedinde de zayıf biri olan Vâsıl er-Rakkâşî geçmektedir." Hafız İbn Hacer de demiştir ki: "Ebû Sevra zayıftır." Ben derim ki: "İkisi de zayıftır." Bkz. Tehzibıt't-tehzîb. Hadisi İbn Ebî Şeybe Mıtsannef inde nakletmiştir. (1,10).

[96] Bûsîrî senedinde yer alan Muhammed b. Câbir'in zm/ı/olduğunu söylemiştir.

[97] Heysemî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (I, 235). Ben derim ki: Tirmizî Âmir b. Şaktk yoluyla Şakîk'ten, o da Osman'dan sakalı hilalleme konusundaki hadisini zikretmiştir. (I, 44).
[98] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Mâce İbn Abbâs'dan nakletmiştir."
[99] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Ebu'l-Cenûb zayıf biridir." Bkz. Mecımu'z-zevâid, I, 227.
[100] Bûsîrî demiştrir ki. "Ravileri güvenilir kimselerdir. Aynı hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir."
[101] Asıl nüshalarda ifade böyle geçmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin Musannefmde ise ifade: "Sen (ayaklarını) yıkarken (başkasına) meshetmeyi nasıl emredersin!" şeklindedir.
[102] Bûsîrî hadisi Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî'ye nispet etmiştir.
[103] Bûsîrî tabiînin bilinmemesi sebebiyle hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. Ama bu hükmünde yanılmıştır. Çünkü tabiî neslinden olan zat Sehl'dir ve o da güvenilir kimsedir. Şamlı zat ise senedin ravilerinden değildir.
[104] nr: 46.
[105] Aynı hadisi Taberânî de şu ilaveyle nakletmiştir: "Mestler üzerindeki parmak izleri hala gözlerimin önünde. Çünkü yeniydiler." Heysemî Mecmau'z-zevâid'de (I, 259) şu açıklamayı yapmıştır: "Yerîm b. Es'ad'ı İbn Ebî Hatim zikretmiştir. Ebû İshak dışında ondan rivayette bulunan başka bir ravi ismi zikretmemiştir." Ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, Musatınef, I, 122. Bûsîrî de demiştir ki: "Yerîm'İ tanımıyorum. Ama senetteki diğer raviler güvenilir kimselerdir."
[106] Bu ve bundan önceki hadis tek hadis olmakla birlikte iki ayrı senetle nakledilmişlerdir.
[107] İbn Ebî Şeybe, I, 123. Bûsîrî "Hadis mevkuf olup ravüeh güvenilir kimselerdir demiştir.
[108] İbn Ebî Şeybe, 1,121.
[109] Bûsîri ravilerinden birinin bilinmemesi sebebiyle geçen üç hadisi de zayıf görmüştür/Ben derim ki: "Ravüerin arasında bilinmeyen yoktur. Aksine hepsi de tanınan güvenilir ravilerdir."
[110] Musannefde de nakletmiştir. (1,125)
[111] Müsnede'de şu ilave geçmiştir: "Ebû Amir el-Hazzâz zayıf biridir. Bana göre Hasan, Muğire b. Şu'be'den hadis işitmemiştir."
[112] Haris bunu Vakıdî'den nakletmiştir.
[113] Heysemî, Mecmau'z-zevâid'de fi, 308) demiştir ki: "Senedinde yer alan Ömer b. İshâk hakkında Dârekutnî sağlam değildir hükmünü verirken îbn Hibbân, onu es-Sikât'ta zikretmiştir."
[114] et-Tayâlisî'nin rivayetinde ifade: "Sizde mest giyinme âdeti yayılacaktır" şeklindedir.
[115] Mûk, Farsça'dan Arapça'ya geçmiş bir kelime olup manası "mest" demektir.
[116] Bûsîrî, Ca'fer b. Zübeyr'in zayıf olması sebebiyle zayıf olduğunu söylemiştir.
[117] Müellif hadisi muhtasar olarak nakletmiştir. Bûsîrî ise bütün olarak nakletmiş ve senedindeki ravilerin güvenilir olduklarını belirtmiştir.
[118] Bûsîrî ravilerînin güvenilir olduklarını söylemiştir. Ayrıca bkz. Beyhakî, I, 162. İbn Ebî Şeybe de bunu İbn Abbâs'dan, başka bir tarikle farklı sözlerle nakletmiştir. (I, 4.)
[119] Ayrıca bkz. Musannef, I, 4.
[120] Nr: 89.
[121] Ibn Ebî Şeybe, I, 90. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[122] Bûsîrî senedinde Mücâlid'in bulunduğunu söylemiştir.
[123] Ibn Ebî Şeybe aynı tarikle Ebû Hureyre'den benzerini nakletmiştir.
[124] Dârekutnî de rivayet etmiştir. Hâris'İn senedinde Dâvud b. el-Muhabber bulunmakta olup hadis mürseldir.
[125] Senedinde Yezîd b. Hâlid geçmiştir. Onun hakkında İbn Hibban: "Rivayet ettiği hadiste tek başına kaldığında kendisiyle ihticac caiz değildir" açıklamasını yapmıştır. Bûsîrî ise: "Bunu el-Hâris ve Ebû Ya'lâ ravileri güvenilir olan bir senetle rivayet etmişlerdir" demiştir.
[126] Müseyyeb b. Şerik, el-A'meş'ten nakille şu ilaveyi zikretmiştir: "Resûlullah'ın fsallallahu aleyhi vesellem) arkasında güldüklerinde ashaba bu hak verilmişti." Bunu Darekutnî rivayet etmiştir. Senette zikri geçen Müseyyeb ise metruktür.
[127] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[128] Ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, Musnnnef, I, 37.
[129] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[130] Bûsîrî "Mevkuf olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[131] Bûsîrî tabiînin meçhul olduğunu söylemiştir.
[132] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübm, 1,160.
[133] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded mürsel veya ımi'dal olarak nakletmiştir." Ben derim ki: İbn Hacer zannımca bunu Müsedded'in senediyle naklederek: "Bunu Ahmed b. Hanbel, ei-Hâris ve Ebû Ya'lâ başka bir yoldan muttasıl olarak nakletmişlerdir" demiştir. Ben derim ki: Yahya b. Ebî Kesîr'in Fâtıma'dan nakli muttasıl değildir. Bkz. Mectnau'z-zevâid, 1,153.
[134] Heysemî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Bkz. Mecmau'z-zevâid, I, 251. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Bezzar sah'ih bir senetle nakletmişlerdir."
[135] Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır.
[136] Senedinde geçen Müsenna b. Sabah zayıftır.
[137] Bunu Haris, Yahya b. Haşim'den nakletmiştir. Onun hakkında Ebû Hatim: "Yalan söylerdi. Bu yüzden hadisi terkedilmiştir" açıklamasını yapmıştır.
[138] Ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, 1,109..
[139] Senedi sahihtir. Bûsirî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[140] Heysemî'nin belirttiğine göre senedinde meçhul raviler vardır.
[141] Ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, I, 90.
[142] Bûsîrî "Bütün tariklerin merkezinde zayıf biri ulan Vâkıdî vardır" demiştir.
[143] Bûsirî demiştir ki: "Senetlerinin ekseninde Leys b. Ebî Müslim bulunmaktadır ki, çoğunluk onun zayıf olduğu görüşündedir."
[144] Bunu Abdullah b. Ahmed ve el-Mıt'cemu'l-kebh'de Taberânî rivayet etmişlerdir. Birincisinin ravileri güvenilir kimselerdir. Taberânî, Zü'1-Ğurre'yi Yaîş ismiyle zikretmiştir. Bkz. Mecmau'z-zevâid, I, 251.
[145] Ayrıca bkz. Musannef, I, 36.
[146] Ayrıca bkz. Musannef, 1,107.
[147] Bunu Ahmed b. Hanbel ve Taberânî de rivayet etmiştir. Senedinde yer alan Müsennâ b. Sabâh'ı çoğunluk zayıf görmektedir. Bkz. Heysemî, 1,161. Bûsirî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, İbn Lehî'a'nım yer aldığı bir senetle nakietmiştir."
[148] Bunu Ahmed b. Hanbel ve ei-Mu'cemu'î-kebir'de Taberânî nakletmişlerdir. Heysemî demiştir ki: Senedinde yer alan İbn Lehî'a zayıftır, (I, 263). Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu el-Hâris, Haneş yoluyla bildirmiştir. Onun yoluyla da Ahmed b. Hanbel nakietmiştir."
[149] Bûsîrî. "Müsedded bunu Haris el-A'ver'in geçtiği bir senedle rivayet etmiştir" demiştir.
[150] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[151] Sen dinde yer alan Câbir ei-Cu'fî zta/if biridır" denmiştir.
[152] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[153] İbn Ebî Şeybe'nin İbrâhîm yoluyla Alkame'den onun, hanımının koynuna girip ısındığını nakletmiştir. (I, 53).
[154] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını nakletmiştir.
[155] Müsnede'de şu ilave vardır: "Sahîh olup mevkuftur. Mâlik bunu Nâfi'den rivayet etmiştir. Ayrıca merfû olarak ta rivayet olunmuştur ki, bu sahîh değildir." Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded mevkuf olarak rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir..." imam Mâlik uygulama buna göre değildir derken Şafîî: "Kişinin gözlerinin içine su yedirmesi gerekmez. Çünkü gözlerin içi bedenin dışına ait değildir" demiştir.
[156] Ravileri güvenilir kimselerdir. Aynı hadisi İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiştir. (I, 64.)
[157] Bunu, Ahmed b. Hanbel, Sahîh'in ravilerinden oluşan bir senetle nakletmiştir. Bkz. Mecmau'z-zevâiâ, I, 270. Senette yer alan Atiyye el-Avfî zayıftır. Bkz. el-lthâf.
[158] Bunu Ebû Ya'lâ da nakletmiştir. Müsneâe'de "Sahihtir" ilavesiyle böyle geçmektedir. Heysemî de Ebû Ya'lâ'nım üevâidi arasında zikretmiştir. (I, 271). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[159] Bunu Taberânî el-Mu'cemu'l-kebîr'de nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Bkz. Mecmau'z-zevâiâ. Heysemî hadisi Ebû Ya'lâ'ya nispet etmemiştir. Bûsîrî ise: "Bunu Ebû Ya'lâ zayi/bir senetle nakletmiştir. Zira tabiînden olan zat meçhuldür" açıklamasını yapmıştır.
[160] Bunu BÛsîrî, senedindeki Yahya b. Ubeyd b. Mevhib'in zayıflığı nedeniyle zamf görmüştür.
[161] Bunu Ahmed b. Hanbe! de rivayet etmiştir. Bkz. Mecmnu'z-zevâid, I, 277. Ayrıca bkz. Ta'cilü'l-ınenfe'a, (Muhib b. Hazlem'in biyografisi). Bûsîrî: "Senedinde meçhul biri vardır" demiştir. Ben de derim ki: "Asla. Aksine bütün ravileri tanınmaktadır."
[162] İbn Ebî Şeybe, Hz. Ömer'in: "HİÇ kimse peştamalsız hamama girmesin" diye yazdığını nakletmiştir. (I, 75).
[163] İbn Ebî Şeybe, I, 74.
[164] Bunu, Taberânî de rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravilerİdir. Bkz. Mecmau'z-zevâiâ, I, 279.
[165] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde zayi/biri olan Hammad b. Şuayb bulunmaktadır"
[166] Bcyhakî'nin es-Sünenü'l-kübrâ'smâa ifade "Resûluiltıh (saüallahualeyhi vex\lem), Ali, Falıma, Hasan ve Hüseyin dışında" şeklindedir.
[167] İbn Ebî Şeybe, I, 53. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[168] ibn Ebî Şeybe'nin rivayetinde bu şekilde geçmiştir (I, 59). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[169] ibn Ebî Şeybe de benzerini rivayet etmiştir. (I, 58). Bûsîrî "Tabiî neslinden olan ravi meçhuldür" demiştir.
[170] Senedinde geçen Haraşe b. Habîb hakkında Ibnü'l-Medînî "Durumu meçhuldür" açıklamasını yapmıştır.
[171] İbn Ebî Şeybe, I, 60, Muttan bsk.. Bûsîrî ravüerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[172] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[173] İbn Ebî Şeybe, 1, 61.
[174] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[175] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe hasen bir senetle rivayet etmiştir."
[176] İbn Ebî Şeybe, Muscınnef, I 64, Multan.
[177] Hadisi İbn Ebî Şeybe, Musnnnef mde Patıma binti'l-Münzir yoluyla Esma binti Ebî Bekir'den nakletmiş olup lafzı şöyledir: (Fâtıma) demiştir ki: Biz kardeşinin kızlarıyla birlikte onun yanında kalırdık. Bizden biri (âdetten) temizlenip, namaz kılar. Sonra hatıt farıhk görür ve bundan rahatsız olurdu. Biz de bunu ona (Esma'ya) sorduk. "Bunu gördüğünüzde, tamamen arılık görünceye kadar namazdan uzak durun" dedi. (I, 65)
[178] Bûsîrî: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[179] Heysemî demiştir ki: "Senedinde geçen Celd b. Eyyûb zayıftır" (I, 280)
[180] Bûsîrî: "el-İfrikî zayıftır" demiştir.
[181] Bûsîrî senedinin hasen olduğunu söylemiştir.
[182] Bunu Abdürrezzâk (I, tır. 2032, yazma) İkrime b. Hâlid yoluyla, İbn Ebî Şeybe (I, 325 matbu) İbn Sabit yoluyla, Tahâvî de (I, 111) İbn Ömer yoluyla Hz. Ömer'den nakletmiştir. Bkz. Heysemî, Zevâid, I, 306; Beyhakî, Sünen.
[183] Bûsîrî demiştir ki: "cl-Hâris bunu zayıf bir senetle mürsel olarak nakletmiştir." Çünkü Saîd b. Sinan zayıftır.
[184] Müsnerfe'de bu şekildedir. İbn Ebî Şeybe, Hişâm b. Urve'den, babasının onun ezanı ikişer ikişer, kameti ise teker teker okuduğunu nakletmiştir. (I, 150). eİ-İthaf\n muhtasarında da "Kameti teker teker okurdu" İfadesi geçmiştir. Bûsîrî: "el-Hâris bunu hadis olarak nakletmiştir" demiştir.
[185] İbn Ebî Şeybe, bunu Urve'den mürsel olarak nakletmiş ve metinde "Bilâl'e Fetih günü Kabe'nin üstünde ezan okumasını emretti" ifadesi geçmiştir. (1, 150). Bûsîrî ise hadisi Müsedded'den tam olarak nakletmiştir.
[186] Bezzâr mânâca benzerini Enes'den nakletmiştir. Bkz. Zevmd, II, 5. Tirmizî de aynı hadisi Hz, Ömer'den muhtasar ve muallak olarak nakletmiştir. (1,180).
[187] Sahîh'de hadis: "Bilâl gece ezan okur. Dolayısıyla İbn Ümmü Mektûm ezan okuyımcaya kadar yiyiniz, içiniz " ifadesiyle yer almıştır.
[188] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedinde yer alan Davûd b. el-Muhabber zayıf biridir.
[189] Ravileri güvenilir kimselerdir.
[190] ibn Ebî Şeybe'nin Musannef inde böyle geçmiştir.
[191] Bu iki rivayeti Abdürrezzâk ve İbn Ebî Şeybe de (1,151) nakletmişlerdir. Bûsîrî'nin ır«iğine göre Müsedded'in ravileri güvenilir kimselerdir.
[192] Beyhakî bunu Sünen-İ Kübra'smda Vâsıl. b. Eyyûb el-Esvârî yoluyla Ebû reyre'den mevkuf olarak nakletmiş olup rivayetinde ilave olarak: "Namaz vakitlerini ÇİN ... A.y't ve yıidtzian gözetenlerdir" ibaresini zikretmiştir. Aynı bölümde Zühd ve âıfe ^'tabında (s. 460) İbnü'l-Mübarek'in ve ayrıca Beyhakî'nin (I, 379), İbn Ebî
[193] BCısîrî'nin eseri ve Müsneâe'da ifade bu şekilde geçmiştir. Asıl nüshada ise "yüz kırk hasene" şeklinde yer almıştır.
[194] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde geçen eİ-İfrîkî zayıf biridir."
[195] Bu zat el-Yozenî olup, asıi adi Mersed b. Abdullah'tır. Müsnede'de belirtildiğine göre hadis mürseldit, Bûsîrî ise demiştir ki: "Aslı Müslim'in Sahîh'mde Muaviye hadisi olarak yer almıştır. İbn Hibban da Sahîh'mde Ebû Hureyre hadisi olarak nakletmiştir.
[196] Bûsîrî demiştir ki: "Zayıftır. Çünkü Ubeydullah b. el-Velîd el-Vessâfî zayıftır." lüsnede'de de "Ubeydullah son derece zayıf biridir" denilmiştir.
[197] İbn Ebî Şeybe (1,151). Ebû Ya'lâ da "Bana ulaştığına göre" sıygasıyla nakletmıştır.
[198] Bu zat hadisi nakleden Ebû Ya'lâ'nım hocasıdır. Böyle yapmakla, hadisin senedinde iz geçen hocasının nesebini açıklamak istemiştir.
[199] Hadisi îbn Ebî Şeybe, buradakinden daha tam nakletmiştir. (I, 153). Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde Abdurrahman b. İshak yer almıştır."
[200] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Abdurrahman b. İshak zayıftır." Heysemî de demiştir ki: "Bunu Bezzar, Ebû Hureyre'den rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." Bkz. Zevâid, I, 333.
[201] Heysemî bunu irâd etmeyi ihmal ederken, Hâkim tamamını nakletmiştir (I, 547). Zehebî demiştir ki: "Senedinde yer alan Ufeyr (b. Ma'dan) oldukça zayıf bindir/
[202] Müsnedc'de "Senedinde zayıflık ve kopukluk vardır" kaydı düşülmüştür. Bûsîrî de Aı* b. Zeyd ve DavÛd b. el-Muhabber'in zayıf olmaları sebebiyle senedinin zayi olduğunu söylemiştir.
[203] Heysemî Zt'unfri'de zikretmiştir. (1, 332). Bûsîrî, Yezîd er-Rakkâşî ve ravisinin zayıf olduklarını söylemiştir.
[204] Bunu Taberânî el-Mu'cemu'l-eveafta nakletmiştir. Heysemî de kısaca ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (I, 333). Bûsîrî ise demiştir ki: "Bunu İbn Menî ile Abd b. Humeyd rivayet etmişlerdir. Hepsinin senetlerinde Mûsâ b. Ubeyde olmakla birlikte hadisin şahidi vardır."
[205] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedinde zikredilen Saîd b. Râşid el-Mazinî es-Semmâk zayıf bilidir. Bu konuda ayrıca Tırnızî tarafından nakledilen Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî hadisi de vardır.
[206] Müsnede'de sahîh olduğu ve Buharî'nin muallak olarak naklettiği söyl erimiştir.
[207] Nemire, Kudeyd'de bir yerdir. Kudeyd de Mekke ile Medine arasında büyük bir köydür. Hadis, Abdürrezzak'ın Musannef'inin benim tahkik ettiğim nüshasında, (talik yazarı) numaralamasma göre 2151 numarada yer almıştır.
[208] Beyhakî bunu Dahhâk b. Mahled tarikiyle İbn Ebî Zi'b'den nakletmiştir. (I, 456). Beyhakî'nin Mâlik yoluyla (I, 370) naklettiği rivayet yanında Mücahid'den naklettiği rivayet (I, 376) ve bir de bu kitapta bu rivayeti takip eden Muhacir rivayeti, yukarıdaki rivayeti "kılıver" şeklinde emir kipiyle nakletmemin doğru olduğunu göstermektedir.
[209] el-Hâris b. Ebî Usâme'nin Müsneâ'i ile İbn Ebî Şeybe'nin Musannef inde böyle geçmektedir. Asıllarda ise hata sonucu "Ebu'l-Muhâcir" denilmiştir. Adı geçen Muhacir'i İbn Ebî Hatim (eserinde) zikretmiştir. Sonra aynı eseri Şerhu Menni't-âsnr'da gürdüm. Onun senedinde de Muhacir vardı.
[210] Asıl nüshalar vo Bûsîrî'nin eserinde bu şekildedir. el-Hâris'in Müsned'inde ise ifadt? "c^ !iJJj jî (Nasıl arzu edersen)" şeklinde yer almıştır. Bana göre de doğrusu böyledü'-Ama ifade "c-ü &Üi ji " yerine "o^ dJ-'J lSİ (Hangisini istersen)" şeklinde olmalıdır içinde yatsıyı gecenin dilediğin vaktinde kıl" ifadesinin yer aldığı Nâfi b. rivayeti de bizim tercihimizin doğru olduğunu göstermektedir. (Bkz. İbn Ebî 19). Sonra Şerhu Meâni'l-âsâr'da bu haberin aynısını buldum: "Gece yarısına §ın vakitte kıl!" Böylece ortaya çıktı ki, asıl nüshalardaki ifade muharreftir.
[211] 'Sne de Şöyle geçmiştir: "Aslı, vakitlerin açıklaması hariç, Beşîr b. Ebî Mesûd'un nıa Stâihayn'da yer almıştır." Ebû Davûd yine aynı zatın rivayeti olarak 'm aÇlkiamasınm da yer aldığı bir metinle nakletmiştir. Buradaki senet Ebû nVayetme [y] bir şahittir. Onu burada bu faydasını dikkate alarak naklettim. ştTîfl: 'HbÛ Bekir b' Muhammed b. Amr b. Hazm, Ebû Mes'ud'dan hadis bu hadisıı ' rU ^nfalc Ona ulaşan bir haberdir." Bûsîrî de demiştir ki: "Ebû Mes'ud'un etleri,-,^ Uıan' Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce nakletmişlerdir.
[212] Abdürrezzak'm MusanHe/inde 2026 numarada geçen hadisin ifadesi şöyledir: "Sonra sabah namazını ortalık iyice aydınlandıktan sonra kıldırdı. Sonra <Nmnaz vakti bu iki vakit nrasmdadtr> buyurdu." Bûsîrî de "Bunu İshak hasen bir senetle rivayet etmiştir" demiştir.
[213] Heysemî bunu zikretmemiştir. BÛsîrî nakletmiş ve hakkında yorum yapmamıştır. Senedinde yer alan Mûsâ b. Matîr ve babası zayıftırlar. Bundan da öte Musa metruktür.
[214] BÛsîrî'nin eserinde böyle geçmektedir. BÛsîrî rivayetin mürsel olduğunu ve senedinde İshak b. Sa'lebe'nin bulunduğunu belirtmiştir.
[215] Taberânî rf-Mwc3e»i«'s-Sfl|îr'de rivayet etmiştir. Senedinde (aynı şekiide İbn Ebî Ömer'in senedindeki) Belhat b. Abbâd geçmektedir. Bu zatı Ukaylî zayıf görürken, İbn Hibbân güvenilir kabul etmiştir. Bkz. Heysemî, I, 306.
[216] Taberânî el~Mu'cemıt'l-kebîr'de nakletmiştir. Bkz. Zevâid, I, 316. Bûsîrî'nin bildirdiğine göre aynı ifadelerle hadisi Tayâlisî de rivayet etmiştir.
[217] Şerhu Meâni'l-âsâr'da ise "Allah Resûlü'nün ashabından, Ensar'dan olan kavminden bir takım kimselerden şöyle dedikleri nakledilmiştir..." şeklinde geçmiştir. Bana göre doğrusu budur. Aynı hadisi Bezzâr da Âsim b. Ömer b, Katâde'den, o da babasından, o da dedesinden merfû olarak nakletmiştir. Bkz. Bûsîrî.
[218] Taberânî, el-Mıt'cemt'l-evsafto rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid, 1, 311. Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde Muhammed b. Ebî Leylâ vardır."
[219] Tahâvî hadisi (I, 105) Ya'k'Ûb b. İshâk el-Hadramî yoluyla Tayâlisî'nım hocasından iletmiştir. Müstensihler tarafından tahrif edilmiş metni, Tayâlisî ve Tahavı nın rivayetlerinden tashih ettik.
[220] İbn EbÎ Şeybe, Kesîr'den, o da İbn Abbas'dan "Bir namaz (in vakti), müezzin diğer namaz için ezan okuyuncaya kadar kaçmaz" ifadeleriyle rivayet etmiştir. (I, 332). Yine leVs an Tavus yoluyla İbn Abbas'dan "İki namaz arası vakittir" dediği nakledilmiştir.
[221] İbn Ebî Şeybe'nin naklettiğine göre Amr b. Dînâr, İbnü'z-Zübeyr ile birlikte namaz kılınış. İbnü'z-Zübeyr sabah namazını alaca karanlıkta kılarmış. Demiş ki: "Namazdan ayrıldığında (karanlıktan) bizden kimse birbirini tanıyamazdı." Fakat rivayetin senedi karıştırılmıştır.
[222] Asıl nüshalarda bu şekildedir. Fakat el-Hâris'in Müsned'inden bunu söyleyenin Ensarlı zat olduğu anlaşılmaktadır. (II, 291, yazma).
[223] İbn Ebî Şeybe Musannef inde (I, 337) rivayet etmiştir. Bu, Mücerrede'de geçen ve Busîrî'nin metnidir. Müsnede'nin metni ise şöyledir: "Allah Resulü ile (sallatlahu aleyhi vesellem) birlikte ikindi namazını kıldığımızda güneş hâlâ yüksekte olurdu. el-Hâris'in Müsned'indeki metin de Mücerrede 'deki gibidir. Müsnede'de eksiklik vardır. Bûsîrî-"Bunu el-Hârie, Davûd b. el-Muhabber'den nakletmiştir" demiştir.
[224] Zevâid'de ifade "Bilâl'e emretti, o da (ezanı) erken ve geç vaktinde okudu" şeklindeer almıştır.
[225] Müsnede'de bu şekilde geçmektedir. Bu hadis el-Hâris'in Miisned'inin elimdeki nüshasında geçmemektedir. Zira onda biraz eksiklik vardır. Bûsîrî: "Bunu el-Hâris, içinde Seken b. Nâfi el-Bâbilî'nin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir" demiştir.
[226] Bunu Bezzâr da nakletmiştir. İfadesi yerine şeklindedir. Bezzâr Eyyûb'un, yani İbn Seyyâr'ın zayıf b\xi olduğunu söylemiştir. Ben derim ki: Bu zatın ismi Müsnede'de hata sonucu "İbn Sinan" şeklinde geçmiştir. Hadisi Tahâvî de nakletmiştir. (1,106).
[227] Ebû Ya'lâ ve Bezzâr da nakletmişlerdir. Bkz. Zevâid (I, 307). Bezzâr'ın lafzı ileride silecektir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[228] Beyhakî hadisi buradakinden daha detaylı nakletmiştir. (I, 446). Bûsîrî senedindeki tabiînin meçhul olduğunu söylemiştir.
[229] Bûsîrî demiştir ki: "Tayâlisî bunu zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü ismi zikredilmeyen Ebû Huzeyfe tanınmamaktadır." Ben derim ki: et-Tehzîb'de ismi Abdullah b. Muhammed olarak verilmiştir.
[230] Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.
[231] bkz. Mevâridü'z-Zam'nn, s. 91. Ben derim ki: İbn Ebî Şeybe, Ebû Muâviye'den ona mutâbi nakletmiştir. (21/40).
[232] Nûr sûresi. 58
[233] Yani onlar develerini o vakitte sağarlar ve o vaktin ismiyle bunu isimlendirirler. Gecenin bir kısmı geçince denir. Deve yatsı vakti sağıldığmda denir.
[234] Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid (I, 314). Heysemî demiştir ki: Senedinde ismi zikredilmeyen bir raviden başka bir de benim tanımadığım Gaylân b. Şurahbîl vardır. Geri kalan ravileri güvenilir kimselerdir." Bûsîrî dedi ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, ravilerinden birinin bilinmemesi sebebiyle zayıf bir senetle nakletmiştir,"
[235] Tabiînin tanınmaması sebebiyle Bûsîrî senedini zayıf saymıştır.
[236] Bûsîrî "Kavileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[237] Mâûn s. 5
[238] Mâûn 5
[239] Metin, Zevnid ve (Mervezî'nin) Ktyâmü'l-leyl'ine göre tashih edilmiştir.
[240] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Aynı hadisi İbn Hibbân da Ca'fer b. Süleyman yoluyla HİŞam b. Urve'den, o da babasından başka bir ifadeyle kısa olarak nakletmîştir. Bkz. Mevnridü'z-Zam'ân, s. 91.
[241] Heysemî demiştir ki: "Ravileri Sahîh'in ravileridir. (I, 314). Beyhakî de rivayet etmiştir. (I, 452).
[242] Bezzâr, Âişe'den merfû olarak şu ifadelerle nakletmiştir: "Kim yatsıdan önce uyursa, Sizlerini uyku tutmasın." Bkz. Zevâid, I, 314.
[243] Bûsîrî'nin eserinde bu şekilde geçmiştir. Ama Bûsîrî bu açıklamayı İbn Hacer'e nispet etmemiştir.
[244] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu zayi/biri olan Hafs b. Süleyman'dan rivayet etmiştir." Ben derim ki: Hadisin merfû kısmını İbnü's-Sünnî, Hakem b. Uteybe'nin Hasan b. Ali'den rivayeti olarak nakletmiştir. Bkz. Amelü'l-yevm ve'l-leyl, s. 51. Müsedded'in rivayetinde ise aralarında Dârim oğullarından bir adam bulunmaktadır.
[245] Bu zâtı Hafız İbn Hacer, İbn Mende'den naklen d-İsâbe'de zikretmiş ve Ensar'm müttefiki el-Cühenî olduğunu belirtmiştir. Biyografisinde bu hadisi onun rivayeti olarak zikretmiş, sonra "sın" harfinde zikrettiği babasının nisbesiz olduğunu söylemiştir. Buhârî ise aynı zâtı sahabe arasında zikretmiş ve kendisinden rivayet edilen bu hadisi zikretmiştir. Gördüğün gibi hadiste bu zatın Benî Saîde'den olduğu belirtilmektedir.
[246] Saffât sûresi. 180
[247] Burada kastedilen "j âyetlerinin tamamıdır.
[248] bkz. Musannef, I, 303.
[249] Taberânî, el-Mıı'cemı's-Sngtr ve el-Mu'cemu'l-evsnt'ta rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid, X, 4J- Hadisi Busîrî de nakletmiş, ama yorum yapmamıştır.
[250] Bûsîrî'de bu nisbe yanlışlıkla "el-Makrî" şeklinde geçmiştir. Doğrusu ise el-Makberî'dir. Asıl ismi ise Saîd b. Ebî Saîd'ir.
[251] Müsnede'de tbn. Hacer'in şu sözü geçmektedir: "Bu metni Ahmed b. Hanbel ve başkaları bizzat Amr b. Abese tarikiyle nakletmişlerdir. Bu tarik diğerine (İbn Mes'ûd rivayetine) şahittir. Bu rivayetin senedi sahihtir. Ne var ki, kopukluk vardır. Çünkü Avn, Abdullah b. Mes'ûd'a yetişmemiştir." Aynı açıklamaların benzerini zikreden Bûsîrî ayrıca: "Bu zatın, babası yoluyla İbn Mes'ûd ve başkalarından naklettiği pek çok hadisi bulunmaktadır" diye ilave etmiştir. Busîrî, Amr b. Abese'nin hadisini İbn Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd'den naklen zikretmiş ve aynı hadisi Müslim ile Dört Sünen müellifinin daha kısa bir metinle naklettiğini belirtmiştir.
[252] Müsnede'de İbn Hacer der ki: "Bu, kasen mevkâfhiv senettir. İmam Mâlik Muvatta'da başka bir tarikle İbn Ömer'den bunun benzerini nakletmiştir."
[253] Bunu İbn Ebî Şeybe de nakletmiştir. Senedi basendir. Müsnede'de bu değerlendirme yapılmış, Bûsîrî de buna katılmış ve hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel'in de rivayet ettiğim belirtmiştir.
[254] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir, ama senedi kopuktur."
[255] İbn Ebî Hatim bu şahsı nisbesiz olarak zikretmiş ve güvenilir olduğunu belirtmiştir.
[256] Müsnede'de bildirildiğine göre bunu İbn Ebî Ömer ve Abd b. Humeyd de rivayet etmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bu hadis merfû ve mevkuf oİarak nakledilmiştir. Ravi zincirlerinin merkezinde zayıf bir ravi oİan el-İfrîkî vardır."
[257] Asıllarda "vesile edinmesin diye" şeklinde geçmiştir. Bana göre doğrusu "insanlar bunu vesile edinmesinler diye" şeklindedir. Yani insanların bunu vesile edinerek geceye kadar namaz kılmaları endişesiyle yasaklanmıştır. Nitekim Abdürrezzak'ın naklettiği, ibn Hazm'm el-Muhallâ'da zikrettiği ve Zevâid'de geçen (II, 223) bir haberde böyle geçmiştir.
[258] Ahzâb s. 36
[259] Bûsîrî'nİn naklinde ifade üçüncü tekil şahıs kipiyle "azap mı görür, yoksa sevap mı kazanır" şeklinde yer almıştır.
[260] Müsnede'de denilmiştir kî: "Senedi sahih olup aslı Nesâî'dedir." Ben derim ki: Beyhakî bunu Sa'dân tarikiyle Ebû Ayniyye'den nakletmiştir. (11,453). Bûsîrî de senedini *ftîft kabul etmiştir.
[261] Bûsîrî'nin belirttiğine göre bunu Tayâlîsî, ondan da İbn Ebî Şeybe hasen bir senetle nakletmiştir.
[262] Müsnede'de İbn Hacer der ki: Senedi sahihtir, Sahîh'te başka bir tarikten Nakledilmiştir. Bûsîrî de demiştir ki: ."Ravileri güvenilir kimselerdir. Bunu Mâlik de (baŞka bir tarikten) rivayet etmiştir."
[263] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Müsedded, Ma'bed el-Cühenî'nin yer aldığı bir senetle nakletmiştir.
[264] Zevâid'de (II, 222) bildirildiğine gör£ hadisi, el-Muhallâ'da el-Hâris'ten başkası yoluyla İbn Hazm ve ayrıca Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu el-Hâris ve Ebû Ya'lâ ravileri güvenilir olan bir senetle rivayet etmişlerdir."
[265] Taberânî rivayet etmiştir. Bkz. Zevnid, II, 227. Zevâid'de Ebû Ya'lâ'ya gönderme yapılmamış, ona Bûsîrî gönderme yapmıştır.
[266] Bûhârî muallak olarak nakletmiştir. (III, 317). Aynı hadisi Mâlik, Zührî yoluyla tnevsûl/mtttnsıl olarak nakletmiştir, Bkz. Fethu'l-Bârî.
[267] Bu zâtı İbn Hacer el-Isâbe'de zikretmiştir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ve Taberânî'nin rivayetinde Ebû Bişr el-Ensârî, Bezzâr'm Müsned'in de ise Ebu'1-Yüsr şeklinde yer almıştır. Raviler bu konuda İhtilaf etmişlerdir. Bkz. el-tsâbe. Zevâid, (II, 226); Keşfü'l-estâr, 1,104.
[268] Bunu el-Hâris, Vâkıdî'den nakletmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Müslim'in naklettiği Ebû Katâde hadisi bunun şahididir."
[269] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded, İbn Menî' ve İbn Hibbân nakletmişlerdir."
[270] Bûsîrî senedinde Ebû Hârûn el-Abdî'nin bulunduğunu söylemiştir.
[271] bkz. Zevâid, II, 13. Senedinde Bûsîrî'nin belirttiğine göre zayıf biri olan Kays b. er-Rabî vardır. Kastedilen kıble değişikliği bir namaz içinde gerçekleşmiştir.
[272] Bûsîri, hadisin senedini zayıf görmüştür.
[273] Buhârî'nin Tarih'inde ve İbn Ebî Hatim'in eserinde (el-Cerh ve't-Tadil) bu şekilde geçmiş olup bu zat Hicâzî'dir. Asıl nüshalarda ise "Karta fa})" şeklinde geçmiştin Bence bu müşterisinin şahsi tasarrufudur.
[274] Taberânî benzerini Sehl b. el-Hanzaliyye'den nakletmiştir. Heysemî: "Senedinde alan Bişr b. Nümeyr kezzâb/yalana biridir" demiştir. (II, 60). Bûsîrî ise "el-Hâris'in kopukluk vardır" demekle yetinmiştir.
[275] Bûsîrî'nin naklettiğine göre bunu Beyhakî de rivayet etmiş ve demiş ki: "Bu hadise ait kuvvetli sahih bir senet bilmiyoruz" demiştir.
[276] Ibn Ebî Şeybe, Haccâc dışında bir başkası vasıtasıyla muhtasar olarak nakletmiştir.
[277] Bûsîrî demiştir ki: "Hadis, Adî b. el-Fadl'ın zayıf oluşu nedeniyle zayıftur." Tahâvi Üil başka ifadelerle nakletmiştir. (I, 224)
[278] Müsnede'de bildirildiğine göre hadisi Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir. Ayrıca Tahâvî de tahrîc etmiştir (I, 223). Fakat onun senedinde geçen İbn Ammâr meçhul biridir. Bkz. Bûsîrî.
[279] Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir
[280] Abdürrezzâk'm Mıısnnnef inde de aynı ifade geçmektedir. Doğrusu da öyledir. Arapça aslı "/" olan fiil, meçhul/edilgen kipiyle "üşümek, donmak" gibi manalarına gelir.
[281] Abdürrezzak bunu basit ifade farklılıklarıyla "Erkek ve Kadının Aynı Hizada Namaz Kılmasf'na dair bölümde nakletmiştir.
[282] Bûsîrî senedinde yer alan Ebû Hârûn el-Abdi'nin zayıf bin olduğunu söylemiştir.
[283] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarım söylemiştir.
[284] Tahâvî hadisi, buradakinden daha detaylı olarak nakletmiştir. (I, 224). Zevâid'de belirtildiğine göre (II, 51) Ebû Ya'lâ da nakletmiştir.
[285] Bûsîrî senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Ben derim ki: "Hadisi, Tahâvî de başka ifadelerle nakletmiştir." (I, 223). Bezzâr da tahrîc etmiştir. Fakat onun rivayetinde elbise" ifadesi mevcuttur. İbn Abbâs hadisinde de aynı ifade yer almıştır. Bkz.
[286] Bûsîri, Müslim'in şartlarına göre hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Ben derim ki: Bunu Abdullah b. Ahmed Müsned'e ilavelerinde (Zıı/ndnt) nakletmiştir. Heysemî de Zevâid'inde Ebû Nadre'nin Ubey'den hadis işitmediğini belirtmiştir.
[287] İsrâ s. 8
[288] Müsnede ve Zevâid'de (III, 57} belirtildiğine göre bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir-Heysemî ravilerinin güvenilir kabul edildiğini belirtmiş, Bûsîrî de onun bu açıklamasına katılmıştır.
[289] İbn Ebî Şeybe inde rivayet etmiştir. (1, 399). Bûsîrî de "Bunu Müsedd-avileri güvenilir olan bir senetle rivayet etmiştir" demiştir.
[290] BûsM'nm belirttiğine göre senedinde yer alan Muhammed b. Câbir el-Hanefî Zay, tidir.
[291] Bûsîrî sahili olarak değerlendirmiştir. Müsnede'de ise "Bu Buharı'üe, olarak nakletmiştir" sekimde geçmektedir. Ben derim ki: Rivayet, Buhaı ¥et^'l~Bârrmn hamişinde (1, 353) de yer almıştır.
[292] Zevâid'de (II, 60) belirtildiğine göre Bezzâr nakletmiştir. Bûsîrî, hadisin snhîh hadis senediyle nakledildiğini söylemiştir.
[293] Bunu Abdullah b. Ahmed Müsned'e ilavelerinde (Ziyâdât) nakletmiştir. Bkz. Zevâiâ, II, 63). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[294] Asıllarda bu şekilde geçmiştir. Ebû Saîd'in önünden geçen kişinin ismi konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazı rivayetlerde bunun Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişam olduğu söylenmiştir. Hafız İbn

Hacer ise olayların birden fazla olduğu yorumunu tercih etmiştir. Bkz. Fethü'l-Bârî, I, 388. Bûsîrî'nin naklinde de "el-Hâris" denmiştir

[295] şöyle geçmiştir: Tirmizî bundan, yani Ümmü Seleme hadisinden Lıntasar olarak: "Müsteşar güvendedir" sözünü nakletmiştir. Allah Resûlü'nün (sallallahu eyhi veseiiem) hizmetçi sözü ve bunu yerine getirmesi ile ilgili kısmını ise Müslim ve ırmizî, Ebû Hureyre hadisi olarak nakletmişlerdir. Bkz. Tirmizî, III, 375.

[296] Aynı zamanda Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senetlerinde yer alan Mûsâ b. Ubeyde, j Müsnede'de belirtildiğine göre zayıf biridir.

[297] Bûsîrî senedinde hakkında ihtilâf olan İbn LehîVnm bulunduğunu söylemiştir.

[298] Davûd b. el-Muhabber. Açıklamanın tamamı şöyledir: "Bu hadisinde o, hem senet hem de metin bakımından (güvenilir ravilere) muhalefet etmiştir."

[299] şu bilgilere yer verilmiştir: Bunu İshak b. Râhaveyh senedi ile İbrahim ^•Teymî'den merfû (Allah ResÛlü'nüh sözü) olarak, keza İbn Ebî Şeybe ve Bezzâr da âenedleriyle yine merfû olarak tahrîc ettiler." Hafız (İbn Hacer) der ki: "Ben hadisin tariklerini büyükçe bir cüzde topladım. Orada bunu 30 küsur sahabiden naklen hazırladım." Ayrıca hadisin merfû tarikleri için bkz. Beyhakî, II, 437.

[300] Ayrıca İbn Ebî Şeybe, merfû ve mevkuf olarak rivayet etmiştir. (I, 310).

[301] Bu haber, sonunda müellifin de dikkat çekeceği gibi, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adına uydurulmuştur.

[302] Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Bkz. Zevâid, II, 7; İbn Ebî Şeybe, I, 310. Bûsîrî'nin belirttiğine göre aynı hadisi el-Hâris ve Ebû Ya'lâ da rivayet etmişlerdir.

[303] Ayn: hadisi Bezzar da rivayet etmiştir. Heysemî'nin belirttiğine göre (II, 8) Taberânî de muhtasar olarak nakletmiştir.

[304] ei-Cerh ve't-Ta'dîl'de bu şekilde yer almıştır. Müsnede'de ise "MÛsa" gjW «kunmaktacür. Asülarda da "el-Mevhibî" şeklinde geçmiştir. Fakat dognij» b^ tahkik ettiğimiz gibidir. Hadisi ibn Ebî Şeybe de nakletmiştır. (I, 310). Busırı m belirttiğine göre Müsedded ve ibn Ebî Ömer'in senetlerinde Kesîr b. Abdurrahman et-Tahhân yer almıştır.

[305] İnciden ve yakuttan" sözü harLÇ hadisi el-Mu'cemu'l-evsat'ta Taberânî ve ayrıca Bezzâr rivayet etmişlerdir. Bkz. Heysemî, II, 8.

[306] Bûsîrî, tabiînin bilinmemesi sebebiyle senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.

[307] Taberânî d-Mucemu'l-kebîr'âe nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: "MekhûL Muâz'dan hadis işitmemiştir." Hadisi ayrıca Abdürrezzak da nakletmiştir.

[308] Ahmed b. Hanbel benzerini Mekke halkından bir şeyhten nakletmiş olup ravilen güvenilir kimselerdir. Ancak Muhammed b. İshak tedlis yapan biri olarak hadisi "^ J-' sıygasıyla nakletmiştir. Bkz. Zevnid, II, 20, Kenzü'l-ummâl'ds da (IV, 143) benzeri

[309] Bûsîrî senedinde an'ane yapan, formuyla hadisi nakleden} fv*uharnmed b. İshâk'm bulunduğunu söylemiştir.

[310] Taberânî nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: Senedinde yer alan Vâkidî zayıf biridir-(II, 25). el-Hâris'in senedinde Eyyûb el-Vâkldî vardır.

[311] Musannef, II, 365.

[312] İbn Hacer'in el-îsâbe'de belirttiğine göre bu zat sahabîye yetişmiş olup İbn Ömer ve Ali'den rivayetleri bulunmaktadır.

[313] Bûsîrî ravileririin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[314] Bunu muhtemelen Ebû ismail et-Tirmizî, Humeydı'mn kendi^^ Nüshasından nakletmıştir. Çünkü ben benim tahkikimle neşredilen Bışr b. Musa m Humeydî'den rivayeti olan nüshada bunu bulamadım. Hadisi ise Humeyd. o nushaü Derâverdî'den nakletmıştır. (II, 544).

[315] Humeydî, Müsned, II, 537.

[316] Bûsîrî: "Bunu et-Tayâlisî zayıf biri olan Muhammed b. Ebî Humeyd'den nakletrniştir" demiştir.

[317] es-Sülemî.

[318] Ayrıca bkz. Musannef, I, 403.

[319] İbnü'l-Mübarek, ez-Zühd, s. 141, nr: 420.

[320] Senedinde yer alan Atâ b. es-Sâib bunamış ve Bûsîrî'nin belirttiğine göre Hammâd b. Seleme ondan, Kınadıktan sonra hadis nakletmiştir.

[321] Bûsîrî, senedinin Sahîh'm senedi olduğunu söylemiştir.

[322] Bezzâr başka bir tarikten kısa olarak nakletmiştir (I, 90). Bûsîrî demiştir ki: Bezzâr senedinin hasen olduğunu söylemiştir. Münzirî de: "Dediği doğrudur" demiştir.

[323] Bûsîrî: "İbn Ebî Ömer mürsel olarak tahrîc etti" demiştir.

[324] İbn Ebî Şeybe buradakinden daha detaylı ve kanımca mevsûl olarak rivayet etmiştir. (I, 339).

[325] ibn hbî Şeybe ilave etmiştir. Bkz. I, 338, 339. Bûsîri "Müslim'in rivayet ettiği Ebû Humeyd ve Ebû Useyd hadisler, bunun

[326] Ebû Bekir b Ebt Şeybe bunu Musannefmâe de (II, 233) n ' Taberânî de rivayet etmiştir. Orada Arapça aslında geçen olarak tefsir edilmiştir. Bkz. Zevâid, II, 57,

[327] Bana göre doğrusu böyledir (I^-i). Sonra Bûsîrî'nin naklinde de bu şekilde gördüm. Asıllarda ise kelime "U--" şeklindedir. Abdürrezzâk, en-Nehaî'den: "Onlar kılıçlarını rida mesabesinde görürlerdi" dediğini nakletmiştir. el-Hasan'dan da: "Yay ridâdır" sözünü nakletmiştir. (nr. 1399, 1400, benim tahkik edip hadislerini numaraladığım nüsha). Bkz. İbn Ebî Şeybe, II, 232.

[328] İbn Ebî Şeybe hadisin son kısmını şu ifadelerle nakletmiştir: "Namaz kılarken çakıl taşlarn/ln oynama!" {II, 414) ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned. Zevâid'de bildirildiğine göre Bezzâr hadisin tamamını nakletmiştir. (II, 85)

[329] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd ve Ahmed b. Hanbel zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Çünkü tabiî bilinmemektedir. Bakiyye de tedlis yapar."

[330] Bunu Be/,zâr rivayet etmiştir. Bkz. Keşfü'i-estâr, I, 121. Bûsîrî demiştir ki: "Ebu Hamza'nın zm/;/olması sebebiyle zayıf bir senetle rivayet etmiştir."

[331] Bûsîrî'nin dediğine göre Hasan b. Kuteybe'nin zayıf olması sebebiyle senedi de zm/ıftır.

[332] Bana göre doğrusu böyledir. İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde "Vekî', Süleyman b. Muğire'den, o da Humeyd b. Hilâl'den naklen" şeklinde geçmiştir. (II, 415}. Asıl nüshalarda ise Süleyman b. Humeyd denilmiştir. Bûsîrî'nin nakli de bu şekildedir.

[333] Ahmed b. Hanbel hadisin tamamını nakletmiştir. Bkz. Zevâid, II, 54. Onun senedinde de "Humeyd b. Hilâl'den naklen" denilmiştir.

[334] Hadis, İbn Ebî Şeybe'nin Musannef inde başka bir senetle yer almıştır. Bkz. II, 417, 418. Bu haberi Ahmed b. Hanbel de nakletmiştir. Bkz. Zevâid, II, 66. Bûsîrî Müsnede'deki senedi kopuk olması sebebiyle zayıf görmüştür.

[335] (Hafız İbn Hacer diyor ki) Ben derim ki: Bunu Abdürrezzâk ve Vekî, Süfyan es-Sevrî'den nakletmişlerdir. Orada "Ümmü Seleme'den naklen" ifadesi yoktur. Bunu ^hmed b. Hanbel tahrîc etmiştir. Bu yüzden İshak, Mu'emmel'den bu konuda emin °*Up olmadığını teyit etmek İstemiştir. Eğer Mu'emmel hadisi tam ezberlemişse, buradaki ihtilaf Süfyan'dan kaynaklanmaktadır. Yoksa Süfyan üzerinde değii.

[336] Ayrıca bkz. Musnnnef, I, 169; Zevâid, II, 97. Bûsîrî demiştir ki: "Zayıftır. Çünkü tabiî bilinmemektedir."

[337] İbn Ebî Şeybe bunu Musannefde de aynı senetle rivayet etmiştir. (1,169)

[338] Zevâid ve Keşfii'l-estâr'da bildirildiğine göre bunu Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir.

[339] Yani İbn Ömer'in azatlısı Nâfi.

[340] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarım söylemiştir.

[341] Ömer'in azatlısı.

[342] Müsneıie'de şöyle geçmektedir: "Hadisin aslı Müslim'in Sahîh'inde Velîd b. Ubâde yoluyla Cabir'den farklı bir bağlamda nakledilen uzunca bir hadiste geçmektedir."

[343] Hazef, küçük Hicaz davarıdır. Hadis için bkz. Zevâid, II, 91.

[344] Bûsîrî demiştir ki: "İkisinin de senedinin merkezinde kimliği belirsiz bir tabiî vardır."

[345] bkz. el-Hâris, Müsned, II, 190. (Bendeki yazma nüsha). Bûsîrî demiştir ki: "el-Hâris bunu, Mücâlid'in meçhul olması sebebiyle zayıf bir senetle rivayet etmiştir."

[346] Hadis Berâ b. Âzib ve başkasından merfû olarak da rivayet edilmiştir.

[347] İbn Ebî Şeybe bunu başka ifadelerle rivayet etmiştir. (II, 88).

[348] Taberânî, Bilâl'den şöyle nakletmiştir: "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazda ^uzlanmızı aynı hizaya getirirdi" Bkz. Zevâid, II, 90. Bilâl'in bu haberi Musannefte (I, "omuzlarımızı ve ayaklarımızı aynı hizaya getirirdi (düzeltirdi)" ifadesiyle

[349] Heysemî bunu zikretmiş ve Ahmed b. Hanbel ile Taberânî'ye nisbet etmiştir. Orada rivayetin son kısmı "bu ikisi bir cemaattir" şeklindedir. Bkz. Zevâid, II, 45. Bûsîrî senedini zayıf görmüştür.

[350] Asıl nüshada hata sonucu "Ebû Mahreme" diye geçmiştir. Ebû Bahriyye'nin adı ise Abdullah b. Kays et-Terâğumî olup et-Tehztb'te biyografisi verilen ravilerdendir.

[351] Asıl nüshada hata eseri "İki kişi" ifadesi geçmiştir. Düzeltme Müsnede'den yapılmı °h.ıp Bûsîrî'nin rivayeti de böyledir.

[352] Bûsîrî demiştir ki: "Müsedded bunu sahih bir senetle rivayet etmiştir."

[353] Bûsîrî, Ebû Bekir el-Kaysî'nin zayıf oluşu ve Bakiyye b. el-Velîd'in tedlis yapması sebebiyle senedini zayıf görmüştür.

[354] Senedinde zayıf biri olan Davûd b. el-Muhabber vardır. Ama bunu yalnız o (el-Hâris) rivayet etmemiştir. Aynı hadisi Bezzâr da ravileri güvenilir olan bir senetle "yirmi beş namaz daha üstün kılınmıştır" ifadesiyle rivayet etmiştir.

[355] Bunu Taberânî d-Mu'cemu'l-evsat'ta rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid, II, 38. Fakat Heystamî hadisi Ebû Ya'lâ'ya nispet etmemiştir. Bûsîrî, Ebû Yaiâ'nm senedini Musa b-Ubeyde'nin zayıf olması sebebiyle zayıf görmüştür.

[356] Hadisin bir kısmını Taberânî başka bîr tarikten rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid, II, 39.

[357] İbn Ebî Şeybe, I, 345.

[358] Umeyr b. Hânî'yi İbn Ebî Hatim eserinde zikretmiştir. Bûsîrî'nin rivayetinde ise ismin "Ömer b. Hanı" şeklinde geçtiğini gördüm. İbn Hacer isnadına sahih hükmü vermiştir.

[359] Aynı hadisi Taberânî de et-Mu'cemu'l-kebtr'de rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. Zevniâ, II, 67; İbn Ebî Şeybe, Musannef, II, 327.

[360] Bûsîrî senedini Hâlid b. İyâs'm zayıf olması sebebiyle zayıf görmüştür.

[361] Taberânî el-Mu'cemu'l-kebîr'de rivayet etmiştir. Bkz. Zevnid, II, 79.

[362] Hafız İbn Hacer, el-îsâbe'de (II, 160) demiştir ki: Bu hadisi İbn Mâce bu yolla nakletmiştir. Fakat orada "Abdullah b. Bedr'den, o da Abdurrahman b. Ali b. Seyhan'dan, o da babasından naklen" demiştir. (Yani hadisi Ali b. Şeybân'ın müsnedi yapmıştır.) Şeybân bilinen bir zattır. Oğlu Ali şahabıdır." Bûsîrî de: "Bunu Müsedded zayıf biri olan Muhammed b. Câbir'den tahrîc etti" demiştir.

[363] Bunu İbn Ebî Şeybe Musannef inde (II, 327) Ebû Süfyan olmaksızın mevkuf olarak rivayet etmiştir.

[364] Kâh merfû olarak" demek, "söz Peygamber'e aittir", "kâh mevkuf olarak" demek ise "sö2 Ebû Hureyre'ye aittir" demektir.
[365] Bu zat, İbn Ebî Hâtim'in zikrettiğine göre Melîh b. Abdullah es-Sa'dî'dir.
[366] Bûsîrî tabiînin kimliğinin bilinmediğini söylemiştir.
[367] Hadid s. 27
[368] Senedinde Muhammed b. Abdurrahman b, Ebî Leylâ ve Haccâc b. Ertât vardır.
[369] Hadisi İbn Ebî Şeybe "yemek isteme"nin izahı olmaksızın başka bir ifadeyle rivayet etmiştir. (II, 72).
[370] Hadisi Bezzâr ve Taberânî bu ifadeyle nakletmişlerdir. Heysemî ravilerin güvenilir olduklarını söylemiş (II, 69), Bûsîrî de el-Hâris'in senedini hasen kabul etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4-KİTÂBU'L-GUSL (YIKANIP GUSLETMEK KİTABI)
Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli:
"... Eğer Cünüb Olduysanız Boy Abdesti Alın. Eğer Hasta Olmuşsanız, Yâhud Bir Sefer Üzerindeyseniz Veya İçinizden Biri Ayal Yolundan Gelmişse, Yâhud Da Kadınlara Dokunmuşsanız Ve Bu Hâlde Su Da Bulamamışsanız O Vakit Tertemiz Bir Toprakla Teyemmüm Edin, Binâenaleyh (Niyetle) Ondan Yüzlerinize Ve Ellerinize Sürün. Allah, Sizin Üzerinize Bir Güçlük Yapmayı Dilemez, Fakat Sizi İyice Temizlemeyi Ve Üstünüzdeki Nvmetini Tamamlamayı Diler. Tâ Ki Şükredesiniz" (Ei-Mâide: 6).
Ve Zikri Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli:
"Ey Îmân Edenler, Siz Sarhoşken, Ne Söyleyeceğinizi Bitinceye Ve Cünüb İken De -Yolcu Olmanız Müstesnâgusl Edinceye Kadar Namaza Yaklaşmayın. Eğer Hasta Olur, Ya Bir Sefer Üzerinde Bulunursanız Yâhud Sizden Biriniz Ayak Yolundan Gelirse, Yâhud Da Kadınlara Dokunup Da Bir Su Bulamazsanız O Vakit Temiz Bir Toprağa Teyemmüm Edin; Yüzlerinize Ve Ellerinize Sürün. Şübhesiz Allah Çok Afvedici, Çok Mağfiret Eyleyicidir" (En-Nisâ- 43).
1- Yıkanma Öncesi Abdest Almak Babı
2- Erkeğin, Kendi Karısı İle Beraber Yıkanması Babı
3- Bir Sâ' Ölçeği Ve Benzeri Mikdâr Su İle Yıkanmak Babı
4- (Gusııldejbaşı Üzerine Üç Defa Su Akıtan Kimse Babı
5- Bir Defa Yıkanmak Babı
6- Yıkanma Sırasında Hılâb Yâhud Güzel Koku İle Başlayan Kimse Babı
7- Cünüblük Yıkanmasında Ağzı Çalkalama Ve Buruna Su Çekme Babı
8- Daha Temiz Olması İçin Eli Toprakla Sürtmek Babı
9- Bâb: Cünüb Olan Kimse Elindecünüblükten Başka Bir Pislik Olmadığı Zaman, Elini Yıkamadan Önce Yıkanacağı Su Kabı İçine Sokar Mı?
10- Yıkanma Ve Abdest Alma Fiilleri Arasını Birbirinden Ayırmak Babı
11- Yıkanma Sırasında Sağ Eliyle Sol Eli İçine Su Boşaltan Kimse Babı
12- Bâb: Cinsî Münâsebet Yaptıktan Sonra Tekrarlayan Ve Bir Tek Yıkanma İle Kadınlarını Dolaşan Kimse(Nin Hükmü Nedir?)
13- Mezîyi Yıkamak Ve Mezîden Dolayı Abdest Almak Babı
14- Koku Sürünen, Sonra Da Yıkanan Ve Kokunun İzi Bedeninde Bakî Kalan Kimse Babı
15- Derisini İyice Suya Kandırdığını Zannedip Üzerine Su Akıttığı Zamana Kadar Saçları Hilâllamak Babı
16- Cünüblük Yıkanmasında Abdest Aldıktan Sonra Bedeninin Kalan Kısmını Yıkayıp Da Abdest Uzuvlarını Yıkamayı Diğer Bir Kerre Daha Tekrar Etmeyen Kimse Babı
17- Râb: İnsan Mescidde İken, Cünüb Olduğunu Hatırladığı Zaman Teyemmüm Etmeyerek Olduğu Gibi
Dışarıya Çıkar
18- Cünüblük Yıkanmasında Ellerin Silkelenmesinin Hükmü) Babı
19- Gusülde Başının Sağ Yanını Yıkamakla Başlayan Kimse Babı
20- Bismillahirrahmânirrahîm. Halvette Tek Başına İken Çıplak Olarak Yıkanan Ye Örtünmek Daha Faziletli Olduğu İçin Örtünen Kimse Bârı
21- Yıkanma Sırasında Bir Şey İçinde Veya Arkasında İnsanlardan Perdelenmek Râbı
22- Bâb: Kadın İhtîlâm Olduğu Zaman
23- Cünüb Kimsenin Teri Ve "Müslüman Murdar Olmaz" Babı
24- Bâb: Cünüb Kimse Dışarıya Çıkar, Çarşıda Ve Diğer Yerlerde Yürür.
25- Cünübün, Abdest Aldığı Zaman Yıkanmadan Evde Durmasının Cevazı) Babı
26- Cünüb Olan Kimse Abdest Alır, Sonra Uyur Babı
27- Bâb: Erkeğin Sünnet Yeri, Kadının Sünnet Yeriyle Buluştuğu Zaman?
28- Kadın Fercinin Islaklığından İsabet Eden Şeyleri Yıkamak Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

4-KİTÂBU'L-GUSL (YIKANIP GUSLETMEK KİTABI)

Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"... Eğer Cünüb Olduysanız Boy Abdesti Alın. Eğer Hasta Olmuşsanız, Yâhud Bir Sefer Üzerindeyseniz Veya İçinizden Bir Ayal Yolundan Gelmişse, Yâhud Da Kadınlara Dokunmuşsanız Ve Bu Hâlde Su Da Bulamamışsanız O Vakit Tertemiz Bir Toprakla Teyemmüm Edin, Binâenaleyh (Niyetle) Ondan Yüzlerinize Ve Ellerinize Sürün. Allah, Sizin Üzerinize Bir Güçlük Yapmayı Dilemez, Fakat Sizi İyice Temizlemeyi Ve Üstünüzdeki Nvmetini Tamamlamayı Diler. Tâ Ki Şükredesiniz" (Ei-Mâide: 6). [1]

Ve Zikri Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli:

"Ey Îmân Edenler, Siz Sarhoşken, Ne Söyleyeceğinizi Bitinceye Ve Cünüb İken De -Yolcu Olmanız Müstesnâgusl Edinceye Kadar Namaza Yaklaşmayın. Eğer Hasta Olur, Ya Bir Sefer Üzerinde Bulunursanız Yâhud Sizden Biriniz Ayak Yolundan Gelirse, Yâhud Da Kadınlara Dokunup Da Bir Su Bulamazsanız O Vakit Temiz Bir Toprağa Teyemmüm Edin; Yüzlerinize Ve Ellerinize Sürün. Şübhesiz Allah Çok Afvedici, Çok Mağfiret Eyleyicidir" (En-Nisâ- 43)[2]**.**

1- Yıkanma Öncesi Abdest Almak Babı

1-..... Bize Mâlik, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Peygamber'in zevcesi Âişe'den haber verdi (şöyle demiştir): Peygamber (S) cünüblükten yıkandığı zaman ellerini yıkamaktan başlardı. Sonra namâzâçin abdest alır gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya daldırır ve onlarla saçlarının diplerini hilâllardı (yânı aralıklarına su geçirirdi). Sonra iki eliyle başı üzerine üç avuç su dökerdi. Ondan sonra suyu bütün bedeni üzerinden akıtırdı[3].

2-.....İbn Abbâs'tan; o da Peygamber'in zevcesi Meymûne'den tahdîs etti. Meymûne (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) yalnız ayaklarını

yıkamıyarak namaz için abdest alışı gibi abdest aldı. Bacak aralarını ve oralarına isabet eden yıkanacak şeyleri de yıkadı. Sonra kendi üzerine su döktü. Sonra ayaklarını yerinden ayırıp yıkadı. Onun cünüblükten dolayı yıkanması işte budur. [4]

2- Erkeğin, Kendi Karısı İle Beraber Yıkanması Babı

3-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ile ben, bir kaptan yıkanırdık. O kap, "farak" denilen bir kadeh idi[5].

3- Bir Sâ' Ölçeği Ve Benzeri Mikdâr Su İle Yıkanmak Babı

4-..... Bana Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Bekr ibnu Hafs tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Seleme'den şöyle derken işittim: Ber ve Âişe'nin erkek kardeşi beraberce Âişe'nin yanına girdik. Âişe'nin erkek kardeşi Âişe'ye Peygamber'in yıkanmasından sordu. Âişe bir sâ' mikdârı su alır bir kap İstedi. Onunla yıkandı ve başının üzerine su akıttı. Şu hâlde ki, bizimle kendisi arasında (bedeninin aşağısını perdeleyen) bir perde vardı[6].
Ebû Abdillah Buhârî der ki: Yezîd ibn Hârûn, Behz ibn Esved ve el-Cüddî (205) de bu hadîsi Şu'betu'bnu Haccâc'dan rivayet ettiler. Bu hadîste ("nahvin min sâ'ın = bir sâ' mikdârı su alır" yerine), "Kadri sâ'm= Bir sâ' mikdârı" lâfzı vardır[7].

5-..... BizeEbû Ca'fer (Muhammed ibn Alî) tahdîs etti ki, kendisi ve babası Alî ibn Hüseyin, Câbir ibn Abdillah'ın yanında bulunuyordu. Câbir (R)'in yanında da bir topluluk vardı. O cemâat Câbir'e gusülden sordular. Câbir bir sâ' (mikdârı su) yeter, dedi. Bir diğer kimse: Bana bu kadarı yetmez, dedi. Bunun üzerine Câbir; Saçı senden daha gür, kendisi de senden daha hayırlı olan bir zâta (bu kadar su) yetiyordu, dedi. Sonra üstünde bir parça elbise olduğu hâlde bizlere imâm oldu [8].

6-..... Bize Ebû Nuaym tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyhe, Amr (ibn DînârJ'dan; o da Câbir ibn Yezîd (103)'den; o da İbr Abbâs'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) ile zevcesi Meymûne, bir kaptan beraberce yıkanırlardı.
Ebû Abdillah Buhârî der ki: Sufyân ibn Uyeyne ömrünün sonunda: İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'den diye söylerdi. (Bu iki rivayetten) sahîh olan ise, Ebû Nuaym'ın rivayet ettiğidir [9].

4- (Gusııldejbaşı Üzerine Üç Defa Su Akıtan Kimse Babı

7-..... Bana Cubeyr ibn Mut'ım (65) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Bana gelince, ben başımın üzerinden üç kene suyu akıtırım" buyurdu ve her iki eliyle de (akıtma şeklini) işaret etti. [10]

8-..... Bize Şu'be, Mihvel ibn Râşid'den; o da Muhammed ibn Alî (Ebû Ca'fer Bâkir)'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti.O: Peygamber (S), başı üzerinden üç defa su boşaltırdı, demiştir. [11]

9-..... Bana Ebû Ca'fer Muhammed Bakır tahdîs edip şöyle dedi: Câbir bana şunları söyledi: Amucamın oğlu bana geldi - Câbir, "amucamn oğlu" sözüyle Hasen ibn Muhammed ibni'l-Hanefiyye'yi ta'rîz ediyordu- de: Cünüblükten yıkanmak nasıldır? diye sordu. (Câbir der ki:) Ben de: Peygamber (S) üç avuç su alır ve bunları başının üzerinden akıtır, sonra da bedeninin kalan kısmı üzerinden akıtır idi, diye cevâb verdim. Hasen bana hitaben: Ben saçı çok bir erkeğim, dedi. Ben de: Peygamber senden daha çok saçlı idi, dedim [12].

5- Bir Defa Yıkanmak Babı

10-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Meymûne şöyle söyledi: Ben Peygamber'e yıkanmak için su koydum. Kendisi iki yâhud üç kerre ellerini yıkadı. Ondan sonra sol eli üzerine su boşaltıp hayalarını yıkadı. Sonra elini yere sürdü. Sonra ağzını çalkaladı ve burnuna su çekti. Yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra bedeni üzerine su akıttı. Sonra yerinden ayrılıp ayaklarını yıkadı. [13]

6- Yıkanma Sırasında Hılâb Yâhud Güzel Koku İle Başlayan Kimse Babı [14]

11-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) .cünüblükten dolayı yıkandığı zaman külek gibi bir şey isterdi. Müteakiben avucu ile su alır, başının sağ tarafından (yıkanmağa) başlar, sonra yine su alır, sol tarafını da yıkardı. Sonra İki avucu ile başının ortasına su dökerdi[15].

7- Cünüblük Yıkanmasında Ağzı Çalkalama Ve Buruna Su Çekme Babı

12-..... Bana Salim, Kurayb'den; o da İbn Abbâs (R)'tan tahdîs etti. O da bize Meymûne tahdîs etti demiştir. Meymûne (R) şöyle demiştir: Peygamber'e yıkanmak için su döktüm. O sağ eliyle sol eli üzerine su boşalttı da ellerini yıkadı. Sonra apışarasını yıkadı. Sonra eliyle yere vurdu da elini toprağa sürdü. Sonra elini yıkadı. Sonra ağzını çalkaladı ve burnuna su çekti. Sonra yüzünü yıkadı ve başı üzerine su akıttı. Sonra yerinden uzaklaşıp ayaklarını yıkadı. Sonra kendisine bir havlu getirildi, fakat o bununla silinmedi[16].

8- Daha Temiz Olması İçin Eli Toprakla Sürtmek Babı

13-..... BizeA'meş, Salim ibn Ebi'I-Ca'd'den; o da Kurayb'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'den tahdîs etti ki (o şöyle demiştir) Peygamber (S) cünüblükten dolayı yıkandı. Şöyle ki: Eliyle apışarasını yıkadı. Sonra elini duvara sürttü. Sonra elini yıkadı. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Nihayet yıkanmasını bitirince ayaklarını da yıkadı. [17]

9- Bâb: Cünüb Olan Kimse Elindecünüblükten Başka Bir Pislik Olmadığı Zaman, Elini Yıkamadan Önce Yıkanacağı Su Kab İçine Sokar Mı?

İbn Umer ve Berâ ibn Azib, elini yıkamadan abdest alacak suyun içine sokmuşlardır [18].
İbn Umer ile îbn Abbâs, cünüblük yıkanmasından sıçrayacak serpintilerde be's görmemişlerdir [19].

14-..... BanaEflâh, el-Kaasım'dan; o da Âişe'den, haber verdi. Âişe (R): Peygamber (S) ile ben bir kaptan yıkanırdık, ellerimiz, o kabır içinde gidip gelirdi, demiştir. [20]

15-..... Bize Şu'be, Hammâd'dan; o da Hişâm'dan; o da babası Urve ibn Zubeyr'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R): Rasû-lullah (S cünüblükten dolayı yıkandığı zaman, elini yıkar idi, demiştir. [21]

16-..... Bize Şu'be, Ebû Bekr ibn Hafs'tan; o da Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R): Ben ve Peygamber (S) cünüblükten dolay bir kaptan yıkanırdık, demiştir.
(Buhârî der ki:) Ve keza Abdurrahmân ibn Kaasım'dan; o da babası Muhammed ibn Ebî Bekr'den; o da Âişe'den olmak üzere Şu'-be'nin Ebû Bekr ibn Hafs'tan rivayet ettiği hadîs gibi rivayet etmiştir [22].

17- Bize Ebu'l-Velîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Abdullah ibn Abdillah ibn Cebr'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, o şöyle diyordu: Peygamber (S) ile kadınlarından birisi beraberce bir kaptan yıkanırlardı.
Müslim ibn İbrâhîm ile Vehb ibn Cerîr, bu hadîsi, Ebû'l-Velîd'in rivayet etmiş olduğu bu isnâdla, Şu'be'den rivayetlerinde, sonunda "cünüblükten" sözünü ziyâde etmişlerdir. [23]

10- Yıkanma Ve Abdest Alma Fiilleri Arasını Birbirinden Ayırmak Babı [24]

İbn Umer'den zikrolunur ki o, ayaklarını, cildi üzerindeki abdest suyu ıslaklığı kuruduktan sonra yıkamıştır .[25]

18-.....İbn Abbâs şöyle demiştir: Meymûne (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah için yıkanacağı suyu koydum. Kendisi elleri üzerine su boşalttı ve onları ikişer defa veya üçer defa yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eli içine su boşalttı da bu su ile hayalarını yıkadı. Sonra elini toprakla sürttü. Sonra ağzını çalkaladı ve burnuna su çekti. Sonra yüzünü ve ellerini yıkadı, başını da üç defa yıkadı. Sonra bedeni üzerine su döktü. Sonra durduğu yerden ayrıldı da ayaklarını yıkadı. [26]

11- Yıkanma Sırasında Sağ Eliyle Sol Eli İçine Su Boşaltan Kimse Babı

19-..... Bize A'meş, Salim ibn Ebi'l-Ca'd'dan; o da İbn Abbâs'ın azâdlısı Ebû Kurayb'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Haris kızı Mey-mûne'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Rasûlullah için yıkanma suyu koydum ve kendisine perde yaptım. Kendisi eline su döktü de bir veya iki defa yıkadı. -Süleyman ibn Mıhrân el-A'meş: Salim ibn Ebi'l-Ca'd'ın üçüncü defayı zikredip etmediğini bilmiyorum dedi.- Sonra Rasûlullah sağ eliyle, sol eli üzerine su boşalttı da fercini yıkadı. Sonra elini yere yâhud da duvara sürttü. Sonra ağzını çalkalayıp burnuna su çekti. Yüzünü ve ellerini yıkadı, başını yıkadı. Sonra bedeni üzerine su döktü. Sonra kenara çekildi de ayaklarını yıkadı. Bu sırada (silinmesi için) ben kendisine bir bez uzattım. Fakat o eliyle şöyle yapıp onu istemediğini işaret etti. [27]

12- Bâb: Cinsî Münâsebet Yaptıktan Sonra Tekrarlayan Ve Bir Tek Yıkanma İle Kadınlarını Dolaşan Kimse(Nin Hükmü Nedir?) [28]

20-..... BizeİbnuEbî Adiyy (194) ile Yahya ibn Saîd, Şu'be'den; o da İbrâhîm ibn Muhammed ibni'l- Münteşir'den; o da babası Muhammed'den tahdîs etti. O şöyle demiştir:
İbn Umer'in ("Ben ihramlı olup da koku neşretmemi sevmem") sözünü Âişe'ye zikrettim. Bunun üzerine Âişe: Allah EbûAbdirrah-mân'a (yânî îbn Umer'e) rahmet etsin. Ben Rasûlullah(S)'a koku sürerdim, o da gece kadınlarını dolaştıktan sonra sabahleyin koku neşrederek (yânî koku izleri üzerinde iken) ihrama girerdi, dedi[29].

21-..... Bize Muâz ibn Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Hişâm, Katâde'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) gece yâhud gündüzün bir saatinde kadınlarını devrederdi; kadınlar da on bir tane idiler, dedi. Katâde dedi ki: Ben Enes'e: Rasûlullah buna takat getirir miydi? diye sordum. Enes: Biz aramızda O'na otuz erkek kuvveti verilmiştir, diye söyleşirdik, dedi. Saîd ibn Ebî Arûbe de Katâde'den, Enes'in onlara dokuz kadın diye tahdîs ettiğini söylemiştir [30].

13- Mezîyi Yıkamak Ve Mezîden Dolayı Abdest Almak Babı

22-..... Alî (ibn Ebî Tâlib-R) şöyle demiştir: Ben mezîsi çok olan bir erkek idim. Kızı Fâtıma'nın benim nikâhımda bulunmasından dolayı, ben bir kimseye Peygamber'e sormasını emrettim. O da sordu. Peygamber (S) ona: "Zekeriniyıka da abdest al" buyurmuştur. [31]

14- Koku Sürünen, Sonra Da Yıkanan Ve Kokunun İzi Bedeninde Bakî Kalan Kimse Babı

23-..... Bize Ebû Avâne, İbrâhîm ibn Muhammed ibni'lMünteşir'den; o da babası Muhammed'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Âişe'ye sordum da ona: İbn Umer'in: "Koku neşrederek ih-râmlı olmamı sevmiyorum" sözünü zikrettim. Bunun üzerine Âişe: Ben Rasûlullah'a güzel koku sürdüm, sonra O kadınlarını dolaştı, sonra da (üzerinde koku izi varken) ihrâmlı oldu, dedi. [32]

24-.....Âişe (R) Peygamber (S) ihramda iken, başının saç ayırımında kokunun parıldamasi sanki hâlâ gözümün önündedir, demiştir. [33]

15- Derisini İyice Suya Kandırdığını Zannedip Üzerine Su Akıttığı Zamana Kadar Saçları Hilâllamak Babı

25-.....Âişe (R) şöyle demiştir: RasûluIlah (S) cünüblükten dolayı yıkandığı zaman ellerini yıkar ve namaz için abdest alır gibi ab-dest

alır; ondan sonra yıkanırdı. Şöyle ki, sonra eliyle saçlarını hilâllardı. Nihayet derisini iyice suya kandırdığını zannettiği zaman üzerine üç defa su akıtırdı. Sonra bedeninin kalan kısmını yıkardı. Âişe dedi ki: Ben RasûluIlah ile beraber bir kaptan yıkanırdım da o kaptan beraberce su avuçlardık. [34]

16- Cünüblük Yıkanmasında Abdest Aldıktan Sonra Bedeninin Kalan Kısmını Yıkayıp Da Abdest Uzuvlarını Yıkamayı Diğer Bir Kerre Daha Tekrar Etmeyen Kimse Babı [35]

26-..... Bize el-A'meş, Sâlim'den; o da İbn Abbâs'ın himayesinde bulunan Kurayb'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'den haber verdi. Meymûne (R) şöyle demiştir: RasûluIlah (S) cünüblük yıkanması için su koydu. Müteakiben sağ eliyle sol eli içine iki yâ-hud üç defa kabı eğerek su döktükten sonra apışarasını yıkadı. Sonra elini yere yâhud duvara iki yâhud üç defa vurdu. Sonra ağzım çalkaladı, burnuna su çekti, yüzünü ve iki kollarını yıkadı. Sonra başı üzerine suyu akıttı. Sonra bedenini yıkadı. Sonra kenara çekildi de ayaklarını yıkadı. Meymûne der ki: Ben (silinmesi için) kendisine bir bez getirdim de, O bunu istemedi ve eliyle silkmeğe başladı. [36]

17- Râb: İnsan Mescidde İken, Cünüb Olduğunu Hatırladığı Zaman Teyemmüm Etmeyerek Olduğu Gibi Dışarıya Çıkar

27-..... Bize Usmân ibn Umer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yûnus, Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; oda da Ebû Hureyre'den haber verdi O şöyle demiştir: Namaz ikaamet edildi. İnsanlar ayakta olduğu hâlde saflar düzeltildi. Bunu ta'kîben RasûluIlah (S) çıkıp yanimiza geldi. Nihayet namaz kıldıracağı yerde dikilince kendisinin cü-nüb olduğunu hatırladı. Bunun üzerine bizlere: "Yerinizden ayrılmayınız" dedi. Sonra geri dönüp yıkandı. Sonra başı damlaya damlaya yanımıza çıktı, tekbîr aldı; biz de O'nunla birlikte namaz kıldık.
Abdu'I-A'lâ bu hadîsi Ma'mer (ibn Râşid)'den; o da Zuhrî'den rivayet etmekte Usmân ibn Umer'e mutâbaat etmiştir. Bu hadîsi Ab-durrahmân el-Evzâî de Zuhrî'den rivayet etmiştir[37].

18- Cünüblük Yıkanmasında Ellerin Silkelenmesinin Hükmü) Babı [38]

28-.;.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Meymûne şöyle dedi: Ben
Peygamber için yıkanma suyu koydum da kendisini bir bez ile perdeledim. O, elleri üzerine su döküp onları yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp apışarasım yıkadı. Akabinde eliyle toprağa vurup, onu toprağa sürdü. Sonra elini yıkadı. Sonra ağzını çalkalayıp burnuna su çekti, yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başı üzerine su döktü ve bütün bedeni üzerine su akıttı. Sonra yerinden ayrılıp ayaklarını yıkadı. Ben kendisine bir bez uzattım, fakat o bunu almadı da ellerini silkeleyerek gitti. [39]

19- Gusülde Başının Sağ Yanını Yıkamakla Başlayan Kimse Babı

29-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Biz kadınlardan birimize cünüblük isabet ettiği zaman, iki eliyle üç defa su alıp onu başı üzerine dökerdi. Sonra eliyle su alır, sağ tarafı üzerine ve diğer eliyle su alır, sol tarafı üzerine (döküp yıkanırdı). [40]

20- Bismillahirrahmânirrahîm. Halvette Tek Başına İken Çıplak Olarak Yıkanan Ye Örtünmek Daha Faziletli Olduğu İçin Örtünen Kimse Bârı

Ve Behz ibn Hakîm, babası Hakîm'den; o da dedesinden; o da Peygamber(S)'den (olmak üzere):
Allah, kendisinden haya edilmeğe insanlardan daha haklıdır, dedi[41].

30-..... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İsrâîl oğul/arı çıplak olarak, birbirlerine baka baka yıkanırlardı. Mûsâ ise yalnızca yıkanırdı. İsrail oğulları: Allah'a yemin olsun, Musa'yı bizimle birlikte yıkanmaktan men' eden, ancak O'nun kasığının çıkık olmasıdır, derlerdi. Mûsâ bir defa yıkanmağa gitti, elbisesini de bir taşın üstüne koydu. Akabinde taş elbisesini alıp kaçtı. Mûsâ: Ey taş elbisemi, ey taş elbisemi! diyerek taşın arkasından koştu. Nihayet İsrâîl oğulları onu (çırılçıplak) gördüler de: Vallahi Musa'da hiçbir kusur yokmuş, dediler. Ve Mûsâ elbisesini aldı da taşı dövmeğe başladı. "
Ebû Hureyre: Vallâhî o taşta muhakkak altı yâhud yedi dövme izi kalmıştır, dedi[42].
Yine Ebû Hureyre'den; o da Peygamber (S)'den, (O) şöyle buyurmuştur: "Eyyûb çıplak yıkandığı sırada üzerine ahundan çekirgeler düştü. Eyyûb hemen elbisesinin içine avuçlamaya başladı. Rabb'i ona: Yâ Eyyüb, şu görmekte olduğun şeyden ben seni zengin kılmamış mı idim? diye nida etti. Eyyûb: Sen'in izzetine yemin ederim ki evet zengin kıldın, lâkin Sen'in bereketinden benim için müstağni olmak yoktur, dedi."
Bu hadîsi İbrâhîm, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Safvân'dan; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre'den rivayet etti. Peygamber (S): "Eyyûb çıplak olarak yıkandığı sırada... " buyurmuştur. [43]

21- Yıkanma Sırasında Bir Şey İçinde Veya Arkasında İnsanlardan Perdelenmek Râbı

31-..... Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin himayesinde bulunan Ebû Murre haber vermiştir. O da Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâ-ni'den işitmiştir ki, o şöyle diyordu: Ben fetih yılı Rasûlullah'ın yanına gittim ve Ö'nu yıkanır hâlde buldum. Fâtıma da O'nu perdeliyordu. "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Ben Ümmü Hâni'im dedim. [44]

32-..... Bize Sufyân (es-Sevrî), A'meş'ten; o da Salim ibn Ebi'lCa'd'dan; o da Kurayb'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'-den haber verdi. Meymûne şöyle demiştir: Peygamber (S) cünüblük-ten dolayı yıkanırken ben kendisini perdeledim. O ellerini yıkadı, sonra sağ eliyle sol eli içine su döküp apışarasını ve oraya değen şeyleri yıkadı. Sonra eliyle duvar üzerine yâhud toprağa mesnetti. Sonra ayaklarım yıkamıyarak namaz için abdest alışı gibi abdest aldı. Sonra kendi bedeni üzerine su akıttı. Sonra kenara çekilip ayaklarını yıkadı.

Bu hadîsi A'meş'ten rivayet etmekte Sufyân'a, Ebû Avâne ile İbn Fudayl ayrı ayrı mutâbaat etmişlerdir. Her ikisinin de mutâbaatı perdelemededir (yânî "Ben Peygamber (S)'i perdeledim" lâfzındadır). [45]

22- Bâb: Kadın İhtîlâm Olduğu Zaman

33-..... Bize Mâlik, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Zeyneb bintu Ebî Seleme'den; o da mü'minlerin annesi Üm-mü Seleme'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ebû Talha'nın karısı olan Ümmü Süleym, Rasûlullah'ın yanına geldi de: Yâ Rasûlallah! Şübhesiz Allah haktan haya etmez. Bir kadın ihtilâm olduğu zaman gusl etmesi îcâb eder mi? diye sordu. Rasûlullah (S): "Suyu gördüğünde (evet)" cevâbını verdi [46].

23- Cünüb Kimsenin Teri Ve "Müslüman Murdar Olmaz" Babı

34-..... Bize Bekr (ibn Abdillah), Ebû Nâfi'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre cünüb iken Medîne sokağının birinde kendisini Peygamber (S) karşılamış. -Ebû Hureyre- Yanından savuşup gittim (deyip kendisini tekrar tecrîd ederek şöyle devam etti:); Ebû Hureyre gitti ve yıkandı, sonra geldi. Peygamber: "Sen nerede idin yâ Ebâ Hureyre?" diye sordu. Ebû Hureyre de: Cünüb idim Tahâretsiz olarak seninle birlikte oturmak istemedim, diye ce-vâb verdi. Bunun üzerine: "Subhânallah! Mü'min murdar olmaz" buyurdu [47].

24- Bâb: Cünüb Kimse Dışarıya Çıkar, Çarşıda Ve Diğer Yerlerde Yürür.

Atâ: Cünüb olan kimse abdest almasa da kan aldırır, tırnaklarını keser ve başını tıraş eder, demiştir [48].

35-..... Katâde ve arkadaşlarına da Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) bir tek gece içinde kadınları üzerine dolaşır idi. O vakit Peygamber'in dokuz kadım vardı. [49]

36-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben cünüb iken Rasûlullah (S) benimle karşılaştı ve benim elimi tuttu. Böylece kendisiyle birlikte yürüdüm. Nihayet oturdu. Ben hemen savuştum da barındığım yere geldim, yıkandım. Sonra geldim. O hâlâ oturuyordu. "Sen nerede idin yâ Ebâ Nırr?" dedi. Ben de kendisine (yaptığım işleri) söyledim. Bunun üzerine: "Subhânattah! Yâ Ebâ Hırr, mü'mîn murdar olmaz" buyurdu. [50]

25- Cünübün, Abdest Aldığı Zaman Yıkanmadan Evde Durmasının Cevazı) Babı

37-..... Ebû Seleme şöyle demiştir: Ben, Âişe'ye, Peygamber (S) cünüb iken uyur muydu? diye sordum. Âişe (R): Evet, abdest alır, uyurdu, dedi. [51]

38-.....(İbn Umer şöyle demiştir:) Umer ibn Hattâb, RasûlulIah'a: Birimiz cünüb iken uykuya varabilir mi? diye sordu. Rasûlul-lah (S): "Evet, herhangi biriniz abdest aldıktan sonra (isterse) cünüb iken de yatsın" buyurdu [52].

26- Cünüb Olan Kimse Abdest Alır, Sonra Uyur Babı

39-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kendisi cünüb olduğu hâlde uyumak istediği zaman, apışarasmı yıkar ve namaz için alır gibi abdest alırdı. [53]

40-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, Peygamber'den: Birimiz cünüb iken uykuya varır mı? diye fetva istedi. Peygamber: "Abdest aldığı zaman evet"buyurdu. [54]

41-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Umer ibn Hattâb (R) Rasülullah'a, geceleyin kendisine cünüblük isabet eder olduğunu zikretti. Rasûlullah (S) ona: "Zekerim yıka, abdest at, sonra uyu" buyurdu. [55]

27- Bâb: Erkeğin Sünnet Yeri, Kadının Sünnet Yeriyle Buluştuğu Zaman? [56]

42- Bize Muâz ibn Fudâle tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hişâm (ed-Destevâî) tahdîs etti. H ve keza bize Ebû Nuaym, Hişâm ed-Destevâî'den; o da Katâde'den; o da Hasen (Basrî)'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den tahdîs etti Peygamber (S): "Erkek, kadının dört şu'besi arasına oturup da sonra kadına meşakkat ulaştırdığı zaman (her ikisine) yıkanmak vâcib olmuştur" buyurdu.
Bu hadîsin benzerini Şu'be'den rivayet etmekte Amr ibn Mer-zûk, Hişâm'a mutâbaat etmiştir. Ve (Buhârî'nin şeyhi olan) Mûsâ ibn İsmâîl şöyle dedi: Bize Ebân ibn Yezîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hasen Basrî bu hadîsin benzerini haber verdi[57].

28- Kadın Fercinin Islaklığından İsabet Eden Şeyleri Yıkamak Babı

43-..... Yahya (ibn Ebî Kesîr) şöyle dedi: Bana Ebû Seleme haber verdi, ona da Atâ ibn Yesâr haber verdi. Ona da Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî haber verdi ki, kendisi Usmân ibn Affân (R)'a sorup: Erkek, karısı ile cinsî münâsebet yapıp da menî getirmediği zaman (ne yapmalıdır?) bana haber ver, demiş. Usmân: Namaz için abdest aldığı gibi abdest alır ve bacakları arasını yıkar, diye cevâb vermiş de: Ben bunu Rasûlullah'tan işittim, demiştir.
Râvî Zeyd ibn Hâlid der ki: Ben bu mes'eleyi Alî ibn Ebî Tâ-lib'e, Zubeyr ibn Avvâm'a, Talha ibn Ubeydillah'a, Ubeyy ibn Ka'-b'a da

sordum. Bunların hepsi, ben Zeyd'e böyle emrettiler.
Yahya (ibn Ebî Kesîr) şöyle dedi: Ve yine bana Ebû Seleme haber verdi. Ona da Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber vermiştir. Ona da Ebû Eyyûb, kendisinin bunu Rasûlullah'tan-işittiğini haber vermiştir. [58]

44-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve haber verip şöyle dedi: Bana Ebû Eyyûb haber verip şöyle dedi: Bana Ubeyy ibn Ka't haber verdi ki, kendisi: Yâ Rasûlallah, erkek kadın ile cinsî mü-nâsebet yapıp da menî indirmediği zaman (nasıl hareket etmelidir?) dedi. Rasûlullah: "Kendinden kadına dokunan şeyi (yânı zekerini) yıkar, sonra abdest alır ve namaz kılar" buyurdu. Ebû Abdillah Buhâri şöyle dedi: (Menî indirmeden de) yıkanmak (dînde) daha ihtiyat-h olandır. Bâbdaki bu hadîs ise (Şâri'den rivayet edilen iki emrin) sonuncusudur. Biz bunu ancak sahâbîlerin (yıkanmanın vâcib olup olmaması hususundaki) ihtilâflarından dolayı beyân ettik [59].

---

[1] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/368-369.
[2] Bu el-Mâide:6. ve en-Nisâ:43. âyetleri, islâm'ın İbâdetlere girişmek için farz kıldığı abdest alma, gusl etme ve su bulunmadığı veya su kullanmaya mâni' olan sefer, hastalık ve benzeri hâllerde abdest ile guslün yerine geçmek üzere teyemmüm yapma esaslarını, bunların farzlarını takrir ve tesbît eden âyetlerdir.
"İslâm'da maddî ve ma'nevî temizlik mes'elesinin o kadar ehemmiyeti vardır ki, su bulunmadığı zaman hiç olmazsa gusül veya abdest yerine taharete niyet ve kalbini temizliğe bağlayıp, maddî cihetten de tertemiz bir toprağı abdest organlarının yansı demek olan yüzüne ve dirseklerine kadar ellerint tlokundur-malıdır. Yânî ellerini bir kerre toprağa vurup yüze mesh etmeli, bir kerre de vurup dirseklerine kadar ellerini meshetmelidir. ihtimâl ki, îmânı olmayanlar "Bundan ne çıkar?" derler. Fakat aklın bundan en az alacağı ders şudur ki, İnsan hem zahiren ve hem de bâtınen temizliği bırakmamalıdır. Kalbî temizlik asıldır. Kalbi pis olan ne yapsa temizlenmez ve lâkin yalnız kalb temizliği de kâfî gelmez; maddeten zahirini de temizlemelidir. Su bulunmayınca zarurette teyemmüm esasen bir kalbî temizlik işi olmakla beraber, maddî şart ve zahirî şeklinin de "Tamâmına erişilmeyenin tamâmı terk olunmaz" medlulü üzere en güzel bir muhafazasıdır..." {Hakk Dîni, II, 1359-1360).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/369.
[3] Gusülden Önceki abdest, RasûlulIah'ın fiili ile sabittir. Yalnız gusül cünüblüğü giderdiği gibi abdest yerine de geçer ve gusül ile namaz kılınır. Ebû Sevr ile Dâ-vûd Zahirî, abdestsiz iken cünüb olan kimse hakkında guslün abdest yerine geçmeyeceğine kaail olmuşlardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/370.
[4] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/370.
[5] "Farak", cumhur kavline göre iki sâ' mikdân su alır bir kaptır ki, takriben altı litre eder. İbnu'1-Esîr ise, "râ"nın fethiyle "farak"ın 16 rıtl, yânî 3 sâ' -ki takriben dokuz litre eder- "râ"nın sükûnu ile "fark'ın 120 rıtl, yâhud 22 1/12 sâ',
yânî takriben 67,5 litre olduğunu beyân ediyor. Mü'minlerin annesi Âişe de "farak, 6 kıst(l*İJ)'tır"demiş.Lûgatçilerin bilittifâk beyâniyle her kist 1/2 sâ' diye ta'rîf edilmiş olduğundan, İbnu'I-Esîr'in nakline diyecek kalmıyor. Sufyân ibn Uyeyne ile İmâm Şafiî ve lûgatçiîer bunda müttefiktir. Ancak Hanefî fakîhleri "müdd"ü 2 rıtl i'tibâr edip, sâ' da4müdd olduğundan, onlarca "farak" 2sâ'-dır ki, yine Hicâzhlar'ın 3 sâ'ın mecmuu i'tibâr ettikleri 16 rıtl demek olur. "Kitâbu'1-Vudû, 49; Müdd ile abdest almak bâbı"nm haşiyesine de bak... (Tecrîd Ter,, I, 172).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/370.
[6] Soran, kızkardeşi Ümmü Kulsüm bintu Ebî Bekr es-Siddîk'm süt oğlu Ebû Seleme Abdullah ibn Abdirrahmân ibn Avf ile birlikte yanına gelen, bir kavle göre süt biraderi Abdullah ibn Yezîd, diğer bir kavle göre de öz kardeşi Abdurrahmân ibn Ebî Bekr es-Siddîk idi ki, her hangisi olsa bunlar Âişe'nin mahremi İdiler.
Âişe'nin bu fiilinde, bi'1-fiil öğretmenin nıüstehabhğına bir delâlet vardır. Çünkü fiilen öğretmek, nefiste daha te'sirli ve daha delâletlidir.
[7] Yânî bu üçü,Şu'betu'bnu'l-Haccâc'dan bu hadîsi rivayet ettiler. Lâfzı, "nahvin min sâ'ın" yerine "kadri sâ'ın"dir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/371.
[8] Soran, Ebû Ca'fer Muhammed Bakır ibn Alî İbni'I-Hüseyin ibn Alî ibn Ebî Tâ-lib'dir. Câbir'den bu hadîsi rivayet eden de odur. Bundan sonra: "Bana bu kadarı yetmez" diyen, yine o mecliste hâzır olan Hasen ibn Muhammed ibn Alî ibn EbîTâlib'dir ki, bu Muhammed ibn Alî, Muhammed ibnu'i-Hanefîyye diye meşhur olmuştur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/372.
[9] Buhârî'nin maksadı şudur: Sufyân ibn Uyeyne sonradan bu hadîsi Meymûııe'-nin müsnedi yapıyordu. Çünkü İbn Abbâs, Peygamber'in Meymûne ile birlikte yıkanma haletlerine muttali' olamazdı. Bu da İbn Abbâs'm bunu Meymûne'den aldığına delâlet eder. Binâenaleyh sahîh olan Ebû Nuaym'ın rivayet ettiğidir ki, bunda hadîs îbn Abbâs'ın değil, Meymûne'nin müsnedidir (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/372.
[10] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/373.
[11] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/373.
[12] Ta'rîz: Tef'îl vezninde kelâmı kinaye ve tevriye ile söylemek ma'nâsmadır. Şâ-rih der ki: Ta'rîz iki kısımdır: Biri mütekelümin sarîh kelâmında ma'nâ murâd olmayıp,, ancak dinleyene onunla murâd olan ma'nâyı ifhâm eyleye. Nitekim müslümânlara ezâ eden kimseye bi'n-nefs hitâbla: "Müslüman, elinden ve dilinden müslümânların selâmette olduğu kimsedir" diye ta'rîz eyleye. Zîrâ mu-râd.ı.e^yet edenden İslâm sıfatını selb etmekten kinayedir. "Ta'rîz tasrîhden daha beliğdir" kavlince bu koyuş müessir olur. Zîrâ bunda gafletten uyarma emrine telvîh olduğundan başka "Kelâm maa'l-burhan ve hitâb maal âmmdir". Diğer kısım, zahirde bir kimseye hitâb ile murâd olan ma'nâyı tasrîh edersin. Bu kısımdan. "Sana söylüyorum ey cariyem, sen işit ey kızcağızım" mefhûmuyle ta'bîr olunur.... (Kaamûs Ter., II, 1274-1275).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/373.
[13] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/374.
[14] "Hılâb"ın iki ma'nâsı vardır denildi: Birincisi, bâzı tohumlardan çıkarılan usare ma'nâsınadır. Arablar bâzı tohumların usaresini yıkanmadan önce bedenlerine sürer, kullanırlardı. Nitekim yıkanma öncesi güzel kokuyu da kullanırlar. Müellif Buhârî'nin meyli, buna "yâhud güze! koku" ta'bîrini ekleme karînesiyle bu ma'nâyadır.
İkincisi, hılâb, içine devenin südü sağılan kap ma'nâsına olmasıdır. Babın hadîsini bâzıları bu ma'nâ ile de tahrîc etti ki, buna göre râvînin sözünün ma'nâsı, hılâb kadar su alır bir kap istedi, olur. Yânî Peygamber ondan yıkanmak için kendisine bunun gibi su dolu bir kab yaklaştınlmasmı emreyledi, demek olur. Bâzısı da gülsuyu ma'nâsına olan cîm ile "cılâb" diye söyledi. Arablar güzel kokuyu ve gül suyunu yıkanmadan Önce kullanırlar. Bundan dolayı da yıkanmadan sonra bedenlerinde onun koku izi bakî kalırdı (Şâh Veliyyullah).
[15] "Hılâb: Süt sağacak kaba denir ki, külek ve susak ta'bîr olunur" (Kaamus Ter.). Büyük muhaddîslerden Ebû Avâne'nin Sahîh'inde tahrîc ettiğine göre, bu hadîsin râvîleri zincirinde dâhil olan Ebû Âsim en-NebîI, bu kabı uzunluk ve genişlikçe birer karıştan az tahmîn ettiği gibi Beyhakî de sekiz rıtl su alır bir testi olarak takdîr etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/375.
[16] Mindîl ve mindel, el silinecek destmâle denir... Mısbâh'm beyânına göre nakl ma'nâsından ve bâzı aharın beyânına göre kir ma'nâsından alınmıştır. Ve bu hâlen havlu ve çevre ta'bîr olunan dülbendin mecmûuna şâmildir (Kaamus Ter.),
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/375-376.
[17] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/376.
[18] İbn Umer'in bu haberini Saîd ibn Mansûr, ma'nâsiyle mevsûlen; Berâ'nm haberini de İbn Ebî Şeybe lâfzıyle mevsûlen rivayet etmiştir.
[19] İbn Umer'in bu haberini Abdurrazzâk mevsûlen; İbn Abbâs'ın haberini de İbn Ebî Şeybe ile Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/376.
[20] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/377.
[21] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/377.
[22] Bu, "Şu'be, Ebû Bekr ibn Hafsıtan"kavli üzerine ma'tûftur. Buhârî bununla, Şu'be'nin Âişe'ye varan iki isnadı bulunduğunu, bunlardan birinin Urve'den; diğerinin de Kaasım'dan, her ikisi de Âişe'den olduğunu beyân eylemiştir (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/377.
[23] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/377-378.
[24] Yıkanma fiilleri arasını ve abdest alma fiilleri arasını ayırmak ifâdesi, İmâm Mâlik mezhebinden meşhur olduğu gibi, ara vermeden yıkanmayı şart kılanlara muhalif olarak, bunun cevazına işarettir. Babın hadîsi ile abdest alma fiilleri sabit olmuştur. Buna kıyasla gusül fiilleri arasını ayırmanın cevazı da sabit olmuştur. Çünkü abdest alma ile olandan başka yıkanma arasında rükünleri ve âdabı hususunda, meşhur fark yoktur.... (Şâh Veliyyullah).
[25] Bu ta'lîki îmâm Şafiî, el-Umm'de sahîh bir senedle mevsûlen rivayet etmiştir. Müellif Buhârî bunu ancak ma'nâ ile zikrettiği için, cezim sigâsıyle değil de, temrîz sigâsıyle getirmiştir. Nitekim bu, onun ıstılahıdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/378.
[26] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/378.
[27] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/379.
[28] Buhârî'nin maksadı, iki cima' arasında abdest almanın sünnetliğiyle beraber, bunun caiz olduğunu isbât etmektir. İki cima' arasında abdest almak da diğer hadîslerle sabittir.
[29] Bu koku "zerîre" dedikleri bir Hind kokusu imiş. Âişe'nin bu sözü -metinden anlaşıldığı üzere- ihrama girerken koku sürünmeyi caiz görmeyen İbn Umer'in sözüne cevâbdır. Bu hadîsin râvîsi Muhammed ibni'l-Münteşir, ibn Umer'e: İhrama girerken koku sürünmek caiz olur mu? diye sormuş. O da: Bunu yapacağıma vücûduma katran tılâsı sürsem daha iyi olur, demiş. Râvî bu fetvayı Âişe'ye

arzetmiş; o da metindeki sözleri söylemiştir.
Bu hadisten, ihrama girerken hoş kokular sürünmenin müstehâb olduğu ve o kokuların ihramdan sonra payidar olmasında be's olmadığı istidlal olunmuştur. Bâzıları da bunu caiz görmezler.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/380.
[30] Müellif Buhârî bunu 12 bâb sonra mevsûlen rivayet etmiştir. Bu sayı farkı ya vakitlerin başka başka olmasından, ya da râvîlerin ayrı kişiler olmasından ileri gelmiştir. Çünkü onbir rivayeti Muâz ibn Hişâm Destevâî, dokuz rivayeti de Saîd ibn Ebân tarîkinden gelmiştir. Yâhud da zevceler dokuz idi, fakat Mâriye ile Reyhâne de tağlîb tarikiyle bunlara katılıp, hepsine onbir kadın denilmiştir.
Peygamber, bünye kemâli bakımından herkese üstün ve erkeklikte insanların en kuvvetlisi olduğu hâlde, yine nefsine herkesten daha mâlik idi. Dikkat çekici taraf şu ki, 25 yaşma kadar geçen gençlik çağında kadına yanaşmamış olduğu gibi, evlenmesinden 50 yaşma kadar da bir kadınla yaşamıştır...
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/380.
[31] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/381.
[32] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/381.
[33] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/382.
[34] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/382.
[35] Babın garazı, abdest uzuvlarını yıkamayı tekrar etmenin lâzım olmadığıdır. Buna istidlal, hadîsin zahiri İledir.
[36] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/383.
[37] Bunun birincisini Ahmed ibn Hanbel, mevsûlen rivayet etmiştir, ikincisini de müellif Buhârî, "Ezan" bâblannın sonlarında mevsûlen rivayet etmiştir. İkincisinde "mutâbaat etti" dememesi, hadîsin lâfzını ayniyle nakletmeyip, sâdece ma'nâsıyle nakletmiş olduğundandır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/383-384.
[38] Yânî bu caizdir. Bana göre Buhârî'nin maksadı, yaykantı suyunun (beden üzerinde kalan suyun) temizliğini isbât etmektir. Zîrâ silkelemek, bedene serpinti İsabet etmesinden hâlî kalmaz (Şâh Veliyyullah).
[39] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/384.
[40] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/385.
[41] Bu ta'lîk, Ahmed ibn Hanbel ile dört Sünen sâhiblerinİn Behz tarikinden mevsûlen rivayet ettikleri hadîsin bir parçasıdır. Bu hadîse Tirmizî hasen demiş, Hâkim de sahih demiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/385.
[42] Bu söz, ya Buhârî tarafından ta'lîk olarak, yânî sened zikretmeksizin Ebû Hureyre'den naklonunan bir sözdür; yâhud da râvîlerden Hemmâm ibn Müneb-bih'İn sözünün tamamlayıcısıdır ki, evvelki sözlerin devamı ve müsned olmuş olur. Her iki takdirce Ebû Hureyre'nin bu izleri haber vermesi Peygamber'den duyulmuş olduğundandır. Çünkü böyle bir haber, aklî istidlal ile bilinecek şeylerden değildir. Bir de bu hadîs ile Peygamber'imiz bize Mûsâ Peygamber'e âid iki mu'cize haber vermiş oluyor: Biri [aşın yuvarlanarak gitmesi, diğeri de Musa'nın elle vurması sebebiyle üstünde çentikler, izler meydana gelmesidir. Bu kıssa: "Ey îmân edenler, siz de Mûsâ 'yt incitenler gibi olmayın. Nihayet A ilah onu dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah indinde yüzlü (i'tibârlı bir zât)/rf/"(el-Ahzâî>:69) âyetinde kasdedilen ezaların birini beyândır.
[43] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/386-387.
[44] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/387.
[45] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/387-388.
[46] Bu hadisin daha tafsillİ bir rivayeti "İlim Kitâbı"nda da geçti. Bu hadisten bu mes'elede istifâde ettiğimiz gibi, dîn işlerinde hayanın yânî utanmanın suâle mâni' olmaması lâzım geleceğinde de istifâde ediyoruz.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/388.
[47] Lisan örfünde bu gibi kelâmdan şu ma'nâ murâd edilir: Mü'min birbiriyle arkadaşlık yapmayı ve birbiriyle temas etmeyi ve bedenine hakîkî pislik yapışmadığı müddetçe, sırf cünûblükten ötürü olan terinin dokunmasını men' edecek bir murdarlıkla murdar olmaz. Babın hadîsinden cünûbün terinin temizliği de anlaşılır. Çünkü Peygamber "Mü'min murdar olmaz" dediği zaman onunla mülakattan ve nıısâfahadan çekinmemiştir. Hâlbuki ekseriya insan, kendi bedeninde terden hâlî olmaz. İşte bundan Peygamber'in insan terinin temizliği ile hükmettiği bilinmiştir. Bu gibi istidlaller de Buhârî'de çoktur... (Şâh Veliy-yullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/389.
[48] Bu ta'lîki, Abdurrazzâk Musannafmda İbn Cureyc tarikiyle Atâ'dan mevsû-len rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/389.
[49] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/389.
[50] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/390.
[51] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/390.
[52] Cünûblükten yıkanmanın fevrî olmayıp, ancak namaza durmak lâzım geldiğinde vakti dariaştıracağı bu hadîsten anlaşılıyor. Abdest almaksızın yatmamak, imamlardan Evzâî, Ebû Hanîfe, Muhammed, Mâlik, Şafîî, Ahmed ibn Han-bel, îshâk ibn Râhûye, Abdullah ibn Mübarek ve daha başkalarının mezhebi-
dir. Bâzıları emredilen abdesti, cinsî münâsebet ile hâsıl olan ezayı, yânî eller ile husûsî uzuvları yıkamağa hami etmişlerdir. Dâvûd Zahirî ile Mâlikîler'den bâzıları bunu vâcib görmüşlerdir.
Cünüb kimsenin abdesti almaksızın uyumasında be's görmeyenler de çoktur: Sevrî, İbnu'l-Müseyyeb, Ebû Yûsuf gibi. Bunların delilleri Rasûlullah'ın abdest almaksızın uykuya vardığına dâir olan diğer hadîslerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/390.
[53] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/391.
[54] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/391.
[55] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/391.
[56] Hatn: Oğlanı ve kızı sünnet eylemek ma'nâsına, birinci ve ikinci bâblardan gelen masdardır. Halın ve mahtûn, hatîne ve mahiûne: Sünnet olmuş oğlana ve sünnet olmuş kıza denir. Hitan ve hıtâne, isimlerdir. Hıtân ve hıtâne, zekerde sünnet yerine de denir.
Ebû Mûsâ el-Eş'ârî bu mes'eledeki ihtilâfı görünce mü'minlerin annesi Âi-şe'ye gelip: Ey anneciğim, Rasûlullah'ın sahâbîlerinin mühim bir ihtilâfı var ki, sana arzetmek bana pek ağır geliyor, diye söze başladı. Âişe: Ne imiş o? Anandan sorabilecek neyin varsa bana sor, diye cesaret verince, bu mes'eleyi sormuş. Âişe: Erkeğin sünnet yeri kadının sünnet yerine geçince yıkanmak vâcib olmuştur" demiştir. Ebû Mûsâ, bu doyurucu cevâbı alınca: Artık senden sonra bu mes'eleyi kimseden sormayacağım" demiştir.'
Tabiiyyâtta sıhhat ile sırf ilmî mes'eleler erbabı nazarında ne kadar mühim ise, diniyyâttakİ bu mes'eleler de dîn ehli indinde çok daha mühimdir. Zîrâ taharet, Cenabı Hâlık'a karşı ibâdetin şartıdır. İbâdet ederken zahiren ve bâtmen Allah'ın maiyyetinde edeb şarttır. Nikâh ve talâk mes'delerinde kan kocanın haklan, neseb ve miras mes'eleleri dallanır. Bir kısım Allah hakları ile kul haklarını güzel eda etmek, bu mes'eleleri bilmeğe bağlı olduğundan, bunları ihmâl etmek Allah hakları ile kul haklarını dikkat nazarına almamak demektir (Tec-rîd Ter., I, 170-171).
[57] Dört şu'be, iki ayak ve İki el, yâhud iki bacak ve iki bud ile tefsir edilmiştir. Âlimler başlıktaki ifâdenin ma'nâsı, zekerin kadının ferci içinde görünmez
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/392.
[58] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/393.
[59] Kerîme ve İbn Asâkir nüshalarında: Biz ancak sahâbîlerin ihtilâflarını beyân ettik"; Sâgânî nüshasında » Biz bu son hadîsi ancak onlann ihtilâflarından dolayı beyân ettik" tarzındadır (Kastallânî).
Bu hadîsle ilgili bir açıklama "Abdest Alma Kitabı, 36. Bâb, 43 rakamlı hadîsin haşiyesinde verilmişti; oradan okunsun!
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/394.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-İLM
İLİM BÖLÜMÜ
Şerh
Hüküm
Ders
Bâb: Kusur İşleme Endişesiyle Muhayyerliği Kısmen Terk Etmek
Bâb: Soru Sahibine Fazlasıyla Cevap Vermek

KİTÂBU'L-İLM

İLİM BÖLÜMÜ

Bâb: Çocuktan hadis dinlemek (semâ') ne zaman sahih olur?
1- İsmail b. Üveys bize anlattı ve dedi ki: Mâlik bana İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan naklederek dedi ki: (İbni Abbâs) şöyle dedi:
Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da duvarsız bir hâlde namaz kıldırıyordu. Safın bir bölümünün önünden geçtim ve eşeği serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da safa katıldım. Bu (hareketim) yadırganmadı.[1]

Şerh

Yaklaştım" ifadesi, henüz ergen olmamakla birlikte bu çağın arefesinde bulunmayı ifade eder.
"Duvarsız" ifadesiyle kastedilen, sütresizdir. Yani Efendimiz namazını açık alanda, önünde her hangi bir sütre bulunmaksızın kılmaktadır. İmam Şafiî bu açıklamada bulunmuştur.
Sütre: Namaz kılan birinin, önünden geçecek her hangi bir şeyden dolayı namazının bozulmaması için koyduğu engeldir.
Saffin bir bölümü" ifadesi mecazı olarak ön saf için kullanılmıştır.
Kimse bu (hareketimi) yadırgamadı" ifadesi, güçlü bir maslahatın gizli kusura (mefsedet-i hafiyye) tercih edilmesinin caiz olduğunu gösterir. Burada güçlü ve baskın maslahat namaz kılmak için cemaate katılmak, gizli kusur ise namaz kılanların önünden geçmektir.
İbni Abbâs, bu hadisi ergenlik çağına basmamış kimseden hadis dinlenebileceği hususuna delil olarak göstermiştir. Çünkü hadiste geçen yadırgamama fiili, sadece namazı değil başka eylemleri de kapsayan mutlak bir niteliktedir.

Hüküm

İmam Ebu Hanife ve diğer büyük ulemâya göre, çocuk, kadın, eşek, köpek vs.nin geçmesiyle namaz bozulmamakla birlikte sütre koymak gereklidir. Sütre, hafif sağ veya sola konulup tam karşıya konulmamalıdır. Sütre ile namaz kılanın arasından geçmek haramdır. Namaz kılarken, önünden geçeni uyarmak için hareketlenmek, seslenmek de mekruh olup namazın hikmetine aykırı bir davranıştır.
Hadis nakletme ehliyeti bakımından çocuk; köle, fasık ve kâfir hükmünde olup yaşayıp gördüğünü anlatmasına dayanan hadisleri alınabilir. Ancak edâ, yani hadis naklinde bulunamaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en önemli Ders, çocukların namaz gibi önemli bir ibadete katılmasını, bir takım ikinci derece öneme sahip kurallar sebebiyle engellememektir.
Bölümle ilgili olarakçıkarılması gereken Ders ise; "İlim yaşta değil başta olur" sözünden hareketle, temyiz sahibi çocukların anlattıklarının da dinlemeye değer olduğunun bilinmesidir. Çünkü bu yaştaki çocuklar, eğriyle doğrunun ayrımım yapabilecek kafa yapısına sahiptirler. Bu hadis münasebetiyle yaşça küçük olandan Ders almanın da mubah, hatta bir erdem olduğu söylenebilir.

Bâb: Kusur İşleme Endişesiyle Muhayyerliği Kısmen Terk Etmek

2- Abdullah b. Mûsâ İsrail'den, o îbni İshâk'tan, o el-Esved'den naklederek dedi ki: îbni Zübeyr bana şöyle dedi: Âişe (r.anhâ) sana çok sır verirdi. Kabe hakkında sana ne anlattı? Dedim ki: Bana şöyle demişti: Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Ey Âişe! Eğer kavmin henüz yeni olmasalardı." İbni Zübeyr dedi ki: Küfür -geçmişi- bakımından. "Kabe'yi yıkar, ona iki kapı yapardım: Bir kapı girmeleri için, bir kapı da çıkmaları için." İbni[2]

Şerh

el-Esved" İbni Yezîd en-Neha'f dir.
Küfür" bakımından, kelimesi yerine İmam Tirmizî'nin rivayetinde "Câhiliye" kelimesi kullanılmıştır.
Yaptı", yani Abdullah b. ez-Zübeyr, Kabe'yi fiilen yıkarak Peygamber efendimizin (sav) yapmak istediği şekilde inşa etti.
Bilindiği üzere Kabe, Kureyş ve diğer Araplar için çok saygın ve dokunulmaz bir makama sahipti. Allah Resulü (sav), küfür ve câhiliye çağına henüz çok yakın olmaları sebebiyle Kabe'nin yapısı üzerinde bir değişikliğe gitmesinin, sanki onların aleyhine olarak tek başına bir iftihar sahibi olmak istiyormuş gibi düşünmelerinden endişe etti.
Hadisten çıkarılacak hüküm; kötü bir duruma düşmemek için görünen bir yararın terk edilebileceğidir. Bir diğer hüküm, daha çirkin bir fiilde bulunmamak için aslen çirkin ve münker görülen bir fiili terk etmek gereğidir. Yönetici konumunda bulunan kimse, halkın dirlik ve düzeni için siyaset geliştiren kimsedir ki bu uğurda yaptığı şey, haram olmadıkça tercih edilmeyen bir şey de olabilir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hüküm, esas itibarıyla günah olmamak şartıyla tercih edilmeyen bir fiili, tercih edilen bir fiilin önüne geçirmektedir. Bunda da belirleyici olansa kamu yararıdır.
Kısaca ifade etmek gerekirse, kusur işleme endişesi bulunan hallerde, aslen serbest ve muhayyer kılınan şeylerden imtina edilebilir.

Ders

Büyük sahabî Abdullah b. ez-Zübeyr (ra), Efendimizin bir anlamda vasiyetini yerine getirmek suretiyle, yönetimde devamlılığın esas olduğunu kanıtlamıştır. Aslen olması gereken şeyler, zaman ve mekan şartları elverdiği takdirde yerine getirilmeli, daima daha iyi olana ulaşmaya çalışılmalıdır.
Olayın tarihi arkaplanına baktığımızda, İbni Zübeyr'in gayet samimi bir niyetle yaptığı işin, belki de sırf ona muhalefet etme, farklılaşma endişesiyle başka bir yönetici yarli Haccac tararından iptal edilerek, eski haline getirilmesi olduğunu görürüz ki bu, İslam ve Müslümanlar açısından tarihsel bir kayıptır.
Sonraki çağlarda giderek gelenekleşen bu yaklaşım, bir biçimde Müslüman halkların daha iyi olandan mahrum bırakılmalarına yol açan zihniyetin beslenme vesilesi olmuştur.

Bâb: Soru Sahibine Fazlasıyla Cevap Vermek

3- Âdem bize anlatarak dedi ki: Bize İbni Ebî Zi'b Nâfi'den o İbni Ömer'den, o Hz. Peygamber'den (sav) anlatarak dedi ki:
Bir adam, ihrama giren kimsenin ne giyeceğini sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Ne bornoz türü (kukuletalı elbise), ne don-şalvar, ne sarık, ne gömlek, ne alaçehre ve safran değmiş elbise giyer. Arkası açık terlik türü bir şey giyer, bulamazsa mest giysin, fakat ayakkabı kayış bağlama yerinden gerisini kessin.[3]

Şerh

"Bir adam" Bu adamın kimliğini tespit edemedik.
Alaçehre", Yemen'e yetiştirilen bir tür safrandır. Safran, zağferan olarak tercüme edilmekte olup günümüz Türkçesindeki karşılığı safrandır.

Hüküm

Hac görevini ifa etmek üzere ihrama bürünmesi farz olan bir Müslümanın giymemesi gereken kıyafetler, asıl itibariyle dikişli olanlardır. Dikişli elbise giyinmek haramdır. Beyaz renk giymek emredilmiş olmakla birlikte Hanefi mezhebine göre renkli elbise yıkandıktan sonra boya atmamak şartıyla ihram niyetiyle giyilebilir.
Bu hadisten çıkarılabilecek diğer bir hüküm de, İlim bölümünde yer almasını gerektiren husustur. Buna göre dinî hükümlerle ilgili bir konuda, soru sahibinin sorusuna daha kapsamlı bir şekilde cevap verilebilir. Yani cevap, soru ile sınırlı olmayabilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en mühim Ders; dinî bir konuda soru soran kimseye tatmin edici ve kapsamlı cevap vermenin sünnet olduğudur. Buna göre cevap, bütün tereddütleri giderecek, helal veya haram kapsamına giren şeylerin mümkünse hepsini içerecek şekilde verilmelidir.
Peygamber efendimiz (sav) sözkonusu kişinin "ihramlının neler giyebileceği" sorusuna, giyilemeyecek şeyleri zikrederek cevap vermiştir. Bu durumda, giyilmemesi gereken şeyler dışında her tür kumaşın ihram kisvesi olabileceği anlaşılır ki gayet açık bir cevaptır. Aksi halde giyilebilir bütün kumaş türlerinin sayılması gerekirdi ki bu, insanlar için öğrenilmesi daha zor bir bilgi olurdu.
Şu halde verilecek cevaplar soru soranın kolayca Öğrenip kavrayabileceği bir kapsamda olmalıdır.

[1] Buharı, salât/463, ezân/814, hac/1724, mcgâzî/4060; Müslim, satât/780, 781; Tirmizî, salâl/309; Ncsâî, kıblc/744, 746; Ebû Dâvud, saiât/714-715; tbn Mâce, ikâmctu's-salât/937; tbn Hanbci, musncd-i Benî Hâ-
şim/1793, 1991, 2256, 2667, 2749, 2862, 3001, 3136,3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salât/1379.

[2] Buhar!, hac/H80-1483, ehâdÎ3u'1-eıbiyâ/3n7, tefsîın'l-Kur'ân/4)24, iemenni/6702; Müslim, hac/2367-2374; Tirmızî, hac/801; Nesâî, mcnâsiku'l-hac/2851, 2853-2854, 2861; Ebû Dİvud, menâsik/1733; İbn Mâce, menâsik/2946; îbn Haıbel, bakî mnsnedfl-Ensâr/23162, 23B97, 24266, 24290, 24836, 24905,24955, 25505; Mâlik, hac/710; Dartmî, menâsik/1793-1794.

[3] Buhâri, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; Tirmizî, hac/763; Ncsâî, menâsiku'l-hac/2618-26İ9, 2621. 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâcc, mcnâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, mustıcdu'l-müksirîn mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831, 4860, 4885, 4919, 4946, 4992, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731,5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

I. TEMİZLİK BÖLÜMÜ
Ebû Dâvûd'un Sünen'inin Rivayet Senedi
Temizlik Çeşitleri:
a. Ruh Temizliği
b. Beden Temizliği
c. Çevre Temizliği
1. Abdest Bozarken Uzak Bir Yere Çekilmek
2. Küçük Abdest Bozmak İçin Yer Aramak
3. Helaya Girmek İsteyenin Yapacağı Dua
4. Abdest Bozarken Kıbleye Yönelmenin Mekruh Oluşu
5. Abdest Bozarken Kıbleye Yönelme Veya Sırtını Dönme Ruhsatı
6. Abdest Bozarken Nasıl Soyunmak Gerekir?
7. Abdest Bozarken Konuşmanın Mekruh Oluşu
8. Küçük Abdest Bozarken Selam Alınır Mı?
9. Abdesti Olmayanın Allah'ı Anması
10. Üzerinde Allah Yazılı Yüzükle Helaya Girmek
11. Sidikten Temizlenme (İstibra)
12. Ayakta Küçük Abdest Bozmak
13. Kişinin Geceleri Bir Kaba Küçük Abdest Bozması Sonra Onu Yanına Koyması
14. Nebî (S.A.) ' nin Küçük Abdest Bozmayı Yasakladığı Yerler
15. Banyolarda Abdest Almak
16. Delik Ve Çatlaklara Küçük Abdest Bozmak
17. Kişinin Heladan Çıktıktan Sonra Ne Söyleyeceği?
18. İstibra Ederken Erkeklik Organına Sağ El İle Dokunmanın Keraheti
19. Abdest Bozarken Gizlenmek
20. Taharette Kullanılması Yasaklanmış Olan Şeyler
21. Taşlarla Taharetlenmek
22. İstibrâ
23. Su İle İstincâ (Taharetlenme)
24. Taharetten Sonra Eli Toprağa Sürmek
25. Misvak Kullanmak
26. Misvakın Nasıl Kullanılacağı
27. Başkasının Misvağını Kullanmak
28. Misvağı Yıkamak
29. Misvak Kullanmak Fıtrat (Yaratılış) İcâbıdır
30. Geceleyin (Namaza) Uyanan Kişinin Misvak Kullanması
31. Abdestin Farziyeti
32. Abdest Üzerine Abdest Almak
33. Suları Pisleyen Şeyler
34 Buzâ'a Kuyusunun Suyu
35. Suyun Cünüp Olmayacağı
36. Durgun Suya Küçük Abdest Bozmak
37. Köpeğin Artığı İle Abdest Almak
38. Kedi Artığı
39. Kadının Abdest Suyu Artığı İle Abdest Almak
40. Kadın Ve Erkeğin Birbirinin Abdest Artığı Su İle Abdest Almalarının Nehyedilmesi
41. Deniz Suyuyla Abdest Almak
42. Nebîz (Şıra) İle Abdest Almak
43. Abdesti Sıkışık Kişi Bu Halde Namaz Kılabilir Mi?
44. Abdest İçin Yeterli Su Miktarı
45. Abdest Suyunda İsraf
46. Noksansız Abdest Almak
47. Tunçtan Yapılmış Kaplardan Abdest Almak
48. Abdeste Baslarken Besmele Çekmek
49, Yıkamadan Elini Su Kabına Daldıran Kimse
50. Elini Yıkamadan Önce Su Kabında Dolaştırmak
51. Peygamber (S.A.)'in Abdest Alış Şekli

I. TEMİZLİK BÖLÜMÜ

Ebû Dâvûd'un Sünen'inin Rivayet Senedi

- Bize imam ve Hafız Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatîb el-Bağdâdî (463/1071) haber verdi.[1] (Dedi ki);
- Bize tmam ve Kadı Ebû Amr el-Kâsım b. Ca'fer b. Abdulvâhid el-Hâşimî (413/1022) rivayet etti. (Dedi ki);
- Bize Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. Amr el-Lu'laî (333/944) rivayet etti. (O da dedi ki);
- Bize Ebû Davud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî 275 senesi Mu-harrem'inde rivayet etti ve şöyle dedi:[2] [3]

Kitap ve Sünnette teşvik edildiği için, musannif Ebû Dâvud Sü-nen'ine besmeleyle başlamıştır. İmam Mâlik'in Muvatta'ında Abdur-rezzak'ın Musannef inde, îmam Ahmed'in Müsned'inde ve BuhârF-nin Sahih'inde görüldüğü gibi hamdele ve salvelede bulunmamıştır.
Her ne kadar Deylemî'nin Hz. Ebû Hureyre'den rivayet ettiği ham-delesiz ve salvelesiz başlanılan önemli işlerin sonuçsuz ve

bereketsiz kalacağına dair:
"Allah'a hamdedilmeden ve bana salât getirilmeden başlanılan her önemli iş, sonuçsuz güdük (hayırdan) kesik, bereketten yoksundur"
anlamında bir hadis-i şerif varsa da Hafız er-Ruhâvî (612/1215) bu hadisin garib ve zayıf olduğunu söylemiştir.
Musannifin Hz. Ebû Hureyre'den naklettiği "Allah*a hamd ile başlanmayan her önemli iş güdük, (hayırdan kesiktir"[4] ve "Şehâdet ile başlanmayan her hutbe kesik el gibidir"[5] anlamındaki hadis-i şeriflere gelince, bunların sahih ve delil olma niteliği taşıdıkları kabul edilebilse bile; bunlarda, bir eser yazarken onun başına hamdele, sal-vele ve şehâdetin yazılmasına delâlet eden bir mânâ bulunmamaktadır. Binaenaleyh bir eser yazarken başına hamdele, salvele ve şehâdetin konulmasını gerektiren açık bir emir yoktur. Fakat yine de bu hadisler nazar-ı itibara alınarak hamdele, salvele ve şehâdet dil ile sösfenir, nitekim Hatîb'in zikrettiğine göTe, tmam Ahmed hadis yazarken dili ilç satavât getirir, fakat salavâtı yazmazrmş. Belki de bu âlimler, hamdele, salvele ve şehâdetin sadece hutbelere ait olup kitap yazmakla flgili olmadığı görüşüne sahiptiler.
Öte yandan Resûl-i Zişân Efendimiz'in, kırallara yazmış olduğu mektuplara besmeleyle başlamakla yetinip hamdele, salvele ve şehâ-deti yazmaması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.[6]
Fıkıh kitablannda açıklandığı üzere besmele, "bismillah" (Alla'ın adıyla) veya "bismillahir-rahmanir-rahim" (Rahman ve Rahîm olan Allahın adıyla) cümlesinden ibarettir. Besmele, "Berâe (Tevbe)" Sûresi hâriç, bütün sûrelerin başında yer alır. Ayrıca Nemi Sûresi'nin 30. âyetinde de, âyetin bir bölümü olarak yer almaktadır.
Dinimiz, mânevi temizlik olan inanç meselesine ne kadar önem vermişse maddi temizliğe de o derece önem vermiştir. Peygamberimiz "Temizlik imanın yansıdır"[7] buyurarak temizliğin, müminlerin hayatındaki yerini belirtmiştir.[8]

Temizlik Çeşitleri:

Temizlik ruh, beden ve çevre temizliği olarak üçe ayrılır:

a. Ruh Temizliği

Ruh temizliğinin birini derecesi, kalbin bâtıl inançlardan temizlenmesiyle kazanılır. İkincisi ise, haset, kibir, riya, hırs ve düşmanlık gibi kötü duygulardan kalbi arındırmakla elde edilir. Tevazu, kanaat ve sevgi, kalbten bu kötü duyguların atılmasıyla kazanılır.
Kur'ân, ruh ve kalb temizliği hususunda şöyle buyurur: "İnsanların kabirlerinden kalkacakları o gün, ne mal fayda verir ne de oğullar. Ancak Allah'a selim bir kalb ile varan müstesna." [9]

b. Beden Temizliği

Bu hususta Peygamberimizin pek çok hadisi vardır. Bunlardan iki tanesi şöyledir: "Cuma günü yıkanmak her bfittg olan kimseye vft-clb (gibi)dir."[10]
Besmele, yerine göre mendub, sünnet veya vacibtir. Bunun yanında: "üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin."[11] âyet-i kerimesi gereğince, kasten besmele çekilmeden boğazlanan bir hayvanın etinden yemek haramdır. Abdest alırken besmele çekmek sünnet, zina etmek, şarap içmek gibi kesin haram olan işlerin başında besmele cekmekse, haramdır.
Görünen ve görünmeyen pisliklerden arınma demek olan temizlik, ibadetin temel şartlarından biridir.
İslâm Dini, insanın maddî-mânevî bütün kirlerden temizlenmesini ister. Peygamberimize "Oku!"[12] âyetinden sonra, ikinci olarak gelen âyet, temizlenme ile ilgilidir; "Elbiseni temizle"[13]
Kur'ân-i Kerîmin bir çok âyetinde temizliğe teşvik edildiği gibi, başlı başına temizliği emreden âyetler de çoktur:
"Şüphesiz ki, Allah çok tevbe edenleri de sever, (pisliklerden) temizlenenleri de sever."[14] Yine Mâide Sûresinin 6. âyetinde, ibâdet yapabilmek için şart olan abdest, gusül ve teyemmümün lüzumu ve şekli" anlatıldıktan sonra, "Allah'ın, kullan arıtmak istediği" kaydedilir.
Diş temizliği ile ilgili diğer hadiste de şöyle buyurulur: "Ümmetime (yahut insanlara) güçlük verecek olmasaydım, onlara, her namaz vakti mutlaka dişlerini, misvakla temizlemelerini emrederdim."[15]
Cemiyet içerisinde iyi bir tesir meydana getirebilmek için mutlaka kıyafetin temiz ve intizamlı olması gerekir. Kıyafetimiz ruhumuzun aynasıdır. Ağırbaşlı bir kıyafet, mutlaka bize karşı bir saygı uyandıracaktır. İşte bunun için Kur'ân-i Kerîm şöyle buyurur: "*Ey âdem oğullan, her mescide gelişte güzel elbisenizi giyiniz*."[16]

c. Çevre Temizliği

Bir müslüman, çevresinin temizliğine de son derece dikkat eder. Zira pislikler, çevremizden evimize, evimizden vücudumuza, vücudumuzdan da ruhumuza akseder. Evin, sokağın ve işyerinin temizliği, kişinin temizliğe karşı hassasiyetini gösterir. Çeşmelerin, kuyuların, dere sularının ve deniz sahillerinin temiz tutulması insanın görevi olmalıdır. Zira Peygamberimiz yollardan sıkıntı âmillerini gidermeyi iman gereği saymıştır.[17]
Bu mevzuda İmam Gazzalî şöyle der; temizliğin dört mertebesi vardır:
a. Dışı abdestsizlikten, pisliklerden temizlemek
b. Azaları kötülüklerden ve günahlardan temizlemek.
c. Kalbi yerilen huylardan ve pis duygulardan arındırmak.

d. İç bünyeyi, Allah'tan başka her şeyden pâk etmek.
Bu dördüncüsü, peygamberlerin ve siddîklerin mertebesidir. Kulun bu yüksek dereceye ulaşması, ancak alt tabakaları geçtikten sonra mümkün olur. Kul iç bünye temizliğine, kalbini kötü sıfatlardan temizleyip güzel hasletlerle donatmadıkça erişemez. Kalb temizliğine de organlarını kötülüklerden temizlemeyen ve ibâdetlerle onarmayanlar vasıl olamazlar.
Elde edilmek istenen şey, kıymetli ve değerli olduğu zaman, onu elde etme yollan güçleşir, engeller çoğalır. Sanma ki, bu iç bünyeyi temizleme işi akılla elde edilir. Evet, iç gözü bu mertebeler arasındaki farkı görmekten kör olan kimse, taharetten, ancak gaye olan meyvenin içini, Özünü değilde, o meyvenin kabuğu seviyesindeki en aşağı mertebeyi, dış temizliğini anlar, yalnız kabuğa bakar. Bütün vakitlerini iyi taharet etmekle, elbisesini temizlemekle, dışını pâk etmekle, bolca akan sular aramakla geçirir. Vesvesenin etkisi ve aklın hayal gücüyle istenilen gerçek temizliğin sadece bu olduğunu sanır.[18]

I- Temizlik Bölümü

1. Abdest Bozarken Uzak Bir Yere Çekilmek

1....el-Muğîre b. Şu'be[19] 'den demiştir ki; "Peygamber sallella-hü aleyhi veseliem abdest bozacağı zaman (halkın gözünden) uzaklaşırdı"[20]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, abdest bozmak isteyen bir kimsenin, insanların kgjKjjgini göremeyecekleri, abdest bozma esnasında hasbelbeşer kendisinden çıkacak sesleri işitmeyecekleri ve kokulan duymayacakları kadar uzaklaşamısımn, abdest bozmanın edeplerinden olduğuna delâlet etmektedir.
Abdest bozmak için, insanların gözlerinden uzak, tenhâ bir yeri seçmekle bu edeb yerine getirilmiş olabileceği gibi, abdest bozan kimseyi insanların gözünden koruyacak ve kendisinden çıkacak sesleri ve pis kokulan insanların işitip rahatsız olmalarına imkân vermeyecek şekilde özel olarak inşa edilmiş tuvaletlere gitmekle de yerine getirilmiş olur. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimizin abdest bozmak için böyle halkın gözlerinden uzak yerleri seçmesinin sebebi önce, Allah'ın "mükerrem varlık" olarak yarattığı insanlann saygınlığını korumak ve onların rahatsız olmalarını önlemektir. Aynı zamanda da abdest bozan kimseyi utanıp rahatsız olmaktan kurtarmaktır. Bu gayelere uygun olan tuvaletle de -halktan uzak olmasalar bile- abdest bozmakta bir sakınca yokur. Abdest bozan kimseyi halkın gözünden gizlemekle beraber, zuhur edecek seslerin işitilmesine engel olamayan yerlerde'abdest bozmak ise, edebe aykırıdır.[21]

Bazı Hükümler

1. Abdest bozacak kimsenin abdest bozmak için ken-dişinden çıkacak seslen insanlann işitmeyecekleri ve kendisini göremeyecekleri kadar uzak ve tenha bir yeri tercih etmesi abdest bozmanın âdâbındandır.
2. Hz. Peygamber, hayalı insanlara çok saygılı idi. Onları rahatsız etmekten son derece kaçınırdı. İnsanlara önemli işleri açıklamak üzere gönderilmişti. [22]

2....Câbir b. Abdillah [23] 'dan, demiştir ki; "Peygamber sallellahü aleyhi vesellem abdest bozmak istediği zaman kendisini hiç bir kimse göremeyecek kadar (gözlerden uzaklaşıp) giderdi."[24]

Açıklama

El-Beraz: Ağaçsız geniş arazi manasına gelirse de kinaye yoluyla abdest bozmak anlamında kullanılır. Hattabî bu kelimenin banın kesriyle el-birâz şeklinde okunması gerektiğini söylemişse de, Cevheri gibi lügat âlimleri kelimenin bu şekilde okunduğu zaman savaşta cengâverlik gösterisi yapmak anlamına geldiğini söyleyerek kendisine karşı çıkmışlardır. İmam Nevevî de bu meselede Hattâbî'in haklı olduğunu ve Tehzibü'I-esmâ gibi meşhur lügat ki t abların in Hattâbî'yi desteklediğini ifâde etmiştir.[25]

Bazı Hükümler

1. Kırda, bayırda abdest bozmak isteyen bir kim-senin insanlardan uzaklaşıp görunmeyecek şekilde bir sütrenin arkasına gizlendikten sonra abdestini bozması müstehabtır.
2. İnsanın görülmesi uygun olmayan yerlerini gizlemesi ve insanları rahatsız edecek hareketlerden ve hoşa gitmeyecek davranışlardan kaçınması icab eder.
3. Kişi küçük abdest bozmak için uygun bir yer seçmelidir.[26]

2. Küçük Abdest Bozmak İçin Yer Aramak

3....Ebû't Teyyâh [27]hocalarından birinin kendisine şöyle dediğini nakletti:
"Abdullah b. Abbâs [28] Basra'ya geldiğinde Basralılar Ebû Mûsâ[29] 'dan nakiller yapıyorlardı. Bunun üzerine Abdullah, bir

mektup yazarak Ebû Musa'dan bazı şeyler sordu. Ebû Musa, kendisine şu cevabı verdi: "Ben bir gün Resulüllah (s.a.v.)'ie birlikte idim. Küçük abdest bozmak istedi. Bir duvarın dibinde, toprağı yumuşak bir yere gelip idrarını yaptı. Sonra da; "Sizden biriniz küçük abdestini boz-irtak İstediği zaman idrarı (nın üzerine sıçramaması) için yumuşak bir yer arasın*' buyurdu.[30]

Açıklama

Abdullah b. Abbâs (r.a.) Basra'ya geldiği zaman Basrahlann Ebû Musa'dan çeşitli konulardan duymadığı bilmediği hadisler naklettiklerini görünce bu nakledilen haberlerin doğruluk derecesini öğrenmek maksadıyla Ebü Musa el-Eş'ârî*ye bir mektup yazar. Ebû Musa da sorulan meselelerin cevabını bir mektupla bildirir. Verilen cevaplar arasında yukarıda geçen hadis-i şerif de bulunmaktadır. Ancak diğer cevablann hangi konularla ilgili olduğu açıkça zikredilmemektedir. Bununla beraber verilen cevabın sadece bevletmekle ilgili olması ihtimali de vardır.
Hattâbî'nin açıklamasına göre hadis-i şerifte adı geçen duvarın sahibi yoktu; çünkü idrar duvarın.temeline zarar vereceğinden, sahibinin izni olmadan sahipli bir duvarın dibine abdest bozmak caiz değildir.
Bu hadis-i şeriften sahabenin nakletmek istedikleri hadisleri bir kâğıda veya deftere yazarak, hadis öğrencilerine rivayet ettikleri anlaşılıyor, ki buna hadis ilminde kitabet denir. Hadis rivayet metodlarından birini teşkil eder.[31]

Bazı Hükümler

1. Kitabet (yazma) yoluyla hadis rivayet etmek caizdir.
2. Küçük abdest bozmak isteyen kimse, kendini idrar damlacıklarından korumak için-azamî titizliği göstermesi gerekmektedir. Şayet kırda, dağda, bayırda küçük abdest bozmak mecburiyetinde kalırsa, yumuşak bir yer aramalı bulamazsa, yeri kazarak toprağı yumuşatmali, yumuşak toprak üzerinde su dökmelidir. Çıkan sidiğin elbisesine sıçramaması için bu son derece önemlidir. Esasen her hâl ve hareketiyle rehber olan Allah Resulünün tavsiyesi beden ve ruh temizliği yönünden çok mühimdir.[32]

3. Helaya Girmek İsteyenin Yapacağı Dua

4.…Hammâd Ibn Zeyd(in) Abdülaziz b. Suhayb yoluyla enes îbn Mâlik[33]den (rivayetine göre) Resûlullah (s.a.v) helaya girmek isteğinde, "Attanım ben, hubus ve habâisten sana sığınırım" diye dua ederdi.
Abdulvâris'in yine AbdiÜaziz Enes'den naklettiğine göre ise, "hu-bus ve habâisten Allah'a sığınırım'* diye dua ederdi.[34]
Ebû Davûd şöyle dedi: "Bu hadis-i şerifi Şu 'be Abdulaziz'den (bir seferinde) "Aüahım ben sana sığınırım9*, bir keresinde de "Allah'a sığınırım" lâfızlanyla rivayet etti. "Vuheyb ise, "Hadis, Allah'a sığınsın (lâfızlarıyla da) rivayet edilmiştir" dedi.[35]

Açıklama

Hadisin sonunda musannif Ebü Dâvûd merhum, Abdulaziz b. Suhayb»den gelen rivayet farklarına şöyle işaret ediyor:
a. Bu Hadis-i Şerifi Hammâd İbn Zeyd, Abdulaziz'den lâfızlarıyla başlayarak rivayet ederken, Abdülvâris sadeçe lafzıyla başlayarak rivayet etmiştir.
b. Aynı Hadisi, Şu'be, bir keresinde Hammâd'ın, bir keresinde de Ab-dulvâris'in lafızlanyla rivayet etmiştir.
Hadiste geçen hubs kelimesini sarih Hattâbî hubus şeklinde (birinci ve ikinci harflerinin Ötresiyle) okumuş, hubs şeklinde (ikinci harfi sakin) okumanın yanlış olacağım İddia etmişse de, Aynî ve tbn Seyyidinnâs tarafından reddedilerek her iki şekilde de okumanın caiz olduğu söylenmiştir,
Hattâoî'ye göre hubus, habîs'in çoğuludur; "Erkek şeytanlar*' anlamına gelir. Habâis ise, habise'nin çoğuludur, (dişi şeytanlar) demektir, lbnü'l-Arabî'ye göre bu kelime çirkin şeyler için kullanılır. Hubs genellikle sözde sövmeyi, inançta küfrü, yiyeceklerde haramı, içeceklerde zararlı şeyleri ifâde eder.[36]

Bazı Hükümler

1. Helaya girmek isteyen kimse hadis-i şerifte geçen duayı duyarak Allah'a sığınmahdır. Bu, bütün âlimlere göre müstehabtır. Helalar, Allah'ın açıkla zikredilmesi uygun olmayan yerlerden olduğu için şeytanlar buralarda çokça eğleşir ve insanoğluna daha çok tebelleş olurlar. Helaya girerken şeytanlardan Allah'a sığınmak bu yüzden
gereklidir. Açık arazide abdest bozmak da helada abdest bozmak gibi Allah'a sığınmayı gerektirir.
Helaya girerken Allah'a sığınmayı unutan kimse, tslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre, girdikten sonra kalben Allah'a sığınır. Mâlikî mezhebinden bazıları helada dil ile Allah'a sığınmayı caiz olacağı görüşünde iseler de, Hanefî âlimlerinden Aynî dil ile Allah'a sığınmanın mekruh olduğunu benimsemekte ve bu görüşün aynı zamanda İbn Abbâs'dan rivayet edildiğini ifade etmektedir.
Helada aksıran kişi ancak çıktıktan sonra "Elhamdülillah" diyebilir. Hadisin zahirine bakılırsa Resul-i ekrem (s.a.) söz konusu duayı açıktan dil ile yapmıştır. Said b. Mansûr'un Sünen'inde yer alan bir hadise göre helaya girerken bu duayı okumadan önce besmele çekmek sünnettir.

2. Hz. Peygamberin abdest bozacağı yere girerken Allah'a sığınması, kulluğunu göstermek, ümmetine abdest bozmanın edebierini öğretmek içindir. Aslında O, bütün kötülüklerden ve şeytanlardan korunmuştur. [37]

5. ...Şu'be, Abdülazizb. Suheyb vasıtasıylaEnesb. Mâlik'tenşu (bir önceki) hadisi (bir de): "Allahım, (Hubus ve habâlsten) sana sığınırım** diye rivayet etti. (Yine) Şu'be (şeyhi Abdülaziz'in diğer bir rivayetini kast ederek) dedi ki, (Şeyhim abdilaziz bu hadisi) bir defasında da: "Allah'a sığınırım" diye rivayet etti.[38]

Açıklama

Bir önceki hadisin farklı rivayet yollarım ve lâfızlarını açıklayan bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadiste geçtiği gibidir. [39]

6....Zeyd b. Erkâm[40] dan, Peygamber (s.a.)*în şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Şu abdest bozulan yerler, (cin ve şeytanların) bulunacağı yerlerdir. Onun için sizden biriniz belâya girmek İstediği zaman "Erkek ve dişi şeytanlardan Allah'a sığınırım" desin.[41]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, kazayı hacet yerleri şeytan ve cinlerin bulunabileceği yerlerdir. Önceki hadis-i şerifte açıklandığı gibi bunların şerlerinden korunmak Allah'a sığınmakla mümkündür.
Cin ve şeytanlar gözle görülmeyen varlıklardır. Allah'ın anılmadığı yerlerde daha çok bulunurlar. Lügat âlimlerinin beyân ettiği Üzere kelimesi, "gizlilik" mânâsım ifâde eder.Meselâ ve kelimeleri, "onu örttü, gizledi" anlamına gelir. denilince, "gece karanlığı onun üzerini örttü, bürüdü" mânâsı anlaşılır.Cünne kalkan; cenin, henüz doğmamış, ana rahminde gizli çocuk yahut kabir; cenan göğüsteki kalb; cennet, zemini bitkilerle örtülü bağ ve bostan veyahutta duyu organlarına kapalı ve Allah'ın mü'minler için hazırladığı yer, yani cennet; cünûn, nefs ile akıl arasına giren delilik demektir.
Görüldüğü gibi bütün* bu kelimelerde bir "gizlilik'* anlamı vardır.
Râğıb'ın Mufredât'taki beyânına göre "cin" ismi iki mânâda kullanılır:
Birincisi: Genel mânâsıdır ki, "insan" mukabili olarak duyu organlarından gizli kalan varlıklardır. Melâike ve şeytan dahi bu mânâya dâhildir.
İkincisi: Cin böyle varlıkların hepsi değil, bir kısmıdır.[42] Bunlar da üçe ayrılırlar:
a. Meleklerdir ki, hepsi de hayırlı varlıklardır. Yanlış iş yapmaz, insanı aldatmaz, Allah'ın emrinden dışarı çıkmazlar.
b. Hepsi şerli olan yaratıklardır ki, şeytanlardır. İnsanı aldatırlar, şerre ve fenalığa çalışırlar.
c. Hayırlısı da şerlisi de bulunan cinlerdir.
Cinle melek arasındaki farklar da şöyle belirtilmiştir:
1. Melekler nurdan, cinler ise ateşten yaratılmışlardır.
2. Cinler erkeklik ve dişilikleri icabı evlenirler ve coğalırlarsa'da meleklerde böyle bir durum yoktur.
3. Melekler günah işlemeyen varlıklardır. Cinler arasında ise, itaatkâr olanlar da, isyankâr olanlar da vardır. Dolayısıyla mü'minleri ve kâfirleri mevcuttur. Kâfir cinlerin azgın olanlarına "şeytan" denir.
4. Cinler iyi-kötü bütün kılıklara girdikleri halde, melekler sadece insan kılığı gibi iyi kılıklara girerler. Meselâ yılan kılığına girip görünmezler.
5. Melekler, yer-gök ve ikisi arasında bulunan her yerde bulunduktan halde cinler sadece yerde eğleşirler.
6. Melekler ilim ve zikir meclislerine rağbet eder, Peygamber (s.a.)'e sa-lâvât getirirler. Yer yüzünde yaşayan mü'minJere hayır dua ederler. Hastaları ziyaret edenlerden memnun, ilim yolcularından razı olurlar.[43]
Şeytan, azgınlıkta fevkalâde ileri giderek benzerleri arasında seçilmiş inatçı anlamında cins isimdir. Gerek insan ve hayvan gibi maddî varlıkların, gerekse manevi varlıkların zararlı ve kötü olanlarına denir. "İnsan şeytanı", "cin şeytanı" gibi. Allah'ın rahmetinden uzak varlık manasına da gelir.
Iblîs, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş, demektir. Şeytanların atası olan âsî varlığın özel ismidir.
Zamanımızda yaygın bazı yanlış inançlara kaynak olan cin konusunda özellikle şu üç hususu belirtmek yerinde olacaktır:
1. Cinlerle Evlilik
Cinlerle insanların özellikleri ve yaratılışları ayrıdır. Bu bakımdan ayrı yaratılış ve hususiyetlere sahip bu varlıklardan birinin diğeri ile evlenmesinin caiz olmadığı fıkıh kitaplarımızda zikredilmektedir. Nitekim Fetevâ-yı Sirâdyye'de bu husus açıkça belirtilmiştir. Munyetu'l-Muftf ve Feyz gibi eserlerin sahipleri de bu görüşü savunmuşlardır. Hasan Basrî'den, konu ile ilgili soru soranın ahmaklığından dolayı azarlanacağı nakledilmiştir. Delil olarak da şu mealdeki âyet gösterilmiştir:
"Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı. Eslerinizden de size oğullar ve torunlar yarattı ve sizi güzel (ve helal) nzıklaria besledi. Böyle iken bâtıla mı inanıyorlar, Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?"[44]
2. Cinlerden Haber Alıp Verme
Halk arasında "cinci hoca" veya "cin hocası" diye tanınmış, cinlerden haber verdiğini söyleyen kişilerin bulunduğu, halkın bunlara büyük ilgi gösterdiği, böylelerinin sözlerini dindenmiş gibi kabul ettiği bilinmektedir. Aslında cinlerden haber vermenin caiz olmadığı, cinlerden denilerek verilen haberlere itibar edilmemesi gerektiği' fıkıh âlimlerince bildirilmiş, sebep olarak da, cinlerin müminlerinin olduğu gibi kâfirlerinin de bulunduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte bu meselede mümin cinlerin de yalan söyleyebilecekleri nazar-ı dikkate alınırsa, cinlerden haber verdiklerini iddia edenlerin sözlerinin doğruluğuna

delil bulunamayacaktır.
Cinci hocaların söyledikleri genellikle müslümanlan fitneye sürükler. Gaybı da Allah'tan başka kimse bilmez. O halde bu durum iman yönünden de ayrı bir mahzur taşır. Bu yönüyle de zararlı görülmüştür.
3. İnsanlar gibi, cinnileri öldürmek de yasaklanmıştır. Hafız Zeylâî'nin açıklamasına göre fıkıh âlimleri eğilip bükülmede, akıp gitmekte olan beyaz yılanın Öldürülmemesi gerektiğini, çünkü bu şekildeki yılanların cinnî olduklarım kabul etmektedirler. Nitekim "iki çizgili ve kısa kuyruklu yılanları öldürünüz. Fakat beyaz yılanları öldürmeyiniz.”[45] mealindeki hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir.
Fakat Hanefî ulemasından Ebû Câ'fer et-Tahâvî, "yılanların istisnasız hepsi öldürülebilir. Çünkü Peygamber (s.a.) evlere girmemeleri üzerine onlardan söz almıştır. Onlar evlere girip insanlara kendilerini göstermekle bu ahidlerini bozmuş, olacaklarından masuniyetlerini kaybetmiş olurlar" görüşündedir.
Evlere giren cinnîleri öldürmekte bir sakınca olmamakla beraber evlâ olan onları görünce hemen öldürmek değil, "Yüce Allah'ın izniyle buradan çekilip git, müslümanlann yolundan çekil" diyerek onu ikâz etmektir. Eğer çekilip gitmezse o zaman Öldürülmelidir. Ancak cinnîlere yapılacak olan bu nevi ihtarların yeri namazın haricidir.
îbn Ebi'd-Dünya'nın rivayetine göre Hz. Âişe validemiz bir gön evinde bir yılan görüp, onun öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine yılan öldürülmüş, sonra bu yılanın Hz. Peygamberden vahy dinlemeye gelmiş bir cinnî olduğunu öğrenince, Yemen'e birini gönderip kırk köle satın aldırıp (diyet olarak) azat etmiştir.
îbn Ebî Şeybe^nin Musannef'inde de Hz. Âişe'nin bu cinninin diyeti olmak üzere fakirlere on ikibin dirhem dağıttığı kaydı yer almaktadır.[46]

4. Abdest Bozarken Kıbleye Yönelmenin Mekruh Oluşu

7....Selmân[47] (r.a)Jdan rivayet olunduğuna göre, kendisine: "Peygamberiniz size abdest bozarken nasıl oturulacağına kadar her şeyi öğretti (öyle) mi?" diye sorulmuş[48] da; "Evet, salat ve selâm üzerine olsun (Allah Resulü) bizleri büyük abdest bozarken, su dökerken kıbleye yönelmekten, sağ elle, üçten az tasla, hayvan tezeği veya kemikle taharetlenmekten men'etti" diye cevap vermiştir.[49]

Açıklama

Hırae: Büyük abdest bozmak için oturmak ve büyük abdest bozmak manalarına gelir. Hattâbt bu kelimenin "ha" harfini fethah (üstünlü) olarak okuduklarım, fakat bu telâffuzun yanlış olduğunu söylemiştir.
Cevheri ise, bu harfi fethalı olarak okumanın daha doğru olacağım ifâde etmektedir.
Îbnu'1-Esîr "Nihâye" isimli eserinde bu iki telâffuzun arasım şöyle te'-lif ediyor: "Bu kelime ilk harfinin fethah olarak okunması halinde mastar, kesre ile okunması hâlinde de isim olur.
"Gâit" çukur yer demektir. Hâll-mahall alakasıyla mecazen necaset anlamına gelir. Hz. Selman kazuratın ismini söylemeyi edebe aykırı gördüğünden necaset yerine bu kelimeyi kullanmıştır. Bevl kelimesini söylemek ise ayıp sayılmadığından onu açıkça zikretmekte bir sakınca görmemiştir.
Metinde IJz. Selmân'a yöneltildiğinden bahsedilen soru, aslında bir müşrik tarafından, Hz. Selman'la alay etmek gayesiyle sorulmuştur. Hz. Selmân onun maksadım çok iyi anladığı halde mevzunun onun zannettiği kadar Önemsiz olmadığını aksine çok önemli ve ciddî olduğunu kendisine hissettirebil-mek için bu yola başvurmamış, fırsatı değerlendirerek mevzuyu olanca ciddiyetiyle ona anlatmayı ve îslâmiyetin bu mevzuda koymuş oluduğu edeb kuralını açıklamayı daha uygun bulmuş ve öyle yapmıştır.
Büyük abdest bozarken kıbleye karşı yönelmedeki sakıncanın nereden kaynaklandığı üzerinde ulemâ uzun uzun durmuştur.
Bir kısmı bu sakıncayı Ka'be'ye saygıyla ilgili görürken, diğer bir kısmı da kırlarda devamlı surette kıbleye karşı namaz kılan kullar bulunduğundan onlardan birinin kıbleye yönelerek büyük abdestini bozan bir kimseyi o haliyle arkasından görmesi tehlikesidir. Halbuki büyük abdestini bozan kimse, böyle bir zamanda kıbleye önünü ya da arkasını döneceğine kıbleyi sağına ya da soluna alırsa, obada, kırda namaz kılanlardan hiçbiri onu bu halde göremez. Onu ancak ya sağtarafından,ya da sol tarafından görebilirler. Su-râka b. Mâlik'in rivayet ettiği Peygamber (s.a.) "Biriniz abdest bozacağı yere vardığı zaman Aziz ve Celil olan Allah'ın kıblesine saygı göstersin”[50] (de ona karşı yönelmesin) hadis-i şerifinin zahiri de bu sakınmanın kıbleye saygıyla ilgili olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklerken, İsa el-Hennât'ın Nâfi senediyle İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet ettiği "Ben Resuliillah (s.a.)'i etrafı kapalı bir tuvalette kıbleye yönelmiş bir halde iken gördüm."[51] mealindeki hadîs-i şerifi ise, ikinci görüşün sahiplerini desteklemektedir.
Nitekim bu iki hadisle ilgili olarak İsâ el-Hennat şöyle demiştir:
Ben Şâ'bî'ye îbn Ömer'den rivayet edilen bu İkinci hadis:i şerifle zahiren ona aykırı gibi görünen: "Sizden biriniz helaya vardığında önünü veya arkasını kıbleye çevirmesin" mealindeki (8 numaralı) Ebû Hureyre hadisini sordum. Bana, "Bunlardan îbn Ömer hadisi etrafı kapalı olan helalarda abdest bozan kimselerle; Ebu Hüreyre hadisi de kırlarda abdest bozan kimselerle ilgilidir, çünkü Allah'ın kırlarda namaz kılan nice kulları vardır" cevabını verdi.
Her ne kadar Isa el-Hennat bu mevzuda böyle demişse de, Dârekutnî, İsâel-Hennât'ın zayıf bir râvî olduğunu söylemektedir. Binaenaleyh bu mev-zudaki görüşlerden birine göre bir kimsenin etrafındaki sütrelerden yararlanarak iyice gizlendikten sonra kıbleye yönelip abdest bozmasında bir sakınca yoksa da; diğerine göre, abdest bozarken kıbleye dönmek kıbleye saygısızlık olacağı için, kişinin abdestini bozarken iyice Örtünmüş olması onu bu saygısızlıktan kurtaramaz.
Bu mevzudaki ihtilâfın ikinci yönünü de sözkonusu sakıncanın mahalli teşkil etmektedir. Bu yöndeki görüşler de temelde-

yine iki kısma ayrılır:
a. Bu sakınca, abdest bozan kimseden bir takım pisliklerin çıkması ile ilgilidir.
b. Kişinin abdestini bozarken avret mahallinin açık olması ile ilgilidir.
Bu iki görüşten birincisine göre, bir kimsenin avret mahalli kapab iken kıbleye dönük olarak hanımıyla cinsî münâsebette bulunmasında bir sakınca yoksa da; ikinci görüşe göre münâsebet esnasında meni zuhur edeceği için kıbleye karşı yönelerek cinsi münâsebette bulunmak sakıncalıdır.
Metinde geçen kelimesinin başında bulunan harfinin zâid olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Müslim ve Nesâî'nin rivayetlerinde bu harf yoktur. Biz de tercümeyi buna göre yaptık.
İstincâ: Büyük ve küçük abdestlerden sonra temizlenmek demektir, ts-. tincâ sırasında taş kullanmaya da "isticmâr" denir.
Buraya kadar verdiğimiz bilgileri bir neticeye bağlamak istersek şöyle diyebiliriz:
İhtiyacı olan kimse sol ayağı île tuvalete girer, üzerinde evrak, yazılı âyet, yine âyet yazılı yüzük varsa onları çıkarır. "Allah'ım pisliklerden sana sığınının" diye duada bulunur. İçerde fazla kalmaz, konuşmaz, öteye beriye bakmaz, verilen selâmı almaz, okunan ezanı takib etmez. İhtiyacını giderdikten sonra temizliğe başlar. Su varsa sol elini yıkar. Ondan sonra yine sol elle tenasül uzvunu yıkar. Ardından st>l elin orta parmağı ile elin ayasına göre biraz yukarı çıkık şekilde makat, yani dışkı yerini yıkar .Temizliğin gerçekleştiği kanaatine varıncaya kadar yıkamaya devam eder. Temizlik yapan oruçlu ise daha dikkatli olur ve yıkamayı mümkün olduğu kadar azda tutmaya gayret eder. Çünkü bu yolla suyun vücuda kaçması ihtimali vardır. Temizlendikten sonra bezle veya yazı için kullanılmayan kâğıtla kurulanır. Eller sabunla yıkanır. Dışarı çıkarken sağ ayakla çıkılır ve Allah'a hamd edilir. Bundan sonra da abdest almadan bir müddet beklenir. Bu bekleme, tenasül uzvunda sidiğin kalmış olma ihtimalinden dolayıdır.'Durgun ve akarsulara, çeşme ve su kenarlarına, meyve altlarına, ekin tarlalarına hacet gidermek mekruh t ur. Bu tür yerler insanların devamlı kullandıkları yerlerdir. Ayakta idrar yapmak da mekruhtur. Bu durumda sidiğin insanın üzerine sıçraması ihtimali vardır. Ayrıca oturulduğu zaman sidik torbası daha fazla sıkıştığından tenasül uzvunda sidiğin kalması ihtimali de oldukça azalır.
Hacet gidermek sırasında ön ve arkadan kıbleye dönük olmamak gerekir. Çocuklara hacet gördürürken ana-baba da bu duruma dikkat etmelidir.
Sol eli olmayan kişi sağ eliyle istincâda bulunabilir. Hasta olan kişi kadınsa kocası, erkekse karısı kendisine istincâ yaptırabilir. Yabancıların istincâ yaptırmaları pek doğru olmaz. [52]

İstincânın Hükümleri

1. Vacip istincâ: Cünüplük, hayız ve nifaştan gusledileceği zaman, avret yerlerindeki pisliklerin yıkanması vâcib olduğu gibi, abdest aldıktan sonra az da olsa pisliklerin avret yerlerine taşması halinde istincâ yapmak vacip olur. Yoksa temizlik yapılmış olmaz.
2. Sünnet İstincâ: Pislik, çıkış yerinin dışına taşmazsa içte kalırsa bu durumda istincâ sünnettir.
3. Müstehab tstincâ: Yalnız küçük abdest alındığı zaman tenasül uzuvlarını yıkamak müstehaptır.
4. Bid'at İstincâ: Yapılması lüzumsuz olandır. O yüzden bid'at kabul edilmiştir.[53]

Bazı Hükümler

Kıbleye yönelik abdest bozmayı yasaklayan bu hadıs-ı şerifin hükmü üzerinde ulema ihtilaf etmiştir. Bu mev-
zudaki görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Kırda abdest bozarken kıbleye yönelmek haramdır. Fakat evlerde bulunan etrafı kapalı helalarda abdest bozarken kıbleye yönelmekte bir sakınca yoktur. Hz. îbn Abbâs ile Abdullah b. Ömer, Eş-Şâ*bî, İshâk b. Râhûye, İmam Mâlik, Şafîî bu görüştedirler.
Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen bir görüş de böyledir. Delilleri ise yukarıda mealini sunduğumuz îbn Mâce'nin rivayet ettiği İbn Ömer hadisi ile ileride mealini sunacağımız (11J ve (13.) numaralı hadisler ve (evlerde abdest bozarken) "Kabe'ye doğru yönelmeyi çirkin gören bir kavim Resû-lüllah (s.a.)'in yanında anıldı da "Bu kavmin hakikaten kıbleye yönelmekten hoşlanmadığım sanıyorum. Benim abdest bozmak için oturduğum yeri kıble cihetine çevirin" buyurdu.[54]
Sözü geçen ulemâya göre bu hadislerin hepsi de sahihtir ve evlerde bulunan helalarda abdest bozarken kıbleye doğru yönelmenin caiz olduğunu açıkça ifâde etmektedir.
2. Gerek kırda ve gerekse evlerdeki helalarda abdest bozarken kıbleye yönelmek caiz değildir. Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) ile Mücâhid, Ebû Hanife de bu görüştedirler. Bu görüş Ahmed b. Hanbel ile sahabe ve tabiinin bazılarından da rivayet olunmuştur. Mâlikî ulemasından İbnu'l-Arâbî de bu görüşü tercih etmiştir.
Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle 8, 9, ve 10 numaralı hadis-i şerifler ve "sakın hiç biriniz kıbleye karşı abdest bozmasın"[55] mealindeki hadis-i şeriftir. Bu ulemâya göre birinci görüşün mesnedini teşkil eden hadisler zayıftır.
3. Kırda da evlerde de kıbleye yönelerek abdçst bozmakta -bir sakınca yoktur. Urve b. ez-Zübeyr ile İmam Mâtik'in şeyhi rabîa b. Abdurrahman bu görüştedirler. Delilleri:
"Ben Hz.Peygamber'i (sırtı kıbleye yönelik) Kudüs'e dönük bir halde (abdest bozarken) gördüm" mealindeki 12 numaralı hadisle, birinci görüşü benimseyenlerin delilini teşkil eden îbn Mâce hadisidir.
Bu görüşte otan ulemâya göre ikinci görüşte olanların delilini teşkil eden 9 numaralı hadis-i şerif şudur: "Resulüllah (s.a.) bizim kıbleye dönerek ab-dest bozmamızı yasaklamıştı. Kendisini vefatından bir yıl önce kıbleye doğru abdest bozarken gördüm."[56]

Fakat şunu belirtmek isteriz ki, bu görüşü benimseyen ulemânın delil diye sarıldıkları 9 numaralı hadis-i şerifte kendilerini destekleyen bir ifâde olmadığı gibi, ikinci delillerim teşkil eden İbn Mâce hadisi de zayıf olduğu için delil olma niteliğinden uzaktır.
Nesh iddiasına gelince, hadîs usûlünde mukarrer olduğuna göre zahiren birbirine aykırı gibi görünen hadislerin arasım te'lif mümkün iken nesh yoluna gidilemez. Burada ise, bu mevzudaki hadislerin arasını te'lif etmek mümkündür. Nesh'e gerek yoktur. Çünkü bunların nâsih kabul ettikleri Hz. Peygamberin bir fiilî hadisidir. Onun Hz. Peygambere ait özel bir durumla ilgili olması mümkündür. Mensûh kabul ettikleri hadisler ise, ümmeti mu-hatab alan hadislerdir. Binaenaleyh bu gibi fiilî hadislerin, ümmeti muhâ-tab alan kavlî hadisleri neshettiği görülmemiştir.
Aynı şekilde bunların delilini teşkil eden tbn Ömer hadisi ile nâsıh kabul ettikleri Cfibir hadîsinin, Hz. Peygamberin tamamen bir sütre içerisinde abdest bozmasıyla ilgili olmaları da mümkündür. Nitekim Hz. Peygamberdin ahlâkı da bunun böyle olması ihtimalini son derece kuvvetlendirmektedir. Kıbleye yönelerek abdest bozmayı yasaklayan hadislerin de kırda, açıkta, abdest bozmayla ilgili olduğu düşünülürse, bu mevzudaki zahiren çelişkili görünen hadislerin arasını şu şekilde te'lif etmek mümkündür: Kıbleye yönelerek abdest bozmayı yasaklayan hadisler, açıkta kıbleye dönerek abdest bozmakla ilgilidir. Bunun caiz olduğunu ifâde eden hadisler de etrafı kapah helalarda abdest bozmakla ilgilidir. Her ne kadar İmam Ebû Hani-fe'den bu gibi helalarda da kıbleye dönülemeyeceğini ifâde eden bir rivayet varsa da caiz gördüğüne dâir de bir rivayet vardır. Bu mevzuda îbn Âbidîn şöyle diyor:
"Kıbleye önünü dönmek mekruh olduğu gibi arkasını dönmek de mekruhtur. Sahih olan kavi budur. İmam A'zam'dan bir rivayete göre arkasını dönmek helâldir."[57]
Bu mevzudaki diğer görüşleri şöyle sıralayabiliriz:
a . Sadece binalar içerisinde kıbleye sırtını dönerek büyük abdest bozmak caizdir. Hanefî imamlarından Ebû Yusuf bu görüştedir. Delili ise 12 numaralı İbn Ömer hadisidir.
b . Kırda da evlerde de kıbleye yönelerek abdest bozmak caiz değildir. Fakat, evlerde kıbleye sırtını dönerek bbdest bozmakta bir sakınca yoktur. İmam Ahmed ile Ebû Hanife bu görüştedirler. Deliller i ise,mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir.
c. Kıbleye ve Kudüs'e karşı yönelerek veya sırtını dönerek büyük abdest bozmak haramdır. İbrahim en-Nehaî ile İbn Şîrîn bu görüştedirler. Delilleri ise, 10 numaralı hadis-i şeriftir. Bu görüş 10 numaralı hadisin şerhinde değerlendirilecektir.
d. Kıbleye karşı yönelerek ya da sırtını dönerek büyük abdest bozma yasağı sadece Medinelilerle, kıblesi Medinelilerle aynı yönde bulunan memleketler halkına aittir. el-Müzenî'nin arkadaşı Ebû Avâne bu görüştedir. Delili ise 9 numaralı hadis-i şeriftir. Bu görüşün zayıflığı bütün açıklığıyle meydândadır.
e. Bu hadis-i şerifte geçen büyük abdest bozma esnasında kıbleye yönelme ve sırt dönme ile ilgili nehiyler kerâhet-i tenzihiyye içindir. Kasım tbn İbrahim bu görüştedir. el-Müeyyed-BÜlah ile, Ebû Tâlib'in de bu görüşte olduğunu söylemiştir. îmam Ebû Hanife ile İmam Ahmed, Ebû Sevr, Ebû Eyyûb el-Ensârî bu görüştedirler. Binnci görüşüri delilini teşkil eden hadisler 12 ve 13 numaralı hadislerle yukarıda mealini sunduğumuz Hz. Âişe validemizin hadisidir.
Bu son görüşü benimseyen ulemâya göre, "Her ne kadar kıbleye yönelerek veya sırt dönerek büyük abdest bozmayı yasaklayan hadis-i şerifler varsa da, sözü geçen İbn Ömer, Câbir ve Hz. Âişe hadisleri nehiydeki hafamhğı, kerahet-i tenzihiyyeye çevirmişlerdir.”
4. Sağ elle istincâ yasaklanmıştır. Cumhur-u ulemaya göre bu yasağın hükmü tenzihen mekruhtur. [58]

8. ...Ebû Hureyre [59] (r.a.)'den, demiştir ki; Resûlüllah sallallahü aleyhi vesellem:
"Ben sizin babanız yerindeyim, sizlere (gereken her şeyi) öğretiyorum. (Sizden) biriniz helaya vardığında önünü veya arkasını kıbleye çevirmesin, sağ eliyle de taharetlenmesin" buyurdu.
Ebû Hureyre (r.a.) rivayetine devamla dedi ki: Allah Resulü bize üç tas ile (taharetlenmemizi) emreder, tezek ve çürümüş kemiklerle (taharet yapmayı) yasaklardı." [60]

Açıklama

Bu hadisin izahı 7. hadiste geçmiştir. Ancak burada şunu ilâve edelim ki, Resûlüllah (s.a.)'in: "Hayvan tersi ve kemikle taharetlenmeyiniz, çünkü hayvan tersi pistir, kemik de kardeşiniz cinlerin yiyeceğidir" buyurması sonucu, necaset ve yiyecek cinsinden şeylerle taharetlenmenin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Hayvan vücudunun bütün parçaları ve üzerine yazı yazılan kâğıt gibi saygıya lâyık maddeler de bu hükme girerler. Önemli olan, insan ve hayvan yiyecekleri, taharete zararı olan ve maddi kıymeti olup da özellikle bu iş için hazırlanmamış olan şeylerle taharet edilemeyeceğinin bilinmesidir.

9. ... Ebû Eyyûb [61] (r.a.)’ın rivayet ettiğine göre Resul-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"*Helaya vardığınızda, büyük abdest bozarken de küçük abdest bozarken de kıbleye yönetmeyiniz. Lâkin doğuya veya batıya yöneliniz.*"
Ebû Eyyûb dedi ki: Daha sonra Şam'a geldik, orada kıbleye karşı yapılmış helalarla karşılaştık. Artık oralarda kıbleden yönümüzü çeviriyor ve Allah'dan af diliyorduk."[62]

Açıklama

Bu hadis her zaman kıbleye saygı göstermenin lüzumuna, gerek büyük, gerekse küçük abdest bozarken kıbleyi arkaya ve

karşıya almamak ve mümkün mertebe âdaba riâyet etmek lâzım geldiğine delâlet eder. Ulemanın beyanına göre "şarka veya garba dönünüz" emri, Mekke ve Medine istikametinde olan beldeler içindir.
Ebû Hanife hadisin zahirini esas alarak her nerede olursa olsun gerek küçük, gerekse büyük abdest bozarken kıbleye dönmenin nehyedildiğini söylemiştir.
Mücâhid, İbrahim en-Nehâî ve Sü'fyân es-Sevri de 7 numaralı Selmân hadisinin şerhinde açıkladığımız, "kıbleyi arkanıza veya karşınıza almayın*' yasağının zahirini esas alan ikinci görüşü benimsemektedirler.
Süyûtî, Kadı Ebû Bekr İbn el-Arabî'nin "tercih edilen görüş budur" dediğini nakleder, tbnü'l-Arabî mevzu muzu teşkil eden bu hadisler hakkında şöyle demektedir:
“Biz bu hususta mevcut rivayetlere baktığımız zaman şu neticeye varıyoruz: Ebû Eyyûb (r.a.) hadisi umûm ifâde eden kavlî bir hadistir. İbn Ömer hadisi gibi fiilî hadislerin bu hadise ters düşmesi neticeye tesir etmez. Çünkü fiilî hadisler bir olayın hikâyesidir. O olay bir özür sebebiyle o şekilde cereyan etmiş olabilir. Kavlî hadislerde ise, böyle bir ihtimal yoktur.”
İbn Dakîki'l-îd ise, Şerhu'l-Umde isimli eserinde şöyle diyor: Ebû Eyyûb el-Ensârî hadisinin kırlara ait olabileceği te'viline gidilirse, hadisin umûm ifâde etme özelliğine ters düşülmüş olur. Çünkü hadiste “Şam'da kıbleye karşı bina edilmiş helalarla karşılaştık da yönümüzü helaların yönlerinden sağa sola çevirdik” denilmektedir.
"Allah'dan af diliyorduk" cümlesindeki istiğfar sebebinin ne olabileceği üzerinde şu görüşler ileri sürülmüştür:
Îbnü'l-Arabî'ye göre sahabenin istiğfarı şu üç sebebten birine bağlı olabilir:
a. Yanlışlıkla kıbleye yönelmesi.
b. Helaların kıbleye karşı yapılmış olması hatasının kendi eski hatalarını hatırlatması,
c.. Bu hatayı yapanlar için istiğfar etmek arzusu.[63]

10. ...Ma'kıl ibn Ebî Ma'kıl el-Esedî'den [64] denmiştir ki;
"Resûlullah (s.a.) bizi büyük abdest bozarken de küçük abdest bozarken de Ka'be'yeve Beyt-i Makdis'e (Kudüs'e) yönelmekten neh-yetti."[65]
Ebû Dâvûd dedi ki; "(Hadisin senedinde yer alan) Ebû Zeyd, Benû Sa'lebe'nin azatlısıdır."[66]

Açıklama

Bu hadis Kâbe-i Muazzama ve Kudüs'e dönerek küçük veya büyük abdest bozulmamasını tavsiye etmektedir. İbn Sîrîn ve İbrahim en-Nehâî hadisin zahirine bakarak abdest bozarken bu iki beyt-i şerife yönelmenin haram olduğu hükmüne varmışlardır. Bununla birlikte râvî Ebû Yezid'in kimliği meçhul olduğundan hadis zayıftır. Sahih olduğu kabul edilse bile, hadisle murad, Medineliler ve o cihette bulunan kimselerdir. Çünkü Medine'den Kudüs'e yönelince Kâbe-i Şerife sırt çevirmiş olur ki burada nehye konu olan budur; Kudüs'e yönelmek değildir.
Hattâbî ve Nevevî "Kudüs'e yönelmenin, Ka'be'yi muazzamayı arkaya almamak şartıyla yasak olmadığında icmâ vardır" demişlerse de, bu görüşlere ihtiyatla bakmak lâzımdır. Cumhura göre buradaki nehy, Kabe için tah-rim, Kudüs için kerâhet-i tenzihiyye ifâde eder Abdest bozarken Kudüs'e yönelmenin men edilişinin hikmeti ise, oranın evvelce kıble oluşudur.

11....Mervân el-Asfar şöyle demiştir: îbn Ömer[67] hayvanını kıbleye doğru çöktürmüş bir halde gördüm. Sonra da oturup (kendisiyle kıble arasında çökmüş olan) hayvanına doğru küçük abdest bozmaya başladı. "Ya Ebû Abdirrahman, böyle (kıbleye karşı abdest bozmak) yasak değil mi?" dedim.
"Evet, ancak bu yasak kırdadır. Kıbleyle aranda bir sütre bulunuyorsa sakınca yoktur" cevabını verdi.[68]

Açıklama

Bu hadis'i şerifte dinî bir müşkili olan kişinin ehil bir kimseye danışması gerektiğine, bu hususta utanma gibi duyguların onu sormaktan alıkoymasının doğru olmadığına delil vardır.
Hadisin zahiri, evlerde kıbleye karşı oturmaya cevap verip de açık arazide bunu caiz görmeyenleri te'yid etmektedir. Bu hususta mezheplerin nokta-i nazarları 7 numaralı Hz. Selmân hadisinde geçmiştir.
Abdullah, Hz. Hafsa'nın evinde Hz. Resul-i Ekrem'i kıbleye sırtı dönük abdest bozarken gördüğü için abdest bozarken kıbleyi karşıya almanın ya da arkaya almanın sadece kırlarda abdest bozmakla ilgili olduğu, evlerdeki abdest bozmalarla ilgili olmadığı hükmüne varmışsa da, fiilî hadisler tevile muhtaçtır. Tevil ihtimali olan nasslar ise, delil olmaya yeterli değildir. Bu bakımdan Hz. Abdullah'ın vardığı bu hüküm münakaşa edilebilir. Hanefî imamlarından Ebû Yusuf da bu mevzuda Hz. Abdullah gibi düşünmektedir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi aynı zamanda İbn Huzeyme Sahih'in-de tahric etmiştir. Dârekutnî, Beyhakî ve Hâkim de tahric etmişlerdir. Hakim, "Buhârî'nin şartına göre şahindir" demiştir. Hâzimî ise, "hasen derecesindedir" demiştir. Menhel müellifi, hadisin râvîlerinden el-Hasan b. Zekvfin'ın tenkid edildiğini, binaenaleyh hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[69]

5. Abdest Bozarken Kıbleye Yönelme Veya Sırtını Dönme Ruhsatı

12.... Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
"Bir gün evin damına çıkmıştım. Resûl-i Ekrem (s.a)'i, önü Beyt-i Makdise dönük olarak iki kerpiç üzerinde abdest bozarken gördüm"[70]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Resul-i Ekrem'in insanların gözlerinden uzak bulunduğu anlardaki davranışlarının bile tüm insanlar için mümûne-i imtisal olduğuna delildir.
Diğer insanların gizli halleri araştırılırsa fevkalâde nefreti mucîb ve sahibini ebedî hicaba gark edecek davranışlara rastlamak mümkün iken, Peygamberlerin gizli de ve açıkta işlediği fiiller ve söyledikleri sözler tüm insanlar için en güzel örneklerdir.
Yine bu hadis Hz. Abdullah'ın Resul-i Ekrem (s.a.)'in ahvaline muttali olarak sünnet-i seniyyeye hizmet etmek için ne kadar harîs olduğuna delâlet eder.
Resul-i Ekrem'in muttali olunan bu gibi gizli ahvâlini söylemek caizdir.
Bu hadisten evlerde abdest bozarken kıbleye sırtını dönmenin caiz olduğu anlaşılır. Fıkıh imamlarının bu mevzudaki görüşleri 7. hadisin şerhinde özetlenmiştir.

13. ...Câbir b. Abdillah'dan, demiştir ki; "Nebî sallellahu aleyhi ve sellem küçük abdest bozarken kıbleye yönelmeyi yasaklamıştı. Ancak ben vefatlarından bir yıl (kadar) önce küçük abdest bozarken kendilerinin kıbleye yöneldiğini gördüm."[71]

6. Abdest Bozarken Nasıl Soyunmak Gerekir?

14.…İbn Ömer (r.a.)'dan nakledildiğine göre o demiştir ki; "Resul-i Ekrem (s.a) abdest bozmak istediğinde yere yaklaşmadan (çö melmeden) elbisesini toplamazdı.[72]
Ebû Dâvûd dedi ki: “Bu hadis-i şerifi aynı zamanda A bdusselâm b. Harb, A 'meş'den, o da Enes. b. Mâlik'ten rivayet etmiştir. Fakat o (rivayet) zayıftır.[73]

Açıklama

Süyûtî, "Ebû Davud'un, bu ikinci rivayet hakkındaki “zayıftır”sözünden kastı, Abdusselâm'ın zayıf (bir ravl) olduğunu söylemek değildir; çünkü Abdüsselâm, Buhârî ve Müslim râvilerin-den güvenilir bir hadis hafızıdır. Bu "zayıf" sözünden maksadı, Enes'den naklen A’meş'in zayıflığını söylemek olsa gerektir. Çünkü A'meş, Enes'den veya herhangi bir sahâbîden hadis işitmemiştir" demektedir.[74]

Bazı Hükümler

1. Özellikle açıkta büyük ve küçük abdest bozarken ayakta avret yerleri açılmamalıdır; çünkü bu vaziyette avret yerlerinin görülmesi ihtimali fazladır.
2. Resül-i Ekrem (s.a) abdest bozmak istediği zaman elbisesini birden bire toplayıp (bize göre indirip)de o vaziyette çömelmezdi. Bilakis" böyledir vaziyetten son derece haya ettiğinden, elbisesini ancak çömelince toplardı, (bize göre indirirdi). Bu tutum Efendimizin avret mahallini gizlemek hususunda ne kadar dikkat ve itina sahibi olduğunu, kapalı açık her yerde Allah saygısının gereğince davrandığını gösterir.
3. Ayrıca bu hadis zaruret halinde kişinin, kendi başına iken avret mahallini açmasının caiz olduğuna, fakat zaruret olmadıkça tek başına da olsa açmasının uygun olmadığına delâlet eder.[75]

7. Abdest Bozarken Konuşmanın Mekruh Oluşu

15. ... Ebû Sa'îd[76] dedi ki: Peygamber (s.a.)'i şöyle buyururken dinledim:“Konuşarak ve avret yerleri açık olarak iki kişi birlikte abdest bozmağa çıkmasınlar, çünkü Allah Teala böyle bir duruma gazab eder.”[77]
Ebû Dâvûd, "bu hadisi îkrime b. Ammâr'dan başka kimse müs-ned olarak rivayet etfnemiştir” dedi.[78]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte iki kişinin avret yerleri açık iken, yani birbirlerinin avretini görerek konuşmalarının gazab-ı İlâhîyi mûcib olduğu beyan ediliyor.
Avret, açıldığı zaman, fıtrat-i selime sahibi kimsenin utanacağı uzuvlar demektir. Bu erkeklerde göbekle diz kapağı arasıdır. Hür kadınlarda ise, el ve yüzlerinden başka bütün bedenidir. Kadının ayaklarında ihtilaf vardır. Cariyelerin avreti erkeklerinki gibidir. Erkeklerden fazla olarak sırtları ve karınları da avrettir.
Namazda ve namaz dışında avret mahallinin örtülmesi farzdır. Ancak yalnız kalındığı zaman zaruret olmadan açılıp açılamayacağı konusunda ihtilâf vardır.
Bu hadis-i şerif avret mahallini örtmenin farz, ihtiyaç giderme esnasında konuşmanın ise, haram oluşuna bir delildir. Çünkü Allah Teâlânın gazabı haram olmayı (veya farz olmayı) gerektirir.
Şevkânî, Neylu'l-evtâr'ında şöyle diyor: "Her ne kadar imamu*l-Mehdî "gays" isimli eserinde burdaki avret mahalli açıkken konuşmakla ilgili yasağın haram değil, kerâhet-i tahrîmiye ifâde ettiğini, çünkü bu halde konuşmanın mekruh olduğuna dair

icma bulunduğunu ve bu icmaın da buradaki yasağın hükmünü haramhktan mekruhluğa çevirdiğini söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü Allah'ın azabını veya gazabını mucib olduğu bildirilen yasaklar, haram ifâde ederler. Burada Allah'ın gazabı söz konusu olduğundan, avret mahalli açık iken konuşmanın haram olması gerekir."
Bu mevzuda Menhel müellifi de şu görüşü ileri sürüyor: "Bence buradaki yasağın keraheti, gerçeği ifâde etmekten uzak değildir. Çünkü hadiste zikredilen gazab-ı ilâhî ihtiyaç giderme sırasında konuşma ve avret mahalline bakmakla ilgilidir. Sadece konuşmakla ilgili değildir. Binaenaleyh, ab-dest bozma esnasında avret mahalline bakmadan sadece zarûretsiz konuşmak mekruhtur. Zaruret halinde, meselâ körün tehlikeye düşmesi akreb tehlikesi görülmesi gibi hallerde konuşmak, tehlikenin büyüklüğüne göre, baza n caiz, bazan da vacip olur."
Musannif Ebû Dâvûd hadisin sonuna ilâve ettiği "Ebû Dflvûd dedi ki" diye başlayan sözleriyle bu hadisin zayıf olduğunu söylemek istemiştir. Çünkü lkrime hadisi bu şekilde müsned olarak rivayette yalnız kalıyor. Şekvânî'-nin beyânına göre İklime'nin hadisini Müslim tahrîc etmiş ve Buhârî'nin Yahya'dan gelen hadisini şâhid getirmiştir. Bu bakımdan hadisin sahih olması gerekir. Ancak bu hadisin râvîsi Hilâl b. Iyaz üzerinde ihtilâf vardır. Bazılarına göre bunun ismi Iyaz b. Hilâl olmalıdır. Menhel yazarının açıklamasına göre hadisin sonuna ilâve edilmiş olan ve hadisin zayıflığını ifâde eden sözlerin Ebû Davud'a ait olması mümkün değildir. Bu söz buraya yanlışlıkla kâtipler tarafından ilâve edilmiş olsa gerektir.[79]

8. Küçük Abdest Bozarken Selam Alınır Mı?

16. ... İbn Ömer (r.a.)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.) küçük abdestini bozarken bir adam çıkageldi, selam verdi. Hz. Peygamber o adamın selâmını almadı."[80]
Ebû Dâvûd dedi ki:
"İbn Ömer ve başkalarından rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (s,a) önce teyemmüm etti, sonra o adamın selâmını aldı."[81]

Açıklama

Nesâî'nin rivayetinde Hz. Peygambef'in kendisine abdest bozarken verilen selamı almadığı, ifade ediliyorsa da, aslında orada da Hz. Peygamber'in bu selamı anında almadığı, abdest alıncaya kadar te'hir ettiği kast edilmektedir. Nitekim 18 numaralı hadis-i şeriften de açıkça anlaşılan budur. "Muhakkak İd selâm, Allah'ın isimlerinden yere indirilmiş (size bildirilmiş) bir isimdir. Onu aranızda yayınız."[82] hadisi şerifi de selâmın Allah'ın isimlerinden biri olduğunu bildirmekte ve müslümanların onu aralarında yaymalarım emretmektedir.
Hz. Peygamberin, kendisine selâm veren zâtın selâmını o vaziyetteyken derhal değil de geciktirerek almaktan maksadı, bu şekilde selâm vermenin doğru olmadığına ait o kimsenin dikkatini çekerek kendisini ikaz ve te'dib etmektir.
Nitekim şu hadis-i şerif de bu gerçeği açıkça ifâde etmektedir. "Resu-lüllah (s.a.) küçük abdestini bozarken bir adam, onun yanından geçti ve selâm verdi. Hz. Peygamber de ona,
"Bir daha beni bu halde gördüğün zaman sakın selim verme. Çünkü eğer şelfim verirsen ben senin bu selâmını almam (alamam)"[83] buyurdu.[84]

Bazı Hükümler

1. Aslında farz olan selâm almak, abdest bozma esnasında mekruhtur.
2. Abdest bozana selâm veren bir kimsenin selâmının alınmasını beklemeye hakkı yoktur. Bu konuda âlimler görüş birliği içindedirler.
Peygamber Efendimiz, o adamın selâmını almakla mükellef olmadığı halde teyemmüm ettikten sonra bu selâmı alması, onun yüksek ahlâkı cümlesindendir.
Hz. Peygamber o kimsenin selâmını almakla mükellef olmadığını "*Bir daha bu halde selâm verirsen selamını almam*" sözleriyle ifade buyurmuştur.
3. İhtiyaç giderme esnasında aksıran "elhamdülillah", karşısındaki de "yerhamükellah" diyemez. Ezana İcabet edemez. Cima hâlinde de durum böyledir. Ancak dil hareket ettirilmeyerek kalben "elhamdülillah" ve "yerbamükellah" denilebilir. Bu zikirlerin helada dil ile söylenmesi âlimlerin çoğuna göre tenzihen mekruhtur. Her ne kadar İbrahim en-Nehaî ile İbn Şîrîn ihtiyaç giderme esnasında zikrin caiz olduğunu söylemişlerse de delilleri yoktur.
4. Abdest bozduktan sonra abdestsiz olarak selâm almak, Allah'ın isimlerinden birini anmak, bir başka ifâdeyle zikretmek caizdir. Nitekim 18 numaralı hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir. Ancak abdestli olarak zikretmek daha faziletli olduğundan Hz. Peygamber abdest bozarken kendisine selâm veren zatın selâmını, abdest bozduktan hemen sonra almamış, ancak teyemmüm ettikten sonra almıştır.
Musannif Ebû Dâvûd, Hz. Peygamber'in bu selâmı teyemmüm etmeden almadığını iyice vurgulamak İçin metnin sonuna bunu ifâde eden bir talik eklemiş ve bu talik 329 numaralı hadiste Ebu'l-Cüheym yoluyla, 330 numaralı hadiste îbn Abbas yoluyla 331 numaralı hadiste de İbn Ömer yoluyla, muttasıl bir senetle Hz. Peygamber'e ulaşmıştır.
İmam Nevevî musannif Ebû Davud'un rivayet ettiği 320 numaralı hadis-i şerifi açıklarken: "Hz. Peygamber'in bu selâmı almak için abdest yerine te1 yemmüm etmesi, o sırada suyun bulunmayışı sebebiyle olmuştur. Çünkü su varken onu kullanmaya muktedir kimse için teyemmüm etmesi caiz değildir, isterse vaktin çıkması söz konusu olsun. Bu hususta bayram ve cenaze namazları ile diğer namazlar arasında bir fark yoktur. Ulemanın ekserisinin görüşü budur" demektedir.

Ancak Nevevî'nin bu açıklaması, abdestsiz yerine getirilemeyen ibadetler için geçerli ise de, abdeste bağlı olmayan taatlar için geçerli değildir. Selâm da abdeste bağlı olmayan taatlardandır.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde bu mevzuda şöyle diyor: "Bu hadis farz namazlar için teyemmüm etmenin caiz olduğu gibi nafile namazlar ile şükür ve tilâvet secdesi gibi fedâil için de teyemmümün câîz olduğuna delâlet etmektedir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir."
Bilindiği gibi Hanefî ulemâsına göre abdest almadığı takdirde namazın geçeceği anlaşılırsa, cenaze ve bayram namazları için geçerli olmak üzere su varken teyemmüm etmek caizdir.

17. ... el-Muhacir b. Kunfuz[85] 'dan rivayet edildiğine göre O, Nebi küçük abdestini bozarken yanına gelip selâm verdi. Resul*i ekrem (s.a.) selâmını almadı. Abdest aldıktan sonra özür beyân ederek, "Ben aziz ve celil olan Allah'ı tahâretsiz olarak ağzıma almayı uygun görmedim" buyurdu.[86]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif abdest bozarken Allah'ın isimlerinden birini ağza almanın mekrûh olduğuna delâlet eder.
Zira es-Selâm, esman hüsnâ'dandır.
2. İhtiyaç giderme sırasında, kendisine selâm verilen kimsenin selâm almak için işini bitirinceye kadar beklemesi gerektiği de hadisin ihtiva ettiği hükümlerdendir. Fakat, selâm vermenin cevap beklemeğe hakkı yoktur. Aslında, Allah'ı zikir iki kısımdır:
a. Belli bir zamana bağlı olarak yapılan zikir,
b. Belli bir zamana bağlı olmadan yapılan zikir, (selâm almak gibi). Birinci kısma giren zikirlerin abdestli veya abdestsiz fakat zamanında yapılması daha faziletli ve müstehaptır. Helaya girerken ve çıkarken yapılan dualar gibi. Bunların efdal vakti tuvaletten çıkınca olduğundan hemen o anda yapılır. İkinci kısım ise, belirli bir vakte bağlı olmayan zikirdir. Bunda efdal olan temiz iken zikretmektir. Zira genellikle abdestsiz ve temiz olmayan kişi zikredebilir.[87]

9. Abdesti Olmayanın Allah'ı Anması

18....Hz. Âişe[88] (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) her halinde Allah'ı zikrederdi."[89]

Açıklama

"Her hali" ifâdesi temizlik, abdestsizlik, gusülsüzlük oturma,ayakta durma, yatma, uyuma ve uyanıklık hallerinin hepsine şâmildir.Bu itibarla mevzunumu teşkil eden bu hadis-i şerif Fahr-i Kâinat Efendimizin bütün bu hallerinde zikre devam ettiğini ifâde etmektedir. Ancak burada zikirden maksadın lişanen yapılan zikir olduğu kabul edilirse, o zaman bundan cünüblük hâlini istisna etmek gerekir. Çünkü Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre Resul-i Ekrem (s.a.) cünüp iken Kur'ân okumazdı.[90]
Keza cima' halinde avret mahalli açık iken ve abdest bozarken de zaruret olmaksızın konuşmaktan kaçınırdı. Zikrin ancak abdestli iken yapılıp, abdestsiz yapılamayacağı görüşü fazilet cihetindendir. Hadiste geçen zikir'-den maksat, Menhel müellifine göre, kalbî zikirdir. Çünkü Efendimiz (s.a.) daima tefekkür hâlinde idi. Uyanık iken de uyurken de hiç bir an kalbi zikirden uzak kalmazdı. Mirkât'ta beyân edildiğine göre:
Zikir iki kısımdır: **a.** Kalbî zikir, **b.** Lisanı zikir.
Efdal olanı kalbî zikirdir. Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de "Allah*! çok zikrediniz*' buyurmaktadır. Bunun anlamı "Allah'ı hiç bir an hatırdan çıkarmayınız** demektir. Allah Resulü zikrin her iki çeşidinden de en büyük payı almıştır. Ancak cünüblük halinde.eline alarak Kur'ân okumazdı, helada ise, sadece kalbî zikirle yetinirdi. Helada kaldığı müddetçe zikri diğer şekillerinden uzak kaldığı için de heladan çıkar - çıkmaz istiğfar ederdi.[91]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif Resul-i Ekrem (s.a.)'in, abdestli abdestsiz iken de gusülsüz iken de ayaktayken, otururken, yatarken, yürürken ve bir şeye binmişken devamlı zikr hâlinde olduğuna delildir. Zikir kelimesi, tehffl (lâilâhe illallah) tekbir (Allah'ü Ekber), tahmîd (Elhamdülillah), tesbîh (sübhanellah) ve istiğfar (Estağfirüllah) gibi zikrin bütün nevilerine şâmildir. Bu manada zikrin pislik mahallerinin dışında her yerde yapılabileceğinde icmâ' vardır. Pislik mahallerinde ve cima' hâlinde zikretmek ise mekruhtur.
Hayız ve cenabet hallerinde Kur'ân okumaksa cumhura göre haramdır. Hanefîler bu görüştedir.[92]
Bu iki hâlin dışında Kur'ân okumaya bir engej yoktur. Nitekim Hz. Peygamber, "Hayızlı ve cüniib olan Kur'ân okuyamaz'[93] buyurmuştur.
2. Ayrıca bu hadis her an zikir hâlinde bulunmanın Jüzûmuna delâlet etmektedir. Çünkü dünya ve âhiret hayırlarının meydana gelişine en büyük vesile zikrullahtır.[94]

10. Üzerinde Allah Yazılı Yüzükle Helaya Girmek

19. ...Enes (r.a.)'den, demiştir ki;
"Nebî (s.a.) helaya gireceği vakit yüzüğünü (çıkarır) bir yere koyardı."[95]

Ebû Dâvûd dedi ki, "Bu hadis münkerdir. Mâruf olan tbn Cureyc tZiyâd b. Sa'd-ez-Zuhri tariki ile Enes'den rivayet olunan hadistir ki, buna göre, Resulullah (s.a.) gümüşten bir yüzük takardı. Sonra onu attı."
Bu rivayetteki (münker 'lik sebebi olan) vehim Hemmâm 'dandır. Bu hadisi Enes*den Hemmam'dan başkası (bu lafızla) rivayet etmemiştir. "[96]

Açıklama

Resul-i Ekrem (s.a.) helaya girmek istediği zaman ism-i Celâli mahallerinden korumak maksadıyla üzerinde yazılı yüzüğünü çıkarırdı.[97]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaç gidermek isteyen kimsenin üzerinde, Allah'ın isimlerinden biri veya Peygamber ve melek ismi yazılı bulunan bir eşya bulunursa, helaya girerken onu çıkarması gerekir. Bu, Hanefîlerin, Malikîlerin, Şafiîlerin ve Hanbelîlerin görüşüdür, buna uymamanın hükmü kerahettir. Ancak çıkardığı zaman o eşyanın kaybolacağından korkan kimse çıkarmayabilir.
2. Şayet bu eşya üzerinde Kur'an-ı Kerim'den bir tam âyet veya âyetten bir kısım bulunursa, onunla helaya girmek ve kaza-yi hacette bulunmak haramdır. Ancak kaybolma korkusu olduğunda veya bu âyet muska halinde üzerine dikili olduğunda bu sakınca ortadan kalkar. Bu durumda o âyetlerin üstü Örtülerek veya cebe konularak gizlenmesi gerekir.
İnşallah, 4218 ve 4221 numaralı hadis-i şeriflerin şerhlerinde bu konu tekrar ele alınacaktır.[98]

11. Sidikten Temizlenme (İstibra)

20. ... İbn abbâs (r.a.) dedi ki: ""Resûl-i Ekrem (s.a.) iki kabrin yanından geçiyordu:
" Bakın dikkat ediniz, bunlar azap görüyorlar. Azap görmelerinin sebebi de büyük bir şey değildir; Şu sidikten sakınmazdı, şu da kuğuculuk yapardı" buyurdu. Sonra yaş bir hurma dalı isteyerek ikiye ayırdı, bir parçasını kabirlerinin birinin üzerine, diğerini de öbürünün üzerine dikti ve "Bu dallar kurumadıkça onlardan azabın hafifletileceğini umarım" buyurdu."
Ravi Hennâd, rivayetinde "sakınmazdı" yerine "örtünmezdi" demiştir.[99]

Açıklama

Hadiste geçen "bunların azap görmelerinin sebebi büyük bir şeyde değildir." beyânı iki şeküde te' vil edilebilir:
a. Terki zor ve büyük olmayan şeylerden dolayı azap görüyor değiller. Çünkü bevl'den sakınmakla gıybet ve koğuculuktan uzak durmak zor bir iş değildir.
b. İnsanlar nazarında büyük olmayan şeylerden dolayı azap görüyorlar. Halbuki onlar dinî açıdan önemli ve büyük meselelerdir. Buhârî'deki rivayet bu mânayı desteklemektedir.
Kadî îyad üçüncü bir te'vilde daha bulunmuştur, ona göre bu cümlenin manası:
c. "Büyük olmayan günâhlar sebebiyle azap görüyorlar" şeklindedir.
Aslında sidikten sakınmamak, adam öldürmek, zina etmek gibi günahların en büyüklerinden sayılmazsa da, namazın sıhhatine mâni olduğu için kabir azabına sebep olmaktadır. Namazın terki büyük günahlardandır. Onsuz namaz kılınamayacağına göre böyle kılınan namazlar terk edilmiş demektir.
Koğuculuk, zarar vermek kasdryla insanlar arasında söz taşımaktır. Ya devamlı yapıldığı için veya insanlar arasında büyük felâketlere sebep olduğu için kabir azabına sebep olmuştur. Fakat koğuculuk terk edildiği zaman başkaları zarar görecek, işlendiği zaman umumî bir menfaate sebep olacaksa haram değildir. Burada kastedilen, yasaklanmış olan koğuculuktur.
İslâm âlimlerine göre Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz hurma dallarını kabirlerin üzerine dikmekle azap gören kebir sahiplerine şefaatçi olmak istemiştir. Yani bu hareketiyle kendisinin şefaatçi kılınması için fiilen niyazda bulunmuştur.
Nitekim Müslim'in Hz. Câbir'den rivayet ettiği ettiği bir hadiste Resû-lullah (s.a.):
"*Ben azab gören iki kabrin yanından geçtim de şefaatim sayesinde bu dallar yaş durdukça onlardan azabın hafifletilmesini diledim*."[100] buyurmuştur.[101]

Bazı Hükümler

1. Kabir azabı hakür.Ona inanmak farzdır. Ehl-i Sunnetin görüşü buduf Mûtezüenin bu konuda Ehl-i sünnete muhalif olduğu rivayet edilirse de Mûtezilen'in ileri gelenlerinden çokları kabir azabını kabul etmişlerdir .Geniş bilgi için "Kabir Azabı" bölümüne bakılmalıdır.
Ehl-i sünnete göre Allah Teâlâ kulu diriltir, bedenine ve vUcûdunun bir kısmına ruhunu ve aklım iade eder. Saadet veya şekavet ehlinden olduklarını idrâk etmeleri için küçüklerin aklı kemâle erdirilir. Haberlerde beyân edildiğine göre, büyükleri olduğu gibi küçükleri de kabir bütün ağırlığı ile sıkar.
2. Hadis-i şerif, az olsun çok olsun, bütün idrar çeşitlerinin mutlak surette necis olduğuna delildir. Her ne kadar konumuz insan idrarı ile ilgili isede, bu Hadis, insan ve hayvan idrarlarının necis olduğuna delil olabilir. Zira itibar sebebin özelliğine değil, mânanın gen el ligi nedir. Nitekim başka bir hadiste ayırım yapılmaksızın "sidiğin her çeşidinden sakının. Çünkü kabir azabının çoğu ondandır"[102] buyrulmaktadır.

3. Buhârî şârihi îbn Battâl'a göre bu hadis-i şerifte sadece insan sidiğinin necis olduğuna delâlet vardır. Diğer hayvanların idrarlarının pis veya necis olduğuna dair herhangi bir delâlet yoktur. Çünkü Ay lâfzından anlaşılan insan bevlidir.Şeklindeki elif-lâm'lı rivayetlerde ise, harf-i tarif zamirden ivaz olarak (bedel) gelmiştir ki, insan bevline ve bu özelliği taşıyan eti yenmeyen hayvanların bevline delâlet eder. Bu hadiste eti yenen hayvanların idrarının temiz veya pis olduğuna dair herhangi bir delâlet yoktur. Eti yenen hayvanların idrarının temiz olduğunu kabul edenlerin delili başka bir hadis-i şeriftir.
4. Bu hadiste kabirlerin üzerine ağaç dikilmesinin müstehab olacağına dair bir delil yoktur. Sahâbe-i kiramdan Büreyde bu hadisi örnek alarak kendi kabri üzerine hurma dalı dikilmesini vasiyet etmişse de, Resûl-i Ekrem'den ve hulefa-i râşidinden böyle bir uygulama görülmemiştir. Unutulmamalıdır ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz "Sünnetimi ve hidâyet rehberi hâlifelerimin yolunu tutun. Onlara dört elle sanlın"[103] buyurmuştur. Kendisinin ve Râşit halifelerinin yapmadığı bir işi yapmak doğru değildir.
5. Hattâbi "Bu hadiste kabirlerin başında Kur'ân-ı Kerim okumanın müstehab olduğuna delil vardır. Zira ağacın teşbihi sayesinde ölünün azabının hafifletileceği umulursa, Kur'an-ı Kerim okumak bu hususta umut bağlamaya daha lâyıktır" demektedir.
6. İtstincâ vâcibtir. Zira hadiste geçen "İdrardan korunmazdı" cümlesinden maksat budur. Aynî, istinca ile birlikte, örtünmenin de vacib olduğunu söylemektedir.
7. Koğuculuk haramdır. Bu hususta icma vardır.
8. Resul-i Ekrem Kabirlerde azab görenlerin seslerini (mucize olarak) işitmiştir.[104]

21. ... Ibn Abbas (r. anhuma) Hz. Peygamber (s.a)'den (bir önceki hadisin) manasını rivayet etmiştir. (Hadisin râvilerinden) Cerîr cjedi ki (bundan önceki A'meş hadisindeki) "sidikten sakınmazdı" kelimesinin yerine Mansûr, rivayetinde "gizlenmezdi" kelimesini kullanmıştır. Ebû Mûaviye de (A'meş'den rivayetinde) tabirini kullanmıştır.[105]
22.... Abdurrahmân b. Hasene[106] (r.a.) şöyle demiştir: (Bir gün) Amr b. As[107] ile birlikte Nebiyyi Ekrem (s.a.) Efendimizi ziyarete varmıştık. Peygamberimiz, yanında sığır derisinden bir kalkanla çıktı. Sonra onun (arkasına) gizlenerek küçük abdestini bozdu. Biz "dikkatle bakınız Peygamberimiz kadınlar gibi oturarak (ve gizlenerek) abdestini yapıyor (bozuyor)" dedik.
Resul-i Ekrem (s.a.) bunu işitti ve şöyle buyurdu:
"*İsrailoğullarından birinin başına gelenleri bilmiyor musunuz? Onlar (elbiselerine) bulaştığı zaman idrarın isabet ettiği kısmı keserlerdi. İşte, Benu Israilden bir kimse bundan (idrarın değdiği yeri kesmekten) onları nehyetti. Neticede (idrarın elbise üzerinde kalmasına sebebiyet verdiği, onları doğru olanı yapmaktan alıkoyduğu için) kabir azabına uğratıldı.*"[108]
Ebû Dâvûd dedi ki: "Mansur Ebû vâ'il'den, o da Ebû Musâ'l-Eş'arî'den bu hadisi rivayet ederken Ebû Musa (r.aj'nın (hadisteki) "elbiselerine idrar bulaşınca** sözü yerine '"derilerine idrar bulaştığında" dediğini söylemiştir."
Âsim ise Ebû Vâil'den, o Ebû Musa'dan, o da Hz. Peygamber (sm.) den rivayet ederken Resulü ilah'm sözü geçen tabirler yerine "onlardan birisinin cesedine (idrar bulaştığında)" dediğini rivayet etmiştir.[109]

Açıklama

Abdurrahman b. Hasene ve Amr b. Âs hazretleri câhiliye âdetleri içinde yetiştiklerinden, Fahr-i Kâinat Efendimizin idrardan sakınmak için yere oturarak ve gizlenerek küçük abdest bozmasını ilk defa görünce, birden bire yadırgamışlar ve hayrete düşerek kendi aralarında konuşmaya, "Bak hele Nebiyy-i Ekrem oturarak kadınlar gibi bevl ediyor" demeye başlamışlar. Aslında onların bu sözlerinde alay ve hakaret kastı yoktur ve zaten sahâbiden böyle bir hareket de beklenemez.
Nebiyyi Ekrem'in bu fiilini yadırgamaları câhiliye hayatında ayakta işemenin erkeklik ve kahramanlık alâmeti sayılmasındandır.
Bu iki sahâbî yeni müslüman olduklarından cahiliyye döneminden yeni kurtuluyorlardı. Fahr-i Kâinat Efendimiz de gayet yumuşak bir tavırla işin ciddiyetini tarihî misallerle anlattı. Hadiste geçen "Benu tsrailden bir kişi*' den kasıt, herhangi bir kişidir denilirse, hadisi anlamakda bii güçlük yoktur. Ancak Aynî'nin dediği gibi bu, Mûsâ (a.s.)'dır, denilirse, o zaman hadis-i şerife şöyle mana vermek gerekir: "Mûsâ (a.s.) bevlden sakınmaları konu* sunda onları uyardı; bu uyarıyı, dikkate almayanlar kabirde azaba uğratıldı."
Şu da var ki bu iki sahabinin "Peygamber'e bakın kadınlar gibi abdest bozuyor" sözü "kadınlar gibi gizlenerek, edep yerlerini açmadan, sakınarak abdest bozuyor'* manasana da hami edilebilir. O takdirde bu, Rasûlul-lah*ın edebine, hayasına hayranlık ifadesini taşır.[110]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif, herhangi bir sütre arkasına gizlenildiği zaman kazayi hacet için uzağa gitmenin gerekmediğine delâlet eder. Ancak birinci hadis-i şerifte de açıklandığı üzere, Resulüllah (s.a.) abdest bozacağı zaman genellikle insanlardan uzaklaşmayı tercih ederdi.
2. Kişi bilmediği bir dini konuda konuşmamalıdır.
3. Öğreticilik görevini üzerine alan kişi hitaplarında nezâket ve mülâye-met üzere bulunmalıdır.
4. Yine bu hadis necasetten sakınmak hususunda titizliği emreder.
5. Ayrıca bu hadis-i şerif insanlara yakın bir yerde abdest bozarken ÖT-tünmenin lüzumuna da delalet eder.

6 . Dinî emirlere aykırı hareket etmenin insanın helakine ve felâketine sebep olacağı bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği hükümlerdendir.
7. Sert zemin üzerinde sıçrama ihtimaline binaen idrarın oturarak yapılması icab eder.
Ebû Dâvûd, bu iki hadisin rivayet farklarına işaret ettiği gibi aynı zamanda Ebû Musa'nın ilk rivayetinin mevkuf olduğuna da dikkati çekiyor. Ancak Kurtubî, hadiste geçen deriden maksadın deriden yapılan elbise olması gerektiğini, aksi takdirde insanın kendi derisini kesip atmasının,teklif-i mâ-lâyutak kabilinden olacağını ileri sürmektedir.[111]

12. Ayakta Küçük Abdest Bozmak

23....Huzeyfe[112] (r.a.)'dan; şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber bir kavmin çöplüğüne geldi, ayakta küçük ab-dest bozdu ve su istedi. (O su ile abdest aldı. Sıra ayaklarına gelince) mestlerinin üzerine mesh yaptı." [113]
Ebü Dâvûd der ki: Müsedded'in bildirdiğine göre Huzeyfe (r.a.) demiştir ki ben, Hz. Peygamberin abdest bozarken yalnız kalmak isteyeceğini düşünerek oradan uzaklaşmak istediğimde, Resulüllah beni çağırdı. Ben de hemen arkasında (Resulüllah'a sütre olması için) durdum."[114]

Açıklama

Peygamber Efendimizin ayakta abdest bozuşunun sebebi üzerinde aimler ihtüâf etmişlerdir
İmam Şafiî hazretlerine göre bunun sebebi şudur: Arablar bel ağrısından dolayı ayakta bevl ederlerdi. Belki de Cenab-ı Fahr-i Kâinât'da böyle bir ağrı vardı (onun için ayakta abdest bozmuştu.)
Bu konuda şöyle diyenler de vardır: Çöplük, necaset mahalli olduğu için oturmaya müsait değildi. Bundan dolayı Resul-i Ekrem, devamlı oturarak küçük abdest bozması âdet-i seniyyeleri olduğu halde böyle ayakta bevl etti. Fakat sidiğin sıçramayacağı yerlerde ayakta bevl etmenin caiz olduğunu göstermek için böyle hareket etmiş olması ihtimâli daha da kuvvetlidir.
el-Askalânî'nin Fethu'l-Bâri'de beyân ettiğine göre Ebû Avâne ve İbn Şahin Hz. Âişe'den gelen şu hadislerle ayakta bevl etmenin neshedildiğine hükmetmişlerdir:
"Resul-i Ekrem (s.a.) Kur'an kendisine nazil olalidan beri, hiç ayakta bevletmemiştir."[115]
"Kim size Resul-i Ekrem ayakta bevletti derse, inanmayın,- o ancak oturarak bevlederdi."[116]
Fakat gerçekte bu hadisin neshedildiği kanaati yanlıştır. Çünkü Hz. Âişe, Resûlullah'ın sadece evdeki halini bilir. Halbuki sahâbinin büyüklerinden Hz. Huzeyfe'nin şehâdetine göre Allah Resulü Medine'de bir çöplükte ayakta küçük abdest bozmuştur. Keza Hz. Ali Hz. Ömer ve Hz. Zeyd b. Sâbit'in de ayakta bevl ettikleri sabittir. Bütün bu durumlar ayakta bevletmenin mekruh olduğunu fakat sidik çisintisinden emin olunduğu zaman kerâhetsiz olarak caiz olduğunu gösterir. Hanefî ve Şafiî fakihlerinin görüşü de budur.[117]
Nitekim Resul-i Ekrem'den bu hususta herhangi bir yasaklama duyulmamıştır.
Tirmizî'nin Cami'inde beyanına göre âlimlerden bir kısmı ayakta bevletmeye izin vermişlerdir. Bu hususta nehy, haram ifade etmeyipibaha ifâde eder. Dârîmi Sünen'inde ayakta bevletmenin mejtruh olduğunu bilmediğini söylemektedir.
Nevevî, "Alimler, Hz. Aişe hadisine istinaden, "ayakta bevletmek mekruhtur" demişlerse de, bu kerametten muradın kerâhet-i tenzihiyye olduğuna, bir özürden dolayı ayakta bevletmekte ise, herhangi bir sakınca bulunmadığına hükmetmişlerdir" der.
İbn Mes'ûd, Şa'bî ve İbrahim b. Sa'd ayakta bevl etmeyi kerih görürler, ayakta bevl edenin şahitliğini kabul etmezlerdi. İbn Munzir: "Ayakta bevl etmek her ne kadar mübahsa da oturarak bevl etmek bana daha hoş geliyor" derdi.
İmam Mâlik, tenha bir yerde ayakta bevl etmekte bir sakınca görmemiş "aksi takdirde mekruhtur" demiştir.
Sonuç olarak ayakta bevletmek, Hanbelî mezhebinde mubah, Malikî-lere göre sıçrama ihtimali yoksa caiz, aksi takdirde mekruhtur. Âlimlerin çoğu "özürsüz olarak ayakta bevletmek mekruhtur, ancak buradaki kerahet tenzihi kerahettir" demişlerdir. Nevevî'nin ve Bezlü'l-mechûd yazarının açıklamalarına göre Hanefîlerin görüşü de budur.[118]

Bazı Hükümler

1. Yukarıda zikredilen meşru sebebler bulunduğu zaman ayakta bevletmek câizdir.
2. Seferde olduğu gibi hazarda da mesh câizdir. Çünkü bu çöplük Medine'de idi.
3. Lüzumunda başkalarından yardım istenebilir.
4. Küçük abdest bozan bir kimseye yakın olmak câizdir.
5. Küçük abdest bozarken tesettüre yani edeb yerlerini gizleyip kimsenin görmemesini temine riâyet etmek gerekir.[119]

13. Kişinin Geceleri Bir Kaba Küçük Abdest Bozması Sonra Onu Yanına Koyması

24. ... Hukeyme bint Umeyme annesi Umeyirie bint Rukayka [120] ' nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Nebî (s.a.)'in sedirinin altında hurma ağacından yapılmış bir kap vardı. Geceleyin ona küçük abdest bozardı."[121] [122]

Açıklama

Resûl-i Ekrem Efendimizin geceleyin böyle bir kabı kullanması sadece gece vaktine ait bir hadisedir. Gündüzün buna izin yoktur. Çünkü genellikle geceleri dışarıya çıkıp uzaklara giderek abdest bozmaya engel çok olur. Işıkların kesildiği veya hiç olmadığı zamanlarda bu engeller daha da artar. Resul-i Ekrem (s.a.) böyle meşakkatli anlarda ümmetine bir kolaylık yolu göstermiştir.
Her ne kadar Irakî, "bu uygulama evlerde hela bulunmadığı dönemlere aittir" demişse de, meşakkat ve mazereti nazara almak lâzımdır. Umumiyetle geceler, meşakkatle dolu olduğundan hadisin zahir manası ile her zaman amel edilebilir.
Bu hadisin sıhhati üzerinde söz edilmişse de onun değişik senetlerle başkalarından da rivayet edilmesi sıhhatinde şüphe bırakmamıştır. el-Hasan b. Süfyân'ın Müsned'indeki rivayeti Hâkim Dârekutnî, Taberânî ve Ebû Nu-aym'in Ebû Malik en-Nehaî el-Esved b. Kays-Nubeyh el-Anezî senediyle Ummu Eymen'den naklettikleri hadis, üzerinde durduğumuz hadisi takviye eden rivayetlerdendir.
Hurma ağacının mübarek ve saygıya lâyık bir ağaç olduğuna dair hadisle bu hadis arasında çelişki bulunduğu itirazı yersizdir .Çünkü hurmanın mübarek olduğunu ifâde eden hadis, zayıftır.[123]Zayıf ise kavîye mukabele edemez.
Uzun süre bekletilmiş sidik bulunan eve meleklerin girmeyeceğini ifâde eden hadis de mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife aykırı değildir. Çünkü kaplarda olan sidikler uzun bir süre bekletilmek için değil, en kısa zamanda dışarı atılmak için kaba alınır.[124]

Bazı Hükümler

1. Gecelevm kucük abdest bozmak için evlerde kab bulundurmak caizdir.
2. Kişinin ailesi yanında (adabına riâyet etmek şartıyla) küçük abdest bozması caizdir.
3. Hadis, karyola üzerinde yatılabileceğine delildir. Bunun zühd ve ka-naata aykırı olmadığı da bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği hükümlerdendir.[125]

14. Nebî (S.A.) ' nin Küçük Abdest Bozmayı Yasakladığı Yerler

25....Ebû Hureyre (r.a.)'den, demiştir ki, Nebî (s.a.) "iki mel' undan sakininiz" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü, bu iki mel'un nedir?" dediler. Peygamber (s.a.) "İnsanların gelip geçtiği yol üzerine veya gölgeliklerine abdest bozanın (yaptığı iş)dir."[126] cevabını verdi.[127]

Açıklama

"İttika" vikaye kökünden "korunmak" anlamındadır. Birinci ta'nın aslı vav dır.
"Melunlardan sakınınız" sözünden maksat "onların yaptığı işten sakınınız" demektir. Bu iş ise, yollara ve insanların gölgelendiği ağaçların altına abdest bozmaktır. Gölgelerinden istifade edilmeyen ağaçların altına abdest bozmakta tabiatıyla bir sakınca yoktur. Nitekim Allah Resulü böyle bir hurma ağacının altına abdest bozmuştur.
Laîn, la'net eden, koğan uzaklaştıran ve söven anlamına gelirse de burada başkalarının söğüp saymasına sebeb olduğundan bu fiil işleyene izafe edilmiştir. Yahut da ism-i mef'ul anlamında kullanılmış bir ism-i faildir. Hat-tâbî bu görüşü tercih etmiştir. Biz de tercemeye bunu esas aldık.[128]

Bazı Hükümler

Hadis, sözü geçen yerlere kaza-yi hacette bulunmanın haram olduğuna delalet eder. Çünkü yerleri pislemek ve kokutmak müslümanlara eziyettir. Şafîîlerden Nevevî ve Râfiî bu görüştedirler.
İbn Hacer el-Heytemî, ez-Zevâcir'de bunu büyük günahlardan saymıştır[129]Mekruh olduğunu söyleyenler varsa da zahir olan haram oluşudur. Çünkü "onlardan sakınınız" emrinde "onları işlemeyiniz" nehyi vardır. Nitekim Beyhakî'nin ve taberânî'nin el-Evsat'ta rivayet ettikleri "Kim mü si limanların gidip geldikleri bir yol üzerine kaza-yi hacette bulunursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun"[130] hadis-i şerifi de bu işin haram olduğuna delâlet eder. Çünkü lanet, haramlar için kullanılır. Bu yerler belli bir şahsın özel mülkü ise, buralara abdest bozmanın haram olduğunda şüphe yoktur. Bu hususta ittifak vardır.
2. Bu hadis, bu işi yapan belli olmadığı zaman ona lanet etmenin caiz olduğuna da delildir. Yapan belli olursa, lanet edilip edilemeyeceği hususunda ihtilaf vardır. Caiz olmaması daha sahihtir.
Hâzin'de denilmiştir ki, âsi mü'minlere adını anmadan lanet caizse de, belli bir şahsı hedef alarak lanet etmek caiz değildir. Çünkü hadiste ad anılmadan lanet edilmiştir.
Buhârî, Müslim ve Ahmed'in rivayet ettikleri "Allah'ın laneti o hırsızın üzerine olsun ki, yumurta veya ip çalar da eli kesilir"[131] hadisi de bu hususu teyid etmektedir.
3 . Lanet konusunda ulemâ demiştir ki, muayyen bir kâfire bile lanet caiz değildir. Çünkü son deminde iman nasip olup olmayacağı bilinmez. İmanlı olarak gitmesi mümkündür. Zayıf bir kavle göre de öldürülmeleri caiz olduğuna göre, lanet edilmeleri de caizdir. Ama isim tayin etmeden kâfirlere lanet edilmesinin caiz olduğunda ittifak vardır. Nitekim Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte isim zikredilmeden şöyle lanet edilmiştir: "Allah yahudilere ve hristiyanlara lanet etsin; onlar peygamberlerinin mezarlarını mescid yaptılar."[132]
4. Talebe tarafından hükmün iyice kavranabilmesi ve öğrenciyi derse teşvik için derli-toplu ifadelerin kullanılması lâzımdır.

5. Kişinin mü'minlere eziyet verecek hallerden ve insanların lanetini gerektirecek davranışlardan kaçınması lâzımdır.

26. ... Muâz b. Cebel [133] (r.a.)'den demiştir ki;
Resulullah (s.a.): "La'jıet vesilesi olan üç şeyi yapmaktan; su yollanna ve kaynaklarına (insanların uğradığı ve toplandığı yerlere) yol ortasına, gölgelik yerlere abdest bozmaktan sakınınız."[134] buyurdu.[135]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikredilen "Melâ'in" kelimesi sözlükte "mel-ane" kelimesinin çoğuludur. "Mel'an" ise, "lanete vesile olan şey" anlamına gelir. Burada bu kelimeyle kasd edilen; yol, gölgelik, güneşlik gibi insanların istifâdesine yarayan yerlerdir. Buralara abdest bozulduğu zaman insanlar, oralardan istifâde edemeyecekleri için, bu işi yapana lanet ederler, söverler, sayarlar.
Misbah'da beyan edildiğine göre, melâin, insanların kendilerine zarar verilmesi ve rahatsız edilmeleri sebebiyle zarar veren kimselere lanet ettikleri yerlerdir. Buna göre bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir: "Buralarda başkalarının lanetini celbedecek şeylerden kaçınınız. Çünkü buraları kirleten ve insanların menfaatlerine engel olan kimselere lanet edilir. Halkın menfaatini İhlâl eden zâlimdir, zâlim ise, mel'undur."
Diğer bir mana da söyledin "Mel'ane" lanete sebep olan fiildir. Öyleyse hadis, "lanete sebep olan fiillerden sakınınız" demektir ki, müsebbeb zikredilmiş sebeb kasdedilmiştir. Mecaz-i mürseldir.
"Mevârid" su kanalları, su yollan Kâri'atu't-tarîk yolun ortası, "zili" ise, insanların istirahati için tahsis edilen gölgeliklerdir.[136]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerif su yollarına, su kaynaklarına ve bilumûm yolla ve gölgeliklere, insanları rahatsız edeceği için, abdest bozmanın haram olduğuna delildir. Bu hususta yeterli izahat bir evvelki hadiste verilmiştir.[137]

15. Banyolarda Abdest Almak

27. ...Abdullah b. MuğaffelMen [138] demiştir ki; Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Hiç biriniz yıkanacağı yere küçük abdest bozup sonra da orada yıkanmaya (Ahmed b. Hanbel rivayetinde: "abdest almaya") kalkmasın. Çünkü gönle dolan vesveselerin çoğu bundan ileri gelir."[139]

Açıklama

Hadis-i şeriften geçen istib'âd ifâde eder. Yani, "akıllı bir kimsenin küçük abdestini bozduğu yerde yıkanması ihtimal dahilinde değildir" demektir. Biriniz gusledeceği yere işerse; sonra, nasıl olur da orada gusledebilir, manasına da gelir.nün mahzûf bir müb-tedânm haberi olarak mahallen merfu' olması, nin üzerine atfedilerek sükûnu ve muzmar bir ile nasb, caizdir. Buna göre hadis-i şerjfin manası şöyle ifâde edilebilir: "Sizden biri yıkanacağı yere bevletmesin. Eğer bevlederse, artık orada yıkanmasın"
Nevevî, kelimesinin mensûblu (sonu üstün) okunmasına itiraz ederek, "Böyle okunması halinde yıkanmak ile abdest bozmak beraber yasaklanmış olur ki, yıkanmaksızın yalnız abdest bozmaya izin verildiği manası anlaşılır. Halbuki bunu hiç kimse söylememiştir"[140]
Hadis-i şerifte, bevletmenin yasaklanışının sebebi, oradan sıçrayan çisintiler yüzünden, yıkanan kimsenin vesveseye düşmesidir. Demek ki yıkanmakla bevletmenin bir arada yasaklandığı manası bu hadisten anlaşılabilir. Binaenaleyh buradan yıkanılmadığı takdirde gusulhânede küçük abdest bozmanın caiz olduğu manasım çıkarmak yanlıştır. Nevevî merhumun anladığı bu mananın doğruluğu kabul edilse bile bu, lâfız yoluyla (mantık) değil, ancak mefhûm yoluyla anlaşılan bir manadır. Bir başka ifâdeyle hadis-i şerifte bu manayı dile getiren bir kelime yoktur. Hem de bu mana hadis-i şerifte belirtilen yasak sebebine ters düşer. Zira idrar sıçramasından herkes vesveseye kapılır. Oraya birisi küçük abdest bozup da yine aynı yerde başka birisi yıkansa o da aynı şekilde vesveseye kapılır. Yani sadece küçük abdest bozan kişi kendi yıkanmasa bile orada yıkanan başkalarına da vesvese verebilir.
İbn Dakîki'1-îd demiştir ki: "Evet bu hadîs-i şeriften, bevletmekle yıkanmanın beraber yasaklandığı 'nin mensûb okunuşuna bağlı olarak anlaşılır. Yıkanılan yerlere sadece abdest bozmanın yasaklandığı ise başka hadis-i şeriflerden anlaşılır. "
Buradaki nehy, kerahet-i tenzihiye ifâde eder. Hadis-i şerifte geçen visvâs "hadisünnefs" denilen insanın içine dolan fakat karar haline gelemeyen (iç kuruntusu, vehm) düşüncelerdir.
İnsanın gönlüne gelen düşünceler sırasıyla şunlardır: **1)** Hâcis, **2)** Hatır, **3)** Hadîsü'n-Nefs, **4)** Hemm, **5)** Azm.
Bu beş düşünce şöyle anlatılır:
Hâcis: Bir fikrin kalbe ilk defa gelmesine;
Hatır: Bir fikri kalbe geldikten sonra kalbde biraz eğleşip o işin yapılması veya yapılmaması için kalbin onunla meşgul olması;
Hadfsü'n-Nefs: Kalbe gelen bu fikrin yapılıp yapılmaması hususunda tereddüde düşüp bir kararsızlık içine girmek;
Hemfli: Bundan sonra yapıp yapmamak cihetlerinden bir tarafı tercih etmek safhası gelir ki, buna da "hemm" denir.
Daha sonra da Azm: -buna azm-i musammem de derler- mertebesi gelir. Gönle gelen fikrin son mertebesidir. İnsanlar ancak

bu mertebeden mesuldürler. Bunun içindir ki, bazı müfessirler:
"Siz içinizdekileri açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi onunla hesaba çeker; dilediğine bağışlar, dilediğine azab eder, Allah her şeye hakkıyla kadirdir."[141] âyet-i kerimesini "azm-i musammem mertebesidir" diye tefsir etmişlerdir.
"Cenab-ı Allah ümmetimi kainlerine gelen düşüncelerden dolayı affeyledi. Söz ve fiil haline gelmedikçe onlardan dolayı hesaba çekmeyecektir" hadisi de bu mevzuya ışık tutmaktadır.
Abdullah b. Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet edilen şu kudsî hadis de bütün bu mertebe ve safhaları izaha kâfi gelmektedir.
Peygamber (s.a.) Efendimiz, Allah'dan naklederek şöyle buyurmuştur: "Allah iyilikleri de kötülükleri de takdir etti." sonra bunları açıklayarak buyurdu ki; "Her kim bir iyilik yapmaya niyetlenir de yapmazsa Cenab-ı Hak onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar. Eğer hem niyetlenir, hem de o iyiliği yaparsa on İyilik sevabı yazdırır. Ve bu sevabı yedi yüz hatta daha da fazla arttırır. Her kim de fenalık yapmaya niyetlenir de sonra vazgeçerse Allah (Teâla) onun için tam bir iyilik sevabı yazdırır. Eğer fenalığı kasdeder ve işlerse onu bir günah olarak yazdırır."[142]
Eğer bu kelime vesvfis diye vâvın üstünü ile okunursa, o zaman insana vesvese veren şeytânın ismi olur ki, böyle okumak da caizdir. O takdirde mana; "Şeytanların verdiği vesveseler ekseriyetle yıkanılan yerlere bevletmekten ileri gelir" şeklinde olur.[143]

Bazı Hükümler

1 Bu hadis-i şerif temizlik yapılan yerlere küçük abdest bozmamn yagak olduguna delâlet eder..
2. Yine bu hadis, emir bi'1-ma'ruf, nehiy ani'l-münker yapan kimsenin sözünün kabul görmesi için telkin ettiği meselelerin sebeplerini ve neticelerini iyice açıklaması gerektiğine delildir,
3. İnsanın kendisine zarar verecek şeylerden uzak durması gerekir.
4. Halkın yönetimim elinde tutan kişilerin onları hayırlı işlere iletip zararlı işleri terke teşvik etmesi gerekir.

28....İbn Abdurrahman Humeyd el-Himyeri dedi ki: "Ben, Ebû Hureyre gibi (3-4 sene) Resulullah (s.a.) ile sohbette bulunmuş bir sahabiye rastladım. O zat: "Resulullah (s.a.) bizim herhangi bîrimiz sık sık taranmasını ve yıkandığı yere küçük abdest bozmasını yasakladı"
dedi. [144]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ve ismi verilmeyen kimse sahâbî olduğu için hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü ehl-i sünnete göre sahâbîlerin hepsi itimada şayan âdil kişilerdir. Bununla beraber bu kişinin Hakem b. Amr el-Gifarî, Abdullah b. Sercis ve Abdullah b. Mugaffel olduğuna dâir rivayetler de bulunmaktadır.
"Ebû Hureyre gibi sohbet etmiş" olmasından maksat, müddet bakımındandır. Nesâî'nin rivayeti: "Ben Resul-i Ekremle 4 sene sohbet etmiş bir kimse ile karşılaştım" şeklindedir.[145]
Resûl-i Ekrem'in her gün sık sık taranmaktan nehycdişinin hikmeti; erkeğin bunu bir zevk haline getirerek, şahsiyeti ile bağdaşmayan ölçülere varacak mübalağalı süslenmelere yol açması ve sık taranma sebebiyle saçların döküleceği, ihtimalidir. Zira erkekler daha büyük görevler için yaratılmışlardır.
îbn Hacer, Şemail Şerhi'nde: "Resûlullah (s.a.) her gün saç taramaktan nehyetti. Bir gün ara ile taranmakta ise sakınca yoktur. Hergün sık sık yapılması ise süslenmede aşırılığa ve ancak kadınlara yakışan bir süs düşkünlüğüne yol açar" demiştir.
İbnü'l -Arabî ise aynı konuda şunları söylemiştir: "Her gün taranmak gösteriştir, yapmacık bir harekettir. Hiç taranmamak ise insanın yaratılışındaki nezafeti değiştirip kendisini başka bir şekle sokması demektir. Bir gün arayla taranmak ise, sünnettir."
Nitekim (4159) numaralı hadis-i şerif de bunu te'yid eder: "Resûl-i Ekrem (s.a.) taranmaktan nehyetti; ancak bir gün arayla taranmak müstesna."Bu Hadis-i şerif, Nesâî'nin rivayet ettiği "Ebû Katade'nin uzun kâkülü vardı. Resul-i Ekrem (s.a.) "onu her gün tara" cevabını verdi" hadisine zıd değildir.Çünkü oradaki nehy, karışık olmayan, hergün taranmaya muhtaç olmayan saçlar içindir. Amma Ebû Katâde Hazretiererininki gibi karışan veya hergün taranmaya muhtaç olan saçlar bu yasağın içine girmezler.Keza bu hadis-i şerif Tirmizi'nin Şemâil'de rivayet ettiği, Allah Rasulünün sık sık tarandığına dair olan hadise de zıt değildir. İhtiyaç varken hergün saç taramak saçları sık sık taramak demek değildir. İbyâ'da yer alan Allah Resulünün günde iki defa tarandığına dair haberin hiç bir muteber hadis kitabında bulunmadığını İhya sârini Ez-Zebîdî haber veriyor. Netice olarak yasağa konu olan taranma, hastalık haline gelen sebepsiz taranmadır. Bu konu (4161) numaralı hadis-i şerifle tamamlanmaktadır.[146]

Bazı Hükümler

1. Bu hadîs-i şerif erkeklerin ihtiyaç yokken her gün taranmasının mekruh olduğuna delâlet eder.Çünkü bunda süse düşkünlük ve mübal[147]ağa vardır. Bu ise erkeklik vakarına yakışmaz. Ancak kadınlar böyle değildir. Onlar hakkında zinet yasak değildir. Üstelik onlar zinet mahallidir.
2. Bu hadis insanın vaktini dince matlûb olmayan işlerde zayi etmemesini emreder.
3. Keza insanın temizlik yaptığı mahalleri kirletmemesi de bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği hükümlerdendir. (Bu üçüncü madde ile ilgili açıklama bir evvelki hadiste geçmiştir.)

16. Delik Ve Çatlaklara Küçük Abdest Bozmak

29....Abdullah b. Sercis'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) deliklere işemekten menetmiştir. Hişam'ın dediğine göre Katâde'ye "deliklere küçük abdest bozmak niçin çirkin sayılıyor?" dediler. O da cevaben; "Onların cinlerin barınağı olduğu söylenirdi"[148] dedi.[149]

Açıklama

Cin konusunda dördüncü hadisin şerhinde tafsilat verilmişti.Ancak burada şunu ilâve edelim ki, cin gözle görülmeyen şeylere denildiğinden burada kasdedilen daha ziyâde yarıklara ve deliklere saklanan zararlı böcekler ile malum cinlerdir. Onlara zarar vermemek ve zarara da uğramamak için oralara bevletmek hoş görülmemiştir.[150]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif zararlı böceklerin eğleştikleri delikye çatlaklara küçük abdest bozmanın kerahetine delâlet eder. Çünkü burada hayvanlara zarar vermek ve onlardan zarar görmek mümkündür. Bu kerahet, zarar verecek bir hayvanın veya öldürülmesi yasak olan bir hayvanın bulunması ihtimali dolayısıyla söz konusudur. Orada zararlı bir hayvanın bulunduğu kesinlikle bilinirse, o zaman oraya bevletmek haram olur.
2. Zararından korkulan yerlerden uzak durmak lâzımdır.
3. Resûlüllah (s.a.)'in ümmetine olan şefkatine, bu hadis-i şerifte açık bir delâlet vardır.
4. Bir toplumun idaresini üzerine alan kişinin onları toplumun zararına olan işlerden nehyetmesi, faydasına olan işlere teşvik etmesi lâzımdır.[151]

17. Kişinin Heladan Çıktıktan Sonra Ne Söyleyeceği?

30....Ebû Burde dedi ki: "Bana Âişe'nin rivayet ettiğine göre, Nebiyy-i Ekrem (s.a.) heladan çıktığında; "*(Ey Allahım) affını isterim*" derdi.[152] [153]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte "belâdan çıkmak" kelimesiyle mutlaka ihtiyaç gidermek için tahsis edilmiş tuvaletlerden çıkmak kasdedilmiş değildir. Burada kast edilen kaza-yi hacet edilen yeri terk etmektir. Binaenaleyh insan kırda da olsa abdest bozulan yeri terk edince demelidir.
Resul-i Ekrem (s.a.)'in abdest bozduktan sonra mağfiret talebinde bulunmasının hikmeti üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:
1. Kaza-yi hacet esnasında zikri terk etmek mecburiyetinde kaldığı ve zikri terk ettiği için istiğfar etmiştir. Bu görüşe "iyi ama Hz. Peygamber abdest bozarken zaten zikretmemekle yükümlü idi. Binaenaleyh o burada zikri terketmekten dolayı sorumlu değil ki bu yüzden istiğfar etsin" diye itiraz edenlere şöyle cevap verilebilir: "Abdest bozmaya sebep olan şey, yiyip içmektir, o da bir şehvetin eseridir.İşte bu şehvet neticesinde helâya gitmek ve orada zikri terk etmek durumunda kaldığı için kendisini kusurlu görüp istiğfar etmiştir."
2. Allah Resulü Cenab-ı Hakkın verdiği nimetleri hazmetmek, menfaatlerini vücutta tutup zararlı kısımlarını dışarı atmak gibi nimetlerine şükürden âciz kaldığı için mağfiret dilemiştir. Uygun olan da budur.
3. Kazayı hacet anında ve onun dışında Allah'tan asla gafil olmayan Resûl-i Ekrem Peygamber olarak ümmetini eğitmek için böyle davranmıştır.[154]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif kazayı hacet eden kişinin ister helada ister kırda olsun "Gufrâneke" demesinin sünnet olduğunu,
2 . Sahabe hazretlerinin, Resûlüllah'ın sünnetini tesbit uğrunda ne kadar hırslı olduklarını, özel hayatında bile onu çok yakından takib ettiklerini açıkça ifâde etmektedir.[155]

18. İstibra Ederken Erkeklik Organına Sağ El İle Dokunmanın Keraheti

31. ...Ebû Katâde[156] dedi ki: Resulüllah (s.a.) "Sakın sizden biriniz küçük abdestini bozarken erkeklik uzvuna sağ eliyle dokunmasın. Helaya gittiğinde sağ eliyle silinmesin. Su içtiğinde de bir nefeste içmesin" buyurdu.[157]

Açıklama

Resûlullah (s.a-) âdet-i seniyyeleri icâbı sağ elini yiyeceğine ve içeceğine, sol elini de temizlik işlerine tahsis etmişti. İnsan buna dikkat etmediği takdirde, yeme-içme anında bu eliyle daha evvel temizlediği pisliği hatırlar ve iğrenebilir. Bu hususta arka ve kadının ferci de aynıdır. Zahirîlere göre buradaki nehy, haram ifâde eder. Binaenaleyh sağ elle zaruret olmadıkça

taharetlenmek haramdır. Bu şekildeki taharet makbul değildir, iadesi lâzım gelir. Şâfiîlerle, Hanbelîlerden bazıları da bu görüştedirler. Taharet esnasında sağ elle silinmenin hükmü ise, cumhura göre tenzihen mekruhtur. Zahirîler bunun da haram olduğu görüşündedirler.
Hadis-i şerifin hükmü acaba sadece küçük abdest bozma anına mı aittir, yoksa bunun dışında da zekere dokunmak yasak mıdır? Bu konu ulemâ arasında tartışmalara sebep olmuştur. Hadis metnindeki "bevlederken" tâbiri, her ne kadar bu hükmün ancak küçük abdest bozmaya ait olduğu kanaatini hasıl ediyorsa da Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin rivayet ettikleri hadislerde aynı konu "bevlederken" tâbiri kullanılmadan anlatılmıştır. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadisteki bevletme anıyla kayıtlı olarak zikredilen zekere dokunma yasağı, diğer hadislerde kayıtsız olarak zikredildiğinden bevlin dışında da söz konusu olur mu? Bazıları bu yasak sadece bevletme anına hastır, bevletmenin dışında sağ elle dokunmada bir beis yoktur demişlerdir. Munâvî bu görüşü benimseyenlerdendir.
Bazıları ise, sağ elle zekeri tutmak her zaman yasaktır demişlerdir, Nevevî bunlardandır. Cumhura göre, ilerde geleceği gibi taharet anında avret yerlerine sağ elle dokunmak tenzihen mekruhtur.[158]
Suyu bir nefeste içmek ise, su içme âdabına uymayan bir harekettir, ts-lâmî edebe göre su üç nefeste içilir ve her defasmda mesmele çekilir ve sonunda "elhamdülillah" denir. Bir defada içmek ise, aradaki besmele ve hamdeleleri terke sebeb olacağından mekruhtur. Resul-i Ekrem (s.a.)'in sünnet-i seniyyeleri bu şekildedir.
Bir nefeste içmekte, ağızdan ve burundan gelen akıntının suya karışması ve ağız kokusunun kaba sinmesi ve neticede o kabdan su içenlerin iğrenmesi söz konusudur. Aynı zamanda bir nefeste içilen su mideye çöküp kalacağından hem mide için zararlıdır, hem de ciğer ağrılarına sebeb olur. Bir hadiste beyân edildiğine göre, "ciğer ağrısa bir solukta su içmektendir."[159]
Resûl-i Ekrem pek çok hadis-i şeriflerinde bir defada su içmekten nehyetmiş bunun şeytan içişi olduğunu söylemiştir. Müsned-i Firdevs'te yer alan merfu bir hadiste Efendimiz, "suyu emerek içiniz, bir defada içmeyiniz, çünkü ciğer ağrısı bundandır" buyurmuştur.[160]

Bazı Hükümler

Bu hadis abdest bozarken avret yerini sağ el ile tutmanın, sağ elle taharetlenmenin nehyedildiğine, bir nefeste su içmenin kerahetine ve sağ eli pisliklerden korumanın gereğine delâlet etmektedir.

32....Resûl-i Ekrem (s.a.)'in zevcesi Hafsa[161] (r.anha)'dan, demiştir ki; "Nebi (s.a.) sağ elini yemek, içmek ve giyinmekte, sol elini de bunların dışındaki işlerde kullanırdı."[162]

Açıklama

Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz şerefi ve kerametinden dolayı yemek, içmek ve elbise giymek gibi işlerde sağ elini kullanırdı. Taharetlenmek ve burun temizlemek gibi işlerde ise, sol elini kullanırdı. Resul-i Ekrem'in sağ elini tahsis ettiği işler sadece bu üçü zannedilmemeli-dir. Aslında bütün şerefli işlerde sağ elini kullanmayı ve sağdan başlamayı severdi. Nitekim bir hadis-i şerifte ifâde edildiği gibi "Resul-i Ekrem (s.a.) taranırken, ayakkabısını giyerken, abdest alırken ve bütün şerefli işlerini yaparken, sağı kullanmak hoşuna giderdi" (bk. 4140 numaralı hadis).
Nevevî der ki, din-i mübin-i islâm'da sağı kullanma devamlı bir kaidedir. Şerefli işlerde buna riâyet edilir. Elbise giymek, mest giymek, mescide girmek, misvak kullanmak, sürme çekmek, tırnak kesmek bıyık kırpmak, saç taramak, koltuk altını ve başı tıraş etmek, namazın sonunda selâm vermek, abdest uzuvlarını yıkamak, heladan çıkmak, musafaha etmek, yemeği yerken kaşığı, su içerken bardağı sağ elle tutmak, Hacer-i Esved'i selâmlamak gibi... Bunların zıddı olanlarda ise, sol el kullanılır. Elbise ve mest çıkarmak gibi...[163]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis iyi işlerde sağ el kullanmanın gereğine delâlet eder.
2. Örnek alınması kastiyle ehl-i ilmin Allah Resulü'nün hadislerini Ümmet-i Muhammed'e nakletmelerinin ehemmiyetine bu hadis-i şerif delildir.

33....Hz. Âişe, (r.anhâ)'dan rivayete göre demiştir ki; "Resûlul-lah (s.a)'in sağ eli, temizliği ve yemek yemesi içindi. Sol eli ise, hela (dakileri ve diğer pislikleri) temizlemesi (ve çirkin şeyler) içindi."[164]
Bu hadis-i şerif ile ilgili açıklama bir evvelki hadiste geçmiştir.
34. ...Hz. Âişe (r.anha)'dan bir başka senedle bir önceki hadisle aynı anlamda (ayrıca) rivayet edilmiştir.[165]

19. Abdest Bozarken Gizlenmek

35....Ebû Hureyre'nin (r.a.) rivayet ettiğine göre Fahr-i Kâinat Efendimiz şöyle buyurmuştur: "*Gözlerine sürme çeken kimse tek sayıda çeksin. Böyle yapan iyi yapmış olur. Yapmayana da günah yoktur. Taşla taharetlenen de tek sayıya riâyet etsin. Böyle yapan iyi yapmakla beraber yapmayana günah yoktur. Yemek yiyen dişlerinin dibinden ayıkladığı kırıntıları dışan atsın. Ağzındakini de dili ile toplarsa yutsun. Böyle yaparsa iyidir. Yapmazsa zorluk yoktur. Abdebt bozmak isteyen gizlensin. Gizlenecek yer bulamayan kimse kum biriktirerek onu arkasına alsın. Çünkü şeytan insan oğullarının*

oturaklarıyla oynar. Kim böyle yaparsa iyi yapar, yapmazsa, zorluk yoktur."[166]
Ebû Dâvud der ki; Bu hadisi bu şekilde Ebû Âsim Sevr'den rivayet etmiş ve ancak seneddeki el-Husayn el-Hubrânîyerine Husayn El~ Hımyerî demiştir.
Yine Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadis-i şerifi bir de Abdülmetik b. El-Sabbah, Sevr'den rivayet etmiştir. O da Ebû Saîdyerinde, Ebu Sa-id el-Hayr demiştir. Ebû Dâvud dedi ki; Ebû Saîd el-Hayr ashâb-i Kiramdandır.[167]

Açıklama

Sürme çeken kişinin tek sayıya riayet etmesi iki şekilde olur.Birincisi her göze üstüste üç kere sürme çekmekle olur ki, bu Nebiyy-i Zişan'ın sünnetidir. Şemâil'de beyân edildiğine göre Efendimizin bir sürmeliği vardı. Her gece üç defa sağ gözüne üç defa da sol gözüne çekerdi.
İkincisi: Her iki göze çekilenlerin toplamının tek sayı olmasıdır.Üçlemek Nebiyy-i Ekrem'in uygulamasıdır. Yoksa bîr defa çekmekle tek sayıya riâyet edilmiş olurdu. Aynî merhum, "burada kast edilen (1, 3, 5) gibi mutlak tek sayıdır" diyor.Hadisteki emir nedb için olduğu gibi irşâd için de olabilir.Yani "yapılırsa sevabı var" demektir. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.), "*Allah tektir, teki sever*" buyurmuştur. [168]
Eğer buradaki emr irşâd içinse, faydası dünyevîdir, nedb içinse faydası uhrevîdir. Çünkü irşâd iie nedbin farkı budur. Nedb, sevabı ahirette olan işleri; irşad; menfaati dünyaya ait olan tavsiyelerdir. Binaenaleyh Sünnet-i Seniyyeye uymak gayesiyle bu hadisle amel etmek mendûp, tıbbî faydalar sağlamak gayesiyle amel etmek de irşâddır. Sürmenin tıbbî faydaları vardır. Gözün hararetini alır, gözde kurumayı önler, göz nurunu arttırır, zararlı maddeleri imha eder. Nitekim bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki, "*Size sürme taşı lâzımdır. Çünkü o gözün nurunu arttırır ve kirpikleri geliştirir*."[169] Hadis-i Şerifteki emirlerin hiç birisi farziyyet ifâde etmiyor. Bunu hemen emrin arkasında gelen "*Eğer yapamazsanız günah yoktur*" beyânından anlıyoruz.
Hadiste sözü geçen İsticmâr: Taş ile taharetlenmek demektir. Bunda da tek sayıya riayet mendubtur. Terkinde günah yoktur. Eğer bir taşla taharet hasıl olmuşsa, üçlemeye lüzum yoktur. Fakat kişinin durumuna göre bazı hallerde beş veya yedi de kullanılabilir. Bu Ebû Hanife hazretlerinin ve talebelerinin görüşüdür.
Mak'ad, hadis metninde bulunan kelimesiyle kast edilen, insanın oturağı veya kaza-yi hacet edilen yerdir. İnsan açık bir yere otururs insanların dikkatini çeker, avret mahallini görürler veya rüzgâr eser de idrar çisintileri onun bedenini ve elbisesini batırır. Bütün bunlar şeytanın oyunudur. Çünkü şeytan insan için ancak kötülük düşünür. Kazayı hacet yerleri zikrden uzak olduğu için şeytanların oynaştığı yerlerdir.
Kum yığını ve benzeri sütrelerin arkasına gizlenen evvela farzı yerine getirir.Çünkü setr-i avret farzdır.Bu itibarla mazeretsiz olarak onu açamaz, imkân bulamaz da mecburen açıkta abdest bozarsa günah, yapana değil, bakanadır.[170]

Bazı Hükümler

1. Sürme çekmek menduptur. Çekilirse âhirette sevabı vardır Terk edilirse günah yoktur.Aynı zamanda tek sayıya riâyet menduptur.
2. Taş ile taharetlenmek meşrudur. Tek sayıda olması menduptur.
3. Dişlerin aralarının ayıklanması ve çıkan şeylerin dışarı atılması da menduptur. ayet dilin ağızda dolaştırılmasıyla dişlerin üstünden ve damaktan bir şey çıkarsa, bunların yutulması mendubtur.
4. Keza hadis, abdest bozma esnasında insanın bir sütre arkasına gizlenmesi gerektiğine, zikrullahdan uzak olduğu ve kaza-yi hacet mahalli olan yerler cinlerin oynaştığı yerler olduğundan, oralarda insanlara zarar verebileceklerine delâlet eder. Bu husus 6. hadiste de açıklanmıştı.[171]

20. Taharette Kullanılması Yasaklanmış Olan Şeyler

36....Şeybân el-Kıtbânî'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Mesleme b. Muhalled[172] Ruveyfî b. Sâbit'i Mısır'ın aşağı kısımlarına emir tayin etti, Şeybân der ki, Alkam denen yere gitmek isteyen Ruveyfî* ile Kümü Şeriyk'den Alkamâ'ya, yahut Alkamâ'dan Küm-i Şeriyk'e kadar beraber yolculuk yaptık. Ruveyfî dedi ki: Bizlerden birisi Resul-i Ekrem (s.a.) devrinde cihaddan elde edeceği ganimetin yarısını ona vermek ve yansım da kendisinin olmak şartıyla bir din kardeşinin arık devesini isterse alıp cihada giderdi. Şayet kendisine ganimetten bir pay düşerse okun temreni ile tüyü kendisinin olur; ağaç kısmı da din kardeşinin olurdu. Ruveyfî' der ki: Resul-i Ekrem (s.a.) bana dedi ki:
"Ey Ruveyfi' umanın ki sen, benden sonra uzun zaman yaşarsın. Şu insanlara söyle ki; kim sakallarını bağlarsa veya boynuna (nazar için ip veya boncuk) takarsa yahut hayvan tezeği ile veya kemikle taharet yaparsa Muhammed (s.a.) ondan berîdir."[173]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ganimet, harp sonucu müslümanların eline geçen maldır.Fey' ise, harb yapmadan ele geçendir.
Hadis-i şerifte geçen ganimetten elde edilen malın yansı karşılığında hayvan kiralamak hâdisesi ise, bu ücreti olduğu gibi caiz gören Evzaî ve îbn Hanbel için bir delildir. Fukahâmn ekserisi bu görüşü kabul etmemişler ve bu dununda, Mücâhid'in, hayvan sahibine ücret-i misi ödemesi gerektiğini söylemişlerdir.Hattabî'de bu görüştedir.

Bu konuda hadis-i şeriften anlaşılan şudur: Bazan elimize çok ganimet geçerse de bazan da bir ok gibi çok az bir şey geçerdi ve bunu aramızda paylaştırdık. Okun tüy ve demir kısmım birimiz alırsa , ağaç kısmını da diğerimiz alırdı, İslâmiyetin başlangıcında durum böyleydi. Bu sözleriyle Ruveyfî' ilk müslümanlardan olduğunu hatırlatmak, dolayısıyla, söyleyeceği sözün dikkatle ve kabul kulağıyla dinlenmesi için ikazda bulunmak istemiştir.
Hattâbî'ye göre, ganimet, bölüşülmesi mümkün ve fayda sağlayan bir mal ise, bölüşülmelidir. Değilse taksimini istemek uygun değildir. Meselâ okun parçalan olan tüy ve demirden her biri yalnız başına işe yarayabilir. İnci tanesi ise, bölüşüldüğü takdirde hiç kimsenin işine yaramaz.
"Benden sonra uzun zaman yaşarsın" sözü, ResuM Ekrem (s.a.)'in mucizelerindendir. Hakikaten Ruveyfî' (r.a.) hazretleri, uzun zaman yaşamıştır. Çok ihtilâflara şâhid olmuştur. Hicretin 56. senesinde Afrika'da vefat etmiştir.
Sakalı düğümlemek, umumiyetle onu kıvırcık hale getirip güzelleştirmek için, câhiliyye araplanmn yaptığı bir işti. Bir rivayete göre de araplar bunu harpte yaparlardı. Acemlerin âdeti olduğunu söyleyenler de vardır. Eb-herî der ki, eskiden araplar arasında bir zevcesi olan sakalına bir düğüm, iki zevcesi olan da sakalına iki düğüm atardı.Resûlullah (s.a.) bu hali hangi sebeble olursa olsun yasaklamıştır. Bu durum sünnete muhaliftir. Sünnet, sakalı güzelce taramaktır.
"Boyuna ip bağlamak" sözü ile muska takmak veya nazar boncuğu takmak yasaklanmıştır. Hanefî ulemasından Aynî, bu iplerin muska takmak için kullanılan ipler olduğunu söylemiştir.
Tezek ve kemiklerle taharetlenmenin yasaklanması, bunların, cinlerin azığı olmasındandır.
Allah Resulü'nün "ben onlardan beriyim" demeyip de "Muhammed onlardan (yani bu fiilleri işleyenlerden) beridir." diye Muhammed ismini zikredişi ise, işin ehemmiyetine dikkat çekmek ve nehyde şiddet göstermek içindir.[174]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif mühim işlerde başkalarından yardım istenebileceğine delildir.
2. Hayvanın yaptığı işten doğacak kazancın bir kısmı karşılığında kiraya verilmesi caizdir.
3. Ortak bir mal telef olmadan ve işe yarayacak bir şekilde bölünmeye müsait olması halinde, ortaklardan birinin isteğiyle bölüşülebilir.
4. Sakalı düğümlemenin, boyuna ip takmanın, tezek ve kemikle taharetlenmenin yasaklığına ve bu tür suçları işleyenlerden Resulüllah'ın sünnetinden uzak düşeceğine bu hadis delildir.

37....Şüyeym b. Beytan bu (36 numaralı) hadisi Ebû Salim el-CSyşânî'den, o da Abdullah b. Amr'dan naklen Ayyâş'a bildirmiş ki, Abdullah bu hadisi, Ebû Sâlim'e Elyon Kapısı Kalfasında kendi yanında murâbıt iken rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd, "Elyon Kalesi: Fustât'da bir dağ üzerindedir. (Bir evvelki hadiste ismi geçen) o (Şeyban) da Ebû Huzeyfe künyesi ile tanınan Şeybân b. Ümeyye'dir" dedi.[175]

Açıklama

Murâbıtın hadis-i şerifte kasdedilen mânâsı, hudutta veya cephede düşmanı her an kollamakla görevli hazır süvari birliğidir.
Elyon Kalesi Sasaniler (Eski İranlılar) tarafından Nil kenarında yapılmaya başlanmış, sonra Rumlar tarafından ikmal edilmiş içi heykel ve ateşgedelerle dolu bir kaledir. Şimdi yerinde bir kilise vardır. Mum Köşkü veya Maricercis kilisesi denilir.Daha sonra Mısır Amrb. Âs (r.a.) tarafından fethedilince bu kale de müslümanların eline geçmiştir.Elyon ise Mısır'da bir beldenin ismidir. Müslümanlar buraya Fustât ismini vermişlerdir. Amr b. As (r.a.) burayı feth edince Fustat'ını (çadırını) bugün kendi ismiyle mâruf câmi'nin bulunduğu yere kurmuş o günden sonra da buranın ismi Fustftt kalmıştır. Aslında Fustât kıl çadır demektir. Zemahşerî'ye göre binalara Fustât denilir, dolayısıyle şehirlere de Fustât ismi verilmiştir.

38....Ebu'z-Zübeyr, Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken dinlemiştir: "Resûlüllah (s.a.) bizi kemik veya hayvan tezeği ile taharetlenmekten men'etti." [176]

Açıklama

Resûlullan (s.a.) hayvan tersi, ve kemikle taharetlenmeyi yasaklamıştır.Hayvan tersi pistir, cinlerin ve hayvanlarının yiyeceğidir. Kemik ise, cinlerin yiyeceğidir. Bu hadis pis ve yenecek şeylerle taharetlenmenin caiz olmadığına delalet eder. Hayvan uzuvları ve diğer yiyecek cinsleri de buna dahil olduğu gibi üzerine yazı yazılabilen hürmete lâyık şeyler de dahildir.
Ulemâdan bazıları on şeyle istincanın mekruh olduğunu söylerler: **1.** Kemik, **2.** Necaset, **3**. Hayvan tersi, **4.** Yiyecek, **5.** Kömür, **6.** Cam, **7.** Kâğıt, **8.** Kumaş parçası, **9.** Ağaç yaprağı, **10.** Çiçek. Bununla ilgili özet bilgiler 8. hadisin açıklamasında verilmişti.

39....İbn Mes'ûd[177] 'den demiştir ki; taifesinin heyeti Resul-i Ekrem Efendimizin huzuruna geldiler; "Ya Muhammed ümmetine kemik, tezek ve kömürle taharetlenmeyi yasak et. Zira Allah Teâlâ onları bize rızık kıldı" dediler. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.) bunlarla taharetlenmeyi yasakladı.[178]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte geçen cin kelimesi üzerinde 6 nolu hadis-i şerifin açıklamasında bilgi verilmişti. Oraya müracaat edilmelidir. Hadiste bahis konusu olan heyet, Nusaybin cinlerinden 7 veya 9 cinden ibaretti. Nusaybin, Musul'un kuzey batısında Dicle nehrinin kaynağı yakınında bulunan bir beldededir. Buranın cinleri cinlerin ileri gelenlerin-dendir.Semada meleklerden kulak hırsızlığı yaparak istikbâle ait edindikleri bilgilere biraz da kendileri bir şeyler ilâve edip insanları aldatan şeytanlar, birden bire sema kapılarının kendilerine kapanması üzerine telâşlanıp yardımcılarına, "yeryüzünün şarkını garbını gezin, bize göğün kapılanın kapayan mühim hadiseyi öğrenin" demişlerdir. Nusaybin cinleri de gelip Resûlüllah'ı (s.a.) dinlemişler, iman etmişler ve birer davetçi olarak kavimlerine dönmüşlerdir. Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerîm'inde bu hadiseyi "Biz sana cin taifesinden bir cemaat gönderdik"[179] mealindeki âyetiyle haber vermektedir.
Bu karşılaşma Nahle denilen yerde vukua gelmiştir. Hadiseyi İbn Abbâs (r.a.) şöyle anlatıyor: Resûlullah (s.a.) cinlere ne Kur'an okudu ne de onları gördü (mesele şundan ibarettir): Allah Resulü (s.a.) ashabından bir cemaatle birlikte Ukaz panayırına gitmeyi kast ederek yola çıktı. O tarihte şeytanlara semadan haber almak yasaklanmıştı. Üzerlerine yanan kitleler "eş-Şuhub" gönderildi. Bunun üzerine şeytanlar kavimlerinin yanma dönmüşler, kavimleri onlara: "size ne oldu, demişler" şeytanlar: "Semadan haber almaktan men'edildik. Üzerlerimize yanan kitleler gönderildi" diye cevap vermişler. Kavimleri: "Bu mutlaka, yeni zuhur etmiş bir şey dolayısı ile olacak, siz hemen yeryüzünün şarkını garbını dolaşın da bakın. Semâdan haber almanıza engel olan şey nedir?" demişler. Şeytanlar da yerin şarkını, garbını, dolaşmaya başlamışlar, Tihâme taraflarına giden cinler, Ukaz panayırına gitmekte olan Peygamber'e (s.a.) Nahle denilen yerde sabah namazını kıldırırken rastlamışlar. Cinler Kur'an sesini işitince onu iyice dinlemişler ve (kendi kendilerine): "Semâdan kulak hırsızlığına mani olan işte bu hâdisedir" demişler. Sonra da kavimlerine dönerek: "Ey kavmimiz! Biz hâ-rikülâde güzel bir Kur'ân dinledik. O doğru yola iletiyor, ona inandık. Artık Rabbimize hiç bir şeyi ortak koşmayacağız" demişlerdir. Bunun üzerine Allah Teâla Peygamberine; "De ki: Bana cinlerden bir takımın, okuduğum Kurl ânı dinledikleri vahy olundu'* âyet-i kerimesini indirdi.[180]
Îbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayette ise, hâdise şöyle anlatılır:
Âmir der ki, Alkame'ye sordum, Îbn Mes'ud'a Resûlullah (s.a.) ile birlikte Cin Gecesi'nde bulundun mu? dedim. İbn Mes'ud "Hayır, lâkin bir gece biz Resûlullah (s.a.) ile birlikte bulunduk. Bir ara onu kayb ettik ve kendisini vadilerde dağ yollarında aradık. Acaba cinniler tarafından uçuruldu, ya da gizlice öldürüldü mü, dedik. Ve böylece bir kavmin geceleyebileceği en kötü geceyi geçirdik. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Bana cinlerin davetçisi geldi. Onunla gittim de cinlere Kur'ân okudum" buyurdular ve bizi götürecek cinlerin izlerini, ateşlerinin izlerini bize gösterdi. Cinler kendilerinin azıklarını sormuşlar; O da; "Elinize geçen üzerine besmele çekilmiş her kemik son derece bol etli olarak sizindir. Her deve tezeği de hayvanlarınıza yemdir" buyurmuşlar.[181] Müteakiben bize dönerek "Binaenaleyh siz bunlarla taharetlenmeyin. Çünkü onlar din kardeşlerinizin yiyeceğidir" buyurdu. [182]

Bazı Hükümler

1. Kişinin, menfaatine olan şeylerin tahsili ve zararlı
olan şeylerin de zararını önlemek için çalışması caizdir.
2. Hakkı yenen bir kişinin hakkını elde etmek için yetkili makamlara baş vurması caizdir.
3. Cinnilerin de insanlar gibi mahkemelere intikal edebilen haklan vardır.
4. Başka yaratıklara zarar vermekten kaçınıldığı gibi cinnilere de zarar vermekten kaçınılmalıdır.
5. Necaset ve kemikle taharetlenmek yasaktır. Yenilebilen şeyler kemik hükmündedir, taharette kullanılmaz.
Pislenen ve sonra da temizlik kabul etmeyen şeyler kömür hükmündedir. Bunlarla taharetlenmenin cevazı hakkında ihtilaf vardır. Nevevî: "Kemikle taharetlenilirse, iadesi lâzımdır" demiştir. Bütün yiyecekler ve kâğıt gibi hürmete lâyık şeylerin de aynı olduğunu söylemiştir. Tekrar su ile yıkanmak gerekir taş kâfi gelmez. Yiyecek şeylerle taharetlenen de yeniden taharatlenmelidir. Ancak bu ikinci taharetin taşla olması kifayet eder.
Mâlikîlere göre ise, bu sayılan şeylerle tahâretlenildiğinde temizlik hasıl olmuşsa, haram olmakla beraber iadesi gerekmez. Temiz kemikle ve tezekle temizlenmek kerahetle caizdir. îmam-ı Â'zam'm görüşü de budur.
6. Cinler de İnsanlar gibi yiyip içerler.[183]

21. Taşlarla Taharetlenmek

40....Hz. Âişe (r.anha) dan rivayet edildiğine göre Resul-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Herhangi biriniz, kaza-yi hacet yerine gitmek istediğinde temizlik için yanına üç taş alsın. Bu taşlar ona yeter*."[184] [185]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif kaza-yi hacet yerine gitmek istediğinde üç taş kullanmamn gerekli olduğuna delildir.
2. Mesele ihtilaflıdır. İmam Şafîî, Ahmed, İshak, İbn Rahûye ve Ebû Sevr istincânın yapılabilmesi için mutlaka taş adedinin üç olması gerektiği göyüzü bulunan bir taşla da taharetlenmenin kâfi gelebileceğini söylerler. İmam da şer'î mânâda istinca sayılabilecek bir temizlik için üç taş kullanma şartı vardır. Bu görüşleri için bu hadis-i şerifle 7 ve 8 numaralı hadis-i şerifleri delil getirirler. Şayet istinca hem ön ve hem de arkadan yapılacaksa 6 taşın kullanılması lâzım geleceğini; 6 taş kullanmak efdal olmakla beraber, altı yüzü bulunan bir taşla da taharetlenmenin kâfi gelebileceğini söylerler. İmam Mâlik, Ebû Hanife ve Dâvud (ez-Zahirî) ise, sayı üzerinde durmazlar. Bu meselede asıl olan, istincanın hasıl olmasıdır. Muayyen bir sayı üzerinde

durmak gerekmez, derler. Bu aynı zamanda, Hz. Ömer (r.a.) in de görüşüdür. İmam Nevevî'ye göre Şâfiîyyeden bazılarının kavli de budur.[186] Bu hususta üç taş istediği halde kendisine iki taş bir tezek getirildiği için tezeği atan ve iki taşla İktifa eden Resul-i Ekrem'in İbn Mes'ûd'dan rivayet edilen fiilî sünnetini delil getirirler[187] Hattabî ise "bu İbn Mesûd hadisi iki taşla iktifa edilebileceğine delil olamaz, üç taş kullanmak vaciptir" demektedir. Hanefî ulemasından Buharî sârini Aynî, "Burada üç adedi tatbiki vacip olan bir sayı değil, ekseriyetle istincânın kendisiyle mümkün olduğu için kullanılmış bir sayıdır. Eğer üç taşla temizlik hasıl olmazsa dörde de çıkarılabilir, beşe de. Eğer temizlik hasıl olmuşsa 2 veya bir taşla da yetinilebilir. Bu itibarla hadis-i şerifin zahirî mânâsı maksud değildir. Hatta 3 yüzü plan bir taşla da temizlik yapılabileceğinde icmâ vardır" demiştir. [188]
İbn Mesûd (r.a.) hadisiyle de delil getiren Allame Aynî: "Nebiyy-i Ekrem (s.a.) kaza-yi hacet mahalline giderken orada taş bulunmadığını bildiği için üç taş istemiştir. Tezeği de kullanmadığına göre iki taşla yetinmiştir. Çünkü orada başka taş yoktur" sözünü delillerle takviye etmiştir.
Bu da gösteriyor ki, bu hususta önemli olan temizlenmedir. Üç taraflı bir taşla temizlenmede taş adedi değil, temizlenmeye işaret edilmektedir. Buna göre de üç taş olması lâzımdır, şeklinde varid olan hadis-i şeriflerdeki emirlerden maksat vücup değildir, diyenlerin görüşünü takviye etmektedir.
3. Yine bu hadis-i şerif istincanın vücubuna delildir.Şafiî, Ahmed, Ebû Sevr ve İshak hazretleri de bu görüştedirler.
Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, Şafiîlerden Müzenî, istincanın sünnet olduğu görüşündedirler.
Fakat bu İhtilâf, necaset çıkan mahallin namaza mâni olacak miktara ulaşmaması halindedir. Aksi takdirde su kullanmak ve o mahalli yıkamak, farzdır. [189]

41....Huzeyme b. Sabit[190] ' ten rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir.
Resûl-i Ekrem (s.a.) istincâda (kullanılacak taş adedi hakkında) soruldu. O (s.a.) şöyle buyurdu. "(îstinca) içlerinde tezek bulunmayan üç taş iledir."
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Ebû Muâviye Hişam 'dan naklettiği gibi Ebû Usâme ile îbn Numeyr de Hişam 'dan rivaye etmişlerdir.

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen istitâbe kelimesinden maksat, bir evvelki hadis-i şerifte üzerinde durduğumuz istinca olabileceği gibi ismi merfû' manasına "istinca edilen taşlar" da demek olabilir.
İstinca kelimesi pislik anlamına gelen "necv" kökündendir. Pisliği dışarı atıp temizlemek demektir. Dinî bir terim olarak istinca şer'an necis sayılan şeylerin çıktıkları mahalleri temizlemektir. Bu temizleme su ile yapılabileceği gibi, çıkış yerini namaza mani olacak şekilde aşmazsa; taşla da yapılabilir. Evlâ olan önce taş ile sonra da su ile yapılmasıdır.
Erkeklerin bevl ettikten sonra sidik eserinin tamamiyle kesilmesini beklemeleri lâzımdır. Buna da "istibra" denir. Bu, insanların âdet ve tabiatlarına göre biraz yürümek, öksürmek veya ayakları biraz kımıldatmak gibi bir tarzla olur. Sidik tamamıyla kesildiğine kanaat geldikten sonra istinca yapılmalıdır. Çünkü sidik abdeste manîdir.
tstinca'da temizliğe fazla dikkat edip bevl v.s. eseri bırakmamaya istinka denir.İstinca'dan sonra ayağa kalkmadan temiz bir bez parçasıyla kurulanıp bedendeki kullanılmış suyu mümkün mertebe azaltmalıdır.
Kadınlara istibra icap etmez onların bir müddet beklemeleri yeter. Taharetlenmede su yerine taş kullanmaya da isticmar denir. Hulâsa; ihtiyacı olan kimse sol ayağıyla tuvalete girer, üzerinde âyet vazıh yüzük veya evrak varsa onları çıkarır. diye duada bulunur. İçerde fazla kalmaz, konuşmaz, sağa sola bakmaz, verilen selâmı almaz, okunan ezanı tekrar etmez, ihtiyacını giderdikten sonra sol eliyle tenasül uzvunu yıkar. Ardından sol elin orta parmağı ile elin ayasına göre biraz yukarı çıkık şekilde makat yâni dışkı yerini yıkar. Temizliğin gerçekleştiği kanaatine varıncaya kadar, yıkamaya devam eder. Temizlik yapan oruçluysa, daha dikkatli olur. Yıkamayı mümkün olduğu kadar az tutmaya dikkat eder. Çünkü bu yolla suyun içeriye kaçma ihtimali vardır. Temizlendikten sonra bezle kurulanır. Dışarı çıkarken sağ ayakla çıkar ve der.[191]

22. İstibrâ

42....Hz. Âişe 'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Resûlüllah (s.a.) küçük abdest bozdu. Arkasında su kabı ile ayakta bekleyen Hz. Ömer (suyu uzatınca),
Bu nedir yâ Ömer? buyurdu.
Temizleneceğiniz sudur, dedi. Nebi (s.a.) de cevaben,
"Ben her bevledişimde su ile temizlenmekle emrolunmadım. Eğer böyle yapsaydım (ümmetime her abdest bozmadan sonra) su ile taharetlenmek sünnet olurdu." buyurdu. [192] [193]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen, "Taharet yapacağın sudur" sözündeki "taharet" hem hadesten taharet (abdest), hem de su ile yapılan istincâ (necasetten taharet) manalarına gelirse de, bu kelime ile burada su ile yapılan istincâ (taharetlenmek) kast edildiği kanaatine varmışlardır. Yani "ben, her abdest bozduktan sonra mutlaka su ile istincâ yapmakla emrolunmadım. Pislik, dışkılığı namaza mani olacak şekilde tecâvüz etmediği zaman su olmaksızın sade taşlarla da taharetlenebilirim." demektir.
"Ben bu işi devamlı yaparsam sünnet olur" cümlesinde geçen sünnet lâfzı şu manalara gelebilir:

Uyulması Farz olan yol, îmam-ı Nevevî' ye göre bu hadis-i şerifte geçen "sünnet" sözüyle kast edilen mânâ budur. Yani Hz. Peygamber "Ben bu tahareti devamlı yaparsam bu sizin üzerinize farz olur. Halbuki yüce Allah kullarına bir güçlük yükleme iniştir.[194]97 Bu sebeble ben bunu devamlı yapmıyorum" demek istemiştir. Menhel yazarı da bu görüştedir. İbn Res-lân'ın da dediği gibi.bu görüşte "su varken taşla istincâ caiz değildir" diyen bazı şîîleri red anlamı vardır.
Sünnet-i Müekkede: Hanefi ulemasından Bezlü'l-Mecbûd yazarına göre bu hadis-i şerifte geçen "sünnet" kelimesiyle kast edilen mana budur. Nitekim ulema necaset eseri namaza mani olan miktara ulaşmadıkça istincanm müstehab (sünnet-i gayr-i müekkede) olduğunda ittifak etmişlerdir.
Sünnet aslında yol manasına ise de şeriatte "Allah Resulünün, Kur'an-ı Kerimde olmayan emirleri yasaklan ve teşvikleri anlamına gelir. Bazı kerre de sünnetle müstehab kast edilir. Bazan da farz veya vacib olmadığı halde Peygamberimizin (s.a.v.) çoğu kez yaptığı ve bizlere tavsiye ettiği işler manasına gelmektedir.
"Ben bu işi devamlı yaparsam sünnet olur" sozu "Ben bir kerre böyle su ile taharetlenecek olursam bir daha devamlı su ile taharetlenmem gerekir" anlamına gelebilir. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.) bir işi bir kere yapınca artık ona devam ederdi. Münâvî ise, bu görüşe itiraz ederek, "Buradaki taharetten maksat abdesttir" demiştir.[195]

Bazı Hükümler

1. Kaza-yi hacet eden kimseye ihtiyacını vermek için avret mahallini görmeyecek şekilde yaklaşmak caizdir.
2. Fazilet sahibi kimselere hizmet etmek caizdir. Hizmet eden kişi kâmil bir kişi de olsa, bu onun kemâline zarar vermez.
3. Hadis-i şerif su bulunsa bile sadece taşla taharetlenmenin kâfi geleceğine bir delildir. (Ancak burada pisliğin namaza mani miktara ulaşmaması gerekir.)
4. Peygamberimiz (s.a.) in sözlerine uymaya itina gösterildiği gibi, fiillerine de uymaya dikkat edilmelidir.
5. Peygamber Efendimizin yaptığı bir işin hükmü kendisi için ne ise, bizim için de odur. Meselâ o iş kendisi için farz ise, bizim için de farz, kendisi için sünnetse, bizim için de sünnet, kendisi için haramsa, bizim için de
haramdır.Ancak kendisine has bir fiil olduğuna delil bulunursa, o zaman onun hükmü yalnız kendisini ilgilendirir. Dokuz kadınla evlenmek gece farz olarak namaz kılmak, zekât almamak gibi. Bu özel haller "Hasâis" isimli kitaplarda toplanmıştır.
6. Makamı ne kadar yüksek olursa olsun Hz. Peygamber de kulluk görevi île mükelleftir.
7. Aksine bir delil bulunmadıkça Hz. Peygamber'in fiillerine uymak farzdır.
8. Hükmü farz olmasa bile onun sünnetine uymakla memuruz.
9. Bir karine bulunmadıkça mutlak emir vücûb ifâde eder.
10. Hz. Peygamber, ümmetine kolaylık olsun diye evlâ olanı terk ederdi.
11. İslâm dinindeki emirlerin temelinde kolaylık vardır.[196]

23. Su İle İstincâ (Taharetlenme)

43....Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.) ibrik taşıyan bir çocukla birlikte duvarla çevrili bir bahçeye girdi. Bu çocuk bizim en küçüğümüzdü. îbriği (Arabistan kirazı denilen) Sidre ağacının yanına koydu. Resûlullah (s.a.) de abdest bozduktan sonra su ile taharetlenerek bizim yanımıza geldi.[197] [198]

Açıklama

Müellif aynı konuyu daha evvel "İdrardan temizlenme" (bk. Bab11) “Taharetienme” (bâb 22) başlıkları altında işlediği halde, üçüncü defa aynı konuya "su ile taharetlenme" başlığı altında tekrar dönmüştür. Bu başlıklar arasında görünüşte bir fark yokken acaba?bu tekrara neden lüzum görmüştür? sorusu akla gelebilir. İyi dikkat edilirse görülür ki, birinci başlıkta insanın idrardan vücudunu ve elbisesini korumasının lüzum ve ehemmiyeti üzerinde titizlikle durulmuştur. Bunun neticesinde insanın kafasında taharetin su ile yapılmasının farz olduğu zannı hasıl oluyor. İşte bu yanlış kanaati silmek, mutlaka su ile taharetlenmenin farz olmadığını açıklığa kavuşturmak için ikinci başlığa yer veriyor.
İkinci başlıkta su ile taharetlenmenin farz olmadığı açıklanınca, bu sefer acaba su ile tahareti terk ederek sadece taşla taharetlenmek sünnet midir, diye bir başka soru akla gelebilir. İşte bu yanlış kanaati de silmek için müellif üçüncü kere konuya dönmüş. Dübürde kalan pisliğin dirhem miktarını geçmemesi halinde sadece taşla taharetlenmenin caiz, sadece su ile taharetlenmenin de müstehab olduğunu delillendirmiştir.
Ayrıca bu üçüncü başlıkla suyun bir gıda olduğu için taharette kullanılmaması lâzım geldiğini iddia edenlerin delilleri de red edilmek istenmiştir. Çünkü, su temiz ve temizleyici olarak yaratılmıştır. Temizleyicilik vasfı olmayan diğer içecekler ve hürmete lâyık gıda maddeleri su ile mukayese edilemezler. Aksi takdirde su ile hiçbir temizlik yapılmaması lâzım gelir ki bu ümmetten hiç bir âlim böyle bir görüş ortaya atmamıştır. Her ne kadar İbn Ebî Şeybe, Huzeyfe İbnu'l-Yemân ile İbn Ömer ve Îbnu'z-Zübeyr'in su ile istinca etmediklerini rivayet etmişse de şu hadis-i şerifler Hz. Peygamberdin su ile istinca ettiğini ifade etmektedirler:
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif ileride gelecek olan (53) numaralı hadis ile a. Tirmizî, edeb 14; b. Müslim, Tahâre 56; c. Nesâî, Ziyne 1; d. İbn Mâce, tahâre 8; e. Ahmed b. Hanbel, VI 138. de yer alan hadisler aynı mealdedir.
İbn Hacer'e göre Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber'e ibrik taşıdığından bahsedilen çocuğun Abdullah İbn Mes'ûd olması mümkün görülmektedir. Çünkü yaşlı kimselerden mecazen çocuk diye bahsedilmiş olabilir. Nitekim "Aramızda iki nalin sahibi yok mu?"[199] rivayeti de bu zatın Abdullah İbn Mes'-ud olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Çünkü iki na'lin sahibi

sözü Hz. Abdullah için kullanılırdı.[200]
Ancak mevzumuzu teşkil eden hadiste bulunan "Bu çocuk bizim en küçüğümüzdü" sözü bu ihtimali ortadan kaldırmaktır. Çünkü Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Enes bu çocuğun kendilerinden, yani En-sârdan olduğunu ifade etmektedir.[201] Bu bakımdan söz konusu çocuktan maksat Hz. Ebû Hureyre'dir. Nitekim 45 numaralı hadis-i şerif bu gerçeği ortaya koymaktadır. Hz. Ebû Hureyre İslâm'a geç girdiği için kendisinden çocuk diye söz edilmiş olabilir.[202]

Bazı Hükümler

1. Abdest bozmak isteyen kimsenin insanların gözlerinden uzaklaşması müstehaptır.
2. İstinca (taharetlenmek) sünnet-i müekkededir. Ancak bunun hükmü duruma göre değişir. İstinca sünnet olmakla beraber, pisliğin çıktığı yerde kalan necaset dirhem miktarı ise, istinca vacib; eğer dirhem miktarım geçerse farz; dirhem miktarından az ise, sünnet-i müekkede; bevlden sonra sadece ön tarafı yıkamak müstehab; yellenince ve benzeri hallerde taharetlenmekse bid'attir. [203]
3. Abdest alırken (ibrik, leğen v.s. gibi) lüzumlu ihtiyaçların temini hususunda yardım istemek ve helaya bir kab içinde su götürmek caizdir.
4. Tahareti su ile yapmak meşru ve sadece taşla taharetlenmekten efdaldir. Bu mevzuda İbn Abd'in şöyle der: "Su ile taşlan birlikte kullanmak .efdaldir. Fazilet itibariyle bundan sonra yalnız su ile taharetlenmek, daha sonra yalnız taşlarla iktifa etmek gelir. Fazilet dereceleri ayrı olmakla beraber bunların her biri ile sünnet yerini bulur.[204]
Bu dördüncü madde üzerinde ihtilâf vardır. Cumhur'a (ekseriyete) göre efdal olan Önce taş, sonra da su kullanarak taşla suyu birleştirmektir.
Eğer taş ve sudan bir tanesiyle yetinmek gerekirse, su tercih edilmelidir. Ancak pislik namaza mâni olacak miktara ulaşırsa su kullanmak farzdır. Bazıları sadece taş kullanmak, sadece su kullanmaktan daha faziletlidir demişlerse de bunun zayıflığı açıktır.
5. Kişinin ihtiyacı anında arkadaşına hizmet etmesi caiz, salihlere hizmet müstehaptır. [205]

44....Ebû Hüreyre, Nebi (s.a.)den naklen O'nun şöyle buyurduğunu haber verdi: "*Orada temiz olmayı arzu eden ve seven kişiler vardır*" (Tevbe (9), 108) âyeti, Kubâ'daki muslümanlar hakkında nazil olmuştur". Ebû Hureyre "su ile taharetlenmelerinden dolayı bu âyet onlar hakkında nazil oldu" dedi.[206]

Açıklama

Kûbâ Mescidi, islâmiyette inşa edilen ilk mesciddir. Başta Ebû Seleme İbn Abdulesed olmak üzere Medine'ye ilk hicret edenler, Küba'ya indikleri zaman, orada içinde namaz kılacakları bir mescid yapmışlardı.Kubâ'ya geldiğinde Hz. Peygamber de bu mescidde namaz kılmıştı.
Peygamberimiz gelinceye kadar, Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Salim, içlerinde Hz. Ömer de bulunduğu halde bu mescid de bütün muhacirlere imam olup namazlarını kıldırmıştı.
Bir başka rivayete göre ise, Peygamberimiz Küba'ya kuşluk vakti gelince, Ammâr Ibn Yasir: "Resulullah için istediği zaman, gölgesinde yatıp dinleneceği, gölgeleneceği ve içinde namaz kılacağı bir yer yapsak olmaz mı?"
demiş ve taş toplayarak Küba'da Peygamberimiz için ilk mescidi yapmıştır.
Peygamberimizin Küba'da yalnız pazartesi, sah, çarşamba ve perşembe günleri kaldığı rivayet edildiği gibi 23 gece kalarak Kubâ mescidini yaptırıp içinde namaz kıldığı da rivayet edilmiştir.[207]
Kubâ mescidinin fazileti hakkında birçok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazılarının mealleri şöyledir.
1. "*Kim (evinden) çıkar da Kubâ mescidine gelerek orada namaz kılarsa, onun için umre sevabı hasıl olur*" (Nesâî, Mesâcid 8, 9.)
2. "*Resûlullah (s.a.) her cumartesi günü binitli ya da yaya olarak Kubâ mescidini ziyaret ederdi.*" (bk. BuMrî Mescid Mekke 2; Müslim, hac 515; Ahmedb. Hanbel U/5.)
Âyette geçen "temizlenmeyi çok seven..." sözü "abdest bozduktan sonra taharetlenmede aşırılığı severler" anlamındadır ki, büyük abdestten sonra pislik, dübürün dışma taşmadığı zaman bile taşla silinmekle yetinmeyip suyla taharetlenirler, demektir.
Rivayete göre metinde geçen Tevbe Sûresi'nin 108'inci âyet-i kerimesi inince Hz. Peygamber ensârı çağırıp "Ey Ensar topluluğu! Şüphesiz ki temizlik hakkında Allah sizi övdü* Sizin bu Övgüye lâyık olan temizliğiniz nedir?" diye sormuş da ensarîler:
"Biz namaz için abdest alırız. Cünüblükten dolayı guslederiz ve (abdest bozunca da) su ile taharetleniriz" diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber de; "İşte budur temizliğiniz. O halde bu temizliğe devam ediniz!" buyurmuştur.[208]
Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında başka rivayetler de vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:
1. Kubâ halkının büyük abdest bozduktan sonra suyla taharetlenmeleridir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis de bunu ifade etmektedir.
2. Tevbe Sûresinin 108. âyet-i kerimesi inince, Hz. Peygamber Kubâ mescidine varıp Kubâ halkına, "Gerçekten temizliğinizden dolayı Allah sizi Övdü. Bu sizin yaptığınız temizlik nedir?" dedi.
Onlar da: "Ey Allanın Resulü, bizim yahudi komşularımız vardı. Onlar suyla taharetleniyorlardı. Biz de öyle yapıyoruz. İşte bizim yaptığımız budur" dediler.[209]

Bu hadisi İbn Huzeyme Sahih'inde rivayet etmiştir. Bir rivayete göre de bu âyet-i Kerime istincada hem taş hem de su kullanan Kubâ halkı hakkında inmiştir.[210]
Her ne kadar bu hadis-i şeriflerin ifadesinden de anlaşılacağı gibi takva, üzere kurulan mescidin Kubâ mescidi olduğunda şüphe yoksa da, Hz. Peygamberin Medine'deki mescidi "Takva üzere kurulan mescid" denmeye Kubâ mescidinden daha da lâyık olduğundan, "takva üzere kurulan mescid" deyince ilk akla gelen mescidin Hz. Peygamberin Medine'deki mescidi olmalıdır. Nitekim şu hadis-i şerif de bu gerçeğe işaret etmektedir:
Resûlullah zamanında iki kişi takva üzere kurulan mescid konusunda ihtilaf ettiler. Birisi:
"O Allah Resûlu'nun mescididir"derken, diğeri de:
"O Kubâ mescididir" demiştir. Hz. Peygamber (s.a.)e gelip sorduklarında, Nebi (s.a.):
" O benim mescidimdir" buyurdu"[211]
Binaenaleyh bu haberler arasında bir çelişki söz konusu değildir. Âyet-i kerimenin her iki mescide de şumûlü vardır. Şurasını da unutmamak gerekir ki, aslında takva, manevî temizliği ifade ettiğinden, Kubâ halkının maddî temizliğini ifade eden hadis-i şerifleri, onların temizliğinin sadece manevî temizliğe münhasır kalmayıp maddî temizliğe de son derece önem verdiklerini açıklayan hadisler olarak anlamak gerekir. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, hadesten ve necasetten tahâretleme birlikte kalbi temizliğe sevk etmeğe, ayrıca maddî temizliğin önemli bir kısmını teşkil eden istin-caya gerekli önemi vermeye teşvik vardır. Ayrıca, Hadis-i Şerif, su ile taharetlenmenin sabit olduğuna ve bunu yapanların temizliğinin tam olması dolayısıyla Övgüye lâyık olduklarına da delâlet etmektedir.[212]

24. Taharetten Sonra Eli Toprağa Sürmek

45....Ebû Hüreyre (r.a.)'den, şöyle demiştir:
"Nebî (s.a.) helaya gitmek istediği zaman tevr yahut rekve denilen kaplardan biriyle su götürürdüm. Resûlullah (s.a.) onunla taharetlenir ve elini toprağa silerdi. Sonra bir başka kapla su getirirdim, (onunla da) abdest alırdı."
Ebu Dâvud dedi ki: Hadisin (ilmi senedinden) "El-Esved b. Âmir tarikiyle gelen rivayeti daha tamdır."[213] [214]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "tevr" kelimesi bakırdan veya taştan oyulmuş, su içmeye ve abdest almaya yarayan küçük kap demektir. "Rekve" kelimesi de aynı maksatla kullanılan deriden yapılmış küçük kap demektir.
Resûl-i Ekrem'in (s.a.) elini toprağa sürmesi, temizliğe gösterdiği titizlikten ve toprağın eldeki pis kokulan gidereceğinden dolayıdır. Her ne kadar Resûlullah (s.a.)'ın bedeninde pis koku bulunmazsa da ümmetine öğretmek gayesiyle böyle davranmıştır.
Peygamberimiz, bu hareketi ile pis kokuyu ve elde kalan necaseti giderecek bütün vasıtaların kullanılmasının uygun ve gerekli olduğuna işaret etmek istemiştir.[215]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif taharetlendikten sonra pis kokuların giderilmesi için eti toprağa silmenin müstehap olduğuna delildir.
2. Yine bu hadis-i şerif, -her ne kadar taharet için kullanılan- ibrikteki suyla abdest almak caiz ise de, taharette kullanılan kaptan başka bir kapla abdebt almanın daha hoş (müstehap) olacağını ifade eder.
3. Resûlullah (s.a.)' ın toprağa elini silmesi, günümüzde temizleyici olan ve insan vücuduna zararlı olmayan sabun ve benzeri temizleyicilerin kullanılmasının daha uygun olacağına işarettir.[216]

25. Misvak Kullanmak

46. ...Ebû Hüreyre' den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Eğer mü'minlere zorluk vermeyecek olsaydım yatsı namazını geciktirmelerini ve her namaz (başın)da misvak kullanmalarım emrederdim."[217]

Açıklama

Misvâk, dişleri temizlemek için kullanılan lifli bir ağacın dallarına denir. Bunların bir karış boyunda kesilerek ucundan kabuğu soyularak lifleri çıkarılır ve bu kısımla dişler fırçalanır.
Abdest alırken ağzın yıkanması sırasında misvak kullanılması sünnettir.
Misvakın en iyisi Erâk ağacından olanıdır. Bununla mîsvâklenince su ile birleştiğinde mikrop öldürücü bir madde oluştuğu bilinmektedir.
Hz. Peygamber muhtelif hadis-i şeriflerinde müslümanları misvak kullanmaya teşvik etmiştir. Bunlardan bazıları şu mealdedir:
"*Biriniz geceleyin namaz kılmaya kalkarsa misvak kullansın. Çünkü, o namaz kılmağa kalkınca kendisine bir melek gelerek ağzını onun ağzına temas ettirir. Artık o kulun ağzından çıkanlar melâikenin ağzına girer*"[218]
"*Misvak Allah'ın rızasını kazandırır ve ağzı temizler*"[219]
"*Misvak kullanarak kılman namazın fazileti; Misvak kullanmadan kılınan namazdan yetmiş kat fazladır*"[220]
"*Size misvakı tavsiye ederim*"[221]

Misvak kullanmanın fazileti hakkındaki görüşlerden bazılarını da şöylece sıralayabiliriz:
Evzâî, "Misvak abdestin yansıdır. Bilhassa namaz kılınacağı zaman, abdest alırken, Kur'an okurken, uykudan uyandıktan sonra ve ağız kokusu bozulunca, misvak kullanmanın ehemmiyeti artar. Gece namazlarına kalkınca, cuma günü ve keza uykuya yatarken, vitir namazından sonra, sabahleyin ve yemekten önce misvak kullanmak mustehaptır" demiştir.
îbn Dakiki'1-İd ise misvak kullanmanın hikmetini şöyle açıklamıştır: "Namaz kılınacağı zaman misvak kullanmanın müstehap oluşundaki hikmet, Allah'a yaklaşma hali oluşundandır. Binâenaleyh ibâdetin şerefini göstermek için bu hâlin kemal ve temizlikle muttasıf olması icab eder."
Bezzâr'ın Hz. Ali (k.v.)'den rivayet ettiği bir hadiste misvak kullanmanın Kur'an-ı Kerim dinleyen melâike ile ilgili olduğu, melâikenin ona, ağzını ağzına değdirecek kadar yaklaştığı beyan edilir.
Misvakın nasıl kullanılacağına gelince, misvak, sağ ele alınır, serçe parmağının üstünden geçirilir, baş parmakla altından tutulur. Islatılan ağzın sağ tarafından başlanır, dişlere enine sürülür.
Oruca mâni değildir.
Misvak bulunmaz veya abdest esnasında dişleri kanatırsa yerine parmak kullanılabilir. Şöyle ki, başparmak ağzın sağ tarafına, şehâdet parmağı-da sol tarafına salınarak üst ve alt dişler ovalanır.[222]

Bazı Hükümler

1. Misvâk kullanmak, Resulü Ekrem için farz ise de ümmeti için mendubtur. Çünkü farz kılınmayışının sebebi açıklanmıştır: Zorluk korkusu... Binaenaleyh Davûdu Zahirî gibi farz diyen alimler varsa da hadis-i şerif onların aleyhine delildir.
Bazı kimseler misvakın dînin sünnetlerinden olduğunu, diğer bazılarının ise abdestin, bir takımları da namazın sünnetlerinden olduğunu söylerler. Bazı kimselere göre ise, dinin sünnetlerinden olması abdestin sünnetlerinden olmasına mâni değildir. Cumhurun görüşü de budur.
2 . Hanefi âlimlerin çoğuna göre, abdest alırken misvaklanmak sünnettir. Namazdan önce misvak kullanmak ise uygun değildir. Zira abdestin bozulması ihtimali vardır. Namazdan önce misvak kullanılmasını teşvik eden hadisler abdest öncesi kullanılmaya hamledilmelidir.
3. Şafiî uleması ise, bu hususta abdestten önce ve namazdan önce misvaklanmayı teşvik eden hadisleri ayrı ayrı mütelaa ederek "hem abdestten önce, hem de namazdan önce misvaklanmak müstehabtır" derler.
İmam A'zam'a göre misvak kullanmak, dinî bir sünnet olduğundan her zaman kullanılır.Tatarhâniyye'de nakledildiğine göre şu vakitlerde misvak kullanmak müstehabtır: **a .**Namaza kalkılacağında, **b.** Abdestten Önce, **c.** Ağzın kokusu değiştiğinde, **d.** Uykudan kalkınca.
Îbnu'l-Hümâm bu maddelere ilâveten "dişler sarardığı zaman da misvak kullanmak müstehaptır" der.[223]
4. Misvak kullanmanın sayısı hakkında.muayyen bir adedi yoktur. Dişlerin temizlendiğine kanaat getirilinceye kadar sürtülür.
5. Bu hadis-i şerif, Peygamber (s.a.)in ümmetine olan sonsuz şefkat ve merhametine delildir.. Zira misvak kullanmayı farz kılmaması ancak onlara sıkıntı vermemek içindir.
6. Hadis-i şerifin hükmü umûmî olduğu için, bütün namazlar için abdest alındığında misvak müstehaptır. Bu hususta farz ve nafile namaz müsavidir.
7. Bu hadisle Nesâî oruçlu bir kimsenin öğleden sonra misvak kullanmasının müstehap olduğu hükmüne varmıştır.
8. Bazıları da bu hadis-i şeriften mescidde dahi misvak kullanılabileceği kanaatine varmışlardır. Zira her namaza kalkışta misvak kullanmak söz konusudur. Mescitlerse, namaz kılınan yerlerdir.
9. Mutlak emir vücub ifâde eder.
10. Bu hadis-i şerif yatsı namazını, gecenin ilk üçte birine kadar veya yarısına kadar geciktirmenin mendub olduğuna da delildir. Bu sayede kişi namazı bekleme sevabı alır. Çünkü insan namazı beklediği müddetçe namaz-daymış gibi sevap alır. Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadiste, "Siz namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız" buyurulur. [224]

47....Zeyd b. Hâlid el-Cüheni[225]' den, demiştir ki; Resûlullah (s.a.)ı, şöyle buyururken işittim: "Mü'minlere sıkıntı vermeyecek olsaydım, her zaman (basın)da misvak kullanmalarını emrederdim"
(Hadisi Zeyd'den rivayet eden (Ebû Seleme de dedi ki: "Ben Zeyd'i kulağına -kâtiplerin kulaklarına kalem koydukları yere misvak koymuş olarak mescidde otururken gördüm. Her namaza kalkışında misvak kullanırdı."[226]

Açıklama

İbn Cerîr misvakın kulak üzerine, kalem mahalline konulmasının hikmetini şöyle açıklamıştır: Bu halde kullanılması oldukça kolay ve sahibine devamlı misvaklanmayı hatırlatır. Bu sayede o da sünneti ihmal etmemiş olur. Ayrıca mescidde saç sakal taramak da caizdir. Caiz değildir diyenler vücuttan ayrılan kılın pis olduğunu kabul edenlerdir. İmam Mâlik, Ebû Hanife, Ahmed ve Şafiî'den sahih olan kavle göre kıl temizdir ve dolayısıyla mescidde saç taramakta da bir sakınca yoktur. Zira Nebiyyi Ekrem saçım mescidde taramış, yarısını Ebu Talha'ya, diğer yarısını da orda bulunanlara vermiştir.
Buna dayanarak bugün müslümanlar misvakı uygun bir cebe koymak suretiyle bu sünneti kolayca yerine getirebilirler.
İbn Reslân gerek kulak üzerinde misvakı taşıma ve gerekse namaza kalkarken misvaklanma sünnetlerinin unutulduğunu, bu yüzden müslümanların mes'ul olacaklarını yana yakıla anlatır.[227]

Bazı Hükümler

1. Her namaz kılınacağı zaman misvak kullanmak sünnettir.
Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.
2. Her ne kadar Mâliki ulemasından bazıları mescidi kirleteceği düşüncesiyle "Mescitlerde misvaklanmak mekruhtur" demişlerse de, bu hadis-i şeriften caiz olduğu anlaşılmaktadır.
Mescidde misvak kullanma ve taranma konusunda Şeyhülislam Takıyyuddin İbn Teymiyye Fetâvâ'da şunları söylemektedir: "Mescidde misvak kullanmanın mekruh olduğunu iddia eden hiçbir âlime tesadüf etmedim. Bilâkis bütün nakledilen haberler selef-i sâlihinin mescidde misvak kullandıklarına delâlet ediyor. Mendil vesaire ile ağız, burun temizlemek sünnetle ve ulemanın ittifakıyla sabittir. Keza mescidde abdest almak da caizdir. Abdest alırken misvak kullanılacağına göre misvakın mescidde kullanılmasının mekruh oluşu nasıl iddia edilebilir? Mescidlerde namaz kılındığı ve namaza kalkarken misvak kullanmanın müstehap olduğu göz önüne getirilirse, mescitlerde misvak kullanmanın mekruh olduğu iddiasının ne kadar tutarsız ve mesnetsiz olduğu ortaya çıkacaktır."

48....Muhammed b. Yahya b. Hibbân, Abdullah b. Ömer'in oğlu Abdullah[228] 'dan rivayet ettiği hadiste dedi ki; "Abdullah b. Ömer'in oğlu Abdullah'a: dedim ki "Sen (in baban) İbn Ömer'in abdestli ve abdestsiz iken her namaz için abdest almasının sebebi nedir? dedim. Abdullah da; "(Amcasının kızı) Esma bint-i Zeyd b. El-Hattâb*'ın kendisine, Abdullah b. Hanzala b. Ebî Âmir **'in şöyle dediğini nakletti: "Resûlullah (s.a.) abdestli ve abdestsiz iken her namaz için abdest almakla emrolundu. Bu ona zor gelince her namaz için misvak kullanmakla emredildi." İbn Ömer'e gelince "O, kendinde bu gücü bulduğundan dolayı her namaz için abdest almaya devam etti."
Ebû Dâvûd dedi ki, "Bu hadisi İbrahim, tbn Sa'd, yine Muham-med b. İshak'tan rivayet etmiş, ancak ibrahim, Abdullah b. Abdullah yerine "Ubeydullah b. Abdullah" demiştir.[229]

Açıklama

Mekke'nin Fethinden önceki tarihlerde Cenab-ı Peygamber (s.a.) ve ümmeti "Ey İman edenler namaza kalkacağınız zaman yüzünüzü ve ellerinizi (dirsekleriyle beraber) yıkayın ve başlarınıza mesnedin, iki topuğa kadar ayaklarınızı da yıkayın"[230] âyetinin zahiriyle amel ederek her namaza kalkışlarında abdestli bile olsalar yeniden abdest alırlardı.
171 numaralı hadis-i şerifte de açıklanacağı gibi Hz. Enes (r.a.) "Ne-biyyi Ekrem (s.a.)her namaz için abdest alırdı da biz(abdestimiz bozulma-dığı müddetçe) bir abdestle istediğimiz kadar namaz kılardık" demiştir. Bu da gösteriyor ki her namazdan önce abdest alma emri sadece Efendimiz (s.a.)e yöneliktir. Nitekim açıklamakta olduğumuz hadis-i şerifte de "her namaz için abdest İle emrolundu" cümlesi bu emrin sadece Peygamberimize ait olup ümmetine ait olmadığını ortaya koymaktadır.
Daha sonra da bu durum Abdullah İbn Hanzala hadisi (yani üzerinde durduğumuz hadîs) ve Büreyde hadisleriyle nesh edilmiştir.[231] Hz. Bürey-de'nin rivayeti şöyledir: "Peygamberimiz (s.a.) her namaz için abdestli bile olsa yeniden abdest alırdı. Bu durum Mekke'nin fethine kadar devam etti. Bu amel zor gelmeye başlayınca neshedildi de Resûlillah (s.a.) Fetih yılında bir abdestle bir kaç namaz kıldı. Ancak abdest bozulunca abdest alınmakla yetinildi ve her namaz için misvak kullanma emri geldi."
İbn Ömer Hazretleriyse kendinde her namaz için abdest almak gücünü görünce eskisi gibi (her namaz için abdest almaya) devam etti.[232]
Netice: Bu emrin sadece Peygamber Efendimize yönelik olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, Ümmeti için de geçerli olduğu görüşünde olanlar da vardır. Nitekim, Dârimî'nin Sunen'inde beyân edildiğine göre Hz. Ali (k.v.) de her namaz için abdest alırdı ve (delil olarak) Mâide Sûresinin 6. âyetini okurdu.
Hattâbî, "Bu hadis bir teyemmümle iki farklı namaz kılınamaz diyenler için bir delildir. Çünkü her namaz için abdest alınmak emredilince ona bağlı olarak teyemmüm de emredilmiş oldu. Fakat abdestle ilgili nesh geldiğinde teyemmüm zikredemediği için, teyemmüm eski hali üzere kaldı. Bu, Hz. Ali (k.v.) İmam Mâlik, Şafîî, Ahmed ve İshak'ın görüşüdür" demektedir.[233]

Bazı Hükümler

1. Her namaz için abdest tazelemek müstehaptır.
2. Bu hadis her abdest alırken misvak kullanma sünnetini kuvvetlendirmektedir.
3. Bir de bu hadis, Allah Teâlâ hazretlerinin, hükümlerden istediğini neshettiğine delildir. Ayrıca bu nesih ve benzerleri ile Resulüne son derece merhametli olduğuna da bir işarettir.[234]

26. Misvakın Nasıl Kullanılacağı [235]

49....Müsedded'den rivayet edildiğine göre Ebû Bürde'nin babası Ebû Musa el-Eş*ar Abdullah b. Kays şöyle demiştir.
"Bizi (Tebûk gazvesine) götürecek bir binit temin etmesi için Resûl-i Ekrem'in (s.a.) huzuru saadetine vardık. Onu dilinin üzerine (doğru) misvakı sürterken gördüm" Süleyman* b. Dâvûd'dan gelen rivayette Ebû Mûsâ el-Eşâri'nin şöyle dediği yer almaktadır: "Misvakı dilinin ucuna koymuş olduğu halde diline sürterken Hz. Peygamber Efendimizin huzuruna girdim, öö, öööö diyordu." Yani Resul-i Ekrem sanki midesi bulanmış da kusuyormuş gibi ses çıkarıyordu.
Ebû Davûd Müsedded'in Hadis daha uzundu ben onu özetledim, dediğini haber vermektedir.[236] [237]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Ebû Mûsâ el-Eşârî arkadaşlarının isteği üzerine kendilerini Tebûk gazvesine götürecek bir binek hayvan istemek için huzur-u Resûlullah'a vardıklarında Resûlullah'ın misvakı dilinin üzerine uzunluğuna sürterken görülüyor. Misvakı ağzının en iç kısımlarına kadar sürtmesinden dolayı mide bulantısını gösteren sesler çıkarıyordu. Bu durum Cenab-ı Peygamberin (s.a.) midesinin bulanmasına aldırış etmeden ağzının en iç kısımlarına kadar misvakı eriştirdiğini gösterir.[238]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis misvakın sadece dişlere ait, ağızdaki kokulan gidermek için olmayıp bunun ötesinde ağzı tam manâsıyla temizlemek gayesiyle de kullanıldığını, bu itibarla ağzın en iç kısımlarına kadar misvakı eriştirmek lâzım geldiğine delildir.
2. Bu hadisten başkasının yanında misvak kullanmanın caiz olduğu anlaşılır. Dolayısıyla başkalarının yanında dişlerin fırçalanmasının âdaba aykırı olmadığına da işaret vardır,
3. Ağzın misvâklanmasının uzunluğuna olacağı bu hadis-i şeriften anlaşılmakla beraber dişlerin enine fırçalanacağı Ebû Nuaym'in rivayet ettiği Hz. Âişe (r.a.) hadisinden ve Ebu Davud'un mürsel olarak naklettiği Atâ hadisinden anlaşılmaktadır.[239]

27. Başkasının Misvağını Kullanmak

50....Âişe (r.a.)3dan şöyle demiştir. "Resûlullah (s.a.) yanında biri öbüründen daha yaşlı iki kişi varken dişlerini misvaklıyordu. Misvakın fazileti hakkında "*büyült*" yani "*onlardan yaşça büyüğüne misvakı ver*" diye vahy geldi.[240] [241]

Açıklama

Müslim'in rüya bölümünde rivayet ettiği hadis-i şerifte bu hadisenin rüyada olduğu nakledilmişse de Buhârî rüyadan bahsetmemiştir.
Demek ki, Resûlullah (s.a.) bu hâdiseyi uyanıkken yaşamış, ancak kendisine daha evvel rüyada, yaşlı kimselere misvak ikram edilmekte öncelik tanınması vahy edildiğniden dolayı misvağı önce yaşlı kişiye verdiğini ifade buyurmuştur. Fakat bazı kişilerin dikkatinden rüya kelimesi kaçtığı için bu kelime rivayetlerin bazısında geçmemiştir.
Peygambere, uyur ve uyanıkken Allah'tan vahy gelirdi. Nitekim Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmesiyle İlgili emir de rüyada gelmiştir.
Buna göre hadisin hükmü, rüya halinde veya uyanık olduğu halde gelmesi ile değişmez. Burada, uyanıklık veya rüya halinden bahsedilmesi muhtelif rivayetlerin açıklanması içindir.
Büyüğe misvak vermekte öncelik tanınması, misvağın faziletinden dolayıdır. Nitekim yemek, İçmek, yürümek ve konuşmak bakımından da büyüklerin öncelik hakkı vardır. Ancak bir mecliste oturan toplulukta ise, sağ tarafın öncelik hakkı bulunmaktadır.[242]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif misvak kullanmanın meşruluğuna ve faziletine delildir.
2. Misvak ikram edilmek istendiğinde yaşça büyük olanlara öncelik tanımak sünnettir.
3. Sahibinin izniyle başkasının misvağını kullanmak caizdir. Ancak bundan sonra gelen hadiste belirtildiği gibi o misvakın iyice temizlenmesi ve daha önceki sahibinden en küçük bir iz kalmayacak kadar yıkanması gerekir.
Günümüzde kullanılan, kişilere ait tarak, fırça, sürme mili ve buna benzer diğer özel eşyaların birer temizleme ve ziynet âleti olmaları itibariyle başkaları tarafından kullanılamayacağı alışkanlığı yanlıştır. Esas olan onların, temiz ve mikrop taşımayacak hâle getirilmesi ve temizlenmesidir. Bu hâle geldikten sonra kullanılmasında sakınca yoktur.

51....Mikdâm b. Şurayh, babası Şureyh'in şöyle dediğini haber vermiştir: Aişe'ye, "Resûlullah (s.a.) evine girdiği zaman ilk iş olarak ne yapardı?" diye sordum. "Dişlerini misvaklardı" cevabını verdi.[243] [244]

Açıklama

Bu hadis-i şerif şu iki noktaya işaret etmektedir:
a. Resûluüah (s.a.) nafile namazları mutlak surette evde kılardı.[245] Eve girdiklerinde misvakla işe başlamaları nafile namaz için hazırlık olduğuna işaret etmektedir. Kurtubî de bunu ifade etmektedir. Eve girince ilk işinin misvak kullanmak olmasını vahye hazırlanmakla izah edenler de
vardır.
b. Evine döndüğü zaman ağız kokusunda bir bozulma olabileceği ihtimalinden dolayı ev halkını rahatsız etmemek için

misvâklandığına delâlet eder.
Bu da gösteriyor ki, insanların günde birkaç kez fırça kullanmaları hem diş sağlığı ve hem de başkalarını rahatsız etmeme bakımından gereklidir.
Bu hadis-i şerif elimizdeki Bezlii'l-Mechiıd, Menhel ve Avnu'l-Mâbud adlı şerhlerde 30. babın son hadisi olarak yer almaktadır.[246]

Bazı Hükümler

l. Başkasını rahatsız etmemek için ağız temizliğine riayet edilmeli.
2. Her ne kadar başkalarının yanında diş temizliği yapılabileceğine yukarıda işaret edilmişse de bu hadisten temizliğin, evde ve özel yerlerde yapılması daha uygun olduğu anlaşılmaktadır.
3. Resûlüllah diş temizliğindeki titizliğiyle de bize en güzel örnektir.[247]

28. Misvağı Yıkamak

52....Anbese b. Saîd el-Kufî dedi ki, bir çok kişi bana Hz. Âişe'-nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Resûl-u Ekrem (s.a.) misvak kullanır sonra da misvakı yıkamam için bana verirdi. Ben de Önce onunla misvâklanır sonra yıkayıp kendisine geri verirdim."[248] [249]

Açıklama

Beyhakî bu hadîsi Ebu Dâvud'dan nakletmiştir.Aliyyü'1-Karî, Mirkat'da bu hadis için ceyyid demiştir.
Âişe validemizin (r.a.) kendisine yıkaması için Hz. Peygamber tarafından uzatılan misvakı yıkamadan önce ağzına götürüp dişlerini onunla rais-vaklaması Resûlullah (s.a.)'ın mübarek ağzının değdiği o misvaktan bereket ve şifa umduğu içindir.[250]

Bazı Hükümler

1. Sahabinin rızası ile başkasına ait misvakın kullaml-ması caizdir. Ancak sünnete uygun olan gen vermeden önce onu iyice temizlemektir.
2. Eşler bazı eşyaları ortaklaşa kullanabilirler.
3. Teberrüken salihlerin eşyasını kullanmak meşrudur.[251]
29. Misvak Kullanmak Fıtrat (Yaratılış) İcâbıdır

53....Hz. Âişe (r.a.) dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "On şey fıtrattandır:Bıyığın kırpılması, sakalın bırakılması, dişlerin temizlenmesi, buruna su çekilip temizlenmesi, tırnaklann kesilmesi, parmak eklemlerinin yıkanması, koltuk altı kıllarının yolunması, eteklerin tıraş edilmesi, Su serpmek (yani necasetten su ile temizlenmek)"
Râvîlerden Zekeriyyâ diyor ki: Mus'ab şöyle dedi: "Onuncuyu unuttum, ancak bu mazmaza olabilir."[252] [253]

Açıklama

Fltrat insanlığın ilk yaratılışında getirdiği insana has özeük-lerdir. Masdar-i nevi' olduğu düşünülürse, insanlığa ait bir yaratılış nevi olduğu kolayca anlaşılır. Allah, bu özellikleri insan olmak haysiyetiyle bütün insanların yaradılışlarında esas ve müşterek olarak yaratmıştır. Dıştan tesirlerle fertlerin kazandıkları bir kısım özel seciyye ve huylar değildirler. Meselâ insanoğlunun iki gözünün bulunması asıldır. Fakat bununla beraber anadan kör olarak doğanlar da bulunabilir. Fakat körlük umumiyetle insanların yaratıldığı fıtrat-ı asliyye değildir. Ferdin hilkatindeki bozuklukları aslî hilkatle karıştırmamak lâzımdır. Nasıl insan nevi için böyle bir aslî yaratılış kanunu varsa, organların yaratılışında da bir gaye vardır. Yaratılışın gayesi yaratıcıyı tanımak, gözün yaratılış gayesi hakkı hakikati görmek; midenin acıkmasının hikmeti, bedene lüzumlu gıdayı te'min edip hayatın devamını sağlamayı hatırlatmaktır. Yoksa mide, zehir yutmak, ya da bir zevk uğruna tıkabasa doldurulmak için yaratılmış değildir. O zaman fıtrat bozulmuş, dalâlete (sapıklığa) düşülmüş olur.
Hadis-i şerifte gecen fıtrat kelimesine ulemâ iki şekilde mânâ vermişlerdir:
1. Ekseri âlimlere "bu kelime ile kast edilen sünnettir" demişlerdir. Yani bu kelime ile kast edilen "Onların yoluna oy"[254] âyet-i kerimesinde uyulması emredilen ve Peygamberlerin hiç bir değişikliğe uğratmadan uygulaya geldikleri "tevhid, iman, ikan, istikâmet, salah, fazilet, ihsan, kitab hikmet, nübüvvet" gibi akla ve delile dayanan ve körü körüne taklidden uzak olan hidâyet yoludur.[255] Bu görüş, hadis-i şerifin vurûduna (gelişine) daha uygun olduğu için cumhuru ulema tarafından benimsenmiştir.
2. Allah (c.c.) katında değişmeyen dini esaslardır. Dini muhafaza, nesli ' muhafaza, aklı muhafaza, malı muhafaza, nefsi muhafaza ve imanın altı esası
gibi.
3. Hz. İbrahim aleyhisselâmm ve onun neslinden gelen Peygamberlerin sünnetleridir. "Bıyıkları kesmek, sünnet olmak, etek tıraşı ile koltuk altlarını tıraş etmek, tırnak kesmek, sakal koymak gibi" Buradaki lafzı "ba'z" ifâde ettiğinden İbn Hacer bu fıtratın zikredilenden ibaret olmadığım İbnü'l-Arabî'nin bunun otuz kadarını saydığını kaydediyor.[256]

Bunlarla ilk görevlendirilen Hz. ibrahim olmuştur. Bu husus âyet-i kerimede şöyle beyân edilmiştir: "*Hani İbrahim'i Rabbi bir takım kelimelerle (emirlerle) imtihan edip de o bunları tamamen yerine getirince "seni insanlara imam (rehber) yapacağım*" buyurmuştu"[257]
İbn Abbas (r.a.)'ın beyânına göre, Cenab-ı Hak Hz. İbrahim'e bazı emirler vermiş, Hz. İbrahim bunları hakkıyla yerine getirince Cenab-ı Allah "Seni insanlara imam yapacağım" buyurmuştur.
Ümmet-i Muhammed de diğer ümmetler gibi bu emirlere uymakla mükellef olmuştur. Nitekim ümmet-i Muhammed'in bu mükellefiyeti şu âyet-i Kerimede açıkça beyan buyurulmuştur:
"Sonra sana, "Muvahhid olarak İbrahim'in dinine uy, o hiç bir zaman müşriklerden olmadı" diye vahyettik.[258]
Ulemâdan bazılarına göre, Allah'ın Hz. İbrahim'e emredip de Hz. İbrahim'in yerine getirmeye muvaffak olduğu emirlerin sayısı otuzdur. Bunlardan onu Tevbe Sûresinin 112. âyetinde olan âyetlerde, onu Ahzab Suresinin 35. âyetinde, onu da Mü'minûn suresinin 1. âyetinden beşinci âyetine kadar olan kısımlarda ve Mearic Suresinde 22-34 numaralı âyetleri arasındadır.
Abdurrezzak'ın Ma'mer tarikiyle İbn Tâvûs'tan rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre, İbn Abbâs: Bu emirler on adettir. Beşi başta, beşi de cesettedir. Başta olanlar, bıyıklan kesmek, mazmaza, istinşak, misvak, saçları ayırmaktır. Cesette olanlar da, tırnak kesmek, kasıkları kazımak, sünnet olmak, koltuk altlarını traş etmek, taharetlenmektir. Âyetin zahirine en uygun olan görüş de budur.[259] demiştir.
Bıyıklan kırpmak, sakal salmak, Hanefî ulemâsından Aynî'nın beyanına göre bıyıkları keserken sağdan başlamak müstehabtır. Kendi kesebildiği gibi, başkalarına da kestirebilir. Fakat soltuk altını ve kasıkları ancak kendisi tıraş edebilir.
Tahâvî'nin beyânına göre ise, bıyıklan kesmek iyi ise de kökünden tıraş etmek sünnettir, kırpmaktan yani kısaltmaktan daha iyidir, bu İmam-ı Azam ve Ebû Yusuf'un görüşüdür.[260]
Mâlikler ise, bıyıkları, kökünden kazımayı uygun görmemişlerdir.
Bıyıkları kesmekten maksat, üst dudaklarını kırmızısı görununceye kadar, sarkan kısımları kesmektir. İmam Mâlik, "Bıyıklarım kesenlerin tazir edileceklerini bunun bir bid'at olduğunu" söylemiştir.
Şafii Mezhebinde de esas olan üst dudağın üzerinden sarkan kısımları kesmektir.
Kısacası hadis-i şeriflerde bazan "kazıyınız" bazan da "kesiniz" tabirleri geçmekte, bunun ikisiyle de amel edilebilmektedir. Nitekim Hanefi ulemasının da görüşü budur. Hanefîlerden bazıları ve İbn Hazm, bıyığı kesmek farzdır, demişlerdir. Delil olarak da "Kim bıyığını kesmezse bizden değildir"[261] hadisini göstermişlerdir.
Sakal: "Sakalları uzatınız" emrinin hükmü farzdır. Te'vil etmek için bir karîne mevcut değildir.
Hanefilere göre: Hanefî mezhebinin görüşleri Durrü'l-Muhtar'aa şöyle zikrolunmaktadır: "Erkeklere sakal kesmek haramdır"
Hidâye şerhi Nihâye'de sakalın bir tutamdan fazlasının kesilmesinin vacip olduğu zikrolunmaktadır. Fethü'l-Kadîr'de ise, şu bilgiler verilmektedir. "Ka-dınlaşan erkeklerin ve bazı mağriblilerin yaptığı gibi sakalın bir tutamdan az bırakılmasını hiç bir âlim, "sünnet yerine geldi" şeklinde mutalea etmemiştir. Sakalın tamamen kesilmesini ise fukahanın cumhuru ruhsat kabul etmemiştir."[262]
Nihâye müellifi de sakaldan bir tutamdan fazlasının kesilmesinin vâcib olduğunu söyler. Tirmizî'nin de Cami'inde rivayet ettiği gibi, "Hz. Peygamber sakalının eninden ve boyundan alırdı."[263]
Malikî mezhebinde de sakal kesmek haramdır. Eğer sakalı kısaltmak çirkinlik meydana getiriyorsa, kısaltmak da haram olur.
Şafii mezhebinden imam Nevevî ve îmam Râfîî, sakalı traş etmenin mekruh olduğundan bahsederler. Fakat bazı fukahâ, "imam Şafii'nin el-Umm isimli eserinde haram olduğuna dair açık ifâdesinin bulunması bu iki âlimin verdikleri hükme ters düşmektedir" demişlerdir. Ancak Şafîî fukahasının bu iki yetkili imamının görüşlerine, başka bir görüş tercih edilemiyeceğinden, mezheb içinde şeyhayn lâkabı ile tanınan bu iki imamın görüşüne göre, Şafîî Mezhebi'nde sakal kesmek mekruhtur.
Hanbelîlere göre de sakal kesmek haramdır. Ancak onlardan bîr kısmı, sakalı kesmenin haram olduğu görüşünün en kuvvetli bir görüş olduğunu zikrederek bunun dışında Hanbelî imamlara ait başka görüşler bulunduğuna işaret ederken, diğer bazıları da Sakal kesmenin haram olduğunu yegâne görüşmüş gibi zikretmektedirler. Sakalların fazla uzayıp da çirkin bir manzara arzetmeleri halinde yanlarından ve sarkan kısımlarından kesilebileceği hakkında ittifak vardır. Kesmenin haddi hususundaki görüş, bir kabzadır. Bir kabzayı geçen kısımlar kısaltılabilir.
Netice: Sakal kesmek haramdır. Fakat çirkin bir hal almamasına da dikkat etmek gerekir. 4198-4200 numaralı hadislerin şerhinde bu konuyu tekrar ele alacağız, inşaallah.
Tırnaklar, parmaklara zarar vermemek şartıyla dipten kesmek müstehaptır. Tırnalc kesilirken tertibe riâyet olunacağına dair hadislerin hiç birinde bir kayıt yoktur. Nevevî, Müslim Şerhi'nde tırnakların kesiliş sırasını şöyle tarif etmiştir: Evvelâ sağ elin şehâdet parmağı, sonra orta parmak, sonra yanındaki yüzük parmağı, sonra küçük parmak kesilecek, ondan sonra da baş parmak kesilmelidir. Bu müstehaptır. Sol elde ise, küçük parmaktan başlayarak şehâdet parmağına doğru gidileceğini bildirmiştir.
Ayak tırnakları kesilirken sağ ayağın küçük parmağından başlayarak sıra ile ötekilere gidilecek. Sol ayakta ise baş parmaktan başlayarak atlan-' madan sırasıyla hepsi kesilecektir. Ancak, her ne kadar imam Nevevî bu tertibin Müstehap olduğunu söylemişse de, îbn Dakiki'1-tyd haklı olarak "bu tertibin müstehab olduğuna dair hiç bir delil yoktur" demiştir.[264]
Aynı şekilde Birgivî merhum Kırk Hadis Şerhi'nde bu hususta ve tırnak kesmenin zamanı üzerinde hayli durmuşsa da sağlam bir kaynak göstermemiştir.
Görülüyor ki, bu hususta kadın-erkek genç-ihtiyar ayırımı yapılmamıştır. Hal böyle iken günümüzde bir çok hanımların moda ve süs diyerek tırnak uzatmalarının İslâm âdabı ile bağdaşan bir hareket olmadığı, tırnak altında bir takım kirlerin birikebileceği hatta kir olmasa bile manzaranın çok kerih olduğu gözden kaçmamaktadır.
Hele müslüman örfüne göre, mutfağa giren, yemek yapan kadınların misafirleri üzerindeki menfi te'sirî düşünülürse tırnak

uzatmanın hoş bir durum olmadığı, karı-koca arasındaki sevgi bağının zayıflamasına vesile olabileceği anlaşılacaktır. Ayrıca yavrularına ilk dini eğitimi vermesi beklenen annelerin bu gibi hallerle genç kızlarımıza kötü Örnek olması, anneden beklenen İslâmî görevlere de ters düşmektedir.
İslâmiyet kadınların kocalarından başkasına karşı süslenmesini yasak kıldığına göre, uzun tırnakların karı-koca arasında sevgi bağlarım zayıflatmaya vesile teşkil edeceğinden meşru bir zinet olarak mütalaa edilmesi mümkün değildir.
Savaş sırasında düşman heybetli görünmek maksadıyla erkekler tırnak uzatabilirler. Bunun dışında, ister süslenmek, ister bir başka maksatla olsun tırnak uzatmak İslama göre haramdır.
Hadis-i şerifte geçen tabiri çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Aslında bu kelimeyi Vekî' , taharet diye tefsir etmiştir.
Bazılarına görede su kullanarak bevlin akıntısını kesmek demektir. Böyle tefsir edildiği zaman, istibrâ şekilleri içine gireceğinden yukardaki şerh gayeye daha uygun görülmektedir.
Berâcim: Parmak boğumlandır. Maksat, buralar kirin birikebileceği yerler olduğundan, insan vücudundaki bütün boğum ve kıvrımların temizlenmesidir ve bu sünnettir.
Âne'den kast edilen ise, erkek ve kadınların (etek) mahrem yerlerindeki kıllardır.
Bunun haftada bir defa yapılması uygun olmakla beraber, kırk günü aşmaması gerekir. Zira Hanefî fakihleri kırk günü aştığı takdirde tahrimen mekruh olacağını söylemişlerdir. Nitekim Hz. Enes îbn MâhVin rivayet ettiği hadis-i şerifde[265] bunu ifâde etmektedir. Traştan maksat, kılların izâle edilmesidir. Bunun jilet, macun, nevra ve vücuda zarar vermeyecek herhangi bir ilâçla yapılmasında da mahzur yoktur.
Özellikle etek kıllarının pislik ve mikrop toplaması dolayısıyla deri altı haşerelerinin meydana gelmesine sebeb olacağı İçin tedavisi güç durumlar meydana getireceği dikkate alınırsa, İslâm'ın bu hususta gösterdiği titizliğin önemi açıkça anlaşılacaktır.
Gidörek yaygınlaştığı bilinen etek traşı olmamanın ne tıbben ne de dinen tasvib edilmediğinin belirtilmesine rağmen, bunda ısrar edilmesi körü körüne bir batı taklitçiliğinden başka birşey değildir. Bu da bir fayda sağla-mayıp aksine zarar getirdiğinden ve bir sünneti terke sebeb olduğundan haramdır.
Koltuk, altlarını yolmak: Aslında traş etmekle de sünnet yerine gelirse de Aynî'nin beyânına göre, gücü yetenler için yolmak daha iyidir. Acı çekenlerse, traş ederek bu sünneti yerine getirirler. İşe sağdan başlamak mus-tehaptır. Gazalî merhum "başlangıçta yolmak zor gelirse de sonra kolaylaşır, acı çekilmez" demiştir. Gerek etek, gerekse koltuk altlarının temizliğinde ateşle kılları yakmak doğru değildir. Hele zor işlerde çalışıp terleyen, sonra da yıkanamayan kişilerin buralarım traş etmemeleri halinde meydana gelecek kokular, karı-koca arasında bulunması gereken ülfet ve yakınlığa gölge düşürebilecektir. Bunun için sık sık bu temizliğin yapılması gerekir.[266]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif, sözü geçen on işin yapılmasının dinî bir görev olduğunu gösterir.
2. Bunlar yalnız ümmet-i Muhammed'e ait olmayıp, diğer bütün peygamberler ve ümmetleri için de sünnettir.

54.... Musa b. İsmail'in Muhammed b. Ammâr'dan, Davûd b. Şebîb'in ise Ammâr b. Yâsir'den[267] naklen bildirdiklerine göre Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"*Muhakkak ki ağza ve buruna su çekmek peygamberlerin sün-netindendir*."[268]
Ammâr b. Yâ'sir Önceki hadisi aynen nakletti, ancak "sakal bı-rakmak"tan söz etmedi ve "sünnet olma"yı ekledi.Ve"intikasu'l-ma" yani istincâ yerine de "intidah" kelimesini kullandı.
Ebû Davud dedi ki: (Seleme tbn Muhammed hadisinin) bir benzeri tbn Abbas'dân da rivayet edilmiştir. Fakat tbn Abbâs (r.a.): "Beş tane sünnet vardır ki beşi de baştadır" demiş ve saçları ortadan ayırmayı bunlar arasında saymış, sakalları uzatmaktan hiç bahsetmemiştir.
Ebû Dâvud dedi ki: Hammad hadisinin benzeri Talk b. Habtb, Mücâhid Bekr b. Âbdillah el-Müzenî'den de nakledilmiş fakat bunlar sakal bırakmaktan bahsetmemişlerdir.
Muhammed b. Âbdillah b. Ebt Meryem' in Ebû Seleme vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği (merfû') hadiste ise, sakal uzatmak sözü geçmektedir.
İbrahim en-NehaVden de Muhammed b. Âbdillah hadisinin benzeri rivayet edilmiş, sakal uzatmak ve sünnet olmaktan bahsedilmiştir.[269] [270]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen, aynı zamanda müellif Ebû Davud'un şeyhleri (nocalan) oıan Mûsâ b. İsmâîl ve Dâvud b. Şebîb'in farklı rivayetlerine işaret edilmektedir.
Buna göre (Seleme'nin, babası Muhammed'den rivayet ettiğine göre) hadis roürsel demektir. Çünkü Muhammed, sahâbî değildir. Davud'un dediği gibi, Seleme'nin dedesi Ammâr'dan rivayet ettiği kabul edilirse, hadis munkatı' demektir. Çünkü Seleme dedesini görmemiştir.
Hadis-i şerifte geçen meselenin izahı bundan Önceki hadis-i şerifte geçmişti. Ancak burada karşımıza yeni bir mesele olarak sünnet olma konusu çıkıyor. Bu mes'elenin hükmü mezheb imamları arasında ihtilaflıdır.
Ebû Davud'un Ammâr b. Yasir veya oğlu Muhammed'den rivayet ettiği bu hadisi yine aynı kişilerden tbn Mâce'de tam olarak: "Mazmaza istin-şak, misvak, bıyıklan kırpma, tırnak kesme, koltuk kıllarını yolma, eteği bıçakla traş etme, parmak

boğumlanın yıkama su serpme (intidâh) ve sünnet olma fıtrattandır" şeklinde rivayet etmiştir.
İmam Şafiî ve taraftarlarının büyük çoğunluğuna göre sünnet olmak kadın ve erkeklere farzdır. Aynı zamanda bu görüş Atâ'nın, İmam Ahmed'in ve Mâlikiyye'den bazı imamların görüşüdür.
Ebû Hanife Hazretlerinden gelen bir rivayete göre, sünnet olmak farz değil vacibtir. Mezhebinde meşhur olan görüşe göre ise, lslâmın alâmetinden sayılan bir sünnettir, terki halinde yetkililerce kuvvete baş vurulup ihyası sağlanır.
Sünnetli olarak doğan çocuğu tekrar sünnet etmek çok acı verecekse, olduğu gibi bırakılır. Sünnetlenmeye dayanamayan kimseler de hâli üzere bırakılırlar. Bir kimse sünnetlendiği zaman kabuğun yandan fazlası kesil-mişse sünnet yerine gelmiş sayılır. Fakat ancak yarısı veya daha azı kesile-bilmişse yeniden kesmek lâzımdır.[271]
İmâm Mâlik'e göre sünnet olmanın hükmü: Erkekler hakkında sünnet kadınlar hakkında ise mendubdur. Bir kısım âlimler de sünnet olmadıkça yeni İslama giren kişinin müslümanlığının noksan olacağına, sünnetsizin namazının caiz olmayacağına, kestiğinin yenilmeyeceğine, Kabe'yi tavaf edemeyeceğine hükmetmişlerdir.[272]
Bir hadis-i şerifte de : "İslam'a girince küfür tüyünü at, sonra sünnet ol" diye emredilir.
Sünnetin zamanı hususunda görüşler çeşitlidir. Bu hususta bazı hadisler doğumun yedinci gününü sünnet günü tayin etmekle beraber ulemânın ekserisi bunu müstehab manasında anlayarak belli bir gün tayini gerekmediği, hele süt emen çocuğu sünnetlemenin vacib olmadığı hükmüne varmışlardır. Bazıları ise, çocuğu namaz için düğmenin bile on yaşından önce olamayacağına bakarak, bulûğdan Önce çocuğu sünnet etmenin haram olacağı kanaatine varmışlardır.[273]
Mâverdî'ye göre sünnet için iki vakit mevcuttur:
1. Vücûb vakti, ki bulûğ çağıdır;
2. Müstehab olan vakit, bu da bulûğdan önceki vakittir.
Bu mevzuda Menhel yazarı: "Şafîlere göre çocuğu bulûğ çağına ermeden önce sünnet ettirme velisi üzerine farzdır; doğumunun ilk haftasında sünnet ettirmek müstehabtır" diyor.
Ebû Hanife Hazretleri bu mevzuda sükûtu tercih etmiş, "bu hususta malumatım yok*' demiştir. İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed hazretlerinden de bu hususta bir rivayet yoktur.Bu yüzdendir ki, Hanefi mezhebinde bazı kaynaklarda, 7, 9,10,12 yaşlan ve bulûğ zamanı sünnet vakti olarak zikredilir, özetleyecek olursak Hanefi mezhebine göre sünnet doğumun 7. gününden bulûğ çağına kadarki zaman içinde yapılabilir.
Kişinin abdestten sonra üzerine su serpmesi ise, üzerinde göreceği herhangi bir ıslaklıktan dolayı kalbe gelecek vesveseyi önlemek İçin eteğine hafif su serpmektir. Bazılarına göre de bu, taharetlenmektir.[274]

30. Geceleyin (Namaza) Uyanan Kişinin Misvak Kullanması

55....Huzeyfe (r.a.)'den, şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) geceleyin uykudan kalktığında mutlaka ağzını misvaklardı."[275] [276]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine bakılırsa Resûlu Ekrem (s.a.) in gece hangi maksatla kalkarsa kalksın, dişlerini misvakladığı anlaşılıyor. Binaenaleyh misvak kullanmak için teheccud namazı kılmak maksadıyla kalkmış olmak şart değildir. Zaten misvaktan maksat temizlik olduğuna göre uykudan Ttalkan kişinin dişlerini misvajdamasi için başka bir sebeb aramaya lüzum kalmaz. Nitekim Hz. Âişe'den gelen bir hadis-i şerifte (bk. hadis 57): Resûl-i Ekrem gece veya gündüz her uykudan kalkışında dişlerini misvakladığı haber verilmektedir.
Bu bakımdan Müslim'in rivayetinde zikredilen Resûlullah'ın gece teheccud namflwnfl kalktığı zaman dişlerini misvâklaması meselesi, misvak kullanmanın ancak teheccüd namazıyla ilgili olduğuna delâlet etmez. Bu hadisten anlaşılan şudur ki, Resûl-i Ekrem (s.a.) gece daima teheccüd namazı kılmak için kalkardı ve her kalkışında da dişlerini misvaklardı. Binaenaleyh gündüz veya gece hangi maksatla kalkarsa kalksın dişlerini misvakla temizlerdi. Çünkü uyku ağzın kokusunu bozar.
Bundan dolayı uykudan kalkınca temizlik için ağzın misvaklanması müs-tehabdır. Fıkıh ulemâsının bu mevzudaki görüşlerini 46. hadisin şerhinde açıklamıştık.

56.... Sa'd b. Hişâm[277] fr.a)dan rivayet edildiğine göre Âişe validemiz şöyle buyurmuştur:
"Resulü Ekrem (s.a.) Efendimizin abdest suyu ve misvağı (yatmadan önce hazırlanıp belli bir yere) konurdu. Gece kalkınca, önce abdest bozar sonra da dişlerini misvaklardı."[278]

Açıklama

Bu hadis-i şerif ile bundan önce geçen ve Resül-i Ekrem (s.a.)' in uykudan kalkınca ağzını misvâkladığını bildiren hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü insanın hemen uykudan kalkar-kalkrnaz dişlerini misvâklaması ile abdest bozduktan sonra abdest alırken misvâklaması arasında fark yoktur.[279]

Bazı Hükümler

1. Gece uykudan kalkınca abdest almak ve dişleri mis-vaklamak mustenabtır.
2. Misvağı ve abdest suyunu yatmadan önce hazırlamak da mustenabtır.

3. Abdest suyu ve misvâğın hazırlanmasında başkasından yardım istemek caizdir.

57....Âişe (r.anha)dan, şöyle demiştir: "Nebiyy-i Ekrem (s.a.) gece veya gündüz her uykudan kalkışında mutlaka abdestten önce ağzını misvaklardı."[280]

Açıklama

Hadis-i şerif uykudan kalkınca Resûl-i Ekrem'in abdest almadan önce misvâklandığmı ve bunun hiç bir şarta bağlı olmadığını açıkça ifâde ediyor. Bu bakımdan namaz kılınsa da kıhnmasa da ağız kokusu uykuda bozulduğu ve bu koku yayılarak başkalarını rahatsız edeceği için Rasûlüllah misvak kullanmıştır. İnsan ağzının kokusunu bozacak bir yemek yediği zaman da dişlerini misvaklamalıdır. Bu, islâm âdabındandır.[281]

Bazı Hükümler

1. Gece veya gündüz uykudan her kalkışta abdestten önce ağzı mısvaklamak müstenaptır.
2. Resûlullah'ın her fırsatta misvak kullanması, misvakın İslâmda kuvvetli bir sünnet olduğunu göstçrir.

58....Abdullah b. Abbâs (r.a.) dan şöyle demiştir: "Nebi (s.a.)'in yanında bir gece geçirdim. Uykudan uyanınca önce abdest suyunun yanma geldi, sonra misvağmı aldı ve dişlerine sürttü. Sonra şu âyet-i Kerimeleri okumaya başladı; "Gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sahipleri için elbet ibret verici deliller vardır." Sûreyi sonuna yaklaşıncaya kadar veya sonuna kadar okumaya devam etti. Abdest alarak, namaz kılacağı yere gelip iki rekât namaz kıldı. Nihayet yatağına dönüp Allah'ın dilediği kadar uyudu. Sonra tekrar uyandı ve önceki yaptıklarını aynen (eksiksiz olarak) yaptı; dişlerini misvâkladı ve iki rekât namaz kıldı, sonra da vitri kıldı."[282]'
Ebû Dâvûd der ki: Bu hadisi bir de îbn Fudayl, Husayn'dan şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: îbn Abbâs dedi ki: "Resûl-i ekrem ağzım misvâkladı şu âyetleri okuyarak abdest aldı; "gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında... "(Al-ilmrân 190) diye başlayarak sûreyi sonuna kadar okudu."[283]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "sûreyi sonuna yaklaşıncaya kadar veya sonu|na k|dar okudu. " sözlerindeki şüphe, hadisin râvilerinden Huşeym'e aittir. Nitekim Ebû Dâvûd, Hadisin sonunda düştüğü notta Hu-sayn'dan gelen rivayette aynı hadisin "Sûreyi sonuna kadar okudu" diye kesin lâfızlarla nakledildiğini bize açıklamaktadır.
Resûlullah (s.a.)'in gece okumak için bu âyet-i kerimeyi seçmesindeki hikmetlerden biri, bu âyet-i kerimede Allah'ın kudret ve azametine, sıfat ve isimlerine büyük bir delil teşkil eden gece ve gündüzle yer ve göklere dikkat çekilmesidir. Çünkü gece ve gündüzün düzenli olarak biribirlerini takib etmeleri dünyanın nâmütenahî hikmet sahibi bir yaratıcı tarafından özel olarak vfe hikmetle canlıların yaşamasına müsait bir şekilde yaratıldığına, hayatın kör bir tesadüfün eseri olamayacağına büyük bir delil teşkil eder. Hiç bir akıl ve insaf sahibi bunu görmezlikten gelemez.
Göklerin ve yerin yaratılışı ise, akıllan hayrete düşürecek kadar esrarengiz ve dehşetlidir. Bunlar arasındaki âhenkte en ufak bir değişiklik, korkunç infilâk ve zelzelelerle hayatın mahv-ü perişan olup gitmesine sebep olur. Akıllı ve düşünen kimseler bu açık delilleri görür ve yaratıcısının kudret ve azametini ayne'l-yakîn müşahede eder de "Yarattıklarında akılların bile dona kalacağı kudret, kuvvet sahibi Allah'ı her türlü nakışlardan tenzih eder ve onu teşbih ederim" demekten kendini alamaz.
Hadis âlimlerimiz bu âyetle ilgili olarak Atâ'dan şu hadisi rivayet etmişlerdir. Atâ bir gün Hz. Âişe validemize:
"Resulüllah'ın yaptıklarından en hayran bırakıcı olanını söyler misin?" diye sormuş. O da şu cevabı vermiş:
"Resûlullah'ın hangi işi hayran bırakıcı değildi ki! Bir gece yatmıştık. Resülullah yorganı üzerinden iterek kalktı, bana: "Bırak beni Rabbime ibâdet edeyim" dedi. Abdest aldı namaza durdu. Yaşlar göğsünü ıslatıncaya kadar ağladı, rukûa vardı ağladı, secdeye vardı ağladı, başını kaldırdı ağladı. Bilâl sabah namazı için gelinceye kadar bu böylece devam etti. Bunun üzerine:
"Ey Âişe Allah'a çok şükür eden bir kul olmayayım mı? Cenab-ı Hak bu âyeti (Al-i tmran 190) bana bu gece indirdiği halde ben niçin ibadet etmeyeyim?" dedi ve "Seni tenzih ederim. Cehennem azabından bizi koru" âyetini bitirerek:
"Bu âyeti okuyup da onun (muhtevası) üzerinde düşünmeyenlere yazıklar olsun" buyurdu.
Âyet-i kerimede "yer"den tekil olarak, "Arz" diye söz edilirken, gökten de "gökler" diye çoğul olarak söz edilişindeki hikmete temas eden Men-hel sahibi,"göklerde insanlığın yararlanacağı şeyler pek çoktur. Yer ise, böyle değildir. Göklerin yerden önce zikredilişi yerden daha şerefli olduklarındandır" diyorsa da, Bediüzzaman Said Nursî bu konuyu şöyle açıklıyor:
İnsan hayat ağacının gayesi ve meyvasıdır ve Allah'ın en güzel, en aziz ve en lâtif bir mucizesi olduğundan meskeni olan yer de kâinata nisbetle madde olarak küçük olmasına rağmen mâna ve sanat itibariyle kâinatın kalbi, merkezi ve bütün insan üstü sanat eserlerinin sergilendiği bir panayır ve bütün ilahî isimlerin tezahür ettiği bir yer ve bütün nimetlerin pazara çıkarıldığı bir çarşı olması itibariyle yedi kat göğe denk bir kıymeti vardır. Nitekim dâima akan bir çeşme,nehirlerle beslenmeyen bir göle nisbetle daha büyüktür.
Her sene kat kat ve katmerli yüzbin tarzda san'at eserleriyle dokunmuş gömleklerini değiştirdiği ve çok defa dolup maziye boşaltarak gayb âlemine döktüğü dikkate alınırsa, arzın büyük gelmezse de yedi kat gökten küçük de gelmeyeceği anlaşılır.
İşte bunun İçindir ki ilâhî ölçü bütün gökleri bir kefeye koyarken yeri de bir kefeye koymuştur.[284] [285]

Bazı Hükümler

1. Gece namazı için uykudan kalkınca 190. âyetten itibaren Âl-i İmran Sûresini sonuna kadar okumak müstehabtır.
2. Abdestsiz olarak ezbere Kur'ân okumak caizdir. Bu hususta iemâ* vardır.
3. Teheccüd namazına kalkmak niyyetinde olanlar için vitr namazım gecenin sonuna kadar te'tıir etmek müstehaptır.
4. Kişinin mümeyyiz mahreminin de bulunduğu bir odada ailesiyle birlikte yatması caizdir.
5. Örnek almak maksadıyla herhangi bir âlimin ahlâkını gözetlemek caizdir.[286]

31. Abdestin Farziyeti

59....Ebu'l-Melîh Âmir, babası Üsâme b. Umeyr'den[287] Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah haramdan verilen hiçbir sadakayı ve abdestsiz (su veya toprakla temizlenmeden) de hiç bir namazı kabul etmez." [288] [289]

Açıklama

Ğulûl: kelimesinin asıl anlamı, taksim edilmeden önce ganimetten mal çalmaktır. Başkasına, ait olan bir malı habersiz almak manasına da gelir. Hadisin metnindeki "gulûl" ise "mutlak haram mal" demektir. Bu mânânın genel olması bakımından terceme buna göre yapılmıştır.
Bu itibarla haram bir maldan verilen sadakayı Cenab-ı Hak kabul etmez. Ancak sahibinin razı olmasıyla kabul eder. Şunlar da bu hükme girer:
Kadının, kocasının malından izni olmadan sadaka vermesi,
Vekilin, müvekkilinin malından izinsiz sadaka vermesi,
Kişinin, ortağının maundan izinsiz sadaka vermesi,
Vâsî'nin sadaka olarak vermesi gereken malı kendinde harcaması veya harcanması, gereken yerlerin dışında harcaması,
Vakfa bakan kimselerin vakfın gelirlerini haksızlıkla ele geçirip sadaka olarak vermeleri.
Binaenaleyh bü durumda olan kişiler bu mallan sahiplmerine, sahipleri yoksa onun varislerine iade etmedikçe mesuliyetten kurtulamazlar. Keza usûlüne uygun olmayan alış-verişlerle ele geçen mallan sahiplerine geri vermek mümkün değilse, sevap beklemeden fakirlere vermelidir.
Bu hadis-i şerif namaz için abdestin farz olduğunu ifâde eden bir nass-dır. Far2 olsun, nafile olsun her namaz için abdest şarttır. Bu hususta icmâ vardır.
Kadı Iyaz diyor ki; "Namaz için abdestin ne zaman farz kılındığı konusu ihtilaflıdır. İbn Cehm'e göre îslâmiyetin ilk yıllarında abdest almak sun? net idi. Ancak daha sonra teyemmüm âyetinin inmesiyle farz oldu. Ulemânın çoğunluğuna göre ise abdest, teyemmüm âyeti inmeden evvel de farz idi. Bir de her namaz kılmak isteyene mi, yoksa sadece abdestsiz olanlara mı farz olduğu konusunda da ihtilâf vardır. Seleften bazılan, "her namaz için ab-dest almak farzdır" demişler ve "Namaza kalkmak istediğiniz zaman yüzlerinizi yıkayın"[290] âyetini delil göstermişlerdir. Ulemânın çoğunluğu "Başlangıçta her namaz kılmak isteyen kimse için abdest almak farz idi, ama sonra bu âyetin hükmü neshedildi" demişlerdir. Bazılarınca her namaz için abdest almak menduptur. Bazıları da "âyeti kerimedeki emir abdesti olmayanlar içindir, abdestli kişiler için abdest yenilemekse mustehabtır" demişlerdir. Fetva ehli bu görüş Üzerinde birleşmişler ve aralarında ayrılık kalmamıştır. Buna göre âyetin mânâsı şöyle olur; "Eğer siz abdestsiz iken namaza kalkarsanız abdest alın."
İmam Nevevî şöyle der: "Abdest almadan veya teyemmüm etmeden namaz kılmanın haram olduğunda ulema arasında ittifak ve icma vardır. Bu hususta farz namazla nafile namaz arasında fark yoktur. Şükür secdesi, secdc-i tilâvet ve cenaze namazı da aynıdır. Şa'bî ile Ibn Cerir et-Taberî cenaze namazının abdestsiz kılınabileceğini söylemişlerse de bu görüş bâtıldır. Bir kimse özürsüz olarak kasten namazı abdestsiz kılsa, bizim mezhebe (Şafiî mezhebi) ve cumhur-u ulemâya göre kafir olmaz. Ebû Hanife'den kâfir olacağına dair bir rivayet vardır. Çünkü abdestsiz namaz kılmak, namazla alay etmektir. Bizim delilimiz şudur: Küfür ittikaddan doğar» yani abdestin farz olmadığını itikad ederse kâfir olur. Halbuki biz itikadı sağlam olan kimsenin abdestsiz namaz kılmasını sözkonusu ediyoruz. Bütün bunlar abdestsiz namaz kılan kimsenin özrü bulunmadığı hali ile ilgilidir."
İmam Nevevî, su veya toprak bulamayan kişi hakkında da Şafiî ulemasının dört kavli bulunduğunu, bunların en sahihinin o kişinin içinde bulunduğu hal ile namazını kılıp sonra suyu bulunca abdest alıp namazım iade edeceği görüşü olduğunu söyler.[291]
Bu konuda Menhel yazarı şöyle diyor: Özründen dolayı abdestsiz olarak namaz krlan kimseye gelince bu kimse su, ya da su yerine geçen toprak cinsinden bir şey bulamayan kimse gibidir. Bu hususta delil bakımından en kuvvetli görüş su ya datoprak bulamayan kimsenin bulunduğu hal üzere namazını kılıp iade etmeyeceğine dâir olan görüştür. Bu kimsenin bu haliyle namazını kılması icab ettiğinin delili, "ben size bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiği ölçüde yapınız"[292] hadisidir. İade etmemesinin sebebi ise, iade edeceğine dair bir delilin bulunmamasıdır. Ahmed b. Ahmed ile Şafiî'lerden Müzeni bu görüştedirler. Şâfiîyyeden meşhur olan görüşe göre bu kimse namazını kılar, sonra taharete imkân bulunca iade eder.
"Mâlikîlerden bazıları da bu görüştedir. Mâlikîlerin mutemed olan görüşüne göre bu kimsenden namaz edâen ve kazaen sâkit ohır".
"İmam Ebû Hanife'ye göre su ya da toprak cinsinden bir şey bulamayan kimsenin abdestsiz olarak namaz kılması küfürdür. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise, bu kimse suyu buluncaya kadar namaza niyet etmeden namaz kılıyormuş gibi rükû' ve secde

eder fakat suyu bulunca iade eder"[293]

Bazı Hükümler

1. Haram maldan verilen sadaka kabul edilmez.
2. Özürsüz olarak abdestsız veya gusulsuz kılınan namaz kabul edilmez. Bu hususta nafile ile fark arasında herhangi bif fark yoktur.
3. Abdestsiz namaz kılan kâfir olmazsa da ekseri ulemâya göre günahkâr olur.

60....Ebû Hureyre (r.a.) den, demiştir ki: Resulüllah (s.a.) şöyle buyurdu: "Abdestsiz olduğu zaman, abdest alıncaya kadar (abdest almadıkça) Allah, hiç birinizin namazını kabul etmez.[294] [295]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "hades" kelimesi ile abdestsizlik, gusülsiüzlük ve nayız hallerinin hepsi kast edilmiştir. Binaenaleyh namazdan evvel veya namaz içerisinde bu hallerden birinin meydana gelmesiyle namaza devam etmek caiz değildir.
Nitekim Ebû Hûreyre Hazretlerine hadesin ne olduğu sorulduğu zaman: "yellenmektir" diye cevap vermiş olması, işin en hafifini zikrederek daha ağır hallerin hades sayılmasının pek tabii olacağını ifade etmek içindir.
Burada namazın kabul edilemeyeceğinden maksat da, sahih olmayacağıdır. Yoksa "Kim bir kâhini tasdik ederse onun namazı kabul olmaz"[296] Ve, "Eteğini yerde sürüyen kişinin ve efendisinden kaçan kölenin namazı kabul olmaz.[297] Hadis-i şeriflerindeki gibi namazın semeresi olan sevabı olmaz anlamında değildir. Bir ilâhî emir şartlan yerin egetirilerek yapıldı mı kabul edileceği umulur ve mecazen "kabul edildi" denilir. Binaenaleyh namaz kılacak kimse abdestsiz ise, mutlaka abdest almalıdır.
Burada "abdest almayınca" denilmesinin hikmeti, taharette suyun asıl oluşundandır. Yoksa su bulunmadığı veya kullanmak mümkün olmadığı zaman teyemmüm edilebilir. Nitekim Ebû Zer (r.a.)'den gelen bir hadis-i şerifte "On sene bile su bulunmasa temiz toprak müshimanın abdest suyudur" buyurulmuştur.[298] [299]

Bazı Hükümler

1. Abdestsizlik veya gusülsüzlük hallerinden temizlenmedikçe kılınan namaz sahih olmaz.Bu hallerden birisi kendisinde bulunan kimsenin temizlenmesi şarttır.
2. Abdest, namazın sıhhatinin şartlarındandır. Abdestli olan kişinin tekrar abdest alması vacip değildir.
Bu mesele, inşallah "hadeste şüphe" konusunda daha genişçe ele alınacaktır.

61....Ali[300] (r.a.)'den demiştir ki; "Resûiullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Namazın anahtan, temizlik (abdest-teyemmüm) dir. Girişi, tekbir almak; çıkışı selâm vermektir"[301] [302]

Açıklama

Metindeki "tuhûr"dan maksat, su ile veya toprak ile temizlenmektir.Bu da hem abdesti, hem de guslü içine almaktadır. Hadis-ı şerifte namaz, kilitli bir hazineye benzetilmiştir. Binaenaleyh ab-destsiz ve gusülsüz kimseler bu hazineyi açamazlar. Ancak bu mânevi pislikten temizlenen kişiler namaz hazinesinin kilidini açarak o kıymetli mücevherleri elde edebilirler. Taharet namazın şartıdır.
Namaza giriş ise "tabîîm" kelimesiyle ifade edilmiştir. Tahrim haram kılmak demektir. Zira namaza "Allahü ekber" diyerek başlayan kimseye, artık namazın dışında (konuşmak, yemek, içmek gibi) bir işle meşgul olmak haram olur. îşte bu sebepten iftitâh tekbirine tahrîm tekbiri de denir. Namaza tekbir ile girilmesi hususunda ittifak olmakla birlikte, rükünden mi, yoksa şarttan mı olduğunda ihtilâf vardır.
Namaz için şart ve rükün nedir?
Hadesten taharet, necasetten taharet, sert-i avret... gibi. Namazın dışında olup da lüzumlu olana "şart; kıyam, kıraat... gibi namazın içinden olup da terk edilmesi halinde namazı bozana da rükün denir. Bunların böyle olduklarında ittifak vardır.
îftitâh (namaza giriş) tekbirlerinin alınması ile namaza başlanacağına göre, onu namazın dışında sayan Hanefî fukahasımn çoğunluğunca iftitâh tekbiri namazın şartındandır. Rükündendir (namazın içindendir) diyenlere göre ise, tekbîr ile namaz arasında bir fasıla olmadığı için namazın içinden, yani rükünlerinden sayılmıştır.
Bu sebeble cemaatle namaz kılanların, imamdan evvel iftitâh tekbirini almaları halinde ihtidalarının sahih olmadığında ittifak edilmiştir. Çünkü imama uymamış sayılırlar.
Namaza giriş tekbiri'ne gelince: Bu mevzuda Menhel yazarı şöyle diyor: "Cumhuru ulemaya göre bu hadis-i şerif namaza ancak Allahü Ekber sözüyle girilebileceğine, bu lâfzın dışında bir lafızla girilemeyeceğine delâlet etmektedir. îmam Ebû Hanife'ye göre ise, Allah'ı tazim ifâde eden lâfızlarla da namaza girilebilir."
Ancak bu lâfızlar içerisinden Allahu ekber lâfzını seçerek namaza onunla başlamak vacib olduğundan bu lafzı terketmek mekruh olur. Delili ise "Al-lahü ekber sözüyle başlamayan kimsenin^ namazı tamam olmaz."[303] mealindeki hadis-i şeriftir [304] ve: "Rabbİnin ismini anıp namazı kılan"[305] âyet-i kerimesi de buna delâlet eder. Çünkü burada geçen zikir kelimesi

tekbirden daha kapsamlıdır.
îmam-ı Mâlik ile İmam Ahmed ve selef ulemâsının ekserisine göre ise, namaza ancak "Allahü ekber" lâfızıyla başlanabilir. İmam-ı Şafiî'ye göre ise, "Allahu ekber*' ve "Allahu'I-Ekber" lafızlarından biriyle başlanabilir. Bu iki lafzın dışında bir lafızla başlamak caiz değildir. Delili ise, mevzumu-zu teşkil eden hadis-i şeriftir. Bu hadisten anlaşılan budur. Çünkü Ekber lâfzının başına "el" harf-i tarifini ilâve etmek hadis-i şerifte yerine getirilmesi emredilen "Allahu ekber" lafzına bir noksanlık getirmez, ancak bu lâfız yerine başka bir lâfız kullanmak, bu emre aykırı düşer.
"Allahu ekber" lafzından başka bir lâfızla namaza başlamanın caiz olmadığını söyleyen cumhur-u ulemanın delilleri ise, şunlardır:
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "et-tekbir" kelimesinin başında bulunan harf-i tarifin "and" için olması dolayısıyla "Allahu ekber** lâfzına delâlet etmesi.
856 ve 857 numaralı hadisler;
Hz. Peygamberin bütün namazlarında devamlı "Allahu ekber" sözüyle başlamış olması.
Hanefi fakihlerinden Ebû Yûsuf'a göre, tekbir köjtünden gelen "Allahu ekber", "AUahu'I-Cebîr" Ie de girilebilir.
İmam Ebû Hanife ve İmam Muhammed "Cenab-ı Hakk'ı tazim ifâde eden bütün lâfızlarla namaza girilebilir" demektedirler. "er-Rahmanu Ekber" "Allahu Ecel*', "Allahu A'zam" gibi, ancak "Allahu Ekber" lafzı ile girmek vaciptir. Yukarıda zikredilen lafızlarla da namaza girilir ise de, namazın vacibi terk edilmiş olur.
Namazdan selâmla çıkma: Hanefi Mezhebinde, teşehhüd miktarı oturduktan sonra, namazdan isteyerek çıkmak, imam-ı Azam'a göre farz, İma-meyne göre vâcibtir. Ancak, namazdan çıkışın selâmla olması, ittifakla vâcibtir. Çünkü Hanefî Mezhebine göre "tek kişinin naklettiği (ahad) hadis'le ancak vâcib sabit olur" Binaenaleyh bu hadisde âhâd bir hadis olduğundan, Hanefilerce, selâm vererek namazdan çıkmanın hukmu vâcib olmakla beraber, mâlikiler ve Şâfîîlerce farzdır.
Hanefî Mezhebinde namazdan selamla çıkılmasının vâcib oluşuna delil, Ibn Mes'ud hadisidir. Resul-i Ekrem (s.a.) Ibn Mes'ûd (r.a.) a teşehhüdü öğretirken, "İşte bunu, bunu, yaptın mı namaz borcundan kurtuldun"
dediğine ve namazın tamamlanması için selâmdan soz etmediğine delâlet eden 857 numaralı hadistir. Ancak cumhura göre Hz. Peygamber'in Ibn Mes'-üd'a selâmdan bahsetmemesinin sebebi, onun selâm lâfzında kusur etmemiş olmasıdır.[306]

Bazı Hükümler

1. Namazın sıhhati için taharet şarttır.
2. Namaza girmek ancak ıftıtah tekbınyle olur. Tekbîr farzdır.
3. Namazdan çıkış ancak selâmladır.Hanefilere göre selâmla çıkış vâcîbtir. Diğer mezheblere göre farzdır.[307]

32. Abdest Üzerine Abdest Almak

62... Ebû Gutayf el-Huzelî şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın yanında idim, öğleyin ezan okununca abdest aldı ve narnaz kıldı. İkindi vakti ezan okununca (tekrar) abdest aldı. Sebebini sordum, şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) "*Kim abdestli olduğu halde tekrar abdest alırsa, Allah o kimseye on iyilik sevabı yazar*" diye buyurdu.[308]
Ebû Dâvûd der ki; bu, Müsedded'in hadisidir. Tam olanı da budur.[309]

Açıklama

Allah Teâlâ'mn güzel ameller karşılığında verdiği mükafata sevab denir. Bir güzel amele verilen en az karşılıksa, on sevabtır. Bu 700 ve hatta daha fazla olabilir. Kulun ihlâsına ve Cenab-ı Hakk'ın takdirine göre bu miktar değişir.
Ebû Davud'un beyânına göre, Müsedded vasıtasıyla gelen bu hadis diğer ravi Muhammed İbn Yahya'nın rivayetinden muhteva bakımından daha tamdır. Fakat aslında İbn Mâce'nin Muhammed İbn Yahya'dan rivayet ettiği hadis Müsedded'inkinden de daha tamdır.[310]

Bazı Hükümler

1. Her zaman için abdestli de olsa kişinin abdest tazelemesi mustehaptır. Bu hususta yolcu ile yolcu olmayan arasında fark yoktur. Ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Ancak Zahirî Mezhebine ve Şîîlere göre ise, mukîm olanlara her namaz için abdest almak farzdır.
Bu hususta şu hadis-i şerif delil olarak gösterilmektedir: "Resûl-i Ekrem (s.a".) Mekke'nin fethine kadar her namaz için bir abdest alırdı. Fetih günü ise, bütün namazlarını bir abdest ile kılınca Hz. Ömer bunun sebebini sordu:
"Ya Resulüllah bu güne kadar hiç yapmadığınız bir iş yaptınız. Acaba bunu bile bile mi yaptınız" dedi. Resul-i Ekrem (s.a.) de:
" Evet, bile bile yaptım" cevabını verdi.[311]
Bu görüş reddedilmiştir. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.) önceki uygulamasını farz olduğu için değil, sevab umarak öyle yapmıştı.[312]

33. Suları Pisleyen Şeyler

63....Abdullah b. Ömer'den demiştir ki, Nebî (s,a.)'e ehlî yabanî hayvanların uğrağı olan suyun durumunu sordular.Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İki külle miktarında olan su pislik tutmaz"[313]
Ebû Dâvüd dedi ki; Bu Ibnu'l*Alâ'nın rivayet ettiği metindir, Osman b. Ebî Şeybe ve Hasan b. Ali, (Seneddeki Muhammec b. Cafer yerine) "Muhammed b.Abbâdb. Cafer'den"diyerek rivayet ettiler. Ebâ Dâvûd "doğrusu da budur" dedi.[314]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin gerek rivayet edilen metinleri ve gerekse se-netleri çeşitli blup birini diğerine tercih etmek mümkün olmadığından manası ve hükmü üzerinde imamlar arasında görüş ayrılıkları vardır.
İmam Malik, bir kavlinde, İmam Ahmed ve Zahirîler, Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'nin rivayet ettiği:
"Su muhakkak ki temizdir; onu hiç bir şey pislemez"[315] Hadis-i şerifine bakarak; "Su az olsun çok olsun temizdir, ancak karışan pislik suyun üç özelliğinden birini değiştirirse ancak o zaman (su) pis olur. Çünkü bu konuda icmâ vardır" dediler.
Hanefî ve Şafîîlere göre ise, bu durum, suyun çokluğuna ve azlığına göre değişir. Az suyu pislik mutlaka murdar eder, çok su ise, renk.koku ve tat gibi üç özelliğinden biri bozulmadıkça pislenmez. Ancak Hanefîlerle Şafîî-ler, çok suyun miktarını tayin hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.
Şafîîlere göre, hecr küpleriyle iki küp su, çok sudur. Hadîs-i şerifte geçen "külle" işte bu küptür. İki kulle'yi ulemâ, S tulum olarak takdir etmişlerdir. Kimi de "iki külle, 408'Htre eder** demiştir ki buna göre.bir kuüe 204 litre oluyor. İki külle 408 litrelik iki küp eder.
Hanefî mezhebinde ise, çok su (Havz-ı Kebîr) yun miktarı hakkındaki görüşler şöyledir: Ebû Hanife'ye göre bir tarafı dalgalandığı zaman bu dalga karşı tarafa erişemeyecek kadar büyük olan göl, büyük, suyu çoktur. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise (10 x 10 arşın) boyutları olan gölün suyu çok, göl ise büyüktür. Daha azı ise, az su (havz-ı sağır) dur. Bir arşın 68 cm.dir. Eğer suyun çevresi daire şeklinde olursa, havz-i kebîr sayılabilmesi için çevresinin 36 arşın olması lâzımdır. Suyun derinliği hakkında kimisi bir arşın,kimisi bir karış demişse de Zeylaî su avuçlandığı zaman taban görünmeyecek kadar yerin yüzünü örtmuşse su çok, havuz da büyüktür. En doğru görüş budur, demiştir.
Ebû Hanife'den zahir olan, rivayete göre, kullananın kanaati mühimdir. Avuçladığı zaman necasetin suyun bir ucundan öbür ucuna erişemeyeceği kadar çok olduğuna hükmederse, su çoktur. Yani havz-ı kebîr'dir. Yoksa su az, havuz küçüktür. Her insanın kanaat belirtmesi mümkün olmayacağına göre 10 x 10 arşın görüşü Hanefî mezhebinde ağırlık kazanmıştır.[316]

Bazı Hükümler

1. Yırtıcı hayvanların artıkları pistir.
2. Yine bu hayvanların sidikleri de pistir.
3. İki külle miktarına ulaşan bir su, kokusu ve tadı değişmedikçe içine pislik düşmekle pis olmaz. Fakat bunlardan biri değişirse, pis olur. imam Şafîî ile İmam Ahmed ve Ebû Sevr bu görüştedirler. Ancak bu görüşün dayanağı olan mevzumuzu teşkil eden hadis, senedi ve metin cihetiyle muzda-rib sayılarak tenkid edilmiştir.
4. Az olan suyun içine herhangi bir pisliğin düşmesiyle -üç özelliğinden biri değişse de, değişmese de- o su pis olur.

64....Abdullah b. Ömer (r.a.)'in rivayet ettiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.)'e çölde bulunan suyun hükmünü sordular da Efendimiz cevaben yukarıdaki hadisi irad buyurdu.
65. ...Ubeydullah'dan, dedi ki; "Babam Abdullah b. Ömer bana Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi: "Su iki kulleye ulaştığında pis olmaz."[317]
Ebû Dâvûd, Mammâdb. Zeyd (bu hadisi) Âsım'dan mevkuf olarak nakletti demiştir.[318]

Açıklama

Bu hadisin açıklaması bu hadis içinde geçerlidir. Hadis-i şerif, "çok suyun 2 kulleden (yaklaşık olarak 408 litre) ibaret olduğunu söyleyen İmam Şâfîî'nin delilidir.
Hanefî âlimleri külle hadisleri'ni muzdarib olmaları itibariyle delil olarak almamışlardır. Zira İmam Ahnied ve Dârukutnî'nin iki veya üç külle şeklinde, İbn Mâce'nin Sünen'inde İmam Şafîînin hocası Vekî'in de iki veya üç kulleye ulaştığında Dârakutnî'nin diğer bir rivayetinde "su 48 kulleye ulaştığında necaset taşımaz" gibi çeşitli rivayetlerin bulunması sebebiyle hadisi muzdarib görüp delil olarak kabul etmemişlerdir. Bunun için de diğer hadislerden istifade ederek durgun suların ölçüleri hakkında yukarıda beyân ettiğimiz görüş ve ictihadlarda bulunmuşlardır. Şafîî, "bu hadis muzdarip de olsa, diğer rivayetler arasında en sahih olanıdır" diyerek onunla amel etmiştir.[319]

34 Buzâ'a Kuyusunun Suyu

66....Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.) den rivayet edilmiştir ki; Resû-İullah (s.a.)'e hayız bezlerinin, köpek leşlerinin ve kokmuş nesnelerin atıldığı bir kuyu olan Buzâ'a kuyusundan abdest alabilir miyiz? diye soruldu. Resûlullah (s.a.) "Su temizdir, onu hiç bir şey pisletmez" buyurdu.[320]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bazı râvîler, senedde geçen Abdullah b. Rafı yerine Abdurrahman b. Râfî demişlerdir.[321]

Açıklama

Zikri geçen Buzâ'a kuyusu Medine'de meşhur bir kuyu idi.Bulunduğu yer, çevresinden oldukça alçak olduğundan halkın çöplüklerini, köpek, leşlerini ve diğer pislikleri sel suları sürükler getirir buraya doldururdu. Hatta kadınlar hayız bezlerini de atarlardı. Bütün çevrenin suları bu çukurda kalan kuyuya aktığı için büyük bir havuz teşkil edecek kadar da çok su birikirdi.
Tirmizî şârihi Mubarekfûrî, bu hadis-i şerifle ilgili açıklamasında, bu sellerin aktığı yerin bir kuyu olduğunu, yoksa Hidâye müellifi Merğınânî'-nin zannettiği gibi bostanlar arasında akıp giden bir su olmadığını söylemiş ve eğer öyle olsaydı, kuyu ismi verilmezdi, üstelik ağzının çapı da altı arşın idi, demiştir.
Bu hadisin getirdiği hüküm ile kulleteyn (iki külle) hadisi'nin arasında bir çelişki var gibi ise de, gerçekte hiç bir çelişki bulunmamaktadır. Muhtelif mezheb âlimleri zahirde var gibi görülen bu çelişkinin giderilmesinde aşağıdaki te'villere baş vurmuşlardır:
1. Maliki ulemâsına göre yukanda da beyân edildiği gibi, az olsun çok olsun, akar olsun durgun olsun vasıflarından birini kaybetmedikçe (necasetin eseri üzerinde görülmedikçe) su pis olmaz. Binaenaleyh Buza'a Kuyusun-daki suyun evsâfı da değişmediği için onun suyu temizdir.
2. Şafîî ulemasına göre ise, durgun sular iki kulleyi aştığı takdirde pis olmaz. "Buzâ'a Kuyusundaki sular bu miktarı aştığı için pis değildir"
3. Hanefüere göre ise, Ebû Dâvûd Sarihlerinden Hattâbî ve İbn Res-lân'ın açıkladıkları gibi Buzâ'a Kuyusu, bilinen mu'tad kuyulardan biri değil; Beni Sâîde bostanlarına suyu akan bir pınardır. Buna göre Buzâ'a kuyusu, akan su hükmünde olduğundan ve necaset eseri görülmediğinden bu kuyunun suyu temizdir.
Buna rağmen bazı âlimler, böyle bir kuyu suyunun kullanılması insan tabiatı ve temizlik kaideleriyle bağdaşmayacağından bu kuyuya gelen nesâcetlerin yine sel suları ile akıp gittiğini, kalan suyun temiz bir su olduğu te'-viline gitmişler ve Mâlikî ve Şâfîi ulemasının te'viüerinde zorlama görmüşlerdir.
Hadis-i şerifte geçen "hayz bezlerinin, köpek leşlerinin atıldığı" tâbirlerine bakarak o zaman müslümanların bu kuyuya bu pislikleri kendi elleriyle attıkları sanılmamalıdır. Yukanda da işaret edildiği gibi, bu pislikleri oraya sel sulan veya rüzgâr sürükleyip getiriyordu. Tabii ki, o zaman Medine münafıklarının da böyle pislikleri buraya atabilecekleri düşünülebilirse de sulara ve ağaç altlarına abdest bozmaktan nehyedilen müslümanların bu işi yapacakları prensip olarak düşünülemez.[322]

Bazı Hükümler

1. Buza'a kuyusunun suyu temizdir.
2. Su ister az olsun, ister çok olsun vasıfları değişse bile içine bir pislik düşmesiyle pislenmiş olmaz.
Hz. İbn Abbas ile Ebû Hüreyre, Hasan Basrî, tbnü'l-Müseyyeb, İkri-me, İbn Ebi Leylâ, Sevrî, Davûd-u Zahirî, Nebat, Câb îbn Zeyd, Mâlik ve Gazâlî bu hadis-i şerifin zahirine dayanarak, "Su ister az, ister çok olsun içine düşen bir şeyle pislenmiş olmaz,. Vasıflarının değişip değişmemesi de önemli değildir" demişlerdir. Oysa bir necasetle vasıflarından biri değişen suyla taharet yapılamayacağına dair icmâ' vardır. îbn Ömer (r.a.) ile Mücâ-hid, İshâk Ehl-i Beytten, el-Müeyyedbillâh, Ebû Tâlib, Nasır, Mezheb İmamlarından imam Ahmed, Şafîî uleması ve Hanefî uleması ise; su kullanıldığı zaman içindeki pisliğin de kullanılmış olacağı düşüncesinden hareket ederek ve aşağıdaki hadis-i şeriflere dayanarak "İçine necaset düşen az su, vasıflan değişse de değişmese de pis olur" demişlerdir.
"Herhangi biriniz uykudan kalktığı zaman elini yıkılmadıkça (su) kab(ın)'a sokmasın, çünkü elinin nereden geleceğini bilemez" (bk. 104 nolu hadis)
"Birinizin kabını köpek yaladığı zaman İçindekini döksün. Sonra onu yedi defa yıkasın" (bk. 74 nolu hadis)
"Sakın hiç biriniz durgun suya işemesin" (bk. 69 ve 70 nolu hadisler) "Müftüler sana fetva verseler bile sen fetvayı kalbinden al."[323] "Şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene bak"[324] "Su iki kütleye ulaşınca pis olmaz" (bk. 65 nolu hadis)
Bu görüşte olan ulemâya göre bu hadis-i şerifler açıklamakta olduğumuz1 hadisin hükmünü tahsis edmişlerdir.
Birinci görüşü savunanlara göre ise ikinci görüşü savunanların dayandığı hadislerde kendi görüşlerini destekleyen kesin bir ifâde yoktur.

67....Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayet edilmiştir, dedi ki: Resûlül-lah (s.a.)'e köpek leşlerinin, hayız bezlerinin ve insan pisliklerinin atıldığı (bir kuyu olan) Buzaa kuyusundan sana çekilen su hakkında ne dersiniz? diye sorulduğunu işittim. Resûlullah (s.a.) de; "Muhakkak kî su temizdir ona hiç bir şey pisleyemez" buyurdular.[325] Ebû Dâvûd der ki: "Kutebye b. Said'i şöyle derken işittim: "Ben Bu-zâa kuyusunun kayyimine (bekçisine) kuyunun derinliğini sordum; "Bu kuyuda su en çok olduğu zaman insanın kasığına (kadar) çıkar*' Ben de azaldığı zamanki halini sordum. "Bana avret mahallinin aşağısına kadar çıkar" diye cevap verdi.
Ebû Dâvûd der ki: "Ben Buzâa kuyusunu cübbemle ölçtüm. Onu kuyunun Üzerine serdim, sonra çıkarıp ölçtüm de eninin altı arşın olduğunu gördüm. (Bir zira (arşın) dirsekten orta parmağın ucuna kadar olan uzunluktur) Kapıyı açıp da beni içeriye sokan kapıcıya, bu kuyunun eski kapısında bir değişiklik oldu mu? diye sordum, "hayır" cevabını verdi. Kuyudaki suyun renginin bozuk olduğunu gördüm."[326] [327]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen, "avret mahalli" nden maksat, İbn Reslan'a göre,"diz kapağt"dır. Kuyudaki suyun uzun zaman kuyuda kalması ve içine ağaç yapraklarının düşerek çürümesiyle renginin bozulmuş, olduğu düşünülebilir. Ancak uzun süre kalmaktan ve yosun bağlamaktan, içinde yaprakların çürüyüp dağılarak rengini veya kokusunu bozmasından dolayı su temizleyicilik vasfını kaybetmez. îbn Sîrin'in görüşü ile İmam Mâlik'den gelen bir rivayet istisna edilirse, bu gibi sularla abdest alınabileceği hususunda ittifak vardır.
Hanefî mezhebinde de, yapraklar suyun incelik ve akıcılığını bozmadığı müddetçe böylesi su ile abdest alınabilir. Suyun tabiatı denilen incelik ve akıcılığı bozulduğu takdirde su, mukayyed su hükmüne geçeceğinden hadesten taharette kullanılamaz.[328]

Bazı Hükümler

1. Her ne kadar bu hadis suyun içine necaset düştügünde suyun pis olmayacağına delâlet etmekte ise de böyle bir suyun pis olacağına dair icmâ' ve hadisler vardır. (Bir önceki hadisin şerhine bakınız.)
2. Pisliklerin topluma ve mahalle sakinlerine zarar vermeyecek uzak bir yerde toplanmasında bir sakınca yoktur.
3. Kadınlar, özel hallerinde kullandıkları, kullanılamayacak hale gelmiş bez parçalarını atabilirler. Ama bunların herkesçe görülmeyecek bir yere bırakılması uygun olur.
4. Meclis olduğu kesinlikle bilinmediği takdirde kuyu ve pınar sulan kullanılabilirler.
5. Şüpheli olan durumlarda, bilen bir kişi varsa, malûmat edinmek için soru sorulabilir.Özellikle böyle bir titizlik abdest alınacak sular hakkında gösterilmelidir.[329]

35. Suyun Cünüp Olmayacağı

68....İbn Abbâs'dan, şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.)'ın hanımlarından biri Cefne denilen büyük bir kapta gusletti. Sonra da Resul-i JEkrem o kaptan abdest almak veya gusletmek için gelince
"Ya Resulellah ben cünüp idim" dedi.
Bunun üzerine Resûlallah şöyle buyurdu:
"*Su cünıup (pis) olmaz.*"[330] [331]

Açıklama

Hadis-i şerifte sözü geçen hanımın, mü'minlerin annesi ve İbn Abbas'm teyzesi Meymûne (r.anhâ) olduğunu Dârakutnî haber vermekte ve bu hadisi şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbas teyzesi Mey-mûne'nin şöyle dediğini nakleder: Cünuptüm, bir kapta yıkandım, biraz su artırmıştım. Hz. Peygamber geldi, yıkanmak istedi de: "Yâ Resûlallah ben o sudan yıkanmıştım" dedim. Peygamber (s.a.) de "Su cümıp olmaz" dedi ve o sudan gusletti. Ayrıca bu hadisi İbn Mâce de rivayet etmiştir.[332]
"Cefne'de yıkandım" sözü, "cefneden su alarak yıkandım" anlamına gelmektedir. Meymûne (r.a.) cefnedeki su ile yıkandığı için elinin girip çıkmasından dolayı suyun pis olduğunu zannederek, Resûlullah'a durumu haber vermiş, bunun üzerine de Resûl-i Ekrem "Su cünup olmaz" buyurmuşlardır. Bilindiği gibi cünuplük manevî pislik olduğundan maddi pislikle kıyas edilemez. Cünup olan bir organın dokunduğu su pis olmaz. Resul-i Zişan Efendimizin bu sözüyle açıklamak istediği husus budur.
Cünup, uzak demektir. Nitekim memleketinden uzak kalan kimselere de "cünup" denir. Gusl icâbeden kişiye cünup denilmesinin sebebi, namazdan, Kur'ân okumaktan ve mescidlerden uzak kalmak durumunda olduğundandır.
Hadis-i şerifteki "su cünup olmaz" sözüyle "su pis olmaz" demek istendiğinden terceme de bunu da göstermeye çalıştık.
Nihâye'de îbn Abbâs'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte: "Dört şey cünup olmaz: İnsan, toprak, elbise, su" buyurulmuştur.[333] Binaenaleyh insan cenabet halinde de pis olm az, onunla musâfaha edenin eli pislenmez, artığı pis olmaz. Toprak da Üzerinde bir cünup yıkanmakla pis olmaz. Cü-nup bir kimsenin terinden ıslanmakla elbise ve üzerinde cünubun yıkanma-sıyla da toprak pis olmaz. Ayrıca Meymûne (r.a.) validemizin ResûluİIah'ın sünnetine uyarak elini kaba sokmadan yıkamış olduğu muhakkaktır. Eliyle su alarak yıkanmış olması da mümkündür. Bu durumda cünub olan kişinin elini kaba batırarak kaptan su alıp ellerini dışarıda yıkaması suyu pislemez. Dolayısıyla kaptaki su müstamel olmaz. Fakat elini dışanda,temizlemeden, cenabetten temizlenmek maksadıyla kaba soksaydı, suyun sadece eline temas eden kısmı müstamel (kullanılmış) su olur ve temizleyicilik vasfını kaybederdi. Fakat bu durumda da suyun yarıdan fazlası tahir ve mutahhir (temizleyici) olduğundan suyun temizleyicilik vasfı yine kaybolmazdı.
Her ne kadar, daha sonra gelecek olan Humeyd Hadisinde, kadının artığı ile gusül yapılamayacağı bir mânâ sezilirse de aslında hadiste açıkça böyle bir mânâ yoktur. Buna göre Humeyd Hadisindeki hüküm "evlâ olan yıkanılmamasıdır" şeklinde te'vil edilerek, Humeyd hadisiyle mevzumuzu teşkil eden hadis arasındaki zahirî tearuz giderilmiştir.[334]

Bazı Hükümler

1. Kadının guslünden arta kalan su temizdir. DolayısıyIa cünup olan kişi gusul âdâbma riâyet ederek yıkanan bir kimseden arta kalan suyla gusledebilir,İmam Ebû Hanife, imam Mâlik ve Şafîî ile cumhuru ulemâ bu görüştedirler.
2. İnsanın cenâbetliği hakiki bir necaset değil, hükmî bir necasettir.

3 . Abdest ve gusülde kullanılan su temiz ve temizleyicidir, imam Mâlik ile Nehâ'î, Hasan Basri ve İmam Sevrî bu görüştedirler. Fakat abdest ya da gusülde kullanılmış olan suyun temizleyicilik vasfının kalmadığına hükmeden fıkıh ulemâsı, Hz. Meymûne'nin bu suyun içine girerek yıkanmadığını, suyu kaptan alıp dışanda yıkandığını ve Hz. Peygamber'in yıkandığı artık suyun kullanılmış su olmadığını söyleyerek bu gjörüşe itiraz etmişlerdir.[335]

36. Durgun Suya Küçük Abdest Bozmak

69....Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber verdi.
"Sîzden biriniz sakın durgun suya abdest bozmasın, (ola ki) biraz sonra ondan gusleder"[336]
70....Ebû Hureyre (r.a.) Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur, dedi:
"Sakın sizden biriniz durgun suya küçük abdest bozmasın, ve cünuplükten dolayı ondan gusletmesin!'[337] [338]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "küçük abdest bozmasın" ifadesiyle durgun suya bevletmenin yasaklanmasının sebebi, o suya abdest almak veya gusl etmek için ihtiyaç iduyulacağındandır.
Görüldüğü gibi hadis-i şerifte hem suya bevletıhekten, hem de o suyla yıkanmaktan ayrı ayrı nehy vardır. Zira,
a. 65 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında da geçtiği gibi, durgun sular az olduğu zaman içine düşen necasetle pis olur:
b. İnsanların istifade edebilecekleri herhangi bir yere bevletmek yasaklanmıştır.[339] Binaenaleyh suya bevletme ile suçja yıkanma birbirinden farklı şeylerdir. Az olan su içerisine bevledilmekle pis olduğu gibi abdest veya gu-sülde kullanılmakla da müstamel olur.
Hanefî Mezhebinde sahih olan görüşe göre müstamel (kullanılmış) su temizdir. Temizleyici değildir. Yani bu sudan üzerimize bir sıçrama olursa Üzerimiz pislenmez. Fakat bu su ite ne abdest alınır ne de gusledilir.
Fukahâmn beyânına göre müstamel su, insanın üzerine sıçradığında vesveseye sebebiyet verir. Bu yüzden sıçratmamaya dikkat edilmelidir.[340]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif havz-ı k6bir olmayan durgun suya bevl etmenin haram olduğuna delâlet etmektedir. Lâkin daha Önce 63 no'lu hadiste ve onu takib eden hadislerde beyân edildiği üzere havz-ı kebîrolan sulara bevletmek o suları pisletmez. Büyük abdestin hukmu de küçük abdest gibidir. Lâkin evlâ olan çok suya da bevletmekten sakınmaktır. Bu mevzuda İmam Nevevt şöyle der;
a. Akan çok su içinde küçük abdest bozmak, haram değildir. Çünkü yasak, durgun suya attir. Fakat akan ve çok olan su içinde küçük abdest bozmaktan sakınmak daha iyidir.
b. Akan su az ise, Şâfîîlerden bir cemaate göre içinde işemek mekruhtur. Fakat muhtar kavle göre haramdır. Çünkü Şafîî ve başka müctehidlerin mezheblerine göre o su necis olmuş olur, kirletilmiş olur. Başka adamlar o suyu temiz sanarak kullanabilir ve aldanmış olabilirler.
c. Eğer su durgun ve çok ise Safîlere göre içinde işemek mekruhtur, haram değildir. Haram sayılması da tamamen isabetsiz değildir...Çünkü muhakkak âlimlere ve usûlcülerin ekserisine göre yasaklama haram kılınmayı gerektirir. Aynca yasaklama nedeni olan kirletme burada da mevcuttur. Yasaklamanın diğer sebebi olan pislenme'ye gelince; eğer işeme ile bu suyun evsafı değişmiş ise, necis sayılması, icmâ' ile sabittir. Ebû Hanife ve ona muvafakat eden âlimlere göre bir tarafı hareketlendirildiği takdirde karşı tarafında da hareket görülen su, içine necasetin düşmesi ile pis olmuş olur.
d. Durgun ve az su içinde abdest bozmaya gelince, Şâfîüerden bir cemaate göre mekruhtur. Fakat doğru ve muhtar olan kavle göre haramdır. Çünkü, böylesi suya karışan sidik, onu necis eder, kullanılmaz hâle getirmekle mâ (su) olmaktan çıkarır, bilmeden başkasının onu kullanıp aldanmasına sebep olur.
Âlimler demişler ki suda büyük abdest bozmak küçük abdest bozmak gibidir; hattâ daha çirkindir. Bîr kab içinde abdest bozup onu su içine dökmenin hükmü de su içinde abdest bozmak gibidir. Keza bir su kenarında küçük abdest bozmak suretiyle sidiğin akıp suya karışmasına sebebiyet vermenin hükmü de aynıdır. Bütün bunlar mezmum, çirkin ve yasaklanmış fiillerdir.
Hatta âlimler, su yollarında ve suya yakın yerlerde suya kanşmasa bile abdest bozmayı mekruh görmüşlerdir.[341]
2. Az suyun içine girerek yıkanmak yasaktır.
3. Az otsun çok olsun durgun suyun kirletilmemesi, çevre sağlığı bakımından oldukça önemlidir.[342]

37. Köpeğin Artığı İle Abdest Almak

71....Ebu Hureyre (r.a.)fden rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Sizden birinin kabını köpek yaladığı zaman onun temizlenmesi, (birincisi toprakla olmak şartıyla) yedi kere yıkanmasıdır*".
Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi "birincisi toprakla olmak" ilâvesiyle Eyyûb ve Habtb b. Şehid, Muhammenden rivayet etmişlerdir."[343]

Açıklama

“Vüluğ” köpeğin dilinin kenarıyla su içmesi anlamındadır.Bu mevzuda farkh akı rivâyet vardır, rititün btf rivayetler şu dört hususu ihtiva etmektedir:
1. Birinci yıkayışta toprakla ovunuz.
2. Yedincisinde, toprakla ovuverirseniz de caizdir. Ancak birincide toprakla ovmanız daha iyidir.
3. Bu yıkayışların herhangi birisinde toprakla ovmanız yeterlidir.
4. Sekizincide toprakla ovunuz.
Menhel yazan bu rivayetlerin arasını şöyle birleştirmiştir:
"Birinci yıkayışı toprakla yapmak en iyi ve en mükemmel olanıdır.Yedinciyi toprakla yıkamak en iyisi olmamakla beraber caizdir. Geriye kalan yıkayışların herhangi birini toprakla yapmak da yeterlidir.”
Nevevî, "Sekizincide toprakla ovun" rivayeti bizim(şâfiilerin) ve aynı zamanda cumhurun mezhebidir. Zira hadisten murad, kabı yedi defa yıkayın ama bunların birinde suyla toprağı karıştırarak yıkayın, demektir. Bu bakımdan toprak su yerine geçmiş ve ona sekizinci yıkama denmiştir" görüşündedir.[344]
Lâkin îbn Dakiki'1-lyd buna itiraz ederek, "Sekizinci yıkayışı toprağa bulayarak yapınız" emri bu hususta herhangi bir te 'vile imkân vermeyecek kadar açıktır. Eğer ilk yıkayış toprakla olmuşsa sekizinci yıkayış da su ile olmuştur" demektedir.
Bazıları "Hanefüerle Mâlikfler bu hadisin zahirine muhalefet ederek toprakla yıkamaya itiraz etmekte fakat yedi kere yıkamayı kabul etmektedirler" demişlerse de, kendilerine şu cevap verilmiştir: "Toprakla sürtmek imam Mâ-lik'in rivayetinde yoktur. Fakat yedi kere yıkamak ona göre mendubtur. Çünkü İmam Mâlik'e göre köpek pis değildir."
Mâliklerden bazılarına göre, çoban ve av köpeklerinin yaladığı kabı yıkamak gerekmez. Ancak beslenmesine izin verilmeyen köpeklerin yaladığı kabı yıkamak menduptur.
Mâlikîlerden bazılanda "kuduz köpeğin yaladığı kap yıkanır, diğerleri yıkanmaz" derler.
Hanefîlere göre ise, kabı yedi kere yıkamak ve toprakla ovmak icabet-mez. Ebu Cafer "et-Tahâvî, Hanefîlerin bu konudaki görüşünü şöyle özetlemiştir: "Köpek ağzını kabın içine sokarsa o kabı hemen dök, sonra üç kere yıka"[345] hadisini de Hz. Ebu Hüreyre rivayet etmiştir. Yedi defa yıkamanın vücubu bu hadisle kaldırılmıştır. Çünkü yedi defa lâfzını daJEbû Hurey-re rivayet etmiştir. Hiç bir sahâbinin Efendimizden işittiğinin tersine amel etmesi veya fetva vermesi helâl olmaz. Demek ki, ikinci hadis birincinin hükmünü kaldırdığından ikinciyle amel etmiştir. Ebû Hureyre'den rivayet eden râviler için bu hadis haber-i âhad obuası bakımından zayıf sayılabilirse de haberi bizzat Resûlullah (s.a.)'dan işiten Ebû Hureyre (r.a.) için zayıflık mevzuu bahs değildir. Zaten onunla amel etmiştir.[346]

Bazı Hükümler

1. Köpek pistir. Çünkü salyasının pis olduğu kabul edilince, salyanın çıktığı bedenin de pis olduğunu kabul etmek gerekir ki cumhurun görüşü de budur.
2. Maliklerin köpeğin temiz olduğuna dair delili bu hadis değil, "Avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin"[347] mealindeki âyet-i kerîmedir.
"Mademki onların tuttukları av temizdir, öyleyse köpeklerin avlar üzerine akıttıkları salyaları ve dolayısıyla kendileri de temizdir" diyorlar. Bir de Buhârî'deki Hz. Peygamber zamanında köpeklerin mescide serbestçe girip çıktığım ifâde eden hadisi delil getiriyorlar.
Halbuki âyette köpeğin yaladığı hayvanın helal kılınması, köpeğin av Üzerine akan salyasının da temiz olmasını ve yıkanmamasını gerektirmez. Salyanın pisliği ve yıkanması gerektiği, temizlikle ilgili umûmî hükümler içerisinde ifâde edilmiştir. Avı yıkamanın gerekmediği kabul edilse bile, bu, avlara ait özel bir durum olabilir. Köpeğin mescide girmesi de onun temizliğine delâlet etmez. Hafız İbn Hacer bunun, İslâm'ın ilk günlerinde böyle olduğu: mı, sonra köpeklere kapıların kapatıldığını söylüyor.
3. Köpeğin yaladığı şey pistir.
4. Köpeğin yaladığı şeyi yedi kere veya üç kere yıkamak vaciptir. Kuduz mikrobunu öldürmekte en te'sirli ilâcın, onun bulunduğu yeri toprak ve su karışımıyla sürtmek olduğundan[348] hadis-i şerifte geçen köpeğin bandığı kabı su ve toprakla ovmak emrine uymak tıbbî yönden daha ihtiyatlıdır.
5. Pisliğin içine düşdüğü kabın içindeki sıvı ise, pislik olduğu yerde kalmaz, hepsim kirletir.

72....İki ayrı senedle, aynı mânâda Ebû Hureyre'den mevkuf olarak bir hadis daha nakledilmiştir. Ancak onda Ebû Hureyre: "Kedinin su İçtiği kap bir kez yıkanır" cümlesini ilâve etmiştir.[349] [350]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis bir kedinin su içtiği kabın yıkanmasını em-retmektedir. Ancak bu, kedinin salyasının pis olduğundan değil, sadece temizliğe riâyet içindir. Nitekim 75 numaralı hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.
2. Hanefîler bu hadisle yabanî kır kedisinin artığının, sütünün ve salyasının pis olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü bu kediler dağlarda pis etlerle beslendiklerinden, pis etlerden meydana gelen salya ve sütün de pis olacağı tabiidir. (Bu konu 75 numaralı hadisin şerhinde ele alınacaktır).

73....Ebû Hureyre (r.a.) hazretlerinden rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Köpek bir kaba bandığı

zaman yedincisi toprakla (olmak şartıyle) onu yedi kere yıkayınız.”
Ebû Dâvûd; "bu hadisi Ebû Salih, Ebû Rezîn, el-A 'rac ve Sabit el~Ahneft Hemmâm b. Münebbih ve Ebu's-Sûdd Abdurrahman Ebû Hureyre'dert rivayet ettiler ama topraktan bahsetmediler" dedi.
Bu hadisin hükümleri, yukarıdaki hadiste verildiği gibidir.
74....Abdullah b. Muğaffel'den, dedi ki; Resûlullah (s.a.) köpeklerin öldürülmesini emretti. Sonra da "Bu insanlara ne oluyor ki (bütün) köpekleri öldürüyorlar?" buyurdu. Koyun ve av köpeğinin öl-dürülmemesine ruhsat verdi. Sonra şöyle buyurdu: "Köpek bir kabı yaladığı zaman onu yedi kez (su ile) yıkayın, sekizincide toprakla ovuşturun!"[351]
Ebû Dâvâd dedi ki: "îbn Muğaffel böyle dedi."[352]

Açıklama

Köpeklerin öldürülmesinin sebebi Müslim'de şöyle açıklanmıştır:”Cebrâil (aleyhisselam) Resulüllah (s.a.) ile belli bir saatte buluşmak üzere sözleşmişti. Saat geldiği halde Cibril gelmedi. Resûlullah (s.a.) in elinde bir sopa vardı, onu elinden bıraktı ve: "Ne Allah vadini bozar, ne de Resulleri" dedi. Sonra bakındı, bir de ne görsün sedirin altında bir köpek eniği!
“Ya Âlşe; bu köpek boraya ne zaman girdi?" diye sordu. Âişe;
"Vallahi bilmiyorum, dedi. Derhal köpek çıkarıldı. Ve hemen arkasından Cibril geldi. Resûlullah (sallallahü aleyhi vesselem)
“Benimle sözleştin, ben seni bekledim. Ama gelmedin" dedi. Bunun üzerine Cibril:
“Bana senin evindeki köpek mani oldu. Biz içinde köpek ve resim bulunan eve girmeyiz" dedi.
Resûlullah ogün sabah olur olmaz köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu. Hatta küçük bahçe köpeğini öldürüp, büyük bahçe köpeğini bırakıyordu.[353]
Bunun sebebi "o zamanki halkın, gönlünü köpek besteme sevdasına kaptırmağıdır" diyenler de vardır. Fakat hadis-i şerifte belirtildiği gibi, daha sonra bu köpekleri öldürme emri yürürlükten kaldırıldı. Ancak bu emir siyah ve yırtıcı köpekler için geçerli oldu. Ulemânın bir kısmı bu görüştedir, ulemânın ekserisi ile Îmam-Mâük ve taraftarları ise, "Beş şey vardır ki Haremi Şerifde de öldürtilebilir" mealindeki 1846-1848.hadis-i şeriflere dayanarak beslenmelerine izin verilen çoban, av ve ziraat köpekleri dışında bütün köpeklerin öldürüleceğine hükmetmişlerdir. Yırtıcı köpeklerin öldürülmeleri günümüzde de görülen bir hâdisdir. Bu sebeble yırtıcı köpeklerin öldürülmelerine itiraz söz konusu değilse de siyah köpeklerin Öldürülmesindeki hikmeti soranlar her yerde bulunmaktadır.
İbn Kuteybe konuyu şöyle açıklamaktadır: "Çünkü köpeklerin alaca-sız siyah olanları, insanlara en zararlı olanı ve en ısırganıdır. Köpekler de diğerlerinden ziyâde onlara saldırırlar. Bununla beraber o faydası en az olan ve bekçiliği en kötü olandır. Avlamaktan en uzak (kabiliyetsiz) olan ve en çok uyuklayan da odur. [354]
Hz. Peygamber "Siyah köpek şeytandır" (bk. 702 nolu hadis) beyânı ile siyah köpeğin, köpeklerin en kötüsü olduğunu ifade etmek istemiştir. Tıpkı, "O azgın şeytandan başka bir şey dejildir", "O ancak parçalayıcı bir ars-landır", "o parçalayıcı bir kurttur" denildiği gibi... Bu sözler ile sadece o kimsenin bunlara benzediği kast edilir.[355]
Resûlullah'ın Medine'nin köpeklerini öldürtmeğine gelince bunda onun, "Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı onların öldürülmelerini emrederdim."[356] beyânını nakz edecek bir şey yoktur. Çünkü Medine onun zamanında, meleğin vahy indirdiği yer idi. Rahmet melekleri ise, içinde köpek veya resim bulunan eve girmediğinden, Medine'de evlerde köpek beslemek yasaklandı. Bu yasağa aldırış etmeyerek köpek besleyen kimseler de evleri rahmet meleklerinden mahrum kalmak suretiyle cezalandırıldı. Ancak Azrail aleyhisselam ve Hafaza Melekleri ise, her eve girerler.
Ulema metinde gecen "Köpeklerden banlara ne?" sözünden, "niçin evlerinde köpek besliyorlar?" manasım çıkararak ihtiyaç olmaksızın sadece zevk için köpek beslemenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Fakat ihtiyaç duyulduğu zaman köpek beslemekte bir sakınca görmemişlerdir.
Avcılık için, hayvanları ve ekinleri beklemek için köpek bir ihtiyaçtır. Binaenaleyh bu durumlarda köpek beslemek caizse de, tâlim için ve evleri beklemek için beslemekte ihtilâf vardır. Bu hususta mezheblerin görüşü şöyledir:
1. Şâfiî ulemâsından Nevevî şöyle demektedir: Bizim mezhebimize göre, ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdır. Ama av, ziraat ve hayvan muhafazası gibi işler için köpek edinilmesi caizdir. Evleri, sokakları ve bunlara benzer yerleri muhafaza için köpek edinilip edinilemeyeccği hususunda iki görüş vardır. Birinci veçhe göre caiz değildir. Çünkü hadislerin zahirleri ziraat, av ve çoban köpeğinden maadasını sarahaten yasak etmektedir. Esah olan görüşe göre, bu üç nevi köpeğe kıyas edilerek diğerlerini edinmek de caizdir. Acaba köpek yavrusu edinerek av, ziraat ve hayvan muhafazası hususlarında eğiterek yetiştirmek caiz midir? Bu meselede de iki görüş vardır. Doğru olanı ise caiz oluşudur.
2. Mâükîlerden bazıları, edinilmesi câlz olan köpeğin hangi köpek olduğuna bu hadisi delil getirmişlerdin Binaenaleyh çoban köpeği, av köpeği ve ekinleri bekleyen köpeğin beslenmesinde bir sakınca yoktur, demişlerdir. Aynı zamanda bu cins köpeklerin temiz oldukları görüşünü de benimsemişlerdir.
3. Hanefî mezhebinden Kemaleddin Îbnu'l-Hümüm, Fethü'l-Kadîr adlı eserinde, "köpeği av, yahut hayvan, ev ve ziraat muhafazası için edinmek icma ile caizdir. Lâkin hırsız, yahut düşman korkusu olmadıkça onu eve sokmamalıdır" demektedir.[357]

Bazı Hükümler

1. Hadis'i şerif Allahu Teâlâ'nın kullarına lutüf ve mer-hametle muamele ettiğine bir delildir. Çünkü Resulünün diliyle ihtiyaç duydukları av köpeğine, çoban köpeğine ve ekin bekleyen köpeğe izin verdi de melâikenin eve girmesine mâni olan ve insanları korkutan köpeklerin beslenmesini, aynı zamanda insanların sevabını da azaltacağı için yasakladı.

2. Köpek taşıma, bir gayeye matuf olduğundan, insanların menfaatına olmayan, süs köpeği ve faydasız bütün köpeklerin taşınması yasaktır.[358]

38. Kedi Artığı

75....Ka'b b. Mâlik'in kızı Kebşe'den rivayet edilmiştir: Kebşe, Ebû Katâde'nin oğlunun nikâhlısı iken Ebû Katâde onun yanına geldi ve (gelin) Kebşe de O'na abdest suyu getirdi. Hemen bir kedi gelip o sudan içmeye başlayınca, Ebû Katâde kabı eğdi ve kedi suyu içip bitirdi. Kebşe dedi ki; Ebû Katâde, benim kendisine baktığımı görlince, "Ey kardeşimin kızı, acâib mi buldun?" dedi. "Evet" dedim. O da: Rasulüllah (s.a.), "Kedi pis değildir. Çünkü o devamlı olarak etrafınızda dolaşan hayvanlardandır" buyurdu, dedi.[359] [360]

Açıklama

Buradaki "Ey kardeşimin km" sözünden Kebşe'nin Ebû Kebşe' nin Ebu Kadate o!dUğu manası çıkanlmanuhdır. Çünkü araplar arasında her hangi bir kimseye "Ey kardeşimin oğlu", "yeğen, emmioğhı" v.s. diye çağırtnakk bir âdettir. Islâmî gelenekte de bu şekilde hitab caizdir. Zira bütün mü'minler kardeştirler. Bu hadis-i şerif hakkında Tirmia "hasen-sahîh" demiştir.
Bu hadis-i şerife göre kedinin ağzı ve artığı temizdir. İmam Mâlik Şafiî, Ahmed, Ishâk ve Sahâbe-i kiram'm ekserisinin görüşü budur. Ancak Ebû Hanife ve taraftarlarının görüşü ise, şöyledir: Ev kedisi devamlı etrafımızda dolaştığı için onun pisliğinden insanların korunması imkansızdır. Bu yüzden şeriat onu temiz saymıştır. Bu bakımdan ev kedisinin ağzı ve artığı temizdir. Binaenaleyh İmam A'zam ve Muhammed'e göre; "başka bir su varken kedinin artığım kullanmak tenzihen mekruhtur, Başka su yoksa, bu kerahet kalkar." Gerçekten de kedi ağzını pislikten korumaz. Bu husus aynen sabahleyin kalkan kimsenin gece elinin pislenmesi ihtimalinden dolayı elini yıkamadan kabuı içine sokmasının yasaklanmasına benzer. Bu açıdan bakılırsa, kedinin artığı tenzihen mekruhtur. Fakat kedinin bir pisliği yaladığı görülerek ağzının pisliği kesin olarak bilinirse artığının da pisliğine; fakat su içerek ağzım temizlediği de kesin olarak bilinirse, artığının temizliğine hükmedilir. İşte Hz. Peygamberin kedinin artığından abdest aldığım İfâde eden hadisler de bu manaya hamledilmiştir.
Diğer bir rivayete göre kedinin eti pis olduğundan dolayı artığı mekruhtur. Bu açıdan bakılınca da kerahet-i tahrimiye ile mekruhtur. Fakat bu hususta en kuvvetli görüş tenzihen mekruh olduğudur.
Kedilerden sakınmak imkânsız olduğundan İslâmiyet bunları pis saymamıştır. Bu aynen, başkalarına hiç bir zaman izin istemeden evlere girmek caiz olmadığı halde her zaman evde bulunduklarından dolayı üç vaktin dışında evin baliğ olmamış çocuklarına ve hizmetçilerine izinsiz olarak evlere girme ruhsatının verilmesine benzer. Binaenaleyh bu hadis-i şerifte her ne kadar kedilerin arttığının temizliği belirtilmişse de temiz su varken kullanılmamalıdır.
Eğer kedinin su içip ağzının temizlendiği görülürse, artık o kedinin artı-ğı temizdir. Hadiste ifade edilen kedinin içmesi için kabın eğilmesi hâdisesi- , nin sebebi budur. Bu durumda, o suyu kullanmakta kerahet yoktur. Çünkü kedinin ağzının pis olması ihtimali kalmamıştır. Fakat ağzının pislendiği ke- i sinlikle bilindiği zaman, artığının da kesinlikle pisliğine hükmedilir.[361]

Bazı Hükümler

1. Kişi bilmedigmi bir bilene sormalıdır.
2. Zararsız olan hayvanlara merhametli davranılmalıdır.Zararlı olan hayvanlara işkence çektirmeden öldürülmesine cevaz verilmistir.
3. Kedinin artığı temizdir.

76....Dâvûd b. Salih annesinden rivayetle dedi ki; Birgün eski hanımefendim benimle Âişe (r.a.)'ye keşkek gönderdi. O'nu namazda buldum. Bana, elimdekini yere koymamı işaret etti. (Koydum) ve birden bire bir kedi geldi keşkek'ten bir parça yedi. Âişe (r.a.) namazı bitirince, kedinin yemiş olduğu yerden yemeye başladı ve:"Rasûlul-lah (s.a.): "Kedi pis değildir. O ancak sizin etrafınızda dolaşan hayvanlardandır" buyurmuştur. Ben Resulüllah'ı (s.a.) kedi artığıyla abdest alırken de gördüm"[362] dedi.[363]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "herîse" ttirkçede keşkek denilen, döğülmüş etle buğdaydan yapılan bir yemektir.Ümmü Dâvûd' un ismi kitablarda açıkça zikredilmemiştir. Ancak Zehebî Mizanü'l-İ'tidâl'da şu kadarcık bir malumat vermektedir:
"Bu hanımın ismi açıklanmamış olup Dâvûd b. Salih et-Temmâr'ın an-nesidir. Kendisini Hz. Âişe'ye gönderen de onu hürriyetine kavuşturan ha-nımefendisidir."
Hz. Âişe validemizin, kedinin yediği yerden yemesi, kedinin artığının yenilebileceğini göstermek, bu hususta dinin hükmünü açıkça bil-fül ortaya koyarak onun yayılıp bilinmesine hizmet etmek gayretinden ileri gelmektedir. Eğer kedinin ağzının değdiği yeri atsa ve yemeseydi, kedinin artığı pis zannedilecekti.
Hz. Âişe validemizin namazda işaret etmesi hususu ise, namaz içinde yapılıp da "amel-i kesir" derecesine varmayan küçük hareketlerin namazı bozmadığının işaretidir.

Bilindiği gibi "amel-i kesîr" çok iş, "amel-i kalîl"de "az iş" anlamına gelir. Amel-i kesir namazı bozar; amel-i kalil (az iş) ise, bozmaz.
Amel-i kesîr; namaz kılan şahsın dışarıdan bakan kimselere namazda olmadığı kanaatini verecek derecede namazla ilgisi bulunmayan işlerle meşgul olmasıdır. Amel-i kesirin en güzel tarifi budur.[364]
Amel-İ kalil: Bu dereceye varmayan ve namazla ilgili olmayan fiil ve hareketlerdir.
Abdesti bozulan şahsın abdestini yenilemek, namaz kılmaya devam edemeyen bir imamın yerini almak, salat-i havf (korku namazın)da saf değiştirmek için yapılan fiil ve hareketler amel-i kesîr sayılmazlar.
Namaz kılarken düşen fesi başa koymak da amel-i kesir değildir. Peş peşe yapılan üç hareket amel-i kesir, bundan daha az hareket amel-i kalil-dir. Özür yokken peş peşe üç adım yürünmesi, namaz kılan emzikli bir kadının bir çocuk tarafından emilmesi ve kadından süt gelmesi, bir elle yapılması lâzım gelen işin iki elle yapılması amel-i kesirdir. Namaz kılanın keyfî olarak yaptığı iş amel-i kesir; mecbur olarak yaptığı iş ise, amel-i kalildir. Namaz kılan bir kimsenin elbisesini ve seccadesini düzeltmesi, bir yerini kaşıması, kendini rahatsız eden bir sineği defetmesi amel-i kesir değildir.
Bazı haller namaz kılan şahsın takdirine bağlıdır. Bu şahıs yaptığı bir işin amel-i kesir olduğuna kanaat getirirse o iş amel-i kesirdir; aksi halde değildir.[365]

Bazı Hükümler

1. İnsanlar arasında hediyeleşmek caizdir.
2. Namaz küan kimsenin, namaz esnasında eliyle, gözüyle ve başıyla işarette bulunması caizdir.
3. Kedi ve artığı temizdir. Onu içmek ve ondan abdest almak mekruh değildir. (Bu hususta mezheb imamlarının görüşleri bir önceki hadis-i şerifin izahında verilmiştir.)
4. Bazı âlimler bu hadisden, evde kedi besleyip terbiye etmenin müste-hab olduğu hükmünü çıkarmışlardır.[366] [367]

39. Kadının Abdest Suyu Artığı İle Abdest Almak

77.... Âişe (r.anha)dan, şöyle demiştir; "Ben ve Resûlullah (s.a.)cünup iken aynı kaptan guslederdik" [368] [369]

Açıklama

İslâm, kadınlan erkeklerin bir parçası olarak görmüş, cenneti annenin ayaklan altına sermiş, kadını mübarek ve saygıya lâyık bir varlık bilmiş, onu, kadınlığına uygun bütün haklan bahşederek mukaddes bir varlık kılmıştır.
Kadınlığın tarihde çeşitli dönemlerde uğradığı haksızlık ve hakareti bilmeyenler belki şu hadis-i şerifte, kadının abdest aldığı kaptan arta kalan suyun temizliğinin zikredilişindeki önemi kavrayamazlar. Bu bakımdan eski dinlerde ve devirlerde kadına ait düşünce ve telakkilerden bazı örnekler sunmak faydalı olacaktır.
Romalılarda kadının hukukî ehliyeti yoktu. Tanrılarını memnun etmek için her sene kadın ve kızlarını kurban eden eski Hindlilere göre, "acıya, sabır, rüzgâr, ölüm, ateş, zehir, haşerat ve cehnenem, kadından daha kötü değillerdir."
Tevratta şöyle yazılıdır; "Kadın ölümden acıdır. Allah nezdinde iyi kimse kadından kurtulandır."
Hıristiyanlarda; İlk hıristiyan din adamları Roma toplumundaki yaygın fuhuş ve rezalete bakarak bütün bunlardan sorumlu kişinin kadın olduğuna hükmettiler. Kadının (pis olduğuna) ve ondan uzaklaşılması lâzım geldiğine ve bekârlığın Allah yanında evlilikten daha şerefli olduğuna karar verdiler.
İslâmiyet bütün bâtıl fikirleri kökünden yıkarak hakkı ve Fıakikati kafalara yerleştirdiği halde İngiliz kanunları daha 1805 yılına kadar erkeğin karısını satmasına müsaade ediyordu.[370] [371]

Bazı Hükümler

1. Cünub pis değildir. Cünub kelimesinin anlamı lügâtta uzak demektir. Namaz kılmak, Kur'ân okumak,mescide girmek v.s. gibi faziletlerden uzak kaldığı için kendisinden meni çıkan kimselere cünub denir.
2. Durgun suya cünub bir kimsenin girerek yıkanmasının yasaklanmasının hükmü ise, tenzihen mekruhtur. Çünkü o cünub kişinin vücuduna temas eden sular temizdir, fakat temizleyici değildir. Böyle cünub kimsenin vücuduna temas eden sular, içine dalman suyun yarısını teşkil ettiği zaman suyun hepsi kullanılmış su (müstamel) durumuna geleceğinden dolayı cünûb kimsenin durgun suya girerek yıkanması yasaklanmıştır.
3. İki kişinin aynı kaptan avuçlayıp üzerine dökerek gusletmesi caizdir. Daha fazla kişilerin hükmü de böyledir.
4. Az bir suya cünub bir kimsenin elini sokarak avuçlaması o suyu temizlikten çıkarmaz. Bu hususta kadınla erkek arasında fark yoktur.
5. Halk arasında yaygın olan "karı kocanın guslettikten sonra,bir birlerinin mahrem yerlerini görmeleri tekrar gusletmeyi gerektirir" sözü yanlıştır, dînî hiç bir mesnedi yoktur..

78. ...Ümm-ü Subeyye el-Cuheniyye'den rivayet edildiğine göre, O, şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) ile birlikte bîr o, bir ben ellerimizi suya batırarak aynı kaptan abdest alırdık."[372] [373]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen Ümmü Subeyye el-Cüheniyye'nin Havle bint-i Kays oldyğu söylenir Havle (r..anna) Hârice bin Haris'in ninesidir. Efendimize biat eden bahtiyar kadınlardandır. Kendisinden Nâfî' ve Salim rivayette bulunmuşlardır.
Hadis-i şerifte geçen Ümm-ü Subeyye (r.a.) Hazretlerinin aralarında mahremiyyet veya nikâh bağı olmadığı halde Resülullah'la bir kaptan su almasını bazıları, "bu hadise örtünme âyetleri gelmeden olmuştur'* diye açıklarken; bazıları da "Resûlullah (s.a) ile Ümm-ü Subeyye aralarında birbirlerini görmelerine engel bir örtü olduğu halde aynı kaptan aynı zamanda sıra ile avuçlayarak abdest alıyorlardı'* diye yorumlamışlardır. Üçüncü bir görüşe göre ise, aynı kaptan peş peşe su almaktan maksat, Önce Resûluüah (s.a.) söz konusu İcaptan abdest alması sonra da Hz. Ümmü Subeyye'nin aynı kaptan abdest almasıdır. Ancak bute'vil hadisin zahirine uygun değildir.
Bazı ilim adamları mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ile 81 ve 82 numaralı hadisler arasındaki zahirî çelişkiye bakarak sözü gecen hadislerin zayıf olduğunu ve mevzumuzu teşkil eden hadîsin onlara tercih edilmesi gerektiğini, şayet 81 ve 82 numaralı hadislerin sıhhati kabul edilse bile, mevzumuzu teşkil eden hadisle neshedilmiş oldukları cihetle hükümsüz kaldıklarım söyleyerek bu çelişkiyi gidermeye çalışmışlardır. Ancak Hafız tbn Hacer'in de ifâde ettiği gibi, böyle zahiren biribirlerine aykırı gibi görünen hadislerin aralarını te'Iif etmek mümkün olduğu zaman tercih edilip, nesh yoluna gitmemelidir. Burada da 81 ve 82 nolu hadislerdeki nehyi, kerahat-i tenzihiye-ye hamlettiğimiz zaman, söz konusu* tezat ortadan kalkmış olacaktır. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadisteki cevazı mutlak câizliğe; 81 ve 82-hadislerdeki nehyi de kerâhet-i tenzihîyyeye yormak bu hadisler arasındaki tezadı ortadan kaldırmak için eh isabetli yol olmalıdır.

79....Abdullah b. Ömer (r.a.)' den rivayet edildiğine göre O şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) zamanında kadınlar ve erkekler (bir arada) abdest alırlardı."Râvi Müsedded, "Hep birlikte aym kaptan" dedi.[374] [375]

Açıklama

Kadınlarra ve erkeklerin toplu halde bir kaptan abdest almalanndan maksat, aralarında bulunan nikâh bağı veya mahremiyet sebebiyle birbirlerine haram olmayan kadınlar ve erkeklerin beraberce abdest almalarıdır. Eğer yabancı kadınlarla erkekler aynı anda ve beraberce bir kaptan aldıkları kabul edilirse aralarında, bir perdenin bulunması gerekir. Çünkü bu mevzuda gelen nasslar bunu emretmektedirler. Yahutta burada anlatılan hadisler örtünme âyeti inmeden öncesine aittir.
Bu hadiste geçen "bir kaptan" sözü hadisin sadece Müsedded yoluyla gelen rivayetinde bulunmakla beraber rivayet sahih olduğundan bu sözü nazar-ı itibara almak ve hadisi açıkladığımız şekilde anlamak gerekir, kanaatindeyiz.
Bununla beraber iki veya daha fazla kişinin aynı kaptan avuçlayarak abdest almaları caizdir.

80....Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle demiştir; "Biz (erkekler) Peygamber (s.a.) sağlığında kadınlarla beraber bir kaptan abdest alır, ellerimizi aynı kaba batırırdık."[376] [377]

Açıklama

Sünen-i Ebî Davud'un bazı nüshalarında bu hadis-i şerifte geçen "abdest alırdık" kelimesinden sonra "ve gusiederdik" sözü yer almaktadır. Yabancı bir erkekle yabancı bir kadının beraberce yıkanmaları müslümanlarca hicab âyetinden önce bile caiz görülmediğinden bu hadiste anlatılan kadın ve erkeklerin beraberce abdest almaları ve gusletmeleri hâdisesinin aralarında nikâh bağı bulunan kadınlarla erkekler arasında meydana gelmiş olması icâb eder. Dolayısıyla bu hadis bu babda geçen bu mevzu ile ilgili tüm hadislerin bu istikâmette te'vil edilmesini gerektirmektedir. Nitekim, Menhel yazarının da açıkladığı gibi hadiste geçen "en-nisâ" kelimesinin başında bulunan "el" takısı mahzûf ve muzafün ileyh durumunda olan bir "nâ" zamirinden bedel olduğundan, hadisi; "Biz Hi. Peygamber zamanında hanımlarımızla birlikte bir kaptan beraberce abdest alırdık" şeklinde anlamak lazımdır.[378]

Bazı Hükümler

1.Karı-koca aynı kaptan abdest alıp gusledebilirler.
2. Dini herhangi bir mahzur bulunmadığı takdirde ıkı kişi aynı kabı kullanabilirler.[379]

40. Kadın Ve Erkeğin Birbirinin Abdest Artığı Su İle Abdest Almalarının Nehyedilmesi

81....Humeyd el-Hımyerî'den rivayet edilmiştir, demiştir ki; "Ben Ebû Hüreyre (r,a.) gibi dört sene Resûlüllah (s.a.) ile sohbet etmiş biriyle karşılaştım", bana şöyle dedi:
"Resûlüllah (s.a.) kadımn erkekten arta kalan suyla, erkeğin de kadından arta kalan suyla yıkanmasını nehyetti" Râvî Müsedded bu hadisi rivayet ederken "Kadın ve erkek suyu beraber avuçlasınlar" sözünü ilâve etti.[380] [381]

Açıklama

Hadis-i şerifte Humeyd el-Himyerî'nin karşılaştığı ifade edilen sahabinin ismi bazılarına göre el-Hakem b. Amr'dir. Abdullah

İbn Sercîs olduğuna dâir rivayetler de vardır. Bilindiği gibi râvî sahâbi olunca isminin bilinmemesi rivayet ettiği hadisin sıhhatine zarar vermez.
Bu hadis-i şerifte, bir kadımn yıkandığı sudan arta kalan suyla bir erkeğin yıkanmasının ve bir erkeğin yıkandığı sudan artakalan suyla da bir kadının yıkanmasının yasaklandığı ifâde edilmektedir. Ancak bu yasağın haram mı, yoksa karâhet mi ifâde ettiğini ortaya koyabilmek için Hz. Peygamber'-in hanımı ile aynı, kaptan yıkandığım ifâde eden hadis-i şerifle, suyun abdest almakla veya gusletmekle pislenmeyeceğini belirten 68 numaralı hadis-i şerifi birlikte mutalca etmek icab eder. Gerçekten meseleye çeşitli yönden açıklık getiren bu hadis-t şerifler bir arada mütalea edildiği zaman, söz konusu olan bu hadisteki yasağın kerâhet-i tenzihiye için olduğu anlaşılır. Bu yasağın kerahet-i tenzihiye ifâde ettiğine hükmedince de bu hadis ile 68 numaralı hadis arasında var gibi görülen çelişki de ortadan kalkar. Yalnız şu noktaya dikkat edilmelidir, kadın ve erkek bir arada yıkanmak ve suyu kaptan avuçlayarak almak zorunda kaldıkları zaman bu kerahetten kurtulabilmeleri için metinde geçen "suyu aynı anda avuçlasınlar" emrine uymaları gerekmektedir. Aksi takdirde bir birinin artığı olan suyla yıkandıkları için kerahet işlemiş olurlar.[382]

Bazı Hükümler

1. Erkek veya kadının birbirlerinin abdestinden arta kalan suya abdest almaları veya gusletmeleri caiz olmakla beraber tenzihen mekruhtur.
2. İmam Nevevî 77, 78 ve 79 ile 80 numaralı hadisleri delil getirerek, "Kadının erkekle bir kaptan yıkanması caiz olduğunda icma' vardır. Erkeğin yıkandığı sudan artakalan suyla kadının yıkanmasının câizliğinde de yine icmâ' vardır. Kadının yıkandığı sudan artan suyla erkeğin yıkanması ise biz Şâfîîlerle Ebu Hanîfe ve Cumhuru ulemâya göre caizdir. Bu hususta kadının erkekten Önce yıkanması ile erkekle birlikte yıkanması arasında bir fark yoktur, tmam-ı Ahmed'le Dâvud-ı ZâhirTye göre ise, kadının erkekten önce yıkandığı sudan arta kalanla erkeğin yıkanması caiz değildir."[383] demiştir.
Ancak Hafız îbn Hâcer İmam Nevevf nin bu sözüne itiraz ederek, şöyle demiştir: "Nevevî'nin, erkeğin artığından kadının abdest almasının caiz olduğunda ittifak varsa da, aksinde yoktur" sözünün tenkidi gerekir. Çünkü îmam Tahâvî bu mevzuda ihtilâf bulunduğunu tfesbit etmiştir. Ayrıca tbn Ömer'le Şa'bî ve EvzaTde bir erkeğin hayizlı bir kadından artan suyla abdest alamayacağını söylemişlerdir. Erkeğin kadının, artığıyla temizlenmesine gelince, bu mevzu İmam Nevevî'nin dediği gibi ihtilaflıdır. Nitekim sahabeden Abdullah tbn Serds; TabiTnden Said Îbn el-Müseyyeb ve Hasan-ı basrî (r.a.) erkeğin, kadından artan suyla yıkanmasını caiz görmemişler. Keza İmam Nevevî "Kadınla erkeğin aynı kaptan yıkanmalarının caiz olduğunda ittifak vardır" demişse de bu da ihtilaflıdır. Çünkü İbn Münzir ile tbn Abdi'I-Berr'in Hz. EbÛ Hureyre'den rivayet ettikleri hadis bu görüşün aksini ifâde etmekte ve bu görüşte olanların aleyhinde bir hüccet teşkil etmektedir. Bu mevzudaki hadisler arasında görülen zahirî çelişkiyi kaldırmak ve ihtilâfların ortak noktasını bulmak ancak bu yasak hadislerinin kerâhet-i tenzihiyye ifade ettiklerini kabul etmekle mümkündür. Hattâbî ise bu ihtilâfı artıktan maksat kullanılmış sudur diyerek çözmeye çalışmıştır."[384]
Hanefî ulemâsından Aynî de Hafız îbn Hacer'in bu görüşünü tenkid ederek; "Bu sözün sahibi ittifak kelimesiyle icma' kelimesi arasındaki farka dikkat etmelidir" demiş ve îmam-ı Nevevî'nin bu mevzudaki sözlerini tasvib etmiştir.
3. Erkek veya kadınların aynı kaptan aynı zamanda abdest almaları caizdir. Ancak bu mevzuda mezheb imamlarının görüşü şöyledir:
a. Kadının erkekten artan su ile yıkanması ittifakla caizdir.
b. Erkeğin kadından artan su ile yıkanması İmam Mâlik ve EbÛ Hanife'ye ve cumhur-u ulemâya göre caizdir."
c. İmam Ahmed b. Hanbel ile Dâvud-i Zâhirî'ye göre, evvelâ kadın yalnız başına suyu kullanarak yıkanırsa, ondan artan su ile erkeğin yıkanması caiz olmaz.
d. Bir rivayette Ahmed b. Hanbel de bu su ile erkeğin yıkanmasının veya abdest almasının caiz olduğuna kaildir.
e. Hasan Basrî ile Said b. Müseyyeb kesinlikle mekruh olduğu kanaatmdedirler. Bu hususta itibar edilen cumhurun görüşüdür. Bu konuda ileride geniş açıklama yapılacaktır; inşaallah.

82....el-Hakem b. Amr'ın[385] rivayet ettiğine göre, demiştir ki; "Resûluüah (s.a.) erkeğin, kadının abdestinden artan su ile abdest almasını nehyetti."[386] [387]

Açıklama

Hattâbfnin beyânına göre, buradaki nehyden maksat» bazı fakihlerce kerâhet-i tenzihîyyedir, tahrîm değildir.
"Artık su"dan maksat da kadının bizzat kullanıp uzuvlanndan akıp dökülen sudur. Yoksa kullanılmayıp kapta kalan veya üzerinden içilerek artık .kalan su değildir. Abdullah b. Ömer (r.a.) bu yasağın hayız veya cünup kadından arta kalan abdest suyuyla ilgili olup temiz kadından arta kalan abdest alma veya gusletmede hiç bir mahzur olmadığını söyledi.
Bu hususta fıkıh ulemâsının görüşleri şöyledir:
1. Erkekle kadının bir kaptan abdest almaları veya yıkanmaları men edilmiştir. Bu hususta kadınla erkeğin aynı zamanda bir kaptan temizlenmeleriyle önce kadın, sonra erkeğin temizlenmesi arasında da fark yoktur. Bu Hz. Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. Sercis, el-Hakem b. Amr, Saîd b. el-Müseyyeb ve İbn Hazm'ın görüşüdür. Delilleri ise 81 numaralı hadisle, bu hadistir.
2. Önce kadının yıkanıp da sonra erkeğin aynı kaptan yıkanması men*-edilmiştir. Ancak beraber temizlenirlerse herhangi bir sakınca yoktur. (Erkek ve kadından maksadın karı-koca olduğu daha önce izah edildi). Bu görüş Dâvûd, İshâk ve bir

rivayette îmam Ahmed'in görüşüdür.
İmam Ahmed, "bu hadis-i şerifler kadının temizlendiği su ile temizlenmenin caiz olduğuna delâlet ettikleri gibi, caiz olmadığına da delâlet ettiklerinden kesin bir neticeye varmak ve bîr tercih yapmak mümkün olmadığından muzdaribdirler. Lâkin sahabeden gelen pek çok sahih rivayetler, kadının temizlendiği sudan arta kalanla temizlik yapmanın caiz olmadığım ortaya koyuyor" demişse de bu görüşe şöyle cevap verilmiştir:
Hadisteki ızdırap (kesin hüküm vermeye engel olan durumlar) hadisler arasını birleştirmek mümkün olmadığı zaman söz konusudur. Burada ise hadislerin arasını birleştirmek ve te'lif etmek mümkün olduğundan hadisler-deki ızdırap zarar vermez.
Bu hadislerdeki nehy, tenzihen mekruha delâlet eder. Caiz olduğuna delâlet eden hadisler de mutlak cevaz ifâde ederler. Ancak özel durumlarda bu cevaz kalkar; denmek suretiyle hadislerin araları birleştirilmiş ve ızdırabın te'siri kaldırılmıştır. Bu su ile temizlenmenin caiz olduğu sahabeden İbn Abbâs, Câbir,Hz. Âişe, Enes, ÜmmÜ Seleme vs. gibi bir cemaat tarafından rivayet edilmiştir.
3. Kadının temizlik yaptığı suyla erkeğin yıkanması ancak kadın cünup veya hayzlı olduğu zaman men edilmiştir. Bunun dışında caizdir. Bu görüş İbn Ömer, Şa'bî ve el-Evzaî*y^ aittir. Ancak bu yasakhğı cünup ve hayızhya tahsis etmelerinde herhangi bir delilleri yoktur.
4. Erkeğin, kadının artığıyla ve kadının, erkeğin artığıyla temizlenmesi men'edilmiştir. Fakat karı-koca beraberce aynı kaptan temizlik yapabilirler. Delilleri ise, bir önceki hadiste geçen "Beraberce avuçlasınlar" cümlesidir. Ancak bu görüş evvelce izahı geçen "su pis olmaz" mealindeki 68 numaralı hadis-i şerife ters düşmektedir.
5. Kadın ve erkek asla birbirlerinin artığıyla temizi* yapamazlar. Bu görüş Hz. Ebû Hureyre île îmam Ahmed'e nisbet edilmiştir. Bu görüşü îbn Abdilberr de bir cemaatten rivayet etmiştir.
6. Her ikisi de birbirinin artığıyla temizlik yapabilirler. Bu cumhurun (ekseri ulemânın) görüşüdür. Aynı zamanda İmam Ahmed de bir rivayete göre "bu görüş tercih edilen görüştür" demiştir, çünkü Resulûllah (s.a.) pek çok sahih hadislerde geçtiği Üzere, hem hanımlarından birinin temizlik yaptığı kaptaki artan sudan yıkanmış ve hem de biriyle aynı kaptan aynı zamanda beraberce yıkanmıştır. Bu görüşü benimseyen cumhur, nehiy ifâde eden hadislertfeki "artık su"dan maksat, kapta artan su değil, kendisiyle yıkanılan ve vücuddan dökülen, kullanılan (müstamel) sudur" diye te'vil etmişlerdir.
İkinci bir te'vil şekli de şudur; buradaki nehyin hükmü haram değil, tenzihen mekruhtur.
Hattâbî, eğer nehye delâlet eden hadisler sahihse, mensûhturlar, (hükümleri kendilerinden sonra gelen hadislerle kaldırılmıştır) demektedir.
Şâfiî ulemâsından Nevevî, kadının, erkeğin artığıyla temizlenmesinin caiz olup aksinin caiz olmadığım nakletmişse de Hafız İbn Hacer, "Kadının artığından erkeğin de temizlik yapabileceğini ekseri ulemânın kabul ettiğini Tehavî nakletmîştir" diyerek NevevTyi tenkid etmektedir.
Gerçekten de erkek ve kadının beraberce aynı kaptan abdest almalarının caiz olduğunda İttifak bulunduğu Tahâvî, Kurtubî ve Nevevî tarafında^ rivayet edilmişse de îbn Münzir aksi görüşlerin de bulunduğunu, Ebû HÜ-reyre (r.a.)den ve tbn AbdiPberr de bir cemaatten nakletmelerdir.[388]

41. Deniz Suyuyla Abdest Almak

83....Saîdibn Seleme, Muğîra îbn Bürde'nin, Ebû Hüreyre (r.a.) yi "Şöyle derken dinledim" dediğini haber verdi: Bir adam Resûlul-lah (s.a.) e:
"Ya Resûlallah, biz deniz yolculuğu yaparız ve beraberimizde pek az su taşırız. Onunla abdest alırsak susuz kalırız. Bu durumda deniz suyundan abdest alabjjir miyiz?" diye sordu. Resûlullah (s.a.) de:
"O (denizin) suyu temiz, ölüsü helâldir" buyurdu.[389] [390]

Açıklama

Hadis-i şerifte ResuI-ü Ekrem'in kendisine deniz suyunun hükmü sorulduğu halde, denizdeki yaşayan hayvanların ölüsünden de bahsetmesi, şüphesiz Üzerinde durulması gereken bir mes'eledir. Deniz suyunun hükmünü soran kimsenin şüphesizdeniz suyunun tadının ve kokusunun değişik olmasından ileri gelmektedir. Tuzlu ve kokusunun bozuk oluşu sebebiyle içilmesi mümkün olmadığından temizlikte 4e kullanılmasının caiz olamayacağını zannetmiştir. Diğer taraftan deniz suyunun bu açık olan temizleyicilik vasfını bilmeyen kişinin deniz hayvanlarının temiz olup olmadığını ise hiç bilmediği anlaşıldığından Rasul-i Ekrem (s.a.) bu hususu da açıklamaya lüzum görmüş ve o anda suya olan ihtiyaçları balığa olan ihtiyaçlarından fazla olduğu için cevaba suyun hükmünü bildirerek başlamıştır.
Usulcüler arasında meşhur olan "cevab suale uygun olmalıdır" sözünün anlamı, "sorulan şeyin hükmünü eksiksiz İfâde etmelidir" demektir. Yoksa "cevabta fazlalık olmamalıdır" demek değildir.
Deniz hayvanlarının ölçüsü hakkında ulemâ arasında çeşitti görüşler vardır. İmam Mâlik, şâfîî ve Ahmed'e göre "denizde yaşayan bütün hayvanları yemek helâldir". Şâfî'î ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayette ise, "kurbağadan başka bütün deniz hayvanları helâldir". Ayrıca Şâfîî, Mâlikî ve Hanbelî'lere göre, denizde yaşayanların hükmü, karada yaşayanların hükmüne benzer. Yani şeklen karada yaşayan temiz hayvanlara benzeyenler helâldir; temiz olmayan kara hayvanlarına benzeyenler de haramdır.
Hanefi ulemasına göre, suda yaşayan, hayvanlardan her nevi balık etleri helâldir. Kalkan balığı, sazan balığı, yunus balığı, yılan balığı bu cümledendir. Fakat diğer su hayvanları haram sayılır. Meselâ yengeçler, midyeler, istiridyeler, İstakozlar, helal değildir. Etleri yenilmez. Deniz aygın, deniz domuzu gibi balık suretinde olmayan denir hayvanlarının yenilmeleri helâl

olmadığı gibi avlanmaları da helâl görülmemiştir.
Suda kendi kendine zahiren sebebsiz olarak ölüp de suytm yüzüne çıkan balıklar yenilemez. Fakat suyun çekilip kurumasından, fazla sıcaktan, soğuktan dolayı ölen veya kuşlar tarafından öldürülen, su içinde bağlı tutulmakla öldürülen, buz arasında sıkışarak ölen balıklar helâldir.
"üzerinden suya" çekilmesiyle "suyun kenara atmasıyla ölen (balığı) yiyin, ama sebebsiz ölüp su yüzüne çıkan yemeyin" mealindeki hadis 3815 numarada gelecektir.
Balıklar temiz olmayan suların içinde bulunmuş olsalar da etleri yenilebilir. Avlanan bir balığın içinden çıkan balık sağlam ise yenilir. Diğer mezheb imamlarının delili mevzumuzu teşkil eden bu hadistir. Hanefîlerin delili ise,"V o (Resul-i Mükerrem) onlara (domuz eti ve ölmüş hayvan eti gibi) habis olan şeyleri haram kılar"[391] âyetiyle İmam Ahmed ve İbn Mâce'nin riva yet ettikleri, "Bize iki ölü, iki de kan helal kılındı. İki ölü, çekirge ile bank; iki kan ise karaciğer ile dalaktır"[392] hadis-i şerifidir. Çünkü bu hadis, mevzuumuzu teşkil eden hadisteki "meyte (ölü)" kelimesini "balık" olarak açıklamaktadır.
Timsah gibi hem karada hem de denizde yaşayan hayvanlara gelince; bu husus Malikî ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Bu mevzuda el-Bâcî Muvattâ Şerhi'nde şöyle diyor:
Deniz hayvanı iki kısımdır; bir kısmı karada yaşayamaz. Balık türleri gibi. Diğeri karada da yaşayabilir: kurbağa, yengeç ve kaplumbağa gibi. Balık ne şekilde ölürse ölsün tahîrdir ve yenilir. Mâlik ve Şafiî böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanife ise, kendi kendine ve sebebsiz Ölen balık yenilemez demiştir. "Deniz avı ve taamı sizler için helâl kılındı"[393] âyeti ve (bu babta geçen) hadis bizim delilimizdir. Lügat ehli olan Ömer b. el-Hattab (r.a.) âyetin tefsirinde; "Deniz avı senin avladığındır. Taamı da denize atılandır", demiştir. Meyte kelimesi kayıtsız olarak Şer-i şerifte kullanıldığı zaman boğazlanmadan Ölen hayvan demektir.
Deniz kurbağası ve kaplumbağası gibi karada da hayatını sürdürebilen hayvan Mâlik'e göre temiz ve helâldir. Boğazlanması gerekmez. îbn Nâfi ise, bunlar sebebsiz Ölürse pistir ve haramdır, demiştir. İmam Mâlik'e göre
bunlar balık gibi deniz hayvanı olup boğazlanmasına ihtiyaç yoktur, İbn Nâfi' ise bunlar kuş gibi karada yaşayabilen hayvanlardır.[394]
Hanbelî âlimlerine göre deniz hayvanlarından kurbağa, yılan ve timsah yenilmez diğerlerinin hepsi yenilir.
Şafiî âlimlerine gelince genel hüküm şudur:
Yalnız denizde yaşayan ve karada yaşayamayan hayvanlar fealık şeklinde olmasa bile yenilir. Deniz köpeği ve deniz domuzu gibi... Fakat hem denizde hem karada yaşayabilen hayvanların yenilmesi haramdır. Kurbağa yengeç, yılan, kaplumbağa ve timsah gibi... Minhâc'ın şerhi Nihfiyetü'l-Muhtâc Müellifi Allame Muhammed er-Renüt konu hakkında şöyle der: "Karada yaşayamayan deniz hayvanlarından balık türü nasıl ölürse Ölsün yenilir. Çünkü Cenab-ı Allah; "Deniz avı ve taamı sizin için helâl kılındı"
buyurmaktadır.[395] Sahâbîlerin ve tabiinin cumhuru âyetteki "taam"ı "su yüzünde kalan" diye yorumlamışlardır. (Bu babta geçen) hadis de sahihtir. Ancak su yüzünde kalan balık, şayet şişerek sıhhî yönden zarar verecek durumda ise yenilmesi haramdır.
Karada yaşayan diğer deniz hayvanları da nasıl Ölürse ölsün, en sahih kavle göre, balık gibi helâldir. er-Ravda'da belirtildiği gibi karada yaşayamayan bütün deniz hayvanlarına "semek (balık)" denilir.
Balıktan başka deniz hayvanlarının helâl olmadığına dair bir gnrüş vardır. Bu görüşün delili; "Bizim için iki meyte helâl kılındı. Bunlar da balık ve çekirgedir" hadisidir. Fakat" semek(balık)" kelimesinin bütün deniz hayvanlarına verilen bir isim olduğu gerekçesi ile bu görüş reddedilmiştir.
Şâfîî mezhebindeki diğer bir kavle göre deniz hayvanı, eğer karadaki benzeri yenilen cinsten ise yenilir. Aksi takdirde yenilmez. Buna göre deniz merkebi ve deniz köpeği yenmez.
Kurbağa yengeç, yılan ve kaplumbağa gibi hem denizde hem de karada .yaşayabilen hayvan yenilmez. Çünkü bunlar hem habistir, hem de zararlıdır. Mûtemed olan görüş de budur.[396] [397]

Bazı Hükümler

1. Bir meselevi bilmeyen kimse, Onu Öğrenmek için bilen bir kimseye sormalıdır.
2. Deniz yolculuğu yapmak caizdir. "Hac, umre ve savaş haricinde gemiye binilemez" mealindeki 2489 numaralı hadiş-i şerif ise, sahih değildir.
3. Susuzluk korkusu, içme suyunun taharette kullanılmasına mânidir. Yani o suyun abdest ve gusülde kullanılması gerekmez.
4. Deniz suyu ile taharet caizdir. Cumhurun görüşü, budur.
5. Deniz hayvanlarının etleri helâldir. Konuyla ilgili açıklama yukarıda geçmiştir.
6. Balığın helal olması için boğazlanması gerekmez.
7. Müftiye bir mesele sorulduğu zaman fetvasının anlaşılması için lüzumlu gördüğü yardımcı bilgileri de aktarması müstehabdır.[398]

42. Nebîz (Şıra) İle Abdest Almak

84....Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) (dinlerini öğretmek üzere) cinlere gittiği gece İbn Mes' ûd'a: "Mataranda ne var?" diye sormuş, o da "nebîz var" deyince» Nebî (s.a.) "hurma (hoş ve) temiz, su (yu) temizleyicidir" buyurmuş.[399]
Ebu Dâvûd dedi ki: Süleyman b. Dâvûd, "Ebû Zeyd'den" yahud "Zeyd'den" diye bu hadisi rivayet etmiştir. Şerîk de aynı

tereddüde düşmüştür. Hennâd ise rivayetinde "cin gecesi'nde" kaydını zikretmemiştir.[400]

Açıklama

Cin gecesi, Hacûn denilen ve Mekke'de bulunan bir dağda Rasûlü Ekrem (S.a.)'le cinler arasında geçen görüşmenin vuku bulduğu gecedir. Rasûlü Ekrem (s.a.) efendimiz bu görüşmeyi herkese açıkjj tutmuş, ancak konuşmaya sâdece İbn Mes'ûd (r.a.) hazretleri katılmıştır. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) hazretleri bu buluşmaya katılmak isteyince yanına içinde, su olduğunu zannettiği bir matara alır ve Rasülullah'la birlikte yola düşer.Yüksek bir tepeye vardıkları zaman Rasûlü Ekrem (s.a.) bir çizgi çizerek bu çizginin dışına çıkmamasını söyler. Rasûlü Ekrem (s.a.) bir takım karatet larla haşir-neşir olup sabaha kadar onlarla sohbet eder.Sabâh olunca gelip İbn Mesud'dan abdest almak için su isteyince o da içinde su olduğuna zannettiği matannın hemen ağzını açıp su vermeye davranır. Bir de ne görsün matarının içindeki su değil de Nebîz'dir. Bunun üzerine, "Ya Rasûlallah (s.a.) ben bunun içinde su var zannediyordum, meğer nebîz varmış" der. Rasûlü Ekrem (s.a.) "hurma güzel su(yu) temizleyicidir*' buyurur ve bu suyla abdest alır. İbn Mes'ûd'la birlikte, o cemaatten gelen iki kişiye namaz kıldırır. Namazdan sonra İbn Mesud (r.a) geceki gördüğü kimseleri sorar, Rasûlti Ekrem (s.a.) de "onlar Nusaybin ellileriydi" cevabını verir. Tirmizî Şerhi el-Kevkebu'd-dürrî de beyân olunduğuna göre, Rasûlü Ekrem (s.a.)'in cinnilerle görüşmesi altı kerre vuku bulmuştur.
Nebîz: Su içine.atılarak az bir müddet pişirilmiş üzüm veya hurma suyudur.[401]
İlim adamlarından bazıları, şıra ile abdest alınabileceği görüşündedirler. Süfyân es-Sevrî bunlardandır. İmam Şafiî, Ahmed ve Ishak ise, şıra ile abdest almanın caiz olmadığı görüşündedirler.
îmam Nevevî, el-Mecmu isimli eserinde (I, 93) "Bize göre Nebîz çeşitlerinin hiç biriyle abdest almak caiz değildir. Hangi vasıfta olursa olsun. Se-kir vereni ise içilmesi haramdır ve haddi gerektirir."
Cumhurun görüşü bu olduğu gibi, imam Malik, Ahmed ve Ebû Yusuf da bu görüştedirler.
İmam A'zam Ebu Hanife (r.a.) ile Süfyân es-Sevrî ise, Mevzumuz olan hadis-i şerifteki beyâna bakarak "su bulamayan kimse uzuvlar üzerinde akabilen (incelik vasfını hâiz) sarhoşluk vermeyen ve pişmemiş tatlanmış hurma nebîz'i bulursa bununla abdest alabilir. Teyemmüme de lüzum kalmaz" demişlerdir.
İmam Muhammed "böyle bîr nebizle abdest almak yeterli değildir. Bu abdestle birlikte teyemmüm de edilmesi gerekir" diyor.
İmam Ebu Yusuf ise, "abdest almaz, sadece teyemmüm eder" demektedir. Yani nebîzle abdest almanın caiz olmadığı görüşündedir.
Bu görüş aynı zamanda cumhurun ve diğer üç imamın görüşüdür ki, sonradan Ebu Hanife hazretleri de bu görüşü benimsemiş ve bu görüş Hanefî mezhebinin de görüşü olmuştur. Çünkü müetehid ilk kavlinden döndükten sonra artık evvelki kavli ile fetva verilemez.
Hanefi imamlarından Tahavî de bu son görüşü benimsemiş, "İbn Mesûd hadisinin aslı yoktur" demiştir ki, bir numara sonra gelecek olan hadis de bu sözü doğrulamaktadır. Gerçekten de bu görüş Kitâb'a en uygun görüştür. Çünkü Allah Teala Kur'an-ı Kerîmi'nde "Su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm ediniz"[402] buyurmaktadır.
Ancak burada şu hususa dikkat etmek gerekir ki, münakaşa tatlı ve ince, sarhoşluk vermeyen pişmemiş hurma nebîzi üzerindedir. Tatlanmadan önceki hurma suyu ile abdestin caiz olduğunda ittifak olduğu gibi sarhoşluk veren ve İnceliği olmayan pişmiş hurma şırası ile abdestin caiz olmadığında da ittifak vardır.
Hurmanın dışındaki nebîzlerle abdest almak ise, sahih olan kavle göre caiz değildir. Çünkü bazı hurma nebîzleriyle abdest almanın caiz olması kıyasa aykın olarak hadisle sabit olmuştur. Bu bakımdan diğer nebîzler ona kıyas edilemezler. Nitekim "alâ hilaf-i kıyas sabit olan şey, şâire makisün aleyh olamaz.[403]
Bahrü'r-râik'de deniliyor ki: "İmamların görüşü böyle olunca, esasen sıhhati üzerinde çok şeyler söylenen İbn Mes'ûd hadisi üzerinde durmaya hiç lüzum yoktur. Şayet sahih olduğu kabul edilse bile, teyemmüm âyetiyle nesh edilmiştir. Çünkü, teyemmüm âyeti daha sonra gelmiştir."[404]

Bazı Hükümler

1. Resûl-ü Ekrem (s.a.) aynv zamanda cinlerin de peygamberidir.
2. İnsan bilhassa ibâdet konusunda ihtiyaç duyacağı şeyleri önceden hazır bulundurmalıdır.
3. Küçüğün büyüğe hizmet etmesi caizdir.
4. Allah'ın verdiği nimeti medhetmek caizdir.

85....Alkame'den rivayet.edildiğine göre, dedi ki: "Ben Abdullah b. Mes'ûd'a, sizden kim cin.gecesinde Resulüllah (s.a.) ile birlikte bulundu? dedim. O da "Bizden hiç kimse O' nunla bulunmadı" diye cevap verdi.[405] [406]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadis-i şerifi rivayet etmekten maksadı, bir önce geçen hadisi, sıhhat yönünden tenkid etmektir. Nevevî merhum, Müslim Şerhi'nde diyor ki; bu hadis-i şerif, Ebû Dâvud' da ve diğer bazı kitaplarda cin gecesi'nde îbn Mesûd'un Resul-i Ekrem (s.a.)'le beraber bulunduğuna ve nebizle abdest almanın cevazına dâir zikredilen hadisi çürütmekte açık bir delildir. Çünkü bu hadis sahibdir. "Nebiz hadisi" ise ulemanın ittifakıyla zayıftır. Eğer o hadisin sağlam olduğu kabul

edilirse şu iki hadisin arasını uzlaştırmak mümkündür. Şöyle ki Ibn Mes'ûd (r.a.) o gece Resul-i Ekrem (s.a.) in cinlerle konuştuğu yerde bulunmamıştır da oradan hayli uzakta kendisine çizilen çizgi içinde bulunmuştur.[407] İmam Nevevî bu sözüyle mevzumuzu teşkil eden bu hadisin sahih olabileceği ihtimaline yer vermişse de bu ihtimal onun nesh edilmiş olmasına mâni değildir. Aynı şekilde îbnu'I-Hümâm'da bu hadisin sahih hadislere aykırı olmadığını ifade etmiştir, Ibnu'l Hümân'ın bu mevzudaki sözleri şu mealdedir: "îbn Mes'ûd hadisinde bulunan "Onunla beraber bizden hiç kimse bulunmadı" cümlesini: "O gecede bizden, benden başka, hazır bulunan olmadı" şeklinde anladığımızda iki hadis arasında tearuz kalmaz.
Ayrıca "İki hadîs arasında te'vil ve te'lif imkânı olmadığı kabul edilirse, "işbat eden görüş, nefyeden görüşe mukaddemdir" kaidesince isbat edilen görme olayı "bulunmadı ve görmedi" şeklindeki hadise nisbetle öncelik kazanır. Böylece görme olayı tesbit edilmiş olur.[408]
Ayrıca bu dimilerle buluşma eş-Şiblî'nin beyânına göre altı defa vuku bulmuştur. Şöyle ki:
1. Peygamberimizin, hilekârlar tarafından kaçırıldığı zannedildiği gece ki İbn Mes'ûd bu gecede bulunmadı.[409]
2. Hacûn'da vuku bulmuştur ki, Mekke'de bir dağdır.
3. Mekke'nin en yüksek yerin de olmuştur.
4. Medine'de vuku bulmuştur. Bu üç gece devam etmiş ve Hz. İbn Mes'ûd da hazır bulunmuştur.
5. Medine'nin dışında olmuştur.Bunda da Zübeyr b. Avvâm hazır bulunmuştur.
6. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bir yolculuğunda olmuştur ki, bunda da Bilâl İbn Hâris hazır bulunmuştur.[410]
Binaenaleyh cin gecesi hadisinde anlatılan "nebîzle abdest alma" olayı daha sonra Medine'de inen teyemmüm âyetiyle neshedilmiştir.[411]

86....Atâ b. Ebi Rebah'dan nakledildiğine göre O, süt ve nebizle abdest almayı hoş görmez ve şöyle derdi: "Teyemmüm etmek, nebizle veya sütle abdest almaktan daha çok hoşuma gidiyor."[412]

Açıklama

Bu hadisin râvisi Ata, tabiinin büyüklerinden olan Atâ b. Ebî Rebah'dır.Ebû Hanife (r.a.) kendisinden Hadis rivayet etmiştir. Büyük bir âlim, Hadis ilminde güvenilir râvidir.
Abdullah îbn Abbâs onun hakkında şöyle demiştir. "Ey Mekkeliler, siz bir müşkilinizi hallettirmek için benim etrafımda toplanıyorsunuz. Halbuki sizin içinizde, Ata b. Ebî Rebâh gibi bir âlimin bulunduğunu unutuyorsunuz."
Sarihlerin beyânına göre, Atâ b. Ebî Rebâh süt ve nebîz ile abdest almayı mekruh saymış, teyemmüm etmenin daha iyi olduğunu söylemiştir.
Halbuki su karışmamış sütle abdest alınmayacağında icmâ vardır. Nebîz hakkındaki görüşler ise 84 nolu hadiste beyân edildi ve orada Ebu Hanife'nin ikinci görüşünün buna cevaz vermeyen cumhurun görüşü ile birlikte olduğu açıklandı. Ebû Davud'un bu eseri burada zikretmesinden maksat, nebîz ile abdest almanın caiz olmadığını te'yid içindir. Ancak, bu görüşün aksini te'yid edenler yukarıda açıklandığı gibi Hz. Ali, İbn Mes'ud ve îbn Abbas gibi sahâbilerden vârid olan cevaz delillerini[413] ileri sürmektedirler. Ancak buradaki sütten maksat su ve sıvı karışımı olan süt ise, bu hususta fukahânın görüşü şöyledir:
Buhârî Şârihi ve meşhur Hanefi âlimi Ayni merhum der ki; "Sütle abdest almak iki şekilde düşünülebilir:
a. Ya sade ve katışıksız süt ile abdest alınmıştın.
b. Veya rjyla karışık sütle abdest alınmıştır.
Birinci durum, yani sırf süt ile abdest almak, bütün mezheb imamlannca ittifak caiz değildir. İkinci duruma gelince, bize göre caizse de Şâfîîye göre câiz değildir."
Ancak Aynî'nin: "bize göre suyla karışmış sütle abdest almak caizdir" sözü, 'sütün rengi suya galip gelmemek şartıyla bu karışımla abdest almak caizdir" şeklinde anlaşıldığı zaman doğrudur. Aksi takdirde bu su mukayyed su olur ki Hanefî mezhebinde mukayyed suyla abdest almak caiz olmaz. Bilindiği gibi Hanefî ulemasının bu mevzudaki görüşü şöyledir: Suya bir sıvı karıştığı zaman, bu karışan sıvının özelliklerine bakılır; eğer süt gibi suya muhalif üç özelliği bulunan bir sıvı karışmışsa,bu özelliklerden birinin, suyun özelliğine üstün gelmesi hâlinde o karışımla abdest almak caiz değildir. Suyun rengi gâlibse caizdir. Bilindiği gibi suyun Özellikleri, rengi, tadı, kokusu ile bilinir. Sütün suya muhalif olan özellikleri ise tadı, rengidir.[414] Tabii sabun ve deterjan bunun dışındadır. Zira, bunlar suyun temizleyicilik vasfını artıran şeflerdir. Fakat bunların da suyun tabiatını bozacak kadar çok olmaması gerekir.
2. Temiz bir sıvı suya karışırsa suyun vasfına galib gelirse o suyla abdest alınamaz. îmam Mâlik'e göre suya vasıflarından birini azıcık bile değiştirecek bir sıvı karışırsa o suyla abdest almak caiz olmaz. Şâüîlerle Hanbelilere göre ise, içine vasıflarından birini birazcık değiştiren temiz bir sıvı karışan suyla abdest almak caizse de bir vasfın tümünü ya da tüm vasıfları değiştiren bir sıvıyla karışan suyla abdest alınamaz.
Hanbelilere göre bu karışımda değişiklik temizlik anında ve temizlik mahallinde olursa suyun temizleyicilik vasfına zarar vermez.

87. ...Ebû Halde dedi ki: Ebû Aliye'ye:
"Cünub olup da yanında nebîzden başka su bulunmayan kimse nebîzle gusledilebilir mi?" diye sordum.
"Hayır" cevabım verdi.[415] [416]

43. Abdesti Sıkışık Kişi Bu Halde Namaz Kılabilir Mi?

88....Abdullah b. Erkam'dan[417] rivayete göre, Abdullah (r.a.) imamlığını yaptığı bir cemaatla hacca veya umreye gitmek üzere yola çıktı. Bir gün sabah namazı için kaamet getirdi.Sonra "biriniz öne geçsin" diyerek helaya yöneldi ve şunları söyledi: "Ben Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: "Sizden biriniz namaza dururken helaya gitmek ihtiyacı duyarsa önce helaya gitsin." [418]
Ebû Dâvûddediki; (tBu hadisi Vüheyb b. Hâlid, Şuayb b. I s hak ve Ebû Damre, Hişam b. Urve'den o babasından babası da bir kişinin kendisine Abdullah b. Erkam'dan naklettiğini bildirmiştir. Hadisi Hi-şâm'dan rivayet eden ekseriyet birinci senetteki Züheyr'in rivayet ettiği gibi (an racülin kaydı olmaksızın) rivayet ettiler.[419]

Açıklama

Bu hadis-i şerif abdesti sıkışmış olarak namaz kılan bir kimsenin bu namazı iade etmesi gerektiğini söyleyen Malikîlerin delilidir.Maliki âlimlerinden "el-Bâci Muvatta Şerhi'nde şunları naklediyor:
"Eğer kişi sıkışmış vaziyette namaza devam ederse, kalbi meşgul olup namazı bir an evvel bitirmek için acele edeceği ve namazın ruhu olan huşûu kaybedeceği için namazını iade etmesi gerekir. Çünkü huşu gittikten sonra geriye kalan iskelettir. Nitekim: "Ümmetimden ilk kayb olacak haslet huşû'dur.[420] buyurulmuştur."
İmam-Mâlik bu namazın o anda veya sonra iade edilmesini daha isabetli bulmaktadır.
Nitekim mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir. Çünkü, bu hadis-i şerifte namazı tehir edip öncelikle helaya gitmek emredilmektedir. Bu, namazı öncelikle kılmanın nehyedilmesi demektir. Binaenaleyh namaz önce kılınırsa, fasit olur. Çünkü sıkışık bir.vaziyette namaz kılmaya çalışmakbir bakıma amel-i kesir demektir. Diğer amel-i kesitler gibi bu, da namazı bozar. İnsanın sıkışık bir vaziyette namazı devam ettirebilmesi kabalarını sıkması ve birleştirmesiyle mümkündür ki, bu ağır bir yük taşımak kadar zor ve kalbi meşgul eden bir iştir.
İbn Nâfi'in Mâlik'ten rivayet ettiği bir hadis-i şerifte "Kim nama/da sıkışırsa elini burnunun üzerine koysun sanki burnu kanamış gibi dışarı çıksın" buyruluyor.
Namazı sıkışık vaziyette kılmanın namazı bozmayacağı görüşünde olanlar ise "Hadis-i şerifteki nehy, namazın dışındaki kişilerle ilgilidir. Bizzat namazla ilgili değildir. Binaenaleyh namazın hiç bir farzını terk etmeden edâ eden kimse için iade gerekmez" derler. Şâfiîler ve Hanbeliler bu görüştedirler.
Önce ihtiyacın giderilmesi sonra namaza durulması mendubtur.
Hanefilere göre, farzlara ve vâciblere riâyet edilmesi şartıyla bu halde kılınan namaz sahihdir. Ancak namazda gerekli huzurun sağlanmaması sebebile mekruhtur. Zira namazda aranan husus huzur-ı kalb ile namazın edâ edilmesidir. Bu bakımdan cemaatle namaz kılarken abdestine sıkışan kimse, ikinci bir cemaat bulamama ihtimali bile olsa namazı bozup tuvalet ihtiyacmı giderdikten sonra abdest alıp namazını yeniden kılar.[421]Şafiîlerle Hanbeliler bu görüştedirler. İnsan gönlünün arzu ettiği bir yemek hazırken de yme namaza durmamalıdır, Nitekim Müslim'in bu mevzuda rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Yemek hazır olduğu zaman bir de büyük ve küçük abdest sıkıştığında namaz kılınmaz."[422]
Bu konu için 89 numaralı hadisin şerhine de bakılabilir.[423]

Bazı Hükümler

1. YoIculukta Cemaat câizdİr"
2. Açık ifade yerine kapalı ifade kullanmak yani kinâyeli lâfızlarla maksadı beyân etmek caizdir.
3. Namazda huşu içinde bulunulmalı ve namazın ruhuna zıt davranışlardan sakınılmalıdır.
4. Kişi yaptığı bir işin garip karşılanması halinde o fiilin meşru olduğunu dinî bir delille açıklamalıdır.
5. Namazda iken abdestine sıkışan kişi namazım bozup yeniden kılmalı ve sıkışmış halde namaza durulmamahdır.
6. İmamın kaamet etmesi caizdir. Ancak imamdan başka birinin kamet etmesi daha faziletlidir.

89....Kasım b. Muhammed'in kardeşi Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr'den, demiştir ki; Âişe'nin yanında idik. Sofra hazırlandı, bu sırada Kasım namaz kılmak üzere kalktı. Bunun üzerine (Hz.) Âişe; ben Resulüllah (s,a.)'ı şöyle buyururken işittim dedi: "Yemek hazırken, büyük veya küçük abdeste sıkışmışken namaz kılınmaz".[424] [425]

Açıklama

Hadis-i şerifin beyânından anlaşıldığına göre sofra kurulmuşken veya yemeğin sofraya getirilmesi kolaysa, farz veya nafile herhangi bir namaza durulmamalıdır. Ancak karnın çok aç olması sebebiyle kalbin yemekle meşgul olması ihtimalinden dolayı yemeğin namaza takdim edilebilmesi için yedikten sonra namaz kılmak için zaman müsait ol- malıdır. Bundan maksat namazın huzur ve huşûunu sağlamaktır. Bazıları "yemekten biraz yedikten sonra namazı kılıp sonra da karnını doyurmalı" demişlerse de bu hadis-i şerif, böyle bir te'vile âçık kapı bırakmayacak kadar açıktır.
Ulemâ buradaki yeme emri üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre, buradaki emr nedb içindir. Yani bu emre uymak mendubtur. (İşlenmesi iyi hoş karşılanan fiillere, uyulması dinen tercih edilen fakat terki yasaklanma- yan davranışlara mendub denir. Mendubu terk, tenzihen mekruhtur.) Binaenaleyh karnı aç olan bir kimse sofra hazır bulunduğu takdirde evvela yemek yerse iyi bir iş yapmış olur. Bazıları buradaki emrin farz ifâde ettiğini söylerler. Zahirîlerden İbn Hazm diğer ulemadan Ebû Sevr ve bir cemaat da bu görüştedirler. "Şayet önce namaz kılınacak olursa batıl olur" derler. Şev- kânî,

Şâfîîlerden bazılarının da bu görüşte olduğunu söyler. Hadisin zahiri de bu görüşü doğrulamaktadır. Cumhura göre ise, vakit daralmışsa namaz önce kılınmalıdır.
Bu hususta İmam-ı Azarri "bütün yemeğimin namazolması, benim için bütün namazımın yemek olmasından hayırlıdır" demiştir. Hazret-; İmam bu sözü ile vakit müsait olması halinde yemeğin öne alınmasının isabetli olacağına işaret etmiştir.
Begavî'nin ŞerhuVSünne'de rivayet ettiği ve EbÛ Drvûd'un da 3758 numarada zikrettiği bir hadis-i şerifte Efendimizin (s.a.) "Yemek veya başka bîr şey için namazı geciktirmeyiniz" buyurmasını Hanefî ulemâsından İbn Melek "vakit müsait olmadığı ve fazla açlık hissedilmediği zaman namaz öne alınır" diye te'vil etmek suretiyle iki hadisin arasını te'lif etmiştir.
Bazıları yemeğin öne alınmasını kul hakkının Allah'ın hakkına tercih edilmesi şeklinde anlamışsa da bu yanlıştır. Çünkü yemeğin öne alınışı, namazı hakkıyla edâ etmek gayesiyle yapıldığından burada Allah'ın hakkını titizlikle korumak söz konusudur. Abdesti sıkışık iken namaz kılmanın hükmü bir önceki hadisin şerhinde geçmiş bulunmaktadır.[426]

Bazı Hükümler

1. Kişinin şiddetle ihtiyac duyduğu bir yemeğin hazır olması halinde namaza durması mekruhtur. Namazda huşûa mâni olan kalbî meşgul edici her şey bu hükme girer.
2. Abdesti sıkışmış olan kimse o haliyle namaza durmamalıdır.

90....Sevbân[427] (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre; Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur. "Yapılması hiç kimseye helal olmayan üç şey vardır:
Bir topluluğa imam olan kimse sadece kendisi için dua edip de onlara dua etmemezlik yapmasın. O takdirde o topluma ihanet etmiş olur.Kişi izin almaksızın bir evin içine bakamaz, eğer bakarsa o eve (izinsiz) girmiş gibi olur. Kişi yükünü hafifletmedikçe sıkışmış olduğu halde namaz kılamaz."[428] [429]

Açıklama

İslâmda cemaatle namaz kılmanın temelinde birlik beraberlik ruhu vardır. Bu ruh içerisinde cemaata imam olan kişinin, cemaati ayırarak enâniyet duyguları içerisinde yalnız kendisine duâ edemeyeceği aksi halde cemaatle kılınan namazın gayesine ters düşeceği aşikârdır. Bunun için bir kimsenin bir topluluğa imam olup da cemaati yaptığı dualaron dışında bırakması hadis-i şerife göre uygun değildir. Ancak bu durum açıktan yapılan dualarda söz konusudur. Yoksa gizli yapıan dualarda söz konusu değildir. Çünkü açıktan yapılan dualarda cemaat imamın sesine, gizli yapılan dualarda da kalbinin sesine kulak vermekle memurdur. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz namaza başlarken kendisi için şöyle duâ etmiştir:
"Ey Allah'ım hatalarımı benden doğu ile batı arasındaki mesafe kadar uzak kıl. Ey Allahım beyaz elbisenin kirli paslı(elbise)den ayıklandığı gibi beni de günahlarımdan pâk eyle. Ey Allah'ım beni (katında bulunan mânevi) kar, su ve dolu ile yıka"[430]
Rükû ile secdede yaptığı duası ile iki secde arasında yaptığı duası ve namazın sonunda yaptığı duaları buna örnek gösterilebilir.
Bazıları bu mevzuda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerse de işin esası şudur: İmanın bütün müslümanları kapsaması gereken duası açıktan yaptığı duadır. Bir de imamı hâin duruma düşüren duâ, bedevî arabın "Ey Allahım bana, bir.de Muhammed'e (s.a.) merhamet et, bizimle birlikte başkasına merhamet etme!" duasına benzeyenlerdir, Dualaron bütün mü'minleri kapsar mâhiyette olması duâmn âdabındandır.
Burada imamın zikredilişi, bu görevin sadece imama ait olduğundan değildir. Belki umumiyetle toplu dualarda imâmın bulunuşundandır. Yoksa cemaat de namazdan sonraki dualarında mü'min kardeşlerini duadan unutmamalıdır.Her ne kadar gizli yapılan dualarda sadece kendisine duâ etmesi caizse de, namazların toplu halde kılınışının hikmeti, elde edilen feyz ve bereketin dualar vasıtasıyla mü'min kardeşlere de taşmasıdır.
Hadis-i şerifte üzerinde durulan diğer mühim bir mesele de içeri girmek için izin verilmeden kapı aralarından veya benzeri yerlerden evin içine göz atmaktır. Bu davranış hüküm bakımından aynen izinsiz bir eve girip mü'-minlerin mahrem işlerine, araştırılması haram olan sırlarına muttali olmak gibidir. Aslında izin istemekden maksat, bu yasaktan sakınmaktır. Binaenaleyh bu yasağı işleyen kimse de mü'min kardeşinin namusuna saygısızlık ve ihanet etmiş olur.
Hadis-i şerifte üzerinde durulan üçüncü husus da sıkışık abdestle namaz kılmanın doğru olmayışıdır. Bilindiği gibi namaz kılan kimse münacât halindedir. Cenab-ı Hakk'a yakındır. Eğer namazı sıkışmış halde kılarsa, bu sıkışıklık kendisini namazda hissedilecek huşûdan mahrum edeceği için nefsine ihanet etmiş olur.
Evlere girmek için izin istemenin namazla beraber zikredilmesinin hikmeti, kul hakkıyla Allah hakkının birlikte hatırlatılmasıdır.
Bir kimse kul hakkına dikkat ederse, Allah'ın hakkına kesinlikle Rikkat edeceğinden burada kul hakkıyla ilgili olan izin isteme mevzuu özellikle zikredilmiştir.
Hanefî ulemâsından Aynî'nin açıklamasına göre bu hadis-i şerifte geçen üç yasaktan birincisinin hükmü, tenzihen mekruh, ikincisinin hükmü tahrimen mekruhtur. Üçüncü yasak ise, insanlara cenâb-ı peygamberin şefkat ve merhametindendir. Buna şefkat yasağı denilir. Çünkü insan namazı sıkışıkken kılsa namazı sahihtir, ama o kişi nefsine zulmetmiştir. Nitekim 88 ve 89 numaralı hadislerin şerhinde bu konuyu açıklamıştık. "Bu işlerden birini yapmak helâl olmaz" sözü, bu üç işten şiddetle sakınmanın lüzumunu ifâde eder.[431]

Bazı Hükümler

1. İmamın sadece kendisine duâ etmesi mekruhtur. Eğer böyle yaparsa cemaate jhânet etmiş olur.
2. Girmek için izin almadan başkasına ait evin içine göz atmak tıaramdır.
3. Sıkışan kimse yükünü atmadan namaza girmemelidir.
4. Toplumda görev üstlenen kişinin toplumu ihmal ederek kendi menfaatine hareket etmemesi gerekir.

91....Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Rasulullah (s,a.) şöyle buyurmuştur: "*Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimsenin sıkışıklığını gidermeden sıkışmış haliyle namaz kılması helal olmaz.*"
Sonra Sevr b. Yezîd, Habîb b. Salih'in rivayet ettiği (90 numaralı) hadise benzeyen şu lâfızlarla sözlerine devam etti: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimseye, izinleri olmaksızın bir topluluğa imam olması asla helâl olmaz ve duayı sadece kendisine yapıp o toplumu duanın dışında bırakması da helâl olmaz. Eğer böyle yaparsa onlara ihanet etmiş olur."[432]
Ebû Dâvûd, "bu hadis-i şerif Şamlıların rivayetidir, râvileri arasında Şamlılardan başka kimse yoktur'" dedi.[433]

Açıklama

Bu hadis-î Şerifin mâna itibariyle bir benzeri 90 numarada zikredilmişti. Müellif Ebû Dâvûd bu iki hadisin râvîlerinin sıra ile birinin Habib b. Salih, diğerinin ise Sevr b. Yezid olduğunu ve bunların ikisinin de hadisi şeyhleri Yezid b. Şüreyh'den aldıkları ve mânaları da aynı olduğu halde lâfızlarının farklı okluğunu; "Sonran Sevr b. Yezid, Habib b. Salih'in rivayet ettiği hadisine benzeyen şu lafızlarla sözlerine devam etti" diyerek ifâde etmiştir. Ancak bu hadisten başka 90 numaralı hadis-i şerifte ayrıca bir de "ev sahibinin izni olmadan evin içine bakmanın o ev sahibinin harim-i ismetine bir tecâvüz ve dolayısıyla İhanet olduğu"nu belirten üçüncü bir madde daha vardır ki, bu hususların hükmü orada açıklanmıştır.
Hattâbî bu hadis-i şerifle ilgili olarak şunları söylüyor: Kişi cemaatin Kur'an-ı Kerimi en iyi okuyanı ve namaz-meselelerini en iyi bileni değilse,rızaları olmadan onlara imam olması caiz olmaz. Amma gerek Kur'ân okumakta gerek namaz meselelerini bilmekte onlardan üstün olup imamlık vasıflarım hakkıyla üzerinde taşıyorsa, onların izni söz konusu olmaksızın Öne geçmek hakkına sahiptir. Zaten bu durumda cemaat onun imamlık yapmasını kendiliklerinden arzu ederler.
Bazıları da derler ki; bu izin başkasına ait bir evde namaz kıldıran kişi için lâzımdır. Amma evin dışında ise, imamlık vasıflarını taşıyan kimse için cemaatin rızasını almak söz konusu değildir.
Netice olarak kişinin hangi şartlar içinde olursa olsun, imamlığa talip olması, aslında kendine güvenin ve kendini beğenmenin bir neticesidir. însan imamlığa geçmekte acele etmemeli ve bu hususta atılgan olmamalıdır. İmâmet-i suğra (namaz imamlığı) nın hükmü böyledir. İmâmet-i kübrâ (devlet başkanlığı) ise, mutlaka ehl-i hal ve akdin tasvibiyle tâyin edilir.
BİR hadis-i şerifi sadece bir belde ahalisinin rivayet etmesi o hadisin zayıf hadis çeşitlerinden "garib" hadis olması demektir ki, müellif Ebu Dâvûd hadisin sonunda bu hususa dikkati çekmiştir. Ancak bir önceki hadis bu hadisi takviye ettiğinden hadisimiz, zayıflıktan kurtulup hasen li-ğayrihî derecesine yükselmektedir. İşte bu sebeble musannif bu hadisi Sünen'ine almıştır.[434]

Bazı Hükümler

1. İmamın sadece kendisine dua etmesi mekruhtur.
2. Kışının, cemaatin rızası olmadan imamlık yapması caiz değildir. (Bu iki maddenin izahı bir evvelki hadis-i şerifte geçmiştir).
3. Bazı âlimler "sıkışık iken namaz kılmak haramdır" hükmünü bu hadisten çıkarmışlardır. Ekseri ulemaya göre bu halde kılınan namaz mekruhtur. Nitekim mes'ele bir önceki hadisin şerhinde etraflıca açıklanmış bulunmaktadır.[435]

44. Abdest İçin Yeterli Su Miktarı

92....Âişe (r.anha)dan demiştir ki; "Nebi (s.a.) bir sa'(mikdarı) su ile gusleder, bir müdd(mikdarı) su ile de abdest alırdı."[436]
Ebû Dâvûd dedi ki; hadisin Ebân rivayetinde Katâde "ben Safiyye'den işittim" diye(aralarında sema' bulunduğunu) açıklamıştır.[437]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ölçüler merhum Ahmed Nâîm tarafın-dan şöyle açıklanmaktadır:
"Sa": Beş rıtl-i Bağdadî ile üçte bir ntl (1/3) alan kaba denir. Bir miidd de bir sa'ın dörtte biri mikdarıdır. Bu Şâfiîlerden Nevevî'nin verdiği ölçüdür. Ancak bu ölçek pek ihtilaflı olduğundan ihtilafların derecesini anlamak isteyenler Kamus Tercemesi'nden "müdd, sa', rnekkuk, ntl" kelimelerine müracaat edebilirler. Aleyhisselâtü vesselam efendimiz hazretlerinin muhtelif mikdarjarda su ile abdest alıp guslettiklerine dair diğer pek çok rivayetler de vardır. Buradaki mikdarlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak azası üzerinden akacak suyun en az mikdanm gösterir. Bedenin azası üzerinden su aktıkdan sonra bu mikdarlardan da az su ile caiz olduğu halde, israf dedirtmeyecek ziyadesiyle de caizdir.
Medine-i Münevvere'de kullanılan müd -ki fukaha arasında müdd-ü nebevi diye bilinir- (i) ntl mikdarı alan bir hacim Ölçüsüdür. Dört müd bir sa'dır. Ancak müd ile sa'ın mikdarlarını anlamak ölçü alınan rıtlın ne mikdar olduğunu bilmeye

bağlıdır. Rıtlın ise Bağdadîsi, Şâmîsi vardır. Yani birinin İran, diğerininki Roma ölçüleri olup hesap edilince takribî bir mikdar gösteren iki ölçektir.
Rıtl-i Biağdadî (130), daha doğrusu, imam Nevevî'nin tahkikine göre (128) dirhemdir. Esah olan ikinci takdir ise de kesirli olduğundan buna (1) dirhemi; diğer tabirle, bir miskal kesirsiz 130 dirhem itibar edilmiştir, deniliyor.
(ı) rıtl olan bir müd-ü nebevi bu hesaba göre (ı), veya 130 dirhem hesabına göre ( ) dirhem eder ki en doğru hesap ve takdire göfe bir dirhem (3,898) gram ettiğinden bu miktar (0,530) yani yarım litre: den biraz ziyade tutar. Bu mikdar bugün sucuların kullandıkları su bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu İmam Şafii ile Hicaz fukahâsı takdiri olup Ebû Hanife ile Irak fukahâsına göre ise müd iki rıtl olduğundan (1, 6) litre eder ki beş kadehten biraz ziyâdedir.[438]
Netice olarak Peygamber (s.a.) (3,328) kilo gram su ile gusleder, (832) gram su ile de abdest alırdı.
Günümüzde geçerli olan gram itibariyle yukarda geçen ölçüler şöyledir:
1) Sa' = 8 rıtl = 3,328 kgr.
2) Rıtl = 416 gr.
3) Müd = 832 gr.
4) Sa' = 3,328 kgr.
5) Dirhem = 3,2 gr.
6) Okka = 1,30943 kgr dır.
Rasûlü Ekrem (s.a.) in bir sa' mikdarı su ile gusletmesi ve bir müd mikdarı su ile abdest alması bu mikdarlann ğusl ve abdest için değişmeyen mikdarlar olması demek değildir. Çünkü Resul-ü Ekrem (s.a.) bazan bu miktarlarda su kullanırken bazan de bunlardan daha fazla veya eksik su kullanmıştır.
tbn Dakik'1-îyd diyor ki; ğusülde vâcib olan suyun organlar üzerine dökülüp akmasıdır. Bu olunca vacib yerine getirilmiş olur. Tabii ki bu durum şahıslara göre değişir. Guslün yerine gelmesi iri vücutlu kişiler için daha çok, küçük cüsseli kişiler içinse, daha az su kullanmayı gerektirir.
İmam Şafîî (r.a.) hazretleri de buyuruyor ki; "bazan az su gusle veya abdeste yeter, bazan da çok su yetmeyebilir. Binaenaleyh gusülde bir sa'dan aşağı, abdestte de bir müdden aşağı su kullanmamak müstehabdır."[439]
Nitekim hadîs-i şerifler değişik ölçüler vermektedir. Herhalde bu içinde bulunulan zamana ve duruma göre insanın ihtiyacının değişebilmesinden ileri gelmektedir.
Yine Nevevî şöyle demektedir: "Abdest veya gusle yetecek su için belirli bir miktar tayin edilmiş değildir. Burada gerekli olan suyun azlığı veya çokluğu değil, organların yıkanmasıdır. Yıkanmada ise gerekli olan suyun organlar üzerinden akmasıdır. Binaenaleyh insan abdest alırken veya guslederken ihtiyacına uygun olarak bazan bu hadiste belirtilen miktardan biraz fazla ya da az su kullanılabilir."
Nitekim şu hadis-i şerifler bu gerçeği doğrulamaktadır: "Resûlüllah (s.a.) bir sa' veya beş müdde kadar olan su (miktarı) ile gusül abdestini alır, abdest için de bir müd (miktarı) su kullanılırdı."[440] "Nebi (s.a.) ile Âişe (r.anha) üç müd su alan bir kaptan yıkanarak gusül abdesti almışlardır."[441]
Şevkânî ise mevzumuzu teşkil eden bu hadisin şerhinde: "Abdest veya gusül için yeterli olan su miktarında ölçü, organların şüphe kalmayacak şekilde iyice yıkanmasıdır. Suyun bir sa'dan çok veya az olması Önemli değildir" diyor. Yeter ki, suyu kullanan kişinin abdest almadığı veya gusletmediği söylenemiyecek kadar az veya israf derecesinde çok su kullanılmış olmasın.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Resûl-ü Ekrem (s.a.) bir sa' miktarı su ile gusül eder, bir müd miktarı su ile de abdest alırdı. Ümmetine gerekli olan da bu hususta ona uymak, şeytanın ve cehaletin mahkûmu olmuş kişilerin düştüğü suda israf etme hatasına düşmemektir. Bu kişiler temizlik esnasında israf derecesine varan su sarfiyatında akılları sıra isabetli hareket edip kusursuz bir şekilde abdest almanın gereğini yaptıklarını zannederler de dinen yasaklanan israfa kaçtıklarını anlayamazlar. Halbuki deniz kenarında bile olsa, abdest ve gusül için yeterli olan sudan fazlasını kullanmak mekruhtur. Nitekim 96. hadisin şerhinde açıklanacaktır. Ancak ihtiyaca mebni olarak bu miktarı geçmek israf olmayacağı gibi ihtiyaç duymadığı için bu miktardan daha az su kullanmakta da bir sakınca yoktur. Abdest ve gusül-de kullanılacak su miktarının ihtiyaca göre nasıl değişeceği meselesi 95 numaralı hadisin şerhinde gelecektir.[442]

Bazı Hükümler

1. Bir müd su ile abdest almak, bir sa' dolusu su ile gusül etmek sünnete uymak olur
2. Bu miktarın dışında ihtiyaç olmadan fazla su harcamak israftır. Akar veya göl suyu da olsa hüküm aynıdır, değişmez.
3. Müslümanların hareketleri dengeli olmalıdır.

93....Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) bir sa' su ile gusül eder, bir müd su ile de abdest alırdı."[443]
Bu hadis-i şerif ile ilgili açıklama 92 numaralı hadisin izahında geçmiş bulunmaktadır.
94....ÜmmüUmâre[444]'den rivayet edilmiştir ki: "Resûlullah (s.a.) kendisine getirilen ve içinde bir müddün üçte ikisi su bulunan bir kaptan abdest almıştır."[445] [446]

Açıklama

Fahr-i kâinat Efendimizin bir müdden daha az bir suyla abdest aldığım, ifâde bu hadîs.i şerif Mâkîlerden İbn Şa'bân'ın

abdest için yeterli suyun bir müdd (832 gr), gusül için bir sa' (3.328 gr) olacağına dair iddiasını reddetmektedir.
Ulemânın ekserisi ise bu miktarlara riâyet etmek müstehabtır, demişlerdir. Ancak bu daha fazla kullanmayı, gerektirecek bir durum bulunmamasına ve kişinin cüssesinin mutedil olmasına bağlıdır. Nitekim bu durum, 92 numaralı hadisin şerhinde açıklanmıştır. Tafsilat için bundan sonraki 95 numaralı hadis-i şerifin şerhine de bakılabilir.

95. ..Enes (r.a.) den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Resulüllah (s.a.) iki ntl su (alan kab) ile abdest alır, bir sa* (dolusu) su ile de gusül ederdi."[447]
Ebû Dâvûd der ki: Bu hadis-i şerifi aynı zamanda Yahya b. Âdem Şerik'den rivayet etmiştir. Ancak şerik "îbn Cebr b. Atîk'den" diyerek hadisi sevketmiştir. Yine aynı hadisi Süfyan'da Abdullah b. İsa'dan, onun "Bana Cebr b. Abdullah haber verdi ki" dediğini kaydederek rivayet etmiştir.
Yine Ebû Davud'un belirttiğine göre aynı hadisi Şube, "Bana A b-dullah b. Abdullah b. Cebr (Enes'den şöyle duydum) dedi" diyerek rivayet etmiştir. Fakat Şu'be hadis-i şerifte geçen "iki rıtl'ı zikretmeksizin, "Resulü Ekrem (s.a.) birmekkûksu ile abdest alırdı" demiştir.
Yine Ebû Dâvud dedi ki: "Ben Ahmed b. Hanbel'i "bir sa' , beş rıtl'dır" derken işittim.
Ebû Dâvûd dedi ki: Gerçekten de bu miktarda olan sa' îbn Ebî Zi'b'in sa'ıdır. îbn EbtZi'b'in saU da Nebiyy-i Ekrem (s.a.) Efendimizin sa'ının ta kendisidir.[448]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen Mekkûk kelimesi (11) rıtla denk bir hacim ölçüsüdür.İbn Esîr'e göre ise mifctan bölgelere göre değişir .Nevevî'ye ve bu hadis-i şerifdeki zahirî mânaya göre "Mekkûk birmüdd(832gr) dür.
Übbî, "Iraklıların kullandıkları bir ölçektir ki, Medine'lilerin Medine sa'ı ile bir buçuk sa' alır" diyor.
İbn Esîr "Burada Mekkûk ile Müd kasdedilmiştir. Çünkü diğer hadisler mckkûk'ü müdd ile açıklamıştır" diyor ki; Müslim ve Nesâi'nin Abdullah b. Cebr kanalıyla Hz. Enes'den rivayet ettikleri "Resûlüllah (s.a.) beş mekkûk ile yıkanır, bir mekkûk ile de abdest alırdı" mealindeki hadis de bu görüşü doğrulamaktadır.
Eğer bu hadis-i şerifteki Mekkûk'ü te'vil etmeden hakiki manada kullanıldığını kabul edersek Resul-i Ekrem (s.a.)'in (5) ntl su ile gusül ettiğini söylemiş oluruz ki, bunu hiç bir kimse söylememiştir. 92 ve onu tâkibeden diğer hadis-i şerifler de açıklandığı gibi abdest veya gusulde kullanılan su için Resulü Ekrem'in her zaman riayet ettiği ve bizim de riayet etmemizi gerektiren bir ölçü tayin edilmiş değildir.
Hadislerde Resulü Ekrem (s.a.)'in bazan en çok kullandığı, bazan da en az kullandığı ölçüler nakledilmektedir ki, bu duruma göre söz konusu ölçülerin hepsinden istifâde edilebilir.
Hanefî ulemâsından ve Buhâri sarihlerinden allame Aynî merhum bu hususta şunları nakletmektedir:
a. Orta boylu ve orta cüsseli bir kişi, orta boylu ve orta cüsseli olan Resulü Ekrem (s.a.)'in abdest ve gusulde kullandığı su ölçülerine uymalı, ondan daha az veya çok kullanmaktan kaçınmalıdır.
b. Bedenleri, Resul-Ü Ekrem (s.a.)'in bedenine uymayan zayıf cüsseli kişiler ise, Resulü Ekrem (s.a.) in vücuduna nisbetle ne kadar cılız olduklarını hesap edip kullandıkları suyu da o nisbette azaltmalıdırlar. Bu onlar için müstehaptır.
c. Resulü Ekrem (s.a.) in mübarek vücuduna nisbetle çok daha iri olan kimseler ise, Resûlullah'ın kullandığı suyun miktarını göz önünde bulundurarak irilikleri nisbetinde bu Ölçüyü artırmalıdırlar. Bu da bu kimseler için mustehabtır.
Ahmed b. Hanbel'in "bir sa' 5 ntldır" açıklamasının aslı (5) rıtl olması lâzımdır. Ancak bu rivayette (1/3) miktannm yanlışlıkla düşdüğü diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır. Yine bu açıklamada adı geçen îbn Ebî Zi'-b'in kimliği hakkında iki ihtimal vardır:
1. İsmi geçen îbn Ebi Zi'b'in; yanında Resûlu Ekrem (s.a.) in kullandığı rıtlı saklayan ve ntl imal eden kişilerin ölçü için müracaat ettiği Îbn Ebî Zi'b olması ihtimali vardır. Bu ihtimale göre bu zatın, rıtl imal eden bir kimse olması gerekir. Bu yüzdendir ki rıtılar "tbn Ebî-Zi'b ntli" şeklinde ona nisbet edilmiştir.
2. Yine Îbn Ebî Zi'b isminde tarihte bir emîr vardır ki o ismi geçen îbn Ebî Zi'b'in sakladığı Resulü Ekrem (s.a.) e ait ntla uyulmasını emrederdi. Bu bakımdan ntl ölçüsü"ibn Ebî Zi'b ntlı" diye bazan da bu kişiye nisbet edilir.
Bu hadis-i şerifte geçen ölçülerin grama çevrilişine dair izahat 92 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında geçmiştir.[449]

45. Abdest Suyunda İsraf

96....Ebû Neâme (r.a.) den nakledilir ki: Abdullah b. Muğaffel, oğlunun; "Ey Allah'ım muhakkak ki ben senden cennete girdiğimde sağ tarafındaki beyaz köşkü istiyorum" diye duâ ettiğini duyunca şöyle demiştir: Allah'dan cenneti iste ve cehennem ateşinden de O'na sığın (yeter). Zira ben Resûlullah (s.a.)'i "İleride bu ümmet içinde abdestte ve duada aşırılık yapacak bir topluluk gelecektir" , buyururken işittim."[450] [451]

Açıklama

Abdullah b. Muğaffel hakkında 27. hadis-i şerifin izahında bilgi verilmiştir. Oğlunun ismi hakkında Said, Ziyad, Yezid gibi çeşitli rivayetler vardır. Hadis-i şerifte geçen "Beyaz köşk" cennette bulunan malum bir köşktür ki, Peygamberlere aittir. İçi cennet hurileri ile doludur. Cennetin sağında olmasından maksat Cennetin dışında ve sağ tarafında olması değil bilakis içinde ve sağ tarafında olmasıdır. Binaenaleyh insanın, amellerinin ulaşamayacağı, ancak peygamberlerin erişebileceği nimetler

istemesi duada aşırılıktır. Bu bakımdan Rasûlü Ekrem (s.a.) Efendimiz daha sağlığında, böyle aşırılık yapacak kimselerin ileride zuhur edeceğini haber vermiş ve ümmetini bundan sakındırmışım Bazı Ulemâ da duadaki aşırılığı, isteklerin, yapılan amellerin çok fevkinde oluşuna değil de, belli şeyleri istemeye bağlamışlardır. Çünkü o belli şeyi belki cenab-ı hak başka kimselere verecektir. Binaenaleyh bu hadîs-i şerifteki gibi mutlaka cennetin sağ tarafındaki beyaz köşkü istemek yerine herhangi bir beyaz köşk istenmelidir.
Aynı zamanda güna h olan bir şeyi istemek ve duada feryad-ü figan etmek de aşırılığa girer. Aşırılık, yapılan duada edebi terk, kendini peygamberler seviyesinde görmek gibi bir büyüklenme korkusunun bulunmasıdır.
Abdestte veya abdest suyu kullanmakta aşırılık gösterecek bir topluluğun zuhur edeceğini de habib-i kibriyâ (s.a.) haber vermektedir. Hadîs-i şerifte geçen () kelimesinin birinci harfi zamme okunursa, "abdest alma fiilinde aşırılık göstermek" kasdedilmiş olur ki, abdest organlarının yıkanışında ve mesh edişte sünnetle tayin edilen ölçüyü aşmak demektir. Şayet birinci harf fetha ile okunacak olursa, "abdest suyu" anlamına gelir ki o zaman da kastedilen ölçüsüzlük, abdest suyunda meydana gelir. O taktirde de 92. ve 95. hadîs-i şerifler de açıklanan ölçülere dikkat etmeyerek israfa kaçmakla, aşırılık gerçekleşmiş olur.
Nitekim Ahmed b. Hanbel ve îbn Mâce'nin Abdullah b. Ömer'den rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber, abdest almakta olan Sad'a rastladığında "Bu israf da nedir, ya Sa'd" buyurdu. Sa'd da:
"Abdestte israf olur mu ya Resulullah?" dedi, Resuluüah da
"Evet, akan bir nehir kenarında bile olsan" buyurdular.
îbn Ömer'in bir başka rivayetinde de abdest alan birini görünce Hz. Peygamber (s.a.)'ırı "İsraf etme, israf etme" buyurduğu, kaydedilmektedir.
Nevevî merhum der ki; "Deniz kenarında bile olsan israftan kaçınılması lâzım geldiği hususunda âlimler görüş birliğindedirler. Bu hususta kuvvetli olan görüş tenzihen mekruh oluşudur. Şafiî ulemasından bazıları da "israf haramdır" diyerek su kullanmada aşın gitmenin haram olduğunu ifade etmişlerdir."[452]
Bu husustaki israfın tenzihen mekruh olduğu görüşü cumhurun da görüşüdür. Ancak bu kerahet herhangi bir zarara veya bir malın telef olmasına sebeb olmamasına bağlıdır. Eğer böyle bir durum varsa o zaman haram olur. Abdestte yeterliden fazla su kullanmanın israf olduğunu ifade eden hadisler[453] ise, zayıf olduklarından delil olmak niteliğinden uzaktır.
Hanefî ulemasına göre abdestte israf tahrimen mekruhtur. Bu hüküm de herkese mubah olan veya kendisine ait olan sulardadır. Vakıf suyu veya parası mescitlerden Ödenen sularla bu şekilde abdest almak haramdır.[454]

Bazı Hükümler

1. Allah Teâlâ Peygamberlerine ileride vukua gelecek hadiselerden bazılarını haber verir.
2. Hiçbir vakit Ümmet-i Muhammed toptan yolunu şaşırmayacaktır. Bu Ümmet içinden bazı topluluklar ve hatta büyük kitleler yolunu sasırsa bile, kıyamete kadar hak yolda bulunan cemaatler mevcut olacaktır. Nitekim bu hadis-i şerifte "Ümmetim abdestte ve duada aşın gidecektir" denmeyip de "onların içinden bir topluluk abdestte ve duada aşın gidecektir" buyurulması bunu göstermektedir. Hâkim'in Hz. Ömer'den rivayet ettiği ve îbn Mâ-ce'nin de doğruladığı şu hadis-i şerif bu hususa delildir. "Kıyamete kadar ümmetim içinde, haktan yana olan bir topluluk bulunacaktır."
3. Abdestte, gusülde, temizlikte, duada haddi aşmamak dininizin bir gereğidir. Aşırılığa kaçmak Velhân adlı şeytanın verdiği vesvesenin mahsulüdür.[455]

46. Noksansız Abdest Almak

97....Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) ökçeleri kuruluktan parlayan (abdest almış) bir topluluk gördü de; "Ökçeleri cehennemde yanacakların vay haline!... Abdesti tam alın" buyurdu.[456] [457]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikredilen topluluğun ökçelerinin parlamasından maksat, ökçeleri yıkanmadığından kuruluğunun göze çarp maşıdır. Bu cemaat ya "bir abdest uzvunun ekseriyetinin yıkanmasının abdest için yeterli olduğu" inancını taşıdıklarından, veyahut da ikindi namazına yetişmek üzere acele etmeleri sebebiyle ökçeleri göze batacak şekilde kuru kalmıştır. Resulü Ekrem (s.a.) Efendimiz de ilk bakışta bu durumu fark etmiş ve işin tehlikesini her zamanki i'cazkâr ifadesiyle dile getirmiştir.
Müslim'in rivayet ettiği aşağıdaki şu hadis-i şerif bu topluluğun ikindi namazına yetişmek için abdestlerini acele olarak almaları sebebiyle ökçelerinin bir kısmının kuru kaldığını gösteriyor:
"Abdullah b. Amr rivayet etmiştir; Resûlullah (s.a.) ile birlikte Mekke'den Medine'ye döndük. Nihayet yol üzerinde bir suya varınca cemaat ikindi zamanı acele ederek çarçabuk abdest aldılar. Biz de onların yanma vardık. Ökçelerine suyun değmediği görülüyordu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) "Vay Ökçelerin ateşten başına gelene... Abdesti doğru dürüst alın" buyurdular.[458]
Bu hâdise büyük bir ihtimalle Veda Haccında olmuştur.
Hadisteki "veyl" kelimesi ise helak, şiddetli azab anlamına gelen ve fiilî olmayan bir mastardır. Bu kelimenin irinden ve kandan meydana gelmiş cehennemdeki bir dağ, cehennemde bir vadi gibi daha başka mânaları da vardır. "Veyl o ökçelere" denilince yıkanmayan ökçeleri bu azab ve tehlikelerin beklediği anlatılmış olur.
Abdesti tam almaktan maksat ise, farzlarına ve sünnetlerine ayrıca âdabına riâyet ederek almaktır. Yukarıdaki tehdit her ne

kadar sadece ökçeler İçin olmuşsa da burada, sadece "ökçelerinizi yıkayın",denmeyip"abdesti dosdoğru, tastamam alınız" buyurulması, "bütün abdest organlarını aynı titizlikle yıkayın yoksa sizin için "veyl" vardır" demektir ki, genellikle bu çeşit tehditler farzların terkinden dolayı vuku bulur.[459]

Bazı Hükümler

1. Abdestte yıkanması farz olan organların her tarafına suyu eriştirmek farzdır. Takva ehli olan fıkıh ulemâsının tümü abdest alırken ayakları topuklara kadar yıkamanın farz olup çıplak ayağa meshetmenin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir.[460] Hafız îbn Hacer'in Fethü'l-Bâri'deki açıklamasına göre sahabeden Hz. îbn Abbas ile Hz. Ali dışında bu görüşe itiraz eden yoktur. Sonradan onlar da bu görüşe dönmüşlerdir. Abdurrahman tbn Ebi Leylâ sahabenin bu konuda ittifak ettiklerini söylerken, İbn Hanbel ile Tahâvî çıplak ayağı meshetmenin sonradan neshedildiğini söylemiştir.[461]
2. Abdest organların üzerinde yıkanmadık küçük bir yerin kalması abdeste mânidir.
3. Cahili öğretmek ve kendisi için daha hayırlı şeylere yöneltmek dinen makbul bir iştir.
4. Dinî konulara ters hareket eâenler ibir âlim gördüğü zaman ikaz edip uyarmalıdır. Başkalarının da duyması için bu uyan yüksek sesle yapılabilir.
5. Bu hadis cumhuru ulemâya göre, abdestte çıplak olan ayakların yıkanmasına bir delil olduğu gibi aksini söyleyenlerin görüşlerini de çürüten bir delildir.[462]

47. Tunçtan Yapılmış Kaplardan Abdest Almak

98.....Âişe (r.a.) demiştir ki, "Ben Resûlullah'la beraber tunca benzeyen bir madenden (pirinç) yapılmış kabdan yıkanırdım."[463] [464]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen "tevr" kelimesi, tunçtan veya taştan yapılmış bir kaptır ki umumiyetle ondan su içilir, bazan abdest alınır, bazan da yemek yenir. el-Muhtâr'da "bir bakır çeşididir" diye tarif edilirken el-Misbah'da "bakır renginde bir madendir" deniyor. Aftterî'de ise, "bakır ki ondan kap yaparlar" dedikten sonra onun bakırla pirinç karışımından meydana gelen ve tunç denilen bir nesnenin de adı olduğunu söyler. Terceme buna göre yapılmıştır. Bakır renginden anlaşılan sarı renktir ki altın rengidir. Altın kap kullanmak caiz olmayınca, acaba altın renkli kaplardan abdest almak da böyle midir, diye akla bir soru gelebilir, işte bu hadis-i şerif bu şüpheyi gideriyor.
Müellif Ebû Davud'un bu hadis-i şerifi nakletmesinden maksadı eskiden beri bu mevzudaki ihtilâfa ışık tutmaktır.
îbn Kudâme, İbn Ömer (r.a.)*den, "sarı kaptan abdest almanın kerahetini" nakletmiştir. el-Kanfûriyye Şerhi'nde, Suyutî ve Ebü Hüreyre' den Resulü Ekrem'in bakır kaptan abdest almayı sevdiğine dair nakiller vardır. Nitekim ihya'da Gazzâlî merhum da ' 'bakır kabın kokusundan melekler rahatsız olur. Binaenaleyh bu kaplardan abdest almak mekruhtur" demektedir.
Eğer bu hükme esas teşkil eden İbn Ebî Şeybe hadisi sahih ise, şu durum ortaya çıkar: Her ne kadar, bu kaplardan abdest almak sahih ise de, evlâ olan bunları imkân nisbetinde kullanmamaktır. Madem ki melekler bu kapların kokusundan rahatsız olmaktadır, öyleyse, bakırın kokusu sinecek kadar kapta kalmış suları kullanmamak âdaba uygun bir hareket olur. Şerhü's-Sünne'de bakır kaptan değil de topraktan mamul kaplardan su almanın abdestin âdabından olduğu nakledümektedir.Şir'a isimli meşhur kitapda da Gazzâlî merhum'un görüşlerine yer verilmektedir. Nitekim asrımızın fıkıh âlimlerinden merhum Ömer N. Bilmen Efendi de Büyük İslâm İlmihali isimli eserinin 79. sahifesinde toprak ibrik kullanmayı abdestin âdabından saymıştır.[465]

Bazı Hükümler

1. Kadın ve kocasının aynı kaptan yıkanmaları caizdir.
2. Yıkanmak için kaptan avuçlamaya niyyet etmek gerekmez.
3. Gusül ve abdest için bakır ve tunç gibi kaplar kullanmak caizdir.

99....Urve babası (Zübeyr) den rivayet ettiğine göre Âişe (r.anha) validemiz Resulullah (s.a.) Efendimizden yukarıdaki hadis-i şerifin benzerini nakletmiştir.[466]

Açıklama

Önceki hadisle bunun farkı sadece râvilerindedir 98. hadisi Hişâm rivayet etmiştir. Halbuki Hişâm, Hz. Âişe'yi görmemiştir. Bu bakımdan 98. hadis munkati'dir. Bu hadisi ise, Hişâm'in babası Urve (r.a.) rivayet etmiştir ki, muttasıl bir rivayettir. Her iki rivayette de ismi zikredilmeyen bir şahıs varsa da bu, hadisin sıhhatine zarar vermez. Zira bu şahsın Şu'be olduğu bilinmektedir.

100....Abdullah b. Zeyd (r.a;) şöyle demiştir: "Bir keresinde Rasulullah (s.a.) bize geldi. Biz kendisine tunçtan bir kapla su

takdim ettik de o suyla abdest aldı."[467]

Açıklama

Açıklaması yukarıdaki iki hadisin açıklamalarıyla aynı olan bu hadisten şu hükümler çıkarılabilir.
1. Abdest almakta yardımlaşmak caizdir.
2. Her ne kadar renk bakımından altına benzerse de bakır kapdan abdest almak caizdir.
Hz. Abdullah b. Ömer'in bakır kaplardan abdest almanın mekruh olacağına dâir rivayet ettiği hadîsin dışında umumiyetle müslümanların bakır kaplardan abdest almaları hususunda ruhsat ve genişlik vardır. Bu mevzuda Hanefî ulemâsından Allame Aynî şunları nakletmektedir: "îbn Ömer'in bakır kapdan su içmediği ve abdest almadığı rivayeti varsa da bu, onun bakırın kokusunu sevmediğinden ileri gelmiş olabilir. Rasülü Ekrem (s.a.) efendimizin bakır kaplardan abdest aldığına binaenaleyh bakır kaplardan alınan abdestin kerâhetsiz olarak caiz olacağına delâlet eden hadislere ters düşmez." Aynî merhum sözlerine şöyle devam ediyor: "Ulemâdan pek çok kimse bakır kapdan abdest almanın caiz olacağına hükmediyor, es-sevrî, lbnü'l-Mübârek, Eş-Şâfiî ve Ebû Sevr bunlardandır. Ben bakır ve benzeri sarı kaplardan abdest almanın mekruh olduğunu söyleyen bir âlimi gördüğümü hatırlamıyorum. Esasen eşyada asıl olan mübahlıktır. îbn Ömer (r.a.)'dan mevkuf olarak rivayet edilen haber bü ruhsatı kaldırıp haram hükmü getiremez."[468]

48. Abdeste Baslarken Besmele Çekmek

101....Ebû Hureyre (r.a.),"Resulullah(s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Abdest olmayanın namazı, abdeste başlarken besmele çekmeyen kimsenin de abdesti yoktur."[469] [470]

Açıklama

Hadis-i Serifin senedinde geçenYa'küb'unbabası, Selemetü'l Leysî'dir. Hafız İbn Hacer'in beyânına göre SelemeEbû Hüreyre'den hadis rivayet etmiş, oğlu Yakûb da kendisinden rivayet etmiştir. Ebü Dâvûd ve îbn Mâce de Seleme'nin oğlu Yaküb'dan hadis rivayet etmişlerdir.
Hafız Zehebî ise, oğlu Yaküb'dan başka Seleme'den hadis rivayet eden bir kimsenin bilinmediğini Buhârî de Seleme'nin Ebû Hüreyre'den hadis işittiğinin sabit olmadığım söylemektedir.
Aliyyü't-Kaarî'nin Kâdî'dan naklettiğine göre bu hadis-i şerifteki "yoktur" anlamına gelen "Ia" kelimesi; a. Hakiki manasında kullanıldığı zaman, bir şeyin yok olduğunu ifâde der, b. Fakat mecazen, bir şeyin sahih olmadığından dolayı nazar-i itibara almaya değmediği anlamına gelir. c. Yine mecazen o şeyin "kâmil olmadığı" mânâsım da ifâde eder.
Binaenaleyh "abdesti olmayanın namazı yoktur" cümlesinde "lâ" kelimesi, hakiki manasında kullanılmıştır ki, abdesti olmayan kimsenin gerçekte namazı da yoktur. "Besmele çekmeyenin abdesti yoktur" cümlesinde ise, mecazi anlamda kullanılmıştır ki, "abdeste başlarken besmele çekmeyenin abdesti kâmil değildir" demektir. "Mescide komşu olanın mescid dışında namazı yoktur"[471] cümlesinde olduğu gibi... Bununla beraber besmele ile ilgili cümledeki "lâ" kelimesi üzerinde ulemâ arasında görüş farkları vardır:
Zahirîlere, îshâk'a ve Ahmed b. Hanbel'e göre: "Kasden besmele çekilmeyen abdest sahih değildir, iadesi gerekir."
Şafîîlere, İmam Malik'e ve Hanefilere göre ise, besmele çekmeyenin ab-destinin kemâli yoktur. Fakat sahihtir.
Birincilerin delili, üzerinde durduğumuz hadis-i şerif ve onu te'yid eden diğer hadislerdir. İkincilerin delili ise, Dârakutnî ve Beyhakî'nin naklettiği şu hadis-i şeriftir: "Kim besmeleyle abdest alırsa, bütün vücudunu temizlemiş olur, kim de besmelesiz abdest alırsa sadece abdest organlarım temizlemiş olur."[472] Ancak bu hadis-i şerifin senedinde Abdullah b. el-Hakan ez-Zahirî vardır ki hakkında hadis uydurduğu söylentileri vardır. Fakat bu hadis-i şerif yine Dârakutnî ve Beyhakî tarafından başka senetlerle rivayet edilerek kuvvet kazanmıştır.[473]
tbn Seyyidi'n-Nâs'm Tirmizî'de bu hadis Üzerinde yaptığı açıklamaya göre mevzumuzu teşkil eden bu hadisi bazı râviler: "Besmele çekmeyenin abdesti kâmil değildir" şeklinde rivayet etmişlerdir ki, eğer bu rivayet sabit-se, bu ikinci görüşün doğruluğunda şüphe yoktur. İmam Tahâvî, Resûlullah (s.a.)'in Allah'ın ismi olan selâm kelimesini abdestsiz ağzına almayı çirkin gördüğünü ve selamı abdestli olarak almak arza ettiğini, ifâde eden hadisi[474] delil getirerek abdest için besmelenin şart olmayıp sünnet olduğunu söylemiştir.
Menbel yazarının açıklamasına göre "besmelesiz abdest olmaz" hadisinin besmeleyi kasden terkedenlere yukarıda tercemesini sunduğumuz Darakutnî ile Beyhakî'nin rivayet ettikleri hadisin de besmeleyi unutarak terk edenlere ait olduğunu kabul ettiğimiz zaman, hadisler arasında bir çelişki kalmaz.
İbnu'l-Hümâm ise, bu mevzuda şunları söylemektedir: "Abdestin başında besmeleyi unutan kimse sonra onu hatırlar da abdestin ortasına besmele çekerse, sünneti yerine getirmiş olmaz. Ama yemek ortasında çekilirse, sünnet işlenmiş olur."
Keza Hidâye şerhlerinden tnâye'de de şöyle denilmektedir: "Abdest tek bir iş olduğundan ortasında çekilen besmele yetmez ama yemeğin her lokması ayrı bir iş olduğundan besmelesiz yenen lokmaları telâfi edemezse de yemek arasında çekilen besmele, çekildiği andan itibaren yenecek olan lokmaların sünnet üzere yenilmiş olmasına kifayet eder."
îmam Nevevi'nin açıklamasına göre besmelenin, abdestin sıhhatinin şartı olmayıp kemâlinin şartı olduğunun en büyük delili "Besmeleyle başlamayan biç bir önemli iş tam değildir"[475] hadis-i şerifidir. Çünkü bu hadiste besmeleyle başlanmayan işin sahih olmadığı değil, kâmil olmadığı ifâde edilmektedir.
Besmele'nin hükmü hakkında fıkıh ulemasının görüşleri şöyledir:

Zahirîlere göre besmele çekmek abdestin sıhhati için farzdır. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre ise besmele, hatırlayan kimse için abdestin sıhhati bakımından farzdır. Binaenaleyh besmeleyi kasten terk edenin ab-desti sahih değildir. Fakat unutarak terk etmek abdestin sıhhatine zarar vermez. Besmelenin yerini de hiç bir şey tutmaz. Bir kimse meselâ, "bismi'lkuddûs" dese besmele çekmiş olmaz.
Besmele aynı zamanda gusül ve teyemmüm için de farzdır.
Hanefi, Mâlikî ve Şâfiîlere göre ise, besmelenin hükmü sünnettir. Bir rivayete göre, Ahmed b. Hanbel'in de görüşü budur. Besmele şu lâfızlardan ibarettir. Bismillah, velhamdülillah, Hanefi kitaplarından Fethü'l-Kadir'de şöyle deniliyor: "Besmelenin lâfzı ashab-ı kiram, tabiîn ve tebe-i tabiînden nakledilegelmiştir. Buna göre, abdest alırken Bismillahilazim, velhamdülillahi alâ dini'l-İslam denilmelidir. Efdal olanın (eûzü)'den sonra Bismillahir-rahmanirrahîm demek olduğuna da işaret edilmiştir. el-Müctebâ isimli eserde bu iki şekil birleştirilmiştir. el-Muhît isimli eserde ise, eğer bir kimse Lâ ilahe illallah ve elhamdülillah veya eşhedü enlâilahe illallah dese, besmele yerine geçer" denilmektedir.[476]
Şâfiîlerde bismillah yeterlidir, fakat Bismillahirrahmanirrahim demek daha faziletlidir.[477]

Bazı Hükümler

1. Abdestsiz namaz olmayacağı hususunda ittifak vardır.
2. Âlimlerin çoğunluğuna göre abdestin başında besmele çekmek sünnettir.

102....Rabîa[478] (b.Ebî Abdurrahman) dan "AbdestebaşlaFken besmele çekmeyen kimsenin abdesti yoktur" hadisini "âbdest alıp da namaz abdestine niyyet etmeyen, yıkanıp da cünuplüğü gidermeye niyyet etmeyen kişi" olarak yorumladığı nakledilmiştir.[479]

Açıklama

Merhum musannif Ebû Davud'un bu hadisi rivayet etmekten maksadı Rabia'nın bir önceki Ebu Hüreyre'hadisi üzerindeki görüşünü nakletmektir. Rabiaya göre hadisten geçen "besmele çekmek"ten maksat, abdeste niyyet etmektir. Yoksa sadece besmele okumak değildir. Bu bakımdan bir kimse abdest alır ve gusül eder, aynı zamanda ibâdet için mânevi pislikten temizlenmenin idrak ve niyyeti içinde olursa, o kişi, Allah'ın ismini zikr etmiş sayılır. Rabia'ya göre Allah'ın ismini anmaktan murat, Allah'ı Şaiben hatırlamaktır, lisanen telaffuz etmek değildir. Bunun için besmeleyi niyetle tefsir etmiştir. Ancak bu tefsir lâfızları karinesiz olarak zahirî manalarından çıkararak bir tefsir olduğu için hatalı bir tefsirdir.
Niyyetin mezheblere göre hükmü şöyledir:
Hanbelilere ve Rabi'aya göre niyyet abdestin şartıdır. Maliki ve Şâfiîlere göre abdestin rüknüdür,
Hanefîlere göre ise sünnet-i müekkededir. Yüzü yıkamadan önce niyet edilir.[480]

49, Yıkamadan Elini Su Kabına Daldıran Kimse

103....Ebû Hureyre (r.a.) Resulüllah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Biriniz gece uykusundan kalktı mı elini üç kere yıkamadan sn kabına daldırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilemez."[481] [482]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte uykudan kalkan kimsenin elini yıkaması emrediliyor. Yıkamadan elini abdest alacağı kaba sokmaması isteniyor. Bu husus tabii ki, elde ibrik gibi bir kabın bulunmaması halinde söz konusu oluyor. Ancak bu yıkama emrinin hükmü ve sebebi üzerinde ulemâ çeşitti görüşler ileriye sürmüşlerdir. Yıkama emrinin sebebleri üzerinde konuşanlar şu görüşleri ileri sürmüşlerdir:
İbn Kayyım gibi bazı âlimlere göre yıkama emri teabbüdîdir. Yani bunun hikmetini akıl kavrayamaz, sadece kulların kulluklarını göstermeleri için verilmiş bir emirdir. Ancak, hadis-i şerifte yıkama emrinin sebebi açıklanmış olduğundan bu görüş reddedilmiştir.
Hadis-i şerifte açıklanıldığı üzere bu emrin sebebi, insanın gece ellerinin nerelerde gezindiğini bilememesidir. Gerçekten de ellerin nerelerde dolaştığı bilinemez. Geceleyin eller vücudun pis yerlerinde dolaşarak ya da sivilceli ve yaralı yerleri kaşıyarak pislenebilirler. Basur gibi hastalığa mübtelâ olan kişiler için bu durum daha çok söz konusudur. Binaenaleyh kaba sokmadan önce elleri yıkama emrinin hikmeti budur. Bu emrin hükmü mevzuunda fıkıh ulemasının görüşü şöyledir:
1. Bu emre uymamak ulemânın ekserisine göre tenzihen mekruhtur. Uykudan uyanır uyanmaz etini suya sokan kimse elinde bir pislik olmadığından eminse, o su pis olmadığı gibi o kimse günahkâr da olmaz. Fakat bu emre uyarak yıkaması müstehabtır.
2. Hanbelîlere göre gece uykusundan kalkan kimsenin etini yıkaması vâcibtir. Yıkamadan etini su kabına sokmak tahrimen mekruhtur. Gündüz uykusudan kalkan kimsenin elini suya sokması ise, tenzihen mekruhtur. Nitekim Dâvud-ı Zâhirî'nin görüşü de budur.
3. Şafiî, Mâliki ve Hanefî ulemasına göre ise, su kabına daldırmadan ellerini yıkamak sünnettir. Çünkü kişinin ellerinin nerede gezdiğini bilmemesinin bu yıkamaya sebeb olarak gösterilmesi, eÜerin temiz olup olmaması şüphesinin bu emrin sebebi olduğunu gösterir ki, bu emrin hakiki manası olan vücûb ifâde etmekten çıkması demektir. Bu bakımdan mezkûr imamlar

uykudan kalkıp da abdest almak isteyen kişinin ellerini kaba sokmadan yıkamasının hükmünün sünnet olduğunu söylemişlerdir.[483]

Bazı Hükümler

1. Uykudan uyanan kimsenin elini üç kere yıkamadan kaba sokması nehyedilmiştir.
2. Kişinin dünya işlerine dalarak kendini unutmasından dolayı elini yıkaması gerekmez.
3. Ellerin üç kere, yıkanması müstehabtır.
4. İbâdetlerde vesveseye varmayan bir ihtiyat üzere olmak lâzımdır.
5. Sadece ellerin üzerine su serpmek temizlik için yeterli değildir. Bu bakımdan Efendimiz (s.a.), "Üç kere üzerine su serpmedikçe elini sokmasın" dememiş üç kere yıkamadıkça sokmasın" buyurmuştur.
6. Sarih lâfızların kullanılmasının istihza ile karşılanması tehlikesi karşısında kinayeli lâfızlara baş vurulabilir. Ancak kinayeli lâfzı, dinleyenin anlayabilecek seviyede bulunması gerekir.

104....Müsedded'in Ebû Muâviye, el-A'meş, Ebû Rezîn ve Ebû Salih kanalıyla Hz. Ebu Hureyre'den rivayet ettiği öncek hadisi yine Müsedded, bir de İsâ b. Yûnus, A'meş, Ebû Salih kanahyteEbû Hureyre'den nakletmiştir. Ancak bu rivayete göre (bir evvelki hadisten farklı olarak) Peygamber Efendimiz (s.a.) "Ellerini İki kere veya üç kere yıkasın" buyurmuştur. Bir de bu rivayette A'meş, Ebû Rezîn'i zikretmemiştir.[484] [485]

Açıklama

103 nolu hadis-i şerifin aynısı yine müsedded tarafından rivayet edilmiştir. Ancak bu iki rivayet arasında iki yerde farklılık bulunmaktadır. Birincisi seneddedir; 103 hadis-i şerifle A'meş ile Ebû Salih arasında zikredilen Ebû Rezîn, 104 numaralı hadisin senedinde yoktur. Bir de metinde farklılık vardır; 103. hadiste "Ellerini üç kere yıkasın" buyurulurken, burada "iki veya üç kere yıkasın" deniliyor. Ancak bu rivayetteki "veya" kelimesi, Peygamber Efendimizin sözü müdür yoksa râviye ait bir söz müdür, burası kesin değildir. îkisine de ihtimali vardır.

105.... Ebû Meryem dedi ki; "Ben Ebû Hüreyre (r.a.) yi, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur derken dinledim:
"Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman elini üç kere yıkamadan su kabıma sokmasın. Çünkü elinin gece nerelerde bulunduğunu, veya nerelerde dolaştığını bilemez"
Bu hadis-i şerifle ilgili izahat 103. hadis-i şerifte geçmiştir.[486]

50. Elini Yıkamadan Önce Su Kabında Dolaştırmak

(Not: Concordance'a göre burada bu başlığı taşıyan bir bâb bulunmakta ise de tercüme'ye esas alınan Sünen'de böyle bir bâb mevcut değildir. Sonraki bab sayımında Concordance'Ia uyumsuzluğu önlemek için biz de sadece bab olarak koymayı uygun bulduk.) [487]

51. Peygamber (S.A.)'in Abdest Alış Şekli

106... Osman b. Affân'ın hürriyetine kavuşturduğu Humrân b. Ebân demiştir ki: "Ben Osman b. Affân'ın abdest aldığını gördüm. Önce ellerine üç defa su döküp onları yıkadı, sonra ağzına su alıp çalkaladı, sonra burnuna su verip dışarı attı, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra sağ elini dirseğiyle beraber üç defa ve sol elini aynı şekilde yıkadı, başını meshedip önce sağ, sonra sol ayağını yıkayınca şöyle dedi: "Ben, Resulullah'ın aynen şu benim abdest aldığım gibi abdest aldığım gördüm ve şöyle buyurduğunu duydum": "Kim benim abdest aldığım gibi abdest alır da gönlünden hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, Allah onan geçmiş günahlarını affeder"[488] [489]

Açıklama

Hadis-i Şerif'te geçen mazmaza kelimesinin anlamı, suyu ağzında çalkalamak demektir. Bunun aslı suyu ağzına alarak ağzında çalkaladıktan sonra döndürmek, sonra dışarıya atmaktır.
Oruçlu olmayanlara mazmaza ve istinşâkda mübalağa göstermek sünnettir.
İstinşâk: Buruna su çekmek, istinsâr da burundan suyu dışarı atmaktır.
Vech:Yüz demektir. Uzunluğuna yüzün hududu, saçın bittiği yerden alt çenenin aşağısına kadar; genişliğine hududu da, iki kulak yumuşağının arasıdır. Ağıza ve buruna suyun Üçer defa verilmesi mevzuu bahs ediliyor ki, bu sayıya uymak Hanefîlere göre sünnettir. Hadis-i şerifte geçen ( ) sonra kelimesi, takib edilecek sırayı gösterir ki, Şâfîîlere göre bu sırayı takib farz ise de, Hanefî ulemâsına göre sünnettir.
Binaenaleyh kişi önce suyu görmekle suyun rengini görür, sonra ağzına alarak tadını alır, sonra da burnuna çekerek kokusunu tetkik eder.
1. Mazmaza ve istinşâkın hükmü hakkında mezheb imamlarının görüşleri farklıdır. Şöyle ki:
a. Malikîlere ve Şâfîîlere göre gusülde de abdeste de mazmaza ve istin-şâk sünnettir. Seleften Hasan Basrî, Zührf, Hakem b.

Uteybe, Katâde, Rabîa, Yahya b. Sa'd el-Ensârî, Leys b. Sa'd, İbn Cerir et-Taberî ehl-i beytten en-Nasr (r.a.) bu görüştedirler. Delilleri ise, "...Yüzlerinizi yıkayınız..."[490] âyet-i kerimesiyle, "Allah'ın emrettiği gibi abdest al" hadis-i şerifi [491] ve 54 ile 55 numaralı hadis-i şeriflerdir. Çünkü bu iki hadis-i şerifte mazmaza ve istinşâkın sünnetten olduğu ifâde edilmektedir.

b. İstinşâk abdest ve gusülde vâcibtir. Mazmaza ise sünnettir. Bu görüşün sahipleri şunlardır: Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Dâvud-ı Zahirî, Ebû Bekr İbnü'l-Münzir ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel (r.a.)... Bunlar Buhâ-rî'nin rivayet ettiği ve ileride gelecek, olan "Sizden biriniz abdest aldığında suyu önce ağzına alsın sonra da burnuna çekip dışan atsın" mealindeki 140 numaralı hadis-î şerifle Dârakutnî'nin tbn Sîrin'den rivayet ettiği "Resul-i Ekrem (s.a.) cenabetten temizlenmek için üç kefe buruna su çekmeyi emretmiştir" mealindeki hadis-î delil getirirler. Bu hadislere bakarak diyorlar ki; "Mazmaza Resulü Ekrem'in fiiliyle sabit olmuştur. Sözü ve emriyle sabit olmamıştır. Oysa istinşâk, Resul-ü Ekrem'in kavlî sünnetiyle sabit olmuştur."

c. Abdestte de gusülde de mazmaza ve istinşâk farzdır. Bunlar olmayınca abdest ve gusül sahih değildir. Bu görüşün sahipleri: Meşhur olan bir rivâyete göre Ahmed b. Hanbel, İbn Ebi Leylâ, İshâk b. Râhûye'dir. Delilleri ise, Mâide Sûresi'nir altına âyetinde yüz yıkamanın emredilmiş olmasıdır. Ağız ve burun da yüzden olduğuna göre ağız ve burun da bu emre dahildir.

d. Abdestte sünnettir, gusülde ise, amel bakımından farzdır. (Amelî farz)in işlenmesi diğer farzlar gibidir. Yapılmadığı takdirde ise, vacib hükmündedir. Farzı inkâr edenin imanı olmaz. Vacibi inkâr edene ise bu hüküm verilemez. Bu görüşün sahipleri ise Ebû Hanife ve ashabı ile Süfyan-ı Sevrî ve Zeyd b. Ali'dir. Delilleri ise, "Eğer cümıp iseniz hemen temizleniniz"[492] âyetidir. Çünkü bu âyet-i kerimede bütün bedenin temizlenmesi istenmektedir. Ancak suyun eriştirilmesi imkânsız değildir. Gusülde ağzın içine suyun eriştirilmesi imkânsız değildir. Binaenaleyh güsulde ağzın içini ve burnun içini yıkamak amelî farzdır. Abdestte ise, yüzü yıkamak emredilmiştir, ama ağız ve burun yüzden değildir. Zira yüzün sının, yüzün karşıdan görülebilen kısmıdır, ağız ve burunun cepheden görülmesi mümkün olmadığından bu sınırın dışında kalırlar. Nitekim İbn Abbas (r.a.) "Maz-maza ve istinşâk gusülde farz, abdestte sünnettir" buyurmuştur.[493]

2. Mazmaza ile istinşakın sırasını, hükmünü ve mahiyetim beyân ederken Nevevî şunları söylemiştir:

a. Üç avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Her avuçta önce ağıza sonra buruna su verilir.

b. Bir avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Yani bir avuç su ile üç defa mazmaza sonra üç defa da istinşâk yapılır. Zayıf bir senetle Hz. Peygamber'den Ali b. Ebî Talib (r.a.) rivayet etmiştir.

c. Bir avuç sudan hem mazmaza hem de istinşâk yapılır. Şöyle ki, Evvela bir defa mazmaza sonra istinşâk yapılır, tkinci ve üçüncü defalarda da aynı şekilde hareket edilir. Bunu Tirmizî, hasen ve garip diyerek rivayet etmiştir ki, bu babda en güzel ve sahih hadîsin bu olduğunu iddia etmiştir.

d. Altı avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Bunların üçü ayrı ayrı mazmazada üçü de istinşakda kullanılır. Ancak bu babdaki rivayet zayıf dır.

e. İki avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Bunların biri üç defa mazmazada diğeri de üç defa İstinşakda kullanılır.

Şâfiî fukahasından Nevevî: "Sahih olan vecih, birincisidir. Buhâri, Müslim ve diğer sahih hadis kitaplarında rivayet edilen hadisler bunu göstermektedir." diyor.[494]

3. Hanefîlere göre her mazmaza için ayrı ayrı üç avuç, her istinşak için de aynı şekilde üç avuç su kullanılır. Delilleri Taberânî'nin rivayet ettiği şu hadîstir: "Rasûlullah (s.a.) abdest aldı ve üç defa mazmaza, üç defa da istinşak yaptı. Bunların her biri için ayn ayrı su aldı."[495]

4. Mazmazanın, istinşakdan öne alınmasının hükmüne gelince bu hususta iki görüş vardır:

a. "Abdestte sıra farz'dır" diyenlere göre önce mazmaza sonrada istinşak yapılması şarttır.

b. Sırayı şart koşmayanlara göre, mazmazanın öne alınması müstehabtır. Hanefîler bu görüştedir.

5. Yüzün abdest alırken yıkanması ise, bütün imamlarca farzdır. Yüzün yıkanmasının Üç defa tekrar edilmesi ise yine ittifakla sünnettir.

6. Abdestte kollar dirseklerle beraber yıkanır. Kolların yıkanmasında alimler arasında görüş birliği varsa da dirseklerin buna dahil olup olmamasında çeşitli görüşler vardır. Dört büyük mezheb imamları ile ulemanın ekseriyetine (cumhura) göre dirsekleri yıkamak da farzdır. Hanefîlerden İmam Züfer'e göre dirsekleri yıkamak farz değildir.

Ebû Bekr b. Dâvud ile bir rivayette İmam Mâlik'in görüşü de böyledir. Ulemanın bu mevzudaki ihtilâfı abdestin farzlarım bildiren âyet-i kerimedeki (ilâ) edatına farklı mana verilmesinden ileri gelmektedir. Bu edat bir gaye (sonuç noktası) bildirir. Gayenin muğayyaya (burada, yıkanan organ) dahil olup olmadığı mevzuu ise ihtilaflıdır. İşte ulemanın bu konudaki görüşlerinin farklı olması bu ihtilâftan doğmaktadır.

7. Mesh'te farz ve sünnet olan miktar ile mesh şekli; abdest alırken başı mesh etmek bütün mezheblerin ittifakı ile farzdır. Ancak başta meshedilmesi farz olan miktar ihtilaflıdır.

Başta mesh edilmesi gereken miktar: Hadisin zahiri, meshederken bütün başı kaplamayı gerektirir. İmam Şâfîîye göre, isterse bir kıl miktarı olsun başa değmekle farz yerini bulur. Buna karşılık imam Mâlik'e ve İmam Ahmed b. Hanbel'den bir rivayete göre, bütün başı kaplayarak meshetmek farzdır.

Başa meshetmek için önden arkaya gidilir. Hasan b. Salih arkadan öne doğru gelineceğini söyler. Evzaî ye Leys'e göre başın Ön tarafına meshedilir. Hasılı başa mesh meselesinde fıkıh âlimlerinin çeşitli görüşleri vardır.

Mesh hakkında Şafîî ulemâsından iki görüş rivayet olunur:

a. Ekseri Şâfiî âlimlerine göre, bir kıl miktarı ile başa dokunmak mesh için kâfidir. Bunun nasıl olacağını tasavvur için Şafîî ulemâsı şöyle derler; bir kimse başına kına sürse de kınalanmadık yalnız bir kıl kalsa abdest alırken elini o kılın üzerine değdirmesi kâfidir. Farz olan mesh bununla ifâ edilmiş olur. Fakat bu görüş çok zayıftır. Çünkü şeriatta böyle tasavvuru bile

güç olan nâdir meseleler varid olmamıştır.
b. lbnü'1-Kadî; vâcib olan meshin üç kıl miktarı olduğunu söylemiştir ki, bu birinciden biraz daha hafiftir. Çünkü yüzü yıkarken bu miktar yüzle birlikte kendiliğinden ve fazlasıyla yıkanmış olur. Bu da gerçekte başa mesh için kâfidir, Abdest alırken her uzva sıra geldikçe niyyet etmek şart değildir. Bu hususta Şafîî âlimleri arasında ittifak vardır. Onlara göre abdest azasını âyette sıralanan tertip üzere yıkamak ve meshetmek farzdır. Fakat bu mevzudaki delilleri de zayıftır.
Hanefilere göre, başa mesh miktarı hususunda üç rivayet vardır:
a. Başa üç parmak miktarı mesh farzdır. Hişam'ın Ebû Hanife'den rivayeti budur.
b. Kerhî ile TahâvTnin rivayetine göre Nâsiye (alın) miktarı mesh etmek farzdır. Mamafih tmam Züfer'in rivayetine göre Ebu Hanife ile Ebû Yusuf bu miktarın kâfi gelmediğine hükmetmiş, başın Üçte biri yahut dörtte birinin meshedilmesi lâzım geldiğini söylemişlerdir.
c. îmam Muhammed'den bir rivayete göre, mesh hususunda muteber olan miktar, başın dörtte biridir. Ebû Bekr, "Bizde mesh hakkında iki rivayet vardır: Dörtte bir ve üç parmak miktarı" demiş ve bazı ulemanın üç parmak miktarım, bazılarının da ihtiyaten dört parmak miktarı rivayetini tercih ettiklerini söylemiştir..
d. "Câmiü'1-Fıkh" adlı eserde îmam Hasan'dan, başın dörtte birini mesh etmenin vâcib olduğu bildirilmiştir.
Netice olarak Hanefflerin görüşleri iki noktada Özetlenebilir:
1. Başın dörtte birini mesh etmek: Bu görüş Hanefî fukahasından müteahhirinin görüşüdür, uygulama bu görüş üzerine bina edilmiştir.
2. Mesih vasıtası olan elin üç parmağının mesh edebileceği miktar kadar. Bu da Hanefî fukahasından mütekaddiminin görüşüdür.
Bu mevzuda İmam Ahmed b. Han bel'den de iki rivayet vardır:
1. Bütün başı mesh etmek vaciptir. İmam-ı Mâlik (r.a.) de bu görüştedir. Mâlikilerden bir kısmına göre başın üçte birini, diğer bir kısmına göre de üçte ikisini mesh etmek gerekir.
2. Başın bir miktarına mesh kâfidir. Kadına sadece başının ön tarafına meshetmek kâfidir. Binaenaleyh baştan meshedilmesi farz olan kısmın ne kadar olduğu Hanbelî âlimleri arasında ihtilaflıdır. İmam Ahmed'den bir rivayete göre herkes hakkında başın bütünün meshetmek farzdır. Diğer bir rivayette bîr kısmını meshetmesi kâfidir. Ebu'l-Hâris diyor ki: îmam Ahmed'e "Bir adam başına mesh eder de, bir kısmını bırakırsa ne dersin?" dedim.
"İmkânı olan bütün başını mesh etmelidir" cevabım verdi. İmam Ahmed'den gelen zahir rivayete göre erkeğin bütün başını meshetmesi farz, kadına ise başının Ön tarafına meshetmesi kâfidir.
Fıkıh.âlimlerinin bu husustaki delillerine gelince: Aynî'nin beyânına göre Peygamber (s.a.)'in nasıl abdest aldığını bildiren rivayetler içerisinde İmam Şafîî'nin bu mevzudaki görüşüne delil olabilecek tek bir hadis yoktur. Fakat "Başına mesnetti ve ellerini bir defa öne ve arkaya götürdü"[496] hadisi Mâlikîler'in bu mevzudaki görüşlerini desteklemektedir. Çünkü bu hadis "Resûlullah (s.a.) abdest aldı ve alnına mesnetti" anlamına gelir. Hadis-i Şerifi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce nakletmişlerdir.
Hanefilerin delili ise, Muğîre bin Şu'be'nin rivayet ettiği: "Resulullah (s.a.) abdest aldı ve alnına mesnetti'[497] hadis-i şerifidir.[498]
Bir de Hanefî alimleri şöyle derler: "Başınızı mesh edin" âyeti mücmel (izaha muhtaç)tır. Resûlullah (s.a-.) ın alnına mesh etmesi bu mücmeli açıklamaktadır. Bu hadis-i tek kişi de rivayet etmiş olsa, Kur'ân-ı Kerimdeki mücmel ifadeleri izaha yeterlidir. Âyet-i Kerimedeki izaha muhtaç taraf mesh edilecek miktardır. Bu bakımdan meselenin izahı şöyledir: "Başınızı mesh ediniz"[499] âyetindeki (b) edatı mâna itibariyle bir şeyi diğer şeye yapıştırmaktır. Buna hususî tâbiri ile "ılsâk" derler. Mezkûr edat meshin âleti olan el kelimesinin başına gelirse meselâ: () "elimle duvarı sildim" denilirse silmek, işi, bütün duvarı kaplar.Eğer mesh âyetinde olduğu gibi mesh edilecek yere bitişecek olursa, bütün meshedilecek yeri kaplamayı icabettîrmez, mesh âyetinde olduğu gibi ve şöyle bir mâna ortaya çıkar: "Ellerinizi başlarınıza yapıştırın" burada mesh bütün mahalli kaplamadığına göre ne miktar yerin mesh edileceği izaha muhtaçtır ki işte o izah, yukarıda mealini sunduğumuz ve ileride gelecek olan 150 numaralı hadiste yer almaktadır.
Meshte sünnet olan miktar: Mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "sonra başına mesh etti" cümlesinin muktezası, başa bir defa meshetmektir. Nitekim fıkıh âlimlerinden bir çokları bunu böyle anladığı gibi, İmam Ebû Ha-nife, îmam Mâlik ve İmam Ahmed b. Hanbel'in anlayışları da budur. Nitekim başa bir defa meshedileceğine dair olan hadisler[500] de bu görüşü desteklemektedir.
İmam Şafîî'ye göre diğer abdest organlarında olduğu gibi başı üç defa mesh etmek müstahabdır. Şafîî'nin meşhur sözü budur. Buharı sarihi Aynî başa üç defa meshedileceğini bildiren hadis-i şeriflerin bulunduğunu isbatla-mıştır. Fakat bunun Şafîî'nin zannettiği gibi üç ayrı suyla olmayıp aynı suyla olduğunu ve İmam Ebû Hanife'nin görüşünün de bu olduğunu söylemiştir.[501]
Hanefî ulemasından Burhaneddin el-Mergmânî ise Hidâye isimli eserinde
İmam Ebû Hanife'ye göre başa üç defa meshetmenin mekruh olduğunu söyler ve "Her ne kadar Peygamber Efendimiz (s.a.) başını üç kez meshederdi"
diye bir rivayet varsa da bu "her birinde elini yeni su ile ıslatırdı", demek değildir.[502]
Meshetme Şekli: Meshin nasıl yapılacağına dair çeşitli hadisler .rivayet edilmiştir. Nesaî'nin Abdullah b. Zeyd'den rivayet ettiği bir hadisten, başın ön tarafına meshedileceği ve iki elle ön taraftan başlanarak arkaya doğru oradan da öne doğru gidileceği anlaşılmaktadır.[503]
Taberânî'nin rivayetinde ise; evvela arkadan öne doğru, sonra önden arkaya doğru yapıldığı bildiriliyor. Bir rivayette de bütün başın mesh edildiği fakat saçlar hareket ettirilmeyerek hey'eti bozulmadığı, başka bir rivâyet-te de başa meshedildiği

fakat ellerin ileriye hareket ettirilmediği bildirilmektedir.[504]
8. Abdestte ayakları yıkamak farzdır. Topuklar da hükme dahildir. Dirseklerin yıkanması hakkında verilen malumat aynen burada da geçerlidir. Topuk manasına gelen "ka'b" kelimesinden muradın ne olduğu hususunda iki görüş vardır. Ekseri ulemaya göre, bundan murat; bildiğimiz topuk yani ayağın bacak kemiğine bağlandığı yerdeki şişkin kemiktir. Ve her ayağın iki tarafında birer topuk bulunur. İmâmiyye ile çıplak ayağa meshedileceğini söyleyenlere göre, topuktan kast edilen ayakların üstünde ve biraz yan tarafında kalan hafif çıkıntıdır. Ulemâ abdest âyetindeki topuklardan muradın bu çıkıntılar olmadığını çeşitli delillerle isbat etmişlerdir. Nitekim 117 numaralı hadis-i şerifin şerhinde gelecektir; inşaallah.
Mezheblere göre abdestin farzları
Yukarıda abdestin farzlarını, özellikle Hanefîlerce kabul edilen farzları mezhebler arası görüş farkları ile izaha çalıştık. Mezheb imamlarının abdestin farzları hakkındaki tespitleri oldukça farklı olduğundan bu mevzudaki görüşleri aynı başlıklar altında mezheblere göre vermeyi gerekli görmekteyiz.
A. Hanefilere göre: Abdestin farzı dörttür; elleri dirseklerle beraber, yüzü (boy olarak başın kıl bittiği yerden çene kemiğinin altına kadar) genişlik olarak, kulak yumuşağından kulak yumuşağına kadar; ayakları, topuklarla birlikte yıkamak; başın dörtte birini mesh etmektir.
B. Şafiîlere göre: Hanefîlerin görüşüne ek olarak tertibe (yüz, el, baş ayak) riâyet etmek ve abdestte niyyet etmektir.
C. Mâlikîlere göre ise: Şâfiîlerinkine ek olarak tertip müstesna niyyet ederek dört azanın yıkanırken ovulması, su dökmekle iktifa edilmemesi, bir de abdest azalarının arasına zaman koymadan peş peşe yıkanması ki, buna muvâlât denir.
D. Hanbelilere göre: Şâfiilerin görüşüne ek olarak muvalattan ibarettir.
"Aklından hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılanın geçmiş günahlarının affolunacağı" hususunu ise ulemâ, inceden inceye tetkik etmiştir. Kâdi îyaz'a göre bundan murat kasden düşünülerek hatıra getirilen şeylerdir. Ekseriyetle kendiliğinden hatıra gelen şeyler değildir. Binaenaleyh onlar namazın kemaline zarar vermezler. Bazıları kasıtsız olarak namazda hatıra gelen şeylerin namaza zarar vermeyeceğini fakat o namazın hatıra hiçbir şey gelmeksizin kılınan namazdan sevap itibariyle daha aşağı olacağını söylemişlerdir. Çünkü peygamber (s.a.) af edilme meselesinin hatıra hiçbir şey gelmeksizin kılınan namaza mahsus olduğunu bildirmiştir. Böyle namaz kılmak hemen hemen Rasûlullah (s.a.) a mahsus gibidir. Zira hatırına hiçbir şey getirmeden namaz kılmak pek nâdir kişilere nasip olur.
Bu sözle namazda Allah'a ihlâs kasdedilmiş de olabilir. Bu takdirde mana şöyle olur: "Sonra halisane iki rekat namaz kılar bununla Allah'dan başka kimseden bir makam beklemez, namaz kılıyorum diye böbürlenmez bilakis tevazu gösterirse geçmiş günahları affolur."
Bazıları: "Eğer bununla dünya işlerine ait bir şey düşünmemek kasdedilmişsebu güç bir şeydir. Ama "dünyaya dair hatırına bir şey gelir de onu hemen terk ederse" anlamında kullanılmışsa, buna diyecek yoktur. Zira muhlis kulların yapacağı budur" demişlerdir.
Hanefi âlimlerinden Aynî ise şunları söylüyor:
Hatırdan geçen şeyler iki kısımdır. Bir kısmı istemeyerek hatıra, gelir. Bunları hatıra getirmemek imkânsızdır. Fakat hatıra geldiği gibi üzerine durmayarak onları hatırdan çıkarmak mümkündür. İşte bu hadis bu manâdadır.
Namazda âhiret işlerine âit bir şey düşünmek huşû'a mani değildir. Kur'ân-ı Kerimin manasını düşünerek okumak, dünya ve ahirete âit hayırlı işler düşünmek namazın faziletine zarar vermez.
Geçmiş günahlardan muradsa, küçük günahlardır.[505] [506]

Bazı Hükümler

1. Uykudan kalkmış olsun, veya olmasın, abdestten evvel elleri üç kerre yıkamak müstehaptır.
2. Abdest organlarım üç defa yıkamak müstehabtır. Ayaklar da bu hükme dahildir.
3. Uygulamalı olarak öğretim yapmak (netice almak bakımından) daha verimlidir.
4. Namazda ihlas, dînen teşvik edilmiştir.
5. Sevapdan mahrum edeceğinden dolayı namaz kılarken dünya ile kalben meşgul olmaktan sakınılmalıdır.
6. Abdestin sonunda iki rekât namaz kılmak sevabı çok bir iştir. Nevevî merhum, Şafiî mezhebine göre iki rekat namazın siinnel-i müekkede olduğunu, mekruh vakitlerde bile kılınabileceğini söylüyorsa da ulemânın büyük çoğunluğu bu namazın sünnet-i gayr-i müekkede olduğunu mekruh vakitlerde kılınamayacağını söylüyor.
7. İyi ameller, kötü amellerin günahına keffâret olur.
8. İbâdet ve tâat Allah'ın af ve merhametine vesile olacağından dînen teşvik edilmiştir.
9. Abdest organlarım yıkarken hadîs-i şerifdeki sırayı gözetmelidir. Şâfiilere göre bunu gözetmek farzdır. Hanefî ve Mâlikî ulemâsına göre sünnettir.
Bu hususta 118. hadîsin şerhine de bakılmalıdır.

107....Ebû Seleme b. Abdirrahman, Humrân'in kendisine şöyle dediğini nakletmektedir: "Ben Osman b. Affan'ı abdest alırken gördüm". Ebû Seleme rivayetine devamla Atâ b. Yezîd'in Humrân'dan naklettiği hadîsin aynısını nakletti. Ancak"Mazmaza ve istinşâkî"[507] zikretmedi. Ebû Seleme, Humrân'dan naklettiği bu hadîsde şunları söyledi: "Osman (r.a,) başını üç kerre mesh etti sonra iki ayağını üç kere yıkadı. Ve dedi ki: İşte ben Rasûlullah (s.a.) in böyle abdest aldığım (gördüm) ve O (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim bu sayıdan daha az yıkayarak abdest alırsa bu abdest o kimseye yeter." dediğini duydum. Ancak Ebû Seleme bu rivayette Rasûlü Ekrem (s.a.)'in abdestten sonra namaz kıldığını zikretmedi.[508]

Açıklama

Bir önceki hadisi Ata b. Yezid, Humrân'dan rivayet etmişti. Üzerinde durduğumuz bu hadîsi de Ebû Seleme yine Humrân'dan nakletmiştir. Her iki hadîsi de Humrân, Osman b. Affan'dan rivayet ediyor.Bu iki hadis birbirine çok benzemekle beraber aralarında bazı farklar vardır. Şöyle ki:
a. Bu rivayette (mazmaza ve iştinşak) zikredümemiştir. Halbuki önceki rivayette zikredilmiştir.
b. 8u ikinci hadiste (107. hadis) Resulü Ekrem (s.a.) in başını üç kere meshettiği ziyâdesi vardır. Birinci hadiste ise, yoktur.
c. Birinci hadisteki, "Kim benim abdest aldığım gibi abdest alırsa" ifâdelerinin yerine bu hadis-i şerifte, "Kim abdestini, azalarını daha az sayıda yıkayarak alırsa, abdesti ona yeter" beyânı görülmektedir. Ayrıca bu 107 numaralı hadis-i şerifte Resul-ü Ekrem (s.a.)'in namaz kıldığı zikredilmemiştir.
Bu hadis-i şerif 'başı üç kere mesh etmek sünnettir' diyen imam Şafiî'nin delilidir.
Hanefi mezhebine göre ise, başı bir kerede ve bütününü kaplarcasına mesh etmek sünnettir. Meshi üçlemek mekruhtur. Hasan'ın Ebû Hanife'den bir su ile Üç kere mesh edileceğine dair de bir rivayeti vardır. Ancak başın bir kere mesh edileceğine dâir olan hadisler daha sağlamdır. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıklandığı gibi Hanelilere göre bu hadiste geçen "başını üç defa mesh etti" sözünden maksat, avucuna yeni bir su almadan tek bir su ile mesh etmektir.

108....Osman b. Abdurrahman et-Teyim'den rivayet edildiğine göre; îbn Ebî Müleyke'ye abdesti sormuşlar. O da şöyle cevap vermiş; "Ben Osman b. Affân'a [509] abdestin sorulduğuna şâhid olmuştum. O (bunun üzerine) su istedi. Kendisine bir su kabı getirildi. Sonra o kabı eğip (içindeki sudan) sağ eline döktü ve ellerini yıkadı. Sonra da sağ elini suya daldırıp üç kerre ağzına su verip dışarı attı. Üç kerre burnuna su verdi, üç kerre de yüzünü yıkadı. Sonra üç kerre sağ elini ve üç kerre de sol elini (bileklerine kadar) yıkadı. Sonra elini daldırıp suyu avuçlayarak başını ve kulaklarını mesh etti. Kulaklarının içini ve dışını birer kerre meshetti. En sonunda da ayaklarını yıkayıp, "bana abdestten soranlar hani nerede? İşte ben Rasûlullah'ı böyle abdest alırken gördüm." dedi.
Ebû Dâvud dedi ki: Osman'ın rivayet ettiği sahih hadîslerin hepsi de başın bir kerre mesh edileceğine delâlet ederler. Osman hadîsini nakleden râviler, rivayetlerinde abdestin, her uzvun üç kerre yıkanmasıyla olacağını söyledikleri halde, başın sadece meshedileceğini söylemekle yetinip diğer uzuvlardaki gibi kaç defa olacağını zikretmediler.[510]

Açıklama

Bu hadîste geçen meselelerle ilgili açıklama bundan evvelki iki hadîs-i şerifin izahında geçmiştir.Ancak burada Ebû Davud'un, Hz. Osman (r.a.)'ın rivayet ettiği hadîslerin hepsinin başın bir kerre meshedileceğine delâlet ettiği sözüne İbn Kudâme gibi bazı alimler itiraz etmişlerdir. Zira Ebü Dâvud bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.)'ın başını üç kerre meshettiğine dâir iki hadis rivayet etmiştir. Bunu, Hafız İbn Hacer, Buhârî şerhi Fethu'l-Bâri'de şöyle izah etmiştir:
"Ebû Dâvud bu sözüyle kendisinin rivayet ettiği iki hadîs-i şerifin dışındaki Hz. Osman'dan rivayet edilen hadisleri kasdetmiş ve onlar üzerindeki görüşlerini açıklamıştır."
Bu mevzuda başın bir kerre meshedileceğine dâir en kuvvetli delil İbn Huzeyme ve başkalarının Abdullah b. Amr b. Âs kanalıyla rivayet ettiği meşhur hadîsdir ki; bu hadîse göre Rasûlü Ekrem (s.a.) başını bir kerre meshetmiş ve abdest sona erdikten sonra da: "Kim benim şu abdestime bir şey ilâve ederse kötülük ve zulmetmiş olur buyurmuştur.[511] [512]

Bazı Hükümler

1. Bilmeyen kişi, dîni meselelerini sorarak veya başka vesilelerle öğrenmeye çalışmalıdır.
2. Kendisine dîni bir mesele sorulan kimse eğer biliyorsa o sorunun cevabını vermelidir.
3. Bir su kabına sokulmak icabeden el, sokulmadan önce yıkanmalıdır.
4. Abdest alırken sağ el sol elden önce yıkanır ve tertibe riâyet edilir.
5. Başın dışında bütün abdest organları üç kere yıkanır. Kulaklar da baş gibidir.
6. Ayaklar yıkanır, mesh edilmez.
7. Kendisine soru sorulan kişi soranın sorusuna cevap verirken çok dikkatli olmalıdır.

109....Ebû Alkama'den demiştir ki; Osman b. Affan (r.a.) su istedi, abdest aldı. Suyu önce sağ eliyle sol eline döküp iki elini bileklerine kadar yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna Üç kerre su verip dışarı attı. Ebû Alkame Hz. Osman'ın abdest organlarım üç kerre yıkadığını söyledi ve şöyle devam etti: "Hz. Osman sonra başını meshetti ve daha sonra da iki ayağım yıkayıp şöyle dedi: Ben Rasûlullah (s.a.)'m aynen şu gördüğünüz benim abdest alışım gibi abdest aldığını gördüm." Sonra (bu hadîsi Ebû Alkame'den nakleden Ubeydullah, (106 nolu) Zührî hadîsinin aynısını sonuna kadar okudu.[513] [514]

Açıklama

Bu hadîs-i arifle ilgili açıklama 106 ncı hadîs-i şerifin izahında geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.

110....Şekîk b. Seleme'den şöyle demiştir: "Ben Osman b. Af-fan'ın üçer kerre bileklerini yıkayıp üç kerre de başını meshettikten sonra şöyle dediğini gördüm: Rasûlullah işte böyle yaptı."[515]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadîsi Veki aynı zamanda îsrailden de rivayet etmiştin Ancak Vek'i bu rivayetinde (tafsilat vermeksizin sadece) söyle demiştir. "Hz. Osman (r.a.) abdest organlarını üçer kene yıkadı."

111....Abdü Hayr'dan şöyle demiştir; "Ali (r.a.) bir gün bize uğradı ve namaz kıldı. Sonra bir de abdest suyu istedi. Biz içimizden, namazı kıldığı halde suyu ne yapacak ki, dedik. Halbuki onun maksadı bize bir şeyler öğretmekten başka bir şey değilmiş. Nihayet içinde abdest suyu bulunan bir kapla bir de leğen getirildi. Önce kabı sağ eline döküp iki elini üç defa yıkadı. Sonra üç kerre ağzına ve burnuna su verip dışarı attı. Ağzına ve burnuna suyu (kaptan) su aldığı eliyle/Verdi. Sonra Üç defa yüzünü ve üçer defa da sağ ve sol ellerini yıkadı. Sonra elini kaba daldırıp başını bir kerre mesnetti. Sonra da sağ ve sol ayaklarını üçer kerre yıkadı ve peşinden şunu söyledi: Rasûlullah'n abdestini öğrenmek kimi sevindirecekse İşte bu abdest onun abdestinin ta kendisidir."[516] [517]

Açıklama

Hadîs'i şerifte geçen "Hz' Ali'nin bize bir şeyler öğretmekten başka bir maksadı yok idi" sözü, daha evvel içlerinden kendi kendilerine "Namaz kıldığı halde abdest suyunu ne yapacak ki?" diye sordukları soruya yine içlerinden kendi kendilerine verdikleri bir cevaptır.
Üzerine su döktüğü el, hadîs-i şerifte açıklandığı üzere sağ eldir. Sağ elle ağza ve burna su verilmesi ve buruna verilen suyun sol elle dışarı atılması sünnettir. Bu hadîs-i şerifin uzun bir açıklaması için 106. hadîsin izahına bakılmalıdır.

112....Abdü Hayr'den şöyle demiştir: "Ali (r.a.) sabah namazını kıldıktan sonra Kûfe'deki Rahbe denilen yere gelip bir abdest suyu istedi. Sonra bir çocuk, içinde su bulunan bir kapla bir leğen getirdi."
Abdü Hayr sözlerine devamla dedi ki: "Ali (r.a.) kabı sağ eline aldı, suyu sol eline döküp iki elini üç kerre yıkadı. Sağ elini kaba daldırıp üç kerre ağzına üç kerre de burnuna su verdi." Sonra bu hadîsin ravîlerinden zaide, bir önceki Ebu Avâne hadîsine benzeyen sözler naklederek rivayetine şöyle devam etti: "Sonra Ali (r.a.) başının Ön ve arka tarafını bir kerre mesnetti." Daha sonra da (Zaîde, Ebu Avanenin naklettiği 111 no'lu hadisin) aynısını nakletti.[518] [519]

Açıklama

Hz. Ali sabah namazından sonra Kûre'de bulunan ve Rahbe denüen yere gelerek oturuyor.Halka, Rasulü Ekrem (s.a.)'in abdest alışını öğretmek maksadıyla bir su kabı isteyip hadîs-i şerifte belirtildiği şekilde kabı önce sağ eline alıp yanına koyuyor, oradan sağ eli üzerine suyu boşaltıp sağ elden de sol elin üzerine aktararak ellerini önce bileklerine kadar yıkıyor.
Bazı nüshalara göre ellerim üç kerre yıkıyor. Sonra ellerini kaba daldırıp üç kerre ağzına üç kerre de burnuna sağ elle su veriyor. Bu hadîsi nakleden Zâîde Hz. Ali'nin ellerini bileklerine kadar yıkamasından, başını meshedişine kadarki durumu şu lafızlarla anlatıyor.
"Sonra sağ elini kaba sokup ağzına ve burnuna üçer kerre su vererek dışarı attı. Sonra sağ elini tekrar kaba sokup üç kerre yüzünü, üç kerre de önce sağ sonra sol elini dirsekleriyle beraber yıkadı. Daha sonra sağ elini suya daldırıp iyice ıslattıktan sonra onunla sol elini de ıslatıp önce başının ön tarafından arkaya doğru, sonra da başının arkasından önüne doğru ellerim kaydırarak başının ön ve arka taraflarını mesh etti."
Zaide bu hadisin sonunda 111 numaralı Ebu Avane hadisini aynen nakletmiştir. 106 numaralı hadisle ilgili açıklamalar bu hadis için de geçerli olduğundan burada daha fazla bir açıklamaya lüzum görmemekteyiz.

113.....Mâlik b. Urfuta dedi ki, Abdü Hayr'ın şöyle dediğini işittim: "Ben (bir defasında) Ali (r.a.) i (Kûfe'de) gördüm. Kendisine bir oturak getirildi ve üzerine oturdu. Daha sonra bir testi getirildi, önce ellerini üç kere yıkadı ve bir avuç su ile hem ağzına hem de burnuna su verdi" (Şu'be önceki) hadisi sonuna kadar (eksiksiz) nakletti.[520] [521]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "bir avuç suyun bir kısmım ağıza kalanını da buruna vererek mazmaza ve istinşak bir suyla yapmalıdır" diyen İmam Şafiî'nin (r.a.) delilidir. Tirmizi'nin Sünen'inde belirttiği üzere İmam Şafiî "Mazmaza ve istinşakı bir avuç suyla yapmak caizdir" demiştir. Şafiî ikinci görüşünde de "eğer iki ayrı suyla mazmaza ve istinşak yapılırsa bu daha iyidir" demiştir. Bu son görüş aynı zamanda Ebu Hanife'nin de görüşüdür.
Özet olarak diyebiliriz ki, Hz. Peygamber bazan bir avuç su ile mazmaza ve istinşak yaparlar, bazan iki avuç su ile mazmaza ve istinşak yaparlar, bazan da üç defa ayrı ayrı mazmaza ve istinşak yaparlardı. Ancak bir avuç su ile mazmaza ve istinşak yaptıklarında, aynı suyun yarısı ile mazmaza yansı ile de istinşak yaparlardı.
Hz. Peygamber (s.a.) çoğu kere üç defa mazmaza Üç kere de istinşak için ayrı ayrı su alırlardı. Hanefî uleması da bu görüşü benimsemişlerdir. Bilgi için 106. hadisin açıklamasına bakılabilir.[522]

Bazı Hükümler

1. Abdest alırken sandalye ve benzeri şeyler üzerinde oturulabilir.
2. Bir avuç su ile hem mazmaza ve hem de istinşak caizdir.

114....Minhâl b. Amr'in rivayet ettiğine göre, Zirr b. Hubeyş, "Ali'ye Resûlullah'ın abdest alışından sorulduğunu işittim" demiş ve (yukarıdaki) hadis-i şerifi nakletmiştir. (Bu nakil esnasında) Zirr, sözlerine şöyle devam etmiştir:
"Ali (r.a.) başını hiç su damlamayacak şekilde mesh etti, ayaklarını Üçer kere yıkadı ve;
"İşte Resulullah'tn abdesti böyleydi", dedi."[523] [524]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte daha evvel geçen hadislerden farklı olarak Hz .Ali'nin başına hiç su damlamayacak şekilde mesh ettiği ifâdesi vardır. Bu sözün anlamı Hz.Ali'nin başına bir kere mesh etmiş olmasıdır. Çünkü, eğer basma üç kere mesh etseydi mutlak başından abdest sularının damladığı görülürdü. Bu bakımdan hadis-i şerif: "Başına birden fazla mesh edilmez"diyen Hanefilerin delilidir. "Basma hiç su damlamayacak şekilde mesh etti" ifâdesi aynı zamanda başa mesain az bir su ile yapılmasının müstehap olduğunu gösterir. Bazıları da bu ifâdeden "neredeyse su damlayacak şekilde başını bol su ile mesh etti" anlamını çıkarmışlardır.

115....Abdurrahman b. Ebî Leylâ şöyle demiştir: "Ben Ali'yi (r.a.) gördüm, abdest aldı üç kere yüzünü, üç kere de kollarını yıkadı, bir kere de başını mesh etti. Sonra da "Resûlullah işte böyle abdest alırdı" dedi."[525]
116....Ebû İshâk'ın rivayetine göre: Ebû Hayye, Ben Ali'yi (r.a.) abdest alırken gördüm, demiş ve her abdest organını üçer kere yıkadığını nakletmiş ve demiştir ki: "Sonra başına mesh etti, sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı" daha sonra da Hz. Ali (r.a.):
" Resulü Ekrem (s.a.)'in abdest alışım size göstermek istedim de..."[526] [527]

Açıklama

Her iki hadis-i şerifin izahı için 106. hadisin açıklamasına müracaat edilebilir.

117....Ubeydullah el-HavIânî'nin rivayetine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Bir gün Ali b. Ebi Tâlib abdest bozmuş olarak bulunduğum yere girdi ve su istedi. Biz de ona içinde su bulunan bir kap getirip önüne koyduk. Ali bana "Ey İbni Abbâs, Resulü Ekrem (s.a.)'in nasıl abdest aldığını sana göstereyim mi?" dedi. Bende, "evet göster" dedim. Bunun üzerine önce kabı elinin üzerine eğerek (sağ) elini güzelce yıkadı. Sonra sağ elini suya daldırıp onunla diğer (sol) elini yıkadı. Sonra da bileklerine kadar iki elini yıkadı. Nihayet ağzına, burnuna su verdikten sonra iki elini birden kaba daldırıp su ile doldurarak yüzüne çarptı. Baş parmaklarının birini sağ kulağının diğerini de sol kulağının iç kısımlarına soktu. Yüzünü ikinci ve üçüncü yıkayışında da aym şekilde yaptı. Sağ eliyle bir avuç su alıp yüzüne akabilecek şekilde alnına döktü, kollarını dirsekleriyle beraber üçer kere yıkadı. Başını ve kulaklarının dış kısmını mesh etti. Ellerini suya daldırıp iki elinin dolusu su avuçlayıp ayağı nalınlı iken üstüne dökerek ovdu, Diğer ayağına da aynı şeyi yaptı. (İbn Abbâs) dedi ki: "Ben (Ali'ye); na-İmli iken ha!" dedim. (O da): "Evet nalinli iken" dedi (sonra tekrar) "nalinli iken mi?" dedim, "Evet! Nalinli iken" dedi. (Sonra tekrar) "Nalinli iken mi?" dedim. "Evet! Nalinli İken" Cevabını verdi.
Ebû Dâvud dedi ki: İbn Cüreyc'in Şeybe'den rivayeti[528] (106-127 numaralı hadislerde geçen ve muhtelif râviler tarafından nakledilen) Ali (r.a.) hadisine benzemektedir. Ancak Haccâc'ın İbn Cüneyc'den rivayet ettiği hadis[529] 'te: "başına bir defa mesh etti" denilirken, ibn Vehb'in, İbn Cüreyc'den rivayet ettiği (aynı) hadis[530] 'te: "üç defa mesh etti" denilmektedir. (İbn Vehb tedlisci bir râvi olduğuna göre onun bu rivayetinin diğer sahih rivayetler karşısında bir kıymeti yoktur demek oluyor.[531] [532]

Açıklama

1. Hadîs-i şerifte geçen "suyu yüzüne çarpmak" kelimesinden maksat, yüzün yıkanmasıdır. Ahmed İbn Hanbel Müsned'inde, İbn Hıbbân'da Sahîh'inde her ne kadar yüze su çarpmak tabirini nakletmişse de Hanefî ve Şafiî ulemâsı suyu yüze çarpmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü, Rasûlu Ekrem'in abdest alışını rivayet edenlerin hepsi "yüzüne su döktü" tâbirini kullanırken sadece bu hadîs-i şerifte suyu yüze çarpmak tabiri kullanılıyor. Bu rivayetin yalnızlığı göz önüne alınarak "Suyu yüze çarpmak" tabiriyle "yüzü suyla yıkama" kastedildiği kanaatine varılmıştır.
2. Rasûlu Ekrem'in yüzünü yıkarken baş parmaklarım kulaklarının içine sokmasına gelince, Mâverdî buradan kulaklar ile sakal arasında kalan kılsız beyaz kısmın yüzden olduğu hükmünü çıkarmıştır. Bu görüş aynı zamanda Şafiî mezhebinin görüşüdür.
Binaenaleyh Şâfiîlere göre bu beyaz kısmı yıkamak yüzü yıkamak gibi farzdır. Hanefî ulemâsının bir kısmı da bu görüştedir. Ancak İmam Ebu Yûsuf: "Bu beyaz kısmı yıkamak sakalsızlar için farz ise de sık sakallılar için farz değildir" der.
Mâlikilerde ise, bu beyaz kısmın yıkanmasında dört görüş vardır:
a. Yıkanması farzdır. Mezhebin meşhur olan görüşü budur.
b. Yıkanmaması vaciptir.
c. Sakallıların yıkaması vacip, sakalsızlarıma vacip değildir.
d. Kulağın sakal tarafında bulunan ve arapça da "Vetîd" denilen çıkıntının üst kısmındaki beyazlığı yıkamak sünnettir. Alt

kısmını yıkamaksa farzdır.
îbn Teymiyye, "Bu hadîs kulakların iç kısmı yüzden sayılır" diyenler için bir delildir demiştir.
Nevevî merhum ise "Bu hadîs-i şerif İbn Şüreyh için bir delildir. İbn Şüreyh, hem kulakları yıkar, hem de meshederdi" demiştir.
Mirkât'te İbn Hacer'den naklen "evlâ olan yüzleri yıkarken kulakları da yıkamak ve başla beraber meshetmektir" demiştir. Ancak, şeriatta bir uzvun hem yıkanıp hem de meshedildiği görülmemiştir.
Rasûlullah (s.a.)'ın yüzünü yıkadıktan sonra bir avuç su alarak alnının üzerine dökmesi ise, ulemâ için haili müşkil bir meseledir. Bu hususta Şafîî ulemâsından merhum Nevevî şunları söylemiştir: Bu sözden Rasûlu Ekrem (s.a.)'m yüzünü dört defa yıkadığı manası çıkar ki, bu icmâ-i ümmet'e ve Rasûlü Ekrem'in sünnetine ters düşen bir durumdur. Bu bakımdan bu sözlerin izahı şöyle olmalıdır: Rasûlullahın üç kerre yüzünü yıkadıktan sonra alnının üzerine dördüncü defa bir avuç su dökmesi orada yıkanmadık bir kuru yerin kaldığım görmüş olmasıdır.
Velivvüddin de bu hususu şöyle açıklıyor; Bu suyu başının bir kısmına yüzünün her tarafım iyice yıkamış olmak için dökmüştür. Nitekim, ulemâ da yüzün her tarafını yıkamış olmak için başın bir kısmına su dökmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Muhammed b. Yahya gibi bazı âlimler de; bu harareti gidermek için yapılan bir iştir; şeklinde îzah getirmişler ve Rasûlullah (s.a.)in başım meshetmeyerek sadece suyu alnının üzerine dökmesini buna bağlamışlar, bu hareketin abdestin âdâbıyla ilgili olmadığım, abdestin âdabı veya sünneti olduğuna inanmanın bid'at olacağım söylemişlerdir.
"Onu onunla ovdu" anlamına gelen, ( ) kelimelerindeki, birinci zamir ayağa, ikinci zamir ise, bir avuç suya döner ki, o takdirde mânâ, "o bir avuç suyla ayağını yıkadı" demektir. İkinci bir ihtimale göre de, birinci zamir yine ayağa ikinci zamir ise ayakkabıya döner ve ( ) harfi cer-i de () manasına olur. Bu takdirde mânâ "ayağım nalinin içindeyken yıkadı" demek olur. Bu kelimelerle kastedilen mana ayağın altının ve üstünün suyla yıkanmasıdır. Bazıları ise "ayağın abdestte yıkanması söz konusu değildir. Esas olan uyağın meshedilmesidir." diyerek bu sözlerden ayağın ve ayakkabının meshedileceği manasını çıkarmışlardır ki, bu görüş pek çok açık ve sağlam delillerle reddedilmiştir.
Aynî merhum bu konuda şunları söylemektedir."( )sözünün mânâsı elini ayağının üstünde ve nalininin altında gezdirerek ayağım yıkadı demektir."
Bu hadîs-i şeriften Râfizîler ve onların yolunda gidenler abdest alırken çıplak ayaklar üzerine mesh etmenin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. İçlerinde Cûbâî'nin de bulunduğu bazı kelâm âlimleri de bu hadîs-i şerife bakarak kişinin abdest alırken ayaklarım yıkamak veya çıplak ayak üstüne meshetmek hususunda muhayyer olduğunu söylemişler ve bu görüşü aynı zamanda Muhammed b. Cerîr'den nakletmişlerdir.
Aslında bu hadîs'in sıhhati üzerinde ihtilâf vardır.
Tirmizî, "Ben bu hadîs-i Muhammed b. İsmail' (Buhârî)e sordum, o da zayıf olduğunu söyledi. Ben de bu sözü anlamıyorum. Eğer bu sözün hadîs olduğu kesinse o zaman ayakkabı içinde bile olsa bu bir avuç su ayağın hem içini hem de dışını yıkamaya yeter. Nitekim, bazı nüshalarda ayağını yıkadı tabiri geçmektedir. Yok eğer bu bir avuç suyla ayağı meshetmek kastedilmişse bu kadar suya lüzum yoktu. Zira, daha az bir suyla da mesh yapılabilirdi" dedi. Hz. Âişe (r.a.) ise; "İki ayağımın kesilmesi benim için çıplak ayağa meshetmemden daha ehvendir" demektedir.
Atâ (r.a.) ise: "Vallahi ben sahâbe-i kiramdan hiçbir kimsenin çıplak ayağa meshettiğini görmedim" demiştir.
İbn Kayyım, Ebû Dâvud üzerine yazdığı Tehzîbu's-sünen isimli haşiyesinde şunları zikretmektedir:
"Bu hadîs gerçekten izahı güç bir hadîstir. Zira ilim adamları bu hadîs'in izahı üzerinde çeşitli görüşler ortaya attılar. Bir kısmı bu hadîsin zayıf olduğunu söyledi ki, Buhârî ve Şafii bunlardandır. Bu hadîs üzerinde ikinci görüş ise şudur:
Çıplak ayaklar üzerinde meshedilmesinin cevazı, İslâmiyyetin ilk günlerinde idi. Sonra ayakların yıkanmasını ifâde eden hadîs-i şeriflerle neshe-dildi. Önceleri İbn Abbâs'da çıplak ayakların meshedilmesinin caiz olduğu görüşünde idi. Ancak, Dârakutnî'nin rivayet ettiği Abdullah b. Muhammed b. Akil hadîsinden anlaşıldığına göre, sonradan bu görüşünden dönmüş, ayakların çıplak olarak meshedilmesinin caiz olmayıp yıkanması lâzım geldiğine inanmıştır.
Üçüncü görüş: Hz. Ali ve Hz. îbn Abbâs'dan bu mevzuda rivayet edilen hadîs-i şerifler birbirini tutmamaktadır. Bazıları çıplak ayağa meshedilmesinin cevazını ifâde ederken, bazıları da caiz olmadığını ifâde etmektedir. Halbuki, büyük bir topluluktan gelen hadîs-i şerifler Rasûlullah (s.a.)'ın ayaklarını yıkadığım açıkça ifâde etmektedir ki, bu hadîs-i şerifler kendisiyle amel edilmeye ve tercih edilmeye daha lâyıktırlar.
Dördüncü görüş: Çıplak ayağa meshedilmesinin caiz olduğunu İfâde eden hadîs-i şerifler, abdestsizlikten dolayı abdest almakla ilgili olmayıp, abdest tazelemekle ilgilidir. Binaenaleyh, abdestli olan kişiler için abdest yenilerken çıplak ayak üstüne mesh caizse de abdestsizlikten dolayı abdest alanlar için caiz değildir.
Beşinci görüş: Hz. Ali'nin rivayet ettiği mesh etmekle ilgili hadîs-i şeriflerde geçen mesh çıplak ayak Üzerine değil ayakkabı veya çorap üzerine yapılmıştır. Binaenaleyh, mesh ancak şartlarını hâiz ayakkabı veya yine mesh şartlarını hâiz çorap üzerine yapılabilir.
Altıncı görüş: Ayağın üç hali vardır:
1. Mest içerisinde bulunan ayak, bu durumda mesh, mest üzerine veya mest şartlarını taşıyan ayakkabı üzerine yapılmalıdır.
2. Ayak çıplak olur ki, bu durumda ayağı mutlaka yıkamak icap eder.
3. Veya mestli olmakla çıplak olmak arası bir ayakkabı içinde bulunur ki, bu durumda da ayak üzerine su serpilir. Zira, su serpmek yıkamak ile meshetmek arasında bir temizliktir. Bu durumda mesh denilince su serpmek kastedilir.
Yedinci görüş: Çıplak ayak üzerine meshetmek farzdır. Ve Dâvud el-Cevârî ve tbn Abbas'ın bu görüşte olduğu, bu görüşün taraftarlarınca rivayet edilir. Ayrıca Ibn Cerîr'in de kişinin abdest alırken ayağını yıkamakla meshetmek arasında muhayyer olduğu görüşünde bulunduğu rivayet edilir.
İşin aslı şudur: îbn Abbas (r.a.)'la ilgili iddia yukarıda ikinci görüşün izahında geçmiştir. Ibn Cerîr'e âit rivayete gelince bu

açık ve büyük bir hatadır. Zira, îbn Cerîr'in bütün kitapları ortadadır. Hepsi bu rivayetin asılsız olduğunu ortaya koyar. Ancak, buradaki hata bir isim benzerliğinden ileri gelmektedir. Çıplak ayak üzerine meshetmenin caiz olduğunu söyleyen İbn Cerîr başka bir Ibn Cerîr'dir ki, Şiî'dir.
Merhum İbn Kayyım, sözlerine devamla Şîa'dan olan bu Ibn Cerîr'in Şîa ile ilgili pek çok eserlerine rastladığını kaydederek açıklamalarını bitiriyor.
Sonuç olarak, çıplak ayağa meshedilir diyenlerin görüşleri mesnetsiz, delilsiz, aynı zamanda icma'a aykırıdır. Zîra, yukarıda da belirttiğimiz gibi, abdest aldıktan sonra topuklarında kuru yer kalan kişiler için "yazık o topuklara!..." mealindeki hadîs-i şerif bu görüşün mesnetsiz olduğuna en büyük delildir.
Zamanımızda çıplak ayağa mesheden Şîileri görürüz. Bunlar ehl-i beytin dışında râvileri sahabe de olsa kabul etmezler. Halbuki, Ehl-i Beyt'ten tbn Abbas'ın çıplak ayağa meshettiğinî, daha sonra bundan vaz geçtiğini, görmekteyiz, Ayrıca, Hz. Ali'nin ayaklarını yıkadığım bildiren (112 ve 114) hadîslerin râvilerini de ehli beytten olmadıkları için bu hadîsleri ihtiyatla karşılayıp muhtevası ile amel etmemektedirler.
Dört mezhebe ve mezheplerinin taraftarları kalmayan diğer müctehitlere göre; çıplak ayağın kesinlikle yıkanması ve meshin çıplak ayak üzerine caiz olmayacağı istikametindedir.[533]

Bazı Hükümler

1. Sahâbe-i kiram, Rasulullah (s.a.)'ın sünnetini tesbit hususunda son derece gayretliydiler.
2. Abdest alırken suyu yüze çarpmak mekruhdur.
3. Ayakkabının içinde iken ayakların yıkanması mümkünse çıkarmadan da yıkanabilir.
4. Yüzü yıkadıktan sonra bir avuç su alıp alnın üstüne dökmek caizdir.Bu yüzü dördüncü defa yıkamak anlamına gelmez.
5. Yüz yıkanırken kulakların içi, başa meshedilirken de kulakların dışı meshedilebilir.
6. Bir kimsenin yadırgadığı bir mevzuda üstüste soru sorarak anlamaya çalışması caizdir.

118....Amrb. Yahya el-Mâzini'nin rivayet ettiğine göre: Babası, Amr b. Yahya'nın dedesi olan Abdullah b. Zeyd'e "Bize Resulullah' (s.a.)ın nasıl abdest aldığım gösterir misin?" demiş.Abdullah b. Zeyd de "evet" diyerek bir abdest suyu istemiş, sonra suyu dökerek ellerini yıkamış, sonra ağzına ve burnuna üç kene su vererek dışarı atmış, daha sonra da üç kerre yüzünü ve dirseklerle beraber ikişer defa ellerini yıkayıp, ön taraftan arkaya ve arkadan öne olmak Üzere başım iki eliyle meshetmiştir. Şöyle ki: Başının ön tarafından başlayıp ellerini ensesine götürüyor ve sonra ellerini gerisin geriye ilk başlangıç yerine kadar getiriyor. En sonunda da ayaklarını yıkamıştır.[534] [535]

Açıklama

Bazı rivayetler elleri yıkamanın iki kerre olduğu bazılarında üç defa olduğu kaydedildiği halde müellif Ebû Davud'un bu rivayetinde herhangi bir aded zikredilmemiştir.
Beyhâkî'nin rivayetinde ellerin iki defa yıkandığı kaydedilirken Buhârî ve Müslim'de üç defa yıkandığı zikredilmektedir. Yine îmam Mâlik'in ve Abdullah b. Zeyd vasıtasıyla BuhârTnin bir rivayetinde de iki kere yıkandığından bahsedilmektedir. Burada geçen mutlak lâfızlar mukayyede hamledildiğinde, yani ellerin iki defa yıkanması vakit darlığı veya su kıtlığı gibi özel hallere hamledildiği zaman bu rivayetler arasında bir çelişki kalmaz. îki ve üç defa yıkandığına dâir rivayetlerin birini tercih etmek gerekirse, üç defa yıkandığı rivayeti tercihe lâyıktır. Çünkü, bu sayıya ait rivayetler daha çoktur. İtimada daha lâyıktır.
"Sonra ağzına ve burnuna üç kere su verme" mevzuuna gelince; buradaki sonra manasına gelen "sunime" kelimesi bu sıraya riâyet etmenin bir hüküm ifâde ettiğini bildirmektedir ki; ellerin yıkanmasından sonra ağız ve burun yıkanmalı ve bu sıraya riâyet etmeli, demektir. Ayrıca ellerin bileklerde beraber ikişer defa yıkanmasından maksat, her elin ayrı ayrı ikişer defa yıkanmasıdır. Yoksa her eli birer defa yıkayıp toplam yıkama adedinin iki defa olması demek değildir. Bu hadisin şerhinde imam Nevevî şöyle diyor:
"Bu ifâdelerde abdest organlarının yıkanışında farklı uygulama yapmanın caiz olduğuna bir delil vardır. Bir kısmı üç kere yıkanırken bir kısmı iki kere yıkanabilir. Ancak müstehab olan yıkamayı üçlemektir. Resûlullah (s.a.)'ın bu adedine zaman zaman uyması, üç adedine uymamanın da caiz olduğunu beyan etmek içindir. Çünkü, dinî hükümleri açıklamak Resulü Ekrem (s.a.) üzerine vaciptir. Ayrıca bu açıklamanın bilfiil yapılması ise, uygulamalı açıklamaların anlaşılmasının daha kolay olmasındandır.[536]
"İkbal ve idbâr; başı meshetmek için elleri önce başın ön tarafından arkaya doğru götürmek, sonra da tersine doğru çekip eski yerine getirmek" kelimelerinin mânası ve ifâde ettiği fiilin uygulanması konusunda üç görüş vardır:
1. Başın ön tarafından, enseye doğru elleri kaydırmak, sonra da tekrar gerisin geriye başlangıç noktası olan kıl bitimine kadar elleri meshederek getirmek. Bu uygulama tarzı İmam Mâlik ve Şafîî'nin görüşüdür. Hanefi uleması da bu görüştedir.[537]
Ancak bu görüşe itiraz edilmişse de, taraftarlarınca çeşitli cevaplar verilmiştir.
2. Eller baştan ense kısmına konur ve ön tarafa doğru kaydırılarak çekilir. Sonra da tekrar geriye başlangıç noktasına çekilir, ki bu uygulama tarzının da dayandığı birçok sağlam hadis vardır. Hasan Basrî de bu görüştedir.[538]
3. Eller başın ön tarafına konur, sonra yüz tarafına doğru çekilir; sonra da gerisin geriye başın ense tarafına kaydırılır. Neticede tekrar başlangıç noktasına getirilir. Nevevî merhum der ki; "iki elle başı mesh etmek müste-haptır. Bu hususta ulemâ arasında görüş birliği vardır. Çünkü bu şekilde yapılan mesh, suyun bütün kılların arasına erişmesine en uygun bir

uygulama tarzıdır. Ancak bizim Şafîî uleması, bu mesh tarzının saçı örülü kimseler için müstehab olacağı, saçı örülü olmayanlar için buna ihtiyaç olmadığı görüşündedirler.
Ayrıca bu hadisten başa meshin iki elle başı kaplarcasına yapılmasının vacip olduğu mânâsı çıkarılmamalıdır. İki elle başı kaplarcasına yapılan mesh ancak meshin kemâli içindir. Hadis-i şerif bu mânâyı ifâde etmektedir.[539]
Mesh lûgatta; bir şey üzerinde eli gezdirmek demektir.
Şeriatta mesh ise; başka yerde kullanılmadık yaşlığı bir yere değdirmektir. Bu değdirme el ile olabileceği gibi başka bir âletle de olabilir.
Meshin farz olan miktarı: Hanelilere göre, başın dörtte biridir. Ancak, Uç parmak el parmaklarının ekserisini teşkil ettiğinden, beş parmak yerini tutmuş ve başın Uç parmak miktarının meshedilmesi farzdır, denilmiştir.
Baş dört kısma bölünürse ön tarafta kalan kısma "nâsiye", yanlarda kalan kısma, "kazal" arkada kalan kılma da "feved" denir ki, Hanefilere göre farz olan meshin nâsiye üzerine yapılması daha faziletlidir ve meshedilen yer iki kulağın üstüdür. Bu kısımdaki saçların üzerine meshedilmesi yeterlidir. Ancak, bu kısımdan aşağı sarkan saçların meshedilmesi yeterli değildir. İsterse bu sarkan saçlar başın üstünde topuz teşkil etsin, yine de caiz değildir.
Mâlikilere ve Hanbelilere göre: Başın tümünü meshetmek farzdır. Şâfiilere göre ise: Başın bir kılım bile meshetmek kâfidir.
Hadîs-i şerifte tarif edilen ellerin ileriye ve geriye çekilerek başın meshedilmesindeki hikmet, saçların hem üst ve hem de alt taraflarının meshedilmesidİr. Başın her tarafım kaplarcasına meshedilmesinin farz olduğu görüşünde olanlar için, birinci defa başı kaplarcasına meshetmek farz; ikincisinde geri çekerek meshetmek ise, sünnettir.[540]

Bazı Hükümler

1. Abdeste başlarken önce elleri yıkamak müstehaptır.
2. Ağıza ve buruna su vermeyi üç defa tekrarlamak sünnettir.
3. Abdest organlarının bazısı üç kere yıkandığı halde, bazısının iki kerre yıkanması caizdir.
4. Abdest suyunun hazırlanması için başkasından yardım istemek caizdir.
5. Tatbîki öğretim, sadece sözlü öğretimden daha faydalıdır.
6. Başı kaplarcasına meshetmek daha faziletlidir.
7. Başı meshederken, başın ön kısmından başlamak ve meshi iki elle yapmak sünnettir. (106. hadîs-i şerifin izahına da müracaat edilmelidir).

119....Amr b. Yahya el-Mâzinî, babası vasıtasıyla Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dan (bir evvelki) hadîsin aynısını rivayet etmiş, Ancak, (Abdullah İbn Zeyd ilâve olarak) şunları söylemiştir: "Ağzına ve burnuna bir elden su verdi ve bunu üç kerre tekrarladı." Sonra Abdullah, hadîsin geriye kalan kısmım aynen zikretti.[541]

Açıklama

Bir önceki hadîs-i şerifi Ebû Dâvûd, şeyhi Abdullah b. Mesleme'den o da Mâlik'den rivayet etmişti. Sözü geçen hadîsin aynısını bir de Ebû Dâvûd, diğer şeyhi Müsedded, Hâlid b. Abdillah el-Vâsıtî vasıtasıyla nakletmiştir. Ancak, bu ikinci hadîs-i şerifte "*ağzına ve burnuna suyu tek elle verdi*" ilâvesi vardır. Hadisle ilgili açıklama 118. hadîsin îzâhında geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.

120....Habbân'ın rivayetine göre babası Vâsî', Abdullah b. Zeyd b. Asım el-Mâzinî'yi Rasûlullah'ı gördüğünden bahsedip abdest alışını naklederken işitmiştir. Abdullah b. Zeyd şöyle demiştir: "Basım, ellerinin artığı olmayan (yem) bir su ile mesnetti. Ayaklarım da tertemiz edinceye kadar yıkadı."[542] [543]

Açıklama

Aynî, "başına yeni su ile mesh etti ifâdesi mâ-i müstamel ile abdest alınamayacağına işaret eder" demiş ise de, Nevevî merhum ise; "Bu hadîs-i şerif kullanılmış su ile abdestin caiz olmayacağına bir delil teşkil etmez. Bunun delili başka hadîs-i şeriflerdir. Ancak burada belirtilmek îstenen husus yüzün yıkanması ve başın meshedilmesinin ayrı ayrı sularla yapılacağı" görüşündedir.
Halebî merhum ise Munye şerhi'nde şunları söylemektedir: "Eğer abdest alan kimse başını, yüzünü yıkadığı suyun ıslağıyla meshetse bu mesh caizdir. Çünkü, bu «İde kalan ıslaklık kullanılmış değildir. Suyun kullanılmış olması için abdest organından ayrılması lâzımdır. Bu ıslaklık henüz elden akıp eli terketmediğine göre bununla başı meshetmek caizdir. Fakat» başa meshettikten sonra kalan ıslaklıkla mestleri üzerine meshederse caiz değil' dir. Çünkü, mesihten sonra kalan ıslaklık kullanılmış sudan saydır. Zira, mesh uzvuna temas eden su, kullanılmış su hükmündedir."
Bu hadîs-i şerifte diğer abdest organlarından bahsedilmiyorsa da 106. hadîs-i şerifte ve onu takibeden Hz. Ali (r.a.) hadîslerinde bütün abdest organlarının yıkanışı veya meshedilişi bütün ayrıntılarıyla açıklanmıştır.[544]

Bazı Hükümler

1. Başı, yüzden arta kalan suyla değil de yeni bir su ile mesh etmelidir.

2. Ayaklan tertemiz oluncaya kadar yıkamalıdır, isterse bu yıkamanın adedi üçten fazla olsun.

121....Abdurrahman b. Meysere el-Hadrâmî, el-Mikdâm b. Ma'-dîkcrib el-Kindî'nin[545] şöyle dediğini işittim demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'e bir abdest suyu getirildi ve abdest aldı. (önce) ellerini üç kerre yıkadı, sonra üç kerre de ağzına ve burnuna su verdi, sonra da yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı. Nihayet başım, kulaklarının içini ve dışını mesnetti."[546] [547]

Açıklama

Bu hadîs-i şeriften abdest organlarını yıkamakta sıra takibetmenin farz olmadıgı anlaşılmaktadır.Çünkü, Resûlullah (s.a.) ağzına ve burnuna su vermeyi yüz ve kollan yıkamadan sonraya bırakmıştır. Şevkânî: "Bu hadîs-i şerif ağza ve burna su vermekle kollan ve yüzü yıkamak arasında sırayı gözetmenin farz olmadığına bîr delildir" diyor. Bilindiği gibi 106. Hadîs-i şerif ve onu takîbeden diğer hadîs-i şeriflerde mazmaza ve istinsak yüzü ve kollan yıkamadan evvel zikredilmektedir. Dolayısıyla bu hadîs-i şerif aynı zamanda tertibe riâyet, abdestte farz değildir diyen Hanefi ulemasının delilidir.
Nevevî ise, abdest uzuvları arasında sıraya riâyet etmenin farz olmadığına dâir yapılan bütün îzah tarzlarını yetersiz bularak, Nebiyy-i Ekrem'in haccının sıfatı mevzuunda gelecek olan "Allah'ın (c.c.) başladığı şekilde başlahz" mealindeki (1905) numaralı hadisi delil getirerek abdestte sırayı gözetmenin farz olduğunu söylemiştir.
Bazıları da "bu güvenilir râvîlerin rivayetine ters düşen şâz bir hadîstir. Binaenaleyh güvenilir râvîlerin mahfuz denilen ve mazmaza ve istinsahın yüzden evvel yapılmasını ifade eden hadîslerini tercih etmek lâzımdır" demişlerdir.
Kulakların meshedilmesine gelince; kulakların içinden maksat yüze bakan kısmıdır. Dışından maksat ise baş tarafında kalan kısmıdır. Meshin yapılış tara, İbn Mâce'nin rivayetine göre şöyledir: "Şehâdet parmakları kulak deliklerine konur ve hareket ettirilir. Baş parmak da kulağın dış tarafına konarak hareket ettirilir"[548] Keza, Nesâı'de aynı şekilde bu uygulamayı nakletmiştir.
Yine bu hadîs-i şeriften açıkça anlaşıldığına göre kulakların meshedilmesi için yeni bir su almaya ihtiyaç yoktur. Başa mesh için alman su ile aynı zamanda kulaklar da meshedilir.[549]

Bazı Hükümler

1. Mazmaza ve istinşak kollan yıkamadan sonraya bırakılabilir.
2. Başa meshettikten sonra su almadan, kulaklar meshedilebilir. Bu görüş Ebû Hanife (r.a.) ve Sevrî' nin mezhebidir. İmam Ahmed, Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr'e göre ise, kulakların meshi için suyu yenilemek sünnettir.
3. Kulağın hem içini ve hem de dışını meshetmek sünnettir.

122....Abdurrahman b. Meysere'nin rivayet ettiğine göre: Mikdâm b. Ma'dîkerîb şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'ı abdest alırken gördüm. Sıra başını meshetmeye gelince ellerini başının ön tarafına koydu, sonra başının ense kısmına kadar hareket ettirdi. Nihayet gerisin geriye elini, başladığı yere kadar çekti." Hadis'in ravisi Mahmud Velid'in "Hariz bana dedi ki" diye hadisi (semâ yoluyla) rivayet etmiş olduğunu bildirdi.[550] [551]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifle ilgili açıklama 118 nolu hadîsin izahında geçmiştir. Burada şu hususa dikkat etmek gerekir ki, bu hadîsi müellif merhum Ebû Davud'un şeyhlerinden Mahmud b. Halid ve Yâkub b. Kâb rivayet etmişlerdir. Bunlardan Yaküb, muânân denilen ve râvîlerin isimlerini saklamaya müsait olan... "Falandan nakledilmiştir. O da falandan nakletmiştir," gibi ...den, ...dan tabirleriyle rivayette bulunduğu halde, diğer şeyhi Mahmud b. Halid râvîlerin birbirlerinden kesinlikle duyduklarını ifâde eden her hangi bir râvînin ismini saklamaya müsait olmayıp bilakis her türlü kapalılığı kaldıran (bana falan haber verdi, ona da falan haber verdi) şeklindeki "îhbâr" denen ifâdeyle rivayette bulunmuştur. Binaenaleyh, Mahmud b. Hâüd'in rivayeti bu balamdan daha çok itimâda lâyıktır.[552]

Bazı Hükümler

1. Başın her tarafının meshedilmesi sünnettir.
2. Başı meshetmeye, başın ön tarafından başlanmalıdır.

123....Mahmûd b. Halid ile Hişam b. Hâlid aynı manayı rivayetle dediler ki (Bu hadisi) "el-Velid bize bu senetle (ve şu şekilde) rivayet etti ve Resûlüllah kulaklarının içini ve dışım maketti." Hişâm ise, {bu rivayete) "Parmaklarını kulak deliklerine soktu" cümlesini de ekledî. [553] [554]

Açıklama

el-Mikdâm b. Ma'dîkerîb'in rivayet ettiği "Ben Resulüllah abdest| alırken gördüm, kulaklarının içini ve dışını meshetti" hadisine ilâve olarak Hişam "Parmaklarını kulaklarının deliklerine soktu" cümlesini de rivayet etmiştir.

Bilindiği gibi "Parmaklar"dan maksat, parmak uclarıdır ki, parmağın bütünü söylenmiş, mecazen ucu kastedilmiştir. Ebû Davud'un bazı nüshalarında, "İki parmağını kulak deliklerine soktu" tâbiri kullanılmıştır ki, bu iki parmaktan maksat şehâdet parmaklarıdır.

124....Ebu'1-Ezher, el-Muğîre b. Ferve ile Yerfd b. Ebî Mâli demişlerdir ki: "Muâviye[555] Müslümanlara göstermek için Resûlüllah (s.a.)'ın abdest alışını gördüğü gibi abdest aldı. Başına sıra gelince bir avuç su alıp o suyu sol eline aktardı ve başının ortasına döktü, Nihayet sular damlamaya başladı veya neredeyse damlayacak hâle geldi, Daha sonra başını önce ön tarafından arkaya, sonra da arka tarafından öne doğru meshetti"[556]

Bazı Hükümler

1. Abdest esnasında suyu sağ elden sol ele aktarmak câizdir
2. Başın her tarafını kaplayacak şekilde mesh edilmesi matluptur. Ve abdestin kemalindendir.
3. Meshten maksat, ıslak etin baş üzerinde gezdirilmesidir. Su dökerek veya başı çeşmeye tutarak yıkamak mesh yerine geçer. Anlaşıldığına göre, Hz. Muâviye her ikisini birden uygulamıştır.

125....(Bir evvelki) senetle (gelen) bir rivayete göre: el-Velîd, dedi ki;' 'Hz. Muâviye (abdest organlarını) üçer üçer (yıkayarak) abdest aldı, sonra ayaklarını yıkadı."(Fakat)kaç kere yıkadığını belirtilmemiştir[557]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir evvelki hadîsin senedini teşkil eden Abdullah b. el-Alâ'dan Hz. Muâviye'ye kadar uzanan rivayet zincirine dayanmaktadır. Buna göre Hz. Muâviye Rasûlullah'm abdest alışını öğretmek gayesiyle halka uygulamalı olarak göstermiştir. Bütün abdest uzuvlarım üçer kerre yıkamıştır. Ancak, el-Velîd'in bu rivayetinde Hz. Muâviye'nin ayaklarım kaçar kerre yıkadığı yer almamaktadır. Fakat buna bakarak Rasûlullah (s.a.)'ın ayaklarım yıkarken belli bir sayı gözetmediğini, mühim olan ayakların yıkanması olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü, Rasû-lü Ekrem (s.a.)'in ayaklarını da üçer kerre yıkadığına dâir pek çok sahih rivayet vardır. Ulemâ ayakların da üç kerre yıkanacağı görüşünü tercih etmiştir. Nitekim 97 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.

126....er-Rubeyyi' binti Muavviz b. Afra[558] şöyle demiştir; "Rasû-luilah (s.a.) (zaman zaman) bize gelirdi." (Abdullah b, Muhammed der ki:) er-Rubeyyi' Rasûlullah (s.a.)'ın ona; "bana abdest suyunu döker misin?" dediğini bildirdi. Sonra da Rubeyyi Rasûlullah'ın nasıl abdest aldığını anlattı ve şöyle dedi: "Ellerini ve yüzünü flçer defa yıkadı, ağzına ve burnuna birer kare su verdi. Üçer kerre de elleriyle beraber kollarını yıkadı, (birincisinde) arkadan Öne, ikincisinde önden arkaya olmak üzere başım iki kere mesh etti. Hem içi hem de dışı olmak üzere kulaklarını mesnetti. Ve (nihayet) ayaklarım üçer kerre yıkadı."
Ebû Dvûd dedi ki: Bu, Müsedded'in rivayet ettiği hadîsin manâsıdır, (lafızları değil).[559] [560]

Açıklama

Bu hadfs-i şerifte ellerin ve yüzün üçer kerre yıkandığı halde ağız ve burnun birer kerre ve yüzden sonra yıkandığı zikredilmektedir ki: 121 nolu hadiste gectiği üzere bu caizdir, er-Rubeyyi' bu rivayetinde Rasûlullah (s.a.)'ın başını iki kerre meshettiğinden söz etmektedir. Anlaşılan şu ki, Rubeyyf elini başının Ön tarafından arka tarafına doğru çekişini ayrı bir mesh, arkadan öne doğru çekişini de ayrı bir mesh saymıştır. Oysa aslında bu hareketlerin ikisi birden bir mesh sayılır. Bu hadîs-i şerifte dikkati çeken diğer bir husus ta başın arkadan öne doğru meshedilmesidir. Aslında bu mesh ediş tarzı, meshin başın ön tarafından başlanarak arkaya doğru yapılacağım ifâde eden sahih hadislere ters düşmektedir.
Bazıları bu hadîse bakarak, bazan meshin bu şekilde arkadan öne doğru yapılmasının caiz olduğunu bu hadîs-i şerifin bu cevazı bildirmek için geldiğini söylemişlerdir. Hafız Süyûtî ise: "Bu hadîs-i şerif, "baş arkadan öne doğru meshedilir" diyenlerin delilidir" demiştir.
İbn Ârâbî ise bu görüşü reddederek: "Bu iddia râvîlerden birinin "muahhar" ve "mukaddem" kelimelerine elini başın arka tarafından Önüne, sonra da ön taralından arka tarafına doğru çekerek meshetti diye yanlış manâ vermesinden ileri gelmiştir" demiştir. Doğrusu ise, "elini önce başının Ön tarafına koyup arkaya doğru kaydırmış, sonrada öne doğru kaydırarak başlangıç noktasına getirmiştir" şeklindedir. Cümhûr'u ulemanın görüşü de budur.
Şevkânî ise, bu hadîsi açıklarken; "Rasûlullah (s.a.)'ın bu fiili yapması böyle de olabileceğini göstermek hikmetine mebnidir. Aslında Rasûlullah (s.a.) ekseriyetle başını meshederken meshe başın ön tarafından başlamıştır. Rasûlullah'm devamlı yaptığı işi örnek almak ise, daha faziletlidir" diyor.[561]

Bazı Hükümler

1. Başı meshederken başın arka kısmından başlayarak öne doğru meshetmek caizdir. Ancak bu meshe başın ön tarafından başlamak daha faziletlidir.
2. Bir büyüğün halkı evlerinde ziyaret ederek aralarına karışmak suretiyle onlara karşı mütevâzi davranması ve gönüllerini

kazanması lâzımdır.
3. Dîni konularda gerekli olan bilgileri öğretmek için başkasından yardım istenebilir.
4. Mazmaza ve istinşak yüzü yıkadıktan sonra da yapılabilir.
5. Mazmaza ve istinşak'ın birer defa yapılması da caizdir.

127....İshâk b. İsmail, Süfyan vâsıtası ile îbn Akü'den şu (bir evvelki) hadîs-i rivayet etmiştir. Ancak Süfyan (bir evvelki) Bişr hadîsin bazı manâlarını değiştirmiştir. Süfyan bu rivayetinde: "Ve Rasûlullah (s.a.) Üç kerre ağzına ve burnuna su verdi." demiştir.[562] [563]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden Süfyan ilm Uyeyne hadîsi ile bir önceki Bişr b. el-Mufaddal hadîsi, manâ itibariyle birbirlerinin aynısı iseler de Süfyan, "Resulü Ekrem (s.a.) ağzına ve burnuna üç kerre su verdi" demek suretiyle bir Önceki Bişr hadisinden farklı bir ifâde kullanmış ve aralarında bir farklılık meydana gelmiştir. Zira Bişr'in rivayetinde Rasûlü Ekrem'in ağzına ve burnuna birer kerre su verdiği ifâdesi vardı. Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi ulema her iki rivayetle de amel etmenin caiz olduğu görüşündedir.

128....er-Rubeyyi' bint Muavviz b. Afrâ'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlüllah (s.a.) er-Rubeyy'in yanında abdest almış^aşını bütünüyle saçlarının en Üst kısmından itibaren saçlarının dökülüp nihayet bulduğu yere kadar her tarafını saçının şeklini bozup dağıtmadan meshetmiştir.[564] [565]

Açıklama

Rasulu Ekrem (s.a.) efendimiz zevcelerinin veya zevcelerinden birinin de bulunduğu bir yerde er-Rubeyyf (r.anha) hazretlerinin yamnda abdest almış ve başının her tarafını kaplarcasına meshetmiştir.
Metinde geçen kelimesine farklı manâlar verildiğinden bu mevzuda ortaya farklı izah tarzları çıkar. Şah Veliyy-üd-din el-Irâkî bu kelimenin, "Bir tutam saç, başın dört yanından herhangi birisi ve başın tepe noktası" manalarına geldiğini söylüyor. et-Tevessut isimli eserde ise, şöyle deniliyor. "Bu kelime ile başın orta noktası kastedilmiştir. Eğer bu kelimeyle saçların döküldüğü, başın aşağı kısımları kastedildiği kabul edilirse, o zaman aşağıdan yukarı doğru eller çekilirken saçların bozulması gerekeceğini unutmamak lâzım gelir. Halbuki hadîs-i şerifin son tarafında meshten sonra saçların meshedilmeden evvelki halinin hiç bozulmadığı ifade ediliyor."
Buna göre Rasûlü Ekrem (s.a.)'in iki eliyle tepe noktasından itibaren öne, arkaya, sağa ve sola olmak üzere dört tarafa doğru başının tümünü mes-hetmiş olması gerekir.
Muhammed Şemsülhak el-Azîmâbâdî ise Avn-ül-Ma'bûd adlı şerhinde "Karnüssa'r, hayvanlarda bulunan boynuzdur. İnsanlarda İse, hayvan başına nisbetle boynuz yerinde bulunan yerdir. Nitekim Kâmus'ta da böyle denilmektedir" diyor.
Buna göre, bu kelimeyle kastedilen başın ön tarafıdır. Rasûlü Ekrem (s.a.) başımn Ön tarafından başlayarak dört tarafını da kaplayacak şekilde meshetmiştir. Bu mesh, başın arka tarafından saçların döküldüğü yere kadar devam etmiştir. Eğer meshi Rasûlullah önden arkaya doğru yahutta tepeden her hangi bir tarafa veya soldan sağa veya sağdan sola doğru yapmış olsaydı, saçlarının şekli bozulurdu. Halbuki hadîs-i şerifin devamında saçların meshten evvelki şeklinin bozulmadığı ifâde ediliyor. Bu ifâdeden saçların arkaya doğru tarandığının kabul edildiği anlaşılıyor.
Bu mevzuda Şevkânî de şunları söylemektedir: "Kişi önce başının ön tarafını ve sonra da arka tarafını ayrı ayrı mesheder ve bu iki mesh bir mesh sayılır. Eğer bir defada hem önü hem de arkayı meshederse, o zaman saçların şekli bozulur."
Ahmed b. HanbeFe kadın veya kadın gibi uzun saçlı erkeğin başını nasıl meshedeceği sorulmuş. O'da: "İsterse er-Rubeyyi'den rivayet edildiği gibi mesheder" demiş ve er-Rubeyyi' hadîsim zikretmiştir. Sonra da işte şöyle diyerek elini tepesine koyup, evvela başının ön tarafına doğru çekmiş, sonra kaldırıp tekrar tepesine koyarak bu defa başının gerisine doğru götürmüştür.
Bu ifâdelerden de saçların dört tarafa tabiî haliyle dökülüp sarktığı kabul edildiği anlaşılıyor. Saçların dökülüp nihayet bulduğu yere kadar meshetmekten maksat, saçların dört tarafa döküldükleri yere kadar meshetmektir. Bu hadîsin râvîsi Abdullah b. Âkîl'dir. Muhaddisler tarafından rivayetinin kabulü, tartışmalı olan bir kişidir. Her ne kadar bu hadisin ravisi tenkid edilmişse'de, Ibn Reslan'ın dediği gibi bu hadiste tarif edilen mesh tarzının uzun saçlılara mahsus özel bir mesh şekli olması da mümkündür.
Demek oluyor ki: başı kaplarcasına her defasında tepeden başlamak üzere saçın tümünü meshetmek caizdir.

129....Abdullah b. Muhammed b. Akü, er-Rubeyyi' bint Muav-viz b. Afrâ'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.)'ı abdest alırken gördüm. Başını ön ve arka tarafını, gözle kulak arasında kalan kısmım ve kulaklarım birer kerre mesnetti.[566] [567]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifte Resûlullah'ın başını meshedişinin keyfiyyeti "başın Ön ve arka tarafını meshetti" şeklinde izah edilmiştir. el-Azîmâbâdî, Avn-ü'l-Ma'bûd isimli şerhinde bu keümeleri açıklarken "Başının önünü ve arkasını kulakları ile beraber bir

defa meıhetti" demektedir.
önceki hadîsin izahında belirtildiği gibi başın önce Ön tarafını sonra da arka tarafını veya önce ön tarafından arkaya, sonra da arka taraftan öne doğru meshetmek bir kerre mesh sayılır. Binaenaleyh "başın önünü ve arkasını meshetti" tabiri hadîs-i şerifteki "bir kerte" ifâdesine aykırı değildir.
İmam Şâ'rânî'nin bazı seleften naklettiğine göre, "Rasulullah (s.a.) elini önce tepesinin Üzerine koyar ensesine kadar çekerek mesheder, sonra tekrar gerisin geriye ilk başladığı yere kadar elini çekerek meshini tamamlardı. Bütün bunları elini başından hiç kaldırmadan ve suyu yenilemeden yapardı. Binaenaleyh, "üç kerre mesnetti" tabiriyle "bir kerre mesnetti" tabiri arasında hüküm bakımından bir fark yoktur."
Tafsilat için 106 ve 118 numarah hadis-i şeriflere de bakılabilir.[568]

Bazı Hükümler

1. Gözle kulak arasında kalan kısmı (yan tarafı) ve kulağı başla beraber bir çırpıda mesh etmek ca'izdir.
2. Kulakların meshi başın meshinde kullanılan su ile yapılır.
3. Başın önü, arkası ve yanları için yapılan meshler, bir mesh sayılır. [569]

130....er-Rubeyyi'den rivayet edildiğine göre: "Rasulullah (s.a,) elinde arta kalan {ıslak) suyla başını meshetmiştir."[570]

Bazı Hükümler

Bu hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre Rasulü Ekrem (s.a.) abdest almış ellerini ve yüzünü yıkadıktan sonra elinde kalan ıslaklıkla da başını meshetmiştir. îbn Dâvud ise, bu meshin yapılış tarzını şu ifadelerle anlatmıştır. "Ellerini başının arka tarafından ön tarafına kadar çekmiş sonra da Ön tarafından ilk başladığı yere kadar gerisin geriye çekerek götürmüştür." Bu görüş aynı zamanda başı meshetmek için suyu yenilemenin vacip olmadığım kabul eden Hanefilerin görüşüdür. Nitekim, el-Münye şerhinde Halebî şunları söylemektedir: "Eğer eüer yıkandıktan sonra arta kalan suyun ıslaklığıyla başa meshedilecek olsa, bu mesh caizdir. Çünkü, bu su veya ıslaklık ma-i müstamel değildir. Zira kullanılmış hale gelmesi için suyun dokunduğu organ üzerinden akması ve o organdan ayrılması lâzımdır. Oysa bu ıslaklık elden ayrılmamıştır."
Ulemanın büyük bir çoğunluğu ise, 120, numaradaki Abdullah b. Zeyd hadisini delil getirerek başı meshetmek için yeniden su avuçlamanın vacib olduğu görüşündedir.
Aynı zamanda başın artık olmayan bir su ile meshedilmesi hususunda diğer abdest organlarının her bîrinin müstakil yeni bir suyla yıkandıklarını esas alarak kıyas yapmışlar ve üzerinde durduğumuz hadîs-i şerif hakkında şunları söylemişlerdir: Binaenaleyh bu hadis-i şerif "elde kalan ıslaklıkla başı meshetmek caizdir" diyen hanelilerin delilidir. Ancak bu hadisin râvisi tbn Akıl hakkında çeşitli söylentiler vardır. O'nun hadîsleri, hadis hafızlarınca delil olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca bu hadîste ızdırap vardır. Çünkü bu hadis îbn Mâce'de "başını yeni bir su ile mesnetti" şeklinde rivayet edilmiştir. Müslim, Mecmau'z-zevaid ve Azîzî'nin rivayetleri de böyledir" Bize göre mevzûmuzu teşkil eden hadisin ifadesini cevaza, sözü geçen hadislerdeki ifadeyi de istihbaba hamletmek en uygun te'vildir.[571]
Nevevi merhum ise bu hadis hakkında şunları söylemiştir: "Burada elde kalan ıslaklıktan maksat, Üçüncü yıkayıştaki sudan arta kalan ıslaklık olmak ihtimali vardır." Şafii mezhebinde farz olan birinci yıkayışın dışında kalan nafile yıkayışlar suyu müsta'mel yapmazlar. Binaenaleyh, bu Üçüncü yıkayışta elde kalan ıslaklık kullanılmış hâle gelmemiştir. Bu mevzu ile ilgili açıklama 106. hadîsin izahında geçmiştir.

131....er-Rubeyyi' bint Muavviz b. Afrâ'nın rivayet ettiğine göre; "RasûIÜ Ekrem (s,a.) abdest almış iki (şehâdet) parmağını kulak deliklerine sokmuştur."[572] [573]

Açıklama

Metinde geçen kelimesinin başında atıf harfi bulunmasından "edhaie" kelimesinden önce bir gizli kelime bulunduğu ve ( ) kelimesinin de bu gizli kelime üzerine atfedildiği anlaşılıyor. Bu hadîs üzerinde açıklama yapan hadis alimlerinin tesbitîne göre bu gizli kelimenin "başını mesnetti" anlamına gelen ( ) olması gerekiyor. Bu tesbite göre mânâ şöyle oluyor: "Rasûlullah (s.a.) abdest aldı ve başını mesnetti. Sonra sıra ile kulaklarına gelince iki parmağını kulak deliklerine soktu." iki parmaktan maksat ise şehâdet parmaklarının uçlarıdır.
Mirkat'ta açıklandığı üzere RâfÎî, bu konuda şunlan söylemektedir: "Abdest organlarından sağ organların soldan önce yıkanması, el ve ayaklarda olduğu gibi ikisini birden yıkamanın mümkün olmadığı organlardandır. Kulakların ise ikisini bir anda meshetmek mümkün olduğundan sağ kulağı soldan önce meshetmek diğer çift organlarda olduğu gibi müstehap değildir. Çünkü, bunların ikisini birden meshetmek kolayca mümkündür."[574]
Netice olarak bu hadisten abdest alırken başı meshettikten sonra şehâdet parmaklarıyla kulak deliklerinin meshedilmesi caiz olduğu anlaşılmaktadır.
Kulakları meshetmek konusunda ibn Âbidîn şöyle diyor: "Kulaklardan maksat, içleridir. Kulak içleri şehadet parmaklarının içleriyle dışları da baş parmakların dışlarıyla mesh edilir."[575]

132....Talha b. Musarnfın babasından rivayetine göre, dedesi şöyle demiştir: "Ben Rasûlü Ekrem' (s.a.)'i başını "kazfil"

denilen arka kısmına kadar bir kerre meshederken gördüm." Müsedded dedi ki: “Ve basını ön kısmından ensesine kadar mesnetti, öyle ki ellerini ta kulaklarının altından (çekip) çıkardı."
Ebû Dâvûd dedi ki: Müsedded demiştir ki; "Ben bunu Yahya ya anlattım da kabul etmedi "
Ebû Dâvûd dedi ki: Ben Ahmed b. HanbeVU "İddiaya göre bu hadisi tbn Uyeyne de kabul etmezmis ve-Talha babasından, (babası da) dedesinden (işitmiş) bu ne biçim senet böyle-dermiş." derken işittim.[576] [577]

Açıklama

Bu hadîs-i şerife göre Talha b. Musarnf m dedesi Ka'b b. Amr, Rasûlullah (s.a.)M başını ön tarafından tutup ense tarafında bulunan ve "kazâl" denilen yumru yere kadar meshederken görmüştür. Metinde geçen "Kozftl kelimesi başın enseye (yani başın arkaya düşen en alt kısmına) bitişik olan kısmıdır" anlamındaki cümle hadisin aslından değildir. Ravîlerden birine aittir.
Mütercim Asım efendinin açıklamasına göre "kazfil" başm arka kısmında bulunan yumru kısmidir. Bu durumda kazâl’ ın aşağı kısmı da “kafâ"dır.
Ahmed b. Hanberin Müsnedi'nde bu hadis, "başın arkasını ve onu ta-kibeden boynun ense kısmım mesnetti" şeklinde rivayet edilmektedir.
Tahâvî'ni Şerhu mean-i'I-Asar' ında ise, "Başının ön tarafım ense kısmına kadar mesnetti" diye rivayet edilmiştir.
Müsedded ise bir rivayetinde: "Basım ön taraftan başlayarak arka tarafına kadar mesnetti. Meshederken ellerini ta kulaklarının altım kadar götürdü ve kulaklarının altında çekip çıkardı" demiştir. Burada kulaklarının altından maksat, kulakların dış tarafıdır. Buna göre başla beraber kulakların dış tarafının da meshedildiği ifâde ediliyor. Müsedded'in bu rivayetinden boynun meshedilmediği anlaşılıyor.
Boynun meshedilmesi mevzuunda ulemânın görüşleri çeşitlidir:
a . Hanefüerle, Beğavî, bazı Şafiî âlimler, el-Hâdî, el-Kasım, İmam Ahmed, el-Müeyyedbillah ve el-Mansûrbillah başı mcshten sonra boynun meshedilmesinin raüstehab olduğu görüşündedirler. Bu mevzuda ilerde gelecek olan hadîs-i şerifleri delil getirmişlerdir.
b. Ulemânın ekseriyyetine göre ise, müstehab değildir. Onlara göre bu mevzuda boynun meshedileceğinc dâir rivayet edilen hadisler sahih ve hasen derecesine erişmemiştir.
Boynu meshetmenin, âhiret gününde boyunlara takılacak olan bukağılardan sahibinin emin kılacağına dâir rivayet edilen hadîs hakkında ise İbnu's-Salâh zayıf demiştir. Bunun İslâm âlimlerinden birinin sözü olması lâzım geldiği hükmüne varmıştır.
Merhum Nevevî ise, "bu söz bir hadîs-i şerif değil, bilakis Peygamber adına söylenmiş uydurma bir sözdür. Bu işi yapmak ise, sünnet değil bilakis bir bidattir" demiş ve "boynu meshetmek müstehaptır" diyen İmam Be-ğavfyi tenkid etmiş, bu görüşün bir dayanağı olmadığına dâir İbnür-Rifâ'dan nakilde bulunmuştur. Merhum Nevevî sözlerine şöyle devam etmiştir: "Öyle zannediyorum ki, el-Beğavî'nin bu mevzuda yegâne dayanağı Ahmed îbn Hanbel'in "Başının arkasını ve boynunun ensesesini meshetti." şeklindeki hadîsidir. Bu hadîs ise zayıfdır. Zira râvîleri arasında Leys vardır." Mevzü-muzu teşkil eden hadisi şerifle ilgili olarak Şevkanî Neylul-evtâr isimli eserinde şunları söylemektedir: "Bu hadîsi îbn Seyyidinnas Tirmizî Şerhi'nde Beyhakî'ye nisbet ederek; Beyhakî bu rivayetinde boynun meshedilmesine dâir güzel bir ilâveyi denakletmiştir" diyor .Bu büyük hafız (yani îbn Seyyidinnas) boynun meshedilmesi hakkında güzel tabirini kullanıyor.
"Makdisî de; Leys hakkında çeşitli söylentilerin bulunduğunu söylemiş ancak, bu söylentilerin değeri olmadığını hatta Müslim gibi titiz hadîs âlimlerinin Leys1 den rivayette bulunduklarım ifâde etmiştir."
"Netice olarak îmam NevevTye göre: Boynu meshetmek sünnet değil bid'attır. Kıyamet gününde boyuna yapılan meshin cehenneme sürüklemek için boyuna takılacak olan bukağılardan koruyacağına dâir Ebû Ubeyd'in Kitab-ut Tuhür da Musa b. Talha kanalıyla rivayet ettiği hadisin aslı yoktur. Hafız İbn Hacer ise; bu merfu hükmünde mevkuf bir hadîsdir. Zira bu gibi sözleri insan kendi re'yiyle söyleyemez, demektedir.”
Ebû Nuaym, tsbehânTarihi'nde: İbn Ömer (r.a.)'in her abdestten sonra boynunu meshedip: "Rasûlullah (s.a.); kim boynunu abdestten sonra meshederse kıyamet gününde boynana bukağı takılmıyacaktır; derdi" dediğini nakletmektedir. Lakin bu rivayetin senedinde bulunan Muhammed b. Amr, zaiftir. Keza aym haberi İbn Fâris de nakletmiş ve "İnşallah bu bir hadîsdir" demiştir.
Yine Neylu'l-evtâr'da Muhammed b. el-Hanefîyye vasıtasıyla Ali (r.a.) den nakledilen uzun bir hadîste Cenab-ı Peygamberin abdestten sonra boynunu meshederek Hz. Ali’(r.a.)e; "Sen de böyle yap" dediği rivayet edilmektedir. Bütün bu nakillerden sonra Şafii âlimlerinden Nevevî merhumun boynu meshetmenin bidat ve bu mevzuda rivayet edilen hadîsin uydurma olduğuna ilişkin sözlerini bazı âlimler bir cür'et olarak vasıflandırmışlardır. Bundan daha garibi "Şafii âlimleri ve tmam Şafii boynun meshedileceğine dâir bir şey söylememiştir" demesidir. Halbuki Şafii âlimlerinden Ruyânî "el-Bahr" isimli eserinde "Bize göre sünnettir" demiştir.
Menhel sahibi Mahmud Muhammed Hattab-el-Sübkî ise, üzerinde durduğumuz hadîsin izahına dair bu açıklamaları da verdikten sonra, boynu meshetmekle ilgili haberin bir delil niteliği taşımadığım söylemektedir. İbn Kayyım de Zad-ül-meâd isimli eserinde boynun meshedilmesiyle ilgili olarak Rasûlullah'dan (s.a.) kesinlikle sahih bir hadîs bulunmadığını savunur.
Başın tüm olarak meshedilmesi ise Hanbelî ve Malikîlere göre farz, Hanefî ve Şâfiîlere göre sünnettir. Ancak, başı meshin farz olan miktarı Şâfiîlere göre bir kıl, Hanefilere göre ise başın dörtte biridir.
İmam Şa'rânî, boynun meshedilmesiyle ilgili olarak, şöyle diyor: "Boynu meshetmek İmam-ı Ebü Hanife, îmam Ahmed ve Şafiîlerin bazısına göre müstehab ise de imâm-ı şafiî ile imam-ı mâlik'e göre müstehab değildir."

İmam-ı Ahmed'in bu hadisin senedini tenkid etmesi, ravilerin meşhur olan künye veya isimlerinin verilmeyip meşhur olmayan künyelerinin verilmiş olmasındandır. Bu gibi künyelerin verilmesi genellikle itimad edilmeyen ravilerin kimliklerini saklayarak kusurlarının anlaşılmasını önlemek gayretinden doğar ki bu tedlîs şekillerinden biridir.[578]

Bazı Hükümler

1. Kulaklann dışlarının da başla beraber meshedümesi sünnettir.
2. Başın bütünüyle meshedilmesi müstehabdır.

133....Saîd b. Cübeyr'in rivayet ettiğine göre: İbn Abbâs (r.a.), RasûluÜah (s.a.)'in abdest alışını görmüş ve (Rasûlullah (s.a.) bütün abdest organlarını) üçer kerre yıkadığını kulaklarıyla başını da birer kerre meshettiğini" haber vermiştir.[579] [580]

Açıklama

Bu hadîsten anlaşıldığına göre Rasûlullah (s.a.) yıkanan abdest ojganianm üçer üçer yıkarken mesh edilen organları da birer kerre meshetmiştir. Ancak, bu yıkama ve mesh fiillerinin uygulanış tarzları 106. hadîs-i şerifte ve kısmentje onu takîb eden hadîs-i şeriflerde açıklanmıştır.

134....Ebu Ümâme[581] (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'in abdest alışını naklederken şunları söylemiştir: "Rasûlullah (s.a.) göz pınarlarını meshcderdi" ve devamla "kulaklar baştandır" buyurdu."[582]
Süleyman îbn Harb ("kulaklar baştandır" cümlesinin) Ebû Uma-me'nin kendi sözü olduğunu (yani hadis olmadığım) söylemşitir. Ku~ teybe'de Hammad'ın kulaklarla ilgili bu söz hakkında "Bu sözün Hz. Peygambere mi, yoksa Ebû Umâmg'ye m> ait olduğunu bilmiyorum" dediğini nakletmiştir. Süleyman İbn Harb ile Müsedded bu hadîs-i Sinan b. Rabîa'dan rivayet ettiklerini söylerlerken (Ebû Davud'un diğer şeyhi) Kuteybe (bu hadisi) Sinan Ebû Rabîa'nın rivayet ettiğini söylemiştir. (Aslında bu iki isimden biri aynı kişinin ismi diğeri de kün-yesidir. Bu noktayı açıklamak için) Ebû Dâvûd (şöyle) diyor. "O (yani Sinan) Rabîanm oğludur. Künyesi de Ebû Rabîadır. (Yani bu iki isimle kasdedilen şahıs aynı kişidir.)[583]

Açıklama

Allâme Hattabî bu hadîs-i şerîfin şerhinde şunları söylemiştir: ( ) gözün bufun tarafındaki ucudur. Bu kelime şu
üç şekilde okunabilir. **1)** Mâkun **2)** Me'kun **3)** Mükun. "el-mâk" kelimesinin çoğulu "el-âmâk" gelirken "mûk" kelimesinin çoğulu da "el-emâkî" gelir.
Hadîs-i şerifte geçen "kulaklar baştandır" ifâdesinden maksat kulakların yüzden olmamasıdır. Zühri'nin görüşü de budur, Şa'bî'ye göre ise bu sözle kulakların sadece iç taraflarının baştan olmadığı ifade edilmek istenmiştir. Dış tarafları bu hükme dâhil olmadığından bu kısımlar baştandır.
Fıkıh âlimlerinden bazılarına göre ise, kulaklar baştandır. Bu görüşte olan fıkıh âlimleri şunlardır, lbnü'l Müseyyeb, Atâ, el-Hasen, İbn Şîrîn, Sa'îd b. Cübeyr, en-Nehâî, es-Sevrî ve rey taraftarları. Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. Bu hadis ayrıca İbn Mace, tbn Huzeyme, İbn Hıb-bân ve Hakîm'de rivayet etmişlerdir. Nesâî, bu hadisi takviye eden hadisleri içine alan özel bir bab açmıştır. Ayrıca Aliyy-ül-kârf Mirkat isimli eserinde bu hadisin sıhhatini isbat etmiştir. [Birgivi şerh-ul-ehâdis el-erbâın-75] İmam Malik ile İmam Ahmed ve Şafiî'ye göre ise kulakların hükmü dış görünüşlerine tabidir. Yani ne yüz tarafına doğru eğiktir ne de başa doğru dönüktür. İkisiyle de alâkası yoktur. Binaenaleyh ne yüzdendir ne de baştandır. Ancak îmam-ı Şafiî'nin dışında kalanlar bu hadisi te'vil ederek İmam-ı Şafiî'nin görüşünden farklı şu iki neticeye ulaşmışlardır.
1. Kulaklar başa tabî olduğu için başla beraber meshedilirler.
2. Kulaklar baş gibi meshedilirler, yüz gibi yıkanmazlar. Hadisteki kulakların başa olan izafesi teşbih izafetidir, tahkik izafeti değildir. Yani kulaklar hüküm bakımından başa benzerler, onlar gibi meshedilirler, demektir. Yoksa gerçekten "baştandır" anlamına değildir. "Bir kavmin azatlı kölesi onlardandır." sözü gibi ki; o azatlı köle, hakikaten neseb (soy) itibariyle o kavimdendir anlamında değildir. Ancak, yardımlaşma ve diğer akrabalık hükümleri bakımından o kavmin bir ferdi gibidir, demektir.
Bu hadîs-i şerifin ifâde ettiği manâ, kulakların yıkanma hükmünde yüze dahil olmadığıdır. Gerçekten insan kulakların yaradılışına bakacak olursa yüzle aralarında bazı benzerlikler görür ve kulakların da yüz gibi yıkanacağım zannedebilir. Çünkü, kulaklar da yüz gibi kılsızdır ve duyu organlarının en mühimlerindendir. Duyu organlarının çoğu da yüzdedir. Bu sebeple kulağın da yüzden olabileceği hükmüne varabilir. Bu hadîs-i şerif işte bu yanılmayı önlemektedir.
Hanefi mezhebine göre, kulaklar başla birlikte ellerde kalan ıslaklıkla meshedilirler. Delilleri ise 130 numaralı hadis-i şeriftir.
îmam Mâlik ve Ahmed'e göre; kulaklar başla beraber meshedilirler. Ancak, kulaklar için baştan arta kalan eldeki ıslaklık kâfi gelmez yeniden ele su almak lâzım gelir. 130 numaralı hadisin şerhinde de bunu açıklamıştık.
İbn Kayyim ise, Rasûlullah (s.a.)ın kulakları m es hederken baştan ayrı bir su alıp onu kullandığı görülmemiştir demektedir.
Müellif Ebû Dâvûd verdiği ek bilgilerde "kulaklar baştandır" hadîs-i şerifinin mevkuf hadîs olup, merfû' olmadığı hakkındaki mütâlâalarım naklederken konumuz olan hadîs'in râvîlerinden Sinan'ın künyesine âit görüşlerini de açıklamış ve sonuçta

Sinan Ebi Rabia ile Sinan b. Rabîa'nın aynı kişi olduğunu belirtmiştir.[584]

Bazı Hükümler

1. Yüzü yıkarken söz pınarlarının ovulması sünnettir.[585]
2. Kulaklar başla birlikte mesh edilir.[586]

---

[1] Bu s0z, el-Hatîb el-Bağdâdî'nin talebesinden birine, muhtemelen İbrahim b. Muhammed b. Mansûr el-Kerhî (537/1142}'ve aittir.
[2] Bundan sonra Sünen'in metni K. Tahâre ile başlayıp devam eder.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 5.
[4] Bkz. 4840 numaralı hadis.
[5] Bkz. 4841 numaralı hadis.
[6] Subkî, el-Menhel, I, 21.
[7] Dârimî, vudu 2; Ahmed b- Hanbel, V, 342-344.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 7-8.
[9] es-Şuara (26). 88-89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 8.
[10] Buhârî, Tcerid Tercemest, 47S. nolu hadis.
[11] el En'am (6), 12.
[12] el-'Al'ak (96), 1.
[13] el-Müddessır (74), 4.
[14] el-Bakara (2), 222.
[15] Tecrid Tercemesi, 484. nolu hadis.
[16] el-A'raf (7), 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 8-9.
[17] Bkz. Buhârî lûbe 35; mezâlim 24, 28; akîka 2; birr 38; Müslim, İman 58; Ebu Davud, edeb 160; zekât 42; Tirmizî iman 6 Nesâî, iman 16; İbn Mâce, mukaddime 9; edeb 7, 9; Ahmed b. Hanbel, II, 379, 445; V, 17.
[18] S. Gülle GazalÎ'den Vaazler, s. 46-47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 9-10.
[19] el-Mugîre b. Şu be b. Ebî Âmir b. Mes'Ûd, Ebû Muhammed yahut Ebû Abdullah es-Sakafî. Hendek Savaşı yılında müslümaıı oldu. Hudeybiye anlaşmasında bulundu. İlk İştirak ettiği gaza Hudeybiyedir. Kendisi Arabm dâhilerindendir. Yemâme vak'asında ve Şam fütuhatında bulunmuştur. Istâmda ilk defa gelir ve giderleri muhtevi bir kitap tanzim ederek bütün hesaplan oraya kaydeden, yani İslâm'da ilk divan kuran zat odur. (Bkz. Ibnu'1-Esîr, Usdu'1-Câbe, V, 248). Hz. Peygamberden 136 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan dokuzunu Buharı ile Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Ayrıca birini Müslim'den ayrı olarak Buharî, ikisini de Buharî'den ayrı olarak Müslim rivayet etmiştir. (Bkz. Ayni, el-BİnftYe, 1,114). Mugîre, hicretin 50. senesinde Küfe civarındaki tâûn salgınında yetmiş yaşında iken vefat etti. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, IV, 284; VI, 20; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-U'dîl, VIII, 224; Hatib, Târibul Bagdad, I, 191; tbnu'1-Esîr, Üsdu'l-tftbe, IV, 406; Zehebî, A'lİmu'n-nııbelfi, III, 21-32; İbn Hacer, el-tsâbe, III, 452-453; Tehzîba't-Tehzib, X, 262; îbnu'1-tmâd, Şezerâta'z-zeheb, I, 56; Ensarî Asr-i Sudet, II, 401-408 (Şâmil Yayım)).
[20] Tîrimizi, taharet 16; Nesâî, tahare 15; İbn Mâce* tahare 22; Ahmed b. Hanbel, IV, 248.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/12.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/12-13.
[23] CâbÎr b. AbdUlab b. Amr b. Haram. Medincli meşhur sahâbî. 1540 hadis rivayet ererek müksirûn arasında yer almıştır. Akabe Matlarında bulunanlardan en son vefat eden kişidir. 58 hadisini Buhar! ve Müslim müştereken, 26 hadisini sadece Buhârî, 126 hadisini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Kütüb-i sitte müellifleri kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. 19 savaşta hazır bulunmuş ve h. 73'de 94 yaşında iken vefat etmiştir. Cenaze namazını Medine valisi Ebân b. Osman kıldırmıştır. (Geniş bilgi için bkz. Buhârî, et-târthu'l-ktblr, II, 207; İbnu'l-Kayserânî, d-Cem'u beyne rkaU's-SahİtuityN, 1,72; İbnu'l Esîr, Üsda'Hmbe, 1,256; ZehSbî, Tezkiretu'l-huffâz, 1,40; A'lâmu'n-nubeW, III, 189-194; İbn Hacer, el-tsflbe, I, 213; Tehzfba't-Tehzfb, II, 42; lbnu'1-tmâd, Şezeratu'z-zeheb, I, 84; Asr-ı saadet, III, 345-359 (Şamil yayınları)).
[24] İbn Mâce, tahâre 22; Dârimî, tahâre 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/12-13.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/13.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/13.
[27] Ebu't-Teyyah: Asıl adı Yezîd b. Humeyd'dir. Hadiste sika kabul edilen Hicretin 128 veya 130. yılında vefat etmiştir. (Tehrîbü't-Tehzîb, II» 320).
[28] Abdullah b. Abbâs: Bahra'1-Ümme ve Hıbrii'1-Ümme (bu ümmetin deryası ve en büyük âtimi) unvanlarını almıştır .Resulüllah'in amcasının oğludur. Hicretten Üç sene önce doğmuştur, tüm sahasında çok büyük mercidir. Resul-İ Ekrem (s.a.) O'nün dinde fakih olması için dua etmiş, bu duanın bereketiyle müslümanların tefsir ve hadiste en ilen gelen büyüklerinden olmuştur. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 1660 kadardır. Bunlardan 75'ını Buhar? ve Müslim sahihlerine almışlardır. 120'sini sadece Buharı, 19'unu da sadece Müslim rivayet etmiştir, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş. H. 68 yılında Tâif'te ir-tihal etmiştir. Allah ondan razı olsun. Âmin. [Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakât, II, 365 Buhârî, et-Tarîhu'l-keblr, V, 3; Ibn Ebi Hatim, e!-Cerh ve't-ta'idtl, V, 116; ebû Nuayım, Hilyeta'l-evllyft, I, 314; Hatib, Tarihu Bagdâd, 1,173; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem1 beyne ricâli's-Sahîhayn 1, 239; tbnu'1-Esir, Usdu'l-gfibe, III, 290; Zehebî TezkiretuI-huffâz, I, 37; A'lârau'-nubelâ, III, 331-359 tbn Hacer, d-isâbe, II, 330; TehzibiTl-Tehzîb,V, 276; Ansârî Asr-ı Saadet, II, 75-103].
[29] Ebû Mûsa: Asıl adı Abdullah b. Kays'dır. Ebû Musa'l-Eş'ârî künyesiyle tanınır. Mekke devrinde müslüman olmuş ve Habeşistan'a hicret etmiştir. Resulüllah devrinde bazı valiliklerde bulunmuştur. Hz. Ömer onu H. 20 tarihinde Basra'ya vali tayin ettCHz. Osman kendisini bu vazifeden azledince Kûfe'ye taşınarak oraya yerleşti. Sıffîn vak'asında Hz. Ali'nin hakemi idi. Daha sonra Mekke'ye giderek ömrünün sonuna kadar orada kaldı. Vefat tarihi olarak H. 50 yılım gösterenler olduğu gibi, başka tarihler veren de vardır. 360 hadis rivayet etmiş, bunlardan 50'sini hem Buhârî neni de Müslim Sahihlerinde rivayet etmişlerdir. 4'ünü sadece Buhârî, 25'ini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Allah kendisinden razı olsun. Âmin. (Geniş bilgi için bkz. tbn Sa'd, Tabakât, II, 344-345; IV, 105;VI, 16; İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ia'du, V, 138; tbnu'1-Esir, Üsdu'l-gfibe, III, 367; Zeheb! A'lamu'n-nubela, II, 380-402; tbn Hacer, el-İsâbe VI, 194; Tehzibu't-Tehzîb, V, 249; Ansâıî, Asr-ı Saadet, II, 135-160).
[30] Ahmed b. Hanbel IV, 396; ayrıca bkz. Tirmizî, tahâre 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/13-14.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/14-15.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/15.
[33] Enes b. Mâlik: Neccâr oğullarından Ebû Hamze, "Hâdimu Resûlillah Hz. Peygamberin hizmetçisidir. Sahâbiler arasında Enes b. Nadr isimli birisi de bulunduğu için Hz. Peygamber ona Ebû Hama künyesini vermişti. Annesi Ummu Suleym; babası, Mâlik b. Nadr'-dır. Allah Resulü, Enes b. Mâlik için; "Ya Rabbi, malına, çocuklarına bereket ver, ömrünü uzat, günahını affet" diye dua etmişti. Bu dua bereketiyle olmalı ki, Enes'in pek çok evlâdı olmuş, malında feyz ve bereket görülmüştür. Bir rivayete göre 103 sene yaşamıştır. Basra'da en son vefat eden sahabidir. Resul-i Ekrem (s.a.)'den 2186 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 93. yılında ebedî âleme göçmüştür. Allah kendisinden razı olsun, âmin. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabaka!, VII, 17; Buhârî, et-TarİhU'l-kebİr, II, 27; İbn Ebî Hatim, el-Cera vet-ta'dîl, II, 286; lbnu'1-Esîr, Üsdu'Ug&be, I, 151; Zehebî, TezkirettH-huffaz, 1,42; A'ttmu'n-nubelfi, III, 395-406; İbn Hacer, el-tsâbe, 1,71; Tehzibu't-Tehrfb, I, 376; Ansârî, Asr-ı Saadet, III, 187-209).
[34] Buhârî, vudÛ Müslim, tahâre 94; Nesâî: tahâre 19, Tirmizî, tahare 5, İbn Mâce, tahâre 9.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/15-16.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/16.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/16-17.
[38] Bkz. bir önceki hadisin kaynaklan.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/16-17.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/17-18.
[40] Zeyd b. Erkam: Tanınmış bir sahabidir. Buhârî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber'in 19 gazasından 17'sinde hazır bulunmuştur. Mute Savaşında yararlıklar göstermiş, Sıffîn muharebesinde Hz. AH tarafında bulunmuştur. Sahabe ve tabiinden önemli kimseler kendisinden rivayetlerde bulunuşlardır. Resûlullah (s.a.)'dan 90 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 67. veya 68. yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Allah razı olsun, âmin. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakftt, VI, 18; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 554; İbnuM-Esîr, Üsdü'l-fcabe, II, 219; Zehebî, A'lamv'n-nııbela, III, 165-168;

tbn Hacer, el-İsfibe, I, 560;Tehz!bu't-Tehrib, II, 394; tbnu'1-lmâd, Şezeratu'z-zeheb, 1, 74; Ansan, Asr-ı Saadet, III, 400-404.).
[41] Ibn Mâce, tahâre 9; Ahmed b. Hanbel, IV, 369, 373
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/17-18.
[42] Hak Dini kur'an Di», VIII, 5383.
[43] el-HedİyyetıTI-Alâiyye, s. 365.
[44] en~NahI (16), 72.
[45] Benzen hadisler için bkz. 52S2 numaralı hadis.
[46] 1bn Nüceym el-Eşbâh Ve'n-Nezair, s. 327-329.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 18-20.
[47] Selmfinü'l-Hayr: Selman-ül-Farisî isimleriyle tanınmış îran asıllı sahabidir. Henüz küçük yaşta mecusi babasının itikadına karşı çıkmış, mahsul satmak üzere gittiği kasabada Hıristiyanların ibâdet ettiklerini görmüş, dinlerine merak sarmış, hakikati arama ve teslim olma arzusuna düşmüştü. Önce Şam'a daha sonra Musul, Nusaybin ve Amuriyye'ye gitti. Burada bir rahibin gelecekte zuhur edecek Peygamberden bahsetmesi sebebiyle ona tâbi olmak niyetiyle Medine'ye gitmek üzere yola düştü. Yolda kendisini köle diye sattılar. Medine'de, bahçe işleri ile uğraşırken Hz. Peygamber Hicret etti. Hz. Peygamberin huzuruna çıkarak ayaklarına kapandı. Resul-i Ekrem (s.a.) bedelini vererek onu satın aldı ve azat etti. 30'u muttefekünaleyh olmak üzere 60 kadar hadis rivayet etmiştir. Âlim ve zahit bir kimseydi. Sahih rivayete nazaran 33. hicret yılında ölmüştür. Allah rahmet eylesin îran asıllı olduğu için faziletlerine dâir Şia tarafından bir hayli hadis uydurulmuştur. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabak&t, IV, 54; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dU, IV, 296-297; Ebû Nuaym, Hilyetu'l-evliyâ, I, 185-208; Hatîb, Târîbu Bagdad, I, 163-171; lbnu'1-Esîr, Üsdu'I-gftbe II, 417; Zehebî, A'lflmu'n-oubelâ, I, 505-558; İbn Hacer, el-fsfibe IV, 223,-Tehzibul-TehzîD, IV, 137; lbnu'1-îmâd, Şezerfitu'z-zeheb, I, 44; Ansârî, Asr-ı Saadet, II, 326-336).
[48] Soranlar müşriklerdir. Sırf müslümanlarla alay etmek için sormuşlardır. Müslim'in bir rivayetinde Selmân, "Kıtale kna'l-müşrikdn" sözleriyle hadisi sevk etmiştir. Bu da^oran-ların müşrikler olduğuna delâlet eder. Hadisin bu rivayetinin Müslim'deki yeri için sonraki dip notuna bakınız.
[49] Buhârî, vudu 1,11, Müslim, tahâre 57, 59; Tirmizî, tahâre 6, 12; Nesâî, tahâre 36; İbn Mâce, tahâre 16, Dârîmî, vudü 6; Ahmed b. Hanbel V/439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 21.
[50] el-Menhei, I, 39.
[51] 1bn Mâce, tahâre 18.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 22-24.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 24.
[54] İbn Mâce, tahâre 18; Ahmed b. Hanbel VI, 227.
[55] İbn Mâce, tahâre 17.
[56] 1bn Mâce, tahâre 18.
[57] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin Terceme ve Şerhi I, 588.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 25-28.
[59] Ebû Hureyre: Hz. Peygamber'den en fazla hadis rivayet eden sahâbidir. Adı ve babasının adı üzerinde ihtilâf edilmiş ve ortaya otuz kadar rivayet çıkmıştır. Nevevî'ye göre bunların en doğru olanı, Abdurrahmân b. Sahr'dır. Abdullah olması ihtimali de büyüktür. Hay-ber Vak'ası yılında müslüman olmuş ve o vak'ada bulunmuştur. Câhilıyyet devrinde İsmi Abdu'1-kays idi. Kedilerim çok sevdiği için Allah Resulü tarafından "Ebû Hureyre" lâkabı verilmiştir. Ashâb-ı kiramın en fakirlerindendi. Kendisi ashab-ı suffe'den olup onlara başkanlık etmekte idi. Hz. Peygamber'den hiç ayrılmazdı. Buhârî'nin rivayetine göre kendisinden 800'den fazla sahâbî ve tabiî hadis rivayet etmiştir. Ebû Hureyre'nin doğum tarihi bilinmiyorsa da, vefatı Hicrî 59. tarihindedir. 78yaşında Hakk'ın rahmetine kavuşmuş ve Medine'nin "el-Baki" namındaki meşhur kabristanına defnedilmıştır. Ebû Hureyre hazretleri-Resul-i Ekrem (s.a.)'den 5374 hadis-i şerif rivayet etmiştir. Ashab-ı kiram İçerisinde bu kadar hadis rivayet eden bir başkası bulunmadığı gibi bu miktara yaklaşan da olmamıştır. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabaka!, II, 362-364; IV, 325-341; Ebû Nuaym, HiIyeluT-evlIyâ, I, 376-385; tbnu'l-Esîr, Üsdu'l-gfibe, VI, 318; Zehebî, A'lâmu'n-nubel», II, 578-632; İbn Hacer, d-tsftbe, XII, 63, Tebzîbu't-Tehrfb, XII, 263-267; İbnu'l-tmâd, Şeierfltu'z-zeheb, I, 63; Ansâri, Asr-ı Saadet, II, 301-313).
[60] Buhârî, salât 20; Müslim, tahâre, 59, 60 Tirmizi, tahâre 6; Nesâî tahare 18, 19, 35; ibn Mâce, tahâre 18; Muvatta kıble 1, Ahmed b. Hanbel, II, 247, 250; III, 360, 487; V, 414, 415, 417, 419, 421, 437, 438, VI, 184.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 25-28.
[61] Halid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensâri'dir. Ashab-i kiramın büyüklerinden olup, Resul-i Ekrem (s.a.) Medine'ye hicret ettiğinde ilk defa kendilerine misafir olmuşlardır. Bedir, Uhud, Hendek-ve diğer gazalarda Resulüllah ile beraber bulunmuştur. Kendilerinden 155 hadis rivayet edilmiş, bunların 7'sinde Buhârî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Bir tanesini sadece Buharı, beşini sadece Müslim rivayet etmiştir. Kendisinden Berâ, İbn Abbâs, Câbir b. Se-mure ve Enes (radıyallahu anhum) hazretleri rivayette bulunmuşlardır. Yezid b. Muaviye kumandasındaki tslâm ordusuyla istanbul'un muhasarasında bulunduğu sırada istanbul surları önünde hicretin 52. yılında vefat etmiş ve vasiyetleri üzerine oraya defn olunmuştur. Kaydedildiğine göre hastalığının ağırlığım gören ordu komutam kendisini ziyaret ederek "son arzusu"nun ne olduğunu sormuş. O da şu cevabı vermiştir:
— Beni gücünüz yettiğince düşman yurdu içerilerine defnediniz. Zira ben Resulütlah'-in, "Kostantiniyye surları dibine salih bir kişi defn olunacaktır" buyururken duymuş bulunmaktayım. Umarım ki o kişi ben olurum. Bu vasiyeti üzerine surların yakınına defnedilen Ebû Eyyûb'u İstanbul asırlardır Eyüp Sultan olarak misafir etmektedir. (Geniş bilgi için bkz. Jbn Sa'd, Ta bak âl, III, 484-485; Buhârî, ei-Târihu'l-kebir, III, 136-137; Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-U'dtl. 111, 331; tbnu'1-Esîr, Üsdul-Jfibe, II, 94; Zehebî, A'lâmun-nubetfl, II, 402-413; tbn Hacer, el-İsabe, III, 56; Tehzîbtri-Tetazîb, III, 90-91; lbnu'1-lmâd, Şezerfitu'z-zeheb, I, 57; Ansârî, Asr-ı saadet, III, 171-183.).
[62] Buhârî, vudû 11; salât 29; Müslim, tahâre 59; Tirmizî, tahâre 6; tbn Mâce, tahâre 16; Nesaî, tahâre 19, 60; Ahmed b. Hanbel, V/42I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/28-29.
[63] Mubârekfûrî, Tuhfetit'l-abvezî, I, 53.
[64] Ma'kıl b. EM'I-Heysem el-Esedf: Ma'kıl b. Ebî Ma'kıl ve Ma'kıl b. Ümm-i Ma'kıi diye de anılır. Kendisinden Ebû Seleme ve Mevlâsı Ebû Zeyd ve Ümmu Ma'kıl rivayette bulunmuştur. Sahâbidir. "Ramazan ayında umre yapmak bir hacca bedeldir" Hadis-i şerifinin râvîsidir. Hz. Muâviye devrinde vefat etmiştir. (Bilgi için bkz. lbnu'1-Esîr, Üsdu'l-ğabe, V, 232).
[65] İbn Mâce, tahâre 17.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/29-31.
[67] Abdullah b. Ömer: Ömer İbnu'l-Hattab'ın oğludur. Küçük yaşında babası ile birlikte müs-lüman oldu. İlk katıldığı savaş, Hendek gazasıdır. Küçük olduğu için Bedir gazasında bulunamamıştır. Uhud gazasında dahi yaşının küçüklüğü sebebiyle iştirak ettirilmemişti. Sonraları Mute, Yemâme ve Yermûk gazalarında, Mısır'ın, Mekke ve Afrika'nın fethinde hazır bulunmuştur. Hz. Peygamber'e o derece muhabbet ve sadâkatle bağlı idi ki, o nerede namaz kıldı ise, kendisi de orada namaz kılmadan gelmezdi. Kanaatkar, cömert ve halim-selim bir zat idi. Mallarından hangisine nefsi meylederse onu derhal tasadduk veya hibe eder, köle ve cariyelerinden hangisini daha dindar görürse onu hemen azat ederdi. Hilâfet meselelerine asla karışmamıştır. İlimde bir hazine idi. Ashab-ı Kiramın fukahâsındandır. Kur'ân-ı Kerîmin tefsirine de hakkıyla vakıf idi. Hadiste ftkıhdan daha ziyâde muktedirdi. Ebû Hureyre'den sonra ashab-ı kiram arasında en çok hadis rivayet eden odur. Resu-lüllah (s.a.)'den 2630 hadis rivayet etmiştir. Bunların 170'i Buhar! ve Müslim'dedir. Bizzat Resûlullah (s. a.)1 dan, Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ebû Zerr, Muâz, Ebû Hureyre ve Aişe-i Sıddıka'dan hadis rivayet etmiş, kendisinden de ashab ve tabiûndan birçok zevat rivayette bulunmuşlardır. Hz. Abdullah, Hicri 73 yılında ve 86 yaşında iken Mekke'de vefat etmiş ve Mekke'deki Muhacirler kabristanına defn olunmuştur. Alhah ondan razı olsun. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakfit, II, 373, IV, 142-188; İbn Ebi Hatim, el-Certı ve't-ta'dîl, V, 107; Ebû Nuaym, HİIyetu'l-evliya, I, 292; II, 7; Hatîb, Tarthn Bagdad, I, 171; tbnu'1-Esir, Üsdıt'l-ftftbe, III, 227; Zehebî, A'lftmu'n-nubelft, III, 203-239; İbn Ha-cer, d-tsftbe, II, 347; Tehzflra't-TehzİB, V, 328; İbnu'1-lmâd, Şezer&tu'z-zeheb, 1,81; An-sârî, Asr-ı Saadet, II, 269-298 (Şâmil Yayını.).
[68] 1bn. Huzeyme Sahih, 135; Dârekutnî: tahâre 1, 58; Beyhakî, Sünen, 1/92;.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 31-32.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 32.
[70] Buhârî, vudû 12, 14; Müslim, tahâre 61; Nesâî; tahâre 21; Ibn Mâce tahâre 18; Muvatta, Kıble 8; Dârîmî, vudu 8; Ahmed b. Hanbel, II, 4, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 33.
[71] Tifmizî, tahâre 7; İbn Mâce, tahârc 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 33-34.
[72] Tirmizî, tahâre 10; Dârimî, tahâre 7.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 34.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 34.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 34-35.
[76] Ebû Saîd künyesi i!e yirmiye yakın sahabi ismi zikredilir. Buradaki Ebû Said, Ebû Saîd (
el-Hudrî'dir.
[77] 1bn Mâce, tahâre 24 Ahmed b. Hanbel, III 36.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 35.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 35-36.
[80] TirmM, tahâre 67; Isti'zan 27; Nesâî: tahâre 32-33;İbn Mâce, tahâre 27; Dârimî, Isti'zan 13.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 37.
[82] Buhârî, Ahlak Hadisleri (trc. F. Yavuz), II, 365.
[83] 1bn Mâce, tahâre 27.

[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 37.
[85] El-Muhficir b. Kanfuz b. Umeyr b. Ctid'an -el-Kureşî et-Teymî, Bir rivayete göre Muhâ-cir'in ismi Amr, Kunfuz'unki ise» Halef dir. Muhacir ve Kunfuz isimleri takmadır. Bu mübarek sahabî hicret etmek istediği zaman müşrikler kendisini yakalayarak irkence ettiler. Sonra çaresini bulup ellerinden kaçtı ve Peygamber Efendimiz'in huzur-i saadetlerine sağ-salim erişmeye muvaffak oldu. Bunu göçen Rasul-i Ekrem (s.a.) "tjte bn gerçekten muhacirdir" iltifatında bulundular.-Onun Mekke'nin fethi günü Müslüman olduğuna, Basra'da oturduğuna ve orada öldüğüne dair de bir rivayet vardır. Kendisinden Ebû Dâ-vud, Nesâî ve İbn Mâce hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. Îbnu'1-Esir Üsdı'I-g&be, V, 279).
[86] Nesai, tahare 6; İbn Mace, tahare 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 38-39.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 39-40.
[88] Mü'minlcrin annesi Aişe-i Sıddıka, Peygamberimizin muhterem zevcelerindendir. Hz. Ebû Bekr'in kızıdır. Daima Resulüllah'ın yanında bulunduklarından başkalarının muttali olmadığı bir çok ahvâle muttali idi. Bunun için İslâm hukukunda büyük bir ihtisası vardı. Bilhassa kadınlara ait hükümlere çok vakıftı. 2210 hadis rivayet etmiştir. Bunların 160'ında Buhârî ve Müslim ittifat etmiştir. 54'ünü sadece Buhârî, 68'ini de sadece Müslim rivayet etmiştir.
Peygamberimiz ile Mekke'de iken nişanlanmış (söz kesilmiş) hicretten sonra Medine'de
evlenmiştir. 65 yaşında iken Medine'de vefat etmiştir. Baki' Mezarlığında tnedfundur. (Geniş
bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tatnkftt VIII, 58-81 ;£bû Nuaym, HİlyetU'l-evliyfi, II, 43; Jbnu'l-
' Esîr, Osdu'l-fcâbe, VII, 188; Zehebî, A'lftmu'n-BubeU, II, 135-201; İbn Hacer, et-İsâbe,
XIII, 38; TefaZfbn't-Telutb, XII, 433-436; lbnu'1-lmâd, Şeierâta'z-zeheb, I, 9, 61-63.)
[89] Buhârî, hayz 7, ezan 19; Müslim, hayz 30 Tirmizî, tahâre 11; İbn Mâce, tahâre 11; Ah-med b. Hanbel, VI, 70, 103-178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 40.
[90] Tirmizî tahâre 111; Ahmed b. Hanbel, I, 83, 110, 134.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 40-41.
[92] Aynî, el-Bfnaye I, 643; Fetevfl-yı Hindiye I, 38.
[93] Tirmizî, tahâre 98; tbn Mâce, tahâre 105.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 41.
[95] Tirmizî, libâs, 17 İbn Mâce, tahâre, 11;
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 42.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 42.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 42-43.
[99] Buhârî, vudû 57; Müslim, tahâre 34;Tirmizî, tahâre 53; Nesâî, tahâre 5; İbn Mâce, tahfi-re 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 43.
[100] Müslim, Zühd 74.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 44.
[102] el-Mütteki, Kenzü'l-Ummal IX, 374; Munzirî, et-Tergtb ve't-Terhlb, I, 39 Heysemî,
Mecmeu'z-zevâid, I, 207.
[103] Bk. 4607 numaralı hadis.
[104] Bezlu'I-mechÛd, I, 57.
[105] Cerîr'in bu sözlerinde zühul vardır; zira Ebû Muâviye'nİn (Muhammed b. Hâzim) A'meş'ten rivayetinde; "Fekftne M yestetinı" lâfzı vardır. Bk. Buhârî, vudû 56.
[106] Abdurrahmân b. Hasene, İbnu'1-Muta' ve Ebû Şurahbîl künyeleriyle meşhurdur. Hz. Peygamber (s.a)'den rivayetle meşhur ise de, hakkında kaynaklarımızda fazla bilgi yoktur. Kendisinden Zeyd b. Vehb rivayette bulunmuştur. (Tercüme-i hali için bkz. Îbnü'1-Esîr, Üsdu'l-ğâbe, III, 436; Tecridu Esmai's-SahÂbe: I, 45; el-tsâbe: IV, 360; Tehzibu't-Tehzîb: VI, 163).
[107] Amr b. Âs: Âs b. Vâil'in oğludur. Necâşî'nin yanında muslüman olmuştur. Müslüman olmazdan önce Amr b. Âs: Âs b. Vâil'in oğludur. Necâşî'nin yanında muslüman olmuştur. Müslüman olmazdan önce Habeşistan'a hicret eden müslumanlan teslim almak üzere Habeşistan kralı Necâşi'ye gönderilmişti. Necâşi, Kureyşin bu teklifini reddetmekle beraber. Amr b. As'ı ayıpladığından orada muslüman olmuş ve sekizinci sene-i hicriye Safer'inde Medine'ye hicret etmiştir. Bir rivayete göre de Hâlid b. Velid ve Osman b. Talha ile birlikte Mekke'nin fethinden altı ay önce hicret edip muslüman olmuştur, müteakiben Resul-i Ekrem kendisini Zâtü's-Selâsil Seriyyesine kumandan tayin etmiştir. Sonra Amman'a tahsildar tayin edilip Efendimizin irtihaline kadar orada kalmıştır. Ebû Bekr, Ömer (r.a.) zamanlarında da Şam, Filistin ve Mısır'ın fethine memur edilmiştir. Hz. Osman'ın şehâdetioden sonra Hz. Muâviye'nin yanına gitmiş ve Siffîn vak'asında özel müşaviri olmuştur. Son derece zeki, hatip, şâir olan Amr b. Âs hiç şüphesiz Arab dâhilerinden sayılan mühim bir simadır. Hicrî 43 yılında vefat etmiştir ve Mukattam'a defn olunmuştur. Hz. Peygamberden 37 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan üç hadisin rivayetinde Buharı ile Müslim ittifak etmişler, birini sadece Buhârî, ikisini de sadece Müslim rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakftt, IV, 254; VII, 493; Hatîb» Tarttan Baftdftd, VI, 303; Ibnu'l-Kayserâm el-Cem'beynericâirs-S»hîhayn, 1,362; İbnu'l-Esîr, Üsdu'l-gflbe, IV, 115; Zehebî, A'lamu'n-nubclft, III, 54-77; İbn Hacer, el-tsâbe, III, 2-3 Tehzfbu't-TehzSb, VIII, 56; tbnu'1-lmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 53; An sâri, Asr-ı Saadet, II, 351-374.).
[108] Nesâî, tahâre 25; İbn Mace, tahâre 26; Ahmed b. Hanbel, IV. 196; VI, 27.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 44-48.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 48.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 48-49.
[112] Huzeyfe: Huzeyfe b. el-Yemânî el-Absî: Künyesi Ebû Abdullah'dir. Babasıyla Medine-i Münevvere'ye gelmiş ve muhacir mi, yoksa ensardan mı olmak istediği hususunda serbest bırakılmış, o da ensardan sayılmasını tercih etmiştir. Gerek kendisi gerek pederi Uhud gazasına iştirak eden ashab-i güzindendir. Hz. Peygamber münafıkları yalnız bu zata bildirmiş ve kendisini bu hususta sırdaş edinmişti.
Hz. Ömer halifeliği zamanında memurları arasında münafık olup olmadığını Hz. Huzeyfe'ye sormuş, "var" cevabım almıştı. Fakat bütün ısrarlarına rağmen bunların kim olduklarım söylememişti. Hz. Huzeyfe îran fütuhatına hazır bulunmuş, Nusaybin valiliğine tayin olunmuştu. Son derece kanatkâr ve emin idi. Medine'ye avdetinde Hz. Ömer kendisini hiç değişmemiş, fakir kıyafetiyle görünce boynuna sarılmış ve
"Sen benim kardeşimsin, ben de senin" demişti. Hz. Huzeyfe'den 100 hadis rivayet etmişlerdir. Yine bunlardan 17'sini sadece Müslim, sekizini de sadece Btthârî rivayet etmiştir. (Geniş bilgi İçin bkz. İbn Sa'd, TabaUt VI, 15; VII, 317; Buhârî, et-TarihıTI-kebir, III, 95; İbn Ebî Hatim, d-Cerh ve'Ma'dB, IH, 256; Ebû Nuaym, HÜyetu'l-evUya, 1,270-283; Ibnu'1-Esir, Üsdu'l-gfibe, 1,468; Zehebî, A'lâmu'niubdfl, II, 361-369; İbn Hacer, eMsftbe, II, 223; TehzîbıTt-Tehzîb. II, 219-220; lbnu'1-tmad, Şezerfitu'z-zetieb, I, 32, 44.).
[113] Buhârî vudû' 66; Müslim, tahâre 22, Tirmizî tahâre 9, Nesâî, tahâre 5, tbn Mâce,tahâre
13, Dârîmî, vudû' 9, Ahmed b. Hanbel, IV, 283, 294, 402.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 49-50.
[115] Ahmed b. Hanbel VI, 136, 213.
[116] İbn Mâce, tahâre 14; Tirmizî, tahâre 8; Nesâî,tahâre 24.
[117] A. Davudoglu, İbn Âbldin Tercümesi, I, 592-593.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/50-51.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 51.
[120] Umeyme bint Rukayka. Babası Abdullah b. Bicad b. Umeyr b. d-Haris el-Ensâr-i, annesi ise, Ebu Seyfi b. Haşim b. Abd Menâfin kızıdır. Umeyme, Resûl-i Ekrem'den ve ezvac-i tâhirattan Rivayette bulunmuştur, kendisinden de Muhammed b. Münkedir ve kızı Hukeyme hadis rivayet etmiştir. Hadislerini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibn Mâce tahric etmiştir. Kendisi Allah Resulüne biat eden kadınlardandır. Tirmizi ve başkalarının rivayetine göre bey'at esnasında Allah Resulü kadınlara "gücümüz yettikçe takatimiz dahilinde itaat edeceğiz" deyin ihtarında bulununca, güçlerinin üstünde bir ahid altına girmekten onları korumak istediğini gören Umeyme "Resârattah bize bizden daha merhametli1' demiştir. (Bilgi için bkz. (bnu'1-Esir, (Jsdul-gabt, VII, 27, 28).
[121] Nesaî, tahâre 6.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 52.
[123] "Halanız hurmayı ikram ediniz, çünkü o babanız Âdem'in artık çamurundandir" şeklindeki hadis zayıftır. Mevzu olduğu da söylenmiştir.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 52-53.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 53.
[126] Müslim, tahâre 20, Ahmed b. Hanbel, V, 372.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 53-54.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 54.
[129] Çeviren, Serdaroğlu, Ahmed; tslftmda Helâller ve Haramlar, 1, 337.
[130] Heysemi Mecmau'z-zevâid, I, 204.
[131] Buhârî, hudûd 7, 13; Müslim, hudûd 7; Nesaî, sârik, 1; îbn Mâce, hudûd 22; Ahmed b. Hanbel, II, 253.
[132] Buhârî, salât 48; cenâiz 62, 96; enbiyâ 50; meğâzt 83; Müslim, mesâcid 19, 23; EbÛ Dâ-vûd, cenâiz 72; Nesâî, mesâcid 13; cenâiz 106; Dârimî salat 120, Muvatta, medîne 17; Ahmed b. Hanbel I, 218; II, 260, 284, 285, 366, 396, 454, 518; V, 184, 186, 206; VI, 34, 80, 121, 146, 229, 252, 255, 274, 275.

[133] Muftz b. Cebel b. Amr b. Evs b. Aîz b. Ka'b el-Hazrecî, el-Ensârî; 18 yasında müslüman olmuş, Akabe biatında ve bütün savaşlarda bulunmuştur. Peygamber (s.a.) kendisini muallim olarak Yemen'e göndermiştir. Aynı zamanda kadılık vazifesi de uhdesine tevdi edilmiştir. Yemen'e uğurlarken Resul-i Ekrem ona şöyle duada bulunmuştur: "Allah seni önünden, ardından, sağından, solundan, altından ve üstünden gelecek bütün tehlikelerden ko rusun ve senden bütün İnsan ve cinlerin serlerini defetsin." Yemen halkına da şu mektubu yazmıştır: "Size dostlarımın en hayırlısını gönderiyorum." 'Abdullah b. Amr'dan nakledildiğine göre, Efendimiz, "Kur'am dört kişiden öğreniniz" buyurmuş ve bu dört kişi arasında Hz. Muâz'ı da saymıştır. Şa'bî'nin Meşrûk'tan rivayetine göre, Abdullah İbn Mes'ûd, onun hakkında; "Muhakkak Muflz Allah'a itaatkâr bir ümmettir" buyurmuştur, Ebû Nuaym, onun hakkında fukahamn: "İmamı, ulemanın hazinesi, Ensarın ilmen ve haya bakımından, cömertlik ve güzellik bakımından en mümtaz genci idi" beyânında bulunmuştur. Efendimiz buyurur ki, "Ümmetimin en merhametlisi, Ebû Bekr, Allah'ın emrinde en şiddetlisi Ömer, en hayırlısı Osman, fer&izi en İyi bilen Zeyd b. Sabit, Kur'anı en iyi bilen Ubeyy b. Ka'b, haram ve belân* en iyi biten Muâz b. Cebeldir. Ümmetin emini de Ebû Ubeyde'dir"

Muâz b. Cebel, 157 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 25'ini Buhârî ve Muslîm beraberce, 3'unü yalnız Buhârî, birini yalnız Muslîm rivayet etmiştir. Hicrî 18. senede Ürdün'de vefat etmiştir. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakit, III, 120; Buhârî; et-Tarihu'l-kebir, Vil, 359-360, İbn Ebî Hâtîm, el-Cerh ve*t-ta'dl1, VIII, 244-245; Ebû Nuaym, Hllyelu'l-evllyâ, I, 228-224; Îbnu'1-Esîr, Üsdu'1-gabe, V, 194; Zehebî, TezhİretuI-huffaz, I, 19; A'llmu'n-oobelâ I, 443; tbn Hacer, el-tsabe, III, 426; Tehzîbu't-Tehzib, X, 186; tbnu'l-İmâd, Şezerafu'z-zeheb, I, 29.).

[134] İbn Mâce, tahâre 21, Ahmed b. Hanbel, 11, 163, 372.

[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 54-56.

[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 56.

[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 57.

[138] Abdullah b. Mugaffel: Hudeybiye Gazvesinde ağaç altında Rıdvan biatina katılan sahabedendir. Hasan-ı Basrî (r.a.)'*un dediğine göre Hz. Ömer'in Kur'ân öğreticisi olarak görevlendirdiği on kişiden biridir. Tebûk Gazvesinde, haklarında âyet nazil olan ve kendilerinden "gözleri yaş döken kimseler" diye bahsedilenlerdendir. Bak: (Tevbe Sûresi: 92). Faziletleri sayılamayacak kadar çoktur. Kendisinden 43 hadis rivayet edilmiştir. Kendisi Ebû Bekr, Osman ve Abdullah b. Salim'den rivayette bulunmuş, kendisinden de Hasan-i Basrî, Sabit el-Bunânî ve daha başkaları rivayette bulunmuşlardır. Önceleri Medine'ye yerleşmişken, sonraları Basra'ya göç etti; orada bir ev yaptırdı. Hicretin 59 veya 69. senesnide vefat etti. (Geniş bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdu'l-g&be, IH, 398, Zehebî, A'lâımı'n-mıbeM, II, 483-485; İbn Hacer.Tehzibu't-Tehrfb, VI, 42; İbmı'1-İmâd Şezerfttn'z-zeheb, I, 65.).

[139] Tirmizî, tahâre 17; Nesâî, tahâre 6; Ibn Mâce, tahâre 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V,56.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 57.

[140] Sahih-i Müslim bi-Şeriri'n-Nevev! II, 187.

[141] EI-Bakara (2), 284.

[142] Buhârî, rikak 31; Müslim, İman 203, 204,206, 207, 209; Tirmizî: tefsîr, (sûre: 6) 10; Dâ-rimî, rikâk 70; Ahmed b. Hanbel, I 227, 279, 310, 361; II, 234, 411, 498; 111,149.

[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 58-60.

[144] Nesâî, tahâre 146; Ahmed b. Hanbel, IV, 111.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 60.

[145] Nesâî, tahâre 146.

[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 60-61.

[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 61.

[148] Nseâî, tahâre 29; Ahmed b. Hanbel, V,82.

[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 62.

[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 62.

[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 62.

[152] Tirmizî, tahâre 5; Ibn Mâce, tahâre lOjDârimî vudû 17; Ahmed b. Hanbel, VI. 155.

[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 63.

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 63.

[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 64.

[156] Ebû Katâde el-Hâris b. Ribî'dır. Ensânn ileri gelenlerinden olup Bedr Muharebesinin dışında bütün gazalara katılmıştır. Vefatı ihtilaflıdır. 54 Hicrî tarihinde 70 yaşında olduğu halde Medine-i Münevvere'de vefat ettiğine dair rivayetler vardır. Vakidî'nin beyânına göre, Peygamber Efendimizin dualarına mazhar olmuştur. Yüzünden aldığı onulmaz yaralar bu dualardan sonra onu rahatsız etmemiş ve koku neşretmez olmuştur. Kendisinden 170 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 11 tanesini Buhar! ve Müslim birlikte rivayet etmişlerdir. Sadece buhâri'nin rivayet ettiği 2, Müslim'in rivayet ettiği ise 8'dir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabak&t VI, İS; Buharı, et-Tarihu'l-kebtr, II, 258-259; lbnu'1-Esîr, Üsdu'l-gabe. VI, 250; Zehebi, A'lfimu'n-nubelâ, H, 449-456; İbn Hacer el-İsabe, IV, 154-155, TehıSbu't-Tehzîb, XII, 204-205; Ansârî Asr-ı Saadet, III, 290-296).

[157] Buhârî, vudû*18; eşribe 25; Müslim, tahâre 63; Nesâî, tahâre 41; İbn Mâce, tahâre. 15; Ahmed b. Hanbel, IV, 383, V, 296, 309, 310, 311.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 64.

[158] Nevevî, Şerhu Müslim: III, 156.

[159] Menhel, I, 121.

[160] Aynı yer.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 64-65.

[161] Hz. Hafsa: Hz. Ömer'in kızıdır. Hz. Osman zamanında Kur'ân-t Kerimler onun yanında bulunan nüshadan teksir edilmiştir. Bedir Gazasında şehıd olan kocasından dul kalmıştır. Hz. Ömer O'mı Hz. Osman'a vermek istemişse de Hz. Osman özür beyân edince meseleyi Resul-i Ekrem Efendimiz'e açmış, Efendimiz de; "Hafsa'yı Osman'da» daha hayırlısı, Osman da Hafsa'daa daha hayırttsuu alacaktır" buyurarak ciğer-pâreleri Ummü Gülsûm'ü Hz. Osman'a verip kendisi de Hz. Hafsa'yı nikahlamışlar, her ikisinin de gönlünü hoşnut eylemişlerdir. Bir hadis-i şerifte O'nun hakkında Cibril'in, "O İbadetleri yapmakta devamlı ve gayretli, çok oruç tutmakta sabırlıdır, Cennette zevcendir" dediği rivayet edilir. Hicretin 45. yıhnda 60 yaşında İrtihal eylemiştir. Kendileri Efendimiz'den ve babasından 60 hadis rivayet etmiştir: Bunların üçünü Buharı ve Müslim ittifakla rivayet etmişler, altısını da sadece Müslim rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd Tabakftt, VIII, 81-86; lbnu'1-Esir, ÜsdıTI-fcftbe, VII, 65; Zchebî, A'lamu'n-mıbetf, II, 227-231; tbn Hacer, d-tsftbe, IV, 273; Tehzîba't-Tehrfb, XII, 197; ibnuM-İmâd, Şezerfttu'z-zeheb, I, 10, 16.).

[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 66.

[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 66-67.

[164] Ahmed b. Hanbel, VI, 265,287 Buhârî, vudü 31; Müslim tahâre 19; Tirmizi, salat 2.506; Nesâ'î taharc 1; tbn Mace; tahare 401.

[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 67.

[166] İbn Mâ'ce, tahâre 23; Dârimî, vudû 5; Ahmed b. Hanbel II, 371.

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 68-69.

[168] Bk. 1416 numaralı hadis.

[169] Bk. tbn Mâcc, ttbb 25; Nitekim 4061 numaralı Hadis-i Şerif de bu gerçeğe işaret etmektedir.

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 69-70.

[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 70.

[172] Mesleme b. Muhaled el-EnsAri: Efendimiz'in Medine'yi teşriflerinde dünyaya geldi. Banları O'nun o zaman dört yaşında olduğunu söylerler. Mısır'ın fethinde mücâhitler arasında bulunuyordu. Hz. Muâviye tarafından Mısır'a tayin edilmişdi. Sonra Medine'ye döndü. Hz. Peygamber Efendimizden rivayetleri vardır. Kendisinden de Ali b. Rebah, Mücâhid, Şeybân b. Umeyye, Abdurrahman b. Şemmâse rivayette bulunmuşlardır. Ahmed b. Han-bel'e ve Ebû Hâtim'e göre sahâbî değildir; Buharı ve Zehebî'ye göre sahâbidir. Askerî'ye göre ise Efendimizi görmüş fakat sohbet etmemiştir, Hicretin 62 senesinin Zilka'de ayında Medine-i Munevvere'de 60 yaşında vefat etmiştir. Mısır'da vefat ettiği de söylenir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabskftt, VII, 504; Buhârî, et-TflrmıTI-kebir.VII, 387; İbnu'1-Esîr, Üsdu'l-Jâbe, V, 174; Zehebî, A*lftmu'o-nubeU, III, 424-427; İbn Hacer, et-tstbe, III, 418; Tehzîbu't-Tebzîb, X, I48;'lbnu'l-!mad, Şezerfttn'z-zefaeb, I, 70).

[173] Nesâî, Ziyne 12; Ahmed b. Hanbel, IV, 108, 109.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 70-71.

[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 72.

[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 73.

[176] Müslim, Tahâre 17; Ahmed b. Hanbel, III, 343, 384.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 73-74.

[177] Abdullah b. Mesud (r.a.): Onun hakkında Zehebî şöyle diyor: "O İmanı Rabbani Ebû Abdurrahman Abdul b. Ümmü'l-Huzeli'dir. ResÛlullah (s.a.)'ın sahip ve hizmetkârıdır. İlk müsltlmanlardan biri olup Bedr Gazasına iştirâkk edenlerin büyüklerinden ve Fuka-hâ'nın da en ileri gelenlerindendir. Eskiden müslüman olmuş ve ResÛlullah (s.a.)'den yetmiş sûre ezberlemişti. ResÛlullah (s.a,) onun hakkında: "Kipi Kur'ânı İndirildiği gibi taptaze okumak isterse, onu İbn Ümorü Abd'İn kıraati üzere okusun" buyurmuşlardır. Peygamberimiz bir gün ashabı ile birlikte bir yerde bulunurlarken, meyva toplaması için oradaki ağaca çıkmasını Abdullah b. Mes'ud'a emretmişti. Ashab-ı Kiram, İbn Mes'ud'un bacaklarının inceliğine ve kuruluğuna bakıp gülüşünce, Peygamberimiz; "Neye gülüyorsunuz?" buyurdu. "Bacaklarının inceliğine" dediler. Peygamberimiz: "Gülüşmeyin, mizanda onlar, Uhud dağından daha »girdir. Kıyamet gününde, mizanda Abdülılıh'dan daha ağır basan kimse yoktur" dedi. İbn Mes'ud Kur'an-ı Kerimi okur, helâlini helâl, haramını haram-bilirdi. Dinin bütün hükümlerini ve Peygamberimizin sünnetim tamamıyle kavramıştı. Hz. Ömer'in üç defa tekrarlayarak dediği gibi "içi ilimle dolu bir dağarcık" idi. İbn Mesud az konuşurdu. Çok muttaki idi. "insana, günah olarak, her işittiğini söylemesi yeter" derdi. "Resulüllah buyurdu ki" derken, kendisini, bir titreme alırdı. Peygamberimizin, kendilerinden Kur'ân öğrenilmesini tavsiye ettiği 4 zattan birisidir. Kendisinden tabiîler hadis rivayet etmişlerdir. Kur'an hadis ve fetvada en büyük âlimlerdendir. 848 hadis rivayet etmiştir. 64'unü Buhârî ve Müslim beraber, 22'sini sadece Buhârî, 35'ini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Hicretin 65. yılından Medine'de vefat etmiştir. (Geniş bilgi için bk. ibn Sa'd, Tabakftt III, 106,

Hatîb, Tarthu Bagdad I, 147-J50; Îbnu'1-Esir, Üsdu'1-gâbe III, 384; Ze-hebî, TezkİretU'l-hufffiz, 1,31; A'lamu'n-nubelâ, 1,461-500; tbn Hacer, el-tsâbe, II, 368, Tehzllan't Tehzîb, VI, 27-28 lbnu'1-lmâd, Şezerfitu'z-zeheb, I, 38; Ansan, Asr-ı Saadet, II, 105-133.).
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 74-75.
[179] eI-Cinn (72), I.
[180] Buhârî, ezan 105; Tefsir Sûre 72, 1; Müslim, salât 149; Tirmizî, tefsîr süre: 72 1; Ahmed b. Hanbel, I, 252.
[181] Müslim'in rivayet ettiği (Salat 105) bu hadis-i şerifle metinde verdiğimiz hadis arasında bir farklılık göze çarpmakta ise de, hadise şudur: Müslim'in rivayet ettiği hadis-i şerifte hediye isteme talebi cinlerden geliyor. Bunun üzerine de Hz. Peygamber (s.a.) kemiği cinlere, tezeği de hayvanlarına yiyecek olarak tahsis ediyor. Bu defa cinler Resulü II ah'a hadiste varid olduğu üzere "Mademki Rabbimiz bizim rızkımızı bunlarda kıldı, öyleyse bunları ümmetine yasakla" diyorlar. Resûlullah da yasaklıyor. Binaenaleyh iki hadis arasında bir farklılık yoktur. Her biri hadisenin bir başka yönünü açıklamaktadır.
[182] Müslim. Salât 105; Tirmizî; tefsir Sûre 46,3; Ahmed b. Hanbel I, 436.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 75-77.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 77.
[184] Buhârî, vudû' 21; Müslim, tahâre 57; Tirmizî; tahare 12; Nesâî, tahâre 7; tbn Mâce, tahâre 16.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 77-78.
[186] Nevevî, Şerhu Sahih-i Müslim IH, 157.
[187] Buhârî vudû' 21; Tirmizî tahâre 13; Nesâî, tahâre 37; ibn Mâce, tahâre 16; Ahmed b.Hanbel I, 388, 418, 427, 450, 465.
[188] Umdetü-l Kurt II, 304-305.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 78-79.
[190] Huzeyme b. Sabit b. Fakîh b. Sa'lebe b. Sâide^l-Ensarî, Bedir muharebesi dahil bütün muharebelere iştirak etme saadetine ermiş bahtiyarlardandır. Efendimiz (s.a.) onun şeha-detini iki kişinin şehadetine denk kabul etmiştir. Kendisinden rivayet edildiğine göre, Efendimiz (s.a.) bir arabiden bir kısrak satın almıştı. A'rabî'den eve kadar kendisini takib etmesini, evde parayı ödeyeceğini bildirmesiyle eve doğru yüremeye başladılar. Yolda Efendimiz (s.a.) hızla giderken arabî arkada kalıyordu. Yolda meseleden habersiz olan kimseler, arabînin etrafını çevirip atı kendilerine satmasını teklif edince arabî, câzib teklif karşısında Efendimiz (s.a.) i çağırıp, "sen bu atı satın almamışsan ben bunlara satıyorum"...dedi. Efendimiz (s.a.): "ben bunu senden biraz evvel satın almadım mı?" deyince, Arabî; "Ben onu sana satmadım" diye cevap verdi. Efendimizi "ben onu senden satın aldım" deyince de, Arabî, "şahidini getir" öyleyse deyiverdi. Huzeyme de: "ben senin onu sattığına şahidim" cevabım verdi. Efendimiz, Huzeyme'ye yönelerek: "nasıl sabitlik edersin?" deyince, Huzeyme: "Seni tasdik ederek" yâni "senin söylediklerinin, hepsinin doğru olduğuna olan şehatımle şahidlik ederim ya Resûlellah" cevabım verdi. Bunun üzerine Cenab-ı ResÛl onun şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk tuttu. Arabî kendisine gelip "bu Rasû-lüllah mıydı yahu" demeye başladı. Kendisine "Cehalet olarak, sana Allah Resulü'nu bilmemek yeter" denildi. Neticede Arabî, deveyi sattığını kabul etti.
Sıffîn vak'asında Hicri 37. senede vefat etmiştir. Rivayet ettiği hadis sayısı 38'dir. (Geniş bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabak&t IV, 378; İbn Ebî Hatim, el-Cerb ve't-Ta'dîl, III, 381-382; lbnu'1-Esir, Üsdu'1-gâbe, II, 133; Zehcbî, A'lâmu'n-oubdâ, II, 485-487; İbn Hacer, d-İsâbe, 1,425, Tebribu*t-Tenrib, III, 140-141; lbnu'1-lmâd, Şezerfitu'z.zeheb, 1,45; An-sârî, Asr-ı Saadet, III, 386-388).
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 80-81.
[192] İbn Mâce, tahâre 20; Ahmed b. Hanbel, VI, 95.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 81.
[194] el-Hacc (22), 78.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 81-82.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 82-83.
[197] Müslim, tahâre 69; Buhârî, vudû' 16.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 83.
[199] .Buhârî, vudû' 163.
[200] .Aynî, UmdetıTl-Kaari II, 291.
[201] Buhâri, vudû' 16.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 83-85.
[203] Aynî, el-Binâye, I, 761-762.
[204] Davudoğlu, Ahmed; İbn Abidin Tercemesi, I, 581.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 85-86.
[206] Tirmizî, Tefsirü'l-Kurân, et-Tevbe, 10; tbn Mâce, tahare, 28.
[207] M.A. Koksal, İslâm Tarihi (Medine Devri) 1, 8-9.
[208] İbn Mâce, tahâre, 28.
[209] Ahmed b. Hanbel III, 422.
[210] Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1, 218.
[211] Nesâî, mesâcid 8, Tirmizî, salât 124; Ahmed b. Hanbel V, 116.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 86-88.
[213] Nesâî, tahâre 43; İbn Mâce, tahâre 29.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 88.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 89.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 89.
[217] Buhârî, cum'a 8; temenni 9; savm 27; Müslim, tahâre 42; Tirmizî, tahâre 18; Nesâî, tahâre 6; mevâkît 20; Ibn mâce, tahâre 7; Dârimî, salât 168; Muvatta, tahâre 114-115; Ah-med b. Hanbel I, 80, 120; II, 245, 250, 259, 287, 399, 400, 429, 433, 460, 509, 517, 531; IV, 114. 116; V, 193, 410, VI 325, 429.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 89.
[218] Münzirî, el-Tergîb ve't-terhib, I, 166.
[219] Buhari, Savm 27; Nesâî, tahâre 4; İbn Mâce, tahâre 7; Dârımî, vudü', 19; Ahmed b. Hanbel, I, 3, 10; VI, 47, 62, 124, 146, 238.
[220] Ahmed b. Hanbel VI.272; Münzirî, Terğib,I,167.
[221] İbn Mâce, İkâme 83; Muvatta; tahâre 113; Ahmed b. Hanbel II, 108.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 90-91.
[223] İbnu'l-Hümâm, Fethii'l-Kadfr, I, 16.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 91-92.
[225] Zeyd b. Halid, Ebû Abdurrahman yahut Ebû Talha'dır. Meşhur sahabelerdendir. Resûlullah iie birlikte HudeybİIye Musâlehasında bulunmuştur. Mekke'nin Fethi günü Cüheyne kabilesi'nin bayraktarı idi. 81 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 5'ini Buhârî ve Müslim müştereken nakletmişlmerdir. Kendisinden Yezîd, Abdurrahman b. EbÎ Umre ve İbn Mü-seyyeb rivayette bulunmuşlardır. Kûfe'de bir rivayete göre de Medine'de-hicrî 78. senede vefat etmiştir. (Bilgi için bk. lbnu'1-Esir, Üsdı'l-gabe, II, 284).
[226] Buharî, cuma 8; temennî 9, savm 27; Müslim, tahâre 42; Tirmizî, tahâre 18; Nesâî, tahâ- re 6; Mevâkît 20; İbn Mâce, tahâre 7; Dârimî, salât 168; Muvatta, tahâre 114-115; Ah-med b. Hanbel I, 80, 120; II, 245, 250, VI, 114, 115, 325, 439, V, 193, 410.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 93.
[228] Abdullah b. Abdullah b. Ömer, Ebû Abdurrahman el-Medenî. Babasından ve Ebû Hu-reyre'den, kardeşi Hamza'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Zuhrî, Nâfi', Mu-. hammed b. Abbâd ve Abdullah b. Ebî Seleme Hazretleri rivayette bulunmuşlardır. Vekî', Ebû Zür'a ve Nesâî güvenilir bir kişi olduğunu söylerler. îbn Hıbban da güvenilir râviler arasında zikretmiştir. İbn Sa'd'a göre de az hadis rivayet eden güvenilir bir râvîdir. tbn Ebî Âsim, mürsel bir rivayetinden dolayı onu sahabeden saymaktadır. Hicrî 105 senesinde Hişam b. Abdulmelik'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Kendisinden, Buhârî, Müslim, Ebü Davûd ve Nesâî rivayette bulunmuştur. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esîr, ÜsdıTI-gabe, III, 300).Esma bint-İ Zeyd b. el-Hattab: Hazret-i Ömer'in torunudur. İbn Mende ve İbn HİbbÂn sahabeden olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvud da ondan hadis rivayet etmiştir.Abdullah b. Hanzala b. Ebî Âmir, Künyesi Ebu Abdirrahman veya Ebû Bekr'dir. Sahabe olmak şerefini kazananlardandır. Doğrudan doğruya Resut-i Ekrem'den (s.a.) ve Ömer, Abdullah b. Selam ve Ka'bu'l-Ahbâr'dan rivayetleri vardır. Kendisinden de Abdullah b. Yczid el-Hutâmî ve Kays b. Sa'd gibi birçok âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Hicretin 4. senesinde dünyaya geldi. 63. senesinde vefat etti. Kendisinden Ebû Dâvud hadis rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabak*I, V, 65; Buhârî, et-Tarihu'I-kebİr, V, 68; îbn Ebî Hatim, d-Ccrb ve'Ma'uH, V, 29; lbnu'1-Esîr, Üsdü'1-gabe, III, 218; Ze-hebî, A'lftmu'n-nıbctt III, 321-325; tbn Hacer, el-tsabe, II, 299; Tehzîbn't-Tehzîb, V, 193.).
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 93-95.
[230] el-Maide (5), 6.
[231] Koçkuzu, Ali Osman; Hadiste Nfisih-Mensah, s. 194.
[232] bk. 172 numaralı hadis-i şerif ve dipnotu.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 95.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 96.
[235] Misvakın kullanma şekli 46. hadisin şerhinde geçmiştir.

[236] Buhârî, vudû 73.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 96.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 97.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 97.
[240] Buhârî, vudû'74; Müslim, rüya 19; zühd 70.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 97.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 98.
[243] MUslim, tahâre 253; Nesâî, tahâre 8; tbn Mâce, tahâre 7.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 98-99.
[245] Ahmed Naim, Tecridi Sarih Terce m esi, II, 377, (1. baskı).
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 99.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 99.
[248] Bu hadisi KUtÛb-i sitte müelliflerinden Ebû Davucfaan başkası rivayet etmemiştir.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 99-100.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 100.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 100.
[252] Müslim, tahâre 56; Tirmizî, edeb 14; Nesâî, Ziynet 1; İbn Mâce, tahâre 8; Afamed b.Hanbel, VI.137.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 100-101.
[254] el-En'am (6), 90.
[255] M. Hamdi Yazır, Hık Dini Kur'ftn Dil I, 1974; Âlusî, Ruhul-Meftnî, VII, 316-317.
[256] 1bnu'l-Hacer, FethıTI-Bâui. XII, 458-459.
[257] el-Bakara(2), 124.
[258] en-Nahl (16), 123.
[259] Kurtubî, el-Câmi' U ahUmi'l-Kur'ftn, II, 97-98.
[260] Aynî, Umdeto'1-KMri, XXII, 44.
[261] Tirmizî, edeb 16; Nesâî tahâre 12; Ziyne 2; Ahmed b. Hanbel IV, 36, 368, V, 410.
[262] İbnu'l-Humam, Fethü'l-Kadîr, II, 77.
[263] Tirmizî, edeb 17.
[264] Nevevî, Şerhu Sahlh-i Müslim, III, 149.
[265] İbn Mâce, tahâre 8.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 101-106.
[267] Ammâr b. Yâsir b. âmir b. Mâlik: Künyesi Ebtt'l-Yakazan'dır. Ashab-i Kiramın ileri gelenlerindendir. Bedir dahil bütün gazalara iştirak etmiştir. İslama ilk giren bahtiyarlardandı;. Annesi Sümeyye, Mahzum oğullarının kölesi idi. Bir gün Sümeyye, Ebû Cehl ile İslâmiyet mevzuunda münakaşa ederken Ebû Cehl'in câhiliye damarına dokunacak sözler söylediği için Ebû Cehl elindeki mızrağı onun mahrem yerine saplayarak şehid etti. Müşrikler Ammâr'a da ezâ ederlerdi. Onun bütün ailesi ezâ ve musibete uğradı. Bir kere Ammâr, Resûl-İ Ekrem'e bu halini arzetmişti. Resûl-i Ekrem onu ve bütün ha-neüanmı cennetle müjdelemişti. Bir gün müşriklerin dayanılmaz işkenceleri ve ısrarları karşısında onları memnun edecek sözler söyleyerek kendini kurtarmıştı. Bu durumu Re-sûlullah'a arz edince, Nebiyy-i Ekrem (s.a.):
— Kalbin nasıl? buyurmuş, Ammâr da:
—İmanın verdiği huzurla dolu, Ya ResÛlellâh, cevabını vermişti. Bu defa Resûl-i Ekrem (s.a.):
—Ammâr sana tekrar böyle muamelede bulunurlarsa, sen de onların dediğini yap, demiştir. Bunu müteakiben de: "O ki Allah'a İman ettikten sonra kalbi imanla dolu ve imanın verdiği huzur ile doymuş olduğu halde Allah'ı inkâra mecbur olacak olursa bundan dolayı hesaba çekilmeyecektir" (Nahl Sûresi, 106) âyeti kerimesi nazil olmuştur. Medine mescidinin inşasında herkes birer taş taşırken onun iki taşı birden taşıdığını gören Resûlullah, onun başını okşamış: "Vâh vah Ammâr, seni asi bir topluluk öldürecek'1 demişti. Nitekim bu haberin bir mu'cize olduğu Hz. Ammâr'ın Sıffîn harbinde Hz. Ali safında, şehid edilmesiyle ortaya çıktı. (37 Hicrî.)
Vefatı anında 94 yaşında idi. Kendisinden 62 hadis rivayet edilmiş bunun ikisini Buhârî ve Müslim müştereken üçünü sadece Buharı birini de yalnız Müslim rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. İbn Sa'd Tabakflt 111,176; tbn Ebî Hatim, d-Cerh ve'l-ta'dU, VI, 389; Ebû Nuaym, Hilyetu'l-evlİyfi, I, 139-143, Hatîb Tarlhu Bagdad I, 150-153; tbnu'I-Esîr, Üsdu'l-gâbe, IV, 129; Zehebî, A'lâmunnübelfl, I, 406-428; İbn Hacer el-Isflbe, II, 513; Tehzlbu't-Tehrfb, VII, 408; lbiiu'1-lmâd, Şezerfttn'z-zebeb, 1,45; Ansa-rî Asr-ı Saadet, II, 163-173.).
[268] İbn Mâce, tahâre 8; Ahmed b. Han bel, IV, 264.
[269] İbn Mâcc, tahâre 8.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 106-108.
[271] BotolmckM 1, 136.
[272] Tuhfedu'rahvezî, VIII, 35.
[273] Fcthı'1-Mri, XII, 463.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 108-110.
[275] Buhfıut, vudû' 73; Cuma 8; Teheccüd 9; Müslim, tahâre 46,47; Nesâî, tahâre 1; kıyfimul-leyl 10, 11; tbn Mâce, tahâre 7; Dârımî, vudû 20; Ahmed b. Hanbel, V, 382, 390, 397, 402, 407.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 110.
[277] Sa'd b. HJşâm b. Âmir el-Essârî: Enes b. Malik'in amcasının oğludur. Babasından, Enes b. Malik'ten, Hz. Âişe ve Ebû Huveyre'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Zu-râre b. Evfâ, Hasan Basrî ve Humeyd b. Abdirrahman, el-Hımyeri hadis rivayet etmişlerdir. Nesâlonu "güvenilir" bulmuş tbnHibban da ona kkâbu'KÖtat'ında yer vermiştir. Buhârî onun Hindistanda bir yer olan Mukrân'da savaşırken vefat ettiğini söyler. Pek çok kışt ondan hadis rivayet etmişse de Buhâri ondan rivayette bulunmamıştır. (Bilgi için bak: el-Kelâbâzî, el-Cem" beyne ricali's-sahihayn, I, 159; el-Menhel, I, 200).
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 110-111).
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 111.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 111-112.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 112.
[282] Buhari, tefsir-i sûre 3,19-20; deavftt 8,10, tcvhîd 13; Tirmirf, duft 28, tabire 19; Mü»-lim, mısâfirîn 19; İbn Mâce, İkâme 181; Ahmed b. Hanbcl I, 373.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 112-113.
[284] bk. Sözler, 366.
[285] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 113-115.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 115.
[287] Usame b. Umeyr b. Âmir: Buhârî bu râvînin sahabe olduğunu söylemiştir. Sünen sa-hiblert, imam Ahmed, Ebû Avâne, İbn Huzeyme, tbn Hibbân ve Hâkim de sahihlerinde ondan hadis nakletmişlerdir. Kendisinden oğlu rivayette bulunmuştur. 7 hadisi vardır. (Bilgi için bk; lbnu'1-Esîr, Üsdu'l-gâbe, I, 82).
[288] Buhârî, zekat 7; Müslim, tahâre 1; Tirmizî, tahâre 1; Nesâî, tahâre 103; zekât 48; İbn; Mâce, tahâre 2; Ahmed b. Hanbel, II 20, 39, 51, 57, 73, V, 74, 75.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 115-116.
[290] el-Mâide (5), 6.
[291] Nevevî, Şerha Sahih-* Müslim III, 103.
[292] Buhârî, l'tisam 6; Müslim, fedâil 130; hac 412, Nesâî, hac i; tbn Mâce Mukaddime 1.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 116-118.
[294] Buhârî, hiyel 2; vudû' 2; Müslim, tahâre 2; Tırmızî, tahâre 56; Ahmed b. Hanbel 308, 318.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 118.
[296] Müslim, Selâm 125; Ahmed b. Hanbel H, 429; IV 68, V, 380.
[297] Müslim, İmân 164; Nesâî, tahrîmıTd-dem 12.
[298] Buhârî, Teyemmüm 5, 6; Ebû Dâvud, tafaâre 123; Tirmizi, tahâre 92; Nesâî, tahâre 203; Ahmed b. Hanbel, V, 146, 147, 155, 180.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 118-119.
[300] Ali b. Ebî Talib, Ebu'l-Hasen: Peygamberimizin amcası Ebû Tâlib'in oğludur, Kureyş-lıdır. Peygamberlikten on yıl önce Mekke'de doğmuş, henüz çocukken müslüman olmuştur. Hicretin 35. yılında Hz. Osman'ın şehid edilmesi üzerine dördüncü halife olmuştur. 4 sene, 8 ay bu görevde kaldıktan sonra 63 yaşında iken 17 Ramazan 40 H. (24 Ocak 661 M) Pazar günü sabah namazını kılmak üzere camiye giderken Haricilerden İbn Mülcem tarafından kılıçla vurulmuş, iki gun sonra da şehid olmuştur.
Hz. Ali buyuk bir âlim idi. Hz. Peygamber damadıydı. Peygamberimizin soyu kızı Hz. Fatıma ile Hz. Ali neslinden devam etmiştir. Henüz çocuk denilecek bir yaşta iken musluman olduğu halde, Allah

yolunda hakkıyla savaşmış, ilim amel, ibâdet ve siyâseti beraber yürütmüştür. Zamanında Cemel(H. 36/M. 656ve Siffin (H. 37) olaylan^cere-yan etmiş, hilâfet hususunda anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Aşere-i mübeşşeredendir.
Hz. Ali hadisleri kabul ve rivayet hususunda çok dikkatli davranırdı. Hadis rivayet edenlere yemin ettirdikten sonra hadislerini alırdı. Zamanı daha çok siyasî çekişmelerle geçtiği için fazla hadis rivayet edememiştir. 586 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 20'sini Buhârî ve Müslim ortaklaşa rivayet etmişlerdir. Dokuzunu sadece Buhârî.beşini-de sadece Müslim rivayet etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, JII, 19-40; İbnu'l-Imâd, Şezerâtu'z-Zeheb, I, 35, 40-49, 51, 62-64; Anhsârî, Asr-ı Saadet, I, 344-365).
[301] Ebû DâvÛd, Salât 73; Tirmiâ Mcvâkît 63; İbn Mâce; tahâre 3; Dârimî, vudû' 22; Ah-med b. Hanbel, 1,123, III, 340.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 119-120.
[303] el-Heysemî, Mecmau'z-Zevttd, II, 105.
[304] Zafer Ahmed el-Osmanî, t'laü's-sünen, II, 159.
[305] el-A'la (87), 15.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 120-122.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 122.
[308] Tirmizî, tahâre 44; ibn Mâce, tahâre 73.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 122-123.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 123.
[311] Müslim, tahâre 86; Ebû Dâvûd, tahâre 65; Tirmizî, tahâfe 45; Nesâî, tahâre 100; Ah-med b. Hanbel, V, 350, 351, 358.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 123.
[313] Tirmizî, tahâre 50; Nesâî, tahârc 43; miyah 2; Ahmed b. Hanbel, II, 12.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 124.
[315] Ebü Dâvûd, tahâre 33, 34.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 124-125.
[317] Tirmizî, tahâre 50; Nesâî, tahâre 43; miyâh 3; tbn Mâce, tahâre 73; Dârimî, Vudû* 55; Ahmed b. Hanbel H, 23, 27, 107.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 125-126.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 126.
[320] Tirmizî, tahâre 49; Nesaî, miyâh 1, 2; Ibn Mâce, tahâre 76; Ahmed b. Hanbel, I, 235, 284, 308, III, 163, 31, 86, VI, 172, 330.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 127.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 127-128.
[323] Ahmed b. Hanbel IV, 194.
[324] Buhârî.buyÛ'3; Tirmizî, kıyâmefiO; Nesflî, kudât 11; Dârimî, buyu 2; Ahmed b. Hanbel VI, 153.
[325] Tirmizî, tahâre, 49; Nesaî, miyâh 1, 2; tbn Mâce, tahâre 76; Ahmed b. HuıbcI.J, 235, 284, 308; III, 16, 31, 86; VI, 172, 330.
[326] Bu durum suyun uzun süre beklemesindendir ve Ebü Davud'un bu kuyuyu ölçmesi, Re-sûlultah'tan yüzlerce sene sonradır. Onun ölçüsü, Resûlullah devrinin ölçüsünden değişik olabileceğinden, bu görüşü, fukahânın yukarıda beyân ettikleri görüşlerini değiştirici mahiyette değildir.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 128-130.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/131.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 131.
[330] Tirmizî, tahâre 48; tbn Mace, tahâre 33.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 131-132.
[332] İbn Mâce, tahâre 33.
[333] Ibnü'1-Esîr, en-Nihâye, I, 302-303.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 132-133.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 133.
[336] Buhârî, vudû' 68; Müslim, tahâre 94-96; Tirmizî, tahâre 51; Ibtı Mâce, tahâre 25; Ne-saî, tahâre 45, 139; gusl 1; Dârimî, vudû145; Ahmcd b.HanbclJI.259, 265, 288, 316. 346, 362, 364, 433, 464, 492, 529, 532; IH. 341, 350.
[337] bk. yukarıdaki kaynaklar.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 133-134.
[339] bk. 25 ve 26 numaralı hadisler.
[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 134-135.
[341] Hatiboğlu Haydar, Sünen-* İbn Mftce terecine ve Şeriri I, 537.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 135-136.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 136.
[344] Nevevî, Şcrhu SahİH-i Müslim IH, 185.
[345] Zafer Ahmed Osmanî, I'laü's-Sünen, 1, 197, Zeylaî, Ntsbü'r-rfiye I, 131.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 136-137.
[347] el-Mâide (5), 4.
[348] bk. Mansûr AIİ Nâsıf et-Tftc I, 85.
[349] Tirmizî, tahare 68, 69.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 138.
[351] Müslim, tahâre 93; Ncsâî, tahâre 52; miyah 7; İbn Mâce, tahâre 31; Dârimî, vudû' 59; Ahmed b. Hanbel, IV, 86; V, 56;
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 139-140.
[353] Müslim, libâs 82; Nesâi, sayd 11; bk. Ebû Dâvûd, 227 no'lu hadis.
[354] İbn Kuteybe, Hadis Müdafaan, 134.
[355] İbn Kuteybe Hadis Müdafaası, s, 184.
[356] Ahmed b. Hanbel, IV, 85; V. 54.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 140-142.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 142..
[359] Tirmizî, tahâre 69; Nesâî, tahâre 53; miyâh 8; İbn Mâce, tahâre 32; Dârimî, vudÛ' 58; Muvatta, tahâre 13; Ahmed b. Hanbel, V, 296, 309.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 143.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 143-144.
[362] Bu hadis-i şerifi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 144-145.
[364] Dâvudoglu Ahmed: İbn Âbidin Tercemesl I, 537.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 145-146..
[366] "Kedi sevgisi imandandır" sözü, hadis değildir, bk. el-Aclûni, Keşfü'l-hafa, I, 347, (Beyrut, 1351).
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 146.
[368] Müslim» hayz 43, 46; Ahmed b. Hanbd, VI, 210.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 146-147.
[370] Mustafa Sibâî, İslama ve Garbhlara göre Kadın (trc. 1. Toksan) s. 14-20.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 147.
[372] Ahmed b. Hanbel, VI, 367.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 147-148.
[374] Buhârî, vudû' 43; ğusl9,15; hayz 5; Libâs 91; Müslim, hayz41,43-47,49,50; Tirroizî, tahâre46; libâs 61; Nesâî, tahâre 57,145, ğusl 9; ibnMâce, Tahâre 32; 34-36,108; Ah-med b. Hanbcl II, 4, 13,103, 142, 111, 112, 116, 130,135, 209,249, VI-30,37,43,64, 91, 103, 118, 127, 129, 131, 157,161, 168, 170, 171, 172, 173, 189, 191-193, f99,210, 230, 231, 235, 255, 265, 281, 366, 367.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 148-149.
[376] bk. Bir önceki hadisin kaynaklan.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 149-150..

[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 150.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 150.
[380] Tirmizî, tahârc47. Nesâî.miyahll; tahâre 146; İbnMftce, tahflre34; Ahmedb. Hanbcl IV, 110, 111; V.329;.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 151.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 151-152.
[383] Nevevî, Şerhli Müslim, IV, 2.
[384] bk. tbn Hacer Fethü'l-Bfirî I ,312.
[385] Hakem b. Amr: ResÛlullah (s.a.)'in vefatına kadar sohbetinde bulundu. Sonra Basra'ya göç etti. Ziyâd'm kendisini Horasan'a vali tayin etmesiyle Basra'dan ayrıldı. Abdullah b. es-Sâmit, Îbn Şirîn, Hasan Basrî ve Ebü'ş-Şa'sâ kendisinden hadis rivayet ettiler. Hasan basrî der ki; Ziyâd, Hakem'i Horasan'a gönderdiği zaman orada büyük bir ganimet ele geçirmişti. Bunun üzerine-Ziyad bu ganimetin içinden altın ve gümüşün ayrılıp kalanının halka taksim edilmesini bir mektupla bildirmiş, bunun aynı zamanda emirü'l-mü'mininin de emri olduğunu ifâde etmişti. Bu mektubu okuyan Hakem, bir mektup yazarak Ziyâd'a şöyle cevap verdi: "Sen mektubunda Emirü'l-mü'minin emri icabı beyaz gümüşlerle san altınları ganimet mallarının taksiminden önce seçilip ayni-masını, halka ancak geriye kalan malların dağıtılmasını istiyorsun. Oysa senin mektu-bun benim elime geçmeden Allah'ın kitabi bana ulaştı, diyor ki, "Yer ve gökler bitişik idi de biz onları ayırdık" (Enbiyâ: 30) Yerle gök bir kulun aleyhine birleşti. O kul da Allah'dmn korktuğu İçin Allah ona bir çıkış yolu, bir kurtuluş çaresi yarattı."
Bu cevabî mektubu Ziyâd*a gönderen Hakem, halkı toplayıp ganimet nâmına ne varsa hepsini bölüştürmüş. Sonra da "ey AHahım, efcer senin katında benim için bir İyilik varsa beni yanına al." diye duâ etmiş. Hicretin 50. yılında Merv'de vefat etmiştir. Sahabî Büreydetü'*Eslemî ile aynı yere gömülmüşlerdir.Kendisinden Tirmiri, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Nesâî rivayette bulunmuşlar. Bir ha-dişini de Buhârî rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. İbn Sa'd Tabakfit VII, 28; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, IH, 119; İbnu'i-Esîr, Üsdn'l-gfîbe, II» 40; Zehebî, A'tamu'n-nttbetft» II, 474-477; İbn Hacer, d-tsftbe 1,346; Tebrfbu't-Tehzîb, II, 436,437).
[386] Tirmizî, tahâre 37; Nesâî, miyah İl: İbn Mâce, tahâre 34; Ahmed b. Hanbel, IV, 213, V-66.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 152-154.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 154-156.
[389] Tinnizî, tahâre 53; Nesâî, tahâre 46; miyah 4, Sayd 35; İbn Mâce, tahâre 38; sayd 18; Mu vatta', tahâre 12, sayd 12; Dârimî, vudu 53; sayd 6; Ahmed b. Hanbel, II, 237,361, 378, 393; III, 373; V, 365.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 156..
[391] el-A'raf (7) 157.
[392] Îbn Mâce, Sayd 9; ct'ime 31; Ahmed b. Hanbel H, 97.
[393] el-Maide (5), 96.
[394] el-Bâci'nin sözü burada bitti.
[395] el-Mâide (5), 96.
[396] bk. Hatipoğlu, Haydar: Sünen-i İbn Mflce Terceme ve Şerhi, I, 590-591.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 157-159.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 159.
[399] Tirmizî, tahâre 65 [Burada "ve o neblzdeo abdest aldı" ilavesi vardır.] tbn Mâce, taht re 37; Ahmed b. Hanbcl I, 402, 449, 450, 458.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 160.
[401] Ö.N. Bilmen, Hukuku, İslfimiyye ve Istüfihâtı FıkhİIyye Kflmusu III, 21; fazla bilgi için bk: İbn Âbidin Tercümesi, XVI, 61 ve devamı.
[402] el-Maidc (5), 6.
[403] Mecelle, madde 15. "Kıyasa aykırı olarak sabit olan hüküm, başka hükümlere esas teşkil etmek üzere ölçü alınamaz" demektir.
[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 160-162.
[405] Ahmed b. Hanbel, I, 393, 402, 449, 455, 457, 452.
[406] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 162-163.
[407] Nevevî, Müslim Şerhi, II, 169.
[408] Kemaleddin İbnü'l-Htimam; Fethü'l-Kadîr, I, 82.
[409] Müslim, salât 150.
[410] Ferşat Muhammed, Önlerin Esrftrı, s. 203-204.
[411] AynîBinâye, 1,472.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 163-164.
[413] Deliller için bk. Aynî, el-Binîye, İ,474.
[414] bk, Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin terceme ve şerhi 1 273.
[415] Geniş bilgi için 84 nolu hadisin açıklamasına bak.
[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 164-166.
[417] Abdullah b. Erk «m, Mekke'nin fethedildigi sene İslâm ile müşerref olmuştu. Resul-i Ekrem (s.a.) den sadece bir hadis-i şerif rivayet etmiştir. Hz. Ömer devrinde hazine memuru idi. Hz. Ömer onun hakkında "Abdullah'dan daha çok Allah'dan korkan bir kimse görmedim" derdi.Beğavî'nin Abdullah b. ez-Zübeyr.'den rivayetine göre, Resûl-ü Ekrem (s.a.) ecnebi devlet başkanlarına cevap vermek üzere Abdullah'ı görevlendirmiştir. Abdullah jse gelen mektuplara cevap verip mühürledikten sonra artık başkasına ait bij emânet olduğu düşüncesiyle bir daha o mektubu okumazdı. Emânete riâyet hususunda fevkalâde hassasiyeti sebebiyle Hz. Osman (r.a.) de onu hazine memuru tayin etti. Kendisine 300 dirhem maaş bağlamışsa da Abdullah "ben çalışmanın karşılığını Allah'dan bekliyorum" diyerek almamıştır. Hz.Osman'tn hilafeti sırasında Hakkın rahmetine kavuşmuştur. (Geniş bilgi için bk. Buhârî, et-Târihu'l-keblr, V, 32-33; tbn Ebi Hatim, d-Cerh ve'l-ta dil V, 1; tbnu'1-Esîr, ÜsdıTI-gâbe, III, 172; Zehebî, Alâmu'n-nubclâ. II, 482. 483; İbn Hacer, el-tsftbe, II, 273; TehzîbıTl-Tehzîb, V, 146-147)
[418] Tirmizî, tahâre 108; DârİImi, salât 137; Ahmed b. Hanbel, III, 483; IV, 35.
[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 166-167.
[420] bk. Mecmau'z-ZevftİId, I, 177.
[421] Davudoğhı Ahmed tbn Âbidtn Tercemesi, I, 574.
[422] Müslim, Mesâcid, 67.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 167-168.
[424] Müslim, Mesâcid 67.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 168-169.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 169-170.
[427] Sevban b. Bücdud, İbn Cahdar diye bilinir. Künyesi Ebû Abdullah'dır. Resûlullah'ın azatlı kölesidir. Kendisinden 127 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan on tanesini Müslim rivayet etmiştir. Râvileri arasında Me'dan b. Ebû Talha, CUbeyr b. Nufeyr, Ebû İdris el-HavJânî gibi kimseler vardır. Aslı Yemen'üdir. Esir edilmişti. Resül-ü Ekrem (s.a.) O'nu satın altp hürriyetine kavuşturdu. Sonra kendisine "istersen kavmine git yine onlarla yaşa, İstersen burada kal ehl-i beytimden ol" buyurdu. O ailesine dönmedi; Resül-İ Ekrem (s.a.)'in yanım tercih etti. Hazarda ve seferde O'ndan hiç ayrılmadı. Resul-i Ekrem (s.a.)'in vefatından sonra Şam'a gitti sonra da Humus'a yerleşti. Hicri 54 (M. 674) yılında vefat etti. (Bilgi için bk. lbnu'1-esir, Üsdu'l-gâbe, I, 296).
[428] Tirmizî, Salât 265; İbn Mâce, ikâme 31.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 170-171.
[430] Buhârî, ezan 89; daavât39, 44, 46; Müslim,.mesâcid 47; zikr 48; Ebû DâvÛd, salât 121;Tirmizî,daavât76; Nesâî, tahâre 47, iftitâh, 15; İbn Mâce, ikâme 1, duâ 3; Dârimî salât37; Ahmed b. Hanbel II, 231, 494; IV/381; VI, 57, 207.
[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 171-172.
[432] Tirmizî, salât 148; Ahmed'b. Hanbel V, 280.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 172-173.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 173-174.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 174.
[436] Buhârî, vudü' 47; Müslim, hayz 5I-53,Tirmizî. tahâre 42; Nesâî, miyah,13; îbn Mâce, tahâre 1; Dârimî, vudü' 23; Ahmed b. Hanbei, III, 179, 302, V, 222, VI, 121, 133, 219, 234, 239, 249, 280.
[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 174-175.
[438] bk. Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarih Tercemesi 1,140-141 1. baskı.
[439] Nevevî, Serhu Müslim, IV, 2.
[440] Bufcan, M\udü' 47.
[441] Müslim, hayz 44.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 175-177.
[443] bk. Bir Önceki hadisin kaynakları.

[444] Ümmü Umâre: Mazin'ti Nesîbe diye anılır. "Lılseyne" denildiği de söylenir. Meşhur olan adı şöyledir: Nesîbe bint Ka'b b. Amr b. Avfi'l-Ensariyeti'n- Neccâriyye. Resûlul-lah'ın (s.a.) üstün vasıflı kadın sahabesinden biri idi. Akabe bey'atinde bulundu. Rivayete göre kendisine oğlu Habîb'in şehâdeti haberi ulaşınca öldürunceye veya öldürülünceye kadar Müseylime ile çarpışmaya yemin etti. Bundan sonra Halid b. Ve-lid'İn mttrtedlerle savaşmakta olduğu yer olan Yemâme'ye gitti. Müseylime'nin katledildiği Muharebeye katıldı ve orada eli kesildi.
Ümmü Umâre eşi Zeyd b. Âsım'la beraber Uhud muharebesinde de bulundu. Yanında su kabı vardı, susuzlara su veriyor ve yaralılara tedâvî ediyordu, önce galibiyet mUslümanlar tarafındayken sonra durum değişti. Resûlüllah (s.a.) etrafında etten ve kemikten kale olup ona yönelen hücumlara kendilerini siper eden 10 kişiden başka herkes bozguna uğrayıp kaçmıştı. İşte o anda Ümmü Umâre'nin kolladığı fırsat gelmişti. Kılıcını sıyırdı, yayım omuzladı, Resülüllah (s.a.)'ın önünde dolaşarak, O'nu korudu. Ok atıyor, kılıç çalıyordu. Mücâhitler arasında cesaret ve kahramanlığıyla en çok göze çarpan o idi. Resülüllah (s.a.)e yaklaştığını hissettiği tehlikelerin hepsini önlüyordu, öyle ki Resülüllah (s.a.) şöyle demişti: "Her sağa, sola dönüşümde onu vuruşurken görüyordum."Oğlu Umâre şöyle anlatıyor; "O gün sol pazumdan derince yaralandım. Beni bir adam vurdu ve savuşup gitti, kan hiç kesilmiyordu. Resülüllah: "Yaranı bağla1' dedi. Annem yaralar için hazırladığı sargılarla beraber bana geldi, yaramı sardı. Rasûiullah (s.a.) durmuş bana bakıyordu. Annem: "Kalk yavrum düşmanla vuruş" dedi. Peygamber (s.a.) şöyle diyordu. "Ey Ümmü Umare sizin yaptığınızı kim yapabilir?" Umâreder ki: Beni vuran adam yine geldi, Rasûiullah (s.a.) anneme seslendi."İşte oğluna vuran" Annem onu karşıladı, bacağına vurdu ve adam çöktü. Rasûiullah (s.a.) bunun üzerine dişleri görününceye kadar güldü ve anneme "İntikamını aldın Ümmü Umâre" dedi. Sonra hep beraber o adamın işini bitirdik. Peygamber (s.a.) anneme "Seul zafere kavuşturan, intikamını gözünle gösteren Allah'a hamdolsun" dedi.
.
Ümmü Umâre o gün bizzat savaşırken ve peygamberi korurken on Öç yara almıştı. Yaralardan biri omuzunda derince açılmıştı.Oradan kan boşandı o buna rağmen ve vücudundan fışkıran kana aldırmadan savaşa devam etmektcydi.Rasûlullah (s.a.) "Annene, annene bak, onun yarasını sar, aile olarak Allah size uğur ve bereket lütfetsin" dedi. Rasûiullah (s.a.)'in dediğini işitince annem de şu dilekte bulundu: "Cennette bizi seninle beraber kılması için Allah'a (c.c.) dua et" Bunun üzerine RasÛluUah (s.a.): "Ya Rab onları cennette benim arkadaşlarım kıl" dedi. Annem de: "Dünyada başıma ne gebe aldırmam artık" dedi. Nebiyyi Ekrem (s.a.) efendimizden hadis rivayet etmiş kendisinden de el-Hâris b. Abdullah, tkrime, Leyla, ÜmmtfSaid binti Sa'd b. er-Rebi* rivayette bulunmuştur. Allah ondan razı olsun. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdu'l-gabe, VII, 371)
[445] Ncsaî, tahâre 58.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 177-178.
[447] Müslim, hayz 50,51; Ncsaî, tahâre 58, 143; miyah 13; Tirmizî, cennet 76; Dârimî, vudu 23; Ahmed b. Hanbel, III, 112, 116, 259, 282, 290.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 178-180.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 180-181.
[450] 1bn Mâce, duâ 12, (burada: "duada aşırılık edecekler" kaydı bulunmamaktadır); Ah-med, I, 172, 183; IV, 86, 87, V-55.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 182.
[452] En-Nevevî, Şerlin Müslim, IV, 2.
[453] İbn Mâce, tahâre 48; Ahmed b. Hanbel II, 221.
[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 182-183.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 184.
[456] Buhârî, İlim 3,30, vudû1 27, 29; Müslim, tahâre 625, 28, 30; Tirmizî tahâre 31; Nesâî, tahâre 88; Ibn Mâce, tahâre 55; Dârimî, vudû' 35; Muvattâ', tahâre 5; Ahmed b. Han-bel, II, 193, 201, 205, 211, 226, 228, 282, 284, 389, 406, 407, 409, 430, 467, 482, 498, III, 316, 390, 426; IV, 191; V, 425, VI, 81, 84, 99, 112, 192, 258.
[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 184.
[458] Müslim, tahâre 26, 27. 241.Nevevî, Şertıu Müslim, III,129.
[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 184-185.
[460] Nevevi, Şerhu Müslim, III, 129.
[461] es-Sa'âti, FethıTr-Rabbfini, II, 43.
[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 185-186.
[463] Bu hadisi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 186.
[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 186-187.
[466] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 187.
[467] İbn Mâce, tahâre 61.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 187-188.
[469] Tirmizî, tahâre 20; İbn Mâce, tahâre 41; Dârimî, vudO' 25; Ahmed b. Hanbel, II, 418; III, 41; IV, 70; V, 38; VI, 382.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 189.
[471] Suyûtî, ef-Câmi'u's-sağîr II, 210.
[472] Aynî, BİnftyeI, 136-137, Zeylâî, Nasbı'r-râye 1,7.
[473] Aynî, Binftye 1,137.
[474] bk. 17 numaralı hadis.
[475] SüyÛtî el-Câmiü's-Sağîr, II, 97.
[476] İbnu'l-Hümam, Fethü'l-Kaadir, 1, 14.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 189-191.
[478] Hadis-i şerifte geçen Rabîa, Tabiînden "Ferrûh" adında bir zattır. Teym kabilesinin azatlılarından idi. Hz. Enes'den ve tabiinin ileri gelenlerinden hadis rivayet etmiştir. Re'y ve kıyas Uetamndığı için "Rabiatü'r-Re'y" ismini almıştır. Güvenilir, hafız, fakih, bir zat idi. İmam MahVin hocasıydı. Kendisinden Yahya el-Ensarî, Sevrî.Şu'be, İmam Mâlik gibi kimseler hadis rivayet etmişlerdir. Medine-i Münevvere'de ifta ile temayüz etmişti. İmam Mâlik demiştir ki: "Rabia öldüğü günden itibaren fıkhın halfiveti gitmiştir." Vefatı H. 136/M. 753 tarihdedir.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 191-192.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 192.
[481] Müstan, tahâre 87; Tirmizî, tahâre 19; Nesâî, tahâre 1; Ahmed b. Hanbel 11 241 289 455,471,507.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 192-193.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 193-194.
[484] bk. 103. hadisin kaynaklan.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 194.
[486] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 195.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 195.
[488] Müslim, tahâre 3,4, 8; Nesâî, tahâre, 67, 68, 93; İbn Mâce, tahâre 6; Ahmed b. Hanbel, I, 50, 64, 66, 68, 71.
[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 196.
[490] el-Mâide (5) 6.
[491] Tirmızî, salât 110; isti'zân 4; Nesâî istiftâh 7, tatbîk 15, sehv 67; ibn Mâce, ikâme 72.
[492] El-Mâide (5), 6.
[493] es-Serahsî, el-Mebsût 1, 62.
[494] bk. Nevevî Şerfau MaslİIm, III, 105-106. .
[495] bk. el-Heysemî, MecmeVz-zevftid, I, 230.
[496] bk. 118 numaralı hadis.
[497] bk. 15O numaralı hadis.
[498] Aynî, Umdetü'l-Kaarî, II, 235.
[499] el-Mâide (5), 6.
[500] İbn Mâce, tahâre 51; Tirmizî, tahâre 267.
[501] Aynî, Umdetü'l-Kaari, III, 82.
[502] Meylanî; Ahmed, El-Hidflye Tercemesi, I, 26.
[503] bk. Nesai, tahâre 81.
[504] bk. Heysemî, Mecmaü'z-zevaİd, 1,232-233; Ve 118. hadisin şerhi.
[505] Ahmed Davudoğlu, Sahih'i Müslim lerceme ve şerhi, II, 284.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 196-204.
[507] Bazı nüshalarda istinsâr geçmektedir.
[508] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 204-205.
[509] Hz. Osman b. Afffin b. Ebi'l-Âs: Kureyşiidir. Fil olayından altı yıl sonra Mekke'de doğmuştur. Hz. Ebû Bekr'in delaletiyle 34 yaşlarında iken müslüman olmuştur. Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye

ile evlenmiştir. Onun vefatı üzerine öteki kızı Ümmü Gülsüm ile evlendi. Bunun için kendisine iki nur sahibi manasına "zu'n-nureyn" denildi. Hz. Ömer'in şehid edilmesi üzerine hicretin 24. yılında üçüncü olarak halifeliğe seçildi. 11 yıl 11 ay halifelikte kaldıktan sonra çıkan bir isyan sırasında evi sarılarak Kur'an-ı Kerim okumakta iken 18 Zilhicce 35 h. (17 Haziran 656 m.) Cuma günü 82 yaşında sehid edildi. Hz. Osman fevkalâde bir hâyâ ve takva sahibi idi. Varını yoğ«nu İslâm uğruna sarf etmiş çok cömert bir kimseydi. Zamanında İslam orduları Horasandan Kuzey Afrika'ya kadar bir çok ülkeler fethet misti. Sağlığında cennetle müjdelenen on sahabiden birisi de Hz. Osman'dır. Kur'ân-ı Kerimi toplayıp çoğaltarak İslâm âliminin her tarafına yollamış, bu suretle değişik okuyuşların önüne geçerek muslümanlanın tek Kur'ân okuyuşu üzerinde toplanmasını sağlamıştır. Zamanı, siyâsi çalkantılarla geçmiştir. Hz. Osman, zamanını daha çok ibâdetle, Kur'ân okumakla geçirirdi. Bunun için fazla hadis rivayet edememiştir. 146 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan üçünü hem Buhâri hem de Müslim Sahihlerinde nakletmişler, 8 tanesini sadece Buhâri, 5 tanesini de sadece Müslim nakletmistir. (Bilgi için bk. Ansârî, Asr-ı Saadet, I, 331-343 ve burada işaret edilen kaynaklar, Şamil Yayınları'ndan.).

[510] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 205-207.
[511] bk. Heysemî, MecmeıTz-zevftİd, I, 231.
[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 208.
[513] bk. 106. hadisin kaynaklan.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 208-209.
[515] bk. 106. hadisin kaynaklan.
[516] Nesâî, tahâre 93, 94, 95; Tirmizî, tahâre 44, 48;.
[517] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 209-210.
[518] Nesâî, tahâre, 93, 94, 95; Tirmizî, 44, 48;.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 210-211.
[520] Nesâî, tahâre 93-94, 95; Tirmizi, tahâre 44, 48.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 211-212.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 212-213.
[523] bk. 111 nolu hadisin kaynakları.
[524] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 213.
[525] bk. 111 nolu hadisin kaynakları.
[526] bk. 111 nolu hadisin kaynaklan.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 214-215.
[528] Nesâî tahare 78.
[529] Nesflî, tahare 78.
[530] bk. Beritil-Mechûd II, 296.
[531] bk. 126 numaralı hadisin kaynaklan.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 215-216.

[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 217-220.
[534] Buhârî, tahâre 38, 39,41,42,45,46; MUslim, tahâre 18, 19, Tirmizi, tahâre 24, Nesaî, tahâre 79, 80; İbn Mâce, tahâre 51; Muvatta, tahâre 1.
[535] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 220-221.
[536] Nevevî, Şerhu Müslim, III, 123.
[537] Aynî, Binftye, IV, 176.
[538] Aynî, Binftye, IV, 176.
[539] Nevevî, Şcrhu Müsliifi, III, 124.
[540] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 222-224.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 224.
[542] Müslim, tahâre 19; Tirmizî, tahfife 36.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 224-225.
[544] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 225.
[545] el-Mikdâm b. Ma'dî kerib b. Amr b. Ma'dîkerîb EbÛ Yahya: RasÛlü Ekremden 47 hadis rivayet etmiştir. Ayrıca Hfilid b. Velid, Muâzb. Cebel ve EbÛ Eyyûb-el-Ensârî'den de hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Şureyh b. Ubeyd, HftUd b. Mi'dan ve Habib b. Ubeyd e?-Şa'bî gibi kimseler rivayette bulunmuşlardır. Her ne kadar sahâbî olmadığını söyleyenler varsa da gerçekte büyük bir sahftbidir. Hicretin 86 veya 87 yılında 91 yaşında iken vefat etmiştir.
[546] İbn Mâcc, tahâre 52, Nesâî tahâre 84.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 225-226..
[548] bk. İbn Mâce, tahâre 52.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 226-227.
[550] Buhari tahâre 38, 39,41, 42, 45, 46; Müslim, tahâre 18, 19, Tirmızı, tahâre 24; Nesâi, tahâre 79, 80; İbn Mâce, tahâre 51; Muvattâ, tahâre 1.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 227-228.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 228.
[553] Bu hadisi yalnız Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[554] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 228-229.
[555] Muâviye b. Ebl Stifyan Sahr b. Harb b. Üraeyye b. Abdi Şems b. Abdi Menaf el-Kureşî el-Emevî, Ebû Adirrahman. Mekke'nin Fethi sırasında müslüman olmuştur. ez-Zchebî, Muâviye'nin yirmi sene vâü, yirmi sene de Melik olarak Şam'da bulunduğunu kaydettikten sonra halîm, setim, kerîm, siyâsî, âkil bir kişi olduğunu söylemiştir. Resûl-ü Ekrem (s.a.) Efendimiz ona "Eğer melik olursan adlletiea aynhna" buyurmuştur. Şu hikmetli sözleri idarî siyâsetinin esasını teşkil etmektedir: "Halkın bana pamuk ipliği / ile bağlı bulunması Kâfidir. Ben onu hiç bir zaman koparmam. Halk bana doğru gelmezse ben ona yaklaşırım" demiştir. Kendisinden 130 hadis rivayet edilmiştir. Bunların 4'ünde Buhftrf ile Müslim birleşmişler; 4'ttnü sadece Buhârî, 5'ini sadece Müslim rivayet etmiştir. Hicrî 60 senesi Recebinde vefat etmiştir. (Geniş bilgi için bk. Ibn Sa'd, Ta-bakat, III, 32; VII, 406; Buhârî, et-Târitml-keMr, VII, 326; tbn Ebî Hatim, e4-Cerı ve't-la'dil, VIII, 377; Hatib, Tarihu Bağdad, 1,207; İbnuM-Esîr, ÜMbı*l-«ftbe, IV, 385; Zehebî, A'Hunu'n-nübeU, III, 119-162; Ibn Hacer, d-tsâbe, III, 433; Telulb-'t-TehiSb. X, 207; İbnu'l-Imâd, ŞczeritaVzeheb, I, 65).
[556] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 229-230.
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 230.
[558] er-Rubeyyi' binl-i Muavvlz b. Afra ÜmmO Muâ> el-Ensâriyye, Hudeybiye musâlehâ-sında Rasûlü Ekrem (s.a.)'e bîatta bulunan bahtiyarlardandır. RasûiuHah <s.a.) ile birlikte savaşlara katılmıştır. Buhârî, Nesâî ve Ebû Müslim'in Bişf b. Mufaddjl vâsitaayle Hâiıd b. Zckvâit'dan rivayet «tiklerine göre, er-Rubeyyi bint Muavviz şöyle demiştir; "Biz Rasûlü Ekrem (s.a.) ile birlikte gazaya çıktık, mücâhitlere su taşır ve çeşitli hizmetlerinde bulunurduk. ÖJtt ve yarahlan da Medme'ye taşırdık:' Bu sözleri Ebû Müslim rivayet etmiştir. Buhârî'de ise, şöyle rivayet ediliyor. "Halka su verirdik ve yarahlan tedavi ederdik" er-Rubeyyi {r.a.) 21 hadis-i şerif rivayet etmiştir. Kendisinden de İbn Ömer'in azatlı kölesi Nâfî, Ebû Seleme, Süleyman b. Yasar, Abdullah b. Muhammed ve HaKd b. Zekvan rivayet etmişlerdir. Kendisinden Buhârî iki hadis rivayet etmiş, diğer bir hadisi de Müslim ve Buhârî beraber riVftyet etmişlerdir. (Geniş bilgi için bk. Ibn Sa'd, Ttbaklt, VIII, 447; tbnu'l-Esîr, Üsda'1-Jibe, V, 451; Zehebî, A'IInTbtt IJI, 198-200; Jbn Hacer, d-b«be, IV, 300; TekzHnı't-T«htib, XU, 418.).
[559] İbn Mâce, tahâre 52; Tirmizî, tahâre 25.
[560] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 230-231.
[561] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 232.
[562] Tirmizî, tahârc 25; Ibn Mâce, tahâre 52.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 232-233.
[564] Tirmizî, tahârc 25; Ibn Macc tahârc 52; Ahmed b. Hanbcl, VI, 359.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 233.
[566] Tirmizî.tahârc 25; tbn Mâcc tahâre 52; Ahmcd b. Hanbel VI, 359.
[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 234-235.
[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 235-236.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 236.
[570] Tirmizi, tahârc 25, İbn Mâce, tahâre 52, Ahmed b. Hanbel VI, 359.
[571] Zafer Ahmed el-OSmani, l'lâ-üs-siinen I, 60.
[572] Tirmizî, tahâre 25; İbn. Mâce, tahâre 52; Ahmed b. Hanbel VI, 359.
[573] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 236-237.
[574] bk. Miyyul-Kârî Mlrk&t, 1, 316.

[575] bk. Davudoğlu A. İbn ağabeydin terceme ve şerhi I, 164.
[576] Ahmed, b. Hanbel, İli, 481.
[577] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 237-239.
[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 239-241.
[579] Nesâî, tahâre 84; Tirmizî, lahâre 28; İbn Mace lahare 52.
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 242.
[581] Ebû Ümâme: İsmi Sudey b. Âdân eİ-BâhiB'dir. Humus'a yerleşen büyük sahabelerdendir. 250 adet hadîs-i şerif rivayet ettiği bilinmektedir.' Bu hadîslerden Buhârî beşini, Müslim ise üçünü rivayet etmiştir. Kendisi Ömer, Osman, Ali, Ebû Ubeyde, Muâz, Ebudderdâ, Ubâde b. Sâmit gibi sahâbe-i güzin'den (r.a.) rivayette bulunmuş; kendisinden de Recâ b. Hayve, Muhammed b. Ziyâd el-Hânî, Kasım b. Abdirrahman, Şürahbil b. Müslim, Mekhûl ve Ebû Ğâlib gibi tabiiler hadîs rivayet etmişlerdir. İbn Sa'd Tabakflt'ında Şam'a yerleştiğini söyler. Taberânî de zayıf bir senetle Uhud Muharebesinde bulunduğunu rivayet etmektedir. ei-Hasan b. Râfi'in FazâİH's-Sthabesi'nde Yusuf b. Huzn el-BâhüT'den yaptığı bir rivayete göre "Allah şu mü'Hinlerden razi olmuştur İd, onlar ağaç altında sana biat ediyorlardı" (Feth, 18) âyeti nazil olduğu zaman EbÛ Ümâme "Yâ Rasülallah ben de ağaç altında sana biat edenlerdenim!" demiş. Hz. Peygamberde "Evet sen, bendensin. Ben de sendenim" cevabını vermişti. Bu mübarek sahabinin kabilesinin mfislu-man olmasında büyük payı olmuş ve H. 86 yılında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.
[582] Tirmizî, tahâre 29, ibn Mâce, tahâre 53.
[583] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 242-243.
[584] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 243-244.
[585] bk. Zafer Ahmed et-Osmânî, tlfi's-süoen I, 78.
[586] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 245.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- NAMAZ VAKİTLERİ KİTABI
1. Namaz Vakitleri
2. Cuma Namazının Vakti
3. Farz Namazın Bir Rek'atına Yetişmek
4. «Güneşin Dönmesi Ve Gecenin Karanlığı» Âyetinin Tefsiri
5. Namazı Geciktirenler Ve Kaçıranlar
6. Uyuya Kalıp Namazı Kaçırmanın Hükmü
7. Çok Sıcakta Namazı Geciktirmek
8. Sarmısak Kokusuyla Mescide Girmenin Ve Namazda Ağzı Kapatmanın Caiz Olmayışı

1- NAMAZ VAKİTLERİ KİTABI

1. Namaz Vakitleri

1. îbni Şihab (Ez-Zührî)'den:
Ömer b. Abdülaziz bir gün (ikindi) namazını geciktirdi. O sırada huzuruna giren Urve b. Zübeyr (onu uyarmak için) şu hadisi nakletti:
«— Kûfe'de bir gün Mugire b. Şube[1] (ikindi) namazını geciktirmişti. O sırada yanına girmiş olan Ebû Mes'ûd el-Ensârî:
— Bunu neden yaptın Mugire? Hatırlamıyor musun, birgün Cebrail gelmişti de öğle namazını kılmıştı. Sonra Resûlullah ta kılmıştı. Sonra (ikindi) namazını kıldı, Resûlullah da kıldı. Sonra (akşam) namazım kıldı, Resûlullah da kıldı, daha sonra (yatsı) namazını kıldı, Resûlullah da kıldı. Daha sonra da sabah namazını kıldı, Resûlullah da kıldı. Ondan sonra da (Cibril): «Bunlarla em-rolündün, buyurdu.» demişti.[2]
Bunun üzerine Ömer b. Abdülazız:
«— Urve, ne dediğini iyi düşün; Resûlullah'a namaz vakitlerini bildiren Cibril mi idi?» diye sordu. Urve de:
«— Beşir b. Ebî Mes'ûd, babasından böyle rivayet etti» dedi.[3]

2. Urve der ki: Âişe (r.a.) bana: «Resûlullah (s.a.v.) ikindi namazım, güneş henüz odamın duvarında yükselmeden kılardı.»[4] dedi.[5]

3. Atâ b. Yesâr anlatıyor:
Bir adam Resûlullah'ın huzuruna gelerek, sabah namazının vaktini sordu. Resulü Ekrem (s.a.v.) cevap vermedi. Ertesi gün sabah namazını şafak atınca kıldı; Bir gün sonra da, ortalık ağarınca kıldı.[6]
Daha sonra da:
«— (Sabah) namazının vaktini soran nerede?» buyurdu. Adam:
«— Benim Ya Resulallah» deyince;
<r— Bu iki vaktin arasındaki zamandır.» buyurdu.[7]

4. Âişe (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) sabah namazım kıldıktan sonra kadınlar, örtülerine bürünmüş olarak evlerine dönerlerken henüz karanlıktan tanınmıyorlardı.[8]

5. Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullah'm şöyle buyurduğunu rivayet etti: «Güneş doğmadan sabah namazının bir rek'atma yetişebilen kimse, sabah namazını kendi vaktinde kılmış :>lur. Güneş batmadan da ikindi namazının bir rek'atma yetişebilen ikindiyi kendi vaktinde kılmış olur.»[9]

6. Abdullah b. Ömer'in âzadlısı Nâfi der ki: Ömer b; el-Hattab r.a.) valilerine şunu yazdı: «Bana göre en önemli vazifeniz namaz-ır. Kim onu —devam ederek— vaktinde kılarsa, dinini korumuş lur. Kim de namazlarını ihmal ederse, diğer vazifelerini haliyle
aha çok ihmal eder.»
Daha sonra dâ şunları yazdı:
«Öğle namazını, bir şeyin gölgesi fey-i zevalin[10] dışında bir arın oluşundan itibaren, gölgeniz bir misli oluncaya kadar kılın.
İkindi namazını, henüz güneş yüksekte, beyazken kılın. Namazdan sonra, güneş batmadan önce bir atlının iki veya üç fersah[11] gidebileceği kadar bir zaman olsun.
Akşamı, güneş batınca kılın.
Yatsıyı, kırmızılığın (akşam şafağının)[12] kaybolmasından itibaren gecenin üçte birine kadar kılın.[13] Yatsıyı kılmadan yatanların gözüne uyku girmesin .Yatsıyı kılmadan yatanların. gözüne uyku girmesin. Yatsıyı kılmadan yatanların gözüne uyku girme-RİN_ Sabah namazını, vıldızlar batmadan parlakken kılın.»

7. Ebû Süheyl rivayet eder:
Hz. Ömer (r.a.) Ebû Mûsâ el-Eş'ari'ye şöyle yazdı: Öğle namazını, güneş tepeden dönünce (zeval vaktini müteakip), ikindiyi güneş parlakken, sararmadan, akşamı güneş batınca kıl. Yatsıyı ya-tmcaya kadar geciktir. Sabah namazını yıldızlar henüz azalmadan parlakken kıl ve sabah namazında, Mufassal sûrelerden iki sûre oku.[14]

8. Urve de şöyle rivayet eder:
Ömer b. el-Hattab, Ebû Mûsâ el-Eşari'ye şöyle yazdı: ikindi namazını güneş beyaz ve parlakken, yani bir atlının akşama kadar üç fersah gidebileceği kadar bir vakit varken lal. Yatsıyı gecenin üçte birine kadar, hattâ gece yarısına kadar geciktirebilirsin. Ancak, sakın gafillerden de olmayasın.

9. Abdullah b. Râfi, Ebû Hureyre'ye namaz vakitlerini sordu. O da «Sana söyleyeyim: Öğle namazını, gölgen boyunca olduğunda, ikindiyi, gölgen boyunun iki misli olduğunda, akşamı güneş batınca, yatsıyı akşamla gecenin üçte biri arasında, sabah namazını da henüz karanlıkken kıl» dedi.[15]

10. Enes b. Malik (r.a.) der ki:
İkindi namazını kılardık, cemaatten bazısı Amr b. Avf oğullarının yurduna gider, henüz onların ikindi namazı kılmakta olduklarını görürdü.[16]
.
11. Enes b. Malik (r.a.) der ki: ikindi namazını kıldıktan sonra Küba'ya giden kimse oraya vardığında güneş hâlâ yüksekte bulunurdu.[17]

12. (Tabiinden) Kasım b. Muhammed der ki: Ashab'a yetiştim. Onlar Öğle namazını hava biraz serinleyince kılıyorlardı.

2. Cuma Namazının Vakti

13. Ebû Süheyl, babası Malik1 ten rivayet eder: Cuma günü Akü b. Ebî Talib'in keçesi mescidin batı duvarının dibine konuyordu. Duvarın gölgesi keçeyi tamamen kaplayınca, Hz. Ömer gelip Cuma namazını kıldırıyordu.
Ebû Süheyl'in babası Malik devam ederek der ki:
Cuma namazından sonra gidip Öğle uykusuna yatıyorduk.[18]

14. Ebû Selit'in oğlu rivayet eder: Osman b. Affan (r.a.) Cuma namazını Medine'de, ikindi namazını da «Melel»'de kıldı.[19]
îmam Malik der ki: Bu, Cuma namazının zevalden sonra ilk vaktinde hemen kılındığını ve sür'atlice Melel'e gelindiğini ifade eder.

3. Farz Namazın Bir Rek'atına Yetişmek

15. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.): «(Cemaatle Kılman) Namazın bir rek'atına yetişen, cemaata yetişmiş olur» buyurdu.[20]

16. Abdullah b. Ömer şöyle derdi:
(İmamla) rukûa yetişemezsen, secdeye de (dolayısıyle o rekata) yetişememiş olursun.

17. Abdullah b. Ömer ve Zeyd b. Sabit: «Kim imamla rukûa yetişirse secdeye, (dolayısıyle o rekata) yetişmiş olur.» derlerdi.

18. Ebû Hureyre der ki: Bir rek'ata yetişen secdeye (namaza) yetişmiş olur. Fatiha'yı kaçıran kimse ise, birçok hayrı kaçırmış olur.

4. «Güneşin Dönmesi Ve Gecenin Karanlığı» Âyetinin Tefsiri [21]

19. Abdullah b. Ömer der ki: «Güneşin dönmesi, batıya doğru yönelmesidir.»

20. Abdullah b. Abbas (r.a.) der ki: «Güneşin dönmesi,» gölgenin batıdan güneye dönmesidir. Gecenin karanlığı, gecenin başlaması ve karanlığın tamamen basmasıdır.[22]

5. Namazı Geciktirenler Ve Kaçıranlar

21. Abdullah b. Ömer'in (r.a.) rivayetine göre, Resûîullah (s.a.v.): «ikindi namazını kaçıran kimse, ailesini ve malını zayi etmiş gibidir» buyurdu.[23]

22. Yahya b. Saîd rivayet eder:

Ömer b. El Hattab (r.a.) ikindi namazından dönerken, namaza gelmeyen birine rastladı ve:
«ikindi namazına niçin gelmedin?» dedi. Adam özür beyan etti. Bunun üzerine Hz. Ömer de: «Ziyandasın!» dedi. [24]
Yahya der ki: imam Malik, "Ziyandasın" ifadesini açıklamak üzere şöyle der: "Her şeyin bir karşılığı ve ziyanı vardır, denir."

23. însan namazı vaktinde de, vakti geçmiş olarak da kılar. Vakti kaçmış namazı kılması, aile efradı ve malından daha üstün ve faziletlidir.
Yahya'ya göre îmam Malik der ki: Seferde unutarak namazını geciktiren kimse, vakit çıkmadan evine gelirse namazı tam kılar. Vakit çıktıktan sonra gelirse, sefer namazı -yani iki rek'at-olarak kılsın. Çünkü kazaya bıraktığı gibi kılar.
Malik der ki: Memleketimizde (Medine'de) halkın ve ulemânın böyle yaptıklarını gördüm.
Malik der ki: Şafak (akşam şafağı), bata ufkundaki kırmızılıktır. Akşamdan sonra batıda gözüken kırmızılık kaybolduktan sonra, akşam namazının vakti çıkmış, yatsının vakti girmiş olur.

24. Nafi rivayet eder: Abdullah b. Ömer (r.a.) bayıldı, kendinden tamamen geçti. Ayıldıktan sonra da namazını kaza etmedi.
îmam Malik der ki: Kanaatime göre -Allah bilir- bütün vakit baygın kalmıştır. Yoksa namaz vakti çıkmadan aydan kimse mutlaka namazını kılmalıdır.[25]

6. Uyuya Kalıp Namazı Kaçırmanın Hükmü

25. Saîd b. el-Museyyeb rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.), Hay-ber fethinden dönüşünde gece yola devam etti. Gecenin yarısından çoğu geçince biraz uyuyup dinlenmek için konakladı. Bilal'e:
«—Uyuma, bizi sabah namazına kaldır» buyurdu ve uyudu. Ashab da uyudu. Bilâl bir süre bekledikten sonra —sabaha karşı— devesine dayandı, gözleri uykuya daldı. Güneş doğup yüzlerine vuruncaya kadar ne Resûlullah (s.a.v.), ne Bilâl, ne de Ashab uyandı.
Resulü Ekrem birden heyecanla uyanınca, Bilâl:
«— Ya Resulallah; Seni uyutan (Allah) beni de uyuttu.» dedi. Bunun üzerine Resûlullah hareket emri verdi. Savaşçılar develerini kaldırıp yola düştüler. Biraz gittikten sonra Resûlullah (s.a.v.) Bilal'e emretti. Bilâl kaamet etti. Resulü Ekrem cemaate sabah namazım kıldırdı.[26] Namazdan sonra da: «Namazı unutup
kılamayan onu hatırlayınca kılsın. Çünkü Allah Teâlâ ki-tabmda *Beni hatırlayınca namazı kıl[27] buyurur» dedi.[28]

26. Zeyd b. Eşlem rivayet eder: Resûlullah bir gece Mekke yolunda konakladı. Kendilerini namaza kaldırması için de Bilâl'i vazifelendirdi ve uyudu. Ashab da uyudu. (Bir süre sonra) Bilâl da uyudu. Ancak güneş doğunca uyanabildiler. Uyanıp telâşa düşünce Resûlullah (s.a.v.) hemen bineklerine binmelerini, o vadiden çıkmalarını emretti, ve: «Bu vadide şeytan vardır» buyurdu. (Develerine ve atlarına) bindiler. Vadiyi geçtikten sonra, Resûlullah (s.a.v.) inmelerini ve abdest almalarını emretti. Bilâl'a da ezan okumasını veya kamet getirmesini söyledi. Resûlullah namazı kıldırdı, cemaate döndü. Korku ve heyecanlarını görünce onlara:
«Ey insanlar! Şüphesiz ruhumuzu Allah aldı (Bizi Allah uyuttu). Dileseydi ruhumuzu bize başka bir zamanda iade
ederdi. Bizi daha erken uyandırırdı.[29] Sizden kim uyuya-kalır, yahut unutur da namazı kılanı azsa uyanınca, namazını vaktinde kıldığı gibi kılsın» dedikten sonra, Ebû Bekr'e dönerek: «Bilâl namaz kılıyordu, şeytan geldi onu yatırdı, ninni ile uyutulan çocuk gibi onu uyuttu.» dedi. Daha sonra Hz. Peygamber Bilâl'i çağırdı. Bilal, Resûlullah'm (daha önceden) Ebu Bekr'e haber verdiği şeylerin aynısını kendisine anlatınca, Ebu Bekr «Gerçekten senin Allah'ın Resulü olduğuna şahadet ederim» dedi.[30]

7. Çok Sıcakta Namazı Geciktirmek

27. Atâ b. Yesar'dan:
Resûlullah (s.a.v.): «Sıcağın şiddeti, cehennemin nefesin-dendir.. Sıcak şiddetlenince namazı (biraz te'hir edip) hava biraz serinleyince kılın» dedi ve devam etti: «Cehennem Rabbine şikâyet ederek: Yarabbi! Ateşim birbirini yedi, dedi. Rabbi de ona senede iki nefes alma izni verdi: Bir nefes yazın, bir nefes kışın.»[31]

28. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.) «Sıcak şiddetli olunca (öğle) namazını biraz te'hir edin; serin vakte bırakın, zira sıcağın şiddeti, cehennemin nefesindendir.»
buyurdu.
Sonra şu hadisi zikretti: «Cehennem, Rabbine şikayette bulundu. O da, senede iki nefes izin verdi: Bir nefes kışın, bir nefes de yazın.»[32]

29. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Çok sıcakta namazı biraz te'hir edin. Zira sıcaklığın şiddeti, cehennemin nefesindendir.»33

8. Sarmısak Kokusuyla Mescide Girmenin Ve Namazda Ağzı Kapatmanın Caiz Olmayışı

30. Said b. El Müseyyeb'ten:

Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Şu bitkiden (sarmısak-tan) yiyen mescitlerimize girip bizi sarmısak kokusuyla rahatsız etmesin.»
îmam Malik, Abdurrahman'dan rivayet eder: «Salim b. Abdullah namazda ağzını bir atkıyla kapatan birini görünce, ağzını kapatan bu atkıyı sertçe çekip, açardı.»[33]

---

[1] O zamanlar Mugîre b. Şube, Hz. Ömer tarafından Küfe valisi olarak tayin edilmişti.
[2] Yani hergün namazı, bu beş vakitte kılmakla emrolundun. Diğer bir rivayette Cibril: «Sen bunu tebliğ ile.emrolundun,» dedi.
[3] Buhari, Mevakîtu's-Salât, 9/1; Müslim, Mesâcid, 5/166,187.
[4] Güneş doğduğunda ışıkları önce odanın tabanına vurur, Güneş batıya ufağa indikçe odanın duvarına yükselir. Âişe validemiz, yukarıdaki sözüyle Resûlullah (s.a.v.) ikindi namazım ilk vaktinde kılardı, demek istiyor.
[5] Buhari, Mevakitu's-Sâlat, 9/1; Müslim, Mesâcid, 5/167; Şeybanî, 3.
[6] Sabah namazının vakti, şafak söktükten sonra başlar, güneşin doğması yak-laşıncaya kadar^kıhmr, demektir.
[7] Bu hadis, mürseldir; Enes'ten ise mevsûl olarak gelmiştir. Nesaî, Ezan 7/12.
[8] Buharı, Mevakitu's-Salât, 9/37; Müslim, Mesâcid, 5/232.
Hz. Âişe: Sabah namazının erken kılındığını söylemek istiyor. Resulü Ekrem (s.a.v.) çoğu zaman sabah namazını erken kılar, bazan da geç kılardı. İmam Şafiî (rahimehullah) erken kılınmasının efdal olduğunu söyler, îfirîam Ebu Hanîfe Hazretleri de -cemaatin çoğalması için-, ortalık biraz ağannca kılınmasını tavsiye eder. Bu hadisten Asrı Saadette kadınların camiye devam ettikleri anlaşılıyor.
[9] Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/28; Müslim, Mesâcid, 5/232. Ebu's-Seâdât tbnül-EsSr der ki: Namaza yetişmeyle ilgili bu hüküm; bu iki namaza mahsus olmayıp, bütün namazlara şâmil olduğu halde, bilhassa bu iki vaktin bildirilmesinin sebebi şudur: Bu iki vakit gündüzün başlangıç ve sonudur. Namaz kılan kimse namazın bir kısmını kıldıktan sonra güneş doğsa, veya batsa vakit çıktı ve namaz bozuldu sanır. Aynı zamanda güneş doğarken ve batarken namaz kılınması yasak edilmiştir. Eğer Hz. Peygamber (s.a.v.) ikindi ve sabah namazlarının birer rek'atlanna yetişenin namazının sahih olduğunu bildirmese idi, namaz kılan kimse bu iki vaktin çıkmasıyla namazlarının bozulduğunu sanırdı. İşte bu yanlış anlamaya meydan vermemek için, Resulü Ekrem özellikle bu iki vakti açıklamıştır.
Bu hadisi şeriften iki sonuç çıkar:
1. Vaktin sosunda yalnız bir rekâtı kılınan namazın tamamı kaza değil eda sayılır, Neufflpıamazın, bu derece dar bir vakte kadar kasten geciktirilme- sini ulemanın caiz görmediğini söylemiştir.
2. Özürlü bir kişinin özrü, vaktin sonunda bir rek'at kılınabilecek kadar bir zaman içerisinde kalksa o vaktin namazı o kişi üzerine borç olur. Sonra kaza etmesi gerekir. Şayet Özür devam etmiş olsaydı üzerine borç olmayacaktı. Bujtonuda âlimlerin görüşleri şöyle özetlenebilir:
a- Alimlerin çoğunluğu birinci maddedeki görüşe sahiptirler,
b- Bir kısım âlimler de rek'atların hepsinin kaza olacağı görüşündedirler,
c- Bazıları da vakit içerisinde kılman bir rek'at eda, diğer rek'at veya rek'at-lar kazadır, derler.
d- Ebû Hanife'ye göre -ikinci maddede olduğu gibi- hadisi şerif özürlü kişilerin durumunu açıklamaktadır. Burada söz konusu olan Özürler delilik, bayılma, hayız, lohusalık vs.dir. Bu özürlerden biri kendisinde olan bir şahıs, özüründen vaktin sonunda bir rek'at kılınabilecek bir zaman içerisinde kur-tulursa, o vaktin namazının bu kişi tararından kaza edilmesi gerekir. Ayrıca Ebû Hanife, bir rek'atı vakit içinde, diğer rek'atı güneş doğarken kılınan sabah namazının batıl olacağı görüşündedir. Fıkıh usulündeki şu kaide de Ebû Hanife'yi desteklemektedir: Kâmil bir vakitte kılınması farz olan bir namazın, mekruh bir vakitte kılınması caiz değildir. Bundan başka 'Özür1 vakit daha çıkmadan kalkarsa, o vaktin namazı borç olur. Yukarıda bir rek'at olarak ifade edilmesi ekseriyete göredir. (Bkz. el-Menhel).
[10] Fey-i zeval, güneş tam tepede iken herhangi bir cismin en kısa gölgesidir. Bir Arşın, takriben 60 santimdir.
[11] Bir Fersah, üç mildir. Bir mil, takriben 1609 metredir.
[12] Şafak (akşam şafağı, gurup), akşamdan sonra ufukta gözüken kırmızılıktır.
[13] Yatsı namazı tan yeri ağarıncaya (fecr-i sadık doğuncaya) kadar kılınabi-lir. Fakat yatmadan önce kılınması sünnet ve efdaldir. Bu yüzden Hz. Ömer yatsıyı kılmadan yatanları kınıyor ve onlara beddua ediyor.
[14] Mufassal sûreler, Hucurât'dan Abese'ye kadar olan, sûrelerdir. Bakara'dan Tevbe'ye kadar, «Tıvâl» (uzun sûreler) «Tekvîr»'den «Nas»a kadar olanlara da «kısar» yani kısa sûreler denir.
[15] Ebû Hanife'ye göre, ikindinin vakti, gölge boyun iki misli olunca başlar. Şeybanî, 1.
[16] Buhari, Mevakitu's-Salât, 9/13; Müslim, 5/194. Ayrıca bkz. Şeybanî, 4. Amr b. Avf oğullarının yurdu, Mescid-i Nebeviye «iki mil» yani «4 kilometre» kadardı.
İmam Nevevî der ki: Aahab-ı kiramdan Amr b. Avf oğullan, tarla veya bahçelerinde çalışırlardı. İşleri bitince toplanıp ikindiyi kılıyorlardı. Bu yüzden namazları gecikiyordu.
Hanefî Mezhebine göre, güneş parlak beyazken ertelenerek kılınması efdaldir.
[17] Buharı, Mevakîtu's-Salât, 9/13; Müslim, Mesâcid, 5/193; Şeybanî, 3. «Kubâ», Medine'ye Üç mil uzaktadır.
[18] Şeybanî, 223.
Ashab-ı kiram geceleri az uyuyorlardı. Öğle sıcağında namazdan önce biraz yatıyorlardı. Bu uykuya «Kaylule» deniliyordu. Cuma günleri gusül ve sair temizlik işleriyle meşgul oldukları için öğle Uykusuna namazdan sonra yatıyorlardı
[19] Meleî, Medine'ye 17 mil mesafededir. Bu hadis, Hz. Osman'ın cuma namazını geciktirmeden vaktinde kıldığını ve Melel'e çok süratli gittiğini ifade eder. Diğer günlerde sıcakların şiddetinden öğle namazını biraz geç kılıyorlardı. Fakat cuma namazını hangi mevsim ve hangi memlekette olursa olsun vaktinde kılmak efdâldir
[20] Buhari, Mevakîtu's-Salât, 9/29; Müslim, Mesacid, 5/161.
[21] îsrâ sûresinin 78. âyetinde: «Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırmcaya kadar (belli vakitlerde) namaz kıl. Bir de sabah namazını.. Çünkü sabah namazı şahidlidir.» buyurulur. Ayetteki «Güneşin dönmesi, île gecenin karanlığı bastırıncaya kadar.» bölümünün tefsirinde ihtilaf edilmiştir. 19 ve 20 numaralı rivayetlerde, bu konu açıklanmaktadır.
[22] Abdullah (r.a.) bu sözü ile, îsrâ sûresinin (78.) ayetini kastediyor. Bu âyeti kerîme işaret yolu ile beş vakit namazı ifade etmektedir:
Güneşin meyli, öğle ve ikindi namazlarına; karanlığın basması, akşam ve yatsı namazlarına; Fecr Kur'an'ı (Kur'ane'1-Fecr) da, sabah namazına işarettir.
[23] Buhari, Mevakitu's-Salat, 9/14; Müslim, Mesâcid, 3/200; Şeyban-î, 222.
[24] Yani seferde iken kılamadığıdört rekatlık bir namazı, evinde iki rek'at, evinde kazaya bıraktığı namazı, seferde dört rek'at kılar. Yani seferde iken kılamadığıdört rekatlık bir namazı, evinde iki rek'at, evinde kazaya bıraktığı namazı, seferde dört rek'at kılar.
[25] Ebû Hanife'ye göre, bir gün ya da daha az bir süre baygın kalan bir kişi, baygın haldeyken geçen namazları kaza eder. Daha fazla baygın kalmışsa geçirdiği namazları kaza etmez. (Bâcî, Münteka, c.l, s.24)
[26] Burada Resûlullah (s.a.v.)'ın uyandıktan sonra derhal namaz kılmayıp biraz gittikten sonra namaz kılmasının iki sebebi olabilir: a- Bilâl (r.a.)'ın, ezan ve ikameti ile bir kısım kişiler uyanmamış olabilirler, hepsinin uyanmasını sağlamak maksadiyle yola düşmüşlerdir. b- O vadide uyuyup kalmalarına şeytan sebep olmuştur. Şeytan olan bir vadiyi terk edip şeytan olmayan bir yere gitmek gayesiyle derhal namaz kılmamışlar, bir süre gittikten sonra kılmışlardır. Ancak biz, şeytanın bulunduğu yeri bilemeyeceğimiz için, hatırladığımız yerde namazımızı kılmalıyız. (Bâcî, Münteka, c.l, s.30)
[27] Taha süresindeki 14. ayeti kerîmenin bir meali de şöyledir: «Beni hatırlaman için namaz kıl.»
[28] Bu hadis, mürseldir; Müslim'de (Mesâcid, 5/309) mevsûl olarak yer almıştır. Ayrıca bkz. Şeybanî, 184.
[29] Resulü Ekrem bu sözü ile şu ayete işaret ediyor: «Allah (insanların) ölümü zamanında ruhları alır, ölmeyenlerin de uykuları sırasında. Böyle Ölümüne hükmettiği kimseninkini alıkor, diğerini belli bir vakte kadar gönderir. Bunda muhakkak düşünen insanlar için ibretler vardır.»» (Zümer sûresi, 42) «Uyku küçük ölüm» denilmesinin sebebi de budur.
[30] Bütün Muvatta râvîlerinin ittifakiyle hadis mürseldir.
[31] Hadis mürseldir. Ebû Ömer'in dediğine göre İmam Malik ve başkalarının bir çok yolla rivayet etmiş oldukları muttasıl hadisler bunu takviye eder. «Sıcağın şiddeti, cehennemin nefesindendir» Buharı, Mevakitu's-Salât, 9/9; Müslim, Mesâcid, 5/180.
sözü sıcakların şiddetinden kinayedir. Asr-ı Saadette mescidin büyük kısmının üzeri açıktı. Namazı da kızgın kumun üzerinde kılıyorlardı. Bunlara bir de gölgede 40-50 dereceyi bulan Hicaz'ın sıcaklarım eklersek, güneş tepede iken öğle namazının ne kadar zor kılınacağını düşünebiliriz. Böyle zamanlarda öğle namazını biraz geciktirmek (mekruh vakte bırakmamak şartıyla) müstehaptır.
[32] Buharf, Mevakitu's-Saîât, 9/9; Müslim, Mesâcid, 5ft80,185; Şeybanî, 183.
[33] Hadis mürseldir. Müslim, (Mesacid, 5/71) muttasıl olarak rivayet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAN BAHSİ

1- İman, İslam ve İhsanın Beyanı, Allahın Kaderini Îsbata İmanın Vücubu Kadere İnanmayandan Teberriye ve Onun Hakkında Ağır Sözler Söylendiğine Delil Babı
Hadisin Îzahı
Hadis-i Şerif Şu Hükümlere Delalet Etmektedir:
2- İslamın Rükünlerinden biri Olan Namazların Bey Akı Babı
3- Îslamın Rükünlerini Sual Babı
Mezkür Sualler Muhtelif Bilgilere Delalet Ederler.
4 – Kendisile Cennete Girilen İmanı Beyan Babı
Hadis-i Şerif Aşağıdaki Meselelere Delalet Etmektedir:
5 - İslamın Erkanı İle Yüce Temellerini Beyan Babı
Babımız Hadislerinin İfade Ettiklebi İkinci Hüküm:
6- Allah Teala İle Resulü Sallallahu Aleyhi ve Selleme ve Dinin Şeriatlerine İman, Dine Da'vet Île Onun Mahiyetini Sormayı ve Bellemeyi, Kendisine Dini Ulaşmamış Olana Dini Tebliğ Etmeyi Emir Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Yukarıki Rivayetten Fazla Olarak Bu Rivayettan Çıkarılan Hükümler:
7- İki Kelime-i Şehadete ve İslamın Şeriatlarına Da'vet Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
8- Allahdan Başka İlah Yoktur; Muhammed Allah'ın Resulüdür..... Deyinceye Kadar İnsanlarla Çarpışmanın Emri Babi
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
9- Ölmek Üzere Bulunan Bir Kimsenin Müslümanlığı Kabul Etmesinin Sahih Olduğuna.....Delil Babı
Hadîsden Çıkarılan Hükümler:
10- Tevhid Üzere Ölen Kimsenin Kati Olarak Cennete Gireceğine Delil Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Hadisden Çıkarılan Hükümler;
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
11- Her Kim Rabb Olarak Allaha, Din Olarak İslama Peygamber Olarak da Muhammed Sallallahü Aleyhi ve Selleme Razı Olursa Büyük Günahları İşlerse Bile Mü'min Sayılacağına Delil Babı
12- İman Şu'belerinin Sayısını, Bunların En Üstün ve En Aşağı Derecede Olanını; Utanmanın Faziletini ve İmandan Olduğunu Beyam Babı
13- İslamın Vasıflarını Toplayan Hadis Babı
14- İslamın Fazilet Yarışmasını ve Hangi Umurunun Daha Faziletli Olduğunu Beyan Babı
Hadisden Çıkarılan Faideler:
15 - Kendileriyle Vasıflanan Kimsenin İmanın Tadını Bulduğu Hasletlerin Beyanı Babı
16- Resulüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemi Refikadan Çocukdan, Babadan ve Bütün İnsanlardan Daha Çok Sevmenin Vucübu ve Onu Bu Derece Muhabbetle Sevmeyene İmansız Denileceği Babı
17 - Bir Kimse Kendisi İçin Hayır Namına Neyi Arzu Ediyorsa Müslüman Kardeşi İçin de Onu Arzu Etmenin İman Hasletlerinden Olduğuna Delil Babı
18 - Komşuya Eziyyetin Haram Kılındığını Beyan Babı
19 - Komşuya ve Müsafire İkramı Teşvik, Hayır (Konuşmak) Müstesna (Olmak Üzere) Sükütu İltizam ve Bütün Bunların Îmandan Oluşu Babı
20 - Münkeri Nehyetmenin İmandan Olduğunu, İmanın Artıp Eksildiğini, İyiliği Emir ve Kötülükden Nehyin Vacib Olduklarını Beyan Babı
21- İman Ehlinin İmanda Birbirlerinden Farklı Oluşları ve Yemenlilerin Bu Husustaki Üstünlüğü Babı
22- Cennete Ancak Mü'minlerin Gireceğini, Sevmenin İmandan Olduğunu Ve Selamlaşmanın Sevgi Husulüne Sebeb Olduğunu Beyan Babı
23- Dinin Nasihat Olduğunu Beyan Babı
24- Günahlar Sebebiyle İmanın Eksilmesini ve Günaha Dalan Kimseye — Kemalinin Yokluğu Manasıyla— İmansız Denilebileceğini Beyan Babı
25 - Münafik Hasletlerini Beyan Babı
26 - Müslüman Kardeşine «Ey Kafir» Diyen Kimsenin İman Halini Beyan Babı
27 - Bile Bile Babasını İnkar Eden Kimsenin İman Halini Beyan Babı
Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
28 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in: «Müslümana Sövmek Fısktır; Onunla Çarpışmak İse Küfürdür» Hadisini Beyan Babı
29 - Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'ün: «Benden Sonra Dönüp Birbirinizin Boyunlarını Vuran Kafirler Olmayın» Hadislerin Ma'nasını Beyan Babı
30 - Nesebe Dil Uzatmaya ve Ölüye Ağlamaya Küfür Adı Verilmesi Babı
31 - Kaçak Köleye Kafir Denilmesi Babı
32 - Yıldızın Doğup Batmasile Yağmura Kavuştuk Diyenin Küfrünü Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
33 - Ensar İle Ali Radiyallahu Anhümü Sevmanin Îmandan ve Îman Alametlerinden, Onlara Buğz Etmenin İse Nifak Alametlerinden Olduğuna Delil Babı
34 - Taatların Noksanlığı Sebebile İmanın Azalmasını ve Küfür Lafzının Hukuk ve Ni'mete Küfran Gibi Allahı İnkardan Başka Manada Kullanılabileceğini Beyan Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
35 – Namazı Terk Edene Kafir Adı Verilebileceğini Beyan Babı
36 - Allah Tealaya İmanın, Amellesin En Faziletlisi Olduğunu Beyan Babı
37 - Şirkin Günahların En Çirkini Olduğunu ve Ondan Sonraki Günahların En Büyüğünü Beyan Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
38 - Büyük Günahları ve onların En Büyüğünü Beyan Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
39 - Kibrin Tahrimi ve Beyanı Babı
40 - Allaha Hiç Bir Şeyi Şerik Koşmayarak Ölen Kimsenin Cennete, Müşrik Olarak Ölenin Cehenneme Gireceği Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:

İMAN BAHSİ

İman: Lugatda, bir şeye inanmak, bir kimseyi veya bir haberi tasdik etmek iz'an ve kabul ile ona sâdık kalmak ma'nasınadır; teslim ve inkıyad ma'nasım da tazammun eder,

Şeriatde: Hususî muhbir olan Peygamber'in dinden olduğu kat'iyetle bilinen haberini kesin olarak tasdik etmek ve tamamen o habere inkiyâd ve teslim olmaktır.

İmamın bu ta'rifi, ehl-i tahkik ulemâya göredir. Onlarca imân sâdece kalbin tasdikinden ibarettir. Kalben tasdik eden bir kimse imanını diliyle ikrar etmese bile Allah indinde mü'min sayılır. Ancak îman kalbde gizli bir ma'nâ olduğu için bir kimsenin mümin oulp olmadığını

bilmeye imkân bulunamayacağından T e â 1 â Hazretleri îmana delâlet eden bir takım alâmet ve şartlar ortaya koymuştur ki; islâmın şartı dediğimiz;

1- Kelime-i şahadet,

2- Beş vakit namaz,

3- Zekât,

4- Oruç,

5- Hacc gibi ibadetler bu alâmetler cümle sindendir. Mezkûr alâmetler kimde görülürse o kimsenin mü'min olduğuna hükmedilir; ve namazda imam olmak, müslüman bir kadınla evlenmek, cenazesi kılınmak gibi dünyevî hükümler kendisine icra edilir.

Bu tarife göre; ikrar imanın rüknü değil, şartıdır. Binaenaleyh ikrarı terk eden kâfir olmaz; elverir ki; kalbi inanmış ve tasdik etmiş olsun, böyle bir kimse Allah indinde mü'mindir; ve imanın uhrevî hükümleri kendisine icra olunur. Cehennemde ebedî kalmaz. Yalnız dilsizlik veya zorlama gibi bir özrü yokken ikrarı terkederse dînî bir farizayı eda etmediği için günahkâr olur.

«Kavl-i tahkik» denilen bu tarif kelâm imamlarından E b û M a n -sur-u Mâtûrîdî ile diğer bir çok Matûrîdîyye ve Eş'ariyye imamlarının hatta İmam A'zam Ebu Hanîfe 'nin kavli olduğu nakledilmiştir. Bu kavlin delili:

İşte bunların kalplerine Allah imanı oturttu.» [1]

Kalbi imanla mutmain o!arak.- [2]

Ama kalbleri iman etmedi.» [3] gibi ayetlerle

Onun kalbini yarsaydın ya» hadîsi ve emsali hadislerdir,

Bu hadis Hz. Üsâme b. Zeyd (R.A.) kelime-i tevhidi söyleyen bir adamı öldürdükten sonra:

»O bu kelimeyi kalbteı söylemedi» diyerek Resûlüllah (S.A.V.) den Özür dilediği zaman şeref sâdır olmuştur.

Kalbiyle tasdik ederek dilsizlik ve zorlama gibi bir mani'den dolayı imanını dili ile ikrar edemeyenlerin mü'min sayılacağına icma'ı ümmet de vardır.

İmânın meşhur bir ta'rifi daha vardır. Bu tarife göre; İmân: Kalbin tasdiki ile dilin ikrarıdır. Yâni ikrar da imanın bir cüz'üdür. Şu halde dilsizlik gibi bir özür yokken ikrarı terkeden kimse kâfir ve ebedi cehennemlik olur. Bu kavil Hanefüerden Şemsü'l-Eimme Serahsi, Fahru'l-İslâm Pezdev ile diğer bir çok fukahâdan ve İmam-ı A'zam Ebu Hanife'den de nakil ve rivayet olunmuştur. Pek meşhur olduğu için buna «Kavl-i meşhur» derler. Mezkûr ta'rifi tercih edenler de dilsizlik ve zorlama gibi özürlerden dolayı ikrardan âciz kalanların imanından ikrarın sukutunu caiz gördükleri için imanı iki rükne ayırmışlar; ve asla sükûtu kabul etmeyen tasdike aslî rükün, özürden dolayı sukutu kabul eden ikrara zâid rükün demişlerdir. Bu kavlin delili:

«Kalbi imanla mutmain olduğu halde küfür etmeğe mecbur kalan müstesna, [4] âyeti kerîmesiyle.

«Allah'dan başka ilâh yoktur deyinceye kadar insanlarla çarpışmaya me'mur oldum.» [5] Hadis-i şerifidir.

Bu hadis müttefekun aleyh ise de ikrarın îmandan cüz'olduğunu sarahaten ifâde etmiyor. Bilâkis hadîsin son kısmında

«Bunu söylerlerse muhakkak nefislerini ve mallarını benden korumuş olurlar.» [6]

buyurulması, ikrann îmanın şartı olduğunu gösterir. Dînen farz olan bir şeyi terk edenlerle harbediîeceği ise Hz. Ebu Bekir (R.A.) zamanında zekâtlarını vermeyenlerle fi'len harb edilmek suretiyle te'yid edilmiştir.

«Kavl-i meşhur»un delillerinde müddeâyı isbat için lâzım gelen sarahat görülmediği anlaşılıyor. Bununla beraber mezkûr kavil Şeriatın zahirine daha uygun görülmüş, «Kavl-i tahkik» ise hakikatin bâtınına daha lâyık sayılmıştır

İslâm: lûgatda ihlâs, inkiyâd ve teslimiyet ma'nalarına gelir.

Şeriatde : Peygamber (S.A.V.)'in tebliğ buyurduğu şeyleri zahiren ve bâtınen kabul ile A11ah'a itaat ve teslimiyet d e bulunmaktır, îman ve islâm kelimelerinin ma'nalarmı tayin hususunda ulemâ Öteden beri ihtilaf edege İmişlerdir. Bazılarına göre; bu iki kelime lügat manaları itibariyle bir birinden ayrıîsalar da hüküm itibariyle birdirler; ve her mü'min müslimdir; her inüslim de mü'mindir. Bunların delili:

«Bunun üzerine Biz o yerdeki mü'minlerî çıkardık. Ama orada bir evden başka müslüman bulamadık.» [7] âyeti kerimesidir.

Ancak islâm bazen din, bazan amel yâni imanın semeresi olan namaz ye oruç gibi ibadetler ma'nasında kullanıldığı gibi tasdiksiz kabule de it-lak olunursa da bunlar kelimenin lügat ma'nasına göredirler. Meselâ:

«Bedeviler iman ettik dediler. Sen (onlara) de ki: — Siz îmân etmediniz (ya!) Bârı islâm olduk deyin...»[8] âyeti kelimesindeki İslâm bu ma'-nâyadır.

Diğer bazılarına göre; îmanla islâm arasında umum ve hususu mutlak vardır. Her mü'min müslim'dir; fakat her müslim mü'min değildir. Çünki îmanın aslı tasdik, islâmın aslı teslimiyet ve inkıyad olduğuna göre bir kimsenin dıştan Allah'a teslimiyet gösterdiği halde içinden ona inanmaması mümkündür. Şafiîlerden Hattâbî'nin kavli budur. Yine Şafiîlerden İmam Begavî mevzû-u bahsim'iz iman ve islâm hadîsi hakkında sunlan söylemiştir:

«Peygamber (S.A.V.) islâm kelimesini zahirî amellere îmanı da batini i'tikada isim olarak kullanmıştır. Böyle yapması, ameller iman sayıîma-dığı, kalble tasdik dahi islâm addedilmediği için değil, mecmuunun ayni şeyi yâni dîni ifade eden bir bütün olduğunu beyan içindir. Bundan dolayıdır ki Peygamber (S.A.V.)

-O Cibril'di; size dininizi öğretmeğe gelmiş» [9] buyurmuştur.

Tasdik ile amelin her ikisine iman ve islâm denilebilir. Buna delil Teâla hazretlerinin:

«Hiç şüphe yok ki Allah indinde (en makbul) Sn islâmiyettir.» [10]ve

«Sİzin için din namına islâmiyete razı oldum.- [11] ayetleridir,

Allah Zül Celâl, razı olduğu ve kullarından kabul edeceği dinin ancak islâmiyet olduğunu haber vermiştir. DİN ise; tasdik ile amel bir arada bulunmadıkça kabul ve rizaya mahal olamaz.

Buhâri sarihi Ayni'ye göre; îmanla islâm arasında umum Ve husus min vech vardır. Çünkü imansız islâm bulunduğu gibi islâmsız iman da "bulunabilir. Dağ başında hiç insan görmeden yetişen bir kimsenin îrha-nı bu kabildendir.

Hâsılı imanla islâm arasındaki nisbetin beyanı, îmanın tefsirine bağlıdır. Muhakkikin ulemaya göre; îman tasdikden ibarettir ki: İmam Ebul'l-Hasen el-Eş 'arî'nin mezhebi de budur. Hanelilerle bir çok fukahaya ve bazı kelâm ulemâsına göre tasdik ve ikrardır. Selefe göre ise tasdik, ikrar ve ameldir. Hadis ulemâsiyle, Şafiî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel, Mu'tezile, Havariç ve Zeydiye ulemasının mezhebi budur.

îmanın ziyade ve noksan kabul edip etmemesine gelince: Bu mesele imanın hakikati hususundaki ihtilâfın fer'idir.

îman tasdikten ibarettir» diyenlere göre ziyade ve noksan kabul etmez.

Bazıları:

«Ziyade kabul eder fakat eksiklik kabul etmez; çünkü eksikliği kabul ederse iman olmaktan çıkar.» demişlerdir. İmam Ma1ik'in kavli

dejbu-dur. Bu mesele kendisine sorulunca Hz. İmam:
«İmanın ziyadelik kabul edeceğini Allah Teâla Kur'anMa zikretmiştir.*
demiş; noksanlığı kabulü hususunda tevakkuf ederek noksanlığı kabul ederse bütün îmanın gideceğini söylemiştir.
Bu babta Şafiîlerden İmam Ebu Abdillah Muhammed b. îsmai1 Temimi «et-Tahrir» adlı Müslim şerhinde şunları söylemiştir:
«İman; lügatde tasdik demektir. Eğer ondan bu mana kasdedilirse iman ne eksilir ne de artar. Çünkü tasdik parçalanmayı kabul eden bir şey değildir ki, bazen kemâli bazen de noksanı tasavvur edilebilsin. Ama şeriat dilinde îman kalple tasdik, â'za ile ameldir. Böyle tefsir edildiği takdirde ona ziyade ve noksan ânz olabilir. Ehl-i Sünnetin mezhebi de budur, tahkike göre bu husustaki hilâl şudur: Kalbîle tasdik eden bir kimse, îmanın icabı olan amelleri tasdikiyle bir araya getirmezse acaba kendisine mutlak suretde mü'min denilir mi denilmez mi?
Bizce muhtar olan kavle göre ona mü'min denilmez. Peygamber (S.A.V.)
Zâni olan bir kimse zina ederken mü'min olarak zina etmez.» [12] buyurmuştur.
Çünkü bu adam imanının mucebîle amel etmemiştitr ki: mü'min denilmeye hak kazansın.»
Mâlikîlerden İbni Battal'de Buharı şerhinde şöyle diyor:
«Ümmetin Ehl-i Sünnet Cemâatinden gelmiş ve geçmiş bütün ulema'-mn mezhebi şudur ki: îman kavil ile amelden meydana gelir ve hem artar hem eksilir. Arttığına ve eksHdiğine delil, Buhârî'nin zikrettiği:
«imanları kat kat artsın dîye.» [13]
«İman &dert ere gelince, sûre onlarm imanlarını arttırdı.» [14] ve emsali ayetlerdir. [15]
Binaenaleyh bir kimsenin artmayan îmanı noksan demektir.
İman lügatde tasdikden ibarettir denilirse; bunun cevabı şudur: Tasdik bütün amellerle kemâl bulur. Bir mü'minin hayırlı amelleri ne kadar çok olursa îmanı da o nisbetde mÜkemmelleşir. İşte îman bu amellerle artar; onların noksanlığı ile azalır. Ne zaman iyi ameller azalırsa îmanın kemali noksanlaşır;ameller artarsa îmanın kemâli de ziyadeleşir.»
îman hakkında söylenen sözlerin ortası budur. Allah ve Resulü 'nü tasdike gelince; onun noksanı olamaz. Bundan dloayıdır ki bazı rivayetlere göre imam Malik (R.) îmanın noksan kabul etmesine kail olamamıştır. Zira tasdikin noksanı olamaz. Tasdik noksan kalırsa, şek ve şüphe olur kî; artık ona iman denilmez.
Ulemâdan bazıları:
«İmam Mâlik'in iman noksan kabul eder diyememesi, günah işleyen mivminleri kâfir sayan haricîlere uyduğu zannedilmesin diyedir. Yoksa imam Mâlik bu meselede Ehl-i Sünnetle, beraberdir; o da onlar gibi îmanın noksanlık kabul ettiğine kaildir.» diyorlar!
Ashab-ı kiramdan; Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebi Tâlib, İbni Mesud , Muaz, İbni Abbâs, İbni Ömer, Ammâr b. Yâsir, Ebû'd Derdâ, Eb Hüreyre, Huzeyfe, Selmân, Abdullah b. Revana, Ebu Ümâme, C ündü b b. Abdiîlâh ve Âişe (Radıyallahu Anhüm) hazerâtıyla tabiînden Kâ'bü'l-Ahbâr, Urve, Ata', Tâvûs, Mücâhid, Sâid b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Yahya b. Ebî Kesir, Zühri, Katâde, İbrahim Nahaî, İbni Eb Leylâ, İbni Mübarek, Ebu Zür'a, Ebu Hatim, Ebu Davud ve daha nice ulemâ-İ kiram, îmanın ziyade ve noksan kabul edeceğine kai olmuşlardır. Ebu Sevr ile imam Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1'in mezhebi de budur.
Vakıa Mâtürîdîîer t «İman ziyâde ve noksan kabul etmez» demişler-se de bu söz asl-ı imana râcîdir. Kuvvet ve zâ'f nokta-i nazarından ziyade ve noksan onlara göre de caizdir. Binaenaleyh bu meselede bütün ehl-i sünnet ulemâsı müttefiktir. Aradaki niza sözden ibarettir.
Dalâlet fırkalarından Ker ramiye ile Mürcie 'den bazılarına göre îman sâdece dil île ikrardan ibarettir. Onlara göre münafıklar mü'mindir. Bu kavli reddeden en kuvvetli delil icmâ'dır. Zira münafıkların kâfir sayılacağına icma-ı ümmet mün'akid olmuştur.
İmam Nevevî îmânda bizzat tasdikin de ziyâde ve noksan kabul edeceğine kaildir. Ona göre fazla tefekkür ve bir çok delillerin bir birini te'yîd ve takviye etmesi tasdikin artmasına sebeb olur. Bundan dolayıdır ki sıddikların imam başkalarının imanından daha kuvvetlidir. On-iarm imanlarına şüphe ânz olmaz; hiç bir hâlde imanları sarsılmaz. Fakat başkalarının durumu böyle değildir. Bu cihet inkâr götürmez bir hakikattir. Nevevî, Müslim şerhinde şöyle diyor:
«Aklî başında olan hiç bir kimse şüphe etmez ki bütün avam tabakasının tasdiki sırf Ebu Bek* (R.A.)'ın tasdikine denk olamaz...»
Nevevî bu husustaki beyanatına şöyle devam ediyor: «Bir mü'minin, ehî-i kıble olduğuna hükmetÜlmesi ve Cehennem'de ebedi kalmayacak şekilde mii'min olabilmesi için mutlaka kalbiyle İslâm Dhıine, her türlü şüphelerden lıâli kesin bir i'tİkadla inanması, Allah ve Resulüne inandığını şahadet getirerek söylemesi icâbettiğine ehl-i sünnetin bütün hadis, fıkıh ve kelâm uleması ımitteiikan kaildirler. Aliah ile Peygamberden yalnız birine şehadet getiren asla ehl-i kıble olamaz. Ancak dilindeki bir kusur -veya eceli gelmek gibi bir mâni'den dolayı şaha1 detin birini söyleyemezse o müstesnadır; ve mü'mmdir. Allah ve Resulüne şehâdet getirdikten sonra:
— Ben islâma muhalif olan her dinden beriyim, demesi şart değildir. Lâkin yeni iman eden kimse Peygamberimiz (S,A.V.)'in Peygamberliğini yalnız araplara mahsus i'tikad eden kâfirlerden ise; müslümanlığına hük-medilebilmek için behemehal islâmiyet© muhalif olan bütün dinlerden te-berrî etmesi lâzımdır. Bizim ulemamızdan yani Ş af illerden bazısı mutlak surette, yeni müsîüman olan herkese teberriyi şart koşmuşlarsa da bu şart ehemmiyeti hâiz bir şey değildir. Fakat yalnız «lâ İlahe illallah» der de «Muhammedü'r-Resûlüllah» demezse gerek mezhebimizin meşhur kavline, gerekse ulemanın mezheplerine göre müslüman olamaz. Ulemamızdan bazıları:
— Müslüman olur, fakat kendisinden diğer bir şehâdet getirmesi istenir; getirmezse mürted sayılır, demişlerdir.
Acaba müslüman olmayan bir kimse namaz ve oruç gibi Islâmın erkânından olan bir ibâdetin farz olduğunu i'tirâf ve ikrar etmekle müslüman sayılır mı? Bu mes'ele de ihtilaflıdır. Sayılır diyenler:
«Bir şeyin inkârı müslümam dinden çıkarırsa o şeyin ikrarı kâfiri de müslüman eder.» düsturu ile istidlal ederler.
Kelime-i şehâdetin arapçasını söyleyebilen bir kimse onu türkçe veya başka bir lisan ile de söylese müslüman olur. Bu hususda Şafiîlerden iki rivayet varsa da esah olan onlara göre de müslüman olur.
Ulemâ : «Ben mü'minim» sözü üzerinde de ihtilâf etmişlerdir. Şafiîlerden bazılarına göre yalnız bu sözle iktifa edilemez «Ben mü'minim in-şaaîlah» demek lâzımdır. Diğer bazılarına göre inşaallahı katmak caiz değildir. Muhtar olan kavil/bu ise de Evzâî ve diğer bazı ulema yerine göre her iki vechin de caiz olduğunu söylemişlerdir. Hanelilere göre: «Ben mü'minim inşaallah» demekle müslüman olunmaz; bu iman sahih değildir. Zira Hz. Enes (R. A.)'dan rivayet edilen bir hadisde buyurulmuştur.
imanın mahlûk olup olmadığı dahi ihtilaflıdır. Bu bâbda en güzel sözü fakîh Ebu'1-Leys-i Semerkandî söylemiş ve:
«îman ikrar ve hidâyetdir. İkrar kulun fi'lidir ve mahlûktur; Hidâyet Allah'ın fi'lidir. Allah'ın fi'li ise mahlûk değildir.» demiştir.
Ehl-i hakka göre; bir günah sebebiyle hiç bir müslüman küfre nisbet edilemediği gibi bid'at ve heva ehli olanlara da kâfir hükmü verilemez. Fakat islâmın zarurât-ı diniyye denilen emir veya nehiylerinden birini inkâr eden kâfir olur,
Mu'tezi1e'ye göre; büyük günâh işleyen bîr kimse dinden çıkar. Çünkü onlara göre ameller imanın cüz'üdür. Fakat kâfir değil; fâsik olur. Onlarca fisk mertebesi imânla küfrün arasında vâsıtadır. Bu babda hâricilerin itikadı da Mu'tezile gibi ise de onlara göre büyük günah

işleyerek dinden çıkan kâfir olur. Zira onlara göre imanla küfür arasında vâsıta yoktur; birinden çıkan mutlaka Ötekine girer.
Şunu da ilâve edelim ki, iman icmâlî ve tafsili olmak üzere iki kısımdır.
İmân-ı icmali: Peygamber (S.A.V.)'in Allah tarafından getirip haber verdiği şeylere toptan inanmak yani o ne tebliğ etti ise hepsi haktır; diyerek tasdik etmektir.
«İmân-ı Tafsili: Peygamber (S.A.V.) tarafından tebliğ olunan şeyleri birer birer bilerek tasdikde bulunmaktır. Küfürden kurtulmak için iman-ı icmâlî kâfi ise de namaz, oruç ve sair ibâdetleri öğrenip tasdik ve eda etmek suretiyle imanını kemale erdirmek her müslümamn borcudur. İmanın sahih ve makbul olması için üç şart vardır ;
1- İman be's halinde olmamalı, yani A11ah'in azabını gözü ile gördükten sonra iman sahih olmaz. Bundan dolayıdır ki, ölürken son nefesde iman eden kâfirin imam makbul değildir.
«Azabımızı gördükleri vakit edecekleri imanları kendilerine bir faide verecek değildir.» ayet-i kerimesi bu hakikati nâtıktır:
2- Mü'min, zaruriyat-ı dîniyyeden bir şeyi inkâr veya tekzib etmemelidir. Bu şarta göre bir kimse bütün Peygamberleri tasdik ettiği halde bizim peygamberimizin risâletini inkâr etse mü'min sayılamayacağı gibi kat'î bir farzı inkâr etmek veya kendi ihtiyarı ile puta tapmak gibi bir tekzib emaresiyle de dinden çıkar. Çünkü iman parçalanamaz. Dinden bir şeyi inkâr etmek bütün dini inkâr demek olur.
3- Dînin bütün ahkâmını beğenerek kabul ve hiç bir hükmü küçüm-şemeyerek ifa etmelidir. Binaenaleyh namaz veya oruç gibi bir ibâdeti beğenmeyen vey? A11ah'a inad için kasden ifa etmeyen daire-i islam-dan çıkar. İmanın faydalı olabilmesi için ömrün sonuna kadar devam etmesi de şarttır. Zira i'tibar sonadır. Son demine kadar imanını muhafaza edemeyen bir kimseye geçmişdeki imânı asla fayda vermez. Onun içindir ki:
«İmanın muhafazası, kazanılmasından güçtür.» derler.
îman Sahih olabilmek için onu mutlaka delilleriyle Öğrenmek şart değildir. Taklîd [16] suretiyle edilen iman da sahih ve makbuldür. Ancak mümkün olduğu kadar nazar ve istidlalde [17] bulunmak farz olduğundan onu terk eden günahkâr olur.

1- İman, İslam ve İhsanın Beyanı, Allahın Kaderini Îsbata İmanın Vücubu Kadere İnanmayandan Teberriye ve Onun Hakkında Ağır Sözler Söylendiğine Delil Babı

Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyri (Rahimehullah) der ki:
«Sırf Allâhın yardımiyle (işe) başlar; ve bize ancak Onun kifayet buyurmasını niyaz eyleriz. Muvaffakiyetimiz yalnız Allah (Celle Ceîâîuh) iledir.»

1- (8) Bana Ebu Hayseme Züheyr b. Harb rivayet etti (Dedi ki): Bbe Vekî' Kehmes'den[18] o da Abdullah b. Büreyde'den [19] o da Yahya b. Ya'mer'den [20] naklen rivayet etti. H.
Yine bize Ubeyduliah b. Muâz el-Anberî rivayet etti. Bu hadis onun-Idur. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kehmes, İbn Bü-reyde'den o da Yahya b. Yâmer'den naklen rivayet eyledi. Yahya şöyle delmiş:
«Basrada kader hakkında ilk söz eden, Ma'bed el-Cühenı[21] olmuştu. I Bir ara ben ve Humeyd b. Abdirrahman el-Himyeri hacc —yahud Umre __ yapmak üzere yola çıktık. Ve (kendi aramızda):
— Resulüîlah (Sailallahii Aleyhi ve Seliem) in ashabından bir kimseye rastlasak da şu heriflerin kader hakkında söylediklerini ona sorsak, dedik. Az sonra mescide girmekte olan Abdullah b. Ömer b. el-Hattab'a tesadüf ettik. Ben ve arkadaşım, birimiz sağından birimiz solundan olmak üzere hemen etrafını çevirdik. Ben arkadaşımın sözü bana havele edeceğini anlayarak:
«Yâ Ebâ Abdirrahman! Bizim taraflarda bir takım insanlar türedi. Bunlar Kur'anı okuyor ve ilmi araştırıyorlar.» dedim. (Kavi diyor ki):
— Yahya bu adamların hâllerini, kader diye bir şey tanımadıklarını hâdisât Allah'ın hiç bir takdir ve malûmatı olmaksızın yeni yeni husule gelir, iddiasında bulunduklarım anlattı. Abdullah (R A.) şunları söyledi. O halde sen onlarla görüştüğün zaman kendilerine hemen haber ver ki, ben onlardan beriyim. Onlarda benden beridirler. Abdullah b. Ömer'in kendisine yemin ettiği Allaha and olsun ki, onlardan birinin Uhuıî dağı kadar altım olsa da onu infak etse kadere inanmadıkça Allah onun infakını kabul eylemez. Abdullah (R.A.) sonra şöyle devam etti:
«Bana babam Ömerü'bnü'l-hattâb rivayet etti. Dedi ki:
— Bir gün Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Seliem) 'in yanında bulunduğumuz bir sırada anîden yanımıza, elbisesi bembeyaz, saçı simsiyah bizât çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülmüyor; bizden de kendisini kimse tanımıyordu. Doğru Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve Sellemfın yanına oturdu; ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu. Ve:
«Yâ Muhammedi Bana Islâmın ne olduğunu haber ver!» dedi. Resu-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)
«İslâm: Allah'dan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet etmen; namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve yol (külfetleri) cihetine gücün yeterse Beyt'i hacc etmendir.» buyurdu. O zât:
«Doğru söyledin.» dedi. Babam dedi ki:
«Biz buna hayret ettik. (Zira) hem soruyor hem de tasdik ediyordu.
«Bana imandan haber ver!» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«Allah'a, Allah'ın Meleklerine, k'rtablanna, Peygamberlerine ve âhiret ' gününe inanman, bir de kadere; hayrına şerrine inanman dır.» buyurdu.
O zât (yine):
«Doğru söyledin.» dedi. (Bu sefer):
«Bana ihsandan haber ver!» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«Allah'a: Onu aörüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Çünkü her ne kadar sen Onu görmüyorsan da O seni muhakkak görür.» buyurdu.
O zât:
«Bana kıyametten haber ver!» dedi. Resulûiİah (S.A.V.):
, «Bu mes'elede sorulan sorandan daha âlim değildir.*» buyurdular.
«O halde bana onun alâmetlerinden bari haber ver!» dedi. Peygamber (S.A.V.):
«Cariyenin kendi sahibesini doğurması ve yalın ayak, çıplak, yoksul
koyun çobanlarının bina yapmakta birbirleriyle yanş ettiklerini görmendîr.» buyurdu. Babam dedi ki:
— Bundan sonra o zât gitti. Ben hayli bir müddet (bekledim) durdum. Nihayet Resûlüllah (S.A.V.) bana:
«Yâ "Ömer! O sual soran zâtın kim olduğunu biliyor musun?» dedi. .
«Allah ve Resulü bilir." dedim.

«Gerçekten o Cibril'di. Sîze dininizi öğretmeğe gelmiş.» buyurdular.

Hadisin Îzahı

Hadis-i şerifdeki kader hakkında konuşmadan maksad, kaderin aley-Ihinde konuşmak, onu- kabul etmeyerek ehli Hakk'ın doğru yolundan ayrılmaktır. Bu işi ilk yapan Ma'bed-i Cuh'eni, olmuştur. Maa-mafih daha evvel Mekke'de Kaderîlerin bulunduğunu söyleyenler ' vardır. Derler ki Abdullahi'bnü'z-Zübeyr'in ordusu Mekke'de Yezid tarafından muhasara edildiği zaman Kabe -i ıMuazzame yanmıştı. O zaman bazıları bunun bir takdir-i İlâhi -olduğuna kail olmuş; bir takımları takdirle yanmamıştır diyerek kaderi inkâr etmişlerdir.
«Kader» kelimesi, dâhn fethile okunduğu gibi sükûnîyle yani (kadr) şeklinde de okunabilir.
Lügatde: mikdar, meblâğ, tazim, kuvvet, kudret ve bir şeyi kısmak ma'nalanna gelir.
Şeriatde: Vücuda gelecek şeyleri ve o şeylerin ne zaman nerede, ne gibi evsaf ve hususiyetlerle meydana geleceğini Allahü Teâl â'nın tahdid ve takdir etmesidir. Takdir buyurduğu şeyleri, zamanı gelince birer birer icâd etmesine de kaza denir. Binaenaleyh kader ilim ve irâde sıfatına, kaza da tekvine râcî' olduğundan kaza ve kadere İnanmak haddi zatında Allahü Teâla'ya imanda dâhil ve bütün sıfatlariyle A l l ah'a iman eden bunlara da inanmış olursa da ehemmiyetine binâen kaza kader meselesi kelâm ilminde ayrıca ele alınmıştır.
Bâzı kelâm uelrnası bizim kader dediğimize kaza, kaza diye ta'rif ettiğimize kader demişlerse de bu ta'rif netice i'tibariyle davayı değiştirmez. Kaza kelimesinin lügat ma'nalarından biri de hükmetmek olduğundan bir hükme benzeyen takdire onlar kaza demişler; icraya benzeyen icada da kader itlak etmişlerdir.
Mühim olan şudur ki, bu mesele etrafında gerek feylesoflar, gerekse din erbabı arasında ötedenberi pek çok münâkaşalar cereyan etmiştir. Ha-kikatde kaza ve kaderin mahiyetini hakkıyla anlamak insan kudretinin haricindedir. Bundan dolayı müslümanlara kaza ve kadere inanmaları emrolunmuş; bu meseleyi derinden derine inceleyerek kaderin sırrını bulmağa çalışmaları yasak edilmiştir. Hz. Ebu Hüreyre (R.A.)'ın rivayet ettiği bir hadis bu bâbda nassdır. Fakat ne yazıkdır ki müslüman-lar yinede bu nâzik meseleyi kurcalamakdan geri kalmamış; neticede aralarında ihtilâflar zuhur etmiş; bir takım fırkalar meydana gelmiştir. Bunların içinde hak olan mezheb Ehl-i Sünnet vesl-Cemaattir ki o da S e 1 e -fiyye, Mâtürîdiyye ve Eş'arîyye olmak üzere üçe ayrılır. Geri kalan fırkalar çeşidli bid'at ve dalâletlere saptıkları için onlara: «Ehl-i bid'at ve dalâlet» derler. Bunların içinde biri ifrat, diğeri tefritde olmak üzere bilhassa kader meselesinde dikkati çeken iki fırka vardır; biri Kaderiyye diğeri Cebriyye [22]
Kaderiyye, kaza ve kaderi tamamiyle inkâr ederler. Ancak bunu sırf şer-i şerifi ta'zim maksadıyla yaptıkları için küfre nisbet edilmezler, Bunlar:
«Kul kendi fiilini kendisi yaratır.» diyecek kadar ileri gitmiş; ve bu sebeble Ehl-i Sünnet uleması tarafından pek şiddetli hücumlara ma'ruz kalmışlardır. Bahusus Mâ vera-ün'Nehir uleması bu bâbda pek şiddet göstermiş ve:
«Mecûsilerin halleri Kaderiyyenin halinden daha iyidir.» demişlerdir. Hadis-i şerif de de beyan olunduğu vecihle Basra'da ilk defa kadere dil uzatan Ma'bed-i Cüheni 'dir. Ma'bed :
«Vücuda gelecek şeyler evvelce mukadder olmaz, Allah olacak şeyleri bilmez. O yalnız olanları bilir, insan doğduktan sonra said veya şaki olur.» derdi. Onun bu görüşü eski feylesofların mezhebidir ki sonraları Basralı-ların da mezhebi haline gelmişti. Kula yaratıcılık isnad etmekle onu âdeta Allah olmak derecesine yükselten bu bâtıl görüş son derece ifrat halindedir. Bu sebeble çabuk inkıraz bulmuş; ehl-i kıble müslümanlar arasında ona sâlik kimse kalmamıştır. Kaderiyye mezhebinde olanlar sonraları A l l ah 'in kaderine inanmağa başlamışlarsa da hayırm Allah'dan, şerrin başkasından geldiğine inandıklarından Mecusilere benzemek-den yine kurtulamamışlardır. Filhakika Resulüllah (S.A.V.)'de:
«Kaderîler bu ümmetin Mecoısi! eridir. Hastalanırlarsa onları dolaşmayın! Ölürlerse cenazelerinde bulunmayın!» buyurarak onları Mecusîlere benzetmiştir. [23] Bu hadîsi Ebû Hazım Hz. îbni Ömer (RA.)'dan rivayet etmiştir.
Hadîsi Ebu Davud «Sünen» inde, Hâkim de « e 1 -Müstedrek» inde tahriç etmişlerdir. Hâkim:
«Eğer Ebû Hâzimin İbni Ömer'den işittiği doğru ise; bu hadîs Şey-hey'nin şartı üzere sahilidir.» demektedir. Hattâbı diyor ki:
«Peygamber (S.A.V.)'in Kaderiyyeyi Mecusilere benzetmesi mezhepleri, nur ve karanlık aslına kail olan Mecûsilerin mezhebine benzediği içindir. Zira Mecusüer hayrı yaradanın nur, şerri yaradamn da karanlık olduğuna kaildirler. Böylelikle onlar iki ilâha taparlar. Kaderiyyenin hali de Öyledir. Onlar da hayrı Allah'a, şerri başkasına izafe ederler. Halbu ki hayır ve şerrin her ikisini yaratan Allahü Teâiâ'dır. .
Cebriyye'ye gelince: Bunlar tamamiyle kaderiyyenin zıddına olarak: «Her şey kaza kadere bağlıdır. Kulun elinde hiç bir şey yoktur. Fiili, ihtiyar ve kudreti yaratan Allah'dır.» derler. Kula irâde-i cüz'iyye tanımadıkları için onlarca kul kendiliğinden iman etmeğe bile kâadir değildir. Allah kime iman ettirirse o mü'min, kime iman ettirmezse o da kâfir olur. Görülüyor ki bunlar da Allah'ı tenzih edelim derken müthiş bir tefrite saplanıyor ve farkına varmadan ona (hâşâ) zalimlik isnâd ediyorlar. Öyle ya! Kulun hiç bir ihtiyarı yoksa Ebu Cehil:
«Benim ne kabahatim var yâ Rabbi? Beni sen kâfir yarattın, küfrüm de bana değil sana aittir. Çünkü benim elimde hiç bir şey yoktu. Sen nasıl diledinse öyle halkettin. O halde beni niçin azâb ediyorsun? Bu bir zülüm değil midir?» diye A l l ah'a i'tiraz etmez mi?
Hattabi Cebriyyeyi kasdederek şunları söylemiştir: «BÎr çok insanlar kaza ve kaderin ma'nası: Allahü Teâlâ'nın, takdir ve kaza buyurduğu hususlara kulunu kahr-u icbar etmesidir sanırlar. Halbuki mesele onların zannettiği gibi değildir. Kaza ve kader, kulun ne amelde bulunacağını AHahu Teâlâ'mn evvelden bildiğini bu amellerin onun takdiriyle meydana geldiğini, onların hayır ve şerrini Allah'ın halk ettiğini haber vermekten ibarettir.»
Bu gün Cebriyye fırkası mevcud değildir. Zâten az bir taifeden ibaret olan cebrîler ehl-i Hakk'm karşısında fazla dayanamayarak daha dördüncü hicri asrm başında inkıraz bulmuşlardır. Hâsılı Ehl-i sünnetin -mezhebine göre kaza ve kader haktır. Bunun ma'nası yukarıda da ar-zettiğimiz gibi, Allahu Teâlâ 'nın mevcudatı ezelde takdir ve tahdid buyurması, ma'lum zamanlarda vücûda geleceklerini bilmesi; mevcudatın da hakikaten onun takdir buyurduğu şekil ve zamanda vücûd bulmasıdır.
Kaza ve kadere dair bir çok eserler yazılmıştır. Bunların içerisinde en
güzeli Beyhakî 'nin eseridir. cümlesinin ma'nası, «Ben ve arkadaşım onun etrafını çevirdik; dolayladık» demektir. Araplar kuşun kanatlarına (Kenefatü't-tayr) derler. Bu cümle, büyük bir zâtla birlikde yürürken cemaatin terbiyeli davranarak onun Önünde değil, sağ ve soluna geçerek kendisini dolaylamaları gerektiğine bir tenbihtir.
«Arkadaşımın sözü bana havale edeceğim anladım» cümlesinden mu-rad: i'tizardır. Yani sözii benim almam arkadaşımı saymadığım için değil, ben daha yaşlı, cesur ve konuşkan olduğum için arkadaşımın konuşmayacağını ve sözü bana bırakacağını anladığımdandır. demektir. Filhakika hadîsin bir rivayetinde:
i«Çünkü ifâde itibariyle ben ondan daha kuvvetli idim.» denilmiştir.

kelimesi şeklinde de rivayet olunmuştur. Birinci şekli daha meşhurdur, ve araştırıp soruşturmak ma'nasma gelir. İkinci rivayete göre ma'nası: Mübhem ve muğlâk bir şeyi inceden inceye araştırmak, onu meydana çıkarmaktır. Bu kelimeyi Müslim 'den başka hadîs imamları şeklinde rivayet etmişlerdir. Bu da araştırmak ma'nasma gelir. Ebu Yâlâ el-Mavsılî 'nin rivayetinde dır; ve anlamak ma'nasını ifâde eder. Kaadî İyâz ayni kelimenin rivayetini de gördüğünü ve bunu (Dibini araştırmak yani muğlak tarafını derinden derine araştırmak) diye tefsir ettiklerini söyler.

«Onların hallerini anlattı» cümlesi Yahya b. Ma'mer'in sözü değildir. Bu söz râvîlerden birinin ve galiba Yahya 'dan rivayet eden İbni Büreyde 'nin olacaktır. İbni Büreyde bununla Ya'mer'in sözlerini nakletmiştir.

«Allahm ilmi ve kaderi olmaksızın yeni yeni meydana gelen» demektir ki Kaderiyyenin bâtıl inançlarına göre Allah onun mevcudiyetini — hâşâ— vukuundan sonra öğrenir. Bu kavil yukarıda da görüldüğü ve-cihle, Kaderiyyenin pek ziyade ileri giden bir kısmının saçma ve iftirâîa-rmdandır.

İbni Ömer (R.A.)'m yeminini kinaye yolu ile etmesi ismulîahı ta'zîm içindir. Çünkü (Vallahi) diyerek yemin eüe ihtimal bu şekil yemin âdet olur kalır; buna kendisi sebebiyet vermiş olurdu:

«Ben onlardan beriyim; onlar da benden beridirler ilâh...» diye konuşması, Kaderilerin küfrüne kail olduğuna delildir. Kâadi Iyâz bu sözün kaderi inkâr eden eski kaderiyye hakkında söylendiğine kaildir. O böyleleri için: «Hilâfsız kâfirdirler.» diyor. "Ulemâdan bazıları: «İbni Ömer (R.A.) bu sözü ile dinden çıkaran tekfiri kasdetmeroiş olabilir.» diyorlar. Bu takdirde onların küfran- ni'met ettiklerini ifâde etmiş olursa da UhudDağı kadar altın infâk etseler, yine kabul olunamayacağını söylemesi, bazı ulemaya göre yine küfürlerine hükmettiğine delâlet eder. Çünkü amellerin hükümsüz kalması, ancak küfür sebebiyle olur. Şu var ki, amelin haddizatında sahîh olmakla beraber günah sebebiyle kabul edilmemesi müsîümanlar hakkında da vâriddir. Nitekim gasbedilen bir yerde kılınan namaz her ne kadar sahih ise de mekruh olduğu için makbul değildir; hiç bir sevabı yoktur.

Hz. İbni Ömer 'in sözündeki infakdan murâd Hak yolunda ibâdet için edilen tasadduktur. Hadîsin bir rivayetinde bu cihet tasrih de edilmiştir.

cümlesini hadîs hafızlarından Ebu Hâzini ile Ebu Yâ'lâ el-Mavsıli: şeklinde rivayet etmişlerdir. Bu cümlenin ma'nası:

«Üzerinde yolculuk eseri görmüyorduk.» demek olduğundan her iki rivayet de sahihtir.

«Ellerini uylukları üzerine koydu» cümlesindeki zamir Neveviye göre gelen zata aiddir. Yani o zat bir talebe gibi diz çökerek oturmuş; ve ellerini kendi uylukları üzerine koymuştur. Fakat Buhâri sarihlerinden Bedrüddîn Ayni bunu doğru bulmuyor; ve Zamirin Peygamber (S.A.V.)'e aid olduğunu söylüyor. Delil olarakda hadîsin Süleyman-ı Temimi rivayetinde

Sonra ellerini Peygamberin dizleri üzerine koydu» denilmiş olmasını gösteriyor. Filhakika hadîs ulemasmdanB egavî ile İsmail et-Teymî kesinlikle buna kail olmuşlar; Tıybî dahi bunu tercih etmiştir. Aynî diyor ki;

«Nevevî'nin Süleymaa rivayetini görmediği anlaşılıyor. Bundan dolayı araştırma neticesinde o kavli tercih etmiş olacak, Nevevî: «et-Tenbih» nâm eserde Resulüllah (S.A.V.)'in huzuruna gelen zât için:

—«Talebenin hocası karşısında oturduğu gibi oturdu, denilmesine bakarak zamiri gelen zâta vermiştir: Zira edep terbiye bunu iktizâ eder. Lâkin Süleyman'ın rivayetine göre Cibril, kim olduğunu mübalâğalı bir şekilde gizlemek ve oradakilere kendisinin yüzde yüz kaba saba bir çöl ara-bı olduğu zannını vermek için bunu bililtizam yapmıştır. Zâten cemaatin üzerlerinden adımlayarak Peygamber (S.A.V.)'in yanına varması da bundandır...»

Cibri1'in «Ya Muhammedi» diye hitab etmesi de kendisini kaba göstererek büdirmemek içindir.

Bu hadîsi az çok lâfız değişiklikleriyle muhtelif râvüerden bütün

«Kütübü Sitte» sahipleri yani, Buhârî Müslim, Ebû Davûd' Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce tahriç ettikleri gibi, Ebû Avâne imam Ahmed b. Hanbel, Bezzâr Taberânî ve İbni Huzeyme gibi nice hadîs imamları da rivayet ve tahriç eylemişlerdir.

Rivayetlerin mecmu'nundan da anlaşılıyor ki Cibril (A.S.) o gün kendisini tanıtmak istememiştir. Hatta Süleyman-ı Teymî 'nin rivayetinde Peygamber (S.A.V.) Hz. Cibrî1'i oradan ayrılmadan tanıyamadığım ve o âna kadar onu hiç bir zaman bu kadar yadırgamadığım yeminle beyan etmiştir.

Hadis-i şerifteki namaz, zekât, oruç ve hacdan murad mezkûr ibadetlerin farz olanlarıdır. Nitekim Müslim'in bir rivayetinde farz namaz diye tasrih edilmiştir. Nafile ibâdetler de islâmî birer vazife iseler de islâ-mın şartlarından değildirler.

«İman: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine ve âhiret gününe inanmandır.»

Bahsimizin başında uzun uzadıya izaha çalıştığımız iman, bir tanesini bile istisna etmeden bir çok şeylerin mecmuuna inanmakla tahakkuk ettiğinden kolaylık olmak üzere hadîsin bu cümlesinde inanılması gereken şeyler nevi itibariyle hulâsa edilmiştir. Lisanımızda (Sıfat-ı îman) nâmıy-la şöhret bulan bu altı nev'İ şunlardır:

1- Allah Teâlâ'yat iman farzdır. Bu iman A11âh'm varlığını ve hakkında gerek vâcib, gerek mümteni', yani; imkânsız, gerekse caiz olan bütün sıfatları bilerek tasdik etmekle hâsıl olur. Allahü Teâ1â nın sıfatlan on dörttür. Kelâm ulemasından bazıları bu sıfatları;

1 - Selbiyye ve

2- Sübûtiyye olmak üzere ikiye ayırırlar. Sıfat-ı selbiyye; altıdır:

1- Vücud,

2- Kıdem,

3- Baka,

4 - Muhalefettin li'l-Havadis,

5- Kıyam Bizâtih,

6- Vahdaniyet.

Vücud: A11ah'm varlığı,

Kıdem: Ezelî olması yani varlığının evveli olmaması;

Baka: Ebedi olması yani varlığının sonu bulunmaması;

Muhalefettin li'1-Havâdis:A11ah'ın mevcûdatdan hiçbir şeye benzememesi;

Kıyam Bizâtih: Varlığının kendisinden olması;

Vahdaniyet: A11ah'in bir olmasıd-. Sîîât-ı Sübûtiyye sekizdir :

1-.Hayat;

2- İlim, '

3- İrâde,;

4- Kudret,

5- Semi'

6- Basar
7- Kelâm,
8- Tekvin.
Hayat: Alîahü Teâlâ 'mn diri olması;
İlim: Bilmesi;
İrâde: Her mümkünü caiz olan bir şekle ve vakte tahsis etmesi;
Kudret: Muktedir olması; Semi': İşitmesi; Basar: Görmesi,
Kelâm: Ses ve harfe muhtâc olmadan konuşması;
Tekvin: Var etme, yok etme, yaşatma, ve öldürme gibi fiillerin başlangıcı olan bir sıfattır.
2- Meleklere îman farzdır. Bu, A11ah'm melek denilen nurdan yaratılmış ve istediği şekle girebilen bir takım mâsûm kulları olduğuna inanmaktır. Melekler pek çoktur; sayılarını ancak Allah bilir. Bunlar ikametgâhları itibariyle Yer melekleri, Gök melekleri ve Arş melekleri gibi kısımlara ayrıldıkları gibi gördükleri vazifeler 'itibariyle de Müdebbirât ve Hafaza gibi muhtelif kısımlara ayrılırlar. Cibril (Cebrail) Mikâil, Azrail ve İsrafil gibi isimleri ma'lûm olanlara adıyla şanıyla; isimleri bilinmeyenlere icmâlen iman etmek lâzımdır. Melekler yemez; içmez, evlenmez ve ölmezler. Onlarda rekeklik dişilik yoktur. En büyük işleri yapmaya ve en kısa bir zamanda en uzak mesafelere gitmeye muktedirlerdir.
Bazı cihetlerden az çok meleklere benzeyen diğer bir takım görünmez mahlûklar vardır ki bunlara (cin) ler derler. Cinler saf ateş alevinden yaratılmışlardır. Melekler gibi onlar da ağır işleri yapabilir ve istedikleri şekillere girebilirler. Yalnız bunlar melekler gibi ma'sum değil, insanlar gibi mükellef olup bir kısmı mü'min bir takımı kâfirdirler. Daima yerde yaşar ve insanlar gibi yer içer ürer ve ölürler.
3- Kitaplara iman farzdır: Allah Teâlâ Hazretleri Peygamberlerinden bazılarına bir çok hakayık ve ahkâmı bildiren bir takım ibare ve lâfızlar indirmiştir ki; bunlara kitab denir. Büyük kitablar dörttür. Bunlardan Tevrat Hz. Mûsâ (A.S.)'a, Zebur Hz. Dâvud (A.S.) 'a, İnci Hz. İsâ (A.S.)'a Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimiz Muhammed Mustafa (S.A.V.)'e indirilmiştir. Mezkûr dört kitapdan başka muhteli peygamberlere 100 aded suhuf indirilmiştir. İşte bu k-sapların Allah tarafından indirilmiş birer hak kitap olduğuna inanmak her mü'mine farzdır. Ancak Kur'an-ı Kerim inmekle her birinin hükmü kalkmıştır. Zâten Kur'an-ı Kerîm 'den evvelki kitapların bu gün asılları bile kalmamıştır. Bu gün gerek Musevilerin gerekse Hiris-tiyanların ellerindeki Tevrat ve İncil 'ler birer tarih mecmuası durumundadırlar.
4- peygamberlere iman farzdır.Yani Alla fr.ih-.Teâ1â Hazretleri kullarına doğru yolu göstermek için bir takım mümtaz zevata peygamberlik vermiş; onları kullarına dîni, ahkâmı götürmek için elçi olarak göndermiş; ve peygamber olduklarını kavimlerine isbât için de kendilerine mu'cizeler ihsan etmiştir. Peygamberlerin bir kısmına ayrıca kitap ve şeriat verilmiştir. Bunlara «Rusülıı - Kiram» yahud «Mürselin» derler. Bir kısmı da başka bir peygamberin şeriatıyla amel ve onun hükümlerini insanlara bildirmeye me'mur olmuşlardır. Peygamberlerin sayışım ancak Allah bilir. Hepsinin evveli Hz. Âdem: sonu da Peygamberimiz Muhammed Mustâfa (S.A.V.)'dir. İkisinin arasında bir çok peygamberler geçmiştir. Bir kısmının ismi Ku r'an1 Kerim'de beyan buyurulmuştur. Cümlesini tasdik ederek haklarında hörmet ve mahabbet göstermek müslümanlara farzdır.
5- Âhiret gününe îman farzdır. Âhiret günü haşirden, bütün ölenlerin diriltilmesinden başlayan sonsuz bir gündür. Kıyametin kopması, sûrun üfürülmesi, ölülerin diriltilmesi, kitapların verilmesi, mizanın kurulması, kulların sorguya çekilmesi, havz-ı kevser, şefaat, sırat, Cennet ve Cehennem, âhiret gününün müştemilâtından olduğundan bunlara inanmak farzolduğu gibi âhiret gününden önceki kabir ahvali, berzah âlemi ve kıyamet alâmetleri dahi sahih naslarla sabit olduğundan cümlesine inanmak farzdır. Hâsılı Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği her şeyi Peygamber (A.S.V.)'in Sahîh hadisleriyle sabit olan her beyanı tasdik etmek lâzımdır. Bu bâbta fazla malûmat için kelâm kitaplarına müracaat edilmelidir.
6- Kadere iman farzdır. Bu hususta yukarıda izahat verildi. Resû1ü11ah (S.A.V.)in:
«Birde Kadere inanmandir.» diyerek, kadere imanı hassaten zikretmesi, bu bâbta ümmetinin ihtiâlfa düşeceğini bildiğine delâlet eder.
, Ashab-ı Kiramın gelen zâta şaşmaları, Peygamber S.A.V.)'e
hem sorup hem tasdik ettiği içindi. Çünkü câhil bir kimsenin sorması böyle olamazdı. Bu zâtın konuşması âdeta soruyu bilenlerin konuşmasına benziyordu. Halbuki o zaman bu suâli Peygamber (S.A.V.)'den başka
bilecek yoktu.
«ihsan, Allah'a, sanki onu görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir.»
İhsan: îfâl babından ahsene fiilinin masdarıdır. Aslı hüsündür. Hüsün, Kubhun zıddıdır. Yani Kubuh çirkinlik, hüsün de güzellik ma'nasına-dır. îhsân harfi cerli ve harfi cersiz olmak üzere iki türlü müteaddi' olur. Burada harfi cersiz kullanılmıştır; ve güzel ibâdet etmek, A11ah'm hakkına riayet, onu murakabe ma'nasma gelmiştir. îmam Nevevî bu cümlenin Hz. Peygamber (S.A.V.)'e mahsus olan «Cevâmiu'l-Kelim» yani içinde pek çok kelimelerin ma'nasını toplayan az sözlü, çok ma'nalı hadîslerden biri olduğunu söylüyor; ve sözüne şöyle devam ediyor:
«Çünkü bilfarz bizden birimiz Rabbi Teâlâ Hazretlerini, göre göre ibâdet etmeğe kalksa gücünün yettiği kadar huzû', huşu göstermek, kendini çekip çevirmek ve o ibâdeti en iyi şekilde tamamlamak için hâlinin içini dışına uydurmak gibi şeylerden biç birini terk etmemeğe çalışır. İşte Resulüllah (S.A.V.):
«Butun İbâdet hallerinde Allah'a onu görerek yaptığın ibâdet gibi ibâdet eyle!- diyor.
Zira A İlahı görerek o şekilde ibadeti tamamlamak ancak Allah'ın gördüğünü bildiği içindi. Bu sebeble kul, o halde kusur etmeğe cesaret gösteremiyordu. Ayni ma'nâ Allahı görememe hâlinde de mevcuddur. Binaenaleyh muktezasraca amel etmek lâzım gelir. Hâsılı bu sözden mak-sad, İbâdetde samîmi olmaya ve kulu huşu', huzû' ve saireyi testekmU îfa hususunda Rabbi Teâlâ hazretlerini murakabe etmeye teşviktir. Filvaki ehl-i hakikat olanlar sulebâ ile düşüp kalkmayı meudup görmüşlerdir; tâ-ki bu hâl onlardan utandığı ve hürmet ettiği için kendisine bir hangi noksanlık gelmesine mâni olsun. Sulehâ ile düşüp kalkanın hâli böyle olursa gizlisinde aşikârında Allah kendisiyle beraber olup yaptıklarım gören kim. senin hâli ne olur!»
Hadis-i Şerif murakabe ve müşahede makamlarına şamildir. Ve:
«Sen Onu görmüyorsan da O seni muhakkak görür.» cümlesi müşahede makamından murakabeye iniştir. Ulema ibâdetlerde üç makam olduğunu söylerler.
Birinci makam: Teklif sakıt olacak surette erkân ve şeraite riayetle ibâdeti îfâ makamıdır.
İkincisi; Bu şartlarla birlikte A11ah'm gördüğünü murakabe.
Üçüncüsü: Ayni şartlarla birlikte Allah'ı görüyormuş gibi îfâ makamıdır. Bu makam Peygamber (S.A.V.)'in makamıdır. Bunların üçü de ihsan ise de ibâdetlerin sıhhati için şart olan ihsan birincisidir. Diğer ikisi havassın sıfatıdırlar.

Kaadi Iyâz dahî şunları söylemiştir:
Bu hadîs, zahirî ve bâtını bütün ibâdet vazifelerini, iman akidelerini, âzânın amellerini kalplerin ihlâsmı ve amellerden doğacak âfetlerden korunma yollarını şerh ve izaha şâmildir. Hatta şer'î ilimlerin hepsi bu hadîse râci' ve ondan mülhemdir. Biz de «el-Mekaasidü'1-Hisân fimâ Yel-zemu'l-tnsân» adlı kitabımızı bu hadîse ve onun üç kısmına istinaden te'-lif ettik. Çünkü gerek vâcibler, sünnetler, müstehablar; gerekse haram ve mekruhlardan hiç biri bu hadisin üç kısmından hâriç değildir. Allahu a'lem.»
«O halde bana saatten haber ver.»
Saat: Muayyen olmayan bir mikdar zamanıdır. Şeriat ulemasına göre kıyamet günüdür. Riyaziyecilere göre de gece ile gündüzün yirmi dört-de biridir.
«Sorulan sorandan daha âlim değildir...» cümlesi, âlim ve müftü gibi zevatın, bilmedikleri suâle «Biliniyorum» diye cevap vermeleri gerektiğine; bu türlü cevab onları küçültmeyeceğine, bilakis böyle bir cevapla kendilerinin çok âlim ve ehl-i takva olduklarına istidlal edileceğine delildir.
«Cariyenin kendi sahibesini doğurmastdır.» cümlesi :« ve şekillerinde de rivayet olunmuştur. îkinci rivayete göre mana;
«Cariyenin, erkek öten sahibini doğurması» üçüncü rivayete göre ise: -Cariyenin kendi kocasını doğurması- demek olur.
Çünkü rabb: Sâhib ve efendi; rabbe sahibe ve hanımefendi, bal dahi sâhib, mâlik ve koca ma'nalarma gelir. Maamafih bu cümleden muradın ne olduğu hususunda ulemadan bir kaç vecih na'kl'olunur. Şöyle ki:
1- Hattâbî'ye göre bundan murâd: islâmiyetin yayılması ve müslümanîann küfür diyarını istilâ ederek ahâlisini esir almalarıdır. Bir adam bir cariyeye mâlik olur da ondan bir çocuğu doğarsa, çocuk hür doğacağı için annesinin sahibi mesabesinde olur. Çünkü çocuk cariyenin sahibinin oğludur. Nevevî ile diğer bazı ulema bunun ekseri ulemanın kavli olduğunu söylemişlerdir.
2- İbrahim- Harbî'ye göre nıurâd: Cariyelerin hükümdarları doğurmasıdır. Bu suretle hükümdarın annesi olan câriye de sair ahâli gibi o hükümdarın tebaasından biri olur.
3- Bazılarına göre manâ Âhir zamanda mal çoğalarak ümmü veled[24] cariyelerin çok satılmasıdır. Böylelikle câriye satıla satıla günün birinde bilmeden oğlunun eline geçer; ve oğlu annesinin sahibi olur. Fakat bu kavil yalniz ümmü velede mahsus değil her nevi' cariyelere şâmildir. Zira caizdir ki bir câriye nikâh şüphesiyle sahibinden başka birisiyle cima" eder de o adamdan hür bir çocuk dünyaya getirir. Sonra câriye elden ele satıla satıla doğurduğu çocuğun eline düşebilir. Bu takdirde meselenin kıyamet alameti sayılan tarafı Ümmü veîed cariyelerin satılanı adı ğı m bilen kimse kalmamış olmasıdır.
4- Bir kavle göre bu cümleden maksad: Ümmü veled cariyenin çocuğu doğurmakla âzâd olmasıdır. Doğurmak sebebiyle âzad olduğu için onu âdeta doğurduğu çocuk âzad etmiş gibi olur. Ancak bu te'vil mecaz yolu iledir; mecazın alâkası da sebebiyyet müsebbeb'yyettir.
5- Diğer bir kavle göre murad: Anneye babaya itaatsizliğin çoğal-masıdır. Bu sebeple evlâd annesine, bir kimsenin cariyesine reva gördüğü muameleyi ^yapacaktır. Bu teVilde dahi cariyenin oğluna mecazen sâhib denilmiştir. Bazıları hadîsdeki (Rabb) kelimesini mürebbi ma'nasma alarak hakikat ma'nada kullanmak istemişlerse de bu vecih pek zaif görülmüştür.
Ulemadan bazılarına göre hadîsin bir rivâyetindeki «ba'l» ta'bîri koca ma'n asma dır. Bu takdirde cümleden murâd:
«Cariyenin kendi kocasını doğurması» olur ki, üçüncü şıkta zikredilen, cariyelerin çok satılması manasına dahil olur. Yani anne satıla satıla bir gün oğlu annesiyle evlenir de haberi bile" olmaz.
-Bir de yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının binaları yükselt* mekte birbirleriyle yarış ettiklerini görmendir.»
İşte hadis-i şerifde beyan buyrulan kıyamet alametlerinin ikincisi budur. Yani bedeviler ve fakirler zengin olarak, apartmanlar yaptırmakta birbirleriyle yarış edeceklerdir. Bazıları bu iki cümleden islâmiyetin yayılacağına işaret görmektedirler. Kirmanı şöyle diyor:
«Hasılı kıyametin alametlerinden biri de müslümanîann sasr memleketleri ve milletleri idareleri altına almalarıdır.»
cümlesi bazı rivayetlerde şeklinde tesbit edilmiştir. Bunların ikisi de sahihtir. Yalnız birinci rivayete göre mana:
«Ben uzun zaman durdum.» İkinciye göre:
«Gelen zât uzun zaman durdu.» demek olur. Ebu Davud ile Tirmiz i'nin rivayetine göre Peygamber (S.A.V.)in Hz. Ömer'e : «Yâ Ömer bu soranm kim olduğunu biliyor musun'Ndiye sorması hâdisenin üzerinden üç gün geçtikten sonradır. Zahirine bakılırsa bu rivayetle Ebu Hüreyre rivayeti arasında muhalefet olduğu göze çarpıyor. Çünkü Ebu Hüreyre rivayetinde bu hadîsin nihâyetinde;
«Sonra o zat dönüp gitti. Arkasından Resulü İlah (S.A.V.);
— Şu adamı bana getirin; dedi.
Ashâb ona getirmeğe gittiler; fakat hiç bir şey göremediler. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.):
— O Cibril'di! buyurdu.» deniliyor.
«O Cibril'di size dininizi öğretmeğe gelmiş.» cümlesi iman ile islâm ve ihsanın hepsine din denilebileceğine delildir.
Bu hadîs islâmm aslıdır. Ulema ondan bir çok hükümler çıkarmışlardır, kî bazıları şunlardır:
1- İslâm: Allah 'dan. başka ilâh olmadığına, Muhammed (S.A.V.)'in onun Resulü olduğuna şehâdet getirmek, beş vakit namazı k 1-rnak, farz olan zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak, malî kudreti olursa hacc etmektir.
2- îmân: Al1ah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, âhiret gününe ve kadere inanmaktır.
3- İmanla isîâmın başka başka şeyler olduğunu söyleyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
4- İhsan: Allah'a, onu görür gibi ibâdet etmektir.
5- Yukarıda zikredilen şeylere iman etmek farzdır.
6- İslamın ta'rifinde zikri geçen erkânın mertebeleri pek büyüktür,
7- Ramazan ayma sadece Ramazan denilebilir.
8- İhlâs ve murakabenin mevki'leri pek büyüktür.
9- İnsanın bilmediği bir şey için bilmiyorum demesi ilimdir. Bı onun kıymetini düşürmez; bilakis ilim ve takvasına delildir.
10- Melekler diledikleri şekillere girebilirler. Cibrî1 (AS.] ekseriya Dihy et ü'l-Kelbi (R.A.) suretinde görünürdü. Kendi suretinde Peygamber (S.A.V)Je yalnız iki defa görünmüştür.
11- Bu hadîse «ÜmmüVsünne» yanî sünnetin esası denilebilir.
12- All'ahü Teâ1a'yi dünya gözü ile gören olmamıştır. Sahih rivayete göre Hz. İmrân b. Husayn (R.A.) meleklerin seslerini işitirmiş.
Resul-ü Ekrem (S.A.V.)'in görmesi dünyada değil Melekût âleminde vaki* olmuştur.
13- Hz. Cibri1'in kıyameti sorması, dinleyenleri sormaktan
men'etmek içindir.
14- Güzel bir şeyi sormaya ilim ve ta'lim denilebilir.

15- Bir âlimin yanında bulunanlar, kendilerine lâzım olan bir meseleyi ona sormazlarsa başka birisinin sorması gerekir. Böylelikle sevapta müşterek olurlar.
16- Sual soranın nezaketli, âlimin de sorana karşı lûtufkâr davranması gerekir.
Faide : İmam Buhar i'nin kitabı, Müs1im'in sahihinden daha mu'teber ve faydası daha çok ise de Müs1im'in de kendine mahsus öyle bir letâifi ve isnad san'atları vardır ki bunları başka hiç bir kitap-da bulmak mümkün değildir. Meselâ imam: Müslim:
«Bana tahdîs etti» ile «Bize tahdis etti» ta'birleri arasında ve keza: «Bana haber verdi» ile «Bize haber verdi» ifâdeleri arasında fark gözetir. Ve:
«Bana tahdis etti» tâ'birini, şeyhinden yalnız kendisi dinlediği zaman kullanır. Şayet hadîsi şeyhinden başka bir râvî ile birlikte dinlemişse Bize tahdis etti» tâ'birini kullanır, şeyhine yalnız kendinin dinlettiği bir hadîs hakkında: «Bana haber verdi» der. Şeyhine bir hadîsi Müs1im'in yanında başkası okumuşsa: «Bize haber verdi» tâ'birini kullanır. Hatta «Bana tahdis etti» ve «Bize tahdis etti» ta'birlerini yalnız şeyh hadîsi dinletmek için söylediği zaman kullanır. Dinletmek için söylememişse:
«Şeyh dedi» Tahdis etti» veya «Şeyh söylerken işittim» gibi ta'birler kullanır. Bir evleviyet kaidesi olmakla beraber imam Müs1in'in buna pek ziyâde riâyet etmesi onun son derece vera' ve takva sahibi, müdak-kik bir âlim olduğuna delil gösterilmektedir. Diğer hadîs uleması bu ta'birleri çok defa birbirinin yer'inde kullanmışlardır.
İmam Müslim yukarıdaki hadîsin isnadında da büyük bir incelik göstermiştir. Şöyle ki:
Hadîsin birinci tarîkinde:
«Bize Vekî' Kehmes'den o da Abdullah b. Büreyde'den o da Yahya b. Ya'mer'den naklen rivayet etti» demiş; ikinci tarikde Kehmesin Abdullah b. Büreyde 'den onun da Yahya 'dan rivayetini
tekrarlamıştır. Çünkü Ve k i ' rivayetinde: «Kehmes'den» tâ'birini kullanmış; Muâz ise:
«Bize Kehmes rivayet etti» demiştir. Yanî Vekî' rivayeti mu-an'an, m u â z'ınki muttasıldır. Halbuki muan'an hadisle ihticac meselesi ulemâ arasında ihtilaflı fakat muttasıl hadîsle ihticac büittifak caizdir. îşte bu cihet anlaşılsın, ht.n rivayet, işitildiği lâfızla edilmiş oisutî diye İmam Müslim, her iki rivayeti, işittiği lâfızlarla nakletmişdir. S a -hîh-i Müslim'de bunun emsali çoktur. Sonra burada ikinci bir mak-sad yardır ki şudur:
Müslim, Veki 'in rivayetinde: «Abdullah b. Büreyde'den» demiş; Muâz'in rivayetinde ise: «İbni Büreyde'den» ta'birini kullanmıştır. Zira her iki tarik'de bu ta'birlerin yalnız birini zikretmiş olsa ma'-na bozulurdu. Meselâ Abdullah b. Büreyde yerine îbni Büreyde dese "bu zâtın Abdullah b. Büreyde' mi? Yoksa kardeşi Süleyman mı, olduğu anlaşılamazdı. İbn-i Büreyde yerine Abdullah b. Büreyde'yi koysa bu sefer Muaz'a iftira etmiş olurdu. Çünkü Muâz'ın rivayetinde Abdullah zik-redilnıemiştir.
Hadîsin iki tarîki İbni Büreyde 'de birleştiği için birinci rivayette Yahya b. Ya'mer'in zikredilmesi yek nazarda faydasız gibi görünür. Çünkü her iki rivayetin ondan geldiği, ikinci rivayetten anlaşılıyor. Böyle yerlerde imam Müs1im'in âdeti râvîyi yalnız ikinci % rivayette zikretmektir. Ancak Nevevi bazı nüshalarda birinci rivayette yalnız «Yahya'dan» ikincide «Yahya t>. Ya'mer'den» denilmiş olduğunu bu takdirde İbni Büreyde meselesindeki gibi burada da bir fayda bulunduğunu söylüyor.
«Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti» dedikten sonra: «Bu hadis onundur» kaydını ilâve etmesi, iki rivayetin ma'nada bir, bazı lâfızlarda ayrı olduklarım göstermek içindir. Yani buradaki lâfız filânındır; ötekinin rivayeti de bu ma'nadadır; demek istemiştir.
Birinci rivayette: Yahya b. Ya'mer' den sonra görülen (H) bir isnaddan başka bir isnada geçiş alâmetidir. Buna tahvil (H) sı derler. Hadîsi okuyan buna geldi mi (H) diyerek ikinci rivayete geçer.

2 (...)- Bana Muhammed b. TJbeyd el-Guberi ile Ebu Kâmîî el-Cahde-rî ve Ahmed b. Abd[25] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hammad b. Zeyd, Matar b. el-Verrak [26] dan o da Abdullah b. Büreyde'den o da Yahya b. Ya'mer'den naklen rivayet etti. Yahya şöyle demiş:
__ Ma'bed kader hakkında söylediklerini söyleyince biz bunları reddettik. Sonra «Ben ve Humeyd b. Abdirrahman el-Himeyrî birer bacc yaptık.» Râvîler hadîsi, Kehmes hadîsinin ma'na ve isnadiyîe rivayet ettiler. (Yalnız) bu hadîsde biraz fazlalık ve bir kaç harf noksanlığı vardır.
Haccetmek ma'nasma gelen «hicce» kelimesi hakkında imam Nevevî şunları söylüyor:
«Bu kelime (hâ)mn fetih ve kesrîle (Hacce) ve (hicce) okunabilir. Araplardan işitilen şekli hicce'dir. Fakat kaidenin icâbı (darbe) kelimesiyle emsalinde olduğu gibi (hacce) okumaktır. Bunu lügat ulemâsı da böyle söylemişlerdir.»

3 (...)- Bana Muhammed b. Hâtım[27] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd &l-Kattân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Osman b. Gıyâs [28] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Büreyde, Yahya b. Ya'mer ile Humeyd b. Abdirrahman'dan rivayet etti. Şöyle demişler:
«Abdullah b. Ömer'le karşılaştık; ona kaderi ve kader hakkında söylenenleri anlattık. Bunun üzerine Abdullah bu hadîsi râvîlerin anlattıkları şekilde- Ömer (RA.)*dan, o da Peygamber (S.A.V.)'den naklen hikâye etti. Hadîsde bîr parça fazlalık vardır. Ama Abdullah onun bir kısmını da eksik bıraktı.»

4 (...)- Bana Haccâc b. eş-Şair rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yûnus b. Muhammed[29] rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Mu'temir,[30] babasından o da Yahya b. Ya'mer'den, o da İbni Ömer'den, o da Ömer'den, o da Peygamber (S.A.V.)'den naklen bu râvilerin hadîsi gibi bir hadis rivayet etti.

5 (9)- Bize Ebu Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb beraberce, İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Züheyr d&di ki: Bize tsmâil b, İbrahin [31] Ebû Hayyan [32]'dan, o da Ebû Zür'ate'bni Arar b. Cerir [33] 'den o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre şöyle demiş:
— Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün halk arasına çıkmıştı. O sırada ona bir adam gelerek:
— Ya llesûlâllah! İmân nedir? diye sordu. Resûlüllah (S.A.V.):
-Allah'a, Allah'ın Meleklerine, Kitabına, Allah'a kavuşmaya ve Peygamberlerine, bîr de son dirilmeye inanmalıdır.» buyurdu. Adam: «Ya Resûlallâh! İslâm nedir?» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«İslâm: Allah'a ibâdet etmen, Ona hiç bir şeyi şerik koşmaman, farz namazı ikaame etmen, farz olan zekâtı vermen ve Ramazanı tutmandır» buyurdu. Adam:
«Ya Resulâllah! İhsan nedir?» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«Allah'a, Onu görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Çünkü sen Onu görmüyorsan da O senî muhakkak görür.» buyurdu.
«Yâ Resulâllah!. Kıyamet ne zaman kopacak?» diye sordu. Resûlüllah (S.A.V.):
«Bu meselede sorulan sorandan daha âlim değildir. Ama ben sana onun alâmetlerini söyleyeyim : Ne zaman câriye, kendi sahibini doğurursa İşte bu kıyamet alâmetle tindendir. Ne zaman çıplak, yalın ayak takımı, insanlara baş olurlarsa bu da onun alâmeti erindendir.

Ne zaman kuzu, oğlak çobanları yüksek bina yapmakta birbirleriyle yarış ederlerse işte bu da onun alâmet-lerindendir. Kıyametin ne zaman kopacağı Allah'dan başka kimsenin bilmediği beş gâib şeyde dahildir.» buyurdu.
Bundan sonra Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu âyeti [34] okudu:
«Kıyametin ne zaman kopacağını bilmek şüphesiz ki Allah'a mahsustur. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanları O bilir. Hiç bir kimse yarın ne kazanacağını bilemez; hiç bir kimse de nerede öleceğini bilemez. Muhakkak Allah hakkıyla bilen ve haberdar olandır.»
Ebu Hüreyre demiş ki:
«Sonra o adam dönüp gitti. Arkasından Resûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — O adamı bana geri çevirin! dedi.
Bunun üzerine ashab geri çevirmeye kalktılar; fakat hiç bir şey gö-. remediler. (O zaman) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O Cibril'dir. İnsanlara dinlerini öğretmek içîn geldi,» buyurdular.
Hadis-i şerifde Allah'a kavuşmaya imanla, dirilmeye iman, bir arada zikredilmiştir.
Bundan muradın ne olduğu ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına'göre Alîaha'a kavuşmak âhirete göçmekle olur. Dirilmek ondan sonradır. O kıyamette olacaktır. Diğer bazılarına göre Allah'a kavuşmak dirildikten sonra hesap verirken clacaktır. Ancak Nevevi'nin beyanına göre bu kavuşmadan rnurad Allahü Zül Celâl' 'görmek değildir. Çünkü hiç bir kimse Allah'ı göreceğini yüzde yüz kestiremez. Onu görmek mü'minlere mahsustur. İnsan son nefesde imanını kurtarıp kurtaramayacağını bilemez.
Dirilmenin «son» diye vasıflanması, bazılarına göre beyan ve izâhda mübalağa ve bu meselenin son derece mühim olduğunu göstermek içindir. Bir takım ulemaya göre ise dünyaya gelmek birinci defa dirilmek, mahşere gitmek için dirilmek de ikinci defa dirilmektir. Son dirilme diye kayıtlanması bundandır.
«İslâm : Allah'a ibâdet etmen, ona hiç bir şeyi şerik koşmaman... ilâh* cümlesi, hadîsin birinci tarikindeki, ta'rifin ma'na i'tibariyle naklidir.
İbâdet: tevazu' ile yapılan tâattir. Bir ihtimâle göre burada ondan murad: Allah'ı bilmek ve birliğini ikrardır. Bu takdirde namaz, zekât ve orucu onun üzerine atfetmek, bunları da islâmın ta'rifine almak içindir. Çünkü namaz, zekât, oruç ve emsali henüz ibâdetde dâhil değildiler. İbâdet namına yalnız bu üçünün zikredilmesi islâmm erkânı ve en büyük şeâiri oldukları içindir. Sair ibâdetler bunlara mülhaktır.
Diğer bir ihtimâle göre ibâdetten murâd: mutlak surette tâattir. Bu takdirde bütün islâmî vazifeler ibâdette dahildir. Namaz, zekât ve orucun ibâdet üzerine atfı, şeref ve meziyyetlerine tenbih için hâssı âmin üzerine atıf kabilindendir. KurJan-ı Kerim'de ve ehâdis-i Nebeviyyede bunun emsali çoktur.
Fahr-ı kâinat (S.A.V.) efendimizin, Allah'a ibâdetten sonra: *Ona hiç bîr şeyi şerik koşmaman...» buyurması, kâfirlerin ibâdetini redd içindir. Zira kâfirler sûret-i zahirede Allah'a ibâdet ederler; fakat putları da ona ortak sayarlardı.
Namazın ikamesi: bazılarına göre, onu devam üzere kılmaktır. Diğer bazılarına göre ise ikaameden murâd: onu gerektiği gibi kılmaktır. Zâten ikaame: doğrultmak, dikmek ma'nasma gelir. Namazı doğrultmak veya dikmek ise ta'dil ve erkânına riâyet ederek kılmakla olur.
Namaz hakkında kullanılan «Mektûbe» ile zekât hakkında kullanılan «Mefrûza» kelimeleri müteradiftirler. İkisi de «Farz olan» manasına gelir. Ayni lâfzın tekrarı hoş karşılanmadığı için müteradifi kullanılmıştır. Bir de şeriat örfü âdetinde namaz hakkında daima «Kitab» ve «Mektûbe» zekât hakkında ise ««Mefrûza» kelimeleri kullanıla gelmiştir.
Zekât hakkında «Mefruza» veya «Farz» kelimelerinin kullanılması, onda bir çok takdirler bulunduğundandır.
Hadis-i şerifte namazla zekât farz kaydıyla zikredildiğine göre, nafileler imanın müsemmasma dahil olmazlar. Maamafih bu meselenin ihtilaflı olduğu söylenir.
Ramazandan murad: Bu ayda oruç tutmaktır. Hadîsin bu cümlesi cura-hur-u ulemaya delildir. Çünkü onlara göre Ramazan ayı için yalnız «Ramazan» demekte hiç bir kerahet yoktur. Bazıları bunu mekruh görmüş ve «Ramazan ayı» denilmesini lüzumlu addetmişlerdir. Mesele inşallah, delilleriyle birlikte Oruç bahsinde görülecektir. Resûlüllah (S.A.V.)'-in burada haccı niçin zikretmediği dahi ileride görülecektir.
Bir hadis, burada olduğu gibi iki tarikden rivayet edilir de rivayetlerin arasında bir birine münâfât ve zıddiyet görülürse, yapılacak iş müna-sib bir şekilde onların arasını bulmaktır. Burada da zahiren bir münâfât göze çarpmaktadır. Şöyle ki:
Birinci rivayette kıyamet alâmetlerini soran Cibril (A.S.)'dir. İkincide ise bunları Peygamber (S.A.V.) hiç sorulmadan söylemiştir-
İki rivayetin arasını bulmak için deriz ki: Cibril (A.S.) sormuş; Resûlüllah (S.A.V.)'de: -Sana onun alâmetlerini söyleyeyim» demiştir.
Ama birici rivayette suâl zikredilmiş; ikincide suâl tekrarlamaya lüzum görülmeden yalnız cevap rivayet olunmuştur.
Hadisde geçen «Eşrât» kelimesi «Şarat»ın cem'i olup alâmetler manasınadır. Bazıları:
«Eşrât: Kıyamet alâmetlerinin mukaddimeleridir.» demiş; bir takımları kıyametin küçük alemetleri olduğunu söylemişlerdir. Bu ma'naların hepsi bir birine yakındır.
«Behm» koyun ve keçi yavruları demektir. Bazılarına göre yalnız koyun yavrusu; diğer bazılarına göre yalnız keçi yavrusudur. Hatta her hayvanın iki aylık doğan yavrusuna «Behm» denildiği rivayet olunur. Müfre-di «Behme» gelir. Buhârî'nin rivayetinde bu kelime «Bühm» diye zabt edilmiştir. Bu takdirde müfredi «Behim» gelir ki, kara manasınadır. Hal1âbi'ye göre ise «Biihm» meçhul demektir. Sonra ayni kelimenin mîmi hem kesre hem de zamme hareke ile rivayet olunmuştur. Kesre ile harekeîendiğine göre kelime, üst tarafındaki «lbil»in sıfatı olur ve kara develer manasına gelir. Zamme ile okunursa «Riâ»m sıfatı olur, ki kara çobanlar demektir.
Bazılarına göre bu kelimeyi çobanlara sıfat yapmak onların yoksulluğundan kinayedir. Hatta bununla bütün araplarm kasdedilmiş olması ihtimalinden bahsedenler bile vardır. Çünkü araplarm renkleri ekseriyetle
esmerdir.
Resûlüllah (S.A.V.)'in okuduğu âyet sure-i Lokman'm sonun-dadır. Bu ayetde zikredilen beş şeyi Allah 'dan başka bilecek yoktur. Bunlara «Mugayyebat-ı Hams» derler mezkûr beş şey:
1- Kıyametin ne zaman kopacağı,
2- Yağmurun ne zaman yağacağı,
3- Hamilelerin,ne doğuracağı,
4- Yarın kimin ne kazanacağı,
5- Kimin nerede öleceği meseleleridir. Bu bâbta Ebu Bekir îbn'İ- Arabi şunları söylemiştir.
«Hiç bîr kimse bu mugayyebâtm birini bildiğini iddia edemez. Bir kimse:
— Yarın yağmur yağacak, yahud,
__Yarın şu olacak, derse kâfir olur. Ve lev ki yağmur meselesinde bir
emareye istinâd etsin. Çünkü Allahü Teâlâ bunlardan kıyametten maada hiç birine emare halk etmemiştir. Rahimde ne olduğunu bilirim iddiasında bulunmak da böyledir. Meğer bu hususta tecrübeye istin a d eyleye. Meselâ doktor: "Eğer ağırlık sağ tarafta ise yahud

memelerin uçları siyah ise, çocuk erkketir; aksi halde kız doğar" demiş ola: Ama.
Yann güneş tutulacak, demek bu kabilden değildir. Zira güneşin tutulması hesapla bilinir. Bununla beraber avam tabakasına şüphe getireceği içîn ulemamız:
Böyleleri te'dib olunur, demişlerdir.»
Hasılı ilim ve tecrübeye dayanan tahminlere mugayyebâtı bilme hükmü verilemez. "!

6 (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bişr [35] rivayet etti. (Dedi ki);
— Bize Ebû Hayyân et-Teymî bu isnadla bu hadisin benzerini rivayet etti. Ancak onun rivayetinde: « Eme kocasını doğurduğu zaman,» cümlesi vardır ki, cariyeleri kasdeder.
Serâriy yahud serarî: Seriyyenin cem'idir. Serîyye: Cima' için tahsis edilen câriyedir.

7 (10)- Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Umâ-ra'dan — ki İbni'l-Ka'kaa'dır[36] — o da Ebu Zür'a'dan, o da Ebu Hüreyre'-den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre şöyle demiş:
KesulüHah (SalîaîîahU Aleyhi ve Seîİem): «Sorun banal» dedi. Ashab ona bir şey sormaktan çekindiler. Derken bir adam geldi; ve Resûlüllah (S.A.V.)'in iki dizinin dibine oturarak:
«Ya Resulâllah! İslâm nedir?» dedi, Resûlüllah (S.A.V.):
«Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmazsın; namazı dosdoğru kılarsın; Zekâtı verirsin ve Ramazanı tutarsın.» buyurdu. Adam:
«Doğru söyledin» dedi (tekrar;)
«Yâ Resulâllah! İmân nedir? diye sordu. Resûlüllah (S.A.V.):
«Allah'a, Meleklerine, Kitabına, Allah'a kavuşmaya ve Peygamberlerine, bir de öldükten sonra dirilmeye inanman, bir de bütün kadere inanmandır.» buyurdu. Adam:
«Doğru söyledin.» dedi. (ve):
«Ya Resulâllah! thsan nedir?» diye sordu.,Resûlüllah (S.A.V.):
-AHah'dan, Onu gorüyormuşsun gibi korkmandır. Çünkü her ne kadar en Onu görmüyorsan â& O muhakkak seni görür.» buyurdu, O zât (yine):
«Doğru söyledin» dedi. (Bu sefer):
«Ya Resulâllah! Kıyamet ne zaman kopacak?» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«Bu meselede sorulan sorandan daha âlim değildir. Ama ben sana onun alâmetlerini söyleyeyim : Kadının efendisini doğurduğunu görürsen işte bu kıyametin alâmetlerinden biridir. Yalın ayak, çıplak, sağır, dilsiz takımını yer yüzünün hükümdarları olmuş görürsen bu da onun alâmetlerinden d ir. Kuzu oğîak, çobanlarını binalar yapmakta yarış ederken görürsen bu da onun alâmetlerindendir. Kıyametin ne zaman kopacağı AHah'dan başka hiç bir kimsenin bilmediği beş gâib şeyde dahildir.» buyurdu. Bundan sonra Hesûlüllah (S.A.V.) şu âyeti okudu: «Kıyametin ne zaman kopacağını bilmek şüphesiz ki Allah'a mahsustur. Yağmuru O indirir; rahimlerde olanları O bilir. Hiç bir kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç bir kimse de nerede öleceğini bilemez. Muhakkak Allah en iyi bilen ve haberdar olandır.» [37] Ebu Hüreyre demiş ki:
Sonra o zât kalkıp gitti. Arkasından Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem): «O adamı bana geri getirin.- dedi.
Derhal adam araştırıldı. Fakat onu bulamadılar. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem):
«O Cibril'dir. Sizin öğrenmenizi diledi. Çünkü siz sormadınız.»buyutdu. Resûlüllah (S.A.V.)'in: «Bana sorun!» buyurması ashaba canı sıkıldığı içindi.
Çünkü ashab bir çok sualler sormuşlardı. Hatta Peygamber (S.A.V.) bazılarının kendisini müşkül mevki'de bırakmak için sual sorduklarını hissederek gadaba gelmiş; yüzü kıpkırmızı olmuştu. İşte bu teessür ve iğbirar haleti içerisinde onlara:
«Sorun bana, sorun! Vallahi şu yerimde bulunduğum müddetçe bana ne sorarsanız size ondan haber veririm...» buyurmuşlardı. Hadisin tamamı ileride gelecektir.
Ashab bundan korktular. Sual hususuna dair bir de âyet nazil oldu. Artık kimse sual sormaz oldu. Teâlâ Hazretleri, Cibril (A.S.)'ı insanlara dinlerini öğretmek için o zaman göndermiştir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümlere Delalet Etmektedir:

1- Âlim bir zât, halkın muhtaç olduğu bilgileri kendisine sormalarını emredebilir.
2- Sormadıkları takdirde kendisi onlara talimde bulunabilir. Çünkü Cibril (A.S.) öyle yapmıştır.
Hadisde zikri geçen sağır ve dilsizlerden murâd: El ayak takımı, câhil ve ahlâksızlardır. Zira böyleleri A11ah'm kendilerine ihsan ettiği kulak ve dil gibi âzâdan faydalanmasını bilmedikleri için âdeta sağır ve dilsiz gibidirler. Ma'nâ şudur:
«El ayak takımının hükümdar olması kıyamet alâmetlerinden biridir.» Bazıları bunu:
«Hükümdarın dünya zevklerine dalarak el ayak takımı seviyesine düşmesi kıyamet alâmetlerindendir.» şeklinde tefsir etmişlerse de birinci ma'-na daha doğrudur. Çünkü hadisde hükümdarın sonradan bu sıfatı takındığına delil yoktur.
Müs1im'in üç tarikten rivayet ettiği bu hadis «Cibril hadisi» nâ-mıyle meşhurdur.

2- İslamın Rükünlerinden biri Olan Namazların Bey Akı Babı

8 (11)- Bize Kuteybeti'bnü Said b. Cemil b. Tarif b. Abdillâh es-Se-kafî, Mâlik b. Enes'den, ona da Ebû Sühey[38] tarafından babasından naklen okunan bir hadisi rivayet etti. Ebû Süheyl'in babası, Talhatü'bnü Ubey-dillâh-ı [39] şöyle derken işitmiş:
«Necd ahâlisinden saçı darmadağın bir adam Resûlüllah (Salîaîlahii Aleyhi ve Sellem)'e geldi. Biz sesinin mırıltısını duyuyor; fakat ne söylediğini anlayamıyorduk* Nihayet Resulüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Seîîem) e yaklaştı. Meğer islâraın ne olduğunu soruyormuş. Kesûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem): «Gece ile gündüzde beş (vakit) namazdır» cevabını ver. di. Adam:
«Bana bunlardan başka namaz var mı?» dedi. Resulüllah (S.A.V.):
«Hayır! Ancak kendiliğinden kılarsan o başka. Bir de Ramazan ayının orucu.» buyurdu. Adam:
«Bana bundan başka oruç var mı?» diye sordu. Resulüllah (S.A.V.):
«Hayirl Ancak kendiliğinden tutarsan o başka.» buyurdu.
Kesûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) ona zekâtı da söyledi. Adam:

«Bana bundan başka zekât var mı?» diye sordu. Peygamber (S.A.V.):
«Hayır! Ancak kendiliğinden verirsen o başka.» buyurdular.
Talha demiş ki:
— Az sonra o zât:
Vallahi bundan ne ziyâde yaparım ne de noksan!» diyerek dönüp gitti. Bunun üzerine Resulüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem):
«Eğer doğru söyledi ise felaha erdi.» buyurdular.
Bu hadisi Buharı, Müslim, Ebû Davud ve Nesaî tahric etmişlerdir.
İmam Buhâri gelen zatın Dımâm b. Sa'lebe olduğunu rivayet etmiştir. Ancak bazıları Buhâri 'nin Hz. E n e s (R.A.)' dan rivayet ettiği o hadisle bu hadisin ayni ma'nada. olmadıklarını, Buhâri hadisinde hacem da zikredildiğini söylerler. O zât islâmın hakikatim değil, ibâdetlerini Öğrenmek istemişti. Bundan dolayı Peygamber (S.A.V.) ona Cibril (A.S.)'a verdiği cevâbı vermemiştir.
Hadis-i şerif :
«Sesinin mırıltısı duyuluyor; fakat ne söylediği anlaşılmıyordu.» şeklinde de rivayet edilmişse de birinci rivayet daha meşhurdur. Keza «Deviy» kelimesinin «Düviy» şeklinde de okunabileceği rivayet olunmuştur. Bununda birinci şekli daha meşhurdur.
Deviy: uğultu, gürültü manalarmadır. Araplar gök gürültüsüne «De-viyyü'r-Ra'd» derler. Ba'zılanna göre deviy: anlaşılmayan sestir; nitekim arı vızıltısına da «Deviyyü'n-Nahl» derler.
Gelen zâtın sesi uzaktan konuştuğu için evvela anlaşılamamış; yaklaşarak konuşunca anlaşılmıştır. Resulüllah (S.A.V.) kendisine bir ibâdetin farz olanını bildirdikçe:
«Bana daha başkası var mı?» diye sormuş o da kendisine:
«Hayirl Ancak kendiliğinden yaparsan o başka.» cevâbını vermiştir.
Buradaki istisna Şiüilerîe diğer bazı ulemaya göre istîsna'-î münka-lı'dır. Ma'nâsı:
«Lâkin kendiliğinden kılıp tutman senin için m üst eh ab olur.» demektir.
Binaenaleyh onlara göre niyet edilen nâüle bir ibâdeti tamamlamak farz değil, sadece müstehabtır.
Hanelilerle Mâliküere göre ise buradaki istisna muttasıldır. Ve ma'nâ şudur: «Sana başkası farz değildir. Ancak niyetlenmiş olursan o başka.»
Şu halde niyet edilen nafile bir ibâdeti tamamlamak onlara göre farzdır. Çünkü kaideye göre nefiden istinâ yapmak o istisna edilen kısmı isbât olur. Burada nefi edilen şey, başka nafilelerin farz olmasıdır. Niyet edilen nafileler ise istisna edilmişlerdir. Binaenaleyh onlar zimmetde sabit ve onları tamamlamak farzdır. Soran o zâtın
«Vallahi bundan ne ziyade yaparım ne de noksan» şeklindeki yeminine gelince; burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Hayır yapmamaya yemin etmek şer'an yasak olduğu halde bu zât bundan fazla ibâdet etmemeye nasıl yemin edebilmiştir? Hadis-i şerifde bütün farzlarla şer'an yasak olan şeyler ve keza sünnetler müstehablar beyân edilmemiştir. Şu halde zikredilenlerden başkasını yapmamaya yemin etmek, onları kabul etmemek değil midir? Bu suâlin cevâbı şudur:
Ayni hadîsin Buhârî 'deki rivayetinin sonunda maksad güzelce izah edilmiş: ve:
«Resulüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) o zâta islâmın şeriatlarını haber verdi. Müteakiben adam:
— Vallahi ben Allahü Teâlâ'nin bana farz kıldığı şeylerden hiç birini ziyâde ve noksan yapmam, diyerek döndü gitti.» denilmiştir. Bu suretle farzları yapmayacağına değil. Bilâkis onları noksansız yapacağına yemin etmiş olduğundan farzlar hakkındaki işkâl ortadan kalkar.
Nafilelere gelince: Bazılarına göre bu konuşma ihtimal nafile ibâdetler meşru' olmazdan önce vuku' bulmuştur. Bir takımları:
«O zât bu sözü ile ihtimâl farzların sıfatını değiştirmeyeceğine] meselâ öğlenin farzını beş rekât kılmayacağına yemin etmiştir.» derlerj Fakat bu te'vil zaif görülmüştür. Hatta:
«İhtimal hiç nafile ibâdet etmemeye yemin etmiştir. Çünkü tarzları noksansız edâ eden "kimse felâba erer.» diyenler bile olmuştur. Maamafih sünnetleri terk etmek şer'an mezmumdur. Hatta sünnetleri terk;edenin şâhidliği bile kabul edilmez. Magrib ulemasından bazıları buradaki yemini:
«Vallahi söyleneni Öyle kabul ve tasdik ettim ki artık bu tasdiki ne artırır ne de eksiltirim.» manasına mübalağaya hamletmişlerdirJıBu ha-disde olsun Kz. Ebu Hüreyre (R.A.) 'dan rivayet edilen Cibril hadisinde olsun hacdan bahsedilmemiştir- Hatta bu babta vârid olan hadislerin bazısında oruç, bazısında zekât da zikredilmemiş; buna mukabil bazı rivayetlerde sıla-i rahimden bazılarında beş vakit namazdan bahsedilmiştir. Demek ki bu hadisler imân edilecek şeylerin sayısı ile, o şeyleri isbât edip etmeme hususunda bir birlerinden farklıdırlar. Bu cihete Kaadi I yaz ve başkaları cevap vermişlerdir. Ayni cevab'ın İbn- i Salâh tarafından yapılan hulâsası şudur:
«Zikri geçen ihtilâf hadîsin ResülüUâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den sâdır olup olmadığından değil, râvîîerin belleyiş ve zabt farklarından ileri gelmektedir. Çünkü bazı ravîler işi kısadan keserek yalnız kendi bellediği mikdarla iktifa etmiş; başkasının rivayetine isbât veya nefi cihetinden hiç temas etmemiştir. Vakıa onun bu hareketi hadîsin tamamı o kadardan ibâretmiş zannım verirse de diğer mevsuk râvîîerin rivayetinden, onun rivayetinin tamam olmadığı; rivayeti o kadarla bırakması, bütününü belleyemediğinden ileri geldiği anlaşılmıştır...»

9 (...) Bana Yahya b. Eyyub [40] ile Kuteybetü'bnü Saîd'in ikisi birden İsmaü b. Ca'fer[41] den, o da Ebû Süheyl'den, o da babasından, o da Tal-hatü'bnü Ubeydillâh'dan, o da Kehi(SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsi Mâîik'în hadîsi gibi rivayet etdiler. Şu kadar var ki, (burada) Talha şöyle demiş: Bunun üzerine Resûlüllâh(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Babasma and olsun, eğer doğru söyledi ise felaha erdi,» yahud:
— Babasına and olsun, eğer doğru söyledi ise Cennete girdi,» buyurdu.
Resûlüîlah (S.A.V.) bir hadîsinde :
«Kim yemin edecekse Allah'a yemin elsin» diğer bir hadislerinde: «Şüphesiz ki Allah size babalarınıza yemin vermeyi yasak eder.» buyurmuşken burada kendisi niçin ayni şeyi yapmıştır diye bir suâl hatıra gelebilir. Bu suâlin cevabı şudur: Babaya yemin, hakikatte yemin değildir. Araplar söz arasında bunu söylemeyi âdet edinmişlerse de onunla yeminin hakikatini kasd etmezler. Neni hadîsi, yemininin hakikatini kas-dedenler hakkındadır. Çünkü hakiki yeminde kendisine yemin edilen şeyi büyütme ve onu Allah'a benzetme ma'nası vardır.
Bazıları Resu1u11ah (S.A.V.)'in bu y.mini, Allah 'dan başkasına yemin yasak edilmezden önce etmiş olmasını muhtemel görürler. Bir takımları da:
«Babaya yemin, Allah'dan başkasını ta'zim olacağı için yasak edilmiştir. Peygamber (S.A.V.) hakkında böyle bir şey düşünülemez; binaenaleyh ona bu türlü yemin caizdir.» demişlerdir. Yahud:
«Babasına and olsun, eğer doğru söyledi ise cennete girdi»

cümlesi, ondan önceki: «Felaha erdi» cümlesinin tefsiridir. Bu cümle:
«İman-ı Kâmil için şehâdet getirmek kâfidir. Günah işlemenin bir zararı yoktur. Zira şirkten başka bütün günahlar affolunur.» diyen mürcie taifesine red cevâbı teşkil etmektedir. Çünkü cennete girmek suretiyle felaha kavuşmanın, farz ibâdetlerden hiç bir şey noksan etmemeye mütevakkıf olduğu bu cümle ile beyan edilmiştir.
Bu hadîs, islâmın erkânından bir rükn-i rekin olan namazın beş vakit olduğuna ve bu namazların mükellef olanlar tarafından her gün, her gece kılınması icabettiğine delildir. Başka hadîslerde namaz mutlak zikredilmiştir.
Vitir ve bayram namazlarının vâcib olmadığına kail olan cumhuru ulemâ bu hadîsle istidlal ederler. İmam A'zam Ebû Hanife ile bir takım ulema' vitir ve bayram namazlarının vâcib olduğuna kaildirler.
Ramazan orucundan maada hiç bir orucun farz olmadığı da bu hadîsin hükümleri cümlesindendir. Bu cihet ittifâki ise de ramazan orucu farz kılınmazdan önce Âşûra orucunun farz olup olmadığı ihtilaflıdır. İmam A'zama göre farzdı. İmam Ş â f i î'nin de bir kavli budur. İkinci kavline göre Âşûra orucu mendub idi. Hadis-i şerif malda zekâttan başka alınacak hak olmadığına da delildir.

3- Îslamın Rükünlerini Sual Babı

10 (12)- Bana Amru'bnü Muhammed b. Bükeyr en-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâşim b. el-Kaasim Ebü'n-Nadr rivayet etti. (Ded ki): Bize Süleyman b. el-Mugira [42], SâbHMen, o da Enes b. Malik'den naklen rivayet eyledi- Enes şöyle demiş:
ResulüllahfSallallahü Aleyhi ve Seltem)'e bir şey sormaktan nehiy olunmuştuk. Bundan dolayı çöl halkından aklı başında bir adam gelerek biz de dinlemek şartiyle Peygamber (S.A.V.)'e sual sorması çok hoşumuza giderdi. Derken çoî halkından bir adam geldi ve:
«Ya Muhammed! Bize senin elçin geldi de şöyle bir lakırdı etti. Güya sen, Allah'ın seni Peygamber gönderdiği iddiasında bulunuyormuşsun öyle mi?» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«(Evet) doğru söylemiş.» buyurdu. O zât:
Şu halde gök yüzünü yaratan kimdir?» diye sordu. Resûlüllah (S.A.V.:
«Allah'dır.» buyurdu. Adam:
«Ya yeri kim yaratmıştır?.» dedi. Peygamber (S.A.V.):
«Allah» cevabını verdi. Adam:
« (Peki) şu dağlan kim dikti; ve onlarda her ne yarattı ise kim yarattı?» diye sordu. Peygamber (S.A.V.) (yine):
«Allah» buyurdu. Adam:
«Öyle ise Gök yüzünü ye yeri yaratan, şu dağlan diken Allah aşkına seni Allah mı gönderdi?» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«Evet» buyurdu. Adam:
«Hem senin elçin bize günümüzle gecemizde beş namaz farz olduğunu söyledi?" dedi. Peygamber (S.A.V.) :
«Doğru söylemiş» buyurdu. (Yine) o zat:
«Öyle ise seni gönderen Allah aşkına: Bunu sana Allah mı emretti?» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«Evet» cevabını verdi. Adam:
«Elçin bize, mallarımızdan zekât vermenin farz olduğunu söyledi.» dedi. Peygamber (S.A.V.):
«Doğru söylemiş» buyurdu. Adam:
«Seni gönderen Allah aşkına: bunu sana Allah mı emretti?» dedi. Resûlüllah (SA.V.) (yine):
«-Evet» buyurdu. Adam:
«Elçin bize, yılda bir Ramazan ayı orucunun farz olduğunu söyledi.» dedi. Peygamber (S.A.V.):
«Doğru söylemiş» buyurdu. Adam:
«Seni gönderen Allah aşkına: bunu sana Allah mı emretti?» dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
«Evet» buyurdu. Adam:
«Elçin bize, yoluna gücü yetenlerimize Beyti hacc etmenin farz olduğunu söyledi.» dedi. Peygamber (S.A.V.):
«Doğru söylemiş» buyurdular.
Enes demiş ki: Sonra o adam:
__Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, bu farzlardan
ne fazla yaparım ne de eksik, diyerek dönüp gitti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yemin olsun, eğer bu adam doğru söyledi ise mutlaka cennete girer.» buyurdular.
Hz. Enes (R.A.) :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir şey sormaktan nehiy olunmuştuk-* demekle »
«Çok şeyler sormayın...» [43]
ayet-i kerimesine işaret etmiştir.
Bundan niçin nehyedildiklerini az yukarıda görmüştük. Yine orada Peygamber (S.A.V.):
«Bana sorun.» buyurmuştu. Hadîadeki «Sorun» emri ile ayetteki «Sormayın» nehyi bir birine muarız gibi görünüyorsada hakikâtte ara-larmda hiçbir münâfât yoktur. Çünkü sorulmaması istenilen şeyler ihtiyaç görülmeyen lüzumsuz suallerdir. Yoksa lüzumlu suâli ayet-i kerime de yasak etmemiştir.
Sormak yasak edildikten sonra ashab-ı kiramın çöl halkından birinin sormasına arzu etmeleri, onlara henüz bu nehi ulaşmadığından ma'zur sa- yılacaklan içindir. Bir de çölde yaşayanlar zaten kaba saba olurlar. Onların bu hâli sual sormak için bir ma'zeret olabilir.
Ayrıca aklı başında biri olmasını istemeleri, lüzumlu şeyler sorsun ve sormasını da becerebilsin de herkes istifade etsin diyedir. Nitekim imam Mâiik hazretleri pek heybetli bir zât olduğu için talebesi kendisine çok çok sual soramaz; yabancı biri gelsin de sorsun diye beklerler-miş,
Hadîsde çölden geldiği bildirilen zât D.mâm b, Sa'lebe 'dir. Bu zâtın vefat tarihi ihtilaflıdır. Bazıları hicretten beş sene sonra olduğunu söylerlerse de yanlıştır. Çünkü o zaman henüz hacc farz olmamıştı. Doğrusu dokuzuncu yılda vefat etmiştir. Zaten insanların din-i İslama takım takım girmeye başlaması, Mekke'nin fethinden ve Hevâ2in'in hezimetinden sonradır. Bu da dokuzuncu yılda olmuş hatta o yıla «Sene-tü'I-Vüfûd», «Hey'etler Yılı» adı verilmiştir.
Hz. Dimam (R.A.)'in Peygamber (S.A,V.)'e «Ya Mu-hammed» diye hitâb etmesi ihtimâl, ona adıyla hitâbda bulunmanın yasak edilmesinden öncedir. Yahud da yasak edildiğini henüz duymamıştır.
Dimâm (R,A.)'m huzur-ı Nebeviye girerken müsîüman olup olmadığı da ihtilaflıdır. Hadîsin zahiri müsîüman olduğunu gösteriyor. Resulü11ah (S.A.V.)'in huzuruna gelişi, onu görmek ve evvelce öğrendiklerini sağlamlaştırmak içindir. Fakat İbni Abbâs (R.A.)'dan gelen

rivayette Dimam'm suallerini bitirdikten sonra şahadet getirdiği, sonra kavminin yanma dönerek onlara islâmiyyeti arzettiği ve hepsinin müsîüman oldukları kaydediliyor. İmam Buhâri Hz. Dimâm (R.A.)'in müsîüman olarak geldiğine kaildir. Bu takdirde Resulülîah (S.A.V.)'e:
«Gökyüzünü kim yarattı?» diye sorması ve diğer sualleri hakikatte suâl değil, takrirdir.

Mezkür Sualler Muhtelif Bilgilere Delalet Ederler.

Şöyle ki:
1- Evvela:
«Gök yüzünü kim yarattı?» diye mahlukatın yaratanını sorması güzel ve tertibli suâl sormayı bildiğini gösterir.
2- Sonra gök yüzünün ve yerin yaradanına yemin vererek Resulülîah (S.A.V.)'in onun Peygamberi olduğunu tasdike zemin hazırlamak için: «Seni Allah mı gönderdi?» diye sormuştur.
3- Peygamber (S.A.V.)'in risâletine iyice vâkıf olduktan sonra onu Resul gönderene yemin etmiştir ki, bu iş akl-ı selime vabeste güzel bir tertiptir.
4- Hadîsdeki yeminler, ihtiyaç üzerine değil, meseleyi te'kid ve takrir kabilindendir. Nitekim Teâl a Hazretleri, de hiç bir ihtiyacı olmadiği halde Kur'an-ı Kerim'de bir çok şeylere yemin etmiştir.
5- Hadîs-i şerif, beş vakit namazın her gün ve gece tekrarlanacağına ve her sene ramazan ayında oruç tutmanın farz olduğuna delildir.
6- İbni Salah:
«Mukallidin imâm sahihtir.* diyen ulemaya bu hadîsin delil olduğunu söylemiştir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Hz. Dimâm'in bir kişiden işiterek hiç delil aramadan inandığı risâlet meselelerinde kendisini takrir ve tasdik buyurmuş:
«Benim peygamber olduğumu anlaman için rou'cizelerîmi görmen ve kafi delillerle istidlal etmen lâzımdı...» dememiştir.
7- Hadîs, haber-i vâhidle amel caiz olduğuna da delildir.
8- Mühim işlerde ve müthiş haberlerde yemin caizdir.
Bu hadîsin Buhâri'deki rivayetinde Hz. E n e s (R.A.)*in şöyle dediği zikrediliyor:.
«Bir defa biz mescidde otururken deve üzerinde gelen bir adam yanımıza girdi. Ve hemen deveyi mescidin içine çökHirerek bağladı. Sonra:
— Muhammed hanginizdir? diye sordu. Biz kendisine:
— Şu oturan beyaz zâttır, diye cevap verdik. Adam:
— Abdülmuttalib'in oğlu mu? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem): Lebbeyk
«Sana icabet ettim» buyurdu. Adam:
«Ben sana bir şeyler soracağım ve biraz başını ağrıtacağım. Ama sakın bana darılma!» dedi. Resulülîah (S.A.V.)
«Aklına geleni sor.» buyurdular. Adam:
«Seni yaratan aşkına sana soruyorum. Seni Allah mı gönderdi?» dedi. Resulülîah (S.A.V.):
«Evet» buyurdular...
Hadîsin bundan sonrası M ü s 1 i m 'de olduğu gibidir. Buhâri rivayetinin delâlet ettiği ahkâm şunlardır:
1- Hin-i hacette sözü biraz uzatmak caizdir.
2- Câhilin sualine sabru tehammül göstermek ve dini hususunda muhtâc olduğu bilgileri ona. öğretmek lâzımdır.
3- Büyüklerin huzurunda özür beyan etmek caizdir.

11 (.,.)- Bana Abdullah h. Hâşim [44] el-Abdi rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Behzi [45] rivayet etti. (Dedi ki); Bize Süleyman b. el-Mugira, Sabit, [46] den naklen rivayet eyledi. Sabit demiş ki:
«Enes: Biz Kur'anda ResûHillah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e (lüzumsuz) bir şey sormaktan nehyolunmuştuk...» dedi; ve hadîsi bundan evvelki gibi rivayet etti.

4 – Kendisile Cennete Girilen İmanı Beyan Babı

Bu babta Ebu Eyyûb, Ebû Hüreyre ve Câbir (R. Anhüm) hazeratmdan rivayet olunan hadîsler görülecektir. Câbir hadîsini yalnız Müslim rivayet etmiştir. Diğerleri Buhari'de de vardır.

12 (13)- Bize Muhâmmed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amru'bnü Osman[47] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mûsâ b. Talha [48] rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebu Ey-yub [49] rivayet etti ki:
Resulüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) bir seferde iken önüne bir a'râ-bî çıkarak devesinin yedeğini yahud yularım tutmuş. Sonra:
«Ya Re&ulallab: Yahud Ya Muhammedi Beni cennete yaklaştıracak ve Cehennemden uzaklaştıracak şeyi bana haber ver!» demiş. Ebû Eyyub diyor ki:
Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) sükût buyurdu. Sonra ashabı i ra-sında göz gezdirdi ve:
— Yemin olsun tevftka m az har oldu; yahud:
— Yemin olsun hidâyete erdirildi, buyurdu. Ebu Eyyûb diyor ki: Resulüllah (S.A.V.) o zata: «Nasıl demiştin?» diye sordu.
O da sorduğu şeyi tekrar etti. Müteakiben Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'a ibâdet eder; ona hiç bir şey şerik koşmazsın. Namazı dosdoğru kılar; zekâtı verirsin. Sıla-İ rahîmi de yaparsın. Deveyi bırak.» buyurdu."
A'râbî: Kırda, çölde yaşayan demektir ki hazari yani şehirlinin zıd-dıdır. Nitekim arabî de aceminin zıddıdır.
Kelâm ulemasının ta'riüne göre tevfik: tâat için kudret halketmektir. Ma'siyet için kudret halketmeye de hizlân derler. Şu halde :
-Tevfike mazhar oldu.» cümlesinin ma'nası:
«Tâat işlemeye muvaffak kılındı» demek olur.
«•Allah'a ibâdet edersin...» cümlesindeki ibâdetten murad tevhidi ise namazı onun üzerine atfetmek te'sis yani temel bir sözdür. Fakat ibâdetten murâd tâat ise bu atıf, hâssı âmm üzerine atıf olur ki, hâssi iki defa zikretmekle onun şerefini göstermeyi ifâde eder. Namaza niçin mektûbe, zekâta neden mefruza denildiğini yukarıda görmüştük. Araplar hem Allah'a ibâdet eder hem de putlara taparlar; onları Allah'a şerik sayarlardı. Bundan dolayı Peygamber (S.A.V.) a'râbiye ibadeti tavsiye ettikten sonra ayrıca Allah'a şerik koşmamasını da

tenbih buyurmuştur.
Sıla-i rahim: akrabaya iyilik ve yardım etmektir ki; icabına göre selâm göndermek, nafaka vermek suretiyle geçimini kolaylaştırmak, ziyarette bulunmak ve hürmet göstermek gibi şeylerdir.
Suâli soran zât, Peygamber (S.A.V.)'den alacağı cevabı zorluk çekmeden anlayabilmek için devesinin yularını veya yedeğini sımsıkı tutmuştu. Bu sebebîe Resulüllah (S.A.V.) kendisine lâzım gelen cevabı verdikten sonra:
«Artık deveyi bırak» buyurdular.

13 (...)- Bana Muhâmmed b. Hatim ile Abdurrahman b. Bişr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Osman b. Abdillâh b. Mevîıeb ile babası Osman, Mûsâ b. Talha'yi Ebu EyyuVdan o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den dinlemiş olmak üzere bu hadîsin bir benzerini rivayet ederken işittiklerini anlattılar.
Bu hadîsin bütün asıl nüshalarında birinci tarikinde senedinde Amr b. Osman; ikinci tarikinde Muhammed b. Osman zikredilmiştir. Halbuki râvi ikisinde de ayni zst olup ismi Amr b. Osman" dır. Ona Ş u ' b e yanlışlıkla bir defa Muhammed demiş ve bu ismi bir daha böyle bellemiştir. Ş u ' b e 'nin bu vehmini bir çok hadis uleması beyan etmişlerdir. Hadîsi Buharı imam Ahmed b. Hanbe1 ve Nesai dahi rivayet etmişlerdir.

14 (...)- Bize Yahya b. Yahya et-temîmî rivayet etti. {Dedi ki): Bize Ebu'l-Ahvas haber verdi (H).
Bize Ebu Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l-Ah-vas [50] Ebu İshâk'dan [51] o da Musa b. Talha'dan o da Ebû Eyyub'dan naklen rivayet etti. Ebu Eyyub demiş ki:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e gelerek:
«Bana bir iş göster ki onu yaptığım takdirde beni cennete yaklaştırsın ve cehennemden uzaklaştırsm.» dedi. Peygamber (S.A.V.):
«Allah'a ibâdet eder; ona hiç bir şey şerik koşmazsın. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirsin. Akrabana da iyilik edersin.» buyurdu.
O zât dönüp gidince Resulüllah (SaliaUahü Aleyhi ve Selletn) :
«Eğer emrolunduğu şeylere sımsıkı sarılırsa cennete girmiştir.»* buyurdu.
îbni Ebî Şeybe 'nin rivayetinde:
«Eğer bunlara sımsıkı sar ılırsa» buyrutmuştur.
Kulun cennete girebilmesi, emrolunduğu şeyleri yapmasına ve yasak edilenlerden kaçmasına bağlıdır. Binaenaleyh burada:
«Nehyolunan şeylerden de kaçınırsa» cümlesi mukadderdir.
Maamafih ibâdetten murâd tâat olduğuna göre böyle bir takdire lüzum da görülmeyebilir. Bu hadîs, asıl nüshaların ekserisinde burada olduğu gibi
«Eğer emrolunduğu şeylere sımsıkı aarılırsa..» şeklinde zabtolunmuştur. Hafız Ebû Âmir el-Abderi
-Eğer kendisine emrettiğim şeylere sımsıkı sarılırsa...» şeklinde rivayet etmiştir. Her iki rivayet de sahihtir.
Resulüllah (S.A.V.)'in bu hadîsde sıla-i rahimi, başka hadîslerde daha başka şeyleri zikretmesi, soranların hâlini nazar-ı i'tibara aî-dığmdandır.

15 (14)- Bana Ebu Bekir b. İshâk[52] rivayet etti. {Dedi ki): Bize Af-iân[53] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb[54] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd, Ebû Zür'a'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti ki:
Bedevinin biri ResuHillah(Saüallahü Aleyhi ve Sellem) fe gelerek:
__Yâ Resulâlîah! Bana bir amel göster ki, onu yaptığım zaman cennete gireyim, demiş. Resulüllah (S.A.V.):
-Allah'a ibâdet eder; ona hiç bir şeyi şerik koşmazsın. Fara olan namazı dosdoğru kılarsın; farz kılınan zekâtı verirsin. Ramazanı da tutarsın.»
buyurmuş. Bedevî:
__Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, ebediy-
yen bundan ne fazla bir şey yaparım; ne de eksik bırakırım, demiş, O dönüp giderken Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem):
-Cennetlik bir adam görmek isteyen şu zâta bakıversin!-buyurmuşlar.
Buhari şârihi Aynî 'nin beyanına göre gelen bedevinin adı ISa'd b. el-Ahram 'dır. Anlaşılan Peygamber (S.A.V.) >bu zatın sözünde durarak ibâdetine devam edeceğini ve cennete gireceğini bilmiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Cennetle müj-delenenler on zâttır. Bununla on bir olmuyorlar mı? Bu suâlin cevabı şudur:
Evet on bir oluyorlar; fakat bir şeyi nassan bir sayı ile bildirmek o sayıdan fazla olamayacağına delâlet etmez. Binaenaleyh .Resulüllah (S.A.V.)'in bir defa cennetliklerin on kişi olduğunu beyan etmesi başka defa daha başkalarının da cennetlik olduğunu müjdelemesine mâni' değildir. Nitekim Peygamber (S.A.V.) Hz. Hasan ve Hüseyn (R.A.) ile ümmehat-i mü'minin olan zevcelerinin de cennetlik olduklarını tebşir buyurmuştur.

Hadis-i Şerif Aşağıdaki Meselelere Delalet Etmektedir:

1- Ulemadan bazılarına göre Ramazan A11ah'in isimlerinden biri olduğu için Ramazan ayma sadece Ramazan demek caiz değilsede bu hadîs onların aleyhine delildir. Yani «Ramazan geldi; ramazan gitti» demekte bir beis yoktur.
2- Kelime-i şehâdeü getirerek namaz, oruç ve hacc gibi ibâdetleri ifâ eden cennete girecektir.
3- Bilmeyen bir kimsenin bilene: «Cennete hangi amel sebebile girilebilir?» diye sorması caizdir.
4- Dini hususâtı bilenlere sormak lâzımdır.
5- Bütün dinî vazifelerini hakkıyla îfa eden bir mü'min cennetle müjdelenebilir.

16 (15)- Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb[55] rivayet etti. ler. Lalız Ebu Kureyb'indir. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye[56], A'meş'den o da Ebû Süfyan'dan [57], o da Cabir'den [58] naklen rivayet etti, Câbir şöyle demiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Nu'mân b. Kavkal geldi ve:
— Yâ Resulâllah! Ne buyurursun? Farz namazı kıldığım, haramı haram ve helâli helâl bildiğim zaman ben cennete girer miyim? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Evet» buyurdular.
A'meş [59] lakabıyla anılan Süleyman b. Mihrân müdellislerdendir. Müdellis bir râvînin «an fülânm» diyerek rivayet ettiği hadîsle ihticâc

olunamaz. Ancak o hadîsi başka bir tarikten işittiğini tasrih ederse o zaman kabul edilir. Buhâri ile Müs1im'de bu nevi'den görülen hadîsler râvînin başka tarikten işittiğine hamlolunmuşlardır. Ebu Amr îbni Salâh'a göre:
«Harami ds haram tanırsam...» cümlesinden murâd iki şeydir.
Haramı haram i'tikad etmek ve bir de onu yapmamak. Helâli helâl tanımakta ise sadece o şeyin helâl olduğuna i'tikad etmek kâfidir.
Bu hadîs bütün imân vazifelerine ve sünnetlere şamildir. Zira haramı haram, helâli helâl tanımak şeriatın bütün emir ve nehiylerine uymaktan kinayedir.

17 (...)- Bana Haccâc b. eş-Şâir ile el-Kaasim b. Zekeriyya [60] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ [61], Şeyban'dan [62], o da A'meş'den, o da Ebû Salih ile Ebû Süfyân'dan onlar da Câbir'den naklen rivayet ettiler. Câbir:
Numan b. Kavkal:
— Ya Besulâllah!... dedi, diyerek bundan evvelki hadîsin benzerini rivayet etmiştir. [63] Ebû Salih ile Ebû Süfyân bu hadîse:
«Ve bunun üzerine hiç bir şey katmazsam» cümlesini ziyade etmişlerdir.
Hz. Nu'man'ınbuve bundan sonraki hadîslerde farz namazı kılmayı ve haramı haram, helâli helâl tanımayı kabul ettikten sonra:
«Bunun Üzerine hiç bir şey katmazsam...» diyerek bunlarla iktifa etmesi ihtimal müslümanhğı yeni kabul ettiği içindir. Bu takdirde ona alışmak ve hayıra karşı kendinde bir hırs ve gayret hasıl obuası için âdeta mühlet istemiş oluyor. Maamafih cihâd gibi pek mühim hayır işleriyle meşgul olduğundan nafile ibâdetlere vakit bulamayacağım anlatmak istemiş olması ihtimali de vardır.

18 (...)- Bana Selemetü'bnü Şebîb[64] rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Hasen b. A'yen[65] rivayet etti. (Dedi ki): Bize M a'kil[66] —ki İbni Ubey-dillahtir— Ebu'z-Zübeyr' [67]den, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki:
Bir adam Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş. Ve:
— Ne buyurursun? Farz namazları kıldığım, Ramazanı tuttuğum, helâli helâl, haramı haram tanıdığım ve bunların üzerine hiç bir şey ziyâde etmediğim zaman ben cennete girer miyim? demiş. Peygamber (S.A.V.):
«Evet- buyurmuş. Adam:
— Vallahi bunun üzerine hiç bir şey ziyade etmem., demiş.
Hadîsin senedinde imam Müslim (R.)'in Mâ'kıl b. Ubey-dil1ah yerine:
«Ma'kıl ki tbni Ubeydülah'dır» demesi, rivayette «tbn» kelimesi bulun-madığmdandir. Kitabımızın baş tarafında da görüldüğü vecihle böyle yerlerde Müs1im'in âdeti burada olduğu gibi rivayete bir şey katmamak şartıyla izâhda bulunmakdır.

5 - İslamın Erkanı İle Yüce Temellerini Beyan Babı

19 (16)- Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânı rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid yâni Süleyman b. Hayyân el-Ahmer [68] Ebû Mâük el-Eşca'i'den[69] , o da Sa'd b. Ubeyde'den[70] o da İbni Ömer'den,[71] o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellemt'den naklen rivayet etti. Resûlüilah (S.A.V.):
«İslâm beş şey üzerine kurulmuştur :**1 -** Allah'ın tevhid olunması, **2** - Namazın kılınması, **3 -** Zekâtın verilmesi, **4** - Ramazanın tutulması, **5 -** Hacc üzerine.» buyurmuşlar. Derken bir adam: [72]
«Rivayetin tertibi: hacc edilmesi ve Ramazanın tutulması şeklinde değil midir?» demiş. İbni Ömer:
«Hayır; (Ramazanın tutulması ve hacc edilmesi şeklindedir.) Ben bunu Resûlüilah (Saîhllahü Aleyhi ve Sellem) 'den böylece işittim.» demiştir.
Temel başka onun üzerine bina edilen şey başka olduğuna göre eğer bu hadîsdeki «İslâm» dan murad Cibril hadîsinde zikri geçen şeyler ise ma'na:
«İslâm beş şeyden kurulmuştur.» takdirindedir.
Çünkü İslâm bu beş şeyin kendisidir. Yok islâm kelimesiyle daha umumi bir mâna yani din kasdedilmişse o zaman bu kelime istiare olur. Yani din, beş rüknüyle birlikde, beş direk üzerine kurulan çadırla temsil edilmiş demektir. Zira bu beş şey dinin temelidir.
Asıl nüshalarda bu hadîsin birinci ve dördüncü tariklerinde ki «Hamse» kelimesi müennes tası ile yani şeklinde; ikinci ve üçüncü tariklerde ise (tâ) sız yani şeklinde yazılmıştır. Hatta bazı mu'temed nüshalarda dördüncü tarikde bile (tâ) sız zikredilmiştir. Bu rivayetlerin iki şeklide sahihtir, (tâ) ile rivayet:
«Beş rükün üzerine» diye yahud buna benzer bir şekilde; (tâ) sız rivayet ise:
«Beş haslet» diye yahud benzeri bir şekilde tavsif olunur.
Keza birinci ve dördüncü rivayetlerde oruç hacdan evvel; ikinci ve üçüncü rivayetlerde ise hacc oruçtan önce zikredilmiştir. Hz. İbni Ömer (R.A.) bu hadîsi iki şekilde de rivayet etmişken neden haccı oruçtan evvel zikreden o zâta karşı inkârda bulunduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmanı Nevevi 'nin tahminine göre ihtimal İbni Ömer (R.A.) bu hadîsi Resûlüilah (S.A.V.)'den iki defa işitmiş; ve bir defasında evvela haccı sonra orucu; diğerinde evvelâ orucu sonra haccı zikretmiş; o da muhtelif zamanlarda hadîsi iki şekilde rivayet etmiştir. Ancak o zât kendisine itiraz ederek haccın oruçtan önce söyleneceği iddiasında bulununca Hz. îbni Ömer (R.A.):
«Bilmediğin bir şey hususunda bana i'tiraz ederek karşı gelme ve ; tahkik etmediğin şeye dil uzatma! Bu hadisde oruç evvel zikredilmiştir. Ben bunu Eesûlüllah (S.A.V.)'den böyle işittim...» demiştir; ki bu söz kendisinin ayni hadîsi iki şekilde işitmiş olduğunu inkâr demek değildir. İkinci bir ihtimal de İbni Ömer (R.A.)'m hadîsi Peygamber (S.A.V.)'den iki vecihle işitmişken haccın evvel zikredildiği şeklini unutmuş olmasıdır. O zata inkârda bulunması bundandır. Bu babdâ ü/erinde durulan en kuvvetli ihtimaller bunlardır.
Ayrıca muhaddisler-den Ebu Amr İbni' s-Salâh şunları söylemiştir:
«İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma)'nm Resûlüilah (SaMlahü Aleyhi ve Seliem) 'den işittiği şekli muhafaza ederek aksini kabul etmemesi (vav) in tertib iktiza ettiğine delil olabilir. Nitekim Şâfüyye fukahasından bir çokîanyla bazı nahv imamlarının mezhebi budur.»
(Vav) m tertib iktizâ etmediğini söyleyenler —ki cumhura gorî muhtar olan kavil budur — :
İbni Ömer (R.A.)'mn bu şekilde hareket etmesi (vav) tertib , iktizâ ettiği için değil, Ramazan orucu hicretin ikinci yılında farz kılındığı, hacc farizası ise altıncı veya dokuzuncu yılda nazil olduğu içindir. Tabiî ki ilk farz olanın hakkı evvel zikredilmektir. İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) 'nm işittiği şekli muhafaza etmesi bundandır, diye bilirler.
Haccın evvel zikredildiği rivayete gelince: galiba bunu manâ itibariyle rivayeti caiz gören biri yapmış olacak. Evvel zikredilmek icâbeden yahud daba mübim olan bir şeyi sonra zikretmek arapçada çok vâki olduğundan takdim te'hir yapmak suretiyle tasarrufta bulunmuştur. Bunu rivayet eden râvi İbni Ömer (R.A.)'nm ayni şeyi yasak ettiğini de duymamıştır. Bunu iyi anla! Zira bu mesele ulema tarafından beyan edildiğini görmediğim müşküllerden biridir.»

İbni's-Salâh'm sözü burada bitti. Ancak onun bu mütalâasını imanı Nevevi iki verinle zaif buluyor. Şöyle ki:
(1) Her iki rivayet (yanî bir rivayette haccın diğer rivayette orucun tvvel zikredilmesi) sahih olarak sübût bulmuşlardır. Ma'nâ itibariyle ikisi de sahihtir; aralarında hiç bir münâfât yoktur. Binaenaleyh bu iki rivayetin birini iptal etmek caiz olamaz.
(2) Böyle bir yerde takdim te'hir ihtimaline kapı açmak hem râvi-lere hem de rivayetlere dokunmak demek olur. Çünkü eğer böyle bir kapı açılırsa bize rivayet nâmına i'timada şayan pek az şey kalır. Bunun butlanı ile üzerine terettüp eden mef sedetlef ise meydandadır.
Ebû Avâne 'nin rivayetinde Hz. îbni Ömer (ît. A.) o zâta: «Ramazan orucunu Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve 5e//emj'in ağzın-dai işittiğin vecihle o beş şeyin sonuna bırak:» demiştir.
tbni's-Salâh bu rivayetin Müslim rivayetine mukavemet edemeyeceğini söylemiş ise de Nevevi bunun da sahih olması ihtimalinden bahsederek hadisenin ayrı ayrı, şahıslarla iki defa vuku' bulmuş olabileceğini ileri sürmüştür.

20 (...)- Bize Sehl b. Osman[73] el-Askerî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Zekeriyyâ[74] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sa'd b. Târik rivayet etti. Dedi ki: Bana Sa'd b. Ubeydete's-Sülemi, tbni Ömer'den o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (S.A.V.) şöyle buyurmuşlar:
«islâm beş temel üzerine kurulmuştur: **1-** Allah'a İbâdet edilmek, Ondan başka (tapılan) şeylere de küfürde bulunulmak, **2-** Namazın dosdoğruoru- kılınması, **3 -** Zekâtın verilmesi, **4 -** Beytin haccedi.rnesi, **5 -** Ramazan cunun tutulması üzerine..*
Salât: lûgatta duâ etmek, çantı sallamak, bir şeyi yumuşatıp doğrultmak ve ateşe sokmak veya yaslamak ma'nalarma gelir.
Şeriatte: Erkân-ı ma'lume ve ef'al-i mahsusa'dır ki, bu erkân ve fiillerin içinde salâtın büf n lügat ma'nâlan mevcuddur.
Zekât: lûgatta temizlik, büyüyüp gelişme, lâyık olma ve bolluk içinde yaşama ma'nalarma gelir.
Şeriatte: Üzerinden sene geçen nisâb mikdarı malın bir cüzünü iâşimî olmayan bir fakire vermektir. Zekâtta da kelimenin lügat n a'na-lan mevcuddur.
Hacc: lûgatta, kasdetmek ma'nasınadır. Şer'an: İbâdet için Mîkke'yi kasdetmek olup: Vakt-i mahsusda mekân-ı mahsusu kasd-i mahsustur diye tâ'fif edilir.
Savın: lûgatta yemekten kesilmek, yememek, susmak, rüzgârı ı sakinleşmesi gibi bir çok ma'nalara gelir.
g Şeriatte: Niyetli olmak şartıyla gündüzün yiyip içmekden ve cima*
etmekden kendini tutmaktır.
Salâtın ikâmesi: namazı bütün erkân ve şartlarına riâyet ederek kılmaktan kinayedir.
ttâ-i zekât ve savm-ı ramazan terkipieriyle haceda hazifler vardır.
Bunların asılları: «Zekâtı miistehik olanlara vermek,-
«Ramazan ayının orucunu tutmak»
«Beyti hacc etmek» takdirindedirler.
Terkiblerdeki izafetler de hükmün sebebine izafeti kabilindendir. Çünkü hacem sebebi Beyt yani Kâbedir. Bundan dolayıdır ki sebebi tekerrür etmediği için hacc da tekerrür etmeyip bir kişiye ömründe bir defa farz olur. Orucun sebebi aydır. Ayı görmek her yıl tekerrür ettiği için oruçda her sene tekrarlanır.

21 (...)- BizeUbeydüllah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsim —ki İbni Muhammed b. Zeyd b Abdil-lâh b. Ömer'dir — babasından naklen rivayet etti. Dedi ki: Abdullah şunları söyledi:
Resulü 11 ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): buyurdular.
İslâm beş teme! üzerine kurulmuştur: **1 -** Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehadet etmek, **2 -** Namazı kılmak, **3 -** Zekâtı vermek, **4 -** Beyti haccetmek**, 5 -** Ramazan
orucu üzerine.»
Bu hadislerin zahirlerine bakılırsa beş şeyden birini terk eden kimsenin müslüman olamayacağı anlaşılırsa da hakikatde bunlardan birini terk edenin dinden çıkmadığına icmâ-ı ümmet vardır. Vâkıâ imam Şafiî ile imam Ahmed b. Hanbel'e göre namazım kılmayan kimse öldürülürse de bu ceza küfür ettiği için değil bir hadd-i şer'i olmak üzere verilir. İmam Ahmed'le bazı Mâlikilerden bir rivayete göre namazını kılmayan kimse küfrettiği için öldürülür; fakat bu rivayet
icmaı bozacak mahiyette değildir.
-«Bir kimse kasden bir namaz terkederse muhakkak kâfir olur.» hadis-i şerifi zecir ve tehdide hamlolunmuştur.
Yahud: namazı terketmeyi helâl i'tikad ederse, diye te'vü olunmuştur. Buradaki küfürden, küfran-ı ni'met ma'nası kasdedilmiş de olabilir.

Babımız Hadislerinin İfade Ettiklebi İkinci Hüküm:

Mezkûr beş şeyin farz-ı ayın olduklarıdır. Binaenaleyh bunlardan hiç biri, bazı kimselerin eda etmesiyle diğerlerinden sakıt olmaz.

22 (...)- Bana İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti, (Dedi ki): Bize Hanzale [75] rivayet etti. Dedi ki:
İkrimetü'bnü Hâlid'i [76] Tâvûs'a şunu rivayet ederken. işittim:
— Bir adam Abdullah b. Ömer'e:
«Sen gaza etmiyor musun?» demiş. İbni Ömer (R.A.): «Ben Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Şüphesiz ki islâm beş teineİ üzerine kurulmuştur: **1-** Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına şehâdet, **2 -** Namazı kılmak, **3 -** Zekâtı vermek, **4 -** Ramazanı tutmak, **5 -** Beyti hacc etmek (temelleri özerine) » derken işittim, cevabım vermiş.
Beyhaki îbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) 'ya suâl soran zâtın Hakîm namında bir adam olduğunu söyler.
İbni Ömer hazretlerinin kendisine bu şekilde cevap vermesi onun cihâdı farz-ı ayın i'tikad ettiğim anladığı içindir. Halbuki cihâd farz-ı kifâyedir. Bunu kendisine hadîsle anlatmak istemiştir. Zaten nefs-i hadisde cihâdın zikredilmemesi ya farz-ı kifaye olduğundan yahud o gün henüz cihâd farz kılınmadığındandır. Hadîsde zikredilen beş şey ise farz-ı ayındırlar. Ulemâdan Davûdî'nin beyanına göre cihad evvelâ farz-ı ayn olarak meşru' kılınmış; Mekke 'nin fethinden sonra kâfirlerden uzakta yaşayan müslümanlardan bu farz sakıt olmuş; kâfirlere yakın bulunanlara cihâd farz olarak kalmıştır. Hz. îbni Ömer (R.A.) ile Süfyari-ı Sevri ve İbni Şübfüme'ye göre cihâdın farz olmadığı rivayet edilir. Ancak düşman hücum eder de islâm hükümdarı müslümanlara cihadı emreylerse onlara göre de cihad herkese farz olur. Mamafih bu onlardan gelen bir rivayettir. İhtimal diğer bir kavle gere onlar da cihâdın farz olduğuna kaildirler. Bu suretle cihâdın farziy-yetine icma-ı ümmet de vaki' olmuş ve bu mühim vazife kitab, sünnet ve icma'ı ümmet ile muhkem bir farize halinde meşru kılınmıştır. Şayet bu zevatın cihadın farz değil mendûb olduğuna kail bulundukları rivayeti doğru ise te'vîli gerekir ve: «Onların

muradı cihadın farz-ı ayın olmadığını beyandır.» denilir. Tafsilât fıkıh kitaplanndadır.
Burada bazı sualler hatıra gelebilir şöyle kir
1- İslâmın şartlarını bildiren bu hadîslerin bazılarında:
"Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet etmek-denildiği halde neden diğer bazılarında bunun yerine: «Allah'ın tevhİd olunması» veya: «Allah'a ibâdet edilmek» denilmiştir.
Bu suâle cevaben bazıları, birinci hadîsin lâfzan, diğerlerinin ise manan nakledildiğini ve farkın bundan ileri geldiğini söylemişlerdir. Alim bir zâtın hadîsi ma'nen nakli meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e göre caiz değildir. Ekser-i ulema bunu caiz görürler. Fakat hadîsdeki lâfızların yerlerini ve terkiplerini bilmeyenlerin, ma'nâ itibariyle hadîs rivayet etmeleri bilittifak haramdır.
2- Bu hadislerde beş şeyin dinin temeli olarak gösterilmesinin vec-hi nedir?
Cevap: Çünkü ibâdet yâ sözlü yahud sözsüz olur. Sözle edilen ibâdet Kelime-i şehadettir, sözsüz ibâdet de ya terk ya fiille olur. Terk suretiyle edilen ibâdet oruçtur. Zira oruç yeyip içmeyi ve cimâı terk etmekle tahakkuk eder. Fi'li ibâdetler de ya bedenle yapılır; yahud mal ile veya her ikisiyle eda edilir. Bedenle yapılan ibâdet namazdır. Mal vermek suretiyle yapılan zekât, her ikisiyle eda edilen de hacc'dır.
3- Bu hadîslerde peygamberlerle melekler ve diğer inanılması icâb-eden şeyler neden zikredilmemiştir? Halbuki bunlar Cibril hadîsinde zikredilmişlerdir.
Cevap: Çünkü şehadetten murâd: Peygamber (S.A.V.) ı ve onun getirdiği her şeyi tasdik ve kabuldür. Bittabi bu, i'tikad edilmesi gereken her şeye şamildir. Hadîs-i şerif dinin erkânını bildiren pek büyük bir esastır.

6- Allah Teala İle Resulü Sallallahu Aleyhi ve Selleme ve Dinin Şeriatlerine İman, Dine Da'vet Île Onun Mahiyetini Sormay ve Bellemeyi, Kendisine Dini Ulaşmamış Olana Dini Tebliğ Etmeyi Emir Babı

'Bubâbta İbni Abbâs (R.A.) ile Ebu Saîd-i Hudrî (R.A.)'dan rivayet edilen hadîsler vardır. İbni Abbâs hadîsini Buhâri'de rivayet etmiş; Ebı Saîd hadîsini ise yalnız Müslim tahrîc eylemiştir.

23 (17)- Bize Halef b. Hişâm[77] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Haramâd b. Zeyd, Ebû Cemre'den[78] naklen rivayet etti. Sbû Cemre: İbni Ab-bûs'tan işittim, demiş. H.
Bize Yahya b. Yahya dahi rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Abbâd b. Abbâd, [79], Ebû Cemre'den ,o da İbni Abbâs'tan naklen haber verdi. İbni Abbas şöyle demiş :
Abdiilkays hey'eti Resûlüllâh (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellent) *in huzuruna gelerek:
— Yâ Resulâllah! Şu mahalle sakinleri bizler, Rabîa'mn bir koluyuz. Seninle aramıza Mudar kâfirleri girmiştir. Bu yüzden sana ancak haram, aylarda gelebiliyoruz. İmdi bize öyle bir şey emret ki onunla hem kendimiz amel edelim hem de bizden sonrakileri ona da'vet ey ley elim; dediler. Besulüllah (S.A.V.) şöyle buyurdular:
«Size dört şey emrediyor; dört şeyden de sizi nehyediyorum : 1 - Allah'a İmanı, (sonra bunu kendilerine tefsir ederek) Atlah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Resulüllah olduğuna şehâdeti; 2 - Namazı kılmayı; 3 - Zekâtı vermeyi; 4 - Bir de aldığınız ganimetlerin beşte birini vermenizi (emrediyorum). 1 - Dubbâ'dan, 2 - Han tem'den, 3 - Nakir, 4 - Mu-kayyer'den de sîzi nehyediyorum.»
Halef kendi rivayetinde:
«Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdeti...» ifadesini ziyâde etmiş ve bir parmağını yummuştur.
Nevevi'nin beyanına göre hadîs ilmini bilmeyenler:
«Bu hadîsin isnadını Müslim lüzumsuz uzatmış; halbuki böyle yerlerde gerek' kendisinin gerekse sair muhaddislerin âdeti silsileyi kısaltarak:
— Hammad ile Abbâd'dan, onlarda Ebû Cemre'den, o da İbni Abbas'-dan naklen rivayet olunmuştur, demektir, şeklinde bir iddia da ortaya atabilirler* Fakat bu iddia bir vehimden ibarettir. Çünkü muhaddisîerin iki rivayeti birleştirmesi ancak râvilerin sözü birbirlerinin ayni olduğu zamandır. Burada öyle değildir. Hanım âdın Ebû Cemre'den rivayetinde:
— İbni Abbâs'tan işittim, denilmiş; Abbâd'ın Ebû Cemre'den rivayetinde ise;
— İbni Abbâs'tan rivayet olunmuştur, ifâdesi kullanılmıştır. Binaenaleyh her iki râvinin rivayetini olduğu gibi zikretmek gerekir. İmam Müslim bu gibi inceliklere son derece dikkat eder.» Nevevi , talebenin İde dikkatli olmasını tenbih etmektedir.
Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesaî muhtelif yerlerde tahric etmişlerdir.
Vefd: Mühim şeyler görüşmek üzere büyüklerin huzuruna gönderilmek için seçilen cemâattir. Müfredi (Vâfid) tir. Bazılarına göre vefd de-mlebi:_nek için uzaklardan gelmiş olmaları şarttır. Yakından gelenlere vefd denilmez.
Abdülkays kabileleri içinde Peygamber (S.A.V.'e ilk gelen hey'et budur ve Mekke 'nin fethedildiği sene gelmiştir. Hey'e-tin başında el-Eşeccü'l -Aşarî lâkabını taşıyan el-Mün-i r b. Âiz bulunuyordu. Bunların kaç kişi oldukları ihtilaflıdır. Bir rivayette on dört, diğer bir rivayete göre on üç süvari imişler. Kırk kişi oldukları dahi rivayet olunmaktadır. Hatta hadîsin muhtelif rivayetleri bir araya getirilince ayni hey'ete dahil olanların sayısı kırk beşe yükselmektedir. Binaenaleyh muayyen bir aded üzerinde durmak sahih görülmemektedir. Zâten Buhârî ile Müslim bu sebebten hadîsi muayyen bir adedle tahriç etmemişlerdir.
Bu hey'etin Peygamber (S.A.V.)'e gelmesinin sebebi şudur: Münkız b. Hayyan namında bir zât câhiliyyet devrinde Medine'ye ticaret mallan getirirdi. Bu işe hicreti Nebiy (S.A.V.)'den sonra da devam etti. Bir gün Münkız bir yerde otururken yanından Resulüllah (S.A.V.) geçti. Münkız onu görünce hemen ayağa kalktı. Peygamber (S.A.V.) kendisine iltifatta bulundu; ve kavminin hal'ü şanını sordu. Sonra eşraf takımının birer birer isimlerini söyleyerek ne vaziyette olduklarını sordu. Bunun üzerine Münkız (K.A.) derhal müslüman oldu; ve Fatiha ile Alâk sûrelerini öğrendi. Bilâhare Hecer tarafına gitti. Resulüllah (S.A.V.) onunla Abdülkays kabilelerine bir mektup gönderdi. Münkız (R,A.) mektubu götürdü. Ve bir kaç zaman yanında gizledi ise de sonra karısı onu buldu. Münkız'm karısı el-Münzir b. Âiz'in yani Peygamber (S.A.V.) 'e gelen hey'etin reisi el-Eşecc'in kızı idi. Hz. Münkız (R.A.) namaz kılar; Kur'an okurdu. Karısı bundan kuşkulan-nıştı. Keyfiyeti babasına açarak;
«Kocam Medine'den geleli esrarengiz bir hâl aldı. Ellerini ayaklarını yıkıyor — Kıbleyi göstererek — şu tarafa dönüyor; ve kimi belini eğilti-yor; kimi yere kapanıyor. Oradan geleli âdeti budur.» dedi. Bunun üzerine babası, Hz. Münkız (R.A.) ile buluştu; ve bu meseleyi görüştüler. Neticede E ş e c c 'in kalbine islâmiyyet yerleşti. Sonra Resulüllah (S.A.V.)'in mektubunu kavmine götürdü. Mektubu kendilerine okuyunca hepsi müslüman oldular; ve Resulüllah (S.A.V.)'in yanma gitmeye ittifak ettiler. Evvela mevzu'u bahsimiz heyet yola çıktı.
Bunlar Medine'ye yaklaşınca Peygamber (S.A.V.) yanındakilere:

-Size çarklıların en hayırlısı olan Abdülkays hey1eti içlerinde el-Eşec-cü'i-Asari olduğu halde ahîdlerini bozmadan, değiştirmeden ve şüpheye düşmeden gelmiştir...» buyurarak onların geldiklerini haber verdi.
Gelen hey'etin kendilerini Rabia kabilesinden diye takdim etmeleri Abdülkays, Rabia kabilesinin bir dalı olduğundandır. Bunlar Bahreyn taraflarında yaşarlardı. Kendileriyle Medine arasında Mudar kabilesi bulunuyordu. Mudar kabilesi aslında Rabia'nm kardeşi olmakla beraber henüz müşrik idiler. Bu sebebten Rabia'lılar kolay kolay Medine'ye gidemiyor; oraya gitmek için haram ayların gelmesini bekliyorlardı. Çünkü kâfirler o aylara hürmeten onlarda harb etmezlerdi. Müslümanlar da bundan bilistifade Medine-i Münevvere'ye Resulüllah (S.A.V.)'in yanma giderlerdi. Hadîsdeki:
cümlesinde nahiv ilmine göre ihtisas vardır. Mansub oluşu bundandır, Cümle:
«Bizler, şu kabile, Rabîamn bir kolu-
yuz.» takdirindedir.
Hayy: aslında kabilenin oturduğu yerin ismi yani mahalledir. Sonra bu isim kabileye verilmiştir.
terkibindeki izafet Küfe ulemasına göre mevsufu
sıfatına izafet kabîlindendir. Bu onlara göre caizdir. Fakat Basra 'lılara göre caiz değildir. Onlara göre burada cümlede mahzuf vardır. Terkib:
«Haram olan vaktin ayı» takdirindedir. Buradaki terkibde şehr kelimesi müfred kullanılmışsa da maksad cins itibariyle bütün haram aylardır. Nitekim bazı rivayetler:
«Haram aylan» diye cem'i suretinde' zikredilmiştir.
Haram ayları: Zülka'de, Züîhicce, Muharrem ve Receb'tir. Bu hususta ulemanın ittifakı vardır. Yalnız mezkûr ayların nasıl sayılacağında ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre Muharrem'den başlayarak Receb, Zülka'de ve Züîhicce denilir. Medinellier Zülka'de'den başlayarak Züîhicce, Muharrem ve Receb diye sayarlar. Ekseri ulemanın bu kavli tercih ettikleri söylenir.
Haram aylarda harbetmek tâ Hz. İbrahim (S.A.V.) zamanında haram kılınmıştır. Bu tahrîm îslâmiyetin ilk zamanalrına kadar devam etmiş; nihayet Receb ayında harp helâl kılınmış; diğerlerinde yine haram
olarak kalmıştır. Hatta bazılarına göre Eeceb ayında bile haramdır. Bunun sırrı, emniyeti sağlamaktır.
FAİDE: Arabî aylardan yalnız Muharrem'in başına harf-i ta'rîf getirilerek el-Muharrem denilmiştir. Diğerleri harf-i ta'rifsiz kullanılırlar. Keza aylardan üçü yani Ramazan, Rebîülevvel ve Rebiülâhir şehr kelimesinin izâfetiyle Şehr-u Ramazan ilâh... şeklinde kullanılır.
Şehr : ay demektir. Aya bu ismin verilmesi ma'lûm ve meşhur olmasındandır. Bu hadîsi gerek Müslim gerekse Buharı muhtelif lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Hatta bazı rivayetlerde hacc, bazılarında oruç zikredilmemiştir. Bunları müşkil sayanlar olmuşsa da ehl-i tahkik ulemaya göre burada işkâl yoktur. Asıl işkâl Resulüliah (S.A.V.) : «Size dört şey emrediyorum» buyurmuş olduğu halde ekseri rivayetlerde beş şey zikredilmesindedir. Ulema bu müşküle muhtelif cevaplar vermişlerdir. Mezkûr cevaplar içinde en ziyade kabule şayan olanı îbnİ Battal'in Sahih-i Buharı şerhinde verdiği şu cevaptır :
* «Resulüliah (S.A.V.) onlara va'dettiği dört şeyi emir buyurmuş; sonra ayrıca bir beşinciyi yani beşte bir meselesini ziyade etmiştir. Çünkü gelen hey'et Mudar kâfirlerine komşu yaşıyorlardı. Bu sebebten hepsi cengâver ve ehl-i ganimet kimselerdi.»
Ebu Amr İbni Salâh dahi buna yakın izahatta bulunmuş
ve şöyle demiştir :
Peygamber (S.A.V.)'in o hey'ete tekrar imânı emretmesi, söyleyeceği dört şeyi anlatmak ve onları imân diye tavsif etmek içindir. Ondan sonra dört şeyi: iki şehâdet, namaz, zekât ve oruçla tefsir buyurmuştur.»
Görülüyor ki bu hadîs, islâmın beş temel üzerine kurulduğunu ifade eden hadîse ve Cibril hadîsinde islâmın beş şeyle tefsir edilmesine muvafıktır. İslama iman da denilebüdiği; imanla islâmın. bazen ayni ma'naya hazan da ayrı manalara geldikleri yukarıda görülmüştü.
İbni Salâh bundan sonra hulasaten şunları söyler : «Bu hadîsde haccın zikredilmemesi o zaman henüz hacc farz kılınma-dığındandır denilmiştir. Fakat ayni rivayette orucun zikredilmemesi ra-vinin ihmalindendir. Yâni Peygamber (S.A.V.)'den sâdır olma ihtilaftan değil, râvîlerin belleyiş ve zabıt hususundaki farklardan doğan ihtilaftandır. «Ganimetin beşte birini vermeniz...» ta'biri üzerine ma'tuf değildir. Zira bu takdirde va'dedilen dört şey beş olmuş olur. O ancak: üzerine atfedilir. Ve bu suretle dört şeye izafe ve ilâve edilmiş olur. Yani size dört şeyi ve bir de beşte bir meselesini emrediyorum, demek olur. Hadîsin bu cümlesi ganimet mallarınm beştebirini vermenin farzolduğunu ifade etmektedir. Bu bâbtaki tafsilât inşallah yeri gelince verilecektir.
Dübbâ', hantem, nakir ve mukayyerden nehiy buyurulmasma gelince: Dübbâ': Kuru kabaktan yapılan kaptır.
Hantem: Yeşil küpler demektir. Müfredi hanteme gelir. Ekseriyetle lügat, hadîs ve fıkıh ulemasının kavli budur. Diğer bir kavle göre her nevi' küplere hantem derler. Abdullah b, Ömer'le Said b. Cübeyr ve Ebu Seleme hazerâtı bu manaya kaildirler.
Üçüncü bir kavle göre hantem, Mısır 'dan getirilen içleri ziftli küplerdir. Bu ta'rif Hz. Enes b. Mâlik (R.A.) ile İbni Ebî Leylâ 'dan rivaye olunmuştur. Hatta İbni Ebî Leylâ bu küplerin kırmızı olduklarını söylemiştir. Dördüncü kavil Hz. Âişe (R.A.)'dan rivayet olunmuştur. Buna göre hantem, boğazlan yan taraflarında olan kırmızı küplerdir, ki bunlarla Mısır 'dan şarap getirilir. Beşinci kavil yine İbni Ebî Leylâ 'dan mervîdir. Bu kavle göre hantem, ağızları yan taraflarında bulunan küplerdir, ki bunlarla Tâif 'ten şarap getirilir. Halk bu küplere şıra koyar: onu şarabrt koku-turlardı. Altıncı kavle göre hantem kılla karışık kan ve çamurdan yapılan küplerdir. Bu kavil Ata 'dan rivayet olunmuştur. Hantem hususunda daha başka kaviller de vardır.
Nakîr : Hadîsin son rivayetinde İzah olunduğu vecihle içi oyulmuş hurma kütüğünden yapılan kaptır.
Mukayyer : Ziftli kap demektir. Buna müzeffet de derler. Bu dört nevî' kabın yasak edilmesinden murâd, onlara şıra koymamaktır. Çünkü kap eskiden içtiği şarabı şıraya kusacağı için böyle kaplara konulan şıralar da necis olur. Ve şer'an mal olmaktan çıkar. İşte mevzu'u bahis kaplar bu suretle mal itlafına ve şıra zanmyle şarap içmeye sebeb olacakları için kullanılmaları yasak edilmiştir. Deriden yapılan kaplara ise şıra koymak yasak değildir. Zira deriden yapılan tulumlar ince oldukları için içindeki şıranın şarap olduğu kolay anlaşılır. Hatta içindeki şıra şarap olunca ekseriya bu gibi kaplar patlarlarmış.
Ancak bu yasak sadrı islâmda bir müddet hüküm ferma olduktan sonra Büreyde hadîsi ile neshedilmiştir. Ebu Hanife ile Şafii'nin ve cumhuru ulemanın kavli budur. Hattâbi:
«Nesha kail olmak en doğru sözdür.» demiş; ve bazı ulemanın hâla tahri-min bakî olduğuna kail bulunduklarını söyledikten sonra imam Mâlik ile imam Ahmed b. Hanbel ve İshak'ında bunlar arasında olduğunu beyan etmiştir. Tahrim, İbni'Abbas ile ibni Ömer (R.A.)'dan da rivayet olunur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Mühim işler karşısında hükümdarlara hey'et gönderilebilir.

2- Hadîsde kelime-i şehâdet, namaz, zekât ve ganimetlerin beşte birini verme hususunda emir vardır.
3- Hadîsde imanla islâmın ayni ma'naya geldiklerine delil vardır.
4- Sorulacak suallere en mühim olanından başlanır.
5- Haber-i vahide i'timad caizdir.

24 (...)- Bize hem Ebû Bekir b. Ebî Şeybe hem de Muhammed b. el-Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Hepsinin lâfızlar bir birine yakındır, Ebu Bekir dedi ki: Bize Gunder, Şu'be'den naklen rivayet etti. Diğer ikisi dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebu Cemre'den rivayet etti. Ebu Cemre şöyle demiş :
«Ben İbni Abbâs'm huzurunda Onunla halk arasında tercümanlık ediyordum. Derken Ona bir kadın gelerek desti şırasını (n hükmünü) sordu. Bunun üzerine İbni Abbâs şunu söyledi:
— Abdülkays hey'eti Resulüllah (SaUaUahü Aleyhi ve SeUem)'e geldiler de Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine :
«Siz kimin hey'etisiniz?» yahud :
«Siz hangi kavimsiniz?» diye sordu. Onlar :
— Rabiâ'yız dediler.
«Hoş geldiniz ey kavm!» yahut «hey'et» Allah sizi utandırmasın pişman etmesin» buyurdu. Bunun üzerine Hey'et:
— Yâ Resûlâllah! Gerçekten bizler çok uzak bir yerden sana geliyoruz. Seninle aramızda Mudar kâfirlerinden (müteşekkil) şu kabile var, da haranı aylardan başka bir zamanda sana gelemiyoruz. Şimdi bize kestirme bir şey emret de onu bizden sonrakilere haber verelim; onunla cennete girelim...» dediler, Resulüllah (S.A.V.) onlara dört şey emretti. Ve kendilerini dört şeyden nehiy buyurdu. Onlara (evvelâ) yalnız Allaha imam emretti. Ve: «Allaha imân nedir bilir misiniz?» dedi.
«Allah ve Resulü bilir,» cevabını verdiler. Resulüllah (S.A.V.) :
«AHah'dan başka îlâh olmadığına ve Muhammed'in ResûlüHah olduğuna şehâdet etmek, namazı dos doğru kılmak, zekâtı vermek, Ramazanı tutmak ve bîr de ganimetin beşte birini vermenizdtr.» buyurdu.
Ve kendilerini dübbâdan, hantemden ve müzeffetten nehyettî. Şu'be:
«Galiba nakirden de dedi»
«Galiba mukayyerden de dedi» demiştir. Resulüllah (S.A.V.:
«Bunu belleyin de sizden sonra haber verin!» buyurmuştur.
Ebu Bekir kendi rivayetinde: «Sizden sonrakilere» demiştir. Onun rivayetinde mukayyer lâfzı yoktur.
Hadîsin senedine dikkat edilirse görülür ki, imam Müslim (R) âdeti vecihle yine büyük bir dikkat ve ihtiyat göstermiştir. Şöyle ki: Senedde zikri geçen Gunder ile Muhammed b. Ga'fer ayni şahıstır. Binaenaleyh sözü kısadan keserek :
«Bu üç zât bize Gunder'den O da Şu'be'den ilâh... rivayet ettiler.» diye bilirdi. Fakat Müslim (R.) bunu yapmadı. Çünkü râvî Ebû Bekir Bize Gunder Şu'beden... diyerek rivayet etmiş;; diğer iki zât ise:
«Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti» ta'birini kullanmışlardır. Yani Ebu Bekir, ayni şahsın lakabını, diğerleri ise ismini zikretmişlerdir. Bir de Ebu Bekir «Şube'den» demiş; ötekileri : «Bize Şu'be rivayet etti» ifadesini kullanmışlardır. Bu suretle iki rivayet arasında iki cihetten muhalefet hasıl olduğu için Müslim (R.) buna tenbihte bulunmuştur,
«Siz kimin hey'etisiniz?» yahud «Siz hangi kavimsiniz?» ifade-sindeki «yahud» râvinin şüphesini bildiren bir sözdür. Buhâri şâ-rihi Aynî'nin beyânına göre bu söz Şu'be 'nin olacaktır. Maamâfih Ebu Cemre'ni nolması ihtimali de vardır. Kirmâni onu İbni Abbas (R.A.)'a nisbet etmek istemişse de doğru değildir.
Terceme : Bir lisânı başka lisânla ifâde etmektir. Rivayete nazaran Hz. Ebû Cemre (R.A.) aslen acem olduğundan bu dille konuşulanları İbni Ab bas (R.A.)'a terceme edermiş. E bu Amr îb-n i Salâh diyor ki:
«Bence bu zât tbni Abbâs'm sözünü, işitmeyenlere duyuruyordu. Bu da ya işitmeye mâni' olacak derecede kalabalıktan yahud sözün anlaşila-mayacak kadar kısa omlasmdan ileri gelirdi. Ebu Cemre (R.A.) onu anlatırdı...»
İbni Salah, tercemenin bir lisânı başka bîr lisânla ifadeye mahsus olmadığını, ulemanın «bâb» yerine »terceme» sözünü de kullandıklarını söylüyor.
Nevevî tercemenin, berikinden duyduğunu Ötekilerine, ötekilerden işittiğini berikine anlatmak ma'nasına geldiğini kabul ediyor.
«Merhaba» kelimesi masdardır. Mef'ulü mutlak olmak üzere nasbediîmiştir. Araplar bu kelimeyi hoş beşte ve birbirleriyle karşılaştıkları zaman ikram ve iyilik ma'nasında çok kullanırlar. Hattâ onlardan lisanımıza da geçmiştir. Bizde ekseriyetle selâm ma'nasında kullanılır.
Aslında mar-hab: geniş yer ma'nasınadır. Gelen ziyaretçiye marhaba demek :
«Geniş yere geldin; rahat ol, sıkılma» ma'nasını ifade eder. Askeri'nin beyanına göre araplardan ilk defa merhaba diyen Zü Yezen olmuştur.
Hazâya: Hazyân'm cem'İdir.
Hazyân,: Utanan demektir. Zelîl ve hakir manasjna gelir diyenler de vardır. Hatta :
«Bir belâya duçar oldu da Allah kendisini rezîl rüsvay etti» ma'nasına geldiğini söyleyenler vardır ki burada da bu ma'nada kullanılmıştır.
Yani : Hiç bir belâya duçar olup da rezîl ve hakir olmuş değilsiniz.
terkibi hâldir. Mamafih «Kavime sıfat olarak mecrur rivayeti de vardır.
Ncdmâ: Bazılarına göre nedmân'ın cem'İdir; pişman olanlar ma'na-sınadır. Bir takımları bunun «nadimdin cem'i olduğunu söylerler. Bu takdirde cem'i «Nadimin» gelmek icâbederse de sözü güzelleştirmek için «Hazâya» kelimesine tâbi' kılınmıştır. Bunun emsali arapçada çoktur. Meselâ araplar : Ben ona sabahları akşamları gelirim» derler. Bu cümlede «Gadâyâ»
kelimesi «Aşâyâ»'yâ tâbi' kılınmıştır. Müfredi «Gadât» olduğu için «Aşâyâ»'-
dan ayrılarak cemi' yapılsa «Gadevât» demek icâbeder, Herevi bu
hadîsin ; şeklinde de rivayet edildiğini söylemiştir. Hasılı Resu1ü11ah (S.A.V.)'ın hoş beş ederken bu kelimeleri kullanmasından maksadı, kendilerine iltifatta bulunmaktır. Yani:
«Sizler müslümanlıği kabul etmekte gecikmediniz İnatlık göstermediniz. Sîzi utandıracak veya rezil-ü rüsvay edecek yahud geldiğinize pişman bırakacak esirlik ve benzeri bir halde başınıza gelmedi.» demek istemiştir.
cümlesindeki emrin iş ma'nasına da nehyin zıddı olan
emir ma'nasına da kullanılmış olması ihtimali vardır. Birinci ihtimâle göre cümledeki «Fasıl» kelimesi «beyan edilmiş, açık» ma'nasına gelir. O halde cümlenin ma'nası şöyle olur : «Bize ayan beyan bir iş emret.»
İkinci ihtimale göre «Fasıl» hakla bâtılın arasını ayıran demektir. Bu takdirde cümlenin ma'nası :
«Bize hakla bâtılın arasım ayıran bir emir ver» şekline girer.

Hadîsdeki kelimeleri asıl nüshalarda böyle bulunmuşlardır. İkisinin rna'nası da netice i'tibariyle birdir.

Yukarıki Rivayetten Fazla Olarak Bu Rivayettan Çıkarılan Hükümler:

1- Terceme caizdir.
2- Terceme için bir kişi kâfidir. Çünkü terceme, haber kabîlinden-dir. Haber-i vahide i'timad edilir.
3- Kadının, yabancı erkeklere fetva sorması ve hîn-i hacette onlara sesini işittirmesi caizdir.
4- Bir kimsenin misafirlerine merhaba diyerek tatyib-i hatırda bulunması müstehabtır.
5- Bir cemaata ders takrir eden âlim, gerek onlara maksadını anlatmak gerekse onların maksadını anlamak için başkasının yardımına müracaat edebilir. Nitekim İbni Abbas (R.A.) öyle yapmıştır.
6- Hadîs-i Şerifde, ibâdetlerini edâ eden bir müslümanı, cennetle tebşir vardır.

25 (...)- Bana Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize Nasr b. Alîy el-Cahdamî dahi rivayet etti. Dedi ki: Bana babam haber verdi. İkisi (nin babaları) hep birden demişler ki: Bize Kurratü'bnû Hâlid[80] , Ebû Cemre'den, o da'îbni Abbas'dan, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellernyden naklen bu hadîsi Şu'be'nin hadîsi gibi rivayet etti. (Bu rivayette) Kesulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) «Sizi dübbâ, nakir, hantem ve müzeffet'de ekşitilen hoşafdan nehyediyorum.» buyurmuş:
İbni Mu âz babasından naklen rivayet ettiği hadisinde şu cümleyi de ziyade etmiştir :
«Babam dedi ki: ResulüIlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Eşecc'e, Ab-dülkays'm Eşecc'ine:
«Hakikaten sende Allah'ın sevdiği iki haslet var. Vakar ve teenni.» buyurdu.
Hilm: Akıl, vekar ve sabır ma'nalarma gelir.
Enâet: Acele etmeyip teenni ile hareket etmektir.
Eşecc : Başı yarık ma'nasmadır. Eşecc'in ismi el-Münzir b. Âiz'dir.
Sahih ve meşhur olan bu ise de ismi yine de ihtilaflıdır. İbni'1-Kelbî'ye göre el-Münzir b. el-Hâris 'dir. Bazıları e.**1-** Münzir b. Âmir olduğunu söylemiş; bir takımları el-Münzir b.Ubeyd, daha başkaları Abdullah b. Avf olduğunu rivayet etmişlerdir. Hatta Âiz b. el-Münzir olduğunu iddia edenler bile vardır. Bu zât Peygamber (S.A.V.)'in mektubunu Abdü1kays kabilelerine götüren Münkız b. Hayyan (R.A.)'m kayın pederidir. Yüzünde kılıç veya bıçak yarasından kalma iz bulunduğu için ResulüIlah (S.A.V.) kendisine «Eşecc» yani başı yarık lakabını vermişti. Sonraları Eşeccü Abdilkays diye şöhret buldu.
Bu lakab hâdisesi şöyle olmuştur: Abdulkays hey'eti Medine'ye vâsıl olunca derhal Peygamber (S.A.V.)'in yanma koştular. Yalnız Eşecc hayvanların yanında kalarak eşyayı topladı; devesini bağladı; ve en güzel elbisesini giydikten sonra Peygamber (S.A.V.) '-in huzuruna gitti. Hz. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) onu yanma oturtmak suretiyle kendisine ikram ve iltifatta bulundu. Sonra hey'ete şunu sordu : «Gerek kendiniz gerekse kavminiz içîn bey'at ediyor musunuz?»
Hey'et: «Evet» diye cevap verdiler. O zaman Eşecc şunları söyledi :
«Ya Resulâllab! şüphesiz ki sen bir kişiden, dininden daha aziz bir şey istemedin. Biz kendi nâmımıza sana beyat ederiz. Sen de bizimle birlikte onları dine da'vet edecek birini gönderirsin. Artık bize tâbi' olan bizden olur. Tâbi' olmayanı da öldürürüz...»'
Eşecc'in bu sözleri üzerine Peygamber (S.A.V.) :
«Doğru söyledin. Hakikaten sende Allah'ın sevdiği iki haslet var: Vakar ve teenni.» buyurdu.
Ebû Ya'1â'nın Müsned'i ile diğer bazı eserlerde kaydedildiğine göre Peygamber (S.A.V.) bunu söyleyince Eşecc
«Bu hasletler bende eskiden mi vardı yoksa yeni mi peyda oldular?» diye sormuş. Peygamber (S.A.V.) : «Hayır eskidir.» buyurmuş.
Eşecc: «Beni sevdiği iki hasletle yaratan Allah'a hamdolsun..» demiştir.
Hadis-i Şerif, fitneye düşürmeyeceğinden emin olmak şartıyle bir kimseyi yüzüne karşı medhetmenin caiz olduğuna delâlet ediyor. Peygamber (S.A.V.) bunu bir çok ashabına karşı yapmıştır. Bâ husus Hz. Ebu Bekir (R.A.) hakkında :
«Eğer bir kimseyi kendime yakın dost ittihâz etseydim Ebu Bekir'i dosx edinirdim.» demiş; Hz. Ömer (R.A.)'a:
«Şeytan bir yolda sana rasîlasa mutlaka başka yoSa sapar.» buyurmuş; Hz. Ali (R;A.)'a: dahî:
«Bana nisbetle sen, Musa'ya nisbetîe Harun yerîndesin.» hadîsiy-le medh-u senada bulunmuştur. Bununla beraber :
«Medhden sakının; çünkü o insanı boğazlamaktır.» hadis-i şerifiyle ResulüIlah (S.A.V.)'in medheden birine :«Din kardeşinin boynunu vurdun.» buyurması gösteriyor ki, bir kimseyi yüzüne karşı medhde bulunmak tehlikeli bir iştir. Binaenaleyh bu bâbta kaide; fitneden yüzde yüz emin olmadıkça rnedhe yanaşmamaktır...

26 (18)- Bize Yahya b. Ilyyub rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Uley-ye[81] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîdü'bnü Ebi Arûbe[82] Katâde'den naklen rivayet etti. Katâde demiş ki:
«Bize Abdülkays kabilesinden Resulüllalî (Safta//a/ıü Aleyhi ve Selîem) e gelen hey'etle görüşen biri rivayet etti. Said demiş ki:
— Katâde Ebû Nadra [83] dan, onun da Ebû Said-i Hudrî'den naklen rivayet ettiği bu hadîsinde (şöyle demektedir) :
Abdülkays kabilesinden bîr takım insanlar Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek :
«Ya Nebiyyallâh! Bizler Kabîa'dan bir cemaatız. Seninle aramızda Mudar kâfirleri vardır. (Bu sebeble) haram aylardan başka zamanlarda sana gelemiyomz. Şimdi bize öyle bir şey emret ki onu bizden sonra gelenlere emredelim ve onu yaptığımız takdirde biz de onunla cennete girelim.» dediler.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Size dört şey emrediyorum; dört şeyden de sizi nehyediyorum: A İlaha ibâdet edin; ve ona hiç bir şeyi şerik koşmayın. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Ramazanı tutun, ganimetlerin beşte bîrini de verin, buyurdu. Hey'et:
«Yâ Nebiyyallâh! Nakir hakkında malumatın var mı?» dediler. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Hay hay, bir hurma kütüğüdür. Onu oyar, İçine ufak hurmalardan atarsınız buyurdu.
Said demiş ki: Yahut «Kuru hurma atarsın, dedi. (Ve sözüne devamla) sonra içine su dökersiniz. Tâ ki galeyanı yatıştı mı onu içersiniz. Hatta sizden biriniz (yahut onlardan biri) amcasının oğlunu kılıçla pekâlâ vurur!» buyurmuşlar.
— O cemaatin içinde kendisine bu gûnâ bir yara isabet etmiş bir adam varmiş.O zat şunları söylemiş
«Ben Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den utandığıma bu yarayı gizliyordum. Peygamber (S.A.V.)'in mezkur izahatı üzerine:
«O halde biz ne içinden su içeceğiz Ya Resuîallah? dedim.»
«Ağızları bağlanan deri su kaplarından» buyurdular. Gelen hey'et:

«Yâ Resuîallah! Bizim arazîmiz çok sıçanhktir. Orada deriden ma'-mul su kaplan duramaz.» dediler. Pyegamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise (üç defa):
«Onları fareler de yese, onları fareler de yese; onları fareler de yese» buyurdular. Sa'd demiş ki:
Nebİyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdülkays'in Eşeec'ine:
«Hakikaten sende Allahın sevdiği iki haslet var: Vakar ve teenni.» buyurmuşlar.
Hadîsin râvilerinden Said b. Ebî Arûbe ömrünün sonuna doğru bunamış ve bildiği hadisleri karıştırmağa başlamıştır. Kaide icâbı böylelerin sağlamken rivayet ettikleri makbul, bunadıktan sonra rivayet ettikleri ile hangi devirde rivayet ettikleri şüpheli olanlar merdûddur. S a lî h a y n 'da bu gibi zevattan rivayet edilen hadîsler sıhhat devirlerine, yani bunamazdan önceki zamanlara aid kabul edilir.
Gelen hey'etin : Nakîr hakkında ma'lûmatın var mıdır?» diye sormaları, onu bilmediğini zannettikleri içindir. Çünkü Resulüllah (S.A.V.)'in yaşadığı yerlerde bu kap kullanılmazdı. « jy-ü:» » Kelimesi 8 şekillerinde de rivayet edilmiştir.
Hatta bazı rivayetlerde bu fiillerin if âl babından kullanıldığı görülmüştür. Bununla beraber bütün şekillerinde bu kelime karıştırmak ma'nasına gelmektedir.
Kutay'â: Bir nevî' ufak hurmadır. Hurmanın koruğudur, diyenler de vardır.
«Sizden biriniz» yahut «Onlardan biri amcası o&lunu kılıçla vurur.» cümlesinin ma'nası şudur: Bir kimse bu şırayı içtimi sarhoş olur; aklı gider; ve sarhoşluk kendisini cûş-u huruşa getirir. Nihayet o derece coşar ki en ziyade sevdiği dostu ve akrabası olan amcası oğlunu bile vurur. Bu da şüphesiz pek büyük bir fesaddır. Demek oluyor ki hadis-i şerifde içkinin en büyük mazarratı zikredilmek suretiyle sair zararlarına tenbih ve işaret buyurulmuştur.
«Sizden biriniz» yahut «Onlardan biri» ifadesi râvinin şekkini göstermektedir.
Hey'etin içindeki yaralı zâtın ismi Cehmü'bnü Kuşem 'dir. Bu zât tıpkı Resulüllah (S.A.V.)'in buyurduğu şekilde sarhoş olan amcası oğlu tarafından bacağından yaralanmıştı. Onun için de Peygamber (S. A. V.)'den utanıyor ve yaralı olduğunu ondan gizliyordu. Lâkin Fahr-ı kâinat (S.A.V.) efendimiz nübüvvetine bu da bir nîşâne olmak üzere gaibten haber vererek mezkûr yarayı olduğu gibi anlattı.
cümlesi ekseri asıl nüshalarda bu şekilde rivayet edilmişse de bazı rivayetlerde denildiği görülmüştür. Bunların ikisinin ma'na-sı da sahihtir. Zira birinci rivayete göre ma'nâ: «Deri kapların ağızlarına ip dolanarak onunla bağlanırlar.» İkinciye göre «Su kaplan ağızlarından bağlanırlar» demek olur. cümlesi: şeklinde de rivayet olunmuştur.
Cirzân: Cürazın cem'idir. Manası bazılarına göre bir nevi* faredir. Diğer bazılarına göre erkek farelerdir. Mutlak surette faredir diyenler de vardır,
Abdülkays hey'eti şeriatı Muhammediy yenin, kolaylık üzerine kurulmuş bir din-î ilâhî olduğunu bildikleri için, yerlerinin çok fâreük olduğunu söylemekle Peygamber (S.A.V.)'den bu bâbta bir ruhsat ümid etmişlerse de Kesulüllah (S.A.V.) kendilerine ruhsat vermemiştir. Çünkü farelerden korunmanın, ruhsat icâbettirecek derecede güç bir iş olduğunu kabul etmemiş; ve fareler yese dâhi suyu deri kaplardan içmeleri gerektiğini üç defa tekrarlayarak beyan buyurmuştur.

27 — (...) Bana Muhammed b. el-Müsennâ ile tbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize îbni Ebî Adiy[84] , Said'den, o da Katâ'deden naklen rivayet etti. Katâ'de:
«Bana o hey'etle görüşen bir çok kimseler rivayet etti.» demiş ve Ebu Nadra'nın Ebu Said-i Hudrî'den rivâyeten Abdülkays hey'eti Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ye geldikleri zaman ilah... hadîsini İbni Uîey-ye'nin ki gibi rivayet ettiğini söylemiş. Şu kadar var ki bu rivayette: «İçinde ufak hurma veya kuru hurma ile suyu karıştırırsınız.» ibaresi vardır. Ama:
«Saidin yahud (Kuru hurmadan) dedi» sözünü zikretmemiştir.

28 — (...) Bana Muhammed b. Bekkâr [85] el-Basri rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Âstm [86], İbni Cüreyc'den [87]rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Bâfi' dahi rivayet eyledi. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Bana Ebû Kazea[88] kendisiyle Hasan'a [89] Ebu Nadra'-um haber verdiğini söyledi ikisine de Ebu Said-i Hudri'nin kendisine şunu haber verdiğini söylemiş:
«Abdülkays hey'eti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ geldikleri vakit:
— Ya Nebiyyallah! Allah bizleri sana feda kılsın! Bize içki kaplarından hangisi elverişlidir?» dediler. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ; «Nakilden içmeyin.» buyurdu. Hey'et:
«Ya Nebiyyallah! Allah bizleri sana feda kılsın. Nakirin ne olduğunu sen biliyor musun?» dediler.
«Evet. Ortası oyulan hurma kütüğüdür. Dübbâdan da hantemden de içmeyin. Siz ağzı bağlı kaplardan ayrılmayın» buyurdular.
Bu hadîsin isnadı müşkilâttan sayılmıştır. Bu sebebîe hadîs imamlarının onun hakkındaki sözleri birbirini tutmamaktadır. Hatta bir çok hadîs hafızları bu bâbta hataya düşmüşlepdir. Meseleyi imam Ebu Musa el-Isbahânî bir cüz kitab yazarak güzelce tahkik ve izah etmiş; sonra onu İbni Salâh kisaîtmıştır.
Mezkur tahkikden anlaşıldığına göre bu hususta hatâya düşenlerden sahih-i Müslim Ibiri Ebû Nuaym-ı îsbâhân'î 'dir. Bu zât Sahih-i Müslim üzerine te'lif ettiğinde
«Bana Ebu Kazea haber verdi ki, Ebu Nadra ile Hasan'a, Ebû Said-i Hudrî'nin kendisine şu hadîsi haber verdiğini bildirmiş.» demektedir.
Şu halde hadisi Ebu Said"den, Ebu Kazea işitmiş ve onu Ebu Nadra ile Hasan !a rivayet etmiş oluyor ki, bunun hatâ olduğu şüphesizdir.
İkinci hatayı yapanların başında Ebu Alî el-Gassânî gelir. Gaesânî imam Müs1im'in buradaki rivayetini reddederek :
«Bana Ebu Kazea haber verdi M Ebu Nadra ile Hasen, Ebu Said'in ona (Ebu Nadra'ya) haber verdiği hadisi kendisine ikisi haber vermişle demiş.»
Demek oluyor ki Hz. Ebu Said-i Hudrî (R.A.)'dan hadîsi yalnız Ebu Nadra işitmiş; fakat Ebû Kazea'ya Hasan'la birîikde rivayet etmişler Filhakika Gassâni'nin iddiası budur. Bu babta bir çok hafızlar Gassâni'nin izinden gitmişlerdir. Hatta onlara göre buradaki Hasan 'dan murad: Hasan-ı Basri 'dir. Halbuki mesele onların dediği gibi değil, Müs1im'in rivayet ettiği gibidir. Yani hadîsi Hz. Ebu Said (R.A.)'dan Ebu Nadra işitmiş ve onu Ebû Kazea ile Hsan'a rivayet etmiştir. Hafız Ebû Musa el-îsbahâni 'nin beyanına göre burada zikri geçen Hasan, Hasan b. Müslim 'dir. îbni Cüreyc mezkûr Hasan 'dan buradaki hadîsden başka hadîsler de rivayet etmiştir,
Ebu Mes'ud ed-Dımeşki ile diğer bazı ulema hadisin senedinden Hasanı çıkarmışlardır. Zira zikri, işkâle yol açmasına rağmen rivayete bir dahlü tesiri yoktur, cümlesinden murâd: «Allah seni belâlardan korusun» demektir.
Bu hadise aid hükümler yeri geldikçe yukarıda geçen rivayetlerde görüldü. Son rivayet ayrıca bir müslümana: «Allah beni sana feda kılsın»
denilebileceğine delâlet ediyor.

7- İki Kelime-i Şehadete ve İslamın Şeriatlarına Da'vet Babı

Bu bâbta Hz. Muaz (R.A.)'in Yemen'e gönderilmesi meselesi görülecektir. Muaz (R.A.) hadîsi müttefekun aleyhtir.

29 — (19) Bize Ebu Bekir İbni Ebî Şeybe ile Ebu Kürcyb ve İshak b. İbrahim[90] toptan Vekî'den rivayet ettiler. Ebu Bekir dedi ki: Bize Vokî', Zekerîyya b. İshâk'tan [91] rivayet etti. Dedi ki: Bana Yahya b. Abdil-lah k Sayfi, [92], Ebu Ma'bed'den[93], o da İbni Abbas'tan, o da Muâz b. Cebel'den[94] işitmiş olmak üzere rivayet eyledi. Ebu Bekir dedi ki: Galiba Veki', îbni Abbas'dan diyerek rivayet etti. Muâz şöyle demiş:
«Resulüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) beni (Yemen'e) gönderdi. Buyurdu ki:
«Gerçekten sen ehM kitaptan mâdut bîr kavme gidiyorsun. İmdi onları; Aüahdan başka ilâh olmadığına benîm de Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet getirmeye davet eyle. Eğer buna itâât ederlerse kendilerine bildir ki, Allah cidara her gün ve gecede beş vakit namaz farz kılmıştır. Buna da itaat ederlerse onlara bildir ki, Allah kendilerine, zengin'ednden alınıp fakirlerine verilecek bir zekât farz kılmıştır. Şayed buna da iîâaî ederlerse sakın mallarının en kıymetlilerini alma! Mazlumun {bed) duasından da korun! Çünkü bu dua île Allah'ın arasında perde yoktur.»
İmam Müslim (R.) bu hadîsin isnadında dahî son derece ihtiyatlı ve dikkatli davranmış; ve birinci rivayette «an Muâz» demiş; ikinci rivayette ise «enne Muâzen» ta'birini kullanmıştır, «an» ile «enne» edatlarının ma'naları arasında ise fark vardır. Vakiâ cumhur-u ulemaya göre ikisinin ma'nalaıjı birdir. Ve ikisi de hadîsin muttasıl olduğunu ifade ederlerse de bir çok ulema iki edat arasında fark görmüş ve «enne» ile rivayet edilen hadîsin mürsel hükmünde olduğunu söylemişlerdir. Şu var ki buradaki irsali sahâbî yaptığı için hadîs yine muttasıl hükümündedir, Ek-ser-i ulemanın kavli budur. Bu hususta muhalefet eden yalnız ,E b u îshâk-ı Esferâînî 'dir. Ona göre sahâbin±n mürseli ile ihticac olunamıyacağı için imam Müslim ihtiyatlı davranmış ve her iki rivayet şeklini göstermiştir.
Bu hadîs kütübü sittenin hepsinde rivayet edilmiştir. Buhâri onu, Tevhîd, Ccnâiz, Megâzî, Zekât ve Mezâlim bahislerinde muhtelif ravîlerden tahric etmiş; Ebû Davud, Tirmizi, Nesâi ve İbni Mâce'de yine muhtelif râviîerden zekât bahsinde rivayet eylemişlerdir.
Tirmizi 'nin rivayetine göre Resulüllah (S.A.V.) Hz. Muâz'ı Yemen'e vali olarak gönderirken kendisine şu suâlleri tevcih buyurmuştur:
«Yemen'de ne ile hüküm vereceksin ya Muâz?»
Muâz buna :
«Allâhm kitâbîle...» cevabını vermiş.
«— Kitabda faulamazsan ne yaparsın?» sualine;
«— Resulüllahm sünneti ile hükmederim...» diye mukabele etmiş;
«— Ya sünnetde de bulamazsan?» sualine de:
«—Kendi re'ymüe İcühad ederim...» cevabını vermiştir. Bunun üzerine Resulüllah (S.A.V.) :
«Resulünün elçisini Resulünün hoşnud olduğu şeye muvaffak eyleyen Allah'a hamdolsun» buyurmuşlardır.
Muâz (R.A.)'ın Yemen'e vali gönderilmesi Tebük gazasından sonra yani dokuzuncu hicrî yılda vuku' bulmuştur. Bir rivayette Hz. Muâz son derece cömerd bir zât olduğundan borçlanmış; ve nihayet alacaklıların müracaatı üzerine bütün malı alacaklılarına dağıtılarak elinde avucunda bir şey kalmamış. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) kendisini Yemen'e vali ve kaadî olarak göndermiş ve:
«Ola ki Allah mâlî vaziyetini İslah eyleye!» buyurarak, zekât memurlarının topladığı zekât mallarını tesellüme de onu tevkil eylemiştir.
Resulüllah (S.A.V.) Yemen'i beş vilâyete ayırmış; bunlardan San 'a vilâyetine Hâ1id b, Said - ,i Kinde'ye Muhacir _ b i n Ebî Ümeyye 'yi, Hadra Mevt'e Ziyâd bin Lebîd'i, Cened'e Muâz'ı, Zebid ve Aden'e Ebû Mûse'l-Eş'arî'yi vali göndermiştir.
Yemen 'liler ehl-i Kitâb idiler. [95] «et-Telvih» nam eserde bunların yahudi oldukları kaydedilmektedir. İslama da'vet, her sınıf halkın i'tikadına göre yapılmak icabeder. Bundan dolayıdır ki ehl-i kitâb yani Allah ve Peygamber tanıyan bir kavme gönderilen Muâz (R.A-)'a Resulüllah (S.A.V.) kelime-i şehâdetten işe başlamasını emir buyurmuştur.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Ehl-i kitâb nâmı verilen yahu-dilerle hıristiyanlar Allah ve Peygamber tanıdıklarına göre bunları ayni şeyleri kabul ve tasdikâ da'vet etmek hâsılı tahsil olmaz mı?
Cevab: Hayır olmaz. Çünkü ehl-i kitâb her ne kadar A11ah'in varlığını i'tiraf etseler de ona şerik koşmaktan hâli kalmazlar. Meselâ hıristiyanlar: «İsâ Allahın oğludur» derler. Yahudiler dahi «Üzeyr (A.S.) Allah'ın oğludur» iddiasında bulunurlar. Hz. Muhammed (S.A.V.)'-in peygamberliğini ise ya hiç kabul etmezler yahud kendilerine gönderildiğine inanmazlar. Bittabi böyle sakat inançlara seran îman denilemez. Onun için ehl-i kitâb her şeyden evvel Allah 'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (S.A.V.)'in onun Resulü olduğuna şehâdet getirmeye da'vet edilmişlerdir. Bu hususta Kaadi lyâz şunları söyler:
Peygamber (S.A.V.) in Hz. Muaz'a, evvela yemenlileri Allah'ı tevhîd ve Muhammed (S.A.V.)'in peygamberliğini tasdike da'vet etmesini emir buyurması, onların Allah Teâlâ'yı bilmediklerine delildir.»
Yahudilerle hıristiyanlar hakkında hâzik kelâm ulemasının mezhebi de budur. Yahudilerle hıristiyanlar her ne kadar ibadet ederek ellerindeki sem'i deliller icâbı A11ah'ı bildiklerini göstermek isterlerse de onlar hakikatta A11ah'ı bilmezler.
Gerçi akıl, bir peygamberi tanımayan kimsenin Allah Teâlâ'-yı bilmesini mümteni' saymaz ama böylesi hakkında Kaadi Iyaz şöyle der :
«Allah'ı mahlûkatma benzeten ve onu cisimleştiren yahudilerle ona çocuk veya zevce izafe eyleyen yahud ona hululü, intikali ve imtizacı caiz gören hıristiyanlar; Keza Allah'ı, lâyık olmadığı sıfatlarla vasıflandıran veya ona şerik izafe eden ve mahlûkaatı hakkında muarız davranan me-cûsilerle seneviyye fırkaları Allah'ı bilmemişlerdir. Binaenaleyh onlar kendisine ibâdet ettikleri mabutları için «Allah» da deseler Allah o değildir. Çünkü o vacibu i-vücûd olan Allah'ın sîfatlariyîe mevsuf değildir.
Şu halde yahudilerle Hıristiyanlar Allah u Azîmüşşânı bilmiyorlar demektir...»
Ulemadan bazılarına göre Resulüllah (S.A.V.)'in Yemenlilerden iki şehadeti getirmelerini istemesi, bunlar dinin temeli olduğu içindir. Zira temel olmazsa dinin fürûuna aid hiç bir şey sahih olamaz.
«Dinde ilk vâcibolaıı şey ikrardır» diyenlerin delili buradaki şehâdet emridir. Fakat bu istidlale i'tiraz edenler vardır. Derler ki:
«Burada iki şehadeti getirmeye da'vetten murad: harp başlarken düşmana yapılan da'vetür. Bunun vâcib olup olmadığı ihtilaflı ise de hadis-i şerif vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Dinde ilk vâcib olan şeyin ikrar olup olmaması ihtilâfı ise bulûğ zamanına mahsustur.»
Hadis-i şerifde günle gecede beş vakit namaz emredildikten sonra: «Buna da itaat ederlerse...» Duyurulmuştur ki bu itaatin iki veçhe ihtimali vardır :
1- Namazın kendilerine farz kılındığını ikrar etmeleri;
2- Bilfiil namaz kümak suretiyle itaatte bulunmaları.
Hadisde namazın farz kılındığı haber verildiğine göre buradaki işaret ona aid olmakla birinci vechin tercihini gerektirdiği gibi, namazın

kendilerine farz kılındığını duydukları vakit hemen kılmış olsalar bunun da kâfi geleceği, vücubunu ikrar etmelerinin şart olmayışı da ikinci vec-h;n tercihini iktiza etmektedir. Zekâtın namazdan sonra zikredilmesi ter-tib-i vücubî değil tertib-i bcyanîdir. Yani evvela namaz, sonra zekât farz-olur, manasına değildir.
Burada şöyle bir tahmin yürütenler de vardır: Yemenliler kendilerinden istenilen iki şehadeti getirmek suretiyle İslama girerler de namazın farz kılındığını kabul etmezlerse bu yaptıkları, küfür ve irtidâd olur. Artık onların mallarıda ganimet olacağı için zekât vermekle me'mur olmayıp katledilirler. Namazın evvel, zekâtın sonra zikredilmesi bundan olabilir.
Oruçla hacc ise hadîsde hiç zikredilmemişlerdir. Halbuki o zamana kadar her ikisi de farz kılınmışlardı. Oruç hicretin ikinci yılında, hacc ise hicretin dokuzuncu yılında Hz. Muâz, Yemen'e gönderilmezden bir kaç ay Önce farz kılınmıştı. Zaten Muâz (R,A.)'ı Yemen'e göndermek Resulüllah (S.A.V.)'in son icrâât ı olmuştu. Çünkü bir rivayete göre o Yemen'de iken Hz. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) irtihal eylemiştir. Ekser-i ulemanın kavli bu olmakla beraber ikinci bir rivayete göre Muâz (R.A.), Peygamber (S.A.V.) hayatta iken Yemen' den dönmüştür. Hatta bu rivayete göre Resulüllah (S.A.V.)'e secde etmiş. Peygamber (S.A.V.) gadaba gelerek:
«Bu ne?» diye sormuş. Muâz:
«Ben yahudilerle hiristiyanlardan böyle gördüm; hahamlarına ve pa-paslarına secde ediyorlar.» cevabını vermiş. Bunun üzerine Resulül1a h (S.A.V.) : «Haİt etmişler. Secde ancak Allah Teâla'ya olur.»
buyurmuş.
İbni Salâh'a göre oruçla hacem bu hadîsde zikredilmemesi ravîlere aid bir hatâdır. Yoksa Peygamber (S.A.V.) onlara da zikretmiştir. Fakat Kurtubî, İbni Salâh'in fikrinde değildir. O na göre bu hadis meşhurdur. Resulüllah (S.A.V.) onları da zik-retse mutlaka bize nakledenler bulunurdu. Nakledilmediğine göre onla. ı söylemediği anlaşılıyor. Buna sebep o zaman Yemenlilere nisbetle daha mühim ve müekked olan şeyleri bildirmek istemiş olmasıdır. Nitekim Peygamber (S.A.V.)'in daima âdeti bu idi.
Zekât olarak alınması yasak edilen en kıymetli mallardan murad: en sütlü, en yapağıh, en semiz ve en gösterişli olanlarıdır. Bunların alınmaması mal sahiplerine bir lütuftur.
«Çünkü bed duâ ile Allah arasında perde yoktur.» ifadesinden murad: bu duanın reddedilmeyerek derhal kabul oîunmasıdır. Hatta Dâre Kutnî 'nin rivayetinde, bed duâ eden kâfir bile olsa duasının kabul edileceği bildirilmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Haber-i vâhid makbul ve onunla amel vaciptir. Vakıa «ette1vih » nam eserin sahibi Hz. Muâz (R.A.) ile birlikte Ebû Mûse'l-Eş'arî 'nin de gönderildiğine bakarak bu hadîsin haber-i vâhid olduğuna itiraz etmişse de bu i'tiraz tuhaf görülmüştür. Çünkü râ-vinin iki olması hadîsi haber-i vâhid olmaktan çıkarmaz.
2- Harpde çarpışma başlamazdan önce kâfirler islâm dinini kabule da'vet olunurlar.
3- Kâfir Allah 'dan başka ilâh olmadığına ve Muhamnıed (S.A.V.)'in O'nun Resulü olduğuna şehâdet-getirmedikçe, müslüman olduğuna hükmedilemez. Ehl-i sünnetin mezhebi İJudur.
4- Her gün ve gecede beş vakit namaz farzdır.
5- Zenginlerin fukaraya zekât vermeleri farzdır.
6- Bazıları: bu hadîsdeki:
«Zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek bir zekât farz kılmıştır.» ifadesine bakarak zekâtın başka bedleye nakledilemeyeceğine kail ol-muşlarsa da bu doğru değildir. Çünkü fakirlerden murad yalnız o yer-dekiler değil nerede olursa olsun bütün müslüman fakirleridir. Tıybî bir yerden başka yere nakledilerek verilen zekâtın, farzı sahibinden iskat ettiğine ulemanın ittifakı bulunduğunu, buna-yalnız Ömer b. Ab-dilaziz'in muhalefet ettiğini ve Horasan 'dan Ş.a m 'a getirilen zekâtı tekrar Horasan'a iade ettiğini söyler.
7- «Küffar yalnız imanla me'murdur; dinin Sair ahkâmıyla me'mur değildirler» diyenler bu hadîsle istidlal ederler. Çünkü Peygamber (S'A.V.) vâcibâtı tertib üzere beyan etmiş; evvelâ şehâdeti, sonra namazı, daha sonra zekâtı emir buyurmuştur.
Fakat Nevevî bu istidlali zaif bulmuş; ve :
«Maksad Küffar'ın dünyada namaz ve emsaliyle muhatab ve mes'ul olduklarını kendilerine bildirmektir. İbâdetlerin dünyada ifâsı ise ancak müslümanlığı kabul ettikten sonra istenir. Bundan kâfirlerin namaz ve saire île muhatap olmamaları lâzım gelmez. Bu gibi ibâdetler sebebiyle âhiretde onların azabları arttırılır.» dedikten sonra sözüne şöyle devam etmiştir:
«Bilmiş ol ki, muhtar olan kavle göre kâfirler şeriatın gerek me'mu-run bih g&rekse menhiyyun anh bütün furû'u ile muhataptırlar. Muhakkiklerle ekser-i ulemanın kavli budur. Bazıları Küffann furû' ile muhatap olmadığına, diğer bazıları yalnız yasak edilen şeylerle muhatap olduklarına kaildirler...»
Şemsü'l Eimme dahi bu bâbta hulasaten şunları söylemiştir:
«Hilaf yoktur ki Küffâr îmanla muhataptırlar. Çünkü Peygamber (S.A.V.) bütün insanları imana da'vet için gönderilmiştir. Yine hilaf yoktur ki Küffâr meşru kılınan ukûbât (cezalar) la muhataptırlar. Bittabi muamelât bâbındaki hitâb da kendilerine şâmildir. Küffârm uhrevı muâ-haze hususunda dînin şerîatlarıyla muhatap bulundukları da ittifâkîdir. Dünyada vücûb-i edâ meselesi ihtilaflıdır. Hanefîlerin Irak ulemasına göre bununla da me'murdurlar. Mâverâ-i Nehir ulemasına göre ise sükûta ihtimali olan ibâdetlerin edasiyle muhatap değildirler.»
8- Vitir namazının vâcib olmadığına kail olanlar bu hadîsle istidlal ederler,
9- «Zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek...» ifadesiyle Şafiiler sabî ve mecnunun malından zekât vermek lâzım geleceğine istidlal etmişlerdir. Hanefilere göre ise zekâtın îarzoîması için akıl ve bulûğ şart olduğundan sabî ile mecnunun malından zekât verilmez.
Yetim malından zekât verilip verilmeyeceği ihtilaflıdır. Ashâb-ı Kiramdan: Öme-r, Ali, Âişeveîbni Ömer. (Radıyaîlahu Anhüm) ile diğer bazı sahabeye göre yetim malından zekât vermek icâbeder ki imam Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri de budur. Diğer bir takım ulemaya göre yetim malından zekât verilmez. Hanefilerle, Süfyan-ı Sevrî, Abdullah b. Mübarek, Said b. Cübeyr, İbrahim Nahai, Şa'bî ve Hasan- Basri 'nin kavilleri de budur. Said b. el-Müseyyeb:
«Zekât ancak kendilerine namaz ve oruç farz olanlara lâzımdır.» demiştir.
Hasan-ı Basri bu bâbta ashab-ı kiramın ittifak halinde olduklarım rivayet etmektedir.
10- Malda zekâttan başka farz oîan bir hak yoktur.
«Zenginlerinden alınıp...» cümlesi hükümet reisinin mal sahiplerine memur göndererek zekâtlarını toplattırabileceğine delildir. İbnü'1-Münzir diyor ki:
«Vaktiyle zekâtın hem Resulüllah (S.A.V.)'e hem de Onun elçHeriyle memurlarına ve kendisine verilmesini emir buyurduğu zâta verildiğine ehl-i ilim ittifak etmişlerdir. Ümerâya zekât verilip verilemeyeceği hususunda ise ihtilâf vardır...»

12- Zekât me'muru malın en iyisini zekât olarak alamaz. İyisi ile kötüsünün ortasını seçer.
13- Bazıları bu hadîsin imam Mâlik'e delil olduğunu söylerler. İmam Mâlik zekâtın ayet-i kerîmede zikredilen sekiz sınıf muhtaç arasında taksim edilmesinin vâcib olmadığına kaildir. Ona göre hükümet reisi dînî bir maslahat görürse zekâtı mezkûr sekiz sınıftan yalnız birine verebilir.
14- Mazlumun bed duası mutlak surette reddedilmez.
15- Devlet reisinin valilerine nasihatta bulunarak onlara Allah'-dan kurkmalannı emretmesi, zulümden kendilerini son derece sakındırması icâbeder.
16- Kâfire ve zengine zekât verilemez.

30 — (...) Bize İbni EM Ömer[96] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Biş-rü'-bnü'-Seriy[97] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zekeriyya b. İshak rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd [98] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû
Âsim [99] , Zekeriyya b. İshak'dan, o da Yahya b. AbdiIlah b. Sayfi'den, o da Ebu Ma'bed'den, o da İbni Abbas'dan naklen rivayet etti ki:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Muâz'ı Yemne'e göndermiş; (Veki' hadîsinde olduğu gibi): «Gerçekten sen bir kavme gideceksin ilah.» buyurmuştur.
Bundan evvelki hadîsi Resulüllah (S.A.V.)'e müsned olarak Muâz (R.A.) rivayet etmişti. Bu hadîsle bundan sonra gelen hadîsi ise yine müsned olarak îbni Abbas (R.A.) rivayet etmiştir. İki rivayetin arası şöyle bulunur : İbni Abbas (R.A.) hadîsi Muâz (R.A.)'dan işitmiştir. Ancak bazen muttasıl bazan da jnürsel olarak rivayet ettiğinden Muâz (R,A.)'ı anmamıştır. Her iki şekildeki rivayet sahihtir. Çünkü sahâbinin mürseli, senedde zikredilmeyen ravînin kim olduğu bilinmese bile hüccettir. Burada zikredilmeyen ravînin Hz. Muâz (R.A.) olduğu bilinip dururken hadîsin sıhhatinde elbette şüphe edilemez.
İbni Abbas (R.A.) hazretlerinin bu hadîsi hem Muâz (R.A.)'-dan işitmiş hem de onu Yemen'e giderirken Resulüllah (S.A.V.)'in yanında bulunmuş olması da 3|jtlwial dahilindedir. Bu takdirde hadîsi vasıtasız rivayet etmesi, bizzat o meclisde bulunduğu içindir. Muâz (R.A.)'dan rivayeti ise: Ya kendinin orada bulunduğunu unuttuğundan yahud başka bir sebeptendir.

31 — (...) Bize Ümeyyetü'bnü Bistâm[100] el-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b. Zürey' [101] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh [102] —ki lb-ni'I-Kaasım'dir — İsmail b, Ümeyye'den,[103] o da Yahya b. AbdilIâh b. Sayfi'den, o da Ebu Ma'bed'den, o da İbui Abbas'dan naklen rivayet etti ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz'ı Yemen'e gönderirken
«Şüphesiz sen ehl-i kitâb bir kavme gidiyorsun. Şu halde onları ilk da'vet edeceğin şey Allah azze ve celeye ibâdet olsun. Allah'ı tanıdıkları vakit onlara haber ver ki, Allah kendilene günleriyle gecelerinde beş vakit npmaz farz kılmıştır. Bunu yaparlarsa onlara haber ver ki, Allah kendilerine zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek bir zekât farz kılmıştır. Buna da itaat ederlerse onu kendilerinden alıver. Ama mallarının en iyilerini almaktan sakın.» buyurmuş:
«Zenginlerinden alınıp...» ifadesiyle zekâtın icâbında zorla alınacağına istidlal olunur. Bu cihet ittifakı ise de sahibinin rızası olmadığr halde zorla malından alınan zekâtın hakikaten zekât yerine geçerek sahibinin zimmetinden sakıt olup olmayacağı ihtilaflıdır.

8- Allahdan Başka İlah Yoktur; Muhammed Allah'ın Resulüdür..... Deyinceye Kadar İnsanlarla Çarpışmanın Emri Babi

32 — (20) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti, (Dedi ki): Bize Leys b. Sa'd, Ukayl'den[104] o da Zühri'den [105]naklen rivayet etti. Zühri de-miş ki: Bana Ubeydullah b. Abdillâh b.Utbete'bni Mer-'ud [106] Ebu Hürey. re'den naklen haber verdi. Ebu Hüreyre şöyle demiş : Resulüllah (Saîlaîtahü Aleyhi ve Selletn) dünyadan gidin de ondan sonra Ebû Bekir halife seçildiği ve araplardan küfredenler küfrettiği zaman Ömerü'bnü'l-Hattâb, Ebû Bekre: şunları söyledi:
— Resulüllah (SaİlaUahü Aleyhi ve Sellem) : İnsanlar: Allahdan başka ilâh yoktur deyinceye kadar (onlarla) çarpışmaya me'mur oidum; imdi her kim Allahdan başka ilâh yoktur derse malını ve canını benden korumuş olur. Ancak hakkiyle olursa müstesna! Onun da hesabı £J>aha kalmıştır, buyurduğu halde sen nasıl oluyor da insanlarla harb ediyorsun?
Ebû Bekir :
«Vallahi namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka harb edeceğim. Çünkü zekât, malın hakkıdır. Vallahi Resulüllah(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) e vere geldikleri yularları bana vermezlerse, vermediklerinden dolayı onlarla behemehal harb ederim.» dedi. Bunun üzerine Ömerü'bnü'1-Hattâb:
«Vallahi iyi anladım ki Allah Azze ve Ceîle Ebû Bekr'in kalbine kıtal için fütuhat vermiş. Ve anladım ki bu kıtal bakmış» dedi.
Bu hadîsi Müslim (R.) Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah b. Ömer ve Târik (RadıyaUahu Anhiim) hazeratm-dan tahric ettiği gibi Buhâri (R. dahi Ebu Hüreyre, Abdullah b. Ömer ve Enes (RadıyaUahu Anhum)'den namaz ve zekât bahislerinde rivayet eylemiştir. Hadîs diğer sahih kitaplarda da
mevcuddur.
«Resulüllah (S.A.V.) dünyadan gidip de ondan sonra Ebû Bekir halife seçildiği ve araplardan küfredenler küfrettiği zaman...» ifadesini
Hattâbi uzun uzadıya ve güzel bir şekilde şerh etmiş; Nevevi'de bunu beğenerek Müslim şerhine almıştır. Hulâsası şudur: ~Resulüllah (S.A.V.)'in irtihalinden son: a dinden dönenler iki sınıftır: Bunların biri tamamiyle dinden irtidâd edefek küfre dönmüştür. Hz. Ebu Hüreyre (R.A.)'m anlatmak istediği işte bunlardır ki,
iki taifeye ayrılırlar:
Birinci taife Müseylemetü'l-Kezzab'ın Peygamberlik iddiasını tasdik eden Benî Hanîfe ile onlara tâbi' olanlar; Ve el-Esvedü'1-Ans î'nin peşinden giden Yeme h'lilerle onlara tâbi olanlardır. Bu fırkaya mensub olanların cümlesi Hz. Muhammec Mustafa (S.A.V.)'in peygamberliğini inkâr ediyorlardı. Hz. Ebî Bekir bunlarla harbetti. Binnetice Müscyleme'yi Yemame'de, e1- Ansî'yi de Sanâ 'da tepeletti ve onlara tâbi' olanla rın ekserisini helak etti. Kurtulabilenler de dağılıp kaçtılar.
İkinci taife dinden dönerek şeriatın bütün ahkâmını inkâr ve namaz, 2ekât gibi bütün ibâdetleri terkedenlerdir. Bunlar tamamiyle cshiliyyet devrindeki hallerine dönmüşlerdi. Bu sebeple Mekke, Medine mes-cidleriyle el-Bahreyn 'deki Abdülkays mescidinden başka ibâdete açık mescid hemen hemen kalmamış gibi idi. Müslümanlar, A1 1ah'm yardımı yetişinceye kadar bir hayli sıkıntı çektiler.
İkinci sınıf mürtedler namazla zekâtı birbirinden ayıranlardır. Bunlar namazın farz olduğunu kabul ediyor, fakat zekâtı tanımıyorlardı. Ha-kikatta mürted değil bâgi idiler. Ancak mürtedler arasına karıştıkları için onlara da mürted denilmiştir. Zekât vermeyenlerin içinde onu vermek isteyenler bile vardı. Yalnız reisleri buna mani' olduğundan veremiyorlar-dı. Benî Yerbû' kabilesi bunlardandır. Mezkûr kabile

kendi aralarında zekâtlarım toplamış; tam Hz. E b û Bekir (R.A.)'a göndermek üzere iken Mâlik b. Nüveyre buna mani' olmuş; ve toplanan zekât mallarım kabileye dağıtmıştır. Hz. Ömer (R.A.)'ın Ebû Bekir (R.A.)'a ı'tıraz eüeıch münakaşaya girişmesi bunlar hakkındadır. Hz. Ömer (R.A.)'ın i'tirazı hadîsin zahirine baktığı ve üzerinde fazla durmadığı içindir. Ebû Bekir (R.A.) ise şartları ifa edildiği takdirde meselenin mal ve can dokunulmazlığını tazammun ettiğini kasd-ederek:
«Zekât malın hakkıdır.» demişti. Hasılı Hz. Ebû Bekir, namaz kılmaktan imtina' edenlerle harb edileceğine ashab-ı kiramın icmaı bulunduğunu bildiği için zekât meselesini namaza kıyas etmiş; Hz. Ömer ise hadîsin umumu ile ihticacta bulunmuştu. Bu hâdise âmmın kıyasla tahsis edilebileceğine ve bir hüküm hakkında vârid olan emrin tazammun ettiği bütün şart ve istisnaların o hükmün sahih olabilmesi için muteber sayılacağına delildir. Hz. Ömer, Ebû Bekir (R.A.)'in haklı olduğunu, gösterdiği delilden anlayarak kabul edince, harbin lüzumu hususunda ona tâbi' olmuştur.
Dalâlet fırkalarından Râfiziler Hz. Ebû Bekir 'in, müslüman-ları esir eden ilk hükümdar olduğunu söyleyerek ona ta'n ederler. Akıllarınca Ebû Bekir (R.A.)m esir aldığı âsiler mürted değil, müteev-vil müslümanlarmış. Çünkü Teâ1â hazretlerinin:
«Onların mallarından, kendilerini temiz pak edeceğin bir zekât al...»
mealindeki ayet-i kerîmesi ve emsali hitablar Peygamber (S.A.V.)'e hâsmış. Zira zekât sahibini hiç bir kimse Resulüllah (S.A.V.) kadar temiz pak edemezmiş. Böyle bir şüphe karşısında ise zekâtlarını vermeyen mürtedler ma'zur görülerek öldürülmemek icâbeder-miş,.. Bu sözlerle Râfiziler Hz. Ebû Bekir (R.A.)'a zulüm isnad etmeye çalışırlar. Hattâbî:
«Bunlar dinden nasipleri olmayan bir kavimdir. Sermayeleri yalnız yalan ve iftira, bir de selef-i salihîne atıp tutmaktır...» diyerek Râfizilerin kimler olduğunu güzel bir şekilde beyân etmiştir.
Mürtecilerin bir değil bir kaç sınıf olduğunu az yukarıda gördük. Bunların içinden namazı, zekâtı ve bütün dinî ahkâmı inkâr edenlerine ashab-ı kiram kâfir hükmünü vermişlerdi. Onun için Ebû Bekir (R.A.) onları esir etmiş; sahabenin ekserisi de ona yardım etmişti. Hatta Hz. Ali (R.A.), Benî Hanîfe kabilesinden esir edilen bir câriye almış. Muhammedü'bnü'l.Hanefiyye ismindeki oğlu bu cariyeden doğmuştur. Ancak sonraları ashab, mürteddin esir alınamayacağına ittifak etmişlerdir.
Râfizilerin zekât almayı emreden âyeti Resulüllah (S.A.V.)'e mahsusmuş gibi göstermeye çalışmaları bir mugaletadır. Âyet-i kerîme bütün müslümanlara âmm ve şamildir. Filvaki' Kur'an-ı Kerîm'-de Peygamber (S.A.V.)'e hâss emirler vardır. Fakat bunların ona mahsus olduğu hiç bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde beyan edilmiştir. «Gecenin bir kısmında o Kur'anla, sana mahsus bir ziyade farz olmak üzere namaz kıl.» — İsrâ: 79 mealindeki âyet-i kerime bunlardandır. C>(Hulâsa : Kur'an-ı Kerîm'in. hitabları üç kısımdır :
1- Umumî hitaplar :
«Ey îman edenler namaza kalkmak İstediğiniz zaman yüzlerinizi yıkayın...»
— Mâide : 7 — gibi.
2- Peygamber (S.A.V.)'e hâss olan hitablar:
«Yalnız sana mahsus olmak üzere... mü'minlere caiz değil.» Azhâb: 50 — gibi.
3- Peygamber ,<S.A.V.)'e tevcih buyurulan fakat onunla bir-likde ümmeti de murad edilen hitaplar:
«Namazı zeval vaktinden sonra kıl...» — îsrâ:78 — gibi.
Zekât âyeti de bunlardandır. Binaenaleyh Resulüllah (S.A.V.)'-den sonra müslümanların başına geçen zatın zekât toplama hususunda da onun izinden gitmesi icâb eder. Bu gibi âyetlerde hitabın Peygamber (S.A.V.)'e tevcih buyurulması, A11ah'a imana da'vet eden ve Allah 'dan gelen ayetlerin ma'nasım beyan buyuran O olduğu içindir. Tâ ki gelen emre imtisal, Onun beyan ettiği vecihle olsun. Hattâbî diyor ki:
«Bâgîler hakkında şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Bu adamlar zekâtın farz olduğunu inkâr ettikleri halde nasıl müslüman sayıldılar? Zamanımızda da bir kısım müslümanlar zekâtı inkâr etseler tunlara müslÜ-man hükmü verilebilir mi?
Cevap : Hayır, bu zamanda zekâtı inkâr eden kimse bütün müslü-maıılarm icmaile kâfir olur. Çünkü bu günün müslümanîarıyla o günün müslümanlan arasında fark vardır. Onların zamanında İslâmiyet henüz teessüs ediyordu. Nesih vaki' olarak bazı ahkâmın değişmesi ihtimali vardı. Müslümanlar, hu dini yeni kabul ettîkelri için onu henüz lâyıkiyîe bilmiyorlardı. Bu sebeble şüpheye düşmüşlerdi. Bu gün ise böyle bir şey yoktur. Müslümanlık alabildiğine yayılmış; şüyu' bulmuş âlim, câhil, hass, âmm bütün müslümanlar zekâtın farz olduğunu Öğrenmişlerdir. Binaena- , leyh te'vil yolu arayarak onu inkâr eden hiç bir kimse ma'zur sayılamaz. Din babında farziyetine icmâ-ı ümmet vâkV olan namaz, zekât, oruç, cü-nüplükten temizlenme ve emsaliyle zina, içki ve mahrem olan akraba ile evlenmek gibi haram olduğu herkesçe bilinen hükümlerden birini inkâr eden dahî asla ma'zur olamaz. Şu kadar var kî yeni müslüman olan birisi dinin bütün ahkâmını bilemeyeceği cihetle bilmeyerek bazılarını inkâr etse kâfir olmaz. Bunun hâli sadr-ı îslâmdaki hâgîlerin hâli gibidir.
Dinin herkesçe ma'lum olmayan ahkâmına gelince: Bunlar, bir kadının teyzesi veya halasıyla bir nikâh altına alınmasının haram olması, ninelere mirasın altıda birinin verilmesi gibi şeylerdir ki, bunlardan birini inkâr eden kâfir olmaz. Çünkü bu gibi şeyleri herkes bilmez.»
Yine Hattâbî 'ye göre bâgîler hakkındaki te'vile sebeb olan şüphe Ebû. Hüreyre 'nin rivayetinde hadîsin bir çok yerlerinin hazfe-dilmesinden doğmuştur. Buna sebeb de Ebû Hüreyre "(R.A.)'ın hadîsi olduğu gibi nakletmek değil, Ebu Bekir ile Ömer (Radıyalîahu Anhüma) arasında geçen münakaşayı anlatmak, istemiş olmasıdır. Galiba Hz. Ebû Hüreyre muhataplarının hâdiseyi bildiklerine i'timad ederek bütün kıssayı hikâye etmemiştir. Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsinin muhtasar bırakıldığı, ayni hadîsin îbni Ömer ve Enes (Radıyalîahu Anhüma) rivayetinden anlaşılmaktadır. Maama-fih hadîsin üçüncü tarikinde görüleceği vecihle Ebû Hüreyre (R.A.)'m dahî mufassal rivayeti vardır. İbni Ömer (R.A.) rivayeti az ileride gelecektir. Enes (R.A.) rivayeti şudur:.
«Allahdan başka ilâh yoktur; Muhammed onun kulu ve resulüdür diye şehâ-det edinceye ve bizim kıblemize dönünceye, kestiklerimizi yeyinceye, bizim namazımızı kılıncaya kadar insanlarla cenk etmeye rıe'mur oldum. Bunları yaptılar mı artık bize onların canlar) ve malları haram olur. Ancak hakkiyle olursa (Söylenenlerden birini bırakırlarsa) o başka. Müslümanların lehine olan onların da lehine, aleyhine olan onların da aleyhine olur.»
Ebû Bekir ile Ömer (Radıyallahu Anhüma) 'nin buradaki muhaverelerinden anlaşılıyor ki onlar, İbni Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre (R.A.) hazerâtınm rivayet ettikleri ziyadeleri Resu1ü11ah (S.A.V.)'den işitmemişler. Çünkü Hz. Ömer (R.A.) bu ziyadeleri işitmiş olsa Ebu Bekir (R.A.)'a muhalefet etmez ve hadîsi hüccet göstermezdi. Zira hadisdeki ziyadeler kendi aleyhine delildir. Ebû Bekir (R.A.)'da ziyadeleri işitmiş olsa onları delil gösterir; Kıyasla ihticâc eylemezdi. Her halde İbni Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre hazerâti, rivayet ettikleri bu ziyadeleri başka meclislerde işitmiş olacaklardır.
«Aİlahdan başka ilâh yoktur deyinceye kadar insanlarla cenk etmeye me'mur oldum...» cümlesi hakkında Hattabî şunları söylemiştir:
«Ma'lûmdur ki, bununla ehl-i kitab değil put perestler kasdedilmiştir. Çünkü ehl-i kitab: Allah'dan başka ilâh yoktur derler ama yine de kendileriyle harb olunur, tepelerinden kılıç kalkmaz.
«Hesabı da Allaha kalmıştır» cümlesinin ma'nası: sakladıkları ve gizlice yaptıkları şeyler hususundaki hesapları demektir. Yoksa açıkça

ihlâl ettikleri vâcib ahkâm değildir. Bu hadîsde, içinde küfrü gizlediği halde dışından müslüman görünen kimsenin müslümanlığı kabul edileceğine delil vardır. Ekser-i ulemanın kavli budur. İmam Mâlik, zındığın tevbesinin kabul edilmeyeceğine kaildir. Bu kavil İmam Ahmed b. Han-bel'den de rivayet olunmaktadır.»
Kaadî Iyaz'da Hattâbi 'nin sözünü ele alarak onu biraz daha izah etmiş ve şöyle demiştir :
«Mal ve can doknulmazlığmm yalnız, Allah'dan başka ilâh yoktur diyenlere mahsus oluşu imana icabetin ifadesidir. Bu sözle kasdedilenler
Arap müşrikleriyle putperestler ve bir Allah tanımayanlardır. İlk defa İslâm'a da'vet olunanlar ve bu uğurda kendileriyle harbe dilenler bunlardır. Tevhidi ikrar edenlere gelince: Onların dokunulmazlığı için yalnız «Allah*dan başka ilâh yoktur» demeleri kâfi değildir. Çünkü bunu onlar küfür halinde iken de söylüyorlardı. Zaten Allah'ı birlemek onların i'tikadlan cümlesindendir. Bundan dolayıdır ki bnşka bir hadîsde: «Benim de Allah'ın Resulü olduğumu söyleyinceye ve namazı kılıp zekâtı verinceye kadar...» Duyurulmuştur.»
Kaadi Iyaz'in bu izahatına Nevevi'de şunları ilâve ediyor: «Ben derim ki; Bütün bunlarla beraber Kesulüllah (S.A.V.)'in getirdiği şeylerin hepsine inanmak da lâbüddür. Nitekim Hz. Ebû Hüreyre'-nin diğer rivayetinde vardır.» cümlesi (Ra)nın tahfifiyîe şeklinde de rivayet olunmuştur.
Bu cümleden murad :
«Vallahi namaz hakkında itaat edip zekâtı inkâr etmek veya vermemek suretiyle bu iki ibadeti birbirinden ayıranlarla mutlaka harb edeceğim» demektir. Ayni cümle hâkim meclisinde olmasa bile hin-i hacette yemin etmenin caiz olduğuna delildir.
Hadîsde geçen «Ikaal» kelimesi Buhar i'nin bazı rivayetlerinde «Anâk» diye zikredilmiştir.
Anâk : dişi oğlak ma'nasınadır. Bu rivayetlerin ikisi de sahihtir; ve Hz. Ebû Bekir'in sözünü iki defa tekrarlayarak birinde (Ikaal) diğerinde (Anâk) dediğine hamledilir.
Ikaal kelimesinin ma'nası üzerinde öteden beri ihtilâf olunagelmiştir. Bazılarına göre Ikaal: bir senenin zekâtı demektir. Lügatta dahi bu manaya meşhurdur. Lügat ve fıkıh ulemasından bir cemaatin kavli budur. Bunlara göre devenin ayağını bağladıkları ipe de Ikaal denirse de burada murad o değildir. Çünkü zekâtda ipi vermek icabetmez. ipten dolayı harb-etmek de caiz değildir. Binaenaleyh hadîsdeki ikaali bu ma'naya almak doğru değildir. Muhakkik ulemadan bir çoklarına göre buradaki ikaalden r.iurad iptir. Bu kavil imam Mâli k'ten de rivayet olunur. « E t-Tahrir» nâmındaki Müslim Şerhinin sahibi de onu ihtiyar etmiş ve şunları söylemiştir:
«ikaalden murad: bir yılın zekâtıdır, diyenlerin sözü hatadır; ve arap-ların usulünü terk etmek demektir. Zira bu söz darlık, sıkıntı ve mübalağa yerinde söylenmiştir. Binaenaleyh harbe sebeb gösterilen şeyin pek az ve kıymetsiz olmasını iktiza eder. Bir yılın zekâtı manâsına alınırsa bu mâna hasıl olmaz. Ben bunu ancak Peygamber (S.A.V.)'in: «Allah hırsfca ia'net eylesin. Yumurtayı çalar; ondan dolayı eli kesilir, ipi çalar; eli kesilir.»
hadis-i şerifindeki yumurtayı, harpte başa giyilen miğfer; İpi de gemi halatı diye tefsir eden zatın mantıksızlığına benzetiyorum. Halbuki mezkûr iki şeyin kıymetleri pek çok altına baliğ olur.»
Bu bâbta muhakkik ulemadan biri şöyle diyor :
«Bu söz Arap lisanını ve arapların sözlerinin yerlerini bilen bir kimseye göre câİz değildir. Çünkü burası hırsızın çaldığı şeyi çok gösterme yeri değil ki, bir çok altınlar değerindeki bir yumurta ile hırsızın taşıyamayacağı bir ip diye tefsir edilsin, «Allah filanın belasını versin; bir dizi cevahir için kendisini hırsızlık cezasına çarptırdı.» demek arabm da âdeti değildir acemin de. Bu gibi yerlerde âdet: «Allah belasını versin çürük bir ip için yahud bir yumak kıl için elinin kesilmesine sebep oldu.» demektir. Böyle bir şey ne kadar kıymetsiz ise o derece beliğ olur.»
Nevevî dahi « Et-Tahrir » sahibinin mutâleasına iştirak ile:
«Doğrusu Onun ihtiyar ettiği şekildir... diyor.
«Anladım ki bu kıtal hakmış.» cümlesinden murad: Hz. E b u Bekir'in gösterdiği delilden Onun haklı olduğunu anladım demektir. Yoksa Ömer (R.A.) Hz. Ebû Bekir'i taklid etmemiştir. Çünkü kendisi de müetehiddir. Müctehidin müetehidi taklid etmesi caiz değildir.
Râfizüer Hz. Ömer'in Ebû Bekir (R.A.)'ı taklid ettiğine kaildirler. Bittabi bu onların apaçık bir cehaletidir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Bu hadis-i şerif Ebû Bekir (R.A.)'ın ilim ve şecaatte başkalarından üstün olduğuna en büyük delildir. Çünkü en müşkül bir anda tek başına mürtedlerle harbe karar vermiş; ileri görüşü ve olgun fikriyle, hiç bir kimsenin yeknazarda vâkıf olamadığı bir ilmî kendisi istinbât etmiştir. Bu ve emsali sebeblerden dolayıdır ki, ehl-i hak Resulüllah (S.A.V.) ümmetinin en hayırlısı Ebû Bekir es-Siddik (R.A.) olduğuna ittifak etmişlerdir.
2- Hak ve hakikati meydana çıkarmak için büyüklere, müracaat etmek ve hak zahir olunca reyinden dönmek caizdir.
3- Devlete isyan eden bâgilerle harbetmek vaciptir.
4- Nevevî diyor ki:
«Namazın farz olduğuna i'tikâd ettiği halde onu kasden terk eden kimsenin öldürüleceğine bu hadîsle istidlal olunur. Cumhurun kavli budur.» Fakat Buhâri sârini Aynî bu istidlale i'tiraz ediyor; ve: «Bu istidlal sahih değildir; çünkü emrolunan şey kıtaldir. Kıtalin mubah olmasından katlin de mubah olması lâzınv gelmez. Zira kıtal mufâale babındandır. Mufâale babı müşareket için olup fiilin iki taraftan yapılmasını icâbeder. Katil ise böyle değildir.» diyor. Yani mukaatele: birbirini öldürmek, çarpışmak, muharebe etmektir. Katil ise yalnız Öldürmek manasınadır demek istiyor.
Filhakika namazını terkeden ganîlere göre öldürül!.r. Yalnız terk ettiği andamı yoksa üç gün mühlet verdikten sonra mı öldürüleceği ihtilaflıdır. Esah olan, bir vakit namazım bırakırsa o namazın zaruret vakti çıktığı zaman öldürülmektir. îdâm kılıçla yapılır ve hudud-u şer'iyyeden bir haddir. İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerin ekserisine göre kasden namazını terk eden kimse kâfir olur. Hatta şafiîlerden de bı ~ıa kail olanlar vardır. Bu takdirde o kimse yme öldürülürse de küfründen dolayı öldürüldüğünden cenazesi yıkanmaz; namazı kılınmaz. Karısı talâk-ı bâinle boş oîur.
Hanelilere göre namazını terk eden kimse fasıktır. Binaenaleyh Öldürülmez. Fakat tevbe edinceye kadar habsolunur. Hatta bir rivayette vücudundan kan fışkırıncaya kadar döğülür. Kirman î'ye kasden zekâtım terkedenin hükmü soruldukta : «Namazla ikisinin hükmü de birdir»
cevabını vermiş ve :
«Hz. Sıddik (R.A.)'m zekât vermeyenlerle harb etmesi bundandır.» demiştir.
Ramazan orucunu terk eden hapsolunur; ve kendisine gündüzleri yiyecek içecek verilmez. Çünkü orucun farz olduğuna inandığı için, aç ve susuz bırakıldığı zaman zâhir-i hale göre oruca niyet eder.

5- Nevevî ;
«Bu hadîsle, az olsun çok olsun namaz, zekât ve sair İslâmî vâcibâtı terkedenlerle harbetmenin vâcib olduğuna istidlal edilir.» diyor. Bundan dolayıdır ki, Hanefîlerden İmam Muhammed b. Hasan:
«Bir belde veya köy ahâlîsi eaanı okumamaya ittifak etseler devlet reisi onlarla faarb eder; şeâîr-i isiâmiyyeden olan her şeyin hükmü böyledir.», demiştir'.
6- Müslüman olduğunu beyanla ibadetlerini eda eden kimseye dokunmamak vaciptir.
7- Zındığın tevbesi makbuldür :
Zındık: Şeriatı büsbütün inkâr eden fakat zahirde müslüman görünen kafirdir. Böylesinin küfrü ya şahidle yahud ikrarıyla bilinir. Zındık hakkında Şafiilerden beş kavil rivayet olunur.
a) Zındığın tevbesi mutlak surette kabul olunur. İmam Şafii fden nassan rivayet edilen en doğru kavil budur. Delili sahih hadîslerdir,
b) Zındığın tevbesi kabul edilmez. Yalnız tevbesinde samimi ise bu tevbe kendisine âhirette fayda verir: ve cennete girer. İmam Mâlik'in kavli de budur. İmam A'zam Ebu Hanife 'den Şafiilerin yukanki iki kavli gibi iki rivayet vardır.
c) Dalâlet mezhepleri için propaganda yapanlardan ise o kimsenin tevbesi kabul edilmez. Avam takımının tevbesi makbuldür.
d) İdam için tevkif edildiği zaman tevbe ederse tevbesi kabul edilmez. Fakat kendiliğinden tevbekâr olarak gelir ve üzerinde sadâkat alâmetleri görünürse tevbesi makbuldür. Bu kavil İmam Mâlik 'ten de rivayet olunur.
e) Zındık bir defa tevbe ederse kabul edilir. Tekrar tekrar tevbe ederse tevbesi kabul olunmaz. Hanefîîerden İmam Ebû Yusuf 'un Ebû Hanife 'den rivayetine göre müslümanlık taslayan zındıktan mürted gibi tevbe etmesi istenir. Bir müddet Ebû Yusuf'da buna kail olmuşsa da sonraları zındıkların müslüman görünerek küfürlerinde daim olduklarını görünce :
«Bana bir zındık getirseler kendisinden tevbe istemeden idamını ein-reder; şayed öldürmeden kendiliğinden tevbekâr olursa onu serbest bırakırdım.» demiştir. Yine İmam Ebû Vusuf'un «Nevâdir» !in|de Imam-ı A'zamdan bir rivayetine göre Hz. imam :
«Gizlenen zındığı öldürün! Çünkü onun tevbe edip etmediği malum değildir.» demiştir.
8- Bir kâfirin müslüman olduğuna hükmedebilmek için iki kelime-i şehadeti söylemesi şarttır. Bunları söylemedikçe kâfirlerle harb etmekten vazgeçilemez.
9- Ehi-i şehâdet olan bid'atçılar tekfir edilemez.
10- Zahirî ameller makbuldür. Hüküm zahire göre verilir.
11- Hadîs-i şerif gerek Peygamber (S.A.V.)'in gerekse ondan sonra gelen halifelerin zahire göre hüküm verdiklerine, bâtında gizli olan şeylerin hesabını istemek kula değil ancak Allah Teâlâ'ya aid olduğuna delâlet ediyor.
12- Sünnetin bir kısmını sahâbe-i kiramın büyükleri bilmeyip sair efradı bilebilir; ve bir kişinin muhalefetiyle icmâ mün'akid olmaz.
13- İki şehadeti getirerek namazını kılan ve zekâtını veren bir kimse ma'sum sayıldığı cihedle muâhaze edilmezse de İslâmiyetin haklarkn-da kısas veya hadd gibi bir cezası sebebiyle muâhaze olunabilir.
14- Müslümanların ellerinde kuvvet bulunursa kâfirlerle ya müs-lümanlığı kabul yahud cizye vermeye razı oluncaya kadar harb etmeleri vâcib olur.

33 — (21) Bİze Ebû't-Tâhir [107] ile Harmeletü'bnü Yahya ve Ahmed b.
İsâ [108] rivayet ettiler. Ahmed: Bize Tahdis etti dedi. Diğer ikisi: Bize İbni Vehb haber verdi dediler. İbni Vehb demiş ki: Bana Yunus, [109] İbni Şi-hab'dan[110] naklen haber verdi. İbni Şihâb demiş ki; Bana Saidü'bnü'l-Müseyyeb rivayet etti ki, Ebû Hüreyre kendisine şunları haber vermiş:
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
«Allah'dan başka ilâh yoktur deyinceye kadar insanlarla cenk etmeye me'mur oidum. Binaenaleyh her kim Ailahdan başka ilâh yoktur, derse malını ve canını benden korumuş olur. Ancak hakkiyle (öldürülmüş) olursa o başka, hesabı ise Allâha kalmıştır.» buyurmuşlar.

34 — (...) Bize Ahmed b. Abdete'd-Dabbiy rivayet etti. (Dediki):Bize Abdülaziz yani ed-Derâverdi, [111] el-Alâ [112] dan rivayet eyledi. H. Bize Ümeyyetü'bnü Bistâm da rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh[113], el-Alâ' b. Abdirrahman b. Ya'kub'dan o da babasından, o da Ebû HÜreyre'den, o da Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«İnsanlarla: Allah'dan başka ilâh yoktur deyerek bana ve getirdiklerime imân edinceye kadar cenk etmeye me'mur oldum. Bunu yaptılar mı canla* rını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak (İslâm haklarından) bir hak karşılığı olursa o başka! (Bâtınî) hesapları da Allah'a kalmıştır.»
Bu rivayet yukarıki rivayetlerde muhtasar bırakılan yerleri beyan etmektedir. Ve bir kimse îslâm dinine tereddüdsüz, Kat'î bir i'tikadla iman ederse bu imanın kâfi geleceğine, o kimseye mü'min denileceğine; mü'min olmak için mutlaka kelâm ulemasının gösterdikleri delilleri öğrenmek vâ-cib olmadığına delildir ki, selef ve halefin cumhuru ile muhakıkîn ulemanın mezhepleri de budur. Bazı kelâm ulemasiyle mu'teziîenin ekserisine göre ise Allah 'a, varlığının delillerini bilerek iman etmek şarttır. Bu şekilde iman etmeyenlere mü'min denilemez. Mu mezhep için Nevevî: «Aşikâr bir hatâdır.» dedikten sonra şunları söylüyor :
«Çünkü murad olan, kat'î tasdiktir; o da hasıl olmuştur. Bir de Peygamber (S.A.V.) getirdiği şeylere iman hususunda tasdik ile iktifa etmiş; onları delilleriyle bilmeyi şart konmamıştır. Bu hususta sahîhaynda peyderpey bir çok hadîsler rivayet olunmuştur ki, nıecmu'u ile tevatür ve i
kat'î husul bulur.»

35- Bize Ebû Bekir b. Ebû Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b. Gıyâs[114] , El-A'meş/den, o da Ebû SÜfyan'dan[115], o da Câbir'den: ve (Yine El-A'meş), Ebû Sâlih'den[116] , o da Ebû HÜreyre'den naklen rivayet etti. Câbir ile EbûHüreyre tıpkı İbni'l-MüseyycVin Ebû HÜreyre'den rivayet ettiği gibi: Bcsulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İnsanlarla cenk etmeye me'mur oldum...» buyurdu; demişler. H.
Bana (Yine) Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etli. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet eyledi. H.
Bana Muhammed b. el-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-durrahman yani İbni Mehdi rivayet etti. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. el'Müsenna ikisi de dediler ki: Bize Süfyân, EbuVZübeyr'-den, [117] o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câhir şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«İnsanlarla: Allah'dan başka ilâh yoktur deyinceye kadar cenk etmeye memur oldum. Altah'dan başka ilâh yoktur dediler mi mallarını,

canlarını benden korumuş olurlar. Ancak (İslâmm haklarından) bir hak karşılığı olursa o başka. (Batınî) hesapları da Allaha kalmıştır.» buyurdular. Sonra:
«Sen ancak bir nasihatçısın. Onların üzerine musallat değilsin.» [118] âyetini okudu.
Müzekkiri; müfessirler vaiz diye tefsir etmişlerdir. Müseytır: Musallat manasınadır. Sahip ve cebbar mânalarına dahi gelir. O gün için Resulüllah (S.A.V.)'in vazifesi nasihattan ibaretti. Sonra kendisine düşmanla harb etmek emrolundu.

36- (22) Bize Ebû Gassân el-Mismaî Mâlik b. Abdilvâhid[119] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdühnelik b. Es-Sabbâh, Şu'be'den, odaVâkid b. Mu-hammed [120] b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer'den, o da babasından, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. Abdullah b. Ömer şöyle demiş:
Resulüllah (SaUailahü Aleyhi ve Seîlem) «Allah'dan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Resulüllah olduğuna şehâdet, namazı ikaame ve zekâtı edâ edinceye kadar insanlarla cenk etmeye me'mur oldum. Bunları yaptılar mı canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâmm haklarından bir hak karşılığı olursa o başka! (Batınî) hesapları da Allah'a kalmıştır.
Taberânî'nin cEl-Evsat» nâm eserinde Hz. Enes (R.A.)'dan rivayet ettiği bir hadîse göre bu rivayetlerde istisna edilen İslâm haklarından muradın neler olduğu Resulüllah (S.A.V.)'e sorulmuş. Cevaben : «Evlendikten sonra zina, müsiüman olduktan sonra irtidâd, bir de insan öldürmektir. Bunlara mukabil öldürülebilir» diyerek izah buyurmuşlardır.

37 - (23) Bize Süveyd b. Said[121] ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. El-Fezârî'yi kasdederek dediler ki: Bize Mervân (119), Ebû Mâlik'den, [122] o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Her kim A Hah'dan başka ilâh yoktur der de Allah'dan başka tapılan şeylere küfrederse onun maiı [123] ve canıfna dokunmak) haramdır. (Batınî) hesabı ise Allah'a kalmıştır.» buyururken işittim.
Peygamber (S.A.V.) insanların kalblerinde neler gizlediklerini Öğrenmeğe me'mur değildir. Zaten bu bir sır olduğu için onu Allah'dan başka bilecek yoktur. Bundan dolayı hadîsin bütün rivayetlerinde Allah ve Resulün'e şehâdet, bazılarında namaz kılmak, zekât vermek ve Allah tarafından getirdiği her şeyi dil ile ikrar etmek istenilmiştir. Çünkü zahirde bir kimsenin müsiüman olduğuna delâlet eden şeyler bunlardır. Bunları yapana rmrmin denilir. Gönülden geçen veya kalpte gizlenen sırlardan dolayı hesaba çekmek ise yalnız A1 1ah'a aiddir. Ulemnnıız bu babta:
«Biz İnsanların dışına göre hüküm veririz; içine göre hüküm vermek ise Allah'a mahsustur» demişlerdir.

38 — (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid el-Ahmer [124] rivayet eyledi. H.
Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. Zübeyr ile Yezid'in her ikisinin Ebû Mâlik'den, onunda babasından naklen rivayetine göre Ebû Mâük'in bahası Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Seiİem)'\: «Her kim AHah' tevhid ederse...» buyururken îşitmiştîr. Scnra Ebû Mâlik (yukariki) hadîsin benzerini zikretmiş.

9- Ölmek Üzere Bulunan Bir Kimsenin Müslümanlığı Kabul Etmesinin Sahih Olduğuna.....Delil Babı

39 — (24) Bana Harraeletü'bnü Yahya et-Tücîbî rivayet etti. {Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yûnus,[125] , İbni Şi-hâb'dan [126] natıen rivayet etti. Demiş ki: Bana Said b. el-Müseyyeb, babasından naklen rivayet eyledi. Babası şöyle demiş:
Ebu Tâlib'in[127] ölümü yaklaşınca (SallallahÜ Aleyhi ve SeUem) ona geldi. Ve yanında Ebû Cehil[128] ile Abdullah b. Eltf Ümeyycte'bni'l-Mtıgirâ'y* [129] buldu. Müteakiben Resulüllah (Sailallah'd Aleyhi ve Seilenı) : ctEy amca! Allah'dan başka ilâh yoktur de. Bu kelimeyi söyîe kî, onun sebebiyle huzur-u İlâhide senin lehine şehâdet eyleyeyim.» dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil iîe Abdullah b. Ebi Ümeyye : «Yâ Ebâ Tâlib, Abdulmuttalih'in dîninden dönmek mi istiyorsun?» dediler. Eesulüllah (Sailalîahü Aleyhi ve SeUem) o sözü amcasına arz etti, durdu. Nihayet Ebû Tâlib onlara son söz olarak kendisinin AbdÜİmutta-lib'in dîni üzere bulunduğunu söyledi, ve «Allah'dan başka ilâh yoktur» demekten imtina' etti, Resulüllah (SallallahÜ Aleyhi ve SeUem): de: «İyi bil, vallahi senin hakkında niyaz etmekden nehyolunmadığtm müddetçe senin için mutlaka istiğfara devam edeceğim; dedi.
Hem&n arkasından da Allah Azze ve Celi şu ayet-i kerîmeyi indirdi: «Müşriklerin cehennemlik oldukları kendilerince anlaşıldıktan sonra akraba hile olsalar Peygambere de mü'minlere de onlar için istiğfar etmek gerekmez,» [130]
Allahü Teâlâ Ehû Tâlib hakkında dahi âyet indirerek Resulü (Süllallahü Aleyhi ve SeUem) 'e: «Şüphesiz ki sen sevdiğine hidâyet veremezsin; ama Allah dilediğine hidâyet verir. Hem o hidayete erecekleri daha iyi bilir.» [131] buyurdu.
Bu hadîsi Buhâri Müslim ittifakla Said b. el-Müseyyeb 'ten tahric etmişlerdir. Hadîsi Said babasından rivayet etmiştir. cümlesinin asıl mânası:
«Ebû Tâlib'e ölüm geldiği zaman...» demek ise de burda: Ölümü yaklaştığı, ölüm alâmetleri görülmeye başladığı zaman kastedilmiştir. Çünkü ölüm ânına hai-i intizâr derler ki, o anda imân etmenin bir faydası yoktur. Bazıları bu ifâdeden hakikaten ihtizarı yani koma halini anlamış; ve:
«O halde Peygamber (S.A.V.) kendisinin orada bulunması bereketine amcasının rahmet-i İlahiyye'yc nail olacağım ümid etmişti" demişlerse de bu mütâlea doğru görülmemektedir. Zira Teâlâ Hazretleri:
Bütün kötülükleri işleyip de (içlerinden) birine ölüm geldiği vakit: Şimdiben tevbe etdim diyen o kimseler için tövbe yoktur.»
[132] buyurarak can çekiştirmekte olan bir kimsenin imâm kabul edilmeyeceğini saraheten bildirmiştir. Binaenaleyh Resûlüllah (S.A.V.)
0 halde bulunan bir kimseye iman teklif etmez. Anlaşılıyor ki bu konuşma esnasında amcası henüz koma hâlinde değilmiş. Zaten Ebû Tâ1ib'in Peygamber (S.A.V.)'le konuşması da koma hâlinde olmadığım gösterir.
Fahr-i Kâinat (S.A.V.) Efendimiz, amcası Ebû Tâ1ib'in imân etmesini son derece arzu ediyordu. Çünkü kendilerini bir baba şefkatiyle büyüten, her badirede imdadına koşan onu öz evladından daha ziyâde bağrına basan o idi. Resûlüllah (S.A.V.) doğmadan babası, altı yaşında iken de annesi vefat etmişti. Bunun üzerine O'na dedesi Abdülmuttalib baktı. Onun vefatından sonra Peygamberimiz Muharamed Mustafa (S.A.V.) amcası Ebû Tâlib'e kaldı. Ebû Tâlib, Resûlüllah (S.A.V.)'i kendi çocuklarından ziyâde severdi. Bu hâl kendisine peygamberlik gelinceye kadar böyle gittiği gibi Peygamber olduktan sonra da devam etti. Kureyş'in nice düşmanlıklarından Onu amcası Ebû Tâlib korumuş; bu uğurda ölümle tehdid olunduğu halde Resûlüllah (S.A.V.)'i onlara teslim etmemişti. Nihayet başta yine Ebû Tâlib olmak üzere Peygamber (S.A.V.)'in mensûb bulunduğu Benî Hâşim Kabilesi Kureyş'in müdhiş bir boykotuna ma'ruz kaldılar. Kureyş, Benî Hâşim'le olan bütün alâkalarını kesmişti. Onlarla alış veriş yapmıyor, kız alıp vermiyor, kendilerine en küçük bir insanlığı reva

görmüyordu. Bu hal tâ Benî Hâşim, Resûlüllah (S.A.V.) 'i kendilerine teslim edinceye kadar devam edecekti. Hatta bu hususta bir de misâk yazılarak Kabe 'nin kapısına asılmıştı. Beni Hâşim çok müşkül vaziyette kalmıştı, bilmecburiye kendilerine aid bir vadiden ibaret olan « Şi'b» a sığındılar. Ve burada tam üç sene mahsur kaldılar. Bu üç sene zarfında müslümanların ve dolayısiyîe Ebû Tâiib'in çekmediği zahmet ve mihnetler kalmadı. Hatta ağaç yapraklan yemeye mecbur kaldılar. Fakat Ebû Tâlib cam gibi sevdiği birader zadesi Resûlüllah (S.A.V.)'i düşmanlarına teslimi bir an hatırına bile getirmedi. Nihayet Kureyş, ahidnameyi kendileri yırtarak boykotu kaldırdılar. Ancak « Ş i' b > daki mahsur hayattan kurtulduktan bir kaç gün sonra Ebû Tâlib vefat etti. Ondan üç gün sonra da ümmül mü'minin Hz. Hadice (R.A.) dünyadan gitmişti. Onun için Resûlüllah (S.A.V.) o seneye «Âmü'I-Hüzn» (keder yılı) namını vermişti. C zaman Peygamber (S.A.V.)'in yaşı elliyi doldurmak üzere idi. İşte Resujüllah (S.A.V.), üzerinde bu derece emek ve hakkı bulunan amcasının ebedî seâdete ermesini istiyordu. Bunun için ise müslüman olmak şarttı. Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasını görür görmez şehadet tavsiyesinde bulunması bundandır.
Vahidi 'nin Musa b. Ubeyde 'den tahric ettiği bir rivayete göre: Ebû Tâlib Ölüm döşeğine düşünce Kureyş:
«Kardeşin oğluna haber gönder de sana şu söylediği cennetten şifâbahş olacak bir şeyler yollasın!» demişler. O da Resûlüllah (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem) J& haber yollamış, ^Peygamber efendimiz:
..Şüphesiz ki Allah o cennetin yiyecek ve içeceklerini kâfirlere haram kılmıştır.» buyurmuş.
Sonra Ebû Tâlib'in yanma giderek ona islâmı arzetmiştir. Ebû Tâlib şu cevabı vermiş:
«Eğer bu şehâdet sebebiyle ta'yib edilerek: amcan ölümden korktu, denilmese bu şehâdeti getirerek seni mutlaka memnun ederdim.»
Sa1ebi'nin rivayetine göre Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Tâlib'e:
«Ey amca! Muhakkak üzerimde en çok hakkı olan ve bana en büyük minnet ihsan eden insan, sensin. Hiç şüphe yok ki üzerimde babamdan da ziyade hakkı olan sensin. İmdi bir kelime söyle ki, kıyamet gününde onun sebebiyle şefaatim sana vâcib olsun!» demiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin amcasından:.
«Allah'dan başka ilâh yoktur» demesini istemesi kinaye yolu ile kendisinin de Resûlüllah olduğunu istemektir. Çünkü bu iki şehâdeti yapmadıkça bir kimseye müslüman hükmü verilemez. Yalnız tevhidi istemiş olmasıda ihtimal dahilindedir. Çünkü Ebû Tâlib, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak Peygamber olduğunu biliyordu. ifadesi bütün asıl nüshalarda bu şekilde rivayet
edilmiştir; Ve:
«Ebû Tâlib Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e o sözii tekrarlıyordu» ma'nasina gelir. Ancak Kaadi Iyaz bir nüshada » şeklinde gördüğünü ve bu rivayetin daha muvafık olduğunu söylemiştir. Bu takdirde ma'na:
«Ebû Cehil ile îbni Ebî Ümeyye söylediklerini tekrarlayıp durdular. demek olur.
«Nihayet Ebû Tâlib onlara son söz olarak kendisinin Abdülmuttaîib'ir dîni üzre bulunduğunu söyledi» ifâdesi en güzel âdâb ve konuşma! usullerinden sayılır. Yani başkasının nahoş bir sözünü nakleden, burada olduğu gibi gaib zamiri kullanmalıdır. Burada mezkûr adaba riâyet edilmese:«Ben Abülmuttalib'in dîni üzereyim dedi.» ifadesini kullanmak gerekirdi. Çünkü Ebû Tâ1ib'in ağzından çıkan söz bu idi.
«Şüphesiz ki sen sevdiğine hidayet veremezsin...» ayet-i kerimesinin Ebû Tâlib hakkında nazil olduğunda bütün müfessirler müttefiktirler. Keza hidâyet ve dalâlet ancak Allah'a mahsus olduğunda dahi bütün ulemâ ittifak halindedirler.

Hadîsden Çıkarılan Hükümler:

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şehâdeti, kendisine nasib olan kimse için bir fazilettir.
2- İstenilmeden yemin etmek caizdir.
3- Bu hadîs Ebû Tâîib'in müşrik olarak vefat ettiğine nas-san delildir. Maamafih mesele ihtilaflıdır. Çünkü İbni îshâk'm rivayetinde:
«Abbas; Peygamber(Saliaîlahü Aleyhi ve Selkm)Je;
«Ey kardeşim oğluî Senin amcana arzetîiğin kelimeyi onun gerçekten söylediğini işittim.» dediği; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ise:
«Ben işitmedim» cevabım verdiği zikredilmektedir. Sühey1i diyor ki:
«Abbasm sözünün kabul edilmemesi onu müsîüman değil iken söyle-diğindendîr. Şayed o sözü müsîüman olduktan sonra söylese kabul edilirdi. Nitekim Cübeyr b. Mut'im'in kâfirken dinleyip müsîüman olduktan sonra eda ettiği hadîsi kabul edilmiştir.»
Tenbih : Kelâm ulemasının da beyan ettikleri vecihle Ebü Tâ1ib'in iman etmediğine kail olmak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gücenmesine sebeb olabilir. Binaenaleyh bu babta en ihtiyatlı hareket bu meseleye dil uzatmamaktır.

40 — (...) Bize İslı âk b. İbrahim[133] ile Abd h. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzak[134] haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'-mer [135] haber verdi. H.
Bize Hasan el-Hulvâni ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yâkub[136] — ki îbni İbrahim b. Sâ'ddır — rivayet etti. Dedi ki: Bana babam, Salih'den,[137] Salih ile Ma'mer'in her ikisi de Zühri'den naklen bu isnadla bu hadîsin mislim rivayet etti. Şu kadar var ki, Salih'in hadîsi:
«Bunun üzerine Allah Azze ve Celi onun hakkında (ayet) indirdi.» cümlesinde nihayete ermiş, her iki âyeti zikretmemiştir, Salih hadîsinde:
«Ebû Cehil ile Abdullah o sözü tekrarlıyorlardı» denilmiştir. Ma'mer hadîsinde ise bu cümlenin yerinde:
«Onlar Ebû Tâlib'in yakasını bırakmadılar.» cümlesi vardır.

41 — (25) Bize Muhammed b. Abbâd ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mervan[138] Yezid'den [139] — ki îbni Keysân'dır— o da Ebû Hâzim'den [140] o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hü-reyre şöyle demiş:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) amcası Ölürken ona: «Ailah'dan başka ilâh yoktur de bunun sebebiyle ben kıyamet gününde senin lehine şehâdet edeceğim« buyurdu.
Fakat o buna yanaşmadı. Bunun üzerine Allah:
«Şüphesiz ki sen sevdiğine hidâyet veremezsin... —el-Kasab: 56 ayet-i kerimesini indirdi.

42 — (...) Bize Muhammed b. Hatim b. Meymfin rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Said[141] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b. Keysân, Ebû Hâzini el-Eşcâi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. Ebû Hü-reyre şöyle demiş:
— Eesulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) amcasına: «Ailah'dan başka ilâh yoktur; de. Bunun sebebiyle kıyamet gününde ben senin lehine şehâdet edeceğim.» tuyurdu. Amcası:

«Kureyş beni ayıplayarak: Ebû Tâlib'i buna ancak korku şevketti; demeseler seni mutlaka memnun ederdim» dedi. Bunun üzerine Allah: «Şüphesiz ki sen sevdiğine hidâyet veremezsin: ama Allah dilediğine hidâyet verir... el-Kasas: 56 âyetini indirdi.
Bu hadîs, bütün esas nüshalarda ve bütün râvilerin nakillerinde şeklinde rivayet olunmuştur. Ancak lügat âlimlerinden Zemahşeri 'nin de dâhil olduğu bir cemaat bu ibarenin: olacağına kaildirler.
Hara': Za'f ve gevgaklik demektir. Birinci rivayete göre mezkûr cümle:
Ebû Tâlib'i buna sevkeden ancak korkudur.» İkinciye göre ise:
«Ebû Tâlib'i îiaua sevkeden ancak za'fıdir» manasına gelir.Kaadı Iyaz:
«Bize üstadla.'anızdan bir çokları doğrusunun bu —hara'— olduğuna
lenbihde bulundular» demiştir.
»cümlesinin ma'nası Saleb'e: göre: «Muradım yapardım.» ma'nasına gelir. Çünkü araplar:
sözünü: Allah muradına erdirsin; tâ ki nefsi razı oîsun ve gözü karar kılsın da başka bir şeye göz dikmesin, mavnasında kullanırlar. Esmaî'ye göre ise bu sözün ma'nası: Allah gözünün yaşım soğutsun, demektir. Zira sevinç sebebiyle akan göz yaşı soğuk olur. Bazıları:
«Bu sözün ma'nası: Allah ona, sevindirecek bir şey göstersin» demektir mutaleasmda bulunmuşlardır.

10- Tevhid Üzere Ölen Kimsenin Kati Olarak Cennete Gireceğine Delil Babı

Ehli Sünnet ve'I-Cemaat mezhebine göre imanım kurtaran mutlaka cennete girecektir. Hiç günahı olmayanlar doğrudan doğruya cennete girecek, kat'iyyen cehennem azabı görmeyeceklerdir. Herkesin behemeha cehenneme varacağım bildiren bir âyet-i kerime varsa da sabih olan kavle göre ondan murad: Sıratı geçmektir. Çünki sırat cehennemin üzerine kurulmuş bir âhiret köprüsüdür. Cennete gidenler bu köprüden geçecekler; cehennemlikler ise geçemeyip cehenneme düşeceklerdir.
Büyük günah işlemiş olanlar tevbe etmeden ölürlerse akıbetleri A11ah'm meşietine kalmıştır. Dilerse böylelerini affeder; ve günahsızlar gibi hiç azâb etmeden cennetine koyar; dilerse dilediği müddet onları cehenneminde azâb ettikten sonra cennetine götürür. Fakat tiev-hid üzere Ölen bir mü'mini, günahları ne kadar çok olursa olsun cehennemde ebedî bırakmadığı gibi, kâfir olarak dünyadan giden bir insani hayır ve hasenatı ne derece çok olursa olsun ebediyyen cennetine sokmaz. İşte îmam Nevevi 'nin de beyan ettiği vecihle bu meselede ehl-i hakkın mezhebi kısaca budur. Kitab, sünnet ve icma'ı ümmet, yani bütün şer'î deliller bu hususda müttefiktirler. Bu kaide, görüldüğü şekilde sağlam temeller üzerine kurulmuştur. Binaenaleyh iman ve i'tikada dair görülmüş ve görülecek bütün hadîsler bu ölçüye göre mutaîea edilmelidir. Zahiren bu kaideye muhalif görülen hadîslere rastlanırsa onlarıda yine bu kaideye göre teVil etmek: aralarını bulmak icabeder. Çünkü hakikatte şeriatın delilleri arasında asla bir birine muhalefet yoktur. Te'vil edilmiş hadîsler inşallah sırası geldikçe görülecektir.

43 — (26) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ile Züheyr b. Harb — ikiside — İsmail b. İbrahim'den[142] rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize İbni , [143] Halid'den [144] rivayet etti. Demiş ki: Bana el-Velid b. Müslim, [145] Humrân'dan [146], o da Osman'dan [147] naklen rivayet etti. Os-man-şöyle demiş:
— Resulüllah (Salfollahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim Allah'dan başka ilâh olmadığını bilerek ölürse cennete girecektir.» buyurdular.
Bu hadîs muhtelif râviler tarafından muhtelif lâfızlarla- rivayet olunmuştur. Bu sebeble selef arasında bir çok hataya düşenler olmuşsa da ehl-i tahkik ulemaya göre bütün rivayetlerin ma'naları birdir. Buradaki hadîsle emsalinin ma'naları hakkında Kaadi Iyaz'm verdiği ma'lû-matı Nevevi pek beğenmiş; ve hulâsasını Müslim şerhinde nakletmiştir, Kaadi Iyaz (Rahimehutlah) şöyle demektedir:
Allah ve Resulüne şehâdet getirerek imân edenlerden Allah'a âsî olanlar hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Binnetice Mürcie[148] i taifesi.
«İmam bulunan âsiye günah işlemek zarar etmez,» demiş; Haricî1er [149] :
«Bilakis günah işleyen kâfir olur,» iddiasında bulunmuş- Mu'tezile [150] :
«Asî büyük günah işlerse dinden çıkar; fakat kâfir olmaz. Böylesine fâsik denilir.» mütalaasını ileri sürmüş; Eş'ariler [151] de :
«Âsî Allah'ın afvine mazhar olmasa hile yine mü'mindir. Azâb olun fakat sonunda mutlaka cennete girer» demişlerdir.
Bu hadîs Hâricilerle Mu'tezile aleyhine delildir. Mü^cie'ye geline Eğer onlar da bu hadîsin zahiri ile istidlal ederlerse kendilerine şöyle d riz:
Hadîs; ya o âsinin günahı affedilecektir, yahud şefaat sayesinde c heımemden çıkarak cennete girecektir diye te'vil olunmuştur. Binaen] leyh Resulüllah (SaMkhü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Cennete girer» buyurması cehennemde azâb olunarak cezasını çekti ten sonra girer ma'nasına gelir.» hadîsi böyle te'vil etmek behemehal lâzımdır. Aksi takdirde şeriatın delilleri birbirlerini nakzetmiş olurlar. Çünkü bazı âsîlerin azâb olunacağına dair bir çok deliller vardır.
Resulüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Bilerek ölürse...» buyurmuş olması Mürcie taifesinin taşkınlarına bir cevab-ı reddir. Bunlar:
«Allah ve Resulüne şehâdet getiren kimse kalbinden inanmasa bilb cennete girer.» derler. Halbuki Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) diğer bir hadîsde:
«Allah ve Resulü hakkında hiç bir şüpheye düşmeyerek...» buyurmuş; ve bununla kalben i'tikadm lüzumunu beyan etmiştir. Bu da bizim söylediklerimizi te'kid eder. Mürcie'nin :
«İmân etmiş olmak için mücerred kalbin Allah'ı bilmesi kâfidir; iki kelime-i şehâdeti getirmeye lüzum yoktur» diyenleri de bu hadîsle istidlal ederler. Çünkü hadîsde yalnız bilmek zikredilmiştir.
Ehl-i Sünnetin mezhebine göre: İki şehâdet ile kalbin Allah *ı bilmesi birbirine bağlıdır. Biri bulunur da diğeri olmazsa o imanın bir faydası yoktur, sahibini ebedî cehennemden kurtaramaz. Bundan ancak dilinde sakatlık olduğu için konuşamayanlarla şehâdetleri getirmeye vakit bulamadan ölenler müstesnadır. Onların' imanı sırf kalblerinin tasdikiyle mu'teberdir. Ehl-i Sünnet ve'1-cemaata muhalefet eden Mürcie 'nin bu bâbta delili yoktur. Çünkü burada Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'dan başka ilâh olmadığını bilerek ölen cennete girer.» buyurmuş; fakat başka hadîslerde:
«Her kim Allah'dan başka ilâh yoktur, derse...» ve;
«Her kim Allah'dan başka ilâh olmadığına, benim de Resulüllah olduğuma şehâdet ederse,'..» buyurarak mezkûr hadisden neyi kaydettiğini tefsir eylemiştir.
Eu hadîsin emsali çoktur. Bunların lâfızları muhtelif ise de ma'naları hususunda ehl-i tahkik ulemanın ittifakı vardır. Meselâ: hadîs burada

bu lâfızlarla gelmiş; ama Muaz (Radiyallahu anh) 'm Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy&en rivayetinde: «l'er kimin son sözü «iâ ilahe illallah» olursa o kimse cennete girecektir,.» Duyurulmuş; yine onun bir rivayetimde:
Her kim Allaha hiç birşeyi şerik koşmayarak kavuşursa Cennete girecektir, denilmiş başka bir rivayette:
«Eğer bir kul Allah'dan başka ilâh olmadığına; Muhammed'in de Resulüllah olduğuna şehâdet ederse Allah onu cehenneme haram kılar» buyurulmuştur.
Bunun bir benzerini de Ubâdetü'bnü's-Sâmit ile Itbân b Mâlik rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre hadîsinde:
«Bu iki şehâdetle bir kul - [Bunlarda hiç şüphe etmeyerek) Allah'a kavuşursa zina da etse, hırsızlık da yapsa mutlaka cennete girer.» buyurulmuş.
Enes hadîsinde:
«Allah*dan başka ilâh yoktur diyerek bununla Allahü Teâlâ'nm rizasını dileyen kimseyi Allah cehenneme haram kılar» ifâdesi kullanılmıştır.
Bu hadîslerin hepsini Müslim (Rahimehuîlah) kitabında sıralamıştır İçlerinde Saîd b. el-Müseyyeb de bulunmak üzere seleften bir cemaatin;
«Bu hadîsler farzlarla emir ve nehiyler nazil olmazdan önce şerefsâdır olmuşlardır.» dedikleri hikâye edilir. Bazıları:
«Bu hadîsler mücmeldir; şerh ve izaha muhtaçtır.» demiş ve bunların ma'nası:
«Her Mm şehâdet getirirde onun hakkım ve farzını edâ ederse» demektir şeklinde izahta bulunmuşlardır. Hasan-ı Basri'nin kavli budur. Hatta:
«Bu hadîsler pişman olarak levbe eden ve arkasından hu halde ölen hakkındadır.»'diyenler bile vardır. Buhar i'nin kavli de budur.
Bütün bu te'viller hadîsler zahir ma'nalarma hamledildiğine göredir. Vârid oldukları yerlere göre ise muhakkıkin-i ulemanın beyanına göre te'-villeri nüşkil değildir.
Evvela şunu söyleyelim ki: Bütün ehl-i-sünnet mezhebine mensub se-lef-i sâlihin ile muhaddisîn, fukaha ve mütekellimînden ehl-i sünnet mezhebinde bulunan Eş'arilere göre günah sahipleri A11ah'in meşi'etine kalmışlardır. Kalbden gelen bir ihlâs ve samimiyetle iki şehâdeti getirerek imanla ölen herkes cennete girecektir. Eğer tevbe etmiş veya hiç günah işîememişse Rabbi 'nin rahmetiyle cennete girer ve cehenneme ta-
mamen haram olur. Vârid olan iki şehâdet lâfzını bu sıfattaki insanlara hamledersek ma'na zahirdir. Hasan-ı Basri ile Buharı 'nin yaptıkları te'vilin ma'nası budur. Şayet ölen kimse A11ah'in vâcib kıldığı bir şeyi yapmamak veya haram kıldığı bir şeyi yapmak suretiyle ibâdetle isyanın her ikisini yapanlardan ise böylesi Allah'ın meşietine kalmıştır. Onun hakkında cehenneme haramdır. Veya Cenneti hak etmiştir diye peşin bir hüküm verilemez. Yalnız eninde sonunda cennete gireceği kat'iyetle söylenebilir. Bundan Önceki hâli A11ah'm rneşieti-ne bağlıdır. Dilerse günahı mukabilinde onu azâb eder; dilerse fadlu ke-remiyle afv buyurur.
Bu hadîslerin her birinin müstakil olması da mümkündür. O halde aralan bulunur; ve cenneti hak etmeden murad: yukarıda beyan ettiğimiz vecihle her muvahhid mü'minin yâ affa mazhar olarak derhal, yahud cezasını çektikten sonra cennete gireceğine, ehl-i sünnetin icmâı bulunmasıdır.
Cehenneme haram olmak ta'birinden murad; orada ebedî kalmamaktır. Bu iki meselede Hâricilerle Mu'tezile muhaliftir.
«Her kimin son sözü lâ İlahe illallah olursa cennete girer.» hadîsi son nefeste bunu söyleyenlere mahsus da olabilir. Bu takdirde evvelden günah işlemiş bile olsa kelime-i tevhid, Allahü Teâlâ 'nin rahmetine ve o kimsenin doğrudan doğruya cehennemden kurtulmasına; cehennemin ona haram kılınmasına sebeb olur. Fakat son nefesinde kelime-i tevhidi söyleyemeyen günahkâr mü'minlerin hali böyle değildir.
Bu hadîs gibi Ubâde 'den rivayet edilen hadîsin hükmü ve mu-vahhîdin, cennetin hangi kapısından isterse gireceği, meselesi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m buyurduklarım söyleyerek, iki şehâdeti, hadîsde vârid olan imanın hakikatiyle birlikte getiren kimseye mahsus olur. Böylesinin sevabı günahlarından çok olur da, inşaallah afv-u mağfireti ve doğrudan cennete girmeyi hak eder. Allahü a'lem,
Kaadi Iyaz'm sözü burada sona eriyor. Nevevi bu Eözün son derece güzel olduğunu söyledikten sonra kendi mütalaasını beyana geçerek şunları söylüyor:
«Kaadi'nin, İbm'l-Müseyyeb ile başkalarından hikâye ettiği şeylere gelince: bunlar zaif, bâtıl sözlerdir. Çünkü mezkûr hadîslerin bazısını Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) rivayet etmiştir. Halbuki Ebû Hüreyre'nin müs-lüman oluşu geçtir. O bilittifak Hayber vak'ası yılında müslüman olmuştur ki, o zamana kadar şeriatın hükümleri yerini bulmuş, dinî vecîbelerin ekserisinin farziyyeti istikrar kesbetrniş namaz, oruç, zekât ve sair ahkâmın farziyeti tekarrur etmişti. Haccın beşinci veya altıncı sene farz kılındığına kail olanların kavline göre — ki bu kavil dokuzuncu yılda farz oldu diyenlerin kavline tercih olunur — hacc da Öyledir.
Mücerred şehâdet getirmekle cennete girileceğini ifâde eden hadîslerin bu zahirî ma'nalarını te'vü hususunda Ebû Amr İbni Salâh daha başka bir mütalaa serd etmiş ve:
«Noksan rivayetin Resulüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Seîlem) 'den değil, belleyiş ve zabıt kifayetsizliği sebebiyle bazı râvilerden neş'et etme bir kusur olması caizdir. Hadîsin başka rivayette tam olarak zikredilmesi de bunu gösterir...» dedikten sonra sözüne şöyle devam etmiştir:
«Mamafih bunun, putperest kâfirlere hitab ederken Kesûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Seliem) tarafından yapılma bir kısaltma olması da caizdir...»
Ancak Müslim sarihlerinden Muhammed el-Übbî, râvilerin kısaltma yapma ihtimalini pek vârid görmüyor. Çünkü bu hadîsleri ashab-ı kiramdan yedi, tabiîn hazerâtmdan da on zâtın rivayet etmiş olması toptan böyle bir kısaltma yapma ihtimalini zayıflatmaktadır. Ona göre Hz. Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) 'm bu hadîsi müslüman olmazdan evvel işitmiş hıfzetmiş olması ihtimali daha kuvvetlidir.
(...) - Bize Muhammed b. Ebû Bekir el-Mukaddemi[152] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bişrii'bnü'l Mufaddal[153] rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Hâlid el-Hazzâ' el-Velid Ebû Bişr'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Humrân'i şunları söylerken işittim.
— Osman'ı: Resulüllah(Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i aynen tu hadîsin mislini söylerken işittim: derken duydum.

44 (27) Bize Ebû Bekir b. en-Nadr[154] b. Ebû'n-Nadr rivayet etti. Dedi M: Bana Ebû'n-Nadr Haşini b. el-Kaasim[155] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah el-Eşcai[156] , Mâlik b. Miğvelden,[157] o da Talha b. Musarrifden[158] o da, Ebû Salih'den[159] o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. Ebû Hüreyre şöyle demiş:
— Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Seliem) ile bir yolculukta beraberdik. Derken cemaatin yiyecekleri tükendi. Hatta Resulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Seliem) onların yük develerinden bazılarını boğazlamayı düşündü. Bunun üzerine Ömer:
— Yâ Besûlallah! Cemaatin yiyeceklerinden ne kaldı ise bir yere top-lasan da onların üzerine Allaha duâ buyursana! dedi.

Peygamber (Sallallahu Aleyhi've Seliem) de Öyle yaptı. Artık buğdayı olan buğdayını, hurması bulunan hurmasını getirdi.
Talha diyor ki:
— Mücâhid:
— Çekirdeği olan da çekirdeğini (getirdi.) dedi. Ben:
— Bu çekirdekleri ne yapıyorlardı? dedim.
— Onlan emiyor, üzerine de su içiyorlardı, dedi. Ebû Hüreyre demiş ki:
— Müteakiben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) toplanan şeyler üzerine duâ etti. Neticede cemaat yemek kaplarım doldurdular. O zaman Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Allah'dan başka ilâh olmadığına ve kendimin Resulüllah olduğuma şehâdet eylerim. Eğer bir kul bu iki şehâdet hususunda hiç bir şüpheye düşmeyerek bunlarla Allah'a kavuşursa mutlaka cennete girer.» buyurdular.
Bu hadîsle bundan sonraki hadîsin isnâdlarını Dâre Kutni illetlendirmiştir. Bu hadîsin illeti: Ebû Üs'âme ile başkalarının, Ebeydulîah el-Eşcai 'ye muhalefet ederek onu Mâlik b.
Miğve1 'den o da Talha 'dan, o da Ebû Salih 'den mürsel olarak rivayet etmeleridir.
Müteâkıb hadîsi ise A'meş'den rivayetinin ihtilâfla olması ile il-letlendirmiştir. Çünkü ayni hadîsin isnadı hakkında:
A'meş'den, o da Ebû Salih'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti.,.» dahî denilmiştir. Bir de A'meş o hadîs hakkında şüphe edermiş.
Fakat Ebû Amr İbni SalU Dâre Kutni 'nin bu İki istidrâkini — Buharı ile Müsli^n üzerine yaptığı ekseri is-tidrakleri gibi— onlarıı isnadlarma ta'n saymakda ve mezkûr ta'nm hadîslerin metinlerini sahih olmaktan çıkaramayacağını söylemekte sözüne şöyle devam etmektedir: «Çünkü hadîsin mürsel oluğu senedine dokunsa bile sıhhatına dokunmaz. Bir hadîsi mu'temed râvilerden bazısı mevsûl olarak rivayet eder; bazısı da mürsel bırakırsa, o hadîs ehî-i tahkik ulemaya göre mevsûl hükmündedir. Zira buradaki ziyade sika râvinin ziya-desidir. Sikanın ziyadesi ise makbuldür. Bundan dolayıdır ki Dâre Kutni 'nin istidrâkine cevap veren Hafız Ebû Mes'ud İbrahim b. Muhammed:
Eşcaî sika ve mücevvid'dir.»* demiştir. Zaten bu hadîsin Re-sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den sübut bulmuş bir aslı vardır. Onu A'meş müsned olarak rivayet etmiş Yezid b. Ebû Ubeyd ile İyâs b. Sel^tnete'1-Ekv â'da Seleme 'den rivayette bulunmuşlardır. Ayni hadîsi Buhâri, Seleme tarikiyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden rivayet eylemiştir. A'meş'in şekkine gelince: bu şüphe hadîsin metnine dokunamaz. Çünkü sahâbi olan râvinin kim olduğunu ta'yin hususundadır. Sahabe (Radıyallahu Anhüm)'ün hepsi âdildirler.
Dâre Kutni 'ye, İmam Nevevi iki vecihle cevap veriyor:
1- Mu'temed râvilerden bazısının mevsûl, bazısının mürsel olarak rivayet ettikleri hadîs, sahih kavle göre mevsûl hükmündedir. Mevsûl rivayetin râvi sayısının mürsel rivayetteki râvilere müsavi veya daha az olmasının da bir ehemmiyeti yoktur.
2- Hadîs ulemasına göre bir râvi: «Bana ya filan yahud filan rivâyet etti.» dese, zikrettiği râvilerin ikisi de mu'temed oldukları takdirde o hadîsle bilittifak ihticâc olunur. Çünkü maksad, ismi verilmek suretiyle sika bir zattan rivayette bulunmaktır. Burada da öyledir. Bunun bir kaide olduğunu Hatib-i Bağdadi «el-Kif âye» nâm eserinde zikretmiştir. Şâir ulema dahi mezkûr kaideye temas etmişlerdir. Binaenaleyh sahâbi olmayan râviler hakkında hüküm bu olunca sahabiler hakkında da ayni hükmün sabit olacağı evleviyette kalır. Zira ashab-ı kiramın hepsi âdildirler. Onları ta'yin etmekte bir fayda mülahaza edilemez.
cümlesindeki «Hamail» kelimesi «Cemâil» geklinde de rivayet olunmuştur. Kaadi Iyaz doğrusu «Hamail» olduğuna kat'iyetle hükmetmiş; hatta • Cemâil» rivayeti bulunduğunu hiç anmamıştır. Buna mukabil bazıları «Cemâil» rivayetini tercih etmişlerdir. İbni Salâh iki rivayetin de doğru olduğunu söylemiştir.
Hamail: Hamulenin cem'idir. Hamule: Yük taşıyan devedir. Cemâil: Cimâlenin cem'idir. Cimâle de cemel'in cem'idir. Cemel: Erkek deve demektir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bazı yük develerini kesmeyi hatırından geçirmesi, maslahata riâyet gerektiğini, mühimmin karşısında daha ehemmin tercih edileceğini, büyük zararı önlemek için
küçük zarara katlanmak lâzım geldiğini anlatmak içindir.
ihâresi bütün esas nüshalarda böyledir. İbni Salâh diyor ki:
«Ezvide: zâdın cem'idir. Zâd (yani yiyecek) ise doldurulmaz. Ancak onunla kaplar doldurulur. Bence bunun hail çaresi: cemaat yiyecek kaplarını doldurdular» ma'nasma almaktır. Bu takdirde ibareden muzâf atılmış; onun yerine muzâfun ileyh konulmuştur. Mamafih kaplara, içlerindeki yiyeceklerin ismi de verilmiş olabilir.» buna mecaz bil mucâvere derler.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- «Zarar-ı âmmı defi' için zarar-ı hâss ihtiyar olunur. [160]
2 - «Zarar-ı eşed zarar-ı ehaf ile izâle oulnur.» [161]
3 - «İki fesad tearuz ettikde ehaffı irtikâb ile â'zamının çaresine bakılır.» [162]
4 - «Ehven-i şerreyn ihtiyar olunur.» [163]
5 - «Bir kimse maslahata muvafık gördüğü bir şeyi, mütalaasını almak için kendinden daha faziletli olan bir zâta arzedebilir.
6- Yolcular yiyeceklerini bir yere karıştırarak beraberce yiyebilirler. Bu hususta birbirlerinden az veya çok yemelerinin hükmü yoktur.
7- Hadis-i şerif de Resulülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in peygamberliğine delâlet eden bir. mucize vardır. Bu mucize onun duası bereketiyle yiyeceklerin bütün yolcuların kaplarını dolduracak kadar artmasıdır.

45 (...) - Bize Sehl b. Osman ile Ebû Küreyb Muhammed b. el-Alâ' ikisi birden Ebû Muâviye'den[164] rivayet ettiler. Ebû Küreyb dedi ki: Bize Ebû Muâviye A'meş'den[165] o da EbÛ Sâlih'den,[166] o da Ebû Hü-reyre'den yahud Ebû Said'den — burada A'meş şekketmiştir — naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre yahud Ebû Said şöyle demiş:
— Tebiik gazası vuku' bulduğu zaman halka şiddetli açlık isabet etti.
— Yâ Resûlâllah! Bize izin versen de su taşıdığımız develerimizi bo-ğazlasak ve onları hem yesek hem yağlarını kullansaka! dediler. Resulüllah (Sallalîahii Aleyhi ve Sellem) : Öyle yapın! buyurdu. Derken Ömer geldi. Ve:
— Yâ Resûlallâhî Bu işi yaparsan binilecek hayvan azalır; öyle yapacağına bu zevatı yiyeceklerinin fazlasını getirmeğe da'vet et. Sonra onlar için o yiyeceklere bereket ihsan buyurmasını Allah'dan niyaz eyle ola ki Allah onlarda bereket halk eyleye, dedi. Bunun üzerine Resulüllah (Sallalîahii Aleyhi ve Sellem):
«Evet (Haklısın)» buyurdu. Ve hemen-deriden bir yaygı getirerek onu yaydı. Sonra herkesin yiyeceğinden fazlasını getirmesini istedi. Râvi diyor ki:

— Artık kimisi bir avuç mısır, kimisi bir avuç hurma, öteki bîr çacık bir şey getirmeye başladı. Nihayet bunlardan deri yaygının üzerifl-de az bir şey toplandı Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'de bu toplanan şey üzerine bereket duasında bulundu. Sonra:
— Kaplarınıza (bundan) alın, buyurdu. Halk derhal kaplarına (yiyecek) aldılar. O derecede ki, asker arasında doldurmadık bir tek kap bırakmadılar. Müteakiben doyuncaya kadar yediler. Bir hayli yiyecek ;]de arttı. Bunun üzerine Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem): buyurdular.
«AUah'dan başka ilâh olmadığına ve kendimin Resulüllah olduğuma şehâdet ederim. Eğer bir kul, şüphe etmemek şartı yi e Allah'a bu iki sehâ-detle kavuşursa cennet (e girmek) ten men' olunmaz.» buyurdular.
Tebük, Şam ile Medine arasında yarı yolda bulunanfbir şehirdir. Medine 'den on dört konak uzaktadır.
Bir rivayete göre Tebük gazasına yahudilerden bir cemaat\se-beb olmuştur. Bunlar Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'e i gelerek : :;
«Yâ Ebe'l-Kaasim, eğer peygamberlik iddiasında doğruyu söylüyorsan, hemen Şam'a git, çünkü Şam peygamberler ve mahşer diyarıdır.» demişler; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) de buna inanarak ordusu ile yola çıkmıştı. Maksadı yalnız Şam'a gitmekti. Fakat Tebük'e vardığı zaman Teâl a Hazretleri:
«Az daha seni bu yerden çıkarmak için İ2'âc edeceklerdi...»
âyet-i kerimesini indirdi ve yahudilerin su-i kasd yapmak istedikleri anlaşıldı. Bunun üzerine Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye döndü. O sene Hicâz'da müdhiş bir sıcak ve açlık vardı. Diğer bir rivayete göre bu gazaya sebeb: Bizanslıların büyük bir ordu ile müslümanlarm üzerine hareket halinde oldukları şâyiasıdır. Bu haberin tahkikine imkân bulunamadığı için Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) derhal hazırlanarak yola çıkmıştı. cümlesinin asıl ma'nası:
«Yâ Resulüllah! Bize izin versen de su taşıdığımız develerimizi bo-ğazlasak ve onları hem yesek hem yağlansak a» demektir. Ancak buradaki yağlanma ta'birinden maksad araplarca ma'ruf olan yağlanma değil, iç yağlarından istifade etmektir.
Nevâdıh: Nâdıha'nın cem'idir.
Nâdıha : Üzerine su yüklenen dişi devedir. Erkeğine nâdıh derler.
«Bize izin verirsen», «Müsaade buyurursan» gibi sözler büyüklere karşı gösterilecek en güzel terbiye ve nezâket örnekleridir. Büyüklere emir sîgası kullanarak: «Şunu yap» dememelidir.
Deriden yapılan yaygı ma'nasma. gelen nita' kelimesi: nata', nat' ve nif şekillerinde de okunabilir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Kumandanın izni olmadıkça asker harbde kullandığı hayvan ve silâhını — kendi mülkü bile olsa — itlaf edemez. Zira bunu yapmak islâm ordusunu zayıflatır. Meğer ki pek büyük bir maslahat veya mefsedetten dolayı telef etmiş ola. O zaman caizdir. Çünkü zaruretler haram olan şeyleri mübâh kılar.
2 - cümlesinin asıl ma'nası şudur:
«Derken Ömer geldi. Ve:
— Yâ Resûlallah, böyle yaparsan sırt azalır; dedi...» Hayvanın binilen yeri sırtı olduğu için araplar binek hayvanlarına mecazen «zahr» yani sırt derler. Bîr âmir veya kumandanın emri altında bulunan kimse, âmirinin yanlış bir hareketini görürse ona doğru bulduğu hatt-ı hareketi bildirerek verdiği emri geri aldırmağa çalışabilir. Hz. Ömer'in Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Selîem)'e fikir beyân etmesi buna delildir.
3- Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Ömer'e: «Evet (haklısın)» buyurması ilk defa vermiş olduğu izni nesihtir.
Yani evvelâ develerin kesilmesine izin vermiş; sonra o izni feshetmiştir.
4- Bu rivayette dahi Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) in mu'cizesi göze çarpmaktadır.

46 — (28) Bize Dâvûd b. Ruşeyd [167] rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Velim ya'nî İbni Müslim, İbni Câbir'den [168]naklen rivayet etti.
İbni Câbir demiş ki: Bana Umeyr b. Hânî'[169] rivayet etti. Dedi ki: Bana Cünâdetii-bnü Ebî Ümeyye[170] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubâde-tü'bnü's-Sâmit [171] rivayet eyledi. Dedi ki:
— Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim şeriki olmayan bir tek Ailah'dan başka ilâh olmadığına, Muhanv med'in onun kulu ve Peygamberi olduğuna İsa'nın Allah'ın kulu, kadın kuiu-nun oğlu ve Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi ve Ailah'dan bir ruh olduğuna, Cennetin hak, cehennemin de hak olduğuna şehâdet ederim derse Allah onu cennetin sekiz kapısından hangisini dilerse ondan cennete koyar.»
buyurdular.
İmam Nevevi diyor ki:
«Bu hadîsin mevkî pek büyüktür. Akaide şâmil olan hadîslerin en cem'iyetlisi yahud en cemi'yetlilerinden biri budur. Çünkü Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) birbirlerinden ayrı muhtelif inançlarda bulunan bütün küfür milletlerinden sâdır olan küfür şekillerini bu hadîsde toplamış; ve başkalarına uymayan taraflarını şu bir kaç harfle ihtisar edivermiştir.
Hz. İsâ (Aleyhisselâm) 'a kelime adını vermesi: sair Âdem oğulları hilâfına babasız doğduğu içindir. Zira İsa (Aleyhisselâm) sırf bir kelimesiyle olmuştur. Herevi şöyle demiştir
Hz. İsâ (Aleyhisselâm) 'a Kelime adı verilmesi kelimesi sebebiyle dünyaya geldiğindendir. Nitekim (rahmete sebeb olduğu için) yağmura da rahmet derler. Teâl â Hazretlerinin onun hakkında :
«Ailah'dan bir ruhtur» buyurması «Allahdan bir rahmettir» ma'nası-nadır. İbni Araf e :
«Bunun ma'nası şudur: tsa babadan meydana gelmiş değildir. Allah annesine ruhu üfürmüştür» demiş; başkaları:
«Bu sözün ma'nası: Allah tarafından yaratılmıştır: demektir.» mütâ-leasında bulunmuşlardır. Bu takdirde İsâ (Aleyhisselâm) *ın Allah'a izafeti Nâkatullah ve Beytullah izafetlerinde olduğu gibi teşrif izafetidir. Yoksa bütün âlem A11ah Teâl â'nındır. O'nun tarafından yaratılmıştır.»
Bu hususta Kaadi Iyâz da şunları söylemektedir:
« İsâ (Aleyhisselâm)'& kelime denilmesi, Allah'ın kelimesi sebebiyle dünyaya geldiği içindir. Sonra bu kelime hakkında ihtilâf olundu. Bazılarına göre «Ol» kelimesidir. Bir takımları; bu kelime Melek tara-
fmdan Hz. Meryem'e müjde olarak söylenen kelimedir.» demişlerdir, tlka'ın ma'nası; vermektir. Hz. îsâ (Aîeyhisseîâm) 'a Rûhullâh denilmesi, onun Cibril (Aîeyhtsselâm) tarafından annesinin gömleğinin yenine üfürülen emr-i ilâhîden vücud bulmasmdandır... Ruhdan

murad; hayattır; diyenler olduğu gibi: kendisine tâbi' olanlara burhan demektir; mütâleasmda bulunanlar da vardır.»
Ulemadan bazılarının beyanına göre Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) hakkında: «Allah'ın kulu ve Resulü» denilmesi hıristiyanlarla yahudilere ta'riz içindir. Çünkü Hıristiyanlar Hz. İsâ 'nın peygamberliğini iddia etmekle beraber teslise yani üçlü ilâh'e kail olduklarından Hz. îsâ'yı Allah tanırlar. Yahudiler ise Hz. îsâ'nın peygamberliğini inkâr ile annesine zina iftirasında bulunurlar.
Rivayete nazaran hıristiyan büyüklerinden biri Kur'an okuyan bir zâtı:
Isâ Allah'ın Meryem'e tevdî' ettiği bîr kelimesi ve Allah'dan bir ruhtur. [172]» ayet-i kerimesini okurken işitmiş; ve:
«İsâ Allah'ın Meryem'e tevdi' ettiği bir kelimesi ve Allah'dan bir cüz' olduğunu gösteriyor...» demiş. Orada bulunanlar arasında Hasan b. Ali b. Vâfid de varmış. Hıristiyana cevap vererek:
«Hak Teâlâ Hazretleri»
— «Allah göklerde ve yerde kendi (halkettikleri)nden neler varsa hepsini sîzin emrinize âmâde kıldı. [173] buyuruyor.
Eğer (ondan bir ruh) ta'birinden İsa'nın Allah'dan bir cüz* olması lâzım geliyorsa göklerde ve yerde bulunan her şeyin de ondan birer cüz olması icâbeder, halbuki buna kail olan yoktur. Binaenaleyh (Ondan bir ruh) ta'birinden murad; olsa olsa onun halk ve icâd ettiği şeylerdir;» demiş. Bunun üzerine hıristiyan derhal müslüman olmuş.
Bu hadîs, müslüman olmak için kelime-i şehadet getirmeyi şart gibi gösteriyorsa da Müslim Sarihlerinden e 1-Ü b b î bunun şart olmadığını :
«Allah bîrdir Muhammed Resülullah'dır.» demekle de İslama girileceğini söylüyor.

(...) BanaAhmed b. İbrahim ed-Devraki rivayet etti. (Dedi ki): Bize Müheşşir b, İsmail[174] Evzâî'den, o da Umeyr b. Hânî'den naklen bu isnadda bunun gibi bir hadîs rivayet etti. Ancak o:
«Allah o kimseyi işlemiş olduğu amele göre Cennete koyar.» dedi. «Cennetin sekiz kapısından hangisini dilerse ondan cennete koyar.» cümlesini zikretmedi.
«Allah o kimseyi işlemiş olduğu amele göre cennete koyar.» cümlesinden murad, imâm Nevevi'ye göre; netice i'tibariyle demektir. Yukarıda görüldüğü vecihle büyük günahları varsa o kimse Al l ah'm me-şietine bağlıdır. Azâb görse bile neticede yine cennetlik olur.

47 — (29) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Leys,[175] İbni Aclân'dan,. [176] o da Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, o da [177] İbni MuhayrizMen, [178] o da Sunâbihi' [179] den, o da Ubâdetü'b-nü's-Sâmit'den naklen rivayet etti. Sunâbihî şöyle demiş:
— Ubâdetü'bnü's-Sâmitîn yanına girdim. Kendisi Ölüra hâlinde idi. (Bunu görünce) ağladım.
— Dut bakalım, niçin ağlıyorsun? Vallahi benden şahidlik istense senin için mutlaka şahidlik ederim. Bana şefaat hakkı verilse senin için mutlaka şefaatte bulunurum. Gücüm yetse sana mutlaka faydalı olurum, dedi. Sonra şunları söyledi:
— Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den, içinde sizin _ için hayır bulunan hiç bir hadîs işitmemişimdir ki onu sizlere rivayet etmiş olmayayım. Yalnız bîr tek hadîs müstesna! Onu da sizlere bu gün, son demimi yaşarken söyleyeceğim. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim Allah'elan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Resûlüllah olduğuna şehâdet getirirse Allah o kimseye cehennemi haram kılar.» buyururken işittim.
Hz. Suna b ihi 'nin ağlaması ya gördüğü Ölüm ızdırabına yahud bundan sonra Ubâde (Radiyallahu anh) 'dan istifâde edemeyeceğine hamledilirse de en münasibi, huzur-ı ilâhiye çıkılacağını hatırladığı için ağlamış olmasıdır.
«Mehlen» Bana mühlet ver; müsaade buyur; manâsında kullanılan ve fiilinin yerini tutan bir masdardır. Müfred, tesniye ve cem'i ile müzekker ve müennes halleri hep ayni şekilde kullanılır.
«fçinde sizin için hayır bulunan hiç bir hadîs işitmemişimdir ki onu sizlere rivayet etmiş olmayayım.» ifâdesinin mefhumu muhalifinden anlaşılan mâna —ki içinde hayır bulunmayan hadîslerdir— muhataplara nis-betledir. Yoksa her hadîsde hayır vardır.
Hadîs-i şerifin bu cümlesinden pek âlâ anlaşılıyor ki rivayeti gizlenen hadîslerin teklif yani emir ve nehiy ifade eden, delillerden olmamaları icabeder. Bu bâbta Kaadi îyaz şunları söylemektedir :
«Bu hadisde Ubâdet ü'b nü'-s-Sâm it'in zarar ve fitneye sebeb olacağından korktuğu ve her aklın kaldıramayacağı bir şeyi gizlediğine delil vardır. Bu gizleme amel icâbetmeyen ve içinde hudud-i şeriy-yeden bir hadd bulunmayan hadisde olur. Bunun gibi bir amel icâbetmeyen, zaruriyyattan da olmayan yahud avammın, akılları kavrayamayan veya râvisine yahud dinleyene bir zararı dokunacağından korkulan hadîsleri, bâ husus münafıklara veya amirliği ve iyi nâmları olmayan bir kavve Ebu Saİd-i Hııdrî (R. AnhÜm) gibi birçok sahabe-i kirama yetişmiştir. Aslen Mekkeli ise de Beyti Makdis'de yaşamış; Ömer b. Abdilaziz'in hilâfeti zamanında vefat etmiştirmin kim olduklarını tayine; diğerlerini zem ve tel'ine mütaallik haberleri ashab-ı kiramın terkettikleri çoktur.
cümlesi esas itibariyle :
«Nefsim kuşatıldı» demek ise de onunla :
Ecelim yaklaştı; hayattan ümidimi kestim; son demimi yaşıyorum»
mânaları kasdedilir. Esasen bu söz düşmanları tarafından her tarafı sımsıkı çevrilen ve kurtuluş ümidi kalmayan kimsenin söyleyeceği sözdür.

48 _ (30) Bize Heddâb b. Hâlid[180] el-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm[181] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Katâdo rivayet etti. (Dedi ki): Bize Enes b. Mâlik, Muâz b. Cebel'den naklen rivayet eyledi. Muâz şunları söylemiş :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in terkisinde idim. Onunla aramızda semerin arka kaşından başka bir şey yoktu. (Bana)
«Ya Muâze"bne Cebel!» dedi. Ben:
«Lebb*»yk ya Fes^lâllah ve sa'deyk» dedim. Sonra biraz yürüdü, ve (yine .
«Ya Muâze'bne Cebel!» dedi.
«Lebbeyk ya Resûlâllah ve sa'deyk» dedim. Sonra biraz yürüdü, ve (tekrar):
«Ya Muâze'fane Cebel!» buyurdu. Ben:
«Lebbeyk ya Resûlâllah ve sa'deyk» dedim.
«Allahın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin?» diye sordu. Ben:
«Allah ve Resulü bilir» dedim.
«Gerçekten Allah'ın kullan üzerindeki hakkı ona ibâdet etmeleri ve kendisine hiç bir şeyi ortak koşmamalarıdır.» buyurdu. Sonra biraz daha yürüdü. Ve (yine): .
«Ya Muâze'bne Cebel!» dedi.

«Lebbeyk ya Resûlâllah ve sa'deyk.» dedim.
«Bunu yaptıkları takdirde kulların Allah üzerinde hakkı nedir, bitir misin?» dedi. Ben:
«Allah ve Resulü bilir.» dedim.
«Onlara azâb etmemesidir.» buyurdular.
Ridf: Hayvan üzerinde bulunan bir kimsenin terkisine yani arkasına oturandır. Kelimenin meşhur rivayeti bu ise de Kaadi Iyaz'm beyânına göre (Radîf) şeklinde rivayeti dahi varmış.
Rahl: Devenin semeridir. Atın eğerine «Sere» eşeğin semerine «Ükâf» derler.
Mu'hiretü'r- rahl: Semerin arkasındaki kaştır. Bu kelime muahhara dahi okunabilir. Ancak ayni manada «Âhiratü'r-Rahl» ta'biri daha çok kullanılır.
Hz. Muâz (Radiyallahu anh):
«Aramızda semerin arka kaşından başka bir şey yoktu.» demekle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'e son derece yakın bulunduğunu mubâleğalı bir şekilde anlatmak istemiştir.
Lebbeyk: Sana tekrar tekrar icabet eylerim demektir. Hacc bahsinde görüleceği vecihle bu kelimenin mânası hakkında bir kaç kavil daha vardır.
«Senin taatin üzreyim», «Mahabbetim sanadır» ilâh... gibi. Sa'deyk : Senin taatine tekrar tekrar yardım ederim, manasınadır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in Hz. Muâz (Radiyallahu anh)*a tekrar tekrar nida buyurması, söyleyeceklerine bittekid ehemmiyet versin Ve dinleyeceği şeylere karşı tamamiyle dikkatli bulunsun di-yedir. Filhakika bu maksadla bir kelimeyi üç defa tekrar buyurduğu Sa-hîhaynda sabit olmuştur.
«Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin?» Buradaki soru için el-Übbî:
Bu hakikaten istifhamdır.» dedikten sonra şunları söyler : «Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, onlara farz kıldığı şeylerdir.» «Hakka'ş-şey'ü'»den alınmıştır ki sabit oldu demektir. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise, va'd-i sâdıkiyle şerân onlara verilmesi lâzım gelen şeylerdir. Bazıları hakkı şöyle tarif etmişlerdir.
Hak: Mevcud ve' mütehakkik olan yahud yüzde yüz vücud bulacak olan her şeydir. Meselâ Allahü Teâlâ ezelen ve ebeden mevcud olan Haktır.
Ölüm, cennet ve cehennem haktırlar. Çünkü yüzde yüz vâkidirler. Bîr söz için «Bu söz haktır.» denirse bunun mânası; onunla haber verilen şey muhakkak olacaktır; tereddüd götürmez; demektir.
Bazı ulemaya gör ^ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in : «Kulların Allah üzerindeki hakları...» buyurması, A11ah'm kulları üzerindeki hakkına mukabele olmak içindir. Yoksa kulların Allah Teâlâ üzerinde bir hakkı olamaz. Bu söz bir kimsenin arkadaşına:
«Hakkın bende mahfuzdur» demesi kabilinden de olabilir. Bundan maksad; sana vadettiğim şeyi bende hakkınmış gibi muhakkak surette yapacağım demektir.
«Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, ona ibâdet etmeleri ve kendisine hiç bir şeyi ortak taşmamalarıdır.» ifadesinde ibadetle şirk koşmamayı niçin bir yerde zikrettiğini kitabımızın beşinci hadîsinin şerhinde gördüğümüz için tekrar etmiyoruz.

49 — (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l- Ahvas Sellâm b. Süleym, Ebû tshâk'dan, o da Amr b. Meymûn' dan, o da Muâz b. Cebel'den naklen rivayet eyledi. Muâz şöyle demiş:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in terkisinde Ufeyr denilen bir merkebin üzerinde idim.
«Yâ Muâz! Allah'ın kulları üzerinde, kulların da Allah'ın üzerinde hakkı nedir bilir misin?» buyurdu. Ben:
«Allah ve Resulü bilir.» dedim.
aGerçekten Allah'ın kulları üzerindeki hakkı: Allah'a ibâdet etmeleri ve ona hiç bir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah Azze ve Celle üzerindeki hakkı İse ona hiç bir şeyi ortak koşmayan kimseye azâb etmemesidir.» buyurdular. Ben:
«Yâ Resul âli ah! (Bunu) insanlara müjdelemeyeyim mi?» dedim. — «Müjdeleme zira güvenirler.» buyurdu.
Kendilerine her haramı mubah i'tikad eden İbâhiyye serserilerinin kulakları Çınlasın! Maalesef muhitimizde (ie sık sık tesadüf edilen bu şeytanların kahvehanelerde ve ötede beride rastladıkları saf Müslümanlara karşı birer evliya kesilerek, bazı âyet ve hadîslerden dem vurarak kendi dalâletleri yetmiyormuş gibi onları da idlâl etmeye çalıştıklarını duyuyoruz. Bu münasebetle birkaç kelime söylemek zaruretini hissettik.
Nefislerinin esiri olan bu şaşkınlara ilm-i kelâmda «İbâhiyye taifesi» denilir ki, dala-'"' let fırkalarının en menfur ve en mel'unlanndan biridir. Muhitimizdekİ sâliklerinin ne derece kıdemli olduklarım bilemem; fakat fırkanın târihi eskidir. Şanına yaraşır ta'birle söy-lemek lâzım gelirse, o da şâir dalâlet fırkalariyle yaşıttır! Bunlar akıllarınca: «
âyet-i kerîmesini İşlerine elverişli bulmuş ve o mübarek âyeti o gün bu gün bâtıl da'valanna delÜ gösteregelmişlerdir. Âyet-i kerîmeye şöyle ma'na verirler: cAl-lah'ı ilm-i yakîn ile bilinceye kadar kendisine ibâdet et.» (Sûre-i Nahl, âyet; 99).
Dİyorlarmış ki: «Arif bîllâh olan veliden bütün. teklifler sakıt olur; yâni artık ona her haram mubahtır. İbâdet de yoktur. Bizler de ermiş bulunuyoruz; binaenaleyh bize ibâdet farz değildi. Bizim surda oturup sohbette bulunmamız câhillerin namazından bin kat evlâdır...>
Kendilerine bilfarz Peygamber (SA.V.)'in bir vakit namaz borcu kalmadan dünyadan gittiği batırlatılsa hemen: «Sen ona bakma, o başkalarına öğretmek için kılmıştır..,> diye cevap verirlermiş.
Halbuki âyet-i kerîmenin ma'nası: Sahabe, tabiîn ve bütün müctehidlerin icmaile şöyledir : «Sana Ölüm gelinceye kadar Rabbine ibâdet et.» Nitekim Fahr-i Kâinat (S.A.V.) Efendimiz de böyle yapmıştır. Hattâ birkaç defa bayılmasına rağmen Ölüm döşeğinden kalkarak namazını kılmak istemiş. Nihayet kendinde oturacak kadar derman bulunca son namazını oturduğu yerden kildınnıştır. Resûlullah (S.A.V.); «Allah'ı en iyi bileniniz benim» buyururken elbet de hiç bir Müslüman Allah'ı ondan daha İyi bildiğini iddia edemez. Şu halde Allah'ı herkesden daha iyi bilen ve Allah'ın en sevgili kulu olduğunda zerre mikdarı şüphe bulunmayan ahîrzaman peygamberi Muhammed Mustafa (S.A.V.) den ve diğer peygamberlerden hiç bir teklif sakıt olmayacak da bütün menhiyatı rahatça İcra etsinler diye bir alay serseriden bütün teklifler sakıt olacak öyle mi!?... Maskara heriflerin kendilerine verdikleri payeye bakınız!.. Yedikleri herzeleri meşru' gösterebilmek için tâ nerelere uzanıyorlar!...
Şu nâtık hayvanların nasıl konuştuklarını görmek için biz de kendilerine bazı sualler soralım:
a) Hazreti' Peygamber (S.A.V.) ümmetine öğretmek için İbâdet etti ise sizin gibi ibâdet kaçkınlarına ibâdet öğretmeye çalışması abesle iştigal değil midir? Öyle ya ibâdet yapmayacak bir kimseye ibâdet öğretmenin hikmeti ne olabilir?
b) Peygamber (S.A.V.) ibâdetleri ashab-ı kirâmma öğretmiştir. Acaba onlardan kaç tanesi bir vakit namazım bırakmıştır.
c) içlerinden birçokları hayatlarında cennetle müjdelenen bu zevat sizin derecenize yükselemediler mi dersiniz?
d) öğreten hoca ömrü boyunca çalışsın, öğrenen ise yapmamak için öğrensin!.. Ve yapmadığından mes'ul olmasın!.. İşte Resûlullah

(S.A.V.) e nisbeüe sizin haliniz!.. Böyle bir saltanat dünyanın neresinde görülmüştür?..
e) Peygamber (S.A.V.) Hz. Muâz'a: «Müjdeleme! Çünkü ona güvenirler» yâni ibâdet etmeyip tembel tembel oturur kalırlar; buyuruyor. Buna sizler ne buyurursunuz?..
Ufeyr: Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellem)'in merkebinin ismidir.Ash a'fer olup terbim suretiyle tasgir yapılmıştır; nitekim aynı usulle (esved) kelimesinin tasgiri de (süveyd) gelir. Bu kelimeyi Kaadi Iyaz gufeyr şeklinde zaptetmişse de, bunun hata olduğu beyan edilmiştir. Resûlullah (Sallatîahü Aleyhi ve Selîem) 'in merkebinin meşhur ismi Ya'fur'dur. Bu hayvanın Haccetü'1-Vedâ' da öldüğü söylenir.
Zahire bakılırsa bu rivayet yukarikinden başka olmalıdır. Çünkü yu-karıki rivayette «Mu'hıratu'r-Rahl» tabiri kullanılmıştır.
Deve semerinin arka kaşı mânâsına gelen bu tâbir, binilen hayvanın deve olduğunu gösterir. Maamâfih mezkûr tâbirden:
«Deve semerinin arka kaşı kadar» mânası kasdedilmiş de olabilir. O takdirde iki rivayette bahsedilen hadise bir olur.

50 — (...) Bize Muhammed b. el Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'I-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'£er rivayet etti (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebû Hasîn[182] ile Eş'as b. Süleym'den[183] naklen her ikisinin Esved b. Hilâl'i[184] Muâz b. Cebel'den hadîs rivayet ederken işittiklerini anlattı. Muâz (Radiyallahu anh) şöyle demiş:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Yâ Muâz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin?» dedi. Muâz :
— Allah ve Resulü bilir, cevâbım verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Allah'a ibâdet olunmak ve ona hiç bir şey ortak koşulmamaktır.» buyurdu. (Yire) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): bunu yaptıkları takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı nedir bilir misin?» buyurdu. Muâz
(tekrar) :
— Allah ve Resulü bilir, cevabım verdi. Bunun üzerine Resûlüllah
(Sallalhhü Aleyhi ve Selleın): «onları azâb etmemektir.» buyurdular.
ibaresi hakkında Ebû Amr İbni Salâh şunları söylemiştir
«Esâs nüshalarda kelimesi mansûb olarak da rivayet edil-Wştir. Cümle üç vecih arasında tereddüd'de kalmak şartiyle bu doğrudur. Üç vecihden birincisi fiili: şeklinde müzekker gaib olarak okumaktır.
Mânası: «Kulun Allah'a ibâdet etmesi; ona hiç bir şeyi prtak koşmaması» demek olur; ki en güzel vecih de budur.
İkincisi: okumaktır. Bu vecih (senin ibâdet etmendir;
mânasına gelir ve fiil) muhâtab okunur. Muhâtab; Muâz (Radiyallahu anh) olduğu için hitâb hassaten onadır. Ondan başkalarına da tenbih suretiyle delâlet eder.
Üçüncüsü: şeklinde fiili meçhul okumakla olur. Bu tak-dirde: kelimesi meful-i bih değil, masdardan (yâni mefulü mutlak olan «işrâken» den) kinaye olur. Nâib'i fail de cârr ve mecrurdur. Rivayet bu üç vecihden birini tayin etmediğine göre bu hadisi rivayet eden bizlere düşen vazife üç vechi de birer birer söylemektir. Tâ ki üç vecihden hangisiyle söyledi ise onu yüzde yüz zikretmiş olalım.»
İmam Nevevi, İbni Salâh 'm yukarıdaki sözünü naklettikten sonra:
«Bizim zikrettiğimiz ilk şekil ham rivâyeten hem manen doğrudur.» demiştir.

51 — (...) Bize el-Kaasim b. Zekeriyya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-seyn[185], Zâide'den,[186] 0 da Ebu Hasîn'den, o da Esved b. Hilâl'den naklen rivayet eyledi. Esved demiş ki: Muâz'ı,
— Beni Resulüllâh (Sallailahü Aleyhi ve Seilem) çağırdı. Hemen kendilerine icabet eyledim.
«Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı nedir bilir misin...» buyurdular... derken işittim. Râvî, hadîsi yukarıküerin rivayetleri gibi nakletti.
Yani İmam Müs1im'in bu dördüncü rivayetteki şeyhi el-Kaasim b. Zekeriyya dahi bu hadîsi, daha önceki rivâyetlerdeki şeyhleri Heddâb, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Mu-hammed b. Müsennâ ile İbni Beşşar'm rivayetleri gibi nakletmiştir.
Bu rivayette zikri geçen Hüseyn kelimesi bütün esas nüshalarda (sin) ile yazılıdır. Ancak Kaadi Iyaz bazı esas nüshalarda bu kelimenin (sâd) ile Husayn şeklinde yazıldığını söylemişse de mezkûr şekil doğru değildir. Çünkü Husayn nâmında bir râvinin Zâide'den rivayette bulunduğunu bilen yoktur. Ondan bir çok yerlerde hadîs rivayet eden râvi Hüseyn b. Ali el-Cu'fi ıdır.

52 — (31) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ömer b. Yunus el Hanefi[187] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İkrimetü'bnü Ara-mâr [188] rivayet eyledi. Dedi ki: Bana Ebû Kesir [189] rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebû Hüreyre rivayet etti. Dedi ki:
— Bir cemaatin içinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelÎeın) 'in etrafında oturuyorduk. Yanımızda Ebû Bekir'le Ömer de bulunuyorlardı. Derken Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) aramızdan kalktı gitti; ve yanımıza dönmesi biraz gecikti. Biz kendisine bir kötülük yapılmasından korkarak endişeye düştük. Ve hemen kalktık. İlk telâşa kapılan ben idim iiesulülîâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfı aramağa çıktım. Nihayet Ensar-dan beni Neccâr'a aid bir bahçeye gelince acaba bir kapı bulabilirmiyim diye onun etrafını dolaştım. Fakat bulamadım. Birde baktım ki akar bir kuyudan (meydana gelen) bir râbî' bir bahçenin içine giriyor. —Rabi': kanal dernektir—. Ben derhal tilkinin büzüldüğü gibi büzülerek Kesu-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma giriverdim.
«Sen Ebu Hüreyre misin?» diye sordu.
«Evet yâ Resulâllah» dedim.
«Niye geldin?» dedi.
«Aramızda idin. Sonra birden kalkdin, gittin; ve yanımıza dönmekte geciktin. Doğrusu sana bir kötülük yapılmasından korkarak endişeye düştük. İlk endişe eden de ben oldum da şu bahçeye kadar geldim ve hemen
tilkinin toparlandığı gibi toparlan (arak içeri dal)dım. Öteki insanlar da ar-kamdadır.» dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Ebâ Hüreyre!» dedi; ;ve bana ayakkaplarını vererek:
«Şu iki tek ayakkabımı götür. Bu bahçenin arkasında kalbi yüzde yüz inanarak: «AHah'dan başka hiç bir ilâh yoktur.» diye şehâdet getiren her kime rast gelirsen onu hemen cennetle müjdele.» buyurdular.
İlk rastlndığım Ömer oldu. (Bana)
«Bu ayakkabılar nedir ya Ebâ Hüreyre?» dedi.
«Bunlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n ayakkablarıdır. Beni bunlarla gönderdi ki, kalbi yüzde yüz inanarak "Allahdan başka hiç bir ilâh yoktur." diye şehâdet getiren kime rastlarsam onu cennetle müjdeleyeceğim» dedim. Bunun üzerine Ömer eliyle iki mememin arasına vurdu. Ben de oturağımın üstüne düştüm. Ömer:
«Geri dön yâ Ebâ Hüreyre!» dedi. Ben de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına döndüm. Ama nerde ise ağlamak üzere idim.

Ömer beni tâkib etmiş. Bir de baktım izimden geliyor. Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ne oldu sana Yâ Ebâ Hüreyre?» dedi.
-Ömere rastgeîdim. Benimle gönderdiğin haberi kendisine söyledim. Bunun üzerine Ömer iki mememin arasına Öyle bir vuruş vurdu ki, kalçamın üstüne düştüm.-Bana: geri dön!» emrini verdi; dedim. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Yâ Öme.i Bu yaptığına seni sevkeden nedir?» dedi. Ömer:
«Yâ Rcsûlâllah! Annem babam sana feda olsun! Sen, kalbi yüzde yüz inanmış olarak Alîah'dan başka hiç bir ilâh yoktur dîye şehâdet getiren kime rastlarsa onu cennetle müjdelesin diye Ebû Hüreyre'yi ayakkabla-nnla gönderdin mi?» dedi. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet» buyurdular. Ömer :
«Aman yapma! Zira, korkarım insanlar buna güvenip kalırlar. Binaenaleyh bırak şunları amel etsinler.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Albyhi ve Sellem) de:
«Öyle ise bırak şunları!» buyurdular.
«Telâşa düştük ve hemen kalktık...» Kaadi ym beyânına göre feza' kelimesi üç mânâda kullanılır :
a) Korkmak
b) Ehemmiyet vermek; şitab etmek;
c) Yardımda bulunmak.
Burada bu mânâların üçü de şahindir. Birinci ihtimale göre mânâj: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevkif edilmiş olmasından korktuk.» İkinciye göre:
«Telâşa düştük ve hemen ayağa kalktık.» üçüncü ihtimâle göre : «Telâş ettik ve derhal yardıma kalktık...» demek olur.
tâ'birİ üzerinde de üç vecih rivayet olunmuştur.
1- Hârice bi'rin sıfatıdır; sıfatla mevsuf tenvinlidirler; ve «Akan kuyu» mânasını ifâde ederler.
2- şeklinde olup bi'r tenvhılidir. Hâricenin sonundaki (ha) zamirdir. Yani: «Bahçenin dışındaki bir kuyudan» mânasma gelir.-
3 - şeklindedir. Yani. bi'r Hâriceye muzaftır. Hârice bir
adamın ismidir. Terkib: «Harice kuyusu» mânasına gelir.
Bu üç vecihin meşhur olanı birincisidir. Üçüncüsüdür diyen de olmuşsa da ulema buna muvafakat etmemişlerdir.
Bi'r: kuyu mânasına gelen müennes bir kelimedir. Hemzesini tahfif ederek «Bîr* de okunabilir. Cenri kılleti: «Eb'âr» gelirse de çok defa kelimenin hemzesi kalb ve nakil adiler ek «Âbâr» denilir. Cemi' kesreti «Biâr» gelir.
kelimesi şeklinde de rivayet edilmişse de
birinci rivayet daha doğru ve mâna itibariyle daha muvafıktır. Çünkü «îhtefeztü» dar yere girebilmek için büzüldüm toplandım manasınadır. Ekser-i ulemanın kavli de budur. «Ihtefertü» ise yeri kazdım demektir ki, buraya pek yakışmaz.
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) rm ayakaplarım Hz. Ebû Hüreyre 'ye vermesi, onu gördüğüne bir alâmet olsun ve onun tarafından kendilerine söyleyeceği şeyleri daha kolay kabul etsinler di-yedir.
«... Kalbi yüzde yüz inanarak «Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur» diye şehâdet getiren her kime rast gelirsen onu hemen cennetle müjdele» ifadesinden murad:
«Bu sıfat khnde bulunursa onun cennetlik olacağını haber ver» demektir. Yoksa Hz. Ebû Hüreyre'ye bu şekilde imân eden kimseleri bilmesi emredilmemiştir. Çünkü imân kalb isi olduğu için bunu bilmeye imkân yoktur.
Hadis-i şerifin bu cümlesi: «İman etmiş olmak için kalple tasdik ve dille ikrar lâzımdır; sadece bunlardan biri kâfi değildir» diyen ehl-i hakkın mezhebine delildir.
ifadesi bütün esas nüshalarda bu şekilde tesbit edilmiştir. İbare doğrudur; ve şöyle halledilir: kelimesi muzmer ile nasbedümiştir. Cümlenin geri kalan tarafı ise takdirinde mübtedâ ve haberdir.
Ömer (Radiyallahu anh) 'm Hz. Ebû Hüreyre 'nin göğsüne vurması onu yere sermek veya ona eziyet etmek için değil, söylediği sözden vazgeçirmek içindi. Bu hususta Kaadi Iyaz ile diğer ulemadan bazıları şunları söylemişlerdir.
«Ömer (Radiyallahu anh) 'm fiili ve Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem)'e müracaatı, ona itiraz ile emrini kabul etmemek değildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Ebû Hüreyre ile gönderdiği sözde ümmetinin gönlünü almak ve onlara müjdede bulunmaktan başka bir şey yoktu. Binaenaleyh Ömer (Raâiyallahu anh) ümmet bu müjdeye güvenerek amel ve ibâdeti terk ederler endişesiyle onun gizlenme3İ ve bu gizlenmenin rnüslümanlar için o peşin müjdeden daha hayırlı olacağı rnutâleasmda bulunmuştu. Nitekim fikrini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedince onun bu fikrini tasvib buyurdular.»
İst: dübür, kıç manasınadır. Böyle yerlerde kelimenin hakikatini söy-lemekde utanmayı İcâbedecek bir şey yoksa da bütün bu gûnâ gizli yerlerde müstehab olan, onları burada olduğu gibi kinaye sözlerle ifâde etmektir. Kur'an-i Kerîm ve sünnet-i Nebeviyye hep bu âdâb üzere gelmişlerdir. Fakat icâbında kelimenin hakikati sarahaten zikredilir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1-Hükümdar veya herhangi büyük bir zât bir hususta fikir beyan eder de tebaasından biri onun fikrine muhalif mutâleada bulunursa, büyüğün gözden geçirmesi için mutaleasmı ona arzetmesi gerekir. Şayed mutaîeası doğru ise büyük onu kabul eder; değilse yanıldığı yeri söyler.
2-Âlim; öğretmek, fetva vermek gibi bir maksadla talebesi arkadaşları ve diğer kimselerle oturur.
3-İsimleri sayılamayacak kadar kalabalık bir cemaat zikredileceği zaman eşrafdan bir kaçının adı söylenerek : «filân, filân ve daha başkaları...» şeklinde sözü kısaltmak caiz hatta güzel bir usuldür,
4-Ashab-ı kiram Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hukukuna son derece riâyet eder; ona şefkat gösterir, başına gelen bir musibetten dolayı pek üzülürlerdi.
5-Hükümdarlar tebaalarının yararına olan şeyleri istihsâle, zararına olanların İse önünü almaya gayret ederler.
6-Aralarındaki dostluk ve sâireden dolayı razı olacağını bildiği bir kimsenin milkine izinsiz girmek caizdir. Çünkü Hz. Ebu Hüreyre o bahçeye izinsiz girmiş; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) de bir şey demeyerek onu takrir buyurmuştur. İzin meselesi sâde milkine girmeye de mahsus değildir. Hayvanına binmek, âletinden istifâde etmek, yemeğini veya meyvesini yemek yahud alıp evine götürmek ve saire hep ayni hükümdedirler. Selef ve halef ulemanın cumhuru buna kaildirler. Ancak İbni Abdilb er r bu meselenin yalnız yenilip içilen şeylerle onlara benzeyenlere mahsus olduğuna, altın ve gümüş gibi şeylere şâmil olmadığına icmâ-ı ümmet bulunduğunu söylemişse de bu icma' iddiası mutlak surette kabul edilmemiştir. Çünkü sahibinin yüzde yüz arazı olacağı bilindiği takdirde bu gibi

mallarda da izinsiz tasarruf caizdir. Tasarruf, rıza göstereceği şüpheli olduğu zaman caiz değildir.
7- Hükümdar veya tebaadan biri, tabi'lerine .bir alâmet göndererek kendisini onlara tanıtması ve bu suretle endişelerinin önünü alması caizdir.
8- Ebedi cehennemden kurtaracak iman, kalple tasdik, dille ikrar'ın mecmu'udur. Yalnız biri kâfi değildir.
9- Bilinmesi zaruri olmayan bazı bilgileri bir maslahattan veya mef-sedetten dolayı öğretmemek caizdir.
10- Bir kimsenin başkasına: Annem babam sana feda olsun demesi caizdir. Yalnız Kaadi Iyâz selefden bazılarının bunu mekruh saydığım ve «Müslümanla feda yapılamaz» dediğini söylerse de sahih hadisler bunun mutlak surette — yani feda edilen müslüman olsun olmasın, diri olsun, ölü olsun— cevazına delâlet etmektedirler.
11- Peygamber (SallaUahÜ Aleyhi ve SeHemyin huzurunda as-I habdan biri ictihadda bulunabilir.
53 (32) — Bize İshâk b. Mansûr[190] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz b. Hişâm[191] haber verdi. Dedi ki: Bana babam, Katâde'den[192] rivayet eyledi. Demiş ki: Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki:
—Nebiyullah (SaihıUahii Aleyhi ve Scîleın) , Muâz b. Cebel terkisiıkjje olduğu halde deve semerinin üzerinde imiş.
«Yâ Muâz!» diye seslenmiş. Muâz:
«Lebbcyk yâ Rcsufiillah ve sa'deyk» demiş. Resulüllah (Salîallami Aleyhi ve Selle m) yine:
«Yâ Muâz!» diye nida etmiş. Muâz:
«Lebbeyk yâ Rasulâllah ve sa'deyk.» demiş. Peygamber (Sallal^ü Aleyhi ve Sellem) tekrar:
«Yâ Muâz!» demiş. Muâz:
«Leblieyk yâ Rasulâllah ve sa'deyk» diye mukabele etmiş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahdan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet getiren hiç bir kul yoktur ki Allah onu cehenneme haram kılmasın.» buyurmuşlar. Muâz:
«Yâ Resulâllahî Bunu insanlara haber vereyim de sevinsinler mî?» demiş. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem
«Amma o takdirde buna i'timâd ederler (de ameli boşlarlar) buyurmuşlar. Bunun üzerine Muâz da onu (tâ) ölürken günahı boynundan gitsin diye haber vermiş.
Hadis müttefekun aleyhtir. Buharı onu ilim bahsinde zikretrhiştir. cümlesi Hz. Enes tarafından rriüdrecdir.
Teessüm : günahdsn çıkmak ma'nasınadir. Bu cümlenin ma"nası şudur: Hz. Muâz (Radiyallahu anh) kendi ölümü ile zayi olup gidecek bir ilim biliyordu. Yani kendinden başka kimsenin bilmediği bir şey biliyordu. Binaenaleyh kimseye söylemeden ölürse bir ilmi gizlemiş ve onu tebliğ hususunda Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrine imtisal etmediği için günaha girmiş olmaktan korktu; da ihtiyatla hareket etti: ve bu hadisi ölürken haber verdi.
Hz. Muâz 'm şu hareketi gösteriyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi başkalarına haber vermekten kendisini tahrimen men'etmemiş, zira tahrimen men'etse idi onu ebediyyen kimseye söylemezdi. Kaadi Iyaz şöyle diyor:
«İhtimal ki Muâz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den nehî mâ'nasını anlamamıştır. Lâkin Ebu Hureyre 'nin rivayet ettiği :
(Allah'dan başka ilah olmadığına kalbi kanarak şehâdet getiren kime rastlarsan onu hemen cennetle müjdele...» hadisinin delaletiyle ashaba yap-mDk istediği tebşirden burada azmi kırılmıştır. Yâhud hadisin ma'na-sı şudur: İhtimal Peygamber (SaUaüahü Aleyhi ve Setîemj'in Hz.
Ebû Hüreyre'ye emir verdiğini Muâz (Radiyallahu anh) bu hâdiseden sonra duymur da bildiği bir ilmi gizlemiş ve bu sebeple günaha girmiş olmaktan korkmuştur. Yâhud Muâz (Radiyallahu anh) nehyi: (herkese, yaymamak) ma'nasına hamletmiştir.»
Ebû Amr İbni Salâh bu son ihtimali ihtiyar etmiş ve şunu söylemiştir:
.«Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selletn) bu haberi bilgisi ve tecrübesi olmayan bazı toy kimseler duyar da aldanarak, buna i'timâd eder ve ameli bırakırlar endişesiyle Muâz (Radiyallahu anh) 'a umumi müjdeyi men'etnüş, fakat aîdanmayacaklanndan ve i'timad edip ibâdetleri bırakmayacaklarından emin olduğu ehl-i marifetten bazı zevata hususî olarak haber vermiştir. Onu Muâz'a da haber vermiş; o da ayni yolu tutarak bu haberi ehil gördüğü hususî zevata haber vermiştir. Resulüllah (Sallalhihü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Hüreyre hadisinde emrettiği tebşir ictihâd değişmesindendir. Filvaki' Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Selle m) "e ietihad hem caizdi; hem de muhakkikin ulemaya göre vâki'di. Onun diğer müetehidler üzerine meziyyeti vardır. O içtihadında hatâ ederse, hatâsı ürerine bırakılmaz Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e içtihadı caiz görmeyen ve:
«Ona dinî hususâtta vahiyden başka suretle konuşmak caiz değildir...» diyenlere göre ise Ömer (Radiyallahu anh) îîe konuşurken ona cevap verdiği şekilde vahiy inerek sabık vahyi neshetmiş olması mümkündür...»
Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in içtihadı meselesi etrafında tafsilât vardır. Dünyevî hususlara dair ietihâdda bulunmasının caiz olduğunda bütün ulemâ müttefiktirler. Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bilfiil bu gûnâ ictihadlarda bulunmuştur.
Dinî hususlarda dahi ekseri-i ulemâya göre ictihâd edebilir. Zira ictihâd Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den başkalarına caiz olunca Ona caiz olması evleviyyette kalır.
Cübbâi ile oğluna ve İmamiyye taifesine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e dinî ahkâm hususunda ictihâd caiz dağildir. çünkü o yakînen bilmeye muktedirdir.
Bazıları Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) hakkında yalnız harplerde içtihadı caiz görürler, sair umurda İçtihadının caiz olmadığına kaildirler.
Bir takımları da hangi hususa âid olursa olsun ictihâd etmesinin caiz olup olmadığına dair bir şey söyleyemeyip tevakkuf etmişlerdir, tmâmül Haremeyn bunlardandır.
Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in ictihâd etmesini caiz gören cumhur da bilfiil ictihâd edip etmediğinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Ekseriyete göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ictihâd etmiştir.
Bazıları ictihâd etmediğine kail olmuş; bir takımları da tevakkuf etmişlerdir.
Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemj'e içtihadın caiz olduğuna ve bilfiil ictihâd ettiğine kail olan- ekser-i ulema dahî içtihadında hatâ etmek caiz midir değil midir meselesinde ihtilâf etmişlerdir. Muhakkik ulemaya göre caiz değildir. Bir çok ulemaya göre caiz ise de hatası üzerine ikrar edilmez; bilâkis hatası kendisine tenbih olunur.

Hadisden Çıkarılan Hükümler;

1- İlim hâsseten iyi anhyan ve iyi belleyen kimselere emanet edilir. Ehli olmayan anîayışsızaira verilemez,
2- İki kişi bir hayvana binebilir.
3- Hz. Muâz'm Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) nezdinde pek büyük bir mevkii vardır.
4- Bir kimse hükümdarın kendisine bildirdiği bir sırrı başkasına söyleme izni olup olmadığını ona sorabilir.
5- Bir nükteden dolayı bîr söz tekrar edilebilir.
6- Çağırana lebbeyk ve sa'deyk diye icabet edilebilir,
7- Bu hadisde ehl-i tevhide pek büyük müjde vardır.

54 (33) - Bize Şeybân b. Fcrrûh[193] rivayet etti. (Dedi ki): Bize süleymân ya'ni Îbni'î-Muğira rivayet etti. Dedi ki: Bize Sabit[194] Enes). Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes demiş ki: Bana Mahmud b. Ra-îî' [195] İtbân b. Mâlik'den [196] rivayet etti. Mahmud şöyle demiş:
— Medine'ye geldim. Az sonra İtbân'a rastladım; ve:
— Senden kulağıma bîr hadis geldi, dedim, İtbân şunları söyledi:
— Gözüı.ie bir şey arız oldu da Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i haber yolladım; Bana kadar gelerek evimde namaz kılmam, bunu mü-teakib evimi namazgah yapmayı arzu ettiğimi söyledim. İtbân (sözüne
devamla) dedi ki:
— Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın dilediği ashâbiyle birlikte geldi ve içeri girdi. O evimde namaz kılıyor; ashabı da aralarında konuşuyorlardı. Sonra mevzu-i babs olan şeylerin en çoğunu ve en büyüğünü Mâlik b. Dühşum'a isnâd ettiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)fin ona beddua etmesini ve bu sebeble onun helak olmasını dilediklerini, onun başına bir telâ gelmesini arzu ettiklerini söylediler. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazım bitirdi ve «Bu adam Aliahtan başka ilâh olmadığına, benim Allahın peygamberi olduğuma şehâdet etmiyor mu? dedi, Ashâb:
— Amma o tunu kalbinde olmadığı halde söylüyor, dediler. Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'dan başka ilâh olmadığına, benim de Resûiullah olduğuma şehâdet getiren hiç bir kimse yoktur ki (cehennem) ateş(in) e girsin yahud onu tatsın.» buyurdular.
Enes demiş ki:
«Bu hadis benim hoşuma gitti, de oğluma: bunu yaz! dedim. O da yazdı.»
Bu hadisde : «Gözüme bir şey arız oldu...» denilmiş, diğer bir rivayette o şeyin körlük olduğu beyan edilmiştir. Şu halde birinci rivayetteki «bir şey» ta'birinden gözlerinin tamamen görmez olduğunu anlatmak istemiş olması ihtimâl dahilinde olduğu gibi gözlerinin zayıfladığım kasdetmiş olması da muhtemeldir. Bu takdirde ikinci rivayette gözlerinin zayıflamasına mecazen körlük itlâk etmiş olur. Çünkü göz zayıflığı körlüğe yakındır; hatta körlüğün hafif şeklidir.
ifâdesindeki «Kubr» kelimesi «Kibr» şeklinde de okunmuştur. Cümlenin ma'nâsı:
«Mevzu-u bahsolan şeylerin en çoğunu ve en büyüğünü Mâlik b, Dühşum'a isnâd ettiler» demektir. Orada haklarında söz edilenler münafıklardı. Onların çirkin halleriyle kötü icrââtından ve müslümanlara reva gördükleri zahmetlerden bahsedilmiş; binnetice kabahatin büyüğü Mâlik b. Duhşum'a yükletilmişti. Halbuki Hz. Mâlik (Radiyallahu anh) ensardan olup Bedir gazasına da iştirak etmişti. Ondan asla nifak beklenemezdi. Müslüman olduktan sonra yaptığı bütün icraat böyle bir itham altında kalmasına manî' idi. Bundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabın.bu husustaki fikrine iştirak etmemiş : Allah 'dan başka ilâh yoktur; Muhammed O'rmn Resulüdür diye şehâdet eden bir zâtın cehenneme girmeyeceğini bildirmişti. Buhâri'nin rivayetinde :
«Görmüyormusun Allah' dan başka ilâh yoktur; dedi. Bununla o, A11ah'in rızasını dilemiştir...» buyurulmuştur. Böylece Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun bu şehâdet i samimâne getirdiğine şehâdet eylemiştir, Binaenaleyh Hz. Mâ1ik'in imânının sadâkat ve samimiyetinde asla şüphe etmemek gerekir.
Dühşum kelimesi, ed-Dühayşûm, Dühşun, ed-Dühayşun ve ed-H)ihşin şekillerinde rivayet olunmuştur.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz kılan bir kimsenin yanında onu meşgul etmeyecek şekilde konuşmak caizdir.
2- Sulehânm eserleriyle teberrük olunabilir.
3- Ev sahibinin rızasiyle ziyaretçi imam olabilir.
4- Münafık ve şakilerin helaki ve başlarına belâ gelmesi temenni edilebilir.
5- Bir şüpheden dolayı töhmet altında bulunan kimseyi hükümet büyüklerine söylemek caizdir; ta ki onlar da onun şerrinden korunsunlar.
6- Büyükler, ulema ve fudaîâ kendilerine tâbi' olanları ziyaret ve tebrik edebilirler.
7- Bir maslahat dolayısiyle kendinden büyük bir zâtı çağırmak caizdir.
8- Nafile namazı cemaatla kılmabilir.
9- Gündüz nafilelerini de gece nafileleri gibi ikişer rek'at kılmak sünnettir.
10- Hadîs ve diğer şer'i ilimleri yazmak caiz hattâ müstehâptır. Hadîslerin yazılması nehy edildiği gibi yazılmasına müsaade dahi buyurulmuştur. Bundan dolayı bazı ulema şöyle demişlerdir:
«Hadîs yazmak, ezberlemeye imkânı varken sadece yazıya güvenip ezbere yanaşmıyacağından korkulanlara yasak edilmiş;; ezberlemeye imkân bulamayanlara yazmalar için izin verilmiştir.»
Bazılarına göre hadîs yazmak ibtidâ'İ islâmda yasaktı. Çünkü, yazılırsa Kur'anla hadîsin bir birine karıştırılmasından korkuluyordu. Sonraları böyle bir endişe kalmayınca hadîsin yazılmasına izin verildi. Selef-i salibinden sahâbe-i kiram ile tabiin arasında hadîsin yazılıp yassılamayacağı hususunda hilaf vardı. Sonraları yazılabileceğine hatta yazılmasının müstehab olduğuna icma-i ümmet vâk'i olmuştur. Hadîs tasnifi Hasan-i Basrî, Said b. el-Miüseyyeb ve diğer kibâr-ı tabiinin vefatlarından sonra başlamıştır. İlk tel'lifi "İbni Cüreyc yapmıştır.
11- Daha mühim olan bir şey mühim olana tercih edilir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz, Itbân 'in evine gelince evvelâ namaz kılmış; sonra yemek yemiştir. Ümmü Sü-İeyra hadîsinde ise evvelâ yemek yediği, sonra namaz kıldığı zikrediliyor. Çünkü o zaman yemeğe da'vet edilmişti. Itbân hadîsinde ise namaz kılmak için davet olunmuştu.
Şu halde her iki hadîsde evvelâ en mühim olandan yani ne için da'vet olundu ise ondan başlamıştır.
12- Buharı rivayeti «imanda i'tikad şart değildir; ikrar yeter» di-yeri gulât-ı mürcie'ye red cevabıdır.
13- Körlük ve benzeri özürlerden dolayı cemaat terk edilebilir.

55 (...)- Bana Ebû Bekir b. Nâfi'[197] el-Abdı rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz[198] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd[199] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit [200], Enes'den naklen rivayet eyledi. Enes demiş ki: Bana Itbân b. Mâlik rivayet etti.
— Kendisi kör olmuş da Resulü ilah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemye haber göndererek:
— Gel de bana bir mescid yeri göster, demiş. Bunun üzerine Rcsuiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabiyle birlikte gelmiş. Onlardan Mâlik b. Dühşûm denilen zât (Kötü sıfatlarla) tavsif olunmuş...
Sonra Enes, Süleyman b. el-Mugira'nıı hndîsi tarzında rivayette bulunmuş.

11- Her Kim Rabb Olarak Allaha, Din Olarak İslama Peygamber Olarak da Muhammed Sallallahü Aleyhi ve Selleme Razı Olursa Büyük Günahları İşlerse Bile Mü'min Sayılacağına Delil Babı

56 - (34) - Bize Muhammed b. Yalıya b. Ebi Ömer el-Mekki ile Bişr h. el-Hakcm rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdülaziz —ki İbni Muhammed ed-Derâverdi'dir— Yezid b. el-ÎÎâd'dan,[201] o da, Muhammed b. İbrahim'den,[202] o da Âmir b. Sa'd'dan,[203] o da e!-Abbâs b. Abdilmut-talîb'den [204] naklen rivayet etti ki, Abbâs Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'i:
«İmanın tadını, Rabb olarak Allah'a, din olarak İslama, Peygamber olarak da Muhammed'e râzi elan tatmıştır.» buyururken işitmiştir.
Bu hadîsi yalnız Müslim rivayet etmiştir. <-et-Tahrir» nâmın-daki Müslim şerhinde beyân olunduğuna göre; bir şeye razı oldum, demek: :
«Ona kanaat ettim; onunla iktifa ederek başkasını istemedim» ma'Aa-sına gelir. O halde hadîsin ma'nası:
«Allahdan başka ilâh aramayan İslâm yohindan başka bir yola gir-meyip yalnız Muhammed (SallaHahü Aleyhi ve Selicın) 'in şeriatına uygun olan yolu tutan kimsenin kalbinde imanın hâlis lezzeti yer eder ve onun tadım duyar.» demek olur.
Kaadi Iyâz'a göre hadîsin makası:
«Böyle bir kimsenin imâm sahih, nefsi mutmain, içi rahat olur» demektir. Çünkü onun mezkûr şeylere razı olması, onlar hakkındaki bilgisinin sabit, basiretinin nafiz ve kalbinin mutmain olduğuna delildir. Zira bir kimse bir şeye razı olursa o iş ona kolay ve lezzetli gelir. Kalbine iman" girmiş bulunan mü'min de öyledir. A1lah'a ibadetlerini yapmak ona kolay ve lezzetli gelir.

12- İman Şu'belerinin Sayısını, Bunların En Üstün ve En Aşağı Derecede Olanını; Utanmanın Faziletini ve İmandan Olduğunu Beyam Babı

57 (35)-Bize Ubeydullah b. Said[205] ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Amir eİ-akadi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. BÜâl[206], Abdullah b. îMnârdan,[207], o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den o da Peygamber (Salîallahii Aleyhi ve SeUem)'den naklen rivayet eyledi. Fahr-ı Kâinat (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) :
«İman, yetmiş küsur şu'bedir. Utanmak da imandan bir şu'bedir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri ile Müslim ittifakla tahriç ettikleri gibi Ebû Davûd, Tirmizi, Nesâi ve İbni Mâce dahi muhtelif râvilerden muhtelif lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Mezkûr rivayetlerin bazılarında burada olduğu gibi: «
«yetmiş küsur» denilmiş; bazılarında «Altmış küsüm diğer bazılarında râvi Süheyl tarafından şek edilerek:
«yetmiş küsur yahud altmış küsur» ifadesi kullanılmıştır. İbni Salâh:
«Bizim memleketteki BuhârİÎ nüshalarında altmıştan başka bir aded zikredilmemiştir.» demiştir. Tirmizi 'nin bir rivayetinde «Altmış dört bab» kaydı vardır. Bu rivayetlerin hangisi tercih edileceği ihtilaflıdır, Kaadi Iyâz yetmiş küsur rivayetini tercih etmiş ve:
«Doğrusu budur.» demiştir. İmam Nevevi ile uleâmadan bir cemaat da bunu tercih etmişlerdir. Çünkü sika râvinin yaptığı ziyâde makbuldür.
İbni Salâh'a göre ise az aded bildiren rivayeti tercih etmek daha muvafıktır. Zira yüzde yüz malûm olan odur; ihtiyat da onu tercih etmektir.
Bid'un kelimesi Kaadi Iyâz'm beyanına göre sayılarda bad'un, bid'atün ve bad'atün şekillerinde okunabilir. Et parçası ma'nasında kullanılırsa yalnız bad'atün okunur. Sayıda bid'atün kelimesi üç ile on arasındaki adetlerde kullanılır. Üçten dokuza kadar diyenler de vardır. îmam Halil b. Ahmed'e göre bu kelimenin ma'nası yedi demektir. Bazıları; «İki İle on arası ve oniki ile yirmi arasıdır.» demişlerdir. OnbÎr ve oniki adetlerinde kullanılmaz en meşhur kavil budur. Üçten yediye ve beşten yediye kadar ma'nalarına geldiğini iddia edenler de vardır. 2 e c -câc, bu kelimenin aded parçası ma'nasına geldiğini söylemiştir. Daha başka kaviller de vardır.
Neyyif: Birden üçe kadar olan adeddir.
Şube: Bir şeyin parçası, fırka ve dal ma'nalanna gelir. Şu halde hadîsin ma'nası:
«îman yetmiş küsur haslettir;» yahud: «İman yetmiş küsur daldır» demek oulr. Dal ma'nası verildiği takdirde iman dallı budaklı bir ağaca benzetilmiş olur. .
Kaadi Iyâz şöyle diyor: Yukarıda gördük ki lügatte irriankn aslı tasdik, şeriatte ise kalple dilin tasdikidir. Şeriatın zahiri olan, amellere de iman adı verilir. Nitekim burada da:
«Mezkûr şu'belerin en makbulü: Allah'dan başka ilâh yoktur, demektir. Sonuncusu ise yoldan eziyet veren şeyleri gidermektir.» buyurulmaktadır.
Yine yukarıda arzettik ki, imanın kemâli amellerle, tamamı ise tâat-lerledir. Tâatleri benimseyerek bu şu'belere katmak tasdik cümlesinden olup tasdike delil sayılır. Bunlar ehl-i tasdikin ahlâkıdır. Binaenaleyh ne şer'i ne de lügâvî iman isminden hâriç değillerdir. İşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bu şu'belerin, herkese aletta'yin lâzım olan en makbulünün tevhid olduğuna o sahih olmadıkça hiç bir şu'benin sahih olmayacağına; en aşağısının da müslümanlara zararı dokunması melhuz olan şeyleri onların yollarından gidermek olduğuna tenbih buyurmuşlardır. Bu iki tarafın arasında bir takım adedler kalıyor ki, bir müctehid bunları ga-lebe-i zan ve sıkı bir tetebbu' île tahsile çalışsa imkân bulur. Geçmiş ulemâdan bazıları bunu yapmıştır. Yalnız Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in muradı bu olduğuna hüküm vermek ve bu hükmü kabul etmek güçtür. Sonra mezkûr şu'beleri adıyla şanıyla bilmek lâzım değildir. Bunları bilmemek imana zarar vermez. Çünkü imanın usûl ve füru'u ma'lûm ve muhakkaktır. İmanın bu kadar şu'besi olduğuna inanmak bilcümle vaciptir.
Hattâbi de buna benzer şeyler söylemiştir. îmanın şu'belerini tayin hususunda bir çok ulema kitap te'lif etmişlerdir. Şâfiilerden E b û Abdillâh el-Huleymi 'nin «el-Minhâc» Ebû Bekir Beyhakî ile Abdülcelil'in «Şuabü'1-İman» ismindeki eserleri, İshâk İbnil-Kurtubi 'nı «Kitâbu'n-Nasâih»i, Ebû Hâ tim'in «Vasfu'l-İmâni ve Şuabuh» adlı kitabı bunlardandır. Buhâri sarihi Bedrüddin Aynî bunların içinde sadra şifa veren göremediğini söyledikten sonra iman şu'belerini yeniden şöyîe hulâsa etmiştir:
İmanın aslı kalple tasdik, dille ikrardır. Lâkin iman-ı kâmil kalple tasdik, dille ikrar ve âza ile amelin mecmuudur. Yani iman üç kısımdır:

Birinci kısım: i'tikadiyata aid'dir: ve otuz şu'bedir:
1- Allah'a iman, zatına, sıfatlarına ve birliğine inanmak bunda dahildir.
2- Al l ah'dan başka her şeyin hadis olduğuna inanmak. [208]
3- Allah 'in meleklerine iman.
4- Kitaplarına imân.
5- Peygamberlerine iman.
6- Kadere, hayrına şerrine iman.
7- Âhiret gününe iman. Kabirde suâl, kabir azabı, dirilmek, mahşer yerine gitmek, hesab vermek, amellerin tartılması ve sırat gibi şeylere inanmak bu şu'beye dahildir.
8- Al l ah'in cennet va'dine ve cennetteki ebedi hayata iman.
9- Cehennem ateşiyle tehdide, cehennem azabına ve o azabın kâfirler I,hakkında sonu olmadığına iman.
10- Al l ah'ı sevmek.
11- Allah için bir birini sevmek ve Allah için bir birine buğzetmek. Allah için sevmekde gerek muhacirin gerekse ensar bütün ashab-ı kirâmiyle Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in akraba ve süîâe-li tâhiresini sevmek de dahildir.
12- Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) 'i sevmek, O'na salevat getirmek ve sünnetine tâbi' olmak bunda dahildir.
13- İhlâs ve samimiyet. Riya ve nifakı terketmek bunda dâhildir.
14- Günahlarına pişman olup tevbe etmek.
15- Allah 'dan korkmak.
16- Rahmetini ümid etmek.
17- Rahmetinden ümidi kesmemek.
18- Al l ah'a şükretmek.
19- Vefakâr olmak.
20- Belâya sabretmek.
21- Mütevâzi' olmak. Büyüklere hürmet göstermek bunda dahildir.
22- Şefkatli ve merhametli olmak. Küçüklere şefkat bunda dahildir,
23- Al l ah'm kazasına râzî olmak. '
24- Al l ah'a tevekkül etmek.
25- Kendini beğenmemek. Kendini medhetmemek de bunda dahildir.
26- Kin ve garezi terketmek.
27- Hasedi terketmek.
28 - Gadablanmamak.
29- Hıyanet etmemek, Hile ve sû-i zannı terketmek bunda dahilidir. 30"— Dünyaya dalmamak. Mal ve ma'kam sevgisini terketmek bunda dahildir.
Hâsılı fazilet veya rezalet nâmına burada zikredilmeyen bir kalp ameli bulunursa bilmeli ki bu ziyade zahire göredir. Hakikatte ziyâde sanılan o şey, zikredilen fasıllardan birine raci'dir. İyi düşünülünce anlaşılır.
İkinci kısım: Dilin amellerine râci' olup yedi nevi'dir:
1- Kelime-i tevhidi diliyle söylemek.
2 - Kur'an okumak.
3 - İlim öğrenmek.
4 - İlmi öğretmek.
5 - Duâ etmek.
6 - Zikirde bulunmak. İstiğfar bunda dahildir.
7- Lağv yani bâtıl sözlerden sakınmak.
Üçüncü kısım: Bedenin amellerine aiddir; ve kırk şu'beye ayrılır. Bu şu'beler üç nevi'dir:
Birinci nevi: Muayyen şeylere mahsus olup onaltı şu'bedir;
1- Temizlenmek, abdest almak, cünüplükten, hayız ve nifastan temizlenmek gibi bedene aid temizliklerle elbise ve yer temizliği bunca dahildir.
2 - Namazı dosdoğru kılmak. Farz ve nafile namazlarla kaza namazları bunda dahildir.
3 - Sadaka vermek. Farz olan zekâtla, sadaka-i fıtır ve müsafirper-verlik, cömertlik gibi şeyler bunda dahildir.
4- Farz ve nafile oruç tutmak.
5- Haccetmek. Ömre' denilen küçük hacc bunda dahildir. .
6- İ'tikâfa girmek. Kadir gecesini aramak bunda dahildir.
7- Din aşkına başka yere kaçmak. Müşrikler diyarından İslâm beldesine hicret etmek bunda dahildir.
8- Nezri yani adadığı şeyi i'fâ etmek.
9- Yeminlerde teharrî.
10- Keffâret vermek.
XX - Namazda ve namaz dışında avret yerini örtmek. 12 — Kurban kesmeyi adarmşsa onu kesmek. İ3 — Cenaze işlerine bakmak.
14- Borcunu ödemek.
15- Muamelâtta doğru hareket ederek ribâdan kaçınmak.
16 -Doğruya şehâdeti gizlemeyerek eda etmek.
ikinci nevi; Kendisine tâbi' olanlara mahsus olup altı şu'bedir.
1 - Nikahlanmak suretiyle iffet ve namusu korumak.
2 - Çoluk çocuğun haklarını ifâ etmek. Hizmetçiye hoş muamele bunda dahildir.
3 - Anne babaya iyi muamele etmek. Onlara âsî olmaktan kaçınmak bunda dahildir.
4 - Çocuklarına dinî terbiye vermek.
5 - Sıla-i rahim.
6 - Büyüklere itaat. !- Üçüncü nevi1: Âmmeye taallûk eden şeylerdir ki, onsekiz şu'bedir:
1 - Hükümdarılğı adaletle icra etmek.

2 - Cemaata devam etmek.
3 - Ülü'1-emre itât.
4 - İnsanların aralarını islâh etmek. Âsi ve bâgilerle harbetmek bunda dahildir.
5 - İyilik hususunda başkasına yardım etmek.
6 - Emr-i bilma'ruf,- neni ani'l-münkeri yani iyiliği başkasına emir; kötülükten nehyetmek.
7 - Hudud-i şer'iyyeyi ikame etmek.
8 - Cihâd etmek. Kışlalarda asker bulundurmak bunlarda dahildir.
9 - Emâneti edâ etmek. Ganimetlerin beşte birini gizîemeyip vermek bunda dahildir.
10- Ödemek şartiyle Ödünç vermek.
11- Komşuya ikram ve iyi muamelede bulunmak.
12 - Herkese iyi muamele etmek. Helâlından mal toplamak bunda dahildir.
13 - Malı yerinde harcamak. îsraf ve tebzirde bulunmaktan kaçınmak bunda dahildir.
14 - Selâm almak.
15 - Aksırana teşmit eylemek. (Yani: yerhamükâllah demek)
16 - Başkalarına zarar vermemek.
17 - Boş şeylerden kaçınmak.
18 - Yoldan, eziyet veren şeyleri atmak.
Yukrnki şu'belerin mecmuu yetmişyedi eder ki, (yetmiş küsur desinden murad da budur.
îmam Ebû Hatim b. Hibbân diyor ki:
«Ben bir müddet bu hadîsin ma'nasını tedkik ettim; ve bütün tâât saydım. Baktım ki, tâât bu adedden bir hayli ziyâde çıkıyor. Bu sefer sünnetlere döndüm; ve Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Setlemj'in iman nâmına serdettiği bütün tââtlan saydım. Baktım ki bunlar da yetmiş küsürden azdır. Bir de kitâbullaha müracaat ederek onu dikkatle okudum; ve Allah Teâlâ 'nın iman nâmına saydığı bütün tââtlan sıraladım. Onlar da yetmiş küsürden noksan çıktı. Bunun üzerine kitabı sünnete kattım. Âhireti bundan çıkardım. Bir de baktım: Allah ile Resulü 'nün imandan olmak üzere saydıkları şeyler yetmişdokuz şu'be olup bundan ziyade ve noksanı yoktur. Ve anladım ki Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)ym muradı kitab ve sünnetteki bu adetmiş.»
Ebû Hatim (Rahimehullah) bu ma'lûmatı «Vasfu'1-imâm ve Şuâbihi» adlı eserinde vermektedir. O: «îman altmış küsur şu'bedir...» rivayetini de sahih bulmakta ve arapların bir şey için bir adet göstermekle o adedden mâadasını nefi etmek istemediklerini kaydetmektedir.
Faideler: 1 — Hadîsin (altmış küsur) şeklindeki rivayetinin hikmeti şudur: Bir sayı ya zaid ya nakıs yahud tam olur.
Zaid: Kesirsiz olan cüzleri toplandığı zaman kendinden fazla olan adeddir. Meselâ 12 adeti böyledir. Çünkü 12 nin yarısı, üçte biri, dörtte biri, altıda biri ve altıda birinin yarısı vardır. Bunlar toplanırsa yarısı 6, üçte biri 4, dörtte biri 3, altıda biri 2, onun yarısı da 1 eder ki, mecmu'u 16 olur.
Nakıs: Cüzleri kendinden az olan sayıdır. Meselâ 4 ün yalnız yarısı ile dörtte biri vardır. Yarısı 2, dörtte biri de 1 eder ki, mecmu'u 3 olur.
Tâm: Cüzleri kendine müsavi olan sayıdır. 6 gibi; 6 nın yarısı, üçte biri ve altıda biri vardır. Yarısı 3, üçte biri, 2 altıda biri de 1 olup bunların mecmu'u yine 6 eder.
Bu üç nevi sayının en mu'teberi tam olanıdır. Tam olan 6 adedi üzerinde mübalağa göstermek istenilince birlikleri onar defa büyütülmüş ve 6 adedi 60 olmuştur.
(Yetmiş küsur) rivayetine gelince: Bunun ta'yinindeki hikmet de şudur: Yedi sayısı adedin bir çok kısımlarına şamildir. Çünkü aded çift, tek basit mürekkeb gibi kısımlara ayrılır. Binaenaleyh 7 üzerinde mübalağa göstermek istenince onun birlikleri de onar defa büyütülerek 70 olmuştur.
Küsur manasını verdiğimiz (Bid) kelimesinin 6 ve 7 ma'nalarına gelebileceğini zira bunun iki ile on arasındaki sayılara ıtlak edildiğini az yukarıda mezkûr kelimeyi izah ederken gördük. Hâsılı altmış küsur rivayetinde altmışın aslı altı, yetmiş küsur rivayetinde de yetmişin aslı yedidir. Aded
ta'yininin vechi budur.
2 - Bu. rivâyetlerdeki altmış ve yetmiş adedlerinin -hakikat mı yoksa mübalâğa yolu ile mi zikredildikleri ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunlardan murad, çokluk ifâde etmektir; adedlerin hakikat-ları maksud değildir. Tîybî de bu ihtimal üzerinde durmuştur. Bu takdirde küsuru zikretmek çokluğu daha da ileri götürmek içindir. Yani imanın şu'beleri öyle mübhenı bir takım adedlerdir ki, çok oldukları için sayılarının sonu yoktur. Araplardan bazıları 70 adedinin çok defa mübalağa için kullanıldığım söylemişlerdir. (Bid') lafzıyla ifade edilen yedinin onun üzerine ziyade olunması, yedi adedinin sayılar içinde en kâmil aded olmasındandır. Çünkü altı adedi ilk tam sayıdır. Onun üzerine bir ilâve edilince yedi olur. Binaenaleyh yedi adedi kâmil adeddir. Zira tam olandan sonra ancak kâmil olan gelir. Arslana da kuvveti kemal derecesinde olduğu için (sebû') derler. Yetmiş adedi ise gayenin gayesidir. Çünkü birlerin gayesi onlardır.
3- Utanmak niçin imandan sayılmıştır? denilirse şöyle cevap verilir: Haya' namı verilen utanma iyi şeyleri yapmaya kötü olanları yapmamaya sevkeden bir sâiktir ki, kimi sair iyi ameller gibi kesbi bir ahlâk kimi de bir tabiat ve haslet olur. Ancak onu şeriat kanununa göre kullanmanın ik-tisab ve niyyete muhtaç olduğuna bakarak haya da imandan sayılmıştır.

58 — (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir,[209] Süheyl'den [210], o da Abdullah b. Dinar'dan, o da Ebû Sâlih'den [211] , o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«imân yetmiş küsur yahud: altmış küsur şubedir. Bunlar>n efdali (Al-lahdan başka ilâh yoktur) demektir. En aşağısı ise yoldan eziyet verecek şeyieri gidermekdir. Hâyâ da imanın bir şu'besidir.»
Bu hadîsi Buharî «Altmış küsur» lafzıyla seksiz olarak rivayet etmiştir. Ebû Davûd, Tirmizi ve diğer bazı zevat da onu Süheyl tarikinden «yetmiş küsur lâfzıyls seksiz olarak rivayet etmişlerdir. Müslim'in buradaki rivayetinde râvi Süheyl, yetmiş küsur mü yoksa altmış küsur mü buyurulduğu hususunda şek etmiştir.
Burada : «Hâyâ da imanın bir şu'besidi buyurulmuş; diğer rivayette:
«Hâyâ imandandır.» başka bir rivayette: *
«Haya ancak hayır getirir.» daha başka bir rivayette:« «Hayanın hepsi hayırdır.» denilmiştir.
Haya: İstihyâ yani utanmak manâsına gelir. Lügat ulemasına igöre istihyâ, hayattan alınmıştır. Utanmak manasına gelen haya, hissin

kıivvet ve letafetindedir.
Ebu'l-Kaasim Cüneyd-i Bağdadi hazretleri hayayı; şöyle ta'rif etmiştir :
«Allah'ın ni'metlerîni ve kulluk babında yapılan kusurları göirerek bunların arasında meydana gelen hâle haya derler.»
İbni Salâh'a göre:
«Haya, kötülüklerden ve hukukda kusurdan men'eden bir
Zemahşeri ise :
«Haya, kendisiyle zemmolunan şeyi yapan kimseye ânz olan bîsjl değişme ve kırgınlıktır.» diye ta'rif eder.
Her hayanın mutlak surette hayır olması ve hayâmn ancak hayır getirmesi meselesini bazı ulema müşkil sayarlar. Çünkü, utanan kimse bazen pek hürmet ettiği bir kimse ile karşılaşır da ona emri bil ma'rufu yapamaz. Bazen de haya kendisine bazı hakları ihlâl ettirir. Bu ve emsali hâller âdeten ma'lum olan şeylerdir.
Yukarıdaki müşkile ulemadan İbni Sa1âh'in da dahil olduğu bir cemaat şu cevabı vermişlerdir: Zikredilen bu mâni' hakikatte haya değil, acizlik ve gevşekliktir. Gevşeklik hayaya benzetilmek suretiyle ona bazı yerlerde mecazen haya demişlerdir.
Eziyet veren şeylerden murad: yol üzerindeki diken, taş ve molefc gibi şeylerdir.

59 — (36) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Sâlim'den [212] o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş: — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bir adamı kardeşine haya hakkında nasihat ederken işitti; de: «Haya imandandır.» buyurdular.
Bu hadîs müttefakun aleydir. Buhâri 'nin rivayetinde: « «o » «Bırak onu» ifâdesi de vardır. Onu Ebû Dâvu-d, Tirmizi ve Nesaî dahî tahric etmişlerdir.
Haya hakkındaki nasihatten murad: Niçin utanıyorsun diye onu tek-" dir ve çok utanmanın iyi bir şey olmadığını kendisine anlatmasıdır [213] Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bunu görünce hemen müdâhale etmiş; ve:
«Bırak onu! Zira haya imandandır.» buyurarak utanmanın fena bir şey olmadığını, kendisine tenbih etmiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Haya imandan bir cüz olunca, hayasızın imanının bir kısmı yok demektir. îman bir bütün olup parçalanmayı kabul etmediğine göre imanının bir kısmı noksan olan kimsenin dinden çıkması lâzım gelmez mi? İmansızlık küfür değil midir? Bu suâlin cevabı şudur:
Haya imanın hakikatinden değil, kemalindendir. Bir şeyin kemalinin bulunmaması ise o şeyin bulunmamasını istilzam etmez. Evet, ameller imanın hakikatinde dahildir; diyenlerce işkâl yine baki ise de muhakkik ulemadan buna kail olan yoktur.
Kötülüklerden ve bilcümle utanç verecek şeyleri yapmaktan kaçınmaya teşvik; nasihatin ancak yerinde olduğu zaman nazar-ı i'tibara alınacağı; yersiz nasihatten men'etmenin lüzumu bu hadîsin delâlet ettiği fai-
deler cümlesindendir.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer*[214] Zühri'den bu isnadla haber verdi; ve:
— -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Ensardan, kardeşinej nasihat eden bir zâtin yanma uğradı» dedi:

60 (37) — Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile Muhammed b. el-Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız îbni'I-Müsemıâ'mndır. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Kâtâde'den naklen rivayet etti. Katâde demiş ki: Ben Ebu's-Sevvâr'[215] anlatırken dinledim. Kendisi İmrân b, Husayni [216] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in:
«Utanmak hayırdan başka bîr şey getirmez.» buyurduğunu rivayet ederken işitmiş. Derken Büşeyr b. Kâ'b:
«Hakikaten bazı utancın vakar bazısının da sekinet olduğu hikmette yazılıdır,» demiş. Bunun üzerine imrân:
«Ben sana Resulüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem) 'den hadîs rivayet ediyorum. Sen bana sahifelerinden bahsediyorsun.» mukabelesinde bulunmuş.
Az yukarıda da arzolunduğu vecihle bu hadîs müşkül görülmüştür. Çünkü bazen utanmak, sahibini ifrata götürerek onun A11ah'a karşı vazifelerini görmesine mâni' olur; böyle bir hayada hayır olmadığı ma'-lumdur. İbni Salâh bu işkâle cevap vermiş; mezkûr hayanın hakikatte haya değil aciz ve gevşeklik olduğunu beyân etmişse de Müslim sarihlerinden Ebû Abdil1âh Muhammed eî-Übbî, gerek İbni Salâh'in gerekse hükemânın hayayı tefsirlerinden bu-radakinin hakikaten haya olduğunu anlayarak işkâle şöyle cevap veriyor:
«Eğer haya kelimesinin başındaki edat (lâmi ta'rif) umum edatı olarak kabul edilirse bu hadîs âmm-ı mahsustur. Edatın umum için geldiği kabul edilmezse, hadîs bir kazıyye-i mühmeledir. Kazıyye-i mühmele, eüz'iyye kuvvetindedir. îki kazıyye-i cüz'İyye arasında ise tenakuz yoktur. Çünkü ma'nalan şöyle olur: Bazı haya hayırdan başka bir şey getirmez; bazı hayada hayır yoktur.
Bu mesele müteâkib hadîsin şerhinde biraz daha izah edilecekt r.

61 — (...) Bize Yahya b. Habib [217] el-Hârisi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâmmâd b. Zeyd, İshâk'tan[218] ~ki İbni Süveyd'dir— naklen Ebû Katâde'nin [219] (şunu) tahdis ettiğini anlattı. Ebu katade demiş ki:
— Aramızda Büşeyr b. Kâ'b'da bulunduğu halde bizden bir cemaatla birlikte tmrân b. Husayn'm yanında bulunuyorduk. İşte o gün İnırân bize hadîs rivayet ederek dedi kî:
— Resulüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayanın hepsi hayırdır.» Yahud: «Hayanın bütünü hayırdır.» buyurdular. Derken Büşeyr b. Kâ'b :
— Biz hakikaten tazı kitaplarda yahud hikmette: bir kısım bayanın sekİnet ve Allah'a ta'zim olduğunu görüyoruz; ama onun zaif olanı da var, dedi. Bunun üzerine İnırân kızdı. Hatta gözleri kıpkırmızı oldu. Ve şunları söyledi:
— Bana bak! Ben sana Resulâllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den hadîs rivayet ediyorum; sen buna i'tiraz ediyorsun ha?
İmrân hadîsi, Büşeyr de kendi sözünü tekrarladılar durdular. İmrân (iyice) küplere bindi. Biz de (İmrânı teskin için) Büşeyr hakkında boyuna :
— O gerçekten bizdendir ya Ebâ Nüceyd! O zararsızdır., diyorduk. Raht: İçlerinde kadın bulunmamak şartiyle sayıları ondan aşağı olan erkekler cemaatidir. Bu lâfızdan bir kişi için müfred bir kelime yoktur.
Cem'i: Erhut, erhât, erâhit ve erâhît gelir. Bir kimsenin kavmu kabilesine de raht denilir.
îmrân (Radiyallahu anh) 'm Hz. Büşeyr'e kızarak inkârda bulunması : Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Hayanın hepsi hayırdır.» buyurmuş olduğunu işittiği hâlde yine: «Ha-yânın bazısı zaiftir.» iddiasında bulunduğundanü.ır. Sünnetin karşısında başka bir söze tahammül edememesi yahud kalbinde şüphesi olanlar böyle felsefi yollara saparlar korkusu ile inkâr etmiş olması da ihtimâl dahilindedir.

Übbi'ye göre hadîsle hükemanm sözü arasında muâraza öncak Haya kelimesinin başındaki harf-ı ta'rif umum edatı olarak kabul edildiği zaman tahakkuk eder. Zira bu takdirde hadîs :
«Her utanmada hayır vardır.» ma'nasına gelir. Hükemanın sözü ise : «Bazı utanmada hayır yoktur.» kuvvetindedir. Salibe-i cüziyye, mûcibe-i kulliyyeyi nakzeder. Az yukarıda bu bâbta muhtelif sözler söylendiğin hatta hadîsin bir kaziyye-i mühmele olması ihtimali üzerinde durulduğunu görmüştük. Binaenaleyh Hz. İmrân'm inkârına sebeb olarak söylenecek en doğru söz Übbi'ye göre dahi Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve SellemYm hadîsine karşı hükemanm sözünün zikredilmesidir. Nitekim Hz. İmrân'in:
«Ben sana Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve SeUeın)'âen hadîs rivayet ediyorum; sen bana kendi sahifelerinden bahsediyorsun.» sözü de buna delildir.
Hz. Büşeyr'in işaret ettiği hükema kavline gelince :
Hükemaya göre her fazilet mutlaka mezmum iki tarafın yani ifratla tefritin ortasıdır. Nitekim Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Umurun en hayırlıları ortalarıdır.» buyurmuşlardır. Meselâ: İlim bir fazilettir. Bu fazilet ifratla tefritin ortasmdadır. Onun ifrat tarafı dehâ, tefrit tarafı da belâdet yani akılsızlıktır. Dehâ mezmumdur. Çünkü hileye götürür. Akılsızlığın kötü bir şey olduğu ise beyandan müstağni dir. [220] Şecaat da bir fazilettir. Bu faziletin ifrat tarafı, tehevvür; tefrit tarafı da korkaklıktır. Tehevvür çirkindir. Çünkü tehevvür bir işin sonunu düşünmeden hareket etmektir, ki zulme ve nefsi tehlikeye götürür. Korkaklık da çirkindir. Zira malı ve cam korumaktan meneder. Tam yerinde ölmekten meselâ harpde şehid olmaktan kaçmayı emreder.
Hâsılı hükema bütün faziletleri böyle ifratla tefrit arasıdır diye takrir ederler. Haya denilen utanma'da bir fazilet olduğuna göre onun da ifrat ve tefrit tarafları vardır. Hayanın ifrat tarafı haver yani gevşekliktir. Tefrit tarafı ise halâat yani başına buyrukluktur. Gevşeklik çirkindir. Çünkü vazifeyi terketmeye ve bir çok hayırlı işleri yapmamaya sebeb oîur. Başına buyrukluğun çirkinliği ise meydandadır.
ifâdesi asıl nüshalarda böyledir. Buna Nahiv uleması: «Ekelûnî el-berâgîs» lügati derler. Çünkü bir fiil yalnız bir faile isnad olunduğu için fail tesni-ye veya cemi' olduğu zaman âmiline tesniye ve cemi' alâmeti takılmaz. Hadîsimizde ise fail tesniye olduğu gibi fiilin sonuna da tesniye alâmeti takılmıştır. Beni Tayy ve Benî Haris gibi bazı arap kabileleri bunu yaparlardı. Böyle cümleler iki suretle halledilirler:
1- îsmi zahir, muzmerin bedelidir. Yani ihmerrâ fiilinin faili, sonundaki (tâ) dır. (Aynâhu) kelimesi ise (tâ) zamirinin bedelidir.
2- İsmi zahir mübteda-i muahhar; zamir-i muttasılla birlikte fiilde haber-i mukaddemdir. Yani ibaredeki (Aynâhu) mübtedâ, (ihmerratâ) cümlesi de haber-i mukaddemdir.
Maamafih hadîs» Ebû Davud 'un «Sünen»inde; şeklinde de rivayet olunmuştur.
«O gerçekten bizdendir; o zararsızdır.» ifadesinden murâd: «O münafıklık veya zındıklıkla yahud bid'at gibi bir şey ile itham olunan, ehl-i sünnete muhalif kimselerden değildir.» demektir.
Bize İshâk b. tbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize en-Nadr[221] haber verdi. (Dedi ki): Bize Ebû Neâmete'l-Adevi[222] rivayet etti. Dedi ki: Huceyr b. er-Rebî'el-Adevi'yi, tmrân b. Husayn'dan, o da Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sc//emJ'den naklen Hammâd b. Zeyd hadîsi tarzında söylerken işittim.

13- İslamın Vasıflarını Toplayan Hadis Babı

62 — (38) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb [223] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Nümeyr [224] rivayet etti. H.
Bize Kuteybetü'bnü Said [225] ile îshak b* İbrahim dahi hep birden Cerir'den [226] rivayet ettiler. H.
(Yine) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme[227] rivayet eyledi. Bunların hepsi Hişâm h. Urve'den[228] o da babasından, o da Süfyan b. Abdillahi's-Sekafi'den [229] naklen rivayet etti Süfyân şöyle demiş:
— Dedim ki Ya Resulâllah! İslâm hakkında bana öyle bir söz söyle ki, onu senden sonra hiç bir kimseye sormayayım. Ebû Üsâme hadîsinde: senden başkasına (sormayayım) şeklindedir. Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'a îman ettim de, ve dosdoğru ol!» buyurdular.
Yukarıdaki hadîs hakkında Kaadî Iyâz şunları söylemiştir.
«Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin CevamiVl-kelim (az sözle çok ma'na ifâde eden) sözlerindendu*. Hadîs, Teâ1â Hazretlerinin
Rabbimiz Allah'dir; dedikten sonra istikamet yolunu tutanlar...» yani A11ah'ı tevhid ile ona iman ettikten sonra istikamet yolunu tutan, ve ölünceye kadar Teâ1â Hazretlerine tââtı iltizam ederek tevhidden sapmayanlar... Fussüet: 30 âyet-i kerimesine uygundur. Ashab-ı kiramın ekseri müfessirleri ile onlardan sonraki müfessirler zikrettiğimiz bu kavli iltizâm etmişlerdir. Hadîsin ma'nası da İnşâllahu Teâlâ budur.
Sultanu'l-Müfessirin İbni Abbâs (Radiyallalıuanh)
«Sen hemen emrolunduğun vecihle müstakim ol. Hûd: 112: ayet-i kerimesi hakkında şöyle demiştir :
— Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SeİIem) 'e bütün Kur'an'-, da, bu âyetten daha şiddetli ve meşakkatli bir âyet daha nazil olmamıştır. Bundan dolayıdır ki, ashab-ı kiram: (sana ihtiyarlık çabuk geldi.) dedikleri vakit. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
— Beni hûd süresiyle arkadaşları ihtiyarlattı.» buyurmuşlardı.
Üstâd Ebu'l-Kaasim el-Kuşeyri, risalesinde istikameti şöyle ta'rif etmiştir: İstikâmet bir derece olup, her şeyin kemâli ve tamamı onunladır. Hayır ve hasenatın husul bulması ve nizamı onun vücuduna bağlıdır. Hâl-ü tavrında müstakim olmayan kimsenin çalışıp çabalaması boşunadır. Derler ki: istikâmet sahibi olmaya ancak büyükler takat getirebilirler. Çünkü istikâmet ma'hud harc-ı âlem şeylerin dışına çıkmak, rusûm ve âdetlerden ayrılarak doğruluğun hakikati ile Allah Teâîâ'mn divânına durmaktır. Bundan dolayıdır ki Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem); «İstikâmet sahibi olun ama onu layıkiyle beceremezsiniz.» buyurmuştur. Bu hadîsi Tirmizi de rivayet etmiştir. Onda şu ziyade de vardır.
«Yâ Resul âllahî Benim için en ziyade korktuğun şey nedir? dedim.» Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) dilini tutarak:
«Şudur.» buyurdular.
Evet hadîs-i şerif Kaadı îyâz (Rahimehullah)'m dediği gibi cevâmi'u'l-kelimdendir. Çünkü Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 23 senede bütün tafsilatıyla anlattıklarım bunda hulâsa etmiştir. İstikâmetin iman üzerine sümme ile atfedilmesi onun derecesinin ikrar derecesinden uzak olduğuna işaret içindir. Ancak buradaki uzaklık zaman itibariyle değil rütbe farkı itibariyledir; ve istikâmetin rütbesi daha yüksektir. Zira istikâmet, taatlere ve sadâkata devamdır.
Bazıları buradaki uzaklığı zamana hamlederek kâfirlerin fürü-i imanla yâni amellerle muhatab olmadıkları hükmünü çıkarırlar. Çünkü hadîs-de evvelâ iman sonra istikâmet emredilmiştir.

14- İslamın Fazilet Yarışmasını ve Hangi Umurunun Daha Faziletli Olduğunu Beyan Babı

63 (39)- Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys [230] rivayet eyledi. H.
Bize Muhammed b. Rumh[231] b. el-Muhâcir rivayet*(Dedi ki): Size Leys, Yezid b. Ebi Habib'den[232], o da Ebuİ-Hayr'dan[233] o da Abdullah b. Amr'dan naklen haber verdi ki:
— Bir adam Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):e:
— îslâmın hangi hasleti daha hayırlıdır? diye sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yemeği yedirir ve tanıdığın tanımadığın herkese selâm verirsin.» buyurmuşlardır.
Bu hadîsi Buhari iman bahsinin müteaddid yerlerinde tahric ettiği gibi, Ebû Davûd Edeb bahsinde Nesai imanda, İbni mâceet'ınıe bahsinde rivayet etmişlerdir. Bütün râvilerinin Mısırlı ve her birinin büyük birer imam olması ender rastlanan garâibdendir.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sual soran zâtın kim olduğu kat'iyetle ma'lûm değilse deHz. Ebû Zerr el-Gıfârî olduğunu söyleyenler vardır.
İnsanların bir birlerini sevip saymaları islâmın bir nizamı ve şeriatın bir rüknü olduğu için Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr nizamın sebebini teşkil eden yemek yedirme, selâmı ifşa ve birbirine hediyye gönderme gibi şeylere teşvik etmiş; Bunların zıddı olan ku-şuşme, tecessüs, kovuculuk ve iki yüzlülük gibi şeylerden nehi buyurmuştur. Burada yalnız iki şeyi zikretmesi, soran kimsenin onları hakkıyla ifâ etmediğini bildiğindendir. Çünkü Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz anladığı şekilde cevap verirlerdi. Yoksa yemek yedirmekle herkese selâm vermek mutlak suretde hayır sayılamazlar. Hadîsin ikinci rivayetinde :
«Elinden ve dilinden müslünıanların emin oldukları kimsedir.» şeklinde cevap vermesi de soranın hâline nazarandır. Bu hadîsden çıkarılan faideler:
1- Hadîsde yemek yedirmeye teşvik buyuruluyor ki, bu da cömertlikle güzel ahlâkın emâresidir. Ayni zamanda muhtaçlara yardım ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)in Al1ah'a sığındığı açlığı bertaraf mânâlarını da tezammun eder.
2- Hadîs-i şerif selâmı ifşaya teşvik ediyor. Bunda da müslüman-lara kargı mütevâzi' davranmaya, onların kalplerini kazanmaya, müslü-manların birleşmelerine ve birbirlerini sevmelerine teşvik vardır.
3- Hadîsde selâmın tamim edilmesine işaret vardır. Büyüklenenle-rin yaptıkları gibi selâmı gözünün beğendiklerine vererek beğenmediklerine vermemek asla doğru bir hareket değildir. Çünkü bütün mü'min-ler bir birinin kardeşi olup kardeşliğe riâyet hususunda müsavidirler. Ancak bu umum, müslümanlara mahsustur. Kâfire ibtidâen selâm verilmez. Zira Peygamber (Sallallahü- Aleyhi ve Seilem): «Yahudilerle hıristiyanlara evvelâ siz selâm vermeyin. Yolda onlardan birine rastlarsanız onu yolun dar tarafına sıkıştırın.» buyurmuştur.
Fâsık ise başka bir delille bu umumdan tahsis edilmiştir. Hâli şüpheli olan kimse ise hakkında tahsis sabit oluncaya, kadar hadîsin umumunda dâhildir. Acaba neden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bu hadîsde iki şeyi hassaten zikretmiştir? Bu suâlin cevabı şudur:
İyi ameller, biri mâli diğeri bedeni olmak üzere iki kısım olduğundan yemek yedirmeye teşvik ile mâli olanlara, selâm vermekle de bedeni amellere işaret buyurmuştur. Daha başka türlü cevap verenler de vardır.

64 — (40) Bize Ehu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Abdillâh b. Amr b. Şerh el-Mısri rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb[234], Ami b. el-Hâris'-den [235], o da, Yezid b. Ebi Habib'den, o da Ebu'l-Hayr'dan naklen haber verdiğine göre Ebu'1-Hayr Abdullah b. Amr b. Âs'i şöyle derken işitmiş:
— Bir adam Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'e: .Müslümanların hangisi daha hayırlıdır? diye sordu. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem);
«Elinden ve dilinden müslümanların emin olduğu kimsedir.» buyurdular.
Bu hadîsi biraz ziyâde ile Buhâri, Ebu Dâvûd, Nesi îbni Hibban ve Hâkim tahric etmişlerdir.
Hadîsdeki (el) den murad hakiki el de ma'nevi el de olabilir. Bir kİrr -senin malım haksız yere istilâ etmek onu ma'nen elinde bulundurmakdır. Hadîs-î şerif:
«Müslümanların en hayırlısı, bir müslümana sözle ve fiille eziyet vermeyen kimsedir.» ma'nasınadır. Elin zikredilmesi ekseri işler onunla görüldü-gündendir.
Müslümandan murad da kâmil müslümandır. Yoksa bu sıfatta olmayan kimse müslümanlıktan çıkar demek değildir. Araplar:
«Âlim, Zeyddir; mal devedir.» derler. Bundan maksadlan:
«Kâmil alim Zeyddir; makbul mal devedir.» demektir. Yani cümlede hasır değil tafdil vardır.
Bu hadîs dahi cevami'u'l-Kelimdendir. Ei ile dilin hassaten zikredilmeleri, çok kullanıldıkları içindir.

Hadisden Çıkarılan Faideler:

1- Hadîs-i şerif ne ile olursa olsun müslümana eziyyet vermeyce yasak ediyor.
2- Hadîs «Müslümanın noksanı olmaz» diyen mürcie taifesi vab-ı reddir.
3- Günahları terk ile menhiyyattan kaçınmaya teşviktir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Ta'zir, te'dib ve hadd-i şelf'iyi ikamede eziyyet yokmudur; bunlar niçin meşru' olmuşlar?
Cevab şudur: Bunlar bil icmâ' bu hadîsin umumundan çıkarılmışlardır. Yahud bunlar eziyyet değil, ileride kendileri için selâmeti aramaktır. Hadîsde müslümanlar tağlib yolu ile zikredilmişlerdir. Yoksa müslüman kadınlara ve zımmilere eziyyet de yasaktır.

65 — (41) Bize Hasen el-Hulvânî ile Abd b. Huroeyd hep birden, Ebû Âsım'dan[236] rivayet ettiler. Abd dedi ki: Bize Ebû Âsim, tbni Cüreyc'den [237] naklen haber verdi ki, İbnî Cüreyc Ebu'z-Zübeyr'i [238] şöyle derken işitmiş:
— Câbir'i dinledim: Peygamber (Sallaüahii Aleyhi ve SeHem)*i: «Müslüman, elinden ve dilinden müsiürnanların emin olduğu kimsedir.» buyururken işittim diyordu.

66 — (42) Bana Said b. Yahya b. Said eî-Emevi [239] rivayet etti. De-ti ki: Bana babam rivayet ett.i (Dedi ki): Bize Ebu Biirdete'bnü Abdiî-lâh [240] b. Ebi Bürdete'bni Ebî Musa, Ebû Bürde'den [241] o da Ebû Mûa' [242] dan naklen rivayet eyledi. Ebu Mûsâ demiş ki:
— Yâ Resulâllab! îslâm(a dahil olanlar)m bangssi daha hayırııdır, dedim. Eesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.» buyurdular.

Bana bu hadîsi İbrahim b. Said el-Cevheri [243] dahi rivayet
etti.
(Dedi ki): Bize Ebû Üsâme [244] rivayet etti. Dedi ki:
— Bana Büreydü'bnü Abdülâh bu isnâdla rivayet etti. Hesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müsiümanların hangisi daha efdaldır? diye soruldu diyerek bu hadîsin mislini anlattı.
Bu hadîsi Buhâri ile Nesâide iman bahsinde tahriç etmişlerdir. Buhâri onu aynen buradaki senediyle tahric etmiştir. î ir-mizi ise Zühd babında rivayet etmektedir.
Senedinin hep Kûfe'li râvilerden müteşekkil olması ve bir sefeide ayni künyeyi taşıyan iki tane râvi bulunması, isnadının letâiünde|ı sayılır.
Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e suâl soran Hz. Ebû Musa' el-Eş'arî 'dir, Müs1im'in bir rivayetinde ve Hasan b. Süfyâı ile Ebû Ya'lâ'nın «Müsned» lerin-de soranların bir kaç kişi oldukları anlaşılıyorsada bu rivayetlerin arasında birbirine muhalefet yoktur. Çünkü «Sorduk» şeklindeki cem'i rivayetinde de Ebu Musa (Radiyallahu anlı) soranların içinde dâhildir.
Görülüyor ki hadîsin bir rivayetinde:
«İslâmm hangi hasleti daha hayırlıdır?» diye sorulmuş; Una: «Yemeği yedirirsin ve tanıdığın tanımadığın herkese selâmı verirsin»| üiye cevap verilmiş; diğer rivayetinde:
«Müslümanların hangisi daha hayırlıdır?» denilmiş; buna da:
«Elinden ve dilinden müslümanların emin olduğu kimsedir.» şeklinde cevap verilmişt
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi «Müslümanların en hayırlısı kimdir?» suâline muhtelif cevaplar verilmesini ulemâ soranların hâline hamletmış-lerdir. Meselâ; bir yerde yemek yedirmekle, selâm vermek ihmâl edildiğinden onları teşvike ihtiyâç hasıl olmuş; başka yerde müslümanlara eza etmekten sakındırmaya lüzum hasıl olmuştur.

15 - Kendileriyle Vasıflanan Kimsenin İmanın Tadını Bulduğu Hasletlerin Beyanı Babı

67 -(43) Bize İshâk b. İbrahim[245] ile Muhammed b. Yahya b. Ebi Ömer ve Muhammed b. Beşşâr toptan Sekafî[246] den rivayet ettiler, tbni Ebî Ömer dedi ki: Bize Abdülvebhâb, Eyyûb'tan[247], o da Ebû Kı-lâbeden[248], o da Enes'dcn, o da Nebiy (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Üç şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse imânın tadını bulur,
1- Bir kimseye Allah ve Resulü, başkalarından daha sevgili olmak.
2- Bir kimse sevdiğini yalnız Allah için sevmek.
3 - Bir kimseyi Allah küfürden kurtardıktan sonra, tekrar küfre dön-mekden, ateşe atı İm ak dan tiksindiği gibi tiksinmek.» buyurmuşlar.
Hadîsin bir rivayetinde (Küfre dönmekten) ibaresinin yerine:
Yanutl' veva hırîstiyan olmağa dönmekten...» buyurulmuştur.
Bu hadîsi Buhâri ile Müslim bilittif ak Muhammed b. el-Müsennâ 'dan ayni isnadla tahric etmişlerdir. Buhâri onu müteaddid yerlerde az çok lâfız değişikliklerile rivayet ettiği gibi ayni hadîsi Tirmizi ile Nesâi dahi tahric etmişlerdir.
İmam Muhy iddin Nevevî:
«Bu hadis-i şerif İslâmm esas kaidelerinden büyük bir kaidedir.» demiştir. Buharı sarihlerinden Bedrüddin Ayni bu söze şunları ilâve etmektedir:
«Nasıl büyük bir kaide olmasın ki; bu hadîsde imanın aslını hattâ aynini teşkil eden Allah ve Resulüllah sevgisi vardır. Hakikatte Allah ve Resulüllah sevgisi, Allah 'dan başkasını sevmemek ve küfre dönmekten tiksinmek: imam haddizatında kuvvetli, kalbi imana yatkın ve imam etiyle kanına karışmış olan kimselere müyesserdir. İşte imanın tadını bulacak dan ancak bunlardır.»
U\em&(Rahimehumüllah): «İmanın tadından murâd, ibâdet ve tâatları lezzetli görmek, Allah ile Resulü 'nün rızalarını kazanmak ııçin meşakkatlara tahammül göstermek; ve bunları dünya menfaatine tercih etmekdir.» diyorlar.
Kulun A11ah'ını sevmesi, onun emirlerine uyarak ibâdet ve tâat-ta bulunması; muhalefet göstermemesi dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sevmek de öyledir. Onu sevmek şeriatını benimsemekle olur.
Bu bâbta Kaadî Iyâz şunları söylemiştir:
«Allah'ı sevmenin ma'nası, ona tâat hususunda istikaamet sahibi olmak ve her hususda emir ve nehiylerini benimsemektir. Maksad bu sevginin semereleridir. Çünkü sevginin aslı, sevgilinin arzusuna muvafık olan şeye meyletmektir. Halbuki Allah Teâlâ hazretleri meyletmek-den ve kendisine meyledilmekden münezzehdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i sevmeye gelince: onda meyi caizdir. Zira insanın muvafakat gösterdiği şeye meyletmesi, ya beğendiği için olur; güzel şekil ile iştiha açıcı yemeklere meyli gibi, yahud aklıyla lezzet aldığı ahlâk ve ma'nalar olduğundandır. Zamanlarına erişmese bile ulemâ ve su-lehâyı sevmek gibi. Yahud da kendisince iyilikde bulunduğu ve zararını giderdiği içindir, ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında bütün bu ma'nalar mevcuddur. Yani onun zahir ve bâtını kâmildir. O bütün faziletleri şahsında toplamış, bütün müslümanları hidâyete kavuşturmak suretiyle kendilerine ihsanda bulunmuştur.
«İmanın tadını bulur,» ifadesinde kinaye suretiyle istiare vardır. Çünkü tad yalnız yenilen şeylerde olur. İman yenilen şeylerden değildir. Binaenaleyh burada mecaz vardır. Ve iman bala benzedilmiştir; aralarındaki vasf-ı müşterek ve vech-i şebeh lezzet duyma ve kalbin meylidir. Buna istiâre-i mekniyye derler. Müşebbeh zikredildikten sonra ona mü-şebbehün bihin levazımından olan tad, tehayyül suretiyle izafe edilmiş; ve bir îstiâre-i tahyiliyye meydana gelmiştir.
Cüney^d-i Bağdadi (Rahimehuüah) : Geceleyin ibâdet edenler için ibâdet, eğlence sahipleri için eğlence yapmaktan daha lezzetlidir.» demiştir. İbrahim İbni Edhem (Rahlmehullah) 'in dahi: «Vallahi biz öyle bir lezzet içerisindeyiz ki, bu lezzeti hükümdarlar bilmiş olsalar onun için bize kılıçla harb açarlardı.» dediği rivayet olunur.
Hadîs-i şerif Allah için bir birini sevmeye teşvik etmektedir.
Çünkü Teâ1â Hazretleri mü'minleri kardeş ilân etmiştir. Allah ve Resulünü sevmekten o Resulün getirdiği dine sâlik olanları sevmek lâzım gelir. Binaenaleyh imanın tadı, ancak hâlis Allah için yapıldığı, dünya menfaatleri ve beşeri huzuzâtîa karıştınîmadığı zaman duyulur. Zira dünyevi menfaatler için Allah' ve Resulü 'nü sevenler umdukları menfaate nail olduktan sonra bu sevgiden mahrum kalırlar.
Hadîsde üç şeyin hâsseten zikredilmesi, kalbe aid ameller oldukları için bunlara riya karışmadığın dan dır. Bu üç şey, îmanın müsebbebi olduklarından onun tadına delil sayılmışlardır. Çünkü müsebbebin mevcudiyeti sebebin vücuduna delâlet eder. Mezkûr üç şey birbirinin lâzım-ı gayri mufarikı olduklarından ayn ayrı bulunamazlar. Binaenaleyh mefhumu adedi nazar-ı i'tibâra alınarak:

«Kendisinde bu üç şeyden yalnız biri bulunan kimseye ne denilir?» şeklinde bir suâl var id olamaz.
İmam Mâlik (Rahimehutlah) ile diğer bir takım ulemâ: «Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek dini vâcibattandır.» demişlerdir.
Bu hadîs hakkında şöyle bir suâl hâtıra gelebilir. Nasıl olmuş da Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Setlem) burada: «Bîr kimseye Allah İle ResGlü başkalarından daha sevgili olmak...» demiş; yani «başkalarından» ifâdesindeki zamiri Allah ile Resulü arasında müşterek kull'anmıştır. Halbuki, hutbe okurken bir yerde zamiri Allah ile Resulü arasında müşterek kullanarak: «Her kim onlara (Allah ile Resulüne) isyan ederse muhakkak sapmıştır.» diyen bir hatibi bizzat Pey-amber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) paylamış; ona «Sen ne kötü hatipmişsİn...» demişti.
Bu suale aşağıdaki muhtelif cevaplar verilmiştir:
1- Hutbe Hâli ile buradaki hâl arasında fark vardır. Hutbe'den mak-sad sözü izahtır. Burada ise bilâkis bellemesi kolay olsun diye sözü kısadan kesmek matluptur. Onun için hutbe halinde zamiri Allah ile Resulü arasında müşterek kullanan hatibe darılmış; burada ise ayni zamiri kendisi, kullanmıştır.
2- Kaadi Iyâz'a göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in burada zamiri tesniye kullanması, Allah ile Resûlullah sevgilerinin-teker teker değil de mecmu' itibariyle nazar-ı i'tibâra alınacağına işaret içindir. Hatibe Allah ile Resul ü'nü ayrı ayrı zikretmesini emir buyurması ise her ikisine yapılan isyanın ayrı ayrı isyan sayılacağına tenbih içindir.
3- Ulemâdan bazılarına göre zamiri müşterek kullanmak Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olmak üzere ona caiz fakat ümmetine caiz değildir. Zira ümmetinden birinin müşterek zamir kullanması,. Allah ile Resul ü'nü birbirine müsavi tuttu; zanam verir; Resul-i Ekrem (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) hakkında ise böyle bir iham ihtimali yoktur.
Daha başka şekilde cevap verenler de vardır.

68 — (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr [249] rivayet ettiler, Dediîer ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki:
— Katâde'y* Enes'den naklen rivayet ederken dinledim. Demiş ki: Re-sulüllah (SallaUahü'Aleyhi ve Sellem):
«Üç şey vardır; bunlar kimde bulunurlarsa o kimse imânın tadını bulur.
1- Bîr kimsenin sevdiğini yalnız Allah için sevmesi.
2- Bir kimseye AJlah ve Resulünün başkalarından daha sevgili olması.
3- Bîr kimseyi Allah küfürden kurtardıktan sonra ateşe atılması kendisine küfre dönmekten daha makbul olması.» buyurdular.
Bu hadîsle imam Buhâri, küfür etmesi için zorlanan bir kimsenin azimetle amel ederek ölünceye kadar mü'min kalmasının faziletine istidlal etmiştir. Buhari ayni hadîsi müteaddit yerlerde tahric etmişse de bu rivayetlerde gerek hadîsin metin ve isnadîarı arasında fark bulunması, gerekse hadîsden çıkarılan hükümlerin muhtelif olması, mezkûr rivayetlerin başka başka hadîslermiş gibi muamele görmesine sebeb olmuştur.
Müslim (Rahimehullah) ise ayni ma'nadaki hadisleri daima bir arada zikretmiştir.

(...) Bize İshak b. Mansur rivayet etti. (dedi ki): Bize Nadr b. Şümeyl anlattı. (Dedi ki): Bize Hammâd[250],.Sâbit*ten, [251] o da Enes'den naklen haber verdi: .
— Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) buyurdu »diyerek ötekilerin hadîsinin benzerini söylemiş. Şu kadar var ki o (küfre dönmekten, ifâdesinin yerine: «Yahudi veya htristiyan olmağa dönmekten» demiştir.

16- Resulüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemi Refikadan Çocukdan, Babadan ve Bütün İnsanlardan Daha Çok Sevmenin Vucübı ve Onu Bu Derece Muhabbetle Sevmeyene İmansız Denileceği Babı

69 — (44) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye rivayet eyledi. H.
Bize Şeybân b. Ebî Şeybe[252] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dülvâris [253] rivayet etti. Her ikisi Abdülâzizden, [254] o da, Enes'den naklen rivayet ettiler. Encs şöyle demiş: Resulü 11 ah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç bir kul — Abdülvârisin hadîsinde; bir adam — ben kendisine ehlinden, malından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (Kâmil) iman etmiş sayılamaz.» buyurdular.
Bu hadîsi bir parça lâfız değişikliği ile Buhâri ve Nesâi dâhi tahric etmişlerdir. Rivayetlerin bazısında Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözüne yemin ile başladığı görülüyor. Bundan mak-sad, sözü te'kid'dir. Mühim bir meselede yemin caizdir.
«İman etmiş sayılmaz» ifadesinden murad: imansız kalır, demek değil, iman-ı kâmille iman etmiş olmaz demektir. Bu hadîsden muradın Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) uğurunda can vermek olduğu söylenir. İbni Battal Ebu'z-Zinâd'ın şunları söylediğini kaydeder:
«Bu hadîs Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) *e verilen cevami'u'l-keli'mdendir. Çünkü mahabbet üç kısımdır.
1- İclâl ve ta'zim mahabbeti. Evladın babayı sevmesi gibi
2 - Merhamet ve şefkat mahabbeti. Babanın evladını sevmesi gibi
3- Müşakele ve beğenme mahabbeti. İnsanların birbirini sevmesi gibi. Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bunların hepsini kendinde toplamıştı.»
Kaadi Iyâz diyor ki:
«Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetine yardım etmek, şeriatını müdâfaada bulunmak ve onun zamanına yetiştirerek onun uğrunda malını, canını bezletmiş olmayı temenni etmek onu sevinekden maduddur. Bundan anlaşılır ki, imanın hakikati ancak bunlarla tamam olur; ve iman ne zaman Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadru kıymetinin şeref ve mertebesinin her baba ve evladdan, her iyiden ve iyilik yapandan üstün olduğu hakikatine ererse ancak o zaman sahih olur. Buna inanmayıp başkasına i'tikad eden kimse mü'min değildir...»
Ancak Mâîikilerden Ebul-Abbâs Ahmed el-Kurtubi
Kaadi Iyâz'm bu sözlerine i'tiraz etmiş ve şunları söylemiştir:
«Kaadi 'nin sözünün zahiri, bu mahabbeti Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'i ta'zim ve tebcil i'tikadında bulunmaya hamlettiğini gösterir. Bu i'tikad'da bulunmayan bir kimsenin küfründe şüphe yoksa da bu hadîsden murad, Peygamberimizin büyüklüğünü i'tikad değildir. Çünkü büyüklüğü i'tikad etmek ne mahabbet demektir; ne de mahabbeti istilzam eder. Çok defa insan bir şeyin büyüklüğünü över de onu sevmez. Şu halde kendinde bu sevgiyi bulamayanın imam kemâle ermemiş demektir.
Halbuki sahih bir inançla iman eden herkes bu mahabbetten hâli değildir. Amr b. Âs (Raâiyallahu anh)
«Benim için Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den daha sevgili, benim gözümde ondan daha büyük bir kimse yoktu; ama ona Alan

ta'zim i m d en gözüm doya doya ona bakaımyordum.» demiştir, Ömer (Radiyallahu anh) dahi bu hadîsi işitince:
«Ya Resûlâllah;sSen' bana canımdan gayri her şeyden sevgilisin de-dikde Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem): «Canından da ya Ömer!» buyurmuş; Ömer derhal: «Canımdan da.» demiş; Resu1- i Zişan (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem): «Şimdi oldu yâ örner^» buyurmuşlardır.
Bu mahabbet ise ta'zim i'tikadı değil, kalbin meylidir. Lâkin insanlar bu meyi hususunda bir birlerinden farklıdırlar...»
Müslim sarihlerinden e1-Übbî de şu mütaleada bulunmaktadır: «Eğer Kaadi Iyâz, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadrini yükseltmekden onun makam i'tibariyîe yüksekliğini kasdetti ise, dediği gibi buna i'tikadı olmayan bir kimse mü'min değildir. Yok sevgi hususunda yüksekliği murad etti ise «Mü'min değildir» sözünden anlaşılan ma'na kemâli nefyetmektir. (Yani Kâmil mü'min değildir demektir.)
bünkü baba ve oğul sevgisi fıtridir. İnsandan ayrılmaz. Binaenaleyh bil-carz Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellcm) 'i
Babasından veya oğlundan çok sevmeyen biri bulunsa biz onun küfrüne kat'î hüküm veremeyiz.

70- (...) Bize Muhatnmed b. el-Müsennâ ile Ibni Beşşar [255] rivayet
eltiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Katâdeyi Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ederken dinledim. Enes şöyle demiş:
— Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden hiç biriniz, ben kendisine çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (İmân-ı kâmille) imân etmiş olamaz.» buyurdular.
Ha1âbî diyor ki: «Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi ile tabiî sevgiyi değil, ihtiyarî sevgiyi kasdetmiştir. Çünkü inşa-nın kendini sevmesi bir tabiattır; onu ters çevirmeye imkân yoktur. Hadîsin ma'nası şudur:
«Bana tâat uğrunda nefsini telef etmedikçe ve benim rızamı helakin pahasına da olsa kendi lıevâ ve hevesine tercih eylemedikçe beni sevme davasında doğruyu söylemiş olmazsın...» Yani iman-ı kâmil sahibi bir mü'minin üzerinde Peygambe r (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak ki, babasının, oğlunun ve bütün insanların hakkından daha büyüktür. Çünkü biz ebedi cehennemden ancak onun sayesinde kurtulmuş; hidâyete onun sayesinde ermişizdir...»
Acaba bu hadîsde insanın canı niçin zikredilmemiştir? Halbuki
Teâ1â Hazretleri:
«Peygamber mü'minlere kendi nefislerinden daha Heridir...» [256] buyurmuştur. Binaenaleyh Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'i canından daha çok sevmek her mü'minin borcudur? Bu suâlin cevabı şudur: Bir kimsenin nazarında A11ah'm yarattığı en kıymetli hatta çok defa canından bile kıymetli varlık baba ile çocuk olduğundan hadîs-i şe-rifde temsil suretiyle onlar zikredilmişlerdir. Ma'na şudur:
«Ben kendisine en sevdiği şeylerden daha sevgili olmadıkça bir kimsenin imânı kâmil olamaz.»
En sevdiği şeylerin içinde bittabi' can da vardır. Sevdiği şeylerin hükmü bu olunca sevmediği peylerin hükmü kendiliğinden anlaşılır.
Yahud müslümanm Peygamber (Sailallahü A leyhi ve Sellem) 'i c nından daha çok sevmesi icâbettiği başka delillerden ma'lum olduğu için burada can zikredilmemiştir.
Hadîs-i şerifde baba ile çocuk zikredilmiş; anne ile kız zikredilmemiş1-se de çocuk kelimesi hem oğlana hem kıza şâmildir. Annenin zikredilme1-mesi ya babanın zikrinden anlaşılacağı yahud onun hükmü başka delilden ma'lum olduğu İçindir.
Babanın çocuktan evvel zikredilmesi dahi ekseriyete nazarandır. Yâni babalar sayı itibariyle çokturlar. Çünkü her çocuğun babası vardır; îk-kat her babanın çocuğu yoktur.
Babayı ta'zim cihetine bakarak evvel zikretmiş de olabilir. Çocuğıır evvel zikredildiği yerlerde ise şefkat ve merhamet ciheti nazar-ı itibar alınmıştır.

17- Bir Kimse Kendisi İçin Hayır Namına Neyi Arzu Ediyorsa Müslüman Kardeşi İçin de Onu Arzu Etmenin İma Hasletlerinden Olduğuna Delil Babı

71- (45) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile îbni Beşşar rivayet eltiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu' be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'y* Enes b. Mâlik'den, o da Nebiy (Sailallahü Aleyhi ve Se/temJ'den işitmiş olarak rivayet ederken dinledim. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden hiç biriniz kendi nefsi için dilediğini (dinî kardeşi için de — Yahud komşusu için de — dilemedikçe (tam) îman etmiş olamaz.» buyurmuşlar.
Bu hadis Sahih-i Müslim ile Abd b. Humeyd'in «Müsned»in-de ve Nesai'nin bir rivayetinde şek ile tesbit edilmiş; ve «Din kardeşi için de yahud komşusu içinde dilemedikçe...» denilmiştir. Başka muhad-disler onu seksiz olarak; (Din kardeşi içinde) şeklinde rivayet ederler.
Hadîsi Buhâri Tirmizi Nesai Abd b. Humeyd, Ebu Bekir İsmâîli, İbni Mendeh ve İbrii Hibbân dahi tahric etmişlerdir.
Ulema-i Kiramın beyanına göre hadîsin manası: Kendisi için dilediğini din kardeşi için de dilemedikçe tam îman etmiş olamaz, demektir. Yoksa asl-ı îmân' kendinde bu sıfat bulunmayanda da vardır. Maksad; din kardeşi için tâat ve mubah olan şeyleri dilemektir. Nitekim Nesai1 nin rivayetinde bu cihet tasrih edilmiştir.
Ebu Amr İbni Salâh diyor ki:
«Kendisi için dilediğini din kardeşi için de dilemek adetâ imkânsız derecede güç sayılan şeylerdendir. Halbuki mesele öyle değildir. Çünkü hadîsin ma'nası; İslâmda sizden biriniz kendisi için dilediği şeyin (aynini değil) mislini din kardeşi için de dilemedikçe tanı îman etmiş olmaz demektir. Bunu yapmak, kendine verilen ni'metten hiç bir şey noksan kalmamak ve kendine verilene dokunmamak şartı ile din kardeşine de böyle bir nimetin verilmesini istemekle olur. Bu kalb-i selim sahibi olan bir kimse için kolaydır. Yalnız bozuk kalbli olana güç gelir. Allah bize ve bilcümle din kardeşlerimize afiyetler versin.»
İbni Sala h'm imkânsız derecede güç saydığı şey; kendisi için dilediği bir şeyin aynısını din kardeşi için de dilemektir. Bu ister hissî ister ma'nevi şeylerde olsun hemen'hemen imkânsızdır. Çünkü bir insan kendine nasib olan bir ni'metin kendinden alınarak başkasına verilmesini kolay kolay istemez. Ayni ni'metin hem kendinde kalmasına hem başkasının olmasına ise imkân yoktur. Zira bir cevher veya arazın ayni zamanda iki yerde bulunması imkânsızdır.
Hadîs-i şerifde bahsedilen îmandan murâd, iman-ı kâmil olduğuna göre şöyle bir suâl vârid olmaktadır; Şu halde kendisi için dilediği şeyleri din kardeşi için de dileyen kimse dînin sair erkânım yapmasa bile mü' min-i kâmil olmak icâbeder. Cevap: Bu söz bir mübâlegadir. Onun için burada dilek sanki imanın en büyük rüknü imiş gibi gösterilmiştir. Ya-hud bu dilek imânın diğer rükünlerini de

istilzam eder.
Kâmil îman sahibi olmak için kendine dilediği şeylerin mislini din kardeşine dilemek lâzım geldiği gibi bunun zıddı yani kendisi için kötü gördüğü şeyleri din kardeşi için de kötü görmek imanın kemâlindendir. Ancak dilemekle kötü görmek birbirinin zıddı oldukları ve biri zikredilince derhal öteki de hatıra geleceği için hadisde iki zıddan birinin zikriy-le iktifa edilmiştir.
Ebu Abdillâh el-Übbî, bu hadîsin dünya umuru hakkında vârid olduğunu, âhiret umuru hakkında ise Teâ1â hazretlerinin
«Bu hususta yarışçılar müsabaka yapsın!
(Mutaffifin: 26)» buyurduğunu söylerken âhiret hususunda din kardeşinden daha üstün mertebe dilemenin caiz olduğuna işaret etmiştir.

72 —(...) Bana ZüĪıeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Said, Hüseyn el-MualIim'den[257], 0 da Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallalkhü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Efendimiz:
«Nefsim Kabza-i Kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, hiç bir kul kendisi için dilediğini komşusu için yahud din kardeşi için de dilemedikçe (tam) îmân etmiş olmaz.» buyurmuşlar.

18 - Komşuya Eziyyetin Haram Kılındığını Beyan Babı

73 — (46) Bize Yahya b. Eyyub ile Kuteybetü'bnu Said ve Ali b. Hucr toptan İsmail b. Ca'fer'den rivayet ettiler. İbni Eyyub dedi ki: Bize İsmail rivayet etti. Dedi ki: Bana el-AIâ'[258] babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Rcsulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Komşusu şerrinden emin olmayan kimse cennete giremez» buyurmuşlar.
Zahirine bakılırsa bu hadis cennete girmesin diye beddua değil, giremeyeceğini ihbardır. Müslim sarihi e1-Übbi de buna kaildir.
Bevâik: Bâikanm cem'idir. Bâika: Şer, belâ, gâiîe, mühlik olan şey ve ansızın başa gelen sıkıntı ma'nalanna gelir. Bir kimsenin şerrinden korkulması o kimse için ma'siyyettir. Hâl böyle olunca _ Allah'ın son derece makam-ı ihtirama yükselttiği ve ikram olunmasını istediği, aksi takdirde cennete koymayacağını beyanla tehdidde bulunduğu komşuya fenalık yapmanın ne demek olacağını bir düşünmelidir.
îmam Nevevi'ye göre «Cennete giremez.» ifâdesi iki şekilde izah olunur.
1- Bu sözün ma'nası: Komşuya eziyet eden kimsenin cezası doğrudan doğruya cennete girememektir. Yani cennetin kapılan açılarak ehl-i necat olanlar girmeğe başladıkları zaman o geriye bırakılır. Artık onun işi Allah !a kalmıştır. Ya cezasına kadar cehennemde azâb ettikden sonra yahud affederek ceza vermeden cennetine koyar.
2 - Cennete girememek, komşuya eziyyet etmenin haram olduğunu bildiği halde onu helâl sayanlara hamledilir.
Böylesi kâfir olduğundan cennete asla giremeyecektir. Ancak bu ikinci surete el-TJbbî şöyle i'tiraz ediyor: «Bu takdirde komşuyu zikretmenin" bir faydası kalmaz. Çünkü hüküm her âsî, münafık ve kâfire amm ve şamil olur. Evlâ olan bu hadîsi, tevbe etmeden ölüp de hakkındaki tehdid infaz edilen ve cehennemden şefaatla çıkan kimseye hamletmektir.»
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Bir kimse komşusuna eziyyet etmek ister de sonra bundan vazgeçerse yine muâhaze olunur mu? bu hal: «Kulum kötülük yapmays gönülden geçirir de yapmazsa o kötülüğü yazmayın...» hadis-i kudsisine muarız" değil midir? Bu suâle el-Übbî şöyle cevap veriyor:
«Yazılmayan kasıd hârîcde taallûk ettiği şey vücud bulmayandır; şarap içmek isteyip de içmemek gibi. Buradaki kasdm dışarıda taallûk ettiği şey ise vücud bulmuştur; çünkü komşusu, kasdmı icra edeceğini zannederek eziyyet görmüştür. Yolcuları korkutup da kendilerine bir zarar getirmeyen yol kesici gibi. Yahud şöyle denilir; o halde bu şahsdan sâdır olan sırf bir kasıd değil, azimdir. Azim ise sahih kavle göre rnuâhazeyi icâb eder.

19 - Komşuya ve Müsafire İkramı Teşvik, Hayır (Konuşmak) Müstesna (Olmak Üzere) Sükütu İltizam ve Bütün Bunlarıı Îmandan Oluşu Babı

74 — (47) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb [259] anlattı. Dedi ki: Bana Yunus, [260] İbni Şihâb'dan [261], o da Ebû Selemete'bni Abdirrahman'dan[262], o da Ebu Hüreyre'den, o da Re-sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem^den naklen haber verdi. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Her kim Allah'a ve son güne iman ediyorsa ya hayır söylesin yahud sussun! Her kim Allaha ve son güne iman ediyorsa komşusuna ikram etsin, her kim Allah'a ve son güne îmân ediyorsa müsafîrine ikram etsin!» buyurmuşlar.
Bu hadisi imam Buhari Edeb ve Rikaak bahislerinde, Müs1im Muhtasaran Ahkâm bahsinde, Ebû Dâvud Et'ime'de, Tirmizi Birr babında Nesai Rikaak'da, İbni Mâce Edeb bahsinde tahriç etmişlerdir...
Lâfızları arasında az çok değişiklik vardır.
Meselâ bir rivâyetde:
«Komşusuna ikram etsin.» diğerinde:
«Komşusuna eziyyet vermesin.» başka bir rivayette:
«Komşusuna iyilik etsin.» Duyurulmuştur. Bunların hepsi komşu hakkının büyüklüğüne râci'dir.
Kaadi Iyâz (Rahimehullah) bu hadis hakkında şunları söylemiştir: «Hadîsin ma'nası şudur: Islâmın şeriatlerini benimseyen bir kirıı-seye komşusu ile misafirine ikram ve ihsan gerekir. Bunların her biri komşunun hakkını tanıtmak ve o hakkı korumaya teşviktir. A11ah Teâ1â hazretleri dahi kitabı kerîminde ona iyilikde bulunmayı tavsiye buyurmuştur. [263] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Cibri(Aleyhisseîâm)bana komşuyu o kadar tavsiye etti durdu ki sonunda onu bana mirasçı yapacak sandım.» buyurmuştur.
Ziyafet yani misafir ağırlamak İslâm âdabından, peygamberlerle süle-hâmn ahlâkmdandır. eys, ziyafeti bir geceliğine vâcib saymıştır. Delili: «Misafir gecesi her müsiüman üzerine vâcib olan bir haktır.» mealindeki hadis-i şerif ile:
«Eğer bir kavme misafir olur da sizin için misafirin hakkını emrederlerse hemen kabul edin; bunu yapmazlarsa kendilerine lâyık olan misafir hakkım onlardan siz altn!» mealindeki Ukbe hadîsidir.
Umumiyetle fukahaya göre misafirperverlik güzel ahlâktan ma'dûd-dur. Delilleri Peygamber (SaîtalîahU Aleyhi ve Sellem) 'in: «Onun caizesi bir günle bir gecedir...» hadîsidir. Caize: Bahşiş, ihsan, armağan demektir. Ve ancak ihtiyarî olur. Resüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «İkram etsin; ihsan eylesin!» buyurması da bunu gösterir. Çünkü böyle bir ta'bir vâcib ma'nasmda kullanılmaz. Üstelik burada komşuya yapılacak olan ikram ve ihsan izafe edilmiştir. Komşuya ikram ve ihsan ise vâcib değildir. Fukaha, bu babtaki hadisleri: «Sadr-ı İslâmda vâ-rid olmuşlardır» diye te'vil etmişlerdir. Çünkü sadr-ı îslâmda yardım vâcib idi. Ziyafeti vâcib görenler onun hem şehirli hem köylüye mi yoksa yalnız köylüye mi vâcib olduğunda ihtilâf etmişlerdir.

İmam Safi ile Muhammed b. el-Hakem, her ikisine de vâcib olduğuna kaildirler. İmam Mâlik ile Suhnûn, yalnız kır ahalisine vâcib olduğunu söylemişlerdir. Zira misafir, şehirde otellerde ve hanlarda yer, çarşılarda satın alacak yiyecek bulabilir. Filvaki' bir hadisde : «Ziyafet hayme nişîniere (çadırda yaşayanlara) vâcibdir. Şehirlilere vâcib değildir.» denilmiştir. Lâkin bu hadis ulemaya göre mevzu'dur. Muhtâc olarak yollara düşen kimsenin telef olacağından kdrkulursa onu misafir etmek farz-ı ayın olduğu gibi zimmilere [264] misafir ağırlamak şart koşulursa onların da misafir kabul etmeleri icâbeder. Kaadi Iyaz'm sözü burada sona erdi.
«Yâ hayır söylesin yahud sussun...» ifâdesinden murad şudur: Bir - kimse konuşmak isterse evvelâ düşünmeli, eğer konuşacağı şey muhakkak hayır ve ister vâcib ister mendûb olsun sevabı mûcib bir iş ise onu söylemelidir. Şayed hayırlı değilse haram da olsa, mekruh ve mübâh da olsa onu söyleniemelidir. Şu halde, harama veya mekruha vardıracağından korkuîursa, mubah sözü dahi konuşmamak mendub olur. Âdetde böyle sözler pek çoktur. Hattâ ekseriyeti teşkil ederler. Halbuki Teâ1â Hazretleri: «İnsan her ne söylerse (onu yazmak için) yanında r ut! aka hazır bir murakıb vardır» [265] buyurmuştur.
Kulun konuştuğu her şeyin ve bu arada mubah olan sözlerinin dahi yazılıp yazılmayacağı meselesi selef ve halef ulemâ arasında ihtilaflıdır. İbn i Abbâs (Radiyallahu anh) ile bir takım ulemaya göre yazılan sözler sevab veya ikaab icâbedenlerdir. Bu takdirde âyet-i kerîme tahsis edilmiş olur; ve: «Sevâb yahud ikaab icâbedecek her ne söylerse (onu yazmak için) yanında mutlaka hazır bir murakıb vardır.» mânâsına gelir. Haram veya mekruha vardırmasın diye şeriat bir çok mubahlardan vaz geçmeyi de emretmiştir. îkrime'ye göre kulun söylediği her söz mutlak surette yazılır.
îmam Şafii bu hadisin ma'nâsıyla amel etmiş; ve: «Konuşmak isteyen bir kimse evvelâ düşünmeli, eğer söyleyeceklerinden kendisine bir zarar gelmeyecekse konuşmalı; zarar gelecekse yahud zarar şüphesi varsa vaz geçmelidir.» demiştir.
Mağrib'de zamanının imamı sayılan Mâliki ulemasından Ebû Muhammed Abdullah b. Ebî Zeyd şunları söylemiştir: «Bütün hayır âdabı şu dört hadisden çıkar:
1 - «Her kim Allaha ve son güne imân ediyorsa yâ hayır söylesin yahud sussun!»
2 - «İşine girmeyen şeye karışmaması kişinin iyi müsiüman olduğundandır.
3 - Resulülla h(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kısaca tavsiyede
bulunduğu zâta: «Kızma!» buyurması;
4 - «Sizden biriniz kendisi için dilediğini dîn kardeşi için de dilemedikçe (tam) îmân etmiş olmaz.»
Fuday1 b. Iyaz'in: «Her kim sözünü amelinden sayarsa lüzumsuz şeyler hakkında az konuşur.» dediği rivayet olunur. Zün Nûn (Rahimehullah) dahi: «İnsanların nefsini en koruyanı en ziyade dilini tutanıdır.» demiştir.
Hâsılı insan yerinde susmalı, icabında konuşmalıdır. Çünkü: «Hakkı söylemekten susan dilsiz şeytandır.» buyurulmuştur. Binaenaleyh yerine göre susmakla söylemenin ikiside şerefli hasletlerdir.

75 __ (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize
Ebu'l-Ahvas, [266] Ebû Hasîn'den, [267] o da Ebû Sâlih'den, [268] o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. Ebû Hüreyre şöyle demiş; Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim Allah'a ve son güne îmân ediyorsa komşusuna eziyyet etmesin! Her kim Allah'a ve son güne îmân ediyorsa misafirine İkramda bulunsun! Her kim Allah'a ve son güne imân ediyorsa ya hayır söylesin ya sussun!» buyurdular.
ibaresi Müslim'in asıl nüshalarında böyle ise de
Müslim 'den başkaları onu : şeklinde rivayet etmişlerdir. Her iki rivayet de şahindir. Yâ'nm hazfîyle kelime zâten «Eziyyet etmesin.» ma'nasma nehî olur. Ya'nm isbâtıyla ise: «Eziyyet etmez» ma'nasma haber olursa da maksad yine nehîdir; ve eziyet etmesin. » demekden daha beliğdir. Nitekim:
«Anneler çocuklarını tam iki sene emzirirler...» [269] âyet-i kerimesi ve emsali de böyledirler.
Hadîsi Buharı Edeb bahsinde Kuteybe 'den tahric etmiştir. Onun rivayeti «Eziyyet etmesin» şeklindedir. Ayni Hadîsi, İbni Mâcede «Fitneler» bahsinde Ebu Bekir İbni Ebî Şeybe' den rivayet etmiştir. Ebu Bekir İbni Kbî Şeybe: «Ebu'l-Ahvas, Ebû Hasîn'den bu hadisde başka hadis rivayet etmemiştir.» der.
Eziyyet etmek günah olmakla beraber, insanı dinden çıkarmaz. Yalnız îmanın kemâlini giderir.
Bu hadislerde îmânın Allah ile son güne tahsis Duyurulması mebde' ile ma'âda işaret içindir. Yanı kendisini yaratan A11ah'a ve kıyamet gününde mükâfat veya müeâzat vereceğine inanan kimse komşusuna eziyyet etmesin demektir.
Misafire ikram meselesinin, yerine göre değiştiğini hatta farz olduğunu bundan evvelki hadîsin şerhinde görmüştük. Kirmanı şöyle diyor: «Acaba hadisde neden bu üç şeyi zikretmiştir?» dersen, ben de derim ki: Bu söz cevâmiü'l-kelimdendir; bu üç şey de esaslardandır. Bunların üçüncüsü kavlî, birincisi ve ikincisi fi'lî olan esaslara işarettir. İkiden birincisi: kötülüklerden hâli kalmaya, İkincisi faziletlerle nefsi zînetleme-ye işarettir. Yâni bir kimsede A11ah'in emrini tâ'zîm sıfatı varsa o kimse mutlaka Allah Teâlâ 'nın yarattıklarına karşı ya hayır söylemek veya şerre karşı susmak yahud fayda veren bîr şeyi yapmak, zararlıyı terkederek şefkat sıfatiyle vasıflanacaktır.»

76 — (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): BİZe İsâ b. Yunus, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den,'o da Ebû Hüreyre'den naklen ba-ber verdi. Ebû Hüreyre: Resûlüllah (Saîîalîahii Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki diyerek Ebu Hasın hadisi gibi rivayette bulunmuş; ancak (Komşusuna eziyyet etmesin yerine:) «Komşusuna iyilik etsin.» demiş.

77 -- (48) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ikisi birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler, tbni Nümeyr dedi ki: Bize Süfyân, Amr'dan [270] rivayet etti ki, Arar Nâfi' b. Cübeyr'i [271], Ebû Şüreyh el-Huzâî'den [272] naklen söyle haber verirken dinlemiş: Nebiy (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim Allah'a ve son güne iman ederse komşusuna iyilik etsin! Her kim Allah'a ve son güne imân ederse misafirin^ ikram etsin, her kim Allah'a ve son güne imân ederse ya hayır söylesin ya sussun!» buyurdular.

20 - Münkeri Nehyetmenin İmandan Olduğunu, İmanın Artıp Eksildiğini, İyiliği Emir ve Kötülükden Nehyin Vacib Olduklarını Beyan Babı

78 — (49) Bize Ebu Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ve-kî' Süfyân'dan [273] rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Ca'fer [274] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Ebu Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. el-Müsennâ) ikisi birden Kays b. Müslim'den [275], o da Târik b. Şihâb'dan [276] rivayet

ettiler. Bu hadis Ebû Bekir'indir.. Ebû Bekir şöyle dedi:
— Bayram günü ilk defa işe namazdan evvel hutbe ile başlayan Mer-vân'dır. [277] Bir adam ayağa kalkarak ona:
— Namaz hutbeden öncedir; demiş. Mervân:
— Oradaki terkedilmiştir; cevabını vermiş. Bunun üzerine Ebû Saîd:
— Ama şu zât hakikaten kendisine düşeni yaptı. Ben Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i:
«Sizden her hangi biriniz bir kötülük görürse onu hemen eliyle değiştirsin: Eğer buna gücü yetmiyorsa diliyle değiştirsin; ona da gücü yetmiyorsa kalbiyle değiştirsin. İmanın en zaifi de budur.» buyururken işittim; demiş.
Bu hadisin müttefekun aleyh bir rivayeti vardır ki Şeyhayn onu Bayram namazı bahsinde tahric etmişlerdir. Meali şudur:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Ramazan ve Kurban bayramlarında namazgaha çıkardı; ve (Yapmağa) başladığı ilk iş namaz olurdu. Sonra namazı bitirerek cemaata karşı ayakta durur; cemaat, saflarında otururlardı. Böylece onlara va'zeder, tavsiyede bulunur; ve emrederdi. Şayed bir ordu ayırmak isterse onu ayırır; Yahud orduya müteâllik ,bir şey emretmek isterse emreder; sonra (Medine'ye doğru) çekilir giderdi. Ebû Said diyor ki:
— Halk bu minval üzere devam edegeldi. Nihayet ben Medine enjıîri Mervân ile bir Kurban veya Ramazan bayramında namazgaha çıktım. Oraya varınca ne göreyim, karşımda Kesir b. es-Salt'ın yaptığı bir minber!... Bir de baktım Mervân namazı kılmadan ona çıkmak istiyor!... Hemen elbisesinden çektim. O da beni çekti ve (minbere) çıktı; namaz lan Önce hutbeyi okudu. Ben kendisine:
«Vallahi sünneti değiştirdiniz!» dedim. Mervân:
«Yâ Ebâ Said! Senin bildiğin geçti.» dedi.
«Vallahi benîm bildiğim (şekil) bilmediğimden daha hayırlıdır» dedim.
«Cemaat namazdan sonra bizi dinlemeye oturmuyorlar da onun için hutbeyi namazdan önceye aldım.» dedi.
Bu hadisden açıkça anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) zamanında minber yoktu. Bayram namazları sahrada kılınır; namazdan sonra Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) cemaata karşı ayağa kalkarak hutbesini okurdu. Kendileri son derece mütevazı oldukları için minber yaptırmaya lüzum görmemişlerdi.
Kaadi Iyaz'ın beyanına göre ilk defa hutbeyi namazdan evvel kimin okuduğu ihtilaflıdır. Bazıları bunun Hz. Osman (Radİyallahu anh) olduğunu söylemiş; bir takımları, cemaat bayram namazım kıldıktan sonra hutbeyi dinlemeden dağıldığı için bunu Hz. Ömer (Radİyallahu anh) m yaptığını iddia etmişlerdir. Hattâ Ömer (Radİyallahu anh)'m bunu cemaat dağılıyor diye değil, geç kalanlar namaza yetişsin diye yaptığını ileri sürenler vardır,
«Hutbeyi ilk defa namazdan önce okuyan Muâviye (Radİyallahu anh) dır» diyenlerle Abdullah b. Zübeyr (Radİyallahu anh) olduğunu söyleyenler de vardır.
Fakat bütün bu söylentilere rağmen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile Ebû Bekir, Ömer, Osman ve A1î (Radıyallahu Anhüm) hazerâtından sabit olan: namazı hutbeden Önce kıldıklarıdır. Umumiyetle fukahanm kavli de budur. Hatta bu hususta icmâ' bulunduğunu iddia edenler de vardır. Bunlar icmâı ya hilaftan sonra iddia etmiş; Yahud asr-ı Seâdetle Huîefa-i Râşidin zamanlarında meselenin ittifakı olma&na bakarak Beni Ümeyye'nin hilafını nazar-i i'tibâra almamışlardır. Ebu Said-i Hudri (Radiyallahu anlı) 'in bir çok zevat huzurunda: «Amma şu zât hakikaten kendisine düşeni yaptı.» demesi onlarca sünnetin bu şekilde karar kıldığına, Mervan'ın yaptığının doğru olmadığına delildir. Zâten Hz. Efcu Said .in bu hadisle ihticâc etmesi de bunu gösterir. Çünkü Mervan'in yaptığının doğru olduğuna i'tikad etse yahud eskiden böyle bir şey yapılmış veya bir sünnet görülmüş olsa ona münker demezdi. Bu rivayet Mervan'dan önce hiç bir halifenin bayram namazından evvel hutbe okumadığına delildir. Ömer, Osman ve Muâviye (Radiyallahu Anhüm) hazerâtımn okuduklarım gösteren rivayetler doğru değildir.
Acaba Mervan'mbu hareketine karşı Ebu Said-i Hudri (Radiyallahu anh) gibi bir sahâbî-i celil nasıl ses çıkarmadı da cemaatten bir zât i'tirazda bulundu?
Bu suâle bir kaç vecihle cevap verilmiştir:
1- İhtimal Ebu Said (Radiyallahu anh) sonradan yetişmiş; o gelinceye kadar i'tiraz eden zât sözüne başlamış; Ebu Said onlar konuşurken gelmiştir.
2 - Ebu Said (Radiyallahu anh) orada imiştir. Lâkin ya kendisi yahud başkası aleyhine bir fitne çıkacağından korktuğundan i'tiraz edememiştir. İ'tiraz eden zâtın kavm ü kabilesi orada bulunduğu cihetle onun için korku mevzu-u bahs olmadığından o inkârda bulunmuştur.
3 - İ'tiraz eden zât korkmuş fakat ne pahasına olursa olsun inkârda bulunmuştur. Böyle yerlerde bu caiz hatta müstehaptır.
4 - Caiz ki Ebu Said (Radiyallahu anh) inkâra hazırlanmış; lâkin öteki zât ondan çabuk davranarak söze başlamış; Hz. Ebu Said de onu te'yid etmiştir.
İmam Müslim 'in buradaki rivayetine göre Mervan'la münakaşa eden zât cemaattan biridir. Buharı ile tahriç ettikleri rivayette ise bunun bizzat Hz. Ebu Said olduğu, namazgaha beraber geldikleri, Ebu Said'in Mervan'm elini tutarak onu men'etmeğe çalıştığı, Mervan'in da ona red cevabı verdiği zikredilmektedir ki, bu hâl hâdisenin ayrı ayrı iki defa tekerrür ettiği ihtimalini doğurmuştur. Fakat Müslim sarihlerinden el-Übbî bu ihtimali vârid görmüyor. Ona göre vak'a birdir. Mervan'a cemaatten biri i'tirazda bulunmuştur. Mervan onu dinlemeyince bu sefer meseleye Ebu Said (Radiyallahu anh) müdâhale etmiştir.
Hz. Ebu Said 'in: «Şu zât hakikaten kendisine düşeni yaptı.» demesi bu işi doğru bulmayıp reddettiğinin sarih ifadesidir.
Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Selkmj'm: «Sizden her hangi biriniz bir kötülük görürse onu hemen eliyle değiştirsin!» buyurması bilic-ma' vücub ifâde eden bir emirdir. İslâmda iyiliği emre emr-i bil ma'ruf, kötülükten nehye de nehy-i anil münker derler. Bu mesele müslümanlara kitâb, sünnet ve icma-i ümmetle yâni bütün naklî delillerle farz kılınmıştır. İyiliği emir, kötülükten nehiy ayni zamanda din demek olan nasihat-tan ma'duddur. Bu hususda bazı râfizilerden başka muhalefet eden yoktur. Onlann muhalefetlerinin ise bir kıymeti yoktur.
Emri bil ma'rufun vücubu mü'tezile taifesinin dedikleri gibi aklî de değil şer'idir. Vakıa Kur'an-ı Kerîm'de:
«Siz kendinizi kollayın; siz hidâyete erdikten sonra başkasının sapması size zarar etmez. [278] buyurulmuştur. Amma bunun ma'nası siz başkalarına emri bil ma'rufla uğraşmayın demek değil, muhakkikin ulamanın beyanına göre:
«Siz aldığınız tâ'Hmaâta göre emri bü-mâ'ruf, nehy-i ani'I-münkeri yaptınız mı artık başkalarının taksiri size zarar etmez» demektir. Çünkü kula yüklenen vazife yalnız iyiliği emir, kötülükten nehiydir. Bunları kabul ettirmek onun vazifesi değildir. Eserde vârid olduğuna göre Hz. Ebû Bekir bu âyeti minberde okumuş ve: «Siz bunu doğru te'vil edemiyorsunuz. Ben Resulülîah (Salîallahü Aleyhi ve Seîiem)'den işittim: «Bir kavim zâlimi görürler de men'etmezlerse Allah'ın onlara kendi tarafından bir azâb göndermesi yakmcacıktir; buyuruyordu» demiştir.
Emri bil ma'ruf nehy-i ani'l-münker farz-ı kifâyedir. Binâenaleyh her farz-ı kifâye gibi o da bazı kimselerin ifâsıyle diğer

rnüsîümanlardan saakıt olur. Lâkin hiç ifâ eden bulunmazsa özrü bulunmayan bütün mükellefler günahkâr olur. Emr bil rna'rufun farz-ı ayn olduğu yerler de vardır. Meselâ: Bir yerde bu vazifeyi bir kişiden başka bilen bulunmazsa o bir kişiye emri bilma'rufu ifâ etmek farz-ı ayın olduğu gibi bir babanın evlâdı ile karısına iyiliği emir, kötülüklerden kendilerini nehyetmesi de farz-ı ayndır.
Ulema-i kiram emri bil ma'ruf nehy-i ani'l-münker vazifesinin- mükelleflerden sakıt olmayacağını beyan etmişlerdir. Çünkü mükellefin vazifesi ettiği emir veya nehyin, muhatabına te'sir edip etmediğini düşünmek değil, sadece o emir veya nehyi etmektir. İhtarın mü'minlere fayds vereceği ise âyetle sabittir. Yine ulemanın temsillerine göre emri bil ma1-rufa misal: avret yerinin bir kısmı açılan kimseye örtünmesini tenbih et mektir.
Emri bil ma'ruf vazifesini yapan kimsenin emrettiği şeye kendisiniı de imtisal etmesi, nehyettiğinden kaçınması sözünün te'sirîi olması içıı pek mühim ve lâzım ise de şart değildir. Eğer emir ve nehyetüği şeyle kendinde de varsa bu sefer vazifesi çift olur; ve evvela kendine emir vey nehiyde bulunması sonra ayni şeyi başkasına yapması icâbeder.
Mu'tezileye göre kötülükten nehiy işini ancak kendisi kötülük etmeyen ifa edebilir.
Delilleri:
«Kendi nefislerinizi unutub da âleme iyiliği mi emrediyorsunuz?» (Bake-re: 44) âyet-i kerîmesidir. Mutezileden bazıları; bir kimse kendinin etmediği kötülükten başkalarım nehyedebilir demişlerdir.
Emri bil ma'ruf nehiy ani'l-münker vazifesi yalnız devletin bu iş için tâyin ettiği me'murlara mahsus değildir; onu müslümanların efradı da yapabilirler. İmamü'l-Harameyn :«Buna delil icma-i müslimîndir.» diyor. Filhakika gerek asr-ı seâdetde gerekse diğer asırlarda bu işin memuru olmayanlar me'murlara iyiliği emir, kötülüklerden onları nehyederler; sair müslümanlar onların bu yaptıklarını takrir ve kabul eyler; başkalarının işine karışıyorlar diye kendilerini ayıplamazlardı. Sonra bu vazifeyi ancak bilenler yapar. Şayed yapılacak emir namaz, oruç ve saire gibi herkesin bildiği vâciblerden, nehiy dahi zina ve içki gibi meşhur menhiyyattan olursa bunları emir ve nehiyde bütün müslümanlar müşterektir. Fakat nâdir tesadüf edilen fiil, kavil ve içtihada dair ise avam takımının gerek isbât gerekse nefi suretiyle bu işe karışmağa hakları yoktur; bu sefer mesele yalnız ulemaya mahsus kalır. Ulema dahi ittifakı meselelere dair emir ve nehiyde bulunurlar. İhtilaflı meseleler hakkında bir şey diyemezler. Çünkü iki mezhebin birine göre her müctehid hakka isabet eder. Diğerine göre hakka isabet eden yalnız bir kişidir; amma hangi müctehidin hatâ ettiğini bilmek kullara müyesser değildir. Hatâ edene günah dahi yoktur.
Şu kadar var ki, müctehidlerin hilafından çıkmak için nasihat yollu emri bil ma'rufda bulunmak güzel ve makbul bir iştir. Zira bir sünneti ihlâl etmemek veya başka bir hilafa sebeb olmamak şartiyîe ulema-i kiram müctehidlerin hilafından çıkmaya bilittifak kaildirler. Meselâ dört mezhebin imamlarına göre ittifakla caiz olacak bir abdest; evvelâ niyet edilerek, her azayı âyetteki tertib üzere yıkamak, yıkarken hafifçe oğuş-turmak, bir uzuvdan ötekine geçerken fazla vakit kaybetmemek, yâni azayı bir biri arkasından acele yıkamak, başın, bütününe meshetmekle alınır.
İmam Nevevi emri bil ma'ruf, nehiy ani'l-münker'in çok zamandır zayi' olduğundan, onun zamanında bundan pek az bir takım izler kaldığından bahsettikten sonra sözüne şöyle devam ediyor: «Emri bil ma'ruf, çok büyük bir bâbtır. Bu işin nizâm ve kıvamı ancak onunla kaimdir. Fenalıklar çoğalınca azâb iyiye ve kötüye umumi olarak gelir. Zâlime mâni' olmazlarsa Allah Teâ1â 'nın azabını onlara umumüeş-tirmesi pek yakındır:
«Allah'ın emrine muhalefet edenler ya başlarına bir beiâ gelmesinden yahud acıklı bir azaba duçar olmalarından korunuversinler!» [279]
Şu halde âhiretinin ma'mur olmasını dileyen ve A11ah'in rızasını korku ile tahsil etmeğe çalışan bir kimseye gereken vazife, bu baba ehemmiyet vermektir. Çünkü faydası çok büyüktür. Bâ husus, çoğunun elden gittiği bir zamanda!... Kendisine i'tirazda bulunan kimsenin rütbesi yüksek diye ondan korkmamalıdır. Zira Allah Teâîâ Hazretleri:
«Allah kendi dinine yardım edene elbet yardım edecektir.» [280]
«Her kim Allah (m emirlerin) e sarılırsa muhakkak doğru yola hidâyet olunur. [281]
[282] ve : «Bizim İçin mücâhede edenler yok mu, onları mutlaka (doğru) yollarımıza hidâyet edeceğiz.» [283]
«Yoksa insanlar hiç imtihan olunmadan iman ettik demekle bırakılacaklar mı sandılar? Yemin olsun ki, biz onlardan öncekileri imtihan ettik. Doğru söyleyenleri Allah elbette bilecek, yalancıları da elbet bilecektir.» buyurmuştur.
Bilmeli ki, ecir külfete göredir. Emri bil ma'rufu bir kimseye olan sadakati, sevgisi, müdâhenesi, bir kimseden itibar beklediği veya onun yanında i'tibannın devam etmesini istediği için elden bırakmamalıdır. Çünkü; ona olan sadâkat ve sevgisi kendisine bir hürmet ve hak icâbeder. Onun haklarından biri de kendisine nasihat etmek ve ona âhireti için yararlı işleri göstermek, zararlılarından korumaktır. İnsanın dostu ve ahbabı, âhiretini ma'mur etmeye çalışan kimsedir. Velev ki bu hâl onun dünyası hakkında bir noksanlığa bâdı olsun. Düşmanı ise âhiretinin zayi olmasına veya noksanlığına çalışandır; isterse bu sebeble ona dünyası için bir nevi menfaat hâsıl olsun. İblisin bize düşmanlığı böyledir. Peygamberler (Salevâtullahi ve Selâmuhu Aleyhim Ecmain) mü'minlerin dostlarıdır. Çünkü onların âhiretlerine yararlı şeylere ve o şeyler için kendilerine yol göstermeğe çalışırlar. Kerim olan Allah 'dan bizi, dostlarımızı ve sair müslümanları rızâsına muvaffak kılmasını dileriz. Bizlere cûd-u rahmetini teşmil buyursun.»
Emri bil ma'rufu yapan kimsenin nezaket, rifk u mülâyemetle muamelede bulunması icâbeder. Zira maksada bu daha elverişlidir, îmam Şafiî: «Bir kimse din kardeşine gizlice va'z ederse ona gerçekten nasihat etmiş ve onu ziynetlemiş olur. Aşikâre va'zeden ise onu muhakkak surette rezil etmiş ve batırmıştır.» demiştir.
Nevevi ekseriyetle insanların emri bil ma'ruia karşı göz yumdukları şeylere misal olarak kusurlu bir malı satılırken gorüh de i'tirazda bulunmamalarım, o malın kurusunu müşteriye söylememelerini gösteriyor; bunun açık bir hatâ olduğunu söylüyor; ve: «Halbuki bilenin satıcıya i'ti-raz ve inkârda bulunmasının, müşteriye malm kusurlu olduğunu bildirmesinin vâcib olduğunu ulema nassan beyân etmişlerdir.» diyor.
Münkerden nehyîn nasıl yapılacağını Resulü Ekrem (Saltallahü Aleyhi ve SeUem) bu hadisde güzelce beyan etmiştir. Mezkûr beyandan anlaşıldığına göre bir kötülük gören kimse imkân bulursa onu eliyle men'edecektir. Buna gücü yetmiyorsa diliyle, bu da mümkün değilse kalbiyle mâni' olacaktır. Kalble mâni' olmanın ma'nası o şeyi kerih görmek, ondan tiksinmektir. Bu hakikatda bir kötülüğe mâ'ni olmak değilse de başkası elinden gelmediği için bizzarure onunla iktifa eder, Allahu â'lem bundan dolayı onun hakkında: «İmanın en zaifidir» buyurulmuştur. Yani kötülüğü değiştirme hususunda semeresi en az olan budur. Yoksa imanın en zayıfı yoldan eziyet veren şeylerin atılması olduğu yukarıda görülmüştü: Maamafih buradaki zaifliği mutlak bırakarak iki hadisin arasım bulmakda mümkündür. Bu takdirde eziyet veren şeyin atılmasiyle kötülüğü kalben değiştirmek birbirine müsavidir. Bundan daha zaif mertebe yoktur. Hatta kalben değiştirme daha da zayıftır.
Babımızın hadisi hakkında Kaadi Iyâz şunları söylemiştir: «Bu hadis, münkerin nasıl değiştirileceğini beyân hususunda esastır. Mün-keri değiştiren kimseye düşen vazife, kavlen olsun fi'len olsun onu gideren herşeyle değiştirmektir. Meselâ; bâtıl bir şeyin âletlerini kıracak, içkiyi ya bizzat dökecek, yahut birine döktürecek; gasbedilen mallan ya bizzat gasıbdan alarak sahiplerine iade edecek yahud imkânı varsa

başkasına emrederek bu işi yaptıracaktır.
Münkeri değiştirirken câhil ile şerrinden korkulan kuvvet' sahibi zâlime karşı son derece yumuşak davranmalıdır. Çünkü bu şekilde hareket etmesi sözünün kabulüne daha ziyade yarar.
Nitekim bu işi vazife olarak üzerine alan me'murun da ayni ma'na-dan dolayı salâh ve fazilet ehli olması müstehabtır. Şaşkınlığında devam edenle tembelliğinde israfa varan hakkında şiddet göstermelidir. Amma bunu yapmak için gösterdiği şiddetin, değiştirdiğinden, daha kötü bir mün-kere sebeb olmayacağından emin bulunması şarttır. Kendisi zâlimin tasallutundan mahfuz olmalıdır. Eğer zann-ı galibine göre o münkeri eliyle değiştirmek kendisinin veya başkasının öldürülmesi gibi daha şiddetli bir münkere sebeb olacaksa elle değiştirmekten vazgeçerek dil ile söylemeli, nasihat ve korkutma ile iktifa etmelidir. Şayet söylemenin o münker gibi bir münkere sebeb olacağından korkarsa kalbiyle değiştirmelidir. Hadis-den murad inşallah budur. Eğer emri bil ma'ruf hususunda yardım edecek bir kimse bulunursa, silâh çekmeye ve harbe müncer olmamak şartiyle yardım diler...»
Bazılarına göre öleceğini dahi bilse münkere karşı behemahal sarih sözle i'tirazda bulunmak lâzımdır. Fakat bu kavil doğru değildir.
Bu bâbda İmamü'l-Haremeyn'de şöyle demektedir: «Mesele silah çekmeye ve harbe müncer olmamak şartiyle, lâfdan almayan büyük günah sahibini devletin tebaası efradı fi'len o günahdan men'edebilirler. İş harbe dayanırsa hükümdara havale edilir. Zamanının hükümdarı zâlim olur da zulmü meydana çıkar; ve yaptığı bu kötü hareketten sözle men'edüdiği zaman vazgeçemezse memleketin ileri gelenleri, silah çekme ve harbetme bahasına bile olsa onu hal' (Yani azil) için ittifak edebilirler...»
Ancak îmamü'I-Harameyn'm bahsettiği bu hali' meselesi ulemâ arasında garib karşılanmış ve: «Bundan maksad: hükümdarın hal'i ile daha büyük bir fesad çıkacağından korkulmazsa o zaman hal'edilebilir; demektir.» şeklinde te'vil edilmiştir. Yine İmamii'l-Haremeyn'in beyanına göre emri bil-ma'rufla vazifeli olan kimse mücerred zann üzerine evlere girip araştırma yapamaz. O ancak gördükleriyle meşgul olur.
Ebu'l-Hasen Mârûdî araştırma meselesini ikiye ayırmaktadır:
1- İşlenen bir harama dair olup sonradan tedariki mümkün değilse araştırma caizdir. Meselâ: doğru söylediğine i'timâd ettiği bir zât: «Şu eve birisi bir adam kapadı; öldürecek.» Yahud: «Bir kadın kapadı; zina edecek» dese o evi aramak caizdir. Çünkü aranmadığı takdirde elden giden fırsatın tedarikine imkân yoktur. Bu aramayı yalnız devlet me'muru değil ahâli dahi yapabilirler.
2- Yukarıda söylenenlerden bir derece aşağı olan münkerattır. Bunlarda içeriye girerek araştırma yapmak caiz değildir. Meselâ: bir evden kötü kötü eğlence sesleri gelse içeride işlenen menhiyyatı men'etmek için eve girilemez; dışarıdan men'edilir.

79 —(...) Bize Ehu Küreyb Muhammed b. el-AIâ' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muaviye[284] rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-A'meş, İsmail b. Recâ'dan,[285] o da babasından, o da Ebû Said el-Hudri'den, bir de Kays b. Müslim'den, o da Tarık b. Şihâb'dan, o da Ebû Said-i Hudri'-den Mervân kıssası ile Ebû Said'in Peygamber (SaiMlahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettiği hadisi hakkında (bundan önceki) Şu'be ve Süfyan hadisinin mislini rivayet eyledi.
İbaredeki Kays b. Müslim, İsmail b. Eecâ1 üzerine ma'tuftur. Ma'na şudur: Bu hadisi el-A'meş, İsmail b. Recâ 'dan, o da tarikin birinde Kays b. Müslim 'den rivayet etmiştir. Allahu a'lem.

80 — (50) Bana Amru'n-Nâkıd ile Ebû Bekir b. en-Nadr ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Bu lâfız Abd (b. Humeyd) indir. Dediler ki: Bize Yâkub b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. Dedi ki: Bana babam, Salih b. Key-san'dan, o da el-Hâris'den[286] o da Ca'fer b. AbdiIIâh b. el-Hakem [287] den, o da Abdurrahmân b. el-Misver'den [288], o da Ebû Râfi'den[289] o da Abdullah b. Mes'ûd'dan naklen rivayet eyledi ki, Resulüllah (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Benden önce Allah'ın hiç bîr ümmete gönderdiği bir peygamber yoktur kî, o Peygamberin, ümmetinden Havarileri ve sünnetine tâbi' olan, emrine uyan ashabı olmasın. Kıssa şu ki, sonra onların ardından, yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıklari şeyleri yapan bir takım kötü nesiller mey* dana çıkar. İşte kim bunlara karşı eliyle mücâhede ederse o rr.ü'mindir. Kim onlara karşı diliyle mücâhede ederse o da mü'm indir. Kim onlara karşı kalbiyle mücâhede ederse o da mü'mindir, Amma bunun ötesinde imandan bir hardal danesi de yoktur.»
Ebû Kâfi' demiş ki:
— Ben bunu Abdullah b. Ömer'e anlattım da kabul etmedi. Derken İbnî Mes'ud geldi ve Kanat (vadisine) indi. Abdullah b. Ömer onu ziyarete giderken beni de beraberine almak istedi. Ben de onunla beraber gittim. Oturduğumuzda İbni Mes'ud'a bu hadisi sordum. Onu bana, İbni Ömer'e anlattığım gibi anlattı.
Salih:
— Böyle bir hadis hakikaten Ebû Râfi'den rivayet olundu; demiştir. (...) Bu hadisi bana Ebû Bekir b. İshâk b. Muhammed [290] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni EM Meryem [291] haber verdi. (Dedi ki): Bize Abdülâziz b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki: Bana el-Hâris b. el-Fudayl el-Hatmiy Ca'fer b. Abdillâh b. el-Hakem'den, o da Abdurrahman b. el-Misver b. Mabrama'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in âzadlısı Ebû Râfi'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan naklen Salih'in hadisi gibi haber verdi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)şöyle buyurmuşlar:
«Hiç bir peygamber gelmemiştir ki, o peygamberin yolunda yürüyen ve sünnetini sünnet edinen bîr takım havarileri olmasın.» Yalnız Ebû Râü', İbni Mes'ud'un gelişini ve İbni Ömer'in onunla buluşmasını zikretmemitir.
Hadisin isnadında birbirinden rivayette bulunan dört dane tabiî bir araya gelmiştir ki, nâdirattan sayılır. Bunlar: Salih, Haris, Cafer ve Abdurrahman 'dırlar.
Ümmet: Bir peygamberin tabileri ve ashabı den. iktir. Bazen peygamberin dine da'vet ettiği kimseler ma'nasmda umumi olarak kullanılır. Bu takdirde ümmetin ma'nasmda kâfirler de dâhil olduğundan müslümanlara ümmet-i icabet, kâfirlere ümmet-i dâ'vet denilir. Maamaiih ekseriyetle birinci ma'nada kullanılır.
Havârî: Yardımcı, hâlis ve çamaşırcı ma'nalanna gelir. Burada havarilerden murâd; lügat ulemasından Ezheri ile diğer bazılarına göre peygamberlerin en yakın ve her türlü kusurdan azade dostlarıdır. Bir tamamları: «Havariler, peygamberlerin yardımcılarıdır...» demiş; başkaları mücahidler ma'nasma geldiğini söylemişlerdir. «Havariler, peygamberlerden sonra onların yerine halife olabilecek kimselerdir.* diyenler de olmuştur.
Bu hadis zahiren; «Bir peygamber gelir onunla l)ir veya iki kişi beraber olur; başka b*r peygamber gelir; onunla beraber kimse yoktur.» hadisine muarız görünürse de hakikatta aralarında muâraza yoktur; çünkü buradaki hadisden murad ekseriyettir. Yani ekseriyet itibariyle her peygamberin ümmetinden havarileri vardır; demektir. Yahud ibareden sıfat hazfedümiştir. Ma'na: Tâbi'leri bulunan hiç bir peygamber yoktur ki, ümmetinden havarileri olmasın; demektir. Bazıları: «Bu hadis Nebiler hakkındadır. Tabiî bulunmayanlardan bahseden hadis ise Resule mahsustur.» diyerek iki hadisin başka başka ma'nalar taşıdığını iddia etmişlerdir.

İbarede atıf harflerinden (sümme)nin kullanılması, Peygamberlerin sünnetlerinin değiştirilmesi; kendilerinden çok zaman sonra olduğuna ten-büi içindir. Rütbede uzaklık bildirmek için kullanılmış olması da caizdir. (Sümme) den sonra gelen zamîr, nahiv ulemâsının «zamir-i kıssa» namını verdikleri zamirdir. Bu zamirle müzekkere işaret edilirse ona «zamir-i sân» derler. Mânâ şudur: Bilahare bu selef-i salibinin ardından Öyle kötü bir nesil gelir ki, bunların diyanetten hiç bir nasibi olmaz.
Hulûf: Halfin cem'idir; ve arkadan gelen kötü nesil manasınadır, Halef ise hayırh nesil demektir. Meşhur olan bu ise de lisân ulemâsrndan bir çokları bahusus Ebu Zeyd : «Bu kelime ister halef ister half okunsun, hayırlı ve hayırsız nesil manasında kullanılır» demişlerdir. Bazıları kötü nesil ma'nasma kelimenin (Halef) okunabileceğini, fakat; hayırlı nesil manasına (Halh) şeklinde okunamayacağını ileri sürmüşlerdir.
Kanaat: Medine-i Münevvere'de bir vadidir. Kenarında Medinelilerin malları vardır. Bu kelime bâzı esas nüshalarda buradaki gibidir; ve hem alem, hem müennes olduğu için gayri munsariftir. Fakat ekseriyetle esas nüshalarda ve Müslim'in ekseri râvileri tarafından:
t şeklinde zabtolunmuştur.
Finâ' avlu içi ma'nasmadır. Kaadı lyâz Semerkandî'-nin rivayetinde kelimenin (kanâat) olduğunu söylemi ştirki, doğrusu da odur; finâ' rivayeti hata ve tasniftir.
Sâlih'in : «Böyle b*r hadis hakikaten Ebû Râfi'den rivayet olundu.» sözü üzerine Kaadi Iyaz (Rahimehullah) şunları söylemiştir: Bunur ma'nası şudur: Salih b. Keysân senedde İbni Mes'ud 'u hiç zikretmeden: bu hadis Ebu Râü 'den, o da Peygamber (Sallallafıü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet olunmuştur; demiştir. Filvaki' Buhâri bu hadisi tarihinde muhtasaran: Ebu Râfi'den, o da Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den diyerek rivayet ekmiştir. Ebu Aliy el'-Ceyyânî, Ahmed b. Hanbel'in:
«Bu hadis mahfuz değildir. Hem bu söz İbni Mes'ud 'un sözüne benzemiyor. İbni Mes'ud: «Benimle buluşuncaya kadar sabredin, diyor.» dediğini söylemiştir.
İbni Salâh da diyor ki: «Bu hadisi Ahmed b. Hanbel (Rahimehullah) inkâr etmiştir. Amma onu el-Hâris 'den hep mevsuk râvilerden müteşekkil bir cemaat rivayet etmiştir. Zaif râviler hakkında yazılan kitaplarda biz e1-Hâris'in zikredildiğini görmedik. İbni Ebi Hatim !in kitabında Yahya b. Main 'den naklen onun sika olduğu söyleniyor. Sonra el-Hâris bu hadisi yalnız başına rivayet etmemiştir. Salih b. Keysan'm sözünün de işaret ettiği ve-cihle onun tabileri de vardır.İmâm Dâre Kutnî merhum «Kitâ-bü'1-İIel» adlı eserinde bu hadisin başka yollardan da rivayet edildiğini, bunlardan birinin Ebû Vâkıd el-Leysî yolu olup İbni Mes'ud'dan, o da Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem)'den naklettiğini zikretmiştir.
İbni Mes'ud (Radiyallahu anh) 'in: «Benimle buluşuncaya kadar sabredin!» demesi münkeri inkârdan dolayı kan dökülecegi yahud fitne baş göstereceği veya benzeri bir hadise meydana geleceği içindir. Bu hadisde bozgunculara karşı elle ve dille cihada teşvik buyurulması fitne çıkmasına sebeb olmayacak yerlere mahsustur. Şu da var ki, bu hadis geçmiş ümmetler hakkındadır. Onun lâfzında bu ümmetin zikri geçmemiştir. İmam Nevevi bütün bu kavilleri zikrettikden sonra: «İmam Ahmed merhumun bu hadise dokunması şaşılacak şeydir.» der.
Hadisin sonundaki: ibaresini Hari rî «Dürretü'1-Gavvas» nâm eserinde inkâr etmiş ve:
denilmeyip denileceği iddiasında bulunmuşsa da Cev heri bunun denilebileceğini Sıhâh » ında beyân etmiştir.

21- İman Ehlinin İmanda Birbirlerinden Farklı Oluşları ve Yemenlilerin Bu Husustaki Üstünlüğü Babı

81 — (51) Bize Ebû Bekir b, Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki); Bize Ebû Üsâme [292] rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet eyledi. H.
Bize Ebû Küreyb [293] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni tdris [294] rivayet eyledi bunların hepsi İsmail b. Ebî Hâlid'den rivayet ettiler. H.
(Yine) Bize Yahya b. Habib el-Hârisî rivayet etti. Bu söz onundur. (Dedi ki): Bize Mu'temir,[295] İsmail'den rivayet etti. İsmail şöyle demiş: Kays'i [296] Ebû Mes'ud'dan [297] rivayet ederken dinledim. Dedi ki:
— Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seiiem) eliyle Yemen tarafına işaret ederek:
«Bana bakın! İmân su taraftadır. Sertlik ve katı kalblilik de develerin kuyrukları dibindeki yaygaracılarda, şeytanın iki boynuzunun doğduğu yerdeki Rabia ve Mudar kabilelerindedir.» buyurdular.

82 — (52) Bize Ebu'r-Rabî' ez-Zehrânî[298] rivayet etti. (Dedi ki) t Bize Hammâd[299] haber verdi. (Dedi ki): Bize Eyyub[300] rivayet ettit (Dedi ki): Bize Muhammed,[301] Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiL Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellenı):
«Yemenliler geldi. Onlar kalben nazik insanlardır. İman Yemen'li, dîn anlayışı Yemen'li, hikmet de Yemen'lidir.» buyurdular.

83 — (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Adiy [302] rivayet etti. H.
Bana Amru'n-Nâkıd[303] da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak[304] rivayet etti. Bunların her ikisi, İbni Avn'dan [305] , o da Muhammed'den, [306] o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiler. Ebû Hüreyre: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu» diyerek bu hadisin mislini rivayet etmiş.

84 - (...) Bana Amru'n-Nâfcıd ile'Hasen el-Hulvânî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ya'kub —ki İbni İbrahim b. Sa'd'dır— rivayet etti.
(Dedi ki): Bize Ebû Salih, [307] A'rac'dan [308] naklen rivayet etti. Dedi
ki: Ebû Hüreyre şunları söyledi: Resulüllah (SaUailahü Aleyhi ve Seîlem):
«Size Yemenliler geldi. Onlar yumuşak kalbli ve nâzik gönüllü zevattır. Fıkıh Yemen'li, hikmet de Yemen'ltdir.» buyurdular.

85 — (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e [309] Ebu'z Zinâd'dan dinlediğim, onun da eî-A'rac'dan, onun da Ebû Hürey-re'den naklettiği şu hadisi okudum: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Küfrün başı şark tarafındadir. Kendini beğenme, büyüklerime at ve deve sahibi olan yaygaracı bedevilerde, vakar ise koyun sahiblerindedir.» buyurmuşlar.

86 — (...) Yahya b. Eyyub ile Kuteybe [310] ve İbni Hucr, [311] İsmail b. Ca'fer'den rivayet ettiler. İbni Eyyûb dedi ki: Bize İsmail rivayet etti. Dedi ki: Bana el-Alâ' [312], babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İmân Yemenlidir; küfür şark tarafında, vakar koyun sahihlerinde, kendini beğenme ve riya da yaygaracılarda at ve deve sahiblerindedir. buyurmuşlar.

87 — (...) Bana Harmelctü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb[313] haber verdi. Dedi ki: Bana Yunus, [314] İbni Şihâb'-dan [315] rivayet.etti. Demiş kü Bana Ebû Seîemete'bnü Abdîrrâhmân haber verdi ki, Ebû Hüröyre şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kendini beğenme ve büyüklerime yaygaracı bedevilerde, vakar ise koyun sahiblerindedir.» buyururken işittim.

88 — (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'I-Yemân[316] haber verdi. (Dedi ki): Bize, Şuayb [317] Zühri' den bu isnadla bu hadisin benzerini haber verdi: «İmân Yemenlidir. Hikmet de Yemenlidir.» ifadesini de ziyâde etti.

89 — (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman rivayet etti: (Dedi ki): Bize Ebu'l-Yemân, Şuayb'dan, o da Zühri'den naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Saidü'bnü'l Müseyyeb rivayet etti ki, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yemenliler geldi. Onların gönülleri nâzik, kalbleri yumuşaktır. İmân Yemen'li, hikmet de Yemen'lidir. Vakar koyun sahihlerinde, övünmek ve büyüklenmek yaygaracı bedevilerde, güneşin doğduğu taraftadır.» buyurken işittim.

90 — (...) Bize Ebû Bekir İbni Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet etliler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye[318] A'meş'den, [319] o da Ebû Salih'ten, o da [320] Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Size Yemenliler geldi. Onlar, kalpleri pek yumuşak gönülleri pek nazik îevâttır. İmân Yemen'lidir; hikmet de Yemen'lidir. Küfrün başı şark tarafin-ladır.» buyurdular.
(...) Bize Kuteybetü'bnü Said ile Z.ülıeyr b. Harb rivayet ettiler, Dedi-lleı ki: Bize Cerir, A'meş'den (bu hadisi) bu isnadla rivayet etti. Amma: '«Küfrün başı şark tarafindadır.» ifadesini zikretmedi.

91— (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Adiy rivayet eyledi. H.
Bana Bişm'bnü Hâlid'[321] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muham-med yani İbni Ca'fer rivayet etti. Her ikisi de dediler ki: Bize Şu'be, [322] A'meş'den [323] bu isnadla Cerir [324] hadisinin benzerini rivayet etti. Ve:
«Öğünme, büyüklenme deve sahiplerinde, vakar ve sekinet ise koyun sa-hiplerindedir.» ifadesini ziyâde eyledi.

92 — (53) Bize İshâk b. İbrahim[325] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. el-Hâris el-Mahzûmî[326], İbni Cüreyc'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ebu'z-Zübeyr[327] haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillâh'i şöyle derken işitmiş: Resulüllah (Salîaîlahii Aleyhi ve Sellem) :
«Kalp katılıkları ile kabalık doğudadır. İmân ise Hİcazlılardadır.» buyurdular.
Bu bâbda gördüğümüz on üç hadis hakikatte bir hadisin muhtelif rivayetleridir. Hadis müttefekun alevdir. Onu Buhâri dahi, «Bed'ül-Halk», «Talak», «Menakibu Kureys» ve «Meğazî» bâblannda muhtelif râ-vilerden tahriç etmiştir.
Ulemâ bu hadisin bâzı yerlerinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Mezkûr ihtilâfları Kaadi Iyaz bir yere toplamış; bilâhere İbni Salâh kısaltarak daha vazıh bir şekle sokmuştur. Şöyle ki:
«Ulemâ imânın Yemen'lilere nisbet edilmesini zahirî ma'nâsmdan çıkarak muhtelif te'villerde bulunmuşlardır. Buna sebeb imanın mebdei Mekkc-i Mükerreme ve daha sonra Medine-i Münevvere olmasıdır. Mağrib ulemasından Ebu Ubeyd île ondan sonra gelenler bu hususta bir kaç kavil naklederler: Birinci kavle göre; Resulüllah (SallallahU Aleyhi ve Selkm) «İmân Yemen'lidir.» buyurmakla Mekke'yi kasdetmiş-tir. Çünkü Mekke, Tihâme'dendir. Tihame ise Yemen'den sayılır; derler,
İkinci kavle göre murad: Mekke ile Medine'dir. Zira Resûîüllai (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, bu hadisi Tebük'de söylediği rivayet olunuyor. Bu takdirde Mekke ile Medine, Peygamber (SallallahL Aleyhi ve Sellem) ile Yemen arasında kalırlar; ve Yemen tarafına işaret etmiş; fakat Mekke ile Medine'yi kasd ederek: «İmân Yemen'lidir.*! buyurmuş olur. Yani Mekke ile Medine'yi Yemen'den sayması, o tarafdî bulundukları içindir. Nitekim Kâ'be-i Muazzama Mekke'de olduğu haldi onun Yemen tarafına bakan köşesine »Rüknü Yemânî» derler.
Üçüncü kavle göre: maksad Ensârdır. Çünkü onlar aslen Yemen'lidir ler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yardım ettikleri için zaman onlara nisbet edilmiştir. Ulemadan birçokları bu kavli tercih ettikıti gibi Ebû Ubeyd de onu beğenmektedir.
Lâkin İbni Salâh mezkûr üç kavli de tenkid ederek şunları
«Eğer Ebû Ubeyd ile'onun izinden gidenler Müsim ile başkalarının yaptıkları gibi bu hadisin bütün rivayet yollarını lâfizlariyle bir araya toplayarak üzerinde dursalar bu söylediklerinden ha başka bir neticeye varırlar; zahiri rna'nayı bırakmazlar; ve mutlak zikredüdiğine göre hadisden muradın Yemen ve Yemenliler olduğuna hükmederlerdi. Zira hadisin bazı lâfızlarında: «Size Yemen'lîler geldi.» buyurulmuştur ki. Ensar da bu söze muhatab olanların içindedir. Şu halde Yemenliler Ensardan başkadırlar. Resulüllah (SaUaîîahü Aleyhi ve Sellemyin.: « Yemen'IÜer geldi » buyurması da Öyledir. O zaman gelenler Ensardan başkaları idi. Sonra Peygamber (Saltallahii Aleyhi ve Sellem) gelenleri kemâl-i imanla hüküm verecek şekilde vasıflandırmış; ve : «İmân Yemenlidir» sözünü buna bina etmiştir. Binaenaleyh mezkûr hadis Mekke ile Medine'ye değil, kendisine gelen Yemen'lilerin imânına işarettir.
Sözü zahiri ma'nasında bırakarak hakikaten Yemen'liler ma'nasma almaya bir mâni'de yoktur. Çünkü bir kimse bir şeyle vasıflanır da o şeyin kendisinde bulunduğu kuvvetle bilinirse, o kimsenin bu şeyle temayüz ettiğini ve bu hususda hâlinin kemâl üzere olduğunu göstermek için
0 şey kendisine nisbet edilir. İşte iman hususunda o gün gelen Yemen'li-lerle Resulüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayatından ve ir-tihalinden az sonra gelen Üveysü'l-Karanî, Ebû Müslim el-Havlânî (Rahimehutîah) ve emsali gibi kalbi selim, imânı kavı zevatın halleri de böyle idi. Bundan dolayı imanı onlara nisbet etmek, onu başkalarından nefi ma'nasma gelmeksizin bu zevatın iman-ı kâmil sahibi olduklarını bildirmek içindir. Binaenaleyh bu hadisle Resûlül1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «İmân Hicaz'hlardadır.» hadisi arasında hiç bir münâfat yoktur.
Sonra bu hadisden murad her devirde yaşayan Yemen'liîer değil, o zamankilerdir. Zira lâfız her devirdekileri iktizâ etmez. Bu hususda hak budur. Bizi hakka hidâyetinden dolayı Allah Teâ1â'ya şükrederiz. AHahu a'lem.
Ibni Salâh, bundan sonra sözüne şöyle devam etmiştir: «Ha-disde zikri geçen fıkıh ve hikmete gelince; Burada fıkıh, din hususundaki anlayışından ibarettir. Sonraları fukahâ ve usûl-ü fıkıh, uleması fıkhı: «Amele dair olan şer'î hükümleri, aynen delil getirmek suretiyle anlamaktır.» diye tahsise karar vermişlerdir.
Hikmeti ta'rif hususunda ise bir çok sakat kaviller vardır. Her kavil onun sıfatlarından bazısını söylemekle iktifa etmiştir. Bu ta'riflerden bize en dürüst geleni şudur: «Hikmet, nufuz-u nazar, ahlâkı tehzib, hakkı hak bilerek onunla amel, neva hevese ve bâtıla tâbi' olmayı

önlemek gibi şeylerle birlikte Allah Teâlâ'yı bilmeyi de içine olan hükümlerle vasıflanan ilimdir.» Hakim de bunlar kendisinde olan zâttır. Ebû Bekir b. Düreyd: «Sana nasihat ile seni kötülüklerden men'eden yahud iyilik yapmaya çağıran veya çirkin bir şeyden seni nehyeden her kelime hikmettir; demiştir.>
Hadisde Yemen'liler hakkında :
«Onların kaibleri daha yumuşak, gönülleri daha nâziktir.» buyurulmuş; ve bir cümlede hem kalb hem fuâd kelimesi zikredilmiştir. Halbuki (Kulûb) ve (Ef'ide) kelimeleri ayni ma'nayadırlar. Çünkü Kuiub: Kalbin; Ef ide: fuâd'ın cem'idirler. Fuâd da kalb demektir. Şu halde kalb sözü mütera-difiyle tekrarlanmıştır. Bittabi böyle olması, ayni lâfzın tekrarlanmasından daha makbuldür. Ancak fuâd'ın kalb ma'nasma gelmediğini iddia edenler de vardır. Bunlardan bazılarına göre fuâd kalbin içi, diğerlerine göre kalbin zarı ma'nasmadır. Bu zar ince olursa bir şeyin ondan geçmesi kolay ve sür'atli olur.
Kaiblerin yumuşaklık, naziklik ve zayıflıkla tavsif Duyurulmasının ma'nası, onların huzû' ve haşyet sahibi olmaları, çabuk icabet etmeleri, başkalarının kalpleri gibi şiddet ve katılıkla tavsif edilemeyip nasihat ve ihtardan çabuk mütenebbih olmalarıdır.
Fahr: Kendini beğenmek ve Övünmektir:
Huyelâ': Büyüklenmek ve başkasını hor görmektir.
«Feddâdîn» kelimesi Hattâbî'nin beyanına göre iki vecihle tefsir olunur. Ya (Fedde) filinden alma feddâd'ın cem'idir; ve şiddetli sesli demektir ki. deve sahiplerinin âdeti budur. Yahud fedan'ın cem'idir.
Fedan; ziraat âleti, ziraatte kullanılan öküzler demektir. Bundan mak-sad çiftçilerdir. Nevevi «Doğrusu şedde ile feddâdın cem'i fedda-dîn'dir; hadis ulemâsiyle Esmaî'm'n ve cumhuru ehl-i lügatin kavli budur.» diyor.
Kurtubî: «Bu hadisde şeddeliden başka rivayet yoktur.» demiştir.
Bazılarına göre Feddâd: iki yüzden bine kadar hatta daha fazla devesi olan demektir. Maksad, devesi çok olan kaba saba yaygaracılar; kendini beğenenlerdir. Ebu'l-Abbas'a göre bunlar; deveciler, çobanlar, sığır sahipleri ve hamallardır. Esmaî:. «Bunlar, tarlalarında ve malları ile hayvanlarının arasında sesleri yükselenlerdir. Fedid, şiddetli ses ma'nasma gelir.» demiştir. Hattabi diyor ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in böylelerini zemmetmesi, dünya işleriyle uğraşırken, din işlerine bakamadıklarmdandır. Bu onları âhiret işinden alı-kor, kalbin katılığı ve saire de bundan meydana gelir.»
«Ehl-i veber : Yüncüler demektir. Maksad çölde yaşayan bedevilerdir. Nitekim bunların zıddına yâni şehirlilere de ehl-i meder denilir.
.
«Sertlik ve katı kalblilik ve develerin kuyrukları dibindeki yaygaracılarda» buyurması, hayvanları götürürken yaygara ve gürültü çıkardıklann-dandır. Bundan sonra; «Şeytanın iki boynuzunun doğduğu yerdeki Rabiâ ve Mudar kabilelerindedir.» buyurulmuştur. Rabia ve Mudar, yaygaracılardan bedeldir; yani yaygaracılar onlardır.
Şeytanın iki boynuzundan murad: başının iki yanıdır. Bazıları: «Şeytanın iki boynuzu, onun iki gurup bendegâmdır. O bunları insanları sapıtmak için teşvik eder.» demiş; bir takımları: «Bunlar şeytanın kâfirlerden olan yardımcılarıdır.» mütaleasında bulunmuşlardır. Maksad, bilhassa şarkın son derece küfre ve şeytanın tesallatuna ma'ruz bir yer olduğunu anlatmaktır. Nitekim rivayetin birinde: «Küfrün başı şark tarafıdır.» buyurulmuştur. Resulüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) devrinde şarkda hâl böyle idi.
Burada mecûsîlerin küfrü çok şiddetli olduğuna işaret vardır. Zira mecusi olan acemlerle onların idaresinde bulunan arapların memleketi, Medine'ye nisbetle şarkta idi. Bunlar gayet çok ve kuvvetli idiler. Hatta hükümdarları Resulüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in mektubunu parçalamıştı. Taberi'nin beyanına göre deccal dahi şarktan çıkacaktır. Ekseri şark milletleri son derece azgın ve kâfir oldukları için ateşe taparlardı. Bin seneden beri ateşleri sönmemişti. Ateşe hizmet edenlerin sayısının yirmi beş bin olduğu söylenir.
Hadisde şarka «Şeytanın iki boynuzunun doğduğu yer» denilmiştir. Çünkü şeytan güneşe karşı duran kimsenin karşısına dikilir. Güneş doğduğu zaman başının iki tarafının arasında kalır. Böylelikle güneşe karşı ıiamaz kılanların kendisine secde ettiği zanmnı verir.
Kaadi Iyaz'a göre şarkdan murad, Necd'dir. Çünkü Necd şarkda Medine'den başlar. Hadis Tebük'de söylendi ise onun şarkı dahi Necd'-: dir. Kabîa ve Mudar kabileleri de orada yaşarlardı. Bunlar iki kardeş ka-; bile olup hayvancılık ve çiftçilikle geçinirlerdi. Sert tabiatlı ve katı kalbli lâftan anlamaz kimselerdi.
İmam Nevevi kasveti: nasihat kabul etmemek; gilâzı da; anlamamak diye izah etmiş; ve bunların ayni ma'naya geldiğini söyleyenler olduğunu dahi kaydetmişse de el-Übbî: «Kasvet; yumuşaklığın zıddı; gılâz da re'fetin zıddıdır.» demiş; ve bu iki kelimenin burada: şarklılar ibret almaktan uzak kendilerine nasihat kâr etmez kimselerdir; ma'na-smdan kinaye olduklarını beyan etmiştir.

22- Cennete Ancak Mü'minlerin Gireceğini, Sevmenin İmandan Olduğunu Ve Selamlaşmanın Sevgi Husulüne Sebeb Olduğunu Beyan Babı

93- (54) Bize Ebû Bekir İbni Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muaviye ile Vekî', A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllab (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Siz imân etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam) imân etmiş olmazsınız. Ben size bir şey göstereyim mi; onu yaparsanız sevişirsiniz? Aranızda selâmı ifşa edin» buyurdular.
«Birbirinizi sevmedikçe de imân etmiş olmazsınız.» ifâdesinin nıa'na-sı: îmanınızın kemâl bulması ve halinizin düzelmesi ancak birbirinizi sevmekle olur demektir. Nevevi'ye göre «İmân etmedikçe cennete giremezsiniz.» cümlesinden maksad zahiri ma'nadır. Binâenaleyh cennete girmek için mü'min olmak şarttır. Velevki iman-ı kâmil olmasın. Yani cennete girmek mutlak imana bağlıdır. İman-ı kâmil sahibi olmak ise mü'minlerin birbirini sevmesine bağlıdır.
İbni Salâh diyor ki: «Bu hadisin ma'nası: sizin imanınız ancak birbirinizi sevmekle kemâl bulur. Eğer böyle iman etmedi iseniz cennetlikler doğrudan doğruya cennete girerken sizler giremezsiniz; demektir.» Yani, siz İman-ı Kâmil ile imân etmedikçe doğrudan doğruya cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman-ı kâmil sahibi olamazsınız.
Nevevi, îbni Salâh'm sözünü ihtimal dahilinde görmektedir.
«Selâmı aranızda ifşa edin!»» ifşa etmek: dağıtmak ve yaymaktır. Bu cümle, tanıdık olsun olmasın bütün müslümânlara adetâ saçarcasma bol bol selâm vermeye teşviktir.
Selâm vermek birleşip kaynaşmanın ve sevgi celbinin en başta gelen sebeblerindendir. Müslümanların birbirleriyle tanışmaları ve kendilerini
Başka milletlerden ayıran şiarlarını meydana çıkarmaları onun ifşası sadesinde mümkün olur. Ayni zamanda selâm vermekde nefsi tevâzua alınırıma, müslümanların hürmetini ta'zim, birbirleriyle küsüşüp alâkayı kesmeyi ve ara bozmayı ortadan kaldırma gibi nice güzel ma'nalar vardır. İnsan verdiği selâmın Allah için olduğunu bilmeli ve onu yalnız eşine dostuna değil her müslümana vermelidir.

« l^trV. » cümlesi ekseri nüshalarda (nun)un ıskatiyle rivayet edilmiştir. Fiil, nefi veya nehî olmadığı halde sonundan (nun)un düşmesi tahfif içindir. Bazı nüshalardan (nun) hazf edilmemiştir.

94- (...) Bana Zübeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir,[328] A'meş'den bu îsnadla haber verdi. Ebû Hüreyre: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim kabza-i kudretinde olan (Allah) a yemin ederim ki sizler imân etmedikçe cennete giremezsiniz.» buyurdular: diyerek (bundan Ön çeki) Ebû Muâviye ve Veki' hadisinin mislini rivayet etmiş.

23- Dinin Nasihat Olduğunu Beyan Babı

95 - (55) Bize Muhammed b. Abbâd el-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân[329] rivayet etti. Dedi ki: Süheyl'e [330], Amr [331] bize el-Ka'kaa'dası, [332] o da babandan rivayet etti; dedim. Ve benim rivayet
sil&ilem)den hir kişi düşürmesini recâ ettim. [333] Bunun üzerine Süheyl : Ben bu hadisi babamın dinlediği zattan dinledim. O zât Şam'da babamın dostu idi; dedi. Bundan sonra bize Süfyân, Süheyl'den o da Atâ' b. Yezid'den, o da Temimü'd Dârî'den naklen rivayet etti ki, Peygamberı
(Saîlaîlahü Aleyhi ve Selîem) :
«Din nasihattir.» buyurmuşlar. (Râvi diyor ki)
«Kime?» dedik.
«Allah'a, kitabına, resulüne, müslümanlarm imamlarına ve bilumum müslümanlara.» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud, Nesaî ve diğer bazı ulema tahric etmişlerdir.
Hadîsin sânı pek büyüktür. İslâmm mihveri onun üzerindedir. mâdan birçokları onu bütün islâmi umuru toplayan dört esas hadisden biri sayarlarsa da imâm Nevevi bunun doğru olmadığını, islâmm asıl mihveri bunun üzerinde bulunduğunu söylüyor. Hadisi Temim'-den Müslim yalnız basma rivayet etmiştir. Buhâri' de Ter mim-i Dâri 'den rivayet edilmiş hadis yoktur. Müs1im'de deı yalmz bu hadis vardır.
Nasihat lügatta: öğüt vermek, ihlâs, hayırlı işleri davet, hayırsızlardan nehiy, balı süzmek gibi birçok ma'nalara gelir. Bu kelime hakkında Hattâbi şunları söylemektedir:
«Nasihat: cem'iyetli bir kelimedir. Ma'nâsi nasihat edilen kimseye hayırlı nasib toplamaktır. Onun veciz isimlerden ve kısa sözlerden olduğu söylenir. Arap dilinde bundan ve bir de felah kelimesinden daha ziyâde dünya ve âhiret hayrım bir araya toplayan kelime yoktur.
Nasihatin:
«Adam elbisesini dikti» sözünden alındığı söylenir. Şu halde nasihatçınm nasihat verdiği kimsenin iyiliğini arama hususundaki fi'li elbisenin yırtıklarını yamamaya benzetilmiş demektir. Nasihatin:
«Balı mumdan süzdüm» sözünden alındığını soyleyenler de vardır. Bunlar sözün hile ve yalandan kurtarılmasını, balın karışık kısmından süzülnıesine benzetmişlerdir.
Hadisin ma'nâsı: Dinin direği ve kıvamı nasihattir; demektir. Nitekim; «Hacc arafedir* yani onun direği ve büyük kısmı arafedir; sözü de böyledir.»
Nasihatin tefsirine gelince: Ulemânın beyanına göre A11ah'a nasihatdan murad: ona iman etmek; şeriki olmadığına kail olmak, sıfatlarında küfre sapmamak, A11ah'ı bütün kemâl ve celâl sıfatlariyle tavsif, cümle noksan sıfatlarından tenzih eylemek; ona tâat etmek; âsi olmaktan kaçınmak, Allah için sevmek, Allah için buğzetmek, ona itaat edenlere muzaheret, isyan edenlere husumet, küfredenlerle ci-hâd etmek, nimetlerini i'tiraf ile şükürde bulunmak, her işinde ihlâs ve samimiyet göstermek, bütün bu sayılan vasıflara da'vet ve teşvik eylemek, bu hususta bütün insanlara yahud mümkün olanlara lütuf göstermektir.
Hattâbî (Rahitnehullah) : «Bu izafetin hakikati, kendi nefsine nasihat olması itibariyle kula râcidir; Çünkü, Allah herhangi bir kimsenin nasihatinden müstağnidir» demiştir.
A11ah'm kitabına nasihat: Onun Allah kelâmı olduğuna, onu Allah indirdiğine, kul sözlerinin hiç biri ona benzemediğine, kullardan hiç birinin onun mislini getiremiyeceğine iman etmek, sonra ona ta'-zimde bulunmak, onu tecvid ve adabına riâyet, harflerine dikkat ederek huşu' ile okumak, düşmanların tahrifine ve ona dil uzatanlara karşı müdâfaada bulunmak, Kur'an-ı Kerîm'de beyan buyurulan her şeye inanarak tasdik etmek, ahkâmına vâkıf olmak, ulûm ve mesellerini anlamağa çalışmak, nasihatlerinden ibret almak acâib ve garaibi hususunda tefekküre dalmak, muhkem âyetleriyle amel, müteşâbih olanlarım tasdik etmek, umumunu, hususunu, nâsih ve mensûhunu araştırmak, Kur'an ilimlerini neşir ve o ilimleri, o nasihatleri öğrenmeğe da'vetle olur.
Resu1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e nasihat: Onun peygamberliğini tasdik ile getirdiği şeylerin hepsine imân etmek, emir ve nehiy-lerinde ona itaat etmek, hayât ve mematanda ona muzaherette bulunmak, ona yardım edenlere muzaheret, düşmanlarına husumet göstermek, ona ta'zimde bulunmak, sünnetini ihya, da'vet ile şeriatını neşretmek, şeriattan hürmeti nefi ile onun ilimllerini öğrenmek, ma'nalarını anlamak ve bunlan^ öğrenmeye başkalarını da'vet eylemek, okur ve öğretirken ilme hürmetkar davranmak, terbiye ve nezâket dâiresinde okumak, bilmediği bir ilim hakkında söz söylememek, ulemaya hürmet ve ta'zimde bulunmak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ahlâk ve âdabiyle ahlâklanmak, onun ehl-i Beytini ve ashabını sevmek, sünnetinde bid'atçı-lık eden veya ashab-ı kiramdan birine dil uzatanların semtinden kaçmak gibi şeylerdir.
Müslümanların imamlarına nasihat: Onların hükümdar ve kumandanlarına ta'bir-i mahsusu ile ülû'I-emre itaat, hak uğrunda kendilerine yardım, hakdan ayrılmamalarını tenbih, unuttukları şeyleri veya henüz duymadıkları müslüman haklarını lûtf u nezâketle ihtarda bulunmak, onlara isyan etmemek ve halkın onlara itât babında gönül birliğine varmasıdır.
Hattâbî ülû'l-emrin arkasında namaz kılmayı, onunla birlikte cihada gitmeyi ona zekât vermeyi, zulmünden korkulduğu zaman silâhla ona isyan etmemeyi, yalancı medh u senalarla onu aldatmamayı ve ona hayır dua da bulunmayı da nasihattan saymış; ve bütün bunların, müslüman imamlarından ülû'1-emir devlet adamları kasdedildiğine göre olduğunu kaydettikten sonra bazân (müslümanlann imamları) ta'birinded din âlimleri kasdedildiğini söylemiştir. Onlara nasihat, rivayet ettiklerini kabul etmek, ahkâm hususunda onlara tâbi' olmak ve kendilerine hüsnü zanda bulunmaktır.
Âmme-i müslimin'den murâd: müslüman ahâlidir. Bunlara nasihâ din ve dünyalarına faydalı olan şeyleri kendilerine göstermek, onları öğjj retmek, kusurlarını görmezden gelmek, onlara ezâ etmemek, yardımlanU na koşmak, zararlarım gidermek, iyiliği emir; kötülüğü nehyetmek, bül] yüklerine hürmet, küçüklerine şefkatda bulunmak, aldatmamak, hased em memek, kendisi için dilediğini onlar için de dilemek, kötü gördüğünü on!) lar için de kötü görmek, onların mallarını, canlarını, ırzlarım müdafaa etmek, kendilerini bu sayılan şeylerle ahlâklanmaya teşvik etmek ve tâat-lara neşatlarını açmak gibi şeylerdir.
İbni Bâttâî diyor ki: «Bu hadis nasihate din ve islâm denilef bileceğine, kavle olduğu gibi fi'le de din denilebileceğine delildir. Naşir hat

farz-ı kifayedir. Bazılarının yapmasıyla diğerlerinden sakıt olur. Nasihat takat nisbetinde lâzım olur. Nasihati eden zât, nasihatinin kabul edileceğini ve kendine bir fenalık yapılmayacağını bilirse nasihat etmesi vacib olur. Kendisi için kötülük edileceğinden korkarsa ona nasihati terk için ruhsat vardır.»
Görülüyor ki nasihat, hakikaten pek çok rna'naları kendinde toplayan bir kelimedir. Lisanımızda daha ziyâde (öğüt vermek) manasında kullanılan bu kelime burada yalnız o ma'na ile kalmıyor. Bilhassa bu hadis-de bütün ma'nalanna âmm ve şamil olarak kullanılmıştır.

96 — (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Mehdi[334] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Süheyl b. Ebi Sâlih'den, o da Atâ' b. Yezid el-Leysî'den, o da Temim-i Dâri'den, o da Nebiy (SaUallahii Aleyhi ve SeUem)'âen nakletmiş olmak üzere bu hadisin mislini rivayet etti.

(...) Bana Ümeyyetü'bnü Eistân dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize
Yezid yani İbni Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh —ki îbni Kaa-sim'dir — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süheyl, Atâ' b. Yezid'den rivayet eyledi. Onu Ebû Salih'e Temim-i Dâri'den, o da Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den nakletmiş olmak üzere bu hadisin mislini rivayet ederken dinlemiş.

97 - (56) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Üsâme, İsmail b. Ebi Hâlid'den o d Kays'-dan, [335] o da Cerir'den [336] naklen rivayet ettiler. Cerir:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e, namazı kılmak, zekâtı ver-mek ve her müslümana nasihatta bulunmak şartı ile beyat ettim.» demiş.

98 — (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyâ[337], Ziyâd b. îlâka' [338] dan rivayet etti.. Ziyâd, Cerir b. Abdillâh'ı: «Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e' her müslümana sadakatli olacağıma beyat ettim.» derken işitmiş.

99 — (...) Bize Süreye b. Yûnus [339] ile Ya'kub ed-Devrakî [340] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hüseyni, [341] Seyyar' [342] dan, o da Şa'bi'den, o da Cerir'den naklen rivayet etti. Cerir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söz dinleyip tâatte bulunmak şartiyle beyat ettim. Bana: «Gücünün yettiği hususda » cümlesini telkin buyurdu. Bir de; her müslümana nasihatta bulunmak üzere beyat eyledim.» demiş.
Ya'kub kendi rivayetinde şöyle dedi: «Hüşeym: Bize Seyyar rivayet etti; dedi.»
Yukanki rivayetlerin birinde Hz. Ctrir b. Abdillâh (Radiyctllahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e îslâmın erkânından yalnız namazla zekât üzerine beyat ettiğini bildirmektedir. Çünkü bunlar keîime-i şehâdetten sonra îslâmın en mühim rükünleridir. Kur'an-ı Kerîm'in bir çok yerlerinde daima beraber zikredilmişlerdir. Oruç ve diğer erkânın burada zikredilmemesi tâatın mefhumunda dahil oldukları içindir. Zira hadisin bir rivayetinde Cerir (Radiyallahu anh) «Söz dinleyip tâatte bulunmak şartiyle beyat ettim» demiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıin Hz. Cerir'e :
«Gücünün yettiği hususda buyurması Teâ1â Hazretlerinin: «Allah hiç bir kimseye gücünün yetmeyeceği şeyi teklif etmez.»[343] âyet-i kerîmesine muvafıktır. Bu cümleyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kemâl-i şefkatinden dolayı Hz. Cerir'e ta'lim buyurmuştur. Çünkü insan bazı hâllerde aciz kalır; ve eğer sözünü: «Müyesser olursa yahud yapabilirsem» gibi bir şart cümlesi ile kayıd-lamazsa çok defa verdiği sözün altında kalır.
Hafız Taberâni' nin rivayeti Hz. Cerir'in son derece âlice-nâb ve cömerd bir zât olduğunu gösterir. Mezkûr rivayete göre Cerir (Radiyallahu anh) kendisine bir at satın almak için kölesine emretmiş o da 300 dirheme bir at satın alarak parasını Ödemek için atla birlikte sahibini de Cerir (Radiyallahu anh) 'a getirmiş. Cerir atı beğenmiş; ve sahibine:
«Senin atın 300 dirhemden fazla eder. Onu 400 dirheme satar mısın?» demiş. At sahibi:
«Bu sana kalmış bir şeydir yâ Ebâ Abdillâh!» demiş. Cerir:
«Senin atın bundan da fazla eder. Onu 500 dirheme satar mısın?» demiş; ve «Senin atın bundan da fazla eder» diyerek yüzer yüzer arttırmak suretiyle hayvanın fiyatını 800 dirheme yükseltmiş. Nihayet onu 800 dirheme satın almış. Kendisine neden böyle yaptığı sorulunca:
«Çünkü, ben Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e, her müslümana sadakatli olacağıma beyat ettim.» demiştir.
Bey'at: Örfen hiç bir münazaa ve münakaşa götürmeyecek şekilde her işini hükümdara bırakma hususunda ona söz vermektir. Bey'at ederken as-hâh-ı kiram. Peygamber (SaÜaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in elinden tutarlar; verdikleri sözü bu suretle te'kid ederlerdi. Bu hâl alışverişe benzediği için alış veriş manasına gelen beyi' kelimesinden alınarak söz ver-meyo bey'at denilmiştir.
Son hadisin senedinde İmam Müs1im'in : «Yakub kendi rivayetinde şüyle dedi...» diyerek onun rivayet şeklini göstermesi ince bir manaya tenbih içindir. Şöyle ki: Hâvilerden Hüşeym müdellistir. Mü-dellis râvi, hadisi «an» edâtile rivayet ederse o hadisle ihticâc edilmez. Ancak o hadisi başka bir yoldan dinlediği sabit olursa o zaman ihticac olunur. İmam Müslim bu hadisi iki şevliden yani Süreye ile Ya'kub 'dan rivayet etmiştir. Süreyc'in rivayetinde «an» edata vardır. Fakat Ya'kub 'unkinde yoktur. İşte Müslim onun rivayetinde «an» olmadığını göstermek suretiyle hadisin muttasıl olduğunu beyân etmiştir. Bu onun son derece dikkat ve ihtiyat sahibi bir zât olduğunu gösterir.

24- Günahlar Sebebiyle İmanın Eksilmesini ve Günaha Dalan Kimseye — Kemalinin Yokluğu Manasıyla— İmansız Denilebileceğini Beyan Babı

100 — (57) Bana Harmeîetü'bnü Yahya b. AbdÜiah b. İmrân et-Tücibî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vebb[344] haber verdi Dedi kî: Bana Yunus, [345] İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Ebû Usâmete'bni Abdirrahtnan ile Saidü'bnü'l-Müseyyebi şunu söylerlerken işittim: Ebû Hüreyre dedi ki: Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Zâni zina ederken mü'nıin olarak zina etmez. Hırsız, çalarken mü'min olarak çalmaz. Şarabı içerken dahi sarhoş mü'min olarak içmez.» buyurdular.
İbni Şihâb şöyle demiş: «Bana da Abdülmelik b. Ebi Bekir b. Abdir-rahman haber verdi ki, Ebu Bekir onlara bu sözleri Ebu Hüreyre'den rivayet eder; sonra şöyle dermiş: Ebu Hüreyre bu sözlere: «Halkın gözleri önünde kıymetli bir şeyi zorla yağma ederken mü'min olarak yağma etmez.* cümlesini de katardı.

Bu hadisi Buharı KHabü'I-Mezalim ile Kitâbu'l-Eşribe de Hz. Ebu Hüreyre 'den, Hudûd bahsinde Ebû Bekir b. Ab-dirrahman 'dan tahri ettiği gibi, Nesai Eşribe ve Recim bahislerinde İbni Mâce'de «Fîten» bahsinde İsa b. Hammad'-dan rivayet etmişlerdir. Bu babta Ebí Davud Hz. Cabir'den, Tirmizi Hz. Enes b. Mâlik 'den, Ahmed b. Hanbel Hz. Zeyd b. Hâ1id 'den, îbni Hibbân Imrân b. Hu-sayn il Sa'lebetü'bnü'l-Hakera (Radtyalkihu Anhüma) dan, İbni Ebî Şeybe Asım b. Küleyb tarikiyle bir sa-habiden; Abdurrezzâk, Ebû Bekir Bey hâki, Ta-berâtıi ve Ebû Dâvûdu Tay âlisî Hz. Abdullah b. Ebî Evfâ 'dan, yine Taberânî, Hz. Abdullah b. Mugaf feî'den, Ebû Davud Tayâlisî ile Said b. Mansur Hz. Ali (Radiyallahu anh) 'dan hadisler rivayet etmişlerdir. Bu ma'nâda hadisler pek çoktur.

Hadis-i şerifin manası hususunda ulema ihtilâf etmişlerdir. Hasan-ı Basri ile İbni Cerîr Taberi'ye göre: «Mü'min olarak zina etmez, mü'min olarak çalmaz; mü'min olarak şarap İçmez...» cümlelerinin ma'nâsı: imanından dolayı Öğülecek bir şeyi kalmaz; demektir; yoksa imânı bakidir. Bir takımları;

«Bu münkerâtı işlemeye devam eden kimse imândan çıkar» demiş; diğerleri bunları helâl i'tikad ederek yapanın dinden çıkarak kâfir olacağını söylemişlerdir. İbni Tin'in nakline göre Buhârî: «Böy-lelerinden imanın nuru alınır.» demiştir, ki bu kavil îbni Abbas (Radiyallahu anh) dan da rivayet olunur. Bazılarına göre A11ah'a tâat hususunda basireti kapanır. Zührî; «Bu ve emsali hadisler müteşâbi hâttandırlar. Binaenaleyh onlara iman edilip geçilir; ma'nalanna dalmak olmaz; Çünkü biz onların ma'nalanm anlamayız^» demiştir. Bütün bu te'viller ihtimâl dahilinde olmakla beraber muhakkikîn-i ulemaya göre hadisin en doğru ma'nası, mezkûr günahları işleyenlerde imanın kemâlinin kalmamasıdır. Burada ve benzeri yerlerde nefiden murâd: Kemâldir. Meselâ: «Faydasız bilgi ilim değildir; dünyada attan başka mal yoktur; âhiret hayâtından başka hayât olamaz.» sözleri hep bu ma'nada söylenirler. Bundan maksad: faydasız bilgi tam ilim değildir; attan- daha mükemmel mal yoktur; âhiret hayâtından başka ma'mur hayât olamaz; demektir. Bu gibi te'viller her lisanda çoktur.

Hadisin bu şekilde te'viline sebeb: onun Hz. Ebu Zerr ve Ubâd e (Radiyallahu Anhüma) hadislerine muarız bulunmasıdır. Ebû Zerr (Radiyallahu anh) hadisinde : «Bir kimse, AİIah'dan başka ilâh yoktur, derse, zina da etse hırsızlık da yapsa cennete girecektir» buyu-" rulrnuş Ubâd et ü'bnü's-Sâm i (Radiyallahu anh) 'in sahih ve meşhur olan hadisinde ise : «Ashab-ı kiramın çalmamak, zina etmemek, âsi olmamak ilâh...» şartiyle Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) 'e bey'atta bulundukları, bundan sonra Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemfin onlara: «Sizden hanginiz sözünde durursa onun eceri Allah'a aîrldir; kim bunlardan birini yapar da dünyada ceza görürse bu onun keffâreti olur; kim yaparda ceza görmezse onun işi Allah Teâîâ'ya kalmıştır. Dilerse affeder; dilerse azâb eyler.» buyurduğu beyan olunuyor. Üstelik Teâ1â Hazretleri:

«Şüphesiz ki Allah kendisine şirk koşulmayı affetmez. Amma bundan aşağısını dilediğine affeder.» [346]

buyurmuş; ehli hak olan müslümanlar da, zânî, kaatil ve diğer büyük günahkârların bu günâhlar sebebiyle dinden çıkmadıklarına, bunların mü'min fakat imanları noksan olduğuna ittifak etmişlerdir. Şayet tevbe ederlerse cezaları sakıt olur. Büyük günahlara devam ederken ölürlerse işleri Allah'a kalır. Dilerse onları affeder. Ve doğrudan doğruya cennetine koyar. Dilerse cezaları nisbetinde azâb ettikten sonra cennetine nail kılar.

İşte bu delillerden dolayı buradaki hadis ile emsalini te'vile zaruret hasıl olmuştur. Zâten bir meselede zahiren birbirine muarız iki hadis görülürse yapılacak iş onların aralarını bulmaktır.

İbni Battal diyor ki : «Bu hadis, şarap hususunda varid olan en şiddetli delildir. Hâriciler bununla istidlal ederek büyük günâh işleyenlerin küfrüne hükmetmişlerdir. Ehl-i sünnet ise buradaki imâm, kâmil ma'nasma hamîetmiştir. Yani bir kimse şarap içerken kâmil bir imâna mâlik değildir. Bazıları bunun büyük bir tehdit ve teşdid kabilinden olduğunu söylerler.»

Ulemâ bu hadisde bütün ma'siyet nevilerine ve onlardan sakınmaya tenbih olduğunu söylerler. Zinayı zikretmekle bütün şehvetlere, şarapla sütün Allah yolundan saptıran ve gaflete sürükleyen şeylere, hırsızlıkla dünyaya dalmaya ve harama meyletmeye, yağmacılıkla da kü! rı hiçe sayarak onlarla hiç utanmadan alay etmeye tenbih olunmuştu:'. .

İbniCerir Taberî 'nin rivayetine göre Muharnmed b. Zeyd b. Vâkıd bu hadisi inkâr etmiş; râvilerinin hata ettiklerini beyanla Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) 'in sadece «mü'min zina etmez ve çalmaz.» buyurmuş olduğunu söylemiştir.

Hadisin zahirine bakılırsa : «Ebu Hüreyre bu sözlere Çnal-kın gözleri önünde kıymetli bir şeyi zorla yağma ederken mü'min rak yağma etmez) cümlesini de katardı.» ibaresi Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem)Jm hadisi değil, Ebu Hüreyit (Radiyallahu anh) 'in sözüdür. Ancak başka bir rivayetten bu kısmın Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) 'in hadisinden olduğu atnla-şılmıştır. Çünkü Ebu Nuaym'in tahric ettiği bu rivayette şöyle buyurumıuştur :

«Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer sizden biriniz yağmacılık ederse...» Hz. Hemmâm b. Münebbi a'in. rivayet ettiği bu hadis sarahaten Resûlüllah (SallaUahü A ley hf ve SeUem) 'e ref edilmektedir.

Ebû Amr İbni Salâh bu iki rivayetin arasını bulmuş^ ve ezcümle şunları söylemiştir : «Bu suretle anlaşıldı ki, Ebû. Bekir b. Abdirrâhman'm (Ebu Hüreyre bu sözlere şu cümleyi de katardı) demesinden murad: o sözleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Senem) den rivâyeten katardı; Kendi sözleri olmak üzere söylemezdi, demektir.»

101 — (...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leyls b. Sa'd[347] rivayet etti. Dedi ki: Bana babanı, dedemden rivayet etti. Dedem demiş ki: Bana Ükayl b. Hâlid rivayet etti. Dedi ki: İbni Şihâb şunu söyledi. Bana Ebû Bekir b. Abdirrâhman b. el-Hâris b. Hişâm[348], Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Ebû Hüreyre: Gerçekten Resulüllalı (Sallaüahü Aleyhi ve Seliem):

«Zânî zina ederken ilâh...» buyurdular, demiş. Ve bu hadisi yağmayı da zikrederek yukarıki gibi hikâye etmiş; yalnız «Kıymetli bir şeyi» kaydım zikretmemiş.

İbni'ş-Şihâb şöyle demiştir: «Bana Saîdu'bnü'l-Müseyyeb ile Ebû Se-lemete İbni Abdirrahmân, Ebû Hüreyre'den, o da Eesulüllah (Salîalîahü-Aleyhi ve Seliem)'den naklen (yağma) kaydı müstesna olmak üzere Ebû Bekir'in bu hadisinin mislini rivayet etti.»

ifâdesi esas i'tibârile: şeklinde — yani (yezkûru) fi'li zamirle kullanılmak icâbederdi. Burada ya ihtisar kasdedilerek zamir hazf edilmiştir; yahud fiil meçhul okunacak ve cümle hâl mevkiinde olacaktır. Râyî Ebû Bekir'in hadisdeki yağma cümlesini yalnız Ebu Hüreyre (Raâfyallalıı anh) 'a izafe etmesi, başkalarının bu cümleyi Resûlülla h.{$allallahü Aleyhi ve Seliem) 'e merfu*. olarak rivayet etmediklerini duyduğu içindir.

102 — (...) Bana Muhammed b. Mihrân er-Râzi[349] rivayet etti. Dedi ki: Bana İsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize Evzâî, Zühri'den, o da İhni'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme ve Ebû Bekir b. Abdirrahmân b. el-Hâris b. Hişâm'dan, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Neb (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'den işitmiş olmak üzere Ukayl'in Zühri'den, onun da Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklettiği hadis gibi rivayet etti. Ebû Hüreyre yağmayı zikretmiş fakat (kıymetli bir şey) kaydını söylememiş.

»terkibi meşhur nüshalarda hep bu tarzda rivayet edilmiştir. Kıymeti ve mikdarı çok ma'nâsına gelir. Ayni terkibi İbrahim e1-Harbî şekHnde rivayet etmiştir. O da ayni nıa'nayı ifade eder.

103 — (...) Bana Hasan b. Aliy el-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'kûb b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz b. el-Mutta-lib, [350] Safvân b. Süleym' [351] den, o da Meymune'nin [352] kölesi Âjtâ' b. Yesâr [353] ile Humeyd b. Abdirrahman'dan [354] onlar da Ebû Hü-reyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. H.
Yine bize Muhammed b. Kâfi* rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Abdur-rezzâk[355] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer[356], Hemmâm b. Mü-nebbih'den, [357] o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen haber verdi.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz yani, Derâverdî, el-Alâ b. Abdirrahman'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaîhUahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmiş olmak üzere, bütün bu zevat Zührî'nin hadisi gibi rivayet ettiler. Şu kadar var ki, el-Alâ' ile Safvân b. Süîeym'in hadislerinde «İnsanların gözü önünde» ifadesi yoktur. Hemraâm'ın hadisinde ise: «Hem mü'mînlerîn gözleri önünde yağma ederken müTmih sayılamaz» ibaresi vardır. Hemmâm: «Sizden biriniz ganimete hıyanet ederken de mü'min olarak hıyanet etmez. Binaenaleyh sakının! Sakimn!» ifâdesini de ziyâde eylemiştir.
Gulûl: ganimet mallarına hıyanet etmek; onlan aşırmak demektir.

104 — (...) Bana Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki):
Bize İbni Ebî Adiy, Şu'be'den, o da Süleyman'dan, o da Zekvan'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve .Sellem)
«Zina eden kişi zina ederken mü'min olarak zina edemez; (hırsız) çalarken mü'min olarak çalamaz, (sarhoş) da şarap İçerken mü'min olarak içemez; amma tevbe henüz ma'ruzdur.» buyurmuşlar.
«Tevbe henüz maVuzdur.» yani Allah Teâlâ Hazretleri kullarının gerek kendi nefislerine gerekse şeytanın iğvâlarma karşı za'fla-rını bildiği için âsilere bir rahmet olmak üzere tevbeyi kendilerine ar-zetmiştir. Onları battıkları günah deryasından kurtaracak çâre budur; ve hâlâ meşru'dur. Can boğaza gelmedikçe yapılan tevbenin kabul olunacağına ulemâ ittifak etmişlerdir. Nitekim bu babta hadis de vardır.
Tevbe, edilen günaha pişman olmaktır. Tevbenin üç rüknü vardır :
1- Günâhı işlemekten vazgeçmek;
2- Yaptığına pişmak olmak;
3- Bir daha o günâhı işlememeye azmetmek.
Bir kimse bir günahından dolayı tevbe eder de sonra o günahı tekrar işlerse tevbesi bâtıl olmaz. Bir günahı işleyip dururken başka bir günahı için tevbe etmek de caiz ve sahihtir. Ehl-i sünnetin mezhebi budur. Bu iki meselede mu'tezile ehl-i hakka muhaliftir. fiillerinin failleri hazf edilmiştir. Bunlar:
fiiller nehi ma'nasmda yâni: « de rivayet "olunmuşlardır.
takdirindedirler. Mezkûr ve şeklinde

105 — (...) Bana Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize durrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan, A'meş'den, o da Zek dan o da Ebû Hüreyre'den merfû' olarak haber verdi. Ebû Kür* «Zina eden kişi...»diyerek Şu'be hadisinin tenzerini zikretmiş.

25 - Münafık Hasletlerini Beyan Babı

106 — (58) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr [358] rivayet eyledi. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-A'meş rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân[359] A'meş'den, o da Abdullah b., Mürre'-den, [360] o da Mesrûk'dan, [361] o da Abdullah b, Amr'dan naklen rivayet eyledi. Abdullah şöyle demiş: Resuliülah{'Sa//a/te/n'i Aleyhi ve Sellem) :
«Dört şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse hâlis münafık olur. Kimde bunlardan bir nesne bulunursa onu bıraS<ıncaya kadar kendisinde nifaktan bir haslet var dernektir.
1-Konuştu mu yalan söyler:
2 -Söz verirse sözünde durmaz,
3-Va'dederse va'dînden döner;
4-Kavga ederse baştan çıkar.» buyurdular.
Şu kadar var ki Süfyân'm hadîsinde : «Eğer o kimsede bunlardan bîr haslet bulunursa kendisinde nifaktan bir haslet var demektir.» buyu-rulmuştur.
Bu hadîsi Buharı îman ve Cizye bahislerinde tahric ettiği gibi diğer K jtübü sitte sahipleri dahi muhtelif yerlerde rivayet etmişlerdir.
Münafık lâfzı nifaktan alınmıştır. İbni Sîde'nin beyanına göre nifak: bir vecihden İslâm'a girip bir vecihden çıkmaktır. Bu kelime «Nâfikaaü'l-Yerbû'» «Ova Sıçanının deliği» ta'birinden alınmıştır. Ova sıçanının yer altında iki deliği olurmuş. Bunların biri yeryüzüne tama-miyle açık, diğeri kapalı fakat kafasıyle vurunca açüıverecek kadar hafif bulunurmuş. Bu deliğe «Nâfikaâ» denilirmiş. Hayvan onu daima gizler; ötekinden girip çıkarmış. Avcı «Kaasiâ» denilen açık deliğe gelirse o Nâ-fikaa'ı açarak kaçarmış. İşte ova sıçanı nasıl Naafikaa'ı gizleyip Kaasıâ'ı meydanda tutarsa münafık da küfrünü gizleyip îmanını gösterdiğinden ya-hud şeriatın bir kapısından girip öteki kapısından çıktığından kendisine bu isim verilmiştir. Şöyle de denilebilir: Nâfikaa' denilen deliğin dışı nasıl dümdüz yeryüzü gibi görünür fakat içi delik ise münafık da onun gibi dışı başka içi başkadır.
Bazıları münafık kelimesinin «Nefak» dan alındığını söylerler. Nefak: yer altındaki kanal, (tünel) demektir. Böyle bir kanalın sahibi onda nasıl gizlenirse münafık da İslâm perdesi altında gizlendiği için ona bu isim verilmiştir.
Hasılı münafık başkalarına içindekinin aksini gösteren kimsedir. Istılahda münafık: içinden kâfir olup dışından müslüman görünen kimsedir. Eğer bu renkli görünüş îman hususunda ise nifakı küfürdür; îmân hususunda değilse amel nifakıdır. Bunda fiil ve terk dahildir.
Bu gün zm-dıkı da ayni şekilde izah ediyorlar. İmam Mâli k'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seîletn) devrindeki nifak bu günkü zındıklıktır.
Nifakın hakikatim anlayabilmek için. onun taksimatını bilmek icâ-beder. Şöyle ki: Kalbin dört hâli vardır :
1-Delile dayanan mutlak i'tikad. Bu ilimdir
2-Delîîe dayanmayan mutlak i'tikad. Mukallidin i'tikadı gibi.
3 -Gayri-i mutabık i'tikad. Bu cehildir.
4 -Kalbin i'tikaddan hâli oluşu. Dilin ise üç hâli vardır :

1-İkrar,
2-İnkâr,
3-Sükût,
Bunların mecmuundan, aşağıda sırahyacağımız on iki kısım meydja-na gelir :
1-Kalble bilerek dille ikrar. Eğer bu ikrarı sahibi kendi ihtiyarimle yaparsa o kimse hakikî mü'mindir. Cebren yaparsa z'âhire göre kâfirdir.
2- Kalble bilerek dille inkâr. Bu inkâr cebrî ise sahibi müslüman, ihtiyarî olursa kâfir-i muânniddir.
3- Kalble bilgi hâsıl, fakat dille ikrar veya inkârdan hâlî olmak, Eğer bu sükût iztırân ise o kimse hak mü'mindir, ihtiyarî olarak susarsa ihtilaflıdır. Meselâ; bir kimse Allah'ı delili ile bildikten sonra diliyle ikrara vakit bulamadan ansızın ölse o kimse kat'i olarak mü'mindir. Fakat A1 1ah'ı delili ile bildikten sonra kendi ihtiyarı ile ikrar etmezse imam Gazali onun da mü'min olduğunu söylemiştir.
4- Mukallidin i'tikadı ya ikrar ya inkâr yahud da sükût ile olur. Şayet kendi ihtiyariyle ikrarda bulunursa bu ikrar mukallidin imânıdır; ve bazı muhaliflere rağmen sahihtir.
5- Eğer mukallidin ikrarı iztirârı olursa mesele birinci surete tefer-ru' eder. Orada böylesi için, zahire göre kâfirdir dediğimize göre bura-dakine de münafık hükmünü vermek icâbeder.
6- Mukallidin sükût etmesi, ihtiyari ve iztirârî hallerde aynen üçüncü kısım hükmündedir.
7- Mukallid kalben inkâr eder de diliyle ikrarda bulunur fakat bu ikran cebrî olursa kendisine münafık hükmü verilir.
8- Kalben inkâr ettiği halde kendi ihtiyariyle ikrarda bulunursa buna küfr-i inâdî derler ki, nifakın bir kısmıdır.
9- Hem kalben hem de diliyle A1 1ah 'ı inkâr eden kâfir olur.
10- Kalbi hâlî olan bir kimse kendi ihtiyariyle ikrarda bulunursa küfürden kurtulur. Mecburen ikrar ederse küfretmiş sayılmaz.
11- Kalbi hâlî olup diliyle inkâr eden kimsenin hükmü onuncu kısmın aksinedir.
12- Hem kalbi hem dili hâlî bir kimse tetkik ve te'emmül müddetini geçirmişse tekfiri vâcib olur. Münafıklığına hükmedilmez.
Bu taksimden anlaşılır ki, münafık, dışı içine uymayan kimsedir.

107 — (59) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybü'bnü Saîd rivayet ettiler; lâfız Yahya'nındır. Dediler ki: Bize İsmail b. Ca'fer rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebû Süheyl, NâfP b. Mâlik b. Ebî Âmir'den o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
«Münafığın alâmeti üç şeydir:
1 - Konuştu mu yalan söyler:
2 - Va'd ederse (sözünden) döner.
3 - Kendisine (bir şey) emniyet olunursa hıyanet eder.» buyurmuşlar.
Bu hadisi imam Buhârî (Rahimehullah) îman, Vcsayâ, Şehâdât ve Edeb bahislerinde tahric ettiği gibi Tirmizi ile Nesâide rivayet etmişlerdir.
Âyet: alâmet demektir. Kur'an âyetleri bir cümlenin diğer bir cümleden ayrıldığına alâmet oldukları için onlara da bu isim verilmiştir.
Kezib ve Kizb : Vâkı'm zıddmı haber vermek yani yalan söylemektir. Bazıları kibz: doğru söylemenin zıddıdır; demişlerdir.
Va'detmıek: Hayırlı bir işi yapmaya söz vermektir. Şer için vaîd kelimesi kullanılır ve tehdid manasına gelir.
Hıyanet; emanette şeriatın hilâfına tesarrufda bulunmaktır. Hadîsin üç cümlesinde, tehakkuka delâlet eden (izâ)mn kullanılması, bu üç şeyin münafık alâmeti olduklarına tenbih içindir. Keza mezkûr üç cümlenin mef'ulsüz zikredilmesi ma'nânm umumuna tenbih içindir.
Hadîs-i şerifde münafık alâmetlerinin üç gösterilmesi bundan önceki hadîse muarız gibi görünüyor; çünkü o hadisde mezkûr alâmetler dört idi. Maamafih aralarında muâraza yoktur. Zira o hadisdeki, «Va'dederse va'dinden döner.» cümlesiyle bu hadisdeki, «Kendisine (bir şey) emniyet olunursa hıyanet eder.» cümlesi ma'na i'tibariyle birdirler. Çünkü gadr de, kendisine emniyet olunan söz hususunda hiyânet etmektir.
Şerefüddın Tîbi diyor ki: «Bu iki rivayet arasında asla münâfât yoktur. Zira bir şeyin bir kaç tane alâmeti olurda bazen bu alâmetlerden biri, bazen hepsi veya ekserisi zikredilebilir.*
Kurtubî de: «İhtimal Peygamber (SatlaUahü Aleyhi ve Seltem) onların bazı hasletlerini yeni Öğrenmiştir.» demiştir. Bazıları nifak alâmetleri beştir diyerek iki hadisin arasını bulmuşlardır. Fakat evlâ olan: Adedin tahsisi maadasının ziyâde ve noksan kabul etmeyeceğine delil olamaz; demektir. Hasılı bu hadisdeki üç alâmetten münafığın sıfatı anlaşılıyor. Sıfatların üçe inhisar etmesi; kavi, fiil ve niyetin fesadına tenbih içindir. Yanî: «Konuştu mu yalan söyler.» ifadesiyle kavlin fesadına tenbih buyuruîduğu gibi «Kendisine bîrşey emniyet olunursa hiyânet eder,» cümlesiyle fi'lin fesadına; «Va'dederse sözünden döner» ibaresiyle de niyetin fesadına tenbîh olunmuştur.
Ulemâdan bir çokları bu hadisi müşkül saymışlardır. Çünkü hadisde münafık alâmeti olmak üzere gösterilen hasletler bazen tam bir müslümanda da bulunur. Halbuki böyle bir müslümanm küfrüne veya münafıklığma hükmedüemiyeceğine icma'ı ümmet vardır. Bu hususda! bir Çok vecihler ileri sürülmüştür :
1- İmam Nevevî'ye göre hadisde işkâl yoktur. Çünkü ma'nası şudur: Bu hasletler nifaktır. Bunların sahibi münafığa benzer ve münafık ahlâkım almış demektir. Zira nifak; içinde gizlediğinin zıddını meydana çıkarmaktır. Şu hâl mezkûr hasletlerin sahibinde mevcuddur, ama onun nifakı yalnız konuştuğu, va'dettiği ve ona emniyet eden kimseye mahsustur. Binaenaleyh; İslâmiyet hakkında münafık değildir. Yani içinde küfrü gizlemiş sayılmaz.
2- Bazılarına göre hadis, ekseri ahlâkı böyle kötü olanlar hakkındadır. Nadiren yapanlar hükümde dâhil değildirler.
3- Hattâbi şöyle diyor : «Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m bu sözü mezkûr hasletleri âdet edinenleri - bu hasletler! nifaka vardırır endişesiyle sakındırmak içindir. Gayr-i ihtiyari veya i'tiyad edinmeksizin nadiren yapanlara değildir. Bir hadisde: Tacir fâcirdir. Ümmetimin ekseri münafıkları da hafızlardır.» buyurulmuştur. Bunun ma'-nası yalandan sakmdırmaktrr. Çünkü yalan söylemek fücur ma'nasma-dır. Binaenaleyh bu hadis bütün tacirlerin fâcir olmasını icâbetmez. Hafızlardan bazılarında amele karşı bir az samimiyetsizlik ve bir parça riya olabilir, ama bu onların hepsinin münafık olmasını gerektirmez. Nifak iki kısımdır: Biri nifak sahibinin dindar görünüp içinde küfrü gizlemesidir. Hz. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) zamanındaki münafıklar böyle idiler. Diğeri: dînî vazifelerini kimsenin görmediği yerde yapmamak başkalarının, gördüğü yerde yapmaktır. Buna da nifak denir. Nitekim bir hadisde : «Mü'mine sövmek fısktır; onunla çarpışmak da küfürdür.» buyurulmuştur. Lâkin bu küfür hakîkî küfürden aşağı; bu fisk hakikî fısktan, bu nifak da hakîkî nifaktan aşağıdırlar.»
4 - Bazıları: «Bu hadis muayyen bir münafık hakkında vârid olmuştur. Yalnız Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kimseniri yüzüne karşı sarahaten: «Filân münafıktır.» demez; işaretle anlatırdı. Meselâ : «Bazı kimselere ne oluyor ki şöyle şöyle

yapıyorlar?» derdi! Burada da o adam bununla bilinsin diye ona «âyet» lafzîyle işaret etmiştir » derler.
5 - Birtakım ulema hadisden muradın Peygamber (SalluUahü Aleyhi ve Seilem) zamanındaki münafıklar olduğunu söylemişlerdir.j Bu münafıklar : «îmân ettik» diyerek yalan söylemiş; dinlerine emniyet olunduğu zaman hıyanet etmiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye din babında yardım va'dinde bulunmuş, fakat sözlerinden dönmüşlerdir. Kaadî Iyâz, bir çok imamların bu kavle meylettiklerini söyler. Bu hadîsin tefsiri babında Atâl b. Ebî Rebâh'ın kavli bu olduğu gibi Hasan-ı Basri, dahi bu kavle dönmüştür. Ashab-ı kiramdan Abdullah b. Amr, İbni Abbâs, Said b. Cübeyr (Radıyallahu Anhüm) hazerâtının mezhebi de budur.
Bu bâbda rivayet olunan bir hadîse göre Basra'lı bir adam Atâ b. Ebi Rebâh.a şunları söylemiş: «Hasan- Basri'yi: Her kimde üç haslet bulunursa ben ona münafık demekten çekinmem :
a) Konuştuğu zaman yalan söyleyen,
b) Va'dettiği zaman sözünden dönen,
c) Kendisine emniyet olunduğu zaman hıyanet eden... derken i-şittim. Bunun üzerine Atâ o adama şu sözleri söylemiş : «Hasan'-ın yanma döndüğün vakit ona de ki: Atâ ' sana selâm ediyor ve Yûsuf (Aîeyhisselâm)in kardeşlerine ne dersin? Onlar da konuştular yalan söylediler; va'dettiler sözlerinden döndüler; kendilerine emniyet olundu; hıyanet ettiler; münafık oldular mı? diyor.»Bundan sonra Ata1 yanındakilere bakmış ve: Ulemâdan size rivayet olunan şeylerin doğru olanlarını kabul, doğru olmayanlarını reddedin!» demiş.
Müslim sarihlerinden Ebu Abdilîâh el-Übbî Atâ 'in bu i'tirazını beğenmemiş; ve: «Bu inkâr Hasan'a teveccüh etmez. Yusuf (Aleyhisselâmym kardeşlerinin yaptıkları, nadirâttandır. Onlar bu yaptıklarında ısrar etmemişlerdir.» demiştir.
Nevevi hadisdeki münafık hasletlerini kendinde bulunduran bir müslümanın münafık olmadığına delil olarak mezkûr hasletlerin Hz. Yusuf (Aîeyhisselâm) fm kardeşlerinde de bulunduğunu ileri sürmüş-se de el-Übbî ona da i'tirâz etmiş ve: «Gerek eskiden gerekse şimdi olsun ulema bu temsili reddetmekte ve onu Nevevi 'nin takvasına yakıştıramamaktadır...» demiştir. Rivayete nazaran Said b. Cübey r bu nifak hadîsine merak etmiş ve onu Abdullah b. Ömer'le İbni Abbâs (Radıyallahu Anhüm) hazera-tına sormuş. Onlar: «Buna biz de senin kadar merak ediyoruz.» demişler. Bunun üzerine hep birlikte onu Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve SelÎem)'e sormuşlar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülmüş ve : «O sözlerden sîze ne? Ben onları münafıklara tahsis ettim. Konuşursa yalan söyler dediğim Allanın bana indirdiği
«Sana münafıklar geldiği zaman) [362] ... «âyeti
hususundadır. Sizler de böyle misiniz?» demiş. Onlar; hayır! cevâbını vermişler. Resûlüliah (Salîallohü Aleyhi ve Sellem): «O halde size bir şey yok; siz bundan berisiniz!» buyurmuşlar. «Va'dederse sözünden döner; dediğim Teâlâ Hazretlerinin:
«Onlardan bazıları: eğer bize fadl u kereminden bir şeyler verirse diye Allah ile muahede yapanlar... [363] » âyet-i kerimesi hakkındadır.
Siz de böylemisiniz? demiş. Hayır! cevabını vermişler. Resûlüliah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem): : «O halde size bir şey yok; siz bunlardan berisiniz» buyurmuş. «Emniyet olunursa hıyanet eder dememe gelince: bu da Allah Teâlâ'nın bana indirdiği:
«Şüphesiz ki biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik... [364], âyet-i hakkındadır. İmdi dini hususunda kendisine emniyet olunan her insan görünür görünmez her yerde cünüplükden yıkanır; namaz kılar; oruç tutar. Münafık ise bunu yalnız görünür yerde yapar. Sizler de böyle misiniz?» demiş. Yine, hayır! cevabını vermişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Öyle ise size bir şey yok; siz bundan berisiniz.» buyurmuşlar.
6 - Huzeyfe'ye göre nifak kalkmıştır. Nifak yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) zamanında vardı. Ondan sonra ya iman vardır ya küfür. Çünkü İslâmiyet her tarafa yayılmış; insanlar İslâm diyarında doğmuşlardır. Binaenaleyh kim müslüman görünür de içinde küfrü gizlerse mürted olur.
7 - Kaadı Iyâz: «Bu hadisdert murâd: İslâmdaki umumî nifak değil mezkûr hasletlerle içinde gizlediğinin aksini gösterme hususunda münafıkların hâline benzetme yapmaktır. Böylesinin nifakî, ko-. nuştuğu, va'dettiği ve kendisine emniyet eden kimseye karşı olur.» diyor.
8 - Kurtubiy'e göre ise buradaki nifaktan murad, amele dair nifaktır.
Bu kavillerin içinde en güzeli Nevevi 'nin zikrettiği ve e1-Übbi 'nin de taraftar olduğu birinci kavildir. Ekser-i ulema ile muhakkikinin kavilleri de budur.

108 — (...) Bize Ebû Bekir b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Meryem[365] haber verdi. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer haber verdi. Dedi ki: Bana Huraka'nın mevlâsi el-Alâ' b. Abdirrahman b. Ya'kub, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hü-reyre şöyle demiş: Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Üç şey münafık alâmetlerindendir: (Münafık)
1 - Konuştuğu zaman yalan söyler.
2 - Va'dettiği zaman sözünden döner.
3 - Kendisine emniyet olunursa hiyânet eder.» buyurdular.
Mevlâ: hem köleye hem onu âzad eden sahibine itlâk edilen bir sözdür. Burada ondan murad: âzad edilmiş köledir. Önceki rivâyetlerdeki mefhum-ı adedin muteber olmadığına burada işaret vardır. Çünkü münafık alâmetlerinden bazıları şunlardır ma'nasma: «Üç şey münafık alâmeîlerindendir.» buyurulmuştur. Filhakika münafıkların burada zikredilenlerden başka alâmetleri de vardır. Nitekim bu cümleden olmak üzere Teâ1â Hazretleri:
«Namaza kalktıkları vakit tenbel tenbel kalkarlar... [366] » buyurmuştur.

109 — (...) Bize Ukbetü'bnü MÜkrem el-Ammiy[367] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Zükeyr Yahya b. Muhammed b. Kays[368] rivayet et-Dedi ki: Ben el-Alâ' b. Abdirrahmân'i tu isnâdla rivayet ederken dinledim. Hem: «Münafığın alâmRti üçtür. İsterse oruç tutsun, namaz kılsın ve kendini müslüman saysın.» dedi.

110 — (...) Bana Ebû Nasr et-Temmâr[369] ile Abdül'A'lâ b. Ham-mâd[370] rivayet etti. Dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Davud b. Ebî Hindden, [371] o da Said b. el-Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti Ebû Hüreyrc : Resûlüllah (Soilallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu; diyerek Yahya b. Muhamnıed'in el-Alâ'dan rivayet ettiği hadisin mislini rivayet etmiş. Bu hadisde: «İsterse oruç tutsun, namaz kılsın ve kendini müslüman saysın» ibaresini zikretmiş.

26 - Müslüman Kardeşine «Ey Kafir» Diyen Kimsenin İman Halini Beyan Babı

111 (60) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bişr ile Abdullah b. Nümeyr rivayet attiler. Dediler ki Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den, [372] o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (SaUallahü A leyhi ve Sellem) :
«Bir adam din kardeşini tekfir ederse ikisinden biri o tekfir sebebiyle muhakkak (küfre) döner.» buyurmuşlar.

(...) Bize Yahya b. Yahya et-Temimî iîe Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'b-nti Said ve Alî b. Hucr toptan İsmail b. Ca'ferden rivayet ettiler. Yahya b. Yahya dedi ki: Bize İsmail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen haber verdi ki, kendisi İbni Ömer'i şöyle derken işitmiş. Resûlüllah (SaUallahü A leyhi ve Sellem):
«Her hangi bîr kimse din kardeşine; «ey kâfir,» derse bu tekfir sebebiyle ikisinden biri muhakkak küfre döner. Eğer o kimse dediği gibi ise ne a'lâ! Aksi takdirde sözü kendi aleyhine döner.» buyurdular.
Bu hadis müttefekun aleyhtir. Buhâri onu «KHabü'I-Edeb» de rivayet etmiştir. Ebû Davud ile Taberâni de ayni ma'nada hadisler rivayet etmişlerdir.
Tekfir: Küfre nisbet etmek, kâfir olduğunu iddia eylemektir. Bazıları bu kelimenin tekfir değil, ikfâr şeklinde kullanılacağını iddia etmişlerse de tekfir şekli hadisde vârid olmuştur.
Ulemadan bâzıları bu hadisi müşkül saymışlardır. Çünkü ehl-i Hakkın mezhebine göre bir müslüman zina ve katil gibi günahlar sebebiyle dahi tekfir edilemez. İslâm dinini bâtıl i'tikad etmemek şartiyle din kardeşine kâfir demek de böyledir. Bu sebeble ortaya bir çok te'viller çıkmıştır.
1- Hadis, din kardeşine kâfir demeyi helâl i'kad edene hamlolunur; böylesi kâfirdir. Bu takdirde : «Tekfir sebebiyle ikisinden biri muhakkak-küfre döner.» ifadesinin ma'nası tekfiri kendisine döner de kendisi kâfir olur, demektir. Zira eğer kâfir diyen sözünde sâdıksa, muhatabı kâfir olur, yalan söylemişse sözü kendisine döner.
2 - Din kardeşine isnâd ettiği nakisa ve onu tekfirinin günahı kendisine döner. İbni Battal'm kavli budur.
3 - Hadis, mü'minleri tekfir eden haricîlere hamlolunur. Bu vechi Kaadi Iyâz (Rahimehullah), imâm Mâlik b. Enes (Rahimehullah) dan rivayet etmişse de mezkûr vecih zaif görülmüştür. Çünkü sahih ve muhtar olan mezheb, ekser-i ulemâ ile muhakkikinin, kavlidir. Bu kavle göre ise emsali ehl-i bid'at gibi hâriciler de tekfir edilmezler, Maamafih ulemadan bazıları haricîlerin tekfirinde ısrar etmektedir. Çünkü hâriciler hakikaten din-i islâmm —hâşa— bâtıl olduğuna inanmakda ve son derece çürük ve fasid bir takım delillerle islâmiyeti küfür saymaktadır.
4 - Din kardeşine kâfir demek âkibet kendini küfre götürür; çünkü, günahlar küfrün postasıdır derler. Bu sözü çok diline dolayanın âkibeti küfür olacağından korkulur. Hadisin sonunda: «Eğer (o kimse) dediği gibi ise ne a'lâ. Aksi takdirde sözü kendi aleyhine döner.» buyu-rulması, keza Ebu Avâne 'nin rivayetinde : «Eğer dediği gibi ise ne a'lâ! Aksi takdirde kendisi küfre döner.» denilmesi bu vechi te'yid" eder.
Bir rivâyctde: «Bir kimse din kardeşine; «ey kâfir» derse ikisinden birine küfür vâcib- olur.» buyurulmuştur.
5 - Hadisin ma'nası; tekfiri kendisine döner demektir. Yanî dönen küfür değil, tekfirdir. Zira dîn kardeşini kâfir sayması kendini tekfir etmek gibidir.
Ancak ulemanın bu te'villeri, kâfir diyen şahıs sözünü tefsir etmediğine göredir. Şayed tekfirinin sebebini izah ederse günahkâr değil, ma'zur olur. Nitekim asr-ı seâdetde Hâtıb b. Beltea (Radiyallahu anh) Mekke müşriklerine mektup yazarak İslâm ordusunun ahvâlini bildirmek istediği zaman Ömer (Radiyallahu anh) kendisine münafık demiş; fakat bu sözü, müşriklere mektup yazmakla hakikaten münafık oldu zannıyla söylediği için ma'zur sayılmıştır; Söylediği sözün hükmünü veya kâfir dediği şahsın hâlini bilmeyen de Allahu a'lem ma'zur olur. Buhâ ri 'de bu hususa dair bir bâb vardır.

27 - Bile Bile Babasını İnkar Eden Kimsenin İman Halini Beyan Babı

112 — (61) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdüs-samed b. Abdîl vâris rivayet etti. (Dedi ki): Bize baham rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin el-Muallim, îbni Eüreyde'den,[373] o da Yahya b. Ya'mer'den, o da Ebu'l-Esved'den, [374] o da Ebû Zerr'den,[375] o da Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) 'den şöyle buyururken işitmiş olmak üzere rivayet etti:
«Bile bile babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eden hiç bir adam yoktur ki, küfretmiş olmasın. Her kim kendinin olmayan bir şeyi (Benim diye] iddia ederse o kimse bizden değildir. O, cehennemde oturacağı yere hazır olsun! ve her kirn bir kimseyi kâfir dîye çağırır veya düşman olmadığı halde Ona Allah'ın düşmanı derse, sözü kendi sleyhine döner.»
Hadis nıuttefekun aleyhtir. Buhâri onu «Kitâbü'l-Menâkibj» de rivayet etmiştir.
«Hiç bir adam» dan murâd; erkek olsun kadın olsun her insandı Babadan başkasına intisâb, ancak bilerek yapılırsa günah olur; bilmeyerek yapılırsa günahı yoktur. Onun için hadis-i şerifde «Bile şile» diye kaydolunmuştur.
«Küfretmiş olmasın» cümlesi iki suretle teVil edilmiştir :
1-Hadis, bilerek başkasının çocuğu olduğunu iddia etmeyi helâl itikâd eden hakkındadır. Böylesi meşru'un zıddmı helâl i'tikad ettiği için Al1ah'a küfretmiş olur.
2 - Başkasına intisabı helâl i'tikad etmeyen hakkında bu söz küfran-ı ni'met ma'nasmadır; ve söyleyen hakkında ağır şekilde men' ve zecir teşkil eder. Yani bilerek babasından başkasını babamdır diye iddia eden kimse A11ah
'a ve babasına karşı küfran-ı ni'met etmiş olur.
Kendinin olmayan bir şeyi benimdir diye iddiaya gelince: o şeye başkasının hakkı taallûk etsin etmesin mutlak surette ona sahip çıkmak haramdır. Hattâ Nevevî'nin beyânına göre hâkim senindir diye hük-metse bile helâl değildir. Yalnız imam Ebu Hanîfe Jye göre helâl olur. Kendinin olmayan şeyden murad; şer'an hak etmediği şeydir. Resu1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Bizden değildir.» buyurması, bizim güzel yolumuzda değildir ma'nasmadır. Nitekim bir babanın oğluna; «Benden değilsin» demesi de bu ma'nayadır.
bu cümle: «Cehennemdeki yerini boylasın» yahud: «Orada kendine bir yer hazırlasın» ma'nasmadır. Yani cümle yâ duâ yahud emir lâfziyle haberdir ki, münasib olan da budur. Ve «Onun cezası budur; fcelki ceza görür belki de affolunur. Yahud tevbe-ye muvaffak olur da günahı sakıt olur.» demektir. Hadisin bu ikinci cümlesinde dahi bilerek iddia şarttır. Çünkü günah ve tehdid bir şeyi bilerek yapan kimseye terettüb eder. Sonra buradaki hüküm âhirete aiddir. Dünyevî hükmüne gelince: Ulemadan bir cemaata göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se//em)'in üzerinden yalan uyduran kimsenin tevbesi kabul edilmez. Hz. Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî ile imam Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekir es-Sayrafî ve Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî de ayni hükme kaildirler.

Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Nesebi (soyu) belli olan bir kimsenin soyunu inkâr ederek başka bir! babanın çocuğu olduğunu iddiaya kalkışması haramdır.
2- Kişinin gerek isbât, gerekse nefi yönünden irtikâb ettiği suç hakkında bir şey diyebilmek için o suçu bilerek işlemiş olması icâbeder.
3- Günahlardan şiddetle men'etmek maksadiyle onlara küfür demek caizdir.

113 — (62) -Bana Hârûn b. Said [376] el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki):
Bize İbni Vehb [377] rivayet eyledi. Dedi ki: Bana Amr, [378] Ca'fer h. Rabia'dan, o da Irak b. Mâlik'den [379] naklen haher verdi ki, Irak Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Babalarınızı inkâr etmeyin. Zira her kim babasını inkâr ederse bu (yaptığı) küfürdür.» buyurdular.

114 — (63) -Bana Anıru'n - Nâjtıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeym b. Beşir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâüd[380] Ebû Osman [381] dan naklen haber verdi. Demiş ki: Ziyada neseb iddia olunduğu zaman Ebû Bekre'ye[382] rastladım; ve kendisine dedim ki: Bu yaptığınız nedir? Ben Sa'dü'bnü Ebî Vakkas'i şöyle derken işittim: Kulaklarım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem): «Her kim isiâmda, babası olmadığını bildiği halde babasından başkasını baba iddia ederse ona cennet haramdır» buyururken işitti. Bunun üzerine Ebû Bekre : Evet onu ben de Resülûllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, dedi.
Bu iki rivayetten birincinin şerhi ondan önceki hadisde geçti. İkinciye gelince : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in burada; «Ona cennet haramdır.» buyurması yukarıda geçtiği veçhile iki şekilde te'vil edilmiştir:
1 -Bu söz babasından başkasına intisabı helâl i'tikad eden hakkındadır.
2 -Boylesinin cezası, ehl-i necat olanlar cennete girerken doğrudan doğruya cennete girememektir. O ya cezasını çektikten sonra yahud da Allah Teâlâ 'nm affına mazhar olarak ceza görmeksizin bilâhare cennete girecektir.
«Cennet haramdır.» ta'birinden murad: cennet memnu'dur, demektir.
«Babasına intisabı terk etti; onu inkâr etti» demektir. Rağbet fi'li «an» edatiyle kullanılırsa terk etmek, yüz çevirmek manâsına gelir, «fi» edatiyle ise istek ve rağbet göstermek demektir.
İkinci rivayette zikri geçen Ziyâd, bazen Ziyadü'bnü Ebih bâzan da Ziyadü'bnü Ümmih diye anılan fakat daha ziyâde Ziyâd b. Ebî Süf yan diye meşk ir olan zattır ki, Ebû Bekre 'nin anne bir kardeşidir. Babası belli değildir. Ebû Süf yan 'in gayr-i meşru oğlu olduğu söylenir. Evvelce Ziyâd b. Ubeyd es-Sakafi diye anılırdı.
Bilâhere Muaviy etü'bnü Ebî Süf yan, kardeşi olduğunu iddia ederek nesebini babası Ebû Süfyan'a ilhak etti. Böylelikle Ziyad vaktiyle Hz A1î (Radiyaiîahu anlı) tarafında iken Muâviye (Rahimehullah)hn yakınlarından oldu.
Edib, hatib ve dâhi bir zâttı. Ancak fazla şiddet gösteren bir devlet adamı idi. 35 hicrî tarihinde vefat etmiştir. Halk Muâviye 'nin bu işine çok içerlemişti. Ebû Bekre (Radiyaiîahu anh) kardeşinin hareketlerini beğenmediği için onunla alâkasını kesmiş; onunla ebediy-yen konuşmamaya yemin etmişdi. İhtimal Ebû Osman onun kardeşiyle konuşmadığını bilmediği için : «Bu yaptığınız nedir?» diye çıkış-mıştır. Yahud bu sözle Ziyad'm babasından başkasına intisabım kasd-ederek : «Kardeşinin şu yaptığı nedir? Ne çirkin ve cezası büyük bir iş yaptı: Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun bu yaptığını yapana cenneti haram kıldı» demek istemiştir. şekillerinde de rivayet edilmiştir. Nevevi bunların hepsinin doğru olduğunu söyler.

115 — (...) Bize Ebu Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Zckeriyyâ b. Ebî Zaide ile Ebû Muâviye[383] Âsım'dan, [384] o da Ebû Osman'dan, g da Sa'd [385] ile Ebû Bekre'den naklen her ikisinin
de: «Bu hadisi Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den kulaklarını işitti; kalbim belledi: Her kim babası olmadığını bildiği halde babasından başkasını (baba) iddia ederse ona cennet haramdır, buyuruyordu,» dediğini rivayet ettiler.

28 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in: «Müslümana Sövmek Fısktır; Onunla Çarpışmak İse Küfürdür» Hadisin Beyan Babı

116 — (64) Bize Muhammed b. Bekkâr b. er-Reyyân ile Avn b. Sellâm rivayet ettiler. Dediler ki i Bize Muhammed b. Talba[386] rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki); Bize Abdur-rahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân[387] rivayet etti. H.
Bize yine Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi kî): Bize Muhammed b. Ca'fer[388] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. Bunların hepsi Zübeyd'den,[389] o da Ebû Vâild'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dsn naklen rivayet ettiler. İbni Mes'ud şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müslümana söğmek fiskttr. Onunla çarpışmak ise küfürdür» buyurdular. Zübeyd demiş ki: «Bunun üzerine ben Ebû Vâile; Bunu Abdullah Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem /den naklen rivayet ederken ondan sen mi işittin?» dedim
«Evet» dedi. Amma Şu'be'nin hadisinde Zübeyd'in Vâile söylediği söz yoktur.
Hadis müttefekun. aleyhdir. Buhâri onu «Kitabü'1-İmân», «Ki-tabii'l-Edeb» ve «Kitabü'l-Fiten» de tahric ettiği gibi diğer hadis imamlarından Tirmizi, Nesâî, İbni Mâce, Ahmed b. Hanbe1 ve başkaları da rivayet etmişlerdir.
Sebb: lügatte söğmek ve bir kimsenin namusunu lekeleyecek şekilde konuşmaktır. Sibâb'da ayni ma'naya gelir. Bazıları bunun mufa'ale babından masdar olduğunu ve söğüşmek ma'nasına geldiğini, diğerleri sebb ma'nasma isim olduğunu söylerler. Îbrâhimü'l-Harbî sibâbın ma'naca sebbden daha şiddetli olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre sibâb bir kimse hakkında o kimsede bulunan bulunmayan bütün ayıbları söylemektir.
Fisk ve füsûk: lügatte hak yoldan ve tâatten çıkmaktır. Hatta fare, deliğinden çıktığı için ona bile araplar «Füveysika» derler.
Kıtâl'den murad, mukaateîe yâni çarpışma ve harbetmedir. Maamâ-fih muhasama yâni düşmanlık ma'nasma da kullanılmış olabilir; çünkü-arapiar muhasamaya da mukaateîe derler.
Hadistfen murad: Bir müslümana haksız yere sÖğüp saymak bilicma' haramdır. Bu işi yapan fâsiktir. Cezası te'dib olunmaktır. Haksız yere müslümanla kavga ve çarpışma yapan ise ehl-i hakk müslümanlara göre dinden çıkmak ma'nasma küfretmiş olmaz. Ancak müslümanla harbct-menin helâl olduğuna inanırsa o zaman dinden çıkar. Fakat mesele yine de ihtilaflıdır.
1 - İbni Battal'a göre buradaki küfürden murâd; müslüman-larin haklarına kargı küfrânda bulunmaktır. Çünkü, Allah müslü-manları kardeş yapmış; dargınlarının aralarım bulmayı emretti; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) dahi mü'minlerin birbirleriyle kavga edip-küsüşmelerini yasak etmiş; bunu yapanların din kardeşinin hakkına küfran ettiğini haber vermiştir.
Küfrân: bir ni'meti örtmek, gizlemek ve inkâr etmektir.

2 - Bazılarıma göre burada müsîümanla çarpışmaya mecazen küfür denilmiştir. Zira müslümanla çarpışmak kâfirin şanmdandır. Binaenaleyh müslümanla çarpışan müsîüman bu hususda kâfire benzetilmiştir.
3 - Bir takımları: «Buradaki küfürden murâd, lügavî küfürdür» derler. Lügatte küfür: örtmek, gizlemek ma'nasma gelir. Bir müslümanm müsîüman üzerindeki hakkı, ona yardımda bulunmak, ezâ ve cefâ etmemektir. Onunla çarpışan ise onun bu hakkını Örtbas ediyor gizliyor demektir.
4 - Kirmânî 'ye göre küfürden murâd ya küfre vardırır ma'na-smadır; yahud kâfirlerin fi'li gibi demektir.
5 - Hâttâbi 'ye göre ise buradaki küfürden murâd : A11ah'a küfürdür. Çünkü hadis, hiç sebebsiz ve te'vil de etmeden müslümanla çarpışmayı helâl i'tikad eden hakkındadır. Te'vil ederse kâfir veya fâsık sayılmaz. Nitekim te'vil ederek hükümdar aleyhine kıyam eden bâğiler de tekfir edilmezler.
Burada şöyle bir suâl vârid olabilir; söğmekle çarpışmanın ikisinin de failleri fıska nisbet edilir fakat tekfir olunmaz. O halde neden söğme-ye karşı füsûk denilmiş de çarpışma hakkında küfür ta'birî kullanılmıştır? Bu suâlin cevâbı şudur ;
Çarpışma daha ağırdır; yahud çarpışma kâfirlerin ahlâkına daha [çok benzediği için onun hakkında küfür tâbiri kullanılmıştır.

117 — (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbni'l-Müsennâ, Muham-med b. Ca'fer'den[390] o da Şu'be'den, o da Mansur'dan[391], naklen rivayet etti. H.
Yine bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân[392] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, A'nıeş'den rivayet etti, Mansur ile A'meş'in ikisi de Ebû Vâil'den, o da Abdullah'tan,[393] o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selle/n) 'den (yukarıki) hadisin mislini rivayet ettiler.

29 - Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'ün: «Benden Sonra Dönüp Birbirinizin Boyunlarını Vuran Kafirler Olmayın» Hadislerin Ma'nasını Beyan Babı

118 — (65) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Muhammed b. el-Müsennâ ve İbni Beşşar[394] hep birden Muhammed b. Ca'fer'den [395], o da' Şu-be*den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize babam rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Şu'be Alî b. Müdrikeder [396],
0 da ceddi Cerir'den[397] naklen rivayet eden Ebû Zür'adan[398] dinlemiş olarak tahdis eyledi. Cerir şöj "e demiş: Bana Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selletn) Haccetü'I-Vedâ'da: «Şu insanları sustur!» dedi. Bunun arkasından şöyle buyurdular: «Benden sonra dönüp bir birinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayın!»
Bu hadis-i şerif Haccetü'l-Vedâ'daki hutbeden bir parçadır. Resu1ü11ah (SaMlahü Aleyhi ve Sellenı)'in Hz. Cerir'e: «Şu insanları sustur!» diye emretmesi, orada bulunanlara pek mühim beyanatta bulunacağı içindir. Nitekim öyle de olmuştur. Bu hacca Haccetü'1-vedâ' denilmesi, Fahr-i Kâinat (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz orada ashabı ile vedâ'laştığı içindir. Veda' hutbesi meşhurdur. ResuIüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bu hutbede ashab-ı kiramma dinlerini ta'Hm buyurmuş; ve şeriatının orada bulunmayanlara da tebliğini vasiyet etmiştir.
«Benden sonra dönüp bir birinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayın!» hadisinin ma'riası hususunda sekiz kavil vardır :
1 - Müslümanların birbirlerini öldürmelerini helâl i'tikad etmek küfürdür. Meğer ki te'vil ile ola.
2- Hadisden murad: Küfrün hakikati değil, küfran-ı ni'metdir. Yani bir birinizi vurarak nankörlük etmeyin demektir.
3 - Birbirinizi vurmanız sizi küfre götürür.
4 - Bu iş kâfirlerin işi gibi çirkin bir iştir.
5 - Hadisden murad küfrün hakikatidir. Ya'ni : «Küfretmeyin, müsiüman kalmakta devam edin! demektir.
6 - Hattâî ile diğer bazı ulemânın rivayetlerine göre kâfirlerden murâd; silâh kuşananlardır. Çünkü arapçada silâh kuşanana kâfir denir. Bunu Ezherî «Tehzibivl-lüga» adlı eserinde beyân etmiştir.
7 - Hattâbî 'ye göre ma'na : «Birbirinizi tekfir etmeyin sonra birbirinizi öldürmeyi de helâl addetmeye başlarsınız» demektir.
8- Küfürden murâd örtmektir. Yani benden sonra dönüp hakkı ört bas etmeyin; gizlemeyin demektir, imâm Nevevi bu kavillerin içinden en ziyâde dördüncüyü beğenmekte ve Kaadi Iyaz'mda ayni kavli ihtiyar ettiğini söylemektedir.
Kaadi lyaz (Rahimehullah). hadisdeki: «
ba'zı âlimlerin şeklinde zaptettiklerini nakletmiş; fakat
bunun ma'nayı çıkmaza sokmak olduğunu söylemiştir. Ebul-Beka el-Ukberî dahi mezkûr f i'lin ancak bir şart takdiriyle meczum okunabileceğini, yânî cümleyi:
«Eğer dönerseniz bir birinizin boyunlarını vurursunuz» şekline sokmakla bunun mümkün olabileceğini söylemiştir. Fiil meczum okunursa mukadder emrin cevabı olur. Merfu' okunduğu takdirde cümle isti'nâfiyye veya hâl olur. Ulemâdan bazılarına göre fi'li meczum okuyan ma'nayı küfürle te'vil etmiş olur. Merfu okuyan ise onu yukarıya ta'lik etmediği için cümle ya hâl yahud müste'nef olur.
Resulü İlah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «Benden sonra dönüp kâfir olmayın» buyurması bazı ulemâya göre : «Ben şuradan ayrıldıktan sonra» ma'nasmadır. O gün kurban bayramı olduğu için Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Mina'da bulunuyorlardı. Ya-' hud Efendimiz (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bu irtidâd işinin kendi hayâtında olmayacağını bilmiş de vefatından sonrası için ashabını nehyetmiştir.
Hâriciler bu hadisle istidlal ederek büyük günâh işleyen kimsenin dinden çıkıp kâfir olduğunu iddia ederler. Derler ki: «Bu hadisin mâ'nâsı: «Benden sonra birbirinizi öldürme sebebiyle küfretmeyin!» demektir. Haksız yere insan öldürmek büyük günahtır. Şu halde nass-x hadisden anlaşılıyor ki büyük günah işleyen kâfir olurmuş.»
Buradaki küfürden muradın ne olduğunu tayin babında ulemanın neler söylediğini az evvel sekiz madde halinde sıraladığımız düşünülürse hâricilere verilecek cevap kendiliğinden ortaya çıkar.
îcma-i ümmeti delil olarak kabul etmeyen ehl-i bid'at da bu hadisle istidlal ederler. Ve : «Bu ümmeti küfürden nehiy etmek, onun küfür edebileceğine delildir. Çünkü küfretmesi imkânsız olaydı ondan nehyedilmez-di. Bu suretle ümmetin küfür üzerine ittifak etmesi mümkün olunca icti-hadda hatâ üzerine ittifak etmesi evleviyetle mümkün ve caiz olur.» derler.
Ehl-i bid'atm bu istidlali doğru değildir. Çünkü teklifin şartı, fi'lin hadd-i zâtında mümkün olmasıdır. Haricî bir sebeble o fi'lin imkân haricinde kalması onun teklif olunmasına mâni' değildir.
İşte ümmetin hatâ üzerine içtimâi haddi zâtında mümkün fakat Sâri' Hazretlerinin olmayacağını haber vermesiyle imkânsızlığı anlaşılmıştır. Hadd-i zâtında mümkün olup da başka bir sebeble imkân haricinde kalan bir-seyi teklif ise bilittifak caizdir. Teklif-i mâla

yutak yâni kulun gücü yetmeyeceği bir işi teklif caiz değildir diyenlere göre mümten'i olan teklif :hadd-i zatında imkânsız olan bir şeyin yapılmasını tekliftir.

119 - (66) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize ba-ibain [399] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Vâkıd b. Muhammed'den o da babasından [400] , o da İbni Ömer'den, o da Nebiy (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den duymuş olarak fcu hadisin mislini rivayet etti.

120 — (...) Bana Ebu Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Bekir b. Hallâd-ı Bahili[401] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhamiued b. Ca'fer[402] riviyet etti. (Dedi ki):Bize Şu'be, Vâkıd b. Muhammed b. Zeyd'den rivayet eilti. Vâkıd babasını Abdullah b. Ömer'den rivayet ederker işitmiş; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se'demj'den nakletmiş ki, Resulüllah (dallallahü Aleyhi ve. Selîem) Haccetü'1-Vedâ' da: «Vah size, yahud vay sîzin hâlinize! Benden sonra dönüp birbirinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayın!» buyurmuşlar.
Hadis müttefekun. aleyhdir. Buharı onu : «Kitâbü'I- Edeb», «Ki-tabü'l-Mcğazî», '«Kitâhü'l-Hudud», «Kitâbü'd-Diyât» ve «Kitabü'l Fiten» de tahric etmiştir.
«Vah size yahud vay size» ifâdesindeki şekli. Bedrüddin-i Aynî'nin beyanına göre râvi Muhammed b. Zey d'den yahud on-4an önceki râvidendir. Bu iki kelime arapçada çok defa yan yana da kul-lEmıhrlar. Telefuzîarı bir birine yakın olduğu için insanı kolayca şek ve şüpheye düşürebilirler.
Kaadî Ivez srapîan bir şeye şaştıkları veya acıdıkları zaman kullandığını söyler. İmam Sibeveyh: «Veyl: helâka duçar olan kimse hakkında kullanılır; Veyh ise açmayı ifâde eder...» demiştir. Yine Sibeveyh'in; «Veyh, helâka duçar olan bir kimseyi men'etmek için kullanılır.» dediği rivayet olunur. Sair ulema bu iki kelimenin helak için beddua makamında kullanılmayıp sâdece şaşma ve acıma bildirdiklerini söylemişlerdir Hz. Ömer (Radiyallahu onh) : «Veyh merhamet kelimesidir.» demiştir. Herevî ise : «Veyh hak etmediği bir belâya duçar olan kimseye acıma ve ta'ziye için, veyl de: hak ettiği bir belâya çarpan için acımadan söylenen sözlerdir.» diyor.
İbni Abbâs (Radiyallahu anh)'dan veyl'in meşakkat ma'nasma geldiği rivayet olunmuştur

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Ömer b. Muhammed[403]'in rivayetine göre babası [404] kendisine (Abdullah) İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yden işitmiş olmak üzere Şu'be'nin Vâkıd'dan rivayet ettiği hadisin mislini rivayet etmiş.

30 - Nesebe Dil Uzatmaya ve Ölüye Ağlamaya Küfür Adı Verilmesi Babı

121 — (67) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâvîye rivayet etti. H.
Bize İbnİ Nümeyr'de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize babam[405] ile Muhammed b. Ubeyd rivayet ettiler. Bunlar hepbirden A'meş'den, o da Ebû Salih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiler. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem):
«İnsanlarda iki haslet vardır ki, bu iki haslet onlarda küfürdür. Nesebe dil uzatmak ve ölüye feryad ederek ağlamak.» buyurdular.
Nesebe diî uzatmak, bir kimsenin babasından başkasına intisâb etmesi veya meşru' surette doğduğunu şüpheye düşürecek şekilde konuşmasıdır.
Niyâha : ölen bir kimsenin iyiliklerini sayarak feryatla ağlamaktır. Bu iki şeyin küfür sayılması dahi yukarıda görüldüğü gibi muhtelif şekillerde te'vil edilmiştir. Ezcümle:
1- Bazılarına gb're buradaki küfürden murad, bu iki şeyin küf-fann amellerinden ve cahiliyyet devri adetlerinden olmalarıdır. Nitekim Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) kadınlar kendisine beyat ederken ölüye feryad edip ağlamayacaklarına dair onlardan söz almış : «Ölenin arkasından yanakiarma vuran, ceplerini yırtan ve cahiliyet da'vasın-aa bulunan bizden değildir.» buyurmuştur. Bu hususta onbeş sahâbiden hadis rivayet edilmiştir. Aynî (Rahimehulloh) «Umdetü'l-Kaari» adlı Buhârî şerhinde bu zevatın isimlerini ve rivayet ettikleri hadisleri sıralamıştır. Biz, «et-Tavzih» sahibinin yaptığı gibi yalnız isimlerini saymakla iktifa edeceğiz.
Bu zevat: **1-** İbni Mes'ud, **2-** Ebû Mûsâ el-Eş'ari, **3-** Ma'kıl b. Mu-karrin, **4-** Ebû Mâlik el-Eş'ari, **5-** Ebû Hüreyre, **6-** İbni Abbâs, **7-** Mua-viye, **8-** Ebû Said-i Hudrî, **9-** Ebû Ümâme, **10-** Alî b. Ebî Tâlib, **11-** Câ-bir, **12-** Kays b. Âsim, **13-** Cünâdetü'bnü Mâlik, **14-** Üraraü, Atiyye, **15-** Ümmü Seleme (Radıyallahu Anhüm) hazeratıdır.
İslâmiyet istihza, gıybet ve kazif yani, namuslu kadınlara zina iftirası gibi şeyleri de yasak etti. Çünkü bunlar da cahiliyet devri amel-lerindendir. Resulüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) «Allah sizden cahiliyet kibrini, soy sop ile öğünmeyi kaldırmıştır.» buyurmuştur.
2 - Burada küfürden murad: Küfre müeddi olmaktır.
3 - Murad: Küfran-ı ni'mettir.
4 - Küfür kelimesi hakikî ma'nasında kullanılmıştır.
Ancak bu hüküm ta'n ile niyâhayı helâl i'tikad edenlere mahsustur.
Hadis-i şerif nesebe ta'n ile niyahanm haram olduğunu ağır bir lisanla ifâde ediyor.

31 - Kaçak Köleye Kafir Denilmesi Babı

122 — (68) Bize AK b. Hucr es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail (yâ'ni İbnî Uieyye), Mansûr b. Abdirrahman[406] dan, o da Şa'bîden, o da Cerir'[407] den naklen rivayet etti. Şa'bî Cerirî: «Her hangi bir köle sahiplerinden kaçarsa, onlara donünceye kadar küfretmiştir.» derken işitmiş. Mansur: «Vallahi bu hadis gerçekten Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den de rivayet olundu. Lâkin ben onun burada Basra'da benden rivayet edilmesini istemiyorum» demiş.
Hadisin diğer bir rivayetinde «Küfretmiştir» yerine:
«Zimmet» ondan beri olmuştur» denilmiştir. Bunun ma'nası: o kölenin zimmeti yoktur, demektir.
Zimmet: lügatte söz vermektir; zemmden alınmıştır. Sözünden dönen kimse zemmi hak ettiği için söz vermeye zimmet denilmiştir. Emân ve garanti ma'nalanna da geiır. İstılahda ise; bâzı ulemaya göre: bir vasıf olup insan onunla lehine ve aleyhine bir şey lâzım gelmesine ehil olur. Bir takımları onu vasıf değil zât olarak kabul etmiş ve : «Zimmet, ahd-u peymanı olan bir nefistir.» diye ta'rifde bulunmuşlardır. Çünkü insan bü-jtün fukahâya göre lehine ve aleyhine bir şey vâcib olmaya elverişli bir zimmete sahip olarak dünyaya gelir. Sair hayvanlar böyle değildir.
İbni Salâh: «Burada zimmet zimâm yani hürmet diye tefsir edilen zimmet de olabilir; Allahm zimmeti, Resulüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve

Sellem) 'in zimmeti yânı tekeffülü, emanet ve riâyeti kabilinden de olabilir. Bundan dolayıdır ki bir kaçak köle, sahibinin kendisini cezalandırmasından masundur. Zira kölenin kaçmasile zimmet (masuniyet) ortadan kalkmıştır.» diyor". Bittabi zimmeti kalmayınca harbî hükmüne girer ve kanı heder olur.
Hadîsin başka bir rivayetinde :
«Köle kaçtığı zaman sahiplerinin yanına dönünceye kadar hiç bir namazı kabul olunmaz.» buyurulmuştur.
Bu hadisi imam Mâziri ve ona tebean Kaadî Iyaz teVil etmişlerdir. Onlara göre namazın kabul edilmemesi, kaçmayı helâl i'ti-kad eden köleye mahsustur. Bu köle kâfirdir. Onun hiç bir namazı ve başka ibadeti kabul edilmez; zâten namazı zikretmekle sair ibâdetlere tenbih olunmuştur. Fakat Ebû Amr İbnî Salâh buna i'tiraz etmiş ve : «Bilâkis bu hüküm helâl i'tikad etmeyende de câridir. Hem namazın kabul edilmemesinden onun sahih olması da lâzım gelmez; kaçak kölenin namazı sahih lâkin makbul değildir. Kabul edilmediğini bu ha-disden anlıyoruz. Çünkü ma'sıyetle birlikte kılınmıştır. Namazın sahih olması ise sıhhatim istilzam eden şartları ve erkânı bulunduğundandır. Burada hiç bir tenakuz da yoktur. Namazın kabul edilmemesinin eseri sevabsız kalmasında, sahih oluşunun eseri ise; kaza lâzım gelmemesinde ve bir de namazı terk edenler gibi cezalandırılmamasında kendini gösterir» demiştir. Ona göre te'vile hacet yoktur.
Hadisde kaçak köle hakkında «küfretmişîir.» denilmesi biraz yukarıda gördüğümüz sekiz şekilde te'vil edilir.
Mansur'unbu hadisi Şa'bî tarikile Cerir'e mevkuf olarak rivayet etmesi, sonra onun Peygamber(Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e merfu' olduğunu yeminle bildirerek : «lâkin ben onun burada Basra'da benden rivayet edilmesini istemiyorum.» demesi o zaman Basra, hâriciler ve mu'tezile taifeleriyle dolu olduğu içindir. Mezkûr taifeler günah işleyenlerin ebediyyen cehennemde kalacaklarına kail hattâ Hâriciler küfrüne hükmettikleri cihetle Mansur kaçak kölenin de küfrüne hükmedeceklerinden korkmuştur.
Bu bid'at taifelerinin bâtıl mezheplerine sırası geldikçe kitabımızın bir çok yerlerinde lâzım gelen cevaplar verilecektir.

123 — (69) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafe b. Gıyâs, Dâvûd'dan[408] o da Şa'bi'den, o da Cerir'den naklen rivayet eyledi. Cerir şöyle demiş: ResulüUah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her hangi bir köle kaçarsa zimmet ondan berî olmuştur.» buyurdular.
Zimmetin beri olmasının ma'nası o kimsenin emniyeti babında îs-lâmiyetçe verilen ahd-u peyman kalkmıştır. Artık, o şahıs bir harbîden farksızdır; mâsun değildir demek olduğu yukariki hadisin şerhinde görüldü.

124 — (70) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, [409] Muğira' [410] dan, o da Şabi'den naklen haberverdi. Demiş ki: Cerir b. Abdillâh Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen onun: *cBir köle kaçtımı onun hiç bir namazı kabul edilmez.» buyurduğunu rivayet ederdi.
Bundan muradın ne olduğu yukariki rivayette görüldü. Şunu da ilâve edelim ki; ekseri Şafiî âlimlerine göre; gasbedilen bir yerde kılman namaz sahihtir; yalmz sevabı yoktur. Bazıları, bu namaz sahih değildir demişlerdir. Hanefi âlimlere göre gasbedilen yerde namaz kılmak mekruhtur.

32 - Yıldızın Doğup Batmasile Yağmura Kavuştuk Diyenin Küfrünü Beyan Babı

125 — (71) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Bana Salih b. Keysan'dan gelen, onun da Ubeydulîah b. Abdillâh b. Utbe'den, onun da Zeyd b. Hâlid-i Cühenî'den[411] naklen rivayet ettiği bir hadisi Bîâlik'e [412] okudum. Zeyd şöyle demiş: Eesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiyede bize sabah namazını geceleyin yağan yağmurdan sonra kıldırdı. «Namazdan çıkınca cemaata karşı döndü ve: Rabbınız ne buyurdu bilirmS-siniz?» diye sordu. Cemaat — Allah ve Resulü bilir; dediler. (SaHallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah: kullarımdan bazısı bana mü'min, bazısı da kâfir olarak sabahladı. Kim; Allanın fadlu rahmetîle yağmura kavuştuk dedi ise, işte o bana imân, yıldıza küfretmiştir. Kim, filân ve filân yıldızın doğması veya batmasile yağmura kavuştuk dedi ise; o da bana küfür, yıldıza imân etmiştir, buyurdu.» dedi.
Hadis müttefckun aleyhdir. Onu Buhâri: «Kîtâbü's-Sâlat» ile
«Kitâbü'l- Meğâzi» de ve : «İstiska» babında, Sünen sahiplerinden Ebû Davud «Tıb» da. Nesâî de «Kitâbü's-Sâlat» da tahric etmişlerdir Bu hadis-i şerif, kudsi hadislerden biridir. Onun için zamirleri Allah'a râc'idir.
Resulülîah (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'in: «Bilirmisiniz?» diye istifhamla söze başlaması, tenbih içindir. Hatta Nesâî'nin rivayetinde: «işitmediniz mi Rabbiniz bu akşam ne buyurdu?» demiştir.
Mevzu-i bahis sabah namazı Hudeybiye'de kılınmıştır. Nitekim Buhârî 'nin rivayetinde sarahaten zikredilmiştir. Hudeybiye Mekkeye yakın bir köydür. Müşrikler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i oradan geri çevirmiş; Beytullahı ziyaretine müsaade etmemişlerdi.
Kur'an-ı Kerîmde zikri geçen «Ağaç altındaki beyât-î ridvân» orada olmuştur.
Hudeybiye kelimesi meşhur ve muhtar olan kavle göre (ya) nin tahfifile Hudeybiye şeklinde okunur, İmam Safi ile lügat ulemasının ve bazı eh-li hadisin kavilleri budur, imam Kısai ile İbni Vehb ve ekser-i muhaddisîne göre (yâ) nin şeddesile Hudeybiyye oku-Ci'râne 'nin (râ) sı üzerinde de ayni şekilde ihtilâf olunmuştur.
Hadîsin ma'nası hususunda ulemâ iki kavil üzerine ihtilâf etmişlernur. dir.
Birinci kavle göre : filân yıldızın doğması veya batmasüe yağmura kavuştuk demek Allah'a küfürdür. Bu söz, sahibini dinden çıkarır; yalnız bu hüküm yıldızın yağmur yağdıracağına inanan kimselere mahsus-tuı. Nitekim câhiliyyet devrinde böyle i'tikad edilirdi. Buna inanan bir kimsenin kâfir olduğunda şüphe yoktur, Cumhûr-u ulemanın kavli bu olduğu gibi hadîsin zahirinden anlaşılan ma'nâ da budur. Şu hâlde yağmuru Allah Teâlâ yağdırdığına, yıldızın doğması veya batması ona ancak âdi bir alâmet olduğuna inanmak şartile bu sözü söylemek küfrü icâbet-mez. Çünkü : Bize filân vakit yağmur verildi, ma'nasma gelir. Maamafih esah olan kavle göre böyle demek yine de kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur. Kerahete sebeb, ayni sözün bâzan küfür için bazen da başka ma'-nada kullanılması ve bu suretle söylenene su-i zann edilmesi; bir de avni sözün câhiliyyet devrinin ve onların yolundan gidenlerin şiarı olmasıdır.
İkinci kavle göre: Küfürden murâd: Allanın ni'metlerine karşı küf-randa bulunmaktır. Bu ma'na, yıldızın yağmur yağdırdığına inanmayana göredir. Babımız hadislerinin en sonuncusuda: «İnsanlardan bazısı şükrederek, bazısı da küfranda bulunarak sabahladı.» buyurulması, keza ondan evvelki rivayette: «Allah gök yüzünden hiç bir bereket indirmemiştir ki, insanlardan bâzısı o berekete küfrând» bulunmasın.» denilmiş olması bu te'vili te'yid eder.
Nev': aslında yıldız demek değildir. Bu kelime : yıldız battı ve kayboldu ma'nasına masdardır. Bazıları, yıldız doğdu ma'nasma geldiğini söylemişlerdir. Çünkü ayın menzilleri diye bilinen, bütün sene doğdukları yerler ma'lum yirmisekİz yıldızdan biri her onüç gecede bir garbda fecir zamanında batar; onun karşısında o saatte şarkda bir yıldız doğar-mış. Eğer yağmur yağarsa, câhiliyyet devri araplan bu

yağmuru, batan yıldıza —Esmaiye göre doğana— nisbet eder; yağmuru o yıldızın yağdırdığına inamrlarmış. Bazen faile masdar ismini vermek kabilinden mecazen yıldıza da nev' denilir.
Hattâbi 'ye göre yıldız demektir, E bû İshâk ez-Zeccâc . garpda batan yıldızlara enva', şarkda doğanlara da bevârih denildiğini söylüyor.
Bu babta «Tecrid tercemesinde de şu ma'lumat verilmektedir : [413]
«Nev'in cem'i enva'dır. Enva' ayın menzilleri ma'nasmadır. Aym men-zileri yirmi sekizdir. Ay her gece bunlardan bir menzilde bulunur. Bu menzillerden her biri o semâ sahasında bulunan yıldızlardan birinin ismile anılır.
1- Seretan, **2-** Butayn, **3**- Süreyya, **4-** Deberân, **5-** Hek'a, **6-** Hen'a, **7-** Zirâu'1-Esed, **8-** Nesre, **9-** Tarf, **10-** Cephe, **11-**.Zebra, **12-** Sarfe, **13 -** Avvâ', **14-** Simaku, **15-** A'zel, **16-** Gafer, **17-** Zubana, **18-** İklîl, **19-** Kalbu'l-akreb, **20**- Şevle, **21-** Nâim, **22-** Belde, **23-** Sa'd-u za-bih, **24-** Sa'd-u bûlâ', **25**- Sa'dü-s' Suûd, **26-** Sa'du'l-Ahbiye, **27-** Fer'u evvel, **28-** Fer-u' sâni, **29-** Batnu'1-Hût.
Bu isimleri alan. yıldızların daima ondördü geceleyin ufkun üstünde, diğer ondördü ufkun altındadır. Hangisi garp tarafından batarsa, rakib ismi verilen yıldız şark tarafından doğar. İlk ondört menzil şimal menzilleri, sonrakiler cenup menzilleridir.
Araplar bu yıldızlardan birinin fecir zamanında batmasile birlikde, rakîb olan yıldızın o saatte doğmasına nev'derler. Onun için lügat ulemâsının kimi yıldızın batmasına, k*/ni doğmasına, kimi de her ikisine birden nev' denildiğini söylerler. Bu nev'Ier bir biri arkasından onüçer gün fasıla ile battığında ve rakipleri doğduğunda o müddet zarfında yağmur, rüzgâr, soğuk, sıcak, bereket her ne olursa batan yıldıza izafe edilir; ve: filân şey filân yıldızın nev'inde vâki' oldu, derlerdi.
Yalnız cephenin batması ondört günde olur ki; bu hesaba1 göre yirmi sekiz nev'in batması 365 gün eder ve güneş senesi bununla sona erer. Envü* hesabına göre hangi yıldızdan başlanmışsa yeni güneş senesi de o yıldızdan başlamış olur; ta'bir-i aharla sene yirmisekiz kısma bölünüp . takriben her onüç gün zarfında vukua gelen cevvî hâdiseler, o günlerde hâkim addedilen yıldıza isnad edilirdi!»
Ebû Bekir İbnü'l-Arabi diyor ki: «Bu hadîsi İmam Mâlik «istiska» babına iki sebeble almıştır.
Birinci sebeb: Arapların yağmuru yıldızlardan beklemesidir. İşte Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Seliem) kalplerle yıldızlar arasındaki bu alâkayı kesmiştir.
İkinci sebeb: Hz. Ömer (Radiyallahu anh) zamanında kıtlık olmuştu. Ömer (Radiyallahu anh) Hz. Abbâs'a; «Ülker yıldızlarından kaçı kalmış?» diye sormuş. Abbas (Radiyallahu anh) : «Söylendiği ne göre yâ Emîre'l-mü'minîn! onlar ufuk il a yedi dane olarak goriinüyorlar-nıış.» demişti. Mezkûr yıldızlar kaybolur olmaz yağmur indi. Ömerle Ab-basa bakın ki, onlar bile Ülker yıldızlarını ve zamanı gelince onların batmasını beklemişlerdir.» İbnİ'l-Arâbî sözüne şöyle devam ediyor : «Şüphesiz ki yağmuru Allah'dan değilde — yıldız yaratmış olmak üzere — yıldızlardan bekleyen kimse kâfirdir. Allah'ın yıldızlara verdiği bir hâssad-dan dolayı yıldızlar yağmuru yaratır diye i'tikad eden de kâfirdir. Çünkü yaratmak ve emir vermek Allahdan başkasına caiz değildir. Nitekim Allah Teâlâ Hazretleri:
«Dikkat edin yaratmak ve emir ancak ona mahsustur. [414] buyurmuştur. Ama yıldızların doğup batmasını bekleyerek, Allah'ın âdeti budur diye onlardan yağmur bekleyene bir şey yoktur. Zira Allah Teâlâ bulutlara, rüzgâr ve yağmurlara bir takım menfaatlar tevdi etmiştir...»

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hükümdar veya kumandan bir meselenin bütün inceliklerini düşünsünler diye o meseleyi arkadaşlarına arzedebilir.
2 - Allah Teâlâ her şeye bir sebeb halk etmiştir. Hüküm o sebebe izafe olunur. Fakat hakikatta fail Allahu Zü'1-Celâldir.
3- Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Seliem) 'in vasıtasız olarak Allah'dan haber vermesi onun kadr-u şanının pek büyük olduğuna delâlet eder.
4 - Yağmur yağdırmayı Allah'dan başkasına nisbet etmek caiz değildir.

126 — (72) Bana Harmeletü'bnü Yahya ile Amr b. Sevvâd-i Âmiri [415] ve Muhammed b. Selemete'l-Muradı [416]rivayet ettiler. Murâdî dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb (Yunus) dan [417] rivayet etti. Diğer ikisi dediler ki: Bize İbni Vehb haber verdi: Dedi ki: Bana Yunus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bant^Jbeydullah b. Abdillâh b. Utbe rivayet etti kî, Ebû Hureyre şöyle demiş: Resulüllah (SallallahU Aleyhi ve Seliem):
«Görmediniz mi Rabbiniz ne buyurdu! Ben kullarıma hiç bir (yağmur) ni'met (i) ihsan etmemişîmdir ki, onlardan bir gurup o ni'mete küfrân etmesin. (Onu) yıldız (verdi); yıldız sayesinde (oldu) derler.
Bana Muhammedi b. Selemete'1-Muı-âdî rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Abdullah b. Vehb, Amru'bnü'l-Hâris'den rivayet etti. H.
Bana Amr b. Sevvâd da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb
haber verdi. (Dedi ki): Bize Anırubnü'I-Hâris haber verdi ki, Ehû Hü-reyrcnin âzadlısı Ebû Yûnus[418] kendisine Ebû Hureyreden o da Re-su\ül\ah (Saüallahü Aleyhi ve Seller») 'den naklen tahdis eylemiş. Buyurmuş-
lar ki:
«Allah gökten hiç bir (yağmur) bereket (i) indirmemiştir ki insanlardan bir fırka ona küfranda bulunmamış olsunlar. Allah yağmuru indirir; onlar yıldız şöyle yaptı; böyle etti derler. Muradî'nin hadisinde ise: «şu ve şu yıldız sayesinde...» ifâdesi vardır.

127 — (73) Bana Abbâs b. Abdilâzim [419] el-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Nadr b. Muhammed[420] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ikrime — ki İbni Ammıârdır— rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Zümeyl [421] rivayet etti. Dedi ki: Bana İbni Abbâs rivayet eyledi. Dedi ki : Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında halk yağmura kavuştu. Bunun üzerine "Sehiy^Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular.
İnsanlardan bâzısı şükrederek, bir takımı da küfrederek sabahladı. Bazıları: Bu, Allanın rahmetidir; dediler. Bazıları da gerçekten şu ve şu yıldızın nev'i doğru çıktı dediler.
İbni Abbas dedi ki :
— Bunun üzerine şu âyet indi: «Yıldızların düşüş yerlerine yemin ederim...» ve tâ: «rızkınızı behemehal tekzib etmeğe mi kalkıyorsunuz?» (Vakıa : 75 - 82) âyetine vardı.
Bundan Önceki iki rivayetin birinde yağmura nimet denilmiş; diğerinde bereket tâbiri kullanılmıştır. Mezkûr ta'birlerden bilumum nimetler kasdedilmemiştir.
Halkın bu tarzdaki konuşmaları eski bir âdet olup ihtimal o güne kadar sürüp gelmiştir, llaamafih hadisi duymazdan önceye aid olması da muhtemeldir.
E1-Ubbi İslâm feylesoflarından Fârabi ile İbni Sina'nm Aristo ya tâbi' olarak : «Birden yalnız bîr çıkar» faraziyesine kail olmalarını ehl-i

cahiliyyetin yıldıza yağmur isnadı kabilinden hezeyanlar diye vasıflandırmışlar. Bu feylesoflara göre: Allah Teâlâ vâ-cibü'l-vücud clunca, bir olması icâbeder. Bir olunca, ancak bir şey yaratması gerekir. Çünkü iki şey yaratmış olsa hadd-i zatında muhtelif iki şey rtibariîe yaratacaktır ki, bu ona vacib olan birliğe munâfi kesrettir. Binaenaleyh bir olan Allahdan ancak bir şey sadır olmuştur ki, o da akıldır. Sonra bu akıldan dört cevher, akl-i sâniden de dört cevher sâdır olmuş; derken bu tertib üzere ar. akıl, dokuz nefis ve dokuz felek meydana gelmiş. Sonra bu felekler harekete gelerek dört temel unsur denilen hava, su ateş ve toprak meydana gelmiş, daha sonra bu unsurlar hareket ederek gök kubbenin altındaki şu aîem-i kevn ve fesâd vûcud bulmuş...
E1-Übbînin beyanına göre feylesofların bu bâbtaki hezeyanları çoktur. Fakat müddeâîannı delil yolu ile isbât edecek hiç bir mesnedîeri yoktur. Delil hususunda sıkıştırılacak olurlarsa: «Böyle şeyler deil ile anlaşılmaz; bunlar ancak riyazatîa anlaşılır. Riyâzatı kim eyi yaparsa söylediklerimizi de o anlar...» derler.
Hadis-i şerifde bahsedilen âyetler Vakıa Sûresinin 75, 32 âyetleridir. Bunlar hakkında İbni Salâh şöyle demektedir : Murad-ı İlâhi bütün bu âyetlerin yıldızlar hakkında söylenenler için indiğini anlatmak değildir. Bu hususta inen yalnız «rızkınızı behemehal tekzib etmeğe mi kalkıyorsunuz?» âyet-i kelimesidir. Diğer âyetler başka şeyler hakkında nazil olmuştur. Ancak hepsi bir defada nâziî olduğu için hep birden zikredilmişlerdir. İbni Abbâs (Radiyallahu anh)*dan gelen rivayetlerin bâzılarında yalnız bu âyeti zikirle iktifa edilmiş olması da bunu gösterir. »
Âyetin tefsirine gelince : Ekseri müfessirler «buradaki nzıkdan mu-râd şükürdür.» diyorlar ki, Sultânü'l-Müfessirin İbni Abbas (Radiyaüahu anh) 'm kavli de budur. Bu takdirde ma'na şöyle -lur : «Şükredeceğiniz yerde, yağmuru yıMiza nisbet etmek sûretile tekzibe mi kalkışıyorsunuz?»
Ezher-î ile Ebû Alî Farisiye göre âyetten muzaf hazfedilmiştir. Mâna: «Rızkınızın şükrünü tekzihden ibaret mi yapıyorsunuz?» dernektir, Ha-san-ı Basrî'ye göre rızkın ma'nası nasibtir...
Mevakıu'n-nucümdan murad: ekser-i Müfesirine göre semâdaki yıldızların batmasıdır. Bazıları mevakı': doğdukları yerlerdir; demiş bir takımları da kıyamet gününde dağılıp saçılmaları ma'nasını vermişlerdir. Hatta nücumdan murad: Kur'an-ı Kerîmin nücûmudur diyenler vardır. Bu kavil İbni Abbâs (Radiyallahu anh)'dan mervidir. Kur'an'm nücûmu kısım kısım indirilmesi; mevâkîî de indirildiği zamanlardır. Mücâhid: «Me-vâkıu'n-nücum» Kur'an'ın muhkem âyetleridir.» demiştir.

33 - Ensar İle Ali Radiyallahu Anhümü Sevmanin Îmandan ve Îman Alametlerinden, Onlara Buğz Etmenin İse Nifal Alametlerinden Olduğuna Delil Babı

128 — (74) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Mehdi, Şu'beden, o da Abdullah b. Abdillâh b. Cebr'-den [422] naklen rivayet etti. Abdullah demiş ki; Enes-i şöyle derken işittim : Resulülla (SaHalîahü Aleyhi ve Selîem):
«Münafığın alâmeti Ensara buğzetmek, mü'minîn alâmeti ise Ensâri sevmektir.» buyurdular.

(...) - Bize Yahya b. Habîb el-Hârisi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâîid yâni İbnü'l-Hâris[423] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Abdullah b. Abdillâh'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti ki, Efendimiz (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ensari sevmek iman alâmeti, onlara buğzetmek ise nifak alâmetidir.» buyurmuşlar.

129 — (75) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. Dedi ki: Bana Muâı b. Mu âz rivayet eyledi. H.
Bana Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti: Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize babam[424] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Adiy b. Sabüt'den [425] rivayet etti. Adiy demiş ki: Berâ'ı [426] Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Selîem)"den naklen onun Ensâr hakkında:
«Onları ancak mii'min olan sever; ve onlara ancak münafık oSan buğz-eder. Onları kim severse Allah da onu sever; kim buğzederse Allah da ona buğzeder.» buyurduğunu rivayet ederken işittim.
Şu'be demiş ki: «Adiy'ye:
— Bunu BerâMan mı işittin? dedim. «Bana anlattı.» dedi.

130 — (76) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâ-kub (yani İbni Abdirrahmân el-Kaarî)[427], Süheyl'den, [428] o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Kesulülîah
(SallaVahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allaha ve âhiret gününe iman eden hiç bir kimse Ensara buğz etmez.» buyurmuşlar.

__(77) Bize Osman b. Muhammed b. Ehî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Cerir [429] rivayet eyledi. H.
Bize Ebû Bekir İbni Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme[430] rivayet etti. Cerir ile Ebû Üsame her ikisi A'mcş'den, o da Ebû Sâlih'den, [431] o da Ebû Said'den [432] naklen rivayet ettiler. Ebû Said şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü A leyhi ve Seiiem) :
«Allaha ve âhiret gününe imân eden bir kimse Ensâra buğzetmez.» buyurdular.
Bu hadisi az farkla Buhârî ve Nesâi dahi tahric etmişlerdir. Bu hâ r i 'nin rivayetleri: «Kitabü'Mmân» «Kitabü's-Sahâbe» «Kitabü's-Şehâdât» «Kitabü'1-Edeb» ve «Kîtâbü'l-Vasâya» dadir.
Âyetin, alâmet ma'nasına geldiğini ve münafık hakkındaki kavilleri yukarıda görmüştük. Şimdi de bu hadislerin ma'nalannı görelim :
. Ensâr : nâsır'ın cem'idır. Nasîr'in cem'i olduğunu söyleyenler de vardır. Nasır! yardım eden demektir. Nasir'de öyledir; hattâ daha mubaleğa-lıdır. Medine'li Evs ve Hazrec kabileleri Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Selle m)'e pek büyük yardımlarda bulundukları için bu ismi onlara bizzat Resulü Zîşân (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) efendimiz vermiştir. Daha Önceleri her iki kabilenin büyük anneleri olan Kaylc'nin ismine izafetle bunlara Beni kay1e denilirmiş. Resulüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellemy'iYi tesmiyesinden sonra «Ensar» sözü kendilerine alem oldukdan maada çocuklarına, dost ve yardımcılarına da ensâr denilmiştir. Bazıları bu ismi onlara Allah Teâlâ'nın verdiğini söylerler.
Filhakika Ensar-ı kiram islâmın neşri ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i müdâfaa uğrunda pek büyük yardımlarda bulunmuşlardır. Hicret günlerinde ona ve Mekke'den gelen muhacir müslümanlara en güzel misafirperverlik örneğini onlar göstermiş; onları kendi aileleri efradından daha ileri tutmuş; bu uğurda mallarını ve canlarım feda etmişlerdir.
İslâm dinini meydana çıkarmak onu i'lâ etmek için her ta'rif ve tasvirin üstünde şehâmet ve fedâkârlıklar gösteren bu muhterem zevatı sevmek, kendilerine hürmet göstermek elbet de îmânın sıhhatma, İslâmiyet hususundaki sadâkata delâlet eder. Çur.kü onları sevmek

İslâmiyetin meydana çıkmasına ve kuvvet bulmasına sevinmek demektir, Ensar-ı kiramı bu yararlıklarından dolayı sevmeyerek kendilerine buğzetmek şüphesiz ki; nifak alâmetidir, Boyleleri zahiren müslüman görünseler bile; kalben kâfirdirler. Bu ma'naca buğuzda bulunmak yalnız ensar hakkında değil bütün ashab-ı kiram hakkında rr.ernnû'dur. Nitekim bundan sonra gelen Hz. Ali (Radiyallahu onlu hadîsinden de anlaşılacaktır. Bununla beraber ensâr-ı kiramın yinede bir hakk-ı tekaddümleri vardır.
Ensar ve diğer ashabdan biri hakkında bu ma'naya değil de başka bir cihetten muvakkaten bir adern-i muhabbet eseri göstermek nifaka alâmet değildir. Bu hususda Kurtubi şöyle demiştir :
«Amma bir kimse bu cihetten başka, arızi bir sebeble, meselâ bir maksada muhalefet ve bir zarar veya benzeri bir şeyden dolayı ashâbtan birine buğzederse bundan dolayı münafık ve kâfir olmaz. Ashâb arasında bir çok muhalefet ve muharebeler olmuştur. Bununla beraber hiç biri diğerinin nifakına hükmetmemiştir. Onların bu husustaki hâlleri ahkâm babında müctehidlerin hâlleri gibidir. Ya (bir kavle göre) hepsi hakka isabet etmiştir; denilir yahut (diğer bir kavle göre) isabet eden bir dâne-sidir. Fakat hatâ eden ma'zûr olur. Çünkü o re'yine ve zanmna göre muhataptır. İşte bunlardan birine maazallah bir şeyden dolayı buğzeden kimse âsî olur; tevbe etmesi gerekir...»
Burada bâzı sualler hatıra gelebilir. Şöyle ki;
1- Hadisin bütün rivayetlerinde göze çarpan «ensâr» kelimesi cem'i kıllettir. Cem'i kıllet 10 dan yukarıda kullanılmaz; halbu ki; ashab-i kırâm on değil binlerce idiler. Acaba kelime niçin kılk'te cemi'len-miştir...
Cevap : kılletle kesret ancak nekire olan cemilerde nazar-ı i'tibara alınır. Ma'rife cemi'lerde aralarında hiç bir fark yoktur.
2 - Hadîsin zahirine bakarak Ashab-ı kiramı sevmeyenlere kâfir diyecek miyiz?
Cevap : Hayır, demeyeceğiz. Çünkü böylesinde imanın yalnız alâmeti yoktur. Alâmetin bulunmaması ise gösterdiği şeyin de bulunmamasını icabetmez. Şöylede cevap verilebilir: Buradaki imandan murâd îmânın kemâlidir. Kemâli bulunmamakla imanın kendisinin de bulunmaması icâ-betmez.
3 - Ashaba buğzeden kimse kalbîle zarurât-ı diniyeyi tasdiketse bile yine münafık olur mu?
Cevap: Burada maksad: Ensar-ı kirama Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'m yardımcıları olduğu için buğzedenlerdir. Hem Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf'e buğzetmek hem de onun peygamberliğini tasdikde bulunmak mümkin değildir.

131 - (78) Bize Ebû Bekir İbni Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki' [433] ile Ebû Muâviye, [434] A'mesden rivayet ettiler. H.
Bize Yalıya b. Yahya dahî rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Adiy b. Sâbit'den, o da Zırr'den [435] naklen haber verdi. Zirr demiş ki: Aliy şunları söyledi:
«DâneyİY yaran ve insanı yaratan Allâha yemin ederim ki, beni raü'-mimjen başkasının sevmemesi ve munâfıkdan başkasının bana buğzetme-mesi ûmmî olan Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seltem) Jin bana kat-i bir ahdu peymamdır.»
Dâneyi yaratmaktan murad ondan nebat çıkararak büyütmektir.
Neşeme: însan demektir. Nefis ma'nasına olduğunu söyleyenler de vardır. Ezheri, nesemenin nefis ma'nasına geldiğini ve can taşıyan her hayvana neşeme denildiğini hikâye eder.
Ümmî: okuma yazma bilmeyen demektir. Resulüllah (SaÜatlahü Aleyhi ve Selîem) ümmî idiler. Onun bu hâli Peygamberliğine delâlet eden en büyük mucizelerinden biridir.
Hz. Aliyü'bnü Ebî Tâ1ib (Radiyalîahu anh)'m Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ne derece yakın akraba hatta onun damadı olduğunu, İslâmiyet uğurunda gösterdiği yararlıkları ve Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisini son derece severek takdir ettiğini bilen bir kimsenin onu bundan dolayı sevmesi imân ve İslâmının sıdkı-na delâlet eder. Yine bu sebepten ona buğzeden şüphesiz münafık olur. Diğer ashab-ı kiramı sevmenin veya onlara buğzetmenin hükmü de budur.

34 - Taatların Noksanlığı Sebebile İmanın Azalmasını ve Küfür Lafzının Hukuk ve Ni'mete Küfran Gibi Allahı İnkardan Başka Manada Kullanılabileceğini Beyan Babı

132 - (79) Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhâdr-i Mısrî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys[436] İbnü'l-Hâd'dan, [437] o da Abdullah b. Dinardan, o da Abdullah b. Ömer'den, o da Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmiş olmak üzere haber verdi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey kadınlar cemâli! sadaka verin! istiğfarı da.,çok yapın! çünkü ben ekseriyetle cehennemliklerin sizlerden olduğunu gördüm.» buyurmuşlar.
Bunun üzerine o kadınlardan aklı başında biri:
— Yâ Resulâllah! Aceb biz ne yapmışız ki cehennemliklerin ekserisi bizden olmuş? demiş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Çünkü siz çok lâ'net eder; kocalarınıza karşı küfran-ı nimette bulunursunuz. Akıl ve dîni noksan olanlardan hiç birinin akıllı bîr kimseye sizin kadar galebe çaldığını görmedim.» demiş. Kadın:
— Yâ Resulâllah! Akıl ve dinin noksanlığı nedir? diye sormuş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Akıl noksanlığına gelince: iki kadının şahidliği bir erkeğin şahidliğine muâdildir. İşte aklın noksanlığı budur. Kadın günlerce namaz kılmaz; ramazanda (bii müddet) oruç tutmaz. Dinîn noksanlığı da budur.» buyurmuşlar.
Bana bu hadisi Ehu't-Tâhir[438] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni rehb,[439] Bekir b. Mutlardan,[440] o da İbni'l-Had'dan naklen bu isnad-1a bu hadisin mislini haber verdi.

— (80) Bana Hasen b. Aliy el-Hulvânî ile Ebû Bekir b. İslıâk rivayet et-ttler, dediler ki: Bize İtmü Ebi Meryem rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muham-med b. Ca'fer haber verdi. Dedi ki: Bana Zeyd b. Eşlem[441] Iyâd b. Ab-dİiiâlı'daiî,[442] o da Ebû Said-i Hudrî'den, o da Nebiy (Sallallahü Aleyhi e Sellem)"den naklen haber verdi. H.
Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hücr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail —kî İbni Ca'ferdir— Amr b. Ebî Amr'dan[443] ü da el-Makburî'den [444] o da Ebû Hüreyre'den, o da Nebiy (SallallahU Aleyhi ve Sellem) 'den naklen, İbni Ömer'in Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Seliem) den naklen rivayet ettiği hadis ma'nâsında bir hadis rivayet etti.
Bu hadisi Müslim bir kaç yoldan rivayet ettiği gibi Buharı dahi : ilayız, Oruç, Bayram namazları bahislerinde; Nesaî Namaz bahsinde taline etmiştir. Onu İbni Mâce ile başkaları da rivayet etmişlerdir.
Buhâri'nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
bir kurban veya ramazan bayramı namazına giderken kadınlara rastlamış ve hadisde geçen sözleri kendilerine o zaman söylemiştir.
Ma'şer: cemaat demektir. Kav m. rant ve nefer kelimeleri de ayni ma'nâya gelirler. Buniarm müfredleri yoktur. Sa'1ebi : «Ma7şer kelimesi erkekler cemaatine mahsustur.» demişse de bu söz kabul edilmemiştir. Nevevî: «Ma'şer, bir şeyde ortak olan cemaattir.

Meselâ: insan bir ma'şer, cin ma'şer,'kadınlar ma'şer, şeytanlar marşerdir; cem'i : meâşir gelir.» diyor.
Ekseriyetle cehennemliklerin kadınlar olduğu Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellemj'e İsrâ gecesinde gösterilmiştir. Hâdiseyi anlatırken Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemy'm kadınlara hitabe: «sizi gördüm» demekten muradı muhatabı olan kadınlar değil, hemcinsleridir. Yâni ekseriyetle cehennemlikler sizin sınıftandır; demek istemiştir. Cennetlikler hakkında vârid olan bir hadisde : «Onların her birerlerinin ikişer karısı olacak...» buyurulmuştur.
Bu hadis, kadınların erkeklerden çok olacağına delâlet ederse de el-Übbi'nin beyanına göre; kadınların o gün erkeklerden çok olması her zaman onlardan fazla olmalarını istilzam etmez. Yahud : kadınlar cehennemde erkeklerden çoktur; bir erkeğe iki kadın verilmesi ise cehennemden çiktıkdan sonra olacaktır.» denilir. Maama'fih bir erkeğe verilen iki kadının hurilerden olması ihtimâli de vardır. Nitekim Teâlâ Hazretleri ehl-i cennet erkekleri hurilerle evlendireceğini va'detmiştir,
« f »ne sebeı^e ta'birindeki «bâ» sebep için «mâ» da istif hamiye
olarak kullanılmışlardır. İstifham için gelen «mâ» kelimesi mecrur olursa teleffuzu hafifletmek için sonundaki elifi hazfederek mimi meftuh okumak vâcib olur. gibi.
Fakat ayni kelime ism-i mevsul yahud mevsuf veya masdariyye olarak kullanılırsa elifi hazfedilmez.
Cezle : akıllı, fikirli demektir. İbni Düreyd'e göre cezâlet: akıl ve vakardır. Cezil: her şeyin büyüğü ve çoğudur. Eî-Übbi: «Kadının, korunmak maksadile yalnız —cehennemlik olmanın— sebebini sorması, onun cezâlletine delâlet eder.» demiştir.
Lâ'n: Lügatte hayırdan uzaklaştırmak, koğmak ve söğmek ma'nâsı-nadir. Lâ'net bundan alınma bir isimdir.
Her şeye lâ'net etmek arap kadınlarının âdeti îdi. Sonra bu âdet erkeklerine de geçmiş ve o derece şüyu' bulmuştu ki beğendikleri her şeyi lâ'netle anarlar; meselâ: «filân ne de şâirmiş Allah
lanet etsin!..» derlerdi. Hattâ İbni Düreyd'in kasidesini pek beğendikleri için onun hakkında da bu sözü söylemişler ve bu sebeble mezkûr kasideye «el-MeVûne» denilmiştir.
ı. Son nefesinde imanını kurtarıp kurtaramadığı bilinmeyen bir kimseye lâ'net etmek, ulemânın ittifâkile haramdır. Fakat İblis, Ebû Cehil ve Ebû. Leheb gibi akıbetleri nassan ma'lûm olan kâfirlere lâ'net caizdir. Çünkü kâfir olarak öldüğü veya öleceği nasla bildirilen kimse kat'î olarak Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmıştır; binâenaleyh ona lanet edene günah yoktur. Ta'yin etmemek şartıyla bir sıfatın sahibine îâ'net etmek, meselâ: zâlimler, kâfirler... demek caizdir.
Bu cümleden murâd: kadınların kocalarına karşı küfran-ı ni'mette bulunduklarım, onlardan gördükleri nimetleri azın-sadıklarını beyândır.
Aşîr: Koca demektir; muaşeretten alındığı için zevceye ve eşe dosta da aşîr denilir. Burada ondan murâd hassaten kocadır.
Hadisde kadınlara hıtâb umumîdir; yalnız mevcud olanlar orada bulunmayanlara tağlib edilmişlerdir.
Çok lâ'net etmekle küfrân-ı ni'met edenlerin cehennem azâbile teh-did olunmalarından bunların büyük günâh olduğu ma'nası çıkarılmıştır. Hatta Dâvudî: küfrân-i ni'met en büyük günahlardandır.» demiş-: tir. Ancak E1-Übbî lâ'netle küfrân arasında hüküm i'tibârile fark görmektedir. Ona göre küfran-i ni'met büyük günahtır; çünkü cezası cehennemdir. Lâ'n ise küçük günahlardandır. Zira hadisde onun çok yapıldığı beyân Duyurulmuştur; küçük günahlar ancak çok yapıldığı zaman büyük günaha inkılâb ederler.
Akıl: lügatte humkun zıddıdır. Asmaî 'ye göre masdar bir kelimedir. İbni Düreyd (ıkaal) den müştak olduğunu söylemiştir. Ikal devenin bacağını bağladıkları iptir; bu ip deveyi nasıl zabt ederse; akıl da insanı cehilden öylece koruduğu için ona bu isim verilmiştir. Ezherî 'nin «Tehzib» inde: «Akıllı kimse, nefsini habseden ve onu hevâ-sına tabî' olmaktan men' eyleyendir.» denilmiştir. Bazıları aklı: «Bir ga-rizedir ki, manî' bulunmadığı takdirde zaruriyâtı bilmek buna tâbi'dir.» diye ta'rif etmişlerdir. Akim; hilm, hicr, lüb, maht ve zihn gibi bir çok müteradifleri vardır. Aklın yeri bâzılarına göre dimağdır. İmam-ı A'zam'm kavli de budur. îmam Şafii ile diğer bir takım ulemaya göre aklın yeri kalbur. Bazıları: «Akim yeri dimağdır. Ancak onu kalp tedbir eder.» demişlerdir. Bundan dolayıdır ki: «Akıl bir cevherdir. Allah onu dimağda yaratmış; nurunu kalbe vermiştir; onun sayesinde mugayyebât vasıta ile mahsusât ise müşahede suretile anlaşılır.» denilmiştir.
Kelâm ulemâsına göre akıl, ilim demektir. Aklın daha başka ta'rifle-ri de vardır.
Lübb: Hâlis akıl demektir. Akılla lübb arasında umûm ve husus mutlak vardır. Her lübb akıldır; fakat her akıl lübb değildir. Kadınlar nercihetten erkeklerden noksan oldukları halde yine onlara galebe çalarlar. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) buna teaccüb etmiştir. Hz. Muâviye (Radiyaîlahu anh) 'in kadınlar hakkında : «Onlar iyi adamlara galebe çalarlar; kötü adamlar da onlara galebe çalarlar.» dediği rivayet olunur. Lisanımızda da : «Kadının fendi erkeği yendi.» denilir. İmam Gazâlî'nin rivayetine göre Said b. el-Müseyyeb 40 yaşına vardığı zaman bir gözü görmez olmuş. Bundan sonra 40 yıl yaşadığı ve yalnız evinden mescide giderken görüldüğü halde: «Nefsim için en ziyâde korkum kadınlardandır.» dermiş.
Maamafih bu hadisden murad; akıl ve dinleri noksan olduğu için kadınları zemmetmek değildir. Çünkü: noksanlık onların yaradılışları ik-tizasıdır. Onun zikredilmesi, kadınların fitnesine kapılmakdan bilhassa aklı başında, tedbirli erkekleri sakındırmak içindir. Zira; böyleleri kadınların fitnesine kapıhrlarsa onlar gibi akıl ve dinleri noksan; adaletleri sakıt olur. Artık başkalarîle birlikte dahî şehâdetleri kabul edilmez.
Nevevi diyor ki: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in, namaz ve orucu terk ettikleri için kadınları din noksanlığı ile vasıflandırmasının ma'nası rhüşkil görülüyorsa da hakikat halde müşkil değildir. Çünkü dîn, iman ve İslâm kelimeleri ayni ma'nâda müşterektir. Kimin ibâdeti çok olursa dîn ve imânı da artar. İbâdeti noksan olanın dini de noksanlaşır.» Fakat Buhâri şârihi Ayn î Nevevi'nin bu sözüne i'tiraz etmiş; ve: üç şeyin ma'nada müşterek olduğu iddiası müsellem değildir. Çünkü aralarında lügaten ve şer'an fark vardır. îmânı arttı veya azaldı demek, imanın zâtına değil, sıfatına râci'dır... demiştir.
Akıl ve dîn noksanlıığı bu hadisde bütün kadınlara âmm ve şâmil görünüyor. Halbuki Tirmiz! ile İmam Ahmed b. Hanbe1'in rivayet ettikleri Enes (Radiyaîlahu anh) hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem): «cihan kadınlarından dört dânesi sana kâfidir: Meryem binti İmrân, Fir'avnin karısı Âsiye, Hadice binti Huveylid ve Fâtime bin ti Muhammed.» buyurmuştur.
Bazıları bu iki hadisin arasını bulmak için: «Umum ifâde eden kadınlar hadisinden bazı ferdler hâriç kalmıştır; çünkü bunlar azdır.» demişlerdir. Aliâme Aynî bu cevabı beğenmemiş; ve: «Bu hususta doğru cevap şudur: Bir şeyin bütününe hükmetmek onun her ferdine hüküm sayılmayı istilzam etmez.» demiştir.
Nevevî dinde noksanlığın yalnız günah icâb eden şekle münhasır kalmadığını beyanla şunları söylemiştir : .
«Din noksanlığı bâzan günah icâb edecek şekilde olur. Özürsüz namazı terk etmek gibi. Bâzan günah icabetmeyecek şekilde olur. Bir özürden dolayı cuma namazını terk etmek gibi. Bâzan da mükellef iken olur. Hayızlı kadının namaz ve orucu terk etmesi gibi. Fakat bu kadın ma'zur olduğuna göre acaba hayız zamanında kazasız olarak terk ettiği namazlardan dolayı kendisine sevap verilir mi? Nitekim hastaya sevap verilir; ve sağlamken kıldığı nafile namazlar, hastalığında da kalmış gibi yazılır* denilirse cevap şudur: Hadisin zahirine göre bu kadına sevap yoktur. Aralarındaki farka gelince: Hasta o namazları devam niyeti ile kılardı ve kılmaya da ehil idi. Hayızlınm hâli öyle değildir. Onun niyeti, hayız zamanında namazı terk etmektir. Hem nasıl terketmesin ki, o halde namaz kılmak kendisin o zâten

haramdır.»
Aynî Nevevi 'nin bu son sözüne de i'tirâz etmiş-; ve : «haramı terk ettiğinden dolayı sevap verilmesi icâbeder.» demiştir.
Hasılı, dinde noksanlık, nisbi bir şeydir. Dîni bütün bir kimse kendimden daha mükemmel olana nisbetle nakıs savılır.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1 - Bu hadisde sadaka vermeye, hayırlı işlere, istiğfar ve sair tâatla-
ra teşvik vardır.
2 - Yapılan iyilikler kötülükleri yok eder. Nitekim bu bâbta âyet de vardır.
3 - Küfran-ı ni'met büyük günahlardandır.
4 - La'net dahi pek çirkin günahlardandır. Ancak büyük günah olduğuna hadisde delil yoktur.
5 - Allahı inkârdan başkasına, meselâ: Kocaya iyiliğe, ni'mete ve hak* ka karşı nankörlükte bulunmaya küfür denilebilir.
6 - İmam ziyade ve noksan kabul eder. (Aslı itabarı ile değil.)
7 - Hükümdar ve büyükler, ahâliye nasihat ederek onları kendilerine itaate teşvik edebilir. Ayrıca kadınlara da nasihat verilebilir.
8 - Talebe mualliminin ve tâbi1 metbu'unun ne söylediğini anlayamadığı zaman tekrar izahını istemesi caizdir.
9 - Ramazan a;ma sadece ramazan denilebilir.
10 - İki kadının şahidliği bir erkeğin şehâdetine muadildir.
11 - Bu hadis hayzın kadından namaz ve orucu iskat ettiğine nassan delildir.

35 – Namazı Terk Edene Kafir Adı Verilebileceğini Beyan Babı

133 — (81) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb[445] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâvîyc, [446]A'meş'den, o la Ebû Salih' [447] den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş. ResuîüIlah (SuUallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Ademoğlu secde ayetini okuyup secde ederse, şeytan ağhyarak uzaklaşır; ve der ki: Vay haline — Ebu Küreybin rivayetinde vay halime şeklindedir — Ademoğlu secde etmeye me'mur oldu ve hemen secde etti. Binaenaleyh cennet onundur. Ben de secde iie emrolundum; ama ben secdeden imtina' ettim. Bu sebeble cehennem de benimdir.»

— (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki' rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize A'ıneş bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti. Ancak o (Ben secdeden imtina1 ettim cümlesinin yerine); «Ben isyan ettim. Bu sebeble cehennem de benimdir.» dedi.
Bu hadisi Müslimden maada Ahmed b. Hanbel, İbni Mâce ve İbni Hibbân da rivayet etmişlerdir.
Nevevî'nin beyânına göre; Müslim 'in bu hadisle bundan sonrakini burada zikretmesi bâzı fiillerin terki hakikaten, bazılarının terki de ismen küfür olduğunu göstermek içindir. Burada şeytandan muradın İblis olduğu anlaşılıyor. Zira: «ben isyan ettim...» diyor. Secde emrine isyan ederek kâfir olan, İblistir. Nitekim Teâlâ Hazretleri bu bâbda: [448]
«Hani Meleklere: Âdem'e secde edin demiştik de melekler derhal secde
etmişler, yalnız İblis imtina' etmiş; büyüklenmişti. O zâten kâfirlerdendi...» buyurmuştur.
Cumhur-u müfessirine göre; buradaki küfürden murâd iblisin ilm-i ilahideki küfrüdür. Bâzıları: «secde etmediği için kâfir oldu.» demişlerdir.
Şeytanın ağlaması pişmanlığından değil hasedindendir. Çünkü, Adem oğlu onun cehennemlik olmasına sebeb olan şeyle cennete girmektedir. E1-Übbî' ve göre; İblisin ağlamasından murâd hakikat olabilir ve bu mümteni' değildir; zira İblis cisimdir. «Vay haline» ma'nasina gelen «yâ veylehu» sözü konuşmanın âdâbmdandır. Başkasından, kötü bir şey hikâye ederken mütekellim zamiri kullanmak icâb ederse kötülük kendine izafe edilmesin diye zamiri değiştirmek âdet olmuştur,
Sücûd : meyletmek; alnını yere koymak, huzü' ve boyan bükmek ma1-nâlanna gelir. Ancak meleklerin Hz. Âdem'e secde etmesi namaz secdesi gibi alınlarını yere koymakla değil tehiyye ve selâmlama secdesi idi. Bu secde eğilerek yapılmıştı.
Ulemâdan bâzılarına göre; tehiyye secdesi mubahtır. Hanefiler secde-i tilâvetin vâcib olduğuna bu hadisle istidlal etmişlerdir. Diğer mezheplere göre secde-i tilâvet sünnettir.

134 — (82) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmi ile Osman b. Ebî Şeybe ikisi de Cerir' [449] den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Cerîr, A'meş'-den o da Ebû Sûfyan'[450] dan naklen haber verdi. Demiş ki: Câbîri[451] şöyle derken işittim : Nebiy (SaUallahii Aleyhi ve Sellem)'i: «Gerçekden kişi ile şirk ve küfrün arasında (yalnız) namazı terk etmek vardır, n buyururken işittim.

(...) Bize Ebû Gassan el-Mismaî [452] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dahhâk b. Mahled, İbni Cüreyc'den[453] naklen rivayet etti. Demiş ki:
Bana Ebû-s'Zübeyr [454] haber verdi ki, Cabir b. AbdİUahı, şöyle derken işitmiş. Resuiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy)
«Kişi ile şirk ve küfrün arasında (yalnız) namazı terk etmek vardır.» buyururken işittim.
Müs1im'in bütün esas nüshalarında küfür kelimesi şirkin üzerine (vav) ile atfediîmiştir; ve ikisi de Allah'a küfretmek ma'nasmda kullanılmıştır. Fakat Ebû Avâne el-Esferâînî ile Ebû Nuaym el-Isbâhânî 'nin rivayetlerinde ayni kelimeler birbiri üzerine, yahud ma'nasma gelen (ev) ile atfolunmuşlardır. Bu takdirde ma'naları da değişiktir. Ve şirk: Allahı i'tiraf etmekle beraber putlara ve sair mahlukaata tapanlara itlak olunur; küfür ise, ondan daha umumi bir ma'nada kullanılmış olur. Filhakika mezkûr kelimelerin bu tarzda kullanıldıkları da vardır. «Kişi ile şirk arasında namazı terk etmek vardır» hadisinin manâsı : «Bir müslünıam küfürden meneden şey, namaz kılmasıdır; namazı bıraktı mı artık o kimse ile şirk arasında mâni' kalmaz; küfre girer.» demektir.
Gerçekten namazı terk eden kimse onun farz olduğunu inkâr ediyorsa; bütün ulemanın icmaı ile dinden çıkar. Yalnız yeni müslüman olup da henüz namazın farz olduğunu Öğrenecek kadar bir zaman rnüslümanlar arasında bulunamayan ma'zur sayılır. Farz olduğunu i'tikad etmekle beraber tenbelliğinden kılmıyorsa mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile Şafiî ve diğer bir çok ulemâya göre kâfir değil fâsık olur; ve tövbekar olması istenir. Şayet tevbe etmezse hadd-i şer'isi tatbik edilir ki, bu da kılıçla öldürülmektir.
Selef den bir cemaata göre; namazı terk eden alelıtlak kâfir olur. Bu kavil Hz. Alî (Radiyallahu «»/ıj'dan rivayet edilmiştir İmam Ahmed h. Hanbel 'den gelen iki rivayetten biri bu olduğu gibi Abdullah b. el-Mübarek ile İshâk b. Râhuye 'nin ve diğer bazı zevatın mezhebi de budur.
İmam-ı A'zam ile Küfe'îi âlimlere ve Şâfiiler-den Müzenî 'ye göre kâfir olmaz. Cezası da ölüm değil ta'zir ve namaz kılıncaya kadar

hapisdir.
Namaz kılmayanın küfrüne hükmedenler bu hadisin zâhirile ve bu meseleyi kelime-i tevhide kıyasla istidlal ederler. Öldürülmez diyenlerin delili: « ^J^ t^-^lVt],„. ^^\ ^ J^V » «Bir müslümanın kanı ancafc
üç şeyden birile helâl oiur...» hadisidir. Mezkûr hadisde namaz.zikredil memiştir.
Cumhur-u ulema namaz kılmayanın dindeki çıkmadığına : [455]
'Şüphesiz ki Allah kendisine şirk koşulmasmi affetmez. Amma bundan aşağısını dilediğine afveder...» âyet-i kerimesi ve «Allahdan başka ilâh voktur diyen cennete girecektir...» hadis-i şerifile istidlal etmişlerdir.
Katli lâzım geldiğine delilleri, Teâlâ Hazretlerinin :
«Eğer tevbe ederler de namazı kılarlar; zekâtı da verirlerse onları serbest bırakın.» âyeti kerimesile: «'insanlarla tâ AHahdan başka ilâh yoktur diyerek namazı kılıncaya, zekâtı verinceye kadar mukaateleye me'mur oldum...» hadisidir.
Cumhur : «Kul ile küfrün arasında (sadece) namazı terk etmek vardır.» diyen bu hadisi muhtelif şekillerde te'yil etmiş, ezcümle :
1 - Bundan murad : namazı terk eden kâfir gibi cezalandırılmayı
hak etmiştir ki, bu ceza katildir;
2 - Hadis, namazı terketmeyi helâl i'tikad eden hakkındadır;
3 - Namaz kılmamak kendisini küfre götürür;
4 - Namaz kılmayanın yaptığı bu iş kâfirlerin işidir; demişlerdir. Namazdan maada zekât, oruç, hacc, abdest ve gusuî gibi farzlardan birini terk eden hakkında ihtilâf vardır. İmam Ma1ik'e göre; bir kimse «abdest almam; oruç tutmam...» dese kendisinden tevbekâr olması is-.tenir; şayed tevbe etmezse öldürülür. «Zekât vermem» derse elinden zorla alınır. Vermezse mukaatele edilir. Fakat: «haccetmem.» derse buna mecbur edilmez; çünkü hacem samanı geniştir, İbni Habib ise : Bir kimse: bert abdest almam; yıkanmam; oruç tutmam; dese yahud zekâtla haccı terk etse kâfir olur.» demiştir ki, selefden bir cemâatin kavli de budur. Sair ulemâya göre; ibâdetin farzıyetini inkâr etmedikçe küfretmiş olmaz. Zira bu babda ashab-ı kiramın icmâı vardır.

36 - Allah Tealaya İmanın, Amellesin En Faziletlisi Olduğunu Beyan Babı

135 — (83) Bize Mansur,b. Ebî Müzâhim [456] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbrahim b. Sard [457] rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Ca'fer b. Ziyad[458] da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbrahim yâni İbni Sa'd, İbni Şihâb'dan, o da Said b. el-Müseyyeb'den o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şunları söylemiş : ResulUUaâh (Saliatlahii Aleyhi ve Sellem) 'e amellerin hangisinin daha faziletli olduğu soruldu.
«Allaha imandır.» buyurdular. Soran zat: Sonra nedir? dedi. Resulül-lah (Salhllahii Aleyhi ve Sellem):
«Allah yoİunda cihaddır.» buyurdular. Soran : Ondan sonra nedir9 dedi. Resuliîllah
«Hacc-ı mebrurdur.» buyurdular.
Muhammed b. Ca'fer'in rivayetinde ise: Rcsulüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) «Allaha ve Resulüne İmandır.» buyurdu denilmektedir ,

— (...) Bana bu hadisi Muhammed b. Râfi' ile Ahd. b. Humeyd de Ab-durrâzzâk'dan rivayet ettiler. (Demiş ki): Bize Manıcr, ZühriMcn bu is-nâdla bu hadisin mislini haber verdi.

136 — (84) Bana Ehu'r-Rahi'ez-Zehrâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm b. Urve rivaye eyledi, H.
Bize Halef b. Hişâm dahi rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize ammâd b. Zeyd Hişâm b. Urve'den o da babasından, o da Ebí Murâvih 1-Leysî'den, [459] o da Ebû Zerr'dcn naklen rivayet etti. Ebû Zerr şöyle emiş :
— Ya Resıılâllah, amellerin hangisi daha faziletlidir? dedim. Peygam-er (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Aİlaha îmanla Onun yolunda cihâddır.» buyurdu. Köle ve câriyele-in hangisi (ni âzad etrnek) daha faziletlidir? dedim.
«Sahiplerince en nefis sayılanlarile fiyatı en yüksek olanlarıdır.» >uyurdu. Ya (bunu) yapamazsam? dedim.
«Yapan bir kimseye yardım edersin, yahud yapamayan namına sen yaparsın.» buyurdu. Ben :
— Yâ Resulailah! Bu işin bir kısmını yapmakdan âciz kalırsam ne m yürürsün? dedim.
«Şerrini insanlardan men' edersin; zira bu, senden sana bir sadakadır.» uyurdular.

— (...) Bize Muhammed b. Kâfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd «bize haber verdi» sığasını kullandı. İbni Râü' ise: Bize Abdurrazzâk rivayet etti, dedi. (Abdurrazzâk demiş ki): Bize Ma'mer Zühri'den, o da Utvetü'bnü'z-Zübeyı[460]'in âzadlısı Habıb'dcn, o da Urvetü'bnü'z-Zü-beyr'den, o da Ebû Murâ\'ih'den, o da Ebû Zerrden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'den naklen bu hadisir mislini haber verdi. Şu kadar var ki o : (burada sânı'lâfzını ma'rife yaparak) «şu halde ya yapana yardım edersin yahud yapamayan namına sen yaparsın» dedi.

137 — (85) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Aliy b. Müshir, Şeybâni'den[461] o da el-Velİd b. el-Ayzar'dau [462] o da Sa'd b. İyâs Ebû Amr Şeybânî'den,[463] o da Abdullah b. Mes addan naklen rivayet etti. tbni Mcs'ud şöyle demiş: Resulüilah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)'c, amelin hangisi daha faziletlidir diye sordum.
«Vaktinde (kılınan) namazdır.» buyurdu.
— Ondan sonra hangisidir? dedim. «Anneye babaya itaattir.» dedi.
— Sonra hangisidir? dedim.
«Allah yolunda cihâddır.» buyurdular. Daha fazlasını sormayı ancak ona acıdığım kin bıraktım.

138 — (...) Bize Muhammed b. Ebî Ömer el-Mekki rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân el-Fezân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Ya'fur [464] cl-Velid b. el-Ayzâr'dan, o da Ebû Amr Şeybânî'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
— «Ya Nebiyyaîlah, amellerin hangisi cennete daha yakındır? dedim» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namazları vaktinde kılmakdır.» buyurdu.
— (Bundan sonra) nedir ya' Nebiyyallâh? dedim. «Anneye babaya itaattir.» dedi.
— (Sonra) nedir yâ Nebiyyallâh? dedim. «Allah yolunda cihaddır.» buyurdular.

139 - (...) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anbcri rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, El-Velid b. el-Ayzâr'dan rivayet etti kî, el-Velid, Ebû Amr Eş-Şeybânîden dinlemiş. Ebû Amr: Bana şu evin sahibi rivayet etti; (diyerek Abdullahın hanesine işaret etmiş') Abdullah şöyle demiş:
— Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'e amellerin hangisi Allaha daha makbuldür? diye sordum.
«Vaktinde (kılınan) namazdır.» dedi.
— Ondan sonra hangisidir? dedim. «Anne babaya itaattir.» buyurdu.
— Sonra hangisidir? dedim.
«Allah yolunda cihaddır.» buyurdular. Abdullah demiş ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) bunları bana anlattı. Daha fazlasını sorsa idim mutlaka söylerdi.»

(...) - Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Şu'be bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti; ve «Abdullahın evine işaret etti amma onun adını bize söylemedi.» cümlesini ziyade eyledi.

140 (...) - Bize Osman b. Ebû Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, el-Hascn b. Ubeydillâh'dan, o da Ebû Amr eş-Şeybânî'den, o da Ab-dullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seliem) 'den naklen onun :
«Amellerin -yahud amelin- en faziletlisi, vaktinde kılınan namazla babaya itaattir.» buyurduğunu rivayet eyledi.
Bu babın hadisleri Ebû Hüre y re, Ebû Zerr-i Gıfarî ve İbni Mes'ud (Radıyallahu Anhunif hazerâtından rivayet olunmuştur. Birinci hadisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'e suali soran zât Ebu Zerr (Radıyallahu anh)"6ir. Sormakdan maksadı da o ameli yapmaktır. Nitekim bütün Ashab-ı kiramın âdetleri, hayırlı bir iş gördükleri vakit hemen onu yapmak idi.
Buradaki hadislerde hacc-i mebmr, birr-i vâlideyn gibi tabirler göze çarpmaktadır.
Hacc-ı mebrur : Bazılarına göre içine günah karışmayan haccdır; Bazı ulemaya göre ise; haçc-ı mebrur: makbul hacc demektir. Zira mebrur kelimesi me'cur ma'nasma gelir. Bu kelimenin aslı birr olup iyilik ve güzel iş demektir.
Birr-i vâlideyn ta'biri de bundan alınmıştır. Kaadi Iyaz'a göre mebrur. Sâdık ve sırf Allah için mânasına gedebilir.
Nevevî diyor ki : «Mebruru makbul ma'nasma almak müşkil sayılabilir. Çünkü bir amelin kabul edilip edilmediği bilinmez. Bunun cevabı şudur: bir ibâdeti yaptıkdan sonra o kimsenin hayrının artması o ibâdetin kabulüne alâmettir; denilmiştir.
Birr-i Vâlideyn: anr-^ ve babaya itaat ve iyilik etmekdir. Hatta onların dostlarına iyilik ve ikramda bulunmak dahî bu hükme dâhildir.
İkinci hadisde peçen «sâni'» tabiri bazı rivayetlerde «zayi'» şeklinde zaptedilmiştir. Ma'na i'tibariyle bu da doğru ise de; burada kelimenin sahih rivayeti «sâni'» dir.
Sânı': san'at sahibi, iş adamı demek olduğuna göre onun mukaabilin-de san'atçı olmayan ma'nasma gelen «ahrâk*în zikredilmesi de bunu gösterir. Kelimeyi Hişam'm tashif ederek «zayi1» okuduğu rivayet olunur.
Babımız hadislerinin ma'nalarma gelince :
Görülüyor ki; Hz . Ebû Hüreyre hadisinde âmellerin en faziletlisi Allaha imân ondan sonra cihad. sonra haccdır. Ebû Zerr (Radıyallahu anh) hadisinde en faziletli amel imân ondan sonra cihaddır. İbni Mes'ud (Radıyallahu anh) hadisinde ise amellerin en faziletlisi namaz, ondan sonra anne ve babaya itaat, ondan sonra cihad gelmektedir. «Tefadulü'l-fslâm» babında geçen Abdullah b. Amr hadisinde: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e İslâmın hangi ameli daha hayırlıdır? diye sorulduğunu, Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in buna cevaben : «Yemeği yedirir; selâmı tanıdığın ve tanımadığın herkese verirsin...»buyurduğunu; ve yine ayni bâbdaki Ebû Musa hadisinde :
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)%\ müsîümanlarm hangisi daha hayırlıdır? diye soruldukda Peygamber (SuJallahîi Aleyhi ve Sellem)'in:
«Müsiümanîarın en hayırlısı elinden ve dilinden müsi umanlar sn esen kaldığı kimsedir.» şeklinde cevap verdiğini görmüştük, Bunların emsali çok-^un jj^l böyle olunca mezkûr hadislerin aralarını bulmak da bir hayli müskil olmuş; bu bâbda ulema ihtilâf etmişlerdir. Ezcümle Şâfiiyye ulemasından Ebû Ab dili âh e1-Hu1eymi, üstadı Ebû Bekir el-Kaffâl eg-Şâşî 'nin bu hadislerin aralarım iki vecih-le bulduğunu söylemiştir.
Birinci veçhe göre : Bu muhtelif cevaplar muhtelif hâl ve şahıslara göre verilmiştir. Zira bazen: eşyanın en hayırlısı denilir. Ama bundan o eşyanın bütün vecihlerden hayırlı olduğu kasdedilmez. Maksad bazı hallerde en hayırlı olduğunu anlatmaktır. Kaffâ1 bu hususda bir çok haberlerle ve bilhassa îbni Abbas (Radiyallahu anh) 'dan rivayet edilen bir hadisle istişhad etmiştir. Mezkûr hadisde Resulüllah (Saîtallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Haccetmemin bir kimse İçin bîr hacc kırk gazadan daha faziletlidir. Amma hacc etmiş oîan bir kimse İçin bir gaza kırk haccdan daha faziletlidir.» buyurmuş.
İkinci veçhe göre: Hadislerin ibarelerinden edatı hazf edilmiştir. Fakat niyette mevcuddur. Binaenaleyh, amellerin en hayırlısı filân şeydir; sözünden murad: o şey amellerin en hayırlılarından biridir demektir. Nitekim : «falan kimse insanların en akilhsıdır.» derler.
Bundan maksad : akıllılarından biridir; demektir. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «sizin en hayırlınız ailesi için en hayırlı olamnız-dır.» hadis-i şerifi de bu ma'nayadır. Çünkü bir insanın ailesine hayırlı olması, mutlak surette bütün insanların en hayırlısı olmasını icabetmez.
Bu ikinci veehe göre imân bütün amellerin efdalidir. Çünkü sıfatın şerefi müteallakımn şerefine bağlıdır. İmanın rnüteallakı ise; Allah ve Resulüdür. Fakat diğer faziletli ameller birbirlerine müsavidirler. Bunların birbirinden üstün olması delillerile anlaşılır. Mezkûr ameller şahıslara ve hâllere göre değişirler.
Vâkıâ bu ameller bâzı rivayetlerde birbirleri üzerine « f » edatile atfedilmişlerdir. «Ondan sonra» ma'nasına gelen bu edat tertib ifade ederse de buradaki tertib yalnız zikirde yâni sözdedir. Nitekim Teâlâ hazretlerinin :
«Bu sarp yokuşun ne olduğunu bildin mi? (Esir olanîbir başı çözmekdir. Ya-hud ümûrnî bir açlık gününde yakınlığı olan bîr yetime veya toprak döşenen bir fakire yemek yedirmektir. Sonra imân edenlerden olmadı [465] » âyet-i kerîmesi ve emsalindeki atıflar da bu kabildendir.
Hadislerin aralarını bulmak için Kaadı Iyâz dahi iki vecih göstermiştir. Bunlardan biri Kaffâl'in dediği gibi muhtelif cevapların muhtelif hallere göre olmasıdır.
İkincisine göre: Peygamber (SaUallahU Aleyhi ve Sellem) 'in cihâdı hac-cın üzerine geçirmesi, sual îslâmiyetin ilk zamanlarına tesadüf ettiğinden-dir. Zira o günler b;;rb darb günleri idi.
Müslim sarihlerinden Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail et-Temîmî bu ikinci vecihle birlikde ayrı bir vecih olmak üzere (sümme)

edatının tertib ifâde etmediğini söylemişse de; bu kavil Usul-i Fıkıh ulemasile lisan âlimlerince şâzz sayılmıştır. Temimi şöyle diyor; «Sahih oîan şudur ki, cihadın efdal olması umumî ve mecburî seferberlik zamanına hamledilir. Çünkü o zaman cihâd herkese farz olur. Hal böyle olunca da cihâd ön plâna alınmaya ve Leşvika daha lâyık olur. Zira cihadda müsiümanîarın âmme maslahatı vardır. Hem böyle zamanlarda cihad aletta'yin farzıayn olur. Hacc öyle değildir.»
Muhammed b. Ca'fer'in rivayetinde amellerin en faziletlisi sorulunca Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Allah ve Resulüne imandır.» buyurmasını Nevevi imana amel denileceğine sarih delil saymaktadır. Nevevi diyor ki: «Bundan murad —Allahu a'lem — kendisile İslâm dinine girilen imandır, ki o da kalbile tasdik ve iki şehâ-deti getirmekle olur. Tasdi'.^kalbin, ikrar da diîin amelidir. Burada oruç, namaz, hacc, cihad ve saire gibi azanın amelleri imanda dâhil değildirler. Zira bunlar cihadla hacem kısımlarından sayılmışlardır. Bir de Peygamber (SaUallahU Aleyhi ve Sellem) buradaki suâle: «Allah ve Resulüne imandır.» cevabını vermiştir ki, ameller hakkında böyle denilemez. Amma bu mezkûr amellere imân denilmesine mâni1 değildir. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)!in köle ve cariyeler hakkında: «Sahiplerince en nefis sayılanlariie fiyatı en yüksek olanlarıdır.» buyurmasını Nevevi şöyle izah ediyor : «Allahu a'-lem bundan murad: bir kişi âzâd etmek istemesidir. Fakat azâd edecek kimsenin bin lira parası olur da bununla ya iki kıymetsiz köle veya câriye yahud bir tane kıymetli ve pahalısını almak isterse iki tane kıymetsizi alması efdaîdır. Bu mesele kurbana benzemez. Çünkü Kurbanda semiz bir koyun kesmek iki tane zaiftan evlâdır. Bizim ashabımızdan Bağavî rahimehullah «et-Tehzib» nam eserinde bu iki meseleyi benim zikrettiğim gibi anlattıkdan sonra şöyle demiştir: Şafiî (Rahimehullah) kurban hakkında : Kıymetin çok, adedin az olması bence adedin çok, kıymetin az olmasından daha iyidir. Köle azadında ise adedin çok, kıymetin az olması bence kıymetin çok, adedin az olmasından daha makbuldür. Çünkü kurbandan maksad ettir. Semiz hayvanın eti ise hem daha çok, hem daha nefisdir. Köle azadından maksad: o şahsın hâlini mükemmelleştirmek ve onu kölelik mezelletinden kurtarmaktır. Bir cemaatı kurtarmak ise bir kişiyi kurtarmakdan evlâdır, demiştir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1 - Namazları vakitlerinin evvellerinde kılmak müstehaptır. Zira hem ihtiyata riâyet hem de vazifeyi vaktinde yapmaya şitâb olur,
2 - Suâlin güzel ve âdaba muvafık olması gerekir.
3 - Müfti ve muallim, sual soranlara ve talebeye karşı sabırlı ve mütehammil oîr-ıalı; suallerin çokluğundan bıkkınlık getirmemelidir.
4 - Talebe muallimine acımalı onu yormamah, bilâkis yararına hareket etmelidir. Çünkü İbni Mes'ud (Radiyalkıhu anh) : «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 e daha fazlasını sormayı ancak ona acıdığım için bırak-dmı.» demiştir.
5 - Olmayan bir şey için: «şöyle yapılsa şöyle olurdu.» demek caiz-. dir. Zira Hz. İbni Mes'tıd; «daha fazlasını sorsam bana fazlasını söylerdi.» demiştir.

37 - Şirkin Günahların En Çirkini Olduğunu ve Ondan Sonraki Günahların En Büyüğünü Beyan Babı

141 - (86) Bize Osman b. Ebi Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk: Bize Ceri[466] haber verdi dedi. Osman ise: Bize Cerir, Man-sur'dan[467] , o da Ebû Vâil'den, o da Amr b. Şurahbil'[468] den, o da Abdulfah'dan[469] naklen rivayet etti, dedi, Abdullah şunları söylemiş :
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e
— Allah indinde en büyük günah nedir? dedim.
«Seni yaratmış okluğu hâlde Allaha şirk koşmandır.» buyurdu."
— Bu gerçekten pek büyük; bundan sonra nedir? dedim.
«Seninle beraber yemek yiyeceğinden korkarak evlâdını öldürmendîr.» dedi.
— Ondan sonra nedir? dedim.
«Ondan sonra komşunun heİâtile zina etmendir.» buyurdular.

142 — (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim Cerirden rivayet ettiler. Osman: Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebû VâiTflen[470], o cîa Amr b. Şurahbil'den naklen rivayet etti; dedi. Abdullah şöyle demiş: Bir adam :
— Yâ Resulâllah! Allah indinde hangi günah en büyüktür? dedi. Ee-suîüllph (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Seni yaratmış olduğu halde Allah'ın bir na2iri bulunduğuna kail ol-mandır.» buyurdu. O zât:
— Sonra hangisidir? dîye sordu. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Seninle beraber yemesinden korkarak evlâdını öidürmendsr.» dedi.
— Ondan sonra hangisidir? deyince :
«Komşunun heİâliyle zina etmendir.» Allah (Azze ve Celle) bunları tasdik için: «Allahın hâlis kullan o kimselerdir ki, Allah'la beraber başka bir tanrıya duâ etmezler; Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmezler meğer ki hakla ola! Zina da etmezler. Her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar»[471] ayet-i kerimesini indirdi.
Bu iki rivayetin bütün râvilerinin Kûf e'Ü olması garib ve lâtif bir tesadüftür.
İbni Mes'ud hazretlerinin buradaki suali hakkında e1-Übbi şunları söylemektedir: Amellerin en faziletlisi hususundaki suâlin vechi yukarıda geçti. Günahların en büyüğüne gelince: Bütün günahlardan sakınmayı te'min için bu suali sormamak daha muvafık olurdu... denilemez; çünkü bu suâlin vechi dahi: o günahdan daha çok korunmak için sorulmuş olmasıdır.»
Nidd : misil demektir. Ahfeş 'den rivayet edildiğine göre; nidd; zıd ve benzer ma'nâlarına gelir. E1-Übtai'ye göre nidd, misilden de ehass'dir. Çünkü; nidd, çağınîan muhalif misildir. Bu takdirde AUaha — haşa— muhalif olmayan misil iddiası yasak değilmiş gibi bir ma'nâ
hasıl olursa da E1-Übbi buna cevaben: Bu söz :
«Senin Rabbın kullarına zulmeden değildir.»[472] âyeti kabilindendir, diyor. Yâni sığası mübalağalı ismi fail olsa da âyetten mubeleğa murâd edilmemiştir demek istiyor.
«Seni yaratmış olduğu halde...» cümlesinden murâd, Allah ile Ona nazİr sayılan şey arasındaki farkı beyân ve bu inancı takbihtir. İmam Ebu'l-Hasen Eş'ari Allah Teâlâ 'nın ehass-ı vasfı kudret olduğuna bununla istidlal etmiştir.
«Seninle beraber yemesinden korkarak evlâdını öldürmendir.» cümlesindeki evlâd kaydı, katlin pek çirkin bir şey olduğunu anlatmak içindir. Çünkü; bu fiil babaların tabiatına tevdi' buyurulan şefkat ve merhamete zıddır. Binaenaleyh onu ancak canavar tabiatlı beyinsizler yapar. Bu cümle Teâlâ Hazretlerinin:

«Fakirlik korkusu ile evlâdınızı öldürmeysrs!» âyet-i kerimesine işarettir.
Filhakika arapların en çirkin âdetlerinden biri, fakirlik ve açlık korkusu ile çocuklarını Öldürmeleri idi. Hatta büyürse, bir namussuzluk eder endişesiyle kız çocuklarını doğar doğmaz diri diri mezara gömerlerdi. Böyle diri diriye mezara gömülen kızlara mev'ûde denilir. Bu tüyler ürper-
tici çirkin âdet Kur'an-ı Kerim 'de:
«Diri diriye mezara gömülen kıza, hangi suçundan dolayı öldürüldüğü sorulduğu vakit...» âyet-i kerimesiyle takbih olunmuştur.
«Esâm» : günaha girmek rna'nasma ise de âyet-i kerimede ondan *nu-rad; günahın cezasıdır. Nitekim lügat ulemasından Halil b. Ah-raed'le Sibeveyh 'in, Ebû Amr Şey bani, Ferrâ' ve Ebû Aliy'il-Farisî 'nin kavilleri de budur. Yunus ile Ebû Ubeyde'ye göre ise «esâm»ın mânası tecziyedir. Ibni Abbâs (Radiyallahu anlı) ile Süddî'ye göre cezadır. Bir çok mü-fessirler onun cehennemde bir vâdî olduğunu söylemişlerdir.
«Komşunun he!âiı»ndan murad: Karışıdır. Zina mutlak surette haram ye büyük günah olmakla beraber burada komşunun karısı ile diye kayıd-îanması, onunla zina etmenin daha da'çirkin ve büyük suç olduğunu göstermek içindir. Bir de komşunun karısını hasseten zikretmesi, ekseriyetle zina komşular arasında yapıîdığmdandır. Zira evlerinin bir birine yakın olması görüşüp buluşmayı kolaylaştırır.
Hadis-i şerifde komşunun karısı ile yapılan zinanın büyük günah olarak gösterilmesi komşu kızı, gelini ve nikâhlısı olmayan her hangi bir komşu kadını ile zina etmenin hükümden hâriç kaldığına delâlet etmez. Çünkü buradaki «karisi» tâbiri bir kayd-ı ihtirazı değil, kayd-ı vukûîdir. Yâni ekseriyetle komşu kadınları evli oldukları için bu ta'bir kullanılmıştır. Yoksa evli olsun olmasın bütün komşAı kadınları hükümde müsavidirler. Fakat «komşu ta'biri bir kayd-ı ihtirazıdır. Binaenaleyh komşu kadınla yapılan zina komşu olmayanla yapılan zinadan daha çirkin ve daha büyük bir suçtur. Evet, komşu komşusundan sadakat bekler. O evde yokken komşusu onun malını ve ailesini koruyacak ona her nevi' zararın gelmesine mâni' olacak onun gözlerini ardında bırakmayacaktır. Zira komşuya ikram ve ihsanda bulunmak hem A11ahu Zü' - ce1â1'in hern de Resûl-i ziŞâı 'nın emirleridir. Bu cihet nazar-ı i'tibara bara alınarak bir de komşunun karısı ile zina meselesi düşünülürse; onun ne derece çirkin bir fiil ve büyük bir günah olduğu kendiliğinden meydana çıkar.
Bundan dolayıdır ki Hz: Mikdâd (Radiyallahu anh) 'm rivayet ettiği bir hadisde :
«Bir kimsenin on tane kadınla zina etmesi, komşusunun karısı ile zina etmesinden daha ehvendir.» Duyurulmuştur. Araplar komşunun harim-i ismetini korumakla öğünürlerdi. Bu babda Arap Şairi Antere'den ve deha başkalarından şiirle-^nakledilmiştir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

Bu hadisde A11ah'a şirk koşmanın en büyük günah olduğu onun arkasından da haksız yere insan öldürmek geldiği beyân ediliyor. Nevevi nin beyanına göre; anne babaya isyan etmek, sihir yapmak, riba yemek ve harpden kaçmak gibi büyük günahların kendilerine mahsus tafsilât ve ahkâmı vardır. Onların dereceleri de hallerine göre bu tafsilâttan anlaşılır. Mezkûr günahlardan biri için bir yerde: «Bu, büyük günahların en büyüğüdür» denilirse «En büyüklerinden biridir.» ma'nası kasedilir.

38 - Büyük Günahları ve onların En Büyüğünü Beyan Babı

143 — (87) Bana Amr b. Muhammed b. Bükeyr b. Muhammet! en-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. Uleyye, Saîd el-Cüreyri [473] den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Abdurrahman b. Ebî Bekre[474]babasından rivayet etti. Demiş kî: Resuîüllah (SaVallahii Aleyhi ve SeUemj'm yanında idik. Üç defa :
«Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi? Allaha şirk koşmak, anaya babaya İtaatsizlik etmek ve yalancı şahitliği yapmaktır -yahud- yalan söylemektir-» dedi.
Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) dayanmıştı. Hemen (doğrulup) oturdu. Artık bu sözü o derece tekrarladı ki, biz:
«Keşke sükût buyursalar dedik.»
Şirkin en büyük günah olduğunu bundan önceki bâbda ve sırası geldikçe başka yerlerde gördük. Bu bsbda ehl-i kıble olanlardan tek bir kimsenin şüphesi yoktur.
Anneye babaya itaatsizliğe gelince: bu mesele hadis-i şerifde «Ukuk»
kelimesiyle ifade olunmuştur.
Akk ve Ukûk lügatte: alâkayı kesmek sıla-i rahimde bulunmamak ma1.
nâsmadır.
Şer'an haram olan ukûkun hakiki tarifini zabt eden ise azdır. Ebû Muhammed İbni Abdisselâm bu bâbda şunları söylemiştir:
«Anneye ve babaya itaatsizliğe ve onlara mahsus olan haklara dair . i'timâd edebileceğim bir kaide bulamadım. Filhakika onlara her emir ve nehy ettikleri şey hususunda itaat etmek biîittifak vacib değildir. Ama onların izni olmaksızın oğullarının cihada gitmesi haram kılınmıştır. Çünkü oğullarının öldürüleceğini veya azasından bir uzvun kesileceğini düşünür ve buna son derece üzülürler. Çocuklarının canı veya azasından bir uzvu için tehlikeli görülen her seferin hükmü de budur.»
Ebû Amr İbni Salâh «Fetâvâ» sında anneye babaya itaatsizliği şöyle ta'rif eder: «Haram olan itaatsizlik; vâcib fiillerden olmamak şartiyle anne ve babaya azımsanmayacak derecede eziyyet veren her fiildir. Çok defa: «Günah olmayan her hususda anneye babaya itaat farzdır; bu babta onların emirlerine muhalefette bulunmak, itaâtsizlikdir.» denilir. Ulemâdan bir çokları şüpheli şeyler hususunda bile onlara itaati vâcib görmüşlerdir. Bizim âlimlerimizden bâzılarının «Anne ve babanın izni olmadan çocuk okumağa ve ticarete gidebilir» demesi, benim söylediklerime muhalif değildir. Çünkü bu söz mutlaktır. Benim söylediğimde ise bu mutlakı takyid vardır.»
Yalan yere şahidlik meselesinde zayi olan hakkın büyük veya küçük
Basra'lıdır. olması arasında hükmen bir fark olmadığı hadis ve kavaidin umûmundan ve mutlak olmasından anlaşılmaktadır.
Yalan söylemek ma'nasına gelen «kai-i zürû Kurtubi, yalancı şahitlik diye tefsir etmişse de E1-Übbi buna i'tiraz etmekde ve şunları söylemektedir: «Öyle değildir. Bunun ma'nası, bilmediği bir şeye kasden şahidlik etmektir; isterse vakıa uygun düşsün. Nitekim bir kimse bilmeden Zeyd , Amrı öldürdü diye şahidlik etse de sonra bu sözün doğru olduğu anlaşılsa yalan yere şahidlik etmişdİr...»
Kurtubî'nin beyanına göre yalanın en büyük günahlardan olması rnal ve can itlafına, haramı helâl, helâli haram yapmaya sebeb olduğundandır. Binaenaleyh şirkten sonra ondan daha büyük bir günah yoktur. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in onu söylerken doğrularak oturması, ona pek ziyade ehemmiyet verdiği içindir ki, bu da onun haram ve çok çirkin bir şey olduğunu bi't-te'kid ifâde eder, Maamâfih Nevevi insan Öldürmenin yelancı, şahidliği yapmakdan daha büyük günah olduğuna kaildir.
Ashabın: «Keşke sükût buyursalar!..." demeleri Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUeml'e acıdıkları ve onu rahatsız etmiş olmaktan korktukları içindir.

144 — (88) Bana Yahya b. Habib cl-Hârisi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid —ki İbnü'l Haîris'dir— rivayet elti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah b..Ebî Bekir, Eııes'den, o da Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Seliem)'dan naklen büyük günahlar hakkında şöyle buyurduğunu haber verdi:
«Allaha şirk koşmak, anne babaya âsî olmak, İnsan öldürmek ve yalan söylemektir.»

(...) Bize Mııhammed b. el-Velid b, Abdilhamid [475] rivayet etti. (Dedi ki): Bize JVluhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki); Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Bana Ubeydullah b. Ebî Bekir [476] rivayet etti. Dedi ki: Enes b. Mâlik'i dinledim. Şunları söyledi:
— Resutüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) büyük günahları anlattı.
— Yahud kendisine büyük günahlar soruldu da;
«Büyük günahlar: Allaha şirk koşmak, insan Öldürmek ve anaya babaya
âsî olmaktır.» dedi ve:
«Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi? O da yalan söylemektir - Yahud yalancı şahitliktir-» buyurdular.
Şu'be: «Zann-ı galibime göre (yalancı şahitlik) dedi; demiş.
Hadis-i şerifin son cümlesi hakkında Nevevi şöyle diyor : *Bu söz akla gelen zahiri ma'nasma gelmez. Çünkü; Şirk hiç şüphesiz yalancı şahidlikden daha büyüktür. Katil de öyledir. Şu halde onu te'vil etmek gerekir. TeVili hususunda da üç vecih vardır :
1- Hadis küfre hamledilir. Yani bunu kâfir yapar. Çünkü kâfir hem yalan yere şahidîik eder; hem de böyle bir şehâdetle amel eder.
2- Bu söz yalan yere şahidîik etmeyi helal i'tikad eden hakkındadır.
Zira bu i'tikadda bulunan bir kimse kâfir olur.
3- Hadisden murad yukarıda görüldüğü vecihle yalan yere şahidîik etmek en büyük günahlardan biridir demektir.» Mamafih.
Nevevi, hadisi hakiki küfürle te'vil etmeyi zaif btümakda ve : «Bu hadis hukuk babında yalancı şahidlikten rnen'etmek için vârid olmuştur.» demektir.
Ulema-i Kiram büyük günahların muayyen bir adedle mahsur olarak ifâde edilmeyeceğini söylemişlerdir. İbni—Abbas (Radiyallahu anh) hazretlerine :
— Büyük günahlar yedimidir? diye soruldukda:
«Onlar yetmişe dabâ yakındır.» bir rivayette :«Yedi yüze daha yakındır.» dediğ irivâyet olunur.
Resulüllah (SaUaîîahü Aleyhi ve Sellem) : «Büyük günahlar yedidir.» buyurmuşsa da bundan maksad : «Şu yedi şey büyük günahlardandır.» demektir. Bu sıyga umum ifade etse de tahsis olunmuştur. Sonra bir rivâyetde büyük günahların yedi; diğer rivayette üç, bazısında dört gösterilmesi bunlar hem büyük günahların en çirkinlerinden oldukları hemde çûk vuku' buldukları içindir. Bahusus câhiliyet devrinde büyük günahlar çok irtikab olunurdu.
Bir hadisde büyük günahların yalnız bir kısmı anlatılmak istenildiği için bunda zikredilenler ötekinde zikredilmemiştir. Bundan dolayıdır ki; ana ve babaya söğmek, koğuculuk etmek, bevüden temizlenmemek, yemin-i gârnus ve saire hep büyük ganah oldukları halde ayrı ayrı hadislerde beyan olunmuşlardır.
Büyük günahın ta'rifine ve küçük günahdan ayrılmasına gelince : İbni Abbâs (Radiyallahu anh) : «Allanın yasak ettiği her şey büyük günahtır.» demiştir. Şafiilerin Fıkıh ve Usul-i Fıkıh imamlarından Ebû İshâk el-Esferâinîn'in kavli de budur. Bunların delili : A1lah'm azamet ve celâline nisbetle her muhalefetin büyük günah sa-yılmasıdır.
Cumhur-u ulemaya göre ise; günahlar büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bu kavil Hz. îbni Abbas 'dan da rivayet olunur. Günahların büyük ve küçük kısımlarına ayrıldığına kitab ve sünnetten bir çok deliller bulunduğu gibi ümmetin selef ve halefi onları hep bu taksime tâbi tutmuşlardır. İmam Gazali «el-Basit fi'1-Mezheh» adlı eserinde: «Küçük günah ile büyük günah arasındaki farkı inkâr etmek fıkha yaraşmaz...» demiştir. Gazal i'nin kavli-başkalarından da nakledilmiştir Evvet, A11ah'm celâline nisbetle ona muhalefette bulunmak cidder çirkin bir şey ise de; muhalefetlerin bazısı bazısından büyük olur. Bu i'ti-barla onlar:
1 - Beş vakit namaz, ramazan orucu, hacc, Ömre, abdest, arife güni veya âşura orucu ile sahih hadislerin beyan ettiği sair hayırlı amelleriî keffaret olabileceği günalhar;
2- Mezkûr ibâdet ve tâatın keffaret olamadığı günahlar nâmiyle ik kısma ayrılırlar, işte şeriat namaz ve emsalinin keffaret olduğu günahla ra küçük günahlar; bunların keffaret olamadıklarına büyük günahla adım vermiştir. Bu suretle günahların büyük ve küçük diye taksim sabit oldukdan sonra; ulema bunların zabtı hususunda dahi bir hay li ihtilâf etmişlerdir. İbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'm ; «AHahıı cehennem, gazab, lâ'net veya azab gibi bir şeyle encama erdirdiği her gü nah büyüktür» dediği rivayet olunur. Hasan-ı Basri 'den de bu na yakın bir söz naklederler. Başkaları: Hangi günah için Allah ce hennemle tehdit eder veya dünyada haddi şer-i tatbik ettirirse; o güna büyüktür.» demişlerdir. İmam Gaza1i'ye göre ise: insan hangi güm hı bir korku ve pişmanlık sakıncası hissetmeden, onu küçümseyerek ıı tikab edenler gibi hatta âdet hâline getirip de bu tahkir ve küçümseme yi de hissetmeyenler gibi yaparsa o günah büyüktür. Ağızdan kaçtığın ve takva murakabesinin gevşekliğine hamledilen ve pişmanlıktan hâli ka mayan günahlar ise küçük günahdır. Bunlar kişinin adaletine ma'ni' değ lerdir.
Ebû Amr İbni's-Salâh büyük günahı şöyle ta'rif edeı yük ismi verilebilecek şekilde büyük olan ve mutlak surette büyük-kle vasıflanan her günah büyüktür.» Ona göre büyük günahın bir takım iareleri vardır. Bunlar: hadd-i şer-i icâbetmek, cehennem azabiyle teh-d olunmak, failine fasik denilmek, lâ'net olunmak gibi şevlerdir.
Bu hususda İzzü-d'Din İbni Abdisselâm dahi 1-Kavaid» nam eserinde şunları söylemiştir : «Büyük günah ile küçük inan arasındaki farkı öğrenmek istersen küçük günahın mefsedetini nass sabit olan büyük günahların rnefsedetiyle bir ölç! eğer büyük günah-rm mefsedetinin azından noksan gelirse o günah küçük günahlardan-r. Müsavi veya daha fazla olursa büyüktür. Meselâ: Bir kimse Allah Teâ1â'ya veya Resulü Zişanı (Saliallahü Aleyhi ve Seltem) ibretlerine söğer yahud Peygamberleri tahkir eder; onlardan birine ya-cı derse, yahud Kâ'be 'ye pislik bulaştırır veya mushafı helaya atar-bütün bunlar — büyük günah oldukları şeriat tarafından tasrih edil-ese bile yine— en büyük günahlardandırlar. Keza zina etmek için bir mseye bir kadını tutmak yahud öldürsün diye bir müslümanı tutmak ıphesiz ki; yetim malı yemekden daha büyük bir mefsedettir. Halbuki ;tim malını yemek büyük günahlardandır. Müslümanların gizlendiği ri kâfirlere söylerse onları kılıçdan geçireceklerini kadınları ile çocuk-rını esir, mallarını yağma edeceklerini bildiği halde yine onların gizlen-ği yeri küf fara haber vermek de Öyledir. Zira; o kimseyi bu mefsedete nîsbet etmek onun Özürsüz harpten kaçmasından daha büyüktür. Halkı harpden kaçmak büyük günahdır...-»
Müfessirlerden Ebû'l-Hasen el-Vâ ki di ile diğer bazı ema: «Sahih olan kavle göre büyük günahların ta'rif ve tahdidi belli ığildir. Yalnız şeriat günahların bir kısmını büyük, bir kısmını da küçük makla vasıflandırmış; bir çok nevi'lerini hiç tavsif etmemiştir. Bunîam içinde büyük ve küçük olanları vardır. Mezkûr günahları beyan etme-nekdeki hikmet, kulun büyük günahtır korkusu ile bütün günahlardan sa-

ınmasını te'mindir.» demişlerdir ki; onlarca bu hâl, kadir gecesi, cuma gününün icabet saati, geceleyin icabet saati, ism-i a'zam ve saire gibi ilah 'm kullarından gizlediği şeylere benzer.
Ulemâ hazerâtı, küçük günahı işlemeye ısrarla devam etmenin onu büyük günaha çevireceğini söylerler. Hz. Ömer'le İbni Ab-â s ve diğer bazı ashab-ı kiram (Radıyalfahu Anhüm) «İstiğfarla büyük günah, ısrarla da küçük günah kalmaz» demişlerdir. Bu sözün ma'-naşı: istiğfarla büyük günah affedilir; fakat işlenirse küçük günah büyük günah olur; demekdir.
Acaba ısrarın hududu nedir? Bu hususda Ebû Muhammed Izzüddin İbni Abdisselâm şunları söylemiştir: «Israr: dinine ehemmiyet vermediğini gösterecek şekilde küçük günahı tekrar et-mekdir. Muhtelif nevi'lerden küçük günahlar bir araya gelir de mecmu'u, büyük günahların en küçüğünün verdiği kanaati husule getirirse hüküm yine böyledir.*
ibni Sa1âh'a göre ise; küçük günaha ısrar:'o günahı işlemeye devam etmek ve büyük denilecek şekilde onu devam üzere işlemek azmin-do bulunmaktır. Bunun için zaman ve sayı tahdidi yoktur.

145 — (89) Bana Harun b. Said el-Eyli rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl, Sevr b. Zey[477] den, o da Ebu'l-Gays'dan [478] o da Ebû Hüreyre'den Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu rivayet eyledi:
«Yedi mühlik şeyden kaçının!»
— Bunlar nedir yâ Resulâllah? diye sorulunca :
«Allah'a şirk koşmak, ^ihir yapmak, Allah'ın haram kiidiği bir kimseyi haksız yere öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, düşmana hücum anında harpden kaçmak, namuslu, kendi halinde mü'min kadınlara zina iftirası atmaktır.» buyurdular.
Bu hadisi imam Buhâri Ebû Dâvud ve Nesâî «Vasâyâ» bahsinde rivayet etmişlerdir. «Mûbikaat» muhlikât yani helak edici şeyler demektir.
«Zûr»; Sâ'1ebi ile başkalarına göre bir şeyi güzel göstermek ve dinleyenlere onu bulunduğu hâlin zıddiyle tavsif etmektir ki: yalanı hak-mış gibi gösterdiği için bâtıl bir tezvirdir.
«Muhsanât» burada namuslu kadınlar ma'nasma cemi'dir. Müfredi «Mıihsancdir.
Şeriatte ise; hür, âkil baliğ ve müslüman olup hâlen sahih nikâhla evli yahud başından sahih nikâh geçmiş bulunan erkeğe «muhsan»; kadına da «Muhsane» denir.
«GâÜlât» zinadan ve zina iftirasına uğradıklarından haberleri bile olmayan kendi halinde kadınlardır.
Hadisin başında : «Yedi mühlik şeyden kaçının!» buyurulmuştur ki; bu ifade «Bunları terk edin» demekten daha beliğdir. Nitekim Kur' İbn-ı Kerim'de de: «Zinaya yaklaşmayın!» buyurulmuşdur Budam etmeyin» demekden daha beliğdir. Kaçınılması icâbeden yedi şeyin birincisi; Allah'a şirk koşmak
|ânî ondan başka bir ilâh tanımaktır. Bundan daha büyük bir mühlîk İmadığı ma'lûmdur. Çünkü müşrik ebedî olarak cehennemde yanacak-
İkincisi, sihirdir.
Sihir lügatte: bir şeyin yönünü değiştirmektir. Cevheri: «Sihir: fsûndur; Me'haz ve menşei lâtif ve gizli olan her şey sihirdir.» demiştir; lldatmak ma'nasmada gelir.
Ebû Abdillah Râzî sihri sekiz, kısma ayırmıştır. Şöyle ki:
1) Yalancıların ve yedi yıldıza tapanların sihri. Bunlar taptıkları yeli seyyarenin bu âlemi idare ettiğine, hayır ve şerrin onlardan geldiğine İnanırlar. Hz. İbrahim (Aieyhisselâm) bu kavme gönderilmişdi.
2) Evham sahibleriyîe kuvvetli ruh sahiblerinin sihri,
3) Cinlerin yardımile yapılan sihir. Buna azâim ve teshir denir.
4) Tahayyül, göz boyacılık ve el çabukluğu ile yapılan sihir. Bazı mfessirlerin beyanına göre fir'avna yapılan sihir bu kabildendi.
5) Bir takım mürekkeb aletlerle yapılan acaip fiiller.
6) Bir takım devaların yâni yiyecek ve yağların hâssalarından bilistifade yapılan sihir.
7) Kalbin taallûku ile yapılan sihir. Bunda sihirbaz îsm-i azamı bildiğini ve ekseri işlerde cinlerin kendisine mut'i ve ram olduklarını iddia eder.
8) El altından koğuculuk yapmak suretiyle meydana gelen sihirdir. Halk arasında şayi' olan sihir budur.
Acaba sihrin hakikati var mıdır? Bu suâle Ebu'l-Muzaffer Yahya b. Muhammed şu cevabı vermiştir : «Ulemia sihrin hakikati olduğuna ittifak etmişlerdir. Bundan yalnız Ebû Hanife müstesna kalmış; ve sihrn hakikat olmadığına kail olmuştur.» Kurtubi dahi: «Bizce sihir sabittir. Allah Teâlü 'nrn dilediğini yaratmasiyle onun hakikati vardır. Bu babta mu'tezile ile şafiilerden Ebû İs hâk el-Esferaini muhalefet etmiş; ve sihrin bir tahayyül ve gözü aldatma olduğunu söylemişlerdir.» demiş ve sihrin: şa'baze (el-çabuk]uğu), Esma-i ilâhiyyeden bazılariyle ezber edilen bir takım sözler, şeytani ta'iiraat, yiyecek ve saire ile yapılan kısımları olduğunu bildirmiştir.
Fa h reddini Râzî tefsirinde anu'tezile taifesi için : «Bunlar sihrin mevcudiyetini inkâr eder: ve ona inananların küfrüne kail olurlar. Ama ehl-i sünnet, sihirbazın hevâda uçmasını, insanı eşeğe, eşeği insana kalbetmesini caiz görürler. Ancak sihirbaz muayyen efsun ve kelimeleri söylerken vücûda gelen şeyleri halk edfin Allah 'dır; derler. Onlar felsefecilerle müneccimler ve yıldız perestîer gibi felek veya yıldızların müessir olduğuna kail değillerdir.» diyor. R â z i sihrin vâki' olduğunu ve onunla meydana gelen te'siri Allah halk ettiğine;
«Onlar Allanın izni olmaksızın o Sihirle hiç bir kimseye zarar veremezler..
âyet-i kerimesile ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selkmj'e yapılan sihrin te'sir ettiğini bildiren hadislerle istidlal eder. Sihri öğrenme meselesine gelince : Râzi bu babda şunları söylemiştir; «Sihri öğrenmek ne çirkin ne de menınu'dur. Muhakkikin ulemâ buna ittifak etmişlerdir. Çünkü ilim zâtı i'tibâriyle şereflidir. Bir de şu var ki; eğer sihir bilinmezse onunla mucizenin farkını yapmak da mümkün olmaz. Mu'cizin âciz bırakan ma'nasına geldiğini bilmek vaciptir. Vacibin tevakkuf ettiği şeyde vaciptir. Bu ise sihri öğrenmenin vâcib olmasını iktiza eyler. Va-cib olan bir şey nasıl haram ve çirkin olabilir?..»
Fakat Sahih-i Buhâri sarihlerinden Bedrüddin Aynî Râzî nin bu sözüne bir kaç vecihle i'tiraz ederek demiştir ki:
1- Eğer Râzi «sihri öğrenmek çirkin değildir» demekle onun aklen çirkin olmadığını anlatmak istiyorsa; muhalifleri olan mu'tezile taifesi bunu menetmektedirler. Şer'an çirkin değildir demek istiyorsa Teâ1â hazretlerinin: «Şeytanların okuduğu sihre
tâbi' oldular..» âyet-i kerimesi sihrin çirkinliğini beyan ediyor. Sahih hadisde :
«Her kim bir müneccim veya kâhine müracaat ederse Muhammed
(Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe indirilen küfretmiş olur.» Duyurulmuştur. Sünende dahî:
«Her kim bîr düğüm yapar da ona üfürürse sihir yaptı demektir.» hadisi vardır.
2 - Râzî: «Sihir memnu1 değildir; muhakkikin ulemâ buna ittifak etmişlerdir...» diyor. Zikrettiğimiz âyet ve hadislerin karşîsmda sihir

nasıl memnu' olmayabilir? Muhakkikin dediği zevat şeriat alimleridir. Hani bu babdaki sözleri nerededir?
3 - «Eğer sihir bilinmezse onunla mu'cizenin farkım yapmakda mümkün olmaz ilâh...» sözleri fasiddir. Zira Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm en büyük mu'cizesi Kur'an-ı Ke-r i m'dir...
4 - Mu'cizin âciz bırakan ma'nasına geldiğini öğrenmek asla sihir ilmine bağlı değildir. Sonra bizzarure ma'lumdurki sahabe tabiin ve müslümanlann büyükleri ile âmme kısmı mu'cizeyi bilirler; ve mucize ile başka şeylerin arasım ayırırlardı. Halbuki sihri bilmezlerdi. Onu ne okumuş ne de okutmuşlardı. Ulema ve fukahanın nassan bildirdiklerine göre: sihri öğrenmek de Öğretmek de büyük günahdır. «Et-Telvilt» nam eserde bâzı Şâfiîlerin : «Sihri öğrenmek haram değildir; bilinip, on-" yapana karşı koymak ve sihri evliyanın kerametinden ayırmak için Öğrenmek caizdir» dediği bildiriliyor. Aynî zahire göre bundan muradın Fahrüd- ibn-i Râzi ile imam Gazali olduğunu söylemiştir.
Sihri öcrenerek yapmanın hükmü ûl^maâ arasında ihtilaflıdır. Ebû Hanife Mâlik ve Ahmed b. Hanbe1'e göre küfürdür, vainız Hanefilerden bazısına göre şerrinden korunmak için sihri Öğrenim ek küfür değildir. Ama sihir yapmanın caiz olduğuna yahud fayda verdiğine inanmak küfürdür. Şeytanların insana istediğini yapabileceklerine linanmak dahi küfürdür.
İmam Şafii şöyle demiştir : «Bir kimse sihri Öğrenirse kendisine: bize sihrini ta'rif et! deriz. Şayet Bâbilülerin i'tikad ettikleri yedi yıldıza ibadet ve bu yıldızların kendilerinden istenen şeyi yapması gibi küfrü icâbedecek şekilde beyanda bulunursa o kimse kâfirdir. Beyanı küfür Icabetmiyor da sihrin mubah olduğuna inanıyorsa yine kâfirdir.*
Sihir yapan kimsenin seri cezası ölümdür. Yalnız imam Mâli k ile Ahmed b. Hanbe1'e göre bir defa yapmakla, Ebû Hanife ile Şafii hazeratına göre ise bir kaç defa yapmakla yahud muayyen bir şahsa sihir yaptığım i'tiraf etmekle öldürülür. Şafii 'den gayri imamlara göre sihribazm öldürülmesi bir hadd-i seridir. Şâfiiye göre ise fiilin tekrarı veya i'tiraf halinde sihirbaz kısas olmak üzere öldürülür.
İmam A'zam Ebû Hanife'ye göre ehl-i kitabın sihirbazı da öldürülür. Eimme-i selâse denilen Mâlik, Şafii ve Ahmed b. Hanbe1'e göre Öldürülmez. Onlara göre sihir yapan kadının hükmü de erkek gibidir. Ebû Hanife'ye göre Öldürülmezse de hapsolu-rmr.
Sihir yapan kimsenin dünyaca tevbesinin kabul edilip edilmemesi ihtilaflıdır. İmam Mâ1ik 'e göre kabul edilmez. Ebû Hânife ile Ahmed b. Hanbe1 'den nakledilen meşhur kavle göre de hüküm budur. İmam Şâfii 'ye göre kabul edilir. İmam A Sımed 'in ikinci kavli de budur. İmam Mâli k'den bir rivayete göre sihirbaz yakalanırsa, zındık gibi onun da tevbesi kabul olunmaz. Fakat yakalanmadan tevbo eder de tevbekâr olarak gelir teslim olursa öldürülmez. Ancak yaptığı sihirle insan öldûrmüşse kendisi de öldürülür. İmam Şâfii 'ye göre sihirbaz: «Ben öldürmeyi kesdetmedim.» derse hatâ etmiş sayılarak kendisinden diyet almır.
İmam Br. hâri 'nin naklettiğine göre Saidü'bnü'1-Müseyyeb, sihir yapan kimseden sihrini çözmesini istemeyi caiz görmüştür. Bâzıları «Nüşra»ya cevaz vermişse de Hasan-ı Basrî bunu mekruh saymıştır;;
Nüşra: cinlerin çarptığı zannolunan bir kimseye tatbik edilen ilâç ve okumadır.
Üçüncüsü: katildir: Haksız yere insan öldürmek imam Şafii (Rahimehi-iltahi'a. göre A11ah'a şirkden sonran büyük günahtır. Bir hadisde : «Rahmanın arşı üç şeyden depremr ve Allah üç şeyden gadaba gelir* buyurulmuş; katil bunlar arasında zikredilmiştir. [479] Katilin tevbesi hususunda ihtilâf edilmiştir, İbni Abbâs (Radiyallahu anh)'& göre kaatil ebedi olarak cehennemde kalacaktır. Hanefilerle diğer ulemaya göre ebedî olmasa da cehennemde uzun zaman kalacaktır. Dünyevi cezası ise kısâsen öldürülmektir. Ancak maktulün velileri affeder yahud uzlaşirlarsa kısas edilmez: çünkü hak onlarındır. Kasden haksız yere insan öldürmede Hanelilere göre keffaret verilmez. Zira keffaretde ibâdet ma'nası vardır; binaenaleyh; onunla hâlis bir büyük günah olan katil Ödenemez. Şafiilere göre ise keffaret lâzımdır. Onlar : «Hataen insan öldürmek bundan daha ehven olduğu halde onda keffaret meşru' olunca bunda evleviyetle meşru' olur.» diyorlar.
Dördüncüsü: yetim malı yemektir. Yetim : Babası ölen küçük çocuk-dur. Hatta Zemahşehrî fye göre büyük çocuğa da yetim denilebilir. Zira kelimenin lügat ma'nası. yalnız kalmakdir. Ancak bu kelime daha ziyade küçükler hakkında kullanılır. Vakıa Peygamber (SallüUahü Aleyhi ve Seılenı): Buluğdan sonra yetimlik
yoktur» buyurmuşlarsa da ona göre bu hadisden murâd lügati değil, şeriatı öğretmektir.
Hadisin zahirine bakılırsa yetim rnahm yemek mutlak surette haramdır. Şu halde vasinin yemesi de memnu'dur. Nitekim buna kail olanlar vardır. Fakat cumhura göre vasi veya velinin ma'ruf vecihîe ve israf etmemek şartiyle yetim malından yemeleri meşru'dur.
Beşincisi: ribâ yemektir. Kîba : Mal verip karşılığında rnal alırken alman veya verilen karşılıksız ziyadedir. Buradaki «yemek» ta'birinden maksad ribâ muamelesi yani faizcilik yapmaktır. Faizcilikle kazanılan malların çoğu yenildiği için mezkûr kazanca mecazen «yemek» denilmiştir.
Ribâ meselesi bir çok âyet ve hadislerde en şiddetli bir lisanla haram kılınmıştır.
Altıncısı: Düşmana hücum edileceği zaman harpden kaçmaktır. Ancak bu kacıs bir müslümanm karsısında bir veya iki kâfir bulunduğu zaman haramdır; daha fazla olurlarsa kaçmak caizdir. Hadis-i şerif harpden laçmanm büyük günah olduğuna delâlet etrnekdedir ki cumhuru ulema-|m mezhebi de budur. Yalnız Hasan-ı Basri hazretlerine göre [arpden kaçmak- küçük günahtır. Ona göre bu babdaki âyet hassaten Sedir gazileri hakkında nazil oîmuşdur. Bazıları da âyetin başka bir âyet-nfshedildiğine kaaildirier. Fakat doğrusu :
ister kirn o gün çarpışmak için dönmek yahud başka bir bölükde mevki' ıSmak halleri müstesna olmak üzere kâfirlere arkasını dönerse muhakkak Jlahın bir gadabına uğrar; varacağı yer de cehennemdir. O ise pek kötü
»ir yerdir» [480] âyet-i kerimesi ne Bedir gazilerine mahsusdur; ne de men-suhdur. Onun hükmü, cumhuru ulemanın dedikleri gibi her harbe âmm İve şamil olmak üzere kıyamete kadar bakidir.
Yedincisi:'Muhsan kadınlara zina iftirasında bulunmaktır. Bu hü-Ikümde erkeklere edilen zina iftirası da dahildir. Binaenaleyh kadın olsun erkek olsun: âkil ,bâliğ ve namuslu olan bir müslümana zina iftirasında bulunmanın cezası hür olan müfteriye seksen, köleye kırk değnek vur-fmaktır.
Kâfir bir kadına zimmiyye [481] bile olsa zina iftirasında bulunmak büyük I günah değildir. Bu sebeble müfteriye hadd vurulmaz. CairyeyR yapılan zina iftirasının cezası ta'zirdir.

146 — (90) Bize Kuteybetü'bnÜ Said rivayet etti. (Dedî ki) Bize Leys[482] tbnü'l-IIâd'dan, o da Sa'd b. İbrahim'den, o da Humeyd b. Ab-dirrahnıan'dan, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan Resulüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selîem) 'in şöyle buyurduğunu rivayet eyledi:
«Bir kimsenin ebeveynine söğmesi büyük günahlardandır.» Ashâb:
— Yâ Resûlâllah! Hiç insan ebeveynine söğer mi? dediler. Resulüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Evet, bir adamın babasına söğer; o da onun babasına söğer. (Adamın) anasına söğer; o da onun anasına söğer.» huyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhamnıed b. el-Müsennâ ve İbni Beşşâr toptan Muhamnıed b. Ca'fer'den, o da Şu'bc'den nakle rivayet eyledi. H.
Bana Muhammcd b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâhyâ b. Said[483] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân[484] rivayet etti. (Şu'be

ile Süfyan'ın) her ikisi Sa'd b. İbrahim'den bu isnâdla bu hadisin mislini rivayet etmişler.
Bu hadisi Buhâri ile Ebû Dâvud «Edeb» bahsinde, Tir rai zi 'de, «Kitabü'l*bi ^s» de tahriç etmişlerdir..
Ashabın : «Hiç insan ebeveynine söğer mi?» diye mukabelede bulunmaları, bu işin vukuunu uzak gördüklerindendir. Çünkü tab-ı selim bundan nefret eder. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de cevaben, bu işi bir kimsenin ekseriyetle doğrudan doğruya değil de sebeb olmak sureti ile yaptığını beyan buyurmuştur. Anaya babaya sövmeğe sebeb olmak büyük günahlardan sayılınca onlara sarahaten söğmek şüphesiz ki en büyük günahlardan olur.
Bundan beş yüz otuz üç yıl evvel yaşamış olan Buharı şârihi Ayni bu babda şunları söylemiştir : «Bu zamanda Öyle insanlar var ki ebeveynine söğen kimseye ziyafet verir. Anasını babasını döğenler bile vardır. Bir çok kimseler ebeveyn âsisi mücrimlerin bu işi yaptıklarına şâhid olmuşlardır. Hattâ babasını kesenler olurmuş. Bu musibetin Mısır'da çok vuku' bulduğunu bana bir cemaat haber verdi. Allah Man afvü afiyet dileriz.»
Aynî (Rahiınehullah) üstadı Zey nüddin'in merfu' ve mevkuf hadislerden alınan büyük günah sayısının kırka baliğ olduğunu söylediğine işaret ettikden sonra onun söylemediği büyük günahları sıralamıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Bir kimsenin babasından başkasını babamdır diye iddia etmesi, küçük günahı işlemeye İsrarla devam, müslümana bühtanda bulunmak, kin tutmak, zina, livâta, hırsızlık, kabahatsiz bir kimseyi koğuculukla öldürtmek, gıybet etmek, Kur'an'dan bir sure veya âyet unutmak, nemmamlık etmek, ramazan gününde özürsüz orucu terk etme!.. Ölçü ve tartıda hıyanet etmek, özürsüz namazı vaktinden evvel veya sonra kılmak, haksız yere bir müslümsni döğmek, ashab-ı kirama söğmek, rüşvet almak, deyyusluk etmek, emr-i'il ma'ruf, nehy-i ani'l münkeri muktedir olduğu halde terk etmek, hayvanı yakmak, sebeb-siz olarak kadının kocasına itaat etmemesi, ulema ile ehl-i Kur'an'ı gıybet etmek, özürsüz domuz eti veya iaşe yemek ve hayz hâlinde cima", etmek Çalgı dinlemek ve ipek elbise giymek yahud ipek yaygı üzerine oturma;-gibi şeylerin büyük günah olup olmadığı ihtilaflıdır. İmamü'l-Haremeyn Cüvevni ;ye göre bunlarda büyük günahlardandır. Râfiî ise sahih kavle göre küçük günah olduklarını beyan etmiştir.
İbni Battal bu hadisin sedd-i zerâyi'[485] babında bir temel kaide olduğunu söylemiştir. Harama götüren yolun da haram olduğu bundan, alınır. Hadisin aslı:
«Aİîahdan başkasına; dua edenlere söğmeyîn.» âyet-i kerîmesidir. Usul uleması, putperest kâfirler A11ah'a söğer diye puta söğmek gibi şeylerde sedd-i zerayi'in vücubuna kail olmuşlardır.
Mârt'ı di ipek giyeceği maTum olan bir erkeğe ipek satmayı, keza şarap yapacak bir kimseye şıra satmayı bu hadise istinaden men'etmiş-tir.
Hanelilere göre ise şarap yapan kimseye şıra satmak caizdir. Çünkü ma'siy et işlenirken şıranın ayni değişmiş yani şarap olmuştur. Düşmana silâh satmak ise yasaktır; zira ma'siyet, satılan âletin ayniyle işlenecek, onunla müslümanlar öldürülecektir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1 - Sebebe hüküm izafe edilebilir.
2 - Galibe göre amel edilir. Çünkü babasına soğülen adam da soğe-nin babasına söğebüir; fakat söğmemesi de caizdir. Ancak böyle hallerde ekseriyetle nasıl muamele görülürse öyle muamele edilir. .
3 - Anne baba hakkı pek büyük ve onlara itaat farzdır,
4 - Sedd-i zerîa meşru'dur.

39 - Kibrin Tahrimi ve Beyanı Babı

147 — (91) Bize Muhammed b, el-Müsennâ ile Muhammedi b. Beş-şâr ve İbrahim h. Dînâı[486] toptan Yahya b. Hammâd'dan [487] rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ dedi ki: Bana Yahya b. Hamtnâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebân b. Tağlib'den[488] , o da Fudayl-i Fukayrnf [489] den, o da İbrahhn-i Nehai'den, o da Aİkame'den,[490] o da Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'Aen nakletmiş ol. mak üzere haber verdi, ResülüHah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kalbinde zerre mikdari i'Uıir olan kimse Cennete giremez.kbuyurmuş. Bir zât:
— «İnsan elbisesinin güzel, ayakkabının güzel olmasını istiyor?» demiş. Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki Allah güzeldir; güzelliği sever, Kibir; hakkı inkâr ve insanları tahkir etmektir.» buyurmuşlar.

148 - (...) Bize Mincâb b. el-Hâris et-Temîmi [491] ile Süveyd b. Said ikisi de Aliy b. Müshir'den rivayet ettiler. Mincâb dedi ki: Bize İbni Müs-hir, A'meş'den, o da İbrahim'den [492]: o da Alkâme'den, o da Abdullah'dan nakletmiş olmak üzere haber verdi. Abdullah demiş ki: Resulüllah (Salîaîhhü Aleyhi ve Seilem) :
«Kalbinde hardal datıesi kadar iman olan hiç bir kimse cehenneme girmez; kalbinde hardal danesi kadar tekebbür bulunan hiç bir kimse de cennete giremez.» buyurdular.

149 — (...) Bize Muhammcd b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Davud rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebân b. Tağlib'den, o da Fu-dayl'den, o da İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem)'den nakletmiş olarak rivayet eyledi. Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Kalbinde zerre mikdarı kibir bulunan kimse cennete giremez.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Ebû Davud, Tirmizi, Ahmed b. Hanbel, İbni Asakîr ve Bey haki dahi tahriç etmişlerdir. İsnadında üç dane tabiînin yâni A'meş, İbrahim ve Alkâme hazerâtının bir birlerinden rivayette bulunmaları ve keza bu üç zatla Mincâb'm ve Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahu anh) 'in hep Kûfe'li olmaları nâdir tesadüf edilen letâiftendir.
«Kalbinde zerre mikdarı kibir olan kimse cennete giremez» ibaresinin te'vili hususunda ulema ihtilâf etmişlerdir.
Ebû Süleyman Hattâbi bu ibareyi iki vecihle te'vil etmiştir :
1 - Kibirden rmirad : imandan tekebbür etmek yânî iman etmemektir. Bu hâlde ölen bir kimse asla cennete giremez,
2 - Maksad: cennete giren bir kimsenin kalbinde oraya girerken kibir bulunamaz demektir. Nitekim Teâ1â hazretleri :
«Biz onların kalblerîndeki kin ve hasedi çıkaracağız.» [493]
buyurmuştur. Ancak Ha11ab S 'nin bu te'villerini imam Nevevî beğenmemiş; hadisin ma'ruf olan kibirden yâni kendini başkalarından yüksek görerek onları tahkir ve hakkı bertaraf etmekden nehi için vârid olduğunu söylemiş; binaenaleyh bu te'villere hamledilerek matiub olan ma'nadan çıkarılmama-sı gerektiğini bildirmiştir.

Kaadi Iyâz ile sair muhakkikine göre hadisin ma'nâsı: cezasız cennete giremez demektir. Nevevi'de bu kavli ihtiyar etmiştir. Bazıları: «Evet ceza verilirse ma'na budur; fakat Cenab-ı Hakk'm lütfü keremiyle o kimseyi affetmesi de caizdir. Binaenaleyh bütün mii'-minler ya doğrudan doğruya yahud da büyük günah işlemekde ısrar hâlinde ölen günahkârlardan bazıları azâb gördükden sonra mutlaka cennete gireceklerdir demişlerdir. Hadisden murad kibirlilerin cennete ilk giren takva sahipleriyle birlikde giremeyeceklerini beyândır.» diyenler de vardır.
Hadisin ikinci rivayetinde: «Kalbinde hardal dânesi kadar iman olan hiç bir kimse cehenneme girmez.» ifadesinin ma'nası da kâfirler gibi cehenneme ebedî olarak girmez demektir.
«İnsan elbisesinin güzel, ayakkabının güzel olmasını istiyor?» diyen zâtın ismi Mâlik b. Murara' dır. Kaadi îyâz ile İbni Abdilberr buna kail olmuşlar sa da hafız Halef İbni Beş-küvâl'in beyanına göre bu zatın kim olduğu ihtilaflıdır. İbn Ü1-A'râbî'ye göre Ebû Reyhâne Şem'un 'dur. Ali'yyü'b-nü'l Medînî «Tabrkat» nâmındaki eserinde bunun R.âbîatü'b -nü Âmir olduğunu söylemiştir. İbni A m r diyen bulunduğunu da İbni's-Seken kaydettiği gibi, Muâz b. Cebel diyenler olduğunu da İbni Ebi'd-Dünya «Kitâbu'l-Humûl ve t-Tevâzu;» adlı eserinde zikretmiştir. Hatta bazıları Abdullah b. Amr İbni '1-Âs , bâzıları da Harım b. Fâtik olduğunu söylemişlerdir. Güzel elbise giymek Allanın nimetini göstermek ve ona şükretmek niyetiyle caizdir. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadisde «Şüphesiz ki; Allah Kulunun Üzerindeki nimetinin eserini görmek ister» buyurulmuştur. İmam Âzamin dört yüz altın kıymetinde elbise giydiği rivayet olunur. İmam Muhammed pek kıymetli elbise giyer ve: «Benim Hanımlarım cariyelerim var, benden başkasına bakmasınlar diye ziynetleniyorum.» dermiş. Gerçi Hz. Ömer'in yamalı elbise giydiği rivayet olunursa da o bunu fakii memurlarına Örnek olmak için giymişdir, deniliyor.
«Şüphesiz k! Allah güzeldir; güzelliği sever» cümlesinin ma'nası hu susunda dahi ihtilâf edilmiştir. Bazılarına göre bunun ma'nası: Allahm heı emri güzeldir; esama-i husnâ onun, cemâl ve kemâl sıfatları da ona mah sustur demektir.
Diğer bazıları: «Kerim; mükrim, semî: müsmî' manasına geldiği gib cemil de mücmil yanî güzellik veren manasına gelir.» demişlerdir Kuşeyrî (Rahimehullah) cemilin celil yânî büyük ma'nasma geldi ğini söylemiş; Hattâbi ise nur ve güzelliğin sahibi manasında kul lanıldığım hikâye etmiştir. Bazılarına göre cemil: size karşı fiilleri lütûfke güzeldir; size az amel teklif eder: teklif ettiğini ifâ hususunda size yor-Um eder; ifasından dolayı bol bol ec;r verir demektir.
Nevevi diyor ki: «Bu isim bu sahih hadisde vârid olmuşsa da ha-[dis haber-i vahiddir. Esma - i husna hadisinde dahi vârid olmuştur; fal:al onun da isnadı hakkında söz edilmiştir. Muhtar olan kavle göre Allah Teâl1â'ya cernil denilebilir. Ulemâdan bâzıları bunu tecviz etmemişleridir.»
İmamü'l-Haremeyn ,umutaleada bulunuyor : A11ah'm isimleriyle sıfatlan namına seran neler varid olmuşsa onları bizde söyleyebiliriz. Şeriatın men' ettiklerini biz de men' ederiz. İzin verilip veril-İmedi^ine dair bir emare bulunmayanlar hakkında helâldir veya haramidir diye biz hüküm veremeyiz. Çünkü şeria+m hükümleri ser'i yollardan ılınır. Sayed bir şeyin helâl veya haram olduğuna biz hükmedecek olursak şeriat haricinde kendimiz bir hüküm isbât etmiş oluruz. Sonra bir ismi Allah Teâlâ 'ya ıtlak edebilmek için şer'an kati bir delil bulunması I şart değildir. İlim icâbetmese de amel iktiza eden bir delilin bulunması kâfidir. Şu kadar var ki şer'i kıyaslar amelin muktezasıdırlar. Onun için bir ismi ve bir sıfatı A11ah'a ıtlak hususunda onlarla istidlal caiz değildir.»
İmamü'1-Karameyn 'in «Helâldir veya haramdır diye hüküm veremeyiz...» şeklindeki İzahatı için Nevevi: «Bu söz muhtar olan mezhep üzerine bina edilmiştir...» dedikden sonra sözlerine söyle devam ediyor: «Çünkü bizim ulemamızın muhakkîklarma göre eşya hakkında helâldir; haramdır; mubahtır yahud daha başka bir şeydir diye hüküm verile, mez. Zira ehl-i sünnete göre hüküm ancak şeriatla verilir. Ulemamızdan bazıları: «Eşya aslî ibâha üzredir.» demişlerdir. Bir takımları asli hürmete, bazıları da tevakkufa kail olmuşlardır; yani bu hususda ne denileceği bilinmez; derler. Bunlar içerisinde muhtar olan kavil birincisidir.
Filhakika Allah TeâS â'y', şer'an vârid olmayan fakat yasak da edilmeyen kemâl, celâl ve medih sıfatiyle tavrif etmenin veya ona böyle bir isim vermenin caiz olup olmayacağında ehl-i sünnet uleması ihtilâf etmişler; bir taife bunu caiz görmüş, diğerleri ise caiz olacağına dair Kitâb, sünnet-i mütevâtire veya icmâ'dan birisinden kat'i bir nass-i şer'i vârid olmadıkça tecviz etmemişlerdir.
Mezkûr sıfatlarla A11ah'm tavsif edilebileceği hususunda haber-i vahid bir delil bulunursa mesele yine ihtilaflıdır. Bazılarına göre caizdir. Derler ki: «Böyle bir isim veya sıfatla Allaha duâ ve senada bulunmak, amel babındandır; haber-i vâridle amel ise caizdir.»
Diğerlerine göre caiz değildir. Çünkü bu iş Allah'a caiz veya müstehil olan şeyi i'tikad meselesine râci'dir. î'tikadm yolu ise katiyettir. Yani onu isbât edecek delilin kâfi olması icâbeder. Kaadî lyaz: «Doğrusu caiz olmaktır. Zira bu hem amele hemde Allah Teâlâ 'nın: «Güzel isimler Allaha mahsustur. Binaenaleyh ona bu isimlerle duâ edin!»
âyet-i kerimesine şâmildir.» demiştir .Buna mukabil el-Übbî : «İsimle zikir ve onunla duâ etmek, o ismin ma'nasım i'tikadın fer'idir. İ'tikadda matlub olan şey ise kat'iyettir. Binaenaleyh sözün doğrusu, bu işin caiz olmamasıdır.» diyor.
Esma-i husnânın 99 isim olduğunu bildiren hadis muttefekun aleydir. Yalnız bu hadisde isimler aîetta'yin beyan olunmamıştır. Ta'yin suretiyle beyan eden hadisi Tirmizi rivayet etmiş; ve: «Bu îıadis hasen sa-hîhdir.» demişse de mezkûr hadisde «cemil» ismi zikredilmemiştir. ffc/LJ I i^j» terkibi Tirmizi ile Ebû Davud'dan şeklinde rivayet olunmuştur. Fakat msnâca ikisi de birdir. Yanı her ikisinin ma'nasi: insanları tahkir etmek demektir.

40 - Allaha Hiç Bir Şeyi Şerik Koşmayarak Ölen Kimsenin Cennete, Müşrik Olarak Ölenin Cehenneme Gireceği Babı

150 — (92) Bize Muhammed b. Abdillah h. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babamla Vekî', Ameş'den, o da Şakik'den[494] o da Abdullah'-dan [495] nakletmiş olarak üzere rivayet ettiler. Vekî : ResulüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu; iladesini kullanmış; İbni Nümeyr ise: ResulüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'den dinledim; diyerek rivayet etti. Abdullah Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Her kim Aflaha bir şeyi şerik koşarak ölürse cehenneme girer.» buyururken işittim. Ben de dedim ki:
«Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmayarak ölen dahî cennete girer.» demiş.

151 — (93) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebı Süfyan'dan, [496]
o da Cabir'den [497] nakletmiş olmak üzere rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir zât gelerek:
__ Yâ Resulâilah! Cennetle cehennemi İcâbettiren iki şey nedir? diye sordu. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmayarak ölürse cennete girer; ve her kim ona bir şeyi şerik koşarak ölürse cehenneme girer.» buyurdular.

152 — (...) Bana Ebû Eyyub el-Gaylânî Süleyman b. Ubeydillâh ile Haccacü'bnü's Şa'ir tivâyet ettiler. Dediler ki: Bize Abdülmelik b

Amr rivayet eyledi. Dedi ki: Bize Kurre [498]. Ebu'z-Zübeyr' [499] den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Câbir b. AbdiHâh rivayet etti. Dedi ki: Re-Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Her kim Allaha hiç bir şeyi şerik koşmayarak kavuşursa cennete girer; ve her kim ona şerik koşarak müiâkî olursa cehenneme girer.»buyururken işittim.
Ebû Eyyûb dedi ki: «Ebû z-Zübeyr Cabir'den naklen dedi.»

(....) Bana İshâk b. Mansıır rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz —ki İbni Hişam'dîr— haber verdi. Dedi ki: bana baham, Ebû'z-Zübeyr'den, (da Câbir'den naklen Peygamber (SaUaîiahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadisin mislini söylediğini rivayet etti.
Bu hadisi Buharı «Kitabü'l-Cenaiz», «Tefsir» «Eyman ve'n-Nüzür»
bahislerinde muhtelif râvilerden tahric ettiği gibi Nesaî dahi «tefsir» bahsinde Muhammedb. Abdil'a'la tarikiyle tahric etmiştir.
Şirk : Allah elmakda cenâb-ı Hakka ortak bulunduğuna inanmaktır. Cevheri'nin «Sıhâh» mda şirk: küfürdür deniliyor.
A11ah'm şeriki olmadığına inanmaya iman-ı şer'i derler. Binaenaleyh hadisin ma'nâsı: bir kimse —hasa— Ali ah'ın ortağıdır diyerek her hangi bir mevcuda velevki bir melek veya peygambere ibâdet etmek suretiyle şirk koşar da bu hâi üzere ölürse cehenneme girer; demektir. Nitekim hıristiyanlar, Hz. Cibril ile İsa (Aleyhisselâm) 'a bu ma'na-da ibâdet ettikleri için müşrikdirler. Çünkü ibâdet: Kendisinde Allahlık sıfatları görülen zâta karşı son derece tezellül ve huzû' göstermektir. Ancak şapla şekeri birbirinden ayıramayan bazı cahiller muhabbet ve itâatla ibâdeti bir şey zannederek peygamberlerden veya sulâhadan binne gösterilen mahabbet ve ta'zimi şirk sayarlar. Halbuki Peygamberleri (Salavatullahi aleyhim ecmain) sevmek onlara ta'zimde bulunmak, bir çok
şer'i delillerle emir buyurulmuşdur ki: «Her kim peygambere itaat ederse muhakkak Allah'a da itaat etmiş olur.» «Şüphesiz ki sana bey'at edenler ancak Allaha bey'at ederler...» [500] ve emsali âyetlerle:
«Kim bana itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiş; ve bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur.» hadisi bunlardandır.
Hasılı bir peygamberi veya ümmetinden bir zâtı sevmek ve bu se-beble ona tazimde bulunmak başka, ona — haşa — Allah 'dır diye tapmak başkadır. Bunlard\n birincisi makbul ve matlub; ikincisi menfur ve şirkdir.
Hadisin Ebû Hamza rivayetinde İbni Mes'ud (Radiyallahı anh) şöyle demiştir.
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir söz söyledi; ber de başkasını söyledim. O: her kim A11ah'a bir eş iddia ederek ölürst cehenneme girecektir, dedi. Ben de : herkim A11ah'a nazîr iddia et meyerek ölürse cennete girecektir, dedim.» Müs1im'in bâzı nüshal; nnda buradakinin aksi yani Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Her kim Allaha hiç bîr şeyi şerik koşmayarak ölürse cennete girecektir. buyurdu. Ben de :
«Her kim A11ah'a bir şeyi şerik koşarak ölürse cehenneme gi recektir, dedim.» şeklinde rivayet olunmuştur. Humeydi ile Ebu Avâne'nin rivayetleri dahî böyledir. Anlaşılıyor ki mezkûr Câbi hadisindeki her iki şekil rivayet, Resulüllah (Sallallahü Aleyhi v Sellem)'in hadîsi olmak üzere sübût bulmuştur.
İbni Mes'ud (Radiyallahu an/ı/ın bunlardan birini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e refederek ötekini kendi sözü gibi gÖ: termesine gelince: bu hususda Kaadî Iyâz ve başkaları şunla: söylemişlerdir :
«Bunun sebebi: İbni Mes'ud'un Peygamber (Sallallah Aleyhi ve Sellem) 'den bu sözlerin yalnız birini işitmesidir. Öteki cümle yâ Kita'buliah 'dan bildiği için yahud Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)'den işittiğinin muktezâsı olarak kendisi ilâve etmiştir.»
Fakat Nevevî bu söylenenleri noksan bulmakta ve Ibni Mes'ud hadisinde her iki cümlenin de Resulüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)'e refedildiğini hatırlatarak şöyle demektedir: «En iyisi : İbni Ivîe s' u d bu iki cümleyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)den işitmiştir. Ancak bir müddet yalnız birini icâbettiği şekilde bellemiş; ötekini hatırında tutmamış; bu sebeble ezberindeki cümleyi mer-fu1 olarak rivayet ederek ötekini ona kendinden katmış. Başka bir zaman da öteki cümleyi bellemiş; birinciyi unutmuş; ve yine bellediğini merfu' ötekini kendi sözü olmak üzere rivayet etmiştir; demelidir.»
Nevevî'nin bu şekildeki izahatını lüzumsuz bir tekelîüf ve itnâb sayarak İbni Mes'ud (Radiyallohu anh)'m, sözünü mefhumu muhalefetten aldığına hamletmek isteyenler ve bu münasebetle lüzumsuz yere itnabda bulunanlar varsa da hadisin muhtelif rivayetleri Kevevî1 nin ne derece haklı olduğunu göstermeye kâfi geldiği cihetle, muhalifinin uzun sözlerini burada nakle hacet görülmemiştir.
Kirmanı 'nin : «Acaba İbnî Mes'ud bu hükmü nereden bilmiştir?» şeklindeki suâline Buhârî sarihi Aynî: «Sebebin mün-tefi olması müsebbebin de müntefî olmasını icâbettiğinden bilmiştir. Şirk müntefi oldu mu cehenneme girmek de kalmaz. Cehenneme girmek kalmadı mı cennete girmek lâzım gelir; zira bu iki şıkkın üçüncüsü yoktur.
Yahud Teâ1â Hazretlerinin :
«Şüphesiz ki Allah kendine şirk koşulmasını affetmez...» [501] âyet-i kerimesile emsalinden anlamıştır.» diye cevap vermiştir.
İmam Müslim (Rahimehullah) bu hadisin senedinde Veki'in «Resulüllah buyurdu» ifadesini kullandığını, İbni Nümeyr'in ise :
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden işittim» dediğini göstermek suretiyle mühim bir inceliğe tenbih etmiş; ve bu babtaki dikkat ve kemalini bir daha isbât etmiştir. İncelik şudur; «Semi'tü» yânî «işittim» sözü ulemanın ittifâkiyle hadisin muttasıl olduğunu gösterir. Hal-bu ki «Kaale» yâni «dedi» tabiri ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhura göre bu da hadisin muttasıl olduğunu bildirir. Fakat bazıları «onun ittisal bildirmesi için delil lâzımdır.» demişlerdir. Şu halde onlara göre bu sözle rivâyei edilen bir hadis sahâbinin mürseli hükmündedir. Sahâbînin mür-seli ise ihtilaflıdır. Cumhura göre onunla ihticac edilir; ama sahabiden gayri kimsenin mürseli hüccet değildir, Şâfiîlerden Kbû İshâk Esteraînî 'ye göre sahâbînin mürseli ile de ihticac edilemez. Demek oluyor ki, hadis hem muttasıl hem mürsel olarak rivayet edilmiştir. Böyle hem muttasıl, hem mürsel olarak rivayet olunan hadisden hüccet olup olmayacağı dahî ihtilaflıdır. Bazıları hüküm mürsiledir, demiş; bazıları ek-
seriyete göre verilir; Kanaatinde bulunmuş; bir takımları da «Rivayeti en iyi belleyenlere göre verilir» demişlerdir. Sahih olan kavil mevsul olan rivayeti tercih etmektir. İşte Müslim (Rahimehullah) 'm gösterdiği dikkât ve ihtiyat buradadır. Bir de böyle, yapmasa hadisi mâna itibârı ile rivayet etmiş olur. Halbuki îâfzan rivayet bilittifak evlâdır. Hadis-i şerif, A11ah 'a şirk koşarak ölenlerin cehenneme, şirk koşmayarak ölenlerin cennete gireceklerine delâlet ediyor ki, bu hususda ulema müttefiktirler. Müşrikler cehennemde ebedî kalacaklardır. Müşrik tâ'bîri, ya'hudî, hırıs-tiyan, putperest ve sair bütün kafereye âmm ve şâmildir.
Şirk koşmaksızm ölenlerin cennete gireceği dahi kafi isede evvelce de arz ettiğimiz vecihle hiç günah işlemeyenler cennete Önce gireceklerdir. Büyük günahları ısrarla işlerken ölenlerin hali A11ah'm meşieti-ne kalmıştır. Dilerse onları günahları nisbetinde azâb eder; de sonra cennetine koyar. Dilerse affederek hiç azâb göstermeden cennetlik eyler.

153 — (94) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşsâr da rivayet ettiler. İbnû'i-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Vâsıl el-Ahdeb'den,[502] o da el-Ma'rur b. Süveyd'-den[503] naklen rivayet etti. Demiş ki: Ebû Zerr'i Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellenıyûcn naklen rivayet ederken dinledim. Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):

»Bana Cibril (Aleyhisselâm) geldi; ve: ümmetinden her kim Aİİaha hiç bir şeyi şerik koşmayarak ölürse cennete girecektir; diye müjdeledi. Ben: Zina etse de hırsızlık yapsa da mı dedim.»
«(Evet) zina etse de hırsızlık yapsa da!.» buyurdular«

154 — (....) Bana Züheyr b. Harh ile Ahmed b. Hırâş (495) rivayet ettiler. Dediler hi: Bize Abdüssamed b. Abdilvâris rivayet etti. (Dedi ki): Büze babam rivayet etti. Dedi ki: Bana Hüseyn el-Muallim, tbni Eiirey-de'den rivayet etti. Ona da Yahya b. Ya'mer rivayet eylemiş. Yahya'ya da Ebû'1-Esved-i Dilî, ona da Ebû Zerr rivayet etmiş. Demiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldim. Üzerinde beyaz bir elbise olduğu hal-de uyuyordu. (Döndüm) sonra (yine) geldim. Bir de baktım yine uyuyor, (Döndüm) Sonra yine geldim. (Bu sefer) uyanmıştı. Hemen yanma oturdum. Müteakiben:
«Allahdan başka îtâh yoktur diyen ve bu ikrar üzerine ölen hiç bir kul
yoktur k\, cennete girmesin» buyurdu. Ben:
— Zina etse de hırsızlık yapsa da Öyle mı? dedim. Resuîüîlah
(SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Evet, zina etse de hırsızlık yapsa da!» buyurdu. Ben (tekrar) :
— Zina etse de hırsızlık yapsa da mı? dedim.
«Evet, zina etse de hırsızlık yapsa da!» buyurdular. (Bu suâl cevap) üç defa tekrarlandı. Nihayet dördüncüde:
«Ebû Zerr patlasa da (öyle]» buyurdular. Ravî Ebû'l-Esved diyor ki: ij «Ebû Zerr (Oradan) çıkarken: I «Ebû Zerr patlasa da (öyle)» diyordu.
Bu hadisi imam Buhar i Cenaiz, Tevhid, Bed'ül-Halk, İsti'zân ve Rukaak bahislerinde ve Nesâî «Sl-Yevm ve'1-Lleyle» de tahriç ettiği gibi, Ebû Davûd ile Tirmizi dahî rivayet etmişlerdir. Tirmizi: «bu hadis hasen sahihtir» demiştir. Müslim onu zekât bahsinde de rivayet etmiştir.
Bu bâbda Hz. Ebû'd-Derdâ' (RadiyaUahu anh) 'dan da bir hadis vardır. Mezkûr hadisi Müsedded b. Müserhed Müsned'in. de şu lâfızlarla rivayet eder:
Resuîüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Horasanh olup Bağdad'da yaşamiştır'
«Eğer bir kimse Allahdan başka ilâh olmadığına şehâdet getirir de Ai-İaha hiç bir şeyi şerik koşmayarak ölürse cennete girer yahud cehennema girmez.» buyurdu. Ben : Zina etse de hırsızlık yapsa da (öyîel mi? dedim. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Evet, zina etse de hırsızlık yapsa da/Ebu*d-Derdâ pailssada (Öyle)» buyurdular.
Ayni hadisi iman Ahmed b. Hanbe l'den Müsned'inde rivayet etmiştir.
Hz. Cibril'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e buradaki gelişi rü'ya halinde olmuştur. Nitekim Ebû'l-Esved rivayetinde Ebû Zerr (RadiyaUahu anh) 'in Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Üzerinde beyaz bir elbise olduğu halde uyuyordu» demesi buna delildir.
Resulülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'm ümmeti: ümmet-i icabet ve ümmeti da'vet namlariyle iki kısma ayrıldığına göre buradaki ümmetten murâd: ümmet-i icabet yâni ona iman edenlerdir. Maamâfih ümmet-i davetin kasdediîmiş elması da muhtemeldir. Çünkü imân ettikten sonra onlar da ümmet-i icabetten olurlar.
Müşrik olmayarak öle^, ümmetin cennete gireceği haberi Hz. Ebû Zerr'in son derece merakını mucîb olmuş; meğer imanını kurtarabilenlere A1 1ah 'in ne büyük rahmeti varmış diye şaşarak :
«Zina etse de hırsızlık yapsa da (Öyle mi?)» demiştir. Anlaşılan Hz. Ebû Zerr'in o anda hatırına:
«Zânî 2inâ ede?ken mü'mîn olarak zina etmez...» hadisi gelmiş; onun için bu müjdeyi yadırgamiştır. Ebû Zerr (RadiyaUahu anh) âdeta, söyle demiş gibidir: zina etmeyen ve hırsızlık yapmayan için bir diyeceğim yok. Ama zina etse de hırsızlık yapsa da yine cennete girecek mi? Resuîüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Zerr 'in pek büyük gördüğü bu işi isbât sadedinde Evet, zina etse de, hırsızlık yapsada (yine cennete girecek) buyurarak cevaplandırmıştır.
Büyük günahların yalnız bu iki nev'ini zikretmesi: bir hak ya A11ah'a yahud kullarına aid olduğu içindir. Bunlardan zina ile Allah Teâl â'nın hakkına' hırsızlıkla da kulların haklarına işaret buyurmuştur. Hatta zina evli bir kadınla yapılırsa onunla hem Allah hakkı hem de kul hakkı temsil edilebilir. Çünkü böyle bir zina ile kocanın da hakkı yenmiş olur.
Vakıa şeriat kaidelerine göre sırf imanla ölmek kul haklarım ıskat etmez ama Resuîüîlah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu cevabı o kaideleri bozmaz. Zira kul haklarının ölümle sakıt olmamasından Allanın onları tekeffül etmemesi lâzım gelmez. Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Zerr 'in bu işe imkânsız nazar ile bakmasını reddetmesi işte bundandır.
Yahud «Zina etse de, hırsızlık yapsa da cennete girer» sözünden mu-râd: netice itibariyle cennete girer demektir. Bu da ya doğrudan doğruya yahud günahına göre hak ettiği azabı çektikden sonra olur. Binaenaleyh bazılarının Ebû Zerr hadisi hakkında ileri geri söz ederek : »Ebû Zerr hadisi bazı cahillerin kendisine i'timad ederek günah irtikâbına cesaret göstermelerine sebeb olan ümid bahş hadislerdendir.» şeklinde nıü-tâleada bulunmaları yersizdir. Çünkü görüldüğü veçhile hadisden murâd, zahirî ma'nası değildir.
ta'birinin asıl ma'nası : Ebû Zerr'in burnu topraklansın demektir. Çünkü (rağime) fi'ili, toprak ma'nasma gelen (rağmen) dan alınmıştır. Bu ta'bir, zelîl ve hakir olsun ma'nasında kullanılır. Bazılarına göre ise «hoşlanmasa da» ma'nasma gelir. Buhârî'nin rivayetinde : «Ebû Zerr bu hadisi rivayet ettikçe daima : «Ebû Zerr patiasa da, derdi» Kaydı vardır.
Res ulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Zerr'e bunu söylemesi, zânî ile hırsızın affını ihtimalden uzak gördüğü içindir. Ebû Zerr' (Radiyallahu anh) hakîkatde bu afva karşı değildi. Ancak günahdan ve onu işleyenlerden son derece nefret ettiği için hürmeti ayaklar altına alan zânî ile hırsızın affolunmalarını pek büyük bir hâdise te-lakkî etmiş ve şaşmıştı.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1 - Büyük günahlar insanı dinden çıkarmaz; amelleri de hükümsüz bırakmazlar.
2 - Resulülla h(Satlallahü Aleyhi ve Sellem): 'in :
«Zina etse de hırsızlık yapsa da...» buyurması : «Büyük günah işleyenlerin behemahal cehennemlik oldukları kestirilemez. Cehenneme girseler bile cezalarını çektikden sonra oradan çıkarılarak ebedî kalmak üzere cennete girerler.» diyen ehl-i sünnete delildir. Hadis büyük günah işleyenlerin cehennemde ebedî kalacaklarına kaaiî olan mutezile ile hâricilerin kavlini reddetmektedir.

[1] Mücadele sûresi, âyet: 22
[2] Nahl sûresi, âyet: 106.
[3] Maide sûresi, âyet: 41.;
[4] Nahf sûresi, âyet: 106.
[5] Bu Hadîs-i Şerifi İmam Buharî de rivayet etmişdir
[6] Bu Hadîs-i Şerifi İmam Buharî de rivayet etmişdir
[7] Zâriyâl sûresi, âyet: 35-36.
[8] Hucurat sûresi, âyet: 14.
[9] Bu Hadîs-i Şerifi İmam Buharı de rivayet etmişdir
[10] Âl-i tmran sûresi, âyet: 19.
[11] Maide sûresi, âyet: 3,
[12] Bu Hadîs-i Şerifi imam Buharî. de rivayet etmişdir,
[13] Fetih sûresi, âyet: 3.
[14] Tevbe sûresi, âyet; 124.
[15] Bu âyetlerde imanın noksanlık kabul edeceğine delil yoksa da ulemadan Kir-mânrnin beyanına göre ziyâdeyi kabul eden her şey bizzarûre noksanı da kabul eder.
[16] **Takiid:** Başkasının sözünü delilsiz olarak kabul etmektir.
[17] **Nazar:** Bir şeyin delilini tedkik etmektir. İstidlal; Delil getirmektir
[18] Ebai-Hascn Kehmes b. el-Hasen: Sulehâdan bir zâttır. Basra'da yaşamış ve 159 tarihinde vcfât etmiştir.
[19] Abdullah b, Biireyde: Tâbiîndendir. Hz. Ömer (R.A.)'in Hilâfetinin üçüncü yılında diğer kardeşi Süleyman'la ikiz olarak doğmuşdu (bak. Tab., tbnl Sa'd, C. 7, s. 221). Kendisinden Kütüb-ü Sitte'nin İmamları ehadis-i şerife tahric eylemişlerdir. Babasından, Hz. Âîşe (R.A.) dan, Semure b. Cündeb, tmran b. Hüsayn, Eî»u Musa e!-Eş*BiÎ, Ebu'l-Esved DÛeK, Musire b. Şûlse, Abdullah b. Mcsud (R. anhum ecmain) hazretlerinden rivayette bulunmuştur. Merv şehrinde Kadılık eylemiştir. Oğlu Sehl'de Huffazı Hadisdendir. (R.H.) Bak. İbnt Sa'd, Tabakat, C. 7, s. 221. Zeheb. Tez. Huffaz, C. 1, s. Î02. Hazreci Hulâsa, s. 162.
[20] Yahya b. Ya'mer: Beni Avf b. Bekr kabiiesindendir. Künyesi; Ebu SiJleyman'-dır. «Ebu Saîd» de denilir. Aslen Basralı olup, sonraları Merv'e yerleşmiş; ve oranın kadılığını yapmıştır. Hâkim Ebu Abdîllâh (321-405) «Tarihi Nisabor» adlı eserinde, bu zatın fakîh, edib ve nâmdar bir nahiv üstadı olduğunu söyler. Nahiv ilmini Ebul-Esved'den okumuştur. Bu zât Nahvin mucidi sayılır. Yahya lisan İtibariyle zamanının en fasihi idi.
Ancak Ehl-i Beyte fazla meyyal göründüğü ve bu sebeble Haccâc-ı Zâlim tarafından Horasan'a sürgün edildiği, orada vali tarafından hoş karşılanarak. Horasan'a kadı ta'yin edildiği söylenir. Yahya tâbiindendir. 129 târihinde vefat etmiştir.
[21] Ma'bed el-Cühenî: Mervezî'nin «el-Ensâb» nâm eserindeki beyanına göre, Hu-zâa'nın Cühc.yne kabilesine mensuptur. Huzâa kabilesi Kûfe'ye yerleşmiştir. Orada nâmlarına mensub bir mahalle vardır. BÎr kısmı Basra'ya yerleşmişlerdir ki, Cüheyne de bunlar arasındadır.
îşte Ma'bed h. Hâlîd el-Cühenî bu kabiledendir. Ma'bed, Hasaa-i Basrî (21-110) nin meclisine devam ediyordu. Basra'da kader aleyhinde İlk söz eden odur. Sonraları Basra'-lılar da onun yolunu tutmuşlardır.
Mâ'bedi, Haccâc-ı Zâlim öldürtmüştür. Bu Mâ'bed'in, Ma'bed b. Ahdillâtı b. Uvcymîr olduğunu söyleyenler de vardır.
Basra: Ezherî'nin naklettiğine göre bu kelime: Basra, Busra ve Bisra şekillerinde okunabilirse de meşhur olan telâffuzu Basra'dır. Hatta İsm-i tasgir yaparak Busayra diyenler dahi vardır. Ism-İ mensnbu Basrî veya Bisrî gelir.
Basra'nm, Tedmür ve MÜ'tcfike gibi isimleri de vardır. Burası «İslâmın Kubbesi» ve «Arabın Hazinesi» namlariyle yâd olunur. Basra, Hz. Ömer (R.A.) zamanında kurulmuş bir şehirdir. Toprağı üzerinde hiç bir zaman puta tapılmadığı söylenir.
[22] Kelime esas i'tibârile ceberlyye okunursa da galat-i meşhur kabilinden cebriyye diye şöhret bulmuştur.
[23] Bak. Sünen-i Ebu Davud. KitabüVSÜnne Babu'l-Kader. C. 2, s. 524.
[24] **ümmü Veled**: Kendisinden döl almak: için ayrılan câriyedir. Bunlar satılamazlar
[25] Ebn Abdiilâh Ahmed b. Abde b. Musa: .Basrahdır. Müslim'in râvîlerinden-dir. Ancak «Kttabül-Cem'i Beyne Rkâii's-Sahihayn» sahibi bu Ahmed'in Hammâd b. Zeyd'den, onun da Eyyub'dan onun da Nâfî'den, onun da tbni Ömer (R.A.) dan rivayet ettiği «el-Ci^rânc» hadisini kitabına aldığı İçin Müslim'e i'tiraz ediyor. Ve: «Bu hadîs sahih değildir; Peygamber (S.A.V.) in el-Ci'râne'den ömre yaptığı başka delille sabit olmuştur» diyor. Halbuki mezkûr hadîse göre oradan Ömre yapmamıştır.
[26] Ebu Recâ' Matar b. Tahman (-119): Aslen Horasanlı olup, Basra'ya yerleşmiştir. Mushaf yazdığı için kendisine «cl-Verrak» denilmiştir. Hadîsin diğer râvîleri hakkında kitabın baş taraflarında kısaca ma'lumat verilmişti.
[27] Ebu Abdillâh Muharoraed b. Hatim (-235): Bağdadlıdır. Müslim'in râvî-lerindendir.
[28] Osman b. Giyas er-Bâsibî veya (el-BâhilÎ) Basrahdır
[29] Künyesi Ebo Muhamoıed olup, Bağdatlıdır. 208 târihinde vefat etmiştir.
[30] Ebu Muhammed Mutemir b. Süleyman: Kütüb-ü Sitte imamlarının kendisinden kitablanna hadîs tahric ettikleri, Sika ve Hafızu'I-Hadîs olan bir zatdir. Benî Teym kabilesindendir. Melik b. Umeyr, Manssır b. el-Mutemir, Eyyub-u Sahtiyan!, Rekkin b. Er Rcbî, Leys b. Ebî Süleym, Arar b. Dinar gibi efadıldan rivayette bulunmuştur. H. 186 senesi Safer ayında irtihal eylemiştir. Bak: Jbn Sa'd, Tabakat, C. 7, s. 290. Zehebî, Tez. Huffaz, C. 1, s. 266. Hazrecî, Hulâsa, s. 341. *
[31] İsmail b. İbrahim b. Schm (110-194): Basrahdir. Bağdad'da vefat etmiştir
[32] Ebu Hayvan Yahya b. Saîd b. Hayyân et-Teymî: Kulelidir. Sahîhayn râvî-lerindendir.
[33] Eba Zür'a. Adı Herem'dir. Babası Cerir b. Abdullah hakkmda tmamü'l Megazî tbnl Sa'd Tabakat'ında «Cerir b. Abdullah el-Becclî. Künyesi: Ebu Amr'dır, Resulullab (sallallahü aleyhi ve sellem)'m dâr-i ahirete irtibal ettiği sene İslâm ile müşerref olmuş-dur. Resulüllah (S.A.V.) onu Zül'Halâsa'yı zabt etmek üzere vazifelendirmişti. O da orayı zabt ve mebanisinİ hedmeyledikten sonra Kûfe'ye gelip yerleşmiş, orada «Dar-ı Büceyle»yi kurmuşdur. Kendi kurduğu mahallede yaşamış, Dahhak b. Kays'ın Küfe valisi olduğu devirde irtihal eylemişdir.> (C. 6, s. 22) demektedir.
Ebo ZorVnın künyesi; Ebu Amr'dır. Babasından rivayeti vardır. İbrahim adında bir kardeşi olduğunu Tabakat'imn C. 6, s. 297 de bildirmektedir. îkîsi hakkında Tabakat kitablanndaki bilgi karışmış gibi görünmektedir.
îmam Hazrerî Halasatü Tehzibil-Kemal, s. 53 de «... Cerir b. Abdullah b. Cabîr. b. Es-Selîyl b. Mâlik b. Nasril-Beccli El-Kısr! Eba Amr. Hicretin Onuncu senesinde Müslüman oldu. Resulüllah (S.A.V.) onun için elbisesini yere yazdı. Onu Zül-Halasa'yı zabt ve tahribe gönderdi, o da orayı zabt ve tahrib etti. Sonra Yemen'e zekât âmiUiğine yolladı. Ondan yüz Hadîs-i Şerif rivayet edilmiştir. Bunların 80'inde îmam Buharî ile Müslim ittifak etmişlerdir, l'inde Buharî, 6'smda İmam Müslim infirat etmişdir. Kendisinden oğlu İbrahim ve Enes, Zeyd, Vehb, tmam Şâiri rivayette bulunmuşlardtr.> dedikten sonra; «Kadisiye fethinde bereket ve uğru ile halk tarafından çok sevildiğini, kendisine; «Bu ümmetin YbsuFu» dendiğini nakletmekdedir. Oğlu Edu Ziir'a'mn adı hususunda Tabakat müelliflerinin bazısı ihtilâf etmişlerse de İmam Ebu'l-Velîd el-Bâcî'nin «Kita-bul-CerU vet-Tâ'dü fi EsmaTr-RIcaHT-Mezkure fi Sahihi'l-Baharî ve Müslim» adlı Nuru-osmaniye Kt.'lığındakİ nüshasının C. 1, varak 168 de; «Ebu Zür'atel-BeceByyüT-Kûfîden îmam Buharî Kitabu'l-tyman ve Kitabnl-Fitea ve diğer bazı mevzilerde Hadîs-i Şerif tah-ric etmişdir.» denilmekte; aynı eserin 1/182 varak'ında «Eba Zûr'a, Herem b. Amr b. Cerir b. Abdullah» diye tesbit etmektedir. Hulasa müellifi tmam Hazrecî de, Halasa s. 389 da «Ebu Zür'a b. Amr b. Cerir Becelî'nİn adı Herem'dir. Ya da bildirilenlerden biridir. Kûfe'lidtr. Dedesinden ve Ebu Hüreyre'den rivayeti vardır. Ayrıca Eba Zer* üzerinden mür-sel rivayeti vardır. Tabiinin âlimlerindendir. Kendisinden torunları Yahya ve Cerir, ayrıca Talk b. Maavtye'nin rivayeti vardır. İmam Yahya b. Main sîkâ olduğunu kabul etmişdir.» denilmekte ve İki torunun adı verilmektedir. 9*uncu hicret asrının büyük Hadîs hafızlan arasında mezhebinin salikleri tarafından diğerlerinin ragmına büyük şöhrete ulaşan ve ulaştırılan; (32) cilt Sahabe, Tabiin ve rical-i Hadîs hakkında eser yazmış olan İmam Hafiz İbni Hacerfl-Askalânî (R.H.) da pek ünlü eseri olan Bahar! Şerhi Fethâ'1-Barî, C. 14, s. 73 de Khabn*r-Rakaik — Babo Keyfe Kâne ayşiftı-NebÎy» babındaki Ebi Ziir'a'mn rivayet ettiği Hadîs-i Şerifde kısaca «Eba Zür'a; O Amr'ın oğlu, o da Cerir'in oğludur» demekle yetiniyor. Babasının adını bildirmiyor. Dedeleri Ankaralı bir Türkmen ailesi olan ve sonradan babası Gaziantep'de doğub büyüyerek şehrin kadısı olan Ahmcd'in oğlu BedrüddÎn Mahir, udu'l-Ayni, Bahari Şerhi Umdetai-Kâri, C. 10, s. 613 de Ebu Zür'a'mn admm «Herem» olduğunu tesbit etmektedir.
[34] Lokman sûresi, âyet: 34.
[35] Ebu Abdillâh Muhammed b. Bişr (-203): Abd'ül-Kays kabilesine mensup- tur. Buharı ve Müslim râvîlerindendir.
[36] UniâretüTmü'l-KiTkaa' b. Şiibrüme: Buhâri ve Müslim râvîlerindendir.
[37] Lokmas sûresi, âyet: 34.
[38] Ebo StiUeyl Nâfi' b. Mâlik b. Ebî Âmir: Tabiînden olup, imam Mâlik (93-179}'in amcasıdır. Hz. Encs b. Mâlik (R.A.)'dan hadîs dinlemiştir.
[39] Ebu Mulıammcd Talha b. Abdillâh b. Osman (R.A.): Cennetle müjdelenen ashab-ı kiramdan biridir. Uhud gazasına iştirak etmiş; Bedr'e ise, Şam'da bulunması do-layısiyle iştirak edememiştir. 36 tarihinde Ceme! vak'asında şehid edilmiştir. Kabri Basra'dadır. 38 hadîs rivayet etmiştir. Aynı isimde ashab-ı kiramdan bir zat daha vardır. Birçokları bunları birbirinden ayıramamışlardır.
[40] Ebu Zekeriyya Yahya. h. Eyyûb (-234): Bağdadlıdır. Müslim'de birkaç hadîsi vardır.
[41] Ebû tbrâbim IsmaH b. Ca'fer b. Ebî Kesir: Medinelidir
[42] Ebû Saîd veya Ebu Sa'd Süleyman b. el-Mueîra (-165): Basrah olup âzadli kölelerdendir
[43] Maide sûresi, âyet: 10i.
[44] Ebu Abdirrahman Abdullah b. Hâşim b. Hayyan (-259): Bağdadda yaşamıştır
[45] Ebu'UEsved Bela b. Esed: Basralıdır. 197 veya 198 târihinde vefat etmiştir.
[46] Ebu Muhammcd Sabit b. Eşlem: Basrahdtr. 123 veya 127 târihinde vefat etmiştir.
[47] Amin b. Osman b. Abdiltab b, Mevheb: Kureyş kabilesinden Âl-i Talha'mn âzadlısıdır.

[48] Ebu İsâ Musa b. Taîha b. Ubeydiîlâh (-104): Medineli olup, sonradan Kû-fe'ye yerleşmiştir.
[49] Eba Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensari (R.A.): Ensar-İ Kiramdan olup, hicret esnasında Peygamber (S.A.V.)'in mihmandarı olmuştur. Ashab-ı soffadan ve Bedir gazasına iştirak edenlerdendir. 52 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri meşhur ziyâretgâhtır.
[50] İsmi Sellâm b. Süleym'dir
[51] Ebu îsbak, Sebî'î: Amr b. Abdullah b. Ali b. Ahmed b. Zî Yahmüd b. Es'sebii b. Sebiy' b. Sa'b b. Muaviye b. Kesir b. Mâlik b. Cûşem b. Hâşid b. Cuşem b. Hayran b. Nevf b. Hcmdan» şekliyle Tabakat-ı İbni Sa'd (C. 6, s. 313)'da nesebi tesbit edilmiş olan Tabiinin büyüklerinden, salâh ve takvası ile meşhur sayılı Huffaz-ı Hadîsten mübarek bir zattır. Kütiih-ii Sitte İmamlarının hepsi kendisimden Ehadis-i Şerife tahric etmişlerdir. Kendisi İmam AH (K.V.) den, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Erkanı, Adıy b. Hâtım, Bera b. Âzib, Mesruk, Câbîr b. Scmure Ccrir b. Abdullah Be celi'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de İmam A'meş, Şü'be, Sevrı, Oğlu İmam Hafız Yunus ve torunları İsrail (Hayatı için Bak: Zehebi, Tezkiretü'l-Huffaz, C. 1, s. 214.) ve Kâtâde, Zühcyr Ebu'l-Alıvas, Zaîde, Şerik, Ebu Bekir b. Ayyaş ve Süfyan b. Uyeyne gibi Eimme rivayette bulunmuşlardır, tmam Ebu Ishak Sebiî, Kur'an-ı Kerim'i kıra'at ilminin büyük imamlarından Ebu Abdurrahman Siilemî ve El-Esved b. Yezîd'ten okumuş-dur. Çç yüze yakın zevatdan Ehadis-i Şerife ahz-u istima eylediği söylenmişdir. Hayatı hudıııl boylarındaki kalelerde düşmana karşı cthadla geçmiştir. FudayI b. Gazvar; «Ebu tshak üç günde bîr Kur*an-i Kerim'i hatmederdi» demişdİr. Ahmed b. tmran Et-Ahnesî; «Ben Ebu Bekir t>. Ayyaşım. Ebu tsbak SebİTyi t
«—Kırk senedir kirpiklerim birbirine değmedi (uyumadım) derken işittim» dediğini nakletmişdir. îmam Süfyan b. Uyeyne; Avn b. Abdullah'ın tmam Ebu İshak'a :
<:—Senin (ömrün)den geriye ne kaldı» deyince; Ebu Ishak :
«—Bir rekatde Sûre-i Bakara'yı okuyarak namaz kılıyorum,» dedi.
Avn b. Abdullah'ın da:
«—Şenin gitdi, hayrın kaldı» dediğini nakletmişdir.»
Oğlu Yunus da timi Hadis'in büyük İmam ve Huffazları arasındadır. (Tercümeı hali için bak. Zehebi, Tezkiretüİ-Hıffaz, C. 1, s. 279)
tnıam Ebu tshak Sebiî 127 veya 128 H. irtihal eylemiştir. (R.H.)
Kaynaklar: İbni Sa'd, Tabakat, C. 6, s. 313. Zehebî, TeAirctü'l-Huffaz, C. 1, s. 114-116. Hazrecİ, Hulâsa, C. 1, s. 246.
[52] Ebu Bctr Muhammed b. ishâk es-Sağânî: Aslen Horasanlı olup, Bağdadda yaşamıştır. Vefat tarihi 270'dir.
[53] AKân b. Müslim es-Saffâr el-Ensârî: Azadhlardandır, Ebu Osman künyesini taşır, 220 târihinde Bağdad'da 86 yaşında olduğu halde vefat etmiştir.
[54] Vüheyb b. Hâlid b. Aclân j Basrahdir, 165 tarihinde 85 yaşında vefat etmiştir
[55] Ebu Küreyb Mubammed b. Alâ Hemdânî (-248): Kûfelidir
[56] Ebn MuâTİye Muhammed b. Hâzim (113-195): Kûfelidir. Küçükken a'mâ olmuştur.
[57] Ebu Siifyaa Talha b. Nâfi' el-Kurcşî: Mekkeli olup azadlil ardandır
[58] Câbir b. Abdillâb b. Amr cl-Ensarî (R.A.): Medinelidir. Bedir gazasına iştiraki ihtilaflı İse de sonraları 18 gazada hazır bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.) den (1540) hadis rivayet etmiştir. Hadisde, Câbir muüâk zikredilirse bu zât kasdolunur. 94 yaşına kadar yaşamış; âhir ömründe gözleri görmez olmuştur. 78 veya 79 tarihinde Medine'de vefat etti.
[59] İmam Müslim'in SahÎh'İni şernedenlerden İmam Nevevî'nin bu sözleri; kendisinin ve Hanbelî ulemasından, —mezhebinden olmayanlara cerh ve ta'n etmekle ma'ruf— Kerâbîsi'-nin îmam Nesâî ve Dâre Kutnî ile onlara uyanların sözlerine dayanarak yazdığı hükümdür.
İmam Müslim Sahih'inin mukaddimesinde (Bak. s. 7) [.,. Görmüyor musun? Ata, Yezid ve Leys adını verdiğimiz bu üç zatı hadisdeki başarı ve istikamet hususunda Man-sur b. Mu'temir, Süleyman El-Ameş ve İsmail b. Ebi Halid ile karşılaştığında bunların Onlara benzemediğini, onlara yakhşmadıklannı anlıyorsun. Hadis ulemasınca bu hususda hiç şüphe yoktur. Çünkü onlarca Mansur'un, A'meş'in ve İsmail'in doğru belleyişleri ve hadislerindeki titizlikleri meşhurdur. Atâ, Yezid ve Leys hakkında ise böyle birşeyden haberleri yoktur.] demektedir. Bu da gösteriyor ki, A'meş Sahihayn imamları nezdinde mu teberdir. Bu Müslim Terceme ve Şerhinin 7. sahifesİnde terceme-i haline dair yazılanlara ilâveten geniş olarak aşağıya dereolunmuştur.
A'MEŞ: Ebu Muhammed Süleyman b. Mihran El-Esedi Ei-Kâhilî Mevlahum El-Kufî. Gözlerinin yaşı aktığı ve rü'yeti zaîf olduğu için bu mânâya gelen A'meş vasfı ile tanınmıştır. A'meş, Esed evlâdından Kâhil oğullarının mevlası, azadh kölesi idi. A'meş'in babası, Rey kazasının nahiyelerinden Dünbâvend veya Demâvend'lidİr. Bazılarına göre; Ta-beristan'hdır. A'meş, Hicretin 67. senesinde doğmuştur. Hicret m 148 (765 m.) senesinde vefat etmiştir. 147 veya 149 senesinde vefat ettiği de söyleniyor.
A'meş, sikadır, hafizdır, âlimdir, fâdıldır. Sıdkmdan dolayı kendisine (Mushaf) den-misdir. Yahya b. Said EI-Kattan (198) A'meş hakkında «AlUmet-iil İslâm» demiştir. Seciyesinin metaneti, nasibi f1} olan HİşamI b. Abdil-Melik ile vuku'bulan muhaberesinden tavazzuh ediyor. Hişam, A'mes'e gönderdiği bir mektup ile Hz, Osman'ın menakîbi ile Hz. Ali'nin mesavîsini beyan etmesini emretmişti. A'meş bu mektubu kuzunun ağzına kor, kuzu da kâğıdı çiğnemeye başlar. Fakat Halifenin mektubunu getiren adam, bu yüzden felâkete uğrayacağını anlatarak cevap yazması için yalvarmış, A'meş de bu adamı ağır bir cezadan kurtarmk için Hişam'a şu cevabı yazmıştır:
«Ey Emir el-Mii'minln! Bütün yeryüzündeki insanların menkıbeleri Hz. Osman'da toplansa, sana hiçbir faide vermez. Yeryüzündeki insanların mesavîsi -de Hz. Ali'de top* lama, sana hiçbir zarar vermez. Sen bendi haline bak vesselam.»
Huşeym onun hakkında diyor ki:
«Bütün Kûfe'de Kitabullahı onun kadar iyi okuyan, onun kadar güze! söz söyleyen, daba anlayışlı olan ve sorulan her şeye daha süratle cevap veren bir kimse görmedim.»
ŞuTie de ona dair şu sözleri söylüyor:
«Fakirliğiyle ve ihtiyacıyla beraber A'mes'den fazla biç bir kimse nezdinde zenginler ve sultanlar istihkar edilmemisdir.»
Yahya El-Kattan da onun âbid ve zâhid olduğunu, cemâatle namaza devam ettiğini ve daima ilk safda görüldüğünü anlatıyor.
A'meş, kıraat imamlarından, yüksek muhaddislerdea ve Kûfe fakihlerindendi.
Kıraatte: Medine fakihlerinden Urve oğlu Hişam: «A'meş'den fazla Kitabulîah'ı okuyan biç bu- kimse görmedim.» demiştir. Kurra-i Aşereden sonra Kurra-i Erbaa şöhret, bulmuşlardı. Bu dört kurradan biri A'meş'di. Bu dört kıraat tevatür derecesine varmadığından şaz kıraat sayılmıştır. On kurranın iki ravileri olduğu gibi, dört kurranm da iki ravileri vardır. A'meş'in râvîleri Hasan b. Said b. Cafer, El-Fadl b. Şadan, Ebü'l-Abbas El-Mitvaî, El-Basrî ile Ebül Ferec Muhammed b. Ahmed b. îbrahîm Eş-Şenebûzî'dir. Ebül Abbas EI-Mitvaî, kıraatte sika ve arif bir imamdı.
Hadtsde: A'meş, Kûfe'de en son vefat eden Ashabdan Abdullah b. Ebî Evfa (vefatı 81 veya 91)'den bir hadîs rivayet etmiş, Basra'da en sonra vefat eden Enes b. Malik'İ görmüş, ondan işittiği hadîsi hıfzetmİştir. Kibari Ashab hazır olduğu halde onların gözleri önünde fetva veren Kibari tabiînin sadat-ı kudemasından Ebu Vâil (vefatı 82) ile Zer (82) den, Irak fukahasınm lisanı olan İbrahim Nehaî (95) den, Medine fakihi ibn-üş-Şihab Ez-Zührî (122) den, Enes b. Malik'in ashabından hadîs rivayet etmiştir. A'meş'in 1300 kadar hadîsi vardır. Yahya b. Main nezdinde isnadlann en sahihi; Süleyman El* A'meş An İbrahim En-Nahaî An Alkame b. Kays An Ibn Mes'ud tarikidir. Ebu Hanife ile A'meş, İbrahim NahaîMen itibaren Ibn Mes'ud tarikinde birleşmiş oluyorlar. A'meş, İbrahim Na-haî'den naklen der ki:
«Hz. Ömer ile Hz. tbn Mes'ud'un kavilleri büieşlrse biç bir ferdin kavli, bu kavle, muadil olamaz. Şayet ikisi arasında ihtilâf bulunursa Ibn Mes'ud'un kavli daha lâtif olduğundan bana daha hoş gelir.
.., .A'*meŞ Ibni Sübrüme (144), Ca'fer-i Sadık (148), tmaro-ı A'zam (150) gibi sıgar-ı ta-bii'nin son tabakasmdandır.
Sahih-i Buhari'de, Ibn Urfan'ın, İbnü'l Fürat ve Gaylâniyat'm cüzlerinde A'meş'in Avalî'si (2) vardır. Ebül Haccac Yusuf ed-Dımeşkî, A'meş'in Avalisi hakkında bir eser yazmıştır.
Fıkıhda: A'meş'in zamanındaki fukahadan en ziyade takdir ettiği zat, İmam A'zam'-dır. A'meş ve emsali olan Küfe fakihleri fetvalarını îmam-ı A'zam'm fetvasına muvafık bulurlarsa, sevinç duyarlardı. Bu fakihlerin fetvalarında mi'yar, fıkıhda kendisine erişİle-miyecek bîr derece ihraz eden İmam A'zam'm fetvası idi.
A'meş bir gün karısı ile kavga etti. Kavgadan sonra karısıyla konuşmak istedi, fakat cevap alamadı. Bu yüzden kızdı, karısına:
«—Bu gece bana söz söylemezsin bos ol.» dedi.
Karısı yine sükût etti. A'meş'in canı sıkılır, pişman olur, karısmm boş düşeceğinden endîşe eder ve derhal İmam A'zam'a koşar, bir halâs çaresi bulmak üzere geldiğini bildirir. İmam A'zam da, o anda bir balâs çaresi bularak karısını boş olmaktan kurtarır.
— A'meş haccetmek isteyerek Haccm menâsîkini beyan için İmam Ebu Hanife'ye müracaat eder. İmam A'zam anlatır. A'meş hazır olan cemaate dönerek der ki:
a—İmam Ebu Hanife'nin tarif ettiği menâsiki yazın. Ben menâsikin farz ve nefl'i (') hususunda ondan daha âlim hiçbir kimse görmedim.»
Ebu Hanife bir gün A'meş'in yanında iken aralarında söyle bir muhavere cereyan eder. A'meş:
—Bu mesele hakkında ne dersin?
Ebu Hanife —Şöyle hallolunur.
A'meş —Sen bunu nereden çıkardın?
Ebu Hanife —Senden rivayet ettiğim hadîslerden.
Ebu Hanife böyle dedikten sonra bir takım hadîsleri zikretti. A'meş de şu sözleri söyledi:
«—Benim sana yüz günde rivayet ettiğim hadîsleri bana bir saatte zikrettin. Ben senin bu hadîslerle amel ettiğini bilmedim. Ey fukaha cemaati! Siz etıbbasınız, biz ise eczacılarız.
Ebu Hanife bir meselede Hz. Ibn Mes'ud'a muhalif idi. A'meş bu hususu Ebu Yusuf dan sordu. Ebu Yusuf izah etti. A'meş :
«Sen bunu nereden çıkardın?» dedi. Ebu Yusuf:
«Bize rivayet ettiğin hadîsden çıkardım». dedi ve hadisi zikretti. A'meş:
«Ben hadîsi, sen doğmadan evvel biliyordum. Fakat şimdi te'vilini (mânasını) öğrendim» dedi.
A'meş, nükteperdazlığıyla, hazır cevaplığıyla da şöhret kazanmış bir şahsiyettir. Ibn Tulün Eş-Şâmî onun nükte lerinden ve fıkralarından müteşekkil bir eser yazmış ve bu esere «Ez-Zuhru'I En'as fi Nevadiri'l A'meş» ismini vermiştir.
Birgün A'meş karısıyla bozuşmuş, karısıyla arasını bulmak için birini çağırmıştı. Bu adam da söze başlayarak:
— Sen, demiş, onun gözlerinin kör olmasına, bacaklarının titremesine bakma! Çünkü o hakikaten kadri büyük bir imamdır!
A'meş bu adama dönerek cevap vermiş :
— Allah cezam versin. Sen karımla aramı bulmağa değil, kusurların» anlatmağa çalıştın!
(1) Nâsibiier, Hz. Osman'ın hilâfetini kabul ve Hz. Ali'nin hilâfetini red, Hz. Ali'ye fısk ve zulüm isnad ederler.

(2) Jsnad-ı âliye ihtimamdan dolayı vühâdiyat, sünâiyat, sülâsiyat... uşâriyat hadîsleri tahaddüs etmişti. Bazı muhaddislerin evâİl kitapları vardır.
(3) Hac ve Umre efaline Menâsik denir. Nefl, haccm sünnet ve müstehhabî demektır
[60] Ebn Mohammed el-Kaasim b. Zekeriyya b. Dinar: Kûfelidir,
[61] Ebu Muhammed Ubeydullah b. Musa (-213): Kûfeli olup, âzadhl ardandır
[62] Ebn Moâviye Şeyban b. Abdlrrabman: Aslen Basralt olup,' Kûfe'de yaşamış ve Bağdad'da 164 tarihinde vefat etmiştir. Âzadlılardandır.
[63] Zekvan: Ebu Salih es-Semman: Tafaün-i Kiramdandır. Hadîs îmamlarmca Sika ve Sebt olan ravüerden sayilmışdır. Kendisi Gatafan kabilesinden Cüveyriye adlı bir Müslüman hanımın kölesi ikçn âlim olmuş bir recüldür. Tabakat-ı Îbni Sa'd (C. 6, s. 226) da «Çok kerre Kûfe'ye gelir, KâhÜ Oğullan'na iner, onlara İmamlık ederdi. İmam Ali (Kertem Allahü vechehu) Eba Hureyre ve Hz. Âlşe (R. Anhum) den rivayeti vardır. Kendisinden oğullan Schl ve Abdullah, Atâ b. EM Rebah, tmam A*ineş ve Kıraat İmamlarından Âsim Ebu'n-Nucüd, Hakem b. Utcybe gibi ecille rivayetde bulunmuşdur. 101 H. de irtihal eylemişdir. (R.H.) Kütüb-ü Sitte tmamlarımn hepsi kendisinden rivayette bulunmuşlardır.
Kaynaklart tbni Sa'd, Tabakatü'MCiibra, C. 6, s. 226-227. Zehebî, Tezkiretül-Hoffaz, C. 1, s. 89-90. Hazreci, Hulasaiü TchzİbÎ'l-Kemâl, s. 96.
[64] Ebu Abdiirahman SelemetüTran Şı«bîb i Aslen NİsnborIa olup, Mekke'de yaşamış ve 247 târihinde orada vefat etmiştir.
[65] Et-Hasen b. Muhammed b. A'yen: Ebu Alî künyesiyle maruf olan bu zât ftzadlı kölelerdendir. Vefat tarihi 210 dur.
[66] Ebu Abdillâh Ma'kıl b. Ubeydillâh el-Cezerî: Âzadlılardandır. 166 da Cezire'-de vefat etmiştir.
[67] EbuV-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrüs: Mekkeli azadh kölelerdendir. Vefat tarihi 128 dir.
[68] Ebu Hâlid Süleyman b. Hayyan el-Ahmer: Kûfelidir. Vefat târihi 189 dur.
[69] Ebu Mâlik el-Eççaî Sa'd b. Tank: Kûfelidir. Babası sahâbidir.
[70] Ebu Hamza Sa'd b. Ubeydete's-Süleunî.
[71] Ebu Abdirrahman Abdullah b. Ömer b. El-Hattâb (R.A.): Küçükken baba-siyle beraber Mekke'de Müslüman olmuş, müfessir, muhaddis ve fakih bir sahabî-i ceiil-dir.. Peygamber (S.A.V.) den 2630 hadis rivayet etmiştir. Bi'setten bîr yıl önce doğmuş; 74 tarihinde Mekke'de vefat etmiştir.
[72] Bu zâtın ismi Yezîd b. Bişr'dir
[73] Ebu Mes'ud Sehl b, Osman el-Askerî: Rey şehrinde yaşamıştır.
[74] Saîd Yahya h. Zekcriyyâ: Kûfelidir. Medâin'de kadı iken 183 tarihinde
[75] Hanzale b. Ebî Süfyân (-151): Mekkelidir. Sika ve hüccet bir zâttır.
[76] İtrime b. Hâlid el-Âsî (-115): Mekkeli büyük bir imamdır. Mekke'de Ata'-dan sonra vefat etmiştir. Sahibaynda bundan başka üç îkrime'nin isimleri geçer. Bunlar: İkrime b. AbdirTahmao, îbni Abbas'ın mevtası tkrime ve tkrimetii'bnü Ammar'dırlar.
[77] Ebu Muhammed Halef b. Hişâm: Bağdad'da yaşamıştır.
[78] Ebu Cemre Nasr b. tmrân b. Isâm (-128): Basralıdır. Sahihaynda bundan başka (Ebp Cemre) veya (Cemre) yoktur. Hatta bütün muhaddisler içinde bundan başka (Ebu Cemre) yoktur.
[79] Ebu Muâviye Abbâd b. Abbâd (-180): Basrahdır
[80] Ebu Hâîid Ktırra b. Hâlid: Basrahdir.
[81] İsmi İsmail'dir.
[82] Ebu'n-Nadr Saîd b. Ebî Arûbc (-156); Basra'da yaşamıştır. Hiç evlenmediği için zürriyeti yoktur. Yahya b. Maîn'in beyanına göre 142 tarihlerinde bildiği hadîsleri karıştırmağa başlamıştır. Bu hadîs de onlardandır. Ebo Arûbe'nin adı Mihran'dir
[83] Ebu Nadra el-Müozir b. Mâlik: Basrabdır.
[84] İbni Ebî Adiy Muhammed b. İbrahim (-194): Basralı olup azadhiardandır.
[85] Ebu A imi i Nah Muhamtneâ b. Bekkâr (145-238J: Bağdadhdır.
[86] Ebu Âsim Dahhâk b. Mahled (122-212): Azadlıiardandır
[87] Abdülmelik b. AbdÎIazîz
[88] Ebu Kazea veya (Ebu Kaz'a) Siivcyd b. Huceyr el-Bâbilî: Basralıdır
[89] Hasan b. Müslim: Mekkelidir. Tavus'dan evvel vefat etmiştir.
[90] İsbâk b. Rfihuye'dir.
[91] Zekrîyyâ b. İshâk: Mekkelîdir. Sahihayn râvilerindendir
[92] Yahya b, Abdillâh: Amr b. Osman'ın azâdhsıdır. Mekkelidir.
[93] Ebu Ma'bed Nâfid (veya Nafiz) (-104): İbni Abbâs (R.A.)*ın en sâdık Szâd-hlarından biridir
[94] Ebu Abdirrahmân Muâz b. Cebel el-Ensârl el-Hazrecî (R.A.): Ashab-ı kiramın büyüklerinden olup, MedinelidÎr. Bedir gazasına İşEİrak etmiştir. Kendisinden birçok hadîsler rivayet edilmiştir. 17 veya 18 tarihinde Ürdün'de taundan vefat etmiştir.
[95] Ehl-i kitâb: Kendilerine ASİah tarafından peygamber gönderilen ve kitab indirilen gayri müslimüerdir. Onların dinîne giren gayri müslimlere de kitabî denilir. Fakat Hıristiyanlığı veya Yahudi dinini kabul eden bir Müslüman kitabî sayılmaz. Böylesi el-iyazü billah-mürted'dir.
[96] Ebu Abdillâb Ibiü Ebî Ötner Muhammed b. Yahya (-243): Aslen Adenlı olup Mekke'de yaşamıştir
[97] Ebu Amr Bişr b. Seriy el-Asarî (-195): Mekke'de yaşamıştır
[98] Abd b. Humeyd b. Nasr: Künyesi (Ebu Muhammed)dir. Keş şehrinde doğmuştur. İlmi Hadis'de İmam ve Hafız rütbesine yetişmiş olanlardandı*. Bir rivayette adının «Ab-düthamîda olduğu nakledilmiştir. Sonradan tahfif edilerek bu şekle gelmiştir. İmam Zehebı Tabakatül-HnEfaz (C. 2, s. 534) da «İkinci Hicret asrının başında gençliğinde îlm-i Hadîs Öğrenmek üzere seyahate çıktı. İmam Yezid b. Haruo, Muhammed b. Buşre'l-Abdi, Âli b. Asım, tbni Ebî Fiideyk, Hüseyin b. Aliyyi'l-Cu'fî, Ebu Üsame, Abdurrezzak, Nadr b. Şümeyl gibi llm-i Hadîs ecîllesinden ahz-ı hadîs eyledi. Kendisinden İmam Müslim, Tir-mizî, Ömer b. Biiceyr, Bekir b. El-Merzuban, İbrahim b, Huzcymi'ş-Sası Hadîs-i Şerif ah-zeylemişlerdir. Ilm-i Hadîs'de «Müsnedü'l-Kebîre» tefsiri vardır. 249 H. de İrtihaî eylemiştir» diyor. Kaynaklar: Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz, C. 2, s. 534. Hazreeî, Hulâsa, s. 210.
[99] Dahbâk b. Mahled. Ebu Âsımı'n-Nebîl. MahlediiVŞeybanî, Kütüb-ü Sitte cami-î olan eimmenin kendisinden ehadis-i şerife tahrıc ettikleri büyük bir İmamdır. İmam Zehebî, Tczkiretü'l-Huffaz, (C. 1, s. 366) da «HafızıTİ-Hadîs, ŞeyhüÎ-îsiâm'dır. imam Cafer b. Muhammed, Yezid b. Ebi Ubeyd, Süleyman ü't-Tey mî, îboi Ciireyc, Bebî b. Ha-Idm gibi ecille-i Hadîs'ten ahz-ı Hadîs eylemiştir. Yaşı ilerleyerek biraz geç dâr-i âhîreîe irtihal eyleseydi; İmam Vekî' b. Cerrah'la — hatta ondan da ileri — İmam Abdullah b. Mübarek ile adı beraber anılırdı. Kendisinden imam Alınıed b. Ifaobel, Bündar, Dârimî, îmam Buharî gibi, llm-İ Hadîs'in büyük imamları hadîs ahzeylemi'jdir.s demektedir. Ima-mü'1-Megazî İbni Sa'd, Tabakatiil-Kübra (C. 7, s. 294) da «Sika'dır. Fakîh'dir. Basra'da 15 Zilhicce 212 de irtihal eyledi» demiştir. RahİmehümUllah. Ayrıca Hazrccî, Halasatü Teh-ribi'l-Keinal, s. 149-150 ye bakılabilir
[100] Ümeyye b. Bistâm (-231): Basralıdır. Sahihayn râvilerindendir.
[101] Yezîd b. Zürey' el-Ayşî (-128): Basralıdır. Sahihayn râvilerindendir
[102] Eba Gıyas Ravh b. el-Kaasim el-Anberî : Sahihayn râvilerindendir.
[103] İsmail b. Ümeyye (-139) Mekkelidir. Sahihayn râvüerindendir
[104] Uksyl b. Hâüd: Hz. Osman b. Affân (R.A.) in azadhsıdır. 141 îârihindc Mısır'da vefat etmiştir.
[105] Zührî: (tbnii Şihab) Ebu Bekir Mahranı» ed b. Müslim b. Ubeyduilah b. Abdullah b. Şihab b. Abdullah b. EI-HârÎs b. Zührete'z-Ziihrî.
İslâm'ın temellerinden biri olan Sünen-i NebeviyeÎ — Müdevvert üim — haline ge-ti.-mek üzere ilk işi yapan büyük İmamdır. Zamanındaki llm-i Hadîs hafızlan arasında en bilgili olan odur. Kitabullah'dan sonra dinin ana kaynağı olan Sünen-Î Nebevîye'nin en kıymetli metinleri hükmüne lâyık görülen Kütüb-ü Sitte înıamlannın hepsi kendisinden hadîs tahric etmişlerdir. Kendisi de Abdullah b, Ömer, Schl b. Sa'd, Enes b. Mâlik, Mahmud b. Rehîî, Saîd b. Müseyyeb, Ebî Ümstne b. Sehl gibi— irtihal-i Nebevi sırasında — yaşları genç olan Sahabe-i Kiram (R.A.) Hz.'lerinden ve Tabiînin büyüklerinden Hadîs-i Şerif ahz ve isîîma eylemişdir. Kendisinden Âkîl, Yunus, Zebîdi, Salih b. Keysan, Mâmı-r, Şuayb, İbni Ebî Hamza Evzaî, Leys b. Sa'd, İmam Mâlik, İbni Ebi Zi'b, Amr b. El-Haris, îb-rahim b. Sa'd, Süfyan b. Uyeyne (Rahimehumullah) gibi eimme-i Tabiin, Hadîs-i Şerif ahz ve İstima eylemişlerdir.
Adı Hûlefa-İ RaşÎdin defterine yazılan Ömer b. Abdiilaziz (R.H)'ın onun hakkında «Sünen-i Nebevîycyi, Zührî'den iyi bilen bir kimse kalmadı,» dediğini. Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz (C. 1, s. 109) da nakletmektedir, tmam Leys b. Sa'd onun için «Zührî, insanlann en cömertlerinden biriydi» demişdir. Elinde kalem - kâğıt Siinen-i Nebeviye ile meşgul zevatı dolaşır, dinler; sonra birbiriyle Mukabele - Mukayese eder, tesbit ederdi. Şam'ın Fa-kihi unvanına bihakkın lâyık olan îmam Mekhul (R.H.)'a:
— Buluşup görüştüğün âlimler içinde en âlimi kim? denince. İmam Mekhul:
— İbni Şiıab'i-Zühri diye cevap vermİşdir.
— Ondan sonra kim? diye sorulunca; îmam Mekhul yine :
— tbni Şihab'iz-Zühri diye cevap vermişdir.
İmam îbni Şihab'iz7Zühri; 17 Ramazan 124 H. de dar-ı âhirete irtihal eylemiştir. Kaynaklar: Zehebi, Tezkiretü'l-Huffaz, C. I, s. 110: Hılyetü'l-EvJiya, C. 3, s. 360 ve devamı; Vefeyatü'1-Ayan. C. 4, s. 177.
[106] Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe (-98): Meşhur yedi fakîhin biridir.
[107] Ahmed b. Amr b. Şerh: Mısırlıdır.
[108] Ebu Abdülâh Ahmed b. İsâ (-243): Aslen Mısırlıdır.
[109] Yonns b. Yezîd.
[110] Zührî.
[111] Ebu Muhammed AbdüSajiz b. Muhammed ed-Derâverdî: Medineli âzadlüar-dandır.

[112] El-Alâ' b. Abdirrahmân: Medineli âzadlı kölelerdendir
[113] Ravh b. eMCaasim.
[114] Ebu Ömer Hafs b. Gıy as b. Talk (117-196): Kûfeîidir. Orada kadı üdi.
[115] Talha b. Nâfî'.
[116] Zekvan es-Semmâa: (-101).
[117] Muhammed b, Müslim.
[118] Câşİye sûresi, âyet: 21-22.
[119] Ebo Gassân: Basrahdir. Yalnız Müslim'in râvîlerindendir.
[120] Vâkıd b. Muhammed b. Zeyd: Hz. İbni Ömer'in torunlarındandır
[121] Ebu Muhammed Süveyd b. Saîd: Herathdır. Müslim'in râvilericdendir
[122] Ebu Abdillâh Mervân b. Moâvîye El-Fezâii (-193): Kûfeli olup Mekke'de yaşamıştır.
[123] Ebu Mâlik Sa'd b. Tank el-Eşcaî: Kûfelidir. Müslim'in râvilerindendir
[124] Ebu HâÜd Süleyman b. Hayyan c^Ahma^ (-189): Kûfelidir. Sahihayn râvilerindendir.
[125] Yunus b. Yezid.
[126] Zühri
[127] İsmi {Abdirl-Menafytir. İsmi künyesinden ibarettir diyenler olduğu gibi, İmran'dır diyenler de vardır.
[128] îsmi Arar b. Hişam b. el-Mugîra'dır.
[129] Resûluliah (S.A.V.) in halası oğludur. Mekke'nin fethinden evvel Müslüman oldu
[130] Tevbe sûresi, âyet: 113
[131] Kasas sûresi, âyet; 56.
[132] Nisa' sûresi, âyet: 18.
[133] Abdürrezzak b. Henımam b. Nâfîiri-Himyerî: Tabiînin 7 nci tabakasından Yemenli büyük btr Hadîs Hafızı olan Abdürrezzak, İmam Hüüz Mamer b. Râşid"in ra-vîsİdir. Hz. Ömer'in oğlu LTîcydullah, tbni Cüreyc, Sevr b. Yezîd, îmam Evzaî, Sevri gibi eazımdan rivayette buhtnmuşdur. Kendisinden t manı Ahmed, tshak b. Rahdveyh, tmam Yahya b. Main, ZühlJ, Ahnıcd b, Salih, Renıadî ve diğer o tabakada bulunan Hadîs Ha-fizian rivayetde buîunmuşlardır.
Kaynaklar: Zehebî, Tezkiretü'I-Huffaz, İbni Sa'd, Tabakat, C. 5, s. 546. tbni Hacer, Tchzibü-t-Tchzib, C. 6. s. 311-315. Hazrecî, Hulâsatü TehzibiÎ-Kemâl, s. 201.
[134] Ma'nıer b. Uâ^İd, Ebu Urvetu'1-Ezdi; E?.d kabilesinden Abdusselâm b. Abdiil-kuddus'un kölesi iken tslâmm kendine sağladığı hürriyeti sayesinde tahsil ile yetişip İmam derecesine yükselmiş bir zattır. Basra'da doğup büyüdüğü halde Yemen'de ikâmet eylemişdir. tmam İbni Şibabi'z-Zührî Katâde. Amr b. Dinar, Ziyad b. ÂÎaka, Yahya b. Ebî Kesir, Mu-bammed b. ZJyadi'l-Ccmhî gibi Eimme-i tabiinden Hadis-i Şerif ahz ve istima eylemişdir. Kendisinden de İmam Süfyart b. Uycyne, Süfyanü's-Sevrî, Abdullah b. Mübarek, Gunder, tbni Uleyye, Yezid b. Zürcy1» Abdul'Alâ b. Abdul Ala, Bişam b. Yusuf, Abdiirrazzak b. Hcmmam gibi Eimme-i kiram Hadîs-j Şerif Ahz ve istima eylemişlerdir, imam Abdül-vahid b. ZÎyad diyor ki, Ma'mere:
— îbni Şihabi'z-Zühri'den lim-i Hadîsi nasıl tahsil eyîedin? dedim.
O da:.
— Ben Tâhiye'de bîr kavmin kölesi idim. Beni Medinc-i Münevvere'ye kumaş; almağa gönderdiler. Medine'ye vardım. Hemen bir eve indim —bir de gördüm ki— insanlar bir seyhden Hadîs-İ Şerif dinleyip sonra ona arzediyorlardi. İşte tvn de onluda öğrendiğim Hadîs-İ Şerifleri arzeyledim» dedi.
İmam İbni Şihabü'z-Zübrî: 154 H. yılı Ramazan'mda irtihal-i dâr-ı baka eylemişdir. (R.H.).
Kaynaklar: tbni Sa'd, Tabakat, C. 5, s. 546. Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz, C. 1, s. 190. Hazreci, Hulasatü-TezhibH-Kema], s. 328.
[135] İshak b. Rahuye (Raheveyh): Ebu Yakub thni İbrâbime'l-Mervezî: 161 H. tarihinde doğmuştur. Muhaddİsİerden, fukâhâ'dan bir zâttır. İmam Şafiî'ye mülâkî olmuş, O'nun yüksek kadrini takdir etmiş, O'mınla münazarada bulunmuştur. İmam Şafiî'nin nıu-sanncfatmı Mısır'da yazıp cem' etmiştir. İmam Şafiî'nin ashabından sayılmaktadır. İmam Ahmed îbni Hanbel demiştir ki:
«— îbni Raheveyh, bizce eimme-i mösîimîndendir. Yiiksdt bîr imamdır, O'ndan daha fakîh bir zat, Bağdat köprüsünden geçmemiştir. Hafizasında yetmiş bin Hadîs-i Şerif var İdi. Hadîse dâir olan «Kitâb-i Müsnedsi pek muteberdir. Kendisi Irak, Hicaz, Yemen, Şam, taraflarında seyahat ederek Stifyan b. Uyeyne gibi zâtlardan hadîs alızetmiş, kendisinden de Baharı, Müslim, Tirmizi, Eba Davuâ, Nesâî, Ahmed tbni Hanbel gibi büyük mufaaddîsler rivayette bulunmuşlardır.» 238 H. yılında Şaban ayının 15'inde vefat etmiştir. Geniş bilgi için TezkSrctül-Hulfaz, C. 2, s. 433 e bakınız. (Bulûğ'ül Meram, C. 3, s. 492).
[136] Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim b. Sadîz-Zührî el-Medenî: Kütüb-ii Sitte İmamlarının kendisinden Hadîs-i Şerif tahric ettikleri imam Hâfızü'l-Hadîs Ehu Yusnf, Yakob b. İbrahim, Abdurrahman b. Avfüz-Zührî'nin torunlanndandır. Babası Sa'd'tan, Âsim b. Muhammedil-ömerî, Zührî'nİn kardeşi oğlu Muhammed, Şü'be ve imam Leys gibi ecİl-leden Hadîs-i Şerif ahz ve istima eylemişdir. Kendisinden" İmam Ahmed b. Hanbel (R.H.) tsbak b. Raheveyh, Abd b. Knmeyd, İmam Müslimin Şeyhi Zehlî, gibi Eimme-i Hadîs kendisinden Ahz-ı Hadîs eylemişlerdir. Sonra Bağdad'dan çıkarak Memun'un Veziri Hasan b. Şehrin oturduğu Vâsıt civarındaki dağ ile şehir arasından akan «Fem'İs-Sulh» adlı nehrin kıyısındaki kâşanesine giderek orada yaşamış ve orada $ewaî 208 H. sonesinde dâr-i âhirete irtihal etmiştir.
Kaynaklar: tbni Ca'd, Tabakat, C. 7, s. 343. Zehebî, Tezkîretül-Hoffaz, C. 1, s. 345. Hazrecî, Hulâsatü Tehtibil-Kemâl, s. 374. Ayrıca «cFemü's-SulH için Yakut, Mu'cemül-Büldan, C. 4, a. 276.
[137] Ebu Muhammed Salih b. Keysân (-146): Azadli kölelerdendir
[138] Mervân b. Muâvİye el-Fezârî.
[139] Ebû İsmail Yezid h. Keysân: Kûfelidir. Yalnız Müslim'in râvîlerindendir.
[140] Ebu Hazım Selman el-Eşcaî. Ömer b. Abdül-Aziz zamanında İrtihal eylemiştir.
[141] Ebu Saidi'l-Ksttaa, Yahya b. Said b. Fernıhut-Temimî.
llm-i Hadîs Hafızlarının seyyidi olan Yabya b. Said hakkında İbni Sâ'd, Tababat (C. 7, s. 293)da «... Ebu Said künyesi Ue künyelenirdİ. O, sika, memun, derecesi âlı —llm-i Ha-dîs'de sözü— hüccet idi...> demektedir. İmam Zehebî, (Tezkiretü'l-Huffaz, C. 1, s. 298)de: «... Hadîs-i Şerîf hafızlarının seyyİdinin alemidir. Hiçam b. Urve, Atâ b. Saib, Hüseyni'l-MuaHim, Huseym b. A*rak, Hâmidii't-Tavıl Siileymanü't-Teymî, Yahya b. Saidü'i-Ensari, Â*meş ve onların tabakasında bulunanlardan hadîs ahz ve İstima eyledi. O hususta cidden çok çalıştı. Ondan da; İbni Mehdi, Affn, Müsedded, tmam Ahmed b. Hanbel, lshak b. Rahaveyh, Yahya, Aliyyu'l-Fellas, Bündar, İshaku'l-Kösec, Muhammed b. Seddadül-Mismaî gibi Rical Hadîs-i Şerîf ahzetmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel —onun hakkında — «... Gözlerim Yabya ibol Said'in benzerini görmedi..,» demişdîr. Yabya b. Main de; Abdurrahman bana:
— Gözlerin Yabya el-Kattan gibisini görmez» dedi, demiştir. Yine Yahya b. Main; «... Yahya b. Said el-Kattan yirmi seneyi her gece Kur'an-i Kerîm'i hatmederek ihya etdi» demişdir.
İmam İbni MebdÎ dedi ki: «Bîr gün İmam ŞuT>e'nin yanında —bir mes'elede — onunla İhtilâf ettiler. Ve ona : «— Seninle bizim aramızda bir hâkim hükmetsin» dediler.
O da : «— Yahya b. Said'e razı mısın? demişdi ki; — hemencecik — o da çikageldi ve imam Şu'be'nin aleyhine hüküm vermişdi. —İşte o vakit— Şu'be :
— Senin hükmüne (nakdine = tenkidine) kim dayanabilir ey Ahvel (yani Ey Yahya b. SaÎd) dedi.»
îmam Nesaî: «... ResulÎullah (S.A.V.) hadisleri üzerine Allah'ın Eminleri; tmam-ı Mâlik, Şu'be ve Yaftya'el-Kattan'dir» demişdîr.
İmam Ebu Said, Yahya et-Kattan: Hicrî 120 yılında doğmuş, Î98 H. senesi Saferinde îrtibal-i dâr-ı baka eylemişdir. R.H.
Kaynaklar: İbni Sâ'd, Tabakat, C. 7, s. 293. İmam Zelıebi, Tezklretiil-Huffaz, C. 1, s. 29Ş-300. HazrecS, Hulasatii Tezhibi'l-Kemal, s. 363-364. Cerh-ü Tadil'deki şiddetine ve Hadis âlimlerinin onun hakkındaki hükümleri için Abdulh3y Leknevi; ErTlefu ve't-Tekmil-fi'I-Cerhi vet-Tadil Abdulfettah Ebu Gudde neşri, s. 170 ve devamına bakılabilir.
[142] îsmâii bia İbrahim
[143] İbni Uleyyc, İsmail b. İbrahim b, Miksenı. Künyesi; Ebu Bişr'dir. İbni IJley-ye'nin dedesi Mîksem, Horasan-Zabilistan bölgesindeki Kaykaniye bölgesi halkından iken Müslüman mücahidlerince fetholunduğu zaman Kûfeli Huzeyınî-Esedî'lerden Abdurrahman b. Kutbe'nin esiri olmuştur. Oğlu İbrahim ticaretle iştigal etmiş ve Kûfe'ye yerleşmişdir. Ticaret için Basra'ya gidip gelirken oraya yerleşmeğe karar verip Basra'nın akıllı, afif ve nezih hanım kızlarından Benî Şeybanm kölesi Hassan'm kızı Âliyyc ile evlenmişdi. Aliy-ye'nin Kûfe'de bir konağı vardı, oraya Salihü'l-Mürrî diğer âlimîer gelirler, onunla musahabe ve mübahese ederlerdi. İbnii Uleyye İsmail bu evde 113 Hicrî senesinde doğdu, orada büyüdü. Bundan dolayı adı (lbnü Uleyye), olarak meşhur oldu.s İsmail, İmam Eyyub Sahtiyaoî, Ali b. Ced'an, Muhammed b. Münkedir, Abdullah b. Ebî Necîh, Cüreyrî, Âtâ b. Saîb gibi zevatdan ilim tahsil eyledi, önce Basra zekâtını tahsil vazifesi kendisine verildi. Sonra Halife Harunreşid zamanında Bağdad'ta «Divaaü!'l-Mezalim»de vazife verildiğinden kendisi ve oğlu Bağdad'a göçüp oraya yerleşdİ. Kendisinden İmam îbni Cüreyc, Şülje Abdurrahman b. Mehdî, AH İbnül-Medinî, İmam A hmcd b. Hanbel, tshak b. Rahuveyh, Dündar, Musa b. Sebrül-Vişa gibi zevat Hadîs-i Şerif ahz ve istima eylemişlerdi, tmam Ismaîî b. Uleyye 13 Zilkade 193 H.'de Bağdad'da irtihat-i dar-ı baka eylemişdir. Kendisinden Kütüb-ü Sitte İmamları Hadîs-İ Şerif tahric etmişlerdir.
Kaynaklar : İbnü Sa'd, Tabakat, C. 7, s. 325-326.
Zehebî, Tezkirctü'l-Huffaz, C. 1, s. 322.
Hazrecî, Hulâsa, s. 37.
[144] Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ': (-142) Basrahdır. Azadlılardandır
[145] El-Veüd b. Müslim b. Şihâb, (Ebu Bisr el-Anberî): Basrah sayılır. Bazıları bunu Velid b. Müslim el-Emevî ile karıştınrlarsa da, künyeleri, kabileleri ve memleketleri ayrıdır. Hem Veüd-i Emevî ilmü İrfanca ötekinden daha meşhurdur.
[146] Humran b. Ebân: Hz. Osman (R.A.) m âzâdhsıdır.
[147] Osman b. Affan (R.A.): Resûli Ekrem (S.A.V.) in damadı, Hulefa-i Râşidîn'in üçüncüsü ve hayâtta iken cennetle müjdelenen on bahtiyar sahabenin biridir. 24 târihinde halife oldu, 35 de şehİd edildi. Vefatında 80 veya 82 yaşında idi.
[148] Mürcie: Bid'at ve dalâlet fırkalarından biri olup Kaderiyye ve Mutezile fırkalarından sonra zuhur etmiştir. Bunlara göre günahkâr, cehenneme girmez. «Hasenat mebrur, seyyiât mağfurdur»

derler. Amelleri de farz değil, fazilet sayarlar. Onlarca imân etmiş oimak için Allah'ı bilmek kâfidir.
[149] Haricîler veya Mârika: İslâm âleminde ilk bid'atçılığı çıkaran dalâlet fırka-sıdır. Bunlar pek câhil olduklarından Hz. Osman ile Ali radıyallahu anhiima'ya kâfir der. ler. Hidâyet yolundan çıktıkları için kendilerine Havâric veya Mârika unvanı verilmiştir.
[150] Ma'tezile: Ehl-ı dalâletin meşhur bir firkasıdır.
[151] Eş'ariyye: Ehl-i sünnet ve'1-Cemaatin iki fırkasından biridir. Diğerine (Mâltö-fidiyye) derler.
[152] Ebu Abdillâfa Muhammed b. F.bİ Bekr el-Mokaddemî: (-234) Basralıdıf.
[153] Ebu İsmail Bişr b. Mnfaddal: (-187) Basralı azadlılardandır.
[154] Ebu Befcr en-Nadr b. Ebi'n-Nadr: (-245) İsmiyle künyesi birdir
[155] Ebu'n-Nadr Hâşhn b. el-Kaasim: (-207) Horasanlı olup Bağdad'da yaşamıştır. Lâkabı Kayser'dİr
[156] Ubeydullah b. Abdirrahman cl-Eşcaî: (-182) Kûfelidir.
[157] Mâlik b. Miğvrf b. Âsim: (-159) Kûfelidir.
[158] Talha b. Musarrif: (-112) Künyesi Ebu Muhammed veya Ebu Abdillâh'dır.
[159] Ebu Salih Zekv&n es-Semman.
[160] Mecelle-i ahkâm-i adliyyenio 26. maddesi.
[161] Mecelle-i ahkâm-ı adliyyenİn 27. maddesi.
[162] Mecelle-i ahkâm-ı adliyyenİn 28. maddesi.
[163] Mecelle-İ ahkâm-ı adliyyenİn 29. maddesi.
[164] Muhammed b. Ilâzim.
[165] Süleyman b. Mihrân.
[166] Zekvân es-Semmân.
[167] Davud b. Ruşeyd el-Hlşimî: (-239) Aslen Harzemli olup Eağdad'da yaşamıştır. Sahîh-i Müslim'de birkaç hadîsi varsa da Buhâri ondan yalnız bir hadîs rivayet etmiştir. -
[168] İbni CâbİR Abdurratımaa b. Yezîd: (-153) Sahîhayn râvilerinden olup Şam-hdir.
[169] Umeyr b. Hâni': (Ebu'l Velid) künyesini taştr. Şamlıdır
[170] Cünâdc b. Ebî Ümeyye (R.A.): (-67) Sahîhayn râvîlerindendir. Ekser-i ulemanın rivayetine göre hem kendisi, hem babası sahabîdirler. Kibâr-ı tabiînden olduğunu söyleyenler de vardır.
[171] Ubâde b. Sâmit (R.A.): Medineli ensar-ı kirâmdandir. Künyesi Ehul-Velid'dir. Bedir gazasına iştirak etmiştir. Şam'da yaşamış; ve 34 tarihinde orada vefat etmiştir.
[172] Sure-i Nisa, âyet: 171.
[173] Sure-i Câsiye, âyet: 13.
[174] Ebu tsmaîl Mübeşşir b. İsmail: (-200) Sahîhayn râvilerinden olup Haleblidir
[175] Ebu'l-Hâris Leys b. Sa'd b. Abdirrahman.
[176] Ebu AbdLllâh Muhammed b. Aclân: (-148) tabiînden olup Medinelidir. Hz. Enes ve Ebu't-Tufeyl (R, anhüma)ya erişmiştir. Âbid ve fakih bîr zâttı.
[177] Ebu Abdillâh Muhammed b. Yahya b. Habbân : (-121) Tabiînden olup, Enes b. Mâlik ile amcası Vâsi' b. Habbân (radıyallahu anhumaya) yetişmiştir. 74 yaşında iken Medine'de vefat etmiştir
[178] Ebu Muhayrîz Abdullah b. Muhayrîz el-Kuraşî: Kibar-ı tabiinden Olup Ubâde
[179] Sunâbihi Ebu Abdiilâh Abdırrahman b. Useyle : Aslen Yemenli olup, Şam'da yaşamıştır. Asr-ı seâdete yetişmiş ise de tam Medine'ye hicret ederken el-Cuhfe'ye geldiğinde Resûlullab (S.A.V.) dünyadan gitmiş; Hz. Sınâbihî Medine'ye onun vefatından be« gün sonra erişebilmiştir. Bu sebeble kendisi tabiînden sayılır
[180] Ebu Hâlid Heddâb b. Hâlid: (-235) Basrahıdır. İsminin Hüdbe olduğu da söylenir. Müslim'de Hüdbe diye de zikri geçer. Heddâb ile Hüdbe'nin biri isim diğri lâkab olduğu ittifakı ise de hangisinin isim, hangisinin lâkab olduğu ihtilaflıdır. Bazıları kendisine Hüdbe denilince kızardığını İleri sürerek isminin Heddâb olduğunu iddia etmişlerse de Buhâri, Hüdbe diye zikretmiştir. Bu zât Buharî ile Müslim'in şeyhlerindendir. Buhâri onu her halde başkalarından daha iyi bilir.
[181] Hemp-.am b. Yahya b. Dinar: (-163) Basralı azadlı kölelerdendir.
[182] Ebu Hasîn Osman b. Âsim: (-128) Kûfelidir. Sahîhayn râvilerindendir.
[183] Ebu'ş-Sa'sâ' Eş'as b. Sülcym: (-125) Kûfelidir
[184] Esved b. Hilâl el-Muhâribî: Tabiinden olup Kûfeliidr. Sahîhayn râvîsidir
[185] Ebu Abdillâh Hüseyn b. AH b. Velid cl-Cu'fî: (-203) Kûfeli, azadli kölelerdendir.
[186] Zaide b. Kudame: Ebu Salt El-KCıfî. İmam, Zaide b. Kudâme Hadîs ilminde sözü sene'd sayılanlar arasında adı geçen imamlardandır. İmam Ziyad b. Alâka ve Abdü'l-Melik b. Umeyr, Mansur, Semmâk ve Musa b. Ebî Aişe, Âsim b. Behdele'den eha-dis-i şerife ahz ve istima eylemişdir. Kendisinden İmam Süfyan b. Uyeyne, Hüseyni'l-Cü'fî, Abdurrahman b. Mehdi, MuavİYe b. Amr, Ebu Nuaym, Talk b. Ganem, Ebu Hü-zeyfetü'n-Nehdİ, Ahmcd b. Yunus gibi Eimme-i Hadîs'de ahz-ı hadîs eylemişdir.
Kütüb-ü Sitte İmamlarının hepsi kendisinden ehadis-i şerife tahric eylemişlerdir. İmam Zaîde b. Kudame hudud boylarındaki gazalara iştirak etmek üzere Anadolu huduHarındaki kalelerden birinde irtihal-İ dâr-i baka eylemişdir.
Kaynaklar: Zehebî, Tez. HuKaz, C. 1, s. 215. Hazreci Hulasatü-Tehzibi'I-Kemâl, s. 102.
[187] Ebu Hafs, Ömer b. Yûnus b. Kaasim el-Hanefî: Sahihayn râvîlerindendir. 'i
[188] Ebu Ammâr, tkrime b. Ammâr: Yalnız Müslim'in râvîlerindendir.
[189] Ebu Kesir, Yezid b. ARjdirrahtnan: Tabiînden olup, Hz. Ebu Hüreyre'den haıîîi ii in lemistir.
[190] Ebu Yatub tshâk b. Mansur b. Behrâm: (-251) Nisaborludır.
[191] Ebu Abdillah Muâz b. Hişâm : Basralidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[192] Katade b. Diame b. Katâde b. Aziz: Künyesi; Ebu'l-Hattab'dir. Basra'da yaşayan Huffaz-ı Hadîs ve Allâme-İ ilm-İ Tefsirden bir zattır. Abdullah b. Sercis, Enes b. Mâlik, Saîd b. Müseyyeb, Ebu't-Tufeyl gibi ecilleden hadîs-İ şerif ahzeylemiştir. Ken-.disînden de, Mûs'îr b. Kidam İbni Ebî Arube, Şu'be, Mâ'mer, Eban b. Yezîd, Ebu Avane Hammad b. Seleme gibi Eimme-i' Hadîs rivayet etmişlerdir. Kendisinden Kütübü Sitte imamlarının hepsi rivayette bulunmuşlardır. H. 118 veya 117 senesinde irtihal-i idâr-i baka eylemiştir.
Kaynaklar: ibni Sâ'd, Tabakaf, C. 7, s 229-30. Zehebi, Tezkirefü'l-Huffaz, öl 1, s. 122-124. Hazreci, s. 268.
[193] Ebu Muhammed Şeybân b. Ferrûh: (-237) Müslim'in râvîlerindendİr.
[194] Sâbît b. Eslera.
[195] Ebu Muhammed Mafamud b. Kabî el-Ensârî: (-79) Tâbiîndendir.
[196] itbân b. Mâlik (R.A.): Bedir gagasına iştirak eden ashâb-t kiramdandır. Gözleri görmez olduğu için Peygamber (S.A.V.) namazlarını evinde kılmaya kendisine müsaade buyurmuştu.
[197] Ebu Bekr b. Nâfi' el-Abdi: (-173) Hz. Abdullah b. Ömer'in â2adlısı olup Medinelidir. Buhâri'de hadîsi yoktur. Müslim'de yalnız bir hadîsi vardır ki, o da bu hadîstir.
[198] Behz b. Esed.
[199] Hammad b. Seleme b. Dlnâr: Basralı azadhlardandtr.
[200] SâbİT b. Eşlem.
[201] Yezid b. el-Hâd, Yezid b. Abdiflâh b. Üsâme : (-139) Sahihayn râvîlerin-dendir
[202] Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris: (-120) Medinelidir. Sahihayn râvîsidir
[203] Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkaas: (-104) Sahihayn râvîsidir. Medine'de vefat etmiştir.
[204] El-Abbas b. Abdilmuttallb (R.A.): Resûlullah (S.A.V.) in amcasıdır. Ondan üç sene evvel doğmuş ve Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında 32 târihinde vefat etmiştir. Bedir harbinin akabinde Müslüman olmuştur. Daha Önce Müslüman olduğunu söyleyenler de vardır. Buhâri ite Müslim'de birkaç hadîsi vardır
[205] UbeydnÜah b. Saîd: (-241) Azadlı kölelerden ve sahihayn râvîi e ündendir
[206] Ebu Eyyûb Süleyman b. Bilâl: Azarlılardan ve sahihayn râvilerindendİr. (-172) veya (-177) tarihinde vefat etmiştir. Aslen Beıbcrî'dir.
[207] Ebu Abdirrahroan Abdullah b. Dinar: (-127) Hz. Abdullah b. Ömer'in azadlı kölesi ve Amr b. Dinar'ın kardeşidir. MedineÜdir
[208] Kadîs: Sonradan var olan demektir.
[209] Cerir b. HâzİM
[210] Süheyl t». Ebî Salih: Aslen Medinelidir. Müslim'de bir hadîsi vardır
[211] Es-Semmân, Zekvân.
[212] Salim b. AbdiHâh b. Ömer: (-106) Tabiînin büyüklerinden ve bir kavle göre Medine'deki yedi fakîhden biridir. Said b. el-Müseyyeb onun hakkında: «Salim, Abdullah'ın, kendine en ziyade benzeyen oğludur. Abdullah ise Ömer (R.A.) m kendine en ziyade benzeyen oğluydu» dermiş. îshâk b. Râhuye: «Bütün isnadların en sahihi Züh-rî'nin Sâlim'den, onun da babasından rivayetidir» demiştir. Medine'de vefat etmiştir
[213] Nitekim utanmayı kötüleme şimdi de modadır. Hatta pedagoji fenninde yer almış bir nazariyedir!..
[214] Ma'mer b. Raşid.
[215] Ebu's-Sevvâr Hassan b. Hureys el-Adevî: Sahihayn râvîlerindendir.
[216] Ebo Niiceyd tmrân b. Husayn (R.A.): Ashab-i kiramdandır, Pe (S.A.V.)'İn vefatından sonra Basra'da yaşamış ve 52 tarihinde vefat etmiştir.

[217] Ebu Zeteriyyâ Yahya b. Habib el-Hârisî: Basralıdır. 248 tarihinde orada vefat etmiştir.
[218] îsbak b. SÜveyd: Basrahdır. Sahihayn râvîierindendir. 131 tarihinde taundan vefat etmiştir
[219] Ebu Katâdç Temim b. Nüzeyr'dİr. Temim b. Zübeyr diyenler de vardır. Basrahdir
[220] Atalar sözünde bile: «Akıllı düşman akılsız dosttan yeğdir» denilmişi
[221] En-Nadr b. Şiimcyl.
[222] Ebu Neâmete'I-Adevî, Amr b. İsa i Basralıdır. Müslim'in râvüerindendir.
[223] Ebu Küreyb Muhamnıcd b. Alâ\
[224] İbni Nümeyr: Muhammed b. Ahdillâh
[225] Ebu Recâ' Koteybe b. Said b. CemU: Sahihayn râvîlerindendir.
[226] Cerir b. AbdUbamid b. Cerir: (110-187) Aslen Kûfdidir. Reytfe veffît etmiştir.
[227] Ebu Osâme: Hammâd b. Üsâme
[228] Hişam b. Urvc b. Zübeyr: (-147) MedinelidİR.
[229] Ebu Amr Süfyân b. Abdillâb is-Sekafî (R.A.): Sahabedendir. Basrah
[230] Leys b. Sa'd-ı Mısrî.
[231] Ebu AbdİIIah Muhammed b. Rumh b. el-Muhâcir: (-242) Mısırlıdır
[232] Ebu Recâ' Yezid b. Ebl Habîb: Tabiînin büyüklerindendir. Mısırlıdır.
[233] Ebu'l-HayTj Mersed b. Abdülâh el-YezcnS: (-190) Tabiinden olup, Mısırlıdır.
[234] Ebu Muhammed Abdullah b. Vehb (125-197).
[235] Ebn Ümcyye Amr b. «1-Hâris b. Ya'kub el-Ensarî (-149): Mısırlıdır. Meşhur bîr âlimdir. Zamanında Mısır'ın müftüsü îdi.
[236] Ebu Âsim Dahbâk b. Mahled.
[237] Abdülmelik b. Abdilaziz b. Cüreyc.
Abdü'l-Mclik b. Aziz b. Cüreyc. Künyesi Ebı'i-Veiid'dir. Ayrıca Ebu Halid diye kün-lyeleyenler de olmuşdur. Harem-i Şerifin fakihlerinden hafiz-ı Hadîs bir zatdır. Baba-Ismdan, İmam MücahİD'den, îmam Atâ b. Ebî Rebah'dan, Meymun b. Mihran, Amr b. jŞtıayb, Nâfî, Ztihrî gibi eimmeden Hadîs-i Şerif istima' ve ahzeylcmiştir. Kendinden de İtmam Süfyan b. Üyeyne ve İmam SUfyan-ı Sevrî, Müslim b. Haîid, İsmail b. Aleyye, Hac-r Icac h. Muhammed, Ebu Âsim Vèki', Abdiirrezzak gibi eimme ve Huffaz-ı Hadîs rivayet-Ide bulunmuşlardır. Ayrıca Kütüb-ü Sîîte'nin imamlarının hepsi rivayette bulunmuşlardır, lîmam Ahmed b. Hanbel, «AbdülAziz İlim hazinelerinden biri idi» demişlerdir. Hadîs-i Şe-Irîflenn tedvin ve tasnifine dair ilk kitabı vazan îmam olarak bilinmektedir. İmam Atab İEbi Rebah'a :
— Sizden sonra — müşküllerimizi — kime sorup Öğrenelim? deniîdi de; O da ce-|vaben ;
— Şu genç (İbn Cüreyc) yaşarsa ona sorun!., buyurdular, diyor, ibni Cüreyc 149-158 H. de Hac mevsiminde irtihal eylemişti.
Daha geniş bilgi için; Zehebî, Tezkireiü'I-Huffaz, C. I, s. 169-170'e bakılabilir.
[238] Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim.
[239] Ebu Osman Said b. Yahya b. Saîd el-Kuraşî (-249): Bağdatlıdır. İbni İMâce'den maada Sünen sahiplerinin şeyhidir.
[240] Ebu Bürîe Biireyd b. Abdillâlı b. Ebî Bürde: SahİIhayn râvîl erin dendir.
[241] Ebu Bürde Âmir yahud Haris b. Ebî Mûsâ (-104): Küfe kadısı idi. Bü-| reyd'in dedesidir.
[242] FJbu Musa cî-Eş'ari Abdullah b. Kays (R.A.) (-44): Ashâb-ı kiramdandir. Hicretten evvel Yemen'den gelerek Müslüman olmuştur. Resûıılllah (S.A.V.) tarafından 'müteaddid valiliklere tâyin olunmuştur, islâm'da ilk defa tarih kullanılmasına sebeb bu I zattır. Kendisinden 360 hadîs rivayet olunmuştur.
[243] Ebu tsbâk İbrahim b. Said el-Cevherî: Bağdadhdır. Müslim'in râv erindendir.
[244] Ebu Üsâme Hammâd b. Üsâme
[245] ishak b. Râhuye
[246] Sekafî: Ebu Muhammed Abdülvehhâb b. Abdilmecid (110-194).
[247] Eyyûb-I Sahtiyanı b. Ebî Temime: Basrahdır.
[248] E&u Kılâbe Abdullah b. Zcyd b. Amr (-104): Basrahdır. Kadı ta'yin olunmaktan kaçarken Şam'da vefat etmiştir.
[249] Muhammed b. Beşşar,
[250] Hammad b. Seleme b. Dinar.
[251] Ebu Muhammed Sabit b. Esfera el-Bunânî.
[252] Ebu Mahammed Şeyban b. Ferrûta el-Übullî (-238): Müslim'in râvîlerin-dendir.
[253] Abdülvârts b. Saîd et-Temimî (-180): Basrah âzâdlılardandir.
[254] Abdiilaziz b. Subeyb.
[255] Muhammed b. Beşşar.
[256] Sure-i.iÎAhzab, âyet: 6.
[257] Hüseyn b. Zekvân el-Muallitn: Basrahdır. Sahihayn râvîlerindendir
[258] El-Alâ» b. AbdÎrrahman.
[259] Ebu Muhammed Abdullah b. Vehb: Basralı meşhur bir âlimdir. Adı Abdullah'tır. Babasının adi da Müslim'dir. Kureyş kabilesinin mevâlisindendİr. Fâzıl, fakîh, sika bir zâttır, tmam Mâlik'îen, Leys, Sevri gibi zevattan ilim ahzetmiş, badis rivayette bulunmuştur. İmam Mâlik, bu zâta mektuplarında «Mısır'ın fakihi Ebu Muhammedi'l-miift!3> diye yazardı. Bundan başkasına «fakihs- diye yazmazdı. Kendisinden «Yiizbin» kadar hadîs-i şerîf rivayet olunmuştur.
îbni Ebi Hatim diyor ki: «Ben İbni Vehb'İn Mısır'da ve başka yerlerde rivayet ettiği (seksen bin) kadar hadîse baktım. Asîı olmayan bir hadîs gördüğümü bilmiyorum.»
«Sahîh-i Buharı» ile «Sahîh-i Müslimsde bu zâttan başka Abdullah ibni Vehb yoktur. Kendisine «Divanü'1-llm» denilmiştir. 125 h. tarihinde doğmuş, 197 h. tarihinde Mı-. sir'da vefat etmiştir.
[260] Yunus b. Yczid b. Ebi'n-Nicâd.
[261] Zührî
[262] Ebu Seleme Abdullah b. Aböirrahman (-104): Medinelidir
[263] Bu hususda Sure-i Nisa'nım 36. âyetinde :
«Allah'a ibâdet edin! hem ona hiç bir şeyi şerik koşmayın; ebeveyne, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, arkadaşa, yolcuya ve elinizdeki memliiklere de İhsan edin; çünkü Allah kurulan, öğünen kimseleri sevmez» buyurulmuştur
[264] Müslüman memleketinin teb'asından olan gayr-İ müslimler.
[265] Sure-i Kaf, âyet: 18.
[266] Ebii'I-Ahvas Sellâm b. Süleym (-179): Kûfeli olup Benî Hanife'nin âzâd-hsıdır.
[267] Ebu Haşin Osman b. Âsim.
[268] Ebu Salih es-Semmân
[269] Sure-i Bakara, âyet: 233
[270] Amr b. Dinar
[271] Ebu Muhammed Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im (-99): Medmeli tâbîîndendir
[272] Ebu Şureyh Huveylid b. Amr el-Huzâî: Peygamber (S.A.V.) den hadîs dinlemiştir. Medine'de 68 tarihinde vefat etmiştir.
[273] Süfyan-ı Sevrî
[274] Muhammed b. Ca'fer b. Ebî Kesir: MedİneIi âzâdlılardandır. SahİIhayn râvîsîdir
[275] Ebu Amr Kays b. Müslim (-120): Kûfeiiidr. Salıihayn râvîlerindendir.
[276] Ebu Abdiilâh Târik b. Şihâb (-83).: Peygamber (S.A.V.) i görmüş; Ebu Bekir ve Ömer (R.A.) zamanlarında 33 veya 43 gâzâya İştirak etmiştir.
[277] Mervan b, el-Hakem b. EbÎ'1-Âs (2-65): EmevÎye hükümdarlarının dördüncüsüdür.
[278] Sure-i Mâide, âyet: 105.
[279] Sure-i Nur, âyet: 73.
[280] Sure-i Hac, âyet: 40.
[281] Sure-i Âl-i Imrân, âyet: 101.
[282] Sure-i Ankebût, âyet: 79.
[283] Sure-i Ankebût, âyet: 2-3.
[284] Ebu Muaviye Muhammet) b. Hâzim.
[285] Ebu İshâk İsmail b, Recâ' b, Rebîa: Kûfelidir, Hadîsi unutmamak için mektep çocuklarını toplar, onlara okurmuş.
[286] Ebu Abdillâh el-Hâris b. Fudayl: Medinelidir. Müslim'in râvîlerindendir

[287] Ca'fer b. Abdillâh b. el'Hakem el-Eosârî: Müslim'in râvîlerindendir
[288] Ebu Misver Abdurrahnıan b. el-Misrer (-90): MedineH olup Müslim'in râvîlerindendir
[289] Ebu Râfi' (R.A.): Resulüllah (S.A.V.) in âzadlı kulesidir. Aslen kıptı olup Medinelidir. İsmi ihtilaflıdır. Eşlem, Hürmüz, ibrahim ve Sabit diyenler vardır. Vâkıdî'-ye göre Hz. Osman (R.A.) dan sonra vefat etmiştir.
[290] Ebu Bekir Muhammed b. İshâk b. Mubammed (-151).
[291] İbni Ebî Meryem Said b. el-Hakem b, Muhammed (144-224): Mısırlıdır. Künyesi Ebu Muhammed'dir.
[292] Ebu Üsame Hammâd b. Üsâme
[293] Muhammed b. el-Alâ*.
[294] Ebu Muhammed Abdullah b. tdris.
[295] Mutemir b. Süleyman.
[296] Kays b. Ebî Hâzim el-Becelî (-84): TâbÎîndendİr. Medine'ye Peygamber I, (S.A.V.) in vefatından sonra gelmiştir.
[297] Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr el-Ensârî (R.A.).
[298] Ebu'r-Rabî' Süleyman b. Dâvud ez-Zehrânî (-231): Basrahdır
[299] Ebu İsmail Hammâd b. Zeyd.
[300] Eyyubu Sahtiyanı.
[301] Mohammed b. Sirîn.
[302] İbni Ebî Adiy, Muhammed b. İbrahim.
[303] Amru'n Nâkıd: Ebu Osman Amr b. Muhammed.
[304] Ebu Muhammed İshâk b. Yusuf el-Ezrak (117-195): Vâsıtlıdır
[305] Abdullah b. A™.
[306] Muhammed b. Şirîn.
[307] Ebu Salih Zekvân.
[308] El-A'rac: Abdurrahman b. Hürmüz
[309] İmam Mâlik b. Enes.
[310] Kuteybe b. SaİD b. Cemil b. Tarîf.
[311] İbni Hucr, Ali b. Hucr b. İyas (-244): Mervezlidir.
[312] El-AIâ' b. Abdirrahman.
[313] Ebu Muhammed Abdullah b. Vehb.
[314] Yunus b. Zeyd b. Ebi'n-Nicâd.
[315] İhnî ŞihâE): Zührî, Muhammed b. Müslim.
[316] Ebu'l-Yemân, el-Hakem b. Nâfi' (138-221): Humusiu âzâdlıdardandır
[317] Şuayb b. EM Hamza (-162): Bu da Humusiu âzâdlı kölelerdendir.
[318] Ebu Muâviye, Muhammed b. Hâlim
[319] A'meş, Süleyman b. Mihrân
[320] Ebu Salih, Zekvan.
[321] Ebû Muhammed, Bişr b. Hâlid el-Askeri: Sahihayn râvîlerîndendir
[322] Şube b. Haccâc.
[323] A'meş: Süleyman b. Mihrân.
[324] Cerir b. Abdilhamid b. Cerir.
[325] İbni Râbuye.
[326] İbni Ciireyc; Abdümelik b. Abdîlâziz
[327] Ebu'z-Zübeyr: Muhammed b. Müslim.
[328] Ebu'n-Nasr Cerir b. Hâzim.
[329] Süfyân b. Uyeyne,
[330] Sobeyi b. Ebî Sâlib.
[331] Ebu Muhammed Amr b. Dinar.
[332] Ka'Kaa' b. Hakîm el-Kinâoî: Medinelidir. Müslim'in râvîlerindendir
[333] Bundan hadîs imamlarının isnatü-ı âliye ne kadar meraklı oldukları anlaşılıyor. SUryan Süheyl'den bir kişi atlamasını istemi1;; o iki kişi atlamıştır. Çünkü Siifyan, Süheyl'in, hadîsi babasından işittiğini zannetmiş. Meğer babasının şeyhinden işitip dururmuş
[334] Ebu Said Abdurrahman b. Mclıdi
[335] Ebu Abdtllâh Kays b. Ebi Hâzim el-Beceîî
[336] Ebu Abdülâh Cerir b. Abdillâh b. Cabîr (R.A.) (-51): Peygamber (S.A.V.) İn vefatı yılında Müslüman olmuş bir şahabıdır.
[337] Süfyâo b. Uyeyne
[338] Ziyâd b. tlâka b. Mâlik: Kûfelidir. Sahihayn râvîierindendir
[339] Süreye b. Yunus el-Mervezî (-235): Bağdad'da yaşamıştır.
[340] Ebu Yusuf Ya'kub b. tbrahinı b. Kesir (166-252): Sahihayn râvîlerindendir.
[341] Hüseyin b. Eesir İt. cI-Kaasîm.
[342] Seyyar b. Ebî Seyyar el-Vâsıtî (-122) Sahihayn râvîlerindendir.
[343] Sure-i Bakara, âyet: 286.
[344] Abdullah b. Vehb.
[345] Yunus b. Yerid b.
[346] Sure-i Nisa, âyet; 117
[347] Abdülmelik b' Şuayb b. Leys b. Sa'd: Mısırlıdır. Müslim'in râvîlerindeildir
[348] Ebu Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm el-Kureşî: A'ma idi. Çok namaz kıldığı için kendisine «Kureyş'in rahibi» derler. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında doğmuş; 94 târihinde vefat etmiştir
[349] Ebu Cafer Muhammed b. Mihrân er-Râaî (-238): Sahihayn râvîlerindendir.
[350] Ebu'l-Mutfalib Abdülâziz b. el-Mutfalib b. Abdîllâh: Mcdinelidir. Ebu Ca'fer zamanında orada kadılık yapmıştır.
[351] EbüÎ-Hâris Safvân b. Süleym: Âzâdlı kölelerdendir. Vefat tarihî 124 veya 132'dir.
[352] Ümmin-mi'minin Meymûne bintil-Hâris (R.A.).
[353] Ebu Muhammed Atâ' b. Ycsâr (-103): Hz. Meymûne (R.A.) nin kölesidir
[354] Ebu İbrahim Humeyd b. Abdirrahnıân b. Avf el-Kure$î.
[355] Ebu Bekr Abdurrezzak b, Hemmâm.
[356] Ebu Urve Ma'mer b. Râşid.
[357] Ebu Ukbe Hemmâra b. Münebbih b. Kâmil (-132): Yemenlidir. Sahihayn râvîf erin dendir.
[358] Ebu Hişâın Abdullah b. Nümeyr Hemdâni (-199): Sahibayn râvîleri ıdendir
[359] Süfyân b. Said b. Mcsrük (97-160): Tebe-i tâbiûnuen büyük bîr imanlıdır
[360] Abdullah b. Miirre (-100): Ta'biinden Kûfeii sika bir zâttır.
[361] Ebu Âişe Mesrufc b. el-Ecda' (-63.)-. Ta'biinden Kûfeii büyük bir imamdır
[362] Sure-i Münâfikûn, âyet: 1.
[363] Sure-i Tevbe, âyet: 75.
[364] Sure-i Ahzab, âyet: 72.
[365] Said b. el-Hakem b. Muhammed.
[366] Sıre-i Nisa', âyet: 142.
[367] Ebu Abdilmelik Ukbe b. Mükrcm (-243): Basralıdır. Müslim'in râvîierin-denöir.

[368] Ebu Zükeyr Yahya b. Muhammed b. Kays: Asîen Medineli olup Basra'da yaşamıştır. A'mâ imiş. Müslim'in râvîlerindendir.
[369] Ebu Nasr Abdülmelik b. AbdİlâziZ et-Temmâr (-228): Aslen Nesalı olup Bağdad'da yaşamıştır. Müslim'in râv île finden dir.
[370] Ebu Yahya Abdüla'lâ b. Hammâd b. Nasr (-237): Bağdad'da yaşamıştır. SahİIhayn r&vîlerindendir.
[371] Dâvud b, Ebi Hiod (Ziibyân) (-139): Basralı âzadlı kölelerdendir. Babası Horasanlı imiş. Basra'nın benâm âlimierindendir
[372] Nâfî Mevlâ Abdillâh b. Ömer { -117): Mağriblidir. Bir rivayette Kâbil esirlerinden olduğu söylenir.
[373] Abdullah b. Büreyde.
[374] Ebu'l-Esved^in ismi ihtilaflıdır. Zâlim b. Amr b. Süfyan diyenler oldu:
Amr b. Zâlim ve Zâlim b. Sârik diyenler de vardır. Tabiînden olup nahiv hakkı da ilk sözü o söylemiştir, derler,
[375] Ebu Zerr'İI-GifârÎ (R.A.).
[376] Harun b. Said et-Eylî: Müslim'in râvîlerindendir.
[377] Abdullah b. Vehb.
[378] Amr b. eİ-HâHs b. Ya'kub.
[379] Irak b. Mâlik el-Gifâri: Tabiînden olup Medinelidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[380] Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ
[381] Ebu Osman en-Nchdî: Abdurrahman b. Mell.
[382] Ebu Bekre Nüfey' b. el-Hârîs (R.A.): Sahibidir. Kûfeli sayılır. Basra'da 51 veya 52 tarihînde vefat etmiştir.
[383] Ebu Muâviye Muhammed b. Hâzim.
[384] Âsim b. Süleyman el-Ahvel.
[385] Sa'd b. Ebî Vakkaas (R.A.).
[386] Ebu AbdlIlâb Muhammet! b. Talha h. Musarrif (-167): Sahihayn râvflerin-dendir.
[387] Süfjan-ı Sevrî
[388] Gunder.
[389] Zübeyd b. el-Hâris b. Abdilkerim: Kûfelidir. Künyesi: Ebu Abdirr veya Ebu Abdillâh'dır. Sahihayn râvîlerindendir. Vefat tarihi 122 veya 124 dür.
[390] Guöder
[391] Mansur b. Mu'temir.
[392] Affân b. MüsHm es-Saffâr.
[393] Abdullah b. Mes'ud (R.A.).
[394] Muhammed b. Beşşâr.
[395] Gunder.
[396] Ebu Müdrik Ali B>. Müdrik (-120).: Kûfelitlir. Sahihayn râvüerindendir
[397] CerİIr b. Abdillfih b. Câbir (RA).
[398] Ebu Zür'a Herm b. Amr b. Ccrir.
[399] Ebu'I-Miisennâ Muâz b. Muâz b. Nasr cl-Aibcrî.
[400] Muhammed b. Zeyd Ib. AbdIlIâta b. Ömer. Kendisinden oğulları Vâkıd, Âsim Ve Ömer hadîs rivayet etmişlerdir.
[401] Ebu Bekr Muhammed b. Hallfid cl-Bâhilî.
[402] Gundcr.
[403] Ömer h. Muhammed b. Zeyd: Medineli olup Askalan'a yerleşmiştir Ccfât tarihi 145 veya 150 dİr.
[404] Muhammcd b. Zeyd b. AbdiIâh b. Ömer.
[405] Ebu Hişâra Abdullah b. Niimeyr.
[406] Mansur b. Abdirrahman b. Abdillâh b. Mes'od. Basralıdır. Sahihayn râviie-rindendir. İmara Ahmed'le Yahya b. Mâin'e göre sika, Ebu Hatim Razî'ye göre zaif bir râvidir.
[407] Cerir b. AbdUIah b. CâbİIr.
[408] Dâvud b. Ebî Hind,
[409] Cerîr h. Abdilhamîd.
[410] Mugîratü'bnii Miksem.
[411] Zeyd b. Hâlid-i CülıenÎ (R.A.): Ashab-ı kiramdandır. Künyesi: Ebu Talha veya Ebu Abdirrahman'dır. 78 tarihinde vefat etmiştir.
[412] İmam Mâlik b. Eocs (93-179).
[413] Tecrid Tercemesi II, s. 741-743.
[414] Sure-i Araf, âyet: 54.
[415] Efau Muhammed Amr b. Sevvâd-ı Âmiri t Mısırlıdır. Müslim'in râvîlerindendir
[416] Âzadlı kölelerdendir
[417] Yunus b. Yezîd
[418] Ebu Yunus Siileym b. Cübeyr.
[419] Ebu't-FaUÎ Abbâs \>. AbdilâzimB. Tevbete'l-Anberi : (-246) Sahihayn1 râ-
vilerindendir. Bazıları el-Anberî'yi el-Guberî şeklinde zabt etmişse de Nevevî, bunun şüphesiz bir lashif olduğunu söylüyor!
[420] Ebu Muhammed Nadr b. Muhammed b. Mûsft: Yemâmelidir. Sahihayn râ-vilerİndendir
[421] Ebu Ziimcyl, Semm&k b. el-Velid ei-Yemânî: Tabiînden olup Müslim'in râ-vUerindemlir
[422] Abdullah b. AhdİHab b. Câhir: Medinelidir. Iraklılar ona İbni lerse de sahih olan CâbİIr'dir.
[423] Ebu Osman Hâlid b. el-Hâris: (-186) Basrahdır. Sahihayn râviierindendir.
[424] Muâz b, Muâz b. Hassan.
[425] Adiy b. Sabit el-Ensârî: Kûfelidir. Sahihayn râviierindendir.
[426] Ebu Umara Berâ' b. Âzîb b el-Hâris el-Ensârî (R.A.): Ashab-ı kiramdandır. Yezid b. Muâviye'nin hilâfeti ihtidalarında vefat etmiştir.
[427] Ebu Yusuf Ya'kub b. Abdirrahnıan el-Kaarî: (-181) Medinelidir. İskenderiye'de yaşamış ve orada vefat etmiştir.
[428] Süheyl b. EM Salih.
[429] Cerir b. Abdilhamid.
[430] Hammâd b. Ebî Üsâme.
[431] Zekvân.
[432] Ebu Saîd-İ Hudri (R.A.V
[433] Vekî1 b. Cerrah.
[434] Ebu Muâviye Mubammed b. Hâzim
[435] Ebu Meryem Zirr b. Hubeyş: Kûfeiidir. Câhiliyyet devrini gören uzun Ömürlülerden biridir. 120 veya 122 yahut 127 yaşında iken 82 târihinde vefat etmiştir
[436] Leys ti. Sa'd b. Abdirrabmân.
[437] İböü'1-Hâd: YezİId b. AbdillâIh b. Üsâme.
[438] Ebu't-Tâhir Ahnıcd b. Amr.
[439] Abdullah b. Vehb.
[440] Bekr b. Mudar b. Muhammed: (130-174) Mısırlı azadlılardamltr. Sahihayn-de hadîsleri vardır.
[441] Ebu Üsânıe :eyd b Eşlem: (136) Hz. Ömer (R.A.) m kölesidir. Ondan ve oğlundan hadîs rivâyel etmiştir.
[442] Iyâd b, AbdilIâh b. Sa'd: Sahihayn râvüerinden olup, Hz. Ebu Saîd-i Hudrî (R.A.! dan hadîs rivayet etmiştir.
[443] Amr b. Ebi Amr: <-136) Âzadli kölelerdendir. Hz. Enes {R.A.) ile Saîd-i Makburi'den rivayetleri vardır.
[444] Ebu Saîd Keysan cl-Makburi: (-100) Âzadh kölelerdendir. Kabristan beklediği veya kabristana yakın bir yerde oturduğu için kendisine ve oğlu Saîd'e, Mak-burî dcTîİlmiştir.,, Buradaki Makburi'den hangisinin murâd olduğu ihtilaflıdır
[445] Ebu Küreyb Muhammed b. Alâ
[446] Ebu Muâviye Muhammed b. Hâztm.
[447] Es-Scmmân.
[448] Süre-i Bakare, Âyet : 34

[449] Cerir b. Abdilhâmid b. Cerir
[450] Ebu Süfyan Talha b. Nâfi'.
[451] Câbir b. Abdillâh
[452] Ebu Gassân el-Mismaî Mâlik b. Abdilvâhid.
[453] îbni Cürejc, AbdülmeJik b. Abdilaziz.
[454] EbíTz-Zübeyr, Muhammed b. Müslim b. Tedrüs.
[455] Sûre-i Nisa, A^et: 116.
[456] Mamur K Ebî MüzûhİM: (-235) Bağdadh azarlılardandır.
[457] ibratim b. Sa'd b. İbrahim: (110-183"! Medineli olup Bağdad'da kadılık etmiştir. Sahihîiyn râviierindendir.
[458] Muhammed b, Ca'fer b. Ziyad: (-228) Bağda.İlidir. Müslim'in râvilerin-denüii.
[459] Ebu Mürâvih cl-Lcysî veya Gjfâri: Nf edindi terden ma'duddur. Müslim'in
«et-Tabakaata adlı eserinde ismi Sa'd diye zikredilir. Peygamber (S.A.V.) in hayatında dünyaya gelenlerdendir. Bunların adlarını bizzat Rcsûlullah (S.A.V.^ koyardı, tbni Abdil-berr bu zâtın bilitîifak sika olduğunu bildirmiş; isminin künyesinden ibaret olduğunu; ayrıca ismi bulunamadığını söylemiştir.
[460] Ebu Abdillâh Urve b. Xühcyr b. cl-Avvâm : (-94) Kurcyş kabilesine men-sub olup MedinelidİIr. Annesi Esma binti Hbî Bckr'dir. Halası Hz. Âişe (Radyallahu anha) ile Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyr'den hadîs dinlemiştir. Sahihayn râvilcrin-dendir
[461] Şi'ybânî: Ebu Ishâk Süleyman b. Feyrûz: KûfelidİIr,
[462] Velid b. el-Ayzâr t KûfelidİIr. Sabihaya râviierinden olup Abdülmclik b. Mer-vân'm hilâfeti zamaninda vefat etmiştir
[463] Sa'd b. İyâs Ebu Amr es-Şcybânî, el-Bekrt: Peygamber (S.A V.) zamanına yetinmiş: İbni Mes'ud ve Zeyd b. Ekram hazerâtindan hadîs dinlemiştir. S;-ıhihayn râvi-lerindendir. 100 seneden fazla yaşamıştır.
[464] Ebu Ya'fur Abdurrahmân b. Ubeyd b. Nisfâs el-Âmirî: Sahihayn râviierinden olup Küfelidir. Buna hadis uleması «Küçük Ebu Ya'fur» derler. Yine Küfeli bir de «Büyük Ebu Ya'fıır» vardır. Onun ismi Vâkıd'dır. Abdülkerim nâmında üçüncü bir Eba Ya'fur daha vardir. Bunların üçü de sikadır.
[465] Sûre-i Beled, Âyet: 13-17.
[466] Cerir b. AbdUiıamid b. (>iir.
[467] Mansnr b. el-Mutemir h. Abdlllâb.
[468] Ebû Mcvsere Anır b. Şurahbil el-Ilemdânî: tbni Mes'ud (R.A.) dan hadis
dinlemiştir. Ebû Cnheyfe'den evvel vefat cîtiği söylenir.
[469] Abdullah b. Mes'ud.
[470] Ebu Vâil, Şakik b. Seleme.
[471] Sure-i Furkaan, âyet: 68
[472] Sure-i Furkaan, âyet: 68.
[473] SaId el-Cüreyri, Ebû Mes'ud Said b. lyas: (-) Basra'lıdır.
[474] Ebu Bahr yahud Ebu Hatim Abdurrahman b. Ebî Bekre: (-) Basra'lar. Basra Müslümanlarından i!k dünyaya gelen bu zâttır. Babası Nüfey* b. Haris'den hadîs rivayet etmiştir.
[475] Ebu AbdHEûh Muhammed b. el-Velid b. Abdtlhâk: Sahihayn râvilerİnden-dir. Lâkabı Hamdan'dır.
[476] Ube 'ullah b. Ebî Bekr b. Enes: Hz. Enes b. Mâlik'in torunudur. Dedesi Enes (R.A.) dan hadîs rivayet etmiştir.
[477] Sevr b. Zeyd: (-) Medine'lidir. Sahihayn lavüerimiendir.
[478] Ebu-Gays Sâüm : Medino'U olup, Abdvüah b. Muti'nin âzadh kölelerin-dendir. Hz. Ebu Hüreyre'den hadîs rivayet etmiştir
[479] Diğer bir hadisde:
«Dünyanın yok olması Allah indînde Müslüman bir kişiyi öldürmekten çok daha ehvendir.»
buyurulmuştur.
[480] Şüre-Î Enfaî, Âyet: 16.
[481] Müslüman memleketinin gayri muslini tcb'ası.
[482] Leys bi Sa'd b. Abdirrahman
[483] Yahya b. Said b. Ferruh.
[484] Süfyân-ı Sevrî.
[485] Haram yollarım tıkamak demektir.
[486] Ebû İshâk İbrahim b. Dinar: Bağdad'lıdır. Yalnız Müslim'de rivayeti vardır
[487] Ebû Bekr Yahya b. Hanıraâd eş-Scybânî: (-) Basra'lı azadlı kölelerdendir
[488] Ebân b. Tağlib: (-) Kûfe'lidir.
[489] Fudayl b. Amr «1-Fukaymî: Kûfe'lidir. Yalnız Müslim'de rivayeti vardır
[490] Alltame b. Kays b. Abdillâh: (-) TâbiİndendIr. Kûfe'Udir.
[491] Miocâp b. el-Hâris et-Temimî: (-) Kûfe'lidir. Yalnız Müslim'de ri-vâyetİ vardır.
[492] İbrahim Nehaî.
[493] Sûre-i Hıcr, Âyet: 47
[494] ŞakİIk b. Selemele'-Esedî.
[495] îbni Mes'ud.
[496] Ebû Süfyân Talhalü'bnü Nâfi'
[497] Câbir b. AbdİItâb (R.A.).
[498] Kurrctü'bnü Hâüd.
[499] Ebu's-Ziibeyr Mtıbammed b. Muslini b. Tedriis,
[500] Sûre-i Fetih, Âyet: 10.
[501] Sûre-i~NİIsa, "TUT"
[502] Vâsıl b. Hayyan el-Ahdeb: (-) Kûfc'lidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[503] El-Ma'rûr b. Siiveyd: Kûfe'Hdir. A'meş'den .rivayet olunduğuna göre kendisiyle görüştüğünde (120) yaşında olduğu hâlde henüz saçının teli ağarmamış bulunuyormuş.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- SULAR KİTABI
1- Allah buyurdu ki: "… Biz gökten tertemiz su indiriyoruz" (25 Furkân: 48)
Allah buyurdu ki: "… Her türlü temizliğinizi yapasınız diye size gökten su indiren de O'dur…" (9 Enfâl: 11)
Allah buyurdu ki: "… Abdest ve gusül temizliğiniz için su bulamaz iseniz o zaman temiz toprakla teyemmüm edin…" (4 Nisâ: 43)
2- BUDAA KUYUSU
3- PİSLİKLER NE KADAR SUYU PİSLEMEZ
4- DURGUN SUDA GUSLETMENİN YASAKLIĞI
5- DENİZ SUYU İLE ABDEST ALMAK
6- KAR VE DOLU SUYU İLE ABDEST ALINABİLİR Mİ?
7- KÖPEĞİN YALADIĞI KAP NASIL TEMİZLENİR?
8- KÖPEĞİN YALADIĞI KAP TOPRAKLA DA TEMİZLENEBİLİR Mİ?
9- KEDİNİN İÇTİĞİ SUDAN ABDEST ALINIR MI?
10- AYBAŞI GÖREN KARISININ YEMEK ARTIĞINDAN KİŞİ YER Mİ?
11- KADIN ERKEK AYNI KAPTAN ABDEST ALABİLİR Mİ?
12- KADININ ARTA KALAN ABDEST SUYUNDAN ERKEĞİN ABDEST ALMASI YASAK MIYDI?
13- CÜNÜP KİMSENİN GUSLETTİĞİ SUYUN ARTIĞINDAN EŞİ İSTİFADE EDEBİLİR Mİ?
14- ABDEST VE GUSÜL İÇİN GEREKLİ SU MİKTARI

2- SULAR KİTABI

1- Allah buyurdu ki: "… Biz gökten tertemiz su indiriyoruz" (25 Furkân: 48)

Allah buyurdu ki: "… Her türlü temizliğinizi yapasınız diye size gökten su indiren de O'dur…" (9 Enfâl: 11)

Allah buyurdu ki: "… Abdest ve gusül temizliğiniz için su bulamaz iseniz o zaman temiz toprakla teyemmüm edin…" (4 Nisâ: 43)

323- İbn Abbas (r.a)'tan naklediliyor: Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından bir kısmı cünüplükten dolayı gusledeerlerdi. Peygamber (s.a.v)'de onlardan arta kalan su ile abdest alırdı. O suyun kendi gusüllerinden artan su olduğunu bildirdiklerinde Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Su temizdir, onu hiçbir kullanan kimsenin durumu pislemez."** (Ebû Davud, Tahara: 35; Tirmizî, Tahara: 50)

2- BUDAA KUYUSU

324- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle denildi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Budaa kuyusunun suyu ile abdest alabilir miyiz?" Bu kuyu içersine seller ve rüzgarlar köpek leşlerini, hayız bezlerini ve çöpleri çukurda olduğu için bu kuyuya getirirlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Su temizdir, hiçbir şey suyu pislemez."** (Tirmizî, Tahara: 50; Ebû Davud, Tahara: 35)

325- Ebû Said el Hudrî (r.a) babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'e uğradım, Budaa kuyusundan abdest alıyordu. Ben de buradan abdest mi alıyorsunuz? Halbuki bu kuyuya hoş olmayan pislikler düşebiliyor dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Suyu hiçbir şey pislemez."** (Tirmizî, Tahara: 50; Ebû Davud, Tahara: 55)

3- PİSLİKLER NE KADAR SUYU PİSLEMEZ

326- Abdullah b. Ömer (r.a) babasından naklediyor ve diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'e suyun durumundan ve suya uğrayan değişik hayvanların içmelerinden soruldu, Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Su iki kulle olduğu zaman pislik tutmaz."** (Tirmizî, Tahara: 50; İbn Mâce, Tahara: 76)

327- Enes (r.a)'den rivâyete göre: Bir bedevî mescide idrarını yaptı ashaptan bazıları o kimseye müdahale etmek istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Dokunmayın ona"** buyurdu. Bedevi işini bitirince Rasûlullah (s.a.v), bir kova su getirtip idrar yapılan yerin üzerine döktü. (Buhârî, Vudu': 61; Dârimi, Tahara: 62)

328- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedevinin biri kalkıp mescide idrarını yaptı. Bir kısım sahabeler bedeviyi linç etmek istediler. Rasûlullah (s.a.v) onlara: **"Bırakın onu, idrarının üzerine bir kova su dökün çünkü sizler zorlaştırıcı olarak değil kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz"** buyurdu. (Buhârî, Vudu': 61; Dârimi, Tahara: 62)

4- DURGUN SUDA GUSLETMENİN YASAKLIĞI

329- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu:**"Hiçbir kimse cünüp iken durgun suda yıkanmasın."** (Buhârî, Vudu': 73; Tirmizî, Tahara: 51)

5- DENİZ SUYU İLE ABDEST ALMAK

330- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle sordu: "Ey Allah'ın Rasûlü! Deniz yolculuğu yaptığımızda yanımızda az su bulunduruyoruz. O su ile abdest alsak susuz kalacağız dolayısı ile deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Denizin suyu temiz ölüsü de helaldir"** buyurdular. (Dârimi, Tahara: 53; Tirmizî, Tahara: 52)

6- KAR VE DOLU SUYU İLE ABDEST ALINABİLİR Mİ?

331- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım, dolu ve kar suyu ile günahlarımı yıka. Beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi kalbimi de günahlardan temizle."** (Buhârî, Deavat: 39; İbn Mâce, Dua: 3)

332- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım hata ve günahlarımı kar, su ve dolu suyu ile temizle, yıka."** (İbn Mâce, Dua: 3; Buhârî, Salat: 8)

7- KÖPEĞİN YALADIĞI KAP NASIL TEMİZLENİR?

333- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden birinizin kabına köpek banarsa ve yalarsa o kabın içindekini dökün ve kabı da yedi defa yıkayın."** (Buhârî, Vudu': 35; Tirmizî, Tahara: 68)

8- KÖPEĞİN YALADIĞI KAP TOPRAKLA DA TEMİZLENEBİLİR Mİ?

334- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v); av ve çoban köpeği haricindeki tüm köpeklerin öldürülmesini emretti ve şöyle buyurdu: **"Köpeğin yaladığı kabı yedi defa yıkayın sekizincide toprakla sürtün."** (Buhârî, Vudu': 35; Müslim, Tahara: 27)

335- Yine Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) köpeklerin öldürülmesini emrederek: **"Köpeklerle insanların işi ne…! İnsanların köpeklerle işi ne…!"** Dedi ve av köpeği ve çoban köpeğinin bulundurulmasına izin verdi ve şöyle devam etti: **"Köpeğin yaladığı kabı yedi defa yıkayın sekizincide ise toprakla ovun."** (Müslim, Tahara: 27; İbn Mâce, Sayd: 1)

336- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Köpek, birinizin kabına banıp onu yaladığı zaman ilk seferinde toprakla olmak üzere yedi defa yıkasın."** (Buhârî, Vudu': 35; Müslim, Tahara: 27)

337- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Köpek, birinizin kabına banıp onu yaladığı zaman ilk seferinde toprakla olmak üzere yedi defa yıkasın."** (Buhârî, Vudu': 35; Müslim, Tahara: 27)

9- KEDİNİN İÇTİĞİ SUDAN ABDEST ALINIR MI?

338- Kab b. Malik (r.a)'in kızı Kebşe anlatıyor: Ebû Katade benim yanıma geldi ve şu anlamda bir şeyler söyledi: Rasûlullah (s.a.v)'e abdest suyu hazırlamıştım, bir kedi geldi ve ondan içti. Rasûlullah (s.a.v)'de kabı eğmek sûreti ile kedinin içmesine yardım etti. Kebşe diyor ki: Ebû Katade kendisine hayretle baktığımı görünce: "Ey kardeşimin kızı hayret mi ediyorsun?" Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine Ebû Katade şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Kedi pis bir hayvan değildir, onlar çevrenizde dolaşan evcil hayvanlardır."** (Tirmizî, Tahara: 69; İbn Mâce, Tahara: 32)

10- AYBAŞI GÖREN KARISININ YEMEK ARTIĞINDAN KİŞİ YER Mİ?

339- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aybaşı olduğum günlerden birinde et yiyordum. Rasûlullah (s.a.v)'de benim ısırdığım yerden yemek sûretiyle o etten yiyordu. Yine ben hayızlı iken içtiğim kabın aynı yerine ağzını getirmek sûretiyle içerdi. (İbn Mâce, Tahara: 125; Müslim, Hayz: 3)

11- KADIN ERKEK AYNI KAPTAN ABDEST ALABİLİR Mİ?

340- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında erkekler ve kadınlar aynı kaptaki suyu kullanarak abdest alırlardı. (Buhârî, Vudu': 46; İbn Mâce, Tahara: 36)

12- KADININ ARTA KALAN ABDEST SUYUNDAN ERKEĞİN ABDEST ALMASI YASAK MIYDI?

341- Hakem b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), kadının arta kalan abdest suyundan erkeğin abdest almasını yasaklanmıştı. (Tirmizî, Tahara: 48; İbn Mâce, Tahara: 36)

13- CÜNÜP KİMSENİN GUSLETTİĞİ SUYUN ARTIĞINDAN EŞİ İSTİFADE EDEBİLİR Mİ?

342- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben ve Rasûlullah (s.a.v) aynı kaptan guslederdik." (İbn Mâce, Tahara: 36; Dârimi, Tahara: 68)

14- ABDEST VE GUSÜL İÇİN GEREKLİ SU MİKTARI

343- Abdullah b. Cebr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'ten işittim şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v) bir mekük su ile abdest alır beş mekük su ile de guslederdi." (Buhârî, Gusül: 3; Müslim, Hayz: 10)

344- Aişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir müd su ile abdest alır bir sa' kadar su ile de guslederdi." (Buhârî, Vudu': 51; Tirmizî, Tahara: 42)

345- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir müd su ile abdest alır bir sa' ile de guslederdi." (Buhârî, Vudu': 51; Tirmizî, Tahara: 42)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. İSLÂM, İMÂN, İHSAN
Bu Hadisin Önemi:
İslâm:
Îman:
Kaza Ve Kadere İman:
Kaza Ve Kader Hususunda Yanılmaktan Korunma:
1- Yüce Allah'ın Sıfatı Ve Yarattıkları Arasındaki Fark:
2-Yüce Allah'ın Eksikliklerden Tenzih Edilmesi:
3-Kitap Ve Sünnetin Naslarına Kapsamlı Bakış:
4-Allah Yaptığından Sorumlu Tutulmaz:
5-Kulun Mükellefiyeti Ve Sonuçlar:
Kıyametin Alâmetleri:
Cebrail (A.S)'İn Nitelikleri:
Hadis-İ Şeriften Çıkartılan Bazı Hükümler:
İslam Dini:

2. İSLÂM, İMÂN, İHSAN

Ömer -r.a- den dedi ki: Bir gün Rasûlullah (s,a)'ın huzurunda oturmakta iken elbiseleri alabildiğine beyaz, saçları oldukça siyah, üzerinde yolculuğun etkileri görülmeyen ve aramızdan kimsenin tanımadığı bir adam yanımıza çıkageldi. Rasûlullah (s.a)'ın yanına oturdu. İki dizini onun (Resuul-lah'ın) dizlerine dayadı, ellerini dizleri üzerine koyarak şöyle dedi: Ey Mu-hammed, bana İslâm hakkında haber ver. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna, şahidlik etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman, Beyt'i -oraya yol bulabildiğin taktirde- haccetmendir." (Adam): Doğru söyledin, dedi. (Ömer) dedi ki: Adama hayret ettik. Hem O'na soru soruyor, hem de söylediğini doğruluyordu. (Yine) sordu: O halde bana imandan haber ver. (Resulullah) şöyle buyurdu: "(İman) Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine ve âhiret gününe iman edip hayrıy-la, şerriyle kadere de inanmandır." (Adam): Doğru söyledin, dedi. Bu sefer: O halde bana ihsana dair haber ver, dedi. (Peygamber) şöyle buyurdu: (İhsan) Allah'a O'nu görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Sen onu görmüyorsan dahi o seni görür." (Adam): O halde bana Kıyametten haber ver, dedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu konuda kendisine soru sorulan sorandan daha bilgili değildir." (Adam): O halde bana onun alâmetleri hakkında haber ver, dedi. (Resulullah) şöyle buyurdu: "Cariyenin efendisini doğurması, çıplak ayaklı, giyimsiz, fakir koyun çobanlarının yüksek bine yapmakta birbirleriyle yarıştıklarını görmen." (Hz. Ömer) dedi ki: Sonra o adam geçip gitti. Bu durumun üzerinden bir süre geçtikten sonra (Resulullah) bana şöyle dedi: "Ey Ömer, o soru soran kişinin kim olduğunu biliyor musun?" Ben: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, deyince şöyle buyurdu: "O Cibril (Cebrail) idi. Size dininizi öğretmek üzere geldi.[1]

Bu Hadisin Önemi:

İbn Dakiki'1-İd -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demektedir: "Bu, çok büyük bir hadistir. Yerine getirilmesi gereken zahir ve bâtın bütün amelleri kapsamaktadır. Şeriat'ın bütün ilimleri buna râcidir ve bundan dallanıp budaklanmaktadır. Çünkü bu hadis, bütün Sünnet bilgisini toplamış ve ihtiva etmektedir. O adetâ Sünnet'in anası gibidir. Tıpkı Fatiha sûresinin Kur'ân'ın manalarını topluca ihtiva ettiğinden dolayı "Kur'ân'ın anası" adını alması gibi.[2]
İbn Receb de der ki: "Bu hadisin mevkii gerçekten çok büyüktür. Dinin tümünün açıklanmasını ihtiva etmektedir. Bundan dolayı Peygamber (s.a) hadisinin sonunda: "Bu, Cebrail idi. Size dininizi Öğretmek üzere geldi" diye buyurmuştur.[3]
Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de şöyle demektedir: 'Şunu bil ki bu hadis, çeşitli ilim, ma'rifet, âdâb ve incelikleri bir arada ihtiva etmektedir. Hatta bu hadis İslâm'ın bir aslını teşkil etmektedir.[4] İşte Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bundan dolayı bu hadisi derlediği kırk hadis arasında zikretmiştir. [5]

İslâm:

Sözlükte "el-îslâm ve el-îstislâm" itaat etmek, bağlanmak demektir.
Şer'î bir terim olarak, açıktan açığa boyun eğmek ve Şeriat'ı açıkça yerine getirmek, Peygamber (s.a)'ın getirdiklerine bağlanmak demektir. Böylelikle kanını hamiye altına almak (suretiyle öldürülmekten) kurtulmak mümkün olur ve hoşlanılmayan şeyler de önlenmiş olur.[6]
Üzerinde durduğumuz bu hadis-i şerifte ise âlemlerin Rabbinin habîbi -Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun- İslâm'ı söz ve amel türünden, azaların görünen amelleri ile tanıtmıştır. İki şehadet kelimesini dil ile söylemek dilin ameli, namaz ve oruç bedenin ameli, zekât malî, hac da bedenî ve malî bir ameldir.
Yine bu hadiste, zahiren görülen bütün farzların İslâm'ın kapsamına girdiği görülmektedir. Namaz ve diğer rükünlerin söz konusu ediliş sebebi ise, İslâm'ın üzerlerinde yükseldiği esaslar oluşlarından dolayıdır.
Bütün farzların İslâm adının kapsamına girdiğinin tanıklarından birisi de Peygamber (s.a)'in: "Müslüman; sair müslümanların elinden ve dilinden yana kurtuldukları kimsedir.[7] hadisidir.
Aynı şekilde haramları terketmek de İslâm adının kapsamına girmektedir. Nitekim Resulullah: "Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi onun müslümanlığının güzelliklerindendir.[8]diye buyurmuştur. [9]

Îman:

İman ile ilgili yapılacak açıklamalar oldukça uzundur. Ancak biz burada aşağıdaki noktaları ele alacağız:
1- îman asıl anlamı itibariyle tasdik etmektir. Peygamber (s.a) de bu hadis-i şerifte, kalpte inanılan şeylere iman etmek diye tanıtmaktadır. Nitekim Şanı Yüce Allah da çeşitli yerlerde bu esaslara imanı Kitab-ı Kerim'in- "" de sözkonusu etmiş bulunmaktadır ki, ben de bunlardan Yüce Allah'ın şu buyruğunu

hatırlatmak istiyorum: "Peygamber kendisine Rabb'inden indirilenlere iman etti. Müminler de. Onların her birisi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti..." (ei-Bakam, 2/285) Ehl-i Sünnet ve'I-Cemaat'in kabul ettiğine göre" iman, söz, amel ve niyyettir. Bütün ameller de iman adının kapsamına girmektedir. Şafîî ashabın, tabiînin ve ondan sonra gelip kendisinin yetiştiklerinin icmâ' ile bunu kabul ettiklerini nakletmektedir. Yüce Allah'ın izniyle ileride buna dair açıklamalar gelecektir.

2- İslâm ve İman-. İbn Receb der ki: Peygamber (s.a)'in tarifinden iman ile İslâm'ın arasını ayırdedip de amelleri imanın kapsamına değil de, İslâm deniler şeylerin kapsamına sokması, aslî bir kaidenin izah edilmesiyle açıklığa kavuşur. O da şudur: Birtakım isimler tek başına ve mutlak olarak kullanıldığı taktirde birçok müsemmâyı (ad olduğu şeyleri) kapsamına alır. Aynı isim bir başkası ile birlikte kullanılacak olursa, bu sefer ad olduğu o şeylerin bir kısmına delâlet eder. Onunla birlikte kullanılan diğer isim de geri kalanlarına delâlet eder. Fakir ve miskin isimleri buna örnektir. Onlardan herhangi birisi tek başına kullanılacak olur ise, muhtaç.olan herkes onun kapsamına girer; ancak biri diğeri ile birlikte kullanılacak olursa, iki isimden birisi ihtiyaç sahiplerinin bazı türlerine, diğeri ise geri kalanlarına delâlet eder. İşte, İslâm ve iman adı da böyledir. Onlardan herhangi birisi tek başına kullanılacak olursa, diğeri de onun kapsamına girer ve tek başına kullanılan bu isim yine diğer ismin tek başına kullanılması halinde delâlet ettiği şeylere delâlet eder. Her ikisi birlikte kullanılacak olursa, bu iki isimden biri diğerinin tek başına delâlet ettiği şeylere delâlet ettiği gibi, diğeri de geri kalanlarına delâlet eder.[10]

O halde herhangi bir nassta iman ile İslâm birlikte kullanılacak olursa, aralarında fark olur. Bu durumda iman kalbin tasdiki, ikrarı ve bilip tanıması anlamına gelir, İslâm da Yüce Allah'a amel ile teslimiyet göstermek, boyun eğmek ve O'na itaatle bağlanmak anlamına gelir.

Buna binâen ilim adamları şöyle demişlerdir: Her mü'min müsliüman-dır; fakat her müslüman mü'min değildir. Çünkü kul bazen namaz, hac, zekât ve buna benzer zahiri amellere -gösteriş olsun diye ve münafiklık olmak üzere- bağlı görünebilir.

Diğer taraftan bu itaatiyle beraber iman ve tasdiki zayıf bulunabilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bedevi Araplar; "iman ettik" dediler. De ki: İman etmediniz, ama "teslim olduk" deyiniz. Henüz iman kalplerinize girmiş değildir. Şayet Allah'a ve Rasûlüne itaat edecek olursanız, amellerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Şüphesiz Allah Gafjâr'dur, Rahîjm'dİr." (el-Hucurât, 49/U)

İbn Abbâs (r.a.) bunların bütünüyle münafik olmadıklarını, imanları zayıf kimseler olduklarını açıklamıştır.

3- Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat'in akidesine göre amel imandandır. Bunun böyle kabul edilmesi konu ile ilgili oldukça fazla delillerin varlığından dolayıdır. Bunlar arasındaın Yüce Allah'ın şu buyruğunu hatırlatalım: "Müminler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri .titreyenlerdir. Âyetleri karşılarında okunduğu zaman da bu onların imanını arttırır. Onlar ancak Rab'lerine güvenip dayanırlar. Onlar ki, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden infâk ederler. İşte onlar gerçek müminlerin ta kendileridir." (ei-Enfâi, 8/2 4) Şanı Yüce Allah, müminin bu niteliklere sahip olan, kalbiyle iman edip farzları ameliyle yerine getiren kimse olduğunu beyan etmektedir.

Resulullah (S.A.S.)'ın şu buyruğu da bu delillerdendir: "İman yetmiş küsur şubedir. Bunların en faziletlisi la ilahe illallah demektir. En aşağı derecesi ise yolda rahatsızlık verecek şeyleri kaldırmaktır. Haya da imanın bir koludur.[11]

Yolda rahatsızlık veren şeyleri kaldırmak bir amel olduğu halde, Resulullah bunu imandan saymaktadır.

İbn Batta?[12] der ki: İşte Buhârî'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun-iman bölümünde tesbit etmek istediği mana budur. O bölümün bütün bab-lannı da bu esasa göre açmıştır. Meselâ, Umûr-u İman (İmandan olan işler) ile namaz imandandır, zekât imandandır, cihâd imandandır adı altındaki başlıklar ile açtığı diğer başlıklar ile O; Mürcie'nin: "iman amelsiz sözden ibarettir" şeklindeki sözlerini reddetmek istemiş; onların yanlışlıklarını, kötü inanışlarını Kitab ve Sünnet'e ve önder imamların mezheplerine muhalefet ettiklerini beyân etmek istemiştir.[13]

4- Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat akidesine'göre iman artar ve eksilir. Bu husustaki delilleri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Ta ki imanlarına iman katarak artırsınlar." (ei-Feth, 48/4); "Biz de onların hidayetlerini artırmıştık." (ei-Kehf, ı$n3); "Allah hidayete erenlerin hidayetini artırır." (Meryem, 19/76); ve buna benzer daha başka deliller. İbn Battal der ki: "Buna göre imanı artış göstermeyen bir kimsenin imanı eksiktir. Eğer; "iman sözlük anlamı itibariyle tasdikten ibarettir" denilecek olursa, buna cevabımız şudur: Tasdik bütün itaatleri yerine getirmekle kemâl bulur. Mü'min hayırlı amellerini çoğalttıkça imanı daha bir kâmildir. Bunların hepsiyle iman artar. Eksilmesiyle de eksilir. Hayırlı ameller eksildi mi imanın kemalinde de eksiklik olur. Bunlarda artış oldu mu, imanın kemalinde de artış olur. İşte iman hakkında mutedil olan görüş budur.[14]

İbn Abdürrezzak der ki: "Ben, hocalarımızdan ve ilim arkadaşlarımızdan Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Ubeydullah b. Ömer, el-Evzâî, Ma'mer b. Râşid İbn Cüreyc, Süfyân b. Uyeyne'nin şöyle dediklerini dinledim: İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. Aynı zamanda bu İbn Mes'ud'un, Huzeyfe'nin, en-Nehaî'nin, Hasan-ı Basrfnin, Atâ'nın, Tâvûs'un, Müca-hid'in ve Abdullah b. el-Mübarek'in de görüşüdür.[15]

5- İman bakımından müminler arasında fazilet farkı vardır. Buna göre gayb âlemine tıpkı görünen âlem gibi iman eden sıddıkların imanı, bu dereceye ulaşmamış diğerleri gibi olamaz. Bundan dolayı bazıları şöyle demiştir: Ebu Bekr (r.a) fazla oruç tutmak, fazla namaz kılmakla sizi geride bırakmış değildir. O kalbinde yer eden şeylerle önünüze geçmiştir.

İbn Ömer (r.a)'e şöyle soruldu: Rasûlullah {s.a)'ın Ashabı gülerler miydi? Şöyle cevap verdi: Evet, iman kalplerinde dağdan da büyük olduğu halde gülerlerdi.[16] İbn Receb der ki: Böyle birisi nerde, Tevhid ehli olup Cehen-nem'den son olarak çıkartılacak kimseler gibi, kalbindeki iman bir zerre yahut bir arpa ağırlığı kadar olan kimsenin imanı nerde! İşte böyle kimseler hakkında şöyle denilebilir: İmanlarının zayıflığı dolayısıyla iman kalplerine henüz girmemiştir.[17]

Kaza Ve Kadere İman:

Kaza, şanı Yüce Allah'ın birşeyin varlığı veya yokluğuna dair ezelî hükmüdür.

Kader ise, şanı Yüce Allah'ın birşeyi özel bir zamanda keyfiyeti üzre var etmesidir. Kaza ve kaderin biri diğerinin yerine kullanıldığı da olur.[18]

Buna göre kadere iman, imanın rükünlerinden bir rükündür.. Nitekim Rasûlullah (s.a) da bu hadis-i şerifte: "Ve hayrıyla şerriyle kadere iman etmendir" diye açıklamıştır. İbn Ömer (r.a.)'in bu hadisi irâd ediş sebebine gelince[19] bu, kaderi inkâr edenlerin ve işin sonradan tesbit edildiğini iddia ederek ezelden beri Allah'ın o hususta herhangi bir kaderinin bulunmadığını ileri sürenlerin kanaatlerini reddetmek maksadı ile olmuştur. İbn Ömer, böyle diyenlerin sözlerine oldukça kızmış, onlara ağır sözler söylemiş, onlardan uzak olduğunu ifade etmiş, amellerinin yüzlerine geri çarpılacağını, kadere iman etmedikleri sürece onlardan asla kabul olunmayacağını açıkça ifade etmişti.

İlim adamlarının açıkladığı şekliyle kadere iman iki şekilde olur:

1- Şanı Yüce Allah'ın ezelden beri ilminde kullarının hayır, şer, itaat ve masiyet kabilinden neler yapacaklarını, onları var etmeden önce bildiğini; kimin mutlulardan olacağını, kimin bedbahtlardan olacağını bildiğini; bunu Levh-i Mahfûz'da tesbit ettiğini tasdik etmek. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce bütün mahlukâtın mukadderatını yazmıştır." Bir rivayette de: "Ve Arş'ı su üzerinde idi[20] ifadesini de eklemektedir. Yaratıkların amellerinin Yüce Allah'ın yazdığına mutabık olması ve onun ezeli ilminde tesbit edilen şekle göre cereyan etmesi kaçınılmaz birşeydir. Mabed el-Cühenî, Amr b. Ubeyd ve onlara benzer Kaderiyyenin aşırı giden mensupları bunu kabul etmemişler, ümmetin selefinin kabul ettiği bu görüşlere muhalefet ettiklerinden dolayı da doğru yoldan sapmışlardır.

Ahmed, Şafîî ve İslâm âlimlerinin diğer önder imamları, Allah'ın ezelî ilmini inkâr edenlerin tekfir edileceği kanaatindedirler.

2- Şanı Yüce Allah, küfür, iman, itaat ve masiyet gibi kullarının bütün fiillerini yaratır ve meşîetiyle onlar bu işleri yaparlar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah sizi de, amellerinizi de yaratandır." (es-s&mt, &/39)

İşte Ehl-i Sünnet'in itikadı budur. Ancak Ashâb-ı Kiramın son dönemlerinde bid'atîeri ortaya çıkan Kaderiyye, bu hususta onlara muhalefet etmişlerdir. İşte bundan dolayı İbn Ömer'e onların haberi ulaşınca, kendisine bu haberi getirenlere şöyle demiştir: "Bu gibi kimselerle karşılaştığın vakit, onlara şunu bildir ki: Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar. Abdullah b. Ömer'in adına yemin ettiği zat (Allah) hakkı için, eğer onlardan herhangi birisi Uhud dağı kadar altını Allah yolunda infak edecek olursa, yine de Allah bunu ondan kadere iman etmedikçe kabul etmeyecektir.[21]

Kaza Ve Kader Hususunda Yanılmaktan Korunma:

Bilindiği gibi, insanların bir çoğu kadere imanı anlamak hususunda ümmetin selefinin izlediği yoldan sapmıştır. Bunun birtakım sebepleri vardır. Bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
1- İslâm'a kin duyan İslâm düşmanları, insanları saptırmak hususunda kaderi kullanma yoluna gitmişlerdir. Çünkü onlar konu ile ilgili naslarda müslümanları saptırmak, onları şüphelere düşürmek, kader hakkındaki nasları birbirine çarpıştırmak için bir gedik bulmuşlardı. Müslümanların bir çoğu da bu gibi kimselerden etkilenmişler ve bu temel esası doğru bir şekilde anlamaktan sapıp uzaklaşmışlardır. Kimisi Allah'ı -hâşa- zulüm ve boş iş yapmakla nitelendirirken, kimisi de konu ile ilgili olarak vârid olmuş nasları anlamayı -sûre başlarında yer alan Mukatta Harfleri anlamayı Allah'a havale ettiği gibi- havale etmişlerdir. Bilindiği gibi Allah bize (kaza ve kadere dair) bu naslar üzerinde düşünmemizi emretmiş, bu konuda kapıyı önümüze kapatmamıştır. Dileseydi bunu yapardı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir de sana ruh hakkında sorarlar. De ki: Ruh Rabb'imin emrin-dendir. Size ilimden ancak az birşey verilmiştir." (et-tsm, u/85)
2- Kader ile ilgili nasları kısır anlayış. Onlardan kimisi konunun cüz'î bir yanından söz eden bir nastan umumi bir anlam çıkartır. Bazılarının Yüce Allah'ın şu buyruğunu anladıkları gibi: "Muhakkak Allah dilediğini saptırır, dilediğine de hidâyet verir." (Fâtır, 35/8) Bu nassı yanlış olarak, rneşîetin tümüyle Allah'a ait olduğu, kulun hiç bir meşîetinin olmadığı, aksine kulun fiilini mecburen işlediği şeklinde anlamışlardır. Böyle bir anlayış ise kader ile ilgili nasları cüz'i olarak anlamanın ve naslara kapsamlı bir şekilde bakmayısın bir sonucudur.
3- Bu mesele İle ilgili naslar pek çok hususla da iç içedir. Tıpkı sebep ile netice arasındaki, ilişki gibi. Şanı Yüce Allah'ın irâdesi ile kulun irâdesi arasındaki, ilişki de buna örnektir. İşte bu iç~<içe oluş, pek çok kimseyi karışıklığa ve şaşkınlığa düşürmüştür.
4- İslâm'a kin duyan kimselerin desiselerinden etkilenen birtakım kimselerin kısır anlayışlarının Şanı Yüce Allah'ın Kitab-ı Kerîmi'nde, Resulul-iah'ın da onların menkıbelerini açıklamaya dair oldukça yaygın bilinen ha-dis-i şeriflerinde tezkiye ettiği ümmetin selefinin anlayışının önüne geçirmek. Bize düşen, iKitab ve Sünnet'in naslarını anlamak hususunda onların anlayışlarına öğrencilik etmektir. Çünkü hayır bundadır. Şu beyiti söyleyen şair gerçekten doğruyu dile getirmiştir:
"Her türlü hayır selefe tabi olmaktadır.
Her türlü şer ise sonradan gelenlerin çıkardıkları bidatlerdedir."
Bundan dolayı kaza ve kader ile ilgili naslar hususunda araştırma yapacak olan kimsenin, Aziz ve Celil olan Allah'ın bu esasa dair inanmamızı istediği sağlıklı kavrayıştan sapmaktan korunabilmesi için, aşağıdaki hususları iyice bellemesi gerekmektedir: [22]

1- Yüce Allah'ın Sıfatı Ve Yarattıkları Arasındaki Fark:

Yüce Allah'ın ilmi ile insanların ilmi arasında ayırım gözetmek, kaçınılmaz birşeydir. Bu sıfatın, en mükemmel şekliyle Allah hakkında kabul edilmesi zorunludur. Çünkü en gizli bir şey bile Şanı Yüce Allah'a gizli kalmaz. O'nun ilminden önce bilgisizliğin varlığı söz konusu değildir. O, mülkünde meydana gelecek olan her bir şeyi, olayları yaratmadan önce dahi bütün incelikleriyle en mükemmel şekilde ve hiçbir eksiklik olmaksızın bilir. Bundan dolayı Levh-i Mahfûz'da meydana gelecek her şeyi mülkünde vuku' bulacak hayır, şer, mutluluk ve bedbahtlık kabilinden her türlü şeyi yazmıştır. Olan olayların da yazdıklarına uygun meydana gelmesi kaçınılmazdır. Aksi taktirde O'nun ilim sıfatında eksiklik sözkonusu olur. Şanı Yüce Allah ise eksikliklerden münezzehtir.
İlim sıfatı ile ilgili olarak bu söylenenler Yüce Allah'ın bütün sıfatları hakkında söz konusudur. O'nun kudret ve meşîeti de eksiksizdir. Acizliğin şaibesi, eksiklik ve başkasının kahretmesi gibi, insanların kudret ve meşîetinin karşı karşıya kaldığı durumlar O'nun için söz konusu değildir. Çünkü insanların meşîeti sınırlıdır ve eksiklik ve kahr gibi şeylerle karşı karşıya kalır. Şanı Yüce Rabb'imizin hükmü ile meydana gelen her bir şey, O'nun meşîetiyle vücuda gelmiştir. Küfür veya iman olsun, farketmez. Ancak O, kullarının iman etmelerinden razı olur, kâfir olmalarına razı olmaz. Kâfirin Allah'a rağmen kâfir olduğunu ve Allah'ın O'nu küfründen alıkoya-mayacağını zanneden kimseler, âciz mahlukâtı tarafından kahredilen bir rabbe ibadet eden kimselerdir. Şanı Yüce Allah, zalimlerin söylediklerinden alabildiğine münezzehtir, yücedir. [23]

2-Yüce Allah'ın Eksikliklerden Tenzih Edilmesi:

Kulların; Yüce Rab'lerini abes iş yapmaktan, cahillikten, zulümden ve benzeri işlerden tenzih etmeleri gerekir. Şanı Yüce Allah yüce Zâtını zulümden tenzih ederek şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah zerre ağırlığı kadar dahi zulmetmez." (en-Nisû, 4/40)\ "Rabb'in kullara asla zulmedici değildir." (Fussllet, 41/46)
Zulüm ise, "herhangi bir şeyi konulması gereken yerden başka bir yere koymak" demektir. Buna göre insan hidayet bulmayı hak ettiği halde, Allah'ın onu hidayetten mahrum bırakması imkânsız birşeydir. Yine insan saptırılmayı hak ettiği halde, saptınlmaması da imkânsız birşeydir. Şu kadar var ki, işlerin akıbetleri bizim için bir gaybdır. Zira bizim anlayışımızda kısırlık söz konusudur ve biz zaaf sahibiyiz. O halde Allah'ın kuluna düşen
şey, istikametten sonra sapan bir insanın durumundan dolayı hayrete düşecek olursa, kendisini ve aklını itham etmek, Rabb'ini zulmünden tenzih etmektir. Bununla kurtulmak mümkündür. [24]

3-Kitap Ve Sünnetin Naslarına Kapsamlı Bakış:

Kitap ve Sünnet'in naslarına kapsamlı bir bakıştan sonra hükme varmak gerekir. Aynı tutumun din ile ilgili bütün meselelerde izlenmesi gerekmektedir." Herhangi bir mesele hakkında bütün naslar bir araya getirilir. Bunların anlaşılması ve aralarının telif edilmesi için bütün çaba ve gayret ortaya konulur ve bundan sonra hükme varılır.[25]

4-Allah Yaptığından Sorumlu Tutulmaz:

Aziz ve Celil olan Allah, yaptıklarından sorumlu tutulmaz. Nitekim: "O, yaptıklarından sorumlu tutulmaz, fakat onlar sorumlu tutulurlar" fei-Enbtyâ, 21/23) diye buyurmaktadır. Kul cereyan eden her şeyi, Yüce Allah'ın hükmettiği her şeyi bilmek isteyecek olursa bu, kendisini bir başka ilâh yapmak istemesi anlamına gelir. Sıfatlarında Rabb'ine ortak olmak istiyor demektir. O bakımdan meselâ, şeytan bir kimseye; "Cehennemlik olduğunu bildiği halde Allah ne

diye filân insanı yarattı?" gibi bir soruyu telkin edecek ve benzeri soruları fısıldayacak olursa, şu; "O, yaptığından sorumlu olmaz, onlar sorumlu tutulurlar." âyeti hatırlanmalıdır. O'nu zulümden, abes iş yapmaktan tenzih etmek gerekir. Hikmetle, adaletle ve bütün kemal sıfatlarıyla vasfetmek ve kişinin kendi anlayışını ve kısır aklını itham etmek gerekir. İblis'in vesveselerinden sakınmalıdır. Çünkü o, kulların sırat-ı müstakimden saptırılması için hangi gediklerden gireceğini bilir. [26]

5-Kulun Mükellefiyeti Ve Sonuçlar:

Kul bilmeli ki, sebepleri yerine getirmekle mükelleftir, neticeler de Allah'ın elindedir. Belli bir sebebi yerine getiren bir kimse ile, onun benzerini yerine getiren bir diğer kimsenin aynı neticelere ulaşması söz konusu değildir. İnsan bazan çalışır, çabalar; bununla birlikte ancak az bir rızık elde edebilir. Bir diğeri ise az bir gayret ile üzerine mal ve servet yağdırılır. Aynı şekilde kimi kul itaat için gayret eder, yorulur, didinir; fakat bu hususta gereken muvaffakiyeti elde edemeyebilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün yüzler vardır ki zelildir. Amel etmiştir, zahmet çekmiştir. Kızgın bir ateşe gireceklerdir." (ei-ĞâSiVe, 88/2-4) İşte bunlar çalışmakla, yorulmakla birlikte akıbetleri kötü olacaktır. Sonuçlan Allah'ın elindedir. O adaletine ve hikmetine binaen amellere bağlı olarak sonuçları ortaya koyar.
Rasûlullah (s.a)'dan şöyle dediği sabit olmuştur: "Adem ile Mûsâ -ikisine de selâm olsun- Rab'leri nezdinde birbirleriyle tartıştılar ve Âdem (getirdiği delil ile) Musa'ya galip geldi. Mûsâ dedi ki: "Sen Allah'ın eliyle yarattığı Âdem'sin. Sana ruhundan üfledi, meleklerini sana secde ettirdi, seni Cen-net'inde yerleştirdi. Sonra da sen işlediğin günahın sebebiyle insanları yeryüzüne indirdin?..." Âdem dedi ki: "Sen de Allah'ın risâleti için ve kelâmı için seçtiği Musa'sın. Sana içinde her şeye dair açıklamanın bulunduğu (Tevrat) levhalarını verdi ve seninle özel bir şekilde konuşmak için seni yaklaştırdı. Sence ben yaratılmadan ne kadar süre önce Allah Tevrat'ı yazmış?" Mûsâ dedi ki: "Kırk yıl önce." Âdem dedi ki: "Peki, sen orada "Ve Âdem Rabbine isyan edip azdı" yazdığını da gördün mü?" Mûsâ: "Evet" deyince, Âdem şöyle dedi: "Yüce Allah'ın benim hakkımda beni yaratmadan kırk sene önce işleyeceğimi yazmış olduğu bir amelim dolayısıyla mı beni kınıyorsun?" Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Böylelikle Âdem getirdiği delil ile Musa'yı susturmuş oldu[27] Bu delille O'nu susturdu; çünkü Cen-net'ten çıkarılması işlediği günahın bir sonucu idi. Sonucu tesbit etmek ise Yüce Allah'tandır. Masiyet ise Âdem'in irâdesi ile meydana gelmişti.
İşte bunlar bu mesele ile alâkalı, onun etrafında dönüp dolaşan, nâsla-rın anlaşılması hususunda yardımcı olacağını gördüğüm ve önemli kabul ettiğim bazı hususlardır. [28]

Kıyametin Alâmetleri:

Peygamber (s.a) bu hadiste Kıyamet Alâmetlerinden iki tanesini söz konusu etmektedir:
1- "Cariyenin efendisini doğurması": Cariyenin kadın efendisini doğurmasından kasıt, kendisine hanımefendilik edecek ve ona sahiplik edecek kadın demektir. Bu hususta ilim adamlarının çeşitli görüşleri vardır. Bazıları şöyledir:
a) Denildiğine göre, çocukların anne-babalarına karşı kötü davranmaları çokça görülecek bir iş olacaktır. O bakımdan çocuk annesine sövmek, dövmek, işlerde kullanmak ve tahkir etmek bakımından efendinin cariyesine davrandığı gibi davranacaktır. Bu, Hafiz İbn Hacer'in uygun gördüğü açıklamadır.[29]
b) İbn Receb der ki: "Bu birçok ülkelerin fethedileceğine ve odalık cariyelerin çoğalarak çokça köle olacağına, bu cariyelerin çocuklarının artacağına, sonunda cariye efendisinin kölesi olmakla birlikte, onun çocukları ise kendisine göre efendisi gibi olacağına işarettir. Çünkü efendinin çocuğu efendi konumundadır. Böylelikle cariyeden doğan çocuk, tıpkı onun efendisi ve sahibi konumuna gelecektir.[30]
c) Kimi ilim adamı da şu kanaate meyletmektedir: Um veled (efendisinden çocuk doğurmuş cariye) efendisinin ölümü ile azad olur. Adeta onun çocuğu onu azad eden gibidir. O bakımdan o um veledin azad edilişi, çocuğuna nisbet edilmiştir. Böylelikle o çocuk, annesinin efendisi ve mevlâsı gibi olur.
2- "Çıplak ayaklı, çıplak fakir ve koyun çobanlarının yüksek bina yapmakta birbirleriyle yarışmaları": Çıplak ayaklı ve bedeni üzerinde elbisesi olmayan çıplak ile muhtaç fakirler ile ilgili açıklamalardan kasıt şudur: İnsanların aşağılık ayak takımı, başkan ve lider olacaklar, malları çoğalacak ve Allah'ın kullarına karşı övünmek ve böbürlenmek üzere de yüksek yüksek binalar yapacaklardır.
Kurtubi[31] der ki: "Bundan maksat, çölde yaşayan göçebelerin ortalığı istilâ etmeleri ve zorla ülkeye sahip olmaları sonucu durumun değişeceğine dair haber vermektir. Böylelikle bunların malları çoğalacak ve bunların bütün gayretleri yüksek binalar yapmaya ve bunlarla övünmeye doğru yönelecektir. Biz bu dönemlerde bunlara tanık olduk.[32]

Cebrail (A.S)'İn Nitelikleri:

O, er-Ruhu'1-Emin'dir (en güvenilir ruh). Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onu (Kur'ân'ı) Rûhu'1-Emîn indirmiştir." (e$-$uara, 26/193) Cebrai (A.S.)'in güvenilir olmakla nitelendirilmesi, Yüce Allah'ın Ona büyük bir tezkiyesidir. Nitekim Yüce Allah O'nun sıfatlarının bazısını şöylece açıklamaktadır: "Şüphe yok ki O, çok şerefli bir elçinin (getirdiği) sözüdür. Büyük bir güç sahibidir. Arş'ın sahibinin yanında büyük bir mevkisi vardır. Hem orada kendisine itaat edilendir, oldukça emindir."(et-Tekvîr, 8i/f9-2i)
Yüce Allah, Cebrail (A.S.)'i güzel yaratılış, gözkamaştırıcı görünüş, kuvvet, şiddetli yakalama ve şiddetli olarak işini yapmakla, Allah nezdinde üstün bir mevkisi bulunmakla nitelendirmiştir. O meleklerin başı, semâvatta emrine itaat edilendir.
Rasûlullah (s.a), kendisini gerçek suretinde iki defa görmüştür. Bir seferinde Peygamber olarak gönderilişinden üç yıl sonra görmüştü. Peygamber (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Ben yürümekte iken semâdan bir ses işittim. Bakmak için başımı kaldırdım, Hira'da bana gelen meleğin semâ ile arz arasında bir kürsi üzerinde oturmakta olduğunu gördüm. Bundan dehşete kapılıp geri döndüm ve: "Beni iyice örtünüz, dedim.[33]
Buna Şanı Yüce Rabb'imizin şu buyruğu da tanıklık etmektedir: "Ona çetin kuvvetler sahibi öğretti. O özellikleriyle kâmildir. Hemen doğruluverdi ve o, en yüksek ufukta idi. Sonra yaklaşıp sarktı. İki yay kadar veya daha da yaklaştı."fen-Necm 53/5-9)
İkinci bir defa ise O'nu İsrâ ve Mi'râc gecesinde görmüştü. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki onu bir diğer inişte görmüştü, Sidretü'l-Müntehâ yanında."(en-Necm, 53/13-14) Resulullah (S.A.S.), onu hilkatinin azameti ile nitelendirmektedir. Abdullah b. Mes'ud'dan, şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (s.a), Cebrail'i gerçek suretinde altıyüz kanadı olduğu halde görmüştür. Bu kanatların her birisi ufuğu kapatmıştı. Kanadından çeşitli renklerde inci ve yakut dökülüyordu.[34]
Yine Resulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Ben O'nu semadan inerken, hilkatinin azâmetiyle gök ile yer arasını kapatmış gördüm.[35]

Hadis-İ Şeriften Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- İlim adamına bilmediği birşey hakkında soru sorulacak olursa, "bunu bilmiyorum" demesi gerekir. Bu onun mevkiini küçültmez. Aksine, onun dininin sağlamlığına delâlet eder. Âlim bir kişinin yeterli bilgi olmaksızın bütün ilimlerin her bir tarafına dalışlarda bulunması dinine bağlılığının gevşekliğine delâlet eder. Nitekim Said b. Ebi Meryem yoluyla Rasûlullah (s.a)'ın: "Şüphesiz Allah'ın Peygamberi Eyyûb -salât ve selâm O'na- kendisi için bela teşkil eder

hastalığı ile onsekiz yıl geçirdi. Sabahlan kendisine uğrayan kardeşlerinden iki adam müstesna, yakın da, uzak da O'ndan uzaklaştı[36] şeklindeki hadis hakkında muasır ilim adamlarından birisi bu sahih hadis hakkında şöyle demektedir: Hadisin senedini iyice tetkik etme-den (söylenen sözler) Davud'a yalan ve iftiradır. İşte bu gibi şeyleri tetkiksiz söylemek bilmediği hususlara dalmak kabilindendir. Yüce Allah'tan esenlik dileriz.

2- Aynı şekilde hadis-i şerifte öğrenim yollarından birisine de delâlet ^edilmektedir. Bu da soru ve cevap yoludur. O bakımdan davetçi bir kimsenin sahip olduğu bilgileri sunmakta değişik teknik ve usûlleri bilmesi, tek bir üslûp üzere donup kalmaması gerekir. Çünkü aynı üslûbu devam ettirmek onu dinleyenlerin usanması sonucunu verir. Aksine davetçinin ümmet için hayır ihtiva eden yeni her şeyden yararlanması» gerekir. Bu sözleri söyleyişimin sebebi şudur: Bazı kimselerin yeni olan her şeye karşı olumsuz bir tavrı vardır. Halbuki bu yol (soru cevap) en yeni usûllerden ve eğitimciler nezdinde öğretimde pratikte kullanılan en güzel yollardan birisidir,

3- Yine hadiste meleklerin insan suretinde şekillendiklerine dair delil vardır. Kur'ân-ı Kerim'den birtakım naslar da buna tanıklık etmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kitapta Meryem'i de an. Hani o kendi ailesinden doğudaki bir yere çekilmişti. Sonra onlarla kendisi arasına bir perde germişti. Derken biz ona ruhumuzu gönderdik de, ona tam bir ademoğlu suretinde görünmüştü."(Meryem, ıwi6-i7) Burada "Ruhumuz" dan kasıt, Cebrail'dir.

Yine Şanı Yüce Allah, meleklerin İbrahim (A.S.)'e insan suretinde geldiklerini ve kendisine durumu bildirinceye kadar onları tanımadığını haber vermektedir. Aynı şekilde melekler Lût (A.S.)'a güzel yüzlü genç delikanlılar suretinde gelmişti. Buna dair deliller pek çoktur.

4- Yine hadis-i şerifte, ihtiyaç duyulmayan şekilde bina yapmanın ve gereksiz yere binaları yükseltmenin mekruh olduğuna delâlet vardır. Birisi kalkıp şöyle diyebilir: "Hadis-i şerifte yüksek bina yapmanın yerildiğine dair açık ve net bir delil yoktur. Sadece bunun Kıyametin yaklaştığının alâmetlerinden birisi olduğu haber verilmektedir." Ancak böyle bir itiraz şu şekilde red olunur: Söylediğimize delil teşkil edecek başka hadisler de vardır. Resu-lullah (S.A.S) şöyle buyurmuştur: "Kulun yaptığı her bir harcama dolayısıyla ecir alması söz konusudur. Bina bundan müstesnadır.[37]

Rasûlullah (s.a)'ın hoşlanmadığı bu durum -Rabb'inin korudukları müstesna- ümmetin içine düştüğü bir hal olmuştur. Müslümanlar bina inşaatında aşırıya gitmeye başladılar. Pek çok malları bu uğurda harcamaya koyuldular. Halbuki evlâ olan, bu malların insanların Allah'a davet edilmesi yolunda harcanması, içinde bulundukları azgınlık ve sapıklıklardan kurtarılması için harcanmasıdır.

5- Yine hadis-i şerifte ilim adamlarının huzuruna fazilet sahibi kimselerle âdil yöneticilerin huzuruna girileceği vakit güzel elbise giyip güzel bir görünüşe ve temizliğe özen göstermenin müstehap oluşuna delil vardır.

6- Hadis-i Şerifte ilim halkalarında oturuşun âdabı da açıklanmaktadır. Cebrail (A.S.) Rashulullah (s.a)'m yakınında oturmuştur. İşte ilim talep eden bir kimsenin ilmi dikkatle belleyebilmesi ve âlimlerin ağzından sağlam bir şekilde ilim öğrenebilmesi için böyle davranması gerekir.

Diğer taraftan, hadis-i şerifte ilim halkalarında oturuşun keyfiyeti de açıklanmaktadır. Cebrail (A.S.) teşehhüdde oturur gibi oturmuş, ellerini bal-' dırları üzerine koymuştu. O bakımdan ilim talep edene ilim talep ettiği sırada zihin ve duygularını bu işe yöneltmesi gerekir ki, ilim adamları ile birlikte oturup kalkmaktan gereği gibi yararlanabilsin.

7- Hadis-i Şerifte gaybı Yüce Allah'tan başka kimsenin bilmediğine delâlet vardır. Bu hakikate Kur'an-ı Kerim'den pek çok naslar da tanıklık etmektedir ki, Yüce Allah'ın şu buyrukları bunlar arasındadır: "De ki: Ben size yanımda Allah'ın hazineleri vardır, demiyorum. Ben gaybı da bilmiyorum. Ben hiç şüphesiz bir meleğim de demiyorum. Ben ancak bana vah-yolunana uyarım. "(ei-En•âm, &50) Resulullah (S.A.S.) Yüce Rabbinin kendisine öğrettiğinder başka gayba dair birşey bilmezdi. Nitekim Yüce Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır: "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Kendisinden başkası bunları bilmez."(ei-En'üm, 6/59) Bir başka yerde de şöyle buyurulmakta-dır: "De ki: Ben kendim için Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda sağlayabilirim, ne de bir zararı önleyebilirim. Eğer ben gaybı bilseydim, elbette daha çok hayır işlerdim ve bana hiçbir fenalık da dokunmazdı. Ben ancak azabın habercisi ve iman edecek bir topluluğu müjdeleyenim."fd-AVâ/, 7/188} İşte bu ve diğer naslardan, kendi imamlarının gaybı bildiğini iddia eden Şia'nın görüşünün tutarsızlığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim el-Kâfî'de şöyle denilmektedir:

"İmamlar -onlara selâm olsun- ne zaman öleceklerini bilirler. Onlar ancak kendilerinin tercihleri ile ölürler.[38]

"İmamlar -onlara selâm olsun- bilmek istedikleri vakit bilirler."

Yine el-Kâfi 260'ıncı sahifede şöyle denilmektedir: "İmamlar olmuş ve olacağı bilirler, onlara hiçbir şey de gizli kalmaz.[39]

İslam Dini:

Resulullah -Allah'ın salât ve selâmlan üzerine olsun- Cebrail (A.S.)'in kendisine sorduğu bu sorular ile onlara verdiği cevaplarla, bunların dinin asıl ve kaidelerini teşkil ettiğini açıklamaktadır. Akaid, ibadet, âdâb ve dinin bunların dışında kalan diğer hususları, bunların alt bölümlerini teşkil ederler. İşte bu da bu büyük hadisin önemini açıkça ortaya koyduğu gibi, Nevevî'nin de -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu hadisi kırk hadisi arasına almakla Allah'tan büyük bir başarıya mazhar olduğunu göstermektedir. Çünkü O, bu derlemeden din ile ilgili çeşitli hususları kapsamlı bir şekilde ifade eden hadisleri bir araya getirmeyi hedeflemişti. [40]

---

[1] Müslim, \, 133

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 47-49.

[2] İbn DakîkiVîd, Şerhu'l-Erbatn en-Neueuiyye, S

[3] el-Vafîfî Şerhi'!-Erbam, 13

[4] Nevevî, Müslim Şerhi, I, 135

[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 49.

[6] Lisanu'l-Arab, /II, 293

[7] Müslim

[8] Tirmizî. Muhaddis el-Elbânî bunun sahih olduğunu belirtmiştir. Mişkâtü'l-Mesâbîh, 4839. İleride Yüce Allah'ın izniyle bu hadise dair geniş açıklamalar gelecektir.

[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 49-50.

[10] Câmiu'l-Ulûtn, 26

[11] Müslim, i 209

[12] İbn Battal {?-449 h.): Adı Ali b. Halef b. Abdülmelik'tir. el-Leccâm diye bilinir, Endülüs'ün bir şehri olan Kurtuba'dandır. Battal oğulları ise aslen Yemenlidir. Hadis ilminde oldukça yetkilidir. Mâlikî Mezhebindendi. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî'de ondan çokça nakillerde bulunur.

[13] Nevevî, Müslim $erki, I, 125

[14] Müslim Şerhi, I, 124

[15] Müs/fm$erhU, 125

[16] Mişkatü'i-Mesâbih, el-Elbânfnin tahkiki ile-, 4749

[17] Cümiu'l-Viûm, 39

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 50-53.

[18] Ebu Bekr el-Cezâirî, Minhâcu'l-MüsUm

[19] Müellifin işaret ettiği hadisin Abdullah b. Ömer tarafından İrad ediliş sebebi şudur: Yahya b. Ya'mer'den dedi ki: Basra'da kaderden ilk söz eden (yani kaderi reddeden ilk) kişi Ma'bed el-Cühenî idi. Ben, Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî ile birlikte hacca veya umreye gitmek üzere yola koyulduk. Aramızda şöyle dedik: Keşke Rasûlullah (s.a)'ın Ashabından birisi ile karşılaşsak da bu kimselerin kader hakkında söylediklerine dair ona soru sorsak. Derken Abdullah b. Ömer b. el-Hattab ile mescide girerken karşılaştık. Ben ve arkadaşım Onun sağına, soluna geçtik. Birimiz sağ tarafında diğerimiz

sol tarafında idî. Arkadaşımın sözü bana bırakacağını zannettiğimden şöyle dedim: Ey Abdurrahman'ın babası, bizim bulunduğumuz yerde Kur'ân-i Kerîm'i okuyan, iyiden İyiye ilim taleb etmeye çalışan insanlar ortaya çıktı... Bunlar kader olmadığını ve (işlerin) ezelden Aliah'ın takdiri söz konusu olmaksızın sonradan ortaya çıktığını ileri sürüyorlar? Abdullah b. Ömer dedi ki: Böy-leleriyle karşılaştığın vakit onlara bildir ki: "Şüphesiz ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar. Abdullah b. Ömer'in, adına yemin ettiği zat (Allah) hakkı için, eğer onlardan birisinin Uhud dağı kadar altını bulunup da onu hak yolda infak edecek olursa, kadere iman edinceye kadar Allah bunu ondan kabul etmez." Sonra dedi ki: "Babam Ömer b. el-Hattab bana anlattı, dedi ki: B"ir gün biz Rasûluliah {s.aj'ın huzurunda bulunuyor iken..." Müslim, İman 1. (Çeviren)

[20] Müslim; Abdullah b. Amr'dan -Allah ikisinden de razı olsun- rivayet etmiştir, V, 509.

[21] Müslim rivayet etmiştir: I, 132, K. el-İman, İsbatu'l-Kader.

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 53-55.

[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 55-56.

[23] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 56-57.

[24] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 57-58.

[25] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 58.

[26] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 58.

[27] el-Elbânî, Muhtasaru Sahih-i Müslim, 1842

[28] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 58-59.

[29] Bk. Fethu'l-Bârt, I, 130

[30] Câmiu'l-Ulûmi ue'l-Hikem

[31] Kurtubî (?-671): Adı Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr b. Ferh'tir. Endülüs'ün ünlü şehri Kurtuba'lıdır. Büyük bir tefsir âlimidir. Mısır'a göç etmiş, Asyût'un kuzeyi İbnü'l-Hasib Minyesi'nde yerleşmiş, orada vefat etmiştir. İlmi eserlerinden bazıları: 1- el-Câmi' H Ahkâmi'i-Kur'ân-. Bu, ilim talebesi olan hiçbir kimsenin onsuz edemeyeceği bir tefsir kitabıdır. 2- et-Tezkire bi Umuri'l-Âhire, 3- ei-Esnâ ft Şerhi Esmâillâhi'l-Hüsnâ.

[32] Fethu'i-Bârî, I, 131

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 59-60.

[33] Buhârî, Bed'ü'i-Vahy, I, 27

[34] İmam Ahmed, Müsned'inde rivayet etmiştir. İbn Kesir bu hadis hakkında, isnadı ceyyiddir, demiştir. et-Bidâye, I, 47

[35] Tirmizî rivayet etmiştir

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 61.

[36] Hadis sahihtir. Bk: ei-Elbânî, es-SUsile, 17

[37] el-Elbânî, el-Camm's-Sahih, 4442

[38] el-Kâfî, 285. Ehi-i Sünnet'e görfe Sahih-i Buhârî ne ise, Şia'ya göre de el-Kâfî odur.

[39] el-Kâfî, 260.

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 62-64.

[40] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İmam Ahmed'ın Hal Tercemesi
II. Bölüm (Peygamberlerin Zühdüne Dair Rivayetler)
Yûnus (As)'Un Zühdüne Dair Haberler
Süleyman (As)'ın Zühdüne Dair Haberler
Eyyub (As)Ttn Zühdüne Dâir Haberler
Adem (As)'İn Zuhdu İle İlgili Haberler

İmam Ahmed'ın Hal Tercemesi

Ebû Abdullah, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, el-Bağdâdfdir. Annesi ona Merv'de hamile kalmış; H. 164'de Bağ-dad'da dünyaya gelmiştir. İlim için pek çok yer dolaşmış, Mekke, Medine, Şam, Yemen, Küfe, Basra ve Cezîre'ye gitmiştir. Siifyân b. Uyeyne, İbrahim b. Sa'd, Bişr b. Mufaddal, Yahya el-Kattân, Huşeym, Veki', İbn Uyeyne, İbn Mehdi, Abdurrezzâk ve daha sayılamayacak kadar çok zâttan hadis dinlemiştir. Kendisinden ise, oğulları Abdullah ve Salih, Abdürrezzak, Yahya b. Adem, Ebû'l-Velid, İbn Mehdi, Zeyd b. Harun, Ali b. el-Medînî, Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Ebû Zur'a er-Razî, ed-Dımeşkî, İbrahim el-Harbî, Ahmed b. Hânî, Abdullah b. Muhammed el-Bağavî, İbn Ebû'd-Dünya Muhammed b. İshâk es-Sağâni, Ebû Hatim er-Râzi, Ahmed b. Ebû'l-Havârî, Mûsâ b. Harun, Hanbel b. İshak, Osman b Saîd ed-Dârîmî, el-Mervezî ve daha pek çok kimse rivayet etmişlerdir. Bunları, İbn Münde, Beyhakî, Şeyhu'l-İslâm el-Ensârî, İbnü'l-Cevzî, ez-Zehebî ve İbn Nasır gibi hafızlar eserlerinde kaydetmişlerdir.
Hüseyin b. İsmail, babasından naklen Ahmed b. Hanbel'in meclisinde beş binden fazla insanın toplandığını haber vermiştir. Bunlardan beşyüze yakını hadis yazar, diğerleri de ondan edeb ve âdâb-ı muaşeret gibi davranışları öğrenirlermiş. İmam Ahmed, Şafiî ile de görüşmüş, her ikisi birbirinden hadis almışlardır. İmam Şafiî onun hakkında: "Bağdat'dan çıktığımda orada, Ahmed b. Hanbel'den daha âlim, daha fakîh, daha muttaki ve verâ sahibi biri yoktu" demiştir. Ebû Zur'a da, Ahmed b. Hanbel'in oğluna, babasının bir milyondan fazla hadis bildiğini söylemiştir. İbn Hacer ise:" Hz. Peygamberin sünnetine karış karış uyan tek zât Ahmed b. Hanbel'dir" demiştir. İşte bu, İslâm ümmeti ve ulemâsı içerisinde, Ahmed b. Hanbel'i temayüz ettiren bir menkibedir. İbrahim b.İshâk el-Harbî de onun hakkında şu kanaatini dile getiriyor: "Bazıları, Ahmed b. Hanbel hakkında zanna dayanarak konuşuyorlar. Vallahi, ne tâbiûndan onun üstüne meziyete sahip olan ve ne de müslümanlar arasında yerini doldurabilecek birisi yoktur. Ben ona yaz, kış, gece, gündüz tam yirmi sene arkadaşlık ettim, her gününün bir öncekinden daha iyi olduğunu gördüm. Her taraftan ilim adamları ziyaretine gelir. Mescid dışındaki celâletlerine rağmen, onun mescidine girdikleri zaman ilim öğrenen birer talebe vaziyetini alırlardı. Ben, dünya kadar insanla karşılaştım. Ahmed b. Hanbel gibisini görmedim. Analar, onun gibisini doğurmaktan âcizdir.
Abdulvehhâb el-Varrâk'm hakkındaki değerlendirmesi ise şöyledir. "Ahmed b. Hanbel gibisini görmedim." "Peki, onun senin yanında diğer insanlardan üstün olmasına neden olan hangi meziyetidir?" diye sorulduğunda, el-Varrâk: "O, Öyle bir insandır ki, kendisine altmış bin mesele sorulmuş, hepsine de "Haddesenâ, ahberanâ ve ruvînâ" diyerek hadisle cevap vermiştir." karşılığında bulunur.
Ali b. el-Medînî de şöyle demiştir: "Allah Teâlâ bu dini bir üçüncüleri daha olmayan iki insanla kuvvetlendirmiştir. Birisi, Ridde hâdiseleri karşısında Ebû Bekir; diğeri de Mihne olaylarında Ahmed b. Hanbel'dir. Şu kadar var ki, Ebû Bekir'in kendisine yardımcı olacak arkadaşları vardı. Fakat, Ahmed b. Hanbel'in ne yardımcısı, ne de arkadaşı vardı."
İshâk b. Râheveyh de: "Ahmed b. Hanbel, yeryüzünde, Allah ile insanlar arasındaki hüccettir" demiştir.
Ebû Zur'a da kanaatini şu şekilde dile getirmiştir: "İlim, zühd, fıkıh, bilgi ve hayrın her türlüsünde Ahmed b. Hanbel gibisini görmedim. Ondan daha kâmil ve daha mükemmeline de rastlamadım."
Ebû Dâvud es-Sicistânî ise: "Yüzden fazla ilim ehli ile karşılaştım. Ahmed b. Hanbel gibisine rastlamadım. İnsanların uğraştıkları boş şeylere hiç bulaşmamış. Yalnızca ilmî konulardan bahsetmiştir" diyor.
İbn Kuteybe: "O, dünyanın imamıydı" derken İbn Mâkûlâ onun, sahabe ve tâbiunun görüşlerini en iyi bilen kimse olduğunu söylüyor.
Sarsarî beyitlerle (Ahmet b. Hanbel'i) şu şekilde tanıtıyor.
Bir milyon müsned hadis öğrendi.
Bunların hıfzını, kavrayan bir kalb ile sağlamlaştırdı.
Atmışbin kadar meseleye cevap verdi.
Bunu, rivayet sahifeleri değil; (Anberenâ) sığası ile gelen (haberlerle) yaptı.
Hadiste imam tutarlı, sağlam ve doğru eleştiride hüccetti.
Kitab (Kur'ân) ve sünnette; ilim, üstün zühd ve tevekkülde (eşsiz) imamdı.
Hakkı aramada takib ettiği metod (menhec) en doğru metodu; Şer-i şerifte beslendiği kaynak en tatlı kaynaktı.

Kur'ân hususunda kırbaç ve kılıçla tehdid edildi. Fakat o, ne (kırbaç) sesine ne de kılıcın tehdidine boyun eğmedi (bunlardan korkmadı).
Bir şey söylemedi ki, hakkı (hidayet) üstün tutmak için söylemiş olmasın. Bunun için binlerce ordulara karşı koydu.
O (artık) şanı yüce bir bayraktır (alem) ölüm bile nâmını yok edemedi. Aksine, tüm mutekebbirlerin üstünde bir makama ulaştı.
O büyük imam ki Allah'ın; muşebbihe ve muattılayı (Allah'ın sıfatlarını inkar eden mezheb) hükümsüz bırakan, (yeryüzündeki) hücceti idi.
Müsned'i, tekrarlar hâriç, otuz bin hadisten meydana gelmektedir. Tefsir'i ise yüz yirmi bin hadisten oluşmaktadır. Bunlardan başka, en-Nâsîh ve'l-mensûh, et-Târih, ez-Zühd, el-Mukaddem ve'l-muahhar fi'l-Kur'ân, Cevâbâtü'l-Kur'ân (yani er-Redd ale'z-zenâdika), el-Menâsikü'l-kebîr, ve's-sağlr, vb. gibi eserleri vardır.
Yezid b. el-Münâdî de hakkında şöyle diyor: "Ahmed b. Han-bel, insanların en kerimi, en cana yakını ve edeblisi, lüzumsuz şeylerden sakınan, boş ve çirkin işlerden şiddetle kaçınan biriydi. Dâima vakar ve sükûnet içerisinde olduğu, yalnızca hadis ve hadis ricaline ilişkin konulardan bahsettiği müşahede edilirdi. Onunla karşılaşanın içini bir sevinç kaplar; ister istemez ona meylederdi. Mütevâzi bir insandı. Halk ona ikram ve ta'zim eder, sevgi gösterisinde bulunurdu."
Süryân es-Sevrî'ye, fütüvvet'ten sorulmuş, o da: "Fütüvvet akıl ve hayadır. Başı ise, kendine sahip olmaktır. Zineti, hilim ve edep, şerefi, ilim ve verâdır. Süsü ise şunlardır: Namaza devam, ana babaya iyilik, sıla-i rahim, iyiliği yaymak, komşuyu korumak, kibiri terketmek, cemaata sarılmak, vakarlı olmak, gözü haramlardan alıkoymak, yumuşak sözlü olup İslâm'ı yaymaktır. En akıllı fetâ'lar, Allah'ın emir ve nehiylerini anlayan, doğru sözlü, sevimli, dürüst, güler yüzlü, hoş geçinen, geveze olmayan, sır tutan, ayıpları örten, emanete riâyet eden, hıyaneti terkeden, ahde vefa gösteren, meclislerde sözü anlamadan konuşmaktan sakınan, mütevâzi olan, büyüklere ikram edip küçüklere yumuşak davranan, müslü-manlara rahmet ve şefkatle muamele eden, belâlara sabreden, bollukta şükreden kimselerdir. Fütüvvetin kemâli Allah korkusudur. Bir insanda bu hasletlerin tamamı bulununca, o gerçek mânâda bir fetâ olur" demiştir.
İbnu'l-Medînî diyor ki: "Eğer ona medhiyeler yağdırmak için, bir meclis oluştursak, yine de faziletlerini kemâliyle dile getirmekten âciz kalırız"
İmam Ahmed b. Hanbel h. 241'de Rebîu'l-evvel ayının 12. gecesi, Cuma günü, Bağdad'da vefat etmiştir. Cenaze namazına büyük bir kalabalık iştirak etmiştir. Abdulvahhâb el-Varrâk'm haber verdiğine göre; ne Câhiliye ve ne de İslâmî dönemde bir benzeri işitilmemiş, cenazesine yaklaşık bir milyon erkeğin, altıyüz bin de kadının katıldığı söylenmiştir. Bu sayının toplam bir buçuk milyon olduğu da söylenmiştir. Oğlu Abdullah'ın söylediğine göre "Bid'at ehline cenaze günü kimin haklı olduğu ortaya çıkar" denilmiş. Ve o gün de, yahudi, hıristiyan ve mecûsîlerden toplam yirmibin kişi müslüman olmuştur.
es-Sarsarî ise bir beytinde şöyle diyor:
Cenazesini gördükleri vakit, her sapık fırkadan yirmi bin kişi müslüman oldu.
Cenaze namazını bir milyon altıyüz binden daha kalabalık bir muvahhidler topluluğu kıldı.
Abdurrahman b. Kasım[1]

Bismillâhirrahmanırrahım

1. Ebû Hûreyre (ra) Hz. Peygamberden şu rivayette bulunmuştur: Her kim, sabah ya da akşam mescide giderse Allah her bir gidişi için ona cennette bir yer hazırlar.[2]

2. Abdullah (ra), Resûlullah'm (sav) huzurunda, uykuda kalıp sabah namazına (kalkamayan) birisinden söz edildiğini,[3] bunun üzerine Hz. Peygamberin (sav) de: İşte bu kimse, şeytanın bir veya iki kulağına bevlettiği kimsedir, dediğini rivayet eder.[4]

3. Alkame diyor ki: Hz. Âişe'ye (ra) Resûlullah'm (sav) nasıl namaz kıldığını sordum, bana: " Resûlullah'm (sav) gücünün yettiğine hanginizin gücü yeter, onun ameli düzenli ve sürekli idi," diye karşılık verdi.[5]

4. Hz. Âişe (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) secde ve rükûlarmda sık sık, Allahım! Rabbimiz! Ne kadar da yücesin Al-lahım! Hoşnudluğunla beni bağışla! derdi. Bunu yaparken de Kur'ân'ın: Rabbini hamd ile teşbih et, Onun bağışlamasını iste, şüphesiz ki, tevbeleri çok kabul edendir. (en-Nasr, 110/3) âyetini te'vîl ederek yapardı."[6]

5. Hz. Âişe (ra) şöyle buyurmuştur: "Resûlullah (sav) bir yahu-diden veresiye yiyecek satın almış, rehin olarak da karşılığında zırhını bırakmıştır."[7]

6. Ebû Abdullah el-Cedelî diyor ki: Hz. Âişe'ye (ra) Resûlullah'm ehline karşı tutum ve davranışının nasıl olduğunu sordum. Şöyle karşılık verdi: "O, insanlar içerisinde ahlâkı en güzel olandı. Çirkin ve kaba ifadeler kullanmazdı. Çarşı ve pazarlarda münakaşaya girip, bağırıp, çağırmaz, kötülüğe, kötülükle mukabelede bulunmaz,af ve hoşgörüyü tercih ederdi."[8]

7. Hişâm b. Urve bir şahıstan naklen diyor ki: Hz. Âişe'ye (ra) Resûlullah'ın (sav) ev içerisinde nelerle meşgul olduğunu sordum: "Elbise yamamak, ayakkabı tamir etmek ve buna benzer işlerle meşgul olurdu." cevabını verdi. [9]

8. el-Esved diyor ki: Hz Âişe'ye (ra) Resûlullah'ın s. evde bulunduğu zamanlarda nelerle meşgul olduğunu sordum:

"Hanımlarına ev işlerinde yardım eder; namaz vakti geldiğinde de mescide çıkar ve namaz kılardı" karşılığım verdi.

9. Hz. Âişe şöyle r. demiştir: "Resûlullah (sav) vefatından sonraya (miras olarak) ne para, ne pul, ne koyun ve ne de deve bırakmıştır. Hiçbir vasiyette de bulunmamıştır."[10]

10. İbn Abbas (ra.) şöyle demiştir: "Resûlullah vefat ettiğinde, geriye ne para, ne pul, ne de köle bırakmıştır.. (Yalnızca) üç ölçek yiyecek karşılığında, bir yahudiye rehin olarak verdiği zırhı kalmıştır."

11. Ebû Hureyre (ra.) diyor ki: "Resûlullah (sav) katiyyen herhangi bir yiyeceği kınamaz; canı istediği takdirde yer, istemezse geri çekilirdi." [11]

12. Câbir b. Abdullah (ra.) diyor ki: "Resûlullah (s.) kendisinden istenilen hiçbir şeye karşılık,asla 'Hayır, olmaz' cevabım vermemiştir."

13. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) bir gün şöyle buyurdular: "Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Muhammed'in hane halkı, asla ne bir ölçek tahıl ve ne de hurma ile akşamlamışlardır. O vakit Resûlullah'm dokuz odası ve dokuz tane de eşi vardı."[12]

14. Ebû Hureyre (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav)'ın asla herhangi bir yemeği kınadığını görmedim. İştahı varsa yer yoksa susardı."[13]

15. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav)'ı bir yahudi, arpa ekmeği ve biraz bozulmaya yüztutmuş et bulunan bir yemeğe davet etmiş, o da bu davete icabet etmişti."

16. Bistâm b. Müslim diyor ki: "Muâviye b. Kurre'nin şöyle dediğine şahit oldum: "Babam bana:[14] 'Resûlullah (sav) ile pek çok defa umre yolculuğunda bulundum. Yanımızda iki kara yiyecekten başka birşey bulunmazdı. Sen bu iki kara şeyin ne olduğunu biliyor musun?' diye sordu. 'Hayır' cevabım verdim. Bana: 'Onlar hurma ve sudur' dedi."[15]

17. Hz. Âişe r. Resûlullah (sav)'ı kastederek diyor ki: "Ah! Babam ona feda olsun, bir defa dahi karnını buğday ekmeği ile doyurmadan bu dünyadan çekti gitti.[16]

18. Hz. Âişe (r.) diyor ki: "Allaha yemin olsun ki, aylar geçer de, Muhammed (sav)'in evine ekmek girmediği olurdu." (Râvî soruyor): "Peki, Ey mü'minlerin anası! Resûlullah (sav) bu müddet zar-finda ne yiyip, içerdi?" Hz. Âişe (r.) -Allah kendilerini hayırla mükafatlandırsın.- Ensârdan biraz sütü bulunan komşularımız vardı. Onlar, Resûlullah'a (sav) hediyede bulunurlardı" diyor.[17]

19. Atâ b. Rabâh şöyle diyor: "Resûlullah (sav)'m yanma bir zât girdi: (Bu sırada) Resûlullah, bir yastığa yaslanmış oturuyordu. Önünde de içinde ekmek bulunan bir tabak vardı. Ekmeği tabaktan alıp yere koydu ve yastıktan beri çekilerek: 'Ben sadece her kul gibi yeyip içen, oturup kalkan bir kulum' buyurdu.[18]

20. Ebû Salih diyor ki: "Resûlullah (sav) bir yemeğe davet edildi. Yemek bittikten sonra, Allah'a hamd etti ve: 'Şu kadar zamandan beri karnıma sıcak yemek inmemişti' dedi."

21. Cerîr b. Hâzim, Hasan Basrî'nin şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Resûlullah (sav) yemek getirildiği zaman, yere konulmasını söyler, ve 'Ben sadece her kul gibi yiyip içen, oturup kalkan bir kulum' derdi."

22. Yezid b. Abdullah b. Kusayt diyor ki: "(Birgün) Resûlullah (sav)'a badem ezmesi getirilmişti. (Bir kapta) karıştırıl diktan sonra o 'Bu nedir?' diye sormuş. Kendisine: 'Badem ezmesidir' demişler. Bunun üzerine Resûlullah (sav): 'Onu benden uzaklaştırın. Zira o, gününü gün edenlerin meşrubatıdır' buyurmuştur."[19]

23. Muâz b. Cebel (ra), Resûlullah (sav)'ın kendisini Yemen'e (vali olarak) gönderirken, ona: "Konfora dalmaktan sakın. Zira Allah'ın (has) kulları lükse göz dikmezler" dediğini haber vermiştir.[20]

24. Bedîl el-Ukaylî, Resûlullah'm gömleğinin kolunun bileğine kadar uzandığım söylemiştir.[21]

25. Ali b. Zeyd diyor ki: "Resûlullah (sav) Alâ b. el-Hadramî'nin sırtında alacalı, yenleri uzun, Bahreyn usulü bir gömlek görmüş. Bunun üzerine bir bıçak getirip parmaklarının hizasından gömleğin kollarım kesmiştir."

26. İmrân b. Husayn (ra), Resûlullah (sav)'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Ben, ne al (binite) biner ve ne de kırmızı renkli elbise giyerim. Ve ne de kenarlarına ipek geçirilmiş gömlek giyerim." (Râvîlerden biri olan) Hasen, gömleğinin cebine işaret

ederek demiştir ki: "Bilin ki erkekler kokulu fakat renksiz, kadınları ise, renkli fakat kokusuz kozmetik (tîb) kullanmalıdırlar."[22]

27. Amr b. Muhacir diyor ki: "(Halife) Ömer b. Abdülaziz'in halvete çekildiği bir evi vardı. Bu evin içerisinde Resûlullah (sav)'tan geriye kalan, üzerinde dar bir örtü ile topraktan bir sedir; su içmek için bir kap; içerisine öteberi koymak için ağzı kırık bir küp; üzerinde Resûlullah (sav)'m saçının kalıntıları bulunan lifle kaplanmış deriden bir yastık ve Acem işini andıran toza belenmiş bir yaygı bulunurdu. Ömer b. Abdülaziz Kureyş'e hitaben şöyle seslenmiştir: 'Ey Kureyşlüer! İşte Allah Teâlâ'nın size ikramda bulunduğu ve sizi şereflendirdiği zâtın mirası. O, gördüğünüz şekilde dünyadan ayrılıp gitmiştir/"

28. Ebû Abdurrahman'm söylediğine göre, bir zât Hz. Ali'ye (ra) misafir olmuş ve kendisine yemek hazırlanmıştır. Hz. Fâtıma (ra) "Keşke, Resûlullah (sav)'ı da çağırsak da O da bizimle yemek yese!" demiş ve bunun üzerine onu da çağırmışlardır. Resûlullah (sav) da gelmiş. Daha, kapıdan adımını atar atmaz, evin bir köşesinde, üzerinde canlı resmi bulunan perdeye gözü ilişmiş ve derhal geri dönmüştür. Hz. Fâtıma'nm (Hz. Ali'ye) "Yetiş ve (niye girmediğini) sor" demesi üzerine Resûlullah (sav) Süslü püslü bir eve girmek ne bana ve ne de bir peygambere yakışır" buyurmuştur.[23]

29. Ebû Ünıâme, (ra) Resûlullah'm üç defa: "Giyim kuşamda, sade ve gösterişsiz olmak imanın gereğidir, Giyim kuşamda, sade ve gösterişsiz olmak imanın gereğidir, Giyim kuşamda, sade ve gösterişsiz olmak imanın gereğidir" buyurduğunu haber vermiştir.[24] Babama: "Bezâze"nin ne olduğunu sordum. "Giyimde sadeliktir" cevabını verdi.

30. Hz. Âişe diyor ki: "Resûlullah (sav) bizlerden birinin elbisesi üzerinde (izalesi icap eden) birşey gördüğünde onu ovalayarak temizlerdi." O vakitler, kadınların elbiseleri yünden ma'mûldü.[25]

31. Ebû Hureyre (ra) diyor ki: "Suffe ehlinden yetmiş kadarını, üzerlerinde sadece bir parça elbise olduğu halde namaz kılarlarken gördüm. Kimisinin elbisesi dizlerine kadar uzanırken, kimisinin ki biraz daha aşağı sarkıyordu. Onlardan biri ruku'a eğildiği vakit, avret mahalli açılır endişesiyle elbisesini tutardı."

32. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) ile bir yolculuğa çıkmıştık. Kimimiz oruçlu, kimimiz ise oruçsuzdu. Sıcak bir günde bir yerde mola verdik. En fazla gölgelenme imkanına sahip olanlarımız elbisesi olanlardı. Bir kısmımız da eliyle gölge yaparak güneşin sıcağından korunmaya çalışıyordu. Oruç tutanlar takatsiz düştüler. Tutmayanlar kalkıp çadırları kurdu ve develeri suladı-lar. Bunun üzerine Resûlullah (sav): 'Bugün oruç tutmayanlar ecri alıp, götürdüler, buyurdu."[26]

33. Ebû Hureyre (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav), Ben her gün yüz defa Allah (ccj'a tevbe ve istiğfarda bulunuyorum derdi.[27]

34. Abdullah b. Mes'ûd (ra)'dan, Resûlullah (sav)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Benim için dünya ne ki! Benimle dünyanın misali, sıcak bir yaz gününde, bir ağaç altında gölgelenip de, sonra bırakıp giden yolcu misali gibidir. [28]

35. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah (sav)'ın Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer benim bildiklerimi sizler de bilmiş olsaydınız, az güler çok ağlardınız dediğini rivayet etmiştir.[29]

37. Hilâl b. Süveyd Ebû'l-Muallâ, Enes b. Mâlik (ra)'in şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Resûlullah (sav)'a üç tane kuş hediye edilmişti. O da, onlardan birisini, yemesi için hizmetçisine vermişti. Ertesi gün hizmetçi (kendisine verilen kuşu) Resûlullah (sav)'m önüne getirince, Resûlullah ona: Sana hiçbir şeyi, ertesi gün için geri bırakmamanı söylemedim mi? Allah hergünün rızkını vermeye kefildir, demiştir."[30]

38. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: Resûlullah (sav) asla, ne hıvan-da (bir çeşit içine yiyecek konulan kap) ve ne de sükürrüce (yine bir çeşit kap)'den yemek yememiştir. Asla kendisine öğütülmüş undan ekmek de hazırlanmamıştır. Ravi diyor ki: Katâde'ye, Ne üzerinde (yiyorlardı)?" diye sordu. "Yere yayılmış sofra üzerinde yiyorlardı," cevabını verdi.[31]

39. Abdullah b. Amr b. el-Âs (ra) diyor ki; Resûlullah (sav): Allah'a teslim olan, ele muhtaç olmayacak kadar rızkı bulunan ve Allah'ın verdiğine kanaat eden kişi, saadete ermiştir buyurmuştur.[32]

40. Fadâle b. Ubeyd Resûlullah (sav)'m şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: Müjdeler olsun! İslama hidayet edilen, yetecek kadar rızkı bulunan ve kanaatkar olan kimselere.[33]

41. Hasan (ra) diyor ki: "Üzerinde artık yiyecek kaldığı halde asla Resûlullah'm sofrası kaldırılmadı."

42. Abdullah b. Ömer (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) elbisemden (veya tenimden) yapıştı ve Ey Abdullah! Dünyada ya bir yabancı veya bir yolcu gibi ol. Ve kendini (daima) kabir ehlinden telakki et, dedi."[34] Mücâhid diyor ki: "Abdullah (ra) bana: 'Ey Mücâhid! Sabaha çıktığın vakit, kendi kendine (acaba) akşama erecek miyim, diye kuruntulanma. Akşama olunca da sabah için aynı şeyi yapma. Ölümden önce hayatını, hastalanmadan evvel de sıhhatini değerlendir...' diye tavsiyede bulundu."

43. Muhammed b. Münkedir (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav)'a, Ey Allahm Resulü! Cennet halkı uyku uyuyacaklar mı?' diye soruldu. Resûlullah (sav) Uyku ölümün kardeşidir. Cennettekiler ise asla Ölmeyeceklerdir, cevabını verdi.[35]

44. Hasan (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) asla tek başına et ve ekmekle karnım doyurmamıştır. Ancak cemaatle beraber yemiştir. Mâlik b. Dinar, "Hadiste geçen 'dafâf kelimesini ne mânâya geldiğini bilmiyordum. Bir AVâbîye sordum, bana; 'Bu kelime Arapça-dır ve halkın yemek için biraraya gelip yemek yemelerini ifade eder,' diye karşılık verdi, diyor."

45. Mesrûk diyor ki: Resûlullah (sav), (Malından) infak et ey Bilâl! Ve Arşın Sahibinin onu azaltacağı endişesine kapılma, buyurmuştur.[36]

46. İkrime diyor ki: "Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'a (sav) 'Yaşlandınız ey Allah'ın Resulü' deyince, Resûlullah (sav) ona Beni Hûd, Vakıa, Amme ve Tekvîr sûreleri ihtiyarlattı, cevabım vermiştir."[37]

47. Salim b. Abdullah (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav): ıAlla-hıml Bana, ağlayan dişler ateşe, gözyaşları kana dönmeden önce, devamlı senin haşyetinden heder olan göz ihsan et' diye dua ederdi."[38]

48. Cafer b. Süleyman, Sâbit'in (ra) şöyle dediğine şahit olduğunu haber veriyor: "Resûlullah (sav) yakınlarının başına bir sıkıntı geldiği zaman, onlara: Namaz kılın! namaz kılın! (veya) dua edin' diye seslenirdi."[39]

49. Abdullah b. Ömer (ra) Resûlullah (sav)'m dualarında: aAl-lahım! Bir yavru nasıl korunursa, senden, beni öylece korumanı is-tiyorum" diye yakarışta bulunduğunu söylüyor.[40]

50. Ebû Hureyre diyor ki: "Resûlullah (sav) Dünya hayatında zühd insanın kalb ve bedenini rahatlatır, dünyada tamah ise gam ve kederi çoğaltır, buyurmuştur."[41]

51. Abdullah b. Amr (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Bu ümmetin evveli, zühd ve yakın ile kurtuluşa ermiştir. Sonu ise cimrilik ve kuru ümit yüzünden helak olacaktır' buyurmuştur."[42]

52. el-Hakem'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav): Kişi, ibadetlerinden taviz verdikçe, Allah da onu kuruntu hastalığına mübtelâ kılar" buyurmuştur.[43]

53. Hasen (ra) diyor ki: "Bir zat, Resûlullah (sav)'a gelmiş ve İmanın gereği olan işlerden hangisi daha faziletlidir,' diye sormuş. O da: Sabretmek ve hoşgörülü olmak cevabını vermiştir."[44]

54. Sa'd b. Mâlik 'Resûlullah (sav)'ın "Rızkın en hayırlısı (kişiye) yeteni, zikrin en hayırlısı ise, gizli olanıdır" dediğini haber vermıştır.[45]

55. Ebû Ümâme (ra) diyor ki: Resûlullah (sav), Allah Teâ-lâ'nın şöyle dediğim haber vermiştir: "Katımda dostlarımın kendisine en fazla gıpta edileni, Rabbine ibadetini en güzel bir şekilde yerine getiren, namaza düşkün, mal ve çocuktan nasibini fazla alamamış olan mü'min kulumdur. O, aynı zamanda halk içerisinde parmakla gösterilecek kadar sivrilmemiştir de, Ölümü kendisine yakınlaştırılmıştır. Geriye bıraktığı malı ve öldükten sonra arkasından ağlayanları da oldukça azdır."[46]

56. Mahmud b. Lebîd, Resûlullah (sav)'m: "Azız ve Celîl olan Allah Teâlâ, sevdiği kulunu dünyadan, sizin kendisinden endişe ettiğiniz hastalarınızı (onlara dokunacak) yiyecek ve içeceklerden koruduğunuz gibi korur" dediğini haber vermiştir.[47]

57. Katâde b. Nu'man, Resûlullah (sav)'ın: "Nasıl ki sizden biriniz hastasını sudan alıkorsa, (işte öylece) Allah Teâlâ da, bir kulunu sevdiği vakit, onu dünyadan alıkor" dediğini haber vermiştir.[48]

58. Şu'be, Katâde'den, Mutarrifin babasından (Abdullah b. eş-Şihhîr) naklettiği şu sözü işittiğini haber veriyor: "Resûlullah (sav)'m yanına geldim. O: 'Çokluğunuzla böbürlenmek sizi oyaladı diyordu. Ve: 'Ademoğlu, malım malım diyor; malından sana ne ki? Ancak yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve bir de sadaka olarak verip geçtiğin senin içindir' dedi.[49]

59. Ebû Abdurrahman el-Hubelî, Abdullah b. Amr (ra)'dan şunu işittiğini haber veriyor: "(Sahabeden) bir zât, 'Biz muhacirlerin fakirlerinden değil miyiz?' diye sormuş. O da 'Koynuna girdiğin bir eşin var mı?' diye karşılık vermiş. Adam: 'Evet, var' cevabını vermiş. 'Barındığın bir evin var mı?' demiş. Adam yine 'Evet' cevabını vermiş. Bunun üzerine Abdullah: (o takdirde sen muhacirlerin fakirlerinden değilsin' demiştir".

60. Abdurabbih b. Saîd el-Medenî şöyle diyor: "Resûlullah (sav) Osman b. Maz'ûn ölüm halinde iken onun yanma girmiş,

öpmek için eğilmiş. Bir yandan da, 'Allah sana rahmet etsin ey Osman! Ne sen dünyadan birşeyler koparabildin ne de dünya senden', diye sesleniyormuş."[50]

61. Mus'ab b. Sa'd (ra), Resûlullah (sav)'m: "Dünyadan sakının, zira o, latif ve haz vericidir" dediğini haber vermiştir.[51]

62. Ukbe b. Amir diyor ki: Resûlullah (sav) Bütün isyanlarına rağmen, Allah Teâlâ'nın bir kula istediklerini verdiğini görürsen bil ki bu, bir istidraçtır (yani Allah'ın onu yavaş yavaş azaba sev-ketmesidir)" buyurmuştur. [52]Resûlullah (sav) daha sonra Allah Te-âlâ'nın şu âyetini okumuştur: "Kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında, onlara herşeyin kapısını açtık. Kendilerine verilene sevinince, ansızın onları yakaladık ve umutsuz kalıverdiler.[53]

63. Abdullah (b. Mes'ûd) (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) (bir gün) hasır üzerinde uyumuş ve hasır böğrüne iz yapmıştı. Bunun üzerine biz de kendisine: 'Ey Allanın Resulü! Müsaade buyursanız da altınıza bundan daha kaba birşey sersek' dedik. Bize şöyle cevap verdi: "Dünyadan bana ne ki? Benimle dünyanın misali, bir yaz günü yolculuk yapıp da, bir ağaç altında uyuyan, sonra da bırakıp yoluna devam eden kimsenin misali gibidir." [54]

64. Hasan (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Kul üç şeyden dolayı sorguya çekilmez. Bunlar, içerisinde (başını sokacak kadar barındığı) evi, belini doğrultacak kadar yiyeceği ve üzerine giydiği el-bisesidir'buyanmıştu.r."[55]

65. Hâlid el-Vâsıtî, Beyân'm şöyle dediğini nakletmiş tir: "Duyduğuma göre Tevrat'ta: 'Ey Âdemoğlu! Başını sokacak bir ev, üstünü örtecek bir hırka ve bir parça ekmek sana yeter' şeklinde yazı-lıymış."

66. Salim b. Ebû'1-Ca'd diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Ümmetimden öyleleri vardır ki, birinizin kapısına gelse de bir dinar istese vermezsiniz. Bir dirhem istese yine vermezsiniz. Bir kuruş istese onu da vermezsiniz. Fakat o Allah'tan cennetini isteyecek olsa derhal verir. Şayet dünyayı isteyecek olsa onu vermez. Dünyayı ona vermemesi o zâtı hakir gördüğünden dolayı değildir. Öyleleri, eski elbise giyerler. Kimse de onlara iltifat etmez. Ama, (bir konuda) Allah'a yemin edecek olsa, Allah onu doğru çıkarttırır' buyurmuştur."[56]

67. Muhârib b. Disar diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Ümmetim içerisinde elbisesi olmadığından mescide veya namazgaha gelemeyecek durumda olanlar vardır. îmanları onları halka el açıp dilenmekten akkor. Üveys el-Kârânî ile Furat b. Hayyan el-İclî onlardandır' buyurmuştur."[57]

68. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) Size cennet ehlini haber vereyim mi? Onlar, üzerinde eski püskü elbise bulunan zayıf ve düşkün kimselerdir. Şayet (bir konuda) Allah'a yemin edecek olsalar, Allah onları doğru çıkartır,[58]'

69. Ebû'l-Cevzâ, İbn Abbâs'dan naklen: "Resûlullah (sav): 'Size cennet ve cehennem ehlini söylüyeyim mi? Cennet ehli, güzel söze kulak veren; cehennem ehli ise kötü söze kulak veren kimsedir' buyurduğunu haber vermiştir."[59]

70. Hz. Ali (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) Fâtıma (ra)'ya çeyiz olarak, bir elbise, bir kırba ve içi lifle doldurulmuş deriden bir yastık vermiştir."

71. Hasan (ra), Resûlullah'm yatağının abaye'den, yastığının ise lif ile doldurulmuş yamalı bir yastıktan ibaret olduğunu söylüyor.[60]

72. İbn Abbas (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) bir gün hasır üzerinde uzanmış yatıyordu. Yanma Ömer b. Hattâb (ra) girdi. Hasır, Resûlullah (sav)'m böğründe iz yapmıştı. Ömer (ra) bunu görünce: 'Ey Allah'ın Resulü! Bundan biraz daha kaba bir yatak edinseniz' dedi. Resûlullah da (sav): 'Dünyadan bana ne ki? Be-_ nimle dünyanın misali, ancak bir yaz gününde yolculuk yapan, bir ağaç altında gündüzün bir saatinde gölgelenip, sonra da bırakıp yoluna devam eden kimsenin misali gibidir' karşılığını verdi.[61]

73. Abdullah b. Şeddâd, hadisi Resûlullah'a (sav) isnâd ederek şöyle diyor: "Kim ki yünden elbise giyinir, koyun edinir, merkebe biner, köle veya kalender kimselerin davetine icabette bulursa, işte ona kibirle ilgili bir muamele yapılmaz."

74. Hasan (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) hanimi arının kıyafetleri ile namaz kılardı. Onların kıyafetleri ise, o vakitler yünden mamul idi. Üzerlerinde de yine yünden işlenmiş nakışları vardı. Fiyatları ise altı-yedi dirhem civarında idi."[62]

75. Hz. Âişe (ra) diyor ki: "Resûlullah'a (sav) (yatması için) iki yatak serdim, yalnızca birinde yatmayı tercih etti."

76. Hz. Âişe (ra) diyor ki: "Ensardan bir kadın yanıma gelmişti. Resûlullah (sav)'m yatağının katlanmış örtüden ibaret olduğunu görünce, doğru çıkıp evine gitti ve içi yünle doldurulmuş bir yatak alıp getirdi. Resûlullah (sav) geldiği vakit 'Bu nedir?' diye sordu. Ben de 'Ensardan falanca kadın yanıma gelmişti. Senin yatağını gördü ve bunun üzerine bunu gönderdi'

dedim. Bana Onu geri yolla' dedi. Ben ise yollamadım, çünkü böyle bir yatağın evimde bulunması hoşuma gidiyordu. Resûlullah ısrarla bana, üç sefer onu geri vermemi söyledi ve: 'Ey Âişe! Allah'a yemin ederim ki, şayet istesem Allah altın ve gümüş dağlarını benimle yürütür' dedi. Bunun üzerine ben de yatağı gerisin geriye yolladım."[63]

77. Avf b. Haris b. Tufeyl, Hz. Âişe'nin kendisine Resûlullah (sav)'ın şu sözünü haber verdiğini söylüyor: "Ey Aişe! (aman ha!) Günahları küçük gösteren şeylerden sakın, çünkü onlar için Allah tarafından bir talip vardır.[64]

78. Muhammed b. Münkedir diyor ki: "Câbir b. Abdullah son nefesini verirken yanma girdim ve ona: 'Resûlullah'a (sav) benden selam söyle' dedim."

79. Abdullah b. Mes'ûd (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav): "Aman ha! Günahları küçük gösteren şeylerden sakının. Çünkü onlar bir kişide birikir birikir ve nihayet onu helak eder" dedi. Ve bunu bir misalle açıkladı: 'Bu, çölde konaklamış bir grup kimsenin hazırladıklarını ortaya koyduktan sonra, her bir adamın gidip, birer odun parçası getirmelerinden ve hepsini bir küme halinde yığmalarından sonra, ateşi tutuşturup içine attıklarını yakmalarına benzer' dedi."[65]

80. Ebû Hüreyre (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Sizden biriniz nereye varacağını bilmediği bir laf eder ve bu yüzden yetmiş sene ateşe düşer' dedi."[66]

81. Bilâl b. Haris el-Müzenî diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Bir adam vardır ki, Allah'ın hoşnut olacağı bir laf eder. Fakat lafzın değerini de takdir edip bilemez. Ancak Allah Teâlâ, bu sözü yüzünden kendisine kavuşuncaya kadar o adamdan hoşnud ve razı olduğunu kaydeder. Bir adam da vardır ki, Allah'ın gazabını celbe-decek bir laf eder, sözün mahiyetini de idrak edemez. Bu laf yüzünden Allah Teâlâ kıyamete kadar ona buğzeder' demiştir. Alkame: 'Bilal b. Haris'in bu hadisi, beni nice sözü söylemekten alıkoymuştur' diyor."[67]

82. Ukbe b. Âmir (ra), Resûlullah'a (sav): u *Ya Rasulullah! Kurtuluş nedir?' diye sormuş. O da: 'Dilini tut, evine kapan ve günahlarını hatırlayıp ağla (işte kurtuluş bunlardadır)' demiştir.[68]

83. Câbir b. Semure (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) sabah namazım kıldıktan sonra, güneş doğuncaya kadar namazgahında otururdu."[69]

84. Târik b. Şihâb, Süleyman'dan (Selmân-ı Fârisî) naklen diyor ki: "Bir sinek yüzünden bir adam cennete, bir başkası da cehenneme girmiştir. Kendisine 'Bu nasıl olur?' dedikleri vakit:
İki adam putları olan ve onlara kurban takdim etmek isteyen hiçbir kimseye müsaade vermeyen bir kavimle karşılaşmışlar. Kavim, adamlardan birisine 'Putlarımıza bir kurban takdim et' deyince onun 'Benim verebilecek hiçbir şeyim yok ki' demesi üzerine 'Bir sinek bile olsa yeter' demişler. Bunun üzerine o da, putlara bir sinek takdim etmiş. Yolunu serbest bırakmışlar. Tabiî adam bu yüzden cehennemi boylamış. Diğer adama yönelip, ona da 'Sen de bir sinek dahi takdim etsen yeterlidir' demiş ler. Fakat o, 'Azîz ve Celîl olan Allah'tan başkasına hiçbir şey kurban edemem, karşılığını verince, boynunu vurmuşlar. Ve tabiî o da bu yüzden cennete kavuşmuştur."[70]

85. İbn Abbas (ra) Resûlullah'ın (sav): 'Bir rekat dahi olsa gece namazı kılın..,' dediğini haber vermiştir.[71]

86. Enes b. Mâlik (ra), Hz. Fâtıma'nın (ra) şöyle dediğini haber veriyor: "Ey Enes! Resûlullah'ın üzerine toprak attınız (onu gömdünüz) da, artık gönlünüz müsterih mi? (Fâtıma sözüne devamla) Ey Rabbinin kendisine yaklaştırdığı babam! Ey durağı Fir-devs cenneti olan babam! Ey Cebrail'e ölüm haberini verdiğimiz babanı! (Râvî Ebû Kâmil, burada tereddüt etmiş ve Hz. Fâtıma'nm Ey Cibril'e ölüm haberini kendi veren babam!" demiş olabileceğine de işaret etmiştir) Ey Rabbinin davetine icabet eden babam!' demiştir."[72]

87. Hz. Âişe diyor ki: "Resûlullah (sav)'m sırtında, Yemen işi, kaba ve sert iki tane hırka vardı. Ona 'Ey Allah'ın Resulü! Senin bu elbiselerin hem sert ve hem de kaba, ikisini birden giyiyorsun, üzerinde ağırlık yapıyorlar. Falanca kimse, Şam'dan kumaş getirmiş, ona birisini yollasan da elin bolalınca (parasını vermek üzere) sana ondan iki elbiselik kumaş alsa getirse!' dedim. Resûlullah,ona birisini gönderdi. O da, adama gidip: Allah Resulü beni sana gönderdi, eli bolalınca parasını vermek üzere, senden kendisine iki elbiselik kumaş satmanı istiyor' dedi. Adam *Vallahi Resûlullah iki elbiseliği alıp götürmek veya ücreti hususunda beni oyalamak istiyor' deyince, Resûlullah'm gönderdiği şahıs, doğru Hz. Peygamberin yanına döndü ve olanları kendisine anlattı.[73]
Bunun üzerine, Resûlullah: Yalan söylemiş.. İyice biliyorlar ki, ben onların Allah'tan en çok korkanıyım ve emanetlere en fazla riayet edeniyim' demiştir."[74]

88. Câbir b. Abdullah (ra) Resûlullah (sav)'m şöyle dediğini haber vermiştir: "Isrâîloğullarından rivayette bulunabilirsiniz. Bunda bir mahzur yoktur. Zira, onlarda enteresan hadiseler cereyan etmiştir. Daha sonra kendisi bir rivayette bulunmuş ve: Isrâîloğullarından bir grup yola çıktılar ve bir mezarlığa geldiler, (kendi aralarında) 'Önce iki rekat namaz kılsak da sonra, ölümden sormak için Allah'a yalvarıp ölmüş birisini bize dirütivermesini istesek, dediler ve öyle yaptılar. Onlar bu vaziyette

iken, mezarların birisinden alnı secde izi ile lekelenmiş bir adam başını çıkarıverdi. Onlara yönetip: 'Bre adamlar! Ne istiyorsunuz benden1? Ben yüz sene evvel öldüm ve şu ana kadar da hâlâ ölümün harareti üzerimden gitmiş değildir. Allah'a dua edin de, beni eski halime döndürsün, dedi' demiştir."

89. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah'm (sav): 'Ağız tadını bozan ölümü, çok sık arcm'dediğini haber vermiştir.[75]

90. Süfyân diyor ki: "Resûlullah (sav)'m yanında bir adamdan sitayişle söz edildi. Resûlullah: 'Ölümü hatırlama hususunda ne vaziyetteydi?' diye bir soru yöneltti. Orada bulunanların 'Pek fazla hatırlamazdı' demeleri üzerine, o zaman 'Söylediğiniz gibi birisi değilmiş' karşılığını verdi."[76]

91. Ebû Zer (ra), "Resûlullah'ın (sav): 'Eğer kendilerine azab edersen şüphesiz onlar, senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Şayet onları bağışlarsan şüphesiz sen, izzet ve hikmet sahibisin.[77] âyetini sabaha kadar tekrarladığım haber veriyor."

92. Ebû Salih, "Allah Resûlü'nün (sav) ayaklan şişinceye kadar namaz kıldığını, kendisine 'Ey Allah'ın Resulü! Azîz ve Celîl olan Allah, senin gelmiş geçmiş bütün kusurlarını bağışladığı halde (niye kendim bu kadar yoruyorsun?)' denildiğinde, onun '(Rab-bine) şükreden bir kul olmayayım mı?' karşılığını verdiğini haber veriyor."[78]

93. Ebû Salih diyor ki: "Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'ye (ra) hangi amelin Resûlullah (sav)'a daha sevimli olduğunu sordum: 'Az da olsa, devamlı olanı, cevabım verdiler.'"[79]

94. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Bir hizmetçi, Resûlullah (sav)'ın elini tutsa, Resûlullah (sav) da onunla beraber, ihtiyacını giderivermek için gelse, onun ihtiyacını yerine getirmeden geri dönmezdi."

95. Hz. Aişe (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) yanıma geldi, beraberimde de bir kadın vardı. Kendisine kadının nasıl namaz kıldığından bahsedince Allah Resulü: 'Sus! Yapabildiğiniz kadarıyla meşgul olun. Vallahi siz bitap düşersiniz de, Allah usanmaz. Dinin (amellerin) Allah'a en fazla sevimli olanı kişinin devamlı olarak yaptığıdır' dedi."[80]

96. Ebû Müslim el-Havlanî diyor ki: "Dünyada zâhidlik, ne helali haram etmek ve ne de malı melali terketmekledir. Dünyada zâhidlik, ancak Allah'ın elinde olana, kendi elindekinden daha fazla güvenmen; başına bir felâket geldiği zaman, felaket başında olduğu müddetçe, onun ecir ve mükafatına son derece ümitli olman-dır."

97. Ömer b. el-Hattâb (ra) Hz. Peygamberin (sav) şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Eğer siz Allah'a icabettiği gibi tevekkül etseydiniz, sabahleyin aç çıkıp, akşama tok dönen kuşların rı-zıklandığı gibi rızıklandırılırdiniz.[81]

98. Ebû Hureyre (ra),"Allah Resulünün: "(Maddeten) kendinizden aşağı durumda olanlara bakınız. Fevkinizde olanlara göz dikmeyiniz. Çünkü, bu Allah'ın size verdiği nimetlerini hakir görmenize yol açan bir (davranıştır)" dediğini haber vermiştir."[82]

99. Ebû Hureyre (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav), 'Zenginlik, malın çokluğuyla değildir. Asıl zenginlik, gönül zenginliğidir' demiştir."[83]

100. Hz. Ali (ra) Resûlullah (sav)'ın şöyle dediğini naklediyor: 'Cennette öyle köşkler vardır ki, içerden dışı, dışardan da içi görülür/ Bir A'râbî, 'Bunlar kimin içindir ey Allah'ın Resulü?' diye sormuş. Allahm Resulü de: 'Güzel konuşan, başkalarına ikramda bulunan, oruca devam eden, Allah için herkes uykuda iken, kalkıp namaz kılanlar içindir' cevabını vermiştir.[84]

101. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah'tan (sav) şöyle bir rivayette bulunmuştur. "Resûlullah (sav) Biliyormusunuz müflis kimdir1? diye sormuş. Oradakiler: 'Bizde müflis, parası pulu, yiyip içeceği olmayan kimsedir, ey Allah'ın Resulü!' cevabım vermişler. Resûlullah (sav): 'Ümmetimden müflis olan kimse, kıyamet günü, namazıyla, zekalıyla ve orucuyla gelir. Bunun yanında falanın ırzına sövmüş, filana zina iftirasında bulunmuş, falanın malını yemiş, filana haksızlık edip dövmüştür. Bunlar da getirilir ve oturur. Bundan sonra bütün iyilikleri, kötülüklerine kısas olarak alınır. Eğer hataları tükenmeden iyilikleri biterse, haksızlık ettiği kimselerin suçları alınıp, ona yüklenir ve sonra cehenneme fırlatılıp atılır' demiştir."[85]

102. Ebû'd-Derdâ (ra), Resûlullah (sav)'m şöyle dediğini haber vermiştir: 'Güneşin her doğuşunda iki yanında iki melek, cin ve insanlardan başka bütün yeryüzü mahlûkâtının duyacağı şekilde, şöyle seslenirler 'Ey insanlar! Rabbinize koşun. Zira az, ama yeten (rızık), çok olup insanı oyalayandan daha hayırlıdır.' Güneşin, her batışında, da iki yanına iki melek gönderilir ve onlar insan ve cinlerden başka yeryüzündeki bütün mahlûkâtın işiteceği bir şekilde şöyle seslenirler: Yâ Rabbif înfak edenin malını artır! Cimrilik edenin malını telef et!' derler."[86]

103. Saîd b. Cübeyr (ra): "Allah'a tevekkül etmek imanın özü ve menbaıdır" demiştir.

104. Abdullah b. Ebû'l-Huzeyl, bana bir arkadaşım, Resûlul-lah (sav)'m şöyle dediğini haber verdi: Yuh olsun şu altına ve

gümüşe!' Hz. Ömer (ra): 'Ey Allah'ın Resulü! Sen, altına ve gümüşe yuh olsun diyorsun, peki biz ne yapalım? Bize ne emredersin?' Allah Resulü: Zikreden bir dil, şükreden bir kalb ve ahiretiniz için size yardımcı olan bir eşiniz olsun' buyurdu."[87]

105. Abdullah b. Amr b. el-Âs (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav), kafatası büyüklüğünde bir şeye işaret ederek, 'Eğer şunun gibi bir kurşun beşyüz senelik mesafede gökten yere gönderilmiş olsa, geceden önce yeryüzüne erişir. Şayet bir zincirin tepesinden bırakılmış olsa, köküne ulaşmadan gece ve gündüz kırk sene yol gider' demiştir."[88]

106. Ebû Saîd el-Hudrî (ra) Resûlullah'ın: "Orada dişleri sırıtırken ateş yüzlerini yalar.'[89] âyetini okuduktan sonra; 'Bu ateşin dağlayıp insanın üst çenesinin başının ortasına kadar daha sonra da alt çenesinden göbeğine kadar kemirmesidir' dediğini haber vermiştir.[90]

107. Ebû Hureyre (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Cehennemde) kaynar su, orada bulunanların tepesinden boşaltılır. Kafa taslarını deler ve karınlarına kadar ulaşır. Karınlarındaki de öğütülüp ayaklarından çıkar ve onlar erimiş bir vaziyet alırlar. Daha sonra (yeniden) eski hallerine çevrilirler' demiştir.[91]

108. Ebû Ümâme, Hz. Peygamberin, Allah Teâlâmn 'Orada kendisine irinli su içirilecektir[92] âyeti hakkında, "İrinli suya yaklaştırılır, ondan kaçınmak ister; iyice yaklaştırılınca, yüzünü ve kafasının derisini dağlar. Onu içtiği vakitte, bağırsaklarını paralar ve gerisinden çıkar' dediğini haber vermiştir. Nitekim Allah Teâlâmn 'Bu, ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu hiç? [93]dediğini; başka bir âyette de İmdad dileyecek olsalar, imdadlarına, erimiş maden gibi yüzleri dağlayan bir su île cevap verilir. Ne fena bir içecek.![94] ' buyurduğunu söylemiştir.[95]

109. Ebû Hâzim, Sehl b. Sa'd es-Saîdfden Hz. Peygamberin (sav) şu sözünü işittiğini haber veriyor: "Allah yolunda bir sabah veya akşam yürüyüşü, dünya ve dünyadakilerden daha hayırlıdır. Yemin olsun ki, sizden birinizin kırbacının cennetteki yeri dünya ve dünyadakilerden daha hayırlıdır."[96]

110. Berâ b. Âzib (ra) "Resûlullah (sav) bize, hastayı ziyaret etmemizi ve cenazenin peşinden gitmemizi emretti" diyor.[97]

111. Nuaym b. Hammâd, "Resûlullah'ın (sav) Allah Teâlâmn: T£y Ademoğlu! Günün evvelinde benim için dört rekat namaz kıl, günün sonu için sana garanti vereyim' dediğini haber vermiştir."[98]

112. Ebû Hureyre (ra) Resûlullah'm (sav): "Melekler, bir kul namaz kıldığj, yerde abdestini bozmadan oturduğu müddetçe, ona dua ederler ve: 'Allah'ım onu bağışla, ona rahmet et!' diye yakarışta bulunurlarlar" dediğini haber vermiştir.[99]

113. Ebû Ümâme (ra) Resûlullah'm (sav): "Kim, sırf Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, ona elinin değdiği her kıl ade-dince sevap verilir. Kim, de, yetim bir oğlan veya kıza güzel davranışta bulunursa (Resûlullah işaret parmağı ile orta parmağını göstererek) işte şu ikisi gibi birbirimize yakın oluruz" buyurduğunu haber vermiştir.[100]

114. Osman b. Affân (ra) Resûlullah'ın (sav); "Âdemoğlunun başını soktuğu bir ev, karnını doyurduğu kuru bir somun, bedenini örttüğü elbise ve bir de sudan ötesinde bir hakkı yoktur" dediğini haber vermiştir. [101]

115. Simmâk, Nûman b. Beşîr (ra)'in şöyle dediğine şahit olduğunu haber vermiş tir: "Yiyecek ve içeceğin en âlâsını buluyorsunuz. Yemin olsun ki, Peygamberinizin karnım doyuracak kuru hurma dahi bulamadığını biliyorum."

116. Nu'mân b. Beşîr (ra) şöyle demiştir: "Resûlullah (sav)'ın minberden: Sizi ateşe karşı uyarıyorum'[102] diye tekrarladığım işittim. Öyle ki bu esnada sırtındaki elbisenin bir ucu omuzundan aşağı düşmüştü." Nu'man Küfe minberinde "Şayet Resûlullah (sav) benim şu anda bulunduğum yerde olsaydı, bu sözünü bütün çarşı halkına veya Allah'ın dilediği kadar kimselere duyurmaya gayret ederdi" diyor.

117. Seleme b. ebî Yezîd, Câbir (ra)'den Resûlullah (sav)'m şu sözünü işittiğini söylüyor: "Ölümü arzulamayın. Zira onun sıkıntısı çok şiddetlidir. Kişinin ömrünün uzun olup Allah'a tevbe ve rücû ile nasiplenmesi saadetindendir.[103]

118. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah'ın (sav): "Cennette bir kırbaç ya da baston miktarı yer, yer ile gök arasındaki herşeyden daha hayırlıdır" dediğim haber vermiştir.[104]

119. Abdullah b. Mes'ûd (ra) diyor ki: "Eğer ilim adamları, ilimlerini muhafaza edip, onu ehline tevdi edebilselerdi, devirlerindeki insanların efendisi olurlardı. Ne var ki onlar, ilmi dünya adamlarına verdiler. Onlar da ilim adamlarını küçük gördüler. Peygamberinizi şöyle derken işittim: 'Kim ki, bütün tasalarını bir tasa yerine koyarsa, Allah ötekilerinde ona kefil olur. Kim de, dünya işleri karşısında gam ve kederini çoğaltırsa, Allah, onun hangi dert vadisinde helak olacağına aldırış etmez.[105]

120. Ebû Musa el-Eş'arî (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Allah Teâlâ zâlime mühlet tanır, ama bir de yakaladığı zaman, kurtulması mümkün değildir'[106] demiştir. Sonra da: "Rabbin haksızlık eden memleketlerin halkını) yakaladığında O'nun yakalayışı işte böyle (şiddetli)'dir."[107] âyetini okumuştur."

121. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah'ın (sav) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Zorba ve böbürlenen birtakım kimseler küçük karıncalar suretinde getirilirler ve insanlar ayakları ile onları tepelerler. Bu, Allah'ın onlara hiçbir değer vermeyişindendir. Nihayet, insanlar arasında hüküm verilip tamamlanır. Sonra bu kimseler, Nâru'l-enyâr'a (Ateşlerin ateşine) götürülürler." 'Resûlul-lah'a (sav) Nâru'l-enyâr nedir, ey Allah'ın Resulü?' diye sorulunca O, 'cehennem halkının sıkılıp suyunun çıkarıldığı yerdir' cevabını vermiştir.[108]

122. Enes b. Mâlik'in (ra) rivayet ettiğine göre, Resûlullah (sav), ashabı ile beraber bir oğlak leşinin yanından geçmişler. Ashabına dönüp: 'Görüyor musunuz? Bunun, sahiplerinin yanında hiçbir değeri yoktur, değil miV diye sormuş. Ashab: 'Evet, ey Allah'ın Resulü!' karşılığım vermişler. Bunun üzerine Resûlullah: 'Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, dünyanın Allah'ın yanında, sahipleri bu oğlağı terkedip attıkları vakit, oğlağın onların yanındaki kadar bile değeri yoktur' demiştir.[109]

123. Muhammed b. Yezîd b. Huneys şöyle demiştir: "Ziyaret için yanına girdiğimizde Süfyân es-Sevrî'nin, Saîd b. Hassan el-Mahzûmî'ye, 'Bana bildirmiş olduğun hadis neydi?' dediğini işittim. O da buna cevaben şöyle dedi: 'Bana Ümnıü Salih, Safiyye binti Şeybe'den, o da Resûlullah'ın (sav) eşi Ümmü Habîbe (ra)'den şöyle dediğini haber vermiştir: "İnsanoğlunun Allah'ı zikretmesi, iyiliği emretmesi ve kötülükten sakındırmasından başka her sözü aleyhinedir."[110] Bunun üzerine bir adam Süfyân es-Sevrî'ye, (Bu ne kadar ağır bir söz' diyecek olmuş. Süfyân, (Bu ne ki? Allah Teâlâ: "Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka, yahut bir iyilik, yahut da insanların arasını düzeltmeyi iste-ye(nin fısıldaşması) müstesna.[111].. buyurmuştur. Başka bir âyette ise: "Hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.."[112] demiştir. Bir diğerinde ise "Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaat etmezler..[113]" buyurmuştur. Diğer bir âyette de, O gün, Rahmân'ın izin verdiğinin ve sözünden hoşlandığının dışındakilere şefaat fayda vermez.[114] buyurmuştur,' demiştir. Süfyân diyor ki: İşte bu Cebrail'in (as) getirdiği, Rahmân'ın sözüdür.'

124. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki; "Resûlullah (sav) insanlar içinde çocuklara karşı en merhametli olanıydı. Medine'nin kenar mahallesinde, sütanneye verilmiş bir oğlu vardı. Çocuğu emziren kadın (veya kocası) demirci (ya da umumî mânâda) sanatkârdı. Resûlullah ile beraber onu görmeye giderdik. O vakit ev güzel kokularla tütsülenmiş olurdu. Resûlullah (sav) yavruyu koklar, Öper ve sonra geri dönerdi."

125. Ebû Hureyre (ra) diyor ki: Resûlullah (sav): "Ramazan ayından sonra en faziletli oruç, Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra kılınan en faziletli namaz ise gece kılınan namazdır." buyurmuştur.[115]

126. Ebû Hureyre (ra) Resûlullah (sav)'tan şöyle rivayette bulunmuştur: "Allah'ın evlerinden birinde O'nun kitabını öğrenmek ve tedris etmek için bir araya gelen her topluluğu Allah'ın melekleri kuşatır ve Allah'ın rahmeti onları sarar. Allah da katındakilere onlardan söz eder. İlim talebi için yola koyulan herkese, Allah cennetin yolunu kolaylaştırır.[116]
(Abdullah) dedi ki: Babam (yani Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi: "Bir ihtiyacı için yola çıkacak olan annemi uğurlayacaktım. Kâdisiye'de (boş) bir hevdeç göremedim; insanların hepsi binekler üzerinde idi."

127. Süiyân es-Sevrî diyor ki: "'Hevdeç/ âdeti, ilk defa Haccâc zamanında başladı. Babam dedi ki; 'Annemi, hacca uğurlayacaktım. Kadîsiye'de bir tek hevdeç göremedim. İnsanların hepsi binek üzerindeydi.' Süfyân diyor ki; '(O vakitler) iyilerin haccı, binek üzerinde yapılandır,' denilirdi."

128. Hz. Âişe r. diyor ki: "Resûlullah'ın (sav) küçük dilini görebileceğim kadar, alabildiğine güldüğüne hiç rastlamadım. O, sadece gülümsemekle yetinirdi. Hava kapalı, ya da rüzgârlı olduğu vakit (bu durumdan hoşlanmadığı) yüzünden anlaşılırdı. (Bir gün) ona dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar, gökte bulut gördükleri zaman, yağmur yağacak umudu ile seviniyorlarken, sana bakıyorum, bulut gördüğün vakit bu durumdan hoşlanmadığın hemen yüzünden anlaşılıveriyor, neden?' Resûlullah, Ey Âişe! O bulutta, bir kavmin azaba duçar- edildiği azab fırtınasının bulunmadığını bana kim garanti edebilir1? Unutma, bir kavim de azabı (kara bulutları) görmüş /İşte geliyor, bize yağmur yağdıracak' demişlerdi,' karşılığını verdi."[117]

129. Enes b. Mâlik (ra), Resûlullah (sav)'m şöyle dediğini haber vermiştir: Kıyamet gününde, dünyanın en müreffeh insanı getirilir ve Allah Teâlâ; 'Şunu bir kere ateşe daldırın,3 der ve tek bir sefer ateşe sokulup çıkartılır. Sonra getirilir ve Allah Teâlâ, 'Ey Ademoğlu! Hiç nimete erdin mi? Hiç iyi gün gördün mü? Hiç sevindin mi?' diye sorar. O, 'Şanına yemin olsun ki, hayır, görmedim/ der. Sonra Allah Teâlâ; 'Atın bunu cehenneme' buyurur. Arkasından dünya hayatında en fazla sıkıntıya duçar olan getirilir. Allah Teâlâ onun için de; 'Onu bir sefer cennete sokup çıkartın'der. Ve oraya yalnızca bir tek sefer sokulup çıkartılır ve getirilir. Ona denir ki: 'Ey Ademoğlu! Hiç hoşlanmadığın birşey görmüş müy-dünV O, 'Şanına yemin olsun ki hayır, daha önce asla beğenmediğim bir durumla karşılaşmamıştım,' der.[118]

130. Ömer b. el-Hattâb (ra) Resûlullah'a (sav) gelerek, wEy Allah'ın Resulü! Sen değil miydin bana, 'Senin için en hayırlı olan şey, asla hiç kimseden birşey istememendir' diyen?" dedi. Resûlullah, 'Bu yalnızca insanlardan istemekle ilgilidir. Ama, Allah'ın, istemeye gerek kalmadan sana verdiği, O'nun sana nasib ettiği, rızik (bunun dışındadır)' cevabım verdi.[119]

131. Üsâme b. Zeyd (ra), Resûlulah'ın (sav) şöyle dediğini haber vermiştir: "Cennete bir göz attım. Bir de baktım ki, çoğunluğunu fakir fukara oluşturuyor. Cehenneme bir göz attım baktım ki, ekserisi kadınlar. Zevkü sefa sahipleri hep bir yere hapsolunmuş-lar. Kafirlerin ise cehenneme atılmaları emrolunmuş, oraya götü-rülüyorlardı.[120]

132. Enes b. Mâlik (ra) şöyle demiştir: "Resûlullah (sav) ölmek üzere olan bir gencin yanma girdi ve ona: 'Kendini nasıl buluyorsun?' diye sordu. Genç de 'Bir yandan günahlarımdan korkuyorum, diğer yandan da Allah'ın affedeceğini umuyorum' cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sav): 'Ümid ve korkunun kalbinde birleştiği bu gibi anlarda Allah Teâlâ, o kulunu umduğuna nail, korktuğundan emin kılar' buyurdu.[121]

133. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Bir adam, Resûlullah'a (sav) geldi ve 'Yolculuğa çıkmak istiyorum ey Allah'ın Resulü! Bana duada bulunur musun?' dedi. Resûlullah da (sav) 'Allah senin takvanı artırsın' buyurdu. Adam 'biraz daha ya Resûlallah' dedi. Resûlullah, 'Allah günahlarını bağışlasın' buyurdu. Adam 'Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü, biraz daha' dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sav): 'Her nerede olursan ol, Allah hayır işlerini sana kolay kılsın' buyurdu.[122]

134. Enes b. Mâlik (ra), Resûlullah'ın (sav) 'Nice üstü başı toza belenmiş, kendisine iltifat edilmeyen, yırtık-pırtık elbiseli kimseler vardır ki, bir konuda Allah'a yemin edecek olsalar, Allah onları doğru çıkartır. Berâ b. Ma'rûr (ra) onlardandır' dediğini haber vermiştir.[123]

135. Câbir b. Semure (ra) diyor ki: "Sanki Resûlullah (sav)'ın iki parmağını görür gibi oluyorum. Resûlullah işaret parmağı ile yanmdakini beraber uzatarak, 'Benim gönderilmemle kıyametin arası şu kadardır' diyordu."[124]

136. Ebû Burde (ra) diyor ki; "Hz Âişe bize, Yemen işi belden aşağı sarılan kaba bir örtü ile 'mülebbede' de dediğimiz bir elbise çıkarıp gösterdi ve 'İşte Allah Resulü bu iki elbise içerisinde ruhunu teslim etmiştir'" dedi.

137. Talha b. Amr el-Basrî (ra) diyor ki: "Medine'ye geldiğimde, orada hiçbir yakınım yoktu. Bize iki günde bir hurma veriliyordu. (Bir gün) Resûlullah (sav) bize namaz kıldırdı. Daha namaz biter bitmez arkadan birisi yüksek sesle: 'Ey Allah'ın Resulü! Hurma karınlarımızı yakıp kavurdu, keten elbiselerimiz paramparça oldu (ne olacak bizim halimiz)' diye bağırdı.
Bunun üzerine Resûlullah (sav) bir hutbe irad ederek, Allah'a hamd ve senadan sonra: 'Vallahi, eğer sizin için et ve ekmek bulmuş olsaydım sizleri mutlaka doyururdum. Öyle bir zamana erişeceksiniz ki, sizden birinize, sabah akşam kap kap yemekler taşınacak ve Kabe'nin örtüsü gibi elbiseler giyeceksiniz' dedi. 'Ey Allanın Resulü! O gün mü bizim için daha hayırlı olacak, yoksa bugün mü daha hayırlıdır?' diye sordukları vakit Resûlullah, 'Siz bugün o günkinden daha hayırlısınız. Siz bugün, o günkinden daha hayırlısınız, o gün, birbirinizin boynunu vuracaksınız' cevabını verdi.[125]

138. Ebû Salih, 'Karışımı tesnîm'dendir'[126] (âyeti hakkında) "O, cennet ehlinin içecekleri arasında en kıymetli olandır. Onu (saf olarak) sadece Allah'a yakın olanlar içecektir. İnsanlar ise, karışık olarak içeceklerdir" demiştir.

139. Enes b. Mâlik (ra)'in haber verdiğine göre, R;esûlullah onu, eli genişleyince parasını ödemek üzere veresiye alışverişte bulunması için bir yahudiye göndermiş ve yahudi de, 'Hiç Muham-med'in elinin genişlediği görülmüş mü?' demiş. Bunun üzerine Enes (ra) Resûlullah (sav)'m yanma gelip durumu haber vermiş. Resûlullah da üç kere Yalan söylemiş o yahudi' diye tekrarladıktan sonra yine üç sefer 'Ben alışveriş yapanların en hayırhsıyım. Bir kimsenin çeşitli yamalıklardan oluşan bir elbise giymesi, kendisinin olmayan bir şeyi emanetine almasından daha hayırlıdır' demiştir.[127]

140. Sevbân (ra) diyor ki: 'Altın ve gümüşü yığıp ta onları Allah yolunda harcamayanlara hemen acıklı bir azabı müjdele'[128] âyeti nazil olduğu sırada, biz Resûlullah ile beraber bir seferde bulunuyorduk. Resûlullah'm ashabından bir kısmı, 'Altın ve gümüş hakkında, Allah'ın ne inzal ettiğini biliyoruz.
Keşke bizim için hangi mal daha hayırlıdır bilsek de ondan edin-sek dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sav): 'En faziletlisi, Allah'ı çok zikreden bir dil, ona şükreden bir kalp ve kişiye imanında yardımcı olan mü'mine bir kadındır' dedi."[129]

141. Atâ b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre," Resûlullah (sav) Muâz b. Cebel'i (ra) Yemen'e göndermiş. O da 'Ey Allah'ın Resulü! Bana ne tavsiye edersiniz?' diye sormuştu. Resûlullah da, 'Gücün yettiği kadar Allah'tan kork. Her nerede olursan ol, Allah'ı hatırla. Bir kötülük işlediğin zaman, hemen ardından teube et. Gizli günahlarına gizli, âşîkar olanlarına da açıktan teube et' tavsiyesinde bulundu."[130]

142. Ebû Hureyre (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav), 'Hiçbir topluluk yoktur ki, bir araya gelip Allah'ı anmaz, Resulüne salât ve selâmda bulunmazlarsa, her ne kadar sevaplarının gereği cennete girseler bile, kıyamet gününde bir pişmanlık duyarlar' buyurmuştur."[131]

143. Ebû Zer (ra) diyor ki: *"Ey Allah'ın Resulü! Bana birşey-ler öğütle' dedim. O da, 'Bir fenalık işlediğin zaman hemen ardından, onu giderecek bir iyilik yap' buyurdu. 'Ey Allah'ın Resulü! Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur' demek de iyilikler cümlesinden midir?' dedim. Bana, 'Evet, hem de iyiliklerin en üstünüdür' karşılığını verdi."[132]

144. Ebû'l-Cerrâh, arkadaşlarından Hâzim isimli bir zâttan şöyle nakletmiştir: "Resûlullah'm yanında bir kişi ağlarken, Cebrail çıkagelmiş ve 'Bu kim?' diye sormuş. Resûhıllah da (sav): Falanca'dır demiş. Cebrâîl (as), 'Biz Ademoğullarının bütün yapıp ettiklerini ölçeriz. Ancak, ağlamak bundan müstesnadır. Zira, Allah Teâlâj cehennem ateşini gözyaşları ile teskin eder, söndürür' demiş."

145. Rabâh, Resûlullah (sav)'m Cebrail'e şöyle dediğinin kendisine haber verildiğini söylüyor: "Resûlullah (sav) 'Bana hep suratın asık halde geldin, (neden?)' demiş. Cebrâîl (as), 'Ateş yara-tılalı beri ben hiç gülmedim' diye cevap vermiş.[133]

146. Humrân b. A'yun'ün rivayet ettiğine göre, Resûlullah (sav) Hiç şüphesiz bizim nezdimizde (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azab vardır [134] âyetini okumuş ve bayılıp yere düşmüştür.

147. Enes b. Mâlik (ra) Resûlullah (sav)'ın Eğer siz benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız, az güler çok ağlardınız dediğini haber vermiştir.[135]

148. Ebû Zer (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) bana: 'Ey Ebû Zer! Mesciddeki en gösterişli adamı bana göster!' dedi. Ben de baktım, üzerinde kaftan bulunan bir adamı işaret ederek, İşte bu ey Allah'ın Resulü!' dedim. Bu sefer de 'Mescidde bulunan en kalender adamı göster' dedi. Baktım, üzerinde yırtık pırtık elbise bulunan bir adam gördüm ve Resûlullah'a yönelerek, İşte şu ey Allah'ın Resulü' dedim. Allah Resulü (ikinci zâtı göstererek) İşte şu var ya, Allah katında öteki gibi bir dünya dolusu adamdan daha değerlidir' dedi."[136]

149. Hz. Ali (ra) diyor ki: "Bir koç derisinden başka birşeyimiz yoktu. Bir köşesinde uyurduk, bir kenarında da Fâtıma hamur yoğururdu."

150. İkrime (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav), Fâtıma'yı (ra) gelin ettiği vakit, çeyiz olarak ona eski bir yaygı, içi lif dolu deriden bir yastık ve biraz da yoğurt vermiştir. (Yakınları da) sel artığı kumlu toprak getirip evin tabanına sermişlerdir."

151. Abdullah b. el-Haris Resûlullah (sav)'m çıplak deve ile haccettiğini; devenin onu sarsması üzerine de "Lebbeyk, gerçek hayat, âhiret hayatıdır" dediğini haber vermiştir[137]

152. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah (sav)'ın "Dünya mü'minin zindanı, kâfirin cennetidir" dediğini haber vermiştir.[138]

153. Ebû Zer (ra) diyor ki: "Bir zât, Resûlullah'a (sav) gelmiş ve 'Ey Allah'ın Resulü! Kıtlık bizi yiyip bitirdi' demiştir. Resûlullah da 'Benim sizin hakkınızda esas endişe ettiğim Allah'ın dünyanın bütün nimetlerini ayaklarınızın altına sermesidir. Keşke ümme-tim, altın takmasalar'demiştir."[139]

154. Muhammed b. Münkedir, Resûlullah'ın (sav), "Allah için olan hâriç,, dünya ve dünyadakiler lanetlenmiştir" dediğini haber vermiştir[140]

155. Hasan (ra) diyor ki: "Selman (ra) ölmek üzereyken ağlamaya başladı. Kendisine 'Seni ağlatan nedir ki? Sen Allah Resulünün sohbetinde bulundun' denildi. O da, 'Dünyaya esef ettiğimden veya ona meylim bulunduğundan dolayı ağlamıyorum. Fakat, Resûlullah (sav) bizden bir söz almıştı. Biz, o ahdimizi terket-tik. O bizden, herhangi birimizin azığının bir yolcunun azığı gibi kendisine yetecek kadar olmasına dâir söz almıştı.' (Râvî diyor ki:) Daha sonra, geriye bıraktığı mala bakıldı. Hepsi yirmi veya otuz küsur dirhem kadardı.

156. Abdullah (ra) Resûlullah'ın (sav) Arazî edinmeyin, çünkü bu sizin dünyaya olan rağbetinizi artırır, dediğini haber vermiştir. [141]

157. Abdullah b. Amr (ra) diyor ki, "Biz, ahşap bir binayı tamir ederken, Resûlullah (sav) yanımıza uğradı ve Bu nedir? diye sordu. Biz de, 'Göçmeye yüz tutmuş ahşap bir bina, tamirine çalışıyoruz' cevabını verdik. Bunun üzerine Resûlullah: 'Ben bu işlerin daha da erken olacağını zannediyordum' dedi.[142]

158. Ebû'l-Buhterî diyor ki: "Abesoğullarından bir adam ilminden istifade etmek için Selmân (ra) ile arkadaşlık etmiş, fîiçbir işte onu yalnız bırakmak istemeyerek, o hamur yoğursa bu ekmeği pişirmiş; eğer o binekleri sulayacak olsa, bu da hayvanlar için yem hazırlamaya gayret etmiş. Nihayet suların coşup taştığı bir vakitte, Dicle nehrine ulaşmışlar. Selmân (ra) ona 'İn ve sudan iç' demiş. O da içmiş. Selmân 'Biraz daha, biraz daha iç' demiş. Adam bir miktar daha içtikten sonra, Selmân ona '(Dicle'nin) suyundan ne kadar eksilttiğini sanıyorsun?' diye sormuş. Adam 'Hemen hemen hiç azalmamıştır' diye cevap

vermiş. Bunun üzerine, Selmân (ra) İşte ilim de, aynen böyledir. Ondan birşeyler alırsın, hiçbir şey eksiltmiş olmazsın. O takdirde, sana düşen ondan istifade edeceğini almaktır' demiş. (Adam anlatmaya devam ediyor) 'Sonra nehirden geçtik ve birden karşımızda arpa ve buğday yığınları gördük. Bana dedi ki: 'Hey Abesoğullarmın kardeşi! Muhammed (sav)'in sağlığında, şu hazineleri bize fethediverenin kimler olduğunu biliyor musun?' 'Evet,' cevabını verdim. Sözüne devamla, 'Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, biz (o vakitler) sabah olur, akşam olur da, yanımızda bir ölçek buğday bulunmadan günlerimizi geçirirdik' dedi. Adam diyor ki: 'Sonra yola koyulduk ve Celula'ya kadar geldik. Oralarda da Allah'ın altın ve gümüşten kendilerine neler ihsan ettiğini anlattı ve dedi ki: 'Ey Abesoğulları-nın kardeşi! Biliyor musun, Muhammed (sav)'in sağlığında, buraları bize fethediverenin kimler olduğunu?' 'Evet' cevabını verdim. O da: 'Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'a yemin olsun ki, onlar, yanlarına ne bir dinar ve ne de bir dirhem almadan akşamlayıp sabahlıyorlardı' dedi."

159. İbn Abbas (ra) diyor ki "Resûlullah (sav) ardıardına pek çok geceler aç olarak gecelerdi. Hanımlarının ise, ne sabah ve ne akşam için yiyecek bulamadıkları olurdu. Ekmeklerinin hepsi hepsi, arpadan başka birşey değildi."[143] (Râvilerden) Ebû Said, 'Yiyeceklerinin hepsi arpadan ibaretti' diyor.

160. Enes b. Mâlik (ra), Resûlullah (sav)'a, arpa ekmeği ile kokusu ağır bir et yemeği getirdiğini haber vermiştir.[144]

161. Hz. Âişe diyor ki: "Ebû Bekir (ra), bir gece bize bir davar budu gönderdi. Ben tuttum Resûlullah da (sav) kesti. (Ya da Resûlullah tuttu, ben kestim)." (Bunu rivayet eden, o gece içeriyi aydınlatacak bir mumun dahi bulunmadığını söylüyor) Hz. Âişe (ra) sözüne devam ederek, 'Öyle zamanlar olurdu ki, Muhammed'in ehlinin, bir ay geçtiği halde ne bir somun ekmek ve ne de bir kap yemek pişiremedikleri olurdu diyor' Humeyd 'Bunu, Süfyân b. Muhammed'in yanında söyledim de o, 'Bazen iki ay geçtiği olurdu' dedi," diyor.

162. Nu'mân b. Beşîr (ra) bir hutbe irad etmiş ve hutbede, Hz. Ömer'in (ra) bir sözünü hatırlatmıştır. Hz. Ömer, insanların dünyadan elde ettiklerine değindikten sonra şöyle demiştir: 'Resûlullah (sav), gün boyu açlıktan kırılır da karnını doyuracak kötü bir hurma dahi bulamazdı.

163. Hz. Âişe, "vefat edinceye kadar Allah Resulü ve onun ehli, iki gün üst üste arpa ekmeği ile karnını doyurmuş değildir" demiştir.

164. Muâz b. Cebel (ra), Resûlullah'tan (sav) naklen, "Böğürleri yataklarından uzaklaşır'[145] âyeti hakkında: Kulun, geceleyin (namaz) için (yatağından) kalkmasıdır"[146] demiştir.

165. Ebû Ümâme (ra) diyor ki: "Resûlullah'm (sav) ehli beytine ikram edilen şey arpa ekmeğiydi."

166. Ebû Kılâbe, Resûlullah'ın (sav) Allah Teâlâ'nın, "Sonra o gün, size verilen nimetlerden dolayı sorguya çekileceksiniz[147] âyeti hakkında, "Ümmetimden bazı kimseler, buğday Özü ile yağ ve balı karıştırıp öyle yiyorlar" dediğini nakletmiş tir.[148]

167. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah'ın (sav) "Kıyamet gününde kul, (dünyada kendisine) verilen nimetlerden dolayı sorguya çekilirken ona, 'Bedenine sıhhat vermedik mi? Seni buz gibi sularla suya kandırmadık mı?' denilecektir" dediğini haber vermiştir.[149]

168. Mutarrif, babasının şöyle dediğini naklediyor: "Resûlul-lah (sav)'ın yanına vardım. O, 'Çokluğunuzla (övünmeniz) sizi oyaladı/' âyetini tefsir ediyordu. Buyurdu ki: Ademoğlu, malım malım, deyip durur. Ona, ey Âdemoğlu! Senin yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka verip geçtiğinden başka malın var mı? denilir."[150]

169. Hâlid b. Umeyr'den rivayet edildiğine göre, onlardan birisi Utbe b. Gazvân'ı şöyle derken işittiğini söylüyor: "Ben, Resû-lullah (sav) ile beraber bulunan yedi kişiden biriydim. Yanımızda yiyecek olarak sadece üzüm yaprağı vardı. Öyle ki, sonunda ağızlarımız yara olmuştu."

170. Kays b. Ebû Hâzim, Sa'd (ra)'ın şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Ben Araplar içerisinde, Allah yolunda ok kullanan ilk şahısım. (Bir seferde) Resûlullah (sav) ile beraber bulunuyorduk. Yanımızda yiyecek olarak semir ve üzüm yaprağından başka birşey yoktu. Eğer birimiz onlardan keçi misali yemeye kalksa ne çiğneyebilir ve ne de hazmedebilirdi."

171. Muhammed (b. Şîrîn) diyor ki: "Biz, Ebû Hureyre'nin (ra) yanında idik. Üzerinde de içerisinde salınarak yürüdüğü iki renkli elbise vardı.O, kendini göstererek, 'Bak hele Ebû Hureyre keten elbiseler içinde salınıp yürüyor. Vallahi ben hatırlarım. Resûlul-lah'nm (sav) minberi ile Hz. Âişe'nin odası arasında baygın düşerdim de, (bana birşeyler oldu zannederek) yanıma birileri gelir, başımda dikilirlerdi ve ben onlara "Yok bir şeyim, (bu halim), yalnızca karnımın açlığından mütevellittir' derdim."

172. Katâde (ra) diyor ki: "(Bir zamanlar) insanların, açlıktan mütevellit, karınlarına taş bağlayarak bellerini doğrultmaya çalıştıkları bize anlatılmıştır. Yine insanların üzerlerine örtecek birşeyler bulamadıklarından dolayı, kış mevsimlerinde yeri kazarak oraya sığındıkları da söylenmiştir."

173. Amir (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav) Ebû Bekir (ra) ve Ömer (ra) ile beraber, biraz et, arpa somunu ve yaş hurma yemiş, üzerine de soğuk bir su içtikten sonra "Rabbinize yemin olsun ki işte bu, âyette (Tekâsur 8) sözü edilen nimetler cümlesindendir" demiştir."[151]

174. Fıtr b. Abdullah b. Ebû'l-Hüzeyl, Muhammed'in (sav) ashabından bazı kimselerin "(Biz açlıktan) devenin sıkıntıdan inildediği gibi inlerdik," dediğine şahit olduğunu söylüyor.

175. İbn Ebî Seleme (ra) babasından şunu işittiğini söylüyor: Resûlullah (sav), bir grup arkadaşı ile beraber Ebû Heysem b. Tey-yihan'a (ki o, Mâlik b. et-Teyyihan'dır) gitmiştir. Eve varınca, hanımına 'Ebû'l-Heysem nerelerde?' diye sormuş. Kadın: 'Bizim için içecek birşeyler getirmeye gitti' cevabını vermiştir. Onlar böyle konuşurlarken, Ebû Heysem çıkagelmiş ve eşine yönelerek 'Vah zavallı kadın! Yoksa Resûlullah (sav)'a (ikram edecek) birşey bulamadın mı? diye çıkışmış. Kadın, 'Hayır' cevabını verince 'Öyleyse kalk, bize birşeyler hazırla!' demiştir. Kadın arpa ekmeği hazırlarken Ebû Heysem de Resûlullah (sav) ve arkadaşlarına ikram etmek üzere bir koyun kesmiş [Bu arada Resûlullah (sav) 'Aman, sütü sağılanı kesmeyesin ha!' diye tenbihte bulunmuştur.] Koyun eti pişirildikten sonra, misafirlere takdim edilmiş, arkasından da onlara bir kova veya yıllanmış bir testiden su ikram edilmiştir. Resûlullah ve beraberindekiler sularını içtikten sonra, Allah Resulü 'İşte bu sudan (kıyamet gününde) mutlaka hesaba çekileceksiniz' buyurmuştur."[152]

176. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav), kölelerin dâvetine icabette bulunur, hastaları ziyaret eder ve merkebe binerdi."[153]

177. Übeyy b. Ka'b'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav), "Bu ümmeti, Allah katındaki şeref ve mertebeleriyle, O'nun yardım ve inayeti ile müjdeleyiniz. Fakat onlardan her kim, âhiret amelini dünyalık kazanmak için yaparsa âhirette hiçbir nasibi olmayacaktır" buyurmuştur."[154]

178. Übey b. Ka'b (ra): "Her kim sabaha erer de en büyük kederi, Allah rızasından başka birşey olursa, Allah'tan birşey beklemesin" demiştir.

179. Süleyman b. Habîb diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Kimin kederi bir tane olursa Allah ona yeter; kim de herşeyi kendine kuruntu ederse, Allah onun hangi kuruntu vadisinde kahrolacağına aldırmaz' demiştir."[155]

180. Hasan (ra), Resûlullah (sav)'ın 'Eğer kulun derdi, âhiret olursa, Allah yitiğini ona garanti eder. Zenginliğini de kalbine koyar. Eğer kulun derdi dünyası olursa, Allah Teâlâ dünyalığını ortaya çıkarıp gözünün Önüne diker. O da akşama fakir girer. Sabaha fakir çıkar' dediği bana haber verilmiştir." diyor.[156]

181. Abdurrahman b. Ebân b. Ammâr'm, babasından naklen şöyle dediği rivayet edilmiştir: "(Birgün) öğlene doğru Zeyd b. Sabit, Mervan'm yanından çıkmıştı. Bizler, 'Mutlaka (Mervan) onu birşeyler sormak için çağırmıştır' dedik. Doğru yanma gittim ve sordum. Bana, 'Evet Resûlullah'tan duyduğum bazı konularda sorular sordu' dedi ve Resûlullah'ın 'Bizim bir hadisimizi işitip de, onu başkasına iletinceye kadar muhafaza edenin Allah yüzünü ak etsin; zira nice fıkıh taşıyıcıları vardır, fakih değillerdir. Yine nice kimseler vardır ki, kendilerinden daha fakih olan kimselere fıkıh iletirler. Üç haslette asla mü'min insanın kalbi kararmaz; bunlar Allah için halis olarak amel etmek, emir sahiplerine nasihat etmek ve cemaata devam etmektir. Zira, onların duası geriden gelenleri de içine alır' deyip, devamla 'Kimin gamı âhiret olursa Allah onun iki yakasını bir araya getirir (işini yoluna koyar). Zenginliğini kalbine koyar ve zelil bir vaziyette dünya onun ayağına gelir.
Ama kimin de gamı, kederi dünya için olursa, Allah, dünyasını darmadağın eder. Fakirliğini gözünün önüne diker, dünyadan da nasip olarak yalnızca kendisine ne takdir edilmişse o kadarını verir' dediğini duyduğumu söyledim.
(Mervan) Salâtü'l-vustâ'nın [orta namazı] ne olduğunu bize sordu, ki o öğle namazıdır, demiştir."[157]

II. Bölüm (Peygamberlerin Zühdüne Dair Rivayetler)
Yûnus (As)'Un Zühdüne Dair Haberler

182. Mücâhid'den rivayet edildiğine göre, Beytullah'ı yetmiş tane peygamber haccetmiştir. Bunlardan biri Mûsâ b. İmran olup, hac esnasında sırtında pamuktan ma'mûl iki abayesi varmış. Bu peygamberlerden bir diğeri de Yûnus (as)'muş. (O da, hac esnasında) "Davetine icabet ettim, ey sıkıntıları gideren, davetine icabet ettim" dermiş.

183. Katâde'den Allah Teâlânın (Yûnus (as) hakkında) 'Eğer Allah'ı teşbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalmıştı' âyetini şöyle te'vîl ettiği nakledilmiştir: "Yûnus (as) bela ve sıkıntıların olmadığı zamanlarda çok uzun namaz kılardı. Güzel işler yapmak, sahibinin ehli ve iyâli içinde değerim artırır. Düşüp kalacak olursa, o takdirde de başını sokacak bir yer bulur."

184. Salim b. Ebû'1-Ca'd, Allah Teâlânın; Yûnus (as), nihayet karanlıklar içinde, senden başka bir ilah yoktur. Seni tenzih ederim, gerçekten ben zalimlerden oldum?[158] ifadesi hakkında şöyle diyor: "Allah balığa Yûnus (as)'un ne etine ve ne de kemiğine bir zarar vermemesini vahyetti. Daha sonra başka bir balık onu yutuver-di. O da karanlıklarda, Rabbine nida etti. (Bu karanlıklar) balığın (karnının) karanlığı ve denizin karanlığıdır."

185. Ebû'l-Celed'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yûnus (as) kavmine azab inmeye başlayınca, zifiri karanlık geceler gibi başlarına üşüşmüş. İçlerinden akıllı olanları hemen âlimlerden geriye kalan bir şeyhin yanma gitmişler ve 'Gördüğün gibi başımıza gelen geldi. Bize bir dua öğret de, ola ki Allah bu sayede musibeti başımızdan giderir' demişler. O da 'Ey, hiçbir canlı yok iken diri olan!; Ey ölülere hayat bahşeden ve ey kendisinden başka ilâh olmayan mutlak diri!, diyerek yakarın' demiş. Bunun üzerine Allah Teâlâ azabı onlardan defetmiştir."

186. Sadî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yanında bulunan bir zât Yûnus (as) balığın karnında kırk gün mü kaldı?' diye sormuş. Şa'bî de 'Bir günden daha az bir süre kalmıştır. Balık onu kuşluk vakti yutmuş, ikindiden sonra olup da güneş batmaya doğru meyledince balık sıçramış ve Yûnus (as) güneşin parıltısını gö-rüvermiş, derhal 'Senden başka hiçbir ilâh yoktur, seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum' demiştir. (Hemen balık onu kıyıya atmış ve o da gam ve kederinden kurtulmuştur)' demiştir. Birisi Şa'bî'ye yönelerek 'Sen Allah'ın kudretini inkâr mı ediyorsun?' deyince, o da 'Hayır, ben Allah'ın kudretini inkâr etmiyorum. Eğer Allah Teâlâ dileseydi balığın karnında bir çarşı bile kurardı' cevabını vermiştir."

187. Ebû Mâlik'ten Yûnus'un (as) balığın karnında ktrk gün kaldığı rivayet edilmiştir.

188. Ibn Abbas'tan Resûlullah'm "İki nimet vardır ki, insanların çoğu kıymetini bilmez. Bunlar boş vakit ve sıhhattir" dediği rivayet edilmiştir.[159]

189. Amr b. Kays'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Abdullah b. Bişr'in şöyle dediğini işittim: 'İki tane bedevi Resûluîlah'a gelmişler, birisi, 'Ey Allah'ın Resulü! İnsanların hangisi daha hayırlıdır?' diye sormuş. Resûlullah 'Ömrü uzun, ameli güzel olanıdır' cevabım vermiş.[160] Bu sefer diğer bedevi 'Ey Allah'ın Resulü! İslâmın farizaları (mükellefiyetleri) çoğaldı. Bana bir şey söyle ki onu devamlı yapayım' demiş. Resûlullah da, "Öyleyse Allah'ın zikrini ağzından eksik etme" demiştir."[161]

190. Cübeyr b. Nüfeyr'den Resûlullah (sav)'m "Siz Allah Teâ-lâ'ya ondan sâdır olandan (Kur'ândan) daha hayırlı birşeyle dönmeyeceksiniz" dediği rivayet edilmiştir.[162]

191. Ömer b. Hattâb (ra), "Bu Kur'ân Allah'ın (cc) kelâmıdır. Onu nereye koymak icabediyorsa oraya koyun (onu kendi gösterdiği prensipler doğrultusunda anlayın). Onunla ilgili konularda arzu ve hevesinize uymayın" demiştir.

192. Ferve b. Nevfel el-Eşcaî diyor ki: "Habbâb ile komşu idik. Bir gün elele tutuşup mescidden çıktık ve bana: 'Ey adamcağız! Güç yetirebildiğin şeylerle Allah'a yaklaşmaya çalış. (Ama bil ki) sen O'na kendi kelâmından (Kur'ân'dan) daha sevimli birşeyle yak-laşamazsm' dedi."

193. Ali b. Ali diyor ki: "Hasan'ın şöyle dediğini işittim. 'Müslümanların fakirleri zenginlerinden kırk yıl önce cennete gireceklerdir. Diğerleri ise dizlerinin üzerine çökmüş bir vaziyette bekleyecekler. Bu arada Allah Teâlâ onlara, 'Siz miydiniz (dünyada) insanlara hükmeden, onların işlerini çekip çeviren? Benim'sizinle görülecek bir işim var' diyecektir. Hasan diyor ki: 'Allah'a yemin olsun, Allah'ın işlerini kolaylaştırdığı kimseler hariç, hesapları çok zor olacaktır.'"

94. Ebû Hureyre (ra)'den Resûlullah'ın (sav), 'Allah Teâlâ 'Ey Ademoğlu! Kendini benim ibadetime verirsen, ben de senin fakirliğini giderir, gönlünü zengin kılarım. Yok eğer bunu yapmazsan, gönlünü meşgul eder, fakirliğini de önlemem' buyurmuştur dediği rivayet edilmiştir.[163]

195. Fudâle b. Ubeyd şöyle demiştir: "Resûlullah (sav) insanlara namaz kıldırırken, bazı kimseler açlıktan dolayı (takatları kesilip) yere düşerlerdi. Bunlar Suffe'de kalan kişilerdi. (Bir gün) Bedeviler, 'Yahu, bunlar da deli midir nedir?' deyince Resûlullah (sav) namazın akabinde Suffe ehline yönelmiş ve 'Eğer Allah Teâlânm sizler için katında neler hazırladığını bir bilseydiniz, fak-rü zaruretinizin daha da fazlalaşmasını isterdiniz' demiştir." Fudâle, "Ben de o gün Resûlullah ile beraberdim" demiştir.

196. Bişr b. Mansûr, "İmân: yiyip içmekten, tamahtan ve haramlardan el etek çekmektir" demiştir.

197. Bişr b. Mansûr, Şumeyt'in (ra) wBu para ve pullar var ya! İşte münafıkların sıkıntısı bunlardır. Zira onlar sebebiyle kötülüklere sevkolunuyorlar" dediğini haber vermiştir.

198. Saîd b. Cubeyr'in 'Abdurrahman b. Avf (kılığı kıyafeti ve alçak gönüllülüğü sebebiyle) kölelerinin arasında farkına varılıp tanınamazdı' dediği haber verilmiştir.

199. Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle rivayet edilmiştir: "Ensardan bir grup kimse ile beraberdim. Vücudumuzun açık yerleri görünmesin diye birbirimizi siper ediniyorduk, içimizden biri Kur'ân okuyor, bizler de dinliyorduk. Derken Resûlullah çıkageldi ve kendini de oradakilerden biri sayarak oturdu. Kur'ân okuyan okumayı kesti. Resûlullah 'Neden bahsediyordunuz1?' diye sordu. Biz de İçimizden biri Allah'ın kitabını okuyordu' cevabını verdik. Sonra Resûlullah, eli ile işaret ederek oradakilere 'Halka olun' dedi ve halka tamamlandı." Ebû Saîd diyor ki: "Resûlullah'ın oradakilerin içinden, benden gayrisini tanıdığını sanmıyorum ve Resûlullah, halka tamamlandıktan sonra oradakilere 'Müjdeler olsun, size ey fukara topluluğu! Cennete zenginlerden yarım gün önce gireceksiniz, bu da beşyüz sene eder' dedi."[164]

200. Hişâm b. Hassan, Hasan'ın (ra) şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Allah'ın, kendisini dünya nimetlerine gark ettiği kimse orada bununla, kendisine tuzak kurulmadığından emin olabiliyorsa onun ilmi ve ufku daralmış demektir. Allah'ın dünyayı kendisinden uzak tuttuğu kimse de, böylece dünyada kendisi için hayır murad edildiğini anlamıyorsa ilmi ve görüşü daralmış demektir."

201. Hasan (ra) şöyle demiştir: "Allah'a yemin olsun, öyle insanlara yetiştim ki, eğer onlardan birisi, şu malı helalinden almak istese alırdı. Onlara 'Şu maldan nasibinize düşeni gelip de helâli hoş olarak almaz mısınız?' denilirdi de, cevaben 'Hayır* çünkü biz onu almanın kalbimizi ifsad edeceğinden endişe ederiz* derlerdi."

202. Katâde diyor ki: "Bize Resûlullah'm (sav) Suffe ehlinin yanına geldiği, ki oraya müslümanlarm fakirleri toplanırdı, elbiselerini deri ile yamarlar, çoğu zaman yama dahi bulamazlardı. Ve onlara 'Siz bugün mü daha hayırlısınız yoksa herbirinizin sabahları yeni bir elbise, akşamları bir başka yeni elbise giyeceği; sabahları ayrı kapta, akşamları ayrı bir kapta yemeklerin sunulacağı, evlerinizi Kabe'nin Örtüldüğü gibi döşeyip bezeyeceğiniz gün mü daha hayırlı olacaksınız?' diye sorduğu onların da, "Tabîî ki o gün daha hayırlı olacağız, ey Allah'ın Resulü! diye karşılık verdikleri; bunun üzerine Resûlullah da, 'Hayır hayır! Bilakis siz, bugün çok daha hayırlısınız' dediği haber verilmiştir."[165]

203. Ebû Hureyre, Resûlullah'm (sav) şu kudsî hadisini rivayet etmiştir: 'Ey Ademoğlu, sen Beni sabah (namazından) ve ikindiden sonra (bir) saat zikret ikisinin arasındaki vakitte ben sana yeterim,[166]

204. Enes b. Mâlik (ra)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah'm bir devesi vardı. Adı da Adbâ' idi. Hiçbir yarışta geçilemezdi. Birgün bir bedevi geldi, altında da genç bir deve vardı. Yapılan yarışta Resûlullah'm devesini geride bıraktı. Bu durum müslümanlarm gücüne gitti. Resûlullah, onların çehrelerinden durumu sezince de, gelip ona *Yâ Resûlallah! Adbâ'yı geçti. Onu geride bıraktı (bu nasıl olur?)' dediler. Resûlullah da, Dünyada yükselttiği herşeyi tekrar gerisingeriye düşürmek Allah'ın bir kanunudur' cevabını verdi."[167]

205. Süleyman b. Ebû Abdullah'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah'm ashabından Ebû Ümâme azığını bir bohça yapıp bineğinin arkasına bağlamıştı. İbn Ömer ona bakıp 'Kim hakiki bir hacı görmek istiyorsa, Ebû Ümâme'ye baksın* demiş. Kendisine, Teki ama, bizler hacı değil miyiz?' denildiğinde de, 'Siz sadece hacı olduğunuzu iddia ediyorsunuz (o kadar)' cevabını vermiştir."

206. Şeddâd b. Evs'ten, Resûlullah'ın (sav), "Akıllı kimse, nefsinin burnunu yere sürçen ve ölüm ötesi için çalışan kimsedir. Âciz kimse ise, nefsinin heva ve arzusuna uyan, Allah'tan da olmadık şeyleri uman kimsedir" dediği rivayet edilmiştir.[168]

207. Ka'b b. Sevvâr'm mevlası, Saîd b. Eymen şöyle demiştir: "Resûlullah ashabı ile sohbet ederken, fakir bir zât çıkageldi ve zengin bir adamın yanma çömeliverdi. Zengin olanın âdeta elbiselerini toplayıp öbüründen kaçınır gibi etmesi Resûlullah'ın (yüzünün) değişmesine sebep oldu. Ve Allah Resulü, 'Ey falan! Zenginliğinin ona kaçmasından mı, yoksa onun fakirliğinin sana bulaşmasından mı endişelendin?' diye çıkıştı. Adamın, 'Zenginliğin zararı mı var ki, ey Allahm Resulü!' demesi üzerine Resûlullah, 'Evet ya! Zenginliğin seni ateşe çağırırken, fakirliği onu cennete çağırıyor dedi. Yine adamın: Teki öyleyse beni ondan ne kurtarır?' diye sorması üzerine, 'Onun başını sıvazlayıp gönlünü alman' cevabını verdi. Adamın 'Öyleyse derhal yapayım' demesine mukabil diğeri: 'Hayır hayır, benim buna ihtiyacım yok' diye söylendi. Resûlullah (sav) da: 'Kardeşin için bağışlanmasını dile ve ona dua et buyurdu."[169]

208. Ebû Saîd el-Hudrî (ra) Resûlullah'm (sav) bir gün dünyayı andığını ve "Dünya cazip ve çekicidir; ondan sakınınız. Kadınlardan da kendinizi koruyunuz"dediğirn. haber vermiştir.[170]

209. Sehl b. Muâz b. Enes el-Cühenî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Resûlullah buyurdular ki: 'Kim gücü yettiği halde, Allah için alçak gönüllü davranarak (şatafatlı) elbiseleri terkederse, Allah Teâlâ onu kıyamet gününde bütün mahlûkâtın başında çağırır ve iman elbiselerinden dilediğini giymede onu serbest bırakır/"[171]

210. Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Hz. Fâtıma, Resûlullah'a (sav) bir parça arpa ekmeği verdi. 0 da: 'Babanın, üç günden bu

yana yediği ilk yiyecek budur' dedi."[172]

211. Ebû Hureyre (ra)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah'tan daha çok istiğfar eden birinin yanında oturma-dım." Başka birisi de "Ebû Hureyre'den daha çok istiğfar eden bir kimsenin yanında oturmadım" demiştir.[173]

212. Hz. Âişe (ra) diyor ki: "Resûlullah (sav), 'Allahım! Beni iyilik yaptıkları vakit sevinen, kötülük yaptıklarında ise istiğfar eden kullarından eyle!' derdi."

213. Abdullah b. Ömer (ra), Resûlullah'ın şöyle dediğini işitmiş! "Ey insanlar! Rabbinize tevbe edin. Ben ona günde yüz kere tevbe etmekteyim."[174]

Süleyman (As)'ın Zühdüne Dair Haberler

214. İbn Ebî Necîh'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Dâvud b. Süleyman (as) demiştir ki: 'Bize insanlara verilen, verilmeyen herşey verilmiştir. Biz, insanların sahip olduğu ve olmadığı herşe-yin bilgisine sahiptik ve şu üç kelimeden daha faziletli birşey bulamadık: 'Gazaplanacak yerde yumuşak ve hoşgörülü olmak. Zenginlikte de, fakirlikte de iktisatlı davranmak. Gizlide ve aşikârda daima Allah korkusunu taşımak.'"

215. Hayseme şöyle demiş tir .-"Süleyman b. Dâvud, 'Somunun yumuşağını da, bayatını da denedik, gördük ki insana onun az bir parçası da yetiyormuş' demiştir."

216. Vehb b. Münebbih babasından naklen şunu rivayet etmiştir: "Süleyman b. Davud'un bin tane köşkü vardı. En yükseği billurdan, en aşağı olanı ise demirdendi. Süleyman (as), bir gün rüzgâra bindi ve bir çiftçinin yanından geçti. Çiftçi ona baktı ve gerçekten de 'Davud'un ehline muazzam bir mülk verilmiştir' dedi. Rüzgar, çiftçinin bu sözünü Süleyman'ın kulağına götürdü. O da indi ve doğru çiftçinin yanma gelerek, 'Sözünü işittim ve senin yanma, takat getiremeyeceğin şeyi temenni etmeyesin diye geldim. Yemin olsun ki, Allah'ın kabul buyuracağı bir teşbih, Dâvudoğullarına verilenden çok daha hayırlıdır' dedi. Bunun üzerine çiftçi, 'Sen benim kederimi giderdiğin gibi, Allah da seninkini gidersin' dedi."

217. Yahya b. Kesîr diyor ki: "Süleyman b. Dâvud oğluna: 'Yavrucuğum! Hanımına fazla düşkün olma. Temiz bile olsa, senin yüzünden iftiraya uğrayabilir. Yavrucuğum! Zayıflık hayadandır, (ama) Allah'ın azameti de hayadır. Oğulcuğum! Düşmanını kızdırmak istiyorsan, evladının üzerinden sopayı eksik etme. Oğulcuğum! Nasıl ki, kazık iki taş arasından ve nasıl ki yılan iki kaya arasından girerse, işte günahlar da iki alışveriş arasından öylece sızar' diye tavsiyede bulunmuştur."

218. Katâde, Süleyman'ın (as), "Geceyi uyku ile, gündüzü yeminle geçiren bir tüccar nasıl kurtulur, şaşıyorum" dediğini rivayet etmiştir.

219. Mâlik (ra) diyor ki: "Süleyman (as)'ın oğluna şu tavsiyede bulunduğunu duydum: 'Yavrucuğum! Bir arslan ve yılanın peşinde yürü, ama sakın bir kadının arkasında yürüme!'"

220. Bekir b. Abdullah şöyle demiştir: "Dâvud (as), (oğlu) Süleyman'a (as) '(Bil bakalım) en serin, en tatlı, en yakın, en uzak şey nedir?' diye; yine 'En az, en fazla, en sevimli ve en yabanî şey nedir?' diye, sormuş. O da, 'En tatlı şey, 'Allah'ın kulları arasındaki ruhudur. En serin olan ise, Allah'ın kullarını affetmesidir. Kulların da birbirlerini bağışlamasıdır. En sevimli şey, ceseddeki ruhtur. En yabanî şey ise, ruhu çıkmış ceseddir. En az olan şey yakîn (gerçek bilgi), en fazla olan ise şüphedir. En yakın olan şey âhiret, en uzak şey ise dünyadır' diye cevap vermiştir."

221. Yahya şöyle demiştir: "Süleyman (as), oğluna 'Yavrucuğum! Geçimin en kötüsü, bir yerden diğerine intikal etmekle (ele) geçenidir. Yavrucuğum Allah'tan daima haşyet duy; çünkü O, her-şeyi (ilmiyle) kaplamıştır' diye tavsiye etmiştir."

222. Şehr b. Havşeb'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ölüm meleği Süleyman (as)'ın yanma gelmiş ve orada oturanlardan kendisine devamlı bakmakta olan birisine bakmaya başlamış. Melek çıkıp gidince adam 'Bu kimdi?' diye sormuş. Süleyman (as), 'Bu, ölüm meleğidir' cevabını vermiş. Adam 'Sanki benim canımı ala-çakmışçasına bana bakıyordu' demiş. Süleyman (as), 'Ne istiyorsun?' deyince adamcağız, 'Rüzgârın beni Hindistan'a götürmesini istiyorum' demiş. Süleyman (as), rüzgârı çağırmış ve o da adamı Hindistan'a götürüp bırakmış. Daha sonra ölüm meleği tekrar gelmiş. Süleyman (as): 'Sen, benim yanımda oturanlardan birisine devamlı bakıp durmuşsun, öyle mi?' diye sormuş. O da; 'Ona şaşmıştım. Ben onun ruhunu Hindistan'da almakla emrolunmuştum. Oysa o senin yanında oturuyordu' cevabını vermiş."

223. Hayseme diyor ki: "Ölüm meleği bir dostu ile beraberken, Süleyman (as)'m yanma geldi. Meleğe, 'Neden bir eve gelip oradakilerin canlarım hep birden alıyorsun da yanlarındaki evden hiç kimseye dokunmuyorsun?' diye sormuş. Melek; 'Ben ruhlarını aldığım kimseler hakkında senden daha fazla bilgiye sahip değilim. Sadece ben arşın altında bulunurum ve bana üzerinde isimler yazılı bir liste verilir, o kadar' cevabını vermiştir."

224. Yahya b. Ebî Kesir diyor ki: "Süleyman b. Dâvud, oğluna: 'Oğlum! (bir kimsenin hikmeti bilmesine) rağmen hata işlemesi, ne kadar çirkindir. Hidayete erdikten sonra, şu şu işleri işlemesi ne kadar çirkindir. Ama bütün bunlardan çok daha çirkini, âbid olduktan sonra kişinin Rabbine ibadeti terketmesidir,' demiştir."

Eyyub (As)Ttn Zühdüne Dâir Haberler

225. Hasan (ra) diyor ki: "Eyyûb (as)'un geriye (sağlam olarak) yalnızca iki gözü, kalbi ve dili kalmıştı. Kurtlar bedeninde yüzüyordu. Bu halde, yedi sene kilisede kaldı." (Raviler, yedi seneden sonra daha ne kadar gün veya ay orada kaldığı konusunda ihtilaf etmişlerdir.)

226. Cerîr b. Hazım, Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in şöyle dediğine şahid olduğunu haber veriyor: "Eyyûb (as)'un iki tane erkek kardeşi vardı. Bir gün onun yanına geldiler. Orada bir kokuya tesadüf ettiler ve 'Eğer Allah, Eyyûb'de bir hayır görseydi, bu hallere düşmezdi' dediler. Eyyûb (as), kendisine bundan daha ağır gelecek birşey işitmemişti. (Ellerini açıp) 'Allahım! Ben bir açın yerini bildiğim halde, benim bir gece olsun tok yatmadığımı biliyorsan, beni tasdik et!' diye yalvarmış ve Allah tararından tasdik edilmiştir. İki kardeşi de bunu işitmişlerdir. Yine o, 'Allahım! Ben bir çıplağın yerini bildiğim halde, asla gömlek giymediğimi biliyorsan, beni tasdik et' diye yakarmış ve Allah tarafından tasdik edilmiştir. Kardeşleri de bunu duymuşlar. Daha sonra da secdeye kapanıp 'Ey Allah'ım! Başıma geleni benden alıp götürmeden (beni iyileştirmeden) kafamı kaldırmayacağım' demiş ve Allah Teâlâ da onu derhal iyileştirmiştir." (Râvîler, Yezîd'in bir seferindeki; 'Eğer Eyyûb'un Allah katında bir hayrı olsaydı, başına bütün bunlar gelmezdi,' sözünü tekrarlamışlardır.)

227. Gavs b. Câbir, Ukayl'dan şu sözünü işittiğini haber vermiştir: "Vehb b. Münebbih'e 'Eyyûb (as)'un şeriatı ne idi?' diye sorulmuş. O da 'Tevhid ve insanların arasım düzeltmekten ibaretti' cevabını vermiş. Onlardan biri Allah'tan birşey isteyecekleri vakit, secdeye kapanır ve ne ihtiyacı varsa, onu Allah'tan talep ederdi. Yine Vehb'e 'Eyyûb (as)'un ne kadar malı vardı?' denilmiş. O 'Üç-bin dönüm' cevabını vermiş. 'Her bir dönümde bir köle, her kölenin yanında bir câriye ve her câriye ile beraber ikişer merkeb ve bunlara ilaveten ondört bin koyunu vardı. Hiçbir misafiri evinin dışında gecelemediği gibi, hiçbir yemeğini de beraberinde bir fakir olmadan yemezdi' demiştir."

228. Abdullah b. Anır b. Âs'dan (ra), "Bir insan, ticaret yapmadan yer içerse, hem azar ve hem de isyan eder" dediği rivayet edilmiştir.

229. İmran Vehb b. Münebbih'in; "Eyyûb (as) mübtela olduğu hastalığı yedi sene çekmiştir" dediğine şahit olduğunu rivayet etmiştir.

230. Süleyman et-Teymî: "Eyyûb, köyünün kilisesinde yedi sene kaldı" demiştir.

231. Vehb b. Münebbih, babasından naklen şunu haber vermiştir: "İbn Abbas ile beraberdik. Sehmoğullannm kapısı Önünde bir grubun münakaşa ettikleri söylendi. Öyle zannediyorum ki, kader konusuydu. İbn Abbas onların yanına gitmek için doğruldu, kalktı. Bastonunu İkrime'ye verdi. Bir elini onun üzerine diğerini de Tâvûs'un üzerine koyarak (yola koyuldu). Münakaşa edenlerin yanma vardığı vakit ona yer araladılar ve 'Hoşgeldin' dediler. Fakat o oturmadı ve 'Ey Vehb, genç nasıl' demişti? diye sordu. O da şöyle cevap verdi 'Genç Allah'ın azamet ve celaletini hissetmişti. İnsanın dilimi bağlayıp kopartan, kalbindeki umutlan kıran ölümü andı ve (Ey Eyyûb! Ne bir ahrazhklan ve ne de dilsizlikleri olmadığı halde Allah korkusunun kendilerini susturduğu, Rahmanın has kulları olduğunu bilmez misin? Onların içerisinde Allah'ı ve Onun azametli günlerini bilen, edib, fasih ve hatib kimseler vardır. Şu kadarı var ki, onlar Allah'ı andıkları vakit, Allah'ı tazim ve teşbih için dilleri tutulur, kalpleri kırılır ve akılları başlarından gider. Bu hal kendilerinden geçip de, ayıldıkları vakit, temiz amellerle Allah'a kulluğa devam ederler. Akıllı ve kuvvetli kimseler oldukları halde, kendilerini ifratta olanlardan, zalim ve hatalı insanlardan addederler. Oysa onlar çok nezih ve temiz insanlardır. Şurası var ki, Allah'a karşı ne kadar çok amel etseler onu yeterli görmezler az bir amele de razı kalmazlar. Yaptıkları ameller sebebi ile de O'na karşı böbürlenmezler. Her nerede karşılaşırsan karşılaş, onların devamlı bir Allah korkusu, ürperti ve haşyet içerisinde olduklarını görürsün.' Daha sonra, İbn Abbas oradakilerden ayrıldı ve eski yerine döndü."

232. Nevf el-Bekâlî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İsrailo-ğullarından bir grup, Eyyûb (as)'un yanîna uğramışlar ve 'Başına ne gelmişse mutlaka işlediği çok büyük bir günah yüzünden gelmiştir,' demişler. Eyyûb (as), bunu işitmiş ve o esnada 'Başıma bu dert geldi, sen merhametlilerin en merhametîisisin'[175] diye dua etmiş. Râvi diyor ki: 'O daha önce dua etmezdi.'"

233. İbn Uyeyne'den şöyle dediği rivayet edilmiştir; "Eyyûb'un (as) başına musibet gelince, birisini ashabına gönderdi ve 'Biliyor musunuz? Bu başıma gelen neden gelmiştir?' diye sordu. Onlar da, 'Biz senin bu halinin neden olduğu hakkında açıkça birşey bilmiyo ruz, ama sen bizim bilmediğimiz bir taraf var da onu saklıyorsan orasını bilemeyiz' demişler ve yanından kalkıp gitmişler. Yolda ii-mi kendilerinden daha az olan birisiyle karşılaşmışlar. O adam onlara 'Allah'ın peygamberi sizi ne için çağırmış?' diye sormuş. Onlar da sebebini söylemişler. O 'Ben, gidip kendisine bütün bunların niye başına geldiğini söyleyeyim' demiş ve Eyyûb'un (as) yanma gitmiş. Onun da kendisine sorması üzerine 'Sen bir şey içtin ve ondan

dolayı Allah'a şükretmedin; var bak, bir gölgelikte gölgelendin de, bu yüzden Allah'ın nimetine şükretmedin! (işte başına gelenler bu sebeplerden dolayı gelmiştir) demiş."

234. Bekr diyor ki: "Allah Teâlâ Eyyûb'u (as) affettiği zaman üzerine altından çekirge yağdırmış, o da hemen toplamaya başlamıştır. O sırada bir ses *Ey Eyyûb! Seni ben zengin kılmadım mı? Hâlâ doymadın mı?' diye seslenmiş. O da 'Senin fazlına kim doyar, ya Rabbf cevabını vermiştir."

235. Ebû'l-Âliye demiştir ki: "Muhammed (as)'in ashabı bana 'Ey Ebû'l-Âliye, Azîz ve Celîl olan Allah'tan başkası için amel etme ki, Allah seni kendisine ulaştırsın' dediler."

236. Abdullah b. Ebû Zekeriyâ: "Duyduğuma göre, bir adam işlediği amelinde gösteriş yaptığı takdirde, daha önceki yaptıkları da boşa gider" demiştir.

237. Seleme b. Kuheyl'den Cündüb'ün (ra) şu sözünü işittiği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (as): 'Kim yaptığı işleri başkalarına duyurmak, ya da gösterişte bulunmak isterse, Allah da ona misli ile mukabelede bulunur' demiştir."[176]

238. Abdullah İbn Amr şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Kim yaptığı işleri insanlara duyurursa, Allah onu mahlûkâtınm işitenlerine duyurur. Onu hakîr ve zelîl kılar." İbn Ömer, bu sözü ondan dinlemiş ve ağlamıştır.

239. Kays'tan Hz. Ömer'in (ra): "Kim yaptığı işleri başkalarına duyurursa, Allah da ona misli ile mukabelede bulunur" dediği rivayet edilmiştir.

240. Mis'ar b. Kidâm ismini belirtmediği bir şeyhten şöyle rivayette bulunmuştur: "Câbir (ra) ve Ömer'in (ra) şöyle dediklerini işittim; onlardan biri: 'Resûlullah (as) konuşmasında acele etmez, ağır ağır konuşurdu' dedi. Diğeri de; 'Hutbede gösteriş yapan bir adam, susuncaya kadar Allah'ın gazabını celbetmeye devam eder' dedi."

241. Ebû Hureyre (ra)'den, Resûlullah'm (sav): "Nice oruç tutanlar vardır ki, oruçlarında sadece açlıkları ve nice gece namaza kalkanlar vardır ki, kıyamlarında sadece uykusuzlukları, yanları-na kâr kalır" dediği rivayet edilmiştir.[177]

242. Ebû Hureyre (ra)'den Resûlullah'm (sav): "Kim cehaleti, çirkin sözleri ve kötü amelleri terketmezse, Allah'ın onun yiyip içmesini bırakmasına ihtiyacı yoktur" dediği rivayet edilmiştir.[178]

243. Ebû Hureyre (ra) Resûlullah (sav)'m Rabbinden naklen şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben kendisine ortak koşulanların en hayırhsıyım. Kim bir iş yapar da, o işte başkasını bana ortak . ederse, ben ondan beriyim; o ortak koştuğunun olsun.[179]

244. Enes b. Mâlik (ra) Resûlullah'm (sav) şöyle dediğini haber vermiştir: "Mi'râc gecesi bir kavme uğradım, ellerinde ateşten makaslar vardı ve dudaklarını parçalıyorlardı. 'Kim bunlar?' dedim. 'Bunlar yeryüzünde kitabı okudukları halde, insanlara va'z u nasihat edip, iyiliği emreden, kendilerini unutan kimselerdir. Hiç akıllarını kullanmıyorlar mı?' denildi."

245. Ebû Zer (ra)'den şöyle rivayet olunmuştur: "Resûlullah tas), 'Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder.[180] âyetini okumaya başladı ve nihayet bitirdi. Sonra (bana dönüp), "Ey Ebû Zeri Eğer bütün insanlar bu âyete yapışsaydı, onlara ye-terdi."[181] dedi ve arkasından bana aynı âyeti tekrar tekrar, uykusu gelinceye kadar okudu.

246. Sana'h Abdurrahman b. Zeyd'den İbn Ömer'in şöyle dediğini işittiği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (sav): 'Kim kıyamet gününe bakmak istiyorsa, Allah Teâlâ'nın 'Güneş katlanıp dürüldü-ğü zaman (diye başlayan) Tekvîr sûresini okusun' demiştir/'

247. İbn Abbas'tan şöyle rivayet olunmuştur: "Resûlullah bir kişiye yöneldi ve Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, birisinin Allah yolunda infak ederek Muhammed'in ehline bir altın bırakması ve ben Öldüğüm vakit de ondan elde ettiğim iki dinar geriye bırakmam hoşlanacağım bir şey değildir. Ancak borcum için ayırmam ayrı bir durumdur, dedi." İbn Abbas diyor ki: "Öldüğü vakit geriye ne dinar, ne dirhem, ne köle ve ne de câriye bıraktı. Yalnızca üç ölçek arpaya karşılık bir yahudiye rehin bıraktığı zırhı ondan geriye kalmıştır."[182]

248. Saîd b. Yezîd, bir adamın Resûlullah'a (sav) "Bana tavsiyede bulun yâ Resûlâllah!" dediğini, onun da 'Kavmin içerisindeki salih bir kimseden haya ettiğin gibi, Allah'tan da haya etmeni sana tavsiye ediyorum' dediğini rivayet etmiştir. [183]

249. Hafs b. Asım diyor ki: "Resûlullah (sav): 'Kişiye yalan olarak (râvîlerden Gunder vebal olarak diyor) her işittiğini söylemesi yeter.' buyurmuştur."[184]

250. A'meş, Ebû Salih'in Resûlullah'm (sav) ashabından bir zâtın şöyle dediğine şahit olduğunu rivayet ediyor: "Bir adam Resûlullah'a (sav) gelip, 'Beni cennete ulaştıracak az bir amel söyle ki, belki onu akledebilirim' demiş. Resûlullah da (sav) 'Öfkelenme' cevabını vermiştir."[185]

251. Enes b. Mâlik (ra), "Resûlullah'm (sav) 'Kişi acele etmediği müddetçe hayır üzeredir' buyurduğunu, oradakilerin 'Nasıl acele eder ki?' diye sormaları üzerine de, 'Rabbime dua ettim, ama duama icabette bulunmadı' der" buyurduğunu haber vermiştir.[186]

252. Ma'kıl b. Yesâr, Resûlullah'in (sav), 'Kargaşanın çok olduğu zamanda ibadet etmek, sanki bana hicret etmek gibi (değerlidir/ dediğini haber vermiştir.[187]

253. Ebû Hureyre (ra), Resûlullah'in (sav), "Allah (cc) sizin ne şekillerinize ve ne de mallarınıza bakar. O ancak sizin amellerinize ve kalplerinize bakar" dediğini rivayet etmiştir.[188]

254. Vehb. Münebbih'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İsrail oğullarından bir adam kırk sene ibadet ettiği zaman kendisine vahiy gelirdi. Zina mahsulü bir şahıs 40 sene ibadetle meşgul olmuş, fakat kendisine vahiy gelmemiştir. O da, *Yâ Rabbi, anamın, babamın yaptıklarından benim suçum ne?' demiş ve dua etmeye devam etmiş, nihayet ona da vahiy gelmiştir."

Adem (As)'İn Zuhdu İle İlgili Haberler

255. Selmân-ı Fârisî'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah (cc) Adem'i (as) yarattığı vakit ona 'Bir şey var ki, yalnızca bana aittir. Birşey vardır ki, o da yalnız sana hastır. Bir başka şey de vardır ki, o ikimizin arasında ortaktır. Bana ait olan, senin Bana perestiş edip, başkasını Bana ortak koşmamandır. Sana ait olan ise, amelinin karşılığını sana vermemdir. Ben bağışlarım, ben çok bağışlayan ve çok merhamet edenim. İkimizin arasında ortak olana gelince, senden dua ve niyaz etmek, benden ise duana icabet edip, istediğini vermektir' demiştir."

256. Bekr diyor ki: "Adem'e (as) zürriyeti gösterildiği vakit, bakmış ki bir kısmı diğerine üstün kılınmış. Hemen: 'Yâ Rabbi! Hepsini eşit kılsaydm?' demiş. Cenab-ı Hak da, '(Ben böylece) insanların bana şükretmelerini arzuladım' buyurmuştur."

257. İbrahim en-Nehaî diyor ki: "Allah'a şükretmek, yemek yediğin vakit Besmele ile başlaman, bitirdiğin vakit de O'na hamd etmendir."

258. Alkame b. Mersed'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Eğer bütün yeryüzü halkı, hepsi ağlayacak olsalar, (onların göz yaşları) Dâvud (as)'un işlediği hatadan dolayı döktüğü gözyaşlarına müsavi olamaz. Eğer bütün yeryüzü halkının gözyaşı ile Davud'un gözyaşları, birleştirilse (yine de) Âdem'in (as) cennetten çıkarıldığı zaman döktüğü gözyaşlarına müsavi olamaz."

259. Hasan diyor ki: "Âdem (as) cennette gündüz saatlerinden bir saat kalmıştır ki, bu dünya günleri hesabı ile yüz otuz seneye tekabül eder."

260. Ma'bed el-Cühenî diyor ki: "Adem'i (as) (yasak) ağaçtan yemeye, cimrilikten başka birşey sevk etmemiştir."

261. Saîd b. Cübeyr diyor ki: "Âdem (as) cennette öğle ile ikindi arası kadar bir vakit kalmıştır."

262. Hasan diyor ki: "Âdem (as) ma'lûm hatayı işlemeden önce ecelini daima gözünün önünde tutar, emelini ise sırtının arkasına atardı (uzun emeller taşımazdı.) Hata ettikten sonra ise emelini gözünün önüne dikmiş, ecelini sırtının arkasına atmıştır. (Artık hatırlamaz olmuştur)."

263. Şuayb el-Cübbâî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ'nın Âdem (as) ile eşi Havva'ya (ra) yaklaşmalarını men ettiği ağaç, buğdaya benzemekteydi, adı ise 'ed-dea* idi. O vakit elbiseleri ise nurdandı."

264. Enes b. Mâlik (ra) Resûlullah (sav)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah Tebâreke ve Teâlâ, Adem (as)'e şeklini verince onu (bir müddet) bıraktı. İblis ona bakmaya ve etrafını dolaşmaya başladı. İçinin boş olduğunu görünce, 'Ele avuca sığmaz bir yaratık buldum.[189]

265. Ubey b. Ka'b, Resûlullah (as)'tan şöyle bir rivayette bulunmuştur: 'Adem (as) sık saçlı, uzun bir adamdı. Adeta uzun bir hurma ağacı gibiydi. Kendisine yasaklanan fiili yapınca avret mahalli açılıverdi. Daha önceleri hiç görmemişti. Hemen koşarak kaçmaya başladı. Cennet ağaçlarından bir ağaç kafasından tutuverdi. Adem (as) ona 'Bırak beni!' dedi. Ağaç 'Seni bırakmam!' cevabını verdi. Rabbi ona nida ederek, 'Ne zamana kadar kaçacaksın?' dedi. O Tâ Rabbi, senden haya etmeyeyim mi?' dedi. Rabbi 'Mü'min işlediği günahtan dolayı Azız ve Celîl olan Rabbinden haya eder. Sonra Allah'a hamd ederek işlediği günahtan kurtuluşun nasıl olacağını bilir. Bilir ki, kurtuluş Allah Teâlâ'ya tevbe ve bağışlanma dilemesidir'[190]

dedi."

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İz Yayıncılık: 9-12.
[2] Buhârî 1/168; Müslim el-Mesâcid, 285.
[3] Birkaç rekat namaz kılmak için gece kalkmamasını kasdediyor. "[Muhakkikin bu notu yanlıştır. Rivayeti iyi anlayamamasından kaynaklanmıştır. —mütercimler]
[4] Müsned-i Ahmed 1. 427, Beyhâkî 3/15, et-Tergib ve't-terhîb 11445.
[5] Buhârî 3/55, 8/122, Müslim; Salâtü'l-musâfirîn 217.
[6] Buhârî 1/207, 6/220, Müslim; Salât 217.
[7] Müsned-i Ahmed 6/42: Fethı'l-Bâri bi-Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî 4/320, Müslim; Müsâkat 124; Nesâî, Buyu' 83.
[8] Müsned-i Ahmed 6/236; Buhârî 8/55.
[9] Müsned-i Ahmed, 6242;Abdurrezzâk^fusanree/)no:20492.
[10] Buhârî, Fethu'l-Bârî, 5/356, 8/148; Müslim, el-Vasıyye, 18; Ebû Dâvud, el-Vasâyâ,bâb 1; Nesâî, Ahbâs, bâb 1; İbn Mâce, 2695.
[11] Müslim,Eşribe,no:87,188; Tirmizî, 2031.
[12] Müsned-i Ahmed 3/238.
[13] Fethü'l-Bâri, 9/547; Müslim, Eşribe; no 187, 188; Müsned-i Ahmed, 2/427, 474, 479, 481, 495; Ebû Dâvud, Et'ime bâb 13; Tirmizî, 2031 ve bkz. Zühd no 11.
[14] Müsned-i Ahmed, 3/133, 180, 208, 211, 222, 228, 252, 270, 288, 290; Fethu'l-bârî, 4/302; Tirmizî, 1215.
[15] Müsned-i Ahmed, 4/19.
[16] Fethu'l-bârî, 9/549.
[17] Müsned-i Ahmed, 6/50, 182.
[18] ez-Zühd, Ibn Mübarek s.353; Ihyâu ulûmi'd-dîn 2/4 İsnad,zayıf. i.îbnMâce, 4150.
[19] ez-Zühd, İbn Mübarek, 2/55.
[20] Hılyetü'l-evliyâ, 5/155. Mecmau'z-zevâid, 10/250: Ahmed, 2/243 de rivayet etmiş, ricali sikadır, demiştir.
[21] Tirmizî, Bedil'den rivayet etmiştir.
[22] Müsned-i Ahmed 4/442; Ebû Dâvud, Libâs, bâb 11; Müstedrek 4/191; Beyhakî 3/271.
[23] Müsned-i Ahmed, 5/221.
[24] Müstedrek 1/9. İbn Mâce 4118; el-îhyâ 3/345; Ebû Davud, Tereccül; bâb,l. et-Terğlb ve't-terhîb, 3/108, Munzirî, Ebû Amr en-Nemîrî'nin bu hadis hakkında ileri geri söz ettiğini söylemiştir. Taberânî, Mu'cemu'7-kebîr 1/246-247. Bezâze, giyimde tevâzudur, süsü püsü terkedip orta hallisine razı olmaktır.
[25] Müsned-i Ahmed 6/263.
[26] Buhârî 4/42. Müslim, Sıyâm 100, 101. Fetku'l-bârî, 4/184. Nesâî 21.
[27] Müsned-i Ahmed 2/450; Fethu'l-Bâri 11/101 Ibn Hacer: Onun istiğfarı ümmeti için teşrî'dir. Yani onların günahları için şefaat gibidir, demiştir. Gazalî, îhyâ'da; O daima terakki halinde ilerlediği durumda daha öncesini az görür ve hali için istiğfar ederdi diyor
[28] Müsned-i Ahmed 1/441.
[29] qge, 2/267,312,418, 502.'
[30] age, 3/198.
[31] Kitabın orjinalinde 35. rivayetten sonra 37. rivayet gelmektedir.
[32] Müsned4 Ahmed 2/168, 173.
[33] age, 6/19.
[34] age, 2/24.
[35] age, 10/415. Heysemî, Tabaranî (el Evsat't&),ve Bezzâr'm (aynı haberi) rivayet ettiklerini ve Bezzâr'm ricalinin Sahîh ricali olduğunu demiştir. Hılyetü'l-euliyâ'da (7/90) Ebû Nuaym, hadîsin 'garîb' olduğunu söylemiştir.
[36] Mecmau'z-zevâid 3/126, 10/241. Hılyetü'l-euliyâ 2/280, 6/274. îhyâ 4/270 Tabarânî, el-Keblr, 1/344; et-Terğlb, 2/51.
[37] Tirmizî, 3297. Şerhu's-sünne 14/372. Müstedrek 2/343Hılyetü'l-evliyâ 4/350.
[38] ez-Zühd, İbnü'l-Mübarek s.165; Hılyetü'l-evliyâ 2/196. îthâfu's-sâdeti'l-müttekln 9/214.
[39] Tefsîru îbn Kesîr 5/321 thyâ 4/239.
[40] Kenzii'l'Ummâl, no.3678.
[41] Mecma'u'z-zevâid 10/286. et-Tergtb 41,157
[42] age, 10/255, 286. et-Terğib 4/160, 241. Fethu'l-bârî 11/237 Târîhu Bağdâd 7/186.
[43] Mîzânü'l-i'üdâl 1333. Târîhu Bağdâd 7/111, Kenzu'l-umnıâl 6788.
[44] Müsned-i Ahmed, 4/385.
[45] Z.age, 1/172, 180, 187, et-Terğib 4/161. Mevâridü'z-zam'ân 2323. Mecmau'z-zeuâid 10/81.
[46] age, 5/252-255.
[47] Müsned-i Ahmed, 5/428.
[48] Mecmau'z-zevâid 10/285, Tabarânî el-Kebîr 4/298, Tirniizî 2036, et-Terğib 4/132.
[49] Müsned-i Ahmed 4/24.26, Hılyetü'l-evliyâ 2/211, 6/28, Müstedrek 2/534, Tirmizî 3354, et-Terğîb 4/172. Nesâî, el-Vasaya, bâb 1. Beyhakî 4/61.
[50] Hılyetü'l-euliyâ 1/105.
[51] Kenzii'l-ummâl 6066.
[52] Müsned-i Ahmed 4/145. '
[53] En'âm 6/44.
[54] Müsned-i Ahmed 1/391, 441. Mecmau'z-zevâid 10/326.
[55] ed-Durru'l-mensûr 6/391.
[56] Mecmau'z-zevâid 10/264. Heysemî "Bunu Tabarânî el-Evsat'ta Sevbân'dan daha sağlam bir senedle rivayet etmiştir." İhya 3/270.
[57] Hılyetü'l-evliyâ 2/84.
[58] Buhârî, Fethu'l-bârî 11/541. Tabaranî, el-Kebîr 5111 A. Beyhakî 10/194.
[59] Hılyetü'levliyâ 3/80. ibn Mâce 4224.
[60] Müsned-i Ahmed 6/73.
[61] 63 nolu rivayet.
[62] et-Terğîb 3/110; Beyhakî 2/239; Şerhu's-sünne 2/131.
[63] age, 4/202; Târîhu Bağdâd 11/102; Fethu'l-bârî 11/292.
[64] İbn Mâce, 4243, et-Terglb 3/312, Meuâridü'z-zam'ân 2497, Hılyetü'l-evliyâ 3/168, Fethu'l-bârî 11/329, Müsned-i Ahmed 6/70,151.
[65] Şerhü's-sünne 14/399, Müsned-i Ahmed 1/402, Mecmau'z-zevâid 10/189.
[66] Müsned-i Ahmed 2/533.
[67] age, 3/469.
[68] age, 4/148,155.
[69] age, 5/97,100, 105, Tirmizî 585, Nesâî Sehv, bâb, 98.
[70] Hadis mercii olarak Kitâbu fethi'l-mecîd Şerku kitâbi't-tevkîdde rivayet edilmiştir.
[71] Mecmau'z-zevâid 2/252.
[72] Müsned-i Ahmed 3/197, Fethu'l-bârî 8/145 Nesâî, Cenâiz. bâb. 13. tbn Mâce 1630.
[73] Hılyetü'l-evliyâ 3/347, Tirmizî 1213.
[74] Hılyetü'l-evliyâ 2/159, 202, 474, 502. 3/46, 56.
[75] 3.age, 2/293.
[76] Hılyetü'l-euliyâ 7/299, ez-Zühd, Îbnü'l-Mübarek s.90.
[77] Mâide 5/118.

[78] Müsned-i Ahmed 4/252, 255, Buhârî 2/63, 6/69, 8/124, Hılyelü'l-evliyâ 7/205, 8/289, Tirmizî 412, Şerhü's-sünne 4145.
[79] Müsned-i Ahmed 6/13,176, 241, Nesâî, Kıyâmü'1-leyl, bab!9. Tirmizî, 2856.
[80] age, 6/51, Buhârî 2/68, Beyhakî 3/17, Nesâî, İmân, bab 29, İbn Mâce 4238.
[81] age, 1/30, 52, Tirmizî 2344, İbn Mâee 4164, Hılyetü'l-evliyâ 10/69, Mevâridü'z-zaman 2548.
[82] age, 2/254, 482, Hılyetü'l-evliyâ 5/60. Fethu'l-bârî 11/322, Şerhü's-sünne 14/293.
[83] age, 2/390, 443, 509, 540. Buhârî 8/118. Müslim, Zekat, 120. Tirmizî 2373, İbn Mâce 4137. Hılyetü'l-evliyâ 4/99.
[84] Mecmau'z-zevâid 10/420, Ahmed 2/173.
[85] Müslim, el-Birru ve's-sıla, 59; Tirmizî 2418, Beyhakî 6/97, Felhu'l-bârî 4/105 5/102
[86] Hılyetü'l-evliyâ 1/226 2/233; 9/60, Mecmau'z-zevâid 3/122, 10/255, Ahmed 5/197.
[87] Müsned-i Ahmed 5/366. TefsîruİbnKesîr 4/181
[88] et-Terğîb, 4/473. Ahmed 2/197. Tirmizî, 2588, İbnü'l-Mübarek ez-Zühd 2/84.
[89] Mu'minûn 23/104.
[90] et-Terğîb 4/486. Ahmed 3/88. Tirmizî 2587, 3176. Şerhü's-sünne 15/252, Hılye-tü'l-evliyâ 8/182, Tefsîru îbn Kesîr 5/451.
[91] age, 4/477. Tirmizî 3582,, İbnü'l-Mübarek, ez-Zühd 2/87, Müsned-i Ahmed 2/374; el-Hîye 8/182.
[92] İbrahim sûresi 14/16
[93] Muhammed sûresi 47/5.
[94] Kehf sûresi 18/25.
[95].et-Terğlb 4/678. Ahmed 5/265. Tirmizî 2583. Hâkim 2/351. el-Hılye 8/182. Dârimî 2189.
[96] Buhârî 4/20, 8/110; Müslim, İmâre 112
[97] Müsned-i Afimed 4/299
[98] Beyhakî 3/38. Dârimî 1/338 Mecmau'z-zevâid 6/451.
[99] Fethu'l-bârî 1/538. Müslim, Mescid 273. Nesâî, Mesâcid, bab 43. Beyhaki 2/185
[100] Müsned-i Ahmed 5/250, 265.İbn Mübarek, ez-Zühd s.230. Hılye, 8/179, Fet-hu'l-bârî, 11/151. Taberânî, Kebîr, 8/284 zayıf demiştir.
[101] Müsned 1/62. Hılye, 1/61.
[102] Mecmau'z-zevâid 2/187 et-Tergîb 4/452. Hâkim 1/287. Müsned 4/268 Dârimî 2/330.
[103] age, 10/203, Ahmed 3/332.
[104] Mecmau'z-zeuâid 10/415. Tirmizî 1648, 1664. İbn Mâce 4330. Beyhakî 9/158. Fethu'lbârî 11/202. Tefsîru İbn Kesir 2/155, 8/50.
[105] et-Tergîb 4/133. Hâkim 4/328. İbn Mâce 1406.
[106] .age, 3/185. Müslim el-Birru ve's-sıla 61. Tirmizî 311. İbn Mâce 18.
[107] Hûd 11/102.
[108] Müslim, Eşribe 72. Beyhakî 2/2, 23/326, Mevâridu'z-zam'ân 1378.
[109] Tirmizî, 2321. Nesâî, Ezan bab 22; Ibn Mâce 3111. Mecmau'z-zevâid 10/287. Ahmed 2/338. 3/229.
[110] Tirmizî2412./^dl/70.
[111] Nisa sûresi 4/114.
[112] Asr sûresi 103/3.
[113] Enbiyâ sûresi 21/28.
[114] Nebe' sûresi 78/38.
[115] Müslim, Sıyâm 202,203. Tirmizî 38. Ebû Davud, Sıyâm bab 55. Nesâî, Kıyâmu'1-leyl bab Müsned 2/342.
[116] Müsned 2/407.
[117] Buhârî 6/167. Müslim, Istiskâ lQ.Mu.sned G/66. Müstedrek 2/456.
[118] Müsned 3/203. Müslim, Sıfâtü'l-münâfikîn. 55.
[119] Mecmauz-zevâid 3/100.
[120] Müsned 4/431.Hılye 2/308.
[121] et-Terğîb 4/268. Tİrmizî 983. îbn Mâce 4261. Fethu'l-bârt 11/301.
[122] Tİrmizî 3444. Ihyâ 1/247. Ibnü's-Sünnî 500, 527.
[123] et-Terğîb 3/113. Tirmizî 3854.
[124] Mecmau'z-zevâid 10/311. Ahmed 5/331, Taberânî, el-Kebîr 2/227, 6/216.
[125] Müsledrek 4/549. Ibnü'l-Mübarek, ez-Zühd s.173.
[126] Mutaffifîn sûresi 83/27.
[127] Târîhu Bağdâd 3/155.
[128] Tevbe sûresi 9/34.
[129] et-Terğîb, 3/41. Tirmizî 3094. Müsned 5/278.
[130] et-Tergîb, 4/93.
[131] Mecmau'z-zevâid 10/79. Ahmed 2/463.
[132] et-Tergîb 4/111. Ahmed 5/169, Mecmau'z-zevâid, 10/81.
[133] el-Habâil fVl-melâil, s.22.
[134] Müzzemmil sûresi 73/12,13.
[135] Buhârî 2/43, 6/68, 7/45, 8/127,161,162. Müslim, Fadâil 134; et-Terğtb 4/460.
[136] et-Terğîb 4/149. Ahmed 5/157.
[137] Telhîsu'l-habîr 2/240. Beyhakî 7/48. Müsned 3/216
[138] İbn Mübarek, ez-Zühd 212. Müsned 2/197. Mecmau'z-zevâid 10/288, Taberânî, el-Kebîr 6/289. Tirmizî, 2324. İbn Mâce 4113.
[139] Mecmau'z-zevâid 10/237. Ahmed 1/98. et-Terğîb 4/183.
[140] Mecmau'z-zevâid 10/222. Hılye 3/57, 7/90. Tirmizî 2323. Ibn Mâce 4112. Şer-hu'SSünne 14/230.
[141] Müsned 1/377,443. Fethu'l-bârî 4/5. Müstedrek 4/322. el-Mişkât 5178.
[142] Ebû Davud, Edeb bab 170. İbn Mâce 4160. Tirmizî 2335. et-Terğîb 4/244
[143] Müsned, 1/255, 374, Ibn Mâce 3347, Tirmizî 2360, Ihyâ 3/216. et-Terğîb 4/187.
[144] bkz. no.15
[145] Secde sûresi 32/16.
[146] Mecmau'z-zevâid 7/190. Ahmed 5/242.
[147] Tekâsür sûresi 102/
[148] ed-Dürru'l-mensûr 6/388.
[149] Tefsîru îbn Kesîr 7/497.İbn Kesîr "Tirmizî, bunu Tuhfetu'l-ahvazî' deki Tekâsur sûresi tefsiri no.341, 9/290; 291.
[150] bkz. no. 57.
[151] ed-Dürrü'l-mensûr 6/390.
[152] Müslim, Eşribe 140, Mişkât 4253; Tefsîr-i ibn Kesîr 8/495. Müşkilü'l- âsâr 1/197.
[153] Hılye 8/131. Ahlâku'n-nübüvve s.64.
[154] Şerhu's-sünne 14/335. Ahmed 5/134. İbn Hıbbân 2501. Hâkim 4/311.
[155] Müsned 5/183. Kenzu'l-ummâl 6270.
[156] Kenzu'l-ummâl 6105.
[157] Müsned 5/183.
[158] Saffât sûresi 37/143-144.
[159] Tirmizî 2304. îbn Mâce 4170. Fethu'l-bârî 11/229. Müsned 1/344. Müstedrek 4/406. Beyhakî 3/370.
[160] Müsned 4/3. Müstedrek 1/339. Beyhakî 3/371. Tirmizî 2329; 2330. Dârimî. 2/308. İbn Kesîr 6/427.
[161] Müsned 4/188. Fethu'l-bârî 11/210. Târîhu'l-Buhârî 1/416. Müstedrek 1/495. Beyhakî 3/371. Tirmizî 3375. İbn Mâce 3797. îbn Hıbbân 2317.
[162] Müstedrek, 2/441; ed-Dürrü'l-mensûr 5/5/366. Tirmizî, 2922. Cem'u'l-cevâmi' 7572.

[163]ed-Dürril'l-mensûr 6/116. Suyûtî; AhmedjTirmizî ve İbn Mâce'nin rivayet ettiğini söylemiştir.
[164] Tefsîru'l-Bağavî 2/138 7/62.
[165] bkz. no 137.
[166] Hılye 8/213. İsbahânî, Hasan'ın Ebû Hureyre'den bu rivayeti garibtir. Zira ondan yalnızca Cübeyr rivayet etmiştir. Semmâk'tan da sadece Ibn Sandel rivayet etmiştir, demiştir.
[167] Fethu'l-bârî 11/340. Müslim, Ahlâk 153. Buhârî 8/131. Nesâî, Hayl bab 14. Ebû Dâvud bab 9. Müsned 3/103 253. Şerhu's-sünne 10/393.
[168] Fethu'l-bârî 9/342. Müsned 4/124. Taberânî 7/338 (7141). Müstedrek 1/57 4/251. Şerku's-süınne 14/308. Taberânî, Sağtr 2/30. Beyhakî 3/369.
[169] İhya 3/366.
[170] Müsned 6/264. Beyhakî 7/91. Mevâridu'z-zam'ân 852. ed-Durru'l-mensûr 2/74. İbn Huzeyme 1699. îbn Kesîr 3/380, 4/189, 5/134. Cem'u'l-cevâmi' 5474. el-Ahâdîsü's-sahîka 911.
[171] Müsned 3/439. Müstedrek 1/61, 4/183. Tirmizî 2481. Beyhakî 3/273. el-Ahâdîsu's-sahîha 718. Hılye 8/48. Kenzu'l-ummâl 5733.
[172] Mecmau'z-zevâid 10/312. Ahlâku'n-nübüvve 264.
[173] Müsned 6/129. İbn Mâce 3820. ed-Durru'l-mensûr 2/77. Cem'u'l-cevami1 9808. Mişkâtu'l-mesâbih 2357. Kernu'l-unımâl 3744-3626.
[174] Fethu'l-bârî 11/101. Müslim, ez-Zikr ve'd-duâ, bab 12, no.42. İbn Mâce 78, 1081. Şerhu's-sünne 5/71; Bağavî, sahih olduğunu söylemiştir, s.40.
[175] Enbiyâ sûresi, 83.
[176] Müslim, ez-Zühd, bab 5, no. 48, Tirmizî 2381. İbn Mâce 4206. Müsned 4/313. Taberânî 183 (3196) 2/184
(1698) İbn Kesîr 5/203. Eeyhakî 7/260. Hılye 10/51.
[177] Müsned 2/441. Dârimî 1/301. Mişkâtu'l-mesâbih 2014. thyâ 1/236.
[178] Ebû Dâvud, Sıyâm, bab 25. Fethu'l-bârî 10/473. Müslim, Savm bab 7. Edeb 15. tbn Mâce 1689. Tirmizî 707.
[179] Müsned 2/301. İbn Huzeyme 938.
[180] Talâk sûresi 2.
[181] Müstedrek 2/492. tbn Kesîr 8/182. İbn Hıbbân 1547.
[182] et-Tergtb 2/57. Mecmau'z-zavâid 10/326. Dârimî 2/315. Şerhu's-sünne 1/99. İbn Kesîr 4/84. Fethu'l-bârî 11/268. Buharı 8/117 el-Feth 11/264.
[183] Mecmau'z-zevâid 10/284. Taberânî Kebir 6/85. .
[184] Ebû Dâvud, Edeb, bab 87. Müstedrek 1/112.
[185] Buhârî 8/75. Tirmizî 2020. Müsned 5/34-362. Mişkât 5104. Şerhu's-sünne 13/159. et-Terğîb 3/445-446. Beyhakî 10/105. Hılye 6/234. Taberânî Kebîr 2/293. 7/79.
[186] Mecmau'z-zevâid 10/147. Müsned 3/193 210. et-Terğib 2/490.
[187] Müslim, Fiten 130. Tirmizî 2201. İbn Mâce 3985. Şerhu's-sünne 15/25. Fethu'l-bârî 13/18,19.
[188] Müsned 2/185. Fethu'l-bârî 7/214 13/373. Şerhu's-sünne 14/341. İbn Mâce 4143. Hılye 4/98. 7/124. Müslim, el-Birru ve's-sila 3.34. Fethu'l-bârî 10/483.
[189] Müsned 3/229.
[190] Ibnü'l-Mübarek, ez-Zühd s.45.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GİRİŞ
GİZLİ VE AŞİKAR BÜTÜN İŞLERDE İYİ NİYYET VE İHLASLI OLMAK

GİRİŞ

GİZLİ VE AŞİKAR BÜTÜN İŞLERDE İYİ NİYYET VE İHLASLI OLMAK

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"O iman etmeyenler, ancak İslama yönelip ibâdeti Allah'a has kılarak (halis bir niyyetle) O'na ibâdet etmekle emredilmişlerdir."[1]
"O kurbanların ne etleri, ne de kanları asla Allah'a ulaşmaz; fakat sizden olan takva O'na ulaşır." (Hac: 37)
İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma), bu ayeti kerimede geçen "takva" kelimesinin manasını "Niyyetler" olarak tefsir etmiştir.
İhlâs, niyyeti halis yapmaya ve onu riya gibi bulaşık şeylerden arındırmaya denilir. Cenab-ı Hak, zati Ulühiyyetine, ihlâs ile ibâdet etmeyi emretmesinden anlaşılıyor ki, işin başından sonuna kadar ihlâsa sahib bulunmak gereklidir. Bütün kulluk vazifelerini sırf Allah'ın emirleri olduğu için yerine getirmek, yasaklarından da aynı duygu ile kaçınmak ve başka bir maksad gütmemek, îhlâsla Allah'a ibâdet etmek olur ve halis niyyet taşınmış olduğundan böyle kimseye de "Muhlis" denir. Bu ayeti kerimeden, geçerli niyyetin "halis niyyet" olduğu anlaşıldığından her görevde niyyetin bulunmasının şart olduğu hükmü ortaya çıkmaktadır, niyyetin yeri de kalbdır. Emredilen işi Allah rızası için yapmak ve başka bir maksad gözetmemek de, halis niyyetin husulüdür ve kuldan istenen de budur. îhlâsla yapılan salih ameller Allah'a yükseltilir. îşte Allah rızası için halis niyetle yapılan işlerin Allah katında sevabı vardır.
1- Ömer İbni Hattab (Radiyallahu Anh) den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"(Yapılan) bütün işler niyyetlere göredir, (kalblerdeki niyyetlerle değer kazanırlar); ve herkes için ancak niyyet ettiği şey vardır. O halde kimin hicreti (Bir yerden bir yere gidişi) Allah ve O'ıun Resulü için ise, onun hicreti, Allah ve Resulü yolunda olmuştur. Kimin de hicreti dünya için ise ona ulaşır yahud bir kadın içinse onu nikâhlar. Böylece hicreti, hicret etmiş olduğu şeydedir (taşıdığı niyete göre işi değerlendirilir."[2]
Bu hadîs-i şerif sahîhdir ve sahih olduğunda ittifak vardır. Aynı zamanda hadîsin derecesinin büyüklüğü ve yüksekliği üzerinde alimler görüş birliğine .varmışlardır; çünkü islâmın temelini teşkil eden hadîslerden birisidir bu...
İlk devirdeki alimler ve bunlara uyan sonrakiler (Allah Tealâ onlara rahmet etsin), kitablarına bu hadîsle başlamayı severler ve tercih ederlerdi; Bunu da, daha başlarda iyi niyete, onu gözetip îtina göstermeye bir tenbih (uyarma) olsun diye yaparlardı,
îmam Ebû Saîd Abdurrahman ibni Mehdî'den (Allah Tealâ ona rahmet etsin) bize rivayet edilmiştir, demiştir ki:
"Kim kitab yazmak isterse, bu hadîs ile başlasın."
îmam Ebû Süleyman El-Hattabî da (Allah ona rahmet etsin) şöyle demiştir: "Dîn işlerinden olup ilk başlayan ve ortaya çıkan her şeyin başında bu = ameller niyete göredir = hadîsini getirmeyi, bizim geçmiş üs-tadlanmiz müstahab görürlerdi; çünkü din işlerinin hepsinde buna ihtiyaç vardır.
ibni Abbas'dan (Radiyallahu Anhüma) bize nakledildiğine göre şöyle demiştir: "İnsan, ancak niyyeti miktarmca korunur."
Başka biri de: "insanlara niyyetlerine göre (sevab ve azab) verilir."
Büyük İmam Ebü Aü Fudayl ibni İyad'dan (Radiyallahu Anh) bize rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "İnsanlar için hayırlı işi terk etmek riyadır; insanlar için amel etmek şirktir. İhlâs, bunların her ikisinden de
Allah'ın seni kurtârmasıdır."
İZAH: İnsan hayırlı bir iş yapacağı zaman, eğer halkın kendisine riyakar demelerinden hoşlanmayarak bu işi yapmaz ve daima ihlâs sahibi kimse olduğunun bilinmesini isterse riya olur. İşi, kendisini iyi niyetli bilsinler, iyi kimse görünsün diye terk etmiş olur ki, bu da haram olan şeydir. Allah için yapılması gereken işleri, başkası için yapmak şirk olur; çünkü Allah rızasına ait olan bir iş Allah'dan başkasının rızâsı için yapılmış ve Allah'a tercih edilmiş olur. İşte bu iki hah" terk ederek sırf Allah rızası için amel etmek ihlâstir ve Allah katında makbuldür.
İmam Haris El-Muhâsibî (Allah ona rahmet etsin) Şöyle, demiştir: "Sadık o kimsedir ki, kendi kalbinin düzelmesi için, insanların kalblerinde olan tüm değerinin kalblerinden çıkışında bir sakınca görmez, yapmış olduğu güzel işlerden bir zerre miktarına dahi insanların muttali olmasını sevmez ve kötü işini de insanların bilmesini çirkin görmez."
Huzeyfe El-Mar'aşî'den rivayette şöyle demiştir:
"İhlâs, kulun gizli ve aşikâr hallerde işlerinin eşit olmasıdır!"
İmam ve üstad Ebû'l-Kasim EI-Kuşeyrî'den (Allah ona rahmet etsin) bize rivayet edilmiştir; şöyle demiştir:
('İhlâs, ibadeti, sırf Yüce Allah'ın hakkı olmak maksadıyla yapmaktır. Bu da, bir yaratığa gösterişte bulunmaksızın yahud insanlarca iyi olan bir şeyi beklemeksizin yahud onlardan herhangi bir övgüyü sevmeksizin yahud Allah'a yaklaşmaktan başka herhangi bir mana taşımaksızın yapılan ibâdetle Allah'a yaklaşmayı murad etmektir.'*
Büyük İmam Ebû Muhammed Sehl ibni Abdillah Et-Tüsterî (Radiyallahu Anh) şöyle demiştir: "Akıllılar, İhlasın açıklanmasına baktılar da, ' şundan başkasını bulamadılar: İnsanın gizli ve aşikâr hallerinde sükûn ve hareketinin Allah için olmasıdır ve buna dünya ve nefis arzusunu karıştırmamaktır.
Üstad EbÛ Ali Ed-Dekkak'dan (Radiyallahu Anh) bize rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"İhlâs, insanların yorumlarından kendini uzak tutmaktır; sıdk ise, nefse uymaktan temizlenmektir. İhlâs sahibinde riya yoktur; sadık kimsede de gururlanma yoktur."
Zü'n-Nûni Mısrî'den (Allah ona rahmet etsin) rivayet edildiğine göre
şöyle demiştir:

"Üç şey ihlâs alâmetlerindendir: İnsanlardan olacak övme ve yermeyi eşit tutmak; yapılan işlerde, işleri görmeyi unutmak ve işin sevabım ahirette gerekli bulmak...'
Kuşeyrî'den (Allah ondan razı olsun) bize rivayette şöyle demiştir: "Sid-kın en azı, gizli ve aşikâr halin eşit olmasıdır."
Sehlü't-Tüsterî'den: "Kendi nefsini yahud başkasını yağlayan bir kul, sıdkın kokusunu koklayamaz.*'
Allimlerin bu ihlâs ve sidk konusundaki sözleri sınırlı olmayacak kadar çoktur. Benim gösterdiklerim anlayan kimse için kâfidir.

---

[1] Kur'ân-ı Kerim, Beyyine: 25
[2] Buharî. Müslim. Ebü Davud. Tirmizî. Nesâî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİNCİ RAB
BİRİNCİ BÖLÜM
Suyutî'nin hayatı ve İlimdeki yeri Takdim:
A) Siyasî Açıdan:
B) Sosyal Açıdan:
İkinci Tabaka: Alimler Ve Fakihler Tabakası:
Üçüncü Tabaka: Tüccar Tabakası:
3- İlmî Açıdan:
İKİNCİ FASIL
İmam Hafiz Celaleddin es-Suyutî'nin Hayatı
a) İsmi ve Nesehi:
b) Doyumu ve Büyümesi:
C) İlmi Taleb Etmesi ve Bu Husustaki Yolculukları:
d) İlimdeki Mahareti ve Derinlimi:
e) İşittikleri:
f) Hocaları. Talebeleri ve Arkadaşları;
G) Akidesi:
h) İlmî Eserleri:
A- Hadis Konusunda:
B- Hadis İlimleri Konusunda:
i) Vefatı:
İKİNCİ FASIL
A- MEVZUU:
B- BABLARI ve KONULARI
C- MUSANNİFİN BU KONUDAKİ METODU:

İKİNCİ RAB

Suyutî'nin Esbab-ı Vıırudu'l-Hadisi'nin tanımı hakkındadır ki, bu da bir takım bölümlerden oluşur.

BİRİNCİ BÖLÜM

Suyutî'nin hayatı ve İlimdeki yeri Takdim:

Suyutî, özellikle Tefsir ve Hadis'te İslam kültürüne hizmet etmiş, Büyük pay sahibi ender şahsiyetlerden sayılır.
Buna rağmen bu şahsiyyet iki zıt görüş arasında kalmıştır.
a) En yüksek derecede medhedilme.
b) En aşağı dereceye indirecek zemm. "İnsanlar kendi zamanlarına benzer" kaidesine, Suyutî'yi tanımadan ve onun hakkında hüküm vermeden önce bu şahsın yaşadığı asra kısaca göz atarak siyasî, içtimaî ve ilmî yönden incelememiz gerekir. Çevrenin kişinin gelişme ve şekillenmesinde bir iz bıraktığı muhakkaktır. Bunu diyor ve Allah'ın yardımını istiyorum.[1]

A) Siyasî Açıdan:

İmam Suyutî, hayatının tamamını Burciye Memlukluları Devleti ve Çerkez Devleti zamanında geçinniştir. H. 849'de doğmuş ve 911'de vefat etmiştir.
Bu asır, acı ve ızdirapların damgasını vurduğu, istikrarsızlığın alıp yürüdüğü ve zulmün şüyu' bulduğu bir asırdır. içkiyi artıran sultanlara muasır olarak yaşaması Suyutî'yi1 Ummamıza yeter.Oyleki bir yıl içerisinde saltanat makamına peşpeşe üç kişi gelmiştir. Bunlar:
1- Melik Zahir Ebu Nasrel-İnaliyyi'l-Müeyyedî,
2- E.bu Sait Temriğa ez-Zahirî,
3- Melik Eşref Kayıtbay Mahmudî.
Bunların her üçü de saltanat konusunda en az üç sene çekiştiler. Onlardan her biri krallıktan kendilerine bir pay aldılar.[2] Bu durum satın alman köleleri (küçükten satın alınıp asker yapılan) fitnenin izine dönmeye şevketti. Durum o hale geldi ki, Melikler, devlet görevlilerini aciz kimselere hizmetten alıkoydular.[3]
Bir gün geldi ki bu sultanların içinden bir tanesi, halk ile oynamayı men ettiği kimseyi vekil tayin eder oldu.3[4] Onlardan bir tanesi de 1,5 yıl müddetle hüküm işlerine tayin edilmiştir.[5]
Bu durum halkın bir kısmının bir kısmına hırsla bakmasına vesile olmuş ve bu bahsedilen sebeplerle korku ve izdıraplar yaygın hale gelmiştir Tagri Burdî'nin de dediği gibi h. 863, 12 Ramazan Cuma günü eski Mısır'da, Amr Îbnü'1-As Camii'nde Ctıma'ya gelen kadınları azgın köleler zorla alıp götürdüler ve çok çirkin davranışlarda bulundular. Bu davranışlar olmuş olaylardır[6].

B) Sosyal Açıdan:

Bir başka yönden halk arasında birlik ve beraberlik yok olmuş,ayrılıklar zamana damgasını vurmuştur. Zira toplum aşağıdaki tabakalara ayrılmıştı:

Birinci Tabaka: Sultanlar ve Emirler tabakası:

Onların tamamı krallık ailesindendi. Düzgün hayatları vardı. İleri ve seçkin tabaka idiler. İdarenin nimetinden öyle uzun zaman faydalamyorlardı ki' istedikleri herşey kendilerine yakın oluyordu. Hatta mülk edinme (evlenme) dahi olsa. Bunun için istedikleri bir anlığı, hüküm emirliğini veya bir mülkü ele geçirirlerdi. O zaman lannda böldükleri ziraat arazisi, devletin yegane kaynağı idi. Sultan diğer büyük idareciler, arazinin en iyisini ve en verimlisini almıslardı. îkinci derecede verimli araziyi Sultan'ın diğer idarecileri Imıslar üçüncü dereceden verimli arazileri de askerî halkalar, Araplar, Türkmenler pay etmişlerdi.[7]

İkinci Tabaka: Alimler Ve Fakihler Tabakası:

Bii tabaka Divanî vazifeler erbabından olup, fakihler, alimler, edipler ve katiplerden oluşur.
Bu tabakanın durumu kendisinden sonraki tabakaya nazaran daha iyidir. Zira hukuk, tedrisat, fetva, hitabet, yazışmalar, bunların elindedir. İşte bu alimler tabakası, o zaman, gerçekten gizli hükümeti temsil eder gibiydiler. Bu vazife münasebetiyle umum-husus, acık-gizli her şeyden istifade ediyorlardı. Devlet erkanı da kendilerinden korktukları için, çok bol mal veriyorlar ve hesaplarını açık bırakıyorlardı. Ancak bazı sultanlar, alimler arasında olan hırsı ve sürtüşmeyi görmemezlikten gelmiştir. İbn Hacer, bu vesileyle kadılık vazifesinden birkaç kez alınmıştır. Yerine Kaziyu'l-Kuzat Alemıı'd-Din Salih el-Bulkınî atanmıştır. O da, vazifeden alınınca yerine es-Suftî getirilmiştir. Bu gibi şeyleri ileri derecede huy edinmek onları (alimleri), hafif (yetersiz) görmekten değil, bilakis onlardan korktuklarındandir.
Meliklerin, kadıyı veya alimi görevden almaları, onun kendi zulmünü ve cefasını gizlediğini bize göstermektedir. Bu da alimin menfaati ve hizmeti aleyhine başkalarını kışkırtmak şeklinde olurdu. Hatta meliklerden biri görevden alınmalara karşı, kadıların tepkilerini bertaraf etmek için "bu iş, Celaleddin Suyutî'ye danışılarak yapılmıştır" diye ilan edilmişti.[8]
Konu hakkıda İbn tyas şöyle der: "Anlatıldığına göre Halife Mütevekkil Alallah Abdulaziz, Celaleddin Suyutî'ye gelip hiç duymadığı bir vazifeyi yerine getirmesini istedi. O da şuydu; diğer kadıların başına büyük (baş) kadı olarak geçecek, diğer İslam memleketlerine istediği kadıyı tayin edecek, istediğini bu görevden azledecekti.
Ancak Suyutî bu göreve başlayınca durum bazılarının (kadıların) zoruna gitti ve halifenin aklını çeldiler. Bir takım dedikodular halifeye ulaşınca, o da "Bu tayin işini benim aklıma getiren Suyutî oldu. Benim bu işte bir dahlim yok. Ve bana bu işin eskiden beri yapılagelen bir iş olduğunu söyledi" diyerek cevap verdi.[9]

Üçüncü Tabaka: Tüccar Tabakası:

Bunlar, Sultân ve Emirler ile yarışacak bir tabaka oluşturmuşlardı. Çünkü şiddet ve zorluk zamanında sultanlara yardım etmede insanların en güçlüleri idiler. Bu tabaka mal ve servet yönünden büyük paylara bahipti. Doğu ve Batı arasında muttasıl ticaret halkaları oluşturmuşlardı. Mısır, bu eşsiz ticarî faaliyetten uzun zaman faydalanmıştır.
Şu kadar var ki bu tabaka da öncekiler gibi, melik ve emirler'in zulmünden kurtulmuş değillerdi. Onlara çok ağır vergiler yüklemek suretiyle, ticarethanelerini, mallarını ve servetlerini zayıflatıyorlardı. Durum o hale gelmişti ki onlardan bir çoğu yaşama zevkini ve hayatın tatlılığını kaybetmişti. Bir kısmı da bazen nefisleri aleyhine "Allah kendilerini boğsun da zarardan, ziyandan ve zulmün tahakkümünden kurtulsunlar" diye dua ediyorlardı.[10]

Dördüncü Tabaka:

Bu tabaka, çiftçilerden, çeşitli esnaf, sanatkar, alış-veriş yapanlar, işi olmayanlar ve suculuk yapanlardan ibarettir.
Bu tabaka, daha önce zikrettiğimiz alim ve tüccarlar tabakasına nazaran darlık ve zorluk içinde hayatlarını sürdürmüşlerdir. İdarecilerden onlara düşen pay ihmal ve hakarettir. Zaten "fellah" kelimesi de bunu ifade ediyor. Yani zayıf, mağlup, zelil ve işinde perişan olmuş kişi.
Belki de bu sebep, çiftçilerin yaptığı işten kaynaklanmaktadır. Hasılatları ve erzakları bol olduğunda çokça vergi Ödemekle mükellef kılınıyorlardı. Bu sebepten, çoğusu işini terkedip soygunculuğu ve yağmacılığı meslek edinmişti. Bunu da, bir miktar mal elde edip de başkalırının durumlarına nisbetle kendi durumlarını muhafaza etmek için yapıyorlardı.[11]
Bu asırdaki sosyal durum böyleydi. Çok kere meydana gelen acıklı olaylardan dolayı günlerin, onlara şiddet ve elemden yüklediği şeylere izafeten bu asır izdi rap asrı olmuştur. Nil nehrinin sularının alçalması, ziraatın yok olmasına, hayvancılığın ölmesine, geçim darlığına ve veba ile taun hastalıklarının yayılmasına vesile olmuştur.
Belki de bu sebeplerden dolayı, birçok durumlarda hükmedenlerin, emri altı altındakileri düşünmekten uzak kalmışlardır.[12]

3- İlmî Açıdan:

Asır, siyasî açıdan fesad ve ızdırap asrı, sosyal açıdan ayrılık ve yok olma asrı olmasına karşılık, ilmî açıdan tam aksine bir ilerleme, patlama ve toparlanma asrı olmuştur.
Bu sebeple bu asır, ilmî açıdan genişleme ve toparlanma[13] asrı olmuştur. Bu da şu sebeplere dayanır:
1- Moğol istilasından dolayı doğudan, İspanyol zulmünden dolayı batıdan ulemanın Mısır'a, Şam'a ve Kuzey Afrika ülkelerine hicret etmiş olmaları. Çünkü buralarda Moğol ve İspanyol tehlikesi bulunmamaktadır.
2- Memluklular devrinden önce inşa edilen medreselerde, mescidlerde, mekteblerde okutulan ilmin yaygın hale gelmesi ve Memluklular asrında da meliklerin emriyle yayılması.
Şu medreselerin fonksiyonu tarihen sabit olmuştur:
a) el-Medresetü's-Salihiyye
b) el-Medresetü'n-Nasınyye
c) el-Medresetü'1-Kumciyye
Bu üç medresenin tamamı Selahaddin Eyyubî tarafından inşa edilmiştir.
d) el-Medresetü'1-Mahmudiyye
Bu medrese de Sultan Ferec b. Burkuk'un emirlerinden biri olan Emir Cemaleddin Mahmut tarafından h. 797 senesinde yapılmıştır.
İlmî faaliyetlerin yüceleip yükselmesinde camilerin ve medreselerin fonksiyonu da bilinen bir gerçektir.
Bunlar arasında; Camiu'l-Ezher vardır. Selahaddin Eyyubî, burasını Sünnî mezhebin yayılması için bir merkez olarak kullanmıştı. -Allah

orayı korusun- Ayrıca Mısır Fuştat'ta Amr Îbnü'1-As Camisi denilen Cami-i Atık ve Babu'l-Fütuh'ta bulunan Camiü'l-Hakim sayılabilir. Bunların dışında muhtelif dinî, Arabî ve tarihî ilimlerin tedris edildiği ders halkaları teşkil eden birçok mescid daha vardı.
3- Öğretmen ve öğrenciler için kurulan hayır vakıflarının çoğalması:
Bu asrın insanları -ister sultanlardan, ister emirlerden, ister saray ehlinden, ister ulema, tüccar, zengin, zanaatkar olsun- Allah rızası içini ilmin yayılıp gelişmesinde ve bu konuda vakıflar kurulmasında birbirleriyle yarışmışlardır. [14]
4- Özellikle, batılı Ehl-i Salib'in -Haçlıların- ve Tatar Vloğallan'nın yok ettiği ansiklopedik çaptaki İslam eserlerinin aynısını yazmak için, İslam müelliflerinin büyük gayretleri.
Tarihen sabittir ki, dokuzuncu hicrî asrın sonlarına doğru İspanya'nın Gırnata şehrinde bulunan bir kütüphaneye kard in ellerden bir tanesi gelmiş ve seksen bin cildi aşkın kitabı yakmıştır.[15]
Bu olay, Bağdad'ın 656 senesinde düşmesinden sonra Moğallar'ın İslam kültürüne yaptığına denk bir olaydır.
Takdim ettiğim bu asrın ortaları, Celaleddin Suyutî'nin yetiştiği ve bu asırdan bize birçok güzel şeyler kazandırdığı, bununla beraber kendisine birçok kötülüğün ulaştığı asırdır. [16]

İKİNCİ FASIL

İmam Hafiz Celaleddin es-Suyutî'nin Hayatı

Hafız Celaleddin es-Suyutî, büyük müfessirler, muhaddisler, lugatçüer, fakihler ve usulcüler arasında yer alır.
Çünkü o, zikri geçen bu ilimlerde bütün gayretini sarfedip ve hatta neredeyse, kısa ömrünün tamamını bu işe hasrederek, birçok eser bırakmıştır. Günümüzde de onun eserlerinin izleri artarak ve bereketli bir biçimde kendisinden faydalanılmaya devam eder. O, geniş bir hal tercümesine ve uzun bir tanıtıma, hakkıyla layık bir kişidir.
Fakat, onun hakkında çok yazılan kitaplara ve verilen konferanslara bakarak bu bahsi fazla uzatmadan, süslemeden, ihtiyacı giderecek şekilde bitirmek istiyorum. Diyorum ki, muvaffakiyet Allah'tandır.[17]

a) İsmi ve Nesehi:

O, Hafız Abdurrahman b. Kemal Ebibekr b. Muhammed b. Sabtkü'd-Din İbnü'1-Fahr Osman b. Nazıru'd-Din el-Humamui-Hudayrî el Esyutî'dir.[18]
Mu'cemu'l-Müellifin'in sahibi, şu ifadeleri de eklemiştir: et-Tolûnî el-Mısrî eş-Şafiî, lakabı Celalüddin, künyesi ise Ebu'l-Fadl'dır.[19]
Onun nesebinin arab olmadığı da söylenmektedir. Kendisi şöyle der: "Kendisine itimad edilen birisinin babamdan işitip bana söylediğine göre, ulu dedesi Arap değildi ve Şark'tandı."[20]
O, kendi nesebi hakkında şöyle demiştir: "Büyük dedem, Hümamü'd-Din, hakikat ehlinden ve tarikat şeyhlerindendi. Ondan sonrakiler şerefli makam ve mevkiye sahiptiler. Onlardan bir tanesi bulunduğu beldenin kadılık ve hisbe görevim yürütüyordu. Bir diğeri tüccarlık yapıyordu. Bunlardan, babamın dışında ilme gerçekten büyük hizmet etmiş birini tanımıyorum."[21]

b) Doyumu ve Büyümesi:

O, hicri 849 senesinde Receb ayının ilk gününde Pazar günü akşamdan sonra Suyut Mahallesi'nde doğdu. Kendisi de doğumu için bu tarihi zikretmiş olup tarihçiler de bu konuda ittifak etmiş, hiç birisi fazla birşey eklememişlerdir. Ancak İbn İyas ile İsmail Paşa, onun doğumunun Cumade'l-Ahire'de olduğunu iddia etmişlerdir.
Suyutî yetim olarak büyümüştür. Zira babası h. 855 senesinde Safer ayının beşinde Pazartesi gecesi vefat etmiştir. O zaman Suyutî, henüz 6 yaşındaydı.[22]
Daha sekiz yaşma gelmeden Kur'an'ı ve Minhacü'1-Fıkh, Usul ve İbn Malik'in Elfiye adlı eserini ezberlemişti.[23]

C) İlmi Taleb Etmesi ve Bu Husustaki Yolculukları:

Erken yaşta Kur'an'ı ezberledi, sekiz yaşına gelmeden hıfzını tamamladı. Sonra yukarıda geçtiği gibi İbn Malik'in Elfiye'sini, Usul'ü, Minhacü'l-Fıkh'ı ve Umde'yi ve kolayına gelen bazı şeyleri ezberledi.
Sonra 864 senesi başlarında 16 yaşında iken ilimle iştigale başladı. Bir takım büyük hocalardan Fıkıh ve Nahiv dersi aldı. Feraiz ilmini de zamanın meşhur ulemasından (Farazî) Şihabü'd-Din eş-Şaremsahî'den almıştır.[24] Fıkıh -konusunda ölünceye kadar Şeyhu'l-îslam el-Bulkınî'nin[25] derslerine devam etti. Sonra 14 sene, Allame Muhiddin Kafiyeci'ye devam edip ondan Tefsir, Usul, Arapça, Maanî dersleri aldı ve bu konuda kendisine Kafıyeci tarafından icazet verildi.[26] Suyutî ilim talebi için çok yolculuk yapmıştır. Bu arada Fuyum, Mahle, Dimyat, Şam ve Hicaz, Yemen, Hind ve Kuzey Afrika'yı dolaşmıştır.[27]

d) İlimdeki Mahareti ve Derinlimi:

Şu yedi ilimde oldukça büyük maharet kazanmıştır. Bunlar; Tefsir, Hadis, Fıkıh, Nahv, Maanî, Beyan ve Bedî ilimleridir ki, hepsini de Arap lügat ve belağatinin inceliklerine vakıf olarak elde etmiştir.
O, bu ilimlerde hocalarına meydan okuyacak kadar, kendisine güvenmiştir. Bunun için de şöyle demiştir: "Fıkıh ve Niikûl hariç ulaştığım bu yedi ilme hocalarımın hiç birisi ulaşamamış ve vakıf olamamıştır."[28]

e) İşittikleri:

Müteaddid defalar, Şeyh Seyfü'd-Din el-HanefTnin Keşşaf Tefsiri ve açıklamaları dersinde bulunmuştur. Babası onu Hafız İbn Hacer'in meclisine götürürdü. Az bir kısmı hariç, Şeyh Sayrafî'den Sahih-i Müslim, Şifa İbn Malik'in Elfiye'si, Şerhü'ş-Şüzûr, Hanefî fıkhı usuli hakkında Muğnî'yi, Taftazanî'nin Akaid'ini okudu.

eş-Şems el-Merzebanî el-Haneffden Kafiye ve şerhini okudu. Carudî'den, Mutevassıd Safiye ve şerhini dinledi. Irakîden Elfiye'y dinledi. Alemu'I-Bulkınî'nin derslerinde bulundu. Ondan sayılmayacak derecede çok şey okudu. Şerefü'l-Münavî'den ölünceye kadar ayrılmadı ve ondan da sayısız dersler aldı. Seyfü'd-Din Muhammed b.
Muhammed el-Hanefî'nin derslerinden ayrılmadı. Allame eş-Şümünnî ile Kafiyeci'nin derslerini hiç terk etmemiştir. [29]
Bununla beraber o, kendi hakkında şöyle demiştir: "O, çok rivayet dinleyememiştir. Zira daha mühim olan dirayeti, okumakla meşgul olmuştur."[30]

f) Hocaları. Talebeleri ve Arkadaşları;

Bizzat Suyutî Rahimehullah'ın kendisi hocalarının 150 kadar olduğunu saymıştır. Bunlann en meşhurları aşağıdakilerdir:
1- Ahmed eş-Şaremsahî2[31]
2- ÖmereI-Bulkınî[32]
3- Salih b. Ömer b. Rusları el-Bulkınî[33]
4- Muhyiddin el-Kafiyeci[34]
5- Kadı Şerefü'd-Din el-Münavî[35]
Birçok kimse onun huzurunda talebelik yapmıştır. Bunlardan en belirgin olanı Davudî'dir.[36]
Ders dinleme ve öğrenme anında birçok kimselerle arkadaşlık etmiştir. Bunlardan hususiyle ikisini zikredelim:
1- Şemsüddin es-Sehavî[37]
2-Ali el-Uşmunî[38]

G) Akidesi:

Onun akidesi, sahabeyi korumaya yönelik olarak yazdığı eserlerden ve sünnete sımsıkı sarılmak hususundaki teliflerinden Ehl-i Sühhet mezhebinden olduğunu ortaya koyar. Bunun dışında başka bir şeye meyletmemiştir. Ancak ulu dedesi Humam'ı örnek alarak tasavvufa meyillidir. Fakat onun Kitap ve Sünnet bilgisi, Kitap ve Sünnet'ten uzak olan bir takım mutasavvıfların ileri-geri ortaya attıklarından kendisini men etmiştir.[39]

h) İlmî Eserleri:

Kırk büyük alimin haber verdiğine göre Suyutî, kitap yazmak ve yazdıklarını tasnif etmek için insanlardan ayrılmış ve uzak kalmıştır. Yirmi iki yıl kadar buna muktedir olmuş ve îslamî tedrisatını birçok tasnifatıyla beslemiştir. Bazıları bu tasnifatın sayısının altı yüze ulaştığını söylemektedirler. Bunlar Tefsir ve Tefsir İlimleri, Hadis ve Hadis tümleri, Fıkıh ve Fıkıh Usulü, Arabî İlimler'in bütün dalları, Siyer ve Tarihe ait olmak üzere çeşitli konulan kapsamıştır.
Hidayetü'l-Arifin adlı eserin sahibi bu eserlerden bir çoğunu bizzat saymış ve yukarıdaki sayıya yakın olduğunu söylemiştir.[40]
Ben bunlardan, inceleme ve tahkik konusuyla son derece alakalı olan Hadis ve Hadis İlimleri hakkındaki bazı meşhur eserleri zikretmekle yetineceğim.[41]

A- Hadis Konusunda:

1- Zehrü'r-Rüba Ale'l-Mücteba li'n-Nesâî (b) [42]
2- el-Havalik A'la Muavatt-ı Malik (b)
3- Mirkatü's-Suud Şerh-i Sünen-i Ebi Davud (y) [43]
4- Cemu'l-Cevami', yahut, Camiu'l-Kebir (b)
5- el-Camiu's-Sağir ve Zeyluhu (b)[44]

B- Hadis İlimleri Konusunda:

1- Tedribü'r-Ravi bi Şerh-i Takribü'n-Nevevî (b)
2- el-Elfiyet-ü fi'1-Hadis (b)
3- îs'afü'I-Mebta1 bi Ricali'l-Mübetta' (b)
4- Dürrü's-Sahabe fi mennezzele Mısr mihe's-Sahabe (b)
5- Nesrü'l-A'bir fi Tahric-i Ehadisi'ş-Şerhi'l-Kebir (y)[45]

i) Vefatı:

Şeyh Suyutî'nin hayatı, araştırma yapmak, eser te'lif etmekle geçmiştir.
Bu sebeple kendisini Ravzatül-Mikyas'taki evine hapseder ve oradan dışarı çıkmazdı. Bu hal, vefatına kadar devam etmiştir. Sol kolunda meydana gelen şiddetli verem hastalığından dolayı vefatından önce yedi gün hasta yatmıştır. Bunun neticesi olarak 911 hicrî yılı Cumade'1-Ula ayının 19runda Perşembe günü evinde vefat etmiş ve Hoş Koson denilen yerde defnedilmiştir.[46]

İKİNCİ FASIL

Tahkike konu olan kitabın toplu tanıtımı ve musannifin bu konudaki metodu:
Kitabın tanıtımı aşağıdaki şekilde özetlenebilir:[47]

A- MEVZUU:

Kitabın mevzuu, Hz. Peygamber'in bir takım sebepler vesilesiyle söylediği hadislerdir.[48]

B- BABLARI ve KONULARI

Babları ve konulan şöyledir:
1- Giriş: Bu kısımda hadislerin vurud sebeplerinin ehemmiyeti, çeşitleri, tarihleri ve bu konudaki meşhur tasnifat zikredilmiştir.
2- Taharet Konusu: Sekiz hadisten oluşur.
3- Namaz Konusu: On bir hadisten oluşur.
4- Cenaze Konusu: Yedi hadisten oluşur.
5- Oruç Konusu: Beş hadisten oluşur.
6- Hacc Konusu: Üç hadisten oluşur.
7- Alış-veriş Konusu: Sekiz hadisten oluşur.
8- Nikah Konusu: Üç hadisten oluşur.
9- Cinayetler Konusu: Beş hadisten oluşur.
10- Kurbanlar Konusu: Bir hadisten oluşur.
11- Yeme-içme Konusu: Üç hadisten oluşur.
12- Edeb Konusu: Kırk iki hadisten oluşur.
Bu tertip üzere mesela, hakkında bir veya daha, çok hadis getirmiş, akabinde de bir veya daha çok sebep sıralamıştır.[49]

C- MUSANNİFİN BU KONUDAKİ METODU:

Kendisi takib ettiği metoda, mukaddimesinde işaret etmemiştir. Eğer buna işaret etmiş olsaydı, belki bizim için muradını anlamak daha kolay olurdu.
Şu kadar var ki, Allah'ın izniyle kitabı çok inceledim, uzun uzun gözden geçirdim ve musannifin metodu hakkında aşağıdaki esaslar onaya çıktı:
a) Yukaradı zikredilen konulardan her biri hakkında önce konu ile alakalı olaç hadislerden bir veya birkaçını (^ja) tabirini kullanarak getirmiş ve açıklamasını yapmıştır. Daha sonra da tabirini kullanarak hadisin sebeb-i vurudu hakkındaki hadisleri getirmiş ve açıklamaları yapmıştır.
b) Hadisleri ve sebepleri hakkındaki hadisleri ta'lik tarikiyle getirmiştir. -Yani Sahabe'ye kadar isnadı hazfetmiştir- Bu usule, hadis meşhur kitaplarda olduğu zaman başvurmuştur. Eğer hadis yahut sebebi hakkında varid olan hadis, meşhur olmayan meşihat ve Emali[50] gibi tasnifattan alınmış ise okuyucunun dikkatini çekmek için senedi zikreder.
c) Hadisin sebeb-i vurudu için bazen birden fazla hadis zikreder. Bazen de sebep için getirilen hadisin başına nekre koyarak sigasını getirir. Bunu da hadisin sebebinin sadece bu meseleye taalluk etmediği, bilakis daha başka sebeplerin de olabileceği gerekçesiyle yapar. Bu da beni bazı hadisler için, zikredilmeyen başka sebepler getirme yoluna şevketti. Bu duruma 86 numaralı hadis misal olarak gösterilebilir ve ben bunu sayfanın altındaki şerhte gösterdim.
d) Hadis ve sebebini zikrederken sağlam sünnet kitaplarına dayanır. Bunlar arasında cami'ler, müsnedler, mu'cemler, cüzler, meşihat ve bunların benzerleri, ayrıca bazı tarih kitapları vardır.
e) Suyutî, hadislerin sebebi için vaz edilen hadislerin zikrinde genel olarak bir hadis getirmekle yetinir. Bazen de (sebep için) birden çok hadis irad eder. Birden fazla tarîk ve kaynağa dayanır. Nitekim (tahkik bahsinde) 30 numaralı hadisinde durum böyledir. Birincisinde Ahmed b. Hanbel ve Nesâî'den tahric ederek, Enes'in rivayetini zikreder. İkincisinde ise Ebu Davut'tan tahric ederek Sevban'ın rivayetini zikreder.
Bazen de metinleri birbirine muhalif olan iki kitaptan hadis zikrettiği olur. 32 numaralı hadisinde durum böyledir.[51]

---

[1] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 37.
[2] en-Niicumu'z-Zâhire fi Müluk-i Mısr ve'1-Kahire, 16/356, 396.
[3] a. g. e.
[4] Bedayiı'z-Zuhur fi Vekaidi'd-Duhur, 3/338.
[5] Hıfatu'l-Makrizî, 3/102-103.
[6] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 37-38.
[7] Dr. Said Aşur, el-Asru'l-Memlukî fi Mısr ve'ş-Şam, s. 308-311.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 38-39.
[8] en-Nucumu'z-Zahire, 5/373-375
[9] Bedayiu'z-Zuhur, 3/360, el-Asru'l-Memlukî, s. 311. Bedayiu'z-Zuhur, 3/360, el-Asru'l-Memlukî, s. 311.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık:: 39-40.
[10] Dr. Said Aşur, el-Asru'1-Memlukî, s. 312.
[11] a. g. e. s. 312-326.
[12] a. g. y.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 41.
[13] İbrahim Ebyarî, Türasu'l-însaniyye, 2/630
[14] Hıfatu'I-Makrızî, 3/341, 346, 368.
[15] Türasu'l-însaniyye adlı esere bakınız, 2/630. Bu olayı gerçekleştiren Kardinal peder, Zimtes'tir.
[16] Said Aşur, el-Asru'1-Memalik-i fi Mısr ve'ş-Şam, s. 329-336.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 41-43.
[17] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 44.
[18] Suyutî, Hüsnü'l-Muhadara, 1/335.
[19] Ömer Kehhale, Mu'cemu'l-Müellifin, 5/128.
[20] Şezeratü'z-Zeheb, 8/51.
92 Hüsnü'l-Muhadara, 1/35, Hediyyetü'I-Arifın, 1/534.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 44-45.
[22] Suyutî, Nazmü'l-Akyan fi A'yani'l-A'yan, s. 95.
[23] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 45.
[24] Ahmed b. Ali b. Ebibekr eş-Şaremsahî hakkında geniş bilgi için Mu'cemü'l-Müellifın, 1/356'ya bakılabilir.
[25] Geniş bilgi için Tabaka tü'l-Huffaz, s. 538'e bakılabilir.
[26] Bakınız, Mu'cemü'l-Müellifin, 10/51, Hüsnü'l-Muhadara, 1/335

[27] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 45-46.
[28] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 46.
[29] İbnü'1-İmad, Şezeratü'z-Zeheb, 8/51.
[30] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık:46-47.
[31] a. g. e.
[32] a. g. e.
[33] a. g. e.
[34] a. g. e.
[35] Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Mahluf-b. Abdusselam el-Haddadî el-Münavî, fakihtir, muhaddistir. H. 798 senesinde doğmuş, 871 yılında Kahire'de vefat etmiştir. Geniş bilgi için, Mu'cemü'l-Müellifin, 13/227'ye bakınız.
[36] Davudi, Şemsüddin Muhammed b. Ali ed-Davudî el-Mısrî eş-Şafîî, asrının hadis alimidir. Tabakatü'l-Müfessirin adlı eserin sahibidir. H. 945'te vefat etmiştir. Keşfu'z-Zünûn, 1/1107 el-A'Iam, 7/184.
[37] Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Ebibekr b. Osman o- Muhammed Şemsüddin Ebu'I-Hayr Ebi Muhammed es-Sehavî. vefatı h. 902fdir. ed-Davü'1-Lamî, 8/2,Nazmü'l-Akyan fi A'yani'l-A'yan, 7/184.
[38] Ali b. Muhammed b. îsa b. Yusuf b. Muhammed el-Uşmunî. Vefatı H. 918'dir. el-Bedrü't-Talî, 1/491.
Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 47-48.
[39] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık. 48.
[40] Şezeratü'z-Zeheb, 8/51, Bedayü'z-Zuhur, 4/82.
[41] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 48.
[42] Basımı yapılmıştır.
[43] Yazma halindedir.
[44] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 49.
[45] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 49.

[46] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 49.
[47] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 50.
[48] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 50.
[49] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 50.
[50] Meşihat, meşihet kelimesinin cemi olup, musannif veya musannifi arın, bütün şeyhlerin infirad ettiği hadisleri toplayıp bir araya getirmesiyle oluşan bir eserdir.
Emaiî ise, imla kelimesinin cemidir. Alimin birisi oturup, çevresinde talebeleri toplanır. Alim, Allah tarafından, ilim °jarak kendisine ne verdiyse onları söyler, talebeler de kağıt kalemle söyleneni yazarlar. Böylece bir kitap oluşur ki bunun ismi de "İmla" veya "Emalî" denir.
Bak, Suyutî, Tedribü'r-Ravî, 2/132, Keşfu'z-Zünûn, 1/162, Sahavî, el-İ'lam bi't-Tevbih li men Zenbi't-Tarih, s. 605.
[51] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 50-52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34. Zekât İslâm Dandır
Başlanan Nafilenin Tamamlanması
35. Cenazelerin Arkasından Gitmek İmandandır
36. Müminin, Farkında Olmadan Amelinin İptal Edilmesinden Korkması
Amellerin İptal Edilmesi
Sahabenin Nifaktan Korkması
Münafıklıktan Korkmak Müminin Özelliğidir
Fısk
Müslümanla Savaşmak İnsanı Dînden Çıkarır mı?
37. Cebrail'in Hz. Peygamber E İman, İslâm, İhsan Ve Kıyametin Bilgisi Hakkında Soru Sorması Ve Hz. Peygamberin Bunları Ona Açıklaması
îman ve İslâm Aynı Şeyler midir?
Cebrail'in İnsan Kılığında Ashabı İle Birlikte Olan Hz. Peygamber'e Gelmesi
Cebrail'in Selam Vermeden Konuşmaya Başlaması
İmanın Şartları
Allah'a Kavuşmaya İman
Hadisin Farklı Rivayetleri
Yeniden Dirilme Ve Kaderden Bahsedilirken "İnanmak" ifadesinin Tekrar Edilmesi
İhsan
Cebrail'in Hem Soru Sorması Hem de Cevabı Tasdik Etmesi
Kıyametin Vaktinin Sorulması
Cariyenin Efendisini (Rabbini) Doğurması
İki Uyarı
Deve Çobanlarının Binaları Yükseltme Yarışma Girmesi
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
38. Bâb
39. Dinini Koruyan Kişinin Üstünlüğü
Dinde Şüpheli Şeylerin Hükmü
Kalbin Önemi
40. Ganimetin Beşte Birini Devlet Hazinesine Ödemek İmandandır
Bu Topluluk (Bu Heyet) Kimdir?
Emredilen Dört Şey
Yasaklanan Dört Kap
41. Ameller Niyetlere Ve Sevap Elde Etme İsteğine Göredir, Herkes İçin Niyet Ettiği Vardır
Niyetin Fonksiyonu
İbadetlerde Niyet
Hükümlerde Niyet
42. Hz. Peygamber İn "Din, Allah A, Resulüne, Müslümanların Yöneticilerine Ve Tüm Müslümanlara Nasihattir Sözü
Hadisten Çıkan Sonuçlar
3. BOLÜM İLİM
1. İlmin Fazileti
Ayetlerin Tefsiri
2. Bir Şey Konuşurken Kendisine Soru Sorulan Kişinin Konuşmasını Bitirdikten Sonra Soran Kişiye Cevap Vermesi
İlim Öğrenme ve Öğretme Adabı
Hutbe Sırasında Sorulan Soruya İmamın Cevap Vermesi
3. Kişinin İlim Öğretmek İçin Sesini Yükseltmesi
4. Muhaddisin Haddesenâ (Bize Tahdis Etti) , Ahbaranâ (Bize Haber Verdi", Enbeenâ (Bize Bildirdi) Demesi
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
5. İmamın, Bilgilerini Ölçmek Üzere Arkadaşlarına Bir Soru Sorması
6. İlim Ve Yüce Allah'ın De Ki: Rabbim İlmimi Artır Sözü
Hadisten Çıkan Diğer Bazı Sonuçlar
7.Münâvele Ve İlim Ehlinin İlmi Yazarak Farklı Bölgelere Göndermesi Konusunda Zikredilenler
8. Meclisin Bittiği Yere Ve Halkada Bir Boşluk Görerek Oraya Oturan Kimse
Selam Verme
Tahiyyetü'l-Mescid Namazı
İlim Meclisinde Adaba Riayet
9. Hz Peygamber İn "Kendisine Bir Şey Tebliğ Edilen Nice Kişi, Onu İşitenden Daha İyi Kavrar" Sözü
Hadiste Yer Alan Bazı Hükümler
10. İlim Söz Ve Amelden Önce Gelir
Rabbânîlik Kavramı
11. İnsanlar Nefret Etmesinler (Usanmasınlar) Diye Hz. Peygamber İn Ashabına Vaaz Vermek Ve İlim Öğretmek İçin (Onların İstekli Olduğu) Uygun Zamanları Kollaması
Hadisten Çıkan Sonuçlar
12. İlim Öğrenenler İçin Gün Belirlemek
13. Allah Kimin İçin Hayır Dilerse Onu Dinde Anlayış Sahibi Kılar
Açıklama
14. İlimde Güzel Kavrayış Sahibi Olmak (Dini Hükümleri Hızlı Ve Güzel Kavramak)
Açıklama
15. İlim Ve Hikmet Konusunda Gıpta Etmek
İmrenmek (gıpta) ve Kıskanmak {hased) Arasındaki Fark
Münâfesc/Başkası ile Rekabet Etmenin Hükmü
16. Hz. Musa'nın Denizde Hızır'a Gitmesine Dair Zikredilenler
17. Hz. Peygamberin Allah'ım Ona Kitabı Öğret1 Sözü
Hikmet
18. Küçük Çocuğun Hadis Dinlemesi Ne Zaman Sahih Olur?
Hadisten Çıkan Sonuçlar
19. İlim Talep Etmek İçin Yola Çıkmak
20. Öğrenen Ve Öğreten Kişinin Fazileti

21. İlmin Kaldırılması Ve Cehaletin Yaygınlaşması
Rebîa'nın Sözünün Anlamı
Kadınların Sayısının Çoğalması
Kıyamet Alametleri Olarak Bu Beş Şeyin Zikredilmesi
22. İlmin Fazileti
23. Bir Kimsenin Binek Vb. Bir Şey Üzerinde İken Fetva Vermesi
24. El Ve Baş İşaretiyle Fetvaya Cevap Vermek
25. Hz. Peygamberin Abdülkays Heyetini İmanı Ve İlmi Ezberlemeye Ve Geri De Kalanlara Bildirmeye Teşvik Etmesi
26. İnsanın Başına Gelen Bir Olay (In Hükmünü Öğrenmek) İçin Yolculuk Yapması Ve Bunu Ehil Olanlara Öğretmesi
27. Nöbetleşe (Sırayla) İlim Öğrenmek
28. Hoşa Gitmeyen Bir Şey Görüldüğünde Vaaz Ve İlim Öğretmede Öfkelenmek
29. Devlet Başkanı Ve Muhaddisin Yanında Diz Üstü Oturmak
30. Söylediği Söz Anlaşılsın Diye Üç Kere Tekrarlamak
31. Kişinin Cariyesine Ve Ailesine (İlim) Öğretmesi
32. Devlet Başkanının Kadınlara Vaaz Vermesi Ve İlim Öğretmesi
33. Hadise Karşı Hırslı Olmak
34. İlim Nasıl Kabzedilir?
35. İlim (Öğretmek) İçin Kadınlara Özel Gün Ayrılır Mı?
36. Bir Şey Duyduğunda, Bunun Aslını Öğrenmek İçin (Sözü Söyleyene) Müracaat Etmek
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
Soru Sormak
37. (İlim Meclisinde) Mevcut Olan Kişi Orada Bulunmayan Kişiye İlmi Tebliğ Etsin
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
38. Hz. Peygamber Hakkında Yalan Söyleyen Kişinin Günahı
39. İlmi Yazmak
Hadislerin Yazılması
Hz. Ömer'in Bu Söz ve Davranışının İzahı
Hz Peygamberin Yazdırmak İstediği Şey
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
40. Geceleyin İlim Öğretmek Ve Vaaz Vermek
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
41. İlim İçin Gece Vakti Sohbet Yapmak
42. İlmi Ezberlemek
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
43. Âlimleri Dinlerken Susmak
44. Âlime İnsanların En Bilgilisi Kimdir?" Diye Sorulduğunda Bunu Allah'ın Bilebileceğini Söylemesi Müstehaptır
Hz. Hızır Ve Hz. Musa'nın Kıssasından Çıkarılacak Sonuçlar
45. Kendisi Ayakta İken Oturan Âlime Soru Soran Kişi
46. Cemre Sırasında Soru Sormak Ve Fetva Vermek
47. "Size İlimden Çok Az Bir Şey Verilmiştir Âyeti Kerimesinin Açıklaması
Yahudiler'in Hakkında Soru Sorduğu Ruh
48. Bazı İnsanların Anlayamayacağı Ve Daha Kötü Bir Duruma Düşeceği Korkusuyla Yapılması Tercihe Şayan Olan Bir Şeyi Terk Etmek
49. Bir Kimsenin İlmi Yalnız (Onu Anlayabilecek) Bazı Kimselere Öğretmesi, Anlayamamaları Korkusuyla Başkalarına Öğretmemesi
50. İlimde Utangaçlık
51. Utangaçlığı Sebebiyle Soru Soramayan, Bunu Başkasına Sorduran Kişi
52. Mescitte İlim (Öğretmek) Ve Fetva Vermek
53. Bir Soru Soran Kişiye, Sorduğundan Daha Fazlası İle Cevap Vermek

34. Zekât İslâm Dandır

Ve Yüce Allah'ın şu sözü: "Onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.[1]

46- Talha b. Ubeydullah'tan rivayet edilmiştir:

Necidlilerden saçı başı dağınık bir adam Hz. Peygamber'e geldi. Sesinin mırıltısı duyuluyor, ancak ne dediği anlaşılmıyordu. Yaklaştı nihayet bir de baktık ki İslâm hakkında soru soruyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

Bir gün ve gecede beş vakit namaz." dedi.

Adam: "Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan namaz var mıdır?" diye sordu.

Hz. Peygamber Haytr. Ancak ditersen nafile olarak yaparsın" buyurdu. Daha sonra Hz. Peygamber Ramazanda oruç tutmak" dedi.

Adam: Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan oruç var mıdır? diye sordu.

Hz. Peygamber Hayır. Ancak dilersen nafile olarak tutabilirsin" buyurdu. Daha sonra Hz. Peygamber zekât'tan bahsetti.

Adam: "Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan zekât var mıdır?" diye sordu.

Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w wEeı-: "Hayır. Ancak dilersen nafile olarak verirsin" buyurdu.

Adam "Vallahi bunlardan ne fazla ne de eksik yaparım" diyerek döndü ve gitti.

Hz. Peygamber de şöyle buyurdu: "Doğru söylediyse kurtuldu.[2]

Açıklama

Konu başlığında yer alan âyet başlığa açık olarak delâlet etmektedir. Çünkü âyetteki "sağlam din" ifadesi İslâm dinidir. Sağlam'dan kasıt da doğru yoldur.

"Saçı başı dağınık" : Bu ifade söz konusu olayın heyetlerin Hz. Peygamber'e geldiği dönemlere yakın olduğunu göstermektedir.

Adamın sesinin mırıltı gibi gelmesi, adamın uzaktan bağırması sebebiyledir. "İslâm'dan soruyor": İslâm'ın hükümlerinden soruyor demektir. İslâm'ın hakikatini soruyor da denilebilir.

Hadiste kelime-i şehadeti zikretme meşin İn sebebi Hz. Peygamber'in o adamın bu sözü bilmesidir veya o adamın fiilî hükümler hakkında soru sorduğunu bilmesidir. Yahut Hz. Peygamber bunu zikrettiği halde bu, rivayet edilmemiştir.

Haccın zikredilmemesinin sebebi, ya o sırada haccın farz kılınmamış olması, yahut da hadisi rivayet eden kişinin bunu zikretmemesidir. İkinci ihtimali Buhârî'nin Oruç kitabında rivayet ettiği şu hadis desteklemektedir: "Hz. Peygamber ona İslâm'ın hükümlerini bildirdi." Buna hadiste belirtilmeyen diğer farzlar ve hatta menduplar da girer.

"Beş vakit namaz" : İsmail b. Cafer'in rivayetine göre adam sorusunda şöyle demiştir: "Allah'ın namaz konusunda bana neyi farz kıldığını bana anlat". Hz. Peygamber Beş vakit namaz" buyurmuştur. Böylece cevabın soruya uygun olduğu anlaşılmış olmaktadır.

imam Mâlik'in rivayetinden; vitri, sabahın sünnetini, kuşluk namazını, bayram namazını, akşamdan sonra kılman iki rekatlık sünneti vacip görenlerin aksine bir gün ve gecede beş vakit namaz dışında farz namaz bulunmadığı anlaşılır.

Başlanan Nafilenin Tamamlanması

Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan var mıdır? Hayır ancak dilersen nafile olarak yaparsın" ; Bu ifade, başlanan nafilenin tamamlanması gerektiğini gösterir."
Kurtubî şöyle demiştir: Bu hadis, kişinin kendiliğinden yaptığı nafile dışında başka bir şeyin vacip olmadığını ifade etmektedir. Olumsuzdan yapılan istisna olumluluk ifade eder. Oysa nafilenin vacip olduğunu kabul eden yoktur. Geriye bir ihtimal kalmıştır, o da başlanılan nafileyi tamamlamanın gerekli olmasıdır.
Tîbî bu görüşü şu şekilde eleştirmiştir: Kurtubî'nin dayandığı bu delil bir demagojiden ibarettir. Çünkü burada istisna, cinsten yapılmamaktadır. Zira nafile için "senin üzerine vardır" ifadesi kullanılmaz. Hz. Peygamber şöyle demiş olmaktadır: "Sana başka bir şey farz değildir. Ancak istersen nafile olarak yapabilirsin. Buradan nafilenin vacip olmadığı anlaşılır. Dolayısıyla bunlar dışında hiçbir şey farz değildir."
Burada tartışma "ancak. şeklindeki İstisna noktasında düğümlenmektedir. Bu istisnanın bitişik istisna olduğunu söyleyenler asla dayanmışlardır. Bu istisnanın ayrık istisna olduğunu söyleyenler delil getirmek zorundadır. Bu görüşte olanların aleyhine delil Nesai ve diğer hadis imamlarının rivayet ettiği şu hadistir: "Hz. Peygamber dem ve seiicm bazen nafile oruca niyet eder sonra da orucunu bozardı. Buhârî'deki bir hadise göre Hz. Peygamber Cüveyriye bintü'l-Haris'e Cuma günü oruca başladığı halde orucunu bozmasını emretmiştir. Bu, oruç konusundaki bu nassın kendisi ve diğer nasslara yapılan kıyas gereği nafile ibadete başlamanın tamamlamayı gerektirmediğini göstermektedir.
Şayet bu görüş hac konusunda reddedilmektedir, denilirse, deriz ki: Hac, fasid olduğu zaman bile devam edilmesi bakımından diğer ibadetlerden ayrılırken sahih hacda nasıl devam gerekli olmasın? Yine hac, tıpkı farzında olduğu gibi nafilesinde de keffaretin gerekli olması bakımından diğer ibadetlerden ayrılmaktadır.
"Vallahi": Bu söz, önemli işlerde yemin etmenin caiz olduğunu göstermektedir.
"Doğru söylediyse kurtuldu": Müslim'deki rivayet şu şekildedir: "Ana-b abasın in hakkı için doğru söylediyse kurtuldu", "Ana-babasının hakkı için doğru söylediyse cennete girdi".
Şu sorulabilir: Babalar üzerine yemin etmenin yasaklanması ile yukarıdaki ifadeleri nasıl bağdaştırabiliriz?
Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Yukarıdaki hadis, söz konusu yasaktan öncedir. Yahut bu söz yemin maksadıyla olmaksızın söyleniveren bir sözdür. Nitekim kişinin dilinden bazen eşi için "Allah boynunu devirsin", "Allah boğazını kessin" gibi sözler çıkıverir. Yahut da bu sözde gizli bir "Rab" kelimesi bulunmaktadır, yani sözün aslı "ana-babasının Rabbi için" şeklindedir. Bunun yalnızca Hz. Peygamber'e özgü olduğu da söylenmiştir, ancak bu delile muhtaç bir görüştür. Bu konuda en güçlü cevap İlk ikisidir.
İbn Battal şöyle demiştir: "Doğru söylediyse kurtuldu" sözü, üstlendiği şeyleri yapmazsa kurtulmayacağım göstermektedir. Bu ise Mürcie'nin görüşüne muhaliftir.
Şu sorulabilir: Bu hadiste yasaklardan bahsedilmediği halde nasıl sadece bunları yapmakla kurtulabileceği söylenmiştir?
İbn Battal buna söz konusu hadisin, yasakların inmesinden önce söylenmiş olabileceğini söyleyerek cevap vermiştir. Bu tuhaf bir görüştür. Çünkü onun da kesin olarak belirttiği gibi soruyu soran Dımâm'dır. Onun Hz. Peygamberle görüştüğü tarih hakkında en erken rivayet, hicretin beşinci yılıdır. Daha sonra görüştüğü de söylenmiştir. Bu dönemde yasakların çoğunluğu gelmişti. Bu konuda doğru cevap şudur: Yasaklar, ona İslâm'ın hükümlerini bildirdi, sözünde yer almaktadır.
Şu sorulabilir: Hadiste sayılanlardan daha az yapmaması halinde kurtulmasını anladık. Fakat bunlardan fazla yapmaması halinde kurtulması nasıl doğru olabilir?
Nevevî buna şöyle cevap vermiştir: O kişi İçin kurtuluş olduğu söylenmiştir, çünkü o üzerine düşeni yapmıştır. Hadiste, üzerine düşenden fazlasını yapması halinde kurtulamayacağına dair bir husus yoktur. Çünkü kişi farz olanı yapmakla kurtuluyorsa, farzın yanında nafileyi de yapmakla haydi haydi kurtulur.
Şu sorulabilir: Hz. Peygamber yapmayacağına dair yemin eden kişinin bu yeminini çirkin kabul etmiş olduğu halde bu hadisteki kişinin yeminini nasıl kabul etmiştir?
Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Bu, durumlara ve kişilere göre değişir. Bu konuda temel prensip, farzları terk etmeyen kişi için günahın söz konusu olmamasıdır. Başkaları kurtulma bakımından daha önde olsa bile, bu kişi de neticede kurtulur.
Tîbî şöyle demiştir: Bu söz ondan tasdik ve kabulde mübalağayı İfade etmek için sadır olmuş olabilir. Yani adam "sözünü soru yönünden daha fazlasına, kabul yönünden daha eksiğine ihtiyaç olmayacak şekilde kabul ettim" demek istemiştir.
Ibnü'l-MüneyyÎr şöyle der: Fazlalık ve noksanlık tebliğle ilgili olabilir. Çünkü bu kişi İslâm'ı öğrenmek, daha sonra da öğretmek üzere kendi kavmi tarafından Hz. Peygamber'e gönderilmişti.

35. Cenazelerin Arkasından Gitmek İmandandır

47- Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
Bir kimse inanarak ve sevabını yalnızca Allah'tan umarak bir Müs-lümanın cenazesinin arkasından giderse, namazını kılıp defnedinceye kadar onunla birlikte bulunursa iki kırat ecirle döner. Her bir kırat Uhud Dağı kadardır. Kim cenaze namazını kılar sonra cenaze defnedilmeden dönerse o da bir kırat ecirle dönmüş olur.[3]

Açıklama

Cenazenin arkasından gitmek imandandır" Buhârî imanın şubeleri ile ilgili hadislerin pek çoğuna bu başlığı atmış ve bu konu ile de bunu bitirmiştir. Çünkü ölüm dünya hallerinin sonuncusudur.
Namazını Bu ifade "namazı kılınıp" diye de rivayet edilmiştir. Birinci rivayete göre kişi cenazenin namazını kılmadıkça vaad edilen ecri alamazken, ikinci rivayete göre namazını kılmasa bile bu sevabı alır. Ancak kişi bir cenazenin namazını kılmayı istemekle birlikte bir engel ortaya çıkar da kılamazsa, o kesin olarak cenaze namazı kılmanın sevabını alır.
Namaz kılma ve defin birlikte olduğunda iki kırat ecir, yalnızca namaz olduğunda bir kîrat ecir söz konusu olmaktadır. Esas olan da budur. Bazılarının farklı rivayetlerden yola çıkarak namaz kılan ve definde bulunan kişinin üç kirat ecirle döneceğini söylemeleri buna aykırıdır.

36. Müminin, Farkında Olmadan Amelinin İptal Edilmesinden Korkması

İbrahim et-Teymî şöyle demiştir: "Sözlerimle amelimi karşılaştırdığımda hep yalancı çıkmaktan korkarım."
İbn Ebî Müleyke şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in ashabından otuz kişi ile karşılaştım, hepsi de kendileri hakkında münafıklıktan korkuyorlardı. Hiçbirisi kendisinin Cebrail ve Mikâil gibi bir imana sahip olduğunu söylemezdi."
Hasan Basrî'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Bundan ancak mümin korkar, münafık emin olur."
"Bir de onlar bilerek günah İşlemekte ısrar etmezler [4] âyeti sebebiyle, tevbe etmeksizin nifak ve isyanda ısrar etmekten sakındırmak.
48- Zeyd şöyle demiştir: Ebû Vâil'e Mürcie mezhebinde olanlarla savaşma konusundaki görüşünü sordum, şöyle söyledi: Abdullah bana Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini bildirdi:
Müslümana sövmek fısk, onunla savaşmak küfürdür.[5]

Açıklama

Müminin, farkında olmadan amelinin iptal edilmesinden korkması" : Bu konu özel olarak Mürcie mezhebinin görüşünü reddetmeye yöneliktir. Gerçi önceki konularda da onların görüşlerini reddeden bölümler vardı, ancak bîd'at ehlinden başkaları da o kapsama giriyordu. Bu konu ise öyle değildir.
Mürcie", ertelemek anlamında olan "irca" kelimesinden türetilmiştir. Çünkü onlar amelleri İmandan ayırarak bir anlamda ertelemekte ve şöyle demektedirler: "İman kalp ile tasdikten ibarettir". Onların çoğunluğu imanın dille söylenmesini de şart koşmamışlardır. Bu mezhepte olanlar isyankârlar için de kâmil anlamda iman isminin söz konusu olacağını söyleyerek şöyle demişlerdir: "İmanla birlikte hiçbir günahın zararı olmaz". Onların görüşleri usul kitaplarında bilinmektedir.
Önceki konu ile bunun bağlantısı şudur: Cenazenin ardından gitmek cenaze yakınlarının haklarının gözetilmesine imkân verir, yahut da bu

hem ölünün hem de yakınlarının haklarına riayet anlamına gelir.
Hadisin bağlamından, vaad edilen sevabın bu işi tamamen Allah rızası için yapanlar hakkında geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Buhârî bu hadisin ardından kişinin bir engel sonucu halis niyetle yapmayı kasdettiği şeyi yapamaması ve bu yüzden farkında olmaksızın vaad edilen sevaptan mahrum kalması konusunu getirmiştir.

Amellerin İptal Edilmesi

Amelinin iptal edilmesi Kişinin işlediği amelinin sevabından mahrum kalması demektir. Çünkü kişi yalnızca halis olarak yaptığı amellerin sevabını alır.
Bu konuda son söz şudur: İptal iki türlüdür:
1. Bir şeyden dolayı bir şeyin iptal olması ve birinin diğerini tamamen gidermesi. Örneğin küfür imanı, iman da küfrü iptal eder. Bu her iki bakımdan da kesin bir iptaldir.
2. Dengenin iptal olması: İyiliklerle kötülükler teraziye konulduğunda iyilikleri ağır basan kurtulur. Kötülükleri ağır basanın durumu Allah'ın dilemesine kalır: Dilerse bağışlar, dilerse azap eder. Amelin Allah'ın iradesine bağh hale gelmesi bir açıdan iptaldir. Çünkü bir menfaati ihtiyaç anında durdurmak onu iptal etmektir. Cehennemden çıkıncaya kadar azap etmek ise bundan daha şiddetli bir iptaldir. Her ikisinde de göreceli bir iptal söz konusu olup buna mecazen iptal denilmiştir. Bu hakiki anlamda bir iptal değildir. Çünkü kişi cehennemden çıkarılıp cennete sokulunca, yaptığı amellerin sevabı kendisine döner. Bu, iki tür iptali birbirine eşit görerek günahkâr kişinin kâfir olduğuna hükmedenlerin ki Kaderîler'in büyük çoğunluğu bu görüştedir- görüşüne aykırıdır.
İbrahim et-Teymî tabiun, fakih ve abidlerindendir. Onun sözü iki farklı şekilde rivayet edilmiştir. Bunların birine göre onun sözünün anlamı şudur: "Amelimin sözümden farklı olduğunu görenlerce; 'doğru olsaydın söylediğine aykırı davranmazdın' denilerek yalanlanmaktan korktum". Teymî insanlara vaaz ettiği için bu sözü söylemiştir. Çoğunluğun rivayetine göre ise bu sözün anlamı şudur: "İnsanlara vaaz etmeme rağmen amelde elimden geleni yapmamaktan korktum". Yüce Allah iyiliği emredip, kötülüğü yasakladığı halde, amelde kusurlu davrananları şu sözü ile kınamıştır; "Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük bir nefretle karşılanır".[6] Bu sebeple İbrahim et-Teymî yalanlayanlara benzemekten korkmuştur.

Sahabenin Nifaktan Korkması

Hadisin rivayet zincirinde yer alan İbn Ebî Müleyke'nin gördüğü en büyük sahabîler Hz. Âişe, ablası Hz. Esma, Ümmü Seleme, dört Abdullah (Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Zübeyr), Ebû Hureyre, Ukbe b. Haris, Misver b. Mahreme'dir. Bunlar kendisinden hadis dinlediği sa-habîlerdir. İleriki yaşlarda bunlardan daha büyük sahabîierle de karşılaşmıştır, ki bunlar arasında; Hz. Ali, Sa'd b. Ebu Vakkas vardır. Onların tümünün amellerde nifaktan korktuğunu belirtmiştir. Onların dışmdakilerden buna muhalif bir şey nakledilmediğinden, bu konuda bir tür icma gerçekleşmiştir. Bu korkunun sebebi şudur: Mümin kişinin ameline onun ihlasını zedeleyen durumlar arız olabilir. Onların bundan korkması, bunun mutlaka gerçekleştiği anlamına gelmez. Bu aşırı derecede ihtiyatlı ve takva sahibi olmalarından kaynaklanmaktadır.
İbn Battal şöyle demiştir: "Onların korkmasının sebebi uzun yaşadıklarından daha önce alışık olduklarından farklı bazı değişiklikleri görmüş olmaları ve bunları reddetmeye güç yetirememeleridir. Onlar susmak suretiyle buna boyun eğmiş sayılmaktan korkmuşlardır."
"Hiçbirisi Cebrail ve Mikâil gibi bir imana sahip olduğunu söylemezdi Yani Cebrail'in imanına nifakın bulaşmasından emin olunduğu gibi, kendilerinin de" bu şekilde iman ettiklerini söylemezlerdi. Bu, sıddıkların imanı ile diğer insanların imanının aynı seviyede olduğunu söyleyen Mürcie mezhebinin aksine, söz konusu kişilerin müminlerin iman bakımından birbirinden farklı olmalarını'kabul ettiklerini göstermektedir.

Münafıklıktan Korkmak Müminin Özelliğidir

Hasan-ı Basrî'nin "Bundan ancak mümin korkar, münafık emin olur" sözünde neyi kasdettiği konusunda bazı yanlış anlayışlar ortaya çıkmıştır.
Nevevî bunun anlamının "Allah'tan ancak mümin korkar, münafık emin olur" şeklinde olduğunu söylemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimse için iki cennet vardır.[7]
"Allah'ın mekrinden ancak hüsrana uğrayanlar emin olur". İbnü't-Tin ve sonraki alimlerden bir kısmı da bu sözü bu şekilde açıklamışlardır. Kirmanı de bunu kabul etmiştir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu görüş doğru olmakla birlikte Buhâri'nin ve kendisinden nakledilen Hasan-ı Basrî'nin kasdettiği şeyden farklıdır. Bunun sebebi sözün çok özet olarak ifade edilmiş olmasıdır. Bağlama bakıldığında Hasan-ı Basrînin bu söz ile münafık olmayı kasdettiği anlaşılmaktadır. Muallâ b. Ziyad'ın şöyle dediği nakledilmiştir: Hasan'ın bu mescitte "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki geçmiş ve gelecek her mümin nifaktan korkar. Geçmiş ve gelecek her münafık ise münafıklık korkusundan kendisini güvende sayar" sayar dediğini duydum.
Ahmed b. Hanbel elman adlı eserinde şöyle demiştir: Ravh b. Ubade, Hişam'dan o da Hasan'dan şunu nakletmiştir: "Vallahi geçmiş gelecek her mümin nifaktan korkar. Bundan ancak münafık kendini güvende sayar". Allah'tan korkmak, istenilen ve övülen bir şey olmakla birlikte bu konu bir başka şey ile ilgilidir.
Tevbe etmeksizin nifak ve isyanda ısrar etmekten sakındırmak": Buhârî'nin bu sözü söylemedeki amacı Mürcie mezhebini reddetmektir. Çünkü onlar imanın bulunmasından sonra günahlardan sakındırmanın söz konusu olmadığını söylemişlerdir. Bâb başlığında zikredilen âyet onların görüşünü reddetmektedir. Çünkü Yüce Allah günahtan istiğfar edip, bu fiilde ısrarlı olmayanı övmüştür. Bundan, istiğfar etmeyip bu fiilde ısrarcı olanların övülmediği sonucu çıkar.
Konu başlığının kapsamında yer alan diğer bazı âyetler de şunlardır: "Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı.[8]
"Gönüllerini ve gözlerini gerisin geriye döndürürüz de daha önce iman etmedikleri gibi yine İman etmezler.[9]
"Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.[10]
Sonuncu âyet kasdedilen anlama diğerlerinden daha çok delil olmaktadır. Günah nifakına ısrar eden kişinin inkâr nifakına düşmesinden korkulur. Buhârî, Ahmed b. Hanbel'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği Abdullah b. Amr'ın şu hadisine işaret etmiş olmaktadır: "Bilerek yaptığı günahlarda ısrar eden ısrarcılara yazıklar olsun!". Yani tevbe eden kişinin tevbesini Allah'ın kabul edeceğini bildikleri halde istiğfarda bulunmayanlara yazıklar olsun. Bunu Mücahid ve başkaları söylemiştir. Tirmizî, Hz. Ebû Bekir'den merfu olarak şunu rivayet etmiştir: "Kişi günde yetmiş kere aynı günahı işlese bile istiğfarda bulundukça günahta ısrar etmiş olmaz". Bu hadislerin tümünün senetleri hasendir.[11]

Fısk

Fısk: Sözlükte çıkmak demektir. Dinde ise Allah ve Resûlü'ne itaatten çıkmak anlamına gelir. Dinî ıstılahta, isyanın en şiddetlisine bu isim verilir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Küfrü, fışkı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. [12] Bu hadis müslümanin hakkını yüce saymayı, haksız yere ona söven kişinin
Iraklığına hükmedileceğini ifade etmektedir. Bu, Mürcie mezhebini reddetmeyi gerektirir. Bundan Ebû Vâil'in onlar hakkındaki soruya verdiği cevabın uygunluğu anlaşılır. O şöyle demiş olmaktadır; Hz. Peygamber saibiiâiiu aieyH v« sstem şöyle şöyle dediği halde onlarla savaşmak nasıl hak olabilir?

Müslümanla Savaşmak İnsanı Dînden Çıkarır mı?

"Onunla savaşmak küfürdür" : Şu söylenebilir: "Bu hadis Mürcie mezhebini reddetse bile hadisten ilk anda anlaşılan anlam, büyük günahlardan dolayı insanların kâfir olduğunu söyleyen Haricîleri desteklemektedir".
Buna şu şekilde cevap verilir:
a. Bidat mezhebinde olan kişiyi reddetmedeki mübalağa bunu gerekli kılmıştır. Bu hadiste Haricîleri destekleyen bir unsur yoktur. Çünkü hadisten, ilk anda anlaşılan şey kasdedilmemektedir. Savaşmak, sövmekten daha şiddetli olunca -çünkü savaş kişinin ölümüne yol açar

savaşı fısk sözcüğünden daha şiddetli bir sözcük olan küfür sözcüğü İle ifade etti. Hz. Peygamber bununla insanı dinden çıkaran inkarcılığı kasdetmemiş, aşırı bir biçimde bundan sakındırmak için buna küfür demiştir. Bu konuda bunun benzeri bir şeyin insanı dinden çıkarmadığı temel kuralına dayanmıştır. Bu temel kurallara Örnek olarak şefaat ile ilgili hadisi ve şu âyeti verebiliriz: "Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları dilediği kişi için bağışlar.[13] Buna "günahların cahiliye işlerinden olduğu" konusunu açıklarken işaret etmiştik.
b. Diğer bir ihtimale göre müslümanla savaşmaya küfür denilmesi, bunun küfre benzemesinden dolayıdır. Çünkü müslümanla savaşmak kâfirin yapacağı bir iştir.
c. Şöyle de denilmiştir: Burada küfür kelimesinin sözlük anlamı olan "örtmek" kasdedilmiştir. Çünkü Müslümanm Müslüman üzerindeki hakkı ona yardım etmektir ve eziyet değil. Kişi onunla savaştığında bu hakkın üzerini örtmüş olur.
Üçüncü görüşün aksine ilk ikisi Buhârî'nin kastına ve bunu yapmaktan sakındırmaya daha uygundur.
d. Diğer bir görüşe göre Hz. Peygamber bu uğursuz fiilin sonunda insanı küfre götüreceğinden hareketle buna küfür demiştir. Bu ihtimal zayıftır.
e. Hadiste ifade edilen küfrü Müslümanla savaşmayı helal sayana hamletmek dördüncüden de uzak bir ihtimaldir. Çünkü bu konu başlığına uymamaktadır, Şayet bu kasdedilmiş olsaydı Müslümana sövmekie onunla savaşmak arasında bir fark kalmazdı. Çünkü, geçerli bir yoruma dayanmaksızın müslü-mana lanet etmek de küfürdür. Ayrıca bu, geçerii bir yoruma dayanmaksızın bunu yapan kişiye yorulur.
Bu hadise benzeyen diğer bir hadis de Hz. Peygamber'in şu sözüdür: "Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler haline dönmeyin". Bu hadiste geçen kâfirler kelimesi hakkında da yukarıdaki ihtimaller söz konusudur. Bu konu Fiten bölümünde gelecektir. Yine bunun bir benzeri de şu âyettir: "Bunun ardından sizler, (verdiğiniz sözün tersine) birbirinizi öldürüyor, aranızdan bir zümreyi yurtlarından çıkarıyor, kötülük ve düşmanlıkta onlara karşı bileşiyorsunuz. Onları yurtlarından çıkarmak size haram olduğu halde (hem çıkarıyor hem de) size esirler olarak geldiklerinde fidye verip onları kurtarıyorsunuz. Yoksa siz Kitab'm bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rüsvaylık; kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir.[14] Ayet'i İşin büyüklüğünü belirtmek için bazı amellere küfür adı verildiğini göstermektedir. Müslim'de yer alan "Müslümana lanet etmek onu öldürmek gibidir" hadisine gelince, söz konusu hadis buradaki hadise aykırı değildir. Çünkü kendisine benzetilen, benzeyenin üstündedir. İkisinin ortak olduğu nokta etki bakımından ikisinin de son dereceye varmasıdır. Lanet etmek insanın kişiliğine, öldürmek canına karşı son derece kötü bir saldırıdır.
49- Ubâde b. Sâmit'ten rivayet edildiğine göre Ailah Resulü kadir gecesini haber vermek üzere evinden çıktı. Müslümanlardan iki kişi birbiri ile tartıştılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Size Kadir gecesini haber vermek üzere çıkmıştım. Ancak falan ile falan tartışınca (buna dair bilgi hafızamdan) kaldırıldı. Umarım ki bu da sizin için hayırlı olur. Kadir gecesini (yirmiden sonraki) yedinci, dokuzuncu ve beşinci gecede arayınız.[15]

Açıklama

Kads Iyaz şöyle demiştir: Bu hadis, tartışmanın yerilen bir davranış ve manevî cezanın yani mahrumiyetin sebebi olduğunu göstermektedir. Yine bu hadiste, şeytanın bulunduğu yerde hayır ve bereketin ortadan kalkacağına dair delil vardır. Şu sorulabilir: Gerçeği bulmak İçin yapılan tartışma nasıl yerilebilir?
Derim ki: Bu tartışma mescitte yapıldığı için yerilmiştir. Mescit Allah'ı anma yeridir, boş konuşmaların yeri değil. Yine tartışmanın yapıldığı zaman dilimi de Allah'ı anma zamanı olan Ramazan ayıdır. Buradaki kınama doğrudan tartışma sebebiyle değil, zaman ve mekân yönünden söz konusudur. Yine tartışma., Hz. Peygamber'in huzurunda sesi yükseltmeyi doğurmuştur. Bu ise şu âyet sebebiyle yasaklanmıştır: "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.[16] Böylelikle konu başlığı ile hadisin birbirine uyumu anlaşılmış olmaktadır. Bu uyum, Buhârî'nin kitabı üzerine konuşan pek çok kişiye gizli kalmıştır.
Şu sorulabilir: "Siz farkına varmadan..." ifadesi, kişinin kasden yapmadığı amelden dolayı sorguya çekileceğini göstermektedir.
Buna şu şekilde cevap veririz: Bu âyetin anlamı şudur: "Siz günahın küçük olduğuna inanmanızdan dolayı amellerinizin iptal edildiğinin farkına varamazsınız." Kişi bazen bir şeyin günah olduğunu bilmekle birlikte onun büyük bir günah olduğunu bilmeyebilir. Nitekim aynı husus şu hadis hakkında da söylenmiştir: "Bu ikisine azap ediliyor. (Kendilerine göre) büyük bir günah sebebiyle değil. Oysa (gerçekte) bu büyük bir günahtır.
Kadı Ebu Bekir İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: "Sorumluluk kişinin ikinci amelde kastetmese bile ilk ameldeki kastı ile olur. Çünkü kasta riayet birinci amelde söz konusu olup sonra ilk niyetin hükmü diğer amelin başında da devam eder. Niyet iyi olsun kötü olsun fark etmez."
"Umarım ki bu da sizin için hayırlı olur: Buna dair bilginin kaldırılmamış olması daha hayırlı olsa bile -çünkü bu kesin bilgidir- umarım ki bunda da sizin için hayır söz konusu olur. Çünkü bu bilginin kaldırılması, o geceye rastlamak için uğraşmayı amel etmeyi gerektirdiğinden daha çok sevap almayı gerektirir. Bu, Hz. Peygamber'in bereketiyle olmuştur.

37. Cebrail'in Hz. Peygamber E İman, İslâm, İhsan Ve Kıyametin Bilgisi Hakkında Soru Sorması Ve Hz. Peygamberin Bunları Ona Açıklaması

Daha sonra Hz. Peygamber Bu Cibril aleyhisselamdır. Size dininizi öğretmek için geldi" buyurdu. Hz. Peygamber Cebrail'in sorduğu tüm konuları din olarak kabul etmiştir.
Hz. Peygamber'in Abdülkays heyetine imanı açıklaması
Yüce Allah'ın şu sözü: "Kim İslâm'dan başka din ararsa, bu kendisinden asla kabul edilmez.[17]
50- Ebu Hureyre rad a Birgün Hz. Peygamber adam ona gelerek sordu: İman nedir?
Hz. Peygamber satbiahu şöyle demiştir: vesefe, ashabı ile bir arada otururken bir senem: Allah'a, meleklerine, O'na kavuşmaya, peygamberlerine ue yeniden dirilmeye inanmandır.
İslâm nedir?
Allah'a ibadet etmen ve ona hiçbir şeyi ortak koşmaman, namaz kılman, farz olan zekâtı vermen ue Ramazan orucunu tutmandır. İhsan nedir?
Allah'ı görüyormuşçasına O'na kulluk etmendir. Sen Onu göremesen de O seni görmektedir.
Kıyamet ne zaman?
Bu sorunun sorulduğu kişi, bu konuda sorandan daha bilgili değildir. Sana bazı alâmetlerini bildireceğim: Cariyenin efendisini doğurması, deve çobanlarının binaları yükseltme yarışına girmesi. Kıyametin bilgisi Allah dışında kimsenin bilmediği beş şey içindedir. (Daha sonra Hz. Peygamber şu âyeti okudu),
"Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.[18]
Hz. Peygamber'e soru soran adam arkasını dönerek gitti.
Hz. Peygamber Onu geri çağırın" dedi. Ashâb-ı kiram (onu aradılar fakat} hiç kimseye rastlamadılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "O Cebrail idi. Size dininizi öğretmek için gelmişti".
Ebû Abdullah (Buhârî) şöyle demiştir: Hz. Peygamber bunların tümünü din olarak kabul etmiştir.[19]

Açıklama

îman ve İslâm Aynı Şeyler midir?

Daha önce Buhârî'nin iman ve İslâm kelimelerini eş anlamlı gördüğünü söylemiştik. Cebrail'in iman ve İslâm hakkında soru sorması ve Hz. Peygamberin buna ayrı ayrı cevap vermesi bu ikisinin farklı olmasını gerektirdiğinden ve bundan imanın bazı şeyleri tasdik etmek, İslâm'ın ise bazı amelleri yapmak olduğu şeklinde bir anlam anlaşıldığından Buhârî tevil ile bunu kendi anlayışına uygun hale getirmeyi istemiştir.

Hz. Peygamber "İman nedir?" sorusuna verdiği cevabın aynısını Abdülkays heyetininin "İslâm nedir?" sorusuna da vermiştir. Bu da iman ve İslâm'ın aynı anlama geldiğini göstermektedir.
Ayet İslârn kelimesinin din anlamına geldiğini göstermektedir. Ebû Süfyan'm "İman dindir" şeklindeki haberi de bunu göstermektedir. Bu da iman ve İslâm'ın bir olmasını gerektirir.
Ebû Avâne el-İsferayinî Sahih adlı kitabında Şafiî'nin öğrencisi el-Müze-nî'den iman ve İslâm'ın kesin olarak aynı şey olduğunu aktarmış ve Müzenî'nin bunu Şafiî'den duyduğuna dair sözünü de iletmiştir.
Her iki görüşün birbiri ile tearuz eden delilleri vardır.
Hattabî şöyle demiştir: "Bu konuda iki büyük imam kitap yazmış, iki görüşe dair pek çok delil ileri sürmüşler ve bu konuda farklı iki ayrı görüş ortaya koy-muşlardır. Gerçek şu ki iman ve İslâm kelimesi arasında genel-özel ilişkisi söz konusudur. Şöyle ki: "Her mü'min Müslümandır, ancak her Müslüman mü'min değildir". Bu görüş, inanç ve amele birlikte İslâm adının verilmemesini gerektirir, iman ise her ikisine de verilebilir. Oysa "Sizin İçin din olarak İslâm'dan razı oldum" âyeti bunu reddetmektedir. Bu âyetteki İslâm sözcüğü inanç ve ameli aynı anda kapsamaktadır. Çünkü inançsız olarak amel eden kişi, kendisinden razı olunan bir dine bağlı değildir.
el-Müzenî ve Ebû Muhammed el-Beğavî de bunu delil getirerek ele aldığımız Cibril hadisi İle İlgili olarak şunları söylemişlerdir: Hz. Peygamber bu hadiste İslâm'ı görünen amellerin adı olarak kullanmıştır. İman ise içte olan inanç için kullanılmıştır. Bunu amellerin imandan olmadığını ifade etmek için söylemediği gibi tasdîkin İslâm'dan olmadığını ifade etmek için de söyleme1 mistir. Aksine bu tamamı bir bütün oluşturan şeyi detaylı olarak anlatmak için söylenmiştir ki bu bütün de dindir. Bu sebeple Hz. Peygamber O Cebrail idi. Size dininizi öğretmek için gelmişti" buyurmuştur.'Yüce Allah'ın şu âyetleri de bunu İfade etmektedir: "Sizin için din olarak İslâm'dan razı oldum [20] "Kim İslâm'dan başka bir dîn ararsa bu kendisinden asla kabul edilmez [21] Dinden razı olunması ve kabul edilmesi ancak tasdîkin buna eklenmesi ile olur.
Delillerin tümü incelendiğinde İman ve İslâm kelimelerinin hem dinî terim hem de sözlük anlamı olarak kendilerine özgü anlamlarının bulunduğu görülmektedir. Ancak her biri, tamamlayıcı anlamında diğerini gerektirmektedir. Amel eden kişi iman etmedikçe tam Müslüman olamadığı gibi, inanan kimse de amel etmedikçe tam mümin olamaz. İmanın İslâm, İslâm'ın iman yerine kullanılması veya birisi söylendiğinde her ikisinin de kasdedilmesi mecazdır. Bu kelimeler kullanıldığında hangi anlamın kasdedildiği bağlamdan anlaşılır. Bir soruya cevap olarak birlikte zikredîlmişlerse hakikat anlamlarına yorulur. Birlikte geçmemişse veya soruya cevap olarak zikredilmemişse karinelere göre hakikat anlamına da mecaz anlamına da yorulabilir. İsmailî bu görüşü ehl-i sünnet ve'1-cemaatten nakletmiştir. Onlar şöyle demişlerdir: "Birlikte kullanıldıklarında anlamları farklıdır. Tek olarak kullanılırlarsa diğeri de kullanılana dahil olur." Muhammed b. Nasr'in ve ona uyarak İbn Abdilberr'in çoğunluğun Abdülkays hadisindeki iman ve İslâm kelimelerini aynı kabul ettiğine dair görüş ile, Lâlkâî ve İbnü's-Sem'ânî'nin ehl-i sünnetten rivayet ettikleri "Cibril hadisinde geçenlere göre iman ve İslâm birbirinden farklıdır" görüşü de bu şekilde anlaşılmalıdır.
Şu sorulabilir: Hz. Peygamber kıyametin kopacağı anı bildirmediği halde Buhârî nasıl "Hz. Peygamber'in bunları açıklaması" şeklinde başlık koymuştur?
Bunun cevabı şudur: Hz. Peygamber soruların çoğunluğuna cevap verdiğinden Buharı bunu dikkate alarak böyle söylemiştir. Çünkü çoğunluk, bütünle aynı hükme sahiptir. Yahut da kıyametin kopuş vaktini de bunu Allah'tan başkasının bilmediğini söyleyerek açıklamıştır.
"Hz. Peygamber ashabı ile bir arada otururken": Yani onların içinde olup onlardan ayrı yerde değildi. Başkasına karıştırılması imkansızdı. İbn Ebi Fevre'nin rivayetinde şu şekilde yer almaktadır: "Hz. Peygamber ashabının arasında otururdu. Yabancı bîr kimse geldiğinde hangisinin Hz. Peygamber olduğunu bilemezdi. Biz, gelen yabancının onu tanıyabilmesi için ona bir oturma yeri yapmayı talep ettik ve ona üzerine oturacağı çamurdan bir oturma yeri yaptık". Kurtubî bu rivayetten; öğretim vb. zaruret durumlarının gerektirmesi halinde âlimin özel, yüksek bir yerde oturmasının müstehap olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Cebrail'in İnsan Kılığında Ashabı İle Birlikte Olan Hz. Peygamber'e Gelmesi

"Bir adam ona gelerek. Yani melek, bir adam suretinde ona geldi. Buhârî Tefsir bölümünde "bir adam yürüyerek ona geldi" denilmektedir.
Ebû Ferve'nin rivayetinde ise şöyle denilmektedir: "Biz Hz. Peygamber'in yanında otururken, insanların en güzel yüzlüsü ve en güzel kokulan sürünmüş olan bir adam çıkageldi. Elbisesine hiçbir kir bulaşmamıştı".
Müslim'de Kehmes yolu ile Hz. Ömer'den şu şekilde rivayet edilmiştir: "Bir-gün Hz. Peygamber'in yanında iken birden elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam çıkageldi".
İbn Hibban'm rivayetinde ise şöyle denilmektedir: Sakalları siyah bir adam geldi. Üzerinde yolculuk işareti bulunmadığı gibi İçimizden kimse de onu tanımıyordu. Adam Hz. Peygamber'in karşısına oturarak dizlerini onun dizlerine dayadı ve avuçlarını onun bacaklarına koydu".
Süleyman et-Teymîye ait bir rivayette şöyle denilmektedir: "Üzerinde yolculuk alâmeti bulunmadığı gibi, Medine'li de değildi. İnsanları yararak Hz. Peygamber'in karşısına gelip bizden birinin namazda oturduğu gibi oturdu. Sonra elini Hz. Peygamber'in dizlerine koydu".
Anlaşıldığı kadarıyla Cebrail elini Hz. Peygamber'in dizlerine koymakla, kendisinin kaba bedevilerdenmiş gibi gösterip işi daha gizli hale getirmek istemiştir. Bu sebeple de Hz. Peygamber'in yanma varıncaya kadar insanları yararak ilerlemiştir. Bu yüzden sahabenin bir kısmı onun bu hareketini garip karşılamıştır. Ayrıca o Medine'li değildi ve yürüyerek geldiği halde üzerinde yolculuk alameti de bulunmuyordu.
Şu sorulabilir: Hz. Ömer sahabeden hiç kimsenin onu tanımadığını nereden bilmektedir?
Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Hz. Ömer'in tahminen bunu söylemiş olması mümkündür. Yahut da orada bulunanların açık ifadelerine dayanarak bunu söylemiştir. Bu ikinci İhtimal bana göre daha güçlüdür. Osman b. Gayyas'ın rivayetinde de bu şekilde yer almıştır. Bu rivayet şöyledir: "Orada bulunanlar birbirine baktı ve bu adamı tanımıyoruz dediler".

Cebrail'in Selam Vermeden Konuşmaya Başlaması

Şu sorulabilir: Cebrail niçin selam vermeden önce konuşmaya başlamıştır? Buna şu şekilde cevap verilmiştir:
a. Durumunu gizlemede mübalağa için bunu yapmış olabilir.
b. Bunun farz olmadığını göstermek için bunu yapmıştır.
c. Selam verdiği halde hadisi rivayet eden ravi bunu aktarmamıştır.
Bana göre muteber olan üçüncü görüştür. Ebu Ferve'nin rivayetinde Cebrail'in selam verdiği de yer almaktadır. Rivayet şöyledir: "Adamın elbisesine hiç kir bulaşmamıştı. Mescit sergisinin başladığı yerden Hz. Peygamber'e Selam sana ey Muhammedi" diye selam verdi. Peygamberimiz onun selamını aldı. Adam sordu: "Yanına geleyim mi ey Muhammed?", Peygamberimiz gel" buyurdu. Yaklaşayım mı diye sordukça Hz. Peygamber yaklaş dedi." Ata'nm Abdullah b. Ömer'den rivayetine göre de adam "Selam sana ey Allah'ın elçisi!" diyerek selam vermiştir. Kurtubî'deki rivayete göre "Selam sana ey Muhammed!" şeklinde selam vermiştir. Kurtubî bu rivayetten bir yere giren kişinin önce genel selam verip sonra bir şahsa özel selam vermesinin müstehap olduğu sonucunu çıkarmıştır.
İman asıl olduğu için öncelikle onu sorduğu söylenmiştir. İkinci olarak da İslâm'ı sormuştur. Çünkü bu iman iddiasının doğru olup olmadığını gösteren bir ölçüdür. Üçüncü olarak ihsanı sormuştur, çünkü ihsan iman ve İslam'a bağlıdır. Ammare b. el-Ka'kâ'ın rivayetinde ise önce İslâm'ı sormuştur. Çünkü İslâm zahir olan şeydir. İkinci olarak imanı sormuştur. Çünkü iman batın olan şeydir. Tîbî de, öncelikli olan imandan başlayarak aşağıdan yukarıya yükselmeyi barındıran bir özellik taşıdığı için bu görüşü tercih etmiştir.

İmanın Şartları

"İman Allah'a...inanmaktır" : Bu cevap gösteriyor ki Hz. Peygamber Cebrail'in imanın sözlük anlamını değil, ilişkili olduğu şeyleri sorduğunu biliyordu. Aksi taktirde Hz. Peygamber İman tasdik etmektir" diye cevap verirdi. Hz. Peygamber şöyle demiş olmaktadır: "Dindeki irnan özel bir tasdiktir. Allah'a iman; onun var olduğunu, kemal sıfatlan ile mut-tasıf ve noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu tasdik etmektir."
Meleklere iman; onların var olduğuna ve Allah'ın onları nitelediği gibi "kendilerine ikramda bulunulan kullar" olduğuna inanmaktır. Meleklere imanın, kitaplar ve peygamberlerden önce zikredilmesi vakıadaki tertibe riayet içindir. Çünkü Yüce Allah melekleri, kitaplarla birlikte peygamberlere göndermiştir. Bu, meleğin peygamberden üstün olduğunu,savunanlar için bir delil teşkil etmez.
Allah'ın kitaplarına iman; onların Allah'ın sözü olduğuna, içindekilerin hak olduğuna inanmaktır.

Allah'a Kavuşmaya İman

Allah'a kavuşmaya iman" Bunun "yeniden dirilmeye iman" konusuna dahil olduğu için bu ifadenin bir tekrar olduğu söylenmiştir. Doğrusu bu bir tekrar değildir. Hadisteki "ba's" İfadesinden kabirlerden kalkmanın, "Allah'a kavuşmak" İfadesinden ise bundan sonrasının kasdedildiği söylenmiştir. Bir başka görüşe göre ise Allah'a kavuşmak, dünyadan intikal etmekle gerçekleşir, "ba's" ise bundan sonrasıdır. Matar el-Verrâk'ın rivayeti de bunu göstermektedir. Bu rivayette şöyle denilmektedir: "Ölüme ue ölümden sonra yeniden dirilmeye inanmak. Enes ve İbn Abbas'ın hadisinde de böyledir. Diğer bir görüşe göre Allah'a kavuşmaktan maksat O'nu görmektir, Hattabî bunu zikretmiştir. Nevevî onun bu görüşünü şu sözleri ile eleştirmiştir: "Kimse Allah'ı göreceğini kesin olarak söyleyemez. Çünkü bu mü'min olarak ölenlere özgüdür. Kişi kendi sonunun nasıl olacağını bilemez. O halde bu nasıl imanın şartlarından olabilir?". "Nevevî'nin bu İtirazına da şu şekilde cevap verilmiştir:" Burada kasdedilen, bunun bizatihi gerçek olduğuna inanmaktır. Bu, ehl-i sünnetin âhirette Allah'ı görmeyi ispat konusundaki güçlü delillerindendir. Çünkü Allah'ı görmeye inanmak, imanın şartlarından sayılmıştır.
Peygamberlere iman; onların Allah'tan alıp insanlara bildirdikleri iman esaslarında doğru söylediklerine inanmaktır. Melekler, kitaplar ve peygamberlere iman konusunda bu açıklama ile yetinilmesi, bu konuda tafsilata girişmeksizin bu kadarla yetinmenin caiz olduğunu göstermektedir. Ancak ismen zikredilenlere ayrı ayrı iman etmek şarttır. Hadiste yer alan sıralama şu âyetle uyum içindedir: "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler".[22] Bu sıralama ile kasdedilen şudur: Hayır ve rahmet Allah'tandır. Onun en büyük rahmetinden biri de kitaplarını kullarına indirmesidir. Kullar içinden bu kitapların kendilerine indirildiği kimseler peygamberlerdir. Allah ile peygamberler arasındaki aracılar ise meleklerdir.
Yeniden dirilmeye inanmak: Buhârî Tefsir bölümünde "âhirete" ifadesi, Müslim'in Hz.Ömer'den gelen rivayetinde ise "âhiret gününe inanmak" ifadesi de eklenmiştir. "Sonraki diriliş" ifadesindekİ "sonraki" ibaresi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür: Bunlardan birine göre bu ifade tıpkı "geçen gün" ifadesin-deki gibi pekiştirme amacıyla getirilmiştir. Diğer bir görüşe göre yeniden dirilme iki kere gerçekleşmektedir: Birincisi yoktan var edilmek, yahut ana karnındaki embryo halinden başlayarak doğuma kadar ve doğumla birlekte dünya hayatına kavuşmak, İkincisi kabirlerden kalkarak âhirette kalınacak mekanda istikrar bulmak için dirilmek. Ahiret günü denilmesinin sebebi, dünya günlerinin veya sınırlı zamanların sonu olmasından dolayıdır. Buna iman etmekten maksat, o günde meydana gelecek hesap, mizan, cennet ve cehennem gibi şeyleri tasdik etmektir.

Hadisin Farklı Rivayetleri

el-İsmaüî Müstahrec adlı eserinde "Kadere inanmandır" ifadesini de eklemiştir. Bu ibare Ebû Farva'nm rivayetinde de vardır. Yine aynı İfadeler Müslim'in Ammâre Ibnü'l-Ka'kâ'dan yaptığı rivayette de bu görülmektedir.. Bunu "bunların tümüne" ifadesi ile pekiştirmiştir.
Kehmes ve Süleyman et-Teymî'nin rivayetinde ise "Kadere; hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmak" ibaresi yer almaktadır. İbn Abbas hadisinde de bu ifade vardır.
Atâ'nın İbn Ömer'den yaptığı rivayette ise "Tatlısı ve acısının Allah'tan olduğuna inanman" şeklinde bir fazlalık vardır.

Yeniden Dirilme Ve Kaderden Bahsedilirken "İnanmak" ifadesinin Tekrar Edilmesi

Yeniden dirilmeden bahsederken, "inanman" ifadesini tekrar etmesinin hikmeti, bunun iman edilen şeyler içinde farklı bir tür olduğuna işaret etmek içindir. Çünkü yeniden dirilme daha sonra meydana gelecektir. Daha önce zikredilen şeyler ise şu an zaten vardır. Bunun diğer bir sebebi de bunu inkâr edenlerin çok olmasıdır. Bu yüzden yeniden dirilme konusu Kur'an'da da çokça tekrarlanmıştır.
Kaderden bahsederken de "inanman" ifadesi tekrarlanarak bir anlamda bu konuda meydana gelecek görüş ayrılıklarına işaret edilmiştir. Bu kelime tekrar edilerek kadere inanmanın önemi vurgulanmıştır. Daha sonra bu ifade şu açıklamalarla da pekiştirilmiştir: "Hayrına, şerrine, acısına, tatlısına". Daha sonra bunu da "Allah'tan olduğuna" ifadesi ile pekiştirmiştir. "Kader" sözcüğü masdar olup bir şeyin miktarını kesin olarak bilmek anlamına gelir. Bununla kasdedilen, Allah'ın varlıkların miktarlarını ve meydana gelecekleri zamanı, onları yaratmadan önce bilmesidir. Allah, kendi ilminde olacağını bildiği şeyi zamanı gelince yaratır. Sonradan meydana gelen her şey onun ilmi, kudreti ve iradesi ile meydana gelir. Bu, dinde kesin delillerle bilinmektedir. Sahabe, tabiinin önde gelenleri ve ilk dönem âlimlerinin büyük bir kısmı bu inanç üzerindeydiler. Sahabe devrinin sonuna doğru kader konusunda bidat anlayışlar ortaya çıkmaya başladı. Müslim; Kehmes, îbn Büreyde ve Yahya b. Ya'mer yoluyla bununla ilgili olayı şu şekilde aktarmaktadır: "Kader konusunda Basra'da ilk olarak ileri geri konuşan Ma'bed el-Cühenî idi. Yahya ve Humeyd el-Himyerî, Abdullah b. Ömer'in yanma gitmiş ve bu durumu ona bildirmişdi. O da kendisinin bu görüşte olanlardan uzak olduğunu, Allah'ın kadere iman etmeyenlerin hiçbir amelini kabul etmeyeceğini söyledi."
Şafiî'nin şu sözleri de bunlar aleyhine bir delildir: Kadere inanmayan kişi, Allah'ın her şeyi bildiğini kabul ediyorsa çelişkiye düşer. Bu kişiye şöyle denir: Allah'ın bildiğinden farklı bir şeyin meydana gelmesi mümkün müdür? Şayet bu soruya "hayır" diye cevap verirse ehl-i sünnetin görüşünü kabul etmiş olur. Öyle bir şeyin mümkün olduğunu kabul ederse, Allah'ın bilgisizliğini ileri sürmüş olur. Allah bundan münezzehtir.
Hadisin bağlamından anlaşıldığına göre mü'min adı, zikredilenlerin tümünü tasdik eden kişi için kullanılır. Oysa fakihler yalnızca Allah'a ve Resûlü'ne inanan kişiye mümin adını vermektedirler. Bu ikisi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü Allah'ın peygamberine İnanmak demek, onun varlığına ve Allah katından getirdiği şeylerin doğru olduğuna inanmak demektir. Dolayısıyla yukarıda zikredilenlerin tümü bu şekilde peygambere İnanma kavramına dahil olur.

İhsan

"İhsan" kelimesi masdardır. Bu bir şeyi sağlam yapmak ve birine yarar sağlamak anlamına gelir. Hadiste birinci anlam kasdedilmiştir. Çünkü kasdedilen, kulluğun iyi ve güzel bir şekilde yapılmasıdır. İkinci anlam da kasdedilmiş olabilir. Çünkü ihsanda bulunan kişi samimiyetinden dolayı kendisine yarar sağlamış olmaktadır.
İbadette İhsan; İhlaslı (samirni)ve huşu içinde olmak, İbadet sırasında akla başka bir şey getirmemek, yalnızca yaratıcıyı düşünmektir.
Nevevî şöyle demiştir: Hadisteki ifadenin anlamı şudur: "Sen, hadiste ifade edilen âdabı yalnızca senin Allah'ı, O'nun da seni görmesi sırasında gösterebilirsin. Ancak sen O'nu göremediğin halde O seni daima görür. O'nu görmesen de güzelce kulluk et". Hadisteki bu bölüm dindeki çok önemli prensiplerden birini ve Müslümanlar açısından önemli bir kuralı içermektedir. Bu, sıddıklarm dayanağı, Allah yoluna girenlerin hedefleri, ariflerin hazinesi ve salihlerin yoludur. Bu hadis Hz. Peygamber'e verilen özlü ifade kabiliyetini gösteren hadislerden biridir.
Tahkik ehli, salihierle birlikte oturmaya teşvik etmişlerdir, ta ki kişi onlara saygı duyma ve onlardan utanma sebebiyle kendi değerini azaltacak şeylere bulaşmasın. Salihierle birlikte bulunmak insanı bu kadar etkilerse gizliyi de açığı da daima bilen Allah ile birlikte olan kişinin durumu nasıl olur?
Hadisin bağlamı Allah'ın dünyada göz ile görülmesinin gerçekleşmeyeceğini göstermektedir. Hz. Peygamber'in onu görmesi ise bir başka delile dayanmaktadır. Bu durum Müslim'in, Ebû Ümâme aracılığıyla Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadiste açık olarak ifade edilmiştir: "Bilin ki sizler ölünceye kadar Rabbinizi göremeyeceksiniz".

Cebrail'in Hem Soru Sorması Hem de Cevabı Tasdik Etmesi

Müslim, Ammâre İbnü'l-Ka'kâ'm rivayetinde buna ek olarak soru soran kişinin her üç cevabın ardından "doğru söyledin" dediğini belirtmektedir. Süleyman b. Büreyde'nin rivayeti şöyledir: Orada bulunanlar şöyle dediler: Böyle bir adam görmedik. Sanki Hz. Peygamber'e öğretir gibi "doğru söyledin, doğru söyledin" diyor.
Kurtubî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in getirdiği bilgiler ancak onun tarafından yapılacak bir açıklama ile bilinebileceği için, orada bulunan sahabe grubu adamın bu fiiline şaşırmıştır. Çünkü soru soran bu kişinin Hz. Peygamberle daha önce görüştüğünü ve ondan bir şeyler dinlediğini kimse görmemiştir. Ayrıca sorduğu soruların cevabını bilir gibi soru sormaktaydı. Çünkü Hz. Peygamber'in kendi sorularına verdiği cevabın doğru olduğunu yine kendisi söyleyip duruyordu. Orada bulunanların bu kişinin Cebrail olmasını uzak bir ihtimal olarak gören kimselerin hayreti gibi hayret etmiş ve olayı garipsemişlerdi.
"Kıyametin vakti ne zaman yani kıyamet ne zaman kopacaktır" sorusuna cevaben Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu:
Bu sorunun sorulduğu kişi, bu konuda sorandan daha bilgili değildir": Bu ifade ilk bakışta soru soran ile sorulara cevap verenin kıyametin

kopma zamanı konusunda bilgice eşit olduğunu gösterse de asıl anlatılmak istenen "bunun yalnızca Allah'a malum olduğunu bilme" konusunda soru soran ve cevap verenin eşit olmasıdır. Nitekim daha sonra "Allah dışında kimsenin bilmediği beş şey vardır..." diyerek bu ifade edilmiştir.

Kıyametin Vaktinin Sorulması

Nevevî şöyle demiştir: Bu hadisten şu çıkarılır: Bir âlime bilmediği bir şey hakkında soru sorulduğunda bunu bilmediğini açıkça söyler. Bu durum onun değerini azaltmaz, aksine takvasının ne kadar çok olduğunu gösterir.
Kurtubî de şöyle demiştir: Bu sorunun sorulmasının amacı, dinleyenlerin kıyametin vakti hakkında soru sormalarını önlemektir. Çünkü pek çok âyet ve hadiste geçtiği üzere onlar sürekli kıyametin vaktini soruyorlardı. Bu soruya hadiste geçtiği şekilde cevap verildiğinde bunu bilme umudunun olmadığı anlaşılmış oldu. Önceki sorular ise böyle değildir. Çünkü onların sorulmasının amacı, dinleyenlerin anlaması ve uygulaması için cevap talep etmektir.
Hz. Peygamber soruya "Ben bu sorunun cevabını senden daha İyi bilmiyorum" dememiş de "Bu sorunun sorulduğu kişi, bu konuda sorandan daha bilgili değildir" demiştir. Bunun amacı dinleyenlere şunu ifade etmektir: "Bu konuda soru soran ve sorulan herkes aynı durumdadır."
"Kıyametin ne zaman kopacağım bilmiyoruz ama sana kıyametin alametlerini söyleyeyim." Kurtubî şöyle demiştir: Kıyametin alâmetleri iki kısımdır:
1. Normal türden (olağan) alametler
2. Normal olmayan (sıra dışı/olağanüstü) alâmetler. Hadiste birinci kısım alâmetler zikredilmiştir. Güneşin battığı yerden doğması gibi diğer alâmetler İse kıyamete daha yakın gerçekleşir. Burada daha önce gerçekleşecek alâmetler kasdedilmiştir.

Cariyenin Efendisini (Rabbini) Doğurması

Cariyenin efendisini doğurması" : Hadisin aslında yer alan "rabbini doğurması" ifadesindeki rab kelimesi, sahip ve efendi anlamına geîir. Alimler bu ibarenin anlamı konusunda her zaman farklı görüşler sergilemişlerdir.
İbnü't-Tîn "Bu konuda yedi farklı görüş belirtilmiştir" demiş ve bunları zikretmiştir. Ancak bunların bir kısmı diğerine dahildir. Ben (İbn Hacer) bunları birbirinden ayırarak şu dört görüşte özetledim:
1. Hattâbî şöyle demiştir: "Bunun anlamı İslâm dininin genişlemesi, Müslümanların şirkin hakim olduğu bölgeleri ele geçirmesi ve oradaki halkı esir almasıdır. Müslümanlardan bir kimse bu esirlerden bir kadını cariye edinip kendisinden çocuğu olduğunda, çocuk o kadının efendisi konumunda olmaktadır. Çünkü o cariyenin efendisinin çocuğudur. "Nevevî ve başka âlimler bunun çoğunluğun görüşü olduğunu söylemişlerdir. Ben (İbn Hacer) de derim ki: Hadiste bunun kasdedilmesi tartışılır. Çünkü bu sözün söylendiği sırada da cariyelerden çocuk edinme uygulaması vardı. Şirkin hakim olduğu yerleri eîe geçirme, halkı esir alma, kadınları cariye edinme İslâmm İlk yıllarında zaten gerçekleşmiştir. Hadisteki sözün geçtiği bağlam, ileride kıyamete yakın zamanda gerçekleşecek, ama henüz gerçekleşmemiş şeylere işaret etmeyi gerektirmektedir.
İbn Mâce'nin rivayetinde Vekî' bunu birinciden daha dar bir anîamda yorumlamıştır. O buradaki kastın "Arap olmayanların Arapları doğurması" olduğunu söylemiştir.
Diğer bir grup âlim bunun şu anlama geldiğini söylemişlerdir: "Cariyeler, hükümdarları doğurur. Anne de hükümdarın hakimiyeti altındaki kimselerden biri olur, hükümdar da vatandaşlarının efendisidir." Bu görüş İbrahim el-Harbî'ye aittir. O şöyle demiştir: "İlk dönemde yöneticiler çoğunlukla cariyelerle cinsel ilişkide bulunmaktan çekinir, hür kadınlar İçin birbiri ile mücadele ederdi. Sonra iş tersine döndü. Özellikle de Abbasîler devrinde." Ancak hadisin "cariyenin kadın efendisini doğurması" şeklindeki rivayeti bu anlamı desteklememektedir.
Bazılarına göre cariyenin doğurduğu çocuğa "efendi" denilmesi mecazdır. ocuk, babasının ölümüyle cariyenin azat sebebi olduğu için ona mecazen efendi denilmiştir.
Bazıları da bu ifadeyi şuna tahsis etmişlerdir: Önce çocuk esir alınır ve bir müddet sonra da azat edilir. Büyüyerek önder hatta kral olur. Sonra onun an-nesi esir alınır. O annesi olduğunu biierek onu satın alır. Yahut da annesi oldu-Sunu bilmez de onu kendi hizmetinde kullanır, onunla cinsel ilişkide bulunur, azat eder yahut evlenir. Bazı rivayetlerde "cariyenin kocasını doğurması" ifadesi Ver almıştır. Bu rivayet Müslim'de vardır. Bu rivayet bahsettiğimiz şekilde yorumlanmıştır. Bu rivayette yer alan "bal" sözcüğünün koca değil de mâlik anlamına Sidiği de söylenmiştir ki, manaların aynı noktada buluşturulması bakımından to anlamı kabul etmek daha evladır.
2. Efendilerin, kendilerinden çocuk doğuran cariyelerini satması ve bunun Çoğalması, öyle ki bu cariyelerin kralların elinde dolaşıp durması, farkında olmaksizin cariyeyi çocuğunun satın alması. Buna göre kıyamet alâmetlerinden olan şey, çocuk doğuran cariyenin satımının haram olduğu konusunun hiç kimse tarafından bilinmemesi veya şer'î hükümlerin hafife alınmasıdır.
Şu söylenebilir: Çocuk doğuran cariyenin satılıp-satılmaması konusunda tarklı görüşler vardır. Bu yüzden hadisi bu anlama yormak uygun değildir.
Deriz ki: Bu hadis, mezheplerin İttifak ettiği bir anlama yorulur ki bu da hamilelik sırasında cariyenin satımıdır. Bunun haram olduğu konusunda icma vardır.
3. Bu da bir önceki görüş İle aynı doğrultudadır. Nevevî şöyle demiştir: Çocuğun annesini satın alması yalnızca ümmü veledlere [23] özgü değildir. Başka şekiller de mümkündür. Örneğin cariye, efendisi dışındaki bir adamdan şüphe yolu ile gerçekleşen birleşme sonucu hür bir çocuk doğurur. Veya cariye nikah yahut zina sonucu bir köle doğurur sonra her iki durumda da doğum yapan ana sahih bir akitle satılır. Elden ele dolaşarak nihayet oğlunun veya kızının eline gelir. Muhammed b. Beşir'in "bununla esir kadınlar kasdedilmektedir" sözü bunu zedelemez. Çünkü bu delilsiz bir tahsistir.
4. Çocuklarda ana-babaya isyanın çoğalması, çocuğun anasına, efendinin cariyesine yaptığı gibi sövmek, dövmek ve hizmet ettirmek suretiyle alçaltıcı muamelede bulunması. Bu durumda çocuğa mecazen "efendi" denilmiştir. Yahut da burada "rab" kelimesi ile mürebbî anlamı kasdedilmiştir ki bu durumda sözcük hakiki anlamında kullanılmış olur.
Bana (İbn Hacer'e) göre genelliği sebebiyle bu, en güçlü görüştür. Ayrıca sözün söylendiği makam, durumun ne ölçüde bozulacağının kasdedildiğini göstermektedir. Şöyle ki: Kıyametin kopmaya yaklaştığı sıralarda işlerin ne ölçüde tersine döneceği, terbiye edilenin terbiye edici hale, düşük kişinin de yüksek hale geleceğini ifade etmektedir. Bu Hz. Peygamber'in daha sonraki "çıplak ayaklı kişilerin yeryüzünün hükümdarları olması" sözüne de uymaktadır.

İki Uyarı

1. Nevevî şöyle demiştir: Hadis ümmü veledlerin satılmasının ne haram ne de caiz olduğunu gösterir. Bu ikisinden birine hadisi delil getirenler hata etmişlerdir. Çünkü bir şeyin başka bir şeye alâmet kılınması, onun yasak ya da mubah olduğunu göstermez.
2. Bu hadiste efendi ve malik hakkında "rab" kelimesi kullanılmış, BuhârMe yer alan diğer bir hadiste ise "Sizden biriniz (köleye); rabbine yemek yedir, rab-bine abdest aldır, demesin. (Köle efendisine) efendim, mevlâm, desin" denilmiştir. Bu iki hadis şöyle birleştirilir: İİk hadiste "rab" kelimesi mübalağa için yahut da mürebbi" anlamında kullanılmıştır. Bunu yasaklayan hadiste ise "efendi" anlamında kullanılmıştır. Bu konudaki yasak daha sonra gelmişde olabilir. Ya da bu yasak Hz. Peygamber dışındaki kimselere özgüdür.

Deve Çobanlarının Binaları Yükseltme Yarışma Girmesi

Deve çobanlan: Bu onların bilgisizlikle nitelendirilmesi konusunda mübalağa için söylenmiştir. Yani onlar duyu organlarında bir kusur olmadığı halde kulaklarını ve gözlerini dinle ilgili hiçbir şeyde kullanmadılar. Bu kişiler bedevilerdir.
Nitekim Süleyman et-Teymî'nin rivayetinde bu durum şu şekilde açık olarak ifade edilmiştir: "Adam; 'Yalın ayak ve çıplak olanlar kimlerdir?' diye sordu. Hz. Peygamber de 'Bedevilerdir' dedi".
Taberânî, Ebû Cemre yoluyla İbn Abbas'tan merfu olarak şunu rivayet etmiştir: "Nabatlılann fesahat parçalaması ve şehirlerde köşkler inşa etmesi dinîn değişmesindendir".
Kurtubî şöyle demiştir: Durumun değişmesini haber vermekten kasıt; çöl halkının yönetime hakim olmas:, ülkeleri zorla egemeliği altına alması, mallarının çoğalması, bunların bütün gayretlerini binalarını süsleme ve bununla övünmeye harcamasıdır. Bu durumu zamanımızda biz de görmekteyiz.

Bu konuda şu iki hadis de vardır: "Soysuz ve düşük kimseler dünyada en rahat konumdaki insanlar olmadıkça kıyamet kopmaz." "iş ehil olmayana bırakıldığında kıyameti bekle'. Her iki hadis de sahihtir.
Kıyametin Kopma Anını Allah'tan Başkası Bilmez
"Kıyametin bilgisi Allah dışında kimsenin bilmediği beş şey içindedir": Yani kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi bu beş şeyin kapsamına dahildir.
Atâ el-Horâsânî'nin rivayeti şöyledir: Adam "Kıyamet ne zaman?" diye sordu. Hz. Peygamber ona: "Bu Allah dışında kimsenin bilmediği beş gayp bilgisine dahildir" buyurdu.
Kurtubî şöyle demiştir: Bu hadis sebebiyle hiç kimse bu beş konuda bilgi sahibi olamaz. Hz. Peygamber "Gaybm anahtarları onun ka-tındadır. Bunları O'ndan başkası bilmez [24] âyetini bu beş şeyle tefsir etmiştir. Bu hadis de Sahih'te yer almaktadır. Kim, Allah Resulüne dayan dırmakstzın bu beş konudan bir şeyi bildiğini iddia ederse bu iddiası yalandır. Gayp hakkında tahminde bulunmaya gelince; müneccim vb. kişiler sıradan konularla ilgili olarak tahminen gayptan haber verebilirler, ancak bu kesin bir bilgi değildir. İbn Abdilberr bunun için ücret alıp vermenin haram olduğu konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir. İbn Mesud'un Mâıyaiiâhu anr şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Peygamberimiz'e bu beş konu dışında her şeyin bilgisi verilmiştir." İbn Ömer'den de bunun benzeri rivayet edilmiş olup her iki rivayet İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsnecf indedir. Humeyd b. Zenceveyh'ten rivayet edildiğine göre bir sahabî güneşin tutulma zamanını önceden haber verdi. Onun bu hareketi yadırganınca o "Gayp yalnızca şu beş şeydir" diyerek yukarıdaki âyeti okudu ve sözünü şöyle tamamladı "Bunun dışındakiler bazılarının bildiği bazılarının bilmediği bir gayptir".
"Sonra adam arkasını dönüp gitti. Hz. Peygamber onu geri çağırın, dedi": Buhârî Tefsir bölümünde "sahabe onu geri döndürmek için arkasından gittiler fakat hiçbir şey göremediler" dîye rivayet etmiştir. Bu, meleğin peygamber dışındaki insanlara görünebileceğini, onların huzurunda duyabilecekleri şekilde konuşabileceğini gösterir. İmran b. Husayn'ın meleklerin konuşmalarını duyduğu rivayet edilmiştir.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

1. Zikrettiğimiz rivayetler Hz. Peygamberin saiiaBâhu aky»i w »ıienı Cebrail'i son anda tanıdığını, Cebrail'in ona güzel görünüşlü ancak tanınmayan bir adam şeklinde geldiğini göstermektedir.
2. İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Size dininizi öğretmeye geldi" sözü soruya ilim ve öğretme adının verilebileceğini göstermektedir. Çünkü Cebrail yalnızca soru sormuş, bununla birlikte Hz. Peygamber «îkiiâhu aleyhi ve onu "muallim öğretici" diye nitelemiştir. "Güzel soru ilmin yarısıdır" sözü insanlar arasında meşhurdur. Bu hadisten de bu sonucu çıkarmak mümkündür. Çünkü bu hadisten elde edilen bilgiler, hem soru hem de cevaptan elde edilmiştir.
3. Kurtubî şöyle demiştir: Bu hadis "sünnetin anası (temeli, esası)" diye isim-lendirilmeye uygundur. Çünkü sünnet ilminin temel esaslarını içinde barındırmaktadır.
Tîbî de şöyle demiştir: Fatiha sûresi Kur'an ilimlerini toplu halde içerdiğinden Kur'ân'm Fatiha sûresi ile başlamasına uymak maksadıyla İmam Beğavî de el-Mesâbıh ve Şerhu's-sünne isimli kitaplarına bu hadisle başlamıştır.
Kadı Iyaz şöyle demiştir: "Bu hadis zahir ve bâtın bütün ibadet vazifelerini içermektedir ki bunlar arasında hem başlangıç olarak hem de dünya ve âhirette imanın sağlanması, organlarla yapılan ameller, ihlas, amellerin afetlerinden korunmak vardır. Hatta şeriat ilimlerinin tümü bu hadise bağlı ve bundan kaynaklanmaktadır."
Ben (îbn Hacer) derim ki: Bu sebeple bu hadis konusunda sözü uzattım. Zikrettiklerim çok olsa bile bu hadisin içerdiklerine göre azdır. Ben özet yöntemine aykırı davranmış değilim.

38. Bâb

51- Ubeydullah b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre Abdullah b. Abbas şöyle söylemiştir:
Ebû Süfyan bana Herakleios'un şöyle söylediğini anlattı:
"Sana onların sayısı artıyor mu azalıyor mu diye sordum, sen onların sayısının arttığını söyledin. îman da tamamlanıncaya kadar böyledir.
Sana herhangi bir kimse onun dinine girdikten sonra ona kızıp dininden dönüyor mu diye sordum, sen 'hayır' diye cevap verdin. İmanın mutluluğu da kalbe yerleşince hiç kimse böylesi bir mü'mini öfkelendirip de imanından uzaklaştıramaz.[25]

39. Dinini Koruyan Kişinin Üstünlüğü

52- Numan b. Beşîr'den rivayet edilmiştir: Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu işittim:
Helal de bellidir, haram da. Bu ikisi arasında insanlardan çoğu-m bilmediği şüpheli şeyler vardır. Kim şüphelilerden korunursa dini ve ırzını (şahsiyetini) korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere dürse harama düşer. Bu kişi bir koruluğun etrafında koyun güden ve yyunların her an koruluğa girme ihtimali bulunan bir çoban gibidir, ikkat edin! Her kralın bir koruluğu vardır. Dikkat edin! Allah'ın yer-tzündeki koruluğu haram kıldığı şeylerdir. Dikkat edin! Vücutta öyle r et parçası vardır ki o düzgün olursa bütün vücut düzgün olur, o tzuk olursa bütün vücut bozuk olur. Dikkat edin! Bu et parçası kalptır.[26]

Açıklama

Dinini koruyan kişinin üstünlüğü": Buhârî bu ifade ile vera'ın (şüpheli şeyden kaçınmanın) imanın tamamlayıcı unsurlarından biri olduğunu açıklamak emiştir.
Helal de bellidir, haram da": Apaçık deliller sebebiyle bunların hem kendileri hem de nitelikleri bellidir.
Bu ikisi arasında. ..şüpheli şeyler vardır": Yani hükmü bizzat belirli olmayan şeyler içinde diğerlerine benzeyenler vardır. Yani bunlar her iki yöne de benzemektedirler.
İnsanlardan pek çoğunun bilmediği...": Yani hükmünü bilmediği. Bu Tirmizî'nin rivayetinde şu şekilde açık olarak gelmiştir: "insanlardan pek çoğu bunun helalden mi yoksa haramdan mı olduğunu bilmez". Pek çok inşanın bunu bilmemesi insanlardan az bir kısmının bunu bildiğini göstermektedir ki bunlar da müctehidlerdir. Buna göre şüpheli olmak, müctehidler dışındaki insanlar için söz konusudur. İki delilden birini tercih edememe durumunda müctehidler için de söz konusu olabilir.
"Dinini ve ırzım korumuş olur": Yani dini eksiklikten, şahsiyeti eleştiriden korunmuş olur. Çünkü şüpheli şeylerden kaçınma özelliği ile tanınmayan kişi insanların bu konudaki eleştirilerinden kurtulamaz. Bu İfâde dinle ilgili emir ve yasakları korumaya ve şahsiyete riayet etmeye işaret etmektedir.

Dinde Şüpheli Şeylerin Hükmü

Kim de şüpheli şeylere düşerse" : Şüpheli şeylerin hükmü konusunda ihtilaf edilmiştir. Bunun haram olduğu söylenmişse de bu görüş reddedilmiştir. Diğer bir görüşe göre mekruhtur. Bir başka görüşe göre de bu konuda (görüş belirtilmeksizin) tevakkuf edilir. [27] Bu meseledeki görüş ayrılığı, din bu konuda hüküm belirtmeden önce eşya ve fiillerin hükümlerindeki görüş ayrılığına benzemektedir.
Alimlerin "şüpheli şeyler" konusundaki yorumları şu dört görüş ile özetle-nebiir:
1. Delillerin birbiri ile çelişmesi
2. Alimlerin bir konuda farklı görüşler ileri sürmesi -ki bu görüş ilkinden alınmıştır
3. Burada "mekruh" denilen şey kasdedilmektedir. Çünkü mekruh, hem yapma hem de terk etmeye elverişlidir,
4. Bununla mubah kasdedilmektedir.
İbnü'l-Müneyyir, hocası Kubârî'nin menkıbeleri arasında onun şöyle söylediğini nakletmiştir: "Mekruh, kişi ile haram arasında bir geçittir. Sürekli mekruhları yapan kişi harama gider. Mubah da kişi ile mekruh arasında bir geçittir. Sürekli mubahlardan yararlanan kişi mekruha doğru kayar". Bu güzel bir çıkandır.
Müslim'in senedini zikrettiği ancak lafzını belirtmediği, fakat İbn Hibbân'm rivayet ettiği şu hadis de bunu desteklemektedir: "Haramla aranıza helalden perde çekiniz. Kim bunu yaparsa şahsiyetini ve dinini korumuş olur. Bunun etrafında dolaşan kişi, koruluk etrafında hayvan otlatana

benzer, onun oraya düşmesi yakındır". Bu şu anlama gelir: Helalin mutlak olarak işlenmesinin mekruha götüreceğinden korkulduğunda ondan kaçınmak gerekir. Bu durum helal yiyecekleri sürekli ve bolca yemeğe benzer. Bu da çokça kazanç sağlamaya mecbur bırakır. Çokça kazanç sağlamak ise kişinin hak etmediği şeyi almasına veya insanları küçümsemesine yol açar. En azından kullukla uğraşmaktan alıkoyar. Bu herkesçe bilinen, gözle de görülen bir durumdur.
Bana göre birinci görüş daha güçlüdür. Bu görüşlerin her birinin kasde-dilmiş olması da uzak bir ihtimal değildir. Bu, kişilere göre değişir. Zeki bir alim için hükmü ayırt edebilmek zor bir şey değildir. O, mubah ve mekruha düşme konusunda şüpheye düşebilir. Böyle bir âlimin dışındakiler İçin zikrettiğimiz hususların tümünde durumuna göre şüphe söz konusu olur. Mekruh bir ameli çok işleyen kimsenin yasak amelleri işlemeye de cüret edeceği açıktır. Haram olmayan yasağı işlemek, aynı cinsten haram olan yasağı işlemeye alıştırır. Bu durum söz konusu şey hakkındaki bir şüpheden kaynaklanır. Çünkü yasaklanan şeyi yapmak vera1 nurunun kaybolmasından dolayı kalbi karartır, kişi harama düşmeyi tercih etmese bile harama düşmeye başlar.
"Bir koruluğun etrafında koyun güden çoban gibi": Benzetmede özel olarak bunun seçilmesinde şöyle bir nükte vardır: Arap hükümdarları koyunlarının otlaması için özel yerleri koruluk yaparlar ve bunun etrafında hayvanını izinsiz olarak otlatanları şiddetli bir ceza ile tehdit ederlerdi. Hz. Peygamber de insanlara, aralarında yaygın olan durumu örnek olarak verdi. Cezadan korkan ve hükümdarın rızasını gözeten kişi, koyunlarının oraya girmesinden de korkarak koruluktan uzak durur. Oradan uzak durmak zor gelse bile en güvenilir yol budur. Kralın tehdidinden korkmayan ve onun rızasını gözetmeyen kişi ise koyunlarını koruluğun yakınında otlatır. İstemeden, sürüden ayrılan bir koyunun oraya girmesinden emin olamaz. Yahut da koyunlarını otlattığı yer verimsiz, koruluk ise verimli olur. Sürü sahibi kendisine hakim olamaz ve koyunlarını oraya sokar. Yüce Allah gerçek meliktir (kraldır), onun koruluğu da haram kıldığı şeylerdir.

Kalbin Önemi

İnsan vücudunda bir et parçası vardır": Yani bir çiğnem et parçası vardır. Burada kalbin gözle görünen miktarı bu şekilde ifade edilmiştir. Kalbe bu ismin verilmesi işler içinde değişip durması sebebiyledir. Hadiste yalnızca kalp zikredilmiştir. Çünkü kalp vücudun yöneticisidir. Yöneticinin düzgün olması ile yönetilenler de düzgün olur, yöneticinin bozulması ile yönetilenler de bozulur.
Bu hadis kalbin değerinin büyüklüğüne işaret etmekte, onu düzeltmeye teşvik etmekte, helal kazancın bunun üzerinde etkisi bulunduğunu göstermektedir. Burada kalp ile kasdedilen, Allah'ın kalpte oluşturduğu anlayıştır. Bu, aklın kalpte bulunduğunu gösterir. Nitekim şu âyetler de bunu ifade etmektedir: "Kendileri ile aklettikleri kalpleri olsun [28] "Kendisinde kalp bulunan kişi için bunda gerçekten bir öğüt vardır [29] Tefsirciler buradaki kalp kelimesinin akıl anlama'geldiğini söylemişlerdir. Akıl kalpte yerleşik bulunduğu için akla kalp denilmiştir.
Hadisin Önemi
Âlimler bu hadise büyük bir önem vermişler, Ebû Dâvud'dan da nakledildiği gibi bu hadisi, dinin temelini oluşturan dört hadisten biri olarak kabul etmişlerdir. Bu dört hadis bir beyitte şu şekilde toplanmıştır:
Dört sözde yer alır dinin temeli, Bunlar en hayırlı kişinin sözleri, Şüpheliyi terk et, zâhid ol, boş şeyi bırak, Amelini mutlaka bir niyetle yap! [30]
İbnü'l-Arabî [31] tek başına bu hadisten bütün hükümlerin çıkarılabileceğine işaret etmiştir. Kurtubî de bunun gerekçesini şu şekilde açıklamıştır: "Çünkü bu hadis helal, haram ve diğerlerini birbirinden ayırmakta, bütün amellerin kalbe bağlı olduğunu ifade etmektedir. İşte bu açıdan bütün hükümlerin bu hadise bağlanması mümkündür."

40. Ganimetin Beşte Birini Devlet Hazinesine Ödemek İmandandır

53- Ebû Cemre'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbas'la birlikte oturuyordum. Beni oturduğu koltuk üzerinde, yanında oturtmuştu. Sonra bana "Benim yanımda kalırsan malımdan sana bir pay veririm" dedi. Ben de iki ay onun yanında kaldım. Sonra şöyle dedi:
Benî Abdülkays heyeti Hz. Peygamber'e Peygamber sordu:

Bu Topluluk (Bu Heyet) Kimdir?

Orada bulunanlar "Onlar Rebîa'dır" dediler. geldiklerinde Hz. Peygamber onlara: Merhaba (hoş geldiniz). Allah sizi utandırmasın, pişman etmesin" buyurdu.
Onlar şöyle dediler: Ey Allah'ın elçisi! Biz senin yanma ancak Haram aylarda [32] gelebiliyoruz. Bizimle senin aranda Mudar kabilesinin kâfirlerinden falanca kabile var. Bize öyle kesin bir şöy söyle ki bunu geride bıraktığımız akrabalarımıza bildirelim ve bununla (bunu yaptığımızda) cennete girelim". Ayrıca içecekler hakkında da soru sordular.
Hz. Peygamber de onlara dört şeyi emretti, dört şeyi yasakladı.
Onlara; yalnızca Allah'a inanmayı emrederek şöyle sordu: "Yalnızca Allah'a inanmak nedir bilir misiniz?"
Onlar: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
(Yalnızca Allah'a iman:) Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammedin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekat uermek, oruç tutmak ve ganimetin beşte birini (devlet hazinesine) vermektir".
Hz. Peygamber onlara şu dört şeyi (kullanmayı) yasakladı: Hantem, Dübbâ, Nekîr, Müzeffet (mukayyer de demiş olabilir). Onlara şöyle dedi: "Bunları ezberleyin ve geride kalanlarınıza da bildirin".

Açıklama

"İbn Abbas'la birlikte oturuyordum Buhârî İlim kitabında Gunder'in Şu'be'den yaptığı rivayette İbn Abbas'ın söz konusu kişiye ikramda bulunmasının sebebini şöyle anlatmaktadır: "İbn Abbas ile insanlar arasında tercümanlık yapıyordum".
İbnü's-Salah şöyle demiştir: "Tercüme aslen bir dili başka bir dil İle ifade etmeye denir. Bana göre burada daha genel anlamda kullanılmıştır ki bu da İbn Abbas'm sözlerini kalabalık veya yanlış anlama sebebiyle tam anlayamayanlara ulaştırmak, başkalarının sözlerini de İbn Abbas'a ulaştırmaktır". Bana göre ikincisi daha kuvvetlidir. Çünkü o İbn Abbas'la birlikte onun yatağında oturuyordu. Kalabalık olma her İkisi için de söz konusu olup aralarında fark yoktu. Ancak İbn Abbas yatağın ortasında, Ebû Cemre de sözlerini tercüme ettiği kişilere yakın kısmında oturuyor şeklinde yorumlanırsa o başka. Ebû Cemre'nin Farsça'yı bildiği ve İbn Abbas'm sözlerini Farsça'ya tercüme ettiği de söylenmiştir.
Kurtubî şöyle demiştir: "Bu, İbn Abbas'm tercümede bir kişi İle yetindiğini göstermektedir.
İbnü't-Tîn, İbn Abbas'ın "malımdan sana bir pay veririm" sözünden hareketle bir şey öğretmek için ücret almanın caiz olduğu sonucunu çıkarmıştır. Ancak bu tartışılır. Çünkü Buhârî'nin Hac kitabında açık olarak zikrettiğine göre bunun sebebi İbn Abbas'm hacdan önce yaptığı umre sırasında gördüğü rüyadır.
Müslim, Gunder'in Şu'be'den yaptığı rivayette İbn Abbas'm Ebû Cemre'ye bu hadisi anlatma sebebini şu şekilde açıklamıştır: Bir kadın gelerek İbn Abbas'a pişirilmiş testide şıra yapmanın hükmünü sordu. İbn Abbas bunu yasakladı. Bunun üzerine ben şöyle dedim: "Ey İbn Abbas! Ben yeşil bir testide tatlı şıra yapıyorum ve ondan içiyorum, bunu içtiğimde karnım uğulduyor." İbn Abbas "Baldan tatlı da olsa ondan içme" dedi.
Buhârî Meğâzî kitabının sonlarında Kurre'nin Ebû Cemre'den rivayetini şu şekilde aktarmaktadır: İbn Abbas'a "Benim bir testim var. Onda şıra yapıyorum ve tatlı tatlı içiyorum. Çok içer de insanlarla uzun süre otururşam karnımın uğuldamasından dolayı rezil olmaktan korkarım" dedim. O şöyle dedi: "Abülkays heyeti geldi. Ebû Cemre de Abdülkays kavminden olduğu ve onlarla ilgili hadiste testilerde şıra yapmak yasaklandığı için bunun kendisine anlatılması uygun olmuştur.
Bu rivayet, testilerde şıra yapmayla ilgili haram hükmünün kaldırıldığına dair hadisin ibn Abbas'a ulaşmadığını göstermektedir. Söz konusu hadis Büreyde Ibnü'l-Husayb'in rivayeti olarak Müslim'de ve diğer kitaplarda yer almaktadır.
Kurtubî şöyle demiştir: Bu hadis şunu göstermektedir: Şayet soru soran kişi, cevaptaki delili anlama kabiliyetine sahip ise, fetva veren kişi verdiği cevâbı açık olarak ifade etmeksizin delili zikredebilir.
Bu topluluk (bu heyet) kimdir?": Nevevî şöyle demiştir: Heyet, büyük (önemli) kimselerle görüşmek İçin hazırlanan seçilmiş topluluğa denir. Hadiste zikredilen Abdülkays heyeti on dört süvari olup büyükleri de Eşecc adındaki kişi idi. İbn Ebû Cemre'nin "Bu kavim kimdir" sözü şunu göstermektedir: Kişinin kendisini görmek için gelenleri uygun konumda kabul etmek İstemesi sebebiyle onları tanımak için soru sorması müstehaptır.

Merhaba (hoş geldiniz)": Bu söz geleni hoş karşılamanın müstehap olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber bu sözü birkaç kez söylemiştir. Ümmü Hânî hadisinde "Ümmü Hânî! Merhaba", Ebû Cehil'in oğlu İkrime hadisinde "Binit olarak hicret eden kişiye merhaba" ve Hz. Fâtıma'ya "Kızıma merhaba" demiştir.
Allah sizi utandırmasın": Bu, söz konusu topluluğun kendi istekleriyle Müslüman olduğunu, bir savaş sonucunda kendilerini utandıracak bir biçimde esir düşerek Müslüman olmadıklarını göstermektedir.
İbn Ebû Cemre şöyle demiştir: Hz. Peygamber sâiiaSâiu aleyhi bu heyeti dünya ve âhirette hayırla müjdelemiştir. Çünkü pişmanlık bir işin sonunda olur. Pişmanlık giderildiğinde bunun zıddı sabit olur. Bu, fitneden emin olunduğunda bir insanın yüzüne karşı övülebileceğini göstermektedir.
Heyetin "Ey Allah'ın elçisi!" diye hitap etmeleri Hz. Peygamberle karşılaştıkları sırada zaten Müslüman olduklarını göstermektedir.
"Bize öyle kesin bir söz söyle ki. Tîbî'nin naklettiğine göre burada kesin sözden kasıt, hak ile batılı birbirinden ayırt eden sözdür. Yahut da açık-seçik söz demektir. Hattâbî ise şöyle demiştir: "Burada açık söz diğer bir görüşe göre muhkem (sapasağlam) söz kasdedilmiştir."
İbn Ebû Cemre şöyle demiştir: Hadisteki bu ifade; bir hakkı yerine getirememe durumunda özrünü dile getirmenin gerekli veya mendup olduğunu, salih amellerin kabul edilmesi halinde sahibini cennete sokacağını, bunların kabul edilmesinin ise Allah'ın rahmeti ile gerçekleşeceğini göstermektedir.

Emredilen Dört Şey

Hz. Peygamber onlara dört şeyi emretti": Yani dört hususu veya cümleyi emretti.
Kurtubî şöyle demiştir: Emredilen dört şeyin ilki namazdır. Kelime-İ şehadet ise tıpkı "Biliniz ki ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'ın, resulünün.[33] âyetindeki "Allah" sözcüğünde olduğu gibi bereket ummak için zikredilmiştir. Et-Tîbî de bu yönde görüş belirterek şöyle demiştir: "Beliğlerin âdeti, söz bir amaç için zikrediîdiğinde sözün öncesini bu amaca ayırıp geri kalan kısmını atmaktır. Burada da asıl amaç kelime-İ şehadeti zikretmek değildir. Çünkü söz konusu heyet, zaten kelime-İ şehadeti kabul eden mü'minlerdi. Ancak belki de İslâm'ın İlk yıllarında olduğu gibi imanın yalnızca kelime-i şehadet-ten İbaret olduğunu zannediyorlardı. Bu sebeple kelime-i şehadet emredilenler arasında sayılmamıştır."

Yasaklanan Dört Kap

Hz. Peygamber onlara dört şeyi yasakladı": Yani burada zikredilen dört kabın İçinde bulunan şeyi yasakladı.
Hantem" testi demektir. Sahih-i Müslim'de İbn Ömer bu şekilde açıklamıştır. Yine Müslim'de Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre hantem yeşil testidir. Harbî el-Ganb isimli kitabında Atâ'dan bunların çamur, tüy ve kandan yapılan testi olduğunu anlatmaktadır.
Dübbâ" (içi boşaltılmış kuru) kabaktan yapılan kaptır. "Nakîr" içi oyulmuş hurma ağacından yapılan kaptır. Müzeffet" ise zift ile sıvanmış kaptır.
Mukayyer" kuruduğunda yanan, gemi vb. şeylerin sıvandığı bir tür bitki ile sıvanan kaptır. BunİIan el-Muhkem isimli eserin yazarı söylemiştir.
Ebû Dâvud et-TayâlİsÎ'nin Müsnedinde Ebû Bekre'den şu rivayet edilmiştir:
Dübbâ şudur: Tâif halkı kabağı oyup içine üzüm doldurur, sonra da üzüm içinde tamamen ölünceye kadar gömerdi.
Nakîr şudur: Yemâme halkı hurma ağacının gövdesini yontup yaş hurmayı bunun içinde şıra yapar sonra da tamamen hurma ölünceye kadar bırakırdı.
Hantem içi şarap dolu olarak bize iletilen fıçılardı.
Müzeffet ise zift ile sıvanmış testilerdi". Bu hadisin senedi hasendir.
Sahabenin tefsiri, diğer tefsirlere tercih edilmelidir. Çünkü sahabe, bu sözlerle ne kasdedildiğini daha iyi bilir.
Burada dört kabın yasaklanmasından kasıt özellikle bu kaplarda şıra yapmanın yasaklanmasıdır. Çünkü bu kapların özelliği sebebiyle şıra kısa zamanda sarhoş edici hale dönüşüyordu. Bunu bilmeksizin bu kaplardan şıra içmek mümkün olduğu için bunlar yasaklanmıştır.
İçecekler kitabında geleceği üzere, sonradan sarhoş edici tüm içkilerin haram kılınması ile birlikte tüm kaplarda şıra yapmak serbest bırakılmıştır.

41. Ameller Niyetlere Ve Sevap Elde Etme İsteğine Göredir, Herkes İçin Niyet Ettiği Vardır

Buna; iman, abdest, namaz, zekat, hac, oruç ve (diğer) hükümler de girer.
Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "De ki: Herkes kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar [34] Yani kendi niyetine göre amel eder. Kişinin Allah rızasını umarak ailesine yaptığı harcama sadakadır. Hz. Peygamber tihten sonra hicret yoktur) Ancak cihad ve niyet vardır" buyurmuştur.
54. Hz. Ömer den rivayet edildiğine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
"Ameller niyetlere göredir. Herkes için niyet ettiği(nin karşılığı) vardır. Kimin hicreti Allah'a ve Resulüne ise onun hicreti Allah'a ve Resûlünedir. Kimin de hicreti elde etmek istediği dünya ve nikahlamak istediği bir kadına ise onun hicreti de hicret ettiği şeyedir.[35]

Açıklama

Konu başlığı, şer'î amellerin niyete ve sevap elde etmek için yapılmaya göre değerlendirileceğini göstermektedir.

Niyetin Fonksiyonu

Niyetin imana dahil olması daha önce de açıkladığımız gibi Buhârî'nin "iman ameldir" anlayışına dayanmaktadır. Tasdik anlamındaki iman İse; Allah'tan korkmak, O'nu yüceltmek, O'nu sevmek ve O'na yaklaşmakta olduğu gibi niyeti gerektirmez. Çünkü bunlar yalnızca Allah için yapılan şeyler olduğundan başkalarından ayırmak İçin niyeti gerektirmezler. Zira niyet, Allah için yapılan işi, gösteriş ile başkaları için yapılan İşten ayırmak, amellerin farz ve mendup gibi mertebelerini birbirinden ayırmak ve oruç ile perhizde olduğu gibi ibadet ile âdeti birbirinden ayırmak içindir.

İbadetlerde Niyet

Buharı başlıkta abdesti de zikretmekle, Evzâî ve Ebû Hanife gibi abdestte niyeti şart koşmayanlardan farklı düşündüğüne işaret etmektedir. Bunların delili şudur; "Abdest kendi başına bir ibadet olmayıp, namaz gibi bir ibadetin vesilesidir." Oysa bu görüşte olanlar teyemmüm konusunda çelişkiye düşmektedirler. Çünkü teyemmüm de bir vesile olduğu halde Hanefi'ler onda niyeti şart koşmuştur. Çoğunluk abdestte niyetin şart olduğuna dair; buna sevap vaad eden sahih deliller getirmişlerdir. Vaad edilen sevabı elde edebilmek için abdesti başka şeylerden ayıran kasıt şarttır.
Namazda niyetin sari olduğu konusunda görüş ayrılığı yoktur.
Zekatta yalnızca devlet başkanının zekatı toplaması durumunda niyet bulunmasa bile zekat borcu düşer. Çünkü devlet başkanı kişinin yerini alır.
Hacda ise, îbn Abbas'ın Şübrüme ile ilgili olarak aktardığı olay sebebiyle başkası yerine hac yapan kişinin haccı farz hac yerine geçer.
Oruca gelince, Buharı burada oruçta niyetin şart olmadığını, onun zaten diğer şeylerden ayrıldığını söyleyen Züfer gibi âlimlerden farklı düşündüğüne işaret etmiştir.
Buhârî, daha önce geçen "İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir" hadisini esas alarak haccı oruçtan önce zikretmiştir.

Hükümlerde Niyet

"Hükümler": Yani muhakemeye İhtiyaç duyulan muameleler de böyledir. Bu; ahm-satım, evlilik, ikrarlar vb. diğer konuları kapsar. Niyetin şart koşulma-ması ancak özel bir delilin bulunması durumunda söz konusudur.

İbnü'l-Müneyyir niyetin şart koşulduğu ve koşulmadığı konuları tespit edebilmek için bir ilke belirlemekten bahsederek şöyle demiştir: Dünyevî bir faydası bulunmayan, kendisinden sevap beklenen her işte niyet şarttır. Derhal gerçekleşen bir yararı bulunan, din gelmeden önce insan tabiatının kabul ettiği işlerde niyet şart koşulmaz. Ancak kişi fiili ile sevabı gerektiren başka bir şey kasdederse o başka. Bu mesele ile ilgili bazı konularda âlimlerin ihtilaf etmesinin sebebi ihtilaf konusu meselenin hangi bölüme girdiği ile ilgilidir.
Korku ve ümit gibi tamamen soyut şeylerde niyet şart koşulmaz. Çünkü bunlar zaten niyetsiz olarak meydana gelmezler. Bunlarda niyetin olmadığını düşünürsek, söz konusu soyut gerçeklikler imkansızlaşır. Dolayısıyla bunlarda niyet aklî bir şarttır. Teselsüle düşmemek bakımından niyet etmek için niyet etmek şart koşulmaz.
Sözlerde şu üç durumda niyete ihtiyaç duyulur:
1. Gösterişten kaçmak İçin Allah'a yaklaşma,
2. Farklı anlamlara gelebilecek sözcüklerden kasdedilmeyen anlamlar çıkarılmaması için ayırım yapmak,
3. Bir şeyin istemeksizin ağızdan çıkmasından ayırmak için tasarrufu gerçekleştirme kastı.
"De ki: Herkes kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar": Buradaki mizaç ve meşrebin niyet olarak tefsir edilmesi Hasan-ı Basrî, Muâviye b. Kurre el-Müzenî ve Katâde'den nakledilmiştir. Abd b. Humeyd ve Taberî bunu onlardan naklet-miştir. Mücâhid'den ise buradaki mizaç ve meşrebin yol veya yön olduğu nakledilmiştir ki bu çoğunluğun görüşüdür. Diğer bir görüşe göre bununla kasdedilen dindir. Bunların hepsinin anlamı birbirine yakındır. "(Fetihten sonra hicret yoktur) Ancak cihad ve niyet vardır": Bu hadis İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir.
55- Ebû Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kişi Allah'ın rızasını gözeterek ailesine harcama yaptığında bu kendisi için sadaka olur.[36]
56- Sa'd b. Ebî Vakkas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın rızasını gözeterek yaptığın her harcamadan dolayı sevap alırsın, hatta eşinin ağzına koyduğun lokmadan bile.[37]

Açıklama

Allah'ın rızasını gözeterek": Kurtubî bu konuda şöyle der: Bu sözün kendisinden anlaşılan şudur; yapılan harcama vacip olsun mubah olsun ancak kişi Allah'a yaklaşmayı kasdettiğinde sevabı hak eder. Sözün zıddından ise şu anlaşılır: Allah'a yaklaşmayı kasdetmeyen kişi yaptığı harcamadan dolayı sevap alamaz, ancak zimmeti kendisine gerekli olan nafaka borcundan kurtulmuş olur. Burada harcamaya "sadaka" adı mecaz olarak verilmiş olup, bununla sevap kasdedilmiştir. Hakikat anlamının kasdedilmediğini şu karine göstermektedir: Hâşimî soyuna mensup bir kadına sadaka/zekat haram olduğu halde, nafaka verildiğinde alması caizdir.
İkinci hadiste Sa'd'a hitap edilmişse de burada hem o hem de harcama yapma durumunda olan herkes kasdediîmiştir.
Allah'ın rızası": Yani Allah katında olan sevap.
Eşinin ağzına koyduğun lokmadan bile (sevap alırsın)": Nevevîbu ifadeden şu sonucu çıkarmıştır: Kişinin bir şeyden zevk alması şayet hakka uygun ise bu onun sevap almasına engel olmaz. Çünkü kişinin eşinin ağsına lokma koyması çoğunlukla eşi ile oynaşma durumunda olur. Bunda ise nefsin arzusunun payı bulunmaktadır. Bununla birlikte söz konusu durumda kişi sevap talep ederse bu Allah'ın lütfü ile gerçekleşir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu konuda kişinin hanımının ağzına lokma koymasından daha fazlasını İfade eden bir hadis de bulunmaktadır. Müslim'in Ebû Zer'den rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Sizden birinizin hanımı ile ilişkide bulunması da sadakadır".
Sahabeden birisinin: "Bizden birisi şehvetini tatmin ettiği halde bundan dolayı sevap mı alıyor?" diye sorması üzerine Hz. Peygamber Evet. Şayet o kişi şehvetini haram bir şekilde tatmin etseydi bu günah olmaz mıydı?" buyurmuştur.
Nefsin arzusuna bu derece uygun bir şeyde bile böyle sevap söz konusu olursa, nefsin arzusuna uygun olmayan şeylere ne demeli?
Hz. Peygamber'in kullandığı "lokma" sözcüğü, bu kuralı sağlamlaştırmak İçin söylenmiş mübalağalı bir ifadedir. Çünkü açlıktan ölme durumunda olmayan hanımına bir lokma yemek yedirmekten dolayı bile kişi sevap alırsa, muhtaç bir kişiye birkaç lokma yediren kişiye ne demeli? Çok düşük değerde bir lokmayı İnfak etme bu kadar büyük sevap getirirken daha meşakkatli ameller yapanların kazanacağı sevaplar hadsiz olmaz mı?
Bunlara ek olarak şu da söylenebilir: Kocanın, karısına yemek yedirmesinin yararı aslında yine kendisine dönmektedir. Çünkü bu, kadının beden güzelliğini etkilemekte, bunun yaran da kocaya ait olmaktadır. Yine çoğunlukla kadına harcama yapma, başkasına yapılan harcamaların aksine kişinin içinden gelerek olur. Diğer harcamalar ise nefisle mücahedeyi gerektirir. Hal böyle iken kadına yapılan harcamadan bîle sevap alınırsa, diğer harcamaların durumu ne olur? (Tabu ki onlara kat kat fazlasıyla sevap verilir.

42. Hz. Peygamber İn "Din, Allah A, Resulüne, Müslümanların Yöneticilerine Ve Tüm Müslümanlara Nasihattir Sözü

Yüce Allah da şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve Resûlü'ne karşı samimi (bağlı) olurlarsa.[38]
57- Cerir b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber'e namaz kıımak, zekat vermek ve her müslümana (karşı) hayırhah olmak üzere biat ettim.[39]

Açıklama

Din nasihattir": Bu söz mübalağa olarak kabul edilebilir. Burada kasdedilen "Dinin büyük kısmı hayırhahlıktır, nasihattir," anlamıdır. Nitekim "Hac Arafattır" hadisi de böyledir. Bu söz ilk anda anlaşıldığı şekilde de kabul edilebilir. Çünkü kişinin ihlasla yapmadığı, içinden gelerek samimiyetle davranmadığı hiçbir şey dinden sayılmaz.
el-Mâzirî şöyle demiştir: Nasihat sözcüğü aslında balı süzmek anlamına gelir. Nitekim halis olan şey hakkında bu sözcük kullanılır. Yahut da bu söz ip ile bir şeyi dikmek anlamına gelir. Bunun anlamı İğnenin yırtılan yerleri bir araya getirmesi gibi, kişinin kardeşinin dağınıklığını nasihatla toparlamasıdır. "Tevbe-i Nasûh" da böyledir. Günah dini yırtmakta, tevbe de onu dikmektedir."
Hattâbî ise şöyle demiştir: "Nasihat", pek çok anlama geîen bir sözcüktür. Anlamı, nasihatta bulunulan kişinin kısmetinin bolluğu ve avamî tabiriyle şanslı olması ile ilgilidir. Bu kelime çok özlü bir kelimedir. Hatta sözler İçinde bu kelime kadar özlüsü yoktur.
Bu hadis hakkında da "dinin dörtte biri" denilmiştir. Bunu dört hadisten biri kabul edenler arasında Muhammed b. Eşlem et-Tûsî'nin olduğu bilinmektedir.
Nevevî ise bu konuda şöyle der: Hatta bu hadis tek başına dinin bütün amaçlarını gerçekleştirmektedir. Çünkü din hadiste zikredilen hususlardan ibarettir:
Allah için hayırhah olmak, nasihatta bulunmak", O'nu layık olduğu sıfatlarla nitelemek, iç ve dış ile O'na boyun eğmek, O'na itaat etmek suretiyle O'nun sevdiği şeylere rağbet göstermek, günahları terk etmek suretiyle O'nun öfkelendiği şeylerden uzak durmak, O'na isyan edenleri döndürmek için cihad etmektir.
Allah'ın kitabı için nasihatta bulunmak", onu öğrenmek, öğretmek, hakkıyla okumak, güzel bir biçimde yazmak, anlamını kavramaya çalışmak, çizdiği sınırları ezberlemek, içindekilerle amel etmek, onu geçersiz kılmaya çalışanlara karşı onu savunmaktır.
Allah'ın Resulü için nasihatta bulunmak, hayırhah olmak", onu yüceltmek, hayatta iken de öldükten sonra da ona (onun davasına) sahip çıkıp yardım etmek, öğrenmek ve öğretmek suretiyle sünnetini ihya etmek, sözlerine ve fiillerine uymak, onu ve ona uyanları sevmektir.
"Müslümanların yöneticilerine nasihatta bulunmak, hayırhah olmak", yerine getirmek zorunda oldukları görevde onlara yardımcı olmak, gaflet etmeleri durumunda onları uyarmak, bir hata yaptıklarında kusurlarını gidermek, insanları onun yönetiminde birleştirmek, emiru'l-mü'minine nefret besleyenlere karşı çıkmak, onların bu tavırlarını reddetmek. Onlara karşı en büyük hayırhahhk, nasihatta bulunmak, onları en güzel bir yolla haksızlık yapmaktan uzaklaştırmaktır.
Müctehid imamlar da "Müslümanların imamları (yöneticileri)" kavramının kapsamına girmektedir. Onlara karşı hayırhah olmak da; ilimlerini yaymak, hayat hikayelerini anlatmak, onlara karşı hüsnü zanda bulunmaktır.
"Tüm Müslümanlara hayırhah olmak", onlara şefkatli olmak, yararlı olacak şeyler yapmak, onlara kendileri için yararlı şeyler öğretmek, eziyet etmemek, kendisi için İstediğini onlar için de istemek, kendisi için çirkin gördüğü şeyi onlar için de çirkin görmektir.
Bu hadisten çıkan diğer bir sonuç da şudur:
Nasihat1'a din ismi verildiğinden amele de din denilir. Buhârî de İman kitabının büyük bölümünü bu anlayışa dayandırmıştır.

Hz. Peygambere scHaiiâhv«k(-: .usrv.: bey'at ettim": Kadı lyaz şöyle demiştir: "Namaz ve zekat çok bilindiğinden yalnızca onlar zikredilmiş, oruç ve diğer ameller zikre di lmemiştir. Çünkü onlar işitip itaat etme kapsamına dahildir."
58- Ziyâd b. Alâka'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Muğîre b. Şu'be'nin vefat ettiği gün Cerir b. Abdullah'ın kalkıp (minbere çıkarak) Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dediğini işittim:
"Yalnızca Allah'tan korkun, onun ortağı yoktur. (Yeni) İdareciniz gelinceye kadar ağırbaşlı ve sakin olun. O size şimdi (yakında) geliyor".
Daha sonra şunları söyledi:
(Vefat etmiş olan) İdareciniz (Muğîre b. Şu'be) için (Allah'tan) af talep ediniz. Çünkü o affetmeyi severdi". Sonra da şunları ilave etti:
"Ben Hz. Peygamberin yanına gelerek; Sana İslâm üzere bey'at ediyorum, dedim. O da bana her müslümana karşı hayırhah olmayı şart koştu, ben de ona bu şart üzere bey'at ettim. Bu mescidin Rabbi'ne yemin ederim ki ben size karşı hayırhahım".
Daha sonra istiğfar ederek minberden indi.

Açıklama

Muğîre b. Şu'be'nin vefat ettiği gün": Muğîre b. Şu'be, Muâviye'nin halifeliği döneminde Küfe valisi idi. Hicrî 50 yılında vefat etti. Ölümü sırasında yerine oğlu Urve'yi vekil bırakü. Onun yukarıda zikredilen Cerîr'i vekil bıraktığı da söylenmiştir. Bu sebeple Cerîr yukarıdaki konuşmayı yapmıştır. Bunu Alâî Ahbâr-u Ziyâd İsimli eserinde zikretmiştir.
Cerîr Müslümanlara Allah'tan korkmanın ardından ağırbaşlılık ve sükûneti emretmiştir. Çünkü genellikle idarecilerin ölümü bir kargaşa ve fitneye sebep olur. Özellikle de Kûfe'de o sıralarda idarecilere karşı bir muhalefet söz konusu idi.
idareci size gelinceye kadar": Yani Ölen İdarecinizin yerine yenisi gelinceye kadar.
Şimdi geliyor": Bu ifâdeyle yönetilenler için durumu kolaylaştırmak adına süreyi yakınlaştırmak istemiştir. Durum öyle de olmuştur. Çünkü Muğire'nin vefat haberi Muaviye'ye ulaştığında o derhal Basra valisi Ziyad'ı Kûfe'ye idareci olarak tayin etmiş ve hemen oraya hareket etmesini emretmiştir.
"0 da affı severdi": Bu ifade, bir işe kendi cinsînden karşılık verileceğini göstermektedir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Bu hadiste "müslümana karşı hayırhah olmak" denilmesinin sebebi yaygın duruma işaret etmek içindir. Yoksa aslında kâfire karşı da şu şekilde hayırhah olunur: Onu İslâm'a davet etmek, herhangi bir konuda danıştığında ona doğruyu göstermek. Onun satım akdi üzerine satım yapma vb. konularda âlimler farklı görüşler belirtmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel bunun yalnızca Müslümanlara özgü olduğunu ifade ederek bu hadisi delil göstermiştir.
2. Buhârî îman kitabını nasihat konusu ile bitirmek suretiyle; zayıf hadisle değil sahih hadisle amele yönlendirerek Müslümanlara karşı hayırhahlığın gereğini yerine getirdiğine işaret etmiş, son olarak da kendi durumunu .ortaya koyan Cerîr'in konuşmasını vermiştir.
İdareciniz size şimdi geliyor" sözü ile uygulayan kişi gelinceye kadar dinî hükümlere bağlanmanın gerekliliğini ima etmiştir. Çünkü kıyamete kadar Hakk'-m yardımına mazhar olan bir grup sürekli bulunacaktır ki bunlar da hadisçilerin fakih olanlarıdır.
idareciniz için Allah'tan af talep edin" sözü ile yaptığı bu güzel iş sebebiyle kendisine dua edilmesini talep etmektedir.
Buharı bu bölümü "istiğfar etti ve minberden indi" sözü ile noktalayarak konunun bittiğine işaret etmiş, bunun ardından İlim kitabını/bölümünü kaydetmiştir. Çünkü hayırhahlıkla ilgili hadiste yer alan şeylerin büyük bir kısmı ilim öğrenmek ve Öğretmekle gerçekleşmektedir.

3. BOLÜM İLİM

1. İlmin Fazileti

Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.[40]
(Deki:) Rabbim, ilmimi artır.[41]

Ayetlerin Tefsiri

Allah sizden inananları ue kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin": Bu âyet şu şekilde tefsir edilmiştir: "Allah âlim olan mü'mini âlim olmayan mü'minin üzerine yükseltsin". Derecelerin yükselmesi fazilete işarettir. Çünkü bundan kasdedilen sevabın çok olmasıdır. Dereceler bununla yükselir. Derecelerin yükselmesi ifadesi dünyada manevî yükselmeyi yani; konumun yükselmesini ve iyi bir isim bırakmayı içerdiği gibi âhirette derecenin yükselmesi şeklindeki hissî yükselmeyi de içerir ve cennette makamın yücelmesine delâlet eder.
SahÎh-i Müslim'de Nâfi' b. Abdülhârİs el-Huzâî'den -ki bu şahıs Hz. Ömer'in Mekke'deki zekat memuru idi- rivayet edildiğine göre Hz. Ömer Asfan denilen yerde onu görmüş ve "Yerine kimi bıraktın" diye sormuş o Yerime bizim azatlımız olan İbn Übzî'yi bıraktım" demiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer ona "Sen bir azatlıyı mı yerine bıraktın?" diye sormuş, Nâfi' "O Allah'ın kitabını okur ve ferâizi/miras ile ilgili hükümleri iyi bilir" demiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle demiştir: "Peygamberiniz 'Allah bu kitap ile bazılarım yüceltir bazılarını alçatttr' buyurdu".
Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz" âyeti hakkında Zeyd b. Eslem'in "ilim sahibi olmaları sebebiyle yükseltiriz anlamına gelir dediği rivayet edilmiştir.
De ki: Rabbim, ilmimi artır": Bu âyet İlmin faziletini açık bir şekilde göstermektedir. Çünkü Yüce Allah Hz. Peygamber'den ilim dışında başka bir şeyin artırılması için dua etmesini istememiştir. Buradaki ilimden kasdedilen dinî ilimdir. Bu ilim; mükellefin ibadetler ve muamelâtı bilmesini, Allah'ı ve sıfatlarını, O'na karşı yerine getirmesi gereken şeyleri, O'nu her türlü noksanlıklardan tenzih etme bilgisini kapsar. Bunların esasını ise tefsir, hadis ve fıkıh İlimleri teşkil eder.

2. Bir Şey Konuşurken Kendisine Soru Sorulan Kişinin Konuşmasını Bitirdikten Sonra Soran Kişiye Cevap Vermesi

59- Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber bir mecliste toplulukla konuşurken bir bedevî gelerek ona:
Kıyamet ne zaman?" diye sordu. Allah Resulü konuşmasına devam etti. Bazıları "Hz. Peygamber adamın sorusunu duydu ama soru sorma şeklini yadırgadı, bu sebeple cevap vermedi" derken bazıları da "Hz. Peygamber adamın sözünü duymadı" dediler.
Hz. Peygamber konuşmasını tamamlayınca:
Kıyametin vaktini soran kişi nerede?" buyurdu. Adam: "Buradayım ey Allah'ın elçisi!" dedi.
Hz. Peygamber Emanet kaybedildiğinde kıyameti bekle" buyurdu.
Adam: "Emanet nasıl kaybedilir?" diye sordu.
Hz. Peygamber iş ehil olmayana bırakıldığında kıyameti bekle" buyurdu.[42]

Açıklama

İlim Öğrenme ve Öğretme Adabı

"konuşması devam ederken kendisine soru sorulan kişi":
Bu hadiste âlim ve öğrencinin uyması gereken edebe işaret edilmektedir.
Âlimin uyması gereken âdap şunlardır; Soru soran kişiyi azarlamamak, konuşmasını tamamlayıncaya kadar onunla ilgilenmemek sonra ona cevap vermek, ona yumuşak davranmaktır. Çünkü hadiste soru soran kişi insanlara karşı kaba hareketlerde bulunan bedevilerdendi. Soru ve cevabı net olmasa bile bir kimsenin sorduğu soruya özen göstermek gerekir.
Öğrencinin uyması gereken âdap şunlardır: Başka biri ile meşgul olan âlime soru sorulmaz, çünkü ilkinin hakkı daha öncedir. Ders alma, fetva

ve hüküm gibi konularda öncelik sırasına riayet edilir. Yine Öğrenci hocanın verdiği cevabı anlamadığında daha da açık hale getirmek için hocaya müracaat eder. Hadiste Rasûlullah'a soru soran kişinin "emanet nasıl kaybolur?" sorusunda olduğu gibi.
İbn Hibbân bu hadise başlık olarak "soru sorulan kişinin derhal cevap vermemesinin mubah olması" ifadesini kullanmıştır. Ancak hadisin baş tarafı bunun mutlak olarak bu şekilde olmadığını göstermektedir.
Bu hadis ilmin soru ve cevaptan ibaret olduğunu anlatmaktadır. Bu sebeple "güzel soru ilmin yarısıdır" denilmiştir.

Hutbe Sırasında Sorulan Soruya İmamın Cevap Vermesi

İmam Mâlik ve İmam Ahmed, hutbe konusunda bu hadisin zahirini esas alarak şöyle demişlerdir: Bir kimse soru sorduğunda hutbe yarıda kesilmez, kişi hutbeyi bitirdiğinde sorulana cevap verir. Alimlerin çoğunluğu ise şöyle bir ayırım yapmıştır: Şayet soru hutbenin farzları eda edilirken sorulursa cevap ertelenir, hutbenin farz olmayan bölümlerinde sorulan soruya ise cevap verilir. Bu konuda şöyle bir ayırım yapmak daha iyidir: Şayet din işi ile ilgili önemli bir soru ise, özellikle de yalnızca soru soranla ilgili bir durum ise soruya cevap vermek müstehaptır, sonra imam hutbeye devam eder. Hutbe ve namaz arasında da durum böyledir. Bunun dışında bir soru olursa cevabı erteler. Bazen hutbenin farzlarından biri yerine getirildiği sırada sorulan soruya derhal cevap vermek gerekebilir. Ancak en doğru görüşe göre, imamın soruya cevap vermesi halinde hutbeye baştan başlaması gerekir. Bu hükümlerin tümü konu ile ilgili farklı hadislerden elde edilmiştir. Şayet sorunun cevabının hemen bilinmesi önemli değilse bu hadiste olduğu gibi, özellikle de bu konuda soruyu terk etmek daha evla olduğundan, cevap ertelenir. Bunun bir benzeri de namaz için kamet getirildiği sırada kıyametin vaktini soran kişinin durumunda söz konusudur. Namaz bitince Hz. Peygamber Soru soran nerede?" diye sormuş ve ona gerekli cevap verilmiştir. Bu hadisi de Buhârî ve Müslim rivayet etmektedir. Şayet soruyu soran kişi için zorunlu bir durum söz konusu ise imam ona cevap verir. Nitekim Müslim'de Ebû Rifâa hadisinde yer aldığına göre Hz. Peygamber hutbe okurken dinini bilmeyen yabancı bir adam din konusunda ona soru sormak üzere geldi. Hz. Peygamber hutbeyi bırakarak bir kürsüye oturdu ve ona dinini öğretmeye başladı. Daha sonra hutbesine kaldığı yerden devam ederek konuşmasını bitirdi. Yine Sahihayn'da Salim ile ilgili kıssada yer aldığına göre o Hz. Peygamber hutbe okurken mescide girdiğinde Hz. Peygamber ona "İki rekat namaz kıldın mı?" diye sormuştur.
Bu hadisin ilim konusu ile ilgisi şudur: İşin ehil olmayan kimselere verilmesi ancak cehaletin yaygınlaştığı ve ilmin kaldırıldığı durumda olur. Bu da kıyamet alâmetlerindendir. Bu, ilim mevcut olduğu sürece durumun normal olduğunu gösterir. Buhârî bu hadisle İlmin yalnızca büyüklerden öğrenileceğine İşaret etmiş, Ebû Ümeyye el-Cumahî'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği "ilmin küçüklerde aranması kıyamet alâmetlerindendir" hadisine işaret etmiştir.

3. Kişinin İlim Öğretmek İçin Sesini Yükseltmesi

60- Abdullah İbn Amr'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir yolculuk sırasında Hz. Peygamber bizden arkada kaldı. Sonradan gelip bize yetişti. O esnada namaz vakti gelmiş ve biz de abdest alıyorduk. Ayaklarımıza mesh ediyorduk. Hz. Peygamber en yüksek sesi ile iki veya üç kere şöyle bağırdı:
Ateşte yanacak topukların vay haline!.[43]

Açıklama

Buhârı, "en yüksek sesi ile bağırdı" ifadesini ilim öğretmek için sesi yükseltmenin caiz olduğuna delil getirmiştir. Bu delil getirme ancak; dinleyenin uzakta olması, kalabalığın çok olması veya bunun dışında ihtiyaç durumunda geçerli olur. Vaaz etme de buna eklenir. Nitekim Câbir'in rivayet ettiği hadiste şöyle denilmektedir: "Hz. Peygamber hutbe okur da kıyametten bahsettiğinde öfkesi kabarır, sesi yükselirdi". Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel de Numan'dan bu anlamda bîr hadis rivayet etmiş ve "Bir adam çarşıda olsa o bile sesini duyardı" diye eklemiştir. Yine Buhârî bu hadisi, anlaşılsın diye sözü tekrarlamanın meşru olduğuna delil getirmiştir.

4. Muhaddisin Haddesenâ (Bize Tahdis Etti) , Ahbaranâ (Bize Haber Verdi", Enbeenâ (Bize Bildirdi) Demesi

Humeydî bize şöyle dedi: İbn Uyeyne'ye "haddesenâ (bize tahdis etti)", "ahbaranâ (bize haber verdi) "enbeenâ (bize bildirdi)" ve "semi'tu (işittim)" ifadeleri aynı anlama gelir.
İbn Mes'ud "Allah Rasûlü buyurdu (haddesenâ) ki o doğru söyleyen ve sözü doğrulanandır demiştir.
Şakîk, Abdullah'tan şunu rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber'den bir söz işittim.
Huzeyfe de "Allah Rasûlü bize iki hadis buyurdu (Haddesenâ)" demiştir.
Ebu'l-ÂIiye şöyle demiştir: İbn Abbas'tan, o da Peygamber'den Rabbi'nin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
Enes şöyle demiştir: "Hz. Peygamber Rabbi'nden şunu rivayet etmiştir.
Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in Rabbi'n-den rivayet ettiğine göre.
61- İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Resûlulîah şöyle buyurmuştur.
"Ağaçlar arasında bir ağaç vardır ki yaprağı düşmez. Bu ağaç müslümana benzer. Bana bu ağacın ne olduğunu söyleyiniz".
İnsanlar çöl ağaçlarını saymaya başladılar. (Abdullah b. Ömer diyor ki:) Aklıma onun hurma ağacı olduğu geldi. Ancak utandığımdan bunu söylemedim. Daha sonra ashab-ı kiram "Ey Allah'ın Resulü onun ne olduğunu bize bildir" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber O hurma ağacıdır" buyurdu.[44]

Açıklama

Hurma ağacı ile Müslümanin benzeştiği yön, ağacın yaprağının düşmemesidir. Bunu Haris İbn Ebû Usâme'nin İbn Ömer'den diğer bir yolla yaptığı rivayet göstermektedir. O rivayet şöyledir: İbn Ömer şöyle demiştir: Birgün Resûlullah'ın yanında iken o şöyle buyurdu: "Mümin, yapraktan dökülmeyen bir ağaca benzer. Bu ağacın ne olduğunu bitiyor musunuz?" Ashab-ı kiram "Hayır" deyince Hz. Peygamber O hurma ağacıdır. Onun yaprağı dökülmez. Müminin de duası dökülmez (geri çevrilmez)".
Buhârî el-Et'ime (Yiyecekler) bölümünde A'meş'ten şunu rivayet etmiştir: Bana Mücâhid, İbn Ömer'in şöyle dediğini aktardı: Biz Hz. Peygamber'in yanında iken ona cummâr/hurma göbeği getirildi. Bunun üzerine o "Gerçekten ağaçlar içinden bereketi Müslüman'ın bereketi gibi olanı vardır" buyurdu. Bu, öncekinden daha genel bir ifadedir.
Hurmanın bereketi bütün parçalarında mevcut, bütün hallerinde devamlıdır. Çıktığı andan kuruduğu ana kadar türlü hallerde yenilir. Daha sonra da bütün parçalarından yararlanılır. Örneğin çekirdekleri hayvanlara yem olarak verilir, liflerinden urgan yapılır. Bunun gibi pek çok yararı vardır. İşte aynı şekilde müslümanın bereketi de tüm durumlarda geneldir. Onun yararı hem kendisi hem de başkaları için ölümünden sonra bile devam eder.
Burada Hz. Peygamber'in sorusu üzerine sahabe-i kiram hurma ağacını düşünmeyerek, göllerdeki ağaçların isimlerini hatırlamaya ve soruya bu şekilde cevap vermeye çalışmışlardır.
"Aklıma bunun hurma ağacı olduğu geldi. Ancak utandığımdan bunu söyle-yemedim": Yani "bunun hurma ağacı olduğunu söylemek istedim ancak bir de baktım ki oradakilerin en küçüğü benim". Nâfi'in rivayetine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Baktım ki Ebû Bekir ile Ömer konuşmuyor ben konuşmayı hoş görmedim. Oradan kalkınca Ömer'e "baba..." dedim. Mâlik'in rivayetine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Babama aklımdan geçeni söyledim. Bana; "Onu söylemiş olmanı şunun şunun...benim olmasından daha çok isterdim" dedi.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bu hadiste yukarıda açıklananlar dışında da bazı sonuçlar yer almaktadır:
Alimin (hocanın) öğrencilerin zihnini imtihan etmesi, anlamadıkları noktayı açıklaması. Ebû Davud'un Muâviye aracılığı ile Hz. Peygamber'den rivayet ettiği "Hz. Peygamber çetrefil şeyleri sormayı yasakladı" hadisine gelince bu hadisi rivayet edenlerden biri olan Evzâî burada kasdedilenin zor sorular olduğunu söylemiştir. Bu, yararı olmayan sorulara yahut da soru sorulan kişiyi sıkıntıya sokmak ve zora düşürmek için

sorulan sorulara bağlanır.
Yine bu hadis, ilimde anlayış sahibi oİmaya teşvik etmektedir.
Utangaçlık, bir yararı elden kaçırmaya yol açmadığı sürece müstehaptir. Bu sebeple Hz. Ömer oğlunun soru karşısında susmamış olmasını temenni etmiştir.
Hurma ağacı ve meyvesinin bereketine işaret vardır.
Hurma göbeğinin alım-satımı caizdir. Çünkü yenmesi helal olan şeyin alım-satımı da helaldir. Bu yüzden Buhârî alım-satımlar bölümüne de bununla ilgili başlık koymuştur.
Hurma göbeği cummar toplamak caizdir.
Buhârî bu hadisi Tefsir bölümünde "Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güze! bir sözü, kökü (yerde) sabit, dallan gökte olan güzel bir ağaca (benzetti) [45] âyetinin tefsirinde de zikretmiş ve burada kasdedilen ağacın hurma olduğuna işaret etmiştir. Bu el-Bezzâr'm; Musa İbn Ukbe, Nâfi', îbn Ömer yoluyla rivayet ettiği-şu hadiste açık olarak İfade edilmiştir: Hz. Peygamber bu ayeti okuyarak "Bu ağacın hangi ağaç olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. İbn Ömer diyor kî: "Ben bunun hurma ağacı olduğunu anladım. Ancak yaşım ufak olduğu için bunu söylemedim. Daha sonra Hz. Peygamber Bu hurma ağacıdır" dedi.
Bu hadisle yukarıdakinin arası şöyle bulunur: Hz. Peygamber'e hurma göbeği getirildi. O yukarıdaki âyeti okuyarak hurmayı yemeye başladı. Sonra da "Ağaçlardan öylesi vardır ki yaprağı dökülmez. buyurdu.
İbn Hibban'ın; Abdülaziz İbn Müslim, Abdullah İbn Dinar, İbn Ömer aracılığıyla rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bana mümine benzeyen ağacı kim söyleyecek?".
Bu hadis, birbirine benzetilen şeylerin her açıdan benzer olmasının gerekmediğini göstermektedir. Çünkü cansızlardan hiçbir şey mü'mine benzemez ve denk olama2.
Bu hadis büyüğe saygı duyma ve küçüğün konuşma konusunda babasına öncelik verip, doğru olduğunu düşünse bile aklına gelen şeyi hemen söylememesi gerektiği konusunu da içermektedir.
Yine bu hadis bazen büyük bir âlimin kendisinden alt seviyede olan kimsenin idrak ettiği bir şeyi idrak edemeye bileceğin i göstermektedir. Çünkü ilim Allah vergisidir. Ailah lütfunu dilediğine verir.
İmam Mâlik bu hadisi şunun için delil getirmiştir: Kişi aslen Allah için bir iyilik yapsa, sonra da kalbine yaptığı bu iyilikten dolayı övülme isteği gelse, bu durum o iyiliği zedelemez. Bu, Hz. Ömer'in temennisinden anlaşılmaktadır. İnsanın doğasında kendisi ve çocuğu için iyiliği isteme özelliği vardır. Yine Hz. Ömer'in temennisi, küçüklüğüne rağmen çocuğunun üstünlüğünün ortaya çıkması, Hz. Peygamberin ona karşı ilgisinin artması, Hz. Peygamber'in ona anlayış sahibi olması için dua etmesidir.
Bu hadis dünyanın Hz. Ömer gözünde ne Ölçüde değersiz olduğunu da göstermektedir. Çünkü o, oğlunun tek bir meseleyi anlamasını, miktarının çokluğu ve fiyatının yüksekliğine rağmen kızıl tüylü develere sahip olmaya yeğlemiştir.

5. İmamın, Bilgilerini Ölçmek Üzere Arkadaşlarına Bir Soru Sorması

62- İbn Ömer şunu rivayet etmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Ağaçlardan bir ağaç vardır ki yaprağı dökülmez. Bu ağaç Müslümana benzer. Bana onun ne olduğunu söyleyiniz"
Bunun üzerine insanlar çöllerdeki ağaçları saymaya başladılar. (Abdullah diyor ki) "Benim aklıma hurma ağacı geldi." Daha sonra oradaki ashab: "Ey Allah'ın Resulü bize o ağaç hangi ağaçtır, anlatır mısın?" dediler. Hz. Peygamber de O, hurma ağacıdır" buyurdu.

6. İlim Ve Yüce Allah'ın De Ki: Rabbim İlmimi Artır [46] **Sözü**

Muhaddise okumak ve arz etmek.
Hasan, es-Sevrî ve İmam Mâlik kıraat (yöntemi ile hadis almayı) caiz görmüşlerdir. Bazı ilim adamları, muhaddise okumak suretiyle hadîs almanın caiz olduğuna Dımâm b. Sa'lebe'nin hadisini delil göstermişlerdir. O, Hz. Peygamber'e Namazların kılınmasını sana Allah mı emretti?" diye sormuş, Hz. Peygamber de Evet" diye cevap vermiştir. Bu, Hz. Peygamber'e okumaktır. Dimam bunu kavmine bildirmiş onlar da bunu onaylamışlardır.
İmam Mâlik, bir topluluğa okunan yazı hakkında topluluğun "Falan kişi bizi Şahit kıldı" demesini delil getirmiştir. Bu onlara kıraat usulüyle okunmaktadır.
Hadis, okutan kişiye okunur ve okuyan kişi "falan kişi bana okuttu" der.
Bize Muhammed îbn Selam, ona Muhammed İbnü'l-Hasen e!-Vâsıtî ona Avf ona da Hasan tahdisen şunu haber verdi: "Alime okumakta bir beis yoktur (bu caizdir)."
Bize Muhammed İbn Yusuf el-Firebrî ona Muhammed İbn İsmail el-Buhârî ona Ubeydullah İbn Musa ona da Süfyan şöyle haber verdi: Muhaddise bir hadis okunduğunda (şayet sen bunu dinliyorsan, "bu muhaddis) bize haber verdi" demende bir sakınca yoktur.
Ebû Asım'm Mâlik ve Süfyan'dan şunu rivayet ettiğini duydum: Âlime okumak ve âlimin okuması eşittir.
63- Şerik İbn Abdullah İbn Ebû Nemir, Enes bin Mâlik'in şöyle dediğini bizzat ondan işittiğini söylemiştir:
Biz mescitte Hz. Peygamberle birlikte otururken deve üzerinde bir adam girerek devesini mescide çöktürdü, sonra bağladı. Ardından "Muhammed hanginiz?" diye sordu. Hz. Peygamber ashabı arasında yan tarafına dayanmış olarak oturuyordu. Biz "Şu beyaz tenli ve yan tarafına dayanmış olarak oturan adamdır" dedik.
Adam Hz. Peygamber'e "Ey Abdülmuttalib'in oğlu (torunu)!" dedi.
Hz. Peygamber yeni: "Buyur dedi. Adam: "Sana bazı şeyler soracağım ve seni sıkıştıracağım.
Hz. Peygamber saiiaiiâhudieyhi ve seiiam: "Evet" buyurdu.
Adam: "Allah aşkına söyle, bir gün ve gecede beş vakit namaz kılmayı sana Allah mı emretti?".
Hz. Peygamber Allah'ım buna şahittir evet" buyurdu.
Adam: "Allah aşkına söyle, senenin şu (Ramazan) ayını oruçlu geçirmemizi sana Allah mı emretti?".
Allah'ım buna şahittir, evet" budi.
Adam: "Allah aşkına söyle, şu zekatı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı sana Allah mı emretti?"
Hz. Peygamber Allah'ım buna şahittir evet" buyurdu.
Adam: "Senin getirdiklerine ben İman ettim. Ben gerideki kavmimin de elçisiyim. Ben Benî Sa'd b. Bekir kabilesinden Dımâm b. Sa'lebe'yim" dedi.

Açıklama

Kıraat ve arz arasında geneliik-özellik şeklinde bir farklılık bulunduğundan bunları "ve" bağlacı ile bağlamıştır. Çünkü hadis öğrencisinin hadisi okuması (kıraat), arz ve diğer yollardan daha geneldir. Arz yalnızca kıraat yolu ile olur., Çünkü arz, hadis öğrencisinin hocasının huzurunda ona veya başkasına hadis arz etmesi ile olur. Bu kıraatten daha özeldir. Bazıları mecazen öğrencinin hocasına bir aslı getirmesi, hocanın bunu kontrol edip sıhhatli olduğunu gördükten sonra içindekileri tek tek anlatmaksızm veya öğrencinin ona okuması olmaksızın rivayet etmesine izin vermesine de arz demişlerdir. Doğru olan, buna mutlak anlamda arz değil "arz-ı münavele" denilmesidir.
İlk dönem âlimlerinin kimi yalnızca hocanın öğrencilerine anlattığı hadislere itibar eder, öğrencinin hocasına okuduğu hadislere ise itibar etmezdi. Bu sebeple Buhârî bunun caiz olduğuna dair bir başlık atarak bu başlık altında Hasan-ı Basrî'nin "Alime hadis okumakta bir sakınca yoktur" sözünü aktarmıştır. Yine Süfyan-ı Sevrî ve Mâlik'ten senetli olarak bunların âlimden işitme ile ona okumayı eşit saydığını rivayet etmiştir.
"Bazıları..delil göstermişlerdir" ifadesinde kasdedilen Buhârî'nin hocası Humeydî'dir. Humeydî bunu en-Nevâdir adlı kitabında söylemiştir. Kitabın giriş kısmında yetiştiğim ve kendisine tabi olduğum kişiler de böyle söylemişlerdi. Ancak daha sonra bunun böyle olmadığını, bu sözü söyleyenin Ebû Said el-Haddad olduğunu anladım. Beyhakî el-Ma'rife adlı eserinde İbn Huzeyme yoluyla şunu rivayet etmiştir: Muhammed İbn İsmail el-Buhârî'nin şöyle dediğini işittim: "Ebû Said el-Haddad şöyle demiştir: Bende Hz. Peygamber'den âlime elindeki bilgileri okumak İle ilgili bir haber bulunmaktadır". Ona "Bu nedir?" diye sorulunca "Dımâm b. Sa'lebe'nin; Allah aşkı için söyle bunu sana Allah mı emretti? şeklinde

soru sorduğu, Hz. Peygamber'in de; "Allah'ım buna şahittir, evet" diye cevap verdiği hadistir" dedi.
Buhârî'de yer alan metinde Enes'in Dımam b. Salebe ile ilgili naklettiği rivayette Dımâm'm bunu kavmine bildirdiği yer almamaktadır. Bu, İmam Ahmed b, Hanbel ve diğerlerinin farklı bir yolla İbn İshak'tan rivayet ettikleri şu hadistir: Bana Muhammed bin'-Velîd İbn Nüveyfi', Küreyb'den o da İbn Abbas'tan nakletti: Benu Sa'd b. Bekir kabilesi Dımâm İbn Sa'lebe'yi Hz. Peygamber'e gönderdiler... Dımâm kavmine dönünce onlara şunu haber verdi:
"Şüphesiz Yüce Allah bir resul gönderdi ve ona bir kitap indirdi. Ben de size onun yanından emrettiklerini ve yasakladıklarını getirdim". Vallahi o gün akşam olmadan önce yanında bulunan ne kadar erkek ve kadın varsa hepsi Müslüman oldular.
"Hasan'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Alime kıraat etmenin (hadis okumanın) bir sakıncası yoktur": Bunu Hatîb buradakinden daha eksiksiz bir şekilde rivayet etmiştir. Hatîb'in; Ahmed b. Hanbel, Muhammed İbnü'l-Hasen el-Vâsıtî, Avf el-A'râbî yoluyla rivayetine göre bir adam Hasan'a "Ey Ebû Saîd! Evim uzakta, gidip gelmek bana zor geliyor. Şayet kıraatte bir sakınca görmezsen sana elimdeki bilgileri okuyayım" demiş, Hasan da şöyle demiştir: "Senin bana okuman ya da benim sana okumam hiç fark etmez". Adam: "Bu durumda ben bir hadisi rivayet ederken Hasan bana anlattı (tahdis etti) diyebilir miyim?" diye sormuş, Hasan da "Evet, Hasan bana anlattı (tahdis etti) diyebilirsin" demiştir.
Hz. Peygamberin bir yere dayanarak oturması devlet başkanının, idaresi altındakiler yanında İken bir yere dayanarak oturabileceğini göstermektedir. Yine Hz. Peygamber'in ashabın içinde bulunması da onun kibirden ne Ölçüde uzak olduğunu göstermektedir.
"Devesini mescide çöktürdü": İbn Battal ve diğerleri bu ifadeden develerin idrar ve dışkısının temiz olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Çünkü bu kişi mescitte bulunduğu süre içinde devesinin idrar veya dışkı yapmayacağından emin olamazdı. Hz. Peygamber de bunu yadırgamamıştır. İfadenin buna delalet etmesi açık değildir. Burada yalnızca ihtimal söz konusudur. Ebû Nuaym'm şu rivayeti de bu ihtimali ortadan kaldırmaktadır: "Devesine binerek mescide geldi. Devesini çöktürdü, sonra bağladı. Daha sonra mescide girdi". Bu ifade, Dımâm'ın mescide devesi ile birlikte girmediğini göstermektedir. Ahmed b. Hanbel ve Hâkim'de İbn Abbas'tan yapılan şu nakil bundan da açıktır: "Devesini mescidin kapısının önüne çöktürdü, bağladı, sonra da mescide girdi".
Bazı rivayetlerde "dayanmış olarak oturan şu beyaz adamdır" ifâdesi yer almaktadır. Hz. Peygamber ne beyaz ne de esmerdi, kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı.
Hz. Peygamber'in adamın ona layık olduğu gibi saygılı bir şekilde hitap etmemesi üzerine İlk başta adama "evet" değil de "seni dinliyorum" dediği söylenmiştir. Nitekim Yüce Allah özellikle de bu konuda şöyle buyurmuştur: "Peygamber'i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın [47] Şayet Dımâm'm Müslüman olarak mescide geldiği görüşünü kabul edersek onun böyle yapmasının gerekçesi, bu konudaki yasağın kendisine ulaşmamış olmasıdır.
Ayrıca o sırada kendisinde bedevilere özgü kaba davranışlar bulunmaktaydı. Bu durum onun "Seni sorularımla sıkıştıracağım" ve Sâbit'in rivayetinde "Senin bize gelen elçin senin peygamberlik İddia ettiğini söylüyor" ifadelerinde de görülmektedir. Bu sebeple Sâbit'in Enes'ten yaptığı rivayetin başında şöyle denilmektedir: "Bizim Allah Resulüne bir şey sormamız Kur'an'da yasaklanmıştı. Bu sebeple çölden (bedevilerden) akıllı bir adamın gelerek Hz. Peygamber'e soru sormasını ve bunu dinlemeyi isterdik". Ebû Avâne Sahıh'inde şunu da eklemiştir: "Bedeviler bu konuda bizden daha cür'etli idi". Yani sahabe vahyin kendilerine çizdiği sınırda dururken, bedeviler durumu bilmemeleri sebebiyle mazur görülüyorlardı. Sahabe soru soran kişinin, sorduğu Şeyi bİlebİlmesi için akıllı olmasını temenni etmiştir. Dımâm'm soru sormadan önce, amacına ancak bu şekilde ulaşacağını düşündüğünden mazeret beyan etmesi de onun akıllı olduğunu göstermektedir. Sâbit'in rivayetinde şu fazlalık da vardır: "Dımâm, Hz. Peygamber'e göğün yükseltilmesi, yerin yayılması ve bunun dışında yaratılan varlıklar hakkında da soru sormuştu, sonra da sorduğu şeyler konusunda Hz. Peygamberi tasdik ettiğine dair ona yemin etmişti. Bu yemini, pekiştirme ve işi sağlamlaştırma için her soruda tekrarlamış, daha sonra bunu tasdik ettiğini açıkça söylemiştir. İşte bütün bunlar onun güzel davranışını ve aklının sağlamlığını göstermektedir. Bu yüzden Hz. Ömer (s.a.) Ebû Hureyre'nin rivayetine göre şöyle demiştir: "Dımâm'dan daha güzel ve öz soru soran görmedim".
"Zekatlarımızı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı sana Allah mı emretti": İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Bu, kişinin zekatını kendi başına dağıtamayacağını gösterir. Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu tartışılır. "Fakirlerimize" sözü yaygın durumu ifade etmek için söylenmiştir. Çünkü zekatların çoğunluğu fakirlere verilmektedir.
"Senin getirdiklerine iman ettim": Bu, zaten mevcut olan şeyi haber verme anlamına gelebilir. Buhârî de bu anlamı tercih etmiştir. Kadı lyaz da bu anlamı tercih etmiş ve onun Hz. Peygamber'in elçisinin haber verdiği şeyleri bir kez de Hz. Peygamber'den duymak için ona geldiğini söylemiştir. Çünkü Müslim'de ve diğerlerinde Sâbit'in Enes'ten rivayetine göre Dımâm şöyle demiştir: "Senin elçin. iddia etti". Taberânî'de Küreyb'in İbn Abbas'tan rivayetine göre "Bize senin mektupların ve elçilerin geldi" demiştir. Hâkim, hadiste âlî isnadı talep etmeyi buradan çıkarmıştır. Çünkü Dımâm bunları Hz. Peygamber'in elçisinden duyduğu halde Hz. Peygamber'in ağzından da duymak istemiştir. Dımâm'm "iman ettim" sözü o anda iman etme anlamına da gelir. Kurtubî "elçin...iddia ediyor" sözüne dayanarak bu ihtimali tercih etmiş ve şöyle demiştir: "İddia (zu'm) kesin olarak güvenilmeyen söze denir. İbnü's-Sikkît ve diğerleri böyle demişlerdir. Ben (İbn Hacer) ise derim ki: Bu tartışılır. Çünkü Ebû Ömer ez-Zâhid'in hocası Sa'leb'in el-Fasih adlı eserinin şerhinde belirttiği gibi zu'm kelimesi muhakkak olan söze de denir. Sibeveyh'in "Halil zu'm (iddia) ediyor" sözlerinin çoğu da Sibeveyh tarafından delil getirme için söylenmiştir. Vahyin başlaması konusunda geçen Ebû Süfyan hadisinde buna temas etmiştik. Ebû Davud'un bu hadise "müşrikin mescide girmesi" başlığını vermesi Dımâm'ın o sıra müşrik olarak geldiğini düşündüğünden değil, sahabenin gelen adama hiçbir soru sormaksızın mescide girmesine İzin vermelerinden kaynaklanmaktadır. Dımâm'ın "iman ettim" sözünün "daha önce iman etmiştim" anlamına geldiğini güçlendiren delilerden biri de Hz. Peygamber'e Allah'ın birliğinin delillerini sormaması, genel olarak peygamberlik ve İslamî hükümler hakkında sorular sormasıdır. Bu söz "şimdi iman ettim" anlamında kullanılsaydı, tasdiki gerektiren bir mucize talep ederdi. Bunu Kirmanî söylemiştir. Kurtubî bu hadisi, mucize görmese bile mukallidin Peygamber'e imanının sahih olduğuna delil getirmiştir. İbnü's-Salah da buna işaret etmiştir.
Bir Hatırlatma: Şureyk'in bu rivayetinde hac zikredilmemîştir. Müslim ve diğerleri ise bunu zikretmişlerdir. Musa rivayetinde Dımâm Hz. Peygamber'e "(Senin elçin) üzerimize ona yol bulanlar için Kabe'yi haccetmenin farz olduğunu söyledi" demiş, Hz. Peygamber de doğru söylemiş" buyurmuştur.

Hadisten Çıkan Diğer Bazı Sonuçlar

Bu hadiste yukarıda zikredilenler dışında şu hususlar da yer almaktadır:
1. Bir kişinin haberi ile amel etmek gereklidir. Dımâm'ın durumu kesin olarak anlamak için Hz. Peygamber'e gelmiş olması bunu zedelemez. Çünkü Hâkim'de yer aldığı üzere o Hz. Peygamberle buluşmayı ve bizzat konuşmayı istemiştir. İbn Abbas'ın hadisinde yer aldığı üzere Dımâm tek başına kavmine dönmüş, kavmi onu doğrulamış ve iman etmişlerdir.
2. Kişinin dedesi babasından daha tanınmış ise çocuk ona nisbet edilir. Nitekim Hz.Peygamber Huneyn savaşında "Ben Abdülmuttalib'in oğluyum" demiştir.
3. Kesin olan bir iş için daha fazla pekiştirmek amacıyla yemin edilmesi caizdir.
4. Birbiri ile yaşıt olan kişilerin birbirinden rivayette bulunması. Çünkü Said ve Şüreyk tabiûndan aynı derecede olan Medine'li iki âlimdir.

7. Münâvele Ve İlim Ehlinin İlmi Yazarak Farklı Bölgelere Göndermesi Konusunda Zikredilenler

Enes şöyle demiştir: Hz. Osman Mushafları çoğaltarak farklı bölgelere gönderdi. Abdullah İbn Ömer, Yahya İbn Saîd ve Mâlik bunu caiz görmüşlerdir.
Hicaz'daki 'alimlerin bir kısmı münaveleye Hz. Peygamber'in seller, seriyye komutanına yazdığı bir mektubu delil getirmişlerdir. Hz. Peygamber komutana "Bu mektubu falan yere varıncaya kadar
okuma" demiş, o komutan da söz konusu yere ulaşınca bu mektubu açarak okumuş ve insanlara Hz. Peygamber'in. emrini bildirmiştir.
64- Ubeydullah bin Abdullah bin Utbe bin Mesud'un zikrettiğine göre Abdullah bin Abbas ona şunu haber vermiştir: "Resûlullah bir adama mektup göndermiş ve bunu Bahreyn'in büyüğüne (yöneticisine) vermesini emretmiştir. Bahreyn büyüğü de bunu Kisrâ'ya vermiştir. mektubu okuyunca yırtınıştı. (ibn Müseyyeb'İn şöyle dediğini zannediyorum) Bunun üzerine Resûlullah ve. seiiem onların (ülke ve yönetimlerinin) parça parça olmaları için beddua etti.[48]

Açıklama

İmam Buhârî, işitme ve arz konusunu yerleştirdikten sonra bunun peşinden Çoğunluk tarafından muteber görülen hadis tahammül yollarını ele almıştır. Münâvele de bunlardan biridir. Münavele, hocanın öğrencisine (içinde hadislerin bulunduğu bir) kitap vererek "bu benim falancadan işittiğim rivayetlerdir" veya "bu benim yazdığım kitabımdır, bunu benden rivayet et" demesi suretiyle olur. Arz-ı münaveleyi yukarıda anlatmıştık ki bu öğrencinin (içinde hadislerin bulunduğu bir) kitabı hocasına getirmesidir. Çoğunluk bu şekilde rivayeti caiz görmüştür.
"Farklı bölgelere": Yani farklı bölgelerin halkına. Mükatebe de hadis tahammül yollarından biridir. Mükatebe hocanın kendi el yazısı ile hadisi yazması veya yazışma güvendiği bir kişiye yazdırması, ardından bunu kontrol ederek daha sonra öğrencisine göndermesi ve bunu rivayet etmesine izin vermesidir. Buhârî mükatebe ile münaveleyi birbirine eşit kabul etmiştir.
"Falan yere varıncaya kadar": Cündüb'ün hadisinde de böyle kapalı bir İfade kullanılmıştır. Urve'nin rivayetine göre ise Hz. Peygamber komutana şöyle demiştir: "iki gün gittikten sonra mektubu aç". Cündüb ve Urve şöyle demişlerdir: Komutan mektubu açınca içinde şunlarm yazılı olduğunu gördü: "Nahle mevkiine varıncaya kadar ilerle ve bize Kureyş ile ilgili haberleri ulaştır. Hiç kimseyi zorlama". Cündüb hadisinde ise şöyle yer almaktadır: "İki kişi döndü diğerleri devam etti. Yanında Kureyş kabilesine ait ticarî eşyalar bulunan Amr İbn Hadramî ile karşılaşarak onu öldürdüler. Bu İslâm tarihinde kâfirlerden öldürülen ilk kişi idi. Bu olay Recep ayının ilk günü gerçekleşmişti. Gönderilen askerî birlik öldürdükleri kişinin elindeki mal ve eşyasını ganimet olarak aldılar. Bu da İslam'daki ilk ganimet oldu. Müşrikler onların haram aylarda adam öldürmelerini ve bu davranışlarını kınadı. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: "Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Hararriın ziyaretine engel olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam Öldürmekten daha büyük bir günahtır.[49]
Bu hadisin delil olma yönü açıktır. Çünkü Hz. Peygamber mektubu komutana vererek, emrindekilere, anlamaları için bunu daha sonra okumasını emretmiştir. Bunda münavele ve mükatebe anlamı bulunmaktadır. Bazıları buna şu şekilde itiraz etmişlerdir: "Bu mektubun bağlayıcı bir delil olması, sahabenin adil olması sebebiyle mektubu değiştirme ihtimalinin bulunma-masındandır. Sahabeden sonrakiler ise böyle değildir". Bunu Beyhakî aktarmıştır. Ben (İbn Hacer) ise derim ki: Mükatebe yolunun delil olmasının şartı mektubun mühürlü, taşıyan kişinin güvenilir ve gönderilen kişinin de hocanın yazısını bilen bir kişi olmasıdır. Bunun dışında mektubun değiştirilme ihtimalini ortadan kaldıran diğer şartlar da söz konusudur.
65- Enes İbn Mâlik'in RidıyaMim arh şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber bir mektup yazdırdı (yahut yazdırmak istedi). Ona "Onlar (mektubun gönderildiği kişiler) mühürsüz mektubu okumazlar" denildi. Hz. Peygamber de üzerinde "Muhammedün resûlullah (Muhammed Allah'ın elçisidir)" yazılı bulunan gümüşten bir yüzük edindi. Ben onun elinde gümüşün beyazlığını görür gibiyim.
(Hadisi rivayet eden kişi diyor ki:) Katade'ye sordum: "Bu yüzüğün nakşının Muhammedün resûlullah olduğunu kim söyledi?", Katade "Enes söyledi" dedi.[50]

Açıklama

Hadisin Arapça metninde Hz. Peygamber saifaiuıo aleyh mektup yazdı denilmekte ise de bunun Hz. Peygamber'e izafe edilmesi me-cazendir. Burada Hz. Peygamber'in leyhi ve sdi«m mektubu katibe yazdırdığı
kasdedilmektedir.
Mühürsüz mektup okumazlar": Bu İfade hadisin bu başlık altında yer almasının sebebini göstermektedir. Mükatebe ile amel edilmesinin şartı, değiştirilmediğinden emin olmak için mühürlenmesidir. Ancak mektubu taşıyan kişi adil ve güvenilir ise mektup mühürlenmeyebilir.

8. Meclisin Bittiği Yere Ve Halkada Bir Boşluk Görerek Oraya Oturan Kimse

66- Ebû Vâkıd el-Leysî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah laiıshu af
insanlarla birlikte mescitte otururken üç kişi mescide geldi. İkisi Hz. Peygamber'in bulunduğu yöne yöneldi, biri başka tarafa gitti. Bu iki kişi Hz. Peygamber'in. huzurunda beklediler. Birisi halkada bir boşluk görerek oraya oturdu, diğeri oturanların arkasına oturdu. Üçüncüsü ise arkasını dönerek gitti. Hz. Peygamber sözünü tamamlayınca şöyle dedi:
"Size şu üç kişinin durumunu bildireyim mi? Birisi Allah'a stğındı Allah da onu kendi korumasına aldı. Diğeri haya etti, Allah da ondan (ona azap etmekten) haya etti. Üçüncüsü yüz çevirdi, Allah da ondan
yüz çevirdi.[51]

Açıklama

Bu hadisin ilim konusu ile alâkası şudur: Burada kasdedilen meclis ve halka, ilim meclis ve halkasıdır.
Sözü edilen üç kişinin tümü önce mescide yönelmişler, mescide girdikten sonra Hz. Peygamber'in ^laibihu aicyu ve seiiem meclisini görmüşler, ikisi ona doğru yönelmiş, birisi ise başka tarafa gitmiştir.

Selam Verme

Muvatta' ravilerinin çoğunluğu bu iki kişinin selâm verdiğini söylemişlerdir
Bundan içeri giren kişinin söze selâmla başlayacağı, ayakta olanın oturana selâm vereceği anlaşılır. Onların selâmına karşılık verildiğinden bahsedilmemesi bunun zaten bilinmesi sebebiyledir. Ya da bundan ibadete dalan kişiden selâm alma borcunun düştüğü anlaşılır. Bu konu başkasının evine girerken ev halkından "izin isteme" bölümünde gelecektir.

Tahiyyetü'I-Mescid Namazı

Hadiste bu iki kişinin "tahiyyetü'l-mescid" namazı kıldıklarından bahsedilmemiştir. Bunun sebebi şunlardan biri olabilir:
Olayın bu namazın meşru kılınmasından önce gerçekleşmesi,
Söz konusu iki kişinin o sırada abdestsiz olması,
Bu namazı kıldıkları halde daha önemli meselelerin nakledilmesi sebebiyle bunun aktarılmamış olması,
Nafile namaz kılmanın uygun olmadığı bir vakitte mescide girmiş olmaları. Bu sonuncuyu Kadı Iyaz söylemiştir. Çünkü onun görüşüne göre tahiyyetü'l-mescid namazı, namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerde kılınmaz.
Bu hadis zikir ve ilim meclislerinde halka yapmanın müstehap olduğunu, bu halkada bir yere oturan kişinin, o yer konusunda başkalarından daha çok hak sahibi olduğunu gösterir.
Hz. Peygamber'in sa^îâhu aieyüt w. «-.üem "Allah'a sığındı, Allah da onu kendi korumasına aldı" sözü: "Allah'a sığındı" ifadesi "Allah'a iltica etti" yahut "Hz. Peygamber'in ve sdiem meclisine katıldı" anlamına gelir. "Allah da onu kendi korumasına aldı ifadesi "onu rahmet ve rızasına alarak ona kendi fiiline uygun karşılığı verdi" anlamına gelir.

İlim Meclisinde Adaba Riayet

Bu hadis, ilim meclislerinde edebe riayetin müstehap olduğunu, namazda saflardaki boşlukları doldurmak teşvik edildiği gibi burada da halkadaki boşlukları doldurmanın faziletli olduğunu gösterir. Yine başkasına sıkıntı vermediği sürece kişinin boşluğu doldurmak için başkalarının arasından geçmesi de caizdir. Ancak başkasına sıkıntı verme ihtimalinden korkarsa hadiste yer alan ikinci kişinin yaptığı gibi meclisin bittiği yere oturabilir. Bu hadis, hayrı talep etme konusunda başkaları ile yarışan kişinin övüldüğünü de gösterir.
"Diğeri haya etti, Allah da ondan haya etti": Hz. Peygamber'den ve mecliste bulunanlardan haya ederek arkadaşının yaptığı gibi halkayı sıkıştırmadı. Enes, rivayetinde bu ikinci kişinin niçin haya ettiğini açıklamıştır. Hâkim'in rivayet ettiği hadisin lafzı şöyledir: "İkinci kişi azıcık ilerledi, sonra dönerek geldi ve oturdu". Yani üçüncü şahsın yaptığı gibi ilim meclisini bırakarak gitmekten haya etti.
Allah da ondan haya etti", yani ona merhamet etti, cezalandırmadı.
Allah ondan yüz çevirdi": Ona öfkelendi. Bu, kişinin özürsüz olarak ilim meclisini terk etmesine yorulur. Bu, söz konusu kişinin Müslüman

olması halinde geçerli olan yorumdur. Bu kişinin münafık olması da muhtemel olup, Hz. Peygamber bunun durumuna muttali olmuş olabilir. Hz. Peygamber'in sözü haber verme anlamında anlaşılmaya müsait olduğu gibi "Allah ondan yüz çevirsin" şeklinde beddua olarak da anlaşılmaya müsaittir. Enes'in rivayet ettiği hadiste şöyle denilmiştir: "O kendini müstağni gördü, Allah da ondan istiğna etti". Bu, Hz. Peygamber'in sözünün beddua değil de haber verme kastı taşıdığını göstermektedir. Allah hakkında "yüz çevirme" ve benzeri ifadelerin kullanılması, mukabele ve müşâkele içindir. Bu şekildeki ifadeler Allah'ın şanına layık olacak şekilde yorumlanır. Bu ifadelerin kullanılmasının sebebi bir şeyi açık olarak ortaya koymaktır.
Bu hadis, günah işleyenleri ve durumlarını bunu engellemek amacıyla haber vermenin caiz olduğunu, bunun gıybet (dedikodu) sayılmayacağını göstermektedir.
Hadiste şu hususlar da yer almaktadır: ilim us zikir halkalanna bağlılığın fazileti, ilim öğreten ve zikir yaptıran kimselerin mescitte oturması,
Haya eden kişinin övgüye layık olması,
Meclisin (halkanın) bittiği yere oturulması.

9. Hz Peygamber İn "Kendisine Bir Şey Tebliğ Edilen Nice Kişi, Onu İşitenden Daha İyi Kavrar" Sözü

67- Ebû Bekre babasından şunu aktarmıştır:
Hz. Peygamber vesvferi devesinin üzerine oturdu, bir kişi de devesinin yularını tutuyordu.
Hz. Peygamber Bu gün hangi gündür?" diye sordu. Biz bu güne başka bir isim vereceğini zannederek sustuk.
Hz. Peygamber ve mi?" dedi.
Biz: "Evet" dedik.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki bu gününüzün, bu ayınızın, bu beldenizin haram olması gibi, canlarınız mallarınız, ırz ve namuslarınız aranızda haramdır. Burada olan olmayanlara tebliğ etsin. Burada olan, kendisinden daha iyi kavrayacak birine tebliğ etmiş olabilir.[52]

Açıklama

Konu başlığındaki ifadenin anlamı: "Benden sözümü tebliğ eden nice kimse, o sözü benden işitenden daha iyi anlayacak birine tebliğ etmiş olabilir".
"Bir kişi yularını tutuyordu": Yuları tutmanın sebebi, deve üzerinde olan kişinin sözünü bozacak şekilde devenin hareket etmesini önlemektir.
Kurtubî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in ashabına üç şeyi sorması ve her bir sorudan sonra susması, ashabın bütün varlıklarıyla ona yönelmeleri ve verilen haberin büyüklüğünü hissetmeleri için onları anlamaya hazır hale getirmeyi amaçlar. Nitekim Hz. Peygamber bundan sonra "canlarınız, mallarınız..." diye sözüne devam etmiştir. Bu, söz konusu şeylerin haramlığında mübalağayı İfade eder.
Hz. Peygamber'in Bu gününüzün, bu ayınızın, bu beldenizin haram olması gibi..." şeklindeki ifadesinde yer alan benzetmenin dayanağı, bunu işitenlerin söz konusu şeylerin haramhğını açık olarak bilmeleridir. Çünkü gün, ay ve beldenin haramlıgı onlar tarafından kesin ve açık bir şekilde biliniyordu. Oysa canların, malların, ırz ve namuslann haramlıgı (dokunulmazlığı) ise bu şekilde değildi. Câhiliye devrinde bunlara saldırmayı mubah sayıyorlardı. İslam dini onlara müslümanın can, mal ve namus dokunulmazlığının, söz konusu belde, ay ve günün dokunulmazlığından daha büyük olduğunu öğretmiştir. Kendisine benzetilen şeyin, benzeyenden daha düşük dereceli olduğu ileri sürülerek bu benzetme reddedilemez. Çünkü bu konuşma, islâm dininin hükmünden önce muhatapların alışageldiği durum dikkate alınarak yapılmıştır.
Buhârî ve diğer hadisçilerin konu ile zikrettiği diğer rivayetlerde yer aldığına göre muhataplar her bir soruya Allah ve Resulü daha iyi bilir" diyerek cevap vermişlerdir. Bu onların güzel edebini göstermektedir. Çünkü onlar, kendi bildikleri cevabın Hz. Peygamber'e gizli olmadığını, onun kastının zaten bildikleri bir şeyi haber vermek olmadığını biliyorlardı. Bu 'sebeple rivayet eden kişi "Buna başka bir isim vereceğini zannettik" demiştir. Bu, külli konuları Şâri'e bırakmanın gerekli olduğunu gösterir. Yine şer'î hakikatleri (sözcüklere dince özel anlamlar yüklenilebileceğini) kabul edenlerin delili de bu hadiste yer almaktadır.
"Canlarınız, mallarınız, namuslarınız haramdır": Yani kanınızı akıtmak, mallarınızı almak ve namuslarınızı kirletmek haramdır.
Burada tebliğ edilmesi istenen söz ya hadiste geçen ifade yahut da bütün hükümlerdir.

Hadiste Yer Alan Bazı Hükümler

Hadiste yukarıda geçenler dışında başka bazı sonuçlar da bulunmaktadır. Bunları şu şekilde gösterebiliriz:
İlim tebliğine teşvik
Ehliyetin tamamlanmasından önce hadis almak (tahammül) caizdir.
Hadisin edası (başkasına aktarılması) için hadisi anlamak şart değildir.
Sonraki dönemlerde, öncekilerden daha anlayışlı kişiler gelebilir. Ancak bunların sayısı azdır.
İbnü'l-Müneyyir, tebliğin gerekçesi olarak söylenen "sonra gelen öncekinden daha anlayışlı olabilir" sözünden, hadisi rivayet eden kişinin hadisle ilgili yorumunun başkasının yorumundan daha öncelikli olmadığı sonucunu çıkarmıştır.
İhtiyaç olduğunda binek hayvanları ayakta beklerken onların sırtında oturmak caizdir. Bu konudaki yasak, zaruret olmadığı halde oturmaya yorulur.
İnsanlara sözünü işittirmek ve kendini göstermek için hutbe yüksek bir yerde okunur.

10. İlim Söz Ve Amelden Önce Gelir

Çünkü "Bil ki: Allah'tan başka ilah yoktur [53] âyetinde Yüce Allah ilim ile başlamıştır. Ayrıca âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır, onlar İlmi miras olarak alırlar. Kim ilmi alırsa büyük bir pay almıştır. Kim ilim talebi için bir yola girerse Allah onun cennete doğru yolunu kolaylaştırır.
Yüce Allah:
Allah'tan kulları içinde (hakkıyla) ancak âlimler korkar [54]"(Bu örnekleri) yalnızca âlimler akıl eder.[55]
(Kafirler dediler ki): Eğer işitseydik veya aklımızı kullansaydık şimdi alevli cehennemin halkından olmazdık.[56]
De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? [57] buyurmuştur.
Hz. Peygamber de Allah kimin için hayır dilerse onu dinde fakîhlanlayış sahibi kılar" buyurmuştur. İlim ancak taallümledir (Öğrenmeye çalışmakla elde edilir).
Ebû Zer şöyle demiştir: (Ensesini işaret ederek) "Şuraya kılıcı koysanız, ben daha başımı kesmenizden önce Hz. Peygamber'den duyduğum bir hadisi ilete bileceğimi bilsem bunu yaparım."
İbn Abbas şöyle demiştir: (Ayette yer alan) "Rabbaniler olun [58] ifadesi "ha-kîm ve fakîh olun" anlamına gelir. Büyüğünden önce küçük bilgi ile insanları terbiye eden kişiye "Rabbani" denir.
Konu başlığı ile ilgili olarak İbnü'l-MüneyyÎr şöyle demiştir: Bununla Buhârî söz ve amelin sahih olması için ilmin şart olduğunu kasdetmiştir. Söz ve amel ancak ilimle muteber olur. Bu yüzden ilim ikisinden de önce gelir. Çünkü ilim, ameli sahih hale getiren niyeti düzeltmektedir.
"Amel olmadan İlmin yararı olmaz" sözünden ilmin değerinin düşürüldüğü ve ilim taîebi konusunda hafiflik gösterildiği anlaşılmasın diye Buhârî buna dikkat çekmiştir.
Yüce Allah iiimle başlamıştır": Yani âyette Yüce Allah önce "Bil ki: Allah'tan başka ilah yoktur" demiş ardından da "günahların için istiğfar et" buyurmuştur. Ayette Hz. Peygamber'e hitap edilmişse de bu, onun ümmetini de kapsar. Süfyan b. Uyeyne bu âyeti ilmin faziletine delil getirmiştir. Nitekim Ebû Nuaym'ın el-Hilye adlı eserinde onun hayat hikayesini anlattığı bölümde Rebi' b. Nâfi yoluyla aktardığına göre Süfyan bu âyeti okumuş, sonra şöyle demiştir: "Görmez misin ki Yüce Aliah 'bil ki1 diyerek ilimle başlamış, sonra da ameli emretmiştir?"
Kim ilim talebi için bir yola girerse": Dinî ilimleri tahsile götüren az çok bütün yollar buna dahildir.
Allah cennete giden yolu ona kolaylaştırır": Bunu âhirette yapar. Yahut dünyada insanı cennete götürecek ameller işlemeye muvaffak kılar. Bu, ilim talep eden kişiye bunun kolaylaştırılacağını müjdelemektedir. Çünkü ilim talep etmek, insanı cennete götüren yollardandır.
Allah'tan (hakkıyla) ancak âlimler korkaf: Allah'tan ancak onun kudreti ve hakimiyetini bilenler yani âlimler hakkıyla korkar. Bu yorum İbn Abbas'a aittir.

Eğer işitseydik veya aklımızı kullansaydık alevli cehennem halkından olmazdık": "Kavrayan ve anlayan kişinin dinlemesi gibi dinleseydik, temyiz eden kişinin akİetmesi gibi akletseydik böyle olmazdık". Bunlar ilim ehlinin özellikleridir. Bu şu anlama gelir: "Eğer ilim ehlinden olsaydık, bize gerekli olan şeyi bilir, ona uygun amel yapar ve kurtuluşa ererdik".
"Allah kimin için hayır dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar": Hadisin aslında yer alan "fıkıh" kelimesi anlayış demektir. Nitekim Yüce Allah "hiçbir sözü anlamıyorlar âyetinde de fıkıh kelimesini bu anlamda kullanmıştır. Fıkıhtan kasıt, dini hükümleri bilmektir.
"İlim ancak taallümle (öğrenmeye çalışmakla) elde edilir": Muteber olan ilim, yalnızca peygamberlerden ve onların mirasçılarından öğrenme yolu ile elde edilen ilimdir.
Ebû Zer'in yukarıdaki sözü senedi ile birlikte Dârimî'nin Sünen'i ve diğer kitaplarda yer almıştır. Evzâî'nin, Ebû Kesîr (Mâlik b. Mersed)'den onun da babasından rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Zer, Mina'da şeytan taşlama yerindeki orta Cemre'nin yanında otururken onun yanma geldim. İnsanlar etrafında toplanmışlar kendisine fetva soruyorlardı. Bir adam gelerek onun yanında durdu ve ona "Senin fetva vermen yasaklanmadı mı?" diye sordu. Ebû Zer başını kaldırarak ona baktı ve "Sen benim başımda gözetleyen misin?" diye sordu. Daha sonra da şöyle dedi: Ensesini işaret ederek Şuraya kılıcı koysanız, ben başımı kesmenizden önce Hz. Peygamberden duyduğum bir hadisi iletebilece-ğimi bilsem bunu yaparım". Bu hadis bu yolla rivayet edilmiştir. Orada belirtildiğine göre Ebû Zer'le konuşan kişi Kureyş kabilesinden idi. Ebû Zer'in fetva vermesini yasaklayan da Hz. Osman idi. Bunun sebebi şu olaydır: Ebû Zer, Şam'da iken Muaviye ile "Altın ue gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlan elem verici bir azapla müjdele [59] âyeti hakkında görüş ayrılığına düştüler. Muaviye bu âyetin yalnızca ehl-i kitap (Yahudi ve Hristiyanlar) hakkında indirildiğini söylerken, Ebû Zer hem onlar hem de biz Müslümanlar için indirildiğini söyledi. Muaviye bir mektupla durumu Hz. Osman'a bildirdi, Hz. Osman, Ebû Zer'e bu konuda haber gönderdi. Aralarında Ebû Zer'in Medine'den taşınmasını gerektirecek bir tartışma geçti. Ebû" Zer Rebeze'ye yerleşerek vefat edinceye kadar burada kaldı. Bunu Nesâî rivayet etmiştir. Bu, devlet başkanı fetva vermeyi yasakladığında Ebû Zer'in ona itaat etmeyi uygun görmediğini göstermektedir. Çünkü o, yukarıda da geçtiği üzere Hz, Peygamber'in tebliğ konusundaki emri gereğince bunun
gerekli olduğunu kabul ediyordu. Yine o'muhtemeldir ki bildiği bir konuda bilgiyi gizleyen kişi hakkında söz konusu olan tehdit edici ifadeleri de biliyordu. Bu konu, Hz. Hz. Osman ile aralarında geçen konuşma ile ilgili olarak daha sonra gelecektir. Ebû Zer'in yukarıdaki sözü, ölüm kendisine yaklaşsa bile her halükârda bildiği şeyi başkalarına nakledeceği ve bundan geri durmayacağı anlamına gelir. Bu, ilim öğrenmeye, bu konuda zorluklara katlanmaya ve sevap elde etmek İçin sıkıntılara sabretmeye teşvik etmektedir.

Rabbânîlik Kavramı

İbn Abbas "Rabbânî" sözcüğünü hakîm ve fakîh şeklinde tefsir etmiştir. İbn Mssud da bu konuda ona katılmıştır.
Özetle söylemek gerekirse bu sözcükteki nisbetin Rabb'e mi, terbiyeye mi yapıldığı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre terbiye, ilim öğretmek; Buharî'nin aktardığına göre İse bunu öğrenmektir. "İlmin küçüğü"nden maksat, ilmî konulardan açık olanlar, "büyüğü"nden maksat ise ilmin incelikleridir. Bir görüşe göre bundan maksat "Rabbani, İnsanlara ilmin temel meselelerinden önce cüziyyatını öğretir" veya "köklerinden önce dallarını öğretir", "makatlarından önce mukaddimelerini öğretir" demektir. İbnü'l-A'rabî şöyle demiştir: 'Bir kimse; bilen, öğreten ve uygulayan olmadıkça ona rabbânî denmez".

11. İnsanlar Nefret Etmesinler (Usanmasınlar) Diye Hz. Peygamber İn Ashabına Vaaz Vermek Ve İlim Öğretmek İçin (Onların İstekli Olduğu) Uygun Zamanları Kollaması

68- İbn Mesud .rtdıyaiiâhaaıh şöyle demiştir: "Hz. Peygamber bizi usandırmaktan korktuğundan vaaz vermek için (istekli olduğumuz) günleri kollardı.[60]

Açıklama

"Kollardı": Bize hatırlatmada bulunmak için uygun vakitleri gözetirdi, bizim sıkılmamamız için bunu her gün yapmazdı.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Bu hadisten şu sonuçlar çıkmaktadır:
Salih amellerden bir müddet sonra usanma korkusu sebebiyle salih amele ara vermek müstehaptır. Amelde devamlılık aslında dince güzel görülen bir şey olmakla birlikte bu iki kısımdır:
a) Herhangi bir zorlanma olmaksızın her gün yapmak,
b) Gün aşın veya haftada bir yaparak ameli işleme gününde daha dinç olabilmek için ara verilen günde dinlenmek. Bu, durumlara ve kişilere göre değişir. Bu konuda ölçü, kişinin dinç olmasının da dikkate alınması ile birlikte amele duyulan ihtiyaçtır. Bazı âlimler bu konudaki hadisten, belirli bir vakitte sürekli nafile kılarak bunu revatip (düzenli) nafilelere benzetmenin mekruh olduğu sonucunu çıkarmışlardır. İmam Mâlik'ten bu konuda benzer ifadeler gelmiştir.
69- Enes :âdiyaüâhy, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Kolaylaştırın, zorlaştırmayım. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.[61]

Açıklama

Zorlaştırmamın": Bu söz aslında "kolaylaştırın" sözcüğünün gerektirdiği hususu açık olarak pekiştirmek için söylenmiştir. Nevevî şöyle demiştir: Hz. Peygamber s-ı'inünim nVyhi ve sci-em sadece "kolaylaştırın" dese idi, bir kere kolaylık gösterdiği halde birkaç kez zorluk gösteren kişi de bu emre uymuş sayılabilirdi Oysa tüm durumlarda zorluğu ortadan kaldırmak için "zorlaştırmayın" İfadesini de söylemiştir.
Müjdeleyin": Öğretimin başında korkutma, kötü bir şeyi haber verme nefreti gerektirdiğinden, "müjdeleyin" sözcüğünün karşılığı olarak "nefret ettirmeyin" denilmiştir. Bu sözden "yeni Müslüman olmuş kişinin kalbini İslam'a ısındırın, daha işin başında ona şiddetli davranmayın" anlamına gelir. Günahı engelleme durumunda da günahkar kişinin bunu kabul etmesi için insanın yumuşak davranması gerekir. İlim öğretiminin de aynı şekilde tedrice riayet ederek yapılması gerekir. Çünkü bir şey başlangıçta kolay olursa buna başlayan kişi bunu sever, sevinçle karşılar, sonuçta da çoğunlukla bu durum artar. Zıddı ise böyle değildir. Doğrusunu Allah bilir.

12. İlim Öğrenenler İçin Gün Belirlemek

70- Ebû Vâil'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Abdullah insanlara her Perşembe vaaz verirdi.
Bir adam ona: "Keşke bize hergün vaaz versen" dedi.
Abdullah: "Sizi usandırma korkusundan dolayı bunu yapmıyorum. Hz. Peygamber Mibiiahu üK;yhi v» seUe:r bizi usandırmamak maksadıyla vaaz vermek İçin uygun zamanlarımızı kolladığı gibi, ben de sizin istekli olduğunuz zamanlan kollu-yorum" dedi.

13. Allah Kimin İçin Hayır Dilerse Onu Dinde Anlayış Sahibi Kılar

71- Muaviye şöyle demiştir: Hz. Peygamberin şöyle dediğini işittim:
"Allah kimin için hayır dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar. Ben yalnızca taksim eden bir kişiyim, veren Allah'tır. Allah'ın emri gelinceye (kıyamet kopuncaya) kadar bu ümmet Allah'ın emri üzere kalacak, muhalefet edenler onlara zarar veremeyeceklerdir.[62]

Açıklama

Bu hadis üç hüküm içermektedir:

1. Dinde tefakkuhun (anlayış sahibi olmanın/fıkıhta derinleşmenin) fazileti
2. Mal ve mülkü verenin hakikatte Allah olduğu
3. Bu ümmetin bir bölümünün kıyamete kadar hak üzerinde sabit kalacağı
Birinci hakikat ilim konusuna, ikinci hakikat sadakalar (zekat vb.) konusuna, üçüncü hakikat kıyamet alametleri İle ilgili bölüme uygundur. "Allah'ın emri gelinceye kadar" sözünde yer alan "Allah'ın emri" kalbinde imandan bir şey bulunanların ruhunu kabzedecek olan rüzgardır ki bundan sonra yeryüzünde insanların en kötüleri kalacak, kıyamet de onların üzerine kopacaktır.
Bunların üçü de diğer bir açıdan ilim konulan ile hatta bu başlık ile doğrudan doğruya ilgilidir. Çünkü bu hadis; Allah'ın dininde anlayış sahibi/derin fıkhı bilgiye sahip kişiler için iyiliğin söz konusu olduğunu, bunun yalnızca kişisel çaba ile kazanılamayacağını, aksine Allah'ın nasip ettiği kişilerin buna sahip olacağını, buna sahip olanların kıyamete kadar mevcut olacağını belirtmektedir.
Buhârî bunlardan kasdedilenin hadis âlimleri olduğunu belirtmiştir.
Ahmed b. Hanbel "Burada kasdedilenler hadis âlimleri değil ise başka kim olabilir bilmiyorum!" demiştir.
Kadı Iyaz "Ahmed b. Hanbel bununla ehl-i sünnet ve hadis âlimleri gibi inananları kasdetmiştir" demiştir.
Nevevî "Bunların mücâhid, fakîh, muhaddis, zâhid, iyiliği emreden vb. hayırları yapan müminlerden, Allah'ın emirlerini yerine getirenlerden bir grup olması muhtemeldir. Bunların bir yerde toplanmış olması şart değildir. Ayrı ayrı olmaları da mümkündür" demiştir.
Bu hadisten şu hususlar anlaşılır: Dinde anlayış sahibi olmayan, yani İslâm'ın temel kurallarım ve bunlara ilişkin fıkıh ve İnanç ile ilgili detayları Öğrenmeyen kişilerin hayırdan mahrum olduğunu gösterir. Ayrıca âlimlerin diğer insanlar üzerinde bariz bir şekilde üstünlüğünün bulunduğunu, dinde derin fıkhı bilgi sahibi olmanın da diğer İlimler üzerinde bir üstünlüğünün olduğunu göstermektedir.

14. İlimde Güzel Kavrayış Sahibi Olmak (Dini Hükümleri Hızlı Ve Güzel Kavramak)

72- Mücahid şöyle demiştir:
Ibn Ömer ile birlikte Medine'ye kadar yolculuk yaptım. Hz. Peygamber'den yalnızca bir hadis rivayet ettiğini duydum. O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in senem yanında idik. Ona hurma göbeği getirildi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Ağaçlardan öyle bir ağaç vardır ki o Müslümana benzer".
Ben "O ağaç hurmadır" demek istedim. Bir de baktım ki ben topluluktaki en küçük kişiyim, bunun üzerine sustum. Hz. Peygamber "o ağaç hurmadır" buyurdu.

Açıklama

Konu başlığı "ilimlerde anlayış sahibi olmanın fazileti" anlamına gelmektedir.
Bu hadis, sahabîlerden bazılarının hadise ekleme ve çıkarma yapma korkusu sebebiyle yalnızca ihtiyaç olduğunda hadis rivayet ettiklerini, göstermektedir. Bu, Ibn Ömer, babası Hz. Ömer ve bir grubun tercih ettiği yoldur. Bununla birlikte kendisine çok soru ve fetva sorulması sebebiyle Ibn Ömer'in rivayet ettiği hadislerin sayısı çok olmuştur.
Hadisin konu başlığı ile alâkası şudur: Hz. Peygamber'e hurma göbeği getirildiğinde Hz. Peygamber bununla ilgili ola: rak bir soru sormuş, İbn Ömer de sorunun cevabının hurma olduğunu anlamıştır. Anlayış, kişinin bir sözden, o söz ile ilgili olan diğer bir söz veya fiili anlamasını sağlayan fetanettir. İmam Ahmed b. Hanbel'İn Ebû SaÎd'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber Allah bir kulu muhayyer bıraktı" demiş, Hz. Ebû Bekir ağlayarak "Babalarımız sana feda olsun" demiş, insanlar da buna şaşırmıştı. Ebû Bekir bu sözün söylendiği konumdan muhayyer bırakılan kişinin Hz. Peygamber'in kendisi olduğunu anlamıştır. Bu yüzden Ebû Said "Ebû Bekir içimizde Hz. Peygamber'i ve sdlen; en iyi anlayan ve ne dediğini çabuk kavrayan kişi idi" demiştir.

15. İlim Ve Hikmet Konusunda Gıpta Etmek

Hz. Ömer "Yönetici olmadan önce İslâmî bilgiye sahip olun" demişti.
Ebû Abdullah (Buhârî) de "Yönetici olduktan sonra da İslâmî bilgiye sahip olun" diye eklemiştir.
Hz. Peygamber'in ssüaiisi-nj afeyhi ve seiiem ashabı ileri yaşlarında iken ilim öğrenmişlerdi.
73- Kays b. Ebû Hâzim şöyle demiştir: Abdullah İbn Mesud'un şöyle dediğini duydum: Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Gıpta etmek ancak iki şeyde söz konusudur:
Bir kimseye Cenab-ı Allah mal vermiş, bu malım da hak yolda harcamaya muvaffak kılmıştır.
Bir kimseye Cenab-ı Allah bilgi ve hikmet vermiş, o kişi de o hikmete göre hükmetmekte ve onu öğretmektedir.[63]

Açıklama

Hz. Ömer'in "Yönetici olmadan önce İslamî bilgi sahibi olun" sözüne Buhârî "yönetid olduktan sonra da" ifadesini ekleyerek, Hz. Ömer'in sözünden "yöneticiliğin islamî bilgi sahibi olmaya engel olduğu" şeklinde bir anlam çıkarılmasından korkarak onun sözünün mefhum-ı muhalifinin bulunmadığını belirtmek istemiş ve "yöneticilikten önce de sonra da ilim öğrenmeye devam edin" demek İstemiştir.
Hz. Ömer yöneticiliğin ilmi engelleyen sebeplerden biri olabileceğini kasdederek bu sözü söylemiştir. Çünkü kibir ve ihtişam, reis yönetici konumunda bulunan kişinin öğrencilerle birlikte oturmasına engel olabilir.
Bu sebeple İmam Mâlik hakimliğin kötü tarafları arasında şunu zikretmiştir: "Hakim azledildiğinde daha önce ilim öğrendiği ilim meclisine geri dönmez".
imam Şafiî de şöyle demiştir: "Genç yaşta riyaset/yöneticilik elde eden kişi, pek çok ilmi elde edemez".
Ebû Ubeyd Garîbü'l-Hadis adlı eserinde Hz. Ömer'in sözünü şu şekilde açıklamıştır: Bu söz şu anlama gelir: "Küçük iken, yönetici olmadan önce ilim öğrenin. Yoksa kibir sizden daha alt seviyede olan kişiden ilim öğrenmenize engel olur da cahil olarak kahrsınız".
Şemr el-Lügavî bunu evlilik olarak yorumlamıştır. Çünkü kişi evlendiğinde de çocukları olduğunda ailesinin efendisi olur.
Bir görüşe göre Hz. Ömer bu sözü ile ashabı ve diğer Müslümanları riyaset talep etmekten uzak tutmak istemiştir. Çünkü ilim öğrenen kişi riyasetteki kötü durumları bilerek bundan uzak durur. Ancak bu yorum uzak İhtimaÎlİ bir yorumdur. Çünkü "efendiler/yöneticiler sözü ile efendilik/yöneticilik kasdedilmiştir. Bu, evlilikten daha geneldir. Bunu evlilikle sınırlandırmanın bir delili yoktur. Çünkü efendilik evlilikle olabileceği gibi, sahiplerini ilim talebi ile uğraşmaktan yan başka şeylerle de olabilir.
Kirmanı Hz. Ömer'in sözündeki ifadenin "sakalın siyahlaşması" anlamına gelebileceğini söyleyerek bu durumda sözün şu iki anlamdan birine muhtemel olduğunu belirtmiştir: Bu söz gençlere sakallan siyahlaşmadan önce ilim öğrenmelerini emretmektedir, yahut orta yaşlılara sakallarının siyahı beyaza dönüşmeden önce ilim öğrenmelerini tavsiye etmektedir. Ancak Kirmanî'nin bu yorumundaki zorlama gözden kaçmamaktadır.
İbnül-Müneyyir şöyle demiştir: Hz. Ömer'in sözünün konu başlığı ile ilgisi şudur: 0, efendiliği ilmin sonuçlarından saymış ve ilim talep eden kişiye, efendilik derecesine ulaşmadan Önce daha fazla ilim öğrenerek fırsatı değerlendirmesini tavsiye etmiştir. Bu, ilmin gıpta edilmeye değer olması özelliğini vurgulamakladır. Çünkü ilim, kişinin yücelmesine neden olmaktadır.
Bana (İbn Hacer'e) öyle geliyor ki Buhârî'nin amacı şudur: Başkanlık/yöneticilik genellikle gıpta edilen bir şey olsa da, hadis gıptanın ancak şu iki şeye olabileceğini göstermektedir: İlim veya cömertlik. Cömertlik ancak ilim ile birlikte olunca övülür. Şu halde Buhârî şöyle demiş olmaktadır: Başkanlık/yöneticilik elde etmeden önce ilim öğrenin ki size gıpta edildiğinde haklı yere gıpta edilmiş olsun. Yine Buhârî şöyle demektedir: Genellikle kişinin ilim talep etmesine engel olan yöneticiliği elde etme konusunda aceleci davranırsanız (böyle yapmayın), bu âdeti terk ederek sizin için hakiki gıptayı elde edecek olan ilmi öğrenin.

İmrenmek (gıpta) ve Kıskanmak {hased) Arasındaki Fark

Gıpta kişinin, başkasında olan bir şeyin benzerinin kendisinde de olmasını istemesidir. Bu kişi, o şeyin sahibinin elinden istemesini istemez
Hased (kıskançlık) ise, nimete sahip olan kişinin elinden nimetin gitmesini istemektir. Bazıları hasedi, kişinin söz konusu nimetin kendisinde olmasını temenni etmesi ile sınırlandırmışsa da hased daha geneldir. Kıskançlığın sebebi şudur: İnsan tabiaü, kendi cinslerinden üstte olmayı

ister. Kendisinde olmayan bir şeyi başkasında görünce, ona karşı üstünlük sağlayabilmek veya onunla eşit hale gelebilmek için onun elinden bu şeyin gitmesini ister. Kıskanç kişinin, bu düşünceyi kalbine kesin olarak yerleştirmesi, söz veya fiille dışarı yansıtması kınanmıştır. Kalbine bu tür düşünceler gelen kişinin, tabiatındaki yasaklara karşı olan sevgiyi kötü görmesi gibi, bunu da kötü görmesi gerekir. Kâfir veya fasığın elinde olup, Allah'a isyanda kullanılan şeyin onun elinden gitmesini istemek ise bundan istisna edilmiştir. Bu belirttiklerimiz, hakikati açısından hasedin (kıskançlığın) hükmüdür. Hadisin Arapça aslında yer alan "hased" kelimesi ise gıpta anlamında olup mecazen kullanılmıştır.

Münâfesc/Başkası ile Rekabet Etmenin Hükmü

Gıpta, başkasında olan şeyin onun elinden gitmeksizin kendisinde de olmasını istemektir. Bu konuda hırs göstermeye "münâfese" denir. Bu, Allah'a İtaat uğrunda olursa övülen bir şeydir. Nitekim âyette "Rekabet edenler, bunun için rekabet etsinler [64] buyurulmuştur. Rekabet, günah olan bir şeyde olursa bu yerilir. Bir hadiste yer alan "Birbirinizle rekabet etmeyiniz" ifadesi bu anlamdadır. Rekabet caiz şeylerde olursa mubahtır.
Hadiste sanki şöyle denilmektedir: Bu iki konudaki gıptadan daha yüce gıpta yoktur. Gıpta edilecek şeylerin buradaki iki şeyle smirlandırılmasının gerekçesi şudur: Taatler; bedenî, mâlî ve hem bedenî hem mâlî olmak üzere üç kısımdır. Hikmeti yapmak, buna göre hükmetmek ve bunu öğretmek ifadesi ile bedenî ibadetlere İşaret edilmiştir. Ibn Ömer'in rivayet ettiği hadiste şu ifade yer almaktadır: "Bir kimse ki Allah ona Kur'arit (Kur'an bilgisini) vermiş, o kişi de gece-gündüz bunu okur ve gereğini yerine getirir". Kur'an'ın emirlerini yerine getirmekten kasıt mutlak olarak onunla amel etme anlamına gelir, yalnızca onu namazda veya namaz dışında okumak, öğretmek, gereğine göre hüküm ve fetva vermekle sınırlı kalmaz. İki hadisin lafzı arasında fark yoktur. Ahmed bin Hanbel'in, Yezid Ibnü'l-Ahnes es-Sülemî'den rivayetinde şöyle denilmiştir: "Bir kimse ki Allah ona Kur'arit vermiş, o kişi de gece gündüz onu yerine getiriyor ve ondakilere tabi oluyor".
Hadisin Arapça aslının tam İfadesinde "Allah birine mal-mülk vermiş ve malım hak yolda harcamak üzere onu o mala musallat etmiştir" yani durmadan o malı Allah yolunda hak uğruna harcayıp durmaktadır, denilmektedir.
Buradaki mal az ve çoğu kapsar.
Musallat kılma ifadesi, tabiatında cimrilik bulunan nefsi kontrol altına almaya delalet etsin diye kullanılmıştır.
Burada malı hak yolda harcama "helak etme" diye ifade edilmiştir. Bu, maldan geriye hiçbir şey kalmamasını gösterir.
"Hak yolda" ifadesi, kınanmış olan israf düşüncesini ortadan kaldırmak için Allah'ın razı olacağı yerlerde harcamayı ifade etmek için söylenmiştir.
Hikmetten kasıt daha önce işaret ettiğimiz gibi Kur'an'dır. Diğer bir görüşe göre cahilce ve kötü davranışlara engel olan her şeydir.

16. Hz. Musa'nın Denizde Hızır'a Gitmesine Dair Zikredilenler

"Musa ona: Sana öğretilenden, bana, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı? Dedi.[65]
74- Rivayet edildiğine göre îbn Abbas ile Hur İbn Kays İbn Hısn ei-Fezârî iz. Musa'nın (Kur'an'da buluştuğu bahsedilen) arkadaşı hakkında görüş ayrılırına düştüler. İbn Abbas bunun Hızır olduğunu söyledi. Onların yanından Ubey bn Ka'b geçiyordu. İbn Abbas onu çağırarak sordu: "Ben ve bu arkadaşım, Hz. Musa'nın kendisi ile buluşmak İçin yol sorduğu kişi hakkında tartıştık. Onunla olarak Hz. Peygamber'in bir şey söylediğini işitmiş dedi. Ubey şöyle dedi: "Evet, Hz. Peygamber'in şöyle lediğini İşittim:
Hz. Musa, Israiloğullarmdan bir grup ile birlikte iken bir adam gelerek:
Senden daha bilgili bir kimse biliyor musun? Diye sordu.
Hz. Musa "hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Yüce Allah Hz. Musa'ya vahyederek şöyle dedi: "Evet senden daha bilgili bir kimse. O da kulumuz Hızır'dır" dedi. Musa onun yanma nasıl gideceğini iordu. Yüce Allah balığı onun için bîr alâmet kıldı. Musa'ya "Balığı zaybettiğinde dön, çünkü onunla orada buluşacaksın" denildi. Hz. Wusa denizde balığın izini sürerdi.
"(Musa a.s. in yanındaki yol arkadaşı olan genç adam:) Gördün nü? dedi, kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı yana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde olunu tutup gitmişti. Musa: işte aradığımız o İdi, dedi. Hemen İzleri-un üzerine geri döndüler." Hemen ardından o bilge kişiyi (Hızır) buldular. Daha sonra Hızır ile Musa arasında Allah'ın kitabında haber verdiği olaylar yaşandı.[66]

Açıklama

Bu konu, ilim talep etmek için zorluklara katlanmaya teşvik etmek amacıyla konulmuştur. Çünkü gıpta edilen bir şey için zorluklara katlanılır. Nitekim Hz. Musa'nın en üst konumlara ulaşmış olması, ilim talep etmek için kara ve denizde yolculuk yapmasına engel olmamıştır. Böylece bu konunun öncekilerle alakası da anlaşılmış olmaktadır. Bâb başlığından İlk anda Hz. Musa'nın iüm talep etmek için denizde yolculuk yaptığı anlaşılmaktadır.
Peygamberler ile ilgili bölümde Hz.Hızır'ın niye bu isimle anıldığı konusu gelecektir. Yine o bölümde Hızır'ın; resul mü nebi mi, melek mi veli mi, hayatta mı ölü mü olduğu konusundaki görüş ayrılıklarına dair bilgi gelecektir.[67]
İbnü't-Tîn, İbn Abbas'm Ubey b. Kâb'ın yanına giderek soru sorduğunu, yoksa onu kendi yanma çağırmadığını, çünkü İbn Abbas'm ilim aldığı kişilere karşı ne derece edepli olduğunun bilindiğini söylemiştir.
Balığın kaybolması, Hızır'ın bulunduğu yere alâmet kılınmıştır. Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
Hadis, inatlaşma (zorluk çıkarma) söz konusu olmaksızın İlmî gerçekleri ortaya çıkarmak İçin tartışma yapmanın caiz olduğunu göstermektedir.
Doğru sözlü bir kimsenin verdiği haber ile amel edilir.
İlim talep etmek, hatta mevcut ilmini arttırmak için deniz yolculuğu yapmak caizdir.
Yolculukta azık taşımak meşrudur.
Her durumda alçakgönüllü davranmak gerekir. Bu sebeple Hz. Musa, Hızır (a.s.) ile bir an önce karşılaşmak ve ondan ilim talep etmek istemiştir. Bunu yapmasının sebebi kavmine kendisinin edebi ile edeplenmelerini öğretmek ve nefsini temizlemek isteyen kişinin alçakgönüllülük yolunu tutması gerektiği konusunda uyarıda bulunmaktır.

17. Hz. Peygamberin Allah'ım Ona Kitabı Öğret1 Sözü

75- İbn Abbas şöyle demiştir:
Hz. Peygamber beni kendisine doğru çekerek "Allah'ım ona kitabı öğret" dedi.[68]

Açıklama

Buhârî, İbn Abbas'ın fazileti ile İlgili bölümde Müsedded ve Abdülvâris aracılığıyla İbn Abbas'ın "Beni göğsüne bastırdı" demiştir. İbn Abbas o sırada mümeyyiz bir çocuktu. Bu hadis, kişinin yakınlarından olan çocuğu şefkat sebebiyle bağrına basmasının caiz olduğunu gösterir.
Hz. Peygamber'in duasındaki "kitap" sözcüğünden kasıt Kur'an'dır. Çünkü din terminolojisinde kitap denilince bu anlaşılır.
Duadaki "öğretmek" sözcüğünden kasıt, ezberlemek ve anlamaktan daha öte bir anlam taşır. el-Bağavî Mu'cemu's-Sahabe adlı kitabında Zeyd b. Eslem'in İbn Ömer'den şu rivayetine yer vermiştir: Ömer İbn Abbas'ı çağırır ve onu yanında bulundururdu. Onun hakkında "Ben Hz. Peygamber'in mîmsüu bir gün sana dua ettiğini ve başını okşayarak "Allah'ım onu dinde bilimlerde derin bilgi sahibi kıl ve ona tevili öğret" dediğini duydum.
İbn Abbas'ın tefsir ve fıkıh konusunda bilinen durumu sebebiyle Hz. Peygamber'in sahaitâhi] «isyhi v« seller bu duasının kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Hikmet

Hadis yorumcuları diğer bir rivayette gelen "Ona hikmeti öğret" sözündeki hikmetin ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir.

Bu konuda şunlar söylenmiştir:
Bu (hikmet), Kur'an'dır. Kur'an ile amel etmektir. Sünnettir. Sözde isabet etmektir. Haşyettir (Allah korkusudur). Allah'ın (hükümlerini) anlamaktır. Akıldır. Aklın sahih olduğuna şahitlik ettiği şeydir. İlham ile vesvesenin ayırt edilmesini sağlayan bir nurdur. Bir konuda doğru ve hızlı cevap vermektir.
Bu görüşlerin bir kısmını tefsirciler "Biz Lokmaria hikmeti verdik [69] âyetinin tefsirinde zikretmişlerdir.
İbn Abbas hadisinde geçen hikmet kavramından kasdedilen anlama bunlar içinde en yakın olan Kur'an konusunda anlayış sahibi olmaktır. Bu konuda daha fazla bilgi Menâkıb bölümünde gelecektir.

18. Küçük Çocuğun Hadis Dinlemesi Ne Zaman Sahih Olur?

76- Abdullah İbn Abbas şöyle demiştir:
"Ihtilama (buluğ çağına) yaklaştığım bir dönemde, Hz. Peygamber Mina'da bir duvara doğru yönelmediği halde (yani önüne sütre almaksızın) namaz kıldırırken dişi bir eşek üzerinde gelerek safın bir bölümünün önünden geçtim. Eşeği otlaması için salarak safa girdim. Benim bu davranışım yadırganmadı".[70]

Açıklama

Bu konudan amaç, hadis dinlemek için ergenlik çağına ulaşmış olmanın şan olmadığını göstermektir.
"Bir duvara doğru yönelmediği halde" ifadesi sütre edinmeksizin demektir. Bunu Şafiî söylemiştir. Sözün öncesi de bunu göstermektedir. Çünkü İbn Abbas, bu hadisi, namaz kılanın önünden geçmenin onun namazını bozmadığına delil olarak zikretmiştir. Bezzâr'ın rivayeti de bunu desteklemektedir. Bu rivayetin lafzı "Hz. Peygamber önünde sütre olmadığı halde farz namaz kılıyordu" şeklindedir. "Benim bu yaptığım yadırganmadı": Denildiğine göre bu, güçlü maslahatı, hafif mefsedete tercih etmenin caiz olduğunu gösterir. Çünkü namaz kılanın önünden geçmek hafif maslahattır, namaza katılmak ise güçlü bir maslahattır. "İnsanlar namaz kılmakla meşgul oldukları için onun hareketini yadırga-mamışlardır" denilemez. Çünkü İbn Abbas, yadırgamanın hiçbir şekilde olmadığını belirtmiştir, bu namaz sonrasını da kapsar. Yine yadırgama işaretle de yapılabilir.
Yine bu hadis, konu başlığında da yer aldığı gibi, hadis dinlemek için tam ehliyetin şart olmadığını, hadisi rivayet etmek İçin ise bunun şart olduğunu gösterir. Köle, fâsık ve kâfir de bu konuda çocuk gibidir.
İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'in fiil ve takririni aktarması, Hz. Peygamber'in Laüâhu sözü yerine geçmiştir. Çünkü edanın (rivayet etmenin) şartlan açısından bu üçü arasında fark yoktur.
77- Mahmûd İbnü'r-Rebi1 şöyle demiştir:
Peygamber'in ben beş yaşında iken bir kovadaki sudan ağzına alarak yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum.[71]

Açıklama

Hz. Peygamber'in bunu yapması ya Mahmud'la şakalaşmak ya da diğer sahabe çocuklarına yaptığı gibi onu mübarek kılmak içindir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Bu hadisten yukarıdakinden farklı bazı sonuçlar çıkar:
Çocukların hadis meclislerine getirilmesi caizdir.
Devlet başkanının, idaresi altında bulunanların evlerini ziyaret etmesi ve onların çocukları ile şakalaşması caizdir.
Bazıları bu hadisi beş yaşındaki çocuğa hadis dinletme, beş yaşından küçükler İçin orada bulunanların hadisleri yazmasına delil getirmiştir. Oysa hadiste ve Buhârî'nin koyduğu başlıkta bunu gösteren bir şey yoktur. Bu konuda asıl dikkate alınması gereken (yaş değil) anlayıştır. Beş yaşından küçük olsa bile dinlediği sözü anlayan kişiye hadîs dinletilir.

19. İlim Talep Etmek İçin Yola Çıkmak

Câbir İbn Abdullah bir hadis öğrenmek için bir aylık mesafede olan Abdullah İbn Uneys'in yanma gitmiştir.
78- Rivayet edildiğine göre İbn Abbas ile Hur İbn Kays İbn Hısn el-Fezârî Hz. Musa'nın (Kur'an'da buluştuğu bahsedilen) arkadaşı/bilge kişi hakkında görüş ayrılığına düştüler. İbn Abbas bunun Hızır olduğunu söyledi. Onların yanından Ubey İbn Ka'b geçiyordu. İbn Abbas onu çağırarak sordu: "Ben ve bu arkadaşım, Hz. Musa'nın kendisi ile buluşmak için yol sorduğu kişi hakkında tartıştık. Onunla ilgili olarak Hz. Peygamber'in bir şey söylediğini işitmiş miydin?" dedi. Ubey şöyle dedi: "Evet, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittim:
"Hz. Musa, İsrailoğulhrmdan bir grup ile birlikte iken bir adam ona gelerek: -Senden daha bilgili bir kimse biliyor musun? Diye sordu.
Hz. Musa "hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Yüce Allah Hz. Musa'ya vahyederek şöyle dedi: "Evet senden daha bilgili bir kimse var. O da kulumuz Hızır'dır" dedi. Musa onun yanına nasıl gideceğini sordu. Yüce Allah balığı onun için bir alâmet kıldı. Musa'ya "Balığı kaybettiğinde dön, çünkü onunla buluşacaksın" denildi. Hz. Musa denizde balığın izini sürerdi.
(Musa a.s.'ın yanındaki yol arkadaşı olan genç adam:) 'Gördün mü?" dedi, 'Kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı." O, şaşttacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti. Musa: 'işte aradığımız o idi' dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler". Ardından buldular. Daha sonra Hızır ile Musa arasında Allah m kitabında haber verdiği olaylar yaşandı.

Açıklama

Câbir'in hadisi, âli senedi166 araştırmaya delildir. Çünkü bu hadis kendisine Abdullah İbn Üneys'ten ulaştığı halde o bununla yetinmemiş, arada aracı olmaksızın bu hadisi kendisinden almıştı. Kur'arim Faziletleri bölümünde İbn Mesud'un şu sözü gelecektir: "Allah'ın kitabını benden daha İyi bilen birini bilsem onunla buluşmak için yolculuğa çıkardım".
İmam Ahmed bin Hanbel'e "İlim öğrenmek isteyen bir kişi, pek çok ilim bilen bir kimsenin yanında kalsa yine de (İlim için) seyahat yapmalı mı?" diye soruldu. O şöyle cevap verdi: "Seyahat yapar. Farklı şehirlerdeki âlimlerden elde ettiği ilmi yazar, pek çok insanla yüz yüze konuşarak onlardan İlim öğrenir".
Bu hadis, sahabenin Hz. Peygamber'in konusunda ne kadar hırslı olduğunu göstermektedir.
Bu hadis, bir şüphe doğurmayacaksa gelen kişi ile kucaklaşmanın caiz olduğunu gösterir.
Yine ilim elde etmek için yapılan yolculukta zorluk ve yorgunluk çekilse bile ilmi arttırmanın faziletini gösterir.
Büyük bir kimsenin kendisinden ilim öğrenen kişiye karşı tevazu göstermesi de bu hadiste yer almaktadır. Zira Yüce Allah "Bunlar Allah'ın kendilerine hidayet ettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yoluna [72]buyurmuştur. Hz. Musa da bu âyette sözü edilen kimselerdendir, öyleyse yürürlükten kaldırıldığı bilinen hükümler dışında bu emrin kapsamına Hz. Peygamber'in ümmeti de girer.
Hadis senedindeki ravi zincirini daha kısa tutmak için, hadisi daha üst ravilerden almaya, öğrenmeye çalışmak.

20. Öğrenen Ve Öğreten Kişinin Fazileti

79- Ebû Musa rodıyaiiahu arh, Hz. Peygamber'in sai&fâhu &icy:ıî ve seikm şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Allah'ın benim aracılığımla gönderdiği hidayet ve ilim, bol yağmura benzer.
Bu yağmur bazen toprağın öyle bir kısmına isabet eder ki bu kısım bereketlidir, suyu kabul eder, çayır ile bol ot yetiştirir. Bir kısmı da bir kayalık gibi olur, suyu üstünde tutar da Allah insanları onunla faydalandırır. Bu sudan hem içerler hem de hayvanlarını sularlar, ekin ekerler.
Diğer bir kısmı ise düz ve kaypaktır. Ne suyu tutar, ne çayır bitirir.
Allah m dinini anlayıp da Allah'ın benim aracılığımla gönderdiğinden yararlanan, bunu öğrenen ve öğreten kimse ile bunu duyduğu vakit

kibrinden kafasını kaldırmayan ve Attahm benim aracılığımla gönderdiği hidayeti kabul etmeyen kişinin örneği işte budur".

Açıklama

Hadisin aslında geçen "hüdâ" kelimesi, elde edilmek istenen şeye ulaştıran kılavuz anlamına gelir. Burada kasdedilen ilim, şer'î delilleri bilmektir.
Kurtubî ve diğer hadis yorumcuları şöyle demiştir: Hz. Peygamber aleyhi vs w:un kendisi aracılığı ile gönderilen dini, İhtiyaç duydukları sırada insanlara gelen bol yağmura benzetmiştir. Hz. Peygamber'in peygamber olarak gönderilmesinden önce insanlar bu durumda idi. Yağmur ölü bölgeleri dirilttiği gibi dinî ilimler de ölü kalpleri diriltir. Hz. Peygamber kendisini dinleyenleri, yağmurun İsabet ettiği farklı toprak parçalarına benzetmiştir. Onu dinleyenlerin bir kısmı âlim, amel eden ve insanlara öğretendir. Bu kişi; suyu kabul eden böylece kendisine yararı olan, bitki bitiren ve böylece başkasına yaran olan bereketli toprak parçasına benzer. Hz. Peygamberi dinleyenlerden bir kısmı da ilmi toplar, zamanının tümünü ilme harcar ancak nafileleri yerine getirmez, yahut topladığı bilgileri tam olarak kavramaz. Bununla birlikte bu ilmi başkalarına aktarır. İşte bu kişi suyu üzerinde tutan ve bu sayede insanlara yarar sağlayan toprak parçasına benzer. Hz. Peygamber'in Benim sözümü işiten ve işittiği gibi başkasına aktaran kişinin Allah yüzünü nurlandırstn" sözü ile işaret ettiği kişi budur. Bazı insanlar da vardır ki ilmi işitirler ancak bunu öğrenemezler, bununla amei etmezler ve başkalarına da aktarmazlar. Bunlar suyu kabul etmeyen veya suyu başkasının kullanamayacağı şekilde bozan düz ve kaypak toprak parçasına benzerler. Hz. Peygamber bu benzetmede, insanların kendilerinden yararlanılması konusunda ortak olan övülen ilk iki insan tipini bir arada zikretmiş, insanlara yarar sağlamayan ve yerilen üçüncü insan tipini ise ayrı olarak zikretmiştir.
Tîbî şöyle demiştir: Hadiste zikredilmeyen iki kısım daha vardır:
1. Kendisi ilimden yararlanmakla birlikte bunu başkalarına öğretmeyen,
2. Kendisi ilimden yararlanmamakla birlikte bunu başkalarına öğreten.
Ben (İbn Hacer) derim ki bunların ilki, Hz. Peygamber'in zikrettiği ikinci gruba girer. Çünkü farklı derecelerde olsa da neticede kendisinden bir yarar sağlanmaktadır. Yerin bitirdikleri de böyledir, bunlardan bir kısmı insanlara yarar sağlarken diğer bir kısmı kuruyup çer çöp olmaktadır. İkincisine gelince, şayet farzları yapan, nafileleri ihmal eden bir kimse ise ikinci gruba girer. Farzları da terk ederse bu fasıktır, bundan ilim alınması caiz değildir. Bu kişinin "kibrinden kafasını kaldırmayan" kişiler grubuna girmesi mümkündür.

21. İlmin Kaldırılması Ve Cehaletin Yaygınlaşması

Rebîa şöyle demiştir: "İlimden bir şey bilen kişinin nefsini unutması ona yakışmaz."
80- Enes, Hz. Peygamberin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"ilmin kaldırılması, cehaletin yerleşmesi, içkinin içilmesi ve zinanın yaygınlaşması kıyamet alâmetlerindendir.[73]

Açıklama

Bu konunun amacı, ilende daha açık bir şekilde açıklanacağı üzere ilim öğ-enmeye teşvik etmektir. Zira ilim, âlimlerin vefat etmesiyle kaldırılacaktır. İlim öğrenenler mevcut olduğu sürece ilim kaldırılmayacaktır. Bu konudaki hadisten, İmin kaldırılmasının kıyamet alâmeti olduğu anlaşılmaktadır.

Rebîa'nın Sözünün Anlamı

Burada adı geçen Rebîa, Medineli fakih îbn Ebû Abdurrahman'dır. İctihadla okça meşgul olması sebebiyle Rebîatü'r-re'y adıyla tanınmıştır. Rebîa'nın bu söz e şunlardan birini kasdetmiş olması mümkündür: Kendisinde anlayış ve ilim iğrenme kabiliyeti bulunan kişinin kendisini ihmal ederek, ilimle meşgul olmayı k etmesi uygun değildir. Yoksa bu, ilmin kaldırılmasına sebep olur.
Yahut onun kastı, ilmi ehil olan kimseler arasında yaymaya teşvik etmektir. Jim bunu yapmadan önce ölürse bu, ilmin kaldırılmasına yol açar.
Kasdedilen mânâ alimin ilminin zayi olmaması için kendisini halka tanıtması ve halkın kendisinden ilim almasına teşvik etmeside olabilir.
Diğer bir görüşe göre onun kastı ilmi yüceltmektir. Kişi, ilmi dünyalık elde etmeye vesile kılarak kendisini küçültmemelidir, Bu, güzel bir yorumdur.
Daha önce geçtiği üzere kıyamet alâmetlerinin bir kısmı normal olaylar şeklinde, bir kısmı ise anormal (harikulade) olaylar şeklinde gerçekleşecektir.
İlmin kaldırılmasından kasıt, ilmi taşıyan kişilerin ölmesidir. İçki içilmesinden kasıt bunun çokça olması ve yaygınlaşmasıdır.
81- Enes şöyle demiştir: Size benden sonra kimsenin anlatmayacağı bir hadis anlatacağım. Hz. Peygamber'in saiiaibhu şöyle dediğini işittim: "İlmin azalması, cehaletin yaygınlaşması, zinanın yaygınlaşması, elli kadının bir erkeğin yönetiminde kalacağı şekilde kadınların çoğalarak erkeklerin azalması kıyamet alâmetlerindendir".

Açıklama

Enes, Basra'da vefat eden son sahabî olduğundan, bu hadisi Hz. Peygamber'den işiten kimsenin kalmadığını bildiği İçin "Size benden sonra kimsenin anlatmayacağı bir hadis anlatacağım" demiştir. Bu sözü Basralılara söylemiş olması muhtemeldir. Yahut da bu, daha geneldir. Enes bu hadisi ömrünün sonuna doğru anlatmıştır. Çünkü ondan sonra Hz. Peygamber'den hadis dinlediği sabit olan çok az kişi kalmış olup, rivayetleri de bu derece sağlam değildi. İbn Battal şöyle demiştir: "Enes, ilmin değiştirildiğini ve azaldığını gördüğü için bu sözü söylemiş olabilir. Yani ortamın bozuk olması sebebiyle gerçeği başka kimsenin söylemeyeceğini bildiğinden mevcut durum bu sözü söylemesini gerektirmiştir". Ancak ilk yorum daha güçlüdür.

Kadınların Sayısının Çoğalması

Kıyamete yakın, kadınların sayısının çoğalmasının sebebi fitnelerin çok olması, bu sebeple erkekler arasında savaşların artmasıdır. Bilindiği gibi savaşçılar kadın değil, erkektir.
Ebû Abdülmelik şöyle demiştir: "Bu, fetihlerin çok olacağına, bu sebeple esir kadınların sayısının artacağına, bir kişinin çok sayıda cariye edineceğine işarettir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu tartışılır. Çünkü zekât konusunda gelecek oian Ebû Musa hadisinde erkeklerin sayısının az olacağı açık olarak şu şekilde belirtilmiştir: "Erkeklerin azlığı ue kadınların çokluğu sebebiyle...". Anlaşıldığı kadarıyla bu olay, başlıbaşma bir kıyamet alâmeti olup başka bir şey sebebiyle değildir. Allah kıyamete yakın doğacak erkeklerin az olmasını, kadınların ise çok olmasını takdir edecektir. Kadınların çok olması; cehaletin yaygınlaşması ve ilmin ortadan kaldırılmasına da uygun düşen alâmetlerdendir.
"Elli" sayısı ile gerçek anlamda bu rakam kasdedilmiş olabileceği gibi mübalağa için mecazen de zikredilmiş olabilir. Nitekim Ebû Musa hadisindeki "Bir erkeği kırk kadının izlediğini göreceksin" denilmesi bu ihtimali desteklemektedir.

Kıyamet Alametleri Olarak Bu Beş Şeyin Zikredilmesi

Dünya ve âhirete yönelik işlerin dÜ2gün gitmesi bu beş şeyin korunmasına, işlerin bozulması da bunların bozulmasına bağlı olduğundan bu beş şey özellikle zikredilmiş gibidir. Bu beş şey şunlardır:
1. Din: İlmin ortadan kalkması-dine zarar verir.
2. Akıl: Şarabın içilmesi akla zarar verir.
3. Nesep: Zinanın yaygınlaşması nesebe zarar verir.
4. Can mal: Fitnelerin çok olması can ve mala zarar verir.
Kirmanı şöyle demiştir: Hadiste sayılan beş şeyin zarar görmesi dünyanın harap olacağını gösterir. Çünkü insanlar başıboş bırakılmazlar. Bîzîm

Peygamberimiz Hz. Muhammed'den sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir. Geriye dünyanın harap olması kalır.
Kurtubî el-Müfhim adlı eserinde şöyle demiştir: Bu hadis, peygamberlik mucizelerinden birini barındırmaktadır. Çünkü o gelecekte gerçekleşecek şeyleri bildirmiş ve bunların bir kısmı da özellikle zamanımızda aynen gerçekleşmiştir,
Kurtubî Tezkire adlı eserinde ise şöyle demiştir: Burada bir erkeğin elli kadını yönetip hepsinin işine bakması, cinsel ilişki konusunda olabileceği gibi başka hususlarda da olabilir. Bu olay "Allah" diyen kişinin kalmayacağı kıyamete çok yakın olan zamanda da gerçekleşecek olabilir. O zaman kişi dinin hükmünü bilmediğinden bir sayıya bağlı olmaksızın birden fazla kadınla evlenir.
Ben (Ibn Hacer) derim ki: Zamanımızda da Müslüman olduklarını iddia ettikleri halde Türkmen emirleri ve bunların dışındaki bazı kimselerde bu durum görülmektedir.
Kendisinden yardım istenecek olan yalnızca Allah'tır.

22. İlmin Fazileti

82- Abdullah İbn Ömer'in oğlu Hamza rivayet ettiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in o. şöyle dediğini duydum:
"Uykuda iken bana bir kadeh süt getirdiler. O kadar içtim ki süte olan kanıklığım ta tırnaklarımdan çıktı. Sonra fazlasını Hattab oğlu Ömer'e verdim".
Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın Resulü bunu ne ile tevil ettin?" diye sordular. Hz. Peygamber: "İlimle" buyurdu.[74]

Açıklama

Konu başlığının Arapça ifadesinde yer alan "fazl", artış ve fazlalık anlamına gelir. Bu bölümün başındaki konu başlığında yer alan "fazl" kelimesi ise fazilet anlamındadır. Bu bakımdan Buhârî'nin aynı konu başlığını iki kez kullandığı düşünülmemelidir.
Sütün ilimle tevil edilmesi, ikisinin de yararının çok olması sebebiyledir. Bu konudaki geniş açıklama Hz. Ömer'in Üstünlüğü ve Rüya Tabiri bölümlerinde gelecektir.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Hadiste ilmin faziletini gösteren yön, ilmin Hz. Peygamber'in sai'aii&hj ki^m v« sesien artığı ve Allah'ın ona verdiğinden bir pay olarak ifade edilmesidir. Bu sana yeter. İbnü'l-Müneyyir bunu konu başlığındaki kelimeyi "fazilet" anlamına yorarak söylemiş, ancak yukarıdaki ayrıntıyı gözden kaçırmıştır.

23. Bir Kimsenin Binek Vb. Bir Şey Üzerinde İken Fetva Vermesi

83- Abdullah İbn Amr İbnü'l-As'ın rivayet ettiğine göre, Resûluîlah veda haccı sırasında Mina'da durdu. İnsanlar ona soru soruyorlardı.
Bir adam gelerek: "Farkında olmadan kurban kesmeden önce tıraş oldum" dedi.
Hz. Peygamber yok' buyurdu.
Şimdi kurbanını kes, sakıncası
Bir başkası gelerek: Farkında olmadan şeytan taşlamadan önce kurban kestim, dedi.
Hz. Peygamber: "şimdi şeytanı taşla, sakıncası yok" buyurdu.
Yapılması gerekenden önce veya sonra yapılmış olan şeylerle ilgili olarak Hz. Peygamber'e sorulduysa Hz. Peygamber Yap, bir sakıncası yok" buyurdu. [75]

Açıklama

Buhârî konuya bu başlığı koyarak, binek üzerinde olsa bile âlimin öğrencisinin (soru soran kişinin) sorusuna cevap verebileceğini belirtmek istemiştir.
"Sakıncası yok": Sıranın takip edilmemesi ve fidyenin de terk edilmesinden dolayı mutlak olarak senin için bir günah söz konusu değildir.
Bazı fakihlere göre bu ifade ile yalnızca günahın söz konusu olmadığı belirtilmiştir. Oysa bu tartışmalıdır. Çünkü diğer bazı sahih rivayetlerde: "Hz. Peygamber seüem keffareti emretmedi" denilmektedir. Bu konu Hac bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.[76]

24. El Ve Baş İşaretiyle Fetvaya Cevap Vermek

84- İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber'e hac sırasında "Şeytan taşlamadan önce kurban kestim (benim için bir sorumluluk olur mu?)" diye soruldu, Hz. Peygamber eli ile sakıncası yok anlamında işaret etti. Adam "Kurban kesmeden önce tıraş oldum" dedi, Hz. Peygamber saunam eli ile şaiimiahu aleyhi v« seâuiii sakıncası yok anlamında işaret etti.[77]

Açıklama

El ile işaret etmek bu konuda zikredilen hadislerden ilk olarak anlaşılmaktadır. Bu ikisi merfu hadistir. Baş İle işaret etmek ise yalnızca Esma hadisinden anlaşılmaktadır. Bu, Hz. Aişe'nİn hadisidir, dolayısıyla da mevkuftur. Ancak merfu hükmündedir. Çünkü Hz. Aişe Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılıyordu. Hz. Peygamber namazda iken arkasındakileri gördüğüne göre, Hz. Aişe'nin başı İle İşaretini de onaylamış olmaktadır.
85- Salim şöyle demiştir: Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle dediğini söylemiştir: "ilim kabzeditecek, cehalet ve fitneler yayılacak, herec çoğalacak".
Hz. Peygamber'e Herec nedir ey Allah'ın Resulü?" diye sordular.
Hz. Peygamber saituahu aiey-î ve seiiem eli ile ölümü kasdeder gibi işarette bulunarak "İşte budur" dedi.[78]

Açıklama

İlmin kabzedilmesi âlimlerin ölümü ile olur.
Cehaletin yaygınlaşması da ilmin kabzedilmesinin zorunlu sonucudur.
Herec, Habeş dilinde ölüm demektir.
86- Esma şöyle demiştir:
(Güneş tutulduğu bir sırada) namaz kılarken Aişe'nin yanma gittim. "İnsanlara ne oluyor (neden korkuyorlar?)" diye sordum. Başıyla gökyüzünü gösterdi. Bir de baktım ki insanlar namaza durmuşlar. Âişe "Sübhanallah" dedi. Ben "Bu bir âyet (işaret) midir?"diye sordum, başıyla "evet" diye işaret etti. Bunun üzerine ben de namaza durdum. Üzerime baygınlık çökünce (yanımdaki kırbadan) başıma su dökmeye başladım.
Namazdan sonra Hz. Peygamber Allah'a hamd-ü sena edip şöyle buyurdu:
"Daha önce bana gösterilmemiş her şey, hatta cennet ve cehennem bile bana burada gösterildi. Bana 'kabirlerinizde Mesih Deccal'in fitnesine benzer (veya yakın[79]) bir şekilde imtihan edileceksiniz' dîye vahyedildi. Kabre giren kişiye sorulacak:
- Bu adam (Hz. Muhammed) hakkında ne biliyorsun?
Mümin (veya kesin inançlı bir)[80] kişi: "O, Muhammed'dir, Allah'ın resulüdür. Bizlere apaçık deliller ve hidayeti getirdi. Biz de onun davetine icabet ettik ue ona tabi olduk. O Muhammeddir (üç kere)1' diyecek. O kişiye: "Rahat bir şekilde uyu. Senin ona kesin olarak inandığını anladık11 denilecek.
Münafık (veya kalbinde şüphe bulunan)[81] kişi ise: "Bilmiyorum. İnsanların bir şeyler söylediğini duydum, ben de aynısını söyledim" diyecek. [82]

Açıklama

"Bir de baktım ki insanlar namaza durmuşlar": Hz. Esma, Hz. Aişe'nin odasında idi, bu odadan mescid tarafına baktığında insanların güneş tutulması sebebiyle namaza durduklarını gördü.
"Sübhanallah dedi": Yani Hz. ÂİŞe sübhanallah diyerek başıyla işarette bulundu.

25. Hz. Peygamberin Abdülkays Heyetini İmanı Ve İlmi Ezberlemeye Ve Geri De Kalanlara Bildirmeye Teşvik Etmesi

87- Ebû Cemre şöyle demiştir: İbn Abbas Benî Abdülkays heyeti Hz. Peygamber'e saiiaiiâiu Peygamber sordu:
"Bu topluluk (bu heyet) kimdir?
Sahâbîler "Onlar, Rebîa'dır" dediler.
Hz. Peygamber ifchu aleyhi onlara: "Merhaba (hoş geldiniz). Allah sizi utandırmasın, pişman etmesin" buyurdu.
Onlar şöyle dediler: "Ey Allah'ın elçisi! Biz senin yanına ancak Haram aylarda [83] geleb iliyoruz. Bizimle senin aranda Mudar kabilesinin kâfirlerinden falanca kabile var. Bize öyle kesin bir şey söyle ki bunu akrabalarımızdan geride bıraktıklarımıza bildirelim ve bununla (bunu yaptığımızda) cennete girelim". Ayrıca içecekler hakkında da soru sordular.
Hz. Peygamber sakladı.
de onlara dört şeyi emretti, dört şeyi yatanlara; yalnızca Allah'a inanmayı emrederek şöyle sordu: "Yalnızca Allah'a inanmak nedir bilir misiniz?"
Onlar: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
(Yalnızca Allah'a iman) Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekat vermek, oruç tutmak ve ganimetin beşte birini (devlet hazinesine) vermeniz demektir'.
Hz. Peygamber onlara şu dört şeyi (kullanmayı) yasakladı: Şarabın içinde saklandığı sırmalı sırmasız Hantem, Dübbâ, Nekîr, Müzeffet (mukayyer de demiş olabilir) gibi kaplardır. Onlara şöyle dedi: "Bunları ezberleyin ve geride kalanlarınıza da bildirin".

26. İnsanın Başına Gelen Bir Olay (In Hükmünü Öğrenmek) İçin Yolculuk Yapması Ve Bunu Ehil Olanlara Öğretmesi

88- Ukbe Îbnü'î-Hâris, Ebû İhab İbn Azîz'in kızı ile evlendi. Bir kadın gelerek kendisine "Ben Ukbe'yi de onun evlendiği kadını da emzirdim" dedi. Ukbe kadına "Senin beni emzirdiğini de (daha önce) bunu bana söylediğini de bilmiyo-rum" dedi. Daha sonra bineğine binerek Medine'ye Resûlullah'ın yanına gitti. Ona bu durumu sordu: Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Sana böyle söylendiği halde nasıl (evliliğe devam edersin)?" dedi.
Bunun üzerine Ukbe karısından ayrıldı. Kadın daha sonra başka bir adamla evlendi,

Açıklama

Ukbe Mekke'den Medine'ye gitti. Çünkü o Mekke'de oturuyordu. Bu başlık ile "İlim elde etmek için yolculuğa çıkma" başlığı arasındaki fark, bunun daha özel olmasıdır. Bu hadis ile ilgili geniş açıklama Şahitlikler bölümünde gelecektir. [84]

27. Nöbetleşe (Sırayla) İlim Öğrenmek

89- Abdullah İbn Abbas, Hz. Ömer'den şunu rivayet etmiştir:
Ben ve Ensar'dan bir komşum Beni Ümeyye İbn Zeyd yurdunda oturuyorduk. Bu yurt, Medine'nin "avalî" denilen bölgesinde idi. Hz. Peygamber'in yanına nöbetleşe giderdik, bir gün o gider, bir gün de ben giderdim. Ben Hz. Peygamber'in yanına gittiğimde o gün içinde Hz. Peygamber'e fûhu ai«yhi ve gelen vahiy vb. haberleri getirirdim, o gittiğinde de aynı şekilde yapardı. Gitme sırasının arkadaşımda olduğu bir gün arkadaşım Hz. Peygamber'in saiiniiânu aleyhi ve yanına gitti. Onun yanından gelince şiddetli i bir şekilde kapımı çaldı ve "Ömer orada mı?" diye sordu. Ben ürktüm ve hemen onun yanına çıktım. O "Büyük bir şey oldu.[85]
Ömer dedi ki:
Hafsa'nın yanına girdim, ağlıyordu. Ben "Allah Resulü sizi boşadı mı?" diye sordum. O "Bilmiyorum" dedi. Sonra Hz. Peygamber'in yanına girdim, ayakta durarak ona "Eşlerini boşadın mı?" diye sordum. O "Hayır" diye cevap verdi. Ben "Allahu ekber" dedim.

Açıklama

Bu hadis, bir kişinin verdiği habere güvenilebileceğini ve sahabe mürseli ile amel edilebileceğini göstermektedir.
Yine bu hadis, ilim talep eden kişinin, ilim talebi ve diğer konularda yararlanmak üzere geçimini kazanma konusunda çalışmaktan gafil olmaması ve kendisinin bulunmayıp da kaçırdığı konulan başkalarına sorma konusunda gayretli olması gerektiğini göstermektedir. Çünkü Hz. Ömer o sıra ticaretle uğraşıyordu.
Tevatürün şartı, tevatüre konu olan bilginin, kimden kaynaklandığı bilinmeyen söylentiler değil, duyu organlarına dayanan hususlar olmasıdır.
Bu konuda diğer açıklamalar Nikah bölümünde gelecektir.[86]

28. Hoşa Gitmeyen Bir Şey Görüldüğünde Vaaz Ve İlim Öğretmede Öfkelenmek

90- Ebû Mes'ud el-Ensarî şöyle demiştir:
Bir adam Peygamberimiz'e Ey Allah'ın Resulü! Falanca bize namaz kıldırırken namazı uzattığından neredeyse cemaatle namaza yaklaşmıyorum (arasıra terk ediyorum)"demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber o gün verdiği vaaz sırasındaki öfkeli halinden daha öfkeli olarak görmedim. şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Sizler nefret ettiriyorsunuz, insanlara namaz kıldıran kişi (namazı) hafif tutsun. Çünkü namaz kılanların (cemaatin) içinde hasta, zayıf ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır.[87]

Açıklama

Hz. Peygamber, namaz kıldıran kişilerin namazı uzatmalannı yasakladığı halde bu olay meydana geldiği için bu kadar öfkelenmiştir.
Bu hadis İle İlgili ayrıntılı bilgi Namaz bölümünde gelecektir,
91- Zeyd Ibn Hâlid el-Cühenî'den rivayet edilmiştir.
Bir adam Hz. Peygamber'e saiiakhu buluntu mal hakkında soru sordu.
Hz. Peygamber Bağını (veya kabını), kılıfını iyice belle, sonra bir yıl boyunca mal bulduğunu etrafa dupur. Sonra onu kullan. Sahibi gelirse malı ona ver". Adam: "Yitik deve de böyle midir?" diye sordu.
Hz. Peygamber yanakları (yahut yüzü) kızaracak derecede öfkelendi ve şöyle buyurdu:
"Deveden sana ne? Onun su tulumu da (suluğu da), tabam da vardır.
Suya gider, ağaç (yapraklarından) yer. Sahibi buluncaya kadar onu kendi haline bırak".
Adam: "Ya yitik davar?" diye sordu.
Hz. Peygamber saiyiâhuYa senin, ya kardeşinin, ya da kurdundur" buyurdu.[88]

Açıklama

Hz. Peygamber'İn kızması ya yitik develeri almayı daha Önce yasaklamasından yahut da soru soran kişinin anlayışının kıt olması sebebiyle alınabilecek yitik malı böyle olmayan yitik mala kıyas etmesindendir.

Bu hadisle ilgili geniş açıklama Ahm-Satım konusunda gelecektir.[89]
92- Ebû Musa şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'e hoşuna gitmeyecek şeyler soruldu. Ona sorulan sorular çoğaldıkça öfkesi arttı ve "Bana istediğinizi sorun" buyurdu. Bunun üzerine bir adam: "Benim babam kimdir?" diye sordu. Hz. Peygamber ve seifen "Baban Huzafe'dir" dedi. Başka bir adam kalkarak "Benim babam kimdir ey Allah'ın Resulü?" diye sordu. Hz. Peygamber "Senin baban Şeybe'nin azatlısı Sâlim'dir" buyurdu. Hz. Ömer, Hz. Peygamber'İn yüzünde kızgınlığın belirtisini görünce şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü biz Allah'a (c.c.) tevbe ediyoruz.[90]

Açıklama

Hz. Ömer'in "Allah'a tevbe ediyoruz" sözü Hz. Peygamber'e "Seni kızdıracak bir şey yaptığımızdan dolayı tevbe ediyoruz" anlamına gelir.

29. Devlet Başkanı Ve Muhaddisin Yanında Diz Üstü Oturmak

93- Zührî şöyle demiştir: Enes İbn Mâlik bana şunu haber verdi:
Resûlullah minbere çıktı. Abdullah İbn Huzâfe ayağa kalkarak "Benim babam kimdir?" diye sordu. Resûlullah Baban Huzâfe'dir" buyurdu. Sonra Hz. Peygamber "Bana sorunuz" sözünü çokça tekrarladı. Bunun üzerine Hz. Ömer dizleri üzerine oturarak şöyle dedi; "Biz Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan ve peygamber olarak da Muhammed'den razıyız.[91]

Açıklama

İbn Battal, Hz. Ömer'in "Biz Rab olarak Allah'tan..." sözü ile ilgili olarak şöyle demiştir: Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e sorulan bu soruların zorluk çıkarma (inat) veya şüphe sebebiyle sorulduğunu anlamış, bu sebeple bir ceza indirilmesinden korkarak bu sözü söylemiştir. Hz. Peygamber Hz. Ömer'in bu sözünden hoşnut olmuş ve susmuştur.

30. Söylediği Söz Anlaşılsın Diye Üç Kere Tekrarlamak

İbn Ömer Hz. Peygamber'in "Tebliğ ettim mi?" sözünü üç kere tekrarladığını söylemiştir.
94- Enes radıyaiiahu ar.h şöyle demiştir: "Hz. Peygamber selâm verdiğinde üç kere verirdi. Bir söz söylediğinde bunu üç kere tekrarlardı.[92]
95- Enes şöyle demiştir: Hz. Peygamber bir söz söylediğinde, sözü anlaşılsın diye üç kere tekrar ederdi. Bir topluluğa uğrayıp da selam verdiğinde üç kere selam verirdi."

Açıklama

İsmâilî, Ebû Musa ve diğerlerinin rivayetinde Hz. Peygamberin ;-.tî!b!iâhu aleyh; ve birinin evine girmek için izin İstemek maksadıyla selâm verdiğinde bunu üç kere tekrarladığını söylenmiştir. Ancak bir yere uğrayarak selâm verme durumunda Hz. Peygamberin selamı tekrarlamadığı bilinmektedir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Buhârî de aynen bu şekilde düşündüğü için İzin isteme bölümünde bu hadisi, Ebû Musa'nın Hz. Ömer'le arasında geçen konu ile ilgili diğer hadisle birlikte rivayet etmiştir. Ancak Hz. Peygamber selâmının duyulmadığını düşündüğü durumlarda da selâmını tekrarlamış olabilir.
96- Abdullah İbn Amr'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir yolculukta Hz. Peygamber bizden arkada kaldı. Sonradan bize yetişti. Namaz vakti gelmişti. Biz de abdest alıyor ve acele bitirelim diye ayaklarımıza mesh ediyorduk. Hz. Peygamber km en yüksek sesi ile iki veya üç kere şöyle bağırdı:
Ateşte yanacak topukların vay haline!"

Açıklama

"IkİI veya üç kere bağırdı" İfadesinden anlaşıldığına göre, sözü üç kere tekrarlamak şart değildir. Tekrarın asıl maksadı bir şeyi karşı tarafa tam olarak kavratmaktır. Tekrar olmadan bu sağlanıyorsa tekrara gerek yoktur.

31. Kişinin Cariyesine Ve Ailesine (İlim) Öğretmesi

97- Ebû Bürde'nin babasından rivayet ettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Üç kişinin ikişer (iki kat) sevabı vardır: Ehl-i kitaptan (Yahudi ve Hıristiyanlardan) olup, hem kendi peygamberine hem de Muhammede ve seiun inanan kişi, hem Allah'ın hem de efendilerinin hakkını yerine getiren köle, bir cariyesi olup da onu güzelce terbiye eden ve ona güzelce (İlim) Öğreten sonra da onu azat ederek onunla evlenen kişi.[93]

Açıklama

Hadis, konu başlığında yer alan "cariye" ifadesi ile doğrudan "aiie" ifadesi ile ise kıyas yolu ile uyumludur. Çünkü insan Allah'ın farzlarını ve Hz. Peygamber-'in sünnetlerini ailesine Öğretme konusunda, cariyesine öğretmekten daha fazla özen gösterir.

32. Devlet Başkanının Kadınlara Vaaz Vermesi Ve İlim Öğretmesi

98- İbn Abbas şöyle demiştir:
"Şahitlik ederim ki [94] Hz. Peygamber (vaaz verdikten sonra) kadınlara duyuramadığını düşünerek Bilal ile birlikte kadınların yanma gitti. Onlara sadaka vermelerini emretti. Kadınların kimi küpesini, kimi yüzüğünü çıkarıp atmaya başladılar. Bilal onları eteği içinde topluyordu.[95]

Açıklama

Buharı bu konu başlığı ile daha önce geçen "Kişinin ailesine ilim öğretmesine teşvik" konusunun yalnızca kişinin kendi ailesi ile sınırlı olmadığını, devlet başkanı ve onun temsilcileri için de halkı bilgilendirmenin teşvik edildiğine işaret etmektedir,
Hz. Peygamber'in kadınlara vaaz verdiği "onlara vaaz verdi" sözünden açık olarak anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in onlara verdiği vaaz şu sözlerden oluşuyordu: "Ben cehennem halkının çoğunun sizden (kadınlardan) olduğunu gördüm. Çünkü siz çok lanet edersiniz ve kocanıza nankörlük yaparsınız".
Hz. Heygamber'İn onlara ilim öğrettiği de "Onlara sadaka vermelerini emretti" sözünden anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber onlara sanki sadaka vermenin onların hatalarını örteceğini öğretmişti.
Bu hadisten şu sonuçlar çıkmaktadır:
Sadakayı verenin, bizzat kendi eliyle vermesi caizdir.
Kadının kocasından izin almaksızın kendi malından sadaka vermesi caizdir.
Sadaka vermek, cehenneme gitmeye sebep olan pek çok günahı siler.

33. Hadise Karşı Hırslı Olmak

99- Ebû Hureyre rad^Mhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e şöyle soruldu [96] "Ey Allah'ın Resulü! Kıyamet gününde senin şefaatinden

dolayı en çok mutlu olacak olan kimdir?" Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Gerçekten senin hadise karşt olan hırsını bildiğim için bu soruyu senden önce hiç kimsenin sormayacağını tahmin ediyordum. Kıyamet gününde benim şefaatimden en çok mutlu olacak olan kişi samimi bir kalple (nefisle) "Lâ ilahe illallah" diyen kimsedir.[97]

Açıklama

Bu hadis Ebû Hureyre'nin üstünlüğünü ve ilim öğrenmek için hırslı olmanın faziletini göstermektedir.
"Lâ ilahe illallah diyen kimse" ifadesi ile müşrik dışarıda bırakılmaktadır. Aslında burada "Muhammedün resûlullah" sözü de kasdedilmektedir. Ancak İman konusunda da geçtiği gibi "Lâ ilahe illallah" her ikisinin de şiarı olduğundan kelime-i şehadetin ilk bölümünü söylemekle yetinilmiştir.[98]
"Kalbinden samimi olarak" sözü ile münafık dışarıda bırakılmıştır.
Hz. ism şefaatine nail olan herkes mutlu olmakla birlikte, ihlaslı mümin bu konuda en mutlu olan kişidir. Hz. Peygamber mahşer halkı için, mahşer meydanının korkunçluklarının giderilmesi bazı kâfirlerin azabının hafifletilmesi için şefaat edecek. Nitekim amcası Ebû Talip bunlardandır. Cehenneme giren bazı müminlerin oradan çıkarılması, cehenneme girmeyi hak eden bazı müminlerin oraya girmemesi, bazı müminlerin cennete hesapsız olarak doğrudan girmeleri, ve bazı müminlerin cennette derecelerinin yükselmesi İçin şefaat edecek.
Bu sayılanların tümünün, şefaatten dolayı duyacakları mutlulukta ortak oldukları anlaşılmaktadır. Ancak bunlar İçinde en mutlu olan İhîaslı mümindir.
Hz. Peygamber'in ilahe illallah diyen kimse" sözü, kelime-i şehadeti söylemenin şart olduğunu göstermektedir.

34. İlim Nasıl Kabzedilir?

Ömer İbn Abdülaziz, Ebû Bekr İbn Hazm'a yazdığı mektupta şunları söyledi:
"Hz. Peygamber'in hadislerine bakarak bunları yaz. Çünkü ben ilmin ortadan kalkmasından ve âlimlerin gitmesinden (ölmesinden) korktum. Hz. Peygamber'in hadisinden başkasını kabul etme. (Âlimler) ilmi yaysınlar, bilmeyenlere ilim öğretmek için meclisler kursunlar. Çünkü İlim bir sır haline gelmedikçe helak olmaz".
100- Abdullah İbn Amr İbnü şöyle demiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurduğunu duydum: "Allah ilmi insanların arasından çekip almak suretiyle atmaz. Ancak ilmi, âlimleri(n ruhunu) kabzetmek suretiyle alır. Geride hiçbir âlim bırakmadığında insanlar cahil kimseleri baş edinirler. Onlara soru sorulur, onlar da bilgisiz olarak fetva verirler ve böylece hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar.[99]

Açıklama

Ömer İbn Abdülaziz'in "hadisleri yaz" sözünden hadis yazımının başladığı anlaşılmaktadır. Bundan önce insanlar ezbere dayanıyorlardı, Ömer İbn Ab-dülaziz, hicrî yüzüncü yılın başında âlimlerin ölümü ile ilmin gitmesinden korkunca hadislerin yazımının hadisleri koruyacağını ve baki kılacağını düşündü.
"Allah ilmi insanların arasından çekip almak suretiyle almaz": Yani Allah göğüslerde (zihinlerde) olan İlmi silmek, unutturmak suretiyle almaz.
Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nin Ebû Ümâme'den rivayetlerine göre Hz. Peygamber bu sözü veda haccı sırasında söylemiştir. Ebû Ümâme şöyle demiştir: "Veda Haccında Hz. Peygamber söibiur şöyle buyurdu: "İlim kabzedilmeden veya kaldırılmadan önce ilmi alınız". Bunun üzerine bir bedevi "İlim nasıl kaldırılır?" diye sordu, Hz. Peygamber de üç kere: "Dikkat edin! ilmîn gitmesi, ilmi taşıyanların (alimlerin) gitmesiyle olur" buyurdu.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: İlmin göğüslerden (kafalardan, zihinlerden) silinmesi aslında Allah'ın kudreti dahilindedir. Ancak bu hadis, ilmin bu şekilde kaldırılmayacağını göstermektedir.
"Bilgisizce fetva verirler" ifadesi "kendi görüşleri ile fetva verirler" şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu hadis ilmi ezberlemeye (korumaya) teşvik etmekte, cahil kişileri başkan seçmekten de sakmdırmaktadır, Burada gerçek anlamda başkanlık demek fetva vermek demektir. Bilgisizce fetva vermeye kalkışanlar kınanmıştır.
Alimlerin çoğunluğu "belirli bir dönemde müctehid bulunmayabilir" şeklindeki görüşlerine bu hadisi delil getirmişlerdir. İşler Allah'ın elindedir, o dilediğini yapar.
Bu meseleye Kitap ve Sünnete Sarılmak konusunda yeniden döneceğiz.[100]

35. İlim (Öğretmek) İçin Kadınlara Özel Gün Ayrılır Mı?

101- Ebû Sâid el-Hudrî Şöyle demiştir:
Kadınlar Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın Resulü erkeklerden bize meydan kalmıyor. Bize kendinden bir gün ayır" dediler. Hz. Peygamber de kadınlara bir gün belirledi. O günde kadınlarla buluşarak onlara vaaz verdi, bazı hususlan emretti. Emrettikleri arasında şu sözleri de vardı.
İçinizden âhirete (kendinden önce) üç çocuk yollayan her kadın 'Çin bu çocuklar cehenneme karşı bir siper olur".
Bir kadın: "Ya iki çocuk?" diye sordu.
Hz. Peygamber İki çocuk da öyledir' buyurdu.[101]
102- Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber «^ Bu/uğa u/a§marriîş üç çocuk" demiştir.[102]

Açıklama

Kişinin günahlarının yazılması buluğdan sonra olduğu için, Hz. Peygamber burada "buluğdan önce" demiştir. Bunun sırrı şudur: Bu devirde onlar hakkında ana-babaya isyan söz konusu değildir. Bu sebeple söz konusu dönemde ölen çocuk için üzülmek daha şiddetli olur.
Hadis, sahabe kadınlarının din ile ilgili hususları öğrenmeye karşı ne kadar istekli olduklarını göstermektedir. Yine bu hadis vaatte bulunmanın caiz olduğunu anlatmaktadır. Müslümanların çocukları bu hadise göre cennettedir.
Bir kimsenin küçük yaşta ölen iki çocuğu da kendisi için cehenneme karşı siper olur. Bu, daha sonra Cenazeler bölümünde de geleceği üzere yalnızca kadınlara özgü bir hüküm değildir.[103]

36. Bir Şey Duyduğunda, Bunun Aslını Öğrenmek İçin (Sözü Söyleyene) Müracaat Etmek

103- İbn Ebû Müleyke'nin belirttiğine göre Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe ™hvauâhü ar:-, bir şey duyduğu zaman onu anlamak için mutlaka sözü söyleyene baş vururdu.
Hz. Peygamber Hesaba çekilene azap edilir" buyurdu.
Hz. Âişe diyor ki: Bunun üzerine ben Hz. Peygamber'e Yüce Allah "(Amel defterini sağ tarafından alan kişi) yakında kolay bir şekilde hesaba çekilecek [104] buyurmuyor mu? diye sordum.
Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu, yalnızca arzdır. Kim ince hesaba çekilirse helak olur.[105]

Açıklama

Arz" dan maksat, insanların mizana arz edilmeleridir.
Hesabın ince görülmesi azabı hak etme sonucunu doğurur. Çünkü kişinin iyilikleri Allah'ın kabul etmesine bağlıdır. Allah rahmeti ile bunları kabul etmezse kurtuluş gerçekleşmez.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Hadisten, Hz. Aişe'nin hadislerin manalarını öğrenme konusunda ne kadar istekli olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber ilim konusunda kendisine müracaat edilmesinden sıkılmazdı.
Münazara (ilmî tartışma) yapmak ve delil olarak sünnet getirildiğinde buna karşı Kur'an'dan âyet okumak caizdir.
İnsanların hesapları farklı farklı olacaktır.

Soru Sormak

Bu gibi meseleleri sormak, "Açıklandığında hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın [106] âyetindeki ve Enes'in rivayet ettiği "Hz. Peygamber'e bir şey sormamız yasaklandı" hadisindeki yasağın kapsamına girmez. Bu gibi soruları Hz. Âişe'den başkaları da sormuştur. Nitekim Hz. Hafsa Bedir Savaşına ve Hudeybiye'ye katılan kişi cehenneme girmez" hadisini duyunca "Yüce Allah: İçinizden oraya uğramayacak yoktur, buyurmuyor mu?" diye sormuş, kendisine âyetin devamında yer alan "Takva sahiplerini oradan kurtarırız" ifadesi ile cevap verilmiştir. 'İman edip de imanlarına zulüm karıştırmayanlar var ya.[107] âyeti indiğinde sahabe "içimizden kendisine zulmetmeyen kim vardır ki?" diye sormuşlar, kendilerine buradaki zulümden kastın şirk olduğu belirtilerek cevap verilmiştir. Burada yer alan üç sorunun da ortak noktası, hesap, cehenneme girme ve zulüm konusunda ilk anda akla genel ifadenin gelmesidir. Onlara bunlann tümünde kasdedilenin özel bir durum olduğu belirtilerek cevap verilmiştir. Ancak böyie durumlar sahabenin başına çok az gelmiştir. Bu onların anlayışlarının mükemmelliği ve Arapça'yı çok iyi bilmelerinden kaynaklanmaktadır. Karışık "meseleler ile ilgili soru soranların kınanması, bunun sırf zorluk çıkarmak için sorulmuş olması şeklinde yorumlanır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ancak kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak için Kur'an'ın müteşabih ayetlerinin peşine düşerle? [108] Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadiste de Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bunlar (müteşabihler) hakkında soru soranları gördüğünüzde bilin ki bunlar Allah'ın (kalplerinde eğrilik olanlar diye) isimlendirdiği kimselerdir. Onlardan sakınm". Bu yüzden Hz. Ömer, Sabîğ adındaki kişinin bu gibi şeyler hakkında çokça sorular sorduğunu görünce bunu yadırgamış ve onu cezalandırmıştır. Bunların tümünün açıklaması Kitap ve Sünnete Yapışmak konusunda gelecektir.

37. (İlim Meclisinde) Mevcut Olan Kişi Orada Bulunmayan Kişiye İlmi Tebliğ Etsin

İbn Abbas bunu Hz. Peygamber'den aktarmıştır.
104- Ebû Şüreyh, (Abdullah İbn Zübeyr ile savaşmak üzere) Mekke'ye ordular gönderen Amr İbn Said'e şöyle dedi: "Ey emir! İzin ver de Hz. Peygamber-'in Mekke fethinin ertesi günü insanlara yaptığı konuşmayı sana aktarayım. Bu konuşmayı kulaklarım duydu, kalbim ezberledi, gözerim Hz. Peygamber'i hilaller bu konuşmayı yaparken gördü. O selimi- Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi:
"Şüphesiz ki Mekke şehrini Allah haram kılmıştır. Onu insanlar haram kılmamıştır. Dolayısıyla Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimsenin orada kan akıtması, ağaç kesmesi helal değildir. Şayet Allah'ın Resulünün burada savaş yapmasını gerekçe göstermek isteyen biri olursa ona şöyle söyleyin: Allah, Resulüne izin verdi, size izin vermedi. Ona da yalnızca günün bir bölümünde izin verdi, sonra onun haramlığı geri döndü. Dün o nasıl haramsa bugün de öyle haramdır. (Bu sözlerimi) burada olanlar olmayanlara iletsinler".
Ebû Şüreyh'e: "Amr {bu sözlere) ne dedi?" diye sordular. Ebû Şüreyh:
Amr şöyle dedi: Ben bunu senden daha iyi biliyorum ey Ebû Şüreyh. Ancak Mekke hiçbir isyankârı, zimmetinde kan olan bir kaçağı, kaçmış olan bîr hırsızı barındıramaz" dedi. [109]

Açıklama

Abdullah İbnü'z-Zübeyr, Muaviye'nin oğlu Yezid'e bey'at etmekten kaçınarak Harem'e (Mekke'ye) sığındığında, Yezid'in Medine valisi olan Amr İbn Said onunla savaşmak üzere Mekke'ye ordular gönderiyordu. Bu olay meşhurdur. Özeti şu şekildedir: Muaviye kendisinden sonra oğlu Yezid'İ hilafet için veliahd kıldı. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin ve Hz. Zübeyir'in oğlu Abdullah dışındaki insanlar ona biat ettiler. Hz. Ebû Bekir'in oğlu Muaviye'den önce ölmüştü. Hz. Ömer'in oğlu ise, Muaviye'nin ardından onun oğlu Yezid'e bey'at etti. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, kendisine bey'at etmek üzere davet edildiği Kûfe'ye doğru yola çıktı. Bu yolculuk onun öldürülmesine sebep oldu. Zübeyir'in oğ!u ise kurtuldu. Ona "Beytullah'a sığınan kişi" deniliyordu. Mekke'ye hakim oldu. Muaviye'nin oğlu Yezid, Medine'deki yöneticilerine ona karşı ordular göndermelerini emrediyordu. Sonunda Medine'liler Yezid'i halifelikten azletme konusunda anlaştılar.
"İzin ver" sözü, yadırgama amacıyla edebe uygun tarzda, zalim yöneticilerin hakkı kabul etmelerini kolaylaştırmak İçin söylenmiş bir sözdür.
Hz. Peygamber'in Onu insanlar haram kılmadı" sözü, insanların onu haram kılmak İçin anlaşma yapmadıklarını bunun Allah'ın vahyi ile olduğunu İfade etmektedir.
Hz. Peygamber'e yalnızca fetih günü savaşma izni verilmiştir. İzin verilen şey de ağaçların koparılması değil, savaşmaktır.
İsyankârı barındırmaz": Yani hiçbir isyankârı, kendisine had cezasının uygulanmasından koruyamaz.
Zimmetinde kan (borcu) olan hiçbir kaçağı": Yani bir kimseyi öldürmüş olan kişi, kendisine kısas yapılmasın diye Mekke'ye sığındığında Mekke onu koruyamaz.
İbn Battal şöyle demiştir: Amr cevap verirken lügat parçalamış, görünüşte hak olan bir söz ile batıl bir anlam kasdetmiştir. Çünkü bir sahabî kendisinin Mekke'ye savaş için ordu göndermesini yadırgamış, o ise Mekke'nin kısas uygulamaya engel olamayacağını söyleyerek cevap vermiştir. Bu doğrudur, ancak Zübeyir'in oğlu Abdullah, bu sayılanları gerektiren hiçbir suç işlememiştir. Bu hadisle ilgili geniş açıklamayı ve âlimlerin Mekke'de savaş yapma konusu ile İlgili farklı görüşlerini Hac bölümünde ele alacağız.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Hadiste Mekke'nin şerefi yer almaktadır. öylenmek İstenen bir sözden önce hamd-ü sena getirilir.
Hz. Peygamber'e özgü bazı hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler dışında Müslümanlar da onunla aynı hükümlere tabidir. Dinde nesih vaki olmuştur.
Ebû Şüreyh, Hz. Peygamber'in tebliğ emrine uyarak bu hadisi haber vermiştir. Bu onun üstünlüğünü göstermektedir.
105- Ebû Bekre Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki canlarınız, mallarınız (ve ırzlarınız) [110] sizlere bu ayi-mzdaki bu gününüzün haram olması gibi haramdır. Dikkat edin burada bulunan, bulunmayana tebliğ etsin".
Muhammed şöyle derdi: Resûlullah doğru söyledi. Onun dediği oldu. "Dikkat edin, tebliğ ettim mi? Tebliğ ettim mi?.[111]

38. Hz. Peygamber Hakkında Yalan Söyleyen Kişinin Günahı

106- Rib'î İbn Hiraş, Hz. Ali'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Benim ağzımdan yalan uydurmayınız. Kim benim ağzımdan yalan uydurursa cehenneme girsin".

Açıklama
"Benim ağzımdan yalan uydurmayınız" ifadesi tüm yalancıları ve her türlü yalanı kapsayan gene! bir ifadedir. Bunun anlamı "yalanı bana nisbet etmeyin" dir. Bir grup cahil insan aldanarak amellere teşvik ve günahlardan sakındırmak amacıyla hadis uydurmuşlar ve "biz onun aleyhine yalan hadis uydurmadık, aksine bunu onun dinini güçlendirmek için yaptık" demişlerdir. Bu kişiler, onun adına yalanlar düzmenin aslında Allah adına yalan sözler düzmek olduğunu da fark etmemişlerdir.
107- Abdullah İbnü'z-Zübeyr'in oğlu Amir babasından şunu aktarmıştır: (Babam) Zübeyir'e "Falan ve falan kimselerin hadis aktardığı gibi senin Resûlullah'tan hadîs aktardığını (niçin) duymuyorum?" dedim. O şöyle cevap verdi: "Gerçek şu ki ben Hz. Peygamber'den hiç ayrılmadım (hep onunla birlikte idim), ancak onun şöyle dediğini duydum (bu sebeple çok hadis rivayet etmiyorum):
"Kim benim ağzımdan yalan söz uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın".

Açıklama

Zübeyr'in anh, Hz. Peygamber'in bu sözü sebebiyle az hadis rivayet etmesi gösteriyor ki "yalan, kişi kasten söylesin veya yanlışlıkla söylesin, söylediği şeyin gerçeğe uygun olmamasıdır". Yanlışlıkla söylediğinde günahın söz konusu olmadığı konusunda icma vardır. Ancak Zübeyr çok hadis rivayet ederek farkında olmaksızın hataya düşmekten korkmuştur. Zübeyr ve diğer bazı sahabîler çok hadis rivayet etmekten geri durmuşlardır. Çok hadis rivayet eden sahabîlere gelince, bu durum onların hadis ezberleme konusunda kendilerine güvendiklerine yahut uzun süre yaşamaları sebebiyle bilgilerine ihtiyaç duyulduğuna, kendilerine soru sorulduğunda bunu saklamalarının mümkün olmamasına yorulur.
108- Abdülaziz, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Benim sizlere çok hadis rivayet etmeme engel olan şey Hz. Peygamber'in
"Kim kasten benim ağzımdan yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın".

Açıklama

Enes de yukarıda geçtiği gibi Zübeyr'in korktuğundan korkmuştur. Onların az hadis rivayet etmesi, hataya düşmekten kaçınmak içindir. Bununla birlikte Enes çok hadis rivayet eden sahabîlerdendir. Çünkü daha önce de belirttiğimiz üzere o uzun süre yaşamış, onun bilgisine İhtiyaç duyulmuş, o da bildiklerini saklamamıştır. Enes'in bu sözü ile rivayetler ettiği hadislerin sayısı dikkate alındığında şu da söylenebilir: Şayet bildiği hadislerin tümünü rivayet etseydi, mevcut rivayetlerinin birkaç katı olurdu.
109- Seleme, Hz. Peygamber'den şu sözü duyduğunu söylemiştir:
"Benim söylemedîtjim bir şeyi benim ağzımdan söyleyen kişi cehennemdeki yerine hazırlansın".
110- Ebû Hureyre, Hz. Peygamberin liaiiâhu akyhi ve seikr şu hadisini rivayet etmiştir:
"Benim adımı cendinize, veriniz, ancak benim künyemi (birbirinize) takmayınız.
Beni uykusunda gören gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim kılığıma giremez.
Kim kasten benim ağzımdan yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.[112]

39. İlmi Yazmak

111- Ebû Cuhayfe şöyle demiştir: Hz. Ali'ye "Sizin yanınızda bir kitap var mıdır?" diye sordum. O "Hayır, ancak Allah'ın kitabı, Müslüman bir adama verilen kavrama kabiliyeti ve bir de şu sahifedekiler vardır" dedi. Ben "O sahifede ne var?" diye sordum. Ali "Diyetler, esirin serbest bırakılması vardır. Bir Müslüman bir kâfire karşılık olarak öldürülmez" dedi.[113]

Açıklama

İlk dönem alimleri (selef), ilmin yazılması ve yazılmaması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Sonraki dönemde ise ilmi yazıya dökmenin caiz, hatta müstehap olduğu, daha da ötesi ilmi tebliğ görevi olan kişilerin unutmaktan korkmaları halinde bunu yazmalarının zorunlu olduğu konusunda icma edilmiştir.
Ebû Cuhayfe'nın bu soruyu sormasının sebebi, Şia'dan bir grubun ehl-i beytin elinde, ezellikle de Hz. Ali'de, Hz. Peygamberin yalnızca onıarı ilgilendiren ve başkalarınca bilinmeyen bir kısım vahyin bulunduğunu iddia etmeleridir.
İbnü'î-Müneyyir şöyle söylemiştir: Hz. Ali'nin "Müslüman bir adama verilen kavrayış" sözü, kendisinde Allah'ın kitabından içtihad yolu ile çıkarılıp yazılmış bazı fıkhî bilgilerin bulunduğunu göstermektedir.
Diyetten kası::, diyet hükümleri, miktarları ve sınıflarıdır.
"Esirin serbest bırakılmasından maksat, Müslüman esirin düşman elinden kurtarılmasının hükmü ve buna teşviktir.
Küşmîhenî rivayetinde ise; cümle atıf halinde olup "Bir Müslümamn bir kâfire karşılık öldürülmemesî hususu o sahifede vardır," şeklindedir. Buna göre bu sahifede diyet hükmü ve Müslümamn kâfire karşı öldürülmesinin haram oluşu hükmü yer almaktadır. Bu konunun ayrıntıları Kısas ve Diyetler bölümünde gelecektir.[114]
Buhârî ve Müslim, Yezid et-Teymî aracılığı ile Hz. Ali'den" ûyaiiahu şunu rivayet etmişlerdir; "Allah'ın kitabı, bir de şu sahife dışında elimizde olup da okuduğumuz başka bir şey yoktur". Bu sahifede "Medine haram bölgesidir" ibaresi yazılıydı.
Müslim, Ebu't-Tufeyl aracılığı ile Hz. Ali'den şunu rivayet etmiştir: "Resûlullah tüm insanlara verdiğinin dışında bize (ehl-i beyte) özel bir şey vermiş değildi. Yalni2ca bu kılıcımın kınındaki sahifede yazılı olanlar vardır". Sonra kılıcının kınından, içinde şu hadisin yazüı olduğu bir sahifeyi çıkardı: "Allah'tan başkası adına kurban kesene Allah lanet etsin.."
Nesâî, Ester vb. kimseler aracılığıyla Hz. Ali'den şunu rivayet etmiştir: Bu sahifede şu hadis yazılı idi: "Müminlerin kanları (canları) birbirine eşittir. En düşüklerinin zimmeti dahi geçerlidir".
Ahmed İbn Hanbel, Târik îbn Şihab aracılığı ile şunu rivayet etmiştir: "Bu sahifede zekat miktarları yazılı idi."
Bütün bu rivayetleri şu şekilde toplayabiliriz: Hz. Ali'de yalnızca bir sahife vardı. Bu sayılanların tümü söz konusu sahifede yazılı idi. Her bir ravi kendi ezberlediğini aktarmıştır. Ama bunların toplamının söz konusu sahifede mevcut olduğu gelen rivayetlerde anlatılmaktadır.
112- Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre;
Mekke'nin fethedildiği yi! Huzaa kabilesi, öldürülen bir adamlarına karşılık olarak Benî Leys kabilesinden bir adamı öldürdüler. Bu, Hz. Peygamber'e bildirilince o bineğine bindi ve şu konuşmayı yaptı:
"Allah Mekke'den öldürülmeyi (yahut fili) alıkoydu, onlara Allah'ın elçisini ve müminleri musallat etti. Dikkat edin! Mekke benden önce hiç kimseye helal kılınmamıştır, benden sonra da hiç kimseye helal kılınmamıştır. Dikkat edin! Mekke bana da yalnızca gündüzün bir anında helal kılınmıştır. Dikkat edin! İçinde bulunduğum şu anda Mekke haramdır. Onun dikeni kesilmez, ağacına balta vurulmaz. Yitiğini, sahibini aramak maksadı dışında kimse alamaz. Bir kimse Öldürüldüğünde (onun velisi) şu iki şeyden birini seçme hakkına sahiptir: Yakendisine diyet ödenir, ya da öldürülenin yakınları kısas yaptırır"
Bunun üzerine Yemenli bir adam gelerek: Ey Allah'ın elçisi bunu (bu konuşmayı) benim için yazınız" dedi. Hz. Peygamber de "Bunu falankimse için yazınız" buyurdu. Kureyş'ten bir adam "Izhır otu hariç ey Allah'ın elçisi, Çünkü biz onu evlerimizde ve kabirlerimizde kullanırız" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Izhır (otu) hariç" buyurdu. [115] Buhârî'nin bu rivayeti üzerine:" Adama ne yazıldı? diye kendisine sorulunca; "Bu hutbe yazıldı" dedi.

Açıklama

Hadiste geçen "Allah Mekke'yi filden korudu" ifadesi, meşhur fil kıssasını ortaya koymaktadır. HabeşSiler Mekke'ye filleri ile birlikte gittiler. Allah Mekke'ye girmelerine engel olarak onlara sürü sürü kuşları musallat etti. Üstelik o sırada Mekke'liler kâfir idi. Öyleyse İslam'dan sonra Mekke'nin dokunulmazlığı çok daha önemlidir. Ancak bu ve başka hadislerden anlaşılan İlk anlama göre Mekke'de Hz. Peygamber'İn savaşması ona Özgü bir hükümdür. Hac bölümünde bu konu ayrıntılı olarak gelecektir.
"Kureyş'ten bir adam" sözü ile kasdedilen, Hz. Peygamber'İn amcası Abbas İbn Abdülmuttalib'tir,
113- Vehb İbn Münebbih kardeşinden şunu rivayet etmiştir: Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim: Hz, Peygamber'İn ashabı İçinde, Abdullah İbn Amr hariç benden çok hadis rivayet eden yoktur. Çünkü o yazardı, ben ise yazmazdım.

Açıklama

"O yazardı, ben ise yazmazdım": Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadislerin sayısı, Abdullah İbn Amr'ın rivayet ettiği hadislerin sayısından kat kat fazla olduğu halde Ebû Hureyre Abdullah'ın kendisinden daha fazla hadis rivayet ettiğini söylemiştir. Bunun birkaç sebebi vardır:
1. Abdullah, rivayetten çok ibadetle meşgul olduğundan kendisinden az hadis rivayet edilmiştir.
2. Fetihlerden sonra Abdullah'ın çoğunlukla kaldığı şehirler Mısır ve Tâif idi. Oysa ilim talep edenler Medine'nin aksine Mısır ve Taife çokça yolculuk yapmıyorlardı. Ebû Hureyre İse ölünceye kadar Medine'de fetva verme ve hadis rivayet etme ile uğraşmıştır. Bu, Ebû Hureyre'den hadis rivayet edenlerin çokluğundan da anlaşılmaktadır. Buharı, tabiînden sekizyüz kişinin ondan hadis rivayet ettiğini söylemiştir. Bu,

başkası için söz konusu olmamıştır.
3. Yakında zikredeceğimiz üzere Hz. Peygamber, kendisinden işittiği hadisleri unutmaması için Ebû Hureyre'ye dua etmişti.
4. Abdullah Şam'da ehl-i kitabın kitaplarından bir deve yükü kitap elde etmişti. Bunlara bakar ve bunlar hakkında konuşurdu. Bu sebeple tabiun imamlarının pek çoğu ondan hadis almaktan çekinmişlerdir.

Hadislerin Yazılması

Bu ve önceki hadis ile Ebû Şâh'ın olayından Hz. Peygamber'İn kendisinin hadislerinin yazılmasına izin verdiği anlaşılmaktadır. Bu, Ebû Said'in Resûlullah'tan rivayet ettiği "Benden Kur'an dışında bir şey yazmayın" hadisiyle çelişmektedir.
Hadisleri yazmaya izin verilmesi ile bunun yasaklanmasını şu yollardan biri ile izah edip, birleştirebiliriz:
a) Yazma yasağı, Kur'an'ın inmesi sırasında onun başka bir şeyle karışması korkusu sebebiyledir. İzin ise bunun dışındaki zamanda söz konusudur.
b) Yasak, Kur'an ile Kur'an'dan olmayan başka bir şeyi aynı yere yazma ile ilgilidir, izin ise bunları ayrı yerlere yazma durumuna özgüdür.
c) Yasak ilk dönemde söz konusu idî. Hadislerin Kur'an'la karışma korkusundan emin olunduğunda verilen izin, yasağı yürürlükten kaldırmıştır. Bu, diğer ihtimallerle çelişmemekle birlikte doğruya en yakın ihtimaldir.
Bir görüşe göre yasak, ezberleme söz konusu olmaksızın yalnızca yazıya güvenen kişiler hakkında, izin ise bu duruma düşmeyeceğine güvenilen kişiler hakkındadır.
Alimler şöyle demişlerdir: Sahabe ve tabiinden bir grup hadis yazımını mekruh görmüştür. Onlar kendileri hadisleri ezber suretiyle elde ettikleri için, başkalarının da hadisleri bu yolla öğrenmelerini müstehap saymışlardır. Ancak, bu konudaki gayretler eskiye göre azaldığında ve imamlar ilmin zayi olmasından korktuklarında hadisleri yazıya geçirmişlerdir. Hadisleri iik olarak, hicrî birinci yüzyılın başında Ömer İbn Abdülaziz'in emri ile İbn Şihâb ez-Zührî tedvin etmiştir. Daha sonra tedvin çoğalmış, ardından tasnif başlamıştır. Allah'a hamd olsun ki bu sayede büyük bîr hayır meydana gelmiştir.
114- Abdullah İbn Abbas şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in hastalığı şiddetlendiği bir sırada o "Bana bir say/a getirin de size bir şeyler yazayım (yazdırayım) ta ki bundan sonra yoldan sapmayasmız" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer Hz. Peygamber'in hastalığı ağırlaştı. Elimizde Allah'ın kitabı vardır. O bize yeter" dedi. Oradaki sahabe arasında ihtilaf çıktı, sesler birbirine karıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Yanımdan v kalkın. Benim yanımda tartışma uygun değildir" buyurdu.
İbn Abbas (bu hadisi rivayet ettiği yerden) çıkarken "Resûlullah'ın yazıyı yazmaması ne büyük bir musibettir" dedi.[116]

Açıklama

Bu olay Hz. Peygamber'in ölüm hastalığı sırasında olmuştur.
Hz. Peygamber'in "yazayım" sözü yazdırayım anlamına gelmektedir.
Hz. Ömer'in "Hz. Peygamber'in hastalığı ağırlaştı" sözü, kitabı yazmak veya yazdırmak ona zor gelir anlamına gelmektedir. Hz. Ömer, adeta Hz. Peygamber'in bunu yapmasının hastalığını uzatacağını düşünmüştür.

Hz. Ömer'in Bu Söz ve Davranışının İzahı

Kurtubî ve diğer hadis yorumcuları şöyle demişlerdir: Hz. Peygamber'in "bana bir sayfa getirin" sözü bir emirdir. Bu emri alan kişi üzerine gerekli olan, emre derha! uymasıdır. Ancak Hz. Ömer ile birlikte bir grup sahabe bu emrin gereklilik için olmadığını, daha iyi olana irşad etme anlamında olduğunu anlayarak, böyle bir durumda ona zor gelecek bu işi yapmayı çirkin gördüler. Onlar Yüce Allah'ın şu âyetlerini de biliyorlardı: "Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık", "(Kitabı) her şeyin bir açıklaması olarak (indirdik) [117] Bu sebeple Hz. Ömer "Bize Allah'ın kitabı yeterlidir" demiştir. Diğer bir grup ise Hz. Peygamber'in emrine uymak için ve yazıda daha fazla izah bulunduğundan yazmayı daha evla görmüşlerdir.
Hz. Peygamber'in "Yanımdan kalkın" şekilde emir vermesi, ilk emrinin bağlayıcılık ifade etmediğini göstermektedir. Nitekim Hz. Peygamber bu olaydan sonra birkaç gün daha yaşadığı halde ilk emrini sahabeye tekrar vermemiştir. Şayet yazma emri gerekli olsaydı sahabîler ihtilaf etti diye bunu terk etmezdi. Çünkü o, kendisine muhalefet edenler bulunuyor diye tebliğini terk etmemiştir. Nitekim sahabe onun verdiği bazı emirlerde kendisine farklı görüşlerini iletiyorlar, ancak kesin olan emirlerinde onun emrine itaat ediyorlardı. Bu konunun detayları Kitap ve Sünnete Yapışma bölümünde gelecektir.[118]
Bu olay, dinin emirleri ile Hz. Ömer'in görüşünün uyuştuğu konular arasında zikredilmiştir.

Hz Peygamberin Yazdırmak İstediği Şey

Hz. Peygamber'in ne yazdırmak istediği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.
Bir görüşe göre, ihtilafı ortadan kaldırma amacıyla bazı hükümleri açık olarak yazdırmak istemişti.
Diğer bir görüşe göre ise, sahabe arasında ihtilaf olmasın diye kendisinden sonra gelecek halifelerin İsmini yazdırmak istemişti. Bunu Süfyan İbn Uyeyne söylemiştir. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği Hz. Peygamber'in şu hadisi bunu desteklemektedir: Hz. Peygamber hastalığının başlarında Aişe'nin yanında iken şöyle dedi: "(Âişe!) Bana babanı ve kardeşini çağır da bir yazı yazdırayım. Çünkü ben herhangi bîr kimsenin (halifeliği) temenni etmesinden ve bu konuda bir söz söylemesinden korkuyorum. Allah da müminler de Ebû Bekir'den başkasına razı olmaz.
Hz. Peygamber'in Benim yanımda tartışma uyun değildir" sözü, Hz.Ömer'in tercih ettiği görüş doğru olsa bile Hz. Peygamber'in emrine itaat edilmesinin daha evla olduğunu göstermektedir. Hz. Ömer'in görüşünün doğru olduğunu gösteren şey, Hz. Peygamber'in sonradan bunu telafi etmek üzere başka bir teşebbüste bulunmamasıdır.
Kurtubî şöyle demiştir: Sahabenin bu konuda ihtilaf etmesi, Hz. Peygamberin "Hiç kimse Beni Kureyza yurdu dışında ikindi namazını kılmasın" hadisi konusunda ihtilaf etmelerine benzer. Nitekim bir grup ikindi namazının vaktinin geçmesinden korkarak namazı kılmış, diğer grup emirden ilk anladıkları anlama göre hareket etmiş ve namaz kılmamıştır. İzin verilen bir konuda içtihatta bulundukları ve maksatları da iyi olduğu İçin hiçbiri akkmda kınama ve sert davranış söz konusu olmamıştır.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

İlmin yazılması caizdir.
İhtilaf, hayırdan mahrum kalmaya sebep olabilir. Nitekim iki kişinin tar-ışması sebebiyle Hz. Peygamber'e kadir gecesinin unutturulmasi da buna ben-:emektedîr.
Hz. Peygamber'e vahiy indirilmemiş olan bir onuda sa-ıabenin içtihadı vaki olmuştur.
Bu hadis İle ügili diğer ayrıntılara ileride yer verilecektir.[119]

40. Geceleyin İlim Öğretmek Ve Vaaz Vermek

115- Hind, Ümmü Seleme'den şunu rivayet etmiştir: Hz. Peygamber bir gece uyanarak:
"Sübhanallah! Bu gece ne fitneler indirildi! Ne hazineler açıldı! sahiplerini (hanımlarımı) kaldırın. Dünyada nice giyinik olan (kadın) âhirette çıplaktır.[120]

Açıklama

Buhârî bu konu ile, Hz. Peygamber'in sınamazından sonra konuşma konusundaki yasağının, hayır olmayan konuşmalara özgü olduğunu anlatmak istemiştir.

"Fitnelerin İndirilmesi"nden maksat, ya meleklerin takdir edilmiş olan şeyi haber vermeleri yahut daha sonra meydana gelecek şeylerin uykuda Hz. Peygamber'e vabyediîmesidir. Hz. Peygamber de bunu "indirilme" diye ifade etmiştir.
Hücre" den kasıt Hz. Peygamber'in hanımlarının odalarıdır. Hz. Peygamber yalnızca onların uyandırılmasını istemiştir, çünkü hazır olanlar onlardır. Yahut da bu fiil "Önce kendinden, sonra bakımından sorumla olduklarından başla" kuralına uygun bir harekettir.
Dünyada nice giyinik olan (kadın) âhirette çıplaktır" sözü ile Hz. Peygamber eşlerini uyandırmanın gerekçesine işaret etmektedir. Yani onların ibadetten gafil kalmamaları ve Hz. Peygamber'in eşleri olmalarına güvenmemeleri gerekir.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bir şeyden hayrete düşüldüğünde "Sübhanallah" demek caizdir.
Uykudan uyandıktan sonra Allah'ı zikretmek menduptur.
Kişinin geceleyin ailesini ibadet için uyandırması, özellikle de meydana gelen önemli bir şey sebebiyle bunu yapması mendubtur. Bu hadisle ilgili diğer açıklamalar Fitneler bölümünde gelecektir.[121]
Hadis bir kötülükten korkma durumunda derhal namaza durmanın müstehap olduğunu göstermektedir. Nitekim Yüce Allah "Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım dileyin" buyurmuştur. Peygamberimiz de önemli bir İşle karşılaştığında derhal namaza dururdu. Ayrıca kötü bir rüya gören kişiye de namaz kılmasını emrederdi.
Korkutucu bir şey görüldüğünde durumunda teşbih getirmek müstehaptır.
Yine bu hadisten, âlimin kendisinden İlim öğrenen kişileri meydana gelmesi beklenen her kötülükten sakındırması ve bu mahzurlu durumu giderecek şeyi göstermesi gerektiği de anlaşılmaktadır.

41. İlim İçin Gece Vakti Sohbet Yapmak

116- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
Hz. Peygamber hayatının son günlerinde bize bir yatsj nama2i kıldırdı. Selâm verdikten sonra şöyle buyurdu:
"Bu geceyi görüyorsunuz ya, bu geceden itibaren yüz sene başında (tam yüz yıl sonra) yeryüzünde bulunanlardan hiç bir kimse hayatta kalmayacaktır.[122]

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Resûlullah seflem., bu süre geçtiğinde içinde bulundukları neslin ortadan kalkacağını kasdetmiş ve onlara ömürlerinin kısa olduğunu bildirerek öğüt vermiş, onların ibadet konusunda ellerinden gelen bütün çabayı göstermeleri için ömürlerinin geçmiş ümmetlerin ömürleri gibi uzun olmadığını bildirmiştir.
Nevevî şöyle demiştir: Burada kasıt, o gece yeryüzünde bulunan hiç kimsenin, bundan önce az yaşamış olsun çok yaşamış olsun, o geceden itibaren yüz yıldan sonraya kalmayacağıdır. Bu hadiste, o geceden sonra doğan kişinin yüz yıldan sonra yaşamasını engelleyen bir durum bulunmamaktadır.
117- İbn Abbas şöyle demiştir: Bir gece teyzem, Hz. Peygamber'in eşi Meymûne bintİ'l-Hârîs'in evinde kaldım. Hz. Peygamber o gece (sıra Meymûne'de olduğu için) onun yanındaydı. Hz. Peygamber yatsı namazını (mescitte) kıldırdı, sonra evine gelerek dört rekat namaz kıldı. Sonra uyudu. Sonra kalktı ve "çocuk uyudu" (yahut buna benzer bir söz) dedi. Sonra namaza durdu, ben de (kalkıp) onun sol tarafına durdum, o beni sağma aldı, beş rekat namaz kıldı. Sonra iki rekat daha kıldı. Sonra uyudu, öyle ki onun horultusunu duydum. Sonra da namaza çıktı.[123]

Açıklama

"Sonra iki rekat daha kıldı" ifadesinde kasdedilen sabah namazının sünnetidir. Bunun ayrıntısı Namaz bölümünde vitir konusunda gelecektir.[124]

42. İlmi Ezberlemek

118- Ebû Hureyre şöyle demiştir:
İnsanlar "Ebû Hureyre çok hadîs rivayet ediyor" diyorlar. Allah'ın kitabındaki şu iki âyet olmasaydı hiçbir hadis rivayet etmezdim:
"İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de bütün lanet ediciler lanet eder. Ancak tevbe edip durumlannı düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar başkadır. Zira ben onların tevbelerini kabul ederim. Ben teubeyi çokça kabul eden ve Çokça esirgeyenim.[125]
Muhacir kardeşlerimiz çarşıda alış-verişle, ensar kardeşlerimiz de tarlalarında çalışmakla meşgul olurken Ebû Hureyre boğaz tokluğuna Resûlullah'm yanında bulunur, onların bulunmadığı meclislerde hazır olur, onların ezberlemediklerini ezberlerdi".

Açıklama

"Şu iki âyet olmasaydı" yani bu iki âyette ilmi gizleyenleri Allah kınamamış olsaydı hiçbir hadis rivayet etmezdim.
119- Ebû Hureyre şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü! Ben senden pek çok hadis işitiyorum ancak unutuyorum."
Hz. Peygamber sdiem bana: "Hırkanı yere ser" buyurdu. Ben . hırkamı yere serdim. Elleriyle bir şey avuçlayıp hırkamın içine atıyor gibi aptı. Sonra da: "Topla" dedi. Ben hırkamı topladım. Bundan sonra hiçbir şey unutmadım.

Açıklama

Bu İki hadiste Ebû Hureyre'nin raJıyaiiâhu üstünlüğü ve peygamberlik alametlerinden açık bir mucize bulunmaktadır. Çünkü unutkanlık insanın ayrılmaz bir özelliğidir. Ebû Hureyre bu unutkanlığın kendisinde çokça bulunduğunu ittraf etmiş, sonra Hz. Peygamberin sallananı bereketiyle bu durumun ortadan kalktığını söylemiştir.
Hâkim el-Müstedrek adlı eserinde Zeyd İbn Sâbit'ten şunu rivayet etmiştir: Ben, Ebû Hureyre ve bir kişi daha Hz. Peygamber'in yanın-daydık. Hz. Peygamber "Dua ediniz" buyurdu. Ben ve arkadaşım dua ettik Hz. Peygamber de 'Amin" dedi. Ebû Hureyre de "Allah'ım iki arkadaşım senden ne istediyse onu istiyorum, senden unutulmayan bir ilim İstiyorum" diyerek dua etti, Hz. Peygamber "Amin" dedi. Biz "Ey Allah'ın Resulü biz de aynısını istiyoruz" dedik. Hz. Peygamber "Devs kabilesinden olan delikanlı (Ebû Hureyre) ikinizi geçti" buyurdu.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Hadiste ilmi ezberlemeye teşvik vardır.
Dünyalığı azaltmak, ilmi ezberlemeyi kolaylaştırır.
Bakmakla yükümlü olduğu insanlar bulunan bir kimsenin çalışıp kazanmasının fazileti.
Kişi mecbur kaldığında ve kendini beğenmekten emin olduğunda, kendisinde bulunan üstünlüğü haber verebilir.
120- Ebû Hureyre; şöyle demiştir:
"Resûlullah'tan iki kap ilim ezberledim. Birincisini yaydım, diğerine gelince şayet bunu yayacak olursam benim şu boğazım kesilir".

Açıklama

"İki kap ilim" yani iki tür ilim.
Âlimler, Ebû Hureyre'nin yaymadığı ilmi, içinde kötü yöneticilerin isimlerinin, durumlarının ve zamanlarının bulunduğu hadisler şeklinde yorumlamışlardır. Ebû Hureyre başına bir kötülük gelmesinden dolayı bunların bir kısmını üstü kapalı bir biçimde anlatıyor, açıkça söylemiyordu. Nitekim o bir sözünde "Altmışlı yılların şerrinden ve çoluk çocuğun idareci olmasından Allah'a sığınırım" diyerek Muaviye'nin oğlu Yezid'in halifeliğine işaret etmiştir. Çünkü Yezid İbn Muaviye hicretin altmışıncı yılında başa geçmişti. Allah Ebû Hureyre'nin duasını kabul etti, Ebû Hureyre bundan bir yıl önce (h.59'da) vefat etti. Fitneler bölümünde bununla ilgili bilgi gelecektir.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Bâtınîler kendi batıl inançlarını doğru göstermek için Ebû Hureyre'nin bu sözlerini delil olarak kullanmışlar ve şeriatın bir zahir bir de bâtını olduğuna inanmışlardır. Bu bâtın ise dinden çıkmadır. Ebû Hureyre "boğazım kesilir" sözü ile; zalim idareciler kendisinin onların uygulamalarını eleştirdiğini ve hareketlerini sapıklıkla nitelediğini duyduklarında başının kesileceğini kasdetmiştir. Şu husus da bunu destekler: Onun gizleyerek söylemediği hadisler dini hükümlerden olsaydı bunları gizlemesi caiz olmazdı. Nitekim Ebû Hureyre önceki hadiste ilmi gizleyenleri kınayan âyeti okumuştur.
Başka hadis yorumcuları ise Ebû Hureyre'nin gizlediği ilmin; kıyamet alametleri, âhir zamanda durumların değişmesi ve savaşlar ile ilgili hadisler olabileceğini söylemişlerdir. Zira bu tür haberlere alışık olmayanlar bunları inkar edebilir ve bunların hakikatini anlamayanlar buna itiraz edebilirler.

43. Âlimleri Dinlerken Susmak

121- Cerîr'in rivayet ettiğine göre veda haccı sırasında Hz. Peygamber ve seitetr ona "İnsanları sustur" demiş, ardından da şöyle buyurmuştur:
"Benden sonra küfre dönüp de birbirinizin boynunu vurmaya kal-kışmayastmz."

Açıklama

Bu hadis, "Kâfirlerin yaptıkları gibi birbirlerinizi öldürmeye kalkışıp da onlar gibi olmayasınız." anlamına gelmektedir. Bu konuda açıklama Fitneler bölümünde gelecektir.
Ibn Battal şöyle demiştir: Bu hadis, ilim öğrenenlerin ilim öğreten kişiyi susarak dinlemelerinin gerekli olduğunu gösterir. Çünkü âlimler, peygamberlerin varisleridir.
O, bu açıklaması ile konu başlığının hadise uygun olduğunu belirtmek istemiştir. Çünkü hadiste belirtilen konuşma veda haccı sırasında büyük bir kalabalığa yapılmıştı. Onlar şeytan taşlamak vb. hac fiilleri için toplanmışlardı. Müslim'in Sahih'inde yer aldığına göre Hz. Peygamber ashabına "Hac fiillerini benden alınız (öğreniniz)" buyurmuştur. Hz. Peygamber onlara haccı öğretmek için konuşma yaptığına göre onlara susmalarını emretmesi uygundur.

44. Âlime İnsanların En Bilgilisi Kimdir?" Diye Sorulduğunda Bunu Allah'ın Bilebileceğini Söylemesi Müstehaptır

122- Said İbn Cübeyr şöyle demiştir:
İbn Abbas'a: "Nevf el-Bekkâlî, bilge adamla buluşan Musa'nın İsrailoğullarının peygamberi olan Hz. Musa değil başka bir Musa olduğunu iddia ediyor" dedim:
İbn Abbas Nevf el-Bekkâlî için: "Alîah düşmanı yalan söylemiş. Übey İbn Kâ'b bize Hz. Peygamber'den şunu aktarmıştır: "Hz. Musa İsrailoğullarma konuşma yapmak üzere ayağa kalktı. Kendisine: "En bilgili insan kimdir?" diye soruldu. O da "En bilgili benim" dedi. Allah, bu konudaki bilgiyi kendisine bırakmadığı için Musa'yı azarladı ve ona:"îki denizin birleştiği yerde (bulunan) kullarımdan bir kul senden daha bilgili" diye vahyetti.
Hz. Musa "Ya Rab! Ona nasıl gidebilirim?" diye sordu. Kendisine "bir zenbil içinde bir balık taşı. Onu kaybettiğin yerde o kulu bulacaksın" denildi.
Hz. Musa yanma hizmetçisi Yûşa İbn Nûriu alarak yola düştü. Yanlarında zenbil içinde bir balık taşıyorlardı. Kayanın yanma varınca başlarını koydular ve uyuyakaldılar. Balık zenbilden çıkarak kurtuldu ue denizde iz bırakarak gitti. Denizde böyle bir izin bulunmasına Musa ve hizmetçisi şaşırdılar. Uyandıktan onra o gecenin kalan kısmında ve gündüz yollarına devam ettiler. Sabah olun-a Hz. Musa hizmetçisine "Öğle yemeğimizi getir. Gerçekten bu yolculuğumuzda rir hayli yorulduk" dedi. Hz. Musa, gitmesinin emredildiği yeri geçmeden önce orgunluk duymamıştı. Hizmetçisi "Gördün mü, kayanın dibinde barındığımız aman balığı unutmuşum" dedi. Hz. Musa "İşte aradığımız da buydu" dedi. Bu-lun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Kayanın yanma geri ge-ince orada elbisesine bürünmüş bir adam gördüler. Musa selâm verdi.
Hızır: "Hayret! Senin bulunduğun bu yerde selâm ne gezer?" dedi.
Musa: "Ben Musa'yım" dedi.
Hızır: "İsrailoğullarının Musa'sı mı?" diye sordu.
Musa: "Evet" dedi. Daha sonra "Sana öğretilen üstün ilimden bana öğreten için sana tabi olayım mı?" diye sordu.
Hızır: "Sen benimle birlikte sabredemezsin. Musa! Bende Allah'ın kendi il-ninden verdiği Öyle bir ilim var ki sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği ?y/e bir ilim var ki onu da ben bilmem" dedi.
Musa: "Sen inşallah beni sabırlı bulacaksın. Ben senin hiçbir emrine isyan itmeyeceğim" dedi.
Bunun üzerine ikisi deniz sahilinde yürüdüler. Gemileri yoktu. Bir gemi janlarına uğradı. Onları taşıması için gemicilerle konuştular. Gemiciler Hızır'ı kamdılar ue onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. O sırada bir serçe gelerek geminin kenarına konup denizden bir iki damla su aldı.
Hızır: "Musa! Benim ilmim ve senin ilmin, bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile Allah'ın ilmini eksiltmez" dedi.
Sonra Hızır gemi tahtalarından birini söktü.
Musa: "Adamlar ücretsiz olarak bizi gemiye aldıkları halde sen, içindekileri boğmak için gemilerini mi deliyorsun?" dedi.
Hızır: "Sen benimle birlikte sabredemezsin demedim mi?" dedi.
Musa: "Dalgınlığımdan dolayı beni sorumlu tutup, bana güçlük çıkarma" dedi.
Musa'nın bu ilk itirazı gerçekten de dalgınlık eseri idi. İkisi yolculuklanna devam ettiler. Bir de baktılar ki bir çocuk başka çocuklarla oynuyor. Hızır çocuğun başını eliyle kopardı.
Musa: "Bir cana karşılık olmaksızın günahsız bir canı mı öldürdün?" dedi.
Hızır: "Ben sana benimle birlikte edemezsin demedim mi?" dedi.[126]
İkisi yine yolculuklarına devam ettiler. Nihayet bir köye vannca köy halkından yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmekten kaçındı. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır eliyle işaret ederek duvarı düzeltti.
Müsâ: "İstesen bu iş için ücret alabilirdin" dedi. Hızır: "İşte bu, ikimizin ayrılacağı zamandır" dedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Allah Musa'ya merhamet etsin, isterdik ki biraz daha sabretseydi de ikisinin arasında geçen başka olaylar bize antatılsaydı".

Açıklama

"Allah düşmanı yalan söylemiş" sözü hakkında İbnü't-Tîn şöyle demiştir: "İbn Abbas bu sözü ile Nevf'i Allah'ın korumasından çıkarmak istememiştir. Ancak ilim adamları hak olmayan bir şey duyduklarında kalpleri bundan nefret eder ve insanları bundan engellemek ve sakındırmak için bu tür sözler ederler. Yoksa bu sözün hakikati kasdedilmemiştir".
Yüce Allah'ın Hz. Musa'ya söylediği "O (Hızır) senden daha bilgilidir" sözünden ilk anda Hızır'ın nebi olduğu, hatta risalet ile görevlendirilmiş bir nebi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü böyle olmasa üst seviyedeki bir kimse, kendisinden daha üst seviyedekine üstün kılınmış olur ki bu, batıl bir görüştür. Hızır'ın peygamber olduğunu gösteren en açık delillerden biri onun yaptığı şeyler hakkında "Ben bunu kendiliğimden yapmadım" sözüdür. Onun peygamber olduğuna inanmak gerekir, ta ki batıl yolda olanlar bunu "Veli, peygamberden üstündür" şeklindeki İddialarına dayanak yapmasınlar. Hâşâ ve kellâ.
Hızırm "Senin bulunduğun bu yerde selâm ne gezer?" sözü "selâmın bilinmediği bu yerde selam ne gezer?" anlamına gelir. Burası küfür ülkesi idi veya onların selamlaşmaları "selâm" sözcüğü İle yapılmıyordu.

Bu, peygamberler ve onlardan daha alt seviyedeki velilerin, Allah'ın kendilerine bildirdiği dışında gaybı bilmediklerini gösterir. Çünkü Hızır tüm gaybı bilseydi, Musa'yı kendisine sormadan bilirdi.
Hızır'ın "Benim ilmim ve senin ilmin, bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile Allah'ın ilmini eksiltmez" sözü, Allah'ın ilminden hiçbir şeyi eksiltmez anlama gelir. Bu güzel bir yorum olmakla birlikte daha güzel bir yorum şudur: Şurada Allah'ın ilmi ile kasdedilen Allah'ın bildiği varlıklardır. Çünkü buradaki Hm kelimesinin başına, bir şeyin bir kısırımı ifade eden "min" harfi gelmiştir. Ulah'ın zatında buiunan İlim, ezelî bir sıfat olup parçalanamaz, Allah'ın bilgisine tonu olan şeyier (nesneler ve olaylar) İse bölünebilir.
Kurtubî şöyle demiştir: İbn Cüreyc rivayetinde bu hadis bağlam olarak daha füzel bir anlatım ile ve şüpheden daha uzak bir ifade ile gelmiştir. O rivayette "Allah'ın ilmi yanında benim ve senin ilmin ancak şu serçenin gagası ile ienizden aldığı su kadardır" denilmiştir.

Hz. Hızır Ve Hz. Musa'nın Kıssasından Çıkarılacak Sonuçlar

Kurtubî şöyle demiştir:
Hz. Musa ile Hızır'ın kıssasından çıkarılacak önemli sonuçlar vardır. ŞöyİE ki:
Allah kendi mülkünde dilediğini yapar, mahlûkâtı hakkında onlara yarar ve arar verecek şekilde dilediği gibi hükmeder. O'nun fiillerini anlama ve hükümle-ine itiraz etme konusunda aklın bir fonksiyonu yoktur. Mahlûkâtın (insanların) ıiıun hükmüne rıza göstermesi ve teslim olması gerekir. Akıllar, rubûbiyetin ırlarmı keşfedecek güçte değildir. Onun verdiği hüküm hakkında "niçin" ve "nail" soruları sorulamaz.
Bu kıssa ile ilgili olarak iki çarpıtmaya da işaret edelim:
1. Bazı cahiller bu kıssaya dayanarak Hızır'ın Hz. Musa'dan daha üstün ol-luğunu söylemişlerdir. Bu sözü ancak bu kıssayı anlayacak kadar düşüncesi gelişmemiş ve Allah'ın Hz. Musa'ya verdiği; risalet, onunla doğrudan konuşma, ;inde her şeyin hükmü bulunan Tevrat'ı indirme, Hz. İsa da dahil olmak üzere srailoğullarına gönderilen bütün peygamberlerin onun şeriatı ve nübüvvetinin lükmü ile yükümlü olmaları konularını anlayamayanlar söyler. Kur'an, Hz. Mu-a'nın bu üstünlüklerinin pek çok delilini sunmaktadır. Bu konuda şu âyet yeterdir: "Ey Musa! Ben risaletimle (sana elçilik vermemle) ve seninle konuşmakla eni insanlar arasından seçerek üstün kıldım.[127]
Peygamberler bölümünde Hz. Musa'nın fazileti ile ilgili yeterli açıklama gerçektir.[128]
Hızır, nebi olsa bile, resul olmadığında görüş birliği vardır. Resul, nebiden laha üstündür. Hızır'ın resul olduğunu kabul etsek bile, Hz. Musa'nın risaleti daha büyük, ümmeti de daha çok olduğundan o daha üstündür. Hızır, olsa olsa İsraİloğuIlarmın peygamberlerinden biri ile aynı konumda olabilir ki Hz. Musa onların en üstünüdür.
Hızır'ın nebi değil velî olduğunu kabul edersek, nebi veliden daha üstündür. Bu, aklen de naklen de kesin olan hususlardandır. Bunun aksini kabul eden kişi küfre girer, çünkü bu husus dinde zaruri olarak bilinen (herkesin bilip inanması gereken) hususlardandır.
Hızır ile Musa kıssası yalnızca Musa'nın ibret alması için bir imtihan idi. .
2. Zındıklardan bazıları, İslam şeriatının hükümlerini yıkacak bir yöntem benimseyerek şöyle demişlerdir: "Musa ile Hızır kıssasından anlaşıldığına göre dinin genel hükümleri, zeka seviyesi düşük gene! halk kitleleri hakkında geçerlidir. Evliya ve seçkinlerin ise bu nasslara (âyet ve hadislerdeki hükümlere) İhtiyaçları yoktur. Onlardan istenen yalnızca kalplerine gelene uymalarıdır. Onlar hakkında, kalplerine doğan şeye göre hüküm verilir. Çünkü onların kalpleri kirlerden temizlenmiş ve şer'î hükümleri anlatan kelimelerden boşalmıştır. Nitekim Hızır hakkında da böyle olmuş, o kalbine doğan ilimler sayesinde Musa'nın sahip olduğu şeriattan müstağni olmuştur. "İnsanlar sana fetva verse de sen fetvayı kalbinden al" şeklindeki meşhur hadis de bunu desteklemektedir".
Bu söz zındıklığa ve küfre götürür. Çünkü bu, dinden olduğu kesin olarak bilinen bir şeyi inkar etmektir. Zira Allah'ın kanunu ve yürürlüğe koyduğu sözüne göre; Allah'ın hükümleri ancak O'nunia halk arasında elçilik yapan peygamberler aracılığı ile bilinebilir. Bu peygamberler Allah'ın dinini ve hükümlerini İnsanlara açıklar. Nitekim Yüce Allah "Allah, meleklerden ve insanlardan elçiler seçer [129] "Allah peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir [130] buyurmuştur. İnsanlara, peygamberlerin getirdiği bütün hükümlere itaat etmelerini emretmiş, onlara İtaat etmeye ve emrettikleri hükümlere yapışmaya teşvik etmiştir. Çünkü doğru yol ondadır. Bu konuda kesin bilgi ve İlk dönem âlimlerinin görüş birliği vardır. Peygamberlerin Allah'ın hükümlerini getirdiği yollar dışında, hükümleri bilmenin başka bir yolu bulunduğunu ve bu yolun peygamberlerin yoluna ihtiyaç bırakmadığını iddia eden kişi kâfirdir, öldürülür, kendisinden tevbe etmesi istenmez (yani tevbe etmesine müsaade edilmez).
Hızır'ın yaptığı şeyin din ile çelişen hiçbir tarafı yoktur. Zalim bir kimsenin gemiyi gasp etmesini önlemek için geminin tahtalarından birinin sökülmesi, zalim kimsenin gasp tehlikesi geçince tahtanın yerine çakılması hem din hem akıl bakımından caizdir. Ancak Musa ilk anda görünen durumu dikkate alarak bunu yadırgamakta acele etmiştir. Müslim'in Ebû İshak'tan rivayetindeki şu ifade bunu açık olarak göstermektedir: "Gemiyi çalıştıran kişi tahtasının kmk olduğunu görünce onu tamir etti".
Farklı şekillerde anlaşılmaya müsait olan durumlar yadırgamakta acele etmemek gerekir.
Hızır'ın çocuğu öldürmesine gelince bunun, onun dininde caiz olması muh-temeîdir.
Duvarı onarma ise kötülüğe iyilikle karşılık verme cinsinden bir fiildir. Bu hadisle ilgili diğer meseleleri tefsir bölümünde ele alacağız.[131]

45. Kendisi Ayakta İken Oturan Âlime Soru Soran Kişi

123- Ebû Musa şöyle demiştir:
Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Allah yolunda savaşmak nedir? Birimiz öfkesi sebebiyle savaşıyor, birimiz asabiyetten dolayı savaşıyor".
Hz. Peygamber başını ona doğru kaldırdı (çünkü adam ayaktaydı) ve şöyle dedi:
"Kim Allah'ın kelimesi en yüce olsun diye savaşırsa işte o Allah yolundadır.[132]

Açıklama

Buradaki konu başlığından amaç şudur: Oturan bir âlime ayakta olan bir kimsenin soru sorması, "Kim başkalarının kendisi için ayağa kalkmasını isterse onun için cehennem gerekli olur [133] hadisinde anlatılan duruma girmez. Bu, kişinin kendini beğenmekten emin olması söz konusu olduğunda caizdir.
Bu hadis Hz. Peygamber'in aynı benimde öyle 12 sene oldu evleneli amaözlü sözler indendir. Çünkü soruya, cevabından fazlasmı da içeren özlü bir sözle cevap vermiştir. Bu hadis, "Ameller ancak niyetlere göredir" hadisini de desteklemektedir.
Hadisten anlaşıldığına göre, kibirden emin olunması durumunda İhtiyaç için bir şey talep eden kimsenin ayakta durmasında bir sakınca yoktur.
MücahİdIerin fazileti hakkındaâ ve hadislerde yer alan hükümler, Allah'ın dinini yüceltmek İçin savaşanlara özgüdür.
Soru sorulan şahsın, soru sorana yönelmesi müstehaptır.
Bu hadisle ilgili ayrıntılı açıklama Cihad bölümünde gelecektir.[134]

46. Cemre Sırasında Soru Sormak Ve Fetva Vermek

124- Abdullah Ibn Amr şöyle demiştir:
Mina'da Cemrelerin yanında/Şeytan taşlama yerinde Hz. Peygamberi gördüm, kendisine soru soruluyordu.
Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın elçisi! Farkında olmadan şeytan taşlamadan önce kurban kestim" dedi.
Hz. Peygamber: "Şimdi git şeytanı taşla, sakıncası yok" buyurdu.
Bir başkası gelerek: "Ey Allah'ın elçisi! Farkında olmadan kurban kesmeden önce tıraş oldum" dedi.
Hz. Peygamber: "Kurbanım kes, sakıncası yok" buyurdu.
Yapılması gerekenden önce veya sonra yapılmış olan şeylerle İlgili olarak Hz. Peygamber'e aleyh; -ve ne sorulduysa Hz. Peygamber Yap, bir sakıncası yokn buyurdu.

Açıklama

Buhari'nin kastı şudur: Alim'in itaat ve ibadetle meşgul olması, kendisine sorulan soruya cevap vermesine engel değildir. Ancak ona iyice dalmışsa başka. Şeytan taşlama ve diğer hac fiilleri sırasında konuşmak caizdir.

47. "Size İlimden Çok Az Bir Şey Verilmiştir [135] **Âyeti Kerimesinin Açıklaması**

125- Alkame'nin Abdullah'tan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'le birlikte Medine harabelerinde yürürken,
Hz. Peygamber hurma dalından bir değneğe dayanıyordu.
Derken birkaç Yahudi'yle karşılaştı. Yahudiler birbirlerine "Ona ruh hakkında sorun" dediler. Diğer bazıları "Ona bir şey sormayın, hoşlanmayacağınız bir şey söyleyebilir" dediler. Onlardan bir adam kalkarak "Ey Ebû'l-Kâsım! Ruh nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber sustu. Ben (içimden) "Ona vahiy indiriliyor" dedim. Ayağa kalktım. Vahiy hali kendisinden geçince şu âyetleri okudu: "Sana ruh hakkında soruyorlar. De ki ruh Rabbim'in emrindendir. Size ilimden pek az bir nasip verilmiştir.[136]
el-A'meş şöyle demiştir: "Bizim kıraatimizde de bu âyetin okunuşu böyledir.[137]

Açıklama

Abdullah'ın kalkmasının nedeni, Hz. Peygamber'e bir karışıklık arız olmasın diye yahut da onunla Yahudiler arasına engel oluşturmak içindir.

Yahudiler'in Hakkında Soru Sorduğu Ruh

Âlimlerin çoğunluğuna göre Yahudiler canlılarda bulunan ruhun mahiyetini sormuşlardır.
Ruh: Cebraildir. Hz. İsa'dır. Kur'an'dır. Rûhânî büyük bir varlıktır.
Bunun dışında başka şeyler de söylenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi Tefsir bölümünde gelecektir. Orada, canlılardaki ruha işaret edeceğiz. En doğru görüşe göre bunun hakikatini yalnızca Allah bilmektedir.
el-A'meş'in "Bizim kıraatimizde de bu âyetin okunuşu böyledir" sözü ile el-A'meş kıraati kastedilmektedir. Bu kıraat mütevatir yedi kıraat arasında bulunmadığı gibi meşhur kıraatler arasında da bulunmamaktadır.

48. Bazı İnsanların Anlayamayacağı Ve Daha Kötü Bir Duruma Düşeceği Korkusuyla Yapılması Tercihe Şayan Olan Bir Şeyi Terk Etmek

126- Esved şöyle demiştir: İbnü'z-Zübeyİr bana şöyle dedi: "Aişe sana çokça gizli şeyler söylerdi. Kabe konusunda sana ne söyledi?"
Ben dedim ki: "Bana Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Ey Âişel Kavmin küfürden daha yeni kurtulmuş olmasaydı, Kabe'yi yıkar ve ona insanların birinden girmesi, diğerinden çıkmast için iki kapı yapardım".
Bunun üzerine Abdullah İbnü'z-Zübeyr böyle yaptı.[138]

Açıklama

Hac bölümünde geleceği üzere İbnü'z-Zübeyr Kabe'yi Hz. Peygamber'in yapmayı düşündüğü şekilde yapmıştır.[139]
Hadiste konu başlığına ilişkin husus şudur: Kureyş kabilesi Kabe'ye büyük bir önem verirdi. Onlar yeni Müslüman oldukları için, Hz. Peygamber'in övünme ve kibirlenme maksadıyla Kabe'nin yapısını değiştirdiğini zannetmelerinden çekinmiştir.
Bu hadisten, kötülüğe (mefsedete) yol açacağından emin olunan durumlarda maslahatı terk etmenin caiz olduğu anlaşılır.
Yine bu hadise göre, bir kimse daha kötü bir sonuca yol açacağını bildiğinde bir kötülüğü reddetmeyi terk edebilir.
Devlet başkanı haram olmadığı sürece, daha alt seviyede olsa bile halkın yararına olacak uygulamalarda bulunarak insanları yönetir.

49. Bir Kimsenin İlmi Yalnız (Onu Anlayabilecek) Bazı Kimselere Öğretmesi, Anlayamamaları Korkusuyla Başkalarına Öğretmemesi

Hz. AH şöyle demiştir: "İnsanlara onların anlayabilecekleri şekilde konuşun. Allah ve Resûlü'nün sAi'm.)^^^!- yalanlanmasını hiç ister misiniz?"
127- Ubeydullah İbn Musa, Mâ'ruf İbn Harbuz'dan, o Ebû Tufeyl'den o da Hz. Ali'den bunu (yukarıdaki sözü) rivayet etmiştir.

Açıklama

Bu hadis, müteşabihleri toplum huzurunda zikretmenin uygun olmadığını göstermektedir. İbn Mesud'un şu sözü de buna benzemektedir: "İnsanlara akıllarının yetmeyeceği bir söz söylediğinde, bu söz mutlaka onların bir kısmı için fitne olur". Bunu Müslim rivayet etmiştir.
İmam Ahmed İbn Hanbel, ilk anda devlet başkanına isyan etmeyi çağrıştıran hadisleri, Mâlik Allah'ın sıfatlan ile ilgili hadisleri, Ebû Yusuf garip karşılanacak konularla ilgili hadisleri, bunlardan önce Ebû Hureyre ileride meydana gelecek fitnelerle ilgili hadisleri rivayet etmeyi çirkin görmüşlerdir. Huzeyfe de aynı şekilde bunu kötü görmüştür. Rivayet edildiğine göre Hasan-ı Basrî, Enes'in, Haccac'a Uranîlerle ilgili olayı aktarmasını yadırga mistir. Çünkü o bu hadisi, kötü yorumu sebebiyle çokça kan dökmeye dayanak kılıyordu.
Bu konuda Ölçü şudur: Hadisten ilk anda anlaşılan anlam bid'atı güçlendiriyor, ancak hadisten bu kasdedilmiyorsa, bundan ilk anda anlaşılan anlamı esas alabilecek kimselere bu hadisin rivayet edilmemesi gerekir.
128- Ebû Katade şöyle demiştir: Enes'in bize bildirdiğine göre Muaz deve üstünde Hz. Peygamberin terkisinde idi.
Hz. Peygamber Muaz'a: "£y Muaz bin Cebel!11 dedi.
Muaz: "Emret ey Allah'ın Resulü!" dedi.
Hz. Peygamber tekrar: "Ey Muaz' dedi.
Muaz: "Emret ey Allah'ın Resulü!" dedi. Bu üç kere tekrarlandı.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resulü olduğuna samimi kalpte şahitlik eden herkesi Allah ateşe haram kılar".
Muaz: "Ey Allah'ın Resulü! Bunu insanlara bildireyim de insanlar sevinsinler" dedi.
Hz. Peygamber t! : Hayır. O zaman insanlar buna güvenirler (de ameli terk ederler)" buyurdu.
Muaz vefatına yakın günaha düşmekten korktuğu için bunu etrafındakilere anlatarak, onları bu hadisten haberdar etti.[140]

Açıklama

"Samimi kalple şahitlik eden" sözü ile münafığın şahitliği reddedilmiş olmaktadır. Bu söz; sözü ile şahitlik eder, kalbi ile tasdik eder anlamına da gelebilir.
Tîbî şöyle demiştir: Hadisin Arapça aslında yer alan "sıdk" kelimesi istikamet anlamındadır. Çünkü doğruluk denildiği zaman, sözün gerçeğe uygun olması kasdedildiği gibi, razı olunacak ahlâka uyma da anlaşılır. Nitekim Yüce Allah "Doğruyu getirene ve bunu tasdik edene yemin ederim [141] buyurmuştur. Bu "sözü ile söylediğini fiili ile gerçekleştiren" anlamına gelir.
Tîbî bu sözü ile hadisten ilk anda anlaşılan anlamdaki karışıklığı gidermek istemiştir. Çünkü hadisteki genel ifade ve vurgu sebebiyle, hadisten ilk anda, keiime-i şehadeti söyleyen hiç kimsenin cehenneme girmeyeceği anlaşılmaktadır. Ehl-i sünnete göre kesin deliller müminlerden bir grup isyankârın cehennemde azap göreceğini, sonra şefaat ile ateşten çıkacağını göstermektedir. Demek ki hadisten ilk anda anlaşılan anlam

kasdedilmemektedir. Hadiste sanki "Bu, salih ameller işleyenlerle sınırlıdır" denilmiş gibidir.
"ö zaman insanlar buna güvenirler": Yani bundan ilk anlaşılana güvenerek amel etmekten kaçınırlar.
"Günahtan korktuğu için etrafındakilere anlatarak onları bu hadisten haberdar etti" ifadesinde kasdedilen günah, ilmin saklanmasından doğacak olan günahtır. Muaz'ın bu hareketi, Hz. Peygamber'in müjdeyi başkasına duyurma yasağının haramlık değil, tenzih ifade ettiğini göstermektedir. Çünkü bu, haramlık ifade etseydi Muaz bunu hiçbir zaman bildirmezdi.
Hadis, binek hayvanının terkisine başkasını bindirmenin caiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu hadis Hz. Peygamber'in tevazuunu da göstermektedir.
Yine bu hadis, Muaz İbn Cebel'in İlmi seviyesini göstermektedir. Çünkü yukarıdaki sözü Hz. Peygamber yalnızca ona söylemiştir.
Öğrenci, tereddüt ettiği bir şey hakkında açıklama isteyebilir, yalnızca kendisinin bildiği bir şeyi başkasına yayma konusunda hocadan İzin İsteyebilir.
129- Enes şöyle demiştir: Bana belirtildiğine göre Hz. Peygamber Muaz'a şöyle söylemiştir:
"Kim, hiçbir şeyi ortak koşmaksızın Allah'a kavuşursa cennete girer.
Muaz Hz. Peygamber'e mî?" dîye sordu. Hz. Peygamber melerinden korkuyorum" buyurdu.

Açıklama

"Kim ...Allah'a kavuşursa": Yani Allah'ın takdir ettiği ecele kavuşursa. Hadis yorumcularından bir grup böyle söylemiştir. Bundan kasıt, yeniden dirilme veya âhirette Allah'ı görme de olabilir.
(Allah'a) hiçbir şeyi ortak koşmaksızırf: Şirki reddetmekle yetinmiştir. Çünkü bu tevhidi gerektirir. Bu ise peygamberliği ispat etmeyi gerektirir. Çünkü Allah'ın elçisini yalanlayan, Allah'ı yalanlamış olur, Allah'ı yalanlayan ise müşriktir

50. İlimde Utangaçlık

Mücâhid şöyle demiştir: "Utangaç ve kibirli kimse ilim öğrenemez."
Hz. ÂİŞe şöyle demiştir: "Ensar kadınları ne iyi kadınlardır! Utangaçlık onların dinde güzel kavrayış sahibi olmalarını (ilim öğrenmelerini) engellememiştir."
130- Ümmü Seleme şöyle demiştir:
Ümmü Süleym, Resûlullah'a gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Allah gerçeği söylemekten haya etmez. Kadın ihtilam olduğunda gusletmesi gerekli midir?"
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Su görünce" dedi.
Ümmü Süleym elleriyle yüzünü örttü ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Hiç kadın ihtilam olur mu?"
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Evet, Allah hayrım versin! Peki çocuk niçin kadına benziyor (zannedersin).[142]

Açıklama

Daha önce hayanın (utanmanın) imandan olduğunu söylemiştik. Bu, büyükleri yüceltme ve onlara saygı duyma şeklinde vaki olan dinî hayadır ki, bu övülmüştür. Dinî bir emri terk etmeye sebep olan utangaçlık ise kınanmıştır. Bu, dinî haya değildir, yalnızca bir zaaf ve hafifliktir.
Mücâhid'in "utangaç kişi ilim öğrenemez" sözü ile kasdettiği de budur. Her ikisi de ilim öğrenmede eksikliğe yol açtığı için Mücahid, ilim öğrenen kimseleri acizlik ve kibri terk etmeye teşvik etmiştir.
'Allah gerçeği söylemekten haya etmez": Bu, "Allah gerçek olan bir şeyde utanmayı emretmez" anlamına gelir. Bu, kadınların erkekler yanında söylemekten utanacağı şeyler söyleyen Ümmü Süleym'in, sözüne giriş olarak zikrettiği mazerettir. Nitekim bu sebeple Müslim'in Sahih'inde yer aldığına göre Hz. Aişe Ummü Süleym hakkında "Kadınları rezil ettin" demiştir.
ihtilam olduğunda": Yani rüyasında cinsel ilişkide bulunduğunu görürse demektir.
Suyu görünce": Bu söz, kadının su görmesi hususunun vaki oiduğunu göstermektedir. Suyu görmenin gusül için şart kılınması, su görülmediğinde kadının gusletmesinin gerekmediğini göstermektedir.
Kadın hiç ihtilam olur mu?": Ümmü Seleme'nin bu soruyu sorması şunu gösterir: İhtilam bazı kadınlarda olur, bazılarında olmaz. Ümmü Seleme bunun için bunu inkar etmiştir. Ancak Hz. Peygamberin cevabı gösteriyor ki Ümmü Seleme kadından meninin gelmesini garipsemiş, Hz. Peygamber de onun bunu garipsemesini yadırgamıştır.
131- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ağaçlardan biri vardır ki yaprağı düşmez, bu Müslümana benzer. Bana bunun hangi ağaç olduğunu söyleyiniz".
(Abdullah dedi ki): "İçimden bunun hurma ağacı olduğu geçti. Ancak söylemekten utandım."
Ashab: "Bu ağacın ne olduğunu bize bildir Ey Allah'ın Resulü" dediler. Hz. Peygamber "O hurma ağacıdır" buyurdu. (Abdullah dedi ki): Babama (Hz. Ömer'e) içimden geçen şeyi söyledim. Bunun üzerine o şöyie dedi: "Falan falan şeylere sahip olmaktansa o sözü söyie-menİ isterdim".

Açıklama

İbn Ömer büyüklere saygı göstermesi sebebiyle cevabı söylemekten utandığında cevabı gizlice başkasına söyleyebilir, onun bunu Hz. Peygamber'e iletmesini sağlayabilir ve bu sayede iki maslahatı bir arada bulundurabilirdi. Bu sebeple Buhârî bu konudan sonra, utandığı için soru soıamayan ve başkasından permasını istsyen konuyu getirmiştir.

51. Utangaçlığı Sebebiyle Soru Soramayan, Bunu Başkasına Sorduran Kişi

132- Ali şöyle demiştir:
"Ben kendisinden çokça mezi gelen bir kimseydim. Mikdad'dan bunu Hz. Peygamber'e sormasını istedim. Mikdad bunu Hz. Peygamber'e sordu, o da şöyle dedi: "Bundan dolayı abdest vardır.[143]

Açıklama

Mezi, kişinin karısı İle oynaşması sırasında kendisinden çıkan sudur. Bu konuda geniş açıklama Taharet bölümünde gelecektir.[144]

52. Mescitte İlim (Öğretmek) Ve Fetva Vermek

133- Abdullah İbn Ömer şöyle rivayet etmiştir:
Bir adam mescitte kalkarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! İhrama nereden girmemizi emredersin?"
İbn Ömer şöyle demiştir: Resûlullah'm şöyle dediğini de iddia ediyorlar:
"Yemenliler Yelemletriden ihrama girerler".
İbn Ömer "Ben bunu (Yemenliler'in ihrama gireceği yeri) Resûlulîah'tan öğrenmedim" demiştir.[145]

Açıklama

Buhârî bu başlık ile, sesi yükselterek konuşmayı gerektirdiği için mescitte ilim öğretme ve fetva verme konusunda duraksayan kimseleri reddetmiş ve bunun caiz olduğuna İşaret etmiştir.

53. Bir Soru Soran Kişiye, Sorduğundan Daha Fazlası İle Cevap Vermek

134- İbn Ömer şöyle demiştir:
Bir adam Hz. Peygamber'e Ihramlı kişi ne giyer?" diye sordu.
Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: "Gömlek, sarık, pantolon, bornoz giyemeyeceği gibi, cehri veya za'feran ile boyanmış bir kumaş da giyemez. Şayet terlik bulamazsa mest giysin, onları topuklara varıncaya kadar önden kessin.[146]

---

[1] Beyine, 98/5.
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1891, 2678, 6956.
[3] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1323, 1325
[4] Âi-i İmrân, 3/135.
[5] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6044, 7076.
[6] es-Saf, 61/3.

[7] Rahman, 55/46
[8] es-Saf, 61/5.
[9] el-En'âm, 6/110.
[10] el-Hucurât, 49/2.
[11] Hasen hadis; sahih ile zayıf arasında orta derecede bulunan ve makbul kabul edilen hadislerdir.
[12] el-Hucurat, 49/7.
[13] en-Nisâ, 4/48
[14] el-Bakara, 2/85.
[15] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2023, 6049.
[16] el-Hucurat, 49/2.
[17] Ali İmran, 3/85.
[18] Lokman, 31/34.
[19] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 4777.
[20] el-Mâide,5/3
[21] Al-i îmrân, 3/85.
[22] el-Bakara, 2/285.
[23] Ümmü veled: Efendisinden bir çocuk doğuran ve bu sebeple efendinin ölümünden sonra Özgürlüğe hak kazanan kadındır.
[24] En'am, 6/59.
[25] Hadisin geçtiği diğer yer: 7.
[26] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 2051.
[27] Tevakkuf, menfi veya müsbet, lehte veya aleyhte bir görüş belirtmemektir. (A.A.)
[28] Hacc ,22/46.
[29] Kaf. 50/37
[30] Dinin temeli olarak adlandırılan ve bu beyitte kssaca temas edilen hadisler şunlardır:
1. Ameller niyetlere göredir ve herkes için niyetinin kargılığı vardır. (Buhârî'nin ilk hadisi)
2. Dünyada zühd sahibi ol Allah seni sevsin, insanların elindekine karşı zühd sahibi ol insanlar seni sevsin.
3. Kişinin güzel Müslüman olduğunun delili kendisini İlgilendirmeyen şeyi terk etmesidir.
4. Helal bellidir, haram da bellidir. Bu ikisi arasında insanlarının çoğunun (hükmünü) bilmediği şüpheli durumlar vardır. (Çev.)
[31] Fakih olan İbnü'l-Arabî.
[32] Haram aylar: Araplarca savaşmanın yasak oiarak kabul edildiği şu dört aydır: Zilkade, Zilhicce, Muharrsm, Recep.
[33] Enfal 8/1
[34] el-İsrâ, 17/84

[35] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 1.

[36] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4006, 5351.
[37] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1295, 2742, 2744, 3936, 4409, 5354, 5659, 5668, 6373, 6733.
[38] et-Tevbe, 9/91.
[39] Hadisin geçtiği diğer yerler: 524, 1401, 2714, 2715, 7204.
[40] el-Mucâde!e, 59/11.
[41] Tâ-hâ, 20/114.
[42] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 6496.
[43] Hadisin geçtiği diğer yerler: 96, 163.
[44] Hadisin geçtiği diğer yerler: 62, 72, 131, 2209, 4698, 5444, 5448, 6122, 6144.
[45] İbrahim Sûresi, 14/24.
[46] Tâ-Hâ 20/114
[47] en-Nur, 24/63.
[48] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2939, 4424, 7264.
[49] Bakara, 2/217.
[50] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2938, 5870, 5872, 5874, 5875, 5877, 7162.
[51] Hadisin geçtiği diğer bir yer; 474.
[52] Hadisin geçtiği diğer yerler: 105, 1741, 3197, 4406, 4662, 5550, 7078, 7447.
[53] Muhammed, 47/19.
[54] Fâtır, 35/28.
[55] Ankebut, 29/43.
[56] Mülk, 67/10.
[57] Zümer, 39/9.
[58] Âli İmran, 3/79.
[59] Et-Tevbe, 9/34.
[60] Hadisin geçtiği diğer yerler: 70, 6411.
[61] Hadisin geçtiği diğer yer: 6125.
[62] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3116, 3641, 7312, 7460.

[63] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1409, 7141, 7316.
[64] Mutaffıfîn, 83/ 26.
[65] el-Kehf, 18/66.
[66] Hadisin geçtiği diğer yerler: 78, 122, 2267, 2728, 3278, 3400, 3401, 4725, 4726, 4727, 6672, 7478.
[67] Bkz. Kitâbu Ehâdisi'l-enbiyâ, 27. , 3401. hadis.
[68] Hadîsin geçtiği diğer yerler: 143, 3756, 7270.
[69] Lokman 31/12

[70] Hadisin geçtiği diğer yerler: 493, 861, 1857, 4412.
[71] Hadisin geçtiği diğer yerler: 189, 839, 1185, 6354, 6422.
[72] En'am, 6/90.
[73] Hadisin geçtiği diğer yerler: 81, 5231, 5577, 6808.
[74] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3681, 7006, 7007, 7027, 7032.
[75] Hadisin geçtiği diğer yerler: 124, 1736, 1737, 738, 6665.
[76] Bkz. Hac, 131. , 1736. hadis.
[77] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1721, 1722, 1723, 1734, 1735, 6666.
[78] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1036, 1412, 3608, 3609, 5635, 5636, 6037, 6506, 6935, 7061, 7115, 7121
[79] Hadisi rivayet eden ravi, Hz. Esma'nın "benzer" kelimesini mi "yakın" kelimesini mi kullandığında şüphe ederek ikisini de zikretmiş ve "Esma hangisini zikretti tam olarak hatırlamıyorum" demiştir. (Çev.)
[80] Hadisi rivayet eden kişi, Hz. Esma'nın hangi kelimeyi söylediğinde şüphe etmiştir.
[81] Hadisi rivayet eden kişi, Hz. Esma'nın hangi kelimeyi söylediğinde şüphe etmiştir.
[82] Hadisin geçtiği diğer yerler: 184, 922, 1053, 1054, 1061, 1235, 1373, 2519, 1520, 7287.
[83] Haram aylar: Araplarca savaşmanın yasak olarak kabul edildiği şu dört aydır: Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır.
[84] Bkz. Şahitlikler bölümü, 4. , 2660. hadis.
[85] Olayın ayrıntısı burada anlatılmamakla birlikte, bahsedilen olay Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve seliem eşlerini boşaması olayıdır. Hz. Ömer'in kızı Hafsa da Hz. Peygamberle sallallâhu aleyhi ve seliem evli olduğundan Hz. Ömer'in komşusu olayı duyar duymaz derhal Ömer'in yanına gelerek bunu bildirmiştir.
[86] Bkz. Nikah bölümü, 83. , 5191. hadis.
[87] Hadisin geçtiği diğer yerler: 702, 704, 6110, 7159.
[88] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2372, 2427, 2428, 2429, 2436, 2438, 5292, 6112
[89] Buluntu mat bölümü, 2, 3, 4. bölümler, 29, 28, 27, 24. hadisler.
[90] Hadisin geçtiği diğer yer: 7291.
[91] Hadisin geçtiği diğer yerler: 540, 749, 4621, 6362, 6468, 6486, 7089, 7090, 7091, 7294, 7295.
[92] Hadisin geçtiği diğer yerler: 95, 6244.
[93] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2544, 2547, 2551, 3011, 3446, 5083.
[94] Bu sözü, İbn Abbas Hz. Peygamber hakkında kullanmış olabileceği gibi, hadisi rivayet eden Atâ, İbn Abbas hakkında da kullanmış olabilir.
[95] Hadisin geçtiği diğer yerler: 863, 962, 975, 977, 979, 989, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325.
[96] Burada soruyu soran Ebû Hureyre'nin kendisidir.
[97] Hadisin geçtiği diğer yer: 6570.
[98] İman, 2. , 8. hadis.
[99] Hadisin geçtiği diğer yer: 7207.
[100] Bkz. 7307. hadis,
[101] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1249, 7310.
[102] Hadisin geçtiği diğer yer: 1250.
[103] Bkz. Cenazeler, 6. , 1249. hadis.
[104] İnşikak, 84/8.
[105] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4939, 6536, 6537.
[106] Mâide, 5/101
[107] En'am, 6/82
[108] Ali İmrân, 3/7.
[109] Hadisin geçtiği diğer yer: 1832, 4295.
[110] Hadisi rivayet eden Muhammed "zannediyorum ki Peygamberimiz 'ırzlarınız' kelimesini de kullandı" dediğinden bu bölümü parantez içinde verdik.
[111] Bu hadis İlim bölümünün başında geçti.
[112] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3539, 6188, 6197, 6993.
[113] Hadisin geçtiği diğer yerler: 187, 3047, 3172, 3179, 6755, 6903, 6915, 7300.
[114] Diyetler, 31. , 6915. hadis.
[115] Hadisin geçtiği diğer yer: 2434, 6880.

[116] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3053, 3168, 4431, 4432, 5669, 7366.
[117] Nah!, 16/89.
[118] 7290 no'lu hadis.

[119] 4119. nolu hadis.
[120] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1126, 3599, 5844, 6218, 7069.
[121] 7069 nolu hadis.
[122] Hadisin geçtiği diğer yerler: 564, 601.

[123] Hadisin geçtiği diğer yerler: 138, 183, 697, 698, 699, 726, 728, 859, 992, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316, 7452.
[124] 992 nolu hadis.
[125] El-Bakara, 2/159-160.
[126] Hadisi rivayet eden İbn Uyeyne Hızır'ın bu ikinci sözünün ilkinden daha güçlü olduğunu söylemiştir.
[127] El-A'raf, 7/144
[128] 3394 nolu hadis.
[129] El-Hac, 22/75.
[130] El-En'am, 6/124.
[131] 4762 nolu hadis.
[132] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2810, 3126, 7458.
[133] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, 852. hadis.
[134] 2810 no'lu hadis.
[135] İsrâ 17/85
[136] İsrâ, 17/85.
[137] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4721, 7297, 7456, 7462.
[138] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1583, 1584, 1585, 1586, 2368, 4484, 7243.
[139] 1584 nolu hadis
[140] Hadisin geçtiği diğer yer: 129.
[141] Ez-Zümer, 39/33.
[142] Hadisin geçtiği diğer yerler: 282, 3328, 6091, 6121.
[143] Hadisin geçtiği diğer yerler: 178, 269.
[144] 269 nolu hadis.
[145] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1522, 1525, 1527, 1528, 7334.
[146] Hadisin geçtiği diğer yerler: 366, 1542, 1838, 1842, 5794, 5803, 5805, 5806, 5847, 5852.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9. BÖLÜM NAMAZ VAKİTLERİ
1. Namaz Vakitleri Ve Faziletleri
2. Hepiniz Ona Yönelerek, Ona Karşı Gelmekten Sakının! Namazı Kılın! Müşriklerden Olmayın!
3. Namaz Kılmak Üzere Biat Etmek
4. Keffâret Olarak Namaz Kılmak
5. Namazların Vaktinde Kılınmasının Fazileti
6. Beş Vakit Namazın Keffâret Oluşu
7. Namazın Vaktini Geçirmek
8. Namaz Kılan Kimsenin Rabbine Yakın Olması
9. Aşırı Sıcaklarda Öğle Namazını Serinlikte Kılmak
10. Seferde İken Öğle Namazını Serinlik Düşünce Kılmak
11. Öğle Namazının Vakti Zeval Anıdır
12. Öğle Namazını İkindi Vaktine Kadar Ertelemek
13. Ikındı Namazının Vakti
14. İkindi Namazını Geçirenin Günahı
15. İkindi Namazını Terk Eden Kimse
16. İkindi Namazının Fazileti
17. Güneş Batmadan Önce İkindi Namazının Bir Rekatına Yetişen Kimse
18. Akşam Namazının Vakti
19. Akşam Namazına Işâ Demeyi Mekruh Görenler
20. Yatsı Namazı Ve Bu Namaza Işâ Ve Ateme Denmesi
21. Yatsı Namazının Vakti, Er Ya Da Geç İnsanların Toplandığı Andır
22. Yatsı Namazının Fazileti
23. Yatsı Namazından Önce Uyumanın Mekruh Oluşu
24. Yatsı Namazından Önce Uykuya Yenik Düşmek
25. Yatsı Namazı Vaktinin Gece Yarısına Kadar Olması
26. Sabah Namazının Fazileti
27. Sabah Namazının Vakti
28. Sabah Namazının Bir Rekatına Yetişmek
29. Namazın Bir Rekatına Yetişen Kimse
30. Sabah Namazından Sonra Güneş Yükselinceye Kadar Namaz Kılmak
31.Güneş Batmadan Önce Namaz Kılmaya Kalkışılmaz
32. Sadece Sabah Ve İkindi Namazından Sonra Namaz Kılmayı Mekruh Görenler
33. İkindi Namazından Sonra Kaza Ve Benzeri Namazları Kılmak
34. Bulutlu Günlerde Namazı Erken Kılmak
35. Vakit Geçtikten Sonra Ezan Okumak
36. Vakit Çıktıktan Sonra Kazaya Kalan Namazı Cemaate Kıldırmak
37. Bir Namazı Unutan Hatırlayınca Onu Kılsın! Kazaya Namazı Kalan Sadece Kazaya Bıraktığı Namazı Kılar
38. Namazları Sırasına Göre Kaza Etmek
39. Yatsı Namazından Sonra Mekruh Olan Sohbet
40. Yatsı Namazından Sonra Dinî İlimler Ve Hayırlı Meseleler Hakkında Sohbet Etmek
41. Misafir Ve Aile İle Gece Sohbeti Etme
10. BÖLÜM EZAN
1. Ezanın Başlangıcı
2. Ezanın İkişer İkişer Okunması
3. "Kad Kametis-Salat (H)'Lafzı Hariç Kametin Teker Teker Okunması
4. Ezan Okumanın Fazileti
5. Yüksek Sesle Ezan Okumak
6. Ezanın Canı Koruması
7. Ezanı İşiten Kimse Ne Söyler?
8. Ezan Duası
9. Ezan Okumak İçin Kura Çekmek
10. Ezan Okunurken Konuşmak
11. Vaktin Girdiğini Kendisine Bildirecek Birinin Olması Şartıyla Âmânın (Görme Özürlünün) Ezan Okuması
13. Fecirden Önce Ezan Okunması
14. Ezan İle Kamet Arasında Ne Kadar Süre Olmalı Ve Kameti Bekleyenin Hükmü
15. Kameti Beklemek
16. Ezan İle Kamet Arasında Dileyen Nafile Namaz Kılabilir
17. Seferde Bir Müezzin Ezan Okusun Diyenlerin Görüşü
18. Cemaat Halinde Yolculuk, Arafat Ve Müzdelife De Ezan Ve Kamet İle Soğuk Ve Yağmurlu Gecelerde Müezzinin Namazlar Bulunduğunuz Yerde Kılınsın Şeklinde Ezan Okuması
19. Müezzin Ezan Okurken Ağzını Sağa Sola Eğebilir Mi? Ezan Okurken Sağa Sola Dönebilir Mi?
20. Kişinin Cemaat Namazını Kaçırdık Demesi
21. Namaza Koşarak Gidilmez. Vakur Biçimde Gidilir
22. Kamet Getirilirken İmamı Gören Cemaat Ne Zaman Ayağa Kalkar?
23. Namaza Aceleci Bir Şekilde Yönelinmez, Aksine Vakur Olarak Yönelinir.
24. Bir Mazerete Binaen Camiden Çıkılır Mı?
25. İmamın Cemaate "Yerinizden Ayrılmayın" Demesi Ve Onların Da İmamı Beklemesi
26. Kişinin Namaz Kılmadık Sözü
27. Kamet Getirildikten Sonra İmamın Bir Meşguliyeti Olabilir
28. Kamet Getirilince Konuşmak
29. Cemaatle Namaz Kılmanın Farz Oluşu
30. Cemaatle Namazın Fazileti
31. Sabah Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti
32. Öğle Namazını Vaktin Başlarında Kılmanın Fazileti
33. Giderken Adımları Saymak
34. Yatsı Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti
35. Cemaat İki Ve Daha Çok Kişiden Oluşur

36. Camide Oturup Namazı Beklemek Ve Camilerin Fazileti
37. Mescide Gidip Gelen Kimselerin Fazileti
38. Namaz İçin Kamet Getirildiğinde Sadece Farz Namaz Kılınır, Bunun Dışında Hiçbir Namaz Olmaz
39. Cemaatle Namaz Kılmaya Engel Olan Hastalığın Ölçüsü

9. BÖLÜM NAMAZ VAKİTLERİ

1. Namaz Vakitleri Ve Faziletleri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.[1]
521- İbn Şihâb'dan şöyle nakledilmiştir:
Bir gün Ömer İbn Abdilaziz, namazı geç vakte bıraktı. Bu esnada Urve İbn Zubeyr yanına geldi ve ona şu olayı haber verdi: Muğîre İbn Şu'be Irak'ta iken bir defasında namazı geciktirdi. Derken Ebu Mes'ûd el-Ensârî yanma geldi ve ona şöyle çıkıştı: "Ey Muğîre bu yaptığın da ne! Bilmiyor musun ki, Cebrail indi ve namaz kıldı. Peşi sıra Allah Resulü namaz kıldı. Cebrail bir kez daha namaz kıldı, peşi sıra Allah Resulü de namaz kıldı. Cebrail yine namaz kıldı, peşi sıra Allah Resulü de namaz kıldı. Cebrail bir daha namaz kıldı, peşi sıra Allah Resulü de, namaz kıldı. Cebrail bir defa daha namaz kıldı, peşi sıra Allah Resulü de, namaz kıldı. Sonra melek Hz. Peygamber'e Sana bu şekilde namaz kıldırmakla emroîundum [2] dedi.
Ömer İbn Abdilaziz Urveye, 'Anlattığının ne manaya geldiğini bil! Rasûlullah'a namaz vakitlerini bizzat Cebrail mi öğretmiş?" dedi.[3]

Açıklama

(Bir gün namazı geciktirdi) İmam Buhârî, "Bed'u'1-halk Yaratalışın Başlangıcı" bölümünde, rivayetin bu bölümünü "ikindi namazını biraz geciktirdi" şeklinde nakletmiştir. İbn Abdilberr şöyie demiştir: "Rivayetin akışından, Ömer İbn Abdilaziz'in ailesinin aksine, bunu Adet haline getirmediği, sadece bir gün yaptığı anlaşılmaktadır...Ömer İbn Abdülaziz'in namazı geciktirmesinden maksat, onun müstehap vakit çıkıncaya kadar namazı kılmadığını ifade etmektir. Yoksa, bununla Ömer İbn Abdilaziz'in güneş batmcaya kadar namazını kılmadığı kasdedilmemiştir.
(Irak'ta iken) Qa'nabî ve diğerlerinin İmam Mâlik'ten naklettiği Muvatta1 rivayetine göre bu ifade "Kufe'de İken" şeklinde geçmektedir. O dönemde Muğîre, MuâvÎye İbn Ebî Süfyân tarafından buraya vali olarak atanmıştı.
(Ebu Mes'ûd) Ukbe İbn Amr el-Bedrî'dir.
(Cebrail indi ve namaz kıldı. Peşi sıra Aliah Resulü namaz kıldı.) Kadı lyâz şöyle demiştir: "Hadisin zahirinden, Hz. Peygamber'in 1, ve Cebrail'in namazını bitirdikten sonra namaz krldığı anlaşılır. Ancak bunun dışındaki rivayetlerde, Cebrail'in Hz. Peygamber'e İmamlık yaptığı belirtilmiştir. Bu durumda, hadiste geçen (Cebrail indi ve namaz kıldı. Peşi sıra Allah Resulü namaz kıldı) ibaresi, Cebrail namazın bir rüknünü yaptığı zaman peşi sıra Allah Resulü de yaptı şeklinde anlaşılır." İmam Nevevî de kesin bir İfadeyle bu görüşü ifade etmiştir.
O dönemde Müslümanlar denerek, namaza çağrılırdı. Çünkü o sıralar henüz ezan din tarafından öngörülmemişti. Bu hadis, başkasının arkasında namaza duran kimseye İmam olarak uymanın caiz olduğuna delil olarak getirilmiştir. Bu çıkarıma yöneltilecek eleştirilere, Ebu Bekir'in Hz. Peygamber'in arkasında, Müslümanların da Hz. Ebu Bekir'in arkasında namaz kılması olayı savunulurken söylenen cevaplarla karşılık verilir. Bu durumda, imamın arkasında imamlık yapanın görevi ancak cemaate sesi yetiştirmektir. Nitekim bu konu imamet bahsinde gelecektir.
Abdurrezzâk'm "Mussanne 'inde Ma'mer'in Zührî kanalıyla naklettiği ve şu ilave bilgiyi içeren bir rivayet vardır: "Ömer İbn Abdülaziz, ölünceye kadar namazı kıldırırken cemaate sadece bir işaretie yani imamın tekbirleriyle duyurmakla yetindi." İsmail İbn Hakîm kanalıyla da şu rivayet gelmiştir: "Ömer ibn Abdülaziz ikindi namazından sonra akşam güneş batımına kadar birkaç saat geçirirdi.
Ayrıca İbn İshak'ın Zührî'den naklettiği şu rivayeti de nakletmiştir: !'Ömer İbn Abdilaziz ölünceye kadar, (ikindi) namazını geciktirmedi." Bütün bu rivayetler, Ömer İbn Abdülaziz'in, Urve'den bu hadisi duyduktan sonra vakitlere son derece riayet etmeye başladığını gösterir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Alimler devlet erkanının yanma gidebilir.
2- Alimler, devlet adalarının sünnete aykırı davranışlannı eleştirirler.
3- İlim adamı kendisini dinleyenin garip bulduğu konuyu, delillerle iyice açıklar.
4- İhtilaf anında sünnete müracaat edilir.
5- Ömer İbn AbdülazÎz'in ne kadar faziletli bir zat olduğu bu hadisten anlaşılır.
6- Faziletli vakitlerde namaza gitmek, erdemli bir davranıştır.
7- Sabit olan haber-İ vahid kabul edilir.
522- Urve'den şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Aişe, Rasûlullah'm güneş daha onun odasında iken, daha evleri aşmadan ikindi namazını kıldığını bana anlattı.[4]
Buradaki güneşten maksat gölgedir. Hz. Âişe, Allah Resûlü'nün sallallâhu aleyhi ve sellem gölgenin uzamasından önce ikindi namazını kıldığını ifade etmek İstemiştir.

2. Hepiniz Ona Yönelerek, Ona Karşı Gelmekten Sakının! Namazı Kılın! Müşriklerden Olmayın! [5]

523- Ebu Cemre İbn Abbâs'tan şöyle nakletmiştir:
"Abdukaysoğullannın heyeti, Allah Rasûlü'ne gelip [6] 'Biz Rabîa' kabilesinin bir koluyuz. Buraya ancak haram aylarda gelebiliriz. O halde bize öyle şeyler emret ki, onlara tutunalım ve buraya gelmeyen kabilemiz mensubu kimseleri buna davet edelim' dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Size şu dört şeyi emrediyorum:
a) Allah'a iman. (Allah Resulü bunu şöylece açtklamtşttr:) Yani, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet etmek.
b) Namaz kılmak.
c) Zekat vermek.
d) Ganimet olarak elde ettiklerinizin 1/5'ini bana vermek. Şu dört şeyi de size yasaklıyorum:
a) Dübâ: Su kabağı
b) Hantem: Sırlı küp
c) Mukayyar ziftli kap.
d) Nakîr: Hurma ağacı kütüğünden oyularak yapılan kap.

Açıklama

(O'na yönelerek) dönmek anlamına gelen kökünden türetilmiştir. Namaz kılmayı bırakanları tekfir edenler görüşlerini, mefhumunun gerektirdiği manaya bakarak bu âyet ile delillendirmişlerdir. Ancak onlara şu şekilde itiraz edilmiştir: Bu âyet ile, namaz kılmayı terk etmenin müşrikierin bir davranışı olduğu kasdedilmiştir. Onlara benzemek ise yasaklanmıştır. Yoksa burada, namazı terk ettiği için şirk ehline benzeyen kimselerin müşrik olduğu söylenmemişti.
Bu âyet-i kerîme, namazın fazileti hakkında varid olan en güçlü delildir. Bu âyetin Abduikays heyetini konu edinen hadis ile olan ilişkisi ise şöyledir; "Bu âyette, şirkin nefyedilmesİ, namaz kılmakla birlikte zikredilmiştir. Hadiste İse, tevhidin kabulü, namaz kılmakla birlikte anılmıştır." Bu hadis üzerinde ayrıntılı olarak "Kitabu'1-ilm" bölümünde durulmuştur.

3. Namaz Kılmak Üzere Biat Etmek

524- Cerîr İbn Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber'e namazı kılmak, zekatı vermek ve her müslümana nasihat etmek üzere biat ettim.[7]

Açıklama

(Namaz Kılmak Üzere Biat Etmek) Biattan maksat, İslâm dinini kabul ettiğine dair biat etmektir. Hz. Peygamber Ahu akyte tevhidi kabul ettikten sonra insanlara ilk olarak namazı şart koşardı. Çünkü namaz, bedenî ibadetlerin başıdır. İkinci olarak ise, zekatı şart koşardı. Çünkü zekat, mâlî ibadetlerin başıdır. Daha sonra ise, her topluma en çok neye ihtiyacı varsa onu şart koşardı. Burada Cerîr'e nasihat şartını getirmiştir. Çünkü o, kavminin lideri idi. Böylece Allah Resulü ona insanlara nasihati emretmek suretiyle, kavmine İslâm'ı öğretmesi için yol gösterdi. Abduikays heyeti ganimetlerin beşte birini vermek üzere Hz. Peygamber'e biat etti. Çünkü bu kabile, kendilerine komşu olan kafir Mudar kabilesi ile savaş halinde idi.
Bu hadisin ayrıntılı biçimde şerhi, "Kitabu'l-imân"ın sonlarında geçti.

4. Keffâret Olarak Namaz Kılmak

525- A'meş, Şakîk kanalıyla Huzeyfe'nin şöyİe dediğini nakletmiştir:
"Hz. Ömer'in yanında oturuyorduk. Bize 'Hanginiz Rasûlullah'ın fitne hakkında söylediğini hafızasında tutuyor?' diye sordu. 'Ben. Hem de nasıl buyurmuşsa öylece aklımda tutuyorum' diye atıldım. Bu konuda çok cesursun' dedi.
Fitne hakkındaki Kişinin ailesi, matı, çocuğu ve komşusu hakkında bulaşacağı fitneye (günaha) [8] kıldığı namaz, tuttuğu oruç, verdiği zekat ve yaptığı emri bi'l-ma'rûf nehy-i anil-münker keffâret olur.' Ha dişini söyledim. Hz. Ömer 'Bunu kasdetmemiştim. Denizin dalgalanması gibi kabaracak fitneyi kast etmiştim' dedi. Ben de 'O fitne, sana zarar vermeyecek. Seninle onun arasında kapalı bir kapı var" diye cevap verdim. Hz. Ömer, 'O kapı açılacak mı, yoksa kırılacak mı?' diye sordu. Ben de 'Kırılacak' dedim. Bu defa 'O zaman bir daha asla kapanmayacak' dedi. Biz, 'Ömer kapıyı biliyor muydu?' diye sorduk. Huzeyfe, 'Evet, tıpkı önceki gün, bu geceyi biidiği gibi biliyordu. Ona söylediklerimde hiç yalan yoktu' diye cevap verdi.
Kapının kim olduğunu Huzeyfe'ye sormaktan çekindik. Bu yüzden Mes-.rûk'a gidip sormasını emrettik. O da sordu. Huzeyfe şöyle cevap verdi: Kapı Ömer'dir.[9]

Açıklama

(Fitne) Buna göre, umumî mana ifade eden bir lafzı kullanıp özel bir mana kasdedilebilir. Çünkü burada, Hz. Ömer'in bütün fitneleri değil de, belli bir fitneyi sorduğu anlaşılmaktadır. Asıl itibariyle fitne, imtihan anlamına gelir. Daha sonraları imtihanın ortaya çıkardığı bütün kötü durumlar için kullanılmaya başlanmıştır. Bu çerçev de inkâra, uzak ihtimalli olan tevilde aşırıya gitmeye, aybm ortaya çıkmasına, belaya, azaba, savaşa, iyi halden kötü hale gidişe, bir şeye meyletmeye, bir şeyden hoşlanmaya fitne denir. Hem hayırlı hem de şerli şeylerde olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Biz sizi denemek için hayırla da, şerle de imtihan ederiz.[10]
(Kapı Ömer'dir) Bu ifade, Huzeyfe'nin bundan önce söylediği sözü ile çelişmez. Çünkü bu cümle, şu anlama gelir: Senin döneminle fitnenin çıkacağı zaman arasında ömrün kadar süre vardır.
Bu hadisten çıkarılan diğer sonuçlar, "Alâmâtu'n-Nübüvve" bahsinde anlatılacaktır.
526- İbn Mes'ûd'dan şöyle nakledilmiştir:
"Adamın biri, bir kadını öpmüş. Sonra Rasûlullah'a gelip bunu haber vermişti. Bunun üzerine, 'Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir [11] âyeti nazil oldu. Adam, 'Ey Allah'ın elçisi bu benim için geçerli mi?1 diye sordu. Hz. Peygamber de Bütün ümmetim için geçerlidir' buyurarak cevap verdi.[12]

Açıklama

Bu hadisten çıkarılan sonuçlar, Hud suresi tefsirinin sonlarına doğru açıklanacaktır. Ancak burada şunu belirtelim ki, Mürcie bu hadisin ve bundan önceki hadisin zahirini esas alarak, iyi işlerin büyük küçük bütün günahlara keffâret olacağını iddia etmiştir. Ehl-i sünnetin çoğunluğu ise, iyi işlerin küçük günahlara keffâret olacağı kanaatindedir. Mutlakı mukayyede hamlederek bu sonuca ulaşmışlardır. Allah'ın izni ile Hud suresinin tefsirinin sonlarına doğru aynntılı biçimde bu konuya döneceğiz.

5. Namazların Vaktinde Kılınmasının Fazileti

527- Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir:
Allah Resûlü'ne ve «iten, amellerin hangisinin Allah'a daha sevimli olduğunu sordum. O da, Vaktinde kılman namaz' diye cevap verdi. 'Sonra hangisi?' diye sordum. Bu defa 'Ana-babaya iyilik etmek' diye cevap verdi. 'Bundan sonra hangisi?' diye sordum. Bu kez, Allah yolunda cihad etmek' diye cevap verdi. Bana bunları anlattı. Eğer daha fazla soru sorsaydim, elbette cevabını verirdi.[13]

Açıklama

(Amellerin hangisinin Allah'a daha sevimli olduğunu sordum) Allah'ın en fazla sevdiği amelin ne olduğu çeşitli defalar Hz. Peygamber'e sorulmuştur. Allah Resulü bu sorulara her defasında farklı farklı cevaplar vermiştir. Bu durum, alimler tarafından şu şekilde izah edilmiştir: "Amellerin en hayırlısı, soru yöneltenlerin durumuna göre farklılık arz eder. Hz. Peygamber herkese ihtiyacına, rağbetine ya da layık olduğu şeye göre cevap veriyordu. Yahut zaman faktörünü dikkate alarak bu soruyu cevaplıyordu. Çünkü ameller, belirli zamanlarda faziletli olurlar. Mesela cihad, İslâm'ın ilk yıllarında son derece faziletli bir ameldi. Çünkü diğer amellerin yapılması için zemin hazırlayan bir faktördü. Namazın sadakadan daha faziletli bir amel olduğu konusunda naslar birbirini destekler. Buna rağmen, zor durumda kalan insanlara yardım edilmesi gereken durumlarda sadaka, namazdan daha faziletli olur."
İbn Dakîku'l-'îyd "Bu hadisteki ameller, bedenî amellerdir" demiştir. Böylece imanı bu amellerin dışında tutmak istemiştir. Çünkü iman, kalbî amellerin en faziletlisidir. Böylece bu hadis ile Ebu Hureyre'den nakledilen "Amellerin en hayırlısı, Allah'a iman etmektir" hadisi arasında bir çelişki söz konusu olamaz. Bir başka âlim ise şöyle demiştir: "Bu hadisteki cihaddan maksat, farz-ı ayn olan cihad değildir. Çünkü bu cihad, ana-babanm iznine bağlıdır. Zira ana-babaya iyilik etmek, cihaddan önce gelir."
(Vaktinde kılınan namaz) Bu konuda İbn Battal şunları demiştir. "Vaktin başlarında namaz kılmaya yönelmek, vaktin sonlarına doğru namaz kılmaktan daha faziletlidir. Çünkü, namaz müstehap olan vaktinde kılındığı zaman, amellerin en faziletlisi olabilir. Vaktinde kılman namazın faziletli olması bu şarta bağlanmıştır." İbn Battâl'm yukarıdaki hadisin lafzından hareketle bu sonuca ulaşması, pek de isabetli değildir.
İbn Dakîku'l-'îyd şöyle demiştir: "Hadisin lafzı, vaktin başlarını ya da sonlarını göstermez. Bu hadisten maksat, namazı kazaya bırakmaktan sakınmaktır." Bu görüş şu şekilde tenkit edilmiştir: "Namazı vaktinde kılmamak haramdır. Bir de, (daha sevimli), sevgi bakımından müşarekete işaret eder. Dolayısıyla bu hadisle namazın, vaktin sonlarına bırakılmasından kaçınmak kasdedilmiştir." Ancak bu görüş de eleştirilmiştir. Şöyle ki: "Buradaki müşareket, namaz ile diğer ameller arasındadır. Eğer namaz, vaktinde kalınırsa diğer amellerden daha çok Allah'a sevimli olur. Bu durumda uyuyan ya da unutan kimsenin vaktin dışında namazı kılması konumuzun dışında kalır. Çünkü onların namazı vaktinde kılamamaları haram kabul edilmez. Sonradan namazlarını kılmaları iyi bir amel olsa da, en faziletli amel olarak nitelendirilemez. Sadece namazın vaktin de kılınması daha faziletlidir.
(ana-babaya iyilik etmek') Alimlerden biri bu hadisin, "Biz insana, bana ve ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur [14] âyetine uygun olduğunu söylemiştir. Öyle anlaşılıyor ki, bu yorumu İbn Uyeyne'nin şu tefsirine dayanarak yapmıştır: "Kim beş vakit namazı kılarsa, Allah'a şükretmiş demektir. Kim de namazlardan sonra ana babaya dua ederse, onlara teşekkür etmiş demektir."

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Ana-babaya hürmet etmek faziletli bir davranıştır.
2- İyi ameller fazilet bakımından birbirinden farklıdır.
3- Bir anda birkaç konu hakkında soru sorulabilir.
4- Alime karşı kibar davranıhr.
5- Alimi bıktırmamak için, çok soru sorulmaz.
6- Sahabenin Hz. Peygamber'e aleyh gösterdiği saygı ve beslediği sevgi bir kez daha ortaya çıkmıştır.
7- Hz. Peygamber bazen bunalsa bile, kendisinden birşey öğrenmek isteyenlere daima yol gösterirdi.
ibn Bezîze şöyle demiştir: "Akla göre, cihadın bütün bedenî ibadetlerden üstün olması gerekir. Çünkü, cihadda canı ortaya koymak vardır. Ancak devamlı namazlara özen göstermek, onları vaktinde kılmak ve ana-babaya iyilik etmeyi sürdürmek, daima sabır göstermeyi gerektirir. Bu hususta Allah'ın emrini gözetmeye ise, ancak sıddıklar tahammül eder." Doğrusunu en iyi Allah bilir.

6. Beş Vakit Namazın Keffâret Oluşu

528- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir:
Hz. Peygamber Sizden birinizin kapısının önünden günde beş kez yıkandığı bir nehir aksa, ne dersiniz bu yıkanma onun üzerinde bir kir bırakır mı?" diye sordu. Ashâb-ı kiram, "Kirden eser bırakmaz" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: "Beş vakit namaz da böyledir. Onlar sayesinde Allah, günahları siler."

Açıklama

(bir kir) Hadiste geçen "kir" anlamına gelir. Bazı vücutlarda oluşan sivilceyi andıran küçük noktalara da denir. Tîbî şöyle demiştir: "Bu hadiste, günahların silinmesi konusunda mübağalalı bir anlatım söz konusudur. Çünkü, ashâb-ı kiram cevap verirken 'hayır' demekle yetinmek yerine Hz. Peygamber sözünü te'kit etmek için cümleyi tekrar etmişlerdir." Ibnu'l-'in Arabî de şöyle demiştir: "Allah Resûlü'nün getirdiği misal Şöyle izah edilir: İnsanın elbisesi ve bedeni duyu organlarıyla algılanan kirlerle, kirlenir. Bolca su dökülünce bunlar temizlenir. Bunun gibi namazlar da, günah kirlerinden insanı arındırır. Bütün günahları yok eder."
Hadisten ilk bakışta akla gelen manaya göre, namazların günahlara keffâret olmasından maksat, büyük küçük bütün günahları yok etmesidir. Ancak İbn Battal şöyle demiştir: "Bu hadiste, sadece küçük günahların silindiği kasdedilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber günahları vücutta çıkan ve sivilceyi andıran küçük noktalara benzetmiştir. Bu da, çıban ve sivilce ile vücuttan atılan diğer şeylere nispetle küçüktür." Bu yorum geçerliliği sözcüğünün vücutta oluşan küçük noktalar şeklinde anlaşılmasına bağlıdır. Oysa zahir olan, bu lafzın anlamına kullanılmış olmasıdır. Çünkü kir, yıkanma ve temizlenmeye uygundur. Nitekim, Ebu Saîd el-Hudrî hadisinde sarih bir şekilde bu durum belirtilmiştir. Söz konusu rivayet, Bezzâr ve Taberânî tarafından Atâ İbn Yesâr kanalıyla iyi bir senetle nakledilmiştir. Buna göre Ebu Saîd el-Hudrî şöyle demiştir: Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu İşittim: "Ne dersiniz? Sizden birinin bir çalışma yeri olsa, eviyle işi arasında beş nehir bulunsa, işine gidip dilediği kadar çalışsa, bu arada üzerine kir ve ter bulaşsa, geri dönerken her nehirde bir kez yıkansa (kirden, terden eser kalır mı?)"
Buna dayanarak Kurtubî şöyle demiştir: "Bu hadisin zahirinden, tek başına beş vakit namazın bütün günahlara keffâret olduğu anlaşılır. Ancak bu mana, problem teşkil eder. Çünkü İmam Müslim bu rivayetten önce, Aîâ'nın babası kanalıyla Ebu Hureyre'den merfû' olarak şu hadisi nakletmiştir: "Büyük günah işlemediğin sürece bes vakit namaz, her iki namaz arasında işlenen günahlara kefaret olur." Bu hadisteki ifade mukayyeddir şartlıdır. Başka rivayetlerdeki mutlak hadisler buna bağlı olarak anlaşılır.

7. Namazın Vaktini Geçirmek

529- Enes İbn Mâlik "Hz. Peygamber aleyh. döneminde yapılan uygulamaların hiç biri kalmadı" demiştir. Etrafındakiler "Ya namaz?" diye sorunca şöyle cevap vermiştir: "Namazla da oynanmadınız mı!"
530- Abdulaziz'in kardeşi Osman İbn Ebî Ravvâd'dan şöyle nakledilmiştir:
"Zührî'nin şöyle dediğini işittim: Şam'da bulunduğu bir sırada Enes İbn Mâlik'in yanına gittim. O esnada ağlıyordu. 'Neden ağlıyorsun?' diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Benim yetiştiğim dönemde şu namaz dışında bir şey kalmamıştı. Şimdi bakıyorum o da yozlaştırıldı."

Açıklama

(Ya namaz?) Enes'in etrafında bulunan Müslümanlar, namazın Hz. Peygamber döneminde olduğu gibi kılındığını söyleyerek, onun bu genellemesinin doğru olamayacağını ifade etmişlerdir. Enes de, Müslümanların vakitleri konusunda oynama yaparak namazı bile değiştirdiklerini söylemiştir.
(Şam'da iken) Enes'in Şam'a gelmesi, Haccâc'm Irak valisi olduğu dönemde gerçekleşmiştir. Buraya, onu halife Velîd İbn Abdiimelik'e şikayet için gelmişti.
(Benim yetiştiğim dönemde) Enes bu ifadesiyle, Hz, Peygamber dönemini kasdediyor.
(şu namaz dışında) Bu ifadesiyle, namaz dışında Hz. Peygamber döneminde yapıldığı şekilde sürdürülen bir ibadetin kalmadığını ifade etmek istemiştir.
{Şimdi bakıyorum o da yozlaştırıldı) Mühelleb şöyle demiştir: "Namazın yozlaştırmasından maksat, müstehap olan vaktinden geciktirilerek kılınmasıdır. Yoksa vaktini tamamen geçirmek kasdedilmemiştir." Bir çok âlim de, onun bu görüşüne katılmıştır. Bu rivayet hem konu başlığıyla uyum içinde değildir, hem de vakıaya terstir.
Sahih senetle nakledilen rivayetlere göre Haccâc ile bağlı olduğu halife Velîd ve Emevîlerden daha başka kimseler namazları vakitlerinden sonraya bırakırlardı. Bu konuda çok meşhur rivayetler vardır. Bunlardan biri Abdür-rezzâk'ın İbn Cüreyc kanalıyla Atâ'dan yaptığı şu rivayettir: "Velîd, akşam oluncaya kadar Cuma namazını geciktirdi. (Camiye) geldim ve oturmadan önce öğle namazını kıldım. Daha sonra, oturduğum yerde İma ile ikindi namazını kıldım. Bu esnada o, hutbe okuyordu." Ata öldürülmekten korktuğu için ikindi namazını oturarak kılmıştır. Bir diğer rivayet ise, Buhârî'nin hocası Ebu Nu-aym'ın "Kitâbu's-salâf'ta Ebu Bekir İbn Utbe'den naklettiği şu haberdir: "Ebu Cuhayfe'nin yanında namaz kıldım. Haccâc namazı akşama kadar geciktirdi. Bunun üzerine Ebu Cuhayfe kalkıp namaz kıldı." İbn Âmir kanalıyla nakledilen rivayete göre ise o, Haccâc ile birlikte namazı kılarmış. Haccâc namazı geciktirmeye başlayınca, böyle yapmaktan uzak durmuştur."

Önemli Açıklama

Enes'in bu genellemesi, sadece Şam ve Basra'daki yöneticiler hakkında geçerlidir. Nitekim bu kitapta ileriki bölülerde geleceği üzere Enes İbn Mâlik Medine'ye geldiği zaman "Şu safları düz tutmamanız dışında, hiçbir davranışınızı yadırgamıyorum" demiştir. Çünkü o dönemde, Ömer İbn Abdülaziz Medine valisi idi. Önceleri o da Emevi hanedanı mensupları gibi davranıyordu. Nihayet Urve, Beşir İbn Ebî Mes'ûd ve onun babası kanalıyla namaz vakitlerini gösteren nassı ona haber verince, namaz vakitlerine riayet eder oldu. Nitekim bu konuya bu bölümün başlarında işaret etmiştik. Ancak buna rağmen Ömer Ibn Abdülaziz de, onlar gibi öğle namazını geciktirerek kılıyordu. Enes İbn Mâlik buna da itiraz etmiştir. Nitekim Ebu Ümâme İbn Sehl'in ondan rivayet ettiği hadiste bu durum görülmektedir.

8. Namaz Kılan Kimsenin Rabbine Yakın Olması

531- Enes İbn Mâlik Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Sizden biri namaz kıldığı zaman, Rabbine münacatta bulunur.'O anda O'na en yakın bir durumdadır. O halde bu kişi sağ tarafına tükürmesin. Ancak sol ayağının altına tükürebilir." Saîd, Katâde'den şöyle nakletmiştir: "İleriye doğru ve ön tarafına tükürmesin. Ancak sol tarafına veya

ayaklarının altına tükürebilir." Şu'be şöyle demiştir: "Namaz kılan ne ön tarafına ne de sağ tarafına tükürür. Sol tarafına veya ayağının altına tükürür." Humeyd Enes kanalıyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ne önüne ne de sağına tükürür. Anca soluna veya ayağının altına tükürebilir."

Açıklama

(Namaz Kılan Rabbine Münacatta Bulunur) Bu konuda zikredilen hadisin açıklaması, camilerden bahseden konularda geçti. Bu konu başlığının kendisinden önceki konu başlığı ile ilişkisi şu şekilde izah edilir: Önceki konuda zikredilen hadisler, namazı vaktinde kılanı öven, vaktinde kılmayanı ise yeren nitelikte idi. Allah'a münacatta bulunmak ise, kulun en büyük derecesidir. İmam Buhârî, bu başlık ile, farzların vaktinde yapılmasını teşvik etmek istemiştir. Böylece sünnete riayetle elde edilecek olan bu derecenin elde edilmesini hedeflemiştir. Vakitlere riayet konusunda üzerine düşeni yapmayanların, bu dereceyi yakalamaları konusunda endişe edilir.

532- Enes İbn Mâük Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Secdeye gittiğiniz zaman itidalli olunuz. Secdeye giden kişi, köpek gibi kollarını yaymasın. Eğer biri (camide iken) tükürmek zorunda kalırsa, önüne ve sağ tarafına tükürmesin. Çünkü o, Rabbine mü-nacat ediyordur."

Açıklama

(münacat ediyordur) Kirmanı bu konuda şunları söylemiştir: "Daha önce sağ tarafa tükürmenin yasaklanmasının gerekçesi, bu tarafta melek olduğu şeklinde açıklanmıştı. Burada ise, gerekçe olarak münacat gösterilmiştir. Ancak her iki açıklama arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü bir hükmün iki gerekçesi/illeti olabilir. Bu iki illet, bir arada da, ayrı ayrı da bulunabilir. Münacatta bulununlan varlık kimi zaman münacatta bulunanın önünde -genellikle bu halde bulunur bazen de sağ tarafında olur."

9. Aşırı Sıcaklarda Öğle Namazını Serinlikte Kılmak

533-534- Ebu Hureyre ile Abdullah İbn Ömer'in kölesi Nâfi', İbn Ömer'e Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakletmişlerdir:
"Aşırı derecede sıcak olunca, (öğle namazını) serinlikte kıtın. Çünkü havanın aşın derecede sıcak olması, cehennemin kaynamasından ileri gelir.[15]

Açıklama

(Aşırı derecede sıcak olunca) Eğer hava aşırı derecede sıcak olmazsa, namazı serinlikte kılmak da din tarafından onaylanmaz. Kışın ise namazı bu vakte kadar geciktirmek hiç caiz olmaz.
(serinlikte kılın) Buradaki emir, bu hükmün müstehap olduğuna delalet eder. Bu emrin irşad İçin, hatta vücub için olduğu da söylenmiştir. Bu görüşü Kadı Iyâz ve daha başkaları nakletmiştir. Alimlerin çoğu ise şu kanaattedir: "Aşırı sıcaklarda öğle namazını, güneşin etkisi kırılıp serinlik çökünceye kadar ertelemek müstehaptır."
(Çünkü havanın aşırı derecede sıcak olması) Hadisin bu kısmı, kendisinden önce zikredilen namazı erteleme hükmünün dinen uygun olduğunun gerekçesini teşkil etmektedir.
Bu hükmün hikmeti, huşûu ortadan kaldıran bir duruma son verilmesi midir? Yoksa öğlen sıcaklığının azabm yayıldığı bir zaman olması mıdır? İlk görüş daha mantıklı gibi görünüyor. Ancak ikinci görüşü, İmam Müslim'in eserinde geçen Amr İbn Abese hadisi destekler: "Güneş tam tepe noktasında iken namazı kısa kıldırırdı. Çünkü bu vakit cehennemin tutuşturulduğu andır." (Yani gündüzün en sıcak saatidir). Namazın rahmet olduğunu, namaz kılanın da azabdan kurtulacağının umulduğu belirtilerek bu rivayet problemli görülmüş ve namazın terk edilmesi anlaşılamamıştır. Ebu'1-Feth el-Ya'merî bu itiraza şu şekilde cevap vermiştir: "Bir hükmün gerekçesi, Sâri' tarafından belirtilmişse, manası anlaşılmasa bile kabul edilmesi gerekir."
(cehennemin kaynamasından ileri gelir) «-İ sözcüğü, cehennemin genişle yip yayılmasını ifade eder. Bu tabir, kinaye olarak cehennem ateşinin çok tutuştuğunu ve belli saatlerde çok sıcak olduğunu ifade etmek için kullanılır.

535- Ebu Zerr'den şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber'm akyhi ve sdien: müezzini öğle ezanını okumaya başladı. Allah Resulü 'Serin vakte bırak! Serin vakte bırak!1 veya Bekle!, bekle!' diye seslendi. Sonra da şöyle buyurdu: "Havanın aşırt derecede sıcak olması, cehennem ateşinin kaynamasından iteri gelir. O halde, hava aşırt derecede sıcak olunca, namazı serin vakte erteleyin! Ebu Zer şöyle demiştir:] Tepelerin gölgesini görünceye kadar namazı ertelerdik.[16]

536- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Hava aşırı derecede sıcak olduğu zaman, namazı serin bir vakte tehir edin. Çünkü havanın aşırı derecede sıcak olması, cehennemin kaynamasından/sıcağının artmasından ileri getir."

537- "Cc/ıcnnem Rabbine Ya Rabbiî Bir kısmım bir kısmımı yedi [17] diye şikayette butundu. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona, biri kışın diğeri yazın olmak üzere iki nefes atması İçin müsaade etti. İşte bu nefesler, yazın hissettiğinizden daha sıcak ve ktşın yaşadığınız zemheriden daha soğuktur.[18]

538- Ebu Saîd Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakİetmiştir: "Öğle namazını serinlik düşünce kılın! Zira havanın aşırı sıcak olması, cehennemin kaynamasından ileri gelir.[19]

Açıklama

(şikayette bulundu) Söz konusu şikayet, söz ile mi yoksa lisan-ı hâl ile mi olmuştur? İşte bu konuda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu iki İhtimali de benimseyen âlimler olmuştur. İbn Abdilberr şöyie demiştir: "Her iki görüşün de hem haklı hem de eleştirilen yönleri vardır. Ancak ilki daha çok tercihe şayandır." Kadı lyâz birinci görüşün daha çok akla yatkın olduğunu belirtmiştir. Kurtubî ise şöyle demiştir: "Buradaki şikayeti hakikate hamletmede hiçbir çelişki yoktur. Eğer Sâdik Peygamber gerçekleşmesi mümkün olan bir şeyi haber vermişse, onu tevil etmeye gerek kalmaz. Bu durumda gerçek ve zahiri, yani ilk anda akla gelen anlamı ile anlaşılması daha uygundur." Nevevî de buna benzer şeyler söyledikten sonra "Şikayeti hakikati Ü2ere hamletmek, doğrunun ta kendisidir" demiştir.
ZemherİR ise, soğuğun en şiddetli olduğu zamandır. Ateşte zemherinin bulunması problemli görülmüştür. Oysa bunda bir sorun yoktur. Çünkü ateşten maksat, onun yeridir. Ateşin yeri olan cehennemde de, zemherir tabakası vardır.
Ayrıca bu hadis, cehennemin ancak kıyamet günü yaratılacağını söyleyen Mutezile ve onlar gibi düşünenlere bir cevap mahiyetindedir.
(öğle namazını) Bu ifade, Cuma namazının da serinlik düşünce kılınabileceğine delil getirilmiştir. Nitekim ŞâfÎî mezhebinden bazıları bu görüştedir. İmam Buhârî'nin tertibinden de bu anlaşılır. Nitekim yeri gelince bundan bahsedilecektir. Ancak cumhur ileride açıklanacağı gibi bu görüşün tam aksi görüşü benimsemiştir.

10. Seferde İken Öğle Namazını Serinlik Düşünce Kılmak

539- Ebu Zerr el-Ğıfârî'den şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber ile birlikte bir seferde idik. Müezzin öğle banın okumak İstedi. Allah Resulü Serinlik düşünceye kadar yekle!' buyurdu. Bir müddet sonra müezzin, tekrar ezan okumak istedi. Allah yine 'Serinlik düşünceye kadar bekle!' buyurdu. Nilayet tepenin gölgesinin uzadığını gördüğümüz bir vakitte (müezzin ezan okulu)."
İbn Abbâs demiştir ki; gölge düşer kelimesi, yani güneş batıya oğru kayar manasına gelir.

Açıklama

(Seferde İken Öğle Namazını Serinlik Düşünce Kılmak) İmam Buhârî bu işlik ile, öğle namazının sıcak günlerde serinlik düşünceye kadar ertelenmelin ikamet haline mahsus olmadığını belirtmek istemiştir. Tabi bu durum, konaklamaları durumunda geçerlidir. Eğer yolcular seyir halinde ursa, bu durumda cem-İ takdim [20] veya cem-i te'hîr [21] yaparlar. Nitekim bu)nu ileride gelecektir.
Zeval vaktinden sonra çıkan gölgeye denir.
(İbn Abbâs demiştir ki; Lk kelimesi, manasına gelir.) İbn Abbâs bu Izü, "Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner [22] ketini tefsir ederken söylemiştir. Öyle anlaşılıyor ki, öğleden sonra ortaya çı-|n gölgeye denme nedeninin güneşin bir yönden diğer yöne, doğudan Itıya meyletmesi olduğunu belirtmek istemiştir.

11. Öğle Namazının Vakti Zeval Anıdır

Câbir şöyle demiştir: "Hz. Peygamber öğle sıcağının en' kızgın olduğu anda namaz kılardı."
540- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir;
"Güneş tam tepe noktasına geldikten sonra batıya doğru meyletmeye başladığı bir sırada Hz. Peygamber evinden çıkıp öğle namazını kıldırdı. Sonra minbere çıkıp, kıyametten bahsetti. O gün meydana gelecek büyük olayları anlattı. Sonra 'Kim bana bir soru sormak istiyorsa, sorsun! Burada bulunduğum sürece sorduğunuz bütün sorulara cevap vereceğim' dedi. insanlar pek içli içli ağlamaya başladılar. Hz. Peygamber de Bana sorun!' diye birkaç kez hitabını yeniledi. Nihayet Abdullah İbn Huzâfe es-Sehmî çıkıp 'Benim babam kim?1 diye sordu. Hz. Peygamber Huzâfe'dir' dîye cevap verdi. Sonra 'Bana sorun!' diye birkaç kez daha hitabını yeniledi. Bu esnada Hz. Ömer dizlerinin üzerinde durup 'Rab olarak
Allah'tan, din olarak İslâm'dan, Peygamber olarak da Muhammed'den razı olduk' dedi.
Allah Resulü bir müddet sustu, sonra şöyle buyurdu;
"Biraz önce cennet ite cehennem şu üzerinde bana gösterildi. Cennetten daha hayırlı, cehennemden de daha kötü bir şey görmedim.

Açıklama

(Zeval Anıdır) Yani güneşin bulunduğu en yüksek noktadan batıya doğru meyletmeye başladığı andır.
541- Ebu Berze'den şöyle nakledilmiştir:
"Bizden biri yanı başındaki arkadaşını tanıdığı kadar aydınlık olunca Hz. sabah namazını kıldırırdı. Fatiha'dan sonra atmış le yüz âyet arasında Kur'an okurdu. Öğle namazını ise, güneş en yüksek konuma geldikten sonra batmaya doğru meylettiği zaman kıldırırdı. İkindi nama-:ını öyle bir zamanda kıldırırdı ki, namazdan sonra bizden biri 'Medine'nin en icra köşesine gidip geldiği halde güneş hâlâ batmamış olurdu. Akşam namazı hakkında ne söylediğini unuttum deniştir. {Ebu Berze) 'Yatsı namazını İse, gecenin 2/3'üne kadar geciktirmekte bir akınca görmezdi' demiştir. Bir başka seferinde ise 'Gece yarısına kadar tehirde sakınca görmezdi' demiştir. Muaz, Şu'be'nin şöyle dediğini nakletmiştir: 'Bir pefasında onunla karşılaştım, gecenin 1/3'üne kadar geciktirmekte sakınca görmezdi' demiştir.[23]
542- Enes İbn Mâlikten şöyle nakledilmiştir.
"Rasûluîlah'ın arkasında öğlenin en sıcak anlarında namaz kıldığımız zaman, sıcaktan korunmak için elbiselerimizin üzerine secde ederdik."

Açıklama

kelimesinin çoğulu olup, öğlenin en sıcak anı için kullanılır. Bu vakitte kılınan namazdan maksat ise, öğle namazıdır.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Bu hadiste namaz kılanla birlikte hareket etse bile elbise üzerine secde etmeyi caiz görenlerin görüşlerini destekler mahiyette bir delil vardır.
2- Hava aşırı derecede sıcak olsa bile, vakit girer girmez öğle namazı kılı-nabilir. Bu durum, öğle namazını serinlik düşünceye kadar erteleme emri ile çelişmez. Çünkü bu hadis, öğle namazının günün en sıcak vakitlerinde kılınabileceğini gösterir. Böylesi zamanlarda öğle namazını serinlik düşünceye kadar ertelemek ise daha faziletlidir.

12. Öğle Namazını İkindi Vaktine Kadar Ertelemek

543- İbn Abbâs'tan şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber Medine'de öğle İle ikindi namazını birlikte sekiz rekat, akşam ile yatsı namazını da yedi rekat olarak kıldırmıştır."
Hâvilerden Eyyub kendisinden önceki râvî Câbir'e Bu olay yağmurlu bir gecede vaki olmuş olabilir mi?' diye sormuş, o da 'Muhtemelen' diye cevap vermiştir.[24]
(Öğle Namazını İkindi Vaktine Kadar Ertelemek) Bu ifade öğle namazını ikindi vaktinin başlangıcına ertelemek anlamına gelir. Bununla öğle namazının vaktinin çıkmasıyla, ikindi namazının vaktinin girdiği ifade edilmek istenmiştir.
Alimlerin bir kısmı, hasta kimselerin hadiste belirtildiği gibi namazları birleştirmesini caiz görmüşlerdir. İmam Nevevî de, bunu desteklemiştir. Ancak bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü Hz. Peygamber olağanüstü ve geçici bir durum olan hastalıktan dolayı namazları birleştirerek kildıysa, ancak aynı mazereti taşıyanların onunla birlikte namaz kılması caiz olurdu. Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber ashabına namazı birleştirerek kıldırmıştır. Nitekim İbn Abbâs, naklettiği rivayette açık bir şekilde bunu söylemektedir. Nevevî şöyle demiştir: "Bazıları hadiste geçen namazları birleştirerek kılmanın hakiki olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber öğle namazını, vaktin sonlarına doğru, ikindi namazını ise vaktin başlangıcında kıldırmıştır. Ancak bu, zayıf bir ihtimaldir. Hatta batıldır. Çünkü, zahir olan manaya, hiçbir şekilde tevil edilemeyecek derecede muhaliftir."
Onun zayıf gördüğü bu görüşü Kurtubî güzel bulmuştur. Ondan önce de Imamu'l-Haremeyn Cüveynî bu görüşü tercih etmiştir. Mütekaddim âlimlerden Ibnu'l-Mâcişûn ve Tahâvî de bu görüşün doğru olduğunu kesin bir dilîe ifade etmişlerdir. İbnu Seyyidi'n-nâs ise, bu hadisi İbn Abbâs'tan nakleden Ebu'ş-Şa'sâ'nın da bu görüşü dile getirdiğini belirterek bunu desteklemiştir. Söz konusu rivayetin benzeri, Buharı ve Müslim'in İbn Uyeyne ve Amr İbn Yenâr kanalıyla naklettikleri hadiste geçmektedir. Ayrıca ilave olarak şu bilgiler de mevcuttur: Ravi şöyle dedi: 'Ey Ebu Şa'sâ! Kanaatimce Hz. Peygamber öğle namazını vaktin sonuna bırakmış, ikindiyi de vaktin başlangıcında kılmıştır. Aynı şeklide akşam namazını kılmayı da, vaktin sonuna ertelemiş, yatsıyı ise vaktin başında kılmıştı.' Ebu Şa'sâ da 'Ben de o kanaatteyim.' demiştir.
İbnu Seyyidi'n-nâs şöyle demiştir: "Hadisi rivayet eden, hadisten neyin kasdedildiğini başkalarından daha iyi bilir."
Râvî kesin bir dille bu görüşü ifade etmemiştir. Hatta bu görüşe göre amel etmeyi sürdürmemiştir. Nitekim Eyyub'e söylediği söz ve yağmur dolayısıyla Hz. Peygamberin namazları birleştirmiş olabileceği kanaati yukarıda geçmişti.
Ancak bu hadiste geçen namazları birleştirme olayının hakiki olmadığını destekleyen delillerden biri de, hadisin bütün varyantlarında namazları birleştirmek için bir girişimin olmamasıdır. Bu durumda, namazların birleştirilmesi lafızlardan anlaşılan mutlak manaya hamledilebilir. Buna göre herhangi mazeret yokken, namazın belirlenen vaktinin dışına çıkılmış olur. Ya da, buradaki birleştirme/cem'in belirli bir şekilde gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Bu durumda namaz vaktinin dışına çıkılması gerekmez. Böylece hadisler arasındaki çelişkiler giderilir. Namazları birleştirme olayının hakiki manada olmaması, daha tercihe yaşandır.[25]
Alimlerden bir kısmı, bu hadisin zahirini esas alarak herhangi bir ihtiyaç sebebiyle namazların birleştirilebileceği görüşünü benimsemiştir. Ancak, bunun âdet haline getirilmemesi şartını İleri sürmüşlerdir.

13. Ikındı Namazının Vakti

Ebu Üsâme, Hişâm kanalıyla Hz. Peygamber'in güneş Hz. Aişe'nin odasından çıkmadan ikindi namazını kıldığını nakletmiştir.
544- Hişam babası kanalıyla Hz. Âişe'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Hz. Peygamber güneş ışınlan odama girmeye devam ettiği bir sırada, ikindi namazını kılardı."
546- Hz. Aişe şöyle demiştir:

"Güneş ışınları odama vururken, henüz gölgenin de uzamadığı bir vakitte Hz. Peygamber aleyhi ve ikindi namazını kılardı."

Açıklama

Mâlik, Yahya Ibn Saîd, Şuayb ve Ibn Ebî Hafsa şöyle demiştir: "Güneş batı tarafında yusyuvarlak ve net olarak görünmeden ikindi namazı kılınır.
İmam Nevevî şöyle demiştir: "Hz. Âişe'nin odasının (tek gözlü evinin) bina edildiği arsa dardı. Bu arsa üzerine bina edilen tek gözlü evin duvarları da kısaydı. Bu duvarlar, arsanın uzunluğundan biraz daha kısaydı. Oda duvarının gölgesi kendi boyuna ulaşınca, güneş odanın zeminin sonlarına vururdu."
İmam Buhârî'ye göre, ikindi namazının vakti, her şeyin gölgesinin kendi boyu kadar olduğu zaman başlar. Öyle anlaşılıyor ki o, bu konuda kendi şartlarını taşıyan bir hadis bulamamıştır. Bundan dolayı istinbat yöntemiyle bu hükme delalet eden bir hadisi zikretmekle yetinmiştir.
İmam Müslim, ikindi namazı vaktinin bu şekilde başladığını açıkça beyan eden bir çok hadis nakletmiştir. Ebu Hanîfe dışında ilim ehli kimsenin buna muhalefet ettiği görülmüş değildir. Ebu Hanîfe'den nakledilen meşhur görüşe göre o, ikindi namazı vaktinin, her şeyin gölgesinin iki katına çıktığı zaman başladığı kanaatindedir. Kurtubî bu konuda şöyle demiştir: "Bu konuda bütün ilim adamları Ebu Hanîfe'ye muhalefet etmiştir. Hatta onun öğrencileri bile onunla aynı düşünmemiştir. Ancak ondan sonra gelen bazı Hanefiler, şu gerekçeyle Ebu Hanîfe'yi desteklemişlerdir: "Öğle namazının serinlik düşünce kılınmasını emreden hadisler sahih yolla nakledilmiştir. Serinliğin düşmesi de, ancak sıcaklığın etkisinin yok olmasıyla mümkün olur. Medine coğrafyasında, bir şeyin gölgesi iki katına çıkmadan serinlik düşmez. O halde, ikindi namazının vakti, bir şeyin gölgesi iki katma çıkınca başlar." Buna benzer görüşleri anlatmak, bu tür görüşleri reddetmek için çaba sarfetmeyi gerektirmez.
547- Seyyar İbn Selâme'den şöyle nakledilmiştir: "Babamla birlikte Ebu Berze el-Eslemî'nin yanma gittik. Babam ona 'Rasûlullah farz namazları nasıV ne zaman kılardı?' diye sordu. O da şöyle cevap verdi: 'Güneş en yüksek noktaya çıktıktan sonra batı istikametine doğru meyletmeye başlayınca sizin ilk namaz dediğiniz öğle namazını kılardı. Asır/İkindi namazını kıldığı zaman, bizden biri Medine'nin en ücra köşesinde bulunan evine gittiği zaman hâlâ güneş parlamaya devam ederdi. (Ravi Ebu Berze'nin) Akşam namazı hakkında söylediklerini unuttum' (demiştir); Sizin 'el-ateme' dediğiniz yatsı namazını ise, geciktirirdi. Yatsı namazından önce uyumayı, bu namazdan sonra ise konuşmayı hoş karşılamazdı. Sabah namazını bitirdiği zaman herkes yanı başında oturanı tanırdı. Sabah namazında altmış ile yüz âyet arasında Kur'an okurdu."
548- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Biz İkindi namazını kılardık. Biri Amr İbn Avfoğullarının bulunduğu bölgeye gittiği zaman onların ikindi namazını kıldığını görürdü.[26]
549- Ebu Bekir İbn Osman İbn Sehl İbn Huneyf, Ebu Ümâme'nin şöyle dediğini işittiğini nakletmiştir:
"Ömer İbn Abdülaziz ile birlikte öğle namazını kıldık. Sonra çıkıp Enes İbn Mâlik'İn yanma gittik. O esnada ikindi namazını kılıyordu. Ona Amca! Hangi namazı kılıyorsun?' diye sordum. O da şöyle cevap verdi: İkindi namazını kılıyorum. Biz, Hz. Peygamber Haflâhu aieyrj vs sdier- ile birlikte böyle namaz kılardık."

Açıklama

Burada öğle namazı anlamına kullanılmıştır, kelimeleri aynı anlama gelir ve öğlenin en sıcak anını ifade eder. Öğle namazı bu vakitte girdiği için, olarak isimlendirilmiştir.[27]
(sizin ilk dediğiniz) Öğle namazının "ilk" olarak isimlendirilmesi, ya gündüz kılınan ilk namaz ya da Cebrail'in beş vakit namazı öğretirken Hz. Peygamber'e kıldırdığı ilk namaz olmasından ileri gelir.
(Sizin 'el-ateme' dediğiniz) Bu ifadede, yatsı namazının "el-ateme" diye adlandırılmasının terk edildiğine bir işaret vardır.
Bu fiil, namazın bittiğini gösterebileceği gibi, Hz. Peygamberin aleyhi cemaate dönmesini de ifade edebilir.
(Sabah namazı) Bu İfade, sabah namazına denmesinin mekruh olmadığını gösterir.
(İnsanlar yanı başında oturanı tanırdı) Bu konuda ravilerin farklı lafızlar kullanması hakkındaki görüşlere daha önce temas etmiştik. Bu ifadeyi, sabah namazının erken bir vakitte kılındığına delil getirmişlerdir. Çünkü namaz kılanın yanındakini tanıması, gece karanlığının koyu anının sonlarından itibaren mümkündür.
(Amr İbn Avfoğulîan) Bu ifade ile Kubâ köyü kasdedilmiştir. Çünkü Amr İbn Avfoğulları bu bölgede ikamet etmekteydiler.
550- Zührî, Enes İbn Mâlik'İn kendisine şöyle naklettiğini bildirmiştir:
"Hz. Peygamber ikindi namazını güneş yüksekte ışık saçmaya devam ederken kılardı. Hatta biri namazı kıldıktan sonra Medine'nin Avâlî'sine [28] gidip gelir de, güneş hala ışık saçmaya devam ederdi. Medine'nin Avâlî'sİnin bir kısmı, yaklaşık olarak dört mil uzaklıkta idi."
551- Enes İbn Mâlik'İn şöyle dediği nakledilmiştir:
"Biz ikindi namazını kılardık. Sonra içimizden biri Küba'ya gidip dönerdi. Bu esnada güneş, hâlâ yüksekte bulunurdu."

Açıklama

(güneş, hâlâ yüksekte bulunurdu) Bu ifade, Hz. Peygamber'İn İkindi namazını erken bir vakitte kıldığına delil olur. Çünkü, dört millik bir mesafeye gidip gelecek süre geçmesine rağmen, yine de güneşin yüksekte olduğu belirtilmiştir. İmam Nevevî şöyle demiştir: "Bu hadis, ikindi namazının vakit girer girmez kılınmasına özen gösterilmesi gerektiğini anlatır. Çünkü, ikindi namazından sonra İki ya da daha fazla mil yol gittikten sonra güneşin tepede olması ve henüz renginin değişmemiş olması imkansızdır. Bu hadis, Ebu Hanî-fe'nin aksine ikindi namazı vaktinin, her şeyin gölgesinin kendi boyu kadar uzadığı zaman başladığı görüşünde olan çoğunluk için bir delildir.

14. İkindi Namazını Geçirenin Günahı

552- İbn Ömer'den Hz. Peygamberin şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
"ikindi namazını kaçıran kimse, ailesi helak olmuş, serveti batmış kimse gibidir."

Açıklama

(ikindi namazını kaçıran kimsel İbn Bezîze bu konuda şöyle demiştir; Bu hadiste, 'namazı kaçırdık/s%^\ \zs\i demeyi mekruh kabul edenlere ir red söz konusudur. Bu mesele [29] konusunda ele alınacaktır.
[ailesi helak olmuş, serveti batmış kimse gibidir) Hadisin zahiri, ikindi na-lazını geçirme günahının ağır olduğunu ve bunun da sadece ikindi namazına lahsus olduğunu gösterir.
Bu vakit de asr-ı evve! denen vakit olup güneş batınımdan yaklaşık üç-üç buçuk saat öncedir. İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Bu hadiste dünyanın basitliğine işaret edilmiştir. Az bir amelin, çok dünyalıktan daha hayırlı olduğu belirtilmiştir." İbn Battal da şöyle demiştir: "Bu hadisin yerini tutacak başka bir hadis yoktur. Çünkü Allah Teâlâ 'Namazları koruyunuz, (yani aksatmadan kılmaya) devam edin! [30] buyurmuştur. Bu hadis dışında, namazlara nasıl devam edileceğini gösteren başka bir hadis yoktur."

15. İkindi Namazını Terk Eden Kimse

553- Ebu Melîh'ten şöyle nakledilmiştir:
"Bulutlu bir günde bir gazvede Büreyde ile beraberdik. Bize, 'İkindi namazını erken kılın!' diye talimat verdi. Sonra Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletti: Kim ikindi namazını terk ederse, ameli boşa gider.[31]

Açıklama

(İkindi Namazını Terk Eden Kimse) Bu başlık, ikindi namazını terk edenin hükmünü araştırmak İçin konmuştur.

(ameli boşa gider) Hanbelîler ve onlar gibi namazı terk edenin tekfir edileceği görüşünde olanlar, bu hadisin zahirini esas almışlardır. Ancak onlara ne şekilde cevap verildiği daha önce geçmişti. Eğer onların dediği gibi olsaydı, namazı terk edenin küfre girmesi, İkindi namazına özgü bir konu olmazdı.
Çoğunluk âlimler (cumhur) ise, hadisi te'vil etmiştir. Ancak te'vili noktasında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları namazı terk etme sebebini te'vil ederken, diğer bazıları amelin boşa çıkmasını te'vil etmiştir. Namazın terk edilmesinden maksadın, onun farz olduğunu İnkâr ederek terk etme olduğunu söyleyenler olduğu gibi, farz olduğunu kabul etmekle birlikte namazı önemsemeyenler ve namaz kılanlarla alay edenler olduğunu söyleyenler de olmuştur. Buradaki anlam ilk anda, sahâbînin ilk anladığı anlam olup bir tefrit olarak kabul edilmiştir. Ancak bu da tenkit edilmiştir. Sahabenin bu hadisi anlaması, diğerlerinin anlama şeklinden daha doğrudur. Bu da yukarıda kaydedildi. Namazı terk edenden maksadın, namaz emri karşısında tembel davranan kimseler olduğu da İleri sürülmüştür. Onlara göre buradaki vaîd, şiddetli bir paylama içindir. Hadisin zahirî anlamı ise, "Zina eden, zina ettiği esnada mümin değildir" hadisinde olduğu gibi alınamaz.
Kimileri de, hadiste bahsi geçen ameli, namazı terk etmeye neden olan dünya menfaati elde etmeye yönelik bir çaba olarak yorumlamıştır. Bu durumda amelin boşa çıkması demek, namazı terk edenin yaptığı işin yararını görememesi demektir.
Bu tevillerin en güzeli, buradaki vaîdin, aşırı bir paylama sadedinde söylendiğini, dolayısıyla hadisin zahirinin kasdedilmediğini söyleyenlerin görüşüdür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

16. İkindi Namazının Fazileti

554- Cerîr'den şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber ile birlikte idik. Bir gece aya (dolunaya) baktı ve şöyle buyurdu: Şu ay'ı gördüğünüz gibi kuşkusuz Rabbiniz'i de âhirette göreceksiniz. Onu görme konusunda hiç haksızlığa uğramayacaksınız. Güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazları geçirmemeyi başarabîliyorsanız, bunu yapın!"
Sonra Cerîr, "Güneşin doğmasından önce de, batmasından önce de Rab-bini hamd ile teşbih et! [32] âyetini okudu.
İsmail şöyle dedi: "Bunu yapın ve sakın bir vakit namazı geçirmeyin! [33]
555- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bazı melekler gece, bazıları da gündüz nöbetleşe yanınıza gelir. Bunlar, sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Daha sonra gece sizin yanınızda olanlar Hak Teâlâ'mn huzuruna çıkar. Allah Teâlâ kullarını en iyi kendisi bitmesine rağmen yine de onlara 'Kullarımı nasıl bıraktınız?' diye sorar. Onlar da Yanlarından ayrılırken namaz kılıyorlardı. Yanlarına vardığımızda da namaz kılıyorlardı' diye cevap verirler.[34]

Açıklama

(İkindi Namazının Fazileti) Bu başlık, ikindi namazının, sabah namazı hariç diğer bütün namazlardan üstün olduğunu göstermek için konmuştur.
[geçirmemeyi başarabiliyorsanız} Bu ifade, namazı geçirmeye neden olacak, uyku, meşguliyet vs. gibi durumlara son vermeye işaret etmektedir. Namazın geçmesine neden olabilecek şeylerle mücadele etmek İse, namaz için gerekli hazırlıkları yapmakla mümkündür. İbn Battal, İbn Mühelleb'in bu ifadeyi şu şekilde yorumladığını nakletmiştir: "Namazı geçirmemeyi başarabiliyorsanız İfadesi, cemaatle namaz kılmayı başarabiliyorsanız manasına gelir. Hz. Peygamber sadece bu İki vakti belirtmiştir. Çünkü melekler bu vakitte toplanıp kulların amellerini Allah'a çıkartırlar. Bu yüzden onların, bu namazları cemaatle kılmanın büyük sevabından mahrum kalmalarını istememiştir."
[Melekler) Bu meleklerin hafaza melekleri olduğu söylenmiştir. Kadı lyâz ve diğerleri bu görüşü çoğunluk âlimlerden (cumhurdan) nakletmiştir.
(gece sizin yanınızda olanlar) Neden bu hadiste sadece gece insanların yanında kalan meleklere soru sorulduğu, gündüz kulların yanında kalanlara soru sorulmadığı hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bir yoruma göre, iki taraflı bir meselenin bir ayağını zikretmekle diğerinden bahsetme ihtiyacı duyulmamıştır. Tıpkı şu âyetlerde olduğu gibi; "Eğer öğüt fayda ediyorsa, öğüt uer![35] Bu ayetin anlamı, öğüt fayda verse de vermese de, öğüt ver! demektir. "Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler yarattı.[36] Bu âyetin anlamı da sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler yarattı şeklindedir.
(onlara 'Kulumu nasıl bıraktınız?' diye sorar) Allah'ın meleklere soru sormasının hikmeti, onların insanlar lehine hayırla şehadette bulunmalarını ve onlar hakkında merhameti gerektirecek şekilde konuşmalarını istemesidir. Bu da, insanın yaratılması esnasında "Yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? Oysa bizler, hamdinle seni teşbih ve takdis ediyoruz [37] diyen meleklere insan türünün yaratılışındaki hikmeti göstermek içindir. Yani Allah Teâlâ meleklere, "İnsanlar arasında da, sizin şahitliğinizle sabit olduğu üzere, sizin gibi beni teşbih ve takdis eden kullarım var" mesajını iletmek istemiştir.
(Kulumu nasıl bıraktınız?') İbn Ebî Cemre şöyle demiştir: "Burada yöneltilen soru, en son yapılan amel hakkında olmuştur. Çünkü ameller sonuçlarına göre değerlendirilir... Melekler kendilerine sorulan sorudan daha fazlasına cevap vermişlerdir. Çünkü onlar, bu sorunun insanoğluna merhameti gerektirecek bir sual olduğunu biliyorlardı. Bu yüzden merhameti gerektirecek ilave bilgi aktardılar."
İbn Huzeyme'nin "Sahf/V'inde Ebu Hureyre'den naklettiği bu hadisin sonunda melekler şöyle demiştir: "Allah'ım! Kıyamet günü onları bağışla!"

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Namaz ibadetlerin en yücesidir. Çünkü burada sadece onun hakkında soru-cevap vâki olmuştur.
2- Sabah ve ikindi namazı son derece değerlidir. Çünkü gece ve gündüz melekleri bu vakitlerde bir araya gelir. Diğerlerinde ise, sadece bir grup melek bulunur.
3- Bu iki vakit çok değerlidir. Nitekim rızkın sabah namazından sonra dağıtıldığı, amellerin ise gün sonunda Allah'a yükseltildiği nakledilmiştir. Dolayısıyla bu iki vakitte her kim itaat içinde olursa, hem rızık hem de amel bakımından berekete mazhar olur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bu iki namaza özen gösterilmesinin hikmeti de buna dayanır.
4- Bu ümmetin diğerlerinden daha şerefli olduğuna işaret edilmiştir. Bu da, bizim Peygamberimiz'in diğer peygamberlerden daha üstün olması anlamına gelir.
5- Burada gaybdan haber verilmiştir. Gaybtan haber verilmesi imanın artmasına vesile olur.
6- Bütün hallerimizin kaydedildiği bildirilmiştir. Böylece emir ve yasaklar konusunda gereken titizliği gösterip hassas olmamız istenmiştir. Ayrıca bu vakitlerde Rabbimiz'in elçisi geldiği ve Rabbimiz bizi sorduğu için sevinmemiz gerekir.
7- Meleklere karşı büyük sevgi beslememiz için onların bizi sevdikleri haber verilmiştir. Onları sevince Allah'a ibadet ederek yaklaşırız.
8- Allah melekleriyle konuşur. Kitabu't-Tevhîd'de bu konuya tekrar döneceğiz.

17. Güneş Batmadan Önce İkindi Namazının Bir Rekatına Yetişen Kimse

556- Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'İn şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Sizden biri, güneş batmadan önce ikindi namazının bîr secdesini yapmış ise, namazını tamamlasın. Aynı şekilde güneş doğmadan sabah namazının bir secdesini yapmış ise, namazını tamamlasın.[38]
557- Salim İbn Abdullah, babasının kendisine Hz. Peygamber'in Şöyle buyurduğunu naklettiğini bildirmiştir: "Önceki milletlere nispeten sizin dünyada katmanız, (tam güne göre) ikindi namazı İle güneşin batması arasında geçen süre kadardır. Tevrat ehline, Tevrat verildi. (Onun içindekilerle) amel etmeye başladılar. Gün ortasına gelince artık çalışamaz oldular. Yine de, birer kırat ite ödüllendirildiler. Sonra incil ehline incil verildi. İkindi namazına kadar çalıştılar. Sonra onlar da çatışmaktan aciz kaldılar. Yine de birer kırat ile ödüllendirildiler. Bize de Kuran verildi. Güneş batıncaya kadar onunlp amel ettik. Bize ikişer kırat, ikişer kırat verildi. Bunun üzerine ehl-i kitap Ey Rabbimiz, bunlara ikişer kırat ikişer kırat verdin. Bize ise birer birer verdin. Oysa biz onlardan daha çok çalıştık' dediler. Hak Teâlâ da onlara 'Ücretiniz konusunda size en ufak bir haksızlık yaptım mı?' diye sordu. Onlar Hayır' deyince şöyle buyurdu: Bu benim lütfumdandır. Lütfumu da dilediğime veririm.[39]
558- Ebu Musa Hz. Peygamber'İn şöyle buyurduğunu nakletti: "Müslümanlar ile Yahudi ve Hıristiyanlar'm durumu şu örneğe benzer: Adamın biri, kendisi için gece vaktine kadar çalışmak şartıyla bir grup işçi ile anlaşır, işçiler öğlene kadar çalışır, sonra adama, 'Bizim senin vereceğin ücrete ihtiyacımız yok' deyip işi bırakırlar. Bunun üzerine adam, başka bir grup ile anlaşır. Onlara İşin geri kalan kısmını tamamlayın, size ücretin tamamını vereyim' der. Onlar da, ikindi namazına kadar çalışıp adama, 'Çalıştığımız senin olsun! (ücret falan istemiyoruz)' derler.

Nihayet adam, güneş batıncaya kadar günün geri kalan kısmında çalışan bir grupla anlaşır. Bu grup, öncekilerin ücretini de tam olarak alır.[40]

Açıklama

(Güneş Batmadan Önce İkindi Namazının Bir Rekatına Yetişen Kimse) Hattâbî şöyle demiştir: "Bu konudaki ilk hadiste geçen bir secdeden maksat, rükuu ve secdesiyle birlikte tam bir rekattır. Bir rekat ancak secde ile birlikte tamam olur. Bu yüzden rekata secde denmiştir."
Ibnu'i-MüneyyİR şöyle demiştir: "Bu hadisten, amel etme zamanının güneş batmcaya kadar sürdüğü sonucu çıkarılır. Güneş batmasına en yakın ve meşhur amel ise, İkindi namazıdır... Bu sonuca hadisteki açık bir ifadeden değil, ancak işaret yoluyla ulaşabiliriz. Zira bu hadis, bir misaldir. Burada bu vakte özel bir amelden bahsedilmemiştir. Aksine hadis, kıyamet gününe kadar diğer vakitlerde de yapılacak olan bütün itaat türü amelleri kapsar."
İmamu'l-haremeyn şöyle demiştir: "Misal olarak söylenmiş hadislerden hüküm çıkarılmaz."

18. Akşam Namazının Vakti

Atâ Şöyle Demiştir: "Hasta Olan, Akşam İle Yatsı Namazını Birlikte Kılar.
559- Râfi1 îbn Hadîc şöyle demiştir: "Hz. Peygamberle birlikte akşam namazını kılardık. Birimiz namazdan çıktıktan sonra (attığı) okun nereye düştüğünü görecek kadar, gün aydınlık olurdu."
560- Câbir İbn Abdullah'tan şöyle nakledilmişti: "Hz. Peygamber Öğle namazını öğlenin en sıcak olduğu zamanda, İkindi namazını güneş beyaz ışık saçarken, akşam namazını güneş batınca kıldırırdı. Yatsı namazmda ise esnek davranırdı. Cemaatin toplandığını görünce hemen kıldırır, cemaatin ağırdan aldığını görünce o da, geciktirirdi. Sabah namazını ise, karanlıkta kıldırırdı.[41]
561- Seleme şöyle demiştir: "Hz. Peygamberle akşam namazını, güneş batınca kılardık."
562- İbn Abbâs'tan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber akşam ve yatsı namazını birlikte yedi rekat olarak, öğle ile İkindi namazını ise yine birlikte sekiz rekat olarak kıldı."

Açıklama

(Atâ şöyle demiştir: "Hasta olan, akşam ile yatsı namazını birlikte kılar.") İmam Buharı, bu rivayete konu başlığında yer vermek suretiyle akşam namazı vaktinin yatsı namazının başlamasına kadar sürdüğüne işaret etmiştir. Eğer akşam namazının vakti gerçekten dar olsaydı, yatsı namazından ayrılması gerekirdi. Eğer aralarında fasıla olsaydı, iki namaz birleştirilemezdi. Nitekim bundan dolayı sabah ile öğle namazı birleştirilemez. Bu inceliğe binaen konu, İbn Abbâs'tan nakledilen Hz. Peygamber'İn öğle ile ikindi namazlarını birinin vaktinde ve akşam ile yatsı namazlarını birinin vaktinde birleştirerek kıldığını gösteren hadisle neticelendirilmiştir. İmam Buhârî'nin bu konuda naklettiği hadisler, akşam namazı vaktinin dar olmadığını gösterir. Bu hadisler olsa olsa, ancak Hz. Peygamber'İn akşam namazlarını vaktin başlarında kılmaya özen gösterdiğine delil olur. Bu da, Allah Resûlü'nün namazlar konusundaki âdetini yansıtır. Ancak bunun bir takım istisnaları da mevcuttur. Mesela aşırı sıcaklarda öğle namazını serinlik düşünceye kadar tehir etmesi ile Câbir hadisinde de görüldüğü gibi cemaatin ağırdan aldığı zamanlarda yatsı namazını geciktirmesi buna örnek olarak verilebilir. Doğrusunu en İyi Allah bilir.
Alimler, hasta kimselerin namazların birleştirilmesindekİ kolaylıktan dolayı yolcular gibi namazları cem edip edemeyecekleri konusunda farklı yorumlar yapmışlardır. Ahmed İbn Hanbel ile İshak İbn Rahuveyh bunu koşulsuz olarak caiz görmüşlerdir. Şafiilerden de bir grup bu görüşü benimsemiştir. İmam Mâlik ise şartlı olarak bunu caiz görmüştür. İmam Şafiî ve ashabı bunu caiz görmemiştir. Bu konuda sahabeden nakledilen bir rivayete rastlamadım. (karanlıkta) gecenin son kısmındaki karanlığın adıdır.

19. Akşam Namazına Işâ Demeyi Mekruh Görenler

563- Abdullah el-Müzenî Hz. Peygamber'İn şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bedeviler akşam namazınızın adı hususunda size baskı yapmasınlar! Zira onlar akşam namazına ışâ derler."

Açıklama

(Akşam Namazına Işâ Demeyi Mekruh Görenler) Zeyn İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Din, akşam namazına salâtu'l-mağrib adını vermiştir. Bu şekilde isimlendirilmesi, müsemmâya delalet eder, ya da akşam namazının vaktinin başlangıcını belirtir."
Akşam namazına ışâ adının verilmesi, bu namazın başka bir namazla karışma tehlikesinden dolayı mekruh kabul edilmiştir. Buna göre, ilk ışâ örneğinde olduğu gibi, bir kayıtla akşam namazına ışâ demek mekruh olmaz. Nitekim Buhârî'nin Sahih'inde geçen son ışâ tabiri de bunu destekler.
(size baskı yapmasınlar!) Bu konuda Tîbî şöyle demiştir: "Bu hadis şu manaya gelir: Adetleri gereği akşam namazını ışâ, yatsı namazını da ateme olarak isimlendiren kimseler gibi olmayın. Yoksa bedeviler, Allah'ın yatsı namazı için isim olarak seçtiği ışâyı değiştirirler. Her ne kadar burada bedeviler nehyedilse de, hakikatte yerleşik hayat süren ashâb-ı kiram nehyedilmiştir. Onlara şu mesaj verilmiştir: Bedevilerin kullandığı bu ismi siz kullanmayın! Yoksa onların tabirleri sizin İçin dini olarak uygun gördüğüm bir terimin ortadan kalkmasına neden olur."

20. Yatsı Namazı Ve Bu Namaza Işâ Ve Ateme Denmesi

Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in saiiHj&tıuateyiu ve şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Münafıklara en zor gelen namaz, sabah ve yatsı namazıdır.", "Eğer yatsı ve sabah namazına gelmenin ne kadar sevap olduğunu bilirseniz....her halükarda cemaate gelirdiniz"
Ebu Abdullah İmam Buhârî şöyle demiştir: "Yatsı namazı için ışâ denmesi tercih edilir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ... ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden üç defa izin istesinler.[42]
Ebu Musa'nın şöyle dediği anlatılır: "Yatsı namazını Hz. Peygamberle kilmak İçin nöbetleşe gelirdik. Zira o, yatsı namazını gece karanlığının çöktüğü saatlere bırakırdı."
İbn Abbâs ve Hz. Âişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber yatsı namazını gece karanlığı çökene kadar geciktirdi." Biri Hz. Aişe'den şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamber deyin yatsı namazını gece karanlığı çökünceye kadar erteledi."
Câbir şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (ışâ) kılardı..."
Ebu Berze şöyle demiştir: "Hz. Peygamber yatsı namazını (ışâ) geciktirirdi."
Enes şöyle demiştir: "Hz. Peygamber aleyhi vesaik son ışâyı (yatsı namazını) geciktirdi."
İbn Ömer, Ebu Eyyub ve İbn Abbâs şöyle demiştir: "Allah Resulü akşam ve yatsı (ışâ) namazlarını (birlikte) kıldı."
564- Abdullah İbn Ömer [43] den şöyle nakledilmiştir: "Bir gece Hz. Peygamber silaha flitin vs selimi, bize, halkın ateme olarak isimlendirdiği yatsı namazını kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra bize yönelip şöyle dedi: Bu gecenizi gördünüz mü? Bu gecenizden sonraki yüz sene sonunda yeryüzünde yaşayan insanlardan hiç bir kimse hayatta kalmayacaktır!"

Açıklama

(Yatsı Namazı ve Bu Namaza Işâ ve Ateme Denmesi) Işâ (yatsı namazı) hakkındaki hadis, İmam Müslim tarafından Ebu Selem İbn Abdurrahman yoluyla İbn Ömer'den şu şekilde nakledilmiştir: "Bedeviler, namazınızın isimleri konusunda size baskı yapmasınlar. Çünkü Allah'ın kitabında bu namazın adı ısadır. Bedeviler develeri sağacakları vakte kadar, yatsı namazını geciktirirlerdi." Selef âlimleri yatsı namazına ateme denip denmeyeceği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu hadisi nakleden İbn Ömer gibi bazı âlimlere göre yatsı namazına bu adın verilmesi mekruhtur. İbn Ebî Şeybe'nin naklettiğine göre Hz. Ebu Bekir ve daha başka sahâbîlere göre ise caizdir. Bazıları da bunu, evla olanın hilafı olarak kabul etmiştir. İleride Musannifin bu görüşte olduğu ile ilgili husus ele alınacaktır. Ayrıca İbnü'l-Münzir, İmam Mâlik ve Şafiî'nin de bu görüşte olduğunu nakletmiştir. Kendisi de bu görüşü benimsemiştir.

Kurtubî başkalanndan şunu nakletmiştir: "Yatsı namazına ateme adının verilmesinin yasaklanması, dinî bir ibadeti, dünyalık bir iş olan deve sağma zamanı ile isimlendirmekten kaçınmaktan ileri gelir. Çünkü bedeviler ateme adı verilen gece karanlığının çöktüğü bu vakitte develerini sağarlardı."
Bazıları da, bedevilerin kıtlık dönemlerinde züğürt ve fakir kimselerin istemesinden korktukları için bu vakitte develerini sağdıklarını söylemiştir. Buna göre bu vakitte deve sağmak çirkin bir dünyalık meşgaledir. Dolayısıyla bu vaktin adı, sevilen dinî bir fiilin ismi olamaz.
(tercih edilir) İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Bu ifade, konu başlığını karşılamaz. Çünkü konu başlığından her iki ismin de kullanılabileceği anlaşılır. Ancak bu ifade apaçık bir tercihi ortaya koymaktadır."
Kanaatime göre bir şeyin mümkün olması ile evla olması arasında bir çelişki yoktur. Şöyle ki her iki husus da mümkündür. Ancak bunlardan biri diğerine göre evladır. İmam Buhârfye göre yatsı namazına ışâ denmesi, Kur'an'a uygun olduğu için ateme denmesinden daha uygundur. Aynı zamanda bu evleviyyet, Hz. Peygamber'İn yatsı namazına daha çok ışâ demesinden de ileri gelir. Üstelik ışâ denmesi bu namazın vaktinin ne zaman başladığını da gösterir. Oysa ateme lafzı bunu göstermez. Hatta tersine delalet eder. İmam Buhârî'nin konu başlığında tercih ettiği lafızlar, ışâ demenin evlâ olmasıyla çelişmez. İyice bakanlar için bu konu son derece açıktır.
(İnsanların ateme olarak isimlendirdiği yatsı namazını kıldırdı) Nevevî ve daha başkaları şöyle demiştir: "Yatsı namazına ateme demeyi nehyeden hadisler ile ateme tabirinin geçtiği hadisler iki şekilde uzlaşürılır:
a) Yatsı namazı için ateme sözcüğünün kullanılması, bu namaza bu ismin verilebileceğini göstermek içindir. Verilemeyeceğine dair yasak ise, bunun haram olduğu anlamına gelmez. Belki tenzihen mekruh olduğu manasına gelir.
b) Yatsı namazının isminin ışâ olduğunu bilmeyenlere ateme kelimesiyle bu namaz anlatılmıştır. Çünkü o günkü Müslümanlar atemeyi ışâya göre daha çok kullanıyorlardı. Yani burada vakti isimlendirmek değil, tanıtmak söz konusudur. Rivayetlerde yatsı namazı için ateme kelimesinin kullanılması, halkın işâ ismini daha ziyade akşam namazı için kullanmalarından da ileri geliyor olabilir. Mesela Hz. Peygamber sabah ve ışâ (yatsı) namazmdaki sevabı bilseydiniz' buyurduğu zaman, halk bununla akşam namazının kasdedildiğini anlayabilirlerdi."
Kanaatimce bu son söylenenler pek de isabetli değildir. Çünkü bizzat bu hadiste ışâ lafzı ile yatsı namazının kasdedildiği sabittir. Hakikat şu ki, yatsı namazına bazen ışâ, bazen de ateme denmiştir. Bu durum, ravilerin tasarrufundan kaynaklanır.
Bir görüşe göre ise, yatsı namazının ateme olarak isimlendirilmesi, caiz olan bir şeyin neshedilmesi anlamına gelir. Ancak bu görüş, ışâ lafzının geçtiği âyetin bu hadisten önce indiği söylenerek reddedilir. Ne.var ki, hem nesih görüşü, hem de ona getirilen eleştiri isabetli değildir. Çünkü bu tür iddialarda târihî kriterlere ihtiyaç duyulur.
Yatsı namazına ateme denmesinin caiz olması pek uzak bir ihtimal değildir Bu namazın bu şekilde isimlendirilmesi yaygınlık kazanınca Müslümanlar bu ismi kullanmaktan alıkonulmuşlardır. Bununla İslâmî bir âdetin, câhiliye dönemine ait bir âdete yenik düşmemesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte yatsı namazına ateme demek haram değildir. Çünkü ateme denmesini yasaklayan hadisleri nakleden sahâbîler bile, bu ismi kullanmıştır. Ebu Hureyre hadisinin bu gibi rivayetlerde kullanılması İse, yatsı namazının akşam namazı ile karışmasını önleme gayesine yöneliktir. Doğrusunu en İyi Allah bilir.

21. Yatsı Namazının Vakti, Er Ya Da Geç İnsanların Toplandığı Andır

565- Muhammed İbn Amr'dan [44] şöyle nakledilmiştir: "Câbir İbn Abdillah'a Hz. Peygamber'İn vnw:ârM aiayhi ve selle- hangi vakitlerde namaz kıldığını sorduk. O da şöyle cevap verdi: Öğle namazını öğlen sıcağının kızgın olduğu vakitte, ikindi namazını güneş ışık saçmaya devam ettiği bir vakitte, akşam namazını farz olunca (güneş battığında farz olur), yatsı namazını ise cemaat çoğaltrsa erken, az olursa geç bir vakitte, sabah namazını ise gece karanlığının sonunda kılardı."

Açıklama

(Yatsı Namazının Vakti, Er ya da Geç İnsanlann Toplandığı Andır) İmam Buhârî bu başlık ile, yatsı namazının adının erken kılındığı zaman ışâ, geç kılındığı zaman ise ateme olduğu görüşünde olanlara cevap vermiştir. Burada ışâ ve ateme İsimleri arasında daha önce bahsedilmeyen yeni bir uzlaştırma şekli ile karşı karşıyayız. Ancak İmam Buhârî, bunu reddetmiştir. Nitekim bu konuda yer verdiği hadiste yatsı namazının vakti olarak erken veya geç vaktin gösterilmesine, bu namazın bir isimle adlandırılmasını delil olarak getirmiştir.
Câbir'den nakledilen bu hadîsin yorumu daha önce "Akşam Namazının Vakti" başlığı altında geçti.

22. Yatsı Namazının Fazileti

566- Urve Hz. Aişe'nin kendisine şöyle haber verdiğini nakletmiştir: "Bir gece Hz. Peygamber yatsı namazını geciktirdi. Bu olay İslâm'ın henüz yayılmadığı bir dönemde vuku bulmuştu. Hz. Ömer, 'Kadınlar ve çocuklar uyuyakaldı' deyinceye kadar Allah Resulü saibiiâr.u uteym ve namaz kılmaya gelmedi. Sonra mescide gelip cemaate, Yeryüzünde sizin dışınızda kimse bu namazı beklemiyor' dedi.[45]
567- Ebu Musa'nın şöyle dediği nakledilmiştir; "Benimle birlikte gemi İle Medine'ye gelen arkadaşlarımla birlikte Bakîu Buthân vadisine yerleştik. O esnada Hz. Peygamber Medine'de idi. Yatsı namazını arkasında kılmak için her gece sıra kime gelmişse o grup Allah Resûlü'nün yanma giderdi. Ben ve arkadaşlarım Peygamber'in saitaiiâhu aleyhi ve s^ıiem namaza geldiği ana rastladık. O gece Hz. Peygamber'in bir işi vardı. Bu yüzden namazı gece yansına kadar geciktirmişti. Daha sonra Hz. Peygamber çıkıp cemaate namaz kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra orada bulunanlara, 'Gitme/c için acele etmeyin! Sizlere müjdem var. Şu an sizin dışınızda başka hiç kimsenin namaz kılmaması, Allah'ın size bahşettiği nimetlerden biridir' veya 'Şu an sizin dışınızda hiç kimse namaz kılmadı' buyurdu.
(Bu hadisi Ebu Musa'dan nakleden râvî, onun, Allah Resûlü'nün hangi sözü söylediğini hatırlayamadığını söylemiştir).
Ebu Musa olayı anlatmaya şöyle devam etti: Sonra evimize döndük, Rasûlullah'tan duyduklarımız bizi mutlu etmişti."

Açıklama

(Bu olay İslâm'ın henüz yayılmadığı bir dönemde vuku bulmuştu) Yani İslâm Medine dışında yayılmamıştı. Zira İslâm'ın diğer bölgelerde yayılması ancak Mekke'nin fethinden sonra gerçekleşmişti.
(kadınlar ve çocuklar uyuyakaldı) Bu ifade ile Hz. Ömer, camiye gelen kadın ve çocukları kasdetmiştir. Sadece onların uyuyakaldığından bahsetmesi, onların uykusuzluğa daha az tahammül etmelerinden dolayıdır. Ayrıca onlara daha çok merhamet ve şefkat gösterilmesi gerekir.
(Ben ve arkadaşlarım Peygamber'in namaza geldiği ana rastladık. O gece Hz. Peygamber'in kellem bir işi vardı.) Bu ifade, Allah Resûlü'nün çenen: yatsı namazını bu vakte kadar kasıtlı olarak geciktirmediğini gösterir. Nitekim, biraz sonra gelecek İbn Ömer hadisinde geçecek olan "Bir gece meşgul olduğu için yatsı namazını geciktirdi" İfadesi ile Hz. Âişe hadisinde geçen "Bir gece namazı geciktirdi" ifadesi aynı şekilde değerlendirilir. Bütün bu rivayetler, yatsı namazını geç vakte bırakmanın Hz. Peygamber'in âdeti olmadığını gösterir. Allah Resûlü'nün yatsı namazını ne zaman kıldırdığı konusunu en iyi Câbir hadisi aydınlatır: "Cemaat toplandığı zaman Hz. Peygamber namazı geciktirmeden kılardı. Cemaatın ağırdan aldığı zamanlarda İse namazı geciktirirdi."
(Allah'ın size bahşettiği nimetlerden biridir) Bu ifade, yatsı namazını geciktirmenin faziletli bir davranış olduğuna delil olarak getirilmiştir. Bu çıkarım, vaktin başlangıcının faziletli olması ile çelişmez. Çünkü yatsı namazı için beklemek de fazilettir. Ancak İbn Battal şöyle demiştir: "Günümüzde imamların yatsı namazını geciktirmesi doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber işlerin kolaylaştırılmasını emretmiştir. Bu konuda 'Cemaat içinde güçsüz ve ihtiyaç sahibi kimseler vardır' buyurmuştur. Dolayısıyla yatsı namazını geç bir vakte tehir edip aşırı derecede beklemeye son vermek daha evladır."
Ahmed İbn Hanbel, Ebu Dâvûd, Nesâî, İbn Huzeyme ve diğerleri Ebu Saîd el-Hudrî'den şu hadisi nakletmistir: "Hz. Peygamberle birlikte yatsı namazını kıldık. Gece yarısı olana kadar namaz kıldırmaya gelmemişti. Geldikten sonra cemaate şöyle dedi: Kuşkusuz sizler, namazı beklediğiniz sürece namazdasınız. Eğer zayıf kimselerin dermansızlığı, hasta kimselerin rahatsızlıkları ve ihtiyaç sahibi kimselerin de ihtiyaçlart olmasaydı bu namazı gece yarısına tehir ederdim." Tirmizî de Ebu Hureyre'den sahih olduğunu beyan ettiği şu hadisi nakletmistir: "Eğer ümmetime zorluk çıkarmaktan korkmasaydım, onlara yatsı namazını gecenin 1/3'üne veya gecenin yarısına tehir etmelerini emrederdim."
Buna göre yatsı namazını ertelemeye gücü yeten, uykuya yenik düşmeyen ve namaz kıldıracağı insanların hiçbirini müşkil duruma sokmayacağından emin olan kimsenin, yatsı namazını tehir etmesi daha efdaldir. Nitekim İmam Nevevî Müslim Şerhi'nde bunu belirtmiştir. Aynca bu görüş, Şafiilerden ve diğer mezheplerden bir çok ehl-i hadisin tercihidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İbnu'l-Münzir Leys ve İshak'tan yatsı namazının gecenin 1/3'ünden önce bir vakte tehir edilmesinin müstehap olduğu görüşünü nakletmistir. Tahâvî de şöyle demiştir: "Yatsı namazının gecenin 1/3'üne tehir edilmesi müstehaptır." İmam Mâlik, Ahmed İbn Hanbel, sahabe ve tabiilerin çoğu bu kanaattedir. İmam Şafiî'nin de kavl-i cedîdi bu doğrultudadır. Kavl-i kadîm'ine göre ise, yatsı namazını ilk girdiği anda kılmak daha faziletlidir.
(bizi mutiu etmişti) Küşmihenî'nin rivayetinde ise, "sevinç ve mutlulukia geri döndük" şeklinde bir ibare kaydedilir. Hz. Peygamber'in arkasında namaza durmalarının yanı sıra, çok sevap kazandıran büyük bir nimet olan bir ibadetin o gün için yeryüzünde sadece mü'minler olarak sadece kendilerine nasip edildiğini öğrendikleri için son derece mutlu olmuşlardı.

23. Yatsı Namazından Önce Uyumanın Mekruh Oluşu

568- Ebu Berze'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra konuşmayı sevmezdi."

Açıklama

(Yatsı Namazından Önce Uyumanın Mekruh Oluşu) Tirmizî şöyle demiştir: "İlim ehlinin çoğu, yatsı namazından önce uyumayı mekruh görmüştür. Bazıları ise sadece Ramazan'da yatsı namazından önce Uyumaya ruhsat vermiştir."
Yatsı namazından önce uyumaya ruhsat verenler, bir çok rivayette geçen "Eğer kendisini uyandıracak biri varsa veya âdeti gereği uykuya ayırdığı zamanı aşmayacağını biliyorsa" şeklinde geçen kayıtlan esas almışlardır. Yasağın sebebi olarak, namaz vaktinin çıkmasını kabul ettiğimiz zaman bu son derece yerinde bir görüş olur.
(konuşmayı) Birkaç bab sonra yatsı namazından sonra konuşmanın mekruh oluşunun, faydasız yere yapılan konuşmalarla tahsis edildiği ifade edilecektir. Gece ibadetine mani olmasından veya konuşmanın uzayıp gitmesi sebebiyle geç uyunması yüzünden sabah namazına kalkamamadan endişe edildiği için mekruh olduğu da söylenmiştir. Bu hadis İle Hz. Peygamber'in yatsı namazından sonra konuştuğunu gösteren hadisin uzlaştırılması birkaç başlık sonra gelecektir.

24. Yatsı Namazından Önce Uykuya Yenik Düşmek

569- Urve Hz. Aişe'nîn şöyle dediğini nakletmiştir:
"Rasûlullah aleyhi ve yatsı namazını geciktirdi. Derken Hz. Ömer 'Haydi namaza! Kadınlar ve çocuklar uyumaya başladı' diye seslendi. Sonra Allah Resulü namaz kıldırmak için çıktı ve şöyle buyurdu: Yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yoktur."
Ravi şöyle demiştir: "O dönemde sadece Medine'de cemaatle namaz kılınırdı. İnsanlar, şafak kaybolduktan sonra gecenin 1/3'ü dolana kadarki zaman içinde bu namazı kılardı."

Açıklama

(Yatsı Namazından Önce Uykuya Yenik Düşmek) Bu başlık, yatsı namazından önce uyumanın mekruh olmasının, bile bile uyuyanlara mahsus bir hitap olduğuna işaret eder. Hz. Peygamber'in yatsı namazını kıldırmak üzere kendisinin gelmesini beklerken uyuya kalan kimseleri eleştirmemesinden hareketle, yatsı namazından önce uykuya yenik düşmenin mekruh olmadığını söyleyenler de olmuştur.
(kılınmazdı) Hadisin bu kısmı, o dönemde yatsı namazının sadece Medine'de cemaatle kılındığını gösterir. Nitekim Dâvûdî açık bir şekilde bunu beyan etmiştir. Çünkü o dönemde Mekke'de bulunan mustazaflar, ancak gizli gizli namaz kılabiliyorlardı. Mekke ve Medîne dışında ise henüz İslâm dini yayılmamıştı.
570- Abdullah İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamberin bir gece yatsı namazı esnasında meşguliyeti çıktı. Bu yüzden namazı o kadar geciktirdi ki, biz Mescid-i Nebevi'de uyuduk, sonra uyandık, daha sonra tekrar uyuyup uyandık. Nihayet Allah Resulü evinden çıktı ve şöyle buyurdu: Yeryüzünde sizin dışınızda namazı bekleyen hiç kimse yoktur."
İbn Ömer uyuyup vaktini geçirmekten korkmadığı sürece, yatsı namazını önce ya da sonra kılmak arasında bir ayırım gözetmezdi. Yatsı namazından önce uyuduğu da olurdu. İbn Cüreyc 'Bunu Atâ'ya söyledim' demiştir.
571- Bir önceki hadisin ravisi dedi ki; "İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: Hz. Peygamber bir yatsı namazını geciktirdi. Derken cemaat uyudu, sonra uyandılar. Bir müddet sonra tekrar uyuyup uyandılar. Nihayet Hz. Ömer 'Haydi namaza!1 diye seslendi."
Atâ, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletti: "Sonra Allah Resulü evinden çıkıp geldi. İşte bu an hâlâ gözlerimin önünde duruyor. Bu esnada mübarek ellerini başına koymuştu. Yeni gusül abdesti aldığı için başından su damlıyordu. Bu sırada "Eğer ümmetime zor gelmeseydi, bu vakitte namaz kılmalarını emrederdim" buyurdu."
Ravi der ki: Atâ'ya Hz. Peygamber'in elini nasıl başının üzerine koyduğunu sordum. İbn Abbâs'ın bildirdiği gibi koyup koymadığından emin olmak istedim. Bunun üzerine Atâ, parmaklarını biraz ayırdı, sonra parmak uçlarını başının yanlarına koydu. Sonra parmaklarını bitiştirip başı üzerinde gezdirdi. Bu şekilde parmaklarını gözü istikametinden, sakallarının başladığı yerden kulaklarına ulaşıncaya kadar hareket ettirdi. Bunu yaparken de ne yavaş davrandı ne de acele etti. Ve Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi: "Eğer ümmetime zor gelmeseydi, bu vakitte namaz kılmalarını emrederdim.[46]

25. Yatsı Namazı Vaktinin Gece Yarısına Kadar Olması

Ebu Berze şöyle demiştir: "Hz. Peygamber yatsı namazını geciktirmeyi severdi."
572- Enes İbn MâlİÎk'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Sonra namaz kıldırıp şöyle uyurdu: İnsanlar namaz uyudu. Siz ise, namazı beklediğiniz sürece namaz kılıyor gibisiniz."
Buna ilave olarak İbn Ebî Meryem, Yahya İbn Eyyub ve Humeyd kanalıyla Enes'in şöyle dediğini nakletmiştir: "O gece yüzüğünün parlaması hâlâ gözlemin önündedir.[47]

Açıklama

(Yatsı Namazı VakirinİN Gece Yarısına Kadar Olması) Nevevî şöyle demiştir: "Bu başlık, yatsı namazının tercih edilen vaktinin bu vakit olduğunu gösterir. 'atsı namazının kılınabileceği vakit ise fecrin doğuşuna kadar sürer. Çünkü bu ionuda İmam Müslim'in Ebu Katâde'den naklettiği şu hadis vardır: "Uyku lüzünden namazı geçirmekten dolayı bir kusur yoktur. Muhakkak ki kusur, yeni bir namaz vakti girinceye kadar namaz kılmayanındır.[48] stahrî ise şöyle demiştir: "Yatsı namazı gece yansından sonra kılınırsa kazalarak kılınmış demektir. Çoğunluğun delili biraz önce zikredilen Ebu Katâde iadisidir."
Ebu Katâde hadisinin umum ifade eden manası, İcmâ' yoluyla sabah nanazi ile tahsis edilmiştir. Yani sabah namazının vakti, öğle namazına kadar ürmez. İmam Şafiî'nin kavl-i cedîd'İne göre ise akşam namazı İle tahsis edüniştir İmam Şafiî'nin bu görüşüne göre akşam namazının vakti, yatsı namazı [irmeden önce çıkar. Bu durumda İstahrî'nin "Bu hadis, yukarıdaki hadis ve atsı namazı konusundaki diğer hadislerle tahsis edilmiştir" deme hakkı vardır. oğrusunu en iyi Allah bilir.
(Ebu Berze şöyle demiştir) Bu hadis, daha önce "İkindi Namazının Vakti" aşlığı altında zikredilen hadisin bir bölümüdür. Bu hadiste, yatsı namazının ;ece yarısı kılındığını takyit eden açık bir ifade yoktur. Ancak, yatsı namazının, ıir defasında gecenin 1/3'üne, diğer defasında ise gece yarısına kadar gectkti-ildiği belirtilince, en fazla gece yarısına kadar geciktirilebileceği sonucu ortaya ıkar. Yatsı namazının vaktinin, sabah fecir doğuncaya kadar sürdüğünü göste-m sahih ve sarih bir hadise rastlamadım.

26. Sabah Namazının Fazileti

573- Cerîr İbn Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir: "Dolunay gecesi aya baktığı zaman Hz. Peygamber saüaüatu aleyh. ile birlikteydik. O zaman şöyle buyurmuştu: Kuşkusuz sizler, şu ayı gördüğünüz gibi Rabbiniz'İ göreceksiniz. Onu görme hususunda sîze haksızlık yapılmayacak. Eğer

güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları kılabiliyorsanız, bunları kttın!" Sonra şu âyeti okudu: "Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini övgü ile teşbih et! [49]
574- Ebu Bekir İbn Ebî Musa babası kanalıyla Ailah Resûlü'nün şöyle dediğini nakletmiştir: "iki serin vakitteki namazları kim kılarsa cennete girer."

Açıklama

(İki serin vakitteki namazları) serin vakitten maksat, sabah ve ikindi namazıdır. Hz. Peygamber'in sahu aleyhi ve «ata:. Cerîr hadisinde geçen "güneşin doğmasından ve batmasından önceki namazlar" ifadesi buna delalet eder. Bu kolnuda Hattâbî şöyle demiştir: "Bu iki namaza, günün en serin vakitlerinde kılınıkları için bu ad verilmiştir. Sabah ve ikindi namazları günün başlangıcı ile Müminde kılınır. İlkinde hava çok tatlıdır, ikincisinde ise sıcağın tesiri kalmaz."

27. Sabah Namazının Vakti

575- Enes İbn Mâlikten şöyle nakledilmiştir: "Zeyd İbn Sâbit'in Hz. Peygamber ile birlikte sahur yaptıklarını, sonra da namaza duralarını bana anlattı. Ona 'Sabah namazı ile sahur arasında ne kadar zaman mişti?' diye sordum. O da 'Elli ya da altmış âyet okunacak kadar bir zaman' dinde cevap verdi.[50]
576- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber İle Zeyd İbn Sabit sahur yaptı. Sahurlarını tamamladıktan bir müddet sonra Allah Resulü namaza durdu. Peşi sıra biz de namaza başladık."
"(Raviler şöyle dedi:) 'Enes'e Hz. Peygamber ile Zeyd'in sahur yapıp namaza başlamaları arasında ne kadar bir zaman geçti?' diye sorduk. Bize 'Bir adamın elli âyet okuyacağı kadar bir zaman' diye cevap verdi.[51]
577- Ebu Hazım Sehl İbn Sa'd'ın şöyle dediğini İşittiğini nakletmiştir: "Ailemle birlikte sahur yapardım. Hz. Peygamber Hâm sabah namazını kılmaya yetişmek için acele ederdim.[52]
578- Urve İbn Zübeyr Hz. Âişe'nin kendisine şöyle haber verdiğini nakletmiştir: "Müslüman kadınlar, mırt adı verilen örtüye bürünerek Hz. Peygamber ile birlikte sabah namazına iştirak ederlerdi. Namaz bitince evlerine dönerlerdi. Gecenin karanlığından ötürü kimse onları tanımazdı."

Açıklama

(Allah Resulü sajaüdhu aleyh: w sefer, namaza durdu. Peşi sıra biz de namaza başladık.) İmam Buhârî hadisin bu bölümünü, sabah namazı vaktinin fecrin doğuşu ile başladığına delil olarak getirmiştir. Çünkü bu vakit, Ramazan'da yeme ve içmenin haram olduğu 2amandır. Sahura son verip namaza başlama arasında geçen yaklaşık elli âyetlik zaman ise, dört dakikalık bir zamandır. Bu da abdest alacak kadar bir süreyi kapsar. Bu durum, sabah namazı vaktinin fecrin doğmasıyla birlikte başladığını gösterir. Ayrıca bu hadis, Hz. Peygamber-'in sabah namazına gecenin son karanlığında başladığına delalet eder. Doğrusunu en iyi Allah bilir.
Sünen sahipleri tarafından nakledilen ve pek çok kimse tarafından sahih kabul edilen Râfi' İbn Hadîc'ten nakledilen şöyle bir hadis vardır: "Rasûlullah buyurdu ki: Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılın. Çünkü bu, daha çok sevaptır." İmam Şafiî ve daha başkaları bu hadiste geçen "Ortalık aydınlanınca kılın ifadesini, "fecrin doğduğundan emin oİun" şeklinde tevil etmiştir. Tahâvî ise bu ifadenin, ortalık aydınlanıncaya kadar sabah namazının kıraatini uzatın şeklinde anlamıştır.
Halis ipekten veya yünden ya da başka bîr maddeden yapılmış bir tür nakışlı örtünün adıdır.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Vaktin başlarında sabah nama2ını kılmaya hassasiyet göstermek müste-| haptır.
2- Namaza iştirak etmek için kadınların gece vakti evlerinden çıkmaları Galizdir. Dolayısıyla gündüz vakti evlerinden çıkmaları hayli hayli serbesttir. Çünkü gece, gündüzden daha çok şüpheye sebep olur. Kadınların cemaat namazına Ikatılmaları, fitneye sebebiyet vermemeleri veya kendilerinin fitneye düşmemeleri durumunda söz konusudur.

28. Sabah Namazının Bir Rekatına Yetişmek

579- Ebu Hureyre Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Her kim güneş doğmadan önce sabah namazından bir rekata yetişirse, sabah namazına yetişmiş demektir. Her kim de, güneş batmadan önce ikindi namazına yetişirse, ikindi namazına yetişmiş demektir."

Açıklama

(sabah namazına yetişmiş demektir) Yetişmek, bir şeye varmak demektir. Hadisin zahirinden, kişinin yetiştiği bir rekat ile yetineceği anlaşılır. Ancak kasdedilen mana bu değildir. Bu konuda icmâ' vardır. Bununla sabah namazı vaktine yetiştiği, bir rekat daha ilave ettiği zaman namazının tamamlanacağının kasdedîldiği söylenmiştir. Nitekim çoğunluk bu görüştedir.
Tirmizî şöyle demiştir: "İmam Şafiî, Ahmed İbn Hanbel ve İshak İbn Rahu-veyh bu görüşü benimsemiştir. Ebu Hanîfe ise, 'Namaz kılarken üzerine güneş doğan kimsenin namazı batıl olur' diyerek onlardan farklı düşünmüştür. İmam Ebu Hanîfe bu görüşünü desteklemek için güneşin doğduğu esnada namaz kılmayı yasaklayan hadisleri delil olarak getirmiştir.
Bazı âlimler de, güneşin doğuşu sırasında namaz kılmayı yasaklayan hadislerin bu hadisi neshettiğini iddia etmiştir. Ancak bu, delillendirîlmesi gereken bir iddiadır. Çünkü ihtimallerle neshin gerçekleştiği kanaatine varılamaz. Kaldı ki, söz konusu hadisler 'güneşin doğuşu sırasında namaz kılma ile ilgili yasak, nafile namazlar hakkında geçerlidir' şeklinde tevil edilerek uzlaştırıiabilir. Zira tahsis, nesih iddiasından daha iyidir.
Bu hadisten, sabah namazının bir rekattan daha az bir bölümüne yetişen kimsenin, vakte yetişemediği anlaşılır. Fakihler bu hususta ayrıntıları dikkate alarak hüküm vermişlerdir. Mazereti bulunan kimseler ile bulunmayanları birbirinden ayırmışlardır. Bir âlim, mazeretsiz olarak bir kimsenin, sabah namazını bir rekattan az bir bölümüne yetişecek kadar geciktirmesinin ittifakla caiz olmadığını nakietmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

29. Namazın Bir Rekatına Yetişen Kimse

580- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Her kim namazın bir rekatına yetişirse, namaza yetişmiş demektir."

Açıklama

(Namazın Bir Rekatına Yetişen Kimse) Kirmanı şöyle demiştir: "Kim namaza başlar ve bir rekatını kılarsa, bu esnada vakit çıksa bile namazın kılınabileceği vakte yetişmiş demektir. Namazın tamamını eda etmiş sayılır. Doğru olan da budur."
Teymî İse şöyle demiştir: "Bu hadisin anlamı şu şekildedir: Her kim, cemaatle namazın bir rekatına yetişirse, cemaat sevabı elde eder." Bu hadis İle Cuma namazına yetişmenin kasdedildiğini söyleyenler olduğu gibi daha başka görüşler ileri sürenler de olmuştur.
{namaza yetişmiş demektir) Daha önce bir rekata yetişmek İle namazın tümüne yetişmiş olamayacağına dair söylediklerimizden dolayı, icmâ1 ile bu hadis zahir manasına göre anlaşılmaz. Yani kişi bir rekate yetişmekle, namazın tamamını kılmış olmaz. Çünkü bu hadiste hazif söz konusudur. Buna göre mana şöyledir: "Namazın vaktine yetişmiş demektir." Ya da buna benzer bir şekilde takdir yapılır. Buna göre namazın geri kalan kısmını tamamlaması gerekir. Bu konudaki diğer meseleler, bir önceki başlık altında anlatıldı. Bu hadisteki hükmün bir rekat ile takyid edilmesi, namazın bir rekattan daha az bir bölümüne yetişen kimsenin namaz vaktine yetişmediği şeklinde anlaşılır. Nitekim bu konuda

İttifak vardır.

30. Sabah Namazından Sonra Güneş Yükselinceye Kadar Namaz Kılmak

581- Ibn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Bence aralarında, Müslümanların rızasını en fazla kazanan Hz. Ömer'in de bulunduğu, (adi, sıdk, emanet ve diyanet bakımından) insanların kendilerinden razı olduğu birçok kimse bana, Hz. Peygamber'in sabah namazından sonra güneş ışınlarının doğmasına, ikindi namazından sonra da güneş batmcaya kadar namaz kılmayı yasakladığını bildirdi.[53]
583- İbn Ömer Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Güneş yuvarlağının bir kısmı doğunca, namazı güneşin yükseleceği vakte kadar erteleyin. Güneş yuvarlağının bir kısmı batınca, namazı güneşin tamamen batacağı vakte kadar tehir edin.[54]
584- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü iki tür alışverişi, iki tür giyinmeyi ve İki namazı yasaklamıştır: Güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra, batmcaya kadar da ikindi namazından sonra namaz kılmayı, Samâ [55] şeklinde bürünmeyi ve bir elbise ile ihtibâ [56] şeklinde örtünmeyi, münabeze [57] ve mülameseyi yasaklamıştır."

Açıklama

(Sabah Namazından Sonra Güneş Yükselinceye Kadar Namaz Kılmak) Sabah namazından sonra güneş yükselinceye kadar namaz kılmanın hükmü nedir? İbnü'l-Müneyyir bu hususta şöyle demiştir: "Sabah namazından sonra güneş yükselinceye kadar namaz kılmanın haram olduğu hükmü sabit değildir. Çünkü, bu konuda yasaklanan namaz hakkında çok ihtilaf vardır. İmam Buhârî, hadisler sabah ve ikindi namazını içermesine rağmen, başlıkta sadece sabah namazına yer verdi. Çünkü hadislerde ilk Önce sabah namazı zikredilmiştir." Kanaatime göre İmam Buhârî'nin başlıkta sadece sabah namazına yer vermesi, Hz. Peygamber'İn aieyhs ve ikindi namazından sonra namaz kıldığına dair haberlerin nakledilmesinden dolayıdır. Sabah namazından sonra namaz kıldığına dair ise herhangi bir rivayet yoktur.
(sabah namazından sonra) Bu konuda İbn Dakîku'l-'îyd şöyle demiştir: "Bu hadisle, farklı şehirlerdeki fakihler tarafından amel edilmiştir."
(güneş ışınlarının doğmasına) Nevevî şöyle demiştir: "Âlimler nedensiz olarak, namazın yasaklanan vakitlere kadar geciktirilmesinin mekruh olduğu konusunda icmâ' etmişlerdir. Bu vakitlerde eda edilen farz namazların sahih olduğu konusunda da ittifak etmişlerdir. Ancak, tahiyyetü'I-mescİd gibi bir sebebe dayanan namazlar ile tilavet secdesi, şükür secdesi, bayram namazı, ay tutulması namazı, cenaze namazı ve geçen namazın kazası gibi namazlar hakkında farklı görüşler vardır, İmam Şafiî ile birlikte bir grup âlim, kerahet söz konusu olmadan bunların tamamının bahsi geçen vakitte kılınmasının caiz olduğu' görüşünü benimsemiştir. Ebu Hanîfe ile birlikte bir başka grup ise, bu namazların da, hadisteki yasağa dahil olduğu kanaatindedir. İmam Şafiî bu görüşüne, Hz. Peygamber'in öğle namazının sünnetini İkindi namazından sonra kaza etmesini delil getirmiştir. Gerçekten de bu olay, geçen sünnet namazın kazasının söz konusu vakitlerde yapılabileceğini gösterir. O halde, bu vakitlerde kılınacak sünnetler ile farz namazlar evvelîyetle kılınır. Bir sebebe binaen kılınması gereken namazlar da bu hükme dahildir." İmam Nevevî'nin belirttiği İcmâ' ile ittifak iddiaları eleştirilmiştir. Onun dışındaki âlimler, bazı selef âlimlerinin bu vakitte namaz kılmanın mutlak olarak caiz olduğu ve bunu yasaklayan hadislerin neshedildiği görüşünde olduklarını nakletmiştir. Dâvûd ile onun Zahirî mezhebine mensup diğer âlimler bu kanaattedir. İbn Hazm ise, kesin bir dille bunu ifade etmiştir. Bazı selef âlimlerinden ise, bu vakitte namaz kılmanın mutlak olarak haram olduğu görüşünde oldukları nakledilmiştir. Ebu Bekre ile Ka'b İbn Acre'nin bu vakitlerde farz namazların bile kılınmasının haram olduğu görüşünde oldukları sahih bir senetle nakledilmiştir.
Bazıları ise, mekruh vakitlerde cenaze namazının kılınabileceği konusunda icmâ' olduğunu nakletmiştir. Ancak bu görüş de, ileride belirtileceği üzere tenkit edilmiştir.
İbn Hazm ve onun gibi bu hadislerin neshedildiğini iddia edenler şu hadise dayanmışlardır: "Her kim, güneş doğmadan önce sabah namazından bir rekata yetişirse, ikinci rekatı da ona ilave etsin!" Onlara göre bu hadis,
yasaklanan vakitlerde namaz kılmanın caiz olduğuna delalet eder.
Bazıları da şöyle demiştir: "Bu konuda tahsis iddiası nesih iddiasından daha evladır. Bu durumda hadislerde geçen yasak, sebepsiz yere bu vakitlere kadar geciktirilen namazlara, diğer hadisler ise, bir sebebe binaen geciktirilen hadislere hamledilir. Böylece deliller biribiriyle uzfaştınlır." Doğrusunu en iyi Allah bilir.

31.Güneş Batmadan Önce Namaz Kılmaya Kalkışılmaz

585- İbn Ömer Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Sizden biri güneşin batışı veya doğuşu esnasında namaz kılmaya kalkışmasın!"
586- Ebu Saîd el-Hudrî Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittiğini nakletmiştir: "Güneş yükselinceye kadar sabah namazından sonra namaz kılınmaz! Güneş batıncaya kadar da, ikindi namazından sonra namazı kılınmaz![58]
587- Muaviye'nin şöyle dediği nakledilmiştir; "Siz öyle bir namaz kılıyorsunuz ki, biz Hz. Peygamberle birlikte olduk. Onun sizin bu namazınız gibi bir namaz kıldığına şahit olmadık. Muhakkak ki o, bunları." (Bu sözleriyle ikindi namazından sonra kılınan iki rekatı kasdetmiştir.)[59]
588- Ebu Hureyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber şu iki namazı yasakladı: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar kılınan namaz ile ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar kılman namaz."

Açıklama

(namaz kılınmaz) İbn Dakîku'-l'îyd şöyle demiştir: "Buradaki olumsuzluk, nehiy anlamınadır nin takdiri (namaz kılmayınız!) şeklindedir." Ebu'1-Feth el-Ya'merî bir grup selefin şöyle dediğini nakletmiştir: Sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz kılmanın yasaklanması, bu namazlardan sonra nafile namaz kılınamayacağını bildirmek içindir. Yoksa bu yasakla, güneşin doğuşu ve batışı esnasında olduğu gibi vakit kasdedilmemiştir. Nitekim Ebu Dâvûd ve Nesâî'nin hasen bir senetle naklettikleri şu hadis de bunu desteklemektedir: "Sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz kılmayın! Ancak güneş ufukta parlak bir halde ise namaz kılabilirsiniz." Bir başka rivayette ise "güneş ufakta yüksek bir konumda ise" tabiri geçmektedir. Bu da göstermektedir ki, hadislerde geçen "sonra" lafzı umum ifade etmez. Bundan maksat, güneşin doğuşu ve batışı île bunlara yakın zamandır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Hadisin Konu Başlığı ile İlişkisi

Yasaklanmış namazlar geçerli değildir. Bundan şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Mükellef, namaz için bu vakitlerde namaz kılmaya kalkışmamalıdır. Akıllı kimse faydasız İşlerle uğraşmaz.

32. Sadece Sabah Ve İkindi Namazından Sonra Namaz Kılmayı Mekruh Görenler

Hz. Ömer, İbn Ömer, Ebu Saîd ve Ebu Hureyre nakletmiştir.
589- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Arkadaşlarımı nasıl namaz kılarken gördüysem öyle namaz kılıyorum. Güneşin doğduğu veya battığı anda namaz kılmaya kalkışanlar dışında, gece veya gündüzün herhangi bir vaktinde namaz kılmak isteyen kimseye namaz kılmasını yasaklamam."

Açıklama

(Sadece Sabah ve İkindi Namazından Sonra Namaz Kılmayı Mekruh Görenler) Burada İmam Buhârî'nin, başlıkta hükmü zikretmek yerine, mezhepleri zikretmeyi tercih ettiği ileri sürülmüştür. Böylece o, görüş farklılıklarının çok olduğu bir konuda, bir görüşü savunup mutlak doğru olarak ortaya koymaktan uzak durmayı hedeflemiştir.
Bu konudaki rivayetleri incelediğimiz zaman, beş vakitte namaz kılmanın mekruh olduğu sonucu ortaya çıkar:
1. Güneşin doğuşu esnasında,
2. Güneşin batışı esnasında,

3. Sabah namazından sonra,
4. İkindi namazından sonra,
5. Güneş tam tepe noktasında iken.
Yaptığımız araştırma sonucu bu vakitleri şu şekilde üçe indirmek mümkündür:
1. Sabah namazından sonra güneş yükselinceye kadar geçen zaman. Böylece güneşin doğuşu esnasında kılınan namaz da bu maddenin içine girer.
2. İkindi namazından sonra güneş batmcaya kadar geçen zaman.
3. Güneş tam tepe noktasında olduğu zaman [60]Sabah namazını kılmamış birinin, güneş doğmaya başladığı esnada nafile namaz kılmasının mekrul olması, bu sıralamaya girmez. Çünkü burada, nadiren meydana gelen durumlar hakkında değil, normal şartlar hakkında görüş beyan edilmektedir. Kısaca namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerin, yukarıda belirtilen vakitler içinde dört olması daha güzeldir. Geriye güneşin tam tepe noktasında olduğu beşinci vakit kaldı. Öyle görünüyor ki, bu konuda İmam Buhârî'nin şartlarına uygun bir rivayet mevcut değildir. Bu yüzden bu vaktin mekruh olmadığını gösteren bir başlık kullanmıştır. Ancak bu vaktin mekruh olduğunu gösteren dört hadis vardır:
a) Müslim'in Ukbe İbn Amir'den naklettiği hadis: Şu üç vakitte Hz. Peygamber namaz kılmamızı ve cenazelerimizi defnetmemizi yasakladı. Bunlar, güneş doğup yükselinceye kadar geçen vakit, (güneş tepe noktasına geldiği için) kimsenin gölgesinin kalmadığı gölgenin doğu veya batıya meyletmediği an ve güneş batmaya meylettiği andan batmcaya kadar geçen zamandır.[61]
b) Müslim'in Amr İbn Abese'den naklettiği hadis: "Mızrağın gölgesi kalma-yıncaya kadar (yani mızrağın göîgesi kuzey istikametinde olup doğu ya da batıya meyletmediği zamana kadar) [62] namaz kıl. Bu vakitten itibaren namaza ara ver. Çünkü bu vakitte cehennem tutuşturulur. Gölge yeniden ortaya çıkmaya başlayınca namaz kıl.[63] Bu hadis Ebu Dâvûd'da "Mızrak, gölgesiyle aynı seviyeye gelince" şeklinde nakledilmiştir.
c) İbn Mâce ve Beyhakî'nin Ebu Hureyre'den naklettiği hadis: "Mızrak gibi güneş başına dikilinceye kadar (namaz kılabilirsin). Güneş batı İstikametine doğru harekete geçince {namaz kılabilirsin)."
d) Muvatta'da geçen Sanâbihî hadisi: Güneş, beraberinde şeytanın boynuzu olduğu halde doğar. Güneş yükselince şeytanın boynuzu ondan ayrılır. Güneş tam tepe noktasına gelince yeniden şeytanın boynuzu onun yanma gelir. Batıya doğru harekete geçince ondan ayrılır. Batmaya yaklaşınca yeniden ona bitişir. Batınca ise tekrar ondan ayrılır. İşte Allah Resulü bu vakitlerde namaz kılmayı yasaklamıştır. [64] Bu rivayet, ravileri güvenilir olmasına rağmen, mürsel bir hadistir.

Önemli Açıklama

Bazıları sabah ve İkindi namazlarından sonrası ile güneşin doğuşu ve batışı esnasında namaz kılmanın yasaklanması ayrı ayrı hikmetlere dayandırdıkları için "İlk iki durumda namaz kılmak mekruhtur, diğer iki durumda ise namaz kılmak haramdır" demişlerdir. Muhammed İbn Şîrîn ve Muhammed İbn Cerîr et-Taberî bu görüşü benimseyen âlimlerdendir. Bu âlimler, Hz. Peygamber'in ikindi namazının farzından sonra namaz kıldığını gösteren ve sahih bir şekilde nakledilen hadisi delil oîarak kullanmışlardır. Onlara göre bu hadis, ikindi namazından sonra namaz kılmanın haram olmadığına delalet eder. Belki de O'nun bu fiili, bu şekilde namaz kılmanın caiz olduğunu açıklamak için yaptığı şeklinde anlaşılabilir. Bir sonraki başlıkta bu konuya tekrar dönülecektir. İbn Ömer'den güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra namaz kılmanın haram, ikindi namazından sonra güneş sararıncaya kadar namaz kılmanın İse mubah olduğu görüşü nakledilmiştir. İbn Hazm da bu görüşü benimsemiştir. Bu görüşünü Hz. Ali'den gelen şu hadisle desteklemiştir: "Hz. Peygamber ve güneşin yüksekte olduğu durumlar hariç İkindi namazından sonra namaz kılmayı yasaklamıştır." Bu hadisi, Ebu Dâvûd sahih ve güçlü bir senetle nakletmiştir. Ancak meşhur olan görüşe göre bu vakitlerin tamamında namaz kılmak mekruhtur. Bunun tahrimen ve tenzihen olduğunu belirten görüşler de vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

33. İkindi Namazından Sonra Kaza Ve Benzeri Namazları Kılmak

Küreyb Ümmü Seieme'den şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamber ikindi namazından sonra iki rekat namaz kıldı ve şöyle buyurdu: Abdulkays kabilesinden gelenler beni meşgul edip öğle namazının son iki rekat sünnetini kılmama mani oldular."
590- Hz. Aişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'ı vefat ettiren Allah'a yemin olsun ki, Allah Resulü ıkındı namazından
sonra kıldığı ıkı rekat namazı Hak Teâlâ'ya kavuşuncaya kadar terk etmedi. Namaz kılacak tâkâti kalmaymcaya kadar Hak Teâlâ'ya kavuşmadı. Namazlarının (ikindi namazından sonra kıldığı iki rekatlik namazların) pek çoğunu oturarak kılardı. Daima Hz. Peygamber bu iki rekatlık namazı kılardı. Ancak ümmetine ağır gelir korkusu ile bu namazları mescidde kılmazdı. Ümmetinin sorumluluklarının hafifletilmesi hoşuna giderdi.[65]
591- Hişam'dan şöyle nakledilmiştir: "Babam, Hz. Âişe'nin kendisine şöyle dediğini bana haber verdi: Yeğenim! Allah Resulü yanımda bulunduğu zaman süresince ikindi namazından sonra kıldığı İki rekat namazı asla terk etmedi."
592- Hz. Âişe şöyle demiştir: "İki namaz vardır ki, Allah Resulü onları ne gizli ne de herkesin yanında kıldığı zaman terk ederdi. Bunlar, sabah namazının farzından önce kılman iki rekat namaz İle ikindi namazının farzından sonra kılınan iki rekat namazdır."
593- Ebu İshak'tan şöyle nakledilmiştir: "Esved ile Mesruk Hz. Aişe'nin: "Hz. Peygamber her ne vakit ikindi namazından sonra bana gelse iki rekat namaz kılardı" dediğine şahit olmuşlardı.

Açıklama

(Hz. Peygamber'i saibiiahu a'ayhi ve senem vefat ettiren Allah'a yemin olsun ki, Allah Resulü ve ikindi namazından sonra kıldığı İki rekat namazı Hak Teâlâ'ya kavuşuncaya kadar terk etmedi.} Başka bir rivayette ise bu ifade "yanımda ikindi namazından sonra kıldığı iki secdeyi (rekatı) terk etmedi" şeklinde geçmektedir. Bir diğer rivayette ise "hem tek başına hem de cemaatin yanında bu namazı kılmayı terk etmemiştir" şeklinde geçmektedir.
(Hz. Peygamber her ne vakit İkindi namazından sonra bana gelse iki rekat namaz kılardı) İkindi namazından sonra, güneşin batış anında namaz kılmayı hedeflemeden, her ne şekilde olursa olsun nafile namaz kılmayı caiz görenler bu rivayetlere dayanmıştır. Bu konudaki farklı görüşlere daha önce temas etmiştik. İkindi namazından sonra namaz kılmayı mekruh kabul edenler ise, Hz. Peygamber'in bu fiilinin, kerahet söz konusu olmadan geçirdiği revâtib sünnetleri kaza etmesi şeklinde yorumlamıştır. Hz. Peygamber'in sA'aiidhuîiVyh'ves^m ikindi namazından sonra düzenli olarak iki rekat namaz kılması ise, kendisine özgü bir durum olarak anlaşılmıştır. Hz. Aişe'nin kölesi Zekvân'dan nakledilen şu hadis buna delalet etmektedir: "Hz. Âişe Zekvân'a şöyle demiştir: "Allah Resulü ikindi namazından sonra namaz kılardı, ama başkalarının bu namazı kılmasını yasaklardı. Kendisi visal orucu tutardı, başkalarının ise bu orucu tutmasını yasaklardı." Bu hadisi Ebu Dâvûd nakletmiştir. Ebu Seleme de Hz. Âişe'den buna benzer-bir rivayet nakletmiştir. Söz konusu rivayetin sonunda şu ilave vardır: "Hz. Peygamber bir namaz kıldığı zaman onu devam ettirirdi. [66] Bu hadisi de İmam Müslim nakletmiştir. Beyhakî bu konuda şöyle demiştir': "Bu namazları sürekli olarak kılmak sadece Hz. Peygamber'e mahsus bir durumdur. Geçmiş namazların kaza ile bir ilgisi yoktur. Bu olay hakkında Zekvân'm Ummü Seleme'den naklettiği şu hadis zayıftır ve bu yüzden delil olamaz [67] "Ummü Seleme Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın elçisi! Bu iki rekatı geçirdiğimiz zaman kazası edelim mi?' diye sormuş, o da, 'Hayır' diye cevap vermiştir." Bu hadisi Tahâvî tahriç etmiştir. Ayrıca bunu, delil olarak da kullanmıştır. Ne var ki, bu hadis çeşitli yönlerden eleştirilir.

Önemli Açıklama

Hz. Âişe, Hz. Peygamber'in saiiaiishu aieyH ve »iikı. düzenli olarak ikindi namazından sonra iki rekat namaz kılmasından hareketle, onun güneş batmeaya kadar ikindi namazından sonra namaz kılmayı yasaklamasının herkes için değil de güneş batımı sırasında namaz kılmaya kalkışanlar için olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu yüzden yukarıda nakledilen sözleri sarfetmiştir. Kendisi de ikindi namazından sonra nafile namaz kılardı. İmam Buhârî "Hac Bölümünde" Abdulaziz İbn Rabî' kanalıyla şu rivayeti nakletmiştir: "İbnu'z-Zübeyr'in ikindi namazından sonra iki rekat namaz kıldığını gördüm. Hz. Aişe'nin kendisine Allah Resûlü'nün kendi evine geldiği zaman mutlaka iki rekat namaz kıldığını söylediğini anlatırdı." Öyle anlaşılıyor ki, İbnu'z-Zübeyr de, meseleyi teyzesi Hz. Âişe gibi anlamıştır. Doğrusunu Allah bilir.

34. Bulutlu Günlerde Namazı Erken Kılmak

594- Ebu Kilâbe, Ebu'l-Melîh'in kendisine şöyle naklettiğini rivayet etmiştir: "Bulutlu bir günde Büreyde ile birlikte idik. Bize 'Namazı erken küm! Zira Allah Resulü şöyle buyurdu: Her kim ikindi namazını terk ederse ameli boşa gider' dedi."

Açıklama

Erken kılmaktan maksat, namazı vaktin başlangıcında kılmak için acele etmektir. Asıl itibariyle (erken yapmak), günün ilk anlarında bir şey yapmaya denirdi. Daha sonraları bir şeyi, yapılması gereken vaktin başlarında yapmak için kullanılır olmuştur. Buradaki erken kılmanın, ikindi namazını öne alarak öğle namazı ile cem etmek manasına geldiği de ileri sürülmüştür. Bu görüş Hz. Ömer'den nakledilmiştir. Rivayete göre o, şöyle demiştir: "Gökyüzü bulutlu olunca, öğle namazını geciktirip ikindiyi de erken kılınız."

35. Vakit Geçtikten Sonra Ezan Okumak

595- Abdullah İbn Ebî Katâde babasından şöyle nakletmiştir: "Bir gece Hz. Peygamber sHiaiıatnı aleyhi v« seiifm ile birlikte seferdeydik. Derken topluluk içinden biri 'Ey Allah'ın elçisi bizim için bir mola versen!' dedi. Allah Resulü 'Ben uyuya namaza kalkamamanızdan endişe ediyorum' şeklinde karşılık verdi. Bunun üzerine Bilal, 'Ben sizi uyandırırım' dedi. Nihayet kafiledeki herkes uyudu. Bilâl de sırtını bineğine yasladı. Gözleri uykuya yenik düştü ve o da uyuya kaldı. Derken Hz. Peygamber uyandı. O esnada, güneşin yuvarlağı ufukta belirmişti. Bunun üzerine 'Ey Bilâl! Söylediğin söz nerde kaldı?' dedi. Bilâl, 'Hayatımda bunun gibi bir uykuyla karşılaşmadım' diye cevap verdi. Allah Resulü seller., şöyle buyurdu: Allah Teâlâ dilediği zaman sizin ruhlarınızı kabze-der, dilediği zaman de geri iade eder... Ey Bilâl! Kalk Müslümanlara namazı haber vermek için ezan oku! Daha sonra Hz. Peygamber abdest aldı. Güneş iyice yükselip ışığı beyazlaşınca kalktı ve cemaate namaz kıldırdı.[68]
Bir gece Hz. Peygamber ile birlikte seferdeydik İkamet etmeden bir yerde konaklamaya denir. Aslında gecenin sonlarına doğru bir yerde konaklamak manasına gelir.
Bizim için bir mola versen! Bu ifadede yer alan (şart cümlesinin) cevabı mahzuftur. Takdiri ise şu şekildedir: Bizim için daha kolay olur.
Ey Bilâl! Sövmediğin söz nerde kaldı? Bu ifade, ben sizi uyarırım sözünü neden yerine getirmedin anlamına gelir.
Allah Teâlâ dilediği zaman sizin ruhlarınızı kabzeder Hz. Peygamber'in bu ifadesi şu âyetin manasıyla aynıdır: Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da, ölümüne hükmettiğini vefat ettirir, ötekini ise muayyen bir vakte kadar bırakır. [69] Hadiste geçen ruhları kabzetme ifadesinden ölüm sonucu çıkmaz. Zira ölüm, ruhun beden ile görünen ve görünmeyen bütün ilişkilerinin kesilmesi anlamına gelir. Uyku İse, sadece görünen İlişkilerinin kesilmesinden İbarettir.
(Abdest aldı) Bu ifadeden şu anlaşılır: Hz. Peygamberin namazı güneşin doğup yükselmesi anma kadar tehir etmesi, ihtiyaçlarını gidermeleri yüzündendi. Yoksa kerahat vaktinin çıkmasını bekleme endişesinden dolayı değildi.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Bir lidere tabî olan kimseler, dini ve diğer konulardaki maslahatlarına ilişkin istekte bulunabilirler. Ancak bunu itiraz şeklinde değil de, arz yoluyla yapabilirler.
2- Lider konumunda olan kimse, dinî maslahatları gözetmek zorundadır. İbadetlerin vaktinin geçmesine neden olacak hususlardan kaçınmalıdır.
3- Dinî ibadetlerin vakitlerinin geçmemesi İçin bir görevli kullanılabilir.
4- Önemli konularda bir kişi ile yetinilebilir.
5- Mâkul bir neden ileri sürenin mazereti kabul edilir.
6- Birinin verilen görevi yerine getirip getirmediği sorgulanabilir. Bu yüzden Bilâl'e Hz. Peygamber soru yöneltmiştir. Böylece kendisine güven iddiası ile nefsine karşı hüsn-ü zan beslemesinden kaçınması İçin uyarılmıştır. Bu uyarı özellikle de, kişinin kendi iradesinin söz konusu olmadığı ve nefsine yenik düşmesinin muhtemel olduğu durumlarda geçerlidir. Bilâl ezan okumak için bu vakitte uyanmayı âdet haline getirdiğinden dolayı "Ben sizi uyandırırım" diye ortaya atılmıştır.
7- Devlet başkanının bi2zat kendisi askerî seferlere katılabilir.
8- Bu hadiste kaderi reddedenlere bir cevap vardır. Çünkü kainatta her şey kadere göre meydana gelir.
9- Kazaya kalan namaz için ezan okunur. İmam Şafiî kavI-İ kadîm'inde (eski içtihadında) bu görüşü benimsemiştir. Ahmed İbn Hanbel, Ebu Sevr ve İbn Münzîr de bu kanaattedir. İmam Şafiî'nin kavli cedîd'i (yeni içtihadı) ile İmam Mâlik ve Evzâî'ye göre ise kazaya kalan namaz İçin ezan okunmaz. Ancak Şafiîler'İn çoğuna göre bu hadis sahih olduğu İçin kazaya kalan namaz için ezan okunur.
10- Kazaya kalan namaz cemaatle kıhnabilir. Nitekim bir konu sonra bu mesele ele alınacaktır.
11- Kazaya kalan namaz, vaktin çıktığı andan daha sonraya bırakılabilir.

36. Vakit Çıktıktan Sonra Kazaya Kalan Namazı Cemaate Kıldırmak

596- Câbir İbn Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Ömer Hendek savaşında güneş batmak üzere iken Hz. Peygamber'in yanına geldi ve Kureyşli kafirlere hakaret etmeye başladı: 'Ey Allah'ın elçisi güneş batmadan neredeyse ikindi namazını kılamayacaktim1 dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Allah'a and olsun ki, ben bile kılmadım' buyurdu. Sonra kalkıp Buthân'a gittik. Rasûlullah saküteim namaz kılmak için abdest aldı, biz de abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldırdı. Ondan sonra da, akşam namazını kıldırdı.[70]
(Kureyş'li kafirlere hakaret etmeye başladı) Çünkü Kureyş'liler, Müslümanların vaktinde namaz kılamamalarına geciktirmelerine neden olmuşlardır, Müslümanlar, ya Hz. Ömer örneğinde olduğu gibi güneşin batmasından çok kısa bir süre önce namaz kılmış, ya da diğer sahâbîlerde olduğu gibi ancak güneş battıktan sonra namaz kılma fırsatı bulmuşlardır. (Buthân) Medine yakınlarında bir vadinin adıdır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Kazaya bırakılan namazlar sırasına göre kılınır.
2- Çoğunluğa göre kazaya kalan namazlar, unutulunca değil hatırlanınca farz olur. İmam Şafiî kazaya bırakılan namazlarda tertibe riayetin farz olmadığını söylemiştir. Alimler, kazaya kalan namazın, mükellef tarafından vakti çıkmak üzere olan bir namazın vaktinde hatırlanması durumunda ne yapılacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Vaktin namazının geçmesine rağmen, kazaya kalmış namazdan mı başlar, yoksa vaktin namazını mı önce kılar? Ya da ikisi arasında tercih yapmada serbest midir? İşte bu konular tartışılmıştır. İmam Mâ-lik'e göre önce kazaya kalan namaz kılınır. İmam Şafiî, ictihad ehli (Hanefiler) ve ehl-i hadise göre vakit namazı kılınır. Eşheb'e göre İse, kişi bunlardan dilediğini önce kılar.
3 - Kendisinden yemin etmesi istenmese de kişi, karşı tarafa güven vermek ya da karşı tarafın tevehhümünü bertaraf etmek gibi bir maslahata binaen kendiliğinden yemin edebilir.
4- Hz. Peygamber'in güzel ahlakı, ashabına karşı iyi muamele ettiği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu konuda ona uyulması gereken durumlarda belli olmuştur.
5- Kazaya kalan namazların cemaatle kılınması müstehaptır. Alimlerin çoğu bu kanaattedir. Leys vakti geçen Cuma namazının cemaatle kaza edilmesini benimsemesine rağmen, bu konuda âlimlerin çoğundan farklı düşünmüştür.
6- feza edilen namaz için kamet getirilir.

37. Bir Namazı Unutan Hatırlayınca Onu Kılsın! Kazaya Namazı Kalan Sadece Kazaya Bıraktığı Namazı Kılar

İbrahim şöyle demiştir: "Yirmi yıl boyunca kim bir vakit namazı terk ederse, sadece o terk ettiği namazı kılar."

597- Enes İbn Mâlik Hz. Peygamber'in ve şefe- şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Kim bir namazı kılmayı unutmuşsa, onu hatırlayınca kılsın! Zira bundan başka bunun bir keffâreti yoktur. (Beni anmak için namazkıl.[71]
Musa, Hemmâm'ın şöyle dediğini bildirmiştir: "Daha sonra şu âyeti okudu: Beni onmak için namaz kıl!"

Açıklama

(Bir Namazı Unutan Hatırlayınca Onu Kılsın! Kazaya Namazı kalan Sadece Kazaya Bıraktığı Namazı Kılar) Ali İbn el-Müneyyir şöyle demiştir: "İmam Buhârî, bu konu ihtilaflı olmasına rağmen delili güçlü ve kıyası uygun olduğu için bu hükmü açıkça belirtmiştir. Çünkü farz olan namaz beş vakittir. Daha fazlası değildir. Kaza namazını kılan kimse, sorumlu olduğu rakamı tamamlamıştır. İmam Buhârî'nin bu şekilde açıkça hükümde bulunmasının bir nedeni de Hz. Peygamber'in emridir. Zira Allah Resulü burada bir ilaveden bahsetmemiştir. Ayrıca şöyle buyurmuştur: "bundan başka bunun bir keffâreti yoktur."

38. Namazları Sırasına Göre Kaza Etmek

598- Cabir İbn Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir: "Hendek savaşında Hz. Ömer kafirlere hakaret etmeye başladı. Bir ara 'Neredeyse güneş baüncaya kadar namazımı kılamayacaktım' dedi. Sonra Buthân vadisine indik. Allah Resulü güneş battıktan sonra ikindi namazını, daha sonra da akşam namazını kıldırdı."

39. Yatsı Namazından Sonra Mekruh Olan Sohbet

599- Ebu'l-Minhâl'den şöyle nakledilmiştir: "Babamla birlikte Ebu Berze el-Eslemî'nin yanına gittik. Babam ona Rasûlullah'm farz namazları nasıl kıldığını bize anlat' dedi. O da şunları söyledi: Öğle namazını güneş batı yönüne doğru harekete geçince sizin "ilk namaz" dediğiniz öğle namazını kılardı. İkindi namazını kılınca, bizden biri Medine'nin ücra köşesinde bulunan ailesinin yanma döndüğü vakit güneş hâlâ parlaklığını korurdu. (Ravi der ki:) Akşam namazı hakkında ne dediğini unuttum. Yatsı namazını ise geciktirmeyi severdi. Yatsı namazından önce uyumayı, ondan sonra da konuşmayı hoş karşılamazdı. Sabah namazını ise, bizim yanı başımızdakini tanıyacak kadar hava ağarmca bitirirdi. Sabah namazında altmış ile yüz âyet arasında Kur'an okurdu."

Açıklama

(Yatsı Namazından Sonra Mekruh Olan Sohbet) Buradaki sohbetten maksat, mubah konularda yapılan sohbettir. Yoksa haram olan sohbetin yatsı namazından sonra yapılmasının mekruh olarak kayıtlanması mümkün değildir. Çünkü o, bütün vakitlerde haramdır. Yatsı namazından sonra yapılması müste-hap olan sohbet ise, bir başlık sonra gelecektir.
(Yatsı namazından önce uyumayı, ondan sonra da konuşmayı hoş karşılamazdı.) Çünkü yatsı namazından önce uyumak bazen vaktin tamamen çıkmasına, bazen de bu namazın kılınması tercih edilen zamanın geçmesine neden olabilir. Yatsı namazından sonra konuşmak ise, kişinin uyuya kalıp sabah namazını geçirmesine veya onun tercih edilen zamanda kılamamasma ya da gece ibadetine kalkâmamasına neden olabilir. Nitekim Hz. Ömer 'Gecenin başında sohbete dalıp sonunda uyuyup kalacaksınız değil mi!1 diyerek bu prensibe riayet etmeyen kimseleri döverdi.

40. Yatsı Namazından Sonra Dinî İlimler Ve Hayırlı Meseleler Hakkında Sohbet Etmek

600- Enes Ibn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Bir gece Hz. Peygamber'i bekledik. Vakit gece yarısına doğru geliyordu. Derken Allah esûlü evinden çıktı ve bize namaz kıldırdı. Daha sonra bize itap ederek şöyle buyurdu: Biliniz ki! Bütün insanlar namaz kılıp uyu-ular. Siz namazı beklediğiniz sürece namaz kılıyorsunuz demektir."
Hasan-ı Basri şöyle demiştir: "Bir topluluk hayırlı bir mesele için beklediği irece hayır üzere olmaya devam eder."
Kurre de şöyle demiştir: "Bu söz, Enes'in Hz. Peygamber'den naklettiği hadisin bir parçasıdır."
601- Abdullah İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Ömrünün sonlarına doğru Allah Resulü yatsı namazını kıldırdı. Selam verdikten sonra dönüp cemaate şöyle dedi: Bu gecenizi gördünüz mü? Yüz sene sonra bugün yasayanlardan yeryüzünde hiçbir kimse kalmayacak.
Hemen Müslümanlar Hz. Peygamber'in sözünü yanlış anladılar. Onun 'yüz sene' sözü hakkında farklı görüşler ortaya attılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Bugün yeryüzünde yaşayanlardan kimse kalmayacak. Akıp giden zaman bu nesli yok edecek."

Açıklama

(Yatsı Namazından Sonra Dinî İlimler ve Hayırlı Meseleler Hakkında Sohbet Etmek) Ali İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Fıkıh da, hayır kavramının içine girer. Ancak İmam Buhârî, önemine binaen onu ayrı zikretti. Tirmizî Hz. Ömer'den hasen olduğunu belirttiği şu hadisi nakletmiştir: Hz. Peygamber , benim de yanlarında bulunduğum bir sırada Ebu Bekir ile birlikte Müslümanların hallerini görüşerek, sabaha kadar görüş alışverişinde bulunurdu."
(Bize hitap ederek şöyle buyurdu) Bu ifade, hadisin konu başlığı ile ilgisini ortaya koyar. Çünkü hitap yatsı namazından sonra gerçekleşmiştir. Hasan-ı Basrî bu olayı arkadaşlarına anlatarak onların kalplerini yatsı namazından sonra yapılan hayırlı sohbete ısındırmaya çalışmıştır. Onların zannına göre her ne kadar yatsı namazından sonra öğrendikleri sayesinde bir sevap elde etmeseler de, mutlak manada sevapsız kalmadıklarını onlara öğretmiştir. Çünkü hayır İçin bekleyen, hayır İşliyor demektir. Bu yüzden ecre kavuşur. Burada her açıdan ecir sahibi olmak kasde dilme mistir değil, genel olarak ecir sahibi olmak kasdedilmiştir. yanlış anlamak, korkmak, unutmak gibi manalara gelir. Burada yanlış anlamak manasına gelmesi daha uygundur.
(yüz sene) Ashâb-ı kiramın bazısı, yüzsene dolunca kıyametin kopacağını ileri sürmüştü. Nitekim Taberânî ve daha başkaları Ebu Mes'ûd'dan naklettikleri hadiste bunu nakletmişlerdir. Ali İbn Ebî Tâlib ise bu görüşte olan sahâbîye karşı çıkmıştır. İbn Ömer bu hadisle Hz. Peygamber'in gelecek yüz yıl içinde o dönemde yaşayan herkesin öleceğini kasdettiğini İleri sürmüştür. Nitekim tümevarım yöntemiyle yapılan araştırmaya göre o dönemde var olanlardan en sona Ebu Tufeyl Amir İbn Vâsile'nin kaldığı tespit edilmiştir. Hadis âlimleri bu kişinin en son ölen sahâbî olduğu konusunda icmâ' etmişlerdir. Onun hicrî 110 yılında vefat ettiği söylenmiştir. Hz. Peygamber'in sözünün üzerinden yüz sene geçmesi, bu zamana tekabül etmektedir. Doğrusunu en İyi Allah bilir. İmam Nevevî ve diğerleri şöyle demiştir: "İmam Buharı ve onunla aynı görüşü paylaşanlar bu hadisi Hızır'ın ölümüne delil getirmiştir. Cumhur ise bunun tersini düşünmektedir.[72]

41. Misafir Ve Aile İle Gece Sohbeti Etme

602- Abdurrahman İbn Ebî Bekir'den şöyle nakledilmiştir: "Ashâb-i suffe, fakir kimselerden oluşuyordu. Hz. Peygamber aleyhi İki kişilik yemeği olan kimse, üçüncü olarak ashâb-ı suffeden birini götürsün, dört kişilik yemeği olan beşinci veya altıncı olarak ashab-ı suffeden birini götürsün' buyurdu. Ebu Bekir beraberinde üç kişiyi götürdü. Hz. Peygamber ise on kişiyi aldı.
Bizim aile, ben, babam ve annemden meydana geliyordu. (Ravi Ebu Osman, 'Abdurrahman'm eşini sayıp saymadığını hatırlamıyorum' demiştir.) Bir de Ebu Bekir'in evi ile bizim ev arasında müşterek olarak kullandığımız hizmetçimiz vardı.
Ebu Bekir Hz. Peygamberin saibihk, evinde akşam yemeği yedi. Yatsı namazını kılmcaya kadar evinde kaldı. Sonra Hz. Peygamberin yanma dönüp O saiiâhu aleyhi akşam yemeğini yeyinceye [73] kadar orda kaldı. Gecenin bir bölümü ilerledikten sonra evine döndü. Hanımı ona, 'Neden misafirlerinle veya misafirinle ilgilenmedin?' diye sordu. O da, 'Onlara akşam yemeği verdin mi?' diye sordu. Hanımı da şöyle cevap verdi: 'Onlar sen gelinceye kadar yemek yemeyi kabul etmediler. Onlar için sofra kuruldu ama yemek İstemediler.
Abdurrahman şöyle dedi: Babamın kızmasından korktuğum İçin bir köşeye gidip saklandım. Ebu Bekir şöyle dedi: Ey korkak adam nerdesin! Kulağı kpasıca! Burnu döşesice! Dudağı büzülesice nerdesin! diyerek oğluna hakaretler yağdırdı. Ancak misafirlerin yemek yememelerinin oğlunun kusurundan değil de onların tercihinden ileri geldiğini anlayınca onlara şöyle dedi: 'Buyurun, yeyin! Afiyet olmasın!' Sonra Ebu Bekir

şöyle dedi: 'Allah'a and olsun ki, ben asla yemeyeceğim! Allah'a yemin olsun ki, yemekten bir lokma aldığımız zaman yemek alttan alta çoğalıyordu.
Abdurrahman şöyle dedi: Misafirler doydu. Yemek ise sofraya konduğundan daha fazla idi. Ebu Bekir sofraya baktı ve yemeğin konduğu gibi hatta daha fazla olduğunu fark etti. Bunun üzerine hanımına şöyle seslendi: Benû Firâs'ın bacısı bu da nedir?
O da 'Gözümün nuruna yemin olsun ki, bu yemekler sofraya koyduğumdan daha fazla!' diye üç kez seslendi. Sonra Ebu Bekir yemekten yedi ve şöyle dedi: Bu benim ettiğim yemin şeytanın vesvesesinden ileri geldi. 'Sonra yemekten bir lokma aldı. Daha sonra yemeği Hz. Peygamber'e götürdü, sabaha kadar orada kaldı.
O kavimle bizim aramızda barış sözleşmesi vardı. Anlaşmanın süresi dolmuştu. Bu yüzden Medine'ye gelmişlerdi. Biz de onları on iki gruba ayırmıştık. Her grupta bayağı adam vardı. Tam sayılarını ancak Allah bilir. İşte bu adamlar hep beraber bu yemekten yemişlerdir.[74]

Açıklama

(ayırmıştık) Bu hadisten çıkarılacak sonuçlar ile bu hadisin taşıdığı hükümler "Alâmâtu'n-nübüvve" bahsinde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

10. BÖLÜM EZAN

Ezan, sözlükte duyurmak anlamına gelir. Dînî bir terim olarak ise, belirli lafızlarla namaz vaktinin girdiğini ilan etmek manasına gelir. Ezan ile namaz vaktinin girdiği duyurulur, cemaatle namaz kılmaya davet edilir ve islâm'ın inanç temellerini ifade eden kelimelerle açıktan ilan yapılır.
Ezan ile kametten hangisinin daha faziletli olduğu konusunda âlimler farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Bu konuda ileri sürülen bir başka görüşe göre ise, kamet ile imametin gerekleri biliniyorsa kamet, yoksa ezan daha faziletlidir. Nitekim İmam Şafiî'nin görüşleri arasında bunu ima eden ifadeler vardır.

1. Ezanın Başlangıcı

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Namaza çağırdığınız zaman, onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünmeyen bir toplum olmalanndan ileri gelir. [75]
"Ey iman edenleri Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın.[76]
603- Enes'ten şöyle nakledilmiştir:
İnsanlara namaz vaktinin girdiğini duyurmak için ateş yakılmasını veya çan çalınmasını önerdiler. Bunların Yahudi ve Hıristiyan âdeti olduğu söylenerek bu önerilen reddedildi. Nihayet Bilâl, ezanı çifter çifter, kameti de teker teker okumakla emrolundu.[77]
604- Nâfi'den İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman, bir araya gelip namaz vakitlerini beklerlerdi. Namaz İçin bir çağrıda bulunulmazdı. Birgün bu konu üzerinde konuşmaya başladılar. Biri 'Hıristiyanlar'ın çanı gibi bir çan edinin' diye önerdi. Diğer biri, Aslında Yahudilerin borazanı gibi bir borazan edinin' diye teklifte bulundu. Nihayet Hz. Ömer, 'Acaba halka namaz vaktini ilan etmesi için birini görevlendirmek mümkün olabilir mi? dedi. Bunun üzerine Allah Resulü Ey Bilâl! kalk ve namaz için seslen buyurdu.

Açıklama

(Ezanın Başlangıcı) Ezanın ne zaman dini bir uygulama olarakbaşladığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Tercih edilen görüşe göre, hicretin İlk senesinde başlamıştır.

Önemli Açıklama

Ezanın hicretten önce Mekke'de dînî bir uygulama olarak başladığını gösteren hadisler nakledilmiştir. Gerçekte bu hadislerin hiç biri sahih değildir. Nitekim İbnu'l-Münzir kesin bir ifade ile, Hz. Peygamber'in Mekke'de namazın farz kılındığı andan Medine'ye hicret edip Abdullah İbn Ömer ve Abdullah Ibn Zeyd hadislerinde geçtiği üzere namaza çağrı konusunda yapılan İstişareye kadar ezansız namaz kıldığını belirtmiştir.
Ibnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "İmam Buhârî, ezanın hükmünü açıkça belirtmeye yanaşmamıştır. Çünkü, bu konudaki rivayetler belli bir hüküm içermemektedir. Bu yüzden ezanın dînî bir uygulama olduğunu belirtmek suretiyle kendisine yöneltilebilecek itirazlardan korunmuştur.
(Müslümanlar Medîne'ye geldikleri zaman) Mekke'den Medîne'ye hicret ederek geldikleri zaman. (seslen) Kadı Iyâz şöyle demiştir: "Buradaki seslenmeden maksat, ezan okumak değil sadece namaz vaktinin girdiğini duyurmaktır.
(Ey Büâ Kalk) Kadı Iyâz ve diğerleri şöyle demiştir: "Bu hadis, ezanın ayakta okunacağına delil teşkil eder." İbn Huzeyme ile İbnu'l-Münzir de bu çıkarımda bulunmuştur. Nevevî ise şu şekilde buna itiraz etmiştir: "Hz. Peygamber'in Kalk' demesi, 'Herkesçe görülebilecek bir yere git ve cemaate duyması için orada namaz vaktinin girdiğini duyur' anlamına gelir. Bu ifade ile, ezan okununca ayağa kalkmak kasdedilmemiştir." İmam Nevevî'nin bu itirazı hadisin lafzına aykırı değildir. Çünkü her ne kadar onun söylediği daha çok tercihe şayan olsa da, söz konusu İfade iki manaya da gelebilir. Kadı Iyâz, Ebu Sevr dışında âlimlerin tamamının oturarak ezan okumayı caiz görmediğini nakletmiştir. Ebu'l-Ferec el-Mâlikî de Ebu Sevr'le aynı görüşü paylaşmıştır. Ancak onun bu nakli, bu konuda Şafiî mezhebi içinde var olan meşhur hilaf gösterilerek tenkit edilmiştir. Bütün Hanefîler'e göre meşhur olan, ezanın ayakta okunmasının sünnet olduğudur. Onlara göre ezamn oturarak okunması da caizdir. Doğrusu, İbnu'l-Münzir'İn İfade ettiği gibi âlimler, ezanın ayakta okunmasının sünnet olduğu konusunda birleşmişlerdir.

Önemli Açıklama

Bİlâl'in o dönemde cemaati namaza çağırmak için söylediği lafız "es-Salâtü câmîatün" dür. Bu bilgiyi, İbn Sa'd Tabakalında Saîd İbn Müsey-yeb'in mürselleri arasında tahriç etmiştir.
İbn Ömer hadisinde, lafızla yetinmeyip istinbat edilmiş manalardan hüküm çıkarma isteğinin dînen uygun olduğuna bir delil vardır. Bu görüşü İbnu'İ-Arabî dile getirmiştir. Yine bu hadise göre maslahatlar gözetilir ve maslahatlara göre amel edilir. Çünkü ashâb-ı kiram namaza erken geldikleri için işlerinden güçlerinden geri kalıyorlardı. Bu durum onları zor durumda bırakıyordu. Geç kaldıkları zaman ise, namaz vaktinin çıkmasına neden oluyorlardı. Bu mesele üzerinde düşündüler.
Ayrıca bu hadise göre önemli konularda istişare yapmak dinin öngördüğü bir meseledir. İstişare yapanların ictihadları sayesinde ulaştıkları görüşlerini belirtmelerinde bir sakınca yoktur. Bu hadisten anlaşıldığına göre, Hz. Ömer'in bariz bir menkıbesi ortaya çıkmıştır.

2. Ezanın İkişer İkişer Okunması

605- Ene s İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir:
Bilâl ezanı ikişer ikişer kameti de kısmı hariç teker teker okumakla emrolundu."
606- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir:
İnsanlar çoğalınca namaz vakitlerini bilecekleri bir alametle duyurmayı konuşmaya başladılar. Bu esnada ateş yakılmasını ve çan çalınmasını önerdiler. Nihayet Bilâl, ezanı çifter çifter, kameti de teker teker okumakla emrolundu."

3. "Kad Kametis-Salat (H)'Lafzı Hariç Kametin Teker Teker Okunması

607- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir:
"Bilâl, ezanı çifter çifter kameti de teker teker okumakla emrolundu.
îsmâilî şöyle demiştir: "Bu meseleyi Eyyub'a anlattım. O da 's kısmı hariç dedi.
İbn Abdilber şöyle dedi: "Ahmed İbn Hanbel, Dâvûd ve İbn Cerîr, bu konudaki ihtilafın "mubah bîr ihtilaf olduğu kanaatini benimsemiştir.

Çünkü ezanda İlk tekbirleri dörder dörder veya ikişer ikişer okumak, şehadetleri tekrarlamak veya bir defa okumak, kameti ezan gibi çifter çifter yapmak veya lafzı hariç teker teker yapmak, bunların hepsi caizdir."

Önemli Açıklama

Lafızların ezanda ikişer kez, kamette birer kez okunmasının hikmeti şu şekilde açıklanmıştır: Ezan uzaktaki kimselere yapılan bir duyurudur. Dolayısıyla onlara sesin iyice ulaşması için tekrarlanır. Kamet ise böyle değildir. Aksine kamet orada hazır bulunan kimseler için yapılır. Bu yüzden kametin aksine ezanın yüksek bir yerde okunması müstehaptır. Aynı şekilde kametin aksine ezanda sesin yükseltilmesi müstehap kabul edilmiştir. Yine aynı gerekçeyle ezanın ağır ağır ve dura dura okunması müstehap olurken kametin seri okunması müstehap görülmüştür. lafzı ise tekrarlanır. Çünkü kametin gayesi bundan ibarettir. Kanaatime göre bu İzah son derece açıktır.

4. Ezan Okumanın Fazileti

608- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ezan okunduğu zaman şeytan arkasını dönüp ezanı işitmeyeceği yere kadar kaçar. Bu esnada kapıldığı telaş yüzünden yellenir. Ezan bitince dönüp geri gelir. Namaz için kamet getirilince yine arkasını dönüp kaçar. Kamet bitince tekrar gelir ve kişi ile düşüncelerinin arasına girer. Ona hiç aklında olmayan konulara ilişkin 'şunu hatırla, bunu hatırla' diye vesvese verir. Nihayet insan, kaç rekat kıldığının farkında olmaz.[78]

Önemli Açıklama

Öyle anlaşılıyor ki, burada bahsi geçen şeytandan maksat İblis'tir. Nitekim ileride belirtileceği gibi bir çok sarihin sözü de bunu gösterir. Ancak burada şeytan türü de kasdedÜmiş olabilir. Bir başka ifade ile, insan ve cinlerden oluşan bütün âsiler kasdedilmiş olabilir. Şu kadarı var ki, burada bunlardan maksat, sadece cin olan şeytanlardır.

Önemli Açıklama

(Ezanı işitmemek için) İlk etapta akla gelen manaya göre şeytan, bile bile sesli şekilde yellenmeye yönelmiştir. Ya kendi çıkardığı sesle meşgui olup ezan sesini bastırmak, ya da sefih kimselerin yaptığı gibi ezanı küçümsemek için bu şekilde yeîlenmiştir. Ancak şeytan, bile bile yellenmemiş de olabilir. Muhtemelen ezan sesini duyunca şiddetli bir korkuya kapılıp yellenmiş olabilir. Bir başka İhtimale göre ise, şeytan bile bile yeîlenmiştir. Böylece namaza uygun olan taharete, hades ile karşılık vermek İstemiştir.
Bu hadise dayanılarak, yüksek sesle ezan okunmasının müstehap olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü "ezanı işitmeyeceği yere kadar" sözü, şeytanın, ezanı duyamayacağı yere kadar kaçtığını gösteren açık bir ifadedir. Şeytanın ezan okununca nereye kadar kaçtığı hususu İse, İmam Müslim'in Câbir'den naklettiği şu hadiste geçen "Ravhâ'ya varıncaya kadar" ifadesiyle belirtilmiştir. A'meş, Ebu Süfyân kanalıyla Câbir'in Medine ile Ravhâ arasında 36 mil olduğunu belirttiğini nakletmiştir.
(kamet getirilince) Çoğunluğa göre bu hadiste geçen fiili kamet getirmek anlamına kullanılmıştır. Bu konuda Hattâbî şöyle demiştir: "Genel olarak insanlar, fiilinden sabah ezanında ifadesinin okunmasini anlar. Ancak onunla bu hadiste, kamet getirmek kasdedilmiştir." Doğrusunu en iyi Allah bilir.
(kişi ile düşüncelerinin arasına girer) Yani namaz kılan ile kalbi arasına girer. Bu konuda el-Bâcî şöyle demiştir: "Bu ifade şu manaya geür: Şeytan, kul ile namaza yönelme gayesi ve İhlası arasına girer."
(Ona hiç aklında olmayan konulara ilişkin) Yani namaza girmeden önce aklında olmayan şeylerle alakalı olarak vesvese verir. Nitekim İmam Müslim'in naklettiği bir rivayette "daha önce hatırında olmayan meselelere dair" şeklinde geçmektedir. Bundan dolayı Ebu Hanîfe, kendisine gelip gömdüğü bir hazineyi bulamadığı için dert yanan adama, namaz kılmasını ve namazında dünyalık bir konunun kendisine musallat olmaması için hassasiyet göstermesini telkin etmiştir. Adamcağız imamın söylediklerini yerine getirmiş ve bu sayede hazjneyi gömdüğü yeri hatırlamıştır.

Önemli Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: "Ezan okunduktan sonra camiden çıkan kimsenin azarlanmasının bu konuyla ilgisi vardır. Zira bununla camiden çıkan kimsenin ezanı işitince kaçan şeytana benzememesi hedeflenmiştir." Doğrusunu en iyi Allah bilir.

5. Yüksek Sesle Ezan Okumak

Ömer İbn Abdilaziz şöyle demiştir: "Name yapmadan doğru dürüst ezan oku! Yoksa müezzinlik makamını terk et![79]
609- Abdurrahman İbn Abdullah İbn AbdİrrahmanIbn Ebî Sa'saa el-Ensârî el-Mâzinî babasından, Ebu Saîd el-Hudrî'nin ona şöyle haber verdiğini nakletmiştir:
"Senin koyunları ve çöÎü sevdiğini biliyorum. Koyunlarının yanında olduğun zaman veya çölde bulunduğun an, namaz için ezan okuyup da ünlenirken , yüksek sesle oku! Çünkü müezzinin sesini duyan bütün cinler, insanlar ve her şey kıyamet günü onun için şahitlik edecektir." Ebu Saîd "Bu sözü Rasûlullah'tan saib işittim" demiştir.[80]

Açıklama

(Ömer İbn Abdilaziz şöyle demiştir) İbn Ebî Şeybe Ömer ve Saîd İbn Ebî Huseyn kanalıyla bu rivayeti senediyle birlikte şu şekilde nakletmiştir: "Müezzinin biri ezan okudu. Ancak ezanı nameli ve şarkı söyler gibi okudu. Bunun üzerine Ömer İbn Abdilaziz 'Name yapmadan ezan oku! Yoksa müezzinlik makamını terk et! dedi." Öyle anlaşılıyor ki, Ömer İbn Abdilaziz, name yüzünden müezzinin huşû'unu yitirmesinden endişe ettiği için böyle demiştir. Yoksa onun sesini yükseltmesini yasaklamamıştır.
(yüksek sesle oku) Bu ifade ezanın, ashâb-ı kiram arasında yerleştiğini gösterir. Çünkü Ebu Saîd ezan okumaktan bahsetmemiş, sadece karşısındakinin sesini yükseltmesini belirtmekle yetinmiştir. Râfiî bu hadisten yola çıkarak tek başına bulunan kimsenin namaz kıİmak istediği zaman ezan okumasının müs-tehap olduğu sonucuna varmıştır. Şafiî mezhebinde de tecih edilen görüş budur. Bu hüküm, ezanın namaz vaktinin bir gereği olduğu esasına dayanmaktadır.
Ezanın cemaati namaza çağırmak için din tarafından öngörüldüğünü belirtenler ise bu esasa dayanarak tek başına namaz kılacak kimsenin ezan okumasının müstehap olmadığını söylemişlerdir. Bazı âlimler ise, cemaatle namaz kılmayı hedefleyenler ile bunu hedefiemeyenler arasında ayrıma giderek hüküm vermişlerdir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Müezzinin kendisine şahitlik edecek kimselerin artması için yüksek sesle ezan okuması müstehaptır.
2- Özellikle de fitne dönemlerinde hayvancılıkla uğraşma ve çöl hayatı yaşama sevgisi selef-i sâlihîn amellerinden biridir.
3- Çöl hayatı sürmek, bedevilerle birlikte olmak, onlarla aynı şartları paylaşmak, katılığa yol açmayacağından emin olmak ve bilgi sahibi olmak şartıyla caizdir.
4- Çölde dahi olsa, hiç kimsenin kendisiyle birlikte namaz kılmaya gelme ihtimali bulunmasa bile tek basma olan kimsenin ezan okuması menduptur. Çünkü böylece her ne kadar namaz kılacak kimseleri çağıramasa da, diğer varlıkların kendisine şahitlik etmesini sağlamış olur.

6. Ezanın Canı Koruması

610- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir:

"Hz. Peygamber bizi bir kavimle savaşa götürdüğü zaman sabah oluncaya kadar beklerdi. Sonra bakardı, eğer ezan sesi duyarsa o kimselere hücum etmekten geri dururdu. Ezan sesi duymazsa, onlara karşı hücuma geçerdi.
(Bir defasında) Hayber'e doğru harekete geçtik. Gece vakti buraya geldik. Sabah olunca Allah Resulü ezan sesi duymadı. Bunun üzerine atına bindi, ben de Ebu Talha'nm terkine bindim. Bu esnada ayaklarım Allah Resûlü'ün ayaklarına değiyordu.
Hayberliler kazma ve kürekleriyle karşımda çıktılar. Rasûlullah'ı görünce 'Muhammedi Allah'a and olsun ki, Muhammed ve ordusu geldi! dediler. Allah Resulü Allahu Ekber, Allahu Ekber, Hayber harab oldu (veya olsun). Biz bir kavmin yurduna girdik mi, uyarılan kimselerin sabahı ne kötü olur1 buyurdu."
Hattâbî şöyle demiştir: "Bu hadis göstermektedir ki, ezan, İslâm'ın sembolüdür. Asla terk edilemez. Eğer bir bölge halkı hep birlikte ezan okumayı terk ederse, devlet başkanı onlarla savaşır." Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu görüş âlimlerin bir kısmına aittir. Şafiî mezhebindeki farklı görüşlerden biri de bu doğrultudadır. İbn Abdilber tuhaf bir beyanda bulunarak şöyle demiştir: "Bu konuda herhangi bir ihtilaf bilmiyorum. Ashabımıza göre ezandaki şehadeti söyleyenlerin Müslüman olduğuna karar verilir."

7. Ezanı İşiten Kimse Ne Söyler?

611- Ebu Saîd el-Hudrî Hz. Peygamber'in salahı: aleyhi ve seitır: şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ezam işittiğiniz zaman, müezzinin söylediklerini tekrarlayın!"
612- îsa İbn Talha bir gün Muâviye'nin ezan okunurken kadar tekrar ettiğini işittiğini nakletmiştir.[81]
613- Yahya'dan şöyle nakledilmiştir:
"Kardeşlerimizden biri İsa'nın şöyle dediğini nakletmiştir: Müezzin dediği zaman dedi. Sonra Peygamberiniz'den bu şekilde işittik' dedi."

Açıklama

(Ezanı işittiğiniz zaman) Bu hadisin zahirinden, ezanı işitenlerin bu şekilde karşılık vermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Mesela mükellef, bir vakitte müezzini minarede görse ve onun ezan okuduğunu anlasa ama uzakta olduğu için veya sağır olduğundan dolayı onun sesini duymasa, dinî bir vecibe olarak söylediklerini tekrar etmesi gerekmez. "Şerhu1l-Mühezzeb"de Nevevî böyle demiştir.
(Söylediklerini) Bu hadisin zahirinden, kişinin müezzinin söylediği bütün kelimeleri aynen tekrar etmesi gerektiği anlaşılır. Ancak Hz. Ömer hadisi ile biraz sonra Muaviye'den nakledilen hadis, ifadelerinin bunun dışında kaldığını gösterir. Buna göre kişi, bu lafızları duyduğu zaman bunları tekrarlamak yerine der. İbn Huzeyme bu hadisten bu sonuca varmıştır. Nitekim çoğunluk nezdinde meşhur olan görüş de budur.
Bu konuda Tîbî şöyle demiştir: "Hayyaleteyn yönünü ve iç dünyanı hemen Cenab-ı Hakk'a çevir ki âhirette nimete kavuşasm anlamına gelir. Bu yüzden kişinin 'Bu büyük bir iştir. Zayıf olmam hasebiyle tek başıma bunu başaramam. Ancak gücü ve kuvvetiyle Hak Teâlâ beni muvaffak kılarsa başarabilirim1 demesi uygun hale geldi."

8. Ezan Duası

614- Câbir İbn Abdullah Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Her kim ezam işitince Bu tam çağrının ve kılınacak namazın Rabbi ey Ulu Allahım! Muhammed'e vesileyi ve fazileti ver! Onu vaad ettiğin tnakam-ı mahmûda eriştir1 şeklinde dua ederse kıyamet günü ona şefaat etmem helal olur.[82]

Açıklama

(Ezan Duası) Bu ifade ezan bitince okunacak dua anlamına gelir. (Bu tam çağrının) Buradaki çağrıdan maksat tevhid davetidir.
(vesileyi) Vesile, büyük birine yaklaşma yolunu ifade eder. Yüksek mertebeler için de kullanılır. Nitekim İmam Müslim'in Abdullah İbn Amr'dan naklettiği şu hadiste bu şekilde geçmektedir: "Vesile, cennetteki bir mertebenin adıdır. Allah'ın kullarından sadece biri oraya erişebilir."
(fazileti) Burada fazilet, diğer kulların üzerinde bulunan bir mertebeyi ifade eder. Ancak başka bir mertebeyi de ifade edebilir veya vesilenin açıklaması olabilir.
(mabm-ı mahmûda) Makam-ı mahmûd, kendisinde bulunan kişinin övüldüğü makama denir. Makam-ı mahmûd, Övülmeyi gerektiren her türlü güzellik için kullanılan genel bir kavramdır. Bu konuda İbnu'l-Cevzî şöyle demiştir: "Çoğunluğa göre, makam-ı mahmûddan maksat, şefaattir."

9. Ezan Okumak İçin Kura Çekmek

Anlatıldığına göre, ezan okumak için orada bulunanlar aralarında tartışmışlardır. Bunun üzerine Sa'd ezanı kimin okuyacağını belirlemek için aralarında kura çekmişti.
645- Ebu Hureyre Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "İnsanlar ezan okumanın ve ilk safta namaz kılmanın faziletini bilselerdi ve bu ikisinin kura çekmekten başka yolunun olmadığın anlasalardı elbette aralarında kura çekerlerdi. Namazlara erken gitmenin faziletini bir bilselerdi erken gitmek için birbirleriyle yarışırlardı. Yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmadaki sevabı bir idrak etselerdi, emekleyerek ve sürünerek bile olsa camiye gelirlerdi.[83]

Açıklama

(Anlatıldığına göre, ezan okumak için orada bulunanlar aralarında tartışmışlardı.) Bu rivayeti Saîd İbn Mansûr ve Beyhakî, Ebu Ubeyde kanalıyla Hişam İbn Abdullah İbn Şîbrime'den şu şekilde tahriç etmişlerdir: "Kâdisiyye'de müslü-manlar ezani kimin okuyacağı hususunda tartıştılar. Sonunda Sa'd Ibn Ebî Vakkâs'ın hükmüne müracat ettiler. O da, aralarında kura çekti." Bu rivayet munkatı'dır. Taberî ile Seyf İbn Ömer "el-Futûh" adlı eserinde bu rivayeti senediyle birlikte şu şekilde zikretmiştir: Hişâm "Kâdisiye'yi günün başlarında fethettik. Kayıplarımızı araştırırken müezzinin yaralandığını gördük" dedikten sonra yukarıdaki ifadeleri sarfedip şunları ilave etmiştir: "Kura tartışanlardan birine çıktı. O da, ezan okudu."

Önemli Açıklama

Kâdisiye Irak'ta bir yerin adıdır. Burada Müslümanlar ile İranlılar arasında bir savaş meydana gelmiştir. Söz konusu savaş, Hz. Ömer'in hilafeti döneminde hicretin 15. yılında yapılmıştı. Bu seferde İslâm ordusunun komutanı, Sa'd İbn Ebî Vakkâs idi.
{Namazlara erken gitmenin) namaza erken gitmek anlamına gelir. Bu konuda Herevî şunları demiştir: "Halil ve diğerleri bunu zahirine göre anlamıştır." Bundan dolayı bu ifadeden, öğle namazı vaktinin başlarında namaza gitmenin kastedildiğini ileri sürmüşlerdir. Çünkü kökünden türetilmiştir. da, gün ortasındaki şiddetli sıcağa denir. Bu vakit de, öğle namazının girdiği zamandır. İleri de üzere İmam Buhârî de bu görüşe meyletmiştir.

10. Ezan Okunurken Konuşmak

Süleyman İbn Surad ezan okurken konuşmuştur.
Hasan-i Basrî ise "müezzinin ezan okurken veya kamet getirirken gülmesinin bir sakıncası yoktur" demiştir.
616- Abdullah İbn el-Hâris'ten şöyle nakledilmiştir:
"Ibn Abbâs yağmur yüzünden yolların çamur olduğu bir günde bize hutbe okudu. Müezzin ezan okurken gelince, İbn Abbâs ona (Namazı evlerinizde kılın!)" diye seslenmesini emretti. Orada bulunanlar hayretle birbirlerine baktılar. Bunun üzerine İbn Abbâs 'Benden daha hayırlı biri [84] böyle yapmıştı. Çünkü Cuma namazı azimettir' dedi.

Açıklama

(Ezan Okunurken Konuşmak) Bu ifade, ezan okunurken ezanın lafızları dı-;ında başka sözler sarfetmek manasına gelir. Ibnu'l-Münzir Urve, Atâ, Hasan-ı 3asrî ve Katâde'den bunun her hal-ü kârda caiz olduğunu nakletmiştir. Ahmed bn Hanbel de bu görüştedir. Nehâî, İbn Şîrîn ve Evzâî'den ise bunun mekruh olduğu görüşünü nakletmiştir. İmam Mâlik ile Şafiî'nin görüşü de buna delalet etmektedir. İshak İbn Rahuyen'in ise namaza dair bir mesele olması dışında îonuşmayı mekruh kabul ettiği aktarılmıştır.

11. Vaktin Girdiğini Kendisine Bildirecek Birinin Olması Şartıyla Âmânın (Görme Özürlünün) Ezan Okuması

617- Salim İbn Abdullah babası kanalıyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Genellikle Bilâl, geceleyin ezan okur, O zamana kadar yiyip için! İbn Ümmi Rektum ezan okuyunca ise yemeye içmeye son verini" İbn Ümmi Mektûm âmâ iriydi. Kendisine "sabahladın, sabahladın" denilinceye kadar ezan okumazdı.[85]

Açıklama

(Bilâl, geceleyin ezan okur) Bu ifade, Bilâl'in bu şekilde ezan okumayı âdet edindiğini gösterir.
(sabahladın, sabahladın) Bu ifade, sabaha çıktın manasına gelir. Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
1- Fecir doğmadan önce ezan okunabilir. İleride bu tekrar ele alınacaktır.
2- Bir ezandan bir müddet sonra başka bir ezanın okunması müstehaptır.
3- Bir cami için iki müezzin bulundurulabilir.
4- Âmâ kimse namaz vaktinin girmesi konusunda gören kimseye tabî olabilir.
5- Haber-i vâhid ile amel edilir.
6- Fecirden sonraki kısım İçin gündüz denebilir.
7- Fecrin doğmasından şüphe ediliyorsa, sahurda yeme içmeye devam edilir. Çünkü aslolan gecenin devam etmesidir. Ancak bu konuda İmam Mâlik muhalefet ederek, bu şekilde davranan ve sahur vaktini geçiren kimselerin oruçlarını kaza etmesine hükmetmiştir.
8- Rivayet hususunda ravi biliniyorsa, görünmediği durumlarda onun sesine itimad edilir. Şu'be kişinin İnsanların seslerini birbirine benzeteceğini ileri sürerek bu görüşe muhalefet etmiştir.
9- Birini tanıtırken o kişinin özellikleri arasında bulunan bunaklık vs. gibi sıfatlarından bahsedilebilir.
10- Kişinin annesiyle tanınması meşhur olmuş ve onu tanıtmak için buna ihtiyaç duyuluyorsa kişi annesine nispet edilebilir.

12. Fecirden Sonra Ezan Okumak

618- Abdullah Ibn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hafsa'nın bana bildirdiğine göre gün ağarmaya başladığı sırada müezzin sabah ezanını okumak için hazırlanınca, Hz. Peygamber silâhı: sabah namazının farzından önce iki kısa rekat sünnet kılardı.[86]
619- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü salah namazı vaktinde ezan ile kamet arasında iki kısa rekat namaz kılardı.[87]
620- Abdullah İbn Ömer Hz. Peygamber'in şöyle buyurluğunu nakletmiştir: gece ezan okur, O vakit yiyip için. İbn Ümmi Rektum ezan okuyunca ise yemeye içmeye son verin."

Açıklama

(sabah ezanını okumak için hazırlanınca) İbn Battal ve diğerleri bu ifadeyi u şekilde izah etmiştir: ibaresi, vaktin başlangıcında ezan okumak için müezzin yukarı çıkmaya hazır oldu, yani fecrin doğuşunu gözler oldu manasına gelir. Ancak onun bu izahı eleştirilmiştir. Zira bu manadan, Hz. Peygamber'in ancak müezzin bu şekilde davraninca namaz kıldığı anlaşılır. Çünkü şart, bunu gerektirmektedir. Oysa hakikat böyle değildir. Hz. Peygamber her zaman sabah namazının sünnetini kılmaya devam etmiştir. Gerçek şu ki, fiilinin muharref halidir. Nitekim İmam Buharı, "Öğle Namazından Sonra İki Rekat Kılmak" başlığı altında Eyyub kanalıyla Nâfi'den "Ezan okunup fecir doğunca..." şeklinde nakletmiştir.

13. Fecirden Önce Ezan Okunması

621- Abdullah İbn Mes'ûd Hz. Peygamber'in saiiaiühu aleyhi ve paüem şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Birinizi (veya sizden birinizi) Bilâtin okuduğu ezan sahur yapmaktan alt koymasın. Çünkü o, gece vakti ezan okur. Bu ezanla, geceyi ihya edenleri sahur yemeği için uyarır, uyuyanları da sahura kaldırır."
Bunları ifade ederken bu ezanın, fecrin veya sabahın ezanı olduğunu söylemedi. Bu arada parmakları iie bir şeylere işaret etti. Parmağını yukarı kaldırıp sonra aşağı indirdi. Hadisin ravilerinden Züheyr ise: "İki şehadet parmağı (şehadet parmağı ile yanındaki orta parmak) ile işaret ederken İkisini üst üste getirip sağma ve soluna doğru uzattı. (Hadis ayrıca 1919 nolu hadiste de geçmektedir)" demiştir.
622-623- Hz. Aişe, Nâfi1 ve İbn Ömer'den Hz. Peygamber'in bu şekilde buyurduğu nakledilmiştir. Diğer bir senedle Abdullah İbn Ömer Kasım İbn Muhammed'den o da Hz. Âişe'den Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bilâl, geceleyin ezan okur. O vakit, yiyip için. ibn Ummi Mektûm ezan okuyunce İse yeme içmeye son verin.[88]

Açıklama

(Fecirden Önce Ezan Okunması) Bu başlık fecirden önce ezan okumanın dinî bir temeli olup olmadığını tespit için konulmuştur. Eğer fecirden önce ezan okumak dinî bir temele dayanıyorsa fecirden sonra ezan okumaya gerek var mıdır yok mudur, bu mesele tartışmalıdır. Cumhura göre her halükârda fecirden sonra ezan okumak dinin öngördüğü bir uygulamadır. Bu konuda Sevrî, Ebu Hanîfe ve Muhammed farklı düşünmüştür. İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed ve onlara tabî olan âlimlere göre ise, mutlak olarak fecirden önce okunan ezanla iktifa edilir.

14. Ezan İle Kamet Arasında Ne Kadar Süre Olmalı Ve Kameti Bekleyenin Hükmü

624- Abdullah İbn Muğaffel el-Müzenî Hz. Peygamber'in üç defa tekrarlayarak şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ezan ile kamet arasında dileyenler nafile namaz kılabilir.[89]
625- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Müezzin ezan okuduğu zaman ashabın ileri gelenleri mescidin sütunlarına karşı namaz kılmak üzere yarışırcasına harekete geçerdi. Onlar bu halde, akşam namazının farzından önce iki rekat sünnet kılarlarken Allah Resulü namaz kıldırmak üzere evinden çıkıp gelirdi. Ezan ile kamet arasında uzun zaman geçmezdi." Osman İbn Cebele ile Ebu Dâvûd, Şu'be'nin şöyle dediğini nakletmişlerdir: "Ezan ile kamet arasında az bir zaman olurdu."

Açıklama

(Ezan ile kamet arasında ne kadarlık bir zaman olur): İbn Battal bu konuda şöyle der: Sadece vaktin girmesi ve cemaatin toplanması için gerekli vaktin geçmesi için beklenir. Ezan ile kamet arasında nafile namaz kılma konusunda âlimlerin farklı görüşleri yoktur. Ancak ileride ele alacağımız gibi akşam ezanından sonra ve kametten önce kılınacak nafile konusunda farklı yorumlar yapılmıştır.
nafile namaz) Buradaki namaz lafzı, namaz vakti anlamına gelebileceği gibi nafile namaz anlamına da gelir. kelimesinin çoğulu olup Mescid-i Nebevî'deki sütunlar için kullanılmıştır. Ashabın yarışırcasına onlara doğru hareket etmeleri, onları önlerinden geçecek kimseler için sütre olarak kullanma gayelerinden kaynaklanmıştır. Çünkü herkes ilk İki rekat sünneti tek başına kılıyordu.
(Bu halde): Kurtubî ve diğerleri şöyle demiştir: "Enes hadisinin zahirinden akşam namazının vakti girdikten sonra farzdan önce iki rekat

namaz kılmayı Hz. Peygamber'in senem onayladığı anlaşılmaktadır. Ashâb-ı kiram bununla amel etmiş, hatta bu konuda birbirleriyle yarışır hale gelmiştir. Bu durum, bu namazın müstehap olduğunu göstermektedir. Bunun dayandığı delil ise, Hz. Peygamber'in "Her ezan ile kamet arasında kılınacak bir nafile namaz vardır" hadisidir. Kendisinin bu namazı kılmaması bunun müstehap olmadığı anlamına gelmez. Aksine bunun, revatıb sünnet olmadığı anlamına gelir." Nitekim Ahmed İbn Hanbel, İshak İbn (Râhûye) ile ashâb-ı hadis bu görüşü benimsemiştir.
İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber döneminde birinin bu namazı kıldığını görmedim." Hulefa-i Raşidin ve bir grup sahabenin bu namazı kılmadığı nakledilmiştir. İmam Mâlik ile Şafiî bu görüşü benimsemiştir. Ancak İmam Mâlik bir diğer görüşünde bunun müstehap olduğunu söylemiştir. Şafiîlerin başka bir açıklaması daha vardır. İmam Nevevî ve ona tabî olanlar bu görüşü tercih etmişlerdir. Bu konuda İmam Nevevî, Müslim Şerhinde şöyle demiştir: "Bazıları bu iki rekat namazı kılmanın, akşam namazını vaktin başladığı ilk anlarda kılmaya engel olacağı iddiasının asılsız bir iddia ve sünnete aykırı bir görüş olduğunu söylemiştir. Şahsen şöyle düşünmekteyim: Bu konudaki delillerin toplamı, bu namazın sabah namazının sünnetinde olduğu gibi kısa olarak kılınmasının müstehap olduğunu gösterir." Akşam namazının farzından önce bu iki rekat namazı kılmanın hikmeti olarak duanın kabul edilmesini ummak gösterilmiştir. Çünkü ezan ile kamet arasında yapılan dua, geri çevrilmez. Vakit değerli oldukça onda ibadet etmek de daha sevap olur.

15. Kameti Beklemek

626- Hz. Aîşe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber müezzin sabah ezanını bitirince fecir aydınlandıktan sonra farzdan evvel kalkar, kısa olarak iki rekat namaz kılardı. Sonra müezzin kamet okumak için gelinceye kadar sağ tarafının üstüne yatardı.[90]
Bu hadisten şu sonuç çıkarılmıştır: Camiye yarışırcasına gitmenin teşvik edildiği hadisler, evi camiden uzakta olan kimseler hakkında geçerlidir. Evinde iken kameti duyan kimseler ise namaza hazır oldukları sürece, camide namazı beklemiş gibi sevap alırlar.

16. Ezan İle Kamet Arasında Dileyen Nafile Namaz Kılabilir

627- Abdullah İbn Mugaffal Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Her ezan ite kamet arasında bir namaz vardır. Her ezan ile kamet arasında bir namaz vardır. Her ezan ile kamet arasında bir namaz vardır."
Ravi der ki: Üçüncüde 'Dileyen kimse İçin' buyurdu.

Açıklama

(Ezan ile Kamet Arasında Dileyen Nafile Namaz Kılabilir) Bu hadisten çıkan sonuçlar bir önceki başlık altında anlatıldı. Burada hadis için bu başlık tercih edildi. Çünkü hadiste konu başlığı ile uyum halinde olan bir takım bilgiler vardır.

17. Seferde Bir Müezzin Ezan Okusun Diyenlerin Görüşü

628- Mâlik İbn Huveyrs'ten şöyle nakledilmiştir:
Kabilemden bir grup insanla birlikte Hz. Peygamberin yanma geldim.Yirmi gün yanında kaldım. Çok merhametli ve yumuşak kalpli biriydi. Ailelerimize olan özlemimizi fark edince bize 'Geri dönün, onların yanında olun, onlara dinlerini öğretin ve namaz kıim. Namaz vakti girince biriniz ezan okusun, en büyüğünüz de namaz kıldırsın' buyurdu.[91]

Açıklama

(Seferde Bir Müezzin Ezan Okusun Diyenlerin Görüşü) Öyle anlaşılıyor ki, İmam Buhârî bu başlık ile Abdürrezzak İbn Hemmâm'ın sahih senetle naklettiği şu hadise işaret etmektedir: "İbn Ömer, sefer sırasında sabah namazı İçin ezan okuyup kamet getirirdi." İmam Buhârî bu başlığı kullanmak suretiyle, hazar ile -seferin bir farkının olmadığını belirtmiştir. Bu konuda zikredilen hadisten ilk etapta akla gelen manaya göre, sefer sırasında okunan ezan tekrarlanmaz. Çünkü bu rivayette sabah namazı ile diğer namazlar birbirinden ayırt edilmemiştir. Buna göre "Seferde Bir Müezzin" demenin bir anlamı kalmaz. Çünkü hazarda da ancak bir müezzin vardır. Evlerin uzak olduğu durumlarda birden fazla müezzine İhtiyaç duyulursa anlarda her müezzin bir yöne doğru ezan okur. Ancak hep birlikte ezan okumazlar.
Denildiğine göre ilk kez hep birlikte ezan okumayı Emeviler başlatmıştır. İmam Şafiî "el-Ümm" adlı eserinde şöyle demiştir: "Müezzinlerin hep beraber ezan okumalarından çok, bir müezzinin diğeri bitirdikten sonra ezan okuması daha çok hoşuma gider. Ancak cami büyükse bir vakit içinde caminin her bir köşesinde bir müezzinin kendi cihetindekilere namaz vaktini duyurmak için ezan okumasında bîr sakınca yoktur."

18. Cemaat Halinde Yolculuk, Arafat Ve Müzdelife De Ezan Ve Kamet İle Soğuk Ve Yağmurlu Gecelerde Müezzinin Namazlar Bulunduğunuz Yerde Kılınsın Şeklinde Ezan Okuması

629- Ebu Zerr'den şöyle nakledilmiştir: "Bir seferde Hz. Peygamber İle birlikte İdik. Müezzin ezan okumak istedi. Allah Resulü ona 'Serinlik düşünceye kadar bekle' dedi. Bir müddet sonra müezzin tekrar ezan okumak istedi. Allah Resulü yine ona 'Serinlik düşünceye kadar bekle' dedi. Aradan biraz zaman geçtikten sonra müezzin tekrar ezan okumak istedi. Allah Resulü yine ona 'Serinlik düşünceye kadar, tepelerin gölgesi kendi yükseklikleri boyuna varıncaya kadar bekle!' dedi ve şöyle buyurdu: Zira havanın sıcak olması cehennemin kaynamasından ileri gelir."
630- Mâlik İbn Huveyris'ten şöyle nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber'e sefere çıkmak isteyen iki adam geldi. Allah Resulü onlara Yola çıkınca ezan okuyun, sonra kamet getirin ve büyüğünüz imamlık yapsın' diye tavsiyede bulundu.
631- Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'in yanına geldik. O esnada yaşlan birbirine yakın gençlerdik. Yanında yirmi gün yirmi gece kaldık. Allah Resulü çok merhametli ve yumuşak kalpli biriydi. Ailelerimizi özlediğimizi anlayınca geride bıraktıklarımız hakkında bize soru sordu. Biz de cevapladık. Sonra Ailelerinizin yanma dönün. Onlar arasında yaşayın, onlara dinlerini öğretip (Allah'ın emirlerini) emredin, (Ravi der ki: Bu emirlerin ne olduğunu söylemişti, fakat ben unuttum.) beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öylece namaz kılın, namaz vakti gelince sizin için biriniz ezan okusun ve en büyüğünüz namaz kıldırsın, buyurdu."

Açıklama

(Cemaat halinde} İmam Buhârî'nin sıraladığı hadislerden cemaat halinde iken ezan okunması gerektiği sonucu çıkıyor. Ancak bu rivayetlerde, tek başına namaz kılan kimselerin ezan okumasına mani bir durum söz konusu değildir. Abdurrezzak, sahih bir senetle İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Ezan bir ordu veya emiri bulunan bir kervan için okunur. Böylesi durumlarda namaz için toplanılması maksadıyla ezan okunur. Diğer topluluklarda ise sadece kamet gerekir." Buna benzer bir görüş de İmam Mâlik'ten nakledilmiştir. Diğer üç imamla Süfyan es-Sevrî ve daha başkaları herkesin ezan okumasının dine uygun olduğunu söylemişlerdir.
(Kamet) Her halükârda kametin din tarafından öngörüldüğü konusunda İhtilaf yoktur.
632- Nâfi"den şöyle nakledilmiştir: "İbn Ömer Dacnân'da soğuk bir gecede ezan okudu. Sonra 'Bulunduğunuz yerde namaz kılın' diye seslendi. Sonra Hz. Peygamber'in müezzine ezan okumasını ve peşi sıra şöyle demesini emrettiğini bildirdi: Seferde iken, soğuk ve yağışlı gecelerde, bulunduğunuz yerde namaz kılın.[92]
633- Avn İbn Ebî Cuhayfe babasından şöyle nakletmiştîr: "Allah Resûlü'nü Abtah'ta gördüm. Bilâl yanına gelip namaz için ezan okudu. Sonra bir mızrak alıp Abtah'ta Hz. Peygamber'in önüne dikti. Sonra da kamet getirdi."

Açıklama

(soğuk ue yağişlı gecelerde) Bu rivayet, Ebu Avâne'nin "Sahfh"inde "soğuk veya yağmurlu ya da rüzgarlı" şeklinde geçmektedir. Bu rivayet

göstermektedir ki, her üç durum da, cemaate gelmemek için bir mazeret olarak kabul edilmiştir, ibn Battal bu konuda icma olduğunu nakletmiştir. Ancak Şafiiler nezdinde meşhur olan görüşe göre, rüzgar sadece geceleri bir mazeret olarak kabul edilir. Hadisin zahirine göre de, bu üç durum ancak geceleri mazeret olabilir.
(Seferde iken) Bu ifadeden öyle anlaşılıyor ki, bu durum sefere özgüdür. (Abtah) Mekke dışında bilinen bir yerin adıdır.

19. Müezzin Ezan Okurken Ağzını Sağa Sola Eğebilir Mi? Ezan Okurken Sağa Sola Dönebilir Mi?

Anlatıldığına göre Bilâl ezan okurken parmaklarını kulağına koyarmış. İbn Ömer ise kulağına koymazdı. İbrahim ise şöyle demiştir: "AbdestsİZ olarak ezan okumada bir sakınca yoktur." Atâ da şunları demiştir: "Abdest haktır ve sünnettir."
Hz. Âişe ise şöyle demiştir: "Hz. Peygamber her halinde Allah'ı anardı."
634- Avn İbn Ebî Cuhayfe babasının Bilâl'ı ezan okurken gördüğünü, ağzını sağa sola büktüğüne şahit olduğunu nakletmiştir.

Açıklama

(ağzını sağa sola büktüğünü) İmam Buharı bu şekilde muhtasar olarak riayeti nakletti. İmam Müslim ise Vekî' ve Süfyân kanalıyla bu rivayeti şu şekilde nakletmiştir: Büâl'in ağzını takip etmeye başladım. Sağa sola çeviriyordu. Bu jsnada diyordu.[93] Bu hadiste, ezan okurken ağa sola dönmek takyit edilmiştir. Buna göre hayyaleteyn (haya alassalah ve ıaya ale'l-felah) okunurken sağa sola dönülür. İbn Huzeyme bu hadis için şu taşlığı uygun görmüştür: "Müezzinin Derken 'üm Bedeniyle Değil de Sadece Ağzı ile Sağa Sola Dönmesi" Daha sonra da iöyle demiştir: "Ağız İle sağa sola dönmek ancak başın sağa sola çevrilmesi ile fnümkündür."
İbn Dakîku'l-'îyd şöyle demiştir: "Bu hadisde müezzinin hayyaleteynİ okurken etrafındakilere ezanı işittirmek gayesiyle döneceğine bir delil vardır."
Tirmizî İse şöyle demiştir: "İlim ehli, ezan okurken müezzinin parmaklarını adaklarına koymasının müstehap olduğu kanaatindedir."

20. Kişinin Cemaat Namazını Kaçırdık Demesi

İbn Şîrîn kişinin "namaz geçti" demesinden hoşlanmazdı. O şöyle demiştir: Bunun yerine "namaza yetişemedik desin." Ancak Hz. Peygamber'in sözü daha doğrudur.
635- Abdullah İbn Ebî Katâde babasından şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamberle ve namaz kılarken birilerinin patırtıları duyuldu. Allah Resulü namazı bitirince onlara 'Sizin neyiniz vardı?' diye çıkıştı. Onlar da 'Namaza yetişmek için acele etmiştik' diye karşılık verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Namaza gelince vakur biçimde gelin. Yetiştiklerinizi küm, yetişemediklerinizi tamamlayın!"

Açıklama

(Kişinin cemaat namazını kaçırdık demesi) Yani bu sözün hükmü nedir? Mekruh mudur, değil midir? Bu başlık bunu araştırmak için konulmuştur.
(birilerinin patırtıları) insanların hareket ederken çıkardıkları gürültüye denir. Hadisin bu bölümü, namaz kılan kimsenin yeni meydana gelen bir olaya zihninin meyletmesinin namazını bozmayacağına delil olarak getirilmiştir.

21. Namaza Koşarak Gidilmez. Vakur Biçimde Gidilir

"Yetiştiğiniz kadarım kthmz! Yetişemediklerinizi ise, sonra tamamlayınız!" Ebu Katâde bunu Hz. Peygamberin sözü olarak nakletmiştir.
636- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kameti duyduğunuz vakit namaza gidiniz! Giderken vakur biçimde yürüyünüz. Acele etmeyiniz! Yetiştiğiniz kadarını kılınız, yetişemediklerinizi ise sonra tamamlayınız! [94]

Açıklama

Hadisteki emrin hikmeti İmam Müslim'in Alâ ve babası kanalıyla naklettiği hadisteki ilave bilgide mevcuttur. İmam Müslim bu başlık altında zikredilen hadisin benzerini zikrettikten sonra söz konusu rivayetin sonunda şu bir ilaveye de yer verir: "Sizden biri namaza yöneldiği zaman, artık o namaz kılıyor demektir."
Yani namaz kılıyor hükmündedir. O halde, namaz kılanın riayet etmesi gereken şeylere riayet etmesi, onun sakınması gereken şeylerden de sakınması gerekir.
(vakur biçimde) Kadı Iyâz ve Kurtubî şöyle demiştir: "Hadiste geçen aynı anlama gelir. kelimesine tekit için getirilmiştir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Namazın bir bölümüne yetişen, cemaat sevabına nail olur. Çünkü Hz. Peygamber ve "Yetiştiğiniz kadarını kılın" buyurmuştur. Bu konuda namazın az bir bölümü ile çok bölümü arasında ayırım gözetmemiştir. Cumhurun görüşü bu doğrultudadır. Daha önce geçen hadise binaen, bir rekata yetişmeyen kimselerin cemaat sevabı alamayacağı da söylenmiştir. Söz konusu hadis şöyledir: "Kim bir rekata yetişmişse, namaza yetişmiş demektir." Bir de, bu meseleyi Cuma namazına kıyas etmişlerdir. Ancak buna gerekli cevabı, yerinde yani vakitler bahsinde verdik. Cuma konusunda ise bu namaza ilişkin özel bir hadîs vardır.
2- Namaza imamın bulunduğu yerden başlamak müstehaptır. Bu konuda buradaki hadisten daha açık bir rivayet vardır. Söz konusu rivayeti İbn Ebî Şeybe şu şekilde merfu olarak tahriç etmiştir: "Beni rükû ederken veya ayakta iken ya da secde halinde yakalayan kimse, benimle birlikte bulunduğum hale riayet etsin."

22. Kamet Getirilirken İmamı Gören Cemaat Ne Zaman Ayağa Kalkar?

637- Abdullah İbn Ebî Katâde babası kanalıyla Allah Resûlü'nünü sa şöyle buyurduğunu nakletmiştir: 'Kamet getirildiği zaman hemen ayağa kalkmayın, benim ayağa kalktığımı görünce kalkınız.[95]

Açıklama

(beni görünce ayağa kalkınız) Bu ifade "ben çıkıp gelinceye" kadar anlamına gelir. İmam Mâlik Muuatta' adlı eserinde şöyle demiştir: "Kamet getirildiği zaman cemaatin ne zaman ayağa kalkacakları konusunda belli başlı bir hadis işitmedim. Ancak kanaatime göre bu mesele, insanların takatine bağlıdır. Kimileri ağır, kimileri seri hareket eder." Âlimlerin çoğunluğuna göre imamın camide olduğu durumlarda cemaat, ancak kamet bittikten sonra ayağa kalkar. Rivayete göre Enes, müezzin dediği zaman ayağa kalkardı. Bu rivayeti Ibn MünzİR ve diğerleri nakletmiştir. Saîd Ibnu'l-Müseyyeb'in ise şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Müezzin dediği zaman, ayağa kalkmak farz olur. dediği zaman, saflar düzeltilir. dediği zaman ise, imam tekbir alıp namaza başlar." Eğer imam camide değilse, çoğunluğa göre cemaat, imamı görünceye kadar bekler. Konu başlığı altında zikredilen hadis bu görüşte olanla-rm delilidir. Bu hadise göre imam evinde iken ezan okunup kamet getirilebilir. Tabi imamın ezanı duyması ve daha önceden buna müsaade etmesi şartı aranır. Kurtubî bu konuda şöyle demiştir: "Hadisin zahirinden anlaşılan manaya göre, Allah Resulü evinden çıkmadan önce kamet getirilmiştir, Ancak bu durum Câbir İbn Semura'dan nakledilen şu hadis ile çelişmektedir: "Bilâl, Hz. Peygamber evinden çıkıncaya kadar kamet getirmezdi." Bu hadisi İmam Müslim nakletmiştir. Söz konusu çelişki şu şekilde giderilir: Bilâl, Hz. Peygamberin evden çıkmasını gözetirdi. Bu yüzden başkalarından önce onu görür ve kamete başlardı. Cemaat de Hz. Peygamber'i görünce ayağa kalkardı. Allah Resulü cemaat saflarını düzeltmeden namaza başlamazdı."

23. Namaza Aceleci Bir Şekilde Yönelinmez, Aksine Vakur Olarak Yönelinir.

638- Abdullah İbn Ebî Katâde babası kanalıyla Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kamet getirildiği zaman beni görünceye kadar ayağa kalkmayın, vakur bir şekilde hareket edin!"

24. Bir Mazerete Binaen Camiden Çıkılır Mı?

639- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber evinden çıkıp mescide geldi. O esnada kamet getirilmiş saflar düzeltilmişti. Nihayet Allah Resulü namaz kıldırmak için mihrabtaki yerine geçti. Bizler tekbir getirmesini bekliyorduk. Derken yerinden ayrıldı ve cemaate 'Bir yere kımıldamayın!' dedi. Bir müddet bekledik. Sonunda Allah Resulü çıkıp geldi. Başından su damlıyordu. Çünkü güsül abdesti almıştı."

Açıklama

(Bir Mazerete Binaen Camiden Çıkılır mı?) Buradaki mazeretten maksat zaruret halidir. Öyle anlaşılıyor ki, İmam Buhârî, İmam Müslim, Ebu Dâvûd ve diğerleri tarafından Ebu'ş-Şa'sâ'nm Ebu Hureyre'den naklettiği şu hadisin tahsis edildiğine işaret etmiştir: "Ebu Hureyre adamın birini müezzinin ezan okumasından sonra camiden çıkarken gördü. Sonra 'Bu adam Ebu'l-Kâsım'a (Allah Re-sûlü'ne isyan etmedi mi?' dedi. Bu başlık altında zikredilen hadis, camiden çıkmanın günah olma durumun zaruret sahibi olmayanlar için söz konusu olduğunu gösterir. Cünüplük, abdestsizlik hali, burun kanaması vs. gibi durumlar da bu zaruret kapsamında değerlendirilir. Aynı şekilde başka bir caminin imamı olan ve buna benzer konumlarda o!an kimselerin de camiden çıkması zaruret hali olarak kabul edilir.
(Saflar düzeltilmişti.) Bu hadiste "Kitabu'l-Ğusl"de bahsettiğimiz sonuçlardan daha başka çıkarımlar da söz konusudur. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:
1- Teşri' gayesiyle ibadetler konusunda peygamberlerin unutması caizdir.
2- Kullanılan su temizdir.
3- Dînî konularda utanılmaz.
4- Bir mazeret sahibi olan kimse, mazeretini gösterecek şekilde camiden çıkmalıdır. Mesela burnu kanayan kimse elini burnuna tutarak burnu kanadığı için dışarı çıktığını insanlara hissettirmelidir.
5- Cemaatin, zaruret yüzünden geciken imamı beklemesi caizdir.
6- Gusül bölümünde de ifade ettiğimiz gibi camide ihtilam olan kimsenin, dışarı çıkmak istediği zaman teyemmüm yapması gerekmez.
7- Ezan ile kamet arasında konuşmak caizdir. Nitekim bu konu müstakil başlık altında ele alınacaktır.
8- Cünüp olan kimse cünüp olduktan daha sonra gusül abdesti alabilir.

Önemli Açıklama

Bazı nüshalarda şöyle geçmektedir: "Ebu Abdullah'a (İmam Buhârî'ye) 'Bizden birinin başına bu hal geldiği zaman böyle mi yapmalı?1 diye sormuşlar. O da 'Evet' cevabını vermiştir. Bu defa 'İmamı oturarak mı yoksa ayakta mı beklerler?' diye sorulmuş o da şöyle cevap vermiştir: Tekbirden önce ise, oturmalarında bir sakınca yoktur. Tekbirden sonra ise ayakta beklerler."

25. İmamın Cemaate "Yerinizden Ayrılmayın" Demesi Ve Onların Da İmamı Beklemesi

640- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Kamet getirildi, cemaat saflarını düzeltti, sonra Allah Resulü Asa evinden çıkıp geldi. Namaz kıldıracağı yere geçti. Cünüp olduğunu hatırlayınca cemaate 'Yerinizden ayrılmayın1 deyip evine döndü ve güsül abdesti aldı. Başından su damladığı halde geldi ve cemaate namaz kıldırdı."

26. Kişinin Namaz Kılmadık Sözü

641- Câbir İbn Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir: "Ömer İbnu'l-Hattab Hendek Savaşı gününde Hz. Peygamber'e gelip 'Ey Allah'ın elçisi! Allah'a and olsun ki, neredeyse güneş batmaya yüz tutuncaya kadar namaz kılamayacaktim1 dedi. Bu sözü oruçlu kimselerin iftar etmesinden sonra söylemişti. Bunun üzerine Allah Resulü ve senem 'Allah'a and olsun ki, ben namaz kılmadım' dedi. Sonra Buthân vadisine indi. Ben de onunla birlikte idim. Abdest alıp güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldı. Peşi sıra da akşam namazını kıldı."

Açıklama

(neredeyse güneş batmaya yüz tutuncaya kadar namaz kıİamayacakttm) Kanaatime göre ravi, "bu sözü oruçlu kimselerin iftar etmesinden sonra söylemişti" demekle, Hz. Ömer'in Allah Resûlü'ne bu sözü söylediği zamana işaret etmektedir. Yoksa Ömer'in namaz kıldığı vakti değil. Çünkü o, güneş batmaya yaklaşınca namaz kılmıştı. Nitekim de bunu gösterir.

27. Kamet Getirildikten Sonra İmamın Bir Meşguliyeti Olabilir

642- Enes İbn MâİIk'ten şöyle nakledilmiştir: "Kamet getirildiği zaman Hz. Peygamber mescidin bir köşesinde adamın biriyle özel olarak konuşuyordu. Cemaat uyuyuncaya kadar namaza yönelmedi.[96]

Açıklama

(Kamet Getirdikten Sonra İmamın Bir Meşguliyeti Olabilir} Bu başlık imamın namaza başlamadan önce bir meşguliyeti olmasının mubah olup olmadığını araştırmak İçin konmuştur.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Cemaat içinde iki kişi özel olarak konuşabilir.
2- Eğer bir meşguliyet varsa kamet ile iftitah tekbiri arasına fasıla girebilir. Bir meşguliyet söz konusu değil ise bu, mekruhtur.
3- Bu hadiste Hanefi mezhebinin şu görüşü reddedilmiş olmaktadır. Müezzin dediği zaman imamın tekbir alması farzdır.

28. Kamet Getirilince Konuşmak

643- Enes İbn Mâlik'ten şöyle nakledilmiştir: "Kamet getirildi. Bu esnada bir adam Allah Resûlü'nün ^ıiaiiâhu aleyhi Önünü kesti ve kamet getirildikten sonra bir müddet onu namaza durmaktan alıkoydu."
Hasan şöyle demiştir: "Birini annesi acıdığı için cemaatle yatsı namazı kılmaya göndermese, o kişinin annesine itaat etmemesi gerekir."

Açıklama

(Kamet Getirilince Konuşmak) İmam Buhârî bu başlık ile kametten sonra her ne şekiic-1- olursa olsun konuşmayı mekruh görenlere cevap verildiğine işaret etmişir

29. Cemaatle Namaz Kılmanın Farz Oluşu

Hasan şöyle demiştir: "Birini annesi acıdığı için cemaatle yatsı namazı kılmaya göndermese, o kişinin annesine itaat etmemesi gerekir."
644- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Canım elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, içimden odun toplanmasını emredip, daha sonra namaz kılınmasını buyurup ezan okutturup, birine de emredip cemaate imam olmasını sağlayıp daha sonra cemaate gelmeyenlerin arkasmdan yetişip evlerini yakmak geçiyor. Canım elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, cemaate gelmeyen bu kimseler, burada etli bir kemik parçaları veya iki adet âlâ paça olduğunu bitseydi yatsı namazına gelirdi.[97]

Açıklama

(Cemaatle Namaz Kılmanın Farz Oluşu) İmam Buhârî bu konuda, kesin hüküm belirtmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, cemaatle namaz kılmanın delili ona göre güçlü olduğu için, bu şekilde davranmıştır. Ancak o, burada bunun sadece farz olduğunu belirtti. Bu ifade, bunun farz-ı ayn veya farz-ı kifaye oluşundan daha geneldir. Şu kadarı var ki, Hasan-ı Basrî'den naklettiği rivayetle, bunun farz-ı ayn olduğu kanaatini izhar etmiştir. Sarihlerden Hasan-ı Basrî'nin sözünü senetle zikreden kimse yoktur. Ancak bu manada ve bundan daha güçlü ve açık bir şekilde Huseyn İbn Hasan el-Mervezî'nin "Kitâbu's-sıyâm"ında sahih bir isnadla şu rivayet yer alır:
"Hasan-ı Basrî'nin nafile oruç tutan bir adam hakkında şöyle dediği nakledilmiştir: Annesi o kişiye orucunu bozmasını emrederse, orucunu bozsun. Bozduğu orucu kaza etmesi de gerekmez. Hem oruç, hem de anneye itaat ve iyilik sevabını alır.
Kendisine 'Annesi onu yatsı namazını cemaatle kılmaktan alıkoyarsa ne olur?' diye sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir: 'Buna hakkı yoktur, çünkü cemaatle namaz kılmak farzdır.
Bu konuda zikredilen hadis, cemaatle namaz kılmanın farz-ı ayn olduğu konusunda gayet açıktır. Eğer bu sünnet olsaydı, terk edenler yakılmakla tehdit edilmezdi. Farz-ı kifâye olsaydı, Hz. Peygamber ve onunla birlikte olanların yapmasıyla yerine gelirdi. Atâ, Evzâî, Ahmed İbn Hanbel ile Ebu Sevr, İbn Huzeyme, İbn Münzir, İbn Hibban gibi Şafiî mezhebinden olan bazı muhaddisler cemaatle namaz kılmanın farz olduğu görüşündedir. Dâvûd ez-Zâhirî ile ona tabî olanlar daha da ileri giderek bunun, namazın sıhhat şartlarından biri olduğunu iddia etmişlerdir. İmam Şafiî'nin ifadesinden, bunu farz-ı kifâye kabul ettiği anlaşılır. Onun ilk dönem takipçilerinin çoğu da bu kanaattedir. Hanefî, Mâliki ve diğer mezheplere bağlı kimselerin çoğuna göre ise cemaatle namaz kılmak müekked sünnettir.
(Canım elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki) Bu bir yemin ifadesidir. Allah Resulü çoğu kere bu şekilde yemin ederdi. Bu, şu anlama gelir: Kulların canlan ile ilgili takdir ve yönetim Allah'ın elindedir.[98] Buna göre, kuşkusuz meseleler üzerine, onun önemini belirtmek İçin yemin edilebilir. Ayrıca bu hadis, herhâlükârda Allah'a yemini mekruh kabul eden kimselere cevap niteliğindedir.
(cemaate gelmeyenlerin arkasından yetişip) birinin arkasından gelmek anlamına gelir. Bu konuda Cevheri şöyle demiştir: yanında olmayan birine gitmek manasına kullanılır."
(etli bir kemik parçaları) kelimesinin çoğuludur. Bu kelime de üzerinde etin bulunduğu kemik anlamına gelir.
(iki adet âlâ paça) Halil bu konuda şöyle demiştir: küçükbaş hayvanlasrın tırnakları arasında bulunan et parçasına denir.[99]

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Namazdan geri kalanlar kınanmıştır. Çünkü bu kimseler basit bir yiyeceğe veya kendisiyle oynanan bir şeye aşırı derecede istekli olmakla tavsif edilmişlerdir. Oysa diğer yandan, derecelerini yükseltecek bir fiili yapmakta gerekeni yerine getirmemişlerdir.
2- Cezadan önce tehdit ve vaîd gelir.
3- Mâlî ceza verilebilir.
4- Cürüm işleyenler ansızın cezalandırılabilir. Çünkü Hz. Peygamber kendisinin namaz kıldırmakla meşgul olduğunun bilindiği bir sırada cemaate gelmeyenleri cezalandırmayı içinden geçirmiştir. Onları kendilerine hiç kimsenin ilişmeyeceğinden emin oldukları bir zamanda yakalamak istemiştir.
5- Eğer ortada bir maslahat varsa faziletli birinin bulunduğu mecliste fazilet bakımından ondan daha geride olan kimsenin namaz kıldırması caizdir.
6- İbnu'l-Arabî bir masiyeti helal kabul eden birinin idam edilebileceğine bu hadisi delil olarak göstermiştir. Nitekim îmam Mâlik'in de mezhebi bu doğrultudadır. Ancak bu görüş, bu hadisin mensuh olduğu ileri sürülerek tenkid edilmiştir.183 Mâlî ceza verileceği görüşü de aynı gerekçeyle tenkit edilmiştir.

30. Cemaatle Namazın Fazileti

Şârih, kesin bir ifadeyle neshi belirtmiştir. Ancak bu iyi bir davranış değildir. Doğrusu, neshin olmadığıdır. Masiyeti helal kabul eden kimsenin bu şekilde cezalandırılacağına dair bir çok meşhur delil vardır. Bunlardın biri bu konuda zikredilen hadistir. Sadece ateş ile cezalandırmak neshedilmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Abdülaziz İbn Bâz Esved, cemaatle namazı kaçırınca başka bir camiye giderdi. Enes, namazın kılındığı bir camiye geldi. Sonra ezan okuyup kamet getirdi ve cemaatle namaz kıldı.
645- Abdullah Ibn Ömer'den Hz. Peygamber'İn şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
"Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür.[100]
646- Ebî Saîd el-Hudrî Hz. Peygamber'İn ve şöyle söylediğini işittiğini nakletmişür:
"Cemdfltle kılınan namaz tek başına kılınan namazdan yirmi beş derece daha üstündür."
647- Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Kişinin cemaatle kıldığı namaz, evinde ve pazarda kıldığı namazdan yirmi beş kat daha sevaptır. Şöyle ki, kişi güzelce abdest alır, camiye gider ve bu esnada namazdan başka bir gayesi olmazsa, attığı her adımla bir derece yükseltilir ve işlediği hatalardan biri silinir. Namaz kıldıktan sonra, namaz kıldığı yerden ayrılmadığı sürece melekler onun için bağışlanma diler: Allah'ım onu bağışta! Allah'ım ona merhamet et! derler. Sizden biri namazı beklediği sürece namaz kılıyor hükmündedir."

31. Sabah Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti

648- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittiğini nakletmiştir:
"Cemaatle kılınan namaz tek başına kılman namazdan yirmi beş kat daha faziletlidir. Gece ve gündüz melekleri sabah namazında bir araya gelirler." (Ravi der ki) sonra Ebu Hureyre şöyle dedi: Dilerseniz namazda şu âyeti okuyun: Çünkü sabah namazı şahitlidir.[101]
649- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir: "(Cemaatle kılınan namaz) yirmi yedi derece daha sevaptır."
650- el-A'meş'ten şöyle nakledilmiştir: "Salim'in şöyle dediğini işittim: Ümmü'd-Derdâ şöyle anlattı: Ebu'd-Derdâ kızgın bir halde yanıma geldi. Ona 'Niye böyle kızgınsın?' diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Allah'a yemin olsun ki, onların yaptıkları arasında Muhammed ümmetinden bildiğim tek hakikat, cemaatle namaz kılmalarıdır."
651- Ebu Musa el-Eş'arî Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Namaz konusunda en fazla sevaba nail olanlar camiye en uzaktan gelenlerdir. Cemaatle namaz kılmak için namazı bekleyenler de, hemen namazı kılıp uyuyanlardan daha çok sevap kazanır,"

Açıklama

(Muhammed ümmetinden) Ebu Zer ve Kerime rivayetlerinde bu şekilde nakledilmiştir. Ancak diğerlerinde (Muhammed ümmetinden) ifadesi muzafm hazfı ile (Muhammed) şeklinde geçmektedir. İbn Battal ve ona tabî olanların şerhi de buna göre olmuştur: "Bu ifade ile Ebu'd-Derdâ, Muham-med'in mimu selimi dinini kasdetmiştir. Yani onun dininden sadece cemaatle namaz kılmayı değiştirmediklerini haber vermiştir.
(Cemaatle namaz kılmalarıdır.) Ebu'd-Derdâ bu sözüyle o dönemde yaşayan insanların cemaatle namaz kılmak dışında bütün amellerde kusur ettiklerini ve bir takım değişiklikler yaptıklarını ifade etmek istemiştir. Bu, göreceli bir durumdur. Çünkü Hz. Peygamber dönemindeki insanların durumu, daha sonraki insanlara göre daha mükemmeldi. Daha sonra Ebu Bekir ile Hz. Ömer dönemindeki insanların durumu, sonraki nesillere göre daha iyiydi. Öyle anlaşılıyor ki bu söz, Ebu'd-Derdâ'dan ömrünün sonlarına doğru sadır olmuştur. Ebu'd-Derdâ Hz. Osman'ın hilafetinin son yıllarında vefat etmiştir. O faziletli nesil Ebu'd-Derdâ nezdinde bu şekilde tavsif ediliyorsa, kim bilir günümüze kadar gelen nesiller ne şekilde tavsif edilir!

Bu hadise göre, dînî bir konuda meydana gelen değişiklikten dolayı öfkelenmek ve daha fazlası elden gelmiyorsa kızgınlığı izhar ederek kötü şeyleri yadırgamak caizdir. Bu hadisten çıkan bir diğer sonuca göre ise, karşi tarafa söylenen bilginin kesin doğru olduğunu ifade etmek için yemin edilebilir.

32. Öğle Namazını Vaktin Başlarında Kılmanın Fazileti

652- Ebu Hureyre Allah Resûlü'nün buyurduğunu nakletmiştir:
Adamın biri yolda yürürken, güzergahı üzerinde bir diken dalı buldu. Onu kaldırıp kenara koydu. Hak Teâlâ onun bu amelini hüsnü kabul buyurdu ve günahlarını bağışladı.[102]
653- Allah Resulü şöyle buyurdu: "Şehitler beştir: Tâundan ölen, karnındaki bir hastalıktan dolayı ölen, suda boğulan, yıkık altında ölen ve Allah yolunda şehit düşen."
Hz. Peygamber şöyle buyurdu; "Eğer insanlar ezan okumada ve ilk safta bulunmadaki sevabı bilseler ve buna nail olmak için aralarında kura çekmekten başka bir yol olmadığını anlasalardı elbette aralarında kura çekerlerdi.[103]
654- Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Eğer insanlar öğle namazını vaktin başlarında kılmanın faziletini buselerdi, koşar adım bu vakitte namaz kılmaya gelirlerdi. Eğer yatsı ve sabah namazlanndaki fazileti bilselerdi, emekleyerek ve sürünerek de olsa yine de bu namazları kılmaya gelirlerdi."

Açıklama

(hüsnü kabul buyurdu) Bu hadis yolda insanlara rahatsızlık veren şeylerin kaldırılmasının faziletli bir amel olduğunu gösterir. Nitekim Kitâbu'l-imân'da bunun, imanın en düşük derecesi olduğuna dair bilgi geçmişti.

33. Giderken Adımları Saymak

655- Enes Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Ey Selemeoğu Uarî Cemaatle namaza gelirken adımlarınızı hesap etsenize!"
Mücahid de [104]ayetinde geçen ifadesini adımlarını" olarak tefsir etmiştir.[105]
656- Enes'ten şöyle nakledilmiştir: "Selimeoğullan oturdukları muhîti değiştirmek istediler. Allah Resûlü'ne yakın bir yerde ikamet etmeyi düşündüler. Hz. Peygamber onların Medine'nin kenar semtlerini bırakıp bu şekilde yer değişikliğine gitmelerini hoş karşılamadı. Bu yüzden onlara şöyle dedi: Mescid-i Nebevtye gelirken attığınız adımları hesaplamaz mısınız!"

Açıklama

(Giderken Adımları Saymak) Bu başlık namaza giderken adımlan hesaba katmak anlamına gelir. İmam Buhârî, bu ifadeyi her hangi bir şarta bağlamadan kullandı. Böylece itaat için aülan her adımı kapsamasını murat etmiştir.
(Ey Selimeoğulları!) Selime oğulları, Ensar'ın Hazreç kolundan bir kabiledir.
(hesaplamaz mısınız) Yani camiye gelirken attığınız adımları saymaz mısınız! Çünkü her adım için bir sevap vardır. aslında saymak anlamına gelse de, çoğu zaman, halisane niyet ile sevap kazanmak anlamına kullanılır.
(Medine'nin kenar semtlerini) Yani Allah Resulü Medine'nin giriş kısımlarını boş bırakmalarını hoş karşılamadı. Böylece onların Mescid-İ Nebevi'ye yakın bir yere yerleşmelerine niçin rıza göstermediğini açıkladı. Çünkü Medine'nin kenar bölgelerinin meskun olmasını istiyordu.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Camiye giderken ne kadar çok adım atılırsa o kadar çok sevap kazanılır.
2- Eğer iyi ameller halisane niyet ile yapılırsa onun izleri yerine iyilik yazılır.
3- Camiye yakın bir yerde oturmak müstehaptır. Ancak kendisinden başka bir menfaat elde edilen veya çok yürüyerek daha fazla sevap almak isteyenler, kendilerine güçlük çıkarmadıkları sürece bu hükmün muhatabı değildir. Çünkü Selimeoğulları camiye yakın yerde kalmanın fazletini bildikleri için Mescid-i Ne-bevî'ye yakın bir yerde ikamet etmek istemişlerdi. Allah Resulü onların bu isteklerini yadırgamadı. Ancak Medine'nin kenar semtlerine ilişkin yukarıda belirttiğimiz nedenden ötürü onların bulundukları yerde kalmaları sayesinde bir mefsederi def etmeyi/kötülüğü uzaklaştırmayı tercih etti. Üstelik onlara, Mescid'e gitme konusunda Mescid-i Nebevî'nin yanında oturan kimselerle aynı, belki de daha fazla sevabın yazılacağını haber verdi.

34. Yatsı Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti

657- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Münafıklara, sabah ve yatst namazından daha zor gelen bir namaz yoktur. Eğer bu namaztardaki sevabı bir bilselerdi, kuşkusuz emekleyerek ve sürünerek gelirlerdi, içimden, müezzine ezan okuyup kamet getirmesini sonra da birine cemaate namaz kıldırmasını emre-'dip sonra etime bir meşale kapıp henüz namaz için evinden çıkmayanların evini yakmak geçiyor"

Açıklama

(daha zor) Bu hadis, bütün namazların münafıklara zor geldiğini gösterir. Nitekim Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: "Onlar namaza kalktıkları zaman, üşenerek kalkarlar.[106] Ancak sabah ve yatsı namazları diğerlerine göre onlara daha zor gelir. Çünkü bu namazları terk etmeye çağıran sebepler güçlüdür. Şöyle ki, yatsı namazı dinlenmenin ve rahat etmenin tatlı olduğu bir zamanda, sabah namazı ise uykunun cazip olduğu bir vakitte kılınır. (gelirlerdi) Yani, bu iki namazın cemaatle kılındığı camiye gelirlerdi.

35. Cemaat İki Ve Daha Çok Kişiden Oluşur

658- Mâlik İbn el-Huveyris Hz. Peygamber'in iki kişiye hitaben şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Namaz vakti girdiği zaman ezan okuyup kamet getirin, sonra aranızda en yaşlı olanınız imam otsun!"

36. Camide Oturup Namazı Beklemek Ve Camilerin Fazileti

659- Ebu Hureyre Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Sizden biri abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde bulunduğu sürece melekler onun için 'Allah'ım onu bağışla! Allah'ım ona merhamet et!' seklinde dua edip bağışlanma dilerler. Ailesine gitmekten sadece namazın alıkoyduğu sizden biri, namazı beklediği sürececе namaz kılıyor hükmündedir."

Açıklama

('Allah'ım onu bağışla! Allah'ım ona merhamet et!') Bu hadis şu ayet ile örtüşmektedir: "Melekler Roblerini hamd ile teşbih ederler ve yeryüzünde bulunanlar için bağışlanma dilerler.[107]
Meleklerin bağışlanma dilemesinin sırrı şu şekilde izah edilmiştir: Melekler insanoğlunun davranışlarına muttali olur. Yaptıklan isyanların ve itaatteki kusurların farkında olurlar. Bu yüzden sadece onlar için bağışlanma dilemekle yetinirler. Çünkü def-i mefsedet, celb-i menfaatten önce gelir. Bir an için insanlar arasında günahtan korunan ve itaatte kusur etmeyen birilerinin olduğunu farz edelim. Bu durumda o insanlara yapılan mağfretin mukabili kadar sevap verilir.

660- Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Şu yedi fcişiyi Allah Teâlâ, kendi gölgesinden başka bir gölgenin olmadığı günde gölgelendirecektir:
1- Adil yönetici.
2- Rabbine ibadetle yetişen genç.
3- Kalbi camilere bağlı olan adam.
4- Allah için birbirlerini seven iki adam. Bir araya gelince de Allah için bir araya gelir, ayrılınca da Allah İçin ayrılırlar.
5- Makam ve güzellik sahibi bir kadının kendisini zinaya davet etmesi durumunda 'Ben Allah'tan korkarım' diye cevap veren kimse.
6- Sağ etinin infak ettiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli hayır ve hasenatta bulunan kişi.
7- Yalnız başına iken Allah'ı andığı zaman gözleri dolan kimse.[108]

Açıklama

(Adil yönetici) Buradaki yöneticiden maksat, en üst düzey yönetici yani halife/devlet başkanıdır. Aynı zamanda Müslümanların İşlerini yürütme görevini üstlenen ve adaletli davranan herkesi kapsar. Nitekim bu yorumumuzu, İmam Müslim'in Abdullah İbn Amr'dan merfu1 olarak naklettiği şu rivayet de destekler: "Adaletli davrananlar, Allah katında Rahmarıın sağında bulunan nurdan minberler üzerindedirler. Onlar yönetimlerinde, aile içi kararlarında ve üstlendikleri vazifelerde adil davranırlar."
Bu kavram en güzel şu şekilde açıklanmıştır: Adil, İfrat ve tefrite kaçmadan her şeyi yerli yerine koyarak Allah'ın emrini gözeten kimsedir.
Adaletli olmanın herkese faydası dokunduğu için yöneticinin âdil olması önce zikredilmiştir.
(genç) Hadiste sadece genç zikredilmiştir. Çünkü gençlerin şehvetlerine yenik düşme tehlikesi daha fazladır. Zira onların nevalarına göre hareket etme dürtüleri daha güçlüdür. Bununla birlikte ibadete sıkı sıkıya devam etmek, daha zordur ve takvanın üstünlüğüne delalet eder.
(Kalbi camilere bağlı olan adam) Selman rivayetinde "onları sevdiği için" şeklinde İlave bir ibare vardır.
(Bir araya gelince de Allah için bir araya gelir, ayrılınca da Allah için ayrılırlar.) Bu ifade şu anlama gelir: "İster hakiki olarak bîr araya gelsinler isterse bedenen ayrı yerlerde olsunlar ölünceye kadar birbirlerine karşı dinî sevgi beslemeye devam ederler. Bu sevgilerini dünyalık bir şeyle bozmazlar."
(Makam ve güzellik sahibi bir kadının kendisini zinaya davet etmesi) Hz. Peygamber hadisin bu kısmında kadını, Arap âdetlerine göre en üstün özelliklerle tavsif etmiştir. Bu özelliklerde ki kadına olan rağbet, hayli fazladır. Zira bir yanda sosyal konum ve parayı getiren makam diğer yanda güzellik söz konusudur. Çok az kadında bu iki özellik bir arada bulunur. İbnu'l-Mübarek bu hadisi naklederken "kendisine" diye bir fazlalık ile birlikte zikretmiştir. Beyhakî "Şuabu'l-îmân"da bu rivayeti "Kendisini ona sundu" şeklinde nak-letmiştir. Hadisten, kadının erkeği zinaya çağırdığı anlaşılıyor. Nitekim Kurtubî kesin bir şekilde bunu açıklamıştır. Başka bir görüşe yer vermemiştir.
('Ben Allah'tan korkanm') İlk akla gelen manaya göre, kişi bu sözü diliyle söyler. Bununla kadını çirkin ahlâkından çevirmeye çalışır. Nitekim Kadı Iyâz Kurtubî'nin [109] şöyle dediğini bildirmiştir: "Bu söz Allah korkusunun şiddetinden, takvanın güçlü olmasından ve hayadan ileri gelir."
Bu ifade Ahmed İbn Hanbel rivayetinde şeklinde nakledilmiştir.
(Allah'ı andığı) Bu ifade diliyle veya kalbiyle Allah'ı andığı zaman manasına gelir.
(gözleri dolar) Yani gözlerinden göz yaşları boşalır.

Önemli Açıklama

Bu hadiste sadece erkeklerin zikredilmesinin bir manası yoktur. Aksine kadınlar da, anlatılan hususlarda onlarla aynıdır. Ancak devlet başkanlığı meselesi bunun dışında yer alır. Yine de çoluk çocuğu bulunan ve onlara adaletle davranan kadınlar âdil yönetici kapsamına girer. Camilere bağlı olma hususunda da kadınlar farklıdır. Zira onların evlerinde namaz kılmaları, camide namaz kılmalarından daha hayırlıdır. Bunun dışında hadiste geçen her konuda kadınlar ile erkekler müşterektir. Erkeği zinaya davet eden kadın konusunda bile ortaktırlar. Çünkü kadın için de, yakışıklı bir delikanlının onu çirkin fiili İşlemeye davet etmesi düşünülebilir. O da, buna ihtiyacı olmasına rağmen Allah korkusundan dolayı yüz çevirir.
661- Humeyd şöyle nakletmiştir: "Enes'e 'Rasulullah yüzük kullandı mı?' diye sordular. O da şöyle cevap verdi: Evet, bir defasında yatsı namazını gece yansına kadar geciktirmişti. Namaz kıldırdıktan sonra yüzünü bize çevirip şöyle buyurdu: 'insanlar namaz kıldı ve uyudu. Sizler, namazı beklediğiniz sürece namaz kılıyor hükmündesiniz.
Sonra Enes şöyie dedi: Sanki hâlâ yüzüğünün parlaklığını görür gibiyim."

37. Mescide Gidip Gelen Kimselerin Fazileti

662- Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Her kim mescide gidip gelirse her gidip gelmesi karşılığında Allah (c.c) ona cennetteki yerini hazırlar."

Açıklama

Hadiste geçen mescide gidip gelmek ifadesinden ilk bakışta anlaşılan gerçek
anlam ibadet maksadıyla olmasa bile mutlak anlamda mescide gitmenin faziletidir. Ancak hadis-i şerifte ibadet etmek amacıyla mescide gelenlerin büyük mükafat kazanacağına işaret buyurulmuştur. İbadetlerin başında ise namaz gelir. Her şeyin en doğrusunu Allah (c.c) bilir.

38. Namaz İçin Kamet Getirildiğinde Sadece Farz Namaz Kılınır, Bunun Dışında Hiçbir Namaz Olmaz

663- Abdullah İbn Mâlik İbn Buhayne şöyle bir rivayet nakletmiştir:
"Bir gün Resûlullah farz namaz için kamet getirilirken bir adamın iki rekat namaz kıldığını gördü. Resûlullah namazdan çıkınca orada bulunanlar etrafını sardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber o adama (ikaz sadedinde) şöyle buyurdu: Sabah namazını da mı dört rekat kılıyorsun, sabah namazını da mı dört rekat kılıyorsun?!"

Açıklama

Kamet getirildiğinde ifadesi, kamet getirilmeye başlandığında anlamına gelir.
Hiçbir namaz olmaz ifadesi farz dışında kılman namazların geçerli I sahih olmayacağına veya kâmil I tam olmayacağına işaret eder. Söz konusu namazların geçerli olmayacağına dair açıklama daha doğru görünmektedir. Çünkü kullanılan olumsuzluk edatı gerçek anlamda bir geçersizliği anlatır. Fakat Hz. Peygamber bu şekilde namaz kılan adamın namazına doğrudan müdahale edip engel olmadığı ve sadece bunu tasvip etmediğini azarlayıcı bir ifade ile dile getirdiği için, bu başlıktan kamet getirilirken kılınan diğer namazların kâmil tam olmayacağını anlarız.
Başlıkta kullanılan olumsuzluk (nefy) edatının yasaklama anlamında (nehy) olduğu da düşünülebilir. Bu durumda anlam kamet getirilirken başka bir namaz kılmayın olur.
Sadece farz namaz kılınır ifadesi namaz için kamet getirilmeye başlandıktan onra nafile namaz kılınamayacağını gösterir. Kılman nafile namazın düzenli Marak kılman sünnet namazlarından (sünen-i râtibe) olup olmaması bu hükmü leğiştirmez. Çünkü başlıkta kullanılan kelimesi farz namazları anlatır.
Bu hadisle ilgili olarak Müslim îbn Hâlid'in, Amr İbn Dînâr'dan naklettiği ekir bilgi bulunmaktadır. Bu rivayette geçen ek bilgi şöyledir: "Ashâb-ı kiram; 'Ey Mlaftın Resulü, sabah namazının iki rekathk sünneti de mi kılınmaz?' diye so-unca, Hz. Peygamber; 'Evet, sabah namazının iki rekathk sünneti de kılınmaz', myurdu" İbn Adiyy'in Yahya İbn Nasr İbnü'l-Hâcib'in terceme-i hali/b iyografi-ini anlatırken tahric ettiği bu rivayetin senedi hasendir.
(Hadiste orada bulunanlar etrafını sardı) şeklinde tercüme ettiğimiz fiili ir şeyin etrafında toplanmak, onu sarıp kuşatmak anlamına gelir.

Buradaki ımirle orada bulunan ashab Hz. Peygamber'in etrafını sardı, 'nun etrafında toplandı, anlamında kullanılmıştır.
İmam Nevevî bu hadisle ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: "Kamet getirildiğinde sadece vaktin namazını kılmak gerektiğine dair hükmün hikmeti şudur: Kişi bu şekilde farz namaza en başından itibaren katılmış ve hemen İmamın ardından başlamış olacaktır. Zaten farz namazı tam olarak kılmak için gerekli tedbirleri almak ve buna özen göstermek nafile ibadetle meşgul olmaktan daha faziletli ve daha evlâdır."
İbn Abdilberr başta olmak üzere pek çok âlim şöyle demiştir; "Herhangi bir görüş ayrılığı ve tartışma meydana geldiğinde başvurulacak ana kaynak/asıl delil sünnettir. Sünnette ifade edilen hükme sarılan kurtulur. Kamet getirildiği zaman nafile ibadeti bırakıp farz olan namazı eda ettikten sonra nafilelere devam etmek sünnete daha uygun bir davranıştır; bu şekilde hareket eden bir kimse sünnete daha fazla uymuş olur."
Farz namaz için kamet getirildiğinde, başlanmış olsa bile nafile ibadeti bozup farz namaza başlamak gerektiğini savunanlar "sadece farz namaz kılınır" ifadesinin genel anlamını delil olarak almışlardır. Şâfiîler'den İmam Ebu Hamid el-Gazâlî de bu görüştedir.
Buna karşılık, kamet getirildiği zaman nafile namaz kılınmayacağma dair yasağın nafile İbadete başlamak üzere olan kimselerle ilgili olduğunu savunanlar ise "Amellerinizi bozmayın (İptal etmeyin)"194 âyetinin genel anlamını delil olarak göstermişlerdir.

39. Cemaatle Namaz Kılmaya Engel Olan Hastalığın Ölçüsü

664- İbrahim en-Nehaî, Esved İbn Yezîd en-Nehaî'nİn şöyle söylediğini ri-/ayet etmiştir:
"Biz Hz. Aişe'nin yanında namaza devam etmenin ve namaz ibadetinin jneminden bahsediyorduk, Bunun üzerine Hz. Aişe bize şunları aktardı: îesûlullah'ın vefatına sebep olan hastalığı günlerinde bir nanaz vakti girdi ve ezan okundu. Resûluîlah Ebû Bekir'e söy-?yin cemaate namazı kıldırsın' buyurdu. Orada bulunanlardan birisi; 'Ebû Bekir •ek yufka yüreklidir, namazda kendisini tutamayıp ağlar' deyince Hz. Peygamber emrini tekrarladı. Orada bulunanlardan biri aynı şekilde bû Bekir'in durumunu ifade edince Hz. Peygamber üçüncü iefa emrini tekrar etti ve şöyle dedi; Yusuf un başım derde sokan siz kalınlar değil misiniz zaten!? Söyleyin Ebû Bekir'e cemaate namazı kıldırsın!" Sunun üzerine Ebû Bekir imamete geçip namazı kıldırmaya başladı. 5u namazlardan biri kıldırırhrken Hz. Peygamber kendisini
iraz daha iyi hissettiği için cemaate katılmak istedi. Ashabtan iki kişinin kolları ırasında mescide girdi. Takatsizliğinden dolayı mübarek ayaklarını yere sürüye-ek zorla yürüdüğü sıradaki hali hâlâ gözlerimin önündedir. Resûlullah'm geldiğini fark eden Hz. Ebû Bekir geri çekilmek istedi. Fakat Hz. Peygamber olduğun yerde dur anlamında eliyle işaret buyurdu. Sonra Resûlullah't Ebû Bekir'in yanına kadar gidip oraya oturdu."
Bu rivayetle ilgili olarak A'meş'e şöyle bir soru yönelttiler: "Resûlullah Hz. Ebû Bekir'in yanma oturup namaza durduğunda Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e, cemaat ise Ebû Bekir'e uymuştu, değil mi?" A'meş bu soruyu kafasını evet anlamında sallayarak onaylamıştır.
Ebû Dâvûd, Şu'be - A'meş senediyle bu rivayetin bir kısmını nakletmiştir: Söz konusu rivayetle ilgili olarak Ebû Muaviye'den nakledilen ek bir bilgi de şöyledir: "Resûlullah Hz. Ebû Bekir'in sol tarafına oturdu^Bu sırada Ebû Bekir namaza ayakta devam ediyordu."
665- Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayet şöyledir:
"Resûlullah'm hastalığı ilerleyip ıztırabi artınca eşlerinden izin alarak hastalığını benim yanımda geçirmek istedi. Onlar Resûlullah'm bu isteğini kırmayıp kabul ettiler. Bunun üzerine iki kişinin kollan arasında çıkıp odama gelen Resûl-i Ekrem yürümekte zorlandığı için ayaklarını yere sürüyordu. Resûlulîah Hz. Abbas ile ashabtan başka birisinin kolları arasında gelmişti."
Hz. Aişe'nin sözünü İbn Abbas'a anlatan Ubeydullah İbn Abdullah ile Ibn Abbas arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:
Hz. Aişe'nin :\dmı zikretmediği kişinin kim olduğunu biliyor musun?
Hayır. O zat Ali İbn Ebu Talihtir.
664- İbrahim en-Nehaî, Esved Ibn Yezîd en-Nehaî'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Biz Hz. Aişe'nin yanında namaza devam etmenin ve namaz ibadetinin öneminden bahsediyorduk. Bunun üzerine Hz. Aişe bize şunları aktardı: Resûluilah'ın vefatına sebep olan hastalığı günlerinde bir namaz vakti girdi ve ezan okundu. Resûlullah Ebû Bekir'e söyleyin cemaate namazı kıldırsın' buyurdu. Orada bulunanlardan birisi; 'Ebû Bekir pek yufka yüreklidir, namazda kendisini tutamayıp ağlar' deyince Hz. Peygamber emrini tekrarladı. Orada bulunanlardan biri aynı şekilde Ebû Bekir'in durumunu ifade edince Hz. Peygamber üçüncü defa emrini tekrar etti ve şöyle dedi; Yusuf un başını derde sokan siz kadınlar değil misiniz zaten!? Söyleyin Ebû Bekir'e cemaate namazı kıldırsın!" Bunun üzerine Ebû Bekir imamete geçip namazı kıldırmaya başladı. Bu namazlardan biri kıldınlırken Hz. Peygamber kendisini biraz daha iyi hissettiği için cemaate katılmak istedi. Ashabtan iki kişinin kolları arasında mescide girdi. Takatsizliğinden dolayı mübarek ayaklarını yere sürüyerek zorla yürüdüğü sıradaki hali hâlâ gözlerimin önündedir. Resûlulîah'ın geldiğini fark eden Hz. Ebû Bekir geri çekilmek istedi. Fakat Hz. Peygamber olduğun yerde dur anlamında eliyle işaret buyurdu. Sonra Resûlullah'i Ebû Bekir'in yanına kadar gidip oraya oturdu."
Bu rivayetle ilgili olarak A'meş'e şöyle bir soru yönelttiler: "Resûlullah Hz. Ebû Bekir'in yanına oturup namaza durduğunda Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e, cemaat ise Ebû Bekir'e uymuştu, değil mi?" A'meş bu soruyu kafasını evet anlamında sallayarak onaylamıştır.
Ebû Dâvûd, Şu'be - A'meş senediyle bu rivayetin bîr kısmını nakletmiştik. Söz konusu rivayetle ilgili olarak Ebû Muaviye'den nakledilen ek bir bilgi de şöyledir: "Resûlullah sanau. Hz, Ebû Bekir'in sol tarafına oturdu.--Bu sırada Ebû Bekir namaza ayakta devam ediyordu."
665- Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayet şöyledir:
"Resûluilah'ın hastalığı ilerleyip ıztırabi artınca eşlerinden izin alarak hastalığını benim yanımda geçirmek istedi. Onlar Resûluilah'ın bu isteğini kırmayıp kabul ettiler. Bunun üzerine iki kişinin kollan arasında çıkıp odama gelen Resûl-i Ekrem yürümekte zorlandığı için ayaklarını yere sürüyordu. Resûlullah Hz. Abbas İle ashabtan başka birisinin kollan arasında gelmişti."
Hz. Aişe'nin sözünü İbn Abbas'a anlatan UbeyduIIah İbn Abdullah ile İbn Abbas arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:
Hz. Aişe'nin udini zikretmediği kişinin kim olduğunu biliyor musun? Hayır. O zat Ali İbn Ebu Talib'tir.

Açıklama

Konu başlığında geçen kelimesinin anlamıyla ilgili olarak yapılan açıklamalar şöyledir:
İbn Battal ve İbnüt-Tîn şöyle demiştir: Bu kelime teşvik etmek anlamına gelir.[110]
İbn Reşîd şöyle demiştir: Burada kastedilen cemaatle namaz kılmaya engel olan veya olmayan hastalığın ölçüsü ve sınırıdır. Bir kimse Resûlullah'ın durumunda olduğu gibi, başkalarının yardımı olmadan yerinden kalkamayacak kadar hasta ise cemaatle namaz kılmak için mescide ayakların! sürterek gitmesi gerekmez. Resûlullah hastalığı dolayısıyla zayi düşmüş ve cemaate ashabın yardımıyla katılabilmiştir. İşte hastalığı bu noktaya gelen bir kimsenin cemaate katılabilmek için kendisini zorlaması ve meşakkat çekmesi doğru değildir. Ancak kendisine yardım edecek birilerini bulabiliyorsa cemaatle namaza devam edebilir.
(Hadiste geçen ve yufka yürekli şeklinde tercüme ettiğimiz) kelimesi hüzünlü, ince duygulu, duygusal gibi anlamlara gelir. İleride açıklayacağımız gibi bu ifade ile Hz. Ebû Bekir'in çok duygulu ve ince kalpli biri olduğu vurgulanmak istenmiştir. Nitekim Hz. Aişe'den nakledilen bu olayı İbn Ömer de rivayet etmiştir ve bu rivayette Hz. Aişe şöyle demiştir: "O, çok narin, yufka yürekli biridir. Namazda Kur'an okuduğunda ağlamaya başlar..."
Hz. Peygamber'in sözünü üçüncü kez tekrarlayarak "Yusufun başını derde sokan kadınlar da siz değil misiniz zaten!?" demesi şu anlama gelir: Hz. Peygamber burada eşlerini Hz. Yûsuf'un muhatap olmak zorunda kaldığı kadınlara benzetmiştir. Benzetme yönü ise, asıl maksadı gizleyen farklı bir tutum içinde olmaktır. Nitekim Züleyha, Mısır'da önde gelen ve kendisi hakkında ileri geri konuşan kadınları davet ettiğinde bu kadınlar çok büyük bir ziyafete çağırıldıklarını düşünüyorlardı. Zaten Züleyha da onlara böyle bir izlenim vermişti. Fakat asıl amacı kadınlara İkramda bulunmak değildi; tek düşüncesi o kadınların Yûsuf'un güzelliğini görmelerini ve artık dedikoduyu kesmelerini sağlamaktı. Böylece o kadınlar da Züleyha'nm melek yüzlü Yûsuf'a olan aşkını mazur göreceklerdi. İşte Hz. Aişe de babasının imamlığa geçmesini engellemeye çalışırken "O namaz kıldırırken devamlı ağlar ve bu yüzden cemaat sesini duyamaz" diyordu ama asıl düşüncesi farklı idi; O, Resûlullah'ın yerine geçecek olan babası hakkında İnsanların kötü düşüncelere kapılmasından endişe ediyordu. Nitekim bu düşüncesini daha sonra kendisi de açıkça dile getirmiştir: "Resûlullah Ebû Bekir namazı kıldırsın, dedikten sonra O'nu bu emrinden vazgeçirmek için çok çabaladım. Böyle davrandım, çünkü Resûlullah vefat ettikten sonra O'nun yerine geçecek olan kişiyi halkın asla sevmeyeceğine dair kalbime bir kuşku doğmuştu."
Kurtubî şöyle demiştir: "Bu rivayetten çıkarılan derslerden biri de şudur; Namaz kıldırmak üzere görevlendirilen bir kimse başka birisini bu iş için görevlendirebilir. Bunun için ilk olarak namaz kıldırma görevini devreden kimsenin özel iznine gerek yoktur.[111]

İki kişinin kolları arasında mescide gitti şeklinde tercüme ettiğimiz ifadede geçen kelimesi aşırı derecede zayıf düştüğü ve takatten kesildiği için iki kişiye dayanarak zorla yürümek anlamına gelir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1.Kasm, [112]Resûlullah ve waw için vaciptir. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklama yeri geldiğinde yapılacaktır.
2. Hz. Ebû Bekir ashâb-ı kiram içinde en önde gelen ve en üstün sahâbîdir. En üstün sahâbîler sıralamasında Hz. Ebû Bekir'den sonra Hz. Ömer gelir.[113]
3. Kendisini beğenme duygusuna ve kibre kapılmayacağından emin olunan bir kimse yüzüne karşı övülebilir.
4. Hz. Peygamber başta Hz. Aişe oîmak üzere eşlerine bep nazik ve sevecen davranırdı.
5. Yaş veya makam bakımından küçük olan bir kimse kendisinden üstün olan bir kimse ile görüş alış verişinde bulunabilir, toplumun genelini İlgilendiren konularda istişare edebilir.
6. Büyüklere ve faziletli insanlara karşı saygıda kusur etmemek ve edepten tyrümamak gerekir. Nitekim Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'ın gelliğini fark edince saftan geri çekilmiş ve O'nunla aynı safta yer ılmak istemiştir. Fakat Hz. Peygamber onun yerinden aynlnamasını işaret buyurmuştur.
7. Bir kimse namazda hıçkıra hıçkıra ağlasa bile namazı bozulmaz. Çünkü Hz. Ebû Bekir'in yufka yürekli, bağrı yanık ve gözü aslı bir insan olduğunu öğrendikten sonra bile isteğinden vazgeçmemiş ve ona ağlama şeklinde bir emir de vermemiştir.
8. Ne kastedildiği anlaşılabilen işaretler sözlü anlatım gibi değerlendirilir.
9. Mümkün olduğu ölçüde cemaate devam etmek gerekir. Hatta bu konuda dşi olanca gücünü sarf etmeli, haklı bir mazereti ve hastalığı olsa bile cemaate çatılmak için bütün gayretini göstermelidir.
10. İmam herhangi bir zorunluluk bulunmasa bile kendi yerine imamlık /apması için birisini görevlendirebilir. Nitekim Hz. Ebû Bekir böyle yapmıştır.[114]
11. Namazı ayakta kılabilecek durumda olan bir kimse, takati olmadığı için oturarak namaz kılan bir kimseye uyabilir. Mâlikîler bu görüşü kabul etmezler. İbn Hanbel ise, bir kimse oturarak namaz kıldmyorsa cemaatin de otura-ak ona uymast gerekir, demiştir.
Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar, Allah (c.c) İzin verirse "İmam kendisine uyulmak üzere başa geçmiştir" başlığı altında ele alınacaktır.

---

[1] en-Nîsâ 4/103.
[2] Hadisin diğer rivayeti, "Bu şekilde namaz kılman emredildi" şeklindedir. Bk. Kastalânî, İrşâd, II, 197. [H.Aldemir]
[3] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3221, 4007.
[4] Hadisin geçtiği diğer yerler: 544, 545, 546, 3103.
[5] er-RÛm 30/31.
[6] Bu heyet, Rasûlullah'a saüallâhu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethedildiği sene gelmiştir. Bk. Kastalânî, İrşâd, II, 199, [H.Aldemir.
[7] Hadisin geçtiği diğer yer: 57.
[8] Bu şekilde tercüme için bk. KastaÎânî, İrşâd, II, 201. [Mütercim]
[9] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1435, 1895, 3586, 7096.
[10] el-Enbiyâ 21/35.
[11] HÛd 11/114.
[12] Hadisin geçtiği diğer yer: 4687.
[13] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2782, 5970, 7534.
[14] Lokman 31/14.
[15] Hadisin geçtiği diğer yer: 536.
[16] Hadisin geçtiği diğer yerler: 539, 629, 3258,
[17] Beydâvî'ye göre bu ifade, cehennemin kalabalıklaştığı manasına gelen bir mecaz ifadedir. Bu ve diğer izahlar İçin bk. Kastalânî, İrşâd, II, 215. [Mütercim]
[18] Hadisin geçtiği diğer yer: 3260.
[19] Hadisin geçtiği diğer yer: 3259.
[20] Öğle namazı vaktinde, öğle ile ikindi namazının birlikte kılınmasına cem-i takdim denir. [Mütercim]
[21] ikindi namazı vaktinde, öğle ve İkindi namazlarının birlikte kılınmasına cem-i tehîr denir. [Mütercim]
[22] en-Nahll6/4S.
[23] Hadisin geçtiği diğer yerler: 547, 568, 599, 771.
[24] Hadisin geçtiği diğer yerler: 562, 1174.
[25] Böyle bir cem'in gerçekleşmesi zayıftır. Doğrusu, yukarıda belirtilen Hz. Peygamber'in sallal-lâhu aleyhi ve sellem İki namazı birleştirme hadisesi o güne mahsus bir rahatsızlıktan veya aşırı soğuktan ya da buna benzer bir nedenden kaynaklanmıştır. Nitekim İbn Abbâs'ın kendisine bu cem'in nedeni sorulduğu zaman 'Ümmetine zorluk çıkarmamak İçin' şeklinde cevap vermesi de bunu destekler. Gerçekten de bu cevap, son derece yerinde ve harika bir cevaptır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Abdülaziz İbn Baz.
[26] Hadisin geçtiği diğer yerler: 550, 551, 7229.
[27] Burada mecaz söz konusudur. Şöyle ki: Bunu mecaz-i mürsel denir. Müter
[28] Avâlî, Medine'nin etrafında Necd istikametindeki köylerin bulunduğu bölgenin adıdır. Bk. Kastalânî, İrşâd, II, 226. [Mütercim]
[29] hadis no: 372 ve 335
[30] el-Bakara 2/238.
[31] Hadisin geçtiği diğer yer: 594.
[32] Tâhâ 20/130.
[33] Hadisin geçtiği diğer yerler: 573, 4851, 7434, 7435, 7436.
[34] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3223, 7429, 7486.
[35] el-A'lâ87/9.
[36] en-Nahl 16/81.
[37] el-Bakara 2/30.
[38] Hadisin geçtiği diğer yerler: 579, 580.
[39] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2268, 2269, 3459, 5021, 7467, 7533
[40] Hadisin geçtiği diğer yer: 2271.
[41] Hadisin geçtiği diğer yer: 565.
[42] en-Nûr 24/58.
[43] Bk. Kastalânî, îrşâd, II, 242. [Mütercim]
[44] Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan'ın torunudur.
[45] Hadisin geçtiği diğer yerler: 569, 862, 864.
[46] Hadisin geçtiği diğer yerler: 7239.
[47] Hadisin geçtiği diğer yer: 600, 661, 847, 5869.
[48] Müslim, "Mesâcid"311. [H.AldemÎr]
[49] Tâhâ 20/130
[50] Hadisin geçtiği diğer yer: 1921.
[51] Hadisin geçtiği diğer yer: 1134.
[52] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1920.
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler: 585, 589, 1192, 1629, 3273.
[54] Hadisin geçtiği diğer yer: 3272.
[55] Tamamen vücudu saracak şekilde örtünmek. Ayrıntılı bilgi için bk. Tecrid-i Sarîh Tercümesi, II, 293. [Mütercim]
[56] Kişinin kalçaları üzerine oturup, bacaklannı dikerek örtünmesidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Tecrid-İ Sarîh Tercümesi, II, 293. [Mütercim]

[57] Münabeze ve mülamese, cahiliye dönemine ait alışveriş türlerindendir.
[58] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1188, 1197, 1864, 1993, 1995
[59] Hadisin geçtiği diğer yeri: 3766.
[60] Arasındaki ifadenin eklenilmesi tarafımızca uygun görülmüştür. [Mütercim]
[61] Müslim, "Salâtu'I-müsâfirîn" 293. [Mütercim]
[62] Bk. Şerhu'n-Nevevî, VI, 435-436. [Mütercim]
[63] Müslim, "Salâtu'l-müsâfirîn" 294. [Mütercim]
[64] Muvatta, "Kitâbu'l-mevâkît" 18. [Mütercim]
[65] Hadisin geçtiği diğer yerler: 591, 591, 593, 1631.
[66] Müslim "Salâtu'l-müsâfirîn" 297. [Mütercim]
[67] Hakikat, Beyhakî'nin dediği gibi değildir. Aksine Ümmü Seieme'nin yukarıda zikredilen hadisi, hasen bir hadistir. İyi bir isnad ile Ahmed İbn Hanbel tarafından nakledilmiştir. Tahâvî'nin de belirttiği gibi bu hadis, öğle namazının sünnetinin ikindi namazının farzından sonra kaza edileceğine dair bir delildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Abdulaziz İbn Baz.
[68] Hadisin geçtiği diğer yer: 7471.
[69] ez-Zümer 39/42.
[70] Hadisin geçtiği diğer yerler: 598, 641, 945, 4112.
[71] Tâhâ 20/14.
[72] Tahkik ehline göre Hızır (a.s.), Hz. Muhammed'in sallallâhu aleyhi ve sellem peygamber olmasından çok önce Ölmüştür. Bunu gösteren bir çok delil vardır. Eğer Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem döneminde yaşıyor olsaydı, bu hadisin kapsamına girerdi ve yüz sene sonra ölmesi gereken insanlar arasında yer alırdı. Doğrusunu en iyi Allah bilir. AbdülazİZ İbn Baz.
[73] Hadisin Müslim'deki rivayetinde bu ifade uyuklayınca şeklinde nakledilmiştir. [Mütercim]
[74] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3581, 6140, 6141.
[75] el-Mâide 5/58.
[76] el-Cum'a 62/9.
[77] Hadisin geçtiği diğer yerler: 605, 606, 607, 3457.
[78] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1222, 1231, 1223, 3285.
[79] Bu ifade lafız bakımından bizden ayrıl manasına gelir. Hadisin şerhine göre bu ifadeyi yukarıdaki şekilde tercüme etmeyi uygun gördük. Konuyla ilgili olarak bk. Kastalânî, İrşâd, II, 287. [Mütercim]
[80] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3296, 7548.
[81] Hadisin geçtiği diğer yerler: 613, 91
[82] 165 Hadisin geçtiği diğer yer: 4719.
[83] Hadisin geçtiği diğer yerler: 654, 721, 2689.
[84] İbn Abbâs benden daha hayırlı biri ifadesiyle Hz. Peygamber'İ s^i mektedir. Bk. Kastalânî, İrşâd, II, 295. [Mütercim]
[85] Hadisin geçtiği diğer yerler: 620, 623, 2656, 7248.
[86] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1173, 1181.
[87] Hadisin geçtiği diğer yer: 1159.
[88] Hadisin geçtiği diğer yer: 1919.
[89] Hadisin geçtiği diğer yer: 627.
[90] Hadisin geçtiği diğer yerler: 994, 1123, 1160, 1170, 6310.
[91] Hadisin geçtiği diğer yerler: 630, 631, 658, 685, 819, 2848, 6008, 7246.
[92] Hadisin geçtiği diğer yer: 666.
[93] Müslim, "es-Salât" 249. [Mütercim]
[94] Hadisin geçtiği diğer yer: 908.
[95] Hadisin geçtiği diğer yerler: 638, 909.
[96] Hadisin geçtiği diğer ysrler: 643, 6292.
[97] Hadisin geçtiği diğer yerler: 657, 2420, 7224.
[98] Çünkü Allah, nefislerin sahibidir. Onlar hakkında tasarrufta bulunur. Bu hadisten başka sonuçlar da çıkarılır: Mesela Allah'ın şanına yakışır biçimde O'na el nisbet edilmiştir. Bu yaklaşım onun diğer sıfatları konusunda da geçerlidir. Hak Teâlâ her bakımdan mahlukata benzemekten münezzehtir. Kendisine yakışır biçimde kemal sıfatlarıyla mevsuftur. Bu konuya önem verilmelidir. AbdülazİZ İbn Bâz
[99] paça, davarın tırnakları arasındaki ufak et parçaları gibi anlamlara gelir. Ayrıntılı bilgi için bk. Tecrid-i Sarîh Tercümesi, II, 606. [Mütercim
[100] Hadisin geçtiği diğer yer: 649.
[101] el-Isrâ 17/78.
[102] Hadisin geçtiği diğer yer: 2472.
[103] Hadisin geçtiği diğer yerler: 720, 2829, 5733.
[104] Yâsîn 36/12. Ayetin meali: "Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız." [Mütercim]
[105] Hadisin geçtiği diğer yerler: 656, 1887.
[106] en-Nîsâ 4/142.
[107] Ğâfir40/7.
[108] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1432, 6479, 6806.
[109] ÖNEMLİ AÇIKLAMA: Bu Kurtubî, tefsir yazarı meşhur İmam Kurtubî (ö. 671) değildir. Çünkü Kadı Iyâz ondan önce yaşamış ve 544rde vefat etmiştir. Aynı zamanda İbn Hacer'İn Kurtubî olarak sürekli bahsettiği "Müfhim" adlı Müslim şerhinin sahibi de değildir. Zira o da 656'da vefat etmiştir. Muhtemelen bu Kurtubî, İbn Battal el-Kurtubî {ö. 449) olabilir. [Mütercim]
[110] Bu açıklamaya göre konu başlığının anlamı şöyle olur: "Hasta olan kimseleri cemaatle namaz kılmaya teşvik etmek." (Mütercim)
[111] Buna kaynak teşkil eden rivayetler İleride gelecektir. Ancak yukarıdaki rivayette Hz. Ömer zik-redilmediği halde bu dersin çıkarılmış olması bir çelişki gibi görünmektedir. (Mütercim)
[112] Kasm: Kocanın kudreti dahilinde olan hususlarda, sohbet ve ünsîyet için geceleme konusunda eşleri arasında ayırım yapmadan adalet ve eşitliğe riayet etmesidir, (bk. Erdoğan, Mehmet, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, s.233.)
[113] bk. 2 nolu dipnot. Ayrıca Hz. Aişe'nin "Ebû Bekir sesini insanlara yetiştiremez, Ömer'e söyle o kıldırsın" şeklindeki sözü için 679 nolu hadise bakınız. (Mütercim)
[114] bk. 2 nolu dipnot.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19. BÖLÜM TEHECCÜD NAMAZI
1. Teheccüd Namazı
2.Gece İbadetinin Fazileti
3. Gece Namazında Secdelerde Uzun Uzun Beklemek
4.Hastaların Gece İbadetini Terk Etmesi
5. Hz. Peygamberin Farz Kılmaksızfn Gece İbadeti İle Nafile Namaza Teşvik Etmesi
Gece Namazının Farz Kılınması Endişesi
6.Hz. Peygamber İn Gece İbadeti
7. Seher Vaktinde Uyumak
8.Seher Vakti Kalkıp Sahuru Yaptıktan Sonra Sabah Namazını Kılana Kadar Uyumamak
9. Gece Namaz Kılarken Kıyamda Uzun Uzun Durmak
10. Resûlüllah Gece Namazını Nasıl Ve Kaç Rekat Kılardı?
11. Resûlullah'ın Gece İbadeti, Geceleri Uyuması Ve Gece İbadetinden Neshedilen Kısım
12. Bir Kimse Gece Namaz Kılmazsa Şeytan Onun Kafasının Arka Tarafına / Ensesinin Üstüne Düğüm Atar
13. Kişi Geceleyin Uyur Da Namaz Kılmazsa Şeytan Onun Kulağına İşer
14. Gecenin Sonunda Dua Etmek Ve Namaz Kılmak
15. Gecenin Başında Uyuyup Sonunu İhya Etmek
16. Hz. Peygamberin Ramazanda Ve Diğer Zamanlarda Geceleri Namaz Kılması
17. Gece Gündüz Abdest Almanın, Abdestten Sonra Gece Gündüz Namaz Kılmanın Fazileti
18. İbadette Aşırıya Kaçmanın Çirkin Görülmesi
19. Geceleri Namaza Kalkarken Bunu Terk Etmenin Çirkin Görülmesi
20. Bab
21. Geceleyin (Allah'ı Zikrederek) Uyanan Ve Namaz Kılan Kimsenin Fazileti
22. Sabahın İki Rekat Sünnetine Devam Etmek
23. Sabah Namazının İki Rekatından Sonra Sağ Yanına Uzanmak
24. SABAH NAMAZININ İKİ REKATINDAN SONRA YATMAYIP KONUŞAN KİŞİ
25. Nafile Namazları İkişer İkişer Kılmak
26. Sabah Namazının İki Rekatlık Sünnetinden Sonra Konuşmak
27. Sabah Namazının İki Rekatına Devam Etmek Ve Buna "Nafile" Adını Vermek
28. Sabah Namazının İki Rekatında Ne Okunur?
29. Farz Namazdan Sonra Nafile Namaz Kılmak
30. Farz Namazdan Sonra Nafile Kılmamak
31. Yolculukta Kuşluk Namazı Kılmak
32. Kuşluk Namazı Kılmayan Ve Terk Edilmesini Caiz Görenler
33. Hazarda/Mukîm İken Kuşluk Namazı Kılmak
34. Öğle Namazın(In Farzın)Dan Önce İki Rekat Kılmak
35. Akşam Namazından Önce Namaz Kılmak
36. Nafile Namazları Cemaatle Kılmak
37. Evde Nafile Namaz Kılmak
20. BÖLÜM MEKKE VE MEDİNE MESCİTLERİNDE NAMAZIN FAZİLETLERİ
1. Mekke Ve Medine Mescitlerinde Namazın Fazileti
Üç Mescitten Başka Mescide Yolculuk Yapmak
Üç Mescide Gitmeyi Adayan Kişinin Adağının Hükmü
Üç Mescit Dışındaki Mescitlere Gitmeyi Adamak
2. Küba Mescidi
3. Her Cumartesi Küba Mescidine Gitmek
4. Küba Mescidine Yayan Ve Binitli Olarak Gitmek
5. (Hz. Peygamberin) Kabri İle Minberi Arasının Fazileti
6. Beyti Makdis Mescidi
21. BÖLÜM NAMAZDA İKEN BAŞKA ŞEYLERLE UĞRAŞMAK
1. Namazla İlgili Olan Bir Meselede, Namazda İken Elle Hareket Yapmak
2. Namazda Konuşulması Yasak Olan Şeyler
3. Namazda Erkeklerin Teşbih Ve Hamd Etmelerinin Caiz Olması
4. (Hükmünü) Bilmeksizin Namaz Kılan Bir İnsana Seslenmek Veya Onun Yüzüne Karşı Selâm Vermek
5. El Çırpmak Kadınlar İçindir
6. Namaz Esnasında Meydana Gelen Bir Durum Sebebiyle Yavaşça Geriye Dönmek Veya İleriye Gitmek
7. Annenin Namaz Kılan Oğlunu Çağırması
8. Namazda (Secde Yerinden Eliyle) Taşları Uzaklaştırma
9. Namazda Secde Etmek İçin Elbiseyi Yaymak
10. Namazda İken Yapılması Caiz Olan Hareketler
11. Namaz Esnasında Kişinin Binek Hayvanının Kaçması
12. Namazda İken Tükürme Ve Üflemenin Caiz Olması
13. Erkeklerden Bilmeksizin Namazda İken Elini Çırpan Kişinin Namazı Bozulmaz
14. Namaz Kılan Kişiye İlerle Veya Bekle" Denilir De O Da Beklerse Bunda Bir Sakınca Yoktur
15. Namazda İken Selâma Karşılık Verilmez
16. Namazda Kişinin Başına Gelen Bir Durum Sebebiyle Ellerini Kaldırması
17. Namazda Elleri Böğre Koymak
18. Kişinin Namazda Bir Şey Düşünmesi
22. BÖLÜM NAMAZDA İKEN YANILMA (SEHİV)
1. (Dört Rekatlı Bir) Farz Namazın İkinci Rekatından Yanılarak (Oturmaksızın) Kalkmak
2. (Dört Rekatlık Namazı) Beş Rekat Kılmak
3. İki Veya Üçüncü Rekatta (Yanlışlıkla) Selâm Verildiğinde Namaz Secdeleri Gibi Veya Daha Uzun İki Secde Yapmak
4. Sehiv Secdelerinde Teşehhud Okumamak
5. Sehiv Secdelerinde Tekbir Getirmek
6. Kaç Rekat -Üç Mü Yoksa Dört Mü Kıldığını-Bilmeyen Kişi Oturduğu Halde İki (Sehiv) Secde Yapar
7. Farz Ve Nafile Namazda Yanılmak
8. Namaz Kılan Kişiye Bir Şey Söylendiğinde Onun Eliyle İşarette Bulunması Ve Söyleneni Dinlemesi
Namaz Kılınması Mekruh Olan Vakitlerde Kaza Namazı Kılınır mı?

9. Namazda İken İşaret Yapmak
23. BÖLÜM CENAZELER
1. Son Sözü La İlahe İllallah" Olan Kimsenin Durumu
2. Cenazeleri Takip Etme (Cenaze İle İlgilenme) Emri
3. Kefenine Sarılmış Olan Ölünün Yanına Girmek
Hz. Peygamber'in "Bana Ne Yapılacağını Bilmem" Sözünün Anlamı

19. BÖLÜM TEHECCÜD NAMAZI

1. Teheccüd Namazı

Gecenin bir vaktinde kalkıp sana mahsus nafile bir İbadet olmak üzere namaz kıl [1] âyeti
1120- Abdullah İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber hu aleyhi ve sdiem gece teheccüd namazı kılmak üzere kalktığında; Allahım, hamd sadece sanadır. Sen gökleri, yeri ve bunlarda bulunan mevcudatı gözetip ayakta tutansın bunların hepsinin varlığı sana bağlıdır. Hamd sadece sana mahsustur. Göklerin, yerin ve bunlarda bulunan bütün varlıkların mülkü sana aittir. Hamd sadece sana mahsustur. Sen göklerin ve yerin nurusun. Hamd sadece sanadır. Sen göklerin ve yerin mâliki ve sahibisin. Hamd sana mahsustur. Sen haksin, senin va'din haktır, sana kavuşmak (lika) haktır, sözün haktır, cennet haktır, cehennem haktır, peygamberler haktır, Muhammed haktır, kıyamet günü haktır.
Alİahım ben sana teslim oldum (boyun eğdim), sana tasdîk ile iman ettim, sana dayandım (tevekkül). Allahım ben sana yöneldim (inâbe), senin bana verdiğin delillerle mücadele ettim, mücadele ettiğim kişilerle ilgili son karan sana havale ettim. Alİahım benim geçmiş ve gelecek günahlarımı, açığa vurduğum ve gizlediğim kusurlarımı bağışla. Evvel (mukaddim) ve âhir (muahhir) olan sensin. Senden başka hiçbir ilah yoktur."
Abdülkerim Ebû Ümeyye bu duada şöyle bir ziyade bulunduğunu naklet-miştir: "Allah'tan başka hiçbir güç ue kuvvet yoktur.[2]

Açıklama

İmam Buhârî bu başlığı kullanırken teheccüd namazının ve gece ibadetinin hükmünü açıklamak değil, gece ibadetinin meşruiyetini göstermek amacında olmuştur. Çok eskilerden çok da önemsenmeyecek bir grup dışında, gece ibadetinin farz olduğunu söyleyen hiçbir âlim yoktur; hatta bu konuda âlimlerin icmâ' ettiklerini bile söyleyebiliriz. Bununla birlikte gece ibadetinin Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem has bir özellik (hasâis) olup olmadığı konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İleride İmam Buhârfnin bunu ümmete vacip/farz görmediğine dair açıklamaları gelecektir.
Teheccüd gece kalkıp namaz kılmak demektir. İbn Fâris, müteheccid, gece namaz kılan demektir, demiştir, Nafile kelimesinin sözlük anlamı ziyade fazlalıktır.
Abdullah İbn Abbâs'ın ifadesi (Hz. Peygamber sallallâhu aieyhi ve sdiem gece teheccüd namazı kılmak üzere kalktığında) Resûlullah'm aleyhi ve sellem gece kalktığı zaman yaptığı ilk ibadetin namaz olduğunu gösterir. İbn Huzeyme söz konusu ifadeye bakarak Resûl-i Ekrem'in satiaiîâhu aleyhi ve sellem yukarıdaki duayı tekbir getirip namaza durduktan sonra okuduğunu söylemiştir.
(Mevcudatı gözetip ayakta tutansın / bunların hepsinin varlığı sana bağlıdır, diye tercüme ettiğimiz) "KayyİmÜ's-semâvâti ve'l-ard" tamlamasında geçen Kayyim kelimesini Katâde şöyle açıklamıştır: "Kayyim, mahlûkatın idaresini başka hiçbir şeye muhtaç olmadan kendi başına yürüten ve onları var edip ayakta tutan demektir."
Allah'ın göklerin ve yerin nuru olması şu anlama gelir: "Allah'ım sen bunları nurlandıransın ve her şey gideceği yolu senden alır." Bu ifadenin, sen her türlü kusurdan ve noksandan münezzehsin, uzaksın anlamına geldiği de söylenmiştir.
Sen Hak'sın İfadesi, "Varlığı gerçek olan, varlığında asla şüphe ve şek bulunmayan" anlamına gelir. Kurtubî şöyle demiştir: "Bu sıfat Cenâb-ı Hakk için hakîkî olarak kullanılır ve sırf O'na hastır. Bu bakımdan başka varlıklara izafe edilmesi doğru değildir. Zira Allah Teâlâ'nın varlığı kendindendir, başkalarına muhtaç değildir. O'nun ezelde var olmadığı bir an bile yoktur ve ebediyyen var olacaktır. Fakat diğer varlıklar böyle değildir."
Allah'ın va'dinin hak olması, bu va'din muhakkak gerçekleşeceği anlamına gelir. Allah'a kavuşmanın hak oluşu, ölümden sonra dirilişin ikrar edilmesidir. Cennet ve cehennemin hak olduğunun İfade edilmesi, bunların şu anda mevcut olduğunu gösterir. Bu konuyla ilgili açıklama daha sonra gelecektir.[3]
Allah'a tevekkül etmek sebeplerin ötesine geçip [4] bütün işlerimizi Allah'a havale etmek demektir.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve selem, bütün günahları bağışlanmış olmasına rağmen Allah'tan bağışlanma talep etmiştir. Bu şekilde af dilemesi kendi acziyyetini ve kusurlarını itiraf ederken, Cenâb-ı Hakk'ın azametini ve yüceliğini ortaya koyma amacı taşır. Bu, O'nun mütevazılığmdan ileri gelmektedir. Bununla birlikte ümmetine bu şekilde af dilemeleri gerektiğini öğretmek istemiş de olabilir. Her iki amacı birlikte gözettiğini söylemek de mümkündür.
Mühelleb şöyle demiştir: "Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem bir özelliği de az söz ile çok önemli manalara işaret etmesidir (cevâmiu'l-kelim). İşte bu hadiste de O'nun söz konusu özelliği ortaya çıkmaktadır. Zira "Kayyim" kelimesi eşyaların özünü (cevher) [5] var edenin ve bu varlıkların varlıklarını sürdürmelerini sağlayanın Ailah olduğunu gösterirken, "Nûr" kelimesi de eşyanın zatından olmayan özelliklerin (a'raz) de aynı şekilde Allah tarafından var edîîdiğini ve varlıklarının devamı için Allah'a muhtaç olduklarını gösterir. Cenâb-ı Hakk'm her şeyin Mâ-iik'i olması ise dilediğini var edip dilediğini de yok etmeye kadir, mutlak Hâkim olduğuna işaret eder. Bütün bunlar Allah'ın kullarına birer nimetidir.
İşte Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem de bu yüzden yukarıda anlamlarına işaret ettiğimiz özelliklerin her birinin ardından ayrı ayrı Allah Teâlâ'ya hamd etmiştir. Hz. Pey-gamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem, Allah Teâlâ'ya 'Sen haksin' demesi başlangıca (mebde), vad, söz, cennet, cehennem ve peygamberlerin hak oluşu dünya hayatına (meâş) ve kıyamet gününün hak olması da sona / asıl dönülecek yurda (meâd) işaret eder. Bu rivayette ayrıca nübüvvet / peygamberlik müessesesi, herkesin iyi veya kötü yaptığı işin karşılığını alacağı, iman, islam, tevekkül, inâ-be, Allah'a boyun eğme ve yalvarmanın vacip oluşu gibi konulara da vurgu vardır."
Bu rivayet Resûluîîah'm sallallâhu aleyhi ve sellem Cenâb-ı Hakk'ın azametini, kudretinin yüceliğini bütün mahlukattan daha fazla bildiğini, zikre, duaya ve hamde hiç ara vermeden devam ettiğini, Allah'ın, üzerindeki haklarını her an itiraf ve ikrar ettiğini göstermektedir.
Ayrıca bu rivayetten anlaşıldığı üzere Cenâb-ı Hakk'tan herhangi bir şey isterken öncelikle O'nun övülmesi daha iyi olur. Zaten Resûl-i Ekrem saitaUhu aleytu sellem de böyle hareket etmiş ve bize duanın edebini öğretmiştir.

2.Gece İbadetinin Fazileti

1121- Salim babasının şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında bir kimse rüya gördüğü zaman bunu Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem anlatırdı. Ben de bir rüya görüp bu rüyayı Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem anlatmayı çok arzuluyordum. O sıralarda genç bir delikanlı idim. Bir gün mescitte uyurken bir rüya gördüm; Sanki iki melek beni almış ateşe götürüyordu. Bu ateş adeta bir kuyuyu andırıyordu ve üzerine uzatılmış iki sütun vardı. Bu kuyunun içinde benim tanıdığım insanlar da bulunuyordu. Bu dehşetli manzarayı görünce: "Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım!" demeye başladım. O sırada bizi başka bir melek karşıladı ve "Senin korkmana gerek yok!" dedi.
1122- Ben bu rüyayı Hafsa'ya anlattım. O da Resûlullah'a sallallâhu aleyh anlattığında Hz. Peygamber Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlar:
"Abdullah ne hoş, ne iyi bir adam! Ah bir de geceleri namaz kusa!" Abdullah îbn Ömer bundan sonra geceleri çok az uyumuştur.[6]

Açıklama

İmam Buhârî, Abdullah ibn Ömer'in rüya görmeyi arzulamasıyla ilgili olarak rüyaların yorumuyla ilgili bölümde bir ayrıntıya daha değinir. Buna göre îbn Ömer şöyle demiştir: "Ben de kendi kendime sen hayırlı bîr insan olsaydın, sende bir hayır olsaydı işte bu insanlar gibi rüyalar görürdün diyordum."

Kurtubî bu rivayetle ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: "ResûÎ-i Ekrem iiâhu aleyhi ve sellem Abdullah Ibn Ömer'in rüyasını çok övücü bir İfade ile yorumlamıştır. Çünkü o önce ateşe doğru götürülmüş fakat daha sonra oradan uzaklaştırılarak kendisine 'Senin korkmana gerek yok!' denilmiştir. Bu da onun çok salih bir insan olduğunu gösterir. Fakat Abdullah Ibn Ömer geceleri ibadetle ihya etmediği için uyarılmıştır. Bu uyarı adeta şöyledir: 'Gece ibadeti kişiyi ateşe karşı korur ve onun ateşe yaklaştırılmasına engel olur.' Zaten Abdullah İbn Ömer de bu yüzden hayatının geri kalan kısmında gece ibadetini hiç terk etmemiştir."
Mühelleb ise hadisle İlgili olarak şöyle bir değerlendirmede bulunur: "Abdullah İbn Ömer mescidde uyuyordu. Halbuki mescid uyunacak değil ibadet edilecek bir yerdir. İşte Abdullah Ibn Ömer bu rüya ile uyarılmış ve mescitte uyumayıp ibadetle meşgul olması istenmiştir. Korkutmak için ateşe yaklaştırıl» masının sebebi işte budur."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Gece ibadeti azap görmeye engeldir, cehennemden uzaklaştırır.
2. Bir kimsenin hayır ve ilim İstemesi çok güzel bir davranıştır.[7]
Bu rivayetle ilgili ayrıntılı açıklamalar ileride gelecektir.[8]

3. Gece Namazında Secdelerde Uzun Uzun Beklemek

1123- Hz. Aişe'den nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem geceleri on bir rekat namaz kılardı. Gece kıldığı namaz bundan ibaretti. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem başım kaldırmadan önce secdelerde sizden birisinin elli âyet okuyabileceği kadar bir süre beklerdi. Sabah namazından Önce de iki rekat namaz kılardı. Ardından sağ yanma uzanır ve müezzin namaz için çağırana kadar istirahat ederdi."

4.Hastaların Gece İbadetini Terk Etmesi

1124- Cündeb'ten nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem hasta iken bir veya iki defa gece ibadeti için kalkamamıştı."
1125- Cündeb îbn Abdullah'ın radıyai'âhu anh şöyle dediği nakledilmiştir: "Cibril sseiâm uzun bir süre Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem vahiy getirmedi. Bunu [sat bilen Kureyş'li müşrik bir kadın: 'Artık şeytanı ona uğramaz oldu' diye alay ti. Bunun üzerine 'Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki ıbbin seni bırakmadı ve sana darılmadı [9] âyetleri nazil oldu."

5. Hz. Peygamberin Farz Kılmaksızfn Gece İbadeti İle Nafile Namaza Teşvik Etmesi

Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ali ile Faüma'yı bir gece namaz için Ifeî-
1126- Ümmü Seleme'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah saiidiâhu aleyhi ve sellem bir gece uyandı ve:
"Sübhânallah (Allahım, seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim), bu gece ne fitneler indirildi, hazinelerden neler indirildi? Odalarında uyuyanları kim uyandıracak? Bu dünyada elbiseler içinde olduğu halde, âhiret gününde çırılçıplak olacak nice insanlar vardır."buyurdu.
1127- Hz. Ali anlatıyor: Bir gece Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem evimize gelip beni ve kızı Fatıma'yı kaldırıp: "Haydi namaz kılmıyor musunuz?!" buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Resulü, canlarımız Allah'ın elindedir. Eğer bizim kalkmamızı dilerse kaldırır!" dedim. Ben böyle söyleyince dönüp gitti ve bana hiçbir karşılık vermedi. Sonra onun giderken dizlerini döverek: "İnsan mücadele etmeye ne kadar da düşkün böyle!" dediğini duydum.
1128- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi işlemekten zevk aldığı ve sevdiği bazı amelleri, insanlar da kendisine uyup amel ettikleri için farz kılınabilir endişesiyle terk etmiştir. Bu yüzden Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem hiçbir zaman kuşluk namazı kılmamiştır. Fakat ben bu namazı kılarım."
1129- Müminlerin annesi Hz. Aişe anlatıyor: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve bir gece mescitte namaz kılmıştı. Bunu gören sahâbîler de ona uyarak namaz kılmaya başladılar. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem sonraki gece de namaz kıldığında insanlar çoğaldı. Üçüncü veya dördüncü gecede ise sayıları iyice arttı. Fakat Resûlullah saibiiâhu aleyhi ve seüem bundan sonra namaz kılmak üzere onların yanına çıkmadı. Sabah olduğunda da şöyle buyurdu: 'Ben sizin yaptıklarınızı gördüm. Beni namaz kılmak üzere yanınıza gelmek istemedim. Çünkü bu namazın size farz kılınmasından korktum.' Bu olay Ramazan ayında yaşanmıştı."

Açıklama

İmam Buhârî'nİn kullandığı bu başlık Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ümmetini/ müminleri gece namazına teşvik etmesini anlatır.
Îbnü'l-Müneyyir kullanılan bu başlıkla ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: "İmam Buhârî'nİn kullandığı bu başlık iki hüküm içermektedir:
1. Gece namazına teşvik
2. Gece namazının farz olmaması. Ümmü Seleme İle Hz. Ali'den nakledilen rivayetler ilk hükme, Hz. Aişe hadisi ise ikinci hükme işaret eder."
Fakat bana göre nakledilen dört rivayet de gece ibadetinin farz olmadığı hükmünü içermektedir. Ayrıca Resûlullah'm saüaiiâhu aleyhi ve sellem sevdiği halde farz kılınır endişesiyle bazı amelleri terk etmesi de nafile ibadete teşvik anlamındadır. Çünkü Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem herhangi bîr şeyi sevmişse aynı zamanda o şeye teşvik de vardır; zira bir şeyi sevmek o şeye teşvik etmeyi gerektirir. Burada veya benzeri olaylarda Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem farz kıhnabilir endişesiyle sevdiği amelden vazgeçmesi tamamen farklı bir durumdur.
Ibn Battal Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem, "Haydi namaz kılmıyor musunuz?!" şeklindeki sözü hakkında şu açıklamaları yapmıştır: "Bu ifade gece namazının ne kadar faziletli bir amel olduğunu gösterdiği gibi kişinin ailesini ve akrabasını gece namazı için kaldırabileceğine de İşaret eder."
Taberî de gece ibadetinin faziletine vurgu yaparak şunları söylemiştir: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem gece ibadetinin, geceleri namazla İhya etmenin çok faziletli bir amel olduğunu bildiği için kızı ile damadını namaz kılmaları için uyandırmıştır. Eğer böyle olmasaydı Cenâb-ı Hakk'ın insanların dinlenmesi için yarattığı gece vaktinde onları asla rahatsız etmezdi. Fakat Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Ailene de namazı emret! [10] âyetine uymuş ve onların da gece ibadetinin, faziletinden istifade etmelerini sağlamak İçin evlerine kadar gidip onları namaz için uykudan kaldırmıştır."
Hz. Ali "Canlarımız Allah'ın elindedir" hükmünü "Bütün insanları, (bedenen) öldüklerinde canlarını alan ve henüz ölmemiş olanların da uyku halinde iken (ruhlarını alıp ölü gibi yapan) Allah'tır. O, böylece ölümlerine hükmettiği canlan alır, diğerlerini de kendisinin koyduğu belirli bir vakte kadar salıverir [11] âyetinden almıştır. Hakîm'in bu olayı naklettiği rivayette Hz. Ali'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben oturup gözlerimi ovuşturuyor ve şöyle diyordum: Vallahi sadece Allah'ın bize farz kıldığı namazları kılacağım. Bizim canlarımız Allah'ın elindedir!" Hz. Ali'nin bu sözü Allah'ın irade sıfatını ispat etmekte ve kulun yaptığı her şeyin O'nun iradesiyle olduğuna işaret etmektedir.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem hiç cevap vermeden geri dönmesi, aslında doğru olsa bile istenen şeye aykırı olan söz ve görüşlerden yüz çevirilebileceğini gösterir.
İbnü't-Tîn, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Ali'nin cevabı karşısında dizlerini dövmesiyle İlgili olarak şunları söylemiştir: "Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem dizlerini dövmesi Hz. Ali'nin söz konusu âyeti bir delil gibi zikretmesinden hoşlanmadığını gösterir."
Bu rivayet kişinin herhangi bir görüşme/tartışma sırasında Kur'ân'dan delil getirebileceğini gösterir.
Hz. Ali'nin Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem karşısında bile sözünü esirgemeden konuşması ilmi yaymak ve asla gizlememek noktasında ne kadar titiz davrandığını göstermektedir.
İbn Battal, Mühelleb'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu rivayetten anladığımız kadarıyla İmamın nafile ibadetler konusunda tebaasını fazla sıkıştırmaması gerekir. Zira Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Ali'nin "Canlarımız Allah'ın elindedir" diye verdiği cevap karşısında susmuş ve hiçbir karşılık vermemiştir. Çünkü Hz. Ali'nin nafile namazı niçin kılmak istemediğine dair verdiği cevap doğrul Şayet gece namazı farz olsaydı Resûl-i Ekrem saiiaüâhu aleyhi sellem böyle bîr cevabı asla kabul etmezdi. Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem dizlerini dövmesi ve giderken âyetle karşılık vermesi ise damadı ile kızını rahatsız ettiği düşüncesine kapıldığını ve onlan uyandırdığı için pişman olduğunu gösterir." İbn Battal naklettiği bu görüşe katıldığını ifade etmiştir. Fakat bize göre bu yorum çok net değildir, yukarıdaki açıklamalar

daha tutarlı ve kabul edilebilir görünmektedir.
İmam Nevevî de Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem dizlerini dövmesiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve ssiiem, Hz. Ali'nin hazırcevaplığına ve İleri sürdüğü delili esas alarak kendisine uymamasına şaşırmış ve bu yüzden dizlerini dövmüştür."
"Çünkü bu namazın size farz kılınmasından korktum" Bu ifade Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem kalabalıktan ve mescitteki sıkışıklıktan dolayı değil, ümmetine farz kılınacağı endişesiyle namazı kılmaktan vazgeçtiğini açık bir şekilde göstermektedir.

Gece Namazının Farz Kılınması Endişesi

Bu konuyla ilgili olarak farklı yorumlar yapılmıştır. İbn Battâl'm İşaret ettiği bu ihtimaller şunlardır:
1. Gece ibadeti ümmete değil Hz. Peygamber'e saiiaiiahu aleyhi ve sellem farz kılınmıştır. İşte Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem sahâbîlerin yanına çıkıp onlarla birlikte bu ibadete devam edecek olsaydı Cenâb-ı Hakk gece namazının farz kılınması hükmü bakımından kendisiyle ümmetini aynı kategoriye sokabilirdi. Zira şeriatta aslolan, ibadetler söz konusu olduğunda Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve ssiict. ile ümmetinin aynı hükme tabî olmasıdır. Burada Allah Teâlâ'nm Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem İle ümmetini aynı hükme tabî kılma İhtimali bulunduğu için bu sözü söylemiştir.
2. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ümmetinin gece namazına sürekli devam ettikleri için zamanla zayıf düşebileceklerini ve kendisine tabî olmayı terk etmeleri durumunda günahkâr olacaklarını düşünerek bu endişesini dile getirmiş olabilir.
3. Burada Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece namazının farz cağından endişe etmiş olma ihtimali de söz konusudur. Bu farz kılma ise mücerred olarak gece namazının farz kılınması anlamında değil, gece namazın! mescitte cemaatle kılmanın şart olması anlamındadır. Zeyd İbn Sabitin naklettiği şu rivayet bu ihtimali desteklemektedir: "Çünkü ben gece namazının size fan kılınmasından korktum. Farz kılınacak olsaydı bu sefer namazı ikâme edemeyecektiniz namaza gelemeyecektiniz. Ey insanlar, (gece namazlarını) evlerinizde kilini" İşte Resülullah sallallâhu aleyhi ve sellem ümmetine olan düşkünlüğü ve şefkati dolayısıyla gece namazını mescitte cemaatle kılmalarına engel olmuş ve böyle bir şart ileri sürmemiştir. Ayrıca namazı evlerinde kılmalarını tavsiye ederek hem gece ibadetine devam etmelerini sağlamış, hem de farz kılınması endişesinden kurtulmuştur.
4. Gece namazının farz-ı ayn olmasından değil farz-ı kifâye olmasından endişe etmiştir. Bu durumda beş vakit namaza ek bir farz namaz ortaya çıkmış olmayacak ve bazı âlimlerin bayram namazları hakkında verdiği hüküm gece ibadetine de veriimiş olacaktır.
5. Sadece Ramazan'daki gece ibadetinin farz kılınmasından endişe etmiş olabilir. Zaten bu konu başlığı altında zikredilen rivayet de bu olayın Ramazan1-da meydana geldiğini İfade etmektedir. Nitekim Süfyân İbn Hüseyn tarafından nakledilen rivayette Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem sözü şöyle geçmektedir: "Size bu aydaki gece ibadetinin farz kılınmasından korktum." Bu ihtimal ve yorum konuyla ilgili sorunu da ortadan kaldırmaktadır. Çünkü Ramazan'daki gece ibadeti senenin her gününde tekrar edilen bir ibadet değildir. Bu durumda gece namazı beş vakit namaza eklenmiş yeni bir farz olmayacaktır.
Bana göre işaret edilen bu yorumlar içerisinde en güçlü olanı üçüncü yorumdur. Allah Teâlâ doğrusunu en iyi bilendir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Gece ibadeti nafile bir ibadet olup menduptur. Özellikle de Ramazan ayında cemaatle kılınması daha iyidir. Çünkü Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem vefatından sonra artık söz konusu namazın farz kılınma endişesi kalmamıştır. Zaten bu endişe kalmadığı için Hz. Ömer Ramazan ayında teravih namazının cemaatle kılınması uygulamasını başlatmış ve imam olarak da Übey İbn Ka'b'ı görevlendirmiştir.[12]
2. Allah'ın takdir ettiği bir husustan kurtulmak için başka bir takdirine sığınmak mümkündür.
3. Herkesin itibar ettiği ve sözünü dinlediği ileri gelen kimseler bazen alışkanlık haline getirdiklerinden daha farklı bir uygulamaya gidebilirler. Bu durumda tâbîlerine farklı uygulamaya niçin geçtiklerini, bunun hükmünü ve hikmetini açıklamalıdır.
4. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem dünyaya hiç değer vermez, dünyalığın az bir miktarı ile yetinirdi. Ümmetine çok düşkün merhametli ve şefkatli idi.
5. Bir mefsedete yol açacağı düşünülüyorsa bazı maslahatları terk etmek ve iki maslahattan daha önemli olanı tercih etmek gerekir.
6. İmamlığa niyet etmeyen bir kimseye uyularak arkasında namaz kılmabi-lir. Ancak bu hüküm tartışmaya açıktır. Çünkü Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem imamlığa niyet etmediğiyle ilgili bir nakil yoktur; böyle bir durumu da zan-na dayalı bir yorumla tespit etmek mümkün değildir.
7. Cemaatle nafile namaz kılınırken ezan ve kamet terk edilebilir.
aleyhi ve seli em

6.Hz. Peygamber İn Gece İbadeti

Hz. Aişe: "Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem ayakları şişip çatlayana kadar geceleri ibadet ederdi." demiştir.
1130- Muğire İbn Şu'be'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah aleyhi ve sellem geceleri o kadar çok namaz kılardı ki bu yüzden ayakları/b aldırları şişerdi. Onun bu halini görüp sitemde bulunanlara ise: "Ben Allah'a çokça şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurdu.

Açıklama

İbn Battal Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem: "Ben Allah'a çokça şükreden bir kul olmayayım mı?" buyruğu ile İlgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: "Bu hadis, kişinin ibadet konusunda bedenine zarar verecek olsa bile nefsinin rahatını bırakıp tutkulu olması ve sıkı davranması gerektiğini gösterir. Çünkü Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem geçmiş ve gelecek bütün günahlarının affedildiğini bildîği halde ayaklan şişinceye kadar namaz kılmıştır. Bırakalım günahlarının bağışlandığını bilip bilmemesini, cehenneme gidip gitmeyeceğini bile bilmeyen bir kimsenin nasıl bir tavır içinde olması gerektiğini buna göre düşünelim."
Ancak İbn-i Battâl'm bu ifadeleri bıkkınlığa, dolayısıyla ibadetlerin terk edilmesine yol açmaması şartıyla kayıtlıdır. Çünkü Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem her konuda olduğu gibi ibadet konusundaki hali de en mükemmel haldir. O bedenine zarar verecek olsa bile Rabbi'ne ibadetten asla geri kalmaz, kesinlikle bıkkınlığa düşmezdi. Aksine Nesâî'nin Enes İbn Maîik'ten naklettiğine göre namaza olan düşkünlüğünü şu şekilde ifade etmiştir: "Benim için asıl huzur namazda var edildi." Fakat Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem dışındaki insanlar eğer bıkkınlığa düşmekten korkarlarsa kendilerini asla sıkıntıya sokmamak, meşakkatli ibadetlere kalkışmamalıdırlar. Zaten Resûl-İ Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem de bunu ifade etmek üzere şöyle buyurmuştur: "Gücünüzün yeteceği ameller İşleyinl Siz (amelinizden) bıkmadıkça Allah Teâlâ (size sevap yazmaktan) bıkmaz."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Şükür amaçlı namaz kıhnabilir.
2. Dil ile Allah'a şükredilebileceği gibi amelle de şükür görevi îfa edilebilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de "Ey Dâvûd ailesi şükür için çahşın [13] buyurulmuştur.
Kurtubî şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem ibadette kendisini bu denli sıkıntıya soktuğunu görüp niçin bu şekilde hareket ettiğini soranlar O'nun günahlarının dolayısıyla Allah'tan korktuğunu ve bu yüzden Allah'tan bağışlanma ve rahmet dilediğini zannediyorlardı. Fakat Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem bütün günahları bağışlandığı kesin olduğu için böyle bir yola başvurmasına gerek yoktur. İşte Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem kendisine bu soruyu yöneltenlere ibadet için başka bir yol daha olduğunu ifade etmiştir. Bu yol da Allah'ın bağışına, mağfiretine ve verdiği nimetlere karşılık şükretme yoludur. Böylece Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem çok büyük bir nimete nail olduğu için Allah'a şükrettiğini anlatmış olmaktadır. Şükür verilen nimetleri itiraf etmek ve Allah'a kulluk hizmetini hakkıyla yerine getirmektir. İşte kimde bu özellikler yoğun bir şekilde bulunursa ona "şekûr" adı verilir. Zaten Cenâb-ı Hakk bu yüzden "Kullarımdan hakkıyla şükredenler (şekûr) çok azdır" buyurmuştur.
3. Resûlullah satiaiiâhu aleyhi ve sellem ibadete pek düşkün idi ve Rabbine karşı duyduğu haşyet çok yoğundu. Alimler bu konuyla ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmışlardır: "Peygamberler Allah'tan ziyadesiyle korkmak (havf) konusunda kendilerine bir çok sorumluluk

yüklemişler ve bunlara sadık kalmışlardır. Çünkü onlar Allah Teâlâ'nın kendilerine verdiği nimetin ne kadar yüce olduğunu ve daha hak etmeden bu nimetin kendilerine lütfedildiğini çok iyi biliyorlardı. İşte Allah'a şükür görevini kısmen de oİsa yerine getirebilmek için olanca güçleri ile kulluğa/ibadete yönelmişîerdir. Bununla birlikte kulların Allah'ın haklarını tam anlamıyla yerine getiremeyeceklerini de biliyorlardı. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."
Not: İmam Buhârî'nin bu hadisi niçin naklettiği ile ilgili olarak şöyle bir açıklama yapılmıştır: "İmam Buhârî bütün bir geceyi ibadetle geçirmenin mekruh olmadığını vurgulamak için bu rivayeti nakletmiştir. Daha sonra naklettiği ve bütün bir gecenin ibadetle geçirilmediğini anlatan hadisler ise bu hükme aykırı değildir. Çünkü İmam Buhârî birbirinden farklı olan bu iki durum arasında görülen çelişkiyi şöyİe gidermiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem her zaman gecenin tamamını ibadetle geçirmezdi. Bazen böyle yapar, bazen de uyur ve sonra namaza kalkardı. Nitekim Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bizzat kendisi bazen uyuduktan sonra namaza kalktığını ifade ettiği gibi, Hz. Aişe de Hz. Peygamber'in saibiiâhu aleyhi ve sellem gece ibadetini bu şekilde anlatmıştır."

7. Seher Vaktinde Uyumak

1131- Abdullah İbn Amr İbnü'l-As'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber hu aleyhi ve setiem şöyle buyurdu: "Allah'ın en çok sevdiği namaz Hz. Davud'un kıldığı namazdır. Allah'ın en fazla sevdiği oruç da Hz. Davud'un tuttuğu oruçtur. O gece yarısına kadar uyur, sonra kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirir ve son altıda birlik vakitte de tekrar uyurdu. Orucu ise gün aşın tutardı.[14]
1132- Mesrûk'tan nakledilmiştir: Hz. Aişe'ye, "Resûiullah'm sallallâhu aleyhi-ve sellem en çok hoşuna giden amel hangisiydi?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Devamlı olanı." Ben tekrar: "Peki gece ne zaman kalkardı?" deyince: "Horozların öttüğünü duyunca kalkardı" dedi.
Eş'as'm naklettiği rivayette ise şöyle geçmektedir: "Horozların öttüğünü duyunca kalkar ve namaz kılardı.[15]
1133- Hz. Aişe şöyle demiştir: "Resûlullah sallaüâhu aleyhi ve sellem benim yanımda kaldığı gecelerde (gece ibadet ettikten sonra) seher vakitlerinde uykuda olurdu."

Açıklama

Hz. Davud'un namazıyla ilgili olarak Mühelleb şöyle demiştir: "Hz. Davud gecenin ilk vaktinde uyumaya özen gösterirdi ve bunu bir alışkanlık haline getirmişti. Daha sonra Cenâb-i Hakk'ın: "Yok mu isteyen, istediğini vereyim" dediği vakitte kalkardı. Ardından bir süre daha dinlenmek üzere uyurdu. İşte İmam Buhârî'nin başlıkta işaret ettiği seher vaktindeki uyku budur. İnsanı bıkkınlığa sürüklemeyen ve herkesin rahatlıkla yapabileceği bir uygulama olduğu için gece ibadeti konusunda Allah'ın en çok sevdiği metod bu olmuştur. Kul bıkmadıkça Allah bıkmaz. Cenâb-ı Hakk fazlını ve ihsanını devamlı şekilde kullarına göndermek, onlara lütuflarda bulunmak ister. Gerçekten de Hz. Davud'un gece ibadeti kullar için en uygun ve en rahat tarzdır. Zira geceyi ibadetle geçirdikten sonra bir süre uyumak dinlendirici olur, bedeni rahatlatır, uykusuzluktan kaynaklanan yorgunluğu, halsizliği ve mahmurluğu giderir. Halbuki sabaha kadar uykusuz kalmak sıkıntılı olur.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Sabah namazına ve gündüz yapılacak zikirlere dinç bir şekilde ve tam bir gönül huzuru içinde yönelmek için gerekli tedbirler alınır.
2. Gece ibadetinin bu şekilde yapılması riyadan daha uzak bir davranıştır. Çünkü gecenin son altıda birlik vaktinde uyuyan ve sabaha çıkan bir kimse, daha dinç bir şekilde namaza kalkacağı için gece yaptığı ibadetlerin fark edilmesi mümkün olmaz.
3. Az da olsa devamlı olan amel teşvik edilmiştir.
4. İbadette orta yolu tutmak ve aşırıya kaçmamak gerekir. Çünkü bu durum kişinin daha dinç kalmasını sağlar ve kalbinin de yaptığı İbadete daha rahat bir şekilde yönelmesine yardımcı olur.
Muhammed İbn Nâsır'm da belirttiği gibi horozlar genellikle gece yarısında öterler.

8.Seher Vakti Kalkıp Sahuru Yaptıktan Sonra Sabah Namazını Kılana Kadar Uyumamak

1134- Enes İbn Mâlik anlatıyor: "Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem ile Zeyd ibn Sabit beraber sahur yapmışlardı. Sahur bittikten sonra Resûl-i Ekrem saiidiâhu aleyhi w sellem kalkıp namaz kılmaya başladı." Râvîler Enes'e: "Hz. Peygamber aleyhi ve sellem ve Zeyd'in sahuru bitirmeleri ile namaza başlamaları arasında ne kadar süre geçmişti?" diye sorunca "Bir kimsenin elli âyet okuyabileceği kadar bir süre geçmişti" diye cevap verdi.

9. Gece Namaz Kılarken Kıyamda Uzun Uzun Durmak

1135- Abdullah İbn Mesûd anlatıyor: "Bir gece Resûl-i Ekrem safeiiâhu aleyhi ve sellem ile birlikte namaz kıldım. Kıyamda o kadar uzun süre bekledi ki artık kötü bir şey yapmaya karar vermiştim." Râvî: "Ne yapmak istemiştin?" deyince İbn Mesûd şöyle cevap vermiştir: "Oturup Hz. Peygamber'i sallallâhu aleyhi ve sellem yalnız bırakmaya karar vermiştim."
1136- Huzeyfe radıyaiiâhu anh anlatıyor: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem gece teheccüd namazı için kalktığında dişlerini misvakla temizlerdi."

Açıklama

Abdullah İbn Mesûd hadisi Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem gece namazlarını uzun uzun kılmayı tercih ettiğini gösterir. Aslında Abdullah İbn Mesûd Resûl-i Ekrem'e sallallâhu aleyhi ve sellem uymak konusunda çok titiz ve dirençli bir sahâbîdir. Fakat buna rağmen kendi alıştığı gece ibadetinden çok uzun bir namazla karşı karşıya kaldığı için oturup Hz. Peygamber'i saiiaMhu aleyhi ve sellem yalnız bırakmayı düşünmüştü. İmam Müslim'in Câbir İbn Abdullah'tan naklettiği rivayette geçen En faziletli namaz kunûtun uzun olduğu namazdır" ifadesi de Hz. Peygamber'in aleyhi ve sellem uygulamasına işaret etmektedir. Fakat bu hadiste geçen kunût kelimesinin huşu anlamına gelme ihtimali de bulunmaktadır. Sahâbîlerin birçoğuna göre ne kadar çok rükû ve secde edilirse o kadar faziletlidir. Yine İmam Müslim'in Sevbân'dan naklettiği hadise göre "Amellerin en faziletlisi çokça secde etmektir." Benim anladığım kadarıyla bu durum kişiden kişiye değiştiği gibi hale göre de değişir.
Abdullah İbn Mesûd'un kötü bir şey yapmaya karar vermiştim, demesi imamın fiillerine aykırı hareket etmenin kötü bir amel olduğunu vurgulamaktadır.

10. Resûlüllah Gece Namazını Nasıl Ve Kaç Rekat Kılardı?

1137- Abdullah İbn Ömer'in anlattığına göre bir adam Hz. Peygamber'e hu aleyhi ve sellem gece namazının nasıl kılınacağını sormuş Resûiullah sallallâhu ve sellem da şöyle cevap vermişti: "Gece namazı ikişer rekat halinde kılınır. Fakat sabah namazını kaçıracağından korkarsan tek bir rekat daha kılarsın."
1138- Abdullah İbn Abbâs şöyle demiştir: "Resûiullah'in sallallâhu aleyhi ve gece namazı on üç rekat idi."
1139- Mesrûk Hz. Aişe'ye Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem gece namazını sormuş o da şu cevabı vermiştir: "Onun gece namazı sabah namazının iki rekatı dışında yedi, dokuz ve on bir rekat olurdu."
1140- Hz. Aişe şöyle demiştir: "Resûiullah sallallâhu aleyhi ve sellem vitir namazı, ile sabah namazının iki rekatı da dahil olmak üzere geceleri on bir rekat namaz kılardı."

Açıklama

İmam Müslim'in Sa'd İbn Hişâm yoluyla Hz. Aişe'den naklettiğine göre Resûiullah sallallâhu aleyhi ve sellem gece ibadetine çok hafif İki

rekathk bir namaz İle başlardı. Bana göre bu rivayet diğer rivayetlere göre daha tercihe şayandır. Çünkü Resûl-i Ekrem'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece ibadetinin on bir rekat olduğunu vurgulayan Ebû Seleme hadisi, hem İmam Buhârî hem de diğer bazı hadisçiler tarafından "Önce dört rekat, ardından dört rekat daha ve en sonunda üç rekat kılardı" diye nakledilmiştir. Bu da söz konusu rivayetin, Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem gece ibadetine İki hafif rekatla başladığına dair rivayete ters düşmediğini gösterir. Ancak Zührî'den nakledilen rivayet bu rivayetle çelişkili görülebiİir. Bununla birlikte hadis rivayetinde "Hafız" payesini alan bir muhaddisin naklettiği ek bilgi makbuldür. Böylece söz konusu rivayetler arasındaki çelişki de giderilmiş olur. Burada vitir namazı konusunu ele alırken nakledilen rivayetler ve görüş ayrılıkları hatırlanmalıdır. Hatırlanması gereken hususlar şunlardır:

1. Vitir namazından sonra kılman İki rekathk namazla ilgili rivayetler.

2. Söz konusu iki rekat namaz, vitirden sonra kılınan bağımsız bir namaz mıdır yoksa sabah namazından önce kılman ve bu namaza bağlı olan İki rekathk namaz mıdır?

Ahmed İbn Hanbel ile Ebû Davud'un Abdullah İbn Ebû Kays yoluyla Hz. Aişe'den naklettikleri şu rivayet de bu görüşümüzü desteklemektedir: "Resûîullah sallallâhu aleyhi ve sellem dört artı üç rekat, alü artı üç rekat, sekiz artı üç rekat ve on artı üç rekat şeklinde gece namazı kılardı ve vitri (namazların tek rekattı hale getirilmesi) bu şekilde sağlardı. On üç rekattan fazla, yedi rekattan da az bir şekilde namazları tek rekatlı hale getirdiği vâkî değildi." Konuyla ilgili olarak benim vâkıf olduğum en sahih rivayet budur. Bu rivayet Hz. Aişe'den nakledilen birbirinden farklı rivayetler arasındaki çelişkinin giderilmesini de sağlamaktadır. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.

Kurtubî şöyle demiştir: "Hz. Aişe'den bu konuda nakledilen rivayetler arasmdaki çelişkiyi gideremeyen pek çok âlim bir sorunla karşı karşıya olduklarını düşünmüşler ve hatta bazıları hadislerin çelişkisi gider ile meye cek/aralan bulunamayacak kadar problemli olduğuna (muztarib) hükmetmiştir. Fakat böyle bir sorunun olabilmesi için Hz. Aişe'den nakilde bulunan râvînin tek olması veya nakledilen rivayetlerin tek bir zamanla/olayla iigiii olması gerekir. Dolayısıyla bizim doğru olduğunu düşündüğümüz görüş şudur; Hz. Aişe'den nakledilen birbirinden farklı rivayetler, farklı zamanlar ve farklı durumlarla ilgilidir. Bu farklılık ise Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem o zaman dinç olup olmamasından ve gece ibadetiyle ilgili bütün tutumlarının caiz olduğunu gösterme amacından kaynaklanır. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."

Bana kalırsa Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece on bir rekattan daha fazla namaz kılmamasmdaki hikmet/sır şudur: "Teheccüd ve vitir namazları gece kılman namazlardır. Gündüz kılınması farz olan namazlar ise (öğle dört, ikindi dört ve akşam - akşam namazı gündüzün vitri olarak kabul edilir - üç rekat olmak üzere) toplam on bir rekattır. İşte böylece gece kılınan namazlar ile gündüz kılınan namazlar sayı bakımından eşitlenmiş olur. Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece on üç rekattan daha fazla namaz kılmadığını vurgulayan rivayeti esas aldığımızda ise bu sayısal uyum sabah namazının gündüz namazları kategorisinde değerlendirilmesi ile sağlanır."

11. Resûlullah'ın Gece İbadeti, Geceleri Uyuması Ve Gece İbadetinden Neshedilen Kısım

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey örtünüp bürünen (Resulüm)! Gece biraz ilerleyince (namaz için) kalk. Gece yarısı - gece yarısından biraz önce ya da sonra - kalk ve ağır ağır, duyarak Kur'ân oku. Biz sana sorumluluğu ağır bir mesaj tevdî edeceğiz. Ve gerçek şu ki, gece vakti zihin daha zinde ve güçlü olur ve okuma daha da berraklaşır. Halbuki gündüzleri seni meşgui edecek yığınla iş var.[16]

"Ey Peygamber! Rabbin, senin ve beraberindekilerin gecenin üçte ikisini, yahut yarısını, yahut üçte birini (namaz için) uyanık geçirdiğini bilir. Gecenin ve gündüzün ölçüsünü koyan Allah, sizin gece ibadetini küçümsenmeyeceğin izi ve bu ibadete tam anlamıyla güç yetiremeyeceğinizi bilir ve bu sebeple O, rahmetiyle size yaklaşıp sizi bağışlar. O halde Kur'ân'dan kolayca okuyabileceğiniz kadarını okuyun. Allah, zaman zaman içinizde hastalar, Allah'ın lütfunu aramak için yola koyulanlar ve Allah yolunda savaşa çıkanlar olacağını bilir. Öyleyse ondan kolayca okuyabileceğiniz kadarını okuyun, namazınızda devamlı ve dikkatli olun (ikâme) ve zekâtı verin. Allah'a güzel bir borç verin. Çünkü kendi adınıza güzel ne iş yaparsanız, karşılığını aynen Allah katında görürsünüz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.[17]

Abdullah İbn Abbâs âyette terkibinde geçen beş dilinde gece kalkmak anlamına geldiğini söylemiştir.

Âyetteki kelimesi ise Kur'ân'a uyum demektir. Buna göre anlam şöyle olur: Gece kalkmak işitme, görme duyulan ile kalbin tam bir uyum içinde Kur'ân'a yönelmesi için çok uygun bir zaman dilimidir.

1141- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu ayda o kadar çok oruçsuz olurdu ki, hiç oruç tutmayacak sanırdık. Bazen de o kadar çok oruç tutardı ki bu ayı hep oruçla geçireceğini düşünürdük. Sen onu geceleri ibadet ederken de görmek istesen görürdün, uyurken de görmek İstesen görürdün."

Açıklama

Kur'ân'ın ağır ağır ve duyarak okunması, harflerin açık ve seçik bir şekilde taleffuz edilmesi harekelerin hakkının tam olarak verilmesi ile olur. Sorumluluğu ağır mesaj, Kur'ân'ı Kerîm'dir. Hasan-ı Basrî bu ağır sözün Kur'ân ile amel etmek olduğunu söylemiştir.

Alimlerin çoğunluğuna göre Kur'ân'da Arapça dışında bir kelime yoktur. Onlara göre eğer böyle bir kelimenin varlığından söz ediliyorsa söz konusu kelimenin her iki dilde de ortaklaşa kullanıldığını düşünmek gerekir.

(Sen onu geceleri ibadet ederken de görmek istesen görürdün uyurken de görmek İstesen görürdün) Bu ifade Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece namazının ve uykusunun belli bir zamanı olmadığını, kendisine nasıl kolay geliyorsa ve rahat oluyorsa geceyi o şekilde ibadetle ihya ettiğini göstermektedir. Hz. Aişe'dcn nakledilen ve Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem horozun sesini duyduğu zaman kalktığını vurgulayan rivayet bu hadisle çelişmez. Çünkü Hz. Aişe burada kendisinin haberdar oiduğu bir durumu aktarmakla yetinmiştir; Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem farklı uygulamalarından habersiz kalması ihtimal dahilindedir. Zira Hz. Aişe kendi odasındaki gece ibadetini bilmektedir. Dolayısıyla Enes İbn Mâlik'ten nakledilen bu rivayet Hz. Peygamber'in saikiâhu aleyhi ve sellem diğer zamanlarda kıldığı gece namazlarını anlatır.

12. Bir Kimse Gece Namaz Kılmazsa Şeytan Onun Kafasının Arka Tarafına / Ensesinin Üstüne Düğüm Atar

1142- Ebû Hüreyre Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Sizden biri uyuduğu zaman şeytan onun kafasının arka tarafına üç düğüm atar ve her düğümü attıkça: 'Önünde uzun bir gece var, haydi uyu!' der. Kişi uyanıp Allah'ı zikrederse bu düğümlerden biri çözülür. Kalkıp abdest alırsa ikincisi, namaz kıldığında da üçüncüsü çözülür. Böylece o kişi dinç ve huzurlu bir şekilde sabaha kavuşur. Aksi halde uyuşuk, tembel ve huzursuz bir halde sabahlar."

1143- Semüre İbn Cündeb'in naklettiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bir rüya ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"Başı taşla yanlan kimse Kur'ân'ı öğrenecek, fakat onu (ezberleyip korumayı ve onunla amel etmeyi) terk edecek. Ayrıca farz namazları da uykudan kalkmadığı için bırakacak."

Açıklama

Hadiste geçen "sizden biri" ifadesi muhatapların veya aynı özellikleri taşıyan kişilerin tamamını kapsamına alan genel bir ifadedir. Fakat peygamberler, haklarında "Şüphesiz benim has kullarım üzerinde senin hiçbir gücün ve etkin olamaz [18] buyuruları kimseler ve uyumadan önce Âyetü'l-kürsî'yi okuyanlar şeytandan muhafaza edildiklerinden dolayı böyle bir durum onlar için söz konusu olamaz.

Şeytan "önünde uzun bir gece var" derken maksadı daha vakit var, birazdan kalkarsın gibi düşüncelerle kişiyi gece ibadetine kalkmaktan engellemek ve oyalamaktır.

Şeytanı attığı düğümle ilgili olarak farklı yorumlar yapılmıştır. Bu yorumlardan birine göre söz konusu olan gerçek anlamda bir düğümdür. Tıpkı büyücülerin büyülemek istedikleri kişi için düğüm atmalarına benzer. Böyle büyü işleriyle uğraşanların çoğu kadındır. Bunlar ellerine bir ip alırlar ve bir takım büyülü sözler söyleyerek bu ipe düğüm atarlar. Böylece büyü sonunda büyülenen kişi etkilenir. Zaten bu yüzden Felak sûresinde düğümlere üfürenlerin şerrinden Allah'a sığımlmıştır. Buna göre düğümlenen kafanın bizzat arka tarafı değildir; düğüm kafanın arka tarafında bir şey üzerine atılır.

Düğümlerin tamamının çözülmesi hadisten anlaşıldığı kadarıyla özellikle namazın kılınmasıyla gerçekleşir. Bir yere oturup yerleştirerek, kaba etleri yere iyice yapışmış şekilde uyumak örneğinde olduğu gibi, abdest bozulmayacak şekilde uyumak ve yeniden abdest almaya ihtiyaç

duymamak hakkındaki hüküm de böyledir. Buna göre bir kimse bu şekilde uyuduktan sonra uyanıp Allah'ı zikretmeden veya abdest almadan namaz kılsa onun için atılan düğümlerin tamamı çözülür. Çünkü namaz kılmak için abdestli olmak şart olduğu gibi, namaz zikri de kapsamına alan bir ibadettir. Bu durumda Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem "Namaz kıldığında düğümlerin tamamı çözülür" şeklindeki buyruğu şu anlamlara gelir:
1. Burada kasdediien abdest alması gerekmeyen kişi ise, gerçekten de sadece namaz kılmakla şeytanın attığı düğümlerin tamamı çözülür.
2. Eğer kasdediien abdest alması gereken kişi ise, bu durumda Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem söylediği şeylerin her biri yapıldıkça bir düğüm çözülür veya yapılan son ibadetle tamamı çözülmüş olur.
Bazı âlimlere göre kişinin dinç ve huzurlu bir şekilde sabaha çıkması Allah Teâlâ'nın kendisine lütfettiği ve muvaffak kıldığı itaatten, va'd ettiği mükâfatlardan ve şeytanın attığı düğümlerin çözülmesinden kaynaklanan bir sevinç halidir. Bununla birlikte bana göre gece ibadetinde bulunan kişi bunlardan hiçbirini düşünmese bile, gece namazında kişiye dinçlik ve huzur veren bir sır/bir öz bulunmaktadır. Gece namazının kılmmaması ise tam tersi bir sonuç doğurur. Nitekim "Ve gerçek şu ki, gece vakti zihin daha zinde ve güçlü olur ve okuma daha da berraklaşır [19] âyeti de buna işaret etmektedir. Bazı âlimler bu hadisten şöyle bir sonuç çıkarmışlardır: "Bir kimse gece kalkıp bir defa olsa bile hadiste zikredilen şeyleri yapsa ve sonra tekrar uyuşa şeytan ikinci defa ona düğüm atamaz." Fakat gece kalkıp zikrettiği, abdest aldığı ve namaz kıldığı halde gizli ve açık günahlardan uzak durmayan kimselere her defasında düğüm atıldığını söyleyen âlimler de bulunmaktadır. Bize göre böyle mutlak bir ifade kullanmak yerine işlediği günahlara pişman olan ve tevbe edenler ile günahlardan uzaklaşmak için herhangi bir çaba göstermeyen, bu konuda azimli davranmayan ve günahlarında ısrarlı olan kimseleri birbirinden ayırmak gerekir.
Kişi bu hayırlı amelleri yapmazsa uyuşuk, tembel ve huzursuz bir şekilde sabaha çıkar. İbn Abdilberr bu konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in saiMâhu aleyhi ve sellem bu yergisi gece hiç kalkmayan ve namaz kılmayanlar hakkındadır. Fakat farz namazlara veya gece ibadetine hiç bırakmadan devam edenler uykusuzluğa yenik düşüp uykuya dalacak olurlarsa, hadislerde de belirtildiği gibi, Allah Teâlâ onlara namaz kılmış gibi sevap yazar ve uykuları da onlara Allah tarafından lütfedilen bir sadaka olur."

Notlar:

1. Şeytanın "Önünde uzun bir gece var" derken kasdettiği gece uykusudur. Fakat aynı durumun gündüz uykusu için olması da mümkündür. Zira gündüz dinlenmek için uykuya dalındığında namazın kaçırılması söz konusu olabilmektedir. Özellikle de İmam Buhârî'nin burada kılınmayan namazı, farz namazlar diye açıkladığını düşünürsek bu ihtimal de güçlenecektir.
2. Ibnü'l-Arabî'nİn iddiasına göre İmam Buhârî hadiste geçen "Şeytan düğüm atar" ifadesi dolayısıyla gece ibadetinin farz olduğuna işarette bulunmuştur. Fakat bu, tartışmaya açık bir görüştür. Zira İmam Buhârî daha önce zikrettiğimiz gibi teheccüd namazıyla ilgili 5. başlıkta " farz kılmaksızın" ifadesini açık bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca İmam Buhârî'nin burada kasdedilenin farz namazlar olduğunu söylemesi de İbnü'l-Arabî'nin görüşünü çürütmektedir. Ben bazı tabiûn âlimlerinden başka gece ibadetinin farz olduğunu söyleyen hiç kimse bilmiyorum ve bu görüşle ilgili bir nakle de muttali değilim. İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Tâbiûn âlimlerinden bir kısmı bir koyun sağımı kadarlık bir sürede gece ibadetinin farz olduğunu söylemişlerdir. Fakat onlar bu konuda yalnız kalmışlardır. Alimlerin çoğunluğuna göre ise gece ibadeti menduptur.
Muhammed İbn Nasr ile başka âlimlerin naklettiğine göre Hasan-ı Basrî'ye: "Kur'ân'ın tamamını ezbere bilen, fakat gece hiç kalkmayıp sadece farz namazları kılan bir adam hakkında ne buyurursunuz?" diye sorarlar. Hasan-ı Basrî de onlara: "Allah onu kahretsin, Kur'ân'ı yastık gibi mi kullanıyor!" der. Muhatapları: "Fakat Allah Teâlâ, bize Kur'ân'dan kolayımıza geleni okumamızı emretmiyor mu?" deyince de şöyle mukabelede bulunmuştur: "Evet, fakat bunun ölçüsü elli âyettir." İşte bazı bilginler bu rivayete dayanarak Hasan-ı Basrî'ye göre gece ibadetinin farz olduğunu söylemişlerdir.
Tirmizî'nin naklettiğine göre İshâk İbn Râhûye şöyle demiştir: "Gece ibadeti Kur'ân ehlinin boynunun borcudur." İşte bu ifade Hasan-ı Basrî'den nakledilen rivayeti kayıtlar/tahsîs eder; yani ona göre de gece ibadetinin Kur'ân ehli olanlar için olduğu sonucu çıkar. Bununla birlikte "farz" hükmü açık bir şekilde verilemez.
3. Bazıları bu hadis ile Vekâlet bölümünde Ebû Hüreyre'den nakledilen "Uyurken âyetü'l-kürsîyi okuyan kimselere şeytan yanaşamaz" hadisi arasında çelişki bulunduğunu düşünmüşlerdir. Fakat bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Zira düğüm atılması ve şeytanın yanaşması olaylarından biri psikolojik (manevî) bir durum, diğeri de fizikî (hissî) bir olay olarak yorumlanırsa herhangi bir sorun ve çelişki kalmaz.
4. Üstadımız Hafız Ebü'1-Fadl İbnü'l-Hüseyin "Şerhüt-TirmizT adlı eserde şöyle demektedir: "Gece ibadetine iki rekatlık hafif bir namazla başlanmasmdaki incelik ve sır, şeytanın attığı düğümleri bir an önce çözme isteğidir." Ebü'l-Fadl'm bu görüşünün dayanağı şeytanın attığı düğümlerin namaz kılınıp tamamlanmadan çözülemeyeceğidir.
5. Bu hadiste abdestin zikredilmesi genel bir durumu anlatmaktadır. Zira cünüp olan bir kimse için abdestin yeterli olmayacağı açıktır; böyle bir kimsenin düğümleri ancak boy abdesti ile çözülür. Suyun bulunmaması durumunda teyemmümün şeytan tarafından atılan düğümleri çözmek bakımından abdest ile boy abdestinin yerini tutup tutmayacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Fakat teyemmümün de aynı işlevi göreceği görüşü doğruya daha yakın görünmektedir. Bununla birlikte teyemmümün uykunun açılmasında abdest kadar etkili olmadığı da herkes tarafından bilinen bir gerçektir.
6. Gece kalkıldığı zaman okunması gereken belirli bir zikir yoktur. Bu yüzden Allah'ı zikir anlamına gelen her ifade bu işlevi görür. Allah Teâlâ'yı zikir kapsamına Kur'ân okumak, hadis ve şer'î ilimler öğrenmek de girer.

13. Kişi Geceleyin Uyur Da Namaz Kılmazsa Şeytan Onun Kulağına İşer

1144- Abdullah radıydiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem yanında bir adamdan bahsedildi ve "Sabaha kadar uyudu, namaza kalkmadı" denildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem: "Şeytan onun kulağına işedi" buyurdu.[20]

Açıklama

Şeytanın işemesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.
Bir görüşe göre bunun hakikat anlamı kasdedilmektedir. Kurtubî ve diğerleri Şöyle derler: Burada kullanılan tabirin gerçek anlamda kullanılmış olmasına bir engel yoktur. Çünkü böyle bir olay imkansız değildir. Zira şeytanın; yediği, içtiği, nikahlandığı bilinmektedir. Bu durumda onun işemesi imkansız değildir.
Bir diğer görüşe göre bunun anlamı, şeytanın o kişinin kulağını batıl sözlerle doldurması, o kişinin kulağının zikirden uzak kalmasıdır. Bir başka görüşe göre bunun anlamı şeytanın kişiyi küçümsemesidir.
Bir görüşe göre de bunun anlamı, şeytanın kişiyi istila edip, onu üzerine deyeceği tuvalet kılacak kadar hafife almasıdır. Çünkü genellikle hafife alınan Şeylerin üzerine işenir.
Başka bir görüşe göre ise, bu uykunun ağırlığı sebebiyle geceleyin namaza Akmaktan gafil olan kişi için yapılan bir benzetmedir. Nitekim kulağına işenen ve kulağı ağırlaşan, bundan dolayı işitme duyusunu kaybeden kişi de böyle bir duruma düşer. Araplar, kulağın ifsad olması yani işitme duyusunu kaybeden kişi için kinaye olarak kulağına işenmiş, kulağa işeme tabirini kullanırlar.
et-Tîbî şöyle demiştir: Uyumaya göz daha uygun olduğu halde hadiste kulağın zikredilmesinin sebebi, uykunun ağırlığına işaret etmektir. Çünkü kulaklar kişinin uyanmasına sebep olan seslerin geldiği yerlerdir. Hadiste idrarın zikredilmesinin sebebi de bunun boşluklara kolayca girmesi, damarlarda hızlıca yol almasıdır. Bu ise bütün organlarda tembellik meydana getirir.

14. Gecenin Sonunda Dua Etmek Ve Namaz Kılmak

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Gecenin az bir vakti uyurlar, seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.[21]
1145- Ebû Hüreyre'nin mdıyaiiahu anh belirttiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Yüce Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığında en yakın semaya inerek şöyle der: Bana dua eden yok mu ona icabet edeyim, isteyen yok mu ona vereyim, bağışlanmayı isteyen yok mu onu bağışlayayım.[22]

Açıklama

Katâde, Mücâhid ve başkalarından nakledildiğine göre âyette sözü edilenler, sabah oluncaya kadar teheccüd namazı kılmadan uyumazlardı.
Allah'ın bir ciheti olduğunu kabul edenler bu hadisi delil getirerek "bu yön yukarısıdır" demişler, çoğunluk İse bunu reddetmiştir. [23] Çünkü bu görüşü kabul etmek, Allah'ın bir yeri kapladığı sonucuna götürür ki Allah bundan münezzehtir.
Bu hadisteki "inme"nin ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür:
Bazıları bunu ilk anda anlaşıldığı anlama yormuştur.
Bazıları bu konudaki hadislerin sahih olduğunu inkar etmiştir. Haricîler ve Mutezile bu görüştedir. Onlar hakka karşı kibirle nenlerdir.
Bazıları Allah'ın keyfiyetten ve başka bir şeye benzemekten münezzeh olduğunu kabul ederek bu ifadeye hadiste yer aldığı şekliyle mücmel olarak iman etmiştir. İlk dönem âlimlerinin çoğunluğu böyledir. Beyhakî ve diğer âlimler bu görüşü dört İmam ile birlikte, Süyfan-ı Sevrî, Süfyân Ibn Uyeyne, Hammâd İbn Seleme, Hammâd Ibn ibrahim, el-Evzâî, el-Leys ve diğer âlimlerden nakletmiştir.
Bazıları yorumda aşırıya giderek neredeyse tahrife varmıştır.
Beyhakî şöyle der: Bu konuda en doğru yol, keyfiyetini araşürmaksızın buna iman etmek, bununla ne kasdedîldiği konusunda konuşmamaktır. Ancak Hz. Peygamber'den bu konu ile İlgili bir haber gelmişse bu durumda Rasulullah'tan gelen anlam esas alınır. Bu konuda geniş açıklama Tevhid bölümünde gelecektir.[24]
Ibnü'l-Arabî ise şöyle der: Bid'at mezheplerine mensup kimseler bu hadisleri reddetmişler, selef bunları yorumlamadan kabul etmiş, bazıları ise yorumlamışlardır. Ben de bu son görüşteyim.[25]
Zührî'den gelen rivayetler, Allah'ın sözünün dua, istemek ve istiğfarı içerdiği konusunda birleşmektedir. Üçü arasındaki fark şudur: İstenen şey ya zarar veren şeyin defi yani zararı uzaklaştırmak, yahut faydalı şeyin elde edilmesidir. Bu faydalı ve zararlı şeyler de ya dinî ya da dünyevîdir. İstiğfarda ilkine işaret vardır. Allah'tan istemede İkincisine işaret vardır. Duada ise üçüncüsüne İşaret vardır.
Said'İn Ebû Hüreyre'nin rivayetine "Tevbe eden yok mu tevbesini kabul edeyim" ilavesi vardır. Ebû Cafer'in Ebû Hüreyre'den gelen rivayetine "Benden nzık isteyen yok mu ona rızık vereyim, zararının giderilmesini isteyen yok mu ondan uğradığı zaran gidereyim" ifadesi eklenmektedir.
Ümmü Sabiyye'nin azatlısı Atâ Ebû Hüreyre'nin rivayetine şunları eklemiştir: "iyileşmeyi isteyen hasta yok mu ona şifa vereyim"
Bunlarda ifade edilenlerin tümü önceki hadisin kapsamına dahildir. Bu hadis itaate teşvik etmekte ve itaat için verilecek büyük sevaba işaret etmektedir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Gecenin sonunda namaz kılmak, başında namaz kılmaktan daha faziletlidir.
Vitir namazını geciktirmek, gecenin başında kılmaktan daha faziletlidir. Ancak bu, geceleyin kalkabileceğini düşünenler içindir.
Gecenin sonu dua ve istiğfar için daha faziletlidir. Yüce Allah'ın "seher vakitlerinde istiğfar ederler" ifadesi de bunu göstermektedir. Zira bu vakitte yapılan dua makbuldür. Dua eden bazı kimselerin dualarının gerçekleşmemesi buna aykırı düşmemektedir. Çünkü duanın gerçekleşmemesinin sebebi duanın şartlarında bir eksikliğin bulunması ihtimalidir. Örneğin yiyecek, içecek ve giyecek konusunda haramdan kaçınmama yahut dua edenin aceleci davranması yahut da duada günah bir şeyin, akraba ile ilişkiyi kesmenin yer alması gibi hususlar duanın kabulüne engeldir. Ya da icabet gerçekleşmekle birlikte kulun istediği şey, kulun maslahatı veya Allah'ın dilediği bir nedenle geciktirilebilir.

15. Gecenin Başında Uyuyup Sonunu İhya Etmek

Selman, Ebu'd-Derdâ'ya radıyaiiâhu anh "uyu" dedi, gecenin sonu gelince de "kalk" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Selman doğru söylemiş" dedi.
1146- Esved şöyle dedi: Hz. Âişe'ye "Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece namazı nasıldı?" diye sordum. Hz. Aişe şöyle dedi: "Gecenin başında uyurdu, sonunda kalkıp namaz kılardı. Sonra yine yatağına dönerdi. Müezzin ezan okuduğunda yerinden fırlardı. Gusletme ihtiyacı olursa gusleder, ihtiyacı olmazsa abdest alıp çıkardı."

Açıklama

Konu başlığında yer alan Hz. Peygamber'in "Selman doğru söylemiş" sözü, onun Ebû Derda'ya söylediği sözlerin tümünün doğru olduğu anlamına gelir. Bu, açık olarak Selman'ın bir menkıbesini anlatır
Hadisten, Hz. Peygamber'in sallallhu aleyhi ve seikm bazen yıkanmadan cünüp olarak uyuduğu anlaşılmaktadır.

16. Hz. Peygamberin Ramazanda Ve Diğer Zamanlarda Geceleri Namaz Kılması

1147- Ebû Seleme İbn Abdurrahman Hz. Âişe'ye: "Resûlullah'm saiiaiıshu aleyhi vesellem Ramazan'da namazı nasıldı?" diye sordu. Hz. Âişe şöyle dedi: "Resûlullah ne Ramazan'da ne de başka zaman onbir rekattan fazla gece namazı kılmamıştır. Önce dört rekat kılardı. Bu rekatların güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra dört rekat daha kılardı. Bunların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra üç rekat kılardı."
(Hz. Âişe dedi ki): Ben: "Ey Allah'ın resulü! Vitir kılmadan uyuyor musun?" diye sordum.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sdiem: "Ey Âişe! Benim sözlerim uyur, ama kalbim uyumaz" dedi.[26]
1148- Hz. ÂİŞe radıyaliâhu anh şöyle demişür: Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve selem gece namazlarında oturarak bir şey okuduğunu hiç görmedim. Yaşlanınca oturarak okumaya başladı. O zaman da yine okuduğu sûreden otuz yahut kırk âyet kaldığında ayağa kalkıp okur, sonra rükû ederdi.

Açıklama

Hadis, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sdiem namazının bütün sene aynı olduğunu ve vitirden önce uyumanın mekruh olduğunu göstermektedir. Çünkü Hz. Âişe'nin bunu Hz. Peygamber'e sorması, bunun yasak olduğu görüşünün onun zihninde bulunduğunu anlatır. Hz. Peygamber ise ona "kendisinin başkaları gibi olmadığını" söyleyerek cevap vermiştir.
Hz. Hafsa, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gece namazını oturarak kılmasının, ölümünden bir yıl önce olduğunu anlatmıştır.
Bu hadis, nafile namaza oturarak başlayan kişinin oturarak rüku' yapmasını, ayakta başlayan kişinin ayakta rüku' yapmasını şart koşanları reddetmektedir. Bu görüş Eşheb'den ve bazı Haneffler'den rivayet edilmiştir. Bu konuda delil, Müslim ve diğer hadis imamlarının, Abdullah İbn Şakîk aracılığıyla Hz. Âişe'den rivayet ettikleri şu hadistir: Abdullah, Hz. Âişe'ye Hz. Peygamber'in namazını sormuş, Âişe soruya verdiği cevapta şunları da söylemiştir: "Ayakta okursa rü-ku'u ayakta yapar, oturarak okursa rüku'u oturarak yapardı". Bu hadis sahihtir. Ancak bu, Urve'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği şeyin yasak olmasını gerektirmez. İki hadis şu şekilde uzlaştmlabilir: Hz. Peygamber sağlığının iyi olup olmaması durumuna göre ikisini de yapardı.

17. Gece Gündüz Abdest Almanın, Abdestten Sonra Gece Gündüz Namaz Kılmanın Fazileti

1149- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyİe dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem sabah namazında Bilâl'e şöyle dedi: "Bilâl! Müslüman olduktan sonra yaptığın ve en çok umut bağladığın amelini bana söyle. Zira ben cennette senin ayakkabılarının sesini benim önümde duydum".
Bilâl: "Benim en çok umut bağladığım amelim şudur: Ben gece veya gündüzün hangi vaktinde abdest alsam mutlaka bu abdest ile benim için takdir edildiği kadar (nafile) namaz kılarım" dedi.

Açıklama

Buradaki Bilâl, Hz. Peygamber'in müezzini Bilâl İbn Rebâhtır (Bilâl-i Habeşî). Hz. Peygamber'in sabah namazında Bilâl'e bu soruyu sorması, onun Bilâl'ın cennette ayakkabılarının sesini duymasının rüyada gerçekleştiğini göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem gördüğü rüyayı anlatması ve ashabının gördüğü rüyaları da yorumlaması onun bir sünneti idi.
Bilâl'ın "benim için takdir edildiği kadar" ifadesi farzı da nafileyi de kapsar. İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Bilâl'in en çok umut bağladığı şeyin bu ameli olduğuna inanmasının sebebi, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem amellerin en faziletlisinin namaz olduğuna dair sözünü bilmesiydi. Yine o gizli yapılan amelin, açıktan yapılan amelden daha faziletli olduğunu biliyordu.
Bu hadis, ibadetin sınırları konusunda içtihadın caiz olduğunu gösterir. Çünkü Bilâl, zikrettiğimiz dereceye kendi çıkarımı ile ulaştı ve Hz. Peygamber İbnü'l-Cevzî şöyle demiştir: Bu hadis, abdestin amacından ayrı düşmemesi için abdestten sonra namaz kılmaya teşvik etmektedir.
Mühelleb şöyle der: Bu hadis, Allah'ın kulunu yapmaya müyesser kıldığı bir amele çok fazla karşılık verdiğini göstermektedir.
Salih kimselere, Allah'ın yapmalarını nasip ettiği salih ameller sorulur, ta ki bu konuda başkaları onlara uysun.
Hoca öğrencisine yaptığı ameli sorar; şayet amel iyi ise buna devam etmeye teşvik eder, amel iyi değil ise bunu yapmasını yasaklar.
Abdeste devam etmek müstehaptır. Cennete gitmek, buna uygun bir karşılıktır. Çünkü kişinin abdeste devam etmesi, geceyi abdestü geçirmesini gerektirir. Geceyi abdestli olarak geçiren kişinin ruhu ise yükselir ve arşın altında secde eder. Bunu Beyhakî Şuabu'1-îman adlı eserinde Abdullah İbn Amr İbnü'l-As'tan rivayet etmiştir. Arş cennetin tavanıdır.
Büreyde hadisinin sonuna "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem böyle söyledi" ifadesini eklemiştir.
Hadisten ilk anda anlaşıldığına göre bu sevap, Bilâl'in o ameli sebebiyle gerçekleşmiştir. Bu hadis ile Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem "Hiçbirinizi ameli cennete sokamaz" sözü arasında bir çelişki yoktur. Bu hadis ile "Yaptıklarınız sebebiyle girin cennete"107 âyetini uzlaştırma konusunda ileri sürülen görüşlerin en meşhurlarından biri şudur: Cennete girmek aslen Allah'ın rahmeti ile olur, cennetteki derecelerin taksimi ise insanların yaptığı amellere göre olur.
Bu hadis, mutezilenin inancının aksine Cennetin şu anda mevcut olduğunu gösterir.
Kirmanî'nin "kimse ölmeden önce cennete giremez" sözü ile Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem miraç gecesi en sahih görüşe göre uyanık bir halde iken cennete girmesi ilk bakışta çelişmektedir. Şayet Kirmanî'nin ifade ettiği görüş sabit İse bunu peygamberlerin dışındakilere hamletmek gerekir. Yahut da dünyada, dünya âleminden çıkıp melekût alemine girenlere özgü kabul etmek gerekir.

18. İbadette Aşırıya Kaçmanın Çirkin Görülmesi

1150- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sellem mescide girdi. Bir de baktı ki iki direk araşma uzatılmış bir ip var! Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem: "Bu ip de neyin nesi?" diye sordu.
Oradakiler: "Bu Zeyneb'in ipidir. (Namaz kılmaktan) yorulduğunda ona asılarak (ayakta durur)" dediler. Hz. Peygamber: "Hayır öyle yapmayın, o ipi çözün. Sizden biri dinç (zinde) olduğu vakit namaz kılsın. Yorulduğunda otursun" buyurdu.
1151- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Yanımda Benî Esed kabilesinden bir kadm vardı. Bu sırada odama Resûlullah saibiiâhu aleyhi ve sellem girdi ve "Bu kimdir?" diye sordu. Ben "falan kadındır. O kadın geceleri uyumaz" diyerek kıldığı namazları anlattım. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem: "Bunu bırak. Amellerden gücünüzün yettiğini yapın. Çünkü siz bıkıp usanmadıkça Allah bıkıp usanmaz." buyurdu.

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: ibadette aşırıya gitmenin yasaklanmasının tek sebebi, ibadeti terk etmeye sebep olacak derecede bıkıp usanmaya götürme korkusudur.
Hadis ibadette orta yolu tutmaya teşvik etmekte, aşırıya gitmeyi yasaklamakta ibadete dinç bir şekilde yönelmeyi emretmektedir.
Hadiste münkerin (din ve akla aykırı şeyin) el ve dil ile giderilmesi söz konusudur.
Kadınların mescitte nafile namaz kılmaları caizdir.
Bu hadis, namazda ipe tutunmanın mekruh olduğuna delil getirilmiştir.
İmam Şafiî'ye bütün geceyi ibadetle geçirmenin hükmü sorulmuş o şöyle demiştir: "Bunu mekruh görmem. Ancak sabah namazını kaçıracak olan kişi için bu mekruhtur".
Hz. Peygamberin "bırak" demesi, böyle yapan kişinin, gevşekliğe ve bıkkınlığa düşerek yapmayı üstlendiği ibadeti de terk etmesi durumu sebebiyle bunun mekruh olduğuna işaret etmektedir.
Hz. Peygamberin "amellerden gücünüzün yettiğini yapın" ifadesi hem namaz hem de diğer ameller için geçerlidir.

19. Geceleri Namaza Kalkarken Bunu Terk Etmenin Çirkin Görülmesi

1152- Abdullah İbn Amr İbnü'1-Âs radıyallâhu anh Hz. Peygamberin sallallahu aleyhi ve sellem kendisine şöyle dediğini bildirmiştir:"Ey Abdullah! Falanca gibi olma. O geceleri namaza kalkardı. Daha sonra geceleri kalkmayı terk etti."

Açıklama

(Geceleri Namaza Kalkarken Bunu Terk Etmenin Çirkin Görülmesi): Konu başlığında yer alan bu ibarenin anlamı "ibadetten yüz çevirme anlamı hissedildiğinde" demektir.
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: Bu hadis geceleri kalkmanın farz (zorunlu) olmadığını göstermektedir. Çünkü farz olmuş olsaydı, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunu terk eden kimse hakkında bu ifadelerle yetinmez, onu en ağır bir şekilde kmardı.
İbn Hıbbân şöyle demiştir: Hadis, bir kimseyi başkasının yaptığı fiili yapmaktan sakındırmak maksadıyla onun kusurunu söylemenin caiz olduğunu göstermektedir.
Kişinin tefrite kaçmaksızm yapmayı âdet edindiği hayırlı fiillere devam etmesi müstehabtır. Farz olmasa bile böyle bir ibadeti hepten terk etmek mekruhtur.

20. Bab

1153- Abdullah İbn Amr İbnü'1-As radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi vesellem kendisine şunları söylediğini anlattı:
"Geceleri namaza kalktığın ve gündüzleri oruç tuttuğun bana bildirilmedi mi zannediyorsun?" (Abdullah dedi ki) Ben: "Evet ben bunları yapıyorum" dedim.
Hz. Peygamber: "Böyle yaparsan gözlerin yorulur, nefsin aciz kalır (bıkar). Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır, ailenin de senin üzerinde hakkı vardır. Sen bir gün oruç tut, bir gün iftar et, geceleri hem namaz kıl hem gerektiğinde uyu" buyurdu.

Açıklama

Hz. Peygamber'in "bana bildirilmedi mi zannediyorsun?" sözü bir konuda hüküm vermenin, ancak bir şeyi kesin olarak öğrendikten sonra olacağını göstermektedir. Çünkü O, Abdullah hakkında kendisine bildirilen şey ile yetinmemiş, onunla buluşup kendisinden bunu sormuştur. Çünkü Abdullah böyle yaptığını başkalarına kasıtsız olarak söylemiş, yahut da nakledenin muttali olmadığı bir şarta bağlamış olabilir.
"Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır": Yani insan olmanın gereği olarak ihtiyaç duyduğun ve Allah'ın insanlara mubah kıldığı yeme, içme, Rabbi'ne ibadete daha çok yardımcı olmak amacıyla bedeni dinlendirme gibi şeyleri yap. Nefsin haklarından biri de, nefsi Allah'tan başka şeylerden koparmaktır. Ancak bu kalbî bağlarla ilgilidir.
"Ailenin senin üzerinde hakkı vardır": Dünya ve âhirete ilişkin kesin olarak yerine getirilmesi gereken konularda onları gözet. Burada aile ile kastedilen yalnız zevce olabileceği gibi, kişinin nafakasını vermekle yükümlü olduğu kimselerin tümü olabilir. Bunun zikredilme sebebi Oruç

bölümünde gelecektir.[27]
Hz. Peygamber'in "bazen oruç tut, bazen iftar et" sözü, "yukarıdaki hususları artık öğrendiğine göre her iki maslahatı da elde etmek için bazen oruç tut, bazen iftar et" anlamına gelir. Burada Hz. Davud'un orucu ima edilmektedir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Kişinin yapmaya kesin olarak karar verdiği fiilleri anlatması caizdir.
2- Devlet başkanı, halkının genel işleri ile ilgilendiği gibi ayrıntı sayılabilecek işleri ile de ilgilenir, bunları yoklar, kendilerini ıslah edecek şeyi onlara öğretir.
3- Anlama ehliyetine sahip olan kimse için hükmün gerekçesi açıklanır.
4- İbadette evla olan, farzları mendubların önüne almaktır.
5- Kişînin tabiatının kaldırabileceğinden fazla şeyi yüklenmesi durumunda, çoğunlukla bir aksaklık meydana gelir.
Hadiste ibadette devamlı olmaya teşvik vardır. Çünkü Hz. Peygamber Abdullah'ın ibadette aşırıya gitmesini hoş karşılamamakla birlikte, onu amelde orta yolu tutmaya teşvik etmiş ve ona âdeta şöyle demiştir: "Zikredilen kimselerin hakları ile meşgul olmak seni ibadetin hakkını zâyî etmeye ve böylece mendub-ları tümüyle terk etmeye sevk etmesin. İkisini bir arada yap".

21. Geceleyin (Allah'ı Zikrederek) Uyanan Ve Namaz Kılan Kimsenin Fazileti

1154- Ubade İbn's-Sâmİt radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'İn sailallahu aleyhi ve selem Şöyle dediğini söyledi:
"Kim geceleyin uyanarak; Lâ ilahe şerike leh. Lehü'l-mülkü ve ve hüve ala külli şey'in kadîr. Elhamdü lillah ve sübhanallah ve lâ ilahe illallah uallahu ekber ve lâ havle uelâ kuvvete illâ billah Yani "Allah'tan başka ilah yoktur, o tektir, ortağı yoktur. Mülk ve hamd ona aittir. O'nun gücü her şeye yeter. Hamd Allah'a aittir. O'nu tenzih ederim. Allah'tan başka İlah yoktur, Allah en büyüktür. Allah'ın güç ve kudretinden başka güç ve kudret yoktur" der ve daha sonra da: Allah'ım beni bağışla der, yahut başka bir dua ederse duası kabul edilir. Abdest alarak namaz kılarsa namazı kabul edilir.
1155- Ebû Hüreyre radıyallâhu anh arkadaşlarına verdiği vaazlarda Hz. Peygamberin saibiiâhu aleyhi ve sellem sözlerini zikrederek şöyle demiştir: "Sizin bir kardeşiniz batıl bir söz söylemez". Bununla Abdullah İbn Revâhâ'yı kasdetmiştir.
(Abdullah İbn Revâhâ bir şiirinde şöyle demiştir): Aramızda, fecir doğarken Allah'ın kitabını okuyan elçi! Körlükten sonra bize doğru yolu gösterdi. Kalbimiz, onun her söylediğinin gerçek olduğuna kesin inanır.
O, müşriklere yatakları ağır geldiğinde gecelerini yatağından uzak olarak (ibadetle) geçirir.[28]
1156- İbn Ömer mdıyaiiahu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ue sellem zamanında iken bir rüya gördüm. Elimde bir parça ipek vardı. Cennette hangi tarafa ve nereye gitmek istesem elimdeki ipek parçası oraya uçuyordu. İki kişi gelerek beni ateşe götürmek istediler. Bir melek o iki kişiyi alarak "Korku yok, onu serbest bırakın" dedi.
1157- (İbn Ömer devamla diyor ki) Hafsa, rüyalarımdan birini Hz. Pey-gamber'e sallallâhu aleyhi w sellem anlattı. Hz. Peygamber şöyle dedi: "Abdullah ne iyi adamdır. Bir de geceleri namaz kılsaydı!"
Bundan sonra Abdullah geceleri hep namaz kılardı.
1158- (İbn Ömer devamla diyor ki): Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi w sellem Ra-mazan'ın son on gününün yedincisinde iken ashabı ona rüyalarını o kadar anlattılar ki bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Görüyorum ki rüyalarınız Ramazandın son on gününde birleşmektedir. Sizden kadir gecesini araştıran kişi, onu son on günde araştırsın.[29]

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Allah, Peygamberi'nin dili ile uykusundan, Rabbi-nin birliğini dile getirmek, mülkün ona ait olduğunu kabul etmek, nimetler için hamd etmek suretiyle nimetlerini itiraf etmek, teşbih etmek suretiyle O'nu kendisine yakışmayan şeylerden tenzih etmek, tekbir getirerek O'na boyun eğmek, güç ve kudretten aciz olduğunu ancak Allah'ın yardımıyla bunlara sahip olabileceğini söyleyerek gücü O'na teslim etmek suretiyle uyanan kimsenin dua ettiği zaman duasını kabul edeceğini, namaz kıldığında namazının kabul edileceğini vaad etmiştir. Kendisine bu hadisin ulaştığı kimsenin bununla amel etmeyi bir ganimet bilmesi, Yüce Rabbi için niyetini halis kılması uygun olur.
İbnü'l-Müneyyir el-Hâşiye isimli eserinde şöyle demiştir: Hadiste namazın kabul edilmesinden bahsedildiği halde Buhârî'nin konu başlığına "namazın fazileti" ibaresini koymasının sebebi şudur: Namaz ister başkasından daha faziletli olsun ister olmasın, namazın kabul edilmesi onun sahih olmasının gereğidir. Çünkü bu durumda namazın kabul edilmesi konusundaki ümit diğer konumlardan daha fazladır. Böyle olmasaydı, Hz. Peygamber'in sözünün anlamı olmazdı. Ümidin yakınlığı sebebiyle bu vakit diğerlerinden ayrılmış ve bunun için fazilet sabit olmuştur.
Görüldüğü kadarıyla burada kabul ile "namazın sahih olması"ndan öte bir anlam kasdedilmektedir.[30] Dâvûdî de bu konuda özetle şunları söylemiştir: Allah, yaptığı iyiliğini kabul ettiği kimseye azap etmez. Çünkü O işlerin sonunu bilir, bir şeyi önce kabul edip sonra iptal etmez. Kişinin ameli iptal olunmaktan emin olunca kişi de azaptan emin olur. Bu sebeple Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: 'Allah'ın benim bir tek secdemi kabul ettiğini bilmeyi ne kadar çok isterdim".
Buhârî'nin râvîlerinden Ebû Abdullah el-Firebrî şöyle demiştir: Bu hadiste geçen zikri geceleri uyandığımda okudum sonra uyudum. Rüyamda birisi gelerek bana şu âyeti okudu: "Onlar, sözün en güzeline yöneltilmişler, övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir.[31]
İbn Battal şöyle demiştir: Ebû Hüreyre'nin "bir kardeşiniz batıl söz söylemez" sözü, güzel sözün övüldüğü gibi güzel şiirin de övüleceğim göstermektedir.

22. Sabahın İki Rekat Sünnetine Devam Etmek

1159- Hz. Aişe radıyallâhu anh şöyle demiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
yatsıyı kıldı. Sonra sekiz rekat kıldı, ardından oturarak İki rekat kıldı. Sonra ezan ile kamet arasında iki rekat kıldı. Hz. Peygamber bu iki rekatı kılmayı asla bırakmazdı."

Açıklama

Bu konu yolculukta ve hazarda sabah namazının iki rekatlık sünnetine devam etme ile ilgilidir.
Sabah namazının iki rekatının vacip olduğunu söyleyenler, bu hadisi delil getirmişlerdin Bu görüş Hasan-ı Basrî'den rivayet edilmiş olup, İbn Ebî Şeybe tarafından şu şekilde rivayet edilmiştir: "Hasan, sabah namazından önce iki rekat namazı vacip görürdü".

23. Sabah Namazının İki Rekatından Sonra Sağ Yanına Uzanmak

1160- Hz. Âişe radıyallâhu anh şöyle demiştir: "Hz. Peygamber sabah namazının iki rekatını kılınca sağ yanı üzerine yatardı."

Açıklama

Bunun hikmeti hakkında şu söylenmiştir: Kalp insanın sol yanındadır. Sol yanına yatsaydı, bunda rahatlık daha fazla olduğu İçin uykuya dalabilirdi. Sağ yana yatmak böyle değildir. Bu yatışta kalp havada askıda durur, dolayısıyla kişi uykuya dalmaz.
Hadis, yatmanın sağ taraf üzerine tamamlanacağını göstermektedir. İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiğine göre İbn Mes'ud'un bu uzanmayı reddetmesi ve İbrahim en-Nahaî'nin buna şeytanın yatması adını vermesine gelince, bu onlara bu konuda haberin ulaşmadığına yorulur. İbn Mesud'un sözü, onun bunu vacip görmeyi reddettiğini göstermektedir. Nitekim sözünün sonunda şöyle demiştir: "Kişi selâm verdiğinde (namazın sünneti ile farzının arasını) ayırmış olur", İbn Ömer'den bunun bid'at olduğuna dair rivayet de bu şekilde yorumianır. O bu görüşünde tek kalmış ve hatta onun yatan kimseyi uyandırmayı emrettiği rivayet edilmiştir. İbn Ebî Şeybe Hasan'm bu yatmayı sevmediğini rivayet

etmiştir. Bu konudaki tercihe şâyân görüş bunun (namazın sünneti ile farzını ayırt etmek için) meşru olduğudur.

24. Sabah Namazının İki Rekatından Sonra Yatmayıp Konuşan Kişi

1161- HZ. ÂİŞe radıyallâhu anh ŞÖyİĞ demİŞÜr: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
sabah namazının sünnetini kılar, ben uyanık olursam benimle konuşur, uyanık olmazsam namaz için ezan okununcaya kadar uzanırdı."

Açıklama

Buhârî bu konu başlığı ile Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem buna devam etmediğine işaret etmiştir. İmamlar bunun vacip (farz) olmadığına da bu şekilde delil getirmişlerdir. Bu konuda Ebû Dâvud ve diğerlerinin kitaplarındaki Ebû Hüreyre hadisinde yer alan emri de müstehaplığa yormuşlardır.
Sabah namazının sünnetinden sonra uzanmanın yararı dinlenmek, sabah namazı için daha dinç olmaktır. Buna göre sabah namazının sünnetinden sonra uzanmak yalnızca teheccüd namazına kalkan için müstehabtır. İbnü'l-Arabî böyle söylemiştir.
Bir görüşe göre bunu/ı yararı sabahın iki rek'at sünneti ile farzının arasını ayırmaktır. Bu, yalnızca uzanmaya özgü değildir. Bu sebeple Şafiî "sabahın sünneti İle farzının arasını ayırmak yürüme, konuşma vb. fiillerle de yerine getirilir". demiştir. Bunu Beyhakî nakletmiştir.
Nevevî şöyle der: Ebû Hüreyre hadisinden ilk anlaşılan anlam esas alınarak bunun sünnet olduğu görüşü tercih edilir. Hadisi rivayet eden Ebû Hüreyre ise şöyle demiştir: "Mescide yürümek suretiyle sünnet ile farzın arasını ayırmak yeterli değildir."
ibn Hazm ifrata kaçarak sabah namazının sünnetinden sonra uzanmanın herkese farz olduğunu söylemiş ve bunu sabah namazının sıhhat şartlarından kabul etmiştir. Kendisinden sonra gelen âlimler onun bu görüşünü reddetmişlerdir.
Seleften bazı âlimler bunun mescit değil evde müstehap olduğu görüşünü kabul etmiştir. Bu görüş İbn Ömer'den rivayet edilmektedir. Bazı hocalarımızın "Hz. Peygamber'in bunu mescitte yaptığı rivayet edilmemiştir" İfadeleri de bunu desteklemektedir.

25. Nafile Namazları İkişer İkişer Kılmak

Bu Ammar, Ebû Zer, Enes, Câbir İbn Zeyd, İkrime ve Zührî'den nakledilmiştir.
Yahya İbn Saîd el-Ensarî şöyle demiştir: Bizim bölgemizdeki fakihlerden kime rastladıysam gündüz kılınan nafile namazların ikinci rekatında selâm veriyorlardı.
1162- Câbir İbn Abdullah şöyle demiştir:
Resûlullah bize her işte istihareyi Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi öğretiyordu. O şöyle derdi:
Sizden biriniz bir iş yapmak istediğinde farz dışında İki rekat namaz kılsın. Sonra da şöyle dua etsin:
Allahümme innî estehîruke bi ilmike ve estakdiruke bi kudretike ve es'eîüke min fadlike'İ-azîm. Fe inneke takdim ve lâ akdiru ve ta'Jemu ve \â dlemu ve ente Hâmu'l-guyûb.
Allahümme in künte tdlernu enne haze'l-emra hayrun lîfî dînî ve meâşî ve akıbeti emrî (âcili emri ve âcilini) fakdurhu İî ve yessirhu lî, sümme bârik lî fîhi. Ve in künte tdlemu enne hâze'l-emra şerrun lîfî dînî ve meâşî ve akıbeti emrî (fî âcili emrî ve âcilihî) fasrifhu annî vasrifnî anhu vakdir liye'l-hayra haysü kân, Sümme erdinî bih. Yani "Allah'ım! Senin ilminden hayırlısını talep ediyor, senin kudretinden güç talep ediyorum, senin yüce lütfundan istiyorum. Sen güç yeti-rirsin, ben yetiremem. Sen bilirsin ben bilemem, sen gayplan bilensin.
Allah'ım bu İşin benim dinim, dünyam ve sonum hakkında hayırlı olduğunu biliyorsan onu benim için takdir et, bana onu kolaylaşür, sonra onu benim hakkımda bereketli kıl. Eğer bu işin benim dinîm, dünyam ve sonum hakkında kötü olduğunu biliyorsan beni ondan onu da benden uzak kıl. Hayırlı olan her nerede ise onu benim için takdir et, sonra da beni ondan razı kıl.
Bu duayı edip ihtiyacını söylesin.[32]
1163- Ebû Katâde İbn Rib'î el-Ensarî radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in aleyhi ve sellem şöyle söylediğini haber vermiştir: "Sizden biri mescide girdiğinde iki rekat namaz kılmadan oturmasın".
1164- EneS İbn Mâlik radıyallâhu anh Şöyle Dedi: Resûluilah sallallâhu aleyhi ve size bize iki rekat namaz kıldırdı. Sonra namaz bittikten sonra kalkıp gitti.
1165- Abdullah İbn Ömer radıyallâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi vesellem ile birlikte; öğleden önce ve sonra, Cuma'dan sonra, akşam namazından sonra ve yatsıdan sonra ikişer rekat namaz kıldım.
1166- Câbir İbn Abdullah radıyaiiâhu anh, Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem hutbede iken şöyle dediğini bildirmiştir:
"Sizden biri imam hutbe okurken camiye girerse iki rekat namaz kılsın".
1166- Mücahid şöyle demiştir: İbn Ömer evine gitti. Kendisine "İşte Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Kabe'ye girdi" denildi. İbn Ömer şöyle dedi: "Bunun üzerine ben de Kabe'ye gittim. Resûlullah'ın oradan çıktığını gördüm. Kapıda Bilâl vardı. Ben "Bilâl! Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Kabe'de namaz kıldı mı?" diye sordum. Bilâl "evet" dedi. Ben "Nerede kıldı" dedim. Bilâl "Şu İki direğin arasında. Sonra da çıkıp Kabe'nin damında İki rekat kıldı" dedi.
Ebû Abdullah (Buhârî) şöyle dedi: Ebû Hüreyre şöyle demiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bana İki rekat kuşluk namazı kılmayı tavsiye etti".
İtbân şöyle dedi: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekir, kuşluk vakti benim evime geldiler. Biz Hz. Peygamber'in arkasında saf yaptık. O da bize iki rekat namaz kıldırdı".

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: Buharî'nin bu konuda amacı, hadisler ve sahabe sözlerini aktarmak suretiyle konu başlığındaki "ikişer ikişer" ifadesinin, ikinci rekatta selâm vermek anlamına geldiğini açıklamaktır.
Yahya'nın "bizim bölgemizin âlimleri" sözü ile kasdettiği Medine âlimleridir. O, Medine'de tâbiîn'in büyüklerinden Said İbnü't-Müseyyeb gibi kimselerle karşılaşmıştır. Yine Enes İbn Mâlik gibi sahabenin küçüklerinden bazıları ile de karşılaşmıştır.
Buharî'nin bu hadislerden amacı, gündüz kılman nafile namazların selâm vermeksizin dört rekat olduğunu kabul edenleri reddetmektir. Çoğunluk gece kılınan nafile namazın ikişer ikişer kılınacağını kabul etmiştir.
İbnü'l-Müneyyir el-Hâşiye isimli eserinde şöyle demiştir: İki rekatta selâm vermenin geceye özgü olmasının sebebi, gecede vitir namazının olmasıdır. Diğer namazlar vitre kıyas edilerek, geceleyin nafile namaz kılan kişi tek rekatlı nafile kılamaz. Bundan anlaşılıyor ki vitir tekrar edilmez. Geceleyin kılınan diğer nafile namazlar ise ikişer rekattır. İki rekat kılmanın geceye mahsus olmasının gerekçesi anlaşılınca, vitir namazı dışındaki nafile namazın ikişer rekat olduğu ve bunun gece gündüz böyle olduğu anlaşılır.

26. Sabah Namazının İki Rekatlık Sünnetinden Sonra Konuşmak

1168- Hz. ÂiŞe radıyallâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
sabah namazının iki rekatını kılardı. Şayet ben uyanık olursam benimle sohbet eder, uyanık olmazsam yanı üzerine uzanırdı.
(Hadisi rivayet eden kişi diyor ki): Süfyan'a "Bazıları bunun sabah namazının iki rekatlık sünneti olduğunu söylüyor" dedim. Süfyan "Öyledir" dedi.

27. Sabah Namazının İki Rekatına Devam Etmek Ve Buna "Nafile" Adını Vermek

1169- Hz. Aişe radıyallâhu anh Şöyle demiştir: "HZ. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
sabah namazının iki rekatına devam ettiği kadar hiçbir nafileye devam etmemiştir."

28. Sabah Namazının İki Rekatında Ne Okunur?

1170- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem gece-leyin on üç rekat namaz kılar. Sonra sabah ezanını işitince iki hafif rekat namaz kılardı.
1171- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle emiştir: Hz. Peygamber sabah namazından önce kıldığı iki rekatlık sünnet namazını o kadar hafif kılardı ki ben içimden "Acaba Fatiha'yı okudu mu?" derdim.

Açıklama

İsmailî şöyle demiştir: Bu başlık "sabah namazının sünnetinin hafif olarak kılınması" şeklinde olmalıydı.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Buhârî'nin bu başlığı koymasının önemli bir sebebi bulunmaktadır. Bu da sabah namazının sünnetinde bir şey okunmayacağını ileri sürenlerin muhalif görüşlerine işaret etmek ve namazda okumanın şart olduğunu belirtmektir.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem sabah namazının sünnetini hafif bir şekilde kılmasının hikmeti hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür: Bir görüşe göre sabah namazının farzını ilk vaktinde kılabilmek için acele ettiği söylenebilir. Kurtubî bu görüşü tercih etmiştir.
Diğer bir görüşe göre gündüz namazını iki hafif rekatla açmaktır. Nitekim o gece namazında da böyle yapardı. Bunun sebebi farz namaz veya ona benzer olan namaza dinç bir şekilde girebilmek ve tam bir Şekilde hazırlanmaktır.
İbn Mâce, kuvvetli bir senetle Abdullah İbn Şakîk aracılığıyla Hz. Âişe'den şunu rivayet etmiştir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seikm sabah namazından önce iki rekat namaz kılar ve şöyle derdi: "Sabah namazının sünnetinde okunan şu iki sûre ne güzeldir: Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn, kul huuallahu ehad".
Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivayetinde "sabah namazının iki rekatında bunları okudu" demiştir.
Bu hadis, sabah namazının sünnetini kılarken yalnızca Fatiha okunacağına delil getirilmiştir. Bu, Mâlik'İn görüşüdür. Buveytî, Şafiî'den bu hadisle amel ederek Fatiha'dan sonra KâfÎrun ve İhlas sûrelerini okumanın sünnet olduğu görüşünü rivayet etmiştir. Alimlerin çoğunluğu da böyle söylemişlerdir.
Müslim, İbn Abbas'tan Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem sabah namazının ilk rekatında Bakara sûresinde bulunan "Kûlû âmenna billahi..." âyetlerini, ikinci rekatında da Al-i Imran suresinde bulunan benzer âyetleri okuduğunu rivayet etmiştir.[33]

29. Farz Namazdan Sonra Nafile Namaz Kılmak

1172- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve ile birlikte öğleden önce iki rekat, öğleden sonra iki rekat, akşamdan sonra iki rekat, yatsıdan sonra iki rekat, Cuma'dan sonra iki rekat namaz kıldım. Akşam ve yatsıya gelince bunları evinde kıldı. Musa İbn Ukbe, NâfÎ'den şunu nakleder: "Yatsıdan sonra ailesinin yanında kıldı."
1173- Hafsa radıyallâhu anh Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem fecrin doğmasından sonra hafif iki rekat kılardı." (İbn Ömer dedi ki): "Bu, benim Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem huzuruna girmediğim bir zamandı."

Açıklama

Bu hadis, gündüz kılınan sünnet namazların aksine gece kılınan sünnet namazların evlerde kılınmasının daha faziletli olduğunu göstermektedir. Bu görüş Mâlik ve Sevrî'den de rivayet edilmiştir. Hadisi buna delil getirmek itiraza açıktır. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunu kasden yapmamıştır. O, gündüz çoğunlukla insanlarla meşgul olduğundan geceleri de çoğunlukla evde bulunduğundan böyle yapmıştır.
Cuma konusunda Mâlik, Nafi'den şunu rivayet etmiştir: "Namaz kıldığı yerden ayrılmadıkça Cuma'dan sonra nafile namaz kılmazdı." Bunun hikmeti şudur: Hz. Peygamber Cuma konusunda acele eder sonra da öğle uykusuna yatardı. Öğle namazı ise öyle değildir. Çünkü öğle namazını hava biraz serinleyince kılar, uykuyu da namazdan önceye alırdı.
İbn Ömer, Hafsa'nm sözünden sabahın sünnetinin meşruiyetini değil bunun hangi vakitte kılındığını almıştır. Bu hadis, farz namazların revatip (düzenli) sünnetlerinin bulunduğu ve bunlara devam etmenin müstehab olduğu görüşünü kabul eden çoğunluğun delilidir.

30. Farz Namazdan Sonra Nafile Kılmamak

1174- Amr şöyle demiştir: Ebû Şa'sâ Câbir'in şöyle dediğini duydum: İbn Abbas şöyle dedi:
Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem arkasında sekiz rekatı birlikte ve yedi rekatı birlikte kıldım.
(Amr dedi ki): Ebû Şa'sâ'ya dedim ki: Ey Ebû Şa'sâ zannediyorum ki Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem öğle namazını geciktirdi, ikindiyi ise acele kıldı. Yatsı vaktini öne alıp kıldı, akşamı geciktirdi.
Ebû Şa'sâ "Ben de öyle zannediyorum" dedi.
Farz namazdan sonra nafile kılmamakla ilgili olan konu başlığında anlatılan iki namazın arasını cem etme, yani iki namazı birlikte kılma İle İlgili olarak namazın vakitleri bölümünde ibn Abbas'tan nakledilen 543 nolu hadiste açıklama getirilmişti.

31. Yolculukta Kuşluk Namazı Kılmak

1175- Müverrak şöyle demiştir: İbn Ömer'e sen kuşluk namazı kılar mısın, diye sordum.
Hayır" dedi. "Peki Ömer kılar mıydı?" diye sordum."Hayir" dedi. "Ya Ebû Bekir kılar mıydı?" diye sordum. Hayır" dedi. "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kılar mıydı?" diye sordum. "Hayır, sanmıyorum" dedi.
1176- Abdurrahman İbn Ebî Leylâ şöyle demiştir:
Ümmü Hânî dışında hiç kimse bize Hz. Peygamber'! sallallâhu aleyhi ve seüem kuşluk namazı kılarken gördüğünü söylememiştir. Ümmü Hânî ise şöyle demiştir:
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethedildiği gün evimize girerek yıkandı. Sonra sekiz rekat namaz kıldı. Bunlardan daha hafif bir namaz görmedim, ancak rüku ve secdeyi tam olarak yapıyordu".

Açıklama

Müverrak'm hadisinin bu konu başlığına girmesi konusu problemli görülmüştür.
İbn Battal şöyle demiştir: Bu hadis bu konuya değil, "kuşluk namazı kılmayan kimse" konusuna daha uygundur.
İbnü'l-Müneyyir ise şöyle der: Bana öyle geliyor ki, kuşluk namazı hakkında bunu nefyeden İbn Ömer hadisi ve bunu ispat eden Ebû Hüreyre hadisi Bu-hârî'ye çelişkili gelmiş, o da kuşluk namazının kılınmamasını yolculuk durumuna, namazın kılınmasını da hazar durumuna (yolculuk halinde olmamaya) bağlamıştır.
îbn Ömer'in Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kuşluk namazı kılıp kılmadığı konusunda "sanmıyorum" diye cevap vermesinin sebebi şu olabilir: Kendisine başkalarından Hz. Peygamber'in kuşluk namazı kıldığı rivayet edilmiş, o ise zikredene güvenmediği için bunu kabul etmemiştir.
İbn Ebî Şeybe, sahih senetle Hakem İbnü'l-A'rec'den şunu rivayet etmiştir: İbn Ömer'e kuşluk namazını sordum o şöyle dedi: "Bu bid'attır. Ama ne güzel bir bid'attır".
Abdürrezzak sahih bir senetle Salim aracılığıyla babası İbn Ömer'den şunu rivayet etmiştir: "Hz. Osman şehit edildiği döneme kadar kimse kuşluk namazı kılmazdı. İnsanlar bundan sonra daha güzel bir şey icat etmediler".
İbn Ebî Şeybe sahih senetle Şa'bî aracılığıyla İbn Ömer'den şunu rivayet etmiştir: "Müslüman olduğumdan beri kuşluk namazı kılmadım. Ancak Kabe'yi tavaf ettiğim zaman kuşluk namazı değil, tavaf namazı niyetiyle kıldım". İbn Ömer'in ikisine birden niyet etmiş olması da muhtemeldir.
İbn Ömer'in bunu belirli bir vakitte yaptığı nakledilmiştir. Nâfi'in İbn Ömer'den naklettiğine göre İbn Ömer yalnızca Mekke'ye geldiği zaman kuşluk namazı kılardı. Mekke'ye kuşluk vaktinde gelir, Kabe'yi tavaf eder sonra da iki rekat namaz kılardı. Küba mescidine geldiğinde de

kuşluk namazı kılardı.
İbn Ömer'den rivayet edilen bu hadisler, kuşluk namazının meşru olmadığını göstermez. Çünkü İbn Ömer'in kuşluk namazını reddetmesi değil, gerçekte kuşluk namazının olmadığı onun bunu görmediği anlamına gelir. Yahut da o belirli bir şekildeki kuşluk namazını reddetmiştir.
Kadı lyaz ve diğer âlimler şöyle demiştir; İbn Ömer kuşluk namazına sürekli devam etmeyi, bunu mescitlerde açıktan ve cemaatle kılmayı reddetmiştir. Kabul etmeme sebebi, bu namazın sünnete aykırı olması değildir. İbn Ebî Şey-be'nin İbn Mesud'dan yaptığı şu rivayet bunu desteklemektedir: İbn Mesud kuşluk namazı kılan bir topluluk görmüş ve onlann bu yaptığına tepki göstererek "İllâ da kılacaksanız evlerinizde küm" demiştir.
Ümmü Hânı, Ebû Tâlib'in kızı, Hz. Ali'nin öz kız kardeşidir.
Bu hadis, kuşluk namazının sünnet olduğuna delil olarak getirilmiştir. Kadı lyaz bazı âlimlerden, Ümmü Hânî hadisinde kuşluk namazının sünnet olduğunu gösteren bir durum bulunmadığı görüşünü nakletmiştir. Onlar şöyle demişlerdir: "Hz. Peygamber'in Mekke'de fetih günü kıldığı namaz, kuşluk namazı değil fethin sünnetidir. Hâlid İbnü'l-Velid de bazı fetihlerinde bu namazı kılmıştır". Ümmü Hânî hadisinde, Hz. Peygamber'in bununla kuşluk namazını kasdettiğini gösteren açık bir delil yoktur. Of yalnızca Hz. Peygamber'in namazı kıldığı vaktin kuşluk vakti olduğunu belirtmiştir.
Bir görüşe göre Hz. Peygamber'in bu namazı, geceleri kıldığı namazı o gece kılamadığından bunun kazasiydı. Nevevî bunu eleştirerek şöyle demiştir: "Doğru olan bu hadisin kuşluk namazına delil getirilmesinin sahih olduğudur. Çünkü Ebû Davud ve diğer imamlar Küreyb aracılığıyla Ümmü Hâni'den Hz. Peygamber'in 'kuşluk namazı' kıldığını rivayet etmişlerdir."
İbnü'l-Kayyim Zâd-meâd isimli eserinde kuşluk namazı ile ilgili görüşleri altı maddede bir araya getirmiştir:
1. Kuşluk namazı müstehabtır. Bunun rekat sayısında farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre en azı iki, en çoğu on iki rekattır. Bir görüşe göre en çoğu sekiz rekattır.
2. Bir sebep olmadıkça meşru değildir. Bu görüşte olanlar, Hz. Peygamber'in bu namazı ancak bir sebebe bağlı olarak kılmasını delil göstermişlerdir. Hz. Peygamber'in farklı sebeplerle kıldığı bu namazın kılınması kuşluk vaktine denk gelmiştir.
3. Aslen müstehab değildir. Abdurrahman İbn Avf ve İbn Mesud'un bu namazı kılmadıkları sahih olarak rivayet edilmiştir.
4. Ara sıra kılmak müstehabtır. Bu sürekli yapılmamalıdır. Bu görüş İmam Ahmed'den konu ile ilgîîi yapılan iki rivayetten biridir.
5. Bu namazı kılmak ve devam etmek, namazın evlerde kılınması şartıyla müstehabtır.
6. Bu namazı kılmak bidattir. Bu görüş Urve aracılığıyla sahih bir şekilde îbn Ömer'den rivayet edilmiştir.
Hâkim, Ebû'1-Hayr aracılığıyla Ukbe İbn Âmir'den şunu rivayet etmiştir: "Resûiullah saibiiâhu aleyhi ve sellem bize kuşluk namazını bazı sûreleri okuyarak kılmamızı emretti. Bu surelerden bazıları Şems ve Duha sûreleridir."
Bu hadisin konu ile uyumu açık bir şekilde görülmektedir.

32. Kuşluk Namazı Kılmayan Ve Terk Edilmesini Caiz Görenler

1177- Hz. ÂİŞe radıyallâhu anh şöyle demiştir: "Resûlullah'in sallallâhu aleyhi ve selem kuşluk namazı kıldığını görmedim.Ben ise kılıyorum."

Açıklama

Ibn Abdiiberr ve bazı âlimler şöyle demişlerdir: Hz. Âişe'nin bunu görmemesi bunun gerçekleşmediğini göstermez. Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu namazı kıldığını rivayet eden sahabenin rivayeti tercih edilir.
Beyhakî şöyle demiştir: Bana göre Hz. Âişe'nin sözü "Resûlullah'ın aaıiaiiâhu aleyhi ve sellem kuşluk namazına devam ettiğini görmedim, ben ise devam ediyorum" anlamına gelir.

33. Hazarda/Mukîm İken Kuşluk Namazı Kılmak

Bunu Itban Ibn Mâlik, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem rivayet etmiştir.
1178- Ebû Hüreyre rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: Dostum (Resûlullah) bana üç şeyi tavsiye etti, ben ölünceye kadar bunları bırakmam: Her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak, vitir namazını kılınca uyumak.[34]
1179- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: Ensardan iri yarı bir adam (mescid-i nebeviye gelip gitmekte zorlanıyordu. Bu adam) Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem: "Ben seninle birlikte namaz kılamıyorum" dedi. (Adam namazları kendi evinde kılabilmesi için önce burada Hz. Peygamber'in namaz kılmasını istiyordu} Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem için evinde yemek hazırladı ve onu evine çağırdı. Onun için hasırın bir köşesine su serpti, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunun üzerinde iki rekat namaz kıldı.
İbnü'l-Cârud Enes'e şöyle sordu: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kuşluk namazı kılar mıydı?
Enes: O günden başka kuşluk namazı kıldığını görmedim, dedi.

Açıklama

Ebû Hüreyre'nin Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem dostum diye söz etmesi Hz. Peygamber'in "Şayet dost edinecek obaydım, Ebû Bekir'i edinirdim" sözü ile çelişmez. Çünkü burada mümkün olmayan şey Hz. Peygamber'in başkasını dost edinmesidir, başkasının onu dost edinmesi değil.
Her aydan üç gün oruç tutma ifadesinden ilk anda anlaşılan her kamerî ayın dolunay günleridir (Eyyâmu'1-bîz).
Ebû Hüreyre'nin sözü, kuşluk namazının müstehab olduğunu ve bunun en az iki rekat olduğunu göstermektedir,
Yine bu, vitir namazının uyumadan önce kılınmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Bu, gece uyanabîîeceğine kesin kanaat getiremeyenler hakkındadır. Hz. Peygamber'in bunlara devam etmesini vasiyet etmesinin hikmeti, nefsi namaz ve oruç ibadetine alıştırmak suretiyle farz olanlarını gönül rahatlığı ile yerine getirebilmek ve farzlarda meydana gelebilecek eksiklikleri telâfi etmektir.
Kuşluk namazının yararlarından biri, kişinin her gün her biri için sadaka vermesi gereken üç yüz altmış mafsalının sadakasına yeterli gelmesidir. Bu konu ile ilgili Müslim'in Ebu Zer'den rivayet ettiği hadis şöyledir: "Bunun yerine iki rekat kuşluk namazı yeterli olur".

34. Öğle Namazın(İn Farzın)Dan Önce İki Rekat Kılmak

1180- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sdiem kıldığı şu on rekat namazı aklımda tuttum: Öğleden önce iki rekat, öğleden sonra iki rekat, akşamdan sonra evinde kıldığı iki rekat, yatsıdan sonra evinde kıldığı İki rekat, sabah namazından önce iki rekat. Bu sonuncusu Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem huzuruna başkasının girmediği bir vakit idi.
1181- Hafsa rachyaiiâhu anh şöyle demiştir; Müezzin sabah ezanını okuduğunda ve fecir doğduğunda Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem iki rekat (sabahın sünnetini) kılardı.
1182- Hz. Aİşe radıyallâhuanh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem öğleden önce dört, sabahtan önce İki rekat namazı bırakmazdı.

Açıklama

Sabah namazının iki rekatı ve İbn Ömer'in hadisi ile ilgili açıklamalar yukarıda geçmişti. Hz. Aişe'nin hadisine gelince onun "Hz. Peygamber öğleden önce dört rekat namazı bırakmazdı" ifadesi konu başlığı ile uymamaktadır. Burada şu söylenebilir: Buhârî'nin kastı, öğleden önce iki rekattan daha fazla kılınamayacağı anlamına gelmez. Dâvûdî şöyle demiştir: İbn Ömer'in hadisinde "Öğle namazından önce iki rekat vardır" ifadesi yer almaktadır. Hz. Aişe'nin hadisinde İse "dört rekat" ifadesi vardır. Her biri kendi gördüğünü anlatmış olabilir. İbn Ömer dört rekatın ikisini unutmuş da olabilir.
Ben derim kî: Bu uzak bir ihtimaldir. En doğrusu bu iki rivayeti iki farklı durumda kılınmış ayrı birer namaz olarak düşünmek gerekir. Yani Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bazen iki rekat, bazen de dört rekat kılardı.

Bir görüşe göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem mescitte İki rekat, evinde dört rekat kılardı.
Ebû Cafer et-Taberî şöyle demiştir; Çoğunlukla dört rekat, ara sıra da İki're-kat kılardı.

35. Akşam Namazından Önce Namaz Kılmak

1183- Abdullah el-Müzenî, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir:
"Akşam namazından önce namaz kılın". Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem bu İfadeyi üç kere tekrarlamış, üçüncüden sonra insanların bunu sünnet edinmesinden korktuğu için "dileyen kimse" ifadesini eklemiştir.[35]
1184- Mersed İbn Abdullah el-Yezenî şöyle demiştir:
Ukbe İbn Amir el-Cühenî'nin yanına vardım ve ona şöyle dedim; "Sana Ebû Temîm hakkında şaşıracağın bir haber vereyim mi? O, akşam namazından önce İki rekat namaz kılıyor".
Ukbe şöyle dedi: "Biz cie Resûlullah saiyiâhu aleyhi ve sellem zamanında bunu kılardık".
Ben "Şu anda kılmana engel olan nedir?" dedim. O "Meşguliyet" dedi.

Açıklama

Muhibbu't-Taberî şöyle demiştir: Hadislerde akşamdan önce kılınan iki rekat nafile namazın müstehaplığını ortadan kaldıran bir ifade yer almamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'în müstehab olmayan bir şeyi emretmesi mümkün değildir. Aksine bu hadis, bu iki rekatın müstehab olduğunun en büyük delilidir. "Sünnet edinmesinden korktuğu için" İfadesi İnsanların bunu bağlayıcı bir hüküm gibi kabul etmesini İfade etmektedir. Bundan kasdedilen, bu iki rekatın mertebesinin diğer sünnet namazlardan daha düşük olduğunu belirtmektir. Bu sebeple Şâfiîler'in çoğunluğu bu iki rekatı sünnet namazlardan saymamış, bazıları ise bunları da sünnet namazlara eklemiştir. Ancak onların bu eklemesi, Hz. Peygamber'in bu iki rekat namaza devam etmediği gerekçesi ile eleştirilmiştir.
Bazıları, zikredilen iki rekatın abdest ve setr-i avret gibi namazın şartlarını yerine getirerek namaza hazırlanmış kişiler için müstehab olduğunu söylemişlerdir. Diğerleri için müstehab değildir, aksi takdirde akşam namazı kılınması gereken vakitten ertelenmiş olur. Şüphesiz ki akşam namazının ilk vaktinde kılınması daha evladır. Akşam farzından önceki bu iki rekatın müstehab olması, kamet getirilmediği sürecedir.
Bu hadiste, Kadı Ebû Bekir İbnü'1-Arabi'nin "sahabeden sonra bunu kimse yapmamıştır" sözünü reddeden deliller bulunmaktadır. Çünkü Ebû Temîm tabi-indendir ve bu iki rekat namazı kılmıştır.
Esrem, Ahmed İbn Hanbel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben bu hadisi duyunca yalnızca bir kere bunu yaptım."
Bu konuda Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem, sahabe ve tabiinden delil elverişli hadisler vardır. Ancak Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem "diîe-in" buyurduğuna göre bu namazı dileyen kılar.

36. Nafile Namazları Cemaatle Kılmak

Enes ve Hz. ÂİŞe radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bunu yapnı rivayet etmişlerdir.
1185- Mahmud İbnü'r-Rebî' el-Ensarî Hz. Peygamber'i sallallâhu aleyhi ve sellem ve Onun aiiaiiâhu aleyhi ve sellem onların evinde bulunan bir kuyunun suyundan ağzına kendisinin yüzüne püskürttüğünü hatırladığını söylemiştir.
1186- Mahmud, Itban İbn Mâlik'ten -ki bu kişi Resûlullah sallallâhu aieyh birlikte Bedir savaşına katılmıştı- şunu duyduğunu söylemiştir:
Ben, Benî Salim yurdunda bizim kabileye namaz kıldmrdım. Yağmurlar yağınca benimle onların arasında bir vadi oraya gitmeme engel olurdu, bu vadiyi geçerek onların mescidine gitmem çok zor olurdu.
Bunun üzerine Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem gelerek şöyle dedim: "Görmem gerçekten çok zayıfladı. Çok yağmur yağdığında benim ile kavmim arasındaki vadi sel oluyor ve benim geçmem çok zor oluyor. Senin bize gelerek evimde bir yerde namaz kılmanı, böylece orayı namazgah edinmeyi isterim".
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "Bunu yapacağım" buyurdu.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir gün kuşluk vaktinde Ebû Bekir ile birlikte geldi, eve girmek için izin istedi, ben de izin verdim. Daha oturmadan "Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?" diye sordu. Ben, Resûlullah'm namaz kılmasını istediğim yeri kendisine gösterdim. Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem tekbir getirerek burada namaza durdu, biz de arkasında saf yaptık. O iki rekat namaz kıldı, sonra selâm verdi. O selâm verince, biz de selâm verdik. Ben, Resûlullah'a kendisi için et yemeği yapıldığını söyleyerek onu beklettim. Ev halkı Resûlullah'm benim evimde olduğunu duyunca pek çok kişi bize geldi ve evdeki kişilerin sayısı çoğaldı.
Eve gelenlerden bîr adam "Mâlik nerede? Onu göremiyorum" dedi. Bir başka adam "Bırak şu münafığı. O Allah ve Resûlü'nü sevmez" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem adama: "Öyle söyleme Görmüyor musun o Allah'ın rızasını umarak lâ ilahe illallah diyor?" dedi.
Bunun üzerine o adam: "Allah ve Resulü daha iyi bilir. Bize gelince onun sevgisi ve konuşmasında hep münafıklara yöneldiğini görüyoruz" dedi.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: "Allah, kendi rızasını umarak Lâ ilahe İllallah diyen kişiyi cehennem ateşine haram kılmıştır" buyurdu. (Mahmud şöyle dedi):
Bu olayı içlerinde Resûlullah'm sahabîlerinden Ebû Eyyûb'un da bulunduğu bir toplulukta, Yezid İbn Muaviye komutasında Rum ülkesinde (İstanbul'a doğru) seferde iken -ki Ebû Eyyûb bu seferde vefat etmiştir- anlattım. Ebû Eyyûb red ederek şöyle dedi: "Resûluüah'm sallallâhu aleyhi ve sellem asla senin söylediğin şeyi söyleyeceğini sanmıyorum". Bu laf ağırıma gitti. Ben de Allah beni bu gazadan sağ salim çıkanrsa bunu, hayatta olarak bulursam kavminin mescidinde olan Itban İbn Mâlik'e sormaya ahdettim. Itban'ın yanma kadar yolculuk yaptım. Hac için (veya umre için) telbiye getirdim. Sonra Medine'ye gittim. Benî Salim yurduna geldim. Bir de baktım ki Itban gözleri âmâ bir ihtiyar olduğu halde kavmine namaz kıldırıyor. Selâm vererek namazını bitirince kendisine selâm verdim ve kendimi tanıttım. Sonra bu hadis hakkında kendisine sordum. Bana aynen daha Önce anlattığı şekilde anlattı.

Açıklama

Buhârî'nin bu başlıktan kastının mutlak nafile olduğu söylendiği gibi daha genel bir şeyi kasdettiği de söylenmiştir.
Ebû Eyyûb, İstanbul'a yapılan seferde öldükten sonra atların ayaklarının altına gömülmeyi ve kabrinin yerinin kaybedilmesini vasiyet etmiştir. Bunun üzerine İstanbul surları duvarının yakınma defnedilmiştir.
Bu seferi hicrî 50 yılında yapılmıştır. Diğer bîr görüşe göre daha sonra Muaviye İbn Yezid zamanında yapılmıştır. Müslümanlar bu savaşta İstanbul'u kuşatmışlardır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem çocuklarla şakalaşması, Kişinin kendisinde bulunan bir hastalığı, mazeret olarak zikretmesi, Kıble yönünü araştırmak,
Büyüklerin meclislerinden geri kalan kişiyi kınamak, gibi konular işlenmiştir. Hadisten çıkan bazı sonuçlar ise şunlardır:
Ev içinde namaz kılmaya ayrılmış namazgah kişinin mülkiyetinden çıkmaz.
Kişinin namaz için belirli bir yeri namazgah edinme yasağı yalnızca genel mescitte söz konusudur.
Birinde görülen bir fiil sebebiyle onu kınamak gıybet sayılmaz. Bir insanda olan Özelliği, tarif maksadıyla zikretmek caizdir.
Kelime-İ şehâdeti telaffuz etmek, Müslümanlara ait hükmün uygulanması için yeterlidir.
Öğrenci hadisi unuttuğundan korkarsa, emin olmak için hocasına müracaat eder, hoca da hadisi tekrarlar.
İlim talebi için yolculuk yapmak güzel bir davranıştır.

37. Evde Nafile Namaz Kılmak

1187- İbn Ömer radıyaiâhu anh Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle söylediğini belirtmiştir: "(Nafile) Namazlarınızdan bir kısmım evde kılınız. Evlerinizi kabir edinmeyiniz".

20. BÖLÜM MEKKE VE MEDİNE MESCİTLERİNDE NAMAZIN FAZİLETLERİ

1. Mekke Ve Medine Mescitlerinde Namazın Fazileti

1188- Kazaa' şöyle demiştir: Ebû Said'den radıyaiâhu anh dört şey işittim. O şöyle dedi: "Hz. Peygamber'den işittim." Ebû Said, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte on iki gazaya katılmıştır.
1189- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem şöyle buyurmuştur:
"Ancak üç mescide (ziyaret maksadıyla) yolculuk yapılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Resul (mescid-i nebevi) ve Mescid-i Aksa."
1190- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber saHaMhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram dışındaki başka mescitlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır."

Açıklama

Buhârî İlk hadiste yalnızca on iki gazayı rivayet etmekle yetinmiş, metinden herhangi bîr şey zikretmemişür. Bundan sonraki Ebû Hüreyre hadisinde ise mescitlere yolculuk yapma konusunu rivayet etmiştir. Şârih Dâvûdî Buhârî'nin iki hadis senedini bu metin için zikrettiğini zannetmiştir. Oysa bu itiraza açıktır. Çünkü Buhârî'nin belirttiği gibi Ebû Said hadisi dört şeyi içermektedir. Ebû Hüreyre hadisi yalnızca yolculuk konusunu içermektedir. Ancak Buhârî hadisleri özetle vermeyi onayladığından, iki hadisin bir noktada birleştirilmesi mümkündür.
İbnü'r-Reşîd şöyle der: Ebû Said'den işitilen dört şeyden biri de, üç mescitten başkasına yolculuk yapılmayacağı konusudur. Buhârî Ebû Said'in hadisini, Ebû Hüreyre'nin hadisi ile birleştiği noktaya kadar zikretmiş, ikisinin birleştiği noktada hadisi kesmiştir. O, böyle yaparak hadisi ezbere bilmeyen kişiyi hadis ezberlemenin önemi konusunda uyarmıştır. Üstelik bunun açıklamasını İhmal etmeden, daha sonra hadisin bütününü beşinci konu başlığı altında vermiştir.

Üç Mescitten Başka Mescide Yolculuk Yapmak

"Yolculuk yapılmaz" sözü ile kasıt başka mescitlere yolculuk yapılmasını yasaklamaktır. Tîbî şöyle demiştir: Bu ifade, açık olarak yasaklamaktan daha tesirlidir. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözü ile adeta şöyle söylemiş olmaktadır: "Ziyaret amacı ile sadece bu mescidlere gidilebilir, çünkü buralarda ziyaretin bu bölgelerle sınırlandırılmasını gerektiren durumlar bulunmaktadır." Bu yolculuğun deve, at, katır, eşek ile veya yürüyerek yapılması arasında bir fark yoktur.
Mescid-i Haram'dan kasıt bütün harem bölgesidir. Diğer bir görüşe göre ise evler vb. gibi harem bölgede bulunan diğer yerlerin dışında yalnızca namaz kılınan bölümdür.
Mescid-i Aksa, Beytü'l-makdis'tir. Beytü'l-makdis'in yirmiye yakın ismi bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı; îliya, Beytül-makdis, Beytü'l-mukaddes ve Kudüs'tür.
Hadiste bu mescitlerin, peygamber mescitleri olması sebebiyle diğer mescitlere üstünlüğü ve onlara karşı ayrıcalığı yer almaktadır. Çünkü birincisi insanların (namaz kılarken yöneldikleri) kıblesi ve hac için gittikleri yerdir. İkincisi önceki ümmetlerin kıblesi idi. Üçüncüsü ise takva temeli üzerine bina edilmiştir.
Hayatta olan veya ölmüş olan salih kimseleri ziyaret etmek, teberrük kastıyla faziletli yerlere gitmek ve oralarda namaz kılmak için yolculuk yapma konusunda ilim adamları arasında farklı yorumlar yapılmıştır
Şeyh Ebû Muhammed el-Cüveynî şöyle demiştir; Bu hadisin ilk anda anlaşılan anlamı esas alınarak, başka yerlere ibadet ve ziyaret maksadıyla yolculuk yapmak haram kabul edilir. Kadı Hüseyin de bu görüşü tercih ettiğine işaret etmiştir. Kadı Iyaz ve bir grup âlim de bu görüştedir. Sünen yazarlarını [36] şu rivayeti de bunu göstermektedir: Basra el-Gıffârî Tur dağına yolculuk yapmış, Ebû Hüreyre bu hareketini yadırgayarak ona şöyle demiştir: "Sen yoİa çıkmadan önce sana yetişmiş olsaydım, sen yola çıkmazdın," Ebû Hüreyre bu hadisi delil getirerek onun hadisin genel anlamını esas aldığını göstermektedir.
Şâfiîler'den İmamü'l-Harameyn ve diğer bazı âlimlere göre sahih olan bunun haram olmamasıdır. Onlar yukarıdaki hadise birkaç şekilde cevap vermişlerdir. Bunlardan bazıları şöyledir:
Tam fazilet, yalnızca bu mescitlere yolculuk yapılması halinde söz konusudur. Diğer mescitler böyle olmamakla birlikte, onları ziyaret etmek caizdir. Ahmed İbn Hanbel'in bir rivayetinde şöyle denilmiştir: "Develerin yolculuğa çıkarılması uygun değildir..." Bu, haram kılma dışında kullanılması yaygın olan bir ifade tarzıdır.[37]
İbn Battal şöyle demiştir: Buradaki yasak, bu üç mescid dışında başka bir mescitte namaz kılmayı adayan kimseye özgüdür. Çünkü bu adağı tutmak gerekli değildir.
Bundan kasıt yalnızca mescitlerin hükmüdür. İçinde namaz kılmak için bu üç mescitten başka mescide yolculuk yapılmaz. Mescitler dışında salih bir kimseyi, bir yakını, arkadaşı ziyaret etmek, ilim öğrenmek, ticaret, gezi amacıyla yapılan yolculuklar bu hadisteki yasağın kapsamına girmez.

Üç Mescide Gitmeyi Adayan Kişinin Adağının Hükmü

Bu hadis, bu mescitlerden birine gitmeyi adayan kişiye bu adağın gerekli olduğuna delil getirilmiştir. İmam Mâlik, Ahmed İbn Hanbel, Şafiî, Buveytf ve Ebû İshak el-Mervezî bu görüşü kabul etmiştir. Ebû Hanife bunun mutlak olarak gerekli olmadığını söylemiştir. İmam Şafiî el-Ümm'de şöyle der: Diğer İki mescidin aksine, hac ile ilgili İbadetler Mescid-i Harama özgü olduğu için, oraya gitmeyi adayan kişinin bunu yerine getirmesi gerekli olur. Şafiî mezhebine mensup âlimlerin destekledikleri görüş de budur,
İbnü'l-Münzir'e göre iki harem mescidine (Mescid-i Haram ve Mescid-i Ne-bevî'ye) gitme adağını yerine getirmek gereklidir. Mescid-i Aksa'ya gitmek ise gerekli değildir. O, Câbir'in rivayet ettiği şu hadisi görüşüne delil getirmiştir: Bir adam Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sdiem: "Allah sana Mekke'nin fethini nasip ederse Beyt-i Makdis'te namaz kılmayı adadım" dedi, Hz. Peygamber o adama "Namazını burada ki!" buyurdu.
İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Şafiî aleyhine delil şudur: Medine mescidine ve Mescid-i Aksa'ya yolculuk yapmak ve oralarda namaz kılmak Allah'a yaklaştırıcı bir ibadettir. Dolayısıyla Mescid-i Haram'a gitmeyi adamak gibi, buralara gitmeyi adama durumunda da adak bağlayıcı olur.

Üç Mescit Dışındaki Mescitlere Gitmeyi Adamak

Bu hadis, bu üç mescit dışındaki yerlerde namaz kılmayı veya başka fiilleri adama durumunda bunun bağlayıcı olmadığına delil getirilmiştir. Çünkü diğer mescitlerin birbirine karşı üstünlüğü yoktur. Kişinin herhangi bir mescitte namazını kılması yeterlidir.
Nevevî şöyle demiştir: Leys'in bunu gerekli gördüğüne dair rivayet dışında bu konuda görüş ayrılığı yoktur. Hanbelîler'den bir rivayete göre yemin kefareti gerekir, adak yapılmış sayılmaz. Malikîler'den gelen rivayete göre ribat Örneğinde olduğu gibi gidilmesi adanan yere Özgü bir ibadet buiunursa adak gerekli olur, aksi takdirde gerekli olmaz. Malikîler'den Muhammed İbnü'l-Mesleme'den rivayet edildiğine göre Küba mescidine gitme adağı bağlayıcıdır. Çünkü, Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem her cumartesi günü Küba mescidine giderdi.
Kirmanî şöyle demiştir: Bu konuda bizim devrimizde Şam beldelerinde pek çok tartışmalar yapılmış ve her iki görüşü savunan risaleler yazılmıştır.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Kirmanî bu sözleri ile; Şeyh Takiyyüddin es-Sübkî ve diğer âlimlerin, İbn Teymiyye'ye yaptığı reddi ve Hafız Şemsüddin İbn Abdülhâdî ile diğer âlimlerin İbn Teymiyye'yi desteklemesine işaret etmektedir. Bu tartışma bizim bulunduğumuz bölgede de meşhurdur. Özetle söylemek gerekirse İbn Teymiyye'nin karşısında yer alanlar, İbn Teymiyye'nin, Hz. Peygamber'in saiiaiıshu aleyhi w sellem kabrini ziyaret etmek için yolculuk yapmanın haram olduğu görüşünü kabul ettiğini söyleyerek onun görüşünü çürütmek istemektedirler.[38] Biz bunu reddediyoruz. Bu meselede her bir tarafın uzun açıklamaları bulunmaktadır. Bu, İbn Teymiyye'den nakledilen en çirkin ve tepki

çeken konulardan biridir. Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmenin meşru olduğuna dair icma bulunduğu iddiasını reddetmek için getirilen delil, Mâlik'in "Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret ettim" sözünü mekruh saymasıdır. Malikîler'den muhakkik âlimler, İmam Mâlik'in bu sözü söylemeyi edeben mekruh saydığını söylemişlerdir. Kabrin ziyaret edilmesi ise aslında en faziletli amellerden, Yüce Allah'a yaklaştıran en önemli fiillerden olup, bunun meşru olduğu konusunda tartışma söz konusu olmaksızın icma bulunmaktadır.
Nevevî şöyle demiştir: Kişinin, sonradan Mescid-i Nebevî'ye katılan yerde değil bizzat Hz. Peygamber'in namaz kıldığı yerde namaz kılma konusunda hırslı olması gerekir. Çünkü sevabın kat kat verilmesi onun mescidine özgüdür. Nitekim Hz. Peygamber bu sözünü "Mekke mescidi hariç" diyerek pekiştirmiştir. Çünkü o, Mekke'nin tümünü içermektedir. Hatta Nevevî bunun, bütün harem bölgesini kapsadığını söylemiştir.
Bu hadis, Mekke'nin Medine'den faziletli olduğuna delil olarak getirilmiştir. Çünkü mekanlar, oralarda yapılan ibadetin başka yerde yapılan İbadete üstün gelmesi ile başkasına üstün olur.

2. Küba Mescidi

1191- Nâfi' şöyle demiştir: Ibn Ömer radıyaiiâhu anh iki gün dışında kuşluk namazı kılmazdı. Mekke'ye geldiği zaman, Mekke'yö kuşluk vakti girer, Kabe'yi tavaf ettikten sonra Makam-i ibrahim'in arkasında iki rekat namaz kılardı. Diğeri de Küba mescidine gittiği gündür. O her cumartesi Küba mescidine gider, mescide girince burada namaz kılmadan mescitten çıkmayı uygun görmezdi. Nâfi' şöyle demiştir: Ibn Ömer Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sdiem Küba mescidini binitli ve yaya olarak ziyaret ettiğini söylemiştir.[39]
1192- Nâfi', Ibn Ömer'in şöyle dediğini belirtir:
"Ben arkadaşlarımın nasıl ziyaret ettiklerini gördüysem o şekilde ziyaret ederim. Ben, gece veya gündüz herhangi bir vakitte namaz kılmak isteyeni engellemem. Ancak onlar da güneşin doğduğu yahut battığı vakti seçmesinler."

Açıklama

Bu hadisler Küba mescidinin faziletini göstermektedir.
el-Metâli'âe Küba mescidinin Medine'ye üç mil mesafede bulunduğu belirtilmiştir. Buraya Küba denilmesi oradaki bir kuyu sebebiyledir. Bu mescid, Benî Amr İbn Avf'm mescidi olup, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem inşa ettiği ilk mescittir.
Hadis, Küba'nın, buradaki mescidin ve bu mescitte namaz kılmanın faziletini göstermektedir. Ancak üç mescitte olduğu gibi burada kılınan namaza kat kat sevap verileceğine daîr hadis bulunmamaktadır.

3. Her Cumartesi Küba Mescidine Gitmek

1193- Ibn Ömer'den mdıvaiiâhu anh şu rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem her cumartesi yürüyerek veya binitli olarak Küba mescidine giderdi. Abdullah radıyaiiâhuanh da böyle yapardı.

Açıklama

Ömer İbn Şebbe'nin Ahbaru'l-Medine isimli eserinde, Sa'd İbn Ebî Vak-kas'tan Küba mescidinin faziletlerini gösteren şu hadis rivayet edilmiştir: "Küba mescidinde iki rekat namaz kılmak benim için Beyt-i Makdis'e iki kere gitmekten daha sevimlidir, insanlar Küba mescidinin faziletini bilselerdi (ona ulaşmak için) develerini yola koyarlardı (yani yolculuğa çıkarlardı)."

4. Küba Mescidine Yayan Ve Binitli Olarak Gitmek

1194- İbn Ömer radıyaiiâhu anh'den şu rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Küba'ya binitli veya yayan giderdi. İbn Nümeyr, Nâfi' aracılığıyla Hz. Peygamber'in burada iki rekat namaz kıldığını da rivayet etmiştir.

Açıklama

Birden çok tarîki bulunan bu hadis, bazı salih amelleri belirli günlerde yapmanın ve buna devam etmenin caiz olduğunu göstermektedir.
Üç mescitten başkasına yolculuk yapmayı yasaklayan hadisteki yasak, ha-ramhk ifade etmemektedir. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Küba mescidine binitli olarak giderdi. Bu görüşe itiraz olarak, Hz. Peygamber'in saiiaMhu aleyhi ve sellem oraya gitme sebebinin orada (oturan) ensarla görüşmek, onların hal ve hatırlarını sormak, Cuma'ya gelemeyenlerini görmek olduğu söylenmiştir, Küba'ya cumartesi gitmesinin sırrı da budur.

5. (Hz. Peygamberin) Kabri İle Minberi Arasının Fazileti

1195- Abdullah İbn Zeyd el-MâzÎnî'den radıyaiiâhu anh rivayet edildiğine göre feûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:"£uim i/e minberim arası, cen-Ktbahçeîerinden bir bahçedir."
1196- Ebû Hüreyre'den rad^aiiâhu anh rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber otaaMû ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Evim ile minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de buzum üzerindedir.[40]

Açıklama

Buhârî, Medine mescidinde namaz kılmanın faziletini zikrettikten sonra, bu mescidin bazı bölümlerinin diğerlerinden daha faziletli olduğuna dikkati çekmek istemiştir. Buhârî başlığında "kabir" kelimesini zikrederek içinde "ev" ifadesi yer alaniki hadis rivayet etmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in evi onun kabri olmuştur. Hadisin bazı rivayetlerinde "kabir" ifadesi bulunmaktadır. Kurtubî, sahih olan rivayetin "evim" şeklindeki rivayet olduğunu ancak "kabrim" şeklinde bir rivayet ^bulunduğunu söylemiştir. Bu manası itibarıyla böyledir. Çünkü Hz. Peygam-krsfiaiiâhu aleyhi ve sellem oturduğu eve defnedilmistir.
"Minbef-m havuzum üzerindedir" : Bu hadisin senet ve metni "Medine'nin bileti" konusunda Hac bölümünün sonunda gelecektir.[41]

6. Beyti Makdis Mescidi

1197- Ziyad'ın azatlısı Kazaa' şöyle demiştir: Ebû Said el-Hudrî'nin Hz. Pey-gamber'den aktardığı dört şeyi İşittim. Bunlar hoşuma gitti ve beni mutlu etti, Bu dört şey şunlardır:
1) Kadın yanında kocası veya mahremi olmaksızın iki günlük mesafeye yolculuk yapmasın.
2) İki günde, yani Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde oruç tutmak yoktur.
3)İki namazdan sonra namaz kılmak yoktur: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra güneş batmcaya kadar.
4) Ancak şu üç mescide yolculuk yapılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Afoaue benim mescidim.

21. BÖLÜM NAMAZDA İKEN BAŞKA ŞEYLERLE UĞRAŞMAK

1. Namazla İlgili Olan Bir Meselede, Namazda İken Elle Hareket Yapmak

Ibn Abbas radıyaüâhu anh şöyle demiştir: Kişi namazda iken bedeninden dilediği gibi yararlanır. Ebû İshak namazda iken takkesini (başına) koymuş ve bunu çıkarmıştır.

Hz. Ali, bir yerini kaşımak yahut elbisesini düzeltmek dışında sağ elini sol bileğinin üzerine koyardı.
1198- Abdullah İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: 0 (Abdullah İbn Abbas) bir gece Hz. Peygamber'in eşi -kendisinin de teyzesi-Meymûne'nin yanında kaldı.
(İbn Abbas şöyle der): Başımı yastığın enine koyarak uzandım. Resûlullah ile hanımı (Meymûne) ise başlarında yastığın boyuna koyarak uzandılar. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem uyudu. Gece yansı, yahut biraz önce veya biraz sonra uyandı. Uykuyu gidermek için eliyle yüzünü silmeye başladı. Sonra Al-i İmran sûresinin son on âyetini okudu. Sonra kalkıp asılı duran küçük kırbaya uzandı. Ondaki sudan güzelce abdest aldı. Sonra namaza durdu.
(İbn Abbas devamla diyor ki): Ben de kalktım, onun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim, sol yanma durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup büktü. Sonra iki rekat, iki rekat, iki rekat, iki rekat, iki rekat, iki rekat kıldı, sonra da tek rekat (vitir) kıldı. Sonra müezzin gelinceye kadar uzandı. Sonra yine kalktı, hafif iki rekat kıldıktan sonra çıkıp sabah namazını kıldırdı.

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: Konu başlığında geçen "bir yerini kaşımak veya elbisesini düzeltmek dışında" ifadesi "namazla ilgili olan bir meselede" ifadesinden yapılan istisnadır. Böylelikle namazla ilgili olan meselelerin kapsamından, kişinin zihin karışıklığını gidermek için zaruret gereği yaptığı şeyler istisna edilmiş olmak-iadır. Bâb başlığında verilen sahabe ve tabiîne ait nakiller, konu başlığı ile ilk görünüşte çelişmektedir. Çünkü konu başlığı, namaz içinde yapılan hareketleri yalnız "namaz ile ilgili işler" ile sınırlarken, başlıktan sonraki nakillerde böyle b'ir sınırlama bulunmamaktadır. Buhârî, namaz içinde boş şeyle oyalanmak bu kapsamdan çıksın diye zikredilen nakillerin aslında sınırlı bazı durumlara özgü olduğuna işaret etmek istemiştir. Şöyle denilebilir: Konu başlığından sonra nakledilen fiiller de aslında namazla ilgilidir. Çünkü namaz kılan kişinin kendisine sıkıntı veren durumu namazda iken gidermesi, namazda iken sahip olması istenen fıuşua yardım eder.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem namazda iken, îbn Abbas'm kulağını bükmesi konu başlığına şahitlik etmektedir. Çünkü o, İlk olarak İbn Abbas'm sol taraftan sağa geçmesi için kulağını bükmüştür. Bu da namazın maslahatla-nndandır. Sonra İse bu bir gece namazı olduğundan onu uyandırmak için kulağını bükmüştür.
İbn Battal şöyle demiştir: Buhârî Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bu hareketinden şunu çıkarmıştır: Namaz kılan kişinin, başkası ile ilgili bir durum için elini kullanması caiz olduğuna göre, namaz kılma konusunda daha da kuvvet kazanmak ve ihtiyaç duyduğunda namazda daha dinç olabilmek için kendisine yönelik elini kullanması haydi haydi caizdir.

2. Namazda Konuşulması Yasak Olan Şeyler

1199- Abdullah rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namaz kılarken biz ona selâm verirdik o da selâmımızı alırdı. Necaşî'nin yanından döndükten sonra da ona selâm verdik, ancak o selâmımızı almadı ve bize şöyle dedi: "Namazda meşguliyet vardır.[42]
1200- Ebû Amr eş-Şeybânî şöyle demiştir: Zeyd İbn Erkam bana şöyle dedi: Biz Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem devrinde namazda konuşurduk. Birimiz arkadaşına ihtiyacını söylerdi. Sonra "'Namazlarınızı muhafaza ediniz [43] âyeti indirilince bize namazda susmamız emredildi.[44]

Açıklama

Namazda meşguliyet vardır": Yani, namazda Kur'ân okuma, zikir ve dua îîe. Ya da Allah'ı tazim ile meşgul olma vardır. Bu ne büyük meşguliyettir! Çünkü namaz Allah ile münâcâttır (söyleşmektir). Bu ise, tamamen Allah'ın emrinde derin bir huşu1 ve sükunet içinde olmayı gerektirir. Namaz başka şeyle uğraşmaya uygun değildir.
Nevevî şöyle demiştir: Bunun anlamı şudur: Namaz kılan kişinin görevi namazı ile meşgul olmak, namazda söylediği şeyleri düşünmektir. Bu sebeple selâma karşılık vermek vb. başka şeylerle uğraşması uygun değildir.
Ebû Vâil rivayetinde şöyle denilmiştir: "Allah kendi emrinde dilediği şeyi ihdas eder (dilediği şekilde yeni hüküm koyar). O, namazda konuşmamanız hükmünü koymuştur."
"Birimiz arkadaşına ihtiyacını söylerdi" ifadesi, sahabenin daha önceden de namazda iken her şeyi konuşmadıklarını yalnızca selâma karşılık vermek vb. ihtiyaç durumları ile yetindiklerini göstermektedir.
Yukarıdaki hadisten ilk bakışta anlaşılan manaya göre namazda konuşmak "Namazlannızı muhafaza ediniz" âyeti ile neshedilmiştir. Bu, namazda konuşmanın Medine'de neshedildiğini göstermektedir. Çünkü âyetin Medine'de indiği ittifakla kabul edilmektedir.
"Namazda susmamız emredildi" ifadesi mutlak anlamda susma değil, yukarıdaki şekilde konuşmamak anlamındadır. Çünkü namazda mutlak olarak susma söz konusu değildir.
Ek Bilgi: Namazda konuşmanın haram olduğunu bilen bir kimsenin, namazın maslahatlarından biri ve bir müslümanm canını kurtarma kastı da olmadığı halde namazda iken konuşmasının namazı bozduğu konusunda icma edilmiştir.
Namazda iken yanlışlıkla konuşan veya bunun haram olduğunu bilmeksizin konuşan kimse konusunda ise İhtilaf edilmiştir. Âlimlerin çoğuna göre namazda iken bu tarzdaki az konuşma namazı bozmaz. İleride Zityedeyn'in namazda sehiv konusundaki hadisinde geleceği üzere Hanefîier namazda iken konuşma durumunda, namazın mutlak olarak bozulacağın! söylemişlerdir.
Namazda iken konuşma konusunda şu meselelerde de ihtilaf edilmiştir: Kişinin namazda kasıtsız olarak konuşması,
İmamın şaşırması durumunda namazı düzeltmek için cemaatten birinin konuşması,
Bir müslümanm tehlike ile karşılaşmaması için onu söz ile kurtarmak,
Kur'ân okurken şaşıran imamın okuyuşunu düzeltmek için ona hatırlatmak,
Namazda önünden geçen kişiyi uyarmak için "sübhanallah" demek,
Selâma karşılık vermek,
Anne veya babasını kendisini çağırmasına karşılık vermek,
Namazda iken konuşmaya zorlanan kişinin konuşması,
Namazda iken "Kölemi Allah için azat ettim" gibi Allah'a yaklaştırıcı bir söz söylemek.
Bunların tümü fıkıh kitaplarında geniş olarak açıklanmıştır.

3. Namazda Erkeklerin Teşbih Ve Hamd Etmelerinin Caiz Olması

1201- Sehl radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Benî Amr İbn Avf kabilesinin arasını düzeltmek için gitti. (Bu arada) namaz vakti geldi. Bilâl, Ebû Bekir'e gelerek "Hz. Peygamber saıiaiiâhuaieyhivesei!em gelemedi, seni imamlık yapar mısın?" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Evet isterseniz yaparım" dedi. Bilâl namaz için kamet getirdi, Hz. Ebû Bekir de imamlığa geçerek namaza başladı.
(Namaz devam ederken) Hz. Peygamber sallallâhu aıeyhi w sdiem geldi ve birer birer
İsafları yararak en ön safa kadar geldi. İnsanlar bunun üzerine ellerini çırpmaya başladilar.
(Konuşmanın burasında) Sehl yanındakilere şöyle sordu: Siz "tasfih"in ne olduğunu bilir misiniz? O el çırpmaktır" dedi. (Daha sonra Sehl şöyle devam etti): Ebû Bekir namazda kıbleden başka yöne bakmıyordu. İnsanlar çokça ellerini çırpmaya devam edince Ebû Bekir döndü. Bir de baktı ki Hz. Peygamber ayiâhu aleyhi ve sellem safta duruyor. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ona "yerinde kal" anlamında işaret etti. Ancak Hz. Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti, sonra yavaşça arkaya geçti. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Öne geçerek namazı kıldırdı.

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: Buhârî namazda İken teşbih ve hamd'İ erkekler ile sınırlamıştır. Çünkü ona göre kadınların bunu yapması meşru değildir. Bundan sonraki konu başlığını "el çırpmak kadınlar içindir" şeklinde koymak suretiyle buna işaret etmiştir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar
Hadiste yer alan hususlardan bazıları şunlardır; Namaz ilk vaktinde kılınmayıp, ertelenebilir.
Vakti girdiğinde namazı derhal kılmak, düzenli imamı beklemekten daha evlâdır.
Ancak cemaatin nzası bulunduğunda önlerine imam olarak geçilebilir. Bu, Hz. Ebû Bekir'in, cemaatin en faziletli kişisinin kendisi olduğunu bildiği halde
"isterseniz" demesinden anlaşılmaktadır.
Namazda sağa-sola dönmek namazı bozmaz.
Bir kimsenin başına gelen bir olaydan dolayı namazda "sübhanallah" veya "elhamdülillah" demesi, namazı bozmaz.

4. (Hükmünü) Bilmeksizin Namaz Kılan Bir İnsana Seslenmek Veya Onun Yüzüne Karşı Selâm Vermek

1202- Abdullah İbn Mes'ud radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Biz namaz kılarken "et-tahiyyat"ı okur, bu sırada selâm vereceğimiz meleklerin isimlerini söyler, birbirimize selâm verirdik. Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve sellem bunu işitince şöyle buyurdu: "Şöyle deyiniz:
et-Tahiyyâtü lillâhi ve's-salevâtü ue't-tayyibât. Esselâmu aleyke eyyühe'nne-biyyü ve rahmetullahi ve berakâtüh. es-selâmu aleynâ ve ala ıbadillâhi's-sâlihm. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve rasûlüh.
(Her türlü selâm, salât ve bütün güzellikler Allah'a mahsustur. Ey sânı yüce Peygamber, selâm ve Allah'ın rahmeüyle bereketleri senin üzerine olsun ve selâm bizlere ve Allah'ın sâlih kulları üzerine olsun. Ben şehâdet ederim ve (yaki-nen bilirim) ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ve şehâdet ederim ki Hazret-i Muhammed Allah'ın kulu ve Resulüdür) Şayet bunu söylerseniz Allah'ın gökte ve yerde bulunan bütün salih kullarına selâm vermiş olursunuz."

Açıklama

Buhârî'nin konu başlığından kastı, sayılardan herhangi birinin namazı bozmadığını belirtmektir. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onlara namazı tekrar kılmalarını emretmemiş, yalnızca bundan sonra ne yapacaklarını öğretmiştir.
Ancak buna şu şekilde itiraz edilebilir: Hükmün mevcut olmasından önce hükmü bilmeyen kişinin durumu ile, hükmün mevcut olmasından sonra hükmü bilmeyen kişinin durumu aynı değildir. Yukarıdaki fiilleri yapan kişilerin bunu. bilmemeleri uzak bir ihtimaldir. Çünkü ilk anda anlaşıldığına göre bu onlar nez-dinde yerleşik bir dînî hükümdü. Ancak sonradan neshedilmiştir. Aralarında bu açıdan fark vardır.
Konu başlığında bunun caiz veya batıl olduğunu gösteren açık bir ifade yoktur. Bu konuda bir karışıklık olduğu için Buhârî buna dair bir şey söylememiştir.

5. El Çırpmak Kadınlar İçindir

1203- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sdiem şunu rivayet etmiştir:
"Teşbih (sübhanallah demek) erkekler, el çırpmak kadınlar içindir.
1204- Sehl İbn Sad radıyauâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir:
Teşbih (sübhanallah demek) erkekler, el çırpmak kadınlar içindir."

Açıklama

Kadınların namazda "sübhanallah" diye bağırması yasaklanmıştır. Bunun sebebi, fitne korkusu sebebiyle kadınlara namazda mutlak olarak seslerinin kısılmasının emredilmesidir. Erkeklerin namazda el çırpması yasaklanmıştır. Çünkü bu, kadınların yaptığı bir harekettir. Kurtubî şöyle demiştir: Kadınların el çırpmasının meşruiyeti haberle ve akılla sahihtir.

6. Namaz Esnasında Meydana Gelen Bir Durum Sebebiyle Yavaşça Geriye Dönmek Veya İleriye Gitmek

Sehl îbn Sad bunu Hz. Peygamber'den saiiaMhu aleyhi ve sellem rivayet etmiştir.
1205- Zührî şöyle demiştir: Bana Enes İbn Mâlik şöyle bildirdi:
Pazartesi günü Ebû Bekir Müslümanlara sabah namazını kıldırırken, aniden Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Âişe'nin odasının perdesini açtı. Müslümanlar saf halinde namaz kılarken onlara baktı, tebessüm ederek güldü. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem namaza çıkmayı istediğini zannederek geriye çe-ıdldi. Müslümanlar Hz. Peygamber'i sallallâhu aleyhi ve sellem gördüklerinde sevinçlerinden neredeyse namazlarını bozacaklardı. Hz. Peygamber eliyle "namazınızı tamamlayın" şeklinde işaret yaptı. Sonra odaya girdi ve perdeyi kapattı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem o gün vefat etti.

Açıklama

Bu hadis, namazda az bir iş yapmanın namaz içinde sürekli yapılmadıkça caiz olduğuna delil olarak getirilmiştir.

7. Annenin Namaz Kılan Oğlunu Çağırması

1206- EbÛ Hüreyre radıyallâhu anh Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem şu sözûnü rivayet etmiştir:
"Bir kadın, 'Ey Cüreyd' diyerek ibadethanede ibadetle meşgul olan oğluna i Adam içinden; 'Allah'ım annem (bana sesleniyor oysa benim) namazım
ediyor)' dedi. Kadın tekrar, 'Ey Cüreycl' diye seslendi. Adam yine için-1; Allah'ım annem (bana sesleniyor oysa benim) namazım (devam ediyor)' i Kadın; 'Allah'ım Cüreyc fahişelerin yüzüne bakmadıkça ölmesin!' diye
etti. Cüreyc'in ibadethanesine koyun güden bir kadın sığınırdı. Bir gün kâin doğum yaptı. Ona "Bu çocuk kimden?" diye sorulunca kadın
Cüreydderi dedi. Cüreyc ibadethaneden çıkarak 'çocuğunun benden olduğunu iddia eden kadın nerede?' diye sordu. Daha sonra çocuğa 'Ey çocuk senin baban kim?' diye sordu. Çocuk "Koyun çobanı' diye cevap verdi [45]

Açıklama

Konu başlığı, namaz kılan kişiyi annesi çağırdığında onun çağrısına icabet etmenin gerekli olup olmadığı ile ilgilidir. Şayet ona cevap vermek gerekli ise bu namazı bozar mı bozmaz mı? Her iki konuda da görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bu sebeple Buhârî, şartın cevabını zikretmemiştir.
İbn Battal şöyle demiştir: Cüreyc'İn annesinin Cüreyc'e beddua etmesinin sebebi şudur: Onların dininde namazda iken konuşmak mubah idi. Cüreyc namaz ve münâcâta devam etmeyi, annesine cevap vermeye tercih edince annesi hakkını ertelediği için ona beddua etti.
Bu hadisle ilgili geniş açıklama İleride gelecektir.[46]

8. Namazda (Secde Yerinden Eliyle) Taşları Uzaklaştırma

1207- Muayklb radıyallâhu antı şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
secde ettiği yerdeki toprağı düzelten adama "Şayet böyle yapacaksan bir kere yap" demiştir.

Açıklama

Sünen yazarları bu hadisi Ebû Zer'den şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Sizden biri namaza durduğunda karşısında rahmet bulunur. Bu yüzden (eli ile secde edeceği yerdeki) taşlan süpürmesin." Burada "namaza durduğunda" denildiği için namazdan önce secde yerindeki taşları eli ile süpürmek yasak değildir. Hatta namazda zihninin bununla meşgul olmaması için böyle yapması daha evladır.
Önemli Bilgi: Hadislerde secde yerindeki "taş" ve "toprağın" temizlenmesi o günkü mescitlerdeki yaygın durum göz önüne alınarak söylenmiştir. Hükmün bunlara bağlanması; kum, toz-toprak gibi üzerinde namaz kılman diğer şeyleri gidermeyi engellemez.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözü bir erkeğe söylemiş olmakla birlikte hüküm tüm mükellefler hakkında geçerli genel bir hükümdür.
Nevevî namazda İken taş vb. şeylerin elle temizlenmesinin mekruh olduğu konusunda görüş birliği bulunduğunu söylemiştir. Öyle görünüyor ki bunun mekruh olma sebebi, huşûyu korumak veya namazda fazlaca harekette bulunmayı önlemektir. Ancak yukarıdaki Ebû Zer hadisine göre, bunun gerekçesinin kişinin namazda iken yüz yüze bulunduğu rahmet ile kendi arasına engel koy-mamasıdır.
İbn Ebî Şeybe, Ebû Salih es-Semân'dan şunu rivayet etmiştir: Secde ettiğinde taşları temizleme. Çünkü her taş, üzerinde secde edilmesini ister. Bu da diğer bir gerekçedir.
Kadı Iyaz şöyie demiştir: Selef (ilk dönem âlimleri) namazdan çıkmadan Önce alnın silinmesini mekruh görmüşlerdir.

9. Namazda Secde Etmek İçin Elbiseyi Yaymak

1208- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Biz sıcakların şiddetli olduğu zamanda Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile namaz kılardık. Bizden biri (sıcağın şiddetinden) alnını yere koyamadığında elbisesini yayar ve bunun üzerine secde ederdi."

10. Namazda İken Yapılması Caiz Olan Hareketler

1209- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
"Ben Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namaz kılarken onun kıble yönüne doğru ayağımı uzatırdım. O secde edeceği zaman beni dürterdi, ben de ayaklarımı çekerdim. O secdeden kalktığında tekrar ayaklarımı uzatırdım."
1210- Ebû Hüreyre'nin radıyaiiâhu anh rivayet ettiğine göre bir defasında Hz. peygamber sallallâhu aleyhi w seikm bir namazdan sonra şöyle buyurdu:
"(Ben namazda iken) Şeytan namazımı kesmek için bana musallat olmaya ça-jıştı. Allah ona karşı bana fırsat verdi de onu alt ettim. Sabah olunca göresiniz diye mu bir direğe bağlamaya niyet ettim. Ancak Süleyman'ın (a.s.) 'Rabbim bana, menden sonra hiç kimsenin ulaşamayacağı bir mülk ver' sözünü hatırlayınca bun-ian vazgeçtim. Allah o şeytanı kovulmuş (perişan) bir halde geri döndürdü."
Nadr İbnü'ş-Şümeyl burada Hz. Peygamber'İn sözünün "fe ze'attühü" şeklinde noktalı dal ile okunması halinde "onu boğdum (boğazını sıktım)", "fe de'attü-hü" noktasız dal şeklinde okunması halinde ise "onu def ettim" anlamına geldiğini söylemiştir. Doğru olan ikinci şekildir. Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Allah'ın cehennem ateşine doğru şiddetle atılacakları/sürüklenecekleri gün âyetinde o kelimesi öyiJo atılır/def edilirler anlamında kullanılmıştır, Bunun için hadisteki kelime ikinci anlamıyla tercih edilmektedir.

Açıklama

Bu rivayetteki şeytan, şeytanların büyüğü olan İblis değildir. Bu hadisle ilgili ayrıntılı açıklama ileride gelecektir.[47]

11. Namaz Esnasında Kişinin Binek Hayvanının Kaçması

Şöyle demiştir: "Namaz sırasında kişinin elbisesi çalmırsa namazını yanda bırakarak hırsızın peşinden gider."
1211- Ezrak İbn Kays şöyle demiştir: Ahvaz'da Hârûrîler'le (Haricîlerle) savaşıyorduk. Bir de baktım ki nehrin kenarında binitinin gemini elinde tutarak namaz kılan bir adam duruyor.[48] Hayvan adamın elinden kurtulmaya çalışıyor, adam da hayvan ile birlikte gidiyordu. Haricîler'den bir adam: 'Ya Rab! Şu ihtiyara cezasını ver" dedi. İhtiyar namazım bitirince şöyle dedi: "Söylediğinizi duydum. Ben Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ile altı, yedi yahut sekiz defa gazaya katıldım. Onun ne kadar kolaylık gösterdiğini gördüm. Benim hayvanın peşine takılarak namaz kılmam, onu koyverip de otlanacağı yere kaçıp gitmesinden daha iyidir. O zaman da onu yakalayıp getirmek zor olur..[49]
1212- Âişe radıyaUâhu anh şöyle dedi: Güneş tutuldu. Hz. Peygamber de aleyhi ve sellem namaza durup uzunca bir sûre okudu. Sonra uzunca rükû etti, sonra başını kaldırdı. Sonra bir başka sûreyi okumaya başladı. Sonra rükû etti, sonra secde etti. Sonra aynısını ikinci rekatta yaptı. Sonra da şöyle buyurdu:
"O ikisi (güneş ve ay tutulması) Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunları gördüğünüzde, tutulma sona erinceye kadar namaz kılınız. Ben bu makamımda buna uaad edilen her şeyi gördüm. Hatta siz benim öne doğru hareket ettiğimi ördüğünüzde ben cennetten bir salkım üzüm almak istediğimi gördüm. Benim Suriye gittiğimi gördüğünüzde cehennem ateşinin bir bölümü diğer bölümünü yenmeye (yutmaya) çalışıyordu. Cehennemde Amr İbn Lühay'ı gördüm. Bu (ilk defa Araplar arasında putlar namına) develeri adak olarak sahuerirdi."

Açıklama

Ahvaz, Basra ile İran arasında Hz. Ömtr zamanında fethedilen bir yerin adıdır.
Haricîlerle o zaman savaş yapan komutan Mühelleb İbn Ebî Sufra idi.
Tayalisî'nin rivayetinde şöyle denilmektedir: "Bir de baktım ki yaşlı bir adam gemini tutmuş namaz kılıyor. Adam gemi elinde tuttu, hayvan geriye gidince adam da hayvanla birlikte geriye doğru gitti. Yanımızda Haricîler'den bir adam vardı. İhtiyar hakkında kötü sözler söyledi."
Mehdî'nin rivayetinde şöyle denilmektedir: "Şu eşeğe bakın!."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Hadiste yer alan hususlardan bazıları şunlardır: ihtiyaç halinde, övünme maksadıyla olmaksızın kişi kendi üstün özelliklerini anlatabilir.
Ebû Berze'nin "O'nun sallallâhu aleyhi ve sellem ne kadar kolaylık gösterdiğini gör-dıjrn'sözü, bineğini namaz kılarken terk etmesi ve bineği için namazını bozma 11051 gerektiğini söyleyen ve böylece işi zorlaştıranlara red için söylenmiştir.
Bu hadiste, fakihlerin "Telef olmasından korkulan eşya vb. şeyleri kurtarmak '^namazı yarıda kesmek caizdir" görüşlerine delil bulunmaktadır.
Adam, yaygın durumu göz önünde bulundurarak, hayvanını bırakması halın onun gitmeye alışkın olduğu yerlere (otlağa) gideceğini söylemiştir. Oysa hayvan yemliğine değil, bilinmeyen bir yere gidebilir. Bu ise İslam'ın yasakladığı bır husus olarak malın kaybedilmesi sonucuna yol açar.
İbn Ebî Şeybe'nin Musannef isimli eserinde yer aldığına göre, Hasan-i Bas namazda iken hayvanının kaçmasından korkan kişinin durumu hakkında ^rusorulmuş, o da "Namazını yarıda keser (hayvanının kaçmasına engel olur)" demiştir. Ona "Daha sonra namazını tamamlar mı?" diye sorulmuş, o da "Sırtını dönmüşse namazı yeniden kılar" şeklinde cevap vermiştir.
Âlimler farz namazda çokça yürümenin namazı bozduğunda icma etmişlerdir. Ebû Berze hadisindeki yürüme, az yürümeye yorulur.
Bu hadis namazda İken az yürümenin ve az amelin namazı bozmadığını gösterir.
Cennet ve cehennem yaratılmış olup şu an mevcuttur.

12. Namazda İken Tükürme Ve Üflemenin Caiz Olması

Abdullah İbn Amr'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve güneş tutulması namazı kılarken secde esnasında üflemiştir.
1213- İbn Ömer radıyaiiahu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve mescidin kıble yönünde sümük gördü. Bunun üzerine mescittekilere kızarak şöyle buyurdu: "Allah namaz kılan birinin ön tarafında (kıble yönündejdır. Dolayısıyla (namaz kılan kişi) önüne tükürmesin (yahut sümkürmesin)."

Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem daha sonra inerek bunu eli ile kazıdı. İbn Ömer şöyle demiştir: "Sizden birisi tüküreceği zaman soluna tükürsün."
1214- Enes radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir; "Kişi namazda iken Rabbi ile münacât etmektedir, dolayısıyla (namaz kılan kişi) önüne ve sağına tükürmesin. Sol yanına sol ayağının altına tükürsün."

Açıklama

Namazda tükürme ile üflemenin aynı başlık altında bir araya getirilme gerekçesi şudur: Tükürme ve üflemenin her ikisinde de, bir söz teşkili için en azından gerekli olan iki harf çıkabilir. Buhârî bunların bir kısmının caiz olduğuna, bir kısmının ise caiz olmadığına işaret etmiştir. Buhârî'nin, tükürme ve üfleme sonucu kişinin ağzından çıkan harflerin tam bir sözcük oluşturması durumu ile böyle olmama durumunu birbirinden ayırmış olması muhtemeldir. Yahut da böyle bir şeyin ağızdan çıkmasının kesin olduğu durumlarda bunu yapmak zarar verir, değilse zarar vermez.
Bu hadis, bir kimsenin yaptığı bir fiilden dolayı bir topluluğu azarlamanın caiz olduğunu göstermektedir. Bunun gerekçesi de bu fiilin tekrarlanmamasıdır.
İbn Battal şöyle demiştir: Mâlik'ten namazda iken üflemenin mekruh olduğu, ancak konuşmanın namazı bozmasının aksine bunun namazı bozmadığı rivayet edilmiştir. Bu aynı zamanda Ebû Yusuf, Eşheb, Ahmed İbn Hanbel ve Ishak'ın da görüşüdür.
Müdevuene'de "Üfleme de konuşma gibi namazı bozar" demiştir.
Ebû Hanife ve İmam Muhammed şöyle derler: "Şayet üfleme işitilecek kadar ise söz hükmündedir, değilse söz hükmünde değildir."
İlk görüş en evlâ olandır. Üfleme sırasında ağızdan çıkan "ü" ve "f harfleri, tükürme sırasında ağızdan çıkan "t" ve "f" harflerinden daha öte bir şey değildir. Alimler namazda iken tükürmenin caiz olduğunda ittifak ettiklerine göre bu üflemenin de caiz olduğunu gösterir. Çünkü aralarında fark yoktur. Buhârî işte bu sebeple üfleme ile tükürmeyi aynı başlık altında zikretmiştir.
İbn Battal bu konuda Şâfiîler'in görüşlerinden bahsetmemiştir. Onlara göre sahih olan görüş şudur: Üfleme, sümkürme, ağlama, inleme, ah çekme, nefes alma, gülme, öksürme gibi durumlarda insanın ağzından iki harf çıkarsa namaz bozulur, aksi takdirde namaz bozulmaz.
İbn Dakîku'l- 'id şöyle demiştir: Üflemenin konuşmaya benzediği gerekçesi ile bunun namazı bozduğunu söylemek, zayıf bir gerekçedir. Bu reddedilir, çünkü sahih sünnette Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi w sellem güneş tutulması namazında üflediği sabittir.
Hatırlatma: İbnü'l-Münzir gülmenin namazı bozduğu konusunda icma bulunduğunu belirtmiş, bunu bir harf veya iki harf ile smırlamarmştır. Gülme ile ağlama arasındaki fark şudur; Gülme; ağlama vb fiillerin aksine namazın saygınlığını zedeler. Bu sebeple Hanefîler ve diğerleri namazda Allah korkusundan dolayı ağlamanın namazı bozmadığını söylemişlerdir.

13. Erkeklerden Bilmeksizin Namazda İken Elini Çırpan Kişinin Namazı Bozulmaz

Bu konuda Sehl İbn Sa'd'in Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem rivayet ettiği bir hadis bulunmaktadır.

14. Namaz Kılan Kişiye İlerle Veya Bekle" Denilir De O Da Beklerse Bunda Bir Sakınca Yoktur

1215- Sehl İbn Sa'd radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: İnsanlar, izarlarınm küçük olması sebebiyle bunları boyunlarına bağlayarak Hz. Peygamberle sallallâhu aleyhi ve sellem namaz kılarken kadınlara da "erkekler oturuncaya kadar siz (secdeden) başlarınızı kaldırmayın" denildi.

Açıklama

Bu hadiste bulunan fıkhı hükümlerden bazıları şunlardır:
1- Cemaatin fiilinin imamın fiilinden sonra gerçekleşmesi caizdir.
2- Cemaat halinde namaz kılınırken cemaatten bazıları namaz fiillerini diğerlerinden önce yapabilirler.
3- Namazda başkasının hakkı İçin ve namaz maksadı dışındaki bir sebeple beklemek caizdir.
4- İmamm rükûda iken cemaate sonradan gelen kişinin rükûa ve teşehhüd-de iken gelenin cemaate yetişmesi için beklemesi caizdir.
5- İbnü'l-Müneyyir yukarıda geçen sözün kadınlara namaz esnasında söylendiğini belirterek bundan şu sonucu çıkarmıştır: Namazdaki kişinin kendisine hafif bir şekilde bir şey söyleyen kişinin sözünü dinlemesi caizdir.[50]

15. Namazda İken Selâma Karşılık Verilmez

1216- Abdullah şöyle demiştir: Ben daha önceden Hz. Peygamber aleyhi ve sellem namaz kılarken O'na selâm verirdim, O da selâmımı alırdı. (Hay-berden) döndükten sonra ona selâm verdim, selâmımı almadı. {Namaz bittikten sonra) şöyle buyurdu: "Namazda meşguliyet vardır."
1217- Câbir İbn Abdullah radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir işi İçin beni bir yere gönderdi, ben de oraya gittim. Sonra işi görüp geri döndüm. Hz. Peygamber'in saiiaiiahu aleyhi ve sellem yanma geldim. (O namaz kılıyordu). Selâm verdim ancak selâmımı almadı. Kalbimde öyle bir hüzün meydana geldi ki bunu yalnız Allah bilir. İçimden şöyle dedim: "Herhalde Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bu işi görmekte ağır davrandığımı düşündü." Sonra tekrar selâm verdim, yine selâmımı almadı. Kalbime birincisinden daha büyük bir hüzün çöktü. Sonra yine selâm verdim, bu defa (namazını bitirip) selâmımı aldı ve bana şöyle dedi: "Namazda olduğum için selâmına karşılık veremedim.."
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi halde yolda gidiyordu. o sıra devesi üzerinde kıbleye dönmüş bir

Açıklama

Selâm insana özgü konuşmalardan olduğu için namazda selama bildiğimiz şekilde karşılık verilmez. İmam Müslim, Ebu'z-Zübeyr yolu ite Câbir'den bu olayın Benu'l-Mustalık gazvesi sırasında meydana geldiğini rivayet etmiştir.
Müslim'in bu rivayetinde Câbir "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bana eliyle şöyle dedi" demiş, diğer bir rivayette de "bana işaret etti" demiştir. Dolayısıyla yukarıdaki hadiste "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem selamımı almadı" ifadesi, sözlü olarak karşılık vermedi anlamına yorulur. Câbir ilk başta Hz. Peygamber'in işaretinin selâma karşılık verme anlamına geldiğini anlamamıştı. Bu sebeple "kalbimde öyle bir hüzün meydana geldi ki bunu yalnız Allah bilir" demiştir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Namaz kılan kişiye selâm vermek mekruhtur. Çünkü namaz kılan kişinin zihnini bununla meşgul etmiş ve ondan karşılık vermesini beklemiş olur, oysa onun karşılık vermesi yasaktır. Hadisi rivayet eden Câbir de böyle söylemiştir. Ata, Şâ'bî ve Mâlik, İbn Vehb'in rivayetine göre bunu mekruh görmüşlerdir. Mâl'ik el-Müdeuvene'de "mekruh değildir" der. Ahmed İbn Hanbel ve alimlerin çoğunluğu da bu görüştedir. Onlar "Kişi namazını bitirince veya namazda iken işaretle selâma karşılık verir" derler.

16. Namazda Kişinin Başına Gelen Bir Durum Sebebiyle Ellerini Kaldırması

1218- Sehl İbn Sa'd mdıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Küba'da yaşayan Benû Amr İbn Avf kabilesinin mensupları arasında bir anlaşmazlık çıktığı haberi Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem ulaştı. O da ashabından birkaç kişi ile birlikte onların arasını düzeltmek İçin gitti. Namaz vakti geldiği halde Resûluîlah sallallâhu aleyhi ve sellem dönemedi. Bilâl, Ebû Bekir'e rad.yaMhu anh gelerek: "Ey Ebû Bekir! Resûluîlah sallallâhu aleyhi ve sellem dönemedi, namaz vakti de girdi. Sen insanlara imamlık yapar mısın?" diye sordu. Ebû Bekir "Evet, İsterseniz yaparım" dedi. Bilâl namaz için kamet getirdi, Ebû Bekir mihraba geçerek tekbir aldı. Tam o sırada Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem geldi. Safları yara yara ilk safa kadar ulaştı ve orada namaza durdu. Cemaat (Ebû Bekir'i uyarmak için) ellerini çırpmaya başladı. Ebû Bekir namaz kılarken

sağa sola bakmıyordu. Cemaattekiler ellerini çokça çırpmaya devam edince onlara döndü. Bir de baktı ki Resûlullah iâhu aleyhi ve sellem orada! Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem eliyle ona namazı kıldırmaya devam etmesini işaret etti. Ancak Hz. Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti sonra da yavaşça geriye gelerek safa girdi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem da öne çıkarak namazı kıldırdı.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namazı bitirince cemaate dönerek şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Namazda iken bir durumla karşılaştığınızda niçin ellerinizi zırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara özgüdür. Namazda iken bir durumla karşılaşan kişi 'SübhanaUah' desin."
Sonra Ebû Bekir'e dönerek: "Ey Ebû Bekir! Ben sana işaret ettiğimde niçin namazı kıldırmaya devam etmedin?" diye sordu.
Ebû Bekir: "Ebû Kuhafe'nİn oğlunun, Resûlullah'ın önünde namaz kılması yakışık almaz" dedi.

Açıklama

Bu hadisten, namazda iken ellerin kaldırılması gereken bir durumda bile dua etmek vb. sebeplerle elleri kaldırmanın namazı bozmadığı anlaşılır. Çünkü elleri kaldırmak teslim olma ve boyun bükme şeklidir. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Ebû Bekir'in radıyaiiâhu anh bu hareketini onaylamıştır.

17. Namazda Elleri Böğre Koymak

1219- Ebû Hüreyre'den rsdıyaiiâhu anh rivayet edildiğine göre namazda elleri böğre koymak yasaklandı.[51]
1220- Ebu Hüreyre şöyle demiştir: Kişinin ellerini böğrüne koyarak namaz kılması yasaklandı.

Açıklama

Bu konuda, namazda elleri böğre koymanın hükmü belirtilmektedir.
Namazda elleri böğre koymanın yasaklanmasının hikmeti konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. (Bunların bir kısmı şöyledir): İbn Ebî Şeybe'nin Humeyd İbn Hilal yolu ile mevkuf olarak rivayet ettiği hadise göre İblis yeryüzüne elleri böğründe indirilmiştir. İşte bu sebeple namaz kılarken elleri böğre koymak yasaklanmıştır.
Yahudiler bunu çokça yaptıklarından onlara benzemek çirkin görüldüğü için bu yasaklanmıştır. Bunu Buhârî Hz. Âişe'den rivayet etmektedir. İbn Ebî Şeybe bunu Yahudiler'in namazda iken yaptıklarını rivayet eder. Onun diğer bir rivayetinde ise, "Yahudiler'e benzemelin" denilmektedir.
Cehennemlikler böyle yaparak rahatladıkları için bu yasaklanmıştır. Bunu İbn Ebî Şeybe, Mücâhid'den şu şekilde rivayet etmiştir: "Elleri böğre koymak cehennemliklerin istirahatidir."
Bu, şiir okuyan kişinin şiir okurken yaptığı hareket olduğundan yasaklanmıştır. Bunu Said İbn Mansur, Kays İbn Abbad aracılığıyla hasen bir senetle rivayet etmiştir.
Bu, musibete uğrayanların yaptığı bir hareket olduğundan yasaklanmıştır. Bu görüşü Hattabî nakletmektedir.
Bu görüşler arasında bir çelişki bulunmamakla birlikte, Hz. Âişe'nin sözü bu konuda ileri sürülen görüşlerin en üstünüdür.

18. Kişinin Namazda Bir Şey Düşünmesi

Hz. Ömer şöyle demiştir: Ben bazen namazda iken ordumu donattığım oluyor.
1221- Ukbe İbnu'l-Hâris rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte ikindi namazını kıldım. Rasûlullah selâm verince hızlıca mihrabtan kalkarak hanımlarından birinin odasına gitti. Sonra odadan çıktı. Onun hızlıca gidişinden dolayı cemaatin yüzündeki şaşkınlığı görünce şöyle dedi: "Ben namazda iken bizde bulunan bir külçe altın aklıma geldi. Bunun geceleyin bizde kalmasını istemedim, dağıtılmasını emrettim."
1222- Ebu Hüreyre radiyaiiâhu anh Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu söyledi: "Namaz için ezan okunduğunda şeytan ezan sesini işitmemek için seslice yellenerek arkasını dönüp gider. Müezzin susunca (ezanı bitirince) geri gelir. Namaza çağrıldığı (kamet getirildiği) sırada arkasını dönüp gider. (Müezzin) susunca (kamet bitince) geri gelir, Kişi namazda iken hatırlamadığı şeyler hakkında şeytan ona "şu işini hatırla" deyip durur, öyle bir an olur ki kişi kaç rekat kıldığını bilemez olur."
Ebû Seleme İbn Abdurrahman şöyle demiştir: "Sizden biri böyle yaparsa otururken iki secde yapsın." Ebû Seleme bunu Ebû Hüreyre'den radıyaiiâhu anh işit-miştir.
1223- Said el-Makburî, Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etmiştir: insanlar "Ebû Hüreyre için çok hadîs rivayet ediyor" diyorlar. Ben bir adama rastladım da adama "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bu gece yatsıda ne okudu?" diye sordum, adam "bilmiyorum" dedi. Ben "Namazda yok muydun?" diye sordum. Adam "vardım" dedi. Ben "Ben onun sallallâhu aleyhi ve sellem ne okuduğunu biliyorum. Falanca sûreyi okudu" dedim.

Açıklama

Müheîleb şöyle demiştir: Düşünce kişiye baskın gelen bir durum olup, ne namazda ne de namaz dışında kişinin bundan kaçınması mümkün değildir. Çünkü Allah şeytanın insana musallat olması için imkan tanımıştır. Ancak bu konuda şöyle bir farklılık vardır: Şayet kişi âhiret ve djn İle İlgili bir şey düşünüyorsa bu, dünya ile ilgili bir şey düşünmesinden daha hafiftir.
İbn Ebî Şeybe, Hz. Ömer'in sözünü aynı şekilde Ebû Osman el-Hindî aracılığı ile sahih bir senetle muttasıl olarak rivayet etmiştir.
İbnü't-Tîn şöyle der: Hz. Ömer'in bu düşünmesi, az düşünmeyi gerektiren bir konudur. Örneğin o "falanı donatırım, falanı başkasına tercih ederim, şu sayıda asker çıkartırım" gibi şeyler düşünmüştür. Böylece çok az bir düşünce ile istediği şeyi yerine getirir. Ancak, namazda kaç rekat kıldığını bilemeyecek şekilde uzun süreli ve çokça bir şeyi düşünmeye gelince, bu kişi namazında başka şeyle meşgul olan bir kimsedir. Bu sebeple namazını tekrar kılması gerekir,
Ibnü't-Tîn'in bu genellemesi yerinde değildir. Hz. Ömer'in yaptığı iş bunu reddetmektedir. İbn Ebî Şeybe, Urve İbn Zübeyr aracılığıyla Hz. Ömer'den şunu rivayet etmiştir: "Ben namazda iken Bahreyn'den gelecek cizyeyi hesaplıyorum." Ahmed İbn Hanbel'in oğlu Salih Kitâbü'I-mesâi! adlı eserinde babasından, Hemmâm İbnü'l-Hâris aracılığıyla şunu rivayet etmektedir: "Hz. Ömer sûre okumaksızm akşam namazı kıldırdı. Namazını bitirince ona: 'Ey müminlerin emirî sûre okumadın; denildi. O şöyle dedi: 'Ben namazda iken Medine'den yola çıkardığım kervanın Şam'a gidişini düşündüm.' Sonra namazı sûre okuyarak tekrar kıldırdı."
Bu hadis ve hadisten çıkan bazı sonuçlar Namazın Kılınma Şekli bölümünde geçmişti.[52]
Hadisten İlk anda anlaşılan husus ile konu başlığı birbirine uymaktadır. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namazda iken elinde bulunan külçe hakkında düşünmüş, sonradan namazı tekrar kıldırmamıştır.
Konu başlığını destekleyen ifade "kişi kaç rekat kıldığını bilemez" ifadesidir. Bu, namazın rükünlerinden birini terk etmedikçe kişinin namazda bir şey düşünmesinin namazın sıhhatini zedelemeyeceğini göstermektedir.

22. BÖLÜM NAMAZDA İKEN YANILMA (SEHİV)

1. (Dört Rekatlı Bir) Farz Namazın İkinci Rekatından Yanılarak (Oturmaksızın) Kalkmak

1224- Abdullah İbn Buhayne rad^ıiâhu anh şöyle demiştir; "Resûlullah **« »nem bir namazda bize iki rekat kıldırdı. Sonra oturmaksızın (üçüncü rekata) kalktı. Cemaat de onunla birlikte kalktılar. Namazın sonunda onun selâm vermesini beklerken, O selâmdan önce tekbir getirerek oturduğu yerde iki secde yaptı, sonra selâm verdi."
1225- Abdullah İbn Buhayne rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: "Resûlullah aleyhi ve sellem öğle namazının ikinci rekatından sonra oturmaksızın (üçüncü rekata) kalktı. Namazını bitirince iki secde yaptı, sonra selâm verdi."

Açıklama

Namazın ikinci rekatında oturmaksızın ayağa kalkmanın hükmünde farklı yorumlar yapılmıştır. Şâfiîler bunun tümünün sünnet olduğunu söylerken, Mâli-kîler'e göre namazda fazlalık değil, noksanlık sebebiyle sehiv secdesi gereklidir. Hanbelîler'e göre namazın rükünleri dışındaki vaciplerinin terk edilmesi halinde sehiv secdesi gerekir, kavlî sünnetlerin terki için ise sehiv secdesi gerekmez. Yine namaza kasten bîr fiil veya söz eklemek namazı bozar.
Hanefîler'e göre bunların tümü vaciptir. Onların delili İbn Mes'ud'un rivayet ettiği "Sonra iki kere secde etti" hadisidir. Bunun benzeri Müslim'in Ebû Said'den rivayet ettiği hadiste de vardır. Emir, vücup (gereklilik) bildirir. Bu, Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem fîİİİ Üe de Sabit olmuştur. Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem namazdaki fiilleri beyana hamledilir. Vacip bir şeyin beyan edilmesi de vaciptir. Nitekim Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem "Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız o şekilde namaz kılınız" buyurmuştur.
Bu hadis, selâmın namazdan olmadığını, bir kimsenin (teşehhüd miktarı) oturduktan sonra selâm vermeden önce abdestini bozmasi halinde namazının tamamlandığını iddia eden kimselerin aleyhine delil olarak getirilmiştir. Ki sahabe ve tabiinden bir kısmı bu görüşte olup, Ebû Hanife de bunu benimsemiştir. Bu görüş şu açıdan eleştirilmiştir: Selâm namazı bitirmek maksadıyla olursa, namaz kılan kişi selâm verme noktasına geldiğinde namazını bitirmiş gibi olur.
Hadiste sehiv secdesinin meşru olduğu yer almaktadır. Sehiv secdesi iki secdeden ibarettir. Kişi yanilarak bir secde yapsa bir şey gerekmez, kasten yaparsa namazı batıl olur. Çünkü o, meşru kılınmış bir secdeyi kasten terketmiştir.
Diğer secdeler için tekbir alındığı gibi sehiv secdesi için de tekbir alınır.
Bu hadis namazda olduğu gibi sehiv secdesinde de tekbirin meşru olduğuna ve bunun açıktan (sesli olarak) söyleneceğine, ikisinin arasını ayırmak için arada oturulacağına delil olarak getirilmiştir.
Bu hadis, sehiv secdesinin selâmdan önce olduğunu göstermektedir. Hadiste sehiv secdelerinin tümünün böyle olduğuna dair delil yoktur. Evet bu hadis, sehiv secdelerinin tümünün selâmdan sonra olduğunu kabul eden Hanefîler gibi kimselerin aleyhine bir delil teşkil eder.
Sehiv secdesi yalnızca yanlışlık yapma durumuna özgüdür. Bir kimse sehiv secdesi ile telafi edilebilecek bir şeyi kasten terk etse bunun için secde yapmaz. Bu, çoğunluğun görüşüdür. Gazalî ve Şâfiîler'den bazıları bunu tercih etmişlerdir.
İmam namazda hata yaptığında, imama uyan kişi hata yapmamış olsa bife imamla birlikte sehiv secdesi yapar. İbn Hazm bu konuda icma bulunduğunu nakletmektedir.
Sehiv secdesi selâmdan önce yapılırsa, ondan sonra teşehhüd yapılmaz. Buhârî az ileride bunu konu başlığı olarak da belirtmiştir.
İlk teşehhüd farz değildir. Namazda yanlışlıkla ilk oturuşu yapmayıp ayağa kalkan kişi bunu sonradan hatırlasa geriye dönmez. Nitekim sahabe Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem böyle yaptığında "sübhanallah" diye uyarmışlar, o ise geri dönmemiştir. Çoğunluğun aksine İmam Şafiî'ye göre, namaz kılan kişi diğer rükne geçtikten sonra geri dönecek olsa namazı bozulur.
Peygamberlerin, hüküm koymaya konu olan meselelerde yanılmaları ve unutmaları mümkündür.
Sehiv secdesi namazın sonunda yapılır. Kişi yanlışlıkla teşehhüdden önce sehiv secdesi yapsa, son oturuşu farz kabul eden çoğunluğa göre bu kişi tekrar sehiv secdesi yapar.

2. (Dört Rekatlık Namazı) Beş Rekat Kılmak

1226- Abdullah radiyallâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Öğle namazını beş rekat kıldı. Kendisine "Namaz(ın rekatları) arttırıldı mı?" diye sorulunca, Hz. Peygamber sdbiiâhu aleyhi ve sdiem "Ne oldu ki?" diye sordu. Ona "beş rekat kıldınız ya Rasûlullah!" denilince, selâm verdikten sonra iki secde yaptı.

Açıklama

Buhârî'ye göre namaz kılan kişinin yanılmasının namazın rükünlerini eksik veya fazla yapmasına ait hükümlerin farklı olduğu söylenmiştir. Eksik yapma durumunda, önceki konuda olduğu gibi selâmdan önce sehiv secdesi yapar. Fazla yapma durumunda ise selâmdan sonra sehiv secdesi yapar.
İmam Mâlik ve Şâfiîler'den de el-Müzenî ve Ebû Sevr de ikisini ayırmışlardır.
Nevevî "Bu konudaki en güçlü görüş İmam Mâlik'in sonra da Ahmed'indİr" derken , başkaları ise "Aksine Ahmed'in yolu daha güçlüdür. Çünkü o, bu konu ile ilgili bütün hadisleri kullanmaktadır. Hakkında hadis bulunmayan durumda da selâmdan önce secde yapar. Bu konuda Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem hadis rivayet edilmemiş olsaydı sehiv secdelerinin tümünün selâmdan önce yapılmasını kabul ederdim. Çünkü bu namaza ait bir fiildir, bu sebeple kişi bunu selâmdan önce yapar" demektedir.
İshak'ın da görüşü buna benzemekle birlikte o şöyle demiştir: Hakkında hadîs bulunmayan konuda, namazda fazladan fiil yapma ile eksik yapmak birbirinden ayrılır. O, kendi görüşünü Ahmed İbn Hanbel ile Mâlik'in görüşlerinden yola çıkarak belirlemiştir. Görüldüğü kadarıyla da bu, en adil görüştür.
Dâvud İse zahirîliğine bu konuda da devam ederek şöyle der: "Sehiv secdesi yalnızca Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem secde ettiği durumlarda meşrudur."
Şafiî'ye göre sehiv secdelerinin tümü selâmdan önce yapılır.
Hanefîler'e göre sehiv secdelerinin tümü selâmdan sonra yapılır. Hanefîler bu konu başlığı altında rivayet edilen hadisleri esas almışlardır. Ancak bu şu yönden eleştirilmiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namazda fazladan bir fiil yaptığını ancak insanların kendisine "Namazın rekatları mı arttırıldı?" diye sormasından sonra anlamıştır. Alimler, bu durumda sehiv secdesinin selâmdan sonra yapılacağı, çünkü selâmdan önce hata yaptığını bilmediğinden bunu o zaman yapmasının imkansız olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir.

3. İki Veya Üçüncü Rekatta (Yanlışlıkla) Selâm Verildiğinde Namaz Secdeleri Gibi Veya Daha Uzun İki Secde Yapmak

1227- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bize Öğleyi -veya ikindiyi- kıldırdı. (İkinci rekatta) selâm verdi. Zülyedeyn O'na saibiiâhu aleyhi ve sellem "Ey Allah'ın Resulü namaz kısaldı mı?" diye sordu. Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seıiem ashabına: "Söylediği doğru mu?" diye sordu. Ashab "Evet" deyince, Hz. Peygamber saUaiiâhu aleyhi ve sellem iki rekat daha kıldırdı, sonra iki sehiv secdesi yaptı.
Sa'd şöyle demiştir: Urve İbn Zübeyr'İn akşam namazını İki rekat kıldığını gördüm. Selâm verdi ve konuştu. Sonra (yanıldığını anlayınca) eksik kalan rekatı kılarak iki sehiv secdesi yaptı ve "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de böyle yaptı" dedi.

4. Sehiv Secdelerinde Teşehhud Okumamak

Enes ve Hasan selâm vermişler, teşehhüd okumamışlardır. Katâde: "Teşeh-hüd okunmaz" demiştir.
1228- EbÛ Hüreyre radıyallâhu anh ŞÖyle demİŞtİr: ResÛlullah sallallâhu aleyhi ve selem (dört rekath bir namazda) İkinci rekattan sonra namazdan çıktı. Zülyedeyn: "Ey Allah'ın Resulü! Namaz mı kısaldı yoksa sen mi unuttun?" deyince; ResÛlullah iâhu aleyhi ve sellem: "Zü/yedeyn doğru mu söyledi?" diye sordu.
Cemaat "Evet" dedi. Bunun üzerine ResÛlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kalkarak iki rekat daha kıldı, sonra selâm verdi. Ardından tekbir getirerek daha önceki secdeleri gibi yahut daha uzun secde etti, sonra başını secdeden kaldırdı. Seleme İbn Alkame'den rivayet edildiğine göre o Muhammed'e "sehiv secdesinde teşehhüd okunur mu?" diye sormuş, Muhammed "Ebû Hüreyre'nİn hadisinde bu yok" demiştir.

Açıklama

Burada kasdedilen, namazı bitirme selâmından sonra sehiv secdesinin yapılması durumunda bunlardan sonra teşehhüdün olmamasıdır. Selâmdan önce sehiv secdesi yapılırsa âlimlerin çoğunluğuna göre kişi teşehhüdü tekrarlamaz.

Tirmizfnin Ahmed ve İshak'tan rivayetine göre selâmdan sonra sehiv secdesi yapan kişi teşehhüd okur. Bu Mâiikîler'in bir kısmı ile Şâfiîlerin görüşüdür. Ebû Hâmid el-Isferâyinî bunu Şafiî'nin önceki görüşleri arasında zikretmiştir. Ancak Muhtasaru'î' Müzenî'de el-Müzenî şöyle demektedir: Şafiî'nin şöyle dediğini işittim: Kişi selâmdan sonra sehiv secdesi yaparsa teşehhüd okur. Selâmdan önce sehiv secdesi yaparsa ilk teşehhüd onun için yeterlidir.

5. Sehiv Secdelerinde Tekbir Getirmek

1229- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber öğleden sonra kılınan namazlardan birini iki rekat kıldırdı.[53] Sonra selâm verdi. Ardından mescidin ön tarafındaki bir tahtanın yanında ayakta bekledi, elini onun üzerine koydu. Mescittekiler arasında Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Onlar Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile (namazı İki rekat kıldırması konusunda) konuşmaktan çekindiler. Cemaatten acele olarak ayrılmak isteyenler "namaz kısaldı" diyerek mescitten çıktılar.
Resûlullah'm "Zülyedeyn" diye adlandırdığı bir sahâbî Hz. Peygamber'e: "Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Ne ben unuttum, ne de namaz kısaldı" dedi. Zülyedeyn: "O halde evet galiba sen unuttun" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiıshu aleyhi ve sellem iki rekat daha kıldırdı, sonra selâm verdi, sonra tekbir getirdi ve namazdaki secdeleri gibi yahut daha uzun bir secde yaptı, sonra başını kaldırdı tekrar tekbir getirerek başını secdeye koydu. Diğer secdeler gibi yahut daha uzun secde yaptı sonra başını kaldırıp tekbir getirdi.
1230- Abdülmuttaîib oğullarının anlaşmalı olduğu Abdullah İbn Buhayne el-Esedî şöyle demiştir: Resûlullah saiiaMhu aleyhi w sellem öğle namazında oturması gereken yerde (ikinci rekatta) ayağa kalktı. Namazını tamamlayınca iki secde yaptı ve selâm vermeden önce otururken her bir secde için bir secde yaptı. Ona uyanlar da onunla birlikte secde ettiler. (Resûlullah) bunu oturmayı unuttuğu için yaptı.

Açıklama

Selâmdan sonra sehiv secdesi yapılması halinde bunun için ihram (iftitah) tekbiri gerekir mi yoksa secde tekbiri ile yeünilir mi? Çoğunluk secde tekbirinin yeterli olduğu görüşünü benimsemiştir. Hadislerin çoğunluğundan ilk anda anlaşılan da budur.
Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve seüem karşı ola saygı ve hürmetleri baskın geldiği için oniar Hz. Peygamberin fiiline itiraz ed mediler. Zülyedeyn'de ise ilmi öğrenmek özelliği baskın geldiği için o Hz. Peygamber'e bunu sordu.
Zülyedeyn'İn soruyu sorma şekli sahabenin takva ve Rasûluliah'a karşı olan saygılarını ve dindeki hassasiyetlerini ortaya koymaktadır. Çünkü onlar Hz. Pey-gamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bilgisiz olarak bir şey yaptığı kanaatinde asla olmadılar. Bundan dolayı Hz. Peygamber'e bunu sormaktan çekindiler. Zülyedeyn ise olayı anlamak için sordu. Çünkü söz konusu dönem neshin mümkün olduğu bir dönemdi.
Hz. Peygamber'in "Ne ben unuttum ne de namaz kısaldı" sözü şu görüşte olanların lehine delil olmaktadır: "Hüküm koyma ile ilgili konularda da peygamberler için unutmak mümkündür." Kadı îyaz sözlü tebliğde unutmanın söz konusu olamayacağını, görüş ayrılığının yalnızca fiillerle ilgili olduğunu söylemişse de onun bu görüşü eleştirilmiştir. Evet, unutmanın peygamberler için mümkün olduğunu kabul edenler de peygamberin bu halde bırakılmayacağını, hemen veya daha sonra unuttuğunun ortaya çıkacağım söylemişlerdir. Nitekim bu hadiste de olduğu gibi Hz. Peygamber "Ne ben unuttum ne de namaz kısaîdı" dedikten sonra, unuttuğu ortaya çıkmıştır.
Hz. Peygamber'in saiidiâhu aleyhi ve seüem "Ne ben unuttum" sözü, hakikatte değil kendi kanaatine göre unutmadığını belirtmektedir. Bundan, kesin bilginin bulunmadığı durumda inancın onun yerine geçeceği anlaşılmaktadır.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem unutması, aynı durumla karşılaşan bir kimsenin ne yapacağını belirtmek için şer'î hükmün açıklanması içindir.

6. Kaç Rekat -Üç Mü Yoksa Dört Mü Kıldığını-Bilmeyen Kişi Oturduğu Halde İki (Sehiv) Secde Yapar

1231- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sdiem şunu rivayet etmiştir: "Namaz için ezan okunduğunda şeytan ezan sesini işitmemek için sesli sesli yellenerek arkasını dönüp gider. Ezan bittiğinde geri gelir. Kamet getirildiğinde yine dönüp gider. Kamet bittiğinde gelir. Namaz kılan kişinin zihnini (aslında aklında olmayan şeyleri ona hatırlatarak) 'şunu hatırla, şunu da hatırla1 diyerek meşgul eder. Öyle ki kişi kaç rekat kıldığını bilemez olur. Sizden biri kaç rekat kıldığını -üç mü dört mü kıldığını- bilemezse oturduğu yerde iki secde yapsın."

7. Farz Ve Nafile Namazda Yanılmak

İbn Abbas, vitir namazının sonunda iki secde yaptı.
1232- Ebû Hüreyre radiyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Sizden biri namaz kılmak için kalktığında şeytan ona gelerek (vesvese vermek suretiyle) onun namazını karıştırır. Öyle ki kaç rekat kıldığını bilemez olur. Sîzden biri bu durumla karşılaşırsa oturduğu zaman İki secde yapsın.

Açıklama

Bu bölümde farz ve nafile namazda yanılmanın hükmünün birbirinden farklı mı yoksa aynı mı olduğu incelenmektedir.
Âlimlerin çoğunluğu bu ikisinin hükmünün bir olduğunu kabul etmiştir. Bunun delili şudur: Yukarıdaki hadiste "namaz kılmak" denilmiştir. Bu da dinde bilinen namaz olup, farz ve nafileyi kapsamaktadır.
İbn Ebî Şeybe, sahih bir senetle Ebû'l-Aliye'den şunu rivayet etmiştir: "İbn Abbas'm vitir namazının sonunda İki secde yaptığını gördüm." Bunun konu başlığı ile ilgisi şudur: İbn Abbas vitir namazını farz olarak görmüyordu, bununla birlikte vitir namazında da sehiv secdesi yapıyordu.

8. Namaz Kılan Kişiye Bir Şey Söylendiğinde Onun Eliyle İşarette Bulunması Ve Söyleneni Dinlemesi

1233- (İbn Abbas'ın kölesi Küreyb'den rivayet edilmiştir): İbn Abbas, Misver İbn Mahreme ve Abdurrahman İbn Ezher radıyaiiâhu anh (Küreyb'i) Hz. Âişe'ye radıyaiiâhu anh göndererek şöyle dediler: "Ona hepimizden selâm söyle ve ona ikindi namazından sonra kılman iki rekatı sor. Ona de ki: Bize senin bunu kıldığın anlatılıyor, oysa bize Hz. Peygamberin bunu yasakladığı haberi ulaşmıştı. (İbn Abbas dedi ki: "Ben, Ömer İbn Hattab ile birlikte halktan bu iki rekat namazı kılanları döverdim)."
Küreyb dedi ki: Hz. Âişe'nin radıyaiiâhu anh yanma gittim ve ona bana söyledikleri şeyi ilettim. Hz. Âişe "Bunları Ümmü Seleme'ye sor" dedi. Ben onun yanından çıkarak beni gönderenlerin yanına geri döndüm ve Hz. Âişe'nin sözünü onlara söyledim. Oniar da beni Hz. Âişe'ye sormamı istedikleri şeyleri Ümmü Seleme'ye radıyaiiâhu anh sormam için geri gönderdiler.
Ümmü Seleme rad.yaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem bunu yasakladığını duydum. Sonra onun ikindiyi kıldıktan sonra bu iki rekatı kıldığını da gördüm. Sonra yanımda ensardan Benî Haram kabilesinden kadınlar var iken Hz. Peygamber odama girdi. Ben cariyemi onun yanına göndererek şöyle dedim:
Onun yanında durarak ona şunu söyle: "Ey Allah'ın Resulü! Ümmü Seleme sana diyor ki: Senin bu iki rekatı kılmayı yasakladığını duydum, oysa sen bunları kılıyorsun." Bunu söyledikten sonra eliyle işaret ederse onun gerisinde dur.
(Ümmü Seleme dedi ki) Câriye bunları yaptı, Hz. Peygamber de eliyle işaret etti. Câriye geride durdu. Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem namazını bitirince şöyle dedi:
"Ey Ebû Ümeyye'nin kızı! İkindiden sonra kıldığım iki rekatı sordun. Bana Abdülkays kabilesinden bazı kimseler geldiler. Ben onlarla meşgul olduğumdan öğle namazından sonra kıldığım iki rekatı kılamadım. İşte (ikindiden sonra kıldığım) o iki rekat bu (öğle namazından sonra kılmam gerektiği halde kılamadığım) iki rekattır.[54]

Açıklama

Küreyb adlı köleyi soruyu sorması için gönderen üç zatın, Hz. Peygamber'in ikindiden sonra iki rekat namaz kılmasını bizzat ondan sallallâhu aleyhi ve sellem İşitmedikleri anlaşılmaktadır.
İbn Abbas bu konuda aracı olarak Hz. Ömer'i şu sözü ile zikretmiştir: "Kendilerinden razı olunan kimseler -ki bunlar içinde kendilerinden en çok razı olduğum Ömer'dir- şahitlik ettiler."
Misver ve İbn Ezher'in ise aracı zikrettiğine vakıf olamadım.

Namaz Kılınması Mekruh Olan Vakitlerde Kaza Namazı Kılınır mı?

Âlimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir: Bazıları bu hadis sebebiyle "namazlar mekruh olan vakitlerde kaza edilebilir" demiştir. Bazıları ise bunun Hz. Peygam-ber'e özgü olduğunu söylemiştir. Bu, Hz. Peygamber'in karşılaştığına benzer bir durumla karşılaşan kişiye özgüdür, diyenler de vardır.

Hadisten Çıkan Diğer Bazı Hükümler

1- Namaz kılan kişinin, başkasının sözünü dinlemesi ve anlaması caizdir. Bu onun namazına zarar vermez. Bu konuda edebe uygun olan, namaz kılan kişiye bir şey söyleyecek olanın onun arkasında veya önünde değil yanında durmasıdır. Aksi takdirde ona zorlukla işarette bulunacak ve bu durum onun namazını karıştıracaktır.
2- Namazda iken başkasına işarette bulunmak caizdir.
3- Hükmün illetini ve delilini aramak,
4- Hadisi ilk kaynağından öğrenmeye (uluvv-i isnada) teşvik,
5- Birbiri ile çelişen iki delilin arasını bulmaya çalışmak,
6- Sahabenin, rivayet ettiği şeye aykırı harekette bulunması, rivayet ettiği şeyin neshedildiğine hükmetmek için yeterli değildir.
7- Hüküm sabit olduğunda bunu ancak kesin olan bir delil ortadan kaldırabilir.
8- Aslolan Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem fiillerine uymaktır.
9- Büyük sahâbîler, başkasının bildiği bir bilgiyi bilmeyebilir.
10- Nassm (âyet ve hadisin) bulunması durumunda rey (kişisel görüş) ile fetva verilemez.
11- Âlime bir soru sorulduğunda o cevabını bilmediğinden soru soranı başkasına gönderirse, bu âlimin değerini eksiltmez.
12- Dinî hükümlerde erkek olsun kadın olsun tek bir kişinin verdiği haber kabul edilir ve buna itimad edilir. Çünkü Ümmü Seleme, cariyesinin verdiği haberle yetinmiştir.
13- Ümmü Seleme'nin ince soru sorması (ve bu konuda cariyesine verdiği öğütler) onun zekasını ve cariyesini güzel terbiye ettiğini, dinî konulara önem verdiğini gösterir.
14- Ümmü Seleme, yanında kadınlar bulunduğu için soruyu bizzat sormamıştır. Bundan, misafire ikram etmek ve saygılı davranmak gerektiği anlaşılır.
15- Kadınlar kadın arkadaşını, kocası onun yanında olsa bile ziyaret edebilirler.
16- Evde, ev halkından olmayanlar bulunsa bile nafile namaz kılınabilir.
17- Bir zaruret olmadıkça namaz kılan kişiye yaklaşmak mekruhtur.
18- İlim elde etmeyi engelleyecek durumlar ortaya çıksa bile ilim talep etmeyi bırakmamak gerekir. Bu konuda başkasını vekil kılmak caizdir.
19- Vekil kılman kişinin, fazilet bakımından onu vekil kılan gibi olması şart değildir.
20- Müvekkil, tasarrufu bilmeyen bir kimseyi vekil kıldığında bunu nasıl yapacağını ona öğretir.
21- Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber'e "ben senin bu iki rekatı kıldığını görüyorum" sözünden anlaşıldığına göre, kesin olarak bilinen bir şey hakkında da soru sorulabilir.
22- Vesveseden kurtulmak için, problemli görünen hükmü derhal anlamaya çalışmak gerekir.
23- Peygamber'in unutması mümkündür. Çünkü Ümmü Seleme'nin meselenin iç yüzünü Hz. Peygamber'e sordurması; ya Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bunu unutabileceğim düşünmesinden, ya neshedilme ihtimali veya bunun peygambere özgü olma ihtimalindendir. Hz, Peygamber'in verdiği cevaptan, üçüncü ihtimâlin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

9. Namazda İken İşaret Yapmak

Küreyb, Ümmü Seleme aracılığıyla Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet et-mistir.
1234- Sehl İbn Sa'd es-Sâidî radıyaiiâhu anh şöyle rivayet etmiştir: Resûlullah'a saiiaUâhu aleyhi ve sellem Küba'da olan Benî Amr İbn Avf kabilesinin mensupları arasında bir anlaşmazlık çıktığı haberi ulaştı. O da ashabından birkaç kişi ile birlikte onların arasını düzeltmek için gitti. Namaz vakti geldiği halde Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem hâlâ dönememişti. Bunun üzerine Bilâl, Ebû Bekir'e radıyaiiâhu anh gelerek: "Ey Ebû Bekir! Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem dönemedi, namaz vakti de girdi. Sen insanlara imamlık yapar mısın?" diye sordu. Ebû Bekir "Evet, eğer isterseniz yaparım" dedi. Bilâl namaz için kamet getirdi, Ebû Bekir mihraba geçerek tekbir aldı. Bu arada Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem geldi. Safları yara yara İlk safa kadar ulaştı ve orada namaza durdu. Cemaat (Ebû Bekir'i uyarmak için) ellerini çırpmaya başladı. Ebû Bekir namaz kılarken sağa sola bakmıyordu. Ashab ellerini çokça çırpmaya devam edince onlara döndü. Bir de baktı ki Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem orada! Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem eliyle ona namazı kıldırmasını emretti. Ancak Hz. Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti sonra da yavaşça geriye gelerek safa girdi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem da öne çıkarak namazı kıldırdı.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem namazı bitirince cemaate dönerek şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Namazda iken bir durumla karşılaştığınızda niçin ellerinizi çırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara özgüdür. Namazda iken aykırı bir durumla karşılaşan kişi 'Sübhanallah' desin." Sonra Ebû Bekir'e dönerek:"£y Ebû Bekir! Ben sana işaret ettiğimde niçin namazı kıldırmaya devam etmedin?" diye sordu. Ebû Bekir: "Ebû Kuhafe'nin oğlunun, Resûlullah'm önünde namaz kılması yakışık almaz" dedi.
1235- Esma radtyaiiâhu anh şöyle demiştir: Aişe'nin radıyaiiâhu anh yanma girdiğimde ayakta namaz kılıyordu. İnsanlar da ayakta idi. Âişe'ye: "İnsanlara ne oluyor" dedim. Aİşe başı ile gökyüzüne işaret etti. Ben: "Bu bir alâmet mi?" dedim. O da başı ile "evet" anlamında işaret etti.
1236- Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem eşi Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem hasta iken evinde oturarak namaz kıldı. Bir grup sahâbî de onun arkasında ayakta namaz kıldılar. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem eliyle onlara "oturun" anlamında işaret etti. Namaz bitince de şöyîe buyurdu: "İmam kendisine uyulsun diye imam kılınmıştır. O rükû' yaptığında siz de yapın. O başını kaldırdığında siz de kaldırın."

Açıklama

Konu başlığının delili "Cemaat ellerini çırpmaya başladı" ifadesidir. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onların bu hareketlerini yadırgamakla birlikte namazlarını tekrar kılmalarını emretmedi. Eli çırpmak için hareket ettirmek, işaret etmek için hareket ettirmekle aynıdır.

23. BÖLÜM CENAZELER

1. Son Sözü La İlahe İllallah" Olan Kimsenin Durumu

Vehb İbnü'l-Münebbih'e soruldu: "Cennetin anahtarı lâ ilahe illallah değilmidir?"
O şöyle cevap verdi: "Evet ancak her anahtarın mutlaka belli dişleri vardır. Belli dişleri olan anahtarı getirirsen kapı sana açılır. Aksi taktirde her anahtarla o kapı açılmaz."

Açıklama

Buharı ve diğer bazı hadisçiler Cenazeler ile ilgili bölümü, namaz ile ilgili olması sebebiyle namaz ve zekat arasına yerleştirmişlerdir, Ayrıca ölü hakkında yapılması gereken yıkama, tekfin vb. işler arasından en önemlisi cenaze namazıdır. Çünkü cenaze namazında, ölünün azaptan kurtulması için dua etmek, özellikle de içine defnedileceği kabir azabından kurtulması için dua etmek vardır.
Konu başlığındaki "son sözü lâ İlahe illallah olan kimse" ifadesi ile Buhârî, Ebû Dâvud ve Hâkim'in Kesîr İbn Mürre el-Hadramî aracılığıyla Muaz İbn Cebel'den rivayet ettikleri şu hadise işaret etmiştir; Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kimin son sözü; lâ ilahe illallah olur ise o kişi cennete girer."
Önemli Bilgi : Buhârî, kendi şartlarına uygun olarak telkine dair bir hadis bulamadığı için bunu gösteren şey ile yetinmiştir. Müslim, Ebû Hürey-re'den şunu rivayet etmiştir; "Ölmekte olanlarınıza, lâ ilahe illallah sözünü telkin
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle der: Bu haber (hadis), ifadesi ile lâ ilahe illallah sözünü söyleyip derhal ölen veya hayatı devam etse bile lâ ilahe illallah'tan başka bir şey konuşmayan kimseyi kapsar. Mefhum-ı muhalifi açısından bakıldığında, lâ ilahe illallah dediği halde bunu tekrarlamadan (önceden söylemiş olmaya dayanarak) onun hükmünün devam etmesi dışarıda kalır. Bu kişi kötü işler yapmışsa hükmü Allah'ın dilemesine kalır. İyi işler yapmışsa Allah'ın rahmetinin genişliği; kişinin bunu söz olarak söylemesi yahut daha önce söylemekle yetinmesi arasında fark olmamasını gerektirir.
Tirmizî'nin rivayet ettiğine göre Abdullah İbnü'l-Mübârek'e ölümü sırasında çokça telkinde bulunuldu. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: "Ben bir kere lâ ilahe illallah dediğimde, başka bir söz konuşmadıkça bunun hükmü devam eder." Bu, Abdullah'ın bu konuda bir ayırım yaptığını göstermektedir.
Bu ve benzer hadislerdeki "la ilahe illallah" sözü ile kelime-i şehâdet kasde-dilmektedir. Burada tevhidin yanında risaletten bahsedilmemesi bir problem doğurmaz. Zira Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyie demiştir: Lâ ilahe illallah sözcüğü dinde kelime-i şehâdet yerine geçen bir terimdir. Vehb İbn Münebbih'in "Aksi takdirde her anahtarla o kapı açılmaz" sözü, "tam olarak açılmaz" yahut "ilk anda açılmaz" anlamına gelir. Bu, yaygın durum göz önüne alınarak söylenmiştir. İşin gerçeği bu kimselerin durumu da Allah'ın takdirine kalmıştır.
İbn Mansur, hasen bir senetle Vehb İbn Münebbih'ten bu sözü "lâ ilahe İllallah" İle ilgili olarak rivayet etmiştir. Vehb İbn MünebbİH şöyle demiştir: "Amel etmeksizin dua eden kişi, yay olmaksızın ok fırlatana benzer." Dâvudî şöyle demiştir: "Vehb'in bu sözü mübalağaya yorulur. Ona Ebû Zer hadisi -yani bu konu başlığı altında rivayet edeceğimiz hadis- ulaşmamış gibidir. Gerçek şu ki ihlaslı olarak Iâ ilahe illallah diyen kişi, dişleri bulunan anahtarı bulup getirmiş demektir. Ancak bir kimse büyük günahlar işleyerek ve bunda ısrar ederek Ölürse bu anahtarının dişleri güçlü olmamış olur. Onun tedavisi de uzun sürebilir."
1237- Ebû Zer radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi TC sellem şunu rivayet etmiştir: "Bana Rabbimden bir elçi gelerek şunu bildirdi (veya müjdeledi): Ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kişi cennete girer.
Ebû Zer diyor ki; Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı? Hz. Peygamber saiiaıshu
deyhi ve sellem: "Zina etse ue hırsızlık yapsa da" buyurdu.[55]
1238- Abdullah İbn Mes'ud radıyallâhu anh, ReSÛlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem
şunu rivayet etmiştir;
"Kim herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşarak ölürse ateşe (cehenneme) girer." (Abdullah dedi ki): Ben de diyorum ki: Kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ölürse cennete girer.[56]

Açıklama

Tevhid bölümünde Şu'be yoluyla Vâsıl'dan gelen bilgiye göre Hz. Pey-gamber'e gelip bu haberi veren kişinin Cebrail olduğu belirtilmiştir. Buhârî Libâs/Giyecekler bölümünde Ebu'I-Esved aracılığıyla Ebû Zer'den şunu rivayet etmektedir: Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem geldim. Üzerinde beyaz bir elbise vardı ve uyuyordu. Bir müddet sonra bir daha geldiğimde artık uyanmıştı." Bu, söz konusu kişinin rüyada geldiğini göstermektedir.
Ümmetimden" ifadesi ümmet-i icabettir. Bunun daha genel anlamda üm-met-i davet olması da mümkündür.
Kurtubî şöyle demiştir: Şirk koşmamanın anlamı, Allah'tan başkasını İlahlık konusunda ona ortak koşmamaktır. Ancak bu ifade dînî kullanımda, dince geçerli iman anlamına gelmektedir.
Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı?" sözünü ilk bakışta Hz. Peygamber'in meleğe söylediği anlaşılsa da bu soruyu Ebû Zer, Hz. Peygamber'e saibiiâhu aleyhi ve sdiem sormuştur. Zaten müellif imam Buharı bunu giyecekler bölümünde açıkça ifade etmektedir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle der: Ebû Zerr'in rivayet ettiği bu hadis, insanın Allah'ın rahmetinden ümitli olması ile ilgili hadislerden olup bu hadisler bazı cahilleri helake sürükleyecek işler yapmaya sevk etmektedir. Oysa bu hadislerde kasdedilen şey, ilk anlaşılan anlam değildir. Çünkü dindeki temel kurallar, insanın imanlı olarak ölmesi halinde bile ku! haklarının düşmediğini göstermektedir. Ancak kul haklarının düşmemesi, Allah'ın cennete koymayı dilediği kişiyi buraya koymayı üstlenmeyeceği anlamına gelmez. Bu sebeple Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Ebû Zerr'in bunu garip karşılamasını reddetmiştir. "Cennete girer" sözü ile kasdedilen, doğrudan cennete girme olabileceği gibi azap gördükten sonra cennete girme de olabilir. Allah'tan (azaba uğramayı gerektirecek suçlarımızı) affetmesini ve bizlere afiyet vermesini talep ederiz. Bu konudaki bir başka hadis de şudur: "Kim lâ ilahe illallah derse, zaman içinde bir gün bunun yararını görür. Bundan önce başına ne gelmiş olursa olsun. "Bu konu RİkAk bölümünde tekrar ele alınacaktır.[57]

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Büyük günah işleyenler sonsuza kadar cehennemde kalmaz.
2- Büyük günah işlemek, kişiden "mümin" ismini kaldırmaz (kişiyi kafir
kılmaz).
3- Allah'ın birliğine iman etmeyenler cennete giremez.
4- Hadiste yalnızca zina ve hırsızlığın zikredilmesinin sebebi, Allah hakkı ve kul hakkına işaret etmektir. Sanki Ebû Zer "Zina eden kişi zina ettiği anda mümin olarak zina etmez" hadisini aklına getirmiş gibidir. Çünkü bu hadisten ilk anlaşılan anlam, yukarıdaki hadisten anlaşılan anlam ile çelişmektedir. Ancak ehl-i sünnetin temel kurallarına göre İki hadisin bir noktada buluşturulması şu açıdan mümkündür: Zina eden kişinin mümin olmadığını söyleyen hadisteki iman, kâmil imandır. Yukarıdaki hadiste ise kişinin cehennemde sonsuza kadar kalmayacağı kasdedilmektedir.[58]

2. Cenazeleri Takip Etme (Cenaze İle İlgilenme) Emri

1239- Berâ radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi w sellem bize yedi şeyi emretti ve bizi yedi şeyden alıkoydu:
Bize cenazeleri takip etmeyi, hastayı ziyaret etmeyi, davet edenin davetine icabet etmeyi, haksızlığa uğrayan mazluma yardım etmeyi, yemini tutmayı, selâma karşılık vermeyi, aksıran kişiye dua etmeyi emretti.
Sonra da bize gümüş kabı (kullanmayı), altın yüzüğü (takmayı), ipek, dîbâ, kalın ipek kumaşı, İstebrak denilen bîr diğer çeşit ipekli kumaşı yasakladı.[59]
1240- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem sunan işittiğini söyledi." Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâmına :arşt!ık vermek, hastayı ziyaret etmek, cenazeleri takip etmek, davete icabet itmek, aksırana dua etmek.

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî, konu başlığında cenazeleri akip etmenin hükmünü kasdetmemistir. Çünkü hadislerde yer alan "bize emre-lildi" ifadesi bunun hem vacip (gerekli) hem de mendup olduğuna dair bir hü-üm çıkarmaya elverişli bir ifadedir.
Müslim'in, Abdürrezzak aracılığıyla rivayet ettiği hadiste "Beş şey müslüma-un Müslüman üzerine gerekli olan hakkıdır" şeklinde yer almıştır. Bundan bu iadislerdeki "hak" kelimesinin gereklilik ifade ettiği anlaşılmaktadır. İbn Battal ise ıu görüşe aykırı olarak bunun "hürmet ve arkadaşlık hakkı" olduğunu söylemiş-ir. Anlaşıldığı kadarıyla burada hak ile kasdedilen, farz-ı kifaye'dir.

3. Kefenine Sarılmış Olan Ölünün Yanına Girmek

1241-1242- Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem eşi Hz. Aişe radıyallâhu anh şöyle demiştir:
Ebû Bekir, Sünh'taki evinden atına binerek geldi. Atından indikten sonra mescide girdi. Hiç kimse ile konuşmaksızın Aişe'nin odasına girdi. Hz. Peygam-ber'e saiiaiiahu aleyhi ve sellem yöneldi. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem çizgili bir Yemen kumaşı ile örtülü idi. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'İn yüzünü açtı. Sonra üzerine eğilip (alnından) öptü. Sonra ağlayarak şöyle dedi: "Anam, babam sana feda olsun Ey Allah'ın nebîsi! Allah sana iki ölümü birden vermez. Senin için takdir edilen ölümü sen şu anda tattın artık.[60]
İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ebû Bekir, Aişe'nin odasından dışarı çıktı. Ömer (mescitte) diğer ashabla konuşuyordu. Ebû Bekir, Ömer'e "otur" dedi, Ömer oturmadı. Ebû Bekir tekrar "otur" dedi, Ömer oturmadı. Ebû Bekir kelime-i şehâdet getirince ashab Ömer'i bırakıp Ebû Bekir'e yöneldi. Ardından Ebû Bekir onlara şöyle seslendi:
"İçinizden kim Muhammed'e satiaiiâhu aleyhi ve sellem tapıyor idiyse (şunu bilsin ki) Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a kulluk ediyor ise (bilsin ki) Allah hayy ve lâ yemuttur/diridir, O asla ölmez. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Muhammed ancak bir resuldür. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölürse yahut öldürülürse siz gerisin geriye dininizden dönecek misiniz? Kim İslâm'ı bırakıp geriye dönerse Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenlere mükafatını verecektir.[61]
(İbn Abbas dedi ki): Allah'a yemin ederim ki Ebû Bekir bu âyeti okuyuncaya kadar sanki insanlar, Allah'ın bu âyeti indirdiğini bilmiyormuş gibi idiler. Orada bulunan ashab bu âyeti Hz. Ebû Bekir'den dinlediler. Artık o gün herkesin dilinde bu âyet vardı.[62]
1243- İbnü Şihâb şöyle demiştir: Zeyd İbn Sâbit'in oğlu Hârice bana şöyle dedi: Ensardan bir kadın olan Ümmü'1-Alâ Hz. Peygamber'e saibiiâhu deyhi ve seiiem bîat eden kadınlardandı. O şöyle demiştir:
Medine'ye hicret eden muhacirler Medine'de (ensara) kur'a ile taksim edildiler. Bizim ailenin payına da Osman İbn Maz'un düştü. Biz onu evimizde ağırladık. Ölüm hastalığına yakalandı. Ölünce yıkandı ve kendi elbisesi ile kefenlendi. Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve seiiem içeri girdi. Ben şöyle dedim: "Ey Ebû Sâib (Osman İbn Maz'un)! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun. Allah'ın sana ikramda bulunduğuna dair şahitlik ederim."
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Allah'ın ona ikramda bulunduğunu nereden biliyorsun?" dedi.
Ben: "(Anam) babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Allah (Osman'a merhamet etmezse) kime merhamet eder?" dedim.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Osman'a ölüm geldi. Vallahi ben de onun için hayır umanm. (Ama şu var ki) vallahi ben Allah'ın Resulü olduğum halde bana (Allah tarafından) ne yapılacağını bilemem."
Ben dedim ki: "Vallahi bundan sonra hiç kimseyi tezkiye etmem.[63]
1244- Câbİr radıyallâhu anh şöyle demiştir: Babam (Uhud savaşında) Öldürüldüğünde ben onun yüzünü açıp ağlıyordum, Müslümanlar benim böyle yapmamı engelledikleri halde, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem beni engellemiyordu. Halam Fâtıma ağlıyordu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu:
"Ağlasan da ağlamasan da siz cenazeyi kaldmncaya kadar melekler onu kanatlanyla gölgeliyorlar.[64]

Açıklama

İbnüV-Reşîd şöyle demiştir: Bu konu başlığında yer alan fıkhî hüküm şudur: Ölüm, hayatta olan kimsenin bilinen güzel durumlarının değişmesine sebep olur. Bu yüzden ölünün gözlerinin kapatılması ve bir şeyle örtülmesi emredilmiştir. Bu yüzden ölüm hali, ölenin yüzünün açılmasının yasak olduğu ihtimalini akla Setirir. Nitekim en-Nahaî şöyle demiştir: Ölünün durumuna yıkayan ve velisinin dışında birinin muttali olması uygun değildir. Buhârî konu başlığını akla gelen bu ihtimali ortadan kaldırmak için bunun caiz olduğunu gösterecek şekilde koymuştur.

Hadislerden Çıkan Bazı Sonuçlar

Bu hadislerde yer alan bazı hususlar şunlardır:
1- ölüye saygı ve ondan bereket ummak [65] için onu öpmek caizdir.
2- Anam-babam sana feda olsun" demek caizdir. Bu Arapların alışkanlık olarak söyledikleri bir ifadedir. Bundan hakîkî anlam kastedilmez. Çünkü bir İnsan öldükten sonra onun için başkasını feda etmek düşünülemez.
3- Ölü için ağlamak caizdir.

Hz. Peygamber'in "Bana Ne Yapılacağını Bilmem" Sözünün Anlamı

Abd İbn Humeyd'in Müsned adlı eserinde Abdürrezzak'ın rivayet ettiği hadisin lafzı şöyledir: "Vallahi ben Allah'ın Resulü olduğum halde bana ve size ne yapılacağını (Allah'ın nasıl muamele edeceğini) bilmem." Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bunu, Yüce Allah'ın şu sözüne uygun olarak söylemiştir: "De ki ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem [66] Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu sözü şu âyetin indirilmesinden önce söylenmiştir: "Allah'ın senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmesi için [67] Çünkü Ahkâf suresinin Mekke'de, Fetih sûresinin ise Medine'de indirildiği konusunda görüş ayrılığı yoktur. Hz. Peygamber'in "Ben, cennete girenlerin ilkiyim" dediğide sabittir. Yine bu manada açık hadisler de bulunmaktadır.

---

[1] el-İsra 17/79.
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6317, 7385, 7442, 7499.
[3] Kitâbü bed'il-halk, Bâb. 8.
[4] Tevekkülün bu şekilde açıklanması çok doğru değildir. Zira tevekkül Allah'a dayanmak, O'na İman etmek, O'nun her şeyi takdir ve İdare ettiğine inanmaktır. Bununla birlikte kul sebeplere de sarılacak, bunlarla ilgili yapması gerekenleri yapacaktır. Tevekkülün iki boyutu vardır: 1. Allah'a dayanmak ve güvenmek. Çünkü her şeyi bilen, takdir eden ve her şeye gücü yeten O'dur. 2. Dînî ve dünyevî sebeplere sarılmak. En doğrusunu Allah bilir. (Neşreden) Fakat burada göz önünde bulundurulması gereken bir nokta vardır. İbn Hacer'in kasdettiği sebeplere hiç değer vermemek değil; sebepleri yaratanın Allah olduğunu bilmektir. Kul hastalanınca ilaç kullanır, bu tevekküle aykırı bir tutum değildir. Fakat ilaç şifayı veren değildir; şifa sadece Allah'tandır. Acıkınca yemek yeriz, fakat bizi doyuran yemek değildir; Allah'tır. Zaten bu yüzden Resûl-İ Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem yemekten sonra "Beni doyuran ve susuzluğumu gideren Allah'a hamd olsun" diye dua ederdi. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir. (Mütercim)
[5] Cevher: Boşlukta bizzat yer tutan ve varlığını bizzat hissettiren şey. Asıl, madde. Cevherin mukabili araz'dır. Araz: Var oluşu, ancak kendisini taşıyan başka bir varlıkla hissedilebta, kendi başına boşlukta yer tutamayan şey. Ayn: Kendi başına boşlukta yer tutan ve arazlara konu teşkil eden, arazları taşıyan şey. Cisimlerin rengi, şekli, tadı, kokusu... birer arazdır, bunlara konu teşkil eden madde ise ayn'dir. (bk. Nûreddin es-Sâbûnî, MâtürîdÎyye Akaidi, s. 181,183 Araştırma ve notlar ilavesiyle tercüme eden Prof. Dr. Bekir Topaloğlu.)
[6] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1157, 3739, 3741, 7016, 7029, 7031.
[7] Bu özelliklere sahip insanlara gıpta etmekte bir sakınca yoktur. (Mütercim)
[8] Kitâbü't-ta'bîr, Bâb. 35.
[9] ed-Duhâ 93/1-3.
[10] Tâhâ 20/132.
[11] ez-Zümer 39/42.
[12] Konuyla ilgili ayrıntılı açıklama için bk. Kitâbü salâti't-terâvîh, Bâb 1.
[13] Sebe 34/13.
[14] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1152, 1153, 1974-1980, 3418-3420, 5052-5054, 5199, 6134, 6277.
[15] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6461, 6462.
[16] el-Müzzemmil 73/1-7.
[17] el-Müzzemmil 73/20.
[18] el-Hicr 15/42; el-İsrâ 17/65.

[19] el-Müzzemmil 73/1-7.
[20] Hadisin geçtiği diğer yer: 3270.
[21] ez-Zâriyât 17-18
[22] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6321, 7494.
[23] Burada çoğunluk ile kssdettiği kelamcılann çoğunluğudur. Ehl-i sünnet, yani sahabe ve oniara güzel bir şekilde tabî olanlar ise Allah için bir yön ispat etmektedirler ki bu da yukarısıdır. Yine onlar bir benzetme ve nitelendirme söz konusu olmaksızın Allah'ın arşın üzerinde olduğuna inanırlar, kitap ve sünnette bu konuyla İlgili sayılamayacak kadar çok delil vardır. {Abdulaziz İbn Bâz).
[24] 7494. hadis.
[25] Bu, Allah'ın indiğini ortaya koyan açık nasslann zahiri ile çatışan yanlış bir görüştür. Aynı şekilde ondan sonra Beyzavî'nin söylediği görüş de batıldır. Doğru olan selef-î salihînin yaptığı gibi Allah'ın inmesine İnanmak, bu konudaki nassları, İçinde yer alan inme ile birlikte kabul etmek, Allah'ın diğer sıfatlarında olduğu gibi bunda da bu sıfatı nitelemeye ve başka bir şeye benzetmeye kalkışmamaktır. Bu en salim, en güçlü, İlme en uygun ve en sağlam yoldur. Sen de ona dört elle yapış, buna aykırı olanlardan sakın ki selamete kavuşasın. (Abdullah İbn Bâz)
[26] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2013, 3569.
[27] 1977. hadis
[28] Hadisin geçtiği diğer yer: 6151.
[29] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2015, 6991.
[30] Davûdî'nin görüşü itiraza açıktır. Çünkü nassların açık ifadeleri bununla çelişmektedir. Bazı amellerin kabul edilmesi, kişinin yaptığı diğer kötü ameller sebebiyle azap görmesine engel değildir. (Abduîaziz İbn Baz)
[31] el-Hacc 22/24.
[32] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6382, 6390. Hadisteki duada parantez içinde verilen ifadeler râvî-nin şüphesinden kaynaklanmaktadır.
[33] el-Bakara 2/136 vd. ile Âl-i İmran 3/84 vd.
[34] Hadisin geçtiği diğer yer: 1981.
[35] Hadisin geçtiği diğer yer: 7368.
[36] Ebû Dâvud, TirmİzÎ, Nesaî, İbn Mâce. (Mütercim.)
[37] Bu doğru değildir. Aksine bu İfadenin haramlık ve yasaldık için kullanılması zahirdir. Bu ifadenin din terminolojisinde önemli bir yeri vardır. Nitekim "Rahman'ın çocuk edinmesi uygun değildir", "Dediler ki: Seni tenzih ederiz. Bizim senden başkasını veli edinmemiz bize uygun değildir" âyetleri de bunu göstermektedir: (Abdulaziz İbn Bâz)
[38] Burada çürütülecek bir görüş söz konusu değildir. Şeyhülislam İbn Teymiyye bunu kabul etmiştir. Sünneti -ne İçin varid olduğunu, ve kaynaklarını- biien kişi açısından Allah'a hamd olsun ki bunda çirkin görülecek bir husus da yoktur. Ebu'İ-Abbas'ın Mense/c adlı kitabında ve diğer eserlerde yer aldığı gibi Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kabrini ziyaretin fazileti ile ilgili rivayet edilen hadislerin tümü zayıf, hatta mevzudur. Sahih olsa bile, Mescid-İ Nebevî'yi kasdetmeksizin yalnızca onun kabrini ziyaret amacı ile yolculuk yapılabileceği anlamına gelmez, aksine genel nitelikli olur. Üç mescit dışındaki mescitlere ziyaret yapmanın yasaklanması bunu da kapsamaktadır. İbn Teymiyye sırf onun kabrini ziyaret amacıyla olmaksızın Hz. Peygamber'in kabrinin ziyaret edilmesini değil, Mescid-i Nebevî kast edilmeksizin yalnızca kabri ziyaret amacıyla yolculuk yapılmasmı reddetmiştir. Doğrusunu Allah bilir. (AbdulazÎz İbn Bâz)
[39] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1193, 1194, 7326.
[40] Hadişin geçtiği diğer yerler: 1888, 6588, 7335.
[41] 38. hadis.
[42] Hadisin geçtiği diğer yerier: 1216, 3875.
[43] el-Bakara 2/238
[44] Hadisin geçtiği diğer yer: 4534.
[45] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2482, 3436, 3466. 127
[46] 3436. hadis.
[47] 3284. hadis.
[48] Hadisi rivayet eden Şu'be, bu adamın Ebû Berze el-Eslemî olduğunu söylemiştir.
[49] Hadisin geçtiği diğer yer: 6127.
[50] Delalet bakımından bundan daha açık olan hadis, Küba'da namaz kılanlara kıblenin değiştirildiğini sahabeden bir zatın bildirmesi üzerine namaz kılanların kıbleye dönmeleridir. Yine Ummü Seleme hadisi de bu anlamdadır.
Hadis no 1233.
[51] Hadisin geçtiği diğer yer: 1220.
[52] 851. hadis.
[53] Hadisi rivayet eden Muhammed şöyle demiştir: "Öyle zannediyorum ki bu ikindi namazıydı.'
[54] Hadisin geçtiği diğer yer: 4370.
[55] Hadisin geçtiği diğer ysrler: 1408, 2388, 3222, 5827, 6268, 6443, 6444, 7487.
[56] Hadisin geçtiği yerler: 4497, 6683.
[57] Ayrıca bkz. 6443. hadis.
[58] Veya sadece 2ina anında zina işleminin sürdüğü müddet İçinde İman dışında kalmaktadır an-' lamı da çıkarılabilir.
[59] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2445, 5175, 5635, 5650, 5838, 5849, 5863, 6222, 6235, 6654.
[60] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3667, 3669, 4452, 4455, 5710.
[61] Ali İmrân 3/144.
[62] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3668, 3670, 4452, 4454, 4457, 5711.
[63] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2687, 3929, 7003, 7004, 7018.
[64] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1293, 2816, 4080.
[65] Hz. Peygamber'in mübarek vücudundan bereket ummak caizdir. Çünkü Allah onun bedenini bereketli kılmıştır. Onun dışındaki ölülere gelince, bereket ummak için bunların öpülmesi caiz değildir. Çünkü hiç kimse Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kıyas edilemez. Ayrıca başkası için bunu yapmak şirke götürebileceğinden bu yasaktır. Diğer yandan sahabeler bunu teberrük amacıyla Hz. Peygamber'den başkası için yapmamışlardır. Onlar dinin neyi caiz kıldığını en iyi bilen kimselerdir. (Abdülaziz İbn Bâz).
[66] eI-Ahkaf46/9.
[67] el-Fetih 48/2.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Yukarıda Geçen Hadislerle İlgili Fıkhi Hükümler:
Resim Yapma ve Bununla ilgili Hükümler Hakkında:
15- 'Senin Ümmetin Bu Ne Böyle? Bu Ne Böyle? Deyip Duruyorlar Hatta 'Peki Allah Hakkında Ne Denilir' Derler" Hadisi
'imanda Vesvese Hadislerinin Şerhi (Hadis 30-33)
16- •Kim Benim Birini Bağışlamayacağım Üzere Yemin Eder...?' Hadisi
34. Hadîsin Şerhi
35. Hadisin Şerhi
17- Allah'ın İyî Amellerin Karşılığını Kat Kat Vermedeki Cömertliği Konusu
36-44. Hadislerin Şerhi (Hadisi No: 36-44)
18- 'Allah Hakkında Hüsnü Zan (İyizan) Üzere Bulunma' Konusu
45-5L Hadislerin Şerhi
19- "Allah'ın Salih Kulları İçin Hazırladığı Nimetler" Konusu
20- 'Allah'ın Kullarından, Kendisine Dua Etmelerini, Umutlu Olmalarını İstemesi Konusu
"Rabbimiz, Dünya Göğüne İner* hadisi:
52-71. Hadislerin Şerhi
21- Ey Ademoğlu, Sen Bana Dua Ettiğin, Benden Recada Bulunduğun Sürece Seni Bağışlarım' Hadisi
72. Hadisin Şerhi
22- Şaban'ın Onbeşinci Gecesi İle İlgili Rivayetler
73. Hadisin Şerhi
23- Allah'ın Kuluna Sevgisi Ve Bunun Yaratılanlara Karşı Sevgideki Etkisi
74-79.80. Hadislerin Şerhi
24- Allahın Veli Kullarına Düşman Olmanın Cezası Ve İnsanı Allah'a Yaklaştıran Amellerin En Üstünü
'Kim Benim Bir Dostuma Düşmanlık Ederse Ben Ona Savaş Açarım' Hadisi
81- Hadisin Şerhi
25- 'Allah'tan Korkmanın Ve Gazabından Sakınmanın, Günahların Bağışlanmasına Sebep Olacağı Hakkındaki Rivayetler
"Ailesinden, Ölümünden Sonra Kendisini Yakmalarını İsteyen Adam" Hakkındaki Hadis
82. Hadisin Şerhi
Hadislerin Şerhi
26- Adem Aleyhîsselâm'ın Yaratılışı İle İlgili Rivayetler
"Adem Aleyhisselâm'ın Yaratılışı" Hadisi
92-94. Hadîslerin Şerhi

Yukarıda Geçen Hadislerle İlgili Fıkhi Hükümler:

1. içinde köpek ve resimler bulunan eve girmeyen melekler, rahmet melekleri ile kul için bağışlama dileyen meleklerdir. Hafaza ve Ketebe melekleri ise, Hattabî'nin de söylediği gibi kulu hiçbir şekilde terketmezler. Ayıca burada ev denirken kastedilen, içinde insanın oturduğu mekandır. Bu mekan normal ev olabilir, çadır veya başka bir yer de olabilir.
Hattabî ve başkaları, şer'an tutulmasında bir mahzur olmayan av, ziraat ve çoban köpekleri gibi köpekleri müstesna tutmuşlardır.
2. Haram olan resimler, el üstünde tutulup hürmet edilen ve önem verilen, tazim gösterilen ve canlılara benzeyen resimlerdir. Bazıları bu hükmün bütün resimler için umumî olduğunu da söylemişlerdir.
Bundan kaçınmanın gerekliliğinin sebebi ise, bu tavırda Allah'ın yaratma işine benzeme oluğu için, bu fiilin büyük günah olmasıdır. Bazı hallerde de bu resimlere tapılmaktadır.
Hadiste: "Benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışandan daha zalim kim olabilir." denilerek kayıt konulmuştur. Yani canlı resimleri yapanlar kastedilmektedir. Burada, Allah'ın yaratmasını inkarla, O'nun yarattığına benzer şeyler yaratmaya kalkışanın Firavun ailesinden uzak bir yanı yoktur. Ama resim yaparken böyle bir niyet taşımayanlar sadece günahkar olmaktadırlar.
Nenevî Rahmetullahi Aleyh, şöyle diyor: 'Canlı resmi yapmak şiddetle haramdır ve büyük günahlardandır. Çünkü bu amele karşı böyle büyük bir eza yapılacağı haber verilmiştir. Kişi resmi ister önem verilmeyen, ayakbasılan yerlere, isterse başka yerlere yapsın hüküm aynıdır olmayan bir şeyin resmini yapmak ise ha-
ram değildir.1
Âlimler demişlerdir ki, bunların hepsi çocukların oyunları haricindeki şeylerdir, çocukların oyuncakları ise mutlak suretle haram değildir. Kastallanî sonra şöyle diyor: 'Geçenlerden anlaşıldığına göre, resmin keraheti tavanda veya yaslanılan yerlerde, yastıklarda olduğu zamandır. Yatak, döşek, yere serilen yaygı v.s. gibi ayak altına gelen yerlerde ise caizdir. Aynı şekilde başı olmayan veya başı kesilmiş halde resim de caizdir. Çünkü başı üzerinde dik bir resim putlara benzemektedir.'
"Ona ruh üflemesi istenir" sözüne gelince, bu emir resim sahibinin cehennemde ebedî kalmasını gerektirir, bu durum ise resmi, ona tapınmak için yapanlar hakkındadır. Başkaları ise, yaptıkları işi helal görmedikleri takdirde sadece günahkar olurlar. Hadisteki mana ise, bunlar hakkında sadece azab manası taşır. Allah en doğrusunu bilendir.
Güneş ışığından yararlanılarak resim çekme ise haram resme girmemektedir, çünkü bu resim çekilen kişinin bir gölgesidir. En doğrusunu bilen Allah'tır.[1]

Resim Yapma ve Bununla ilgili Hükümler Hakkında:

Allah'ın bizi en doğruya ulaştırmasını dileyerek diyoruz ki, resmi genel olarak haram kılan hadisler geçtiği gibi, elbise üzerine nakşedilen resmi istisna tutan, ayak altına gelen şeyler üzerine resim yapılmasını caiz kılan hadisler de geçti. Ayrıca resmin nehye-dilmesindeki sebebin, ona bakmanın kişiyi tapınmadaki huşua götürmesi olduğunu ifade eden hadisler de geçti. Ayrıca Cibril Aleyhisseiâm'm Hazreti Aişe Radiyallahü Anha'nın resmini, Resulullah Aleyhisselâm'a rüyasında arzetmesindeki durum gibi, resmin arzedilmesindeki maksat, o resmin sahibini tanıtmak amacıyla olduğu zaman da caiz olacağını gösteren hadisler varid olmuştur. Nitekim Cibril Aleyhi s s elam'in o resmi arze t meşindeki maksadı, Allah Teala'mn Resulullah Aleyhisselâm'a zevce olarak seçtiği kişinin

kimliğini ortaya koymaktı.
Bütün bu hadislerin arasını birleştirmek için, resmin şiddetli haram olanının, resim yapmakla Allah'ın yarattığını taklid etmeyi amaçlayan kimseler hakkında olduğu ifade edilmektedir. "Benim yaratışım gibi yaratmaya kalkışandan daha zalim kim olabilir" sözü de buna işaret ediyor. "Allah'ın yaratışını taklide kalkışan ressamlar" sözünde de bu mana vardır. Bu hareket bizatihi haramdır, çünkü böyle bir şey, ya şirk ya da şirke çok yakın bir
amel olur.
Ancak, kendilerine uyulması ve amellerinin örnek alınması için salih kimselerin resimlerinin yapılması, haddi zatında güzel bir gayeye dayanır. Ama bunlara hürmette aşırıya gidilmesi ve kendilerine tapınılması korkusundan dolayı bu resimler de haram kılınmıştır. Nitekim puta tapıcılığın başlangıcı da böyle olmuştu. Özellikle camiler gibi ibadete mahsus yerlere konulması son derece mahzurludur. Bunlara tapımlmasmm uzak ihtimal olduğu sanılmasın. Zaman geçer, insanların bilgisizlikleri artar, şeytan da bu yoldan insanlara bir şer kapısı açar. Nitekim Resulullah Aleyhisselâm; "Sizden öncekilerin yollarına karış karış, sonra arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar bir keler deliğine girmiş olsalar siz de gireceksiniz", diye buyurmuştur.
Bunun haram olması da, bir canlının yaşamasını mümkün kılacak gövdesinin resmedilmesindendir. Başı kesilir, veya karnı yarılır yahut iyice uyulursa haramhk kalmaz. Giysiler üzerine nakşedilen resimler hakkında da durum budur. Eğer ayak altına . gelecek durumdaysa mahzuru yoktur. Hürmete layık bir yerde ise mahzurludur. Ancak hürmet ölçüsü, tapınma derecesine varacak olursa bu zaman katiyetle haramdır.
Vesikalık fotoğraflar, şüpheli kişilerin resimleri, kötülüklerinden korunulması için kendilerinin bilinmesi açısından düşman casuslarının resimlerinin yapılması, zararlı ve faydalı hayvan-, ların resimleri gibi herhangi bir şeyin tanıtılması amacıyla yapılan resimler haram olan resimler statüsüne girmez. Çünkü ; bunda, ihtiyaç dolayısıyla, resmedilen şeyin tanınması amacı . vardır ki, bu amaç güzel bir amaçtır. Bazen ihtiyaç pek fazla olur ki, bu zaman onların resimlerinin yapılması zaruri olur. Bu durumda onların resimlerinin yapılması vacib olur. Çünkü resim bilgiye vesiledir. Hüküm de bilginin gereklilik derecesine göre verilir; yerine göre vacib yerine göre müstehab olur. Baba ve dedelerin, oğullara ve torunlara tanıtılması amacıyla resimlerinin yapılması da mubahtır, Ancak bunun mubah olmasında babaların, oğullarından resimlere tazim etmelerini istememeleri şartı vardır. Bu sadece onların tanınması amacıyla yapılıyorsa caizdir.
Resulullah Aleyhisselâm'ın Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'ya "Yaygım önümüzden al, üzerindeki resimler hep namazda karşıma gelip duruyor" demesinden anlaşılıyor ki, bu resimli işlemeler, bir mahzura sebep olması halinde menolunmuştur. Yine çıplak resimler gibi bazı resimler, bakıldığı zaman özellikle gençlerde şehvete sebep olmaktadır. îşte bu yüzden böyle resimlerde haram olmaktadır. Filmlerin gösterilmesindeki durum da aynıdır. Eğer film, gösterilen şeyin tanıtılması, yahut gençlerin ilmî ve ahlakî bakımdan yetiştirilmesi amacıyla gösteriliyorsa, yahut bir savaş mevkii gösteriliyorsa veya kişinin içine döştüğü bir sıkıntıdan nasıl kurtulacağı öğretiliyorsa, bütün bunlar ilim talebi gibi güzel ve matlub olan şeylerdir. Ama cinsî sahneler taşıyan, şehveti tahrik eden, filmlerin gösterilmesi veya gösterilen şeyin ahlakî ölçülere ters bir halde, çıplak vaziyette arzediîmesi haramdır. Meydanlara çıplak resimler taşıyan ilanlar asılması da böyledir. Çünkü bunda ahlakî bozulma ve fesad vardır. Yine kötü bir fiili işlemeyi Öğreten filmler de haramdır. Adam öldürme, hırsızlık, ihanet, zina, kadınlara düşkünlük gibi fiillerin öğretilmesi de ayniyle böyledir. Çünkü bu işin kötülüğünü anlayamayanları fenalığa sevkeder. Böyle bir kötülüğün nasıl işleneceğini bilmeyene öğretilmiş olur. Yine kötülük akabinde duçar olunacak cezadan kurtulmanın yolları öğretilmiş olur. Bunun yanısıra bu tür filmler toplumda bozulmaya ve zararlı gidişe yolaçmaktadır. Bunların ter-kedilmesinde fayda vardır.
Bunun yanısıra, âlimlerimiz, çocuk oyuncağı olan resimleri ve şekilleri mubah görmüşlerdir. Çünkü bunlarda resmin haram kihnmasındaki sebeplerin hiçbiri mevcut değildir.
Bu açıklamalar, bu konudaki etraflı araştırmalar neticesinde varılan özet bilgilerdir. En doğrusunu bilen ise Allah'tır. En doğru yola ileten O'dur. O bize yeter, O, ne güzel vekildir.[2]

15- 'Senin Ümmetin Bu Ne Böyle? Bu Ne Böyle? Deyip Duruyorlar Hatta 'Peki Allah Hakkında Ne Denilir' Derler" Hadisi

30. Hadisi İmam Müslim RahmetuÜahİ Aleyh Kîtabul-İmân, "İmanda Vesvese" babında rivayet etmiştir.
Abdullah ibnu Amir ibni Zurare el-Hadramî Muhammed ibnu Fudayl'dan, o da el-Muhtar ibnu Fulful'dan, o da Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki: Senin Ümmetin bu ne böyle? Bu ne böyle? deyip dururlar. Hatta, bu Allah, yaratıkları yarattı, peki Allah'ı kim yarattı," derler.[3]

31. Bu Hadis-i Şerifi İse:
îshaku'bnu İbrahim, Cerîr'den, Ebu Bekr ibnu Ebi Şeybe de Hu-seyn ibnu Ali'den, o da Zaide'den; her ikisi (Cerîr ve Zaide) el-Muhtar'dan o da Enes ibnu Malik'ten Resulullah Aleyhis-selamın aynı hadisini rivayet etmiştir.
Ancak Ishak: "Allahü Teala buyurdu ki: Senin Ümmetin" kısmını zikretmemiştir.[4]
Yine Müslim, birçok yerde bu hadisi, "Allahü Teala buyurdu ki" ibaresi olmaksızın rivayet etmiştir. Bunlardan Ebu Hureyre ye dayandırılan senedle rivayet edilen bir hadis şöyledir:[5]

32. Hadis-i Şerif:
Ebu Hureyre radiyallahü Anh Resulullah Aleyhisseldm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"İnsanlar hep birşeyler sormaktan geri durmazlar. Hatta, bu Allah, yaratıkları yarattı, peki Allah'ı kim yarattı? derler. Böyle bir durumla karşılaşan: Ben Allah'a iman ettim, desin.[6]

33. Bir Başka Rivayet de Söyledin
Ebu Hureyre Radiyallahü Anh Resulullah Aleyhisselam'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Birinize şeytan gelir ve şunu, şunu kim yarattı, diye sorar. Sonunda da: Rabbini kim yarattı? der. Bu noktaya ulaşan, (yani şeytanın bu vesvesesiyle karşılaşan) Allah'a sığınsın ve soruşturmaya son versin."
Müslim, buradaki birinci rivayetin benzeri şekilde rivayetlerde bulunmuştur ve hiçbirinde de; 'Allah buyurdu ki' ibarasi geçmemektedir.[7]

'imanda Vesvese Hadislerinin Şerhi (Hadis 30-33)

Nevevî'nin Müslim şerhinde bu hadis şerhedilirken şöyle bir rivayete yer veriliyor; "Ebu Hureyre Radiyallahü anh'dan rivayet edildiğine göre bazı kimseler Resulullah Aleyhis selâm1 m yanına gelerek: 'Bizim kalbimize, bazen sözünü etmeyi çok büyük (yani haddi aşmak) telakki edeceğimiz bir takım fikirler gelmektedir1 dediler? Resulullah: 'Bunu duyuyor musunuz1 yani 'bunun büyük bir şey olduğunu hissediyor musunuz?1 diye sordu. Gelenler: 'Evet' dediler. Resulullah Aleyhisselâm İşte bu apaçık imandandır* buyurdu."
Resulullah Aleyhisselâm'ın: 'Bu apaçık imandandır' demesinin manası, sizin bunu büyük bir şey olarak görmeniz, sağlam bir imana sahib olduğunuzun delilidir, demektir. Bunu büyük bir şey görmek ve ondan kaçınmak, sözünü etmemek imanını tahkiki olarak kemale erdirmiş insanların işidir.
Bunun manasının şöyle olduğu da söylenmiştir: Şeytan, saptırmaktan ümid kestiği kimselere vervese verir. Qnu sapıtmaya gücü yetmediği için vesvese yoluna başvurur.
Kafire ise istediği taraftan yanaşabilir. Onlar hakkında sadece vesvese ile iktifa etmez. Onlarla istediği gibi oynaşır. Buna göre hadisin manası: Vesvesenin sebebi imanın saflığıdır, yahut vesvese imanın saflığına işaret eder, olmaktadır. Kadı İyaz bu :%ı açıklamayı seçmiştir.
"Kalbine böyle vesveseler gelen 'Allah'a iman ettim' desin" sözünün manası: Bu tür batıl düşüncelerden yüz çevirsin ve onları gidermesi için Allah'a iltica etsin, demektir.
İmam Mazerî Rahmetullahi Aleyh şöyle demiştir: 'Hadisin zahirinden anlaşılan manaya göre; insan boş vesveselerden uzak durmakla ve onu izale etmek için delil getirmeye kalkışm'amakla emrolunmuştur1
Bu konuda şunlar söylenebilir ki, vesveseler iki çeşittir: Geçici bir şekilde gelen ve insanı devamlı meşgul etmeyen şüphelerdir ki, aldırış etmeme yoluyla giderilebilir. Hadisin manasına göre de buna hamledilebilir. Vesvese ismi de böyle bir durum için geçerli olur. Bu âdeta asılsız ve alelade bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Asılsız olduğu için de, hakkında herhangi bir delil aranmaksızın giderilebilir.
Sürekli insanın kafasını meşgul eden ve şüpheye yolaçan fikirler ise, aksine delil bulmak ve geçersizliğini isbat etmekle ancak giderilebilir. En doğru olanını ise Allah bilir.
"Allah'a sığınsın ve hemen soruşturmaya son versin" sözünün manası: Bir kimseye bu tür vesveseler gelirse onun kötülüğünü bertaraf etmek için Allah'a sığınıp O'ndan yardım dilesin. Bu konu üzerinde durmaktan da vazgeçsin. Bilsin ki, bu düşünce, şeytanın vesvesesinden kaynaklanmaktadır. Şeytan da bu yolla onu saptırmaya ve inancını bozmaya çabalamaktadır. Artık bu kinrse, şeytanın vesvesesine kulak asmaktan çekinsin, zihnini başka şeylerle meşgul etmek suretiyle, onunla ilişkisini kessin. [8]

16- •Kim Benim Birini Bağışlamayacağım Üzere Yemin Eder...?' Hadisi

34. Bu hadis Müslim, Sahih'inde İnsanın, Allah'ın Rahmetinden Ümitsiz Hale Getirilmesi" babında rivayet etmiştir.
Suveyd ibnu Sald'in Mu'temiribni Süleyman'dan, onun da babasından, onun da Ebu îmran el-Cezvl'den, onun Cundeb Radıyallahü Anh'der rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm bir adamın: 'Allah'a yemin olsun ki Allah filancayı bağışlamaz1 dediğini, Allahü Teala'nın da şöyle buyurduğunu bildirdi:
"Kim Benim birini mağfiret etmeyeceğim üzere yemin ederse kastettiği kişiyi bağışlar kendisinin amelini ise boşa çıkarırım. dedi. Veya buna benzer şekilde buyurdu. [9]

34. Hadîsin Şerhi

Bu Hadisin şerhinde Nevevî: 'Bu hadiste Ehli Sünnet mezhebinin, Allah'ın, kul tevbe, etmemiş olsa bile, onun günahlarını bağışlamasının mümkün olduğuna dair görüşüne delalet vardır1 demiştir.
Mutezile bu hadisi, büyük günahların kişinin sevablannı boşa çıkaracağına dair görüşlerine delil saymışlardır, .Ehli Sünnet'e göre ise kulun iyilikleri ancak küfür dolayısıyla boşa çıkar. Hadiste sözü geçen adamın iyiliklerinin boşa çkmasmın sebebi ise, bu iyiliklerinin, yaptığı kötülükler karşısında değiştirilmesidir. Bu da ihbat-ı mecazî (yani amellerin mecazî olarak boşa çıkarılması) olarak adlandırılmıştır. Ayrıca bu adamın küfrünü gerektirecek bir başka işinin olması da mümkündür. Yine bunun bizden öncekilerin şeriatlarına göre geçerli bir durum olması da muhtemeldir. [10]

35. Yukarıdaki hadisin bir benzerini Ebu Davud Sünen'inde "Taşkınlıktan Alıkoymak" babında, C.4,s.215'te daha uzun bir lafızla rivayet etmiştir. Orada bir kıssa anlatılmaktadır. Bu rivayet, senediyle birlikte şöyledir:
Muhammed ibnu's-Sabah ibni Süfyan Aliyyu'bnu Sabit'ten, o da îkrime ibnu Ammar'dan, o da Damdam ibnu Cevs'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Israiloğull arından iki kişi birbirleriyle kardeşle sinişlerdi. Bunlardan biri günah işler diğeri de ibadet için gayret sarfederdi. îbadete düşkün olan diğerini daima günah üzere görür ve 'Günahları bırak' derdi. Bunun üzerine adam 'Beni Rabbimle baş başa bırak, sen benim üzerime gözetici olarak mı gönderildin?' derdi. Bunun üzerine birincisi 'Allah'a yemin olsun ki, Allah seni bağışlamaz, yahut cennetine sokmaz' derdi. Allah her ikisinin de canını aldı. Bunlar Alemlerin Rahbinin huzurunda biraraya geldiler. Allahü Teala ibadete düşkün olana 'Sen Beni biliyor muydun, yahut sen Benim elimde olan üzerinde tasarrufta bulunma gücüne sahip miydin?1 diye sordu. Sonra günahkara "Git, Benim rahmetimle cennete gir1 dedi. ibadete düşkün olan için de; 'onu cehenneme atın' diye buyurdu."
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, der ki: Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, adamcağız hem dünyasını hem de ahiretini mahvedecek bir söz söyledi, [11]

35. Hadisin Şerhi

"Beni Rabbimle başbaşa bırak". Yani, bırak Rabbim bana ne yaparsa yapsın. Ben inanıyorum ki, Allahü Teala çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir. Günahların hapsini affedebilir, rahmeti de her şeyi kuşatmıştır.
Burada adamın, Allahü Teala hakkında hüsn-ü zan sahibi olduğu ve tevbe ettiği, dolayısıyla O'ndan bütün günahlarını bağışlamasını umduğu hakkında işaret vardır. Bunun için "beni Rabbimle başbaşa bırak" yani benim Allah'a ve mağfiretine kuvvetli inancım vardır, demiştir.

"Sen benim üzerime gözetici olarak mı gönderildin" sözünün manası "Sen Allah tarafından üzerime gözetici olarak mı görevlendirildin" dir. Allahü Teala da Hazreti Muhammed Aley-hisselâm'a "Sen onların üzerine vekil değilsin" buyurmuştur.
Kullar üzerindeki tek gözetici Allahü Teala'dır. O adamın da bu zannı, inancındaki güzelliğindendir. Bu, yani inanç güzelliği ise sahibini Allah'ın mağfiretine layık kılar.
Ebu Hureyre Rahmetullahi Aleyh'in de dediği gibi, ibadete düşkün olanın dünyasını da ahiretini de harab eden söz arkadaşına "seni Allah bağışlamaz" veya "seni Allah cennetine koymaz" demesi olmuştur.
Allah'ın mağfiretini inkarı dolayısıyla, dünyada yaptığı bütün iyilikleri boşa çıktığı için, dünyası harab olmuştur. Allahü Teala da: "Kim imanı inkar ederse onun ameli boşa gider, o ahirette de hüsrana uğrayanlardan olur" buyurmaktadır. Adam ahiretini de harab etmiş, kendisine yaptığı kötülüklere karşılık olarak bir sevaba kalmamıştır. Bu yüzden kendisi hakkında: "Onu cehenneme atın" denilmeyi haketmiştir.
Nevevî'nin dediği gibi, bu adamdan kalben de olsa, küfre götürecek bir hal cereyan etmişse, hakkında "onu ebedî olarak kalmak üzere cehenneme atın" denilmiş olabilir. Yine, Mü'minlerin günahkarlarının, bu günahlardan arındırılmak için azab edildikleri gibi, azab edilmek üzere cehenneme atılmış olması da muhtemeldir. Çünkü onun yaptığı büyük bir günaha yakındır, o da günahkar kardeşini Allah'ın affetmeyeceği ve cennete koymayacağı hakkında kesin hüküm vermesidir.
Allahü Teala Kur'an-ı Kerim'de: "Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar" diye buyuruyor. Mağfiret ve azab da yalnız Allah'ın iradesi altındadır. Bir yaratığın, nefsi veya başkası hakkında, bunlardan birini kesin hakettiğini söylemesi caiz olmaz, Böyle yapan Allah'ın iradesi ve ilahi fiilleri hakkında hüküm vermiş olur.
Allah'ın mağfiretini uman günahkârı Allah cennete sokmuştur, Allah hakkında yemin eden itaatkarı da Allah cehennemine sokmuştur. Sözde, inançta, amelde ayağımızın kaymasından, bilmeyerek hataya düşmekten Allah'a sığınırız.[12]

17- Allah'ın İyî Amellerin Karşılığını Kat Kat Vermedeki Cömertliği Konusu

36. "Kim Bir İyiliğe Veya Bir Kötülüğe Niyet Ederse" hadisi
Bu hadisi, Buharî, Kitabu'r-Rikak, c.8,s.lO3!de rivayet etmiştir,
Abdulvaris'in Ca'da Ebu Osman'dan, onun Reca el-Ataridl'den, onun da îbnu Abbas'dan bildirdiğine göre Resulullah Aleyhis-selâm Rabbinden rivayetle şöyle buyurmuştur:
Allahu Teala iyilikleri ve kötülükleri yazmış, sonra bunları açıklamıştır. Kim bir iyiliğe niyet eder de onu yapmazsa Allah onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar. Kim de iyiyliğe niyet eder ve iyiliği işlerse Allah, karşılığında on katından yediyüz katına kadar hatta daha da fazla sevap yazar. Kim de bir kötülüğe niyet eder de yapmazsa Allah onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar. Kim kötülüğe niyet eder ve işlerse Allah onu sadece bir kötülük olarak yazar. [13]

37. Buharî bu hadisi aynı şekilde Kitabu't-Tevhid, de, c.9 s. 144'de "Allah'ın Kelamını Değiştirmek İstiyorlar" ayetiyle ilgili babda rivayet etmiştir.
Oradaki rivayetinde aynı senedle Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın bildirdiğini kaydetmektedir.
"Allahü Teala buyurur ki: Kulum bir kötülük yapmak istediğinde onu işleyinceye kadar yazmayınız; İşlediğinde de aynıyla yazınız. Onu benim için terkedeı^se bir iyilik olarak yazınız. Kulum bir iyilik yapmak istediğinde onu bir iyilik olarak yazınız, işlediği zaman da on katından yediyüz katma kadar sevap yazınız.[14] (Bazı rivayetlerde 'çok çok fazla1 ibaresi ziyade edilmiştir.[15]

38. Bu hadisi Müslim, Sahih'inde "Allah Teala Nefsin Düşüncesini ve Kalbe Gelen Fikirleri Bağışlamıştır" başlıklı babda Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'a ulaşan senedle rivayet etmiştir. C.8, Kastallanî'nin Hamişi s.486,
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Allahü Teala buyurdu ki 'Kulum bir kötülük düşündüğünd onu yazmayın. İşlediğinde bir kötülük olarak yazın. Bir iyili düşünür de onu yapmaz sa, bir iyilik olarak yazın, yaparsa on kal sevap yazın' dedi.[16]

39. Müslim'in ikinci bir rivayeti de ebu Hureyre'ye day* nan senedle şöyledir.
Ebu Hureyre'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle dediği rivc yet edilmiştir.
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki, Kulum bir iyilik düşünür de yapmazsa onu kendisi için bir iyilik olarak yazarım. O îyiliği yaptığında, on kattan yediyüz kata kadar sevap yazarım. Bir kötülük düşünür de yapmazsa, bundan dolayı aleyhine birşey yazmam. Kötülüğü işlerse sadece bir kötülük olarak yazarım.[17]

40. Müslim bir başka rivayetinde de senedi zikrettikten sonra şöyle kaydediyor:
Ebu Hureyre bize bazı hadisler bildirdi. Resulullah Aleyhis-selâm, Allah Azze ve Celle'nin şöyle buyurduğunu söyledi.
"Kulum bir iyilik yapmaya niyet ederse işlemediği taktirde bunu kendisi için bir iyilik olarak yazarım. İşlediği zaman ise on kat sevap yazarım. Bir kötülük işlemeye niyet eder de, işlemezse onun bu niyetini bağışlarım. İşlediği takdirde aynıyla günah yazarım". Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki, Melekler 'Ey Rabbimiz, şu kulun bir kötülük işlemek istiyor1 dediler. Allah o kulunu meleklerden daha iyi görmekle birlikte 'Onu gözetleyin, eğer kötülüğü işlerse, aynıyla günah yazın, eğer terkederse bunu kendisi için bir iyilik olarak yazın, çünkü onu Benim korkumdan terketmiştir', diye buyurur.[18]

41. Yine Sahih-i Müslim'de, aynı senedle şöyle bir rivayet yerahmşür: Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki:
"İçinizden biri, Müslümanlığını güzel yaparsa (yani iyi Müslüman olursa) Allah'a kavuşuncaya kadar, işlediği her iyilik için on kattan yediyüz kata kadar sevap yazılır, işlediği her kötülük için de aynıyla günah yazılır.[19]

42. Müslim, ibnu Abbas Radiyallahü Anh'a dayanan bir senedle de şöyle bir rivayette bulunmuştur:
İbnu Abbas Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'm Rabbinden rivayetle şöyle buyurduğunu bildirmiştir.
"Allahü Teala iyilikleri ve kötülükleri yazmış, sonra bunları açıklamıştır. Kim bir iyilik düşünür de yapmazsa Allah onu tam bir iyilik olarak yazar, ^ğer düşünür ve yaparsa Allah kendi katında onun için on kattan yediyüz kata kadar hatta daha fazla sevap yazar. Bir kötülük yapmayı düşünür de yapmazsa Allah onu bir iyilik olarak yazar. Düşünür ve yaparsa, o zaman da Allah yalnız bir kötülük -günah- yazar".
Bir başka rivayetinde: "Yahut Allah yazılanı siler. Helak olmayı hakedenden başkası da Allah katında helake uğratılmaz" ibaresi ziyade

edilmiştir. [20]
Aşağıdaki hadisi de et-Tirmizî Sahih'inde C.2, s,180'de "En'am Suresi" babında rivayet etmiştir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir.
"Sözü hak olan Allah Azze ve Celle buyurdu ki 'kulum bir iyilik düşündüğünde onu kendisi için bir iyilik olarak yazın. Şayet düşündüğünü yerine getirirse on kat sevap yazınız. Bir kötülük düşündüğünde hemen yazmayın. Şayet yaparsa aynıyla günah yazın. Eğer terkederse, (yapmasza da, demiş olabilir,buradaki şüphe ravidendir) bunu kendisi için bir iyilik olarak yazın1. Sonra Resulullah Aleyhisselâm 'kim bir iyilik yaparsa ona on kat sevap vardır' mealindeki ayeti kerimeyi okudu.[21]
Ebu îsa et-Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.[22]

44. Bu hadisi en-Nesâî de, Kastallanî'de geçtiği üzere fKunut ve Rekaik' kitablarında rivayet etmiştir.
Ibau Mace de, Sünen'inde ebu Zer Radıyallahü Anh'dan bu manada bir hadis-i şerif rivayet etmiştir. İbnu Mace'nin rivayeti şöyledir: '
Ebu Zer radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Allahü Teala buyurur ki, kim bir iyilik yaparsa ona on kat veya daha fazla sevap vardır. Kim de bir kötülük işlerse, kötülüğün cezası aynıyla kötülüktür, yahut o kötülüğü bağışlarım. Kim Bana bir karış yaklaşırsa Ben ona bir arşın yaklaşırım. Kim Bana bir arşın yaklaşırsa Ben ona by* kulaç yaklaşırım. Kim Bana yürüyerek gelirse Ben ona koşarak giderim. Kim Bana yeryüzünü dolduracak kadar günahla gelirse Ben onu aynı, o kadar bağışlama ile karşılarım.[23]

36-44. Hadislerin Şerhi (Hadisi No: 36-44)

el-Mazirî der ki; Kadı Ebu Bekr ibnu Tayyîb'in görüşüne göre, kalben bir kötülüğe azmeden ve bu azmini iyice kuvvetlendiren, inanç ve azim itibariyle günah işlemiş olur.
Hadislerde geçen mesele ise, kötülük düşüncesini nefsine iyice yerleştirmemiş olanlar hakkındadır. Kalpte yerleşmeyen fikir ve niyetler 'hem' (düşünce) olarak adlandırılır, hem ve azim birbirinden ayrılır. Bu Kadı Ebu Bekr Rahmetullahi Aleyh'in görüşüdür. Fakih ve muhaddislerin çoğu ona muhalefet etmişler ve hadisin zahirî manasım esas almışlardır.
Kadı Iyaz Rahmetullahi Aleyh şöyle der: 'Selefin geneli ve ilim erbabının çoğu, kalbin işlediği günahlardan Ötürü de kişinin sorumlu tutulacağına delalet eden hadisler dolayısıyla Kadı Ebu Bekr'iii serdettiği görüşe kail olmuşlardır. Ancak onlar şöyle demişlerdir: Kötülüğe azmetme, bir günah olarak yazılır, ama yapılması istenen kötülük nisbetinde bir günah olarak yazılmaz. Çünkü o düşünceyi taşıyan kötülüğü henüz işlemiş değildir. Kendisini bundan alıkoyan da, Allah korkusu ve O'na yönelme değil, başka bir sebep olmuştur. Ancak kötülüğe ısrar ve azim, bizzat bir kötülüktür. Onun için kötülük olarak yazılır. İşlediği zaman ise ikinci bir kötülük olarak yazılır. Ancak yapmak istediği kötülükten Allah korkusu dolayısıyla vazgeçerse hadiste de belirtildiği üzere bu, onun hakkında bir iyilik olarak yazılır. Nitekim hadiste de: "Onu benim korkumdan terke tm iş tir" denilirken kulun, fenalığı Allah korkusundan dolayı terketmesi, kötülükler emreden nefse karşı gelmesi, hevasına isyan etmesi hususuna dikkat çekiliyor. Yazılmayan düşünceler ise, kalbe yerleşmeyen, niyet ve azimle işlenilmesine karar verilmeyen düşüncelerdir.
Kötülüğü Allah korkusuyla değil de insanların korkusundan terkeden için sevab yazılıp yazılmayacağı hususunda, bazı ke-lamcılar muhtalif görüşler beyan etmişler ve-böylesi için sevab yazılmaz, çünkü; kötülüğü utancından dolayı terketmiştir, demişlerdir. Bu görüş ise zayıftır.
Kişinin kalben azmettiği fenalıklardan dolayı hesaba çekileceği üzerinde nasslar sabit olmuştur. Ayet-i kerime'de: "îman edenle] arasında fenalıkların yayılmasını arzulayanlar var ya, onlar için dünyada da ahirette de acıklı bir azab vardır" buyuruluyor. Yint bir başka ayet-i kerimede: "Zanlann çoğundan kaçının, çünkü baz: zanlar vardır ki günahtır" deniliyor. Bu konuda ayetler çoktur.
Hasedin, Müslümanları küçümsemenin, kötülüğü arzula manın ve bunun gibi kalbe taalluk eden bazı işlerin haramlığı hu susunda kesin şer'î nasslar bulunduğu gibi, ümmetin de icma vardır. En doğru olanını ise ancak Allah bilir..
"Helak olmayı hakedenden başkası Allah katında helak(uğratılmaz" ibaresinin açıklamasında Kadı İvaz şöyle diyor 'Allahü Teala'nm rahmet ve keremi bütün kullarını kuşatmıştır Kötülüğü işlemeyenin, bu niyetini iyiliğe çeviriyor. İşleyen içii misliyle günah yazıyor. İyilik düşünen için, işlemese de seva yazıyor. İşlediğinde on kattan yediyüz katma kadar sevab yazıyor.
Artık kim bu keremden mahrum kalırsa, kötülükler tek tek, iyilikler kat kat yazıldığı halde; kötülükleri iyiliklerinden fazla gelirs bu, helaki haketmiş, mahrumiyet içinde bir insandır. Çünkü iyili yapmayı aklına bile getirmemiştir. Kötülüklerden de hiç geri durmamış, bu yüzden kötülükleri iyice artmış ve galib gelmiştir'.
İmam Ebu Cafer et-Tahavî: 'Bu hadislerde, hafaza meleklerinin sadece zahirî- amelleri yazdığını ileri sürenlerin görüşlerinin aksine, bu meleklerin kalbe ait âmelleri de yazdığına delalet vardır1 diyor.
"Yediyüz kata, hatta daha fazlasına kadar sevab yazılır" sözüyle ilgili olarak âlimlerin geçerli olan görüşlerine göre; sevabın yediyüz katla sınırlı olmadığı ifade edilmiştir. Ebu'l-Hasen el-Maverdî ise sözün, bu hadisin rivayetindeki bir galat olduğunu ileri sürmüştür.
Bu babda yeralan hadisler, Allahü Teala'mn bu Ümmete ne kadar büyük ihsanda bulunduğunu, bu Ümmeti ne derece şereflendirdiğini ve kendinden önceki Ümmetlere karşılık bu Ümmetin yükünü ne derece hafiflettiğini ortaya koymaktadır. Bu-, aradaki hadisler aynı zamanda sahabenin şeriat esaslarına uymada birbirleriyle nasıl yarış ettiklerini de açıklıyor.
Ebu İshak ez-Züccac diyor ki: 'Bakara suresinin son kısmında yeralan "Ey Rabbimiz, unutur veya hata edersek, bizi hesaba çekme...ilh." duası Allahü Teala'mn Peygambere ve Mü'minlere öğrettiği bir duadır. Peygamber Aleyhisselâm'dan, sahabeden sonra gelenlerin de okuması için, bu duaya kitabında yer vermiştir. Bu ezberlenmesi ve sık sık okunması gereken bir duadır'.
Bununla "Konuşmaz veya yapmazlarsa Allahü Teala benim Ümmetimin kalbine gelen fena düşünceleri mağfiret etmiştir" hadisine işaret ediyor. (Nevevî'nin şerhi'nden).
Allahü Teala: "Kim bir iyilik getirirse ona on kat sevab yazılır" buyuruyor. Burada bahis edilen iyilik işlenmiş olan iyiliktir. Kat kat sevab, işlenen iyiliğedir. İşlenmeden önce tek sevab vardır.
Allahü Teala'nm azim olmadan da, sadece iyilik düşüncesine sevab yazması muhtemeldir.
Sevab sadece iradeye de yazılır, çünkü irade işlemeye sebeptir. Hayır istenmesi de bir hayırdır. Çünkü 'hayır kalb amellerinden-dir1 denilmiştir.
Kişinin iyilik yapmaktan vazgeçmesi de, bir engel dolayısıyla veya engel olmaksızın olabilir. Sevab da terketme sebebine göre değişir. Dıştan gelen bir engel dolayısıyla terkedilmiş olabilir, ama kişinin iyilik düşüncesi devam ederse sevab çok olur. Terketme sebebi kişinin kendi fikri olursa, o zaman da sevab bir öncekinden daha az olur.

İyilik düşüncesinden tamamıyla.vazgeçmesi halinde ise, bir sevab yazılmaz. Bilhassa düşündüğünün tam aksini yaparsa sevabdan tamamen mahrum kalır. Bir dirhem sadaka vermeyi düşünürken, bu bir dirhemi caiz olmayan bir şeye harcamak gibi.
Yapılan iyiliğe verilecek sevabın derecesi de, kişinin ihlasmın, azimetindeki sadakatinin, kalb huzurunun ve sağladığı faydanın dercesine göre değişir.
Kötülük düşünüp terkedenin durumuna gelince;
Kadı el-Bakülanî ve daha başkaları diyor ki; 'kişi kötülüğe kalben azmeder ve bu azmini nefsine yerleştirirse, günah işlemiş olur. Hadiste sözü edilen af ise kötülüğü sadece hatırına getirip azmetmeyen içindir.'
Maverdî diyor ki: 'Onun bu görüşüne fakihlerden, muhaddis-lerden ve kelamcılardan birçokları muhalefet etmişlerdir'. Maverdî bu konuda imam Şafii'nin açıklamasını naklediyor. Bu açıklamaya Ebu Hureyre'nin Sahih-i Müslim'de geçen hadisinin zahirî de delalet etmektedir. Orada: "Ben, işlemediği sürece o kötülüğü bağışlarım" deniyor. Burada kastedilen amel, düşünülen kötülüğün bir âza ile icra edilmesidir.1
Kadı Iyaz'da selefin genelinin el-Bakıllanî'nin beyan ettiği görüşe kail olduklarım söylemiştir. Çünkü onlar, kulun kalb amellerinden dolayı hesaba çekileceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak şöyle demişlerdir: 'Kötülüğe azmetmekten dolayı mücerred olarak bir fenalık yazılır. Yani yapmak istediği fenalığın günahı •yazılmaz. Tıpkı bir fenaliğın işlenmesini emredip sonra onun işlenmesine sebep olmayan "gibi. Bu, kötülükle emretmesinden dolayı günah işlemiş olur, ancak herhangi bir kötülük yapmış olmanın günahını hak etmez.1
Sonuç olarak anlaşıldığına göre; âlimlerin çoğu, kesin azmetmekten kulun hesaba çekileceğine kanidirler. Ancak aralarında bazı görüş ayrılıkları da vardır. Bazılarına göre, üzüntü, keder ve düşünce ile dünyada cezalandırılır. Bazılarına göre de, kıyamet gününde azab edilmek suretiyle değil de hesaba çekilmek suretiyle cezalandırılırlar. Kişinin düşüncesinden dolayı hesaba çekilmeyeceği görüşünde olan âlimler de, Mekke hareminde kötülük düşünmeyi, azmetmek olmasa bile bundan istisna etmişlerdir. Çünkü bu konuda Cenabı Allah şöyle buyuruyor: "Kim orada taşkınlık, haksızlık arzularsa, ona acıklı azabdan tattırırız". Zira Harem, düşünce itibariyle de ta'zim edilmesi gereken bir yerdir. Orada kötülük arzulayan, hürmet Ölçüsünü aşarak vacib olana muhalefet etmiş olur. Bu yüzdendir ki, Harem'de kötülük işlenmem başka yerlerde kötülük işlenmesinden çok daha fena sayılmıştır.
Harem'in önemini küçümseyerek kötülük işlemeyi düşünen isyankar olur, Allah'ın emirlerini basite alarak Allah'a isyan etmeyi düşünen ise, kafir olur. Affedilen kötülük düşüncesi, emri küçümseme kastıyla olmayan düşüncedir.
"Yahut Allah o kötülüğü siler" yani tevbe, istiğfar veya ona keffaret olacak bir iyilik dolayısıyla siler. Ayet-i kerime'de de: "İyilikler fenalıkları giderir" buyuruluyor. Bir başka ayette de: "Nehyolunduklarmızm büyüklerinden kaçınırsanız, seyyiat-1 arınıza karşılık olarak küçük ayak sürçmelerinizi'bağışlarız ve sizi hoş bir mekana sokarız" buyuruluyor.
Kötülük düşüncesinde olduğu gibi, bazıları, Mekke Harem'inde işlenen fenalıkları da oranın büyüklüğü dolayısıyla müstesna tutmuşlardır. [24]

18- 'Allah Hakkında Hüsnü Zan (İyizan) Üzere Bulunma' Konusu

45. Bu hadisi Buharı, "Kitabu't-Tevhid'de "Allah Sizi Kendi Nefsinden Sakmdırmaktadır" ve "(Ey Rabbim) Sen .Bende Olanı Bilirsin Am Ben Sende Olanı Bilemem" ayet-i kerimeleriyle ilgili babda rivayet etmiştir. C.9, s.120 Kastallanî Şerhi, C.10, s.381,
Umeru'bnu Hafs babasından, o da el-A'meş'ten, o da Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den, Resulullah Aleyhisselâm'n şöyle söylediğini rivayet etmiştir.
' "Allahü Teala buyurur ki 'Ben, kulumun Benim hakkımdaki düşüncesi üzereyim ve o Beni zikrettiği zaman Ben omınlayım. O kendi nefsinde Beni zikrederse, Ben de kendi nefsimde onu zikrederim. O Beni bir topluluk içinde anarsa, Ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. O Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırını. O Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. O Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak giderim".
Buharı bu hadisi Kitabu't-Tevhid'de muhtasar olarak da rivayet etmiştir. [25]

46. Müslim de Sahih'inde Ebu Hureyre'ye dayanan üç ayrı senedle bu konuda hadis rivayet etmiştir.
Birinci senedle rivayet edilenin lafzı Buharî'nin yukarıda geçen rivayetinin lafzına yakındır. Sadece Müslim'in rivayetinde şöyle bir değişiklik vardır.
"O Beni zikrettiği zaman Ben onunla beraber olurum. O Beni nefsinde zikrederse, Ben de onu kendi nefsimde zikrederim. O Beni bir topluluk içinde zikrederse, Ben onu daha hayırlı kimselerin oluşturduğu bir topluluk içinde zikrederim." (Burada manada değişikliğe yolaçmayan bazı lafız farklılıkları vardır) [26]

47. ikinci ve üçüncü rivayetinde ise:
"O Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım" ibaresini zikretmemiştir.
Üçüncü rivayeti ise şöyledir: Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'dan bize bazı hadisler rivayet etti. Bunlardan biri şöyledir,
Resulullah Aleyhisselâm Allahü Teala'mn şöyle buyurduğunu bildirdi: "Kulum Bana doğru bir karış ilerlerse, Ben ona doğru bir arşın ilerlerim. O Bana doğru bir arşın ilerlerse, Ben ona doğru bir kulaç giderim. O Bana doğru bir kulaç gelirse, Ben ondan daha hızlı bir şekilde kendisine doğru giderim.[27]

48. Aynı konuda Tirmizî, Camiinde 'Allah Hakkında Güzel Zan Sahibi Olma' babında aşağıdaki hadisi rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle söylemiştir:
"Allahü Teala buyurur ki, Ben, kulumun Benim hakkımdaki zannı üzereyim. Ve kulum Bana dua ettiği zaman Ben de onunlayım[28]
Tirmizî bu hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.[29]

49. Tirmizî bir başka yerde Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'dan şöyle bir rivayette bulunduğunu kaydetmiştir.
"Herşeyden müstağni olan Allah buyurur ki, Ben kulumun, Benim hakkımdaki zannı üzereyim ve o Beni zikrettiği zaman Ben deonunla beraberim. O Beni kendi nefsinde zikrederse, Ben de onu kendi nefsimde zikrederim. O Beni bir topluluk içinde zikrederse, Ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim. O Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım, O Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak giderim.[30]
Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.[31]

50. İbnu Mace Sünen'inde, C.2, s.218'de 'Zikrin Fazileti' babında aşağıdaki hadisi rivayet etmiştir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resutullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet edilmiştir.
Allah Azze ve Celle buyurur ki, kulum Beni zikrettiği zaman ve dudakları Benim için kıpırdadığında Ben onunla beraberim.[32]

51. Yine İbnu Mace, C.2, s.223'te 'Amelin Fazileti1 babında şöyle bir rivayette bulunmuştur:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyte buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Herşeyden müstağni olan Allah buyurur ki, Ben kulumun Benim hakkımdaki zannı üzereyim ve Beni zikrettiği zaman Ben onunla beraberim. O Beni nefsinde zikrederse, Ben de onu kendi nefsimde zikrederim. O Beni topluluk içinde zikrederse, Ben deonu daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim. O Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım. O Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak giderim".[33]

45-5L Hadislerin Şerhi

"Ben kulumun Benim hakkımdaki düşüncesi üzereyim". Yani eğer kulum Benim kendi amellerini kabul edeceğime ve onlara karşılık sevab vereceğime, tevbe ettiği zaman kendini bağışlayacağıma kanaat getirirse, onu bu kanaatinde doğru çıkarırım. Eğer Benim bunları yapmayacağımı zannederse o zaman da zannettiği gibi yaparım.
Burada reca (ümid) tarafını havf (korku) tarafına tercih etmeye işaret vardır.
Bazı tahkik ehli, bu düşüncenin ölüm ânında olmasının gerektiğine kani olmuşlardır. Daha öncesi hakkında ise üç görüş vardır:
En doğrusu orta yol üzere olmaktır. Kişi için uygun olan Allah'ın vaadi gereğince amellerini kabul edeceğine ve kendini bağışlayacağına inanarak ibadet görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışmaktır. Allah vaadettiğinin aksini yapmaz. Kim Allah'ın kendini affetmeyeceğine inanır veya böyle bir zanna kapılırsa o, Allah'ın rahmetinden ümid kesmiş olur ki, bu da büyük günahlardandır. Böylece bir inanç üzere ölen kişi inancı ile başbaşa bırakılır.
İsyana devamla beraber, bağışlanacağını zannetmek ise kupkuru cahillik ve kendini benlik içinde görmekten başka bir şey değildir.
"Kulum Beni zikrettiğinde, Ben onunla beraberim" sözünden kastedilen beraberlik, hususiyet itibariyledir. Yani rahmetimle, tevfikimle, hidayetimle, "Her nerede olursanız O, sizinle beraberdir" ayet-i kelimesindeki rivayetimle ve inayetimle, onunla beraberim, demektir. Buradaki beraberlik; bildirilen beraberlikten farklıdır. Ayet-i kerimedeki beraberliğin manası ilim ve kuşatma itibariyle beraberliktir.
"Ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım',1 sözünden, meleklerin Ademoğullarmdan daha hayırlı oldukları anlamı çıkmaz. Burada kastedilen mele-i a'la'dır ki, bu topluluğa dahil olanlar arasında Peygamberler, şehidler gibi, zikrin geçtiği meclisde yeralan kimselerden daha hayırlı olanlar mevcuttur. Bu topluluk sadece meleklerden oluşan bir topluluk değildir.
Ayrıca buradaki hayırlıhk, zikredenle topluluğu birlikte içine alır. Yüce Rabbin bulunduğu taraf şüphesiz diğer taraftan daha hayırlıdır. Böylece bütün bir topluluk için hayırlıhk yönünden üstünlük hasıl olmuş oluyor.
Hafız İbnu Hacer, hadiste geçen 'daha hayırlı topluluk' lafzmdaki hayırhlığın, sadece topluluk içinde söylenmiş bir vasıf olduğunu belirtmektedir. el-Hattab; burada zikredenle topluluğun, birlikte kastedilmiş olacağı görüşüne ihtimal vermiyor. En doğrusunu Allah bilir.
"Bana yürüyerek gelen" demekle kişinin az bir taatle Allah'a yaklaşması kastediliyor. Allah böyle bir şeyi pek çok sevabla karşılayacağını bildirmek maksadıyla "Ben ona koşarak giderim" buyuruyor. Kulun taatı arttıkça. Allah'ın sevabı artar. Kul taatını yavaş yavaş artırsa da, Allah sevabını süratle artırır.
Burada yaklaşma ve koşma mecazi anlamdadır. Yoksa esasında bu tür kelimelerin hakiki manaları Allahü Teala hakkında kullanılmaz. Çünkü böyle şeyler Allahü Teala hakkında muhaldir.
Kadı Iyaz "Ben kulumun Benim hakkımdaki düşüncesi üzereyim" sözünün manasının şu olduğunu söylemiştir: 'Bağışlama dilediğinde kendisini bağışlayacağımı, tevbe ettiğinde tevbesini kabul edeceğimi, dua ettiğinde duasını kabul edeceğimi; Benden istediğinde istediğini vereceğimi umarsa, umduğunu veririm.
Bundan kastedilenin ümid, af dileme olduğu söylenmiştir, en doğrusu da budur. [34]

19- "Allah'ın Salih Kulları İçin Hazırladığı Nimetler" Konusu

52. "Salih Kullarım İçin Hiçbir Gözün Görmediği Nimetler Hazırladım" hadisi
Sahih-i Buharı 'Cennet Ehlinin Sıfatı1 babından, C.4, s. 118,
Hemeydî, Sufyan'dan, ö da Ebu'z-Zinad'dan o da el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Allah buyurdu ki, Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım. İsterseniz: "Hiçbir nefis, kendisi için gözlerden neler gizlendiğini bilemez" ayetini okuyun.[35]

53. Yine Buharî, Kitabu't-Tefcir, C.6, s.ll5'te secde suresinin nüzul sebebiyle ilgili olarak şu hadisi rivayet etmiştir;
"Aliyyu'bnu Abdullah Sufyan'dan, o da Ebu'z-Zenâd'dan, o da el A'reç'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki, salih kullanın için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı hiçbir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım". Ebu Hureyre: İsterseniz, "Hiçbir nefis, kendisi için gözlerden neler gizlendiğini bilemez" ayatini okuyun, dedi.[36]

54. Buharı bu hadisi aym babda, C.6, s. 116'da aşağıdaki lafızla rivayet etmiştir.
îshaku'bnu Nasr Ebu Usame'den, o da el-A'meş'ten, o da Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allahü Teala buyurur ki, salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım. Daha önce görmediğiniz, sizin için saklanılmış olan hazineler, nimetler" Resulullah Aleyhisselâm daha sonra: "Hiçbir nefis yaptıklarına karşılık olarak kendisi için gözlerden neler gizlendiğini bilemez" ayetini okudu. [37]

55. Buharî'nin bir başka rivayetinde; "Onları Geç, Bu Nimetlere Kendilerini Daha Önce Muttali Kılmadım" ibaresi vardır.
Buharî, Katabu't-Tevhid, C.9, s.l44'te yukarıdaki birinci rivayete-benzer bir rivayet kaydetmiştir. [38]

56. İmam Müslim de Sahih'inde 'Cennet ve Oranın Nimetleriyle Oraya Girecek Olanların Sıfatı1 kitabında, Kas-tailanî'nin hamişine göre, C40, s.282'de bu konuda baza hadisler rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle söylemiştir:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki, salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım. Bunun delili de Allah'ın kitabındaki şu ayettir: "Hiçbir nefis yaptıklarına karşılık olarak kendisi için gözlerden neler gizlendiğini bilemez[39].

57. ikinci Bir Rivayetinde,
"Hiçbir beşerin hatırına gelmeyen" ibaresinden sonra "Allah'ın size bildirmediği saklı nimetler" ibaresini ilave etmiştir. [40]

58. Üçüncü Rivayetinde de,
"Allah'ın size bildirmediği saklı nimetler" dedikten sonra şu kısmı ilave etmiştir: Sonra Resulullah Aleyhisselam "Hiçbir nefis, kendileri için gözlemden nelerin gizlendiğini bilemez" ayetini okudu. [41]

59. Dördüncü Rivayetinde de Şöyle Bir Ziyade Vardın
Resulullah Aleyhisselam daha sonra şu ayet-i kerimeyi okudu: "Yanları yataktan uzaklaşır (gece teheccüd namazını kılmak için yanlarını yataklardan ayırıp kalkarlar), korkarak ve umarak Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlar için gözlerden saklı tutulan nimetleri kimse bilemez.[42]

60. İmam Tirmizî de, C.2,.s.225'te, Vakıa Suresi" babında1 şöyle bir rivayette bulunmuştur.
Ebu Hureyre radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselam şöyle buyurmuştur:
"Allah buyurur ki, salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği hiçbir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım. isterseniz: "Yaptıklarına karşılık olarak onlar için gözlerden saklı tutulan nimetleri kimse bilemez" ayetini okuyun. Cennette bir ağaç vardır ki, binekli biri gölgesinde yüz yıl yol alsa yine gölgesinin kenarına varamaz, isterseniz: "Uzun bir gölge" ibaresinin geçtiği ayeti okuyun. Cennette bir kamçının kaplayacağı yer, dünya ve içindekilerden hayırlıdır, isterseniz: "Ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulan kimse artık kurtulmuştur. Dünya hayatı zaten, sadece aldatıcı bir geçinmeden ibarettir" ayetini okuyun.[43]
Ebu İsa et-Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.[44]

61. İbnu Mace'nin, Sünen'inde C.2, s.305'te "Cennetin Sıfata" babında şöyle bir rivayet vardır:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Allah Azze ve Ceüe buyurur ki, salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım". Ebu Hureyre Radıyallahü Anh dedi ki; bunlar Allah'ın sizi muttali kılmadığı şeylerdir, isterseniz: "Yaptıklarına karşılık olarak onlar için gözlerden saklı tutulan nimetleri kimse bilemez" ayetini okuyun.[45]

20- 'Allah'ın Kullarından, Kendisine Dua Etmelerini, Umutlu Olmalarını İstemesi Konusu

"Rabbimiz, Dünya Göğüne İner* hadisi:

62. Bahari, C.8, s.71'de, Kitabu'd-Daavat, 'Gecenin Yarısında Dua* babında hadisini şöyle rivayet etmiştir:
Abdulaziz ibnu Abdullah, Malik'ten, o îbnu Şihab'dan, o da Ebu Abdullah el-E'azz'dan ve Ebu Seleme ibni Abdurrahman'dan, onlar da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhis-selam'tn şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:
"Şanı pek yüce olan Rabbimiz, her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünya göğüne iner ve buyurur: "Kim Bana dua eder, duasını kabul edeyim? Kim Benden ister, istediğini vereyim? Kim Benden bağışlanma diler, kendisini bağışlayayım?[46]

63. Yine Buharı Kitabu's-Salat'ın son kısmında, Kitabu't-Tevhid'de, c.9, s.143'te
"Allah'ın kelamını değiştirmek istiyorlar" mealindeki ayetle ilgili babda, burada rivayet edilene veya benzerlerine çok yakın bir hadis rivayet etmiştir.[47]
İmam Malik de, el-Muvatta'da Buhari'nin rivayet ettiği lafızla bu hadisi rivayet etmiştir.[48]

64. Müslim, bu hadisi Sahih'inde değişik rivayetler halinde vermiştir: Birincisi:
Buharî'nin yukarıda geçen rivayeti gibidir. Ancak orada "iner" manasına "yetenezzelu" kelimesi değil "yenzilu" kelimesi geçmektedir ki, Buharî'nin nüshalarından birinde de böyledir. [49]

ikincisi:
65. Ebu Hureyre RadıyallahüAnh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Gecenin üçte biri geçtikten sonra AHahü Teala dünya göğüne iner ve: "Ben her şeyin hakimiyim, Ben her şeyin hakimiyim, kim Bana dua eder, duasını kabul edeyim? Kim Benden ister, istediğini vereyim? Kim Benden bağışlama diler, kendisini bağışlayayım?" diye^buyurur. Pecr vaktine kadar bu hal üzere devam eder.[50]

66. Üçüncü Rivayet:
Gecenin yarısı veya üçte ikisi geçtikten sonra Allahu Teala dünya göğüne iner ve: "Sabah vakti girinciye kadar Kendisine verilecek bir isteyici yok mu? Duası kabul edilecek bir dua edici yok mu? Günahı bağışlanacak bir bağışlanma dileyen yok mu. üiye buyurur.[51]

67. Dördüncü Rivayet:
"Allahü Teala dünya göğüne iner ve: "Kim Bana dua eder duasını kabul edeyim? Kim Benden ister istediğini vereyim? diye buyurur";

sonra da: "Fakir ve mazlum olmayana kim borç verir?" der.[52]

68. Beşinci Rivayette Şöyle Bir Fazlalık Vardır:
"Sonra şanı pek yüce olan Allah ellerini açarak: "Mazlum ve fakir olmayana kim borç verir?" diye buyurur.[53]

69. Altıncı Rivayet
"Allah, gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar mühlet verdikten sonra dünya göğüne iner ve: "Bağışlama dileyen yok mu, tevbe eden yok mu, dua eden yok mu?" diye buyurur ve fecr vaktine kadar böyle devam eder.[54]

7 0 Ebu Davud da, bu hadisi c.l,s.364'te 'Gecenin Hangi Vakti Üstündür1 babında ve C.4, s.l83'te 'Rü'yet (Allah'ı görme)' babında Buharî'nin rivayetinde geçen lafızla rivayet etmiştir'[55]

71. Tirmizi de, C.l, s.90'da, Ttabb Azze ve Celle'nin Her Gece Dünya Göğüne inmesi1 babında bu hadisi aşağıdaki İn fi ?! a rivayet etmiştir:
"Gecenin ilk üçte biri geçtiğinde Allah dünya göğüne inerek: "Ben hükümdarım, kim Bana dua eder, duasını kabul edeyim, kim Benden ister, istediğini vereyim, kim Benden bağışlanma diler, kendisini bağışlayayım", diye buyurur ve şafak sökünceye kadar bu hal üzere devam eder.[56]
Ebu İsa et-Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylenmiştir. [57]

52-71. Hadislerin Şerhi

Nevevî bu hadislerin şerhinde şöyle diyor: Bu hadis sıfat hadisle-rindendir. Ve bunun hakkında âlimlerin iki meşhur görüşü vardır ki bu görüşlerin açıklaması Kitabu'l-îman'da geçmiştir. Burada da Özetleyecek olursak: Birincisi, selefin çoğunun ve bazı kelamcıların görüşüdür. Bu görüşe göre, burada zikredilen fiillerin zahirî manasının Allah hakkında sözkonusu olmadığı doğrudur. Bizimle ilgili olarak kastedilen de, bu kelimelerin bilinen zahirî manası değildir. Allahü Teala'yı mahlukata ait sıfatlardan, intikal ve hareketten ve yaratıklara ait diğer özelliklerden münezzeh bilmekle beraber, bunların te'vili hakkında sözetmekten de kaçınırız.
İkinci görüş ise kelamcılarm çoğunun ve seleften bazı cemaatlerin görüşüdür ki bu görüş, burada Malik ve Evzaî tarafından beyan edilmiştir. Buna göre Allah hakkında muhal olan fiiller durumlarına göre te'vil edilirler. Bu eses çerçevesinde yukarıda geçen hadis iki şekilde te'vil edilmiştir:
Birincisi: Melik ibnu Enes Radıyâllahu Anh'ın ve daha başkalarının te'vili. Buna göre Allah'ın inmesinden maksat, O'nun rahmetinin, emrinin veya meleklerinin inmesidir".
ikinci te'vile göre, buradaki inme, istiare (mecaz) manadadır. Bunun da anlamı, Allah'ın dua edenleri, icabet ve lütuf ile karşılamasıdır.
Hadisin değişik rivayetlerinde "gecenin son üçte biri kaldığında" olduğu söyleniyor. Yine Kadı Iyaz: inişin, gecenin ilk üçte biri geçtiğinde, "kim dua eder.." diye çağırışın da, son üçte biri kaldığında olmasının muhtemel olduğunu söylüyor.
Nevevî Açıklamasına devam ederek şöyle diyor: Bana göre de muhtemeldir ki, Resulullah Aleyhisselâm'a bir keresinde iki durumdan biri haber verilmiş, O da bunu bildirmiş, başka bir vakitte de ikincisi haber verilmiş ve O da, onu bildirmiş olabilir. Ebu Hu-reyre her iki rivayeti de ezberlemiş ve nakletmiştir. Ebu Saîd, el-Hudrî de, gecenin ilk üçte birine dair rivayeti duymuş ve onu bildirmiştir. Müslim'in son rivayetinde geçtiği üzere Ebu Saîd, el-Hudrî bu rivayeti Ebu Hureyre ile birlikte nakletmiştir. Zahir olan budur.
Bu açıklamada Kadı lyaz'ın ilk üçte bire dair rivayeti zayıf bulmasına red vardır. Nasıl zayıf sayabilir ki, Müslim, Sahih'inde zayıf olmayan bir senetle Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahu Anh'dan rivayet ediyor?
"Fecr vaktine kadar bu hal üzere devam eder" sözü rahmet ve ihsan vaktinin fecr vaktine kadar uzadığına delildir. Bunda, fecr vaktine kadar olan bu vaktin herhangi bir ânında dua ve istiğfara teşvik vardır. Aynı zamanda gecenin son vaktinde kılınan namaz, yapılan dua ve istiğfar v.s. ibadetlerin ilk vaktinde yapılandan daha faziletli olduğuna dikkat çekilmektedir.
Hadiste geçen borçtan kasıt, ister sadaka, ister namaz, ister oruç ister zikir ve daha başka iyi ameller olsun, genel manada ibadet ve taattir. Allahü Teala kullarına olan güzel muamelesi dolayısıyla ve onları iyiliğe teşvik için bunları borç olarak isimlendirmiştir. Borç, borç alanın bildiği bir şeyden olur. Borç alanla veren arasında bir ünsiyet ve sevgi teşekkül eder. Borç talebinde bulununca, kendine bu taleb arzedilen, kendinin borç vermeye ehil görülmesine sevindiği için borç verir.
"Sonra Hak Teala ellerini açar" denirken rahmetinin yayılmasına, ihsanının bolluğuna ve nimetinin artırılmasına işaret ediliyor. [58]

21- Ey Ademoğlu, Sen Bana Dua Ettiğin, Benden Recada Bulunduğun Sürece Seni Bağışlarım' Hadisi

72, Ebu İsa et-Tirmizi, Camiinde Tevbe ve İstiğfarın Fazileti' babında hadisi şu şekilde rivayet etmiştir.
Enes' ibnu Malik Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm'ın şu şekilde söylediğini duydum: Allah buyurdu ki, ey Ademoğlu, sen Bana dua ettiğin ve Benden ümitvar olduğun sürece, sen ne niyetle yapmış olsan da aldırmaz ve günahlarım bağışlarım. Ey Ademoğlu, senin günahların gökyüzüne kadar ulaşmış olsa da sen bağışlama dilesen, seni bağışlarım ve günahlarına aldırmam. Sen Bana yeryüzünü dolduracak kadar günahla gelsen ve Bana ortak koşmamış halde huzuruma çıksan, Ben seni aynı miktarda bağışlama ile karşılarım.[59]

72. Hadisin Şerhi

Hadisin manası şudur: Allahü Teala buyurur ki; "Ey Ademoğlu günahlarına tevbe etmek, Allah'tan günahlarım bağışlamasını dilemek ve Allah'ın kullarına vaadettiği üzere tevbe edenlerin günahlarını bağışlayacağı hususunda hüsn-i zan'da bulunmak suretiyle dua etmeye, günahların için bağışlama dilemeye ve duanın kabul edilmesi için ümitli olmaya devam edersen, Allah senin bütün günahlarını bağışlar. Günah işlediğin vakitteki durumun ne olursa olsun. îster gaflet, ister unutma dolayısıyla işlemiş ol. Bana soru sorup, niye filancayı bağışladın, diyen hiç kimseye aldırış etmem. Çünkü Ben yaptığımdan sorumlu tutulmam". Allahü Teala ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "O Allah yaptıklarından sorumlu tutulmaz, onlar ise sorumlu tutulurlar". Allah buyurur ki: Ben yüce kitabımda: "iyilikler kötülükleri giderir" diye bildirdim. Sen günah işledin sonra Bana dönüp bağışlama dilemedin. Bana dönmek ve bağışlanma dilemek ise iyiliklerin başında gelir. Dolayısıyla bunlar kötülükleri giderir. (Nitekim Resulullah Aleyhisselâm'da: "Kötülük işlediğin zaman arkasından onu

silecek bir iyilik yap" buyuruyor.).
Ey Ademoğlu, günahların büyüklük ve çokluk itibariyle yerle göğün arasını doldurarak göğün kenarlarına ulaşmış olsa da, ardından bağışlama dilesen ve yaptıklarına pişman olsan, günahlarına tevbe etsen, kimseye aldırış etmem, kimse de Bana engel olamaz, Ben senin günahlarını bağışlarım. Çünkü ben dilediğimi, yapanım. Ben kendi katımdan bir ihsan ve rahmet olarak bunu vaadettim ve Ben vaadime muhalefet etmem.
Ey Ademoğlu sen Bana yer dolusu günah ve hata ile gelir, bununla birlikte tevhid yolundan ayrılmamış olur, bana herhangibir şeyi ortak koşmamış olursan, Ben de seni yerin dolusu kadarıyla veya senin hata ve günahlarını karşılayacak miktarda bağışlama ile karşılarım ki, Benim mağfiretim mizanda senin günahlarını kaplasın ve senin azab edilmeni gerektirecek bir günahın kalmasın.
Bu hadiste büyük bir ümid, tevbe edenler için bir müjde ve insanları tevbeye, güzel ümide ve tevhid inancına yapışmaya teşvik vardırMümin için efdal olan genellikle havf (korku) tarafının reca (ümid) tarafına, ihtiyarlık ve hastalık halinde ise reca tarafının havf tarafına ağır basmasıdır.[60]

22- Şaban'ın Onbeşinci Gecesi İle İlgili Rivayetler

73. İbnu Mace Sünen'inde C.l, s. 217'de, "Şaban'ın Onbe-şinci Gecesi île İlgili Rivayetler" babında şu hadisi rivayet etmiştir:
Aliyyü'bnu Ebi Talib Radıyallahu Anh Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
'Şaban'm onbeşinci gecesi geldiğinde, o gecede ibadet ediniz, o gecenin gündüzünde de oruç tutunuz. Allahü Teala o gün güneş batınca dünya göğüne inerek: Bağışlama dileyen yok mu, kendisini
bağışlayayım, rızık isteyen yok mu, kendisine rızık vereyim, belaya uğramış olan yok mu afiyete kavuşturayım, şu yok mu, bu yok mu, diye şafak vaktine kadar sorar.[61]
ez-Zevaid'de bu hadisin senedinin zayıf olduğu çünkü raviler-den, tam ismi, Ebu Bekr ibnu Abdullah ibni Muhammed Ebi Busre olan Ebu Busre'nin zayıf biri olduğu ileri sürülmüştür. Ahmed ibnu Hanbel ve îbnu Mu'in bu kişinin hadis uydurduğunu söylemişlerdir.[62]

73. Hadisin Şerhi

Bu hadis Şaban'ın onbeşinci gecesinin, bu gecede namaz kılmanın, o gecenin gündüzünde oruç tutmanın faziletini ortaya koymaktadır. O gecenin gündüzünde oruç tutmak müstehabdır.
Bu hadis aynı zamanda Allahü Teala'mn dua eden, mağfiret dileyen ve tevbe eden kullarına olan rahmet ve ihsanının bolluğunu açıklıyor. Bu mübarek gece hayır zamanlarından bir zamandır, bu gecede rahmet dalgaları yayılır. Kul için evla olan Allahü Teala'nm rahmet dalgalarını dua, istiğfar ve günahlardan tevbe ile karşılanmasıdır. Allah bizi razı olduğu işlere muvaffak kılsın. Amin.[63]

23- Allah'ın Kuluna Sevgisi Ve Bunun Yaratılanlara Karşı Sevgideki Etkisi

"Allah Bir Kulu Sevdiğinde, Cibril'i Çağırır..." hadisi
74. Buharı bu hadisi, Kitabu Bedul-Halk C.4, s.111, "Meleklerin Zikri" babında rivayet etmiştir:
Muhammedu'bnu Selam, Mahled'den, o îbnu Cureyc'den, o da Musa'bnu Ukbe'den, o da Nafı'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahii Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir (başka bir tarıkdan da, îbnu Cureyc'den Ebu Asım rivayette bulunmuştur - diğer raviler ise aynıdır-:
"Allah bir kulunu sevdiğinde Cibril'i Çağırır: 'Allah filancayı seviyor sen de onu sev' der. Cibril onu sever ve bütün gök ehline seslenir: 'Allah filancayı seviyor siz de onu sevin' der. Böylece gök ehli de onu sever ve onun için yeryüzü ehlinin kalbine bir saygı yerleştirilir[64]

75. Buharî bu hadisi Kitabu'1-Edeb, C.8, s.l4'te de "Allah'ın Sevgisi" babında rivayet etmiştir.
Buradaki lafiz da yukarıda zikredilenin aynıdır. Ancak burada geçen "fı'1-ardi" ibaresinin yerine "fi ehli'1-ardi" ibaresi geçmektedir. [65]

76. Hadis-i Şerif Kitabu'l Tevhid'de Buharî tarafından aynen zikredilmiştir.
"Allah bir kulunu severse" hadisinin metni yukarıdaki gibidir.[66]

77. İmam Müslim, Kitâbu'1-Birr ve's-Sıla, C10 s.63'te (Kastallanî'nin Hamiş'ine göre) "Allah Bir Kulu Severse Onu Kullarına Sevdiri babında bu hadisi rivayet etmiştir.
Zuheyru'bnu Harb Cerir'den, o Suheylu'bnu Ebi Salih'ten, o da babasından, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullal Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah bir kulu sevdiğinde Cibril'i çağırır ve: 'Ben filancayı seviyorum, sen de onu sev', diye buyurur. Resulullah buyurdu ki, Cibril onu sever ve gökyüzünde seslenir: 'Allah filancayı seviyor, siz de onu sevin' der. Bunun üzerine gök ehli de onu sever. Sonra yeryüzündekilerin kalbine ona karşı bir yakınlık duygusu yerleştirilir. Allah bir kula buğzettiğinde de Cibril'i çağırır: 'Ben filancaya buğzediyorum, sen de ona buğzet' diye buyurur. Cibril ona buğze-der, sonra gök ehli arasında: 'Allah filancaya buğzediyor siz de buğzedin1 diye seslenir. Böylece gök ehli de ona buğzeder. Sonra yeryüzündekiler arasında ona karşı bir düşmanlık duygusu hakim olur.[67]

78. İmam Malik, el-Muvatta'da 'Mesabihu's-Sunne' hamişi'nin ikinci cüzünün 209. sayfasında, "Allah İçin Sevişenler Hakkındak Rivayetler" babında bu hadisi rivayet etmiştir:
Malik Suheylu'bnu Ebi Salih'ten, o babasından, o da Ebu Hu-reyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah bir kulu sevdiğinde Cibril'e: 'Ben filancayı sevdim sen de onu sev1 der. Böylece Cibril onu sever ve gök ehli arasında: 'Allah filancayı sevdi siz de onu sevin1 diye seslenir. Bunun üzere gök ehli de onu sever. Sonra bu kişi için yeryüzündekiler arasında bir yakınlık duygusu yerleştirilir. Allah bir kula buğzettiğinde; tmam Malik der ki, ezberimde değil, ama buğz eden hakkında da buna benzer bir şey söylediğini sanıyorum.[68]

79-80. Bu hadisi Tirmizî Rahmetullahi Aleyh C.2, s,198'de Meryem Suresi' babında rivayet etmiştir:

Ebu Hureyre Radıyallahü. anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
"Allah bir kulu sevdiğinde Cibril'i çağırarak: "Ben filancayı sevdim, sen de onu sev" diye buyurur. (Cibril) gökte bunu bildirir, yeryüzü ehli arasına da buna karşı bir sevgi indirilir. Bu mana Al-lahü Taalanın şu ayet-i kerimesinde mevcuttur: "inanıp salın işler işleyenleri Rahman sevgili kılacaktır". Allah bir kula buğzettiğinde de Cibril'i çağırarak: 'Ben filancaya buğzettim' buyurur. (Cibril) bunu gökte bildirir, yeryüzüne de ona karşı bir kin indirilir. [69]
Ebu İsa et-Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.[70]

74-79.80. Hadislerin Şerhi

Nevevî der ki;
'Âlimlerimiz derler ki, Allahü Taâla'nın bir kulu sevmesi, onun için hayır ve hidayet dilemesi; ona olan nimet ve rahmetini artırmasıdır. Böylece ona azab etmeyi ve onun şekavete düşmesini murad etmez.
Cibril'in ve meleklerin sevgisi ise iki şekilde olabilir: Birincisi: Onun için bağışlama dilemeleri, ona dua etmeleri ve onu övmeleri.
ikincisi: Yaratıklar arasında bilinen bir sevgi duymaları, yani kalben ona meyletmeleri gibi bir ruh haline kavuşmayı arzulamaları. Onu bu şekilde sevmelerinin sebebi ise,; onun Allah'a itaatkâr olması ve Allah katında sevilen biri olmasıdır.
"Yeryüzü ehli arasına da ona karşı bir sevgi indirilir", yani insanların kalplerine, ona karşı bir sevgi ve memnuniyet hissi yerleştirilir. Kalpler ona meyleder ondan memnun olur.
Süheyl ibnu Salih'in şöyle söylediği rivayet edilmiştir: 'Hacc mevsiminde Arafat'ta idik, Ömer ibnu Abdülaziz yanımızdan geçti. İnsanlar kalkıp ona bakmaya başladılar. Ben: Babacığım, babacığım ben Allahü Teala'nın Ömer ibnu Abdülaziz'i sevdiğini görüyorum, dedim. Babam: Neden? diye sordu. Ben: insanların kalbinde ona karşı var olan sevgiden dolayı dedim. Bunun üzerine: Anam babam feda olsun, ben Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğini işittim diyerek yukarıdaki hadisi rivayet etti. [71]

24- Allahın Veli Kullarına Düşman Olmanın Cezası Ve İnsanı Allah'a Yaklaştıran Amellerin En Üstünü

'Kim Benim Bir Dostuma Düşmanlık Ederse Ben Ona Savaş Açarım' Hadisi

81- Bu hadisi Buharî, C.8, s.lO5'te, Tevazu' babında rivayet etmiştir:
Muhammedu'bnu Osman ibni Kerame, Halidi'bini Mahled'den, o da Süleyman'ubnu Bilal'den, o da Şerîku'bnu Abdullahi'bni Eb Nemir'den, o da Atadan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleykisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir;
"Kim Benim bir dostuma (veli kuluma) düşmanlık ederse Ben ona savaş açarım, kulum Bana kendine farz kıldığım amellerden daha sevimli bir amelle yaklaşamaz. Kulum nafile amellerle de bana yaklaşmaya devam ederse, ben onu severim. Onu sevdiğim zaman da, onun duyan kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey istediğinde istediğini veririm, Bana sığındığı zaman kendisini korurum, Mü'min bir kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar hiçbir şeyde tereddüt etmiş değilim. O ölümü istemezken, Ben de fazla yaşlanarak fena duruma düşmesini arzulamam.[72]

81- Hadisin Şerhi

Veli Allah'a ibadeti hakkıyla yerine getiren ve ibadet arasında isyana düşmeden birbiri ardından ibadet vazifelerini yerine getiren demektir. Bir kimsenin veli olması için hem kulluk vazifesini yerine getirmesi hem günahlardan kaçınması şarttır.
Nasıl Peygamberlerin masum olması gerekirse, velilerin de mahfuz olması gerekir. Şeriata bir itirazı olan ise gurura kapılmış durumda ve kendini aldatmaktadır.
el-Kuşeyrî der ki, velinin mahfuz olmasından maksat, ayağının sürçmesi veya hataya düşmesi halinde All-ahü Teala'nın onu o hal üzere bırakmamasıdır. Hataya düşerse Allah ona tevbeyi ilham eder, o da tevbe eder ve bu durum onun veliliğine bir halel getirmez.
Hadiste Allahü Teala'nın "harb ilan ederim" sözü hakkında el-Fakihanî şöyle döyor: 'Burada beliğ bir mecaz vardır. Çünkü Allah'ın sevdiğinden hoşlanmayan Allah'a muhalefet etmiş olur, Allah'a muhalefet eden O'nunla karşı karşıya gelir. Allah, kendisiyle karşı karşıya geleni ise helak eder.
Ayrıca, Allah'ın veli kullarına düşman olanların, Allah'ın kendilerine düşman olmasını gerektirecek bir durum içine düşmesi yani Allah'ın veli kullarını sevmenin Allah'ın sevgisini kazanmaya sebep olduğunu gösterir.
Allahü Tela'nm "gözü, kulağı, ..vs., olurum" demesi mecazi anlamdadır. Yani Allahü Teala'nın kulunun her azasına yardımcı olacağını, o kulun bütün azalarıyla Allah'ın yardımına kavuşacağını ifade etmektedir.
Buradaki mananın şöyle olduğu da belirtilmiştir: O kulum artık ancak Benim zikrimi duyar, Benim kelamımdan ve kitabımı o-kumaktan tad alır, ancak Bana münacaatla huzur duyar, sadece Benim melekutumun fevkelade durumlarına bakar, elini sadece Benim ra?ı olacağım yerlere uzatır, ayağıyla sadece Benim rızama uygun olacak yerlere gider'. Bu görüşü el-Fakihanî ileri sürmüştür.
el-îttihadiyye, bunun hakikat üzere olduğunu söylemiştir. Cibril'in Dıhyetu'l-Kelbi'nin şekli üzere gelmesini delil göstererek Hakk'ın kulun gözü olduğunu söylemiştir.
Kutbuddin el-Kastallanî bu görüşü savunanların iddialarını çürütmek için çok beliğ bir risale yazmıştır. Allahü Teala kendisine bol bol sevab versin.
Gönül ehlinin imamlarından Ebu Osman el-Cîrî Beyhakî'ye isnad ettiği bir görüşünde bu hususu şöyle izah etmiştir: Allahü Teala böyle buyurmakla kulunun ihtiyaçlarını kulağından daha çabuk duyduğunu, gözünden daha çabuk gördüğünü, elinden daha çabuk tuttuğunu ve ayağından daha çabuk o ihtiyaçlarına vardığını ve karşıladığını bildirmiştir.
Hadisin sonunda Yüce Allah'ın: "Mü'min kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar hiçbir şeyde tereddüt etmedim. O Ölümü istemezken Ben de fazla yaşlanarak, fena durumlara düşmesini arzulamadım" buyurması hakkında Cuneyd şöyle diyor: 'Mü'minin rahatsızlığı, ölüm esnasında duyduğu acı ve ızdırab dolayısıyladır, yoksa bu ibare "Ben Mü'min kuluma ölümü sevimsiz gösteririm" manasında değildir. Çünkü ölüm insanı Allah'ın rahmet ve mağfiretine götürür. Başkaları da, ruhun cesed-den ayrılmasının büyük bir acıya vesile olduğunu, Allahü Teala'nın da Mü'min kulunun acı duymasından hoşnut olmadığını, dolayısıyla bu hâdiseyi hoşnutsuzluk olarak adlandırdığını söylemişlerdir'.
Sevimsizliğin hayatın uzun sürmesine nisbetle olması da muhtemeldir. Çünkü hayatın uzun sürmesi kişiyi düşkün duruma, fena ve aciz insanların araşma düşürebilir.

Bu hadiste Allah'ın veli kullarının şerefine ve onların derecelerinin yüksekliğine de delalet vardır. Öyleki, Allahü Teala, ölümü kulları hakkında kesin bir hüküm olarak koymamış olsaydı, veli kullarına ölümü tattırmayacaktı.
Tereddüt ibaresi de bu manayı ifade etmektedir. Tıpkı bir kulun çok sevdiği biri hakkında, muhakkak yapması gereken bir işten dolayı elem duyması gibi. Üzüntüsüne baktığı zaman o işten vazgeçmesi gerekir, ancak elde edilecek fayda açısından da mutlaka yapması gerekir. Elde edilecek fayda yönünü tercih etmektedir. İşte onun böyle bir iş karşısındaki kalb hali, tereddütle açıklanabilir. Allahü Teala da, kullarının meseleyi kavrayabilmeleri için onlara, onların anlayacağı bir dille konuşmuştur. Bununla da, veli kulların kendi katındaki şereflerinin ve derecelerinin yüksekliğini anlatmıştır.[73]

25- 'Allah'tan Korkmanın Ve Gazabından Sakınmanın, Günahların Bağışlanmasına Sebep Olacağı Hakkındaki Rivayetler

"Ailesinden, Ölümünden Sonra Kendisini Yakmalarını İsteyen Adam" Hakkındaki Hadis

82. Buharı bu hadisi Sahih'inde, Ki tabu Bedu'1-Halk, C.4,s.l69'da 'İsrailoğulları Hakkında Söylenilenler' babında rivayet etmiştir:
Musa'bnu İsmail'in Ebu Avane'den, onun Abdulmelik'ten, onun da Rib'iyyu'bnu Hiraş'tan rivayetine göre Ukbetu'bnu Amr Huzeyfe'ye:
. "Bize Resulullah Al eyhis selâm 'dan duyduklarını bildirmez misin? diye sordu; o da dedi ki, 'Ben Resulullah'ı şöyle söylerken işittim: Deccal ortaya çıktığında onunla birlikte bir su ve bir ateş o-lacak. insanların ateş olarak gördükleri soğuk sudur. İnsanların soğuk su olarak gördükleri de yakıcı ateştir. Sizden Deecal'la karşılaşan1 ateş diye gördüğünü alsın, o tatlı, soğuk sudur. Huzeyfe dedi ki, 'ben Resulullah'ın şöyle söylediğini de işittim: Sizden öncekilerde bir adam vardı, kendisine canını almak için ölüm meleği geldi. Adama: Bir hayır amel işledin mi? denildi. Adam: Bilmiyorum, dedi. Adama: Bak, denildi. Adam: Ben bir şey bilmiyorum, bildiğim sadece şudur ki, ben dünyada insanlarla alışveriş yapardım, karşılık alırken zengine vakit tanır, fakirin borcunu bırakırdım, dedi. Allah da o adamı cennete koydu'. Huzeyfe, Resulullah'tan şu hadisi duyduğunu da söylemiştir: 'Adamın birine ölüm gelip çattı. Yaşamaktan ümidini kesince ailesine ben öldüğümde çokça odun toplayın, üzerinde ateş yakın, o ateş benim etimi yiyip kemiklerimi ortaya çıkarıncaya ve kızartıncaya kadar beni orada yakın. Kemiklerimi de alıp Öğütün, ve rüzgarlı bir günü bekleyin, (Öyle bir gün olunca) bunları rüzgara verin1 diye vasiy-yette bulundu. Ailesi adamın dediği gibi yaptı. Allah o dağılan parçaları topladı ve: 'Niye böyle yaptın?' diye sordu. Adam:'Senin korkun dolayısıyla' diye cevap verdi. Allah ta onu bağışladı. Ukbe-tu'bnu Amr : 'Ben de böyle söylediğini duydum, adam kabir soyguncusu idi', (dediğini hatırlıyorum)[74]

82. Hadisin Şerhi

Deccalın su olarak gösterdiğinin ateş, ateş olarak gösterdiğinin su olması, onun insanlar için bir fitne unsuru olmasından dolayıdır. Allahü Teala sonunda onun acziyetini ortaya çıkaracak ve onu rezil edecektir.
Ben derim ki; Deccal hadisleri sahihtir, Resulullah Aleyhis-selâm sık sık Deccalin fitnesinden Allah'a sığınırdı. Bizim bunu inkar etmemiz doğru olmaz, buna gayben inanır ve nasıl bir şey olduğunu, ne zaman ortaya çıkacağı konusunu da Allah'a havale ediriz. [75]

83. Buharı, yine Kitabu'Bedu'l-Halk'ta, c.4, s.l76'da bu konuda değişik rivayetlere yer vermiştir;
Ebu'l-Velid, Ebu Auane'den, o Ukbetu'bnu Abdi'I-Ğafır'den, o da Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Sizden öncekilerde Allah'ın kendisine bolca mal verdiği bir adam vardı. Kendisine ölüm yaklaşınca, çocuklarına: 'Ben sizin için nasıl bir baba idim?1 diye sordu. Çocukları: 'Hayırlı bir baba idin' dediler. Adam: 'Aksine ben hiçbir hayırlı iş yapmadım, Öldüğümde beni yakın, yanık parçalarımı iyice öğütün fırtınalı bir günde bu parçalarımı savurun' dedi. Çocukları öyle yaptılar. Allah Azze ve Celle parçalarını topladı ve: 'Seni böyle yapmaya yönelten ne oldu?' diye sordu. Adam: 'Senin korkun' dedi. Allah da ona rahmetiyle muamele etti.[76]

84. Yine Buharî'den bir başka rivayet:
Musedded'in Ebu Avane'den, onun Abdülmelik ibni Umeyr'den, onun Rib'iyyu'bnu Hiraş'tan rivayetine göre Ukbe (îbnu Amr el-Ensarî) Huzeyfe'ye:
"Resulullah Aleyhisselâm'dan duyduğunu bize bildirmez misin? diye sordu. O da dedi ki, ben Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittim: 'Adamın birine ölüm geldi, adam hayattan ümidini kesince, ailesine Ben öldüğümde çokça odun yığın, sonra ateşi tutuşturun, beni içine atarak etimi yiyip kemiklerimi ortaya çıkarmcaya kadar yakın. Kemiklerimi de alıp Öğütün, bunu da sıcak -veya rüzgarlı- bir günde denize savurun' diye vasiyyet etti. Allah onun parçalarını topladı ve: 'Niye böyle yaptın?1 diye sordu. Adam 'Korkundan', diye cevap verdi. Allah da onu bağışladı.[77]

85. Yine Buharî'den:
Abdullah ibnu Muhdmmed, Hişam'dan, o Ma'mer'den, o ez-Zuhrî'den, o Humeyd ibnu Abdurrahman'dan , o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhis selâm'm şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Kendine haksızlık eden bir adam vardı. Ölümü vakti geldiğinde oğullarına: 'Ben öldüğümde beni yakın, kalan parçalarımı Öğütün ve bunu rüzgarda savurun. Vallahi eğer Rabbim bana azab ederse, öyle azab edecektir ki, hiç kimseye öyle bir azab etmemiş olsun' diye vasiyyet etti. Adam Öldüğünde söylediği gibi yapıldı. Allah yere emir verdi; 'içindeki o adama ait parçaları biraraya getir* diye buyurdu. Yer de topladı. Adam kalkınca, Âllahü Teala ona: 'Seni böyle yapmaya yönelten neydi?' diye sordu, adam: 'Ey Rabbim, senin korkun beni böyle yapmaya yöneltti' diye cevap verdi. Allah da onu bağışladı[78].
Ebu Hureyre'den başka bir ravi buradaki "haşyetuke" kelimesinin yerine "mehafetuke" kelimesini kullanmıştır,[79]

86. Yine Buharî'de, C.9, s.145, "Allah'ın Kelamım Değiştirmek İsteyorlar" babında yer alan rivayet:
İsmail Malik'ten, o Ebu'z-Zenad'dan, o el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Hayatında hiç iyilik yapmamıg^olan bir adam; öldüğünde kendisinin yakılmasını parçalarının ^arısını karaya yarısını da denize savrulmasını; Allah'ın kendisine azab etmesi halinde yaratıklardan hiçbirine yapmadığı azabı kendisine yapacağını, söyledi. Allah denize içindeki o adama ait parçaları toplamasını emretti, o da topladı. Karaya da aynı emri verdi, o da emri yerine getirdi. Sonra adama: 'Niye

böyle yaptın?' diye sordu. Adam: 'Sen de biliyorsun ki, Senin korkundan böyle yaptım' dedi. Allah da onu bağışladı[80].

87. Yine Buharı, Ebu Saîd el-Hudrî'ye ulaşan bir sened-le şu rivayete yer vermiştir:
Ebu Abdullah ibnu Ebi'l-Esved, Mu'temir'den,,o Ebu Süleyman et-Teyyimî'den, o Katade'den, o Vkbetu'bnu Abâülğafîr'den, o da Ebu Saîc Rahmetullahi Aleyh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Geçmiş Ümmetlerde bir adam vardı, Allah ona mal ve evlat vermişti. Kendisine ölüm gelince oğullarına: 'Ben sizin için nasıl bir baba idim?' diye sordu. Oğulları: 'Hayırlı bir baba idin' dediler. Adam: 'Bilakis Allah katında hayır sayılacak bir işim olmadı. Allah bu adamı ele alırsa ona azab eder. Bakın, ben öldüğüm zaman yakın, kömürleştiğimde parçalarımı öğütün, şiddetli rüzgar esen bir gün geldiğinde bu parçalarımı o rüzgarda savurun' diye vasiyy-et etti. Resulullah Aleyhisselâtü ve Sellem buyurdu ki, 'Rabbime yemin olsun ki, adam bu konuda çocuklarından söz aldı. Çocukları dediğini yaptılar, parçalarını da rüzgarda savurdular. Allah Azze ve Celle ona: Ol (yeniden diril) diye emretti. Çok geçmeden o parçalar ayakta duran bir adam oluverdi, Allahü Teala: Ey kulum, bütün bunları işlemeye seni yönelten neydi? diye buyurdu. Adam: Senin korkun, yahut Senin gadabın, diye cevap verdi, Allah burada ona ancak rahmetiyle muamele etti1. (Başka bir keresinde de: Allah ona (rahmetten) başkasıyla muamele etmedi, diye söyledi)".
Süleyman et-Teyyimî der ki, ben bu hadisi Ebu Osman Abdur-rahman en-Nehdî'ye rivayet ettiğim zaman "Ben bu hadisi Sel-man'dan da duydum, ancak o 'denize' -yani parçalarını denize savurdular- şeklinde bir ilave yapmıştı" diye söyledi.
Musa, Mu'temir'den rivayetinde "iyilik yapmadı" anlamında "lem yebteir" dedi. Halife'nin Mu'temir'den rivayetinde ise bu kelime "lem yebteiz" olarak geçiyor. Katade bunu "lem yeddehir-Önceden bir sevap hazırlamadı" şeklinde açıklamıştır. [81]

88. Bu hadisi Müslim de Sahih'inde, Kastallanî'nin şerhine göre, CIO, s,184'te senediyle birlikte rivayet etmiştir. Oradaki rivayet şöyledir:
Ebu Hureyre Radıyallahu Ânh, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Adamın biri kendi nefsine haksızlıkta ileri gitti. Ölüm gelince de oğullarına vasiyyette bulundu ve şöyle dedi: Öldüğüm zaman beni yakın, kalan parçalarımı öğütün, bunları denize savuran, Allah beni ele alırsa, bana, hiçbir kimseye yapmadığı şekilde âzab edecektir, Oğulları dediğini yaptılar. (Allah) yere: Aldığını ver, diye emretti. Birden adam ayağa kalkıverdi. Allahü Teala: Seni bu yaptıklarına yönelten neydi? diye sordu. Adam: Senin korkun, ey Rabbim! diye cevap verdi, (ravi burada haşyet ve mehafet kelimesinde tereddüt etmiştir ki, ikisi de korku onlamma gelmektedir.) Allah da adamı bağışladı[82].

89. en-Nesâ! de, Sünen'inde C.4, s J12-U3'te biri Ebu Hu-reyre diğeri Huzeyfetu'bnil-Yeman1 dan olmak üzere iki ayrı rivayetle bu hadisi vermiştir. Ebu Hureyre Radıyal-lahü Anh'den rivayet edilen şöyledir:
Ebu Hureyre Radıyatlahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittiğini bildirmiştir:
"Bir kul, kendi nefsine haksızlıkta ileri gitmişti. Ölüm vakti gelince, ailesine: Ben öldüğümde beni yakınız, sonra yanıklarımı da denizin üzerinde rüzgara veriniz. Vallahi, Allah beni ele alırsa yaratıklarından hiçbirine yapmadığı azabı yapacaktır, diye söyledi. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki, ailesi bunu yaptı. Allah o adamın parçalarından herhangi bir şey alan her varlığa: Aldığım ver, diye emretti. Bir den adam ayağa kalkıverdi. Allahü Teala: Seni bu yaptığını yapmaya yönelten neydi? diye sordu. Adam: Senin korkun, diye cevap verdi. Allah da onu bağışladı.[83]

90. en-Nesâî'nin Sünen'inde Huzeyfetu'bnu'l-Yeman'dan rivayeti ise şöyledir:
Huzeyfe Radıyallahü ^Anh Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Sizden öncekilerde, işlediklerinden dolayı karamsar düşünen bir adam vardı. Kendine ölüm geldiği zaman, ailesine: Ben olduğum zaman yakın, ateşten, çıkan parçalarımı öğütün, sonra bunlan denizde savurun. Eğer Allahü Teala beni ele alırsa bağışlamaz diye söyledi Allahü Teala meleklere emir verdi; onun ruhu " nu huzura getirdiler^ Allah ona: Seni yaphğına yönelten ney*? diye sordu Adam: Ey Rabbim, bunu ancak Senin korkun dolayısıyla yaptım, dedi. Allah da adamı bağışladı.[84]

91. İbnu Mace Sünen'inde C.2, s.292-293'te bu hadisi su şekilde vermiştir:
EbuHureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini bildirdi:
Bir adam kendi nefsine haksızlıkta ileri gitti. Ölümü vakti ge-imce oğullarına vasiyyette bulundu ve şöyle dedi: Ben öldüğümde, Dem yakın, parçalarımı iyice öğütün, sonra bunları denizin üzerinde rüzgara verin. Vallahi, eğer Allah beni ele alırsa, hiç Kimseye yapmadığı şekilde azab edecektir. Resulullah buyurdu ki, ailesi adama dediğini yaptı. Allah yere: Aldığını ver, diye buyurdu. Adam birden ayağa kalkıverdi. Allahü Teala adama: Seni bu yaptıklarına yönelten neydi? diye sordu. Adam: Senin korkun, (ravi Durada korku anlamına "haşyet" veya "mehafet" kelimelerinden nangısının geçtiği hususunda tereddüt etmiştir) diye cevap verdi.
Allah onu bu yüzden bağışladı.[85]

Hadislerin Şerhi

Hadiste, adamın "Allah katında hayır sayılacak bir işim olmadı" dediği söylenirken tevhid dışındaki hayırlar kastedilmektedir. Bunun için bağışlanabil mistir. Eğer tevhidden de mahrum olsaydı, o zaman azab edilmesi kesin olurdu ve bağışlanmazdı.
îmam Müslim bu hadisin ardından, bir kadının kediyi hapsetmesiyle ilgili hadisi rivayet etmiştir. Sonra Zührî'den naklen bir not düşerek: Bir insanın Allah'ın affına güvenerek her şeyi bırakmaması, bununla beraber ümidsizliğe de düşmemesi için, demiştir.
Oradaki ikinci hadisi de şöyledir:
Zührî Hamid'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'de Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Bir kadın hapsettiği bir kediden dolayı cehenneme girdi. Kediyi içeri hapsetti, yemek te vermedi; yerin otlarından yemesi için dışarı da salmadı, böylece kedi öldü."
Zührî der ki, bu iki rivayet bir kimsenin, kadının kediye yaptığından dolayı başına gelenden korkarak aldırmazlık yapmaması, Allahü Teala'nm daha önceki hadiste zikredilen adamı bağışlamasını düşünerek Allah'ın mağfireti hakkında ümitli olması, ümitsizliğe düşmemesi içindir. [86]

26- Adem Aleyhîsselâm'ın Yaratılışı İle İlgili Rivayetler

"Adem Aleyhisselâm'ın Yaratılışı" Hadisi

92. Hadisi Buharı, Ki tabu Bedi'1-Halk, C.4, s.l31'de 'Adem'in Yaratılışı' babında rivayet etmiştir.
Abdullah ibnu Muhammed, Abdurrezzak'tan, o Ma'mer'den, o Hemmam' dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulul-lah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah, Adem'i boyu altmış zira olarak yarattı. Sonra: "Git, meleklerden şunlara selam ver, onların da sana nasıl selam vereceklerini dinle, bu senin ve zürriyetinin selamı olacak' diye buyurdu. Adem gitti: 'es-Selamu Aleykum' dedi. Onlar da: 'es-Selamü aleyke ve rahmetu'llah' diye karşılık verdiler, "ve rahme tu'İlah" ibaresini ilave ettiler. Cennete girecek her kişi Adem'in şekli üzere olacaktır. Yaratıklar şimdiye kadar giderek hep küçülmüşlerdir.[87]

93. Yine Buharı, Kitabu'I-İsti'zan'da, C.8,s.50'de 'Ezan'ın Başlangıcı' babında bu konuda şöyle bir rivayete yer vermiştir:
Yahya'bnu Cafer Abaurrezzak'tan, o Ma'mer'deh, o Hemmam'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahil Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah, Ademi kendi sureti üzere yarattı. Boyu altmış arşın idi. Onu yarattığında kendisine: 'Git, meleklerden şu oturan topluluğa selam ver, sana nasıl selam vereceklerine kulak kesil, o senin ve neslinin selamı olacak' diye buyurdu. Adem: 'es-Selamu aleykum' dedi. Melekler de: 'es-Selamu aleyke ve rahmetu'llah1 diye karşılık vererek "ve rahmetu'llah" ibaresini ilave ettiler. Cennete her giren Adem'in sureti üzere olacaktır. Yaratıklar şimdiye kadar devamlı suretle küçülmüşlerdir.[88]

94. Bu hadisi İmam Müslim de Sahih'inde, Kastallanî'nin Hamişine göre CIO, s.294'te 'Cennetin Sıfatının Beyanı1 babında rivayet etmi ve şöyle söylemiştir;
Muhammedu'bnu Rafi Abdurrezzak'tan, o Ma'mer'den, o Hemmam îbnu Munebbih'ten rivayette bulunmuş ve bunlar bize Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aley his selâm'dan rivayet ettikleridir demiş ve hadislerden bazılarını zikretmiştir. Bunlardan birinde Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Allah Azze ve Celle Adem'i kendi sureti üzere yarattı boyu altmış zir'a idi. Onu yarattığı zaman 'Git, meleklerden şu topluluğa selam ver. Onlar, meleklerden oturan bir topluluktur. Sana nasıl selam vereceklerine de kulak kesil, bu, senin vp neslinin selamı olacak1 diye buyurdu. Adem; 'es-Selamu Aleykum1 dedi. Melekler de: 'es-Selamu aleyke ve rahmetu'llah' diye karşılık vererek "ve rahmetu'llah" ibaresini ilave ettiler. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Cennete her giren Adem'in suretinde, boyu altmış zir'a olacaktır. Ondan sonra yaratıklar, şu ana kadar devamlı küçülegelmişlerdir.[89]

92-94. Hadîslerin Şerhi

Abdurrezzak'm Ma'mer'den rivayet ettiği hediste "kendi sureti üzere yarattı" ibaresi geçmektedir. Bundan kasıt Allahü Teala'nın, Adem Aleyhisselâm'ı hiçbir değişikliğe ve ana rahminde cereyan eden gelişmelere maruz bırakmadan doğrudan yarattığı suret üzere varettiğidir. Adem Aleyhisselâm'ın evlatları bu değişikliklere maruz kaldıktan sonra belli bir,şekil almaktadırlar. Adem Aleyhisaelâm ise tam ve kamil haliyle varedilmiştir.
Bir rivayette "Allah Adem'i Rahman'ın sureti üzere yarattı" deniliyor. Burada Rahman'ın sureti izafetinin kullanılması ona şeref ve üstünlük kazandırmak içindir. Çünkü Allahü Teala, üstünlük ve güzellik bakımından ondan daha mükemmel bir şekle sahip olanı yaratmamıştır.
Hadiste geçtiği üzere Hazreti Adem'in meleklere selam vermesi onların da iadede bulunmaları selamın ilk şer'î bir görev haline getirilmesi hadisesidir. Hadiste bu olayın özellikle anılması ise, selamın sevgi kapısını açan, kardeşlerin kalpleri arasında ülfete vesile teşkil eden ve imanın kemale erdirilmesini sağlayan bir unsur olması dolayısıyladır. Nitekim Müslim'in Ebu Hureyre Radiyallahü Anh'den merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle denilmektedir: "iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız; yaptığınız zaman birbirinizi sevmenize vesile olacak bir işi size Öğreteyim mi? Aranızda selamı yayınız"
Cennete giren herkesin Hazreti Adem'in şekli üzere olması hem güzellik, hem de boy itibariyledir. Onun sureti üzere cennete giren kimsede karalık, yahut herhangi bir sakatlık hali olmaz. İnsanların Hazreti Adem Aleyhisselâm'dan sonra devamlı eksilmeleri de yine güzellik ve boy itibariyledir. Hadiste eksilmeden sözedilirken " şimdiye kadar" denmesinin anlamı şudur: Eksilme durumu bu Ümmette sona ermiştir. Bunlar cennete girdiklerinde güzellikleri ve boyları Hazreti Adem'in güzelliği ve boyu ile aynı olur.
Tacuddin et-Tedemmurî'nin Musîru'l-Garâm fî Ziyareti'1-Kuds ve'1-Halîl Aleyhi's-Salatu ve's-Selâm adlı kitabında İbnu Ku-teybe'nin el-Ma'arif adlı kitabından nakille şöyle deniliyor:
"Adem Aleyhi&selâm sakalsız ve bıyıklı bir haldeydi; sakal kendinden sonra çocuklarında ortaya çıktı. Adem Aleyhisselâm aynı zamanda uzun boylu, çok kıvırcık saçb ve yaratıkların en güzeli dir."
Bu babda geçen hadisin bir başka rivayetine de Buharî, Kitabu'l Isti'zan'da, Müslim de, Kitabu Sıfati'l-Cenne'de yer vermiştir tbnu Hibbar da bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir. Aynı hadi si el-Bezzar, et-Tirmizî, ve en-Nesâî, Saîd' el-Makberî tankıyla Ebı Hureyre Radıyallahü Anh'den merfu olarak rivayet etmişlerdir:
"Allahü Teala Adem'i topraktan yarattı. Onu önce çamur ha line getirdi, sonra o çamuru işlenebilen kara toprak oluncaya ka dar bıraktı, öyle olunca ona şekil verdi, onu ateşte pişmiş gibi kun çamur oluncaya kadar öylece bıraktı. İblis yanından geçerek "Büyük bir şey için yaratıldın" diye söylenirdi. Sonra ona ruhun dan üfledi. Vücudundan ilk ruh üflenen yeri geniz ile gözü araş idi. Bunun üzerine aksırdı ve: el-Hamduli'llah, dedi. Allahü Teal da: Yerhamke Rabbuke: Rabbin sana merhamet eylesin, diye bu yurdu..." hadis böyle devam ediyor.
Ebu Davud'un Ebu Musa'dan merfu olarak rivayet ettiği ibn Hibban'ın da sahih olduğunu söylediği bir hadisi şerifte de şöyl deniliyor: "Allahü Teala Adem'i dünyanın her tarafından toj ladığı bir avuç topraktan yarattı. Ademoğulları da bütün düny doluşunca oldular". Buna göre Allahü Teala Adem'i yaratmak v onu yokluktan varlık alemine çıkarmak istediğinde altı dönemde geçirmiştir: Topraklık dönemi, şekillenme dönemi ki, bu dönemd kuru çamur sertleştirilerek ondan kemik, et ve kan yaratılmıştı sonra ruh üfleme dönemi.
Allahü Teala insanı dört şekilde yaratmıştır: Anasız babasız o-larak, Adem Aleyhisselam'ın yaratılışı böyledir; yalnız babadan, Havva Rahmetullahi Aleyha'nın yaratılışı da böyledir; baba olmaksızın sadece anadan, Hazreti îsa Aleyhisselam'ın yaratılışı böyledir; ana ve babadan, cinsel münasebet sonunda dünyaya gelen, bütün insanların yaratılışı da böyledir. Bunlar erkeğin sulbünden ve ananın kaburga kemikleri arasından çıkarlar. Bu son şekil üzere yaratılanlar da altı dönemden geçmektedirler: Nufte (döllenmeyi sağlayan su), alka (embrio), yaratılış belli belir-sez bir çiğnem et parçası, kemiklerin belirginleşmesi, kemiklere et giydirilmesi, ruh üflenmesi.
Allah İnsanı diğer yaratıklar üzerine şerefli kılmıştır. O, alemin bir özü, hülasası ve meyvesidir. Allahü Teala Kur'an-ı Ke-rim'inde şöyle

buyuruyor: "Biz Ademoğlumı mükerrem, şerefli kıldık", bir başka ayet-i kerimede de: "Göklerde ve yerde her ne yarattıysa onların hepsini sizin hizmetinize vermiştir" diye buyuruyor.
Üstün veya aşağı her ne yaratıldıysa hepsinin insanın hizmetine verildiğinde şüphe yoktur. însan kendi dışındaki yaratıkların hepsine karşı üstünlük giysisini giymek ve elleriyle yıldızların çiçeklerini toplamak üzere yaratılmıştır. Allahü Teala üstün meziyetteki melekler ile alt sınıfı oluşturan hayvanlar arasında insanı bir vasıta kıldığı için, ona her iki tabakanın kuvvetini de vermiştir, bu yüzden de insanlar arasından cennete gidecekler de cehenneme gidecekler de çıkmaktadır. însan şehvetinde hayvanlar gibi, akıl, ilim ve ibadet bakımından da melekler gibidir. Nübüvvet rütbesini de insana tahsis etmiştir. İlahi hikmet nübüvvet sınıfının tek başına ayrı bir sınıf olmasını, insan ile melek arasında kendini gösteren ve hem insanın hem meleğin bir yönden ortak olduğu bir nev'i olmasını gerektirmiştir. Peygamber göklerin ve yerin sırları hakkında bilgi sahibi olmada melekler gibi, yeme, içme ve benzeri işlerinde insanlar gibidir.
insan nefsanî ve bedenî pisliklerinden arındırılıp Allah'ın yakınlığına eriştiği zaman meleklerden daha üstün olacaktır. Allahü Teala Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "(Cennetliklerin) Melekler her kapıdan yanlarına girip: "Sabretmenize karşılık size selam olsun" derler". Hadis-i şerifle de: "Melekler cennet ehlinin hizmetçileridir" diye buyrulmaktadır.
Ibnu Kesir şöyle diyor: "Adem Aleyhisselam'ın cennette çocuğunun olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları olmadığım söylemişlerdir. Bazılarına göre ise oğullarından Kabil ile kızkardeşi cennette iken doğmuşlardır. Her keresinde bir oğlan bir kız çocuğunun doğduğu bildirilmiştir". Ibnu Cerir et-Taberî'nin Tarih kitabında da şöyle deniliyor: "Havva Aleyhisselâm yirmi doğumda kırk çocuk dünyaya getirdi. Her keresinde bir kız bir oğlan olmak üzere yüz yirmi kere ikiz çocuk doğurduğu da söylenmiştir, ilk doğan çocukları ise Kabil ile onun kızkardeşi Iklima idi.
Son çocukları ise Abdulmuğis ile onun kızkardeşi Emetu'l-muğis'dir". Hazreti Adem Aleyhisselam'ın kendi çocukları ile torunlarından dört yüz bin kişi görmeden ölmediği söylenmiştir. Doğrusunu bilen Allah'tır. es-Suda îbnu Abbas Rahmetullahi Aleyh ve başkalarından rivayetle şöyle söylemiştir: "Bir doğumda doğan erkek çocuk başka doğumda doğan kızla evlendirilirdi. Habil Kabil'in kızkardeşini almak istedi, Kabil bunu kabul etmekten kaçındı. Adem Aleyhisselâm ikisine de Allah için bir kurban vermelerini istedi. Onlar da yaptılar. Gökten bir ateş inerek Habil'in kurbanını yedi, Kabil'in kurbanım bıraktı. Kabil Habil'e: "Kızkardeşimle evlenememen için seni Öldüreceğim1 dedi. Habil de: "Allah ancak takva sahiplerinin iyiliklerini kabul eder" diye söyledi. Kabil Habil'e vurarak onu öldürdü". Bunun kıssası Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir.
Adem Aleyhisselâm'n ömrü bin yıl sürmüştür. Ibnu Cerir'in Ata el-Horasanî'den rivayet ettiğine göre Adem Aleyhisselâm vefat ettiğinde bütün yaratıklar onun için yedi gün ağladı.
(Buraya kadar olan açıklama Kastallanî şerhi C.4, s.320-32l'den alınmıştır).
Kastallanî, kitabu'l-Isti'zan'ın, "Selamın Başlangıcı" babının şerhinde, (C.9,s.l30) şöyle diyor:
"Allah Ademi kendi sureti üzere yarattı" denilirken "kendi" kelimesi ile Adem Aleyhisselâm kastedilmektedir. Yani Allah, Adem'i nutfe, embrio, et parçası ve cenîn dönemleri geçirmeden; çocukluktan büyüterek büyük adam haline getirmeksizin doğrudan, tam, mükemmel bir surette yaratmıştır. Yaratılışı halinde tam idi ve neslinin geçirdiği devreleri, o geçirmedi.
Bunda aynı zamanda dehriyyeden ibnu Battal'ın bir insanın ancak nutfeden, nutfenin de ancak insandan meydana geldiği iddiası çürütülmektedir.
Buharı el-Edebu'1-Mufred'de, imam Ahmed de Musned'inde Ibnu Aclan tarikiyle Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den merfu olarak şu hadisi rivayet etmişlerdir: "Bir kimse senin yüzünü ve yüzü seninkine benzeyenlerin yüzünü çirkin kılsın, demesin. Allahü Teala Adem'i sureti üzere yaratmıştır". Yani bu sözle kastedilen kimsenin yüzü de, Adem Aleyhis selâm'in yüzüne benzemektedir. Bu mana, zamirden gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bazıları "Allah, Adem'i kendi sureti üzere yarattı" sözündeki "kendi" sözünün Allah'a delalet ettiğini söylemişler ve bazı rivayetlerde "Rahman'ın sureti üzere..." denmesini iddialarına delil olarak göstermişlerdir. Bu durumda anlam, Allah'ın sıfatlarına hiçbir şeyin sıfatı benzememekle beraber Adem'in ilim, hayat, görme, işitme gibi bir takım sıfatlan taşıması itibariyle bu suret üzere yaratılmıştır, şeklinde olur.
et-Turbiştî der ki: Hak yolda olanlar bu konuda ikiye ayrılmaktadırlar: Birinciler, Allah'a hiçbir şeyin benzemediğine inanmakla beraber te'vil yoluna gitmeyenlerdir. Bunlar konunun ne şekilde olduğunu, ilmiyle her şeyi kuşatmış olan Allahü Tea-la'ya havale ederler. Yolların en selametlisi de budur.
İkinci gruptakiler "kendi sureti" ibaresindeki izafetin şereflendirme ve üstün kılmak için olduğunu söylerler. Bu durumda anlam şu olur: Allah Teala Adem Aleyhisselâm'ı öyle bir şekil üzere yaratmıştır ki, ondan önce yarattıklarının hiçbiri güzellik, üstünlük ve üstün meziyetler itibariyle ona denk değildir.
et-Tayyibî der ki, bu konuda te'vil yoluna gitmek daha doğrudur, "uzunluğu" ibaresi "sureti" ibaresini açıklamaktadır. Adeta şöyle denmiş olmaktadır: Allahü Teala Adem'i şekil, güzellik, üstünlük ve uzun boyluluk bakımından tarif edildiği sıfatlarla yaratmıştır. Hadiste uzun boyluluğundan özellikle s öz edilmiş tir, çünkü insanlar arasında ondan daha uzunu yoktur. (Kastallanî'nin açıklaması burada bitti)
Ben derim ki: Bu tevili Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de insanlara olan ihsanını bildirmek için buyurduğu şu sözü de te'yid etmektedir: "Allah size şekil verdi ve sizin şeklinizi güzel yaptı"
En doğru olanını bilen Allah'tır. [90]

95. et-Tirmizî, Camiinde bu hadisi üç ayrı yerde rivayet etmiştin C.2, s. 180'de 'A'raf Sûresi' babında geçen rivayet
Ebu Hureyre Radıyallahu Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir.
"Allah, Ademi yarattığı zaman, sırtını sıvazladı ve sırtından onun neslinden geleceklerin hepsi düştü. Allah bunları kıyamete kadar yaratacaktır. O insanlardan (Adem'in neslinden gelecek insanlardan) herbirinin iki gözünün arasına bir ışık parıltısı yerleştirdi. Sonra onları Adem'e takdim etti. Adem; 'Ey Rabbim, bunlar kimdir?' diye sordu. Allahü Teala: 'Bunlar senin neslindir1 dedi. Adem Aleyhisselâm içlerinden birini gördü, bunun gözlerinin arasındaki ışık parıltısı dikkatini çekti ve: 'Ey Rabbim onun Ömrünü ne kadar kıldın?' diye sordu. Allahü Teala: "Altmış sene1 dedi. Bunun üzerine Adem: 'Onun ömrüne benim ömrümden kırk sene ilave et' dedi. Adem'in ömrü tamam olunca ölüm meleği kendisine geldi. Adem Aleyhisselâm: 'Benim ömrümden daha kırk yıl kalmamış mıydı?1 diye sordu. Melek: 'Sen ömrünün bu kadarını oğlun Davud'a vermemiş miydin?' diye karşılık verdi. Resulullah buyurdu ki, Adem itiraz etti, nesli de itiraz etti, Adem unuttu, nesli de unuttu, Adem hata etti, nesli de hata etti[91]
Ebu İsa et-Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu belirtmiştir.

96. Bir Diğer Rivayetinde de;
"Sonra Allahü Teala Adem'in ömrünü bine, Davud'un ömrünü de yüze tamamladı" kısmı ilave edilmiştir. [92]

97. et-Tirmizî yine aynı babda şu rivayete yer vermiştir-
Müslimu'bnu Yesar el-Cuhenî'den rivayet edildiğine göre, bir gün Ömeru'bnu'l-Hattab Radıyallahü Anh'e "Rabbin, Adem oğullarının bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahid tutarak: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demişti. Onlar: 'Evet, buna şahidiz' dediler. Kıyamet günü "Biz bundan habersizdik demeyiniz1 ayetinden soruldu; o da dedi ki, Resulullah Aleyhis-selâm'a soru soruldu, o da şöyle buyurdu: Allah Adem'i yarattı sonra sırtını sağ eliyle sıvazladı. Ondan bir nesil çıkardı ve: Bunları cennet için yarattım, onlar cennet ehlinin işini işlerler buyurdu. Sonra tekrar sırtını sıvazladı ondan bir başka zürriyet çıkardı ve: Bunları da cehennem için yarattım. Bunlar da cehennem ehlinin işini işlerler, diye buyurdu. Bir adam: Ey Allah'ın Resulü, ameller ne için yapılıyor? diye sordu. Peygamber Aleyhisselâm da: Allah, kulu cennet için yarattıysa onu cennet ehlinin işine yöneltir. Ta ki, cennet ehlinin amelini işler halde ölünceye kadar. Böylece onu cennetine sokar. Bir kulu cehennem için yarattığında da, ona cehennem ehlinin işlerini kolaylaştırır. Ta ki, cehennem ehlinin işini yapar halde ölünceye kadar. Böylece onu da cehennemmine sokar[93]
Ebu İsa et-Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Ravi Müslim'bnu Yesar Ömeru'bnu'l-Hattab Radıyallahü Anh'den hadis duymuş değildir. Bazı muhaddisler bu hadisin senedinde Müslim ibnu Yesar ile Ömeru'bnu'l-Hattab Radıyallahü Anh arasında tanınmayan bir adamdan sözetmişlerdir. (Yani tanınmayan meçhul bir ravinin Ömeru'bnu'l-Hâttab'dan bu hadisi aldığını söylemişlerdir). Ebu îsa et-Tirmizî diyor ki: 'Ben derim ki, bu yoldan hasen li ğayrihi olur. (Yani Müslimu'bnu Yesar, Ömer-,u'bnu'l-Hattab Radıyallahü Anh'den hadis duymuş olmamasına rağmen; başka senedlerde arada bir başka ravi zikredildiği ve bu ravi meçhul olduğu için hasen li ğayrihi olmaktadır). Allah Teala en doğrusunu bilir.[94]

98. Hadisi et-Tirmizî, Kitabu't-Tefsir'in sonunda da, C.2, s.241'de başlıksız bir babda rivayet etmiştir. Oradaki rivayet senedden sonra şöyledir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulultah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
Aleyh
"Allah, Adem'i yarattığı ve içine ruh üflediği zaman Adem aleyhisselâm aksırdı ve 'el-Hamduli'llah' diyerek, Allah'ın izniyle Allah'a hamdetti. Rabbi ona: 'Rahimeke'llahu ya Adem' (Allah sana rahmet eyledi, ey adem) diye karşılık verdi ve şöyle buyurdu: Şu meleklerin arasına, onlardan oturanların yanına git ve: es-
Selamu Aleykum, de. (Adem öyle yapınca) melekler: Ve Aleyke's-Selam ve rahmetu'llah, diye karşılık verdiler. Sonra Adem Aley-hisselâm Rabbine döndü. Rabbi ona: Bu Senin ve neslinin aralarındaki selamıdır, diye buyurdu. Allah ona, iki eli kapalı halde: Bunlardan hangisini istersen seç, diye buyurdu. Adem Aleyhis-selâin Rabbimin sağ elini seçtim -Rabbimin her iki eli de sağ ve Mübarektir- dedi. Adem Aleyhisselâm: Ey Rabbim, bunlar ne? diye sordu. Allahü Teala: Bunlar Senin neslindir, buyurdu. (Adem Aleyhisselâm baktı ki) her insanın iki gözünün arasına ömrü yazılı. İçlerinde bir adam vardı ki, en çok ışık saçanıydı. Adem Aleyhisselâm: Ey Rabbim, bu kim? diye sordu. Allahü Teala: Bu Senin oğlun Davud'dur. Onun için kırk yıl ömür takdir ettim, diye buyurdu. Adem Aleyhisselâm: Ey Rabbim, onun ömrünü artır, dedi. Allahü Teala: Onun için takdir ettiğim Ömür bu kadardır, diye buyurdu. Adem Aleyhisselâm: Ey Rabbim, ben kendi Ömrümden altmış seneyi ona verdim, dedi. Allahü Teala: istediğini verdim, buyurdu. Sonra Allahü Teala Adem'i istediği kadar cennette oturttu. Sonra Adem Aleyhisselâm oradan çıkarıldı. Adem ömrünü hesab ediyordu. Ölüm meleği kendisine geldi. Hazreti Adem Aleyhisselâm ona: Acele ettin, Bana bin yıl ömür takdir edildi, dedi. Ölüm meleği: Doğru söyledin, ama Sen ömrünün altmış yılını oğlun Davud'a vermiştin, dedi. Adem itiraz etti, nesli de itiraz etti. Adem ununtu, nesli de unuttu, Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: O günden sonra anlaşmaların yazılması ve şahid tutulması emredildi[95].
et-Tirmizî bu hadisin hasen, garib olduğunu söylemiştir.[96]

---

[1] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 90-91.
[2] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 91-93.
[3] Müslim: İmân: 217
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 95.
[4] Müslim: İmân: 217
[5] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 96.
[6] Müslim: iman: 212
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 96-97.
[7] Müslim: îman: 214
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 97.
[8] Nevevî'nin, Sahih-i Müslim Şerhi, 'iman'da Vesvese' babı.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 97-98.
[9] Müslim: Birr : 137
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 99-100.
[10] Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 100.
[11] Ebu Davud: Edeb: 43
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 100-101.

[12] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 102-103.
[13] Buharî: Rikak: 31
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 105-106.
[14] Müslim; İmân: 203
[15] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 106-107.
[16] Müslim: imân: 203
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 107.
[17] Müslim: imân: 204
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 107-108.
[18] Müslim: İman: 205
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 108-109.
[19] Müslim: îmân: 205
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 109.
[20] Müslim: îman: 207
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 109-110.
[21] Tirmizî: Tefsir, En'am Suresi: 10
[22] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 110-111.

[23] îbnu Mâce : Edeb : 58
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 111-112.
[24] Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi, Kastallanî'nin hamişi'ne göre C.l, s.49l
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 112-116.
[25] Buhart! Tevhid: 15,43
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 117-118.
[26] Müslim: Zikir: 21
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 118.
[27] Müslim: Zikir: İ4-15-16-17-İ8-19-20
Sahih-i Müslim, Kastallanî'nin hamişi, C. 10 ve sonrası.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 118-119.
[28] Tirmizî: Zuhd: 51
[29] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 119-120.
[30] Tirmizî: Daavat: İ3İ
[31] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 120.
[32] ibnu Mace:Edeb:53
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 121.
[33] Ibnu Maca: Edeb : 58
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 121-122.
[34] Kastallarîî Şerhi, C.İO, s.381
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 122-123.
[35] Buharî: Bedu'1-Halk: 8
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 125.
[36] Buhari Tefsir, Secde Suresi: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 125-126.
[37] Buharî: Tefsir, Secde Suresi: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 126-127.
[38] Buhari Tevhid 55.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 127.
[39] Müslim: Cennet: 2
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 127-128.
[40] MüsİIm: Cennet: 3
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 128.
[41] Müslim: Cennet: 4
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 128-129.
[42] Müslim: Cennet: 5
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 129.
[43] Tirmizi: Tefsir, Vakıa Suresi: 1.
[44] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 129-130.
[45] İbnu Mace: Zuhd: 39
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 130-131.
[46] Buhari: Daavat: 14
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 133.
[47] Buhari: Tevhid: 36
[48] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 134.
[49] Müslim: Salâtu'l-müsafirîn : 168
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 134.
[50] Müslim: Salatu'l-Müsafirin: 169
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 135.
[51] Müslim: Salatu'l-Müsafîrin: 170
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 135.
[52] Müslim: Salâtu'l-Müsafirin: 171
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 136.
[53] Müslim: Salâtu'l-Müaafırtn: 171
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 136.
[54] Müslim: Salâtu'1-Müsafirin: 172
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 136.
[55] Ebu Davud: Tatavvu: 21-Sünnet: 19
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 137.
[56] Tirmizt: Salât: 211; Daavât:78
[57] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 137
[58] Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi, Kastallanî'nin hamişi C.4, s.26
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 138-139.
[59] Tirmizî: Daavat: 98
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 141-142.
[60] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 142-143.
[61] ibnu Mace; İkâme: 191
[62] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 145-146.
[63] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 146.
[64] Buhari : Bedu'l - Halk : 6
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 147-148.
[65] Buharî: Edeb; 41
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 148.
[66] Buharî : Tevhid : 33
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 148-149.
[67] Müslim: Birr: 167
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 150.
[68] Muvatta: Şa'r: 15
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 150-151.
[69] Tirmizt: Tefsir, Meryem Suresi: 7
[70] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 151-152.
[71] Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 152.
[72] Buhari: Rikak: 38
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 153-154.

[73] Kastallanî Şerhi, C.9, s.289,
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 154-156.
[74] Sahih-i Buharî: Kitabu Bedu'l-Halk'da "îsrailoğulları Hakkındaki Rivayetler" başlıklı bir bab geçmiyor. Ancak, bu hadia, Ki tabu'1 -Enbiya: bab 5O'de ve Kitabu'1 -Fite n: bab 26'da geçiyor.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 157-159.
[75] Kastallanî Şerhi'nden özetle.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 159.
[76] Buharî: Enbiya: 54
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 159-160.
[77] Buhari: Enbiya: 54
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 160-161.
[78] Buhart: Enbiya: 54
[79] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 161-162.
[80] Buhart: Tevhid: 36
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 162-163.
[81] Buhart: Tevhid: 35
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 163-165.
[82] Müslim: Tevbe: 25
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 165-166.
[83] Nesâî: Cenâiz: 117
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 166-167.
[84] Nesâi: Cenâiz:117
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 167-168.
[85] ibnu Mace: Zühd: 30,
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 168-169.
[86] Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi, Kastallanî hamişi'ne göre, C.10, s.182
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 169.
[87] 'Kitabu Bedu'1-Halk' da "Adem'in Yaratılışı" başlıklı bir bab göremedik. Bu bab kitabu'l Enbiya'nın birinci babıdır. Yukarıdaki hadis ise; Sahih-i Bu hart: Kitabu'l Enbiya: bab 1 de geçiyor.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 171-172.
[88] Buhari: isti'zan: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 172-173.
[89] Müslim: Cennet: 28
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 173-174.

[90] Kastallanî Şerhi, C.5, s.321
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 174-178.
[91] Tirmizl: Tefsir, A'raf Sureni: 3, 4.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 178-180.
[92] Tirmizî: Tefsir, Araf Suresi: 3, 4.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları:180.
[93] Tirmizi: Tefsir, A'raf Suresi: 3,4.
[94] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 181-182.
[95] Tirmizî: Tefsir, Hucurât Suresi.5
[96] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 182-184.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖLÜMÜ TEMENNİ BÖLÜMÜ
ÖLÜM TEMENNİSİ NİÇİN YASAKLANMIŞTIR?

ÖLÜMÜ TEMENNİ BÖLÜMÜ

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ?????????????? ?????????? ????????? ???? ????? ????????. ???? ???? ?????? ?????? ??????????: ?????????? ???????? ??? ??????? ????????? ??????? ???. ??????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ??? [. ????? ?????? .

1. (979)- Hz. Enes (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Sizden hiç kimse, maruz kaldığı bir zarar sebebiyle ölümü temenni etmesin. Mutlaka bunu yapmak mecburiyetini hissederse, bari şöyle söylesin: "Rabbim, hakkımda hayat hayırlı ise yaşat, ölüm hayırlı ise canımı al!" [Buharî, Merdâ 19, Da'avat 30; Müslim, Zikr 10, (2680); Tirmizî, Cenâiz 3, (971); Ebu Davud Cenâiz 13, (3108, 3109); Nesâî, Cenâiz 1, (4, 3).][1]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilk muhatabı Ashab-ı Kirâm ise de, kıyamete kadar gelecek bütün Müslümanlar aynı şekilde muhatap olmaktadırlar, yani yasak hükmü bâkidir.
2- Hadiste mevzubahis edilen "zarar" için, seleften bir çoğu "dünyevî zarar" demiştir. Buna göre, kişi "dininde fitneye düşmek" gibi dinî bir zarar mevzubahis olacak olsa, hadisteki nehyin dışında kalacağı belirtilmiştir. Hatta İbnu Hibbân'da gelen bir rivayette bu husus daha da serahetle gözükmektedir: ? ?????????????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ???? ??? ??????????
"Sizden hiç kimse dünyada mâruz kaldığı musibet sebebiyle ölümü temenni etmesin." Burada "dünyada" diye sebep açıkça belirtilmektedir. Sahabeden bazıları, dünyevî olmayan mülahazalarla ölümü temenni etmiştir. Nitekim Muvatta'da Hz. Ömer'in şöyle dua ettiği kaydedilir:

?????????? ???????? ????? ?????????? ???????? ????????????? ?????????? ??????????? ??????? ?????? ????????? ??? ?????????
"Ey Rabbim, yaşım ilerledi, kuvvetim zayıfladı, raiyyetim her tarafa intişâr etti. Artık fazla zarara düşmeden, ölçümü kaçırmadan beni yanına al."
Yine Muvatta'da, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da şöyle dua ettiği nakledilmiştir:

?????????? ????????? ?????? ???????????? ??????? ????????????? ??????? ???????????? ?????? ???????? ??? ???????? ???????? ???????????? ??????? ?????? ?????????
"Ya Rabbi, senden bana hayırlı işlerin fiilini, kötü işlerin terkini, fakirlerin sevgisini müyesser kılmanı temenni ediyorum. İnsanlar arasında bir fitne yaratacaksan, beni yanına al, fitneye bulaşmamış olarak dünyadan ayrılayım."
Keza Ahmed İbnu Hanbel ve başka kaynaklarda kaydedildiğine göre, Âbis el Gıfârî şöyle dua etmiştir: "Ey Tâun! beni al götür!". Kendisine: "Niye böyle söylüyorsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ölümü temenni etmeyin" demedi mi!" denince şu cevabı vermiştir: "Ben Resûlullah'ın şöyle söylediğini işittim: ????????? ?????????? ?????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ?????????????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ???????????? ???????? ?????????? ???????????? ????????? ?????????????? ????? ????? ?????????? ???????
"(Kıyamet alâmetlerinden) şu altı hâl zuhur etmezden önce ölüme koşun: "Sefih (kıt akıllı) insanların hâkimiyeti, polislerin çoğalması, hükmün satılması (mahkemelerde rüşvetle hüküm verilmesi), insan kanının değerini kaybetmesi, sıla-i rahmin kaybolması, Kur'ân'ı musiki yerine tutacak zamanelerin zuhûru. Bunlar, anlayışça en gabileri bile olsa, sırf kendilerine teganni yapsın diye içlerinden birine üstünlük tanırlar."
Bu mevzuya temas eden âlimler, ölüm temennisiyle ilgili, Kur'ân'dan da iki âyet gösterirler:
1- Hz. Yusuf'un duası: ?????????? ????????? ???????????? ????????????????
"Benim canımı Müslüman olarak al ve beni sâlihlere dâhil eyle" (Yusuf 101). Hz. Yusuf bu duayı, dünyevî nimetlerin zirvesine ulaşınca yapmıştır.
2- Hz. Süleyman'ın duası:
???????????? ???????????? ??? ????????? ????????????
"Rabbim!... Rahmetinle beni iyi kullarının arasına koy" (Neml 19).
Buharî'de kaydedilen Resûlullah'ın bir duası da şöyle:
?????????? ?????????? ???????????? ???????????? ???????????? ?'?????
Bu duaların ölüm geldiği ana mahsus olduğu belirtilir, yani bu dualarda ölümün âcilen gelmesi istenmiyor, "Öleceğimiz vakit hayırlı bir sonla hayatımız kapansın, öbür dünyada salihlerle birlikte olalım" temennisinde, duasında bulunuluyor" denmiştir. Ayrıca, "Dualarda ölüme yer verilmesi, ölmeyi istemek değil, ölüm hâdisesini zihinde canlı tutmak, unutmamak içindir" şeklinde açıklama da yapılmıştır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hayatın mü'min hakkında ölümden hayırlı olduğunu söyler: ? ??????? ??????????? ???????? ??? ???????
"Mü'min kişinin ömrü, onu hayırca ziyadeleştirir."
??? ??????????? ?????????? ????????? ???? ????????? ??????????? ???? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ???? ????????????
"Sizden kimse ölümü temenni etmesin. Muhsin (iyi amel üzere) ise hayır cihetiyle artacağı umulur. Kötü amel işliyorsa kötülükten dönüp Allah'ın rızasını arayacağı ümid edilir." Mamafih, iyilerin de bozulma ihtimali olsa da bunun istisna olduğu, aslolanın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın buyurduğu gibi yaşamanın daha hayırlı olacağı belirtilmiştir. Şu halde ölüm, hayırlı amellerin, sevabın son bulmasıdır. Öyle ise ölüm temenni edilmemelidir.[2]

3- Ölüm temennisi niçin yasaklanmıştır?

ÖLÜM TEMENNİSİ NİÇİN YASAKLANMIŞTIR?

İslâm akidesine göre, ecel kaderle bağlıdır, dua ve temenni ile değil. Kişinin eceli gelince, istese de istemese de, ne uzar ne kısalır (Yunus 49, Nahl 61). Şu halde ölümü temenni etmek veya etmemek terbiyevî, ahlakî bir yöne sâhip, bir mü'minlik edebidir. Bu açıdan ölümü temennî etmede iki mühim ahlâkî mahzur görmek mümkündür:

1) Kadere karşı bir itiraz mevzubahistir.

2) Gayesi çeşitli hallerle imtihan olan hayat vazifesinden kaçmak vardır. Bu ise meskenettir, kişiyi ruhen yıkmaktır. Kur'ân-ı Kerim, maldan, candan, meyvelerden eksiltmeler, musibetler ve korkularla imtihan edilmek üzere insanın yaratıldığını bildirmekte (Bakara 155, Mülk 2.) bu imtihanı kazanmak için sabır tavsiye etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yarın kıyametin kopacağını bilse bile bugün elindeki filizini dikmeyi emretmektedir.

Böylesi bir hayat anlayışı vaz'eden İslâm dininin diğer taraftan, dünyevî, maddî musibetler sebebiyle ölümü temenni etmeyi tecviz etmesi tenâkuz olurdu. Ve bu durumlarda ölümü temenni etmenin meşru olması, hayatın musibetleri karşısında mukavemet gücünü kırıcı olurdu. Hatta, ölümü temenni etmeyi meşru kılan sebepler arasında zikredilen hallerin zuhurunda bile hayattan kaçmanın esas alınmaması gerekir. Zira ölümü temenniyi meşru kıldığı belirtilen hallerle ilgili rivayetlerin asıl gayesi, sayılan o hallerin kötülüğünü tedris, zihinlerde tesbittir. Sözgelimi son kaydettiğimiz hadiste tâdâd edilen altı halden meselâ "hükmün satılması" yani rüşvet yoluyla mahkemelerden hüküm istihsâli, bir cemiyette adaletin kalmadığının ifadesidir. Böyle bir cemiyet, içtimaî bozukluğun en ileri safhalarına varmış demektir. İnananlar, ölümü bile meşru kılacak böylesine kötü bir amelden nehyedilmiş olmaktadır. Sayılan diğer ameller de öyle.

Bu çeşit hadislerin asıl gayesi, sayılan ameller sebebiyle ölümün temennisini meşru kılmak olsaydı, her devirde ölümü temenni etmek meşru olmuş olurdu, zîra bu kötü ameller hiç bir zaman cemiyetlerde eksik olmamış, aksine hep işlenegelmiştir. Söylediğimiz bu hususu te'yid eden bir durum, Ahmed İbnu Hanbel'den kaydettiğimiz rivayetin bir başka veçhinde, ????????? ???'??????? ??????

"Altı kötü iş zuhur etmezden önce hayır amel işlemekte acele edin.." denmiş olmasıdır. Yani o fitneler hatırlatılarak, iyi amele teşvik edilmektedir.

?2? ??? ????? ??????? ?? ??? ?? ??? ???? ???:]???????? ???? ???????? ?????? ???????? ?? ???????? ???????. ???????: ????? ??? ?????? ????? # ???????? ??? ???????? ??????????? ????????? ????[.

2. (980)- Kays İbnu Ebî Hâzım anlayıtor: "Habbâb İbnu Eret (radıyalahu anh)'in yanına girmiştim. Karnından yedi yeri dağlatmıştı. Bana: "Eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölümü taleb etmekten bizi men etmeseydi mutlaka onu taleb ederdim" dedi. [Nesâî, Cenâiz 2, (4, 4); Buharî, Merdâ 19, Da'âvât 30, Rikak 7, Temennî 6; Müslim Zikr 12, (2681).] [3]

AÇIKLAMA:

Habbâb İbnu Eret (radıyalahu anh) ilk Müslümanlardandır ve müşriklerin işkencelerine en ziyade mâruz kalanlardan biridir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, ateş üzerine yatırılmak gibi ağır işkencelerden aldığı yaralar vücudunda hayat boyu devam eden izler bırakmış, zaman zaman tekrar iltihablanmak gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Yukarıdaki rivayet böyle bir durumu aksettirmektedir. Eski yara yerlerinden açılan iltihabları dağlatmak yoluyla tedavi ettirmiştir. Bazı rivayetlerde Kays, Habbâb'ın yanına geçmiş olsun ziyareti için geldiğini belirtir.

Önceki rivayette olduğu gibi, burada da ölüm temennisinin yasaklanmış olduğunu görmekteyiz. Habbâb (radıyalahu anh) başka rivayetlerde daha sarîh olarak çekilen maddî sıkıntıları da tasvir ederek, "O sıkıntılar tahammül edilemeyecek kadar ağırdı. Resûlullah yasaklamamış olsaydı, ölümü temenni ederdik" demek istemektedir.

Şu sözler ona aittir: "Ben Resûlullah'ın ashabından, benim çektiğim kadar belâ çeken bir başkasını bilmiyorum." "Resûlullah zamanında tek dirhem bulamazken, (şimdi) evin bir köşesinde kırk bin dirhemim var..." [4]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/5.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/5-7.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/7-8.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Namazın Mescitte Cemaatle Tekrarlanması
Kamet Getirildikten Sonra İmamlık için Çekişmekten Men
Namazlarda Okunacak Kırâât Miktarı
Evlerde Cemaat Yapmak
İmamlarda Bulunması Gereken Özellikler
Namaz'da Kıraat Ve Kıraati Kısa Kesmenin Sebebi
Âmin Demek
Namazda Kıraatin İmama Da, Memuma Da Farz/Vacip Oluşu Ve Özellikle Birinci Rekatta Mesbûktan Kıraatin Kalktığı Görüşünde Olanlar
Kunût Duaları
Teşehhüt Duası
Özür Sahibinin Namazı
Namaz İçinde Ve Dışında Tilavet Secdesi Ve Tilavet Secdesi Olarak Rüku Yapmanın Caiz Oluşu
Selâm Vermek
Namaz Sonrasında Okunacak Dua
Mescide Gece Yürüyerek Gitmenin Fazileti
Sürekli Mescitlerde Bulunmanın Fazileti
Mescitler İnşa Etmek Ve Genişletmek
NAFİLE NAMAZLAR BÖLÜMÜ
Farzı Tam Yapmak Nafileden Sayılır
Mutlak Nafile İbadetler
Orta Namaz
Teheccüt Namazı
Ramazan'in İhyası
Nafile Namazların Evlerde Kılınmasına Dair Emir
Binek Üzerinde Nafile Namaz Kılmak
Yüksek Sesle Kur'ân Okumanın Mekruh Oluşu
İbadet İçin Aşın Meşakkat Ve Sıkıntıya Girmenin Yasaklanması
Beş Vakit Namazın Düzenli Sünnetleri (Revâtib) Ve Bunlara Devam Edilmesi
Vitir Namazı
Kuşluk/ Duhâ Namazı
CUMA KONULARI
Cumanın Fazileti Ve Duanın Kabul Olunması Umulan Saat
Cumanın Kimlere Farz Olduğu
Cuma Günü Gusletmek ve Cuma Namazına Yürüyerek Gitmek
Cuma Namazı İçin Gusül
Cuma Vakti
Hutbe Âdabı
Minber Edinmek
Cuma Namazı için Süslenmenin Emredilmesi
Hutbeyi Dinlemek
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Hutbesi
İmam Hutbe Verirken Tahiyyetü'l-Mescid Namazı Kılmak
Cumadan Geri Kalanların Azarlanması
Cuma Günü İnsanların Omuzlarına Basarak İlerlemekten Men
Cuma Namazının Bir Rekatına Yetişen Cumaya Yetişmiştir
Cuma'dan Sonra Namaz Kılanlar Ve Bunu Mekruh Görenler
Cuma Gününün Fazileti
Yolculuk Esnasında Namazların Kısaltılması ve İki Namazın Cemi Hakkında Varit Olan Rivayetler
Korku Namazı
Küsûf/Güneş Tutulması Namazı
Yağmur Duası
Bayram Namazları
CENAZELER KİTABI
Ölüm Döşeğindeki Kimse İle İlgili Haller
Sabrı Emretmek
Çocuğu Ölen Kimsenin Sevabı
Taziye/Teselli
Ölü Ailesine Yemek Yapmak
Ölü Yıkamak
Kefen
Cenazeyi Taşımak Ve Cenazeyle Beraber Yürümek
Cenaze İçin Ayağa Kalkmak
Cenaze Namazında İmamın/Devlet Başkanının Önceliği
Cenazenin Peşinden Taşınması Yasaklanan Şeyler
Bebek Ve Veled-İ Zina/Zina Çocuğu İçin Cenaze Namazı
Kabir Üzerinde (Cenaze) Namaz
Ölülere Sövülmesinin Yasaklanması ve Onların Güzel Sözlerle Anılmasına Teşvik
Mescitte Cenaze Namazı Kılınmasını Mekruh Görenler
Giyabî Cenaze Namazı
Cenaze Duası
Cenaze Namazı, Defin İşlemi Sırasında Hazır Bulunma, Kabre Toprak Atma Ve Kabri Kazmanın Fazileti
Cenaze Namazı Tekbirleri

Namazın Mescitte Cemaatle Tekrarlanması

426. el-Ca'd Ebû Osman demiştir ki: Benî Salebe oğullan mescidinde Ene b. Mâlik yanımıza uğradı ve: "Namazı kıldınız mı?" diye sordu. "Evet" dedik. Sabah namazıydı. Sonra bir adama emir verdi. O da ezan okuyup kamet getirdi. Sonra arkadaşlarına namazSaldırdı. {Ebû Ya'lâ) [1]

Kamet Getirildikten Sonra İmamlık için Çekişmekten Men

427. İshâk demiştir ki: Bize Abdürrezzâk bildirdi. Dedi ki: Babamın bir âlimden şu sözünü naklettiğini bahsettiğini işittim: "Namaz için kamet getirildikten sonra bir topluluk imamlık için birbirleriyle çekiştiler. Bu ona: "Öne geç!", o buna: "Öne geç!" deyip durdular. Sonunda hepsi birlikte yerin dibine geçirildiler.!"

Namazlarda Okunacak Kırâât Miktarı

428. Ubâde b. es-Sâmit'in naklettiğine göre Resûlullah (sdlallahualeyhiveselkm) yolculuk sırasında yatsı namazında Tîn sûresini okumuştur. (İshâk)
Senedinde iki yerde kopukluk vardır. Fakat Sahttite Berâ b. ÂzÎb'den nakledilen bir şahidi vardır.
429. Ali b. Yahya b. Haliâd, amcasından şöyle dediğini nakletmiştir; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk iki rekatta Fatiha sûresi ile başka bir sûre, son iki rekatta ise sadece Fatiha sûresini okurdu. (İshâk)
Hadiste zayıflık vardır. [2]
430. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından olan Abdullah b. Abd [3] es-Sümâlî [4] ile yine Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından olan Haccac b. Amir es-Sümâlî'den nakledildiğine göre bunlar, Ömer b. el-Hattâb'm arkasında sabah namazını kılmışlar ve Hz. Ömer "İza's-semâu inşakkat (İnşikâk)" sûresini okumuş ve (namaz içinde) secde yapmış. (Müsedded) [5]
43l. Abdullah b. Sa'lebe demiştir ki: Hz. Ömer'in arkasında sabah ainazını kıldım. Namazda Hac sûresini okudu ve iki kere secde yaptı. "Sabah namazı mı?" diye sordum; "Sabah namazı" dedi. (Müsedded) [6]
432. Ebû Eyyûb'un naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında "Tebâreke'1-lezi biyedihi'l-rrnülk" (Mülk) sûresini okumuştur. (el-Hâris) [7]
433. İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana sabah ıamazında "Vel-leyli iza yağşâ" ve "Veş-şemsi ve-duhâhâ" surelerini okumamı emretti. (ei-Hâris): [8]
434. Amr b. Abese'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında "Kul eûzu birabbi'l-felak" ve "Kul eûzu birabbi'n-nas" sûrelerini okumuştur. Ayrıca Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseüem): "Felah, cehennemdir'1 buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [9]

Evlerde Cemaat Yapmak

435. ibrâhîm b. Ubeyd b. Rifâ'a anlatmaktadır: Mekke'de Câbir b. Abdullah'ın yanma girdim. Oturarak arkadaşlarına namaz kıldırdığını gördüm.... Hadisin devamında şu cümleler geçmiştir: "Bizler evlerimizde namaz için çağrı yapar, ailelerimiz için cemaat oluştururduk." (Abd b. Humeyd)

İmamlarda Bulunması Gereken Özellikler

436. Enes b. Mâlik'in naklettiğine göre Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem): "Halkın imamı, onları Allah'a götüren elçileridir. Bu yüzden en faziletli olanınızı öne geçiriniz. " (el-Hâris) [10]
437. Ebû Salih der ki: Muâz, Hz. Peygamber'le (salkllahu aleyhi vesellem) beraber sabah namazını kılar, sonra gidip kendi kavmine imamlık yapardı.
Hadis mürseldir.[11] (el-Hâlis)
438. Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir demiştir ki: Kasım b. Muhaymire'yi şöyle derken işittim: Selman'ı kavmi kendilerine namaz kıldırması için öne geçirdi. Kabul etmeyince tutup ileri ittiler. Namazı kıldırdıktan sonra: "Hepiniz bundan memnun kaldınız mit" diye sordu. "Evet" dediler. Bunua üzerine "Allah'a hamdolsun. Zira Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Şu üç kişinin namazı kabul olunmaz; kocasından izinsiz olarak evinden çıkan kadın, kaçak köle, kendisini istemeyen cemaata imamlık yapan kişi." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [12]
439. Müsedded demiştir ki: Bize Hafs'm Haccâc'dan naklen bildirdiğine göre Hz. Ali, teyemmümlünün abdestliye imamlık yapmasını hoş görmezdi. (Müsedded)
440. Sa'd b. İbrahim'in babasından naklettiğine göre Muâviye onlara bir entari içinde imamhk yapmıştır. (Müsedded)
441. Ebu'l-Ahvas ve Damre'nin naklettiklerine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ebû Ubeyde! Benden sonra kimse oturduğu yerde imamlık yapmasın" buyurmuştur. (el-Hâris)

Namaz'da Kıraat Ve Kıraati Kısa Kesmenin Sebebi

442. Enes der ki: ResûluUah (sallalialu aleyhi vesellem) bir şahsı arayıp bulamadığı zaman..... Hadisin devamı şöyledir: Adam: "Ya Resûlallah! Ben sana uğradım. Sen akşam namazını kılıyordun. Seninle birlikte akşam namazını kıldım. Sen namazda şu sûreyi (Kâria'yı) okuyordun" dedi. (Ebû Ya'lâ)
443. Ebû Mâlik'in naklettiğine göre ResûluUah (sallaüahu aleyhiveseüem) öğle ve ikindi namazlarının dört rekatında da kıraatte bulunurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [13]
443b. Ebû Hureyre demiştir ki: "Farz namazda Fatiha'yı okuyan için, o yeterlidir. Ama onun üzerine başka sûre de okursa, bu benim için daha güzeldir" (Müsedded)
444. Hanzala es-Sedusî dedi ki: İkrime'ye "Ben zaman zaman akşam namazında "Kul euzu birabbi'l-felak" ve Kul eûzu birabbi'n-nas" sûrelerini okuyorum ve bazı insanlar bundan dolayı beni kınıyorlar" dedim. Sübhânallah! Onları oku! Zira onlar Kurân'dandır" dedi. (Müsedded)
445. Hayyân el-Bârikî dedi ki: İbn Ömer'e denildi ki -veya ona bir zat dedi ki-: "Ben falan kimsenin arkasında namaz kılıyorum ve o, namazı uzatıyor." İbn Ömer: "Kuşkusuz Resûlullah'm (sallaUahualeyhiveselkm) namazının iki rekatı falan kimsenin namazının bir rekatından daha kısa idi [14] veya "Falan kimsenin namazı gibi" veya "falan kimsenin namazının bir rekatı kadardı" diye cevap verdi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [15]
446. Osman b. Ebi'l-Âs şöyle demiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Kur'ân'dan "Sebbihi'sme rabbike'1-a'lâ ellezî halaka" ve benzeri sûreleri okumam için bana belirli bir zaman tayin etti. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
447. Ebû Saîd'in naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını onlara kıldırmış ve namazda Kur'ân'm en kısa iki sûresini okumuştur. Namazı kıldıktan sonra Ebû Saîd el-Hudrî -veya Muâz-kendisine: "Ya Resûlallah! Öyle bir namaz kıldın ki, daha evvel hiç öyle namaz kıldığını görmedim!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Arkamda kadınlar safındaki çocuk ağlamasını işitmedin mi? Annesinin onunla ilgilenmesini sağlamak istedim" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [16]
448. Sükeyn'in babası Abdülazîz demiştir ki: Enes'in yanma gidip: "Bana Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) namazını anlat!" dedim. O da ev halkına imam oldu, onlara öğle ve ikindi namazlarını kıldırdı. (Namazlarda) Gizli kıraatte [17]bulunarak Mürselât, Nâziât, Amme yetesâelûn vb. sûreleri okudu. (Ebû Yala)

Âmin Demek

449. Mücâhid'den nakledildiğine göre bir Yahudi, cemaatin tam "âmin" dediği bir sırada bir mescidin yanında geçti ve: "Size âmîni öğretene yemin ederim ki, siz gerçekten hak yoldasınız" dedi. (Müsedded)
450. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bana üç hususiyet verilmiştir. (Birincisi) Saflarda namaz kılmak. Bana selâm hasleti verilmiştir ki, bu cennet halkının selamlaşma şeklidir. Bana "âmîn" sözü verilmiştir. Sizden önce bu söz kimseye verilmemişti. Sadece Allah onu Harun'a vermiştir. Şöyle ki Mûsâ dua eder, Hârûn da "âmin" derdi. " (el-Hâris) [18]
451. Ümmü'l-Husayn'ın naklettiğine göre o Hz. Peygamber'in (sallaUahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılmış. Onu "Mâliki yevmi'd-din" âyetini okurken işitmiş ve "Ve-la'd-dâllîn" kelimesini okuyunca, kadınlar safrnda onun işiteceği bir sesle "âmîn" demiş. [19] (İshâk)

Namazda Kıraatin İmama Da, Memuma Da Farz/Vacip Oluşu Ve Özellikle Birinci Rekatta Mesbûktan Kıraatin Kalktığı Görüşünde Olanlar

452. Ebû Hureyre demiştir ki: "Cemaate rükuda yetişirse o rekata itibar edilmez." (Müsedded)
453. Abdullah b. Yezîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sailallahualeyhi veseOem) akşam namazında Ve't-tîn ve'z-zeytûn (Tîn) sûresini okumuştur. (İbn Ebî Ömer [20] ve Abd b. Humeyd)

Kunût Duaları

454. Aişe'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında rükudan önce kunût okur ve derdi ki: "Size kunût okutuyorum ki, Rabbinize dua edip dileklerinizi iletenini z. " (el-HârÎs) Hadiste zayıflık vardır.
455. Abdullah (b. Mes'ûd) bir gün Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanında geceledi ve Resûlullah rükudan önce kunût okudu. (Abdullah emiştir ki) Ertesi gece annemi gönderdim. Bana, yine aynısını yaptığını bildirdi. (İbn Ebî Ömer)
456. Ahmed b. Menî demiştir ki: Bize Yezîd, Ebân b. Ebî Ayyâş'tan. bildirdi..... Hadisi şu ifadelerle nakletmiştir: Vitir namazında nasıl kunût okuduğuna bakmak için bir gün

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanında geceledim. Rükudan önce kunût okudu. Sonra annem Ümmü Abd'i gönderdim. Gönderirken de: "Hanımlarının yanında gecele ve vitir namazında nasıl kunût okuduğuna bakıver" diye tembihledim. Bana, O'nun rükudan önce kunût okuduğunu söyledi.
Senedinde metruk biri vardır.!
457. Saîd b. Zeyd'in naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kunût okumuş ve kunûtunda: "Allahım, Allah'a ve Resulüne isyan eden Ri'i, Zekvan, Azl ve Usayye kabilelerini sana havale [21] ediyorum" diye (bed)dua etmiştir. (Ahmed b. Menî) [22]
458. Abdullah şöyle demiştir: Peygamber (sallaUahualeyhi vesdlem) yalnız bir ay kunût okudu. Ne daha önce, ne de sonra kunût okumadı. (EbÛ Bekir b. Ebî Şeybe) Senedinde zayıflık vardır. [23]
Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bize Bişr b. el-Velîd, Serik'ten bildirdi.... Hadisi şu ifadelerle nakletti: Bir ay kunût okuyarak Usayye ve Zekvan kabilelerine beddua etti. Onlara üstün gelince, kunût okumayı bıraktı.[24] (Ebû Ya'lâ)
460. İmrân b. Hudayr der ki: Ebû Miclez'e sabah namazında kunût okunması soruldu. O da şöyle anlattı: Resûlullah (sallaUahu aleyhivesellem) bir zâtı falan oğullarına göndererek: "Bak bakalım Müslüman olmuşlar mı? Eğer Müslüman olmuşlarsa, falan oğullarına geç!" buyurdu. Onların yanına varınca kendilerine bunu sordu. Derken bir adam içeri girip silahını kuşandı. Sonra Allah Resûlü'nün elçisinin yanına çıktı ve onu hançerleyerek yere serdi. O zaman Resûlullah'ın (sallaUahu aleyhi vesellem) elçisi: "Allahım! Ben senin elçinin elçisiyim. Sen de senin elçine benim elçim ol! Ona benden selâm söyle!" diye niyaz etti. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ve aleykümü's-selâm (sancı da selâm olsun)" diyerek onun selâmını aldı. Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resulü, biz kimseyi görmedik!" diye şaşkınlıklarını bildirdiler. O da: •'Falan şahıs öldürüldü. (Ölürken) bana selâm gönderdi" buyurdu. Bu olaydan sonra bir ay boyunca sabah namazının akabinde kıyamda iken: "Allahtm! pal?lerine isyan eden Usayye oğulların?, Zekvan oğullarını sana havale ediyorum" diye beddua etti. Sonra bunu terk etti. Bir daha da kunût okumadı. (ei-Hâris) [25]
461. Ebû Miclez demiştir ki: İbn Ömer [26] ve İbn Abbâs'a: "Yaşlılık sizi kunût okumaktan alıkoyuyor, öyle değil mi?" dedim. "Biz arkadaşlarımızdan buriu öğrenmedik" dediler. (Ahmed b. Menî) [27]

Teşehhüt Duası

462. Âsim b. Küleyb, babasından, o da dedesinden nakletmiştir; Bir gün Mescid'e girdiğimde Resûlullah (saDallahu aleyhi vesellem), namazda sağ elini sağ dizi üzerine koymuş, işaret parmağıyla işaret ederek: "Ey kalpleri dilediği yöne çeviren (Allahım)! Benim kalbimi dinin üzere sabit kıl!" diye dua ediyordu. (Ebû Ya'lâ)'

Özür Sahibinin Namazı

463. İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Secde yapmaya gücü yeten secde etsin. Gücü yetmeyen de (yerden) yüzüne bir şey kaldırmasın. Secdesini rüku şeklinde, rükusunu da ima ile yapsın" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî) Senedinde iki zayıf ravi vardır:
464. Câbir b. Abdullah şöyle nakletmiştir: Resûlullah (sallaîlahu aleyhi vesellem), benimle birlikte bir hastayı ziyaret etti. Hastanın namaz kılarken yastık üzerine secde ettiğini görünce onu bundan menetti ve: "Yere secde edebilirsen, secde et! Yoksa bir şekilde ima edip secdede rükudakinden daha fazla eğil!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) Senedinde zayıflık vardır. [28]
465. Enes b. Mâlik'in naklettiğine göre Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) yerde oturarak farz namazı kılmış, tespih sırasında yere oturarak bir şekilde ima etmiş.[29] (Ebû Ya'lâ)

Namaz İçinde Ve Dışında Tilavet Secdesi Ve Tilavet Secdesi Olarak Rüku Yapmanın Caiz Oluşu

466. Ebû İshâk demiştir ki: el-Esved'i, Abdullah'tan (yani İbn jvles'ûd'dan), onun sonunda secde âyeti bulunan sûre hakkında şöyle dediğini naklederken işittim: "Oku ve secde et! Sonra kalk, oku ve rüku yap! İstersen A'raf, Necm, İkra bi'smi Rabbik vb. sûrelerde sadece rüku yap!" (İshâk) [30]
467. Ebû Hureyre'nin iki zattan naklettiğine göre ki, ikisi de Ebû Hureyre'den daha üstündür, onlardan biri "İza's-semâü inşakkat" veya "İkra bismi rabbik" sûrelerini okuduğunda secde eder, diğeri secde etmezdi. Secde eden, secde etmeyenden daha üstündü. Eğer bu Ömer değilse, o Ömer'den daha üstündür. (Müsedded) [31]
468. Yine Ebû Hureyre demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb, Necm sûresini okudu ve secde etti. Sonra ayağa kalkıp başka sûre okudu. (Müsedded) [32]
469. Ibn Abbâs: "Secde sadece oturup onu dinleyene gerekir" demiştir. {Müsedded) [33]
470. Abdurrahman b. Avf'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallalbhu aleyhi vesdlem) "İza's-semâu inşakkat" sûresi için on kere secde etti. {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [34]
471. Hz. Ömer: "Mufassal sûrelerde secde (âyeti) yoktur" demiştir. (Müsedded) [35]
472. Huzeyme [36] uyuyan kimsenin gördüğü gibi rüyasında Hz. peygamber'in (saDallahu aleyhi vesdlem) alnına secde ettiğini gördü. Bunun üzerine Allah Resulü (saUallahu aleyhi veseUem) onun için yere uzandı ve: "Rüyanı gerçekledir!" buyurdu. O da Hz. Peygamber'in alnına secde etti. (el-Hâris)
473. Ebû Saîd diyor ki: Uyuyan bir kimsenin gördüğü gibi rüyamda kendimi sanki bir ağacın altında gördüm. Sanki ağaç Sâd suresini okuyordu. Secde âyetine gelince secde etti ve secdesinde: "Allahım! Buna mukabil benim bir günahımı bağışla. Allahım! Buna mukabil benden bir günah eksilt. Ona mukabil bende şükretme duygusu yarat ve kulun Dâvud'dan secdesini kabul buyurduğun gibi benden bunu kabul buyur" diye dua etti. Hemen Allah Resulü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gidip bunu kendisine haber verdim. "Sen de secde ettin mi, ey Ebû Saîd?" buyurdu. Ben "Hayır" deyince: "Sen secde etmeye ağaçtan daha layıksın" buyurdu. Sonra Sâd sûresini okudu. Secde âyetine gelince (secde etti), secdesinde ağacın okuduğu dua gibi dua okudu. (Ebû Ya'lâ) [37]

Selâm Vermek

474. Abdullah b. Zeyd'in naklettiğine göre Peygamber (saüalhhu aleyhi veselîem): "Namazın anahtarı ahdest, girişi tekbir, çıkışı da selâmdır" buyurmuştur. (el-HârİS)
475. Atâ b. Yesâr'm bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem), (namazdan çıkış için) sağ tarafına bir kere selâm vermiştir. (el-HârİS)
476. İbn Abbâs'dan nakledildiğine göre o, kıble cihetine bir kere selâm vermiştir.[38] (el-Hâris)
477. Bize Abdurrahman b. Abdülaziz'in bildirdiğine göre o Zühri'den şöyle dediğini işitmiş: Ben, Kabîsa b. Züeyb'in kıble cihetine doğru bir kere selâm verdiğini gördüm. Bunu Abdullah b. Mevhib'e anlattım. Dedi ki: Ben bunu Kabîsa'ya sordum. O da: "Ben, Zeyd b. Sâbit'i kıble cihetine doğru bir kere selâm verirken gördüm" dedi.[39] (el-Hâris)
478. Ebû Razın, Hz. Ali'nin [40] sağ ve taraflarına selâm verip kalktığını letmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
479. Berâ'nm naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veselîem) "Esselâmü aleykum ve rahmetullah (Allah'ın selâm ve rahmeti üzerinize olsun)" diyerek sağ ve sol taraflarına selâm verirdi. Selâm verirken (arkadan) şakağının beyazı görünürdü.[41] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
480. Saîd b. Atâ b. Ebî Mervân el-Eslemî, babasından, o da dedesinden naklen şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Ömer'in arkasında, Hz. Ali'nin arkasında ve Ebû Zer'in arkasında namaz kıldım. Hepsinin de sağ ve sol taraflarına selâm verdiklerini gördüm." (el-Hâris)
481. Ukbe b. Âmir şöyle nakletmiştir: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sağ ve sol taraflarına selâm vererek "Esselâmü aleykum ve rahmetullah, Esselâmü aleykum ve rahmetullah" derken gördüm. (el-Hâris)

Namaz Sonrasında Okunacak Dua

482. Sıla b. Züfer demiştir ki: İbn Ömer'in namaz sonrasında şu duayı okuduğunu işittim: "Allahım! Sen selâmsın. Selâm sendendir. Ey celâl ve ikram sahibi, senin şanın ne yücedir!" Sonra Abdullah b. Amr'm yanında namaz kıldım. Onun da aynı duayı okuduğunu işittim. Kendisine: "Ben, İbn Ömer'in de senin okuduğun duayı okuduğunu işittim" deyince Abdullah b. Amr: "Ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veseîlem) bunları namaz akabinde okuduğunu işittim" diye karşılık verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [42]
483. Amr b. Murra demiştir ki: Bir adam Abdullah b. Ömer'in yanında namaz kıldı, (Abdullah) Namazını bitirince oturup dua etti.. Sonra Abdullah b. Amr'm yanında namaz kıldı. O da aynı duayı okudu. Bunun üzerine zikri geçen zat ona: "Ben, bu duayı kardeşin Abdullah b. Ömer'den de işittim" dedi. (Müsedded) [43]
484. Câbir b. Semure der ki: Ben, Resûlullah'ı (salbllahu aleyhi vesellem) namazda parmağıyla işaret ederken gördüm. Selâm verdiğinde ise şöyle dua ettiğini işittim: "Allahım! Senden bildiğim ve bilmediğim bütün hayırları diler, bildiğim ve bilmediğim bütün serlerden sana sığınırım." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
485. Harise b. Mudarrib demiştir ki: Ammar bir sene emirimizdi. Bu süre zarfında bize kıldırdığı her namazda kesinlikle: "Esselâmu aleykum ve rahmetullah, Esselâmu aleykum ve rahmetullah" diye sağ ve sol yanma selâm verdi. (Müsedded)

Mescide Gece Yürüyerek Gitmenin Fazileti

486. Ebu'd-Derdâ'nm naklettiğine göre Peygamber (saüaflahu aleyhi vesellem): "Gece karanlığında mescide yürüyen kimse, kıyamet günü (elinde) bir nurla/ışıkla Allah'la buluşur" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Mâce'nin nüshalarından iradesi geçmiştir.
Senedindeki Meklıûl ile sahabî arasında kopukluk vardır. [44]
487. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Resûlullah (salbllabu aleyhi vesellem) bize geldi..... Ravinin zikrettiği uzun hadiste şu ifadeler yer almıştır: "Kim mescitlerden bir mescide yürüyerek giderse, attığı her adıma karşılık kendisine on hasene/sevap verilir, ondan on seyyle/kötülük silinir ve mertebesi on derece yükseltilir. " (el-Hârİs)
Uydurma bir hadistir.!
488. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre ResûluUah (saMlahu aleyhi vesellem): "Her hangi bir Müslüman abdest alıp abdestini eksiksiz, yaparak bir farz namazı kılmak üzere Allah'ın evlerinden bir eve yürürse, attığı her adıma karşılık ona bir hasene yazdır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [45]
489. Enes b. Mâlik der ki: Namaz için kamet getirildi. Resûlullah (sallallahu «t-yhi vesellem), evden çıkıp benimle beraber Mescid'e doğru yürüdü. Derken adımlarını kısa atmaya başladı ve: "Bunu sadece namaza giderken adımlarımın sayısı artsın diye böyle yaptım" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [46] Ben derim ki: Dahhâk [47] hafizası zayıf biridir. Bu konuda mahfuz olan rivayet, Zeyd b. Sâbit'e ait mevkuf rivayettir.
490. Enes demiştir ki: Mescid'e gitmek üzere evden çıktım. Yolda Yezîd b. Sâbit'e rastladım. Elini omzuma koyarak bana dayandı. Ben, delikanlı adımlarıyla adımlayınca Zeyd: "Adımlarını kısa at! Zira ResûluUah (sallailahu aleyhi vesellem): Kim mescide yürüyerek giderse, attığı her adıma karşılık kendisine on hasene/sevap verilir buyurdu" dedi.[48] (el-Hâris) Senedinde zayıf biri (Ebân) vardır.
491. Ebû Bekir b. Ebî Meryem'in, Yahya el-Gassânî'den bildirdiğine göre Resûlullah {salkUahu aleyhi vesellem): "Mescide yürüyerek gitmen ve mescitten ayrılıp ailenin yanına gitmen sevap bakımından eşittir" buyurmuştur.[49] (Müsedded)
"Rabbim bana en güzel surette geldi. diye başlayan Ebû Umâme ve Sevbân hadisleri, daha evvel Abdesti Tam Almaya dair kısımda detayıyla geçmişti. [50] Orada cemaatle namazlara yaya gitmek ve namazı beklemek gibi amellerinden bahsedilmiştir.
492. Abdullah (b. Mes'ûd)'un naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Her kim ahdest alır da mescitlerden bir mescide giderse, attığı her adıma karşılık Allah onun İçin bir hasene/ecir yazar, ondan bir günah siler ve mertebesini bir derece artırır" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [51]

Sürekli Mescitlerde Bulunmanın Fazileti

493. Ebû Hureyre mevkuf olarak nakletmiştir: "Her kim mescitleri yurt edinir de kendisini oralardan hastalık veya başka bir mazeret alıkoyduktan sonra tekrar oralara dönerse, muhakkak Allah onu sevinçle karşılar...." (Müsedded)
Sahih mevkâjtai. Aynı hadisi İbn Ebî Zi'b ise Saîd'den daha kısa olarak nakletmiştir.
494. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'ın mescitlerini imar edenler, Allah 'in altesidirler [52] buyurmuştur. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâve Bezzâr) [53]
495. Enes merfû olarak şöyle nakletmiştir: "Muhakkak ki Allah, kıyamet günü: Benim komşuların nerededir diye nida edecek. Melekler: Ey Rabbimiz, sana kim komşu olabilir kl? diyecekler. Bunun üzerine: Mescİtleri imar edenler nerededir? buyuracak." (el-Hâris) [54]

Mescitler İnşa Etmek Ve Genişletmek

496. îbn Ebû Katâde [55] el-Ensârî, babasından nakletmiştir: Biz, mescit yaparken Allah Resulü (saMlahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi ve: "Onu geniş yapınız, ki, dolduruş iniz" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâllsî) [56]
497. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "Eğer ben Allah Resûlü'nü (saMahu aleyhi vesellem) Kıble cihetini genişletmek istiyorum diye buyururken işitmeseydim, onu (Mescid-i Nebevî'yi) büyültmezdim.[57] (Ebû Ya'lâ)
498. Başka bir rivayette şu ilave yer almıştır: "Ve minber ile mihrap arasını büyülttü." (Ebû Ya'lâ)
499. Amr b. Meymûn, Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından Muhakkak ki mescitler Allah 'in yeryüzündeki evleridir" sözünü nakletmiştir. (Müsedded} [58]
500. İbn Ömer der ki: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü! (Yeryüzünün) Hangi bölge(si) daha hayırlıdır?" diye sordu" Hz. Peygamber: "Bilmiyorum" buyurdu; ya da sustu, cevap vermedi. Adam: "Peki hangi bölgesi en kötüdür?" diye sordu. Hz. Peygamber {sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Bilmiyorum", buyurdu; ya da sustu, cevap vermedi. Derken yanma Cebrail geldi ve ona sordu. O da: Bilmiyorum" diye karşılık verince "Öyleyse rabbine sor!" dedi. Cebrail: "Biz ona bir şey sormayız" dedi -ve öyle bir irkildi ki, neredeyse şiddetinden Muhammed'in (sallallahu aleyhi wfsellem) ruhu çıkacaktı-. Sonra Cebrail göğe yükselince aziz ve celil olan Allah: "Muhammed sana hangi yerler daha hayırlıdır?, diye sordu. Sen de Bilmiyorum diye cevap verdin" buyurdu. Cebrail: "Evet, öyle dedim" dedi. Bunun üzerine Allah: "Ona bildir ki, en hayırlı yerler mescitler; en kötü/şerli yerler ise pazarlardır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [59]

NAFİLE NAMAZLAR BÖLÜMÜ

Farzı Tam Yapmak Nafileden Sayılır

501. Zürâre b. Ebi'l-Halâl el-Atekî demiştir ki: Enes b. Mâlik'i şöyle söylerken işittim: Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "Günde 12 rekat (nafile) namaz kılanın tenini Allah cehenneme haram kılar" buyururken işittim. Daha sonra bunları hiç bırakmadım. (Ebü Ya'lâ) [60]
502. Yûsuf b. Abdullah demiştir ki: Ebu'd-Derdâ'yı ölüm hastalığı sırasında ziyarete gittim. Bana: "Yeğenim (Ey kardeşimin oğlu)! Seni bu ülkelere getiren sebep nedir?" diye sordu. Ben de: "Yalnız seninle benim ve babam arasındaki dostluk sebebiyle buraya geldim" dedim. O zaman Ebu'd-Derdâ dedi ki: Yalan söylemek için ne kötü zamandır bu zaman?! Ben, Allah Resûlü'nü (sailallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Kim abdest alır, sonra kalkıp rüku ve secdesini tam yaparak iki veya dört rekat farz. veya nafile namaz kılar da sonra Allah'tan bağışlanmak dilerse, mutlaka Allah onu bağışlar." (Ebû Ya'lâ) [61]

Mutlak Nafile İbadetler

503. Resûlullah'ın (sailallahu aleyhi vesellem) hizmetçisinin -kadın veya erkek-bildirdiğine göre: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesdlem) ona: "Bir ihtiyacın var mı?" diye sorardı. O kadar ki bir gün hizmetçisi: "Ya Resûlallah! Benim bir ihtiyacım var" dedi. "Nedir ihtiyacın?" diye sorduğunda: "Kıyamet günü bana şefaat etmendir" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sana bunu kim öğretti?" diye sordu. O da: "Rabbim" diye cevap verdi. Bunun üzerine "Öyleyse çokça secde ederek bana yardımcı ol!" buyurdu. (Müsedded) [62]
504. Suheyb'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişinin insanların görm-eyeceği şekilde tenhada nafile olarak kılacağı bir namaz, insanların gözleri önünde kılacağı 25 namaza denktir" buyurmuştur. (Ebû Yala) [63]
505. Hz. Peygamber'in (sallaMıu aleyhi vesellem) eşi Meymûne'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellan) buyurmuştur ki: "Yüce Allah buyurdu ki: Kim benim bir dostuma eziyet ederse, düşmanlığımı hak etmiş olur.' Kulu/n farz kıldığım ibadetleri eda etmekle bana yaklaştığı kadar başka herhangi bir ibadetle yaklaşamaz. Nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, tâ ki, ben onu severim. Onu sevdim mî de onun yürüyen ayağı, tutan eli, konuşan dili ve akleden kalbi olurum. Benden bir şey isterse, onu kendisine veririm. Bana dua ederse, icabet ederim. Onun ruhunu almakta tereddüt ettiğim gibi hiç bir şeyi yapmakta tereddüt etmemişimdir. Çünkü o bundan hoşnut olmaz, ben de onu rahatsız etmekten hoşnut olmam. " (Ebû Ya'lâ)
Hadiste zayıflık vardır. Konu hakkında Buhârî'de Ebû Hureyre, Âişe ve Enes'ten nakledilen hadisler de vardır..

Orta Namaz

506. Sâlim'in bildirdiğine göre Abdullah (b. Ömer), orta namazın sabah namazı olduğunu düşünüyormuş. [64] (Müsedded)

Teheccüt Namazı

507. Konuyla ilgili Enes hadisi geçmişti. Orada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) es-Sekafî'ye: "Eğer bütün gece namaz kılarsan, işte o zaman sen, sen olursun" buyurmuştur. [65]
508. Ebû Eyyûb'un naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), teheccüt namazı kılarken her iki rekat arasında secde ederdi.[66] (İshâk)
Hadiste zayıflık vardır.
509. Vâsıl, aynı hadisi kendi senediyle şu ifadelerle nakletmiştir: "Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) gece iki ya da üç kez misvak kullanır, gece teheccüde kalktığında

ise dört rekat namaz kılar; bu arada hiç bir şey konuşmaz, hiç bir emir vermezdi; ayrıca her iki rekatta bir selâm verirdi."
(Abd b. Humeyd).[67] Bunun ravi zinciri zayıftır.
510. Huzeyfe anlatıyor: Bir gece, Allah Resûlü'nün (sallalbhu aleyhi vesellem) namazı gibi namaz kılmak için yanına gittim. Namaza başladıktan sonra alçak veya yüksek sesle olmayıp normal bir sesle Kur'ân okudu. Kıraati güzeldi. Bize duyuracak şekilde teshil/tertil üzere okudu. Sonra bir sûre okuyacak kadar rükû yaptı. Sonra başını kaldırdı ve: "Semi'allahu liinen hamideh, Zu'l-Ceberût vel-melekût vel-kibriyâ vel-azamet" (Allah kendisine hamdedenlerin hamdını işitir. O ceberut ve melekût sahibi, ulu ve yüce bir varlıktır) duasını okudu. Sonra bir sûre okuyacak kadar ayakta durdu. Ardından aynı süre kadar secde etti. Sonunda uzun sûreleri [68] bitirdiğinde hala gece karanlığı kalkmamıştı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
Abdülmelik [69] demiştir ki: Bu, gece nafilesidir.
511. Mücâhid demiştir ki: Ben ve Ca'de,[70] Ensar'dan sahabi olan bir zatın yanma girdik. Dedi ki: Resûlullah'm (salbllahu aleyhi vesellem) yanında Abdulmuttalib oğullarının bir azatlı cariyesinin gece ibadet edip gündüz oruç tutuğundan bahsettiler. Allah Resulü (saüaHahu aleyhi veselkm) de : "Fakat ben hem uyur, hem namaz kılarım, bazen oruç tutar, bazen tutmam..." buyurdu. (Ahmed b. Menî)
512. Ca'de demiştir ki: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) bahsettiler. (Müsedded) [71]
Gece namazı ile ilgili Câbir hadisi Gazveler Bölümü'nün Hudeybiye gazvesi bahsinde gelecektir.
513. Muâz b. Cebel demiştir ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) gece amazından bahsetti de gözlerinden yaşlar boşaldı. "Yanları yataklarından klaşır [72] (yani gece teheccüd namazı kılmak için yanlarını yataklarından ayırıp kalkarlar) buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
514. Âişe'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bakara sûresini iki rekatta okumuştur.[73] (Ebû Ya'lâ)
515. Abdurrahman b. Osman (et-Teymî) demiştir ki: Bir gece Hz. Osman'ı Makam mevkiinde (Makam-ı İbrâhîm'de) gördüm. İleri çıkıp bir rekatta Kur'ân'ı okudu. Sonra oradan ayrıldı.
(Ahmed b. Meni ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [74] Bunun isnadı hasenâu.
516. Hz. Ali'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sırasında vitir kılardı. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [75]
517. Ebu'l-Ahvas, Ebû İshak'tan benzerini rivayet etmiştir. Fakat o, rivayetinde "ilk ezan" demiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe [76] ve Müsedded)
518. Müslim b. Mihrâk'tan şöyle dediği nakledilmiştir: Hz. Âişe'ye: "Bizde öyle kimseler var ki, bir gecede Kur'ân'ı iki üç kez okuyorlar" dedim. Âişe: "Onlar onu okusalar da, onu (gerçekte) okumayan bir topluluktur. Ben bütün gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kalkardım. Allah Resulü umut âyetine her rastladığında mutlaka durur, Rabbinden dilek diler ve ona ederdi. Korkutma/tehdit âyetine her rastladığında da mutlaka durur, Rabbine dua eder ve O'na sığınırdı." (Ahmed b. Menî) [77]
519. îbn Lehî'a aynı senetle naklettiği rivayetinde farklı olarak şu ifadelere yer vermiştir: "(Hz. Peygamber) Bütün gece ibadet eder, Bakara, Âl-i îmrân ve Nisa sûrelerini okurdu...." (Ebû Ya'lâ)
520. Huzeyfe b. el-Yemân anlatıyor: Yatsıdan sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) rastladım ve: "Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade et de senin ibadetin gibi ibadet edeyim" dedim.... Sonra kıbleye döndü. Beni sağ yanma dikti. Sonra Fatihâtü'l-Kitâb'ı (Fatiha sûresini) okudu. Sonra Bakara sûresine başladı. Ne zaman bir rahmet âyetine rastlasa, mutlaka onu dilerdi. Ne zaman bir korku/azap âyetine rastlasa, mutlaka durup ondan (Allah'a) sığınırdı. Ne zaman bir mesele (kıssaya) rastlasa, mutlaka durup onun üzerinde tefekkür ederdi. Bu şekilde Bakara sûresini bitirdi. Sonra tekbir aldı. Rükusunda "Sübhâne Rabbiye'l-azîm (Ey Yüce Rabbim! Seni her türlü noksanlıklardan tenzih ederim)" dediğini işittim. Hatta zannedersem
Hamdinle" ifadesini de kullanmıştı. Yaklaşık olarak kıyamda kaldığı süre kadar rükuda kaldı. Sonra başını kaldırıp tekbir getirerek secdeye gitti. Secdesinde "Sübhâne Rabiye'l-A'la (Ey ulu Rabbim! Seni her türlü noksanlıklardan tenzih ederim)" dediğini işittim. Hatta zannedersem "Hamdinle" ifadesini de kullanmıştı. Secdesinde de rükusunda kaldığı süreye yakın bir süre kaldı. Sonra iki secdesini bitirince ayağa kalkıp Fatihatü'l-Kitab'ı okudu. Sonra aynı şekilde Al-i İmrân sûresine başladı. Sonra sabah namazını işittim. Huzeyfe: "Bana onun kadar zor gelen bir ibadet yapmadım" demiştir.[78] (el-Hâris)
521. Ebû Saîd el-Hudrî demiştir ki: "Eğer erkek, gece kalkar ve ailesini de kaldırarak iki rekat namaz kılarlarsa, Allah'ı anan (zâkir) erkek ve kadınlardan yazılırlar.[79] (el-Hâris)
522. İbn Abbâs demiştir ki: Gece ibadetinden bahsettim. Birisi dedi ki: Resûlullah (sallahu aleyhi veseüem): "Gecenin yansı, dörtte biri [80]çeyreği', bir deve sağacak kadarı...(ibadet edin) [81] buyurdu. (Ebû Yala)
523. Numân b. Beşîr der ki: Resûlullah'ı (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buvurur en işittirr: "Sizden biri içinde namaz kılma arzusu varken uyursa, yanına bir avuç toprak koysun. Sonra uyandığı zaman sağ eliyle bir avuç alsın. Sonra soluna atsın [82] (Ebû Ya'lâ)
524. Semure der ki: Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) bize gecenin azında veya çoğunda namaz kılmamızı ve onu vitir ile (tek rekatla) bitirmemizi emretti. [83] (Ebû Ya'lâ)
525. Vâsile'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Nafile ibadette âyetleri sayın, ama farzlarda saymayın" buyurmuştur. [84] (Ebû Ya'lâ)
526. Câbir'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu akyhivesellem) gece iki üç kez misvak kullanırdı. Her yatıp kalkmasında, misvak kullanır, abdest alır, sonra iki veya daha fazla rekat namaz kılardı. (Abd b. Humeyd) [85]
527. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin yatsı namazı öncesi ve sonrasında arkadaşlarını yanıltacak derecede yüksek sesle Kur'ân okumasını yasaklamıştır. (Müsedded ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe) [86]
528. Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bize Vehb b. Bakiyye, Hâlid'den aynısını bildirdi. Fakat o, rivayetinde "Namaz kılan arkadaşlarını yanıltacak derecede" ifadesini kullanmıştır. [87]
529. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) ayakları veya bacakları şişinceye kadar namaz kılmıştır. Kendisine: "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamadı mı?" denince "Şükreden kul olmayayım mı?" diye karşılık vermiştir. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [88]
Ben derim ki: Hadis ma'lulâür (illetlidir). Meşhur olan, bunun Mis'ar'dan, onun da Ziyad b. İlâka'dan, onun da el-Muğîre b. Şu'be'den nakli olduğudur.
530. Enes şöyle nakîetmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) kendini jj^ifsiz hissetti. Sabah olunca: Ey Allah'ın Resulü! Hissettiğiniz acı aşikardır" denildi. O da: "Gördüğünüz gibi ben dün gece yedi uzun sûreyi okudum " buyurdu. {Ebû Ya'lâ) [89]
531. İbn Mes'ûd bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gözünü göğe kaldırıp indirdi. "Ya Resûlallah! Niçin böyle yaptın?" diye sorduğumuzda "Meleklerden iki meleğin haline şaşırdım. Gökten inip yeryüzünde kendi namazgahında ibadet eden bir kulu aradılar, fakat bulamadılar. Tekrar göğe çıkarak <Ya Rabbi! Biz daha evvel senin mümin bir kuluna gece ve gündüz şu kadar sevap yazardık. Fakat şimdi onu bundan alıkoyduğunu gördük. Onun için yazacak bir şey bulamadık dediler. Allah da: Kuîum İçin önceki gündüz ve gece ibadetinin ecrini aynen yazın, Ondan bir şey eksiltmeyin. Onun mükafatı(m vermek) bana aitür. Zira onu bundan ben engelledim. Onun için ha evvel yapmakta olduğu ibadetlerin ecri vardır " buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî} [90]
532. Enes, Allah'ın Resûlü'nden (sallallahu aleyhi veseilem) nakletmiştir: "Sizden kim mescitte uyuklarsa, yatağına varıp, okuduğunu anlayıncaya kadar uyusun. " (İbn Ebî Ömer) [91]

Ramazan'in İhyası

533. İbn Abbâs bildiriyor: Hz. Ömer, (Ramazan'da) gece ibadetinden dönen insanlarla karşılaştı ve: "Gecenin kalan kısmı, geçen kısmından daha faziletlidir" dedi. (Müsedded) [92]
534. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (saMiahu aleyhi veseilem) Ramazan ayında yirmi rekat (teravih) namazı ve bir de vitir kılardı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd) [93]

Nafile Namazların Evlerde Kılınmasına Dair Emir

535. Hasan b. Ali b. Ebî Talib'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhilem) şöyle buyurmuştur: Evlerinizde namaz kılınız, oraları kabirlere girmeyiniz. Benim evimi de bayram yeri edinmeyiniz. Bana salât ve selâm tetiriniz. Zira nerede olursanı olunuz, sizin salât ve selâmınız bana ulaşır.[94] (Ebû Ya'lâ)
536. Muâviye b. Kurre demiştir ki: Bana, Hz. Ömer'e mescitte namaz kılmanın hükmünü soran üç neferin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle buyurmuştur: "Farzları mescitte, nafileleri evlerde kılınız" (Ebû Yala)
Ben derim ki: Bunu İbn Mâce başka bir tarikle Hz. Ömer'den nakletmiştir. [95]

Binek Üzerinde Nafile Namaz Kılmak

537. Abdullah b. Urve b. ez-Zübeyr der ki: "Zübeyr ile birlikte Şam'dan, Tebuk gazvesinden döndüm. Onu bineği üzerinde, binek her ne tarafa dönerse dönsün, namaz kılarken gördüm. (Müsedded) [96]

Yüksek Sesle Kur'ân Okumanın Mekruh Oluşu

538. Ubeydullah b. Ebî Bekir b. Knes demiştir ki: Ziyâd, Enes'in yanma gelmişti. (Enes) Kendisine: "Kur'ân oku!" dedi. O da yüksek sesle Kur'ân okumaya başladı. Bunun üzerine Enes yüzünden örtüyü kaldırarak: "Siz bu şekilde mi okuyorsunuz?" dedi.[97] (el-Hâris)
539. Hammâd demiştir ki: Bana Hasan'a şahit olan birinin bildirdiğine göre bir şahıs Hasan'm yanında sesini yükseltti. O da yerden bir avuç çakıl taşı alarak yüzüne çarptı ve: "Bu (yaptığın) nedir?" dedi.[98] (el-Hâris)
540. Câbir b. Abdullah der ki: Resûlullah (sallaüahualeyhiveseJlem) bir Ramazan gecesi yanımıza çıktı. İnsanlar namaz kılıyorlardı. "Birbirinizle yüksek sesle konuşmayınız. Çünkü bu, namaz kılanı rahatsız eder" buyurdu.[99] (el-Hâris)
Hâris'in Hz. Ali'den naklettiği hadisi biraz önce geçmişti.

İbadet İçin Aşın Meşakkat Ve Sıkıntıya Girmenin Yasaklanması

541. Ümmü Seleme: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) en sevimli amel, az da olsa kulun sürekli yaptığı ameldi" demiştir.[100] (el-Hâris)
542. Küfe halkından Cebele adında bir zâtın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) devrinde bir genç kendini aşırı ibadete vermişti. Bunun üzerine babası Allah'ın Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) giderek: "Oğlum ibadet uğruna kendini iyice yıprattı" diye şikayette bulundu. O da: "Ona söyle, nefsine şefkat göstersin" buyurdu.[101] (el-Hâris)
543. Mihcen b. el-Edra'nm bildirdiğine göre Resûlullah'a (saüallahu aleyhi veseüem) bir zâtın Mescid'de uzun uzadıya namaz kıldığı haberi ulaşınca hemen yanma gitti ve omzundan [102] tutarak (üç kere): "Muhakkak ki Allah, bu ümmet için kolay olana razı oldu,[103] zor olanı istemedi. Bu ise işi zorlaştırmayı tercih etti, kolaylaştırmayı bıraktı" buyurdu.[104] Sonra onu öyle bir salladı ki, bir daha (Mescid'de) görülmedi. (el-Hârİs) [105]
Ebû Musa bildiriyor: Osman b. Maz'ûn'un eşi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in eşlerine geldi. Onu kötü bir halde gördüler. Ona: "Kureyş'in içinde senin eşin gibi zengini yok" dediler.
Dedi ki: "Ondan bize (fayda) yok. Gündüzleri oruçlu, geceleri namazda." (Bu sırada) Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellenı) içeri girince durumu O'na aktardılar. (Ona (Osman'a) rastladığı (bir gün): "Ey Osman! Ben senin İçin bir Örnek değil miyim?" buyurdu.
"(Hayırdır) Ne oldu ki ya Resûlallah? Anam babam sana feda olsun!" deyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Gündüzleri oruç, gecelen namazı nasıl kılıyorsun. Ailenin üzerinde hakkı var. Bedeninin üzerinde hakkı var. Hem namaz kıl, hem uyu. Hem iftar et, hem oruç tut" buyurdu.
Ravi dedi ki: Daha sonra (bu) kadın, kokular sürünmüş yeni gelin gibi çıkageldi. Dediler ki: "Sen misin?"
Dedi ki: "İnsanlara isabet eden (mutluluk) bana da isabet etti." (Ebû Ya'lâ)
544. Hasan'm bildirdiğine göre Hz. Ömer: "Sizden biriniz gece ibadet ederken Kur'ân okumakta zorlanırsa, hemen uyuyuversin" demiştir. (Müseddecl) [106]

Beş Vakit Namazın Düzenli Sünnetleri (Revâtib) Ve Bunlara Devam Edilmesi

545. Ebû Yahya demiştir ki: Bana İbn Abbâs şu olayı anlattı: "Ey Ebû Yahya! Görmedin mi vitri kılmadan uyudum. Yanıma İbn Mahreme ve onunla beraber bir başkası geldi ve beni oyalayıp vitri kaçırmama sebep oldular. Sonra sabaha kadar uyudum. Sabah cariye beni uyandırdığında ona: "Bak bakalım Güneş doğmuş mu?" dedim. "Hayır" dedi. Hemen kalkıp sabah namazının iki rekat sünnetini kıldım. Sonra: "Bak bakalım Güneş doğmuş mu?" dedim. Yine: "Hayır" dedi. Hemen sabah namazım(n farzını) da kıldım." (Müsedded) [107]
546. Enes'in naklettiğine göre Resûluliah {sallallahu aleyhi vesellem): "Sabah namazının iki rekat (sünnet)İni kaçırmayın. Zira onda ecirler vardır" buyurmuştur. (el-Hâris) [108]
547. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûluliah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazından önceki iki rekat sünnet namazında kıraati gizli okumuştur.[109] Bu iki rekatta "Kul ya eyyühel-kâfirun (Kâfirûn) ve Kul huvellahu ehad (İhlas) sûrelerini okurdu. (İbn Ebî Ömer)
548. Hz. Âişe der ki: Allah'ın Resulü {sallallahu aleyhi vesellem) (sabah namazamn sünnetinde) her rekatta Fatiha suresini okuyacak süre miktarı kıyamda dururdu. {İbn Ebî Ömer)
Ebû Ya'lâ'nın rivayetine İbn Abbâs dedi ki: Resûluliah (sallallahu aleyhi Selem) sabah namazının iki rekatının birincisinde, sûrenin sonuna kadar JUnenerresûlü'yü [110] ikincisinde ise Âl-i İmrân sûresinden Kul yâ ehlel-kitabi teâlev ila kelimetin sevâin beynena ve beynekum âyetini [111] okurdu. (İbn Ebî Ömer)
Ben derim ki: Bunu Müslim başka bir tarikten nakletmiştir.[112] Fakat onun rivayetinde birinci rekatta Bakara sûresinden "Kûlû âmenna billahi ve mâ unzile ileyna" âyetini [113] okuduğu belirtilmiştir. İkinci rekatta ise yukarıda belirtilen âyeti okumuştur.
549. Ümmü Habîbe'nin naklettiği bir hadiste: "Kim günde on iki rekat namaz kılarsa.[114] ifadesi geçmiştir. Âsim demiştir ki: Abdullah (b. Mes'ûd)'un arkadaşları bunları farzlarla beraber kılarlardı. (İshâk).
Ben derim ki: Hadisin aslı "Âsim demiştir ki" kısmı hariç Simt-n'lerde yer almıştır. [115]
550. Ensarh bir zâtın babasından naklettiğine göre Resûluliah (sallallahualeyhi vesellem): "Kim öğle namazından önce dört rekat (nafile) namaz kılarsa, İsmail'in neslinden bir köleyi azat etmeğe denk sevap kazanır" buyurmuştur. (Ahmed b. Meni') [116]
551. İbn Ebî Ömer demiştir ki: Bize Vekî, Beşîr b. Selmân Ebû İsmail'den, o da el-Kâsım b. Safvân el-Ensârî'den, [117]o da babasından naklen bunun benzerini bildirdi.
552. Enes demiştir ki: "(Ashab) Nafile ibadetlerden öğle namazından önce kılman namaza gösterdikleri özen kadar hiçbir şeye özen göstermemişlerdir." (Ahmed b. Menî') [118]
553. Berâ'nım naklettiğine göre Peygamber (sallallahu akyhi esellem) öğle namazından önce dört rekat namaz kılardı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [119]
554. Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bize Ebû Kureyb bildirdi. Dedi ki: Bize bu enetle Bekir bildirdi...(Yukardaki hadisin aynısını zikretti)
555. Huzeyfe b. Useyd demiştir ki: Ali b. Ebî Tâlib'in Güneş doğu yönünden batı yönüne kaydığında (zevalden sonra) uzunca dört rekatlık bir namaz kıldığını gördüm ve bunun sebebini kendisine sordum Dedi ki: "Semânın kapıları Güneş doğu yönünden batı yönüne kaydığında açılır ve öğle namazı kıhnmcaya kadar kapanmaz. Bu yüzden bu saatte Allah katma bir amelim çıksın, isterim. [120] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
556. Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân'm naklettiğine göre Resûlullah şaleyhivesellem): "Kim ikindi namazından Önceki dört rekata devam ederse, Allah onun için cennette bir ev İnşa eder." (Ebû Ya'lâ) [121]
Ben derim ki: Bunu Ebû Dâvud, başka bir tarikle Ümmü Habîbe'den öğle namazından önceki" ifadesiyle nakletmiştir. [122]
557. Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl demiştir ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir adamı evime davet ettim. Müezzin akşam ezanını okuyunca kalkıp namaz kıldı. Kendisine bunu sorduğumda; "Ubey b. Ka'b bu iki rekatı kılardı" dedi.[123] (Müsedded)
558. Râşid b. Yesâr demiştir ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından Ağaç altında biat edenlerden beş kişi adına yemin ederim ki, onlar akşam namazından önce iki rekat (nafile) namaz kılarlardı.[124] (Müsedded)
559. Mansur'un babasından naklettiğine göre ne Ebû Bekir, ne Ömer, ne de Osman akşam namazından önce iki rekat (nafile) kılmamışlardır.[125] (Müsedded)
560. İbrahim'in bildirdiğine göre Abdurrahman b. Avf evinde akşam namazından sonra iki rekat (nafile) namaz kılardı.[126] (Müsedded)
561. Resûlullah'm azatlısı Ubeyd'e: "Allah Resulü (sallaJlahu aleyhi vesellem) farzlardan sonra başka namazı emreder miydi?" diye soruldu. O da: "(Evet) Akşam ile yatsı arasında" diye cevap verdi. (Müsedded) [127]
Şu'be, et-Teymî'den naklen buna mutabaat yapmış ve demiştir ki: Ebû Osman'ın meclisinde idik. Derken bir adam çıkageldi... ve râvi zinciriyle Ebû Ubeyd'den aynısını nakletti.
562. Hz. Ali'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim akşam namazının iki rekatından sonra iki rekat namaz, kılıp her birinde Fâtihatu'l-Kitab (Fatiha) ve Kul huvallahu ehad (Ihlas) sûrelerini on beş defa okursa, kıyamet günü geldiğinde onun için (bir grup tarafindan): Bu sıddiklerâenâirfdoğrularâandır denir. Onları geçer, (başka bir grup tarafindan): Bu şehitlerdendir denir. Onları geçer: Bu peygamberlerdendik denir. Onları geçer. Bu meleklerdendir denir. Onları da geçer. Rahman'in Arş'ına varıncaya kadar kendisine engel olunmaz"
(el-Hârİs) Ben derim ki: Bu metin uydurmadır! [128]
563. İbrahim demiştir ki: "Vitir Kur'ân ehline farzdır" denirdi. Ben de: "Sen kızma neyi emrediyorsun?" diye sordum. "Ona yatsıdan sonra iki rekat namaz kılmasını emrediyorum" dedi. Kızı beş altı yaşlarında idi. (Müssdded) [129]
564. Huzeyfe der ki: Hz. Peygamber'in (salialiahualeyhivesdlem) yanma gittim. Akşam ile yatsı arasında namaz kılıyordu. Yatsı namazını da kılıp bitirene kadar namaz kılmaya devam etti. (Ebû Ya'lâ) [130]

Vitir Namazı

565. Esed oğullarından bir adam demiştir ki: Nafile kılan namazım kıldığında Hz. Ali yanımıza çıkageldi ve dedi ki: "Sizin Peygamber'iniz vitir namazını emretti ve onun için bu vakti belirledi. Ezanı oku ey İbnü'n-Nebbâh! [131] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [132]
566. İbrâhîm b. Ubeyd b. Rifâ'a demiştir ki: Mekke'de Câbir b. Abdullah'ın yanma girdim. Onu namaz kılarken buldum.....ilh. Hadisin devamında demiştir ki: "Ben Resûlullah'l (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: Bir kimse cemaatle yatsı namazını kıldıktan sonra. içinden geldiği gibi (nafile) namaz kılar da sonra uyumadan önce vitir kılarsa, mutlaka o gece Kadir gecesine rastlamış gibi sevap kazamr (Abdb. Humeyd) [133]
567. Muâviye b. Kurre şöyle nakletmiştir: Peygamber'e (sallalkhu aleyhi vesellem) bir zat gelerek: "Ya Resûlallah! Ben vitri kılmadan sabahladım" dedi. O da (üç kez): "Vitir

ancak gece kılınır" buyurdu. Sonra "Hadi git, şimdi vitri kıl" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [134]

568. İbrâhîm (en-Nehaî)'nin bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb; "Akıllılar gecenin başında, güçlüler ise gecenin sonunda vitir kılarlar" demiştir. (Müsedded) [135]

569. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaMıu aleyhi vesellem): "Bana vitir ve kuşluk namazı emredildi, ama farz kılınmadı." buyurmuştur. (Ahmed b. Menî). Hadiste zayıflık vardır. [136]

570. Ümmü Abdullah'ın bildirdiğine göre o, Hz. Âişe'yi makamın (Makam-ı İbrahim'in) arkasında namaz kılarken görmüş. İbrâhîm sûresini okuyarak bir rekat vitir kılmış.[137] (Müsedded)

571. Aynı senetle yine Ümmü Abdullah, Hz. Âişe'yi şöyle söylerken işitmiş: "Çağrıyı/ezanı işittiğinde bir rekat vitir kıl!" (Müsedded)

572. İmrân b. Husayn'ın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu üç rekat vitir kılar, birinci rekatta Sebbih (A'lâ), ikincisinde Kul yâ eyyühel-kâfirun (Kâfirûn), üçüncüsünde de Kul huvallahu ehad (İhlas) sûresini okurdu. (el-Hâris) [138]

Nesâî bir başka tarikten Sebbih (A'lâ) süresiyle yetinerek kısa olarak nakletmiştir.

573. Abdullah (b. Mes'ûd)'dan nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhi (vitir namazının) birinci rekatında Sebbihi'sme Rabbike'1-a'la (A'lâ), ikincisinde Kul ya eyyuhel-kâfirûn (Kâfirûn), üçüncüsünde ise Kul huvallahu ehad (İhlas) sûresini okurdu. (Ebû Ya'lâ) [139]

574. Hakem demiştir ki: Miksem'e: "Ben üç rekat vitir kılıp sonra namaza gidiyorum" dedim. "Vitir ancak beş ya da yedi rekat kılınır [140] dedi. Sonra Mücahid'le Yahya b. Cezzâr'a rastladım. Bunu onlara söyledim. "Kendisine bunu kimden naklettiğini sor!" dediler. (Sorduğumda) "Güvenilir birinden, o da güvenilir kişiden,[141] o da Âişe ve Meymûne'den, onlar da Hz. Peygamber'den (saUallahualeyhivesellem) naklen" cevabını verdi. (el-Hâris)

575. Bize Muhammed b. Ca'fer haber verdi. Dedi ki: Bize Şu'be bu râvi zinciri ile benzerini bildirdi. Ancak Mücâhid ile Yahya'ya rastladığından söz etmedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [142]

Kuşluk/ Duhâ Namazı

el-Hasan ve Hüseyin birlikte rivayet ediyorlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kuşluk namazı kılardı. Buyurdu ki: "Kim bunu kılarsa cennette onun için bir ev inşa edilir. Bütün gün boyu günah işlemiş olsa da affolunur. " (Ahmed b. Menî')

Şa'sâ bildiriyor: Abdullah b. Ebî Evfâ'yı iki rekat namaz kılarken gördüm. Hanımı ona: "Sadece iki rekat kıldın" dedi.

Şu cevabı verdi: "Fetih müjdelenince ve Ebû Cehil'in başı getirildiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i,jki rekat kuşluk namazı kılarken gördüm." (Ebû Ya'lâ) erim ki: Bunun bir bölümü Ibn Mâce'de yer almıştır.

Hz. Ömer der ki: "Bir kişi, yeryüzünün ıssız bir yerine varıp orada iki rekat kuşluk namazı kılsa ve şöyle dua etse, Yüce Allah oturduğu o yerde (yerinden kalkmadan) onun deniz köpüğü misali çok dahi olsa günahlarını bağışlar: Allahım! Hanıd sana mahsustur. Senin ahdin ve vaadin üzere olan bir kulun olarak sabahladım. Ben bir hiç iken beni yarattın. Günahımdan dolayı senden mağfiret diliyorum. Çünkü günahlarım taşınmayacak derecede çoğaldı ve etrafimı sardı. Onları ancak sen bağışlarsın. Ey Merhametlilerin En Merhametlisi! Onları sen bağışla!" (İshâk)

el-Hasan b. Ali rivayet ediyor: Resûlullah (salklbhu aleyrni vesellem) şöyle buyurdu: "Kim sabah namazı kılar sonra Güneş doğana kaclar oturur ve iki rekat namaz kılarsa Allah Teala ateşin yemesini ve yakmasını ona haram kılar." (Ahmed b. Menî')

Avf b. Mâlik anlatıyor; Ebû Zer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e doğru oturdu veya Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ona karşı oturdu. Şöyle buyurdu: "Ey Ebû Zer! Kuşluk namazını kıldın mı?"

Hayır" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi (sallallahu aleyhi vesellem): "Kalk ve kuşluk namazını kıl!" buyurdu.

Ravi dedi ki: Namaz kıldı. Sonra geldi ve... (Hadisin devamı vardır) (İshâk, el-Hâris ve Ebû Ya'lâ)

Huzeyfe b. el-Yemân bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Benî Muâviye taşlığına doğru çıktı. İzlerini takip ettim. Nihayet mezkur yerde ortaya çıktı. Uzun uzun sekiz rekat kuşluk namazı kıldı. Sonra şöyle buyurdu: "Ey Huzeyfe! Seni (uzun süre) beklettim mi?"

Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Yüce Allah'tan üç şey istedim; bunlardan ikisini verdi, birini vermedi Ondan (kendileri dışında başka düşmanların) ümmetime galip gelmemesini istedim; verdi. Ondan ümmetimi açlık ve kıtlıkla terbiye etmemesini diledim; onu da verdi. Aralarına nifak sokup birbirlerine düşmemelerini istedim; ancak bunu bana vermedi." (Ebû Bekir b, EbîŞeybe) [143]

Ummü Seleme, kuşluk namazını oturarak sekiz rekat olarak kılardı

Ona şöyle denildi: "Âişe bunu dört rekat kılıyor." Şu karşılığı verdi: "Âişe gençtir. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Oturarak kılınan nama ayakta kılınan namazın yarısıdır. " (ei-HârÎs)

Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir müfreze gönderdi. Ne büyük ganimet, ne kadar hızlı bir hücum oldu. Bir adam dedi ki:

Ya Resûlallah! Bundan daha hızlı bir hücum görmedim. Bundan daha fazla alman bir ganimet görmedim."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bundan daha hızlı bir hücum ve daha büyük bir ganimeti haber vereyim mi? Bîr adam. ki evinde güzelce abdest alır, sonra mescide doğru yola çıkar. Allah rızası için sabah namazını kılar sonra arkasından kuşluk namazım kılarsa, en hızlı hücumu yapmış ve en büyük ganimeti, elde etmiş olur." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Bezzar'ın rivayetinde "adam" yerine Ebû Bekr'in adı geçmektedir.

Rumeyse anlatıyor: Âişe'nin sekiz rekat kuşluk namazı kıldığını gördüm.

Ona dedim ki:

Bu, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i yaparken gördüğün bîr şey mi, yoksa sana emrettiği bir şey midir?" Şu cevabı verdi:

Bu (namaz hakkında) Resûlullah (saBailahu aleyhi veseliem)'den sana hadis nakledecek değilim. Fakat babam (Ebû Bekir) kabrinden kalkıp bana gelerek bu namazı bırakmamı benden istese bile yine de bırakmam." (Müsedded)

el-Kâsım der ki: "Hz. Âişe kuşluk namazını kılardı ve üstelik te uzatırdı. (Müsedded)

Ebû Seleme'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dua etmeye ancak evvâb/ tövbe edenler/ İbadete düşkün olanlar devam ederler." (Müsedded)

Enes bildiriyor: Resûlullah (salJallahu aleyhi vesellem), ben dokuz veya on yaşlarındayken (Medine'ye hicretle) geldi. Allah'ın Resulü (sallalbhu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Enes! Temizliğini çokça yap ki ömrün uzun olsun. Kuşluk namazın/, kıl. Çünkü bu (namaz) evvâb (tövbe eden)lerin namazıdır."

(İbn Ebî Ömer) Hadisin devamı "Mev'izeler" bölümünde gelecektir.

Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ebû Zer'e şöyle dedi: "Ey Amca! Bana bir hayır öğret!."

Şu cevabı verdi: Olur ey kardeşimin oğlu! Resûlullah (salbEahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu:

"Eğer iki rekat kuşluk kılarsan, gafillerden yazılmazsın. Dört rekat kuşluk kılarsan, güzel kullardan yazılırsın. Sekiz rekat kuşluk namazı kılarsan, günahın kalmaz.

10 rekat kuşluk kılarsan,.....

12 rekat kuşluk namazı kılarsaft, cennette senin için bir ev inşa edili, (Ebû Ya'lâ)

Hz. Âişe bildiriyor: Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) işittim, diyordu ki: "Kim sabah namazını kılar, sonra yerinde oturur kalkmaz d^nya işlerinden bir şey ile uğraşmaz ve Allah'ı zikrederse ve sonra da dört kuşluk namazı kılarsa anasından doğduğu günkü gibi tertemiz günahsı gelir." (Ebû Ya'lâ)

Ebû Umâme rivayet ediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim sabah namazını cemaatle kılar sonra oturduğu yerden kalkmaz ve kuşluk namazını kılarsa; ona hem hac, hem de umre sevabı vardır. " (Ebû Ya'lâ)

İbn Ebî Evfâ, Resûlullah (sallallahualeyhivese]lem)'den şu sözünü rivayet ediyor: "Allah'a çok ibadet edenlerin (evvâbîn) namazı, sıcaktan deve yavrularının ayakları yandığı zamandır." (Abd b. Humeyd) Hadisin mahfuz olan aslı "Müslim'in Sahîh 'inde Zeyd b. Erkam rivayetiyle yer almaktadır.

Zeyd b. Erkam bildiriyor: Resûlullah (salJallahualeyhivesellem), Küba mescidine geldi ve onları kuşluk namazı kılarken gördü. Şöyle buyurdu: "Bu, Allah'a çokça ibadet edenlerin (evvâbîn) namazıdır. "

Ravi der ki: Bu namazı deve yavrularının sıcaktan ayaklarının yandığı bir vakitte kılarlardı.

(İbn Hacer der ki) Ben de derim ki: Müslim'in Sahîh'min metni ile farklılık arzetmektedir. Nitekim orada lafzı şöyledir: Zeyd b. Erkam, kuşluk zamanı bazı kimselerin kuşluk namazı kıldıklarını gördü ve şöyle dedi: Bu adamlar pek âlâ bilirler ki bu saatin dışında bir başka zamanda namaz kılmak daha faziletlidir. Çünkü ben Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'i işittim şöyle buyurmuştur: "Evvâbîn namazı, sıcaktan deve yavrularının ayaklan yandığı zaman kılınır. " (Abd b. Humeyd)

Ömer b. el-Hakem der ki: Ebû Saîd el-Hudrî'yi işittim; şöyle dedi: "Resûlullah (sallaltehualeyhıvesellem)'i kuşluk namazı kılarken asla görmedim." Ömer b. Hakem ilave etti: "Bunu Sad b. Ebi Vakkâs'a ilettim. Bunun üzerine bana şöyle dedi: Resûlullah (salbDahuakyhiveseUem) insanların görmesini hoş karşılamazsa yaptığı işini terk ederdi ve bunları yalnız kalınca yapardı." Ben kuşluk namazı kılarım; zaten Sa'd da böyle söylemiştir. (el-Hâris)

Ebû Saîd el-Hudrî der ki: "Resûlullah (sallallahualeyhiveseüem) kuşluk namazını (o kadar uzun süre) kılardı ki; nihayet Artık onu hiç bırakmayacak denirdi. (Bazen de) öyle (uzun süre) bırakırdı ki Artık hiç kılmayacak denirdi." (el-Hâris)

576. Abdullah b. el-Hâris'in bildirdiğine göre İbn Abbâs, "Yusebbihne bil-i vel-işrak" âyetine [144] gelince "Acaba bu işrak namazı mı? yani mnün başlangıcında kılman sekiz

rekatlı namaz mı?" demiştir. (İshâk) [145]

CUMA KONULARI

Cumanın Fazileti Ve Duanın Kabul Olunması Umulan Saat

577. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Cebrail bana, ortasında siyah bir nokta bulunan parlak bir ayna getirdi. Bu nedir? diye sorduğumda Bu, cumadır. Onda (duaların kabul edildiği) bir saat vardır dedi. [146] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
578. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bana günler gösterildi. Onlar arasında Cuma günü arzedildi. Baktım güzel bir ayna gibiydi. Bir de baktım ki ortasında siyah bîr nokta var. Bu siyahlık nedir? diye sorduğumda İşte bu (duaların kabul edildiği) saattir dedi.[147] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
579. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Cebrail bana Cumayı getirdi. Ortasında siyah nokta bulunan parlak ayna gibiydi. Cebrail! Bu nedİr? diye sorduğumda bana Bu, cumadır dedi. Cuma nedir? diye sordum. Onda sizin için hayır vardır dedi. Bizim için onda ne vardır? diye sordum. Bu gün senin ve senden sonra ümmetin için bayram olacak ve böylece Yahudi ve Hıristiyanlar sana tâbi olacaklardır buyurdu. Onda bizim için ne vardır? diye sordum. Onda sizin İçin bir saat vardır ki, herhangi bir Müslüman kul o saate rastlar da onda Allah 'tan din veya dünya isine ait bîr dilekte bulunursa, kalbinde bu konuda bir kuşku (kasem) varsa, Allah ona dilediği şeyi verir. Kuşkusu yoksa, kendi katında onun için daha büyük bir mükâfat saklar. Veya onun sebebiyle yazgısında bulunan bir kötülüğü/şerri ondan savar. Ya da ondan, daha büyük bir belayı defeder dedi. "Niçin?" diye sordum. Şöyle anlattı: Çünkii Yüce Rabbin cennette beyaz miskten bir vadi edindi. Kıyamet günü gelince bu, iüiyyundan/üstün makamlardan onun kürsüsüne iner. Sonra Kürsi'nin etrafını mücevherlerle süslenmiş altın minderlerle kaplar. Sonra peygamberler getirilir
ve onlara otururlar. Sonra bu minderlerin etrafına nurdan sandalyeler konur ve şehitler getirilerek onlara oturtulur. Sonra odalardakiler inerek tepeye otururlar. Sonra Rableri onlara tecelli ederek:Benden dileyin ne dilerseniz, size vereceğim buyurur. Onlar da rızasını dilerler. Rableri: Rızam sebebiyledir ki, sizi yurduma alıp size lütufta bulundum. Dileyin benden ne dilerseniz, size vereceğim buyurur. Onlar yine rızasını dilerler. Bunun üzerine Rableri hepsini, onlardan razı olduğuna dair şahit tutar. Sonra onların Önüne hiç bir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen şeyler açılır. Bu, cumadan ayrılmalarına kadar ki mükâfatlarının miktarıdır. Sonra onunla birlikte peygamberler, sıddikler ve şehitler yükselir. Oda sahipleri odalarına geri döner. O gün beyaz, bir inci veya kırmızı bir inci veyahut yeşil zebercettir. İçinde odaları, kapıları, sessizce akan berrak nehirleri ve sarkan meyveleri vardır. Orada ne... ne de... vardır. Rablerine daha fazla bakmaları ve onun daha fazla lütfuna nail olmaları için Cuma gününe olduğu kadar hiçbir şeye muhtaç değillerdir. " (Ebû Bekir b, Ebî Şeybe) [148]
580. Alî b. el-Hakem kanalıyla Enes'den benzeri nakledilmiştir. Hadiste şöyle geçmiştir; Biz ona katımızda Mezıd günü diye çağınnz dedi. Mezıd günü nedir? diye sordum. Şöyle dedi: Allah cennette geniş bir vadi yarattı. Onun içinde misk tepeleri var etti. Cuma günü [149] olunca, oraya iner." Yine bu rivayette şunlar geçmiştir: Kullanmı giydirin. Kullarımı yedirin. Kullarımı içirin. Kullarıma koku sürün buyurur. Sonra Ne diliyorsunuz? diye sorar. Onlar da Ey Rahbimiz! Senin rızanı diliyoruz derler. Bunun üzerine Rableri Sizden razı oldum ve onlarda ayrılıp giderler. Huriler yeşil zümrüt veya kırmızı yakuttan olan odalarına çıkarlar." (Ebû Ya'lâ} Bu tarikten hadisin son böyledir. Daha sonrasında bir şey zikredihnemiştir. Senedi birincisinden daha ceyyid'dir. [150]
581. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "Beş vakit namaz, iki Cuma, büyük günahlardan sakınıldığı sürece, aralarda işlenen (küçük) günahların kefaretidir" buyurdu. O zaman bir adam: "Ya Resûlallah! Cuma diğer cumaya kadarki günahlara kefaret mi olur?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Üç gün de fazlasına kefaret olur. Onda öyle bir saat vardır ki, Müslüman bir kul ona rastlar da Allah'tan hayır dilerse mutlaka Allah onu, ona verir. Bana günler gösterildi. Onlar arasında Cuma gününü ayna gibi parlak ve aydın gördüm [151]" buyurdu. "Sonra onda siyah bir nokta gördüm. Cebrail'e onu sorduğumda bana: O, kıyametin kapacağı saatle işarettir diye cevap verdi. " (el-Hârİs) [152]
582. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Cuma ve Cuma gecesi 24 saattir. Onda bulunan her saatte Allah Teâlâ 600 kişiyi cehennemden azat eder" buyurmuştur. Ravi demiştir ki: Sonra onun yanından çıkıp Hasan'm yanma girdik. Kendisine Sâbit'in hadisini zikrettiğimizde "Onu ben de işittim" dedi ve "Hepsi de cehennemi hak etmişti" cümlesini ekledi.[153] (Ebû Ya'lâ)
Enes'den benzen nakledilmiştir. Fakat bunda "600 000 kişi" ifadesi geçmiş, sonunda da: "İkisinden biri [154] Hepsi de cehennemi hak etmişü dedi" ilavesi yer almıştır.[155] (Ebû Ya'lâ)
Başka bir rivayet kanalında Sabit benzerini nakletmiş ve: "Bu, dünya saatlerinin her saatidir" ve "Hepsi de cehennemi hak etmişti" cümlelerini ilave etmiştir. (Ebû Yala) [156]
583. Resûlullah'm (sallalbhu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma şöyle nakletmiştir: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi veseîlem) şöyle buyururken işittim: "Cennette öyle bir saat vardır ki, ona rastlayan bir Müslüman hayır duada bulunursa, mutlaka duası kabul edilir." Fâtıma: "Ey Allah'ın Resulü! Bu hangi saattir?" diye sordu. "Güneşin batmaya meylettiği saaftir" buyurdu. Fâtıma, Erbed isimli uşağa: "Kayaların üzerine çık! Güneşin batmaya meylettiğini gördüğünde bana haber ver!" derdi. Uşak bunu haber verdiğinde hemen secdegâhına/mescidine gider, Güneş batıncaya kadar dua eder ve sonra namaza dururdu. (İshak b. Râhuveyh)
Ben derim ki: Zeyd [157] Fâtıma'ya yetişmemiştir. Saîd b. Râşid de çürük bir ravidir.!
584. Ebû Bekir es-Sıddîk'm naklettiğine göre bir bedevi Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Bana ulaşan habere göre sen İki Cuma ve beş vakit namaz, büyük günahlardan sakınan kimsenin aralarda işlenen (küçük) günahlarına kefarettir buyurmuşsun" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseltem) da: "Evet" buyurdu ve ekledi: "Cuma günü alınan gusül de kefarettir. Cumaya yürüyerek gitmek de kefarettir. Bunun için atılan her adım, yirmi yıllık amel gibidir. (Kişi) Cuma namazından çıktıktan sonra ise iki yüz senelik amelle mükafatlandırılır." (Ishâk)
585. İmrân ve Ebû Bekir'in naklettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Cuma günü gusleden kimsenin günahları ve halaları bağışlanır. Yürümeye başladığında attığı her adıma karşılık kendisine yirmi yıllık amel sevabı yazdır. Cuma namazını bitirdiğinde de iki yüz yıllık amel sevabıyla mükafatlandırılır" buyurmuştur, (İshâk) [158]

Cumanın Kimlere Farz Olduğu

586. Humeyd et-Tavîl demiştir ki: Enes köşkünde olduğu zaman bazen Cuma kılar, bazen kılmazdı. (Müsedded) [159]
587. Ebû Hureyre demiştir ki: Hz. Ömer'e bir mektup yazarak Bahreyn'de Cuma namazı kılmanın hükmünü sorduk. Bize cevabî mektubunda: "Her nerede olursanız olun, Cuma namazı kılın!" diye yazdı. [160] (Müsedded)
588. İbn Semure'nin azatlısı Kesîr demiştir ki: Abdurrahman b. Semure'ye uğradım. Cuma günü kapısında oturuyordu. "Hatip ne anlattı?" diye sordu. "Sen Cuma namazına gitmedin mi?" dedik. "Hayır. Şu aşırı çamur beni ondan alıkoydu" dedi.[161] (Müsedded)
589. Hasan (el-Basrî): "Kendisine kılavuz bulamayan köre Cuma namazı farz değildir" demiştir.[162] (Müsedded)
590. İbn Avn demiştir ki: Ebu'l-Melîh Übülle valisi idi. Haccac'ın valilerinden hiç biri Kbu'l-Melîh'den daha takvaîı değildi. Cuma günü gelince gidip Basra'da Cuma namazını kılar, sonra dönerdi.[163] {Müsedded)
591. Semure'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahuaieyhiveseUem): "Cuma namazında hazır bulunun ve imama yakın durun. Zira kişi, cuma ehlinden olduğu halde muhakkak ondan geri kalır" buyurmuştur.
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [164]
592. Ebû Amr eş-Şeybânî der ki: "Ben İbn Mes'ûd'un Cuma günü kadınları mescitten çıkardığına tanık oldum." (Müsedded) [165]

Cuma Günü Gusletmek ve Cuma Namazına Yürüyerek Gitmek

593. İmran b. Husayn ve Ebû Bekir es-Sıddîk'in naklettiklerine göre Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Cuma günü yıkanırsa/guslederse, günahları, ve hataları bağışlanır. Bu kişi Cuma namazına gitmek üzere yürümeye başladığında attığı her adıma karşılık kendisine yirmi yılın ameli yazdır. Cuma namazını bitirdiğinde ise iki yüz yılın ameliyle mükafatlandırılır. [166]
594. Ebû Bekir es-Sıddîk'ın bildirdiğine göre bir bedevi Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi veseüem) gelerek şöyle demiştir: "Senin Büyük günahlardan sakınan kişi için iki Cuma ve beş vakit namaz, aralarında işlenen günahlara kefarettir dediğini duydum: Allah Resulü de (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet, öyle jpdim" buyurup şunu eklemiştir: "Cuma günü gusletmek/yıkanmak kefarettir. Cuma namazına yürümek kefarettir. Bu uğurda atılan her adım yirmi yılın ameli gibi değerlendirilir. Kişi Cuma namazını bitirdiğinde ise iki yüz yılın ameliyle mükafatlandırılır," (İshâk) [167]
Ahmed b. Hanbel K. ez-Zühd'de nakletmiştik.[168]
595. İbn Şîrîn, Cuma guslü ile namaz arasında hadis nakletmekten hoşlanmaz ve derdi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden biriniz (Cuma namazına) geleceği zaman, yıkansın" buyurmuştur. (İshâk)

Cuma Namazı İçin Gusül

596. Ömer "Bize Cuma günü gusletmemiz emredildi" dedi. "Siz ilk muhacirlere mi yoksa bütün insanlara mı? emredildi" diye sorduğumda ise "Bilmiyorum" dedi.[169] (Ahmed b. Menî') Şayet İbn Sîrîn'in, İbn Abbâs'ı işitmiş olduğunu sayarsak isnadı hasendir.

597. Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel demiştir ki: Sa'd'ı şöyle derken işittim: "Kimsenin Cuma günü guslü/y ikan mayı bırakacağını sanmazdım.[170] (Ahmed b. Menf)
598. Ebû Saîd, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dediğini nakletmiştir: "Kim abdest alır, abdesüni eksiksiz yapar, sonra Cuma namazına gider ve (Cuma esnasında) boş söz konuşmaz ve cahillik yapmazsa, (kıldığı Cuma namazı) diğer Cumaya kadar işlediği günahlara kefaret olur. Beş vakit namaz, aralarında işlenen günahlara kefarettir. Cuma gününde öyle bir saat vardır ki, Müslüman kul ona rastlar ve Allah'tan hayır dileğinde bulunursa, mutlaka (Allah) onu ona verir.[171] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
599. Ebû Hureyre demiştir ki: Bana dostum (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günü yıkanmamı tavsiye etti.[172] {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
600. Hemmâm [173] b. el-Hâris'in bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd): "Cuma günü gusletmek sünnettendir" demiştir.
(Ebû Dâvud et-Tayâiisî ve el-Hâris) [174]
601. Abdurrahman b. Semure, kesin bildiğime göre Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kim Cuma günü abdest alırsa bu, yeterli ve güzeldir. Kim de guslederse, gusül daha faziletlidir." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [175]
Ben derim ki: Rivayetin meşhur olanını el-Hasan, Semure b. Cündüb'den nakletmiştir. Abdurrahman b. Semure'den değil.
602. İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: ..... "Kim Cuma günü yıkanırsa, Allah yolunda bir gün oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Bir gün ise 900 katıyla değerlendirilir."
(Abd b. Humeyd)
603. Zâzân'ın bildirdiğine göre bir adam Hz. Ali'ye gusül meselesini sordu. Hz. Ali: "Dilersen her gün yıkan/guslet" dedi. Adam: "Ben (nüstehap olan) guslü soruyorum" deyince de: "Her Cuma günü, Ramazan bayramı günü, Kurban bayramı günü ve Arefe günü yıkan/guslet!" dedi. (Müsedded) [176]
604. İbrahim (en-Nehaî) demiştir ki: "Cuma günü kendilerine guslü gerekli/farz kılmak için cinsel ilişkiye girmekten hoşlanırlardı." (MÜsedded) [177] Konuyla ilgili İbn Abbâs hadisi, "Cuma Günü İnsanların Omuzlarına Basarak İlerlemekten Men" bölümünde (no. 630) gelecektir.

Cuma Vakti

605. Ubeydullah b. Abdullah der ki: İbn Abbâs, erkenden Cuma namazına gitti. Güneş tepe noktasından batı ufkuna doğru kaydığında, Hz. Ömer gelip minbere oturdu. O zaman müezzin ezan okumaya başladı.
Bitirdiğinde (Ömer) ayağa kalkarak Allah'a hamdedip senada bulundu.[178] (Ahmed b. Menî)
606. Hakem b. Utbe'nin bildirdiğine göre bir adam Cuma günü namazı geciktirdi. Yaşlı bir zat kendisine şu ikazı yaptı: "Vallahi ben, Allah Resulüne (sallallahu aleyhi vesellem) de tanık oldum. Ama onun senin yaptığın gibi yaptığını görmedim." Allah Resulünü zikrettiğini görünce "Sen onun nasıl yaptığını gördün?" diye sordum. (Mescide) Güneş batı ufkuna doğru kaydığı vakitte çıktığını gördüm" dedi. Meğer o adam, (sahabi) Ebû Cuhayfe imiş.[179] (Ebû Ya'lâ)
607. Sa'd'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Cuma namazını tepe noktasından Güneş batı ufkuna doğru kaydığı vakitte kılardı. (e!-Hâris) [180]
608. Mus'ab b. Sa'd: "Sa'd, Cuma namazından sonra öğle uykusuna (kaylûle) yatardı" demiştir.[181] (Müsedded)
609. Hubeyb b. Abdurrahman'm Hz. Peygamberle (sallallahu aleyhi vesellem) beraber haccetmiş buhman halası Uneyse demiştir ki: Erkekler, Hz. Ömer ile birlikte Cuma namazını kılarlar, sonra ridaları/entarileri başlarında, duvarların gölgelerini takip ederek (evlerine) dönerler ve sonra öğle uykusuna yatarlardı.[182] (Müsedded)
610. İbnü's-Sebbâk'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Cumalardan bir Cuma hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu gün, bayram günüdür. Allah onu Müslümanlara vermiştir. Öyleyse bu günde yıkanınız. Kokusu olanın koku sürünmesi, kendisine bir zarar vermez. Misvak kullanınız [183] (Müsedded)
611. Hz. Peygamber'in Ensarlı ashabından bir zât, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dediğini nakletmiştir: "Her Müslümanın Cuma günü yıkanması, misvak kullanması ve varsa koku sürünmesi bir görevdir [184] (Müsedded) [185]

Hutbe Âdabı

612. Berâ demiştir ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize öyle bir hutbe verdi ki, sesini haremlerindeki dul kadmlara/genç kızlara dahi duyurdu..... (Ebû Ya'lâ) [186]
613. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günü ayakta hutbe verir, sonra otururdu. Sonra ayağa kalkar, bir hutbe daha verirdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [187]
Ebû Ya'lâ bunu "ve kısa bir süre oturdu" ilavesiyle zikretmiştir.
614. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Allah Resulü {saMlahu aleyhi vesellem) iki hutbe okur ve biri (minbere) ilk çıktığında, diğeri ise iki hutbe arasında olmak üzere iki kez otururdu.[188] (el-HârÎs)

Minber Edinmek

615. Ebû Hazım demiştir ki: Bana Sehl b. Sa'd'm bildirdiğine göre mihraptaki (maksure 'deki) sopaya Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ayağa kalkınca dayanırdı. Vefat ettikten sonra çalındı. Arandığında Amr b. Avf mescidinde bulundu. Kurtlanmıştı. İki ağaç yontulup içi oyularak onun üzerine geçirildi. Sonra o iki ağacın uçları birleştirildi. Ona bakarsan, yapıştırılmış olduğunu görürsün. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [189]
616. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Eğer ben minber edinmişsem, babam İbrahim de edinnşti. Eğer asa kullanmışsam, babam İbrahim de kullanmıştı. " (İshâk) Bunu Rezzâr, Ebû Saîd el-Eşec yoluyla Ukbe'den nakletmiş ve "Bunu yalnız bu senetle biliyoruz" demiştir.[190] (İshâk)
617. Ebû Saîd el-Hudri demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günü bir hurma kütüğüne yaslanarak hutbe verirdi. Kendisine: "Ey Allah'ın Resulü! İnsanların sayısı arttı. Onlar seni görmek istiyorlar. Üzerine çıkmak için bir minber edinsen. Böylece insanlar seni görürler" denildi. O da: "Elbette" dedi. Sonra: Kim bize bu minberi yapar?" diye sordu. Bir adam ayağa kalkarak: "Ben yaparım" dedi. Resûlullah: "Sen bunu yapar mısın?" diye sordu. "Evet yaparım" dedi, fakat "inşallah" demedi. Resûlullah {sallallahu aleyhi veseUem) de: "Senin İsmin nedir?" diye sordu. "Falan" dedi. "Otur!" buyurdu. O da oturdu. Sonra tekrar: "Bize bu minberi kim yapar?" diye sordu. Yine bir adam ayağa kalkarak: "Ben yaparım" dedi. Resûlullah: "Sen bunu yapar mısın?" diye sordu. "Evet yaparım" dedi. Fakat o da "inşallah" demedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Senin ismin nedir?" diye sordu "Falan" dedi. "Otur!" buyurdu. O da oturdu. Sonra tekrar: "Bize bu minberi kim yapar?" diye sordu. Yine bir adam ayağa kalkarak: "Ben yaparım" dedi. Resûlullah: "Sen bunu yapar mısın?" diye sordu. "Evet. İnşallah yaparım" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Senin ismin nedir?" diye sordu, "îbrâhîm" dedi. "Sen yap!" buyurdu. Cuma günü olunca insanlar toplandı. Ne zaman ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıkıp doğruldu ve kıbleye doğru döndü, hurma kütüğü başladı inlemeye. Öyle inledi ki, sesini Mescid'in en arkasında bulunduğum halde bana duyurdu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberden indi, hurma kütüğünü kucakladı ve sakinleşinceye kadar onu öylece tuttu. Sonra tekrar minbere döndü. Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle buyurdu: "Şu bir gerçektir ki bu hurma kütüğü, Allah Resulü kendisini terk edince yalnız- ona olan iştiyakından/aşkından dolayı inlemiştir. Vallahi eğer ben yanına inip onu kucaklamasaydım, o kıyamet gününe kadar sakinleşmezdi.[191] (Abd b. Humeyd)
618. Ebû Saîd demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir hurma kütüğüne yaslanarak hutbe irat ederdi. Derken yanma bir Bizanslı geldi ve: "Sana üzerinde hutbe vereceğin bir minber yapayım mı?" dedi. Daha sonra onun için şu gördüğünüz minberini yaptı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe vermek üzere minbere çıkınca, hurma kütüğü, devenin yavrusu için inlefcği gibi inledi. Bunun üzerine minberden inerek onu kucakladı. Böylece hurma kütüğü sakinleşti. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir çukur kazılarak onun gömülmesini emretti. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
Bunu İbn Ebî Şeybe, Mesrûk b. Merzubân'dan, o da Yahya b. Ebî Zâide'den, o da Mücâlid'den nakletmiş ve sonunda şu ilaveyi zikretmiştir: Ertesi gün onun yerinin değiştirildiğini gördüm ve: "Bu niçin böyle oldu?" diye sordum. "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer geldiler, onun yerini değiştirdi" dediler.
Aynı senetle İbn Ebî Zâide'den, o da Ebû İshak'tan, o da Saîd b. Ebî Küreyb'den, o da Câbir'den ilavesiyle birlikte benzerini nakletmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Cuma Namazı için Süslenmenin Emredilmesi

619. Câbir demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günü insanlara baktı ve pejmürde bir halde olduklarını görünce: "Kişi bugün için iki elbise edinse ne zararı olur ki?" buyurdu.[192] Öbür Cuma gelmeden Bahreyn'den iki elbise ve hırka büyüklüğünde kaim elbiseler geldi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Hadiste zayıflık vardır. [193]
620. Âişe demiştir ki: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) iki elbisesi vardı. Onları Cuma günü giyerdi. Namazdan döndüğünde onları katlar, dürerdi. (el-Hâris) [194]
621. Câbir'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kırmızı hırkasını iki bayramda ve Cuma günü giyerdi.[195] {Müsedded)
Râvilerinden Haccâc zayıftır.

Hutbeyi Dinlemek

622. Sâib b. Yezîd demiştir ki: Hz. Ömer döneminde Cuma namazı kılıyorduk. Ömer çıkıp minbere oturduğunda namaz kılmayı bırakır, aramızda konuşurduk. Bizimle konuşur,

hatta bazen yanındaki kişiye pazarları ve bahçelerinin durumunu bile sorardı. Müezzin okumayı bitirince (Ömer) hutbeye başlar ve o hutbesini bitirene kadar hiç konuşmazdık. [196]
Ebû Saîd'in naklettiğine göre Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem): "Kim abdesî alır ve abdestini tam yaparsa.... " buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
Bu hadis daha önce geçmişti. [197]
623. Câbir demiştir ki: Sa'd b. Ebî Vakkâs, Cuma günü bir adama "Senin cuman geçerli değildir" dedi. Adam bunu Hz. Peygamber'e (saMlahu aleyhi vesellem) söyleyerek: "Ya Resûlallah! Sa'd bana Senin cuman geçerli değildir dedi", diye şikayet etti. Peygamber {sallallahu aleyhi vesellem) de: "Sa 'd (onun namazı) niçin geçerli değildir?" diye sordu. Sa'd: "Sen hutbe verirken konuştu" deyince, "5a 'd doğru söylemiş" buyurdu.[198] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
624. Câbir demiştir ki: Hz. Peygamber'in (saUaUahu aleyhi vesellem) hutbe verdiği bir sırada Abdullah b. Mes'ûd Mescid'e girdi ve varıp Ubey b. Ka'b'm yanma oturdu. Ona bir şey sordu, ama yanıt vermedi. (İbn Mes'ûd) Bunu kendisine karşı bir güceniklik sanarak Hz. Peygamber'e anlattı. Bunun üzerine Ubey: "Abdullah, sen cumada bizimle beraber değildin" dedi. "Niçin?" diye sorduğunda: "Çünkü sen Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem) hutbe verirken konuştun" diye cevap verdi. O zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ubey doğru söylüyor" buyurdu.[199] (Ebû Ya'lâ)

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Hutbesi

525. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Resûlullah (saMlahu
aleyhi vesellem) bize hutbe irat etti.....Hadisin uzun metni içerisinde şu cümleler
geçmiştir: Sonra bize hutbe irat ederek şöyle buyurdu: "Hamd Allah'a mahsustur. Ancak O'na hamdeder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. O'na inanır, O'na tevekkül ederiz- Şahadet ederiz ki, Allah'tan başka tanrı yoktur. O tektir, hiç ortağı yoktur. Muhammed de O'nım kulu ve resulüdür. Nefislerimizin şerrinden ve kötü amellerimizden Allah'a sınırız,. Allah kimi doğru yola iletmişse, kimse onu saptıramaz. Kimi de saptırmışsa, hiç kimse onu doğru yola iletemez." (el-Hârİs) [200]

İmam Hutbe Verirken Tahiyyetü'l-Mescid Namazı Kılmak

626. Hayyân b. Ca'de demiştir ki: Cuma günü Vâsıt mescidinde İbn Hübeyre'nin minberde hutbe verdiği bir sırada Hasan b. Ebî'l-Hasan'm içeri girerek iki rekat namaz kılıp oturduğunu gördüm. (el-Humeydî)

Cumadan Geri Kalanların Azarlanması

627. Muhammed b. Abdurrahman'm amcasından naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Cuma namazını üç kez terk ederse, onun kalbine mühür vurulur ve kalbi münafik kalbine dönüştürülür." (MÜsedded) [201]
628. İbn Abbâs demiştir ki: "Kim Cuma namazını peş peşe üç kez terk ederse, o kimse İslam'ı arkasına atmıştır. [202] (Ebû Ya'lâ)
629. Câbir bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) Cuma günü kalkıp bize hutbe irat etti. Hutbesinde şöyle buyurdu; "Olabilir ki bir kişi, Medine'den bir mil kadar uzaklıkta bulunurken Cuma saati gelir ve ona gitmez" buyurdu. Sonra ikinci defada: "İki mil kadar uzakta bulunur da cumaya gitmez" buyurdu. Sonra üçüncüsünde: "Üç mil kadar uzaklıkta bulunur da cumaya gitmez ve bu yüzden Allah onun kalbini mühürler" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [203]

Cuma Günü İnsanların Omuzlarına Basarak İlerlemekten Men

630. İbn Abbâs anlatıyor: Cuma günü Hz. Peygamber'in hutbe verdiği bir £ftda bir adam geldi. Onu gören Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden biri oyalanır, oyalanır. Öyle ki tam Cuma namazını kaçıracağı anda gelir, insanların omuzlarına basarak onlara eziyet eder!" buyurdu. Adam: "Öyle yapmadım ya Nebiyallah! Fakat uyuyordum. Sonra uyandım. Hemen kalkıp abdest aldım ve sonra geldim" dedi. Allah'ın Resulü de: "Yoksa bugün abdest günü mü?!" diye öfkesini ifade etti. (İbn Ebî Ömer)
Hadis hakkında tenkit vardır.[204]

Cuma Namazının Bir Rekatına Yetişen Cumaya Yetişmiştir

631. Râşid b. Sa'd'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim Cuma namazının bir rekatına yetişirse, onun üzerine diğerini de (kalan rekatı da) kılar" buyurmuştur. (Müsedded) [205]
632. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Cuma namazının bir rekatına yetişirse, onu üzerine diğerini de kılsın. Kim (cumanın) iki rekatı(nı) da kaçırırsa, dört rekat -veya öğle namazını- kılsın. " (İbn Ebî Ömer)
Ebû Ya'lâ, bunu Haccâc yoluyla Zührî'den aynı senetle tahrîc etti; ibareleri ise şöyledird: "Kim, Cuma namazının bir rekatına yetişirse, onun üzerine diğerini, de kılar.[206]
Bunu el-Hâkim, Salih b. Ebi'l-Ahdar yoluyla Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den nakletmiştir. Yâsîn ez-Zeyyât'm [207] rivayetinin benzerini zikretmiştir. İfadesi: "Eğer cemaata (teşehhüde) oturduklarında yetişirse, dört rekat kılar" şeklindedir.[208]

Cuma'dan Sonra Namaz Kılanlar Ve Bunu Mekruh Görenler

633. el-Hakem b. A'rec -veya Husayn b. Ebi'1-Hur- demiştir ki: İmran b. Husayn'ı gördüm. Cuma namazını kıldı. Sonra iki rekat daha kıldı. Kendisine: "Onu [dörde] tamamla!" denildi. Bunu İmran'a söylediğimde dedi ki: "Bunu yapmaktansa, mızrakların ardı ardına karnıma girip çıkmasını yeğlerim" diye yanıt verdi. Sonra diğer cumada onu izledim. Namazı kıldıktan sonra çekildi. İkindi namazına kalkana kadar başka namaz kılmadı. (Müsedded) [209]

Cuma Gününün Fazileti

634. İbn Abbâs'a Cuma günü içinde bulunan (duaların müstecab olduğu) saat sorulduğunda şöyle yanıt verdi: Bunu en iyi Allah bilir. Allah Âdem'i Cuma günü ikindiden sonra yarattı. Onu yeryüzünün bütün maddelerinden aldığı bir avuç topraktan yarattı. Görmez misin ki, onun neslinden kızılı da var, siyahı da. Kötüsü de var, iyisi de. Sonra onunla ahitleşti. Ama o ahdini unuttu. Bu yüzden "insan (nisyan ile malul)" adını aldı. Vallahi o gün güneş batmadan dünyaya indirildi.[210] (Müsedded)
635. Sa'd b. Ubâde'nin bildirdiğine göre bir adam: "Ya Resûlallah! Bize Cuma gününden bahset. Onda hangi faziletler vardır?" dedi. Resûhıllah (salkllahualeyhiveseüem) de şöyle buyurdu: "Onda beş haslet vardır: Allah Âdem'i o gün yarattı ve on günde (yeryüzüne) indirdi Allah Âdem'in ruhunu o günde aldı. Yine o günde öyle bir saat/vakit vardır ki, Müslüman bir kimse o anda dua etse, günah olan bir istekte veya akrabalık bağlarını kesmek anlamına gelecek bîr dilekte bulunmadıkça Allah mutlaka istediğini ona verir. Kıyamet o gün kopar. Bütün mukarrep melekler, gökler, yerler, dağlar ve rüzgârlar Cuma gününden çekinirler [211] (Müsedded)

Yolculuk Esnasında Namazların Kısaltılması ve İki Namazın Cemi Hakkında Varit Olan Rivayetler

636. Âsim b. Damre demiştir ki: Hz. Ali yolculukta ikindi namazını iki rekat olarak kıldı. Sonra çadırına girerek iki rekat (daha) kıldı. Bütün bunları yaparken ben kendisini izliyordum.[212] (Müsedded)
637. Hz. Ali der ki: Allah'ın Resulü (salkllahualeyhiveseüem) ile birlikte seferde namazları iki rekat iki rekat olarak kıldık. Yalnız akşam namazını üç rekat kıldık.
Muhammed b, Ebî Ömer, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî'nin Üğü de Ebû Muâviye'den nakletmişlerdir. Onların ibaresi: "Akşam, namazı müstesna. Onu ise üç rekat olarak kıldı" şeklindedir.[213] (Müsedded)
638. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kâh tam kılar, kâh kısalardı. (Yani yolculukta) [214] (Müsedded)
Ebû Ya'lâ, Muğîre kanalıyla hadisi aynı senetle, ancak şu ilaveyle nakletmiştir: "Öğle namazını erteler, ikindide acele ederdi. Akşam namazını erteler, yatsıda acele ederdi," (Ebû Yala) [215]
639. el-Kâsım b. Avf bir adamdan şöyle dediğini nakletmiştir: Beldede (Mina'da) Ebû Zer'in yanma vardım. Ona: "Osman namazı dört rekat kıldı" denildi. O da: "Ben, Peygamber (saDaÜahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer'le beraber namaz kıldım. Hepsi de iki rekat kıldılar." Sonra kalkıp dört rekat namaz kıldı. (Ahmed b. Menî') [216]
640. Rabî b. Nadle demiştir ki: Bizler on iki binekli olarak yola çıktık. Benim dışımdaki herkes Allah'ın Elçisi Muhammed'e (saHallahu aleyhi wsellem) sahabî olmuştu. Derken namaz vakti geldi. Gruptan biri öne geçerek dört rekat namaz kıldırdı. Selmân: "Bizim dört rekatlı namazla ne işimiz var! Onun yansı bize yeter. Bizler kolaylığa en muhtaç kimseleriz" dedi. (İbn EbîÖmer) [217]
641. Hüzeyl (b. Şurahbîl) demiştir ki: Resûlullah (sallailahu aleyhi vesellem) bir yolculukta öğle namazını erteleyip ikindide acele ederek iki namazı cem etti. Yine akşam namazını erteleyip yatsıda acele ederek iki namazı cem etti. (Şu'be "Abdullah'tan naklen" demedi. İbn Ebî Leyla, Abdullah'ı da zikrederek hadisi mevsûl olarak rivayet etmiştir.) [218]

(Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
642. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallailahu aleyhi veseikm) olculukta iki namazın arasını cem ederdi (yani birlikte aynı vakitte kılardı). Bekir b. Ebî Şeybe) [219]
643. Ebû Hafs demiştir ki: Nu'mân b. Beşîr'in akşam namazı ile yatsının irasını cem ettiğini gördüm. (İshâk)
644. Bekr (b. Abdullah el-Müzenî)'in bildirdiğine göre Hz. Ömer, Ebû Musa'ya (gönderdiği mektubunda): "Muhakkak ki iki namazın arasını özürsüz cem etmek büyük günahlardandır" diye yazmıştır. (Müsedded) îenedinde kopukluk vardır. [220]
645. Sa'd b. Saîd el-Ensârî demiştir ki: Saib b. Yezîd'i şöyle derken şıttım: Öğle ve ikindi namazları önce ikişer rekat olarak farz kılınmıştı, insanlar öğle ve ikindi namazlarından sonra da ikişer rekat namaz kılıyorlardı. Sonra onlara öğle ve ikindi namazları dörder rekat olarak farz kılındı. Bunlar farz kılınınca terk ettiler. Sonuçta yolculuk halinde (seferde) namaz iki rekat olarak bırakılıp ikâmet halinde (hazerde) dört rekata çıkarıldı.[221] Sa'd bunu onaylayarak: "Evet, doğrudur" dedi.[222] (fshâk)
646. İbn Abbâs demiştir ki: "Yolculukta namazı dört rekat olarak kılan, ikâmet halinde onu iki rekat olarak kılan kimse gibidir." (Müsedded)
Bu mevkuf ve zayıf bir hadistir. [223]
647. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'den çıkıp bir fersah yürüdüğü zaman namazı kısalardı.[224] (Müsedded ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
648. Abd b. Humeyd dedi ki: Bize Ali b. Âsim bildirdi. Dedi ki: Bize Ebû Hârûn (yukarıda geçen hadisi) şu ifadelerle bildirdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber yola çıktık. Bir fersah yol aldıktan sonra namazı kısalttı." Ebû Hârûn zayıf'biridir.
649. Muverrik el-îclî'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer'e yolculuk halindeki namaz meselesi sorulduğunda "İkişer ikişer (kılınır) Kim sünnete muhalefet ederse, küfre düşer" dedi.[225] (Abd b. Humeyd)
650. Sevvâr b. Şebîö demiştir ki: Abdullah b. Ömer'e yolculuk namazını sordum. Bu konuda Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem): "Akşam namazı hariç hepsi iki rekat kılınır" buyurduğunu söyledi. (Ebû Dâvud et-Tayâlîsî)
651. îbn Ömer'den nakledildiğine göre o, Gâbe'ye [226] gittiği zaman ne orucunu açar, ne de namazı kısaltırmış.[227] (Müsedded).
652. Atâ'nm bildirdiğine göre bir adam İbn Abbâs'a: "Arafat'ta namazı kısaltayım mı?" diye sordu. O da: "Tam bir günlük mesafeye ulaşmadıkça namazı kısaltma!" diye cevap verdi. (Müsedded) [228]
653. Ebû Ma'bed demiştir ki: Bir yolculukta İbn Abbâs ile beraberdik. Derken Güneş battı. "Ey Ebu'l-Abbâs! Namaz oldu" denildi. O da: "Bizler yolcuyuz" dedi. Sonra yoluna devam etti, nihayet MerrüVZahrân'a vardı ve orada konakladı. Orası ile kendisine, Güneş batımmda namazın hatırlatıldığı yer arası iki fersahlık mesafeydi.[229] (Müsedded)

Korku Namazı

654. Ebu'l-Âliye er-Riyâhî'nin bildirdiğine göre Ebû Mûsâ, İsfehan'da Dâr'da idi. O vakit orada ciddi bir endişe yoktu. Ama halka dinlerini ve Peygamberlerinin sünnetini öğretmek İstedi. Onları iki safta topladı. Bir grup elinde silahla düşmana doğru döndü. Diğer bir grup ise arkasında saf tuttu. Arkasında duranlara bir rekat namaz kıldırdı. Sonra onlar gerisin geri çekilerek diğerlerinin yerine geçtiler. Diğerleri gelerek onun arkasına durdular. Onlara da diğer rekatı kıldırarak selâm verdi. Sonra arkasındakiler ve diğerleri kalkıp birer rekat daha kıldılar. Sonra birbirlerine selâm verdiler.
Böylece imam cemaatle iki rekat kılarken, insanlar ise birer rekat kılmış oldular. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [230] Senedinde kopukluk vardır.
655. Hz. Ali der ki: Hz. Peygamber fsaMlahu aleyhi vesellem) ile beraber iki rekat olarak korku namazı kıldım. Yalnız akşam namazını üç rekat olarak kıldım. (Müsedded, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Meni) [231]
656. Huzeyfe demiştir ki: "Korku namazı iki rüku ve dört secdeden ibarettir. Eğer acil bir durum zuhur ederse, savaşmak ve konuşmak helal olur.[232] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)

Küsûf/Güneş Tutulması Namazı

657. Abdurrahman b. Ebî Leylâ demiştir ki: Bana falan ve falan kişiler Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu bildirdiler: "Muhakkak ki Güneş ve Ay, Allah'ın âyetlerinden birer âyettirler. Buna tanık olduğunuzda hemen namaza seğirtin!" (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [233]
658. Ebû Kılâbe bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Güneş tutuldu. Bunun üzerine Allah Resulü (salhllahu aleyhi vesellem): "En son kıldığınız farz namazı gibi namaz kılınız" buyurdu.[234] (Müsedded)
659. İbn Abbâs demiştir ki: Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında küsûf namazı kıldım ve namazda kendisinden bir harf bile duymadım. (Ebû Ya'lâ) [235]

Yağmur Duası

660. Muâviye el-Leysî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanlık kıtlık yaşarlarda Allah onlara kendi katından rızık indirir. Sonra ize şu şu yıldız sayesinde yağmur yağdı diyerek şirk koşarlar. " (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [236]
661. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk yağmur damlasıyla birlikte yağmurun altına çıkar ve izan (belaltı giysisi) hariç, bütün elbiselerini çıkarırdı. (Ebû Ya'lâ) [237]
662. Câbir b. Semure demiştir ki: Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Ümmetim hakkında üç şeyden endişe ediyorum: Yıldızlardan yağmur dilemek, sultanın zulmetmesi ve kaderi yalanlamak." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [238]
663. Abbâs b. Abdülmuttalib bildiriyor: Bir gün Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Medine'den yola çıktım. Yüzünü Medine'ye dönerek: "Hakikaten Allah bu adayı şirkten uzak kılmıştır. Fakat yıldızların bura halkını sapıtmasından endişe ediyorum" buyurdu. Ashap: "Ya Resûlallah, yıldızlar onları nasıl saptırır ki?" diye sordular. " Yağmur yağar da Bize falan ve falan yıldız sayesinde yağmur yağdı derler" buyurdu. (Ebü Ya'lâ)
664. Abbâs b. Abdülmutalib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Muhakkak ki Allah bu köyü şirkten temizlemiştir. Ne var ki yıldızlar onları saptırır, " (Ebü Ya'lâ) [239]

Bayram Namazları

665. el-Alâ b. Bedr demiştir ki: Hz. Ali bir bayram günü dışarı çıktığında bazı insanların namaz kıldıklarını gördü ve: "Ey insanlar! Bizler böyle bir günde Hz. Peygamberle (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte olduk. Hiç kimse bayramdan önce -veya Allah'ın Resûlü'nden (salkllahu aleyhi vesellem) önce-namaz kılmadı" dedi. İçlerinden bir adam: "Ey müminlerin emiri! İmam/devlet başkanı (namazgaha) çıkmadan halkın namaza durmalarını yasaklasan" deyince "Hiç bir kulu namaz kılmaktan menetmek istemem. Ancak onlara Hz. Peygamber'den (salbüahu aleyhi vesellem) gördüklerimizi anlatırız (veya buna benzer bir şey)" söyledi.[240] (İshâkve Bezzâr)
666. Abdurrahman b. Hâtıb'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem) bayram namazına yürüyerek gider, bir yoldan gider, başka bir yoldan dönerdi. (İshâk)
Bu, Hâlid sebebiyle zayıf bir senettir. Ama Buhârî'nin naklettiği Câbir hadisi onun şahididir. [241]
667. Muhammed b. İshak demiştir ki: Nâfî'ye "İbn Ömer bayram günü nasıl yapardı?" diye sordum. Dedi ki: Sabah namazını imamla birlikte kılar, sonra evine dönerek cünüplükten yıkandığı gibi yıkanır, en güzel elbiselerini giyer, yanındaki en güzel kokuyla koku sürer. Sonra çıkıp namazgaha gider ve imam gelene kadar oturup beklerdi. İmam gelince onunla birlikte namazı kılar, sonra dönüp Peygamber Mescid'ine girer, orada da iki rekat namaz kıldıktan sonra evine giderdi. (el-HârÎs) [242]
668. Süfyan demiştir ki: Amr b. Dinar'ın bildirdiğine göre İbn Abbâs Yüce Allah'ın "Hac ibadetlerini tamamladığınızda Allah'ı zikredin" âyetiyle (Bakar 195) amel ederek nefr günü [243] tekbir getirir, yanındakilere de tekbir getirmelerini emrederdi.[244] (Müsedded)
669. Nâfî'nin bildirdiğine göre İbn Ömer sabah erkenden Mescid'den bayram namazına gider ve (Bayram namazının kılınacağı) namazgaha varıncaya kadar (yolda) yüksek sesle tekbir getirirdi. Sonra imam gelinceye kadar tekbir getirmeye devam ederdi.[245] (Müsedded)
670. Haneş demiştir ki: Hz. Ali'ye "Bazı kimseler mescide çıkamıyorlar. Bunlardan kimisi rahatsız, kimisi de mescide uzaktır" denildi. O da: "Öyleyse şurada Mescitte kılın. Ama dört rekat kılın. İkisini sünnet gereği, ikisini de (namazgaha) çıkmak yerine" dedi. (Ahmed b. Menî) [246]
671. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre o, Arefe günü sabahından Teşrik günlerinin sonuna kadar tekbir getirirdi. Akşam namazında tekbir getirmezdi. Tekbir şekli şöyledir: "Allahu ekber kebîrâ (3 kere), Vel-hamdulillahi Allahu Ekber, Allahu ekber ala ma hedânallahu" Ahmed b. Hanbel Yahya'dan daha kısa bir metinle nakletmiştir. (Müsedded)
672. Nâfî'nin belirttiğine göre îbn Ömer, Ramazan (fitır) bayramında [247] namazgahtan dönene kadar bir şey yemezmiş. (Müsedded)
673. Ömer b. Abdülaziz bayram namazına gitmeden önce arkadaşları arasında hurma dağıttı ve: "Namaza çıkmadan evvel yiyiniz. Zira İbrâhîm b. Abdullah b. Kânz'ın Ebû Saîd'den naklen bize bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahualeyhivesellem) böyle yaparmış" dedi.
Ahmed b. Hanbel, İbn Akil'den,[248] o da Atâ b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd'den benzerini rivayet etmiştir. (el-Hâris) [249]
674. Vehb b. Keysân'ın bir adamdan naklettiğine göre Ebû Bekir ve Ömer bayram namazını hutbeden önce kılarlardı. (Müsedded)
675. Ebû İshak demiştir ki: Bana bir zâtın bildirdiğine göre o, Hz. peygamber'i {sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramı günü iki taş arasında namaz kılarken görmüş. Ebû

İshak: "Yiyecek satılan yerde" açıklamasını yapmıştır.[250] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
676. Enes demiştir ki: Bayramlarda namaz hutbeden önce kılınırdı. (Ahmed b, Menî) [251]
677. İbn Abbâs demiştir ki: Ramazan bayramında tekbir şöyledir. İmam bir tekbir alarak namaza başlar. Sonra beş tekbir getirir. Sonra Kur'ân okur. Sonra tekbir getirerek rükûa gider. Sonra (ikinci) kıyama kalkar ve beş tekbir daha alır. Sonra tekbir getirerek rükûa gider. (Müsedded) [252]
Ammâr b. Ebî Ammâr ile Atâ, ayrı senedlerle İbn Abbâs'dan benzerini nakletmiştir, (el-Hâris)
678. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram amazında ilk rekatta yedi, ikinci rekatta beş tekbir alırdı.[253] (Müsedded}
679. Umâre b. Zâzân demiştir ki: Sabit el-Bünânî'nin yanında bulunuyorduk. Yanında bir şeyh vardı. Biz, bayram namazlarında okunanları zikredince şöyle dedi: Bayram günü Enes b. Mâlik'e zaviyeye giderken eşlik ettim. Baktık ki, bir azatlıları insanlara namaz kıldırıyor. Namazda Sebbihi'sme rabbike'1-a'lâ ve Velleyli izâ yağşa sûrelerini okudu. Enes de: "Allah Resûlü'nün (sallaUahualeyhivesellem) okuduğu sûreleri okudu" dedi.[254]
(Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
680. Sa'd b. İbrahim, amcasından şöyle dediğini nakletmiştir: Bayram günü Ka'b b. Ucre ile beraber (namazgaha) çıktık. Ondan önce namaz kılmadı. Namazı kıldıktan sonra insanların tek vücut halinde mescide yöneldiklerini gördü ve: "Bu bidat, o ise sünnettir" dedi. [255] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [256]
681. Atâ b. es-Sâib'in bildirdiğine göre Meysere, bayram günü imamdan önce namazı kılardı. (Ravi demiştir ki:) Dedim ki: "Hz. Ali, bundan önce namaz kılmayı mekruh saymaz mıydı." "Hayır" dedi. (Müsedded) [257]
682. Eyyûb demiştir iti: Enes b. Mâlik ve Hasan'ın bayram günü imamın (mescide) çıkmasından önce namaz kıldıklarını gördüm.[258] Demiştir ki: Muhammed b. Sîrîn'in ise gelip oturduğunu, namaz kılmadığını müşahede ettim. (Ebû Yala) [259]

CENAZELER KİTABI

Ölüm Döşeğindeki Kimse İle İlgili Haller

683. Alkame şöyle vasiyet etmiştir: "Ölüm döşeğine yattığım zaman yanıma bana "Lâ ilahe illallah" sözünü telkin edecek birini oturtun. Beni definde acele edin ve (ağıtla) öldüğümü halka bildirmeyin. Zira bunun Câhiliye ağıtı gibi olmasından endişe ederim. [260]
Bu, Alkame'den nakledilen sahih mevkuf bir hadistir. Ağıt haberini Tirmizî başka bir tarikle Alkame'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan nakletmiştir.[261] (Müsedded)
684. Enes'in bildirdiğine göre bir gün Hz. Ebû Bekir üzüntülü olarak Peygamber'in yanma girdi ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Seni üzüntülü görüyorum. Neyin var?" diye sordu. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Resulü! Dün gece benim amcaoğlu falan kimsenin yanındaydım. Can veriyordu" dedi. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vtsellem): Lâ ilahe illallah sözünü telkin etsevdin ya!" buyurunca "Öyle yaptım" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): peki söyledi mi?" diye sordu. "Evet" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sallıhu aleyhi vesellem): "Öyleyse cenneti hak etmiştir" buyurdu. Ebû Bekir: "Ya Resûlallah! Bu (söz) hayatta olanlar için ne ifade eder?" deyince "Bit, onların günahlarını yok eder. Bu, onların günahlarını yok eder" buyurdu.[262] (Ebû Ya'lâ)
685. Mekhûl anlatıyor: Muâz b. Cebel hastalandı. Arkadaşları ziyaretine geldiler. "Beni oturtun!" dedi, oturttular. Sonra şöyle dedi: Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim bir söz vardır: "Kimin ölüm esnasında son sözü Lâ ilahe illallah vahdehıt, lâ şerike leh olursa, bu söz onun geçmişteki bütün günahlarını ve halaları siler. Öyleyse bunu ölülerinize (Ölmek üzere olan hastalarınıza) telkin ediniz!"
"Ey Ebû Abdurrahman! Bu (söz) hayatta olanlar için ne ifade eder?" diye sorduklarında da "(Günahlarını) yok eder, yok eder" diye cevap verdi.
(Ebû Yala) Senedinde yer alan Ferac b. Fadâle zayıftır. Ayrıca Mekhûl ile Muâz arasında kopukluk bulunduğundan rivayet munkatıdu.
686. Hz. Âişe bildiriyor: Ebû Bekir'in yanına girdim ve ölmek üzere olduğunu görünce hıçkıra, hıçkıra:
Gö2 yaşlarım içinde saklı tutan kimse, hün gelir onları dökmek zorunda kalır" dedim.
Ebû Bekir şu karşılığı verdi: "Öyle söyleme! Fakat de ki: "Ölüm sarhoşluğu gerçekten geldiğinde, Ey insan! İşte bu senin öteden beri kaçtığın şeydir denir [263] (Ebû Ya'tâ) [264]
687. Câbır'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu alevin vesellem): "İsrail oğullan/ulan nakilde bulunabilirsiniz. Zira onlarda pek çok acayiplikler/olağanüstülükler vardır" buyurdu. Sonra şöyle anlatmaya başladı: "Onlardan bir topluluk yola çıktı. Derken kendilerine ait kabirlerden bir kabrin başına geldiler ve İki rekat namaz kılıp Allah'a dua etsek de, ölülerden birini bize ölümü anlatması için diriltse dediler. Dedikleri gibi yaptılar ve onlar bu haldeyken bir kabirden gözlerinin arasında (alnında) secde izi bulunan Habeşli bir adam başını kaldırıp Bire insanlar! Benden ne istiyorsunuz? Vallahi ben yüz sene evvel Öldüm. Şu ana kadar ölümün şiddeti dinmemişti. Allah'a dua edin de beni eski halime döndürsün dedi. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [265]
688. Abdurrahman b. Sâbit'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İsrail oğullarından nakilde bulunmanızda bir sakınca yoktur. Zira onlarda pek çok acayiplikler vardı" buyurdu. Dedi ki: Bu mecliste Câbir'in bize bildirdiğine göre İsrail oğullarından bir topluluk yola çıkıp yeryüzünde yürümeye ve bu acayiplikler konusunda tefekkür etmeye başladılar. Derken bir kabre rastladılar....(Hadis yukarıdaki gibi devam ediyor) Rivayetin devamında şu ifadeler geçmiştir: "Alnında secde izi olan siyahı -veya Habeşli- bir adam karşılarına çıkarak şöyle dedi: Benden ne istediniz? Başıma büyük iş açtınız..." "Kırk yıldır ölümün tadını ve şiddetini tattım. Sizin duanız tam onun dindiği ana rastladı. Allah'a beni eski halime döndürmesi için dua edin." (Ahmed b. Menî') [266]
689. Ebu'd-Derdâ'nım bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Her kim ölürken yanında Yasin sûresi okunursa, mutlaka Yüce Allah ölümü ona kolaylaştırır" buyurmuştur.[267] (İbn Ebt Ömer)
690. Selm b. Atıyye el-Fukaymî demiştir ki: Selman bir hastayı ziyaret etti. Hastanın, ruhunu teslimde güçlük çektiğini görünce: "Ey ölüm meleği ona merhamet eyle! Çünkü o mümindir" diye dua etti. Bunun üzerine adam: "O Muhakkak ki ben her mümine karşı merhametliyimdir diyor" dedi.[268] (İbn Ebî Ömer)
691. Atâ b. Yesâr'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ölüm meleğinin verdiği acı, bin kılıç darbesinden daha şiddetlidir. Ölümü tadan müminin (vücudundaki) her damarı (münferit olarak) acı duyar" buyurmuştur. [269]
el-Hâris demiştir ki: Zannediyorum ki, "Ona cenneti müjdele. Zira sıkıntı büyük, korku şiddetlidir. O an, Allah düşmanının (şeytanın) ona en yakın olduğu andır" buyurdu. (el-Hâris) [270]
692. İbrahim'in bildirdiğine göre Alkame, Horasan bölgesine savaşa gitti. İki sene boyunca namazlarını iki rekat olarak kıldı, hiç Cuma namazı kılmadı. Derken amcasının oğlu ölüm döşeğine düştü. Kendisini ziyarete gitti ve şöyle dedi: Bana İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Her müminin günahları vardır. Onlar sayesinde dünyada iken mükâfatlandırılır. Sonra üzerinde bir kısmı kalır ve bu yüzden Ölüm esnasında sancısı artırılır. Ben eşek ölümü gibi bir ölüm (yani can çekişmeden gelen anlık ölüm) istemem." (Ahmed b. Menî')
693. Aynı senetle gelen bir rivayete göre "Muhakkak ki müminin ölümü ahu terletir" buyurmuştur.[271] (Ahmed b. Meni')
694. Alkame'nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: Müminin ölümü alın terletir. Muhakkak ki mümnin hatalarından bazı hataları kalır. Bunların karşılığını ölüm esnasında görür. Bu yüzden alnı terler." (Ahmed b. Menî' ve Müsedded) [272]
695. Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Müminin ölümü alnı terletir" buyurmuştur. (Ahmed b. Men [273] ve Bezzâr)

Sabrı Emretmek

696. Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi veseUem) Bakî kabristanında bir kadını bir kabrin üzerine diz çökmüş ağlarken gördü ve ona: "Ey Allah'ın kulu! Allah'tan sakın ve sabret!" buyurdu. Kadın: "Ey Allah'ın kulu! Elbette üzülen ve yakınını kaybeden benim" diye tepki gösterdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Ey Allah'ın kulu! Allah'tan sakın ve sabret! [274] buyurdu. O yine: "Ey Allah'ın kulu! Duymadın mı? Çekil git başımdan!" diyerek sert tepki gösterdi. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) yoluna devam etti. Ashabından bir şahıs da peşine düştü. Kadının yanma gelip: "Şu giden zat sana ne söyledi?" diye sordu. Kadın: IrŞöyle şöyle söyledi" dedi. Adam: "Onu tanıyor musun?" diye sordu. Kadın: "Hayır" deyince, "O, Allah Resulü'dür" dedi. Bunu duyan kadın hızla yerinden fırlayıp; "Ben sabrediyorum, ben sabrediyorum ya Resûlallah!" diyerek koşmaya başladı. Resûl-i Ekrem de {salMahu aleyhi vesellem): "Asıl sabır, ilk şok anındaki sabırdır. Asıl sabır ilk şok anındaki sabırdır" buyurdu. (Ebû Yala)

Çocuğu Ölen Kimsenin Sevabı

697. Ebu'd-Derdâ demiştir ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Kim, günah (ergenlik) çağına ulaşmamış üç çocuğunu kaybeder de sevabını umarak sabrederse, Allah onlara olan rahmeti dolayısıyla o kimseyi cennete sokar" (Ahmed b. Menî')
698. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hangi inanan çiftin henüz, günah (ergenlik) çağına ulaşmamış üç çocuğu ölürse, mutlaka Allah onları, kendilerine olan rahmetinden dolayı cennete koyar" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe)
699. Hz. Âişe demiştir ki: "Kim üç çocuğunu yitirir de sevabını umarak sabrederse, çocukları onu, Allah'ın izniyle cehennemden korurlar. [275] (Müsedded)

700. Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhiveselleon) Ensar'a hitaben: "Sizce rakûb/kıstr kimdir?" diye sordu. "Çocuğu olmayan" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O, rakub değildir. Asıl rakûb, Rabbine giderken daha evvel çocuklarından hiçbirini göndermemiş olan kimsedir" buyurdu. [276] (Müsedded)
701. Enes bildiriyor: Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) Seleme oğullarının bir toplantısına rastladı ve: "Ey Seleme oğulları! Sizce rakıub kimdir?" diye sordu.....(devamını zikretti) (Ebû Yala). [277]
702. Ümmü Mübeşşir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yemek pişirdiği bir sırada yanma girdi ve: "Kimin henüz günah çağına ulaşmamış üç çocuğu Ölürse, bunlar o kimse için cehenneme perde olurlar" buyurdu. (Ümmü Mübeşşir demiştir ki) Ben de: "Ya Resûlallah! Ya iki çocuğu ölürse?" diye sordum. "Üç olursa da" buyurdu. O: "Ya İki olursa?" diye sordu. Resûlullan (saUallahu aleyhi vesellem): "Üç olursa da" buyurdu. Sonra sustu. Sonra: "Ümmü Mübeşşir! İki olursa da olur. Ümmü Mübeşşir! iki olursa da olur" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [278]
703. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizler aranızda kime rakûb (kısır) dersiniz?" diye sordu. "Çocuğu olmayana" dediler. Bunun üzerine: "Hayır. Asıl kısır, selefi olmayandır" buyurdu. (Yani kendisinden önce ölmüş çocuğu bulunmayandır). {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [279]
704. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre bir kadın beraberinde hasta bir oğluyla Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek "Ey Allah'ın Resulü! Bu oğluma şifa vermesi için Allah'a dua et" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hiç ölmüş çocuğun var mı?" diye sordu. Kadın: "Evet. Var" dedi. "Câhilİye döneminde mi? yoksa İslam döneminde mi öldü?" diye sordu. "Hayır. İslam döneminde öldü" deyince "Bu, sağlam bir zırhtır" buyurdu. [280]
(Ebü Ya'lâ) Hadisin isnadı hasendir. Zira Ebû Ubeyde hakkında her ne kadar tenkit bulunsa da, Ebû Zür'a tarikiyle Ebû Hureyre'den sahih bir yolla benzeri nakledilmiştir.
705. Osman b. Ebî'l-Âs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İslam döneminde üç çocuğunu yitiren kimse kendine sağlam bir zırh edinmiş demektir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [281]
706. Büreyde'nıin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zaman zaman Ensar'ı yoklar, ziyaret eder ve hallerini sorardı. Bize ulaştığına göre Ensar'dan bir kadının bir oğlu öldü ve bunun üzerine feryatları kopardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gelerek Allah'tan korkmasını ve sabretmesini emretti. Kadın: "Ya Resûlallah. Ben kısır bir kadınım. Çocuğum olmuyor. Ondan başka çocuğum da yoktur" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Asıl kısır olan, çocuğu hayatta kalandır" buyurdu. Sonra şöyle devam etti: "Herhangi bir Müslüman erkek ya da kadının üç çocuğu ölürse, (Allah) mutlaka onu cennete koyar" buyurdu. Bunu duyan Hz. Ömer: "Anam babam sana feda olsun ya Resûlaîlah, ya iki olursa?" diye sordu. "İki olursa da olur" buyurdu.[282] (Ebû Ya'lâ)
707. Aynı isnatla şöyle nakledilmiştir: Ensar'dan bir adam beş yaşında bir oğluyla Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) meclislerine katılırdı. Derken oğlu öldü ve bu yüzden feryat etti. Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem): "Cennetin kapılarından hangisinin yanına varsan, onu, durup seni içeri davet ederken görmen seni sevindirmez, mi?" diye sordu. Adam da: "Elbette sevindirir" deyince: "Aynen benim dediğim gibi olacaktır" buyurdu.[283] (Ebû Ya'lâ)

Taziye/Teselli

708. Talha b. Ubeydullah b. Kerîz'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallal&hu aleyhi veseüem): "Bir mümin diğer bir mümini başına gelen bir musibet sebebiyle teselli ederse, mutlaka kıyamet günü kendisine şık görüneceği bir elbise giydirilir" buyurmuştur. (İbn Ebî Ömer) [284]

Ölü Ailesine Yemek Yapmak

709. Ahnef b. Kays bildiriyor: Hz. Ömer'i: "Kureyş'ten bir kimse bir kapıdan içeri girdi mi, mutlaka onunla birlikte bir takım insanlar da girerler" derken işitirdim. Sözünün ne anlama geldiğini bilmiyordum. Tâ ki, Hz. Ömer hançerlendi. O zaman Suheyb'e, cemaate üç gün namaz kıldırmasını ve halka yemek yapmasını emretti. Cenazeden döndüklerinde sofralar kurulmuştu. İnsanlar yaşadıkları hüzün sebebiyle geri durdular, yemediler. Derken Abbâs b. Abdülmuttalib geldi ve "Ey insanlar... (Ömer) ölmüştür..." dedi. [285]
Hadis Menkıbeler bölümünde gelecektir.[286] (Ahmed b. Meni')
710. Süryan'm bildirdiğine göre Tavus şöyle demiştir: "Muhakkak ki Ölüler kabirlerinde yedi kez imtihana tabi tutulurlar. O günlerde kendileri adına yemek yedirilmesini çok arzularlar" (Ahmed b. Hanbei, ez.-Zühd) [287]

Ölü Yıkamak

711. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bir ölüyü yıkar ve onun halini gizli tutarsa, Allah onu günahlarından arındırır. Eğer onu kefenlerse, Allah da ona sündüs/yeşil ipekten elbise giydirir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [288]
712. İbn Abbâs: "Ondan (ölü yıkadıktan) sonra abdest almak yeterlidir" demiştir. (Müsedded) [289]
713. İbn Abbâs'a ölü yıkamak sebebiyle gusletmenin hükmünü sordum. "Böyle yaparsanız, arkadaşınızı necis kabul etmiş olursunuz" dedi.[290] (Müsedded)
714. Yunus b. Ubeyd demiştir ki: "Hasan (el-Basrî), ölü yıkayana guslü gerekli/farz görmezdi." (Ebû Ya'lâ) [291]
715. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irat etti..... Hadisin içinde şu cümleler geçmiştir: "Kim bir ölü yıkar da emaneti hakkiyle yerine getirirse, onun vücudundaki her kıla/tüye karşılık kendisine bir köle azat etme sevabı verilir ve derecesi yüz kat artırılır. " Ömer b. el-Hattâb: "Emanet nasıl yerine getirilir, ya Resûlallah?" diye sordu. "(Ölünün) avret mahallini örter ve çirkinliklerini gizler. Eğer onun çirkinliklerini gizleyip, avret mahallini örtmezse, Allah da onun avretini yaratılanların gözleri önünde açar" buyurdu. (el-Hârİs) [292]
716. Esma binti Ebî Bekir şöyle vasiyet etmiştir: "Ben ölünce, beni yıkayıp kefenleyin, kokulayıp tütsüleyin. Ama kefenime karışık koku serpmeyin ve peşim sıra buhurdanlık taşımayın.[293] (İshâk)
717. Bize Abdürrezâk bildirdi. Dedi ki: Bize Ma'mer, Hişam b. Urve'den naklen bildirdi. Rivayetin sözleri şöyledir: (Esma) Elbiselerinin buhurdanlık üzerinde buhurlanmasmı, fakat peşi sıra buhurdan taşınmamasını söyledi. Esma binti Ebî Bekir: "Naşıma/bedenime karışık koku (hanût) sürmeyin" diye vasiyet etti. (İshâk) [294]

Kefen

718. Ubâde b. Nuseyy'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "En hayırlı kefen, hülledir" (fistan gibi geniş ve bol elbise) buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [295]
719. Enes şöyle demiştir: "Uhud günü Hamza çizgili yün hırkayla kefenlendi. Başı örtülürse, ayaklan açılıyordu. Ayaklan Örtülürse, başı açılıyordu." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [296]
720. el-Fadl'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hafif/gevşek dokulu iki beyaz elbiseyle kefenlenmiştir." (Ebü Ya'lâ)
721. Udeyse binti Uhbân bin Sayfî demiştir ki: Babam ölüm hastalığına yakalandığında yanma vardım; bana: "Beni çizgili entariyle kefenlemeyin!" diye vasiyette bulundu. Sonra vefat edip yıkandığında kefen istediler. "Entari nerede?" dediler. Ben de "Babam onu çizgili entariyle kefenlememi istedi" dedim "Ama mutlaka gerekir" dediler. Bunun üzerine terziye birini gönderdim. Terzide babama ait bir entari vardı. O getirilip giydirildi ve onunla götürüldü. Ben de kapımı kapatıp arkasından gittim. Sonra evime döndüğümde entariyi evde buldum. Onu babamı yıkayanlara göndererek: "Siz onu entarisiyle kefenlediniz. Değil mi?" dedim. "Evet. Öyle yaptık" dediler. "O, bu muydu?" diye sordum "Evet. Oydu" dediler. (el-Hârİs) [297]
Bunu Ahmed b. Hanbel daha kısa bir metinle tahrîc etmiş olup ibareleri şöyledir: "Uhbân'm kızından nakledildiğine göre babası ailesine (vasiyetinde) kendisini kefenlemeleri ve entari giydirmemelerini söylemişti. Kızı demiştir ki: "Sabah olunca entariyi elbiselikte (elbise kurutma yerinde) bulduk."

Cenazeyi Taşımak Ve Cenazeyle Beraber Yürümek

722. Sevbân'm bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bir cenazenin peşinden giderek tabutunun kenarlarından tutarsa, hepsi de büyük kırk günahı bağışlanır" buyurmuştur. (el-Hâris)
Hadiste zayıflık vardır.[298]
723. Humeyd b. Abdurrahman demiştir ki: Sa'd b. Ebî Vakkas'ı, Abdurrahman b. Avf m cenazesinde ön merteklerin arasında durarak tabutu omzuna koyduğunu gördüm. (Ebû Ya'lâ) [299]
724. Zeyd b. Erkam'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah üç yerde susulmadım sever: Kur'ân okunurken, seferberlikte ve bir de cenaze törenind [300] (Ebû Ya'lâ)
725. Ubeyd Mevla's-Sâib'in bildirdiğine göre o, İbn Ömer ve Ubeyd b Umeyr'i Mekke'nin en yukarı kısmında cenazenin önünden yürürken görmüş.[301] Önden gidip oturuyorlar, cenaze yanlarından geçerken de ayağa kalkıyorlarmış. (Müsedded) [302]
726. Ebû Hureyre'nin mevlâsı/azatlısı Abdurrahman demiştir ki: Ebû Hureyre şöyle vasiyet etti: "Ben ölünce benim için çadır kurmayın. Peşimden meşale taşımayın. Beni hızlı götürün." (Ebû Dâvud et-Tayalİsî) [303]

727. Enes bildiriyor: Resûlullah (saMahu aleyhi veseUem) ile birlikte bir cenaze törenine gittik. Cenazede bazı kadınlar gördü ve: "Sizler onu taşıyacak mısınız9" buyurdu. "Hayır" dediler. "Peki kabre indirecek misiniz?" buyurdu. "Hayır" dediler. Bunun üzerine "Öyleyse sevap değil, günah kazanmış olarak geri dönün!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [304]
728. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Bize Allah Resulü vsallallahu aleyhi vesellem) bir hutbe irat ederek şöyle buyurdu: "Kim bir cenazenin peşinden giderse, dönünceye kadar attığı her adıma karşılık kendisine 100 000 hasene/iyilik yazılır, ondan 100 000 seyyie/kötülük silinir ve derecesi 100 000 kat artırılır. Eğer namazını kılarsa, kendisine 70 000 melek tahsis edilir ve dönünceye kadar onlar, onun için af/mafiret dilerler. Eğer defni sırasında hazır bulunursa, kabrinden dirileceği ana kadar onun için mağfiret dilerler." (el-Hâris).
Bu mevzu/uydurma bir hadistir.
729. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem): "Kim bir cenaze namazı kılarsa, Allah yolunda bir gün oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Bir gün, yedi yüz gün olarak değerlendirilir. Kim Müslüman bir kişinin cenaze törenine katılırsa, Allah yolunda bir gün oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Bir gün ise yedi yüz katıyla değerlendirilir" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd) [305]
730. Zeyd b. Sabit, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) şu sözünü nakletmiştir: "Kim bir cenaze için namaz kılarsa, ona bir kırat sevap yazılır Kim de defnedilinceye kadar cenaze ile beraber yürürse, onun için iki kırat sevap yazdır. " (Ebû Ya'lâ)
731. Enes, Allah Resûlü'nün (sallallahu ateyhi vesdlem) şu sözünü nakletmiştir: "Müslüman bir kişinin cenazesine katılan her Müslümana hır kırat sevap vardır. Eğer cenaze namazı kılınıncaya kadar beklerse, iki kırat sevap verilir. Her kırat, ühud dağı ağırlığındadır. " (Ebû Ya'lâ). [306]
732. Ebû Umâme demiştir ki: Ebû Saîd el-Hudrî, Hz. Ali'ye: "Ey Eba'l-Hasan! Bize cenaze ile birlikte yürümenin hükmünü söyle. Hangisi daha faziletlidir?" diye sordu. Hz. Ali de: "Vallahi cenazenin önünden yürüyene göre arkasından yürüyenin üstünlüğü, farz namazların nafile ibadetlere üstünlüğü gibidir" dedi.[307] Ebû Saîd: "Vallahi Ebû Bekir ve Ömer'in katıldıkları bir cenaze törenine katıldığım günden beri hiç oturmadım. O zaman Ebû Bekir ve Ömer'in cenazenin önünden yürüdüklerini gördüm" deyince Hz. Ali şu yanıtı verdi: "Allah onları bağışlasın! Peygamber'den {sallallahu aleyhi vtsellem) sonra bu ümmetin en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir. Sonra faziletin nerede olduğunu en iyi Allah bilir. Sen onların böyle yaptıklarını görmüşsen, (bil ki) onlar, yarından önce gecenin geldiğini bildikleri gibi cenazenin arkasından yürüyenin önünden yürüyene üstünlüğünü de, farz namazların üstünlüğü gibi olduğunu bildikleri halde böyle yapmışlardır. Onlar böyle yapmakla, insanların geniş alanda rahat yürümelerini sağlamak istemişler, sıkışık halde yürümelerini istememişlerdir. Çünkü (insanlar tarafından) kendilerinin örnek alındığını biliyorlardı."
Sonra Ebû Saîd: "Ey Eba'l-Hasan! Bana cenaze taşımanın hükmünü söyle! Bu, cenazeye katılanlara farz mıdır?" diye sordu. Hz. Ali de şöyle yanıtladı: "Hayır, ama hayırlı bir iştir. Dileyen yapar, dileyen yapmaz. Eğer sen bir cenaze törenine katılırsan, onu önüne geçirip gözünün önüne yerleştir. Çünkü o, bir öğüt, ölümü hatırlatma ve bir ibret vesilesidir. Eğer onu taşımak istersen, tabutun sol arka ucunu kolla ve sağ omzuna al! Kabre ulaştığında ayakta dur, oturma. Çünkü o esnada büyük bir olaya tanık oluyorsun. Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) İşte kardeşinin hali! İşte kardeşinin hali! Oysa ki daha önce dünya malı konusunda seninle mücadele edip seni geçmeye çalışırdı. Şimdi ise yeryüzünün ovaları ona dar geldi. Bir kabre sokuldu. Kabrin dibinde de yanı üzerine yatırılır buyururken işittim. Bu yüzden ayakta dur ve üzerine toprak atılıncaya kadar oturma! İnsanlar bu şekilde seni bırakmazlarsa da, ki bırakmayacaklar ve Vallahi, bu önemli bir şey değildir, diyeceklerdir, sen ayakta dur ve seninle kavga etseler bile, hiç olmazsa (cenaze) kabre indirilene kadar oturma!" Hadiste zayıftık vardır [308] (ishâk)
733. Abdullah b. Yesar'm bildirdiğine göre Amr b. Hureys, Hz. Hasan'ı hasta yatağında ziyaret etti. Yanında Hz. Ali de vardı..... Amr ona:
Cenazenin önünde yürümek hakkında ne dersin?" diye sordu. Hz. Ali: "Cenazenin arkasından yürüyenin önünde yürüyene üstünlüğü, farz namazların nafile ibadetlere üstünlüğü gibidir" diye yanıtladı. Amr: "Ama ben Ebû Bekir ve Ömer'i cenazenin önünden yürürken gördüm" deyince de "Onlar insanlara sıkıntı vermek istemediler" diye karşılık verdi.[309] (İshâk) Ahmed b. Hanbel ise hadisten yalnız hasta ziyareti kısmını zikretmiştir.
734. el-Velîd b. Kays'm bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudri ona Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittiğini söylemiş: "Kim Cuma günü oruç tutar, hasta ziyaretinde bulunur, cenaze törenine katılır ve köle azat ederse, cenneti hak eder. " (Ebû Yala) [310]
735. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Mümin kula, ölümünden sonra verilecek ilk mükâfat, cenazesini takip eden herkesin günahlarının bağışlanması olacaktır" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd)

Cenaze İçin Ayağa Kalkmak

736. Nâfi bildiriyor: İbn Ömer bir cenaze gördüğü zaman kendisini geçinceye kadar ayakta beklerdi. Yine İbn Ömer bir cenaze törenine katıldığı zaman sırtım kabirlere dönerdi. (Abd b. Humeyd) [311]

Cenaze Namazında İmamın/Devlet Başkanının Önceliği

737. Câbir'in bildirdiğine göre Resûhıllah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizin aranızda olduğum sürece cenaze namazlarınızı benden başkası kıldırmasın" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [312]

Cenazenin Peşinden Taşınması Yasaklanan Şeyler

738. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ölünün arkasından ağlanmasını ve meşale/ateş yakılmasını yasaklamıştır. (Ebû Ya'lâ) [313]

Bebek Ve Veled-İ Zina/Zina Çocuğu İçin Cenaze Namazı

739. Nâfi bildiriyor: İbn Ömer yeni doğmuş bir bebeğin cenaze namazını evde kıldı. Sonra onu gönderip defnettirdi. Nâfi'ye: "Bebek doğduğunda ağlamış mıydı (ses çıkarmış mıydı)?" diye sordum. "Bilmiyorum" dedi. (Müsedded) [314]
740. Meymûn b. Mihrân'm bildirdiğine göre o, bir cenaze töreninde İbn Ömer'e tanık olmuş. Halk "Zina çocuğudur"! diyerek söylenti yaymaya başlamışlar. Meymûn dedi ki: Hatta "O, üçün en şerlisidir"! deniyordu. Bu söz İbn Ömer'in kulağına ulaştı. "Hayır, aksine o üçün en hayırlısıdır" dedi. [315] (Müsedded}
741. Nu'mân b. Beşîr'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem) zinadan hamile kalan ve loğusalık döneminde ölen bir kadının ve çocuğunun cenaze namazlarını kılmıştır.[316] (Ahmed b. Menî')

Kabir Üzerinde (Cenaze) Namaz

742. Humeyd b. Hilâl'in bildirdiğine göre Berâ b. Ma'rûr, henüz Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye gelmeden Önce vefat etti. Gelince namazım kıldı. (Müsedcled). Senedi sahîh olmakla birlikte mürseldir. [317]
743. Yahya b. Ubeydullah b. Ebî Katâde, babasından, o da babasından naklen bildirdi ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Berâ b. Ma'rur'un kabri üzerinde dört tekbir getirerek cenaze namazı kıldı.[318] (el-Hâris)
744. Âmir b. Rabî'a'mn bildirdiğine göre Resûluîlah (saMahu aleyhi vesellera) yeni yapılmış bir kabre rastladı ve: "Bu kabir kimindir?" diye sordu. "Falan kadınındır" dediler. "(Öldüğünü) bana haber verseydiniz ya?!" buyurdu. "Sen uyuyordun. Uyandırmak istemedik" dediler. "Bir daha böyle yapmayın. Cenazelerinizde beni çağırın" buyurdu. Sonra onun üzerinde (kabrine doğru) bir saf yaptı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [319]
745. Abdullah b. Âmir b. Rabî'a'mn bildirdiğine göre bir kadın Mescid'den pislikleri kaldırıp temizlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun kabri başına gidip namazım kıldı. (Abd b. Humeyd) [320]
746. Sehl [321] şöyle nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkının fakirlerini hastalandıklarında ziyaret eder, öldüklerinde cenazelerine katılırdı. Derken Avali halkından bir kadın vefat etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ölüm geldiğinde bana bildirin" buyurmuştu. İnsanlar bu durumu kendisine haber vermek üzere geldiler. Uyuduğunu gördüler. Gece yarısı olmuştu. Onu uyandırmak istemediler. Onun hakkında gece karanlığı ve yeryüzünde dolaşan hayvanlardan endişe ettiler. Bu sebeple kadını defnettiler. Sabah olunca Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) kadının durumunu sordu. Olanı söylediler. O da kadının kabrine kadar giderek namazını kıldı, dört tekbir getirdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [322]
747. Ebû Umâme b. Sehl'in bildirdiğine göre Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bazı kimseler ona şöyle haber vermişler.... Benzerini zikretmiştir. Metninde şu sözler geçmiştir: "Uzun süredir hasta olan Avâlî halkından bir kadın..." "(Resûlullah) Gelen komşularına onun durumunu sorar ve başına bir hal gelirse kendisini haberdâr etmelerini isterdi." "Kadının naşını omuzlayıp cenazelerin konulduğu yere getirdiler" "Onu uykusundan kaldırmak istemediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Niçin böyle yaptınız- Haydi kalkın!" buyurdu. Sonra kalkıp cenazeler için tutulan saf gibi onun için saf yaptı. İnsanlar da arkasında-saf tuttular. Sonra dört tekbir getirdi." (el-Hâris).
Bişr b. Bekr, Evzâî'den, onun da "Zührî bana bildirdi ki" diyerek Zührî'den yaptığı, Beyhakî tarafından nakledilen rivayetinde buna mutabaat etmiştir. [323]

Ölülere Sövülmesinin Yasaklanması ve Onların Güzel Sözlerle Anılmasına Teşvik

748. Hayseme b. Abdurrahman demiştir ki: "Ölülere söven kişinin misali, Ölümle karşı karşıya kalan kimse gibidir. Kocası bulunmayan kadının yarağına oturanın misali, kıyamet günü kıçından nefes alan gibidir." (Müsedded)
749. Seleme şöyle nakletmiştir: Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) yanma Ensar'dan bir adamın cenazesi getirildi. Hakkında iyi sözler söylendi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hak etti" buyurdu. Sonra başka bir cenaze getirildi. Önceki kadar olmasa da onun hakkında da iyi şeyler söylendi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Hak etti" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! "Neyi hak etti?" diye sorulduğunda "Melekler gökyüzünde Allah'ın şahitleridirler. Sizler de yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" buyurdu. Hadis zayıfta. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [324]
750. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir Müslüman öldüğü zaman yakın komşularından dört hane halkı onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmediklerine dair tanıklık ederlerse, mutlaka Allah: Sizin tanıklığınızı kabul ettim ve sizin bilmediğiniz günahlarını da affettim buyurur." (Ebû Ya'lâ) [325]

Mescitte Cenaze Namazı Kılınmasını Mekruh Görenler

751. Tev'eme'nin azatlısı Salih der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekir'e yetişmiş bulunan bir adama yetiştim. (Dedi ki) Bunlar geldiklerinde mescitten başka bir yerde (cenaze) namaz(ı) kılmayacaklarını gördükleri zaman namazı kılmadan dönerlerdi. {Ebû Dâvud et-Tayalİsî) [326]
752. Salih demiştir ki: Cenazenin mescide konulduğunu gördüm. Ebû Hureyre'nin de mescitten başka konulacak bir yer bulunmadığını görünce namazını kılmadan çekip gittiğini gördüm. (Abdürrezzâk) [327]

Giyabî Cenaze Namazı

753. Saîd b. Zeyd'in bildirdiğine göre Peygamber (sallaDahu aleyhi veseilem) Necâşî için (gıyabî) cenaze namazı kılmıştır. (Ebû Ya'lâ) [328]
754. Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "birdesiniz Necâşî vefat etmiştir. Kalkın, namazını kılın -veya kalkın, onun için dua edin-" buyurdu. (Müseddecl) [329]
755. İbrahim [330] şöyle demiştir: "Eğer (kişi) İslam'ı kabul eder, sonra hiç namaz kılmadan ölürse, cenaze namazı kılınır."
Bize Ebû Avâne, Muğire'den naklen benzerini bildirdi.[331] (Müsedded)
756. Enes anlatıyor: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hizmetini gören genç bir Yahudi uşak vardı. Derken hastalandı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini ziyaret ederek: "Allah'tan başka tanrı bulunmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet eder misin?" diye sordu. Uşak babasına baktı. Babası: Muhammed'in söylediği gibi söyle" deyince kabul etti. [332] Bunun üzerine Allah Resulü {sallallahu aleyhi vesellem): "Arkadaşınızın namazını kılınız " buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [333]
757. Muâviye b. Salih'in bildirdiğine göre Abdurrahman el-Ezdî ona şöyle anlatmış: İbn Âiz'i [334] şöyle derken işittim: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Ensar'dan bir zatın cenazesine gitti. Cenaze yere konulunca, Ömer b. el-Hattab: "Ya Resûlallah! Onun namazını kılma! Çünkü o fâcir bir adamdır" dedi. Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) dönüp (cemaate): "İçinizden kimse onu İslamî hir amel üzere gördü mü" diye sordu. Bİr adam: "Evet, ya Resûlallah! Allah yolunda bir gece bizimle birlikte nöbet tuttu" deyince Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldı ve üzerine toprak serpti. Sonra "Arkadaşların senin cehennemliklerden olduğunu düşünüyor. Ben şahadet ederim ki, sen cennetliklerdensin" buyurdu. Sonra da (Ömer'e dönerek) "Ömer! Sen insanların amellerinden sorguya çekilmeyeceksin. Fakat onlar namaz ibadetinden sorguya çekileceklerdir" buyurdu.[335] (Ahmed b. Menî')
758. Ebû Atiyye bildiriyor: Bir adam Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) zaAanmda vefat etti. Kimileri dediler ki: "Ey Allah'ın Resûîü! Ona namaz kılma! Çünkü o..." Yukarıdaki hadisin benzerini zikretti. (Ebû Ya'lâ)

Cenaze Duası

759. İbn Mesûd'ım bildirdiğine göre o, "bir ölü getirilip kendi önüne konduğu zaman yüzünü cemaate döner ve şöyle dermiş: "Sizler şefaatçi olarak geldiniz. Öyleyse meyyite şefaat ediniz. Zira ben Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Ölüleri için toplanıp da içten dua eden hiç bir topluluk yoktur ki, Allah onun günahlarını onlara bağışlayıp affetmesin."
Senedinde kopukluk vardır.[336] (İshâk ve İbn Ebî Ömer)
760. Muttalib demiştir ki: îbn Abbâs bir cenazenin namazını kılmak üzere kalktı. Tekbir alıp yüksek sesle Ümmü'l-Kur'ân'ı (Fatiha sûresini) okudu. Sonra Hz. Peygamber'e (sallaliahu aleyhi vesellem) salatü selam getirdi. Sonra tekrar tekbir alıp yalnız ölü için dua okudu. Sonra tekrar tekbir alıp mümin erkek ve kadınlar için dua okudu. Sonra insanlara dönerek "Ey insanlar! Vallahi ben sizler sadece sünnet olduğunu bilesiniz diye Kur'ân okurken sesimi yükselttim" dedi.[337] (Ahmed b. Menf) Derim ki: Fatihanın okunması ile "o sünnettir" sözü Sahih-i Buhârî'de yer almıştır.
761. Aişe der ki: Resûlullah'ı (saMahu aleyhi vesellem) ölü için şöyle dua ederken işittim: "Allalum! Onu bağışla, ona rahmet eyle, ona Resulü'nün havımdan içir!" (Ebû Ya'lâ) [338]
762. Ebû Saîd demiştir ki: Ölü için şöyle dua ederdik: "Ailahım! Sen bizim de, onun da rabbisin. Onu yarattın ve nzık verdin. Yaşattın ve imkân verdin.
Bizi de onu da bağışla. Onun ecrinden bizi mahrum eyleme. Ondan sonra bizi sapıklığa düşürme! [339] (Müsedded)
763. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) cenaze namazında şöyle dua ederdi: "Ailahım! Bu kulun ve kulunun oğlu, senden başka ilah bulunmadığına şahadet ederdi... "
Senedi sahihtir. (Müsedded ve Ebû Ya'lâ} [340]

Cenaze Namazı, Defin İşlemi Sırasında Hazır Bulunma, Kabre Toprak Atma Ve Kabri Kazmanın Fazileti

764. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Resûlullah /sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat etti..... Hadiste şu cümleler geçmiştir: "Kim bir ölünün namazını kılarsa, Cebrail yetmiş bin melekle ona dua eder ve o kimsenin geçmiş günahları affedilir. Defnedilinceye kadar bekler ve üzerine toprak serperse, dönene kadar attığı her adıma karşılık iki kırat ecirle geri döner Kırat, Uhud dağına denktir. Kim bir Müslüman için kabir kazarsa, Allah cehennemi ona haram kılar ve onun için cennette öyle bir ev/köşk hazırlar ki Sana ile Habeşistan arasındaki her şey ona yerleştirilse, hepsini alır. " (el-Hâris) Hadis uydurmadır!.

Cenaze Namazı Tekbirleri

765. Sehl b. Huneyfin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)
Medine halkının fakir hastalarını ziyaret eder, cenazelerine katılırdı.....
Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun (vefatı haber verilmeyen bir kadının) kabrine kadar gidip dört tekbir alarak namazını kıldı. (Hadisin tamamı Kabir Üzerinde Namaz bahsinde geçmişti.) [341] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe).
766. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahualeyhivesellem) dört tekbirle oğlu İbrahim'e cenaze namazı kıldı. (Ebû Ya'lâ)
Senedi zayıftır. [342]
767. Abdullah b. Ömer demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cenaze namazında son olarak dört tekbir aldı. Sonra Ebû Bekir, Fatıma'nın namazında dört tekbir aldı.[343] Hz. Hasan, Hz. Ali'nin namazında dört tekbir aldı. Hz. Hüseyin, Hz. Hasan'ın namazında dört tekbir aldı. Hz. Ali, Yezîd b. Mükeffef in [344] namazında dört tekbir aldı. Melekler, Hz. Adem'in namazında dört tekbir aldılar.[345] İbnü'I-Hanefiyye de Taif te İbn Abbâs'ın namazında dört tekbir aldı. (el-Hâris)
Hadiste zayıflık vardır. [346]
768. Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir cenaze namazında beş tekbir almıştır.[347] (el-Hâris)

---

[1] İbn Ebî Şeybe, 11,321.
[2] Bûsîrî bu zayıflığın îbıı İshâk'in tedlis yapması ve Mendel b. Ali'nin zayıflığından kaynaklandığını söylemiştir.
[3] Asıl nüshanın hamişinde/dipnotunda "Doğrusu Ubeyd'dir" denilmiştir. İbn Hacer de d-İsâbe'de demiştir ki: "Ebu'l-Yemân böyle söylemiştir. Doğrusu budur. îsmi hakkında "Abdullah b. Abd, İbn Abid ve Abd b. Abd" gibi ihtimaller söylenmiştir.
[4] el'îsâbe'de şöyle geçer: Sümâle, Ezd kabilesinin bir koludur. Asıl nüshanın hamişinde ise oranın Tâif'te, o güne kadar meskun olan bir köy olduğu belirtilmiştir, Müsnede'nin hamişinde de aynı şey söylenmiştir.
[5] Haccac b. Amİr'in eî-Isâbe'deki biyografisinde belirtildiğine göre bunu Taberânî cl-Mu'cemu'l-kebîr'de nakletmiştir. Bûsîrî, Müsedded'İn ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[6] Hadisin ravileri, Bûsîrî'nin belirttiğine göre güvenilir kimselerdir

[7] Bûsîrî'nin dediğine göre senedinde yer alan Vâkıdî zayıftır.
[8] Taberânî, el-Mucemu'l-kebir'de nakletmiştir. Bkz. Zcvnid, 11, 119. el-Hâris'in Vâkıdî vardır.
[9] Bûsîrî ise rivayetin tamamını nakletmiştir.
[10] Bûsîrı, senedinde Alâk b. Ebî Müslim ve Davûd b. el-Muhabber'in bulunduğunu söylemiştir.
[11] Bûsîrî demiştir ki: "el-Hâris, bunu Abdülaziz b. Ebân'dan nakletmiştir. O da zayıftır."
[12] İbn Ebî Şeybe bunu Musannef inde de (I, 407) nakletmiştir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[13] Bunu Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Şehr b. Havşeb hakkında tenkit bulunmakla birlikte bazıları onu güvenilir kabul etmişlerdir."
[14] et-Tayâlisî'nin rivayetinde ifade bu şekildedir
[15] et-Tayâlisî, (s. 259), Bûsîrî, I, 76- Bûsîrî demiştir ki: Bunu et-Tayâlisî sahîh bir senetle rivayet etmiştir.
[16] Bunu Musannefinde muhtasar olarak nakletmiştir, (II, 57). Bûsîrî demiştir ki: Bunu Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd zayıf'bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Ebû Hârûn el-Abdî zayıf biridir. Fakat hadisin Sahihayn'da bir şahidi vardır."
[17] Zevâid'de bu ifadeyle geçmiştir. Heysemî hadisi Taberânî'ye de nispet etmiştir. (II, 116).
[18] Bûsîrî, Zerbî b. Abdullah'ın zayıflığı dolayısıyla senedini zayıf görmüş ve demiştir ki: "Bunu İbn Huzeyme SnhİIh'mde rivayet etmiş ve sağlamlığı konusunda tereddi» itmiştir."
[19] Taberânî, et-Mu'cemu'l-kebîr' de nakletmiştir. Heysemî'nin belirttiğine göre senedinde yer alan İsmaîl b. Müslim el-Mekkî zayıf biridir. (II, 114)
[20] Taberânî; Abdullah b. Yezîd'den nakletmiştir. Bkz. Zevâiâ, II, 118.
[21] Bûsîrî'nin rivayetinde ise ifade "ta«et ey^e?" şeklindedir.
[22] Bûsîrî ise hadisi İbn Ebî Şeybe'ye nispet etmiş, kanaatimce yanılgı sonucu ibn Menî'den bahsetmemiştir.
[23] Çünkü Ebû Hamza Meymun el-A'ver zayıftır.
[24] bkz. Heysemî, Zevâid, II, 172. Heysemî demiştir ki: Bunu Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Bkz. Keşfü'l-estâr, I, 113.
[25] BÛsîrî, el-Hâris'in bunu mürsd olarak rivayet ettiğini söylemiştir.
[26] Asıl nüshada (yani Mücerrede'de) yanlışlıkla "İbn Amr" denilmiştir. Taberânî, Ebû Miclez'den şu sözünü nakletmiştir: İbn Ömer'in arkasında namaz kıldım. Namazda kunût okumadı. "Niçin kunût okumadın" diye sorduğumda, "Ben arkadaşlarımın hiç birinden bunu bellemedim" diye cevap verdi. Bkz. Zevâid, II, 127.
[27] Müsneâe'âe sahih mevkuf olduğu belirtilmiştir. BÛsîrî de ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[28] Bunu Bezzâr da rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid, II, 148. Bûsîrî senedinin sa}0 olduğunu söylemiştir.
[29] Heysemî senedinde zayıf biri olan Hafs b. Ömer'in bulunduğunu söylemiştir. (II, 149). Zevâid'deki ifade şöyledir: "Tespih sırasında yere oturdu." Görünürde doğrusu budur. Bısîrî'nin rivayeti de böyledir.
[30] Müsnede şu hüküm verilmiştir: "Bu, sahih mevkuf bir senettir." Taberânî benzerini | Mes'ûd'dan nakletmiştir. Ama senedi munkatıdıt. Bkz. Heysemî, II, 286.
[31] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Müsedded sahih bir senetle mevkuf olarak nakletmiştir.
[32] Bûsîrî, SflhfftöyN'ın senediyle rivayet edildiğini söylemiştir.
[33] İbn Ebî Şeybe, II, 5.
[34] Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Fakat onların rivayetinde "on kere" ifadesi geçmemiştir. Bkz. Zevâid, II, 286. Bûsîrî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ bunu bazı ravüerinin bilinmemesi sebebiyle zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Bezzâr'in senedinde ise Muhammed b. Ebi Leylâ vardır."
[35] İbn Ebî Şeybe, II, 6. Bûsîrî ravüerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[36] Ahmed b. Hanbel'in Müsnerf'inde de bu şekilde geçmiştir. Buradaki Huzeyme, şahitliği iki şahitlik yerine geçen İbn Sabit el-Ensârî'dir. Hadisi Ahmed b. Hanbel, el-Hâris'in senedinin aynısıyla rivayet etmiştir. Senette "Zührî, İbn Huzeyme'den, o da amcasından naklen bildirdi ki, Huzeyme..." ifadesi yer almıştır. Bkz. Müsneâ, V, 215. Sonra hadisi el-Hâris'in Müsned'inde de doğru ifadesiyle buldum. Bkz. 1,14.
[37] Taberânî el-Mu'cemu'l-evsat'te rivayet etmiştir. Senedinde geçen Yeman b. Nasr hakkında Zehebî "meçhuldür" açıklamasını yapmıştır. Bkz. Heysemî, II, 285.
[38] el-Hâris, Müsnect (yazma), II, 155. Hadisi Vâkıdî'den nakletmiştir.
[39] el-Hâris, Müsned (yazma), II, 154. el-Hâris, bunu Vâkıdî'den rivayet etmiştir.
[40] bkz. İbn Ebî Şeybe, I, 300, 302.
[41] İbn Ebî Şeybe, Musannef, I, 299.
[42] Bunu Musannef inde rivayet etmiştir, fi, 303) Senedinde ismini zikretmediği bir şeyh vardır.
[43] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olmasıyla birlikte senedinin munkatı olduğunu söylemiştir.
[44] belirtildiğine göre ravileri güvenilir kimselerdir. Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberârû rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. (II, 30). d-İthnfta da müellif aynı şeyi söylemiş ve senetteki kopukluğa dikkat çekerek: "Bunu İbn Hibbân Sahîh'inde rivayet etmiştir" demiştir.
[45] Heysemî, bunu Ebû Ya'lâ'dan şu ilaveyle nakletmiştir: "Diğer bir adımına karşılık bir seyyiesi/kusuru silinir, bir diğerine karşılık da mertebesi bir derece yükseltilir." Demiştir ki: Senedinde yer alan Abdüla'lâ b. Ebi'l-Mesâvir zayıf biridir" (II, 29). eİ-İthâf da da aynı şeyler söylenmiştir.
[46] Taberânî benzerini Zeyd b. Sâbiften nakletmiştir. Bkz. Zevmi, II, 32.
[47] Bu zat, ibn Nebrâs olup senette geçen railerden bindir. Bûsîn de bu zat. ve Münzîrî'den 3nMf. otom, hadisin Zeyt b. SIbife mevkuf olduğu agklamas, nakletmiştin
[48] Bûsîri demiştir ki: -Senedinde geçen Davûd b. el-Muhabber, üâyıf biridir."
[49] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd'de Ebû Bekir yoluyla Yahya el-Ğassânî'den rivayet etmiştir. el-İthâf da da: "Yahya el-Ğassânî'dan naklen" denilmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded zayıf bir senetle mu'dd olarak nakletmiştir."
[50] Hadis esasen söz konusu bölümde geçmemiş, müellif Sâd sûresinin tefsirinde zikredeceğini söylemiştir. Bkz. 284 nolu hadis.
[51] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde geçen İbrâhîm el-Hicrî zayıf biridir."
[52] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Müsedded ravüeri güvenilir olan bir senetle nmkûf olarak nakletmiştir. Ahmed b. Menî ise yine mv.len güvenilir bir senetle merfd olarak rivayet Liftir. İbn Huzeyme ve İbn H.bbân da Silerinde yine merfû olarak nakletmişlerdir."
[53] Hevsemî "Allah'ın evlerim imar edenler" ifadesiyle nakletmiştir. (II, 23). Bûsîrî deniştir ki: "Senetlerinin ekseninde, zayıf biri olan Salih el-Mürrî bulunmaktadır
[54] Senedindeki Feyyaz b. Ğazvan'ı Buhârî gevşek olmakla itham etmiştir. Senedin gen kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir.
[55] et-Tayâlısî'nin Müsned'i ile Müsnede'de bu şekilde geçmiştir ki, doğrusu böyledir. Mücerrcd nüshada ise hatayla "Ebû Katâde" yazılmıştır.
[56] Senedinde yer alan Muhammed b. DÎrhem'i, Şebâbe güvenilir saymıştır. Taberânî de onun yoluyla Ka'b b. Mâlik'ten nakletmiştir. Bkz. Zevâid, II, 11. Bûsîrî'nin bildirdiğine göre Beyhakî İse: "Senedi hakkında ihtilaf edilmiştir" demiştir.
[57] Bunu, Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr da el-Umerî yoluyla nakletmişlerdir. Buna göre hadis Yedi Kitab'a zevâidden değildir. Bûsîrî "Senedinde el-Umerî vardır" demiştir. Yani onun zayıf biri olduğunu kastetmiştir.
[58] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[59] Müsnede'de "İbn Hibbân sahih olarak değerlendirmiştir" denilmiştir. Ben derim ki: Bunu Taberânî, el-Mıt'cemu'l-kebîr'de muhtasar olarak nakletmiştir. Bkz. Zevâid, II, 6. Benzerini de Enes'ten el-Mıı'cemıı'l-evsat'ta nakletmiştir. Bûsîrî İse şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Sahih hükmü tartışmaya açıktır. Zira Cerîr b. Abdülhamid, Atâ b. Sâib'ten, o olmadıktan sonra hadis işİtmiştir. Fakat Müslim'in rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisi, şahittir."
[60] Bûsîri yorum yapmamıştır.
[61] Bûsîrî hadisi Ahmed b. Hanbe) ile İbnü Râheveyh'in de rivayet ettiklerini belirtmiş, yorum yapmamıştır.
[62] Ahmed b, Hanbel rivayet etmiştir. Bkz. Zevâiâ, 11, 249. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarım söylemiştir.
[63] Bunu Taberânî, Suheyb b. Nu'mân'dan şu ifadelerle nakletmiştir: "Kişinin insanların göreceği yerde kıldığı namaza göre, evinde kıldığı namazının fazileti, nafile namaza göre farz namazın fazileti gibidir." Bkz, Zevâiâ, II, 347. Bûsîrî, "Tabiînin ismi verilmemiştir" demiştir.
[64] Bûsîrî demiştir ki: Bunu İshâk, Sahîh'in ravileriyle mevkuf olarak nakletmiştir. Abdürrezzâk da Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından naklen onun, ikindi namazını orta namaz olarak düşündüğünü bildirmiştir. Tahâvî ise İbnü'I-Hâd yoluyla Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından: "Orta namaz ikindi namazıdır" sözünü nakletmiştir.
[65] Ben derim ki: Enes hadisi ile 84 nolu hadisi kastetmiştir. Daha evvel geçtiği yerde hadisin tamamını değil, yalnız abdestin faziletine delalet eden kısmını zikretmiştir.
[66] Mervezî'nin Kıyâmü'l-leyl'inde ise: "Teheccüt namazı kılarken, her iki rekatta bir selâm verirdi" (s. 50) şeklinde geçmiştir. Fakat Bûsîrî'nin el-îthâf'ında da "secde ederdi" ifadesiyle yer almıştır. Bûsîrî: "Bunu İshak, Ebû Sevre'nin zayıf oluşu sebebiyle zayıf bİ* senetle tahrîc etti" demiştir.
[67] Bunu Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Senedinde yer alan Vâsıl b-es-Sâib zayıf biridir. Bkz. Heysemî, II, 272. Bûsîrî, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin müsnedinden olan bu hadisi de sm/;/görmüştür.
[68] Ibnü'l-Mübarek'in ez-Zühd'ünde ise "Bakara, Âl-I İmrân, Nisa, Mâide ve En'âm sûrelerini bitirdi s. 34.
[69] Bu zat, İbn Umeyr olup isnadında geçen ravilerden biridir. Bûsîrî; "Senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi (Huzeyfe'nîn yeğeni) vardır" demiştir.
[70] el-îthâfda Yahya b. Ca'de diye geçmiştir.
[71] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[72] Secde sûresi. 16
[73] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[74] Ebû Bekir bunu Musannef inde de (II, 502) rivayet etmiştir. Bûsîrî senedinin hasen derecesinde olduğunu söylemiştir.
[75] et-Tayâlisî bunu (s. 19) Şerik yoluyla Ebû İshak'tan, o da el-Hâris'ten rivayet etmiştir.
[76] Musannef, II, 256. Bûsîrî demiştir ki: "Bütün bu hadislerin ekseninde, Haris el-A'ver bulunmaktadır. O da zayıftır."
[77] Ahmed b. Hanbel, Müsned, bkz. Zevnid, I, 272. Bûsîrî demiştir ki: Bunu Ahrned b. Menî ve Ebû Ya'lâ içinde İbn Lehî'a'nm yer aldığı bir senetle rivayet etmişlerdir.
[78] Bûsîrî der ki: "Bunu el-Hâris rivayet etmiştir. Sahîh'te ise kısa bir metinle geçmiştir."
[79] Bûsîrî: "Bunu el-Hâris mevkufAlarak nakletmiştir" demiştir.
[80] Zevâid'de "Yarısı, üçte biri, dörtte biri..." şeklinde geçmiştir.
[81] Zevâid'de: "Bir koyun sağacak kadarı" ziyadesi yer almıştır. Heysemî, ravilerinin Sahîh'm ravileri olduğunu söylemiş (I, 252), Bûsîrî de onun bu görüşüne5 katılmıştır.
[82] Heysemî, Zevâid, II, 264. Bunu Bez2âr da rivayet etmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Eyyûb b. Utbe zayıftır."
[83] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[84] Zevâid, II, 267. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[85] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd ve Bezzâr hasen bir senetle rivayet etmişlerdir."
[86] Bûsîrt demiştir ki: "Hadisin ekseninde zayıf biri olan Haris el-A'ver bulunmaktadır."
[87] bkz. Heysemî, Zevâid, II, 265.
[88] Heysemî, Zevâid, II, 271. Bûsîrî demiştir ki: Aslı Sahihcnjn'da ve başka kaynaklarda Aişe ve Ebû Hureyre hadisleri olarak yer almıştır."
[89] Zevaid, II, 274.
[90] Bunu Taberânî ve Bezzâr da daha kısa bir metinle nakletmiş ler d ir. Bkz. Zevâid, II, 204. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Tay âlîsi-zayıf biri olan Muhammed b. Ebî Humeyd'den nakîetmiştir. Ama Enes hadisi şahididir."
[91] Bûsîrî "Aslı Sahihayn'da mevcuttur" demiştir.
[92] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[93] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisin ekseninde bulunan ibrahim b. Osman b. Ebî Şeybe zayıftır."
[94] Zevâid, II, 247. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[95] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Hanbel, el-Mu'cemu'l-evvıt'ta Taberânî ve ayrıca İbn Hibbân SahîTî'inde nakletmişlerdir."
[96] Bûsîri ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[97] Asıl nüshalarda bu şekilde geçmiştir. el-Hâris'in Müsned'inde ise "Enes yüzünden örtüyü kaldırdı -Yüzünde siyah bir örtü vardı- ve ona: Bu şekilde yapmazlardı, dedi" şeklinde geçmiştir. (I, 239, yazma). el-İthâfta ise şöyle yer almıştır: Enes yüzünden örtüyü kaldırdı. -Yüzünde su'd bitkisi vardı-. Enes "Siz bu şekilde mi okuyorsunuz?...." dedi. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[98] Hadis, el-Hâris'in Müsned'indeki 538 nolu hadisin devamı olup bunu müstakil bir hadis olarak nakletmemiştir.
[99] Bûsîrî demiştir ki. "Bunu el-Hâris rivayet etmiştir. Beyhakî'nin Sünen'indc ve başka kaynaklarda şehidi vardır."
[100] Bûsîrî yorum yapmamıştır,
[101] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[102] el-Hâris'in Miisneâ'm ifade "omuzlarından tutarak" şeklinde yer almıştır.
[103] el-Hâris'in Müsned'inde ifade "Bu ümmet için kolaylığa razı oldu, zorluk istemedi" şeklindedir.
[104] el-Hâris'in Müsned'inde ifade: "Bu ise zorluğu tercih etti, kolayhği bıraktı" şeklinde geçmiştir. Bûsîrî'nin naklinde ise ifade "Zor olanı tercih etti" şeklindedir.
[105] el-Hâris, Müsned, I, 29 (Yazma). Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, Saîd b. Yunus'tan nakletmiştir. Bu zatın herhangi biyografisine rastlamadım. Senetteki geri kalan raviler ise güvenilir kimselerdir.
[106] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Müsedded, kopukluk bulunan bir senetle mevkuf olarak rivayet etmiştir. Fakat aslı, Snhihaı/n ve başka kaynaklarda geçmektedir.
[107] Senedi haşeredir. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[108] Senedinde Abdülhakîm vardır. Bana göre onun rivayet ettiği hadis münkerdir. Hadis, el-Hâris'in Müsned'inm yazma nüshasında I, 66'da yer almıştır. Bûsîrî ise Ahined b. Hanbel'in naklettiği İbn Ömer hadisinin onun şahidi olduğunu söylemiştir.
[109] Asıl nüshada ifade (gizli okumamıştır) şeklinde olumsuzluk kipiyle geçmiştir. Müsnede'dc ise kelime şeklinde yer almıştır. Fakat doğrusu el-lthâfda geçtiği üzere "u" olumsuzluk edatının hazfedilmesidir. Bu hadisi İbn Ebî Ömer, Vekî'den, o da Hişâm'dan, o da İbn Sirîn'den, o da Âişe'den nakletmiştir. Aynı hadisi Tahâvı ise Saîd b. Âmir tarikiyle Hişâm'dan, o da İbn Sirîn'den, o da Âişe'den nakletmiştir. İfade ise şöyledir: "Resûluliah (sallaiiahu aleyhi vesdlem) bu namazda kıraati gizli yapardı" (1,125). Bûsîrî demiştir ki: "İbn Ebî Ömer'in ravileri güvenilir kimselerdir. Hadisin aslı Müslim'in Sahîh'i ve başka kaynaklarda Ebû Hureyre hadisi olarak yer almıştır."
[110] Bakara s. 285
[111] Âl-i İmrân s. 64
[112] Müslim, bunu İbn Abbâs hadisi olarak nakletmiştir. (I, 251). Bûsîrî 548 nolu hadisi İbn Abbâs'm rivayeti olarak nakletmiş ve Ebû Ya'lâ'ya nispet ederek demiştir ki:" Senedinde İbn İshak bulunmaktadır ve hadisi "an an" sıygasıyla nakletmiştir. Fakat asıl nüshalarda bu, Âişe'den nakledilmiştir."
[113] Bakara s. 136
[114] Bûsîrî bunu Müslim ve Sünen müelliflerinin naklettiğini söylemiştir.
[115] Bkz.Tirmizî, 1,319.
[116] Bunu Taborânî, Ensarlı bir şeyh yoluyla babasından ve Amr el-Ensârî yoluyla babasından nakletmiştir. Heysemî: "Amr el-Ensârî ve Ensarlı şeyhi tanımıyorum (II, 221)" derken Bûsîrî de yorum yapmamıştır.
[117] Bu zatı İbn Hacer Ta'cîlül-menfe'n'da: "el-Kâsım b. Safvân b. Mahreme ez-Zührî. Kendisinden Beşîr b. Süleyman ve başkaları rivayette bulunmuştur" diye tanıtmış, ama el-İsâbe'de zikrctmemiştir. Ebû Hatim ise demiştir ki: el-Kâsım b. Safvân ez-Zührî sadece namaz vakitlerine dair hadisle bilinir. Mecmmt'z-zevâid'de kaynak gösterilmeksizin Taberânî'nin Safvân'dan naklettiği, öğle namazından Önce kılman dört rekatla ilgili rivayetine bakınız. (II, 220).
[118] Senedi ceyyiddir. Bûsîrî ise senedini sahih olarak değerlendirmiştir.
[119] Bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-evsat"ta nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Muhammed b. Ebî Leylâ hakkında tenkit vardır" (II, 221). Bûsîrî ise hadisi Yezîd b. el-Berâ'dan mürsel olarak nakletmiştir.
[120] Ebû Davûd ve Taberânî benzerini merfû olarak Ebû Eyyûb el-Ensârî'den nakletmişlerdir. Huzeyfe hadisine gelince, Bûsîrî ravilerhıden birinin bilinmemesi sebebiyle senedini zayıf görmüştür.
[121] Heysemî: " Senedinde yer alan Sa'd el-Müezzin'i tanımıyorum" derken (II, 222). Bûsîrî "Beyhakî bu zatı güvenilir saymıştır. Geri kalan ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[122] Ben de derim ki: Ebû Dâvûd hadisi "ve ondan sonraki dört rekata devam ederse" ilavesiyle, (1,180) "cehennemi ona haram kılar" İfadesiyle nakletmiştir.
[123] Senedi ceyyiddir. Bûsîrî de ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[124] Bunu Muhammed b. Nasr, Kıyâmii'l-leyl'de nakletmiştir. (s, 27). Bûsîrî ise hakkında yorum yapmamıştır.
[125] Bunu Muhammed b. Nasr, Ktyâmü'l4eı/l'de nakletmiştir. (s. 28). Bûsîrî İse hakkında yorum yapmamıştır
[126] Senedi ceyıjiddü. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[127] Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde ve ayrıca Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır. Ahmed b. Hanbel'in geri kalan ravileri ise SflMfc'in ravileridir. Bkz. Heysemî, II, 229. Bûsîrî ise tabiînin bilinmemesi sebebiyle senedini zayıf saymıştır.
[128] Bûsîrî demiştir ki: Bunu el-Hâris, Hasan b. Kuteybe'den nakletmiştir ki, bu kişi metruktür. Hocamız Ebu'1-Fadl (İbn Hacer): Bu, uydurma bir metindir!> demiştir."
[129] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[130] Muhammed b. Nasr, Kıyâmü'l-leyl'de hadisi şu ifadelerle nakletmiştir: "Onunla birlikte akşam namazını kıldım. İki namaz arasında .....namaz kıldı." (s. 33). Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Nesâî, ceyyid bir senetle nakletmişlerdir."
[131] Bu zât Ali b. Ebî Tâlib'in müezzini idi. Bkz. Zehebî, eb-Miiştebih. Asıllar, Zevâid ve ei-ithâf da ise ismi İbnü't-Teyyâh şeklinde yer almıştır.
[132] Senedinde ismi zikredilmeyen İki kişi vardır. Taberânî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Ali, ilk fecir anında İbnü'n-Nebbâh ezan okuyunca çıkar ve "Bu vitir saati ne güzel saattir" derdi. Senedinde metrik bir ravi vardır. Bkz. Zevâid, II, 246. Beyhakî'nin, senedi daha ideal olan rivayet, için bkz. II, 476. Bûsîrî "Senedinde ismi zikredilmeyen bin vardır" demiştir.
[133] Hadisin bir kısmı daha önce geçmişti.
[134] Taberânî benzerini el-Eğarr el-Müzcnî'den muhtasar olarak nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: "Ravileri, biri hakkında önemsiz tenkit bulunsa da güvenilir kabul edilmişlerdir" (II, 246). el-Eğarr'ın hadisim Beyhakî de rivayet etmiştir. (Ul, v^h Muâviye b. Kurre'nin hadisi ise mürseldîî. Bûsîrî hadis hakkmda yorum yapmamıştır. Zannımca yanılgı eseri rivayeti, İyâs b. Kurre'den nakletmiştir.
[135] Muhammed b. Nasr, Ktyâmü'l-hyl'&e zikretmiş (s. 116), yine mânâca aynısını merfû olarak İbn Ömer'den nakletmiştir. Bezzâr ve Taberârû de anlamca benzerini Ebû Hureyre ve Ukbe b. Âmir'den merfû olarak nakletmişlerdir. Bkz. Zeuâid, 11, 245.
[136] Senedini Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[137] Senedinde "Ümmü Şebîb ki/ kardeşi Ümmü Abdullah'tan naklen" geçmiştir. Bunları zikredeni görmedim. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü ravilerinden biri bilinmemektedir."
[138] İbn Nasr ve başkaları, benzerini Ubcy b. Ka'b, İbn Abbâs, Âişe ve Enes'den nakletmişlerdir. Bûsîrî rivayet hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[139] Senedinde Ebû Ya'lâ'nm hocası Abdülmelik b. el-Velîd b. Ma'dân bulunmaktadır. Bunun hakkında Yahya: "Sâlihtîr" derken Buhârî: "Tartışmalıdır" demiştir. Bkz. Heysemî, Zevâid, II, 243. Bûsîrî ise demiştir ki: "Bunu Bezzâr da nakletmiş olup Sünen müellifleri ile İbn Hibbân'ın Sahîh'inde naklettikleri Âişe hadisi onun şahididir."

[140] el-İthâf ta ifade: "Beş ya da yedi rekat vitirden başkası uygun olmaz" şeklindedir.
[141] el-İthâf ta tekrarsız "Güvenilir bir raviden, o da Aişe ve Meymûne'den" şeklindedir. Bûsîrî bunu İshak'a değil, İbn Ebî Şeybe ve el-Hâris'e nispet etmiş, derecesi hakkında yorum yapmamıştır.
[142] İkisinin senedinde de ismi zikredilmeyen iki ravi bulunmaktadır ki, Miksem'e göre ikisi de güvenilir kimselerdir.
[143] Mâlik'in Mıtvattâ'ında İbn Ömer rivayeti ile yer almıştır (Kur'ân nr. 35)
[144] Sâd 18
[145] Taberânî, İbn Abbâs'dan şu sözünü nakletmiştir: Ben bu âyete rastlar, ne mânâya
geldiğini bilmezdim. Nihayet Ümmü Hâni bana bildirdi.....Hadisin sonunda şu ifadeler
yer almıştır: Sonra kuşluk namazını kıldı. Sonra: "Ey Ümmü Hâni! İşte bu işrak namazıdır" buyurdu. Senedinde geçen Haccâc b. Nusayr'ı bir grup âlim zayıf görürken İbn Maîn ve İbn Hibbân güvenilir kabul etmişlerdir. Bkz. Zevâİd, II, 238. el-îthâf da ise ifade şöyle yer almıştır: İbn Abbâs'dan şöyle dediği nakledilmiştir: Öyle bir zamana rastladık ki, "Yusebbihne bil-aşiyyi vel-işrak" âyetinin ne anlama geldiğini bilmez olduk. Nihayet insanların kuşluk vaktinde namaz kıldıklarını gördük." Bûsîrî bunu Ahmed b. Menî'ye nispet etmiş, ama hakkında yorum yapmamıştır.
[146] İbn Ebî Şeybe bunu Musannef 'inde de nakletmiştir. (II, 151) Bûsîrî senedinde zayıf bir ravi olan Yezîd er-Rakkâşî'nin bulunduğunu söylemiştir.
[147] Bunu Taberanî rivayet etmiş olup, Taberânî'nin hocası dışmdaki ravileri Sahîh'in ravileridir. Ama o da güvenilir biridir. Bkz. Heysemî, II, 164. BÛsîrî bunu İbn Ebî Şeybe'nin hnsen bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir.
[148] Ebû Bekir bunu Musnnnefinde de rivayet etmiştir. (II, 150). Zevnid, X, 421.
[149] e!-İthâfta "Kıyamet günü" denilmiştir.
[150] Çünkü birincisi Yezîd er-Rakkâşî'nin rivayetidir. Bu ise Ali b. Hakem ei-Bunânî'nin rivayetidir ki, bu Yezîd'den daha iyidir. Bûsîrî, senedi hakkında sahih hükmünü vermiştir.
[151] Burada boşluk vardır. el-İthnfta burada "mir günlere üstün kılındı. Buna sevindim" cümlesi yer almıştır,
[152] Bu Ebân'ın Enes'den rivayetidir, ki bu zat metruktür. Senedinde ayrıca münkcr hadisler nakleden Dâvûd b. el-Muhabber bulunmaktadır. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, Dâvûd b. el-Muhabber'den nakletmişti ki, o zm/ı/biridir."
[153] Heysemî demiştir ki: Bunu Ebû Ya'lâ, Abdüssamed b. Ebî Hıdâş'm Ümmü Avâm'dan rivayeti şeklinde nakletmiştir. Ümmü Avâm'ın biyografisini zikredene rastlamadım. (II, 165). Ben derim ki: Zevâid'in matbu nüshasında da bu şekilde geçmiştir. Müsnede'de ise: "Ümmü Avam" değil, "Avam" denilmiştir. Bunun da biyografisine rastlamadım. Ebû Hıdâş'ın ismi ise, et-Tehzîb'de Abdullah b. Abdüssamed'in biyografisinde belirtildiği üzere Ali'dir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Abdülvâhid b. Zeyd yer almıştır ki, İbn Abdülber onun zayıflığı konusunda âlimlerin fikir birliği ettiğini söylemiştir."
[154] Yani Sabit el-Bünânî veya Süleyman et-Teymî.
[155] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ içinde el-Ezver b. Galib'in yer aldığı bir senetle nakletmiştir. İbn Hibbân bu zat hakkında: "Tek başına olursa, kendisiyle ihticac edilmez/hüccet olmaz. Rivayet ettiği hadisin metni batıl ve asılsızdır!" demiştir.
[156] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Beyhakî zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Çünkü ravilerinden biri bilinmemektedir."
[157] Zeyd b. Ali'dir.
[158] Beyhakî, bunu Şunbu'l-iman'da yalnız Ebû Bekir'den nakletmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, İV, 154. İbn Hibbân ve İbnü'n-Neccar ise her ikisinden nakletmişlerdir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, IV, 162. (593 ve 594 nolu hadisler). Bakiyye'nin teâlis yapması sebebiyle Bûsîrî hadisinin senedini zayıf görmüştür.
[159] Buharı bunu Sahîh'inde "iki fersah uzaklıktaki zavıy es indeyken" ilavesiyle muallak olarak nakletmiştir. Yani Basra'dan iki fersah uzaklıktaki zaviyesi. (II, 262). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[160] İbn Ebî Şeybe de nakletmiştir. (II, 102). Bûsîrî değerlendirme yapmamıştır.
[161] İbn Ebî Şeybe de nakletmiştir, (II, 152).
[162] İbn Ebî Şeybe mânâca rivayet etmiştir. (II, 154). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[163] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." İbn Ebî Şeybe'nin Ezher yoluyla İbn Avn'dan, onun da Ebu'l-Melîh'den naklen yaptığı rivayet, eğer matbu nüshada geçen metin güvenilir ise onun bazen Übülle'de Cuma namazı kıldığına yorulur.
[164] Bunu Taberânî, el-Mı'cernu's-sağlr'de nakletmiştir. İki rivayetin senedinde de Hakem b, Abdulmelik yer alma'ktadır ki, zayıf biridir. Bkz. Zevâid, II, 177. Hadisin lafzı şöyledir: "Kişi kesin cennet halkından olduğu halde Cuma namazından geri kalır da bu yüzden cennet halkından olduğu halde oraya girmesi ertelenir." Zannımca asıl nüshalardaki rivayette eksiklik vardır. Bûsîrî de senedini zayıf görmüştür.
[165] Senedi sahihtir. Busîrî "Ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[166] Bakiyye b. el-Velîd'in zayıf olması nedeniyle Bûsîrî senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.
[167] İkisi de 584 ve 585. numaralarda geçti. Bûsîrî ikincisi hakkında yorum yapmamıştır.
[168] Hadisi İbn Zenceveyh e t- Terğîb' inde, Dârekutnî zayıf hükmüyle el-îlel'de, Taberânî el~Mu'cemu'l-evsat'ta ve Beyhakî Şuabu'l-iman'da nakletmişlerdir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, IV, 273.
[169] İbn Ebî Şeybe, II, 94. Bûsîrî de demiştir kî: "Bunu Ahmed b. Menî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."
[170] İbn Ebî Şeybe, II, 94. Senedi hnscndir. Bûsîrî hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[171] Ahmed b. Hanbel tahrîc etmiştir. Aynı hadisi Bezzâr da nakletmiştir. Ama senedinde geçen Atiyye hakkında pek çok tenkit vardır, Bkz. Heysemî, II, 172. Heysemî, Ebû Davud'un da muhtasar olarak naklettiğini belirtmiştir. Hadisi Bûsîrî de zayıf olarak değerlendirmiştir.
[172] İbn Ebî Şeybe, II, 93. Senedi cei/yid'dir. Hadisi Bûsîrî de tam olarak nakletmiş ve sahih senetle Ahmed b. Menî, el-Hâris, Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Hanbel'e nispet etmiştir.
[173] İbn Ebî Şeybe (II, 96) ve et-Tayâlisî'nin rivayetlerinde bu şekilde geçmiştir. Asıl nüshalarda ise yanlışlıkla "Hişâm" denilmiştir. el-İthâfte da "Hişâm" şeklinde geçmiştir.
[174] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[175] Bûsîrî: "Hnsen bir senetle" demiştir.
[176] İbn Ebî Şeybe, II, 94. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu MÜsedded rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."
[177] Bûsîrî hakkında yorum yapmamıştır.
[178] İbn Hacer, Müsnede'de geçtiği üzere "Senedi sahihtir" demiş, bu değerlendirmesine Bûsîrî de katılmıştır.
[179] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[180] Bunu el-Hâris, Vâkıdî'den rivayet etmiştir. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir.
[181] Müsnede'de "sahih" denilmiş, Bûsîrî de bu hükme katılmıştır.
[182] Müsnede'de "senedi sahthtiv" denilmiştir. Bûsîrî de "Bunu Müsedded sahih bir senetle nakletmiştir" demiştir.
[183] Bunu Mâlik, Şafîî ve İbn Ebî Şeybe, Ubeyd b. es-Sâib'den (matbu nüshada bu şekilde geçmiştir. Ama doğrusu "İbnü's-Sebbâk" olmalıdır) mürsel olarak nakletmişlerdir. Ebû Nuaym ise Misvak kitabında Ubeyd b. es-Sebbâk yoluyla İbn Abbâs'dan nakletmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, IV, 162; Beyhakî, III, 243. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded ve Beyhakî ravileri güvenilir olan bir senetle rivayet etmişlerdir."
[184] İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, İV, 162. Senedi ceyyid'dir. Bûsîrî hakkında yorum yapmamıştır.
[185] Metinde bu şekilde geçmiştir. Ancak doğrusu, "Hepsi Müsedded'c aittir" şeklinde olmalıdır.
[186] Senedinde yer alan Mus'ab b. Selâm hakkında farklı görüşler bildirilmiştir. Bûsîrî ise yorum yapmamış, hadisi Ahmed b. Hanbel'e de nispet etmiştir.
[187] Senedinde yer alan Haccâc b. Ertât teâlis yapardı. Hakkında tenkit vardır. Bûsîrî tarafından da zayıf görülmüştür.
[188] Bunu el-Hâris, Vâkıdî'den nakletmiştir. Ayrıca Sehl b. Sa'd, Ebû Humeyd es-Sâidî ve Seleme b. el-Ekva'dan müsned olarak da zikretmiştir. Bûsîrî de hadisi bu şahıslardan hepsinden tahric etmiştir.
[189] Bûsîrî hadisi İbn Rlhaveyh'e de dayandırmıştır.
[190] Hadisi Zevâiâ'de zikreden Heysemî demiştir ki: Senedinde yer alan Mûsâ b. Muhammed b. Ibrâhîm b. el-Hâris et-.Teymî oldukça zayıf biridir. (II, 181). Bûsîrî de bu yorumunda ona tâbi olmuştur,
[191] Heysemî, Zevâid'de Câbir b. Abdullah'ın rivayeti olarak buna benzer bir hadis zikretmiş, sonra şöyle demiştir: "Kimisi 5unu el-Etrnf müellifi İbn Mâce'ye nispet etmişlerdir. Ama ben, ondan duyduklarımda bunu bulamadım. Doğrusunu en iyi Allah bilir" Aynı hadisi Taberânî de rivayet etmiş ve "Bunu el-Curayrî'den, Şeybe'den başkası nakletmedi" demiştir. (II, 82). Ben derim ki: Bunu Abd b. Humeyd, Ali b. Âsım'dan, o da el-Curayrî'den nakletmiştir, Fakat bunu Câbir'in değil, Ebû Saîd'in müsnedine katmıştır. Ali b. Asım hakkında ise pek çok tenkit vardır.
[192] Ebû Bekir, Musannefte hadisin buraya kadarım zikretmiştir. (II, 156).
[193] Bûsîrî "Senedinde zayıf bir ravi olan Mûsâ b. Ubeyde vardır" demiştir.
[194] el-Hâris bunu Vakıdî'den nakletmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bu zat zayıf biridir. Ama metni sahîh senetle İbn Mâce, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir."
[195] Beyhakî de Müsedded yoluyla nakletmiştir. (III, 280).
[196] İbn Hacer şu hükmü vermiştir: "Senedi sn/rî/ı, mevkuftur" demiştir. Benzerini Mâlik, Sa'lebe b. Ebî Mâlik'ten nakletmiştir. (I, 126). Bil ki, bu mevkufu nakledenin ismi Müsnede'de belirtilmemiştir. d-İthâfta beyan edildiğine göre bunu Ishak nakletmiştir. Hadise Bûsîrî de sahîh hükmünü vermiştir.
[197] bkz. Nr:598.
[198] Bunu Bezzâr da nakletmiştir. Senedinde yer alan Mücâlid b. Saîd hakkında ihtilaf edilmiştir. Bkz. Zevâiâ, II, 185. Bûsîrî hadisi Abd b Humeyd, Ebû Ya'lâ ve İbn Hibbân'a nispet ederek "Hepsi de zayıf biri olan Mücâlid yoluyla nakletmişlerdir" açıklamasını yapmıştır.
[199] Heysemî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ'nın ravileri güvenilir kimselerdir." Ben derim ki: Asla! Onlar arasında bulunan İsa b. Câriye'nin hadisleri münkerdit, İbn Adî onun hakkında "Hadisleri mahfuz değildir" demiştir. el-İthâfda geçtiği üzere doğru metin şöyledir: Bunu kendisine karşı bir güceniklik zannetti. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazından çıkınca, İbn Mes'ûd: "Ubey, bana neden cevap vermedin!" diye sordu. O da: "Sen Cumada bizimle beraber değildin" diye karşılık verdi. "Niçin?" diye sorunca "Çünkü sen Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verirken konuştun" dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ûd kalkıp Hz. Peygamber'in (saHallahu aleyhi vesellem) yanma girdi ve bunu kendisine anlattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "LJbe]/ doğru söylemiş" buyurdu.

[200] Ben derim ki: Bu, müellifin defalarca uydurma olduğunu açıkladığı hadisindir parçasıdır. Fakat başka sahih bir yoldan bunun "Hacet hutbesi" olduğu sabittir. Bûsîrî bu uzun hadis hakkında "Bu, Davûd b. el-Muhabber'in uydurduğu bir hutbedir" demiştir.
[201] Bunu Ebû Ya'lâ da nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: "Muhammed b. Abdurrahman, İbn Sa'd b. Zürâre'dir. Senette yer alan Şu'be hakkında ihtilaf edilmiştir. Geri kalan ravileri güvenilir kimselerdir" (II, 193). Bûsîrî ise "MÜsedded bunu Sahîh'm senediyle nakletmiştir" demiştir.
[202] Bunu İbn Ebî Şeybe nakletmiştir. Fakat ifadesi "Allah onun kalbini mühürler" şeklindedir. (IJ, 154). Heysemî'nin belirttiğine göre Ebû Ya'lâ'nın ravileri Sahîh'in ravileridir. Bûsîrî de "Bunu Ebû Ya'lâ snhîh bir senetle mevkuf olarak nakletmiştir" demiştir.
[203] Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'den bu mânâda nakledilen mürsel rivayeti için bkz. İbn Ebî Şeybe, II, 155. Heysemî, "Ebû Ya'lâ'nın ravileri güvenilir görülmüştür" derken (II, 193) Bûstri yorum yapmaksızın "Bunu ibn Mâce ve sahih hükmüyle Hâkim başka bir ifadeyle nakletmişlerdir" demiştir.
[204] Müsnede'de "Ömer b. el-Vclîd eş-Şcnnî dışındaki ravileri güveniiir kimselerdir. Ömer hakkında ise tenkit bulunmaktadır" şeklinde geçmiştir. Bûsîri ise hiçbirini ayırmaksızın ravüerinin güvenilir olduklarını belirtmiştir.
[205] Hadis nürseldir. Bûsîrî, Ahvas b. Hakîm'in zayıf olması nedeniyle hadisi zayıf saymıştır.
[206] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde yer alan Haccâc b. Ertât hakkında tenkit vardır." (II, 192).
[207] İbn Ebî Ömer'in senedinde yer alan zat.
[208] Bûsîrî, senedinde Salih b. Ebi'l-Ahdar'ın bulunduğunu söylemiştir, (yani, onun zayıf biri olduğunu söylemek istemiştir)
[209] İbn Ebî Şeybe bunu Humeyd b. Hilâl'in kendisinden nakletmiş, "el-Hakem b. el-i'rac veya Husayn b. Ebi'l-Hur'dan naklen" dememiştir. (II, 132). Senedi küsendir. Bûsîrî mavilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[210] Bunu İbn Asâkir nakletmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, IV, 277. Müsedded'in senedi sağlamdır. Bûsîrî "Bunu Müsedded mevkuf olarak rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" açıklamasını yapmıştır.
[211] Miisnede'de şöyle geçmiştir: Şurahbîl b. Saîd'in, dedesi Sa'd b. Ubâde'den işittiği sâbitso, bu hasen bir senettir. Kenzi/'i-umm^rda (IV, 153) bildirildiğine göre hadisi Beyhakî de, Şuabıt'l-imari'da nakletmiştir.
[212] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[213] Bûsîrî "Senetlerinin ekseninde zm/i/biri olan Haris el-A'ver vardır" demiştir.
[214] Bûsîrî, hakkında yorum yapmamıştır.
[215] Bunu İbn Ebî Şeybe de nakletmiştir, (11, 452). Bûsîrî, hakkında yorum yapmamıştır.
[216] Zevnid'de (II, 157) belirtildiğine göre bunu Ahmed b. Hanbel Müsned'inde nakletmiştir. Senedi kıymetsiz değildir. Bûsîrî "Bunu Ahmed b. Menî, zayıf bir senetle nakletmiştir. Çünkü ravilerinden biri tanınmamaktadır" değerlendirmesini yapmıştır.
[217] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Ömer, Sahîh'in senediyle rivayet etmiştir." Bunu İbn Ebî Şeybe de (II, 448)'de nakletmiştir. Zevâid'de belirtildiğine göre Abdürrezzâk ve yine İbn Ebî Şeybe hadisi başka bir tarikten nakletmişlerdir. Bundan başka sağlam bir senetle Taberânî de rivayet etmiştir.
[218] Hadis-i şerif, Hüzeyl sebebiyle mürsel durumundadır. Diğer taraftan Hüzeyl, çoğunlukla Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayetleri ile bilinmektedir. Bu ifadelerden anlaşıldığıma göre İbn Ebî Leylâ, aynı hadisi yine Hüzeyl kanalıyla, bu defa Abdullah b. Mes'ûd'dan mevsûl olarak rivayet etmiştir.
[219] Ebû Bekir b. Ebî Şeybe bunu Musannef inde de nakletmiştir (II, 458). Zevâid'de (II, 159) bildirildiğine göre ayrıca Ebû Ya'lâ ve Bezzâr da rivayet etmişlerdir.
[220] Bekr b. Abdullah ile Ömer arasında kopukluk vardır. Fakat Ebû Katâde el-Adevî'nin Ömer'den naklettiği, onun bir valisine "Uç şey büyük günahlardandır" diye yazıp bunlar arasında özürsüz iki namazı cem etmeyi saydığına dair rivayet buna Şahittir: (bkz. Kenzü'l-ummâl, IV, 242.) Bunu İbn Ebî Hatim nakletmiştir. Beyhakî: "Bu, birinci hadise katılırsa, kuvvetli hale gelir" demiştir. el-İthâf ta bu şekilde geçmiştir.
[221] Bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l'kebîr'de nakletmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Bkz. Heysemî, II, 155.
[222] Müsnede'de belirtildiği üzere Hafız İbn Hacer: "Bu, hasen hadistir" hükmünü vermiş, Bûsîrî de onun bu hükmüne katılmıştır.
[223] Fakat Abdürrezzâk'm İbn Abbâs'dan "Yolcunun mukim gibi namaz kılması uygun olmaz" ifadesiyle naklettiği hadis buna şahittir. (Kenzü'l-ummâi, IV, 242) Bûsîrî ise demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe sahih bir senetle nakîetmiştir. Aynı hadisi Müslim de Sahîh'möe Enes'den nakletmiştir."
[224] İbn Abbâs'dan gelen haberi Ahmed b. Hanbel de nakletmiştir. Bkz. Zevâid, II, 155). Ebû Saîd hadisinde yer alan Ebû Hârûn .el-Abdî zayıf biridir. Bûsîrî demiştir ki: "Hepsinin senetlerinin ekseninde Ebû Hârûn vardır. O da zayıftır."
[225] Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî ravilerinin Sahîh'in ravfleri olduğunu söylemiştir. (Tl, 154). Müsnede'de ise senedinin sahih olduğu belirtilmiştir.
[226] Mecdüddîn demiştir ki: Ğâbe, Medine'den yaklaşık bir berid uzaklıktadır. Semhûdî bunu, en uzun miktarına yormuştur. Berid: 12 mildir. Hadisin senedi sahihtir.
[227] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Abd b. Humeyd rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir.
[228] Senedi sahîhtir. Bûsîrî hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[229] Senedi ceyyid olup Bûsîrî hakkında yorum yapmamıştır.
[230] Ebû Bekir b. Ebî Şeybe bunu Musannef inde de nakletrniştir. (II, 462). Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. Ne var ki hadis munkatıdır."
[231] Bunu İbn Ebî Şeybe, hem Musannefte (II, 464), hem de Müsned'inde nakletrniştir. Hadis, daha önce aynı isnatla "yolculuk namazı" ifadesiyle 636 nolı rivayette geçmişti. Hadisi her iki ifadesiyle zikreden Bûsîrî onu İbn Ebî Ömer'e de nispet etmiş ve "Senetlerinin ekseninde zayıf biri olan Haris el-A'ver bulunmaktadır" açıklamasını yapmıştır.
[232] Aynı hadisi nakleden İbn Ebî Şeybe'nin İfadesi ise şöyledir: "Eğer düşman erken davranıp üzerine saldırırsa, iki rekat arasında savaşman ve konuşman caiz olur." Diğer bir rivayette ise ifade "Sana savaşmak ve konuşmak helal olur (yani namazda) şeklindedir. II, 465. Bûsîrî bunu et-Tayâlisî'nin ravîleri güvenilir olan bir senetle mevkuf olarak rivayet ettiğini söylemiştir.
[233] Ebû Bekir b. Ebî Şeybe bunu Musannefte de (II, 469) rivayet etmiştir. Bûsîrî hakkında yorum yapmamıştır,
[234] Bunu Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, o da Kabîsa veya başkasından nakletmiştir. Bkz. Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, 1,195. Bezzâr da benzerini Bilâl'den nakletmiştir. Bkz. Zevâid, II, 208. Eser, senedi ceyyid olmakla birlikte mürseldir. Bûsîrî, Müsedded'in onu mürsel olarak naklettiğini belirtmiştir.
[235] Ahmed b. Hanbel de rivayet etmiştir. Ama senedinde, hakkında tenkit bulunan İbn Lehî'a yer almıştır. Bkz. Heysemî, II, 207. Bûsîrî de "Bunu Ebû Ya'lâ ve Beyhakî, içinde İbn Lehî'a'mn yer aldığı bir senetle rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır.
[236] Bunu Ahmed b. Hanbel de rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kabul edilmişlerdir. Bkz. Heysemî, II, 212. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu et-Tayâlisî, ondan da Ahmed b. Hanbel hasen bir senetle rivayet etmiştir."
[237] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Yezîd er-Rakkâşî'nin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir." Müslim de Enes'ten şöyle dediğini nakletmiştir: "Üzerimize yağmur yağdı. Hemen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elbisesini sıyırdı ve vücuduna yağmur isabet etti.....
[238] Bunu Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Senedinde yer alan Muhammed b. ei-Kâsım el-Esedî'yi İbn Maîn güvenilir kabul ederken Ahmed b. Hanbel yalancı olduğunu söylemiştir. Diğer hadis bilginleri ise zayıf kabul etmişlerdir. Bkz. Zevâid, VII, 203. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[239] Bu iki hadisi Ebû Ya'lâ biri diğerini destekleyen iki senetle rivayet etmiştir.
[240] Bezzâr hadisi, Amr b. Hureys'in azatlısı Velîd b. Serî yoluyla rivayet etmiş olup "Hadisin, Ali'den muttasıl olarak yalnız bu isnatla geldiğini biliyoruz" demiştir. (Bkz. Keşfü'l-estâr, 1, 130, yazma). eî-İthâfta ise "Bunu Bezzâr daha detaylı bir metinle nakletmiş ve <Senedinde tanımadığımız biri vardır> demiştir" ifadesi geçmiştir.
[241] Bûsîrî de bu açıklamaya katılmış ve eklemiştir: "Tirmizî'nin İbn Ömer ve Ebû Hureyre'den,' İbn Mâce'nin do Sa'd eî-Kuraz'dan naklettikleri hadisler de şahitleridir"
[242] Senedinde bir mahzurlu husus yoktur. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[243] İbnü'1-Esîr, ilk nefr gününün Teşrik günlerinin ikincisi, son nefr gününün de Teşrik günlerinin üçüncüsü olduğunu söylemiştir.
[244] Bunu Beyhakî, Simm'inde Ebû Ubeydullah el-Mahzûmî yoluyla Sîfyan'dan naklettiğiş ve ifadesinde "Nefr günü" yerine "Sadr günü" demiştir. Sadr günü ise kurban bayramının dördüncü günüdür. Bkz. Knmûs. Bûsîri demiştir ki: "Bunu Müsedded mevkuf olarak nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."
[245] Beyhakî bunu Müsedded yoluyla nakletmiş olup sahîh mevkuf hükmünü vermiştir. (III, 379). Bûsîrî demiştir ki: Bunu Müsedded mevkuf olarak nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."
[246] Bunu İbn Ebî Şeybe ve Mervezî de bayramlara dair bölümde rivayet etmişlerdir. Bkz. Kenzü'l-ummM. Aynı hadisi Beyhakî de rivayet etmiştir. Hadiste geçen ifadesini tahiyyatü'l-mescid namazı, ifadesini de bayram namazı olarak anlamıştır. (III, 310). Gerek onun, gerekse İbn Menî'nin senedinde yer alan Leys tenkitedilmiştir. Beyhakî hadisi yanlış anlamıştır. Çünkü aynı hadisin İbn Ebî Şeybe tarafından nakledilen varyantında "iki rekat bayram namazı için, iki rekat da Cebâne'ye (namazgaha) çıkmak yerine" denilmiştir. (II, 184). Bûsîri senette yer alan Haneş'in zayıf biri olduğunu söylemiştir.
[247] Asıl nüshalarda bu şekilde yer almıştır. Hadisi Süleym b. Ahdar, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den nakletmiştir, Aynı haberi Beyhakî ise İbn Nümeyr yoluyla Ubeydullah'tan, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den nakletmiş olup ifadesi şöyledir: "İbn Ömer kurban bayramında hiçbir şey yemeden musallâya/namazgâha/bayram namazı alanına çıkardı." Yine aynı haberi İbn Ebî Şeybe, İbn Nümeyr'den aynı senetle "(İbn Ömer) Bayram günü hiçbir şey yemeden namazgaha çıkardı" ifadeleriyle nakletmiş ve bu konuda "Hiçbir şey yememeye ruhsat verenlere dair bâb" başlığıyla bir bölüm açmıştır.
[248] Asıllarda bu şekilde geçmiştir. Müsnede'de ise "Ebû Akil" diye yer almıştır. Zikri geçen İbn Akîl'den maksat ise Abdullah b. Muhammed b. Akîl'dir.
[249] Bûsîrî "Bunu el-Hâris, zayıf biri olan Vâkıdî'den rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır.
[250] Bûsîrî, hadis hakkında yorum yapmamıştır.
[251] Senedi ceyyid'dir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî, Sahth'in senediyle nakletmiştir."
[252] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını belirtmiştir.
[253] Bunu Tahâvî nakletmiş ve Abdullah b. Arnir es-Eslemî sebebiyle zayıf hükmünü vermiştir. Çünkü onu hiç kimse güvenilir kabul etmemiştir. Hadisi ondan rivayet eden Ferac b. Fudâle de onun gibidir. Ancak Bûsîrî, Sa'd el-Kuraz tarafından nakledilen bir şahidi bulunduğunu söylemiştir.
[254] Bunu İbn Ebî Şeybe, Musannef inde (II, 177) nakletmiştir. Bûsîrî: "Bunu Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle nakletmişlerdir. Çünkü tâbîî neslinden olan zat bilinmemektedir"

açıklamasını yapmıştır.
[255] el-İthâf da ifade "ve sünneti terk etmektir" şeklindedir. Doğrusu ise "O sünnettir" şeklindedir.
[256] Bu ve bundan önceki rivayet hakkında Bûsîrî: "Zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır" açıklamasını yapmıştır.
[257] Senedinde bir sakınca yoktur. Bûsîrî demiştir ki: "Ravüeri güvenilir kimselerdir."
[258] İbn Ebî Şeybe, II, 180.
[259] Senedi güçlüdür. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[260] İbn Ebî Şeybe ayrı ayrı nakletmiştir. Senedi ceyyittir. Bûsîrı demiştir ki: "Bunu Müsedded rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."
[261] Bkz. Tirmizî, II, 129.
[262] Heysemî demiştir ki: "Senedinde Zaide b. Ebi'r-Rekkâd vardır ki, el-Kavâriri onu güvenilir kabul ederken, Buharı ve başkaları zayıf görmüştür. (II, 323). Bûsîri de Zâi-rfe'nin zayıf olması sebebiyle hadise zayıf hükmünü vermiş ve ayrıca Bezzâr'a nispet etmiştir.
[263] Kâf sûresi., 50/19.
[264] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan raviler Sahîh'in ravileridir. (III, 20)" Aynı hadisi Abdürrezzâk da sahth bir senetle rivayet etmiştir. (Bkz. III, 264, yazma)
[265] Bunu Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ, İbn Menî ve Saîd b. Mamur nakletmiştir. Bkz. Kenzii'l-ummâl, VIII, 107. Müellif İbn Menî'nin rivayetini bunun peşinden zikretmiştir. Ben derim ki: Ravileri güvenilir kimselerdir. Sonra Bûsîrî'nin benden önce "Bunu ibn Ebî Şevbe, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ ravileri güvenilir olan bir senetle tek metinle rivayet etmişlerdir" dediğini gördüm.
[266] Bûsîrî demiştir ki: "Ahmed b. Menî, Allah Resûlü'nün {sallallahu aleyhi vesellem) <Israü ocularından nakilde bulunabilirsiniz.....> diye başlayan ilk hadisi mürsel olarak nakletmiştir/'
[267] Senedinde yer alan Mervân b. Salim oldukça zayıf biridir. Sonra Bûsîrî'nin de Mervân' in. zayıflığı dolayısıyla Hadisi zayıf hükmünü verip "Ama Sünen müellifleri tarafından nakledilen Ma'kıl b. Yesâr hadisi ona şahittir" dediğini gördüm.
[268] Bezzâr bir başka hadiste bunu: "Bil ki, ben her mümine karşı merhametliyimdir" ifadesiyle nakletmiştir. Bkz. Kenzü'l-unmâl, III, 326.
[269] Hadis mürselâiY. Bezzâr, Selman'dan merfû olarak: "Muhakkak ki ben o vakit karşılaşılanı bilirim. O vakit her damar, (münferit olarak) acı duyar" ifadesiyle nakletmiştir. Bkz. Zeımiâ, II, 327.
[270] M.üsnedü'1-Hâris, II, 94, yazma. Senedinde yer alan Hasan b. Kuteybe zayıftır. Bu hadis de mürseldıv. Bkz. d-İthâf.
[271] Her iki senette de Husâm b. Misak vardır ki, hakkında pek çok tenkit bulunmaktadır. İbn Adî onun hakkında: "Bu kişi, zayıf olmakla beraber hadisi hasen derecesindedir. Bu, doğruluktan çok zayıflığa yakındır" demiştir.
[272] Bûsîrî bunlardan mevkuf olanına sahih hükmünü verirken merfû olanı hakkında yorum yapmamıştır.
[273] İbn Menî'nin senedinde yer alan Kasım b. Ma'an tenkide uğramıştır. Aynı hadisi mevkuf olarak Müsedded sahih bir senetle naklederken Ahmed b. Menî ve Bezzâr zayıf bir senetle nakletmişlerdir.
[274] Heysemî demiştir ki: Senedinde yer alan Bekr b. Esved Ebû Ubeyde en-Nâcî zayıf biridir. Bezzâr onun bir kısmını (baş tarafını) irad etmiştir. {Utana1, III, 1). Hafız Ibn Hacer der ki: "Bu hasen bir hadistir. Zira her ne kadar Ebû Ubeyde hakkında tenkit olsa da, Buhârî ve başka kaynakların naklettiği Enes hadisi onun aslı olduğuna güçlü bir şahittir." Busirî ise hadise zayıf hükmünü verdikten sonra "Enes hadisi, onun şahididir" demiştir.
[275] 698 ve 699 nolu hadisleri İbn Ebî Şeybe Musannef'inde (II, 245, Multan bsk.) naklet-miştir. Ebû Umâme hadisini Ahmed b. HanbeS, Ebû Uınâme'den, o da Amr b. Abese'den nakletmiştir, Âişe hadisini ise Müsedd^d mevkuf olarak rivayet etmiştir. Bkz. el-îthnf.
[276] İbn Hacer demiştir ki: "Bu mürsel hadis, sağlamdır." Bûsîrî de "Hadis, miirsd olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[277] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Bezzâr muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. Bezzâr'ın ravileri Sahîh'in ravileridir." (III, 11), Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[278] Ebû Ya'lâ, bunu İbn Ebî Şeybe'dcn naklen rivayet etmiştir. Bkz. Miisnede. Zevâid'de bunun Ebû Ya'lâ'ya nispet edildiğini görmedim. Bilakis Taberârî'ye nispet edilmiştir. {III, 9). Bûsîrî "Senedi zayıftır. Çünkü ravilerinden biri bilinmemektedir. Biri de zayıftır" açıklamasını yapmıştır.
[279] Bunu Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir. Ravileri, Snhîh'in ravileridir. Bkz. Heysemî, III, 11. Bûsîrî de "Ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[280] Zevnid, III, 10. Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmayıp: "Bunu Nesâi, es-Sünenü's-suğra'da farklı bir ifadeyle nakletti" demiştir.
[281] Heysemî demiştir ki: Bunu Bezzâr ve Taberânî de rivayet etmiştir. Senedinde geçen Abdurrahman b. İshâk Ebû Şeybe zayıftır. (III, 6). Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamıştır.
[282] Bunu Bezzâr da nakletmiştir. Ravileri Sahth'in ravileridir. Bkz. Heysemî, III, 8. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[283] Bunu Ahmed b. Hanbel, Kurre b. Iyâs'dan ilaveli olarak nakletmiştir. Ravileri Sfl-hîh'in ravileridir. Nesâî de kısa olarak nakletmiştir. Bkz. Heysemî, III, 10. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[284] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[285] Hadisin senedi hasendii. Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde Ali b. Zeyd b. Ced'ân bulunmaktadır."
[286] Hadis, Menkıbeler bölümünde buradakinden daha kısa olarak yer almıştır. Hadisin tamam) ise şöyledir: "Resûlullah ((sallallahu aleyhi vesellom) öldü. Arkasından yedik, içtik. Sonra Ebû Bekir öldü. Arkasından yine yedik, içtik. Ey insanlar, o halde siz de bu yemekten yivini/" dedi. Sonra elini uzatıp yedi. Onu gören insanlar da ellerini uzatıp yediler. İşte o zaman Hz. Ömer'in sözünün gerçek anlamını anladım."
[287] Senedi kuvvetlidir.
[288] Heysemî demiştir ki: Senedinde yer atan Ebû Abdullah eş-Şâmî'nin biyografisine rastlamadım. (III, 21) bkz. İbn Ebî Hatim, eî-Cerh ve't-ta'dîl. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[289] Senedi cei/yiddir. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[290] İbn Ebî Şi-Jybe, (farklı bir ifadeyle), III, 93, Multan bsk. Senedi güçlüdür. Büsirî ise yorum yapmamıştır.
[291] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[292] Bu, İbn Hacer'in mevzu I uy durma hükmünü verdiği o uzun hadisin bir kısmınıdır.
[293] Senedi güçlüdür..
[294] bkz. Abdürrezzâk, Musnnnef, II, 176, yazma.
[295] Hadis mürseldir. Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan Hatim b. Nasr hakkında İbnü'l-Kattân ve Zehebî Meçhuldür açıklamasını yapmışlardır. İbn Hibbân ise es-Sf/cof'ta zikretmiştir. Geri kalan ravileri güvenilir kimselerdir."
[296] Heysemî demiştir ki: Ravileri Sahîh'ın ravileridir. (IIE, 24). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[297] el-Hâris, Müsned, I, 65. yazma. Hadisin senedi ceyyiâ olup onu Taberânî nakletmiş-tir, Heysemî "Senedinde yer alan Ebû Ömer el-Kasmelî el-Hüseynî tanınmamaktadır" demiştir. Ben derim ki: el-Hâris'in senedinde bu şahıs yer almamıştır. Bûsîrî ise hadis hakkında açıklama yapmamıştır.
[298] el-Hâris, Müsned, I, 308. Yazma. Bûsîrî de Sevvâr b. Mus'ab'm zayıflığı nedeniyle hadisin senedini zayıf görmüştür.
[299] Senedi güçlüdür. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[300] Bunu Taberâriî de rivayet etmiştir. İkisinin senedinde de ismi zikredilmeyen biri vardır. (Bkz. Zevâİd, III, 29). Bûsîrî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ bunu zayıf bir senetle naklet-miştir. Çünkü tabiîler neslinden olan ravi bilinmemektedir."
[301] Bunu Atâ rivayet etmiştir. Bkz. İbn Ebî Şeybe, IV, 100, Multan bsk.
[302] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[303] ibn Ebî Şeybe hadisin ekseriyetini İbrahim b. Râfi yoluyla nakletmiştir. Bûsîrî ise hakkında yorum yapmamıştır.
[304] Senedinde yer alan el-Hâris b. Ziyad hakkında Zehebî "zayıf hükmünü vermiştir. (Zevnid, III, 28). Bûsîrî de "Senedi zayıftır. Çünkü tabiîn neslinden olan ravi bilinmemektedir" demiştir.
[305] Senedinde Mendel b. Ali bulunmaktadır ki, hakkında ihtilaf edilmiştir. Zayıf olması daha muhtemeldir. Bûsîrî "Mendel'in zayıflığı sebebiyle senedi zayıftır" demiştir.
[306] Heysemî demiştir ki: Bunu Taberânî rivayet etmiş olup birinin senedinde Muhtesib, diğerinde Ravh b. Ata yer almıştır ki, her ikisi de zayıftır." Ben derim ki: Bu hadisin senedinde ben bunu görmedim. Onu Ebû Ya'lâ iki senetle rivayet etmiştir. Hadis hasen derecesindedir. Bûsîrî de demiştir ki: "Senedinde Yezîd er-Rakkâşî bulunmaktadır. Fakat Yezîd bunu tek başına nakletmemiştir. Şuayb b. Habhâb, Enes'den naklinde ona mutabaat etmiştir."
[307] Ahmed b. Hanbel'in naklettiği Abdullah b. Yesar hadisinde ifade: "Cemaatle kılınan farz namazın, tek başına kılman namaza üstünlüğü gibidir" şeklindedir.
[308] Bûsîrî, Mutarrah'ın zayıflığı nedeniyle hadise zayıf hükmünü vermiştir. Hadisin el-Ithâf'tz yer alan metninde bazı tahrifler vardır. Müsnede'de "Bu senet kesinlikle zayıftır" denilmiştir. Ben derim ki: Bunu Bezzâr, Atiyye'den, o da Ebû Saîd'den, o da Hz. Ali'den kısmen daha kısa bir metinle nakletmiştir. Heysemî, senedinde yer alan Abdullah b. Eyyûb'un zayıf biri olduğunu söylemiştir. (III, 44). Aynı hadisi Abdürrezzâk da rivayet etmiştir. (II, 209, Yazma)
[309] Heysemî, Zevâid'de zikretmiş ve demiştir ki: Ebû Dâvud bundan yalnız hasta ziyareti kısmını nakletmiş ve ziyaret edenin Ebû Musa olduğunu belirtmiştir. Aynı hadisi Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr da muhtasar olarak nakletmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in ravileri güvenilir kimselerdir. (III, 31). Bûsîrî de: "Bunu Ahmed b. Meni, el-Hâris, Ahmed b. Hanbel ve Sahfh'mde İbn Hibbân nakletmiştir" demiş ve yorum yapmamıştır.
[310] Heysemî demiştir ki: Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup senedinde yer alan Mervan b. Salim zayıf biridir. (III, 29. Ben derim ki: Abd b. Humeyd'in senedinde de Mervan vardır. Bûsîrî de onun zayıf olduğuna işaret etmiştir.
[311] Müsnede'de zikredildiği üzere senedi sahih ve mevkûfîxa. Sahih hükmüne Bûsîrî de katılmıştır.
[312] Senedinde yer alan İbn Ebî Leyla hıfzı zayıf biridir. el-İthâf da da zayıf olduğu belirtilmiştir.
[313] Heysemî demiştir ki: Abdullah b. Muharrar'ın biyografisini zikredene rastlamadım." Ben derim ki: "Bu şahıs Tehzibü't-tehzib'de geçmektedir ve metruku'l-hadistir. (Hadisi alınmaz) Hadisi Bûsîrî de Ebû Ya'la'dan aktarmıştır.
[314] Müsnede'de şöyle geçmiştir: "Bu sn/iî/ı bir seneddir." Bûsîrî de bu hükme katılmıştır.
[315] İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde geçen, sahih senetli rivayet <ie bunu teyit etmektedir. Bkz. IV, 125. Multan bsk.. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[316] Senedinde Câbir el-Cu'fî vardır. Bu hadis Taberânî tarafından İbn Ömer'in rivayeti olarak nakledilmiş olup senedinde Nafi'nin arkadaşı Mahmâ b. Ziyad yer almıştır. Heysemî "Onun biyografisini zikredene rastlamadım" demiştir. (III, 41). Nu'mân'ın rivayetini ise İbn Ebî Şeybe nakletmiştir. ,(İV, 143, Multan). Bûsîrî "Bunu İbn Menî nakletmiş olup senedinde Câbir el-Cu'fî bulunmaktadır"

açıklamasını yapmıştır.
[317] Bu senedin aynısıyla hadisi İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiştir. {IV, 149, Multan bsk,). Bûsırî "Müsedded bunu mürsel öüarak rivayet etti" demiştir.
[318] el-Hâris, Miisned, I, 445, yazma.
[319] Senedi hnsen olup İbn Mâce daha kısa bir metinle nakletmiştir. Aynı hadisi İbn Ebî Şeybe de Musannef 'inde muhtasar olarak nakletmiştir. (IV, 150), Multan bsk.) el-Hâris b. Ebî Usâme de, Yakub b. Muhammed'den, o da Derâverdî'den naklen rivayet etmiş olup sözleri, bu kitaptaki sözler gibidir. (I, 445, yazma). Bûsîrî "Bunu İbn Ebî Şeybe hasen bir senetle rivayet etti" dömiştir.
[320] Abdullah b. Âmir tabiîdir. Bu sebeple hadis mürseldiv. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[321] b. Huneyf.
[322] İbn Ebî Şeybe Musannef inde muhtasar olarak nakletmiştir. (IV, 150, Multan). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[323] Yani Muhammed b. Mus'ab'a mutabaat etmiştir. Bu iki senet de güçlüdür. Bûsîri, ol-Hâris'in senedi hakkında yorum yapmamıştır.
[324] Musannefinde de kısa olarak rivayet etmiştir. (IV, 154, Muitan bsk.). Bûsîrî demiştir ki: "Zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Musa b. Ubeyde er-Rabezî zayıftır. Ama Sahihnyn'da bir şahidi vardır.
[325] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ .... rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in ravileri Sahîh'in ravüeridir. (III, 4). Ben derim ki: Ebû Ya'lâ'nm senedinde yer alan Mu'emmel (b. Abdurrahman) gevşek biridir. Bûsîrî de "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş, ondan da İbn Hibban Sahîh'inde nakletmiştir. Hadis, Sahîh'te ve Sü-nenlerde farklı sözlerle yer almıştır.
[326] Bölümün sonunda bulunan bu hadisi buraya aldım. Çünkü ilgili olduğu yer burasıdır. Eser Kemü'l'UmmâVda İbn Ebî Şeybe remziyle zikredilmiştir. (VIII, 112). Beyhakî "Salih'in adaleti konusunda ihtilaf edilmiştir. Mâlik onu cerhetmiştir" demiştir.
[327] Beyhakî, IV, 52.
[328] Heysemî senedinde yer alan Hadîc b. Muâviye hakkında tenkit bulunduğunu söylerken (III, 37) Bûsîrî de senedi zayıf görmüştür.
[329] Müsnede'de denilmiştir ki: "Bu mürsel bir hadis olup ravileri güvenilir kimselerdir." Busirî'nin el-İthâf ında da ifade böyle geçmiştir.
[330] İbn Ebî Şeybe, Cerir'den, o da Muğire'den, o da İbrahim'den ... yurdundan esir alınan kadın hakkında şöyle dediğini nakletmiştir: "Eğer kelime-i tevhidi ve iki şahadet sözünü kabul ederse namazı kılınır" (IV, 144, Multan).
[331] Bûsîrî ravilerının güvenilir olduklarını söylemiştir.
[332] İbn Ebî Şeybe'nin Musannefinde ifade "Söyledi ve öldü" şeklindedir. (IV, 144) Zevâid'de ise "Söyleyip kabul etti. Sonra öldü" şeklindedir, (III, 42).
[333] Heysemî demiştir ki: Ravileri Salûh'in ravileridir. Bûsîrî de "Ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[334] Bu zatı d-lsâbe'de bulamadım. Çünkü matbu nüshada "oğullar" bölümü yoktur. Bunu İbn Ebî Hatim zikretmiş ve "İbn Âiz b. Kureyt'in Resûlullah'la sohbeti vardır" demiştir. Talik yazarı demiştir ki: "Bazıları ona Abdullah b. Âiz b. Karat ismini verirken bazıları Âiz b. Karat olduğunu söylemişlerdir. İbn Hacer ise Âiz b. Karat'ı eserinde zikretmiş ve ondan iki hadis nakletmiştir."
[335] el-lsnbe'dc geçen, bunun peşinden gelen Ebû Atiyye hadisinde ise: "Sen ancak gıybetten hesaba çekilirsin" ifadesi yer almıştır ki, bu İsmail b. Ayyaş'm rivayetidir. Diğer iki rivayette ise ifade "Sen ancak fıtrattan, yani İslam'dan hesaba çekilirsin" şeklînde geçmiştir. Bkz. Ahmed b. Menî, Müsned. e I-İsâbe'deki rivayet daha doğru gözüküyor, el-îthâf da ise İfade "Ey Ömer, insanların yaptıkları sorulmaz. Ama İnsanlar namazdan hesaba çekilirler" şeklindedir. Bûsîrî bunu Ebû Ya'lâ'ya da nispet etmiş ve hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[336] Çünkü Atâ el-Horasânî İbn Mes'ûd'a yetişmemiştir. Bkz. Müsnede.
[337] Hadisi İbn Ebî Şeybe, Saîd yoluyla İbn Abbâs'dan daha kısa olarak nakletmiştir. IV, 113. Beyhakî ise İbn Abbâs'dan Şurahbil b. Sa'd yoluyla daha detaylı olarak nakletmiştir. (IV, 42).
[338] Senedinde yer alan Âsim b. Hilâl ihtilaflıdır. Bunu İbn Ebî Şeybe ise İbn Ömer'den fievkûf olarak nakletmiştir. (IV, 110). Ebû Ya'iâ'nm rivayeti için bkz. Zevâid, III, 33. Hadisin senedini Bûsîrî hasen olarak değerlendirmiştir.
[339] İbn Ebî Şeybe, Şu'be tarikiyle Zeyd el-Ammî'den kısa olarak nakletmiştir. (IV, 110). Aynı hadisi Bezzâr da rivayet etmiş olup kendi hocası dışındaki ravileri Sahîh'in ravileridir. Bkz. Zevâid, III, 33. Bûsîrî demiştir ki: "İkisinin senedinde de Zeyd el-Ammî vardır ki, zayıftır."
[340] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu ravileri güvenilir olan bir senetle Müsedded ve ayrıca Ebû Ya'lâ nakletmiştir. Ebû Ya'lâ'dan da Sahîh'inde İbn Hibban nakletmiştir.
[341] Bkz. Nr: 746.
[342] Aynı hadisi nakleden Bezzâr'ın rivayeti de zayıftır. Bkz. Zevnid, III, 33. Her iki senedi Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[343] İbn Sa'd, İbrahim en-Neha'î'den nakletmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, VIII, 112.
[344] Beyhakî (IV, 38) ve İbn Ebî Şeybe'nin (IV, 114,132) rivayetlerinde bu isimle geçmiştir.
[345] Beyhakî, Ubey'den nakletmiştir. (IV, 36), Ayrıca bkz. Zevâiâ, III, 35.
[346] Bûsîrî, Furât b. es-Sâib'in zayıf olması nedeniyle hadisi zayıf saymıştır. Aynı hadisi İbn Asâkir de Furât es-Sâib'in yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir. Buhârî bu zat hakkında "Hadisi münkerdir. Bu yüzden âlimler terk etmişlerdir" demiştir. Kenzü'1-ummâl, VIII, 113.
[347] Bûsîrî, Ali b. Hazavver'in zayıf olması nedeniyle isnadını zayıf görmüştür.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5-KİTÂBU'L-HAYZ (HAYZ KİTABI)
Ve Yüce Allah'ın Şu Kavlî:
1- Hayzın Başlaması Nasıl Oldu Ve Peygamber(S)'İn:"Hayz Allah'ın Âdem Kızları Üzerine Yazdığı Bir Şeydir" Kavli Babı
2- Hayz Oldukları Zaman Kadınlara Emr Babı
3- Hayızlı Kadının, Kocasının Başını Yıkaması Ve Taraması Babı
4- Erkeğin, Kadın Hayızlı İken Karısının Kucağında Kur'ân Okuması Babı
5- Nifâsa Hayz İsmini Veren Kimse Babı
6- Hayızl1 Kadının Cildine Dokunmak Babı
7- Hayızlı Kadının Oruç Tutmayı Terketmesi Babı
8- Bâb: Hayızlı Kadın. Beyti Tavaf Etmek Müstesna, Bütün1 Hacc Fiillerini Yerine Getirir
9- İstihâza Babı
10- Hayz Kamnı Yıkamak Babı
11- İstihâzalı Kadının İ'tikâf Etmesi Babı
12- Bâb: Kadın, Hayız Olduğu Elbise İçinde Namaz Kılar Mı?
13- Hayızdan Yıkanması Sırasında Kadının Güzel Koku Sürünmesi Babı .
14- Kadının, Hayızdan Temizleneceği Zaman Kendisini Ovalaması, Nasıl Yıkanacağı Ve Nasıl Misklenmiş Bir Parça Alıp Onunla Kan Değen Yeri Sürteceği Babı
15- Kadının Hayızdan Yıkanması Babı
16- Kadının Hayızdan Yıkanması Sırasında Taranması Bâb1
17- Kadının, Hayız Yıkanması Sirasinda Saçlarını Çözmesi Babı
18- "Biz Sizleri... Hilkati Belirsiz Bir Çiğnem Etten, Yarattık..."Babı
19- Hayızlı Kadın Hacca Ve Umreye Nasıl İhram Eder Babı
20- Hayzın Gelmesi Ve Gitmesi Babı
21- Bâb: Hayızlı Olan Kadın Namazı Kaza Etmez
22- Hayz Elbisesi İçinde İken Hayızlı Kadınla Beraber Uyumak Babı
23- Temizlik Hâli Elbisesinden Başka Hayız Elbisesi Edinen Kimse Babı
24- Hayızlı Kadınların Namaz Yerinden Ayrı Durarak Bayram Namazlarının Kılındığı Sahada Ve Müslümanların Dualarında Hâzır Bulunmaları Babı
25- Hah: Kadın Bir Ayda Üç Hayız Olduğu Zaman (Hüküm Nedik?)
26- Hayız Günleri Hâricinde Kadının Göreceği Sarı Ve Boz Renkli Islaklıklar Babı
27- İstihâza Damarı Babı
28- İfâda Tavafından Sonra Hayız Olan Kadın Babı?
29- Bâb: İstihâzalı Kadın (Arada Kanı Dinmekle) Temizliği Görünce (Yıkanıp Namaz Kılar)
30- Lohûsa (İken Ölen) Kadın Üzerine Cenaze Namazı Ve Bu Namazın Sünneti Babı
31-Bâbb(Bu, Geçen Bâbdan Bir Fasıl Gibidir)

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın İsmiyle

5-KİTÂBU'L-HAYZ (HAYZ KİTABI)

Ve Yüce Allah'ın Şu Kavlî:

"Sana Kadınların Ay Hâlini De Sorarlar. De Ki: O Bir Ezadır. Onun İçin Hayz Zamanında Kadınlardan Ayrılın[1] Temizlendikleri Vakte Kadar Kendilerine Yaklaşmayın. İyice Temizlendiler Mi O Zaman Allah'ın Size Emrettiği Yerden Onlara Gidin. Herhalde Allah Hem Çok Tevbe Edenleri Sever, Hem Çok Temizlenenleri Sever" (El-Bakara: 2/222) [2]

1- Hayzın Başlaması Nasıl Oldu Ve Peygamber(S)'İn:"Hayz Allah'ın Âdem Kızları Üzerine Yazdığı Bir Şeydir" Kavli Babı [3]

Ve bâzıları da: Gönderilen hayzın ilki, İsrâîl oğulları (kadınları) üzerine oldu, dediler [4].
Ebû Abdillah Buhârî: Peygamber'in (yukarıki) sözü daha şümullüdür, dedi[5].

2- Hayz Oldukları Zaman Kadınlara Emr Babı [6]

1-.....el-Kaasım şöyle diyor: Ben Âişe'den işittim, şöyle diyordu: Biz ancak hacc etmeği düşünerek yola çıktık. Şerif mevkiine geldiğimiz zaman ben hayz oldum. Rasûlullah (S) yanıma girdi; ben ise ağlıyordum. "Neyin var (hayız mı oldun?)" diye sordu. Evet dedim. "Bu, Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı bir iştir. Binâenaleyh sen, hacıların eââ ettiği mensekleri eda et, şu kadar ki, Beyt'i tavaf etme" buyurdu. Âişe dedi ki: Ve Rasûlullah, kendi kadınları adına sığır kurbân etti .[7]

3- Hayızlı Kadının, Kocasının Başını Yıkaması Ve Taraması Babı

2-.....Âişe (R): Ben hayızh olduğum hâlde Rasûlullah'ın başını tarar idim, demiştir [8].

3-..... Bana Hişâm, Urve'den haber verdi ki, Urvetu'bnu'zZubeyr'e: Hayızh kadının bana hizmet etmesi yâhud kadının cünüb iken yanıma gelmesi caiz midir? diye sorulmuş. Urve de: Bana göre bunun hepsi caiz, öyle olan da, böyle olan da bana hizmet eder. Bundan dolayı hiçbir taraf için be's yoktur. Bana Âişe haber verdi ki, kendisi hayızlı ve hücresinde ikaamet ederken, Rasûlullah da mes-cidde i'tikâf ettiği zaman, Rasûlullah başını ona doğru uzatır, o da Rasûlullah'ın başını tarardı [9].

4- Erkeğin, Kadın Hayızlı İken Karısının Kucağında Kur'ân Okuması Babı

Ebû Vâil de, kendi hizmetçi kadınını hayızlı olduğu hâlde Ebû Rezîn'e gönderirdi de, kadın Mushaf kesesinin ipinden tutarak onu Ebû VâiPe getirir idi[10].

4-.....Âişe (R): Peygamber (S), ben hayızh iken başını kucağıma yaslar, sonra Kur'ân okurdu, diye tahdîs etmiştir. [11]

5- Nifâsa Hayz İsmini Veren Kimse Babı [12]

5-.....Ümmü Seleme (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Peygamber ile beraber bir aba içinde yatmış hâlde idim. Derken hayz oldum. Yavaşça sıyrıldım. Ve hayız elbisemi alıp giydim. Peygamber: "Nifâslandın mı (yânî âdetin mi geldi)?" diye sordu. Ben: Evet, dedim. Bunun üzerine Peygamber beni çağırdı, ben de saçaklı kadîfenin altında onunla beraber yattım [13].

6- Hayızlı Kadının Cildine Dokunmak Babı [14]

6-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamber ile birlikte her ikimizde cünüb iken bir kabdan yıkanırdık. (Hayız olduğumda) O bana emrederdi, ben de futamı bağlardım. Ben hayızlı iken Peygamber tenini tenime dokundururdu. Keza O (mescidde) i'tikâfta iken, ben de hayızlı olduğum hâlde başını (i'tikâf yerinden dışarıya) çıkarırdı da, ben onu yıkar idim .[15]

7-..... BizeEbû İshâk -ki o Şeybânî'dir-, Abdurrahmân ibn Esved (99)'den; o da babası Esved ibn Yezîd'den; o da Âişe'den haber verdi. O şöyle demiştir: Biz mü'minlerin annelerinden biri hayız olduğu ve Rasûlullah da cildini onun cildine dokundurmak istediği zaman o kadına hayzının hemen başlangıcında iken fûta bağlamasını emreder ve ondan sonra tenini o kadının tenine dokundururdu. Âişe dedi ki: Sizin hanginiz nefsine, Peygamber'in nefsine mâlik olduğu kadar mâlik olabilir? [16]
Bu hadîsi Şeybânî'den rivayet etmesinde ayrı ayrı Hâlid ibn Ab-dillah ile Cerîr ibn Abdilhamîd, Alî ibn Mushir'e mutâbaat etmişlerdir .[17]

8-..... Bize Şeybânî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdullah ibnu Şeddâd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Meymûne'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) kadınlarından bir kadınla deri deriye sürüşmek istediği zaman, kadın hayızlı olduğu hâlde kadına emreder, kadın da futasını bağlar idi.
Bu hadîsi Sufyân es-Sevrî de Şeyb.ânî'den rivayet etmiştir. [18]

7- Hayızlı Kadının Oruç Tutmayı Terketmesi Babı

9-..... Bize Muhammed ibn Ca'fer haber verip şöyle dedi: Bana Zeyd -ki o, Eslem'in oğludur-, İyâd ibn Abdillah'tan; o da Ebû Saîd Hudrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bir kurban yâhud ramazân bayramında Rasûlullah (S) yanımıza, namaz kılınacak musallaya çıktı. Kadınların yanma uğradı da:
— Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. Çünkü sizler bana cehennem ahâlîsinin çoğu olarak gösterildiniz, buyurdu.
Kadınlar:
— Yâ Rasûlallah, neden? diye sordular. Rasûlullah:
— Çünkü siz çokça la'net eder ve kocalarınıza karşı ni'metenankörlük yaparsınız. (Ne acîbdir ki kendini zabt eden) tam akıllı ve ihtiyatlı kimsenin aklını, sizin kadar eksik akıllı, eksik dinli hiçbir kimsenin çelebileceğini görmedim, buyurdu.
Kadınlar:
— Dînimizin ve aklımızın eksikliği nedir? Yâ Rasûlallah? dediler.
— Kadının şahadeti, erkeğin şahadetinin yarısı değil midir?
Kadınlar:
— Evet, dediler.
— İşte bu aklının eksikliğindendir. Hayız olduğu zaman da namaz kılmaz, oruç tutmaz değil mi? buyurdu.
Kadınlar:
— Evet, dediler.
— İşte bu da dîninin eksikliğindendir, cevâbını verdi [19].

8- Bâb: Hayızlı Kadın. Beyti Tavaf Etmek Müstesna, Bütün1 Hacc Fiillerini Yerine Getirir

Ibrâhîm en-Nahaî: Hayızlı kadının âyet okumasında be's yoktur, demiştir [20]. İbn Abbâs da: Cünübün kıraat etmesinde bir be's görmemiştir [21].
Peygamber(S) de zamanlarının hepsinde (yânî her hâlinde) zikrederdi. Ümmü Atıyye de: Biz, hayızh kadınların (namazgaha) çıkmaları, mü'minlerin tekbîrleriyle tekbîr etmeleri ve duâ etmeleri ile emrolunur idik, dedi.[22]
İbn Abbâs da şöyle dedi: Bana Ebû Sufyân haber i verdi ki: Hıraklıyus, Peygamber'in mektubunu istemiş ve okumuştur. Bu mektûbda: Bismillahirrahmânirrahîm ile "Ey kitâb ehli, hepiniz bizimle sizin aranızda musâvî bir kelimeye gelin:
Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi ortak tutmayalım, Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi RabbHar edinmeyelim... " (âiu imrân:64)sözleri de vardı [23].
Ve Atâ ibn Ebî Rebâh, Câbir'den: Âişe hayz oldu da Beyt'i tavaf hâriç, bütün hacc fiillerini yaptı ve namaz kılmıyordu, dedi [24]. Ve Hakem ibn Uteybe: Ben cünüb iken hayvan keserim. Allah da: "Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin; çünkü bu muhakkak bir flSktir... " (el-En'âm:121) buyurdu, demiştir [25].

10-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in maiyyetinde, haccdan başka bir şeyi düşünmeyerek yola çıktık. Serîf mev-kîine geldiğimiz zaman ben hayız oldum. Ben ağlar hâldeyken Peygamber (S) yanıma girdi ve: "Seni ağlatan nedir?" dedi. Ben: Val-lâhî çok arzu etmiştim; Allah'a yemîn ediyorum ki, ben bu yıl hacc etmedim, dedim. Peygamber: "Muhtemel ki sen hayz oldun" dedi. Evet, dedim.

"Şübhe yok, sendeki bu hâl, Allah 'in Âdem kızları üzerine yazdığı bir şeydir. Binâenaleyh hacıların yapacakları fiilleri sen de yap, şu kadar ki, temizleninceye kadar Beyt'i tavaf etme" buyurdu [26].

9- İstihâza Babı

11-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Fâtıma bintu Hubeyş, RasülIullah'a hitaben: Yâ Rasûlallah, ben temiz olamıyorum, namazı terk edeyim mi? diye sordu. Rasûlullah (S): "Bu, ancak bir damar (ka-m)dır, hayız değildir. Hayız (vakti) geldiği zaman namazı bırak, hayız zamanı geçince kendinden kanı yıka ve namaz kıl" buyurdu .[27]

10- Hayz Kamnı Yıkamak Babı

12-..... Bize Mâlik, Hişâm'dan; o da Fâtıma bintu'lMunzir'den; o da Esma bintu Ebî Bekr'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bir kadın, Rasûlullah'tan sorup: Yâ Rasûlallah, birimiz, elbisesine hayzmdan kan isabet ederse nasıl yapsın buyurursun? dedi. Rasûlullah: "Birinizin elbisesine hayzından kan bulaşırsa, onu parmaklarıyla yâhud tırnağıyla kazısın, sonra azar azar üzerine su döküp yıkasın, ondan sonra o elbise içinde namaz, kılsın" buyurdu. [28]

13-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Birimiz hayız olurdu da, sonra temiz olduğu zaman elbisesinden kanı parmaklarıyla kazır ve onu yıkar, müteakiben elbisesinin diğer kısımları üzerine azar azar su döker, ondan sonra da bu elbisenin içinde namaz kılardı. [29]

11- İstihâzalı Kadının İ'tikâf Etmesi Babı

14-..... BizeHâlidibnu Abdillah, Hâlid ibn Mihrân'dan; oda İkrime'den; o da Âişe'den tahdîs etti (o şöyle demiştir): -Bir kerre-Peygamber (S) ile birlikte kadınlarından biri istihâzah hâlinde ve kanı görüp dururken i'tikâf etti. Bazen kanının akmasından dolayı altına bir leğen koyduğu da olurdu.
İkrime dedi ki: Âişe usfur bitkisinin suyunu gördü de: Bu öyle bir şeydir ki, fulanca kadın istihâza zamanında onu bulundurur idi, dedi [30].

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Kadınlarından biri Rasûlullah ile birlikte i'tikâf etti. Bu kadın leğen altında iken (kırmızı) kanı ve sarılığı görüyor idi ve bu hâlde o, namaz kılardı[31].

16-..... Bize Mu'temir, Hâlid'den; o da İkrime'den; o da Âişe'den tahdîs etti ki, mü'minlerin annelerinden biri istihâzah iken i'tikâf etmiştir [32].

12- Bâb: Kadın, Hayız Olduğu Elbise İçinde Namaz Kılar Mı?[33]

17-.....Âişe (R): Bizim her birimiz için, içinde hayız olduğu bir tek elbiseden başkası yoktu. Eğer o elbiseye kandan bir şey bulaşırsa, tükürüğü ile onu ıslatır, sonra onu tırnağı ile ovalar(yıkar)dı, dedi. [34]

13- Hayızdan Yıkanması Sırasında Kadının Güzel Koku Sürünmesi Babı .

18-..... Bize Abdullah ibnu Abdilvahhâb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb (es-Sahtıyânı)'dan; o da Hafsa (bintu Sîrîn)'dan tahdîs etti. Ebû Abdillah dedi ki: Yâhud Hişâm ibn Hassan, Hafsa'dan; o da Ümmü Atiyye'den; o da Peygamber'den.
Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Biz bir ölü üzerine üç günden ziyâde süslenmeyi terk etmekten (yânî yas tutmaktan) nehy olunurduk, ancak zevç üzerine dört ay on gün yas tutardık. Bu müddet içinde gözlerimize sürme çekmez, güzel koku sürünmez ve (süs için) boyanmış kumaş giyinmezdik, ancak asb (denilen Yemen kumaşı) müstesna. Hayzın dinmesi zamanında birimiz hayızdan yıkanmak istediğinde azıcık Azfâr kustu (tırnak buhuru) kullanması bize müsâade edilmişti[35]. Bizler .cenazenin ardından gitmekten de nehy olunurduk.
Ebû Abdillah dedi ki: Bu hadîsi Hişâm ibn Hassan, Hafsa'dan; o da Ümmü Atıyye'den; o da Peygamber'den rivayet etmiştir[36].

14- Kadının, Hayızdan Temizleneceği Zaman Kendisini Ovalaması, Nasıl Yıkanacağı Ve Nasıl Misklenmiş Bir Parça Alıp Onunla Kan Değen Yeri Sürteceği Babı

19-..... Bize îbnu Uyeyne, Mansûr ibn Safiyye'den; o da annesinden; o da Âişe'den tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Bir kadın Peygamber'e hayızdan sonra yıkanmasının mâhiyyetinden sordu. Peygamber de ona nasıl yıkanacağını şöylece emretti: "Miske bulanmış bir yün veya pamuk parçası al da onunla temizlen " buyurdu. Kadın: Nasıl temizleneyim? dedi. Peygamber: "Onunla temizlen" buyurdu. Kadın tekrar: Nasıl? diye sorunca: "SubhânaUah! Temizlen işte!" buyurdu. Bunun üzerine ben kadını kendime çektim de: Onunla kan değen yeri (yânî ferci) sürtele, dedim [37].

15- Kadının Hayızdan Yıkanması Babı [38]

20-..... BizeMansûr, annesi Safiyye bintu Şeybe'den; o daÂişe'den tahdîs etti (şöyle demiştir): Ensâr'dan bir kadın Peygamber (S)'e: Hayızdan nasıl yıkanayım? diye sordu. Peygamber: "Miske bulanmış bir yün veya pamuk parçası al da uzuvlarım üçer defa yıkayarak temizlen " buyurdu. Ondan sonra Peygamber (S) utandı da yüzünü çevirdi. -Yâhud da Peygamber "Buparça ile temizlen"buyurdu.- Bunun üzerine ben o kadını tutup, kendime doğru çektim de, Peygam-ber'in anlatmak istediği şeyi ona haber verdim. [39]

16- Kadının Hayızdan Yıkanması Sırasında Taranması Bâb1

21-..... Bize İbnu Şihâb, Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Veda Haccı'nda Râsûlullah (S) ile birlikte ihrama girip yüksek sesle telbiye ettim. Ben temettü' haccina niyet edip kurbân sevk etmeyen kimselerden biri idim. (Râvî der ki:) Âişe hayız olduğunu ve Arafe gecesi girinceye kadar temiz olmadığını söyledi. O gece: Yâ Rasûlallah, işte bu gece Arafe gecesidir. Ben ise ancak umre niyeti ile ihrama girmiştim, demiştir. Rasûlullah da ona: "Yıkanmak üzere saçlarını çöz, taran ve umre niyetinden vaz geç" buyurmuş. {Âişe dedi ki:) Ben de öyle yaptım. Haccı yerine getirdikten sonra, Muhassab'da bulunduğumuz gece Rasûlullah (erkek kardeşim) Ab-durrahmân'a emretti. O da bana, evvelce başlamış olduğum umre'-nin yerine Ten'îm'den yeni bir umre yaptırdı[40].

17- Kadının, Hayız Yıkanması Sirasinda Saçlarını Çözmesi Babı [41]

22..... Bize Ebû Usâme, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R) şöyle demiştir: Bizler zu'l-hicce ayının hilâline doğru (Medine'den yola) çıktık. Rasûlullah: "Her kim umre ile ihrama girmek isterse öyle ihram etsin. Bana gelince, eğer ben kurbanlık sevk etmemiş bulunaydım, ben de muhakkak umre ile ihram ederdim" buyurdu. Bunun üzerine kimi umre ile, kimi de hacc niyeti ile ihrama girdiler. Ben hayızlı iken Arafe günü bana erişti. Ben Peygamber'e hâlimi söyledim. "Umreni bırak, saçlarını çöz, taran ve hacc niyetiylejhrâm et" buyurdu. Ben de öyle yaptım. Nihayet Muhassab'da kaldığımız gece olunca, erkek kardeşim Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'i benimle beraber gönderdi. Ben Ten'-îm'e kadar çıktım da (ilk başlayıp terk ettiğim) umremin yerine bir umre ile ihram ettim. Hişâm ibn Urve şöyle dedi: Bundan dolayı (kef-fâret olarak) ne kurbân lâzım geldi, ne oruç, ne de sadaka [42].

18- "Biz Sizleri... Hilkati Belirsiz Bir Çiğnem Etten, Yarattık..."Babı [43]

23-..... Bize Hammâd (ibn Zeyd), Ubeydullah ibni Ebî Bekr'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Şübhesiz Azîz ve Celîl olan Allah, rahime bir melek tevkil etti. O melek: Ey Rabb 'im! Bir nutfedir. Ey Rabb 'im! Bir kan pıhtı-sıdır. Ey Rabb'im! Bir çiğnem ettir, der. Allah onu yaratmayı hükmetmek istediği zaman melek: Erkek midir, yoksa dişi midir? Bedbaht mıdır, yoksa mes'ûd mudur? Rızık nedir, ecel nedir? sorularını sorar. Bunlar anasının karnında iken yazılır"[44].

19- Hayızlı Kadın Hacca Ve Umreye Nasıl İhram Eder Babı [45]

24-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Biz Veda Haccı'nda Peygamber'le birlikte (Medine'den yola) çıktık. Bizden kimi umre niyetiyle, ihrama girmiş, kimi de hacc niyetiyle ihrama girmişti. Nihayet Mekke'ye geldik. Rasûlullah (S): "Umre niyyetiyle ihrama girip de kurbân göndermeyen, ihramdan çıksın. Umre niyetiyle ihrama girip de kurbân gönderen, tâ kurbânını kesmek suretiyle ihramdan çıkıncaya kadar, ihramdan çıkmasın. Hacc niyetiyle ihrama girmiş olan ise, haccını tamamlasın" buyurdu. Âişe dedi ki: Ben hayız oldum ve tâ Arat e günü oluncaya kadar hayızlı olmakta devam ettim. Ben ise başka değil, sırf umre niyetiyle ihrama girmiştim. Peygamber (S) bana saçımı çözmemi, taranmamı, hacc niyetiyle ihram etmemi ve umreyi terk eylememi emretti. Ben de bunları yaptım. Nihayet haccımı yerine getirince Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'ı benim maiyyetimde gönderdi ve bana eski umrenin yerine Ten'îm'den bir umre yapmakhğımı emreyledi [46].

20- Hayzın Gelmesi Ve Gitmesi Babı

Bir takım kadınlar Aişe'ye, içinde sarı lekeli pamuk bulunan bir bez götürürlerdi de, Aîşe onlara: Pamuğu
beyaz göreceğiniz vakte kadar acele etmeyin, der idi.
Bu sözü İle de hayzdan temize çıkmayı murâd ederdi[47]. Bir takım kadınların gece ortasında kandiller isteyip (tutundukları şeydeki) temizliğe bakar oldukları haberi Zeyd ibn Sâbit'in kızı Ümmü Kulsüm'e ulaştı da: Kadınlar bu işi yapmazlardı, deyip, o kadınları ayıpladı[48].

25-..... Bize Sufyân, Hişâm'dan; o da babasından; o da Âi-şe'den tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Fâtıma bintu Ebî Hubeyş isti-hâzaya tutulur durur idi. Bunu Peygamber'e sordu. Peygamber (S): "Bu bir damardır, hayız değildir. Hayızın müddeti geldiği zaman namazı bırak, hayzın müddeti geçtiği zaman yıkan ve namaz kıl" buyurdu [49].

21- Bâb: Hayızlı Olan Kadın Namazı Kaza Etmez

Câbir ve Ebû Saîd, Peygamber'den olmak üzere: Hayızlı kadın namazı terk eder, dediler [50].

26-..... Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bana Muâze şöyle tahdîs etti: Bir kadın Âişe'ye: Biz kadınlardan biri temiz olduktan sonra (hayz zamanındaki) namazını kaza etmeli mi? diye sordu. Âi--şe: Sen Harûriyye misin? Biz Peygamber (S) ile birlikte iken hayız olurduk da bize bunu emretmezdi; yâhud da biz bunu yapmazdık, diye cevâb verdi [51].

22- Hayz Elbisesi İçinde İken Hayızlı Kadınla Beraber Uyumak Babı

27-.....Ümmü Seleme (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben, Peygamber (S) ile beraberinde bir katîfe içinde bulunurken hayız oldum. Yavaşça sıyrıldım da o örtüden dışarıya çıktım, havza mahsûs elbisemi aldım, giydim. Rasûlullah bana: "Hayız mı oldun?" diye sordu. Ben: Evet, dedim. Bunun üzerine beni çağırdı ve beni kendisi ile beraber o saçaklı kadife örtünün içine soktu. Zeyneb şöyle dedi:.Ve .Ümmü Seleme bana tahdîs etti ki, Peygamber (S) oruçlu olduğu hâlde, Ümmü Seleme'yi öper idi ve (Ümmü Seleme dedi ki): Ben Peygamber ile beraber bir tek kaptan cünüblükten dolayı yıkanır idim. [52]

23- Temizlik Hâli Elbisesinden Başka Hayız Elbisesi Edinen Kimse Babı

28-..... Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ile saçaklı bir örtü içinde yatıyordum. Hayız oldum. Sıyrılıp hayza mahsûs elbisemi aldım. "Hayız mı oldun?" dıyt sordu. Evet, dedim. Bunun üzerine beni çağırdı, saçaklı kadifenin altında onunla beraber yattım

[53].

24- Hayızlı Kadınların Namaz Yerinden Ayrı Durarak Bayram Namazlarının Kılındığı Sahada Ve Müslümanların Dualarında Hâzır Bulunmaları Babı

29-.... Hafsa bintu Şîrîn şöyle demiştir: Biz tazelerimizi bayramlarda (namazgaha) çıkmaktan men' ederdik. (Basra'ya) bir kadın gelip Halef oğullan kasrına indi. O kadın kız kardeşinin -ki kocası
Peygamber ile birlikte on iki gazada bulunmuş, kendisi de bizzat altısına iştirak etmiş idi-: Biz yaralılara ilâç yapar, hastalara bakardık, dediğini rivayet ettikten sonra, şöyle dedi: Kız kardeşim Peygamber'e: Birimizin örtünecek çarşafı olmazsa, namaz yerine çıkmamasında be's var mı? diye sormuş. Peygamber: "Arkadaşı kendi cilbâbiann-dan birini ona giydirsin de hayr (meclisin)^e ve müslümânların duasında hâzır bulunsun" buyurmuştur.
(Hafsabintu Şîrîn der ki:) Ümmü Atıyye buraya geldiği zaman: Bunu sen Peygâmber'den işittin mi? diye sordum. Ümmü Atıyye: O'na babam feda olsun, evet işittim, dedi. -Hafsa bintu Şîrîn: Ümmü Atıyye ne zaman Peygamber'i anarsa"bi-ebî = O'na babam feda olsun" der idi, dedi.- Ümmü Atıyye şöyle devam etti: Babam O'na feda olsun, ben Peygamber'den işittim, O şöyle buyuruyordu: "Tazelerle perde sahibi kadınlar -yâhud: Perde sahibi tazeler ile- hay izli kadınlar çıkıp hayır (meclisin)^e1 ve müzminlerin duasında hâzır bulunsunlar. Yalnız hayızlı kadınlar namaz yerinden uzakça dursunlar". Hafsa dedi ki: Ben Ümmü Atıyye'ye karşı: Hayızlılar da mı? diye sordum. Ümmü Atıyye cevaben: Hayızlılar Arafat'ta, fulân fulân yerlerde hâzır bulunmuyorlar mı? dedi [54].

25- Hah: Kadın Bir Ayda Üç Hayız Olduğu Zaman (Hüküm Nedik?)

Yüce Allah'ın: "Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler, eğer onlar Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın, kendi rahimlerinde yarattığı (hayzı ve hamli) gizlemeleri onlara halâl olmaz... " (ei-Bakara: 228) kavlinden dolayı hayız müddeti, hami müddeti ve hayızdan mümkin olabilecek şey (yânı tekrar) hususunda kadınların tasdik olunacakları şeyler [55].
Alfden ve Şurayh(98)'dan zikrolunur ki, eğer bir kadın dîninden (ve emînliğinden) râzî olunacak nevi'den kendi hususiyetlerine vâkıf bulunan kadınlardan, bir ayda üç hayz gördüğüne beyine getirirse, tasdik olunur [56].
Atâ ibn Ebî Rebâh: Kadının iddet içindeki hayızları iddetten önce âdeti olan hayızlarıdır, demiştir.
Ibrâhîm Nahaî de buna kaail olmuştur [57]. Ve Atâ: Hayzın en azı bir gün, en çoğu da on beş gündür, demiştir[58].
Mu'temir ibn Süleyman, babasından, şöyle dedi: Ben İbn Sîrîn'e temizliğinden sonra onbeş gün kan gören kadını sordum. O: Kadınlar bunu daha iyi bilicidir, dedi[59].

30-..... Ben Hişâm ibn Urve'den işittim, şöyle dedi: Bana babam, Âişe'den haber verdi ki (o, şöyle demiştir): Fâtıma bintu Ebî Hubeyş, Peygamber'e sorup: Ben istihâzaya ma'rûz kılınıyorum, temiz olamıyorum. Binâenaleyh ben namazı terk edeyim mi? dedi. Peygamber: "Hayır, çünkü bu bir damardır. Lâkin sen namazı, içinde hay izli bulunduğun günler kadar terk et, sonra yıkan ve namaz kıl" buyurdu. [60]

26- Hayız Günleri Hâricinde Kadının Göreceği Sarı Ve Boz Renkli Islaklıklar Babı

31-..... Bize îsmâîl (ibn Uleyye), Eyyûb'dan; o da Muhammed. (ibn Sîrîn)'den; o da Ümmü Atıyye'den tahdîs etti. O: Biz sarılığı ve bozluğu hiçbir şey (yânî namaza mâni') addetmezdik, demiştir[61].

27- İstihâza Damarı Babı

32-..... Bana îbnu EbîZi'b, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den ve Amre (98)'den; onlar da Peygamber'in zevcesi Âişe'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Cahş kızı Ümmü Habîbe yedi yıl istihâzaya müb-telâ kılındı. RasûluIlah'a bunu sordu. Rasûlullah ona yıkanmasını emretti de "Bu bir damardır" buyurdu. Artık Ümmü Habîbe her namaz için yıkanır oldu [62].

28- İfâda Tavafından Sonra Hayız Olan Kadın Babı?

33-..... Abdurrahmân kızı Amre'den; o da Peygamber'in zevcesi Âişe'den haber verdi. O, RasûluIlah'a: Yâ Rasûlallah, Safiyye bintu Huyey hayız oldu diye haber vermiştir. Rasûlullah (S): "İhtimâl ki o bizi yolumuzdan alıkoyacak! O sizinle beraber ifâda tavafını yapmış değil mi idi?" dedi. Evet, dediler. "Öyle ise çık" buyurdu[63].

34-..... Bize Vuheyb, Abdullah ibn Tâvûs (132)'tan; o da babası Tûvûs ibn Keysân'dan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. İbn Ab-bâs (R): Hayızlı kadına, ifâda tavafını yaptığı zaman (veda tavafını yapmaksızın) vatanına dönmek ruhsatı verildi, demiştir. (Tâvûs der ki:) İbn Umer ilk emrinde hayızlı kadın veda tavafını yapmadıkça memleketine dönmez, der idi. Sonra kendisinden işittim: Hayızlı kadın memleketine döner, çünkü Rasûlullah onlara ruhsat verdi, diyordu. [64]

29- Bâb: İstihâzalı Kadın (Arada Kanı Dinmekle) Temizliği Görünce (Yıkanıp Namaz Kılar)

İbn Abbâs: Böyle kadın, temizlik süresi bir saat olsa bile yıkanır, namaz kılar ve kocası da kendisine gelir. İstihâzalı namaz kılmak isteyince yıkanır, namaz kılar. Namaz kılmak (cimâdan) daha büyüktür, demiştir [65].

35-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Hayz geldiği zaman namazı terk et. Hayız müddetinin sonu gittiği zaman ise, kendinden kanı yıka ve namaz kıl" buyurdu [66].

30- Lohûsa (İken Ölen) Kadın Üzerine Cenaze Namazı Ve Bu Namazın Sünneti Babı

36-..... Bize Şu'be Hüseyin el-Muallim, İbnu Bureyde'den; o da Semure ibn Cundub (59)'dan haber verdi ki (o,şöyle demiştir): Bir kadın lohûsahğında vefat etti. Peygamber (S) ona cenaze namazı kıldı. (Kılarken de bedeninin) ortasına doğru dikeldi[67].

31-Bâbb(Bu, Geçen Bâbdan Bir Fasıl Gibidir)

37-..... BizeEbû Avâne-ki onun ismi el-Veddâh'tır- kendi kitabından haber verip şöyle dedi: Bize Süleyman eş-Şeybânî, Abdullah ibn Şeddâd'dan haber verdi. Abdullah şöyle dedi: Ben Peygamber'in zevcesi teyzem Meymûne'den işittim: Bazen öyle olurdu ki, Meymûne hayızlı bulunur, namaz kılmaz, Rasûlullah seccadesi üzerinde namaz kılarken, secde yerinin hizasında uzanmış bulunurdu. Rasûlullah secde ettiği vakit elbisesinin bâzı yerleri Meymûne'ye dokunurdu [68].

---

[1] Hayz ve onunla birlikte zikrolunan istihâza İle nifâsın hükümlerini beyân kitabı. Kitabın hayz ile isimlendirilmesi, hayzın diğerlerinden daha çok vâki' olmasındandır. Hayz'ın on tane ismi vardır: Hayz, tams dıhk, ıkbâr, ı'sâr, dırâs, ırak, frâk, tams , nifâs.

[2] Ma hız, mimli masdâr veya mekân İsmi veya zaman ismi olabildiğine göre, hayız, hayız yeri veya hayız zamanı demek olur. Hayız, lûgatta seyelân ma'nâsm-dan alınmış olarak, kadınların âdeti olan kan akıntısının ismidir ki, rahimden vakit vakit gelen kirli ve tabiî ifraz olup, şahıslara ve hâllere göre müddeti farklı olur. İmâm Şafiî, en azı bir, en çoğu onbeş gün olduğuna; İmâm Mâlik en az ve en çoğunun ta'yîrıi mümkün olmadığına kaail olmuşlardır. İki hayz arasındaki temizlik müddetine tuhur denilir. Hayzın şer'î hükümleri namaz ve oruca mâni' olması, mescide girmekten, Kur'ân okumaktan ve Mushaf'a dokunmaktan çekinilmesi, kadının bununla bulûğa .ermesi ve bu hâlde cimâ'ın haram ol-. maşıdır ki, burada mensûs olan da budur (Hakk Dîni, I, 775-776).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/395.

[3] Çünkü hayz, kadınların hilkatlarının aslındandır ki, onda kendilerinin salâhı vardır. Bu salâha Yüce Allah'ın şu kavli delâlet eder: ' 'Zekeriyyâ 'yi da an. Hani o Rabb *ına; Rabb 'im beni yalnız başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısı-sın diye niyaz etmişti. Biz onun bu duasını kabul ettik ve kendisine Yahya 'yi ihsan eyledik. Eşini(doğurmaya) elverişli kıldık... "(el-Enbiyâ:89-90). Buradaki is--lâh, onun karısını kısırlığının ardından kendisine hayzı tekrar vermek suretiyle doğurmaya elverişli kılmakla tefsir edilmiştir.

Hâkim, sahîh bir İsnâdla İbn Abbâs'tan: "Hayzın başlaması, cennetten indirilmesinden sonra Havva üzerinde oldu" hadîsini rivayet etmiştir.

[4] Buharî bununla, Abdurrazzâk'ın sahîh bîr isnâdla İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiği şu hadîsi işaret ediyor gibidir: îbn Mes'ûd şöyle demiştir: "îsrâîl oğullan'nda erkekler ve kadınlar beraberce namaz kılıyorlardı. Kadın erkeğe bakıyordu. Allah o kadınlar üzerine hayzı bıraktı da onları mescidlerden men' etti". Abdur-razzâk'ta, Âişe'den de bu ma'nâda bir hadîs vardır.

[5] Yânî Peygamber'in "Hayz Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı bir şeydir" sözü, o, bâzılarına âid olan sözden daha şümullüdür. Çünkü Peygamber'in sözü isrâîl oğulları kadınlarına ve diğerlerine şâmildir.

Dâvûdî: Bu iki söz arasında muhalefet yoktur. Çünkü isrâîl oğullan kadınları da Âdem kızlanndandır, dedi.

Muhalefet ise görüldüğü üzere apaçıktır. Çünkü bu sözden İsrâîl oğulları "kadınlarından başkasına hayz gönderilmemiş olması lâzım gelir. Hadîs ise İsrâ-îllİler olsun, gayrılan olsun, bütün Âdem kızlarına hayzın yazılmış olduğunda zahirdir.

İbn Hacer bunu şöyle cevâbladi: Ta'mîme kaail olmakla beraber, İsrâîl oğulları kadınlarına mevcudiyetinin başlangıcı olarak değil de, bir ceza olmak üzere
hayz müddetinin uzatılması şeklinde anlaşılmak suretiyle, iki söz arasını cem' etmek mümkün olur, dedi.. (Kastallânî).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/396.

[6] Bu bâb ile ismi, nüshaların bâzısında düşmüştür.

[7] Metinde "bi'1-bakari" rivayeti olduğu gibi, "biU-bakarati" rivayeti de vardır. İkinci rivayette bir sığır kurbân edilmiş olduğu taayyün eder. Birincisine göre ise, sığırların birden fazla olması ihtimâli de anlaşılır ki, her iki ihtimâli gözeterek tercemesinde "bir"siz olarak yalnız "sığır" denildi (Ahmed Naîm).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/397.

[8] Hristiyanlar, hayza hiç ehemmiyet vermezler, hayızlı kadınlarla cinsî münâsebette bile be's görmezler, bu tefrittir; işi küçültmektir. Yahudiler ise, cinsî münâsebet şöyle dursun, hayızh kadınlarla bir odada bile oturmazlar, öerâber yiyip içmezler; bu da ifrattır; tedbîrde ileri gitmektir.

Câhiliyyet Arablar'ı, Yahûdîler'in ifratına tâbi' olmuşlardı. İslâm şerîatİ ise bu ifrat ve tefriti kaldırarak, yalnız hayızh kadınlarla cinsî münâsebeti haram kılmış ve bu hâldeki kadınları cünüb menzilesinde tutmuştur. Baş tarafta zikredilen el-Bakara:222. âyeti, yalnız hayızlı kadınlarla cinsî münâsebeti yasak ettiği gibi, bundan sonraki hadîslerde de Arab'ın hayızlı kadınlar hakkındaki bâtıl i'tikaadlarını yıkar ve bu husustaki şer'î hükümleri beyân eder (Tecrid Ter., I, 183-184).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/398.

[9] Mü'minlerin annelerinden her birine mahsûs olan hücrelerin kapılan mescide açılırdı. Bu ta'rîfegöre Rasûlullah, Âişe'nin hücresine bitişik bir halvet yerinde i'tikâf etmiştir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/398.

[10] Bu haberi îbnu Ebî Şeybe, kendi Musannafmda sahîh bir isnâd ile mevsûlen rivayet etmiştir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/399.

[11] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/399.

[12] Bu babın ismi kalbedilmiştir: Çünkü bunun hakkı "Hayz'a nifâs ismi veren" denilmekti, denildi.

Bu, takdîm ve te'hîre hamlolunur. Takdîr "Hayz'a nifâs ismi veren"dir. Keza "ismi veren" sözü ile murâd, "Nİfâs lâfzım hayız ma'nâsına kullanan" olması da muhtemildir. Buna göre haberdekine tekellüfsüz olarak mutabık olur da denildi (tbn Hacer).

Buhârî'nin irâde ettiği şeyin hâsılı şudur: Hayz'ın nifâsa ıtlâkı, nifâsm hayza illâki Arablar arasında şâyi'dir. Binâenaleyh hayız için sabit olan hükümler, öylece nifâs için de sabit olur... (Şâh Veliyyullah).

[13] el-Hamîsa: Sefine vezninde bir gûnâ siyah abaya denir ki, dört köşeli ve iki tarafı zencefli olur.

el-Hamîle: Sefîne vezninde... ve kadifeye denir ki ma'rûftur.

el-Hamle: Temre vezninde, bu dahî kadîfeye denir. Ve kilim ve ihram ve zeylu
ve çuha ve mıkrame makûlesi havlı ve saçaklı nesneye denir.. (Kaamûs Ter.).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/399-400.

[14] Yânî izârm üst tarafındaki derilerde teni tene sürüşmek caizdir. İzârın altındaki derilere gelince, âlimlerin bâzısının hilâfına olarak, caiz değildir. Çünkü bâzı âlimler fercden ve kan yerinden sakınmakla beraber, bunu da caiz görürler... (Şâh Veliyyullah).

[15] el-Mubâşere:.....ve cima' eylemek ma'nâsınadır. Bir kavle göre, bir bez içinde beşereleri (yânî cildleri, tenleri) biribirine sürüşmek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).

Bu lâfzı burada cinsî münâsebet ma'nâsına almağa İmkân yoktur. Çünkü hayızlı kadınla cinsî münâsebet etmek, bi'1-icmâ haramdır, büyük günâhtır...

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/400.

[16] Bu son sözden Âişe'nin, nefsine güven olmaksızın cild cilde sürtüşmenin kerahetine kaail olduğu zahir oluyor (Şâh Veliyyullah).

[17] Hâlid'in mutâbaatını, Ebu'l-Kaasım et-Tenûhî; Cerîr'in mutâbaatım ise Ebû Dâ-vûd ile el-İsmâîlî mevsûlen rivayet etmişlerdir (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/401.

[18] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/401.

[19] Küll hakkında verilen hükmün o küll ferdlerinden her ferde sâdık olması lâzım gehnez.Nitekim erkeklere taş çıkartır nice kadınlar vardır. Hüküm çoğunluğa göredir. Amel îmândan- cüz'dür ve îmân, ziyâde ve noksan kabul eder diyenler
Peygamber'in bu sözünü- zahirine hamleder ve te'vîline hâcel görmezler. İbâdeti eksik olanların dînini de eksik sayarlar. Muhalifleri ise, îmân, İslâm ve dîn'İn zâtında ziyâde ve noksan terettübü mümkün değildir, bu ziyâde ve naks sıfata râci'dir, derler (Tecrîd Ter., I, 188).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/402.

[20] Bunu Dârimî mevsûlen rivayet etti.

[21] Bunu İbnu Munzİr, İbn Abbâs'tan isnâdiyle rivayet etti.

[22] Bunu Buhârî, "Kitâbu'l-Iyd"de mevsûlen rivayet etti. Yânî bayramda tekbîr getirmeleri evlâ tarîkiyle caiz olur.

[23] Bunu Buhârî, "Bed'u'l-Vahy"de mevsûlen rivayet elti.

Bu, Peygamber'in, tâ Allah'ın zikrini mâni' olan kâfirlere olan mektûblaş-malanna kadar her hâlinde Allah'ı zikreder olduğuna delildir. Binâenaleyh müs-lümânlar hakkında evlâ tarîkıyledir.

[24] Bunu Buhârî, "Kitâbu'l-Ahkâm"da mevsûlen rivayet etti.

[25] Bunu Bağâvî mevsûlen rivayet etti. "Allah şöyle buyurdu.." ifâdesi, delîl için ikinci bir mukaddime menzilesindedir. Yâni cünüblükle beraber hayvan kesmek caizdir; şu kadar var ki, bu boğazlama dahî Allah'ı zikretmeksizin caiz olmaz. Cünüblük ve hayzın hükümleri de bi'l-icmâ musâvîdir.

Buhârî bu babın ta'lîklerini -'ednâ mulâbese" için (yânîen yakın bir bulaşma için) getirmiştir. Nitekim bu gizli olmaz. Bunun benzerleri müellifte çoktur.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/403-404.

[26] Âişe'nin en baştaki ifâdesi, eskiden hacc aylan içinde umreye niyet edilmez i'tikaadında bulunduğu içindir. Câhiliyyet zamanında İbrâhîm dîninin öğrettiği nu-suk ve ibâdetlerden yalnız hacc ve umre ayakta kalmıştı ki, o da birçok bid'atler ve bâtıl bâtıl i'tikaadiarla karışmış bir hâlde idi. Bu cümleden olmak üzere hacc ayları içinde umre 'niyetiyle ihrama girip, telbiye ile ses yükseltmek caiz

sayılmazdı. Veda haccma kadar bu i'tikaadı bozacak yeni bir teşrî' vâki' olmamıştı.: Bundan dolayı müslümânlar ihrama girdikleri vakit, hep hacc niyetiyle girmiş
; bulunuyorlardı. Bilhassa kurbân sevk etmiş olan Rasûlullah'ın niyetine uyarak, hepsi o niyette idi. Hacc kaafİlesi Mekke'ye yaklaştığında Şerif mevkiinde Peygamber "Beraberinde kurban getirenlerden mâada her kim varsa, haccıfesh ederek umre'ye niyet etsin" diye tebliğ buyurdu. Ve Câhiliyyet Arabi'nin bu husustaki amel ve i'tikaadını bozdu. İsteyenler, hacc ayları içinde de Umre'den istifâdeye imkân buldular. Fakat herhalde Medine'den çıkarken umûmun niyei hacc idi. Bundan dolayı mü'minlerin annesi Âişe "Hacc'dan başka bir niyeti-
miz olduğunu bilmeksizin..." demiştir.
Âişe'nin ağlaması hayızlı hâlde iken hem haccın, hem umrenin rükünlerinden olan ifâda tavafının mümkin olmamasındandır. Bilindiği üzere hayızhnın tavaf etmesi caiz değildir. İşte bu sebeble Peygamber Âişe'ye, metindeki şekilde hareket etmesini emretmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/404.
[27] Bunun ma'nâsı: O, rahim kanı değildir ki namazı ve orucu bırakmayı mûcib olsun; o bir damar kanından ibarettir, denildi. Tabîblere göre istihâza da rahimden gelir; öyleyse "Bu ancak bir damardır" sözünün ma'nâsı nedir? denilirse, ben şöyle derim: Onun ma'nâsı: Bu ancak bir rahatsızlık ve onda bir hastalıktır. Damar söylenip, hastalık ve rahatsızlık irâde edilmesidir. Çünkü kanın toplanması ve bozulması orada olur. Bu da ekseriyyâ rahatsızlığa ve hastalığa sebeb olur. Buna göre hadîs ile tabîblerin söylediği arasında muhalefet yoktur. Çünkü tabîbler de hastalıkların çoğunun damarlardaki bir mizâc kötülüğünden meydana gelmekte olduğunu i'tirâf etmektedirler (Şâh Veliyyullah).
el-Mustahâza, şu hâtûna denir ki, kanı hayz kanı olmayıp, yâni rahimden gelmeyip âzİI dedikleri damardan gelir. Bu, mechûi binası olan Ustuhîzat sîga-sındandır. "Ustuhîzati'l-meretu ve hiye mustahâzatun" denilir, yâni kanı ha-yızdan değil de, azil damarından olarak akar (Kaamûs Ter.),
Buna göre mustahâza, hayız müddetinin en büyüğü geçtikten sonra yine kanı dinmeyen kadına denir. Bunun hükmü, bâzı hususlarda hayızlıdan farklı olup, daimî özürlü hükmündedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/405.
[28] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/406.
[29] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/406.
[30] İstihâzah kadın, hayız müddetinin çoğu geçtikten sonra yine kanı dinmeyen kadın demek olduğu, daha önce bildirildi.
Usfur: Bir nebat adıdır ki, kalîz eti mühre eder ve tohumuna kurtum derler. Türkçe'de tahrif ile âspûr ve tohumuna âspûr tohumu dedikleridir. Pişirildiği zaman ete izafe olunsa, sür'atle mühre eder ve onunla sarı boyanır (Kaamûs Ter.).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/407.
[31] Bu kadın, mü'minlerin annelerinden Şevde bintu Zem'a yâhud Ümmü Habîbe Remle bintu Ebî Sufyân yâhud da Ümmü Seleme'den biri idi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/407.
[32] Hayızlmın mescide girmesi caiz değil ise de, bu hadislerden, istihâzah kadının i'tikâfı bile -mescidin kirletilmeyeceğine emniyet edildiği takdirde- caiz olduğu
istinbât olunur. Hadesi devamlı olan özürlü kimseler hakkındaki hükümler de, zâten istihâzalı kadının hükümlerine kıyâs ediliyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/407.
[33] Babın maksadı, bunun câizliğini isbâttır. Çünkü İslâm'dan evvel kadınların i'-tiyâdı, hayzın dinmesinin ardından elbiseyi değiştirmek idi, ve onlar bunu vâcib görüyorlar idi (Şâh Veliyyullah).
[34] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/408.
[35] Asbı sevbi: Yemen dokumalarından boyalı bir kumaşın adıdır; iplikleri boyanır, sonra dokunur idi.
Kust Üçü de lügattir. Buna Kustu Azfâr denildiği gibi, kustu Zafâr da denir. Zafâr, Aden sahilinde bir şehrin ismidir ki, tırnak şeklinde olan Hind kustu, Hindistan'dan evvelâ oraya gelir. Bundan dolayı Arab kadınlarının yıkanma esnasında çirkin kokuyu gidermek için kullandıkları bu ıtra "Kustu Azfâr" dedikleri gibi "Kustu Zafâr" da derler. Yânî bu Zafâr ile Azfâr lâfzı hakkında iki rivayet vardır: Birinciye göre ma'lûm yere nisbettir. İkinciye göre ise tırnak ma'nâsına olan "zıfr"ın cem'idir. Murâd tırnak şekli üzere olan güzel buhurdur.
[36] Buhârî, bunu Kitâbu't-Talâk'ta mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/408-409.
[37] Misk, mim'in kesriyle ma'Iûm ıtrin adıdır.
Meşk, mim'in fethiyle deriye denir. Hadîste bu kelime meşk şeklinde de rivayet edilmiştir. Buna göre "Bir gön parçası al.." temek olur. Buhârî'nin diğer rivayetinde "fursaten mümesseketen" de gelmiştir ki "miske bulanmış yün parçası" demektir. Bir rivayette de "mümseketen" i'fâl babında fail ve mef'ûl isim bî-nâsıyle de okunmuştur ki, "eski bir bez parçası taşı" denmiş olur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/409-410.
[38] Yânî bu yıkanma vâcibdir, sabittir. Hadîsin bâb ismiyle münâsebeti şudur: En-sârlı kadının "Ben nasıl yıkanayım?" sözü, yıkanmanın aslının subûtu müsellem olduğuna ve suâlin ancak yıkanmanın keyfiyyetinden ibaret olduğuna delâlet eder (Şâh Veliyyullah).
Bir rivayete göre bu bâb "Bâbu gasli'l-mahîd" şeklinde zabtedilmiştir. Bu zabte göre mahîd, ismi mekân olarak hayız yeri, yânî fere demek olacağından, ma'nâsı "Hayız yerini yıkamak babı" olacaktır. Böyle olunca, hadîsle bâb isminin münâsebeti açıktır.
[39] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/410.
[40] Muhassab, Mekke ile Minâ arasında bir yerdir. Teşrik günlerinden sonraki gece -ki bayramın dördüncü günü bittikten sonraki gecedir- orada geçirilir. Buraya "Hayfu Benî Kinâne= Kinâne oğullan hayfı" da denilir.
Ten'îm, Harem'in hâricinde Mekke'ye bir fersah mesafede bir yerdir. Mek-keliler'in üç Mikat'ından biridir. Orada Âişe Mescidi denilen bir de mescid vardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/411.
[41] Yânî bu vâcib midir, yoksa değil midir? Hadîsten zahir olan vâcib olmasıdır. Ancak bu, çok mübtelâ olunduğu ve zorluk lâzım geleceği için, cünüblük yıkanmasında kadından düşmüştür.... (Şâh VeHyyullah).
[42] Hadîste tasrih edildiği üzere bu son söz, Âişe'nin değil, kız kardeşinin torunu ve bu hadîsin râvîsi olan Hişâm ibn Urve ibn Zubeyr'indir. Ancak bu sözden bir müşkil çıkıyor: Âişe, kıran haccı yapan da olsa, temettü' haccı yapan da olsa, üzerine kıran kurbânı yâhud temettü' kurbânı vâcib olduğuna -Dâvûd Zâ-hirî'den başka- bütün fakîhler müttefik olduğu hâlde, nasıl olmuş da bunların hiçbiri lâzım gelmemiş? Buna verilen cevâb da: "Hişâm, bunlardan hiçbirinin yapıldığına dâir kendisine hiçbir haber erişmemiş olduğundan, hiçbiri lâzım gelmediğini zannetmiş. Hâlbuki bir şeyin vâki' olmadığını bilmemekle nefselemr'-de vâki' olmamasına hükmetmek gerekmez. Nitekim Câbir'in rivayetinde Peygamber'in Âişe için bir sığır kurbân ettiği beyân ediliyor" denilmiştir.
Bir de: "Hişâm'ın bu sözünün zahiri, o haccın kıran haccı ve temettü' haccı olmayıp, ifrâd haccı olduğudur" (Şâh Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/412.
[43] Buhârî, bu bâb ismini burada, Kur'ân'dan olan bu İki ta'bîri, hayızla İlgileri dolayısıyle tefsîr etmek İçin, yâhud da hâmile kadından gelen kanın hayız olmayacağını tenbîh etmek için getirmiştir. İkinci şık, mezheb imamları arasında ihtilaflıdır. Bâb ismindeki "muhallakatın" ve "gayrı muhaltakatın" ta'bûierini ihtiva eden Kur'ân âyetinin meali şöyle devam ediyor:
"Ey insanlar, eğer siz öldükten sonra tekrar dirilmek hususunda herhangi bir şübhe içinde iseniz, şu muhakkaktır ki, biz sizi topraktan, sonra insan suyundan, sonra pıhtılaşmış bir kandan, sonra da hilkati belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık, size (kudretimizi apaçık) gösterelim diye. Sizleri dileyeceğimiz muayyen bir vakte kadar rahimlerde durduruyoruz, sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyoruz, daha sonra da kuvvetinize ermeniz için (büyütüyoruz). Kiminiz Öldürülüyor, kiminiz de bilgiden sonra hiçbir şey bilmemek üzere ömrün en fenasına doğru gerisin geri itiliyor... "(el-Hacc:5)
[44] İnsanın yaratılma ve tekâmül safhaları el-Mu'minûn: 12-16. âyetlerinde dokuz kademe olarak zikredilmiştir. İnsanı bir hamlede yaratmaya kaadir olan Allah'ın, onun tabiî şeklini alıncaya kadar bir takım tavırlara, kaanûnî tahavvüllere tâbi' tutmasında hiç şübhesiz husûsî ve umûmî birçok hikmetler ve faydalar vardır. Bu hikmetleri ilgili ilim dallarındaki mütehassıslar bulmakta ve yazdıkları eserlerde uzun uzun anlatmaktadırlar. Bu hususlarda tafsîlât için tıbb, biyoloji, fizyoloji ve benzeri dallarda yazılan eserlere müracaat etmelidir (Müslim Ter., VIII, 118).
Hâmile kadının hayız olmayacağı mes'elesindeki görüşleri mufassal şerhlerden ta'kîb etmelidir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/413.
[45] Şârih Kastallânî, bunun ma'nâsı hakkında: Burada keyfiyyetle murâd sıfat değil, fakat hayızlı kadının ihram ve telbiye etmesinin isbâtım beyândır, dedi. Bana göre bu, zahiri üzeredir. Maksad, hayızlı ihram ettiği zaman, ihram ve telbiyenin sıfatını isbât etmektir ki, o da ihramının gusle makrûnolmasıdır, bu gusül hayız esnasında olsa bile. Âişe'nin guslünün'buna ihtimâli vardır (Şâh Ve-liyyullah).
[46] Bilindiği üzere ihram, Arafat'ta durma, tavaf, sa'y, tıraş gibi menseklerin şer'î
ismi hacc'dır. Bu menseklerin vakfeden ve Minâ işlerinden mâadasına umre de-nİr, ve edası hacc aylarına kasr edilmiş değildir. Umreye "Küçük Hacc" dedikleri de vardır. Nitekim vakfeyi de Minâ'daki işleri de içine alan menseklerin topuna "Hacc" denildiği gibi "Haccu Ekber" de denir... İşte bu rivayetten anlaşıldığına göre
Mü'minlerin Annesi Âişe Veda Haccı'nda, ibtidâ temettü' niyetiyle ihrama girmiş bulunuyordu... Peygamber teşrîk günlerinden sonra, yânî bayramın dördüncü gününden sonra, Mekke ile Minâ arasında bir yer olan Mu-hassab'da, Âişe'ye bu umresini yapma emri vermiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/414.
[47] Bu haberi Mâlik el-Muvatta'âa. Alkame İbn Ebî Alkame hadîsinden; o da Âişe'nin hizmetçisi olan annesi Mercâne'den olmak üzere rivayet etti. Bundan hay-zın gelmesinin kan gelmesiyle, hayzm gitmesinin de kuruluk ve beyazlıkla olacağı bilinmiştir.
[48] Bu eseri de İmâm Mâlik, Muvatta'da Abdullah ibn Ebî Bekr'den; o da halasından; o da Zeyd ibn Sâbit'in kızından tahrîc etmiştir.
Kadınları ayıblaması, bu işin kötülenmiş olan zorluğu gerektireceğinden dolayıdır (Kastallânî ve diğerleri).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/415.
[49] İstihâzalı kadın her namaz vaktinde yıkanıp, namazını kılar. İşte bu hüküm, bu ve benzeri hadîslerden alınmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/416.
[50] Câbir'den gelen sözü müellif Buhârî, Kitâbu'l-Ahkâm'da, Âişe'nin haccda hayz olması kıssasında tahrîc etti. Ebû Saîd'den gelen sözü de Kitâbu VSavm'da ha-yızlının orucu terketmesi babında tahrîc etti. Bunun ma'nâsı hayızlı kadın namazı terk eder ve kaza etmez demektir. Çünkü namazı terk etmek, ödenmemesini gerektirir. Zîrâ Sâri' onu terk etmekle emretti; terk edilmekle emredilen şeyin işlenmesi vâcib olmaz; binâenaleyh kaza edilmesi de vâcib olmaz.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/416.
[51] Soran kadının Muâze bintu Abdillah el-Adeviyye olduğu Buhârî'nin bir rivayetinde tasrîh edilmiştir. Diğer bir rivayette, Muâze, Âişe'ye suâlini. Hayızlı neden orucu kaza ediyor da namazı etmiyor?" şeklinde sormuştur. Cevâbdan anlaşılıyor ki, namazı kaza etmemeğe ruhsat verilmesi tahfif içindir: Günde beş defa tekerrür eden bir ibâdeti kaza etmek kolay değildir. Ramazân orucu ise yılda bir kerre farz olur. Sene içinde birkaç günlük orucu ödemek daha kolaydır.
Harûrîler Küfe yakınındaki Harûra' köyüne mensûb Haricîler fırkasıdır. Bu taifenin ilk toplantısı orada olduğu için, kendilerine bu isim verilmiştir. Bunlar dîn işinde şiddetlendirme tarafını tuttuklarından dolayı pek çirkin dalâletlere sapmışlardır. Harûrîler, hayızlınm hayız zamanında geçen namazları kaza etmesi vâcib olduğuna kaail olurlardı ki, ümmetin icmâına muhaliftir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/416.
[52] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/417.
[53] Ümmü Seleme'nin bu "Sıyrılıp, hayıza mahsûs elbisemi aldım" sözü, şu iki şeyi muht emildin
Birisi, kadının hayız kanı geldiği zaman tutunduğu bez, diğeri de kadının hayız kanı geldiği zaman tutunduğu bezden ayrı olarak, insanın giydiği elbiseden ayrı bir elbise.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/418.
[54] Hayır meclislerinden maksad, dînlerini öğrenecekleri ilim meclisleri, fıkıh ve hadîs meclisleri, hasta ziyareti yapılacak evler, hastahâneler ve buralara benzer hayırlı ve sevâb kazanılacak olan yerlerdir.
Hayızlılann mescide girmesi caiz değil ise de, belde haricindeki namazgaha gitmelerine cevaz olduğu, bundan anlaşılmıştır. Çünkü namazgah, yalnız namaza mahsûs mahal değildir. Bununla beraber hayızlılann namazgahta namaz kılan erkeklerden biraz uzakça durup, karışmamaları lâzım gelir.
Kadınların bu gibi hayır ve bereket meclislerine gidip duâ etmeleri, duâ edenlerle beraber "Âmîn" demeleri müstehâbdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/418-419.
[55] Yânî bu mümkindir. Kadın bunu iddia ettiği zaman, kadın bu sözünde tasdîk olunur. Ayet de kadının bu hususta sözünün makbul olduğuna delâlet eder. Babın bütün ta'lîkleri de, hayızda bir tahdîd olmadığına ve bunun mümkin olan hususlarda kadının sözüne bırakılmış bulunduğuna delâlet etmektedir (Şâh Ve-liyyullah).
[56] Bunu Dârimî, Şa'bî'den; râvîleri sıka olan bir isnâdla mevsûlen rivayet etmiştir.
[57] Bunu Abdurrazzâk, îbn Cureyc'den mevsûlen rivayet etti. Yânî, kadın iddet bekleme zamanında muayyen bir müddette, meselâ bir ayda sayılmış hayizlar iddia etse, iddia ettiği şey kendi mu'tâdı ise kabul edilir. İddeti İçinde daha evvelki durumuna muhalif birşey iddia etse, iddiası kabul edilmez.
İbrahim en-Nahaî'nin görüşünü de, yine Adurrazzâk mevsûlen rivayet etmiştir.
[58] Atâ'nın bu görüşünü de Dârimî mevsûlen rivayet etmiştir.
[59] Bunu da Dârimî mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/420.
[60] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/421.
[61] Hayız günleri hâricinde kanın bu renkleri kastediliyor. Yoksa hayız günlerinde kan ne renkte olursa olsun, hayz kanıdır. Ebû Davud'un rivayetinde "tuhur-dan sonra" kaydının bulunması da buna delildir.
Kan renkleri siyah, kırmızı, sarı, bozuk yânî bulanık, yeşilimtırak ve toprak rengi olmak üzere altıdır.
Cumhur, sarılık ve bulanıklığın hayız günlerinde hayız olduğuna, hayız günlerinden mâadasında hiçbir şey olmadığına kaaildir. İmâm Alî'den de böyle rivayet edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/421.
[62] Peygamber'in "yıkan" emri, mutlaktır; binâenaleyh bu emr tekrarı ifâde etmez. Bu yıkanmaya, Ümmü Habîbe'nin bunu i'tiyâd edinmesi sebebiyle olmuştur, yâhud da tatavvu'dur; vâcib olduğu için değildir, İşte bu tevcih sayesinde Fâtıma hadîsiyle Ümmü Habîbe hadîsi arasında uygunluk olur.
Cumhur da buna kaail olup: Mustahâzaya her bir namaz için yıkanmak vâcib olmaz, ancak abdest almak vâcib olur, dediler (Kastallânî ve Şâh Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/422.
[63] Bu hâl Mekke'den Medine'ye dönüleceği sırada meydana gelmişti. Bundan anlaşılıyor ki, İfâda Tavafı, haccın rükünlerinden biridir. Bunu edâ etmeyen hayızlı kadın temizleninceye kadar bekler, tavaf etmedikçe de bu tavaf uhdeden çıkmaz.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/422.
[64] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/423.
[65] Bunu İbnu Ebî Şeybe ve Dârimî mevsûlen rivayet etmişlerdir. "Namaz kılmak daha büyüktür" demek, kadına namaz kılması caiz olunca, cima yapması evlâ tarikiyle caiz olur demektir. Bu son cümle, kocası istihâzalı kadına nasıl cırnâ eder? şeklindeki mukadder bir suâle cevâbdır (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/423.
[66] Bu, Fâtıma bintu Ebî Hubeyş hadîsinden kısaltılmjştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/424.
[67] Vefat eden kadın Ümmii Ka'b el-Ensâriyye idi. ölü erkek olursa, namazı kılan imâm yâhud münferid göğsünün hizasına doğru durur. Kadın olursa göğsü hizasına doğru mu, yoksa ortası hizasına doğru mu durmak daha faziletlidir hususunda ihtilâf vardır, ikinci re'yde bulunanların hücceti, bu hadîstir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/424.
[68] Maksad, hayızlının necs yânî murdar olmadığını anlatmaktır. Nitekim yukarıki hadîste de lohûsanın necs olmadığı anlaşılmıştı.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/425.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-VUDÛ
ABDEST BÖLÜMÜ
Bâb: Abdesti Öndeki İki Mahreçten Çıkan Sebebiyle Gerekli Görmek
Şerh
Bâb: Abdest Alana Yardım Etmek
Bâb: Başın Tamamını Mesh Etmek
Hüküm
Ders
Bâb: Ayaklan Topuklara Kadar Yıkamak
Şerh
Bâb: Aynı Kaptan Ağza Ve Burna Su Vermek
Bâb: Başı Bir Defa Mesh Etmek
Şerh
Bâb: Bakır, Ahşap Kap Vs.Den Abdest Alma Ve Gusletmek
Şerh
Bâb: Bakır Kaptan Abdest Almak
Abdestin Farzları:
Abdestin Sünnetleri:
Ders
Bâb: Mestler Üzerine Mesh Etmek
Şerh
Bâb: Mestleri Abdestli Giymek
Bâb: Uykudan Dolayı Abdest Almak, Bir Veya İki İç Geçmeden Dolayı Abdesti Lüzumlu Görmemek
Bâb: Çocukların İdrarı
Şerh
Bâb: Kanın Yıkanması
Bâb: İstihâze Kanının Yıkanması
Bâb: Nebiz Veya Alkollü İçecekle Abdest Alınmaz

KİTÂBU'L-VUDÛ

ABDEST BÖLÜMÜ

Bâb: Abdesti Öndeki İki Mahreçten Çıkan Sebebiyle Gerekli Görmek

4- Âdem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b dedi ki: Saîd el-Makberî bize Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğin nakletti: Allah Resulü (sav) buyurdular ki: "Kişi mescidde olduğu sürece, namazı beklerken hadeste bulunmazsa namazda sayılır." A'cemî bir adam dedi ki: Ey Ebâ Hüreyre! Hades nedir? Dedi ki: Ses, yani yellenmedir.[1]

Şerh

Mescidde durduğu sürece", yani farz namazın vakti girinceye kadar mescidde otururs a. Bu, el-Küşmihenî'nin rivayetidir. Murad edilen husus, konuşma ve benzeri bir meşgaleyle uğraşmaksızın sırf namazı
beklemesi hâlinde namaz kılıyormuş gibi sevap kazanmasıdır.
Hades", abdest bozma anlamına gelir. Hadasten taharet ise, abdest almakla olur.
A'cerrû", Asr-ı saadette Arapça bilgisi yetersiz olanlara A'cemî denir, bu sıfat kullanılırken Arap asıllı olup olmamasına değil Arapça bilgisine bakılırdı. Burada zikredilen A'cemî, el-Hadramî'dir. Ebû Dâvud ve diğerleri tarafından nakledilen Abdest, ancak ses veya kokuyla bozulur" hadisindeki ziyâde de hadisin hükmünü desteklemektedir.

Hüküm

Hadisten çıkarılan hüküm, abdestin ancak sesli veya kokulu yellenmeyle bozulduğudur. Bâb başlığında zikredilen iki mahreç ile kastedilen ise küçük abdest ve büyük abdest mahallerinden çıkan idrar ve gaitadır. Büyük abdest mahallinden, gaita dışında halk arasında "ydlenrne" olarak bilinen gaz çıkışı da abdesti bozar. Yellenmenin abdest bozucu nitelikte olmasının iki alâmeti vardır ki biri ses, diğeri kokudur. Bu ikisinden her hangi biri ve ikisiyle birlikte abdest bozulur.
Efendimiz (sav) mescidde hades için, sırf yellenmeyi zikretmekle, o mübarek mekanda küçük veya büyük abdest bozmanın akla gelemeyeceğini beyan etmiştir.

Ders

Namaz, dinimizin temel ibadetidir. Cemaatle kılınan toplu namaz ise bir Çok hadis-i şerifte teşvik edilmekte, hatta kimi rivayetlerde bireysel namazdan yirmi yedi kat daha üstün görülmektedir. Mescid, İslam toplumunda cemaatle namaz kılınan kutsal mekandır.
Allah Resulü (sav) namaz vakti girinceye kadar mescidde sessizce beklemenin namaz kılmak gibi olduğunu söylemek

suretiyle bunun önemine ve güzelliğine dikkat çekmektedir.
Şu hâlde cami ve mescidler, sadece namaz vakitlerinde girilip çıkılan yerler olmamalı, bilakis sessiz zikir ve tefekkürün icra edildiği Allah'ı anma, nefs muhasebesinde bulunma ve tefekkür etme mekanları hâline getirilmelidir.

Bâb: Abdest Alana Yardım Etmek

5- Amr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâb bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Saîd'i şöyle derken dinledim: Sâd b. İbrahim, Nâfi b. Cübeyr Mut'im'in kendisine haber vererek Urve b. el-Muğîre b. Şu'be'nin, babasını şunu anlatırken dinlediğini söylemiş: Kendisi Allah Resulü (sav) ile bir yolculukta iken Resûlüllah (sav) abdest alırken O'na su dökmeye durmuş, O da yüzünü ve ellerini yıkamış ve başını meshedip mestlerinin üzerine mesh etmiş.[2]
Muğîre O'na su dökmeye durmuş" ifadesiyle ilgili olarak İbni Battal şöyle dedi: Bu fiil, bir kişinin başkasıiçin yapmasının caiz olduğu ibadetlerdendir. Ancak namaz bundan müstesnadır. İmam Buhârî de bu hadisi delil olarak alıp kişinin abdest alırken yardımcı bulundurmasını caiz görmüştür. Kişi, uzuvlarına hem döküp hem yıkamak yerine su dökme esnasında başka birinden yardım alabilir. İbni el-Müntr
buna bir eklemede bulunarak, abdestte yıkanması gereken uzuvları suya daldumanın maksad değil ancak araçlardan biri olabileceğini söyleyerek suya daldıktan sonra abdeste niyet etmenin caiz olduğunu söylemiştir.

Hüküm

Bu hadise göre, abdest sırasında su dökecek birinin yardımına başvurmak mekruh olmadığı gibi, bunu gönüllü olarak yapmak da ibadet hükmündedir. Abdest alacak kimseye su getirmenin aynı hükme tâbi olması elbette evlâdır. Hanefi mezhebine göre de hüküm bu şekilde olup her hangi bir kerâhat söz konusu değildir.
Bu hadisten çıkarılacak ikinci hüküm, mestler üzerine meshin sünnete uygun bir fiil olduğudur. Görüldüğü üzere bu ve daha bir çok hadiste Allah Resûlü'nün (sav) mestler üzerine mesh ettiği değişik sahabîler tarafından haber verilmiştir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim Ders, bütün hayırlı işlerde olduğu gibi abdestte de özellikle yardıma muhtaç durumda olanlara yardım etmenin bir mânâda ibadet olduğunu bilmektir. İnsanların abdest alabilmeleri için su temin etmek de aynı hükümdedir.
Hayırda yardımlaşmanın farz olduğu bilinciyle, özellikle büyüklere abdest alırken su taşımak, su dökmek ve havlu tutmak, Müslüman milletimizi en güzel geleneklerindendir. Bu geleneklerin beslendiği sünneti görerek bunları yaşatmaya daha fazla ilgi göstermek gerekir.

Bâb: Başın Tamamını Mesh Etmek

6- Abdullah b. Yûsuf büze anlatarak dedi ki: Mâlik bize Amr b. Yahya el-MâzinTden, o babasından haber verdi: Bir adam Abdullah b. Amr'ın dedesi Abdullah b. Zeyd'e şöyle dedi: "Bana Allah Resûlü'nün (sav) nasıl ab-dest aldığını gösterebilir misin?"
Abdullah b. Zeyd cevap verdi: Elbette.
Sonra su istedi ve önce ellerine döktü, iki kez yıkadıktan yüzünü üç kez yıkadı. Daha sonra üçer defa ağzına ve burnuna su verip sümkürdü. Ardından kollarını dirseklerle beraber ikişer defa yıkadı. Sonra başını ön tarafından başlayarak enseye varana, oradan tekrar öne getirerek mesh etti. Sonra da iki ayağını yıkadı.[3]

Şerh

"Bir adam" ifadesiyle kastedilen kişi Musannifin (Buhârî) bir sonraki Vüheyb senediyle gelen hadiste adını zikrettiği üzere Amr b. Ebî Hasan'dır. Başka şerh ve nakillerde farklı isimler de verilmektedir. ir misin?" Burada hocanın fiilen göstermesinin öğretimde daha etkili olacağından hareketle bizzat göstermesi rica edilmiştir: Lütfedip gösterir misiniz? anlamındadır.
Elini iki kez yıkadı", İmam Mâlik'in rivayetinde bir kez yıkadığı geçerse' de başka rivayetlerde üç kez yıkadığı geçmektedir. Adetlerdeki ihtilaf bir kenara bırakılırsa, buradan çıkarılan asıl hüküm, uykudan kalkmış olma şartına bağlı olmaksıztn su kabına el sokulmadan önce ellerin yıkanması gereğidir.
"Sonra ağzına ve burnuna üçer defa su verip sümkürdü", ağza ve burna birlikte su vermenin müstehap olduğu söylenmiştir.
Sonra yüzünü üç kez yıkadı", ifadesiyle ilgili olarak bütün rivayetler aynı sayı üzerinde birleştiği söylenebilir.
Sonra kollarını ikişer defa yıkadı" iradesiyle ilgili olarak yalnız Müslim'de 'üç' sayısı zikredilmiş, diğerlerinde ikişer defa olarak geçmiştir.
Dirseklerle beraber" ifadesindeki 'ilâ' harf-i cerrinin fiil kattığı anlam üzerinde âlimler ihtilaf ettiler. Cumhur olarak bilinen "Onların mallarını mallarınıza katarak yemeyin" ayet-i kerimemden hareketle 'beraber' anlamının uygun olduğunu söylemiştir. Diğer görüş ise ise, koltuk altlarma kadar yıkanması gerektiği şeklindedir. İmam Züfer'in de aralarında bulunduğu bir grup ulemâ ise ihtiyatı tercih ederek azamî ölçüde yani omuzlara yıkamayı benimsemiştir.
Kolların yıkanmasıyla ilgili rükünde, dirseklerle beraber yıkamanın gerektiği hususunda icmâ söz konusudur.

Sonra başını mesh etti", ifadesiyle ilgili olarak tercih edilen görüş, bunun suyla yapılması yönündedir. İfâdeden başın tamamı veya bir bölümü mü kastedildiği üzerinde farklı görüşler beyan edilmiş olmakla birlikte dörtte birini mesh etmenin farzı ifa deceği söylenmiştir.
"Başın ön kısmından başladı", meshe başın Ön tarafından başlamak, bu hadis-i şerife göre sünnettir. Mesh, önden arkaya yapılıp arkadan öne getirilmek suretiyle bitirilir. Meshin tekrarı mendup görülmemiştir.
Sonra ayaklarını yıkadı", bazı rivayetlerde 'topuklarla beraber' ifâdesi de geçmektedir ki, tercih edilen de budur. Ayaklar yıkanırken topukların ihmal edilmemesi gerekir.

Hüküm

Şerh bölümünde de görüldüğü üzere bu hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün (sav) aldığı şekliyle abdestin erkânı anlatılmaktadır. Abdeste konu olan uzuvların yıkanmayla ilgili olanlarını bir defa yıkamak farz iken, iki veya daha fazla sayıda yıkamak müstehaptır. Bu hadise göre ve Hanefî mezhebine göre niyet, abdestin erkânından değildir. Şafiî mezhebine göre ise abdest, bir ibadet olduğundan niyet şarttır. Onlara göre niyetsiz abdest sahih olmaz. Hadiste zikredilmeyen kulakların hilallenmesi, başın meshi kapsamına giren bir müstehaptır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz ilk Ders, bir öğretim metodu olarak .vgulamayla anlatımın çok sağlıklı ve tavsiye edilen bir yöntem oluşudur. Tabii ki abdest, Yüce Allah'ın bu ümmete mahsus kıldığı en güzel temiz-Ğome yöntemidir. Günde beş defa abdest almak, en fazla kire maruz kalan .ıuv ve bölgelerin arındırılması, suyla dezenfekte edilmesidir. Abdestin, rjcut elektriğini alması noktasında ruh sağlığı ve dinçlik üzerinde de olumlu atkısı bulunduğu açıktır.

Bâb: Ayaklan Topuklara Kadar Yıkamak

7- Mûsâ bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Amr'dan, o babasından laklederek dedi ki: Amr b. Ebî Hasan bize babasının şöyle dediğini nakletti: Amr b. Ebî Hasan'ın Abdullah b. Zeyd'e Allah Resûlü'nün abdestiğini sor-rağuna şahit oldum. Bakır kapta su istedi ve onlar için Allah Resûlü'nün sav) aldığı gibi abdest aidi.
Bakır kabı eğerek eline (su) döktü. Ellerini üçer kez yıkadı. Sonra Herini bakır kaba sokarak ağza ve burna üç kez su çekip sümkürdü.
Ardından yüzünü üç defa yıkadı. Sonra kollarını dirseklerle beraber ikişer defa yıkadı. Sonra elini tekrar soktu ve başını Ön tarafından başlayarak arkaya, arkadan öne doğru bir defa mesh etti. Sonra iki ayağını topuklarla beraber yıkadı.[4]

Şerh

"Sonra elini soktu ve yüzünü üç defa yıkadı", hadisin bu rivayetinde, her uzuv için bakıp kaptan taze su alınması hususu öne çıkmaktadır. Bu rivayette, su kabına tek elini soktuğu geçerken, bazı rivayetlerde iki elini soktuğu şeklinde geçmektedir. Fakat bunlar sahih kaynaklar değildir.

Hüküm

Hadis-i şerif bir önceki (6) hadisle aynı içeriğe sahip olduğundan aynı hükümleri taşımaktadır. Sadece uzuvları yıkama sayılarında farklılık bulunmaktadır ki bunun hükmü de önceki hadiste zikredilmişti.

Ders

Buradan çıkarabileceğimiz en önemli Ders, abdest sırasında kullandığımız suyun temiz ve kullanılmış olmamasına dikkat etmek, eğer kapta alınıyorsa mümkün olduğunca her iki eli değil, yalnız bir eli kullanmaktır.

Bâb: Aynı Kaptan Ağza Ve Burna Su Vermek

8- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hâlid b. Abdillah bize Amr b. Yahya'dan, o babasından, o Abdullah b. Zeyd'den nakille dedi ki: Kaptan ellerine su döktü ve iki elini yıkadı. Sonra (ağzını) yıkadı veya ağzına su verdi, burnuna bir şvuç su verdi. Bunu üçer kez yaptı. Sonra kollarını dirseklerle beraber ikişer ikişer yıkadı. Ardından başını ön tarafından başlayarak arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Sonra iki ayağını topuklarla beraber yıkadı. Ardından şöyle dedi: İşte Allah Resûlü'nün (sav) abdesti böyledir.[5]

Şerh

Veya ağzına su verdi", ifadesinde şüphe bulunmaktadır. Müslim'in Muhammed b. es-Sabbâh'tan yaptığı nakilde bu tereddüde yer verilmemiştir. el-Kirmânî buradaki şüphenin, hadisin senedinde yer alan tabiîden kaynaklandığını söylemiştir.

Bir avuçtan", hadisin Ebû Zer (ra) tarafından yapılan rivayetinde de bu ibare geçer. İbni Battâl'a göre avuçtan maksat, ağız dolusu sudur.
"Sonra kollarını yıkadı", görüldüğü üzere hadisi kısaltmak (ihtisar) maksadıyla yüz yıkama rüknü zikredilmemiştir.

Hüküm

Hadis-i şerîf, önceki iki hadisten farklı bir hüküm içermemektedir.

Ders

Aynı konuda farklı sened zincirleriyle bu kadar çok rivayette bulunulmuşy olması, abdest konusunun ilk devir Müslümanları açısından ne derece önemli olduğunu gösterir.

Bâb: Başı Bir Defa Mesh Etmek

9- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize anlatarak dedi ki: Arar b. Yahya bize babasının şöyle dediini nakletti: Amr b. Ebî Hasan'm Abdullah b. Zeyd'e Allah Resûlü'nün (sav) abdestini sorduğuna şahit oldum. Bunun üzerine bakır kapta bir su istedi. O(rada buluna)nlar için abdest aldı. Kabı eğerek ellerine (su) döktü. Onlan üçer defa yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve üçer üçer ağzına, burnuna su verip sümkür-dü. Sonra elini kaba soktu ve üç defa yüzünü yıkadı. Ardından ellerini kaba soktu ve ikişer ikişer kollarını diseklerle beraber yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve başını iki eliyle önden arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Sonra elini kaba soktu ve ayaklarını yıkadı.
Mûsâ bize anlattı ki: Vüheyb şunu söyledi: Başım bir defa mesh etti.[6]

Şerh

Başını bir defa mesh etti", âlimler başın mesh yerine yıkanmasının mekruh olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.

Hüküm

Başın meshinde sünnet olan bir defa olması ve şu şekilde yapılmasıdır: Her iki el, tamamen ıslatılır, sonra bu iki elin küçük, orta ve adsız parmakları birbirine bitiştirilir. Bna ellerin ayaları yukarı kaldırılıp bu bitişik parmaklar uç uca gelmek suretiyle birbirine yaklaştırılır. Bu parmaklar başın ön tarafından enseye kadar çekilir; sonra da iki elin ayaları başın iki tarafına yapıştırılarak ense tarafındanbaşın önüne kadar çekilir. Bu şekilde bütün başın meshi tamamlanmış olur. Sonra başa değdirilmeyen baş parmakların içiyle kulakların dışları ve şehadet parmaklarının içiyle de kulak içleri mesh edilir. Parmakların arkalarıyla da boyun mesh edilir.

Ders

Namaz gibi bazı dinî görevlerin yerine getirilebilmesi için abdest almak farzdır. Örneğin abdestsiz bir kişi, namaz kılamaz, tavafta bulunamaz, Kur'an-ı Kerime el süremez. Bunlar haram görülmüştür. Ergenlik çağına giren ve su kullanabilen her Müslüman üstte sayılan farzlar için abdest almakla mükelleftir.

Bâb: Bakır, Ahşap Kap Vs.Den Abdest Alma Ve Gusletmek

10- Ahmed b. Yûnus bize anlatarak dedi ki: Abdulaziz b. Ebî Seleme bize anlatarak dedi ki: Amr b. Yahya bize babasının Abdullah b. Zeyd'den şunu naklettiğini anlattı:
Allah Resulü (sav) geldi. O'na bronz bir kapta su çıkardık. Abdest aldı. Yüzünü üç kez yıkadı, kollarını iki kez (yıkadı). Başını önden arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Ve ayaklarını yıkadı.[7]

Şerh

Bronz bir kapta" ifadesindeki "Bronz" kelimesi, diğer rivayetlerde bulunmayan bir ziyâdedir. Abdest suyunun verildiği kap, bakır, cam, ahşap ve diğer malzemelerden olabilir.
Ve yüzünü yıkadı", ifadesi, bir önceki "Abdest aldı" fiilinin açıklaması konumundadır. Hadisin kaynağı aynı olmasına rağmen ve ağız ve buruna su vermenin zikredilmemesi, diğer rivayetlerle mukayese edildiğinde bir haziftir.

Hüküm

Hadis-i şeririn bu rivayetinden çıkarılan hüküm, temiz olmak ve suyun niteliğini bozmamak şartıyla her tür kaptan abdest suyu alınabileceğidir.

Ders

Bu bölümde abdestin âdâbıyla ilgili birkaç hususu hatırlamanın faydası olacaktır:Abdest alırken mümkün olduğunca kıbleye yönelmek, abdest artığı suyun elbiseye sıçramamasına dikkat etmek, zorunlu olmadıkça dua etmek dışında konuşmamak, abdeste besmele çekerek başlamak ve her uzuvla ilgili duaları öğrenerek bunları okumak,ağız ve burna sağ elle su verip sol elle sümkürrnek, aşırı az veya haddinden fazla su kullanmamak, abdest suyunun güneşte ısınmış olmamasına dikkat etmek.

Bâb: Bakır Kaptan Abdest Almak

11- Hâlid b. Mahled bize anlatarak dedi ki: Süleyman b. Bilâl bize anlatarak dedi ki: Amr b. Yahya bana babasının şöyle dediğini anlattı: Amcam Çok abdest alırdı. (Bir keresinde) Abdullah b. Zeyd'e şöyle dedi: "Bize Allah Resûlü'nü (sav) nasıl abdest alırken gördüğünü anlatıver".
Bunun üzerine bir bakır kapta su istedi. Kabı eğerek ellerini üç kez yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve her seferinde bir avuç dolusu olmak üzere üçer kez ağza ve burna su verdi. Sonra elini kaba daldırarak yüzünü üç kez yıkadı. Sonra kollarını dirseklerle beraber ikişer kez yıka-dı.Sonra eliyle su alarak başını önden arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Sonra ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi: Allah Resûlü'nü (sav) de böyle abdest alırken gördüm.[8]

Şerh

Bir avuç dolusu", ağza ve burnu su verirken (mazmaza ve istinşâk) her biri için ayrı ayrı su alındığınıteyit etmek için bu ibareye yer verilmiştir.
Böyle", ifadesi, hadis-i şerifin merfü olarak rivayet edildiğini göstermektedir. Hadisin başlangıç bölümü de bu yöndedir.

Hüküm

Bu hadisin hükmü bağlamında abdestin farz ve sünnetlerini maddeler hâlinde zikretmek yararlı olacaktır:

Abdestin Farzları:

1. Yüzü bir defa suyla yıkamak;
2. Kollan dirseklerle beraber bir defa yıkamak;
3. Başın dörtte birini mesh etmek;
4. Ayakları topuklarla beraber yıkamak.

Abdestin Sünnetleri:

1. Abdeste başlamadan önce elleri yıkamak;
2. Abdeste başlarken Eûzü Besmele okumak;
3. Niyet etmek (Mâliki ve Şâfiîlerde niyet farzdır. Hanbelî mezhebinde sıhhat şartıdır.)
4. Ağza su vermek (mazmaza), burna su vermek ve sümkürmek (istinşâk);
5. Misvak kullanmak;
6. Sıralamaya dikkat etmek;
7. Yıkanacak organları bir kez yıkamak;
8. Başın tamamını arkadan Öne, önden arkaya doğru tek suyla mesh etmek.
9. Boynu ve kulakları mesh etmek;
10. Abdest uzuvlarını aralıksız yıkamak.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) "Her kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emre-dildiği şekilde namaz kılarsa geçmiş günahları bağışlanır" buyurduğu abdest, İslam ümmetini diğer din ve milletlerden ayıran çok mühim bir farzdır. "Temizlik imandandır" hadis-i şerifi de, temizlenmenin en güzel araçlarından biri olan abdestin Müslümanın hayatındaki yer ve anlamıyla ilgili önemli bir beyandır.

Bâb: Mestler Üzerine Mesh Etmek

12- Amr b. Hâlid el-Harrânî bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Yahya b. Saîd kanalıyla Sâd b. İbrahim'den o Nâfi'den o Urve b. el-Muğîre'den o, babası el-Muğîre b. Şu'be'den nnaklederek dedi ki: Allah Resulü (sav) tuvalet için çıktı. el-Muğîre bir su kabıyla O'nu takip etti. Resûlüllah (sav) tuvaletini bitirdiğinde O'na su döktü. Bu suyla abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti.[9]

Şerh

"Tuvaleti için çıktı" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) bulunduğu ortam hakkında râvilerin tereddüdünden doğan farklı görüşler zikredilmiştir. Olay, bazılarına göre bir seferde, bazılarına göre ise Tebük gazvesinde yaşanmıştır.
Bezzâr'in ifadesine göre bu Muğîre Hadisi, altmış kişi tarafından rivayet edilmiştir.
Hadisten çıkarılan belli başlı hükümler şunlardır:
1. Açık alanda tuvalet ihtiyacı giderileceği zaman, halktan uzak bir yere giderek gözlerden ırak olmak.
2. Şartlar ne olursa olsun tahareti su ile yapmanın müstehap görülmesi.
3. Daha önce de ifade edildiği üzere, abdest alırken başkasından yardım istemenin caiz oluşu.
4. Taharetten sonra ele bulaşması muhtemel kirden dolayı önce elleri yıkamak. Ortaya çıkabilecek kötü kokuyu toprak vesaire ile örterek gidermek.
5. Bu hadisin bazı tarîklerinde geçen "Üzerinde Şam işi bir cübbe vardı" ifadesinden hareketle necis oldukları kesinleşmediği sürece küfür ehlinin esvabının giyilmesinin caiz görülmesi.
6. Yine bu hadisin bazı nakillerinden hareketle, tabaklanmış olması şartıyla ölü hayvan derisinin giyim amacıyla kullanılmasının caiz olduğu.
7. Bu hadis-i şeriften çıkarılan bir başka hüküm ise, mestler üzerine meshin Abdest Ayetimin nüzûlu ile nesh edildiği iddiasının reddidir. Çünkü Abdest Ayeti Benî Müreysa Gazvesinde nazil olmuşken, bu hadiste geçen olay çok daha sonra Tebük Gazvesinde yaşanmıştır.
8. Bu hadis-i şerife göre, sefer hâlinde dahi abdestin sünnetlerine riâyet etmek müstehaptır.
9. Hadisten çıkarılan bir diğer hüküm, yıkanması ferz olan organların olabildiğince yıkanmasının yeterli olmayacağıdır ki Allah Resulü (sav) cüb-besinin kollarının dar olmasından dolayı sıyırabildiği yere kadar kollarını sıyırıp kalan bölümünü mesh etmemiş, bilakis kollarının tamamını yıkamıştır.
10. Başın tamamının meshedilmesini farz görenler de bu hadisin bazı rivayetlerini delil olarak kullanmışlardır. Çünkü bunlarda Allah Resûlü'nün (sav) sarığının üstünden meshi tamamladığı ifadesi geçmektedir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek hükümler, üstte Fethu'l-kadîr şerhinden özetlenerek aktarıldığı için tekrar etmiyoruz.
Hatırda tutulmasını faydalı gördüğümüz husus, Şia'nın iddia ettiğinin aksine mestler üzerine mesh etmenin, Abdest Hadisi ile nesh edilmediğinin bu hadis ile sabit bulduğudur. Çünkü bu hadise konu olan olay, Abdest Ayetinden hayli sonra yaşanmıştır.

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız Derslerin başında Müslümanların tuvalet hijyenine dikkat etmelerinin ne derece önemli olduğu konusu gelir. Müslüman, en ilkel ve yabancıl ortamlarda bile bulunsa, tuvalet ihtiyacını gidermek için insanlardan uzak bir yer seçmeli, dışkı ve idrarını en az kediler kadar örterek kötü koku ve mikropların yayılmasını önlemelidir.
Taharet almak için, su kullanmaktan asla vazgeçmemeli, taharetlendikten sonra ellerini muhakkak yıkamalıdır. Bütün bunlar, Rahmet Peygamberi'nin (sav) gündelik hayatın en ayrıntılarına varıncaya kadar ümmetine örnek olduğunun açık kanıtlarıdır.
Yüce dinimizin, mücadele ettiği hastalıkların başında şirk ve küfürden sonra cehalet, kabalık ve bedevîlik gibi medeniyete yakışmayan zafiyetler geldiği asla unutulmamalıdır.

Bâb: Mestleri Abdestli Giymek

13- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Zekeriya bize Amir'den, o Urve b. el-Muğîre'den babasını şöyle dediğini anlattı:
Bir seferde Allah Resulü (sav) ile beraberdim. Mestlerini çıkarmak için (ellerimi) uzatınca şöyle buyurdu: "Bırak onları. Onları temiz (abdestli) olarak giydim." Sonra da üzerlerine mesh etti.[10]

Şerh

Uzatınca" yani ellerimi uzatınca. Fiilin eğilmek anlamına geldiği de söylenmiştir. Fiilde işaret ve imâ yoluyla bir şeyi anlatma mânâsı da bulunmaktadır. Nitekim Efendimizin 'Bırak onları' cevabı bunu teyit eder niteliktedir.
'Onları temiz olarak soktum' ifadesinde kastedilen, ayaklardır. Burada Allah Resûlü'nün (sav) mestlerini abdestli olarak giydiği anlaşılmaktadır. Ibîi Huzeyme'nın Satvân b. Assâl hadisinde bu husus beyan edilmekte ve şöyle denilmektedir: "Allah Resulü (sav) bize, abdestli olarak giydiğimiz mestler üzerine seferde iken üç gün, ikamet halinde iken bir gün bir gece -süreliğine- mesh etmemizi emretti"
Satvân Hadisi, her ne kadar sahih olsa da Buhârî'nin şartlarına göre değildir. Ancak şerhini yaptığımız hadis, mestlerin abdestli giyilmiş olması bakımından Safvân Hadisine uygun düşmektedir.
imam Şafîî ve fıkıh âlimlerinin cumhuruna göre, hadiste bahsedilen temizlik ile kastedilen abdest oiup teyemmüm değildir.
Hadisin hükmüne göre, mestler üzerine meshin sahih olabilmesi için abdestli olarak giyilmiş olmaları şarttır.

Hüküm

Meshten maksat, mestler üzerine ayakların parmak uçlarından aşık kemiklerini aşmak üzere inciklere doğru el parmaklarını ıslak olarak sürmektir.
Meshin ferz olan miktarı, her ayağın ön tarafına gelen mestin üzerindeki el parmaklarının en küçüğü ile üç parmaklık alandır. Bu kısmın meshi ile mesh gerçekleşmiş olur.
Mestlerin tabanları mesh edilmez. Mestin üzerine su dökmek, sünger vb. bir cisimle ıslatmak, mestin üzerine enine doğru mesh etmek de farzın yerine getirilmesi için yeterlidir. Ancak bunlar sünnete uygun değildir.
Hanefî mezhebine göre, ayakları topuklarıyla beraber örten çizme, potin, yaklaşık beş km kadar yürünebilecek kalınlıkta çorap ve konçlu aba terlikler de mest hükmündedir. Yani abdestli giyilmiş olmaları şartıyla bunlar üzerine de mesh edilebilir.
Meshin süresi, kendi beldesinde ikamet eden kimse için bir gün bir gece, yolcu için üç gün üç gecedir. Bu sürenin başlangıcı, mesti giydikten sonra abdestini bozduğu ilk andır.

Ders

Dinimizin kolaylık dini olduğu ve uygulamasının insanları sıkmayacak önlemlerle donatılmış olduğunun en güzel kanıtlarından biri de mestler üzerine meshe verilen izindir. Özellikle soğuk beldelerde, yolculukta, yaşlılıkta ve askerlik görevi sırasında bu ruhsata başvurulabilir.
Bu ve benzeri birçok ruhsat, İslamiyeti yaşamanın güçlüğünden dem vuran kimselere verilebilecek en güzel cevaptır. İnsanların niyetleri sağlıklı olduktan sonra dinimizin ibadetlerini eda etmek hiç de zor gelmeyecek, mazeret sahiplerine türlü ruhsatların sunulmuş olduğugörülecektir.

Bâb: Uykudan Dolayı Abdest Almak, Bir Veya İki İç Geçmeden Dolayı Abdesti Lüzumlu Görmemek

14- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) haber verdi ki: Allah Resulü (§av) şöyle buyurdu: Sizden biriniz namaz lalarken uyuklarsa, uykusu gidene kadar uzansın. Sizden birinizi uyklu hâlde namaz kılarsa-ne dediğini- bilemez, belki kendisine bağışlama dilerken beddua edebilir.[11]

Şerh
Uyuklarsa", bazıları yanlışlıkla 'na'use' şeklinde de okurlar. Uyuklamak, dalmak ve iç geçmesi anlamına gelen bir fiildir.
Uzansın", bu emrin yorumu noktasında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Kimisi selam vererek namazdan çıkmasının kastedildiğini söylerken kimisi de zahirinden hareket ederek uykunun ağırbasması halinde namaza ara vermesinin kastedildiğini söylemiştir.
İkinci görüşte olanlara göre uyuklama hâli, daha hafif olduğunda affedilmiş sayılır. Fakat el-Müzenî ve diğerleri buna karşı çıkarak uykunun azının da çoğunun da abdesti bozduğunu söylemişlerdir.
İmam Mâlik ve Zührî'ye göre uykunun azı (hafif dalma) abdesti bozmaz. Bu konuda bir çok farklı görüş belirtilmiştir.
"Sizden biriniz" ifadesiyle ilgili olarak el-Mühelleb şöyle demiştir: Burada namaza ara vermenin illeti beyan edilmiş ve abdestin bozulduğu noktasında icmâ gerçekleşmiştir. Çünkü kişinin ne okuduğunu bilmez hâle gelmesi mevzubahistir.
"Beddua eder" ifadesiyle ilgili olara İbn Ebî Cemre şöyle demiştir: Bu hâlde namaz kılmaktan men edilme sebebi, böyle bir bedduanın dualaların kabul saatine rastlama ihtimalidir. Bu tür bir duruma düşülmemesi için ihtiyatlı olunması gerekir. Haddizatında namaz, kulun kalbinin ibadet için uyanık olması ve huşu üzere bulunması gereken bir fiildir.
Bu hadisin vurûd yani söyleniş sebebi, İbni İshâk'ın naklettiği Havla bn. Süveyt kıssasıdır ki bu kıssa "Allah için dini yaşamanın en sevimli hâli, devamlı olanıdır" babında geçmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerif meyanında Hanefî mezhebine göre abdesti bozan uyku hâlleri şunlardır: Yan yatarak, bağdaş kurarak, dirseklere dayanarak, ayakları oturak yerinin altından bir tarafa uzatarak veya namaz dışında secde eder gibi bir hâlde uyumak. Bütün bu durumlarda abdest bozulmuş kabul edilir ve namaz kılmak için tazelenmesi gerekir.
Namazda iken ayakta, oturarak, rükû ve secde halinde uyuklamak ise abdesti bozmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften ıkanlabilecek en mühim Ders, ibâdetlerde aslolan şeyin şuur açıklığı olduğudur. Kişi, Rabbine kulluk ederken ne yaptığının, ne söylediğinin farkında olmalı, tam bir uyanıklık hâlinde bulunmalıdır. Nitekim içkinin haram kılınmasıyla ilgili süreçte de bu hususa dikkat çekilmiş ve sarhoşken namaza yaklaşılmaması istenmiştir. Bunun illeti olarak da 'ne okuduğunu bilme' ve anlama hâli zikredilmiştir. Dalgınlık ve uykululuk hâli de bu açıdan sarhoşluğa benzer. Kişi, aklını toplayamadığı için ne söylediğini, ne yaptığını tam olarak bilemez.
Namazda sahip olunması gereken huşu ve uyanıklık, uyku ve sarhoşluk ile bağdaşmadığı gibi, kafaların dünyevî kaygılarla dolu olması ve okunan ayetlerin mânâlarının bilinmemesiyle de bağdaşmaz. Bunlar namazın kemâline aykırı hususlardır. Bu nedenledir ki şuurlu bir Müslüman, en azından okuduğu sûre ve âyetlerin mânâlarını öğrenmeli, namaz esnasında dünyevî

kaygılardan mümkün olduğunca sıyrılmaya çalışmalıdır.

Bâb: Çocukların İdrarı

15- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Abdullah b. Abdullah b. Utbe'den, Ümmü Kays bn. Mihsan'dan haber verdi:
Kendisi henüz yemek yemeyen küçük oğlunu Allah Resûlü'ne (sav) getirmiş, Allah Resulü (sav) de onu kucağına oturmuş, derken çocuk Allah Resûhı'nün (sav) elbisesine küçük abdestini bozmuş. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) su isteyip elbisesine su serpmiş, yıkamamiştır. [12]

Şerh

İbni Abdi'1-Ber der ki: Üramü Kays'ın adı Cüzâme'dir. Süheylî ise, Ukâşe b. Mihsan'ın kız kardeşi Amine olup ilk muhacir hanımlardan olduğunu söylemiştir.
Yemek yemeyen" ifadesiyle murad edilen, çocuğun henüz anne sütü ve mama benzeri şeyler dışında bir şeyle beslenmeyecek yaşta bir bebek olduğudur. Müslim şârihi Nevevfye göre, murad edilen bebeğin sadece anne sütüyle beslenme çağında olduğudur. Bebeğin Efendimize getirilme hikmeti, yeni doğmuş ve O'nun bereketinden istifade edilme arzusu da olabilir ki bu güçlü bir ihtimaldir.
Oturttu" yani kucağına oturma konumunda koydu, anlamındadır.
Suyu serpti", yani bebeğin idrarının değdiği bölüme su serpti. Bundan çıkan, bebek idrarının temizlenmesinde, üzerine su serpmenin asgari anlamda yeterli olacağıdır.
Yıkamadı", ifadesi el-Asîlî'nin iddiasına göre hadisin metninden olmayıp İbni Şihâb'ın ilavesidir. Ma'mer'in İbni Şihâb'dan yaptığı nakilde de 'Serpti' ifadesiyle yetinilmiş, 'yıkamadı' ibaresi geçmemiştir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre süt emen bir bebeğin idrarı necistir. Şâfîîlere göre ise necis değildir.
Bu meselede varolan iki aslî görüşten ilkine göre bebek idrarının üzerine su serpmek, temizlik için yeterlidir. Şafîî, Ahmed b. Hanbel, Ali (ra), Atâ, Zührî bu görüştedir. Ancak Hattâbî bunun caiz görülmesinin necasetin tamamen izâle edilmesi değil, ancak hafifletilmesi anlamında bir cevaz olduğunu söylemiştir. Hanefî ve Maliki mezheplerine göre ise, her türlü idrarda temizlik için yıkamak farzdır. Su serpmek, taharet için yeterli değildir.

Ders

Bebeklere şefkatli davranmak, onlarm büyük ve bereketi umulan insanlara götürerek damaklarına mama verdirmek, zühd ve takva ehline onlar için dua ettirmek güzel dayanışlardır. Hadiste adı geçen muhacir hanım Ümmü Kays da yeni doğan yavrusunu Peygamber Efendimize götürmek suretiyle yavrusu için hayır dua almak istemiştir.
Efendimizin (sav) çocuk sevgisi bu hadiste de kendini göstermiş ve O, abdest bocan bebeği uzaklaştırmak yerine, idrarının üzerine su serpmekle yetinmiş, işi büyütüp anneyi zor durumda bırakmamıştır.

Bâb: Kanın Yıkanması

16- Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Hişâm'dan anlatarak dedi ki: Fâtıma bana Esmâ'nın (r.anhâ) şöyle dediğini anlattı:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve "Birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa temizliğini nasıl yapsın?" dedi. O da şöyle buyurdu: Ovalarsın, sonra da suyla çitilersin, su döküp bununla namazını kılarsın.[13]

Şerh

Bir kadın geldi" İmam Şafîî'nin Süfyân b. Uyeyne'den yaptığı rivayette, soru sahibi hanımın bizzat Esma bn. Ebî Bekı (r.anhâ) olduğu geçmektedir.
Ovalarsın", hayız kanı bulaşmış giysinin temizlenmesinde îîkhareket ovmaktır.
Çitilersin", buradaki çitileme, suyla yapılacaktır. Kadı İyâz ve diğerleri bu çitilemenin parmak uçlarıyla yapıması ve kumaşın içine işlemiş kanın bu şekilde uzaklaştırılması gerektiğini söylemişlerdir. el-Hattâbî şöyle der: Bu hadis, necasetlerin ancak su ile temizlenebileceğinin delilidir. Başka sıvılar, asla suyun yerini tutmazlar. Çünkü diğer necasetlerin tümü, kan hükmündedir. Aralarında fark yoktur ki ulemânın cumhuru da bu görüşte birleşmiştir. Yine de asıl olan suya kıyas ile, temizleyici nitelikte başka sıvıların da kullanılabileceği söylenmiştir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre kadınların adet, loğusalık ve istihâze hallerindeki kanları ağır necaset (necâset-i galîza) hükmündedir.

Bunların temizlenmesi ancak su ile mümkündür.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en önemli Ders, Müslüman bir hanımın dinini öğrenmek için ilim ve irfan sahiplerine soru sormaktan çekinmemeleri gereğidir.
Adet kanı gibi, haya konusu olan bir mesele bile dinini Öğrenmek için sorulabüdiğine göre, hanımların dinlerini öğrenmek için ehliyet sahibi insanlara başvurmaları sünnete uygun bir davranıştır. Belki de yerilmesi gereken, utanç vesair etkenlerle câhil kalmakta ısrar etmektir.
Bir diğer Ders, necaset olarak tanımlanan kir ve pislikleri temizlemede kullanılacak birinci aracın su olmasıdır. Su, hayatın kaynağı olduğu gibi sağlıklı ve hijyenik olarak devam etmesinin de vazgeçilmez vasıtasıdır. Bu anlamda başka hiçbir sıvı, suyun yerini alamaz. Günümüzdeki deterjanlar, çamaşır suları ve benzeri kimyasal maddelerde temizlikte suyla beraber kullanılabilirler. Unutmamalıdır ki "Temizlik imandandır".

Bâb: İstihâze Kanının Yıkanması

17- Muhammed (İbni Selâm) bize anlatarak dedi ki: Ebû Muâviye bize babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Fâtıma bn. Ebî Hubeyş Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve "Ey Allah'ın Elçisi! Ben istihâze gören bir kadınım, bir türlü temizlenemiyorum, namazı bırakayım mı?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Hayır! Bu seninki kanayan bir damar kanı olup hayız kanı değildir. Ancak hayız günün geldiğinde namazı bırak, hayız günün bittiğinde üzerindeki kanı temizle ve namazı kıl. Hayız günün gelene kadar her namaz için abdest al.[14]
İstihâze gören", istihâze, bir kadının hayız kanaması dışında rahim dışında başka bir kaynaktan kan gelmeye devam etmesi hâline denir. Normal günler dışında gelen her türlü kan, istihâze kanı hükmündedir.
Damar (kanı)", yani bu kan, hayızdan dolayı değil, başka bir sebeple oluşan temiz bir kanamadır.
Buradaki gelme ve bitme 'ibtidâ ve idbâr' fiilerinde kastedilen, adet (hayız) kanamasının başlayıp sona ermesidir.
Abdest al", yani hayız için almandan farklı olarak sadece namaz abdesti al. Çünkü gelen kan, hayız kanıyla aynı hükümde değildir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, âdet gören bir kadından bir hastalık sonucu sürekli kan gelecek olsa, hayız ve temizlik hallerindeki durumuna göre amel edilir. Yani ayın herhangi beş gününde hayız gören bir kadın, bu günler dışında kanama görmeye devam etse, hayız bakımından temiz sayılacağı için abdest alarak namazlarını eda etmesi gerekir. Bu tür kanamaya fıkıh dilinde 'istihâze' denmektedir. Tanımı şöyle yapılmıştır: Bir kadından üç günden az, on günden fazlagelen bir kandır.
İstihâze olan kadının kanı,diğer organlardan gelen kan gibidir. Bununla sadece abdest bozulur. Kanama devam eDerse özürlü sayılır. Böylesi hanımlar hakkında özürlü hükmü geçerli olup namaz ferzi geçerliliğini korur. Orucunu erteleyemez. Cinsel münasebet kurulması da haram olmaz.
Dokuz yaşın altındaki kız çocuklarıyla menopoza girmiş, örneğin yetmişini aşmış hanımlardan gelen kan da istihâze kanı sayılır ve ona göre hüküm verilir.

Ders

Bir Önceki hadis-i şerifte olduğu gibi buradada, örnek bir Müslüman hanımın dinini öğrenme konusunda Peygamber Efendimize sorular sorduğu ve bundan utanıp sıkılmadığı görülmektedir. Bunun bütün Müslüman hanımlar-ca örnek alınması gereken bir davranış olduğunu bilmemiz gerekir. Çünkü dini öğrenme konusunda haya ve utanma olmaz.

Bâb: Nebiz Veya Alkollü İçecekle Abdest Alınmaz

18- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Sfyân bize anlatarak dedi ki: Zührîbize Ebû Seleme'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sarhoş eden her içecek haramdır.[15]

Şerh

Sarhoş eden her içecek1' ifadesinin açıklamasında el-Hâttâbî şunu söylemiştir: Bu hadis, hangi türden olursa olsunsarhoş eden içeceklerin azının da çoğunun da haram olduğunun delilidir.
Buhârî'nin bu hadisi abdest bölümü içine alma sebebi, içilmesi helâl olmayan bir sıvıyla abdest almanın da caiz olmayacağını teyit etmektir.

Hüküm

Şarap ittifak ile, diğer alkollü içecekler tercih edilen görüşe göre necâset-i galîza hükmündedir. Bunlar ne temiz, ne de temizleyici olarak görülürler. Hele ibadetler gibi ihtiyat, duyarlılık, temizlik ve ilahî emre teslimiyetin arandığı fiillere hazırlık için bunları kullanmak tamamen akıl dışıdır.
Şafiî mezhebine göre, şarap ve diğer bütün alkollü içecekler necaset hükmündedir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim Ders, yüce dinimizin alkollü içecekleri ne derece çirkin gördüğüdür. Bunlar, bırakınız içmeyi temizlikte dahi kullanılması uygun görülmeyen sıvılardır. Saf alkoldeki dezenfekte etme ve mikrop kırma özelliğine rağmen içme gayesiyle üretilmiş alkollü içecekler, abdestte asla kullanılmazlar. Bunların çoğu da azı da hüküm bakımından bir sayılmıştır.
Ancak dinimizin bilime duyduğu saygı gereği, tıpta ihtiyaç duyulması hâlinde yaraların temizliği ve pansumanı esnasında kullanılmalarına Hanefi mezhebinde ruhsat verilmiştir.

---

[1] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990. tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296. 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 1009Û. 10116, 10379, 10461, 10481; Malik, nîdâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.
[2] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, Hbâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu musnedi'i-Kûfiyyîn/17432, 17440, 17461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, tahâret/64; Dârimî, tahâret/707.
[3] Buhârî, vudû/,79-180, 184-185, .90, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30;
Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428;'İbn Hanbel, evvelu musnediİ-Medeniyyîn/lSSÛi}, 15843, 15857, 15864; Mâlik, taharet/29^ Dârimî, tahâret/691.
[4] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tİrmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, îahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evveIumusnedi'l-Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârim{ tahâret/691.
[5] B‹hârî, vudû/379-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârimî, tahâret/691.
[6] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15£36, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dânmı, tahâret/691.
[7] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evveIumusnedi'l'Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârimî, tahâret/691
[8] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârimî, tahâret/691.
[9] Buharı, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Kûfiyyîn/17432, 17440, 17461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, taharet 64; Dârimî, tahâret/707.
[10] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 8); Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Kûfiyyîn/17432, 17440,17461/17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, tahâret/64, Dârimî, tahâret/707.
[11] Buhârî, vudû/205; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1309; Tirmizî, 323; Nesâî, tahâret/162; Ebû Dâvud, salât/1115; İbn Mâfce, ikâmetu!s-salât/1360; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23152, 24481, 24517, 25105; Mâlik, nidâ/239; Dârimî, salât/1348.
[12] Buhârî, vudû/216, tıp/5260, 5274, 5276, 5279; Müslim, tahâret/432-433, selâm/4102-4103; Tirmizî, tahâret/66; Nesâî, tahâret/300; Ebû Dâvud, tahâret/319, tıp/3379; İbn Mâce, tahâret/517, tıp/3453, 3459; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25756; Mâlik, ta-hâret/128; Dârimî, tahâret/734.
[13] Buhârî, vudû/220, hayz/296; Müslim, tahâret/438; Tirmizî, tahâret/128; Nesâî, ta-hâret/291; Ebû Dâvud, tahâret/306-307; İbn Mâce, tahâret/621; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-Ensâr-25683, 25742; Mâlik, tahâret/121; Dârimî, tahâret/765, 998.
[14] Buhârî,.vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772
[15] Buhârî, vudû/235, eşribe/5157-5158; Müslim, eşribe/3727-3728; Tirmizî, eşribe/1786, 1789- Nesâî esribe/5496-5500; Ebû Dâvud, eşribe/3197, 3202; ibn Mace, eşnbe/337/, îffiS"Hî^. 23287, 23511, 23843,24396, 24704; Malık. eşribel321; Dârimî, eşribe/2005.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cenaze Namazında Ölülerin Dizimi
Defin
Kabre Toprak Atmak
Kabirlerin Düzleştirilmesi
Ağıtçı Kadınları Evden Dışarı Çıkarmak Ve Ağıttan Menetmek
Ölü İçin Ağlamaya Ruhsat Verilmesi
Kabirleri Ziyaret Adabı
Tek Mezara Birden Fazla Ölü Defnetmek
Ani Ölümü Arzu Etmemek
Cuma Günü Ölmenin Fazileti
Şehidin Öldürüldüğü Yere Defnedilmesi
Yatağında Ölenin Fazileti
ZEKÂT KİTABI
Zekâtın Fazileti
Hayvanların Zekâtı
Zekât Miktarları
Üzerinden Bir Yıl Geçmeyen Mallarda Zekât Yoktur
Atlar Ve Kölelerden Zekât Hakkının Düşmesi
Borç Alınan Mallarda Zekâtın Olmayışı
Zekât Devesinin Diz Bağını Almak
Zekât Mallarının En Değerlisini Almaktan Ve Zekât Hakkı Konusunda Haddi Aşmaktan Men
Zekât Memurunu Memnun Etmeye Dair Emir ve "Zekâtını Veren Onu Verdiğinde Sorumluluktan Kurtulur. Ondan Sonra Günah, Onu Almayanadır" Açıklaması
Zekâtı Vermede Acele Davranmanın Cevazı
Zekât Konusunda Malın (Parasal) Değerini Almanın Caiz Oluşu
Hâşim Oğulları ve Mevlalarına (Azatlılarına) Zekât Mallarının Haram Oluşu
Zekâtı Alınan Tarım Ürünleri
Ticaret Mallarının Zekâtı
Zinet Eşyasının Zekâtı
Devlet Başkanının Zekât Malına Tenezzül Etmemesi
Meyve Miktarlarının Tahminle Belirlenmesi
Fakirlerden Kaçarak Gece Ürün Toplamaktan Men
Öncelikle Aile Fertlerinin Nafakasını Sağlamak
Rızkı Helal Yollardan Aramak
İhtiyaç Sahibi Olmayana Dilenme Yasağı
Malda Zekât Dışında da Hak Olduğunu Söyleyen Görüş
Dilenmekten Men
Dilenmekten Sakındırmak Ve Vermenin (Bağış Yapmanın) Fazileti
Sâ'ın Miktarı
Zekâtı Bütün Sınıflara Teşmil Etmek
Zekât Vermeye Teşvik
Tasadduk Ederken Başkasından Yardım İstememenin Müstehap Oluşu
Zekât Develerini Binit Hayvanı Olarak Kullanmak
Fıtır Sadakası
Mal Biriktirmekten Sakındırmak
Sadaka Vermeye Teşvik ve Sadakanın Fazileti
Sadakanın Fazileti
Sadaka Sevabının Ölüye Ulaşması
İyilik Yapmaya ve Muhtaca Yardım Etmeğe Teşvik
Cimriliğin Yerilmesi
Sözünde Durmak
Misafirin Ev Sahibine Güçlük Çıkarmaktan Menine Dair
ORUÇ KİTABI
Ayın 29 Gün Çektiğine Dair
Hilâli Görünce Oruç Tutulması
Ramazan'dan Bir Ya Da İki Gün Önce Oruç Tutmanın Yasak Oluşu
Oruç Veya Ramazan Gecesi Hilâli Gözetlemek İçin Akşam Namazının Geciktirilmesi
Birbirini Takip Eden İki Ayırf Aynı Zamanda Tam (30 gün) Olmayacağına Dair
Hilalin Doğduğu Geceye Ait Olduğunun Alameti/Belirtisine Dair
Hilali Görünce Söylenecek Söz
Oruca Başlarken Ve Orucu Bırakırken (İftar İçin) Bedevinin Şahitliğinin Kabulüne Dair
Orucun Faziletine Dair
Ramazan Ayının Faziletine Dair
Nafile Oruca Değil De Yalnız Farz Oruca Niyet Edecek Kişinin Geceden Niyet Etmesinin Şart Oluşu
Oruçlu İken Sakınılacak Şeyler
Orucu Sadece Yiyecek Ve İçeceğin Bozacağını Söyleyenler
Kuru Hurma, Yaş Hurma Veya Ateş Değmemiş Bir Yiyecekle İftar Etmenin Sünnet
İftarda Acele Etmenin Sünnet Oluşu Ve Aralıksız Oruç Tutmanın (Visal) Yasaklanışı
Ramazan Orucunun Aralıklı Olarak Kaza Edilmesine Ruhsat Verilmesi
Sürme Oruçlunun Orucunu Bozmaz
Oruçlunun Kan Aldırması
Bilerek Cinsel İlişkide Bulunan veya Orucunu Bozan Kimsenin Ne Yapacağına Dair
Yolculukta Oruç Bozmaya Ruhsat Verilmesi Ve Oruç Tutanın Orucunun Sahih Olması
Yaşlılarla Emzikli Ve Hamile Kadınlara Oruç Tutmama Konusunda Ruhsat Verilmesi
Ömür Boyu Oruç Tutmaktan Ve Belli Bir Gün Veya Ayı Oruca Ayırmaktan Mene Dair
Sahur
Öpmek Ve Benzeri Davranışların Mekruh Oluşu Ve Bu Konuda Ruhsat Verilen (Sürme Çekme Ve Misvak Kullanma Gibi) Davranışlar
İftarda Yapılan Duanın Müstecap Oluşu Ve Oruçlunun İftar Zamanı Yapacağı Dua
Unutarak Yiyen Kimsenin Orucunun Bozulmayacağına Dair

Aşure Günü Orucu
Şaban Ve Şevval Ayları Oruçları
Arefe Günü Orucunun Fazileti
Ramazan (Fıtır) Ve Kurban Bayramları Günü Oruç Tutmaktan Mene Dair
Teşrik Günleri Oruç Tutmaktan Mene Dair
Cuma Günü Oruç Tutmaktan Mene Dair
Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün İftar Etmek ve Her Ayın Üç Günü Oruç Tutmak
Zikri Geçen Üç Günün Belirlenmesi
Kadir Gecesi
İtikâf

Cenaze Namazında Ölülerin Dizimi

769. Mûsâ b. Talha demiştir ki: Hz. Osman ile beraber bazı erkek ve kadınlara cenaze namazı kıldım. Erkek ölüleri kendi tarafına, kadın ölüleri ise kıble tarafına yerleştirdi. Sonra dört tekbir aldı. (Müsedded) [1]
770. Bekr el-Müzenî'nin bildirdiğine göre Sahabe'den bir zât, erkek ölüleri kadın ölülerin arkasına, kadınları da kendi tarafına yerleştirdiği nakledilmiştir. (İbn Ebî Ömer) [2]
771. Hasan b. Ali demiştir ki: Resûhıllah'ı (sallallahu aleyhi veseîlem) şöyle buyururken işittim: "Cenaze hazır olur da emir/devlet başkanı gelirse, onun namazını kıldırmaya en layık kişi devlet başkanıdır.[3] (İbn Ebî Ömer)
772. îmran b. Husayn'm bildirdiğine göre Resûmllah (sallallahu aleyhi vesellem), falan kimsenin annesinin cenaze namazını, kadın loğusa haldeyken kıldı. Naisazda cenazenin göbek hizasına (ortasına) durdu. (Ahmed b. Menî')
Ravileri güvenilir olmakla birlikte hadis illetlidir. Bu senetle mahfuz olan rivayet ise Ebû Büreyde yoluyla Semure'den nakledilen hadistir. İmran'dan değil. Semure'nin hadisi Sahih'te geçmektedir.[4]

Defin

773. Ebû Zer demiştir ki: Bir zat Beytullah'ı tavaf ediyor, duasında "eyvah, eyvah!" diyordu. Yine bir gece dışarı çıktığımda Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) o adamı kandil ışığında defnettiğini gördüm.[5] (Ebü Ya'lâ).
774. Yezîd b. e. Habîb'in, Resûlullah'm (sallalbhualeyhivesellem) ashabından bir zâttan bildirdiğine göre Peygamber (saüallahu aleyhi vesellem) bir ölünün defin işleminde hazır bulundu ve: "Arkadaşınıza ağırlık yapmayın!" buyurdu. Süfyan demiştir ki: Yani, kabir toprağı dışında toprak atılmaz. Bir başka rivayette: "Arkadaşınızın yükünü hafifletin!" buyurmuştur. Süfyan bunu "Yani, kabrin toprağını" diye açıklamıştır. (İbn Ebî Ömer) [6]
775. İbn Ömer demiştir ki: (Babam Hz.) Ömer bana şöyle vasiyet etti: "Beni lahdime/kabrime yerleştirdiğinde yanağımı yere değdir ki, tenimle toprak arasında bir şey olmasın." (Ahmed b. Menî') [7]
776. Ahmed b. Hanbel, K. ez-Zühd'de şöyle demiştir: Bize Hârûn; Damre'den, o da Abdülhakîm b. Süleyman'dan şu sözünü nakletti: Kırıp geçiren veba salgını yaşandığında, Beşîr b. Ka'b kendisi için bir mezar kazdı ve orada bütün Kur'ân'ı okuyup hatmetti. Ölünce de oraya defnedildi.
777. Mutarrif in naklettiğine göre Kays b. Âsim, oğullarına şöyle vasiyet etmiştir: "Beni Bekr b. Vâil'in göremeyeceği bir yere defnedin. Çünkü Câhiliye döneminde ben ona düşmanlık yapardım." (Müsedded) [8]
778. el-Hasan (el-Basrî), Kays b. Âsim'dan, onun şöyle vasiyet ettiğini nakletmiştir.... Hadiste şu sözler geçmiştir: "Beni hiç kimsenin bilmediği bir yala gömünüz. Çünkü Câhiliye döneminde Bekr b. Vâil ile aramda kavgalar (yaralamalar) olmuştu. İslam döneminde sizi de aynı kavgalara sürüklemeleri ve size dinde fitne vermelerinden endişe ediyorum." (Ebü Ya'lâ) [9]
779. Yezîd b. el-Esam demiştir ki: "Meymûne öldüğünde -ki teyzesidir-ridamı/entarimi alıp lahdine serdim. Ama İbn Abbâs onu kaldırıp attı." (Müsedded) [10]
780. Cerîr'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (salbllahu aleyhi veseHem): "Lahit kazınız, çukur kazmayınız" buyurmuştur. (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [11]
781. Ebu's-Sıddîk demiştir ki: Enes, ölüyü kabre indirdiğinde şöyle dua ederdi: "Allahım! Toprağı onun böğürlerinden uzak tut ve mezarını ona ferah (geniş) eyle! [12] (el-Hâlis)
782. Osman b. Semah demiştir ki: Kardeşimin oğlu Semure b. Cündüb dedi ki: Semure'nin yürümeye başlamış bir oğlu öldü. Derken ağlama sesi işitti ve: "Niçin bu ağlama?" diye sordu, "Falan kimse için" dediler. Onları ağlamaktan menetti ve hemen bir leğen veya büyük bir kap istedi. Ellerini yıkadı. Sonra onu önünde kefenledi. Sonra bir azatlılarına şu talimatı verdi: "Ey falan, mezarına git ve onu kabre indirdiğinde: Allah'm adıyla ve Resûlullah'ın dini üzere defnediyorum (Bismillah ve ala milleti Resülillah) de. Sonra baş ve ayak bağlarını çöz ve Allahım! Bizi sevabından mahrum eyleme ve onun ardından dalalete düşürme! diye dua et!" (el-Hâris) [13]

Kabre Toprak Atmak

Daha önce geçti. [14]

Kabirlerin Düzleştirilmesi

Bu konu hakkındaki Hz. Ali hadisi, Alışveriş bahsinde gelecektir.

Ağıtçı Kadınları Evden Dışarı Çıkarmak Ve Ağıttan Menetmek

783. Saîd b. el-Müseyyeb demiştir ki: Hz. Ebû Bekir öldüğünde kendisi için ağlanınca Hz. Ömer: "Allah Resulü {sallalkhu aleyhi vesellem): Muhakkak ki Ölü dirinin ağlaması sebebiyle azap görür buyurdu" dedi. İnsanlar ağlamaktan vazgeçmeyince Hz. Ömer, Hişâm b. el-Velîd'e: "Kalk şu kadınları dışarı çikarî" dedi. Hz. Âişe: "Asıl ben seni çıkarırım" dedi. Ömer (Hişam'a): "İçeri gir. Ben sana izin verdim" dedi. O da girdi. Bunun üzerine Âişe: "Evladım sen beni dışarı mı çıkaracaksın?" deyince, "Sana (içerde kalman için) izin verdim" dedi. Sonra kırbaçla vurarak teker teker kadınları çıkardı. Son olarak Ümmü Ferve çıktı. Böylece hepsini dağıttı. Veya "ağıtçı kadınları dağıttı" dedi (İshâk) [15]
Ben derim ki: Hadisin [16] nıerfû kısmı Küîüb-i Sitte'âe geçmektedir. Ahmed b. Hanbel de kıssanın tamamını değil, özellikle merfû kısmını bu senetle Abdürrezzak'tan nakletmiştir. Buhârî, kıssaya muallak olarak işaret etmiştir.[17]
784. Enes, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
785. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre, Abdullah b. Ebî Bekir vefat edince onun için ağlanmıştı. Sonra Ebû Bekir erkeklerin yanına giderek şöyle demiştir: Ben o kadınların yaptıkları sebebiyle sizden özür diliyorum. Onlar henüz Câhiliye döneminden çıktılar. Ben Allah Resûlü'nü (saMahu aleyhi vesellem): "Kuşkusuz ki dirinin ağlamasından ötürü ölünün üzerine kaynar su serpilir" buyururken işittim. (Ebû Ya'lâ) [18]
786. Ebû Bekir el-Hüzelî demiştir ki: el-Hasan (el-Basrî)'ye: "Muhacir kadınlar da günümüzde yapılanları yaparlar mıydı?" diye sordum. Şöyle cevapladı: "Hayır. Burada yüzleri tırmalama, cepleri parçalama, saçları yolma âdetleri ve şeytanın sesleri vardır. Biri bu nimet sırasında, diğeri şu bela karşısında icra edilen iki çirkin ve pis ses vardır. Allah müminlerden bahsederken "Onların mallarında dilenci ve yoksulun belirli bir hakkı vardır [19] buyurmuştur. Siz ise mallarınızdan nimet anında şarkıcıya, musibet/ölüm anında da ağıtçıya belirli bir pay ayırdınız. Kişi öldüğü zaman borçludur. Yanında emanet vardır. Vasiyet etmiştir. Sonra şeytan onun ailesine gelerek şöyle der: "Vallahi onun terekesini dağıtmayın, emanetini sahibine vermeyin, borcunu ödemeyin, vasiyetini yerine getirmeyin. Önce benim hakkımı ödeyin. Yeni elbiseler satın alın. Sonra bunlar parçalansın. Sonra onları beyaz olarak getirin. Sonra boyansın. Sonra evinde onun için çadırlar kurulsun. Sonra kiralık bir cariye getirin, bütün hüzün türleriyle ağlasın, sizin dirhemlerinize karşılık sesini satsın" Kim böyle bir cariyeyi davet ederse, onun için belli bir ücret karşılığı ağlar. Böylece evlerinde dirileri eğlendirirken kabirlerinde ölülere eziyet eder. İnsanlar cariyeye verdikleri ücretle ölülerini alacakları ecirden mahrum ederler. Sonra ağıtçı ne söyleyebilir ki? Ancak şunu der: "Ey insanlar! Ben size, Allah'ın yasakladıklarını emrediyorum. İyi belleyin ki Allah size sabrı emretmiştir. Ben ise sizi sabretmekten men ediyorum. Allah sizi feryadı figan etmekten menetmiştir. Ben ise size feryadı figan etmenizi emrediyorum. Sonra "Onun hakkını iyi belleyin" diye tembihlenir. Bu yüzden onun için içecek soğutulur. Üzerine elbise giydirilip hayvanlar üzerinde taşınır. Unutmayın ki, bizler Allah'tan gelmişiz, yine ona döneceğiz. Böyle âdetleri bulunan bir ümmette yaşayacağım aklıma gelmezdi.! (el-HârÎs) [20]
787. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Saçım kökten kazıyan, ağıt yakıp ağlayan ve elbiselerini parçalayan bizden değildir" buyurmuştur. (Müsedded ve Ebû Ya'lâ) [21]
788. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber (sdkllahu aleyhi): "Ağıtçı kadınların üzerinde katrandan gömlekler olacaktır" buyurmuştur [22] (Ebû Ya'lâ)
789. Mücâhid bildiriyor: Bir cenazede İbn Ömer'le beraberdim. Ağıt sesi duydu ve ağıtçı kadını menetmeye çalıştı. Kadın hiç aldırmayınca, bana "Mücahidi Biz ecir istiyoruz. Bu kadın ise günah istiyor" dedi. (Ebû Ya'lâ) [23]

790. Ebû Hureyre naklediyor: Ben, Resûlullah'ı (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Tövbe etmeden ölen her ağıtçı kadına, kıyamet günü Allah ateşten gömlek giydirir ve öylece insanların huzuruna çıkarır.[24] (Ebû Ya'lâ)

Ölü İçin Ağlamaya Ruhsat Verilmesi

791. Sa'd b. Ebî Vakkâs anlatıyor: O gün Allah Resulü (sallallahualeyhiveseliem) dizlerinden tuttu. Derken bir melek içeri girdi, ama oturacak yer bulamadı. Ona yer açtım. Ümmü Sa'd (b. Muâz) ise aşağıdaki beyitleri söyleyerek onun için ağlıyordu/ağıt yakıyordu:
Yazık oldu Ummü oa da, O Sa a kî şan gönret sahibiydi. Güçlü iai, şerefliydi, ihtiyaç gören atılgan biriydi.
Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (sallalfehu aleyhi vesellem): "Ümmü Sa'd hariç, bütün ağıtçı kadınlar yalan söyler" buyurdu.[25] (Ishâk)
792. Câbir bildiriyor; ResûluUah (saMahu aleyhi vesellem) Abdurrahman b. Avf m elinden tuttu.....(Hadisin devamını zikretti) Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) oğlu İbrahim'in vefat olayıyla ilgili olan hadiste ResûluUah (sallaBahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bu sadece merhamet duygusunun bîr eseridir. (Bilin ki) Merhamet etmeyene merhamet edilmez. Ey ibrahim! Eğer bu hak emir, gerçek vaat ve geçilecek yol olmasaydı, geride kalanımız, önden gidenimize katılacak olmasaydı, elbette senin için bundan çok daha fazla üzülürdük. Muhakkak ki bizler, senin için hüzünlenmekteyİz. Göz ağlar, kalp hüzünlenir, ama asla Rabbi öfkelendirecek söz söylemeyiz."
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [26]
793. UbeyduÎlah b. Mûsâ, İbn Ebî Leylâ'dan hadisin aynısını nakletmiştir. (Abd b. Humeyd) Bu hadisin aslı Tirmizî'de geçmektedir. Demiştir ki: "Hadis hakkında bundan daha fazla tenkit vardır." Burada zikrettiklerimize işaret etmiştir. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî de bunu Ebû Avâne kanalıyla İbn Ebî Leylâ'dan "Şüphesiz bu rahmettir" kavline kadar tahrîc etmiştir. Onlara muhalefet eden Ebu'l-Muğîre ile en-Nadr b. İsmaîl ise îbn e. Leylâ kanalıyla Atâ'dan, o da Câbir'den, o da Abdurrahman b. Avftan rivayet etmiştir. Eğer her iki tarik te mahfuz kabul edilirse bu durumda CâbİÎr'in bu hadisi, kâh kendisi, ksm ta Abdurrahman b. Avf m ismini vererek bildirdiği anlaşılmaktadır.
794. Abdurrahman b. Avf demiştir ki: Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) elimden tuttu ve beni hurmalıklara soktu.... (Hadisin devamını uzun ve parça parça zikretmiştir). (Ahmed b. Menî' ve Ebû Ya'lâ)
İbn Ebî Leylâ, hafızası zayıf biridir. Hadisteki söz konusu ızdırap/çelişki bu zâttan kaynaklanmaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.
795. Ebû Abdurrahman demiştir ki: Ebû Hureyre'den işittiğime göre
Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Ağıt yakılmaksızm ölü için ağlamanın caiz olduğuna dair hadisi zikretmiştir. Hadisin tamamı Zühd bölümünde gelecektir. (Abd b. Humeyd)
796. Şa'bî'nin, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından naklettiğine göre Allah Resulü (saUallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Kalp ya da gözdeki hüzün, merhamet duygusundan başka bir şey değildir. Feryadı figan ya da dövünme ise şeytandandır. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [27]
797. Ebû Seleme'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Muâviye oğullarından hasta bir zâtı ziyaret etti. Ölümünün yaklaşmış olduğunu gördü. Kadınları onun için ağlıyorlar, erkekler de kadınları bundan men ediyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Şimdilik onları rahat bırak! Ama ölüm vaki olduğunda, sakın hiçbir ağıtçının sesini duymayayım" buyurdu. (Müsedded) [28]
798. Hacib b. Ömer, Bekr b. Abdullah el-Müzenî'nin rahatsızlığından bahsederek şöyle demiştir: Ben ve Hakem onu ziyarete gittik. Aramızda, ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı ölünün azap göreceği(ne dair hadis-i şerifi)ni konuştuk. Bunun üzerine Bekr b. Abdullah şöyle dedi: Ebû Hureyre, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseüem) ashabından bir zata şöyle dedi: "Bir adam Allah yolunda savaşmak üzere yola çıkar ve yeryüzünün bölgelerinden herhangi bir bölgede şehit düşer de sonra cahil ve ahmak bir kadının onun için ağlaması sebebiyle hiç azaba duçar olur mu?" O zat ise Ebû Hureyre'ye: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) doğru söyledi. Ebû Hureyre saçmaladı!" diye karşılık verdi. (İbn Ebî Ömer).
799. Hâcib demiştir ki: el-Hakem b. el-A'rac ile birlikte Bekr b. Abdullah'ın yanma girdim. Aramızda ölü dirinin ağlaması sebebiyle azap görür diye konuştuk. Bunun üzerine Bekr bize şunu anlattı: Bize Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir adam şöyle nakletti.. Ebû Hureyre bu konuda ona muhalefet ederdi ve dedi. Hadisin sonunda saçmaladı (etafe)" yerine "yalan söyledi" ifadesi yer almıştır.[29] {Ebû Ya'lâ)

Kabirleri Ziyaret Adabı

800. Muhammed b. Yahya b. Habban'ın naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Ben size üç şeyi yasaklamıştım. Şimdi onlar konusunda size izin verdim. Şıra yapmanızı yasaklamıştım. Şıra yapabilirsiniz. (Ama bilin ki) Her sarhoşluk verici içecek, haramdır. Kurban etlerini üç günden fazla saklamanızı yasaklamıştım. Saklayabilirsiniz. Son o/arak kabirleri ziyaret et/nenizi yasaklamıştım. Ziyaret edebilirsiniz; ama çirkin söz söylemeyin, " (el-HâlİÎs) [30]
801. İbn Mes'ud şöyle nakletmiştir: Bizler Ebtah'da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber otururken birden Allah Resulü (saMlahu aleyhi veseUem) sevinçle kalkarak kabristana gitti ve orada bir kabrin yanma oturdu. Sonra üzgün bir halde dönüp yanımıza oturdu. Biz: "Ya Resûlallah! Az evvel bizim yanımızdan sevinçli olarak kalktın ve şimdi üzgün olarak döndün" dedik. "Rabbimden Amine'nin kabrini ziyaret etmem için izin istedim.. Bana izin verdi -veya "bana ruhsat verdi" dedi-. Sonra ona şefaat etmek için gittiğimde engellendim" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [31]
802. Abdullah b. Sercis ve Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın bildirdiklerine göre onlar, Ebû Hureyre'yi şöyle söylerken işitmişler: "Kabir üzerine oturmaktansa bir kor üzerine oturmayı ve korun etimin altına geçip içime kadar ulaşmasını yeğlerim" [32] Osman b. Hakîm demiştir ki: Sonra Hârice b. Zeyd'i kabristanda gördüm ve ona tunu anlattım. Hemen beni bir kabrin üzerine oturttu ve: "Bu, sadece onun üzerine pisleyen için söz konusudur" dedi. (Müsedded) [33]
803. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bir kabrin üzerine oturup büyük abdest ya da küçük abdest bozarsa, sanki bir kor/ateş parçasının üzerine oturmuş gibi olur" buyurmuştur.
(Ahmed b. Menî1) [34]
804. Ebû Saîd: "Allah'ın Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) kabirler üzerine oturulmasını veya kabirler üzerinde namaz kılınmasını yasakladı" demiştir. (Ebû Ya'lâ)

Tek Mezara Birden Fazla Ölü Defnetmek

805. Cemile binti Sa'd b. er-Rabî' demiştir ki: "Babam ve amcam Uhud savaşında öldürüldüler ve bir mezara defnedildiler. Miraslarından hiç bir şey görmedim. Hepsini müttefikler aldı."
Ben derim ki: Câbir (el-Cu'fî) zayıftır. Rivayet edildiğine göre Cemîle'nin amcası babasının mal varlığını almıştı. Ama annesinin talebi üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem) onu bundan menetti ve mirasın yarısını ona vermesini emretti. Bu, Taberî'nin Nisa sûresinin tefsirinde zikrettiği uzunca hikayenin bir parçasıdır.[35] (İshâk)

Ani Ölümü Arzu Etmemek

806. Enes'in bildirdiğine göre bir adam Hz. Peygamber'in (saUaMnı aleyhi veselkm) yanında kalıyordu. Sonra öldü. Hemen Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseliem) öldüğü haber verildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Biraz evvel yanımızda olan adam mı?" diye sordu. "Evet" deyince "Ruhu öfkeyle alınmışa benziyor" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Müsedded ve Ebû Ya'lâ)
807. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi veseUem): "Ölüm, müminin hediyesidir1' buyurmuştur. (Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [36]

Cuma Günü Ölmenin Fazileti

808. Enes b. Mâlik'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): 'Cuma günü ölen, kabir azabından korunur" buyurmuştur. (Ebû Ya'îâ} [37]

Şehidin Öldürüldüğü Yere Defnedilmesi

Abdullah b. Muayye es-Suvâ'î'nin rivayetine göre Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından olan iki adam Benî Salim kapısında öldürüldüler. Bu durum Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirilince onların öldürüldükleri yere defnedilmelerini emretti. Bunun üzerine katledildikleri yere taşındılar. Benî Hilâl'de bir kabristana rastlandı ve oraya gömüldüler. (İbn Ebî Ömer)

Yatağında Ölenin Fazileti

Abdullah b. Amr b. el-Âs'm rivayetine göre Allah'ın Resulü (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Şüphesiz yüce Allah, sizden birinizin malının iyisine karşı gösterdiği cimrilikten daha da fazla olarak mümin kulunun kanına cimridir (dökülmesini istemez), nihayet onu(n ruhunu) yatağında kabzeder." (el-Hâris)

ZEKÂT KİTABI

Zekâtın Fazileti

Konuyla ilgili Ebû Zer hadisi, Peygamberlerin (aleyhimusselâm) Hadisleri bölümünün başında gelecektir.

Hayvanların Zekâtı

809. Hammad b. Seleme demiştir ki: Bu, Allah Resûlü'nün {saMahu aleyhi vesellem) Amr b. Hazm'a yazdığı, deve ve davarların zekât oranlarına dair mektubudur: "Davarlarda sayı 40'a ulaşırsa, I20'ye kadar zekât olarak bir koyun verilir. I20'yi geçince, 200'ye kadar iki koyun verilir. 200'ü geçince, 300'e kadar üç koyun verilir. Eğer 300'ü geçerse, bundan fazlası için her yüz koyu/ula bir koyun verilir.
25 devede bir binti mehaz, (bir yaşını tamamlamış dişi deve), eğer binti mehaz, yoksa, bir ibn lebûn (İki yaşını tamamlamış erkek deve yavrusu) verilir. Develerin sayısı 36'ya ulaşırsa, (45 deveye kadar) bir binti lebûn (iki yaşını doldurmuş dişi deve) gerekir. Sayılan 46 deveye ulaşırsa, 60 deveye kadar bir hukka (üç yaşını doldurmuş dişi deve), sonra 75 deveye kadar bir ceza'a (dört yaşını tamamlamış dişi deve), sonra 90 deveye kadar iki binti lebûn verilir. Bundan fazla olursa, 120 deveye kadar İki hukka verilir. Eğer develerin sayısı daha da fazla olursa, o zaman zekât oranlarının başına dön. Yani 120'ye kadar her beş deve için bir koyun verilir. Eğer daha fazla olursa, her elli devede bir hukka verilir."
Hammad demiştir ki: Bize bunu Kays b. Sa'd, Ebû Bekir b. Amr b. Hazm'dan naklen bildirdi. (Ishâk) [38]
810. Hammad b. Zeyd demiştir ki: Eyyûb, Abdurrahman b. es-Serrâc ve UbeyduİIah b. Ömer'den işittim. Hepsi de Nâfi'nin, Hz. Ömer'in şu mektubunu okuduğunu söylüyorlardı: "Sayılan beşin altında olan develerde (zekât olarak) bir şey gerekmez....." Mektup, Ebû Bekir'in Enes'e yazdığı mektubun benzeridir. (Ebû Ya'lâ) [39]

Zekât Miktarları

811. Amr b. Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Peygamber (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sayıları beşten az olan develerde, kırktan az olan davarlarda, otuzdan az olan sığırlarda, ağırlığı yirmi miskalden az olan altında, 200 dirhemden az olan gümüşte ve hacmi beş vesaktan az olan üründe hiç bir (zekât) hak(kı) yoktur. Hurma, kuru üzüm, buğday ve arpa gibi ürünlerde öşür/onda bir zekât vardır. Akarsu ile sulanan ürünlerde onda bir, dönme dolapla sulanan ürünlerde ise yirmide bir zekât payı vardır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [40]
812. Amr b. Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Peygamber (sallalkhu aleyhi vesellem): Altın, gümüş, deve, sığır, davar, buğday, arpa, çavdar ve kuru üzümde zekât farz kılındı" buyurmuştur. (el-Hârİs) [41]
813. Hz. Ebû Bekir'in Yemen'e gönderdiği zekât memurunun bildirdiğine göre o, her on sığırda bir koyun zekât almış ve Ömer b. Abdülaziz'in her otuz sığırda bir tebî (bir yaşında erkek dana) ve ceza' (iki veya üç yaşma girmiş tosun) veya ceza'a (iki veya üç yaşma girmiş düve), her kırk sığırda ise bir müsinne (dört yaşında dişi sığır) alınmasını emrettiğini ileri sürmüştür. (Müsedded) [42]

Üzerinden Bir Yıl Geçmeyen Mallarda Zekât Yoktur

814. Ebû Bekir es-Siddîk'tan nakledildiğine göre o, Câbir'e, Allah Resûlü'nün (saflallahu aleyhi vesellem) kendisine söz verdiği malları vererek: "Sana şunu da ifade edeyim, ki, üzerinden bir yd geçinceye kadar bunda zekât yoktur" demiştir. (İshâk) [43]
İsmail el-Mekkî zayıf biridir. Hadiste bahsedilen zaman, Sahih'te başka bir bağlamda zikredilmiştir.
815. el-Kâsım b. Muhammed'in bildirdiğine göre Ebû Bekir es-Sıddîk bir adama atasını (devlet hazinesinden payını) verirken: "Malın var mı?" diye sorardı. Eğer: "Evet, var" derse, "Zekâtım öde!" derdi. Malı yoksa: Üzerinden bir yıl geçmeden bundan (yani atâ/hibe malından) zekât verme!" derdi. (Müsedded)
Ben derim ki: Hadisin senedi .sahih olmakla birlikte munkatıdıi. Zira el-Kâsım ile dedesi es-Sıddîk arasında kopukluk vardır. [44]

Atlar Ve Kölelerden Zekât Hakkının Düşmesi

816. Urve'nin bildirdiğine göre Şamlılar Hz. Ömer'e: "Bizim en değerli mallarımız, atlarımız ve kölelerimizdir" dediler. Hz. Ömer de kısrak basma on (dirhem?) ve kelle başına on (dirhem? vergi) aldı. Sonra onlara yiyecek yardımında bulundu. Onlara, kendilerinden aldıklarından daha fazlasını verirdi. Sonra bu adamlara (Emevî valileri/memurları) geldi ve kelle başına on (dirhem) ve at/kısrak başına on (dirhem) aldılar. Ama yiyecek yardımı yapmadılar. (Müsedded)
817. Abdullah demiştir ki: Saîd b. el-Müseyyeb'e katırlarda zekât hakkı olup olmadığını sordum. Saîd de: Atlarda hiç bir surette zekât yoktur" dedi. (el-Hâris) [45]

Borç Alınan Mallarda Zekâtın Olmayışı

818. Ümmü Sa'd el-Ensâriyye'nin bildirdiğine göre ResûluUah (sallaikhu aleyhivesellem): "Borç alan kimseye zekât düşmez " buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ). Hadiste zayıflık vardır. [46]
819. Sâib b. Yezîd der ki: Ben, Hz. Osman'ı şöyle söylerken işittim: "Bu, zekât ayınızdır. Kimin borcu varsa, ödesin. Sonra geri kalan malının zekâtım versin." (Müsedded)

Zekât Devesinin Diz Bağını Almak

820. Hz. Ebû Bekir demiştir ki: "Vallahi, eğer Hz. Peygamber'in kendilerinden aldığı bir bağı bile benden esirgerlerse, bunun için onlarla savaşırım" Ebû Bekir deve ile beraber onun bağını da alırdı. Sonra şu âyeti okudu: "Muhammed ancak bir elçidir. Ondan önce de elçiler/peygamberler gelmişti" (Âl-i İmrân 144) (İshâk)
Ben derim ki: Bu hadis mürseldir. Senedi hasendir. Kütüb-i Sitte müellifleri hadisin aslını muttasıl bir senetle nakletmişlerdir. Bunu burada yalnız "Ebû Bekir, deve ile beraber onun bağını da alırdı" ilavesinden dolayı naklettim. Çünkü bu, o meşhur hadisi "keçi yavrusu {anâkan)" sözcüğüyle nakledenlerin aksine, "diz bağı {ıkâ(en)" sözcüğüyle rivayet edenlerin rivayetini teyit etmektedir.
821. Yahya'nın bildirdiğine göre Ebû Bekir es-Sıddîk dinden dönenler (mürtetler) konusunda Hz. Ali ile istişare etti. Hz. Ali: "Muhakkak ki Allah namaz ile zekâtı birleştirmiştir. Ben bunların arasının ayrılmaması gerektiğini düşünüyorum" demiştir. Ebû Bekir de onun gibi düşündüğünü ifade etmiştir. (Müsedded). Müsedded demiştir ki: Ikâl, zekâta konu develerden yüz devedir."

Zekât Mallarının En Değerlisini Almaktan Ve Zekât Hakkı Konusunda Haddi Aşmaktan Men

822. el-Kâsım b. Muhammed'in bildirdiğine göre Hz. Ömer'in yanından zekât davarlarından bir koyun sürüsü geçti. Sürü içinde iri göğüslü bir koyun vardı. Onu görünce: "Sanmıyorum ki, bunu gönül rızasıyla vermiş olsunlar. Müslümanların mallarının en değerlilerini alıp da insanları fitneye sevk etmeyin. Yiyecek maddelerinden uzak durun" dedi. (Müsedded) [47]
823. es-Sunâbih el-Ahmesî'nin bildirdiğine göre ResûluUah (sallalbhu aleyhi vesdlem) zekât malları arasında güzel bir nâka/dişi deve gördü ve: "Onu alam Allah kahretsin!" buyurdu. O kişi (zekat memuru) : "Ey Allah'ın Resulü, ben onu küçük develerden iki deveye karşılık aldım" deyince Allah Resulü: "O zaman ne iyi yapmışsın!" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [48]
824. Ebu'n-Nadr (Temîm oğullarından bir şeyhten bahisle) şöyle dediğini nakletmiştir: Haccac b. Yusuf zamanında bir şeyh Basra mescidinde gelip yanıma oturdu. Elinde asa ve bir sahife vardı. Bana: "Ey Abdullah (Allah'ın kulu)! Bu mektubun şu valiniz (arkadaşınız) nezdinde bana yaran olur mu?" diye sordu. Ben de: "Nedir o mektup" diye sordum. "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bizim için yazdığı bir mektuptur" dedi. "Size nasıl yazdı?" diye sordum. "Babamla birlikte Medine'ye girdim..." Babam dedi ki (Yani Talha'ya): "Zekâtlarımız toplanırken zulmedilmemesi için bize Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bir mektup al!" O da: "Bu her Müslüman için geçerlidir" dedi, Biz: "Öyle olsa bile, (sen bizim için özel bir mektup al)" diye ısrar edince bizi alıp (Peygamber'in yanma) götürdü ve: "Ya Resûlallah! Bu ikisi, onlar için, zekâtları toplanırken kendilerine zulmedilmemesi yönünde bir mektup yazmanı istiyorlar" dedi. Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem)
Bu, her bir Müslüman için öyledir" buyurunca "Ya Resûlallah! Bu iki kişi yanlarında senden onlara has özel bir mektup bulunmasını istiyorlar" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu mektubu yazdı. Sence bu şu valiniz nezdinde bana bir yarar sağlar mı? Vallahi zekâtlarımız toplanırken bize haksızlık yapıldı.t Ben de: "Vallahi hiç zannetmiyorum" dedim. (Ebû Ya'lâ) [49]

Zekât Memurunu Memnun Etmeye Dair Emir ve "Zekâtını Veren Onu Verdiğinde Sorumluluktan Kurtulur. Ondan Sonra Günah, Onu Almayanadır" Açıklaması

825. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Size sevilmeyen bir (zekat) heyeti i) gelecektir. Yanınıza geldiklerinde onları hoşnutlukla karşılayın, istediklerini almakta serbest bırakın. Eğer adil davranırlarsa, kendileri lehlerine adil davranmış olurlar. Zulmederlerse de yine kendileri aleyhlerine zulmetmiş olurlar. Onları memnun edin. Zîra sizin zekâtınızın mükemmeliyeti, onların memnun katması ve size dua etmelerindedir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [50]
826. Enes b. Mâlik demiştir ki: Temim oğullarından bir zat gelerek: "Ya Resulallah! Zekâtımı senin memuruna/elçine verdiğim zaman, bu Allah ve Resulü nezdinde benim sorumluluktan kurtulmam için yeterli midir? "diye sordu. O da: "Sen zekâttın benîm memuruma verdiğin zaman, onun sorumluluğundan kurtulur ve onun ecrini hak edersin. Günahı ise onu almayıp bırakanın üzerine olur" buyurdu. (el-Hâris) [51]
Zâhid b, Yerbû' bildiriyor: Ebû Hureyre'ye: "(Zekât memurları) geldiklerinde onlardan malımın iyisini saklayayım mı?" dedim. Şu cevabı verdi: "Hayır! Eğer gelirlerse onlara karşı gelme ve dönüp gittiklerinde ise arkalarından küfür etme! O zaman isyankâr durumuna düşmekle kalmayıp zalim olmayan birini taşlamış olursun. Şöyle dersin Hak (km) olan budur, hakkı al ve batılı birak! Şayet alırsa ne âlâ, eğer almayıp başkasını alırsa sabret, (memur ile seni) yüce Allah Kıyamet gününde Mizan'da bir araya getirecektir." (Müsedded) [52]

Zekâtı Vermede Acele Davranmanın Cevazı

827. Talha'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseikm) Abbâs b. Abdulmuttalib'in zekâtını iki sene öncesinden alırdı. (Ebû Ya'lâ) [53]
Ben derim ki: Yusuf b. Hâlid değersiz bir ravidir. Ama hadisin mutâbii vardır. Şöyle ki Bezzâr, hadisi başka bir yoldan Hasan el-Becelî kanalıyla Hakem'den naklettikten sonra demiştir ki: "Burada zikri geçen Hasan el-Becelî, İbn Umâre'dir. Bu hadisi, ondan başkasının naklettiğini bilmiyoruz."

Zekât Konusunda Malın (Parasal) Değerini Almanın Caiz Oluşu

828. Tavus demiştir ki: Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) Muâz'ı Yemen'e gönderdi. Muâz, buğday ve arpa zekâtına karşılık elbise alırdı. (el-Hârİs) [54]

Hâşim Oğulları ve Mevlalarına (Azatlılarına) Zekât Mallarının Haram Oluşu

829. Hz. Ali demiştir ki: Abbâs'a: "Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) seni zekât memuru olarak görevlendirmesini talep et!" dedim. Talep ettiğinde Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem): "Ben seni insanların günahlarının kirine memur tayin edemem " buyurdu. (İshâk ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [55]
830. ibn Rabfa b. el-Hâris b. Abdülmuttalib demiştir ki: Abdülmuttalib oğullan Abbâs'm yanma giderek "Bizim adımıza Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuş da bu ve benzeri hizmetleri insanlara verdiği gibi bize de versin" dediler. Onlar bu halde iken Hz. Ali b. Ebî Tâlib çıkageldi. Abbâs onu yanma çağırdı ve: "Kavmin ve amca oğulların toplandılar. Onlar için Allah Resulü (sallalMıu aleyhi vesellem) ile konuşsan da zekât toplama görevini onlara verse" dedi. Ali buna: "Kuşkusuz ki Allah size, ey Muttalib oğulları, insanların ellerinin kirlerini yedirmeyi kabul etmemiştir" diye yanıt verdi. Bunun üzerine Rabî'a b. el-Hâris: "Bırakın bunu. Size ondan fayda yoktur..." dedi (Hadisin devamını zikretti). (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [56]
831. ibn Abbâs demiştir ki: Nevfel b. e-Hâris iki oğlunu Allah'ın Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdi, gönderirken de onlara şöyle tembihledi: "Amcanıza gidin. Belki sizi zekât memuru olarak görevlendirir de böylece belki bir şeyler elde edersiniz, evlenirsiniz." Giderlerken yolda Hz. Ali'ye rastladılar. Hz. Ali: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Onlar konuyu anlatınca Hz. Ali: "Geri dönün!" dedi ve döndüler. Akşam olunca (babalan) Resûhıllah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gitmelerini söyledi. Kapının önüne geldiklerinde içeri girmek için izin istediler. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe'ye: "Örtünü üzerine al, amcamın oğlu geldi" buyurdu. İhtiyaçlarım Allah'ın Peygamber'ine (sallallahualeyhiveseîlem) arz ettiler. Bunun üzerine Allah'ın Nebî'si (sallallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle buyurdu: "Siz Ehl-İ Beyt'e zekât mallarından hiçbir şey helal değildir. Zekât, ellerin kiridir. Sizin için humus (ganimetlerin beşte bir) payı vardır. Humusta size yetecek veya sizi zengin kılacak kadar mal vardır. " (Müsedded) [57]
832. Ruşeyd b. Mâlik Ebû Umeyra demiştir ki: Bir gün Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında oturuyordum. Derken bir adam bir tabak hurma getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem): "Bu nedir? Zekât mı, yoksa hediye mi?1' diye sordu. Adam: "Zekât" deyince, onu yanındakilere verdi. Hasan da önünde toprak üzerinde oynuyordu, Eline bir hurma alıp ağzına götürdü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu gördü ve hemen parmağını çocuğun ağzına sokarak hurmayı çıkarıp attı ve: "Biz Muhammed ailesi zekât malı yemeyi:." buyurdu. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [58]
833. İbn Abbâs demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Erkam b. e. Erkam'ı bazı zekât malları için gönderdi. O da Ebû Râfi'ye uğradı. Sonra (Ebû Rafi') gelip Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) bunu anlattı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Ey Ebû Rafi'! Zekât, Muhammed'e ve Muhammed ailesine haramdır. Muhakkak ki bir kavmin mevlası/azathsı da onlardandır" buyurdu. (Ebû Yala) [59]
834. Atâ b. es-Sâib demiştir ki: (Ali b. Ebî Talib'in kızı) Ümmü Külsüm'e gittim, yanma girdim. Evde lifle doldurulmuş sağlam bir divan, bir yastık ve bir de asılı kırba vardı. Ben (hayretle onlara) bakmaya başlayınca dedi ki: "Neye bakıyorsun? Allah'ın bereketi bize yetmektedir. Hz. Peygamber'in veya Ali'nin sadakasından başka malımız olmasa bile bu bize yeter." Dedim ki: "Yanımda bir kaç dirhem var. Selman bunları Rukayye isminde bir azatlı cariyesine vasiyet etti." "Onu tanımıyorum" dedi. "Öyleyse sen al!" dedim. "Bunun zekât olmasından korkarım. Bize zekât helal değildir. Fakat git, onu tasadduk et!" dedi. Ben de: "Onu sen tasadduk et!" dedim. Ama reddetti. Sonra: "Dün gece Irak'tan bir torba nakit geldi. Ben kabul etmedim, geri çevirdim" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [60]

Zekâtı Alınan Tarım Ürünleri

835. Ebû Bürde b. Ebî Musa'nın bildirdiğine göre Ebû Mûsâ ve Muâz insanlara dinlerini öğretmek üzere Yemen'e gönderildiklerinde yalnızca şu dört sınıf üründen zekât almışlardır: Buğday, arpa, (kuru) hurma ve kuru üzüm.[61] (EbûYa'lâ)
836. İbn Ömer'in naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem): "Suyunu yerin altından alan ya da dere suyu veya yağmur suyuyla sulanan ürünlerde onda bir zekât vardır. Deveyle sulanan ürünlerde ise yirmide bir zekât vardır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [62]

Ticaret Mallarının Zekâtı

837. Ebû Amr b. Himâs babasından, ki deri ve ok çantası satardı- şöyle dediğini nakletmiştir: Hz. Ömer bana: Malının zekâtını ver!" dedi. Ben: Malım deri ve ok çantalarından ibarettir" deyince o da: "Değer biç (Fiyatlandıry'di.[63] (Müsedded)

Zinet Eşyasının Zekâtı

838. Esmâ'dan nakledildiğine göre o, mücevherlerinin zekâtını vermezmiş. (İshâk) [64]
839. İbrâhîm (en-Nehaî) demiştir ki: İbn Mes'ûd'un hanımı gelerek: "Ya Resûlallah! Benim biraz mücevherlerim var. Yanımda yetimler var. Mücevherlerimin zekâtını onlara harcayabilir miyim?" diye sordu. O da: "Evet" buyurdu. [65] (İshâk)

Devlet Başkanının Zekât Malına Tenezzül Etmemesi

840. İlbâ'nın yeğeninin (kardeşinin oğlu) Amr'm İlbâ'dan naklettiğine göre Hz. AH şöyle demiştir: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanından zekât develeri geçti. Geçerken bir devenin sırtından bir kıl kopardı ve: Ben bu kıla, Müslümanlardan herhangi bir adamdan daha layık değilim" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Ebû Ya'la, Ahmed b. Menî ve el-Hâris) [66]

Meyve Miktarlarının Tahminle Belirlenmesi

841. Sehl b. Ebî Hasme'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer onu hurma ürününü tahmin için göndermiş ve: "Bir araziye vardığında ürün miktarını tahmin üzere belirle ve toprak sahiplerine yiyecekleri kadarını bırak" demiştir. (Müsedded)
Senedi sahih olup mevkuftur. Kütüb-i Sitîe müellifleri bu senetle Sehl'den, o da Hz, Peygamber'den (sallahualeyhiveseUem) nakletmiştir.
842. Rafi' b. Hadîc'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) bir kavme/topluluğa bir zât göndererek hurma ürünlerini tahmin ettirdi. Sonra o topluluk Resûlullah'a (salkllahu alad ıi vesellem) gelerek: "Bize falan zat gelerek hurma ürünlerimizi tahmin etti" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onu ben gönderdim.

Benim nezdimde o hakikaten güvenilir bindir. Dilerseniz onun tahmin ettiği miktarı alırsınız. Dilerseniz, biz onu alıp, size iade ederiz" buyurunca: "Bu bir haktır. Gökler ve yer hak esası üzerine kurulmuştur" dediler. (el-Hâris)

Fakirlerden Kaçarak Gece Ürün Toplamaktan Men

843. Ali b. el-Hüseyin demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece hasadı (ürün toplanmasını) ve hurma kesimini yasakladı.
(Müsedded, Ahmed b. Menî ve el-Hâris)

Öncelikle Aile Fertlerinin Nafakasını Sağlamak

844. Abdullah (b. Mes'ûd')un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah sana bir mal verirse, harcamaya Önce bakmakla yükümlü olduklarından başla. Sonra fazlasından infakta bulun.
Böylece kendi ihtiyacını karşılamandan ötürü kınanmazsın ve kendine infaktan aciz kalmazsın [67] (İshâk)
845. Atâ b. Ebî Rebâh demiştir ki: Ebû Hureyre'nin bu Beyt(ullah)ı tavaf edip, "Ancak çoluk çocuğun nafakasından fazlasından sadaka verilir" diye seslendiğini işittim. [68] (Müsedded)

Rızkı Helal Yollardan Aramak

846. Abdullah b. Mes'ûd'ım naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizi cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak olan şey, ancak benim emrettiklerim(e uymakjdir. Sizi cennetten uzaklaştıracak ve cehenneme yaklaştıracak olan şey de benim yasakladıklanm(ı işlemekjdır. Zira emin ruh (Cebrail) kalbime şöyle ilham etti: Allah ölümlü her canlının rızkını yazmıştır. Buna göre Allah'tan sakının ve rızkınızı güzel yollarla arayın. Rızkın gecikmesi sizi, onu günah yollarla aramaya itmesin. Zira Allah nezdinde olan şeye ancak ona itaatle ulaşılır"
Senedinde kopukluk vardır. {İshâk)
847. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden öyle kimseler var ki, bana gelip, yardım ister, ona bir şeyler veririm. Sonra kucağında ancak ateş taşıyarak kalkıp gider" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [69]
848. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak kî Allah rızkı ihtiyaç, sabrı da musibet miktarınca indirir" buyurmuştur. (el-Hâris)
849. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki Allah kuluna, onun için yazdığı rızkı verir. Öyleyse rızkı meşru yollardan arayın; helal olanı alın, haram olanı bırakın" buyurmuştur. {Ebû Ya'lâ) [70]

İhtiyaç Sahibi Olmayana Dilenme Yasağı

850. Hakim b. Kays b. Âsım'ın bildirdiğine göre babası (Kays) ölümünde oğullarına şöyle vasiyet etmiştir: "Size Allah'tan sakınmayı vasiyet ediyorum...." Hadisin devamında şu cümleler geçmiştir: "Sakın dilenmeyin. Zira dilenmek kişinin kazancının sonudur (son çaresidir).[71] (Müsedded)
851. Kays b. Asım'dan nakledilmiştir.....Hadiste şu cümleler yer almıştır:
"Sakın dilenmeyin. Zira dilenmek, kişinin kazancının sonudur. Üstelik insan onurunu bir tarafa bırakmadan asla dilencilik yapamaz. [72] (Ebû Ya'lâ)
852. Âişe demiştir ki: Ben Resûlullah'ı (sanallahualeyhivesellem): "Sadaka hangi mala karışırsa, mutlaka onu bozar" buyururken işittim. (el-Humeydî, ibn Ebî Ömer ve Bezzâr) [73]
Humeydî tarafından nakledilen hadisin sonunda da şöyle geçmiştir: "Malından sadaka/zekât vermek sana farz olmuştur. Ama sen onu biriktirip zekâtını vermezsin. Böylece haram, helal kazancı da yok eder." Bu, haberden kastedilen mânânın açıklaması olup benim anladığıma göre Humeydî'ye ait bir sözdür. Bununla birlikte ondan önceki ravilerden birine de ait olabilir. Haberin açıklaması şöyle de yapılabilir: Kişi zengin olduğu halde zekâtı alıp kendi malına katar. Böylece malını yok eder. Bu İmam Ahmed'in açıklamasıdır. Bölümün sonundaki nakilde ben bunu esas aldım.

Malda Zekât Dışında da Hak Olduğunu Söyleyen Görüş

853. Ebû Kabîl demiştir ki: Mâlik b. Abdullah'ın Ebû Zer'den bahisle şöyle anlattığını işittim: Ebû Zer gidip Hz. Osman'ın yanma girmek için izin istedi. Osman: "İzin vermeyin!" dedi. Tekrar izin isteyince Ka'b: "Ona izin ver, Allah seni ıslah etsin!" dedi. Bunun üzerine izin verdi. Elinde bir asa vardı. Osman: "Ey Ka'b! Abdurrahman (b. Avf) geride bir miktar mal bırakarak vefat etti. Bu konuda ne dersin?" diye sordu. Ka'b buna: "Bu, Allah'ın hakkı ödendikten sonra Allah'ın ihsan ettiği lütfudur. Bir şey ödemesi gerekmez" diye cevap verince Ebû Zer, asasını kaldırıp Ka'b'a vurdu ve: "Yalan söyledin. Ben Resûlullah'ı (salkliahu aleybi vesellem) Keşke şu dağ kadar altınım olsaydı da geride hiçbir şey bırakmaksızın hepsini infak etseydim ve bu benden kabul edilseydi buyururken işittim, (üç kere) "Allah aşkına söyle Osman, sen de duydun mu?" dedi. "Evet" deyince Ka'b'a: "Ey Ka'b! Gördün mü!" dedi.
Ka'b: "Ben size söylediğim sözleri Tevrat'ta da görmekteyim" deyince, Ebû Zer: "Aziz ve celil olan Allah: Allah dilediğini imha eder. [74] buyurmuştur. Yüce Allah onu (Tevrat'taki bu hükmü) imha etmiştir" dedi. Bunun üzerine Ka'b buna: "Öyleyse Yüce Allah'tan af dilerim" diye karşılık verdi. (Ebû Ya'lâ)
Ben derim ki: Kıssa kısmı ve Osman'ın onu duyduğuna dair sözü hariç, "Keşke şu dağ kadar altınım olsaydı..." hadisi Sahîtite geçmektedir.

Dilenmekten Men

854. Hişâm'm babasından naklettiğine göre Resûlullah (salMahu aleyhi veselkm) Hakîm b. Hizâm'a, ashabına verdiklerinin altında ata (bağış) verdi. Bunun üzerine Hakîm: "Ya Resûlallah! İnsanlar arasında yalnız bana kısacağını zannetmezdim" deyince, daha verdi. Daha fazlasını istedi, ResûluUah verdi. Nihayet razı oldu ve: "Ey Allah'ın Resulü! Hangi bağışın daha hayırlıdır?" diye sordu. buyurdu. Hadisin tamamı Scıhihayn'da geçmektedir. Onu burada yalnız "Hangi bağışın daha hayırlıdır?" ilave sözü sebebiyle zikrettim. (İshâk)
855. Hakîm b. Hizâm'ın bildirdiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vedian) şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin iplerini alıp dağa çıkması ve bir yük odun sarması, sonra pazara giderek onu satıp parasını yemesi, bir adama gidip dilenmesinden daha hayırlıdır. Adam ya verir, ya reddeder. " (İshâk)
Hadisi bu şekliyle İshâk, Ebû Muâviye'den nakletmiş, Ahmed b. Ebi'l-Havârî de Ebû Muâviye'den nakliyle ona mutabaat etmiştir. Bu senet sahihtir. Diğer yandan Vekî ve birden fazla kimse bunu Hişâm'dan, o da babasından, o da Zübeyr b. el-Avvâm'dan nakletmiştir. Bu tarikle hadisi Buhârî nakletmiştir.

Dilenmekten Sakındırmak Ve Vermenin (Bağış Yapmanın) Fazileti

856. Abdurrahman b. Harmele demiştir ki: Bana Cüzam kabilesinden bir adam, Adî isminde kendilerinden bir zattan naklen bildirdi ki, onunla iki hanımı arasında.....(kavga olmuş). O da onlardan birine taş atarak öldürmüş.
Sonra hayvanına atlayarak Tebuk'ta bulunan Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gitmiş ve ona, öldürülen kadının durumunu sormuş. Resûmllah (sallallahualeyhiveseüem): "Varisine diyetini ödemen gerekir" buyurmuş. Adî dedi ki: Allah Resûlü'nün (salMlahu aleyhi vesellem) burnu kesik, kızıl devesinin sırtında şöyle buyurmasını şu an görür gibiyim: "Ey insanlar bilin ki, eller üç türdür: Biri Allah'ın eli ki, bu en üstün olanıdır. Sonra ortada verenin eli gelir. Sonra da en altta, alanın eli gelir. Öyleyse odun demetleri satarak da olsa dilenmekten sakının." Sonra ellerini kaldırarak "Allattım, tebliğ ettim mi?" diye niyaz etti. (Ebû Ya'lâ) [75]
857. Salim b. Ebi'l-Ca'd'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zengine sadaka helal olmadığı gibi (çalışabilecek durumda olan) gücü kuvveti yerinde sağlam ve sağlıklı kimseye de helal değildir" buyurmuştur. (Müsedded) [76]
Câbir'in bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Aranızdan bana gelerek bir şey isteyip te benim verdiğimi alıp giden kişi, kucağındakini cehenneme taşımaktadır. " (Müsedded)
858. Hasan b. Sa'd'ın babasından naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Elli dirheme veya bunun değerinde altına sahip olan kimsenin sadaka alması helal olmaz" buyurmuştur. (Müsedded)
Hibbân b. Bulı es-Suddâî'nin hadisi Peygamberlik alâmetlerine dair bahiste gelecektir. [77]
859. İbn Cünâde'nin [78] ki Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Veda haccına katılmıştı- bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Fakir olmadığı halde dilenen kimse, ancak (midesine) kor yer" buyurmuştur. (el-Hâris) [79]
860. Esma binti Ebû Bekir'in bildirdiğine göre o, kızlarına: "Sadaka veriniz. Bunun için ihtiyaç fazlası mal beklemeyiniz. Zira sizler ihtiyaç fazlası mal beklerseniz, onu bulamazsınız. Ama sadaka verirseniz, onun da eksikliğini hissetmezsiniz" (İshâk)

Sâ'ın Miktarı

861. es-Sâib b. Yezîd demiştir ki: "O gün onların kullandıkları sâ\ bir müd ve 1/3 müd kadardır...." Senedi sahihtir. Aslı Nesâî'de geçmektedir.[80] (İshâk)
862. Ebu'l-Esved'in [81] bildirdiğine göre Esma derdi ki: "Bizler Resûlullah (saflallahu aleyhi vesellem) zamanında fıtır sadakasını insanların alış verişte kullandıkları müdle verirdik." {el-Hâris) [82]
863. Mücâhid demiştir ki: "Ûkiyye 40, Neşş, 20, Nevat da 5'dir. (Müsedded)

Zekâtı Bütün Sınıflara Teşmil Etmek

864. Abdullah b. Abdurrahman'ın bildirdiğine göre Hz. Ömer Dımaşk (Şam) Câbiye'sine geldiğinde orada bir hutbe irat etti.... Hadisin devamında şu sözleri geçmiştir: "Dikkat ediniz. Ben bu yerimden ayrılır ayrılmaz, kimin zekât almaya hakkı varsa, yanıma gelsin." Onunla birlikte bulunanlardan yalnız iki adam geldi ve onlara zekât verilmesini emretti ve verildi. Sonra bir adam kalkarak: "Allah müminlerin emirini ıslah etsin. Bu varlıklı zengin, o zekâta bu namuslu (dilenmekten sakınan) fakirden daha layık değildir?" dedi. Ömer de. "Yazıklar olsun sana! Biz onları nasıl bilebiliriz ki?" diye arşıûk verdi. [83]

Zekât Vermeye Teşvik

865. Ka'b (el-Ahbâr) demiştir ki: "Bir kulun Allah katında değeri ne kadar olursa, karşılaştığı bela ve musibetler de o kadar artar. Kul, malının zekâtını verdiğinde malı eksilmeyeceği gibi zekâtını vermediğinde de artmaz. Kim de hırsızlık yaparsa, çaldığı rnal rızkından kesilir." (el-Hâris) [84]

Tasadduk Ederken Başkasından Yardım İstememenin Müstehap Oluşu

Konuyla ilgili Âişe hadisi Abdest bölümünün başlarında geçmişti.

Zekât Develerini Binit Hayvanı Olarak Kullanmak

866. Muhammed (b. Sîrîn)'in bildirdiğine göre Hz. Ömer, bir adama develerini sordu. Adam, onların cılız ve yaralı olduğunu anlatınca Ömer: "Ama ben onların tavlı ve semiz olduklarını zannediyorum" dedi. Bu şekilde geçip gitti. Sonra Hz. Ömer ona, develerini şöyle şiir okuyarak sürerken rastladı:
Allan aama yemin ederim ki, Ebû Hajs Ömer,
Develerimde yara da yoktur bere de,
Ananım, yapmışsa eğer bir kusur, onu bağışla.
Bunu duyan Ömer: "Bu nedir?" dedi. O da: "Müminlerin emiri bana develerimin durumunu sordu ve kendisine onların ne halde olduklarını anlattım. Meğer onların tavlı ve semiz olduklarını zannedermiş. Onlar gördüğün gibidir" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ben müminlerin emiri Ömer'im. Şu şu yerde bana gel" buyurdu. Adam gelince emir verdi, develeri alındı. Onların yerine ona zekât develerinden verdi. (el-Hârİs) [85]

Fıtır Sadakası

867. Fâtıma'nın bildirdiğine göre Esma (binti ebî Bekir), ailesinden geçimini karşıladığı küçük büyük, hazır bulunan ve bulunmayan herkes adına fıtır sadakası verirmiş. (İshâk)

Mal Biriktirmekten Sakındırmak

868. Ebû Miclez demiştir ki: Kalkıp hutbe irat etti {Hz. Peygamber'i kastediyor) ve hutbesinde şöyle buyurdu: Mal biriktirenler helak oldular. Ama onlar için üzülmüyorum. Fakat asıl onların ilişkili oldukları kimselere üzülüyorum," Biraz sonra hutbeden indi. İnsanlar ona sormaktan çekindiler ve (kendi kendilerine) "Acaba kimleri kastetti?" diye sordular. Sonra: "Bizce bunlar, bizden sonra gelecek bir kavimdir ki, onlar bu malları yığarlar, onu elde etmek için kan dökerler. [86] (İshâk)
Ben derim ki: Mahfuz olan, bu hutbenin İbn Mes'ûd'a ait olduğudur.
869. İbn Büreyde'nin babasından naklettiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhiveellem): "Zekâtı esirgeyen hiç bir kavim yoktur ki, Allah onlardan yağmuru kesmiş olmasın " buyurdu.[87] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) er-Rûyânî demiştir ki: Bize Muhammed b. İshâk nakletti. Dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ bu senetle nakletti, fakat "yağmur onlardan kesilmiş olmasın " şeklinde fiili edilgen sıygayla zikretti.
870. Ebû Ya'lâ el-Mevsılî demiştir ki: Bize Züheyr nakletti. Dedi ki: Bize Ubeydullah bu senetle nakletti. Bu rivayet daha tamdır.
871. Sevbân, Hz. Peygamber'in {sallaUahu akyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakletti: "Kim kendisinden sonra geride kenz (zekâtı ödenmemiş hazine) bırakırsa, kıyamet günü karşısına her iki gözünün de üstünde kara bir nokta bulunan dazlak bir yılan/ejderha çıkar ve peşine düşer. O kişi: Sen kimsin? diye sorduğunda Ben senin geride bıraktığın kenzinim/zekâtı ödenmemiş hazinenim der. Sonra yılan onu kovalamaya devam eder. Sonunda elini kapıp kıtır kıtır yer. Sonra vücudunun diğer bölgelerine geçer." (Bezzâr)
Bezzar: "Hadisin Sevban'a ulaşan bundan başka tarikim bilmiyoruz" demiştir. [88]

Sadaka Vermeye Teşvik ve Sadakanın Fazileti

872. Ömer b. el-Hattâb demiştir ki: "Bana anlatıldığına göre, ameller birbirine karşı övünürler ve sadaka: <Ben en üstününüzüm der." Devamla Ömer demiştir ki: "Hangi Müslüman kişi malından iki çift tasadduk ederse, muhakkak cennet bekçileri onu karşılamak için yarışırlar.[89] (İshâk)
873. Avf b. Mâlik'in bildirdiğine göre Ebû Zer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi
vesellem) önüne oturdu.. Bir öncekinin benzeri olan hadiste şöyle geçmiştir:
Ya Resûlallah! Sadaka ne demektir?" dedim. "Kat kat sevap demektir. Allah katında daha fazlası da vardır" buyurdu. "Ya Resûlallah! Hangi sadaka daha üstündür?" diye sordum. "Fakire yardım etmek veya fakire gizlice vermektir" buyurdu.[90] (İshâk)
874. Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avfın dedesinden naklettiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem); "Kuşkusuz Müslüman kişinin verdiği sadaka, Ömrü uzatır, kötü ölümü savar ve onunla Allah kibirlenme ve övünme duygularını yok eder" buyurmuştur.[91] (İshâk)
875. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Şüphesiz ki sadaka ve sda-İ rahim (akrabalık ilişkilerini sürdürmek) sayesinde Allah ömrü uzatır, kötü ölümü savar ve sakıncalı ve istenmeyen (kötü) halleri defeder [92] (Ebû Yala)
876. Ebu'd-Derda demiştir ki: Resûlullah'ı (salkllahu aleyhi veellem) şöyle buyururken işittim: "Kim Allah yolunda malından iki çift ınfakta bulunursa, Cennet bekçileri onu, cennetin dilediği kapısından girmesi için davet ederler (Ahmed b. Menf)
877. Kays b. Âsim demiştir ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Yaklaştığımda: "Bu, Bedevilerin (Ehl-i Veber'in) efendisidir" buyurduğunu işittim. Sonra selam verip oturdum ve: "Ya Resûlallah! Hangi malda bana gelen misafir ya da sayıları fazla olan jçoluk çoluk için bana bir sorumluluk olmaz?" diye sordum. Şöyle buyurdu: "Kırk deve ne hoş maldır. En fazlası altmış olmalıdır. İki yüz deveye sahip olanlara yazıklar olsun. Fakat darlıkta da bollukta da hakkını veren, binek olarak Ödünç veren, erkeğini üzerine salan, sütü bol olanı hibe eden, semizini boğazlayan, kanatkâr dilenciye de dilenmeyen fakire de yediren bundan müstesnadır. "
Ya Resûlallah! Ne üstün ahlaki erdemlerdir bunlar! Korkarım ki, develerimin çokluğundan benim bulunduğum vadiye (başkası) sığmaz" dedim. "Sen menîha (devenin sütü ve yavrusunu başkasına vermek) konusunda ne yapıyorsun?" diye sordu. "Her yıl yüz deveyi menîha olarak veriyorum" dedim. "Âriye konusunda ne yapıyorsun?" diye sordu. "Develer sabahtan çıkıyor. İnsanlar da çıkıyorlar. Kim hangi devenin başından tutmuşsa, onu alıp gidiyor" dedim. "Peki ödünç verilen develer konusunda ne yapıyorsun? diye sordu. "Ben zayıf erkek deve ile yaşlı dişi deveyi ödünç veririm" dedim. "Kendi malını mı daha çok seversin, yoksa mevlantn (azatlının) malını mı?" diye sordu. "Elbette kendi malımı" dedim. "Senin malından yalnız yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya verip gönderdiğin sana aittir. Geri kalanı ise ınevlanındır" buyurdu. "Mevlamm mı?" dedim. "Evet. Mevlamn" buyurdu. Ben de: "Madem öyle, vallahi, eğer malım kalırsa, pahalısından az bırakacağım" dedim. Hasan demiştir ki: "Allah rahmet eylesin! Öyle de yapmıştır.[93] {Ebû Ya'lâ).

Sadakanın Fazileti

878. Sa'd dedi ki: "Ya Resûlallah, bana bir sadaka emret!" O da: "Su dağıt!" buyurdu. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: Bunun üzerine iki su dağıtım merkezi kurdu. Ben henüz

çocuktum, aralarında koşup dururdum. (Müsedded)
879. Ebû Berze anlatmaktadır: Peygamber'in (saMlahu aleyhi vesellem) dokuz hanımı vardı. Bir gün: "Sizin en hayırlınız, elleri en uzun olanınızdır" buyurdu. Bunun üzerine her biri elini duvarın üzerine koyup uzunluğunu ölçmek isteyince Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem): "Ben bunu kastetmedim. Fakat elleri en fazla hayır yapanı kastettim" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [94]
Ukbe b. Ebî Mu'ayt'm kızı Ümmü Külsüm anlatmaktadır: Ben Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "En üstün sadaka, düşmanlık yapan akrabaya yapılan iyiliktir." (el-Humeydî) [95]
881. Huzeyfe demiştir ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) göğsüme doğru yaslanıyordu ve: "Kim Allah rızasını gözeterek bir sadaka verir ve ömrünü bu şekilde tamamlarsa, cennete girer" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [96]
882. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs birlikte naklediyorlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat etti..... Hadisin devam eden sözlerinde şunlar geçmektedir: "Kim bir sadaka verirse, Allah o kimseye onun her bir zerresine karşılık Uhud dağı kadar cennet nimeti verir. Kim o sadakayı Müslümanlara götürürse, kendisine, attığı her adıma karşılık eksiksiz o kadar mükafat verilir. Sakınan ve iyi davranışlarda bulunanlar için Allah katındaki daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (el-Hârİs)
Hadis, uydurmadır.
883. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurmuştur: "Hangi Müslüman Allah yolunda iki çift mal sadaka verirse, mutlaka melekler ellerinde reyhanlarla (güzel kokulu çiçeklerle) cennetin kapısında onu sağa sola çekerek Ey Allah 'in kulu.1 Ey Falan kimse! Gel, burası daha hayırlıdır derler. " (Müsedded)
884. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallailahu aleyhi vesellan), yanında Ebû Bekir'in oturduğu bir sırada şöyle buyurmuştur: "Hangi Müslüman Allah yolunda bir infakta bulunursa, mutlaka kıyamet günü melekler yanlarında reyhanla cennetin kapısında; Ey Allah'ın kulu! Ey Falan! Gel, burası daha hayırlıdır diyerek karşılarlar." Bunu duyan Ebû Bekir: "Ya Resûlallah, o zaman bu adamın malı hiç telef olmaz?" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben senin onlardan olacağını ummaktayım" buyurdu. (Ibn Ebî Ömer) [97]
884b. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem): "Her sabah bir münadi gökten şöyle seslenir: Allahım! İnfakta bulunan her kişiye halef ver/verdiğini telafi et, cimrilik yapan her kişiye de telef ver (malım telef et). Ey iyilik arayan kişi gel! Ey kötülük arayan kişi sen ise uzak dur!" (Ebû Yala) [98]
885. Tavus, İbn Abbâs'dan, merfû (Hz. Peygamber'e ait) olduğunu belirttiği şu sözünü nakletmiştir: "Adem oğlunun vücudunda 360 sülâmât,[99] kemik veya mafsal bulunmaktadır. Bunların her biri için her gün sadaka vermek gerekir. " Yine demiştir ki: "Kişinin söyleyeceği tatlı bir söz, sadakadır. Yolda gelip geçenlere sıkıntı veren maddeleri kaldırmak ta sadakadır. " (Müsedded) [100]
Ebû Ya'lâ der ki: Bize Ebû Ma'mer el-Katîî, Ebu'l-Ahvas'dar, o da Simak'tan, o da İkrime'den, o da İbn Abbâs'dan benzerini rivayet etmiştir.
886. el-Velîd b. Ebî Sevr, Simak'tan aynı senetle nakletmiştir. Fakat sözleri şöyledir: 'İnsan vücudunda bulunan nişanlı her uzuv İçin namaz kılmak gerekir. (Bilin ki) Siz.den birinin namaza gitmek için attığı her adım bir namazdır. Zayıf kimsenin yükünü taşımak bir namazdır. [101] (Ebû Ya'lâ)
887. Enes b, Mâlik anlatmaktadır: Temim oğullarından bir adam Resûlullah'a (saMlahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Benim çok malım var. Ailem ve yurtlarım/topraklarım var. Bana nasıl infakta bulunacağımı, ne yapacağımı söyle?" dedi. Allah Resulü de (salîallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Malının zekâtını verirsin. Bu, seni paklayan bir arınmadır. Akrabalarınla ilişkilerini devam ettirirsin. Dilencinin, komşunun, yoksulun hakkını tanırsın." Sonra: "Yakın akrabaya hakkını ver. [102] âyetini okudu.[103] (el-Hâris)
888. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Ey Âişe! İnfakta bulun, kısma! Sonra sana da (nzık) kısılır" buyurmuştur.[104] (el-Hâris)
889. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Yarım hurma ile de olsa ateşten korununuz" buyurmuştur.[105] (Ebû Ya'lâ)
890. Ebû Bekir es-Sıddîk demiştir ki: Allah Resûlü'nü (saîlallahu aleyhi vesellen) minberde şöyle buyururken işittim: "Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz. Zira o eğriliği doğrultur, kötü ölümü savar ve açı da tok gibi yapar. " (EbÛ Ya'lâ} [106]
891. Âişe demiştir ki: "Beytullah'a bin deve hediye etmektense şu yüzüğümü bir yoksula tasadduk ederim. Bu, daha iyidir. [107] (Müsedded)
892. el-Mikdâd b. el-Esved demiştir ki: Hz. Peygamber'e (sallaîlahu aleyhi vesellem): "Senden duyduğum bir hususta tereddüt ettim" dedim. Buyurdular ki: "Sizden biriniz bir konuda şüphe ederse, onu bana sorsun. "
"Senin eşlerin hakkında söylediğin Ben, benden sonra onlar için sıddîkler çıkacağını umuyorum sözünüz hakkında tereddüt ettim" dedim. "Siz sıddîkler sözünden ne anlıyorsunuz" diye sordu. Biz de: "küçük yaşta ölen çocuklarımızı" dedik. "Hayır, onlar değil. Asıl sıddîkler, bağış yapanlardır" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [108]
893. Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Dikkat ediniz! Öyle bir zamanda yaşayacaksınız ki,...zengin kimse infakta bulunmamak için elini ısırır. Oysa ki Allah: Her neyi infak ederseniz (hayra harcarsanız) O, onun yerine başkasını verir. Hem O, rızık verenlerin en hayırlısıdır [109] buyurmaktadır. " {Ebû Yala}
el-Kâsım der ki: Abdurrahman b. e. Bekir öldüğünde (kız kardeşi olan) Hz. Âişe, kendine ait bir köleyi onun adına tasadduk etti. (Müsedded)

Sadaka Sevabının Ölüye Ulaşması

894. Havle binti Kays -Hamza b. Abdulmuttalib'in nikahında idi- şöyle anlatmaktadır: Dedim ki: "Ya Resûlallah! Bildiğin gibi bizler muhtaç durumdaydık. Sonra sizinle hısım olduk ve Allah sizinle hısım olmamız sayesinde bize bereket verdi. Annem vefat etti. Onun adına bağışta bulunsam, bu ona fayda verir mi?" Allah Resulü (salkllahu aleyhi vesellem): "Bir paça bağışlasan bile bunun ona faydası dokunur" buyurdu, (ishâk)
Hadis munkandır.

İyilik Yapmaya ve Muhtaca Yardım Etmeğe Teşvik

895. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallailahu aleyhi vesellem): "Sizden birinizin zengin ya da fakire yaptığı her iyilik bir sadaka değerindedir" buyurmuştur. (Ahmed b. Men?') [110]
896. İbn Ömer'in bildirdiğine göre ResûluUah (sallailahu aleyhi vesellem) ashabına: "İnsanların hangisi daha hayırlıdır?" diye sordu. "Ya Resûlallah! Malını ve canını feda eden kimsedir" dediler. Bunun üzerine ResûluUah {sallailahu aleyhi vesellem): "Bu ne iyi insandır. Onun dengi yoktur. Fakat insanların en faziletlisi, cehdini/gayretini bağışlayan kimsedir" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [111]
897. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bütün mahlukat Allah 'in çocuklarıdır. İçlerinde Allah nezdinde en üstün olanları ise, O'nun çocuklarına en yararlı olanlarıdır" buyurmuştur. (el-Hârİs) [112] Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bize Ebû Rabî ez-Zehrânî ve Ebû Yâsir, Yûsuftan naklettiler. Ben derim ki: Oldukça zayıf bir ravi olan Yûsuf, bunu tek başına nakletmiştir.
898. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacım karşılamaya giderse, onun için hareket ettiği noktaya dönünceye kadar attığı her adıma karşılık mutlaka bir İyilik yazdır. İhtiyacını giderdiğinde ise, annesinin onu doğurduğu gün gibi günahlarından kurudur. Bu hal üzere ölürse, hesapsız cennete girer. "
Abdürrahîm oldukça zayıftır. (Ebû Ya'lâ)
899. Yine Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim (dîn) kardeşinin bir ihtiyacını giderir ve ona iyilik yaparsa, Allah'ın cennet hizmetçilerini, ona hizmetle görevlendirmesini hak eder" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [113]
900. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim bir mümine iyilik eder ya da büyük veya küçük ihtiyaçlarından bir ihtiyacım görürse...." (hadisin devamını yukarıdaki gibi zikretti) (Ebû Ya'lâ) [114]
901. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bir muhtaca yardım ederse, Allah onun için yetmiş üç iyilik yazar. Bunlardan biriyle dünya ve âhiret işlerini düzeltir, yetmiş ikisiyle de derecesini artırır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [115]
902. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bir hayır işine Öncülük eden, onu fiilen yapan gibidir. Allah muhtaçların/darda kalanların yardımına koşulmasını sever" buyurmuştur.
Senedindeki Ziyâd b. Meymûn metruk bir ravidir. (EbÛ Ya'lâ) [116]
903. ïbn Abbâs demiştir ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyM vesellem); "İnsanların hangisi daha hayırlıdır?" diye sorulduğunda "İnsanlara en yararlı olanlarıdır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [117]
904. Zeyd b. Sabit, Hz. Peygamber'den {sallallahu aleyhi vesellem) naklen demiştir ki: "Kul (din) kardeşinin ihtiyacını gördükçe, Allah da onun ihtiyacını görür." (Ebû Ya'lâ) [118]

Cimriliğin Yerilmesi

905. Ebû Salih, Hz. Peygamber'in {salkllahualeyhivesellem) eşlerinden birinden şöyle dediği nakledilmiştir: Bir adam Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ya Resûlallah! Bahçemde falan kimseye ait hurma ağacı bulunmaktadır. Söyle de onu bana ya satsın, ya da bağışlasın" dedi. Bunun Üzerine Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) adama giderek: "Bunu yaparsan, sana ona karşılık cennette bir hurma ağacı verilecektir" dedi. Adam kabul etmedi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) âğ; "Bu, insanların

en cimrisidir" buyurdu.[119] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Sözünde Durmak

906. el-Hasan (el-Basrî) bir kadından şöyle dediğini nakletmiştir: Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey istedim, ama, mümkün olmadı. Sonra kadın: "Ya Resûlallah! Bana söz ver!" dedi. O da: "Söz, hibedir" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [120]

Misafirin Ev Sahibine Güçlük Çıkarmaktan Menine Dair

907. Ebû Vâil demiştir ki: Bir arkadaşımla birlikte Selmân'ın yanma gittim. Derken ekmek ve tuz getirdi. Arkadaşım: "Tuzumuza kekik katılması mümkün mü?" dedi. Bunun üzerine Selman ibriğini gönderdi ve ona karşılık kekik otu getirtti. Yedikten sonra arkadaşım: "Bizi, verdiği rızkla kanaatkar eyleyen Allah'a hamd olsun" dedi. Selman da buna karşılık: "Eğer sen kanaatkar olsaydın, şimdi ibriğim rehin/ipotekli olmazdı" dedi.[121] (Ebû Ya'lâ)

ORUÇ KİTABI

Ayın 29 Gün Çektiğine Dair

908. Osman b. Affân'ın Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiğine göre "Ay, 29 gün çeker. " (İshâk) [122]

Hilâli Görünce Oruç Tutulması

909. el-Hasan şöyle rivayet etmiştir: Abdullah b. Yezîd [123] Mevsim'de bir hutbe vererek şöyle dedi: Ey insanlar! Kuşkusuz bizler Muhammed'in ashabına yetiştik ve onlardan hadis dinledik. Onlar bize Allah Resûlü'nüh (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu naklettiler: "Hilâli gördüğünüz zaman oruç tutunuz. Yine onu (Hilâli) gördüğünüz zaman oruç tutmayı bırakınız (iftar ediniz). Şayet (hava kapalı olduğundan) hilali göremezseniz, sayıyı 30 güne tamamlayınız. Eğer İkİ adil/dürüst kişi (hilali gördüklerine dair) şahitlik ederlerse, onların niyetiyle (Ramazan hilalini görtneleriyle) oruç Tutunuz, (Şaban hilalini görmeleriyle) oruç tutmayı bırakınız, (Kurban bayramında da) kurban(ı) kesiniz.[124] (el-Hâris)

Ramazan'dan Bir Ya Da İki Gün Önce Oruç Tutmanın Yasak Oluşu

910. îbn Abbâs nakletmiştir: Peygamber (saMahu aleyhi vesellem), kendisine "(Oruca) Erken başlayıp (Ramazan'a) bir iki gün eklesek mi?" diye sorulmasına öfkelendi. (el-Hâris) [125]

Oruç Veya Ramazan Gecesi Hilâli Gözetlemek İçin Akşam Namazının Geciktirilmesi

911. İbn Şihâb (ez-Zührî) demiştir ki: "Oruç tutmak veya orucu bırakmak için Ramazan hilalinin gözetlendiği gece sünnet olan, (müezzinin) akşam namazı için vaktinde ezan okuması, sonra hilal görününceye ya da görülmesinden iyice ümit kesilip bir kaç yıldız çıkıncaya kadar kameti ertelemesidir." (el-Hâris) [126]

Birbirini Takip Eden İki Ayırf Aynı Zamanda Tam (30 gün) Olmayacağına Dair

912. Semure'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "(Birbirini takip eden) İki ay altmış güne ulaşmaz" buyurmuştur.[127] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
913. Hz. Ali buyurdu ki: "Ay [128] vardır 30 gün çeker. Ay vardır 29 gün çeker" (Müsedded) [129]
914. Abdullah b. Şeddâd ve îkrime'nin naklettiklerine göre Allah'ın Peygamber'i (sallallalualeyhivesellem): "Ay 29 gün çeker" buyurmuştur. (el-Hâris} [130]
915. İbn Ebî Müleyke, Temim oğullarına mensup, yalancılıkla itham etmediğimiz bir zattan şöyle dediğini nakletmiştir: Âişe'ye: "îbn Ömer Allah Resulü (sallallahualeyhivesellem): Ay 29 gün çeker buyurdu, diyor" deim. Âişe bunu reddederek şöyle dedi: Allah, Ebû Abdurrahman'ı bağışlasın. O öyle değildir. Aksine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ay 29 gün de olur" buyurmuştur. (Ahmecl b. Meni') [131]

Hilalin Doğduğu Geceye Ait Olduğunun Alameti/Belirtisine Dair

916. İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûl-i Ekrem (salîallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Eğer hilal şafak doğmadan önce batarsa, o, o geceye aittir. Şafak doğduktan sonra batarsa, iki geceye aittir" (Ebû Ya'lâ} [132]

Hilali Görünce Söylenecek Söz

917. Abbâd b. Ca'fer el-Mahzûmî'nin bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) hilali görünce (üç kere): "Seni yaratan (Allah)a inandım" derdi.[133] (Müsedded)

Oruca Başlarken Ve Orucu Bırakırken (İftar İçin) Bedevinin Şahitliğinin Kabulüne Dair

918. Rıb'î b. Hirâş'ın naklettiğine göre iki bedevi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Ramazan bayramı veya Kurban bayramı hilalini gördüklerine dair şahitlik ettiler. O da onların şahitliklerini geçerli saydı.
(el-Hâris) [134]

Orucun Faziletine Dair

919. Huzeyfe şöyle nakletmiştir: Peygamber (salkllahualeyhi veseüem) göğsüme yaslanıyordu. Şöyle buyurdu: "Kim Allah rızasını gözeterek bir gün oruç tutarsa, buna karşılık kendisine cennete giriş mührü vurulur. "
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [135]
920. Amr b. Abese'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, cehennemden yüz yıllık mesafe kadar uzaklaştırılır. " (Abd b. Humeyd) [136]
921. Ebu'd-Derdâ'nın naklettiğine göre Resûlulîah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kini aziz ve cel.il olan Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Yüce Allah onunla cehennem arasına, genişliği yerle gök arası kadar olan bir hendek açar. [137] (el~HârÎs)
922. Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl bildiriyor: Allah Resûlü'nü (salkllahu aleyhi veseUem) Usâme b. Zeyd'e yönelerek şöyle buyururken işittim: "Usûme! Cennet yoluna gir. Sakın bu yola girmekte tereddüt etme!" Usâme: "Ey Allah'ın Resulü, bu yolu en hızlı biçimde almanın çaresi nedir?" diye sordu. Resûlullah (salkllahu aleyhi veseUem) de şöyle buyurdu: "Öğlen sıcaklarında susuzluk çekmek ve nefsi kadınlardan alınan hazzdan uzak tutmaktır. Usâme! Oruç tut, zira oruç, aziz ve celil olan Allah'a yaklaştırır. Allah katında oruçlunun ağız kokusundan daha hoş bir koku yoktur. O yemeyi, içmeyi sırf Allah için terk etmiştir. Bu sebeple eğer ölümün, sana karnın aç ve ciğerin susuzken gelmesini sağlayabileceksin, bunu yap. Zira sen böylece ahirette yüksek makamlar elde eder, peygamberlerle birlikte olursun. Ruhun onların yanına gidince, bundan sevinç duyarlar. Seçkinler sana dua ederler..." Hadisin devamında şu ifadeler yer almıştır: "Usâme! Şunu bil ki, kıyamet günü Allah'a en yakın olan İnsan, dünyada iken uzun müddet Üzüntü, susuzluk ve açlık çekendir. " (el-Hâris) [138] Rivayetin tamamı Zühd bölümünde gelecektir.
923. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (saüallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurmuştur: "Eğer bir kimse bir gün nafile oruç tutsa, sonra kendisine yeryüzü dolusu altın verilse bile, hesap gününde [139] o amel İçin verilecek sevabı eksiksiz elde etmiş olamaz [140] (Ebû Ya'lâ)
924. Seleme b. Kayser'in rivayet ettiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah rızasını gözeterek bir gün foıç tutarsa, Allah onu, bir karganın yavru iken başlayıp yaşlı olarak ölmesine dek uçtuğu mesafe kadar cehennemden uzaklaştırır.[141] (Ebû Ya'lâ}
925. Sehl b. Muâz babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi -vesellem): "Kim Allah yolunda Ramazan haricînde bir gün nafile oruç tutarsa, o kimse,

eğitimli koşu atının yürüyüşüyle yüz yıllık mesafe kadar cehennem ateşinden uzaklaştırılır" buyurdu.[142] (Ebû Ya'îâ)
926. Ebu'd-Derdâ'nm naklettiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Her şeyin bir kapısı vardır. İbadetin kapısı da oruçtur.[143] (Ebû Ya'lâ}

Ramazan Ayının Faziletine Dair

927. Selmân el-Fârisî nakletmektedir: Bize Allah Resulü (sallaîlahu aleyhi vesellem) Şaban ayının son günü bir hutbe irat ederek şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Üzerinize mübarek bir ayın gölgesi düşmüş bulunuyor. Onda bin aydan daha hayırlı bir gece saklıdır. Allah o ayda oruç tutmayı farz, gecesini ihya etmeyi nafile kılmıştır. Kim o ayda nafile bir ibadet yaparsa, başka aylarda farz ibadet yapmış gibi olur. Kim onda bir farzı yerine getirirse, yetmiş farzı yerine getirmiş gibi olur. O, sabır ayıdır. Sabrın karşılığı da cennettir. O, dayanışma ayıdır. Bu ayda müminin rızkı artar. Kim bu ayda bir oruçluya iftar verirse, bir köle azat etmiş gibi (sevap) kazanır ve günahları bağışlanır." Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bizden herkes oruçluya iftar verecek imkanı bulamaz ki?" Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Allah bu sevabı bir oruçluya bir parça sulu süt veya bir kuru hurma veyahut bir içim su ile iftar ettirene verir. Kim bir oruçluyu doyurursa, onun günahları bağışlanır. Allah ona benim havzımdan içirir. Öyle ki, cennete girene kadar bir daha susamaz. Ayrıca o kişinin sevabı gibi sevap kazanır. Bundan dolayı diğerinin sevabından da bir şey eksilmez. Bu öyle bir aydır ki, başı rahmettir. Ortası mağfirettir. Sonu da
cehennemden kurtuluştur. Kim bu ayda kölesinin yükünü hafifletirse, Allah da onu cehennemden azat eder.[144] (el-Hâris)
928. Enes b. Mâlik der ki: Resûiullah'ı (sallallahu aleyhi vesellan) şöyle buyururken işittim: "İşte Ramazan ayı geldi. Bu ayda semanın kapıları açılır, cehennemin kapılan kapatılır ve şeytanlara prangaya vurulur. Ramazanı idrak edip de bağışlanmayan kimse, başka ne zaman bağışlanacaktır? " İsnadı zayıfta? [145] (Ebû Ya'lâ)"
929. Enes'in naklettiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan geldiğinde (üç kere): Sübhanalloh! İnsan neyi karşılıyor? [146] buyurdu. Ömer: "Ey Allah'ın Resulü, vahiy mi indi?" diye sordu. Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır, inmedi" buyurdu. "Düşman mı geldi?" diye sordu. "Hayır" buyurdu. "Nedir öyleyse?" diye sorunca şöyle buyurdu: "Muhakkak ki Allah, Ramazan ayının ilk gecesi bütün kıble halkını (Kabe'ye dönenleri) bağışlar." Sonra baktı önünde oturan bir adam başını sallayarak: "Buh, buh (tüh tüh)" diyor. Onu duyan Nebî (sallaîlahu aleyhi vesellem): "Sanki göğsün daralmış gibi?" buyurdu. Adam: "Hayır. Ama münafikları hatırladım" deyince Allah Resulü (sallaUahu aleyhi vesellem): "Münafık kafirdir. Kafirin de bundan hiçbir nasibi yoktur" buyurdu.
Hadisi nakleden İbn Huzeyme şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Eğer haber salîhse! Ki ben (ravilerden) ne Halef, ne de Amr b. Hamza el-Kaysî hakkında cerh/tenkit ya da tadil/güvenilirliğe dair bir bilgiye sahip değilim." (Ebû Ya'lâ) [147]
Konuyla ilgili Ebû Zer hadisi, Peygamberler hakkındaki hadisler arasında gelecektir.
930. İbn Mes'ûd'un naklettiğine göre kendisi Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işitmiştir: "İşte Ramazan ayı gelip çattı. Eğer kullar Ramazan ayındaki sevabı bilselerdi, bütün senenin Ramazan olmasını temenni ederlerdi. " Hemen Huzâ'a kabilesinden bir zat: "Onu ize anlatıver" dedi. Resûhıllah da (sallallahu aieyhi vesellem) şöyle anlattı: "Muhakkak ki cennet senenin başından sonuna (sene-i devriyeye) kadar Ramazan ayı için süslenip bezenir. Ramazan ayının ilk günü olunca Arşın altından bir rüzgar eser ve cennetin yapraklarını titretir. Huriler bu olaya bakarak şöyle dua ederler: Ey Rabbhniz! Bu ay kulların arasından bizlere öyle kocalar/eşler nasip eyle ki, onlarla bizim gözlerimiz, bizimle de onların gözleri aydın olsun Ramazan ayında oruç tutan her kul hurilerden bir eşle evlendirilir. Allah'ın "Çadırlara kapatılmış, sahiplerine tahsis edilmiş (gün yüzü görmemiş, ceylân gözlü) huriler vardır [148] dîye nitelediği gibi eşi içi boş/çukur İnciden yapılmış bir çadırda olacaktır. Onlardan her kadının üzerinde, birinin rengi diğerinden farklı yetmiş elbise vardır. Ona (erkeğe), her birinin rengi diğerinkinden farklı yetmiş çeşit koku sürülür. Onlardan her bir kadına inci kaplamalı kızıl yakuttan yetmiş karyola ayrılır. Her karyolanın üzerine Örtüleri atlastan olan yetmiş yatak yerleştirilir. Yetmiş yatağın üstünde de yetmiş koltuk bulunur. Her bir kadına ihtiyaçlarını görmesi için bin bayan ve bin bay hizmetçi tahsis edilir.[149] Her hizmetçinin elinde içinde rengarenk yemeklerin bulunduğu bir altın kap olur ki, kişi ondan yediği son lokmadan aldığı tadı, ilk lokmasında bulamaz. Aynısı kızıl yakuttan bir serir/karyola üzerindeki kocasına da verilir. Karyolanın üzerinde kızıl yakut kaplamalı iki altın bilezik vardır. Bu mükafat, Ramazan ayının her bir gününe karşılık verilir. Yapılan diğer iyilikler buna dahil değildir. " {Ebû Ya'lâ) [150]
Ben derim ki: Bu hadisi son. derece zayıf biri olan Cerir b. Eyyûb tek başına nakletmiştir.[151] Aynı hadisi Sahîh 'inde nakleden İbn Huzeyme de: "Haber sahîh olsa bile Cerir b. Eyyûb hakkında kalpte bir kuşku vardır!" demiştir. Hadis ahlak ve nasihat (reğaib) konusuyla ilgili olması hasebiyle İbn Huzeyme biraz gevşek davranmış gibi gözükmektedir. Burada zikri geçen İbn Mes'ûd, Hüzeyl kabilesine mensup meşhur İbn Mes'ud değildir. Gıfar kabilesine mensup başka biridir. [152]
931. Ebû Hureyre ve îbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat ederek şöyle buyurdu: ".....Kim Ramazan ayında oruç tutar ve gıybet, dedikodu, yalan ve boş sözlerden sakınırsa, dilini Allah'ı zikretmek dışında her şeyden korursa, kulağını, gözünü ve bütün azalarını Allah'ın yasaklarından ve Müslümanlara eziyet vermekten uzak tutarsa, Allah nezdinde (hakka) öyle yakın bir mertebeye ulaşır ki, dizi İbrahim, Halilullah'in dizine değer. " (el-Hâris)
Bu, uydurma hadistir
932. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Ramazanda ümmetime, daha evvel hiçbir ümmete verilmeyen beş haslet verilmiştir: Oruçlunun ağız. kokusu Allah nezdinde misk kokusundan daha hoştur. Melekler, iftarlarım alıncaya kadar onlar için mağfiret dilerler. Allah her gün her cennetini süsleyip bezeyerek şöyle buyurur: Salih kullarımın sıkıntı ve dertlerden kurtulup, sana kavuşmaları pek yakındır.[153] Bu ayda şeytanların azgınları zincire vurulur, böylece başka aylarda yaptıklarım bu ayda yapmaya muvaffak olamazlar. Son gece (oruç tutanlar) bağışlanırlar."
"Ey Allah'ın Resulü! O gece Kadir gecesi midir?" diye sorulduğunda ise: "Hayır. Fakat amel işleyen, amelini bitirince ecrini eksiksiz alır" buyurdu. (Ahmedb. Menî') [154]

Nafile Oruca Değil De Yalnız Farz Oruca Niyet Edecek Kişinin Geceden Niyet Etmesinin Şart Oluşu

932. Meymûne binti Sa'd der ki: Ben Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Kim geceden oruç tutmaya karar verirse, oruç tutsun. Kim de oruç tutmaya niyet etmeden sabaha ererse, oruç tutmasın. " (el-Hâris) [155]
933. Mücâhid, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinden birinden şöyle dediğini nakletmiştir: Nebî (sallallahu aleyhi vesellem) gelip yemek isterdi; bulamayınca oruç tutardı. Defalarca oruçlu olarak geldiğinde, yanımda taze/hoş yiyecek olmuştur. O zaman ben: "Ey Allah'ın Resulü! Eğer oruçlu olmasaydın, sana yemek yedirecektim" derdim. O da yemeği ister ve yerdi.[156] (Müsedded)
934. Ebû Süfyan demiştir ki: Bir adamın Enes b. Mâlik'e şöyle dediğini işittim: "Sahur yemeği yedim. Sonra vazgeçip iftar etmek istedim." Enes de: "öyleyse orucunu boz!" dedi. Ebû Talha da ailesine gider ve: "Bir şeyiniz var mı?" diye sorardı. "Hayır. Yoktur" derlerse, "O zaman ben oruçluyum" derdi.[157] (Müsedded)
935. Ebû Kılâbe anlatmaktadır: Bana Ümmü'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Ebu'd-Derdâ sabah olduğunda yanlarına gelir, kahvaltılık istermiş. Bulamazsa: "Öyleyse oruç tutayım" dermiş. (Müsedded)
Bu, sahîh mevkuf hadistir. [158]

Oruçlu İken Sakınılacak Şeyler

936. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Allah Resulü (saüaUahu ale^i veseüem) şöyle buyurmuştur: "Orucu arındırınız. Zira asıl oruç, yemek ve içmekten kesilmek değildir. Aksine günahlardan sakınmaktır. " (Tayâlisî) [159]
937. Ebu'l-Mütevekkil'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre oruçlu iken mescide oturur, "Orucumuzu arındırıyoruz" derdi.[160] (Ebû Dâvud et-Taya)
938. Atâ b. es-Sâib demiştir ki: Bizim arkadaşlarımız "En kolay oruç, yeme içmeyi terk etmektir" derlerdi.[161] (Müsedded)
939. el-Hasan (el-Basrî) demiştir ki: "Kişi, kusmuk sıkıştırır da kusarsa orucu bozulmaz. Ama kendisi zorla kusarsa orucu bozulur.[162] (Müsedded)

Orucu Sadece Yiyecek Ve İçeceğin Bozacağını Söyleyenler

940. Enes b. Mâlik demiştir ki: Bir gün gökten dolu yağdı. Biz henüz delikanlı idik. Ebû Talha: "Enes, bana şu dolulardan biraz ver" dedi. Ben de verdim. Oruçlu olduğu halde onlardan yemeğe başladı. Ben: "Sen oruçlu değil misin?" diye sorduğumda "Evet oruçluyum! Ama bu ne yiyecek, ne de içecektir. Bu yalnızca gökten inen bir berekettir. Bununla midelerimizi temizleriz" şeklinde yanıt verdi. Sonra Nebî'nin- (sallaJJahu aleyhi vesellem) yanma gidip, bunu kendisine haber verdiğimde Peygamber (saüaUahu aleyhi vesellem): . "Amcandan öğren!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
Hadis, zayıf bir senetle nakledilmiştir. [163]
Aynı hadisi Bezzâr ayrıca Hilal b. Yahya'dan, o da Ebû Avâne'den, o da Katâde'den, o da Enes'den: "Ebû Talha'yı ....gördüm" ifadeleriyle mevkuf olarak zikretmiştir.

Kuru Hurma, Yaş Hurma Veya Ateş Değmemiş Bir Yiyecekle İftar Etmenin Sünnet

941. Enes b. Mâlik şöyle bildirmiştir: "Allah Resulü (sallaMıu aleyhi vesellem) yazın oruçlu ise akşam namazını kılmaz, beklerdi. Tâ ki biz kendisine yaş hurma getiririz, yer, içer, ondan sonra kalkar, namazı kılardı. Mevsim kış ise, kuru hurma getiririz. Yer, içer, sonra kalkar namazı kılardı."
Senedinde kopukluk vardır.[164] (el-Hâris)
942. Enes şöyle bildirmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç kuru hurma veya ateş değmemiş (pişmemiş) bir şeyle iftar açmayı severdi. (Ebû Ya'lâ) [165]

943. Câbir b. Abdullah, şöyle nakletmiştir: (salîallahualeyhiveseUem) yaş hurma varsa, yaş hurmadan başka bir şeyle iftar açmazdı. Eğer yaş hurma yoksa, ancak kuru hurma ile iftar açardı. (Abd b. Humeyd) [166]

İftarda Acele Etmenin Sünnet Oluşu Ve Aralıksız Oruç Tutmanın (Visal) Yasaklanışı

944. Amra demiştir ki: Âişe'nin şöyle dediğini işittim: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) aralıksız {süvm-i visal, hiç iftar etmeden bir kaç gün aralıksız) oruç tutmaktan men eder, iftarda acele edilmesini ve sahurun geciktirilmesini emrederdi.[167] (Ebû Ya'lâ)

945. Ümmü Hakîm binti Veda' der ki. Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) "İftarda acele ediniz, sahuru ise geciktiriniz" buyururken işittim.[168] {Ebû Ya'lâ)

946. Câbir'in naklettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi veseHem): "Aralıksız (iftar açmadan) oruç olmaz." buyurmuştur.[169] (Ebû Dâvud et-Tayalisî)

947. Câbir b. Abdullah nakletmektedir: Allah Resulü {sallallahu aleyhi vesellem) visal orucu tutardı; yani iftar etmeden ardı ardma bir kaç gün oruç tutardı. [170] (el-Hâris)

Ramazan Orucunun Aralıklı Olarak Kaza Edilmesine Ruhsat Verilmesi

948. Esved b. Kays, babasından şöyle nakletmiştir: Bir zat Ömer b. el-Hattâb'a Ramazan ayını Zilhicce'nin on gününde kaza etmenin hükmünü sordu. Aralarında ne geçtiğini bilmiyorum. O da Ramazan ayının Zilhicce'nin on gününde kaza edilmesini emretti. (Ravi dedi ki) "Ama babanın bunu Ömer'den duyduğunu söylemiyorsun.[171] (Müsedded)

949. Şu'be'nin Rafi' b. Hadîc'in çocuklarından birinden, onun da ninesinden naklettiğine göre, Rafi' b. Hadîc kendisine Ramazan oruçlarını ayrı ayrı kaza etmesini söylemiştir. {Müsedded)

950. Abdülmecid b. Rafi'nin [172] ninesinden naklettiğine göre Rafi' b. Hadîc derdi ki: "Sayıyı belleyin.[173] Sonra nasıl istersen öyle oruç tut" (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [174]

Sürme Oruçlunun Orucunu Bozmaz

951. Ali b. Ebî Talib ve îbn Ömer'den her birinin şöyle dediği nakledilmiştir: "Ramazan ayında Allah Resûlü'nün yanımıza çıkmasını bekledik. Derken Ümmü Seleme'nin evinden çıktı. Ümmü Seleme O'na sürme çekmiş, gözlerini sürmeyle doldurmuştu. (el-Hâris) [175]

Oruçlunun Kan Aldırması

Konuyla ilgili Hz. Ali hadisi, özellikle belli bir günde oruç tutmaktan mene dair bölümde gelecektir.

Bilerek Cinsel İlişkide Bulunan veya Orucunu Bozan Kimsenin Ne Yapacağına Dair

952. Atâ ve Amr b. Şuayb şöyle demişlerdir: Bir zat Hz. Peygamber'e (saMahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ey Allah'ın Resulü helak oldum!" dedi. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sent helak eden nedir?" diye sordu. "Ramazan'da eşimle ilişkiye girdim" dedi. Sonra Allah Resûlü'ne (sallallahualeyhi vesellem) bir merkep yükü hurma getirildi. Bir kısmının o zata verilmesini emretti. Ona da: "Al bunu ve tasadduk et!" buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Resulü! Medine'nin iki kayalığı arasında benden daha fakir aile var mı ki?" dedi. Bunun üzerine ResûluUah (saMahu aleyhi vesellem) azı dişleri görünecek derecede güldü. Sonra: "Hadi onu ailene yedir. Ama her bir gün yerine bir gün kaza et. Allah'tan bağışlanmak dile" buyurdu.
Ravi der ki: "Ama her bir gün yerine bir ün kaza et. Allah'tan bağışlanmak dile" ifadesi yalnız birinin hadisinde mi geçiyor? yoksa ikisinin hadisinde de geçiyor mu? bilmiyorum. [176] (Müsedded)

953. Saîd b. el-Müseyyeb'den nakledildiğine göre bir zat, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ben, Ramazan'dan bir gün yedim", demiş, ResûluUah da: "Bu yaptığından dolayı sadaka ver. Sonra onun yerine bir gün oruç tut ve aziz. ve ceiil olan Allah'tan bağışlanmak dile" buyurmuştur.[177] (Müsedded)

954. İbn Ömer demiştir ki: Bir adam Hz. Peygamber'e (saMlahu aleyhi veseUem) gelerek: "Ramazan'dan bir gün yedim" dedi. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "Mazeretsiz veya yolculuk haricinde mi?" diye sordu. Adam: "Evet" deyince, "Ne kötü yapmışsın" buyurdu. Adam: "Peki bana ne yapmamı emredersiniz?" diye sordu. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem): "Bir köle aza?et" buyurdu: "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, ben hiç bir zaman bir köleye sahip olmadım" dedi. "Öyleyse iki ay peş peşe oruç tut" buyurdu. "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, buna güç yetiremem" dedi. "Öyleyse altmış yoksulu doyur" buyurdu. "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, ben kendi ailemi bile doyuramıyorum" dedi. Derken Hz. Peygamber'e (sallaUahu aleyhi vesellem) içi hurma dolu bir küfe getirildi. "Al bunu aimiş yoksula tasadduk et" buyurdu. Adam: "Kime vereyim?" diye sordu. "Bildiğin en fakir kimselere" buyurunca "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, Medine'nin iki taşlığı arasında bizden daha muhtaç aile yoktur" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (salMlahu aleyhi vesellem): "Öyleyse onu kendi aile tasadduk et" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [178]

Yolculukta Oruç Bozmaya Ruhsat Verilmesi Ve Oruç Tutanın Orucunun Sahih Olması

955. İbn Ömer demiştir ki: "Allah Resulü (saMahu afeyhi vesellem) Ramazan ayında yolculuğa çıktı. Yolculuğunda bazı gün oruç tuttu, bazen de tutmadı.[179] (Ebû Ya'lâ)

956. Ebû Saîd el-Mehrî [180] demiştir ki: Bir arkadaşımla birlikte umreden döndük. Yolda Ramazan hilali doğdu. Çok sıcak bir günde Ebû Hureyre'nin yurdunda konakladık. İçimizden yalnız biri hariç, hepimiz oruçlarımızı bozduk. Sonra öğlen saatlerinde Ebû Hureyre yanımıza girdi. Arkadaşımızın hurma serinliği aradığını görünce "Arkadaşınıza ne oldu?" diye sordu. "Oruçlu" dediler. "Allah kendisine ruhsat vermişken niçin orucunu bozmadı? Bu şekilde ölürse kesinlikle namazını kılmam!" dedi. (Müsedded)
Rivayet sahih mevkuf"bir hadistir. [181]

957. İbn Abbâs demiştir ki: "Yolculukta oruç açmak, azimettir." (Ahmed b. Menî') Hadis mevkûf.ohıp sahihtir.[182]

958. İbn Abbâs'dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber (sallaüahu aleyhi vesellem), yolculukta kâh oruç tutar, kâh iftar ederdi (tutmazdı). (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [183]

959. Ğıtrî [184] Ebû Hârûn demiştir ki: Allah Resulü (salkllahu aleyhi vesellem) Ramazan'da bir iş için iki kişiyi gönderdi. Birinin yanma giderek oruç tutmamasını tembihledi. Diğerine ise bir şey söylemedi. O da oruç tuttu. Döndüklerinde: "Ne yaptınız?" diye sordu. Biri: Ben oruç tuttum", diğeri ise: "Ben oruç tutmadım" dedi. "İkiniz de isabet etmişsiniz" buyurdu. [185] (Müsedded)

960. Mûsa der ki: Enes b. Mâlik'i şöyle söylerken işittim: Tüster'i kuşattığımızda kumandanımız Ebû Mûsa idi. O oruç tuttu. Biz de oruç tuttuk.[186] (Müsedded)

961. Saîd b. Cübeyr'den nakledildiğine göre Ömer b. el-Hattâb bir kaleyi kuşatan birliğinin yanma giderek oruçlarını bozmalarını emretmiştir.[187] (Müsedded)

962. Ubeyd b. Umeyr'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'nin fethinde: "Oruçlarınızı açınız; zira gün, savaş günüdür" buyurmuştur.[188] (Müsedded)

963. Nâfi' demiştir ki: İbn Ömer erken davranıp, fitne meydana gelmeden Medine'den Ramazan'da yola çıktı ve orucunu bozdu. Mekke'ye girileceği gece ise oruçlu olarak sabahladı.[189] (Müsedded)

Yaşlılarla Emzikli Ve Hamile Kadınlara Oruç Tutmama Konusunda Ruhsat Verilmesi

964. Eyyûb b. Ebî Temime demiştir ki: Enes iyice güçsüz düşüp oruç tutamayacak bir duruma gelince bir kap tirit yemeği yaptı. Sonra otuz yoksulu davet edip doyurdu.[190] (Ebû Ya'lâ).

965. İbn Abbâs demiştir ki: "Hamile ve emzikli kadınlar (bebeklerinin sağlığından) endişe ederlerse, oruçlarını bozarlar ve bunun yerine yemek yedirirler. Bundan dolayı kaza etmeleri gerekmez." (Müsedded)
Senedi hasenâir.
Hadisi Ebû Dâvud da, aynı tarikle "Bundan dolayı kaza etmeleri gerekmez" cümlesi olmaksızın nakletmiştir. [191]

Ömür Boyu Oruç Tutmaktan Ve Belli Bir Gün Veya Ayı Oruca Ayırmaktan Mene Dair

966. Ebû Ubeyde annesinden: "Abdullah (b. Mes'ûd)'m Ramazan ayı ve iki gün dışında oruçlu olduğunu görmedim" dediğini nakletmiştir. (İshâk) [192]

967. İsa b. Meymûn demiştir ki: Atâ'ya oruç tutmak için belli bir günü gözeten adamın durumunu sordum. Dedi ki: İbn Abbâs oruç tutmak için belli bir gün ya da ayı gözetmeyi mekruh sayar ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kim ömürlük oruç tutarsa, oruç tutmamış sayür [193] buyurduğunu söylerdi. (Müsedded) [194]

968: İkrime'nin bildirdiğine İbn Abbâs oruç tutmak için belli bir zamanın belirlenmesini mekruh görürmüş.[195] (Ahmed b. Menî')

969. Bize Yezîd bildirdi. Dedi ki: Bize Hişam benlerini bildirdi ve ekledi: "O {İbn Abbâs), Pazartesi ve Perşembe günleri oruçlarını mekruh sayardı" (Ahmed b. Menî') [196]

970. Velîd b. Beşîr, Husayn b. Ebi'l-Har'den [197] şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cuma günü, kahvaltı yaptığı bir sırada (Ebû Musa) el-Eşarî'nin yanma girdim. Beni de davet etti. "Ben oruçluyum" dedim. Bunun üzerine: "Sakın kendine oruç tutmayı kesin hüküm görerek belli bir günde oruç tutma!" dedi.[198] (Müsedded)

971. Hz. Ali der ki: "Resûlullah fsaMlahu aleyhi vesellem) beni tek başına Cuma günü oruç tutmaktan ve oruçlu iken kan aldırmaktan..... menetti.[199] (Müsedded)

Sahur

972. İbn Ebî Leylâ, kardeşinden, o da babasından [200] şöyle dediğini nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sahur yapınız; zira sahur yemeğinde bereket vardır" buyurdu. (Müsedded)

973. Ebû Kays'm [201] bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bir parça çamurla bile oha sahur yapınız" buyurmuştur.[202] (Müsedded)

974. Habîb'in oğullan Damre ve Muhâcir'in bildirdiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sahur yapınız; zira sahur bereketli bir öğündür/kahvaltıdır. Mümkün mertebe sahuru geç yapınız. Bir yudum suyla da olsa sahur yapınız" buyurmuştur.[203] (Müsedded)

975. Hz. Âişe der ki: Çok kere Allah Resulü fsallallahu aleyhi veseBem) bana: "Bereketli sahur yemeğini yaklaştır" demiştir. Çoğu kez sahur yemeği kuru hurmadan ibaret olurdu.[204] (Müsedded)

976. Ebû Saîd el-İskenderânî'nin [205] bildirdiğine göre Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Cemaat berekettir. Tirit yemeği berekettir.[206] Sahur yemeği berekettir. Sahur yapınız. Zira sahur yemeği gücü artırır ve sünnettendir. Bir yudum suyla da olsa sahur yapınız. Allah sahur yapanlara rahmet eder. [207] (el-Hârİs)

977. îbn Ömer demiştir ki: Alkame b. Ulâse, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında idi. Derken Biîâl namaz için ezan okumak üzere geldi. Resûlullah: "Yavaş ol Bilâl! Alkame henüz sahurluk yiyor" buyurdu. Alkame bir kelle ile sahur yapıyordu. (Ebû Dâvud et-Tayaiisî) [208]

978. Kays ise aynı rivayeti şu ifadelerle nakletmiştir: Peygamber {sallallahu aleyhi vesellem) sahur yapıyordu. Sahur yemeğini bitirdiğinde Alkame b. Ulâse geldi. Nebî (sallallahu aleyhi vesellem) onun için bir kelle [209] istedi. Alkame kelleyi yerken Bilâl çıkageldi.....(Abd b. Humeyd) [210]

979. Ebû Hubeyre, dedesi Seyhan'dan [211] şöyle nakletmiştir: Mescid'e geldim. İçeri girip sırtımı Hz. Peygamber'in {saMahu aleyhi vesellem) odasına/hücresine dayadım. Nebî'nin (sallallahu aleyhi vesellem) sahur yemeği yediğini farkedince, hafif öksürdüm. Bunun üzerine: "Ebû Yahya! Kahvaltıya buyur!" dedi. "Ey Allah'ın Resulü, ben oruç tutmak istiyorum" deyince Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben de oruç tutmak istiyorum. Fakat bu müezzinimizin gözünde rahatsızlık var. Bu yüzden ezanı henüz fecir doğmadan okudu" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [212]

980. Habbân [213] b. el-Hâris demiştir ki: Ebû Musa'nın karargâhında Hz. Ali'nin yanma geldim. Onu yemek yerken buldum. Bana: "Yaklaş, sen de ye!" dedi. Ben de: "Ben oruç tutmak istiyorum" dedim. "Ben de oruç tutmak istiyorum" dedi ve yemeğe devam etti. Yemeği bitirdiğinde müezzini İbnü'n-Nebbâh'a: "Kamet getir!" dedi. (Müsedded) [214]

981. Enes'in naklettiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: "Bak Mescid'de kim varsa, çağır!" buyurmuş. Baktım Ebû Bekir ile Ömer vardı. Onları çağırdım. Hep birlikte yemek yediler. Sonra (Mescid'e) çıktılar. Resülullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara sabah namazını kıldırdı.
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe): [215]

982. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Biz peygamberler Topluluğu iftarda acele etmek ve sahuru geciktirmekle emrolunduk... " Hadis, daha önce namaz bahsinde geçmişti. (Ebü Dâvud et-Tayalisî) [216]

Öpmek Ve Benzeri Davranışların Mekruh Oluşu Ve Bu Konuda Ruhsat Verilen (Sürme Çekme Ve Misvak Kullanma Gibi) Davranışlar

983. İbn Ömer, babası Hz. Ömer'in şöyle dediğini nakletmiştir: Allah Resûlü'nü (saUaUahu aleyhi vesellem) rüyamda gördüm. Bana dönüp bakmadığını gördüm. "Ey Allah'ın Resulü suçum nedir?" diye sordum. "Sen oruçlu iken (hanımım) öpüyor değil misin?" buyurdu. Ömer de: "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, bundan sonra onu oruçlu iken öpmem" dedim. Bunu ikrar/kabul ederek: "Evet" buyurdu.[217] (İshâk)
Ebû Bekir b. Ebî Şeybe: "Bize benzerini Usâme nakletti" demiştir. [218]

984. Müminlerin annesi Hz. Âişe'nin naklettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen oruçluyken hanımının iki bacağı arası dışındaki her yeri sana helaldir" buyurmuştur. (el-Hâris) [219]

985. Bekr b. Vâil'den olma Selmâ, Hz. Âişe'den şöyle işittiğini nakletmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girerek: "Aişe! Hiç (yiyecek) kırıntı bir şey var mı?" diye sordu. Ben de kendisine bir ekmek parçası getirdim; onu alıp ağzına koydu. Sonra: "Aişe! Mideme bir şey indi mi? İşte oruçlunun öpücüğü de böyledir. Oruç yalnız içeri girenle bozulur, dışarı çıkanla değil" buyurdu. (Ahmed b. Meni')
Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bize bunu Ahmed b. Menî' rivayet etmiştir. [220]

986. İbn Ömer anlatıyor: "Bir gün Ramazan'da Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) gözüne sürme çekmiş olarak Hafsa'nm evinden yanımıza çıktı.[221] (Ebû Yala)

987. Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Rafi'nin, babasından, onSn da dedesinden naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu iken gözüne sürme çekerdi, [222] (Ebû Ya'lâ)

988. Ibn Abbâs'm naklettiğine göre Hz. Peygamber (saUallahu aleyhi vesellem) oruçlu iken misvak kullanırdı. {Ahmed b. Meni') [223]

989. Enes'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu kimsenin (hanımını) öpmesinin hükmü sorulduğunda: "Bu hakladığın hoş bir kokudur/reyhandır" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [224]

990. Saîd b. Ebî Saîd'in bildirdiğine göre bir adam Ebû Hursyre'ye: "Ben oruçlu iken hanımımı öptüm?" deyip bunun hükmünü sordu. O da: "Bir sakınca yoktur" dedi. "Ya başka bir kadını öpersem?" deyince ise "Of be!" diye karşılık verdi. (Ravi demiştir ki) Ben aynı şeyi Sa'd b. Mâlik'e sordum. "Sakıncası yoktur" dedi.[225] (Müsedded)

991. Hz. Ali: "Kan alanın da, kan aldırtanın da orucu bozulmuştur" dedi.[226] {Müsedded)

992. Safiyye'nin azatlısı Yezîd b. Saîd,[227] Safiyye binti Huyeyy'i: "Kan alanın da, kan aldırtanın da orucu bozulmuştur" derken işitmiş. [228] (Müsedded)

993. Hz. Âişe'nin naklettiğine göre Nebî (saUallahu aleyhi vesellem) oruçlu iken kan aldırmıştır. (el-Hâris) [229]

İftarda Yapılan Duanın Müstecap Oluşu Ve Oruçlunun İftar Zamanı Yapacağı Dua

994. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden şöyle dediğini nakletmiştir: Resûlullah'ı (sallallahu aieyhi veseilem): "Oruçlunun iftar zamanı müstecap/kabule şayan bir duası vardır" buyururken işittim. [230] Abdullah b. Amr iftar ederken ailesini ve çocuklarını çağırır, dua ederdi.
Ben derim ki: Hadis İbn Mâce'de Abdullah b. Amr'm dışında bir yolla başka ifadelerle varit olmuştur. (EbÛ Dâvud et-Tayalisî) [231]

995. Hz. Ali'nin naklettiğine göre Resûlullah (salMahu aleyhi veseilem) şöyle buyurmuştur: "Ey Ali! Ramazan ayında oruçlu isen iftardan sonra şöyle dua et: Aüahım! Seün için oruç tuttum. Sana dayandım. Senin rızkınla orucumu açtım Eğer böyle dua edersen sana oruç tutanların sevabı kadar sevap yazdır ve bundan dolayı onların ecirlerinden de bir şey eksilmez. [232]

Unutarak Yiyen Kimsenin Orucunun Bozulmayacağına Dair

996. Saîd el-Makburî'nin naklettiğine göre bir adam Ebû Hureyre'ye: "Ben oruçlu iken (unutarak) yemek yedim" dedi. O da: "Bundan dolayı sana bir şey gerekmez" diye cevap verdi. "Oruçlu iken (unutarak) su içtim" dedi. Yine: "Sana bir şey gerekmez" dedi. "Oruçlu iken şunu, şunu yedim" dedi. Ebû Hureyre: "Bak oğlum! Sen henüz oruç tutmaya alışamamışsın" dedi.
Rivayet sahili m ev kufim.[233] (Müsedded)

997. Ümmü İshâk şöyle nakletmiştir: Bir gün Resûlullah'm (saUallahu aleyhi veseilem) yanma girdim. Derken ekmek ve et getirildi. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi veseilem) yemeğinden çok yemek istiyordum. Bana: "Haydi Ümmü ishâk, gel de ye!" buyurdu. Ben de yedim. Sonra bana bir et parçası uzattı. Onu ağzıma kaldırdım. O anda oruçlu olduğumu hatırladım. Elim havada kaldı. Ne onu ağzıma götürebiliyor, ne de aşağı indirebiliyordum. Resûlullah {sallallahu aleyhi veseilem): "Neyin var? Ümmü İshâk!" diye sordu. "Ey Allah'ın Resulü! Ben oruçlu idim" dedim. Bunun üzerine: "Öyleyse orucunu tamamla!" buyurdu. Zülyedeyn: "İyice doyduktan sonra şimdi mi?" dedi.
Nebî (sallallahualeyhivesellem) de: "Bu, sadece. Allah'ın ona gönderdiği bir nzıktir buyurdu. (Abd b. Humeyd) [234]

998. Ebû Saîd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftar etmeksizin aralıksız bir kaç gün oruç tutmaktan (visal orucundan) menetti. Şu kız kardeşim visal orucu tutuyor. Ben de onu bundan men ediyorum.
(Ebû Dâvud eî-Tayalisî ve Ahmed b. Menî) [235]

999. Ebû Atîk'in Câbir'den naklettiğine göre Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur; "Geceye kadar gün boyunca susmak olmaz. İftar etmeden aralıksız, bir kaç gün oruç tutmak caiz değildir. Hicretten sonra bedevileşmek (yani çöle dönüp bedevilerle birlikte yasamak) olmaz. Fetihten sonra hicret yoktur.[236] (el-Hârİs)

Aşure Günü Orucu

1000. el-Esved b. Yezîd diyor ki: Ali b. Ebî Tâlib ve Efeû Musa kadar Aşure günü orucunu emredeni görmedim. {Ebû Dâvud et-Tayalisî)
Senedi sahihtir [237]
1001. el-Hasan (el-Basrî) demiştir ki: Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem) onlara (ashabına) Aşure günü, yani (Muharrem'in) onuncu günü orucunu emretmiştir. [238] (Müsedded)
1002. Şu'be demiştir ki: Abdurrahman b. el-Kâsım'a Aşure günü orucunu sordum. "İbn Ömer o gün oruç tutmazdı" dedi. [239] (Müsedded)
1003. Mezîde [240] b. Câbir babasından nakletmiştir: Küfe minberinde el-Eş'arî'yi şöyle hitap ederken dinledim: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize Aşure günü oruç tutmayı emretti. (O günde) Siz de oruç tutunuz.[241] (Müsedded)
1004. Meczee b. Zâhir'in babasından [242] naklettiğine göre Nebî (sallallahualeyhi vesellem) Aşure günü oruç tutardı.[243] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1005. Habbâb'ın naklettiğine göre Resülullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden kim bir şey yememişse, oruç tutsun. Kim de yemişse, orucunu tamamlasın. " (Ebû Ya'lâ).[244]
Ebû Ya'lâ: "Yani Aşure günü" açıklamasını yapmıştır.
1006. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Aşure günü oruç tutunuz. O gün bir peygamberin [245] oruç tuttuğu bir gündür; siz de oruç tutunuz," (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [246]
1007. Ebû Saîd el-Hudrî şöyle bildirmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize Aşure orucunu emretti. Ama kendisi o gün oruç tutmazdı. (Ebû Ya'lâ) [247]
1008. Resûluîlah'm hizmetçisi Rezîne bildirmektedir. (Diğer bir senetle) Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî bildirdi. Dedi ki: Bize Alîle annesinden naklen bildirdi. Dedi ki: Rezîne'nin kızı Emetullah'a sordum: "Ey Emetullah! Sana annen Rezîne, Allah Resûlü'nü (sailallahu aleyhi vesellem) Aşure orucundan bahsederken duyduğunu söyledi mi?" Şöyle cevap verdi: "Evet. Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem) o günü yüceltirdi. Hatta kendi süt emen çocukları ile kızı Fatima'mn [248] süt emen çocuklarını ister; onların ağızlarına tükürür. Sonra: "Geceye kadar onları emzirmeyin" buyururdu.
(el-Hâris ve Ebû Ya'lâ). Fakat el-Hâris soru kısmını zikretmemiştir. [249]
1009. Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre Arefe günü ve Aşure günü oruçlarını soran bir bedeviye Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) şöylfc cevap vermiştir: "Aşure günü (orucu), geçmiş ve gelecek bir yılın günahlarına kefaret olur. Arefe günü orucu ise gelecek bir yılın günahlarına kefaret olur." (Ebû Ya'lâ).
Ben derim ki: Rivayetin hem senedi maklûb (takdim tehir var), hem de metni maklûb'tar. Zira senedindeki isim, Ahmed b. Hanbel ve başkalarının naklettiklerine göre Harmele b. îyâs şeklinde olmalıdır. Metnine gelince, doğrusu iki seneye kefaret olan Arefe günüdür. Aşure günü ise bir seneye kefaret olur. [250]
Müslim ve başka kaynaklar, Ebû Katâde'den diğer bir tarikle bu şekilde nakletmişlerdir. [251]

Şaban Ve Şevval Ayları Oruçları

1010. Kesîr b. Murre'nin naklettiğine göre Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah, Şaban'tn on beşinci gecesinde tecelli edip Allah'a şirk koşan ve akrabalık bağlarını koparanlar hariç, tüm yarattıklarını bağışlar." Dediler ki; Allah Resulü (sallaUahu aleyhi veseilem) Şaban ayında oruç tutar ve Ramazan'a hürmeten Ramazan ayma oruçlu girerdi. (el-HârÎs) [252]
1011. İbn Ömer'in naklettiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseliem) çok kere Şaban ile Ramazan birleştirirdi.[253] (Ebû Ya'lâ)
1012. Usâme'den [254] nakledildiğine göre, o Şevval ayında (bir gün) oruç tutmazsa, ertesi güne oruçlu başlardı ve ayın sonuna kadar böyle devam ederdi. (Ebû Ya'lâ) [255]

Arefe Günü Orucunun Fazileti

1013. Sehl b. Sa'd es-Sâidî'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseDem) şöyle buyurmuştur: "Kim Arefe günü oruç tutarsa, birbirini takip eden iki senelik günahları bağışlanır. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [256]
1014. Ebû Saîd der ki: "Arefe günü orucu, biri önceki, diğeri de sonraki sene olmak üzere iki seneye bedeldir." (Abd b. Humeyd)
1015. Nudbe demiştir ki: İbn Abbâs'ı şöyle derken işittim: "Erkek veya kadınlardan kim benimle arkadaşlık edecekse, sakın Arefe günü oruç tutmasın. Zira o gün yeme-içme ve yüce Allah'ı anma günüdür. [257] (Müsedded)
1016. Hûd b. Şihâb b. Abbad,[258] babasından, o da dedesinden şöyle dediğini nakletmiştir: Ömer b. el-Hattâb, Arafat'ta kurulmuş bazı çadırlara rastladı ve: "Bu çadırlar kime aittir?" diye sordu. Biz de: "Abdülkays'a" dedik. Sonra onlara güzel sözler söyledi ve kendilerini Arefe günü oruç tutmaktan menetti.[259] (Müsedded)
1017. Yine demiştir ki: Babam ve Tarîk b. Muha^ımed el-Huzâî haccettiler. Arefe günü oruç tutma konusunda ihtilaf ettiler. Babam-"Aramızda Saîd b. el-Müseyyeb hükmetsin" dedi. Saîd'e giderek: "Ey Eba Muhammed! Biz Arefe günü orucu konusunda ihtilaf ettik ve seni aramızda hakem tayin ettik" dediler. Saîd: "Ben bu konuda size, benden daha hayırh birinin davranışını nakledeceğim. İbn Ömer o gün oruç tutmazdı" dedi (Müsedded) [260]
1018. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivöeliem) Arefe günü Arafat'ta oruç tutulmasını yasaklamıştır. (Ebû Dâvud et-Tayaiisî) Ama hafızlar bu konuda (Tayâlisî'ye) muhalefet etmişlerdir. [261]

Ramazan (Fıtır) Ve Kurban Bayramları Günü Oruç Tutmaktan Mene Dair

1019. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günleri oruç tutmayı yasaklamıştır..., (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [262]

Teşrik Günleri Oruç Tutmaktan Mene Dair

1020. Sa'd der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Kalk ve insanlara Teşrik günleri yemeAçme günleridir. Bu günlerde oruç tutulmaz diye ilan et!" buyurdu. (İshâk, Ahmed b. Menî' ve eİ-Hâris) [263]
1021. Yezîd er~Rakkâşî, Enes'den şöyle dediğini nakletmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi .vesellem) sene içerisinde şu altı günde oruç tutmayı yasaklamıştır: Üç teşrik günü, Ramazan bayramı günü, Kurban bayramı günü ve yalnız başına Cuma günü. (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [264]
1022. Enes'in naklettiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban bayramı gününü takip eden üç teşrik gününde oruç tutulmasını yasaklamıştır. (Ahmed b. Menî', Ebû Ya'lâ ve el-Hâris) [265]
1023. Ömer b. Halde el-Ensârî annesinden şöyle dediğini nakletmiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'yi teşrik günleri şu ilanı yapmak üzere gönderdi: "Ey insanlar! Bu günler yeme-içme ve eşleşme (biâl, yani evlenme) günleridir." (Müsedded, Ahmed b. Menî', Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd)
Ebû Ya'lâ demiştir ki: "Bize Ebû Bekir bunu zayıf senetle nakletmiştir. [266]
1024. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) teşrik günleri bir şahsa şu ilanı yapmasını emretmiştir: "Dikkat ediniz! Bu günler yeme-içme ve evlenme günleridir." (Ebû Ya'lâ) [267] Ben derim ki:
Amr b. Husayn [268] güvenilir değildir.

Cuma Günü Oruç Tutmaktan Mene Dair

1025. Kays b. es-Seken'in bildirdiğine göre Abdullah'ın (İbn Mes'ûd'un) arkadaşlarından bir grup Cuma günü oruçlu olarak Ebu'd-Derdâ'nm yanma geldiler. Ebu'd-Derdâ: "Bu gün bayram günüdür" deyip oruçlarını bozmaları için yemin etti. [269] (Müsedded)
1026. İbn Ömer demiştir ki: "Allah Resulü (sallallahualeyhiveseüem) Cuma günü hiç oruçsuz görülmemiştir." (Müsedded) [270]

Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün İftar Etmek ve Her Ayın Üç Günü Oruç Tutmak

1027. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre bir zat Hz. Peygambere (sallallahu aleyhi vesellem) "Ömür boyu oruç tutayım mı?" diye sordu. Peygamber onu bundan menetti. Tekrar sordu, tekrar menetti ve bu, üç kere tekerrür etti. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Fakat Dâvud (aleyhisseiam) orucu [271] tut!" buyurdu. Ondan sonra bu zat ölene kadar hep bir.gün oruç tutup bir gün tutmadı. (MÜsedded) [272]
1028. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururdu: "En üstün oruç, kardeşim Davud'un orucudur. Zira o, dehrin/ömrün yarısını oruçla geçirirdi; bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi (namazdı)." {Ahmed b. Menî') [273]
1029. Ömer b. el-Hattâb anlatıyor: Bir gün Peygamber (sallallahu aleyhivesellem) ile birlikteydik. Derken bir adama rastladı. Adam hakkında: "Şu şu kadar gündür iftar etmedi" dediler. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Demek ne oruç tuttu, ne iftar etti" buyurdu. Ömer, Hz. Peygamber'in buna öfkelendiğini görünce: "Ey Allah'ın Resulü! Ya iki gün oruç tutup bir gün iftar etmeye ne buyurursun?" diye sordu. Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhivJllem): "Buna güç yetinen kimse olur mu?" buyurdu. "Ya bir gün oruç tutup, bir gün iftar etmeye ne buyurursun?" diye sordu. "Bu, kardeşim Davud'un orucudur" buyurdu. "Ya Resûlallah! Bir gün oruç tutup iki gün iftar etmek nasıldır?" diye

sordu. "Buna kim güç yetirebilir ki?" buyurdu. "Ya Resûlallah! Ya Pazartesi orucu?" diye sordu. "O gün benim doğduğum ve bana nübüvvet/peygamberlik görevinin indirildiği gündür" buyurdu. "Ya Resûlallah! Arefe günü ve Aşure günü oruçlarının hükmü nedir?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Biri bir yıllık günahları silerken, diğeri kendisinden önceki ve sonraki yılların günahlarını siler/kefaret olur." (Ebû Yala)
Ben derim ki: Bu mahfuz olan rivayet Abdullah b. Ma'bed tarikiyle Ebû Katâde'den nakledilen rivayettir. Ki tüm uzunluğu ile onu Müslim ve Sünen yazarları nakletmişlerdir. [274]
1030. Câbir demiştir ki: Bir zat Allah Resûlü'ne (saltellahu aleyhi vesellem) gelerek kendisine oruçla ilgili soru sordu. Ama Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) cevap vermedi. Bunun üzerine İbn Mes'ud adama: "Ramazan ayında ve her ayın üç gününde oruç tut!" dedi. Adam: "Senden Allah'a sığınırım,
Abdullah!" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm) da: "Daha ne istiyorsun? Ramazan ayında ve her ayın üç gününde oruç tut" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [275]
1031. Mücâhid'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ramazan'da ve her ayın üç günü oruç tut [276] ki göğüsteki kin gitsin" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Göğüsteki kin nedir?" diye sordular. "Günahı, nefreti" buyurdu. (Müsedded) [277]
1032. Sadaka'nın bildirdiğine göre bir adam İbn Abbâs'a oruç meselesini sordu. O da: "Eğer insanların en hayırlısı, Kureyşli, Medineli ümmi Peygamber Ebu'l-Kasım'ın orucunu soruyorsan, o her ayın üç günü oruç tutar ve: "Bu, ömürlük oruç mesabesindedir" buyururdu" dedi.. (Ahmed b. Menî') [278]
1033. Yezîd b. el-Havtekiyye'nin bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb'a tavşanın hükmü soruldu. Hz. Ömer de: Sizden hanginiz Peygamber'e (saüallahu aleyhi vesellem) bedevinin bir tavşan getirdiği olaya tanık oldu?" diye sordu. Topluluktan bir adam dedi ki: Ben. Onu bedevi getirdi. Onu iyice temizleyip pişirmiş ve Allah Resulü'ne (saüallahu aleyhi vesellem) hediye etmişti. Sonra dedi ki: Ondan kan geldiğini (yani âdet gördüğünü) müşahede ettim. Sonra (Resûlullah) yanındakilere: "Haydi yiyiniz!" buyurdu. Ama bedevi yemedi. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): " Niçin y emiyorsun?" diye sorunca "Oruçluyum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bîz günleri (ayın 13-, 14 ve 15. günleri) oruç tutsan ya! [279] buyurdu. (el-Hâris)
1034. Musa b. Seleme der ki: İbn Abbâs'a bîz günlerinde (her Kamerî ayın 13., 14 ve 15. günlerinde) tutulan üç günlük orucu sordum. "Hz. Ömer bu günlerde oruç tutardı" dedi. [280] (el-Hâris)
1035. Hz. Ali'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sabır [281] ayında ve her ayın üç gününde oruç Tutmak bütün ömrü oruçlu geçirmek gibidir. Ayrıca bu, göğüsteki vesveseleri giderir.[282] (Ebû Ya'lâ)
1036. Kehmes anlatıyor: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek Müslümanlığımı bildirdim. Sonra bir yıl görünmedim. Sonra tekrar geldim ve: "Ey Allah'ın Resulü! Sanki benden hoşlanmamış gibisin?" dedim. "Evet" buyurdu. Dedim ki: "Ya Resûlallah! Senden ayrıldığım günden beri oruç tutuyorum."
"Sana nefsine eziyet etmeni kim emretti? Her ay bir gün oruç tut! " buyurdu. "Benim için artır" dedim. "Öyleyse iki gün oruç tut!" buyurdu. Ben yine: "Artır!" dedim. "Öyleyse üç gün oruç tul!" buyurdu. {Ebû Dâvud et-Tayalisî) [283]

Zikri Geçen Üç Günün Belirlenmesi

1037. Ebû Umâme der ki: Resûlullah'ı (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Kim Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri oruç tutarsa, Allah cennette onun için bir köşk yapar. Köşkün dışı içinden, içi de dışından görünür." {Ahmed b. Menîl) [284]
Kadir gecesini Hacer-i Esved'in yanında idrak etmenin faziletine dair hadis. Cihadın Faziletleri bölümünün başında gelecektir.

Kadir Gecesi

1038. Feltân b. Âsim el-Cermî şöyle nakletmiştir: Oturmuş Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) bekliyorduk. Derken yüzünde öfke ifadeleriyle gelip oturdu. Sonra yüz renginin açıldığım gördük. Sonra şöyle buyurdu: "Bana Kadir gecesi ve sapıklık Mesih'i bildirilmişti. Hemen onları halka açıklamak için çıktım. Mescid'in eşiğinde birbiriyle tartışan/kavga eden iki adama rastladım. Şeytan da onlarla beraberdi. Aralarına girdim ve bu nedenle o iki şey bana unutturuldu. Fakat yine de size onların alâmetlerinden biraz bahsedeceğim. Kadir gecesini son on günün içinde arayınız. [285] Sapıklık Mesih'i ise açık alınlı, kör gözlü ve geniş boyunlu [286] bir adamdır. Sanki Falan b. Abdüluzzâ 'ya ya da Abdüluzzâ b. Katan 'a benziyor. [287]
Babanr dedi ki: İbn Abbâs'la sohbet ettim. Bana şunu anlattı: Ne tuhafsın! Ömer b. el-Hattâb Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabının yaşlılarını (meclise) davet ettiğinde onlarla birlikte beni de çağırır, "Onlar konıtçnadan sen konuşma!" derdi. Yine bir gün veya gece beni çağırarak şöyle hitap etti: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kadir gecesi hakkında sizin de bildiğiniz gibi Onu san on günün fek gecelerinde arayınız! buyurdu. Bu hangi tek gecedir?" Her biri kendi görüşünü söyleyerek: "Dokuzuncu, yedinci, beşinci, üçüncü gecedir" dedi. Sonra: "Sen niçin konuşmuyorsun İbn Abbâs!" dedi. Ben de: "Ey müminlerin emiri! Sen istersen konuşurum" dedim. "Ben seni ancak konuşasm diye çağırdım" dedi. "Ama ben sadece kendi görüşümü söylerim" dedim. "Zaten kendi görüşünü soruyorum" dedi. O zaman dedim ki: "Allah'ın yedi rakamını sıkça zikrettiğini duydum. Mesela, yedi kat göklerden, yedi kat yerden... bahsetmiştir. Hatta buyurdukları arasında "yeryüzünün yedi çeşit bitki bitirdiğinden" bahsetmiştir. Hz. Ömer: Senin bu söylediklerini ben hep başka türlü anlardım. "Yeryüzü yedi çeşit bitki bitirdi" derken neyi kastediyorsun?" diye sordu. İbn Abbâs şöyle cevap verdi: "Allah buyuruyor ki: Sonra toprağı göz göz yardık. Oradan ekinler, üzüm bağlan, sebzeler, zeytin ve hurma bağlan, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik [288] Bahçeler, yeryüzünün biten, insanların yemediği bitkilerdir." Bunu dinleyen Hz. Ömer: "Henüz aklmın/başmın yaşma ulaşmamış bu delikanlının söylediklerini söylemekten aciz misiniz?" dedi. Sona bana dönerek: "Ben seni onların yanında konuşmaktan menetmiştim. Bundan sonra seni çağırdığımda onların yanında konuş" dedi.[289] (ishâk) [290]
1039. Âsim b. Küleyb'in babasından, onun da dayısı Feletân b. Âsım'dan naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur; "Ben, Kadir gecesini gördüm, ama sonra bu bana unutturuldu. Sapıklık Mesih'ini di gördüm. Sonra birbiriyle tanışan iki adam gördüm. Aralarına girdim. Bu nedenle bu iki şey bana unutturuldu. Kadir gecesini son on günün içinde arayınız. Sapıklık Mesih'i ise alnı açık/kel, sol gözü kör ve boynu geniş bir adamdır. Ama biraz eğridir. Sanki Falan b. Abdüluzzâ ya da Abdüluzzâ b. Falan 'a benziyordu. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1040. Âsim babasından, o da Feletân'dan -kısa olarak- şu ibare ile nakletmiştir: "Kadir gecesini arayan onu (Ramazan'in) son on günün(ün) içinde arasın" (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [291]
1041. Mâlik b. Mersed babasından [292] şöyle dediğini nakletmiştir: Ebû Zer'e "Allah Resûlü'nü Kadir gecesinden bahsederken işittin mi?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Evet. İşittim. Ya Resûlallah! Bana Kadir gecesinden bahset. O, Ramazan'da mı, yoksa Ramazan dışında bir ayda mı? diye sordum. "Bilakis Ramazan içindedir" buyurdu. "Ya Resûlallah! Bu gece yaşadıkları sürece peygamberlerle birlikte var ve onların ruhu alınınca kaldırılacak mı? yoksa, kıyamete kadar devam edecek midir?" diye sordum. "Bilakis kıyamete kadar devam edecektir" buyurdu. "Ya Resûlallah! Bunun Ramazan'ın neresinde olduğunu bana söyle!" dedim. "Son on gününde. Artık bana başka bir şey sorma!" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Sendeki hakkım için söyle, bu on günün neresindedir?" dedim. Bana öyle bir öfkelendi ki, ne ondan önce, ne de sonra öyle hiç öfkelenmedi. Sonra; "Eğer Allah dilerse sana onu gösterir. Onu son yedi günün içinde arayınız. Artık bana başka bir şey sorma!" buyurdu. (İshâk) [293]
1042. Mersed -veya İbn Mersed babasından- nakletmiştir. Demiştir ki:
Ebû Zer'in yanındaydım..... Aynı hadisi zikretmiş ve şu ilaveyi yapmıştır:
Dedim ki: Ey Allah'ın Resulü bize onu(n tam zamanını) bildir!"
Eğer o konuda bana izin verilseydi, mutlaka onu size bildirirdim" buyurdu. (İshâk) Derim ki: İsnadı hasen sahihtir. Ahmed ve Nesâî, Ebû Zumeyl tarikiyle bir bölümünü tahrîc etmişlerdir.
1043. Mâlik b. Mersed dedi ki: Bana babam Mersed bildirdi. Dedi ki: "Ebû Zer'e.... diye sordum..." Bir önceki hadisin benzerini zikretmiştir. Fazla olarak şu ibare yer almıştır: Şöyle buyurdu: "Şayet bana izin verilseydi, onu size haber verirdim." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Müsedded)
1044. Hüzeyl'in azatlısı Ebû Hazım demiştir ki: Hz. Peygamberin (saüaEahu aleyhi veseüem) ashabından Beyâda oğullarına mensup bir zatla birlikte Ramazan'ın son on gününü Medine mescidinin civarında o zata ait, kapısının üzeri bir hasır parçasıyla örtülü bir çadırda geçirdim. Sonrasını şöyle anlattı: Bizler Mescid'deydik. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de kendisine ait çadırda bulunuyordu. Derken çadırının kapısındaki hasır açıldı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de bulunanlara işaret ederek: "Toplanın! '
buyurdu. Biz de toplandık. Allah Resulü (sallallahu aleyhi «sellem) bize öyle bir vaaz etti ki, öyle vaazeden vaiz duymadım. Buyurdu ki: "Sizden biriniz, namaz kılmak üzere kalktığı zaman muhakkak rabbine münâcat eder. Öyleyse rabbine nasıl münâcat ettiğine baksın. Yüksek sesle Kuran okuyarak birbirinizi rahatsız etmeyiniz.-" Sonra hasırı kapadı. Her birimiz eski yerine döndü. Kendi aramızda şöyle konuştuk: "Bu gecenin mutlaka bir Önemi vardır. Çünkü Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bu gece bize vaaz etti." Sonra öğrendik ki, o gece ayın 23. gecesi imiş!. (İshâk) [294]
1045. Ubey b. Ka'b demiştir ki: "Kadir gecesi (ayın) 27. gece(si)dir." (Müsedded) [295]
1046. Zeyd b. Erkam demiştir ki: "Kadir gecesi, iki ordunun karşılaştığı hak ile batılın birbirinden ayrıldığı 17. gecedir. [296] Bunu söylerken ne kuşku duyuyorum, ne de istisna yapıyorum. " (Ahmed b. Menî') [297]
1047. Ca'fer b. Burkan demiştir ki: Kureyşli bir adamı şöyle derken işittim: Abdullah b. Zübeyr derdi ki: "Bu gece Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Bedir halkıyla karşılaştığı günün gecesidir. Zira aziz ve celil olan Allah şöyle buyurmuştur: "Eğer Allah'a ve o iki topluluğun karşılaştığı (hak ile batılın) ayrılma gününde (Bedir günü)

kulumuz (Muhammed)e indirdiğimiz (âyetler)e inanmışsanız.[298] Ca'fer demiştir ki: "Bana ulaşan habere göre bu gece, 16. veya 17 gecedir." (el-HârİS) [299]

1048. Hz. Ali'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kadir gecesi Ay'ı gördüm. Tencere kenarına benziyordu. [300] (Ebû Ya'lâ)

1049. Enes şöyle nakletmiştir: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gece bize Kaüir gecesini haber verme arzusuyla dışarı çıktı. Onu bize haber verdi de. Ama sonra Mescid'de bir gürültü işitti ve o gece zihninden çıktı.[301] (Ebû Ya'lâ)

1050. Enes b. Mâlik anlatmaktadır: Cühenî: "Ey Allah'ın Resulü! Biz, sana gizli olmayan bir yerde yaşıyoruz. Bu ayda (Medine'ye) gelemiyoruz. Bize Kadir gecesini bildir!" dedi. Ben: "Ya Resûlallah! Bu gece, ayın bitimine 8 gün kala, 23. gecedir" dedim. O da: "Hayır. Bu ay eksik olacaktır. Bu gece (ayın bitimine) 7 gün kaldığı gecedir. [302] (Ebü Ya'lâ)

İtikâf

1051. İbn Avn, Muhammed b. Sîrîn'den nakletmiştir: Bir adam Şureyh'e şu yılın Receb ayında (mescitte) itikafa girmeyi adayan bir kadının durumunu sordu. O da: "Ziyâd veya İbn Ziyâd- kadınların mescitte itikafa girmelerini yasakladı" dedi. Sonra şöyle devam etti: "Ben, bunun ffllah'm kitabında indirilmiş bir hüküm ya da yaşanan sünnette geçen bir uygulama olduğunu söylemiyorum. Aksine bu sadece bir görüştür. O kadın söz konusu Receb ayında oruç tutar. İftar ettiği zaman kendisiyle birlikte her gün bir yoksula da iftar verir. Veya her gece bir yoksulu doyurur. Böylece bir ibadete karşılık iki ibadet yapmış olur. Allah dilediğini yapar. (el-HârİS) [303]

1052. Katâde'nin bildirdiğine göre Safiyye itikafa girdi. Bir süre sonra ailesinden biri hastalandı. Resûlullah'tan onu ziyaret etmek için izin istedi. O da: "Kapının kollarından tut, içeri girme!" buyurdu.[304] (İshâk)

Senedi miirsei veya nuulal olup, ravileri güvenilir kimselerdir.

---

[1] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded ravileri güvenilir olan bir senetle mevkuf olarak nakletmiştir." Ben derim ki, aynı hadisi İbn Ebî Şeybe, Süfyan ve Şu'be yoluyla Ebû Husayn'dan kısa olarak nakletmiştir (IV, 123). İkisinin senedi de sahihtir.

[2] İbn Ebî Şeybe, Mesleme b. Mahled'den nakletmiştir. (IV, 123) Bûsîrî ise yorum yapmaksızın "Bunu Nesâî, İbn Ömer'den nakletti" demiştir.

[3] Senedinde yer alan Hasan b. Umâre, hadisi zayıf biridir. Hadise Bûsîrî de zayıf hükmünü vermiştir.

[4] Bunun aslını Kütüb-i Sitte nakletmiştir. Bûsîrî malul olduğu yönünde açıklama yapmaksızın sadece ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[5] Heysemî, bu hadisi "Gece Defin" bahsinde gözden kaçırmıştır. Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır. Ancak Beyhakî'nin naklettiği Câbir hadisi şahididir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş ve ravilerden birinin bilinmemesi dolayısıyla zayıf görmüştür."

[6] Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır. Bûsîrî demiştir ki: "Tabiî neslinden olan ravi meçhuldür. İbn İshâk da hadisi "an fidan, an fuian" sıygasryla nakletmiştir.

[7] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî' zayıf bir senetle nakletmiştir. Çünkü Mücâlid zayıftır."

[8] Kays'm vasiyetini Ahmed b. Hanbel de nakletmiştir. Mİİsned V, 61.

[9] Taberânî de hadisi Ebû Ya'lâ tarikiyle nakletmiş olup Heysemî: "Senedine yer alan Ziyâd el-Cessâs, hakkında tenkit olmakla birlikte güvenilir kabul edilmiş biridir" demiş-tir.

[10] Bûsîrî demiştir ki: "Müsedded bunu, Müslim'in şartına göre sahih bir senetle mevkuf olarak nakletmiştir."

[11] İbn Ebî Şeybe "Lahit bize, şak, başkasına aittir" lafzıyla nakletmiştir. (IV, 127). Bûsîrî "Senedinde geçen Osman b. Umeyr zayıf biridir" demiştir.

[12] İbn Ebî Şeybc, Katâde ve Abdullah b. Ebî Bekir yoluyla Enes'ten benzerini rivayet etmiştir. (IV, 132,133).

[13] Abbâs b. el-Fadl'm zayıf olması sebebiyle Bûsîrî iki hadisi de zayıf görmüştür.

[14] bkz. Cenaze Namazının Fazileti, hadis no: 764.

[15] Abdürrezzâk, Musannef, II, 260, yazma.

[16] Heysemî, hadisin ravilerinin güvenilir olduklarım söylemiştir. (10, 12). Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.

[17] bkz. Fethu'l-Bârî, V, 46, XIII, Ahkam kitabının sonu. Hafız İbn Hacer demiştir ki: İbn Sa'd sahîh bir senetle Zühri'den, o da Saîd b. el-Müseyyeb'd en bunu mevsul olarak nakletmiştir.....Yine İshâk b. Raheveyh de başka bir tarikle Zühri'den muttasıl olarak nakletmiştir." Ben derim ki: Fakat burada hadisi başka bir yolla değil, İbnü'l-Müseyyeb yoluyla nakletmiştir.

[18] Son hadisi Bezzâr da nakletmiştir. İkisinin senedinde de yer alan Muhammed b. Hasan b. Zcbâle zayıf biridir. Bkz. Heysemî, III, 16. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.

[19] Meâric 24-25

[20] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, zayıf bir senetle miirsel olarak nakletmiştir. Çünkü Ebû Bekr el-Hüzelî zayıftır."

[21] Bûsîrî, senedinde yer alan Mücâlid b. Saîd'in zayıf biri olduğunu söylemiştir.

[22] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-evsat'ta rivayet etmiş olup senedinde İsmaîl b. Ayyaş bulunmaktadır. (III, 14). Ben derim ki: "Ebû Ya'lâ'nm senedinde de İsmaîl geçmiştir." Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle nakletmiştir. Çünkü Abdülazîz b. Ubeydullah zayıftır."

[23] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Leys tarikiyle MücâhİD'den nakletmiştir. Aynı hadisi İbn Mâce de kısa metinle nakletmiştir. İbnü'l-Cevzî ise d-Mevzûât'ta zikretmiştir.

[24] Heysemî demiştir ki: Senedi basendir, (III, 13). Bûsîrî ise "Senedinde yer alan İsa b. Meymûn zayıf biridir" demiştir.

[25] Bunu Taberânî iki ayrı senetle rivayet etmiş olup birinde yer alan Müslim el-Mülâî zayıftır. Diğeri ise Muhammed b. İshâk yoluyla nakledilmiştir. Bkz. Zevnid, III, 15; el~ İsâbe, II, 38. Bûsîrî de: "Bunu İshâk b. Rahuveyh sahîh bîr senetle nakletmiştir" demiştir.

[26] Musannef, IV, 168. Abdürrezzak da Mekhul'den mürsel olarak nakletmiştir. (II, 257, yazma). Bûsîrî de şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberânî, İbn Ebî Şeybe, ki ifade ona aittir, ve Abd b. Humeyd'den her biri İbn Ebî Leyla tarikiyle nakletmiştir."

[27] Ahmed b. Hanbel benzerini îbn Abbâs'dan nakletmiştir. Fakat bu hadiste: "O bunu Zeynep öldüğünde söyledi" ifadesi geçmiştir. {Bkz. Zevâid, III, 17). Bûsîrî, îbn Ebî Şeybe hadisi hakkında "Senedindeki MücâlİD zayıftır" açıklamasını yapmıştır.

[28] Müsnede'de şöyle denilmiştir: "Bu, senedi hnsen derecesinde mürseî bir hadistir." Taberânî mânâca benzerini Rabî' el-Ensârî'den nakletmiş olup sonunda: "Bırak ağlasınlar. Ama ölüm vaki olduğunda sussunlar" ifadesi geçmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. Muâviye oğullarından olan zat, Rabî' hadisinde zikri geçen Cebr el-Ensârî olabilir. (Bkz. el4sâbe, I, 214, 221, 505; Zevâid, III, 16.) Fakat bunun İbn Atîk olması mümkün değildir. Çünkü o, hicri 71. yılda vefat etmiştir. Bunun Muvattâ ve Nesâî (I, 204) tarafından nakledilen hadiste geçen Abdullah b. Sabit olması daha kuvvetli ihtimaldir. Taberânî'nin rivayetinde geçen ise, ravilerinden birinden kaynaklanan bir yanılgıdır. Bkz. Abdüâk,Musunne/, II, 263, yazma.

[29] Heysemî, senedinde tanınmayan birinin bulunduğunu söylemiştir. (III, 16). Ben derim ki: İbn Ebî Ömer'in ravileri güvenilir olup tanınmaktadırlar. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.

[30] Beyhakî, Muhammed fa. Yahya b. Habban'dan, o da Vâsi' b. Habban'dan, o da Ebû Saîd el-Hudri'den nakletmiştir. (IV, 77). Hadis el-Hâris'in Müsned'inde (I, 220, yazma) yer almıştır. Bûsîrî demiştir ki: "el-Hâris bunu ınürsel olarak nakletmiştir."

[31] Taberânî benzerini Zeyd b, Hattâb'dan nakletmiştir. Heysem? demiştir ki: Senedinde tanımadığım biri vardır (III, 58). Benzerini Müslim, Ebû Hureyre ve Büreyde'den nakletmiştir. Ebû Ya'lâ'nm senedinde ise Ferkad es-Sebahî geçmiştir. O da Câbir b. Yezîd'den nakletmiştir. Bunların ikisi de zayıftır. Bûsîrî ise hadisi zayıf görmemiş, aksine onu el-Hâkim ve Sahîh'inde İbn Hibban'ın rivayet ettiklerini söylemiştir.

[32] Müslim mânâca benzerini Ebû Hureyre'den merfît olarak nakletmiştir.

[33] Bûsîrî "Bunu Müsedded mevkuf olarak nakletti" demiştir.

[34] Tahâvî, I, 297. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Menî', Muhammed b. Ebî Humeyd tarikiyle nakletmiştir ki, bu zat zayıftır."

[35] Ben derim ki: Mis'ar'm Sabit b. Ubeyd'den naklettiğine göre bu kadın Sâbit'e yaş ve kuru hurmalar vermiş. Sabit ona: "Bunları babandan miras aldın galiba" deyince o da: "Ben babamdan hiçbir şeyi miras almadım. Babam feraiz/miras payları(yla ilgili âyet) nazil olmadan önce öldürüldü" demiştir. Bkz. eİ-İsâbe, IV, 263.

[36] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ ve Hâkim, zayıf biri olan Abdurrahman el-Efrîkî yoluyla nakletmişlerdir. Buna rağmen Hâkim Senedi sahîhtir! demiştir. Fakat iki şahidi vardır."

[37] Heysemî demiştir ki: "Senedinde hakkında tenkit bulunan Yezîd er-Rakkâşî bulunmaktadır." (II, 319). Bûsîrî de onun bu hükmüne katılmıştır.

[38] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk ravileri güvenilir olan bir senetle nakletmiştir. İbn Hibban da Sahth'inde uzun olarak nakletmiştir.

[39] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ gördüğün gibi vicâde yoluyla nakletmiş olup ileri güvenilir kimselerdir." (III, 74). Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."

[40] Aynı hadisi Musannef inde de parça parça nakletmiştir. Bûsîrî, senedinde geçen Muhammed b. Ebî Leylâ'nın zayıf olduğunu söylemiştir.

[41] Bûsîrî, el-Hâris'in bunu zayıf biri olan Vâkıdî'den naklettiğini söylemiştir.

[42] Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır. Hadis sağlam güvenilir ravilerin rivayetlerine terstir. İbn Abdülazîz'den naklettiğini, yine ondan Nuaym b. Selâme de nakletmiş-&r. {Bkz. İbn Ebî Şeybe, IV, 13, Multan bsk.). Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded zayıf bir senetle nakletmiştir."

[43] Bûsîrî, İshâk'ın bunu zayıf bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir.

[44] Bûsîrî de ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[45] İbn Ebî Şeybe, bunu sahîh bir senetle nakletmiştir. (IV, 26). Bunu el-Hâris, Vâkıdî'den nakletmiştir.

[46] Bûsîrî: "Çünkü Muhammed b. Zâzân zayıftır" açıklamasını yapmıştır.

[47] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[48] Heysemî bunu Ebû Ya'lâ'ya nispet etmeyip Taberânî'ye nispet etmiştir. (III, 83). (Mu had d isler) İbn Ebî Şeybe'nin senedinde yer alana Mücâlid'i tenkit etmişlerdir. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir. İbn Ebî Şeybe aynı hadisi Musannef inde de nakletmiştir. (IV, '11). Ayrıca Beyhakî de rivayet etmiş ve zayıf olduğunu söylemiştir- (IV, H3). Bûsîrî de "Senedinde MücâJid vardır "demiştir.

[49] Bunu Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ nakletmelerdir. Heysemî: "Ravileri Sahîh'in ravileridir" (III, 83) açıklamasını yapmış ve Zevnid'do hadisin tamamını zikretmiştir.

[50] Bunu Hafız İbn Hacer yanlışlıkla /evâidden saymıştır. Zira onu Ebû Dâvud Sii-nen'mde nakletmiştir (no. 224). Senette zikri geçen Câbir, Câbir b. Atîk'îir. Muhtemelen Câbir ismini nisbesiz görünce,

onu Abdullah'ın oğlu Câbir zannetti. Bu yönüyle hadis zevâidden sayılır.
[51] Bunu Beyhakî, İbn Vehfa tarikiyle İbn Lehî'a ve Leys'den nakletmiş olup (IV, 97) senedi basendir.
[52] Bkz. ei-Kâsım b. Seîlâm, Kitâbu'l-Emvâl, no. 1102.
[53] Heysemî, senedinde yer alan Hasan b. Umâre hakkında tenkit bulunduğunu söylemiştir. (III, 79).
[54] Bunu Beyhakî de nakletmiştir. (IV, 113). Tâvus'un Muâz'dan rivayeti hakkında el-İsmâıli'den: "Eğer bu mürsel ise, hüccet değildir" açıklaması rivayet edilmiştir. Hadisin senedini Bûsîrî de Haccac b. Ertât'ın zayıf olması sebebiyle zayıf görmüştür.
[55] Müsnede'de "Bu /iflsen bir senettir" denilmiştir. Hadisi Tahâvî de rivayet etmiştir.
[56] Müsnede'de şu ilave vardır: "Mânâca benzerini Müslim, Ebû Dâvud ve başkaları nakletmişlerdir." Bunların rivayetinde "'i*#j »UHU" ifadesi geçmiş, fakat bunun ne anlama geldiği belirtilmemiştir. Burada ise "Size ondan fayda yoktur" cümlesiyle açıklanmıştır. Müslim'in rivayetinde ise "Rabi'a ona dönerek <Vallahi, bunu yapmanın tek sebebi bizi kıskahmandır> ifadesi geçmiştir. (I, 344).
[57] Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Haneş lakaplı Hüseyin b. Kays hakkında pek çok tenkit vardır." (III, 91). Ben derim ki: Bu zat Müsedded'in senedinde de geçmektedir. Onun zayıflığından ötürü Bûsîri hadisi zayıf saymıştır.
[58] Ahmed b. Hanbel tahrîc etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Bu zâtı Ahmed b. Hanbel, Useyd b. Mâlik ismiyle zikrederken Taberânî, Ruşeyd b. Mâlik ismiyle vermiştir. Sene* dinde geçen Hafsa binti Talk'dan, Ma'rûf b. VâsiT'dan başkası rivayette bulunmamıştır. Onun da hiç kimse güvenilir olduğunu söylememiştir." (III, 89). Ben derim ki: Bu şahıs Ebû Bekir'in senedinde de geçmektedir. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[59] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan İbn Ebî Leylâ hakkında tenkil vardır." (III, 91). Hadisi Tahâvî de nakletmiştir, (I, 299). Adı geçen zâtın zayıf oluşu nedeniyle Bûsîrî hadise zayıf hükmünü vermiştir.
[60] Ahmed b. Hanbel muhtasar olarak tahrîc etmiş olup ifadesinde Ümmü Külsüm'ün Peygamber'in azatlısı Mihran yoluyla merfû olarak naklettiği şu sözler geçmektedir: "Biz Ehl-i Beı/t zekât malını almaktan men edildik. Mevlalartmız ân bizdendir." Zevâid, III, 89. Ben derim ki: el-Ithâfta Ümmü Külsüm'ün kendisinden naklettiği ravi, Mihran yerine Keysan diye isimlendirilmiştir. Bûsîrî hadisi İbn Ebî Şeybe'ye nispet etmiş ve ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir.
[61] Bûsîrî, Ebû Ya'lâ ve Beyhakî'nin, ravileri güvenilir olan bir senetle naklettiklerini söylemiştir.
[62] ibn Ömer hadisini Buharı Sahihinde Salim yoluyla İbn Ömer'den kısmen muhtasar olarak farklı lafızlarla nakletmiştir. Aynı hadisi Beyhakî ise Nâfi' yoluyla Buhârî'nin rivayetinden daha uzun olarak nakletmiştir. Bkz. (IV, 130). Bûsîrî demiştir ki: Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle nakletmiştir. Çünkü Âsim b. Ömer zayıftır."
[63] Beyhakî'nin zikrettiği Cafer b. Avn'm Yahya'dan rivayetinde ifade "Onu fiyatlandı-rıp zekâtı ver!" şeklindedir. (IV, 147). Haberi Beyhakî bir kaç tarikten nakletmiştir. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[64] İbn Ebî Şeybe, I, 209.
[65] Bunu Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. Fakat İbrâhîm, İbn Mes'ûd'dan hadis işitmemiştir. (II, 68). Bkz. Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 309.
[66] Amr b. Ebî İlbâ'dan Ebân'dan başkası rivayette bulunmamıştır. Hüseynî, onun hakkında "meçhuldür" demiştir. İlbâ b. Ebî İlbâ'yı İbn Hibban es-SikaFta zikretmiştir. Her iki şahıs da et-Tehzîb ricaİindendir. Hadisi Nesâî, Hz. Ali miisnedinde zikretmiştir. Heysemî geri kalan ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. {III, 84). Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[67] Senedinde zikri geçen İbrahim b. Müslim el-Hicrî hakkında bir çok tenkit vardır. Bkz. Kenzü'l-ummnl, III, 297; Beyhakî, IV, 198. Aynı hadisi Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir. Bkz. Zevnid, III, 97. Bûsîrî hadisi Müsedded, İbn Meni' ve başkalarına nispet etmiş ve "Senetlerinin ekseninde İbrahim el-Hicrî bulunmaktadır ki, o da zayıftır" demiştir.
[68] Senedi hasetıdir.
[69] Müsnede'de "sn/i;/itir" ifadesi geçmektedir.
[70] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan, Kesîr b. es~Sait'm azatlısı Ubeyd b. Nestâs'ın biyografisini yazana rastlamadım. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (IV, 71). Ben derim ki: İbn Hacer onu ct-Tehzîb'de zikretmiştir. et~Takrîb'de de müellif onun hakkında: "Makbul biridir" demiştir.
[71] Müsnede'de "Senedi ceyyid olup mevkuftur" açıklaması geçmiştir. Hadisin diğer kısmı için Defin bahsine bakını/,.
[72] Bûsîrî demiştir ki: Bunu el-Hâris, Dâvud b. el-Muhabber'den tıakletmiştir ki, bu zat Zayıftır." Fakat MÜsedded ve Ebû Ya'lâ bunu, ravileri güvenilir bir senetle tahrîc etmişlerdir.
[73] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Humeydî ve İbn Ebî Ömer, içinde Muhammed b. Osman el-Cumahî'nin bulunduğu bir senetle nakletmişlerdir. Bu zâtı da Ebû Hatim ve Dârekutnî zayıf oİarak değerlendirirken İbn Hibbân es-Siknt'ta zikretmiştir."
[74] Ra'd sûresi. 13/39.
[75] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî, eİ-Mu'cemu'l-kebîr'âe nakletmiş olup senedinde ismini zikretmediği bir ravi yer almıştır. Hadisin Feraiz bölümünde gelecek olan başka tarikleri de vardır." (III, 99). Heysemî hadisi Ebû Ya'tâ'ya nispet etmemiştir. Bûsîrî ise "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle nakletmiştir. Çünkü ravÜerinden birinin kimliği bilinmemektedir" açıklamasını yapmıştır.
[76] Ibn Ebî Şeybe hadisi Ebû Husayn tarikiyle Sâlim'den, o da Ebû Hureyre'den merfû olarak nakletmiş olup (IV, 56) senedi /«işendir. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu İbn Hibhan Sahîh'inde İbn Ebî Şeybe yoluyla Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, o da Câbir'den başka lafizlarla nakletmiştir."-
[77] Bûsîrî bunu Zekât bölümünde zikretmiş ve zayıf olduğunu söylemiştir.
[78] el-Hâris'irı Müsned'inde Cünâde kelimesinden önce net okunmayan bir kelime geçmektedir, jj! kelimesine benzemektedir ki, bu doğrudur. Çünkü hadisi Habş b. Cünâde rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid, III, 96. rt-İsâbe'âe geçtiği üzere bu zat Ebu'l-Ceuıb" künyesiyle anılmaktadır. el-Hâris'in senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır. Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî iki ayrı varyantla nakletmiş olup birincisinin ravileri Sn-hîlı'in ravileridir.
[79] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, Hasan b. Kuteybe'den rivayet etmiştir ki, bu zat zayıftır."
[80] Yani Nesâî'nin es-Stinenü's-suğrâ'sında. Bkz. et-İthnf. Zannedersem müellif hadisi İs-hâk'a nispet edip senedine sahih hükmünü vermişti.
[81] Ebu'l-Esved, Urve'nin yetimidir. Hadisin senedi munkatıdır. Çünkü Ebu'l-Esved'in Esmâ'ya yetiştiği ve ondan hadis dinlediği sabit değildir.
[82] Bûsîrî: "Bunu el-Hâris zayıf ve kopuk bir senetle nakletmiştir" açıklamasını
[83] Heysemî demiştir ki: "Senedinde geçen Ebû Sekine el-Hımsî'nin biyografisini yazana rastlamadım" (III, 104).
[84] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[85] İbn Şirîn ile Hz. Ömür arasında kopukluk vardır.
[86] Hadis mürsdâu.
[87] Müsnede'âe "Bunun senedi hasendir" denilmiştir. Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." (III, 66). Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe sahih bir senetle rivayet etmiştir."*
[88] Heyseırıî demiştir ki: "Bunu Bezzâr rivayet etmiş ve senedinin hasen olduğunu söylemiştir. Ben derim ki: Ravileri güvenilir kimselerdir." (III, 64) Bûsîrî hadis hakkında hüküm vermemiş, bilakis "Bunu Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî İle SflMfr'lerinde İbn Huzeyme ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmakla yetinmiştir.
[89] Hadisin başmı İbn Huzeyme ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Bkz. Münzirî, et-Terğib ve't-Terhib, (Zekât bahisleri). Kenzii'l-ummâl'dci hadisin tamamı geçmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk ve Sahîh'mde îbn Huzeyme ve Hâkim nakletmişlerdir. Hâkim, hadisin Buharı ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir."
[90] Bunu uzun hadis İçerisinde Ahmed b. Hanbel ve ayrıca Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Ali b. Zeyd hakkında tenkit vardır. Diğer rivayette de Ebû Amr ed-Dımeşkî geçmektedir ki, metruktür, bkz. Heysemî, II, 113, 114. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk nakletmiştir." Hadis farklı tarikleriyle İlim bölümünde geçmiştir.
[91] Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde Kesîr b. Abdullah el-Müzenî geçmektedir ki, zayıftır. Bkz. Heysemî, III, 110. Hadise zayıf hükmünü veren Bûsîrî de, "Bunu Tirmizî hasen görmüş, sonra o ve İbn Huzeyme sahih olduğunu söylemişlerdir" açıklamasını yapmıştır.
[92] Senedini Bûsîrî, Yezîd er-Rakkâşî'nin zayıf olması nedeniyle zayıf görmüş ve: "Bunu hasen hükmüyle muhtasar olarak Tirmizî ve Sahîh'inde İbn Hibban nakletti" açıklamasını yapmıştır.
[93] Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde geçen Ziyâd el-Cessâs, hakkında tenkit bulunmakla birlikte güvenilir kabul edilmiştir. (Bkz. Heysemî, III, 8.) Ben derim ki: "Bu /ât Ebû Ya'lâ'nm senedinde de geçmektedir. Fakat el-Hâris hadisi Ziyâd'ın yer almadığı bir senetle rivayet etmiştir, (i, 233, yazma). Bûsîrî ise: "Bunu Müsedded rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[94] Bûsîrî hadis hakkında hüküm vermemiş, sadece "Âişe hadisi şahididir" demekle yetinmiştir.
[95] Bunu Taberânî rivayet etmiş olup raviieri Sahîh'vn ravileridir. (Bkz. Heysemî, III, 116.) Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Humeydî rivayet etmiş olup senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır. Bundan başka Sahîk'in senediyle Taberânî ve bir de İbn Huzeyme de Snhîh'inde rivayet etmiştir."
[96] Münzirî'nin belirttiğine göre bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Bûsîrî ise buna şunu eklemiştir: "Ebû Bekir b. Ebî Şeybe sahih senetle nakletmiştir. el-Hâris ise Hasan b. Kuteybe yoluyla başka lafızlarla nakletmiştir ki, bu zât zayıftır."
[97] Hadisin aslını Buhârî başka bir tarikten nakletmiştir. (Bkz. Fethu'l-Bnrî, VI, 31, III, Orucun fazileti)
[98] Hadisin ilk kısmını Buhârî ile Müslim, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Hâkim ise iki kısmını da ziyadesiyle birlikte Ebû Saîd'den nakletmiştir.
[99] Sülûrna, parmak kemikleri gibi küçük kemiklere denir.
[100] Bûsîri bunu, tbn Hibban'm Snhîtiinde naklettiğini söylemiştir.
[101] Heysemî'nin Zevâid'de Taberânî ve Bezzâr'a da nispet ederek naklettiği rivayette şu ilave yer almıştır: "İyiliği emir, kötülükten men de namazdır." Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm ravilerinin Sahîh'in ravileri olduğunu belirtmiştir. {III, 104). Ayrıca bkz. Kenzü'l-umrnâl, 111,380,381.
[102] İsrâ s. 26
[103] Bunu Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Bk/. Zevnid, III, 63.
[104] Ahmed b. Hanbel bunu Âişe'den: "Ey Âişe, snıjmn, sonra Allcıh ta sana verirken sayar" ifadesiyle nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Bkz. Heysemî, III, 122. Bûsîrî de demiştir ki: "el-Hâris'in naklettiği hadise Esmâ'nm hadisi şahittir."
[105] Bunu Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiş olup senedinde geçen Ebû Bahr el-Bekrâvî güvenilir kabul edilmekle birlikte hakkında tenkit de vardır. Bk/. Zevâid, III, 106. Bûsîrî ise senet hakkında hüküm vermemiştir.
[106] Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup senedinde geçen Muhammed b. İsmail el-Vesâvisî oldukça zayıf biridir. Bk/.. Heysemî, III, 105. Dârekutnî de bu zâtı zayıf görmüştür. Bkz. Kenzü'l-ıtmmâl, III,

265. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[107] Heysemî'nin belirttiğine göre bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Ebu'l-Anbes hakkında tenkit vardır. Zevâiâ'de ifade "bin deve" yerine "bin dirhem" şeklinde geçmiştir. (III, 113). Bûsîrî ise ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[108] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan Kureybe binti Abdullah b. Vehb'i ta'dîl, ya da cerhedeni görmedim. Geri kalan ravileri güvenilir kimselerdir."
[109] Sebe' sûresi. 34/39.
[110] Bûsîrî, Talha b. Amr'ın zayıflığı nedeniyle hadise zayıf hükmünü vermiştir.
[111] Senedinde yer alan Ebû Utbe, benim tespitime göre İsmail b. Ayyaş olup Mede-nî'deı rivayette bulunmuştur. Şam halkından başkasından yaptığı rivayetleri sağlam değildir.
[112] Müsned, II, 61, yazma.
[113] Senedindeki Yezîd er-Rakkâşî zayıftır.
[114] Bûsîrî demiştir ki: "İki tarikin merkezinde de Yezîd er-Rekkâşî bulunmaktadır ki, o da zayıftır."
[115] Senedinde Ziyâd b. Ebî Hassan bulunmaktadır ki bu zât, bir sonraki hadisin senedinde zikri geçen Ziyâd b. Meymûn'un aynısı olup metruktür. Bûsîrî bu ve bundan sonraki hadis hakkında: "İki tarikin de merkezinde Ziyad b. Meymûn bulunmaktadır ki, metruktür" açıklamasını yapmıştır.
[116] Hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde Ziyad en-Nümeyrî (İbn Meymûn) bulunmaktadır ki, bu zâtı, bazen hata yaptığını söyleyerek İbn Hibban ve ayrıca İbn Adî güvenilir kabul ederlerken bir kısım bilgin ise zayıf saymıştır. (III, 137).
[117] Senedinde yer alan Cubâre b. Muğallia hakkında Buharı: "Hadisi muzdaribâit" açıklamasını yapmıştır. Senette geçen Abdüssamed b. E^rak'ın hadisi de metruktür. Ama, Zevâld'de geçen (VIII, 191) İbn Ömer hadisi rivayetin şahididir. Bûsîrî de Süleyman b. Ebî Serh'in zayıf olması sebebiyle hadisin senedini zayıf say m ıştır.
[118] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." (VIII, 193).
[119] Heysemî'nİn belirttiğine göre bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Ancak senedinde "Peygamber'in eşlerinden biri" yerine "ashabından biri" ifadesi yer almıştır. Bûsîrî de: "Bunu İbn Ebî Şeybe nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[120] Senedinde sakınca yoktur. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[121] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri, Muhammed b. Mansur et-Tûsî hariç, Sahîh'm ricalidir. Muhammed de güvenilir kimsedir." (VIII, 179). Ben derim ki: Ebû Ya'iâ'nın ravileri Taberânî'nin ravileridir. Bûsîrî ise "Bunu Ebû Ya'lâ, gevşek birinin bulunduğu bir senetle nakletmiştir" değerlendirmesini yapmıştır.
[122] Senedinde yer alan Abdullah b. Vâkıd el-Harrânî hakkında çok tenkit vardır. Bûsîrî demiştir ki: "İshâk bunu munkatı bir senetle rivayet etmiştir."
[123] Nisbesi el-Hatmî olup sahabeliği konusunda ihtilaf vardır. Abdullah b. Zübeyr döneminde Küfe emiri idi. el-İthnf da: "Abdullah b. Zeyd" şeklinde geçmiştir.
[124] Bûsîıi demiştir ki; "Bunu, Haris oldukça zayıf biri olan Dâvud'dan nakletmiştir."
[125] Ebû Davud'un merfû olarak naklettiği İbn Abbâs hadisi şöyledir: "(Ramnznn) Ayından bir ya da iki gün önce oruç tutmayın." Bûsîri demiştir ki: "Bunu Haris bir yalancı olan Dâvud b. L'1-Muhabber/den nakletmiştir."
[126] Hadis mürseldir. Bûsîrî bunun hakkında sükût etmiştir.
[127] Hadisi Bezzâr da nakletmiştir. Heysemî; "Peygambere nispeti zayıftır" derken (III, 147) Bûsîrî: "Bunu, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, zayıf bir senetle nakletmiştir. Zira senedinde yer alan İbrahim b. Osman zayıf biridir" demiştir.
[128] Bizce doğrusu böyledir (js-^1 şeklinde tekildir). Birinci yerde Müsnede'de de bu şekilde geçmiştir. Asılda ise " şeklinde çoğul siygasıyla geçmiştir. Sonra Kenzu'l-ümmâî'âd "Ay, 30 gün çeker. 29 gün çeken ay da vardır" (Müsedded) rivayetine rastladım (IV, 325). el-İtkûfda ise her iki yerde de ifade ">^l" şeklinde geçmiştir.
[129] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded mevkuf olarak rivayet etmiştir."
[130] Mürseldir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[131] Senedinde yalancı olmadığı belirtilmekle birlikte ismi zikredilmeyen bir ravi bulunmaktadır. Bûsîrî, tabiînin bilinmemesi sebebiyle senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.
[132] Heysemî'nin gözden kaçırdığı hadisin senedinde an'ane yapan (rivayeti anfulcın an fulnn siygasıyla nakleden) Bakiyye bulunmaktadır. Aynı hadisi Hatîb de el-Müttefik ve'l-Müflerik'de nakletmiştir. Onun senedinde de Kenzu'l-ummâl'da (IV, 303) geçtiği üzere yalancılıkla itham edilen ve kendisine itibar edilmeyen (sakıt) Hammad b. Velid geçmektedir. Ben derim ki: "Bu zat Ebû Ya'lâ'nın senedinde safa t değildir. Bûsîrî, rivayeti Bakiyye b. Velid'in tedlis yapması sebebiyle zayıf görmüştür.
[133] Miirseldir. Bûsîrî, hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[134] Miisnede'de müellif "Bu, senedi sah'ıh mürsel bir rivayettir" demiş. Bûsîrî de bu konuda onun görüşünü kabul etmiştir. Ben derim ki: "Ebû Dâvud bunu Ebû Avâne tarikiyle Mansûr'dan, o da Rıb'î'den, o da Peygamber'in ashabından bir zattan merfû olarak nakletmiştir. Aynı hadisi Ahmed b. Hanbel de muttasıl senetle merfû olarak nakletmiştir.
[135] Bu, daha evvel 881 numarada geçen sadakanın faziletine dair hadisinin bir parçasıdır. Heysemî'nin belirttiğine göre (II, 324) Ahmed b. Hanbel tarafından nakledilen hadisin ravileri güvenilir kimselerdir.
[136] Münzirî demiştir ki (s. 171): "Bunu Taberânî, sakıncası bulunmayan (in he'se bih) bir senetle nakletmiştir." Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Hadisi ayrıca el-Mucemu'l-kebtr ve eî-Mu'cemu'l-Evsat'ta Taberânî de nakletmiştir.
[137] Bunu el-Hâris, Dâvud b. el-Muhabber'den nakletmiştir ki, bu zat zayıf biridir. Münzirî'nin belirttiğine göre {s. 170) aynı hadisi Taberânî hnsen bir senetle nakletmiştir, Bûsîrî de herhangi bir kaynağa nispet etmeksizin zikretmiştir.
[138] el-Hâris, bunu Bişr b. Ebî Bişr el-Basrî'den nakletmiştir. Bendeki nüshada hadisini bulamadığım gibi yanımdaki rivayetlerde zikrine de rastlamadım. Senedinde bir kaç meçhul ravi yer almıştır. Bûsîrî ise hakkında yorum yapmamıştır.
[139] Gün" kelimesini Münzirî'den ekledim.
[140] Münzirî'nin belirttiğine göre (s, 170) bunu da Taberânî nakletmiş olup Leys b. Ebî Süleym dışındaki ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde yer alan Leys zayıf biridir."
[141] Bunu, Beyhakî ve Taberânî rivayet etmiş olup, kusursuz olduğunu belirtmişlerdir. Aynı hadisi Münzirî'nin belirttiğine göre (s. 170) Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Zebbân b. Fâid ve onun ravisi zayıfturlar."
[142] Bunu Münzirî de zikretmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde Zebbân b. Fâid yer almıştır."
[143] Senedinde hadisi zayıf olan Ebû Bekir b. Ebî Meryem bulunmaktadır. el-İthâfda da böyle geçmiştir.
[144] el-Mişkât müellifi bunu Beyhakî'nin Şuabü'l-lman'da naklettiğini söylemiştir. Bûsîrî ise demiştir ki: "Ibn Huzeyme de Snhîh'inde tahrîc etmiştir."
[145] Hadisin şahitleri vardır. Bûsîrî bunu, Yezîd b. Ebân'm zayıf oluşu ve Muhammed b. Ishâk'ın tedlis yapması sebebiyle zayıf saymıştır.
[146] el-İthâf ta -ifade "Sizler neyi karşılıyorsunuz, insan, neyi karşılıyor" şeklindedir.
[147] Kenzı'l'Umınâl'da belirtildiğine göre (IV, 325) bunu İbn Asâkir ve yine Kenzu'i-ıummâl'âa (IV, 300) belirtildiğine göre Şuabu'himm'da Beyhakî nakletmiştir. Bûsîrî ise bununla ilgili yorum yapmamıştır.
[148] Rahman sûresi., 55/72.
[149] Kenzu'l-ıummâl'da ifade: "Yetmiş bayan ve yetmiş bay hizmetçi tahsis edilir" şeklindedir. Aynı ifade el-Ithâf da ise: "İhtiyaçlarını görmesi için bin erkek hizmetçi ve yedi bin kadın hizmetçi tahsis edilir" şeklinde yer almıştır. Gördüğünüz gibi ifadeler farklı farklıdır.
[150] Aynı hadisi Taberânî ve Şıtabıt'l-İman'da Beyhakî nakletmiştir. İbnü'l-Cevzî bunu el-Mevzuat'ında zikretmiştir; ama bu konuda isabetli değildir. Kerızı'l-ummâl'da da bu şekilde söylenmiştir {IV, 300). Yine Kenzu'l-ummâl'da geçtiği üzere (IV, 299) Taberânî bunu oldukça muhtasar olarak İbn Ömer'den nakietmiştir. Beyhakî ise bir kısmını Şuabu'l-iman'da İbn Abbâs hadisi olarak zikretmiştir.
[151] Bûsîrî: "Senedinde Cerîr b. Eyyub el-Becelî bulunmaktadır" demiştir.
[152] Hafız İbn Hacer, (İsâbe'nin) Künyeler ve Müphem isimler bölümlerinde bunu zikredeceğini söylemiştir. Fakat ben el-Isâbe'nin matbu nüshasında bu iki bölümü bulamadım.
[153] Münzirî'nin eserinde ve el-Uhâfda bu şekilde geçmiştir. Beyhakî'nin mıkarib (sahîh veya hasene yakın) ve Ebû Hureyre hadisinin senedinden daha sağlam bir senetle Beyhakî'nin rivayet ettiği Câbir hadisinde ise ifade: "Dünya yorgunluklarından kurtulmaları..." şeklindedir. (Münzirî, 172).
[154] Münzirî demiştir ki (s. 172): "Bunu Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Beyhakî nakletmiş-lerdir." d-İthâf da da bunlara ilave olarak: "Zayıf bir senetle İbn Menî ve Haris rivayet etmiştir" denmiştir.
[155] Hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den nakletmiştir. Taberânî de yine Vâkıdî'nin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir. Bûsiri de: "Bunu el-Hâris, zayıf biri olan Vâkıdı'den nakletti" demiştir.
[156] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded, Leys b. Süleym tarikiyle rivayet etmiştir."
[157] Bûsîrî yorum yapmamıştır. Talha hadisini Enes'ten, Abdürrezzâk (11, 421) Katâde yoluyla, İbn Ebî Şeybe ise (1, 582) Humeyd yoluyla rivayet etmişlerdir.
[158] Abdürrezzâk (II, 420, yazma) ve İbn Ebî Şeybe (I, 572, yazma) rivayet etmişlerdir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[159] İbn Hibbân bir başka tarikle Ebû Hureyre'den benzerini rivayet etmiştir, (bkz. Mevâridü'z-Zem'ân, 225). Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu İbn Huzeyme ve İbn Hibbân Sa-/jîTî'lerinde nakletmişlerdir. Aynı şekilde Hâkim de (Müstedrek'te) zikredip sahîh olduğunu söylemiştir. Tayâlisî ise zayıf biri oîan Talha b. Amr tarikiyle rivayet etmiştir."
[160] Senedinde geçen ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî ise rivayet hakkında yorum yapmamıştır.
[161] Senedi hasendir. Bûsîrî, hakkında yorum yapmamıştır.
[162] Senedi ceyyiddir.
[163] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Ali b. Zeyd, güvenilir görülse de hakkında tenkit vardır. Geri kalan ravileri ise Sahîh'in ravileridir." Aynı hadisi mevkuf olarak nakleden Bezzâr, şu ilaveyi de zikretmiştir: "Bunu Saîd b. el-Müseyyeb'e anlattım. Bunu hoş karşılamayarak: "Dolu susuzluğu giderir" dedi." (III, 172). Bûsîrî ise Ali b. Zeyd'in zayıf oluşu sebebiyle hadisi zayıf görmüş ve: "Bezzâr'ın hocası/şeyhi zayıf biridir" demiştir.
[164] Kopukluk İbı Cüreyc ile Enes arasındadır. Heysemî demiştir ki (III, 156): "Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin senedinde tanımadığım ravi vardır." Bûsîrî ise: "Senedinde kopukluk vardır" demiştir.

[165] Heysemî (III, 154): "Senedinde yer alan Abdülvâhid b. Sabit zayıf biridir" derken Ukaylî de "Onun rivayetlerine mütabaat olunmamıştır" demiştir. Lİsanü'l-Mizân'da bu şekilde geçmektedir (IV, 78). Bûsîrî İse: "Kavileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[166] Senedinde Câbir'in ailesine mensup, ismi zikredilmeyen biri vardır. Kavilerinden birinin bilinmemesi sebebiyle Bûsîrî rivayeti zayıf görmüştür.
[167] Heysemî: "Senedinde yer alan Tayyib b. Süleyman zayıf biridir" (III, 154) derken, Bûsîrî "Bunu Ebû Ya'lâ hnsen bir senetle rivayet etmiştir" demiştir.
[168] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî Cebâne binti Adan tarikiyle annesinden, o da Safiyye binti Cerir'den rivayet etmiştir. İbn Mâce bu kadınların rivayetlerini nakletmiş ve kimse onları ne cerh etmiş, ne de güvenilir olduklarını söylemiştir" (III, 155). Heysemî hadisi Ebû Ya'lâ'ya nispet etmemiştir. Bûsîrî ise Ebû Ya'lâ'ya nispet ederek "Senedinde durumları meçhul (kadın) raviler bulunmaktadır" demiştir.
[169] Senedinde yer alan Haram b. Osman, İmam Şafiî'nin hakkında: "Haram'dan hadis rivayet etmek, haramdır" dediği kişidir. Aynı hadisi Abdürrezzâk (II, 418) da rivayet etmiştir. Busîrî ise hadisi "Nikah" bölümünden önce "Talak" bahsinde zikretmiştir.
[170] Taberânî, Câbir'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûlulİlah (sallallahu aleyhi vesellem) seher vaktinden seher vaktine kadar ara vermeden oruç tutardı." Heysemî bunun hasen bir hadis olduğunu söylemiştir (III, 158). Bunu et-îthâf da visal orucundan men'e dair bölümde bulamadım.
[171] Hadis Kenzu'i-ummâl'da (IV, 328) Müsedded'den nakledilmiştir. Orada Beyhakî remziyle şöyle nakledilmiştir: "Ömer'den nakledildiğine göre Resûluİlah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan'ın Zilhicce'nin on gününde kaza edilmesinde bir sakınca görmezdi." Bu rivayet zayıftır. Kenzu'l-ummâl'da bu şekilde geçmektedir. Ben derim ki: Orada Hz. Ömer'den bir eser/rivayet buldum. Merfû rivayeti ise ez-Zevâid'de (III, 179) buldum. Büsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir."
[172] el-îthâf da "Abdülhamid" diye geçmiştir.
[173] Doğrusu ifade "sayıyı belle" şeklinde tekil siygasıyla olmalıdır. Ama ei-İthâf da da "Sayınız" şeklinde çoğul siygasıyla geçmiştir.
[174] Senedi hnsendir. Bûsîrî hakkında sukut etmiş, değerlendirme yapmamıştır.
[175] Bu bölümde İbn Ebî Âsım'ın Kîtabü'ssıyâm'mdâ zikrettiği İbn Ömer hadisi de bulunmaktadır. Hafız İbn Hacer'in et-Telhîs'de zikrettiği hadisin ifadeleri şöyledir: "Bir gun Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayında oruçlu iken yanımıza çıktı. Gözleri sürme (ismid) ile doldurulmuştu..." Ama eî-Ithâf da. bu ifadelerle ne Ali hadisine, ne de İbn Ömer hadisine rastladım. Orada yalnız: "İbn Ömer'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan'da Hafsa'nım evinden gözlerine sürme çekmiş olarak yanımıza çıktı" şeklinde bir rivayet gördüm. Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bit senetle rivayet etmiştir. Çünkü ravilerinden Amr b. Hâlid el-Kureşî zayıftır.
[176] Ulemâ, Ramazan ayında bilerek cima eden kimseye kefaret gerektiği konusunda görüş birliği etmişlerdir. Şafiî bu durumdaki kişinin orucunu yemesinin uygun olacağı, sonra üzerinde kefaretin bir borç olarak kaldığı ve uygun bir gün bulduğunda kefaretini ödemesi gerektiği görüşünü tercih etmiştir. Bkz, Tirmizî (II, 46). Biz de aynı görüşü savunmaktayız. Hadis mürseldİT. Bûsîrî bunu mu'dal bir senetle Müsedded'in rivayet ettiğini belirtmiştir.
[177] Bu hadis de mürseldir. Bûsîri hakkında bundan fazla açıklama yapmamıştır.
[178] Heysemt demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" (III, 168). Ravilerinin güvenilir olduklarım Bûsîrî de söylemiştir.
[179] Senedinde yer alan Müslim el-A'ver hakkında Buharı: "Hadisi değersizdir (zâhibü'l-hndis)" demiştir.
[180] Doğrusu böyledir. Bkz rf-Tehzi&'itı künyeler bölümü. İki asıl nüshada ise nisbe "el-Mehdî" şeklinde yer almıştır.
[181] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[182] Bûsîrî de müellifin bu hükmüne katılmıştır.
[183] Senedinde yer alan Süleyman b. Muâz tenkit edilmiştir. Hadisi el-hhâfda bu bölümde bulamadım.
[184] Çıtrîf Ebû Harun'u (eserinde) zikreden İbn Ebî Hatim: "Yemenli olup Câbir b. Zeyd'den rivayette bulundu" demiştir.
[185] Müsnede'de: "Mürsel olmakla birlikte senedi hasendir" denilmiştir. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[186] RavilerİI güvenilir kimselerdir. Bûsîrî, "Müsedded mevkuf olarak tahrîc etti" değerlendirmesinden başka yorum yapmamıştır.
[187] İsnadında sakınca yoktur. Bûsîrî raviierinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[188] Mürsel olmakla birlikte senedi ceyyiddir. Müslim'in Snhîh'mde Ebû Saîd'den merfû olarak şöyle nakledilmiştir: "Sizler sabah düşmanınızla karşılaşacaksınız, öruçsuz olmak sizi daha güçlü kılar. Oruçlarınızı açınız." Dolayısıyla (seferde) oruç tutmamak azimettir. Bûsîrî: "Bunu Müsedded rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[189] Bûsîrî hadisi, sahîh bir senetle Müsedded'in rivayet ettiğini söylemiştir.
[190] Bevhakî de anlamca örtüşen bir hadisi Katâde yoluyla Eyyûb'dan nakletmiştir (IV, 271). Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir (III, 164)." Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[191] Bûsîrî kaynak göstermeden nakletmiş olup "Enes hadisi şahididir" ilavesini yapmıştır.
[192] Müsnede'de denilmiştir k-i: "Bu sahîh bir seneddir." Ben derim ki: Aynı hadisi Abdürrezzâk "Bu iki günün özelliğini ise bilmiyorum" ilavesiyle nakletmiştir (I, 441). İs-hâk'ın senedini Bûsîrî de sahîh görmüştür. '
[193] Senedi hasendir.
[194] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü İsa b. Meymun zayıftır."
[195] Senedinde sakınca yoktur.
[196] Bûsîrî ravüerînin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[197] Bu zatın durumuna vakıf olamadım.
[198] Bûsîrî bu rivayet hakkında yorum yapmamıştır.
[199] Kenzı'î-ımmâî"da (IV, 428) belirtildiğine göre hadisin son kısmını İbn Cerir rivayet etmiştir. Bûsîrî senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.
[200] Ebû Leylâ kastedilmektedir. Hadisin senedi zayıftır. Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[201] Bu zat, Amr b. el-As'in mevtası (azatlısı) olup et-Tehzîb'de geçen ravilerdendir. Hadis mürselâİT.
[202] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[203] el'İthâfâa belirtildiğine göre hadis mürseldir. Heysemî, ise Enes'den merfû olarak: "Bir yudum suyla da olsa sahur ediniz" hadisini nakletmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup senedinde yer alan Vâhid b. Sabit el-Bâhilî zayıf biridir (III, 150). Ben derimdir ki: Hafız İbn Hacer bu hadisi gözden kaçırmıştır.
[204] Heysemî'nin belirttiğine göre hadisi Ebû Ya'la rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. (III, 151). Bûsîrî ise senedinde yer alan Muaviye b. Yahya es-Sadefî'nin zayıf biri olduğunu söylemiştir.
[205] Bu zat hakkında bilgi bulamadım.
[206] Taberânî, Selman'dan merfû olarak şu hadisi nakletmiştir: "Bereket şu üç şeydedir: Cemaat, tirit ve sahur yemeği." Ancak senedinde yer alan Ebû Abdullah el-Basrî hakkında Zehcbî: "Tanınmamaktadır" demiştir. Bkz. Heysemî, III, 151.
[207] İbnü'n-Neccâr sahabeden olan Ebû Süveyd'den şu rivayetini nakletmiştir: "Bir yudum suyln da olsa sahur yapınız. Allah'ın rahmeti sahur yapanlarla birliktedir." Bkz. Kenzu'l-ummâl, IV, 310. Mânâ bakımından benzerini ed-Dûlâbî, el-Kunâ'da zikretmiştir. Bkz. el-İsabe. Bûsîrî 976. nolu hadisi Hâris'e nispet etmiş ve Bahr b. Küneyz ve Dâvud b. el-Muhabber'in zayıf olmaları sebebiyle senedini zayıf görmüştür.
[208] Aynı hadisi Taberânî de nakletmiştir. Ancak senedinde Kays b. er-Rabî yer almaktadır. Bkz. ez-Zevâid/ III, 153. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[209] İbn Mende, Sevvâr tarikiyle İsmail b. Kays'dan, o da Ali'den şöyle dediğini nakletmiştir: Alkame, Hz. Peygamber'in yanma girdi. Resülullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun için bir kelle istedi. Bkz. el~İsâbe, II, 502. Ben derim ki: Aynı hadisi Bezzâr uzun bir metinle (mutavvelen) zikretmiştir.
[210] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[211] Bu zat, Şeybân b. Mâlik el-Ensâri es-Sülemî'dir.
[212] Bûsîrî yorum yapmamıştır. Aynı hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Senedinde Kays b. er-Rabî vardır. Şu'be ve Sevrî bu zatı güvenilir görmekle birlikte hakkında tenkit vardır. Bkz. Heysemî, III, 153. Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ'ya nispet etmeyi gözden kaçırmıştır.
[213] Bunu hem Buhârî, hem de İbn Ebî Hatim eserlerinde zikretmişlerdir. Fakat isminin Habbân mı, yoksa Hayyan mı olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir.
[214] Bûsîrî demiştir ki: "Habbân b. el-Hâris hakkında ne tenkit, ne de tadil (güvenilir olduğuna dair bir değerlendirme) gördüm. Senetteki geri kalan raviler ise güvenilir kimselerdir."
[215] Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup senedi hasendir. Bkz. Heysemî, III, 152. el-İthâfm sahur bölümlerinde bu hadise rastlamadım. Enes'den nakledilen benzeri başka bir hadis gördüm. Ancak orada geçen olay, Zeyd b. Sâbit'le ilgilidir.
[216] Bûsîrî hadisi Ahmed b. Meni ve Abd b. Humeyd'c do nispet ederek demiştir ki: "Senetlerinin medarı/ekseninde Talha b. Amr vardır. Bu da zayıf biridir." Aynı hadisi Taberânî de rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Bkz. Heysemî, III, 155. Heysemî ayrıca Enes'den şu hadisi rivayet etmiştir: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bir içim suyla da olsa iftar etmeden akşam namazım kıldığını hiç görmedim." Bunu Ebû Ya'lâ, Be/,/,âr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Ebû Ya'lâ'nın ravileri Sahîh'in ravileridir. (III, 155). Ben derim ki: Hafî/ İbn Hacer bu hadisi burada ihmal etmiştir.
[217] Bûsîrî, Ömer b. Hamza'run zayıf oluşu nedeniyle hadisi zayıf saymıştır,
[218] Aynısını Bezzâr da nakletmiş olup, ravileri Sahîh'in ravileridir. Bkz. Heysemî, III, 165. Bûsîrî ise senedinde Ömer b. Hamza'nın yer aldığını söylemiştir.
[219] Taberânî de rivayet etmiştir. Bkz. Kenzu'î-ınnmâl, III, 304.
[220] Heysemî "Senedinde tanımadığım raviler" var derken, Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[221] Oruçlunun sürme çekmesine dair bölüme bkz. Orada Bûsîrî'nin bu hadisi zayıf addettiğini belirtmiştik.
[222] ez-Zevâid'de "sürme taşıyla" ifadesi geçmiştir. Heysemî hadisin Ebû Ya'lâ'ya nispetini gözden kaçırarak demiştir ki: "Bunu Taberânî, Habbân b. Ali b. Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi' rivayetiyle nakletmiştir. İkisi de güvenilir görülmekle birlikte haklarında çok tenkit vardır." (Bkz. III, 167} Ben derim ki: Doğrusu Muhammed b. Ubeydullah olmalıdır. Güvenilir kabul edilen iki kişi ise Habbân ile Muhammed'dir. Bûsîri iye hadis hakkında yorum yapmamıştır.

[223] Senedi ceyyiddir. Bûsîrî ravileriniri güvenilir olduklarını söylemiştir.
[224] Heysemî'nin bildirdiğine göre bunu, Taberânî, el-Mu'cemu's-sağÎT ve el-Mu'cemu'l-evsafta rivayet etmiştir. Ben derim ki: Senedinde yer alan Ebân b. Ebî Ayyaş rivayetinden sakını lanlar dandır. Bûsîrî ise rivayet hakkında yorum yapmamıştır.
[225] Senedinde sakınca yoktur. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[226] Senedinde yer alan Leys b. Ebî Süleym güvenilir ravi olmakla beraber tedlis yapardı. Bûsîrî hadisin senedini zayıf görmüştür.
[227] Korkarım ki, burada tahrif meydana gelmiştir.
[228] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[229] el-Hâris bunu zayıf biri olan Vâkıdî'den nakletmiştir, ama Bûsîrî'nin belirttiğine göre şahidi vardır.
[230] İbnü's-Sünnî ve İbn Mâce başka bir tarikten Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan merfû olarak: "Oruçlunun iftar zamanı bir dua hakkı vardır ki, o reddedilmez" ifadeleriyle bir hadis hâkletmişlerdir. Bûsîrî bunu sahih görmüştür. Gelecek bölümde İbn Hacer'in işaret ettiği rivayet de budur.
[231] Bûsîrî, Tayâlisî'nin senedi hakkında yorum yapmamıştır.
[232] Bendeki nüshanın eksik olması dolayısıyla bu hadisi Bûsîrî'de bulamadım. Senedinde yer alan Hammad b. Amr'ın hadisi oldukça zayıftır. Bûsîrî: "Vasiyet bölümündü gelecektir" demiştir.
[233] Bûsîrî ravileinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[234] Hadisi, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Senedinde yer alan Ummü Hakîm'in biyografisini bulamadım. Bkz. Heysemî, III,, 157. Bûsîrî, hakkında yorum yapmamış ve Ebû Hureyre hadisinin bunun şahidi olduğunu söylemiştir.
[235] Bişr b. Harb'in zayıf oluşu sebebiyle Bûsîrî bu rivayeti zayıf görmüştür.
[236] Senedinde yer alan Haram b. Osman'dan rivayette bulunmak -İmam Şafîî'nin dediği gibi- haramdır.
[237] Beyhakî, Abdürrezzâk'tan, o da Ma'mer'den, o da Ebû İ.shâk'tan nakletmiştir. (IV, 286). Bûsîrî senedini snhîh kabul etmiştir.
[238] Rivayet mürseldıi. Bezzâr'm rivayet ettiği ve ravileri Sahih hadis ravileri olan bir yolla Aişe'den muttasıl olarak da nakledilmiştir. Bkz. Heysemî, III, 189.
[239] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[240] el-Cerh ve't-Ta'dil'de bu şekilde yer almıştır. Asılda ise "Mezîd" şeklinde geçmiştir. Ebû Zür'a, bu zat hakkında: "Hiçbir değeri yoktur" değerlendirmesini yapmıştır.
[241] Bunu Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Büreyde b. Câbir zayıf biridir." (II, 186}. Ben derim ki: Bu bir baskı hatasıdır. Doğrusu, "Mezide olmalıdır. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[242] Bu zat Zahir b. Esved'dir. Bezzâr kendisinden şu hadisi nakletmiştir: "Her kim bugün oruçlu ise, orucunu tamamlasın...." Ravileri güvenilir kimselerdir. Bkz. ez-Zevâid, III, 186.
[243] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[244] Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Eyyub b. Câbir hakkında ihtilaf edilmiştir. Bkz. Heysemî, III, 186. Ben derim ki: Ebû Ya'lâ'nm senedinde yer alan Muhammed b. Câbir, Eyyûb'un kardeşidir. Onun hakkında da ihtilaf edilmiştir. Senetteki tabiînin bilinmemesi dolayısıyla Bûsîrî rivayeti zayıf görmüştür.
[245] el-İthâf ta ifade "Peygamberlerin" şeklinde çoğul sıygasıyla geçmiştir.
[246] Aynı hadisi Bezzâr da rivayet etmiş olup, senedinde yer alan İbrahim el-Hicrî'yi İbn Adî güvenilir görürken diğer imamlar zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hicrî'nin zayıf oluşu sebebiyle Bûsîrî de İbn Ebî Şeybe'nin senedini zayıf addetmiştir.
[247] Senedinde yer alan Ebû Hârûn el-Abdî zayıf biridir. Bkz. Heysemî, III, 186. Bûsîrî de aynı değerlendirmeyi yapmıştır.
[248] ei-İthâf da ifade "Kendi süt emen çocuklarıyla Fâtıma'nın süt emen çocuklarını çağırır" şeklindedir.
[249] Aynı hadisi Taberânî de nakletmiş olup Alîle'nin annesinin ismini de zikrederek "Alîle binti Kümeyt, annesi Emîne'den naklen" ifadesine yer vermiştir. Heysemî "Bu .kadınların biyografilerini zikredene rastlamadım" demiştir. (III, 186). Ben derim ki: Söz konusu kadının ismini el-Hâris de zikretmiştir. (II, 25, yazma). Ayrıca bkz. el-İsâbe, IV, 302. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[250] Her iki husus için de bkz. Beyhakî, IV, 283.
[251] Hadisi mânâca nakleden Bûsîrî, Ebû Ya'lâ'nın senedini tabiînin bilinmemesi sebebiyle zayıf saymıştır.
[252] Müsnedü'l-Hnris, II, 41. Hadis mürseldıv. Çünkü Kesîr b. Murrc, iki görüşten daha sahîh olanına göre tabiîdir. Bûsîrî demiştir ki: "Hadisin baş kısmını, İbn Hibbân Sa-hîh'inde ve ayrıca Taberânî, Muâz b. Cebel tarikiyle nakletmişierdir.
[253] Senedinde geçen Leys b. Ebî Süleym hakkında Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[254] Usâme b. Zeyd. Kendisinden rivayette bulunan ise torunudur.
[255] Bu iki rivayeti ez-Zevâid'de bulamadım. Bûsîrî ikinci rivayeti, tabiînin bilinmemesi ve İbn İshâk'ın tedlis yapması dolayısıyla zayıf görmüştür.
[256] Bunu Ebû Ya'lâ da nakletmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Bkz. Heysemî, III, 189, Bûsîrî de Heysemî'nin bu açıklamasına katılmıştır.
[257] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[258] Nisbesi el-Asrî'dir. İbn Ebî Hatim'in zikrettiği Hûd hakkında Ahmed b. Hanbel: "Tanımıyorum" demiştir. Şihâb b. Abbâd İse et-Tehztb'deki ravilerdendir.
[259] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[260] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[261] Söz konusu metin Havşeb kanalıyla Mehdî'den, o da İkrime'den, o da Ebû Hureyre'den naklen zikredilmiştir. Hadisi bu tarikle Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce nak-letmişlerdir.
[262] Aynı hadisi Bezzâr da nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: Senedinde yer alan Abdullah b. Saîd el-Makburî zayıf biridir. (Bkz. III, 203) Ben derim ki: İki bayram günü oruç tutmaktan yasaklama hadisini Buhârî ve Müslim de Ebû Hureyre'den nakletmişlerdir. İbn Ebî Şeybe'nin senedini, Makburî'nin zayıf oluşu nedeniyle Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[263] Heysemı'nin "Hepsinin ravileri Sahih'm ravileridir" değerlendirmesi İse doğrudan uzaktır. Hadisi Bezzâr ve Ahmed b. Hanbel de rivayet etmişlerdir. (I, 169). Ebû İbrahim'in zayıf olması sebebiyle hadisi Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[264] Mücerrid bunu ihmal etmiştir. Senedi zaytfhr.
[265] Hepsinin hadisi tek hadistir. Bûsîrî demiştir ki: "Hepsi de hadisi zayıf biri olan Yezîd er-Rakkâşî tarikiyle rivayet etmişlerdir." Heysemî demiştir ki: "Hadis, bütün ta-rikleriyle zayıftır." Bkz. III, 203.
[266] Heysemî bunu gözden kaçırmıştır. Hadisi Tahâvî de nakletmiştir. (I, 429). Bûsîrî hadisi İbn Ebî Ömer'e de nispet ederek demiştir ki: "Hepsinin senedinin merkezinde zayıf biri olan Musa b. Ubeyde vardır. Fakat Müslim'in Sahîh'i ve başka kaynaklarda rivayetin şahidi bulunmaktadır."
[267] Heysemî bunu zikretmemiştir. Bûsîrî de hakkında bir değerlendirme yapmamış, yalnız Ukbe hadisinin onun şahidi olduğunu söylemiştir.
[268] Ebû Ya'lâ'mn hocasıdır.
[269] Senedi sahihtir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[270] Aynı hadisi Taberânî de nakletmiş tir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Leys güvenilir olmakla birlikte tedlis yapardı." (III, 200). Bûsîrî ise: "Bunu İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir" demiş, bir değerlendirme yapmamıştır.
[271] el-İMf da ifade "Davud'un orucu gibi oruç tut" şeklindedir.
[272] Senedinde sakınca yoktur. Bûsîrî, Bişr b. Harb'in zayıf oluşu nedeniyle rivayeti zayıf saymıştır.
[273] Kenzu'l-unzmâl'da (IV, 317) ve ez-Zevaid'de (III, 193) belirtildiğine göre bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Sadaka zayıf biridir. Hakkında güvenilir olduğu yönünde değerlendirmeler bulunsa da İbn Abbâs'a yetişmemiştir."
[274] Müsiim, rivayetin Pazartesi orucuna ilişkin kısmı hariç tamamını nakletmiştir. Bkz. I, 367. Bûsîrî, Ebû Ya'lâ'nm senedi hakkında değerlendirme yapmamış, aksine "Ebû Katâde hadisi* onun şahididir" demiştir.
[275] Bezzâr da nakletmiş olup Heysemî: "Ravileri Sahîh'in ravileridir" demiştir (bkz. III, 196). Bûsîrî de: "Bunu İbn Ebî Şeybe hanen bir senetle rivayet etmiştir" değerlendirmesini yapmıştır.
[276] el-İthâfda ifade "Ramazan... orucu, göğüsteki kini giderir" şeklindedir,
[277] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded mürsel olarak, Nesâî ise Ebû Hureyre'den merfû olarak nakletmiştir."
[278] Bu ve 1028 nolu hadis tek hadistir. Buradaki, hadisin baş kısmıdır. Diğeri ise son kısmıdır. Bûsîrî burada rivayet hakkında yorum yapmamıştır.
[279] el-Hâris, Müsned, !, 240. Müsnede'de ise şöyle geçmiştir: "Bunu Haccâc rivayet etmiştir ki bu zat müdellistir." Yine Muhammed b. Abdurrahman ve Hakim b. Cübeyr, Musa b. Talha'dan, o da Ibnü'l-Havtekiyye'den, o da Ebû Zer'den nakletmiştir. Böylece belli oldu ki, bu hadisi nakleden mezkûr zat Ebû Zer'dir. Ben derim ki: Aynı hadisi Humeydî o iki zat tarikiyle nakletmiştir. Ama senedinde "İbnü'l-Havtekiyye, Ebû Zer'den naklen" ifadesi yer almamıştır. Aksine orada "Ömer sorunca Ebû Zer şöyle cevap verdi" denilmiştir. Yine Ebû Hani/e, Heysem es-Sarrâf'dan, o da- Musa'dan, o da Yezîd b. el-Havtekiyye'den, o da Ömer'den nakletmiştir. Ben derim ki: Bunun hakkında büyük ihtilaf vardır. Bu konuda Humeydî'nin Müsned'ine yazdığım dipnota (I, nr: 136) ve Fethu'l-Bârî'ye (IX, 525) bakınız. Bûsîrî ise "Senedinde Haccâc b. Ertât bulunmaktadır" sözünden başka yorum yapmamış ve ayrıca hadisin tamamını Tayâlisî ve başkasının "Av" bölümünde rivayet ettiğini belirtmiştir.
[280] Senedi m/]/;ddir. Busîrî "Haris bunu mürsel olarak nakletmiştir" açıklamasıyla yetinmiştir.
[281] İki asılda da "ji-alt" şeklinde geçmiştir kî, bu tahriftir. ez-Zevâiâ va el-lthâf da doğru şekliyle "Sabır ayı" diye yer almıştır. Hadisi Bezzâr da nakletmiştir. Senedinde Haccâc b. Ertât bulunmaktadır ki, hakkında tenkit vardır. Az önce müdellis olduğunu zikrettim. Fakat Hafız İbn Hacer demiştir ki: Yunus b. Ebî İshâk rivayeti onun mutâbiidir. Bunu da yine Bezzâr rivayet etmiştir. Müsnede'de böyle geçmiştir. Bûsîrî demiştir ki: İkisinin senedinde de Haris el-A'ver yer almıştır.
[282] Asıl metinde geçen kelimesinin mânâsının, "kalpteki vesvese ve aldatma", veya "kin ve nefret" veyahut "düşmanlık" veya "en şiddetli öfke" olduğu söylenmiştir.
[283] Bunu Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Hammad b. Yezîd el-Minkarî'yi (doğrusu el-Mukrî olacak) zikredeni görmedim." (III, 197). Ben derim ki: Onu Buhârî, Ibn Ebî Hatim ve başkaları zikretmişlerdir. Kendisinden birden fazla kimse rivayette bulunmuştur.
[284] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de rivayet etmiş olup senedinde yer alan Salih b. Cebele'yi, Ezdî zayıf görmüştür." Bundan önce aynı hadisi Taberânî'nİn el-Mıt'cemı'l-evsat'mda İbn Abbâs'dan naklen vermiş, orada da burada dediklerini demiştir. (111, 199,198). Bûsîrî Salih b. Cebele'nin zayıf olduğunu söylemiştir.

[285] el-İthâfda 'Vj (tek gecelerde)" ilavesi yer almıştır.
[286] el-İthâf, iki asıl ve ez-Zevâid'de bu şekilde geçmiştir, el-îsâbe'de ise "j*A\ (geniş burunlu)"
[287] Bu zat Küleyb'dir. Kendisinden rivayette bulunan ise oğlu Asım'dır.
[288] Abese sûresi 80/26-31.
[289] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[290] Mcrfû kısmını, ravileri Sahîh'm ravileri olan bir senetle Taberânî rivayet etmiştir, el-îsâbe'de bildirildiğine göre aynı hadisi Beğavî, İbn Şahın ve Ibnü's-Seken de rivayet etmişlerdir. Müsnede'de bildirildiğine göre hadisi, Ahmed b. Hanbel de nakletmiştir. Ama Heysemî bunu ona nispet etmemiştir (111, 178). el-îthâf da ise şöyle geçmiştir: "Bunu İbn Ebî Şeybe geniş olarak, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr özet olarak güvenilir ravîlerden oluşan bir senetle zikretmişlerdir. İbn Abbâs bu gecenin, ayın bitimine yedi gün kala 23. gece olduğunu belirtmiştir."
[291] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir-
[292] Baba ve oğlu, İbn Ebl Hatim el-Cerh ve't-Ta'dî! iiPhli eserinde zikretmiş ve güvenilir olduklarını belirtmiştir. Bkz. et-Tehzîb. el-tthnf da ise: "Ebû Mersed'den şöyle dediği nakledilmiştir: Ebû Zerr'e sordum ki..." denilmiştir.
[293] Bunu Bezzâr rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Zikri geçen Mersed'den oğlu Mâlik'ten başkası rivayette bulunmamıştır. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (III, 177). Ben derim ki: İclî onu (Mersed'i) güvenilir görmüştür. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Müsedded, İshâk, İbn Ebî Şeybe, Bezzâr ve es-Simenü'l-kübrâ"da Nesâî, Sakîh'mde İbn Hibban rivayet etmişlerdir. Zikri geçen Ebû Zer hadisi ise hasen hadistir.
[294] Hafız (İbn Hacer) demiştir ki: "İshâk bunu Hüzeyl oğullarının azatlısı Ebû Hâ-zım'in müsnedi içinde nakletmiştir. Aynı hadisi Nesâî, Sünen'inde "İtikâf" bölümünde çoğu Ebû Hâzım'm Beyâdî'den... rivayeti olarak gelen daha başka tariklerden nakletmiştir. Zikri geçen bu Hazım hakkında ihtilaf edilmiştir. Rivayetlerin çoğunda onun Gıfâr oğullarının azatlısı olup, isminin Dinar olduğu belirtilmiştir. Bu rivayette ise Hüzeyl oğullarının azatlısı olduğu söylenmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir." Bütün bu değerlendirmeleri Bûsîrî nakletmiştir. Ama onu İbn Hacer'e nispet etmeyip: "Bunu İshâk zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü İbn İshâk tedlis yapar" demiştir.
[295] Bûsîrî değerlendirme yapmamıştır.
[296] Enfâl s. 41
[297] Bûsîrî demiştir ki: "Bu, Havt'ın zayıf oluşu sebebiyle zm/ı/bir senetle nakledilmiş mevkıfbir rivayettir."
[298] Enfâl sûresi, S/41.
[299] Bûsîrî: "Bu, ismi zikredilmeyen hir ravinin yer aldığı bir senetle nakledilen bir hadistir" demiştir.
[300] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, hakkında ihtilaf bulunan Hadîc b. ^ yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir. Senedin gen kalan ravileri ise güvenilir
[301] Bûsîrî senedinde ismi zikredilmeyen bir ravinin bulunduğunu söylemiştir.
[302] Bûsîrî yorum yapmamıştır. .
[303] Hafız İbn Hacer demiştir ki: "Bu sahih bir senetle Kadı Şureyh'e ait mevkuf bir rivayettir." Aynı haberi Vekî' Ahbârü'l-kudât'da faklı ifadelerle nakletmiştir. (bkz. II, 360). Haberin senedini Bûsîrî de sahîh olarak değerlendirmiştir.
[304] Bûsîrî bu hadisi itikaf bölümünde zikretmemiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41 - «Allahdan Başka İlah Yoktur» Dedikten Sonda Kafiri Öldürmenin Haram Kılınması Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisden ÇıkaruılanHükünmler
42 - Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Bize silâh çeken bizden değildir» Hadisi Babı
43 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bizi Aldatan Bizden Değildir.» Hadisi Babı
44 - Yanaklara Vurmanın, Yakaları Yırtmanın ve Cahiliyet (Da'vetiyle Çağırmanın Tahrimi Babı)
45 - Koğuculuğun Ağır Şekilde Haram Kılındığını Beyan Babı
46 - Elbise Eteğini Yerde Sürümenin, İhsani Başa Kakmanın, Mali Yeminle Satmanın Ağır Şekilde Haram Kılındığını, Kıyamet Gününde Allehın Kendilerile Konuşmayacağı, Bakmayacağı ve Temize Çıkarmayacağı, Kendilerine Elim Azab Olan Üç Kişiyi Beyan Babı
47 - (İnsanın Kendini Öldürmesinin Şiddetle Tahrimi... Babı)
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümlşer İhtiva Etmektedir:
48 - Ganimete Hıyanetin Şiddetle Haram Kılındığı ve Cennete (Mü'minlerden Başka Kimsenin Giremiyeceği Babı)
Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:
49 - (Kendini Öldürenin Tekfir Edilmediğinin Delili Babı)
50 - Kıyamete Yakın "Zuhur Edecek ve Kalbinde Bir Parça İman Bulunanları Öldürecek Olan Rüzgar Babı
51- Fitneler Zuhur Etmezden Önce Amellere Şitab Etmeye Teşvik Babı
52 - Mü'minin Amelinin Boşa Gideceğinden Korkması Babı
53 - Cahiliyet Devri Amellerinden Dolayı Muahaze Olunup Olunöayacağı Babı
54 - İslamın Kendinden Önce Amellerin Hükmünü Yıktığı; Hicret İle Haccin da Böyle Olduğu Babı
Hadis-i Şerif Aşağıdaki Ahkamı İhtiva Ediyor:
55 - Kafiriin Müslüman Olmazdan Önceki Amelinin Hükmünü Beyan Babı
56 - İmanın Sadakat ve Telası Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:
57 - Allah Tealanın Takat Getirilemeyecek Şeyleri Teklif Etmediğini; Beyan Babı
58 - Yer Etmemek Şartı İle Gönülden Geçen Şeyleri ve Kelam-ı Nefsiyi Allah'ın Affetmesi Babı.
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
59 - Kul Bir İyilik Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Onun Yazılması, Kötülük Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Yazılmaması Babı
60 - İmanda Vesvere ve Onu Kendinde Hisseden Kimsenin Ne Diyeceğini Beyan Babı
61 - Bir Müslümanın Hakkını Yalan Yere Yeminle Elinden Alan Kimsenin Cehennemle Tehdidi Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
62 - Haksız Yere Başkasının Malını Almak İsteyen Kasıtcının Kendi Hakkında Kanı Heder; Öldürülürse Cehenlemlik, Malı Uğrunda Öldürülen Kimsenin de Şehid Olduğunu Beyan Babı
Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümlere Delalet Eder:
63 - Tebeasını Aldatan Valinin Cehennemi Hak Edeceği' Babı
64 - Bazı Kalplerden Emanet ve İmanın Kaldırılması ve Kalplere Fitne Arız Olması Babı
65 - İslamın Garip Başlayıp Garip Biteceğini ve İki Mescid Arasına Çekileceğini Beyan Babı
Hadisi Şerif'den Alınan Faideler
66 - Ahir Zamanda İmamın Elden Gitmesi Babı
67 - Korkan Kimsenin Îmanını Gizlemesinin Cevazı Babı
68 - İmanı Zaif Olduğu İçin İmanından Korkulan Kimsenin Kalbini Yatıştırma ve Kati Delil Olmadıkça Kati Surette Îman Hükmü Vermekten Nehi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
69 - Delillerin Bir Birini Takviyesiyle İtmi'nan-ı Kalbin Artması Babı
70 – Peygamberimiz Muhammed (Sallalîahü Aleyhi ve Sefiem) 'in Bütün İnsanlara Gönderildiğine ve Bütün Dinlerin Onun Dinile Neshedildiğine İmanın Vücubu Babı
Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:
71 - İsa b. Meryemin Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şeriatile Hükmederek (Yere) İnmesinin Beyanı Babı
Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:
72 - İmanın Kabul Edilmeyeceği Zamanın Beyanı Babı
73 - Resulüllah Sallalahu Aleyhi ve Selleme Vahyin Başlaması Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükğmleri İhtiva Etmektedir:
Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Etmektedir
74 - Resulüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemin Geceleyin Semalara Yürütülmesi ve Namazların Farz Kılınması Babı
Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Etmektedir
75 - Mesih b. Meryem Île Mesih Decca'lin Zikri Babı
76 - Sidretü'l-Münteha Hakkında Bir Bap
77 - Allah Azze ve Celle'nin : «Yemin Olsun ki, Onu Bir Başka İnişte de Gördü» Âyet-i Kerimesinin Manası ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m İsra Gecesi Rabbini Görüp Görmediği Babı
78 - Peygamber Aleyhiseelamin: «O Bir Nur Onu Nasıl Göreyim!... Kavli İle Bir Nur Gördüm» Hadisi Hakkında Bir Bab
79 - Peygamber Aleyhisselam'ın «Şüphesiz Allah Uyumaz» ve «O'nun Hicabı Nurdur; Bu Hicabı Bir Açsa Vechinin Subuhatı, Basarının İhate Ettiği Bütün Mahlukatı Yakardı» Hadisleri Hakkında Bir Bab
80 - Mü'minlerin Âhirette Rabları Sübhanehu ve Teala'yı Göreceklerini İspat Babı
81 - (Kıyamet Gününde Rabbi) Görmenin Yolunu Bilme Babı
Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder.
82 - Şefaatin İspatı ve Mü'minlerin Cehennemden Çıkarılması Babı
Şefaat Beş Kısımdır
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:
83 - Cehennemliklerin En Sonuncusunun Çıkarılması Babı
84 - Cennette Makamı En Aşağı Olanların Beyanı Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.
(85) - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Ben Cennet İçin Şefaat Edecek İlk İnsanım ve Peygamberlerin En Çok Tabi-i Bulunanı Benim», Hadisleri Hakkında Bir Bab
(86) - Peygamber (Saüallahü Aleyhi- ve Sellem) 'in Şefaat Duasını Ümmeti İçin Saklaması Babı
87 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Duası ve Onlara Şefkatinden Dolayı Ağlaması Babı
Hadis Şerif Aşağıdaki Fevaidi İhtiva Eder
88- Kafir Olarak Ölen Kimsenin Cehennemde Kalacağını Hiç Bir Şefa'ata Nail Olamıyacağını ve Kendisine Allah'ın Yakın Kullarını Akraba Olmanın Hiç Bir Fayda Vermiyeceğini Beyan Babı

Ehli Fetret Üç Kısımdır :
89 - Teala Hazretinin : «En Yakın Aşiretini Uyar!...» Âyeti Kerimesi Hakkında Bir Bab
90- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebu Talibe Şefa'ati ve Bu Sebeple Azabının Hafifletilmesi Babı
91- Ehl-i Cehennemin En Hafif Azab Görecek Olanı Babı
92- Kafir Olarak Ölen Kimseye Hiç Bir Amelin Fayda Vermiyeceğine Delil Babı
93- Mü'minlerin Birbirlerile Yardımlaşması ve Başkalarile Alakayı Keserek Onlardan Uzak Kalmaları Babı
94- Müslümanlardan Bir Çok Taifelerin Hesapsız ve Azapsız Olarak Cennete Gireceklerine Delil Babı
95- Bu Ümmetin Cennetliklerin Yarısını Teşkil Etmesi Babı
96- Allah (Celle Celalühü) Âdem'e : «Cehenneme Gönderilenlerin Her Bin Tanesinden Dokuz Yüz Doksan Dokuzunu Çıkar Buyuracak» Hadis-i Babı

41 - «Allahdan Başka İlah Yoktur» Dedikten Sonda Kafiri Öldürmenin Haram Kılınması Babı

155 - (95) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti, lâfızlar bir birine yakındır. (Dedi ki): Bize Leys,[1] İbni Şihâb'dan[2] , o da Atâ' b. Yezid' el-Leysi'den, o da Ubeydullah b. Adiy b.[3] el-Hiyârdan, o da el-Mikdâd b. el-Esved'den[4] işitmiş olmak üzere Mikdâd'ın şöyle dediğini haber verdi:
— Yâ Resulâllah! Ne buyurursun? Ben küffardan tir adama rastlasam da benimle mukaatele etse ve ellerimden birine kılıçla vurarak onu kesse sonra benden (kaçıp) bir ağaca sığınsa da: Ben Allah'a teslim oldum dese bu sözü söyledikten sonra onu öldürebîlirmiyim ya Resulüllah? Re-sulüllah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) :
«Onu öldürme!» buyurdu. Ben :
— Ama o (evvelâ) bes'^n elimi kesti; ondan sonra bu sözü söyledi Yâ Resulâllah! Şu halde onu öldüreyim mi? dedim.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Onu öldürme: Çünkü öldürürsen, o senin onu öldürmezden önceki vaziyetine geçer; sen de onun söylediği sözünden önceki vaziyetinde olursun.» buyurdular.

156 - (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler.
Dediler M: Bize Ahdurrezâk haber verdi. Dedi ki: Bize Ma'mer [5] haber verdi. H.
BizeİshâkIVIûse'l-Ensâri [6] de rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize el-Velid b. Müslim, Evzâî'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Kâfi de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize İhni Cüreyc haber verdi. Bu râvilerı hepsi Zühri'den bu isnadla rivayet ettiler. Evâzî ile İbni Cüreyc hadislerinde Leys'in hadisinde dediği gifci:
«Allah'a teslim oldum dese...» cümlesi vardır. Ma'mer'e gelince : onun hadisinde de :
«Onu öldürmek için üzerine çullandığım zaman: La ilahe illallah dese...» ibaresi vardır.

157 - (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yunus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Atâ' b. Yezil et-Leysi sonra Cündaî rivayet eyledi; ona da Ubeydullah h. Adîy b. el-Hiyâr haber vermiş ki, Zühre oğullarının müttefiki ve Resulülîah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde Bedir'e iştirak edenlerden biri olan Mikdâd b. Amr b. el-Esved el-Kindi şöyle demiş:
-Yâ Resulâllah, Şayed ben kâfirlerden bir kimse ile karşılaşırsam ne buyurursun?. Bundan sonra UbeyduUay Leys hadisinin mislini zikretmiştir.
Bu hadisi imâm Buharı «Megâzî» ve «Diyât» bahislerinde Ebû Dâvud «Cihâd» da, Nesâî «Siyer- de Kuteybe 'den tahric etmişlerdir Kuteybe rivayetinde üç dane tabiinin yâni İbni Şihâb, Atâ' ve İbnü'1-Hıy ar'm bir birinden rivayet etmesi nâdir tesadüf edilen letâîftendir.
Ekseri nüshalarda bu hadisin rivayeti: şeklinde şart cümlesi halindedir. Hz. Ebû Zerr'in bir rivayetinde ise ;
«Ben rastladım» şeklinde mâzî sigasiyledir. Bu rivayete göre Hz. Mikdâd hadd-i zâtında olmuş bir vak'anm hükmünü sormuş oluyor. Ekser rivayetlere göre ise suâl vuku' bulmuş bir hâdise doîayısiyle değil, ileride böyle bir şey va'ki' olursa ne hüküm verilir düşüncesiyle sorulmuştur.
Hadisde geçen «Ben Allaha teslim oldum...» sözünün ma'nasi müslüman oldum demektir. Bazılarına göre sırf bu sözü söyleyerek başka bir şey katmayan bir kâfir müslüman sayılırsa da bunların kavli reddedilmiş; ve hadisin Ma'mer rivayetinde «lâ ilahe İllallah dese...» ifadesi vardır; Binaenaleyh müslüman sayılmak için kelime-i şehâdeti getirmek şarttır, denilmiştir.
Hattâbî 'ye göre :
«Çünkü öldürürsen senin onu Öldürmezden önceki vaziyetine geçer. Sen de onun söylediği sözünden Önceki vaziyetinde olursun.» sözünün mânâsı şudur : (Müslüman oldum) demezden önce kâfirin kanı hederdir; yâni onu Öldürmekle bir şey lâzım gelmez. Ama bu kelimeyi söyledikten sonra onun tıpkı bir müslüman gibi öldürülmesi haram olur. Binaenaleyh o halde onu Öldüren müslümanm da kısas hakkında kanı heder olur. Şu halde müslümanm kâfire benzetilmesi kâfir ol-makda değil, kanının heder olması hususundadır.
Mühe11eb'e göre ise ma'na : O nasıl seni öldürmek istemekle günaha girerse sen de onu öldürmek istemekle günaha girersin demektir.
Yâni Hattâbî'ye göre ma'na : Kanının ma'sumiyeti hakkında kâfir senin gibidir; Mühelleb'e göre de: heder olmakda sen de o kâfir gibi olursun demektir. Dâvûdi'ye göre bu sözün ma'nası : O nasıl kaatil oldu ise sen de kaatil olursun demektir. Nevevî: «Bu hususda söylenen sözlerin en güzeli imam Şafii ile Mâliküerden İbnu'l-Kassâr'ınve diğer ulemanın kavilleridir.» diyerek Hattâbi 'nin sözüne işaret eder.
Hasılı müslümanlığı bu sözle (Yani Allaha teslim oldum demek su-retiylede) kabul eden bir kimsenin öldürülmesi yasak edilmiştir.
Bu hadisin İshâk b. İbrahim rivayetinde, Ve1id b. Müs1im'in Evzâî 'den- rivayeti muztarib ise de bu ıztırab asıl hadisin sıhhatine dokunmaz. Hadisin sahih olduğunda şüphe yoktur. Çünkü hadisin, Leys, Ma'mer, Yûnus ve İbni Cüreyc rivayetlerinin sıhhati hakkında söz yoktur. Bu rivayetler amel babında müstakil ve i'timad onlaradır. Evzâî rivayeti mütâbaat için zikredilmiştir. Mütâba'atta bir parça za'f olabileceği ise tekarrur etmiş bir kaidedir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1 - Henüz vâki' olmayan bir şeyin hükmünü sormak ve cevap vermek caizdir. Öteden beri ulema'i kiramın mezhepleri budur. Yalnız seleften bazıları bunu mekruh görmüş; müctehidin henüz vuku' bulmamış şeylerle meşgul olmasını taşkınlık saymışlardır. İmam Mâlik (Rahimehullah) vaki' olmayan bir şey sorulursa cevap vermezmiş. Bundan dolayı da mezhebinin aslı, müretteb meselelerden hâli sırf vuku' bulmuş hâdisatın cevaplarından ibarettir; ve anlaşılması güçtür; derler. Übbî imam Mâlik {Rahimehullah) 'dan sonra gelen Mâliki imamlarının faraziye ve teferruata daldıklarını, bu suretle mezhebin daha da güçîeştiği-ni söyler.
2 - Kelime-i şehâdet yerini tutacak her kavil ve fiille din-i İslama girilebilir. Onun içindir ki Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Selîenı)

«İslâm oldum» yani din-i İslama girdim diyen bir kimsenin öldürülmesini men'etmiş; Hz. Hâlid b. Velid (Radiyailahu anh) 'in öldürdüğü Beni Cezime 'nin müslüman olduklarına hüküm vermişti. Halbuki mezkûr zevat «Eslemna» diyememiş: onun yerine «sabe'nâ sa'benâ» demişlerdi.-Bunun ma'nası ise «dinimizi değiştirdik; kendi dinimizi bırakıp başka bir dine geçtik» demekti.
3 - Hz. Mikdâd, ölüm korkusu ile müslümanlığı kabul etmenin faydası olmadığını zannederek Resulüllah (Sallalîahü A leyhi ve Selteru)'e sormuş; o da hükmün zahire göre verileceğine işaretle, öldürülmeyeceğini beyan buyurmuştur.

158 - (96) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid-i Ahmer [7] rivayet eyledi. H.
Bize Ebû Küreyb[8] ile İshâk b. İbrahim[9] de, Ebû Muâviye'-den[10], bunların ikisi de A'meş'den, o da Ebû Zıbyân'dan [11], o da-Üsâmetü'bnü Ze-yd' [12] den naklen rivayet etti. Bu hadis îbni Ebî Şey-be'nindir. Üsame şöyle demiş:
— Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bizi bir seriyye ile (cihada) göndermişti, Cüheyne kabilesinden Huru Kaatâ bir sabah baskını yaptık. Derken ben bir adaiy;ı eriştim. Adam hemen : «La Üâhe illallah» dedi. Ama ben kendisini vurdum. Bundan kalbime bir şüphe düştü; ve hâdiseyi Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattım. Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):.
«Lâ ilahe illallah, dedi mi? Sen de onu öidürdün mü?» buyurdu. Ben:
«Yâ Eesulâllah, o bu sözü ancak silâhdan korktuğu için söyledi» dedim.
«Bârî kalbini yarsan da bu sözü doğru söyledi.ni söylemedim! buseydin yâ!» buyurdular. Artık bu sözü bana o kadar tekrarladı durdu ki, keşke o gün (yeni) müslüman olmuş olaydım diye temenni ettim.
Bunun üzerine Sa'd :
«Vallahi şişko yâni Üsâme öldürmedikçe ben de hiç bir müslü-man öldüremem» dedi. Bir adam: Allah:
«Fitne kalmayıncaya ve din tamâmiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muharebe edin! [13] » buyurmadi mı? dedi. Sa'd :
*Biz hiç bir fitne kalmasın diye mukaatele ettik. Sen ve arkadaşla ise fitne çıksın diye mukaatele etmek istiyorsunuz! dedi.

159 - {.-.) Bize Ya'kûb ed-Devrâkî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin[14] rivâyet etti. (Dedi M): Bize Husayn[15] hsber verdi. (Dedi ki): Bize Ebû Zıbyan rivâyet etti. Dedi ki: Üsâmetü'bnü Zeyd b. Hârise'yi rivayet ederken işittim. Dedi ki:
— ResulüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi Cüheyne kabilesinden olan Huraka üzerine gönderdi. Bunlara bir sabah baskını yaparak kendilerini bozguna uğrattık. Ensârdan bir zâtla ben, onlardan bir adama yetiştik. Kendisini kuşattığımız vakit «Lâ ilahe illallah» dedi. Bunun üzerine Ensârî onu bıraktı. Ben kendisini süngümle sapladım; nihayet Öldürdüm. (Medine'ye) geldiğimizde bu vak'a Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kulağına erişmiş. Bana:
«Yâ Üşme! O adamı: lâ ilahe Hİâllah dedikten sonra öldürdün mü?» dedi. Ben:
— Yâ Besulâllah, o ancak (bu kelimeye sığman) bir mülteci idi; dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine:
«Onu: lâ ilahe illallah dedikten sonra öldürdün mü?» dedi. Artık bunu bana o kadar tekrarladı durdu ki, keşke o günden önce müslüman olmamış olsaydım, diye temenni ettim.»
Bu hadis müttefekun aleytir. Buhâri onu «Megazî» bahsinden önceki «Gazvetü'l-Fetih» ile «Kitâbü'd-Diyât» da tahric etmiştir. Onu Ebû Davûd «Cihad» da, Nesâî 'de «Siyre.» bahislerinde rivayet ederler.
Hadisde bahsi geçen gazve, siyer uleması arasında
«Gâlibül-Leysı Gazvesi» nâmîle ma'ruftur. İbni Sa'd bunun hicretin yedinci yılı ramazanında vuku' bulduğunu ve 130 mevcudu bulunan seriyyeye Gâlib b. Abdillâh'm kumanda ettiğini kaydeder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini Necid 'de Batn-ı Nahli'n arka tarafındaki Meyfa'a denilen yerde bulunan Benî Ahval ile Beni Abd b, Sa'lebe üzerine göndermişti. Bu yerle Medine arasında 8 konaklık mesafe vardır.
Zemahşeri ile diğer bazı ulema'nm beyanına göre Hz. Üsâme'nin öldürdüğü zâtın ismi Mirdâs b, Nehik 'tir. Kendisi müs-îüman olmuş fakat kabilesi henüz müşrik idiler. Mirdâs koyun güdüyordu. Müslümanlar gelince kavmi onu bırakıp kaçtılar. Mirdâs müslüman olduğu için kaçmadı. Ancak islâm süvarilerini görünce oradaki bir dağın yamacına sığındı fakat atlılar yanına gelince oradan inerek iki şehâdeti getirdi; ve onlara : «Es-selâmü aleyküm» dedi. Üsâme (Radiyallahu anh) onu öldürerek koyunlarını aldı.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu vak'ayı duyunca pek ziyâde müteessir oldular. Ve : «Sîz onu elindekini almak için öldürdünüz» buyurdular...
Hz. Üsâme'nin bu zâtı öldürmesi, kılıç korkusu ile edilen imanın fayda vermeyeceğini zannettiği içindir. Bu te'vilden dolayı da kendisinden kısas sakıt olmuştur.
Hattâbî diyor ki: Üsâme bu işi:
«Azabımızı gördükleri zaman iman etmeleri onlara fayda verecek değildir»
âyet-i kerimesine bakarak yapmışa benziyor; onun için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini ma'zur görmüş ve diyet ödetmemiştir.
«Size selâm veren kimseye sen mü'min değilsin demeyin!...» [16]
âyet-i kerimesi bu vak'a üzerine nazil olmuştur.
İbni Ebî Şeybe 'nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Üsame'ye:
«Bârî kalbini yarsan da bu sözü (doğru) söyledi mi söylemedi mi buseydin ya!» buyurmasının ma'nası: Sen kalbteki sırlan bilemezsin; buna Özenme! Sana düşen vazife zahire bakmak ve o zâtın diliyle söylediği söze göre hareket etmekti; çünkü sen zahirle amel etmeye me'mursun... demektir.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m tekdiri karşısında Hz. Üsâme'nin : «Keşke o günden önce müslüman olmuş olmasaydım.» temennisi hakkında Kirmanı: Müslüman olmamayı nasıl temenni edebildi?» demiş. Sonra yine kendisi : «İçinde hiç günah bulunmayan islâmiyet temenni etmiştir.» diye cevap vermiştir. Üsâme'nin temennisi bu büyük cinayetten salim kalmak içindir. Yâni işlemiş olduğu suçun büyüklüğü karşısında, daha önce müslüman olarak işlediği sâlih amelleri küçük görmüş gibidir. Üsâme (Radiyallahu anh) 'm bu temennisi hakikat değil mecazdır. Çünkü hakikatte küfür üzere kalmayı istemek caiz değildir. O bu sözle Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin o şiddetli tekdirinden son derece korktuğunu ifâde etmiştir. Hatta bu hâdiseden sonra hiç bir nıüslümanla mukaatele etmeyeceğine yemin vermiş; Siffîn vak'asında Hz. A1i {Radiyallahu anh)'a yardım etmemiştir.
Sâ'dü'bnü Vakkaas (Radiyallahu anh) dahi bu hususda ona tâbi' olarak: «Vallahi şişko öldürmedikçe ben de hiç bir müslüman öldürmem.» demiştir. Maamafih Hz. Sa'd ' in bu sözden maksadı, Üsâme müslüman öldürürse ben de öldürürüm demek değildir. O sözünü imkânsız bir şeye bağlamıştır.
«Şişko» dan murad Hz. Üsâme 'dir. Karnı büyük olduğu için kendisine» «Zü'I-Butayn» yâni şişko derlermiş.
'Rivayetlerin birinde;

«Kalbini yarsaydın...» diğerinde;
«Onu lâ ilahe HİâÜah dedikten sonra öldürdün mü?» cümlesinin tekrar edildiği bildiriliyorsa da Resulüîlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) in bunların ikisini de söylemiş olması muhtemeldir. Bu takdirde râvilerden biri bir cümleyi, diğeri de öteki cümleyi rivayet etmiş demektir.
Keza bir rivayette hâdiseyi Peygamber {Sallallahu Aleyhi ve Sellem)}e bizzat Hz. Üsâra e'nin haber verdiği; diğerinde ise Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin kulağına eriştiği bildiriliyor. Bunların arasını bulmak için : «İhtimâl Mirdâs'ı Öldürdükten sonra Üsâme meseleyi Re sulüllâh (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e sormağa niyet etmiş; fakat başkası ondan evvel gelerek haber vermiş Üsâme geldikten sonra Peygambe t (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine sormuş; o da anlatmıştır. Hadisde Vak'ayi Resulüîlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e ilk söyleyenin Üsâme (Radiyallahu anh) olduğuna delil yoktur.» denilebilir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1 - Hadis Kelâm-ı nefsinin sübutuna delildir.
2 - Ahkâm babında zahiri delillerle amel olunur; esrarı Allah Teâ1â bilir. Bu kaide fıkıh ve usul-i fıkıh uleması arasında ma'ruf ve meşhurdur.
3 - Hataen katilde diyet yoktur; diyenler bu hadisle istidlal ederler. Fakat burada İbni Rüşd şu mutâleayı ileri sürmüştür : «Üsâme (Radiyallahu anh) hn o zâtı öldürmesi ne kasden insan Öldürme hükmüne girer; ne de diyet ve keffaret icabeden hatâ hükmüne, o ancak hata olduğu anlaşılan bir ictihâddır ki, bunda Üsâme'ye bir ecir vardır. Şayet isabet etseydi; iki ecir verilecekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi-ve Sellem)yin onu tekdir buyurması ihtiyatı elden bıraktığı içindir. Zira ihtiyaten öldürmemek icâbederdi...» Bâzıları Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Üsâme'ye kısas, diyet ve keffârat gibi bir ceza tatbik etmediğine göre bunların hepsi sakıt olmuştur; diyorlar. Mesele ihtilâflıdn. Kısas şüpheden dolayı sakıt fakat keffaret vaciptir diyenler olduğu gibi, diyet de vaciptir diyenler vardır.
4 - Mü'min bir kimseyi öldürmek büyük günahtır.

160 - (97) Bize Ahmed b. Hasen b. Hıraş rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Âsim[17] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir rivayet etti. Dedi ki): Baham rivayet ederken işittim ki, Safvân b. Muhriz[18] in kardeşi oğlu Hâlid el-Esbec,[19] Safvân b. Muhriz'den naklen şunu rivayet eylemİş:
Cündeb b. Abdillâh el-Becelî [20], İbnirz-Zübeyr fitnesi zamanında
As'as b. Selâme [21] ye haber göndererek:
«Arkadaşlarından bana bir kaç kişi topla da kendilerine hadis rivayet edeyim.» demiş. O da hemen arkadaşlarına bir haberci göndermiş. Onlar toplanınca Cündeb, üzerinde san renkte bir bornuz olduğu halde (yanlarına) gelmiş. Ve:
«Konuşmakta olduğunuz şeyi konuşun!» demiş. Nihayet konuşma sıraya konmuş. Cündeb'e sıra gelince, başından bornozu açarak şunları söylemiş :
«Ben size geldim. Ama (pekte) size Peygamberinizden haber vermek istemiyorum. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) müslümanlardan bîr müfrezeyi, müşriklerden bir kavim üzerine gönderdi. (İki taraf) birbirleriyle karşılaşmışlar. Müşriklerden biri müslümanlardan birini nişan almak isterse alır ve Öldürürmüş. Müslümanlardan bir zât (Hasımlarının) gafletini gözetmiş. Bize b*ı zâtın Üsâmetü'bnü Zeyd olduğunu söylüyorlardı. Üsâme ona kılıcını kaldırınca hasmı:
— «Lâüâhe illallah» demiş; ama Üsâme onu Öldürmüş. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se!iem)fe bir müjdeci gelmiş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ona sormuş; o da söylemiş. Hatta öldürülen adamın ne yaptığını bile haber vermiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Üsâme'yî çağırarak kendisine sormuş; ve:
«O adamı niçin öldürdün?» demiş. Üsâme:
— Yâ Resulâllah (bu adam) müslümanlar arasında çok can yaktı. Filân ve filân kimseleri öldürdü demiş; ve bir kaç kişinin isimlerini saymış. (Demiş ki): Ben onun üzerine hücum ettim. Kılıcı görünce: lâüâhe illallah dedi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Onu öldürdün mü?» demiş. Üsâme:
— Evet cevabını vermiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem): »Kıyamet gününde Lâilâhe iiiâÜah karşına geldiği vakit ne yapacaksın?»
buyurmuş. Üsâme :
— Yâ Resulâlîah, benim için istiğfar et; demiş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem): tekrar
«Kıyamet gününde lâ ilahe İllallah karşına geldiği vakit ne yapacaksın?» buyurmuşlar. Râvî diyor ki: Artık Üsâme'ye :
«Kıyamet gününde lâ ilahe illallah karşına geldiği vakit ne yapacaksın?» demekten fazla bir şey söylemiyordu.
Lisân âlimlerinin beyanına göre «Bornos» başlığı gövde kısmına bitişik olan kaftan ve cübbe gibi elbisedir.
cümlesinin ma'nası «size haber vermek istemiyorum» demektir. Bu cümle bütün esas nüshalarda bu şekilde rivayet olunmuştur. Ancak hadisin baş tarafında Hz. Cündeb'in As'as'a haber göndererek :
«Arkadaşlarından bana bir kaç kişi topla da kendilerine hadis rivayet edeyim...» dediği beyân edildiğine göre burada «size ondan haber vermek istemiyorum» demesi nıa'nayı müşkilleştirir. Bu sözün iki veçhe ihtimâli vardır.
1 - Cümledeki, nefî çdâtı (lâ) zâid yâni fazladır. Binaenaleyh yokmuş gibi ma'na verilir ve: «Size haber vermek istiyorum> denilir. Arap-çada bu (lâ) nın hazfedildiği çoktur. Meselâ: «Yemin ederim»
«Seni secde etmekten menettiği» gibi ayetlerdeki (lâ) lar hep bu kabildendir
2 - Lâ, zait değildir. Cümlesinin mânâsı: Size Peygamberinizden bir şey haber vermek istemiyorum; kendimden bir şeyler söylemek ve nasihat etmek niyetindeyim. Ama şimdi bu niyetimden vaz geçecek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den hadis rivayet edeceğim» demektir.
şeklinde de rivayet olunmuştur. Bunların ikisi de doğrudur. Çünkü (racea) fi'li bazen lâzım bazen de müteaddî manasında kullanılır. Burada müteaddî olarak «döndür dü» ma'nasmda kullanılmıştır.

Hadisden ÇıkarılanHükünmler

1 - Âlim veya meşhur büyük bir zâtın fitne zamanında halka vazû' nasihatte bulunarak kendilerini teskin etmesi gerekir.
2 - Müşrikin yalnız kelime-i tevhidi söylemesi (yâni îâilâhe illallah demesi) öldürülmesine manî' olur.

42 - Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Bize silâh çeken bizden değildir» Hadisi Babı

161 - (98) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. el-Müsennâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya —ki el-Kâttân'dir —[22] rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme [23] ile İbni Nümeyr [24] rivayet ettiler.
Bunların hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den[25], o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Salîallahii Aleyhi ve Selletn)'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Bu lâfız onundur. Dedi ki: Mâ-lik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadisi okudum: Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bize karşı siiâh taşırsa o kimse bizden değildir.» buyurmuşlar.

162 - (99) Bize Ebû Bekir İbni Ebî Şeybe ile îbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mus'ab —ki İbnü'l-Mikdâm'dır—[26] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ikrimetü'bnü Ammâr, İyâs b. Seleme'den [27], o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bize kılıç çekerse bizden değildir.» fcuyurnıuşlar.

163 - (100) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Abdullah b. Berrâd el-Eş'-arî[28] ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Bü-reyd'den [29], o da Ebû Bürde [30] den, o da Ebû Musa'dan[31], o da pey. gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bize karşı siiâh taşırsa o kimse bizden değildir.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'd-Biyât» ile «Kitâbü'l-Fiten» de,
Nesâî «Muharebe^ de, Tirraizi iie İbni Mâce'de «Hudud» bahsinde tahric etmişlerdir/*"
Hadisin ma'nası: Haksız yere müslümanlarla harb etmek ve onları öldürmek için silâh taşıyan kimse bizim yolumuzda değildir. Demektir. Çünkü bir müslünıanin din kardeşi üzerindeki hakkı, ona karşı silâhlanarak öldürmeye çalışması ve bu suretle onu korkutması değil bilâkis ona yardım etmesi ve onun nâmına düşmanlariyle çarpışmasıdır.
Kirmânî «Bizden değildir» cümlesini «Bizim sünnetimize tâbi olanlardan ve yo-Jumuzda gidenlerden değildir» şeklinde tefsir etmiştir. Yoksaböylelerin dinden çıktığı kasdedllmemiştir. Ancak Süfyan b. Uyeyne «Bizden değildir.» sözünü «Bizim yolumuzda gidenlerden değildir.» şeklinde tefsir etmekten hoşlanmaz, «Bu söz ne çirkin.» dermiş, Zira o cümleyi hiç te'vil etmemeyi daha müessir bulur-muş. Kirmanı: «Biri mütecaviz olan iki taifeye ne buyurursun?» diye bir suâl irâd etmiş; buna yine kendisi: «Mütecaviz olan taifa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine tabî* olmamıştır.» cevabını vermiştir. Bittabi haksız yere müsîüman öldürmeyi helâl i'tikad eden kâfir olur.
Buhâri'nin «Kitâbü'l-İnıan» ile «Kitâbü'Mtk» da, Müslim 'inde «Kitâbu'I-Fiten» de ittifakla tahric ettikleri Ahnef b. Kays hadisinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) : «iki müsli-man kılıçlariyle karşılaşırlar da biri diğerini öldürürse hem kaatil hem maktul cehennemi boylarlar...» buyurmuştur. Hadisin tamamı, yeri gelince görülecektir.
Bu hadisin ma'nası hakkında kitabımızın başında da söz geçmişti.

43 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bizi Aldatan Bizden Değildir.» Hadisi Babı

164 - (101) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya-kûb — ki İbni Abdirrahmân el-Kaarî'dir — rivayet etti. H.
Bize Ebû'l-Ahvas Muhammed b. Hayyân [32] da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Hazım[33] rivayet etti. Bunların her ikisi de Süheyl b. Ebî Salih'den o da babasından o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmiştir ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bize karşı silâh taşırsa bizden değildir. Bizi aldatan da bizden değildir.» buyurmuşlar.
(102) Bana Yâhyâ b. Eyyub ile Kuteybe ve İbni Hucr toptan İsmail b. Cafer'den rivayet ettiler. İbni Eyyûb dedi ki: Bize İsmail rivayet etti Dedi ki: Bana El-Alâ'[34] babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi kİ, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ekin yığınına uğramış; ve elini onun içine daldırmış da parmaklarına ıslaklık dokunmuş. Bunun üzerine: «Ey ekin sahibi! bu ne?» buyurmuş. Ekin sahibi:
— Ona yağmur isabet etti ya Resulâllah! demiş. Kesülullah (Sallallahü 'eyhi ve Sellem) :
«O (ısfak) kısmı insanlar görsün diye ekinin üstüne koysa idin ya! Aldatan benden değildir..» buyurmuşlar.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn oraya uğraması ya pazar yerindeki müslümanlann hâllerini teftiş etmek yahut bir şey satın almak içindir. Böyle bir teftişi hükümet yaptırmalıdır.
«Subra» hapsetmek ma'nasma gelen *sabır»dan alınma olup yığtn ma'nâsma gelir .Yığın da satmak için hapsedildiğinden ona bu isim verilmiştir.
«Islak kısmı üstüne koysa idin ya5» buyurulmasından anlaşılıyor ki sahibi o ekini toptan yahud ne kadar olduğunu ölçmeden ölçeği şu kadara...» diyerek satacakmış. Zira aldatma ancak bu şekil satışda olur. Üzüm, incir, elma ve armud gibi yemişlerin iyilerini sepetin üstüne dizerek sepet hesabiyle satmak da bu kabildendir. Sepetin üstündekilerle altındakiler arasındaki fark büyük olursa yapılan bu iş aldatma sayıla-cğından müşteri o malı kabul etmeyebilir. Fark az olursa kabulden imtina1 edemez; bunun hükmü yoktur. Çünkü alış verişler az miktar aldanmadan hâli kalmazlar.
Peygamber (Sallallahü Aleyh! ve Sellem) 'in o zâtı te'dîb veya pazardan koğduğuna dair bir ma'lûmat verilmemiştir. İhtimâl bu hal ilk defa vuku' bulduğu için te'dib hususunda söale iktifa etmiştir.
Hadis-i şerif ehl-i fazilet zevatın bir şey satın almak için pazara girme. lerinin rüchamna delildir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak tercih edilecek bir şeyi yapar. Maamâfih caiz olduğunu göstermek için de gitmiş olabilir. Bu takdirde hadis ruchana değil, cevaza delâlet eder. İmam Mâlik: «Eskiden insanların âdeti pazar yerlerine çıkmak ve oralarda oturmak idi. İbni Ömer çok defa pazara gelir; orada otururmuş, diyor. Yahya b. Saîd dahi: «Ben Said b. e1-Müseyyeb ile Sâ1im 'in bir çok hadislerini ancak pazarda otururlarken almışımdır.» demiştir.

44 - Yanaklara Vurmanın, Yakaları Yırtmanın ve Cahiliyet (Da'vetiyle Çağırmanın Tahrimi Babı)

165 - (103) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muaviye haber verdi. H.

Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet eyledi. Bunların hepsi A'meş'den, o da Abdullah b. Mürra'dan c da Mosruk'dan, o da Abdullah'dan [35] naklen rivayet ettiler. Abdullah şöyle demiş. Resulüllâh (Sallaîlahü A îeyhi ve Sellem) :
«Yanaklarına vuran veya yakalarını yırtan yahud câhiiiyet davetiyle çağıran bizden değildir.» buyurdular.
Bu hadis Yahy a'nındır. İbni Nüraeyr ile Ebû Bekir ise elifsiz olarak (yâni ev yerine ve harfini kullanarak) «ve yırtar; ve çağırırsa» dediler.

166 - (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [36] rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Ali b. Haşrem de rivayet ettiler. Dediler ki; Bize İsa b. Yûnus rivayet etti. Bu râvilerih ikisi birden A'meş'den bu is-iıadla rivayet etti. Onlar da «ve yırtar; ve çağırırsa» dediler .
Hadis muttefekun aleyhdir. Buhârî onu «Kitâbü'l-Cenâiz» ile «Kitâbü'î-Menâkib» da, Tirmizi Nesâî ve İbni Mâce'de «Kitâbü'l-Cenâiz» de tahric etmişlerdir.
«Bizden değildir» cümlesinden muradın: Bizim yolumuzda değildir demek olduğunu az yukarıda görmüştük. Çünkü ehl-i sünnete göre günah işlemek bir mü'mini dinden çıkarmaz. Meğer ki3 günahın helâl olduğuna i'tikad ede.
Kirmanı diyor ki: «Bu cümle tağliz içindir. Ancak «cahiliyet dâ'-veti» haramı helâl i'tikad etmek ve Allah'ın kazasına teslim olmamak gibi küfrü mûcib bir şeyle tefsir olunursa o zaman bu nefi hakikat olur.»
Cahİliyetden murad: İslâmdan evvelki fetred devridir.
Cahiîiyet da'veti: harb için yardıma çağırmaktır. «Cahiliyyet devrinde araplar harbedecek olurlarsa bütün kabileleri dolaşır ve: «Ey filân oğulları!» diye bağırarak onları harbe da'vet ederlerdi. Kaatile —zâlim bile olsa — yardım ederlerdi. İslâmiyet bu âdeti yıkmıştır. Hz. Câbir (Radiyalîahu anh) 'dan rivayet edilen bir hadise göre bir zât şaka ederek ensardan birine dokunmuş. Ensari buna fena halde içerleyerek kavga etmişler ve Ensarî; «Yetişin ey Ensar!» muhacirde: «Yetişin ey muhacirler» diye harb da'vetinde bulunmuşlar. Bunun üzerine Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) yanlarına çıkarak :
«Bu câhiiiyet da'veti ne oluyor?» demiş, sonra kavgalarının sebebini soruşturmuş; muhacirin şal&dan dokunması olduğunu anlayınca :
«Bırakın onu! Çünkü o çirkin bir şeydir...» buyurmuştur.
Kaadî Iyaz'a göre cahiliyet da'veti: Yas ederek ağlamak, ölünün iyiliklerini sayarak ağlamak gibi şeylerdir.
Başına bir belâ gelince yanaklarına vurmak, yakalarım yırtmak, yüzünü tırmalamak, vay helakim, vay başıma gelenler... gibi feryadlarda bulunmak câhiiiyet âdetlerindendir. Hadisde yanakların zikredilmesi ekseriyetle onlara vurulduğu içindir. Yoksa vücudun sair yerlerine vurmak da ayni hükümdedir; ve hepsi haramdır.
Bu hadisde üç şey zikredilmiş ve bunlar birbirlerine (yahud) ma'na-sına gelen «ev» edâtiyle atfolunmuşlardır. Binaenaleyh nefi bunların ayrı ayrı her biri ile hasıl olacak demektir. Vakıa rivayetlerin bâzısında «ev» yerine atıf harflerinden «ve» kullanılmıştır. Bu edat mutlak surette cemi' için olup tertibe filân delâlet etmezse de burada o, «ev ma'nasında kullanılmıştır .Zira bir hadisin iki rivayetinden biri «ev» diğeri «ve» ile gelirse «ve= ye de «ev» manası verilir.

167 - (104) Bize Hakem b. Musa[37] el-Kantariy rivayet etti. (Dedi ki)' Bize Yahya b. Hamza, [38] Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den rivayet etti. Ona Kaasim b. Muhaymira [39] rivayet etmiş. Demiş ki: Bana Ebî Bürdete'bni Ebî Musa rivayet etti. Dedi ki:
Ebû Musa çok hasta oldu ve bayıldı. Başı kadınlarından birinin kucağında idi. Bunun üzerine kadınlarından biri bir çığlık kopardı. Fakat Ebî Musa ona bir şey söyleyemedi. Aytldığı vakit:
«Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem)'ın berî olduğu bir şeyden ben de beriyim. Resultillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) va veylâcı, saçını yolan ve elbisesini yırtan kadınlardan berî idi.» dedi.

(...) Bize Abd b. Humeyd ile İshâk b. Mansur rivayet ettiler. Bediler ki; Bize Ca'fer b. Avn[40] haber verdi (Dedi ki): Bize Ebû'Umeys[41] haber verdi. Dedi ki: Ben Ebû Sahra'dan[42] dinledim. Abdurrahman b. Yezid ile Ebû Bürdete'bni Ebî Musa'dan naklen anlatıyordu. Demişler ki: Ebû Musa bayıldı, da karısı Ümmü Abdillâh çığlıkla feryad ederek geldi. Sonra Ebû Musa ayıldı. Karısına :
Bilmedin mi ki Resulüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : (Ben saç yolan, feryad eden ve yaka yırtan kimseden beriyim) buyurdu? dedi. (Çünkü) Ebû Musa, karısına bu hadisi (daha önceden) rivayet edermiş.

(...) Bize Abdullah b. Muti'[43] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyni, Husayn'dan[44], o da lyâz-i Eş'arî'den, o da Ebû Musa'nın karısından, o da Ebû Musa'dan o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet eyledi. H.
Bana bu hadisi Haccâc b. eş-Şair dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-düssamed[45] rivayet etti. Dedi ki; Bana Babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dâvud ya'nî İbni Ebî Hind rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsim[46], Safvân b. Muhriz'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'den naklen rivayet eyledi. H.
Bana Hasen b. Aliy el-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-düssanıed rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Abdiümelik b. Umeyr'-der [47], o da Rib'î b. Hıraş'dan, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisi haber verdi. Şu kadar var ki lyâz-ı Eş'arı hadisinde: «Bizden değîidir» demiş «Berî» dememiştir.
Hadis müttefekun aleytir. Buharı onu «Cenaze» bahsinde tah-riç etmiştir. İbni Mace 'deki rivayetinde «hamişe» yâni yüzünü tı-r malayan, yakalarım yırtan, vay halime diye feryad eden kadına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in lâ'net buyurduğu kaydedilmektedir. Mezkûr rivayeti İbni Itbân sahih bulmuştur.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Ebû Mûsâ (Radiyalhhu anh) 'm hastalığı Hz. Ömer tarafından Basra'ya vâlî gönderildiği zamana tesadüf etmektedir.
Nesâî 'niri Sünneninde Hz. Ebû Musa 'nın karısının Ümmü Abdillâh binti D.evme olduğu bildiriliyor. Bazıları isminin Safiyye olduğunu söylerler; ve:
«Ebû Biirdete'bnî Mûsâ 'nın annesi bu kadındır.» derler.
Berî olmak: ayrılmak demektir. Şu halde: «Ben ondan beriyim.» demek «Ben ondan ayrıyım ma'nasma gelir. Ei-Mühelleb bunun: yapılan işe razı olmamak manasına geldiğini söyler.
Sâlika: Musibet zamanında yüksek sesle feryâd eden kadm demektir. Îbnî'l-A'râbî 'den bir rivayete göre «saîîka» yüzünü döğen kadındır.
Halika: musibet zamanında saçını tıraş eden veya yolan kadındır. Şaakka: musibet zamanında yakalarını yırtan kadındır.
Hadis-i şerif bunların üçüne de şâmil olduğu halde İmam Buhârî jjbabm başmda yalnız musibet zamanında saç yolmayı zikreder. Çünkü ka-ifdınlar hakkında bunların en çirkini saçını yolmaktır.
Nevevî 'nin beyânına göre: nüdbe (yanî Ölenin eyiliklerini sayarak ağlamak), niyâba (yâni ölüye yas ederek sesle ağlamak), yüzünü döğ-mek, yakalarını yırtmak, yüzünü tırmalamak, saçlarını dağıtmak, «helak V olayım», «kahrolayim» diye bed duâ etmek büittifak haramdır.

Bazıları •'bunlara mekruh demişse de Aynî onun bundan kerahet-i tahrimiyye kasdettiğini, zira böyle şeylerin biz Hanefüerce de haram olduğunu söylemektedir.
Hadisin Hasen el-Hulvânî tarikında Abdüssamed'in, Şu'be 'den merfu' olarak rivayetine Kaadî lyâz i'tiraz etmiş; ve ulemânın bu hadisi Şu'be'ye mevkuf bulduklarını, Abdüssamed'den başkasının onu merfu' rivayet etmediğini soylemişse de Nevevi kendisine şöyle cevap vermiştir: «Sahih ve muhtar olan mezhebe göre bu zarar etmez; çünkü bir hadisi râvilerden bâzısı mevkuf, bâzısı merfu' yahud bâzısı muttasıl bazısı mürsel rivayet ederse o hadîse merfû' ve muttasıl hükmü verilir. Bazıları mevkuf ve mürsel hükmü verileceğini söylemişler. Bir takımları daha belleyişli râvilerin hadisile amel edilir demişlerdir. Ekseriyete göre hüküm verilir; diyenler bile olmuştur. Fakat sahih olan kavil, birincisidir. Bununla beraber Müslim merhum bu isnadı i'timad edilsin diye zikretmemiştir; o bunu ancak mütâbeat için zikretmiştir, ki bu hususta yakında söz etmiştik.»

45 - Koğuculuğun Ağır Şekilde Haram Kılındığını Beyan Babı

168 - (105) Bana Şeyban b. Ferruh ile Abdullah b. Muhammed b. Esma' ed-Du'baî[48] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mehdi — ki[49] İbni Meymun'dur — rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Vâsıl el-Ahdeb, Ebû Vâil'-den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe bir adamın lâf taşıdığını duymuş. Bunun üzerine şunları söylemiştir: Ben Resulüllalv (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi:
«Koğucu cennete giremez.» derken işittim.

169 - (...) Bize Aliy b. Hucr es-Sa'dî ile îshâk b. İbrahim rivayet ettiler. îshâk dedi ki: Bize Cerir,[50] Mansur'dan, [51] o da İbrahim'den [52] o da Hemmam b, el-Hâris'den [53] naklen haber verdi. Hem-mâm demiş ki:
Bir adam emîre [54] lâf taşıyordu. Bir gün biz mescidde oturuyorduk. Cemaat: «Bu adam emire lâf taşıyanlardandır.» dediler. Derken adam geldi ve bizim meclisimize oturdu. Bunun üzerine Huzeyfe [55] Ben Resulüîlah (Satlailahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Koğucu cennete giremez.» derken işittim, dedi.

170 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Muaviye ile Vekî', A'meş'den rivayet ettiler. H.
Bize Mincab b. el-Hâris et-Temîmî de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize İbni Müshir, A'meş'den, o da İbrahim'den o da Hemmâm b. el-Hâris'den naklen haber verdi. Demiş ki: Biz Huzeyfe ile birlikte mes-cidde oturuyorduk. Derken bir adam gelerek yanımıza oturdu. Huzeyfe'ye: «Bu adam sultana bir şeyler götürüyor» dediler. Bunun üzerine Huzeyfe ona işittirmek isteyerek:
— Ben Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Koğucu cennete giremez.» buyururken işittim, dedi.
Hadis müttefekun aleyhdir. Buharı onu «Kitâbü'1-Edeb» de diğer «Ktitübü sitte» sahiplerinden Ebû Dâvud «Kitâbü'1-Edeb» de, Tirmizi «Kitâbü'1-Bir» de, Nesaîde «Tefsir» de tahric etmişlerdir.
Kattât: Hem vezin hem de ma'na cihetinden nemmamın müteradifidir, ki koğucu demektir. Nitekim Kaadî Iya'z : «Kattâtla nemmâm birdir» demiştir. Fakat İbni Battal: «Bâzı lügat.ulemâsı kattât ile nemmâm arasında fark bulmuştur.» demiştir. Hattâbî: «Nemmâm Konuşan cemaatle beraber olur ve onların konuştuklarım başkalarına eriştirir. Kattât ise: cemaatin haberi yokken onların konuştuklarını dinler; sonra başkalarına taşır.» diyor.
«(Koğucu cennete giremez.» ifadesininma'nâsı şa'yet Allah Tealâ bu babtaki vaîdini infaz ederse giremez demektir. Çünkü ehl-i sünnet uleması Allah Tealâ 'nın vaîdinde muhayyer olduğunda müttefiktir-lar. Binaenaleyh dilerse azâb eder; dilerse aff buyurur.
Yahud hadis, koğuculuğu helâl i'tikad edenlere hamlolunur. Yahud da koğucu günahsız kullarla birlikte cennete giremez diye teVil olunur. Bu takdirde cehennemde cezasını çektikden sonra bittabi cennete girer.
Acaba koğuculuk gıybet midir değil' midir? Bu mesele ihtilaflıdır. Râcih olan kavle göre aralarında mugâyeret ve mantıkan umum ve husus min. vech vardır. Zira koğuculuk, bir kimsenin halini ifsâd yolu ile ve rizası olmaksızın başkasına nakletmektir. Hal sahibinin bunu bilip bilmemesi müsavidir. Gıybet ise bir kimseyi hoşlanmadığı bir şey^e gıyabında zikretmektir. Yâni koğuculuk ifsad kasdı ile gıybetten ayrılır. Çünkü gıybette ifsad kasdı şart değildir. Gıybet dahi, zemmî edilen şahıs hakkında söylenenler gıyabında söylenmekle koğucuîuktan ayrılır. Sair yerlerde birleşirler.
İmam Gazali (Rahimehullah) , «İhyâu'1-Ulum» nam eserinde koğuculuk hakkında şöyle der:
«Bilmiş ol, ki nemime ekseriyetle başkasının sözünü, hakkında söz
edilen kimseye taşımakda kullanılır. Meselâ: filân senin hakkında şunları söylüyor.» dersin. Ama neneme buna mahsus değildir. Onun ta'rifi: meydana çıkması arzu edilmeyen bir şeyi meydana çıkarmaktır. İster kendisinden nakledilen şahıs hoşlanmasın isterse.lâf götürdüğü şahıs veya başka biri bunu kerih görsün. Ve keza meydana çıkarma işi ister cebren olsun isterse remiz ve imâ suretiyle yapılsın. Şu halde nemimenin hakikati: açılması istenmeyen şeyin sırrını ifşa etmek ve perdeyi kaldırmaktır. Bir kimseyi kendisi için mal saklarken görerek başkalarına söylemek nemimedir.
Kendisine bir şey koğuşturularak: «Filân senin hakkında şöyle diyor; yahud senin hakkında şu icraatta bulunuyor.» denilen kimseye altı şey lâzımdır:
1 - Onu tasdik etmemelidir. Çünkü nemmâm fâsiktir.
2 - Onu koğucuîuktan men' etmeli; kendisine nasihatta bulunmalı; yaptığının kötü bir iş olduğunu söylemelidir.
3 - Ona Allah için buğz etmelidir. Zira o kimse Allah Tealâ 'nın buğzuna uğramıştır. Allah 'in buğz ettiği kimseye buğz vaciptir.
4 - Yanında olmayan din kardeşine sû-i zannda bulunmamalıdır.
5 - Koğucunun söyledikleri, kendisini o hususta tecessüs ve araştırma yapmaya sevk etmemelidir.
6 - Koğucuya yasak ettiği şeyi kendisi yapmamalı; onun koğuştur-duğu şeyleri başkasına hikâye ederek: «Filân şöyle söyledi» dememelidir. Zira bunu yaparsa kendi de nemmâm ve kendi nehyettiğini kendisi yapmış ölür...»
Nevevî İmam Gazâ1î!nin yukarıdaki sözlerini naklettikten sonra şunları ilâve ediyor:
«Nemime hakkında söylenen bütün bu sözler, nemimede şer'i bir maslahat olmadığına- göredir. Ama ona ihtiyaç görülürse, men' edilemez. Meselâ: Birisi sana veya ailene yahud malına bir kötülük etmek istiyor» diye haber vermek ve keza devlet reisine veya bir salâhiyet sahibine bir adam hakkında: «Şunu yapıyor; mefsedet peşinde koşuyor.» diye haber vermek bu kabildendir. Salâhiyet sahibinin de o işi meydana çıkarması,
zararını gidermesi icabeder.
Bütün bunlar ve benzerleri haram değil, yerine göre bazısı vâcib, bazısı naüstehabtırlar,»

46 - Elbise Eteğini Yerde Sürümenin, İhsani Başa Kakmanın, Mali Yeminle Satmanın Ağır Şekilde Haram Kılındığını, Kıyamet Gününde Allehın Kendilerile Konuşmayacağı, Bakmayacağı ve Temize Çıkarmayacağı, Kendilerine Elim Azab Olan Üç Kişiyi Beyan Babı

171 - (106) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile-Muhanımed b. el-Müsennâ ve İbni Beşşâ[56] rivayet ettiler. Dediler id: Bize Muhammed b. Ca'fer, Şu'bedeıı, o da Aliy b. Müdrik'deri, o da Ebû Zür'a'dan, o da Hareşetü'bnü'l-Hurr'den,[57] o da Ebû Zerr'den, o da Peygamber (SaîİallahÜ Aleyhi ve Selîem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Üç kişi vardır ki, kıyamet gününde AHah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak, onları tezkiye de etmiyecektir. Hem onlar için elim bir azâb vardır.» buyurmuşlar.
Râvî demiş ki:
«Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bunları üç defa okudu.» Ebû Zerr :
— Adları batsın! Umduklarına ermesinler! kim onlar ya Resulâllah? demiş Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Elbisesini (kibirinden) yerde sürükleyen, verdiğini başa kakan ve ticaret malına yalan yere yeminle revaç verendir» buyurmuşlar.

(...) Bana Ebû Bekr b. Hallâd-i Bâhilî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya —ki el-Kattândır— rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf>ân[58] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman El-A'meş, Süleyman b. Müshir'-den[59] o da Hareşetü'bnü'I-Hurr'dan, o da Ebû Zerr'den[60] , o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Üç kişi vardır ki, kıyamet gününde Allah onlarla konuşmayacaktır: Başa kakmadan hiç bir şey vermeyen mennân, malına yalan yere yeminle revâc veren ve elbisesini sürükleyen.» buyurmuşlar.
Bu hadisi bana Bişrü'bnü Hâlid de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed yânî İbni Ca'fer, Şu'be'den rivayet etti. Demiş ki: Ben Süleyman'dan bu isnâdla dinledim, ve:
«Üç kişi vardır ki, Allah onlarla konuşmaz; Onlara bakmaz; onları tezkiye etmez; hem onlara elim bir azâb vardır.» dedi.

172 - (107) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki' ile Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Hâzim'den,[61] o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre demiş ki:
— Resulüllâh (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üç kişi vardır ki. Kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz. Onları tezkiye de etmez. (Ebû Muâviye: ve onlara bakmaz; demiş.) hem onlara elim bir azâb vardır. Bunlar: zina eden ihtiyar, yalancı devlet reisi ve büyüklenen fakirdir.» buyurdular.

173 - (108) Bize Ebû Bekr İbni Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'de [62], o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Bu hadis Ebû Bekr'indir. Dedi ki. Resulüllâh (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Üç kişi vardır kif kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz; onlara bakmaz; onları tezkiye etmez. Hem onlara elim bir azâb vardır. Bunlar:
1 - Kırda fazla suyu olup da onu yolcuya vermeyen,
2 - İkindiden sonra bir kimseye bîr mal satan ve o maiı (kendim) şu
şu kadar aldım diye Allah'a yemin ederek müşteri kendisine inanan, halbuki hakikat bunun hilâfına olan;
3 - Bir büyüğe yalnız dünyalık için bey'at eden, dünyalık verirse sö« zünde duran, vermezse durmayan kimselerdir.» buyurmuşlar.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Dedi ki: Bize Cerir rivayet etti. H.
Bize Said b. Amr el-Eş'asî dahî rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Ab-ser[63] habei verdi. Bunların her ikisi de A'meş'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmişler, şu kadar ki Cerir'in hadisinde:«ve bir kimse ile bir malın pazarlığını yapan...» cümlesi vardır.

174 - (...) Bana Amru'n-Nâkid dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yân[64] , Amr'dan, [65] o da Ebû Salîh'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ve: (zannederim merfu' -olacak) dedi. Resulüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Seîletn) :
«Üç kişi vardır ki, Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacaktır. Hem onlara elim bir azâb vardır. Bunlar: İkindi namazından sonra bir müs-lümanın malı üzerine yemin eden ve o malı koparıp alan...» dır dedi. Hadîsinin geri kalan kısmı A'meş hadisi gibidir.
Hadis müttefekun aleydir. Buhârî onu «Müsâkaat», «Şehâdât» ve «Tevbid» bahislerinde tahric etmiştir.
Görülüyorki, hadisin bütün rivayetlerinde üç kişiden bahsolunmakta, kıyamet gününde Allah Teâlâ 'nın bunlarla konuşmayacağı, onlara bakmayacağı, onları tezkiye etmiyeceği beyan buyuruhnaktadır.
Üç kişiden murâd: Üç sınıf insandır. Bunîanrf muhtelif insanlar olduğu hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşılmaktadır. Üç ta'birî bâzı rivayetlerde müzekkere, bâzılarında ise müennese sıfat yapılmıştır. Müzekkere sıfat olduğu yâni «selâsetün» denildiği yerde mevsufu eşhas takdir olunur. Ve «Selâsetü eşhasın» diye okunur. Müennese sıfat olduğu yâni «Selâsün» denildiği yerde ise mevsufu enfüs takdir olunur ve: «Selâsü Enfüsin» denilir. Çünkü arapçada üçten ona kadar sayılarda adet ma'dûdun
aksine gelir.
Mezkûr üç sınıf insanla Allah Teâlâ 'nın konuşmamasından murad ne olduğu ihtilaflıdır. Bâzılarına göre onlara hayır hasenat sahiplerine gösterdiği hüsnü kabul ve rızayı göstermeyecek, bilâkis onlarla gadabına uğrayanlara olduğu gibi gadablı konuşacaktır. Bazıları: «Konuşmamaktan murâd: onlara yüz vermemektir.» derler. Cumhuru müfes-şirine göre Allah Teâlâ onlarla kendilerine fayda Verecek ve memnun edecek söz konuşmayacaktır. «Onlara selâmlamak için melekleri göndermeyecektir» diyenler de vardır.
A11ah'm kullarına bakmasından murad: Onlara lütfü merhamet eylemesidir. Bakmaması ise i'raz etmesidir.
Tezkiye etmek: temize çıkarmak demektir. Burada murad: onları günah kirlerinden temizlememesidir. Zeccâc ile diğer bazı ulemaya göre «tezkiye etmez» sözünün ma'nası: onları medh-u sena etmez demektir.
Azâb-ı elim* son derece elem ve acı veren azaptır. Vahidî 'nin beyanına göre azab-ı elim; acısı kalbe varan azaptır. Vâsıl diyor ki: Arap lisanında azâb azbden alınmıştır. Azb men' etmektir. Suya «azb» denilmesi susuzluğu men' ettiği içindir. Azâbda da men* mânası vardır. Çünkü azâb, sahibini bir daha o işi yapmaktan nıenettiği gibi başkalarının da öyle bir iş yapmasına mâni' olur.
«Müsbil» elbisesini yerlere kadar sarkıtarak eteklerini kurula kurula yerde sürükleyendir. Nitekim bu kelimeden muradın bu olduğu:
«Elbisesini kurula kurula sürüyen kimseye Allah bakmaz ...»hadisi şerifinde açıkça beyan buyuruîmuştur. Kurulmak kaydı, hadisin umumunu tahsis etmekte ve tehdidin böbürlenenlere* mahsus olduğunu göstermektedir. Filvaki' Hz. Ebû Bekir'in kaftanı_ istemeyerek yere sarkar ve yerde sürünürdü. Ama kendisinin şu haliyle böbürlenenlerden sayılıp sayılmayacağını sorduğunda Peyga mber (Salîaîlahü

Aleyhi ve Sellem) ona :
«Sen onlardan değilsin» cevabını vermişti.
İzâr: Kaftan ve cübbe gibi vücudu baştan aşağı saran elbisedir. Sürüklemenin memnu' olması her elbiseye âmm ve şâmil olduğu halde hadisde yalnız izarın zikredilmesi araplar ekseriyetle onu giydikleri içindir. Hatta don giymeyi bilmedikleri söylenir. İbnû Abdı Rabbih'in rivayetine göre a'râbînin birisi bir don bulmuş. Onun bir elbise olduğunu anlayınca giymek istemiş; fakat evvelâ kollarını donun paçalarına soktuğu için başına sokacak delik kalmamış. Delik bulamayınca a'râbî: «Meğer bu nesne şeytan gömleği imiş* diyerek onu atmış.
Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir Taberî ve diğer bazı ulemâ: «Burada yalnız izârın sarkıtılmasmdan bahsedilmesi, arapla-rın umumiyetle giydikleri o olduğundandır. Yoksa gömlek ve saire elbise nevî'lerinin hükmü de bunun aynidir. Nitekim böyle olduğu Salim b. Abdi11âh'm babasından rivayet ettiği bir hadisde: «Sarkıtma izâr, gömlek ve sarıkda olur. Her kim böbürlenerek (bunlardan) birini sürükleye sürükleye yürürse kıyamet gününde Allah Teâlâ ona bakmaz., buyuruîarak beyan edilmiştir.» demişlerdir. Bu hadisi Ebû Dâvud, Nesâî ve İbni Mâce güzel bir isnadîa rivayet etmişlerdir.
Mennân: «memuin mûbâlegalı ismi fail sigası olup çok çok başa kakan demektir. Ve bahîle de şâmildir. Gerçi hadisin bazı rivayetlerinde «Başa kakan bahîl» denilmişse de bunun mefhumu muhalifi mu'teber değildir. Şu halde buradaki tehdit, başa kakmayan bahile şâmil değildir denilemez. Çünkü başa kakmak zaten bahil olmayı istilzam eder. Başa kakan kimse verdiği şeyde gözü kaldığı ve onu büyük gördüğü için imtinan eder. CÖ-merd olan ne verdiğini çok görür; ne de başa kakar.
Hadisde sözü geçen yeminden murad; elindeki malı istediği fiyata satabilmek için: «Vallahi bu malı ben şu kadara aldım» diye yalan yere edilen yemindir. Nitekim bir rivayette tasrih'de edilmiştir.
Rivayetlerin birinde Peygamber (SaUaUahit Aleyhi ve Sellem) hâsseten ihtiyar zâniyî, yalancı hükümdarı ve büyüklenen fakiri tehdid etmiştir. Bu hususta Kaadî Iyâz şunları söylemektedir. «Bunun sebebi: mezkûr üç kişiden her birinin —bu günahtan uzak olduğu ve onu işlemeye bir zarureti olmadığı, sebebleri kendisinde zaif bulunduğu halde — mezkûr günahı işlemiş olmasıdır. Vakıa hiç bir kimse bir günah-dan dolayı mazur görülemez; ama bu günahları irtikâba kesin bir zaruret ve sebeb yokken onları işlemek muânedeye ve Allah Teâlâ-nm hakkile istihza etmeye ve ona karşı kasden isyana kalkışmaya benzer... Zira ihtiyar bir adam aklı kemâl bulduğu, üzerinden uzun zaman geçmekle bilgisi tamam olduğu, kadınlara karşı cima' şehvet sebebleri kendisinde zaiflediği ve bozulduğu cihetle artık haramdan gönlünü kurtaracak bütün helâl sebeblerine malik demektir. Bu adam haram olan zinaya nasıl tenezzül edebilir? Bunun sebebleri ancak gençlik, tabiî hararet, bilgisizlik, akıl ermediği için şehvetin galebe çalması ve yaş küçüklüğüdür.
Hükümdar da öyledir.O da Teba'asımn hiç birinden korkmaz; Onların müdâhane ve dalkavukluğuna da ihtiyacı yoktur. Çünkü insan ancak çekindiği; tekdir ve eziyetinden korktuğu yahud bir mevki' veya menfaat umduğu kimseye karşı yalancıktan müdahene ve dalkavukluk eder, Hükümdar ise yalandan mutlak surette, müstağnidir.
Fakir ve muhtaç da öyledir. Onun malı yoktur. Halbuki böbürlenerek büyüklenmenin ve akranu emsalden üstün görünmenin sebebi dünyada zengin olmaktır. Zira bu adam dünyada meydana çıkacak, ona muhtaç olanlar dünyada muhtaç olacaklardır. Onda zenginliğin esbabı bulunmayınca ne diye büyüklenecek; başkalarını tahkir edecektir, görülüyor ki, bunun olsun, zina eden ihtiyarla yalan söyleyen hükümdarın olsun yaptıkları iş Allah Teâlâ 'nm hakkına bir nevî tahkirdir.»
Son rivayette zikredilen üç kişiye gelince:
Bunların birincisi: suyunun fazlasını muhtaç olan yolcuya vermeyendir. Böyleleri hakkında Nevevî «Bunun yaptığının ağır surette ha-rarn ve son derece çirkin olduğunda şüphe yoktur. Fazla suyu hayvanlara vermeyen âsî olursa muhterem olan insana vermeyenin hâli ne olur? Zâten sözümüz buradadır. Eğer yolcu mürtedd yahud harbî [66] olursa ona su vermek vacib değildir.» diyor.
İkincisi: ikindiden sonra ticaret malını satmak için yalan yere yemin edendir. Maamâfih (ikindiden sonra) olması bir kayd-ı ihtirazı değildir. Yalan yere yemin etmek her zaman haramdır. Ancak bu yemin pazar yerlerinde ikindiden sonra daha çok edildiği için ikindi zamanı hassaten zikredilmiştir. Çünkü ekseriyetle ikindden sonra pazarın dağılması yakın olduğundan pazarcılar ellerindeki malları satabilmek için bu yemine baş vururlar. Mezkûr yemin, yalan söylemeyi, aldatmayı, haksız yere başkasının malını almayı ve Allah Teâlâ 'nm hakkı ile alay ve istihzayı tezamnıum etmektedir. Zira meleklerin huzurunda yalan yere yemin etmesi A11ah'in hakkiyle aîay sayılır. Bunların hepsi büyük günahlardandır.
Ulemâdan bazılarına göre ikindinin hassaten zikredilmesi o zaman yapılan yeminde fazla cür'etkârhk bulunduğu içindir. Zira bütün tenzih ve takdislerin temeli tevhîddir. İkindi zamanı' ise gündüz meleklerinin göğe çıktıkları müstesna bir zamandır.
Bir takım ulemâ da: «İkindinin hassaten zikredilmesi, o zamanda işlenen günahların büyüklüğüne işaret içindir. Çünkü o zaman gündüz melekleri kulların amellerini Allah Teâlâ Hazretlerine arzetmek için semalara çıkarlar. Kulun son işlediği amele i'tibar olunur. Kabulü ümid edilen ameller daima son amellerdir. Binaenaleyh ikindi zamanı edilen yemin o gün arzedilecek son amel olacağından günahı da o nisbette büyük olur. Yoksa yalan yere yemin etmek yalnız ikindiye mahsus değil, her zaman haramdır.» demişlerdir.
Kurtubî diyorki: «Buradaki şiddetli tehdit, ikindi zamanı meleklerin toplanması sebebiyle olsa ikindiye mahsus olmaması icâbeder. Çünkü meleklerin sabah namazında da toplandıklarını ifâde eden hadis vardır. Bir de melekler ancak namaz için toplanırlar. Onlar namazdan başka bir şeye şâhid olmazlar. En iyisi ikindinin tahsisi salât-ı, vusta (orta namaz) olduğu içindir; demelidir.»
Üçüncüsü: Büyüklerden birine dünya malı için bey'at etmek yâni dünya menfaati için ona re'y vermektir. Böylesi bütün müslümanian ve onların başında bulunanları aldattığı; ve sözünden döndüğü zaman bir çok fitnelerin çıkmasına sebeb olacağı için mezkûr tehdidi hak etmiştir.
Bazı rivayetlerde büyükden muradın devlet reisi olduğuna işaret vardır.
Bey'at etmek: gönülden söz vererek bağlanmaktır. Bey'at kelimesi, alış veriş ma'nasma gelen (Bey') den alınmıştır. Binaenaleyh aralarında bey'at vâkî olan iki kişi, sanki bir birlerine kalblerinin ihlâs ve samimiyetini satmış ve birbirlerinin emri altına girmiş gibi olurlar.
Ebû Hüreyre hadîsinin Buhârî'deki rivayetinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in bunları söyledikten sonra:
«Allaha verdikleri söze bedel az bir para alanlar yok mu! İşte onlara âhi-rette hiç bir nasib yoktur. Kıyamet gününde Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmıyacak ve kendilerini tezkiye etmiyecektir. Hem onlara elim bir azâb vardır.» [67] âyet-i kerimesini okuduğu bildirilmektedir. Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seltem)'in bu âyeti okuduğu ileride gelecek 222 sayılı İbni Mes'ud (Radiyalîahu anh) hadisinde de görülecektir.

47 - (İnsanın Kendini Öldürmesinin Şiddetle Tahrimi... Babı)

175 - (109) Bize Ebû Bekr b. EM Şeyhe ile Etm Said el-Eşecc rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî' A'meş'den, o da Ebû Sâlîh'den, o da

Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, Ebû Hüreyre şöyle demiş: ResultiUah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim kendini bir demir parçasile öldürürse, demiri elinde, onu karnına saplar bir hâlde cehennem ateşinde ebedî ve dâîm? olarak kalacaktır. Her ki mzehir içerde kendini öldürürse o kimse de zehirini cehennem ateşinde ebedî ve daimi kalarak İçecektir. Her kim bir dağdan yuvarlanır da kendini öldürürse o da cehennem ateşinde ebedî ve dâimi olarak yuvarla-nacaktır.» buyurdular.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [68] rivayet etti. H.
Bize Said b. Amr el-Eş'asî de rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Abser rivayet etti. H.
Baha Yâhyâ b. Habib el-Hârsi dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid yânî İbnü'l-Hâris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet eyledi. Bu râvi-lerin hepsi bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmişler Şu'be'nin Süleyman'[69] dan rivayetinde: «Zekvandan dinledim dedi» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buharı ile Tirmizî «Tıbb» bahsinde, Nesâî de «Cenâiz» de tahriç etmişlerdir.
Râvîlerinden yalnız Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) , Medine !li, diğerleri Küfe 'lidirler. Hadisi birinci tarikde Vekî' A'meş' den rivayet ettiği gibi ikinci tarikde Cerir, Abser ve Şu'be dahi ondan rivayet etmişlerdir. İmam Müs1im'in: «Bu râ-vîlerin hepsi bu isnadla bu hadisin mislini rivayet ettiler.» Sözü ile işarette bulunduğu râvîler bunlardır. Ancak râvî A'meş müdeilistir; ve hadisi «an» edâtiyle rivayet etmiştir. Müdellis bir râvînin ise «an» edâtiyle rivayet ettiği hadisler hüccet olarak kabul edilemez. Meğer ki «an» ile kendisinden hadis rivayet ettiği zâttan o hadisi dinlediği, başka bir yoldan sabit ola. İşte İmam Müslim burada A'meş'in bizzat şeyhinden dinlediğini göstermek için: « Şu'be nin Sü1eyma'n'dan rivayetinde (Zekvan'dan dinledim dedi) ibaresi vardır, demektedir. Süley-m a n'dan murad; A'meş 'tir. Bu suretle hadisin isnadına bir diyecek kalmamış olur.
Hadis Buhârî'de takdim ve te'hirlidir; yâni orada evvelâ dağdan yuvarlanan sonra zehir içen daha sonra kendini demirle öldüren zikredilmiştir.
Demirden murâd: bıçak, kılıç ve saire gibi şeylerdir. Haksız yere insan öldürmenin en büyük günahlardan olduğunu görmüştük. Burada intiharın da aynı hükümde olduğu üstelik cezanın amel cinsinden olacağı beyan buyurulmuştur. Binaenaleyh kendini demirle öldüren aynen intihar ettiği şekilde azab görecek, zehirle intihar eden cehennemde de zehir içerek cezalandırılacaktır.
Böylelerin cehennemde %bedî kalması, intiharı helâl i'tikad ettikleri takdirdedir. Helâl i'tikad etmeyenler hakkında cehennemde ebedî kalmak uzun müddet orada yanmaktan kinayedir. Müslim sarihlerinden El-Übbî şöyle diyor: «Cehennemde ebedî kalmak, intihar edenin cezası başka birini öldürmenin cezasından daha şiddetli olacağına işaret için de olabilir. Çünkü bu adam manî bulunduğu halde bu suçu işlemiştir. Nitekim ihtiyarın zina etmesi, hükümdarın yalan söylemesi de böyledir.
İntihar suçuna manî' olan şey insanın fıtratı icâbı canını sevmesidir. Sonra intiharın, düşman öldürecek zannîyîe kendini öldüren kimse ile tahsisi gerekir. Cihad bahsinde; (Düşman, müslünıanîarın gemisini yakarsa gemide olanlara kendilerini denize atmaları caizdir. Çünkü bunlar ölümden Ölüme kaçmışlardır.) denilmiştir. Rabî â bunu ancak kurtuluş ümidi olanlara caiz görmüş, ümidi olmayan kendini öldürmesin; A1 1ah'm takdirine sabretsin demiştir...»
Bu mesele Hanefi imamları arasında da ayni şekilde ihtilaflıdır. İmam A'zama göre gemidekiler sabrederek yanmakla denize atlayıp boğulmak arasında muhayyerdirler.
Kaadî Iyaz diyor ki: «Bu hadis: «kaatil öldürdüğü şeyle kısas olunur.» diyen İmam Mâ1ik 'in delilidir. İmam Mâlik bu hususta Teâ1â Hazretlerinin âhirette vereceği cezaya ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yahudî ile Uraniyyine verdiği hükme uymaktadır.»
Filhakika yahudinin biri, bir cariyenin başını iki taş arasında ezerek öldürmüş; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahudînin de aynî şekilde (yâni başı iki taş arasında ezilerek) öldürülmesine hüküm vermişti. Uraniyyîn denilen kabile, bir çobanı fecî' şekilde öldürmüş ve bazı uzuvlarını kesmişlerdi. Onların da ayni şekilde Öldürülmek suretiyle kısas edilmelerini emir buyurmuşlardı. İmam Mâ1ik'in aklî delili de: bir suçu misliyle cezalandırmanın o suçtan vaz geçirme hususunda daha te'~ girli olmasıdır. Hudûd-i şer'iyye ise zâten suç işlemekten men' etmek için meşru' olmuşlardır.
Lâkin Muhammed el-Übbî bu istidlale i'tiraz etmiş ve: «Bununla bu meseleye ihticâc edilemez: Çünkü A11ah 'm fi'line kıyas edilmiş olur. Allah Teâlâ 'nın fi'iline kıyas ise doğru değildir. Zira O'nun fiilleri ta'lil edilemez. Kıyas ancak A11ah'm hükümlerine yapılır.» demiştir.
Şâfiilere göre eğer meşru' fiilse kısas, suçlu şahsın fiilinin mislile yapılır. Şayed bununla ölmezse boynu kesilir. Zira kısas müsavat üzerine meşru' kılınmıştır. Hanelilere göre ise kılıçla yânı silahla yapılır.
Cumhuru ulemaya göre intihar eden kimsenin cenazesi kılınır. Yalnız Hanefilerden İmam Ebû Yusuf'a göre kılınmaz. Halîfe Ömer b. Abdi1âziz ile Evzâîye göre ise mekruhtur.

176 - (110) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâvi-yetü'bnü Sellâm b, Ebî Sellâm ed-Dimeşkî[70], Yahya b. Ebî Kesir'-den [71] naklen haber verdi. Ona da Ebû Kılâbe[72] haber vermiş. Ona da Sabit b. Dahhâk[73] kendisinin Resulüllâh (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e ağacın altında bey'at ettiğini; ve Resulüllâh (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Her kim İslâmdan başka bir din nâmına yalan yere yemîn ederse o kimse dediği gibidir. Ve kim bir şeyle kendini öldürürse ksyamet gününde o nesne ile azab olunur. Bir kimsenin mâlik olmadığı bir şeyi nezretmesi mu'teber değildir.» buyurduğunu haber vermiş.

(...) Bana Ebû Gassân el-Mismâi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz — ki İbni Hişamdır — rivayet eyledi. Dedi ki, Bana babam Yahya b Ebî Kesîr'den rivayet etti. Demiş ki: Bana Ebû Kılâbe Sabit b. Dahhâk'dan, o da Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kişinin mâlik olmadığı hj^susatta nezir yapması mu'teber değildir. Mü'-mine İânet etmek onu öldürmek gibidir. Her kim dünyada kendini bir şeyle öldürürse kıyamet gnünde o şeyle azâb olunur. Her kim malını çok göstermek için yalan yere bir şey iddia ederse Allah onun malını daha ziyâde azaltmaktan başka bîr şey yapmaz. Bîr de her kim yalan yere bir şeye ye-min-i sabr ederse (o da öyledir.) buyurmuşlar.

177 - (...) Bize İshâk b. İbrahim İle İshâk b. Mansûr ve Abdülvâris b. Abdissamed[74] hep birden Abdüssamed b. Abdilvâris'den, o da Şu'beden, o da Eyyûb'dan [75], o da Ebû Kılâbe'den, o da Sabit b. Dahhâk el-Ensârî'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. .Eâfi'de Abdürrazzâk'dan,[76] o da Sevri'den, o da Hâlid el-Hazza'dan, o da Ebû Kilâbe'den, o da Sabit b. Dabhak'dan işitmiş olmak üzere rivayet etti. Sabit şöyle demiş: Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Seilem):
«Her kim İslâmdan başka bir dîn nâmına yalan yere kasden yemin ederse, o kimse dediği gibidir. Her kim kendini bir şeyle öldürürse

Allah onu cehennem âteşinde o şeyle azâb eûer.» buyurdular. Süfyanın hadisi budur. Şu'be'ye gelince: Onun hadisi şöyledir: Resulüllah(SaJlallahü Aleyhi ve Selllem):
«Her kim İsiâmdan başka bsr dîn nâmına yalan olarak yemin ederse, o kimse dediği gibidir. Ve her kim kendini bir şeyle keserse, kıymet gününde de o şeyle kesilir.» buyurdu.
Bu hadisi İmam Buhâri «Kitabü'I-Edeb» ve «Kitabü'I-cenâiz» de, Ebû Dâvud «Kitâbü'l-Eymân ve'n-Nüzûr» da, Tirmizi ile Nesâî ayr babda, İbni Mâce «Kitabti'I-Kettârât» da tahriç etmişlerdir.
İmam Müslim'in İshâk 'lardan dinlediği rivayet de«... Şu'be'den o da Eyyub 'dan o da Ebû Kılâbe 'den, o da Sabit b. Dahhâk el-Ensâr i'den dedikten sonra isnadı değiştirerek: «Sevri'den, oda Hâlid el-Hazzâ'dan, o da Ebû Kılabe'-den, o da Sabi t'ten naklen rivayet etmiştir.» demesi, kendinin ve diğer muhaddislerin âdeti hilâfına cereyan etmiş; ve söz biraz uzamıştır. Âdeti iktizası isnadı evvelâ Ebû Kılâbeye kadar zikredecek, sonra ikinci tarikin râvilerini sıralayacak ve sırası gelince Sabit b. Dahhâk (Radiyaüahu anh) \ orada zikredecekti. Birinci tarikde onu zikretmeye lüzum yoktu. Bunun sebebi şudur:
Birinci rivayette Şu'be Hz. Sabitin nesebini yânı Ensârî olduğunu zikretmiş; ikinci rivayette ise nesebi zikredilmeden sâdece : Sabi b. Dahhâk denilmiştir. İşte Hz. Sabit 'in nesebini göstermiş olmak için Müslim (Rahimehullah) onun ismini her iki tarikde ayrı ayrı zikretmiştir.
Hz. Sâbit'in bahsettiği bey'at «Bey'at-ı ridvân» nâmile meşhurdur. Mezkûr bey'at Mekke-i Mükrreme'ye sekiz mil mesafede bulunan Hudeybiye'de büyük bir ağacın altında olmuştur. Fahr1 kâinat (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz «ömre» denilen küçük haccı eda etmek için (1400) kişilik bir kafile ile Mekke-i Mükerreme'ye gidiyordu. Fakat Kureyş kâfirleri Mekke'ye girmesine mâni' oldukları için Resulü Ekrem (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) Hz. Osman'ı Kureyş nezdine gönderdi ise de onun da öldürüldüğü söylentileri geliyordu. Bunun üzerine Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) onlarla harbe hazırlandı. Ashab-ı kiram Ölünceye kadar harb edeceklerine cenk meydanından kaçmayacaklarına bey'at ettiler; söz verdiler. Neticede müslümanlarla Mekke müşrikleri arasında bir sulh muahedesi imzalandı. Bu muahede İslâm tarihinde «Hudeybiye Müşahhası» nâmîle meşhurdur.
Hadis-i Şerif de geçen «millet» sözünden murâd: dindir. Çünkü Örf en millet sözünden: Allah Teâ1â 'nın, Peygamberleri vasıtasile kullarına meşru' kıldığı şey kasdedilir. Ancak mecazen bâtıl dinlerede ıtlak edilerek: «Küfür bir millettir- denilir; ve: «Küfür dinlerinin hepsi bir yoldur» ma'nası kasdedilir. Millet kelimesi örfen hak dine mahsus olduğu için bâzı kelâm uleması ehl-i sünnetin mezhebini naklederken: «milliler şöyle demiştir...» ifâdesini kullanırlar.
İslâmdan başka bir din nâmına yalandan yemin etmek: «hırıstîyanlık hakkı için bu işi ben yapmadım.» yahud: «Bu işi yaparsam yahudî olayım.» gibi sözlerle olur. Buradaki yalanın dine de yemin edilen fi'le de aid olması muhtemeldir. Dine aid olduğu takdirde ma'na: «kendisile yemin ettiği dini ta'zim hususunda yalancı olduğu halde İslâmdan başka bir dinle yemin ederse...» demek olur. Yemin edilen fi'le aid olursa: «yalandan ben yapmadım derse» ma'nasına gelir.
Ancak burada haklı olarak şöyle bir i'tiraz vârid olabilir. İslâm'dan başka bir din namına yemin ettikten sonra yeminin sahih veya yalandan olmasının bir farkı yoktur. Hadisde yalancı olarak diye kayıdlan-ması bir kayd-ı vukûıdır; yânı ekseriyetle böyle yeminler yalan yere yapıldığı içindir. Bu i'tirazm cevabı şudur: doğru yeminin çirkinliği nisbe-ten daha hafiftir. Yalan yeminde ise bu çirkinliğe bir de haram olan yalan eklenmektedir. Hakikatta zemm, kasdî olarak bâtıl bir dîni ta'zîm için onunla yemin etmeye müteveccihtir. Buradaki (Kasdî) tâbiri yalan hakkında cumhuru ulemanın kavline delildir. Zîrâ onlara göre yalan: Kasdî olsun olmasın vakıa uymayan haberdir. Eğer yalan olmak için kasıd şart olsaydı burada onu zikretmezdi.
Kurtubî diyor ki: Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) 'in «kasden» ta'birile îslâmiyete mugayir olan o dine ta'zim i'tikad eden kimseyi murad etmiş olması muhtemeldir. Bu takdirde o adam hakikaten kâfir olur. Lafız da zahirî ma'nası ile kalır.
«O kimse dediği gibidir.» yânı onun hakkında verilecek hüküm söylediği söze göre olur. Hadisin zahirine bakılırsa: «şu işi yaparsam yâhudi ve ya hıristiyan olayım» diyen kimsenin mücerred bu sözü söylemekle küfrüne hükmetmek lâzım gelirse de küfrün yeminden döndükten sonra lâzım gelmesi de ihtimal dahilindedir. Çünkü Hz. Büreyde !nin mer-fû' olarak rivayet ettiği bir hadisde şöyle buyurulmuştur:
«Her kim: ben İslâmiyetten heriyim derse (bakılır) eğer bunu yalan olarak söyledi ise; o kimse dediği gibidir. Ama doğru söyledi ise; bir daha İslama salim olarak dönmez.» Binaenaleyh en doğru hareket tafsilâta gitmektir. Eğer bu adam söylediği dinî ta'zim kasdile zikrederse kâfir olur. Besulüllah(Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in
«Her kim AMahdan başkası namına yemin ederse muhakkak küfretmiştir.»
hadisi de bu mânâya halledilmiştir. Mezkûr hadisi Hâkim rivayet etmiş ve: «şeyhaynin şartları üzere sahihtir.» demiştir.
Şayed ta'likın hakikatim kasdetmişse bakılır; eğer küfürle mevsuf olmaya murad etmişse bu sözle kâfir olur. Zira küfrü istemek küfürdür. Söylediğinden uzak olmayı murad etmişse kâfir olmaz.
Acaba böyle bir sözü söylemek haram mıdır değil midir? Bu mesele hakkında Kastalânî: «Meşhur olan kavle göre tenzîhen mekruhtur, Mendûb olarak keiime-i şehadet getirmeli yânı: « Allah 'dan başka ilâh yoktur; Muhammed Resulüllâh 'dır demeli; A11ah'a istiğfar etmeli ve yemini mün'akid olmamalıdır.» diyor.
«O kimse dediği gibidir» sözünden tehdîd ve mubâleğa kasdedilmiş de olabilir. Bu takdirde o kimseye kâfir hükmü verilmiş değil, dinleri nâmına yemin ettiği kimselerin azabı gibi bir azabı hak ettğine işaret buyurulmuştur. Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellenı) in :
«Her kim namazı terk ederse muhakkak küfretmiştir.» hadis-i şerifi bu kabildendir. Bundan murad, hakikaten kâfir olmuş değil, kâfire verilen cezayı hak etmiştir, demektir. Çünkü namazı terk eden onu kılmamayı helâl i'tikad etmedikçe kâfir olmaz; yalnız pçk büyük bir günah işlemiş olur.
İbnî Battal: «O kimse dediği gibidir.» yânî yalancıdır; kâfir değildir. Bu sözle İslâmdan çıkıp yemin ettiği dine girmez. Çünkü bu adam i'tikad ettiği şeyi söylemedi. Binaenaleyh kâfir değil yalancı olması icâbeder. Bu hadisde yalan yere yemin etmiş olması şart kılındığına göre şayed biri çıkar da İslâmdan başka bir dîn nâmına doğruya yemin etmenin mubah olacağını zannederse kendisine mesele senin vehmettiğin gibi değildir diye cevap verilir. Çünkü Allah 'dan başkası namına yemin etmekten Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SelJem) mutlak, surette nehyetmiştir. Şu halde bu babda yalan söyleyenle doğru söyleyen müsavidir.» demiştir.
Kirmanı ise : «O kimse dediği gibidir» ifadesi; o İslâmdan başka bir dindedir demektir. Zira bir şeyle yemin etmek onu ta'zimdir, demiş. Sonra: «Anlaşılan bu söz bir te'kiddir.» sözünü ilâve etmiştir.
İbnî'l-Cevzî şöyle demektedir: «Yemin eden kimse ancak kendince büyük olan bir şeye yemin eder. Küfür dinlerinden birine ta'zîm i'tikadinda bulunan bir kimse kâfirlere benzedi demektir.» İbni'l-Cevzi'nin bu sözü üzerine Aynî: «hakikaten küfretmiştir; benzemek ondan aşağıdır.» diyor.
Muhakkik ulemadan Sa'deddin Teftâzânî ve başkaları: «şu işi yaparsam hınstiyan olayım.» diyen kimsenin küfrüne kaail olmuşlardır.
«Bir kimsenin mâlik olmadığı bir şeyi nezretmesi mu'teber değildir.» Meselâ: «şu işim şöyle olursa filânın kölesi âzad olsun yahud

karısı boş olsun» dese bir şey lâzım gelmez. Yalnız İbnî Ebî Leylâ bir zamanlar bu suretle nezrec&sn köle azadının zengin için cevazına kaail olmuşsa da sonra bu sözünden dönmüştür. Ancak böyle bir şeyi milke ta'lik eder de meselâ: «filân köleye malik olursam âzad olsun» derse mesele ihtilaflıdır. İmam Şafiî'ye göre şart umumî olsun hususî olsun bir şey lâzım gelmez. İmam-ı A'zam Ebû Hanife'ye göre her iki surette de ta'lik sahihtir. İmam Mâlik'e göre şart umumi olursa meselâ: «her hangi bir kadınla evlenirsem boş olsun» derse ta'lik sahihtir. Evlendiği takdirde kadın boş olur. Fakat: «filân kadınla evlenirsem...» diyerek şartı hususiîeştirirse bu hususta Mâlikden İki rivayet vardır, meşhur rivayete göre ta'lik sahih olur. Diğer rivayete göre Şâfîî ile beraberdir.
Hadis-i Şerif İmam Şâfîî 'nin delilidir.
«Mümine lanet etmek onu öldürmek gibidir.» Buradaki teşbih günah hususundadır. Bazıları: «haram olması hususundadır.» demişlerdir. Teşbihin vechi şudur: mü'mini öldürmek onu nasıl tasarruftan kat' ederse lanet etmek de rahmetten kat' eder. Bazıları: «mü'mini öldürmek nasıl müs-lümanlarm sayısını azaltırsa lâ'net etmek de onu mü'minler arasından çıkarmak ve binnetice sayılarını azaltmaktır.» demişlerdir. Lâ'net etmek: «Allah lâ'net etsin, Allanın lâ'netinde ol.» gibi sözlerle olur. İbni Arafe : «bu gibi sözler te'dib maksadile söylenirse hadisin şümulüne girmez.» dermiş.
«Her kim malını çok göstermek için yalan yere bir şey iddia ederse Allah onu daha ziyade azaltmaktan başka bîr şey yapmaz.» Bu cümle bazı esas nüshalarda: şeklinde rivayet edilmiştir ki:
«malı büyük ve çok goünsün diye» ma'nasmadır. Yânı manâ i'tibârüe iki rivayet arasında fark yoktur.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu ifâde, insanın kendinde olmayan bir şeyi. varmış gibi gösterme hususunda her iddiaya âmm ve şâmildir. Malı yokken kendini zengin göstermek, soyunu büyük tanıtmak, âlim değilken âlim görünmek gibi.
Böylesinin daVasında onmayacağım Peygamber (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem) bildirmiştir. Bil'âkis maksadının nakîzile mukabele görürde malın bereketi olmaz; soyunun alçak olduğu, kendisinin cahilliği meydana çıkarak rezîl olur.»
Hadisin bu cümlesi dünya umuruna aid de olsa riyadan sakınmayı âmirdir.
Yemin-i sabra gelince: Sabr, habsetmek, mecbur etmek ve cür'etkâr olmak ma'nâlanna gelir. Yemin bu üç ma'nanm her birile tavsif oluna bilir. Zira yemin, sahibini eda için hapseder. Hâkim icâbında cebren yemin ettirir. Bazı kimseler yemin etmek cür'etinde bulunurlar. Nevevî yemin-i sabrı: Yemin eden kimsenin hakim huzurunda vermeye mecbur olduğu yemindir» diye ta'rif eder.
Cümlede şartın cevabı zikredilmediğine göre bu cümle ondan önceki şart cümlesi üzerine ma'tuf olabilir. Bu takdirde ma'na: sabran yemin edenin de Allah ancak malını azaltır demek olur. Maamafih cevabın hazfedilmiş olması da muhtemeldir. Ve ma'na şöyle olur: «Sabran yemin eden kimse A1 1ah'a, onun hısımına uğramış olarak kavuşur.» Nitekim bu ma'nada bir hadis de vardır.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1 - îslâmdan başka bir din namına kasden yalan yere edilen yemin Ha-nefîlere göre mün'akiddir; Keffaret icâbeder, Zira zıhâr yapana Allah Teâ1â kötü ve yalan söz söylediği için Keffâret vermeyi vâcib kılmıştır. Buradaki sözler de kötü ve yalan sözlerdir. '
Nevevî: «Bu sözlerle yemin mün'akid olmaz. Bunları söyleyene Allaha istiğfar ve onu tevhid gerekir; Keffâret icâbetmez. Şafiî, Mâlik ve cumhuru ulemanın mezhebi budur. Delilleri: Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Bir kimse yemin eder de lât ve uzzâ hakkı için derse hemen lâ ilahe illallah desin» hadisidir. Bu hadisde Keffâret zikredil-memiştir.» diyor. Ancak Haneliler tarafından buna cevap verilmiş; ve: «Bu hadisde Keffâretin zikredilinemesi bu meselede Keffâret lâzım gelmemesini icâbetmez.> denilmiştir.
2 - İntihar eden dinden çıkmaz. Cenazesi kılınır. Günahı kendinindir. Yalnız Hanefilerden İmam Ebû Yusuf'a göre cenazesi kılınmaz. Çünkü müntehir nefsine zulmetmiştir. Bu sebeble yol kesen eşkıya hükmündedir. Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre mün-tehirin cenaze namazı kılınır. Zira onun kanı hederdir; ecelile ölene benzer. Ömer b. Abdilâziz ile Evzâiye göre müntehirin cenazesini kılmak mekruhtur,
3 - Bir kimsenin malik olmadığı bir şeyi nezretmesi, bu hadisin şerhinde görüldüğü şekilde ihtilaflıdır.
4 - Ceza amel cinsindendir.
5 - Mü'mine lâ'net etmek günah hususunda onu öldürmek gibidir. İmam Gazali ve diğer bâzı ulemanın beyanına göre Müslümanlarla hayvanlara lâ'nette bulunmak caiz değildir. Bu babta fasikla sâlihin farkı yoktur. Küffarın muayyen şahıslarına — ölü olsun diri olsun — lanet caiz değildir. Ancak Ebû Leheb ve Ebû Cahil gibi kâfir olarak öldükleri nas-san sabit olanlarına lanet edilebilir. Ama küffar taifelerine lâ'net etmek caizdir. Meselâ: «Allah kâfirlere lâ'net etsin; Allah hıristiyanla yahudilere lâ'net eylesin.» denilebilir.

178 - (111) Bize Muhammed b. Râfî ile Abd b. Humeyd hep birden Abdürrazzâk'dan rivayet ettiler. İbnî Râfî' dedi kî: Bize Abdiirrazzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zühri'den, o da İbnî'l-Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Demiş ki: Resulüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'îe- birlikde Huneyn'de bulunduk, Müslüman adile çağırılan bir adam için: «Bu adam cehennemliktir.» buyurdular.
Harb yerine vardığımız zaman o adam şiddetle çarpıştı: ve yaralandı. Müteakiben: Yâ Resulâllah, demin kendisi için «cehennemliktir» dediğin adam bu gün şiddetli bir cenk çıkardı ve Öldü; dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) : «Cehenneme!» buyurdular.
Bazı müslümanlann şüpheye düşmesine ramak kalmıştı. Onlar bu hâl
üzerine iken birden adamın ölmediği, lâkin ağır surette yaralandığı söylendi. Akşam olunca adam yaralar (m acısın) a dayanamayarak kendini öldürmüş. Bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'e haber verdiler. Bunun üzerine:
«Allah Büyüktür. Şehâdet ederim ki ben Allanın kulu ve Resulüyüm.» buyurdular.
Sonra Biîâle emir verdi. O da cemaatin içinde: «Müslüman kişiden başka cennete kimse giremez. Filhakika Allah bu dinî fâcir bir adamla da ta'zîz eyler.» diye nida etti.

179 - (112) Bize Kuteybetü'bnü Sâid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'kub —ki bu zât araplarm bir kabilesi olan Kaara'ya mensuptur. Abdur-rahman'ın oğludur— Ebû Hâzim'den [77] , o da Sehl b. Sa'd[78] es-Sâidî'-den naklen rivayet etti ki, Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müşriklerle karşılaşarak harb etmişler. ResulüHa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) askerinin karargâhına, ötekiler de kendi karargâhlarına döndükleri vakit Resulü İlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı arasında bir adam bulunuyormuş ki, bu adam düşman ordusundan ayrılan bir nefer gördü mü peşine düşüyor ve kılıcı ile (boynunu) vurmadan bırakmıyormuş. Bunun üzerine ashâb :
Bu gün bizden hiç birimiz filân kadar yararlık gösteremedi; demişler. Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Dikkat edin, o adam muhakkak cehennemliktir.» buyurmuşlar, bunun üzerine cemaattan bir zât:
— Ben daima onun yanında bulunacağım demiş; ve hemen onunla birlikte çıkmış. O durdukça b*5-da duruyor; o hızlandı mı bu da onunla

beraber hızlamyormuş. Derken adam ağır şekilde yaralanmış. Ve çabuk ölmek isteyerek kılıcının kabzasını yere, sivri ucunu da iki memesinin arasına dayamış. Sonra kılıcının üzerine yüklenerek kendini öldürmüş. Artık beraberinde giden zât da Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna çıkarak; Şehâdet ederim kî sen Allah'ın Resulüsün demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Ne o?» deyince:
— Demin cehennemlik olduğunu söylediğin adam yok mu, cemaat onun meselesini büyüttüler. Ben de onlara: Ben sizin için onu ta'kib ederim, diyerek onu aramağa çıktım. Nihayet ağır surette yaralandı ve çabuk ölmek isteyerek kılıcının kabzasını yere, sivri ucunu da memelerinin arasına dayadı. Sonra da üzerine yüklenerek kendini öldürdü, demiş. O zaman Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunları söylemiş:
«Filhakika bazen adam cehennemlik olduğu haide görünürde ehl-i cennetin yaptığını yapar. (Bazan da) adam cennetlik olduğu halde insanların gözleri önünde cehennemliklerin yaptığını yapar.» buyurmuşlar.

180 - (113) Bize Muhammed b. Rafı' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züyki bu zât Muhammed b. Abdillâh b. Zübeyr'dtr — rivayet etti. (Ded ki): Bize Şeybân rivayet etti. (Dedi ki): Hasan'ı şunları söylerken işittim: Sizden Önceki ümmetlerden bir adamda yara çıkmış. Yara kendisini rahatsız etmeğe başlayınca tirkeşinden bir ok çıkararak onu yarmış. Derken kan dinmemiş. Nihayet adam ölmüş. Rabbımz:
«Ben ona cenneti haram ettim» buyurmuştur. Bundan sonra Hasan elini mescide doğru uzatarak: «Vallahi bu hadisi bana Cündüb şu mescid-de [79] Resulüllâh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettU dedi.
18l - (...) Bize Muhammed b. Ebi Bekr el-Mukaddemî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Baban rivayet etti. (Dedi ki): Hasanı şöyle derken işittim: Bize Cündeb b. Abdillâh el-Becelî şu mescidde rivayet etti. Bir daha unutmadık. Cündeb'in Resulüllâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in üzerinden yalan uydurmuş olacağından da korkmuyoruz. Cündeb dedi ki: Resulüllâh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Sizden önceki ümmetlerden bir adamda bir çıban çıkmış...» buyurdular. Arkasından hadisi yukarıda geçen hadis gibi rivayet etti.
İntihar Hadisi müttefektm aleyhdir. Buhârî onu «Kitâbü'1-Cihâd* ve «Kitabü'l-Meğâzî* de tahriç etmiştir.
Mu alim'in Muhammed b. Râfi 'den dinlediği Ebû Hürieyre (Radiyallahu anh) rivayetinde vak'anm Huneyn gazasında cereyan ettiği bildiriliyorsa da Zebîdî 'nin rivayetinde Hayber 'de geçtiği zikredilmiştir. Kaadî Iyâz : «doğrusu Hayber Mir» demiştir.
İntihar eden adamın ismi Ebû'l-Gaydâk Kuzmân ez-Zaferi *dir. Bu adam Ensar'dan Beni Zafer kabilesine men-sub idi. Onun peşine düşerek halini anlamak için beraberinde gezen zâ-tmda Ektem b. Ebî'1-Cevn (Radiyallahu anh) olduğu söylenir.
Bedrüddin Aynî 'nin beyanına göre Kuzmân münafıklardan imiş. Uhud Gazasına iştirak etmediği için kadınlar kendisini ayıplamış; ve: «sen bir kadından başka bir şey değilsin» demişler. Bunun üzerine Hayber gazasına iştirak etmiş ve harpde ilk oku o atmış. Sonra çarpışırken kılıcının kını kırılmış; ve «Ey Evs oğulları soyunuz şerefine cenk edin.» diye na'ra atmıştır. Harbde yanına Katâdetü'bnü Nu'man gelmiş ve ona; «Şehidliğin mübarek olsun» demiş. Fakat Kuzmân: -Vallahi ben hiç bir dîn nâmına cenk etmedim. Ben ancak arımdan dolayı cenk ettim.» diye mukabele etmiş; sonra kendini Öldürmüş. Bundan dolayı da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem): «Filhakika Allah bu dinî fâcir bir adamla dahî aziz eyler.» buyurmuştur.
Bazı müslümanların şüpheye düşmelerine ramak kalması Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak peygamber yahud müslümanlığın hak dîn olup olmadığı hususunda dır.
Hadisin ikinci rivayetinde geçen «şâzze» kelimesinin ma'nasi: cemaatten ayrılan demektir. Buharîde bu kelime il birlikte «fâzze» ta'biri de kullanılmıştır. Fâzze: Cemaate hiç karışmayan ma'nasma gelir Hattabî diyor ki «Şâzze: Cemaatin içinde iken sonradan onlardan ayrılandır. Fâzze ise; hiç cemaate karışmayan demektir. O adamı bu kelimelerle tavsifden murâd: karşısına çıkanı yok ettiğini anlatmaktır.»
Dâvûdî, Şâzze ve fâazenin büyük ve küçük maniaya göğüs germek ma'nasına geldiğini söyler. Bu kelimeler mahzuf (neşeme) nin sıfatıdırlar.
Neşeme: Can demektir. Sonlarındaki (Tâ(ların allâme ve nessâbe kelimelerinde olduğu gibi mubâlega için getirilmiş olması muhtemeldir.
«Filhakika bazen adam cehennemlik olduğu halde görünürde ehl-i cennetin yaptını yapar...» ifadesi üzerine kirmanı şöyle bir bir mutâlea serdet-mektedir: «İnsan öldürmek bir ma'siyettir. Halbu ki kul ma'siyet sebebile tekfir edilemez; binaenaleyh intihar eden bu adam cennetliktir; çünkü mü'-mindir; dersen ben de derim ki:
İhtimâl Resulüllâh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) vahî suretile onun mü'min olmadığım yahud kendini öldürmeyi helâl i'tikâd ederek dinden döneceğini bildirmiştir. Yahud onun cehennemlik olmasından murad: evvelâ cehenneme girip sonra çıkan âsilerden mâdûd olmasıdır.»
Lâkin Aynî, Kirmanı 'nin bu mutâleasım beğenmemiş; ve: «Eğer Kirmanı bu adamın münafıklardan mâdûd olduğunu yahud (ben hiç bir dîn nâmına cenk etmedim) dediğini bilseydi bu terdidlerle uğraşmazdı.» demiştir.

Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümlşer İhtiva Etmektedir:

1 - İntihar şiddetle haram kılınmıştır,
2 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'m geleceğe dair verdiği
haberler doğrudur; Ve nasıl haber verdi ise öylece zuhur etmişlerdir. Bunlar onun Peygamberliğine delâlet eden mu'cizelerindendir.
3 - Mü'minlerin kalblerindeki itmi'nân artabilir. Çünkü intihar vak'-asmı haber veren zât hâdiseyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verirken; «şehâdet ederim ki sen Resûlüllahsm.» demiştir.
4 - Bir işde nazar-ı itibâra alınacak cihet, o işin sonu ile niyettir.
5 - Allah dinîni fâcir bir adamla da aziz lalar.
6 - Bazıları bu rivayetlerde geçen vak'anm bir olduğunu söylemiş; diğer ulema ise rivayetlerin zahirine bakarak başka başka vak'alar olduğunu kabul etmişlerdir.
7 - Amellere aldanarak onlara güvenmenıeli. Çünkü hâlin değişmesi mümkindir.
8 - Âsîler Allahın rahmetinden ümidini kesmemelî. Başkaları da onlara ünıidlerini kestirmemelidir.

48 - Ganimete Hıyanetin Şiddetle Haram Kılındığı ve Cennete (Mü'minlerden Başka Kimsenin Giremiyeceği Babı)

182 - (114) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize H âşim b. El-Kaasim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İkrimetü^bni

Ammâr rivayet eyledi. (Dedi ki): Bana Simak el-Hanefi Ebû Zümeyl rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdullah b. Abbâs rivayet etti. Dedi ki Bana Ömeru'nü'l-Hattâb[80] rivayet etti. Dedi ki: Hayber gazasının vuku' bulduğu gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in ashabından bir ka'ıkişi gelerek: îilân şehîd, filân şehiddir, dediler. Nihayet bir adamın yanına uğrayarak (onun hakkında da) filân şehiddir, dediler. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayır! Ben onu (ganimetten) aşırdığı bîr hırka yahud bir yağmurluktan dolayı cehennemde gördüm.» dedi. Bundan sonra Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Hatta» oğlu! git. de: (cennete mü'minierden başkası giremez) diye cemaatin içerisinde nida et!» buyurdu. Ben de çıktım ve:
Dikkat! «cennete mü'minierden başkası giremez» diye nida ettim.

183 - (115) Bana Ebu't-Tahît [81] rivayet etti. Dedi ki: Bana İbni Vehb Mâlik b. Enes 'den,[82] o da Sevr h. Zeyd ed- Düclî'den, o da îbni Mutîin âzadhsı Ebû'1-Gays Salim*, den, [83] o da Ebû Hüreyre 'detı naklen haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Said dahî rivayet etti. Bu hadis onundur. (Dedi ki): Bize Abdülaziz yâni îbni Muham-med, Sevr'den, o da Ebû'1-Gays'dan, o da Ebû Hüreyre 'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hayber (gazvesin) e çıktık. Allah da bize fethi müyesser kıldı. Ganimet olarak altın ve gümüş almadık. (Sadece) eşya, yiyecek ve giyecek aldık. Sonra Vâdi'-ye çekildik. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bir kölesi vardı. Bu köleyi ona Cüzam kabilesine raensub olan Dubeyb oğullarından Rif â'atü'bnü Zeyd namında bir zât hibe etmişti. Vadiye indiğimiz zaman Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kölesi tahtırevanına girmek için ayağa kalktı. Bu esnada kendisine bir ok isabet etti. Eceli de bundan oldu. Bunun üzerine biz: ona şebadet mübarek olsun ya Resulâllâh! dedik. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ise) :
«Hayır!.. Muhammed'in nefsi kabza*! kudretinde olan Aliaha yemin ederim ki; Hayber muharebesinde taksim edilmeyen ganimetlerden almış olduğu şu hırka ateş olmuş onun üzerinde alev alev yanmaktadır.» dedi. Herkesi bir korku almıştı. Derken bir zat bir yahud iki adet pabuç tasması getirdi. Ve:
Yâ Resulâllâh! (Bunu) Hayber gününde almıştım; dedi. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ateşden bir papuç tasması, yahud; ateşten İki papuç tasması...» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Kitab ü'1-Megâzî » ile «Ki-tâbü'l-Eymân ve'n-Nüzür» de, Ebû Davud ve Nesâî «Kitabü's-Siy er »de tahric ettikleri gib îbni Hibbân, Hâkim ve îbni Mendeh dahi rivayet etmiş-tirlerdir.
Bazıları vak'anm Huneyn 'de geçtiğini rivayet etmişlerse de doğrusu bu hadisde rivayet edildiği vecihle Hayber'de olmasıdır.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabının tebriklerine : «Hayır!..» diye cevap vermesi ölen adam hakkında verdikleri hükmü reddetmek ve bir kimse hakkında cennetlik veya cehennemliktir diye birden hüküm vermenin doğru olmadığına işaret içindir.
Bürde: Çizgili kumaştan yapılmış kaftan veya hırka gibi elbisedir. Müteradifi semle ve nemiradır. Abâe: yağmurluk demektir.
Gulûl: Ebû Ubeyde'nin beyanına göre hassaten ganimet malına hıyanet etmektir. Bazıları onun her nevi hıyanete âmm ve şâmil olduğunu söylerler.
Hadisde zikredilen vadiden murâd: Medine'ye yakın « Vadilkura» ismini taşıyan köydür.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kölesinin ismi Mid'am idi. Bazıları bu kölenin kerkire olduğunu söylerler. Bu köleyi Rifâ'-atü'bnü Zeyd Hudeybi'ye musâlehasmda bir cemaatla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek müslümanlığı kabul ettiği sırada hediyye etmişti.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hn: «hırka ateş olmuş, onun üzerinde alev alev yanmaktadır.» «Ateşden bir pabuç tasması — yahud ateşden iki pabuç tasması...» buyurması bu eşyadan dolayı verilecek uh-revî cezaya tenbih içindir. Mezkûr eşya ateş haline getirilerek ganimete hıyanet edenler onlarla azâb edilecektir. Maamâfih ibare sebebi zikir; mü-esbbebî kasd kabilinden mecaz da olabilir. Bu takdirde: hıyanet edenler, ganimetten aşırdıkları eşya sebebile cehennemde azâb olunurlar ma'na-sına gelir.

Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:

1 - Ganimete hıyanetle ondan bir şey aşırmak şiddetle haramdır.
2 - Bu babda eşyanın azı ve çoğu müsavidir.
3 - Hâin harpde öldürüîse bile ona şehid demlemez.
4 - Kâfir olarak ölen bir kimse cennete giremez. Bu babda îslâm ulemasının ıcmâı vardır.
5 - Zaruret yokken de yemin edilebilir.
6 - Ganimetten aşırılan bir malın tekrar ganimete iadesi ve iade edildiği takdirde kabul edilmesi icâbeder.
7 - Ganimet hâini, çaldığı eşyayı iade etsin etmesin kendi eşyası yakılmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hırkayı çalanın ve keza potin bağını aşıranın eşyasını yakmamıştır. Yakmak vacib olsa yakardı. Vakıa: «Her kim ganimete hıyanet ederse omın eşyasını yakın ve kendisini döğün» bir rivayette: «boynunu vurun» mealinde bir hadis va-rid olunmuşsa o hadis zaiftir. Zaif olduğunu îbnî Abdi lberr ile başkaları beyân etmişlerdir. Tâhâvî «Bu hadis sahih bile olsa men-suhtur.» demiştir.

49 - (Kendini Öldürenin Tekfir Edilmediğinin Delili Babı)

184 - (116) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim hep birden Süleyman'dan rivayet ettil&r. Ebû Bekr dedi ki: Bize Süleyman b Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, Haccâc-i Savvâfdan[84] o da EbûVZübeyr'den[85], o da Câbir'den [86] naklen rivayet etti ki, Tufeyl b. Amr ed-Devsî Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resulâllah! Muhkem bir kal'aya ve muhafızların yanına gitmek ister misin? demiş, (Cabir: câhiliyet devrinde Devs'e aid bir kal'a vardı, diyor) Peygamber (SalîaîlahU Aleyhi ve Sellem) buna razı olmamış; çünkü Allah muhafızlığı Ensara ayırmıştı. Peygamber (Saltaüahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret edince Tufeyl b. Amr da onun yanma hicret etmiş. Onunla birlikde kavminden bir zât da hicret etmiş. Fakat Medine'de sıkılmışlardı. O zât hastalanmış; ve sabırsızlık ederek oklarım almış; onlarla parmak eklerini kesmiş. Derken ellerinden kan fışkırmış. Neticede ölmüş. Müteakiben Tufeyl b. Amr onu rü'yasında görmüş. Kılık kıyafeti güzelmiş. Ama elleri sarih imiş. Tufeyl ona: Kabbın sana ne yaptı? diye sormuş. O da: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına hicret ettiğim için beni -affetti, diye cevap vermiş. Tufayl: neden seni ellerinimış görüyorum? deyince: «Bana, senin bozduğun bir uzvunu biz düzeltemeyiz» dediler, cevabım vermiş, Tufeyl bu rü'yayı Resulüllâh (SalîaîlahU Aleyhi ve Sellem)^ anlatmış. Bunun üzerine Reş,u\üUâh(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'ım onun ellerini 6e afveyle!» diye dua etmiş. sıkıldılar; canlan sıkıldığı ve bir nevî hasta oldukları
için orada oturmaktan bıktılar demektir. Ebû Ubeyd ile Cevheri ve başkalan bu kelimenin ma'nası: «nimet içinde bile olsa bir yerde

kalmaktan hoşlanmamaktır.» demişlerdir. Cevheri, Hattâ b î'den naklen bunun (dâü's-Sıle) denilen iç hastalığı olduğunu söylemiştir.
Hz. Âişe (Radıyallahu Anhâ)Jûan rivayet edilen bir hadisde hicretten sonra Ebû Bekir ve Bilâl (Radıyaîlahu Anhüma) 'mn da Medine 'de ihasta oldukları ve Mekke-i Mükerreme'yi hasretle yâd edecek şiirler söyledikleri, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendilerine Medine'yi de Mekke kadar hatta daha fazla sevdirmesi için Cenab'ı Hakka niyaz ettiği beyân olunmuştur. O zaman Medine 'nin havası ağır ve sıtmalı imiş. Fakat sonradan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duası kabul buyurul-muş, Medine herkesin yaşayabileceği şîrîn bir yer hâlini almıştır.
» Mişkasın cem'idir. İmam Halil ile îbni Fâris'in ve başkalarının beyanına göre mişkas: geniş yüzlü ok demektir. Bazıları onun geniş değil uzun ok mânasına geldiğini söylemiş; Cevherî ise: «mişkas, uzun ve geniş oktur» demiştir. Nevevî, burada Cevherinin ta'rfini daha muvafık bulmaktadır.
» kendisine kötülük etmek isteyene karşı gösterilen şeref ve himayedir. Bazılarına göre menea: mânün cem'i olup, kötülük etmek istiyenden koruyacak cemaat demektir.
Hadis-i Şerif Ehl-i sünnetin büyük bir kaidesine hüccettir. Bu kaide: Kendini öldüren veya başka büyük bir günah irtikab eden ve tevbesiz ölen bir kimsenin kâfir olmamasıdır. Böylelerin cehennemlik olduğuna ka-ti'yetle hüküm verilemez. Bunlar Allanın meşietine kalmışlardır. Nitekim yerinde görmüştük. Bu hadis, intihar edenleri ve diğer büyük günahlardan birini işleyenleri ebedî cehennemde kalacaklarmış gibi gösteren hadisleri şerh etmekde ve ayrıca bazı günahkârların ceza göreceklerini bildirmektedir. Binaenaleyh:
1 - Büyük günah işleyen fâsik olur ve ebediyyen cehennemde kalır, diyen mu'tezüe ile.
2 - Büyük günah işleyen kâfir olur; diyen hâricilere ve:
3 - îmânı olan bir kimseye hiç bir günah zarar vermez: diyen mür-cie taifelerine karşı ehl-i sünnetin delilidir.

50 - Kıyamete Yakın "Zuhur Edecek ve Kalbinde Bir Parça İman Bulunanları Öldürecek Olan Rüzgar Babı

185 - (117) Bize Ahmed b. Ahdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz b. Muhammed ile Ebû Alkamete'l-Fervî[87] rivayet ettiler. Dediler ki; Bize Safyân b. Siileym, Abdullah b. Selmandan[88] o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Hesu-lüllâh (Sallaltekü Aleyhi ve Sellem) :
«Muhakkak Allah Yemen'den, ipekden daha yumuşak bir rüzgâr gönderecek; bu rüzgâr kalbinde (Ebû Alkâ:me'nin rivayetine göre) (bir dâne ağırlığında) (Abdülâzizin rivayetine göre) (zerre mikdârı) imân bulunan hiç bir kimseyi sağ bırakmayacaktır.» buyurdular.
Bu mâ'nada bir çok hadiseler vârid olmuştur. Ezcümle :
«Yeryüzünde Allah Allah diyen kalmadıkça,, kıyamet kopmaz.», «Kıyamet Allah Aliah diyen hiç bir kimsenin üzerine kopmaz», «Kıyamet ancak halkın kötüleri üzerine kopacaktır.» buyuruimuştur.
İmam Nevevî bu hadislerin hepsinin zahiri ma'naları üzere bırakıldığını yânî.te'vile lüzum olmadığını söylüyor. Vakıa bir hadisde :
«Ümmetimden bir taife kıyamet gününe kadar hakka müzahir olmakta devam edeceklerdir.» Buyurulmuşsa da bu hadis yukarıda zikredilen hadislere muhalif değildir.
Çünkü; ma'nası: «bu ümmetin bâzı ferdleri kıyamet alâmetleri zuhur edinceye kadar hak dine yardımcı olacaklar,» demektir; hadisde Kıyamete kadar» denilmiş olsa da maksad onun alâmetleridir. Binaenaleyh; bu babtaki hadislerin hepsi ma'nen müttehiddir; ve hepsinden mu* rad: Kıyamet yaklaşdığı, alâmetleri zuhur ettiği zaman demektir.
Hadis-i Şerifdeki: «bir dâne ağırlığı yahud zerre mikdârı» ifadesi; «İmân artar, eksüir.> diyenlere delildir. Nevevî: «sahih olan mezheb budur.» diyor.
«Allah Yemen'den, ipekten daha yumuşak bir rüzgâr gönderecek...» ibaresinden Nevevî: «mü'min kullara ikram için onların ruhları rifku mu-lâyeınetle kabzolunacak» ma'nasını çıkarıyorsa da Müslim sarihlerinden Muhammed el-Übbi Nevevî 'nin bu sözünü mutlak olarak kabul etmeyerek şunları söylüyor: «Bu ma'na sözün gelişinden anlaşılmaktadır. Yoksa ne kolaylık göstermek ikrama delil olabilir; ne de güçlük göstermek şikâavete; Zira meşakkate duçar olmuş nice said kullar ve suhulete nail olmuş nice şakiler vardır. Meselâ : Zeyd b. Es1em'in babasından rivayet ettiği bir hadisde :
«Mü'minin üzerinde, amelile eremediği bir derece kalırsa, ölüm ıztıra-bîle âhirettekİ derecesini tamamlasın diye Allah Teâlâ ona ölümü şiddetli verir. Kâfirin de dünyada karşılığı verilmeyen bir eyiliği olursa önada ölümü asan eyler.» buyuruimuştur.
Rivayete göre Âişe (Radıyallahu Anhâ) : Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ne derece şiddetli ölüm ıztırabı çektiğini gördükten sonra ben hiç bir kimsenin kolay ölümüne imrenmem. Elini bir bardağın içine daldırıyor; yüzünü siliyor ve:
«Allahım bana ölümü asan eyle! zira ölümün sekerâtı vardır;» diyordu.
O zaman Fatıme:
«Babacığım, ab senin ıztırabm bana pek girân geliyor,» demiş; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu günden sonra babanın hiç iztırabi olmayacak, buyurmuştu., demiştir.»
Bu hadisde rüzgârın Yemen'den geleceği bildirilmiştir. Müslim'in kitabın sonunda, Deccâl hadislerinin akibinde tahriç ettiği bir hadisde bu rüzgârın Şam tarafından geleceği bildirilmektedir. İmam Nevevi buna iki vecihle cevap vermiştir.
1 -Bu rüzgârların iki dane olması ve birinin Yemen'den, diğerinin Şam'dan gelmesi muhtemeldi?.
2 -Rüzgârın bu iki iklimin birinden başlayarak ötekine erişmesi ve oradan her tarafa yayılması da bir ihtimâldir.

51- Fitneler Zuhur Etmezden Önce Amellere Şitab Etmeye Teşvik Babı

186 - (118) - Bana Yahya b. Eyyûb ile Kuteyle [89] ve İbnî Hucr toptan İsmail b. Ca'fer'den rivayet ettiler. İbni Eyyûb dedi ki: Bize İsmail rivayet etti. Dedi ki: Bana Alâ' [90], Babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdiki, Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Karanlık gecenin (zifiri) karanlıklarına benzeyen fitneler zuhur etmeden amellere şitâb edin; (zira o fitneler zuhur ettiği vakit) kişi mü'mîn olarak sabahlayacak; kâfir olarak akşamlayacak yahud mü'min olarak akşamlayacak kâfir olarak sabahlayacak, dinini bir dünya metâı mukabilinde satacaktır.» buyurmuşlar.
Hadisin ma'nası: gece karalıkları gibi yığın yığın fitneler zuhur edip iş işten geçmeden amel ve ibâdetlere teşviktir. Çünkü -bu fitneler o kadar büyük ve korkunç olacak ki, onların şerrinden kimse ibâdet ve amellere vakit bulamayacaktır. Resulüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) bunlann şiddetini: «kişi mü'min olarak sabahlayacak, kâfir olarak akşamalyacaktır.» büyururarak ifâde etmiştir. Yânı fitnenin dehşetinden insan bir günde bu derece muazzam tehavvüller geçirecek; günü gününe, saati saatine uy-muyacaktır.
Hadisin sonunda râvî şek ederek: «Yahud; mü'min olarak sabahlar.» buyurdu, demiştir.
kâfir olarak akşamlar;

Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in bu ma'nada bir çok hadisleri vardır:
«Beş şeyi beş şeyden önce ganimet bil:
1 - İhtiyarlamadan önce gençliğini,
2 - Hastalanmadan önce sağlamlığını,
3 - Meşgul olmadan önce boş zamanını,
4 - Fakirlemeden önce zenginliğinin,
5 - Ölmeden önce hayâtının.»
«Her kim (akıbetten) korkarsa erken yola çıkar. Ve her kim erken yola çıkarsa menzil-i maksûda ulaşır» hadisleri bunlardandır.
Bu babda selef-i sâlihînden de bir çok eserler vardır.
«O fitneler zuhur ettiği vakit kişi mü'min olarak sabahlayacak, kâfir olarak akşamlayacaktır.» ifadesini te'vile lüzum yoktur. Çünkü fitneler çoğaldığı zaman kalpler bozulur; imân safiyeti kalmaz. Kalplere gaflet ve fisku fücur dolar. Bunlar da bir insanın şekaveti için kâfî sebeblerdir. Nitekim kominizm felâketine ma'ruz kalan yerlerde bir çok müslümanîa-nn —el-Iyazu billahi— irtidâd ettiklerini gözümüzle gördük.
Fahr-ı Kâinat (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: «dinini bir dünya metâı mukabilinde satacaktır.» buyurarak dünya mef-sedetleri karşısında dîne sarılmanın lüzumuna işaret etmektedir.

52 - Mü'minin Amelinin Boşa Gideceğinden Korkması Babı

187 - (119) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Hasen b, Musa[91] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hanımâd b. Seleme, Sabit el-Bunanî'den, [92] o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet eyledi ki, Enes şöyle demiş:
Şu: «Ey îmân edenler: Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne kaldırma-yin[93] âyeti sonuna kadar nazil olduğu zaman Sabit b. Kays evine kapandı ve:,
__Ben cehennemlikim diyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)
(le görüşmek) den habs-i nefseyledi. Derken; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Sa'd b. Muâz'a :
«Yâ Ebâ Arar! Sabitten ne haber, hasta mı oldu?» diye sordu. Sa'd:
__O benim komşumdur; bir şikâyetini bilmiyorum; dedi. Bunun üzerine Sa'd ona giderek:
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemV'ın söylediklerini anlatmış. Sabit:
__Şu âyet indirildi. Pek âla bilirsiniz ki, Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) 'e karşı sizin en yüksek sesi (e hıtab eden) inizi benim. Demek ki ben cehennemlikim; demiş; Sa'd bunu Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e anlattı. Resulüllah (Sattallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Bilâkis, o cennetlikdir.» buyurdular.

188 - (...) Bize Katan b. Nüseyr[94] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Süleyman[95] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit, Enes b. Mâ-likiden naklen rivayet eyledi. Enes; Sabit b. Kays b. Şemmâs Ensarın hatibi idi. Şu âyet nazil olunca... diyerek liammad'm hadisi gibi rivayet etmiş. Yalnız Enes hadisinde Sa'd b. Muâzın zikri geçmez.
Bu hadisi bana Ahmed b. Saîd b. Sahr ed-Dârimi[96] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâbbân[97] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. el-Muğîre, Sabitten, o da Enes'den naklen rivayet eyledi. Enes:
«Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne kaldırmayın...» âyeti nazil olunca; diyerek rivayet etmiş; fakat hadisde Sa'd b. Muâz'i zikretmemiş.

(...) Bize Hüreym b. Abdil'a'lâ el-Esedî[98] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki): Babamı Sabitten, o da Enes'den naklen anlatırken dinledim. Enes:
— Bu âyet indiği vakit... diyerek hadisi rivayet etmiş; ama Sa'd b. Muâzı zikretmemiş. Yalnız:
(Biz Sâbit'i aramızda gezinen cennetlik bir zât olarak görüyorduk) cümlesini ziyade etmiş.
Bu hadis-i şerif Sabit b. Kays (Radiyallahu anh) 'm büyük menkabesini anlatmaktadır. Hz. Sabit Ensar'mve Resulüllah (Saîlalkhü Aleyhi ve Sellem) 'in hatibi idi. Yüksek sesli bir zât olup konuşurken sesi fazla gürleşirdi. Bu sebeble herkesden ziyade endişeye düşmüştü. Fakat Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini cennetle müjdeleyince bütün üzüntüleri bir anda sürura münkalib oldu. Hadisde zikri geçen âyet-i kerime bir rivayete göre onun hakkında nazil olmuş; diğer bir rivayete göre ise Ebû Bekir'le Ömer (Radiyallahu Atthüma) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda bir meseleyi yüksek sesle münakaşa ettikleri zaman inmiş; bundan sonra onlar da Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda adetâ fısıltı ile konuşmuşlardır. Ayetin Benî Temim hey'eti hakkında nazil olduğunu söyleyenler olduğu gibi daha başka sebeb-i nüzul zikredenler de vardır. E1-Übbi'nin beyanına göre Hz .Sabitin korkarak evine kapanması âyetin inmesinden evvele aid değildir. Çünkü o zaman henüz huzuru Nebevide yüksek sesle konuşmak yasak edilmiş değildi. Onun endişesi ileriye aitti. Resulüllâh (SaUalk.hü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıktığı zaman mutlaka konuşmak mecburiyetinde kalacaktı. O bunu düşündükçe üzülüyor; korkuyor; ihtiyata riâyet ediyordu. Nihayet endişesi görülmedik bir sürür la neticelendi.
Hadis-i şerif, âlim veya büyük bir zât arkadaşlarından bazısını bir kaç zaman gör^mezse araştırıp soruşturması gerektiğine delildir.

53 - Cahiliyet Devri Amellerinden Dolayı Muahaze Olunup Olunöayacağı Babı

189 - (120) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ce-rîr[99] Mansur'dan, [100] o da Ebû Vâil'den, [101] o da Abdullah [102]'dan işitmiş olmak üzere rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Bazı kimseler
Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve SeHeınj'e;
— Yâ Resulallah, biz câhîîiyet devrindeki yaptıklarımızdan mes'ul olacak mıyız? dediler. Kesulüİlah (Sallailahü Aleyhi ve Sellein):
«— İslamda sizden kim iyi ameîler işierse câhiliyet devrindeki yaptıklarından doiays muâhaze olunmaz; ama kim kötülük ederse hem cahîiiyet devrindeki hem de îslâmda yaptıklarından dolayı muaheze olunur, buyurdu.

190 - Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babamla Vekî* rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebû Şeübe de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Vekî', A'meş'den, o da Ebû Vâiîden, o da Abdullah'dar

naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş:
— Yâ RtsulâlÎâh, biz câhiliyet devrindeki yaptıklarımız dan dolayı muâhaze olunacak mıyız? dedik? Resulüllâh (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim İslrnda iyi ameller işlerse câhîliyet devrindeki yaptıklarından dolayı muâhaze olunmaz; ama kim İsiâmda kötülük işlerse hem evvelki he mde sonunku (devirlerdeki yaptıkları) ile muâhaze olunur.» buyurdu.

191 - (...) Bize Mincâb b.-Hâris et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Aîiy b. IVlüshir, A'meş'den bu isnâdla bu hadisin mislini haber verdi.
Bu hadis müttefekun aleyhdir. Buhârî onu «Kitâbu istitâbeti '1 zîiürteddin» de tahriç etmiştir.
Hadîs ma'nâ i'tibârile:
«Küfredenlere söyle! Eğer (bundan) vazgeçerlerse geçmiş günahları affolunacak...» âyet-i kerimesine uymaktadır. Sahih hadisde İslâmm daha önceki kötü amellerin hükmünü yıktığı beyan olunduğu gibi bu bâbda icma-ı ümmet de vardır.
Âyetteki «geçmiş günahlar..» dan murâd: küfür ve sair günahlardır. İmam A'zam Ebû Hanif e bu âyetle istidlal ederek: «mür-dedd bir kimse tekrar müslüman olursa irtidad halinde terk ettiği ibâdetlerinin kazası lâzım gelmez: Fakat
«kim iman tanımayıp kâfir olursa her halde yaptığı bütün ameller boşa gider.»
âyet-i kerimesi iktizasmca eski ibâdetleri heder olduğu için yeniden hacca gitmesi icâbeder.
İslamda işlenecek kötülükten murâd: bazılarına göre küfürdür. Yânî kim müslüman olmuşken tekrar —el-Iyâzu billâh— küfre dönerse; yahud dili ile tasdik ettiği halde kalbi ile İslâmiyetin hak dîn olduğuna inanmazsa o kimse eski ve yeni bütün yaptıklarından îhes'ul olur.
Hattâbî diyor ki: «Bu hadisin zahirî, İslâmiyetin eski amellerin hükmünü yok ettiği babmdaki İcma-ı ümmete muhaliftir; ve şöyle te'vîl edilir: Bu ha-disden murad «sen kâfir iken şöyle şöyle işler yapmadın mı? Bunları yapmana znüslümanhğın bârı mâni olsa idi ya?» gibi sözlerle o kimseyi ta'yip ve ilzam etmektir. «Yâni hadis ancak bu ma'nâyı ifade öder; îslâmiyetin geçmiş amellerin hükmünü heder etmesine hakikatte muhalif değildir. Kirmanî: «İhtimâl İslâmdaki kötü amelden maksad: ter temiz müslüman olamamak yahud imanı halis olmayıp münafık kalmaktır.» diyor.
Hadisi îmam Nevevî dahi bu şekilde tefsir etmiştir. Zira hakikî müslüman olmakta devam eden bir kimsenin, müslüman olmazdan önceki yaptıklarından mes'ul tutulmayacağı nass-ı Kur'an ve bir çok sa-hîh hadislerle sabittir.
tbni Battal îslâmda yapılan kötü amelden muradın küfür olduğuna bir çok ulemanın kail olduğunu söyleyerek sözüne şöyle devam eder: Çünkü: câhiliyet zamanında işlediği bir masiyetten dolayı bir müs-lümanın mes'ul tutulamayacağına icma-ı ümmet vardır. Müslüman olduktan sonra en büyük günahlardan birini irtikâb etse bile müslüman kaldıkça yalnız o günahdan dolayı ceza görür.»
îmam Nevevi bu hadisi şöyle tefsir eder: Hadisin manası hususunda sahih olan kavil, muhakkik ulemadan bir cemaatın kavlidir ki o da buradaki ihsandan murad İslâmiyete zahiri ve batını ile girmek ve hakiki müslüman olmaktır. Böyle bir müslümanın kâfir olduğu zamanlar işlediği günahları affedilir. Bu cihet nass-ı Kur'an-ı Kerim, hadis-i sahih ve müslümanların icmaî ile sabittir. Hadiste:
«İslâmiyet kendinden önceki devirlere ait olan amellerin hükmünü yıkar.» buyurulmuştur.
Kötü amelden murad îslâmiyete kalbi ile girmeyip zahiren iki şahadeti getirerek teslim olmak kalbi ile müslümanlığın hak olduğuna inanmamaktır. Böylesi bütün müslümanların icmaî ile münafık olup küfrü üzre bakidir ve müslüman suretinde görünmezden evvel islemiş olduğu cahilîyet devri amellerinden mes'ul olduğu gibi müslüman göründüğü zaman yaptıklarından da mes'uldur. Çünkü bu adam küfründe daimdir. Mesele şeriat örfünce malumdur. Bir kimse kemali ihlâsla hakikaten müslüman olduğu zaman cfüâmn îslâmı güzel oldu derler» aksi takdirde «filânın tslâmı kötüdür denilir.»
Muhammed eî-Übbî İmam-ı Nevevi 'nin bu tefsirini beğenmekte ve şöyle demektedir: En güzeli Nevevi'nin tefsiridir. Nevevî îslâmiyetteki iyi ameli ihlâsla, kötü amelide ihlâssızlıkla tefsir etmiştir. Çünkü samimi müslüman olmayan bir kimseyi bütün amelleri ile muâha-ze etmek doğru olmadığı gibi îslâmiyetteki iyi ameli tâat, kötü ameli muhalefet diye tefsir etmek te makbul değildir. Zira böyle bir tefsir îslâmiye-tin kendinden önceki amelleri hükümsüz bırakmasını tâata ve müstakbelde şeriata muhalefet etmemeğe bağlı olmayı icab eder. Halbuki mesele öyle değildir.

54 - İslamın Kendinden Önce Amellerin Hükmünü Yıktığı; Hicret İle Haccin da Böyle Olduğu Babı

192 - (121) Bize Muhammed b. el-Müseima el-Anezî ile Ebû Ma'n Er-Rakaaş[103] ve İshâk b. Mansûr, toptan Ebû Âsım'dan rivayet ettiler. Lâfız İbnî'I Müsenna'nmdır. (Dedi ki): Bize Dahhâk yani Ebû Âsim rivayet etti. Dedi ki: Bize Hayvetü'bnü Şüreyh haber verdi Dedi ki: Bana Yczıd b. Ebî Hahib, İbni Şumasete'l Mehri'den [104] rivayet etti. İbniî Şumâse şöyle demiş:
Amr Ibnî As'ın yanına vardık kendisi ölüm döşeğinde idi. Uzun zaman ağladı ve yüzünü duvara çevirdi. Oğlu:
Babacığım Resulüllah (Saliallahü Aleyhi ve SeUem) seni filân şeyle müjdelemedi mi? Rcsulüliâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) sen filân şeyle müjdelemedi mi? Demeye başladı. Bunun üzerine Amr yüzünü (bize) çevirerek:
Şüphesiz ki; hazırlamakta olduğumuz şeylerin en faziletlisi Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammedin onun Rasulü olduğuna şahadet getirmektir. Şüphesiz ki ben üç hal üzere bulundum. Düşünüyorumda «Bir vakitler» Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'e benim kadar şiddetle buğuz eden yoktu. İmkânını bulupta onu Öldürmüş olmak kadar da bence makbul bir iş yoktu. Şayet bu hal üzre Ölmüş olsaydım muhakkak cehennemlik olurdum. Allah îslâmı kalbime, yerleştirdiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem j'e gelerek; Uzat sağ elini de sana bey'at edeyim dedim. Hemen sağ elini uzattı. Ben elimi çektim Kesulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) :
«Ne oldu sana ya Amr?» dedi.
— Şart koşmak istedim dedim. «Neyi şart koşuyorsun?» buyurdular.
— «Af olunmamı» dedim.
«Bilmez misin ki İslâm, kendinden önceki günâhları yok eder, Hicret de ondan önceki günahları yok eder, Hac da ondan önceki günahları yok eder?.» buyurdular.
(Artık) Benim nazarımda Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen daha sevgili ve ondan daha büyük bir kimse kalmadı. Ona karşı duyduğum saygıdan dolayı kendisine doya doya bakamıyordum. Benden onu tavsif etmemi isteseler buna takat grtirernem. Çünkü ona doya doya ba-kamazdım. Şayet bu hal üzere ölmüş olsam cennetlik olmamı kuvvetle üınid ederdim. Sonra birtakım şeyler üzerimize aldsk ki onlar hakkında halim nice olur bilmiyorum. Öldüğüm zaman beraberimde hiç bir yasçı ve ateş bulunmasın. Beni defnettiğiniz zaman üzerime toprağı iyice döşe-yiniz. Sonra kabrimin etrafında bir deve boğazlanıpta eti taksim edilinceye kadar durun ki, sizlerle ünsiyet edeyim. Ve Eabbimin elçilerini nasıl karşılayacağımı düşüneyim, dedi.
Bu hadis Ashab-ı kiramdan Amr b. Âs (Radiyallahu anh) 'in vefatım anlatmaktadır. Müslim sarihlerinden Muhammed e1-Übbî Hz . Amr

hakkında şunları naklediyor: A m r akıl, fikir ve lisan itibariyle Arapların dâhisi idi Hz. Ömer b. El, Ha11ab birisi ile konuşurken karşısındaki söz anlamazsa: «Seni ve Amr b. E1-Âs'ı yaratan Allah'ı tenzih ederim» dermiş Hz . Amr, Mısır 'da on sene üç ay Hz. Ömer zamanında dört sene H z. Osman zamanında iki sene üç ayda Hz. Muavi 'ye zamanında valilik etmiş; ve 43 tarihinde 90 yaşında vefat etmiştir. Vefatı için başka tarih söyleyenlerde vardır. Vefatında 325.000 altın ve 2.000.000 dirhem gümüş ile 1.000.000 kıymetinde meşhur bir çiftlik bırakmıştır.
Vefat edeceği zaman malına bakarak : «Keşke ya sen bir deve tezeği olaydın ya ben selâsil gazasında öleydim. Öyle işlere girdim kî Allah huzurunda onlar hakkında hüccetimin ne olacağını bilmiyorum. Muaviyenin dünyasını düzelttim. Ama kendi ahiretimi hatırdım. Aklımı şaşırdım nihayet ecelim geldi. İşte ecel, ile pençeleşmekteyim. Malımı aldı. Ailem hakkındaki hilâfetimi berbad etti» demiş sonra oğluna dönerek bana bir bukağı getirde onunla elimi boynuma bağla demiş. Oğlu babasının dediğini yapmış. Sonra Amr (Radiyallahu anh) başını semaya kaldırarak ;
«Allah'ım sen bana emir buyurdun ben isyan ettim; Nehy buyurdun kulak asmadım. Kudretim yok muzaffer olayım. Suçsuz değilim mazeret beyan edeyim. Ben ancak senden başka ilâh olmadığına, Muhamnıcdim senin kulun ve Resulün olduğuna şehadet ediyorum.» demiş; sonra pişman ve düşünceli gibi parmağını ağzına sokarak vefat etmiştir. Oğlu Abdul. i ah kendisine :
«Babacığım keşke Ölmekte olan akıllı bir adamın yanma varsamda neler çektiğini bana anlatsa derdim işte ölüm seninde başına geldi neler çektiğini bana anlat» demiş. Hz. Amr buna şu cevabı vermiştir ;
«Yavrucuğum sanki bir karanlık içindeyim sanki iğne deliğinden nefes alıyorum, sanki bir diken dalı ayağımdan başıma doğru çekiliyor» demiş.
îbnu Abdi Rabbih diyor ki: Bize Medine'lilerden bası zevatın haber verdiğine göre Amr b. Âs oğullarına şunları söylemiş
«Ben ne öldüğüm zaman beni cehenneme götürecek şirkin içindeyim, m de öldüğüm saman beni cennete götürecek tslâmın içinde. İslâmiyet hak kında her ne kadar kusur etsemde yine lâilâhe illâllaha sarılmaktayım.. • demiş. Eliyle keîime-i tevhidi tutar gibi yaparak avucunu yummuş; Bı halde ruh teslim etmiş. Yanındakiler elini açarlar sonra bırakırlar el yim kendi kendine yumulurmuş.
Hz. Amr'm üzerine toprak örtülmesini cenazesinin arkasından med dah yascı ve saire gelmemesini vasiyet etmesi dindeki sebatına ve Allah tan ne derece korktuğuna delâlet eder. Peygamber (SaUaltchü Aleyhi v Sellemfin bütün eshabı böyleydiier. İçlerinden birisi bir parça dünyay dalsa; derhal aklını başına alır. Allah ve Resulü hakkındaki güzel itiks dına dönerdi. Burada « E1-Ikdü'1-Ferid namı kitar-la H Muaviyenin vefatı hakkında yazılan bir kaç cümleyi de zikretmek yerıı de olur kanaatindeyim.
Muaviye (Radiyallahu anh) 'm hastalığı ağırlattığı zaman oğl Yezid yanında yokmuş. Bilâhare babasının yanma gelirken Osmab. Muhammed b. Ebî Süfyanı bir yerde otururken bulmuş;
elinden tutarak beraberce Muaviye'nin yanına girmişler. Girdikleri zaman Hz. Muâviye can çekiştiriyormuş. Yezid kendisiyle konuşmak istediyse Muâviye konuşmamış. Bunun üzerine Yezid ağlamağa başlamış. Muâviye (Radiyalîaku anh) bir müddet Yezidi süzdükten sonra şunları söylemiş:
«Yavrucuğum! Hakkında Aliah'dan en çok korktuğum şey sana yap-tiklarımdır. Yavrucuğum! Resulüliâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sefere çıktığım olurdu. Kendileri Kazay-ı hacet eder de abdestalırsa ellerine suyu ben dökerdim. Bir defasında gömleğimin omuz başından yırtıldığını görerek:
«Yâ Muâviye! sana bir gömlek giydireyim mi?» buyurdular. Hay hay Yâ Resulâllah, dedim. Bunun üzerine bana bir gömlek giydirdi. Onu bir defadan başka giymedim. Gömlek bendedir.
Yine bir gün Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tıraş oldu Kesilen saçlarını ve tırnak kesintilerini aldım. Bunları bir şişe içine koydum. Öldüğüm zaman yavrucuğum, beni yıka! sonra bu saçlarla tırnakları benim gözlerime ve burumuna koy! Badehu Resuîüllah (Sallallalıü Aleyhi ve Sellem)\in gömleğini kefenimin altına gömlek yerine koy .Eğer (bana) bir şey fayda verecekse bunlar fayda verir.» demiş.
Görünüşe göre ashab-ı kirâmm içerisinde dünyaya en ziyade kıymet veren şu iki sahâbî-i celilin ölüm anındaki hâllerini ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ne derece hörmet ve ta'zim gösterdiklerini insafla düşünmeli de ibret almalıdır. Pahr-ı Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize karşı hörmet ve ta'zim hususunda diğer sahabe-i kiramın hâlleri de böyle idi. Haklarında bir çok insafsızların ileri geri söz ettikleri Muâviye ile Amr b. Â s(Radıyallahu Anhüma) 'mn halleri böyle olunca; diğer ashab-ı kiram ve ezvâc-i tâhirahn hallerini artık siz düşünün!.. Bize düşen vazife: kendimizi onlara hakemlik edecek mertebede görerek: «şu haklıdır; bu haksızdır.» diye ukalâlık taslamak değil, cümlesi hakkında (Radıyallahu Anhüm) duâsile tezyin-i lisân eylemektir.

Hadis-i Şerif Aşağıdaki Ahkamı İhtiva Ediyor:

1 -Islâmda, hicret ve haccm mevkileri pek büyüktür. Bunlar kendilerinden Önceki günahları yok ederler.
2 -Ölüm döşeğinde bulunan bir hastaya A11ah'a hüsnü zanda bulunmasını tenbih etmek müstehaptir. Onun yanında ümid bahş âyetleri, afv ve müjdeye dâir hadisleri okumalı; Allah 'dan ümidini kesmesin diye yaptığı iyilikleri anmalı. Bu suretle A11ah 'a hüsnü zanda bulunmasını te'mine çalışmalıdır. Tâki son nefesinde A11ah 'in afvu mağfiretini dileyerek gitsin. Zira i'tibâr hatimeyedir. Bu tarzda hareket bilittifak müstehaptır.
Hadisin bu hususa delil olan yeri İbni Âmr (Radıyallahu anh) babasına: «sana Resulüliâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) filân şeyi tebşir etmedi mi idi?» demesidir.
3 - Ashâb-ı kiram Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i son derece ta'zim ve tebcil ederlerdi. Hz. Amr 'in «Cenazeme yasçı ve ateş refakat etmesin» demesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) böyle şeyleri yasak ettiği içindir.
Ulemâ Niyaha'nın haram olduğunu beyan etmişlerdir. Niyaha: yas tutmak, ölenin arkasından yürüyerek onun iyiliklerini anmak suretile bağırıp çağırarak ağlamaktır. Cenazenin arkasından mum ve çıra gibi şeyler yakarak yürümek de mekruhtur. Çünkü bunlar câhiliyet devri âdet-lerindendir.
4- «Üzerime toprağı yayın!» demesi kabrin üzerine toprak yaymanın müstehab olduğuna delildir. Bazı memleketlerde yapıldığı gibi kabrin üzerine oturmak doğru değildir.
Hz, Amr'm : «Sonra kabrimin etrafında bir deve boğazlayıp da eti taksim edilinceye kadar durun ki, sizinle ünsiyet edeyim; ve Rabbim in elçilerini nasıl karşılayacağımı düşüneyim...» sözünde bir takım faideler vardır:
a) Kabir azabı ve münker nekir adlı iki meleğin sualleri haktır. Ehî-i hakkın mezhebi budur.
b) Cenaze defnedildikten sonra kabrinin başında biraz durmak müstehaptır.
c) Ölen kimse o anda kabrinin yanındakilerin konuştuklarım işitir. Binaenaleyh bazı ulemaya göre Kur'an okumak evlâdır.
d) Et, yaş üzüm v.s. müşterek mallar taksim edilebilir.-

193 - (122) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymun ile İbrahim b. Dî-nâr rivayet ettiler. Lâfız İbrahim'indir. Dedilerki bize Haccâc —ki İbn-i Muhammed'dir — İbn-i Cüreyc'ten rivayet etti. Dedi kî: Bana Ya'lâ b. Müslim haber verdi. Ki Sa'id b. Cübeyr'i İbn-i Abbas'tar rivâyeten anlatırken işittiğine göre müşriklerden bir takım kimseler insan öldürmüşler ve bunda çok ileri gitmişler. Zina etmişler. Bunda da çok ileri gitmişler. Sonra Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek; hakikaten senin söylediğin ve kendisine ciaved ettiğin din pek güzel, Bİze yaptıklarımıza keffaret olacak bir şey haber verirsen (müsîüman oluruz) demişler. Bunun üzerine şu âyeti kerime, nazil olmuş :
«Onlar ki Allahîa birlikte başka bir ilâha duâ etmezler, Allahın haram kıldığı canı tuksız yere öldürmezler, zina da etmezler... Her Uim bunları yaparsa ağır cezaya uğrar.» (Ei-Furkan: 68) Bir de şu âyet nazil oirnuş: De ki ey nefislerine îsraf eder* kullarım Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin...» (Zümer : 53)
«Bize yaptıklarımıza kaffaret olacak bir şey haber verirsen...» İfadesi
bir şart cümlesi olup cevabı muhzuftur. Yani; bize haber verirsen bizde müslüman oluruz demektir. İbareden cevap cümlesinin hazfedilmesine arapçada ve Kur'an-ı Kerîm'de çok tesadüf edilir.
«Esâm : Bazılarına göre azap dernektir. Bazıları cehennemde bir vadi olduğunu söylemiş diğerleri cehennemde bir kuyu olduğunu beyan etmiştir. Günahın cezasıdır» diyenlerde olmuştur.
Hadisde zikri geçen ikinci âyet Kur'an-i Kerîm'in en ümidbahş âyeti olduğu bildirilmektedir. Bu âyet müşriklerin Rasuîü Ekrem (SaîîalîahU Aleyhi ve Se!!cin)'den yaptıklarına keffaret olup olmadığını sordukları zaman nazil olduğuna göre müsHiman olduktan sonra eski günahlarının affedileceğine işaret etmekledir.

55 - Kafiriin Müslüman Olmazdan Önceki Amelinin Hükmünü Beyan Babı

194 - (123) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb[105] haber verdi. (Dedi ki): Bana Yunus [106], İbni Şıhâp'tan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi onada Hakîm b. Hîsâm[107] haber vcarmiş kendisi Resulüllâh (Sailallohu Aleyhi ve Sellem) 'e:
Cahiliyet devrinde benim yaptığım bir takım ibadet işleri hakkında ne buyurursun? Bunlardan bana bir fayda var mıdır? diye sormuş Resulâllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Sen geçmişte yaptığın hayırlarla müslüman oldun.» cevabını vermiş. Tchanntis: İbadet etmek demektir.

195 - (...) Bize Hasan el-Hulvanî ile Abd b, Humeyd rivayet etti. (Hulvânî: Bize rivayet etti dedi) Abd: Bana Yâ'kub —ki İbni İbrahim b Sa'd'dîr— rivayet etti dedi. Ya'kub: Bize Babam Sâlih'den[108] , o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet eyledi, demiş. İbni Şihâb da demiş ki: Bana Urvetu'bnü's-Zübcyr haber verdi. Ona da Hakim b. Hizam haber vermiş ki, kendisi Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— Ey Eesiüüllâh, bir takım işlere ne buyurursun: ben cahilİyet devrinde sadaka vermek, köle âzad etmek yahud akrabaya yardım kahilin-den olan bu işlerle ibâdet yapardım. Bunlarda ecir var mıdır? diye sormuş. Resulüllâh (Salldlîahü Aleyhi ve Sellem):
«Sen eskiden yaptığın hayırlarla müslüman oldun.» buyurmuşlar.

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdurrazak haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zühri'den bu isnadla haber verdi. H.
Bize yine İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. TJrve, Babasından, o da Hakim b. Hizâm'dan naklen rivayet etti. Hakim şöyle demiş.
— Yâ Resulâllah, bâzı şeylere ne buyurursun? Ben onları cahiliyet devrinde yapardım; dedim. (Hişâm: Bunlarla tâat yapardım demek istiyor; demiş). Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Settem) :
«Sen kendin İçin evvelce yaptığın hayırlarla müslüman oldun.» buyurdular.
— Öyle ise vallahi ben de cahiliyet devrinde yaptığım hiç bir şeyin mislini İslâmda da yapmadan bırakmam; dedim.

196 - (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr, Hişâm b. Urve'den, o da Babasından naklen rivayet etti, ki Hakim b. Hizam cahiliyet devrinde yüz köle âzâd; yüz deve yükü de mal tesadduk etmiş. Bilâhare İslâmda dahi yüz köle âzâd ve yüz deve yükü mâl tesadduk eylemiş. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmiş...
Müteakiben babası, Ötekilerin hadisi gibi rivayet etmiş.
Hadis muttefekun aleyhtir. Buhâri onu zekât, Buyu' Rehin ve Edeb bahislerinde tahric etmiştir.
Bana haber ver demektir. kelimesi bazı rivayetlerde şeklinde zabtedebilmiştir. Ancak rivayet sahîh olmakla beraber ma'na itibarile bu kelime yanlıştır. Buhâri'nin üstadlarından biri burada vehmetmiştir deniliyor. İbni fin: «Bu kelimenin etehan-netü şeklinde okunduğu takdirde bir vechi olup olmadığını bilmiyorum.»
demiştir. îsmâili ise; Buhârînin onu şeklinde rivayet ettiğini söyledikten sonra şöyle demiştir:, rivayeti tashifdir; doğrusut dür. Bu kelime (hıns) dan alınmıştır. Hıns günah demektir.
Hz. Hakim: «Bunlarla ben günaha sokacak şeylerden korunuyordum» demek istemiş olacaktır!»
Bazıları kelimesine ma'na vermeye çalışmış; ve bunun
meyhane ma'nasma gelen (hânût) dan alınmış olması ihtimalinden bahsetmişlerdir. Bu takdirde ma'namn ne olacağı zikredilmemişse de meyhane yerine bu işlerle meşgul oluyordum. Benim meyhanem bunlardı.» ma'na-sı kadedilmiş olması muhtemeldir.
İmam Nevevi 'nin beyanına göre «tehannüs: teabbüddür. Nitekim hadisde de Müslim onu bu ma'na ile tefsir etmiştir. Diğer rivayette onu: Teberrür diye izah eder. Teberrür, birr, yani tâat yapmaktır. Lügat uleması; Tehannüsün aslı günahdan çıkacak bir iş yapmaktır; demişlerdir...
«Sen geçmişte yaptığın hayırlarla müslüman oldun,» ifadesinden mu-rad: o hayırların hesaba katılması veya kabul olunmasıdır. Zira kâfir müslüman olur da ölürse hasenatının kabul edileceği yahud hesaba katılacağı; kâfir olarak ölürse amellerinin bâtıl olacağı rivayet edilmiştir.
Mazirî hadisin bu cümlesi üzerinde ulemânın ihtilâf ettiğini söyledikten sonra şöyle eliyor: «Bu cümlenin zahiri usûlün iktizâ ettiği ma'-naya muhaliftir. Çünkü kâfirin ibâdeti sahih değildir ki yaptığı tâaitan dolayı sevaba nail olsun. Ama ibâdet değil de itaat göstermiş olması sahihtir. Yukarıdaki izahattan anlaşılıyor ki hadîs te'vîl edilmiştir. Te'vîlinin de bir kaç veçhe ihtimâli vardır. Şöyle ki:

1 - «Sen geçmişte yaptığın hayırlarla müslüman oldun» sözü evvelce güzel âdetler, makbul tabiatlar kazanmışsın; onlardan müslümanken de faydalanıyorsun;-sana hayırlı işler için bu âdetler bir hazırlık ve yardımcı oluyor, ma'nasma gelebıir.
2 - Bu yaptıklarınla güzel bir nâm kazandın. Bu nâmın müslümanken dahi devam edecektir.
3 - Müslüman olduktan sonra yaptığı hayır hasenata geçmiş iyilikleri sebebi ile fazla sevap verilmesi ihtimalden uzak değildir. Kâfirin yaptığı hayırlardan dolayı azabı hafifletileceği bildirilmektedir. K-aadî Iyâz şunu rivayet ediyor : «Bu cümlenin manası geçmişte yaptığın hayırlar bereketine, Allah Teâlâ seni İslama hidayet etti, demektir. Çünkü evvel emirde bir kimsenin hayır yapmış olması akıbetinin seadetine delildir.»
Muhakkik ulemadan İbni Battal ve başkaları hadisden muradın zahirî manası olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre kâfir müslüman olarak ölürse küfür halinde yaptığı hayırlardan dolayı kendisine sevap verilir. Delilleri Ebû Said -i Hudrî (RadiyaÜahu anh) 'm rivayet ettiği şu hadistir:
«Kâfir müsKiman olurda müslümanlığını tam yaparsa; geçmişte yaptığı her hayırdan dolayı Allah ona bir sevap yazar ve geçmişte irtikap ettiği her kötülüğü yok eder. Bundan sonra yapacağı hayır ameli ona yedi yüze kadar katlanır. Kötü ameli ise bir misli ile katır. Meğerki AJSah Teâlâ bağışlamış ola.»
Bu hadisi Dârakutni imamı Mâlikin garip hadisleri meyanmda zikretmiştir. Dârakutni hadisi dokuz ferikle zikretmiştir ki, bunların hepsinde kâfire, müslünıan olduktan sonra şirk halinde iken yaptığı her hayır mukabilinde srvap verileceği zikredilmektedir. İbni Battal bu hadisi rivayet ettikden sonra şunları söylüyor: «Allah Teâlâ kullarına dilediğini ihsan edebilir. Ona kimsenin itiraza hakkı yoktur...»
Ulemadan bazıları bu cümlenin manası: «Müslüman olan her müşrike İsîama girmezden önceki hayırlı ameli yazılır, fakat kötü ameli yazılmaz» demektir; çünkü İslâmiyet Önceki günahları yok eder. Hayırlı amellerinin yazılması bunlarla A11ah'm rızasını talep ettiği içindir. Zira kâfirler Allah'ın rübûbiyetini tanırlar. Ancak şirk üzere ölürlerse amelleri merdûd olur. Müslüman olunca; Allah onlara lütfü ihsan ederek hayırlı amellerini yazar, kötü amellerini yok eder.» derler.
El-Mühelleb diyor ki; «bir hakîm cahiliyeti üzere ölse; azabın hafifletilmesi me'muldur. Nitekim Ebû Tâlib ile Ebû Lehe b hakkında böyle bir rivayet vardır.» Fakat Buhâri sarihlerinden Aynî bu mütaleaya itaraz ederek: «Bunların hususiyeti vardır, başkaları onlara kıyas edilemez.» demiştir.
Bu babda daha bir çok sözler söylenmiştir. Kurîubî: «bunların içerisinde en güzeli 'nin sözüdür.» demektedir. Harbi bu hadisi: «Geçmişte yaptığın hayırlar senindir.» diye tefsir etmiştir. A11 a h 'ü a'lem.
Fukaha: «Kâfirin ibadeti sahih değildir. Müslüman oîsa bile eski iba-dedleri nazar-ı itibara alınmaz. > demişlerdir. Nevevi bu sözü tefsir ederken şöyle demektedir. «Fukahamn bundan muradı küfür halinde işlenen hayırların dünya ahkâmı hakkında nazar-ı itibara alınamayacağıdır. Bu sözde âhiret sevabına dair birşey yoktur. Biri çıkar da o amellerden dolayı âhirette sevaba nail olamaz derse; sözü bu hadis-i sahih ile red-dolunur. Filvaki küffârm bazı fiilleri dünya ahkâmı hakkında da nazar-ı itibara alınır. Kâfire keffaret-i Zihar yahud başka bir keffaret lâzım gelse de küfür halinde iken onu verse borcunun Ödenmiş olacağını fukaha beyan etmişlerdir.» Ancak Nevevi'nin bahsettiği bu hüküm Hanefilere göredir. Eimme-i Selâse denilen Malik, Şafiî, ve Ahmed İbni Hanbel hazerâtma göre müşrikin verdiği keffaret caiz ve makbul değildir. Mamafih bir rivayette İmam- Ahmed bu meselede Hanefî-ierle beraberdir. Diğer bir rivayette bu keffareün mutlak surette caiz olduğuna kail olmuştur. Malik ile Şafiî meseleyi hata sureti ile insan Öldürmeye kıyas etmişlerse de deliller mutlaktır. Katil âyeti imanla mukayyettir. Kaide her delille ıtlak ve takyidi muktazasmca amel icap eder.
Kâfir cünüplükten yıkansa da sonra müslüman oîsa tekrar yıkanması icap eder mi, etmez mi? Bu mesele Şafiî yye uleması arasında ihtilaflıdır. Bazıları ileri giderek: «Abdest olsun, ğusul olsun kâfirin her tahareti hatta teyemmümü caizdir. Müslüman olduğu zaman bunlarla namazını kılabilir.» demişlerdir. Hanefîlere göre ise; müslüman olan kafir cünüp değilse yıkanması müstehabtır. Cünüp olarak müslüman olmuşsa meseîe ihtilaflıdır.

56 - İmanın Sadakat ve Telası Babı

197 - (124) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. İdris ile Ebû Muâvîye[109] ve Vekî, A'meş'den, o da İbrahim'den [110] o da Alkame'den, [111] o da Abdullah'dan [112] naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş:
«İmân edip de imanlarına zulüm karıştırmayanlar yok mu?...» (En'am: 82) âyet-i kerimesi nazil olunca, bu Resulüllah (SaUaîlakü Aleyhi ve Sellem) in ashabına girâtı geldi. Ve: «bizim hangimiz nefsine zulmetmiyor ki?» dediler. Bunun üzerine Itesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu zuiüm sizin zannettiğiniz gibi değildir. O Lokman'ın oğluna söylediği gibidir: «Yavrucuğum! Allah'a şirk koşma! Çünkü şirk pek büyük bir zulümdür» (Lokman: 13) (demişti) buyurdu.

198 - (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Aliy b. Haşrem rivayet ettiler.
Dediler ki: Bize îsâ (ki İbni Yunus'dur) haber verdi. H.
Bize Mincab b. el-Hâris et-Temîmî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Müshir haber verdi. H.
Bize Ebû Küreyb[113] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni İdris haber verdi. Bunların hepsi A'meş'den bu isnadla rivayet etmişler. Ebû Küreyb dedi ki: İbni İdris: bu hadisi bana evvelâ babam, Ebân b. TağliV-den, o da A'meş'den naklen rivayet etti. Sonra hadisi Ebân'dan (ben de) dinledim, dedi.
Hadis muttefekun Aleyhdir. Onu Buhari «imân» ve «îstitâbe-tü'1-mürteddîn» bahislerinde tahric ettiği gibi N'esâî ve Tinnizi de rivayet etmişlerdir. Ebû Nuaym (Müstahrec) inde Âyeti kerimeden sonra:
«Bunun üzerine yüreğimiz rahatlaştı» ibaresini de rivayet etmiştir. Buhârinin bazı rivayetlerinde: «Bu âyet nazil olduğu vakit zulüm meselesi ashab-ı Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemye girân geldi. Ve: «Bizim hangimizin imânı zulümle karışmamıştır; dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle değil, siz Lokmanın [114] gerçekten şirk pek büyük bir şeydir.» dediğini işitmiyor musunuz?» tuyurdu, denilmektedir.
Hadisdeki birinci âyet hakkında Teymî şunları söylemiştir : «Bu âyetin ma'nası: imânlarım küfürle ibtâl etmeyenler... demektir. Çünkü imanla küfrün birbirine karışması tasavvur olunamaz. Maksad, iman sı-fatiyle küfür sıfatını karıştırıp da kendilerine evvelâ iman, sonra da küfür sıfatının sabit olmadığım yâni eevvelâ imân edip sonra kâfir olmadıklarını anlatmaktır. «Âyetteki karıştırmadan murâd: münafık olmayanlardır» demek de caizdir. Bu takdirde de imanla nifak hakikatta bir yerde bulunmazsa da âyetin ma'nası yine de «imanla nifakı zahiren ve ba-tmen bir araya getirmeyenler.» demek olur.
Zulüm: bir şeyi yerine koymamakla şeriata muhalefet etmek ve bir birinden farklı bir çok nevileri vardır. Bunların bazısı küfürdür.
Hadisin zulmü isbat eden lâfızları muhteliftir. Ancak bunların bazısı mutlak bazısı mukayyed olduğu için mutlak olanlar şirkle mukayyed

hükmüne hamledilmek suretile araları bulunur; ve şöyle denilir: «Sa-habe-i kiram âyetteki zulmü mutlak ma'nada anladıkları için endişeye düşmüşler; fakat Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) âyetlerin birincisinde mutlak zikredilen zulmün ikinci âyetteki şirkle mukayyed ma'naya alınacağını öğretmiştir.
Ha11âbî diyor ki: «Bu meselenin ashaba girân gelmesi zahirde zulüm insanların haklarını yemek olduğu içindir. Halbuki Ashab günah işlemek suretile nefislerine zulmetmiş değillerdi. Yalnız buradaki zulmün zahiri ma'nası kasdedildiğini zannetmişlerdi.
Burada şöyle bir suâl hâtıra gelebilir: Acaba sahabe-i kiram buradaki zulmü hangi delile istinaden umumi ma'nasına hamletmişlerdir?
Cevap şudur: âyette zulüm nefiden sonra nekire olarak zikredilmiştir. Siyâk-ı nefiden sonra gelen nekireler umum ifâde ederler.
Yine birnci âyeti kerimede şirkin zulüm olmakla tasif buyurulması şirkten başka şeyler zulüm, sayılmaz mânasına gelemez. Çünkü: (zulüm) kelimesinin tenvini onun büyüklüğünü göstermek içindir. Nitekim ikinci âyette; «şirk pek büyük bir zulümdür.» Duyurulmuştur.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:

1 - Zulüm kelimesinin bazan hususî mânası kasdedilir.
2 - Ma'siyetler küfür değildir. Ehl-i hakkın mezhebi de budur.
3 - Zulmün navi'leri vardır.
4 - «Bir sözde kaide: o sözün umum ifâde etmesidir. Meğer ki hususa delâlet ettiğine delil buluna.» diyenler bu hadisle istidlal ederler.
5 - İcâbında bir söz zahirî ma'nasının hiâfına hamledilir.

57 - Allah Tealanın Takat Getirilemeyecek Şeyleri Teklif Etmediğini; Beyan Babı

199 - (125) Bana Muhammedi b. Minhâl ed-Darîr[115] ile Ümeyye-tü'bnii Bistâm el-Ayşî rivayet ettilea:. Lâhz Ümeyye'nindir. Dediler ki: Bize Yezil b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh —ki Îbnü'1-Kaa-sim'dir—, Alâ'dan,[116] .0 da babasından, o da Ebû Hüreyre*den işitmiş olmak üzere rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş:
Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
«Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ındır. Siz gönülierinizdekini açsaniz da gizlesenizde Allah onunla sizi hesaba çeker; Ve dilediğini affe der; dilediğini de azâb. Allah her şeye Icaadirdir[117]» âyeti nazil olduğu vakit, bu âyet Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabına şiddeti: geldi. Hemen Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)fe. geldiler ve diz çö küp oturarak:
«Ey Allanın Resulü! (Eskiden) bize gücümüzün yeteceği ameller: na maz, oruç, cihâd ve sadaka (gibi ibâdetler) teklif olun (muş) du. (Şimdi' sana şu âyet indirildi. Biz buna takat getiremeyiz.» dediler.
Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden önce geçen iki tane ehl-i kitab (kavın) in dedikleri gibi işitti ve İsyan ettik, demek mi istiyorsunuz? Bilakis, siz: dinledik ve itaat ettik gufranını niyaz eyleriz Ya Rabb! varışımız da ancak sanadır, deyin!» bu yurdular.
Ashâb: «Dinledik ve itaat ettik; gufranını niyaz eyleriz ya Rabb varı Şimız da ancak sanadır. Dediler.
Cemâat bunu okuyunca dilleri ona yatıştı. Hemen arkasından Allah ş âyeti indirdi:
«Peygamber Rabbinden kendisine indirilene imân getirdi. Mü'minfe de her biri: Allaha, onun meleklerine, kitaplarına Peygamberlerine — Peygamberleri arasında hiç bir fark gözetmeyiz, diyerek — İmân getirdiler. Ve dinledik, itaat ettik. Gufranını niyaz eyleriz yâ Rabb! Varışımızda ancc sanadır, [118] dediler.»
Onlar bunu yapınca Allah Teâlâ da o âyeti neshederek:
«Allah hiç bir kimseye takat getiremeyeceği bir şey teklif etmez. He kesin kazandığı kendine, irtikab ettiği de [yine) kendi aleyhinedir. Ey Rab temiz! Unutur veya hatâ edersek bizi muâhaze buyurma!.. »(Peygarabe (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bu duaları okudukça Allah Teâlâ Hazertler peki (yaptım) buyurmuştur.
Ey Rabbimiz, hem bize, bizden öncekiîere yüklediğin gibi^ağır yük yü leme! (Allah Teâlâ Hazretleri peki buyurmuş.)
Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyeceği şeyi de yükleme!
(Allah Teâlâ hazretleri: Peki buyurmuş.)
Bizi Affet! Bizi mağfiret eyle! Bize merhamet buyur! [Çünkü) bizi mevlâmız ancak sensin. Binaenaleyh kâfirler güruhuna karşı bize nusr eyle! (Allah Teâlâ Hazretleri: Peki buyurmuş.) [119]

200 - (126) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve tshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir'indir. İshâk (Bize habe verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Vekî, Süfyan'dan,[120] o da Hâlid'in[121] âzadlısı Âdem b. Süleyman'dan,[122] naklen rivayet etti; dediler. Âdem şöyle demiş: Said b. Cübeyr'i, İbni Abbas'dan naklen rivayet ederken dinledim, demiş ki:
Şu «Siz gönüllerinizdekini açsanızda gizlesenizde Allah onunla sîzi hesaba çeker...» âyeti nazil olunca ashabın kalplerine başka hiç bir şeyden girmeyen bir endişe girdi. Bunun üzerine Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz, dinledik, itaat ettik ve teslim ettik deyin» buyurdular. Müteakiben Allah imânı onların kalplerine yerleştirdi. Ve şu âyeti kerimeyi inzal buyurdu:
«Allah hiç bir kimseye takat getiremeyeceği bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı kendine irtikâbettiği de (yine) kendi aleyhinedir. Ey rabbi-mîz! Unutur veya hata edersek bizi muâhaza buyurma!» Peygamber
(Scülalhhü Aleyhi ve Sellem) bu duaları okudukça (Allah Teâlâ hazretleri) Pekiyi (yaptım) buyurmuştur.
«Ey Rabbîmiz! Hem bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yüt yükleme.»
(Allah Teâlâ hazretleri pekiyi buyurmuş).
«Bizi affet! Bize merhamet eyle! [Çünkü) Bi2im mevtamız ancak sensin.)
(Allah Teâlâ hazretleri pekiyi buyurmuş) [123]
Hadis müttefakun aleytir, Buhârî onu tef siru'l-Kur'ası bahsinde tahric etmiştir.
Ashab-ı Kirama âyeti kerimenin şiddetli gelmesi gönülden geçen şey lerden, korunmakla memur olduklarını zannettikleri içindir. Böyle bi teklif insan takatinin üstündedir. Çünkü gönülden geçen şeyleri defetme! kimsenin elinde değildir.
Eğer âyetten murad bu ise bu hadis-i şerif müslümanlara takat geti remiyecekleri şeylerin emredildiğine delâlet eder. Buna hususî tabiri il teklif-i mâla yutak derler ki caiz olup olmadığı ulemâ arasında ihtilâflıdı
Vahidinin beyanına göre buna takat getiremiyeceklerini Peygambe (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz eden ashab Ebû Bekir, Ömer

Abdurahman b. Avf, Muaz b. Cebeî ve Ensarda birkaç kişi imiş : «Ya ResulâHâh! Bize şimdiye kadar ondan daha şu detli bir âyet inmedi, demişler» Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellev kendilerine:
«Ne yapalım âyet böyle indirildi sizde dinledik ve itaat ettik deyiverir buyurmuşlar.
Böylece bir sene geçmiş. Ondan sonra Teâlâ hazretleri: «Allah h bir kimseye gücünün yetmeyeceği bir şey teklif etmez.» âyetini indirerc ashabı rahata kavuşturmuş ve bu âyetle üst tarafındaki şiddet âyeti: nesh etmiş. Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Şüphesizi-Allah ümmetimin gönlünden geçirdikleri şeyleri fiiliyat sahasına çıka madikça yahut söylemedikçe af buyurmuştur.» demiştir.
Nesh: şer'i bir hükümün kendinden evvel gelen şer'i bir hükmük£ dırmasıdır. Âyet-i kerimenin, üst tarafındaki şiddet âyetini neshedip t mediği ihtilaflıdır. İbn-i Abbas (Radıyallahu Anhüma) 'nın «b âyet neshedilmiştir.» dediği rivayet olunur. Bunun vechi: âyetin haber c maşıdır. Haberlerde nâsih mensuh aranmaz filvaki buna kail olanlar ve şada kendilerine cevap verilmiş ve: «Âyet-i kerime her ne kadar habe dair isede hüküm de tazammun etmektedir. Hüküm ihtiva eden haber] ise; sair ahkâm gibi neshi kabul eder. Nesh kabul etmeyen haberler î hüküm ihtiva etmeyen maziye ait haberlerdir.» denilmiştir. Bazıları: «I radaki neshden murad tahsis olabilir. Çünkü eskiden ulema çok defa ta sise nesh derlerdi.* demişlerdir. Yine İbn-i Abbas (Radıyallahu Anhiinlan rivayet edildiğine göre: Bu âyet neshedümemiştir. Lâkin Allah Teâîâ îiyamet gününde kullarını haşr ettiği zaman «Ben size meleklerimin /akıf olamadığı gönül sınırlarınızı haber vereceğim» diyecek. Mü'minlerin
urlarını söyledikten sonra onları affedecek şüphecilere ise; yaptıkları tek- hareketini haber verecektir. İbni Abbas: İşte «Allah îilediğini af, dilediğini de azap eder» âyeti kerimesinin manası budur.»
demiştir.
Mâzirî diyor ki: «Buna nesh demek bir meseledir. Çünkü nesh iki âyetin arası bulunamadığı zaman olur. Halbuki Teâlâ hazretlerinin: kalplerinizden geçeni açığa vurursantzda gizîersenizde ilâh...» âyet-i ke-
imesi âmm'dır. Bunun gönülden geçen şeylerin önüne geçmesi mümkün olmayanlarına değil mümkün olanlarına şamil olması ihtimali vardır. Binaenaleyh Ferah âyeti şiddet âyetini tahsis etmiş olur. Ancak sahabe umum manâsını hal karinesi ile snladıîarsa o başka, o zaman nesh olur. Çünkü nesh sabit ve müstekâr olan bir hükmü kaldırmaktır.» Fakat Übbî Maziri'nin bu mutâleasına iştirak etmemiş ve : «Bu takdirde nesih olur. Çünkü nesih ile tahsisin her biri sözün delâlet ettiği ma'nanın hilafını gösterir. Ayrıldıkları yer: tahisin sübutu şüpheli olan bir hükmü neshin ise sübutu muhakkak olan hükmü kaldırmasıdır. Ashab bunu ka-rîne ile anladıîarsa —ki karine ilim ifade eder— sübutu muhakkak olanın hükmünü kaldırmaya râcî' olur; bu nesihdir.» demiştir.
Kaadî îyâz şöyle diyor : «Bu meselede neshi uzak görmeğe imkân yoktur. Çünkü hâdiseyi anlatan râvî bu hadisede nesh olduğunu lâf-zan ve manen rivayet etmektedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şiddet âyeti- inince; ashabına itaat etmelerim emir buyurmuştur. Bu emir Allah Teâiâ gönülden geçen şeylerden dolayı muahaza buyuracağım bildirdiği içindir. Sahabe taat ve teslimiyet arzedince Allah Teâlâ imam kalplerine yerleştirmiş, dilleri de arz-ı teslimiyet ederek dinledik ve itaat ettik demeye yatışmıştır. Nitekim Nass-ı hadis kendilerinden güçlüğün kaldırıldığım ve bu teklifin nesh edildiği bildirilmektedir, Nesh ancak haber vermekle yahut tarih göstermekle bilinir. Bu âyette bunların ikiside vardır. Mâzîrî'nin dedikleri nesih vaki olduğuna delil bulunmayan yerde doğrudur. Delil bulunursa; biz o delilin üzerinde dururuz. Lâkin usul ulemâsı şahabının: «Sununla neshedil&i» demesinin neshi iptal eder bir. hüccet olup olamayacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Çünkü sâhâbi'-nih sözü kendi içtihad ve te'vili de olabilir. Bu nesh değildir. Ulema bu âyet hakkında da ihtilâf etmişlerdir. Ashab-ı kiramın ve onlardan sonra gelen müfessirlerin ekserisine göre âyette nesh vardır. Müteehhirin ulemadan biri neshi inkâr etmiş ve «bu âyet haberdir, haberlere nesh dahil olamaz» demiştir. Ama mesele bu muteehhir alimin dediği gibi değildir. Çünkü âyet haber de olsa, bir teklifi ve kalplerde gizlenen sırdan dolayı muahaza olunacağını; Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn emrettiği şekilde dinledik ve itaat ettik diyerek teabbüdte bulunmaları lüzumunu haber vermektedir. Bunferın bazısı kavil yani lisanın ameli, bazısı da kalbin amelidir. Bilahere kendilerinden güçlük ve muâhaze kaldırılmak suretile bu hüküm neshedilmiştir.
Bazı müfessirlerden rivayet olunduğuna göre; buradaki neshin ma'nâ-sı, ashabın kalblerindeki endişe ve korkuyu gidermektir. Bu endişe ve korku sonra nazil olan âyetle giderilmiş; ve gönülleri rahat olmuştur. Bu kavle zâhib olanlarca ashab-ı kirama güçleri yetmeyecek teklifler vâkî' olmamış; yalnız korunması kendilerine meşakkatli görünen gönül tasavvurlarından korunmaları ve derûnî bir ihlâsa sahip olmaları emrolunmuştur. Ashab da bunu görünce takat getiremeyecekleri şeylerin kendilerine em-redilmesinden korkmuştur. Binnetice korkuları giderilmiş; ve ancak tâ-katları nisbetinde mükellef oldukları beyan buyurulmuştur. Bu takdirde âyette, kulun gücü yetmeyeceği şeylerin teklif olunabileceğine delil yoktur. Çünkü âyette teklife dair bir söz yoktur.
Bazıları mezkûr teklifin caiz olduğuna Teâlâ hazretlerinin: «Bize takat getiremeyeceğimiz şeyleri yükleme...» âyetile istidlal etmiş; ve : «Eğer böyle bir teklif caiz olmasa ashâb bundan Allah'a iltica etmezlerdi.» demişlersede kendilerine: «Ashabın: takat getirenleyiz demelerinin ma'-nası, güç hâlle yapabilirsiniz, demektir» şeklinde cevap verilmiştir.
Bir takımları da mü'minlerle kâfirlerin gerek yakınen gerekse şek ve şüphe ile inandıkları şeyleri gizleme hususunda âyetin muhkem olduğunu; mü'minler affolunacağını, kâfirler ise azâb göreceğini söylerler.» Kaadî Iyaz'm sözü burada bitiyor.
Vahidî: «Âyet mü'minlerle kâfirler hakkında muhkemdir...» kavli hakkında: «Muhakkikin ulemânın mezhebi de budur.» diyor.
Buhârinin Hz. Abdullah b. Ömer (RaâiyaUahu anh) dan rivayet ettiği bir hadisde ise İbni Ömer (Raâiyallahu anh) «Siz gönüüerinizdekin açsanız da gizlesenizde... âyeti muhakkak nesh edilmiştir.» demiştir.
* Hasılı; nesih meselesi ihtilaflıdır. Görülüyor ki, Sûre-i Bakara'nın son âyetleri-bu münasebetle nazil olmuştur. Ayni diyor ki: «Teâlâ Hazretleri : Peygamber, kendisine indirilenlere iman attı; mü'minler de her bîri Allah'a imân etti...» buyurdu. Acaba neden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında «Allah'a imân etti» buyurulmanuştır? dersen ben derim ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında küfür imkânsızdır. Fakat mü'minler hakkında imkânsız değildir. Bu sebeble onların Allah'a imân ettiklerini tasriha lüzum vardır. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in Allâha iman ettiğini beyâna hacet yoktur.
Âyetteki «diniedik» ta'birinden murâd: icabet ettik demektir. burada kesb fi'li, biri sülâsi-i mücerrep diğeri sülâsî-i mezid olmak üzere iki defa zikredilmiş; ve kelimelerdeki bina ziyadesi ma'nâların ziyadeliğine delâlet ettiği cihetle (kesebe) fi'li ha-yır kazanmak ma'nasmda (iktesebe) ise kötülükte kullanılmıştır. Çünkü
iktisabda didinerek çalışma ve kasid manası vardır.
Buradaki nisyandan murâd: yanılmaktır. Bazıları, terk ve ihmâl ma'nası-na geldiğini söylemişlerdir.
Hatadan muradın kasıdlı iş olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, bilmemek ve yanılmak ma'nasma geldiğini' ileri sürenler de vardır. îbni Zeyd'e göre bu cümlenin ma'nası: «Şayed bize farz kıldığın şeylerden birini unutur; yahud haram kıldığın şeylerden birinde hata edersek, bizi cezalandırma ya Rabbî!» demektir.
Kelbî 'nin beyanına göre Beni İsmail, Allah'm kendilerine emrettiği bir şey hususunda hata ve nisyanda bulunurlarsa derhâl cezalan verilir; günahına göre yiyecekleri içecekleri kesilirmiş. İşte bu âyetle Teâlâ Hazretleri mü'rninlerin bu gibi hâllerden dolayı azâb

olunmama-maları niyazında bulunmalarını Peygamber (Salldllahü Aleyhi ye SeÜem)*c emir buyurmuştur.
Burada şöyle bir suâl vârid olabilir. Hatâ ve nisyanin hükmü bu ümmete bağışlanmıştır. O halde bunlardan dolayı muâhaze olunmamak niyazında bulunmanın ne faydası vardır?
Cevap : Duadan murad: muaheze olunmamanın bir defaya mahsus bırakılmayıp devam etmesini, hiç bir nisyan ve hatadan dolayı azâb görmemelerini istemektir. Nitekim Fatiha Süresindeki: bizi doğru yola ilet...» âyet-i kerimesinden murad da doğru yolda dâim kılmaktır
«Ey Rabbimiz! Hem bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme!...» Buradaki (ısr)ı, Sultanu'l-müfessirin İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) altından kalkamayacağımız «ahdu peymân» diye tefsir etmiştir. Zemahşeri:
«Isr: taşıyanın belini çökerten ağır yüktür» demiştir. Bazılarına göre (ısr) tevbesi ve keffâreti olmayan günahtır.
Önceki kavimlerden murâd yahudilerdir. Rivayete göre Allah Teâlâ yahudilere günde elli vakit namaz kılmalarını ve mallarının dörtte birini zekât olarak vermelerini emretmiş. Kim bir günah işlerse sabahleyin günahının kapısına yazıldığını görürmüş. îşte bazı âyetlerde zikri geçen
(isr-u ağlâl) dan murad bunlardır.
«Bize gücümüzün yetmeyeceği şeyi de yükleme!...» Allâme Aynî bu âyetin ma'nası hususunda yedi kavil olduğunu söylüyor. Bu yedi kavil şunlardır:
1 - Yâ Rabbî! Bize takat getirmeyeceğimiz meşakkatli şeyleri emretme!
2 - Bizi azâb etme!
3 - Bizi nefsimizin vesvesesi ve gönlümüzden geçen şeylerden dolayı azâb etme! yahud bizi nefsimizin vesvesesine terk etme!
4 - Bize gülme yânî kuvvetli şehvet verme! Çünkü kuvvetli şehvet bizi cehenneme sürükleyebilir.
5 - Bize takat getiremeyeceğimiz aşk ve mahabbet yükleme! (Misâl) Zün'Nûn-u Mısrî bir meclisde mahabbet hakkında konuşurken onbir kişi öldüğü hikâye olunur.
6 - Bize düşmanları güldürme!
7 - Bizi tefrikaya düşür
«Bize merhamet eyle» yânî bize inayet buyur; da günah işlemeyelim. «Bize nusrat eyle!» Çünkü senin dinini inkâr eden, vahdaniyetini tanımayan kâfirlere karşı bizim yegâne yardımcımız sensin. Ebû Bekir Zeccâc'in beyanına göre Bakara Sûresinin son âyetini Cenab-ı Hak dua olarak inzal buyurmuştur. Binaenaleyh mü'minlerin bunu ezberleyerek her zaman okumaları gerekir.

58 - Yer Etmemek Şartı İle Gönülden Geçen Şeyleri ve Kelam-ı Nefsiyi Allah'ın Affetmesi Babı.

201 - (127) Bize Said b*. Mansur [124] ile Kuteybetü'bnü Said ve Mubaramed b. Ubeyd el-Guberî rivayet ettiler. Lâfız Said'indir. Dediler ki: Bize Ebû Avâne Katâde'den, o da Zürâratü'bnü Evfâ'dan[125], o da Ebû HüreyreMen naklen rivayet etti. Demiş ki: Resulüllâh (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki, dillerile söylemedikçe yahud fi'len yapmadıkça Allah ümmetimin gönüllerinden geçirdikler! şeyleri onlara bağışlamıştır.» buyurdular.

202 - (...) Bize Amru'n-Nâkid ile Zuheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. H.
Bize EbÛ Beki* b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize AHy b. Müshir ile Abdetü'bnü Süleyman rivayet [126] etti. H.
Bize İbnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Ebî Adiy rivayet eyledi. Bunların hepsi Said b. Eb Arube'den o da Katâde'den[127], o da Zürâre'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllâh (Sallattahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki fi'len yapmadıkça yahud söylemedikçe Allah Teâlâ ümmetimin gönüllerinden geçen şeyleri onlara bağışlamıştır.» buyurdu.
Bana Zühcyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mis'ar'la Hişâm [128] rivayet etti. H.
Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyn b. AHy Zâidc'den, o da Şeybân'dan[129] ve bunlar toptan Katâde'den bu isnâdla bu hadisin mislini haber verdiler.
Bu hadisi Buhârî »Kitabü'1-Itk», «Kitabü't-Talâk» ve «Kitâbü'l-Eymân ve'n-Nüzûr» da, Ebû Davûd, Tirmizi Nesaî ve İbni Mâce «Kitâbü't Talâk» da tahric etmişlerdir.
Bazı rivayetlerde : yerine denilmiştir. Aynî o rivayeti daha güzel bulmaktadır.
dahi bâzı rivayetlerde şeklinde merfu'dur. 3azıları lisân âlimlerinin tunu mer-fu' okuduklarını söyîemişse de Aynî iki vechin de-caiz olduğunu söylemektedir. Kelime mansub okunursa rna'nası: «nefislerine söyledikîerişey, merfû okunursa «nefislerinin kendilerine söylediği şey > olur. Yani birinci takdire göre (enfüs) kelimesi mef'ul, ikinciye göre faildir. Bu kelimenin yerine hadisin bâzı rivayetlerinde :
«nefislerinin verdiği vesveseyi...» denilmiş hatta Nesaî'nin rivayetinde:
«nefislerinin verdiği vesvese ile gönüllerinden geçen şeyleri...» buyurulmak suretüe kelimelerin ikisi birden zikredilmiştir.
Vesvese: nefisde yer etmeyip tereddüd halinde bulunan şeydir. Gönülden geçen şeyler diye terceme ettiğimiz «hadis'ün-nefs> de öyledir. Bunlar kuvveden fi'le çıkmadıkça muâhazeyi icâb etmezler. Şu var ki; vesvese ve gönülden geçen şeylerin cezayi istilzam etmemesi için onların kalbden gelip geçmeleri şarttır. Bunları yapmağa niyet edilir de kalbde yer eder kalırsa azabı müstelzim olurlar.
Kaadi Iyaz şöyle diyor: «Kalbte geçen şey, orada yer edip karar kılmadan gelip geçerse buna «hemra» derler. Şayed devam eder de kalbe yerleşirse «azim» olur. Azim sebebile ise inşân yâ muâhaze olunur yahud se-vab kazanır. «Yâni bir haramı irtikâba azmeden azaba, hayır yapmaya azmeden de sevaba lâyık olur demek istiyor.
Kurtubî diyor ki: «Kaadi lyazm kavli bil umûm selef ulemasüe fu-kahanın, muhaddislerin ve ilm-i kelâm âlimlerinin mezhebidir. Bu hususta onlara muhalefet ederek: «İnsanın kalbinden geçen şeyler orada yer etsin etmesin hiç bir muâhazeyi icâb etmez.» diyenlerin sözüne bakılmaz.
Bunlar Tealâ Hazretlerinin:
«Kadın gerçekten ona niyeti kurmuştu. Rabbinin burhanım görmemiş olsa o da ona niyeti kurmuş gitmişti...» [130] âyet-i kerimesile ve bu hadisle Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Fi'len yapmadskça yahud söyfe
medîkçe» buyurmuş olmasile bir de kötülük etmeye azmetmişken yapmayan ve söylemeyene ceza verilmemesile istidlal ederlerse de âyetle istidlallerine verilecek cevab: Âyetteki gönüden geçen şeylerdir. Fakat bazıları da kalbde yer etmeyen düşüncelerdir ki, bunlardan dolayı azâb yoktur. Nitekim bu hadisde buna şahittir...»
Kirmanı de şunları söylemiştir: «Ulemâ diyor ki: Bir kimse velev 25 sene sonra bir vacibi terk yahud bir haramı irtikâb edeceğine az-

meylese derhâl âsî olur.» Hatırdan geçen şeylerden murâd: niyet derecesine varmayan şeylerdir. Niyet derecesine varan kuruntulardan dolayı kul muâhaze edilecektir.
İbnü'l-Arâbî : «Hadisdeki (konuşmadıkça) tabirinden murad: gönülden geçen şeydir. Çünkü ası! kelâm, ilme muvafık olan kalbteki sözdür; dil onun tercemarudır; demişse de bu söz reddedilmiştir. Zira kaîb-den geçen şeyler söz yerine geçse, bunların namazı da bozması icâbederdi. Halbuki konuşmak namazı bozduğu halde gönülden geçen şeylerin namazı bozduğuna kail olan bulunmamıştır. Hz. Ömer (Radiyalhhu anh) : «Ben ordumu namazda iken hazırlarım.» demiştir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1 - Kalbden geçen şeylerden dolayı azâb görmemek bu ümmete mahsus bir ikramdır. Geçmiş ümmetler gönülden geçen şeylerden mes'uldü-ler. Acaba muâhaze îslâmiyetin ilk zamanlarında meşru' kılınıp sonradan nesih mi edilmiştir? Bu cihet ihtilaflıdır. Bazılarına göre; evvelâ bu ümmete de mes'ûliyet teşri' edilmiş; sonradan tahfif için kaldırılmıştır. As-hab-ı kiramdan İbni Abbas ile Ebû Hüreyre (Radıyallahu
Anhüm) hazerâtının da dahil bulundukları bir cemaat [131] âyet-i kerimesinin: âyetiîe neshedildlğine kail olmuşlardır.

59 - Kul Bir İyilik Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Onun Yazlması, Kötülük Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Yazlmaması Babı

203 - (128) Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Hatb ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Ebu Bekr'indir. İshâk: «Bize Süfyâ [132] haber verdi» ifadeısini kullandı. Ötekiler: Bize İbni Uyeyne, Ebû'z-Zinad'-dan, o da El-A'rac'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti, dediler. Ebu Hüreyre şöyle demiş: Resulüllâh (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Allah Azimüşsân (meleklerine); Kulum bir kötülük yapmayı gönlünden geçirirse onu hemen aleyhine yaztvermeyin! Eğer o kötülüğü yaparsa onu bir seyyie olarak yazın! Ama bir iyilik yapmayı gönlünden geçirir de yapamazsa onu bir hasene olarak yazın! Şâyed o iyiliği yaparsa bunu on (kat) yazın! buyurdu.»

204 - (...) Bize Yahya b. Eyyub ile Kuteybe ve tbni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail ~ki İbni Ca'fer'dir — El-Alâ'datı, o da babasından, o da Ebu Hüreyre'den, « da Resulüllâh (SalktllahU Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Şöyle buyurmuşlar:
«Allah Azîmüşşan: kulum bir iyilik yapmaya niyet eder de yapamazsa onu kendisine bir iyilik olarak yazarım. Yaparsa onu on kattan yedi yüz kata kadar hasenat olarak yazarım. Ama bir kötülük yapmayı tasarlar da yapmazsa bunu ona hiç yazmam. Şayet yaparsa onu bir tek kötülük olarak yazarım; buyurdu.»

205 - (129 Bize Muhammed b. Râfî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki); Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbîh'-den naklen haber verdi. (Ve) Bize Ebu Hüreyre'nin Resulüllâh Muham-med (Sallallahü Aleyhi ve SeHemj'den rivayeti şudur, diyerek bir çok hadisler rivayet etti, dedi. Ebu Hüreyre ezcümle şunları söylemiş: îtesulüllâlı
(ScMallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Allah (Azze ve Celi) : Kulum bîr iyilik yapmayı gönlünden geçirirse, yapmadığı halde ben onu kuium için bir hasene yazarım. Şayed yaparsa, ben o iyiliği on misli ile yazarım. Ama bir kötülük işlemeyi gönlünden geçirirse bilfiil yapmadıkça onu kendisine bağışlarım. Yaparsa onu da kötülüğün misİile (ceza) yazarım, buyurdu.»
(Diğer bir hadisde) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
Melekler: Yâ Rabb! filan kulun bir kötülük yapmak istiyor; derler. Allah onu pek a'lâ gördüğü halde (meleklere): Onu bir gözetleyin, şâyed yaparsa onu kendisine misliJe (ceza) yazın. Yapmazsa, bunu ona bîr hasene olarak yazı ver in Çünkü kulum o kötülüğü ancak benim hatırım için terk etmiştir, buyurdu.»
(Başka bir hadisde) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz müslümanlığını tertemiz yaparsa, işlediği her hayır kendisine on mislinden yedi yüz kata kadar katlanmış olarak yazılır. Yaptığı her kötülük de Ta' Aflaha kavuşuncaya kadar hep mislile £cezâ) olmak üzere yazılır.» buyurdular.

206 - (130) Bize Ebu Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Hâlid el-Ahmar, Hişâmdan, o da İbni Sirîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre şöyîe demiş: Kesulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim hayırlı bir iş yapmak ister de yapamazsa, o iş ona bir hasene on kattan yedi yüze kadar katlanmış olarak yazılır. Ama kim bir kötülük yapmak isterde yapmazsa o kötülük yazılmaz. Şayet yaparsa (o zaman) yazılır.» buyurdular.

207 - (131) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dülvâris, [133] Ebû Osman Ca'd'dan [134] rivayet etti. (Ebû Osman demiş ki): Bize Ebû Recâ'el-Utâridi,[135] İbni Abbâs'dan, o da Rabbî Teâlâdan rivayet ettiği şeyler meyanmda Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Kesulüllâh (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Şüphesiz ki Allah iyilikleri ve kötülükleri yazmış; sonra onları beyân eylemiştir. İmdi kim bir iyilik yapmak isterde yapamazsa Allah onu kendi divânına tam bir hasene olarak yazar. O hayırlı işi yapmağa niyet eder de yaparsa Allah Azze ve Celle onu kendi divânına on kattan yedi yüz kata ve daha pek çok katlayarak hasenat yazar şayeî bir kötülük yapmak isterde yapmazsa Allah onu kendi divânına tam bir hasene olarak yazar. O kötülüğü yapmak isterde yaparsa Allah onu bir tek seyyie olarak yazar.»

208 - (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ca'fer b. Süleyman, Ebû Osman el-Ca'd'dan bu is&adla Abdulvaris hadisinin manasında bir hadis rivayet etti. O şunu da ziyade etti:
«Allah, o seyyieyi yok eder. Allaha karşı (isyana) haris olandan başka hiç bir kimse helak olmaz.»
Hadis müttefekun aleyhtir Buhâri onu «kitab-ü'r-Rukak- ile «ki-tâbü't-Tevhid» de Nesâî de «Nuût» bahsinde tahric etmiştir.
«Rabbî Teâlâ'dan rivayet ettiği şeyler meyanmda» cümlesinden mu-rad hadisin kudsî hadislerden olduğunu anlatmaktır.
(Hadis-i kudsi: manası Allah'tan yani meleğin işareti ile Allah tarafından olduğu tebliğ edilen hadislerdir.)
Yahud Resulüllâh (Salkılkthü Aleyhi ve Sellem) Allah'tan olduğunu beyan ettiği için. bu ifade kullanılmıştır. Mezkur cümlenin vâkîî beyan için getirilmiş olmasıda muhtemeldir. Binaenaleyh başka hadislerin Allah tarafından olmadığı manasını ifade etmez. Bilâkis sair hadislerinde Allah tarafından ilham olunduğu manasına gelir. Çünkü Peygamber 'Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) Havadan söz söylemez.

Kirmanı diyor ki: Bu hadiste «hüsün ve kubulı aklîdir.» kaidesinin batıl olduğuna ve insan fiillerinin haddizatında güzellik ve çirkinlikle vasıflanamıyacağma güzelik ve çirkinliğin şerî'at tarafından tayin edileceğine hatta Teâlâ hazretleri aksini murad edip namazın çirkin, zinanın güzel olduğuna hüküm buyursa, onlara böylece inanmak lâzım geleceğine delâlet vardır. Bu babta muhalefet eden Mu'tezile tayfasıdır. Bunlar fiil-lerdeki güzellik ve çirkinliğin sırf akılla anlaşılacağını iddia ederler. Ve: «Namaz haddi zâtında güzeldir; zina da çirkindir. Akıl bunu böylece anlar. Şeriat müsbit değil mübeyyindir. Yani şeriat güzelliği çirkinliği is-bat etmez sadece bunları beyan eyler. Allah Teâlâ —haşa— bunun aksini yaratamaz» derler.
Hüsün kubuh meselesi kelâm ilminin mühim bir bahsidir.
Hüsün lüğaten güzellik, kubuhta çirkinlik demektir. Bu iki kelime istilâhta bir kaç manaya kullanılmışlardır.
1) Hüsün: Kemâl sıfatı; kubuh: Noksan sıfatıdır. Bu manaya göre ilim güzel, cehil çirkindir.
2) Hüsün: Maksada muvafık olmak; kubuhta maksada muvafık olmamaktır.. Bu manaya göre adalet güzel zulüm çirkindir.
3) Hüsün : Tabiata uygun olmak; kubuh tabiata uymamaktadır. Bu manaya göre tatlılık güzel acılık çirkindir.
4) Hüsün: Dünyada medh âhirette seveba mustehik olmak; kubuh-da dünyada zemmî âhirettede azabı haketmektir. Ulema arasında hüsün kubuh meselesi işte bu manada ihtilaflıdır. Yukarıda saydığımız üç manaya göre hüsün kubuh bilittifak akılla bilinir.
1 -Eş'ariler; Hüsün; emrin mucebidir. Bu babta hâkim şeriattır. Akıl yalnız anlamaya alettir derler. Yani Allah'ın emrettiği bir şeyin güzel veya çirkin olduğunu önceden akıl bilemez. Bir şey Allah emrettiği için güzel, Allah yasak ettiği için çirkin olur. Emrin mucebidir sözünün manasıda budur,
2- Mu'teziİe fırkası: Hüsün; emrin medlulüdür. Bir şeyin güzel veya çirkin olduğunu anlamakta hâkim akıldır. Şeriat bazı yerlerde emrin güzelliğini beyan eder derler. Anlaşılıyorki; bunlar Eş'arilerin tam aksine kaildirler. Eş'arilere göre bir şey emrolunduğu için güzel neyh olunduğu için çirkin iken bunlara göre haddizatında bir şey güzel olduğu için emrölunur çirkin olduğu için yasak edilir.
3 - Ulemadan bazıları aklın güzelliğini anlayabileceği şeylerde mutezileye, anlamayacağı şeylerde Eş'arilere tabi olmuşlardır. Hanefilerden Ebu Mansur Maturidi ile Irak ulemasından bir çoğu yalnız Allah'ı bilmenin vacip olduğu hususunda mutezileye muvafakat etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki Bulüga yaklaşmış bir çocuğa bile aklı ile Allah'a inanmak farzdır demişlerdir. Hatta bir takımları yalnız Allah'ı bilmek hususunda değil iman, adalet ve iyilik, ibâdet gibi aklın güzelliğini anlayabileceği şeylerde mu'tezile ile beraber olmuşlardır. Fakat bu re'y bir parça ifratta görülerek kabul edilmemiştir. Hanefilerce muhtar olan re'ye göre Allah Zülcelâl hâkim olduğu için hüsün mutlak surette emrin medlulü fakat hüsne kubha hâkim yalnız Allah'tır. Bu babta tafsilât kelâm kitapları ndadır.
Allah'ın sevap ve günah yazmasından murad meleklerine yazmayı emir buyurmasıdır. Nitekim rivayetlerin bazısından emrettiği tasrih buyurulmuştur.
«Di'f» bir şeyin misli demektir, Ezherî Arap lisanında Dı'f misil demektir. Fakat ziyadede de kullanılır. İki misline münhasır değildir. Arapçada bu onun Dı'fıdır sözü ile iki mislidir, üç mislidir manası kast-edilebilir. Çünkü esas itibari ile Dı'f mahsur olmayan ziyade demektir.
Teâlâ hazretlerinin [136] » işte bunlar için
yaptıklarına karşılık olarak dı'f vardır. Âyeti kerimesini görmüyor musun? Burada bir veya iki misli murad değildir. Teâlâ hazretleri dı'fla kat kat manasım murad etmiştir. Binaenaleyh dı'fm en azı bir mislidir. Bu mahsurdur, çoğunun ise; haddi hududu yoktur.» diyor. Buhâri Şârihi Ayni de şunları söylüyor:
«İyilikle kötülüğün ikisi de kalple alâkalı ameller olduğu halde kötülük katlanmayıp sadece iyiliğin katlanması A1lah'm bir fadla keremidir. Bu büyük lütuf olmasa idi cennete kimse giremezdi. Çünkü kulların kötü amelleri iyiliklerinden çoktur. İşte bu sebebİe Allah Azze ve Celle kullarına lütuf buyurarak hasenatı katlamış; seyiâtı olduğu gibi bırakmıştır. Kul bir kötülük yapmak isteyip de yapmazsa nihayet o kötülük yazılmaz ama o kimseye bir de hasene yazılması nereden icâbediyor? diyenler olmuş. Kendilerine kötülükden vaz geçmek bir hasenedir,» diye cevap verilmiştir.
Bir hayırlı amele karşı on sevap verilmesi Teâlâ hazretlerinin [137]
«Her kim bir iyilik İle gelirse ona o iyiliğin on misli vardı.» Âyeti kerimesinden yedi yüze kadar katlanması da Teâlâ hazretlerinin [138]
«Mallarını Allah yolunda infâk edenlerin misali yedi başak sürerek her başakta yüz danesi bulunan bir ekin danesi gibidir. Allah dilediğine daha da katlar.» Kavl-i keriminden mülhemdir. Burada şöyle bir sual varid olabilir. Hadis-i şerifte sevabın yedi yüze kadar katlanacağı bildiriliyor. Halbuki Teâlâ hazretleri yedi yüz kadar katlanacağını bildirdikten sonra daha da arttırılacağına işaretle «Allah dilediğine daha da katlar» buyuruyor. Bu gösteriyor ki; sevabın katlanması yedi yüzde sona ermiyor.
Gevap : Bu cihet A1lah'm meşietine kalmış bir iştir. Dilerse fazlasını da ihsan eder. Burada muhakkak olan miktar beyan edilmiştir ki; o da yedi yüzdür. Mamafih sevabın yedi yüzden daha fazlaya katlanacağım bildiren hadislerde vardır.
«Biriniz müstümanlığını tertemiz yapsa...» cümlesinden murad : İslama zahiri ile batını ile yani bütün varlığı ile girmektir, İbni Battal'a göre mezkûr cümlenin manası Cibril hadisindeki İslâmın tarifidir. O hadisde: «İslâm, Allah'ı görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir» buyurulmuştur. Bu gösteriyor ki; sevabın katlanması yedi yüzde sona ermiyor. Binaenaleyh burada da Allah'a taat ve murakabe sûretile ihlâsta mübâlega göstermenin lüzumu ifade buyuruîmuştur.
«Allah'a karşı (isyana) harîs olandan başka hiç bir kimse helak olmaz»
Kaadi lyâz bu cümlenin manası hakkında şunları söyler; «Bunun manası her kimin helaki muhakkak olur ve Allah Teâlâ hazretlerinin bunca geniş rahmet ve keremi olduğu halde o kimseye hidayet kapılan kapanırsa helak olmuş demektir.»
Taberî'ye göre bu hadis, meleklerin kalbden geçen düşünceleri de yazdıklarına delil ve Hafaza meleklerinin yalnız zâhîri amelleri yazdıklarına kaaîl olanlara red cevabıdır. Gaibi bilmeyen melek kulun gönlünden geçeni nasıl bilir? diyenlere Taberî'nin tahric ettiği şu hadisle cevap verilir:
«kul hayırlı bir işe niyet ederse ondan güze! bir koku yayılır. Kötü bir işe niyet ederse fena bir koku yayılır.»
Babımız hadislerinin bazısında zikredildiği vecihle Teâîâ hazretlerinin meleklere : «Kulum bir kötülük yapmak isterse onu hemen aleyhine yazıvermeyin...« buyurması meleklerin insanın gönlünden geçen şeyleri bildiğine delil gösterilmektedir. Melekler bunu ya A1lah'm bildirmesiie bilirler; yahud Allah onlarda bunu idrak edecek bir ilim halk eder.
Hasılı; bu hadisler Allah Zülceîâlin bu ümmete pek büyük lütfü ihsanda bulunarak meşakkatli amelleri ondan kaldırdığına ve ashab-ı kiramın şeriat emirlerine son derece büyük bir ihlâs ve samimiyetle mün-kad olduklarına delildirler.

60 - İmanda Vesvere ve Onu Kendinde Hisseden Kimsenin Ne Diyeceğini Beyan Babı

209 - (132) Bize Zübeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ceriı[139] Süheyl' [140] den, o da Babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre şöyle demiş: Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabından bazı kimseler gelerek ona şunu sordular:

— Gönüllerimizden öyle şeyler geçiyor ki, her hangi birimiz onları söylemeyi bile büyük (bir suç) sayıyor Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hakikaten böyle bir şey hissettiniz mi?» diye sordu. Ashab:
Evet, dediler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İşte açık açık imân budur.» buyurdular.

210 - (...) Bizse Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebu Adiy, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Amr b. Cebelete'bni Ebî Ravvâd[141] île Ebu Bekr b. İshâk dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebu'l-Cevvâb[142], Am-mâr b. Ruzeyk'dan [143] rivayet etti. Şu'be ile Ammâr'm ikisi birden
A'meş'den, o da Ebu Sâlih'den[144], o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisi rivayet ettiler.

211 - (133) Bize Yusuf b. Yakub es-Saffâr [145] rivayet etti. (Dedi ki): Bana Aliyyü'bnü Assam[146], SÜayr b. Hıms'dan[147] , o da Mugire'den[148], o da İbrahim'den[149], o da Alkame'den [150] , o da Abdullah'dan [151] naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)1^ vesvese soruldu.
«O mahz-ı imândır.» buyurdular.

212 - (134) Bize Harun b. Ma'ruf[152] ile Muhammed b. Abbâd rivayet ettiler. Lâfız Harun'undur. Dediler ki: Bize Süfyân, Hişâm'dan [153] o da Babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet eti. Ebu Hüreyre şöyle demiş:
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Settem):
«İnsanlar bir birlerine suâl sormakta devam edecekler. Hattâ şu da söylenecek: Mahlükaatı Allah yarattı, Ya Allah'ı kîm yarattı? İşte kim bu nevi'den bir şeye rastlarsa hemen: Ben Allah'a imân ettim, desin!»

213 - (.,.) Bize Mahmud b. Gaylân'da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'n-Nadı[154] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Said el-Müeddip[155] Hişâm b. Urve'den, bu isnadla rivayet etti ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Şeytan birinize gelir de; Gök yüzünü kim yarattı? yeri kim yarattı? der. O da Allah, dîye cevap verir.»
Sonra hadisin mislinin zikretti, (yalnız (Allah'a imân ettim» cümlesinden sonra) «Peygamberlerine de» ifadesini ziyâd etti.

214 - (...) Bana Züheyr b. Harb ile Abd b. Humeyd toptan Ya'kub'-dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Şihabın kardeşi oğlu[156], amcasından rivayet etti. Dedi ki: Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi ki Ebu Hüreyre şunlan söylemiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şeytan sizden birinize gelerek: filân ve filân şeyi kim yarattı? der. En sonunda ona: Rabbini kim yarattı? der. İş bu dereceye varınca o kimse hemen Allah'a sığınsın ve (düşünceden) vazgeçsin» buyurdular.

(...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. el-Leys rivayet etti. Dedi ki: Bana Babam, Dedemden rivayet etti. Demiş ki: Bana Ukayl b. Hâlid rivayet etti. Dedi ki: İbni Şitıâb[157] : Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr Ebu Hureyre'mn şÖy-le dediğini haber verdi: Resulüllâh (SallaUahii Aleyhi ve Seüem) :
«Kula şeytan gelir de: Filân ve filân şeyi kim yarattı? der...» buyurdu; Ve hadisi İbni Şihâb'ın kardeşi oğlu gibi rivayet etti.

215 - (135) Bana Abdulvârîs b. Abdissamed rivayet etti. Dedi ki: Bana Babam Dedemden, o da Eyyub'dan[158], o da Muhamraed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hüreyre'deıı o da Peygamber (SalMlahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti. Buyurmuşlar ki:
«İnsanlar size mutlaka her şeyi soracaklar. Hattâ: Her şeyi Allah yarattı, fakat Allah'ı kim yarattı?» diyecekler.
Ebu Hüreyre bir zâtın elinden tutarak: Allah ve Resulü doğru söylemişlerdir. Filhakika bana (şimdiye kadar) iki
Bana bu hadisi Züheyr b. Harb ile Ya'kûb ed-Devraki de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail —ki İbni TJleyye'dir — Eyyub'dan, o da Muhammed'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Ebu Hüreyre: İnsanlar devam edecek... diyerek Abdulvâris'in hadisi gibi rivayette bulundu. Yalnız isnadda Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Seilem) 'i zikretmedi. Lâkin hadisin sonunda: Allah ve Resulü doğru söylediler, dedi.

(...) Bana Abdullah b. er-Rûmî[159] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Nadr b. Muhammed rivayet etti, (Dedi ki): Bize Ikrime —ki İbni Ammâr'dır — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya[160] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Seleme[161], Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Resulüllâh
(Sallallahii Aleyhi ve Seilem) bana şöyle buyurdular:
«İnsanlar sana suâl sormaktan vaz geçmeyecekler ya Ebü Hüreyre, ta kî işte (her şeyi yaratan) Allah! Fakat Allah'ı kim yaratmış? deyinceye kadar.»
Ebu Hüreyro demiş ki: Bir defa ben mesddde iken yanıma bedevilerden bir takım insanlar çıka geldi. Bunlar; Ya Ebu Hüreyre! İşte (her şeyi yaradan) Allah! Fakat Allah'ı kim yarattı? dediler.
Râvî diyor ki: Ebu Hüreyre avucu ile ufak taşlar aldı; ve onlara attı. Sonra (yanındakilere): kalkın, kalkın! Dostum (Resulüllâh (SallaUahii Aleyhi ve Seilem) doğru söylemiştir; dedi.

216 - (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kesir b. Hişân[162] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ca'fer b. Burkaan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. el-Esamm[163] rivayet etti. Dedi ki: Ebu Hüreyre'yi şöyle derken dinledim: Re&u\ül\âh(SaUattahü Aleyhi ve Seilem):
«İnsanlar size mutlaka her şeyi soracaklar. Hattâ Her şeyi Allah yaratmış; peki O'nıı kim yaratmış? diyeceklerdir.» buyurdu.

217 - (136) Bize Abdullah b. Amir b. Zürârate'l-Hadramî[164] rivayet etti. Dedi ki: Bize Muhammedb. Fudayl[165], Muhtar b. Fülfül'den [166], o da Enes b. Mâlik'den o da Resul&lâh (Sallallahü Aleyhi ve SeZ/emJ'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Allah (Azze ve Celle): Şüphesiz senin ümmetin, şu nedir, şu nedir? demekte devam edecekler. Nihayet: Haydi mahlukaatı Allah yarattı. Yâ Allah'ı kim yarattı diyeceklerdir.» buyurdu.
Bize bunu İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [167] haber verdi. H,

Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyn b. Aliy, Zâide'den rivayet etti. Cerir'le Zâide'nin ikisi birdeı Muhtar'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Salkülahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisi rivayet ettiler şu kadar var ki, İshâk: «Allah: şüphesiz ki, senin ümmetin... buyurdu, dedi» cümlesini zikretmedi.
Bu hadisi Buharı «Kitabü bed'ü-ha!k», «Kitabü'I-i'tisâm bi'l-Kitâb ve-s-Sünne» de, Ebu Dâvud «sünnet» bahsinde, Nesâide «Amelü-Pyevm ve-I'Leyle» de bazı lâfız farkîarile tahric etmişlerdir.
Birinci rivayette Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «İşte açık açık imân budur.» İkincide: «0, mahz-ı imândır.» buyurmuştur. Bunun manası: gönlünüzden geçen vesveseleri, hatta onları anmayı büyük bir cürm saymanız imanın ta kendisidir. Çünkü bunlara inanmak şöyle dursun, onîan büyük suç sayarak korkmak ve söylemekten bile çekinmek, iman-ı kâmilden ileri gelir. Böyle bir imân asla şek şüphe götürmez demektir. Vesvese sorulduğu vakit Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) 'in : «O, mahz-ı imândır.» buyurmuş olması: «Vesvese mahz-ı imândır.» manasına alınmamalıdır. Zira vesvese şeytandan ve onun mekrindendir. Binaenaleyh o asla imân olamaz. İmân, onun çirkin bir şey olduğunu anlayarak ondan nefret etmektir. Zâten Nevevî'nin beyanına göre bu ikinci rivayet birincinin kısaltılmışıdır. Bu sebeble İmam Müslim evvelâ ashabın vesveseyi ağıza alınması bile büyük kabahat saydıklarım sarahaten gösteren rivayeti zikretmiş; arkasından bunu getirmiştir.
Ulemâ-i kiram bu babda şunları söylemişlerdir: «Şeytan ancak aldata-madığı kimselere vesvese verir; ve bu yoldan onların temiz! imânlarını kederlemeye çalışır kâfire ise; istediği gibi gelir; dilediğini yaptırır. Onun hakkında yalnız vesvese yolu ile harekete lüzum yoktur.» Aliyyül Kaarî: Boş eve hırsız giremez., demiştir.
Şu halde vesvesenin sebebi mahz-ı imândır. Yahud vesvese, imânın alâmeti olmuş olur. Kaadi Iyaz bu kavli ihtiyar etmiştir.
Hadisin üçüncü rivayetinde: İnsanların bir birlerine suâl sormakta devam edecekleri, ve bu suâlleri tâ, Allah'ı kim yarattı? diyecek kadar ileri götürecekleri; böyle bir vaziyet karşısında: «Allah'a imân ettim* demek lâzım geleceği bildiriliyor. Ondan sonraki rivayetlerde ise haddi zâtında bu suâlleri sorduranın şeytan olduğu tasrih buyurulduktan sonra iş: «Allah'ı kim yarattı?» suâline geldi mi artık ondan A1 1ah'a sığınmak ve o vesveseyi derhal terk etmek emrolunuyor.
fstiazeden murad: «eûzü» çekmektir.
Hadisi şerif:
«eğer şeytan tarafından sana bir türtme (ifsâd) vakî olursa hemen Allah'a
sığın!...» [168] âyeti kerimesinden mülhemdir.
Şeytanın vesvesesine râm olarak o vadide düşünmeye devam etmek vesvesenin daha da artmasına sebeb olur. Binaenaleyh onu hemen terk ederek, şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Çünkü aslı astarı olmayan arızî bir şeyi defetmek için delile hacet yoktur. Allah Zülcelâl hakkında vesvese illetine mübteîâ olanlara Fahr-ı kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz ne güzel deva tavsiye buyurmuşlardır: «Allah'a imân ettim deyiversin!...»
Buhâri şerhlerinden «Fethu'I-Bârî» de Hattâbi'den naklen şöyle denilmektedir: «Bu hadisin vechi şudur ki: Şeytan bu vesveseyi verir de o kimse de ondan Allah'a sığınır ve vesvesesinde devamdan vaz geçerse vesvese mündefi olur. Ama vesveseyi veren insan olursa onu susturmak hüccet ve delille mümkün olur. Bunların farkı şudur: İnsanla konuşmak suâl cevap tarzında olur. Onun hali mahsurdur. Usulüne riâyet ederek konuşur; ve delil bulursa muhatabı susar. Fakat şeytanın vesvesesinin bir sonu yoktur. O bir hüccetle ilzam olundu mu. başkasına kayar. Nihayet-neûzu billâh- insanı şaşkına çevirir. Bununla beraber şeytanın: «Rabbini kim yarattı?» sözü de saçmadır. Bu sözün sonu evvelini nakzetmektedir. Zira yaratanın yaratılmış olması muhaldir. Bu suâl yerinde bile olmuş olsa teselsülü icâbedeceği için yine muhaldir. Akıl, hadis olan şeylerin bir muhdise muhtaç olduğunu isbat etmiştir. Allah muhdise muhtaç olsa o da hadis yani sonradan vücuda gelen şeylerden olurdu.»
Lâkin İmam Nevevî hadisin üçüncü rivayetinde : «İnsanlar bir birlerine sormakta devam edecekler » buyurulduğunu ileri sürerek şeytanın vesvesesile insanın verdiği vesvese arasında hiç fark olmadığım söylemiştir.
Hz. Ebu Hüreyre 'nin kendisine suâl soran kimselere cevap vermemesi ya cevaba değmediği için yahud bu babta söz söylemek Allah 'in zatı ve sıfatları hakkında söz etmek gibi olduğundandır.
Mazîri diyor ki: «Hatıra gelen şeyler iki kısımdır. Bunların kalbe yerleşmeyenleri hemen terketmekle mûndeî'i olur. Bu hadis te bu manayadır. Bunlara vesvese denir. Şüpheden doğan ve kalbe yerleşen düşüncelere gelince bunlar ancak nazar ve istidlal yoluyla defedilir.
Tîybî de şunları söylemiştir. Vesveseden A11ah'a sığınarak başka şeyle meşgul olmanın emir buyrulması ve o vesveseyi gidermek için düşünmek, hüccet bulmak emrolunmaması Allah Teâlâ'nm yaradana ihtiyacı olmadığı bizzarure malum olduğundandır. Bu mesele münazara ve münakaşa kabul etmez. Çünkü bu babta düşünceye dalmak insanın ancak şaşkınlığını arttırır. Bu halde bulunan bir kimsenin Allah'a sığınmaktan başka ilâcı yoktur.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn «Düşünceden vaz geçsin» emri üzerine Kaadi Iyaz şunları söylemiştir : «Düşünmekter vazgeçsin de başına gelen vesveseyi defetmek için Allah Zülcelâl'e iltica eylesin. Allah-ü Teâlâ'dan Önce kimin bulunduğuna, A11ah'a vacip ve müs-tahil olan şeylere burnunu sokmasın. Çünkü bunlar aklın eremiyeceği şeylerdir.
Hasılı insan şeytanın vesvesesini ancak ona kulak asmamak ve ondan yüz çevirmekle defedebilir. Çünkü bu babta münakaşa ve muhakeme vesvesenin yerleşmesine sebeb olur. Hadis-i şerif:
1 - îşine girmeyen lüzumsuz şeyleri sormanın mezmum olduğuna işarettir.
2 - Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ileride olacak şeyleri haber vermiş ve söyledikleri aynen vaki olmuştur. Binaenaleyh bu hadis onun hak peygamber olduğuna delâlet eden mucizelerinden biridir.
3 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selkm)'in bu hadisde işaret buyurduğu istidlal yolu evveli bulunmayan şeyler hakkında mülhidlerin tecviz ettiği münakaşayı red hususunda kelâm ulemasının büyük bir kaidesidir. Çünkü bir şey mutlaka başka bir şeyden meydana gelir iddiası ile girişilen bir münakaşa nihayetsiz olarak teselsül eder gider. Bu ise batıldır.

61 - Bir Müslümanın Hakkını Yalan Yere Yeminle Elinden Alan Kimsenin Cehennemle Tehdidi Babı

218 - (137) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Said ve Ali Hücr toptan İsmail b. Cafer'den rivayet ettiler. İbni Eyyûb dedi ki: Bii İsmâîl b. Ca'fer rivayet etti. Dedi İd: Ala' — ki- Huraka'nın azadlısı İb: Abdirrahman'dır — Ma'bed b. Kâ'bes [169] Selemî'den, o da kardeşi A dullah b. [170] Kâ'b'dan, o da Ebu Ünıame'den [171] naklen haber verdi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her khn yemini ile bir müslümamn hakkım elinden alırsa o kimse Allah cehennemi vacip kılmış cenneti de haram etmiş demektir.» buyı muşlar. Bunun üzerine bir zât:
Pek az bir şey olsada mı Ya Resulüllâh, demiş Resulüllâh (Satlalla Aleyhi ve Sellem):
«Misvak ağacından bir çubuk dahi olsa (yine böyledir)» buyurmuş!

219 - (...) Bize bu hadisi Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ile İslı âk b. İbrahim ve Harun b[172] Abdullah toptan Ebu Üsâmeden, o da Velid b. [173] Kesirden, o da Muhammed b. Kâ'b'dan naklen rivayet ettiler. Muhammed kardeşi Abdullah b. Kâ'b'i Ebu Ümamete'I-Hârisi'den o da Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işitmiş olarak bu hadisin mislini rivayet ederken duymuş.

220 - (138) Bize Ebu Bekir b. Şeybe de rivayet etti (dedi ki): Bize Vekf rivayet etti. H.
Bize İbmi Nümeyr'den rivayet etti (dedi ki) Bize Ebu Muâviye ile Vekî' rivayet etti. H.
Bize tshâk b. İbrahim el-Hanzaü dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Vekî' haber vea-di. (Dedi ki): Bize A'meş, Ebu Vail'den, o da Abdullah'tan [174] o ^a Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve naklen rivayet etti. Buyurmuşlarki «Her kim yemin-i sabr ederek onunla — yalancı olduğu halde — bir müslümanın malını elinden alırsa Allah'ın gazabına uğrayarak huzur-u Hâhiyye çıkar.»
Derken Eşa's b. Kays[175] geldi. Ve: Ebu Abdurrahman size ne anlatıyor dedi. Oradakiler: Şöyle şöyle söyledi dediler. Eş'as (evet) Ebu Abdir-rahman doğru söylemiş. Benim hakkımda âyet nazil oldu. BİR adamla aramızda Yemen'de (münakaşalı) bir yer vardı. Onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Je dava ettim.
«Beyyinen var mı?» diye sordu.
«Hayır!» dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde (hasmının) yemini (lâzım)» buyurdu.
(Yemin istenildiği takdirde) «O yemin eder dedim.» O zaman Resulüllâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Her kim yemin-i saDr eder; onunla —yalancı olduğu halde— bir müslümanın malını elinden alırsa Allah'ın gazabına uğrayarak huzur-u ilâhiye çıkar.» buyurdular. Bunun üzerine: «Allah'a verdikleri ahd-ü pey-man ile yeminlerini bir kaç paraya satanlar yokmu! İşte onlar için âhirette hiç bir nasib yoktur.» İlâh... Âyet-i kerîmesi nail oldu. (Âl-i İmrân: 77)

221- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ceri[176], Mansur'dan [177]» o da Ebu Vail'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi.
«Her kim bir şeye yemin eder de o yeminde yalancı olduğu halde onunla bîr mal kazanırsa, Allah'ın gazabına uğrayarak huzur-u ilâhiye çıkar.» demiş; sonra A'meş'in hadisi gibi rivayet etmiş. Yalnız o şöyle demiş: Bir adamla aramızda bir kuyu yüzünden dava vardı. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e davamızı arzettik;
«Ya senin şahidlerin ya onun yemini!» buyurdular.

222 - (...) Bize İbni Ebî Ömer el-Mekkî de rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Süfyân[178]f Cami' b. Ebu Râşid[179] ile Abdülmelik b. A'yen' [180] den rivayet etti. Bunlar Şakîk b. Scleuıe'yi şöyle derken işitmişler. İbnî Mes'ud'u dinledim şöyle diyordu: ResulüUâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)1 şöyle buyururken işittim.
«Her kim hakkı olmadığı halde bir müslümanın matına yemin ederse, Allah'ın gazabına uğrayarak huzur-u ilâhiye çıkar.»
Abdullah demiş ki: Sonra Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bize Allah'ın Kitabından bunun doğruluğunu tasdik eden şu âyeti okudu: «Allah'a verdikleri ahdüpeymân ile yeminlerini bir kaç paraya satanlar varya: İşte onlar için âhirette hiç bir nasip yoktur » (Âlî İmran: 77)

223 - (139) Bize Kuteybetü'bnü Saİd ile Ebu Bekir b. Ebî Şeybe,
Hammâd b. Seriy [181] ve Ebu Âsim el-Haneü [182] rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindîr. Dediler ki: Bize Ebu'l Ahvas[183] Simak'dan [184], o da Alkametü'bnü Vâil'den [185], o da Babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş: Biri Hadramevt'den diğeri Kinde'den iki zat Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)"!e geldiler. Hadramevt'lı:
— Yâ Resulâllâh, şu adam bana babamdan kalan bir yerimi gasb etti, dedi.
(Kinde'Iide): o benim elimde, ekip biçtiğim bir yerimdir; bunun onda hiç bir hakkı yoktur, dedi.
Bunun üzerine Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Hadramevtliye:
«Beyyinen var mı?» diye sordu. Hadramevt'li:
«Hayır» dedi.
«Öyle İse senin için onun yemini vardır.» buyurdular. Hadramevt'lî:
«Yâ Resulâllâh, bu adam bir fâcirdir; verdiği yemine aldırış etmez; hiç bir şeyin günahından da sakınmaz» dedi.
Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ondan sana bundan başka bir şey yoktur.» buyurdu. Kindeli yemin etmeye gitti. O gidince Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Dikkat edin! Eğer bu adam hakikaten şunun malını zulmen yemek için yemin ederse, huzur-i ilâhiye mutlaka Allah'ın hışmına uğrayarak çıkar.» buyurdular.

224 - (...) Bana Züheyr b. Harb ile îshâk b. İbrahim de hep birden
Ebu'l-Veiid'den [186] rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Hişâm b. Ab-dilmelik rivayet etti. (Dedi kî): Bize Ebu Avâne, Abdülmelik b. Umeyr'-den, o da aîkametü'bnü Vâîl'den, o da Vâil b, Hucr'dan[187] naklen rivayet etti. Demiş ki: Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)fin yanında idim. Derken ona, bir yer hakkında bir birlerinden davacı olan iki adam geldi. Biri:
— Yâ Resulâîlân, bu adam cahiliyet devrinde benim yerimi gasb etti. dedi. (Konuşan İmriül Kays b. Abis el-Kindi; hasımda Rabiâtü'bnü İb-dân'dır.) KesuKülâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Beyyinen (var mı?)» diye sordu, imriül Kays:
«Beyyinem yoktur.» cevabını verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ötekinin yemini vardır.» buyurdu. İmriülkays:
«Öyle ise o yemin eder.» dedi. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Senin için bundan başka çare yoktur.» buyurdular.
(O zât yemin etmek için ayağa kalkınca) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim zalimlik ederek bir yer alırsa, huzuru ilâhiye, Allah'ın gazabına uğrayarak çıkar.» buyurdular.
İshâk, rivayetinde (Rabia'yı): «Rabîatü'bnü Aydan» diye zikretmiştir.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'l-Müzârea», «Kitâbü'l-Husûmât, «Ki-tâbü'r-Rehn», «Kitâbü'ş-Şehâdât», «Kitâbü't-Tefsir», «Kitâbü'l-İsti'zân» v «Kitâbü'I-Eymân ve'n-Nüzûr» da tahriç ettiği gibi Ebû Davut «El-Eyman ve'n-Nüzûr» da; Tirmizi «Büyü» da, Nesaî «Kaza» da, İbni Mâce dahi «Ahkâm» da biraz lâfız farkı ile tahriç etmişlerdir.

Hadisin birinci rivayetinde ismi geçen Ebu Ümâme {Radiyallahu anh) Beni'1-Hars kabilesine mensub, Ensardandır. Onu meşhur Ebu Ümâmete'1-Bahi1i ile karıştı rmamalıdır. Bu cihet ulema arasında ittifakı ise de ismi ve kabilesi hakkında ihtilâf vardır. Ebu Hatim er-Râzî, isminin Abdullah b. Sa'lebe olduğunu söylemiş; bazıları da Sa'lebetü'bnü Abdullah olduğunu ileri sürmüştür. Meşhur olan ismi imam Nevevî 'nin de kaydettiği vecihle İyâs b. Sa'lebe 'dir.
Şâyan-ı dikkat ikinci bir nokta da bu" zâtın vefat tarihidir. Ashabı kiramın hayatları hakkında yazılan eserlerin bir çûkunda bu zâtın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in. Uhud gazasından dönüşünde vefat ettiği: ve cenazesini bizzat Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldığı zikrediliyor. Bu tarihe bakılırsa imam Müslim'in burada Abdullah b:
Kâ'b dan rivayet ettiği bu hadisin münkatî olması icabeder. Çünkü Abdullah b. Kâ'btâbi 'indendir. Hicretin üçüncü yılında vefat eden bir zâtı görmesine imkân yoktur. Lâkin Hz. Ebu Ümâmenin vefat tarihi yanlıştır. Nitekim hadisimizin ikinci rivayetinde Abdullah b. Kâ'b'in: «Bana Ebû Ümâme rivayet etti» demesi, onu bizzat dinlediğinin açık ifadesidir. Vefatı hakkında gösterilen tarih doğru olsa onu İmam Müslim, kitabına almazdı. Filvaki' İbnü'1-Esir Üsdü-1'Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe adlı eserinde Hz. Ebu Ümâme 'nin vefatı hakkında söylenenleri reddetmiştir.
Hadisin bütün rivayetlerinde sözü geçen yeminden murâd: Yalan yere edilen yemindir. Nitekim bazılarında «fâcir» bazılarında da «sabr» kaydile takyîd bu vurulmuştur.
Sabır: Hapsetmek demektir. Yemin eden kimse kendini yemin için hapsettiği, yahud icâbında kendisini hâkim yemin için hapsettiği için ona bu isim verilmiştir. Bu babta Kaadi lyaz şunları söylemiştir: «Yemin-i sabrın manası: yemin vermeye icbar etmek yahud yemin etmek cüretkârlığında bulunmaktır. Bu yeminin hadisde bu derece büyük gösterilmesi yemin-i gamûs [188] olmasındandır. Zira yemin-i gamûs en büyük günahlardandır. Hem onda zahiren haramı helâl ve batılı hak göstermek sûretile şeriatın hükmünü değiştirmek vardır.-»
El-Übbî Kaadî 'nin bu sözleri üzerine şu müteieâyı naklediyor: «Şeyhimiz bu yeminle gâmus arasında fark görür; ve bunun ehass, gâ-musun eamm olduğunu söylerdi. Çünkü yemini gamûs bir hakkın elder alınmadığı yerlerde de yapılır. Binaenaleyh buradaki tehdidin ona şümulü olmadığı gibi gâsıb ve emsalile bir hakkı almaya da şümulü yoktur.:
Hadisde yemine «fâcir» denilmesi, kinaye tarikiledir. Zira fücur yalar söylemenin lâzımdır. Fücur denilmiş; onun lâzımı olan yalan kasdedilmiş tir. Böyle bir yeminin cezası: cehennemin vâcib, cennetin haram olmasıdır
«O kimseye Allah cehennemi vacip kılmış; cenneti haram etmi demektir.» cümlesinden murad —emsalinde de gördüğümüz vecihle— yi bu yemini helâl i'tikad edenlerdir; ve kâfir oldukları için ebediyyen ce hennemde kalırlar. Yahud helâl i'tikad etmeyenlerdir. Bunlar bile bile ya lan yere yemin ettikleri için Cehennem'e girmeyi hak etmişlerdir. Bi naenaleyh Cennet'e doğrudan doğruya giren bahtiyarlarla beraber girma onlara haramdır.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkı elinden alman kimse yi müsîüman olmakla takyid ederek: «Bir müslütnanın hakkını elinde alırsa-..» buyurması, gayrî müslimin hakkını helâl saydığı için değildi'
Onun hakkını elinden almak da haramdır. Mefhûmu - muhalife kaail olanlarca bu cümlenin manası: «Müsîümanın malım yalan yere yeminle eîiden almak, A11ah'in gazabına uğratacak derecede büyük bir günahtır: gayrî müsimin hakkını almak da haram ise de bu derece azabı icabettirecek derecede değildir.» demektir.
Meöıum-u muhalifi delil kabul etmeyenlere göre; bu tevile hacet yokutur. Sonra elden alınan hakkın mutlaka maddî mal olması şart değildir. Hadd-i Kazif gibi şeyler de hakda dahildir.
Kaadi Iyaz : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müslümanı ve tahsis zikretmesi, şeriatla muhatab olup onunla muamele gördüğü içindir. Yoksa gayrî müslimin hükmü başka olduğundan değildir. Bu babta onun hükmü de müslümanm hükmü gibidir.» diyor.
Müslümanm malını haksız yere elinden almak için yalan yere yemin edenler hakkında hadisin bazı rivayetlerinde: «Allah'ın gazabına uğrayarak haşrolunacaklar» denilmiş diğer rivayetlerde A11ah'm kendilerinden yüz çevireceği beyan olunmuş; bu babta daha başka tabirlerde kullanılmıştır. Allah Teâiâ hakkında bunların hepsi «azap etmek» manasına mecazdır. Çünkü gadabm lügat manası: bir kimseden intikam almak için ona karşı kanın kaynamasıdır. Sehât ve i'razda öyledir. Binaenaleyh Allah hakkında hakiki manalarını murâd etmek muhaldir.
Burada Kaadi Iyaz şöyle diyor: « İraz, gadab ve sehât kelimeleri, hadis olan şeyler hakkında kullanılırsa: başkasına fenalık etmek maksadile halin değişmesi manasına gelirler. Bu ise; Allah Azimüşşan hakkında muhaldir. Binaenaleyh bu kelimelerin üçü de Allah'ın kullarına azâb etmek istemesinden yahud fi'len azâb etmesinden yahud da onları zemmetmesinden kinayedir; ve üçü de ya zatın sıfatlarına yahut fi'lin sıfatlarına râcidir. Zatın sıfatlarından da irâde veya kelâm sıfatına râci' olurlar.»
Übbî Kaadinin bu sözlerini izah sadedinde şunları söyler :
«Zâtın sıfatları: Zâtla kaaim olan manalardır. Yahud kaaim olan manadan alman manalardır. Âlimin Umden alınması gibi.
«Fi'lin sıfatları: Zâttan başka bir manadan alman manalardır. Hâhk ve Râzik gibi. Bunlar: halketmek ve rızk vermek manalarından alınmışlardır. Mezkûr kelimeler zâtın sıfatına verilirse kelâm ulemasının kitaplarındaki malumata göre oradan da irâde sıfatına râci olurlar. Kaadî burada kelâm. sıfatına da râci olduğunu söylemiştir. Çünkü bu sözler zem-metmekden kinaye de olabilirler demişti. Bittabi zemm kelâmdır.»
Hadisin bazı rivayetlerinde Eş'as'm : «Yemen'de bir yerim vardı» dediği; bazılarında ise: «Bir kuyum vardı» ifadesini kullandığı; ve keza bir rivayette davanın amcası oğlu ile, diğer rivayette bir yahudi ile geçtiği görülmektedir. Zahiren bu rivayetler bir birine münâfi görünse de hakikatte aralarında münâfat yoktur. Çünkü yerden maksad: kuyunun
bulunduğu yerdir. Şu halde rivayetlerin birinde kuyuyu, diğerinde kuyunun bulunduğu yeri zikretmiş demektir. Amcam oğlu dediği şahsın bir yahudi olması caizdir. Zira Yemen ahâlisinin bir kısmı yahudi idiler. Hatta Taberânî nin tahriç ettiği bir hadise göre bu hadisenin müteaddid olması ihtimali de vardır. Hz. Eş'as (Radıyallahu anh) amcası oğlu Ma'dâm b. el-Esved b. Ma'dikerib 'dir. İsminin Cerir olduğunu söyleyenler de vardır.
Hadisde zikri geçen âyet-i kerîmenin sebebi nüzulü Eşas b. Kays kıssasıdır. Fakat Buharı onun nûzulu için başka bir.sebeb nakleder. Ona göre bu âyet, bir adam pazarda malını satarken müşteriye: «Bu mala senin verdiğinden daha fazla verdiler.» diye yemin ettiği zaman nazil olmuştur. Ke1bi'ye göre sebebi nüzul: fakir ve muhtaç bir takım yahudi âlimlerinin Kâ'b b. Eşrefe başvurması hadisesidir. Kâ'b b. Eşref onlara Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seilem) ;in Tevrat'taki vasıflarını sormuş; onlar da onun Resulüllâh olduğuna şehâdet etmişler; bunun üzerine Kâ'b kızarak: «Allah sizi bir çok hayırlardan mahrum etmiştir.» demiş. Yahudiler: «Dur acele etme, biz şaşırdık; o bizim dediğimiz sıfatta değildi» diyerek özür beyân etmişler. Kâ'b bundan memnun olarak onlara inf akda' bulunmuş. Bunun üzerine bu âyet nâziî olmuş. Daha başka sebeb gösterenlerde vardır.
Âyet-i Kerîmedeki «ahd»dan murâd: yemindir. Ahdin hüküm itibarile beş vechi vardır: Bunların ikisinde keffâret lâzım gelir; ikisinde lâzım değildir. Birisi de ihtilaflıdır. Bir kimse :
«Allah'a ahd boynuma borç olsun» dese, bu yemini bozduğu takdirde keffâret verir. Bunun yerine : «Allah'a va'd boynuma borç olsun»

derse İmam A'zam Ebu Hanife ile Mâlik'e göre keffâret yine lâzımdır. İmam Şafiî 'ye göre bu sözle yemin kasdetti ise keffâret lâzımdır; yemin kasdetmedi ise bir şey lâzım gelmez. «Allah'a ahdu misak boynuma borç olsun» diyen kimseye İmam Mâ1ik'e göre iki dane keffâret lâzımdır: ancak bu sözle te'kid kasdeder-se o zaman bir keffâret vermek vacib olur.
cümlesi ya mahzuf bir mübtedanın haberidir; ve: «Da1vânı isbât eden senin iki şahidin yahud onun yeminidir» demek olur; yahud mahzuf bir haberin mübtelâsıdır. Bu takdirde mana: «Senin iki şahidin veya onun yemini, davan için matluptur.» şekline girer.
Kavinin: «Kindeli yemin etmeye gitti» demesinden yeminin başka yerde yapıldığı anlaşılıyor. Filvaki Kaadi Iyaz m beyanına göre yemin için hususi yer vardır. Medîne'liler için bu yer Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeHemyin minberidir. Yani yemin minberin yanında yapılır.
Sait yerlerde yaşayanlar camilerde yemin ederler. Delili Hâvinin buradaki beyanatıdır.
Ha ttâbî yeminin cami'de minber yanında verilmesinin vücubu-na kaaildir. Çünkü hâdise mescid-i Nebevide cereyan etmiştir. Kinde'li zâtın kalkması minberin yanına gitmek içindir: Maarnafih bu istidlal cây-i te'emmül görülmüştür.
Hanefilere göre yemin, hâkimin huzurunda verilir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Müslümanların hukukunu ihlâl etmek şiddetle haramdır. Bu hu-dusta hakkın azı çoku müsavidir. Zira Resulüllâh (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem): «Misvak ağacından bir çubuk dahi olsa...» buyurmuştur.
2 - Hâkimin hükmü başkasının malını mübâh kılamaz. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtlarile diğer bir çok ulemanın mezhebi budur. Ebu Hanife hazretlerine göre hâkimin hükmü o malı mubah kılar.
3 - Davada evvelâ müddeî dinlenir.
4 - Müddeînin, dava ettiği şeyi selemde olduğu gibi bütün teferruatile tahdid ve tavsif etmesi şart değildir. Çünkü Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve SeîÎem) Hadramevt'li zâttan bunu istemiştir. Şaiiî'ye göre ayni şekilde tahdid ve tavsif lâzımdır.
5- Müddeyi dinledikten sonra müddeâ aleyhe o hakkı ikrar edip etmeyeceği sorulur. İnkâr ettiği takdirde müddeîden beyyine istenir. Getiremezse müddeâ aleyhe yemin tevcih olunur.
6 - Müdeâ aleyhin: «mal benîm elimdedir.» şeklindeki itirafına karşı müddeî: «isbât etsin» dîye bir teklifde bulunamaz. Çünkü huzuru Re-sulillâhdaki davada böyle bir şey olmamıştır,
7 - Beyyine müdeîye, yemin de müddeâ aleyhe aiddir.
8 - Beyyine zilyede takdim edilir. Yani bir davada beyyine bulunursa onunla hüküm verilir; müddeâ aleyhden yemin istenmez.
9 - Zilyed yani malı elinde bulunduran kimse, o malda hâricden hak i($dia edenden evlâdır.
10 - Davaya aid olmak ve doğru söylemek şartile hakkını kurtarmak için müddeinin müddeâ aleyhe dokunacak sözler söylemesi cezayı müstelzin değildir. Çünkü Hadramevtli davacı Resulüllâh (Sallaiiahü Aleyhi ve Selîem) 'in huzurunda hasmına «Hiç bir günahdan sakınmayan bir facirdir.» dedi. O halde Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) kendisini ce-zalandırmamıştır.
Bazıları bu hadisle istidlal ederek: «dava esnasında hasımların bir birlerine hâin, fâcir gibi sözlerle söğmelerinin hükmü yoktur.» demişlerse de cumhura göre söğmek umumî olarak haram kılındığı için'böyleleri tedib olunur. Hatta gasb olmadığı halde biri diğerine gasb dese tedib olunur; ve davası sükut eder.
11 - Yalan yere yemin etmemesi için müddeâ aleyhe nasihat olunur.
12 - Hanefilere göre bir şâhid ve yeminle davaya bakılmaz.
13 - Yalancıların yemini de âdil kimsenin yemini gibi kabul edilir.
14 - Borcu hususunda yalan yere yemin eden kimse hacr edilmez. İkrarı da batıl olmaz. Aksi takdirde ondan yemin istemenin bir faydası kalmaz.
15 - Vâris malın babasından kaldığını iddia eder; hâkim de murisinin öldüğünü ve bundan başka mirasçısı kalmadığını bilirse beyyine istemeden lehine hüküm verebilir. Çünkü Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) Hadramevt'liden böyle bir şey istememiştir.

SAHİH-İ MÜSLİM TERCEMESİ ve ŞERHİ
İKİNCİ BASKI Ahmed DAVUDOĞLU

62 - Haksız Yere Başkasının Malını Almak İsteyen Kasıtcının Kendi Hakkında Kanı Heder; Öldürülürse Cehenlemlik, Malı Uğrunda Öldürülen Kimsenin de Şehid Olduğunu Beyan Babı

225 - (140) Bana Ebû Küreyb Muhammcd b. el-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid yânı İbnî Mahled[189] rivayet etti. (Dedi ki): Bize

Mu-hammed b. Ca'fer,"el-Alâ' b. Abdirrâhman'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam geldi; ve:
— Yâ Resulâllâh! Bir kimse gelip benim malımı almak istese ne buyurursun? dedi. KesüHiİlâh (ScülaUahü Aleyhi ve Sellem)
— «Ona malını verme!» buyurdu.
— «Şayed benimle mukaatele ederse?»
— «Sen de onunla mukaatele et!»
— «Ya beni Öldürürse?»
— «O halde şehid gidersin.»
— «Ya ben onu öldürürsem?»
— «O cehennemde olur.» buyurdular.

226 - (141) Bana Hasen b. Aliy el-Hulvâni ile tshâk b, Mansur ve Mu-hammed b. Râfi' rivayet ettiler. Lâfızları bir birine yakındır, fshâk (Bize haber verdi) ta'birini kullandı. Ötekiler: Bize Abdurrazzâk rivayet etti, dediler. (Demiş ki): Bize İbni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Bana Süleyman el-Ahval[190] haber verdi. Önada Ömer b. Abdirrahmân'ın âzadhsı Sabit[191] haber vermiş ki, Abdullah b. Amr'Ia Anbesetü'bnü Ebî Süfyân[192] arasında olan olduğu vakit harbe hazırlanmışlar. Müteakiben Hâli-dü'bnü'I-Âs (atma) binerek Abdullah b. Amr'a gitmiş; ve ona nasihatta bulunmuş. Abdullah b. Amr «Sen Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve SeÜem)*nı;
— «Her kim malı uğrunda öldürülürse şehiddir.» buyurduğunu pil-mez misin? demiş.
Bu hadîsi bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekr [193] rivayet etti. H.,
Bize Ahmed b. Osman en-Nevfeli[194] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âsim[195] rivayet etti. Muhammed'le Ebû Âsim'ın ikiside tbni Cü-reyc'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmiştir.
Bu hadisi Buhârî «Kitabii'l-mezâlim» de tahriç ettiği gibi, Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesaî ve İbni Mâce muhtelif tariklerden rivayet etmişlerdir. İmâm Ahmed b. Hanbel onu «Müsned» inde,
Taberanî «El-Evsât» da, Ebû Ya'lâ El-Mavsili «el-Mu'cem» i ile «el-Müsned» inde Bezzâr «Müsned» inde ve Ebû Nuaym «Müstahrec» inde muhtelif lâfızlarla muhtelif yollardan tahriç etmişlerdir. Bunların bazısında:
«Malı uğrunda mazlum olarak öldürülen kimseye cennet vardır.» buyurulmuş, bazısında:
«Her kim malı Uğrunda Öldürülürse o kimse şehiddir; kim canı uğrunda öldürülürse o kimse şehiddir, her kim dini uğrunda Öldürülürse o kimse şehiddir; her kim ırzu namusu uğrunda öldürülürse o kimse şehiddir.» şeklinde tafsilât verilmiştir.
Hadisi Fahr-i Kâinat (Satkülahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden: Ebû Hüreyre, Ali b. Ebî Tâlib, İbni Abbas, İbni Ömer, İbni Mes'uc Enes b. Mâlik, Câbir, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Said b. Zeyd, Büreyde, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amir ve diğer ashab-ı Kiram (Radiyallahû Anhûm) hârezatı rivayet etmişlerdir.
Şehid şehâdetten alınmıştır. Şehâdet, bir şeyi beyan etmek başında bulunup görmektir.
Şehid hakkında Nadr b. Şümeyl şunları söylemiştir: «Şehid diri olduğu için kendisine bu isim verilmiştir. Çünkü şehidlerin ruhları «Darü's-Selâm» ı görürler. Başkalarının ruhları ise onu ancak kıyamette göreceklerdir.»
Ibnü'l-Enbârî de: «Şehid ismi verilmesi, kendisine melekler cennetle şehadedde bulunacakları içindir.» diyor. Bu takdirde şehidin nıa'-nası: kendisine şehâdet edilen zât demek olur. Bazıları: «Bu ismin verilmesi, ruhu bedenden çıkarken kendisine ihsan buyurulan sevap ve kerameti gördüğündendir» demiş; bir takımları rahmet melekleri gelerek ruhunu onlar kabzettiği için şehid denildiğine, daha -başkaları imanına şehâdet olunduğu için ona bu ismin verildiğine kaail olmuşlardır. Onun şehid olduğuna şahidi vardır da onun için şehid denilmiştir. Bu şahid onun kanıdır; çünkü şehid, yarasından kan fışkırarak haşrolunacaktır.» diyenler de vardır.
Hasılı şehid «faîl» babında bir kelime olup hem fail hemde mef'ul mânasına alınarak izah edilmiştir.
Şehid üç kısımdır:
Birincisi: Kâfirlerle harb ederken harp âletlerinden biri sebebile öldürülenlerdir. Bunlara hem dünyada hem âhirette şehid hükmü verilir. Cenazeleri yıkanmaz: Yalnız ta'zîm ve ikram için namazları kılınır. Şafii-lere göre namazları da kılınmaz.
İkincisi: Âhirette sevap hususunda şehîd sayılıp dünya ahkâmı huşusunda sayılmayanlardır. Bunlar verem ve tâûn gibi hastalıklar sebebile ölenlerle üzerine bina yıkılanlar ve malı, dînî, ırzu namusu uğrunda öldürülenler ve benzerleridir, ki şehid hükmünde oldukları sahih hadislerle sabittir. Bu nevi şehidlerin cenazeleri yıkanır; namazları kılınır. Âhi-rette kendilerine şehid sevabı verilir; yalnız sevaplarının hakikî şehîdler derecesinde olması lâzım gelmez.
Üçüncüsü: Ganimete hiyânet edenlerdir. Bunlar harpte öldürüldükleri takdirde kendilerine dünyada şehid hükmü verilerek cenazeleri yıkanmazsa da âhirette kendilerine tam şehid sevabı verilmez.
Resulüllâh (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Malını ona verme!» buyurması vermenin haram olduğunu beyân için değil, vermek lâzım gelmediğini bildirmek içindir.
Saldırgan için : «O cehennemdedir.» cümlesinin nıa'nası: o bunu hak etmiştir, demektir. Allah Zülcelâl dilerse, cezasını verir; dilerse afve-der. Ancak yaptığı bu işi helâl i'tikad ederse kâfir olur.
Abdullah b. Amr ile Anbese arasında geçen hadise şudur: Hz. Muaviye 'nin valisi Anbese arazisini sulamak fçin Amr b. Âs oğullarının bağçesinden yol açmak istemiş. Bunun üzerine Abdullah bin Amr azadlılariyle birlikte silahlanarak karşısına gelmiş ve: «Vallahi bizden bir tek kişi kalmadıkça bizim bağçe-mize dokunamazsınız» demiş. Ve iki taraf harbe hazırlanmışlar. Hadise Taif de olmuştur.

Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümlere Delalet Eder:

1 - Haksız yere malını elinden almak isteyen bir su-i kasıdçıyı öldürmek caizdir bunda diyet ve kısas da yoktur. Hadis umumî olduğu için müdafa'a hususunda malın azı çoğu müsavidir. Abdullah b. el -Mübarek «İki dirhem İçin dahi mukaatele edebilir.» demiştir. Cumhur-u ulemanın kavli de budur.
Malikilerden bazılarına göre; elbise ve yiyecek gibi az bir şey isterse öldürmek caiz değildir. Fakat bu kavil tasvib olunmamıştır. Doğru olan kavil cumhurun kavlidir. Ailesinin namusunu korumak bilittifak vaciptir.
Nevevî: «Öldürmek sûretile nefsini müdafa'a etmek bizim mezhebe göre de başka mezheplere göre de ihtilaflıdır. Mal müdafaası vacip değil, caizdir.» diyor.
2 - Malı, canı namusu ve dini uğrunda Öldürülen kimse şehiddir.
3 - Bu bâbta ruhsatla amel ederek malını, ailesini veya kendini düşmana teslim eden kimsenin işi Allah'a kalmıştır. (Dilerse özürünü kabul eder). Fakat selâbet gösterirde öldürülürse şehid olur.

4 - Geceleyin birinin evine girerek hırsızlık eden bir şahsı hâne sahibi arkasından ta'kib ederek öldürse, İmam A'zam (Rahimehullah)'a göre bir şey lâzım gelmez.

63 - Tebeasını Aldatan Valinin Cehennemi Hak Edeceği' Babı

227 - (142) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l-Eş'heb[196] Hasen'den[197] rivayet etti. Demiş ki: Ubeydullah b. Ziyâd Ma'kıl b. Yesâr el-Müzeni[198] yi ölüni döşeğinde iken ziyaret etmiş. Ma'kıl: «Sana Resulüllâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Setletn)'den dinlediğim bir hadisi rivayet edeceğim. Şayet daha yaşayacağımı bilseydim onu sana söylemezdim. Gerçekten ben Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim demiş.
«Allah bir halk kitlesinin başına getirip de, öldüğü gün halkını aldatmış olarak ölen hiç bir kul yoktur kİ, Allah ona cenneti haram etmesin.»

228 - (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b.
Zürey' Yûnus'dan[199], o da Hasan'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ma'-kıl b. Yesâr hasta iken Ubeydullah b. Ziyâd onun yanına girerek ona (bazı şeyler) sormuş Ma'kil: Ben sana (şimdiye kadar) söylemediğim bir hadis rivayet edeceğim: Resulullah (SaHaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Eğer Allah bir kulu bir halk kitlesinin başına geçirir de, o kul ölürken halka hıyanet etmiş olarak ölürse Allah ona cenneti haram kılar.» buyurdular demiş.
Ubeydullah: Bunu bana daha evvel niçin söylemedin? demiş Ma'kıl: «Sana söylemedim; yahud: Sana söyleyecek değilim.» cevabını vermiş.

229 - (...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hüseyn yânı el-Cu'fî, Zâide'den, o da Hişam'dan naklen rivayet etti Dedi ki: Hasen şunları söyledi: Ma'kıl b. Yesâr'm yanında idik; ona hastalık ziyareti yapıyorduk. Derken Ubeydullah b. Ziyâd geldi. Ma'kıl ona hitaben: Sana ResuIüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'den işittiğim bir hadis rivayet edeceğim, dedi. Ve öteki râvilerin hadisi ma'nasmda rivayette bulundu.

(...) Bize Ebû Gassân el-Mismaî ile Muhammed b. el-Müsennâ ve İs-hâk b. İbrahim de rivayet ettiler. İshâk (Bize haber verdi) ta'birini kullandı. Ötekiler: Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti, dediler. Muâz demiş ki: Bana babam Katâdeden, o da Ebu'l-Melih[200] den naklen rivayet etti ki, Ubeydullah b. Ziyâd Ma'kıl b. Yesar'ı hastalığında ziyaret etmiş. Ma'kıl ona şunları söylemiş: «Sana bir hadis söylüyeceğim; ama Ölüm hâlinde olmasaydım onu sana söylemezdim.» Ben ResuIüllâh (Sallallahü, Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Müslümanların umurunu üzerine alıp âa onlar için çalışmayan ve hayırhah olmayan hiç bir âmir yoktur ki, onlarla birlikde cennete girebilsin.» buyururken işittim.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Ahkâm» da tahriç etmiştir.
Hz. Ma'kıl'i ziyarete gelen Ubeydullah b. Ziyâd Muâviye (Radiyallahu anh) zamanında Basra valisi idi. Bu vazifeyi Muâviye'nin oğlu Yezid zamanında da yapmıştır.
Ma'kı] (Radiyallahu anh)\n bu hadisi ölüm döşeğine düşmeden söylememesi ya mumaileyh Ubeydullah'ın nasihat kabul etmeyeceğini bildiği içindir; ve âhir ömründe hadisi gizlemiş olmanın vebalinden korkarak onu rivayet etmiştir. Yahud daha önce söylemiş olsa Ubeydullah üzerinde bir te'siri olmaz da onun bu kötü hâlini halkın kalplerine yerleştirmeye sebep olur endişesile o ana kadar gizlemiştir. Nevevî bu ikinci ihtimâli daha kuvvetli bulmaktadır. Birinci ihtimâl ona göre zaiftir; çünkü emr-i bil ma'ruf, kabul olunmamak ihtimâlile sakıt olmaz.
Hadisin bazı rivayetlerinde: «Allah bir kulu bir halk kitlesinin başına geçirirse...» denilmiş; bazılarında bunun yerine: «Bir âmiri geçirirse...» diğer bâzılarında: «BİR valiyi geçirirse...»ta'birleri kullanılmıştır. Bunlardan maksad; millet idarecileridir. Bu zevat millete dînî ve dünyevî bütün hususâtta yardımcı ve Öğretici mevkiindedirler. Milletin hukukunu korumaz; hudûdû şer'iyyeyi tatbik etmez; yahud adil olmazlarsa vazifelerini sü-i isti'mal etmiş olurlar. İşte hadisdeki «gâşş» tâbiîrinden murâd bunlardır.
Ibni Battal diyor ki: «Bu hadis zâlim hükümdarlar için pek büyük bir tehdiddir. Çünkü kullara yaptıkları zulümlerin hesabı kıyamet gününde kendilerine sorulacaktır. Acaba koskoca bir millete zulmeden bir adam, o millete hakkım nasıl helâl ettirir?...»
Böylelere cennetin haram olmasından murâd — bir çok emsalinde de gördüğümüz vecihle— ya zulmü mubah i'tikad ederek dinden çıktıkları için ebediyyen cennet yüzü görememeleridir; yahud zulüm haram olduğuna i'tikad ettikleri halde onu yine mazlumlara reva gördükleri için cennete doğrudan doğruya giren bahtiyarlarla birlikde girmek kendilerine haramdır. Buradaki tahrim, menetmek ma'nasmadır.
Bâzı rivayetlerde «Allah ona cenneti haram kılar...»ifadesinin yerine: «Cennetin kokusunu bile alamaz.»buyurulmuştur. Halbuki cennetin nefis kokularının yetmiş yıllık mesafeden duyulacağı sahih hadislerde vârid olmuştur. Taberanî 'nin tahriç ettiği Abdullah b. Mugaf fe1 (Radiyallahu anh) hadisinde :
«Cennetin nefis kokusu k.yâmet gününde yetmiş yıllık mesafeden du-yulur.» buyurulmaktadır.

64 - Bazı Kalplerden Emanet ve İmanın Kaldırılması ve Kalplere Fitne Arız Olması Babı

230 - (143) Biie Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye ile Veki' riyâvet ettiler. II.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye,
A'meş'den, o da Zeyd b. Vehb'den,[201] o da Huzeyfe'[202] den naklen rivayet etti. Huzeyfe şöyle demiş: Bize Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) iki hadis söyledi. Ben bunların birini gördüm; ötekinide bekliyorum:
Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bize, (evvelâ) emânet insanların kalplerinin derinliğine indiğini, sonra Kur'ân inerek ondan ve sünnetten bir şeyler öğrendiklerini anlattı. Sonra da bu emânetin kaldırılmasından bahsetti. Buyurdu ki:
«İnsan uykusunu uyur. (Bu esnada) emânet kalbinden alınıverir de ufacık bir siyah leke halinde eseri kalır. Sonra (yine) uykuya dalar. (Bu sefer) kalbinden emânet (in kalan kısmı da) alınır. Bunun eseri de kabarcık gibi kalır. Ayağının üzerine bir kor yuvarlanıp da nasıl kabarcık hâsıl olur ve içinde bir şey olmadığı halde onu kabarmış görürsün! onun gibi bir şey. Sonra ufak taşlar alarak onları ayağının üzerinde yuvarladı. (Ve şöyle devam etti) :
İnsanlar (o hâle gelecek ki) alış veriş yapacaklar; birinin doğru dürüst hareket ettiği görülür görülmez : Filân oğullarında emin bir adam

var! denecek. Hatta herifin kalbinde hardal danesi kadar iman olmadığı halde onun hakkında : «O ne metin!.. O ne zarif!.. O ne akıllı adamdır!..» denecek.» (Huzeyfe sözüne devamla) :
— Vallahi öyle günler gördüm ki, sizin hanginizden alışveriş yapacağım diye hiç gam yemezdim. (Çünkü alış verişte bulunduğum zat) müs-lümansa bana hıyanetten onu dînî menederdi. Hıristiyan yaftud yahudi ise ona da âmiri aman vermezdi.
Bu gün ise sizlerden filân ve filândan başka kimseden alış veriş yapamaz oldum.

(...) Bize İfani Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babamla Vekî rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti .(Dedi ki): Bize İsâ b. Yunus rivayet etti. Vekî ile İsâ hep birden A'meş'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmişler.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'r-Rukaak» ile «Kitâbü'l-fiten» de Tirmizi ile İbni Mâce de ^Kitâbü'l-fiten» de tahriç etmişlerdir. Hadisir senedinde A'meş de vardır. Bu zât müdelîislerden olduğu için «anfulân...» diyerek rivayet ettiği hadislerinin kabul edilmemesi icap eder- (S.A.V.) in münafıklar hakkında sır dostudur. 36 tarihinde Hz. Osman'dan kırk gün sonra vefat etmiştir. sede bu hadisi şeyhinden dinlediği sabit olmuştur. Mudellislerin şeyhlerinden dinledikleri hadisler makbuldür. Onun için burada «an» edâtiyle rivayeti zararsızdır.
Hz. Huzeyfenin iki hadisden muradı: emânete dair olan hadislerdir. Yoksa kendisinin Buhâri, Müslim ve diğer sahih hadis kitaplarında bir çok rivayetleri vardır. «Et-Tahrir» namındaki Müslim şerhinde: «Bu iki hadisden biri, emanetin kalplerin derinliğine yerleştiğini bildiren, ikincisi de sonra kaldırıldığını beyan eden hadislerdir.» denilmiş; ve ikisi-ninde ayni rivayette zikredilmiş bulunduklarına işaret olunmuştur. Fakat Ubbî şeyhinden naklen, buradaki rivayetin bir hadis olduğunu ikincisinin muhtemelen bundan sonra gelen fitneler hadisi olduğunu söylüyor.
Hadisde mevzu'u bahis olan emanetten murad: Zahire göre Allah'ın teklifi ve kullarından aldığı ahdu peymandır. Vahidi
«Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik...» âyeti kerîmesinin tefsirinde Hz. İbni Abbas'm: «Emanetten murâd: Allah'ın kullarına farz kıldığı ibâdetlerdir» dediğini nakleder. Ve ekseri müfessirinin kavli bu olduğunu söyler.
Hasan-ı Basrî: «Emanetten murâd: dindir; zira dinin her şeyi emanettir.» demiştir. Ebu'l-Âliye: «Emânet, kulların emir ve nehi olunduğu şeylerdir» diyor. «Et-Thrir» sahibi Ebû Ab-dillâh Muhammed et-Teymî de şunları söylemiştir; «Ha-disdeki emânet: «Âyetteki emânetin aynıdır. Ayetteki emânet ise aynen imandır. Eğer emânet kulun kalbinde yer tutarsa o zaman kul Allah'ın teklif ettiği şeyleri edâ etmeye çalışır ve bu teklifleri bir ganimet bilerek ifâsına canla başla gayret eder.»
Kurtubî ; emâneti: «Muhafazası başkasına tevdi edilen her şeydir.» diye tarif ediyor. Bu takdirde kulların muhafaza için birbirlerine verdikleri vedia, ariyet ve saire gibi şeyler de buradaki emânete dahil olur.
Şerefüddîn Tîybî: Galiba ulemanın buradaki emâneti imanla tefsirlerine sebep hadisin sonundaki: «Kalbinde hardal danesi kadar iman olmadığı halde...»cümlesidir. Halbuki emâneti hakiki mânasına hamlet-melilerdi. Çünkü hadisde: «insanlar (o hale gelecekler ki) alış-verİş edecekler; fakat hemen hiçbiri emâneti edâ etmeyecek...» buyuruluyor. Böyle olursa hadisin sonundaki iman emânet mânasında kullanılmış olur ki, emânetin şanı pek büyük olduğunu gösterir; ve onu edaya teşvik olur. Nitekim Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Emâneti olmayanın dini de yoktur.» buyurmuştur, diyor.
Emânetin evvelâ insanların kalplerine inmesi; sonradan onu Kur'ân ve sünnetten Öğrenmeleri şöyle izah olunuyor: Emânet insanların fıtratında vardır. Kur'ân-ı Kerîm inince ondan ve Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetinden kesp ve istifade sûretile bu emâneti arttırdılar.
Hadîsin mânası şudur: Kalplerden emânetin kalkması âhir zamana mahsustur. Emânet yavaş yavaş kalkacak; ilk cüz'ü kalktımı, onun nuru da kalplerden uçacak yerine siyah bir nokta gibi zulmet çökecek; daha sonra ikinci cüz'ü kalkacak; ve yerine yine zulmet, çökecek. Bu suretle kalplerdeki siyah noktalar da büyüyerek âdeta siyah bir leke haline gelecekler. Kalplerdeki emânetin nuru giderek yerine zulmet çökmesi insanın ayağı üzerine kor yuvarlanmasına benzetiliyor. Kor geçtiği yeri yakarak nasıl tesir bırakır; yerine kabarcık kalırsa emânetin nuru da Öyledir. Nur gider yerinde eseri kalır.
O zaman insanlar hâinleşecekler. Alış verişde hiyanet etmeyen parmakla gösterilecek ve: «Filân kimse doğru adammış.» diye dillere destan olacak. Halbuki onun da kalbinde zerre kadar emânet bulunmayacak.
Hadisin bu cümlesinde emânet yerine iman tâbiri kullanılarak:
«Herifin kalbinde hardal dânesi kadar iman olmadığı halde...»buyu-rulmuştur. Buradaki imandan murâd, emânettir. Emânet imanın lâzımı olduğu cihetle mecazen ona imarı denilmiştir. Yoksa o adam hakikaten kâfir oldu demek değildir.
Müslim sarihi Übbî diyor ki: Bu hadisden maksat, emâneti muhafaza edecek; ona hiyânette bulunmayacak fıtratta yaratılan kalplerden onun kaldırılması hâlinin tefsir ve izahını haber vermektir.
Hz. Huzeyfe (RadiyaÜahu anh) 'm: «Öyle günler gördüm ki, sizin hanginizden alış veriş yapacağım diye hiç gam yemezdim...» cümlesile bahsettiği alış verişi bazıları hilâfet için beyat, din babında ittifak ve sözleşme gibi mânalara almışsa da Kaadî Iyâz ve başkaları bu sözün hatâ olduğunu söylemişlerdir. Hatta nefs-i hadisde bu sözü nakzeden yerler bulunduğunu Nevevî beyân etmiş; ve hadisde hıristiyanla yahu-dı zikredildiğini, halbuki bunların bir birlerile din babında hiç bir zaman ittifak etmediklerini bildirmiştir. Hasılı buradaki alış verişden murâd hakiki alış veriştir.
Bu hadisi şerif, âhir zamanda insanların dînen bozulacaklarını, emânetin ortadan kalkacağını haber vermektedir. Zamanımız insanlarının bu hususdaki halleri ise her türlü izah ve beyândan müstağnidir. Demek isterim ki, vuku' bulacağı on dört asır önce haber verilen muazzam bir hâdise bu gün kimsede en ufak bir şüphe bırakmayacak derecede meydandadır. Şu halde hadisi şerif Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak Peygamber olduğuna delâlet eden bir mucizedir.

65 - İslamın Garip Başlayıp Garip Biteceğini ve İki Mescid Arasına Çekileceğini Beyan Babı

231 - (144) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nüraeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid yânı Süleyman b. Hayyân, Sa'd b. Târik'dan, da Rib'i'den [203] , o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Demiş ki:
Ömer'in yanında idik. Bize: «Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) fitneleri anlaürken hanginiz işitti?» diye sordu. Bazıları: («Biz işittik») dediler. Ömer:
İhtimâl siz, kişinin ailesi ve komşusu hususundaki fitnesini kastediyorsunuz?» dedi. Oradakiler:
— «Evet!» cevabını verdiler. Ömer:
— «(Hayır!) o fitneye namaz, oruç ve sadaka keffâret olur. Lâkin Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn)'i deniz dalgası gibi dalgalanacak olan fitneleri anlatırken hanginiz işitti?» dedi. (Huzeyfe diyor ki): Bunun üzerine cemaat sustu. Ben (davranarak):

— Ben (işittim) dedim. Ömer:
— «Sen mi? Aferin sana!» dedi. (Huzeyfe şunları söylemiş):
— Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyi:
«Fitneler kalplere (tıpkı) hasır çubukları gibi dal dal arz olunur. Artık onlar hangi kalbe işlerse o kalbde siyah bir leke hâsıl olur. Hangi kalb onları kabul etmezse o kalpde de beyaz bir leke meydana gelir. Böylece iki kalbe yerleşirler. (Bu kalplerden) biri cilâlı taş gibi bembeyazdır; ve göklerle yer durdukça ona hiç bir fitne zarar vermez. Ötekine gelince : o alaca siyahtır; tepesi aşağı duran desti gibidir. Ne bir ma'ruf tanır; ne de bir münkeri inkâr eder. Yalnız içine işleyen heva ve hevesini bilir.» derken işittim.
Ömer'e: «Seninle bu fitneler arasında, kırılmak üzere bulunan kapalı bir kapı vardır.» dedim. Ömer:
— «Hay Allah hayırim versin, o kapı kırılacak mı? Açılmış bile olsa belki tekrar kapanır.» dedi. Ben:
— «Hayır! bilâkis kırılacak.» dedim. Ve kendisine: bu kapının, öldürülecek yahut ölecek bir zât (dan kinaye) olduğunu, mugalata değil dos doğru bir söz olarak* anlattım.
Ebû Hâlid demiş ki: Ben Sa'de: «Yâ Ebâ Mâlik [204]! Bu siyah mürbaad
nedir?» dedim.
— «Siyahın içindeki şiddetli beyazdır.» dedi.
— «Yâ mücahhi desti nedir?» diye sordum.
— «Tepsi aşağı demektir.» cevabım verdi.

(...) Bana İbnî Ebû Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân-ı Fezârî rivayet etti. (Dedi ki): Bize.Ebû Mâlik el-Eşcaî, Rib'iden nakle rivayet etti. Rib'i şöyle demiş: «Huzeyfe, Ömer'in yanından gelince oturarak bize anlattı.
Dedi ki: Dün Emîriümü'minînin, yanına oturduğum sırada ashabına: Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Settem) 'in fitneler hakkındaki hadisini hanginiz hatırlıyor? diye sordu...» diyerek hadisi Ebû Hâlid hadisi gibi rivayet etti: Yalnız Ebû Mâlik'in «mürbaadd» ve «mücahhî» kelimelerini tefsir ettiğini söylemedi.

(...) Bana Muhammed b. el-Müsennâ ile Amr b. Aliy ve Ukbetü'bnü Mükrem el-Ammî de rivayet ettiler. Dediler kî: Bize Muhammed b. Ebî Adîy, Süleyman et-Teymî'den, o da Nuaym b. Ebî Hind'den[205] , o da Rib'i b. Hirâş'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti ki, Ömer: «Bize kim rivayet edecek yahut —aralarında Huzeyfe de bulunduğu halde— Bize Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'m fitne hakkında söylediklerini hanginiz rivayet edecek?» demiş.
«Ben!» cevabını vermiş.
Huzeyfe, hadisi Ebû Mâlik'in Ribi'den rivayet ettiği şekilde nakletmiş. Yalnız bu hadisde Huzeyfe'nin: «Ona masal değil dos doğru bir söz olarak anlattım» dediğini söylemiş. Ve: «Huzeyfe bu sözü ile hadisi Resulüllâh (SalMUthü Aleyhi ve Selîem) 'den rivayet ettiğini anlatmak istemiştir.» demiş.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'l-Fiten», «KitâbüVSalât» ve «Kitâ-bü'z-Zekât» da, Titmizi ile îbni Mâcede «Kitâbül-Fiten» de tahri etmişlerdir.
Hz. Huzeyfe (Raâiyallahu anh) 'm bu hadisi de mucizedir. Çünkü Hz. Ömer (Radiyallahu anh)'in şehid edileceğini ve onun vefatından sonra bir takım fitneler zuhur edeceğini haber vermektedir. Ubbî'nin beyanına göre burada haber verilen fitnelerden murâdi. Hz. Osman (Raâiyallahu anh) 'in şehid edilmesi ve dalâlet fırkalarından hâricilerin Hz. A1î (Radiyallahu anh)'a karşı isyanı gibi şeydir. Ceme1 ve Sıffîn vakalarına bu haberin şümulü yoktur. Çünkü o vakalara iştirak eden zevat hakkında «Ne bir ma'ruf tanır; ne de bir münkeri inkâr eder.» denilemez.
Fitne: Lügatta imtihan, ibtilâ ve deneme mânalarına gelir. Küfür, rezalet azâb, harb, musibet, dalâl ve günah mânalarında da kullanılır. Fakat bütün bu mânaların aslı yine deneme mânasına gelen ihtibârdır. KaadiIyâz bu kelimenin Örfen: deneme ile meydana çıkarılan her şeyde kullanıldığım; hayıra da şerre de itlâk edildiğini söylüyor.
Bir kimsenin ehli yâni ailesi hakkında fitneye düşmesi: onlar tarafından başına gelen elem, keder, üzüntü, kötülük ve şüphelerdir. Komşusu hakkındaki fitneden murâd da, komşusu zenginse onun gibi zengin olmak için üzülmesidir. Bu gibi fitnelerin Keffâreti: beş vakit namazı vakitlerinde kılmak orucunu tutmak ve zekâtını vermektir
«Şüphesiz ki hayır ve hasenat günahları giderir.» âyet-i kerîmesi, büyük günahlardan sakınmak şartile beş vakit namaz küçük günahları giderir diye tefsir edilmiştir. Ekseri müfessirlerin kavli budur.
İbni Abdilberr: «Zamanımızda bazı ilim müntesibleri: Bütün büyük ve küçük günahlara namaz vp-taharet kefââret olur; demiş; ve bu hadisle abdestin günahları ıskat ettiğini bildiren hadisi delil göstermiştir» diyorsa da bu kavil reddedilmiştir. Ebû Ömer: «Bu bir cehalet ve ayni zamanda ehl-i dalâletten mürcie fırkasına muvafakattir...» demiştir.
Zuhur edecek fitnelerin büyüklüğü ve husule gelecek hşrcü-merc deniz dalgasına benzetilmiştir. Yanî kükremiş denizin dalgaları nasıl çalkalanır ve bir birine çarparsa fitneler de öylece bir birini takip edecek demektir. Hz. Ömer (Radiyallahu anh) m suali karşısında cemaatin susması, fitnenin bu nevini bilmedikleri içindir. Onlar yalnız birinci nevi fitneyi bilirlerdi.
tabirinin asıl mânası «baban Allah 'indir.» demektir. Fakat araplar bu cümleyi aferin makamında kullanırlar. Nitekim : cümlesinin mânasıda «Babasız kalasın» demektir. Ama araplar ondan böyle bir mâna kasdetmezler. Ebû Abdi11âh Temîmi'nin beyanına göre bu tabir bir şeye teşvik makamında kullanılır. Zira bir kimsenin babası sağ olursa, başı çiara geldiği zaman hemen ondan yardım ister; bu suretle fazla yorulmadan emeline nail olur; şu halde buradk baba yardımcı demektir, «babasız kalasın» demek:
«Yardımcısız kalda kendi işini kendin görmeye hazır ol!» mânasına taşır. Lisanımızda böyle bir tabir bulunmadığından tercenıede onun yerine: «Allah hayrını versin» tabirini kullandık.
Fitnelerin kalplere yerleşmesi de hasıra benzetilmiştir. Buradaki «arz olunur» tabirinden murâd: fitnenin kalbe hasır gibi döşenmesi yânî yeri e sinesidir. Hasır üzerinde yatan bir kimseye hasır nasıl yapışırda vücudunda iz bırakırsa fitne de ayni şekilde kalbe yerleşir ve orada iz bırakır.
«Dal dal arzolunmak»dan maksad: bazılarına göre fitnelerin tekerrürüdür. «Hasır gibi» tâbiri de: hasır dokur gibi demektir. Yanı hasır dokuyan kimse hasır çubuklarını nasıl birer birer örerse fitneler de peyder pey zuhur edecektir.
Hadisde fitnenin tesirine kapılmayan kalpler mücellâ taşa, fitneyi kabul edenle- de tepesi aşağı çevirilmiş destiye benzetilmiştir. Yanı hayırı kabul etmeyen bir kalp, içinde su kalmayan ters çevrilmiş destiye benzer.
Sa'd b. Tarık'ın «mürbaadd», «siyaha karışan şiddetli beyazdır.» diye tefsirde bulunmasını bazı hadis imamları tashif kabul etmişlerdir. Onlar kelimenin şiddet değil «şebeh» yanı benzerlik olacağı kanaatindedirler. Çünkü siyaha karışan beyaz, çok olursa o renge araplar «belak» o rengi taşıyan şeye de «eblak» derler, «mürbaadd» siyaha az miktarda beyaz karışandır. Lisanımızda buna boz renk tabir olunur.

Maamafih bu kelimeyi Sa'dın *efsir ettiği mânaya alanlar da vardır.
Hz. Huzeyfe Ömer (Radiyalîahu anh) 'a : «Seninle bu fitneler arasında, kırılmak üzere bulunan kapalı bir kapı vardır.» demekle, onun hayatında bu fitnelerin zuhur etmeyeceğini anlatmak istemiştir. Kırılmak ta-birile dahi onların önlenemeyeceğine işaret etmiştir. Çünkü kırılan bir şeyin yerine iadesi mümkün değildir. Birde kırılmak ekseriya zorlamakla olur; âdetin hilâfınadır. Onun için Buhârî 'nin rivayetinde Hz. Ömer (Radiyalîahu anh) 'in bunu işittiği zaman: «Öyle ise ebediyyen kapanmaz» dediğini görüyoruz.
Yine o rivayetin sonunda şu cümleler de vardır: «Huzeyfeye: Ömer bu kapıyı biliyormu idi?» diye sorduk: Evet, yarından önce bu akşamın geldiğini bildiği gibi. (Biliyordu) Ben ona masal değil hadis söyledim; dedi. Biz Huzeyfenin heybetinden çekinerek (Kapının ne olduğunu) nıesrûk'a sordurduk. Mesruk sorunca Huzeyfe: bu kapı Ömer (Radiyalîahu anh) 'dır, dedi,
Görülüyorki kapı tabirinden murâd kendisi olduğunu Hz. Ömer (Radiyalîahu anh) biliyormuş.
«Öldürülecek veya ölecek» tabiri hakkında Nevevî şu mütâlea-yı beyân etmektedir: «Huzeyfe : (Radiyalîahu anh) 'in bu ibareyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den böyle şekk ile işitmiş olması muhtemeldir. Bundan maksad ölümü Huzeyfe'ye ve başkalarına müb-hem bırakmaktır. Bir ihtimâle göre de Huzeyfe (Radiyalîahu anh) Hz. Ömer'in öldürüleceğini bilmiş, fakat yüzüne karşı söylemekten çekinerek nıübhem bırakmıştır. Çünkü Ömer (Radiyalîahu anh) kapıdan mu-rad kendisi olduğunu biliyordu. Bununla beraber Huzeyfe (Radiyalîahu anh) 'm maksadı Hz. Ömer (Radiyalîahu anh) 'in öldürüleceğini haber vermek de değildi.
«Egâlit» kelimesi *üğlûta»nın cem'idir. Üğlûta: mugaleteya yarayan söz demektir. Bununla Hz. Huzeyfe (Radiyalîahu anh) söylediği sözün masal yahut kendi, re'yi olmadığım, dosdoğru rivayet edilmiş bir hadis-i Nebevi olduğunu anlatmak istemiştir.
Hâsılı fitnelerle îslâmın arasındaki kapalı kapı Hazreti Ömer (Radiyalîahu anh) dır. O hayatta kaldıkça İslama fitne girmeyecek, fitneler onun vefatından sonra zuhur edecektir Nitekim öyle de olmuştur.

Hadisi Şerif'den Alınan Faideler

1 -Bazan büyük âlimin bilmediğini ondan daha aşağı derecedeki bilir.
2 -Âlim bazan maksadını yalnız bir kişiye anlatmak için rumuzla ifadei meram edebilir. Çünkü anlar anlamaz herkese her bildiğini söylemeye mezun değildir.
3 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in hadisini mütezamnıin olmak şartile ileride vukuu bulacak şeyler hakkında söz etmek mubahtır. Hakkında âyet, hadis bulunmayan müstakbel hadisâttan bahsetmek ise memnudur.

232 - (145) Bize Muhammed b. Abbâd ile İbni EM Ömer hep birden Mervân el-Ferâzîden rivayet ettiler. İbni Abbâd dedi ki: Bize Mervan, Yezid yanî İbni Keysân'dan, o da Ebû Hazım[206]'den, o da Ebû Hüreyre-den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İslâm garİb başladı. Ve (günün birinde) tekrar başladığı gibi garib olacaktır. Ne mutlu o gariblere!» buyurdular.

(146) (Bana Muhamraed b. Râfi' ile Fadl b. Sehl el-A'rac rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Şebâbetü'bnü Sev va[207] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim — ki İbni Muhammed -el-Ömerîdir — babasından,[208] o da îbni Ömer'den, o da Peygamber (Saltalkthü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllâh (Salîatlahü Aleyhi ve Sellem)
«İslâm garib başladı. Ve (günün birinde) tekrar başladığı gibi garib olacak, yılanın deliğine çekildiği gibi iki mescidin arasına çekilecektir.» buyurmuşlar.

233 - (147) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Ntimeyr ile Ebû Üsâme[209]Ubeydullah b. Ömer'den [210] rivayet ettiler. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Hubeyb b. Abdirrahman'dan, o da Hafs b. Âsım'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, ki Resulüllâh
(SaUdUahü Aleyhi ye Sellem)
«Muhakkak iman yılanın deliğine çekildiği gibi Medine'ye Çekilecektir.» buyurmuşlar.
Hadis müttefekun aleyhtir. Buhâri onu «Bâbu Fedâili'l-Medine» de tahriç etmiştir.
Müslim sarihlerinden. Kurtubî 'nin beyânına göre bazı hadis âlimleri bu hadisin başındaki «bede'e» fi'lini hemzesiz olarak «bedâ» şeklinde okumuşlardır. Çünkü «başladı» mânasına gelen «bede'e» fi'li mütead-dîdir; mef'ul ister, halbuki hadisde mef'ul zikredümemiştir. Rivayet «bede'e» şeklinde hemze ile gelmişse de müşkildir. Hatta ulemadan bazıları bu rivayeti kabul etmiyerek kelimenin «zuhur etti» mânasına gelen «bedâ» şeklinde okunacağım iddia etmişlerdir. «Bedâ» kelimesi lâzım fi'l olduğu için mef ule zaten hacet yoktur. Bu suretle hadis hem manen hem de lâf-zan sahih olmuş olur. Ancak Kurtubî bu sözleri naklettikten sonra, hadisin «bede'e» lâfzile rivayet edildiğini söyleyerek bunu kabul etmemenin yersiz olacağını, «bede'e» lâfzile dahi mânanın sahih olduğunu bildirmiş; ve «çünkü hadisden maksat: İslâmın az kimseler arasında intişare başladığını; sonra yine az kimselerde kalacağım haber vermektir. «Zuhur etti» mânasına gelen «bedâ» ise onu bu maksattan uzaklaştırır.» demiştir.
«Tûbâ»; masdanndan alınmıştır. «Tîb» güzellik, temizlik, lezzet ve gönül hoşluğu mânalarına gelir. İşte «fuİâ> veznindeki «tubâ» bu asıldan alınmış; «ta» nın harekesi zamme olduğu için kelimenin «ya» si «vav» a çevrilmiştir.
Araplar «tubâ» yi iki şekilde kullanırlar ve: «tûbâke» yahut «tûbâ leke» derler.
Bu kelimenin mânası hususunda müfessirler ihtilâf etmişlerdir. Sul-tanülmüfessirin îbni Abbâ 'ya göre ferah ve göz aydınlığı manasınadır. îkrime 'ye göre «sana verilen ne güzel şeydir» Dahhâk'a göre: «sana gıbta ederim», Katâdeye göre: «hayı-ra isabet ettin.» demektir. Bazıları: «Tûbâdan murâd; cennettir.» demiş; bir takımları da cennette bir ağaç olduğunu söylemişlerdir. Nevevî ha-disdeki Tûbânın bu mânaların her birine ihtimâli olduğunu söylüyor. Türkçemizde bu makamda: «müjdeler olsun» «ne mutlu» gibi ta'biler kullanılır.
Gurabâ: garibin cem'idir. Esas itibarile gurbet: uzaklık demektir. Onun için de vatanından uzak düşenlere garib denilir. Yine bu mânadan alınarak sürgüne tağrib denilmiştir.
Hadisin ikinci rivayetinde; îslâmın, deliğine çekilen yılan gibi. îki mescidin araşma çekilip toplanacağı bildiriliyor. Bu mescitlerden murad Mekke ile Medine mescitleridir.
Hadisin mânası hakkında Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır merhum «Hak dini Kur'ân dili» nam eserinde NemH sûresinin son âyetlerini Tefsir ederken şunları söylemiştir: «Bu âyetin işaretine nazaran İslâmın istikbali gece değil gündüzdür. Sönük değil parlaktır. Ara-sira basan gece zulmetleri onu dinlendirip tekrar uyandırmak içindir. Bu mâna mâruf bir Hadis-i şerif ile şöyle beyan buyurulmııştur:

Bu hadisdeki «Seyeûdû» fiilini ekseri kimseler «seyesîru» mânasına fi'li nakıs telâkki ederek: «İslâm garip olarak başladı (yahut zuhuretti) yine başladığı gibi garip olacak» diye yalnız inzar suretinde anlamış, bundan ise hep yeis, teammünı etmiştir. Halbuki Kanıus'ta gösterildiği üzere «Âde» de olduğu gibi; dönüp yeniden başlamak mânasına da gelir.
Bu hadis de böyledir. Yani «islâm garip olarak başladı (veya zuhur etti) ileride yine başladığı gibi garip olarak tekrar başlayacak (yahut yeniden zuhur edecek) ne mutlu o gariplere» demektir. Hadisin âhirin-deki Fetûba onun inzar için değil, tebşir için sevk buyrulduğunu gösterir, gerçi, bunda da dönüp garip olmak inzarı yok değil, lâkin dönmeyip yeniden başlaması tebşiri vardır, İşte «Fetûbâ lilgurebâ» müjdeside bunun içindir. Çünkü onlar sâbikun-i evvelûn gibidirler. Binaen aleyh hadis de ye'si değil müjdeyi nâtıktır.
Elmahlı merhumun izahatı burada bitti şimdi diğer İslâm ulemasının izahlarım görelim: Kaadi Iyâz diyor ki: «İbni Ebî Üveys'in imam Malik (Rahimehullah)'dan rivayetine göre bu hadisin mânası Medine 'de İslâmiyet garip olarak başlamış ve (günün birinde) yine oraya dönecektir. Hadisin zahiri umum bildirmektedir. İslâmiyet bir kaç kişi arasında başlamış sonra yayılarak meydana çıkmıştır. Daha sonra ona noksanlık ve bozuntu arız olacak ve yine başladığı gibi bir kaç kişiden ibaret kimselerde kalacaktır.
Gurebânın tefsiri bir hadiste varid olmuştur. Resulüllah (Saîtallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— «Gurebâ kimlerdir ya ResulüUâh?» diye sorulmuş. «Her kabilenin nezİ'leridir.» cevabını vermiştir.
Nezi' yahut nâzî: Ailesinden uzak düşen manasınadır. Bununla Peygamber (SaîUdlahü Aleyhi ve Seîlem) Allah ve Resulüllah aşkına ailelerinden uzak düşen muhacirleri kastetmiştir. Restriüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in. «islâmiyet Medine'ye çekilir» buyurmasının mânası imanın evvel ve âhır bu sıfatta kalmasıdır. Çünkü İslâmiyetin başında imanı halis ve İslâmı sağlam olan herkes ya yerleşmek üzere muhacir olarak yahut Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i görmek, ondan bir şeyler öğrenmek ve ona yakın olmak aşkı ile Medine 'ye gelirdi. Ondan sonra Hulâfâ-i Raşidin^ zamanında dahi onlardan adalet numunesi almak, cumhuru sahabe (Ridvanullahi aleyhim) hazaratiyle onlardan sonra gelen ulemaya uymak, intişar eden sünneti onlardan almak için bu minval üzere devam ettiler. İman kalbine yer eden her müslüman Medineye gelirdi. Bu iş tâ zamanımıza kadar devam ede gelmiştir. Maksat Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'m kabrini ziyaret etmek onun gezdiği yerlerle, eserleriyle ve ashab-ı kiramın eserleriyle teberruk etmektir. Binaenaleyh Medineye ancak mümin olanlar gelir. «Kaadi îyâz'm izahı da burada bitti.
Davudi şöyle diyor: «Bu mesele Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) devriyle ondan sonra gelen sahabe ve daha sonra gelen tabiîn devirlerine mahsustur. Çünkü o devirlerde vaziyet dürüst idi.»
Kurtubi; «Bu hadisde o devirler müslümanlannm doğru yolda ve bid'atlardan uzak olduklarına, onların fi'llerinin bizim, için hüccet teşkil ettiğine tenbih vardır. Nitekim İmam Malik'in mezhebi de budur.» diyor.
Buharı sarihi Aynî de şunları söylüyor: «Bu hâl Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiîn devirlerine mahsustur, ki bu müddet doksan seneden ibarettir. Ondan sonra haller değişmiş, bâ husus zamanımızda bid'atlar çoğalmıştır.»
Ulema-i Kiramın kavillerinden bu kadarcığını gördükten sonra, şunu da arz etmek isterim ki; bence hadisi şerif kıyamete yakın müslümanlığm başladığı devre döneciğini yani müslümanlarm azalacağını ve meşakkatlere mâruz kalacaklarını takrir etmektedir. Nitekim bundan sonra göreceğimiz hadiste de kıyamete yakın, «Allah Allah» diyen kimse kalmıyacağı bildirilmektedir. Dünya müslümanlannın bu günkü hali nazarı dikkate alınırsa bu hadislerin geleceği haber veren birer mucize olduğundan şüphe etmemek gerekir. Kanaati acizânemce bu hadisde inzâr veya tebşir diye bir şey yok sadece vukua gelecek hakikati ihbar vardır. Ulemânın: «İslâimn dalgah devirleri tebe-i tabiîn ile sona erer demelerine bakılarsa îslâmm tekrar eski satvet ve şevketine dönmesi hayli şüphe götürür. Allah'ın lütfü inayetinden hiç bir zaman ümidimizi kesmemekle beraber bu hadisi zahirî mânası üzerine bırakmak bence eslimi tariktir. Allah'ü âlem.»

66 - Ahir Zamanda İmamın Elden Gitmesi Babı

234 - (184) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân[211] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd[212] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit [213] , Enes'den naklen haber verdi ki, BesulüHâh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn):
«Yeryüzünde : Allah, Allah diyen kalmadıkça kıyamet kopmayocaktır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Sabitten, o da Enes'den nakler haber verdi. Şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah Allah diyen hiç bir kimsenin üzerine kıyamet kopmaz.» buyurdular.
Bu hadis, kıyametin kötüler üzerine kopacağım' bildiriyor. Mâna iti-barile:
«Kıyamet ancak insanların berbâd ve rezilleri üzerine kopar.» hadisi gibidir.
Übbînin beyanına göre kıyamet müminlerin ruhları kabzolunduk-tan sonra kâfirlerin üzerine kopacaktır. Müminler Deccalla cenk ettikten sonra İsâ (Aleyhisselâm) ile buluşacaklardır; nihayet Yemen'den gelen bir rüzgârla müminlerin ruhları kabzedilecektir.
Bu hadîs:
«Ümmetimden bir taife kıyamet kopuncaya kadar hakka müzahir olmakta devam edeceklerdir.» hadisine muarız gibi görünüyorsa da hakikatta aralarında münâfat yoktur. Çünkü o hadisdeki «kıyamet kopuncaya kadar»'tabirinden murâd: kıyametin yaklaşması yani Yemenden gelecek rüzgârın eseceği zamandır. Zira bu rüzgâr, kıyametin alâmetlerinden biridir. Bir şeyin vaktinin yaklaşması o şeyin gelmesi mesabesindedir.
«Allah Allah» kelimeleri bazı rivayetlerde mansubtur. Bu takdirde nasba âmil olan fi'l muzmerdir; ismin tekrarı, fiil yerini tutmuştur. Buna nahiv ilminde «tahzir» derler, ki mef'ulûn bihin bir nev'idir. Tahzir, bir şeyden sakındırmak demektir. O halde <*Allâhe Allâhe» cümlesindeki rauz-mer fiilde «ihzer» yânî «sakın» fi'lidir. Ve cümlenin mânası: «Allah'dan sakın diyeti hiç bir kimsenin üzerine kıyamet kopmaz.* şekline girer.
Mezkûr kelimeleri merfû' okuyanlar da vardır ki bunlardan biri de imam Müslim'dir. Merfû' okunduğu takdirde cümle mübteda ve haber olur.
İbni Ca'fer bu hadisi «Allah Allah» yerine «lâ ilâha illallah» kelime-i tevhidile rivayet etmiştir ki, «Allah Allah», rivayetinin tefsiri demektir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Madem ki yer yüzünde bir gün «Allah Allah» diyen kalmayacak; o halde bütün ümmet-i Mu-hammediyye—Ma'âzallâh—- irtidad edecek demektir? Bunun cevabı: Hayır hadisde koca bir ümmetin irtidâdı mevzu-i bahis değil, müslüman kalmayacağından bahsedilmektedir. Müslüman kalmaması ise irtidâdı icâbet-mez.

67 - Korkan Kimsenin Îmanını Gizlemesinin Cevazı Babı

235 - (149) Bize Ebu Bekr b. Ebû Şeybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kureyb'indir Dediler ki: Bize Ebû Muaviye [214] , A'meş'den, o da Şakîk [215] 'den, o da Hu-zeyfe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
BesulüHâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem)fle beraber bulunuyorduk. (Bize hitaben) :
«İslâm kelimesini söyleyenlerin adedi kaçtır. Sayın bana!» dedi. Bizde: «Ya Besulâllâh, adedimiz altı yüzle yedi yüz arasında olduğu halde bize bir kötülük ederler diye mi korkuyorsun?» dedik.
«Siz bilmezsiniz; belki ibtilâ olunursunuz.» buyurdular. Huzeyfe
«Hakikaten az sonra ibtilâ olunduk. O derecede ki bizden birimiz namazını bile ancak gizli kılmağa başladı.» demiş.
Bu hadisi Buhâri ile Nesâî «Kitâbü's-Siyer» de, îbni Mâce-de «Kitâbü'l-Fiten» de tahriç etmişlerdir. Buhâri'de hadisin metni şöyledir:
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Müsîümamm diyenleri bana yazın!» buyurdular.
Bunun üzerine biz de kendilerine 1500 kişi yazdık. Ve: Biz 1500 kişi olduğumuz halde daha korkuyor muyuz? dedik.
Râvî diyor ki:
Vallahi (zaman oldu) öyle bir ibtilâ olunduğumuzu gördüm ki, insan (evinde) yalnız başına namaz kılarken bile korkuyordu.»
Hadis-i şerifin mevzuu harbe iştirak için asker yazmaktır. Bu konuşmanın nerede geçtiği ihtilaflıdır. îbni Tîn Hendek vakasında hendeğin kazıldığı sırada yapıldığına cezmen kail olmuştur. Bazıları Uhud gazasına çıkarken, bir takımları da Hudeybiye'de cereyan ettiğini söylerler. Ashab-ı kiram bu kadar kalabalık olduğumuz halde neden korkuyoruz, diye şaşmışlar; fakat Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Selîem^in irtihâlin-den sonra şaştıkları korku başlarına gelmiş. O derecede ki, korkudan cemaata devam edemez olmuşlar. Namazlarını evlerinde kılarken bile kor-kuyorlarmış.
Kaadî Iyaz diyor ki: «İhtimâl Huzeyfe'nin bu sözü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra müslümanlarm Mekke'de bulundukları devirde müşriklerin namaza mânı oldukları hengâma âiddir. Ama hadisin siyak ve lâfzına nisbetle bu ihtimâl uzaktır. Çünkü «ibtilâ» cümlesi, üst tarafına «fa» ile atfolunmuştur. «Fa» tertip ve takibe delâlet eder. Binaenaleyh ibtilânıı mezkûr konuşmadan az sonra vâki olması ica-beder. İbtilânın Hz. Osman fitnesinde olması da muhtemeldir. Ancak bu sözden kelimenin eam mânası, yanî din düşmanlarile ibtilâ kasdedilirse o başka.»
Muhyiddin Nevevî de şunları söylemiştir: «İhtimâl Huzeyfe (Radiyallahu anh) bu sözü ile Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/den sonra cereyan eden bazı fitneleri kasdetmiş olacaktır, o fitnelerde ashabın bazıları gizleniyor; namazım gizlice kılıyor, meydana çıkarak fitne ve harbe iştirak etmekten korkuyordu.
Rivayetlerin birinde : «Altı yüzle yedi yüz arasmdayız» diğerinde: «1500 kişi yazdık» denilmesine bakarak Davudi: «Olabilir bu asker yazma işi muhtelif yerlerde bir kaç defa vukuu bulmuştur.» demiştir. Bazıları iki rivayetin arasını bulmak için: «1500 den murâd: erkek, kadın, köle ve çocuk, bütün müslümanlardır. Altı yüzle yedi yüz arasından ise hassaten erkekler kasdedilmiştir.» diyorlar. Hatta hadisin bir rivayetinde 1500 yerine sadece «500 kişi» denilmiştir. Bu da harbe iştirak edenler diye te'vil olunuyor.
Nevevî bu te'villeri sıraladıktan sonra şöyle diyor: «Bu te'vîller bâtıldır. Çünkü hadisin diğer rivayetinde, 1500 adam yazdık diyerek bunların hepsinin erkek olduğu tasrih edilmiştir. Sahih te'vil şudur: Sayıları altı yüzle yedi yüz arasında olanlar, hasseten Medine'dendir.. 1500 adedi bunlarla birlikte etraftan gelen müslümanlarm mecmu'udur.»
Mühe11eb : «Müslümanları müdafaa icabettiği zaman hükümdarın asker yazması sünnettir. Vatan tehlikeye düşünce eli silâh tutan herkese cihâd farzolur.» diyor.
«Hadîs-i Şerif bir şeyi vukuundan önce haber veren mucizelerdendir. Çoklukla övünmenin ilâhî cezayı nıüstelzim olduğu bu hadîs-i şeriften çıkarılan hükümlerdendir.»

68 - İmanı Zaif Olduğu İçin İmanından Korkulan Kimsenin Kalbini Yatıştırma ve Kati Delil Olmadıkça Kati Surette Îman Hükmü Vermekten Nehi Babı

236 - (150) Bize İbni Ebû Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan Ztihri'den, o da Âmir b. Sa'd'dan, o da Babasından (m) naklen rivayet (6?4) Ebu İshâk Sa'd b. Ebû Vakkaas (R.A.): Ensar-ı Kiramdan ve hayatlarında cennetle müjdelenen bahtiyarlardandır. Bedir gazasiyle diğer bütün gazalara iştirak etmiştir. Peygamber (S.A.V.) den 270 hadîs rivayet etmiştir. Vefat tarihi 55 veya 57 dir.
etti. Babası şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (askere) bazı şeyler taksim etti. Ben:
— Yâ Resulâllâh, filâna da ver; çünkü o mü'mincür, dedim. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yahud müslimdir.» buyurdu. Ben sözümü üç defa tekrarladım. O da bana üç defa: «Yahud müslimdir.» diye red cevabı verdi. Sonra:
«Ben —kendimce başkası daha lâyık olduğu halde— (bazen) bir adama (sırf) Allah onu yüzü üstü cehenneme atmasın endişesi ile (bir şeyler) veriyorum.» buyurdular.

237 - (...) Bana Zübeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâkûb b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Şihâbın kardeşi oğlu Amcasın-rivâyet etti. Demiş ki: Bana Amir b. Sa'd b. Ebû Vakkaas, Babası Sa'd'dan naklen haber verdi ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Sa'd'da aralarında oturmakta iken bir kaç kişiye dünyalık vermiş. Sa'd hâdiseyi anlatırken) şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlardan birini bıraktı; ona bir şey vermedi. Halbuki en çok beğendiğim o idi. Bunun
üzerine ben:
— Yâ Resulâllâh, filânı neye bıraktın? Vallahi ben onu pek mü'mîn görüyorum, dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yahud müslim.» dedi.
Biraz sustum. Sonra yine o zat hakkındaki bilgim galebe çalarak: — «Yâ Resulâllâh! Filânı neye bıraktın? Vallahi ben onu pek mü'min görüyorum, dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine: «Yahud müslim» buyurdu.
Biraz daha sustum. Sonra yine o zat hakkındaki bilgim galebe çaldı. Ve: Yâ Resulâllâh! Filânı neye bıraktın? Vallahi ben onu pek mü'min görüyorum, dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar:
«Yahud müslim. Ben —başkası benim için daha makbul olduğu halde— (bazan sırf) bîr adam yüzü üstü cehenneme atılır endişesiyle ona bir şeyler veriyorum.» buyurdular.

(...) Bize Hasen b. Aliy el-Hulvani ile Abd. b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ya'kûb —ki tbni İbrahim b. Sa'd'dır — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam, Salîh'[216] den, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Âmir b. Sa'd, Babası Sa'd'dan naklen onun şöyle dediğini rivayet etti: Resulüllâh'(Satîaîlahü Aleyhi ve Sellem), bir kaç kişiye atiyye verdi. Ben de aralarında oturuyordum... İlâh, İbni Şihâb'ın kardeşi, oğlunun Amcasından rivayet ettiği hadis gibi tahdisde bulundu. Şunu da ziyade eyledi: Ben Resulüllâh (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) 'e giderek: fi lanı neye bıraktın? diye fısıldadım.

(...) Bize Nasen el-Hulvani dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'kub rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Babam, Sâlih'den, o da İsmail b. Muhammed' [217] den naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben Muhammed b. Sa'd'ı bu hadisi rivayet ederken dinledim. Rivayeti esnasında şöyle dedi: Bunun üzerine Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) omuzumla ensem arasına eliyle dokunarak:
«Müdafa'amı ediyorsun? Ey Sad! Ben adama veriyorum işte!» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri ile Ebû Davud da tahriç etmişlerdir. Sahih-i Buhâri'deki yeri: «Kitabü'1-İman» ve «Kitabu'z-ZekâUtır.
Hadisin bir tariki hususunda imam Müs1im'e itiraz edilmiştir. Çünkü bu tarikde Müslim hadisi Süfyân b. Uyeyne vasıtasiyle Zühri'den rivayet etmektedir. Halbuki Humeydi, Said b; Abdir-rahman ve Muhammed b. S abbâh, Süfyan'la Zyhri'nin arasında Mamer'i de zikrederler. Mahfuz olan da budur. Müslim onu senedden düşürmüştür.
Btı itiraza Nevevî şu cevabı vermiştir; « Süfyân 'm bu hadisi bir defa Zühri'den, bir defa da Ma'mer'den dinlemiş; ve her iki veçhe göre rivayet etmiş olması muhtemeldir. Binaenaleyh rivayetlerin biri diğerine dokunmaz,»
Sarihlerden bazıları Nevevî nin sözünü de cây-i te'emmül bulmuş; fakat vechini beyân etmemiştir. Bu te'emmülün vechini Buhâri sarihi Aynî şöyle izah ediyor: Cami' denilen kitaplarda olsun, müsned-lerde olsun Süfyân b. Uyeyne 'nin rivayetleri hep Ma'mer vasıtasile Zuhrî 'dendir. Rivayetler Mamer'i zikretmekte bir birini tutarlar. Senedden Ma'mer 'i düşüren, yalnız Müslim 'dir. Halbuki Müs1im'in şeyhi Muhammed b. Yahya 'nin «Müs-ned» inde Ma'mer zikredildiği gibi Ebû Nuaym'in «Müstahrec »inde de mevcutdur. Ebû Mes'ud «EI-Etraf» nam eserinde buradaki vehmin râvi İbni Ebî Ömer 'den geldiğini söylemektedir. Müs1im'e rivayet ederken onun vehmetmiş olması muhtemeldir; fakat bu ihtimal teayyün etmiş değildir. Vehim Müslim 'den de olabilir; Nevevi 'nin dediği gibi de. İhtimâl kapısı açıktır.»
Raht'ın mânası hususunda çok ihtilâf edilmiştir. Raht : sayıları ondan aşağı olan erkeklerdir; diyen olduğu gibi: üçten ona kadar olan cemaattır; yediden ona kadar olan cemaattır; sayılan yediden üçe kadar inen cemaattır; diyenlerde olmuştur. Kelime ism-i cemi' olup kendi lâfzından müfredi yoktur.
Bazan bu kelime on kişi hakkında kullanılır. «Rahtu'r-racül» yani kişinin rahatı tâbiri: babasının oğulları, kabilesinin adamları mâna-larınadır. Cem'i erhut ve erhât; cem'inin cem'i de: erâhit ve erâhît gelir. Bu kelime adetle birlikde kullanılırsa şahıs, kişi mânası ifâde eder. «se-lâsetü raht in» üç kişi demektir.
Hadis-i şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir atıyye ve ihsan tevzini anlatıyor. Hz. Sad b. Ebî Vakkas (Radiyaîlahu anh) 'm görüp hikâye ettiği bu taksimde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) imanı zaif olan bazı kimselere ihsanda bulunmuş; dinî bütün fakir müslümanlar-dan bazılarına bir şey vermemiştir. Bunu gören Sa'd (Radiyaîlahu anh) «Yâ Resulâllâh, filâna da ver; çünkü mü'mindir.» demiş; Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) buna sadece «yahud m üs I imdir.» cevabını vermekle iktifa etmiştir. Bu sözden muradı: «Filân mü'min'dir, diye kestirip atma; çünkü kalben inanıp inanmadığını bilmezsin. Mü'min diyeceğine müslim, de zira müslim: teslim olan mânasına gelir.» demektir.
Hz. Sa'd 'in gösterdiği zatın ismi Cail b. Sürâka 'dır. Fukara 'dan bir zât olup Uhud ve diğer gazalara iştirak etmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu bırakıp da imanı zaif olanlara vermesi ona bir şey vermese de dininden dönmeyeceğini bildiği içindir. İmanı zaif olanlara atiyye ve ihsanda bulunması ise kalplerini îslâmiyete yatıştırmak içindir. Bunlara «müellefe-i kulûb» denilir. Nitekim Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Allah onu yüzü üstü cehenneme atmasın diye veriyorum.» buyurarak bu ciheti izah etmiştir. Böyle tepe taklak cehenneme atılmasına sebep:
Kendisine bir şey verilmediği takdirde irtidâd etmesi yahud Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i cimrilikle ithamda bulunarak dinden çıkmasıdır.
Tepe taklak cehenneme atmak, küfürden kinayedir. Çünkü bu mâna küfrün lâzımıdır. İbarede lâzım zikredilmiş; melzunı murâd olunmuştur.
Hadisin zahiri:
«De ki : Siz iman etmediniz; bari müslüman olduk deyin!» âyet-i kerimesine uymaktadır.
İkinci rivayette Hz. Sa'd kendinden bahsettiği halde: «Ben de aralarında oturmakta iken» demeyip: «Sa'd 'da oturmakta iken...» ifâdesini kullanması ve keza beğenen Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğu halde «en çok beğendiği» demeyip «en çok beğendiğim» demesi bedî' ilmine göre birer iltifattır.
«Sa'd'da aralarında oturmakta iken...» ibaresi tecrid de olabilir. Yani kendinden bir şahıs tecrid ederek sanki oturan başka biri imiş gibi göstermiştir.
Hasılı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) sevdiği ve takdir ettiği fakir bir muhacir olan Cail (Radiyaîlahu anh) 'a bir şey vermeyerek müellefe-i Kulûba vermesinin iki sebep ve hikmete istinâd ettiğini Hz. Sa'da tenbih eylemiştir.
1- Müellefe-i kulûba bir şey vermese belki irtidâd ederler ve ebedî kalmak üzere yüzleri aşağı cehenneme atılırlardı.
2 - Bir kimseyi medhu sena ederken onun bâtîni umurunu söylenıek-;en sakınmak gerekir; çünkü bâtını ancak Allah bilir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Cail (Radiyaîlahu anh) 'in hâ-is bir mü'min olduğunu Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bildiği e takdir ettiği hâlde acaba Sa'd (Radiyaîlahu anh) gibi bir zâtın onun manı hakkındaki şehâdetini neden kabul etmemiştir?
Cevap: Çünkü Hz. Sa'd 'm; «Vallahi ben onu pek mü'min görüyorum.» sözü, şehadet için değil, onu medhu sena etmek ve kendisine bir şeyler verilmesi hususunda tevessülde bulunmak gayesile söylenmiştir. Onun içindir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bu söz üzerinde onunla münâkaşa etmiştir. İmanı hakkındaki kanaatini kabul etmiştir:
«Ey Sa'd! Ben adama veriyorum işte.» buyurması bunu gösterir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1 - Ülülemir ve diğer büyükler nezdinde bir kimse için şefâ'atte bulunmak caizdir.
2 - Fesada nıüeddî olmamak şartile bir mesele hakkındaki müracaat tekrar edilebilir.
3 - Bir meseleyi iyice anlamak, yüzde yüz bilinmeyen bir şey hakkında kafi hüküm vermemek icâbeder.
4 - Müslümanların hükümdarı ehemmiyet derecelerine göre müslü-manlara âtiyye verebilir.
5 - Nezdinde şefaatte bulunulan zât şefaati maslahata muvafık bulmayarak reddederse mes'ül olmaz.
6 - Bu takdirde şefaatini neden kabul etmediğini şefaatçıya bildirerek Özür dilemek gerekir.
7 - Bir kimse maslahata muvafık gördüğü bir hususu kendinden yüksek mertebedeki zâta arzederek o bâbta tefekkür ve te'emmülde

bulunmasını isteyebilir.
8 - Aşere-i mübeşşere denilen on zâttan mâada hiç bir kimse hakkında aletta'yîn cennetliktir diye kafi hüküm verilemez.
9 - İmân hususunda kalben i'tikad bulunmadıkça dille ikrar fayda vermez. İcma'da budur. Bundan dolayıdır ki, münafıkların küfrüne hükmolunmuştur. Ulemâdan bir cemaat müslümanın inşâallâh ile takyid etmeksizin «ben mü'minim» demesinin caiz olduğuna istidlal etmişlerdir. Bu meselede Sahabe (Radtyalîaku Anhüm) devrinden bu güne kadar ihtilâf oluna gelmiştir. Tahkik edilirse; her kavlin bir vechi olduğu görülür. în-şâllah ile takyid ederek söyleyenler kendisi için levh'i mahfuzda yazılı bulunan mukadderatın gâib olduğuna işaret ederler. Mutlak söyleyenler, kelimenin şimdiki hükmünü haber verirler. Evzâî ile diğer bazı ulemâya göre her iki vecih caizdir. Ehl-i tahkik ulemaînın mezhebi de budur.
10 - İmâm Mâlik ile cumhuru ulemâya göre bu hadis, zann üzerine yemin etmenin caiz olduğuna delildir. Buna «yemîn-i lâğv» derler. Yemin-i lâğv hakkında ulemâdan altı kavil rivayet olunur, ki bazıları şunlardır;
a) İmâm Mâlik'in kavli,
b) İmâm Şâfiî'ye göre yemin-i lâğv kasıd olmaksızın dile geliveren yemindir. «Bilmem vallahi» gibi. Hz. Şafiî Âiş Q(Radıyallahu Anhâ) dan merfu' olarak rivayet edilen bir hadisle istidlal eder. İmâm Muhammed'in rivayetine göre imâm A'zam'm kavli de budur,
c) Hanefilerce meşhur olan kevle göre yemin-i lâğv: doğru zannile edilen fakat aksi zuhur eden yemindir. «Vallahi ben falan işi yapmadım» diye yemin ettikden sonra o işi yaptığı anlaşılmak; bir şahsı Zeyd zannederek «Vallahi bu adam Zeyddir»; dedikten sonra o şahsın Amir olduğu meydana çıkmak gibi.
11 - Kaadî Iyâfc imanla İslâm arasında ıfark bulunduğuna btu hadisin en sahih bir delil olduğunu söylüyor. Ve: «îman bâtındır; kalbin amelidir. İslâm zahirdir; azanın amelleridir.» diyor. «Lâkin buna her mü'-min müslümandır; fakat her müslim mÜ'min olmayabilir.» diye cevap verilmiştir. Nitekim bu hadisin lâfzı da ayni mânaya delâlet ediyor. Maama-fih bazan bu iki kelime bir birinin müteradifi olarak ayni mânaya da kullanılırlar. Bu bâbta iman bahsinde tafsilât verilmişti.
12 - Müslim şârihlerin.den Ebû Abdillâh et-Teymî: «Bu hadisde kendisine atiyye verilen şahsın mü'min olmadığına işaret vardır.» demişse de bu söz kabul edilmemiştir. Çünkü Pepgamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m:
«Başkası benim için daha makbul olduğu halde...» buyurmuş olması onun mü'min olduğuna delildir. Şu kadar var ki imanı zaiftir.

69 - Delillerin Bir Birini Takviyesiyle İtmi'nan-ı Kalbin Artması Babı

238 - (151) Bana Harmeletü'bünü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yunus. İbni Şihâb'dan, o da Ebû Selemete'bnî Abdirrahmân'la Said b. el-Miiseyyeb'den, onlar da Ebû Hureyre'den naklen haber verdi ki, Kesulüllâh (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellem) : «Biz şüphe etmeye İbrahim (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellemyden daha lâ-yıkız : Hânı, Yâ Râbbî ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, demişti. Rab-bî: İnanmadın mı yoksa? demiş. O da: Yok inandım ama kalbim mut-mein olsun diye (sordum) demişti [218]
Allah Lûf'a da rahmet eylesin! Filhakika o pek muhkem bir istinâdgâha (Allah'a) sığınıyordu. Eğer ben zindanda Yusuf'un kaldığı kadar uzun müddet kalsaydı m (zindandan çıkarmaya gelen) da'vetçi-ye mutlaka icabet ederdim.» buyurmuşlar.

(...) Bu hadisi bana inşallah Abdullah b. Muhanımed b. Esmâ'ed-Du-baî[219] de rivayet etmiştir. (Dedi ki): Bize Cüveyriye[220], Mâlik'-den, [221] o da Zühri'den naklen rivayet eyledi. Zühriye de Saidü'bnü'I-Müseyyeb ile Ebû Ubeyd[222], Ebû Hüreyre'den, o da Resulüllâh (Saîlalkthü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Yunus'un Zühri'den rivayet ettiği gibi haber vermişler.
Mâlik hadisinde: «Lâkin kalbim mutmein olsun, (dedi), Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu âyeti bitinceye kadar okudu» ifadesi vardır.

(...) Bize bu hadisi Abd b. Hümeyd rivayet etti. Dedi ki: Bana Ya'kûb yani İbni İbrahim b. Sa'd rivayet etti. Dedi ki: Bize Ebû Üveys[223] , Zühri'den naklen Mâlik'in isnâdile onun rivayeti gibi tahdis etti; ve: sonra hu âyeti bitirinceye kadar okudu, dedi.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu bed'ü-halk» ve «Kitâbü't-Tefsir» de, Müslim «Kitâbü'l-Fedâil» de, îbni Mâcede «Kitâbül-Fiten» de tahriç etmişlerdir.
Bazı ulemâ onun bir sebebi olduğunu söylerler.
«Hani İbrahim : Ya Rabbî, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, demişti.» [224] âyet-i kerîmesi nazil olunca bazı kimseler. «İbrahim (Aleyhisselâm) şüphe etmiş ama bizim Peygamberimiz şüphe etmedi» demişler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyunca : «Şüphe etmeye biz İbrahim'den daha lâyıkız...» buyurmuşlar.
Gerek Hz. İbrahim (Aleyhisselâmym Teâlâ hazretlerine ölüleri nasıl dirilteceğini sormasının sebebi gerekse Peygamber (Saîlalkthü Aleyhi ve Setlem)'in:
«Şüphe etmeye biz ibrahim'den daha lâyıkız...» sözünün mânası hususunda pek çok ihtilâf edilmiştir. Bunların bazıları şunlardır:
1- Hz. İbrahim (Aleyhisselâm) bu suali Peygamber olmazdan evvel sormuştu. Taberî âyeti zahiri mânasına hamletmiş; ve suale şeytanın vesvesesi sebep olduğunu, ancak çabuk gelip geçtiği için imânına dokunmadığını söylemiştir. Tâberî, İbnî Abbâs (Radiyallahu on/ij'dan rivayet edilen bir eserle istidlal etmiştir. Abd b. Humeyd, İbni Ebî Hatim ve Hâkim'in tahriç ettikleri bu eserde İbni Abbâs (Radiyallahu anh) : «Kur'ân-ı Kerîm'de en ümidbahs, âyet Hz. İbrahim'in:
Yâ Râbbî, Ölüleri nasıl dirilteceğin! bana göster... âyetidir. Bu suâl şeytanın kalplere verdiği vesveseden neşet etmiştir. Allah da İbrahim 'in suâline evet diyerek râzî olmuştur.» demiştir.
2 - «Hz. İbrahim'in suâline sebep şudur. Nemrud kendisine: senin Rabbin kimdir?» diye sorduğu ve onun da: «Benim Rabbim öldüren ve dirilten zât-i Ecellü A'Iâdır, diye cevap verdiği vakit İbrahim (Aleyhisselâm) kudreti ilâhiyye hakkında asla şüphe etmediği halde ölüleri nasıl dirilteceğine merak etmiş ve kalbi mutmein olsun diye sormuştur.» Bunu Taberi, İbnî İshâk 'dan rivayet etmiştir.
3 - Şöyle diyenler de vardır; Hz. İbrâhim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Nemrud'a:) Benim Rabbim öldüren ve diriltendir, dediği vakit Nem-rud mel'unu:
Öldüren ve dirilten benim, diye mukabele etmiş. Ve bir mahbusu serbest bırakmış; bir adamı da öldürmüş. Serbest bırakmaya diriltme adını vererek: işte öldürdüm ve dirilttim; demiş, İbrahim Aleyhisselâm:
«Amâ Allah'ın diriltmesi ruhu bedene iade sûretile oluyor» deyince
Nemrud :
Gözünle gördün mü? demiş. Hz. İbrahim bu suâle:
Evet demeyerek başka takrire geçmiş. Bunun üzerine Nemrud
mel'unu şunu söylemiş :

Rabbine söyle! Ölüyü diriltsin; yoksa seni öldürürüm. İbrahim Aleyhisselâm da sormuş.
4 - Bu suâlin »mânası: Ya Râbbî bana ölüleri diriltme iktidarı ver, demektir. Te'eddüben böyle söylemiştir.
5 - Suâlin mânası: Yâ Rabbî! Ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster ki senin Halil'in olduğumu bileyim demektir;
6 - Bu suâl: senin Halil'in olduğuma kalbim mut'meinolsun manasınadır.
7 - Bir takımları; Ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, ki duamı kabul ettiğini bileyim, demektir. Mutâleasında bulunmuşlardır.
9 - Bu suâlin mânası:
«ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster ki, sana duâ ettiğim zaman duamı kabul buyuracağını arılayayım...» demek olduğunu ileri sürenler ve daha başka türlü söyleyenler de vardır. Kaadî Ebû Bekir el-Bâkıllânî bu son kavlî ihtiyar etmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Şüphe elmeye biz İbrahim'den daha lâyıkız...» hadisi üzerindeki ihtilâfa gelince: Bu hususda ezcümle şöyle denilmiştir.
1 - Bu sözün mânası: Biz Ölüleri nasıl dirilteceğini görmeye İbrahim (Aleyhisselâm)'dan daha meraklıyız, demektir.
2 - Bu sözden murâd: Allah'ın ölüleri dirilteceğine biz şüphe etmeyince İbrahim (Aleyhisselâm) evleviyetle şüphe ermemiştir. Yani Peygamberlere şüphe gelebilse şüphe etmeye ben İbrahim (Aleyhisselâm) 'dan da lâyık olurdum. Benim şüpheye düşmediğimi pekâla bilirsiniz. O halde onun da şüphe etmediği malumunuz olsun! demektir. Resuliillâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu ya tevâzuundan söylemiştir. Yahut o sırada kendisinin İbrahim (Aleyhisselâm) 'den efdal olduğunu henüz bilmiyormuş.
3 - Resuliillâh (Sallallahü Aleyhi ve Setîem) bu sözü ile âdeti kasdet-
miştir. Zira birini müdâfaa eden bir kimse: «Ona söyleyeceklerini bana söyle!» der. Bundan maksad: «Ona bunları söyleme» demektir.
4 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ile kendini değil, ümmetini kasdetmiştir. Kendisinin şüphe etmeyeceği ismet delili ile malumdur. Çünkü Peygamberler şek ve şüpheden masumdurlar.
5 - Bu sözün mânası: «Sizin şüphe saydığınız şeye ben daha lâyıkım, çünkü o şüphe değil, daha ziyâde izah buyurülmasını istemekdir.
6 - Bâzı arabiyyât âlimlerinden rivayet olduğuna göre ism-i tafdil denilen «ef'al» sigâsı bazen, bir mânanın iki şeyden nefy-i mânasına gelir. «Şeytan filancadan daha hayırlıdır.» derler ki, ikisinden de hayır yoktur, manasınadır. Bu takdire göre hadisin mânası: ne ben şüphe ettim, ne de İbrahim (Aleyhisselâm) demek olur.
Bu sen kavil gayet vazıh olduğu için en ziyâde şâyan-ı kabul görülmüş; ve: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü ile İbra-h i m (Aleyhisselâm) 'den şüpheyi nefî hususunda mübalağa kasdettiğine inanmak vaciptir, denilmiştir.
İbni Atıyye diyor ki: «İbni Abbas'ın: Bence en ümid-bahş âyet budur, demesi, âyet, Allah'ın rahmet ve mahabbetine son derece güvenmeyi ve dünyada qndan ölüleri diriltmesi bile istendiğini bildirdiği ve yahud îman hususunda derine dalmayıp icmâlen inanmanın kâfi geleceğine işaret ettiği içindir.»
Â1ûsî «Ruhu'l-Ma'anî» adlı tefsirinde şunları söylemiştir; «Bu makamda bazı muhakkıkların Halilullah (İbrahim) (Aleyhisselâm)\ müdâfaa sadedinde yazdığı sözler hoşuma gider, şöyle ki:
İbrahim (Aleyhisselâm)'in suâli-ma'âzallah-dinî bir emirde şüpheye düştüğü için değildi. Bu suâl diriltmenin mahiyetini anlamak için onun nasıl yapılacağına dâirdi. İman için ise; diriltmenin ne suretle yapılacağını bilmek şart değildir. Binaenaleyh Halîlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imân etmek için bilinmesi şart olmayan birşey sormuştur. Suâlin «Keyfe» yani «nasıl» sigasile yapılmış olmasıda bunu gösterir. Keyfe» hâli sormak için vaz' edilmiş bir kelimedir. Bunun misâli: «Zeyd halk arasında nasıl hükmediyor?» suâlidir. Bu suâli soranın Zeyd'in hâkim olduğunda şüphesi yoktur. O ancak hükmün nasıl olduğunu sorar. Eğer Zeyd'in hâkim olup olmadığını sormak isteseydi: «Zeyd hâkim mi oldu?» derdi. İşte bazı kimseler, vehimlerine kurt düşerek bu âyetten dolayı İbrahim (Aleyhisselâm)"a —hâşa—şüphe nisbet edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevazu' yolu ile :
«Biz şüphe etmeye İbrahim'den daha lâyıkız.» yani; biz bile şüpheye düşmedik; İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) in şüpheye düşmediği ise levveliyetle sabittir; diyerek bu vehmin önünü almıştır.»
İmam Şafiî (Rahimehuîlah) 'in da hadisi bu tarzde tefsir ettiği rivayet olunur. Kaadî Iyâz: «İbrahim (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın ölüleri dirilteceğinde şüphe etmemiştir. Lâkin diriltmenin ne şekilde olduğunu görerek kalbinin mütmein olmasını ve münâ-1 zeadan vaz geçmesini istemiştir. Diriltmenin vakî olacağını biliyordu. Keyfiyetini de görmek sûretile öğrenmeyi arzu etti. îlm-i yaldninin ziyadeleşmesi için sormuş olması da muhtemeldir. Çünkü ilimler kuvvet itibârile bir birinden farklıdırlar. İlmi yakından, ayne'l-yakme geçmek istemiş olabilir.» diyor.
Buraya kadar serd edilen kavillerden anlaşılıyor ki, Hz. İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in suâli şüpheden neş'et etmiş değildir. O aynen müşahede sûretile ilmini arttırmak istemiştir. Elbet bir şeyi gözle görmek, nazarî olarak bilmekten daha müfiddir.
Teâlâ Hazretleri İbrahim (Aleyhîsselâm) 'in kemâl-i imanını bildiği halde imanını bir daha ikrar ettirmek için:
«Benim ölüleri dirilteceğime inanmadın mı yoksa?» buyurmuş; İbrahim (SallcdUûıü Aleyhi ve Sellem) de: «Yok inandım, ama kal-fcim mutmeinn olsun diye sordum.» cevabını vermiştir. Bu cevaptan sonra Teâlâ hazretleri Halîl-i Ekreminin arzusunu is'âf eylemişç ve ona dört tane kuş almasını emir buyurmuştur. Bu kuşların ne cinsden oldukları ihtilaflıdır, îbni Abbas (Radiyallahu anh) 'a göre turna veya koğu kuşu, tavus, horoz ve güvercindir. Mücâhid ile Ikrime'ye göre: güvercin, horoz, tavus ve kargadır. Mücâhid'in İbni Abbas (Radiyallahu anh) 'dan rivayetine göre ise: Tavus, kartal, karga ve güvercindir. Daha başka kuş ismi söyleyenler de vardır.
ibrahim (Aleyhîsselâm) kuşları tutunca Teâlâ Hazretleri bunları kesip dörder parça yapmasını, sonra her parçayı bir dağa bırakmasını emir buyurmuş. İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu da yaptıktan sonra onları çağırması emrolunmuş, O da çağırmış. Bir de ne görsün! Her kuşun tüyü tüyüne, kanı kanma, eti etine doğru uçuyor,; kuşların bütün uzuvları yerlerine dönüyor... Böylece bir anda hepsi eski hallerine dönerek süratle Hz. İbrahim'in yanma gelmişler. Allah her şeye kaadirdir. Nitekim Bakara sûresinde bu hadiseyi hikâye eden âyet-i kerîmenin sonunda:
«Allah aziz ve hakimdir.» buyurarak her şeye kaadir her fi'linde ce hikmetler bulunduğuna işaret etmiştir.
Hadisin Lût (Aleyhisselâm) 'dan bahseden cümlesine gelince: Hz. Lût (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbrahim (Aleyhisselâm) 'm kardeş oğludur. Ona iman etmiş; ve onunla beraber Mısır'a gitmiş; sonra yine beraberinde Şam'a dönmüş, oradan İbrahim (Aleyhisselâm) Filistin'e giderek yerleşmiy; Hz . Lût (Aleyhisselâm)'de şarkîl' Ürdün'e gitmiştir. Bilâhere Teâlâ Hazretleri kendisine de peygamberlik vererek onu Şam'la Hicaz arasında bulunan Sedum şehrine yakın Zügâr nahiyesine tabî' on iki karyeye peygamber göndermiştir ki, bunlara «Mü'te-fikât» derler. Mezkûr karyeler ahâlisi puta tapar, erkekleri şimdiki ingilizler gibi bir birlerile cinsî münasebette bulunur ve diğer rezaletlerin envâını irtikâb ederlerdi.
Lût Aleyhisselâm Kur'ân-ı Kerîm'in on yedi yerinde zikredilmiştir. Peşinen arzedeyim ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Lût (Aleyhisselâm) hakkında «Allah Lût'a da rahmet eylesin!»buyurması onu tenkid değil takdirdir.
İltica ettiği ruknû şedîd yani muhkem istinadgâhdan murâd da Allah'dır. Mücâhid'e göre bundan murâd aşirettir. Ona göre her halde cümlenin mânası: Hz. Lût (Aleyhisselâm) isteseydi aşiretine sığınırdı; ama o öyle yapmadı da Allah'a sığındı, demek olacaktır. Ebû

Hüreyre (Radiyallahu anh) : «Allah hiç bir peygamber göndermemiştir ki, onu kendi aşiretinden müteşekkil bir kuvvet içinde bulundurmasın» demiştir. Fakat Lût (Aleyhisselâm) 'm bulunduğu yerde akraba ve kabilesinden kimse yoktu. Bu cihetle: «Ah...! benim akraba ve aşiretimden müteşekkil bir kuvvetim olsa size galebe çalmak için onlardan yardım alır; müsafirlerimi korurdum.» demiştir.
«Filhakika o pek muhkem bir istinâdgâha sığınıyordu.» cümlesi:
«Ah benim size karşı bir kuvvetim olsa yahud muhkem bir kafaya sığınsam! dedi.» [225] âyet-i eelîlesine muvafıktır.
Gerek hadis gerekse âyet-i kerîme meşhur Lût (Aleyhisselâm) kıssasına işaret etmektedirler. Kur'ân-ı Kerîm'de hikâye buyurulan bu kıssanın hülâsası şudur: Lût (Aleyhisselâm) Peygamber olunca kavmini imana ve kötülüklerden vaz geçmeye davet etmiş; fakat onlar vaz geçmek şöyle dursun işi daha da azıtmışlar. Nihayet Hz Lût 'a meydan okuyarak: «Doğru söylüyorsan bize Allah'ın azabım getir de görelim!» demişler. Bunun üzerine Lût (Aleyhisselâm) Allah'a niyaz ederek onlara karşı galebe için yardım istemiş. Teâlâ Hazretleri bu duayı kabul etmiş; o kavmi ihlâk ve bir de İbrahim (Aleyhisselâm) 'a yeni doğacak bir çocuk müjdelemek için dört melek göndermiş, Melekler gayet yakışıklı delikanlılar kıyafetinde evvelâ Hz. İbrahim'e, sonra Hz. Lût'a gitmişler. Lüt (Aleyhisselâm) onları görünce sıkılmış. Rivayete göre karısı kavmine haber göndermiş; ve kavmi de koşup gelmişler. Öteden beri kötü ameller peşinde koşan bu heriflerin niyeti Hz. Lût'un misafirlerine de kötülük etmekmiş. Lût (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine çeşitli nasihatlarda bulunmuş; fakat mütecavizler aldırış etmemişler. Nihayet Cenabı Hak üzerlerine taş yağdırmış; ve o beldenin üstünü altına getirmiş, Hz. Lût ile bir kaç sadık mü'minden başka kurtulan olmamış. Hıyanet eden'karısı da mücrimlerle birlikte helak olup gitmiş.
İşte Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beyan buyurduğu sözü Hz. Lût, misafirlerine sarkıntılık etmek isteyen bu azgın kavme söylemiştir.
Bu hadis hakkınca Tîbî şunları söylüyor: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü söylemesi Hz . Lût 'un yardımcı hususunda küllî bir ümidsizlik ve şiddetli bir ye's içinde bulunmasmdandır. Her halde Resulüllâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bu sö'ze şaşmış ve böyle bir sözün H z . Lût 'tan nâdir sudur edeceğine kanî olmuştur. Çünkü Hz . Lût 'un sığındığı rüknü şedîdden (Allah'dan) daha şedidi olamazdı.»
Nevevî de şöyle demiştir: « Hz . Lût misafirlerini kavminden korumak için Allah'a iltica etmeyi unutmuş olabilir. Yahut gönülden Allah'a iltica etmiş; misafirlere de Özür beyan etmiş ve sıkıldığını göstermiştir.»
Fakat Müslim sarihlerinden Übbi Nevevi 'nin bu müta^ leasına itiraz ediyor. Diyor ki; «Bu sözün mânası doğru olmamakla beraber garabeti' de meydandadır. Çünkü bu meselede ne Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tenkidde bulunmuştur; ne de H z . Lût Allah'a ilticayı unutmuştur. Böyle bir şey yoktur.
Hz . Lût 'un bu sözü, misafirlerinin gönüllerini almak ve onlara âdete göre özür beyân etmekten ibarettir. Çünkü âdete göre müdafaa ancak kuvvet veya aşiretle olur. Hakikatte Hz . Lût'un yaptığı bir lütfü kerem ve sahibini medhu senaya lâyık kılan güzel bir terbiyedir.
Binaenaleyh Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Allah Lût'a rahmet eylesin.» demesi tenkid değil medihtir. Bu söz arapların kanuşmalarmdakî âdetine göre söylenmiştir. Araplar konuşurken : «Allah Melik hazretlerini te'yid buyursun» «Allah emir hazretlerini islâh eylesin» gibi sözler kullanırlar...
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisde Yusuf (Aleyhisselâm) kıssasına da temas ederek :
«Eğer ben zindanda Yusuf'un kaldığı kadar uzun müddet kal saydım çağırana mutlaka icabet ederdim.» buyuruyor.
Bunun mânası: Yusuf (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi be-râetimi filân istemeye bakmaz; hemen hapisten çıkardım; demektir ki, bu söz Hz . Yusuf (Aleyhisselâmym son derece sabırlı bir zât olduğunu takdirdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bunu da tevâzu'undan söylemiştir. Büyük bir zâtın tevazu' göstermesi onun şân ve mertebesini küçültmez; bilâkis daha yükseltir.
Bunu Hafız İbni Hacer-i Askalânî «Fethu'I-Bârî» nam eserinde zikreder.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ins, cin ve melek dâhil, bütün nıahlukaatm efdali olduğu icmâ-i ümmetle sabittir. Binaenaleyh zahiren onun bazı peygamberlerden veya hepsinden efdal olmadığını gösteren hadisler Ehl-i Sünnete göre tevâzuâ hamledilir.
Hz . Yusuf (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in berâetini istemesi şöyle olmuştur. Mısır melikinin adamı gelerek kendisini serbest bırakmak istediği zaman Yusuf (Aleyhisselâm) yedi sene yedi ay ve yedi gün mah-bus kalmasına rağmen sair mahkûmlar gibi sevinçle dışarıya fırlamamış: bilâkis gelen adama:
«Git efendine sor bakalım. Şu ellerini doğrayan kadınların hâli ne olmuş?..» diyerek, kendisini nahak yere zulmen hapsettiklerine hüccet getirmek istemiştir. İşte Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu noktaya temasla; «Çağırana icabet ederdim» buyurmuş:
«Ve Yusuf'un yerine ben olsam bu derece sabır ve metanet gösteremez; bîr an evvel hürriyetime kavuşmak için hemen dışarıya çıkar; berâ-etimi beklemezdim.» demek istemiştir. Bittabi bu söz tevâzuan ve nezâke-ten böyle söylenmiştir. Yoksa Hz . Yusuf (Aleyhisselâm)^ıri yerinde Resulüllâk (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olsa o da fazlasile sabru teham-mül gösterirdi.
Hâsılı bu hadisde zikri geçen üç peygamberin üçü de tenzih, takdir ve tebcil Duyurulmuşlardır.
Bu hadisin ikinci tarikinde Müslim (Rahimehullah) 'm: «Bana inşaallahu Teâlâ Abdullah b. Esma' rivayet etmiştir...» demesine itiraz olunmuş; ve: Müslîmin şüphe ettiği bir hadis nasıl hüccet olur? denilmiş-se de Nevevî bu itiraza şöyle cevap vermiştir: «Bunu ilimden bi haber olan kabul etmeyebilir. Bu itiraz bâtıl bir hayaldir. Çünkü Müslim (Rahimehullah) bu hadisle ihticâc etmemiş; onu yalni2 mütâba'at ve şâ-
hid olarak zikretmiştir. Evvelce de arzettiğimiz gibi hadis ulemâsı esas hadislerde göstermedikleri müsamahayı böyle hadislerde gösterirler.»

70 – Peygamberimiz Muhammed (Sallalîahü Aleyhi ve Seîiem) 'in Bütün İnsanlara Gönderildiğine ve Bütün Dinlerin Onu Dinile Neshedildiğine İmanın Vücubu Babı

239 - (152) Bize Kuteybetü'bnü Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys[226] Said b. Ebû Said'den[227], o da Babasından, o da Ebû Hureyre'den naklen rivayet etti ki, Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Peygamberlerden hiç biri yoktur ki, ona beşerin emsaline iman ettiği mu'cizelerin misli verilmiş olmasın. Bana verilen (mu'cize) ise ancak Allah'ın bana vahyeftiği (Kur'an-ı Kerîm) dir. Binaenaleyh kıyamet gününde ben peygamberlerin en çok tabiî bulunanı olmayı ümid ederim.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Müslim buradan başka «Kitâbu Fedâili'l-Kur'an» ile «Kitâbu't-Tefsir» de; Buharı «Kitâbu Fedâil'il-Kur'an» ile «Kitâbu'l-İ'tisâm» da tahrie etmişlerdir.
Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«Peygamberlerden hîç biri yoktur ki, ona beşerin emsaline iman ettiği mu'cizelerin misli verilmiş olmasın...»buyurmuş olması gösteriyor ki, her peygamberin mutlaka bir mucizesi olur. Bu mucize doğru olduğu için görenlerin onun doğruluğuna inanmasını iktizâ eder.
İnadlarında İsrar edenlerin inanmaması ona zarar etmez. Cümlenin metninde «âmene» fi'li «alâ» harfi cerri ile müteaddi yapılmıştır. Aslında bu kelime «bâ» yahut «lâm» ile müteaddî olur. Binaenaleyh «aleyhi» yerine «bihî» demek lâzım gelirse de burada «amene» fi'line tazmin yolu ile
«galebe çalmak» mânası ifâde ettirildiğinden «âla» üe müteaddi olması caizdir. Mâna şudur: «Beşerin, mislini çürütmeye kaadir olamayıp mağlûp bir halde inandığı mucize, her peygambere verilmiştir.»
Buharı ve Müslim sarihlerinden Şihabuddin Kasta 1ânî bu cümleyi şöyle izah ediyor: «Her peygambere, dâvasını isbat için zamanına göre bir takım hârikalar verilmiştir. Asâ'nın yılan olması bu kabildendir. Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm zamanında sihirbazlık ileri gitmişti. Hz. Musa'da sihre muvafık olan bu mucizeyi göstererek kavmini imâna muztarr bıraktı İsâ (Aleyhisselâm) zamanında tababet ileride idi; ona da tababet nev'inden olan fakat ondan daha yüksek mertebede bulunan bir mucize yani ölüleri diriltme mucizesi verildi. Peygamberimiz (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) zamanında ise; belagat ileride idi. Araplar kendi aralarında onunla öğünürlerdi. Hatta belagatta başkalarına meydan okuyarak meşhur yedi kasideyi Kâ'be duvarına asmışlardı. İşte Peygamberimiz (Sallalîahü Aleyhi ve SeÜem) de arapların, o devirde, en kâmil hatipleri bile âciz bırakan ve belâgatleri cinsinden olan Kur'ân~ı Kerim'i getirdi. Ve :
«Bana verilen mu'cize ise ancak Allah'ın bana vahyettiği (Kur'an-ı Kerim) dir.» buyurdu.
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in yegâne mucizesi Kur'ân-ı Kerîm, olmamakla beraber cümlede hasır edatı kullanarak: «Ancak Kur'an'dır.» buyurması, onun en büyük mucizesi olduğuna işaret içindir. Yoksa Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in Kur'ân'dan başka: «Ayın yarılması, güneşin iadesi, mübarek parmaklarının arasından su kaynaya-rak binlerce insan ve devenin içmesi, kelerin konuşması, kütüğün iniltisi, azı- çoğaltması, gaibden haber vererek dediği gibi çıkması ve saire gibi avam ve havâss arasında tevatür derecesini bulmuş pek çok bahir mucizeleri, ve zahir acibeleri vardır. Kur'ân'i Kerim bunların en büyüğü ve en faydahsıdır. Çünkü o dine daveti, hücceti ve gelmiş geçmiş bütün insanların ilimlerini ihtiva etmektedir. Ondan tâ kıyamete kadar istifâde edilecektir. Onun içindir ki, Peygamber (Sallalîahü A?£yhi ve Sellem) bu cümleden sonra: kıyamet gününde peygamberlerin içinde en ziyâde tabî* ve ümmetin kendisine nasib olmasını temenni etmiştir. Çünkü Kur'ân mucizesi devam edeceği için imânlar dâima tazelenecek ve İslâmı kabul edenler daima bulunacaktır. Diğer peygamberlerin mucizeleri Öyle değildir. Onlar o peygamberlerin hayatlarile sona ermişlerdir.»
Maalesef bu gün bazı dinsizler her fırsatta Kur'ân'i Âzîmüşşana dil uzatmakta, onun — haşa — bir arap düzmesi olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmektedirler.
Bunların içinde: «Kur'ân'dan ne olacak onu ben de yazarım» diyen yiğitler bulunduğunu da işitiyoruz. Omuzlarının üzerinde kafa değil mankafa dolu birer susak taşıdıklarının bile farkına .varamayan bu gafillerle ilmi münakaşaya girişmek abesle iştigâl olur. Böylelere verilecek eri: kestirme cevabı biz yine Aziz Kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de buluyoruz:
«Haydi (yiğitler) siz de şu Kur'an gibi bir Kur'an getiriverin!..»
Kur'ân'a nazire yazacaklar çoktur; fakat, on dört asırdır yazan yoktur. Neredesiniz be koç yiğitler!.,. Tam 14 asırdır meydan sizin! O kadar kolay bir şeyi hâlâ hazırlayamadınız mı?... Bütün Kur'ân'a nazire yazmak sizi terletecekse, ondan vaz geçtik; hiç olmazsa:
«Kur'an sûreleri gibi on sûre getirin!..» bu da kâfi... Neye susuyorsunuz; onu da mı yapamayacaksınız? Üzülmeyin canım! hiç olmazsa Kevser sûresi kadar, yanî üç âyetten ibaret
«Kur'an sûresi gibi bir sûre getirin!..» On dört asırdır va'dlerinlzi bekliyoruz. Artık bu kadarciğını da yapamazsanız yazıklar olsun size! Yiğitliği de hatırdınız insanlığı da... Bizim bildiğimiz: yiğit verdiği sözün üzerine can veren adamdır. Yâ dediğini yapar; yâ ölür. Siz hâlâ utanmadan yaşıyor. Sıkılmadan insan arasına çıkıyorsunuz. Eyvanlar olsun size!... Şimdi adam akıllı rezil oldunuz ya biraz beni dinleyin! Sız bu kara sevdadan vaz geçin! Zira imkânı yok yapamazsınız. Güneşe tükürmeye kalkışan yakalarını kirletmekle kalır derler. Değil sizin gibi ismini bile kekelemeden soyleyemeyenler, fasâhat ve belâgatile dünyaya, ün salmış nice koç yiğitler ortaya çıkmış; fakat Kur'ân-ı Kerîm'in icazı karşısında hiç bir şey yapamamış; yabancı köpekler gibi kuyruklarını kısarak ke-mâl-î rezaletle ortadan çekilmişlerdir. Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyl e'me bu bâbda misâl göstermeye kâfidir. Marifetlerini tarihten öğrenebilirsiniz!...
Ey Muannidler! Bilmiş olun ki Kûr'ân-ı Kerîm'i değiştirmek veya ortadan kaldırmak şöyle dursun. Onun bir harekesine bile dokunamayacaksınız. Neden biliyor musunuz? Çünkü onu muhafaza eden bizzat Allah'tır. Teâlâ Hazretleri sair semavi kitapların muhafazasını o kitaplarla amel edenlere tevdi etmişti. Bugün kitapların hali meydandadır. Kur'ân-ı Azi-müşşanı ise bizzat kendisinin muhafaza edeceğini bundan ondört asır önce:
indirdik biz!.. Hem hiç şü
«Hiç şüphe yok ki o Kur'an'ı biz indirdik biz!.. Hem hiç şüphe yok ki bîz onu mutlaka muhafaza edeceğiz.» [228] Buyurarak cihana ilân etmiştir. Şurası calib-i dikkattir ki âyeti kerîmede sekiz on tane te'kid bir araya gelmiştir. Şöyle ki:
1) Bu âyet ismi üstünde te'kid edatı olan «inne» ile başlamıştır.
2) «Inne» nin ismi cem'i mütekellim zamiri olup Allah'a raci'dir. Bu zamirin cemi' olması ta'zim ve te'kid ifâde eder.
3) «Nahnu» zamiri «inne» deki zamirin te'kididir. Yahut müpteda-dır. Her iki haldede te'kid bildirir.
4) «Nezzelnâ» fiilinin failîde tazim için cemi' sığası ile gelmiştir.
5) Cümle isim cümlesidir, «vav» ile yukarıya atfedilen ikinci cümlede hal yine böyledir yani.
6) «Inne» tahkik ve te'kid edatıdır.
7) «Nâ» cemi' mütekellim zamiridir.
8) «Lehu» car ve mecrur olup kasır ve hasır için müteallakından önce zikredilmiştir.
9) «Lehâfizûn» nın başındaki lâm te'kid ifade eden lânvı haliyyedir.
10) Cümle isim cümlesidir.
Görülüyor ki; bu âyet-i kerîmede tam on tane te'kid vardır. Acaba bunun hikmeti nedir? Hikmetini anlamak için bir nebzecik Maâni ilmine müracaat edelim. O ilim diyor ki: Kendisine söz anlatılan kimse ya hâli zihindir, yani söylenilen şeyi yeni işitir. Yahut biraz bilirde tereddüt halindedir. Fakat hakikati Öğrenmek ister, yahut da bilir de inkâr eder. İşte hâ-lizihin bulunan kimseye o söz hiç te'kidsiz anlatılır. Mütereddit bulunana te'kidli söylemek iyi olur; İnkâr edene ise inkârının derecesine göre bir iki veya daha fazla te'kid vasıtaları kullanarak ifade etmek vaciptir. İlm-i Maâni'nin bize lâzım olan izahatı burada bitti.
Şimdi düşünelim: Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatmak cüretkârlığında bulunan küstahlar şüphesiz ki onu inkâr edenlerdir. Âyet zaten onlara cevap olarak nazil olmuştur. Arapçada te'kid vasıtaları çoktur. Bunlardan biri de sözü tekrarlamaktır. Âyetteki bu on te'kidi bir an için sözün tekrarı farzedersek mütecavizlere Teâlâ Hazretleri bir şeyi tam on defa tekrarlayarak yani on defa onu ben indirdim ben muhafaza

edeceğim buyurarak te'kid etmiş olurki bu iş söz anlayan bir insan için kafasına odunla vurmaktan daha müessirdir. Üstelik te'kid'münkire karşı yapıldığı cihetle on te'kid ona on defa kâfir demeyide tazammun eder. Demek oluyor ki; Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatan hainler en azından on kat katmerli kâfirdirler. Bu mâna âyetten kinaye yolu ile çıkarılır.
Âyet-i kerîme iki tarafıda keskin bir kılıç gibi iki şey'e delildir. Yani hem Kur'ân'a dokunmak isteyenlerin dillerini kesmekte hem de belagata Örnek olmaktadır.
Bu bâbta son sözüm şudur: Kuş beyni kadarcık bir beyne sahip olanlar bile düşünürlerse anlarlar ki, on dört asırdan beri bunca düşmandan bir tanesinin Kuf'ân-ı Kerîm'in bir âyetine dahi nazire getirememesi onun mucize olduğuna en büyük delildir.
Nevevî bu hadisin mânası hususunda ulemâdan üç kavil naklediyor :
1 - Her peygambere, kendinden önceki peygambere verilen mucizenin misli verilmiş; ve insanlar ona imân etmişlerdir. Benim en büyük ve zahir mucizem ise, misli kimseye verilmeyen Kur'ân'dır. Onun içindir ki, peygamberler içinde tabiî en çok olan benim.
2 - Benim getirdiğim bu kitap hakkında acep sihir midir yoksa sihre benzer mi diye düşünmeye hayâl-i beşer imkân bulamaz. Çünkü insan sözü kabilinden değidir ki, ona muaraza etmek düşünülebilsin. Ama diğer peygamberlerin mucizelerinde hayale imkân vardır. Meselâ: Mûsâ (Aleyhisselâm) 'in asası hakkında sihirbazlar hayâle kapılmışlardır. Mucize ile hayali bir birinden ayırmak düşünmekle mümkün olur. Bazan düşünen hatâ eder de ikisini bir zannedebilir.
3 - Diğer peygamberlerin mucizeleri kendi hayatlarile birlikte sona ermiş; bu sebeple onları yalnız o devrin insanları görmüştür. Bizim peygamberimiz (SalMlahü A îeyhi ve Sellem) 'in Kur'ân mucizesi ise kıyamete kadar devam edip gidecektir.
Müslim sarihlerinden Übbî şöyle diyor: «Herkes bu hadiseden murâdi: Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem)'in tâbi'lerinin çok olması, mucizesinin gayet açık olmasındandır, demişse de, hadisden anlaşılan mâna bu ta'lîlin aksinedir. Peygamber (SdîlaİiahüAleyhi ve Sellem)'in tâbi'lerinin çok olması ancak Allah'ın bir lütfü keremidir. Yoksa başka peygamberlerin, asâ, denizin yarılması, dağın parçalanması, ölüleri diriltme, taştan devecin çıkması gibi mucizeleri umumiyetle halkı inandıracak ve peygamberin etbaîni çoğaltacak mâhiyettedirler. Peygamber (SattaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in mucizesi ise okunan kelâmdır. Onun mucize olduğu teemmülle anlaşılır.»
Fakat Übbî 'nin bu sözüne itiraz edilmiş; ve: «Kur'ân mucizesi herkese zahirdir. Belagat ulemâsı için söz yoktur. Başkalarına gelince: Onlar da bunca din düşmanları bulunmasına rağmen bu kadar uzun bir müddet zarfında ona kimsenin muâraza edemediğini görerek onun mucize olduğunu anlamışlardır. Kur'ân-ı Kerîm muhtelif ulumu, garip kıssaları ve zarif va'zlariyle dünya ve âhiret hayırlarını sinesinde cem' etmiştir. Sonra o kendinin sadık olduğuna bizzat kendisi şahittir...» denilmiştir.
Hadisin sonunda Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: «Kıyamet gününde ben peygamberlerin en çok tabiî bulunanı olmayı ümid ederim.» buyurmuşlar, ki bu da onun bir mucizesidir. Çünkü bu sözü müslümanlarm henüz az oldukları bir zamanda söylemiştir. Sonraları Allah'u Zülcelâl'in inayet ve nusratile müslümanlar nice beldeler fethetmiş; müslümanlarm adedi görülmedik bir şekilde artmıştır.

240 - (153) Bana Yunus b. AbdiI'a'Iâ[229] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana bunu dahi Amr[230] haber verdi. Ona Ebû Yunus [231], Ebû Hüreyreden, o da Resulüllâh (Salkdkthü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen onun şöyle buyurduğunu rivayet eylemiş:
«Muhammed'in nefsi kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki eğer bu ümmetten bir yahudi veya hıristiyan beni işitir de sonra benimle gönderilene iman etmeden ölürse mutlaka cehennemliklerden olur.»
Bu hadisin senedinde İbni Vehb 'in: «Bana bunu dahi Amr verdi.» demesi. Amr 'dan bir çok hadisler rivayet ettiğine işaret içindir. İmam Müslim ufak bir tasarrufla: «Bana Amr rivayet etti» diye bilirdi. Fakat işittiğini olduğu gibi rivayete son derece dikkât ettiği için bunu yapmamıştır.
Hadis-i şerif, Peygamberimiz Muhammed Mustafâ (Süllcdlahii Aleyhi ve Sellem) 'in gönderilmesile bütün dinlerin neshe#dildiği-ne delildir. Mefhumu muhalifinden anlaşılan mâna: kendisini İslama davet eden bulunmayan kimsenin mazur sayılrnasıdır. Çünkü mucizeyi görenler için peygambere imanın yolu müşahede, görmeyenler için de sahîh nakildir. Allah'a iman ise tefekkür ve te'emmül ile olur. Bazıları bu hadisi : «Benim mucizem kendisine tebeyyün eden» diye tefsir etmişlerdir.
Fakat buna: «İmanın şartı mucizeyi duymak değil imana davet olunmaktır.» diye itirazda bulunmuşlardır.
Übbî diyorki: «Şehirlerden uzak yahut yol uğramayan adalarda yaşayıpta kendilerine İslâmiyet tebliğ edilemeyenler mazur olsalar gerektir. Bu, ittifaki bir kaidedir. Çünkü Teâlâ Hazretleri:
«Biz resul göndermedikçe kimseyi azap etmeyiz...»[232] buyurmuştur.
Bu hsdis de aynı hükme delildir...» dedikten sonra sözüne şöyle devam ediyor: «Arap olmayanlardan arapçayı bilmeyen kimseler de kendilerine İslâmiyet için davet ulaşmayanlar hükmündedirler. Fetret devrinde yaşayanlar için inşaallah ileride söz gelecektir».
Ümmetden murâd cemaattır. Hatta Kur'ân-ı Kerîm'de hayvanlara bile ümmet .denilmiştir. Bir kişiye de mecazen ümmet denilebilir. Nitekim ktiabullahta Hz. İbrahim için ümmet denilmiştir;'Bu kelime Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e izafe edilirse ona tabî' olanlar kasd-edilir. Burada ondan murâd bilûmum İslama davet edilenlerdir. Hadisde yahudi ile Nesranî zikredilmesi bedel tarikiyledir. Binaenaleyh ism-i işaretin mefhum-u muhalifine itibar olunmadığı için mâna yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) zamanında yaşıyanlara münhasır olmayıp her devir insanlarına âmm ve şâmildir. Yahut yahudi ile hıristiyanın zikredilmesi Nevevi'nin de. değı gibi, bunların kitapları varken hüküm bu ise, Ehl-i Kitap olmayanların hükmü evleviyetle böyle olacağına tenbih içindir.

241 - (154) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeym [233] Salih b. Salih ei-Hemdânî[234] den, o da Şâ'bî'den naklen haber verdi. Salih demiş ki: Horasan'lı bir adam gördüm; Şa'bî'ye bir mes'ele sorarak dedi ki:
Yâ Ebâ Amir, bizim taraflarda bulunan bazı Horasan'lılar cariyesini azad edip de sonra onunla evlenen bir kimse hakkında: Bu adam kurbanlık devesine binen gibidir, diyorlar. (Ne dersin?) Şa'bi şu cevabı verdi:
__ Bana Ebû Bürdete'bnü Ebî Mûsâ, babasından naklen Besulüllâh
(Sallattahü Aleyhi ve Settem)'w. şöyle buyurduğunu rivayet etti.
«Uç kişi vardır ki, bunlara ecirleri ikişer defa verilir:
1 - Ehl-i kitaptan olup peygamberine iman eden bir kimse Nebiy (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e erişir; ona da iman eder;ona da tabî' olur ve tastık eylerse işte bu kimseye iki ecir vardır.
2 - Başkasının mülkü olan bir köle hem Allah Teâlâ'nın hakkını, hem de efendisinin hakkını öderse, ona da iki ecir vardır.
3 - Cariyesi olan bir kimse o cariyeyi besler, gıdasına iyi bakar; sonra onu terbiye eder ve terbiyesini iyi becerir de sonra azad ederek kendisi ile evlenirse ona da iki ecir vardır.»
Bundan sonra Şâ'bi Horasanlıya:

— Bu hadisi bir şeysiz al! Vaktiyle bir adam bundan daha basit bir mesele için tâ Medine'ye kadar giderdi, dedi.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebû Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-detü'bnü Süleyman rivayet etti. H.
Bize îbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân [235] rivayet etti. H.
Bize Uheydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti.
Bunların hepsi Salih b. Sâlih'den bu isnâdla bu hadisin mislini rivayet eylemişler.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'1-ilm», «Kitâbu'Mtk» ve «KitabuThCihâd» de: Tirmizi, Nesaî ve İbni Mâce de «Kitâbu'n-Nikâh» da tahriç etmişlerdir.
Buradaki Ehl-i Kitaptan kimlerin kasdedildiği' ihtilaflıdır. Bazılarına göre Ehl-i Kitaptan murâd: dinlerini bozmadan kalanlardır. Bunlar dinlerinin aslını muhafaza ederek Resulüllah (SaUcdlahü Aleyhi ve Sellem) 'e yetişirler ve ona da imân ederlerse kendilerine iki ecir verilir. Dinlerini tahrif edenlere, müslüman oldukları takdirde bir ecir vardır.
Diğer bazı ulemâ: «Hadisin umumu üzere icra edilmiş olması muhtemeldir. Çünkü Ehl-i Kitap, dinlerini tahrif etmiş bile olsalar İslâmiyeti kabul etmeleri iki ecir kazanmalarına sebep olabilir; bu suretle hem tahrif ettikleri dinde iken yaptıkları hayırlar, hem de müslüman olduktan sonra işledikleri hasenat mukabilinde kendilerine ecir verilmiş olur. Nitekim küffârın yaptıkları hayırların müslüman oldukları takdirde zâyi'i olmayacağı bildirilmiştir.» demişler.
Bir takımları: «Eğer hıristiyanlık yahudi dinini neshetmiştir, dersek buradaki Ehl-i Kitapdan murâd, yalnız hıristiyanlardır.» demişlerse de Aynî neshi şart koşmaya lüzum olmadığını, çünkü İsâ (Aleyhtisselâm) m bütün beni İsrâîîe peygamber gönderildiğini söylemiş; ve ona tabî' olmayanlara buradaki ecrin şumûlü bulunmadığını, zira kendi peygamberlerine imân etmediklerini beyan etmiştir.
Kavl-i tahkika göre Kur'ân-ı Kerîm'de «kitap» lâfzı «el-Kitâp» şeklinde elif lamla zikredilmiştir. Buradaki elif lâm ahd içindir. Ve ma'hud kitap mânasına gelir ki, bundan murâd Tevrat'la" İncil de olabilir; sadece İncil kasdedilmiş olması da caizdir. Ve hükümde erkeklere tebean kadınlar da dahildir.
Kirman! hadisde zikredilen üç sınıfın yalnız Peygamber (SaîîaUahü Aleyhi ve Sellem) zamanına mahsus olduğunu söylemiş; ve: «çünkü Peygamberimiz Muhammed Mustaf a(Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) geldikten sonra Hz. îsâ (Aleyhisselâm) artık onların peygamberi değildir.» demiştir.
Ulemâdan bir zât Kirmanı 'nin sözünü, kendilerine davet eriş-meyehler hakkında vârid görmeyerek, üstadının hadisde zikri geçen üç sı-' mf hakkında «Bunların hükmü kıyamete kadar devam edecektir.» dediğini ve bu sözün daha doğru'olduğunu ileri sürmüşse de Aynî bunu kabul etmemiş; kendisine «Bizim Peygamberimiz (SalUûlahü Aleyhi ve Sellemj'm gönderilmesile Hz. İsa'nın daveti sona ermiş; şeriatı kalkmış; ve bütün Ehl-i Kitap ve sair küffâr, kendilerine davet ulaşsın ulaşmasın Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in daveti altına girmişlerdir. Şu kadar var ki, kendilerine davet erişmeyenlere bil fiil davet vâki'- olmamıştır. Ama bil kuvve onlar bu davetten hâriç değillerdir. Köle ile câriye sahibinin hükümleri ise kıyamete kadar devam edecektir.» şeklinde cevap vermiştir.
Kölenin, Allah'ın hakkını Ödemesi namaz ve oruç gibi boynuna borç olan ibâdetîerini yapmakla, efendisinin hakkını Ödemesi de hizmetinde bulunmakla olur. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir. Bu köleye iki ecir verilmekle kölenin ecri efendisinin ecrinden fazla olmuyor mu?
Cevap: Evet olabilir; bunda hiçbir mahzur da yoktur. Kölenin bu cihetten efendisini geçmesi, efendisinin de başka cihetlerden kölesini geçmiş olması dahi mümkündür. «Şu halde vaktile Ehl-i Kitaptan olan bir sahâbinin ecri, büyük ashâb-ı kiramın ecirlerinden çok olmak aâzım gelir; bu ise bilicmâ' bâtıldır» denilirse, cevabı şudur:
«İcmâ-i ümmet onları bu hükümden tahsis sûretile çıkarmıştır. Binaenaleyh onlar sahabenin büyüklerinden daha fazla me'cur olabilirler. Bu hüküm, sevabı —vaktile— Kitabî olan sahâbinin ecrinden fazla olduğuna delil bulunmayan her büyük sahâbî hakkında böyledir.
Cariyenin te'dib ve terbiyesinden murâd: onun ahlâkını güzelleştirmektir.
Terbiyeyi eyi becermek de: onu azarlayıp döğmeden rifku mülâyemet-le yola getirmekle olur.
Cariyesini âzad ettikten sonra onunla evlenen hakkında bir rivayette: «Kurbanlık devesine binen.» diğer bir rivayette:
«Mekke'ye kurbanlık olarak gönderdiği hayvanına binen gibidir.» denilmesi evlenmeyi, yaptığı iyilikten dönmek telâkki ettiklerindendir.
Bu suâle Şa'bî güzel bir cevap vermiş; evlenmenin iyilikten dönmek değil, ihsan üstüne ihsan mânasını taşıdığım bildirmiş; ve sözüne şöyle nihayet vermiştir:
«Bu hadisi bir şeysiz al! Vaktile bir adam bundan daha basit bir mesele için tâ Medine 'ye kadar giderdi.»
«Bir şeysiz al!» para istemem demektir. Yoksa uhrevî sevabından da vaz geçmiş değildir. Zira ondan daha büyük ücret olamaz.
Filhakika selef-i sâlihin hazerâtı bir meseleyi Öğrenmek için pek uzak mesafeleri göze alırlardı. Hz. Câbir (Radiyallahu anh) 'm bir hadis için bir aylık uzak mesafeye gittiği; Said b. el-Müseyyeb'in: «Ben bir hadis Öğrenmek için günlerce yol yürüdüm.» dediği rivayet olunur. B uhâr î ve Müslim gibi büyük hadis imamları da hadis uğurunda pek çok seyahatler etmişlerdir.

Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:

1 - Mezkûr üç nevî' insana ikişer ecir vardır. Ama bu katlama yalnız üç sınıfa mahsus değildir. Her ibâdetin eCri ayrıdır. Binaenaleyh namaz kılan oruç tutan ve diğer ibâdetleri yapan onların hepsi için ayrı ayrı ecir kazanır. Zira bir şeyin ismini zikretmek, hükmün ona mahsus olmasını icâbetmez. Cumhuru ulemânın mezhebi budur.
2 - El-Mühelleb: «Bu hadisde her hangi bir hayır işinin iki mânasını güzel yapana iki ecir verileceğine delil vardır. Allah dilediğine daha da katlar.» demiştir.
3 - Nevevî: «Şa'bî Jnin Horasan 'lıya verdiği cevap, dinleyeni teşvik için âlimin böyle bir söz söylemesinin caiz olduğuna delildir.» diyor.
4 - Selef ulemâsı tek bir mesele veya bir hadis için uzak yerlere sefer etmişlerdir.
5 - İbni Bâttâl Medine-i Münevvere 'nin faziletine ve ilmin Mâ'deni olduğuna bu hadisle istidlal etmiştir.
Bazı Mâlikiler Şa'bî'nin sözü ile istidlal ederek ilmin Medine'ye mahsus olduğunu iddia etmişlerse de bu söze i'tibâr olunmamıştır.

71 - İsa b. Meryemin Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şeriatile Hükmederek (Yere) İnmesinin Beyanı Babı

242 - (155) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys [236] rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, İbni Şihâb'dan o da, İbni'l-Müseyyeb'den naklen haber verdi ki, İbnî'1

Mü-seyyeb Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: ResulülIâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim Kabza-i Kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryem'in oğlu (îsa) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âdil bir hakem olarak aranıza inmesi ve salîbî kırarak domuzu öldürmesi, cizyeyi kaldırması, (bu suretle) mal (kapıdan) taşarak onu hiç bir kimsenin kabul etmemesi pek yakındır.» buyurdular.

(...) Bu hadisi bize AbdüTa'lâ b. Hammad ile Ebû Bekir b. Ebû Şeybe ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyan b Uyeyne rivayet etti. H.
Bu hadisi bana Harmeletü'bnü Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb habet verdi. Dedi ki: Bana Yunus [237] rivayet eyledi. H.
Bize Hasen el-Hulvanî ile Abd b. Humeyd de, Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki): Bize Babam, Sâlih'den rivayet etti.
Bunların hepsi bu i sn âdi a Zühri'den rivayet etmişler.
İbni Uyeynenin rivayetinde:
«Adaletli bir imam ve âdil bir hakem olarak.» ifadesi vardır. Yûnus'-«n rivayetinde:
«Âdil bir hakem olarak.» demiş, «adaletli bir imam» ta'birini zikret-memiştir. Salih'in hadisinde ise Leysin dediği gibi:
«Adaletli bir hakem olarak.» ifâdesi mevcuddur. Onun hadisinde şu ziyade de vardır:
«Ve hatta bir secdenin dünya ve mâfiha'dan daha hayırlı olması» (pek yakındır).
Bundan sonra Ebû Hüreyre: İsterseniz:
«Ehl-i kitabdan hiç biri yoktur ki. Ölümünden evvel behemehal ona iman etmesin!.. [238] âyet-i kerîmesini okuyun! demiş.

243 - (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Said b. Ebî Said'den, o da Atâ' b. Mina[239] dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen onun şöyle dediğini rivayet eyledi: Resulüllâh (Sallalkthü Aleyhi ve Selîem) :
«Vallahi Meryem'in oğlu âdil bir hakem olarak mutlaka inecek ve behemehal haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, genç dişi develer başı boş bırakılarak onlara rağbet edilmeyecek, bütün düşmanlıklar, küsüşmeler ve hasedlikler muhakkak surette kalkacak, (İsâ Aleyhis-selâm insanları) mala da'vet edecek; fakat malı hiç bir kimse kabul etmeyecektir.» buyurdular.

244 - (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ebû Katâdete'I-Ensârî'nin âzadhsı Nâfi' haber verdi ki, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllâh (Saiîalîahi Aleyhi ve Sellem):
«İmamınız sizden olduğu halde Meryem'in oğlu (Isa Aleyhisselâm) aranıza indiği vakit acaba sizin hâliniz nice olur?» buyurdular.

245 - (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâ'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Şihâb'ın kardeş oğlu amcasından rivayet etti Demiş ki: Bana Ebû Katâdete'l-Ensârî'nİn âzadhsı Nâfi' haber verdiki, kendisi Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Resulüllâh (Saiîalîahü Aleyhi ve Seilem):
«Meryem'in oğlu aranıza inip de size imam olduğu zaman aceb hâliniz nice olur?» buyurdular.

246 - (...) Bize Züheyr b. Harb de rivayet etti. (Dedi ki): Bana Velîd b. Müslim[240] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Zi'b, tbni Şihâb'dan, o da Ebû Katâde'nin âzadhsı Nâfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resulüllâh (Saiîalîahü Aleyhi ve Selîem) :
«Meryem'in oğlu aranıza indiği ve sizden biriniz size imam olduğu zaman aceb hâliniz nice olur?» buyurmuşlar.
Velid demiş ki: Bunun üzerine ben İbni Ebî Zi'b'e: Evzâî bize ZührİI-den, o da Nîfi'den o da Ebû Hüreyre'den naklen:
«İmamınız kendinizden olduğu halde...» diye rivayet etti, dedim. İbni Ebî Zi'b:
«Sizden biriniz size imam olduğu zaman...» ne demektir, bilir misiniz? dedi. Bana sen haber verirsin, dedim: «Size Rabbiniz Tebâreke ve Teâlâ'nın kitabı ve Peygamberiniz (Saiîalîahü Aîeyhi ve Sellem) 'in sünne-tile imam olduğu vakit, demektir.» dedi.

247 - (156) Bize Velid b. Şiicâ' [241] ile Hârûn b. Abdillâh ve Hac-câc b. eş-Şâir rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Haccâc —ki İbni Mtıham-med'dir [242]—, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ebûfz-Zü-beyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Abdillâhi şöyle derken işitmiş: Ben
Peygamber (Aleyhisselâm) (AIeyhisselâm)'i:
«Ümmetimden bir taife hakka müzahir olarak (tâ) kıyamete kadar çarpışmakta devam edecektir. Sonra Meryem'in oğlu Uâ(Sallaltahü Aleyhi ve Selîem) inecek; ve müslümanların emîri ona : Gel bize namaz kıldır, diyecek, o da : Hayır, Allah'ın bu ümmete bîr ikramı olmak üzere sizler birbirinize emirsiniz, diyecek.» buyururken işittim.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'I-Büyû'» ile «Kitâbu'l-Enbiyâ'» da Tirmizi de «Kitâbu'l-Fiten» de tahric etmiştir.
Kıyametin büyük alâmetlerinden, biri olmak üzere âhir zamancfo Hz. İsâ (Aleyhisselâm) 'm gökten yere ineceğini bildiren hadisler tevatür de-recesindedirler. Hz . 1sâ (Aleyhisselâm) 'm göğe çekildiği nass-ı Kur'-ânla sabittir. Binaenaleyh bu husus ittifâki ise de vefatı meselesi ihtilaflıdır.
Buhârî Sarihlerinden îbni Hacer EI-Askalânî «Fethu'I-Bârî» namındaki eserinde bu hususda şunları söylemektedir: «îsâ Aleyhisselâm'ın göğe çekilmezden önce vefat edip etmediği hususunda ihtilâf olunmuştur. Burada asıl olan, Teâlâ Hazretlerinin:
«Muhakkak ben seni öldüreceğim ve yanıma kaldıracağım.» [243] âyet-i kerimesidir. Bazıları âyetin zahiri mânası murâd olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde yeryüzüne indiği zaman kendisine mukadder olan müd-det geçince tekrar ölecek demektir.
Bir takımları: «Âyeti Kerîme; «Ben seni yerden tamamen alacağım.» mcnâsmadır» demişlerdir. Bu tefsire göre ölmemiş olup âhir zamanda ölecektir.
Göğe çekildiği zaman kaç yaşında olduğu da ihtilaflıdır. Bazılarına göre otuz üç yaşında idi. «120 yaşında idi» diyenler de vardır...
Ancak âyetten Hz. îâ Aleyhisselâm'm öldükten sonra göğe çekildiği mânasını çıkaranlara kitâb ve sünnetten deliller göstererek i'tirâz edilmiş; ve şöyle denilmiştir: «îsâ Aleyhisselâm'ın hâlen sağ olduğuna, âhir zamanda mutlaka yeryüzüne inerek bizim peygamberimiz (SaUallahü Aleyhi ve Seüem) 'in şeriatile hükmedeceğine ve Allah yolunda mücahedede bulunacağına inanmak şer'an farzdır. Nitekim Nebî-i sâdık (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) Efendimizden bu bâbda vârid olan hadisler tevatür derecesini bulmuştur. Böyle inanmanın farz olması, Allah Teâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'de:
«Yahudiler onu yakın en Öldürmediler, bilâkis Allah onu kendi nezdi-ne kaldırdı.» [244] buyurduğu içindir. Hz. îsâ Aleyhisselâm'm âhir zamanda yeryüzüne ineceğini bildiren mütevâtir hadislere muaraza eden ve onun öldüğünü gösteren tek bir hadis yoktur. Kur'ân-ı Kerîm onun öldürülmeden göğe çekildiğini haber verirken ve Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) kıyamete yakın yeryüzüne indirileceğini

bildirirken onun Ölmeyip hâlâ sağ bulunduğuna inanmak elbette her müslümana farz olur. Bunda şüphe eden bilicma' kâfirdir...
îsâ (Aleyhisselâm) 'in inişini bildiren hadislere göre Hz . îsâ bir sabah namazı zamanı Şam'a inecektir. Üzerinde açık sarı elbise bulunacak ve kendisini bir bulut getirecektir. Bulutun üzerinde Hz . îsâ (Aleyhisselâm) iki melek arasında ve onların omuzlarından tutunmuş vaziyette bulunacaktır. Onun indiğini duyunca hemen yahudilerle hıristiyan-lar peyder pey istikbâle koşarak: «Biz senin ümmetindeniz.» diyeceklersede Hz . îsâ: «Yalan söylüyorsunuz!» diyerek kendilerini paylayacak ve ashabının ancak muhacirler olduğunu söyleyerek onların halîfesini arayacak, onu namaz kıldırırken görünie geri çekilerek: «Sen namazını kıldır. Allah senden razı olmuştur. Ben emir değil, ancak vezir olarak gönderildim.» diyecek, namazı her zamanki imam kıldıracaktır. Bir rivayete göre Hz . îsâ bundan sonra imâm olacaktır.
Bir rivayete göre îsâ (Aleyhisselâm) 'm ineceği sıralarda son derece kıtlık ve açlık zuhur edecektir.
îsâ (Aleyhisselâm) yeryüzünde bir rivayete göre yedi sene diğer rivayete göre kırk yıl kalacaktır. Hatta EbûNuaym'ın İbni Abbâs (Radfyallahu anAJ'dan rivayetine göre Hz. îsâ indikten sonra evlenecek ve on dokuz sene yaşayacaktır. Rivayetlerin bazısına göre evleneceği kadın Şuayb (Aleyhisselâm) kavminden olacak ve çocuğu doğacaktır. Hz. îsâ (Aleyhisselâm) bu müddet zarfında hükümdar, emir veya polis gibi bir hükümet adamı olmayacaktır. Bir rivayete göre Hz. îsâ (Aleyhisselâm) kendisinin ilâh olmadığını göstermek için evlenecek ve Ezd kabilesinden bir kadın alacaktır.
Yeryüzünde yirmi dört yıl, kırk beş yıl kalacağını bildiren rivayetler de vardır. O sıralarda ilim kalkmış olacağı için îsâ (Aleyhisselâm) indikten sonra müftü veya hâkim bulunmayacak, o şeriat-ı Muhammediy-yeyi Allah'ın emrile semâda iken öğrenecektir. Mü'minler bir araya toplanıp kendisini hâkem seçeceklerdir. Çünkü bu işi yapacak başka kimse kalmamış olacaktır. Hakem: Hâkim demektir, yeryüzünde kaldığı müddet zarfında son derece adaletle hükümler verecekti]-.
Bazıları: «Hz. îsâ (Aleyhisselâm) indiği zaman teklif kalkacaktır. Zira kalkmasa o zaman halkına peygamber olması, emir ve nehyet-mesi icâbederdi.» şeklinde mütâleada bulunmuşsa da bu görüş reddedilmiştir. Çünkü îsâ (Aleyhisselâm) yeni bir şeriatla inmeyecek ki, peygamber olarak gelsin. O bizim Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şeriatile amel edecektir.
«Haç* kıracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi kaldıracaktır...» cümlesi hakkında «Haçı kırmakdan maksad; hıristi yanlığı ihtâl ederek İslâm şeriatile hüküm vermektir.» diyor. «Et-Tavdilh» nâm eserde: haçın kırılması, ona tapanları öldürdükten sonra olacaktır; denilmiştir. Aynî diyor ki: «Burada bana feyz-i ilâhîden bir mâna münkeşif oldu ki, şudur: Haçı kırmaktan murâd hıristiyanların yalanını meydana-çıkarmaktır. Çünkü onlar yahudilerin Hz. îsâ (Aleyhisselâm)'ı çarmıha gerdiklerini iddia etmişlerdi. İşte Allah Teâlâ Kitab-ı kerîminde:
«Onu ne öldürdüler, ne de astılar; lâkin (onların gözünde) benzettirildi.»
buyurarak onların bu yalan ve iftiralarını haber vermiştir. Hadise şöyle olmuştur: Yahudiler Hz . îsâ'yi çarmıha germek için yere ağaç diktikleri vakit Allah Teâlâ Hz . îsâ 'yi onlara gösteren Yehûza'yı îsâ (Aleyhisselâm) kıyafetine tebdil etti. Yahudiler îsâ (Aleyhisselâm) zannile onu öldürdüler. Allah îsâ (Aleyhisselâm) 'ı göğe çıkardı.
Bu hâdiseden sonra yahudiler Hz. îsâ'nın ashabına musallat olarak onları asıp kesmeye ve hapsetmeye başladılar. Nihayet bunu Roma İmparatoru duymuş. Kendisinin peygamber olduğunu söyleyen ve ölüleri dirilten, körlerin gözlerini açan baras denilen alaca hastalığım tedâvî eden bir zâtı Yahudilerin Öldürdüğünü ona söylemişler. İmparator asılanın cesedini kaldırtmış. Sehpâ ağacını da getirterek ona ta'zimde bulunmuş. Ondan haçlar yapmışlar, Hıristiyanlıkda salîb denilen haç o zamandan kaldığı gibi. Romalılar arasına hıristiyanlik da o zaman girmiştir.
İşte îsâ (Aleyhisselâm) 'm haçı kırması, kendisinin öldürüldüğünü iddia edenlerin yalan söylediklerine, dinlerinin bâtıl, îslâmiyetin hak olduğuna, kendisinin müslümanhğı meydana çıkarmak ve sair dinlere- mensûb olanları öldürmek, haçı kırmak ve domuzu tepelemek gibi icra'atla o dinleri ibtâl etmek için indiğine işarettir.»
Tîbî: «Domuzun öldürülmesinin mânası: onu edinmenin ve yemenin haram, öldürülmesinin helâl kılınmasıdır.» diyor. Taberânî 'nin rivayetinde domuzla birlikde maymunları da öldüreceği zikredilmiştir. Cizye Küf fardan alınan vergidir. Hz . îsâ (Aleyhisselâm) bunu da ve bir rivayette harbi de kaldıracaktır. Bunun mânası: din bir olacak demektir. Çünkü îsâ (Aleyhisselâm) müslümanlıktan başka din kabul etmeyecektir.
İbni Battal diyor ki: «Bizim H z . îsâ inmezden önce cizyeyi kabul etmemiz mala ihtiyacımız olduğundandır. îsâ (Aleyhisselâm) indikten sonra ise buna ihtiyaç kalmayacaktır. Çünkü mal çoğalacak hattâ onu kimse kabul etmez olacaktır.» Malı kimsenin kabul etmemesinin sebebi; onun çok olmasıdır. Hz. îsâ (Aleyhisselâm) 'in adaleti yüzünden bereket o kadar çoğalacak ki, âdeta mal kapıdan taşacak fakat insanlar kıyametin pek yakın olduğunu bildikleri için mâla mülke rağbet gösteren olmayacaktır. Bir tek secdenin dünya ve ma'fihâ'dan daha hayırlı telâkki edilmesi bundandır. Gerçi bir secde daima dünyadan ve dünya varlıklarından hayırlı ise de burada maksad, o zaman mal ile ibâdet edilemeyeceğini anlatmaktır.
Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) 'm: «İsterseniz şu âyeti okuyun!» diyerek hadisde zikri geçen âyeti okuması, İbni Cevzî'ye göre bu secde meselesile alâkalıdır. O bununla insanların iyileştiklerine, imanlarının arttığına, hayır hasenata ehemmiyet verdiklerine, bundan dolayı da bir rekât namazı bütün dünyaya tercih ettiklerine İşarette bulunmuştur. Âyet-i kerîmedeki «Ölümünden, evvel» terkibindeki zamirle «ona iman» ifâdesindeki zamirin kime aid olduğu ihtilaflıdır. Birinci terkib-deki zamir ekser-i müfessirine göre Ehl-i kitaba râci'dir. Delilleri: îbnî Abbas (Radiyallahu an/i/dan rivayet olunan şu hadistir:
«Hiç bir yahudi ve nasrâni îsâ 'y° İman etmeden ölmez... Lâkin Ölüm anındaki imanın faydası yoktur.»
Bazıları zamirin îsâ (Aleyhisselâm)'a râcî' olduğuna kaildirler. Bu takdirde mâna şöyle olur :
«Ehl-i Kitab'dan hiç biri yoktur ki, îsâ 'nın ölümünden evvel ona İman etmesin.» Yani birinci takdire göre: «ölümünden» tâ'birinden murâd: Ehl-i kitabın ölümü, ikinciye göre ise Hazreti îsâ 'nın ölümüdür.
Keza «ona imân» dan murâd ekseriyete göre Hz. îsâ 'ya imândır. Bazıları «Allah'a imândır.» diğerleri: «Muhamme d (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'e imandır.» diyerek zanîri kimi Allaha, kimi Peygamber'e irca etmişlerdir.
Hadisin bazı rivayetlerinde :
«İmamınız sizden olduğu halde Meryem'in oğlu aranıza indiği vakit acaba sizin haliniz nice olur!» denilmiş; diğer bazılarında bunun yerine: « Meryem'in oğlu aranıza inip size imam olduğu zaman!... buyurulmuş-tur. Bundan Hz. îsâ 'nm bazan namazda imam bazan da cemâat olacağı anlaşılır. Nitekim buna kail olanlar vardır.
«İmamınız sizden olduğu halde...» ifâdesini Kirmanı « îsâ (Aleyhisselâm) sizin aranızda, İncil'le değil Kur'ân'la hükmedecektir» şeklinde tefsir etmiş, Tîbî dahî: «Bunun mânası:
îsâ sizin dinînizde olarak size imam olur, demektir.» mütâleasın-da bulunmuşsa da Hz . îsâ 'nın imam olma teklifini kabul etmeyeceğini tasrih eden rivayet karşısında bu tefsir makbul olmamıştır.
Resulüllâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Aceb hâliniz nice olur!» buyurması o zamanki refâh-ı hâle teaccüb-dür.

îsâ (Ateyhisselâm)'m yeryüzüne indirilmesinin hikmeti babında Aynî şunları kaydetmektedir: «Bu hususta birkaç vecih vardır:
1 - Yahudilerin «onu öldürdük» iddialarına reddiye olmak üzere indirilecek ve yahudiler onu değil, o yahudileri öldürecektir.
2 - îsâ (Aleyhisselâm), eceli yaklaştığı için yere indirilecektir, Çünkü topraktan yaratılan bîr mahluk topraktan başka bir yerde ölemez.
3 - Hz. îsâ Peygamberimiz (Sallcdlahü Aleyhi ve Sellem) ile ümmetinin sıfatlarına gördüğü vakit bu ümmetten olmayı istemiş; Allah da duasını kabul ederek onu sağ bırakmıştır. Âhır zamanda müslümanlann umurunu yeniden tanzim etmek için yere indirilecek; ve bu hadise Dec-calın çıktığı zamana tesadüf ederek Deccalı tepeleyecektir.
îsâ (Aleyhisselâth)'m nereye defnedileceği ihtilaflıdır. Bir çok hadisler onun Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in yanına defnedileceğini bildirmektedir. Kudüsde Beyti Makdise defnedileceğini söyleyenler de vardır.

Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:

1 - Domuzu Öldürmek mutlak surette caizdir. Bundan yalnız zimmi-lerin domuzlarını istisna etmek gerekir; çünkü domuz onlarca maldır. Onların mallarına dokunmak müslümanlara yasak edilmiştir.
2 - îbni Battal'a göre bu hadis domuzun hıristiyanlıkda da haram olduğuna delildir. Hz . îsâ (Aleyhisselâm)'m onu öldürmesi hı-ristiyanların helâl saymalarını tekzibtir.
3 - Domuz necis-i ayndır. Derisi dibâgat kabul etmez. Bu hususda domuzun hâli köpekten daha kötüdür. Çünkü köpeğin Öldürülmesi için şer'an emir yoktur. Necis-i ayn olup olmadığı ve derisinin dibâgat kabul edip
etmediği de ihtilaflıdır.
4 - Domuzun kılından istifade edilip edilemeyereği dahî ihtilaflıdır. İbni Şîrîn, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râhuye'ye göre mekruhtur. Tâhâvî : «Domuzun hiç bir şeyini satmak caiz değildir. Yalnız ayakkabıcılara dikiş için bir kaç tel alıp satmak caizdir.» demiştir. İmam Mâlik ile Hanefiyye'-den bazılarına ve Hasan-ı Basri'ye göre domuzun kılını alıp satmak caizdir. Evzâî'nin mezhebi de budur.
5 - Kıyamete yakın îsâ (Aleyhisselâm) gökten yere inecek ve şeriatı Muhamnıediye ile hükmededektir. Onun inmesi kıyametin büyük alâmetlerindendir.
6 - Münkerâtı ve bâtıl âleti olan şeyleri değiştirmek icâbeder.

72 - İmanın Kabul Edilmeyeceği Zamanın Beyanı Babı

248 - (157) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bııü Said" ve Aliyyü'bnü Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail yânî İbni Ca'tfer, Alâ'dan, ki İbni Abdirrahmândir, o da babasından, o da Ebû Hüreyre"den naklen rivayet etti kî, Resulüllâh (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) : «Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmayacakfıır; o battığı yerden doğduğu zaman bütün insanlar toptan iman edecek, fakat artık o gün : daha evvelden iman etmeyen yahud îmanında bir hayır kazanmayan hiç bir kimseye (o günkü) imanı fayda vermeyecektir [245] buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize îbni FudayI [246] rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ceriıı[247] rivayet, etti. Bunların ikisi de Umâratu'bnü Ka'kaa'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem)'ûen naklen rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki):]Bize Hüseyn b. Aliy, Zaîde'den o da Abdullah b. Zekvân'dan[248] o da A'bdurrahman el-A'rac' [249] dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet eyledi. H.
Bize Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürraz-zâk[250] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen, Alâ'nın babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği gibi tahdis eyledi.

249 - (158) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr. b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Veki' rivayet etti. H.
Bana bu hadisi (yalnız) Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak rivayet eyledi. Bunlar toptan FudayI b. Gaz-vân'dan [251] rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Küreyb Muhammed b. el-Alâ' dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize İbni FudayI, babasından, o da Ebû Hâzim'de[252], o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, Şöyle demiş: Resulüllâh (SalîaUahü A leyhi ve Sellem):
Üç şey vardır ki, bunlar çıktıkları zaman, daha önceden iman etmeyen veya imanında bir hayır kazanmayan hiç bir kimseye (o günkü) İmanı fayda vermez : 1— Güneşin batıdan doğması, 2— Deccâl ve 3— Da-abbetü'l-arz.» buyurdular.

250 - (159) Bize Yahya b. Eyyûb ile İshâk b. İbrahim hep birden İb-nî Uleyye'den rivayet ettiler. İbni Eyyûb dedi ki: Bize İbni Uleyye rjvâ-yet etti. (Dedi ki): Bize Yunus [253], İbrahim b. Yezid et-Teymî' [254] den rivayet ettî benim bildiğime göre, o da Babasından dinlemiş, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etmiş ki, bir gün Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Seilenı) (ashabına):
«Bu güneş nereye gider biliyor musunuz?» demiş. Ashâb:
Allah ve Resulü bilir; cevabını vermişler. Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi
ve Sellem):
«O, tâ arşın altındaki karargâhına varıncaya kadar gider; ve (orada) secdeye kapanır. Kendisine : Kalk, geldiğin yere dön! denilinceye kadar o halde kalır. Bunun üzerine (geri) döner; ve sabahleyin doğduğu yerden tekrar doğar. Sonra {/ine} Arş'ın altındaki karargâhına varıncaya kadar akıp gtder ve (yine) secdeye kapanır. Kendisine: Kalk, geldiğin yere dön! deninceye kadar o halde kalır. Ve (tekrar) dönerek sabahleyin doğduğu yerden doğar. Bilâhere artık ihsanlar onun hiç bir halini yadırgamaz olarak Arş'ın altındaki o karargâhına varıncaya kadar akıp gider. Nihayet kendisine : Kalk, (yarın sabah) battığın yerden doğ! denilir; o da battığı yerden doğar.» buyurmuş; ve sözüne şöyle devam etmiş:
«Bu ne zaman olacak bilir misiniz? Bu : evvelce iman etmeyen yahut imanında bir hayır kazanmayan hiç bir kimseye (o günkü) imanının fayda vermeyeceği zamandır.»

(...) Bana Abdülhamid b. Beyân el-Vâsati[255] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid yani İbni Abdillâh,[256] Yûnus'dan, o da İbrâhim-i Teymi'-den, o da Babasından, o da Ebû Zerr'den naklen haber verdi. Ki, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir gün (ashabına):

«Bu güneş nereye gider bilir misiniz?..» buyurmuş. Hâlid de İbni Uleyyenin hadisi gibi rivayet etmiş.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Ebû Küreyb dahi rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir. Dediler ki: Bize Ebû Muâviyf[257] rivayet etti. (Dedi ki): Bize EI-A'meş İbrahim et-Teymi'den, o da babasından, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr şöyle demiş Mescide girdim. Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. Güneş batınca (bana):
«Yâ Ebâ Zerr! Bu güneş nereye gider biiir misin?» dedi:
— Ben: Allah ve Resulü bilir; dedim:
«Bu gider de secde etmek için İzin ister; ve kendisine izin verilir. Her halde ona : geldiğin yere dön denilmiş olur. Nihayet battığı yerden doğar.» buyurdular.
Ebû Zerr demiş ki: Sonra (Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
Abdulİlâhın kıraati üzere:
«İşte bu, onun İçin bir karargâhtır.» [258] âyetini okudu.

251 - (...) Bize Ebû Said el-Eşecc ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk: Bize haber verdi tabirini kullandı: Eşecc: Bize Vekî' tahdis etti. (Dedi ki): Bize El-A'meş, İbrahim et-Teymi'denj o da babasından, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti, dedi. Ebû Zerr şöyle demiş: Resulsllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)^ Teâlâ Hazretlerinin: (Güneş karargâhına akıp gider) âyeti kerîmesinin mânasını sordum:
«Onun karargâhı arşın altındadır.» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Kkâb'ut-Tefsir» ile «Kitâb'ur-Rukaak» da, Ebû Davud «Kitâb'ul-Melâhim» de, Nesaî «Kitâbu'l-Vasâyâ» da, İbni Mâce'de «Kitâbu'l-Fiten» de tahriç etmişlerdir.
Hadis-i şerif kıyametin büyük alâmetlerinden bazılarını haber vermektedir. Bunlar sahih hadislerin beyanına göre on tanedir.
1 - Decealın çıkması,
2 - Isâ (Ateyhissekun)'ın inmesi,
3 - Ye'cûc ve mecüc'un çıkması,
4 - Daabbet-ül arzın çıkması,
5 - Güneşin batıdan doğması,
6 - Doğuda,
7 - Batıda,
8 - Ve Arap yarımadasında üç yerin batması, [259]
9 - Yeryüzünü bir dumanın kaplaması,
10 - Aden'den bir ateş çıkarak insanları bir yere toplamasıdır. Übbî'nin beyanına göre kıyametin büyük alâmetlerinden beş tanesi mütevatirdir. Mezkûr alâmetler kelâm kitaplarında uzun uzadıya izah edilmişlerdir. Burada bunların en sonuncusu bildirilmektedir, ki o da güneşin batıdan doğmasıdır. Bundan sonra imân veya tevbe etmenin hiç bir faydası olmayacaktır. Çünkü vukuu evvelce haber verilen ve inanılması istenilen şeyler olduğu gibi zuhur etmiş ve insanlar bunları gözleri İle görmüş olacaklardır. Bir şey'e gözü ile gördükten sonra inanmaya ise imân demezler. İmânın esası mugayyebata yani gözle görünmeyen şeylere inanmaya istinad eder. Bundan dolayıdır ki, güneşin batıdan doğuşunu görenlerin hali son nefesine gelen bir kimsenin haline benzetilmiştir. Canı boğaza gelen bir kimseye âhiret umuru gösterildiği için artık o kimsenin imânı nasıl kabul edilmez ise güneşin batıdan doğduğunu görenlerin imânı ve tövbesi de kabul edilmez.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in_ okuduğu âyet-i kerîme bu
hakikati nâtıktır.
Taberî diyor ki: «Âyetin mânası şudur: Evvelce imân etmeyen bir kâfirin güneş batıdan doğduktan sonra îman etmesi fayda vermez. Çünkü o zaman edilen imânla işlenen amel-i salihin hükmü can gırtlağa geldiği zaman edilen imânın hükmü gibidir. Böyle bir iman ise hiç bir fayda temin etmez.» Nitekim Teâlâ Hazretleri.
«BizİM azabımızı gözleri İle gördükten sonra edecekleri imanları onlara fayda verecek değildir.» buyurmuştur. Sahih hadiste dahi bir kulun tevbesi ancak can boğaza'gelinceye kadar kabul edileceği bildirilmiştir.
İbni Atiyye: «Bu hadis âyet-i kerîmedeki bazı 'âyetlerden murâd güneşin batıdan doğması olduğuna delildir. Cumhurun mezhebide budur» diyor.
İbni Hacer-i Askalâni «Fethu'I Bari» de şöyle d'emek> tedir. «Bu bâbtaki haberlerin mecmuundan anlaşılıyor ki yeryüzünde umumî ahvalin değişeceğini bildiren büyük kıyamet alâmetlerinin birincisi Deccalin zuhurudur. Bu hal îsâ (Aleyhisselâm)'m vefatı ile sona erecektir. Güneşin batıdan doğması ise sema aleminin değişeceğini bildiren alâmetlerin birincisidir. Bu da kıyametin kopması ile sona erecektir. Vakı'a Müs1im'in bir rivayetinde kıyametin büyük alâmetlerinin birincisi güneşin batıdan doğması gösterilmişsede «bu alâmet yıldızlat aleminin deği-çeceğini bildiren ilk alâmettir; Deccalin çıkması da dünya hallerinin değişeceğini bildiren ilk alâmettir» şeklinde te'vil edilerek hadisler arasında görülen zahiri tearuz bu suretle giderilmiştir.
İbn-i Ömer (Radîyaîiahu anh)'d&n rivayet edilen bir hadise göre güneş batıdan doğduktan sonra yer yüzünde 120 sene hayat devam edecektir. Bazıları bu hadisi îbn-i Ömer (Radiyaîlahu anh)'a mvkuf olarak rivayet etmişlerdir.
Acaba güneşin batıdan doğmasının hikmeti nedir? şeklinde bir sual hatıra gelirse buna Aynî şu cevabı vermektedir: Bunda dinsizlerle müneccimlerin iddialarını iptal vardır. Çünkü onlar böyle bir Şey'in ol-mıyacağmı hatta hatırdan bile geçmiyeceğini iddia etmişlerdi»
Güneşin Arş-ı Â'lâ altındaki müstekârri meselesine gelince: müstekar kelimesi ismi zaman, ismi mekân ve mimli mastar mânalarına gelebilir. Bu sebeple Mezkûr kelime birkaç mânada tefsir edilmiştir.
1 - Güneş kendisine tahsis edilen bir istikrar sebebiyle yani sabit bir karar, muntazam bir kanun ile gökyüzünde akıp gider. Onun hareketi .bir tesadüf eseri değildir.
2 - Güneş nihayet bir sukûne erip durmak için hareket eder;
3 - Güneş duracağı bir', zamana kadar hareket eder.
4 - Güneş kendine mahsus bir yerde sabit olarak akıp gider; mihverinde döner. Yahud kendisinin karargâhı olan âlemin menfaati için akıp gider.
Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır merhumun beyanına göre güneşin başka bir merkeze doğru hareket etmekte bulunduğu mânasına da gelebilir.
Nevevî : «Güneşin secdesi temyiz ve idrakle olur. Teâlâ Hazretleri bu hassayı onda halk eder» diyor. Allâme Alûsî 'nin kavli de budur. Ona göre; Güneşin kudsî bir nefsi, yâni ruhu vardır. Bu nefis güneşin cisminde bir nevi taalluku kalmak şartiyle ondan ayrılarak Arşı

âlâ'ya çıkar; onun altında secde eder. Bu onun seyrine münafî değildir. Nitekim Hukemâ Felek ve yıldızların nefsi olduğuna kanidirler.» diyor.
Kâdî İyâz diyor ki: «Bu hadis ehH sünnettin fıkıh, kelâm ve hadis ulemâsına- göre teVil edilmeden zahiri mânası üzre bırakılmıştır. Bâtiniyye fırkası onu te'vil etmişlerdir.»
Hasıl-ı kelâm: kıyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere güneş batıdan doğduktan sonra bütün kâfirler îmâna gelecek fakat bu imânın hiç bir faydası olmayacaktır.

73 - Resulüllah Sallalahu Aleyhi ve Selleme Vahyin Başlaması Babı

252 - (160) Bana Ebü't-Tahir Ahmed b. Amr b. Abdillâh b. Amr b. Şerh rivayet etti (dedi ki): Bize İbni Vehb hab.er verdi. Dedi ki: Bana Yunus [260], İbni Şihâptan naklen haber verdi, demiş ki: Bana Urvetü'bnû Z-Zübeyr, rivayet etti, önada Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) 9in zevcesi Âişe haber vermiş demiş ki:
— Resulüllâh (Sallallahil Aleyhi ve Sellem)'* ilk vahyin başlaması uykuda sadık rüya görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabahın aydınlığı gibi (apaçık) zuhur etmesin. Sonra kendisine tenhada kalmak sevdirildi. Artık Hirâ mağrasına çekilir orada ailesi nezdine dönmeden birkaç gün tehannüs ederdi. (Tehannüs ibâdet etmek temektir.) Bu maksatla yanına azıkta alırdı. Sonra Hadice'nin yanına döner yine o kadar bir müddet için azık tedarik ederdi. Nihayet Hirâ mağarasında bulunduğu bir sırada ansızın (emr-i) Hak karşısına çıkıverdi. (Şöyle ki): Kendisine melek gelerek: «Oku!» dedi Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem): '
«Ben okumak bilmem.» cevabını verdi. Fahr-ı Kâinat (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) buyuruyorlar ki:
O zaman melek benî alarak takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine :
— «Oku!» dedi. Ben de :— «Okumak bilmem.» dedim.
Melek benî yine alıp ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı.
Sonra beni bırakıp yine :
— «Oku!» dedi. Ben de :
— «Okumak bilmem.» dedim. Nihayet beni yine üçüncü defa olarak takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp şu âyetleri okudu :
«Yaratan RabbinİN adiyle oku! O Allah ki, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Her halde oku! Senin Rabbin kalemle yazı yazmayı öğreten kerîmler kerîmidir.' İnsana bilmediğini öğretmiştir.» [261]
Bunun üzerine Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o sıkıştırma sebebi İle (heyecandan) boyun etleri titreyerek döndü. Ve Hadîce' [262] nin yanına giderek:
«Beni örtün, beni Örtün!» dedi. Korkusu gidinceye kadar mübarek vücudunu sarıp örttüler. Ondan sonra Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) Hadice'ye:
«Ey HadİCe! Acep bana ne oluyor?» dedi: ve olup bitenleri ona haber verdi. «Kendimden korktum» dedi. Hadice ona şunları söyledi:
— Öyle deme sevin! Allah'a yemin ederim kî Allah seni hiç bir vakit utandırmaz vallahi. Çünkü sen akrabana bakarsın, sözün doğrusunu söylersin, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, Fakire verir kimsenin kazandıramayacağını kazandırır, misafiri ağırlarsın,. Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (Halka) yardım edersin.
Bundan sonra Hadice Resulüllâh (Saiiailahü Aleyhi ve Sellem yi beraberine alarak Varakatu'bnü, Nevfel b. Esed b. Abdil Uzza'ya götürdü. Bu zat Hadice'nin amcası oğlu yani baltasının kardeşi oğlu idi. Cahili-yet zamanında hıristiyan dinine girmiş bir kimse olup arapça yazı yazmasını bilir; incilden Allah'ın dilediği kadar öteberi bazı şeyleri Arapça yazardı. Varaka gözleri görmez olmuş bir pir-i fâni idi. Hadice kendisine :
— Ey amıca! dinle bak kardeşin oğlu neler söyleyecek dedi. Varakatu'bnü Nevfel:
— Ne var kardeşim oğlu? diye sorunca Resulüllâh (Saiiailahü Aleyhi ve Sellem) gördüğü şeyleri kendisine haber verdi. Bunun üzerine Varaka:
— Bu gördüğün Mûsâ (Saiiailahü Aleyhi ve Sellem)'e indirilen Namus-u Ekberdir.[263] Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Keşke kavmin seni çıkaracakları zaman hayatta bulunsaydım dedi. Resulüllâh
(SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) «Onlar beni çıkaracaklar mı ki?» diye sordu
Varaka:
— Evet (Çıkaracaklar; zira) senin gibi bir şey getirmiş [264] hiç bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derece yardım ederim cevabını verdi.

253 - (...) Bana Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrezâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi dedi ki Zührî: Bana Urve de Âişe'den naklen onun şöyle dediğini söyledi dedi. Resulüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve SeUem)*e ilk vahyin başlangıc (şöyle oldu..,) ve bu hadisi Yunus hadisi gibi rivayet etti. Yalnız o:
— «Vallahi Allah seni hiç bir zaman mahzun etmez» dedi ve: Hadice: «Ey amcamoğlu! kardeşin oğlunu dinle bak neler söyleyecek dedi» şeklinde rivayet etti.

254 - (...) Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Ley s dahi rivayet etti dedi ki: Bana babam, dedemden rivayet etti demiş ki: Bana Ukayl b. Halit, İbni Şîhabın, şöyle dediğini rivayet etti: Urvetü'bnü'z-Zübeyr'i şunları söylerken işittim. Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)'ın zevcesi Âişe dedi ki:
— «Bunun üzerine Resulüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) yüreği titreyerek Hadice'nin yanına döndü...»
Ve hadisi Yunus'la Ma'mer'in rivayetleri gibi kıssa eyledi; yalnız onların rivâyetlerindeki:
«Resulüllâh (SaUaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'İn ilk vahiy başlangıcı sadık rüya ile olmuştur.» diye başlayan ilk cümleyi zikretmedi bîr de:
— «Vallahi Allah" seni hiç bir vakit utandırmaz» şeklindeki rivayette Yuıus'a tabî' oldu. Ve Hadice'nin:
— «Ey Amcamoğlu! dinle bak kardeşinoğlu neler söyleyecek» dediğini zikretti.
Bu hadisi Buhâri kitabının başında ve «Kitab'ut Tefsir» de, Tirmizi ile Nesaî dahi «Kitab'ut Tefsir» de tahriç etmişlerdir.
Hadis-i Şerif sahabenin mürsellerindendir. Çünkü Âi§e (Radıyaîlahu Anhâ) Bu hadiseye erişmemiştir. Binaenaleyh onu ya bizzat Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den yahud bir sahabiden işitmiştir. Sahabinin mürseli ise ulemânın ittifakı ile Huccet'tir. Bu bâbta muhalefet eden yalnız Ebû İshâk el-Esf eraini1 olmuştur. Ona göre böyle bir hadisle ihticac olunamaz. Yalnız Ravî sahabeden başkasından rivayet etmediğini söylerse rivayeti kabul olunur. İbni Salâh: «İbni Abbas (Radıyallahu Anhiima) ile Peygamber (SaUaîlahü

Aleyhi ve Sellem) 'den hadis dinlemeyen diğer genç sahabenin rivayet ettikleri hadisler mevsul ve müsbet hükmündedir. Çünkü bunların rivayetleri sahabedendir. Sahabenin bilinmemesi ise zarar etmez.» demiştir. Nevevî: Doğrusu da budur. Şafiî'nin ve Cumhuru ulemânın mezhebi de budur.» diyor.
Tibî diyor ki: « Âişe (Radıyaîlahu Anhâ)'nm bu hadisi Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiği anlaşılıyor. Çünkü rivayeti esnasında:
«Melek beni alarak sıkıştırdı, dedi.» cümlesiyle hadisi bizzat Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğini beyan ediyor.» Hasılı Hz . Âişe (Radıyaîlahu Anhâ) kimden İşitmiş olursa olsun bu hadis muttasıl ve müsnet hükmündedir.
Vahiy: Lügatte gizlice bildirmek, işaret etmek yazı yazmak, risalet ve ilham mânalarına gelir. Bu kelime fiil olarak «Vahâ-yehi» ve «evhâ-Yûhî» şekillerinde kullanılırsa da «evhâ» şeklinde kullanılması daha fasihtir. Kur'ân-ı Kerîm'de de bu şekilde varid olmuştur. Bazan vahiyden ism-i mefu'l mânası yani vahiy edilen şey kasdedilir.
Şeriat: îstilahinda vahiy Allah Teâlâ'nm peygamberlerinden birine indirdiği kelâmına denilir. Ulemâdan bir çoğu Resulü: «Kendisine mucize ile birlikte kitap indirilen zattır» diye tarif etmişlersede bu tarif doğru değildir. Çünkü Hz. Âdem, Nûh ve Süleyman (Aleyhisselâm) gibi bir çok Resullerin Resul olmamasını icap eder. Bu zevat biîittifak Resul oldukları halde kendilerine kitap iıdirilmemiştir.
Nebiyi dahi: «Kendisine kitap indirilmese bile Allah Teâlâdan haber veren zattır.» diye tarif etmişlerdir. Sahih olan tarife göre Resul: Kendisine kitap indirilen yahud melek gönderilen zattır.» Nebiy ise : »Allah Teâlâ'nın ahkâmı tebliğe yahud başka bir Resule tabiî olmaya memur kıldığı zattır. Binaenaleyh Resul ile Nebî arasında mantık yönünden umum ve husus-u mutlak vardır. Her Resul Nebî'dir fakat her Nebî' Resul değildir.
Vahyin mahiyeti: Peygamberanı izam (Salevâtullahi Aleyhim)
hazeratmdan başkasına malûm değildir. Binaenaleyh bundan kimsenin bahsetmeye hakkı yoktur. Ancak vahyin meratip ve envaî ve nüzul zamanında hazır bulunup görenlerin naklettiği bazı eserleri vardır ki; Onlardan bahsedilebilir. Buhârî Şârîhi Aynî 'nin beyanına göre peygamberler hakkında vahiy üç kısımdır.
1 - Mûsâ (Aleyhisselâm)\n işittiği gibi kelâm-ı kadimi işitmek sureti ile olur. Bu şekil vahiy nass-ı Kur'ân ve bir çok sahih hadislerle sabittir.
2 - Melek göndermek sureti ile olur.
3 - Allah Teâlâ tarafından gönderilen Melek vasıtasiyle peygamberin kalbine yerleştirmek sureti ile olur. Nitekim Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in;
«Ruhu'I-Kudüs (yani Cebrail A.S.) benim nefsime üfürerek yerleştirdi...»Hâdis-i şerifi bu hakikati natıktır. Hz. Davud (Aleyhisselâmy& gönderilen vahiyin de bu kabilden olduğu söylenir. Diğer peygamberlere gelen vahiyler ilham sureti ile olmuştur.
Süheylî, vahyin yedi suretle vuku bulduğunu söyler: Şöyleki.
1 - Sadedinde bulunduğumuz hadiste beyan edildiği gibi uyku halinde rüyada bildirilir.- Hatta. İbni İshak'ın rivayetine göre vahyin başlaması evvelâ geceleyin rüyada olmuş ertesi günde uyanıkken vahiy gelmiştir. Ulemâdan bazıları uyanıkken nazil olan her vahyin evvelce rü-yadada bir kere nazil olduğunu iddia ederler.
2 - Peygambere vahiy çan sesi gibi bir seda halinde gelir, Bu ses ya meleğin kendi sesi yahud da kanatlarının Şeşidir; Vahyin bu sureti pek şiddetli idi onun için Resulü Ekrem (Sallaİlahii:Aleyhi ve Sellem)pek büyük zahmet çeker, mübarek yüzü terler içinde kalırdı,
3 - Vahiy .uyanıkken melek tarafından peygamberin kalbine ilka edilir fakat ;melek 'gofühmez bunun mücerredi "bir ilham olmayıp vahy-i ilâhî olduğuna Teâlâ Hazretleri bir ilm-i zaruri halk ederdi.
4 - Peygambere melek insan şeklinde gelir. Nitekim Resuîüllâh (SaUaîlahü Aleyhi ve Sel!em)'e Cibri1i Emin bazan Dihyet ü'l-ke1bi ismindeki sahâbî-i. celil suretinde gelirdi. Bu zatın suretine girmesi onun akran-u emsali arasında en güzel olmasındandır deniliyor. Hatta kadınların fitne ve tuzağına düşmemek için peçe takındığı rivayet olunur. Başka surete girdiği de vakidir.
5 - Peygambere Cibril-i Emin (Aleyhisselâm) kendi sureti ile ve herbiri gökyüzünü kaplayan altıyüz kanadı ile görünerek vahiy getirir ki bu iki defa vaki' olmuştur.
Birincisi Hirâ dağında buradaki hadisi getirdiği zaman vâkî olmuştur. Bu dehşetli manzarayı görür görmez Resulü Ekrem (Salîaîiahü Aleyhi ve Seilem) tehammûl edemeyerek baygın düşmüşlerdi.
İkincisi leyle-i mi'raçta Sidretu-1-Münteha yanında olmuştur.
6 - Allah Teâlâ Peygamberi ile hicap arkasından konuşur. Müs1im'in rivayet ettiği bir hadise göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) Mekke'de 15 sene vahyi işitmek sureti ile telâkki etmiştir yedi sene vahiy esnasında bir ziyadan başka bir şey görmemişdir.
7 - Vahyi bazen Cibril-i Emin değil de İsrafil (Aleyhisselâm) getirir. Şâbi'nin rivayet ettiği bir hadise göre Resulüllâh (Salîaîiahü Aleyhi ve SellemYe üç sene vahyi İsrafil (Aleyhisselâm) getirmiş ve. olduğu şekilde görünmüş sonra onun yerine Cibril. Emin (Aleyhisselâm) tevkil buyurulmuştur. MaamafİIh ulemâdan bu hususa itiraz edenler olmuştur.
Sadık rü'ya: İçerisine Şeytanın haltiyatı karışmayan doğru rüyadır. Uyku halinde ekseriya görülen karışık şeyler ve ağır basmalar sâdık rü'ya değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Sâdık rüya Peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür.» buyurmuştur. Vahi evvelâ sâdık r%i'tâ ile başlamış; altı ay bu şekilde devam ettikten sonra uyanıkken gelmiş; bir daha yirmi üç sene minval üzere devam etmiştir. Bir rivayette:
«Sâdık rüya peygamberliğin yetmiş cüzünden bîr cüzdür.» buyurulmuştur. Ulema bu iki rivayetin arasını bulmuş ve: «Rüya, gerenin hâline göre değişir. Sıddıyklarm rü'yâsi 46 cüzden bir cüzdür. Sair müminlerin rü'yâsı ise 70 cüzden bir cüz olur.» demişlerdir.
Vahyin bu yedi suretten mada bir iki sureti daha bulunduğunu söyleyenlerde vardır. Kaadî İyâz ile diğer bazı ulemânın beyanına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!eın)'e vahyin, rüya ile başlaması onu bu işe alıştırmak içindir. Çünkü birdenbire melek karşısına çıkmış olsa beşer kuvveti tehammûl edemezdi.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'e tenhaya çekilmenin sevdirilmesi yalnız kaldığı zaman kalbi her türlü dünyevî kayıtlardan azade kalacağı içindir. Bu da tefekküre dalmaya ve huşua yardım eder. Hıra mağarası Mekke-i Mükerremeye üç mil mesafede ve Mekke'den Mineye giden yolun sağındadır. Hacca gidenler pekâlâ bilirlerki Hirâ dağı tepeye doğru çıktıkça sivrilmiş ve adeta Kâbe-i muazzamaya doğru rükû edercesine eğilmiştir. Bu hususta tetkikat yapan bazı zevatın bildirdiklerine göre Mekke'nin etrafında bulunan bütün dağlar. Kâbe-i Muazzama'ya doğru rükû halindedir. Mezkûr Mağrada Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) günlerce ibâdet eder fakat kendisine vahiy geleceği hatırından geçmezdi. Bundan dolayıdır ki hadis-i şerifte :
«Ansızın emr-i Hak karşısına çıkıverdi.» denilmiştir. «Ben okumak bilmem» cümlesi Kaadî İyâz 'in
beyanına göre ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları bu cümledeki «ma» yi nafiye diğer bazıları da istihfamiyye olduğunu söylemişlerdir. Fakat Nevevî Nafiye olduğunu tasvib etmiş istihfhamiyye olmasını doğru bulmamıştır, Meleğin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)

üç defa sıkıştırıp salması getirdiği vahyi kabule onu hazırlamak hikmetine meb-nidir. Bazıları bundan ibret alarak muallimin talebesini derse karşı uyanık ve hazır bulunmağa davet etmesi gerektiğini söylerler.
Hadis-i Şerif ikra' suresinin başındaki beş âyetin Kur'âm KerînVin ilk nazil olan âyetleri olduğunu gösteriyor. Nevevî Selef ve halef ulemâsının cumhuru buna kaildir, doğrusu da budur diyor.
Kur'ân-ı Kerîm'in ilk âyetinin oku! diye başlaması ikinci âyetinde yazının emrolunması İslâmiyeti kötülemekten zevk duyan din düşmanlarının beyinlerini parçalayan bir saikay-ı hak ve bir barika-ı hakikattir. Bugün medeniyetin ölçüsü okuyup yazma nisbeti ile temizlik hususunda sarfedilen sulardır. Daha açıkçası hangi millette okur yazar çok bulunur ve çok su harcanırsa o millet medenî sayılır. İşte Kur'ân-ı Kerîm'in ilk emirleri bu hakikâtları ihtiva etmektedir. Hirâ dağında nazil olan bu ilk âyetlerde okumakla yazmak emredilmiş bir kaç zaman sonra inen «müd-dessir» suresi âyetlerinde de temizlik farz kılınmıştır.
Dünya medeniyetinin esaslarını daha ilk emrinde böyle üç kelime ile hülâsa eden hak veya bâtıl bir din daha varsa lütfen göstersinler! gösteremezler çünkü yoktur. Hakikat bu merkezde iken bazı tembel müslüman-ların. halini behâne ederek canavarlar gibi müslümaniığa hücum etmek için insan ya çıldırmış olmak yahut İslâmiyet düşmanları kadar beyinsiz bulunmak icap eder sunuda ilâve edelim ki İslâm medeniyetinin hedefi düşmanların gözlerini kamaştıracak kadar nurlu, hayallerinin dahi eremeye-ceği kadar yüksektir. Onun hedefi âhiret seadetidir. Yirminci asır insanlarının dillerine destan ettikleri medeniyetle İslâm medeniyeti arasındaki nispet ancak tezattır. Çünkü mahûd medeniyetin altında boylu boyunca uzanmış yatan bir küfür vardır. Onun felsefesi: ye iç hoş geç yaşadığına bak bundan sonra bir daha dünyaya gelecek değilsin Öldükten sonra dirilmek, âhiret hayatı, sual, cevap, cennet cehennem hayatı gibi şeyler —hâşâ Eümmc hâşâ — safsata ve hurafeden ibarettir» şeklinde hülâsa edilebilir. İslâm medeniyetinin sertacı ise alnında güneş gibi parlayan nur-u imandır.
Müslüman yeyip içip hoş geçmek için değil, çalışıp çabalayıp bir çok zahmet ve külfetlere katlanarak âhiret hayatını, o ebedî saadeti kazanmak için uğraşır.
Bu hakikat dünyaya dar-ı teklif adı verilmekle ifade edilmiştir. Teklif külfet yüklemektir. Müslüman dünyada bir çok dünyevî ve uhrevî külfetlere katlanır. Dinin emir ve nehiylerine riayet eder. Bu cümleden olmak üzere dinin şanını yükseltmek için dünyasını da mamur eder onun için rahat yeri cennettir. Cenab-u Hak bil cümle din kardeşleri ile birlikte bizide o selâmet diyarına çıkan bahtiyarlardan eylesin (amin).
Âyet-i Kerîmede evvelâ :
«Senin Rabbin kalemle yazı yazmayı öğreten kerimler kerimidir.» Buyurularak tahsil sureti ile elde edilen ilme; Sonra da:
«İnsana bilmediğini öğretmiştir.» Buyurularak ilm-i ledünniye işaret buyrulmuştur.
Resulüllâh (Sattaüahii Aleyhi ve Selîem) Cibril-i Emini görünce o ana kadar görmediği bu şa'şaadar manzara karşısında beşeriyet iktizası ürkmüş korkudan titriyerek ümmûl mü'minin Hadice (Radtyallahu Anhâ) nezdine dönmüştü. İki defa kendilerini sarıp örtmelerini emretmiş biraz yatarak kalbinden korku zail olunca :
«Filhakika kendimden korktum.» diye söze başlayarak başından geçenleri o heykel-i semahat ve şefkat kadına anlatmıştı.
Kaadî İyâz diyor ki: « Resu1ülIâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in korkması gelen vahyin Allah 'tan olup olmadığında şüphe ettiği mânasına alınmamalıdır. Onun korkması bu işi kaldıramayacağı ve vahyin sıkletine tahammül edemeyip mahvolacağı mülâhazası iledir.»
Hz . Hatice (Radıyallahu A nhâ), Resulüll.âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i teskin etmiş kendilerine rahat ol-dedikten sonra: «Allah Teâlâ seni hiç bir zaman utandırmaz» diye yemin etmiş buna sebep olarak da Fahr-i Kâina t (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin akrabaya yardım, doğruyu söylemek, acizlere yardım, fakirlere muavenet gibi mümtaz vasıflarla mevsuf olmasını göstermiştir.»
Cümlesi şeklinde de rivayet edilmiştir. Maamafih sahih ve meşhur olan rivayet birincisidir. Bazılarına göre mâna itibarı ile her iki rivayet birdir. Aralarında fark görenler olmuşsa da Nevevî bunun zayıf olduğunu söyler.
Ülema-i kiram Hz. Hadice (Radıyallahu Anhâ) 'nın bu sözlerinden güzel ahlâk ve hayır işlerin bir kimsenin selâmetine sebep olacağı mânasini çıkarmışlardır. Rivayetlerin birinde Hz. Hadice'nin Varaka'-ya amca diğerinde amcamoğlu dediği zikrediliyor. Bunların her ikiside doğrudur. Esasen Varaka Hz. Hadice'nin amcasıoğludur... Maamafih bir insan amcasıoğluna mecazen amca diyebilir. Nitekim Türklerde de âdet böyledir. Zaten Araplar konuşurken hürmeten büyüklerine amca derlerdi. Bu hürmet amcamoğlu demekle ifade edilemez.
Namusdan murâd Cibril-i Emin (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) dir. Lügat ulemâsının beyanına göre namus hayırlı bir sırrı taşıyan kimseye derler. Kötü sırrın sahibine de casus denilir. Herevî:«Cib-ril-i Emin'e namus denilmesi Allah Teâlâ 'nın onu vahiy ve gaip işlerine tahsis ettiği içindir.» diyor.
Bu hadiste namusun Mûsâ (Aleyhisselâm)^ gönderilen melek olduğu beyan ediliyor. Sahiheyn'de ve diğer hadis kitaplarında meşhur olan budur. Bazı hadislerde Mûsâ yerine îsâ (Aleyhisselâm) zikredilmiştir, ki ikiside sahihtir.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vahiy gelmezden Önce Hirâ dağında yaptığı ibâdetin mahiyeti hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre kendinden Önceki şeriatlardan birine tabî olarak ibâdet etmiştir. Cumhur-u ulemâya göre ise; hiç bir şeriata tâbi' olmadan Allah Teâlâ 'nin kendisine ihsan ettiği marifet nuru ile ibâdet ederdi. Bir şeriata tâbi' olarak ibadet etmiştir, diyenler kendi aralarında ihtilâf etmişler ve bu ihtilâf neticesi ortaya sekiz kavil çıkmıştır.
1 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selîem), İbrahim (Aleyhisselâm) şeriatı ile ibâdet etmiştiir.
2 - îsâ (Aleyhisselâm) şeriati ile
3 - Nuh (Aleyhisselâm) şeriati ile
4 - Mûsâ (Aleyhisselâm) şeriati ile
5 - Âdem (Aleyhisselâm) şeriati ile ibâdet etmiştir.
6 - Kendinden önce geçen gayri muayyen bir şeriat ile ibâdet etmiştir.
7 - Geçen bütün şeriatlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Seltem)'e şeriattı.
8 - Bu bâbta bir şey denilemez tevakkuf olunur. İmamül Harameyn ile Âmîdî 'nin mezhebi budur.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in o zamanki ibâdeti tefekkür ve ibret alma sureti ile olmuştur. Cibril-i Emin'in ilk vahiy getirmesi de İbni Sa'dın rivayetine göre ramazanın on yedinci gününe tesadüf eder Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) o zaman 40 yaşlarında idiler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Gerçekten kendimden korktum.» sözünün* mânası üzerinde ulemâ ihtilâf etmişler ortaya on iki kavil çıkmıştır.
1 - Delirmekten ve gördüğü şey'in kehanet-olmasından, korkmuştur. Ebû Bekr İbni- Arabî bu kavilin bâtıl olduğunu söylemiş Aynî dahi onu bâtıl olmaya lâyık görmüştür.
2 - Gördüğü şey'in bîr hayal olduğundan korkmuştur. Bu kavil dahî bâtıldır.

3 - Korkudan öleceğim diye endişe etmiştir.
4 - Bu işin altından kalkamayacağından ve vahyin sıkletine tahammül edemiyeceğinden korkmuştur.
5 - Meleğe bakmaktan âciz kalarak öleceğinden ve gördüğü dehşetten kalbinin yerinden oynayacağından korkmuştur.
6 - Peygamber olduktan sonra kavminin eziyetlerine sabredeme-mekten korkmuştur.
7 - Kavminin kendisini öldüreceklerinden korkmuştur. Bu kavli Sühey lî hikâye etmiştir.
Aynî de bunda bir garabet görmeyerek: «Resulüllâh (Saîiallahü Aleyhi ve Seilem) bir beşerdir. Öldürülmekten ve ezâ edilmekten korkmuş olabilir sonra Allah korkusu ona her şey'e sabrı ehven göstermiş ve kalbine her türlü şecaat ve-kudreti celbetmiştir.» diyor.
8 - Peygamber olması dolayısı ile vatanından ayrılacağından korkmuştur.
9 - Ebû Bekr İsmaî1i'ye göre Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) kendisine gelenin Allah tarafından gönderilme bir melek olduğunu ilm-i zarurî ile bilmeden önce korkmuştur.
10 - İnsanların kendisi hakkında atıp tutacaklarından korkmuştur.
11 - İbni Ebû Hamza'ya göre Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) meleğin sarsmasından korkmuştur.
12 - Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü âni olarak karşısına çıkan dehşetten hasıl olan korkuyu ihbardır. Nitekim insan görmediği ve bilmediği bir şeyle ansızın karşı karşıya gelince ürker.
Acaba Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) kendisine gelenin şeytan değil de Cibril-i Emin olduğunu nereden bilmiştir? Keza getirdiği vahyin bâtıl değil hak olduğunu nasıl anlamıştır?.. Bu suale Ayni şu cevabı vermektedir: Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalancı değil sadık olduğunu ispat için Teâ1â Hazretleri bize mucize denilen delili nasıl ikâme etti ise; Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem)'e de gelenin şeytan değil melek olduğuna ve Allah tarafından gönderildiğine delil halk etmiştir.
Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in ibâdet için Hirâdağını tercih etmesi bazılarına göre üzerinden Kâbe-i Şerif 'e göründüğü içindir, ki bu da bir ibarettir.

Hadis-i Şerif Şu Hükğmleri İhtiva Etmektedir:

1) Hz Âişe (Radıyallahn Anhâ) peygamber (Saîiallahü Aleyhi ve SeUem)'in gördüğü rüyanın vahiy cümlesinden olduğunu tasrih etmiştir, ki bu cihet ittifakîdir.
2) Azık tedariki meşru' olup tevekküle mâni değildir. Bunu Seyyidül Mütevekkilin hazretleride yapmıştır.
3) Bu hadisde meşakkatli bir şey'i üç defa Öğretmeye teşvik vardır. Kadı Şüreyh bundan küçük çocuğun Kur'ân öğretmek için iç defadan fazla dövülmeyeceği hükmünü çıkarmıştır.
4) Bu hadis İkxâ sûresinin evvelindeki beş âyetin ilk nazil olan âyetler olduğuna delildir. Cumhur-u ulemânın kavli de budur. Bazıları hadisin başka bir rivayetine bakarak ilk nazil olan Müddesir süresidir demişler-se de bu sûre vahy bir aralık kesildikten sonra ilk inen sûredir diye te'vil edilmiştir. Bir takımları da ilk nazil olan sûrenin Fatiha olduğunu iddia etmişlerdir. Bunu da bütün sûre olarak ilk nazil olan Fatihadır diye te'vil
ederler.
5) Süheylî 'ye göre İkrâ sûresi Kur'ân okumak için Besmele çekmenin vücubunâ delildir. Ancak evvelemirde A11ah'in hangi ismi ile başlanacağı meselesi müphem kalmış sonra bunun ile olacağı beyan buyrulmuştur. Bilâhere Cibril (Aleyhisselâm) her sûreyi Besmele ile indirmiştir. Besmele nazil olduğu vakit dağlar dile gelerek teşbih etmiş bunu gören Kureyş müşrikleri, Muhammed dağlan da sinirledi» demişlerdir. Ancak Besmelenin vacip oluşu delile muhtaç bir dâva olduğu gibi Cebrail (Aleyhisselâm)'in her sûreyi Besmele ile indirmeside öyledir. Besmelenin Kur'ân'dan olup olmadığı mes'elesi Şafiüerle Malîkiler arasında ihtilaflı olduğu gibi her sûrenin başından bir âyet mi yoksa müstakillen nazil olmuş münferid bir âyet ini olduğu da Şafülerle Hanefiler arasında ihtilaflıdır.
6) Korkmuş bir kimseye korkusu geçinceye kadar bir şey sormamak icap eder hatta İmam-ı Ma1îk'e göre korkan bir kimsenin yaptığı alışveriş, ıkrâr v.s. muteber değildir.
7) Bir kimseyi bir maslahattan dolayı medih etmek caizdir. Buna Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Meddahların yüzüne toprak serpin.» hadisi şerifi muarız değjldir. Çünkü bu hadis nahak yere yapılan yahud bâtıla müeddi olan medih hakkındadır
8) Korkan bir kimseyi teselli ve tebşir ederek hakkındaki selâmet sebeplerini kendisine söylemek gerekir.
9) Bu hadis Hz. Hadice (Radıyailahu Anhâj'nm akıl fikir ve dirayetçe kemâline ve pek büyük bir anlayış sahibi olduğuna en beliğ bir delildir.
Filhakika bütün iyilik sıfatları Resu1ü11âh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'de mevcuttu. Düşünülürse, görülürki; iyilik ya akrabaya ya ecnebilere yapılır ve keza iyilik ya bedenle ya malla olur. Bütvjn bunları Hz. Hadice (Radıyallahu Anhâ) validemiz Resulüllâhr (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i teselli ederken birer birer saymıştır.
10) Hadis-i şerif bîr kimseyi bir sakatlığı ile anmanın caiz olduğuna delildir, bu gıybet sayılmaz. Ancak mutlak surette caiz de değildir. Vakîi beyan yahut bir şahsı tarif için onun kör veya topal gibi sakatlığı söylenebilir. Ve bu gıybet olmaz isede, o kimseyi küçültmek, utandırmak veya ayıplamak için bunları söylemek caiz değildir.
11) Başına musibet gelen bir kimsenin halini akıl ve rey'ine itimat ettiği bir zata açması caizdir.
12) Makam iktiza ederse, cevap veren bir kimsenin cevap verdiği hususa delil göstermesi icap eder.
Faide: Varakatübnü Nevfel'in imân edip etmediği sahih olarak mâîûm değildir. Yalnız îsâ (A ley hissettim) dininde olduğu malûmdur. Bu hadisin zahiri onun imân ettiğini gösteriyor. Hâkim 'in «Müştedrek» inde Hz. Âişe (Radıyallahu Anhâ)'dan rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Varaka'ya söğmeyinİz, çünkü onun bir cenneti yahut iki cenneti yardır.» buyurmuşlardır. Hâkim; bu hadis için Şeyheyn'in şartları üzere sahihtir, demiştir. Varaka 'nın imânına delâlet eden bir hadisi de Tirmizi rivayet etmiştir. Mezkûr hadise göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Varaka'yi üzerinde bir beyaz elbise olduğu halde rüyasında görmüş ve:'
«Eğer cehennemlik olsaydı üzerinde başka bir elbise bulunurdu.» buyurmuştur. Ancak Tirmizi bu hadis için gariptir demiş Sühey1î de isnadında za'f olduğunu söylemiştir. Varaka 'nın imânı hakkında daha başka hadisler de vardır.

255 - (161) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnİ Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yûnus rivayet etti. Dedi ki: tbni Şihâb Bana Ebû Selemete'bni Abdirrahmân haber verdi ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından olan Câbir b. AbdilIâhi'I· Ensârî rivayette bulunuyor ve şunları söylüyormuş; dedi: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vahyin bir ara kesildiğini anlatırken söz arasında şöyle buyurdu:

«Bir defa- ben yürümekte iken gökyüzünden bir ses İşittim. Başımı kaldırınca ne göreyim! Hira'da bana gelen melek!.. Yerle gök arasında bir kürsî üzerinde oturup duruyor. Ondan pek korktum. Hemen (evime) dönerek: BenÎ örtün, beni Örtün! dedim. Derhal benî sarıp örttüler. Müteakiben Allah Teâlâ Hazretleri şu âyetleri indirdi :
«Ey (esvabına) bürünen! Kalk artık inzar et ve Rabbini büyükle, elbiseni de temizle ve o pislikleri artık defeyle.»[265]
«Rucuzden murad putlardır. Bundan sonra vahiy o"ta arkaya d*»vam etti.» buyurdu.

256 - (...) Bana Abdul Melik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. Dedi ki: bana babam, dedemden rivayet etti. Demiş ki bana Ukayl b. Hali t İbni Şibâptan rivayet etti demiş ki: Ebû Selemete'bni Abdirrâhmanı şöyle derken işittim bana Cabir tbni AbdiIlâh Resulüllâh (Sallallahi Aleyhi ve Sellemyi şöyle buyururken işittiğini haber verdi.
«Sonra bir aralık vahiy benden kesildi, bir ara ben yürürken...» Bundan sonra hadisi Yûnus gibi zikretti. Yalnız o: «Ben ondan ansızın korktum da yere kapandım...» şeklinde rivayet etti. Ebû Seleme'nin de, «Rucz putlar demektir» dediğini nakletti. Bir de Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in:
«Sonra vahiy kızıştı da bir daha ardı arası kesilmeden devam etti.» buyurduğunu söyledi.

(...) Bana Muhammed b. Rafi' dahi rivayet etti (Dedi ki): Bize Ah-dürrezak rivayet etti (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnadla Yû-nus'un hadisi gibi haber verdi: Ve şöyle dedi :
«Bunun üzerine Allah Tebareke ve Teâlâ hazretleri :
— Ey (esvabına) bürünen! âyetini o pislikleri artık defeyle kavl-i kerimine kadar namaz farz kılınmazdan önce indirdi. Rucz putlar demektir.
Ma'mer:
«Ondan korktum...» cümlesini de rivayet etti nitekim Ukeyl'de öyle nakletmiş.

257 - (...) Bize Züheyr b. Harb'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velid b. Müslim rivayet etti (dedi ki): Bize Evzfiî rivayet etti dedi ki: Yahya'yı şöyle derken işittim:
— Ebû Seleme'ye Kur'ân'ın en evvel hangi âyeti nazil olmuştur? dedim :
— Ey (esvabına bürünen! Âyetidir dedi. Ben: Yoksa Ikra'mı? dedim. Bunun üzerine Ebû Seleme ben Cabir b. Abdillâh'a Kur'ân'ın en evvel nazil olan âyeti hangisidir diye sordum:
— Ey (esvabına) bürünen! Âyetidir dedi. Ben de yoksa Ikra'mı dedim. Cabir şunları söyledi: Ben size Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neyi anlattı ise onu söylüyorum. Efendimiz şöyle buyurdular:
«Hıra dağında bir ay mücavir kaldım. MücavirlÎğimi bitirince (oradan) inerek, vadiye daldım. Derken bir ses duydum. Hemen önüme, arkama, sağıma ve soluma bakındım. Fakat hiç bir kimse göremedim. Sonra yine bir ses duydum. Ve yine bakındımsa da kimseyi göremedim. Sonra tekrar bir nida duydum bunun üzerine başımı kaldırdım. Bir de ne göreyim, o...! (yani Cebrail Aleyhisselâm) Havada arşın üzerinde (oturup duruyor). Beni şiddetli bir titremedir aldı. Hemen Hadice'ye gelerek beni örtün! dedim, derhal örttüler ve üzerime su serptiler. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle :
— Ey (esvabına) bürünen! Kalk artık, inzar et. Rabbini de büyükle
ve elbiseni temizle... âyetlerini indirdi.»

258 - (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna rivayet etti (dedi ki). Bize Osman b. Ömer[266] rivayet etti (dedi ki): Bize AHyyü'bnü'1-Müba-rek [267], Yahya b. Ebi Kesir'den bu isnadla haber verdi ve:
«Birde ne göreyim o (melek) yerle gök arasında bir arş üzerinde oturup duruyor.» buyurdu dedi.
Bu rivayette İmam-ı Müslim bir nevi tekrar yapmıştır. Şöyle ki: Cabir b. Abdillâh El' Ensarî ashab-ı kiramın en meşhurlarından ve en çok hadis rivayet eden altı zattan biri olduğu halde onun hakkında «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'in ashabmdandı» demiştir.
Nevevi'nin beyanına göre bunun sebebi ravilerden bazısının onu sahabi olup olmadığını şüphe ettirecek .şekilde göstermiş olmasıdır. Çünkü ba/.ı raviler küçük yaştaki bazı ravikre onu bu şekilde rivayet etmiş olabilirler. Bu gibi hallerde Müslim bu hadiste yaptığı gibi izahta bulunur. Ashab-ı kiramın içinde ondört tane Cabir vardı. Bunların üç tanesi Cabir b. Abdillâh adını taşırlar. En meşhurları burada ismi geçen Cabir b. Abdillâh El-Ensarî 'dir. Hz. Cabir, Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'den 1540 hadis rivayet etmiştir.
Fetret-i vahiyden murad vahyin bir müddet kesilmesidir. Ülemâ-i kiramın beyanlarına göre; ilk âyetler nazil olduktan sonra üç sene vahiy kesilmiş sonra «Müddessir» sûresinin âyetleri ile tekrar devama başlamıştır. Bundaki hikmet —Allah-u Alem— Resulüîlâh (Sallalkthü Aleyhi ve Seliem) 'i vahye ve onun sikletlerine tehammüle alıştırmak ve şevklendirmektir. Bununla beraber vahyin üç sene inkıtaa uğraması Cibril-i Emin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hiç gelmemesi mânasına ahnmamalıdır.O arasıra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e yine gelmiştir.
Bu rivayette Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in : «Bir de ne göreyim bana Hira dağında gelen melek!..» buyurması saraheten gösteriyorki « Ikra ' » âyetleri «Müddesir» âyetlerinden daha evvel nazil olmuştur. Yani, ilk inen âyetler onlardır. Bundan dolayı: «Kur'ân-i Kerîm'den ilk nazil olan âyetler Müddessir sûresinin âyetleridir» rivayetlerini imam Nevevî zayıf, hatta bâtıl bulmuş ve ilk nazil olan- âyetlerin alel ıtlak ikra' âyetleri olduğunu; Müddessir âyetlerininse vahyin fetretinden sonra indiğini Hz. Âişe . (Radıyallahu Anhâ) hadisi ile ispat etmiştir. İlk defa Fatihâ'nm nazil olduğunu söyleyen bazı müfessirlerin kavlini ise asla nazar-ı itibara almamış: «Bu sözün bâtıl olduğunu söylemeye bile hacet yoktur» demiştir. Bu rivayette geçen tabiri diğer bazı- rivayetlerde şeklinde zaptedilmiştir. Maamafih her iki rivayette aynı mânaya gelmektedir. Hadisi Yunus, Ukayl ve Ma'mer hep İbni Şihap 'tan rivayet etmişlerdir Yunus'un rivayetinde «Fecüistü» Ukayl ile Ma'merin rivayetlerinde ise «Fecüsistü» denilmiştir.
Kaadî İyâz (Rahimehullah) bu üç râviden bazısının hadisi üç yerde de «Fecüistü» bazısının üç yerde «Fecüsistü» şeklinde rivayet ettiğini söylemiş ve ekseri ravilere göre hadisin Yunus ve Ukayl rivayetlerinde «Fecüistü» ma'mer rivayetinde ise «Facüsistü» şeklinde olduğunu ilâve etmişsede Nevevî bunun tamamen hata olduğunu beyan etmiştir. Mezkur iki kelime yerine bazı rivayetlerde bâtıl tashifler yapıldığını «El-Metali1» nam eserin sahibi rivayet etmiştir.
Yine bu hadisin bazı rivayetlerinde «Zemmilûnî» diğerlerinde «Des-sirûni» tabirleri kullanılmıştır. Bunlar da ayni mânaya gelen kelimelerdir. Müddesir,Müzzemmil, Müteleffif ve Müştemil kelimeleri ayni mânaya gelirler yani sarınıp bürünen örtünen demektirler. Cumhûr-u ulemâya göre Müddessir esvabına bürünen demektir. Marûdi 'nin İkrime'den rivayetine göre Müddessir peygamberliğe ve onun sıkletlerine bürünen mânasına gelir. Müddessir kelimesinin aslı mütedessir olup «te» «dala» kalbedilmiş ve idgam yapılmıştır.

Müddessir süresinin ikinci âyetinde :
«Kalk artık, inzar et.» buyuruluyor. Bunun mânası A11ah'a imân, etmeyenleri A11ah'in azabından sakınmağa davet et, demektir. Görülüyor ki; Vahiy nazil olur olmaz Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) inzar vazifesi ile memur olmuştur. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) evvelâ müjde sonra inzar etmekle memurdur. Acaba burada müjde bırakılıpta niçin yalnız inzarla memur olmuştur.
Cevap : Müjde ancak müslümanlara yapılır. O zaman henüz müslü-man olan yoktu. Onun için yalnız inzarla memur kılınmıştır. Âyet-i kerîmedeki «Elbiseni temizle» emrinden murâd fukahaya göre elbiseyi pisliklerden temizlemektir. Bazıları bundan murâd; «nefsi kötülüklerden, noksanlıklardan temizlemektir» demişlerdir.
Ricz ve Rücz : Hadis-i şerifte putlar diye tefsir edilmiştir. Rujdan murâd şirktir, zülmdür, günahtır diyenler de olmuştur. Asıl îügâtte Ricz azap demektir. Putlara vesair küfrü mucip olan şeylere mecazen ricz denilmiştir. Çünkü bunlar azaba sebep olan şeylerdir. Sebep zikredilmiş mü-sebbeb kasdolunmuş demektir.
Hadis-i şerifte geçen «Hamiye» ve «tetâbea» kelimeleri Nevevî ile diğer sarihlere göre ayni mânaya olup biri diğerinin te'kidinden ibaret isede Buhâri sarihi Aynî buna itiraz etmiş ve: «Bunla™11 mânaları bir değildir. (Hamiyenin) mânası; harareti «naı, kızıştı demektir. Tetâbea ise biri biri arkasına— etti nıânaana (Hamiye) kelimesi şmdetlenip kastığı tetabea ile de devam edip kesn~ anlatılmıştır. Sadece Hamiye kelimesi ile iktifa edilmeme. ı'"sı bu kelime devam bildirmediği içindir. Onun için tetâhea kaydı ilâve edilmiştir.» demiştir.
Arştan murâd: Kürsî yani koltuktur. Kralın tahtına da arş derler.

Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Etmektedir

1 - Zındıklarla felsefecilerin inkârına rağmen melekler mevcuttur.
2 - Allah Teâlâ kâdir-i mutlaktır. Yer yüzünü Âdem oğullarına nasıl müsahhar kılmış ve orada istedikleri gibi tasarrufta bulunurlarsa; hevayı yani boşluğuda öylece meleklere tahsis buyurmuş onlar da orada istedikleri gibi tasarrufta bulunurlar. Teâ1â Hazretleri yerleri ve gökleri yed-i kudretinde tutmaktadır.
3 - Hadis-i şerifte :
«Vahiy kızıştı ve devam etti» denilerek Hz. Âişe (Radıyallahu Anka) 'nın rü'yayı sabah aydınlığına benzetmek suretiyle yaptığı temsil tamamlanmıştır. Çünkü ziya ancak harareti kuvvetli olursa şiddetlenir. Devam kaydının konması ise vahyin her cihetten güneşle temsil edilemî-yeceğini beyan içindir. Çünkü güneş geceleyin batarak görünmez olur, Ba-zanda güneş tutulması vaki olur. Şeriat güneşine ise böyle bir noksanlık ânz olamaz. O kıyamete kadar hâli üzre parlayıp gidecektir.
4 - Korkmuş bulunan bir kimseyi teskin etmek için üzerine su esrp-mek gerekir.

74 - Resulüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemin Geceleyin Semalara Yürütülmesi ve Namazların Farz Kılınması Babı

259 - (162) Bize Şeyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hânım ad b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit El'Bunanî, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
— «Bana Burak'ı getirdiler —bu merkepten büyük, katırdan küçük, uzun ve beyaz bir hayvandı. Adımını gözünün görebildiği en son noktaya koyardı — ben buna binerek Beyf-i Makdis'e geldim ve Burak'ı benden önceki peygamberlerin hayvan bağladıkları halkaya bağladım. Sonra mescide girerek orda İki rekat namaz kıldım. Sonra çıktım, derken bana Cibril (Aleyhisselâm) bir kap dolusu şarap, bir kap dolusu da süt ge-tİrdi. Ben sütü ihtiyar ettim. Bunun üzerine Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) : Fıtratı seçtin, dedi. Sonra benî semaya çıkardı Cibril, gök kapısını çaldı.
— Sen kimsin? dediler.
— Cibril'im cevabını verdi.
— Yanında kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi im?
— Evet, gönderildi.
Bunun üzerine bize kapıyı açtılar. Bir de ne göreyim Hz. Âdem ile karşı karşıyayım. Bana hoş beş ederek hayır duasında bulundu. Sonra Cibril beni ikinci semaya çıkardı. CİbrİI yine kapıyı çaldı.
— Sen kimsin? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yanında kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O (göklere çıkmağa) gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Müteakiben bize kapıyı açtılar. Bir de baktım karşımda Halazadeler!
Meryem'in oğlu fsâ ve Zekeriyyâ oğlu Yahya! (Selevâtullahi Aleyhima) onlar da hoş beş ettiler ve bana hayır duada bulundular. Sonra beni üçüncü semaya çıkardı. Cibril onun da kapısını çaldı.
— Sen kimsin? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yanında kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Bize (yine) kapıyı açtılar ne göreyim karşımda Yûsuf(SallallahU Aleyhi ve SelleoO kendisine güzelliğin yarısı verilmişti. Bana hoş beş etti ve hayır duada bulundu. Sonra beni dördüncü semaya çıkardı. Cibril (Aley hisselâm) (yine) kapıyı çaldı :
— Kim o? dediler. ;
— Cibril'im dedi.
— Yanında kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

— O gönderildi mî? :
— Evet, gönderildi.
Bunun üzerine bize kapıyı açtılar. Bîr de baktım Idrİs (Aleyhisselâm) ile karşı karşıyayım. Bana hoş beş etti ve haytr duada bulundu. Teâlâ hazretleri (onun hakkında) :
«Biz onu yüksek bir yere kaldırdık» [268] buyurmuştur. Sonra beni beşinci semaya çıkardı. Cibril (tekrar) kapıyı çaldı.
— Kim o? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yanında kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Müteakiben bize kapıyı açtılar. Bir de baktım Hârunı'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşı karşıyayım hoş beş etti ve bana hayır duada bulundu. Sonra beni altıncı semaya çıkardı. Cibril (Aleyhisselâm) (yine) kapıyı çaldı.
— Kim o? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yanında kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Bunun üzerine bize kapıyı açtılar, bir de baktım Musa (Sallallahü Ale) hi ve Sellem) rle karşı karşıyayım. Bana hoş beş etti ve hayır duada bulundu. Sonra yedinci semaya çıkardı. Cibril (tekrar) kapıyı çaldı.
— Kim o? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yanında kim var?
— Muhammed {Sallollahü Aleyhi ve Sellem)
— O (göklere çıkmağa} gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Arkasından bize kapıyı açtılar, baktım ki İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşı karşıyayım. Sırtını Beyt-i Mağmur'a dayamış duruyor. Derken ne göreyim Beyt-İ Mamur'a her gün 70.000 melek giriyor. (Girenler bir daha) geri dönmüyor. Sonra beni Sidretül-Münteha'ya götürdü. Bir de baktım yaprakları fil kulakları gibi, meyveleri küpler kadar (bir ağaç)! Bu ağacı Allah'ın celâl ve azameti kaplayabildiğine kapladığı için hali değişmiş (daha güzel olmuş) o kadar güzel (olmuş) ki Allah'ın mahlûkatından hiç biri onun güzelliğini tavsif edemez. Derken Allah bana neler vahyettİyse etti. Bana her günle gecede elli (vakit) namaz farz krldı. Sonra Musa (SalhUahii Aleyhi ve Sellem)'\n yanına İndim. (Bana) :
— Rabbin ümmetine neler farz kıldı? dedi.
— «Elli (vakit) namaz» dedim. Musa (Aleyhisselâm)
— Rabbin (le münacaat ettiğin yer) e dön de ondan (bu mikdarı) hafifletmesini dile. Çünkü senin ümmetin buna dayanamazlar. Ben Benî İsrail'i denedim; imtihan ettim, dedi.
— Bunun üzerine Rabbim (le münacaat ettiğim yer) e dönerek Ya-rabbi! Ümmetime (farz kıldığın) elli (vakit) namazı (biraz) hafiflet diye niyazda bulundum. Benden elli (vakit) namazın beşini indirdi. Ben Musa'ya dönerek (Rabbim) benden namazların beşini indirdi, dedim. Musa (Aleyhisselâm) Senin ümmetin buna takat getiremezler. Hemen rabbine müracat ile ondan tahfif dile, dedi. (Bu minval üzere) Rabbim Tebareke ve Teâlâ hazretleri ile Musa (Aleyhisselâm) arasında bir hayli gidip geldim. Nihayet Rabbim! «Ya Muhammedi (Sana farz kıldığım) bu namazlar her gün ve gecede (kılınacak) beş vakit namazdır. (Ama) Her namaz için on sevap vereceğim için netice (yine) elli maz olur. Her kim bir hayır işlemek İster de, onu yapamazsa, o kimseye bir sevap yazılır. Yaparsa on sevap yazılır. Ve her kim bir kötülük yapmak ister de yapmazsa (ona) hiç bir şey yazılmaz. O kötülüğü yaparsa bir tek günah yazılır.» buyurdu.
Bunu müteakip (o yerden) indim ve Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellemft vararak (olup bitenleri) kendisine haber verdim. Musa (yine) Rabbine dön de tahfif dile dedi.» Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular:
«Ben Rabbime (çok) müracaatta bulundum artık ondan utanır oldum dedim.»

260 - (...) Bana Abdullah b. Haşim El-Abdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Süleyman b. El-Mugir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit, Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana geldiler ve (beni alıp) zemzeme götürdüler. Göğsümü yardılar : Sonra zemzem suyu İle yıkadılar. Sonra beni (yerime) indirdiler...» buyurdu.

261 - (...) Bize Şeyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki): Bize tıam-mad b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit el-Bunanî, Enes b Malik'ten rivayet etti ki: Rc&ulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (küçüklüğünde) çocuklarla oynarken Cebrail (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek onu tutmuş ve yere yatırarak kalbini yarmış; kalbini çıkararak ondan bir kan pıhtısı almış ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye hitaben:
— Şeytanın senden nasibi işte budur, demiş. Sonra kalbini altın bir tasın içinde zemzem suyu ile yıkamış ve kapamış sonrada yerine iade etmiş.
(Oradaki) çocuklar koşarak Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yin annesine yani sütannesine gelmişler ve: Muhammed'i öldürdüler demişler. Sonra onu rengi uçmuş bir halde karşılamışlar. Enes: Ben Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve'Sellemyin göğsünde iğnenin eserini görürdüm demiş.

262 - (...) Bize Harun b. Saîd el Eyli rivayet etti. (Dedi ki): Bize, İbni Vehb rivüyet etti dedi ki: Bana Süleyman —ki İbni Bilâl'dır— haber verdi dedi ki: Bana Şerik b. Abdillâh b. El>û Nemir (735) rivayet etti dedî ki: Encs b. Mâlik Rcsulüllâh (SeıllaUahü Aleyhi ve Seîîem) 'ıı Kabe mescidinden alınarak yürütüldüğü geceyi bize şöyîe anlatırken dinledim: «ResulÜllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e vahiy gelmezden önce (bir gece) kendileri MescidiİHaramda uyurken üç nefer gelmiş...»

Şerik hadisi Sabit el Bunani'nin hadisi tarzında bütün kıssası ile hikâye etmiş yalnız hadiste bazı takdim ve te'hirler, ziyade ve noksanlar yapmış.
ile Müslim'e itirazlarda bulunulmu büradakl rıva>etier^en doJay.

263 - (163) Bana Harmeletu'bnü Yahya et-Tücîbî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi dedi ki: Bana Yunus, İbni Şihaptan, o da Enes b. Malik'ten naklen haber verdi. Enes şöyle demiş: Ebû Zerr rivayet ediyordu ki: ResulÜllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mekke'de bulunduğum bir sırada evimin tavanı aralanarak Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)\niverdi, benim göğsümü yardı, sonra onu zemzem suyu ile yıkadı, sonra hikmet ve imanla dolu altından bîr tas getir»' rek onu benim göğsüme boşalttı. Sonra göğsümü kapadı. Daha sonra elimden tutarak beni semaya çıkardı. Birinci semaya geldiğimiz zaman Cibril (Aleyhisselâm) onun bekçisine (kapıyı} aç dedi, bekçi.
— Kim o? diye sordu. Cibril :
— Bu Cibril'dir diye cevap verdi.
— Yanında kimse var mı?
— Evet, yanımda Muhammed (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seliem) var.
— O gönderildi mi?
— Evet.
Bunun üzerine bekçi kapıyı açtı. Birinci semaya yükseldiğimiz zaman baktım ki orada bir zat duruyor. Sağında bir takım karaltılar solunda da bir taktm karaltılar var. Sağ tarafına baktı mı gülüyor, sol tarafına baktığı zaman ağlıyor. Bu zat: (Bana) «Hoş geldin Salih peygamber ve Salih evlât» dedi. Ben :
«Ya Cibril bu zat kim?» dedim Cibril :
«Bu Âdem (Saîîaîîahü Aleyhi ve Seliem) 'dir. Sağında ve solundaki şu karaltılar da çocuklarının ruhlarıdır. Sağdakiler cennetlikler sol tarafındakiler de cehennemliklerdir. (Bu sebeple) Sağ tarafına bakınca gülüyor sol tarafına baktı mı ağlıyor.» dedi. Sonra Cibril beni daha yukarıya çıkardı. Nihayet ikinci semaya geldi, onun bekçisine de (kapıyı) aç, dedi. İkinci semanın bekçisi ona birinci semanın bekçisinin söylediğini söyledi ve kapıyı açtı.
Enes b. Malik demişki: (Böylece) Ebû Zerr Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in göklerde Âdem, İdris, îsâ, Musa v İbrahim(Salevâtullahi aleyhim ecmaîn) hazeratım bulduğunu anlattı ama onların yerlerinin nasıl olduğunu tesbît etmedi. Yalnız Âdem (Aleyhisselâm)'ı birinci semada İbrahim'i altıncı semada bulduğunu söyledi. Dedi ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile Cibril, İdris (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in yanına uğradıkları vakit İdris :
«Salih peygamber ve Salih kardeş hoş geldin» dedi. Sonra geçip gitti. Ben (Cibril'e) Bu kim dedim, Cibril :
— «Bu Idris'tir» cevabını verdi. Sonra Musa (Aleyhisselâm) a uğradım, o da : «Salih peygamber, Salih kardeş hoş geldin» dedi. Cibril'e :
— «Bu kim» dedim?
— «Bu Musa'dır» cevabını verdi. Sonra Isâ (Aleyhisselâm) 'a uğradım. O da «Salih peygamber Salih kardeş hoş geldin» dedi. Ben {Cibril'e} :
— «Bu kim?» dedîm.
— «Bu Meryem'in oğlu isa'dır, dedi. Sonra İbrahim (Aleyhisselâm) 'a uğradım (bana) o da : «Salih peygamber, Salih evlât hoş geldin» dedi. (Cibril) e:
— «Bu kim?» dedim.
— «Bü İbrahim'dir» cevabını verdi.»
İbni Şihap demiş: Bana İbni Hazm haber verdi ki. İbni Abbas ile Ebû Habbete'l-Ensârî şöyle derlermiş Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi v Seliem) :
«Sonra Cibril beni daha yukarıya çıkardı. Nihayet öyle bir seviyeye çıktım ki, orada kalemlerin hışırtısını işitiyordum.»
İbni Hazm ile Enes b. Malik şöyle demişler: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) buyurdularki:
«(O zaman) Allah ümmetime elli (vakit) namaz farz kıldı. Ben bunu alarak döndüm ve Musa'nın yanına uğradım. Musa (Aleyhisselâm):
«Rabbin ümmetine neleri farz kıldı?» dedi.
«Onlara elli (vakit) namaz farz kıldı» dedim. Musa (Aleyhisselâm) bana :
«Dyleyse Rdbbine müracaat et. Çünkü senin ümmetin buna dayanamaz» dedi. Bunun üzerine Rabbime müracaat ettim. O da bu namazların bir kısmını indirdi. Ben yine Musa (Aleyhisselâm)'a dönerek keyfiyeti kendisine haber verdim. Musa :
«Rabbine müracaat et. Çünkü senin ümmetin buna dayanamaz» dedi. Ben yine Rabbime müracaat ettim. Rabbim
«Bu namazlar beştir. (Ama) Onlar (sevap itibari ile) ellidir. Bende söz (bir olur) değişmez» buyurdu. Bunun üzerine tekrar Musa'ya döndüm. Musa (Aleyhisselâm) (yine) :
«Rabbine dön, dediyse de : «Ben artık Rabbimden utanır oldum» dedim. Sonra Cebrail beni (daha ileriye götürdü) ta Sidretü'l Münteha'ya vardık. Onu öyle bir renkler kaplamıştı ki, bunların ne olduklarını bilmiyorum. Sonra beni cennete koydular. Ne göreyim cennette inciden kubbeler var. Toprağı da misk.»

264 - (164) Bize Mulıammed b. el Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki-: Bize İbnİ Ebi' Adiy Said'den[269], o da Katade'den, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Galiba Enes kendi kavminden bir zat olan Malik b. Sa'sa'a[270] dan rivayet ettiğini söylemiş. Malik demiş ki: Nebiyyullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular.
«Bir defa ben beytin yanında uyur uyanık bîr halde iken birdenbire bir ses işittim. Bu ses «üçten birisi iki kişinin arasında...» diyordu. Derken bana geldiler ve alıp götürdüler. Bana içinde zemzem suyu bulunan altın bir tas getirdiler. Göğsümü şuradan şuraya kadar yardılar
— Kafada demiş ki : Ben yanımdakine bundan neyi kasdediyor diye sordum : «Karnının altına kadar demek İstiyor» cevabını verdi— kalbimi çıkardılar ve. zemzem suyu ile yıkadılar. Sonra yerine iade ettiler. Sonra kalbime iman' ve hikmet doldurdular. Sonra bana Burak denilen merkepten büyük, katırdan küçük, ayağını gözünün gördüğü son noktaya basan beyaz bir hayvan getirerek beni ona bindirdiler. Sonra yürüdük ve birinci semaya geldik. Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem^apıyı çaldı (içeriden) :
— Kim o? dediler.
— Cibril (im) cevabını verdi.
— Yanında kim var?
— Muhammed (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)
— O (göklere çıkmağa) gönderildi mi?

— Evet.
Bunun üzerine kapıyı açtılar (ordaki zat) : «Hoş gelmiş, sefa gelmiş» dedi, bunu müteakip Âdem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n yanına geldik...» Malik hadisi kıssası ile anlattı ve şunu söyledi: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikinci semada îsa ve Yahya (Aleyhimesselâm) üçüncü semada Yusuf, dördüncüde İdris, beşincide Harun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüştüğünü ve şöyle buyurduğunu anlatmış:
«Sonra yürüdük ve ta altıncı semaya vardık. Ben Musa (Aleyhisselâm)'ın yanına giderek ona selâm verdim. (Bana) Salih kardeş ve Salih Peygamber hoş geldin, dedi. Ve yanından ayrılırken ağladı. Kendisine : Neye ağlıyorsun? diye nida edildi. Musa (Aleyhisselâm) : Yarabb! Bu genç benden sonra peygamber gönderdiğin bir zattır. (Fakat) onun ümmetinden cennete girenler benim ümmetimden cennete girenlerden daha çoktur... dedi. Sonra yürüdük nihayet yedinci semaya vardık. Ve beni ibrahim'in yanına götürdüler...»
Bu hadisi rivayet ederken Malik şunları da söyledi: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört nehir gördüğünü bunların asıllarından iki zahir ikide bâtın nehir çıktığını anlattı. Ve buyurdu ki:
Ben : «Ya Cibril bu nehirler nedir?» dedim. Cibril (Aleyhisselâm) : «Bu batını nehirler cennette bulunan iki nehirdir. Dıştaki nehirlerse
Nil ile Fırat'dır» dedi. Sonra bana Beyt-i Ma'mur arzolundu. Ben gene :
Ya Cibril! Bu ne? dedim.
— Bu Beyt-i Ma'mur'dur. Ona her gün yetmİşbin melek girer. Bir defa oradan çıktılar mı bir daha dönmezler. (Bu onların İlk ve} son girişidir, dedi. Sonra bana biri şarap, diğeri süt dolu iki kap getirdiler. Bunları bana sundular. Ben südü ihtiyar ettim. Bunun üzerine bana : «İsabet ettin! Allah seni fıtrat ve ha yıra isabet ettirdi ümmetin fıtrat* üzere olacak» dediler. Bundan sonra bana her gün elli (vakit) namaz farz kılındı...»
Malik bundan sonra kıssayı hadisin sonuna kadar hikâye etmiş.

265 - (...) Bana Muhammed b. el Müssenna rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muaz b. Hişâtn rivayet etti dedi ki: Bana babam, Katade'den rivayet etti (demiş ki): Bize Enes b. Malik, Malik b. Sa'sa'a'dan rivayet efti ki; Resulüllâh (Saltallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdular...
Müteakiben Malik hadisi yukarıdaki gibi rivayet etmiş şunları ziyade eylemiş:
«Bana içi hikmet ve iman dolu altından bir tas getirdiler. (Göğsümü) boğazımdan karın altına kadar yardılar ve zemzem suyu ile yıkadılar. Sonra (İçine) hikmet ve iman doldurdular.»

266 - (165) Bana Muhammed b. el-Müsenna ile İbnü Beşşar rivayet ettiler. İbnû Müsenna dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (dedi ki): Bize Şu'be Katade'den rivayet etti demiş ki: Ebûl Âliye'yi[271] şöyle derken işittim: Bana Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcası oğlu yani İbni Abbas rivayet etti dedi ki:
— Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İsra hadisesini anlattı da şöyle buyurdu.
— «Musa buğday benizli ve uzun boyludur. Yemen'in Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibidir. Isâ deri i toplu vücutlu ve orta boyludur.» buyurdu.
Bu hadiste Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehennemin bekçisi Malik ile Deccalı'da zikretti.

267 - („..) Bize Abd b. Hümeyd de rivayet etti (dedi ki): Bize Yunus b. Muhammed haber verdi .(Dedi ki): Bize Şeyban b. Abdirrahman, Katade'den, o da Ebûl Âliye'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bize Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasıoğlu İbni Abbas rivayet etti dedi ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Bana İsra' hâdisesi vakî1 olduğu gece Musa b. Imran (Aleyhisselâmfa uğradım. Uzun, buğday benizli, derli toplu bir zat! zannedersin Şenûe kabilesi erkeklerinden birisidir. Meryem oğlu İsa'yı da orta yapılı, kırmızı beyaz benizli, salınmış düz saçlı gördüm.»
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah-u Zülcelâl'in gösterdiği bir çok âyetler içinde cehennemin bekçisi Malik ile Deccal de gösterilmiştir :
«Binaenaleyh sen Allah'a mülâki olacağından hiç şüphe etme.» [272]
Ravi diyor ki Katade bu âyeti Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Musa (Aleyhisselâm) ile görüşmüştür diye tefsir ederdi.

268 - (166) Bize Ahmed b. Hambel[273] ile Süreye b. Yunus rivayet ettiler dediler ki: Bize Hüşeym rivayet etti (dedi ki): Bize Davud b. Ebû Hind Ebul Âliyye'den, o da İbni Abbas'tan naklen haber verdi ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ezrak vadisine uğramış ve:
«Bu vadi hangi vadidir?» diye sormuş Ashab:
— Ezrak vadisidir cevabım vermişler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Musa (Aleyhisselâm)'ı gür sesi ile Allah'ı telbiye ederek tepeden aşağıya inerken görüyor gibiyim» buyurmuş.
Sonra Herşâ tepesine gelerek:
«Bu tepe hangi tepedir?» diye sormuş.
Ashab: Herşâ tepesidir cevabını vermişler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Yunus b. Metta (Aleyhisselâm)'ı derli toplu, kırmızı dişi bir deve üstünde, yünden bir cübbe giymiş, devesinin çılbırı liften olduğu halde telbiye ederken görüyor gibiyim,» buyurmuşlar.
Ahmed îbni Hanbel hadîsi rivayet ederken: Hüşeym'in (hulme) den murâd liftir dediğini söylemiştir.

269 - (...) Bana Muhammed b. el Müsenna da rivayet etti (dedi ki): Bize İbni Ebi Adiy, Davud'dan, o da Ebul Âliye'den, o da İbni Abbas'tan naklen rivayet etti: İbni Abbas şöyle demiş. Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte. Mekke ile Medine arasında yolculuk ettik.
Bir vadiden geçerken Resulüllâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Bu vadi hangi vadidir?» diye sordu Ashab:
Ezrak vadisidir dediler. Bunun üzerine Resulüllâh Ekrem (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Sanki ben Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'] iki parmağını kulaklarına koymuş o gür sesiyle Allah'a telbiye ederek bu vadiden geçtiğini görüyor gibiyim» buyurdular.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Musa'nın rengine ve saçına dair bir şeyler söylemişsede Ravi Davud bunu belleyememiş.

İbni Abbas demiş ki: «Bundan sonra yola revan olarak bir dağa geldik.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu dağ hangi dağdır?» diye sordu.
Ashab: Herşa yahut Lifet dağıdır, dediler. Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) (tekrar) :
«Sanki ben Yunus'u (Aleyhisselâm)'ı kırmızı dişi bir deve üstünde, yünden bir cübbe giymiş, devesinin çılbırı hulbe lifinden olduğu halde telbiye ederek bu vadiden geçerken görüyor gibiyim» buyurdular.

270 (...) Bana Muhammed b. el-Müsenna rivayet etti (dedi ki): Bize tbni Ebî Adiyy İbni Avn'dan, o da Mücahit'ten naklen rivayet etti demiş ki: îbni Abbas'ın yamndaydik yanındakiler Deccal'ın lâfım ettiler (içlerinden biri): Onun iki gözünün arasında kâfirdir (ibaresi) yazılı olacaktır, dedi. Bunun üzerine İbni Abbas: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm. böyle dediğini duymadım. Lâkin şöyle buyurdular:
«ibrahim'e gelince, arkadaşınıza yani bana bakıverin : Musa ise yağız tenli, derli toplu vücutlu bir zattır. Ben onu yuları liften kırmızı bir deve üzerinde telbiye ederek şu vadiye inerken görüyor gibiyim» dedi.

271 - (167) Bize Kuteybetu'bnü Sa'id rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Cabir'den naklen rivayet etti ki: ResulüHâl (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Bana bütün peygamberler arz olundu. Bir de ne göreyim Musa. Uzun boylu erkeklerden bir zat! Şenûe (kabilesi) erkeklerinden birisi sanırsın! Isâ b. Meryem (Aleyhisselâm)\ da gördüm. Gördüklerimden ona en ziyade benzeyen Urvetu'bnu Mes'ut'dur. İbrahim (Salavatullahİ AleyhJ'i dahi gördüm. Baktım ki gördüklerimin içinde ona en ziyade benzeyen sahibin izdir {yani benim). Cibril (Aleyhisselâm)'ı da gördüm. Gördüklerim içinde ona en ziyade benzeyen Dihye (el-Kelbi) d ir.»
İbni RunüVin rivayetinde «Dihyetu'bnu Halife» denilmiştir.

272 - (168) Bana Muhammed b. Râfi ile Abd b. Humeyd dahi rivayet ettiler. Her ikisinin lâfızları bir birine yakındır. İbni Râfi' Haddesena tabirini kullandı. Abd ise Ahbarana Abdurrezak dedi: Abdurrezak şöyle demiş: (Bize) Ma'mer. Zuhri'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Sa'id b. El-Müseyyep, Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. ŞÖyle demiş Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana Isrâ vaki olduğu zaman Musa (Aîeyhisselâm) ile görüştüm.»
Peygamber (Sallaliahü. Aleyhi ve Sellem) onu tavsif buyurmuş —zannederim— şöyle dedi:
— «Bir de ne göreyim uzunca boylu, başı düz saçlı bir zat. Şenûe (kabilesi) erkeklerinden sanırsın. Isa ile de görüştüm.»
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) onuda tavsif buyurdu:
— «O da orta yapılı sanki Diymas'tan yani —hamamdan— çıkmış gibi kırmızı benizli idi. İbrahim (Salavafullahu AleyhJ'i de gördüm, zürri-yetİ içersinde ona en ziyade benzeyen benim. Bana iki kap getirdiler. Bi-rînde süt, diğerinde şarap vardı. Bunların hangisini istersen onu al, dediler. Ben sütü alarak içtim. (Getiren zat bana) : Fıtrata hidayet olundun yahut fıtrata isabet ettin. Şayet şarabı olsaydın ümmetin azardı, dedi.» buyurdular.
Bu hadis muhtelif lâfızlarla bütün sahih kitaplarında rivayet edilmiştir. Buhârî onu kesik kesik olmak üzere «Kitabu Bed'i'1-Halk», «Ki-tab-u Halk-ı Âdem» ve «Kitabul Menâkıp» da, Tirmizi «Kitabuf Tefsir» de, Nesaî «Kitabu's Salât» da rivayet etmiştir. Hadisi şerif ümmetin dillerinde destan olan meşhur hadiselerden olup Resulüllâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in İsrâ ve Mi'racmı anlatmaktadır.
îsra geceleyin yürütmek manasınadır. Fahr-i kâinat (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in büyük mucizelerinden bin olmak üzere gecenin bir cüzünde Mekke 'deki Mescid-i Haram 'dan, Kudüs 'deki Mescidi Aksa 'ya yürütüldüğünü
«O Sübhanı (Allah'ı) tenzih ederim ki kulunu geceleyin Mescid-i Hara m'dan (alıp) kendisine âyetlerimizden bazılarını gösterelim dtye havalisini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürütmüştür.» âyet-i kerimesi beyan etmektedir. Oradan göklere çıkarıldığını ve göklerde gördüğü acaip ve garaibin tafsilatını bu hadis-i şerif, ispat eder. Resulüllâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in göklere çıkarılma hadisesine de Mi'raç denilmiştir. Bu hadisenin bir kısmı Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetlerle beyan buyrulmuştur:
«Yemîn ederim ki. Peygamber o Cibril'i Sidre-i Münteha'nın yanında bîr daha inişinde de gördü. O Sidrenin yanında Cennetu'l-Me'va vardır. Sidreyİ Allah'ın cefâlet ve azameti kaplayabildiğine kaplıyordu. Göz ne şaştı, ne de haddini aştı. Vallahi Peygamber Rabbi'nin âyetlerinden en büyüğünü gördü.»
Binaenaleyh İsrâ ve Mi'raç hadisesinin başı ve sonu âyetle, tafsilatı da meşhur hadisle sabit olduğundan bu cihetleri inkâr, küfür, tafsilatını inkâr dalâlettir. Bu muazzam hadiseyi Resulüllâh (SaîîaUahü Aleyhi ve Sellem) vukuunun ertesi günü haber verdiği zaman Mekke müşrikleri kıyametleri koparmış birbirlerine haber verdikten sonra Hz. Ebû Bekr (Radtyalîahu anh)'a koşarak:
«Bak sahibi ne diyor. Güya bu akşam göklere çıkmış orada pek çok acaip ve garaip temaşa etmiş cennet ve cehennemi görmüş; Rabbi ile konuşmuş. Nasıl bunuda tastık eder misin?» demişlerdi Ebû Bekr
«O bunları söylediyse ben kabul ederim. Ben onu bundan daha garibi hususunda tasdik ediyorum» cevabını verdi. Ebû Bekr (Radtyalîahu anhya, Sıddik, unvanı o zaman verilmiştir.
Müşrikler akıllarınca Resulüllâ h.(Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'ı iskât ve ilzam için ona çeşitli sualler sormaya başladılar. Ezcümle Kudüs 'teki Mescid-i Aksa'ya tarif etmesini istediler. O anda Mescid-i Aksa olduğu gibi kendisine tecelli ederek onu müşriklere tavsif buyurdu. Müşrikler buna hiç bir şey deyememişlerdi. Çünki söyledikleri doğru idi. Bu sefer yollardaki kervanlarını sordular onları da yerlerini tayin etmek sureti ile bittafsil haber verdi. Hatta karayağız bir devenin kervanın en önünde bulunduğunu sabahleyin güneş doğarken Mekke 'ye geleceğini söyledi. Müşrikler buna sevinmişlerdi. Çünkü — Haşa — Bununla Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yalanını tutacaklarını umuyorlardı.
Bu sebeple içlerinden birini güneşin doğduğunu haber vermek için gözcü tayin ettiler. Bir başkasınıda kervanın gelişini gözetmeğe memur ettiler. Neticede bu iki şahıstan biri güneşin doğduğunu haber verirken ötekide kervanın gelmekte olduğunu söylüyor ve sesleri bir birine karışıyordu. Bittabi müşrikler bunada inanmadılar. Hatta onların desiselerine alda-narak bazı zayıf müslümanlar irtidad bile etti.
İşte İsrâ ve Mi'raç hadisesi bu suretle daha o devirde şöhret bularak bir çok dedikodulara ve kargaşalıklara yol açtı.
Bu hadiseyi müslümanlar kabul ile telâkki ederek inanmışlardır. Yalnız ne şekilde vuku bulduğu öteden beri ihtilaflıdır. Bazılarına göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüyasında ruhu ile göklere çıkmıştır. Bunların delili
«Biz sana gösterdiğimiz rüyayı ancak insanlara bir fitne olsun diye
gösterdik.» âyeti kerimesi ile Mâlik b. Sa'sa'a hadisinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in
«Bana Cibril, Mescid-i Haram'da uyuduğum bir sırada geldi...» «Bir de uyandım ırieschddeyim» sözleridir. Ancak âyet-i kerimede beyan

buyurulan rü'ya Miraç hakkında değil Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hudeybiye'de gördükleri rü'-yadır. Filhakika ashab-ı kiramdan bazıları bu rü'ya mucebince o sene Mekke-i Mükerreme'ye ve Mescid-i Haram'a gireceklerini zan ve tahmin etmişler o sene girmek müyesser olamayınca mezkur rü'ya onlar hakkında bir fitne ve iptilâ olmuştu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve. SellemYin Mi'racı rü'ya halindedir deyenler: Ashab-ı Kiramdan Ümmül Mü'minin Âişe (Radıyallahu Anhâ) ile Muaviye (Radtyalîahu anh), Tabiinden Hasanı Basri ve Muhanımed b. İshak 'tır. Hz. Âişe: «Resulüllâh, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cesedi yer yüzünden kaybolmamıştır. O göklere ruhu ile uruç etmiştir,» demişsede bu sözü o mutlaka başka birisinden işitmiş olacaktır. Çünkü mi'raç zamanında kendileri ya pek küçük yahut henüz doğmamışlardı. Mi'raç bi'setin 12. yılında yani hicretten bir sene evvel vuku bulmuştu.

Selef ve Halef ulemâsının ekserisine göre mi'raç ruh ma'al cesed olmuştur. Yani Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem ruhi ile hem cesedi ile göklere çıkmıştır. Delilleri zikrettiğimiz İsrâ ayet-i ile sadedinde bulunduğumuz Mi'raç hadisidir. Çünkü Âyet-i kerimede (Abd) ve (îsrâ) kelimeleri zikredilmektedir. Kul mânasına gelen Abd ruhla cesedin mecmu'una itlak olunur. Yalnız cesede Abd denilmediği gibi yalnız ruhada Abd denilemez, İsrâ dahi geceleyin bir cismi yürütmedir. Bu kelime hiç bir zaman yalnız ruhu yürütmek mânasına kullanılmamıştır. Binaenaleyh Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerek Mekke'den Kudüs'e gerekse Kudüs 'teki Mescid-i Aksa 'dan göklere vaki olan seyahatında hem cesedi hem ruhu ile bulunmuştur. Ha-dis-i Şerif te buna delâlet eder. Zaten aklen müstahil olmadıkça şer'i nas-lan zahirleri üzere bırakmak vaciptir. Buradaki âyet ve hadisin zahiri mânaları müstehil değildir. Çünkü güneş, kutru yerin kutrundan bir milyon şu kadar defa büyük olduğu halde görülmedik bir sür'atle mihveri etrafında dönmektedir. Zaten cisimlerin atomları birbirinin mislidir. Bunlar ancak Kâdir-i mutlak hazretlerinin bazılarında yarattığı hassalarla birbirinden ayrılırlar. Binaenaleyh Allah TeâIâ Hazretlerinin Resulü Ekrem inin bedeninde yahut onu taşıyan vasıatada güneşin hareketinden daha büyük bir sür'at halk'etmiş olması mümkündür.

Aklî delilleri de küf farın ve irtidad eden müslümanların bu hadiseyi şiddetle inkâr etmiş olmalarıdır. Eğer mi'raç rüyada vakî olmuş olsaydı onu kimse inkâr etmezdi çünkü rüyada Peygamberler değil alelade insanlar bile uçarlar. Bunu kimse mühim bir hadiseymiş gibi dile dolamaz inkâr etmez. Binaenaleyh Küffarm şiddetli inkârı dahi miVacın ruh ve ce-sedle vaki olduğuna delildir.

Bazıları Miracın keyfiyeti hakkındaki hilafı kaldırmak için İsrâ ve Miraç hadisesinin bir kaç defa vuku bulduğunu söylerler. Bazılarına göre, İsrâ ile Miraç ayrı ayrı gecelerde vakî' olmuştur. Diğer bazıları bunların biri uykuda diğeri uyanıkken olmak suretiyle ikişer defa vaki' olduğunu: evvelâ uyku halinde İsrâ ve Miraç ettirilerek bu işe hazırlandığını sonra bunların aynen, uyanıkken tekrar edildiğini söylerler.

Ebû Şâme bu bâbtaki rivayetlerin arasını bulmuş ve İşrâmn üç defa vaki olduğunu söylemiştir. Bunlardan birincisi Mekke 'den yalnız Kudüs 'teki Beyti Makdis'e kadardır. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)hu seyahatini Burak üzerinde yapmıştır. İkincisi yine Burak üzeroinde Mekke 'den Semavata; üçüncüsü de Mekke 'den Beyt-i Makdis'e oradan da göklere çıkmak sureti ile vuku bulmuştur

Sûfiyyenin kavline göre mi'râc uyanıkken insilâh-ı tâm ile beşeriyetten melekiyete yaklaşmak sureti ile olmuştur.

Insilâh : Lügâtta bir şeyin diğer bir şeyden sıyrılıp soyunması manasınadır. Sûfiyye'nin istilahına göre ise; ruhun ruhaniyeti galebe çalarak bedenden taşması ve genişliyerek iç ve dış alemindeki ahvali anlamasıdır. Bu tarife göre ruh bedenden tamamı ile ayrılmadığı için insilâh ölüm değildir. Nitekim insilâh halindeki şahısta görülen nefes alma ve hareket etme gibi eserler de insilâhm ölüm olmadığını gösterir. Onlara göre, ateşten bulutlara doğru yükselen dumanın bir ucu nasıl daima ateşe bağlı ise insilâh halindeki şahsın bedeninden taşan ruhunun bir ucuda daima bedende kalır. Kezâlik insilâh halinde bulunan bir şahsın idraki kaybolma-yıp bedeninin içinde ve dışındaki ahvali anlaması insilâhm uyku mânası-nada gelmediğini gösterir. Çünkü uyuyan bir kimsede şuur kalmaz. İnsilâh peygamberlerde vakî olduğu gibi onların veresesi bulunan evliyaul-lahta hatta makam ve mertebelerine göre sair mü'minlerde bile vakî olur. Yalnız peygamberlerin insilâhları pek mükemmel olduğu için onların ruh-, lan meleklerle görüşür; onlardan bilgi alarak insanlara neşr ederler. Maa-mafih peygamberlerin insilâhlarıda bir birinden farklıdır. Hz. Musa (Aîeyhisselâm) Cenab-ı Hak ile perde arkasından konuştuğu halde peygamberimiz Muhammed Mustaf (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Teâ1â Hazretlerini görerek konuşmak şerefine nail olmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beşeriyetten melekiyyete yaklaşması, insanlıktan melekliğe geçmesiyle olur. Nitekim vahiy hadisinde bunun buram buram ter dökmek ve halktan ayrılmak suretiyle eserinin görüldüğü zikir edilmiştir.

Sûfiyyenin kavli bazı kelâm ulemâsı tarafından en cem'iyetli ve mü-tevassıt görülmüştür. Çünkü insilâh bir cihetten rü'yaya benzediği için «Miraç rü'ya halinde olmuştur» diyenlerin kavlini içine aldığı gibi insilâh halinde bulunan şuuru kaybolmaması cihetiyle uyanık kimselere benzediğinden «Miraç uyanıkken vakî olmuştur» diyenlerin kavlinede şamildir. Bu suretle her iki kaville amel edilmiş olur. Ancak az yukarıda işaret ettiğimiz vecihle insilâh yalnız peygamberlerde değil ümmetin bazı efradında da, vakî olduğu için Sûfiyyenin kavline itiraz edilmiştir.

Hadisin Şerik rivayetinde İsrânın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahiy gelmezden önce vakî olduğu bildiriiiyorsada bu hatadır. Müslim 'inde tenbih ettiği gibi Şerik bu rivayetinde takdim ve tehirler yapmış: ulemânın asla kabul edemiyeceği vehimlere kapılmıştır. İsrâ hakkında en öncelik bildiren kavil Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e peygamberlik geldikten onbeş ay sonra olmasıdır. Daha önce vukuna kail olan yoktur. Zaten Şerik'in makbul bir râvî olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır.

Miraç babında hak olan söz ekser-i selefin kavlidir. Yani Miraç uyanıkken ruh ve cesetle vakî olmuştur. Bu hususta «Şifai Şerif» de yirmi tane sahabe tabiin ve tebe'i tabiîn ismi sayılmıştır. Onlardan sonra gelen Hadis, Fıkıh, Tefsir ve Kelâm ulemâsının ekseriyetle kavlleride budur.

Hadisin bazı rivayetlerinde İsrâ hâdisesinin Kabe 'den başladığı diğer bazılarında evinden, bir takımlarında Ebû Talib'in şi'binden (arazisinden) diğer bazılarında Ümmühânî 'nin evinden başladığı kaydedilmektedir. Bu rivayetler zahiren birbirine muarız gibi görünürse de araları şöyle bulunmuştur: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o akşam Ümmühâni 'nin evinde yatıyordu. Onun evide Ebû Ta1ib'in Şi'binde idi. İsrâ hadisesi o evden başlamıştır. Evin Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izafe edilmesi orada oturduğu içindir. Melek gelerek kendilerini oradan almış Beytullah'a götürmüş. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada bir parça oturarak istirahat etmiş uyuklar gibi olmuştur. Sonra melek onu Beytu11ah'in kapısından çıkarak Buraka bindârmiştir. İşte isranın Kâbe 'den başladığı rivayeti de bundandır. Burak'in nasıl bir hayvan olduğu hadis şerifte beyan buyurulmuştur. Hadis-i şerifin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Fahr-ı Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu seyahati esnasında beş şeye binmiştir:

1 - Mekke' den, Mescidi Aksa'ya kadar Burak'a,
2 - Oradan birinci semaya kadar Miraç denilen bir merdivene,
3 - Yedinci kat semaya kadar meleklerin kanatlarına binerek gitmiş.
4 - Oradan Sidre-i Münteha'ya kadar Cibril (Aleyhisseiâm) m kanadına.
5 - Kaabi Kayseyn'e kadar Refrefe binmiştir.

Bunların mahiyetini bilmeye bizim için imkân yoktur. Binaenaleyh hepsine haber verildikleri şekilde inanır bu bâbtaki ilmi, Allah ve Resülü'ne havale ederiz. Gerçi Kâdir-i mutlak olan A11ah'ü Zü1ce1â1 için bunların hiç birine ihtiyaç yoksada Habib-i Ekrem 'ini mu'tad

olan vasıtalarla yürüterek fazla heyecanlanmasına mâni olmak hikmetine mebni kendilerine hususi binekler tahsis buyurmuştur. İsrânın gece olmasının hikmeti de Allâh'ü a'lem gece halvet ve muhabbet zamanı olduğu yahud bir çok peygamberlere muhtelif mu'ci-zeler geceleyin verildiği içindir. Resulüllâh (Saîlaîlahü Aleyhi ve Seîlem) göklere münacaat için kaldırılmıştır. Onun için de kendisine evvelden vakit tahsis edilmemiştir. Çünkü vakit tayin etmeden bir kimseyi huzura çağırmak o kimse üzerinde daha tesirli olur. Musa (Aleyhisseiâm) 'ı Teâ1â Hazretleri evvelden bildirdiği bir vakitte Tur dağına davet eder kendisine emirlerini orada bildirirdi. Cebel-i Tur ile Beyti Ma'mur'un yüceliği arasındaki fark; pek büyük olduğu düşünülürse Hz. Musa ile Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Seliemy in makamları arasındaki fark kendiliğinden anlaşılır. Keza Süleyman (Aleyhisseiâm)"a rüzgâr müsahhar kılınmış onu bir aylık mesafeye en kısa zamanda ulaştırıyordu. Fahr-i kâinat (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) ise bir anda yatağından arşı alaya kaldırılmıştır.
Bu seyahatta Re sullülâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem)'e Hz. Cibril biri, süt, diğeri şarap dolu iki kap takdim ederek:
«Bunların hangisini istersen buyur» demiş; Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Seîlem) sütü tercih etmiştir. Bunun üzerine kendilerine:
«Fıtrata isabet ettin; eğer şarabı tercih etseydin ümmetin azardı.» denilmiştir.
Bu rivayette süt ve şarap takdiminin Beyt-i Mahdis'de geçtiği, başka bir rivayetde işe Sidre-i Münteha'da yapıldığı bildiriliyor. Kapların sayısında da ihtilâf vardır. Bazı rivayetlerde peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e dört kap sunulduğu bunların ikisinde sütle şarap, ikisinde de bal ve su bulunduğu beyan ediliyor. Bu rivayetlerin arası şöyle bulunmuştur; ya ibaredeki (sümme) edatı (vav) manasınadır. Yâni tertibe delalet etmez. Yahut süt takdimi hadisesi biri; Kudus'de susadığı zaman, biri de Sidretü-i Münteha'da olmak üzere iki defa vâkî olmuştur.
Ulemâi ıtratı İslâm ve istikâmet diye tefsir etmişlerdir. Görülüyor ki; süt İslâmiyete şarapta sapıklığa alâmet kılınmıştır. Çünkü süt güzel ve temiz bir gıdadır onun akıbeti daima selâmettir. Bu sebeble ekseriya hastalara süt içmeleri tavsiye olunur. Şarap ise; her türlü pisliklerin ve kötü hallerin esasıdır. Onun için şaraba ümmü'l-habais derler.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir :
Acaba Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem)'i haram olan şarapla, helâl süt arasında muhayyer bırakmanın hikmeti nedir?. Ulemâ buna şöyle cevap veriyorlar: Bu muhayyerlik ya o zaman henüz şarap haram kı-lınmadığı içindir, yahud gelen şarap cennet şarabı olduğundandır. Cennnet şarabı haram değildir. Aliyyü-1 Kari'ye göre buradaki hikmet peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem)'in doğruyu seçtiğini göstermek suretiyle onun, faziletini meleklere bildirmektir.
Cibril (Aleyhisseiâm) birinci semanın kapısını çaldığı zaman o semanın bekçisi kendisine kim olduğunu; yanında kimin bulunduğunu sormuş; Muhammed (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) olduğunu anlayınca :
«O gönderildi mi?» diye sormuştur. Ulemânın beyanına göre bu sualden murâd peygamber olup olmadığını öğrenmek değil: «Göklere çıkmak için gönderildi mi?» demektir. Yoksa o ana kadar Resul üllâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Selletn)'in peygamber gönderildiğim bilmiyen hiç bir melek tasavvur edilemez. Vakıa Kaadı İyaz bu hususta ihtilâf olunduğuna işaret ile sualin hakikaten peygamber oldumu olmadımı mânasında sorulmuş olduğuna kail olanlar bulunduğunu anlatmak istemişse-de bu kavil doğru.. değildir. Hadis-i şerifte zikri geçen Beytü'l Mâ'mûr, Sidretü'l Münteha ve emsali müsenımaların hakikatini ancak Allah ve Resulü bilir. Biz bunların ancak isimleri ile bazı vasıflarını biliyoruz. Beyt-i Mâ'mûr hadiste beyan buyurulduğu vecihle içerisine her gün 70.000 melâikenin girdiği bir yerdir. Sahih haberlere göre Kur'ân-ı Kerîm Levh'i-Mahfuzdan buraya bir defada inmiş oradanda Resulüllâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem/e yirmi üç senede inzal buyurulmuştur.
Sidre : Nebk ağacıdır. Keyfiyyetini Allah bilir. İbni Abbs ile diğer müfessirlerin beyanına göre buna Sidretü'l Münteha Tesmiye edilmesinin vechi meleklerin ilmi onda nihayet bulduğu içindir. Onun ötesine Resulüllâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den başka geçen olmamıştır. Bazı rivayetlerde görülen Şakk-i Sadır hadisesine gelince: Muhtelif rivayetlerden anlaşıldığına göre bu hadise üç defa vuku bulmuştur.
İlk defa : Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) , Beni S a'd kabilesinde süt annesi Halime 'nin nezdinde iken vuku bulmuş.
ikincisi : Mi'raç gecesinde olmuştur. Bazıları Mi'raç gecesinde böyle bir şey olmadığını iddia etmişlersede bu kavil merdûttur. Çünkü Mi'raç gecesinde de vakî olduğu sahih hadisle sabittir. Mucize kabilinden olan bu gibi harikaları inkâra mecal yoktur. Küçüklüğündeki hadise Müslim'in Şeyban b. Ferruh rivayetinde şöyle izah edilmiştir. Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) çocuklarla oynarken kendisine ,Cibril-i Emin (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) gelerek onu tutmuş yere yatırarak karnını yarmış ve kalbini çıkarmış ondan bir kan pıhtısı aldıktan sonra Resulü Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem)J e :
«İşte şeytanın senden nasibi budur.» demiş sonra kalbini altın bir tas içinde zemzem suyu ile yıkayarak dikmiş ve yerine koymuş. Bu hadiseyi gören çocuklar telâşla süt annesine koşarak «Muhammed öldürüldü» diye haber vermişler. Sonra onu karşılamaya döndükleri zaman rengini uçmuş görmüşler. Ulemânın beyanına göre bu ameliyenin hikmeti Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) 'i şeytandan korumaktır.
İkinci hâdise Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem)^ vahiy geldiği zaman olmuştur. Bunun hikmeti onun kalbini kuvvetlendirmektir. Bu suretle kendisine yahiy edilen şeyleri kolaylıkla telâkki etmiş vahyin bütün ağırlıklarına tahammül buyurmuştur.
Üçüncüsü de : Semavata çıkacağı zaman olmuştur. Bunun hikmeti de Resulü Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Settem)'i münacat için hazır lamaktır.
Tıybi diyor ki: Gerek Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seüemy'in göğsünün yarılması gerekse kalbinin çıkarılması meselesinde çıkar yol menkul ile mâkul arasını bulmak iddiasiyle boş yere uğraşmak değil doğrudan doğruya vakıayı teslim ve tasdik etmektir. Hamdolsun biz muhbir-i sadık olan Resûl-ü Zişan'ın verdiği haber hususunda hakikatten mecaze gitmeğe cevaz vermiyoruz. Maamafih ülema-i zahirin pek doğru bulduğumuz bu sözlerine karşı ülema-i Batın bu rivâyetlerdeki lâfızlardan hakikî mânalarının kastolunmadiğını bunların birer temsilden ibaret olduğunu iddia etmişlerdir. Bu zevata göre Şakk-ı Sadır hadisesi berzah alemine ait bir temsildir. Şah Veli.yullah (Huccetul-lahi'l-Baliga) adlı eserinde şunları söyler. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in göğsü yarılarak imanla doldurulmasının misali ona nur doldurmak ve bu nurun, onun ruhuna galebe çalması beşeri tabiat alevlerinin sönmesi ve sema aleminden taşıp gelen tecellilere tâbi olma* sidir. Lâkin Şeyban b. Ferruh rivâyetindeki tafsilata dikkat edilirse anlaşılırki; ehl-i batının bu te'villerine mecal yoktur. Zira hadiseyi gören çocukların Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) 'in süt annesine koşarak «Muhammed Öldürüldü» demeleri sonra onu karşıladıklarında renginin uçtuğunu mülâhaza etmeleri ve nihayet Enes (Radİyallahu anhym:
cBen Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in göğsünde o iğnenin eserini görürdüm demesi bu bâbta hiç bir te'vile imkân bırakmayacak kadar sarih hakikatlardır. Mucizeye imanı olan bir müslümanın bu bâbta tereddüd göstermesi asla caiz olamaz.
Yalnız Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve.octietn) 'in kalbine bir altın kapla iman ve hikmet doldurulması mecazdır. Bundan murâd tasın içinde kemâl-i imanla hikmete sebep olan bir şey'in bulunmasıdır. O şey imanla hikmete sebep olabileceği için mecazen iman yerinde kullanılmıştır. Yani mecazen imanın sebebine iman denilmiştir.
Harme1e hadisinde zikri geçen karaltılar Âdem oğullarının ruhları diye tefsir edilmiştir. Vakıa kâfir ruhlarının «siccin» de olacağını

mü'min ruhlannınsa cennette sefa süreceğini bildiren sahih haberler va-rid olmuştur. Binaenaleyh nasıl olurda kâfirlerin ruhları Hz. Âdem (AleyhİsselâM) 'in yanında bulunabilir? Şeklinde bir sual hatıra gelebilirse-de zaman zaman bütün ruhların Âdem (AleyhİsselâM) 'a arz olunması Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem)'in böyle arz esnasında oradan geçmiş bulunması ihtimal dahilinde olduğu gibi cennetliklerle cehennemliklerin daimi şekilde değilde bazan yerlerine girmeleri sair vakitlerde Hz. Âdem'in etrafında bulunmaları da muhtemeldir. Hatta üçüncü bir ihtimal olmak üzere cennetin Âdem (AleyhİsselâM) 'm sağında cehennemin de solunda bulunması caizdir. Âdem (AleyhİsselâM) 'm sağ tarafına baktığı zaman gülmesi zürriyetinin iyi hallerde olmalarına sevindiği için sol tarafına bakıp ağlaması da yine zürriyetinden bazılarının kötü hallerine acıdığı içindir. Musa (AleyhİsselâM) 'm ağlaması dahi — Haşa— Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)1! çekemediği için değil onun ümmetine nispetle kendi ümmetinin az olmasıdır. Keza Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) hakkında (çocuk) tabirini kullanması onu tahkir için değil Peygamberimiz (AleyhisselâtÜ ve SellâM)'a ömrü en kısa olduğu halde TeâlâHazretlerinin en büyük minnet ve ihsanda bulunduğunu ve onu bütün peygamberlerden şerefli ümmetinin de bütün ümmetlerden üstün ve çok olduğunu gprerek takdir ettiğindendir.

Harme1e 'nin rivayetinde:

ibrahim (AleyhisselâM) 'm altıncı - semada olduğu bildiriliyor. Buharj 'nin Şerik rivayetinde de Öyledir. Bu iki rivayetten mâda heryerde Hz. ibrahim (AleyhisselâM) in yedinci katta olduğu zikredilmiştir. Mir'ac müteaddid defalar vâki olmuştur, dersek rivayetler arasında tearuz yoktur. Aksi takdirde yedinci katta rivayetini tercih ederiz.

«Nihayet öyle bir seviyeye çıktım ki, orada kalemlerin hışırtısını işitiyordum.» buyurmuştur.

Ha11abi diyor ki: «Bu ses hükmü 'ilâhî ile vahyi yazarken ve levh-i mahfuzdan A11ah 'm dilediği şeyleri istinsah ederken meleklerin kalemlerinden çıkan sestir.» Kaadî İyâz'da şunları söylüyor: Bu hadis «Resulüllâh (Saltallahü Aleyhi ve Se!lem)'e vahiy ve mikdarlarm Levh-i Mahfuzdan kalemlerle yazıldığının sahih olduğuna imanın vücubu babında ehl-i sünnetin delilidir. Bunların keyfiyetini ancak A11ah bilir. Âyet ve hadislerde nasıl vârid olduysa zahiri üzere inanmak keyfiyyetini Allah'a yahut A11ah 'm bildirdiği zevata havale etmek icap eder. Bu gibi âyet ve hadisleri te'vil edenler ancak düşüncesi, imâm zayıf olanlardır. Çünkü şeriatın getirdiği bu delilleri akli deliller de muhal görmez Allah dilediğini yapar dilediğini hükmeder...» Yine aynı rivayette namazların sayısını indirme hususunda:

«Rabbime müracaat ettim, o da bunların satrını indirdi...» Duyurulmaktadır.

Vakıa şatr kelimesi yarı mânasında kullanılırsa da burada ondan mu-râd yarı değil bir mikdârdır ki Kaadî İyâz 'in beyanına göre bu miktar beşte birdir. Nevevî, Kaadî 'nin beşte birle takdirine bile lüzum görmüyor ve: «Burada şatrdan murâd: yine yarı olup bir kaç defa müracaat sonunda Rabbim yarısını indirdi demektir. Çünkü hadis muhtasardır...> diyor. Harmele rivayetindcki:

«Rabbim... bende söz bir olur; değişmez buyurdu.»

Cümlesi : Karşısında şöyle bir sual hatıra, gelebilir : Namazları elliden beşe indirdi: Bu sözün değişmesi değilimdir?

Cevap : Bu sözün manası teklifler değil verdiğim haberler değişmez; yahud kazay-ı mübrem denilen katı'i hükümler değişmez; Kazay-ı mualr lâk değişebilir demektir. Bu cümle ile «Bundan sonra artık söz değişmez.» manası da kastedilmiş olabilir.

Muhammed b. el Müsenna rivayetinde bahsedilen dört nehir, Buhârî ve diğer sahih kitaplarda beyan edildiği vecihîe Sidretü'l Müntehâ 'nin kökünden çıkmaktadırlar. Bu dört nehrin bâtını olanları Mukati1'in beyanına göre Kevser ile SeI -sebil 'dir. Zahiri olanları ise Ni1 ile Fırat 'tir. Ulemâdan bazılarına göre bu isimler cennet ırmaklarını büyüklük ve lezzet yönünden

Ni1'le Fırat'a benzeterek İstiare edilmiş de olabilir. İsimlerin tevafukundan yani cennette Ni1 ve Fırat isminde iki nehir bulunmasından da ileri gelebilir. Maamafih yeryüzündeki Ni1 ile Fıra t'ın mahiyetini bilmediğimiz Sidret'ül Münteha 'nin dibinden kaynamaları da mümkündür. Allah-u Âlem.

Abd b. Humeyd rivâyetindeki :

«Allah'a mülâki olacağından hiç şüphe etme.» âyet-i kerimesini şahit gösteren Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) değil râvilerden biridir. Katade'nin tefsirine Mücahid, Kelbi ve Süddî gibi bir çok zevat iştirak etmişlerdir. İbni Abbas, Mukatil Zeccac ve diğer müfessirlerin kavline göre ise; âyetin mânası: «Sen Musa'nın Kitaba kavuşacağına hiç şüphe etme.» demektir. Ma'âni ulemâsı da ayni fikirdedirler.

Yine bu hadisin Ahmet b. Hanbel ve Muhammed b. El-Müsennâ rivayetlerinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin, Musa ve Yunus (AleyhisselâM) \ İsrâ gecesinde telbiye ederken gördüğüne işaret buyurulmaktadır. Bu zevatın dünyada olmadıkları halde nasıl Hac ve Telbiye ettikleri suali hatıra gelebilir. Bu suale ulemâ muhtelif cevaplar vermişlerdir:

1) Mezkûr peygamberler şehitler gibi hatta şehidlerden de efdaldir-ler. Şehidlerin ise; Rab'leri nezdinde diri oldukları Nassı Kur'ân ile sabit-' tir. Binaenaleyh bu Hadis-i şerifte vârid olduğu üzere bu peygamberlerin de Hac edip namaz kılmaları ve bu suretle imkânları nisbetinde A11ah'a yaklaşmaları ihtimalden uzak değildir. Çünkü onlar vefat etmiş te olsalar hükmen yine âmel diyarı olan bu dünyada sayılırlar. Dünyanın müddeti bitip de arkasından dâr-i ceza olan âhiret geldiği zaman amel de sona erecektir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göklerde diğer peygamberleri de ruh ve cesedleriyle görmüştür. Onu istikbâl ve teşrif için ruhları o gece bedenleri şekline girmiş yahûd hakikaten bedenleri kabirlerinden oraya getirilmişdir.

2) Âhiret ameli zikr ve duadan ibarettir. Onların yaptığı da budur.

3) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu peygamberler hakkındaki rüyasını İsrâ gecesi görmemiştir.

4) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların dünyadaki hallerini görmüştür yani bu zevatın hali hayatta nasıl hac ve telbiye ettikleri ona temsilen gösterilmiştir.

5) Kendilerini görmemiş de olsa; hayatta iken oniann Hac ve Telbiye ettikleri Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahiy suretile bildirilmiştir.

Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Etmektedir

1) Cibril (AleyhisselâM) 'm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e gelerek onu göklere çıkarması Resulüllâh (SalUUlahi Aleyhi ve Sellem)'in hak peygamber olduğuna ve başka hiç bir peygambere verilmeyen bir çok şeylerin yalnız ona verildiğine delâlet eder.

2) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e vahiy getiren melek Cibril (AleyhisselâM)'dav,

3) Mi'raç birkaç defa vakî olmuştur.

4) Hadis-i şerif bir yere girerken izin istemeyi ve Dunun adabının kapıyı çalmak olduğunu, keza; «sen kimsin» denildikte (ben) demeyip adını Söylemek lâzım geleceğini beyân etmektedir. Maksat kendini tanıtmaktır. Binaenaleyh kapıyı çalan kimsenin mutlaka kendini tanıtacak şekilde kendi adını; icap ederse babasının ve dedesinin adını söylemesi gerekir. Çünkü yalnız kendi adını söylemek çok defa işe yaramaz o isimde bir çok şahıslar bulunabilir.

5) Semanın hakikaten kapıcısı ve o semaya müvekkel bekçi melekleri vardır.
6) Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), İbrahim (Aleyhisselâm)'m neslindendir. Çünkü Hz. İbrahim ona Salih evlâd diye hitap etmiş diğerleri ise Salih kardeş demişlerdir.
7) Kibir ve gurura müeddi olmayacağını bilmek şartiyle bir kimseyi yüzüne karşı medhetmek caizdir.
8) Babalar evlâtlarına karşı şefkatli olurlar. Ve onların iyi hallerine sevinirler.
9) Şafiîler bu hadisle vitir namazının vacip olmadığına istidlal etmişlerdir. Hanefilere görede hadis vitir namazının vucübuna delâlet etmez fakat vitir namazı bu hadiseden sonra Resulüllâ h (SalUUlahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Allah size bir namaz daha ziyade etti...» hadisti şerifi ile sabit olmuştur. Bundan dolayıdır ki; vitirin derecesi farz kuvvetinde değildir.
10) Hadisin zahiri cennetlik olsun cehennemlik olsun Benî Âdemin ruhlarının semada olduğuna delâlet etmektedir.
11) Cennet ve cehennem halk edilmişlerdir. Hatta İbni Battal: «Bu hadiste cennetin semada olduğuna delil vardır» der.
12) Meleklerin altın tas kullandığına bakarak bazıları Mushaf vesai-renin altın ile yaldızlanmasının caiz olduğuna hüküm vermişlersede bu doğru değildir. Çünkü meleklerin hükmü bizim hükmümüz gibi değildir. Üstelik onlar mükellef de değillerdir. Bununla beraber, o zaman henüz altın ve gümüş isti'mali haram kılınmamıştı.
13) Bazıları bu hadisle ibâdetin teklif edildikten sonra kullar tarafından henüz âmel edilmeden neshedilebileceğine istidlal etmişlerdir.
14) Beş vakit namaz Mi'raçta farz kılınmıştır. İbni Battal: «Ülernâ namazın İsrâ gecesinde farz kılındığı hususunda müttefiktirler» diyor.
15) Mü'minlerin ruhları semaya kaldırılır.
16) Benî Âdemin iyi âmelleri Âdem (Aleyhisselâm) 'ı sevindirir kötü âmelleri ise bizar eder.
17) Gelen misafire hoşbeş etmek ve kendisini güler yüzle karşılamak icap eder.
18) Allah 'in emirleri muhtelif melekler tarafından yazılır. İlim dahi muhtelif kalemler tarafından yazılmak icap eder. Çünkü semâvât âleminde Sünnetullah bu olunca; yerde de kullarının buna ittibâ' etmesi gerekir. A11ah'in kaza buyurduğu malum eceller v.s. tebdil edilmez kullarına merhameten bazı hükümleri Nesh buyurması bundan hariçtir.
19) Hadis-i şerif meleklerin çokluğuna da delildir.

75 - Mesih b. Meryem Île Mesih Decca'lin Zikri Babı

273 - (169) Bize Yahya b. Vahya rivayet etti dedi ki: Nâfi'den, onunda Abdillah b. Ömer'den, onunda Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) den naklettiği şu hadîsi Malîk'e okudum. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmuşlar ki:
«Bir gece (rüyamda) kendimi Kabe'nin yanında gördüm : Derken öyle karayağız güzeli bir zat gördüm ki erkeklerden gördüğün karayağızların en güzeli! Kulaklarına inmiş öyle saçları vardı ki gördüğün uzun saçların en güzeli! Onları taramış da (üzerlerinden) su damlıyordu, iki zâta (yahut iki zâffn omuzlarına) dayanarak beyti tavaf ediyordu : Bu kim? diye sordum. Mesih b. Meryem dediler. Sonra birdenbire son derece kıvırcık saçlı, sağ sözü şaşı bir herifle karşılaştım. Zannedersin gözü salkımdan dışarı fırlamış bir üzüm tanesi. Bu kim? diye sordum. Bu da Mesih Deccal'dır dediler.

274 - (...) Bize Muhammed b. tshâk el Müseyyebî[274] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Enes yani İbni lyâd,[275] Musa'dan —ki İbni Ukbecür. — [276], o da Nafi'den rivayet etti demiş ki: Abdullah b. Ömer şöyle dedîs Birgün Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) cemaat arasında Mesih Deccal'i anarak şöyle buyurdular:
«Şüphesiz ki Allah Tebareke ve Teâlâ tek gözlü değildir. Dikkat edin ki Mesih Deccal sağ gözü kor (bir herif) dir. Zannedersin gözü salkımdan fırlamış bir üzüm danesidir.»
«Akşam rüyamda kendimi Kabe'nin yanında gördüm. Bir de baktım erkeklerin karayağız güzellerinden görebileceğin en güzel bir zat! uzun saçları omuzlarını, çalıyor. Saçı taranmış, başından w damlıyor. Ellerini iki zatın omuzlarına koymuş; aralarında Beyti tavaf ediyor. (Oradakilere) Bu kim? dedim. Mesih b. Meryem cevchını verdiler. Onun arkasında gayetle kıvırcık saçlı, sağ gözü kör gördüğün insanların ibni Katan[277]'a en benzeri bir adam! O da etlerini iki adamın omuzlarına koymuş Beyti tavaf ediyor. Bu kim? diye sordum. Bu mesih-i Deccal'dır, dediler.

275 - (...) Bize İbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hanzale[278], Salim'den[279], o da İbni Ömer'den rivayet etti" ki: Resuîüîlâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kabe'nin yanında esmer düz saçlı, ellerini iki adamın üzerine koymuş, başından su akan yahut su damlayan bir zat gördüm. Bu kimdir? diye sordum. İsa b. Meryem'dir yahut Mesih b. Meryem'dir, dediler. (Ravi bu sözlerden hangisini söylediğini bilmiyoruz demiş) Onun arkasında da kırmızı, saçı kıvırcık, sağ gözü kör birisini gördüm. Gördüklerim içinde en ziyade İbni Katan'a benzeyen birisi.
— Bu kimdir? diye sordum.
— Mesih-i Deccal'dır diye cevap verdiler.» buyurmuşlar.

276 - (170) Bize Kuteybetu'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize y,[280] Ukayl* [281] den, o da Zühri'den, o da Ebû Selemete'bni Abdur-rahman'dan, o da Cabir b. Abdillâh'tan naklen rivayet etti ki: Resulüllâh
«Kureyş beni tekzib ettiği zaman Hıcr'de ayağa kalktım. Allah bana Beyt-ül Makdis'i tecelli ettirdi. Bunun üzerirfe ona bakarak KureyşIİlere onun alâmetlerini haber vermeye başladım.» buyurmuşlar.

277 - (171) Bana Harmele b. Vahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti dedi" ki: Bana Yunus b. Yezid, İbni Şi hap'tan, o da Salim b. Abdillâlt b. Ömer b. El Hattap'dan, o da babasından naklen haber verdi. Demiş ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ı şöyle buyururken işittim:
«Bir defa ben uyurken kendimi Kabe'yi tavaf ediyor gördüm. Bir de baktım karayağız, salınmış düz saçlı bir zat iki kişinin arasına girmiş, başından su damlıyor yahut su akıyor.
— Bu kimdir? dedim.
— Bu Meryem'in oğludur, dediler.
Sonra ona iltifat etmek için ilerledim, bir de baktım ki, kırmızı benizli, cesim, kıvırcık saçlı, bir gözü kör bir herif, gözü salkımdan uğramış üzüm danesi gibi.
— Bu kim? diye sordum.

— Deccal'dır, dediler.
insanlar içinde ona en ziyade benzeyen ibni Katan'dır.»

278 - (172) Bana Zübeyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hu-ceyn b. El Müsenna[282] rivayet etti. Dedi ki): Bize Abdülaziz — ki İbni Ebi Seleme'dir [283] — Abdillah b. Fadıl' [284] dan, o da Ebî Selemete'bni Abdir-rahman'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, demiş ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Gerçekten kendimi Hicr'da gördüm. Kureyş bana Isrâ seyahatimi soruyordu ezcümle bana Beyt-i Makdis'den tesbit edemediğim bazı şeyler sordular. Bu sebeple o kadar müşkil mevkide kaldım ki, hiç bir zaman bu kadar sıkıİmamıştım. Derken Allah onu bana arzeyledi. Onu görüyordum. (Artık) Bana ne sordularsa kendilerine haber verdim. Bir de kendimi peygamberlerden müteşekkil bir cemaatin içinde gördüm. Baktım ki, Musa kalkmış namaz kılıyor. Düz saçlı, uzunca boylu bir zat zannedersin Şenûe kabilesi erkeklerinden biri. Bir de baktım Isâ b. Meryem (Aleyhh selâm) kalkmış namaz kılıyor. İnsanların ona en ziyade benziyenî Ur-vetü'bnü Mes'ut Es-Sekafi'dir. Baktım İbrahim (Aleyhisselâm) da kalkmış namaz kılıyor. İnsanların ona en ziyade benzeyeni sahibinizdir (yâni benim.} Derken namaz vakti geldi, ben onlara imam. oldum, namazı bİri-rince içlerinden bin :
— Ya Muhammedi Şu zat cehennemin bekçisi Mâlik'dir, Ona selâm ver dedi. Ben ona doğru bakınca o bana selâm verdi.
Bu hadisi Buhârî «Kitab-ul Libas» ile «Kitabu't Ta?bîr» de*tahriç etmiştir. Hadis-i Şerif Mesih b. Meryem ile Mesih-i Decca1'n farklarını bildirmek için vârid olmuştur. Yahya 'nın rivayetinde tasrih edilmemiş olsa da ondan sonraki Muhammed b. İshâk rivayetinden anlaşılıyor ki Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) îsâ (Aleyhisselâm) ile Deccal'ı rüyasında Kâbe 'yi tavaf ederlerken görmüşlerdir.
Nevevî 'nin beyanına göre; Beytullah'a Kabe ismi verilmesi yüksek ve aort Jcöşe olduğu içindir. Araplar dört köşeli olan her eve Kabe derler.
Limme: Kulakların yumuşağına kadar salınan saç demektir. Omuzlara kadar inen saçlara cümme derler. Hadiste
«İki zata yahut İki zatın omuzlarına dayanarak» denilmesi râvd şekk ettiği içindir.
«Üzerlerinden su damlıyordu» ibaresi hakkında Kaadî Iyaz şunları söylüyor: «Bu ibareden zahiri mâna yani saçlarını yeni taradığı için üzerlerinden henüz su damlıyordu mânası kasdedümiş olabilir. Fakat bence bundan murâd İsâ (Aleyhisselâm)'m yüzünün parlaklığı ve güzelliğidir. İbare onun güzelliği için istiare edilmiştir» Kaadî Bâcî, ise zahiri mânayı tercih etmiştir. İsâ (Aleyhisselâm) in tavafı hakkında yine Kaadî İyâz şöyle diyor: «Eğer Resulüllâh (Sallalkthü Aleyhi 'e Selîem) 'in Hz. İsâ 'y1 görüşü rüya değil de hakikatse onur bu tavafı hakikattir. Çünkü İsâ (Aleyhisselâm) ölmemiştir. İbni Ömer'in rivayetinde bizzat İbni Ömer 'in tenbih ettiği gibi rüyada görmüşse bu da bir ihtimaldir. Decca1'in Kabe'yi tavafıda rüya halinde olduğuna hamledilir. Çünkü Deccal'm Mekke ve Medine 'ye girmiyeceği Sahîh hadiste vârid olmuştur. Bununla beraber Ma1îk 'in rivayetinde Decca1 'in tavafından bahsedilmemiştir. Şöyle de denilebilir. Deccal'm Medine 'ye girmesinin haram kılınması fitne çıkardığı zamana mahsustur. Allahu Alem.»
Mesih meselesine gelince: Mesih hem İsa (Aleyhisselâm)m hemde Decca1'm sıfatıdır. İsâ (Aleyhisselâm) 'a niçin Mesih denildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Vahidi 'nin nakline göre; Ebû Übeyd ile Leys bu kelimenin esas itibari ile* İbranî olduğunu İbranî 'de mesihâ şeklinde telâffuz edildiğini Arapların onu biraz değiştirerek Mesih şeklinde telâffuz ettiklerini, nitekim Musa 'nın da aslı İbranîde Musa yahut Mişâ olup Arapların Musa dediklerini söylemişlerdir. Bu takdirde kelime müştak değil cârnid bir isimdir. Fakat yine Vahidinin beyanına göre ekseri ulemâ bu kelimenin müştak olduğuna kaildirler, Cumhurun kavlide budur. Fakat hangi kelimeden müştak olduğu ihtilaflıdır. İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) 'dan. rivayet edildiğine göre; tnesihden müştaktır. Çünkü İsâ (Aleyhisselâm) hangi hastaya dokunsa; o hasta iyileşirdi. İbnu'l A'râbî ile diğer bazı ulemâya göre Mesih: Sıddık demektir. Bazıları Hz. 1sâ 'nın ayakları dümdüz olup çukurları bulunmadığı için kendisine Mesih denildiğini diğer bazıları Zekeriyya (Aleyhisselâm) ona eliyle dokunduğu için kendisine bu isim verildiğini söylemişlerdir. Yeryüzünde Mesh ettiği yani seyahatta bulunduğu için Mesih denildiğini iddia edenler bulunduğu gibi doğarken vücudu yağla kaplı bulunduğu için kendisine bu isim verildiğini söyleyenlerde vardır. Aynî Hz. İsâ'ya niçin Mesih denildiği hususunda yirmi üç kavil bulunduğunu ve bunları bir eserinde topladığını bildiriyor. Kamus sahibi bu kavilleri elliye çıkarmıştır. Rağıp : Müfredatında şöyle demektedir. «Mesh: As-îmda bir şey üzerine elini sürmek ve bir şeyden eseri gidermektir.>
Deccal'a Mesih denilmesi bazılarına göre gözü silik yani dümdüz olduğu içindir. Diğer bazılarına göre; gözü kör olduğu için Mesih denilmiştir. Zira bir gözü kör olanlara mesih derler. «Deccal çıktığı zaman yeryüzünü dolaşacağı için ona bu isim verilmiştir.» diyenler bulunduğu gibi daha başka sebepler gösterenlerde olmuştur Aynî, Deccal'a Mesih denilmesi hususunda beş, Deccal denilmesi hususunda on kavil bulunduğunu ve bunJprı «Zeynü'l-Mecalis» namındaki kitabında birer birer saydığını söyler
Kaadî İyâz diyor ki: «İsa [/iieyhisselâm) hakkında kulla" nılan Mesih kelimesinin Mesih şeklinde okunacağı hususundu ravilerden hiç birinin hilafı yoktur. Fakat bu kelimenin Deccal hakkında ne şekilde okunacağı ihtilaflıdır. Ekseri ulemâya göre İsâ (Aleyhisselâm) hakkında nasıl okunursa Deccal hakkında da öyle okunur. Lafız itibari ile aralarında fark yoktur. Yalnız İsâ (Aleyhisselâm) Mesih-i Hidâyet, Deccal ise, Mesih-i Dalâlet 'tir. Bazı râviler bu kelimeyi Deccal hakkında «Missih» şeklinde rivayet etmişlerdir. Bu takdirde kelime noktalı ha ile yazılır. Bir takımları da Misîh şeklinde rivayet etmişlerdir. Allah-u A'lem»
Hadis-i şerifte Deccal hakkında Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Ca'd, Katat» tabirlerini kullanmıştır. Meşhur olan rivayet buysada Kaadî İyâz, Katat kelimesinin katıt şeklinde de rivayet edildiğini söyler. Bunun mânası saçı fazla kıvırcık demektir. Herevî 'nin beyanına göre Ca'd kelimesi erkekler hakkında hem medih hem de zem için kullanılır. Zemm için kullanılırsa biri kısa ve müteredd it diğeri de bahil ve cimri mânasına olmak üzere iki şekilde kullanılır. Araplar «câ'du'I-Yedeyn» ve «Ca'dü'l-Esâbi'» derler. Bunlardan cimri mâna-sını kastederler. Bu kelime medih hususunda kullanıldığı zaman dahi iki mânaya gelir. Biri Ahlâkî şiddetli, diğeri saçları kıvırcık demektir. Kıvırcık saçın medih sayılması düz saç acemlere yani arap olmayan milletlere mahsus olduğundandır. Kaadî İyâz diyor ki: «Herevi'den başkalarına göre Ca'd Deccal hakkında zem, İsâ (Aleyhisselâm), hakkında ise medih sıfatıdır.»
Hadis-i şerifte zikri geçen tâfiye kelimesi hemze ile «tâfie» şeklindede rivayet olunmuştur. Bu takdirde mâna; gözünün nuru gitmiş, kör olmuş demektir. Tâfiye şeklinde okunduğuna göre ise; gözü fırlamış anadan uğramış manasınadır.
Kaadî îyâz (Rahimehullah) : «Bize bu kelime ekseri üstadları-rruzdan hemzesiz olarak rivayet edilmiştir. Ekserisinin sahih gördüğü rivayette budur. Ahfeş 'te buna zahib olmuştur. Mânası: Decca1 'm gözü iri üzüm danesinin diğer üzüm daneleri arasından dışarıya taştığı gibi çıkmış anadan uğramış demektir. Mezkûr kelimeyi üstadlanmızdan ba" zıiarı hemze İle zapdetmişsede diğerleri bunu kabul etmemiştir. Fakat kabul etmemeğe bir sebep yoktur. Çünkü hadis-i şerifte Decca1 'in silik gözlü olduğu, gözünün çukur veya çıkık değil sönük olduğu yani kör olduğu tavsif buyurulmuştur. İşte suyu akan bir üzüm danesinin sıfatıda budur. Bu tavsif, kelimenin hemze ile okunmasının doğru olduğunu gösterir.» diyor.
Decca1'm bu rivayette sağ gözünün, başka bir rivayette sol gözünün kör olduğu bildirilmesi her iki gözünün sakatlığmdandır. Çünkü Araplar sakat olan her şeye bahusus sakat göze a'ver derler. Decca1'in İki gözüde sakattır. Biri tamamiyle kor diğeri anadan uğramış çıkıktır. Sakat bir kimse Allahlik dâvasında bulunursa yalancı olduğunu her kes anlar.

Hadisin Muhammed b. İshâk rivayetinde: «Şüphesiz ki Allah Tebareke ve Teâlâ tek gözlü değildir. Dikkat edin ki Mesih Deccal sağ gözü kör (bîr herif) dür.» buyurulmaktadır.
Bundan murâd : Allah Teâlâ bütün noksanlıklardan ve yaratılmaktan münezzehdir. Decca1 'sa hem mahlûk nemde sakattır. Binaenaleyh bunu böyle bilmeniz ve başkalarına da böyle öğretmeniz icap eder.
Tâki halk Decca1'm verdiği hayal ve kuruntulara ve onun fitnelerine aldanmasın demektir.
Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Se!lem)'e Beyt-i Makdîs'in gösterilmesi iki suretle olabilir. Ya onu görebileceği bir yere götürülmüş; sonra tekrar yerine iade edilmişdir. Yahud Beyt-i Makdîs'in misâli gözünün önüne getirilmişdir. Birinci ihtimal daha kuvvetli görülmüştür. Çünkü mu'cize hakkında daha beliğdir. Bir anda Be1kis'in tahtını Hz. Sü1eyman'a getiren Allahü Azimüşsan şüphesiz ki buna da kadirdir.
Hadisin Züheyr b. Harb rivayetinde:
«Baktım ki Musa kalkmış namaz kılıyor. .» buyrulmuştur. Semâdaki peygamberlerin Haccedip namaz kılmalarından muradın ne olduğu az yukarıda geçen İsrâ hadisinde görülmüştü. Burada Kaadî-İyâz Şunları söylüyor:
«Peygamber (SattaUahü Aleyhi ve Sellem) Beyt-i Makdis'te peygamberlere namaz kıldırdığı ve mertebelerine göre göklerde gördüğü zevat kendisine selâm vererek hoşbeşte bulundukları halde acaba Musa(Aleyhtsselâm)\ kabrinde namaz kılarken nasıl gördü? denilirse, bunun cevabı şudur. İhtimâlki Musa (Aleyhisselâm) 'ı Kesîb-i Ahmer yanındaki kabrinde görmesi göklere çıkmazdan evvel Beyt-i Makdis yolunda olmuş sonra Musa (Aleyhisselâm) ondan önce semâya çıkmıştıc. Yahut peygamberlerle bir araya gelerek namaz kıldırması ve Hz. Musa'yi görmesi Sidretü'l-Münteha' dan döndükten sonra vuku bulmuştur...» Fakat Übbî bu son cevabı beğenmemiştir.
Muhakkaktır ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellerç)ym İsra ge-gecesi peygamberleri görmesi biri Kudüs'de diğeri göklerde olmak üzere iki defa vâkî olmuşdur. Kudüs'de Peygamberlere kıldırdığı namaz ya ta-hiyye namazı yahud hassaten Mi'rac namazıdır. Bu namazın göklerden indikten sonra kılınmış olması ihtimal ise de çıkmadan kılınması ihtimâli daha kuvvetli görülmüştür.
Yine Übbî: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Deccal'i İbnî Katan'a benzetmesi İbnî Katan hakkında zemm değildir. Maamafih Buhârî'de İbnî Katan'in kâfir olduğu zikredilmektedir. Binaenaleyh zemm olsada bir şey lâzım gelmez. Çünkü kâfirin zemmî mubahtır.» diyor.
Kuteybetu'bnü Sa'id rivayetinde zikri geçen Hıcr'den murâd Hatım'dir. Hatim, Kabe 'nin dışında bırakılan ve yarım daire şeklinde alçak bir duvarla çevrilen kısımdır. Vaktiyle Kabe inşa edilirken malzeme kifayet etmemiş onun için bu kısım dışarda bırakılmıştır. Fakat hükmen Kabe 'nin içinden sayıldığından tavaf Hâtim'in dışından yapılır.
Gerek Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gerekse İsâ (AleyhisselâmTm iki kişinin omuzlarına dayanarak tavaf etmeleriyle bilis-tidlâl bazıları bir şeye binerek tavaf etmeyi caiz görmüşlersede ulemâ Özürsüz olanlara bunu mekruh görmüştür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in başkasının yardımı ile tavaf etmesi bir özüre mebni idi. Yahut insanlara görünerek hac ibadetlerini öğretmek için binek üzerinde ta-i/af etmişti. İsâ (Aleyhisselâm) 'in tavafı da Özre mebni idi. Yahut bir rüyadan.ibaretti. Birde onun şeriatı bizim şeriatımızdan başka idi. Bize onun şeriatına tabi olmak vacip değildir.

76 - Sidretü'l-Münteha Hakkında Bir Bap

279 - (173) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Üsârae rivayet etti. (Dedi ki): Bize Malik b. Migvel rivayet ett H.
Bize İbırî Nümeyr ile Züheyr b. Harb da hep birden Abdullah b. NÜ-meyr'den rivayet ettiler lâfızları birbirine yakındır. İbni Nümeyr dedi ki: Bize babam rivayet etti (Dedi ki): Bize Malik b. Miğvel, Zübeyr b. Adİy'-den[285] o da Talha'dan, [286] o d^ Mürra'dan, [287] o da Abdullah'tan [288] naklen rivayet etti.
Abdullah şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) göklere çıkarıldığı gece Sidretü'I-Müntehaya götürüldü. Sidre altıncı semâdadır. Yer yüzüaden semâya çıkarılan onda nihayet bulur ve sonra ondan alınır. Onun yukarısından inen şeyler de onda karar kılar sonra ondan alınır. (Abdullah burada) o dem ki:
«S id reyi Allah'ın azamet ve celâli (toplayabildiğine kaplıyordu.» Âyetini okumuş ve onu altından pervaneler diye tefsir etmiştir. Sonra (rivayetine devamla): Resulüllâh (SaUaiîahü Aleyhi ve Seliem) 'e (orada) üç şey verilmiştir.
1) Beş vakit namaz verilmiştir.
2) Bakara sûresinin son âyetleri verilmiştir.
3) Ümmetinden Allah'a şirk koşmayanların büyük günahları mağfiret olunmuştur.» demiş.

280 - (174) Bana Ebur-Râbî' Ez-Zehranî[289] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abbad — ki İbni'l-Avvam, [290] dır — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şeybanî [291] rivayet etti dedi ki: Zirr b. Hubeyş'e [292] Allah Azze ve Cel-le'nin :
«İki yay arası kadar veya daha yakın oldu.» Âyet-i kerimesinin mânasını sordum (cevaben) «Bana İbni Mes'ut Peygamher(Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in Cibril'i gördüğünü onun altı yüz kanadı bulunduğunu haber verdi» dedi.

281 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b.. Gıyâs, Şeybani'den, o da Zirr'dan, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah demiş ki:
«Onun gördüğünü kalp yalanlamadı.» âyetinin mânâsı Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Cibril (Ateyhisselâm)'ı görmüştür. Cibril'in altıyüz kanadı vardır, demektir.

282 - (...) Bize Ubeydullah b. Mu'az el Amberi rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti dedi ki: Bize Şube, Süleyman eş-Şeybani'den rivayet etti, o da Zirr b. Hubeyş'den, o da Abdullah'tan dinlemiş. Abdullah:
«Yemin olsun ki, o Rabbinin en büyük âyetlerinden bazılarını görmüştür.» âyet-i kerimesi hakkında Resulüllâh Aleyhi ve Seİlem) Cibrili altı yüz kanadı olduğu halde kendi suretinde görmüştür demiş.
Bu hadisin bütün asıl nüshalarında Sidre-i Münteha'nın altıncı semâda olduğu rivayet edilmektedir. Halbuki İsrâ hadisinin Enes rivayetlerinde onun yedinci katta olduğunu görmüştük. Kaadî îyâz o rivayetin esah olduğunu söyledikten sonra: «Ekseri ulemânın kavli de budur. Münteha ismi verilmeside bunu iktiza eder» diyor. Nevevî : Bu rivayetlerin arasını cem etmeye çalışmış ve: «Sidreniri kökü altıncı katta büyük bir kısmı da yedinci katta olabilir. Çünkü onun son derece büyük olduğu malûmdur. Hali \(RahimehuUah)\ «Bu ağaç yedinci kattadır. Bütün semâvatı ve cenneti gölgelendirir, demiştir.» şeklinde mütealaâ yürütmüştür.
Sidre-i Münteha hakkında Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır «Hak dini Kur'ân dili» tefsirinde aşağıdaki malûmatı vermektedir.

Münteha: İsmi mekân ve masdar-ı mimi olabileceğine göre nihayet sidresi veya son haddin sidresi mefumunu ifâde eder bir isim olmuştur. Sidre, yukarılarda da geçtiği üzre bir ağaçtır. Kamus tercümesinde: «Sidr» sinin kesri ve daim sükûnu ile şecere-i nebk ismi dir ki Arabistan kirazı tabir olunur. Trabzon hurması o nevidendir. Müfredi Şiiredir. Cem'i siderât ve sidirât ve sider ve südür gelir ve şecere-i mezbur iki gûnâ olur. Biri Büstânî'dir ki yemişi hoş olup yaprağı ile de gaslolunur. Birisi berridir, ki yemişi kekre olur. Ve ikisininde gölgesi begayet koyu ve. lâtif ve hafif olur,» denilmiştir.

Bu maddede bir hayret mânası da vardır. Seder ve sederât göz kamaşmak ve hayran olmak demektir. Bundan bina-i nev'i olduğu zamanda bir nevi tahayyur ifade eder müfessirin Sidre-i müntehâyı her iki mânaya işaret ederek tefsir etmişlerdir.

1 - Sidre-i Münteha arşın sağından yedinci semâda bir hadiste de altıncı semâda bir nebk ağacıdır ki; müttekilere mev'ûd olan cennetteki nehirler (Sure-i Muhammed) onun altından kaynar. Hz. Peygamber 'den bunun vasfında meyveleri Kılâl-i Hecer[293] ve yaprakları âzan-i fiyele [294] gibi: «bir şecere ki rakip [295] gölgesinde yetmiş sene gitse kat edemez. Bir yaprağı ümmetin hepsini örter», «bir şecereki Râkib gölgesinde yüz sene gider katedemez ve bir yaprağı bir ümmet bü-rür» gibi haberler nakledilmiştir. Bunda bütün âlern-i halkın ecrâm ve eb'âdı ile Müntehâyı teşekkülâtı, âlem-i Emir hududuna çükilmiş bir ağaç, bir şecere-i kevn olarak gösterilmiş görünür İbni Mes'ud'den de

«Sidre-i Münteha cennetin uçlorındandır. Üzerinde Sündüs ve Isteb-rak'in etekleri vardır.» diye rivayet edilmiş olmakla Keşşefta :

«Galiba bu ağaç cennetin ucunda ve sonunda olacaktır denilmiştir.»

İbni Abbas ve Kâ'b 'dan nakledildiğine göre; Sidre-i Münteha arşın altında bir sidredir ki; gerek melek ve gerek Nebiy ve gerek sair mahlûkattan her âlimin ilmi nihayet ona müntehi olur. Ondan ötesi gaybdır. Allah 'tan başkası bilmez. Yahut Dahhak 'tan rivayet olduğu üzere emri ilâhiden her şey ona müntehi olur. Ondan ileri geçemez. Hep bu kaviller Münteha denilmesinin vechini beyan gibidir.

2 - Fahr-i Râzi 'nin birinciden sonra kaydettiği bir kavle göre de; sidre «Râkib» den rikbe gibi binâ-i merre olarak Sidre-i münteha hayret-i kusvâ son derece hayret demektir. Yani akılların hayrette kaldığı, daha fevkinde hayret tasavvur edilemiyecek vecihle son derecede hayrette kaldığı makamda Hz. Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve SeÜem) hayrette kalmadı, şaşmadı, kaybetmedi, gördüğünü gördü. Maamafih yine Râzî' derki: Sahih olan evvelki vecihtir...» [296]

«Ebû Bekr hadisinde geçen

«Altından pervaneler» yerine bazı rivayetlerde «

«Altından çekirgeler» denilmiştir. Burada her iki rivayetten maksad

Sidre-i Müntehâyı kaplayan tecelliyatın sayılmayacak derecedeki güzelliği ve çokluğudur.

Ayni rivayette geçen «Mukhimat» in mânası inşam helak eden ve cehenneme sürükleyen büyük günahtır. Hadisin bu cümlesinden murâd o ümmetten olup şirl^ koşmadan ölenlerin büyük günahlarının affedilme-sidir. Nevevî 'nin beyanına göre affetmek hiç azap etmemek değildir. Çünkü şer'i delillerle ve icma'ı ümmetle sabit olmuştur ki; bazı âsi mü'minler azap göreceklerdir. Maamafih bu cümleden husus kasdedilmiş olmak ta muhtemeldir. Yani bu ümmetin bazı fertlerine azap yüzü göstermeden büyük günahları affolunacaktır. Allah-u Alem

Ebur-Rabî ' rivayetinde Hz. Abdullah b. Mes'ud

âyet-i kerimesini Resulüllâh {Sallalkzhü Aleyhi ve Sellem) , Cibri1'i altı yüz kanadı ile yani kendi şekli ile gördü diye tefsir etmiştir. Bu bâbta yine E1ma1ı1ı merhum şu malûmatı vermektedir.

«Kavs malûm ki; yay demektir Kaâb da yayın kabzası ile giriş mahallinden iki köşe aralığına denir ki; bir yayda iki Kaâb bulunur. Bu mâna ile bazıları kalb tariki ile bir kavsin iki kaâbı demek olabileceğini söylemişlerdir. Yani kabzası ile kirişi arasına da kaâb denilebildiği söylenmiştir. Mızrak: Rumh, değnek: savt, arşın: zira', kol, boy, kulaç: Bâ, adım' Hat ve, karış: Sibr, şerre, Fitr, parmak: isb'i uzunluk ölçüsü olarak kullanılmış olduğu gibi kavs te öyle bir uzunluk mikyası olarak kullanılmıştır. Hicaz lügatinde kavs arşın mânasına geldiği ve İbnî Abbas 'dan burada bu mânaya olduğu da söylenmiştir. Buna göre «iki kavsin kaâbı» iki arşın kadar demek gibi olmuş oluyor. Lâkin burada, daha güzel bir mâna nakledilmiştir. Şöyleki:

Araplar cahiliyetinde bir ittifak için andlaşacakları zaman iki yay çıkarır birini diğerinin üzerine koyarak ikisinin kaâbını birleştirir sonra ikisini beraber çekip onlarla bir ok atarlar: Bu onların her birinin rızası diğerinin rızası, gadabı diğerinin gadabı olup hilafı mümkün olmayacak vecihle ahidleştiklerini işaret olurdu. Bu mânada kaâb mikdar mânasına değil iki kavsin birlik manzarasını gösteren kabza ile kiriş arası oluyor.

Görülüyor ki bu mâna hem o birinden daha ziyade bir yakınlık tasvir ediyor hemde manevi bir kurbe işaret ediyor...» [297]

Binaenaleyh İbni Mes'ut' (Radiyallahu anh) *ın tefsirine göre âyet-i kerimenin toplu mânası şöyle oluyor: «Cibril (Aleyhisselâm) o yüksek ufuktan Resulü Ekrem (Saikılîahü A ieyhİ ve Sellem) 'e doğru öyle yaklaştı ve sarktı ki aralarında ancak üst üste konmuş iki yayın biribirlerine olan mesafesi kadar yahut daha yakın bir mesafe hasıl oldu.» Bittabi bu âyet-i kerimeyle manevi yaklaşmaya işaret buyrulmuştur. Bu âyet-i kerimeye daha başka türlü mâna verenlerde vardır.

Müslim'in EbûBekr rivayetinde (281 ci hadis) Abdullah b. Mes'ut:

«Gönül gördüğünü tekzip etmedi.» âyetini : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibri1'i görmüştür» şeklinde tefsir etmiştir ki; bu onun mezhebidir. Cumhuru müfessirine göre ise âyetten mu-râd Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in rabbini görmesidir. A11ah'ı gördü diyenlerden bazıları kalbi ile gördüğüne diğerleri gözü ile gördüğüne kaildirler. Enes (Radiyallahu anh) ile îktime Hasen ve Rebi'in mezhebi budur.

Ubeydullah b. Muaz rivayetinde İbni Mes'ut Hazretlerinin:

«Yemin olsun ki, o Rabbinin en büyük âyetlerinden bazılarını görmüştür.» âyet-i kerimesini yine: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibri1 'i kendi sureti ile altı yüz kanatlı olarak görmüştür,»

diye tefsir etmiştir. Büyük âyetlerden birinin Cibril (Aleyhisselâm) olduğunda şüphe yoksada tamamının ne olduğunu bilmeye bizim için imkân yoktur. İbni Mes'ud'un bu kavli ekseri Selefin mezhebidir. Dahhak 'a göre bu büyük âyetlerden murâd Sidretu'l-Münteha'dir. Bazıları Refref olduğunu söylemişlerdir.

Bakare sûresinin Son âyetlerinden murad : O âyetlerin mânâ Ve medlulleridir. Yoksa Bakare Suresi Medinede inmiş, Mi'rac ise Mekke'de vâki olmuşdur. MaamafihMi'râc gecesi vasıtasız, bilâhare Cibril va-sıtasıyle inmiş olması da mümkündür. Bakara Suresi'nin son âyetleri. Allahın bu Ümmete olan rahmetini, onlara hafif emirler teklif buyurduğunu günahlarını afv ve%endilerini kâfirleri karşı muzaffer kıldığım beyan etmektedir.

77 - Allah Azze ve Celle'nin : «Yemin Olsun ki, Onu Bir Başka İnişte de Gördü» Âyet-i Kerimesinin Manası ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m İsra Gecesi Rabbini Görüp Görmediği Babı

283 - (175) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet ett. (Dedi ki): Bize Ali b* Müshir, Abdulmelik[298] ten, o da Âtâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Ebû Hüreyre:
«Yemin olsun ki, onu bir başka inişte de gördü.» âyet-i kerimesi hak-kında «O Cibril-i gördü» demiştir.

284 - (176) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs[299] Abdulmelik'ten, o da Âtâ'dan, o da İbni Abbas'tan naklen rivayet ettiki İbni Abbas:
«Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Seîiem) onu kalbi ile gördü» demiş.

285 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Ebû Sa'id el-Eşecc hep birden Veki'den rivayet ettiler. Eşecc dedi ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'meş, Ziyad b. Husayn Ebu Cehme'den,[300] o da Ebu'l-Âli-ye'den,[301] o da İbni Abbas'tan naklen rivayet etti ki İbni Abbas :
«Onun gördüğünü gönül yalanlamadı, yemin olsun ki, onu bir başka inişte de gördü.» âyetleri hakkında onu kalbi ile iki defa gördü demiştir.

286 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs.b. Gıyâs A'meş'ten rivayet etti. A'meş: Bize Ebû Cebine b isnadla rivayet etti demiş.

287 - (177) Bana Zuheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. İbrahim Davud'tan [302], o da Şa'bi'den, o da Mesruk'tan [303] naklen rivayet etti. Mesruk şöyle demiş: Hz. Âîşe'nin yanında dayanmış oturuyordum. Bana dedi ki:
— Ya Ebâ Âişe: [304] Üç şey vardır, ki her kim onlardan birini söylerse Allah'ın Resulüne büyük iftira atmış olur. Ben :
— Nedir onlar? dedim.
1 - «Herkim Muhammed (âatialtohü Aleyhi ve Seîiem) 'in rabbini gördüğünü söylerse Allah'ın Resulüne büyük iftira atmış olur» dedi. Ben dayanmış vizayette idim. Hemen oturarak;
— Ya Ümmel mü'minin! Bana müsade buyur acele etme Allah Azze ve Celle:
«Yemin olsun ki, peygamber onu apaçık ufukta gördü.» «Yemin olsun ki, onu başka bir İnişte de gördü.» hnvurmadımı? dedim. &\şe(Radtyallahu Anhâ):
— Bu ümmetten bu meseleyi ResulüHâhf.Wfa7fa/z« Aleyhi ve Sellemfe ilk soran benim. Resulü Ekrem
— «O ancak Cibril'dir. Ben onu şu iki defadan başka halk edildiği şekilde görmedim. Onu semadan inerken vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış olarak gördüm.» (Radıyaîiahu Anhâ)hxıyvntiLv\vr. Aişe
(sözüne devamla):
— Hem sen Allah'ın (kendisi hakkında):
«Onu gözler idrak edemez ama o gözleri idrak eder. O lâtiftir, ha-birdir.» buyurduğunu işitmedinmi (yine) Teâlâ Hazretlerinin:
«Hiç bir insan için imkân yoktur ki, Allah onunla ya vahiy ile ye perde arkasından, yahut kendisine bir Resul göndererek onun izniyle, onuı i dilediğini vahiy buyurması şekillerinden başka bir suretle konuşmuş olsun. Çünkü Allah en yüksek ve en hakimdir.» buyurduğunu duymadın mı?
2 - «Her kim Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın kitabından bir şey gizledi derse Allah'ın Resulüne büyük iftira atmış olur. Halbuki Allah:
«Ey Resul! Sana Rabbinden her indirileni tebliğ et. Şayet bunu yap-mnTsan Allah'ın risaletini tebliğ etmiş olmazsın.» buyurmaktadır.
3 - «Her kim kendinin yarın olacak şeyleri haber verdiğini söylerse muhakkak Allah'a en büyük iftirada bulunmuştur. Halbuki Allah:
«De ki, göklerde ve yerlerde olanlar gaibi bilmezler. Ancak Allah bilir.» buyuruyor dedi.

288 - (...) Bize Muhammed b. el-Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdulvehhab rivayet etti. (Dedi ki): Bize Davud bu isnadla İbni Uleyye hadisi gibi rivayette bulundu, o sunuda ziyade eyledi; Âişe dedi ki:
— Eğer Muhammed (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) kendisine indirilen den bir şey gizliyecek olsaydı şu âyeti gizlerdi:
«Hanı sen Allah'ın kendisine nimet verdiği, -senin de lurf-u ihsanda bulunduğun zata! Sen zevceni nikâhında tut, Allah'tan da kork diyordun da Allah'ın meydana çıkaracağı şeyi içinde gizliyor. Allah kendisinden korkmana daha lâyık olduğu halde insanlardan korkuyordun...» [305]

289 - (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. Dedi ki: Bize İsmail, Şâbi'den, o da Mesruk'tan naklen rivayet etti. Mesruk şöyle demiş: Âişe (Radıyaîiahu Anhâ) 'ya:
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü? diye sordum.
— Sübhanallah! Vallahi bu söylediğinden tüylerim ürperdi dedi... râvî hadîsi olduğu gibi anlattı. Ama Davud'un hadisi daha tamam ve daha uzundur.

290 - (...) Bize yine İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsarne[306] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zekeriyya[307] İbni Eşva'dan, [308] o da Âmir'den, o da Mesruk'tan naklen rivayet etti. Mesruk şöyle demiş: Âişe'ye: O halde.
«Sonra yaklaştı da : "Sarktı iki yay kadar yahut daha yakın oldu ve Allah kuluna vahyettiğini etti" âyetleri ne hakkındadır? diye sordum.
— Bu ancak Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellemydir. Cibril ona erkekliler suretinde gelirdi. Bu defasında ise asıl kendi sureti olan şekilde gelmiş ve semânın ufkunu kaplamıştır» dedi.
Mesruktan rivayet edilen Hz. Âişe hadisini Buhârî «Ki-tabu't-Tefsir» ile «Kitabu't Tevhid» de Tirmizi ile Nesaî de «Kitâbu't-Tefsir» de tahriç etmişlerdir. Görülüyor ki; bu babın ilk rivayetini teşkil eden **(283)** numaralı hadiste Ebû Hûreyre (Radlyaliahu anh) «Yemin olsun ki, onu diğer bir inişte de gördü.» âyet-i kerimesini Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seîîem), Cibri1'i gördü şeklinde tefsir etmektedir. Ekseri ulemânın kavlide budur. Vahidi 'nin beyanına göre; Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem), Cibril (Aleyhisselâm)'ı kendi şekil ve sureti ile görmüştür. Ibni Abbas (Radtyallahu ctfih) ise Âyei-i kerimeyi: «Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü» diye tefsir eylemiştir. Bu takdirde âyetteki diğer inişten murâd Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in inişidir. Filvaki Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) o gece namazların adedini indirmek niyazı ile Teâ1â Hazretleri ile konuştuğu yere bir kaç defa çıkmıştı. Oradan dönerek Musa (Aleyhisselâm)'a gelmesine iniş denilir.
285 numaralı hadiste İbni Abbas:

«Yemin olsun kİ, onu bir başka inişte de gördü.» âyetini Peygamber kalbi ile gördü diye tefsir etmiştir. Ulemâ bu âyetin mânasında ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre; Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem), A11ah'ı kalbi ile görmüş diğerlerine göre ise gözü ile görmüştür.
Hz. Âişe (Radıyallahu Anhâ) hadisine gelince Âişe (Radıyallahu Anhâ) rü'yet meselesini kabul etmemektedir. Biz ulemânın bu baptaki kavillerini nakletmezden önce kelâm ilminin ~rü'yetullah meselesi hakkında beyanatını arz etmek isteriz.
Kelâm ilmine göre mü'minler cennette Allah'ı görecekler; Onlar için cennette en büyük nimet ve lezzette bu olacaktır. Dünyada A11ah'm görülüp görülemiyeceği meselesi de ihtilaflıdır. Allah'ı görmek aklen caiz, naklen sabittir. Aklen caiz olmasından murâd görülmesinin imkânsız olduğuna delil bulunmamasıdır. Çünkü rü'yetullahı inkâr edenler onun imkânsız olduğuna şimdiye kadar bir delil getirememişlerdir. Bu da bu bâbta vârid olan şer-i delilleri zahiri mânaları üzere bırakmaya kâfidir. Bir delil ancak aklen muhal olduğu zaman tevil edilir. Aklen müstehil olmadığı zaman o delili zahiri mânası üzere bırakmak vacib olur. Burada Allah'ı görmenin imkânsız olduğuna bir delil bulunmaması şer*i delilleri zârihî mânaları üzere bırakmaya kâfidir. Nitekim A11ah 'm işitmesi görmesi gibi sıfatları ile haşir - neşir, cennet, cehennem, sırat ve mizan gibi nakli delillerle sabit olan itikadı meselelerin mümkün oldukları başka bir akli delille ispata hacet kalmaksızın sırf imkânsız olduğuna delâlet edecek bir delil bulunmadığı için o bâbtaki şer'i delilleri hiç teVil edilmeden zahiri mânaları ile ispat edilmişlerdir. Bu deliller.
«O gün bir takım yüzler pırtı pmı parlayacak, Kablenne bakacaklardır.» Âyet-i kerimesi ile
«Bedir halinde ayı nasıl görüyorsanız Robbinizi de öyle göreceksiniz...» Hadis-i Şerifi ve icmâ'i ümmettir. Mezkûr hadis eshab-ı kiramın büyüklerinden yirmi zat tarafından rivayet edilmiş bir hadistir. Âhirette A11ah'in görüleceğine dair sahabe ve tabiînin icma'ları ise tevatüren sabittir. Bu bâbta ihtilâf ancak dalâlet fırkalarından olan Şîîlerle mu'-tezilenin zuhurundan sonra olmuştur. Bunlar bir şeyin görünmesi için onun cisim olmasını bir yerde bulunmasını ve engel bulunmaksızın görenin karşısına gelmesini şart koşarlar. Ve: «Bütün bu şartlar Allah Teâlâ hakkında muhaldir» derlerse de kendilerine cevap verilmiş ve: «Âhirette bakî gözlerle Allah Teâlâ'yi görmek için bu söylenenler! şart değildir. Çünkü oradaki görmenin hakikati buradaki fânî gözlerle görmekten farklıdır. Binaenaleyh bu dünyada görmek için şart olan şeyler orada şart değildir.» denilmiştir. Kelâm ulemâsının «Allah Teâiâ'yı keyfiyetsiz olarak görmek caizdir.» sözlerinin mânası da budur. Muhaliflerin en kuvvetli nakli delilleri
«Onu gözler ihata edemez ama o gözleri ihata eder.» [309] Âyet-i fce-rimesidir. Fakat onların bu istidlallerine de şu suretle cevap verilmiştir:
(1) Âyetteki lâm harfinin ahd için olması muhtemeldir. Bu takdirde bazı gözlerin görmeyeceğini ifade eder ki onlar da kâfirlerdir.
(2) Âyetteki nefyin istiğrak için olması muhtemeldir. Bu takdirde umum-u selb değil selb-i umûm ifade eder Yani A11ah'ı hiç bir kimse germeyecek değildir. Şu halde bazı kimselerin göreceği kendiliğinden anlaşılır.
(3) Âyet-i kerimede Allah Teâlâ 'mn hiç bir zaman ve hiç bir halde görülmeyeceğine delâlet yoktur. Binaenaleyh. Cennet'te görülebilir.
(4) Âyetteki idraktan murâd ihata sureti ile görmektir. İhatalı surette görmenin caiz olmaması mutlak surette görmemeyi istilzam etmez.»
Muhalifler bir de Teâ1â Hazretlerinin Musa (Aİeyhisseîâm) 'a «Sen beni göremezsin.» buyurması ile istidlal ederler. Buna da:
«Âyetteki (len) edatı nefy-i müebbed için değil nefy-i müekked içindir. Binaenaleyh âhirette mü'minlerin A11ah'ı görmeyeceğini ifâde etmez» diye cevap verilmiştir.
Teâ1â Hazretlerini dünyada uyanıkken görme meselesine gelince: Ulemânın bazıları bunun mümkün olduğuna bazıları da mümkün olmadığına kail olmuşlardır. Mümkündür diyenler Mi'raç gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in A11ah'ı gördüğüne delâlet eden hadislerle istidlal ettikleri gibi imkânsız görenler de yine aynı gece Resu1ü11âh (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyin Rabbinİ görmediğine delâlet eden hadislerle ihticac ederler.
Allah Teâlâ'yı rü'yada görmek caizdir. Nitekim selef-i Salih-inden bir çoklarının gördüğü nakledilmiştir. Bundan dolayıdır ki; ehli sünnetin büyük ulemâsından biri olan Âmidî «El Ahkâm» nam eserinde: «Hak ve hakikat şudur ki rü'yada Allah'ı görmek caizdir buna hiç bir mâni yoktur...» demiştir. Acaba Peygamber (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) göklere çıktığı gece Rabbi'ni görmüş ve onunla konuşmuş mudur? Şimdi de ulemânın bu bâbtaki sözlerini görelim:
Kaadî İyâz şöyle diyor: Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İsrâ gecesi Rabbini görüp görmediği hususunda selef ve halef ulemâsı ihtilâf etmişlerdir. Bu hadiste görüldüğü vecihle Hz. Âişe (Radıyallahu Anhâ) bunu inkâr etmiştir. Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) ile bir cemaatında inkâr ettikleri rivayet edildiği gibi meşhur kavle göre İbni Mes'ut (Radiyallahu anh) 'm mezhebi de budur. Hadis ve kelâm ulemâsından bir cemaat da buna kail olmuşlardır. İbni Abbas (Radiyallahu A nhüma)"dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gözü ile görmüştür. Ayni kavil Ebû Zerr ve Kâ'b (Radiyallahu Anhüma) ile Hasan-ı Basri (Rahimehullah) 'den de rivayet olunur. Hatta Hasani Basri bunun üzerine yemin edermiş. İbni1 Mes'ut ve Ebu Hüreyre (Radiyallahu Anhüma) ile Ahmet b. Hanbe1 'in dahi buna kail oldukları rivayet edilir [310] Ebu'I-Hasen
EI-Eşari ile onun eshabmdan bir cemaat dahi Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Rabbini gördüğüne kaildirler. Üstadları-mızdan bazıları bu hususta tevakkuf etmiş ve:
«Gördüğüne dair açık delil yoksada görülmesi caizdir» demişlerdir. Dünyada Allah Teâlâ'yı görmek caizdir. Musa (Aleyhisselâm) m A11ah'ı görmek istemesi onun görülebileceğine delildir. Çünkü bir Peygamber Rabbi hakkında caiz yahut imkânsız olan şeyleri bilmez olamaz ulemâ Musa (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyin Rabbini görüp gör-. mediği hususunda ve keza âyetin muktazasında ihtilâf etmişlerdir. Kaadi Ebû Bekr'in cevabı, görmüş olmasını iktiza eder. Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in İsrâ gecesi Rab-biyle vasıtasız konuşup konuşmadığı hususunda dahi ihtilâf etmişlerdir. İmâm Ebu'l Hasen El-Eşarî ile kelâm ulemâsından bir cemaata göre konumuştur. Bazıları bu kavli Ca'fer b. Muhammed ile İbni Mes'ut ve İbni Abbas (Radiyallahu Anhüma)'ya nisbet ederler. Keza Teâ1â Hazretlerinin:
«Sonra yaklaştı da sarktı.» âyet-i kerimesi hakkında ihtilâf olunmuştur. Ekseriyete göre; bu yaklaşma ve sarkma Cibril ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arasında müştereken olmuştur. Yahut yalnız biri diğerine ve Sidre-i Müntehaya yaklaşmıştır. İbni Abbas (Radiyallahu Anhüma) ile Hasan-1 Basri, Muhammed b. Kâ'b, Ca'fer b. Muhammed ve başkaları yaklaş, manın Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem)'den Rabbine yahut Rabbinden ona vaki olduğunu söylemişlerdir. Bu kavle göre yaklaşma ve sarkma mutat şekilde değil te'vil suretiyledir. Hatta Ca'fer b. Muhammed 'iri dediği gibi Allanın yaklaşmasının bir haddî yoktur. Kul-larınkinin ise haddi hududu vardır. Binaenaleyh Peygamber (Sallallahü Ateyhi ve Sellem)'m Rabbi Teâlâ'ya yaklaşmasının mânası Allah indindeki büyük mevkiinin zuhuru ve marifet nurlarının üzerinde parlaması gaibe ve meleküt âleminin sırrına başka hiç bir kimsenin muttali ola-mıyacağı bir surette muttali' olmasıdır. Allah'in Resulü 'ne yaklaşmasından murâd ta bütün bunları ve Resû1ü'ne olan fadl-u ihsanını göstermesidir. Bu takdirde:
«ilci yay arası kadar veya daha yakın oldu.» âyet-i kerimesinin mânası Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e nispetle mahallin

letafeti ile marifetin izahından ve arz-ı hakikattân; A11ah'a nispetle ise gösterilen rağbete icabet ve peygamberin mevkiini göstermekten ibaret olur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Rabbi TeâIâ'dan hikâye ettiği:
«Her kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım...»
hadisinde yapılan te'vil burada da yapılır.» Kaadi'nin sözü burada bitti, Şafiîlerden Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail «Et-Tahrir» namındaki Müslim şerhinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fin Rabbini gördüğünü ihtiyar etmiş ve şöyle demiştir: Bu meselede deliller çoksada biz ancak en kuvvetlisini alıyoruz. O da* îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) 'nın şu sözüdür.
«İbrahim'in Halilullah olmasına, Musa'nın Allah ile konuşmasına ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'\n Allah'ı görmesine siz şaşıyor musunuz?»
İkrime 'den rivayet ulunur ki İbni Abbas (Radıyallahu anh)'ya:
«Muhammed (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü?»
diye sorulmuşta: evet cevabını vermiş. Zararsız bir isnadla Şu'be'nin Katâde'den, onunda Enes (Radıyallahu anh)'âan rivayet ettiği bir hadiste Enes :
«Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} Rabbini görmüştür» demiş. Hasan-ı Basri: «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini görmüştür» diye yemin edermiş. Bu bâbta asıl olan bu ümmetin Âlimi, ve müşkilât babında merci-i İbni Abbas'm hadisidir. Kendisine İbni Ömer (Radıyallahu Anhüm) bu meselede müracaat ederek mektup yazmış ve: «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü?» diye sormuş. O da gördüğünü haber vermiştir. Hz. Âişe (Radıyallahu Anhâ) hadisi bu hadise dokunmaz. Çünkü Âişe «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ben Rabbimi görmedim derken işittim»* şeklinde haber vermiştir. O bu sözü ancak TeâIâ Hazretlerinin:
«Allah'ın hiç bir insan için ya vahiy, ya hicap arkasından, yahut da kendisine bir resul göndererek onun izniyle dilediğini bildirmesi şekillerinden başka konuşmasına imkân yoktur. Çünkü Allah pek yüksek ve pek hakimdir.» [311] Âyet-i kerimesi ile :
«Onu gözler ihata edemez ama, o gözleri ihata eder.» âyetini te'vil ederek söylemiştir.
Kaide şudurki: Sahabi bir söz söylerde başkaları ona muhalefet ederse o şahabının sözü hüccet olmaz. Madem ki İbni Abbas 'tan rü'ye-tullahi ispat babında gelen rivayetler sahihtir o halde onları sabit olarak kabul etmek icap eder. Çünkü bu rivayetler akılla anlaşılan zanla kabul edilen rivayetlerden değildir. Bunlar ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmekle alınırlar. İbni Abbas Hazretlerinin bu meselede zan ve içtihadı ile konuştuğuna hiç bir kimse kani' değildir. Birde Ma'mer b. Raşit, Âişe ile İbni Abbas (Radıyallahu Anhüm) arasındaki ihtilâf zikredildiği zaman: «Bizce Âişe, İbni Abbas 'tan daha âlim değildir» demiştir. Suda varki İbni Abbas bir şey'i ispat: başkaları aynı şeyi nefiyetmiştir. Nefiyle ispat bu suretle tearuz edince ispat tarafı tercih olunur.»
Hâkim 'in: «El Müstedrek» inde İbni Abbas (Radiyallahu anh)'da.n rivayet ettiği bir hadiste Resulül1âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Rabbim Azze ve Celle'yi gördüm.» buyurmuştur.
Bu hadise bakarak bazıları şöyle demişlerdir:
«Sözde asıl olan mecaz değil hakikattir.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e hâs olmak üzere Teâ1â Hazretleri dünyada kendisine görünmek sureti ile bir ikramda bulunmasına hiç bir mâni yoktur. Nitekim Musa (Aleyhisselâm) 'ada konuşmak sureti ile ikramda bulunmuştu. Bazı Ehl-i tahkika göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah-ı Zülcelâl ile münacaatta bulunduğu halde ona (kelimûllah) denmeyip bu ismin Musa (Aleyhisselâm)'a verilmesinin sırrı Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in konuşmadan başka birde A11ah'ı görmüş olmasıdır. Musa (Aleyhisselâm) yalnız konuşmuştur. Görnıekse yalnız hicap arkasından konuşmaktan daha şereflidir. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların ikisinede yani kendisine hâss olmak üzere hem konuşmak hem görmek şerefine nail olmuştur.
Hasılı; ekseri ulemânın tercihine göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İsra gecesi Rabbini görmüştür. Âişe (Radıyallahu Anhâ) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir hadis rivayet ederek onun Rabbini görmediğini ispat etmemiştir. Eğer böyle bir hadis olsaydı onu mutlaka söylerdi. Bu bâbta söyledikleri kendi içtiadmdan ibarettir. Görülüyor ki Âişe (Radıyallahu A nhâ) validemiz. Mesruk 'a üç şey söylemiş bunların A11ah 'a karşı büyük iftira olduğuna âyetlerle istidlal etmişlerdir. Şöyleki:
1) İsrâ gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Rabbini gördüğünü iddia etmeyi iftira saymış ve buna iki âyetle yani:
«Onu (Allah'ı) gözler ihata edemez amma, o gözleri ihata eder.» [312]
ve :
«Hiç bir insan için imkân yoktur ki, Allah onunla ya vahîy ile, ya perde arkasından, yahut da kendisine bir Resul göndererek onun izniyle, onun dilediğini vahy buyurması şekillerinden başka bir surette konuşmuş olsun...» [313]âyetleri ile istidlal etmiştir. Fakat ulemâ bu istidlale
cevap vermiş ve:
«İdrakin mânası bir şey'i ihatalı surette bilmektir. Allah Teâ1â 'yi bu şekilde bilmeye imkân yoktur. Âyetin nassı da budur. Bir delilde ihata edemez tabirinin kullanılması onu îhatasiz olaxak görmeye mâni değildir.» demişlerdir. Daha başka cevap verenlerde olmuştur, İkinci âyetle istidlaline ise üç vecihle cevap verilmiştir.
a) Görmek konuşmayı icap etmez konuşmadan fa'örmek te caizdir.
b) Bu âyet yukarıda geçen delillerle tahsis edilmiştir.
c) Vahiyden murâd bazılarına göre vasıtasız konuşmadır. Lâkin Cumhur-u ulemâya göre buradaki vahiyden murâd ilham ve rüyada görmektir. Bunların ikisinede vahiy denilir.
Hicap arkasından murâd; Vahidî ile diğer müfessirlere göre görünmeden konuşmaktır, Teâ1â Hazretleri ile konuşan peygamberler onu görmeden kelâmını işitirler. Yoksa maksat arada bir perde bulu- , nupta bir yeri diğerinden ayırmak değildir. Teâ1â Hazretlerini görmemek hicap arkasından konuşmak gibidir. Bu kavlinde Hz. Âişe (Radiyallahu A nhâ) 'ya Ibni Abbas (Radiyaîîahu anh) muhalefet etmiştir. Tirmizi 'nin İbni Abbas 'tan tahriç ettiği "bîr rivayette :
İbni Abbas: «Muhammed Rabbirn görmüştür» dedi. Ben kendisine :
— Allah (Onu gözler ihata edemez) buyurmuyur mu? dedim,
İbni Abbas:
— Yazık sana bu mesele Allah kendi nuru ile tecelli ettiği zaman vâkî olmuştur. Resûlüllâh {Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) Rabbi-ni iki defa gördü» demiştir.
İbni Ebû Hüzeyme'nin kuvvetli bir isnadla Enes (Radiyallahu anh) 'den rivayet ettiği bir hadistede Enes: «Muhammed Rabbini görmüştür demiştir.» İbni Abbas (Radiyaîîahu anh) dan hadis rivayet eden Kâ'bu'l-Ahbar, Zührî, Mâ'mer ve diğer bir çok zevat ile imam-ı Eş'ari 'nin ve ona tabi olan bir çok ulemânın kavilleri de budur. Urvetü'bnü'z-Zübeyr (Radiyaîîahu anh) 'in yanında Hz. Aişe 'nin

bu meseleyi inkâr ettiği söylendiği zaman gadaba gelirmiş.
Âlûsî'nin beyanına göre bazıları Hz. Âişe ile İbnî Abbas (Radiyallahu anhûmajnın kavillerini şöyle tevil etmişlerdir. Hazreti Aışe'nin «görmedi» demesi, gözlerin tahammül edemediği nuru ile görmedi demektir. îbni Abbas'ın «gördü» demesi ise, Allahi, göz kamaştırmayan nuru ile gördü manasınadır. Bu babta İbni Abbas (Radiyallahu anh) dan iki rivayet vardır. Bunların birine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gözü ile diğerine göre kalbi ile görmüştür.
2) Herkim Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'inKur'ân-ı Kerîm'den bir şey gizlediğine kail olursa Resulüllaha en büyük iftirayı atmış olur. Âişe (Radiyallahu Anhâ) buna :
«Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen şeyleri tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan Rabbinin risaletini tebliğ etmiş olmazsın.»[314] âyet-i kerimesi ile istidlal etmiştir.
3) Her kim yarın ne olacağını bildiğini iddia ederse A1 1ah'a karşı büyük iftirada bulunmuştur bunada:
«De ki: göklerde ve yerde bulunanlar gaibi bilmezler, onu ancak Allah bilir,» [315] âyeti ile istidlal etmiştir.
«Yemin olsun ki onu bir başka inişte daha görmüştü.» [316] âyetini Hz. Âişe (Radiyallahu Anhâ), Peygamber Cibril'i gördü, diye tefsir etmişti ki ekser-i ulemânın kavlide budur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm-, de görme hadisesinin sidre-i münteha yanında olduğu beyan Duyurulmuş birde görmenin başka bir iniş esnasında vuku bulduğu haber verilmiştir. Allah-ü Teâlâ'yı mekânla inişle vasfetmeye imkân yoktur. Binaenaleyh Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Hz. Cibri1'i görmüş demek olur. Filvaki Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) biri Ufk-i â'lâda değire de semâda Sidretü'l-Münteha yanında olmak üzere, Cibril (Aleyhîsselâm)'ı kendi sureti ile iki defa görmüştür. Âişe (Radiyallahu Anhâ)'m ise; ayni hadiseyi ispatı şu suretle hallolunur. Hz. Âişe 'nin görmedi demesi, gözü ile görmedi mânasına, İbni Abbas 'in gördü demeside kalbi ile gördü mânasına alınır bu suretle iki hadisin arası bulunmuş olur. Nitekim Müslim 'in, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe den rivayet ettiği 284 numaralı hadisde İbni Abbas
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ı kalbi ile gördü» demiştir. Kurtubî: Bu mesele hakkında bir şey söylemeyip tevakkuf halinde kalmayı tercih etmiş ve bu kavli muhakkıkin-i ülem.âdan bir cemaata nispet eylemiştir. Kurtubî; bu bâbta kat'i bir delil bulunmadığını her iki tarafın, te'vîlî kabil bir birine zıt delillerin zahirleri ile istidlal ettiğini söylemekte ve:
«Bu mesele amele dair meselelerden değildir ki; zanni delillerle ispat edilebilsin. Mesele itikada dairdir. Binaenaleyh kafi delil ister» demektedir.
Hz. Âişe (Radıyaııanu Anhâ), Mesruk'a karşı âyetlerle istidlal ederken «Allah buyuruyor» tabirini kullanmıştır. Bu tabiri Tabii'-nin meşhurlarından olan Mutarrif b. Abdillâh b. Şihhîr doğru bulmamış ve:
«Allah buyuruyor demeyin lâkin Allah buyurdu deyin» tavsiyesinde bulunmuştur. Fakat Sahabe, Tabiîn ve onlardan sonra gelen büyük imamlar Mutarrif'in beğenmediği bu tabiri kullana gelmişlerdir. Binaenaleyh sahih ve muhtar olan Allah Teâlâ hakkında; «Buyuruyor, buyurdu» tabirlerinin ikisinin de caiz olmasıdır. Nitekim: «Allah buyuruyor» tabiri Kur'ân-ı Kerîm'de de vardır,
Âişe (Radıyaîiahu Anhâ) Sûre-i Şûra âyetinin başındaki tvav) i terk etmişsede maksadı tilâvet değil istidlal olduğu için bunda beis görülmemiştir. Bir çok hadislerde bunun emsali görülmektedir.
Müslim'in İbni Nümeyr 'den rivayet ettiği 289 numaralı hadiste Mesruk, Âiş eiRadıyaîiahu Anhâ) 'ya: «Muhammedi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü?» diye sormuş. Hz. Âişe (Radıyaîiahu Anhâ) buna
«Sübhanallah vallahi senin söylediğinden tüylerim ürperdi.» Cevabı m vermiştir. Sübhanallah'dan murad; hakikatda Allahü zü-1' Celâli her . türlü noksanlıklardan tenzih isede bu kelimeyi Arablar taaccüb — şaşma makamında kullanılar Hz. Aise (Radıyaîiahu Anhâ) bu suale şaşmış ve «sübhanallah» sözüyle: «Nasıl oluyor da böyle bir meseleyi sen bilmiyorsun» demek isiemiştir. Mezkûr kelime Arapçada bir çok yerlerde taaccüp mânasında kullanılmıştır. Araplar bazen taaccüp makamında «lâilâhe illallah» derler.
Müslim'in İbni Nümeyr'den rivayet ettiği 290 numaralı hadiste Âişe (Radıyaîiahu Anhâ) Necm Sûresinin:
«Sonra yaklaştı da sarktı.» âyetini Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yaklaştı diye tefsir etmekte ve Cibri1'in her zaman insan suretinde gelirken o defasında kendi sureti ile geldiğini söylemektedir. Bu hususta İmam-ı- Vahidi şunları söylüyor:
»Tedellînin mânası yukarıdan aşağı doğru uzanmaktır. Esas itibarı ile kelimenin mânası bu isede; sonra yukarıya doğru yaklaşmak mânasında kullanılmıştır.» Bazıları âyet-i kerimede takdim ve tehir bulunduğunu söylemişlerdir. Asıl mâna sonra sarktıda yaklaştı demektir. Çünkü sarkmak yaklaşmaya sebebtir. İbnü'l-Â'rabi: «Tedelli yükseldikten sonra yaklaşmadır* demiştir. KeIbî'ye göre âyetin mânası-«Cibril (Aleyhisselâm), Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklaştı» demektir. Hasan-ı Basri ile Katade: «Cibril yerden yüksek ufka çıkarak doğrulduktan sonra yaklaştı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in yanına indi» demişlerdir.
Zeccac diyo rki: «Allah Teâlâ kullarına kendi dilleri ile anlayacakları şekilde hitab etmiştir:
«İki yay arası kadar veya daha yakın oldu.» âyetinin mânası sizin takdirinizle iki yay arası kadar yahut daha yakın pldu demektir. Yoksa Teâlâ Hazretleri eşyanın hakikatlerini seksiz şüphesiz bilir. Lâkin bize bizim âdetimize göre hitab etmiştir. Âyetten murâd: «Cibril (Aleyhisselâm) o muazzam hilkati ile ve bunca cüzleri ile Peygamber 'e işte bu derece yaklaştı demektir.

78 - Peygamber Aleyhiseelamin: «O Bir Nur Onu Nasıl Göreyim!... Kavli İle Bir Nur Gördüm» Hadisi Hakkında Bir Bab

291 - (178) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Yezid b. İbrahim'[317] den, o da Katade'den, o da Abdullah b. Şa-ktk' [318] ten, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr: Şöyle demiş Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— Rabbini gördün mü? diye sordum.
— «O bir nur, onu nasıl göreyim!» buyurdu.

292 (...) Bize Muhamnıed b. Beşşar rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muaz b. Hişam rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bana Haccac b. eş-Şair de rivayet etti. (Dedi ki): Bize-Aftan b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemman[319] rivayet etti. Bunların ikisi-de Katade'den, o da Abdullah b. Şakik'ten naklen rivayet etmişlerdir. Abdullah demiş ki: Ebû Zerr'e: Resulüllâh (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) 'i görsem ona soracaktım dedim.
— Ona ne soracaktın? dedi.
— Rabbini gördün mü? diye soracaktım dedim. Ebû Zerr:
— Ben sordum: «Bir nur gördüm» buyurdu dedi:

79 - Peygamber Aleyhisselam'ın «Şüphesiz Allah Uyumaz» ve «O'nun Hicabı Nurdur; Bu Hicabı Bir Açsa Vechinin Subuhatı Basarının İhate Ettiği Bütün Mahlukatı Yakardı» Hadisleri Hakkında Bir Bab

293 - (179) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muaviye[320] rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'meş Amr b. Murra'dan[321], o da Ebû Ubeyde'[322]den, o da Ebû Musa'dan[323] naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda ayağa kalktı ve şu beş cümleyi söyledi:
«Şüphesiz ki; Allah Azze ve Celle uymaz, zaten ona uyumak da yakışmaz. Tartıyı indirir ve kaldırır; gündüzün amelinden önce ona gecenin ameli, gecenin amelinden önce de gündüzün ameli arz olunur. Hicabı nurdur. (Ebu Bekr'in rivayetinde nardır denilmiştir.) Eğer onu açmış olsa vechinİn sübuhatı, basarının ihata ettiği bütün mahlukâtım yakardı. (Ebu Bekr'in A'meş'ten rivayetinde haddesena lâfzı yoktur.)

294 - (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bizee Cerir A'meş'ten bu isnadla haber verdi. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda ayağa kalktı ve dört kelime söyledi...» demiş sonra Ebû Muaviye hadisi gibi rivayette bulunmuş. Yalnız nıahlûkatmı kelimesini zikretmemiş:
«Onun hicabı nurdur.» demiş.

295 - (...) Bize Muhammed b. El Müsennâ ile İbni Beşşar rivayet ettiler dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti dedi ki; Bana Şu'be Amr b. Mürre'den, o da Ebî Ubeyde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti demiş ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda ayağa kalkarak (şu) dört kelime (yi) söylediler:
«Şüphesiz kİ Allah uyumaz. Ona uyumak da yakışmaz; tartıyı kaldırır ve kısar; ona gündüzün ameli geceleyin, gecenin ameli de gündüzün arz olunur.»
Görülüyor ki birinci rivayette Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «O bir Nur... Onu nasıl göreyim?» buyurmuş; ikinci rivayette ise bir nur gördüğünü beyan etmişdir. Zahiren bu iki rivayet birbirine muarız gibi görünüyorsa da hakikatde aralarında zıddiyet yoktur. Çünkü birinci rivayetde ki; Nur az yukarıda beyan ettiğimiz veçhiyle gözlerin tahammül edemediği Kaahir Nur; ikincideki ise; gözün tahammüi edebileceği Nur manasınadır.
Bazılarına göre; «Bir nur gördüm.» cümlesinden murad: Allah'ın hicabı nurdur. «O halde ben Rabbimi nasıj göreyim» demektir. Nitekim bundan sonraki babda bu mânâ sarahaten beyan buyurulmuştur. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in muradı:
«Bir nurdan başka bir şey görmedim.» demektir. Çünkü nur âdeten bir şey görmeye mânidir. Onun için geceleyin koyu karanlıkta insanın gözüne şiddetli bir ziya tutulursa ziyanın arkasmdakini göremez:
«Onu nasıl göreyim» ibaresindeki zamir Maziri 'ye göre; Al1ah'a aittir. Yani Allah'ı nasıl göreyim demektir. Maamafih nuru nasıl göreyim mânasına zamirin nura ait olmasıda muhtemeldir.
Kaadî İyâz (Rahimehullah) «Bu rivayet bize gelmedi onu esas nüshaların hiç birindede görmedim. Allah Teâlâ 'nın zatının nur olması imkânsızdır. Çünkü nur, cisim kabilindendir. Allah Teâlâ ise bundan münezzehtir. Bütün ehli sünnet imamlarının mezhebi budur. Binaenaleyh:
«Allah semâvât ve yerin nurudur.» âyet-i kerimesi ile hadislerde A11ah 'a nur itlâkının mânası onlardaki nurun sahibi ve Halikı demektir: «Bazıları göklerde ve yerde yaşıyanların hidayetcisidir», diğer bazıları «mü'min kullarının kalblerini nurlandırıcıdır» demişlerdir.» diyor, 293 numaralı hadiste Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) «Allah Azze ve Celle uyumaz, ona uyumak da yakışmaz.» buyurmuştur. Bunun mânası: «Teâlâ Hazretleri uyumaz onun hakkında uyku müstehildir.» demektir. Çünkü uyku dalgınlık ve aklın çalışmaması hâlidir. Uyuyan kimseden his dahi sâki't olur; Teâlâ Hazretleri ise öyle şeylerden münezzehtir.
«Tartıyı indirir ve kaldırır.» cümlesini îbni Kuteybe mizanı kısar ve kaldırır diye tefsir etmiştir. Çünkü adalet mizanla tahakkuk eder. Bu cümleden murâd Alla-ü Teâlâ 'nın kullarının amellerini tartarken ve rızıklarım verirken mizanın kefelerini kaldırıp indirmesidir ki; bu da rızık takdirini mizanla tartmaya benzetmek sureti ile bir temsilden ibarettir. Bazıları hadisteki «kist» tabirinden murâd rızıktır. Her mahlûkun rızkına kist 'denilir. Teâlâ Hazretleri bazı mahlûklarının rızkını çok bazısını da az verir. İşte hadisdeki :
«Kıstı indirir ve kaldırır.» tabirinden murâd ta budur, demişlerdir.
«Gündüzün amelinden önce, ona gecenin ameli, gecenin amelinden Önce de gündüzün ameli arz olunur.» Bu cümleden murâd her günün ameli o günün sonurîda, her gecenin amelide o gecenin sonunda A11ah'a arz olunur. Demektir. Çünkü hafaza melekleri amelleri günü gününe yazarak bittiği anda Allah'a arz ederler.
Hicap : Örtmek ve men etmek mânasına gelir hicabın hakikati ancak mahdut olan cisimlerde tasavvur olunabilir. Teâlâ Hazretleri cisimden, had ve huduttan münezzehtir. Binaenaleyh burada murâd onu görmeye mâni olan şeydir. Bu mâniye nûr veya nâr denilmesi âdeten nur ile ateşin şuaları görmeye mâni olduğundandır.
A11ah'm vechinden murâd zatı olduğu gibi basarının ihata ettiği ifadesiylede bütün mahlûkatı kastedilmiştir. Çünkü Teâlâ Hazretlerinin basarı bütün kainatı ihata eder.
«Eğer onu açmış olsa vechinin subuhatı basarının ihata ettiği bütün mahlûkatını yakardı.» cümlesinden murâd Allah nur ve Celâlini bir açsa o nur bütün mahlûkatı yakardı demektir. Bu manada hadis lügat ulemâsının hepsi müttefiktir. Sübühat sübha'nın cem'idir ki nûr celâl ve beha manasınadır.

80 - Mü'minlerin Âhirette Rabları Sübhanehu ve Teala'yı Göreceklerini İspat Babı

296 - (180) Bize Nasr b. Ali El-Cehdamî ile Ebû Gassan el-Mismâi ve İshak b. İbrahim toptan Abdulaziz b. Abdissamed'ten[324] rivayet ettiler. Lâfız Ebû Gassan'indır. Dedi ki bize Ebû Abdissamet rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû İmran el-Cevnî, Ebû Bekr b. Abdillah b Kays [325]dan, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«İki cennet vardır ki; bunlar, kapları ve içindeki şeyler gümüştendir. İki cennet de vardır ki, onlar, kapları ve içindeki şeyler gümüştendir. İki cennet de vardır ki, onlar kapları ve içindeki şeyler altındandır. Adn cennetinde cennetliklerle RablerinİI görmeleri arasında Allah'ın vechindeki kibriya ridasından başka hiç bir şey bulunmayacaktır.»

297 - (181) Bize Ubeydullah b. Ömer b. Meysere rivayet etti. Dedi ki; Bana Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammad b. Seleme, Sabit el-Bunanî'den, o da Abdurrahman b. Ebi Leylâ'da» o da Su-heyb[326]'den, o da Peygamber (Saîtaîlahü Aleyhi ve SeUem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Cennetlikler cennete girdiği zaman Allah Tebareke ve Teâlâ hazretleri : Size daha ziyade bir şey vermemi ister misiniz? diyecek, onlar da; sen bizim yüzlerimizi ağırtmadın mı? Bizi cennete koyarak cehennemden kurtarmadın mı? (Bize o yeter) diyecekler. Bunun üzerine Teâlâ hazretleri hicabı kaldıracak, artık onlara Rableri (GG) hazretlerine bakmaktan daha makbul bir şey verilmiş olmayacaktır.»

298 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize yezid b. Harun, Hammad b. Selemeden bu isnadla rivayet etti, o şunı da ziyade eyledi: Sonra şu âyeti okudu:
Güzel amelde bulunanlara husnâ, bîr de ziyade vardır.» [327]
Müslim'in, Nasr b. Ali 'den rivayet ettiği 296 numaralı hadisi Buhari «Kitafcu't fefsir» de tahriç etmiştir.
Hadis-i Şerif bütün tarikleriyle mü'minlerin cennette Teâlâ Hazretlerini göreceklerine delâlet etmektedir. Geçen bâblardada izah ettiğimiz gibi Allah Teâlâ'yi görmek bütün ehl-i sünnet imamlarına göre aklen caizdir. Mü'minlerin cennette onu göreceklerine dair icma-i ümmet vardır. Vakıa ehl-i bid'attan Mu'tezile ile Hariciler ve Mürcie taifesinin bazıları Allah Teâlâ'yi mahlûkâtından hiç biri göremez onu görmek aklen imkânsızdır, demişlerse de bu kavil hem sarih bir hata, hemde kabih bir cehildir. Zaten İcma-i ümmetten sonra ortaya atılmış bir bid'attır. Âhirette mü'minlerin Allah'ı göreceği, kitap, sünnet ve icma-ı ümmetle sabittir. Eshab-ı kiram ile onlardan sonra gelen selef-i sa-lihin bu hususta icma' etmişlerdir. Ehl-i bid'atın esassız iddialarına ehl-i sünnet ulemâsının verdiği cevaplar meşhurdur, bunlar kelâm kitaplarında görülebilir. Yine geçen bâblarda görmüştük ki; dünya gözü ile Teâlâ Hazretlerini görmenin mümkün olup olmadığı ehl-i sünnet ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Mümkündür diyenler olduğu gibi; değildir diyenlerde olmuştur. Hatta Selef ve halefin kelâm ulemâsına göre; Teâlâ Hazretleri dünya gözü ile görülemez. İmam-ı Kuşeyri meşhur Risalesinde imam Ebu'l-Hasen el-Eşarî 'den iki kavil rivayet eder. Onların birine göre Teâlâ Hazretlerini dünyada görmek caiz diğerine göre caiz değildir. Nasr b. Alî hadisi müteşabihattandır. Yani, mânasını bu dünyada anlamak imkânsızdır. Çünkü Hadis-i Şerifte geçen ridâ ve kibriya lâfızları bizim, bildiğimiz örtü, âbâ, azamet ve büyüklenme mânalarına değildir.
Kurtubî : «Azamet ve kibriya elbise cinsinden değildir. Bunlar mecazdır. Münasebet şudur ki; abâ ile gömlek nasıl insana mahsus ve bu bâbta ona müşarik yoksa azamet, kibriya da Teâlâ Hazretlerine mahsustur. Bu hususta ona ortak olan yoktur.» diyor.
Müteşabih âyet ve hadisler hakkında söz etmekten çekinen selef-i sa-Hhin:
«Bunların te'vilini ancak Allah' bilir» deyip geçerler te'vil eden ulemâ ise; buradaki veehden murâd A1lah'm zâtından, ridâ da azametinden kinayedir derler.

81 - (Kıyamet Gününde Rabbi) Görmenin Yolunu Bilme Babı

299 - (182) Bana Zuheyr b. Harp rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yakup b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam İbni Şihap'tan, o da Ata b. Yezid el-Leysi'deıı naklen rivayet etti, önada Ebû Hüreyre haber vermiş
ki; bir takım insanlar Resulüllâh (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem)'e:
«Ya Resulüllâh: Biz kıyamet gününde Rabbınızi görecek miyiz? demişler. Besulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuşlar; «Bedr-İ Tâm halindeki gecede siz ayı görme hususunda itişip kakışarak birbirinize zahmet verir misiniz?» Ashap :
— «Hayır ya ResûlüIlâh!» demişler.
— «Yo siz güneşin uğrunda hiç bir bulut yokken onu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz?»
— «Hayır Ya Resulüllâh!»
— «O halde siz onu, işte böyle'göreceksiniz. Kıyamet gününde Allah insanları toplayarak : Her kim (dünyada) neye İbadet ediyordu ise; onun ardına düşsün diyecek, bunun üzerine (dünyada iken) güneşe tapan güneşin, aya tapan ayın ardına takılacak, putlara tapanlar da onların peşine takılacaklar, (ortada) İçlerinde münafıkları da olduğu halde (yalnız) bu ümmet kalacak, derken Allah Tebareke ve Teâlâ onlara evvelce tanıdıklarından başka bir suretle tecelli edecek ve :
— Ben sizin RabbinizİIm, diyecek. Onlar (Allah'ı tanıyamadıkları için): «Biz senden Allah'a sığınırız! Rabbimiz bize gelinceye kadar bizim
yerimiz burasıdır. Rabbimiz geldiği zaman biz onu tanırız» diyecekler. Bunun üzerine Allah teâlâ hazretleri (karşılarında) onların tanıdıkları sureti ile tecelli edecek ve : «Ben sizin RabbinizİIm» buyuracak. Onlar da :
«Evet, bizim Rabbimiz sensin» diyerek ona tabi olacaklar. Cehennemin üzerine sırat (köprüsü) kurulacak; ondan ilk geçen ben ve ümmetim olacak. O gün peygamberlerden başka konuşan bulunmayacak. O gün pey gamberlerin duası da «Allah'ım, selâmet ver!., selâmet» demek olacak. Cehennemde sa'dan dikeni gibi mahmuzlar olacak, siz sa'dan dikenini hiç gördünüz mü?» buyurmuş. Ashab;
— «Evet ya Resulüllâh!» demişler.
— «İşte o mahmuzlar sa'dan dikenleri gibi olacak. Şu kadar var ki; onların büyüklüğünün miktarını Allah'tan başka bilen olmayacak. Bu mahmuzlar (kötü) amellerinden dolayı insanları kapacaklar. İnsanların kimi mü'min olduğu için amelî sayesinde (kurtulup) kalacak, kimi de kurtarı-lıncaya kadar ceza görecek, ia ki Allah kulları arasında (vereceği) hükmü bitirip rahmetinden dolayı cehennemliklerden dilediğini oradan çıkarmak murad edince; meleklere (dünyada) Allah'a şirk koşmayan cehennemlikleri, Allah'ın kendilerine rahmet buyurmak dilediklerini Allah'tan başka Allah yoktur diyenleri çıkarmalarını emredecek; Melekler, bunları cehennemde tanıyacaklar, onları secde eserinden bilecekler (çünkü) ateş âdem-oğlunu yiyip bitirecek, (yenmedik) yalnız secde yeri kalacak, secde yerini yemeyi Allah cehenneme haram kılmıştır. Bu suretle (mezkûr kimseler cayır cayır yanmış bir vaziyette cehennemden çıkarılarak üzerlerine hayat suyu dökülecek ve selin getirdiği milli toprakta yabani ot tohumu nasıl bİ-terse, onlar da öyle bitecekler. Sonra Teâlâ hazretleri kulları arasında vereceği hükmü bitirecek, ortada yüzünü cehenneme doğru dönmüş (yalnız) bir kişi kalacak, bu zat ehli cennetin cennete en son gireceği olacak ve :
— «Yarab! Benim yüzümü cehennemden çevir, çünkü onu,n kokusu beni zehirleyip berbat ediyor, alevi de beni yakıp kavuruyor, diye Allah'ın dilediği kadar dua edecek, sonra Allah Tebareke ve Teâlâ (ona) :
— Bunu yaparsam acaba başkasını da ister misin?» diyecek, o da :
— «Hayır, senden bundan başka bir şey istemem» cevabını verecek ve Rabbine Allah'ın dilediği kadar ahd-u peymanlar verecek bunun üzerine Allah onun yüzünü cehennemden çevirecek. Bu zat cennete doğru dönüp de onu görünce, Allah'ın dilediği kadar susacak. Sonra :
— «Ey Rabbim! Beni cennetin kapısına bari götür diyecek. Teâlâ hazretleri ona :
— «Sana verdiğimden başka bir şey istemiyeceğİne ahd-ü peyman vermemiş miydin? Yazık sana âdemoğlu, ne de gaddarmışsın» diyecek. O zat yine : «Aman Yarabbi!» diye Allah'a dua edecek. Nihayet Teâlâ hazretleri ona :
— «Acaba bunu verirsem, başkasını da istemiyecek misin?» diye soracak. O da :
— «Hayır! İzzetine yemin ederim (ki) istemem» diyecek ve Rabbine Allah'ın dilediği kadar ahd-u misâklar verecek. Bunun üzerine Rabbi de onu cennetin kapısına götürecek. Cennet kapısına dikildiği zaman cennet ona açılarak içindeki hayır ve (badi-İ) surûr şeyleri görecek ve (yine) Allah'ın dilediği miktar sükût edecek. Sonra :

— «Allah'ım, beni cennete koy!» diyecek. Allah Tebareke ve Teâlâ ona :
— «Hani sana verilenden başkasını İstemiyeceğİne ahd-u misaklar vermemiş miydin? Yazık sana âdemoğlu, ne gaddar şeymişsin! diyecek.
O zat :
— «Aman Allah'ım! mahlûkatının en şakisi ben olmayayım?» diye (niyaz edecek). Allah'a dua ede ede nihayet Allah Tebareke ve Teâlâ hazretleri ona güle (r yüz muamelesi ede) cek. Allah ona gülü (mser muamelesi edi) nce (Bu sefer haydi) cennete gir diyecek. Cennete girdiği zaman ona : «Dile (benden ne dilersen) diyecek. Artık Rabbinden isteyebildiği kadar isteyecek ve dileyecek. Hatta Allah kendisine şunu da iste, şunu da diye (İstenecek şeyleri) hatırlatacak. Nihayet dilekler (in arkası) kesilince Allah Teâlâ «Bütün bunlar ve daha bir o kadarı da senindir»
buyurpcak.»
Ata' b. Yezid demiş ki: « Ebû Hüreyre bu hadisi rivayet ederken Ebû Sa'id Hudri'de yanında oturuyor onun söylediklerinden hiç bir şeyi reddetmiyordu. Nihayet Ebû Hüreyre «Allah Teâlâ bu zata bunların bir mislide senindir buyuracak» deyince Ebû Sa'id:
«Bunlarla birlikte on mislinide, ya Eba Hüreyre» dedi. Ebû Hüreyre :
«Ben ancak "bütün bunlar ve bir o kadarıda senindir" buyurduğunu belledim» dedi. Ebû Sa'id:
«Şehadet ederimki ben Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyin;
«Bütün bunlar ve bunların on misli de senin.» buyurduğunu belledim dedi.
Ebû Hüreyre: «îşte bu zat cennetliklerin cennete en son girenidir.» demiştir.

300 - (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l-Yemân haber verdi. (Dedi ki): Bize Şuayb, Zührî'den naklen haber verdi demiş ki; bana Sa'id b. el-Müseyyeb ile Âtâ' b. Yezid el-Leysî haber verdiler onlarada Ebû Hüreyre haber vermiş ki insanlar Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemj'e:
— «Ya Resulallâh! Biz kıyamet gününde rabbimizi görecekmiyiz...» demişler. Ve hadisi (Yakub'un babası) İbrahim b. Sa'd hadisi mânasında rivayet etmiştir.

301 - (...) Bize Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezak rivayet etti. (Dedi ki) : bize Ma'mer, Henımam b. Müneb-bih'den naklen haver verdi. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin Resulüllâh
(Saîlallahü Aleyhi re Sellem)'âcn bize rivayet ettiği budur. Diyerek bir takını hadisler nakletmiş ezcümle şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallah'ü Aleyhi ve Selleni) :
«Şüphesiz ki sizden birinizin cennette en aşağı makamı ona Allah'ın dile (ne dilersen) demesidir. O da dilediğini dileyecek. Sonra kendisine : DÜedİn mi? diyecek. Evet, cevabını verecek. Bunun üzerine ona : Dilediklerinin hepsi bir misli de (fazla olmak üzere) senindir. Diyecektir.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhari «Kkabu'I-Ezân», «Kitabu't-Tevhid» ve «Kita-hu'r-Rukaak» da biraz lâfız değişikliği ile rivayet etmiştir.
kelimesindeki (R) harfi şeddeli ve şeddesiz rivayet edilmiştir. Başındaki muzâreat (t) si ise iki surette de mazmum okunmuştur. (R) harfi şeddeli okunduğuna göre kelimenin mânası:
«Ayı göreyim diye başkalarına zarar verir misiniz?» demektir. Şeddesiz okunursa:
«Size onu görmek için bir dayr yani zarar arız olur mu?» Mânasına
gelir. Ayni kelime bazı rivayetlerde şeklinde zaptedilmiş-tir. Bu kelimenin mim'ide şeddeli ve şeddesiz okunmuştur. Mim'i şeddeli okuyan kelimenin başındaki muzara'at (t) sini meftuh yani (tedaammû-ne) şeklinde okumuş mim'i şeddesiz rivayet eden ise kelimeyi muzaraat harfinin zammesi ile (tudaamûne) şeklinde telaffuz etmiştir. Mim şeddeli okunursa kelime : «Ayı görebilmek için birbirinİzle itişip kakışır mısınız?»; şeddesiz okunursa: «Onu görebilmek için size bir Daym yani meşakkat arız olur mu?» mânasına gelir. Bu iki kelimeyi daha başka şekillerde okuyanlarda olmuştur. Bu mânaların hepsi sahih ve aşağı yukarı bir birinin aynıdır. Hadis-i Şerifte seksiz şüphesiz bir surette' Allah Teâlâ 'nın görüleceği dünyada ayın görülmesine benzetilmiştir.
Tevagıt: Kelimesi Tâgut'un cem'idir. Lügat ulemâsının cumhuruna göre tâgut Allah'tan başka tapılan şeylere denilir. İbni Abbas (Raâiyallahu anh), Mukâtil, Kelbi ve diğer ulemâya göre tâgut şeytan demektir. Bazıları: «Tâguttan murâd putlardır» demişlerdir. Vahidi 'nin beyanına göre; bu kelime hem müfred hem cem'i için kullanılır.
Fülk kelimesi de böyledir. Tâgut (Tâğa) fiilinden müştakdır. Aslı va-vi olup vavı elife kalbedilmiştir.
Ashabın: «Kıyamet gününde» kaydı ile sormalarından anlaşılıyorki, dünyada iken Allahı görüp göremiyeceklerini sormamışlardır. Müs1imin Ebu Ümâme 'den tahriç ettiği bir hadiste : «Siz ölünceye kadar Rabbinizi göremeyeceksiniz.» buyurulmusdur. Âhiretde ise; Ehl-i Sünnete ve Cumhura göre; görülecektir. Hâricilerle Mu'tezile ve Mûrcie taifesinden bazıları görülmeyeceğine kail olmuşlardır. Bunlar bir şeyin görülmesi için görenin karşısında olması, ziya bulunması uzaklık ve perde gibi bir mâni bulunmaması gibi aklî ve mesnedsiz bir takım şartlar koşarlar Halbuki, Ehl-i Sünnete göre görülecek şeyin vücudundan başka hiç bir şart yoktur. Görmek Allanın yarattığı bir idrâktir.
«İçlerinde münafıkları da olduğu halde (yalnız) bu ümmet kalacak.»
cümlesi hakkında ulemâ şunları söylemişlerdir:
«Münafıkların mü'minlerle kalması dünyada iken onların arasına karışarak gizlendikleri içindir. Âhirettede aynı şekilde haşır neşir edilecekler mü'minlerin arasına karışarak onların nuru içinde yürüyeceklerdir. Nihayet araya bir duvar çekilerek duvarın iç tarafı rahmet dış tarafı azap olacak münafıklar azap tarafında kalacak ve mü'minlerden aldıkları nur kendilerinden uçacaktır. Bazıları bunların Havz-ı kevserden kovulanlar olduğunu söylemişlerdir. Havz hadisinde beyân buyurulduğuna göre R e -sulüllâh (Saltailahü Aleyhi ve Sellenı) kıyamette herkesten önce hav-zının başına geçecek ve gelenlere Havz-ı kevserden su takdim edecektir. Ümmeti cemaatlar halinde gelecekler fakat bazıları tam yaklaştıkları sırada Önlerine mâni konularak gelemiyeceklerdir. Resulüllâh
«Ya Rabbi! Bunlar benim ümmetİmdendtr. Ne olur onlar da gelsin.)»
diye niyaz edecek kendisine cevaben:
«Sen onların senden sonra ne bidatlar çıkardıklarını bilmezsin.»
denilecek o zaman Fahri Kainat (Saliallalrii Aleyhi ve Sellenı) 'de:
«Benden sonra benim yolumu değiştiren uzak olsun! Uzak olsun!» diyecektir.
Hadis-i Şerifte Allah Teâlâ 'nın mü'minlere evvelâ tanımadıkları bir surette tecelli edeceği onun için de mü'minler biz senden A11ah'a sığınırız diyecekleri; sonra kendilerine mü'minlerin tanıdığı sıfa-tiyle tecelli edeceği onlarında:
«Evet Rabbimiz sensin» diyerek A11ah'a tabi' olacakları bildiriliyor. Teâlâ Hazretlerinin sıfatları hususundaki âyet ve hadisler hakkında

ulemânın iki kavli vardır. Birinci kavle göre; bu sıfatlar hakkında söz edilemez. Onlara iman edip geçmek icap eder.
Yani Allah Zülcelâl'in azamet ve celâline lâyık olan sıfatlara ve onun şeriki nazîri ve misali olmadığına, mahlûkatınm sıfatları olan cisim, mekân ve intikal gibi şeylerden münezzeh bulunduğuna kafi surette itikad etmek gerekir. Selef-i Salihin ile Kelâm ulemâsından bir cemaatm mezhebi budur. Muhakkıkın-i ulemâdan bir çoklanda bunu ihtiyar etmişlerdir. Zaten en salim yol da buSur.
İkinci kavle göre: A11ah'in sıfatları yerine göre lâyık olduğu şekilde te'vil olunur. Ancak bu te'vili gelişi güzel herkes değil Arap lisanını, o lisanın usul ve füruunu bilen mütehassıs ulemâ yapar. Kelâm-ulemâsından büyük bir kısmının mezhebi budur. Bu mezhebe göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ye Sellem)'in:
«Allah onlara gelecek.» buyurması onlara görünecek tecelli edecek demektir. Çünkü âdete göre yanında olmayan bir kimseyi görmek ya onun gelmesi ya ona gitmek suretleri ile olur. Binaenaleyh burada da gelmek tabiri mecazen görünmek mânasında kullanılmıştır. Bazıları: «İtyan yani gelmek, A11ah 'in fiillerinden biridir» demişler bir takınılanda: « A11ah'in mü'minlere gelmesinden murâd bazı meleklerinin gelmesidir.» Mütalâasında bulunmuşlardır. Kaadî İyâz: «Bence bu te'vil daha güzeldir...» demiştir. Ona göre Allah-ı Zülce 1âl 'in melek suretinde yani kendi sıfatlarına benzeyen mahlûkâtı şeklinde tecelli ederek mü'minleri imtihan etmesi de muhtemeldir. Bu imtihan mü'minlerin geçireceği son imtihandır. Burada Kirmanı acaip bir sual sormuş ayni suale yine kendisi acaip bir cevap vermiştir. Kirmani 'nin sözü şudur. «Melek masum olduğu halde nasıl olurda mü'minlere ben sizin Rab-binizim der? Halbuki bu yalandır dersen bende derim ki melekin böyle küçük bir günahtan masum olduğunu biz teslim edemeyiz.» Aynî, bu sual ve cevaba karşı şunları söylemiştir. Bende derim, ki: O takdirde «sizin en büyük Allah 'iniz benim» diyen firavunda ancak küçük bir günah işlemiş olurr Kirmanı şerhini böyle safsatalardan nezih bulundursa çok daha iyi ederdi.
Suretten murâd sıfattır :
«Allah onlara tanıdıkları sureti ile gelecek.» cümlesinin mânası mü'minlerin tanıdıkları sıfatı ile tecelli edecek demektir. Zira mü'minler onu sıfatı ile bilirler. Bundan dolayıdır ki; ilk defa tecelli ettiğinde bildikleri sıfatlarda olmadığı için onun Allah olduğunu inkâr edecek ikinci defa göründüğünde bildikleri sıfatla tecelli ettiği için:
«Bizim Rabbimiz sensin» diyeceklerdir.
Sıfata suret denilmesi ona benzediği içindir. Bir de suret kelimesi hadiste daha evvel zikredil'diği için tekrardan kaçınılmıştır.
Mü'minlerin: «Biz senden Allah'a sığınırız» sözünü Ha11abi hasse-ten münafıklara hamletmişsede Kaadî İyâz bunu kabul etmemiş ve: «Bu sözün münafıklar tarafından söylenmiş olması doğru değildir. Sözünü münafıklara hamletmekle cümlenin mânası doğru çıkmıyor» demiştir ki Nevevî : «Doğrusuda budur! Hadisin lâfzı mü'minler hakkında zahirdir. Mü'minlerin A11ah'a sığınması gördükleri sıfatın mahlûkat sıfatı olmasındandır.» diyor. Mü'minlerin A1Iah'ı tanıdıktan sonra ona tabi' olmalarından murâd cennete girmeleri için verdiği emri dinlemeleridir. Yahut kendilerini cennete götüren meleklere tâbi' olurlar.
Hadis-i Şerifte :
«Cehennemin üzerine sırat köprüsü kurulacak» buyurulmakla sırat köprüsü ispat edilmiştir. Ehl-i Hakkın mezhebide budur. Selef-i salihin sıratın kurulacağına icma' etmişlerdir. "Cehennemin üzerine kurulacak olan bu köprünün üzerinden bütün insanlar geçecektir. Ancak mü'minler derecelerine göre geçmeye muvaffak olacak kâfirler, âsiler geçemiyerek cehenneme düşeceklerdir. Kelâm ulemâsının beyanına göre; sırat kıldan ince kılıçtan keskin bir köprüdür. Nitekim Ebû Sa'id-i Hudri (Radiyallahu anh) 'in rivayetinde böyle olduğu tasrih buyurulmuştur. Sıratın üzerinde melekler bulunacak ve oradan geçenlere yedi yerde sualler soracaklardır. Birinci sual imana, ikincisi namaza, üçüncüsü zekata, dördüncüsü ramazan, beşincisi hac ve ömreye, altıncısı abdeste, yedincisi cünüblükten temizlenmeye aid olacaktır.
Kıyamet gününde peygamberlerden başka kimsenin konuşmaması o günün şiddet ve dehşetindendir. Hatta bazı rivayetlere göre; birden bire peygamberan-ı izam (Salavatullahi Aleyehim Ecma'in) hazeratının bile dilleri tutulacak sonra konuşacaklardır. Maamafih Nevevî'nin beyanına göre burada konuşmamaktan murâd sırattan geçiş halidir. Yoksa kıyamet gününde bazı yerlerde insanlar konuşacak herkes kendini müdafaya çalışacak birbirlerine sualler tevcih ederek herkes suçunu hasmına yüklemeğe çalışacak tâbi' olanlar metbu'larından hak dâva edeceklerdir. O günün dehşetini gören peygamberler ümmetlerine karşı besledikleri şefkat ve merhametten dolayı:
«Yarab! Selâmet ihsan eyle, selâmet!» diye niyaz edecektir. Orada yapılacak dua ve niyazlar yerine göre olacaktır.
Kelâlîb: Kellûb'un cem'idir. Kellûb, yerine üzerine et asılan çengel demektir. Bazıları bunun odundan olduğunu ucunda kıvrılmış sivri bir demir bulunduğunu söylerler. Her tarafı demirdendir diyenlerde vardır.
Sa'dan: Develerin otladığı her tarafı prtırcık gibi dikenlerle bezenmiş bir nebattır. İşte Sa'dan dikeni gibi insanların ayaklarına batacak olan bu çengeller amellerinden dolayı yahut amelleri miktarınca insanlara bata-rak onları kapacaklardır. O zaman mü'min olanlar amelleri sayesinde bu çengellerden kurtulacak kâfirlerle âsiler çengellere dolaşacaktır. Kaadî İyâz'm beyanına göre cumlesi üç vecihle rivayet olunmuştur:
Bunlardan birincisi: Burada olduğu gibidir.
İkincisi : dir. Bunun mânası:
Kıyamet gününde insanların bazısı ameli sayesinde korunacak ve salim kalacak demektir.
Üçüncüsü: dir. Buna göre mâna: Bazısı amelinden dolayı helak olacaktır.
Kaadî İyâz bu rivayetin esah olduğunu söylemiştir.
Kaadî İyâz mücâz â kelimesinin dahi «muhardel» ve «mücerdel» şekillerinde rivayet edildiğini söylüyor. Muhardel kesilmiş mücerdel düşmek üzere olan mânalarına gelir. Nevevî: «Bizim memleketteki esas nüshaların ekserisinde bu hadis buradaki metinde görüldüğü gibidir» demektedir.
Hadis-i şerifteki hayat suyundan murâd; obedî hayata sebep olan su demektir. Bu sudan içen yahut onunla yıkanan bir daha ebediyyen ölmeyecektir. Cehennemden çıkanlar onunla yıkandıktan sonra sel önünde biten otlar gibi birdenbire fışkırıp süreceklerdir. Buradaki teşbih sel önünde biten otun beyaz ve çabucak sürmesi itibarı ile yapılmıştır: cümlesinde geçen «dıhk» kelimesinin asıl mânası gülmeksede gülmek Allah Teâlâ hakkında muhal olduğu için ulemâ bu kelimeyi A11ah'm rızası ve kuluna nimetini izhar buyurması mânasına almışlardır. Zaten gülmek rızanın lâzımıdır. Kul istiyeceği kadar istiyecek fakat cennette onun bilmediği daha nice nimetler bulunacağı için Teâlâ Hazretleri kendisine filân seyide iste, filân cinstende iste diye delâlette bulunacaktır. Bu Teâlâ Hazretlerinin rahmetinin büyüklüğündendir. Ebû Hüreyre hadisinde kullara her istedikleri, bir mislide ziyade edilmek sureti ile verileceği beyan ediliyor. Ebû Sa'id hadisinde ise; bir misli değil von misli verileceği bildiriliyor. Ulemâ bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuşlardır. Peygamber {Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ Ebû Hüreyre hadisindeki katlamayı bildirmiş sonra Teâlâ Hazretleri lûtf-u ihsanda bulunarak bu miktarı on misline çıkarmıştır. Resulüllâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Sa'id hadisinde de bu hakikati beyân etmiştir.

302 - (183) Bana Süveyd b. Sa'id de rivayet etti. Dedi ki: Bana Hafs b. fifeysea-a[328], Zeyd b. Eşlemden, o da Âtâ' b. Yesar'dan, o da Ebû Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki: Resuliillâh [Sallallahü Aleyhi ve Seüem) zamanında bir takım insanlar:
— «Ya Itesulüllâh: Biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?» demişler. EesulülIlâh (Salîallahü Aleyhi ve SeîÎem):
— «Evet, siz güneş öğle zamanında açık, uğrunda hiç bir bulut yokken ofiu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz? Ve (yine siz) ay bedr gecesinde açık ve üzerinde hiç bir bulut yokken onu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz?» buyurdular ashap:
— «Hayır Ya ResulülIlâh» demişler.
— «İşte bunlardan birini görme hususunda nasıl birbirinize zahmet vermezseniz, kıyamet gününde de Allah Tebareke ve Teâlâ hazretlerini görme hususunda da öylece birbirinize zahmet vermiveceksiniz. Kıyamet koptuğu zaman bir dellâl : Her ümmet dünyada neye tapar idiyse; onun arkasına takılsın, diye ilân edecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ'dan başka şeylere, putlara ve heykellere tapmış olanlardan hiç bîri kalmayacak, hepsi cehenneme düşecekler. Nihayet yalnız Allah'a tapan iyi ve kötülerle ehl-i kitabın baki yy ei eri kalacak ve (evvelâ) Yahudiler çağırılarak kendilerine :
— «Siz (dünyada) niye ibadet ederdiniz?» diye sorulacak.
— «Biz Allah'ın oğlu Uzeyr'e tapardık» diyecekler. Kendilerine :
— «Yalan söylediniz. Allah'ın hiç bir zevcesi ve çocuğu yoktur; şimdi siz ne istiyorsunuz?» denilecek. Yahudiler.
— «Susadık Yarabbi! Bize su ven> diyecekler. Bunun üerine kendi-
— «Suya buyurmaz mısınız?» denilecek ve Yahudiler cehenneme, o serap gibi (alev dalgaları) birbirini tar-u maı eden ateşe haşrolunarak oraya düşecsklsr. Sonra Hıristiyanlar çağrılarak kendilerine :
— «Sİz (dünyada) neye ibadet ederdiniz?» diye sorulacak.
— «Bİz Allah'ın oğlu Mesih'e tapardık» diyecekler. Onlara dca :
— «Yalan söylediniz. Allah hiç bir zevce ve çocuk edinmem iştir. Şimdi siz ne istiyorsunuz?» denilecek. Hıristiyanlar da :
— «Susadık Yarabbi! Bize su ver.» diyecekler. Bunun üzerine kendilerine işaretle :
— «Suya buyurmaz mısınız?» denilecek ve Hıristiyanlar cehenneme, o serap gibi (alev dalgaları) birbirini tar-u mar eden ateşe haşM-';r;:^s'ak oraya düşecekler. Bu suretle (ortada) yalnız Allah Teâlâ'ya ibâdet sden İyi ve kötülerden başka kimse kalmayınca; Rabbû-I âlemin sübhanehu ve Teâlâ bunlara dünyada gördüklerine en yakın bir sıfatla tecelli edecek ve:
— «Yâ siz ne bekliyorsunuz? (Baksanıza) her millet dünyada îapdı-ğının arkasına düşmüş» diyecek mü'minler:
— «Yarabbi! Biz dünyada bunlara en ziyade muhtaç olduğumuz halde onlardan ayrı yaşadık; onlarla beraber olmadık» diyecekler. Bunun üzerine (Allah-u Azimüşşan) :
— «Sizin Rabbiniz benim.» buyuracak (fakat onlar buna karşı) :
— «Biz senden Allah'a sığınırız; biz Allaha1 hiç bir şey'i şerik koşmayız» diyecekler. Bunu iki veya üç defa tekrarlayacaklar. Hatta bazıları hemen hemen dönmeye yaklaşacaklar. Teâlâ hazretleri:
— «Allah'la aranızda onu tanıyacağınız bir alâmet vsr mı?» diya s@-racak. Mü'minler:
— «Evet» cevabını verecekler Bunun üzerine yelkenler inecek ve dosyada kendiliğinden Allah'a secde edenlerden hiç biri İstisna sditmesn^N sureti ile Allah mü'mİnlere secde İçin izin verecek. İster fakvcssından, tor riya için olsun (dünyada) secrfe edenlerden hiç biri istisna edilmemek şsr-tiyle Allah her birinin sırtını tek bir tabaka haline getirecek. Her secde etmek isteyen kafası üzerine düşecek, sonra başlarını kaldıracaktan1; bir de bakacaklar ki; Allah'ü Zölcelâl dünyada ilk defa gördükleri sırtına dönmüş; onlara :
— «Sizin Rabbiniz benim,» diyecek. Onlar da :
— «Evet, bizim Rabbimiz sensin.» mukabelesinde bulunacaklar. Sonra cehennemin üzerine köprü kurulacak; şefaata izin verilecek.
— «Aman Allah'ım selâmet ver, selâmet ver!» diyecekler. «Ya Resûlüllâh bu köprü nedir?- denilmiş:
— «Kaypıncak ve kaygan bir şeydir; onda kancalar, çengeller ve Necit'te sa'dan denilen bir diken olur. Onun gibî bıhrak dikenleri vardır. Mü'minler (sırattan) kimi göz kırpacak kadar az bir zamanda, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr, kimi kuş gibi, kimi de iyi cins yürük at ve deve gibi hızla geçecekler. Bazısı bakarsın sapasağlam kurtulmuş, diğeri tırmalanmış da salmıvermiş, kimi de cehennem ateşine yığılmış kalmış... Mü'mınler cehennemden kurtulunca : Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî; sizden hiç biriniz hakkı tamamiyle kurtarmak hususunda kıyamet günü mü'minlerin cehennemdeki kardeşleri İçİn Allah'a niyaz etmelerinden daha fazla niyazda bulunamaz. Onlar :
— «Ya Rabbena! {Bu cehennemde kalan kardeşlerimiz) bizimle birlikte oruç tutar, namaz kılar ve hacc ederlerdi» diye niyazda bulunacaklar. Bunun üzerine kendilerine : (Haydİ tanıdıklarınızı akarın; bundan böyle onların suretleri cehenneme haram olur.) denilecek; onlar da kimi bacaklarının yarısına kadar, kimi dizlerine kadar ateşe dalmış pek çok kimseleri cehennemden çıkaracaklar. Sonra :
— «Ya Rabbena! Senin bize çıkarmayı emir buyurduklarından cehennemde hiç kimse kalmamıştır» diyecekler. (Fakat Teâlâ hazretleri :
— «Dönün, kalbinde dinar ağırlığında hayır olan her kimi bulursanız onu da çıkarın» buyuracak. Bunun üzerine yine pek çok kimseleri çıkaracaklar. Sonra (tekrar) :
— «Yarabbi! Senin emir buyurduklarından tek bir kimse bırakmadık.» diyecekler (Teâlâ hazretleri) :
— «Geri dönün! Kalbinde yarım dinar miktarı hayır olan her kimi julursanız onu da çıkarın.» buyuracak; yine pek çok kimseleri çıkaracak-ar. Sonra :
— «Yarabbi! Senin emir buyurduklarından cehennemde tek bir kim-e bırakmadık» diyecekler. (Teâlâ hazretleri yine) :
— «Gerİ dönün! Kalbinde zerre mikdarı hayır olan kimi bulursanız >nu da çıkarın,» buyuracak. Yine birçok kimseleri çıkaracaklar. Sonra :
— «Yarabbi! Cehennemde hiç bir hayır (sahibi) bırakmadık,» diye-ekler.
(Ebû Sa'id-i Hudri şöyle diyormuş. Eğer bu hadis hususunda beni tas-ik etmiyorsanız Teâlâ Hazretlerinin:
— «Şüphesiz kî, Allah zerre kadar zulmetmez, eğer (yapılan) bir ha-ene olursa kat kat artırır. Ve kendi tarafından pek büyük bir mükâfat ısan eder.» (Nİsa : 40) âyetini okuyuverin.
Mü'minlerin, cehennemde hiç bir hayır (sahibi bırakmadık) demele-i üzerine Allah Azze ve Celle Hazretleri :
«Melekler şefaat etti! Peygamberler şefaat etti! Mü'minler de şefaat tti, (o halde} Erhamurrahiminden başka şefaat edecek kalmadı,» buyura-ak cehennemden bir kabza alacak. (Bununla) cehennemden hiç hayır iş-îmemiş; âdeta kömüre dönmüş bir takım insanlar çıkaracak ve onları cennet yolları üzerinde olup, hayat nehri adı verilen bir nehre atacak, o nehirden onlar sel uğrunda biten ot gibi çıkacaklar. Görmüyor musunuz sel uğrundaki ot, taş altında da, ağaç altında da biter, güneşe bakan tarafı bir parça sarımtırak, yeşilimtırak olur. Gölgede kalan tarafı İse bembeyaz kalır.» buyurmuşlar. Ashab:
— «Ya Resulallah galiba sen çölde çobanlık etmişsin» demişler. Re-sulü\\âh(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sözlerine devamla):

— «Artık hayat nehrinden boyunlarında inciden gerdanlıklar olduğu halde çıkarılacaklar; cennetlikler onları (bu alâmetle) tanıyacaklar. İşte İşlenmiş bir amelleri ve takdim ettikleri bir hayırları olmaksızın Allah'ın cennete koyduğu, Allah'ın azadlıları'bunlardır, diyecekler. Sonra Teâlâ hazretleri : «Cennete buyurun, (orada) gördüğünüz her şey sizindir.» diyecek. Onlar da : «Yarebbena! Şu âlemde hiç bîr kimseye vermediğin ihsanı bize verdin,» diye mukabele-i şükranda bulunacaklar, onun üzerine Teâlâ hazretleri:
«Sİze bundan daha üstün bir atiyyem var,» buyuracak. Cennetlikler: «Ya Rabbena! Bundan daha üstün ne olabilir?» diyecekler. Teâlâ hazretleri :
«Benim rızam!.. Bundan böyle ebediyyen size gadab etmiyeceğim buyuracak.»
Müslim diyor ki :
«Ben şefaat hakkındaki bu hadisi îsâ b. Hammâd Zuğbe-t e [329] 1 - Nisri'ye okudum ve ona bu hadisi ben senden, sende Leys b. Sa'd 'den işitmiş olmak üzere rivayet edeyim mi » dedim 1sâ :
«Evet cevabını verdi» İsâ b. Hâmmâd'a dedim ki: — «Bize Leys b. Sa'd, Haîid b. Yezid'den, o da Sa'id b. Ebi Hilâl'dan, o da Zeyd b Eslem'den, o da Âta' b. Yesar'den, o da Ebû Sa'id-i Hudri'deıı naklen şöyle dediğini haber vermiştir, (değil mi) :
«Ya Resulüllâh! Biz Rabbimizi görecek miyiz?» dedik. Resuîüllâh
«Siz açık bir günde güneşi görme hususunda birbirinize zahmet veriyor musunuz?» buyurdular. Biz:
«Hayır» dedik... Böylece hadisi sonuna kadar rivayet ettim. Bu hadis Hafs b. Meyser'e hadisi gibidir. Yalnız o:
«İşlenmiş bir amelleri ve takdim ettikleri bir hayırları olmaksızın» cümlesinden sonra:
«Onlara : Gördüğünüz her şey sizin, bir misli de beraber denilecek» sözlerini ziyade etmiştir. Ebû Sa'id (Radiyalîtihu anh) : «Duydum ki bu köprü kıldan ince kılıçtan keskinmiş* demiş.
(okuduğum) Bu hadisi Isâ b. Hammad ibaretti.

303 - (...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. EM Şeybe de rivayet eiti.
(Dedi ki): Bize Cafer b. Avn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm b. Sad [330]
rivayet eiti. (Dedi ki): BizcZeyd b. Esjem Hafs ve Sa'id'in isnadlan ile Hafs
b. Mey sere hadisi tarzında sonuna kadar rivayet etti. Yalnız bazı şeyleri ziyade ve noksan eyledi.
«O, serap gibi (alev dalgalan) birbirini tar-u mar eden...» cümlesinde geçen serap kelimesi sıcak-günde çöTde görülen su hayâlidir. Uzaktan su gibi görülür. Yanına vardıktan sonra bir şey kalmaz. îşte küffânn hâ-lide böyledir. Su var zanniyle ona koşacaklar fakat su değil ateşle karşılaşarak içine düşeceklerdir.
Mü'minlerin :
«Yarabbi! Biz dünyada bunlara en ziyade muhtaç olduğumuz halde onlardan ayrı yaşadık, onlarla beraber olmadık...» sözlerinin mânası : başlarına gelen şiddet ve korkunun giderilmesi babında Al I ah 'a niyazdır. Çünkü Mü'minler A11ah'a ibadet uğrunda dünya ma'işeti hususunda yakınlarına muhtaç oldukları halde onlara yaklaşmamış onlarla teşrik-i mesa-i etmemişlerdir. Bu hal gerek Eshâb-i kiramın gerekse onlardan sonra gelen bir çok müslümanların her zaman başına gelmiştir. Fakat müslümanlar Allah ve Resu1ü'ne isyan ederek küfr-ü inadında daim olanlarla — baüaları, oğulları, kardeşleri ve akrabaları bile olsa — derhal alakayı kesmiş, onlara hiç bir zaman arz-ı ihtiyaç etmemişlerdir. Hadisin zahir olan mânası budur. Vakıa Kaadî îyâz: Müs1im'in bu rivayetine itirazla rivayette değişiklikler olduğunu iddia etmişsede Nevevî : Bunun doğru olmadığını Müs1im'in rivayetinin sahih olduğunu söylemiştir.
«Hatta bazıları hemen hemen dönmeye yaklaşacaklar.» cümlesinin mânası geçirdikleri şiddetli imtihan sebebiyle bazıları doğruyu söylemekten dönmeye ramak kalacak demektir, Cümlesi esas itibarı ile bacak açılacak demektir. Burada ondan murâd lisan ulemâsının Cumhuru ile İbni Abbas (RadiyaUahu anhya, göre; korku ve şiddetin açılmasıdır. Zaten Araplar «sâk» kelimesini baş sıkısı hususunda darb-ı mesel yapmışlardır. Çünki Araplara göre; insan başı dara geldiği zaman kollarını sıvar ve paçalarını çeker. Biz bu makamda yelkenler indi gibi tabir kullanırız. Bu sebeple tercümeyide ona göre yaptık.
Bazıları: «Buradaki «sâk» tan murâd büyük bir nurdur» demişlerdir. Bu takdirde mâna: Mü'minler Allah Teâlâ'y1 görünce; yeni faydalar ve Eltaf-ı ilâhiyye zuhur edecek demektir. Bir takımları; «Sâk» dan murâd meleklerden bir cemaattır. Hatta Sâk'ın bir mahlûk olduğunu mü'minlerin mutat pazar yerlerinden çıkarak onları başkalarından ayırmak için bir alâmet olmak üzere yaratıldığını da söyleyenler vardır.
Hâttâbî diyor ki: «Kıyamet gününde bu makamda A11ah'ı görmek başka; cennette mü'minlerin görmesi gene başkadır. Cennette mü'minlerin Allah Teâlâ'yı görmeleri A1 1ah'm onlara bir ikramıdır. Burada görünmesi ise sırf bir imtihan içindir.»
Allah her birinin sırtını tek bir tabaka haline getirecek, her secde etmek isteyen kafası üzerine düşecek.» cümlesinden murâd; hepsinin sırtı sahife şeklinde dümdüz, bir olacaktır. Bu cümleye bakarak bazıları tek-lif-i mâla yutâkın caiz olduğuna kail olmuşlarsa da bu istidlal bâtıldır. Çünkü âhiret teklif diyarı değildir. Oradakilere verilecek secde emri imtihan içindir.
(Teklif-i mâla yutak: Kulun gücü yetmiyeceği işleri ona emretmektir. Teâ1â Hazretlerinin güçleri yetmiyecekleri şeyleri kullarına emredip etmemesi ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir. Yeri usul-u fıkıh ve usulü dindir.)
Bazıları mahşer yerinde münafıkların da mü'minlerle beraber olmalarından onların da mü'minler gibi Allah Teâlâ'yı göreceği mânasını anlamışlardır. Fakat İmam Nevevi'nin beyanına göre münafıklar Allah Teâ1â'yi göremiyeceklerdir. Bu hususta sözlerine itimad edilir ulemânın icma'i vardır. Zaten hadisi şerifte münafıkların Allah'ı görecekleri tasrih edilmemiş yalnız mü'minlerle münafıkların karışık bulunduğu yerde bir sıfat görecekleri; Teâ1â Hazretlerinin daha sonra tecelli edeceği bildirilmiştir. Bundan münafıkların da A11ah'ı göreceği lâzım gelmez. Münafıkların A1 1ah'ı göremiyec eklerine kitap ve sünnetten delil vardır.
«Bazdan bakarsın sapasağlam kurtulmuş, diğeri tırmalanmış 6a salı-nıvermiş, kimi de cehennem ateşine yığılmış kalmış...» Resulüllâh (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)hü sözleri ile ehl-i mahşeri üç kısma ayırmışlardır. Bunların birincisi; hiç bir #zap görmeden kurtulacak olan mü'minlerdir. İkinci kısım; biraz azab görüp serbest bırakılacak olanlardır. Üçüncü kısımda; cehenneme yağılırcasına atılacaklardır.
«Nefsim yedinde olan...» cümlesindeki istiksa' kelimesi: İstida, İstida' ve istifa' şekillerinde de rivayet olunmuştur. Kaadî İyâz bunların bir tashif ve vehimden ibaret olduğunu söylemiş doğrusu: «Burada olduğu gibi istiksa'dır» demişsede Nevevî buna itirazla rivayetlerin hepsinin doğru olduğunu ve hepsinin güzel bir mâna ifade ettiğini söylemiştir. Ona göre birinci ve ikinci rivayetlerin mânası: «Dünyada mühim bir mesele karşısında kaldığınız zaman o meselede sizi aydınlığa çıkarması için Allah'a bütün gücünüzle yalvararak niyazda bulunmanız mü'minIerin cehennemdeki din kardeşleri için yaptıkları niyazdan daha üstün olamaz» demektir. Üçüncü ve dördüncü rivayetlere göre ise; «Dünyada sizin hasmınızdan hak İstemeniz veya hakkım tamamiyle almanız...» manasınadır.
Hadiste cehennemlikler hakkında :
«Kalbinde bir dinar, yarım dinar hayır olan her kimi bulursanız cehennemden çıkarın.» buyurulmaktadır. Kaadî İyâz buradaki hayırdan muradın. Yakın yani iman olduğunu söylüyor. Fakat Nevevî : «Onun mânası mücerred iman değil imanından fazla bir şey bulunan demektir; Çünkü tasdikten ibaret olan mücerred iman bir bütündür parçalanamaz. Binaenaleyh bir dinar, yarım dinar, zerre kadar tabirleri

ile bildirilen parçalı şey mutlaka ya amel-i salih ya zikri hafî yahut fakire acımak Allah 'tan korkmak ve iyi niyet sahibi olmak gibi kalp amellerinden bir amel olacaktır» diyor.
Teâlâ Hazretlerinin cehennemden bir kabza almasından murâd oradan bir cemaat alıp çıkarmasıdır.

Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder.

1) Mü'minler âhirette Teâlâ hazretlerini göreceklerdir.
2) Namaz ibadetlerin efdalidir. Çünkü namazda secde vardır, Resûlüllâh (Salla Uakii Aleyhi ve SeUem) bir hadisi şerifinde: «Kulun Rabbine en yalcın olduğu zaman secde halidir.» buyurmuşlardır.
3) Hadis-i Şerif Teâlâ Hazretlerinin lûtf-u keremine ve geniş faziletine delildir.
3) Sırat, cennet, cehennem, haşr, neşr ve sual haktır.
5) Hadis-i şerif aynı zamanda secdenin faziletine delâlet etmektedir.
6) Şefaat caizdir. Dalâlet fırkalarından Haricilerle, Mu'tezile şefaati inkâr ederler. Onlara göre âsi cehennemde ebedi kalacaktır. Bu bâbta bazı âyetlerle istidlale kalkışmışlar şada Ehl-i sünnet ulemâsından hakettikleri dersi almışlardır.

82 - Şefaatin İspatı ve Mü'minlerin Cehennemden Çıkarılması Babı

304 - (184) Bana Harun b. Sait el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti dedi ki; bana Mâlik b. Enes, Amr b. Yahya b. Umâ" radan [331] haver verdi dedi ki: Bana babam, Ebû Said-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki; Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Allah cennetlikleri cennete koyacak. O dilediğini rahmetiyie cennete koyar. Cehennemlikleri de cehenneme koyacak. Sonra : Bakın, kalbinde hardal danesi kadar iman olan kimi bulursanız, onu cehennemden çıkarın,» diyecek bunun üzerine böyleler! cehennemden kömür gibi yanmış, kavrulmuş olarak çıkarılacaklar ve hayat yahut hâyâ nehrine atılacaklar. Orada sel kenarında otun bittiği gibi bitecekler. Siz onu görmediniz mi nasıl sapsarı kıvrılmış olarak çıkar.»

305 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affan [332] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb [333] rivayet etti. H. Bize Haccac b. Eş-Şair da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Avn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Halid[334] haber verdi. Vüheyb'Ie Halid'in her ikisi Amr b. Yahya'dan bu isnadla rivayet etmişler onlar:
«Bunun üzerine hayat namı verilen bir nehire atılacaklar.» demişler ve (rivayette) şekketmemişler. Halid'in hadisinde:
«Sel kenarında selin geçirdiği tohumların bittiği gibi.» Vuheyb. Hadisinde İse:
«Dere kenarındaki siyah çamur içinde yahut selin getirdiği milli toprak ıçinds otun bittiği gibi.*, ibareleri vardır.

306 - (185) Bana Nasr b. Ali El-Cehdamî'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bişr yani (İbni'l-Mufaddal) Ebû Meslem[335] 'den, o da Ebû Nadra [336] 'dan, o da Ebû Sa'id'den naklen rivayet etti. Ebû Sa'id şöyle demiş; Re-sulüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve Selletn):
«Hakkıyle ehl-İ nâr olan cehennemliklere gelince : Şüphesiz ki onlar cehennemde ne ölürler, ne de dirilirler. Lâkin bir takım insanlar vardır ki, günahları sebebiyle (yahut) hataları sebebiyle (buyurmuştur.) Kendilerine ateş isabet etmiş ve onları adamakıllı öldürmüştür. Nihayet (yanıp) kömür oldukları zaman (onlar hakkında) şefaata izin verilecek. Ve takım takım getirilerek cennet nehirlerine dağıtılacaklar. Sonra : (Cennetliklere hitaben) «Ey cennetlikler! Şunların üzerine su serpin,» denilecek, bu suretle sel kalıntısında ot biter gibi bitecekler.» buyurdular.
Cemaattan biri: «Galiffa Resuliillâh (SaUaUahü Aleyhi ve Selletn) çölde bulunmuş» demiş.

307 - (...) Bize bu hadisi Muhammed b. el-Müsenna ile îbni Beşşâr da rivayet ettiler dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be Ebû Mesleme'den rivayet etti. Demiş ki: Ebû Nadra'yi Ebû Saîd-i Hudri'den, o da Peygamber(Salîallahü Aleyhi v Sellem)'den naklen «sel kalıntıları» na kadar bu hadisin mislini rivayet ederken dinledim. Sonunu zikretmedi.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'1-İman» ve «Kitabu'r-Rukak» da rivayet etmiştir. Hadisi Nesaî dahi tahriç etmiştir.
Hadis-i şerif bütün rivâyetîeri ile cehennemdeki mü'minlere şefaat edileceğine delâlet etmektedir. Bu hususta Kaadî İyâz şunları söyler:
«Ehl-i sünnetin mezhebine göre şefaat aklen ve naklen caizdir. Teâlâ Hazretlerinin.
«O gün rahman olan Allah'ın izin verdiklerinden başka hiç bfr kimseye şefaat fayda vermez.» âyet-i kerimesi- ile emsali âyetler ve mecmu'u tevatüre varan sahih hadisler buna delil<ür. Ehl-i sünnetin selef ve halef ülemâsıda şefaatin caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Buna yalniz Haricilerle bazı Mutezileler itiraz etmişlerdir. Onların mezhebine göre âsi mü'minler cehennemde ebedi kalacaklardır. Delilleri:
«Cehennemliklere şefaatçilerin şefaati fayda vermiyecekîir.» ve
«Zalimler için (o gün) ne bir dost vardır, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi.» âyet-i kerimeleridir. Fakat bu âyetler kafirler hakkındadır. Şefaat hadisi dahi; «Derecelerin arttırılması» hakkındadır diye te'vil ederlerse de bu teVil dahi bâtıldır. Bizzat sadedinde bulunduğumuz hadislerin lâfızları onların mezhebinin butlanı hakkında sarih delildirler.

Şefaat Beş Kısımdır

Birincisi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsustur
ki; kıyamet gününde durak yerindeki şiddet ve dehşetten rahata kavuşmak ve hesabın çabuk görülmesi hususundadir.
İkincisi: Bir takım bahtiyarların sualsiz hesapsız cennete girmeleri hususundadır. Bunun dahi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'^ mahsus olduğuna dair hadis vardır.
Üçüncüsü : Cehennemi haketmiş bazı mü'minler hakkındadır. Bun-larada Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Allah 'm dilediği bazı zevat şefaat ed^eceeklerdir.
Dördüncüsü: Fiilen cehenneme girmiş günahkârlar hakkındadır. Bunlara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) melekler ve bazı mü'minler şefaat edecek bu sayede Teâlâ Hazretleri için «Lâ ilahe illallah» diyen mü'minler cehennemden kurtulacaklardır.
Beşincisi: Cennetliklerin derecelerini ziyadeleştirmek hususundaki şefaattir. Mü'tezile bu şefaati inkâr etmedikleri gibi ilk haşr zamanındaki şefaati da inkâr etmezler. Meşhur rivayetlerle sabit olmuştur ki; selef-i salihin (Radıyallahu Anhüm) Peygamberimiz

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şefaat niyazında bulunmuşlardır. Binaenaleyh:
«Bir kimsenin Allah 'tan peygamberinin şefaatim istemesi mekruhtur. Çünkü istenilen şefaat günahkârlar için olacaktır» diyenlerin sözüne i'tibar edilmez. Zira şefaat yalnız günahkârlar için değil yukarda da arz ettiğimiz gibi bazen hesabı hafifletmek ve dereceleri yükseltmek içinde olur. Sonra aklı başında olan herkes Allah'a karşı kusur işlediğini ve onu.i affına muhtaç olduğunu itiraf eder. Kendi amellerine güvenmez. Helak olunanların zümresine katılacağından korkar. Şefaat istemeyi kerih gören bu kavle göre Allah 'tan mağfiret ve rahmet dilemekte doğru olmamak lâzım gelir. Çünkü bunlar da günahkârlar içindir. Halbuki selef ve halefin duaları bunun aksini ispat etmektedir.
«Kalbinde harda! danesi kadar iman olan...» ifadesi bir temsildir. Ölçü hususunda mi'yar değildir. Çünkü; iman cisim olmadığı için tartılmaz. Fakat bu husustaki kavl-i tahkika göre kulun ameli indallah bir eisime konarak tartılacaktır. İmamu'l-Harameyn: «Amel defterlerini Cenabu Allah tartacaktir...» demiş bunun aîden müs-tahil olmadığım söylemiştir. Amellerin tartılması ya bu suretle olacak yahut ameller cisim suretinde temsil edilerek tartılacaktır. Zeccac ve diğer ehl-i sünnet müfessirleri insanın son amellerinin tartılacağını ve ona göre hayır veya şer verileceğini rivayet etmişlerdir. Burada hayat nehri şekk ile rivayet edilmiş: «Hayat yahut haya nehri» denilmiştir. Buhârî Sahihinde bu
şekkin hadisi rivayet eden Mâlik 'ten olduğunu tasrih etmiştir. Mâİik'ten başka râviler «Hayat nehri» diye seksiz olarak rivayet etmişlerdir.
Haya kelimesi yağmur mânasına gelir. Yağmura haya denilmesi yer yüzünü ihya ettiği içindir. Hayat nehrinin suyu cehennemde yanıp kavrulan insanları ihya ederek onları taptaze bir hale getireceği için ona haya denilmiştir.
«Gusâ» selin getirdiği şeylerdir.
«Hamie» nehirlerin kenarındaki kara çamurdur. «Hamile» ise Gusâ' manasınadır. Yani selin getirdiği şeylerdir.
MüsIim'in Nasr b. Ali 'den tahriç ettiği bir rivayette Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehennemliklerin cehennemde ne ölü ne diri bir halde bulunduklarını haber veriyor. Bundan murâd — AUah-u Alem— kâfirlerdir. Çünkü; ebedi olarak cehennemde kalmayı hak eden onlardır. Küffar cehennemde yanıp kül olmazlarsada bir an rahat yüzü görmedikleri için onların hayatına hayatta denmez. Nitekim ayni ifade Kur'ân-ı Kerîm'dede mevcuttur. Teâ1â Hazretleri
«Sonra cehennemde ne ölür, ne dirilir.» buyurmuştur. Ehl-i hakkın mezhebi de budur onlar: «Ehl-i cennetin nimetleri daimi olduğu gibi küt farın cehennemdeki azaplanda daimidir» derler.
Nevevî 'nin beyanına göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Lâkin bir fakım insanlar vardır ki; günahları sebebiyle (yahut hataları sebebiyle) kendilerine ateş isabet etmiş ve onları adamakıllı öldür* muştur...» sözü günahkâr mü'minler hakkındadır. Bunlar A1 1ah'in dilediği kadar, azap olunacaklar sonra öleceklerdir.
Buradaki ölümden murâd da hissi gideren hakiki Ölümdür. Demek oluyor ki; günahkâr mü'minler günahlarına kadar yanacak, sonra Allah Kendilerini öldürecek ve A11ah'in dilediği kadar cansız olarak cehennemde kalacaklar sonra ölü olarak cehennemden çıkarılacak eşya taşır gi-t>i takım takım cennet nehirlerine götürüleceklerdir. Kömür haline gelmiş bulunan vücutlarına hayat suyu serpilince hemen dirilecekler ve sel yatağında biten otlar gibi çabucak büyüxecekler bütün uzuvları ve kuvvetleri tamamen eskisi gibi olacak ondan sonrada yerlerine gönderileceklerdir.
Kaadî İyâz buradaki ölümün iki vechi olduğunu nakleder :
1) Buradaki ölümden murâd hakiki ölümdür.
2) Murâd hakiki ölüm değildir. Ancak çektikleri ızdıraptan dolayı hissiz kalırlar. Fakat Nevevi «Muhtar olan bizim arzettiğimizdir. Yani ölümden murâd hakiki ölümdür» diyor

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:

1) Asi rnü'minl erden bir taife cehenneme girecektir. Dalâlet fırkalarından Mürcienin mezhebine göre; imanı ölen bir kimseye günah zarar etmez. Binaenaleyh mü'min ne kadar günah işlese de cehenneme girmez. Bu hadis onların aleyhine ve ehl-i sünnetin lehine delildir.
2) Hadis-i Şerif: «Günahkârlar ebediyyen cehennemde kalır» diyen Mu'tezile tayfasınında aleyhine delildir. Çünkü bu hadiste bir takım günahkârların cehenneme girecekleri nassan bildirilmiştir.
3) Mü'minler amelleri hususunda birbirlerinden farklıdırlar.
4) «Ameller imandan cüzdür» diyenler bu hadisle istidlal etmişler-sede Allâme Ayni bunu asla kabul etmemiştir.

83 - Cehennemliklerin En Sonuncusunun Çıkarılması Babı

308 - (186) Bize Osman b. Ebl Şeybe ile İshâk b. İbrahim el-Hanzali ikisi birden Cerir[337] den rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize Cerir, Mansur' [338]dan, o da İbrahim'im [339] den, o da Abîde' [340]den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen rivayet etti. İbni Mes'ud şöyle demiş: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben ehl-i narın cehennemden en son çıkacak olanını ve ehl-i cennetin en son cennete girecek olanını âlâ biliyorum. Bu zat cehennemden emekliyerek çıkacak ve Allah Tebareke ve Teâlâ ona :
«(Haydi) git cennete gir, diyecek.» Bunun üzerine o zat cennete gidecek, fakat ona cennet dolmuş gibi görünecek ve dönecek :
— «Ya Rab! Ben cenneti dolmuş buldum,» diyecek. Allah Tebareke ve Teâlâ ona (yine) :
— «Git cennete gir,» diyecek. O da gidecek. Fakat ona yine cennet dolmuş gibi gelecek ve tekrar dönecek :
— «Yarabbi! Ben onu dolmuş buldum,» diyecek. Allah ona tekrar:
— «Git cennete gir! Zira (orada) senin İçin dünya kadar ve dünyanın on misli yer vardır. Yahut sana dünyanın on misli yer vardır» diyecek. O zat:
— «Melik sen olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? Yahut benim aklıma mı gülüyorsun?» diyecek.»
Ravi demiş ki: «Vallahi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in güldüğünü hatta azı dişlerinin göründüğünü gördüm (ashab arasında) cennetliklerin en aşağı mertebe olanı bu zattır. Diye söyleniyordu.

309 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler, lâfıs Ebû Küreyb'iıdir. Dediler ki: Bize Ebû Muaviye, A'meş'ten, o da İbrahim'den, o da Abîde'den, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resulüllâh (SalkilUıhü Aleyhi ve Sellem):
__ «Ben ehli narın cehennemden en son çıkanını pek âlâ biliyorum.
(Bu zat) oradan sürünerek çıkacak ve kendisine haydi git cennete gir, denilecek. Bunun üzerine o da gidecek, cennete girecek. Ve

insanları herkes yerine yerleşmiş oiarak bulacak. Kendisine :
— Geçmişte içinde bulunduğun zamanı hatırlıyor musun? denilecek.
O da:
— EveH cevabını verecek. Sonra ona :
— Dile (ne dilersen} diyecekler. O da dilİyecek. Kendisine :
— Dilediğin senin. Dünyanın on misli de senin, diyecekler. Bunun üzerine o kul :
— «(YarabbÜ),Melik ancak sen olduğun halde benimle alay mı ediyorsun?» diyecek.»
Ravi demiş ki:
— «Vallahi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gülerken gördüm. Hatta azı dişleri göründü.»
Bu hadisi Butıârî «Kitabu't-Tevhid» ve «Kitabu'r-Rukak» da, Tirmizi «Sifat-ı Cehennem» de İbni Mace dahi «Kitabuz-Zuhd» te tahriç ekmişlerdir. Hadisin buradaki rivayetlerinin birinde «Hab-ven» diğerinde «Zahfen» bazı nüshalarda «Kebven» tabirleri göze çarpmaktadır.
«Habv» emeklemek yahut oturarak sürünmek demektir.
«Zahf» oturarak sürünmektir.
«Kebv» de yüzükoyun tökezlemektir. Binaenaleyh bu mânaların üçü-de ya birbirinin müteradifi yahut birbirine yakındır. Müteradif olmadığına göre; mâna- kimi emekliyerek kimi sürünerek yürüdüğüne hamlolunur.
«Benimle alay mı ediyorsun. Yahut benîm aklıma mı gülüyorsun?» ibaresi râvinin şekkindendir. Yani, ya öyle dedi ya böyle demek istiyor. Haddizatında:
«Benim aklıma mı gülüyorsun?» buyurulmuşta olsa mâna yine benimle alay mı ediyorsun? demek olur. Çünkü alay edenin şanı tahkir ettiği kimseye gülmektir. Binaenaleyh gülmek mecazen alay etmiş olmak yerinde kullanılır.
«Benimle alay mı ediyorsun?» sözü hakkında ulemadan birkaç kavil rivayet edilmiştir. Bunlar:
1) Maziri 'ye göre; bu söz hadisin manâsında mevcut olan fakat lâfzan zikredilmeyen bir şey'e mukabeledir.. Çünkü, bu zat Allah 'tan başka bir şey istemeyeceğine söz vermiş, sonra bu sözünden dönerek tekrar istemişti. İşte bu sözünden dönmesi alay ve istihza yerine geçmiş ve o zat Teâl1â hazretlerinin:
«Cennete gir» emrine karşı cennetin dolu olduğunu zannederek geri döndükçe tekrarlanan gir emrini kendisini tama'landırmak ve sözünden döndüğü için verilen bir ceza telâkki etmiş. Sonra cezaya alay itl^k ederek benimle alay mı ediyorsun? yani beni cennete tama'landırıp imrendirmek suretiyle bana ceza mı veriyorsun? demek istemiştir.
2) Ebu Bekr Sayrafî 'ye göre bu sözün manâsı: Allah hakkında muhal olan alay ve istihzayı nefiydir. Ve adetâ bu zat:
«Yarabbi! bilirim ki sen benimle alay etmezsin. Çünkü Rabbülâlemin-sin, bana verdiğin bol nimetler ve dünyadan kat kat fazla İhsanlar haktır. Lâkin ben bunlara lâyık olmadığım halde yine de vermene şaşıyorum.» demiş gibidir.
3) Kaadî Iyâz'a göre; o zat bu sözleri ne söylediğini bilmeyerek söylemiş olacaktır. Çünkü hatır ve hayale gelmeyen in'am-u ihsanlar karşısında sevincinden çıldıracak hale gelerek ve kendini tutamı-yarak bunları söyleyivermiştir. Yoksa söylediklerine kendisi de inanacak deği-ldir. Bu sözler dünyadaki amel üzere ağzından çıkmış olacaktır. Nitekim başka bir zat hakkında Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sevinçten kendini tutamayarak, Yarabbi! Sen benim kulum, ben senin Rabbinim, diyecek.» buyurmuştur.
Nevaciz: hakikatte avurt dişleri demekse de burada lûgât ulemasının cumhuruna göre azı dişleridir. Maamafih yan dişleri yahut öğütücü dişleridir, diyeneler de vardır. Bu cümle haddini aşmamak şartı ile bazen gülmenin mekruh olmadığına delâlet eder.
Rivayetlerin birinde;
«Senin için dünya kadar ve dünyanın on misli yer vardır.» diğerinde;
«Dilediğin senin, dünyanın on misli de senin.» Duyurulmuştur. Bu rivayetlerin ikisi de aynı manâya olup biri diğerinin tefsiri mesabesindedir,
Ed'âf; emsal manasınadır. Çünkü lûgât ulemasına göre di'f misi demektir.
Bazı rivayetlere göre; cennete en son girecek olan bu zatın ismi Hen-nâd'dır. Hasan-ı Basri 'nin «Keşke ben Hennâd olsaydım» dediği rivayet olunur. Hasan-ı Basri bu temennisini Hennâd'm imanını kurtarmasına bakarak yapmıştır.

310 - (187) Bize Ebu Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti (dedi ki) bize Af fan b. Müslim rivayet etti (dedi ki): Bize Hâmmâd b. Seleme rivayet etti (dedi ki): Bize Sabit, Enes'den, o da İbni Mes'ud'dan naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cennete gireceklerin en sonuncusu bir adamdır. Bu zat kâh yürüyecek, kâh yüzü üstü düşecek. Bazan da yüzünü ateş çalacak. Ateşi geçtiği zaman ona bakacak :
— Beni senden kurtaran Allah ne mübarektir. Yemin olsun ki; Allah gelmiş ve geçmişlerden hiç bir kimseye vermediğini bana ihsan etti, diyecek. Bunun üzerine ona bir ağaç gösterilecek (o zat) :
— Yarabbi! Beni şu ağaca yaklaştır da gölgesiyle (bir parça) gölgeleneyim ve suyundan içeyim, diyecek. Allah (Azze ve Celle) hazretleri de :
— «Ey Âdemoğlu! Bilirim, bunu sana verirsem benden başkasını da istersin,» diyecek. O zat:
— «Hayır (istemem) Yaarbbİ!» diyecek ve bundan başka bir şey ts-temiveceğine Allah'a söz verecek. Rabbi de onu mazur görecek. Çünkü o zat sabredemiyeceği bir şeyi görmüş olacaktır. Binaenaleyh onu ağaca yaklaştıracak, o da ağacın gölgesi ile gölgelenecek, onun suyundan içecek. Sonra kendisine birinciden daha güzel bir ağaç gösterilecek. O zat yine :
— «Yarabbi! Beni şu ağaca yaklaştır da onun suyundan içeyim, gölgesiyle gölgeleneyim, bundan başka senden bir şey istemem, diyecek. (Teâlâ hazretleri) :
— «Ey Âdemoğlu! Sen verdiğimden başka bir şey istemiyeceğine söz vermedin miydi? Seni bu ağaca yaklaştırsam başkasını da istersin,» diyecek. Kul (yine) başkasını istemiyeceğine söz verecek. Rabbi de onu mazur görecek. Çünkü o adamcağız sabredemiyeceği bir şey görmüştür. Binaenaleyh onu o ağaca da yaklaştıracak. Onun gölgesinde de gölgelenip suyundan içecek. Sonra cennet kapısının yanında ona evvelkilerden daha güzel bir ağaç gösterilecek kul (bu sefer dahi) :
— «Ya Rabbi! Beni şu ağaca yaklaştır da gölgesi ile gölgeleneyim, suyundan da içeyim, (emin ol) bundan başka senden bir şey istemem, diyecek. (Allah-u Azimüşşan yine) :
— «Ey Âdemoğlu! Başkasını istemiyeceğine sen bana söz vermemiş miydin?» diyecek. Kul :
— «Evet Yarabbi! (vermiştim.) Ama bu (son olsun.) Senden başkasını istemem,» diyecek. Rabbi onu yine mazur görecek. Çünkü o zat sabredemiyeceği bir şey görmüştür, onun için kendisini ağaca yaklaştıracak. Allah onu ağaca yaklaştırınca (bu .sefer) cennetliklerin

seslerini işiterek :
— «Yarabbi! Beni buraya koy» diye (niyaz ede) cek. (Teâlâ hazretleri) :
— «Ey âdemoğlu! Acep senin benden dileklerini ne keser? Acaba dünyayı ve onunla birlikte bir mislini de sana versem razı olur musun?» diyecek. O zat (buna) :
— «Yarabbi! Rabbülâlemin olduğun halde benimle alay mı ediyorsun?» mukabelesinde bulunacak.»
Bunun üzerine İbni Mes'ud gülmüş ve:
— «Niye güldüğümü sorsamza!» demiş (Yakındakiler):
— «Niye gülüyorsun?» demişler. (O zaman) İbni Mes'ud şunları söylemiş:
— «Resuhıllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem) böyle gülmüş de Ashab:
— «Niye gülüyorsun ya Resulâllah?» demişlerdi, O da:
— «Bu zat: Sen Rabbülâlemin olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? dediği zaman Rabbülâleminin dıhk'ine gülüyorum.» (Ona) : «Bön seninle alay efmiyorum, lâkin ben dilediğimi yapmaya kadirim buyuracak,» dedi.

84 - Cennette Makamı En Aşağı Olanların Beyanı Babı

311 - (188) Bize Ebu Bekr b. EM Şeybe rivayet etti (dedi ki): Bize Yahya b. Ebu Bükeyr[341] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr b. Muhammed, [342] Süheyl b. Ebi Salih'ten, o da Nu'man b. Ebî Ayyâş'tan, o da Ebu
Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Ehl-İ cennetin makam itibari ile en aşağısı öyle bir adam olacaktır
ki; Allah onun yüzünü Cehennemden cennete doğru çevirecek ve ona gölgeli bir ağaç misali gösterecektir. O adam :
— «Yarabbi! Beni şu ağaca götür de gölgesinde olayım,» diyecek...»
Ebu Sa'id (Radiyallahu anh) bu hadisi İbni Mes'ud hadisi gibi rivayet etmiş. Yalnız:
«Teâlâ hazretleri : Ey âdemoğlu! Acep senin benden İsteğini ne keser?» cümlesinden itibaren hadisin" sonuna kadar olan kısmını zikretmem iş. Ama o bu hadiste:
«Allah o adama : Şunu ve şunu da İste diye hatırlatacak; istekler bittikten sonra Allah; bütün isteklerin ve onların on misli de senin diyecek.» İbaresi ile;
«Sonra o adam (cennetteki) evine girecek, onunla -beraber Hûru'l în'-den olan iki zevcesi de girecekler. Zevceleri «Seni bİzİm için, bizi de senin için ihya eden Allah'a hamdolsun» diyecekler. O adam dp : «Bana verilenin misli hiç bir kimseye verilmemiştir diyecek.» cümlesini ziyade etmiştir.
Bu iki rivayetin birincisindeki:
«Bu zat kâh yürüyecek, kâh yüzüstü düşecek, bazan da yüzünü a^es çalacak.» ifadesinden murad adamın cehennemde yana yana bîtap düştüğünü bu sebeple güç halle ayakta durabildiğini ve yeni yürümeye başlamış çocuklar gibi düşe kalka gittiğini hatta arasıra cehennemin alevleri yetişerek yüzünü yaktığını ve yüzünde simsiyah eser bıraktığını anlatmakdır. Rivayetlerin bazısın cümlesindeki zamir şeklinde müennes olarak zaptedilmiştir. Bunların ikiside sahihtir. Müennes olduğuna göre manâ:
«Sabredemiyeceği bir nimet.» diye te'vil olunur, cümlesinin manâsı:
«Senin benden dilemeni ne keser?» demektir. Bu cümleyi Müs1im'den başkaları şeklinde rivayet etmişlerdir. İbrahimi Harbi:
«Doğrusuda budur» diyerek Sahihi Müslim 'deki rivayeti kabul etmemiş isede Nevevi : «Buna itirazla rivayetlerin ikiside sahihtir. Zira'isteyen istenilenden alâkayı keserse istediği şeyde istenmez olur. Hadisin manâsı: «Seni hangi şey razı edipte aramızdaki dilek faslına nihayet verir demektir.» şeklinde mütalâ yürütmüştür.
Resûlüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in :
«Rabbülâleminİn dıkh'ine gülüyorum.» ifadesindeki dıhk'in hakikati gülmek demeksede biraz yukarıda görüldüğü vecihle Allah Teâ1â hakkında gülmek müstahil olduğu için ona isnad edilen dıhk Alla h'ın rızası, rahmeti ve merhamet buyurduğu kullarına hayır irade etmesidir diye te'vil olunur.
~~ (189) BİZe Sa'id b" Amr- E1"E§'asî rivayet etti. (Dedi ki)- Bize yan b. Uyeyne, Mutarrif[343] ile İbni Ebcer'[344] den, onlarda Şa'bf-den naklen rivayet ettiler. Şâbî demiş ki: «İnşaallah Muğire b. Şu'beyi rie-vayet ederken işittim,» H.
Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti (dedi ki) bize Süfyan rivayet etti
(dedi ki) bize Muttarif b. Tarif [345] ile Abdülmelik b. Sa'id [346] rivayet ettiler. Onlar da Şa'bî'yi Nugiratü'bnü Şu'be'den naklen haber verirken işitmişler. Şâ'bi: Ben Mugira'yı minber üzerinde bu hadisi Resûlüllâh (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)'e ref ederken dinledim demiş.
Bana Bişr b. Hakem dahi rivayet etti lâfız onundur. (Dedi ki) Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti (dedi ki): Bize Mutarrif ile İbni Ebcer rivayet ettiler. Onlar da Şa'bi'yi şöyle derken işitmişler; Ben Mugiretü'bnü Şu'be'yi minber üzerinden halka haber verirken dinledim. Süfyan demiş-ki Mutarrif'le îbni Ebcer'den biri —zannederim İbni Ebcer— ref etti. Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuşlar:
«Musa Rabbine sordu : (Yarabbi!) Cennetliklerin makam itibarı ile en aşağısı kimdir? dedi. (Teâlâ hazretleri de)
— Ehi-i cennet, cennete konduktan sonra gelecek bir adamdır. Ona cennete gir, denilecek. O :
— Yarabbi nasıl gireyim! Herkes alacağını almış, yerine yerleşmiş, diyecek. Kendisine :
— Dünya hükümdarlarından bir hükümdarın mülkü kadar mülkün olmasına razı değil inisin? denilecek. O da :
— Razı oldum Yarabbi! diyecek. Bunun üzerine (Teâlâ hazretleri} :
— Bu kadarı ve onun bir misli daha, bir misli daha, bir misti daha, bîr misli daha senindir, diyecek. O adam beşincisinde :
— Razı oldum Yarabbi! diyecek. Bunun üzerine (Teâlâ hazretleri) :
— Bunlar ve bunların on misli de senindir. Canının istediği ve gözünün beğendiği her şey de senindir, diyecek. O zat:
— Razı oldum Yarabbi! diyecek. buyurdu.
(Bu cevaptan sonra Musa) Yarabbi! Ya cennetliklerin makam itibarı ile en yüksek olanı kimdir, diye sordu. (Teâlâ hazretleri) :
— Onlar öyle kimselerdir ki; ben diledim de onların keramet fidanların! kendi yed-i kudretimle diktim ve üzerlerine mühür vurdum. Binaenaleyh (onları) ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de bir insanın hatırından geçmişlerdir.» buyurdu. Allah (Azze ve Celle) nin Kitabında bunun delili:
— «Hiç kimse onları memnun etmek için kendilerine neler gizlendiğini bilemez.» (Secde: 17) ayet-i kerimesidir.
Hadisin senedine dikkat edilirse; birinci rivayette: Şâ'bi'nin «inşallah Mugiretü'bnü Şube 'yi rivayet ederken işittim» dediği. İkinci

rivayette: «Mugira'yi minber üzerinde fau hadisi Resulul1ah (SaUalkıhİi Aleyhi ve SeÜemje Kef ederken dinledim» diyerek hadisi Mugira'dan işittiği; Üçüncü rivayette de: aynen ikincide olduğu gibi Muğira'dan minber üzerinde dinlediğini sarahaten söylediği görülür. Bir Hadisin senedinde «rivayeten» «yerfe'u» veya «yubelligu» gibi kelimeler hadis ulemâsınca bilittifak o hadisin Resulullâh (SallaUahü Aleyhi ve Setlem)'e izafe edildiğini gösterirler.
«Rivayeten» kelimesinin manâsı «Resulullâh buyurdu» demektir. Nitekim ikinci rivayette hadisin merful1 olduğu tasrîh edilmiştir. «İnşâallah istisna bildirir. Binaenaleyh Mugira'nın, Şu'be'den işitip işitmediği bununla şüpheye düşersede Öteki rivayetlerde ondan işittiğini tasrih ettiği için buradaki şüpheli ifade hadisin sıhhatma bir zarar vermez. Üçüncü rivayete Mutarriile İbni Ebcer 'den biri hadisi merfu' diğeri ise Mugira'ya mevkuf olarak nakletmektedir. Şu halde bu hadis hem merfu' hem mevkuf olarak rivayet edilmiş demektir. Fakat Fıkıh, Usul ve Hadis ulemâsının muhakkıklarma göre; böyle hadisler merfu' hükümündedirler. Çünkü mutemed bir zatın yaptığı ziyade cumhur-u ulemâya göre makbuldür. Burada hadisin hem merfu' hem mevkuf olması, bu hususu merfu' olarak rivayet eden ravilerin sayısı da fazla olduğuna göre hadisin sıhhatine asla dokunmaz.
Musa (Aleyhisselâm)'ın sualinden murad cennetliklerin en aşağı mertebede olanlarının sıfat ve alâmetleridir. Yani; onların en aşağı derecede olduğunu hangi sıfat ve hareketle bileceğim demek istemiştir. Cennetliklerin en âlâsı kimdir? sualine Teâla hazretleri:
«Onlar öyle kimselerdir ki; onların keramet fidanlarını kendi yed-i kudretimle diktim...» diye cevap vermiştir. Bundan murad onları ben seçip ayırdım, bütün umur ve hususatını üzerime aldım. Binaenaleyh onlara yapacağım ikrama asla bir değişiklik arız olmayacaktır demektir. Cümlenin sonu ihtisar için hazf edilmiştir. Çünkü üst kısmından anlaşılmıştır, takdiri şudur:
«O kullanma ikram edeceğim şeyler hiç bir insanın hatırından bile geçmeyen şeylerdir.»

313 - (...) Bize Ebu Küreyb rivayet etti (dedi ki) bize UbeyduIIah el-Eşca'î, Abdulmelik b. Ebcer'den rivayet etti, demişki: Şa'bî'yi şöyle derken işittim. Ben Mugîretü'bnü Şu'be'yi minber üzerinde:
«Musa (Aleyhisselâm) Allah (Azze ve Celle) ye ehl-i cennetin cennetten en az nasibi olanını sordu...» diyerek yukarıki hadis gibi rivayet ederken dinledim. Ve râvî hadîsi yukarıki gibi rivayet etmiştir.

314 - (190) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti (dedi ki) Bize babam rivayet etti (dedi ki) Bize A'meş Ma'rur b. Süveyd'den, o da Ebu Zerr'den naklen rivayet etti, demişki; Eesulullâh (Saîlalhhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Ben ehİ-i cennetin cennete en son girenini, eht-i cehennemin cehennemden en son çıkanını pekâlâ biliyorum. Bu Öyle bir adamdır ki, kıyamet gününde getirilerek :
— Buna küçük günahlarını gösterin, büyüklerini ondan kaldırın, denilecek. Bunun üzerine ona küçük günahları gösterilecek :
— Sen filân ve filân gün şu ve şu işi yaptın; filân ve filân günde şunu ve şunu yaptın, denilecek. O adam :
— Evet, diyecek! İnkâr edemiyecek ve büyük günahlarının kendisine gösterilmesinden korkacak, derken kendisine :
— SenİN için her seyyienin yerine bir hasene vardır. Denilecek. O adam :
— Yarabbi! Ben bir takım şeyler yaptım ki, onları burada göremiyorum, diyecek.»
Bavi demişki:
«Yemin olsun, Resulullâh (Salialîahü Aleyhi ve "Sellem)"i gülerken gördüm. Hatta yan dişleri göründü.»

315 - (...) Bize yine İbni Nümeyr rivayet etti (dedi ki): Bize Ebu Mu-aviye ile Vekî' rivayet ettiler. H.
Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebu Kureyb'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Muaviye rivayet etti. Vekî' ile Ebu Muaviye ikisi birden A'meş'ten bu isnadla rivayet etmişlerdir.

316 - (191) Bana UbeyduIIah b. Sa'id ile İshak b. Mansur ikisi birden Ravh'dan rivayet ettiler. UbeyduIIah dedi ki, bize Ravh b. Ubadete'I Kaysî rivayet etti (dedi ki) bize bni-Cüreyc rivayet etti, dedi ki; Bana Ebu'z-Zü-beyr haber verdi ki Cabir b. AbdiIIâh'a «vürudun ne olduğu sorulurken işitmiş. Cabir şöyle demiş:
— Bizler kıyamet gününde filân yerden ve filân yerden geleceğiz. Bak
(Yani bu insanların üstündedir)
Derken milletler putları ile ve taptıkları şeylerle peyder pey çağrıla; cak sonra Rabbimiz bize gelerek:
— «Siz kimi bekliyorsunuz? diyecek orada olanlar:
— Rabbimizi bekliyoruz cevabını! verecekler.
— Sizin Rabbiniz benim! <Uvecek onlar:
— Dur hele seni bir görelim! diyecekler. Bunun üzerine Tcâlâ hazretleri onlara dıhk buyurarak tecelli edecek ve onlarda ona tabi' olacaklar ve mü'mîn veya münafık her insana bir nûr verilecek sonra o nurun peşine takılacaklar. Cehennem köprüsünün üzerinde bir takını çengeller ve pıtrak dikenleri vardır. Bunlar Allah'ın dilediklerini tutacaklar sonra münafıkların nuru sönecek sonra mü'minler kurtulacak. İlk zümre yüzleri bedr gecesinde ay gibi (parlak) yetmişbin kişi olarak hesap görmeden kurtulacaklar, sonra onların arkasından gelenler gökteki yıldız nurları gibi (gelecekler sonra bu minval üzere diğerleri geçecekler. Sonra şefaat helâl olacak ve (Şefaat ehl-i) «Allah'tan başka ilâh yoktur.» Diyenlerle kalbinde bir arpa danesi ağırlığında imanı bulunanları cehennemden çıkarmcaya kadar şefaat edecekler bu çıkarılanlar cennetin içine konacaklar Cennetlikler bunların üzerlerine su serpmeye başlayacaklar. Nihayet bunlar sel Önünde nebat biter gibi bitecekler. Cehennemden çıkanda yanık eseri kalmayacak sonra kendisine dünya ve onunla birlikte dünyanın on misli verilinceye kadar dilekde bulunacak. .
Bu hadis Sahih-i Müslim'in bütün nüshalarında böyle, anlaşılması pek güç kaı-ma karışık bir halde rivayet edilmiştir. Gelmiş ve geçmiş bütün hadis ulemâsının ittifakı ile bu hadiste tasnif - tağyir vardır. Yani lâfızları değiştirilmiş ve biribirine karıştırılmıştır. Hafız Abdul Hak «El cem'u Beynes - Sahiheyn» nam.ndaki eserinde Müs1im'in kitabındaki bu karışıklığın kitabı istinsah eden kâtibin biri tarafından yahut her nasılsa yapılmış olduğunu beyan etmiştir.
Kaadî Iyâz da şunları söylemektedir:
«Bütün nüshalarda hadisin şekli budur. Bu hadiste çok değiştirme ve
tashif vardır. Doğrusu
«Kıyamet gününde biz bîr tepenin üzerine geleceğiz.» şeklindedir. Hadis ulemâsından bazıları onu bu şekilde rivayet etmişlerdir. İbni Ebî Hayseme 'nin kitabında Kâ'b b. Malik tarikiyle rivayet ettiği bir hadiste
«Kıyamet gününde ümmetim bir tepenin, sair İnsanlar da başka bir tepenin üzerinde toplanacaklar.» buyurulmuştur.

Taberî Tefsirinde Hz. İbni Ömer (Radiyallahu anh) 'dan şu hadisi rivayet etmiştir
«O, yani Muhammed (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) ümmeti ile birlikte insanlardan yüksekte bîr tepenin üzerine çıkacaktır.»
Ka'b b. Malik 'ten dahi:
«İnsanlar kıyamet gününde neşrolunacak, ben ve ümmetim bir tepe üzerinde bulunacağız.» mealinde bir hadis zikretmiştir.
Kaadî Iyâz şöyle diyor:
«Bütün bunlar gösteriyor ki; hadis değiştirilmiştir. Ravi ya bu «kûm» ve «teli» kelimelerini anlayamamış; yahut silmişte onların yerine şöyle böyle kelimeleri koymuş sonra yukarısını göstererek bu insanların üzerinde olacak diye tefsirde bulunmaya çalışmış üzerine de tembih için bak kelimesini yazmıştır. Ondan sonra hadisi istinsah edenler râvinin tefsirini de tembihini de hadisin metninden zannederek her ne buldularsa onu bu hadisten diye nakletmişler ve hadis şu gördüğün şekli almıştır.» Kaadî'-den sonra gelen hadis ulemâsından bir cemaat bu hususta ona tabi' olmuşlardır.
Yine Kaadî Iyâz diyorki: «Sonra bu hadis temamen Cabir 'in sözü olup ona mevkuftur. Müs1im'in şartı bu değildir. Çünkü hadiste Peygamber (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seliem) zikredilmemi ştir MüsIim'in onu müsned hadisler arasına alması başka rivayetlerinde müsned olarak zikredildiği içindir. Meselâ İbni Ebu Hayseme, İbni Cüreyc 'den onu «Yedhakû» cümlesinden itibaren «Resu1u11âh (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) 'den işittim» diyerek merfu'an rivayet etmiştir. Müslim bu hadisten sonra gelen İbni Ebi Şeybe rivayeti ile Şefâ'at ve cehennemden çıkarılanlara dair olan hadislerde bu hususa tembihte bulunmuş hadisin müsned olduğunu Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) 'den işitildiğini bu hadisin manâsına uyan bazı cümleler nakliyle tasrih etmiştir.»
«Teâla hazretleri onlara dihk buyuracak» cümlesindeki tecelliden murat; görmeğe mâni olan şey'i kaldırarak kullara- görünmektir. Dıhk'ın 'manâsını az yukarıda görmüştük. Şu halde bu cümleden murad A1 1ah'm kullarından razı olarak onlara görünmesidir. Bazıları:
«Buradaki Dıhk'ın manâsı kullarından gizlediği bazı şeyleri fadl-u keremi ile onlara göstermesidir.» demişlerdir.
«Mü'min veya münafık her İnsana bir nur verilecek...» cümlesinden munafıka da nûr verileceği anlaşılmaktadır. Bunun sebebi:
Münafığın mü'min görünerek mü'minler arasına karışmasıdır. .
Binaenaleyh orada da evvelemirde kendisine mü'minmiş gibi muamele yapılacak ona da nûr verilecektir. _Meselâ mü'minlerin abdest azaları nûr içinde parlayacak sair ümmetlerden bununla temayüz edeceklerdir. Bu nûr münafıklara da verilecek fakat sonradan söndürülerek münafıklar solcular arasına ayrılacak havz-ı kevserden kovulacak nihayet cehenneme yuvarlanmak suretiyle rezil ve rüsvay olacaklar.' Ehî-i mahşerin gözleri önünde münafıklıkları yüzlerine vurulacaktır.
«Sonra mü'minler kurtulacak...» cümlesi birçok esas nüshalarda bura-da olduğu şekildeyse de bazılarında «
«Sonra mü'mirileri kurtaracak...» şekilde rivayet edilmiştir.
» cümlesini Müs1im'in bazı ravileri » şeklinde rivayet etmişlerdir. Abdülhak dahi «El-Cem-u beyne's-Sahihayn» nâm eserinde bu şekilde rivayet etmiştir. Bunların ikiside sahih ise de meşhur olan birincisidir. İkinci rivayet dahi aynı manâya gelir. Çünkü; dimn deve tezeği demektir. Bu takdirde manâ:
«Selin getirdiği deve tezeğinde ot biter gibi çarçabuk bitecekler, gelişecekler.» demektir. Cehennemden çıkarılanların sel kalıntılarında biten otlara benzetilmesi çarçabuk büyüdükleri ve gelişmeleri itibariyledir.

317 - (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti (dedi ki): Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan naklen rivayet etti. Amr, Cabir'î Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'den kulağımla duydum derken işitmiş Resulüllâh (Sallaîhhü Aleyhi ve Seliem) :
«Hiç şüphe yok ki; Allah bir takım insanları cehennemden çıkararak cennete koyacaktır.» buyurmuşlar.

318 - (...) Bize Ebu'r-Rabî' rivayet etti (dedi ki): Bize Hâmmad b. Zeyd rivayet etti, dedi ki; Amr b. Dinara sen Cabîr b. Abdillah'ı Resulullah Jden:
«Şüphesiz ki, Allah bir kavmi şefa'af sayesinde cehennemden çıkaracak.» hadisini rivayet ederken işittin mi? dedim. — Evet! cevabını verdi.

319 - (...) Bize Haccac b. Eş-Şa'ir rivayet etti (dedi ki): Bize Ebu Ahmet Ez-Zübeyr[347] rivayet etti (dedi ki): Bize Kays b. Süleym[348] El-Anberi rivayet etti, dedi ki; Bana Yezid el-Fakir[349] rivayet etti (dedi ki): Bize Cabir b. Abdillah rivayet etti. Dedi ki: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem):
«Yüz çevreleri müstesna olmak üzere cehennemde cayır cayır yanan bir kavim oradan çıkarılacak, cennete konacaklardır.» buyurdu.

320 - (...) Bize yine Haccac b. Şa'ir rivayet etti (dedi ki): Bize Fadl b. Dükeyn rivaye tetti (dedi ki): Bize Ebu Asım yani Muhammed b Ebî Eyyûb[350] rivayet etti, dedi ki: Bana Yezîd-i Fakir rivayet etti, dedi ki: Hâricilerin bir re'yi iyice kalbime işlemişti. Derken haccetmek, sonra halka karşı çık (arak propaganda yap) mak niyetiyle kalabalık, bir cemaat içinde yola çıktık (yolda) Medine'ye uğradık birde baktım. Cabir b. Abdillah... bir direğin yanma oturmuş; cemaata Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadis rivayet ediyor. Bir ara cehennemliklerden bahsetti. Bunun üzerine kendisine:
— Ey Rasulullah'm arkadaşı? Siz ne konuşuyorsunuz? Halbuki Allah:
— (Yarabbi!) Şüphesiz ki, sen kimi cehenneme atarsan onu muhakkak surette rezil rüsvay edersin.» (Âl-i Imrân : 192) ve:
— «Ehl-i cehennem, cehennemden çıkmak istedikçe oraya iade edilirler...» buyuruyor. Binaenaleyh siz ne diyorsunuz? dedim. Cabir:
— «Sen Kur'an okur musun?» dedi.
— «Evet!» cevabını verdim.
— «Acaba Muhammet (Aleyhisselâtn)'nı makamını yani Allah'ın onu ihya buyuracağı yeri (in neresi olduğunu) işittin mi?»
— «Evet.»
— O makam Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahmûd olan makamıdır ki,* onun sayesinde Allah (cehennemden) çıkaracaklarım çıkarır dedi.
Sonra Cabir sıratın konmasını, insanların onun üzerinden geçişini anlattı. Ben bunları ezberimde tutamamış olmaktan korkarım. Şu kadar var ki; Cabir bir kavmin bir müddet cehennemde kaldıktan sonra oradan çıkarılacağını yani susam çöpleri gibi çıkarılarak cennet nehirlerinden bir nehre atılacaklarını ve orada yıkanarak kâğıt sayfaları gibi (bembeyaz) çıkarılacaklarını söyledi.
Müteakiben hacdan döndük (ve bir birimize) yazıklar olsun size Bu şeyhin Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} üzerinden yalan söyleyeceğini mi zannediyorsunuz? diyerek (haricilik davasından) döndük. Vallahi Bizden bir adamdan başka haricilikte kalan olmadı.
Yahut Ebu Nuaym'in dediği gibidir.
Dârât: dâre'nin cem'idir. Dâre her taraftan yüzün çevresidir. Bunun manâsı yüz secde mahalli olduğu için cehennemde yanmayacak

demektir. Yani cehennemden çıkarılanların secde yerlerinden başka yanmadık yerleri kalmamış olacaktır. Hâccâc hadisinde Yezid-i Fakir'in bir müddet haricilerin bâtıl mezhebine girdiği anlaşılmaktadır. Yerinde de görüldüğü vecihle hâriciler büyük günah işliyenlerin ebedi olarak cehennemde kalacaklarını iddia ederler. Yezid 'in kalbine işliyerek benimsediği ve hac dönüşü halka propaganda etmek istediği kavil budur. Fakat Câbir (Radiyallahu anh) "in hadisini dinledikten sonra tevbe ederek bütün çete efradı bu kavilde.n dönmüş ve hâricilik propagandası yapmaktan vaz geçmişlerdir. Yalnız aralarından biri hâricilikte İsrar etmiştir. Câbir (Radiyallahu anh) cehennemden çıkarılanları kurumuş susam çubuklarına benzetmiştir. Bu bâbta îbni Esi r (Rahimehümallah) şöyle demektedir:
«Semâsını: Simsim'in (yani susamın) cem'idir. Susam kökleri topraktan çıkarılarak daneleri alınmak için güneşe konduğu zaman yanmış gibi simsiyah olur ve incelirler.* Bu sebeple cehennemden çıkarılanlar susam çöplerine benzetilmiştir. Ben bu kelimeyi uzun müddet aradım sordum. Fakat onun hakkında sadra şifa verecek hiç bir şey bulamadım; bu lâfız tahrif edilmişe pek benziyor. Galiba aslı «sasam odunu» olacak. Sasam: Abo-noz gibi siyah bir ağaçtır.»
Kaadi Iyâz 'da şunları söylüyor:
«Buradaki semâsimin manâsı bilinmiyor. Galiba doğrusu sasam odunu olacak bu, manâ daha güzel yakışıyor. Sasam siyah bir ağaçtır. Abonozdur diyenler de vardır.» Bu hususta daha başka mütâlea yürütenlerde vardır. Fakat muhtar olan kavil İbnü'l-Esir'in beyan ettiği gibi susam olmasıdır.»
Karâtîs; Kırtasın cem'idir. Üzerine yazı yazılan sahife demektir. Cehennemden çıkanların beyaz yazı kâğıdına benzetilmesi hayat nehrinde yıkandıktan sonra yüzleri bembeyaz olacağı içindir.
Hadisin sonunda râvi:
«Yahut Ebu Nuaym'in dediği gibidir» ibaresini kullanmıştır. Ebu Nuaym, isnadın başında zikri geçen Fadl b. Dükeyn 'dir. Bu zât Müs1im 'in şeyhinin şeyhidir. Bu cümle ravilerin hadisin sonunda kullandıkları mâruf bir edep ve nezaket cümlesidir. Onlar bunu, manâ itibariyle rivayet ettikleri hadiste bir hata veya değiştirme olmuştur, endişesi ile ihtiyatan söylerler. Yani; «ben hata ettimse doğrusu bana rivayet eden zatın söylediği gibidir» demek isterler.

321 - (192) Bize Heddâb b. Halid El-Ezdî rivayet etti (dedi ki): Bize Hamtnâd b. Seleme Ebu Imran[351] ile Sabit'ten[352] , onlarda Enes b. Ma-lik'ten naklen rivayet ettiler ki: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Cehennemden dört kişi çıkarılarak Allah'a arzedilecekler. Bunlardan bîri (Allah'a) hitaben:
— Yarabbi! Beni cehennemden çıkardın ya bir daha oraya döndürme, diye niyaz edecek, bunun' üzerine Allah onu cehennemden kurtaracaktır.» buyurmuşlar.

322 - (193) Bize Ebu Kâmil FudayI b. Hüseyin el-Cahderî ile Muham-med b. Ubeyd, El-Guberi rivayet ettiler lâfız Ebu Kâmil'indi dediler ki: Bize Ebu Avane, Katade'den, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) buyurdular ki:
«Allah kıyamet gününde insanları bir araya toplayacak, onlar buna ehemmiyet verecekler. (İbni Ubeyd : Bu kendilerine ilham olunacak demiş) ve :
— Rabbimizden şefaat dilesek de bizi şu vaziyetimizden rahata ka-vuştursa ya, diyecekler. Bunun üzerine Âdem (Sallallahü Aleyhi ve gelerek :
— Sen bütün insanların babasısın, Allah seni kendi yed-i kudreti ile yaratmış; sana kendi ruhundan ruh nefh eylemiş, meleklere de emir buyurarak onlar sana secde etmişlerdir. (Ne olur) Bize RabbİN nezdinde sefa'at et de bizi bu (müşkül) mevkimızden kurtarsın, diyecekler. Âdem (Aleyhisselâm);
— Ben sizin zannettiğiniz mevkide değilim[353] diyerek (vaktiyle) yaptığı hatayı söyleyecek ve o hatadan dolayı Rabbinden utanacak, (onlara) lâkin sız Nuh'a, Allah'ın gönderdiği ilk Resule gidin[354] diyecek. Bunun üzerine Nuh (Sallallahü Aleyhi ve kellem) 'e gidecekler. O da :
— Ben sizin zannettiğiniz mevkide değilim, diyerek (vaktiyle) yaptığı hatasını söyleyecek ve ondan dolayı Rabbinden utanacak (kendilerine) lâkın siz Allah'ın «Halil» ittihaz ettiği İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye aidin diyecek. (Bu sefer) İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve baş vuracaklar. O da :
— Ben sizin zannettiğiniz mevkide değilim, diyecek ve (vaktiyle) yaptığı hatasını söyleyerek, bundan dolayı Rabbinden utanacak :
— Lâkin siz Allah'ın kendisiyle konuştuğu ve Tevrat'ı verdiği Musa
(Sallallahü Aleyhi ve Sellemye gidin, diyecek. Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'a gidecekler. O da :
— Ben sizin zannettiğiniz mevkide değilim, diyecek ve (vaktiyle) işlediği hatasını söyleyerek ondan dolayı Rabbinden utanacak:
— Fakat siz Allah'ın ruhu ve kelimesi olan İsa'ya gidin diyecek. Müteakiben Allah'ın ruhu ve kelimesi olan İsa'ya varacaklar. O da :
— Ben sİzİn zannettiğiniz mevkide değilim. Lâkin siz Muhammed (Sallallahii Aleyhi ve Sellemye, gelmiş geçmiş bütün günahları mağfiret bu-yurulmuş olan (o has) kula gidin, diyecek.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki : «Bunun üzerine bana gelecekler. Ben RabbimİN huzuruna çıkmak için izin istiyeceğim, bana izin verilecek. Rabbimi görünce sectfeye kapanacağım. Allah dilediği kadar benî secde halinde bırakacak, sonra bana :
— Ya Muhammed! Başını kaldır. Söyle sözün dinlensin; iste ki isteğin verilsin; sefa'at dile sana şefa'at hakkı verilsin, denilecek. Ben de başımı kaldırarak Rabbimin bana öğreteceği bir tahmîd ile Rabbime hamd edeceğim. Sonra şefa'atta bulunacağım. (RabbİM) bana bir hudud tayin edecek. (O hudut dahilindeki) insanları cehennemden çıkaracağım; onları cennete koyacağım. Sonra (RabbİMe) dönerek secdeye kapanacağım. Allah (yîne) dilediği kadar beni (secde halinde) bırakacak. Sonra (bana) :
— Ya Muhammed başını kaldır! Söyle sözün dinlensin; iste ki istediğin verilsin. Şefa'at dile sana şefa'at hakkı verilsin, denilecek. Ben de başımı kaldırarak Rabbime : Onun bana öğrettiği bir hamdle hamd edeceğim, sonra şefa'atta bulunacağım. Rabbim bana bir had çizecek. Ben de o haddin içinde bulunan insanları cehennemden çıkaracağım; kendilerini cennete koyacağım.
Ravi demiş ki:
— Üçüncüde mi, dördüncüde mi bilemiyorum.
— «Ben, Yorabbi! Cehennemde Kür'ân'ın hapsettiklerinden yani kendilerine ebediyyen cehennemde kalmak vacip olanlardan başka kimse katmadı! diyeceğim.» buyurdular.
İbni Ubeyd kendi rivayetinde şöyle demiş:
«Katade yani üzerine cehennemde ebedî kalmak vacip olan dedi»
Bu hadisi Buhâri «Kkâbu't-Tevhîd», «Khabu'r-Rukaak» ve «Kitabu'i-Tefsir» de, Nesai «KitabiTt-Tefsir» de, İbni Mâce «Ki-tâbü'z-Zühd» de tahriç etmişlerdir.

Hadis-i şerif Resu1u11âh (SaUaUahü Aleyhi ve Selîem) 'in şefa'ât-i uzmâsı hakkındadır. Bu Şefâ'at mahşerde insanlar hesaba çekilmek için durdukları zaman olacaktır. Makam-ı Mahmud hakkında ulemânın kavilleri çoksa da Hafız îbni Hacere göre bundan murad Şefaat-i Uzma denilen umumî şefaâtdır. Resulullah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in günahkârları cehennemden çıkarmak için yapacağı şefaati bunun tâbüerindendir. Nevevî şefaatin beş yerde olacağını beyân etmiştir. Bunlar:

1 - Mahşer yerinde,

2 - Bazı kimseleri hesapsız cennete koymak için,

3 - Azabı hak etmiş kimselerin azabedilmemesi için,

4 - Günahkârların cehennemden çıkarılması için ve.

5 - Derece yükseltmek için yapılacaktır. Şefaatin beşten fazla olacağını söyleyenlerde vardır. Teâ1â hazretlerinin ilhamı ile şefâ'atçı aramak kulların hatırlarına gelecek ve bu işe Adem (Aleyhisselâm) 'dan başlayacaklardır. Adem (Aleyhisselâm) cennette kendisine yasak edilen ağaçtan yediğini ve bu suretle A11ah'a karşı hatâ işlediğini söyleyerek Özür dileyecektir. îbni Abbas (Radıyattahu A nhütna) 'dan rivayet edilen bir hadiste Hz. Adem (Aleyhisselâm)'}n :

«Ben hatam yüzünden cennetten çıkarıldım.» diğer bir hadiste de:

«Ben bir günah işledim ve onun sebebiyle yeryüzüne indirildim.» Ebu Sa'id-i Hfudri 'den rivayet edilen diğer bir hadisde:

«Ben bir günah işledim ve onun sebebiyle yeryüzüne İndirildim.» Sa'd b. Mansur 'dan rivayet olunan başka bir hadisde:

«Ben cennet-i Firdevsde iken bir hata işledim, bugün kendim affolun-sam bana o da yeter.» diyeceği rivayet olunur.

Ehl-i mahşer ondan sonra Hz. Adem'in delâleti ile Nuh (Aleyhisselâm) a. müracaatla giriftar oldukları dehşet ve sıkıntıdan kurtulmaları için Teâ1a hazretleri nezdiride kendilerine şefâ'atta bulunmasını rica edecekler. Fakat o da vaktiyle kendisinin A11ah'a karşı hata ettiğini bundan dolayı huzur-u ilâhide şefâ'at talebinde bulunmaktan utandığını söyleyerek özür dileyecektir. Nuh (Ahyhisselâm)hn hatasından murâdi: Kâfir* olan kavminden hiç bir kimse bırakmamak şartiyle helak etmesi hususunda A11ah'a niyazda bulunmuş olmasıdır. Ondan sonra ehl-i mahşer Hz. Nuh 'un delâleti ile İbrahim (Aleyhisselâm) 'a müracaat edecekler fakat o da vaktiyle günah işlediğini binaenaleyh şefâ'at için huzur-u ilâhiye çıkacak yüzü olmadığını söyleyerek Özür dileyecek ve kendilerini Musa aleyhisseîâma gönderecektir. İbrahim (Aleyhisselâm) in günahından murâd: vaktiyle putları kırdığı zaman kendi kırdığını söylemiyerek:

«Belki onları büyük put kırmıştır.» demesi; zevcesi Sâre için; «Kız kardeşimdir.» ifadesini kullanması; yıldızlara bakarak: «Ben hastayım.» demesidir. Bunlar Kur'an-ı Kerîm'de zikredilmişlerdir. Hz. Mûsâ dahi vaktiyle Allah'a karşı günah işlediğini söyleyerek şefâ'atçı olmaktan özür dileyecek ve kendilerini îsâ (Aleyhisselâm) a gönderecektir.

Musa (Aleyhisselâm) 'm hatası kıptiyi öldürmesidir. Beni İsrail 'den biriyle kavga eden bir kıptiyi ayırmak için aralarına girmiş eliyle kıptiyi def etmek isteyince; kipti hemen ölmüştü. Ehl-i Mahşer, İsâ (Aleyhisselâm) 'a da müracaat edecek fakat, o da özür dileyerek kendilerini âhır zaman peygamberi Muhammed Mustafa (SallallahU Aleyhi ve Sellem)'e gönderecektir. Hadis-i şerifte İsâ (Aleyhisselâm)'im A.11ah'a karşı işlenmiş bir hatası zikredilmemiştir. Nihayet mahşer halkı Resulullah (SaUaUahü Aleyhi ve Seflem)'e müracaatla şefâ'atini niyaz edecekler, o da bunu kabul ederek kendilerine şefâ'atte bulunacaktır. Şefâ'at hususunda kendilerine müracaat edilen peygamberlerin:

«Biz sizin zannettiğiniz mevkide değiliz.» demeleri ya tevazu'lann-dan yahut bu işin Resûlü11âh (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsus olduğunu bildiklerindendir.

Teâ1a hazretleri ehl-i mahşere evvelâ hazreti Adem (Aleyhisselâm) ile diğer peygamberlere müracaatı ilham buyurarak bizim Peygamberimiz (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i en sona bırakmasındaki hikmet — Allahu â'lsm— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVm faziletini göstermektir. Çünkü evvelâ ona müracaat etseler derhal şefaati kabul ederdi. Bu suretle diğer peygamberlerden birine müracaat etsek, o da bize şefaat ederdi; zannı hasıl olabilirdi. Fakat evvelâ birer birer onlara müracaat ederek iş Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de karar kılınca, bu işin yalnız ona mahsus olduğunu anlamış olacaklar. Bu da peygamberimiz Muhammed Mustafa (SallallahU Aleyhi ve Sellem)'\n Teâ1a hazretleri nezdinde en yüksek makamı haiz ve pey-gamberan-ı izanı içinde ona en mahbup O olduğuna delildir. Bu hâdise onun bütün insanlardan ve sair mahlûkattan, hattâ bütün meleklerden efdal olduğuna delâlet eder. Çünkü Şefa'ât-ı uzmâ namı verilen bu büyük işi bütün mahlûkat içinde ondan başka üzerine alan bulunmayacaktır.

Resûlülla h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Şefaat teklifini bir sÖz-le kabul etmesi bu makamın ve bu kerametin yalnız kendisine mahsus olduğunu bildiğindendir.

Şefaat hususunda babalardan başlanmış tedricen büyükten küçüğe oğullara gidilmiştir.

Fıkıh ve usül-i Fıkıh âlimleriyle diğer ulemâ peygamberlere günah işlemenin caiz olup olmaması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu meseleyi Kaadi İyâz şöyle hulâsa eder: «Peygamberlere nübüvvet geldikten sonra küfür etmeleri biîittifak caiz değildir. Onlar küfürden ma'sumdur-lar. Nübüvvet gelmezden önce onlar hakkında küfrün caiz olup olmadığı ihtilaflıdır. Sahih kavle göre; bu da caiz değildir.»

Günah işlemelerine gelince büyük günahlardan ma'sum oldukları yine ittifakıdır. Yalnız bu ma'sumiyetin akıl yoluile mi yoksa şeriat yolu ile mi olduğunda ihtilâf edilmiştir. Üstad Ebu İshak ile diğer bazı ulemâya göre mucize delili muktezası olarak Peygamberanı îzâm 'in büyük günah işlemeleri imkânsızdır. Kaadi Ebubekir ile ona muvafakat edenlere göre onların büyük günah işlememesi icma' tarikiyle sabittir. Mutezile; taifesine göre ise aklen büyük günah işleyemezler.

Keza kavlen tebliğ ettikleri hükümler hususunda peygamberler bi-1' icma' ma'sumdurlar. Fiîli tebligat hususunda ihtilâf vardır. Bazılarına göre; bu hususta da ma'sumdurlar. Sair insanlara caiz olan yanılma ve unutma gibi şeyler onlar hakkında caiz değildir.

Bunlar yerlerinde görüleceği vecihle Resul ullâh (Sallattahü Aleyhi ve SellemYin namazda yanıldığını bildiren hadislerle, emsali hadisleri tevil ederler. Ehl-i tasavvufun mezhebi budur.

Cumhuru ulemâya ve ekser-i muhakkikine göre; fiilde hata hem caiz hemde vadidir. Nevevi : - «Hak olanda budur» der. Yalnız onların hataları Allah tarafından kendilerine tenbih olunun Cumhura göre; hataları derhal bazılarına göre ise; vefatlarından önce tenbih olunur. Tâ ki doğruyu tebliğ müddetleri geçmeden tebliğ etmiş olsunlar.

Peygamberler mürüvvete manî' ve insanı küçük düşürerek i'tibarını sarsacak küçük günahlardan biîittifak ma'sumdurlar. Sair küçük günahlardan ma'sum olup olmadıkları ihtilaflıdır. Selef ve Halefin Fıkıh, Hadis ulemâsının ekserisine göre böyle günahlar peygamberler hakkında hem caiz hem vaki'dir. Delilleri bu bâbtaki âyet ve hadislerin zahirleridir. Ehl-i tahkik ulemâdan bir cemaatla bazı Fıkıh ve Kelâm ulemâsına göre peygamberler büyük günahlardan olduğu gibi bilcümle küçük günahlardan da ma'sumdurlar. Bu zevat peygamberlerden küçük günah sâdır olduğunu bildiren âyet ve hadisleri ya tevil ederler yahut onları sehven veya teVil suretiyle yahut Peygamberlik gelmezden önce yaptıklarına hamlederler. Nevevi diyor ki: «Hak olan da budur. Çünkü peygamberlerin- küçük günah işledikleri sabit olsa fiillerinde takrirlerinde ve bir çok kavillerinde bizim onlara uymamız lâzım gelmezdi. Halbuki bu söylediklerimiz hususunda onlara uymak lâzım geldiğinde hiç bir hilaf yoktur. Ulemâ ancak onlara uymanın vacip mi, mendûp mu yoksa mubah mı olduğunda ihtilâf etmişlerdir.»

Kaadi Iyâz da şunları söylemektedir: «Bazılarının bu mezhebi bid'at taifelerinden Mu'tezile- ile Haricîlere nispet etmesi seni ürkütmesin.
Çünkü onların münazara ettikleri yer küçük günahlar sebebiyle tekfirdir. Biz bu mezhepten Allah Teâlâ'ya teberri eyleriz. Peygamberler hakkında zikir edilen şu hatalara bak!... Adem (Aleyhisselâtü Vesselam) unutarak yasak olan ağaçtan yemiş. Nuh (Aleyhisselâm) kâfir olan kavmine beddua etmiş. Musa aleyhisselâm katline memur olmadığı bir kâfiri öldürmüş. İbrahim aleyhisselâm Küffara karşı kendini müdafa'a için tev-riyeli konuşmuştur. Bunların hiç birisi peygamberlerden başkaları için günah sayılmaz. Lâkin bu peygamberler mezkûr hatalardan korkmuşlardır. Çünkü bunlar Allah'ın emriyle yapılmış şeyler değildi. Hafta bazılarını ma'rifetuîlah derecelerine göre Teâlâ hazretleri muaheze bile buyurmuştur.»
Resulullâh (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Nuh (Aleyhisselâm) ı ilk resul diye tavsif buyurmuştur. Bu bâbda Ebu Abdillâh Mâzirî şunları söylüyor: «Tarihçiler îdris (Aleyhisselâm) Hz. Nuh 'un dedesi diye zikir ederler. İdris (Aleyhisselâm) 'in da resul olduğu delille ispat edilirse tarihçilerin sözü doğru olmamak icap eder. Çünkü peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Âdem 'in dilinden Hz. Nuh'un ilk resul olduğunu Ijaber vermiştir. îdris (Aleyhisselâm)1 mürsel olmayan peygamber ma'nasına almak da doğrudur» Kaadi Iyâz'ın beyanına göre Idris'in îlyas olduğunu ve Benî İsrailin bir peygamberi idiğini söyleyenler vardır. Eğer hakikât bu merkezde ise i'tiraz sâkit olur. Nitekim Kaadi Iyâz da : «Böyle denirse Adem'le Şit (Aleyhimesselâm) ve onların olup olmadığı hakkındaki i'tirazda sakit olur. Velevki Resul olsunlar. Çünkü Âdem (Aleyhisselâm) yalnız oğullarına Resul gönderilmişti. Onlar da kâfir değildiler. Hz. Adem onlara iman ve Allah'a Nitekim Kaadi Iyâz da: «Böyle denirse Adem'le Şir (Aleyhisselâm) Un da öyle idi. Halbuki Nuh {Aleyhisselâm) yer yüzünü bütün kâfirlerine Resul gönderilmişti...» diyor.
Hadiste İbrahim (Aleyhisselâm)'a Halilullah, Musa (Aleyhisselâm)'a Kelimûllah, İsa (Aleyhisselâm)'a da Ruhullah denilmiştir. Yine Kaadi Iyâz'ın beyanına göre Halil kelimesi Hülleden alınmıştır ki ihtisas ve bir şeyin safisini seçmek manâsına gelir. Bazıları bu kelimenin ash hacet manâsına gelen «hâleltu» den alındığını ve inkıta' manâsına geldiğini söylemişlerdir. Bu takdirde İbrahim Aleyhisselâm'a Halil denilmesi hacetini yalnız Allah Teâlâdan beklediği içindir. Bazıları Hüllenin halis sevgi manâsına geldiğini diğerleri Muhammedve EItaf demek olduğunu söylerler. İbnü'l-Enbarî:
Haliü: «Tam sevgi ile seven ve sevginin hakkını ödeyen sevgili; sevgilerinde noksan ve kusur bulunmayan sevgili» diye tarih etmiş Vahidî, bu tarifin muhtar olduğunu çünkü Allah Teâlâ'nm İbrahim (Aleyhisselâm)'ın Halili İbrahim 'inde Allah'ın Halili olduğum halbuki hacet manâsına gelen hülleden alınırsa Allah'a İbrahim'in halili denilemiyeceğini söylemiştir.
Hz . Musa (Atevhisselâm)'a ehl-i sünnetin icmâî ile (kelîmullah) denilmiştir. Çünkü Musa (Ateyhissetâm) Teâlâ hazretleri ile vasıtasız olarak konuşmuştur. Kelîm fa'îl vezninde ismi fail olup konuşan manasınadır.
İsa (Aîeyhisselâm)'a Ruhullah ve Kelimetullah denilmiştir. RuhuIlah denilmesinin vechi ya onun hakkında Teâlâ hazretleri «Ruhumuzdan üfürdük» buyurduğu yahut İsâ (Aieyhisseîâm) 'in dirilttiği ölülerde ruh hasıl olduğu içindir. Kelimetullah denilmesi ise Allah'ın: *ol» kelimesi ile vücut bulduğu içindir. Zemahşerî:
îsâ (Aieyhisseîâm) kelimetullahtır. Çünkü baba ve nutfe vasıtası ile değil Allah'ın emri ve kelimesi ile vücut bulmuştur. Ruhullahtır. Çünkü ruh sahibidir. Ruh sahibi olan bir kimsenin bir cüz'ünden meselâ diri olan babadan ayrılan nutfeden hasıl olmuş değildir... diyor.
İsâ (Aieyhisseîâm) mahşer halkına:
«Muhammed (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)%a gelmiş geçmiş butun günahları mağfiret buyurulmuş olan (o has) kula gidin.»diyecektir. Resulul1âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gelmiş geçmiş günahlarından mu-rad ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir. Bazıları geçmiş günahlardan murad kendisine peygamberlik gelmezden önceki günahları sonrakilerden muradda peygamber olduktan sonra işledikleridir. Diğer bazıları bu sözden maksat ümmetinin günahlarıdır demişlerdir. Bu takdirde cümlenin manâsı ümmetin bazısının günahlarının affedilmesi yahut bütün ümmetin cehennemde ebedi kalmaktan selâmetidir. Bir takımları gelmiş geçmiş günahlardan murad Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanılarak veya te'vil ederek yaptığı işlerdir, demişlerdir. Kuşeyri bu kavli ihtiyar etmiştir. İsâ aleyhisselâmın geçmiş sözünden murad:
«Adem (Aleyhisselâmyin hatası gelecekten murad da peygamberin ümmetinin günahlarıdır* diyenler bulunduğu gibi bu sözden murad:
«Günahın olmuş olsa affedilirdi muahaza olunmazdın» manasınadır. Diyenler de vardır.
«Bunun üzerine bana gelecekler. Ben Rabbimin huzuruna çıkmak için İzin istiyeceğim, bana izin verilecek.» cümlesini Kaadi Iyâz şöyle tefsir etmektedir:
«Bunun manâsı —Allah-u Alem— bana vadedilen şefâ'atla makam-ı mahmuda izin verilecektir» demektir. Makam-ı Mahmudu Allah ona tahsis etmiş ve kendisini orada ba's buyuracağını bildirmiştir. Enes ve Ebu Hureyre hazeratımn rivayetlerinde Resulullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in secde ederek hamd-ü senada bulunduktan ve şefaat hususunda kendisine izin verildikten sonra «Ümmetim, ümmetim...» diye sözebaşlıyacağı bildirilmiştir. Bu hadisin Huzeyfe (Radiyallahu anh) rivayetinde : «Bunun üzerine Muhammed (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)e gelecekler. O ayağa kalkacak ve kendisine şefâ'at babında izin verilecek; emanetle rahim gönderilerek biri sıratın sağına diğeri soluna duracaklar ilk sırattan geçenler şimşek sürati ile geçecekler...» denilmiştir. Bu suretle hadis muttasıl oluyor çünkü insanların Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e müracaatları mahşerde mevkıf denilen bekleme yerlerinde ve kulların hesabı görüldüğü zamana aittir. Ondan sonra Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmeti ve ümmetinin günahkârları hakkındaki' şefâ'atına, peygamberlerin, meleklerin ve diğer şefâ'at ehlinin şefâ'atlanna sıra gelir.»
Kaadi Iyâz bu sözleri ile Resulüllâh (Salîalîahü Aleyhi ve, Sellem) 'in mahşerde; biri mahşerin dehşetinden halkı rahata kavuşturmak, diğeride sırat üzerinde günahkâr mü'minlere aid olmak üzere iki yerde şefâ'at edeceğini birinciye Makam-ı Mahmud ve şefâ'at-ı uzmâ denildiğini, hadislerin buna ve peygamberlerden başkalarının da şefâ'at edeceklerine delâlet ettiğini anlatmak istemiştir.
İmam-ı Gâzâlî:
«Dürretü-l.Fahire fi Ulumi'l-Ahire» adlı eserinde mahşer halkının Hz Adem'le diğer peygamberlere müracaatları arasında biner sene zaman bulunduğunu söylemiştir. Bazıları bunun aslına eremediklerinden bahsederek Gaza1î'ye ta'n etmiş ve:
« GazaIî' bu kitapta bir çok aslı olmayan hadisleri rivayet etmiştir; bunların hiç birine aldanma» demişlerse de Buhârî Sarihi Aynî Buna itirazla :
«Gazali 'nin ceîâlet-i kadri bu söylenenlere münafîdir. Mezkûr hadislerin asıllarına erememek başkalarının da erememesini istilzam etmez. Bu Kaail Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den gelen bütün hadisleri ihata etmemiştir ki bunların aslına eremedim iddiasında bulunabilsin» demiştir.
«Yani; kendilerine ebediyyen cehennemde kalmak, vacip olanlardan başka kimse kalmadı» cümlesi ondan Önceki:
«Yorabbi! Kur'ân'ın hapsettiklerinden başka kimse kalmadı.» cümlesinin tefsiridir. Bu tefsiri Katade yapmıştır. Nitekim İmamı Müslim rivayetin'son cümlesinde bunun Katade tarafından yapıldığım tasrih etmiştir. Hz. Katade 'nin yaptığı tefsir doğrudur. Bunun manâsı cehennemde Kur'an-ı Kerim'in ebediyyen kalacaklarını

«Hiç şüphe yok ki, Allah kendisine şirk koşma kabahatini afvetmez.» buyurmuştur. Mezkûr âyet-i kerime ehl-i hakkın mezhebine delildir. Çünkü Selef-i salihin imanla Ölen bir kimsenin cehennemde ebedî kalrmyaca-ğma ittifak etmişlerdir.
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in huzur-u Rabbül âleminde yapacağı secdenin ne kadar devam edeceği bu hadiste bildirilmemiş.
«Allah dilediği kadar beni secde halinde bırakacak.» buyurulmuşsa da Hz . Ebu Bekr Sıddîk (Radiyallahu anft) rivayetinde bu secdenin bir hafta kadar devam edeceği bildirilmiştir. Fahri Kâinat şefâ'atinin sınırlı olduğunu beyan ederek:
«Rabbim bana bir hudut tayin edecek (o hudut dahilindeki) insanları cehennemden çıkaracağım...» buyurmuştur. Yani şafâ'atm her nev'inde kendisine bir hudut tayin edilecek ancak o hudut dahilindeki insanlara şefâ'at edecektir. Meselâ: Cemaata gitmeyenler hakkında şefâ'at edeceksin denilirse yalnız onlara şefâ'at decek, namaz kılmıyanlar hakkında yahut içki içenler, zina edenler hakkında şefâ'at edeceksin denilirse yalnız onlara şefâ'atta bulunacak sair günahkârlara şefâ'at hakkı olma vara

323 - (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna île Muhammed b. Beşşar da rivayet ettiler, dediler ki; Bize İbni Ebi Adîy, Sa'id'den, o da Katade'-den, o da Enes'ten naklen rivayet etti. Enes. şöyle demiş:. ResulııİlahÍ (Sallallahü Aleyhi-ve Sellem) buyurdular ki: «Mü'mİnler kıyamet gününde bir yere toplanacak, onlar buna ehemmiyet verecekler, yahut bu kendilerine, ilham edilecek...» diyerek hadisi Ebu Avane hadisi tarzında rivayet etmiş. Bu hadiste Enes şunları da söylemiş:
«Sonra Allah'a dördüncü defa gelerek — yahut 4. defa dönerek — :
Yarabbi Kur'ân'ın hapsettiklerinden başka (cehennemde) kimse kalmadı diyeceğim.»
Bu rivayetlerde kıyamet gününde insanların bir yere toplanacağı bildirilmiş fakat nerede toplanacaklarından bahsedilmemiştir. Hadisin başka bir rivayetinde:
«Allah insanları Arasat meydanında topladığı vakit.» denilmiş Ebu Hureyre rivayetinde :
«Allah gelmiş geçmiş bütün insanları bîr toprağın üzerine toplayacak.» buyurulmuştur. kelimesi bir rivayettle « diğer bir rivayette bir rivayette şeklinde zapte-dilmiştir. Bunlardan birincisi ehemmiyet verecekler ikincisi kendilerine ilham olunacak üçüncüsü vehmedecekler dördüncüsü de mahzun olacaklar manasınadır.
îlhâmdan murad Allah'ın bir şeyi yapmak veya yapmamak hususunu insanın kalbine bildirmesidir.
«Sonra Allah'a dördüncü defa gelerek —yahut dördüncü defa dönerek —.,» ibaresi ravinin şekkini göstermektedir. Yani «ya Öyle dedi ya böyle» demek istemiştir, Allah'a gelmek veya dönmekten murad Makami Mahmud'dur. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonra bana şefâ'at için ilk defa müracaat edilen yere yani Makam-ı Mahmud'a döneceğim demek istemiştir.

324 - (...) Bize Muhammed b. £1 Müsenna rivayet etti (dedi ki): Bize Muaz b. Hişâm rivayet etti. Dedi ki: Bana babam, Katade'den, o da Enes b. Malikten naklen rivayet etti. Enes NebiyyullahfSaUallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular kî:
«Allah mü'minleri kıyamet gününde bir yere toplayacak. Bu kendilerine İlham edilecek...»diyerek hadisi yukarkiler gibi rivayet etmiş. Yalnız dördüncü defada:
«Ben de : Yarabbi cehennemde Kur'ân'ın hapsettiklerinden, yani orada ebedî kalmak kendilerine vacip olanlardan başka kimse kalmadı, diyeceğim.» buyurduğunu zikretmiş.

325 - (...) Bize Muhamnıed b. Minhal Ed-Darîr de rivayet etti (dedi ki): Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti (dedi ki): Bize Sa'id b. Ebî Arube ile Destevaînin arkadaşı Hişâm, Katade'den, oda Enes b. Malik'ten naklen rivayet ettiler. Enes: «Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular» demiş. H.
Bana Ebu Gassân El-Misma'î ile Muhamnıed b, El-Müsenna da rivayet ettiler, dediler ki: Bize Muaz —ki İbnî Hişâmdır.— rivayet ett dedi ki: Bana babam, Katade'den rivayet etti, (dedi ki): Bize Enes b. Malik rivayet etti ki Peygamber (SaÎîaîîahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'tan başka ilâh yoktur, diyen ve kalbinde bir arpa ağırlığında hayır bulunan herkes cehennemden çıkarılacaktır. Sonra (yine) Allah'tan başka ilâh yoktur diyen ve kalbinde bir buğday donesi ağırlığında hayır bulunan herkes cehennemden çıkarılacaktır. Sonra (yine) Allah'tan başka ilâh yoktur diyen ve kalbinde zerre kadar hayır bulunan herkes cehennemden çıkarılacaktır.» buyurmuşlar.
İbnî Minhâl kendi rivayetinde şunları ziyade etmiştir: «Yezid dedi ki bunun üzerine ben Şu'be ile görüşerek bu hadisi ona rivayet ettim. Şu'be şöyle dedi:
«Onu bize Katade, Enes b. Malîk'ten, o da peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'den naklen rivayet etti şu kadar var ki; Şu'be (zerre) kelimesinin yerine (Züre) yi koydu. Yezid bunda Ebu Bistâm tashif yapmış dedi.»
Bu rivayetin senedindeki Sa'id b. Ebi Arube hakkında söz edilmiştir. Çünkü bu zatın âhir Ömründe hafızası bozulmuş bunaklık eseriyle hadisleri karıştırmaya başlamıştır. Böylelerin o hal geldikten sonra rivayet ettikleri hadislerle ihticac olunmazsa da Buhâri ve Müslim 'deki hadisleri hadisi kanştırmazdan Önceki yani hafızalarının sağlam bulunduğu zamana hamledilir.
Hişâm Said-i Desteva'îye Hişam-ı Desteva'î de derler. Desteva* bir yerin ismidir. Bu zat o yerden getirilen elbiseleri sattığı için kendisine Hişâm-ı Dstevaî; yine o yerden getirilen buğdayı sat ağı için Hişâm sahib-i Destevâi denilmiştir.
«El-Metâli'» sahibi; «Mu'azb. Hişâm Sahib'd-Dest va'î » ifadesindeki sahib-i Desteva'îyi Mu'az'ın sıfatı zannetmişse de bu yanlıştır. Sahib-i Desteva'i Mu'az değil babası Hişâm 'dır.
Hadisteki zerreden murad küçük karıncadır. Züre rivayeti tashiftir. Onun için de Yezid:
< Ebu Bistâm bu kelimede tashif yapmış» demiştir. Ebu Bistâm 'dan murad Şu'be dîr.
Bazıları bu kelimeyi (durra) şeklinde rivayet etmişlerdir ki bu da tasnifin tashifi'dir.

326 - (...) Bize Ebu' Rabi' El-Ateki rivayet etti- <Dedi ki): Bize Ham-mad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'bed b. Hilâl El-Anez [355] rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Sa'id b. Mansur da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) Bize Hâmmad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'bet b. Hilâ El-Anezî rivayet etti. Dedi ki: Enes b. Malîk'e gittik ve (bizi onunla görüştürmesi için) Sabit'ten şefâ'at diledik Enes'e vardığımızda kuşluk namazı kılıyordu. Sabit bizim için izin istedi ve yanma girdik. (Enes) Sabit'i kendi yanma sedrine oturttu. Sabit ona:
«Ya Eba Hamza (şu) Basralı kardeşlerin kendilerine şefâ'at hadisini rivayet etmeni rica ediyorlar» dedi. Enes buna icabetle şunları söyledi: Bize Muhanımed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Kıyamet günü geldiği zaman insanlar deniz dalgalan gibi birbirine çarparak karışacaklar. Sonra Âdem'e gelerek Zürriyetine şefaat et! diyecekler. Âdem (Aleyhisselâm) Ben ona ehil değilim, lâkin siz İbrahim[356] (Aleyhisselâm) 'a gidin; çünkü o Halilullah'dır, diyecek. Bunun üzerine İbrahim'e gelecekler. O da : Ben buna ehil değilim, lâkin siz tAûsâ(Aleyhisselâm) 'a gidin; çünkü o Kelimullâh'tir,

diyecek. Müteakiben Musa'ya ge-Jinecek. O da': Ben buna ehil değilim; lâkin siz îsâ (Aleyhisselâm)'a gidin; çünkü o Ruhullah ve Kelimullâh'dır; diyecek; sonra îsâ (Aleyhisselâm)'a gelinecek. O da : Ben buna ehil değilim; lâkin siz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gidin, diyecek. Nihayet bana gelecekler. Ben onlara : (Evet) Ben buna ehilim, diyerek hemen gidip Rabbimin huzuruna (çıkmak İçin) izin isteyeceğim. Bana izin verilecek. Ben de onun huzuruna durarak ona öyle hamd-ü senalarda bulunacağım ki, şimdi onları söylemeye iktidarım yoktur. Onları bana Allah ilham edecek. Sonra Allah için secdeye kapanacağım. Bana : Ya Muhammed, başını kaldır. Söyle ki, sözün dinlensin, iste (isteğin) verilsin, şefaat dile sana şefaat hakkı verilsin, denilecek. Bunun üzerine ben: Yarabbi! Ümmetimi, ümmetimi, diyeceğim. (Bana : Haydi) git, kimin kalbinde bir buğday yahut arpa danesi kadar iman varsa onu cehennemden çıkar, denilecek. Ben gidip bunu yapacağım. Sonra yine Rabbime dönerek aynı hûmdüsenalarla ona hamd edeceğim. Sonra ona secde ederek yere kapanacağım. Bana (yine :) Ya Muhammed başını kaldır da söyle, sözün dinlensin, iste ki İsteğin verilsin; şefaat dile sana şefaat hakkı verilsin, denilecek. Ben (yine) ümmetimi!., ümmetimi!., diyeceğim. Bunun üzerine bana : Haydi git, kimin kalbinde hardal danesi kadar iman varsa onu cehennemden çıkar, denilecek. Ben gidip bunu da yapacağım. Sonra Rabbime dönerek aynı hamdlerle ona hamd edeceği m. Sonra onun için secdeye kapanacağım. Bana (tekrar) : Ya
Muhammed başını kaldır, söyle ki, sözün dinlensin; iste isteğin verilsin. Şefaat dile sana şefaat hakkı verilsin, denilecek. Ben de : Yarabbi ümmetimi, ümmetimi, diyeceğim. Bana : Git, kimin kalbinde hardal donesinden çok, çok, çok daha az iman olan kim varsa onu da cehennemden çıkar; denilecek. Ben hemen gidip bunu da yapacağım.»
İşte Enes'in bize haber verdiği hadis budur. Bunun üzerine onun yanından çıktık. Sahranın yüksek bir yerine vardığımız da: Hasan'ın yanına uğrasakta ona bir selâm versek ya dedik... O Ebu Halife'nin evinde gizlenmiştir; dedik ve hemen onun yanına girerek kendisine selâm verdik. Dedik ki: Ya Eba Saidî Biz senin dostun Ebu Hamza'nın yanından "geldik. Bize Şefaat hakkında öyle bir hadis rivayet etti ki mislini (şimdiye kadar hiç) işitmedik. Ebu Said: Onu bana söyleyin dedi. Biz de hadisi kendisine rivayet ettik. Devam edin dedi.
— Bize bundan fazla bir şey söylemedi dedik.
— O bu hadisi yirmi sene evvel rivayet etti. O, zaman kendisi derli topluydu. Şimdi muhakkak (hadisten) bir şey bırakmış; bilmiyorum Şeyh unuttumu yoksa itimad edip kalırsınız diye size söylemekten mi çekindi, dedi. Biz kendisine (Onun bıraktığını) bize sen anlat dedik. Bunun üzerine güldü ve:
«İnsan aceleden halk edilmiştir [357] Ben bunu size ancak hadîsi rivayet etmek için söylemiştim.» dedi. Ve hadîsi şöyle nakletti :
«Sonra dördüncü defa da Rabbime dönerek aynı hamdüsenâlarla ona hamdedeceğim. Sonra onun için secdeye kapanacağım. Bana ; Ya Muhammedi Başını kaldır da, söyle ki, sözün dinlensin. İste, isteğin verilsin, şefaat dile sana şefaat hakkr verilsin; denilecek. Ben de : Yarabbi! Allah'tan başka ilâh yoktur diyenler hakkında şefaat için bana izin ver, diyeceğim. Teâlâ hazretleri : Bu senin için değildir, yahut bu sana ait değildir. Lâkin izzetim, kibriyâm, azametim ve cibriyâm hakkı için yemin ederim ki, Allahîtan başka ilâh yoktur, diyenleri (cehennemden) behemahâl ben çıkaracağım,» buyuracak.
Râvi Ma'bed şöyle demiş: «Hasan üzerine şahadet ederim ki; bu hadisi bize Enes b. Malik'ten işittiğini söyleyerek rivayet etmiştir. Zannederim: «Yirmi sene önce, Enes o zaman derli topluydu» dedi.
Bu hadis-i Buhâri «Kitabü't-Tevhit» de Nesa ; «Kitabu't-
Tefsir» de tahriç etmişlerdir. Bu da şefaat hadisinin bir başka rivayetidir. Basra'lı cemaat şefaat hadisini dinlemek maksadiyle Enes b. Malik (Radiyaîiahu A nhüm) 'e gitmişler Hz. Enes kendilerini tanımadığ için onları tanıştırmak ve ricalarını kendisine bildirmek maksadiyle yanlarına Enes (Radiyaîiahu anh) 'm dostu olan Sabit-i Bünânî'yi de almışlar. Enes (Radiyaîiahu anh) 'in evi Basra'ya iki fersah mesafede bulunan ^Ezzaviye» denilen yerde imiş. Basra'lılar şefaat hadisini orada dinlemişler dönüşte Hasan-ı Basri (Rahimehuilah) 'in yanma uğramak akıllarına gelmiş Hasan-ı Basri Haccac-ı zalimin zulmünden korkarak Basra'lı Ebu Halif ete't-Tâî 'nin evinde giz-leniyormuş. Hasan bu eve girince Allah'a duâ etmiş; düşmanları kendisini burada altı defa aradıkları halde bulamamışlardır. Hadisin sonunu da ondan dinlemişler. Hasan-ı Basrî hadisin bir kısmının noksan bırakıldığını görünce «Hîhî» demiş. Bu kelime «ihi» şeklinde de çivayet olunur. İsmi fiil olup sonunu getir; ziyadesini söyle manâlarına -gelir. Basra'lılar «bize bundan ziyadesi söylenmedi» deyince Hasan-ı Basrî bu hadisi Enes (Radiyaîiahu anh) 'dan yirmi sene evvel dinlediğini: o zaman Enes'in daha derli toplu yani genç ve dinç aklı yerinde bulunduğunu söylüyerek ihtiyarlık sebebiyle unuttumu yoksa- söylerse bu cemaat hadisi büyük bir müjde telâkki ederlerde ibadetlerden vaz geçerler diye korktuğu için mi her ne sebeple ise hadisin bir kısmını muhakkak rivayet etmediğini söyliyerek tamamını kendisi rivayet etmştir. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi ümmetine şefaat edilmesi müşkü görülmüştür. Çünkü şefaat için ona müracaat edenler yalnız kendi ümmeti değil bütün insanlardır. Bu işkâle şöyle cevap verilir.
. İhtimal «Ümmetim» sözünden murad; şefaat için müracaat eden mü'min 'ümmetler yahud sancağının altına toplananlardır. Bu sebeble onları kendine izafe etmişdir. Kaadî Iyâz'a göre, ibarede kısaltma vardır. Evvela umumî şefaat için izin verilecek. Sonra ümmeti için hususî şefaat dileyecektir.
Hasan'm rivayetinde: İzzet, kibriyâ' azamet ve cibriyâ' kelimeleri edilmiştir. Bunlar bir birinin müteradifi olmak üzere aynı manâya gelirler. edilmiştir. Bunlar birinin müteradifi olmak üzere aynı manâya gelirler. «Eşya zıd^ı ile anlaşılır» kaidesi mucibince biz bunların nakızlarını yani zıdlarını söyleyelim de hususi manâları daha iyi anlaşılsın. İzzetin nakîzi zül, kibriyanm nakîzi küçüklük, azamet ve cibriyanın nakîzi hakaretdir. Allah Teâlâ'ya izafe edilen bu sıfatlarla ona lâyık olan lazimi manâları kasdedilir. Bazıları: «Kibriya zatının kemâline azamet ve cibriya sıfatlarının kemâline raci'dir. Celâl sıfatı ise, hem zatının hem sıfatlarının kemâline râci' bir sıfattır» derler.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.

1 - Ulemâya ve büyüklere gereken vazife yanlarına gelen ulemâ ve ehl-i fazileLe başkalarından daha ziyade ikramda bulunarak sair insanlarla bit olmadıklarını göstermektir.
2 - Hadis şerif «iman ziyade ve noksan kabul eder» diyen ulemânın delilidir. Bu bâbdaki izahat iman bahsinde görülmüştür.
3 - Mürüvete dokunmamak şartiyle tanıdık bir âlim ile arkadaşlarının huzurunda gülmek zarar etmez.
4 - İcabında Kura'n-ı Kerîm ile istişhad edilebilir.
5 - Hadis-i Şerif Allah'ın rahmetinin son derece vâsi' olduğuna delâlet ediyor. Ancak biz kullara düşen vazife bu rahmete güvenerek ibadetlerimizi boşlamak değil, bilâkis daha ziyade aşkı şevkle kulluk vazifelerimizi yapmak; onu hak etmeye çahşmr.ktır. Zira son nefeste yüzde yüz imanım kurtaracağından kimse emin olamaz.

327 - (194) Bize Ebu Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler ve (ikisi de ayni şekil de rivayette ittifak eylediler. Yalnız biri bazı kelimelerden sonra bazı ziyadeler yaptı.) Dediler İd: Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Hayyân, Ebu Zür'adan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre şöyle demiş: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve .Sellem) 'e

bir gün bir et (yemeği) getirdiler. Ve kol tarafından bir parçayı kendilerine takdim ettiler. (Çünkü) ResululİÂh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) kolu severdi. Ondan dişleri ile bıı lokma kopardı. Sonra şöyle buyurdu:
«Kıyamet gününde insanların efendisi benim. Bu neden biliyor musunuz? Kıyamet gününde Allah gelmiş geçmiş bütün insanları düz bir yere toplayacak, öyleki çağıran, sesini hepsine duyurabilecek, göz hepsini görebilecek. Güneş yaklaşacak insanların gam ve gussası dayanamayacakları ve tahammül edemeyecekleri dereceyi bulacak. Bunun üzerine insanlar birbirlerine : «Halinizi görmüyor musunuz? Başınıza geleni görmüyor musunuz? Rabbiniz huzurunda kendinize şefaat edecek bir zat ara-sanıza» diyecekler. Bâzıları birbirlerine : Âdem'e gidin, diyecekler. Ve Âdem'e gelerek : Ya Âdem, sen insanların babasısrn. Allah seni yed-i kudretiyle yaratmış. Sana kendi ruhundan ruh nefh eylemiş, meleklere de emir buyurarak sana secde etmişlerdir. Rabbin huzurunda bize şefaat et; halimizi görmüyor musun? Başımıza geleni görmüyor musun? diyecekler. Âdem : «Rabbim bugün Öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan önce böyle bir gadap etmişler; ne de bundan sonra böyle bir gddap eder. O bana (cennetteki) ağaçtan (yemeği) yasak etti de ben ona isyan ettim. Nefsî... nefsî... siz benden başkasına gidin; Nuh'a gidin!» diyecek. Bunun üzerine Nuh'a gelerek : «Ya Nuh, sen yeryüzüne gönderilen ilk resulsün; Allah sana şükreden kul demişti; bize Rabbin huzurunda şefaat et; halimizi görmüyor musun? Başımıza geleni görmüyor musun?» diyecekler. Nuh onlara : Gerçekten RabbİM bugün öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan Önce böyle bir gadab etmiştir, ne de bundan sonra böyle bir gadab eder. Hem benim vaktiyle ettiğim bir bedduam vardır ki, onu kavmime etmiştim. Nefsî. nefsî... siz İbrahim (SalUıllahii Aleyhi ve Sellenıj'e gidin» diyecek. Müteakiben İbrahim'e gelerek : «Sen Nebiyyutlah ve yeryüzi halkından Allah'ın Hâlilisin, bize Rabbin huzurunda şefaat et, halimizi görmüyor musun? Başımıza geleni görmüyor musun?» diyecekler. İbrahim onlara : «Gerçekten Rabbim bugün öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan önce böyie bir gadab etmiştir. Ne de bundan sonra böyle bir gadab eder,» diyecek ve vaktiyle yaptığı tevriyelerini anarak: Nefsî... nefsî... siz başkasına gidin; Musa'ya gidin,» diyecek. Bunun üzerine Musaf Sallallahü Aleyhi ir SelU'ini 'e gelerek : «Ya Musa, sen Resulüllâh'sın. Allah seni risa-fetleri ve konuşmasİyle sair insanlardan üstü . kılmıştır; bize Rabbin huzurunda şefâ'at et; halimizi görmüyor musun? Bu;ımıza geleni görmüyor musun?» diyecekler. Musa Satlallahii Aleyhi vr Seilcnu onlara : Gerçekten Rabbim bugün öy!e bîr gadaba geldi ki, ne bundan Önce böyle bir gadab etmiştir, ne de bundan sonra böyle bir gadab eder. Hem ben (vok-tıyle} Öldürmeğe memur olmadığım bir insan öldürdüm : Nefsî... nefsî.., Siz İsâ lSalUıllahii Aleyhi ve SellemVe gidin» diyecek. Onlar da İsa'ya gelerek : «Ya İsâ! Sen Allah'ın Resulüsün, insanlarla beşikte konuştun; Allah'ın Meryem'e ilkâ ettiği bir kelimesi ve Allah tarafından bir ruhsun. Binaenaleyh Rabbin huzurunda bize şefaat eyle; halimizi görmüyor musun? Başımıza geleni görmüyor musun?» diyecekler. İsâ (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara :
«Gerçekten Rabbim bugün Öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan önce böyle bir gadap etmiştir, ne de bundan sonra böyle bir gadap eder. — isâ için günah zikretmemİş— nefsî... nefsî... siz başkasına gidin; Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e gidin.» diyecek. Bunun üzerine bana gelerek :
— «Ya Muhammed! Sen Resulüllâh ve Haîemü'l-Enbiya'sın. Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını affetmiştir; bize Rabbin huzurunda şefaat eyle, halimizi görmüyor musun? Başımıza geleni görmüyor musun?» diyecekler. Ben de kalkarak arşın altına geleceğim ve (orada) Rabbime secdeye kapanacağım. Sonra Allah bana öyle fütuhat verecek ve bana güzel hamdü senalardan öyle şeyler ilham buyuracak ki, öyle fütuhatı benden önce kimseye ihsan etmemiştir. Sonra :
— «Ya Muhammed! Başını kaldır : İste ki isteğin verilsin! Şefaat dile sana şefaat hakkı verilsin» denilecek. Ben başımı kaldırarak :
— Yarabbi! Ummetî... ümmeti...» diyeceğim. (Bana) :
— «Ya Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmiyecek olanları cennet kapılarının sağındakİnden cennete koy» denilecek. Bunlar, bu kapıdan mada kapılarda insanlara ortaktırlar. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennet kapılarının iki kanadının arası Mekke İle Hecer arası kadar yahut Mekke ile Busrâ arası kadardır.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbu't-Tefsir» ile «Kitabu'E Hadisi'l Embi-ya» da Tirmizî «Kitabû'z-Zühd» de Nesaî «Kitabül Velime» de İbni Mâce «Kitabu'I Et'ime» de tahriç etmişlerdir.
Hadisin başında Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e et yemeği getirildiğinden ve kendisine kol tarafından takdim edildiğinden bahsediliyor ve «Çünkü onu severdi» deniliyor. Kaadî Iyâz'm beyanına göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iıı. hayvanın kol tarafını sevmesi orası daha lezzetli daha pişkin ve daha kolay hozme-dildiği içindir. Tirmizî 'nin Hz. Aişe (Radıyallahu Anhâ) 'd *n rivayet ettiği bir hadiste:
«Etin kol tarafı Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e daha makbul değildi, lâkin eti ancak bayat olarak bulur. Bu sebeple kürek tarafını tercih ederdi. Çünkü o tarafı daha çabuk pişer.» denilmiştir.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem) 'in:
«Kıyamet gününde insanların efendisi benim.» buyurması —Haşa — övünmek değil tahdis-i ni'mettir. Allah'ın nimetlerinden bahsederek şükürde bulunmayı zaten Allah ona emir buyurmuştu. Ayni zamanda bu cümle bizim için de bir nasihat ve onun hakkını bize ta'rif sayılır. Âhiret gününde Peygamberleri ile bütün insanların, cinlerin, meleklerin hasılı bütün mahlûkatm büyüğü olunca dünyada da aynı şekilde bütün mah-lûkatın efendisi olacağı evleviyetle sabittir. Kaadî Iy âz şöyie diyor:
«Seyyid: Kavminin büyüğü, başsıkısmda kendisine iltica edilen kimsedir. Peygamber (Saiîaîlahü Aleyhi ve Seilem) insanların hem dünyada hem âhirette seyyididir. Âhirette insanların efendisiyim diye tahsis buyurması, oradaki efendilik daha yüksek olduğu içindir. Çünkü bütün Mahşer halkı, onun büyüklüğünü efendiliğini teslim edecek Adem (Aleyhisselâm) ile onun bütün zürriyeti Resulullah (Salîaiîahü Aleyhi ve Sellemyin sancağı altında neşrolunacaklardır.
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hiç bir peygamberin üzerine alamadığı şefâ'at-ı uzmayı bir sözle kabul buyurarak şefaat edecek bu suretle bütün mahlûkatın ulusu olduğunu fiilen gösterecektir. Kıyamet gününün hevl ve şiddetleri pek büyük olacak güneş insanların tepelerine inecek insanlar onun verdiği şiddet ve izdıraptan, hesap ve azap korkusundan deniz dalgaları gibi kaynaşacaklar nihayet Adem (Aleyhisselâm) dan başlayarak şefâ'at için birer birer ülül azîm peygamberlere müracaatlarda bulunacaklardır. Kendisine müracaat edilen her peygamber o gün Teâlâ hazretlerinin misli görülmedik ve görülmeyecek bir surette gadaba geldiğinden ve kendilerinin de vaktiyle işledikleri birer hatâ sebebiyle Allah'a hesap vermekten korktuklarından ve şefâ'at için huzur-u ilâhiye çıkmaya yüzleri olmadığından bahisle nefsî, nefst... diyerek özür dileyecekler. En sonunda şefaat işini Seyyüdün nas Muhammed Mustafa (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üzerine alacaktır.
Allah'ın gadabından murad yerinde de izah edildiği vecihle gadabm lâzimi manâsı yani azap etmeyi irade buyurmasıdır. Nevevî:
«Allah'ın gadabından murad asilerden intikam alması ve şiddetle azap görmeleri; ehl-i mahşerin çektiği korku sıkıntı ve ıstıraplardır ki bunların daha önceden ne bir misli görülmüş ne de görülecektir. İşte Allah'ın ga-dabının manâsı budur. Nitekim rızasından murad da rahmetinin, lütf-i kereminin iman ehline hasenat sahiplerine tecellisidir. Çünkü Allah Teâlâ hakkında gadap ve rizanin değişmesi müştehildir.» diyor.

Peygamberlerin nefsî, nefsî... demelerinin manâsı şefâ'ata muhtaç ve müstahak olan bizim nefsimizdir demektir. Ehl-i mahşerin Nuh (Aleyhisselâm) 'a :
«Sen yer yüzüne gönderilen ilk resulsün» demeleri onun ikinci Adem olmasındandır, kavmi helak olan.ilk resul Nuh (Aleyhisselâm) olduğu için ona ilk resul demeleri de ihtimal dehilindedir. Yahut Adem (Aleyhisselâm) ile onun gibi peygamberler bütün dünya sakinlerine gönderilmiş olmadıkları içindir. Çünkü o zaman dünyanın her tarafında insan yoktu. Şu da bir ihtimaldir. Hz. Adem'in risaleti evlâtlarını terbiye ve ta'lim mahiyetinde idi. Onun için Nuh (Aleyhisselâm) 'a sen yer yüzüne, gönderilen ilk resulsün denilebilir. «Et-Tavzih» nam eserde: «Ehl-i mahşerin sen yer yüzüne gönderilen ilk resulsün sözünü yer yüzü sakin* lerine gönderilen manâsına almak en doğrusudur.» deniliyor. Adem (Aleyhisselâm) 'm hem nebi' hem resul olduğu bazı hadislerden anlaşılmaktadır. Mamafih onun hakkında:
«Nebî'dir. Resul değildir» diyenler olduğu gibi bilâkis: «Resuldür nebi' değildir» diyenler de bulunmuştur. Aynî:
«Sahih olan: Adem (Aleyhisselâm) hem nebi* hem resuldür ona Cebrail (Aleyhisselâm) gelmiş rAllah tarafından sahifeler getirmiş dişi çocuklarına şeriat öğretmiştir. Binaenaleyh «Adem (Aleyhimesselâm) resuldür nebî' değildir» diyenlerin sözü fasittir. Çünkü her resul nebî'dir. Nübüvvet risaletin lâzımıdır» demiştir.
Hadiste ismi geçen Hecer Bahreyn'de büyük bir şehirdir. Su küpleri ile meşhur olup bazı hadislerde zikredilen diğer bir Hecer daha varsada bu o değildir. O Hecer Medine-i Münevvere yakınlarında bir köydür. Busra dahi Dimeşk'a üç konak mesafede bulunan ma,ruf bir şehirdir. Bu şehirle Mekke'nin arası bir aylık yoldur derler. Cennet kapılarının ikişer kanatlarının arasındaki mesafenin son derece geniş olduğunu tahyil için bu mesafe Mekke ile Hecer yahut Mekke ile Busra arasındaki mesafeye benzedilmiştir. Hadis-i Şerif Peygamber (Saiîaîlahü Aleyhi ve Seilem) in bütün ins ve cinden peygamberlerden, meleklerden faziletli Hz. Adem'le Nuh, İbrahim, Musa ve İsa (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hazaratmın da sair peygamberlerden efdal olduğuna delalet etmektedir.

328 - Bana Züheyr b. Harp'ta rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Uma ratü'bnü Ka'kaa'dan, o da Ebu Zür'a'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demiş ki: ResulvdlahfSallallahü Aleyhi ve Sellemj'in Önüne bir kap tirit ve et kondu o (bundaki) koldan yedi. Burası Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m koyundan en sevdiği yerdi. Ondan bir lokma ısırdı ve: «Ben kıyamet gününde insanların seyyidi olacağım,» buyurdu sonra bir lokma daha ısırarak (tekrar) :
«Ben kıyamet gününde insanların seyyidi olacağım.» buyurdular Esli a bin in kendisine birşey sormadıklarını görünce : «Bu nasıl olur diye sorsamza!» dedi Ashab :
«Nasıl olacak Ya Resulallah!» dediler Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İnsanlar Rabbülâleminin huzurunda ayakta duracaklar...» buyurarak Ebu Hayvanın Ebu Zur'adan naklettiği hadis gibi anlattı, yalnız İbrahim- (Aleyhisselâm) kıssasında fazla malumat vererek onun yıldız hakkında :
«Benim RabbİM budur; kavminin büyük putu hakkında : Bu işi putların büyüğü şu put yapmıştır. Ve kendisi için ben hastayım dediğini» söyledi ve (sözüne devamla) :
«Muhammed'in nefsi yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki cennet kapılarının iki kanadıyla pervazlarının arası Mekke ile Hecer yahut Hecer'le Mekke —arası— gibidir.» buyurdular.
Bu iki cümleden hangisini söylediğini bilemiyorum, dedi.
Hadis-i şerifte zikri geçen »Keyfe» kelimesinin sonuna vakıf halinde
«hay-i sekt» nâmı verilen «he» getirilmiştir. Bu kelimenin üzerinde durulduğu zaman mezkûr (hâ) nın getirilmesi hususunda söz yoktur. Ancak sahabe-i kiramın cümle ortasında aynı kelimenin sonuna (he) getirmeleri iki vecihle izah olunmuştur.
1 - Araplardan bazıları cümle ortasımda vakıf hükümde telâkki ederler.
2 - Ashab(Radiyallahu anhilm) Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in telâffuzuna ta'bi' olmuşlardır.
Udâde; kapının iki tarafındaki çerçeve ağaçlarıdır.
Hadis-i şerif talebe bir suâli sormaktan sıkıldığı vakit hocanın suâl yeri geldiğine tenbihde bulunması gerektiğine delildir.

329 - (195) Bize Muhammed b. Tarif b. HaİIfete'1[358] Becelî rivayet eti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. FudayI rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Malik El-Eşca'i, Ebu Hâziıh'den,-o da Ebu Hureyre'den naklen rivayet etti. Bir de Ebu Malik, Rib'iden, o da Huzeyfe'den nakle rivayet etti. Ebu Hüreyre İle Huzeyfe şöyle demişler: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdularki:
«Allah Tebareke ve Teâlâ (kıyamet gününde} insanları bir yere toplayacak. Mü'minler kendilerine cennet yaklaştınlıncaya kadar ayakta duracaklar. (O zaman) Âdem'e gelerek :
«Ey babamız! Bizim için cennefin açılmasını İste!» diyecekler. O da : «Sizi cennetten ancak babanız Âdem'in hafîesi çıkarmadı mı? Ben bu işin ehli değilim. Siz oğlum İbrahim Halilullah'a gidin» diyecek. İbrahim dahi :
«Ben bu İşin ehli değilim. Ben ancak geriden geriye Halil idim. Siz Allah'ın kendisi ile söyleştiği Musa (Aleyhisselâm)'a gidin» diyecek. Bunun üzerine Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelecekler. O da:
— «Ben bu İşin ehli değilim. Siz kelimetullah ve ruhullah olan İsa'ya gidin» diyecek. İsa (Sallalhıhii Aleyhi ve Sellem) de :
— «Ben bu işin ehli değilim» diyecek. Nihayet Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'e gelecekler. O hemen ayağa kalkacak ve kendisine şefaat için izin verilecek, emanetle rahim gönderilerek sıratın sağ ve sol taraflarına duracaklar. Sonra sîzin ilk kafileniz şimşek gibi sırattan geçecek.»
Ben: «Annem babam sana feda olsun! Şimşek gibi geçmek ne demektir?.) diye sordum. Resulullâh (Sch'allahü Aleyhi ve Sellem):
«Şimşeği hiç görmediniz mi? Göz kırpacak kadar bir zamanda nasıl geçip dönüyor. Sonrakiler rüzgârın geçişi gibi. Daha sonrakiler kuşların geçişi gibi ve insanların koşması gibi geçecekler. Onları böyle koşturan amelleri olacaktır. Peygamberiniz de sırat üzerinde durmuş :
YarabbİI! Selâmet ver, selâmet! diyecek. Nihayet kulların amelleri âcîz kalacak hatta öyle kimse gelecek ki, ancak sürünerek yürüyebilecek. Sıratın iki tarafında asılı çengeller olacak. Bunlar emrolunduklarını yakalamakla memurdurlar. Bakarsın bazı İnsanlar tırmalanmış kurtulmuş. Bazıları da cehenneme atılmış olacak buyurdular.
Ebu Hüreyre'nin nefsi yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederimki cehennemin dibi yetmiş yıllık yol kadar derindir.
Kıyamet gününde cennetin mii'minlere yaklaştırılacağı Kur'an-ı Kerimde
«Cennet takva sahiplerine yaklaştırılacak» âyet-i kerimesi ile beyân buyurulmuştur.
Hz. İbrahim (Aleyhisselâm) 'in :
«Ben ancak geriden geriye Halil idim» sözü tevazu' yoluyla söylenecektir. Bundan murad benim derecem bu.kadar yüksek değildir demektir. Nevevî diyorki :
«Burada hatırıma güzel bir manâ tecelli etti. Bu manâ şudur Hz. Ibrahim'in bu sözünden murad: Bana verilen keramet ve ihsanlar Cebrail

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in aracılığı ile olmuştur. Siz Musa'ya gidin. Çünkü onun kelâmullahı işitmesi vasıtasızdır, demektir.»
Müslim şahilerinden Ebu Abdi İlâh Muhammet b. İsmail şöyle diyor :
«Hadiste iki defa verae, verae yani geriden geriye denilmesi peygam-berimiz(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kelâmullahı vasıtasız işittiğine ve A11ah 'ı gördüğüne işarettir. İbrahim (Aleyhisselâm) mezkûr sözü ile :
«Ben derece itibari ile Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den sonra gelen Musa 'dan da sonrayım» demek istiyecektir.
Emanet ile sıla-i rahimin sırat köprüsüne gönderilmeleri ehemmiyet ve mevkileri pek büyük olduğundandır. Bunlar A11ah'm dilediği şekil ve surete girerek müşahhas bir halde sıratın iki tarafına dikileceklerdir.
Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail 'in beyanına göre burada cümlede hazif vardır. Manâ şudur. Sıle-i rahim ile emanet sırattan geçenlerden haklarını istemek için sıratın iki tarafına dikilirler.

(85) - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Ben Cennet İçin Şefaat Edecek İlk İnsanım ve Peygamberlerin En Çok Tabi-i Bulunanı Benim», Hadisleri Hakkında Bir Bab

330 - (196) Bize Kuteybe b. Sa'id ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler Kuteybe dedi ki: Bize Cerir Muhtar b. Fulful'den, o da Enes b Malik'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Cennet İçin insanlara ilk şefaat edecek benim. Peygamberlerin en çok tabîi bulunanı da benim buyurdular.»
Bu şefâ'at yukarıda görülen beş nevi şefâ'attan hariç değildir. Zira eğer ehl-i cehennem cehennemden' çıkarıldığı zaman yapılacaksa o hususta şe-fâ'ata râci'dir. Daha Önce yapılacaksa cennete girme hususundaki şeîâ'at kabilindendir. Mamafih cennette yapılması da mümkündür. Nitekim Hemmam 'in rivayet ettiği şefâ'at hadisinde
«Rabbİmden onun darında izin İsteyeceğim!» buyrulmuştur. Onun (darı) nidan murad; çenettir; denilmiştir. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin korku ve dehşet yeri olan mahşerden selâmet diyarı olan cennete nakledilmesinin hikmeti şefaatçi için ikram manâsının daha münasip olmasıdır. Bundan dolayı d-ıalarm şerefli makamlarda yapılması müstehaptır. Böyle yerlerde kabul daha ziyâde me'muldur.

331 - Bize Ebu Küreyb Muhammed b. El-AIâ'da rivayet etti. (Dedi kr): Bize Muaviye b. Hişâm, Süfyan'dan, o da Muhtar b. Fulfiil'den, da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş. Resulüllâh
(Sailallahü Aleyhi ve Sellem)
«Kıyamet gününde peygamberlerin en çok tabiî bulunanı ben olacağım; Cennetin kapısını ilk çalan da ben olacağım» buyurdular.
Bundan önceki rivayetlerden Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in,ümmeti son nefsine kadar sırattan geçmedikçe oradan ayrılmayacağı anlaşılmıştı. Burada ise; cennetin kapısını ilk defa onun çalacağı bildiriliyor. İlk nazarda bu rivayetler arasında muaraza olduğu göze çarpıyor-sada hakikatta hiç bir muaraza ve münâfât yoktur. Çünkü peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahşer yerinden herkesten sonra ayrılarak cennet kapısına herkesten Önce varması imkansız değildir. Zaten o gelinceye kadar cennetliklerin cennete girmesine müsade edilmiyecektir. Nitekim bir rivayette cennetin kapıcısının Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellemye hitaben :
«Senden önce hiç bir kimseye cennet kapılarını açmamaya me'mur oldum diyecek» buyurulmasıda buna delâlet etmektedir.
Cennetliklerin yarısını Ümmet-i Muhammedi yenin teşkil edeceği az aşağıda gelecek hadis-i şeriflerden anlaşılmaktadır. Ümmetin çokluğu ise; Peygamberinin efdal olduğuna delildir. Onun içindirki; A1iyyû1 Kaarî; «Bu hususda Ebû Hanîfe'nin nasibi pek büyüktür ; çünkü ehl-i islamın çoğu ameli hükümlerde ona tabidir. " dedi

332 - (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hüseyin b. Ali ,Zaide'den , o da Muhtar b. Fulful'den naklen rivaye etti. Demiş ki : Enes b. Malik şunları söyledi : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
" Cennet hakkında ilk şefa'atçı ben olacağım. Peygamberler içinde benim kadar çok tasdik edilen hiç bir peygamber yoktur. Peygamberler içinde Öylesi vardır ki, ümmetinden onu yalnız bir kişi tastik etmiştir»
buyurdular.

333 - (197) Bana Amru'n-Nâkid ile Züheyr b. Harp da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Haşini b. Kasım rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Muğîre, Sabitten, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resullullah (Salkılialıü Aleyhi ve Sellem):
«Ben kıyamet gününde cennetin kapısına gelerek açılmasını isteyeceğim. Cennetin bekçisi (bana) :
— Sen kimsin? diyecek. Ben de :
— Muhammed'im diyeceğim. Bunun üzerine :
— Ben ancak sana açmaya memur oldum. Senden önce hiç bir kimseye "(cennetin kapılarını) açmayacaktım. Diyecek.» buyurdular.

(86) - Peygamber (Saüallahü Aleyhi- ve Sellem) 'in Şefaat Duasını Ümmeti İçin Saklaması Babı

334 - (198) Bana Yunus b. Abdila'lâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber yerdi. Dedi ki: Bana Malik b. Enes, İbni Şihap'tan, o da Ebu Selemete'bni Abdi rrah man'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti ki. Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Htr bir peygamberin bir duası vardır. (Allah'a) onunla dua eder. Ben duamı kıyamet gününde ümmcirime şefâ'at etmek için saklıyorum.» buyurmuş.

335 - (...) Bana Zuheyr b. Harb ile Abd b. Hümeyd de rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yâkub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Şihâb'm kardeşi oğlu amcasından rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ebu Sele-mete'bni Abdirrahman Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini haber verdi Resu-lullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem)
«Her peygamberin bir duası vardır. Ben de İnsaallah duamı kıyamet gününde ümmetime şefâ'at etmek için sakladım.» buyurdular.

336 – (...) Bana Zuheyr b, Harb ile Abd b. Hümeyd rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yâkub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Şi-hâb'ın kardeşi oğlu, amcasından rivayet etti. (Demiş ki): Bana Arar b. Ebî Süfyan[359] b. Esid b. Cariyete' es-Sekafî bu hadisin mislini

Ebu Hü-
reyre'den, o da Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem)'den naklen rivayet etti.haber verdi. Ona da Amr b. Ebi Süfyan bin Esîd bin Cariyete's-Sekafi haber vermiş ki: Ebu Hüreyre Kâ'bul ahbar'a söyle demiş: Nebiyyullah (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem) :
Her peygamberin Allah'a dua ettiği bir duası vardır. Ben de inşallah duamı kıyamet gününde ümmetime şefâ'at için saklamak istiyorum.» buyurdular.
Kâb Ebu Hüreyreye: «Bunu Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem)'Aen sen mi işittin?» diye sormuş. Ebu Hüreyre : «Evet» demiş.

338 - (199) Bize Ebu Bekir b. Ebi Şeybe ile Ebu Küreyb rivayet ettiler. Lafız Ebû Küreyb'indİr. Dediler ki bize Ebu Muaviye, A'meş'ten o da Ebû Salih'den o da, Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem):
«Her peygamberin kabul edilen bir duası vardır ve her peygamber duasını evvelce yapmıştır. Fakat- ben duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için sakladım. İnşallah ümmetimden Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmadan ölenlere nasip olacaktır.» buyurdular.

339 - (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ce-rir Umâradan —ki İbni Ka'kaa'dır— o da Ebu Zür'a'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demiş ki Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem):
«Her peygamberin dua ettiği müstecap bir duası vardır. Onun bu duası kabul olunur da İsteği kendisine verilir. Ben duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat için sakladım.» buyurdular.

340 - (...) Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi rivayet etti. (Deâi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be Muhammed'den k İbni Ziyaddır [360] rivayet etti. Demiş ki Ebu Hüreyreyi şöyle derken işittim: Kesulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
«Her bir peygamberin bir duası vardır ki, onunla ümmeti hakkında dua etmiş ve kabul olunmuştur. Ben de İnşallah duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat İçin geri bırakıyorum, buyurdular.

341 - (200) Bana Ebu Gassân El-Mismaî ile Muhammed b. El-Mu-sennâ ve İbni Beşşâ rda rivayet ettile r.Lâfiz Ebu Gassân'indır. Dediler ki: Bize Muaz Yani İbni Hişam rivayet etti. Dedi ki: Bana babam, Kâta-de'den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Enes b. Malik rivayet etti ki Ne-biyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Her bir peygamberin ümmeti için dua ettiği bir duası vardır. Ben de duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat için sakladım.» buyurdular.

342 - (...) Bu hadisi bana Züheyr b. Harb ile İbni Ebî Halef de rivayet ettiler. Dediler ki bize Kavh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be Katâde'den bu isnadla rivayet etti.

343 - (...) H. Bize Ebu Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bu hadisi bana İbrahim b. Saîd El-Cevheri de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Üsame rivayet etti. Bunların hepsi mis'ardan. o da Katâde'den bu isnadla rivayet ettiler. Şu kadar var ki Vekî'in hadisinde «i'tâ olundu dedi», Ebu Üsametnin hadisinde ise: «Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den» Tâbirleri vardır.

344 - (...) Bana Muhammed[361] b. AbdİIa'lâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir, bahasından, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Nebiyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Şöyle buyurmup» ve hadisi Katâde'nin Enes'den rivayet ettiği şekilde, rivayet etmiş.

345 - (201) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh[362] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc rivayet etti. Dedi ki bana Ebuzzübeyr haber verdi ki kendisi Cabir b. Abdillâh'ı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'âen naklen şöyle derken işitmiş :
«Her bir peygamberin ümmeti hakkında dua ettiği bir duası vardır. Ben duamı kıyamet gününde ümmetime şefâ'at İçin sakladım.» buyurdu.
Yukarıdaki rivayetler bir birlerini tefsir etmektedirler. Bunların mec-mu'undan anlaşılıyor ki; her peygamberin yüzde yüz kabul edilen bir duası vardır. Ve her peygamber kabul edilen duanm hangisi olduğunu bilir. Geri kalan dualarının kabul edilip edilmediğini bilmezler. Bunların bazısı Kabul edilir bazısı edilmez. Kaadı Iyâz'm beyanına göre; her peygamberin kabul edilen duasından murad ümmeti hakkında ettiği dua olsa . gerektir. Nitekim son iki rivayette bu cihat tasrih buyurulmuştur.
Bu hadis Peygamber (SaUalkıhü Aleyhi ve Seliem) 'in ümmetine karşı son derece şefkat ve merhametli olduğuna, ümmetinin mühim işlerine bakmaya çok dikkat ettiğine delildir. Bundan dolayıdır ki; ümmeti hakkındaki müstecab duasını ümmetinin en ziyade başının sıkıldığı zamana, kıyamet gününe saklamıştır.
Hadis şerif imanını kurtaran mü'minlerin cehennemde ebedi kalmıya-caklarma da delâlet eder. Bir çok yerlerde görüldüğü vecihle ehl-i hakkın mezhebi oudur.
Resülullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) 'in duası hakkında inşallah demesi teberrük ve emr-i ilâhiye imtisal içindir. Çünkü Teâlâ Hazretleri Kur'an-ı Kerîm'de :
«İnşallah demeden hiç bir şey için : Ben bunu yarın yaparım deme.» [363] buyurmuştur.

87 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Duası ve Onlara Şefkatinden Dolayı Ağlaması Babı

346 - (202) Bana Yunus b. Abdila'lâ Es Sadefi rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Arar b. Haris haber verdi, ona da Bekr b. Sevade[364] Abdurrahman bin Cübeyr [365] den, o da Abdullah b. Amr b. Âsdan naklen rivayet etmiş ki peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) Allah (Azze ve Celle)'nin İbrahim (Aleyhisselâm) hakkındaki şu âyetini okumuş :
Yarabbi şüphesiz ki onlar insanlardan bir çoklarını baştan çıkardılar. Bundan sonra bana kim tabi olursa o benden [366]dir. İsâ Aleyhisselâm'ında:
Eğer onları azab edersen şüphesiz ki onlar senin kullarındır. Şayet mağfiret buyurursan Aziz ve Hakîm olan Allah da yalnız sensin . Sözünü okuyarak ellerini kaldırmış ve :
«Yarabbi ümmeti ümmeti.» diye dua etmiş ve ağlamış Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) :
«Ya Cibril! Muhammed'e git, ona niye ağlıyorsun, diye sor!.. Rabbiıi onun niye ağladığını pekala bilir ya!., demiş.» Cibril

(Aleyhimesselâm) da ona gelerek sormuş. Resulâllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) kendisinin ne söylediğini ona haber vermiş. Halbuki Allah onun ne söylediğini pekatâ bilir. Nihayet Allah: Ya Cibril! git Muhammed'e şunu sÖy-le : Biz seni ümmetin hakkında razı edeceğiz ve seni üzmiyeceğiz! buyurmuş.
Kaadi Iyaz'm beyanına göre hadis şerifteki « J6 » Kelimesi
fiil değil kavi maddesinden isimdir. Ma'na şudur: «İsâ (AleyhisselâmYm kavlini de okudu...»

Hadis Şerif Aşağıdaki Fevaidi İhtiva Eder

1- Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.
2- Dua ederken el kaldırmak müstehabdır.
3- Mü'minler için bu hadis şerif büyük bir müjdedir. Evet Teâlâ hazretleri Resulü Ekremine Va'd de bulunmuş:
«Ümmetin hakkında seni razı edeceğiz, seni üzmeyeceğiz.» buyurmuştur, Hadis-i şerif bu ümmet hakkında en ümid bahş hadislerdendir. Ve tamamiyle Teâlâ hazretlerinin:
«Sana Rabbin, sen razı oluncaya kadar verecek.» [367] âyet-i kerimesine uymaktadır.
4- Yine bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah indindeki makam ve mertebesinin pek büyük olduğuna delildir. Teâlâ hazretlerinin suali için Cibril (Aleyhisselâm)'ı göndermesi Resu1u11âh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in şerefini ve en yüksek mertebede bulunduğunu göstermek içindir.
«Seni üzmeyeceğiz» cümlesi ondan önceki «Seni razı edeceğiz»
cümlesinin te'kididir. Çünkü onu razı etmek ümmetinden bazılarını affetmekle de tahakkuk edebilir. Bu takdirde diğerleri cehenneme girerler, îşte ümmetinden cehennemde kimseyi bırakmıyacağını anlatmak için Teâlâ hazretleri:
«Seni razı edeceğiz; seni mahzun etmeyeceğiz, bilâkis bütün ümmetini cehennemden kurtaracağız» buyurmuştur.
Bu hadisin ümmet hakkında en ümid bahş bir hadis olduğunda şüphe yoktur. Ancak bundan ümmet-i Muhammediyyenin hiç cehenneme gir-miyeceği anlaşılmamalıdır. Bilâkis şimdiye kadar görülen rivayetlerden bir çok mü'minlerin cehenneme gireceği ve şefa'atlar sayesinde oradan Çıkarılacağı tasrih buyurulduğu gibi:
«Sana Rabbin sen razı oluncaya kadar verecek.» âyet-i kerimesi nazil olduğu vakit Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde ümmetimden bir nefer cehennemde kaldıkça ben de razı olmam.» buyurarak ümmetinden bazılarının cehenneme gireceğine işa-retde bulunmuştur. Şu halde mü'minlere bu ve emsali hadislere itimad ederek ibadet hususunda asla gevşeklik göstermemek bilâkis böyle delillerden daha da aşk-u şevke gelerek ibadetlerinde kusur etmemeğe çalışmak gerekir. Mezkûr deliller hakikaten ümidbahştır. Fakat bugün mü'min olanların yarın Ölürken bu imanın mutlaka muhafaza edebileceklerine hiç bir kimsenin elinde senet yoktur. Binaenaleyh mü'minler imanlarının icabı olan ibadetlerini tes tekmil ifa etmeli dünyadan mü'min olarak gitmeleri hususunda Allah'a niyazda bulunmalı onun rahmetinden ümitlerini kesmemelidirler.

88- Kafir Olarak Ölen Kimsenin Cehennemde Kalacağını Hiç Bir Şefa'ata Nail Olamıyacağını ve Kendisine Allah'ın Yakın Kullarını Akraba Olmanın Hiç Bir Fayda Vermiyeceğini Beyan Babı

347- (203) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammad b. Seleme, Sabitten, o d Enes'-den naklen rivayet etti ki bir adam: Ya Resulullâh benim babam nerededir? Diye sormuş. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennemdedir», demiş. Adam dönüp gidince Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini çağırarak:
«Benim babam da, senin baban da cehennemdedir.» buyurmuşlar.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle demesi soran zatın musibetine iştirak ederek teselli vermek içindir.
Süheyli diyor ki: «Biz buna kail olamayız. Çünkü Resulullâh
«Ölülere söğerek dirilere eziyet vermeyin.» buyurmuştur. Teâlâ hazretleri dahi:
«Şüphesiz ki, Allah ve Resulüne eziyet edenler...» buyuruyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ancak o zatı teselli için söylemiştir. Bir rivayette soran zat: «Senin batan nerede?» diye sormuş Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ona cevaben söylemiştir. İhtimal ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesiyle babasının dirilerek ona iman ettikleri rivayeti sahihtir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadr ü kıymeti bunun fevkin-dedir. Allah hiç bir şeyden âciz değildir.»
Bu mesele kelâm uleması arasında ihtilaflıdır. Sahih olan kavle göre Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hazretlerinin ebeveyni mü'-rnindirler. Onların mü'min olduğu bir kaç surette beyan edilmiştir.
1) İbrahim ve İsmail (Aleyhimesselâm) dini üzere mü'nûndirler.
2) Fetret zamanının mü'minlerindehdirler. Ehl-i Fetret: İki peygamberin bi'setleri arasında yaşayıp birinci Peygamber kendilerine Resul olarak gonderilmiyen; İkinciye de yetişemiyen insanlardır. Meselâ: Hz. İsâ kendilerine gonderiîmiyen, Muhammed (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'e de yetişemiyen çöl arapları bu kabildendirler. Bu ma'naya Fetret, peygamberler arasındaki uzun zamanların hepsine ıtlak edilebilir. Meselâ: İdris ile Nuh (Aleyhimesselâm) arasında âltıyüz otuz sene geçtiği rivayet olunur kî; bu ma'naya göre bu bir fetret devridir. Lâkin fukaha fetretin hususî ma'nasını Jcatederek onu Hz, İsâ ile Muhammed (Sallaîlahü Aleyhi v'û Sellem) arasındaki zamana ıtlak ederler.
3) Hazreti Aişe (Radiyallahu anhâ)'dan rivayet edilen bir hadise göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'în duası ile bir mucize olarak ebeveyni dirilmiş ve ona iman etmişlerdir. Binaenaleyh onlar hakkında dil uzatarak mü'min olmadıklarını söylemek en çirkin ve en büyük bir cüretdir.
İbni Âbidin diyor ki: «Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e ebeveyni dirilrhişlerdir demek İmam-i Azâm'm Fıkh-ı Ekber'inde onların kâfir olarak Öldüklerini söylemesine münâfî olmadığı gibi, Sahih-i Müslim'deki :
«Rabbimden anneme afv tafebi için izin istedim,- vermedi.» Ve :
«Benim babam da, senin baban da cehennemdedir.» hadislerine aykırı değildir..Zira dirilme hadisesi bundan sonra olmuş olabilir».
Hadis şerif fetret zamanında Arapların âdeti üzere putlara tapanların cehennemlik olduğuna delildir. Vâkıâ Kur'an-ı Keriin'de: Resul görmedikçe Allah'ın hiç bir kimseyi azap etmeyeceği beyân buyurulmuştur. Fakat fetret devrinde yaşıyanlara Hz. İbrahim ile diğer peygamberlerin davetleri gelmiştir. Binaenaleyh ma'zur olamazlar.

Ehli Fetret Üç Kısımdır :

1- Basiretiyîe Allah'ın birliğini idrak edenler. Bunlardan Kuss b. ' Sâide gibi bâzıları hiç bir şeriata girmemiş; bir takımları Yahudi veya Hıristiyan dinine intisap etmişlerdir.
2- Dinini tebdil ederek müşrik olanlar.
3- Ne müşrik ne de muvahhid olanlar. Bunlar hiç bir peygamberin şeriatına girmemiş, kendiliğinden dinde uydurmamış- olanlardır.
İşte azap görecek olan ehl-i fetret bunlardan ikinci nev'e dahil olanlardır. Çünkü müşriktirler.

89 - Teala Hazretinin : «En Yakın Aşiretini Uyar!...» Âyeti Kerimesi Hakkında Bir Bab

348- (204) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Cerir, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Musa b. Talha'dan, o da Ebu Hüreyreden naklen rivayet etti. Demiş ki : şu
«Sen en yakın hısımlarını uyar [368] Âyeti kerimesi nazil olunca Re-sulullâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Kureyşi davet etti. Onlarda toplandılar. Bunun üzerine Kesuhıllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) kimi umumî kimi hususi hitap ederek:
«Ey Kâ'b b. tüey, oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Mur-ratü'bnü Kâ'b oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abdi Şems oğullan! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abdi Menaf oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Haşim oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abdül Müttalip oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Fatma! Kendini cehennemden kurtar. Çünkü ben sizin için Allah'tan hiç bir şeye malik değilim. Şu kadar var ki, sizin bir hısımlığınız var, ben bunu (hısımlık suyu ile) sulayacağım.» buyurdular.

349- (...) Bize Ubeydullah b. Ömer Elkâvarîrî rivayet etti. (Dedi ki)
Bize Ebu Avaiıe, Abdülmelik b. Umeyrden bu isnadla rivayet etti. Ama Ceririn Hadisi daha tamam ve doyurucudur.

350- (205) Bize Muhammed b. AbdiHah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' ile Yunus [369] b. Bükeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hişâm b. Urve babasından, o da Aişeden naklen rivayet etti. Demiş ki:
«Sen en yakın hısımlarını inzâr et.» âyeti kerimesi nazil olunca Re-sulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safa üzerine çıkarak:
«Ey Fatime binfi Muhammed! Ey Safiyye binti Abdilmuttalip! Ey Adil Mutta I ip oğulları! Sizin için Allah'tan hiç bir şeye mâlik değilim Malımdan neyi dilerseniz isteyin.» buyurdular.
Bu hadis-i Buhari «Kitabül Vasâyâ» ile «Kitabü't-Tefsir» de Nesaî «Kitabül Vasâyâ» da tahriç etmişlerdir. Hadîs Sahabenin mür-sellerinden sayılmıştır. Çünkii Ebu Hüreyre Medine'de müslüman olmuş, bu kıssa ise Mekke'de geçmiştir. Bazıları kıssanın iki defa vakî olduğunu söylerler. Buna delâlet eden rivayetlerde vardır.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşılan ma'na şudur: «Benim hısımlığıma güvenmeyin; Çünkü ben Allah'ın dilediği azabı sizden defetmeğe kadir değilim.»
«Şu kadar var ki sizin bir hısımlığınız var; ben bunu hısımlık suyu ile sulayacağım» cümlesinden murad sila-i rahmimi yani akrabalık hakkımı edâ edeceğim demektir. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akraba hakkına rivayet etmemeyi hararete benzeterek onu söndürmek suretiyle hafifleteceğini ifade buyurmuştur.
Tahâvî diyor ki: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ Allah Teâlâ yakın hısımlarını inzar etmesini emir buyurunca Kureyş aşiretlerini davet etti. Bunların içinde nesebi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile babasında birleşenler olduğu gibi üçüncü babada, dördüncü babada, beşinci babada, yedinci babada hatta bunlardan daha uzak babalarda birleşen akrbası da vardı. Ancak hepsi Kureyş kabilesine mensup olmakla bu kabile onları bir araya topluyordu.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'in hadisde görülen hısımlarına birer birer kabile ve şahıs isimleriyle hitap etmesi en yakın akrabası olduklarındandır.
Hadis şerif akrabaya vasiyyet hususunda mezhep imamlarının delülerindendir.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm umumî hitabından murad :
«Ey Kureyş sözü», hususi hitabından murad da kabile ve şahısların birer birer isimlerini zikir ederek kendilerini çağırmasıdır. Nefislerini Cehennemden kurtarmaktan maksad; imanı olmayanların iman etmesi, imanı olanlarında onu kuvvetlendirmesidir.

351- (206) Bana Harmeletü'bnü Yalıya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İlini Vehb haher verdi. Dedi ki: Bana Yunus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana İbnü'l-Müseyyeb ile Ebu Selemete'bni Abdirrah-man haber verdiler ki Ebu Hüreyre şöyle demiş : Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«En yakın hısımlarını inzâr et!» Âyeti kerimesi nazil olduğu zaman : «Ey Kureyş cemaati! Kendinizi Allah'tan satın alın. (Yoksa) Ben Allah (in tfzâbın) dan (kurtarmak İçin) size hiç bir fayda veremem. Ey Ab-dil Muttalib oğulları! Allah (in azabın} dan (kurtarmak için) size hiç bir fayda vermem. Ey Abbas b. Abdil Muttalib! Ben Allah (in azabın) dan (kurtarmak) için sana hiç bir fayda veremem. Ey Resûluliâh'ın halası Safiye! Ben Allah (in azabın) dan (kurtarmak için) Sana hiç bir fayda veremem. Ey Fatime binti Resulüllâh benden dilediğini İste! (Yalnız) Allah (in azabın) dan (kurtarmak için) sana hiç bir fayda veremem.» buyurdular.

352- (...) Bana Arar un-Nâkid de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mua-viye[370] b. Amr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zaide rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Zekvan, A'raç'dan, o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Saîiaîîahü Aleyhi ve Seilem) 'den bunun gibi bir hadis rivayet etti.

353- (207) Bize Ebu Kâmil El Cahderî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Teymî[371], Ebu Osman' [372] dan, o da Kabîsa b Muharik'tan, oda Züheyr b. [373] Amr'dan naklen rivayet etti. Kabisâ ile Zuheyr demişler ki:
«En yakın hısımlarını inzâr et.» Âyeti kerimesi nazil olunca Nebiy-yullah (SalîaUahü Aleyhi ve Seilem) dağdan kopma bir taş yığınına giderek en yüksek taşının üzerine çıktı ve sonra şöyle nida etti:
«Ey Menâf oğulları! Ben bir Nezîrim.. Sizinle ben düşmanı görüp de kendi adamları için gözcülük etmeye giden ve düşmanın kendini geçeceğinden korkarak baskın var diye bağırmağa başlayan kimse gibiyiz.» buyurdular.

354- (...) Bize Muhamnıed b. Abdil A'lâ da rivayet etti, (Dedi ki): Bize Mu'temir, babasından rivayet etti. (Demiş ki): Bize Ebu Osman, Züheyr b. Amr ile Kabisa b. Muharıkdan, onlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'den naklen bunun gibi bir hadis rivayet etti.
Hadisi şerifte Kabisa ile Züheyr şöyle dediler denilerek her ikisinin âyeti okudukları sonra Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bir

taş yığınına gittiğini ifade içinde «dedi» tabiri kullanıldığı görülüyorsa da bundan murad yine ikisinin birden söylediklerdir. Rivayette ittifak ettikleri için bir adam gibi kabul edilerek fiil müfred olarak kullanılmıştır. Bu söz ibareden hazf edilse manâya hiçbir zararı olmazdı. Lâkin cümle biraz uzaymca ravi bunu te'kid için tekrarlamıştır, Kur'an-ı Kerim ile Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in hadislerinde bunun emsalleri çoktur.
«Radme»; taş yığını demektir. «Radm» ve «Rıdâm» m müfredidir. «Yerbeü»; fiilinin manâsı Öncülük eder, onları korur demektir. Bu İşi yapana Araplar «Rabie» derler. Gözcü yani orduya düşman baskın yapmasın diye gözetmek için'gönderilen öncü manasınadır. Gözcü ekseriya yüksek bir yere çıkarak düşmanın haline muttali' olmağa çalışır.
«Ya sabâhâh» kelimesi nahiv ilmine göre istigasedir. «Sabah zamanındaki baskına yetisin» mânasında kullanılır. Araplar baskınları ekseriyetle sabah zamanında yaptıkları için düşmanı gözetliyen murakıp onun hücum edeceğini anlayınca bu kelime ile kendi kavmine seslenir onlarda toplanarak' müdafaya hazırlanırlardı.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kendi hali ile kavminin halini işte bu gözcünün «baskın var» diye seslenmesine benzetmiştir. Yani Allah'ın gelmekte olan azabını ve kavminin halini düşmanın baskınına kendisini de baskını haber veren gözcüye benzetmiştir. Mâna şudur. Sizin haliniz düşmanın baskın yapacağından gafil bulunan bir kavme benim halimde bu baskını haber veren gözcünün haline benzer. İşte kıyamet geliyor. Bu haliyle orada dehşetli azaba duçar olacaksınız ben sizi inzar ediyorum. Allah'a iman edin zira bu badireden başka türlü kurtulmanın imkânı yoktur.

355- (203) Bize Ebu Küreyb Muhammed b. El Alâ'da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Üsame, A'meş'ten, o da Anır b. Murra'dan, o da Sa'id b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas'tan naklen rivayet etti. Demiş ki: Şu
«En yakın hısımlarını ve onlardan en seçkin kabileni İnzâr et.»[374] âyet-i kerimesi nazil olunca Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Seîiem) Safa dağı üzerine çıkarak «Baskın var!..» diye seslendi (Müşrikler) :
— Bu haykıran kimdir? dediler, (görenler) :
— Muhammed. Diye cevap verdiler. Bunun üzerine onun yanma toplandılar. Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Selle m) :
— «Ey filân oğulları! Ey filân oğulları! Ey filân oğulları! Ey Abdi Me-naf oğullan! Ey AbdulmuttalİP oğulları!» diye hitapta bulundu. Hemen yanına toplandılar. Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellen) (onlara) :
— «Ne dersiniz? Sİze şu dağın eteğinden bir takım atlıların çıkıp geldiğini haber versem beni fastik eder misiniz?» dedi Müşrikler :
— «Biz senin hiç bir yalanını tutmuş değiliz» dediler. Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem):
— «O halde ben size şiddetli bir azabın önünde (o azabı haber veren) bir nezirim» buyurdular.
Bunun üzerine Ebu Leheb:
— «Yazıklar olsun sana! Bizi bunun için mi topladin » dedi sonra kalkıp gitti. Arkasından şu sûre nazil oldu:
«Ebu Leheb'in elleri kurusun ve hem de hakikaten kurumuştur...» [375] A'meş sûrenin sonuna kadar bu tarzda okumuştur.

356- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe ile Ebu Küreyb'de rivayet eltiler; dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'ten bu isnadla rivayet etti Dedi kî : Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) bir gün Safa dağına çıkarak «Baskın var!..» diye nida etti... Ve hadisi Ebu Üsame hadisi gibi rivayet etti. (Yalnız bu rivayette) :
«Yakın hısımlarını inzâr et!..» âyetinin nüzulünü zikretmedi. Ebu Bekr İsmâîlî: Yukarıdaki Ebu Hüreyre rivayetiyle buradaki îbni Abbas rivayeti hakkında söz etmiş ve : «Ebu Hüreyre 'nin bu rivayeti ile İbni Abbas'in rivayeti mürseldirler. Çünkü bu âyet Mekke'de nazil olmuştur; İbni Abbas o zaman küçüktü Ebu Hüreyre ise (sonraları) Medine'de müslü-man olmuştur.» demişse de kendisine cevap verilmiş ve :
«Onlar bu hadisi ya Peygamber (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'den yahut bir sahâbîden işitmiş olabilirler.» denilmiştir.
Nevevî diyor ki: İbni Abbas hadisinin, zahirine bakılırsa «Ve onlardan en seçkin kabileni» ibaresi âyet olarak nazil olmuş sonra tilâveti neshedilmiştir. Buharî 'nin rivayetinde bu ziyade yoktur.
A'meş «Mesed» sûresini sonuna kadar okumuş yalnız meşhur olan kıraetin hilâfına tahkik edatı olan «Kad» kelimesini ziyade etmiştir.
«Sûre» kelimesi hemze ile «Sû're» şeklinde okunabilir. Fakat meşhur kıraeti hemzesiz olanıdır. Sûre okunduğuna göre kelime yükseklik mânasına gelen sûr'dan alınmıştır. Sû're ise sû'rdan alınmış olup bakiyye mânasına gelir.
Ebu Lehb, kelimesi Ebu Lehb şeklinde de okunur. Ebu Lehb'in ismi Abdul Uzzâ b. Abdümuttalib'tir. Yani bu adam Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in Nesebce amcası dır. Bazıları kendisine Ebu Leheb künyesinin verilmesi Leheb adında bir oğlu olduğu içindir demişler bir takımları yanaklarının pek kırmızı olduğu için daha başkaları" yüzü pek güzel olup alev gibi parladığı için kendisine Ebu Leheb' (Yani Alemin babası) denildiğini söylemişlerdir. Ona bu künyenin verilmesi akibetine-de muvafık düşmüştür. Çünkü ebedî olarak cehennemin alevli ateşinde azab görecektir. Ebu Leheb Peygamber (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in en büyük düşmanlarından biridir. Bu düşmanlığı ölünceye kadar devam.etmiştir. Hatta Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem)"e «Yazıklar olsun sana bizi bunun için mi topladin?» demesi de bu eziyetler cümle-sindendir.
Âyet-i kerimede Ebu Leheb hakkında : «Elleri kurudu» buyurulmuş-tur. Bundan murad helak oldu demektir. Mezkûr âyet sûrede iki defa tekrar edilmiştir. Bunlardan birincisi Ebu Leheb'in helaki için beddua ikincisi hakikaten helak olduğunu ihbardır. Âyet-i kerimede mecaz-i mürsel kabilinden el zikredilmiş bütün vücudun helaki murad olunmuştur.
Kaadi îyâz diyor ki :
«Bu -sûre île kâfire künye verilmesinin caiz olduğuna istidlal edilmiştir. Bu hususta ulemanın ihtilâfı vardır. İmaırr-ı Mâli k 'ten bir rivayete göre caiz bir rivayete göre de mekruhtur. Bazıları kâfirin kalbini yatıştırmak: için ona künye verilebilir. Aksi takdirde verilemez. Çünkü künyede ta'zim ve hürmet vardır. Allah Teâlâ'nm Ebu Lehebe künye vermesi bu kabilden değildir. Demişlerdir. İsminin Abdul Uzzâ olması hususunda hiç bir delil yoktur. Bu tesmiye bâtıldır. Onun için de künyesi ile anılmıştır. Bazıları Ebu Leheb onun künyesi değil lâkabıdır. [376] Künyesi Ebu Utbedir, derler. Ona Ebu Leheb denilmesi âyet sonlarındaki kelimelerin mücaneseti içindir diyenler de vardır.

90- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebu Talibe Şefa'ati ve Bu Sebeple Azabının Hafifletilmesi Babı

357- (209) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavariri ile Muhammed b. Ebi Bekr, El-Mukaddemi ve Muhammed b. Abdilmelik, El-Emev [377] de rivayet ettiler dediler ki: Bize Ebu Avane Abdiilmelik b. Umeyrden, o da Abdullah b. Haris b. Nevferden, o da Abbas b. Abdulmuttalip'ten naklen rivayet etti ki Abbas :

— «Ya Resulullâh.' Ebu Talib'e hiç bir faydan olabildi mi? Çünkü o (her zaman) seni muhafaza eder ve senin namına (düşmanlarına) kızardı» Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet, (oldu.) O cehennemin sığ bir yerindedir Eğer ben olmasaydım cehennemin en derin yerinde olurdu.» buyurmuşlar,

358- (...) Bize İbni Ebi Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan, Abdulraelik b. Umeyr1 den, o da Abdullah b. Haris't en naklen rivayet etti. Demiş ki. Abbas'ı şunları söylerken işittim:
— «Dedim ki: Ya Resulallah- Gerçekten Ebu Tâlib seni korur ve sana yardım ederdi. Acaba bu ona bir fayda verdi mi?» Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet, (verdi.) Ben onu cehennemin derin dalgaları içinde buldum da kendisini sığa çıkardım.» buyurdular.

359- (...) Bu hadisi bana Muhammed b. Hatim'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Sa'id Süfyân'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana Abdilmelik b. Umeyr rivayet etti. Dedi ki: Bana Abdullah b. Haris rivayet etti. Dedi ki: Bana Abbas b. Abdulmuttalib haber verdi. H.
Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' Süfyân'dan bu isnadla Peygamber (Sallaikthü Aleyhi ve Selîemyder naklen Ebu Avane hadisi gibi rivayet etti.
Bu hadisi Buhâri «Menakıbu'I Ensâr» babında tahric etmiştir. Hadis-i şerif Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcası Ebu Talib'e şefâ'atta bulunduğunu ve bu şefâ'atınm azabını tahfif ettiğini bildirmektedir. Allah-u Alem. Bu şefâ'at ya İsra gecesinde Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehennemi gördüğü zaman fiilen olmuştur. Yahut kıyamet günü olacaktır. Ebu Ta1ib'in iman edip etmediği ulema arasında ihtilaflıdır. Bazıları küfrüne kail olmuşlardır. Bunların delilleri
«Sen dilediğini hidayete erdiremezsin, lâkin Allah dilediğini hidayete erdirir.» âyeti kelimesidir. Mezkûr âyetin bilittifak Ebu Talip hakkında nazil olduğunu söylerlersede icma' iddiası sahih değildir. Buradaki hadisler dahi küfrüne kail olanlara delildir. İmanına kail olanlar İbni İshak'm İfani Abbas (Radiyallahu anh) 'dan rivayet ettiği bir hadisle istidlal ederler. Bu hadise göre Ebu Ta1ib'in vefatı yaklaştığı zaman Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) kendisine (Lailâhe illallah) demesini telkinde bulunmuş o bundan imtina' etmiş. Fakat orada bulunan Abbas (Radiyallahu anh) Ebu Ta1ib'in dudaklarının kıpırdadığını görerek ne söylediğini dinlemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e dönerek:
«Ey kardeşim oğlu! Vallahi kardeşim Ebu Talib senin emrettiğin kelimeyi söyledi» demiştir. Hadis ulemâsı bu hadis için: «Senedinde ismi zikredilmeyen bir râvî vardır. Hadis Sahih bile olsa babımızın hadislerine muarızdır. Halbuki; bu hadisler ondan daha sahilidir» diyerek îbni Abbas rivayetini çürütmüşlerdir. Maamafih kelâm, ulemâsından bazıları Ebu Ta1ib 'in küfrü hakkında söz sozlemeyi zaid addetmişlerdir. Onlara göre bu bâbta ileri geri söz söylemek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gücendirebilir. Çünkü Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) amcası Ebu Tali'bi çok severdi. Binaenaleyh gerek Ebu Talib gerekse Resu1u11âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ebeveyni ile ecdadı hakkında hiç bir şey söylemeyip sükût etmeyi ihtiyata daha uygun görmüşlerdir.
Dahdah: Ancak topuğa kadar ayaklan örten sığ su demektir. Burada bu kelime ile Ebu Ta1ib'in azabının hafifletüdiği ifade olunmuştur. Hadis-İ Şerif küffarm derece derece azab edileceklerine delildir. Ebu Ta1ib'in iman etmediği kabul edilirse Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye yaptığı iyiliklerin ne faydası olabilir; Küf-fârm hayır amelleri heba olup gider? şeklindeki bir suale Buharı sarihi Aynî şu cevabı vermektedir :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebu Ta1ib'e şefâ'-atta bulunması onun azabını bir dereceye kadar azaltmıştır. Bu Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf'in bereket ve hasaisindendir.»
«Derk» kelimesi «Derak» şeklinde de rivayet edilmiştir. Ancak.«derk» rivayeti daha çok kullanılır. Bunun mânası; bilumum Lügat ve Meanî ulemâsına göre dip ve en aşağı tabaka demektir.
Yine ulemânın beyanına göre cehennemin birçok tabakaları vardır. Bunların her birine, (derk) ismi verilir.

360- (210) Bize Kuteybetü'bnü Sa'id de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys İbnû'l Hâd'dan, o da Abdullah b. Habbâb[378] dan, o da Ebu Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki: ResulüIlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanında amcası Ebu Talib'in zikri%eçmiş. Bunur üzerine:
— «Umulur ki, kıyamet gününde benim şefâ'atım ona bir fayda verir de cehennemin sığ yerine konur. Topuklarına kadar erişir, ondan beyni kaynar.» buyurmuştur.
Hadisin buradaki rivayetinde Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında amcası Ebu Talib'in zikri geçtiği meçhul sığası ile ifade olunmuştur. Bazıları yukarıki rivayetin delâleti ile Ebu Ta1ib hakkında lâf edip sual soranın yine Abbas (Radiyallahu anh) olduğunu söylemişlersede Allâme Aynî hadisten bu mânanın kafi olarak anlaşılmadığını; başkasının sormuş olması ihtimalininde mevcut bulunduğunu söylemiştir.

91- Ehl-i Cehennemin En Hafif Azab Görecek Olanı Babı

361- (211) Bize Ebu Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Ebi Bükeyr[379] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr b. Muham-med, Süheyl b. Ebu Salih'ten, o da Nu'man b. Ebi Ayyaş'tan, o da Ebu Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Muhakkak cehennemliklerin en az azap göreni ateşten İki nalın giyecek nalınlarının hararetinden dimağı kaynayacak.» buyurmuşlar.

362- (212) Bize Ebu Bekr b. EM Şeybe'de rivayet etti. (Ded.i ki): Bize Affan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme rivaye etti. (Dedi ki): Bize Sabit Ebu Osman en-Nehdî'den, o da İbni Abbas'tan naklen rivayet etti ki: Resulullâh (Sallcllahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennemliklerin azap itibari ile en ehveni Ebu Talib'dir. O dahi iki nalın giyecek, onlardan dimağı kaynayacaktır.» buyurmuşlar.

363- (213) Bize Muhammed b. EI-Müsenna ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler lâfız İbnü'I Müsenna'nındır. Dediler ki: Bize Muhammed* b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Ebu İshâk-ı şöyle derken işittim. Nu'man b. Beşir'i hutbe irâd ederker dinledim, şöyle diyordu: Ben Resulullâh (Sallaliahİ Aleyhi ve Sellem)'i:
«Şüphesiz kî; kıyamet gününde cehennemliklerin azab itibari ile en ehveni öyle bir kimsedir ki, ayaklarının altına iki kor konulacak, onlardan beyni kaynayacaktır.» buyururken işittim.

364- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki)- Bize Ebu Usâme, Amelden, o da Ebu Lshâk'dan, o da Nu'man b. Beşir'de naklen rivayet etti. Nu man söyle demiş. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Şüphesiz ki, cehennemliklerin azab itibarı ile en ehveninin ateşten iki nalın ile iki nalın bağı vardır. Bunlardan onun beyni tencere kaynar gibi kaynar. Hiç bir kimseyi kendisinden daha ziyade azaba giriftar olmuş görmez. Halbuki kendisi ehl-i cehennemin en hafif azab olunanıdır.» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri «Kitabur Rukak» ta, Tirmizî «Sifatü cehennem» bahsinde rivayet etmişlerdir. Bu rivayetlerin yalnız bir danesi müstesna diğerlerinde azabı en az olan kimsenin ismi bildirilmemiştir, îbni Tin'in beyanına göre bu bâbtaki rivayetlerden murad Ebu Ta1ib olabilir.
Mircel: bakırdan yapılma tenceredir. Taştan veya topraktan da yapılır, diyenler bulunmuşsa da El'raetâü' nam eserin sahibi bunun yalnız bakırdan olduğunu rivayet etmiştir.
Bu rivayetlerle bunlara benzeyen diğer hadislerde cehennemliklerin muhtelif azab görecekleri tasrih edilmiştir.

92- Kafir Olarak Ölen Kimseye Hiç Bir Amelin Fayda Vermiyeceğine Delil Babı

365- (214) Bana Ebu B«kr b. Ebu Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b. Gıyas Davud'dan, o da Şa'bi'den, o da Mesruk'tan, o d Aişe'den naklen haber verdi. Demiş ki:
— «Ya Resulullâh! İbni Cüd'ân cahiliyet devrinde akrabasına yardım eder, fakirleri doyururdu. Acaba bu ona bir fayda verir mi?» dedim.
— «(Hayır!) Fayda vermez, çünkü o hiç bir gün : Ya Rabbi! Kiya-met gününde benim günahlarımı mağfiret eyle, dememiştir.»- buyurdular.
İbni Cüd'ân misafir perver bir adammış misafirleri için yüksek bir küp yaptırdığı ve içinden yiyecek almak için ona merdivenle çıktığı rivayet olunur. Kureyş'in reislerinden imiş. Bidayette ahlâksız ve kopuk bir cani imiş durmadan cinayet işler; işlediği cinayetlerin bedelini kabilesi ödermiş. Bu sebeple kavm-i kabilesi onu kovmuşlar. Bir gün intihar etmeyi düşünerek dağ yollarında dolaşırken dağda bîr mağra görmüş. Orada bir yılan olurda beni Öldürür korkusu ile mağrayı tetkik etmiş fakat bir şey göremeyince içeriye girmiş birde ne görsün karşısında büyük bir yılan!... Gözleri kandil gibi pırıl pırıl yanıyor!... Yılan derhal onun üzerine hücum etmiş. İbni Cüd'ân can havliyle yılandan sıyrılıp kurtulmuş fakat o anda bu yılanın hakiki değil yapma olacağı hatırına gelerek yılanı eli ile tutmuş. Birde bakmış ki; yılan altından yapma gözleride yakuttur!... Derhal yılanın başını kırarak yakutları çıkarmış ve sonra mağaranın içindeki bir odaya girmiş. Orada bir sedir üzerine uzanmış öyle uzun ve büyük bir takım cesetler yatıyormuş ki bunları görünce hayrette kalmış. Zira ömründe görmediği cesamette in-sanlarmış başlarının ucunda gümüşten mamul bir levha bulunuyormuş. Levhayı okuyunca; anlamış ki bu cesetler Cürhüm kabilesinin eski kralları imiş. Zamanla üzerlerindeki elbiseler o kadar eskimiş ki dokunur dokunmaz dağılırlarmış, gümüş levhada :
«Ben Nüfeyl b. Abrîiddar'ım Hûd Aleyhisselâm'ın torunlarındanım. Beş yüz sene yaşadım servet ve şan şeref uğrunda dünyanın her tarafını dolaştım. Ama bunlar beni ölümden kurtaramadı,..» ibaresi ile bazı beyitler yazılı imiş. Odanın ortasında altın, yakut, İnci ve zebercetten müteşekkil bir yığın görmüş. O yığından alabildiği kadar almış mağarayı güzelce belleyerek taşlarla kapadıktan sonra oradan gitmiş. Aldığı kıymetli mallardan babasına göndermiş. Babası kendisini affetmiş aşiretine de yardımlar da bulunmuş, nihayet günün birinde kavmine kıral olmuş. Bulduğu defineden fakir fıkarayı doyurur muhtelif ihsanlarda bulunurmuş. Bir rivayette öyle büyük yiyecek kaplan yaptırmış ki oradan geçen bir misafir devesinin üzerinden inmeden o kaplardan karnını doyu ra bili yormuş» Hz. Aişe (Radıyaîlahu Ânhâ) 'nın Resul-u Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'e İbni Cüd'ân'ı sorması kendisi onun kabilesine mensub olduğundandır.
Hadis-i şerif kâfir olarak Ölen bir kimsenin sila-ı rahim yapmak fakirleri doyurmak gibi hayır hasenatının âhirette kendisine hiç bir fayda vermiyeceğini bildirmektedir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin :
«Çünkü o hiç bir gün : Yarabbi! Kıyamet gününde benim günahlarımı mağfiret buyur, dememiştir.» sözünün mânasıdâ budur. Yani bu adam kıyamete inanmamıştır. Kıyamete imanı olmayan bir adama ise; dünyada yaptığı hayır hasenatın hiç bir faydası yoktur.
Kaadî îyâz diyor ki :
«Kâfirlere amellerinin fayda vermiyecegine, bunlardan dolayı sevap gormiyeceklerine azaplanda hafifletilmiyoceğine icma-ı ümmet mün'akıt olmuştur. Lâkin suçlarına göre küffarm azapları birbirinden şiddetli olacaktır.»
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin şefâ'ati sayesinde Ebu Tal'ib 'in azabının hafifletilme sine gelince yine Kaadî İyâz:
«Bu tahfif onun Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi koruduğu ve ona yardım ettiği için mükâfat olarak değil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin hatırı içindir. Küf fara azab tahfifi yoktur. Yalnız onların birbirlerine nisbetle bazılarının azabı hafiftir.» diyor.

93- Mü'minlerin Birbirlerile Yardımlaşması ve Başkalarile Alakayı Keserek Onlardan Uzak Kalmaları Babı

366- (215) Bana Ahmet b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, İsmail b. Eb Hâlid'-den, o da Kays'dan, o da Amr b. Âs'dan naklen rivayet eyledi. Demiş ki: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gizli değil açıkça şöyle buyururken İşittim:
«Dikkat edin!.. Ebu... oğulları (yani, Ebu filân oğulları) benim velilerim değildirler. Benim velim ancak Allah ile mü'minlerin salihleridir.
Bu hadisi BuHâri . «Kitabû-1' Edep» te tahriç etmiştir. Onun rivayetinde sarahaten «Âl-î ebî filân» denilmişse de Müs1im'in rivayetinde yalnız «Âl'ebi »zikredilmiş sonunu «Yani filân» diyerek tamamlamıştır. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla kimi kasdettiğini ya kendi nefsi hakkında yahut eshabma ait bir fitne ve fesat mülâhaza ettiği için tasrih buyurmamiştır. Kürtûbî Müslim 'in asıl nüshalarında »filân» kelimesinin yeri açık bırakıldığını sonradan bazı kimselerin tashih yolu ile oraya «fûlân» kelimesini yazdığını söyler. Bu kelime bir isimden kinayedis. Kaadî îyâz bununla Hakem b. Ebî1 Âs'm kasdedildiğini söylemiştir. Hadis-i Şeriften murad Peygamber (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellemyin velisi yalnız Allah ve salih mü'minler olduğunu bildirmektedir. Yani :
«Salih mü'minler akrabam olmasada benim içîoı velîdirler. Salih mü'm in olmayanlar akrabam dahi olsalar benim için velî olamazlar.» demek istemişlerdir.
İbni Tîn 'in nakline göre bu sözden murad Re s ulull âh (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellemj'in akrabasından müslüman olmayanlardır. Binaenaleyh bu söz küllü itlâk cüz'ü murad kabilinden mecaz-ı mürsel olur. Hattabî :
«Burada nefyedilen vilâyet din hususundaki vilâyet değil karabet ve ihtisas ciheti ile olan vilâyettir» demiştir.
Kurtûbî'ye göre; bu hadisin faidesi yakın akraba dahi olsa mü'miıv le kâfirin arasındaki vilâyetin kesildiğini anlatmaktır.
Tîybî'de şunları söylemiştir:
«Hadisin mânası: Ben hiç bir kimseye akrabalık sebebi ile muvâlât ve dostlukta bulunmam. Ben ancak Allah'ı severim. Çünkü O'nun

kulları üzerine vacip olan bir hakkı vardır. Salih mü'minleri de Allah rızası için severim. Sevdiklerime iman ve Salâhlarından dolayı muvâlât eylerim. Bu hususta akrabam olup olmamaları mevzubahis değildir. Şu kadar var ki; akrabamın akrabalık haklarına da riayet eylerim. Bu tefsir büyük ulema tarafından söylenmiş büyük sözlerdir.»
Mü'minlerin salihlerinden kimlerin kastedildiği ihtilaflıdır. Bu hususta birkaç kavil vardır. Şöyle ki :
1- Taberî 'nin Katade'den rivayetine göre bunlardan murad Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sel!em)'dir.
2- İbni Ebî Hatîm'in Süddi 'den rivayetine göre murad sahabe-i kiramdır.
3- Yine İbni Ebi Hatim'in Dahhâk 'tan rivayetine göre mü'minlerin salihleridir.
4- Yine İbni Ebu Hatim'in Hasan-ı Basrî 'den rivayetine göre Ebi Bekr, Ömer, ve Osman (RadıyaUahu Anhüm) hazarâtıdır.
5- Taberî 'nin İbni Mes'ud 'dan merfu' olarak tahriç ettiği bir rivayete göre Ebu Bekr ile Ömer (RadıyaUahu anhumâ) 'dır. Fakat bu hadisin senedinde zaaf vardır.
6- İbni Ebi Hatim'in sahih bir senedle Sa'id b. Cübeyr'den tahriç ettiği bir rivayete göre yalnız Ömer (Radiyalîahu anh) dır
7- Kurtubî 'nin Müseyyeb b. Şerik 'den rivayetine göre hasscten Ebu Bekr (RadıyaUahu anhj 'dır.
8- İbni Ebi Hatim 'in Mücahit 'ten rivayetine göre yalnız A1i (Radiyallahu anh)'dıv.

94- Müslümanlardan Bir Çok Taifelerin Hesapsız ve Azapsız Olarak Cennete Gireceklerine Delil Babı

367- (216) Bize Abdurrahman b. Sellam b. Ubeydülâh el-Cümehî[380] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rabî[381] yani İbni Müslim, Muhammed b. Ziyâd'dan, o da Ebu Hüreyre'deh naklen rivayet etti ki Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ümmetimden cennete yetmiş bin kişi hesapsız olarak gireceklerdir.» buyurmuşlar. Bunun üzerine bir zat:
— «Ya Resulullâh! Allah'a dua etde beni de onlardan eylesin» demiş. Resulullâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ya Rabbi! Bunu da onlardan eyle.» diye dua buyurmuş. Sonra bir başkası kalkarak:
— «Ya Resulullâh! Allah'a dua etde beni de onlardan eylesin» demiş. Resulullâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu hususta Ukkaşe seni geçti.» buyurmuşlar.

368- (...) Bize Muhammed b. Bessar da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti Dedi ki: Muhammed b. Ziyâdı dinledim dedi ki: Ebu Hüreyreyi şöyle derken işittim: Resulullâh (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem n : Şöyle buyururken işittim. Diyerek Rabî'in hadisi gibi rivayette bulundu.

369- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yunus, .ibni Şihâp'tan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Sa'id b. El' Müseyyeb rivayet etti, ona da Ebu Hüre yre rivayet ederek şöyle demiş: Resulullâh (Saîîaîlahü Aleyh ve Seileyi
— «Ümmetimden yetmiş bin kişilik bir zümre yüzleri ayın on dördündeki gecesi gibi pırıl pırıl parlayarak, cennete gireceklerdir.» buyururken işittim.
Ebu Hüreyre demiş ki:
«Bunun üzerine Ukkâşetü'bnü Mihsan el-Esedî sırtındaki kaplan postu gibi yollu elbisesini kaldırarak ayağa kalktı ve :
— «Ya Resulâllâhî Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi. Resulullâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ya Rabbi! Bunu da onlardan eyle.» diye dua etti. Sonra Ensar-dan bir zat kalkarak:
— »Ya Resulâllâh! Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi, (Bu sefer) Resulullâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem);
— «Bu hususta Ukkâşe seni geçti.» buyurdular.

370- (217) Bana yine Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hayve [382] haber verdi . Dedi ki: Bana Ebu Yunus, Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ümmetimden yetmişbin kişi cennete girecek; onlardan bir zümre ay suretinde olacaklar.» buyurmuşlar.

371- (218) Bize Yahya b. Halef El-BâhİIÎ [383] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir, Hişâm b. Hassân'dan, o da Muhammed'den yani İbnî Si-rîn'den naklen rivayet etti: Demiş ki: Bana îmrân [384] rivayet etti. Dedi ki: Nebiyyullah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
— «Ümmetimden yetmişbin kişi hesaba çekilmeksizîn cennete girecektir.» buyurdu. Ashab:
— «Kim onlar! Ya Resulâllâh?» dediler. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Onlar vücutlerini (kızgın demirle) dağlamayanlar; efsun yapmayanlar ve ancak Rablerİne tevekkül edenlerdir.» buyurdu.
Bunun üzerine Ukkâşe ayağa kalkarak: Allah'a duâ et de beni de onlardan eylesin dedi,
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Sen onlardansın.» buyurdular. Arkasından bir zat kalkarak:
— «Ya Nebiyyallah! Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu hususta Ukkâşe seni geçti.» buyurdular.

372- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdüs-samet b. Abdilvaris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâcib b. Ömer[385] Ebu Huşeynete's Sekâfi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hakem b. A'raç[386], Imran b. Husayn'dan naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «Ümmetimden yetmişbin kişi hesapsız olarak cennete gireceklerdir.» buyurmuşlar. Ashab:
— «Kim onlar! Ya Resulâllâh?» demişler Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «Onlar efsun yapmayanlar; teşe'um etmeyenler; vücutlarını (kızgın demirle) dağlamayanlar ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir.» buyurmuşlar.

373- (219) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülaziz yani İbni Ebî Hâzim, Ebu Hâzim'den [387], o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallcûıü Aleyhi ve Seliem):
— «ümmetimden yetmişbin kişi yahut yediyüzbin kişi (Ebu Hâzim bunların hangisini söylediğini bilemiyor) mutlaka cennete

gireceklerdir. (Bunlar) birbirlerine tutunacak, bazısı bazısının elinden tutacak, sonda kileri girmedikçe öndekileri de girmeyecek, yüzleri Bedir gecesindeki ay suretinde olacaklardır.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhâri . «Kitabur Rukak» da rivayet etmiştir. Hadisi Şerif Teâlâ hazretlerinin Peygamber {Salhıllahü Aleyhi ve Sellem)o ümmetine son derece ikram ve ihsanda bulunduğunu göstermektedir. Görülüyor ki; hadisin bazı rivayetlerinde hesaba çekilmeksizin cennete gireceklerin sayısı yetmişbin bazılarında yediyüzbin hatta bazı rivayetlerde Yetmişbinin her neferi ile birlikte yetmişbin kişi daha gireceği bildirilmektedir.
Ukkâşe yahut Ukâşe (Radiyallahu anlı) 'm ricası kabul edilip öteki zatın kabul edilmemesine gelince bu hususta Kaadî İ yâ z şunları söylemektedir:
«İkinci zatın Ukkâşe derecesinde ve cennete soruşuz sualsiz girecek sıfatta olmadığı söyleniyor. Hatta münafık olduğunu bile söyleyenler var. Onun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) kendisine ihtimallî bir cevap vermiş :
«Sen onlardan değilsin.» diye tasrihi doğru bulmamıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in güzel ahlâkı buna mânidir. Bazıları Ükkâşe hakkındaki duasının kabul edileceği Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'e vahiy ile bildirilmiştir. Öteki için vahiy gelmemiştir diyorlar.»
Hâtib-i Bağdadî İkinci zatın Sa'd b. Ubâde (Radiyallahu anh) olduğunu rivayet etmiştir. Bu rivayet sahih ise o zât hakkında münafık diyenlerin sözü bâtıl olur. Fakat o zâtın Sa'd b. Ubâde olması ihtimalden uzak görülmüş; Sâ'd b. Umara olabileceği ihtimâli üzerinde durulmuştur. Bu takdirde hadisi nakleden, tas-hif yapmış demektir.
Nevevî : «Doğrusu ve muhtar olan da budur» diyor. İbnû'l Cevzî: «Bana öyle geliyor ki Ukkâşe ricasını hulûs-u kalb i4e yapmış ve kabul edilmiştir. Ötekinin ise, sözü kesmek için müracaat etmiş olması muhtemeldir. Çünkü Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ona da evet cevabını verse şüphesiz ki; üçüncü, dördüncü zevat kalkarak aynı şeyi isterler dileklerin sonu gelmezdi. Bittâbî herkes soruşuz sualsiz cennete girmeyi hak edemez» demiştir.
Süheylîde: «Bana öyle geliyor ki; o saat bir icabet saati imiş. İkinci zat Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duasını o saat geçtik-,ten sonra istemiş olacak» diyor.
Nemıre: Beyaz, siyah ve kırmızı çizgili elbisedir. Renk itibariyle kaplan derisine benzediği için ona bu isim verilmiştir.
Zümre: Biribıi arkasına dn^ılmış cemaat demektir.
371 numarada geçen İmran hadisinde soruşuz sualsiz cennete gireceklerin kim olduğu sorulduğu zaman Resulullâh (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)'in:
«Onlar vücutlarını (kızgın demirle) dağ la mayanlar; efsun yapmayanlar ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir.» buyurduğu rivayet edilmektedir. Bu hadisin mânası hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ebu Abdi1lâh Mâzirî şöyle demektedir:
«Bazı kimseler tedavinin mekruh olduğuna bu hadisle istidlal etmişlerdir. Fakat ekseri ulemânın kavli bunun hilâfınadırv Onlar Resu1u11âh (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem)'in bir çok hadislerde ilâç ve yemeklerin faydasından bahsettiğini ileri sürerek bu hadisle ihticac ederler. Bir de Resulullâh (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) bizzat ilâç kullanmıştır. Hz. Aişe (Radıyallahu Anhâ)'nın rivayet ettiği ve Resulü İlâh (Sailalîahü Aleyhi ve Seüem)'in bir çok defalar ilâç kullandığını gösteren haberlerde onlara delildir. Keza okumak sureti ile istiş-fası malûmdur, ulemâ sahabeden bazılarının hasta okumak için ücret aldıklarını bildiren hadisle de istidlal etmişlerdir. Bu cihet sabit olunca; buradaki hadisi ilâçların tabiatı icabı fayda verdiğine inanıp şifa meselesini Allah'a havale etmeyenler mânasına hamletmek gerekir...» Kaadî İyâz 'da şunları söylemiştir:
«Bu hadis üzerinde söz edenlerden bir çokları bu te'vile zâhib olmuşlardır. Fakat bu te'vil doğru değildir. Çünkü Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) sualsiz cennete girenleri onlara has bir meziyyet ve fazilet olmak üzere haber vermiş yüzlerinin bedir gecesindeki ay gibi parlayacağını beyan buyurmuştur. Mesele, bu zevatın te'vil ettiği gibi olsaydı soruşuz cennete girenler bu hususiyeti haiz olamazlardı. Çünkü şifayı Allah'tan beklemek bütün mü'minlerin itikad ettikleri bir şeydir. Aksine inanmak küfürdür. Ulemâ ve Maâni sahipleri bu mesele üzerinde söz etmiş Ebu Süleyman Hattabî ile başkaları hadisten murad ilâç kullanmayı Allah'a tevekkül ederek, kaza ve belâsına nza göstererek terkedenlerdir.» demişlerdir. Hattabî : «Bu derece, hakikî iman sahiplerinin en yüksek derecesidir. Ulemâdan bir cemaatin mezhebi de budur.» demiş ve isimlerini saymıştır. Hadisin zahirî ve mukteza-sma göre zikri geçen dağlamak, okumak v.s. tedavi nevileri arasında bir fark yoktur. Davûdî: «Bu hadisten murad sağlamken ilâç kullanandır. Çünkü hastalığı olmayana bu mekruhtur. Fakat hastalığı olan hakkında caizdir» diyor. Bazıları bir mânadan dolayı hasta okumakla dağlamayı tedavi nevilerinden tahsis etmişlerdir. Onlara göre sair tedavi nevileri tevekküle mâni değildir. Çünkü Resulullâh (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) ile selefin büyükleri tedavi görmüşlerdir. Beslenmek için yemek içmek gibi kat'î olan sebepler bu bâbta kelâm ulemâsına göre tevekküle dokunmazlar. Bundan dolayıdır ki; ilâç kullanma hadis-i şerifte nef-yedilmemiştir ve yine bundan dolayıdır ki; ulemâ bir kimsenin gerek kendisinin gerekse çoluk çocuğunun rızkını kazanmasını tevekküle zararlı saymamışlardır. Çünkü rızık kazanan kimse o rızkı kendinden bilmez onu temamiyle Allah Teâlâya havale eder. Tedavi ile dağlamak arasındaki fark hususunda söz uzundur. Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) bunların ikisini de mubah kılmış ikisini de övmüştür. Ben ancak bir nüktecik anlatacağım ki; o da kâfidir; Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) hem kendisi ilâç kullanmış hem başkasını tedavi buyurmuştur. Fakat kendisi dağlanmamış başkaları dağlanmıştır. Sahih rivayete göre Resul-u Ekrem (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) ümmetini dağlamak sureti ile tedaviden nehiy etmiş ve dağlanmayı sevmediğini beyân buyurmuştur.» Kaadî İyâz'ın sözleri burada sona erer.
Nevevî diyor ki: «Bu hadisin zahir olan mânası,, Hattabî ile ona muvafakat edenlerin ihtiyar ettikleri kavildir, ki hasılı şudur: Hesaba çekilmeden cennete girecek olanların Allah'a tevekkülleri tamdır. Onun için de Allah'ın takdir ve kazâsîle giriftar oldukları musibetten kurtulma çaresini aramazlar. Bu hâlin bir fazilet olduğunda ve böyle bir hâl sahibinin tercih edileceğinde ise şüphe yoktur. Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) 'in tedavisine gelince: O bunu bizlere caiz olduğunu beyân için yapmıştır.»
Ülenıa-i Kiram, Tevekkülün hakikati hususunda da ihtilâf etmişlerdir. İmamEbu Cafer Taberi ile diğer bazı selef-i sâlihin-den bir cemaattin : «Tevekkül ismi kalbine Allah korkusundan başka yırtıcı hayvan veya düşman korkusu gibi şeyler karışmayan ve Allah'ın tekeffülüne i'timâd ederek rızk peşinde koşmayı terk edenden başkasma lâyık değildir.» dediklerini nakletmişlerdir. Bu zevat, bu hususta vârid olan eserlerle istidlal etmişlerdir. Bir takım ulemâ da : «Tevekkülün ta'-rifi: Allah Teâlâ'ya güvenmek, kâza ve kaderinin nafiz olunduğunu yakı nen inanmak, yiyecek içecek gibi zarurî olan şeyleri tedarik ve düşmandan korunma hususunda Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem)^ sünnetine tabî' olmaktır. Nitekim bütün Peygamberlerin yaptığı da budur.» demişlerdir. Kaadî İyâz, umumiyetle fukahanın mezhebi bu^ olduğunu, Taberî 'nin de bunu ihtiyar ettiğini söylemiş: «Birinci kavil bazı mütesavvifenin mezhebidir; Maamâfih Mutasevvifenin muhak-kıkları da cumhurla beraberdir. Şu farkla ki; onlara göre esbaba gönül bağlanmaya tevekkül ismi verilmez. Esbab, Allah'ın sünnet ve hikmetleridir. Kul hod behod ne bir faydayı celb, ne de bir zararı def edebilir. Bunların hepsi Allah Teâlâ'dandır.» demiştir.
Kuşeyrî diyor ki tevekkülün yeri kalbdir. İtimadın Allah tarafından geldiğini bildikten sonra zahiri azanın hareketi kalbine tevekkülüne

mâni değildir. Bir şeyin yapılması mümkün olmazsa o Allah'ın takdiri ile mümkün olmaz. Yapılması müyesser olan şey de Allah'ın teysiri ile olur.»
Bazıları tevekkülü: «Allah'ın dilediğine rıza göstermektir» diye tarif etmiş diğer bazıları da: «Tevekkül kulun nazarında azla çoğun müsavi olmasıdır» demişlerdir.
Hadisin bazı rivayetlerinde bir de «tetayyur» zikredilmiştir. Bunun mânası: Kuşlarla teşe'üm etmek yani kuş şıû tarafa uçarsa hayır, bu tarafa uçarsa şer gelir diye inanmaktır. Bazı cahillerin bacanın üzerine baykuş konarsa o haneden ölü çıkar; arabanın önünden tavşan geçerse mutlaka bir uğursuzluk zuhur eder, gibi bir çok bâtıl inançları bu kabildendir. Bunlar cahiliyet devrinden kalma hurafelerdir.
İşte hadisi şerifte hesaba çekilmeden cennete girecekleri bildirilen bahtiyarlar bu gibi te-şe'ümlerden de sakınanlardır. Teşe'ümün zıddı tefe'üldüf, ki; bir şeyi ha-yıra yormaktır. Peygamber (SaUaiîahü Aleyhi ve Seiîem) tefe'ülü severdi. Bazıları hesap vermeden cennete gireceklerin hadiste beyan Duyurulanlardan daha çok olacağını söyleyerek hadisde bildirilen miktara itiraz-kâr bir tavır takmmışlarsa da kendilerine cevaben: «Orasını ancak, Allah bilir yetmiş adediyle çokluk murad edilmiş olması muhtemeldir» denilmiştir. Nitekim lisanımızda da : «Bunu sana yüz defa söyledim» denilirse, bundan: «Sana çok defalar söyledim» mânası kasdedilir. Yüz adedinin kendisi murad değildir.
Ukâşe (Radiyallahu'anh) ashab-ı kiramın büyüklerindendir. Onun hakkında Resulullâh (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem) : *Arabm en hayırlı binicisi bizdendir» buyurmuş kim olduğu sorulunca « Ukâşetü'bnü Mihsan» dır. demiştir. Hz. Ukkaşe 'nin Bedir ga-zasındaki yararlıkları meşhurdur. Harb esnasında kılıcı kırılınca Resulullâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bir odun parçası vermiş Ukkaşe (Radiyallahu anh) sallayınca odun kılıç olmuş harb kazanılıncaya kadar da onunla çarpışmıştır. «Avn* ismi verilen bu kılıçla Hz. Ukâşe Resulullâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem} ile birlikte iştirak ettiği bütün gazalarda cenk etmiş vefatına kadar onu muhafaza eylemiştir.

374- (220) Bİze Sa'id b. Mansur rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeym rivayet etti. (Dedi ki): Bize Husayn h. Abdirrahman haber verdi Dedi ki: Sa'id b. Cubeyr'in yanındaydım:
— «Dün akşam düşen yıldızı hanginiz gördü?» dedi.
— «Ben (gördüm) dedim».
— «Sonra dedim ki: Namazda filân değildim lâkin beni akrep sokmuştu.»
— «Buna karşı ne yaptın?»
— «Rukye yaptım.»
— «Senİ buna sevke'den nedir?»
— «Şabiinin bize rivayet ettiği bir hadistir.»
— «Sabi size ne rivayet etti?»
— «Bize Büreydetü'bnü Husayb el-Eslenıî'den naklen onun: «Nazarla zehirli hayvan sokmasından başka bir şey de Rukye yoktur» dediğini rivayet etti.
— «İşittiği şeyde karar kılan ne iyi eder. Lâkin bize İbni Abbas Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen şunu rivayet etti:
«Bana bütün ümmetler gösterildi. Öyle Peygamber gördüm, yanında küçük bir cemaat var. Peygamber gördüm; yanında bîr-iki kişi var! Yİne Peygamber gördüm; yanında hiç kimse yok!.. Birdenbire bana büyük bir kalabalık arz olundu. Ben bunları benim ümmetim zannettim. Fakat bana :
Bunlar Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile onun kavmidir. Lâkin sen şu ufka bak; dediler. Bir de baktım büyük bir kalabalık!..
— «Bir de öteki ufka bak!..» dediler. Baktım (yine) büyük bir kalabalık!..
— «İşte senin ümmetin bunlardır. Kem onlarla birlikte cennete hesapsız, azapsız girecek yetmişbİn kişi (daha) var.» dediler.» buyurdu.
Bundan sonra Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oradan kalkarak evine girdi. Bunun üzerine cemaat bu hesapsız ve azapsız cennete gireceklerin kim oldukları) hakkında söze daldılar. Bazıları:
«Her halde bunlar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sohbette bulunanlar olacak» diğer bazıları: «İhtimal bunlar İslâmiyet zamanında doğarak Allah'a şirk koşmayanlardır.» dediler ve (daha buna mümasil) birşeyler söylediler. Derken Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanlarına çıkageldi ve :
— «Konuştuğunuz şeyler neydi?» dedi. Ashab da konuştuklarını kendisine haber verdirler. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Onlar rukye yapmayanlar ve yaptırmayanlar; teşe'um etmeyenler; ve ancak Rablerine tevekkül eyleyenlerdir.» buyurdular. Bunun üzerine Ukkaşetü'bnü Mihsan ayağa kalkarak:
— «Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi. Resulullâh
— «Sen onlardansın.» buyurdu sonra başka bir zat kalkarak:
«Allah'a dua et beni de onlardan eylesin» dedi. Resulullâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— «Bu hususta Ukkâşe seni geçti.» buyurdular.

375- (...) Bize Ebu Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Fudayl. Husayn'dan, o da Sa'id b. Cübeyr[388]den naklen rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Abbas rivayet etti. (Dedi ki): Resulullâh
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana bütün ümmetler gösterildi. » buyurdular sonra hadisin geri kalan kısmını Hüşeym hadisi gibi rivayet etti. Yalnız Hüşeym hadisinin baş tarafını zikretmedi.
Bu hadisi Buhâri «Kitabu'l Merdâ'vet-Tıb» ile «Ehadisü'l Enbiya» ve «Kitabur' Rukak» da Tirmizi : «Kitabu'z-Zuhd» de
Nesai 'de «Kitabu't-Tib» da tahric etmişlerdir. Husayn b. Abdirrahman'm «namazda filân değildim. Lâkin beni akrep sokmuştu»
demesi kendisinin ibadette bulunduğunu zannetmesinler yani yapmadığı bir şey'i yaptı zannederek başkasına o suretle anlatmasınlar diyedir. Nitekim bir kadın İmam-ı Azam Ebu Hanife 'ye : Gecelerini satşaha kadar namaz kılarak ihya eder diye söylenen Ebu Hanife sen misin?» diye sormuş. Hz. İmâm o zaman henüz sabahlara kadar namaz kılmadığı için kadına hiç bir şey diyememiş fakat ondan sonra yaşamış olduğu kırk senelik hayatında bütün gecelerini sabaha kadar namaz kılmakla geçirmiş; bu suretle yapmadığı bir şey'i yaptı diye söylenmekten korunmuştur.
Rukye: Hasta okumaktır. Hadisdeki «ayn» dan murad da nazar olmaktır. Bazı insanların gözlerinin başkalarına dokunduğu dinen hak olduğu gibi bugün tıbben de kabul edilmiştir.
Hume : Akrep ve yılan gibi hayvanların zehiri ve o zehirin tevlid ettiği şiddet ve hararettir.
«Nazarla zehirli hayvan sokmasından başka hiç bir şeyde Rukye yoktur.» cümlesi hakkında Hattabî şunları söylemiştir : «Bu hadisin

mânası nazar olana ve zehirli hayvan sokana okumaktan daha şifâ bahş ve daha evlâ hiç bir deva yoktur, demektir. Çünkü bunların zararı pek şiddetlidir. Yoksa hastalara okunmaz demek değildir. Filvaki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem okumuş hemde okumayı emretmiştir. Hastaya Kur'an ve esmaullâh okumak mubahtır. Okumanın mekruh olanı arapçadan başka bir dille yapılandır. Çünkü bu ya kü-füre varır yahut içine şirk karışan sözlerden ibaret olur. Resulullâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem/in kerih gördüğü hasta okuma cahiliyet devrinde Arapların yaptığı muskacılık (nüsha) dır. Onlar bunun hastalıkları gidereceğine inanır ve cinlerin yardımı ile yapıldığını söylerlerdi.»
İbni Esir diyor ki: «Hadislerin bazısında hasta okumanın caiz olduğu diğer bazılarında ise; bundan nehyedildiği görülmektedir; ve her iki hususa aid bir çok hadisler vardır. Bunların araları şöyle bulunur: mekruh olan okuma Arapçadan başka bir lisanla ve Allah Teâlâ'nın isimlerini, sıfatlarını, semadan indirdiği kitaplarındaki kelâmını zikretmek-sizin yapılacak okumanın mutlaka fayda vereceğine i'tikad ve itimad edilendir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Okunan kimse tevekkül etmiş sayılmaz.» buyurmasının mânası da budur. Ama Kur'an-ı Kerim ve esmâ-ı ilâhiyeyi okumak suretiyle yapılan rukye mekruh değildir...»
«Hem onlarla birlikte cennete hesapsız, azapsız girecek yetmiş bin kişi (daha) var...» ifadesinden murad şüphesiz ki yine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetidir. Yalnız cümlenin takdiri hususunda iki ihtimal vardır.
1- Bu yetmişbin kişi ufukta gösterilenlerden başkadır.
2- Yetmişbin kişi ona gösterilenler cümlesindendir. Nitekim Buhârî'nin rivayeti de bu ihtimali teyid etmektedir. Hadis-i şerif :
Şer'-i bir delilin üzerinde münazara ve münakaşa yapmanın mubah olduğuna; delildir.

95- Bu Ümmetin Cennetliklerin Yarısını Teşkil Etmesi Babı

376- (221) Bize Hennad b. Serİy rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l-Ahvas[389], Ebu İshak'[390] dan, o da Amr b.Meymun'[391] den, o da Abdullah [392] dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bize Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz cennetliklerin dörtte biri olmanıza razı değil misiniz?» dedi.
Bunun üzerine biz tekbir aldık. Sonra (yine) :
«Siz cennetliklerin üçte biri olmanıza razı değil misiniz?» buyurdu biz yine tekbir aldık. Bundan sonra Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ben sizin cennetliklerin yarısı olmanızı gönülden dilerim. Size bunun sebebini söyleyeyim : Küffâr arasında müslümanlar ancak kara öküz (ün cildin) deki beyaz bir kıl yahut beyaz Öküz (ün cildin) deki siyah bir kıl gibidir.» buyurdular.

377- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsenna ile Muhammed b. Beş-şâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsenna'nındır. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebu Ishâk'tan, o da Amr b. Meymun'dan, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve SelİIem)'\e> bir kubbenin altında kırk kadar nefer beraber bulunuyorduk (Bize) :
«Siz cennetliklerin dörtte biri olmanıza razı mısınız?» diye sordu. Biz «Evet» cevabını verdik. Sonra (yine) :
«Cennetliklerin üçte biri olmanıza razı mısınız?» dedi. Biz de «Evet» dedik. Bunun üzerine:
«Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî ben, sizin cennetliklerin yarısı olmanızı cidden isterim. Çünkü; Cennete Müslüman-dan başka hiç bîr kimse giremiyecekfir. Sizler ehl-i şirkin içinde ancak kara öküzün cildindeki beyaz kıl yahut kırmızı öküzün cildindeki siyah kıl gibisiniz.» buyurdular.
Ashab-ı kiramın tekbir almaları bu büyük müjdeye sevin di ki erindendir. Resulullâh (SaUalîahü Aleyhi ve Sellemj'in bir defa da :
«Cennetliklerin yarısı olmanıza razı mısınız?» demeyerek birincide ehl-i cennetin dörtte biri, ikincide üçte biri, üçüncüde yarısı olmaya ra-zımısmız diye sorması pek güzel bir faydayı temin içindir. Bu fayda as-* habin nefislerine sözün daha tesir etmesi ve kendilerine yapılan ikramın son dereceye baliğ olduğunu anlatmak içindir. Çünkü insana bir şeyi tekrar tekrar vermek ona verilen ehemmiyete delildir. Bunun ikinci bir faydasıda müjdenin tekrar tekrar verilmesi ashabı Allah'a karşı tekrar tekrar şükretmeye nimetlerine karşı hamdüsenada bulunmaya teşvik etmesidir.
Bu hadisin bir rivayetinde :
«Siz cennetliklerin şatrı.» diğer rivayetinde :
«Yansı olmaya razı mısınız?» buyurulmuştur. Başka bir rivayette cennetliklerin yüzyirmi saf teşkil edeceği bunların sekseni bu ümmetten olacağı bildirilmiştir. Bundan da anlaşılıyor ki ümmet-i Muhammediyye cennetliklerin üçte biridir. Binaenaleyh Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ büyük bir kısmı mânasına gelen şatr kelimesi ile müjdo de bulunmuş sonra Teâlâ hazretleri lütf-u ihsanda bulunarak onların sayısını yarıya çıkarmıştır. Bunun bir çok hadislerde nazirleri vardır. Nitekim bir hadis-i şerifte: Cemaat ile kılman namazın yalnız kılınan namazdan yirmi beş derece; başka- bir rivayette yirmi yedi derece faziletli olduğu beyan buyurulmuştur. Bu hadisleri inşallah yerinde görülecektir.
Ravi Resulullâh {Sallallahü Aleyhi ve Sellefn)'in kara Öküzün cildinde bir ak tüymü yoksa beyaz Öküzün cildinde bir siyah tüymü buyurduğunda şekk etmiştir.
Kubbeden murad deriden yapılan çadırdır. Ke1bî arap ikametgâhlarının altı şeyden yapıldığını bunların bir kısmının deriden bîr kısmının taştan bazısının ağaçtan bazısının kıldan ve yünden yapıldığını beyan eder. Kubbe deriden yapılan çadırın ismidir.
«Cennete ancak Müslüman olan kimseler girer.» ifadesi kâfirlerin asla cennete giremiycceklerine delâlet eden sarih bir nastir. Bunun üzerine İcmâ1 da münakid olmuştur.

378- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babanı rivayet etti. (Dedi ki): Bize Malik — ki İbni Migvel·dir— Ebu İshâk'tan, o da Amr b. Meymun'dan, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize hutbe okudu sırtını deriden bir kubbeye dayiyarak:
— «Dikkat edin, Cennete Müslümandan başka hiç bir kimse girmeyecektir. Ya Rabbi! Tebliğ ettim mi? Ya Rabbi şahid ol! Siz cennetliklerin dörtte bîri olmak ister misiniz?» buyurdu. Biz:
— «Evet Ya Resulullâh!» dedik Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve SrUem) (Tekrar) :
— «Cennetliklerin üçte biri olmak ister misiniz?» dedi. Ashâb :
— «Evet Ya Resulullâh!» dediler. Resulü Ekrem
— «Ben sizin cennetliklerin şatrı olmanızı candan dilerim. Siz başka ümmetlerin içinde ancak ak Öküzün cildindeki kara kıl yahut kara öküzün cildindeki beyaz kıl gibisiniz.» buyurdular.

Bu hadisi Buhârî «Kitabut Rukak» ve «Kitabu'n-Nûzûr» da Tirmizi «Sıfâtü'l Cenne» de İbni Mâce «Kitabu'z-Zühd» te tahriç etmişlerdir
Bu da yukarı ki hadisin başka bir rivayetidir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Ya.Rabbi! Tebliğ ettim mi? Ya Rabbi! Şahİd ol!» sözünün mânası;
«Tebliğ vazifesi benim üzerime farzdır. Ben bunu İfâ ettim. İfâ ettiğime sen şahid ol ya Rabbi!» demektir.
İbni Tin diyor ki : «(Bir kıl) denilmişsede burada hakiki birlik' murad değildir. Çünkü cildinde kendi renginden ayrı bir tek tüyü bulunan öküz yoktur. Maksad kendi rengine uymayan tüylerin azlığıdır.

96- Allah (Celle Celalühü) Âdem'e : «Cehenneme Gönderilenlerin Her Bin Tanesinden Dokuz Yüz Doksan Dokuzunu Çıkar Buyuracak» Hadis-i Babı

379- (222) Bize Osman b. Ebi Şeybe EI-Absi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ceri[393], A'meş'ten, o da Ebu Salih'[394] ten, o da Ebu Sa'id'den naklen rivayet etti. Ebu Sa'İd şöyle demiş: Resuhıllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Allah (Azze ve Celle) : Ya Âdem!» diyecek. O da :
«Lebbeyk ve Sa'deyk. Bütün hayır senin yed-i kudretin dedir.» diye cevap verecek. Teâlâ hazretleri:
«Cehennem hey'etini çıkar.» buyuracak Âdem Aleyhisselâm: «Cehennem hey'eti ne kadardır?» diye soracak Allah-ü Zülcelâl: «Her bin kişinin dokuzyüz doksan dokuzudur.» buyuracak, işte küçüğün ihtiyarladığı, her hamilenin çocuğunu düşürdüğü zaman o zamandır. İnsanları sarhoş göreceksin, halbuki sarhoş değildirler. Amma Allah'ın azabı şiddetlidir [395]. Bu (beyanat) ashaba pek şiddetli geldi.
Ya Resul âli âh! Acaba bu (binde bir zat) hangimiz olacak?» dediler. Bunun üzerine Besulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müjde size! Ye'cüc ile Me'cüc'den bin, sizden bir kişi.» buyurdu.
Sonra sözüne devamla:
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki; ben cennetliklerin dörtte biri siz olmanızı pek arzu ederim.» buyurdu. Biz de Allah'a hamdettik; Tekbir aldık. Sonra şöyle buyurdular:
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki; ben cennetliklerin üçte biri siz olmanızı pek arzu ederim.» Biz (Tekrar) Allah'a hamd ettik ve tekbir aldık. Sonra (yine) :
«Nefsim yed-î kudretinde olan Allah'a yemin ederim; kİ ben cennetliklerin şatrı siz olmanızı pek arzu ederim. Çünkü ümmetler içinde sizin misaliniz kara öküzün cildindeki beyaz kıl gibidir. Yahut merkebin ön ayağındaki bere gibidir.» buyurdular.

380- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî rivayet etti. H.
Bize Ebu Küreyb'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Muaviye rivayet etti. Vekî' ile Ebu Muaviye'nin ikisi de A'meş'ten bu isnadla rivayet etmişler. Şu kadar var ki; onlar:
«O gün insanlar arasında siz ancak kara öküzün cildindeki beyaz kıl yahut beyaz öküzün cildindeki kara kıl gibi olacaksınız.» demişler:
«Merkebin ön ayağındaki bere gibi...» cümlesini zikretmemişlerdir.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'r-Rukak» ile Ye'cüc Me'cüc kıssasında tahriç etmiştir. Kıyamet gününde Allah Teâlâ Hz. Âdem'e;
«Cehennem heyetini çıkar.» diyecek sözünden murad; cehenneme gidecek olanları başkalarından ayırmasını emredecek demektir. Bu işin Adem (Aleyhisselâm)7a havale buyurulması ya bütün insanların babası olduğu için yahut da onları bildiğinden dir. Âdem (Aleyhisselâm) Teâlâ hazretlerinin nidasına kemâl-i nezaket ve edeple cevap verecek ve :
«Lebbeyk ve Sa'deyk. (Yâni) : Senin emrine bir değil, iki defa icabet etmeye ve onu tekrar tekrar yerine getirmeğe hazırım; bütün hayır senin yed-i kudretindedir.» diyecektir. Bütün hayır ve şer Allah'ın yedi kudretinde olduğu halde şerri ona nisbet etmeyerek yalnız hayırı zikretmesi de kemâl-i edep iktizasıdır.. Çünkü şerrin haliki de Allah-ü Zülcelâl isede; Allah şerre razı değil; Fakat hayıra razıdır. Bazıları; Allah'a nispetle hayır ve şer müsavidir. Zira Allah'ın her fiîli güzeldir. Fiillerin bazısının güzel bazısının çirkin ve memnu olması kullara nispetledir demişlerdir. Hadisin buradaki rivayetinde ehl-i cehennemin her bin kişide dokuz yüz doksan dokuz nispetinde olduğu beyan edilmiştir. Başka bir rivayette bu nispetin yüzde doksan dokuz olduğu zikredilmiştir. Bu İki adetin arasındaki fark pek büyük isede maksat adetlerin kendileri değildir. Bu adetler yukarıda da beyan ettiğimiz vecihle çokluktan kinayedirler. Çünkü bir şey'i adetle tahsis etmenin ziyadesini nefiy mânasına gelmi-yeceği usul-u Fıkıhta tekarrur etmiş bir kaidedir. Binaenaleyh gerek binde dokuz yüz doksan dokuz gerekse yüzde doksandokuz nispetlerinin ifade -ettikleri mâna aynı şey olup cehenneme girecek olan kâfir sayısının çokluğundan mü'min adedinin azlığından ibarettir.
«Cehennem heyeti ne kadardır?» cümlesi mukadder bir cümle üzerine atf olunmuş tur. Takdiri şöyledir : «Emrin baş üstüne Yarabbi! Ama bunların adedi ne kadardır?»
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte çocuğun ihtiyarladığı, hamilenin çocuğunu düşürdüğü zaman o zamandır.» sözüyle :
«Şüphesiz ki, kıyametin zelzelesi pek büyük bir şeydir. Onu gördüğünüz gün her emzikli anne emzirdiği çocuğundan vaz geçecek...»
Âyet-i kerimesine işaret buyurmuştur. Ulemâ gerek hadis-i şerifte gerekse âyet-i kerimede zikredilei çocuk düşürme çocuğundan geçme gibi hallerinin ne zaman zuhur edeceği hususunda muhtelif kaviller ileriye sürmüşlerdir. Bazılarına göre; bu hal henüz dünyada iken kıyamet için yer sarsıldığı zaman olacaktır. Çünkü kıyamette çocuk düşürmek sarhoş olmak gibi haller yoktur. Bu kavle göre; âyetten mu-rad zahiri manasıdır. Diğer bazılarına göre ise, aynı haller kıyamette vuku bulacaktır. Âyetteki çocuk düşürmek ve emsali mecazdır ve mâna şudur; «Kıyametin şiddet ve heviİnâk manzarası insanları o derece korkutacak ki; orada hamile kadınlar bulunduğu tasavvur edilse mutlak korkudan çocuklarını düşürürler.» Nitekim araplar başlarına gelen korkunç bir musibeti ifade için: «Başımıza öyle bir belâ geldi ki çocuğu ihtiyarlatır» derler.
Kirmanı: «Hadisten murad oradaki korkunç manzarayı temsildir.» diyor.
Ashab-ı kiramın kendilerine verilen haberi pek ağır ve şiddetli bularak : «Ya Resulullâh! Acaba kurtulacak olan bu zat hangimiz olacak» diye sormaları bindebir nispetinde az olan kurtulanların her ümmete şamil olduğunu ve her ümmetten yalnız bir kişi kurtulacağını zannet-melerindendir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Müjde sîze...» buyurarak maksadının bu olmadığını beyanla cennetliklerin cehennemliklere nispetle az olduğunu anlatmak İstediğini söylemiştir.
Yecüc ve Mecüc: Kıyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere kıyamete yakın yer yüzüne dağılarak pek büyük fitne ve fesatlar çıkaracak müthiş zulümler ika edecek iki fırkadır. Vehb'ibn Münebbih ile Mukatil b. Süleyman 'm beyalarına göre; bunlar Nuh (Aleyhisselâm) 'in Yafes ismindeki oğlunun zürriyetidir. Kâ'ba göre ise; Âdem (Aleyhisselâm) 'm toprağa karışan nutfesinden halk edilmişlerdir. Bu hususta daha başka kavillerde vardır. Tafsilât kelâm kitaplarındadır.

Raknıe : Merkebin ön bacaklarının iç taraflarında tırnaklara yakın daire şeklinde görülen berelerdir. Allah-u Âlem.

---

[1] Leys b. Sad b. Abdirrahaıan.
[2] İbni Şihâb Zübrı'.
[3] Ubeydullah b. Adiy b. e!-Hiyâr: Kureyş kabilesine mcnsûb olup Peygamber (S.A.V.) zamanında doğmuş; ve Veüd b. Abdümelik zamanında vefat etmiştir. Sa-hihayn râvîlerindendir.
[4] Mİkdâd b. Eİ-Esved (R.A.): İsmi Mikdad b. Amr b. Salebe'dir. Ashâb-ı kiramın büyüklerinden oİııp 33 tarihinde vefat etmiştir. Câhüiyet devrinde kendisini Esved b. Abd-i Yeğus oğulluk edinmişti. Bu sebeble Mİkdâd b. Esved diye yâd olunur.
[5] Ma'mer b.
[6] Ebû Mûsâ İshfik b. Mûsâ b. Abdillâh «I-Ensârî: (-) Müslim'in râvîlerindendir.
[7] Süleyman b. Hayyâa cl-Ca'ferî
[8] Muhammed b. Alâ\ '
[9] Ishâk b. Râhuye.
[10] Muhammed b. Hâzim.
[11] Ebû Zibyaii, Husinn b. Cimdüb b. Amr: (-) Kûfe'lidir. Tabiinin büyüklerindendir.
[12] ÜsâmetüTiDİi Zeyd b. Harise (R.A.): ResuİüIiah (S.A.V.) in azadlısı Zeyd b. Harise (R.A.) in oğiudur. Annesi ümmii Eynıetı'dir. Resulüllah (S.A.) irtihâl ettiği zaman 20 yaşında idi. Hz. Peygamber (S.A.V.) kendisini ordu kumandanı ta'yin etnıİşdi. Muâviye (R.A.) devrinin sonlarında vefat etmiştir.
[13] Surei Enfâl, âyet : 39.
[14] Hüşeym b. Büşeyr.
[15] Ebu'l-Hüzeyl Husayn b. Âbdirrahmân: Vasıflıdır. Tabiînin küçüklerindendır. Bazı rivayetlerde ismi Hasîn diye nakledilmiştir.
[16] S&re-i Nisa, Âyet: 94.
[17] Ebû Osman Amr b. Âsim b. UbeydiIIâh: Sahihayn râvîlerindendir
[18] Safvân b. Muiniz: Basra'lıdır. Bişr b. Mervan'ın valiliği zamanında vefat etmiştir.
[19] Hâlid h. Abdülâh b. Muhriz: Basra'hdır. Müslim'in râvîlerindendir.
[20] Cündeb b. Abdiîlâh eî-Beeelî (R.A.): Ashab-ı kiramdandır. Evvelâ Kûfe'de, sonra da Basra'da yaşadığı için hadisini hem Kûfe'lilcr hem Basra'hiör rivayet etmiştir
[21] Ebû Sufra As'as b. Selâme: Easra'lıdır. Sahâbî olup olmadığı ihtilaflıdır.
[22] Yahya b. Said b. Ferrûh.
[23] Hammâd b. Üsâme.
[24] Mtihamnaed b. Abdillâb.
[25] Ebû AbdİUâh Nâfi': Abdullah b. Ömer (R.A.) nın mevlâsıdır.
[26] Ebû Abdillâb Mus'ab b. el-Mikdid: (-119) Küfe'lidir. Müslim'in râvîstdir.
[27] Ebû Seleme tyâs b. Selemetelml Amr: (-119) Sahihayn râvîlerindendir.
[28] Ebû Âmir Abdullah b. Berrâd b. Yusuf el-Eş'arî: (-) Küfe'lidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[29] Büreyd b. Abdillâh b. Ebî Bürde: Küfe'lidir. Dedesi Ebû Bürde Âmir'den rivayette bulunmuştur.
[30] Ebû Bürde Âmir b. Ebî Mûsâ.
[31] Ebû Muse'l-Eş'arî: Abdullah b. Kays (R.A.)
[32] Ebu'l-Ahvas Muhammed b, Hayyân: Bağdad'da yaşamıştır. Yalnız bu hadîsi rivayet etmiştir.
[33] İbni Ebî Hazım Abdülâziz b. Ebî Hâz;m: (107-184) Medine'H âzadııiardan-dır. Mescid-i Nebevi'de ansızın vefat etmiştir
[34] EI-Alâ' !î. Abdirralımaıı.
[35] Abdullah b. Mcs'ud (R.A.).
[36] Cerir b. Abdilhamîd b. Cerir.
[37] Ebû Sahili Hakem b. Musa el-Kantâri: { -231) Bağdat'tı sulehâdan bir zattır
[38] Ebû Abdiüâh Yahya b. Hamza el-Yenıâmî: (-283) Dimeşk kachsichr.
[39] Ebû Urve Kaasim b. Muhaymira : (-) Kûfe'li olup Şam'da yaşamıştır
[40] Ca'fer b. Avn b. Ca'fer: Kûfelidir. 207 tarihinde hacdan dönerken vefat etmiştir
[41] Ebû Umeys Utbefii'bnü Abdiüâh: Kûfe'lî olup Abdırrahnıan b. Mes'udrnin kardeşidir.
[42] Ebû Sahra Cami' b, ŞeddâtJ : { -218) Kûfe'lidİr. Sahihayn râvîlerindenJir.
[43] Ebû Muhammed Abdillah b. IVfuti'Bekrî, Nisâburidir. Bağdad'da yaşamıştır
[44] Husayn b. Abtürrahmân.
[45] Abdussaıncd b. Abdilvâris.
[46] Âsimu'l-Ahvel, Âsim b. Süleyman.
[47] Ebû Ömer el-Kıbtî, Abdiilmelik b. Umeyr b. Süveyd : Kulelidir. Kıbtî isminde meçhur bir koşu atına mâlik olduğu İçin kendisine Kıbtî denilmiştir. Şa'bi'den sonra Kûfe'yç, kadı olmuştur. 136 tarihinde 103 yaşında vefat etmişti
[48] Ebû Abdirrahman Abdullah b. Muhammed b. Esmâ'ed-Du'baî: (-231) Bas-ra'lidır. Hz, Cüveyrtye (R.A.) dan hadîs rivayet etmiştir.
[49] Mehdî b. Meymûn: (-173) Basra'h âzadıı kölelerdendir
[50] Ccrir b. Abdilhamîd b. Cerir.
[51] Mansur b. Mu'temir.
[52] İbrahim Nafcaî.
[53] Hamın anı b. el-HârİS cn-Nahaî . Kûfe'lidir. Haccâc zamanında vefat etmiştir.
[54] Buharî rivayetinde emirden murâd Hz. Osman (R.A.) olduğu açıklanmıştır.
[55] HuzeyfetüTmü'I-Yemân (R.A.): Ashâb-i kiramdan olup Kûfe'lidir. 36 tarihinde Hz. Osman'dan 40 gün sonra vefat etmiştir.
[56] Muhammed b. Beşşar.
[57] Hareşetü'hnü'1-Hun-e: Kûfe'Hdir. Bişr b. Mervân'm Küfe valiliği sırasında vefat etmiştir.
[58] Süfyan-i Sevrî.
[59] Süleyman b. Mushir el-Fezârî: Kûfe'Hdir. Hareşetü'bnü'I-Hurr'dan hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de A'meş rivayette bulurfmuştur
[60] Ebû Zerr el-Gifârî, Cündeb b. Ciinâde (R.A.): Ashab-i kiramın meşhurlarm-dandır. Isfâm tehiyyesile Peygamber (S.A.V.): tik selâmlayan zattır. Rabaze'de yaşamı; ve 32 târihinde orada vefat etmiştir.
SahİIh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, F: 27
[61] Ebû Hazım Selmân el-E^caî.
[62] Ebû Salih Zekvân.
[63] Ebû Zebid Absr b. Kaasim: (-168) Kûfe'lidir.
[64] Süfyân b. Uyeyne
[65] Amr b. Dinar
[66] İslâm'a düşman bir devletin tebaasından olan kâfir.
[67] Âl-i Imran, âyet: 77.
[68] Cerir b. Abdulhanıid.
[69] A'meş: Süleyman b. Mihran
[70] Ebû Sellâm Muâviyetü'bnü Sellâm b. Ebî Sellâra ed-Dimaşkî: Şamlıdır.
[71] Ebû Nasr Yahya b. Ebû Kesr el-Yenıâmî: Azadli kölelerden olup Yemâ-me'de yaşamış; ve 129 yahud 132 târihinde vefat etmiştir. Ebû Kesîr'in İsmi Sâlîh'dir.
[72] Ebû Kılâbe: Abdullah b. Zeyd.
[73] Sabit b. Dahhâk b. Ümeyye (R.A.): Bey'atü'r-Ridvân'da Peygamber (S.A.V.) e bey'at eden Ensar-ı kirâmdandır. Ibni Zübeyr fitnesinde vefat etmiştir
[74] Abdülvâris b. Abdissamed b. Abdilvâris: (-252) Basrahdır. Babasından hadîs rivayet eder

[75] Eyyubu Sahtiyanı
[76] Abdürrazzak b. Hemroanı. Sahih-i Müslim'de bundan başka Abdürrazzak yoktur.
[77] Ebû Hâzhn SelemetiTbirö Dinâr: Medine'Ii âzadhiardandır. 133 tarihinde vefat etmiştir.
[78] Eba'l-Abbâs Sehl. Sa'd es-Sâidî (R.A.): Ensar-ı Kiramdandır. Peygamber (S.A.V.) den hadîs rivayet etmiştir. 91 tarihinde vefat etmiştir. Medine'de vefat eden son sahâbîdir
[79] Basra'nın mescidine işaretdir.
[80] Ebu Hafs Ömenı'bnü'l-Hattâh b. Nüfey] el-Karaşî (R.A.): Hayatlarında cennetle müjdelenen on sahabeden biri ve Resulüllâh (S.A.V.) in ikinci halifesidir. Bir hey-kel-i hak olan bu mübarek zâtın menâkıbı ciltlere sığmaz. 10,5 sene halifelik yapmış; nihayet şehid edilmiştir
[81] Ahmet b. Amr b. Şerh el-MİsrÎ.
[82] İmâm Mâlik.
[83] Ebul-Gays Salim: Abdullah b. Muttîin âzadlısıdır. Hz. Ebu Hüreyre'den bir hadîs rivayet etmiştir.
[84] Ebû's-Satt Haccâc b. Ebî Osman: (-143) Basra'lidır. Azâdli kölelerdendir
[85] Ebo'z Zübeyr Muharamed b. Müslim b. Tedrtis.
[86] Câbir b. Abdillâb.
[87] Ebû Alkâme Abdullah b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Ebî Farva:
MedİneH olup Hz. Osman oğullarının âzadlısıdtr.
[88] Abdullah b. Süleyman el-Eğarr: MedİneH âzadliiardandır. Babasından hadîs rivayet etmiştir.
[89] KuteybetüTmü Said.
[90] Alâ' b. Abdirrahmân el-Htırakî.
[91] Eba AUy Hasan b. Mosâ ei-Kûfî: (-) Aslen Horasanlı olup Bağdad'da yaşamıştır.
[92] Ebâ Muhammed Sabit b. Eşlem.
[93] Sûrc-i Hucurât, âyet: 2.
[94] Ebû Abbâd Katan b. Niiseyr el-Guberi: Derrâ' namile ma'ruftur. Müslim'de yalnız bir hadîsi vardır.
[95] Ebâ Süleyman Ca'fer b. Süleyman: Basrahdır.
[96] Ebû Habib Habbân b. Hilâl el-Bâtaffi: (-216) Basrahdır.
[97] Ebû Habib Habbân b. Hilâl el-Bâtaffi: (-216) Basrahdır.
[98] Ebû Hmnza Hüreym b. AbdllVU el-Esedî: Basra'lıdır. Müslim'in râvilerin-dendir.
[99] Cerir b. Abdilttamld b. Cerir
[100] Mansur b. Mu'temîr b, AbdiHsh,
[101] Şakîk b. Selcmctel-Esedî.
[102] İbni Mes'ûd.
[103] Ebu Ma'n Zeyd b. Yezid Er-Rakkaaşt: Basrahdır. Müslim'in râvilerindendir.
[104] Abdurrahroan b. Şurmâsete'l-Mehri: Mısırlıdır. Müslim'in râvilerindendir.
[105] Ebû Muhammed Abdullah b. Vehb.
[106] Yunus b. Ye/İd b. Ebi
[107] Ebû Hâtid Hakim b. Hizanı b. Huveylid (R.A.) Ashab-ı kiramdan oîup Hz. Hadîce (R.A.) ViLİitİemizin kardeşi oğiudur. Kabe'de doğmuştur. Aitmışı câhiliyeHe, altmışı da İslâm'da olmak üzere 120 sene yaşamıştır. Esah kavie göre 54 târihinde Medine'de vefat etmiştir.
[108] Salih b. Keysân.
[109] Muhammet! b. Hâzini.
[110] İbrahim Nahaî.
[111] AlkametüTinü b. Abdillâb.
[112] Abdullah b. Mes'ud.
[113] Muhammed b. A!â\
[114] Lokman b. Bâûrâ; Lokman Hakim diye meşhur olan zâttır. Şahsı hakkında ihtilâf edildiği gibi, peygamber mi yoksa hakim mi olduğu dahî İhtilaflıdır. Sa'lebî: «Ulema onun Hakim olduğunda müttefiktirler. Peygamber olduğunu yalnız İkrime söylemiştir.» diyor. Sahih kavle göre Lokman, Davûd (A.S.) zamanında yaşamıştır.
[115] Ebû Abdîllâh Muhammet! b. Minhâl ed-Darîr: (-) Basrahdır. YezÎd b. ZüreyMan hadîs rivayet etmiştir. SahÎhayn râviierindendir
[116] Alâ' b. Abdirrahman b. Ya'kub el-Hurald.
[117] Sûre-i Bakara, âyet: 284.
[118] Sûre-i Bakara, âyet: 285
[119] Sûre-i Bakara, âyet: 286
[120] SüfyaiM Sevrî.
[121] Halid b. Hâlid: Yahya b. Âdem'in babasıdır. Kûfelidir.
[122] Âdem bin Süleyman; Kûfeli Halid b. Hâlid'in âzadhsidir. Yalnız bu hadîsi ftvâyet etmiştir.
[123] Sûrei Bakara, âyet: 284,
[124] Ebû Osman Said b. Mansur b. Said: Horasan'da doğmuş; Belh'de yetişmiştir. Mekke'de senelerce mücavir olarak yaşamış; nihayet 227 târihinde orada vefat etmiştir
[125] Ebû Hâcib Zürâratö-baü Evfâ el-Amirî; Basra kadısıdır. Hz. Ebû Hüreyrt ile Imrân b. Husayn (R.A.) dan hadîs rivayet etmiştir.
[126] Ebû Mutıanınsed Abdetü'bnü Süleyman d-Kitâbi: (-) Kûfelidir. İsmi Abdurrahrnan iken sonradan isim yerine iâkabile anılmıştır.
[127] KaîâdstiThnü Diâme.
[128] Eînfi IkUr Hisâm b. Ebû Abdiîlâh : (-) Benî Bekr kabilesine mensiibtor.
[129] Şejbân b. Abdirrahman
[130] Sure-i Yusuf, âyet: 24.
[131] Bakara Sûresi, Âyet: 284
[132] Süfyân b. Üyeyne.
[133] Abdulvaris b. Sagid
[134] Ebu Osman Ca'd b. Dinar: Basrahdır. Enes b. Ma'lik'ten hadîs rivayet et mistir.
[135] Ebu Recâ'el-Utâridi Jmran b. Temim: Basra'hdır. Peygamber (S.A.V.) zama nına yetişmiş fakat onu görememiştir. 130 sene yaşadığı rivayet olunur. Vefatı 110 ta rihindedİr
[136] Sebe' Sûresi, Âyet: 37.
[137] En'am Sûresi, Âyet: 160.
[138] Bakşra Sûresi, Âyet; 261.
[139] Cerir b. AbdiHâh b. Cerir.
[140] Süheyl b. Ebû Salih.
[141] Muhammed b. Amr b. Abbââ b. Cebele b, Ebû Uavvâd el-Bâhilî: Basra'lıdır. Müslim'in râvîlerindendir.
[142] Ebu'l-Cevvâb Ahvas b, Cevvab ed-Dabbî: Kûfe'Hdir
[143] Ammâr b. Ruzeyk ed-Dabbî: Kûfe'Iİdır. Müslim'in râvîlerindenir.
[144] Ebu Sâlib Zekvân.
[145] Yusuf b. Ya'kub es-Saffâr: Kûfe'lidir. Sahihayo râvüerindendİr.
[146] Ebu'l-Hasen Aliyyü'bnü Assam b. AIiyytt-ÂjnİrÎ: Kûfe'Hdir. NisaburMa yaşamış; 228 târihinde Tarsus'da vefat etmiştir. Müslim'in râvîlerindendir
[147] Ebû Mâlik Süayr b. Hıms et-Temimî: Kûfe'lidir. Hastalığında bayılmış; ve öldü zannedilerek yıkanıp kefenlendikten sonra dirilmİş. Oğlu Mâlik ondan sonra doğmuştur
[148] Muğiretütmü Miksem
[149] İbrâhim Nahaî.
[150] Aikamctnhnü Kays b. Ahdillâh.
[151] Abdullah b. Mcs'ud.
[152] Ebû Alî Hânın b. Ma'ruf: Bağdad'Idır. Sahihayn râvîlerindendir
[153] Hişâm b. Urve.
[154] Ebû'n-Nadr Hâşim b. el-Kaasim.
[155] Ebu Said el-Müeddib, Muhammed b. Müslim b. EmVI-Vaddâh (el-Mosenna): Basrahlardan ma'duddur. Hişâm b. Urve'den hadîs rivayet etmiştir.

[156] Ebû Abdillâh Muhamroed b. Abdillâh b. Müslim b. Ubcydillâh ea-Zührî-el-Kuraşi: Oğlunun emriyle miras için köleleri tarafından öldürülmüştür.
[157] Zübrî.
[158] Eyyûb-i Sahtiyanı
[159] Abduh b. Muhamraed yahud İbni Ömer: Bağdad'hdir.
[160] Yahya b. Ebû Kesir.
[161] Ebû Seleme Abdullah b. Abdirrahmân.
[162] Ebû Sehl Kesir b. Hisânı el-Kelbî: Bağdad'da yaşamıştır.
[163] Ebû Avf Yezid b. el-Esamm: Tabiîndendir. Rafcka'da yaşamıştır.
[164] Ebû Âmir Abdullah b. Âmir b. Zürârat el- Hadramî: Muhammed b. Fudayl jle Aîiy b. Müshir'den hadîs rivayet etmiştir.
[165] Ebû Abdirrâhmân Muhammed b. Fudayl b. Gazvân ed-Dabbî: Kûfe'H âzad-lılardandır.
[166] Muhtar b. Fülfiil: Azadlı kölelerden olup Kûfe'lüerden ma'duddur. Hz. Enes (R.A.) dan hadîs rivayet etmiştir.
[167] Cerir b. Abdilhâmİd
[168] Araf Sûresi, Âyet: 200.
[169] Ma'bed b. Kâ'b b. Mâlik el-Ensarî es-Sckmî: Medîne'lidir. Ebu Katade' hadîs rivayet etmiştir.
[170] Abdullah b. Kâ'b b. Malik el-Ensari es-Selemî: Ma'bed b. Kâ'b'ın kare dir. Babasından hadîs rivayet etmiştir.
[171] Ebû Üsâme Iyaz b. Sa'lebete'I-Ensarî (R.A.): Ashabı kiramdandır. Peyg ber (S.A.V.) Bedr'e giderken kendisini annesinin yanında bırakmış, döndüğünde anm vefat etmiş bulmuş ve cenazesini kılmıştır.
[172] Ebu Musa Harun b. Abdullah b. Mervan: Bağdad'hdır.
[173] Ebu Muhammet! Velid b. Kesir el-Mahzumî: Medine'lidir. Kûfe'de 151 tarihinde vefat etmiştir.
[174] İbni Mes'ud (R.A.): Künyesi Ebû Abdirrahmân'dır. Nitekim Es'as onu kiin-yesİyle anmiştir.
[175] Ebû Mubammed Eş'as b. Kays el-Kindî (R.A.): Kûfe'lilerden sayılır. Dokuz hadîs rivayet etmiştir.
[176] Cerir b. AbdilhamİD b. Cerir,
[177] Mansur b. Mutemir b. Abdillâh
[178] Süfyân b. Uyeyne.
[179] Cami' b. Ebû Râşid: Râbi' b. Ebî Râşid'in kardeşidir. Kûfe'Iidir
[180] Abdülmelik b. A'yen: tmrân-ı Kûfi'nin kardeşidir; Şîiler d erimiş.
[181] Ebu's-Seriy Hcmmâd b. Seriy b. Mus'ab et-Temîmi: Müslim'in râvîterin-dendİr.
[182] Ebu Âsim el-Hanefi Abmed b. Cevas: Kûfe'Hdir. Müslim'de yalnız üç hadîsi vardır
[183] Ebul-Ahvad, Sellâm b. Süleym.
[184] Ebû'l-Muğire Simak b. Harb b. Evs: Kûfe'Iidir. Müslim'in râvîlerindendir.
[185] Alkametü'bnü Vail b. Hucr el-Hadramî: Babasından hadîs rivây_et etmiştir.
[186] Ebu'l-VelİD: Senedde ismi geçen Hişâm b. AbdİIlmelik'dİr.
[187] Vâil b. Hucr el-Kindi el-Hadrâmî (R.A.): Ashab-ı kİrâmdandır. Aslen köle o!up, âzad edilmiştir.
[188] Yemin-i gamûs: Yalan yere yemin etmektir.
[189] Ebu'l-Heyseıı Hâlid b. Mahkd d-Becelî : Kûfe'İidir. Sahihayn rûvilcrindeıulir.
[190] Süleyman b. Ebî Müslim el-Ahval: Mekke'yidir. Sahihayn râvilerindendir.
[191] Sabit mevlâ Ömer b. Abdirrahman): Abdullah b. Ömer (R.A.) dan hadîs rivayet etmiştir.
[192] Ebûl-Veiid Anbesetii'bnü Ebî Süfyân: Ümmü'I-Mü'minin Ümmü Habibe (R.A.) dan hadîs rivayet etmiştir.
[193] Ebû Osman Mnhammed b. Bekr b. Osman: Sahihayn râvilerindendir
[194] Ebu Osman Ahmed b. Osman en-Nevfelî: Lâkabı Ebu'I-Cevzâ'dır. Müslim'in râvilerindendir.
[195] Nebîl, Dahhâk b. Mahled.
[196] Ebu'I-Eşheb Cafer b. Hayyan el-UârİDî: Basra'lıdır. Â'mâ imiş.
[197] Ebu SaİD Hasen b. Ebi'l-Hasen (Yesar) EI-Ensarî: Babası azadh köle. Annesi, Hz. Ümmü Seleme (R.A.) validemizin cânyesidir. Tabiinin büyüklerinden olup, Ha-san-ı Basrî namıyle meşhur bir fakihdir.
[198] Ebu AÜ Ma'kıl b. YesÛr b. A&Üillah El-Müzenî (R.A.): Ashabı kiramdandir.
[199] Yunus b. Ubeyd b. Dinar.
[200] Ebu'l-Melîh Âmir b. Üsâme yahud Zeyd b. Üsâmete'l-Hüzelî: Basra'lıdır. Kûfe'li olduğunu söyleyenler de vardır. Sanihayn râvilerindendir.
[201] Ebû Süleyman Zeyd b. Vehb el-Hemdâm: Kûfe'Iidir. Resulülfah (S.A.V.) in yanına gitmek için yola çıkmış; fakat o varıncaya kadar Peygamber (S.A.V.) irtihâl etmiştir
[202] Huzeyfetü'bnül-Yemân (R.A.): Asr-âb-ı kiramın büyüklerinden olup Kûfe'Iidir. Peygamber
[203] Ebu Meryem, Ribî' b. Hıraş.
[204] Sa'd'in künyesi Ebû Mâlik'tir.
[205] Nuaym b. Ebû Hind el-Eşcai: Rib'i b. Hirâş ile Hâzim b. Selmân'dan bahis rivayet etpıiştir.
[206] Selmân eI-E$caî.
[207] Ebû Amr Şebâbetü'bnü Sevrâr ei-Fezâri: Medfiinlidir. SahİIhayn râvilerin-deodir.
[208] Muhammed b. Zeyd b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb.
[209] Hamibâd b. Üsâme.
[210] Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsim: Hz. Ömer (R.A.) in üçüncü derecede torunlarından Abdullah, Âsim ve Ebu Bekr'io kardeşidir. Künyesi Ebu Osman'dır. 144, 145 veya 147 tarihinde vefat etmiştir.
[211] Ebu Osman Affân b. Müslim es-Saffâr.
[212] Ebu İsmail Hammâd b. Zeyd.
[213] Sabit b. Eşlem el-BÜnânî.
[214] Ebu Muâviye: Muhammed b. Hâzim.
[215] Ebü Yâü: Sakik b. Selemete'l-Esedî.
[216] Ebu Muhammed Salih b. Keysan.
[217] Ebû Muhammed İsmail b. Sald b. Ebû Vakkâs; Medine'Iidir. Babasından ve daha birçok kimselerden hadîs rivayet etmiştir.
[218] Bakara sûresi, âyet: 260 (697)
[219] Ebu Abdirrahim Abdullah b. Muhammed b. Esma-ed Dubai : Basra'lıdır
[220] Cüveyriyetü'bnü Esma' ed-Dubai : Basra'lıdır
[221] İmam Mâlik b. Enes.
[222] Ebu Ubeyd Sa'd b. Ubeyd: Medine'Iidir . Abdurrahman b. Ezher'in yahut Abdurrahman b. Avf (R.A.) m âzadlısıdır . Ömer , Osman , Ali ve ebü Hüreyre (R.A) hazaratından hadîs rivayet etmiştir
[223] Ebu Üveys Abdullah b. Abdillah b. Üveys: Medine'lidir. Zühri'den rivayet etmiştir
[224] Sûre-i Bakara, âyet: 260.
[225] Hud sûresi, âyet: 80.
[226] Leys.
[227] Said b. Ebu Said.
[228] Hıcr sûresif âyet: 9.
[229] Ebû Mûsâ Yûnus b. Abdil'a'lâ: Mısır'lıdır. Müslim'in râvîlerindendİr.
[230] Amr b. El-Hâris b. Yâkub el-Ensâri.
[231] Ebû Yunus Süleyman b. Ciibeyr: Eb"u Hüreyre (R.A.) in azâdlısıdır. Mısır'lılardan sayılır.
[232] Isra sûresi, âyet: 15
[233] Hüseyin b. Böşeyr b. el-Kaasbn.
[234] Ebû Hay Salih b. Salih d-Hemdânl: KÛfelidtr. Sahihayn râvilerindendir
[235] Süfyân b. Uyeyne.
[236] Ebü'I-Haris Leys b. Sa'd b. Abdirrabmân

[237] Yunus b. Yezid.
[238] Sûre-i Nisa, âyet: 159.
[239] Atâ' b. Minâ': Medine'li olup İbni Ebû Ziihâb'ın azadlısıdır. Sahihayn râvi-lerindendir.
[240] Ebu'l-Abbâs Velid b. Müslim el-Kuraşî: Âzâdlilardandır.
[241] İbn Heromâm Velid b. Şiicâ' b. Velid: Bağdad'da yaşamıştır. Müslim'in râ-vilerindendırı.
[242] Haccâc b. Mubammed el-AVer el-Hâşimî: Âzadlı kölelerdendir.
[243] Âli îmrân sûresi, âyet: 55.
[244] Nisa sûresi, âyet: 158.
[245] Sûre-i En'am, âyet: 158.
[246] Muhammed b. FudayI.
[247] Cerir b. Abdilhamid b. Cerir.
[248] Ebû- Abdirrahmân Abdullah b. Zekvân; Lâkabı Ebû'z-Zinâd'dir. Buna ki-zarmış.
[249] Abdurrahn.au el-A'rac b. Hürmüz: Azâdhlardandir 117 tarihinde İskenderiye de vefat etmiştir. Hz. Ebû Hüreyre'den hadîs rivayet etmiştir
[250] Ebû Bekir Abdiirrazzâk b. Hemmâm.
[251] Ebu'1-Fadl FudayI b. Gımân cd-Dabbî: Âzadlihırdandır. Sahilini ı râ\ilcrindendir
[252] Ebû Hâzim Selınûn cl-Eşcaî.
[253] Ebû Abdillâlı Yûnus b. Ubeyd b. Dinar.
[254] Ebû Esma' İbrahim b. Yezid el-Tcyıı ı: Kûfe'li îibid bir zâttır. Babasından hadîs rivayet etmiştir, 92 veya 94 tarihinde hapisde vefat etmiştir
[255] Ebû'l-Hasen Abdülhamid b. Beyân el-Vasıtî: Müslim'in râviler avilerindendir
[256] Hâlid b. Abdillâlı b. Abdirrâlmân el-Vâsıtt: Künyesi Ebu'l-Heysem veya Hbû Mıhamhıed'dir. Sılchâdan bir zâttır. Nefsini Allah'dan üç defa satın almıştır derler,
[257] Ebû Muâviye Mulmınıı ıed b. Hâzini ed-Darir.
[258] Sûre-i Yasin, âyet: 38
[259] Allah-u A'lenı bugün Arap yarımadasından bo! miktarda fışkıran petrol buna işaret olsa gerektir. Çünkü çıkarılan muazzam miktardaki petrolün yerinde pek büyük boşlukların açılması tabiîdir. Binaenaleyh bu hal hadîs-i şerifte haber verilen yer batmasının bir işareti olabilir.
[260] Yunus b. Yezid
[261] Sûrc-i Alâfc, âyet: 1-5.
[262] Ümmül Müminin Hadice hmti Hiivcylid: (Radiyallahu anha) Peygamber (S.A.V.) İn ilk zevceleridir. Onunki 25 yaşında iken evlenmiş, Hz. İbrahim'den mada bütün çocukları ondan doymuştur. Resıılüllûh (S.A.V.) ondan önce hiç bir kadın ile ev-lenmediyi yibi, üzerine de kimseyi almamıştır. Hz, Hadice (R.A.) Hicretten üç sene evvel vefat etmiştir. Kadınlardan hatla mutlak suretle Peygamber (S.A.V.) e ilk iman eden Hz. Hadice (R.A.) dır.
[263] N'ırmıs-u Ekbcr: Vah*i yeli ren melek yani Cebrail Aleyhisselâm'dır.
[264] Getirilen şeyden murad vahiy'dir.
[265] Sûre-i Müddessir, âyet: 1-5.
[266] Ebu Muhammed Osman b. Ömer b. i'ıris; Basra'da yalamıştır. Sahihayn ravjlerimienılir. İki yii/. doku/, tarihinde Basra'da vefat etmiştir.
[267] Aliyvu*hnii'l-MıÎbiirtk: Mısırlıdır. Sahihayn râvilerimlendir.
[268] Meryem sûresi, ûyet: 57.
[269] SîlÎd b. Ebi Arabe.
[270] Malik b. Sa'sa'a (R.A.): Ashab-t kiramdandır. Aslen Medine'li olup Basra'da yaşamıştır. Kendisinden yalnız bu hadîs rivayet edilmiştir
[271] Ebul Âliye Ziyad b. Feymz el-Kureşi: Kureyş'in âzadlılanndaridır. Basra'h-dir. Ok sivriltmekle meşgul olduğu için kendisine berrağ denilmiştir.
[272] Sûre-i Secde, âyet: 23
[273] Meşhur 4 mezhep imamlarından biri.
[274] Muhammed b. fchâk b. Muhammet! el-Müseyyebî: Medine'li olup Bağdat'ta yaşamıştır. Ebu AbdÎllâh künyesini taşır. Müslim'in râvilerindendir. Vefat tarihi 236 dır,
[275] Enes b. lyâd el-LeysÎ: Medine'lÎdir. Künyesi Ebu Hamza'dır. Sahihayn râvilerindendir. 104 tarihinde doğmuş, 180 de vefat etmiştir
[276] Ebu Muhammed Musa b. Ukbe: Medine'li olup Zübeyr b. Avvam'm âzad-lısıdır. Buhârî ve Müslim'in râvilerindendir
[277] Abdü'l-Uzza b. Katan Huzâa kabilesİndendir. Zührî'nin beyanına göre câhiliy-\ct dc\ rinde helfık olmuştur.
[278] Hanzaletü'bnii Ebi Siifvan.
[279] Salim b. AbdiIlâh b. Ömer El-Hattab
[280] Ebu-1 Haris Leys b. Sa'd b. Abdurrahman
[281] Ukayl b. Halit: Uz. Osman'ın âzadhsı
[282] Ebu Ömer b. Huceyn b. el-Müsenna (- 205): Aslen Yemâme'Ii olup, Bağ-dad'da yaşamış, Horasan'da kadılık etmiştir. Müslim'in râvilerindendir
[283] Ebu Abdillah Abdilaziz b. Abdillah b. Ebi Sefam (- 164): Âzadlılardandır. SahÎheyn râvilerindendir.
[284] Abdullah Fadl b. Abbas: Medine'lidir. SahÎheyn râvilerindendir
[285] Eba Acfiy Zübeyr b. Adiy: Kûfe'lidir. Rey'de kadılık etmiş ve 131 tarihinde orada vefat etmiştir.
[286] Talha b. Mosanif.
[287] Mum b. Şırahîl.
[288] Abdullah ibni Mcsof.
[289] Ebur Râbi' Süleyman b. Davud Ez-Zehrani: Basra'lidır. Sahihayn râvilerin-dcndir. 231 tarihinde vefat etmiştir
[290] Ebu Setti Abbad b. El-Avvam b. Ömer: Âzadlılardandır. Sahihayn râvilerin-dendir. 186 tarihinde vefat etmiştir.
[291] Ebu tshak Süleyman b. Ebi Süleyman Eş-Seybani: Âzadh kölelerden olup Kûfe'lidir. Sahihayn râvilerindendÎr. 138 veya 139 yahut 142 tarihinde vefat etmiştir.
[292] Ebu Meryem Zin* b. Hubeyş: Küfe'lidir. ibni Mes'ud Übey b. Kal) ve Ali b. Ebû Talib'den hadîs rivayet etmiştir. Sahihayn râvilerindendir. 82 tarihinde vefat etmiştir
[293] Kılâl-i Hecer: Hecer denilen yerde yapılan büyük küplerdir.
[294] Azan-ı fiyele: Fil kulakları.
[295] Rakip: Binek giden.
[296] Hak Dini Kur'ân Dili, Cil! - 6, sahife: 4580-81.
[297] Hak Dinî Kur'ân Dili, Cilt: 6, Sahife: 4576-77.
[298] Ebu Halid Abdulmelik b. Abdilaziz b. Ciireyc.
[299] Hafs b. Gıy as.
[300] Ziyad b. Husayo Ebu Cehtne: Basra'lıdır. Ebu'l-Âliye'den hadîs rivayet etmiştir.
[301] Ebu'l-Âliye Rufey' b. Mihran; Âzadlılardandır. Müslim'in râvilerindendir. Vefat tarihi: 93.
[302] Ebu Bekr Fhıvud b. Ebû Hhf
[303] Mesruk b. Abdırrahman
[304] Ebu Aİşe, Mesruk'un künyesidir. Babasının adı Ecda'dır. Mesruk, çalınmış demektir. Ona bu ismin verilmesi küçükken çalındığı içindir. Sonra bulunmuştur
[305] Sûre-i Ahzab, âyet: 37.
[306] Amıı ıad b. Usame.
[307] Ebu Yahya Zekeriyya b. Ebi Zaide: Kûfe'lidir. 144 tarihinde vefat etmiştir
[308] Sald b. Anır b. Esva.
[309] Sûre-i En'am, âyet: 103
[310] Mervezî diyor ki: tmam Ahmed'e: Hz. Âişe'nin; «Kim Muhammed Rabbini gördü derse Allah'a büyük iftirada bulunmuş olur; dediğini söylüyorlar; onun sözü ne ile reddedilecek dedim.» Peygamber (S.A.V.) in: «Rabbimi gördüm, sözüyle, dedi; ve ilâve elti: Peygamberin sözü onun sözünden daha büyüktür.» imam Ahmed'e bu mes'ele sorulduğu vakit nefesi tÜkeninceye kadar; Onu gördü... Onu gördü... der; başka bir şey söy-lemezmiş.
[311] Şûra sûresi, âyet: 51.
[312] Sûre-i En'am, âyet: 103.
[313] Sûre-i Şûra, âyet: 51
[314] Sûre-i Mâide, âyet: 67
[315] Sûre-i Nemi, âyet: 65
[316] Sûre-i Necm, âyet: 13.

[317] Ebu Sa'id Yezid b. İbrahim: Âzadlılardandır. Sahihayn râvilerindendir. ölüm ırihi 161 dir.
[318] Ebu Abdurratumao Abdullah b. Şakik: Basra'lıdır. Müslim'in râvilerindendir
[319] Hemmam b. Yahya b. Dinar.
[320] Ebu Muaviye Muhammed b. Hazim.
[321] Ebu Abdillâh Amr b. Murra : Âmâ bir zattır. 110 tarihinde vefat etmiştir.
[322] Ebu Ubeyde Abdirrahmaa b. Abdillah b. Mes'ut: Kûfe'lidir. Sahihayn râvi-lerindendir
[323] Ebu Musa el-Eş'arî: Abdullah b. Kays (R.A.).
[324] Ebu Abdissamet Abdilâziz b. Abdissamet: Basra'hdır. Buhârî ve Müslim râvi1e rindendir.
[325] Ebu Bekr b. Abdillah b. Kays: Eshab-ı kiramdan Ebu Mürsel El-Ensari
[326] Ebu Yahya Suheyb b. Sinan (R.A.): Eshab-ı kiramdandır. Küçükken Romalılar tarafından esir edilmiş. Sonra Peygamber (S.A.V.) kendisini âzad etmiştir. 38 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.
[327] Sûre-i Yunus, âyet : 26.
[328] Ebu Ömer Hafc b- Meyserate's-San'aiii: Şam'ın Şan'a nahiyesindendir. Safihaya râvüerindendir. Vefat tarihi 181 dir.
[329] Zusbe Hammâd'ın lâkabıdır
[330] Ebu Sald Hişâm b. Sa'd El Küresi; Medine1]! âzadlılardandır. Künyesinin Ebu Abbas olduğu da söylenir.
[331] Amr b. Yahya b. Umâratel Ensarî: Medine'lidir. Sahihayn râviierindendir.
[332] Affan b. Müslim.
[333] Vühejb b. HâlİId.
[334] Ebul-Meysem HaUd b. AbdUlâh b. Abdurrahraan.
[335] Ebu Mesleme Sa'id b. Yezid b. Meslemetel-Ezdi: Basra'lıdır. Müslim'in râvi-lerindendir.
[336] Ebu Nadra Münzir b. Malik: 190 tarihinde vefat etmiştir
[337] Cerir b. Abdilhamid b. Cer ir.
[338] Mansur b. Mutemir b. Abdillab.
[339] İbrahim Nahat
[340] Ebu Müslim Abidelübnü Amr. Es-Selmani: Kûfe'lİdir. Peygamber (S.A.V.) in irtİhalinden iki sene Önce müslüman olmuş, fakat Medine'ye hicret etmediği için onu görememiştir. 72 veya 73 tarihinde vefat etmiştir.
[341] Yahya b. Ebi Bukeyr: Ebu Bukeyr'in ismi Kays'tır. Kûfe'lidir. Kirman'da kadılık etmiştir. Sahihayn râvilerindendİr,
[342] Ebu Miinzir Züheyr b. Mubammed Et-Temimi: Horasanlıdır. Sahihayn râ-vİlerindendir. Şam'da yaşamıştır
[343] Ebu Bekr yahut Ebu Abdirrabman Mutarnf b. Tarif El-Harisi: Kûfe'lidir
[344] ibni Ebcer Abdülmelik b. Sa'id b. Hayyan : Kûfe'lidir. Ebu Bekr künyesini iaşır. Müslim m ravilerındendir
[345] Ebu Bekr yahut Ebu Abdırrahman Mutarrif b. Tarif El-Harisi: Kûfe'lidir.
[346] İbni Ebcer Abdülmelik b. Sa'id b. Hayyan: Kûfe'lidir. hbı Bekr künyesini taşır. Müslim'in râvîlerindendir.
[347] Ebu Ahmed Ez-Zübeyri Muhammed b. Abdillah b. Zübeyr: Kûfe'lidir. Sahihayn râvİlerindendir
[348] Kays b. Süleym El-Anbari Et-Temimi: Kûfe'lidir.
[349] Yezid El-Fakir Ebu Osman Yezid b. Sûfaeyb ^Kûfe'li olup sonradan Mekke'de yaşamıştır. Kendisine Fakir denilmesi belkemiğinden yaralanarak sakat kaldığı içindir
[350] Ebu Aam Muhammed b. Ebu Eyyub Es-Sekafl; Kûfe'lidir.
[351] Ebu İninin Abdilmelik b. Habib (yahut Hubeyb) El Kindi: Basra'hdır. Sa-lûhayn rûvücrindendir.
[352] Sabit b. Eşlem El-Bunânî.
[353] Bu cümleden nıurad: Kendinin şefaat makamından uzak olduğunu anlatmaktır,
[354] Ulemâ bu sözle istidlal ederek: «Kendisinden bir şey istenilen kimse o şeyi vermese, münasîb bir lisanla özür dilemeli ve hacet sahibine delâlette bulunularak onun hacetini görecek birine gönderilmelidir» diyorlar
[355] Ma'bed b. Hilal el-Anezi : Basra'lıdır. Sahihayn ravileirdendir. Enes b. Malik hadis rivayet etmiştir
[356] Bu rivayetde Nuh (A.S.) zikredilmemiştir. Halbuki Katade ve başkalarının rivayetlerinde zikredilmişdir. Binaenaleyh rivayetler tercih edilir. Çünkü itimad belleyenedir. Şndî: «Herhalde Âdem (A.S.) diğerlerini vasıta ile de olsa İbrahim'e gönderir» demiştir.
[357] Sûre-i Enbiya, âyet: 37.
[358] Muhammed b. Tarif b. Halifete'1-B'.-ceîî: Kûfe'lidİr. Müslim'in râvilerindendir. Vefat tarihi 242 dir.
[359] Amr b. Ebu Safyan b Esid b. Cariye : Ebu Hüreyre'nin ravilerindendir. Kendisinden Buhari ve Müslim'de Zühri rivayet etmiştir
[360] İbni Ziyad; Ebu'I-Hâris Mubammed b. Ziyad: Sahabeden Osman b. Maz'un'un âzadlısıdır. Sahihayn râvilerindendir.
[361] Ebu Abdila'Iâ Muhammed b. Abdüalâ Es-Sananî: Müslim'in râvilerindendir. Basra'da 245 tarihinde vefat etmiştir
[362] Ebu AbdiUâh Muhammed b. Abmed h. Ebi Halef: Bağdad'lıdır. Azadlılar- Müslim'in râvilerindendir. 237 tarihinde vefat etmiştir
[363] Kehif süresi.
[364] Bekir b. Sevade: Mısırlıdır.
[365] Ebu Hınıeyd Abdurrahman b. Cübcyr b. Niifeyr: Şamilidir. Azadlılardandır. Mısırlı nıuhaddislerden sayılmıştır.
[366] Sûre-i İbrahim, âyet: 36.
[367] Sûre-i Duha, âyet: 5.
[368] Sûre-i Kehf, âyet: 24.
[369] Ebu Bekir yahut Ebu Bükeyr Yunus b. Bükeyr Eş-Şeybanj: Kûfc'lidir. Miis-limin râvilerindendir
[370] Ebu Amr Muaviye b. Amr b. Muhelleb: Bağdatlıdır. SahİhayN râvilerin-dendir.
[371] Ebu MıTtemir Süleyman et-Teymi.
[372] Abdurrahman b. Miiiren-Nebdi.
[373] Züheyr b. Amr (R.A.): Ashab-ı kîramdandır. Basra'Idır.
[374] Sûre-i Şuara, âyet: 214.
[375] Sûre-i Leheb âyetleri.
[376] Lâkab ismin başına takılan ve zemmi bildiren kelimedir. Künye ise erkeklerde Ebu, kadınlarda üm ile başlar, ve Medih, ta'zim bildirir
[377] Ebu AbdiIIah Muhammed b. Abdilmelik: Basra'lıdır. Müslim'in râvilerin-dendir.
[378] Abdullah b. Habbub el-Ensari: Sahihayn, râv ilerin dendir.
[379] Yahya b. Ebi Bükeyr: Kûfelidir. Sahihayn râvilerindendir
[380] Abdurrahman b. Scllûm h. UbeydİIah d-Cümehi el Kureşi: Basra'lıdır. Müslim'in râvîsİdİr.
[381] Ebu Bekr Rabî" b. Müslim el-Kureşi el-Cumehi: Basra'lıdır. Müslim'in ravısidİr.
[382] Hayvetü'bnü Şüreyh.
[383] Ebu Seleme Yahya b. Halef EI-Bâhilî i Basra'Iadır. Müslim'in râvilerindendİr.
[384] İmran b. Husayn b. Ubeyd (R.A.).
[385] Ebu tsâ Hâcip b. Ömer es-Sakafî: Basra'Iadır. Müslim'in râvİlerindendir.
[386] Hakem b. Abdillâh el-A'râç es-Sakafî: Müslim'in râvilerındendir.
[387] Ebu Hazım Selemetü'bnii Dinar.
[388] Ebu Abdillâh Sa'id b. Cübeyr b. Hfşam : Âzadlılardandır. Takva sahibi fakih bir zattır. Sahihayn râvilerindendir. Haccac-ı Zalim tarafından öldürülmüştür
[389] Ebtı'l Ahvas Sellem b. Süleym.
[390] Ebu İshak Es-Sebîl: Amr b. Abdillatı
[391] Amr b. Meymun Ebu Abdillâh El-Kûfî: Cahiliyet devrine yetişen zevattandır. Evvelâ Şam'da, sonra da Kûfe'de yaşamıştır. Sahihayn râvilerindendir
[392] İbni Mes'ud.
[393] Cerir b. Abdiilhamid b. Cerir
[394] Ebu Salih Zekvan.
[395] Sûre-i Hac, âyet: 2.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C-KADER İNANCI
* Her Şey Allah'ın Kontrolündedir
* Cennet Ve Cehennemliklerin Takdiri
* Son Nefeste İmanın Önemi
* Allah'ın Takdiri Çok Yönlüdür/Boyutludur
* Kader Karşısında Yapılması Gereken
* Anne Karnında Kaderin/Programın Yazılması
* Kaderi İnkâr Edenlere Sahabenin Tepkisi
* Allah'ın Takdiri İmkân Vermektir, Zorlamak Değil
* Kaderi İnkâr Edenlere Müslümanların Tepkisi
* Kadere İman
* Yapılması Gereken Şeyler

C-KADER İNANCI

* Her Şey Allah'ın Kontrolündedir

Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Allahım! Ey mülkün/otoritenin sahibi! Sen dilediğine mülkü verir ve dilediğinden mülkü alırsın, dilediğini aziz kılar ve dilediğini zelil kılarsın, hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye kadirsin.
Sen geceyi gündüze bağlarsın ve gündüzü de geceye bağlarsın, ölüden diri çıkartırsın ve diriden de ölü çıkartırsın. Sen dilediğine hesapsız rızık verirsin.' (Âiü İmrân 3/26-27).[1]

1/152- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhumâ):[2]
Allah Rasûlü'nün (SaiMiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce, kâinatın programını takdir etmişti."[3]

2/153- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhümâ):[4]
Allah Rasûlü'nün (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
İzzet ve celâl sahibi olan Allah buyurdu ki:
"Allah kâinatı karanlıkta/yoklukta yarattı. Sonra o gün, nurunu her tarafa saçtı. Kime bu nurdan isabet ettiyse hidâyeti bulmuştur ve kime de isabet etmemişse o dalâlettedir. Bu yüzden derim ki izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın ilmine uygun olarak (kâinat takdir edildi ve) kalem kurudu, (hüküm kesinleşti.)"[5]

3/154- Tavûs b. el-Yemânî'den (Radıyaitaha anh):[6]
Rasûlullah'ın (Sallalhhü aleyhi ve seilem) sahabesinden birçok kişiyle karşılaştım; 'Her şey Allah'ın takdiri ile olur' diyorlardı. Hz Ömer (Radıyaüahü anh) dedi ki:
Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Her şey Allah'ın takdiri ile olur, hatta zaaf ve kuvvet[7] hâli bile..."[8]

* Cennet Ve Cehennemliklerin Takdiri

Allah Teâlâ buyurdu :
'Eğer biz dileseydik, her nefse kendi hidâyetini bahşederdik. Fakat benim, cehennemi cin ve insanlardan (inkarcı olanlarla) tamamıyla dolduracağım, sözüm gerçekleşecektir/doğrudur.' (Secde 32/13)
Allah Teâlâ buyurdu :
'O (Allah), yaptıklarından sorulmaz, oysa onlar sorguya çekilirler.' (Enbiyâ21/23)
Allah Teâlâ buyurdu:
Tâğuta kulluk etmekten çekinen ve Allah'a içten yönelenlere müjdeli (haberler) vardır, kullarıma müjdele!
Onlar ki sözü dinler ve en güzel şekilde tâbi olurlar. İşte onlar Allah'ın hidâyete erdirdiği ve gerçekten aklını kullanan kişilerdir.
Azap üzerine kesinleşmiş (zâlimler) bunlarla bir tutulur mu? Ateşte olanı sen mi kurtaracaksın yoksa ?..' (Zümer 39/17-19).[9]

4/155- Ebu'd-Derdâ'dan (RadıyaüaM anh):[10]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seilem) şöyle buyurdu: "Allah Âdem'i yarattığı gün onun sağ omuzuna vurdu ve zerreler gibi beyaz nesiller çıkarttı. Sol omuzuna vurdu ve kömür gibi kara nesiller çıkarttı.
Sağdaki gruba:
'Bunlar (kazandıkları ile) cennete gidecek, ben sorumlu değilim,[11] Soldaki gruba:
'Bunlar da (hataları ile) cehenneme girecek, ben sorumlu değilim,' dedi."[12]

5/156- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[13]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahüaleyhi vesellem) buyurdu ki:
"Bir kişi uzun zaman cennetliklerin amellerinden işler, (kötü niyetinden dolayı) Allah, hayatının sonunu cehennemliklerin amelleriyle tamamlatır ve cehennemlik olur. Bir başka kişi de uzun zaman cehennemliklerin amellerinden işler, (iyi niyetinden dolayı) Allah, hayatının sonunu cennetliklerin amelleriyle tamamlatır ve cennetlik olur."[14]

*** Son Nefeste İmanın Önemi**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey İman edenler, Allaha karşı gerçekten/doğru olarak takva sahibi olun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.' (Âlü İmrân 3/102)
Allah Teâlâ buyurdu:
"(Ölüm) zamanında bizim dayanılmaz azabımızı görünce; sadece Allah'a iman ettik ve ona ortak koştuklarımızı da inkâr ettik, derler.
Bu dayanılmaz azabı gördükleri zaman, artık imanları faydalı olmaz. Bu kulları arasında Allah'ın bir kanunudur. İşte orada kâfirler hüsrana uğramışlardır.' (Mümin 40/84- 85).[15]

6/157- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitahuanh):[16]
RaSÛlullah (SallaİlahÜ aleyhi ve sellem) buyurdu kİ :
"Son anına bakmadan biri hakkında (sadece) hoşunuza gittiği için hemen karar vermeyin. Kişi, uzun zaman ya da bir dönem iyi işler yapar ki bu hâlde ölse cennete gidecek. Sonra bozulur ve kötü işler yapar.
Başkası da bir dönem kötü işler yapar ki o hâlde ölse cehenneme gidecek... Sonra düzelir ve iyi işler yapar. Allah, kişinin (temizliğinden dolayı) hayrını isterse ölümünden önce onu yönlendirir."
Oradakiler:
'Allah nasıl yönlendirir?' deyince
Peygamberimiz:
"Ona iyi işler yapma imkânı verir ve o hâlde ruhunu alır" buyurdu.[17]

7/158- Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anhû):[18]
RasÛlullall (Sailalhhü aleyhi ve sellem) ŞÖVİ buyurdu '.
"Bir kişi cehennemlik olarak yazıldıysa; bir süre cennetlik işler yapsa da sonunda bozulur ve cehennemlik işler yapar, o hâlde ölür ve ateşe (cehenneme) gider.
Bir başkası cennetlik olarak yazıldıysa; bir süre cehennemlik işler yapsa da sonunda düzelir ve cennetlik işler yapar, o hâlde ölür ve cennete aidpr" gider."[19]

8/159- Ebû Nadre'den (Radıyaiiahü anh):[20]
Rasûluliah'ın ashabından biri hastalanmıştı. Sahabe onu ziyarete gitti, (baktılar ki) o ağlıyor ve sordular:
'Ey Ebû Abdullah, seni ağlatan şey nedir? Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi w sellemj sana; 'Bıyığını kısal[21] ve bana ulaşıncaya kadar buna devam et' demedi mi? (Yani bu kişinin cennetlik olacağına işaret edilmiştir.) '
O da dedi ki:
'Evet, ancak ben Rasûluliah'ın:
"Allah Teâlâ bir eliyle (varlıkların bir kısmını) tutar ve bunlar (kazançlarından dolayı) şurası içindir, ben sorumlu değilim, diğer eliyle de kalanları tutar, bunlar da (hatalarından dolayı) şurası içindir, der," sözünü işitttim. Şimdi ben, iki taraftan hangisinde olduğumu bilmiyorum, (onun için ağlıyorum.)[22]

9/160- Muâz b. Cebel'den (Radıyaiiahüanh):[23]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve se/tem), ashâb-ı yemîn[24] ve ashâb-i şimal[25] ile ilgili âyeti okudu, sonra dedi ki:
"Allah varlıkları elleriyle tutar ve şöyle der: Bunlar (kazançlarıyla)[26]
cennette olacak, ben sorumlu değilim ve bunlar da (hatalarıyla) cehennemde olacaklar, ben sorumlu değilim. "[27]

10/161- İbn Abbas'tan (Radıyaiiahü anhümâ):[28]
EbÛ Hüreyre'nİn (Radıyallahü anh) RaSÛluIlall'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) rivayet ettiği şu (hadis) kadar, küçük günah açıklayan[29] başka bir şey yoktur:
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah'ın, insanoğluna takdir ettiği zina imkânı mutlaka gerçekleşecektir. Gözün zinası bakmak ve dilin zinası konuşmaktır. Nefis, (imkân bulduğunda) İster ve arzu eder, cinsel uzvu da buna katılır/onaylar ya da katılmaz/karşı çıkar."
NOT: Her insanın içinde günahtan bir hisse/nasib vardır ve o kişi bu imkânı ya kullanır ya da kullanmaz.
Peygamber Efendimizden bu hisse alınmış ve kalbi temizlenmiş, içi iman ve hikmetle doldurulmuştur. Bunları iki defa gerçekleşen şakk-ı sadr (göğsünün yarılması) hadisesinde görüyoruz.[30]

*** Allah'ın Takdiri Çok Yönlüdür/Boyutludur**

Allah Teâlâ buyurur ki:
'Biz her şeyi bir sistem/ölçü ile yarattık.' (Kamer 54/49)[31]

11/162- EbÛ Huzâme'detî (Radıyallahüanh):[32]
Bir keresinde Rasûlullah'a (Sallallahü aleyhi ve setiem) dedim ki (Süfyan'dan gelen rivayette ise; şunu sordum:)
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kendisiyle tedavi olabileceğimiz bir ilâç, istifade edebileceğimiz dua ya da kendisiyle korunabileceğimiz bir amel hakkında ne düşünüyorsun, Allah'ın takdirini bunlar durdurur mu ?'
Rasûlullah dedi ki:

"Bunlar da Allah'ın takdiri olan şeylerdendir."[33]

12/163- İbn Abbas'tan (Radıyaliahü anhümû):[34]
(Abdullah) bir gün Rasûlullah'in (SaUaiiahü aleyhi ve sellem) terkisine binmişti, Peygamberimiz ona dedi ki:
"Ey delikanlı! Sana birtakım cümleler aktaracağım ki bunlarla Allah sana yararlı şeyler bahşedecek:
Allah'ın (dinini) koru ki O da seni korusun! Allah'ın (dinini) koru ki O'nu (her zaman) yanında bulasın! Bir şey istediğinde Allah'tan iste!

Yardıma muhtaç olduğunda (sadece) Allah'tan yardım iste! Şunu bil ki bütün toplum sana faydalı olmak için toplansa, Allah'ın takdiri dışında faydalı olamaz. Ayrıca bütün toplum sana zarar vermek için toplansa, Allah'ın takdiri dışında hiçbir şeyde zarar veremez. Bu konuda kalemler (yeni bir şey) yazmaz, sayfalardaki yazılar) kurumuştur, (değişmez.)"
gibn Abbas'tan (Radıyaliahü anhümâ) gelen İkinci rivayette benzeri nakledildi ve ek olarak; "Rahatlık/bolluk anında Allah'ı tanırsan, sıkıntılı anında O da seni tanır. Şunu bil ki bütün varlıklar sana faydalı olmak için toplansa, Allah'ın takdiri dışında bir şeye güçleri yetmez. Ayrıca bütün toplum sana zarar vermek için toplansa, Allah'ın takdiri dışında hiçbir şeye güçleri yetmez. Şunu unutma, sıkıntılara sabretmede büyük hayırlar vardır. Zafer/başarı sabırla (kazanılır). Kurtuluş (bazen) sıkıntı ile elde edilir. Her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır."[35]

13/164- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):[36]
RaSÛllllllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Âdem ve Mûsâ (Aleyhimesseiâm) tartıştılar. Mûsâ dedi ki:
'Ey Âdem, sen bizi hayal kırıklığına uğratan ve cennetten çıkmamıza sebep olan atamızsın,'(Bir başka rivayette: 'Sen, işlediği hata ile cennetten çıkmasına sebep olan Âdem'sin' dedi.) Âdem de:
'Ey Mûsâ, sen de Allah'ın kendi sözü/vahyi için seçtiği (görevlendirdiği) kişisin. (Allah sana vahyi ile hitâb etti ve) eliyle bunu yazdı. Sen beni, yaratılışımdan kırk yıl önce Allah'ın takdir ettiği bir şeyle mi kınıyor/suçluyorsun?' diye karşılık verdi.
(Bunları anlattıktan sonra) Peygamberimiz:
"İşte Âdem Musa'ya böyle delil getirdi, işte böyle mağlûp etti" buyurdu.[37]

Açıklama

Bu rivayetle ilgili âlimlerin farklı yorumları olmuştur:
Hz. Âdem'in Hz. Musa'ya hüccet getirmesi konusundaki bu rivayette:
ayıplama ya da günaha özür beyanı söz konusu değildir. Bilâkis Hz. Mûsâ, bu zellenin sebebi neydi ki cennetten çıkmaya sebep oldu şeklindeki sorusuna, Hz. Âdem de kendisinin zelle sebebiyle değil, Allah'ın onu yeryüzüne halife tayin etmesi sebebiyle çıkartıldığını belirtir.
Ayrıca bu rivayetle ilgili olarak üç ihtimal üzerinde durulur:
a- Râvi naklederken hata yaptı ya da unuttuğu bir şey var,
b- Peygamberimiz İsrail oğulları arasında böyle bir haberin olduğundan
bahsetmiş ve râvi de konuşmanın sonuna yetiştiği için İsrâi! oğulları kısmını duymamıştır, tıpkı Hz.Âişe validemizin Ebû Hüreyre'nin bazı rivayetlerini böyle düzeltmesi gibi,
c- Ya da bilmediğimiz bir gerçek vardır, zira bu hadîsi Hz.Ömer de rivayet ediyor, biz de tevekkuf ederiz.[38]
İmam Eş'arî bu hadisi Kaderiyenin, 'Allah geleceği biimez' sözlerine karşı hüccet olarak zikreder.[39]
Yukarıdaki rivayette Hz. Mûsâ ile ilgili vahyin verilmesi Kur'ân'da şöyle geçmektedir:
Allah Teâlâ buyurdu:
"Nasihat ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa hepsini Mûsâ için levhalarda yazdık. (Ve dedik ki): Bunları kuvvetle tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret. Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim." (Ârâf 7/145).[40]

*** Kader Karşısında Yapılması Gereken**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Eğer başınıza bîr belâ gelirse (bilin ki) benzer bir belâya (başka) topluluklar da uğramıştı. Biz (iyi ve kötü) günleri insanlara sırayla paylaştırırız; (Bu,) Allah'ın iman edenleri seçmesi ve içinizden şahitleri belirlemesi içindir. (Çünkü) Allah, zalimleri sevmez.' (Âlü İmrân 3/140)
Allah Teâlâ buyurdu :
'Eğer Allah sana bir zarar vermek isterse Kendisinden başka kimse onu gideremez, bir iyilikte de bulunursa da unutma ki O, dilediğini yapmaya kadirdir.
(Zira) yalnız O, yarattıkları üzerinde otorite sahibidir ve yalnız O, hüküm ve bilgi sahibidir.' (En'âm6/17-18).[41]

14/165- Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radıyaliahü anh):[42]
RaSÛlUİlah (Saüallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"İnsan oğlunun saadeti/başarısı, Allah'tan doğru olanı istemesine ve Allah'ın takdir ettiğini kabullenmesine bağlıdır.
Kişinin isyanı/başarısızlığı da Allah'tan doğru olanı istememesine ve Allah'ın takdir ettiğine rıza göstermemesine bağlıdır."[43]

15/166- Suheyb b. Sinan'dan (Radıyaliahü anh):[44]
Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ın, mü'min hakkındaki takdiri bana ilginç geliyor. Mü'minin bütün işi hayırdan ibarettir ve bu özellik sadece ona aittir. Eğer kendisine bir bolluk/güzellik gelirse şükreder ve kendisi için hayırlı olur. Ama bir sıkıntı/kötülük gelirse sabreder ve kendisi için hayırlı olur."[45]

16/167- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):[46]
Rasûlullah (Saliallahn aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu : "Mü'minin işleri çok ilginç , Allah'ın takdir ettiği şey mutlaka onun hayrına oluyor."[47]

*** Anne Karnında Kaderin/Programın Yazılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Allah her dişinin neye hamile kaldığını ve rahimlerde neyin eksilip, neyin artırıldığını bilir. Her şey O'nun katında bir ölçü ile işler.

O, görünen ve görünmeyen her şeyi bilen, büyük ve yüce olandır' (Ra'd 13/ 8-9).[48]

17/168- îbn Mes'ûd'dan (Radıyaiialmanh):[49]
Sürekli doğru olan ve kendisi de tasdik edilen Allah Rasûlü (SaUallaM aleyhi ve.tellem) ŞÖyle dedi:
"Sizden birinin yaratılışı, anne karnında İlk kırk günde başiar, bir o kadar süre İçinde (alaka şeklinde) pıhtılaşır ve o kadar süre içinde de bir çiğnemlik et hâline dönüşür. Sonra ona melek gönderilir, ruh üfler ve dört hâli yazılır/programlanır: Rızkı, eceli, ameli ve iyi ya da kötü hâli..
Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki sizden biri cennetlik işler yapar, hatta kendisi ile cennet arasında bir arşınlık mesafe kalır, takdir ona ulaşır ve cehennemliklerin yaptığı iş ile hayatı sona erer ve cehenneme girer. Bir başkası da cehennemlik işler yapar, hatta kendisi ile cehennem arasında bir arşınlık mesafe kalır, takdir ona ulaşır ve cennetliklerin yaptığı iş ile hayatı sona erer ve cennete girer."[50]

18/169- Câbir'den (Radıyallahüanh):[51]
RaSÛlullah (Sallallalm aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Nutfe, rahimde kırk gön ya da kırk gece kaldığında Allah, ona bir melek gönderir. Melek :
Ya Rabbi, rızkı ne kadar olacak?' der ve rızkı bildirilir. 'Ya Rabbi, eceli ne zaman?' der ve eceli bildirilir. 'Ya Rabbi, erkek mi, dişi mi olacak?' der ve cinsiyeti bildirilir. 'Ya Rabbi, iyi mi, kötü mü olacak?' der ve bu hâli de bildirilir."[52]

19/170- Huzeyfeb. Esîd el-Ğıfârî'den (Radıyallahü anh):[53]
Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Kırk gecede nutfe rahime yerleşince, bir melek gelir.[54] Melek:
'Ya Rabbi ne olacak; iyi mi, kötü mü?' der ve Allah Teâlâ iki hâlden birinin hükmünü verir, yazdırır.
'Erkek mi, dişi mi?'der ve Allah Teâlâ iki hâlden birini yazdırır.
Sonra ameli, sonu, musibeti ve rızkı yazdırılır. Ardından defteri kapatılır ve bir daha ilâve yada çıkarma yapılmaz.[55]

20/171- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh):[56]
Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Allah her kulun beş hâlini takdir eder, (bunlar;) eceli, rızkı, ameli ve iyi ya da kötü hâli..."[57]

*** Kaderi İnkâr Edenlere Sahabenin Tepkisi**

Allah Teâİâ buyurdu:
'Ha Mîm! Gerçeği olduğu gibi açıklayan Kur'ân'a yemin olsun ki Biz onu düşünüp kavramanız için Arapça kıldık. Şüphesiz bu Kur'an, katımızdaki Ana Kitapta /Programda (saklı) olan çok yüce ve hikmetli (bir kitaptır).' (Zuhm#l3-/l-4)
Allah Teâİâ buyurdu:
'Bilâkis o, Levh-i Mahfuz'da (saklı) olan şerefli bir Kur'ân'dır. (Burûc 85/21-22).[58]

21/172- Yahya b.Ya'mer'den:[59]
İbn Ömer'e (üadıyallahü anhümâ) dedim ki: 'Biz uzak bölgelere gidiyor[60] ve çeşitli topluluklarla karşılaşıyoruz, onlar; 'kader yoktur' diyorlar.' İbn Ömer:
'Onlarla karşılaştığınızda şunu haber verin: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, bu kişilerden ayrılmıştır ve onlar da Abdullah'tan ayrılmıştır,' dedi ve bunu üç kere tekrarladı, sonra şunları anlattı:
'Biz Rasûlullah'm (Saiiatlahu aleyhi ve sellem) yanında otururken bir kişi geldi. Râvi gelen kişinin bazı vasıflarını tek tek saydı. (Bir rivayette: O zât Allah Rasûlüne:
Ey Allah'ın Elçisi! Size yaklaşabilir miyim? dedi.
Peygamberimiz ona:
"Yaklaş!" dedi ve o kişi (bir adım) yaklaştı ve: (Ey Allah'ın Peygamberi! Size (biraz daha) yaklaşabilir miyim? dedi.)
Peygamberimiz yine :
"Yaklaş! " dedi ve o da (bir adım daha) yaklaştı.' Tekrar:
(Ey Allah'ın Rasûlü! Size (biraz daha) yaklaşabilir miyim? dedi.)
Peygamberimiz tekrar:
"Yaklaş!" deyince o da iyice yaklaştı ve neredeyse dizleri Rasûlullah'm dizlerine değecekti.' Yabancı dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü, iman nedir, bana tanıt!' "îman: Senin Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine,
âhiret gününe ve hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmandır."
'O zaman, İslâm nedir?'
"Namaz kılmak, zekât vermek, Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmak, Ramazan orucunu tutmak ve cünüblük hâlinde gusletmek, (yani yıkanmaktır) ki işte bunların hepsine (İslâm denir). "
O kişi: 'Doğru söyledin, doğru söyledin' diye tasdikledi.
O anda hazır bulunanlar da: biz Rasûlullah yanında bu kişiden daha
vakarlı hareket edeni görmedik, sanki Rasûlullah'a o öğretiyor' dediler. Yabancı tekrar sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü, ihsan nedir, bana tanıt!'
"Senin, Allah'ı görür gibi (şuurlu bir şekilde) ibadet etmendir, Gerçekte sen Allah'ı görmüyorsan da (unutma,) O seni görüyor. İşte buna (ihsan denir)."
Biz, Rasûlullah yanında, bu kişiden daha vakarlı hareket edeni görmedik. O kişi : 'Doğru söyledin, doğru söyledin' diye tasdikledi.
Yabancı dedi ki:
'Bana o önemli zamanı/kıyameti tanıt!'
"Sorulan kişi (bu konuda) sorandan fazla bir şey bilmiyor."
O yabancı her seferinde: 'Doğru söyledin' sözünü tekrarlıyordu.
Abdullah sürekli: 'Biz, Rasûlullah yanında bu kişiden daha vakarlı hareket edeni görmedik' diyordu. Sonra o kişi ayrıldı, gitti.

(Râvi Süfyan kendisine şu rivayetin geldiğini belirtti:) Rasûlullah dedi ki:
"Onu arayın!" Sahabe aradı, ama bulamadılar. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"O Cebrail'di ve size dininizin (esaslarını) öğretmek için geldi. Cebrail normalde sadece tanıdığım surette gelirdi, ancak bu sefer farklı bir surette geldi."
§ Yahya b. Ya'mer'den ikinci senedle gelen rivayette:[61]
Abdullah b. Ömer'e (Radıyaiiahü anhumâ) dedim ki:
'Bazı kişiler tanıyorum, 'bütün her şey elimizde: biz dilersek yaparız, dilemezsek yapmayız' diye iddia ediyorlar.' İbn Ömer:
'Onlarla karşılaştığınızda şunu haber ver: Hz.Ömer'in oğlu Abdullah, bu kişilerden ayrılmıştır ve onlar da Abdullah'tan ayrılmıştır' dedi ve ekledi:
Bir gün Cibril (insan suretinde) Peygamberimiz'e (SaliaiiaM aleyhi ve sellem) geldi ve sordu:
'Ey Muhammedi İslâm nedir?'
"Allah'a ibadet eder, başka bir şeyi O'na ortak koşmazsın, namaz kılarsın, zekât verirsin, Ramazan orucunu tutarsın. Kutsal Mâbed (Kâbe)'de hac yaparsın."
'Bunları yerine getirdiğimde, ben Müslüman oluyorum, (öyle mi?)'
"Evet."
'Doğru söyledin, peki ihsan nedir?'
"Senin, Allah'ı görür gibi huşu içinde/saygılı yaşamandır, Gerçekte sen Allah'ı görmüyorsan da, (unutma) O seni görüyor."
'Bunları yerine getirdiğimde, ben muhsin oluyorum, (öyle mi?)'
"Evet.""
'Doğru söyledin, peki iman nedir?'
"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ölümden sonraki dirilişe, cennete, cehenneme ve (hayır-şer yönüyle) bütün kader programına inanmandır."
'Bunları yerine getirdiğimde, ben mü'min oluyorum, (öyle mi?)'
"Evet."
'Doğru söyledin,"
NOT: Bazı rivayetlerde ise: 'Cibril, (yakışıklı bir sahabî olan) Dihye (RadtyaHaha anh) suretinde geliyordu' ilâvesi bulunmaktadır.
§ Yahya b. Ya 'mer 'den üçüncü senedle gelen rivayette:[62]
Abdullah b. Ömer (Radıyaliahüanhumâ) dedi ki:
Bir gün Cibril (insan suretinde) Peygamberimiz'e (SalMiahu aleyhi ve geldi ve sordu:
'İman nedir?'
Peygamberimiz (Satlallahü aleyhi ve sellem):
"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve (hayır-şer yönüyle) bütün kader programına inanmandır" dedi.
Soran kişi: 'doğru söyledin' deyince biz şaşırdık; hem soruyor, hem de doğruluyordu...
Sonra Peygamberimiz:
"O Cebrail'di ve size dininizin esaslarını öğretmek için geldi" buyurdu.
§Yahya b. Ya'mer ve Humeyd b. Abdurrahman el-UımyerVden dördüncü senedle gelen rivayette.[63]
Abdul lah b. Ömer (Radıyaiiahu animmâ) i le görüştüğümüzde, kader Konusunu ve bazılarının görüşlerini naklettik. îbn Ömer :
'Onlarla karşılaştığınızda şunu haber verin: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, sizden ayrılmıştır ve sizler de Abdullah'tan ayrıldınız' dedi ve bunu üç kere e rarladı, sonra babası Hz. Ömer'den (Radıyaihhüanh) şu hâdiseyi aktardı:
Onlar Peygamberimiz'in (SaiMiaha aleyhi ve sellem) yanında otururlarken, bir kişi geldi ki yüzü ve saçları çok güzel, elbisesi de bembeyazdı. Sahabe-i Kiram birbirine bakıştı, hiçbirimiz onu tanımıyordu ve bu zatta yolcu hâli yoktu. Yabancı dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Gelebilir miyim?'
Peygamberimiz: "Evet" deyince yaklaştı, dizleri Rasûlullah'm dizlerine değecek şekilde oturdu, ellerini de dizlerinin üstüne koydu...
(Râvi, hadisi İman ve İslâm konusunda[64] geçtiği gibi zikretti.) Soran kişi ayrıldıktan sonra Peygamberimiz :
"Onu bana getirin!" dedi. Sahabe dışarı çıktı, ancak kimseyi göremediler, (dışarısı ıssızdı.) İki ya da üç gün sonra Rasûlullah bana şöyle dedi:
"Ey Hattab'ın oğlu, O sorulan soran kimdi, bilebildin mi?"
Ben:
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' deyince Peygamberimiz:
"O Cebrail'di ve size dininizin (esaslarını) öğretmek İçin getdi" buyurdu.
Cüheyne (ya da Müzeyne) kabilesinden biri Peygamberimiz'e sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu anda yaptığımız ameller, takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'[65]
Peygamberimiz:
"Onlar takdir edildi" dedi.
O kişi (ya da orada bulunanlardan biri):
'O hâlde, şu amellerimiz, (nasıl oluyor?)' diye tekrar sorunca, Rasûlullah:
"Cennetlik olanlara, cennetliklerin ameli kolaylaştırılmıştır. Cehennemlik olanlara da cehennemliklerin ameli kolaylaştırılmıştır" buyurdu.[66]

22/173- İbnü'd-Deylemî'den (Radıyallahü anh):[67]
Übey b. Kâ'b (Radryaüahüanh) ile karşılaştım ve dedim ki: 'Ebû Münzir! İçimde kaderle ilgili bir şüphe oluştu. Bana bir şeyler anlat da kalbimdeki düşünce gitsin.' Übey:
'Allah, göklerde ve yerde olanlara azap ederse haksızlık yapmadan azap eder. Onlara merhamet ederse merhameti amellerinden daha hayırlıdır.
Allah yolunda Uhud dağı kadar da çok infak etsen, kadere iman etmedikçe ve sana takdir edilenin mutlaka başına geleceğini, takdir edilmeyenin de basma gelmeyeceğini bilmedikçe Allah amellerini kabul etmez. Eğer bu inanç dışında ölürsen ateşe gidersin' dedi.
Bundan sonra Huzeyfe'ye gittim, aynı şeyleri söyledi, İbn Mesûd'a gittim aynı şeyleri söyledi ve Zeyd b. Sabit'e (Radıyallahü anMm) gittim, o da aynı şeyleri Rasûlullah'tan nakletti.[68]

23/174- Ebû'd-Derdâ'dan (Radıyaiiaha an/ı):[69]
Peygamberimiz (Sallaiiahü aleyhi ve seikm) şöyle buyurdu:
"Her şeyin bir hakikati vardır. Kui, takdir edilenin mutlaka başına geleceğini ve takdir edilmeyenin de başına gelmeyeceğini bilmedikçe imanın hakikatine ulaşamaz."[70]

24/175- Ubâde babası Veiîd b. Ubâde'den:[71]
(Babam) Ubâde b. Samit'in (Radıyaihhü anh) yanına geldim, öleceğini tahmin ettiğim, ağır bir hastalığı vardı. Ona:
'Ey babacığım, bana bir şey tavsiye et, bir yol göster!' dedim.
Babam:
'Beni doğrultun V dedi ve şunları söyledi:
'Ey yavrum, hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmadıkça, imanın tadına ve Allah Teâlâ hakkındaki bilginin hakikatine ulaşamazsın.'
'Ey babacığım, kaderin hayır ve şer kısmım nasıl bilirim?'
'Takdir edilenin mutlaka başına geleceğini ve takdir edilmeyenin de başına gelmeyeceğini, bilmen yeterlidir.
'Ey yavrum, Rasûlullah'ın (Sallallahu aleyhi ve selkm) şöyle dediğini işittim:
"Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı Kalem'dir ve ona "Yaz !" diye emretti. İşte o andan itibaren, kıyamet gününe kadar olacak her şeyi (kalem) kayda geçti."
'Ey yavrum, bu inançta olmadan ölürsen ateşe (cehenneme) gidersin, (dikkat et!)'[72]

25/176- Ubâde b. Sâmit'ten (Radıyallahü anh):[73]
Bir kişi Rasûlullah'a (SaiiaiiaM aleyhi ve seitem) geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Peygamberi, (benim için) hangi amel daha üstündür?'
Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Allah'a iman ve O'nu tasdik etmek, (ayrıca) Allah yolunda cihada katılmak."
'Ben daha kolayını istiyorum, ey Allah'ın Rasûlü!'
"Cömertlik ve sabır."
'Ben daha da kolayını istiyorum, ey Allah'ın Rasûlü!' "Senin için takdir ettiği şeyden dolayı sakın Allah Teâlâ'yı suçlama, (yani kadere razı ol!)"[74]

Açıklama

Rasûlullah'a zaman zaman bazı kişiler gelir ve hangi amelin daha kıymetli olduğunu sorarlardı. Çünkü onlar bildikleriyle amel eden ve Allah'ın rızasını hedefleyen kişilerdi. Peygamberimiz de her sahabeye yapısına göre ya da onun eksiklerini tamamlamak için, kıymetli ameller tavsiye ederdi. Bazı rivayetlerde geçen: En kıymetli amel; vaktinde kılınan namaz, cihad, anne-babaya iyilik, cömertlik veya sabır şeklindeki farklılık, kişilere uygunluk arz etmesinden dolayıdır. Allah doğrusunu daha iyi bilir.[75]

26/177- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesi Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüm):[76]
Rasûlullah (Saiialiaha aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu:
"Bir kul, hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmadıkça, iman etmiş olmaz."
(Amr'dan (Radıyallahü anhüm) rivayet eden Ebû Hâzim dedi ki: "Ben O'ndan daha büyüğüm iddiasına/inancına Allah lanet etsin!' Râvi bu sözüyle, kaderi tekzib/inkâr etmeyi kasdetmektedir.)[77]

27/178- Hz. Ebû Bekir'den (Radıyallahü anh):[78]
Rasûlullah'a (Sat/aifahüaleyhi ve sellem) şöyle sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz dedi ki:
"Bilâkis, İnsanların ameli takdir edilene uygun işler."
'O hâlde, insanların ameli (nasıl olacak?)'
"Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun, amel etme imkânı verilir."[79]

28/179- Hz. Ömer'den (RadıyaüaM anh):[80]
Cüheyne (ya da Müzeyne) kabilesinden biri Peygamberimiz'e (Sallallahü aleyhi ve seliem) SOrdu :
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu anda yaptığımız ameller, takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?' Peygamberimiz: "Onlar takdir edildi" dedi. O kişi (ya da orada bulunanlar): 'O hâlde, şu amellerimiz (nasıl oluyor)?'diye tekrar sorunca, Rasûlullah:
"Cennetlik olanlara cennetliklerin ameli kolaylaştırılmıştır. Cehennemlik olanlara da cehennemliklerin ameli kolaylaştırılmıştır" buyurdu.
NOT: 21/172 no.lu rivayetlerin sonunda İbn Ömer'den (Radıyallaha onhümâ) benzen nakledilmişti.[81]

21/180- UaDir D. Abdullah'tan (Radıyallahü anlı):[82]
Sürâka b. Mâlik dedi ki:
“Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Bilâkis, insanların ameli takdir edilene uygun işler."
'O hâlde insanların ameli (nasıl olacak)?' "
"Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir.”[83]

30/181- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü ank):[84]

Rasûlullah'a (Saihiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz dedi ki:
"Bilâkis, İnsanların ameli takdir edilene uygun işler."
'O hâlde insanların ameli (nasıl olacak?)'
"Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir."[85]

31/182- Hz.AH'den (Radıyallahü anh):[86]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bir gün oturmuş, elindeki ağaç dalı ile toprağı çiziyordu. Birden başını kaldırdı ve şöyle dedi:
"Sizden her bir kişinin, cennet ya da cehennemdeki yeri bilinmektedir."
'Peki ey Allah'ın Rasûlü! Biz niçin amel ediyoruz/çalışıyoruz?'
"Amele devam edin, her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir, (dedi ve Allah Teâlâ'mn şu ayetlerini nakletti:)
Kim infak eder, takva sahibi olmaya çalışır ve güzeli/doğruyu (sürekli) tasdik ederse, huzur (cennet) yolunu ona kolaylaştırırız.
Kim de cimrilik yapar, kendi-kendine yeterli olduğunu kabul eder ve güzeli/doğruyu (sürekli) yalanlarsa, sıkıntı (cehennem) yolunu ona kolaylaştırırız. (Leyi 92/5-10)'[87]

Allah'ın Takdiri İmkân Vermektir, Zorlamak Değil

Allah Teâlâ buyurdu:
'İnsan nefsine, onu şekillendirene ve o nefse kötülük-iyilik yapma imkânı veren (Allah'a) yemin olsun ki kim temiz olmayı seçerse, o kurtulmuştur, kim de karanlıklara gömülmeyi seçerse, o da hüsrana uğramıştır. ' (Şems 91 / 7-10).[88]

32/183- İbn Ömer'den (Radıyaliaha anhumâ):[89]
Hz. Ömer (Radıyaiiaim anh) dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü, ne dersin? İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz (Sallaüahü aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu : "(Bilâkis) İnsanların ameli takdir edilene uygun işler. Ey Hattab'ın oğlu, "Amele devam et, her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir. Kim saadet yurdunun ehlinden ise, buna uygun amel etme imkânı verilir. Ama kim de kötüler yurdunun ehlinden ise buna uygun amel etme imkânı verilir."
NOT: Verilen imkâna tipik bir örnek için bk. H. no: 10/161 (İbn Abbas (Radıyallahü anhüma) rivayeti.)[90]

33/184- Abdullah b. Amr b. Âs (nadıyaiiahu anhümâ):[91]
Rasûlııllah (Saiiaihhü akyhi ve sei/em), elinde iki kitap olduğu hâlde yanımıza geldi ve dedi ki:
"Bu iki kitap nedir, bilir misiniz?"
Biz:
'Hayır, biz ancak senin haber verdiklerini biliriz' dedik,
Rasûlullah, sağ elindeki için:
"Bu Âlemierin Yüce Rabbinden gelen bir kitaptır ki içinde cennetliklerin isimleri, babaları ve kabilelerinin isimleriyle birlikte bulunmaktadır. Son ferdine kadar Özetlenmiştir, artık buna ebediyyen ne ekleme yapılır ne de eksiltme."
Rasûlullah, sol elindeki için:
"Bu da Âlemlerin Yüce Rabbinden gelen bir kitaptır ki içinde cehennemliklerin isimleri, babalan ve kabilelerinin isimleriyle birlikte bulunmaktadır. Son ferdine kadar özetlenmiştir, artık buna ebediyyen ne bir ekleme ne de eksiltme yapılır deyince Rasûlullah'ın sahâbîsi sordu:
'Peki ey Allah'ın Rasûlü! Takdir edilip tamamlandığına göre neden amel ediyoruz/ çalışıyoruz?'
"Siz istikamet üzere olun ve Allah'a yaklaşmaya çalışın, cennetlik olan (iyi) kişi, önceden hangi amel işlerse işlesin, hayatı cennetliklerin ameli ile son bulur, cehennemlik olan (kötü) kişi de, önceden hangi amel işlerse işlesin, hayatı cehennemliklerin ameli ile son bulur."
Sonra Peygamberimiz o kitapları aldı, sıkıca tuttu ve;
"İzzet ve celâl sahibi olan Rabbiniz, kulları ile ilgili takdirini bitirmiştir," buyurdu. Sağ eline aldığı kitabı attı ve;
"Kulların bir bölümü cennettedir" dedi. Sol eline aldığı kitabı da attı ve;

"Bir bölümü de cehennemliktir" dedi.[92]

34/185- Abdurrahman b. Katâde es-Sülemî'den (Radıyallahu anh):[93]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaimakyMveseiiem) şöyle dediğini işittim:
"Allah Âdem'i yarattığı gün onun sırtından soyunu çıkarttı/aldı ve dedi ki:
Bunların bir kısmı (kazançlarıyla) cennetliktir, ben sorumlu değilim ve işte bir kısmı da (hatalarıyla) cehennemliktir, ben sorumlu değilim. "
Birisi :
'Ey Allah'ın Rasûlü! O hâlde neye göre amel edeceğiz?' diye sorunca Peygamberimiz şöyle dedi:
"Takdir edilen yerlere uygun olarak (amel edeceksiniz)."[94]

35/186- İmrân b. Husayn'den (Radıyallahu anh):[95]
Hz. Peygamber'e (Saiiaitahüaleyhi'veseiiem) soruldu: 'Cennetlikler cehennemliklerden ayrıldı mı, biliniyor mu?'
Rasûlullah : "Evet" dedi. ft' 'O hâlde insanlar niye amel eder?'
"Her kişi yaratıldığı kadere/programa uygun amel eder, yahut bu imkân kendisine verilir."[96]

36/187- Ebü'l-Esved ed-Düelî'den:[97]
Bir gün îmran b. Husayn'ın (Radıyaliahüanh) yanma gittim, bana dedi ki:

'Ebû'l- Esved !' (....ve hadisi zikretti.)
Cüheyne (ya da Müzeyne) kabilesinden biri Peygamberimiz'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) SOrdu:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların yaptığı bugünkü amelleri ve çalışmaları takdir edildi mi yoksa peygamberlerinin getirdiği şeyle karşılaşmaları ve (kendilerine doğrular, tebliğ edildiği için) bunun (itiraz noktasında) aleyhlerine hüccet olması şeklindeki yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz ;
"Bilâkis ameller takdir edildi" dedi.
'O hâlde, neden amel ediyoruz/çalışıyoruz' diye tekrar sorulunca, Rasûlullah buyurdu ki :
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah, iki mekândan (cennet ya da cehennemden) birisi için yarattığı kullarına, oraya giriş için amel imkânları verir. Bunu doğrulayan Allah'ın Kitabındaki şu ayetlerdir:
'Nefse kötülük ve iyilik yapma imkânı veren (Allah'a) yemin olsun ki...'(Şems 91/8)
NOT: Bu rivayetin benzerleri için bk. Hadis no.21/172; İbn Ömer (Radıyaliahü anhiimâ) ve 28/179 Hz. Ömer (Radıyaliahü anh) rivayetleri.[98]

37/188- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahüanh):[99]
Rasûlullah'a (SalMlahu aleyhi ve sellem) şöyle dediler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ne dersin, daha önceden takdir edilen şeyleri mi yapıyoruz yoksa yeni olayları mı?' Peygamberimiz dedi ki:
"Bilâkis, insanların ameli takdir edilene uygun işler." 'O hâlde, ey Allah'ın Rasûlü! insanların ameli nasıl olacak?' "Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir."[100]

*** Kaderi İnkâr Edenlere Müslümanların Tepkisi**

Allah Teâlâ buyurdu:
'O (Allah), göklerin ve yerin otoritesi kendisine ait olandır, çocuk edinmemiştir. Bu otoritede onun bir ortağı yoktur. (Unutmayın ki) O, her şeyi yarattı ve bir ölçü ile takdir etti.'(Furkan 25/2)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Biz o insana (doğru) yolu gösterdik, bundan sonra ya şükreder (ve cennete gider) ya da inkâr eder (ve cehenneme gider).' (İnsan 76/3).[101]

38/189- Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahüanhümâ):[102]
Rasûlullah (Saihilahu aleyhi ve sel/em) buyurdu ki :
"Her ümmetin Mecusîleri vardır. Ümmetimin Mecusîleri, kaderi inkâr edenlerdir. Onlar hastalandığında ziyaretlerine gitmeyin ve öldüklerinde cenazelerine iştirak etmeyin!"
§İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ) başka yolla, bize ulaşan rivayette; Peygamberimizin (Saiiaiiahü aleyhi ve selkm) şu hadisi nakledildi:
"Her ümmetin Mecusîleri vardır. Ümmetimin Mecusîleri, kaderi yalanlayanlardır. Onlar öldüğünde cenazelerine iştirak etmeyin ve hastalandıklarında ziyaretlerine gitmeyin !"[103]

Açıklama

Hadiste, kaderi inkâr edenler Mecıtsîlere benzetilmiştir. Çünkü onlar inançlarında bir ikilem içindedirler; hayrın aydınlık (tanrısı) ve şerrin de karanlık (tanrısı) tarafından yaratıldığına inanmaktadırlar.
Kaderi inkâr edenler de yaratıcı olarak Allah ile birlikte insanı da düşünmektedirler. Çünkü onlara göre insan amellerinin yaratıcısıdır.
Ehl-i sünnet âlimlerine göre insanın, kendisine sunulan seçeneklerden birini tercih etme imkânı vardır, bunu da irade-i cüz'iyye ile gerçekleştirir, ama iradeye (isteğe) uygun olarak o fiili yaratan yine Allah'tır, çünkü ayetlerde geçtiği gibi Allah, her şeyin yaratıcısıdır.
Allah Teâlâ şöyle buyurur:
'Allah, sizi ve yaptıklarınızı yaratandır' (Sâffât 37/96).[104]

39/190- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):[105]
Rasfılullah'in (Saîtaiiahü aleyhi ve selîem) şöyle dediğini işittim:
"Bu ümmete de mesh' (yani suretlerin değişmesi) cezası verilecektir. Dikkat edin, bu ceza, kaderi inkâr edenler ve zındıklara (yani sapık düşünce sahiplerine) verilir."
NOT: Zındık, Farsçadan geçen muarrab bir kelimedir, İslâm toplumunda yaşayan ve sapık fikirlerin yayılmasına sebep olan hasta kalpli/münafık kişiler için kullanılmıştır.
İnsanları sapıklığa davet eden zındık kişiler üç kısımdır:
1- Asılda şirk üzerinde bulunan ve küfrünü gizlemeyen zındık,
2- Önceden Müslüman olup sonradan zmdıklaşan kişi,
3- Zimmî olup sonradan zındıklaşan kişiler.
Bunlar sapık fikirler yayma yanında, Rasûlullah ve Kur'ân gibi kutsal şeylere hakaret ederler.[106]

40/191- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyallahüanh):[107]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
'Her ümmetin Mecusîleri vardır. Ümmetimin Mecusîleri, 'kader yoktur' diyenlerdir. Onlar hastalandığında ziyaretlerine gitmeyin ve öldüklerinde de cenazelerine iştirak etmeyin! Onlar deccal taraftarlarıdır ve Allah'ın bu kişileri deccal ordusuna ilhak etmesi de hakkıdır."[108]

41/192- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh):[109]
Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Zina eden, ana-babaya isyan eden, sihre inanan, sürekli içki içen ve kaderi

inkâr edenler cennete giremeyecektir.'[110]

42/193- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesinden[111] (Radıyallahü ur[112] anh):
İnsanlar kader konusunda konuşurlarken, Rasûlullah (Sallallaha aleyhi ve sellem) yanlarına geldi. (Bu meseleyi konuşanlara karşı) kızgınlığından dolayı, yüzü nar tanesi gibi (kıpkırmızı) olmuştu ve dedi ki :
'Size ne oluyor, Allah'ın Kitabının bir kısmını diğerine (anlamadığınız hâlde) kıyas ediyorsunuz. Sizden önceki kavimler, bu yüzden helak oldular."
Râvi dedi ki:
'Ben Rasûlullah'ın bulunduğu herhangi bir mecliste (gazabından korkarak) bulunmaktan çekindiğim gibi bu meclisinde de bulunmayı arzu etmedim.'[113]

43/194- Ömerb. Hattab'tan (Radıyallahü anh):[114]
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu:
"Kader konusunda inkârı/yanlışlıklan olanlarla oturmayın ve onlarla tartışmayın! "[115]
NOT: Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebû Abdurrahman b. Abdullah b. Yezİd'den bu hadis, Hz.Ömer'in (Radıyallahü anh) "RasÛlu İlah'tan (Sallallahü aleyhi ve duydum..." şekliyle de rivayet edildiği nakledildi.[116]

44/195- Nâfî'den (Radıyaiiahu anh):[117]
Abdullah b. Ömer'in (Radıyallahü anhümâ), Şam bölgesinden mektuplaştığı bir arkadaşı vardı. Bir keresinde ona şunları yazdı:
'Bana gelen habere göre; sen, kader hakkında tartışmaya giriyormuşsun. Bu konuda bana hiçbir şey yazma! Çünkü Rasûlullahın (Sallallahü aleyhi ve seîlem) ŞÖyle dediğini İşittim:
"Benim ümmetimin içinde de kaderi inkâr edenler olacaktır."[118]

45/196- Muhammed b. Ubeyd el-Mekkî'den (Radıyallahü anh):[119]
İbll Abbas'a (Radıyallahüanhümâ)'.
'Bizim yanımıza kaderi inkâr eden biri geldi' denilince : "Beni ona götürün,'dedi, o sıralarda âmâydı (görmüyordu). 'Ey Ebû Abbas, ona ne yapacaksın?' dediler, İbn Abbas:
'Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki onu yakalarsam burnunu koparacağım ve boynu elime geçerse onu da kıracağım. Ben RaSÛlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve selkm) ŞÖyle şittim.
"Sanki ben, Fihr kabilesinin kadınları arasındayım, (kendilerini görür gibiyim) ki onlar Hazrecde kalçaları birbirlerine değecek şekilde (kalabalıklar hâlinde)[120] müşrikçe (putları) tavaf edecekler.[121] Bu, İslâm ümmetinde görülecek ilk şirk hareketidir.
Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu sapık düşünce onları "Allah şerri takdir etmedi' demelerine götürdüğü gibi, y Allah hayrı da takdir etmedi' demeye kadar götürdü."
NOT: Kaderi inkâr edenlere karşı İbn Abbas'm (Radıyallahü anhümâ) tepkisi şiddetlidir ve onlara hadisle delil getirmektedir. Bu hadiste, insanların yaptıkları sebebiyle ceza ya da mükâfat alacakları konusu işlenmekte, kaderin çok boyutluluğu gerçeğine dikkat çekilmektedir. Allah insanlara imân imkânı verdiği hâlde putları ve şirki tercih etmişlerse, bunun cezasını çekeceklerdir.[122]

46/197- İbn Avn'derı (Radıyattahü anh):[123]
Kader konusunda inkârı bulunan Gaylan'ı, Şam kapısında asılmış gördüm.[124]

Açıklama

Gaylan b. Ebû Gaylan ed-Dımeşkî, kader konusunda ilk tartışmaları başlatan kişi olarak bilinmektedir. Hz. Osman'ın azadlısı olan bu kişinin evi Dımeşk'tedir.
îbn Asâkîr'm belirttiğine göre, Ömer b. Abdülaziz Gaylan'ı kaderle ilgili sapık görüşlerinden dofayı tenkit eder ve kınardı. Ömer b. Abdülaziz ölünceye kadar onunla görüşmedi. Onun ölümünden sonra, Gaylan faaliyetlerini daha da artırdı. H.106 yılında Hişam b. Abdülmelik'le yaptığı hacda insanlara çeşitli fetvalar verdi.
İmam Evzai şunları anlatır: "Kader konusunda ilk tartışma açan kişi Sûser isimli bir Irak'lıdır. Bu kişi HristİyanlıktanİslâM'a geçti ve daha sonra yine Hristiyanlığa döndü.
Onun görüşlerini de Mabed el-Cühenî, Mabed'den de Gaylan aldı. Hişam b. Abdülmelik'in halifeliği döneminde Gaylan bize geldi ve fikirlerini anlattı. Kendisi iyi bir hatipti ve çeşitli konularda tartıştık.
Sonra insanların onun etrafında çoğaldığı görüldü, artık iş çığırından çıkmış ve Müslümanlar arasında büyük tartışma ve kargaşalar meydana gelmişti. Sonunda halife Hişam b. Abdülmelik onu yakalatıp idam ettirdi."
îbn Asâkîr, Gaylan'ın 'Allahım, eğer görüşlerim yanlışsa beni idam etsinlerV şeklinde büyük konuştuğunu rivayet eder. Her şeyin doğrusunu Allah bilir.[125]

Kadere İman

1- Kadere iman farzdır ve inkârı küfürdür.
2- Kâinattaki her şeyi yaratan Allahtır.
3- Kader, Allah'ın kâinattaki programıdır ve her şey Allah'ın kontrolündedir. Allah kâinatı yaratıp ona bir program yüklemiştir. Eğer kâinattaki olaylar tesadüfi işleseydi bir an bile bu müthiş düzen devam etmez ve sistem tümüyle çökerdi. Her olayın bir mantığı ve olaylar içinde yeri vardır. Allah'ın sistemi bu şekilde düzenlemesi, Rablık sıfatından kaynaklanmaktadır. Allah, kâinatın Rabbidir.
4 - İnsanın kaderi üç parçadır :
a- îlk yaratılış anındaki takdir/plânlama, Allah Teâiâ şöyle buyurdu :
'Yeryüzüne ve nefsinize gelen her musibet, mutlaka önceden Kitapta (yani Levh-i Mahfuzda) yazılı bulunmaktadır. Bu (plânlama da) Allah'a göre çok kolaydır/basittir.
Bunu, elinizden kaçana fazla üzülmeyin ve kazandığınıza fazla sevinmeyin diye (yaptık). Allah kibirlenip övünen kimseleri sevmez.'

(Hadid 57/22-23)
b- Anne karnında bazı programların yüklenmesi,[126]
c- Dünya hayatındaki yaşantısı ve bunların melekler tarafından kaydedilmesidir ki insan hayatı ilk iki programa uygun olarak işler. İnsanı yaratan Allah, ona değişik bir program yüklemiştir. Bu sistemde birden fazla seçenekten birini tercih iradesi/seçim gücü vardır. Verilen bu imkânları doğru ya da yanlış değerlendirmesi sonucunda insan, ceza veya mükâfat elde eder.
5- Kader, insana birden fazla imkân vermektir, yani çok boyutludur ve insan bunlardan birini seçmesi ile sorumlu hâle gelir. Açlık ve tokluk, hastalık ve tedavi gibi.
Hz. Ömer (Radiyallahü anh) bulaşıcı hastalık olan bir şehre girmeyince kendisine: 'Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?' denilmişti. Büyük halifenin ünlü sözü, hâlâ kulaklarımızda çınlıyor:
'... Allah 'in kaderinden yine Allah 'in kaderine kaçıyoruz/sığınıyoruz."[127]
Şairin dediği gibi:
Sakın kader deme, kaderin üstünde bir kader vardır...
6- Kâinatta Allah'a ait küllî irade yanında, insana da sınırlı bir irade gücü verilmiştir. İnsan bu güç ile tercihde bulunur ve Allah da onun isteğine uygun olarak dilerse yaratır, dilerse yaratmaz. İşte insan bu sınırlı iradesi ile yaptığı tercihten sorumludur.
7- Kâiiyttaki bazı olaylar, insan merkezli olarak bakıldığında, iki kısma ayrıldığı görülür:
a- İsteğe bağlı olmayan fiiller; nzık, ecel, erkek ya da dişi olmak gibi...
b- İsteğe bağlı olan fiiller.
8- Kader inancı, insan karakterini düzeltir ve insanın Allah'a olan güvenini kuvvetlendirir.
9- Kader konusu, gaybla ilgili konulardan kabul edilmiş ve Rasülullah (SaiMtahü aleyhi ve seliemj başta olmak üzere selefimiz tarafından bu konulan fazlaca tartışmak yasaklanmıştır.[128]

*** Yapılması Gereken Şeyler**

1- İnsan temiz olarak yaratılmıştır. Onun hiçbir borcu ve suçu yoktur. Daha sonra toplum onu değiştirmiştir. Rasülullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:
"Her doğan fıtrat (saflık/temizlik) üzerine yaratılmıştır, sonra anne ve babası onu Yahudileştirmiş veya Hristiyanlaştırmış ya da Mecusî yapmıştır. "[129]
2- Sürekli doğrular aranmalı.[130]

3- Niyetler samimi olmalı.[131]
4- Zulüm ve haksızlıktan kaçınmalı. Zira zalimlerin kalbi mühürlenmiştir.[132]
5- Bol bol dua edilmeli. Sevbân'm naklettiği hadiste Rasülullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) buyurur ki:
"Kaderi sadece dua geri çevirir/önler."[133]
"(Kaderin) kazasını sadece dua geri çevirir/önler."[134]
Rasülullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) bir başka hadisinde şöyle buyurur:
Kaderden kaçmak fayda vermez, dua etmek faydalı olur. Sanırım, kader tecelli etmedikçe dua yararlı olur. Dua, belâ ile karşılaşır ve kıyamete kadar birbirlerinin önüne geçmeye çalışırlar."[135]
6- Kader karşısında Allah'a teslim olunmalı ve tevekkül edilmeli. Bu şekilde her insan kul olduğunu unutmaz ve son nefese kadar tetikte/uyanık olur.[136]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/188.
[2] Sened:
Sahih: Müsned, 11/169, H.no:6579; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünnc, 11/387-388, H.no:842; 11/394, H.no:856; Müslim, Kader, 16, Tirmizt, Kader, 18, H.no:2156 (hasen-sahîh-garib); Abd b. Humeyd, 1/136, H.no:343; İbn Hıbbân, XIV/508, H.no:6137; Bezzâr, VI/426, H.no:2456; Beyhaki, l'tikâd, i/136; Deylemî, Fırdevs, IH/208, H.no:4591. Senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/188.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, 11/176, H.no:6644 (uzun bir hadisin ortasında nakledilmiştir): Benzer rivayet 'Çin bk. 11/197. H.no:6854, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünne, U/424, H.no:932; Tirmizî, îmân, 18, H.no: 2642 (hasen); İbn Ebî Âsim, 1/107-108, H.no:241-243; Taberânî, Müsnedü's-Şâmiyyîn, 1/304, H.no:532; Hallâl, es-Sünne, 111/539, H.no:891; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, IX/4; Hâkim, Müstedrek, 1/84, H.no:83 (İsnadının sahih olduğunu söyler); Deylemî; Firdevs, 1/170, H.no:43; Herevî, el-Erbaûn fî deiâiH't-Tevhîd, 1/88-89, H.no:37; Lâlkâî, IV/604, H.no:1078-1079; Heysemî, râvîlerinin sika olduğunu ifâde eder. Bk.Mecma', VII/193-194.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/189.
[6] Sened:
Sahih: Müsned, II/l 10, H.no:5893. Mâlik, Muvatta', Kader, 4; Ma'merb. Râşid, XI/117-118, H.no:20080; Buhârî, Halku efâli'l-ıbâd, s.47; Müslim, Kader, 18, Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/205; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/148-149, H.no:203.
[7] el-Keys; lafız olarak akıllı, uyanık ve tutarlılık mânâsındadır. Metindeki acizlik kelimesinin zıttı olarak, kuvvet anlamı tercih edildi. Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XVI/167-168.
[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/189-190.
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/190-191.
[10] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441, H.no:2736I; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünne; 11/466-467, H.no:1059: Deylemî, Firdevs, III/422, H.no:5290. Hz.Ebû Bekr'in sözü olarak da nakledilir. Bk.M3 'mer b. Râşîd, XI/123, H.no:20094. Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini, râvîierinin ise sahih ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/185. Fakat senedde yer alan Ebu'r-Rebî', Süleyman b. Utbe'dir. Heysemî'm'n "Süleyman b. Utbe'yi, Ebû HatırrTin sika; İbn Main'in ise, zayıf saydığını; diğer râvîierinin ise sika olduklarını" söyler. « M?c™a ' VII/194^ Zehebî, Süleyman b. Utbe Ebu'r-Rebî' ed-Dârânî ed-Dımaşkî hakkında sadûk" ifâdesini kullandıktan sonra, İbn Maîn'in "bir şey değildir"; Dühaym'in "sikadır" dediklerini nakleder. &k.Kâşif. Trc.no:2115; İbn Hacer ise, aynı kanaattedir: "sadûktur, garib hadisler nakleder". Bk.Takrîb, Trc.no:2592. Bu râvî 23/174., 37/188. ve 41/192.hadislerin senedinde de yer almaktadır. Bûsirî de, bu zâtın hadisi için hasen hükmünü verir. °*Misbâhu 'z-zücâce, IV/39.
[11] Mubârekfûrî, Tuhfelü'l-ahvezî, IX/368.
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/191-192.
[13] Sened:
Sahih: Müsned, 11/484-485, H.no:10235; Müslim, Kader, II, Taberânî, eî-Mu'cemü'l-evsat, HI/222-223, H.no:2469; [11/376, H.no:2801; IV/22, H.no:3026 (Bu rivayette "uzunca bir zaman" yerine, "70 yıllık bir zaman" lafzı kullanılmıştır); Abdullah b. Vehb el-Kuraşî, Kader, I/I69, H.no:48;
a-Hz.Âişe'den (Radıyaiiahu anhâ) şahidi İçin bk. Müsned, VI/107, H.no:24643; VI/108, H.no:24648; İshâk b. Râhûye, Müsned, 11/312, H.no:837; Ebû Ya'lâ, VIII/128, H.no:4668; Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ tarafından da rivayet edildiğini, râvîlerinin İse sahih ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/211-212. Ayrıca 7/158. hadisin tahricine bk.
b-Hz. Ömer'den (Radıyaiiahu anhj şahidi için bk. Müsned, 1/44, H.no:311; Tirmizî, Tefsir, 7/2; H.no:3075; Hâkim, Müstedrek, 1/407, H.no:289; Makdisî, Muhtara, 1/407, H.no:289; Heysemî,

Mevârid, 1/447, H.no:1804. Ayrıca 21/172. hadisin tahricine bk.
c-İbn Mcs'ûd'dan (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Müsned, 1/382, H.no:3624; 1/414. H.no:3934; f/430, H.no:4091; 1/374-375, H.no:3553; Mâlik, Muvatia', Kader, 1; Ma'mer b. Râşid. XI/123, H.no:20093; Buhârî, Kader, 1; Enbiyâ, 1; Müslim, Kader, I; Tirmizî, Kader, 4, H.no:2137; Bezzâr, IV/35I-352, H.no:1551; V/170, H.no:1766; Humeydî, 1/69, H.no:126; Şâşt, ir/140-144, H.no:680-685; Beyhakî, es-Stinenü'l-kübrâ, V1I/421; X/266; Ebû Yala, IX/89, H.no:5157; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s.379, H.no:2594; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, X/!95, H.no:10440. Ayrıca 17/168.hadisin tahricine bk.
d-Sehl b. Sa'd es-Sâidi'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Müsned, V/335, H.no:22733; V/332, H.no:2271I; Buhârî, Meğâzî, 39; Müslim, Kader, 12; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s.429. H.no:2929; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/143, H.no:5784, VI/147, H.no:5798, VI/149, H.no:5806, VI/154, H.no:5825, VI/170, H.no:5891, VI/188, H.no:5952; İbn EbîÂsım, 1/96, H.no:216.
e-Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Ebû Ya'lâ, VI/443, H.no:3829; Ayrıca 6/157. hadisin tahricine bk.
f-Urs b. Utneyra'dan (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. İbn Ebî Âsim, 1/54, H.no:l 19 (İsnadı sahih râvîleri sikadır); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr.. XVII/137, H.no:340, el-Mu'cemü'l-sağîr, 1/309, H.no:512; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/40, H.no:29; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini râvîlerinin ise sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/212.
g-Eksem b. Ebi'l-Cevn'den (Radıyaiiahuanh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l- 1/296, H.no:872. (Bu hadis, savaşta cesaret ve şecaatle çarpışan bir kişi hakkında "O cehennemliktir"...hadisinin son bölümünde işlenmiştir.)
h-Amr b. el-Hamk'tan (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Müsned, IV/I35, H.no: 17'51. Heysemî hadisin sahih ricaliyle rivayet edildiğini belirtir. Bk.Mecma', VII/212. Bu rivayet ileride tekrar edilecektir.
[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/192-193.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/193.
[16] Sened:
Sahih: Müsned, HI/120, H.no: 12153; Bu hadis. Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâtmdandır. BkSefârînî, 1/799, H.no:131; Benzer rivayet için bk. 111/106, H.no: 11975; III/257. H.no: 13629; Tirmizî, Kader, 8, H.no: 2142, (hasen-sahih); Abd b. Humeyd, 1/410. H.no:1393; Ibn EbîÂsım. 1/174, H.no:393; Ebû Ya'lâ, V1/40İ-402, H.no:3756: VI/443, H.no:3829; VI/452-H.no:3840: Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/219, H.no:6424; Makdisî, Muhtara, V/239. H.no:1865; VI/24-26, H.no: 1978-1980 (İsnadları sahihtir); Lâlkâî, IV/610, H.no:1089; Beyhakî, İ'tikâd, s. 157-158. Ayrıca 5/156. Hadisin tahricine bk. Heysemi, hadisin sahih ricaliylc rivayet edildiğini belirtir. Bk.Mecma\ VII/214.
[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/193-194.
[18] Sened:
Sahih: Müsned, VI/107, H.no:24643; Benzer rivayet için bk. VI/108. H.no:24648; Müsnedü'l-Haris (Zevaidü'l-Heysemi), II/748, H.no: 741; İshak b. Rahiye, Müsned, II/312, H.no:837; Beyhaki, İtikad, s.184; Ebu Yala, VIII/128, Hno:4668.Heysemi, Ebu Yala tsrafindan rivayet edilen ravilerinin, sahih ricali olduğunu belirtir.bk.Mecma' VII/211-212,Ayrıca 5/156. hadisin tahricine bk.
[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/194-195.
[20] Sened:
Sahih: Müsned, IV/176-177, H.no: 17525-17524 (Bu iki rivayet, Müsned'de "'Ebû Abdullah isimli bir sahâbîden" başlığı altında yer alır); Benzer rivayet için bk.V/68, H.no:20546 (Bu rivayet de İsim verilmeden "bir sahâbiden" başlığı altında yer alır); V/401, H.no:23296. (Bu hadiste "Ebû Abdullah yani Huzcyfe" denilmektedir.) îbn EbîÂsım, 1/89, H.no:202; Deylemî, Firdevs, 1/174, H.no:651; Heysemî, hadisin râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk.Mecma\ VII/185-186. Hadisin Müslim'de Ebû Abdullah'tan (Radıyaiiahü anh) rivayet edildiğini söyleyen Bennâ: "Müsned, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de Abdurrahman b. Katâde es-Sülemî'den (Radıyaiiahü anh), Ebû Ya'lâ'da (Bk.VI/144, H.no:3422; VI/172. H.no:3453) ise Enes'ten (Radıyaiiahü anh) şahidi bulunmaktadır."der. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/125. Heysemî, Ebû Ya'lâ'dakİ rivayette el-Hakem b. Sinan el-Bâhilî'nin bulunduğunu, bu zâtın ise pek kuvvetli olmamakla birlikte hadislerinin yazılabileceğini, diğer râvîlerin İse sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma\ VII/186.
Bir başka rivayette hastalanıp ağlayan kişinin Muâz b. Cebel (Radıyaiiahü anh) olduğu ifade edilmektedir. Bu nakil için bk. îbn Mende, 1/239, H.no:102. Fakat Muâz b. Cebel'in (Radıyaiiahü anh) künyesi Ebû Abdurrahman olarak bilinmektedir. (Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, V/187, Trc.no:4960). Muhtemeldir ki, benzer bir hâdise onun da başından geçmiştir. Aksi hâlde ensârdan Akabe'de, Bedir ve Uhud gibi büyük savaşlarda bulunmuş bir sahâbîye "Ey Ebu Abdullah" diye nida olunmaz, Ahmed b. Hanbel de Müsned'de "Ebû Abdullah isimli Rasûluliah'ın ashabından birinin hadisleri" diye ayrı bir başlıkta bu hadise yer vermezdi. İbnü'1-Esîr, bu sahâbînin ismini vermemiş, Ebû Kılâbe ile Ebû Nadre'nin kendisinden hadis naklettiği bir sahâbidir demekle yetinmiştir. Bk.Üsdü'l-ğâbe. VI/191-192, Trc.no:6062. Benzer bir rivayet için bk. Bir sonraki hadis: 9/160.
[21] Peygamberimiz bıyığı uzun olanlara; bıyığın kısaltılmasını tavsiye ederdi. Zira ağız yeme ve içme mekânıdır, temiz olmalıdır. Bk. Münâvî, Feyzu 'l-Kadîr 3/347.
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/195-196.
[23] sened:
Hasen: Müsned, V/239, H.no: 21976; /ön Afenrfe, 1/239, H.no:102. Heysemî, hadisin râvîieri arasında bulunan Berâ el-Ganevî'nİn, İbn Adiy tarafından zayıflığa yakın bulunduğunu nakletmiş, diğer râvîlerinin ise sika olduklarını; fakat Hasan'in Muâz'dan hadis işitmediğini belirtir. Bk.Mecma', VII/I20. Ancak, benzer bir hadisin Bezzâr tarafından Ebû SaİD el-Hudrî'den (Radıyaiiahü anh) rivayet edildiğini söyler. Bk.Mecma'. VII/186. Bennâ ise, Tenkîh sahibi îbn Hacer'in her İki hadise de (8/159, 9/160) "hasen" hükmünü verdiğini belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, S/125.
[24] Ahirette kitabı sağdan verilenler, yani iyi insanlar.
[25] Ahirette kilabı soldan verilenler, yani kötü insanlar.
[26] Bu ilaveler için bk. 10/161 nolu hadis.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/196-197.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, U/216, H.no: 7705; Benzer rivayetler için bk. 11/317, H.no: 8199; 11/329, H.no: 8338; 11/343, H.no: 8507; 11/344, H.no: 8520; 11/349-350. H.no: 8582; 11/372, H.no: 8829; H/379, H.no: 8915; 11/411, H.no: 9302; 11/431, H.no: 9528; 11/528, H.no: 10773: N/535, H.no: 10853; 11/536, H.no: 10862; Son rivayetin lafzı şöyledir: (Bu hadis sonraki konularda tekrar edilecektir.)
Hemmâm b. Münebbih, Sahîfe, H.no: 106; Buhûrî, Kader, 9; Müslim, Kader, 20-21; Ebû Uâvûd, Nikah, 43, H.no:2152-2154 (Bu rivayette "Eller de zina eder, bunların zinası (haram °)an şeyleri) tutmak; ayaklar da zina eder, bunlarınki (haram kılınan yerlere) gitmek; ağız da zina eder, onunki ise (haram) öpüştür." (2153) Bir diğer rivayette "kulağın zinası (haram şeyleri) dinlemektir," ilavesi vardır. (2154); Hâkim, I/12I, H.no: 180; Beyhakî, es-Sünenü'l- kübrâ, VII/89, H.no: 13287; X/185; ŞuabüUmân, IV/365-366, H.no: 5427-5428; Nesâî, es- Stinenü'l-kübrâ, VI/473, H.no: 11544; Deylemî, Firdevs, 111/61, H.no:4169. İbn Mes'ûdMan (Radıyallahü anh) benzer bir rivayet için bk. Müsned, 1/412, H.no: 3912; Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî tarafından da rivayet edildiğini ve ricalinin sahih râvîlerİ olduğunu söyler. Bk.Mecma', VI/256.
[29] Lafız mânâsı;'benzeyendir\ ancak 'açıklayan' olarak mânâ verildi, zira teşbih açıklamak için yapılır.
[30] İki defa gerçekleşen göğsünün yarılması hadisesinin biri Rasûlullah küçükken, diğeri de îsrâ gecesi olmuştur.
a- Küçükken gerçekleşen şakk-ı sadrla ilgili haber;
(Bk. Müslim, İman 262; Ahmed, III/149; Hâkim, 11/575; Ebû Ya'Iâ, VV224; EbûAvâne, I/U3; İbn EbîŞeybe, Vl/330)
b-İsrâ gecesi gerçekleşen şakk-ı sadrla ilgili haber;
(Bk. Buharı, Salât 1, Hac 79, Enbiyâ 5; Müslim, İman 263; Ahmed, V/122, 143: Ebû 'id, Vl/295; Ebû Avâne, 1/119).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/197-198.
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/198-199.
[32] sened:
Sahih: Müsned, 111/421, H.no: 15411; Benzer rivayet için bk. III/421, H.no: 15412 (Senedindeki sika-müdellis olan Bakıyye b. Velîd sebebiyle bu rivayet hasendir. Müslim'in Sahihinde rivayeti bulunmaktadır); III/421, H.no: 15413-15414 (sahih); Tirmizî, Tıb. 21, H.no:2065, (hascn-sahih); Kader, 12, H.no:2148; İbn Mâce, Tıb, 1, H.no:3437: Beyhakî, es-Mmnü'l-kübrâ, !X/349; Şuabü'l-îmân, 11/79, H.no: 1208; İ'tikâd, s.141; Ahmed eş-Şeybânî, V/70, H.no:26IO; Ka'b b. Mâük'ten (Radıyallahünanh) şahidi için bk. Heysemî. Mevârid, 1/339, H-no:1396. Hakîm b. Hizânrdan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek. IV/221, İİ/İQ7431: IW446' H-no:8223; 1/85-86, H.no:87-88 (sahih); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, '192, H.no:3090; Heysemî, Hakîm b. Hizâm'dan (Radıyallahü anh) nakledilen bu rivayeti zayıf addetmektedir. Çünkü senedinde Salih b. Ebü'l-Ahdar bulunmaktadır. Bu râvî ise Şiftir; ancak hadisleri itibâr edilir (şâhid ve mütâbii var mıdır veya hadisi ferd hadis midir h!ye ara?tırılır)' Sk.Mecma', V/85. Haris b. Sa'd'ın babasından (Radıyallahü anh) şahidi için Hakim, Müstedrek, IV/221, H.no:7432; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/47, H.no:5468; eysemî; bu rivayetin ricalinin sika olduğunu; fakat Hâris'in mechûl olduğunu belirtir. fkMecma \ V/85.
[33] Çünkü Allah, her şeyi bir sebebe bağlamıştır, sebep oluştuğunda müsebbep meydana gelir. musîbet, dua, amel ve kurtuluş takdirin birer parçalarıdır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/199.
[34] Sened:
Sahih: Müsned, 1/293, H.no: 2969; İkinci rivayet için bk.I/307, H.no: 2804 (Bu rivayet üç senedle gelmektedir. Bunlardan ikisi munkatı, biri de muttasıldır); Benzer rivayet için bk. 1/303, H.no: 2763; Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme, 59, H.no: 2516, (hasen-sahih); Tabcrânî, el-Mu'cemü'l-kebîr., XI/178, H.no:11416; XII/238, H.no:12988: Heysemî, Taberânî tarafından nakledilen bu rivayetin senedindeki A1İ b. Ebî Ali el-Kuraşi'nin zayıf olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/189-I90. Ebû Yala, IV/430, H.no:2556: Makdisî, Muhtara, X/23-25, H.no:I3-15; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/216-217, H.no: 195: 11/27-28, H.no: 1074; İ'tikâd, s. 140; Lâlkâî, İV/614, H.no: 1095; Abd b. Vehb el-Kuraşi, s. 129-130. Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Âsim, T/137-138, H.no:315.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/199-201.
[36] sened:
Sahih: Müsned, 11/248, H.no': 7381; Benzer rivayet için bk. 11/264, H.no: 7578-7579; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünne., 1/287, H.no:549; 11/506, H.no:1177; Mâlik, Kader, I; Ma'mer b. Râsid, XI/112-113, H.no:20067-20069; Buharı, Enbiyâ, 31; Tefsir, 20/1; Tevhîd, 37; Kader, 11; Müslim, Kader, 13-15; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16. H.no: 4701, Tirmizî, Kader, 2, H.no: 2134 (hasen-sahih); Nesâî, es-Sünenül-kübrâ, VJ/284, H.no:10985; VI/308, H.no:ll060; İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:80: Humeydî, 11/475, H.no:1115; Beyhakî, Şuabü'l-tmân, 1/204, H.no: 184; İ'tikâd, s. 138; LâilkâÎ, III/4I3, H.no:693; Hercvî, Erbaûn, s-73, H.no:24. Bu olayın başlangıcı, Ebû Davud'un rivayetinde şöyle nakledilir: Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle

buyurduğunu nakleder:
Hz. Musa dedi ki:
" Ya Rabbt, hem bizim, hem de kendisinin cennetten çıkarılmasına sebep olan (atamız) Adem 'i bana gösterir misinV Allah ona Adem'i (Aleyhisselâm) gösterince şöyle dedi:
'Sen atamız Adem misinV
'Evet'
'Sen, Allah 'in rûh verdiği, isimlen öğrettiği ve melekleri secde ettirdiği kişi değil misini'
'Evet'
""Peki, bizi ve kendini cennetten çıkartmaya sebep olan şey neydi?'
'Sen kimsin?'
'Ben Musa'yım."
'Sen Allah'ın vahy için görevlendirdiği kişi değil misin?...' şeklinde rivayet devanı etmektedir. Bk.Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no: 4702.
[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/201-202.
[38] Fahreddin Râzi, Mefâtihul-gayb 1/270.
[39] Eşarî, el-Ibâne 202-203.
[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/202-203.
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/203-204.
[42] sened:
Hasen: Müsned, 1/168, H.no: 1444; Tirmizî, Kader, 15, H.no:2151 (Tirmizî, Muhammed b. Ebû Humeyd'in hadiste kuvvetli olmadığını söyler. Bir başka hadisin akabinde ise, adı geçen bu râvî için: "Hafızası sebebiyle hadis âlimlerince zayıf sayıldı" ifâdesini kullanır. Tirmizî, bu zâta "Hammâd b. Ebû Humeyd'7 denildiğini de belirtir. Bk.Tirmizî, Cuma, 2, H.no:489); Hâkim, Müstedrek, 1/699, H.no: 1903 (Hâkim, "Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadığı, isnadı sahih bir hadistir" demiş, Zehebî de Telhisinde "sahih" hükmünü vermiştir); Fakat Zehebî, bir başka eserinde, âlimlerin zayıf saydıklarını dile getirir. Bk.Kâşif, Trc.no:4812. Bezzâr, İV/18-19; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/219, H.no: 203; Şâşî, 1/224, H.no:185; Lâlkâî, IV/619-620, H.no:1103. Heysemî seneddeki Muhammed b. Ebû Humeyd'in, İbn Adiy tarafından zayıf sayıldığını; bununla birlikte hadislerinin yazılabileceğini ifade eden sözlerini nakleder ve şöyle der: "Bu râvîyi Ahmed b. Hanbel ve Buhârî de zayıf saymıştır." Bk.Mecma', 11/279-280. Buhârî, lakabı Hammâd olan Muhammed b. Ebû Humeyd İbrahim el-Medenî el-Ensârî'iyi "münkeru'İ-hadis" sayarken; İbn Main; Ebû Zür'a, Ebû Hât İm ve Nesâî de zayıf sayanlar halkasına katılmışlardır. Bennâ, hadisi Tirmizî ve Hâkim'in rivayet ettiğine işaret ederek, ceyyİd isnadla nakledildiğini belirtir. Bk.Bülûğu 'i-emânî, 1/128. Suyutı ise, hadise "hasen" hükmü verir. Bk.el-Câmiu's-sağir, H.no:8252. Münâvî, İbn Hacer'in hadis hakkında "senedi hasendir" dediğini belirtmiştir. Bk.Feyzu'l-kadîr, VI/20. Hadisi, mezkûr râvî sebebiyle zayıf sayanlar olmuş; ancak Hâkim, İbn Hacer, Suyûtî, Münâvı, Ahmed Muhammed Şâkir (tahkikinde) ve Berinâ gibi hadis otoriteleri, hadisi en azından hasen ka
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/204.
[44] sened:
Sahih: Müsned, VI/15, H.no: 23808; Benzer rivayet için bk. IV/333, H.no: 18841; IV/332, H.no: 18836; Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 1/173, H.no:1487, 1492; ^77, H.no:1531, 1/182, H.no:1575, Müslim, Zühd, 64; Dârimî, Rikâk, 61, H.no:2780, Beyhakî, Şuabül-îmân, IV/116, H.no:4487; VI1/189, H.no: 9949-9950; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIIİ/40, H.no:73I6; İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.Deylemî, Firdevs, 111/39, H.no:4094. Heysemî, Ömer b. Sa'd'ın dışındaki râvîlerinin sahih JJÇal, olduklarını ifade eder. Bk.Mecma ', VII/209.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/205.
[46] Sened:
Sahih: Müsned, V/24, H.no:20161; Benzer rivayet için bk. 111/117, H.no:12099; Ebû Ya'lâ, '1/220, H.no:4217; VII/288, H.no:4313; Beyhakî, Şuabü'1-fmân, Vl/189. H.no: 9951; a -'"sî, Muhtara, V/194-195, H.no:1815-1816; VI/196, H.no:1817-1818 (İsnadları sahihtir); Müsnedü'ş-şihâb, 1/348, H.no:596. Bazı rivayetlerde: "Hz. Peygamber (sallalâhu -sellem) bu hadisi îrâd buyurmadan önce tebessüm etti," ziyadesi bulunmaktadır.Ebu Ya!â' VII/221' H-no:42i8- Saydâvî, Mu'cemü'ş-şüyûK s. 169. Bazı rivayetlerde ise, eyb (Radıyaliahü anh): Rasûlullah (sallalâhu aleyhi ve sellem) bize öğle (veya ikindi) namazını kıldırdı. Selâm verdikten sonra gülümseyerek bize yöneldi ve "Niye güldüğümü sormayacak misiniz?" dedi. Ashab-ı kiram: "'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" deyince...' şeklindeki bir ziyadeyle, yukarıda metnini verdiğimiz hadisin benzerini nakletti."
Bk.Bezzâr. VI/15. H.no:2088; Heysemî, Ahmet! b. Hanbel'in râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', VII/209-210. Suyûtî de "hasen" hükmü verir. Bk. el-Câmiu 's-sağir, H.no:5387.
[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/205-206.
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/206.
[49] Sened:
Sahih: Müsned, 1/382, H.no:3624; Benzer rivayet için bk.I/414, H.no:3934; 1/430, H.no:4091; 1/374-375, H.no:3553 (Son rivayetin (3553.hadisin) senedi inkıtâdan dolayı zayıftır. Çünkü, Ebû Ubeyde, babasından hadis işitmemiştir. Ali b. Zeyd de hafızası sebebiyle zayıf sayılmıştır. Bk.Heysemî, Mecma\ VII/192. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk); Mâlik, Muvatta', Kader, 1; Ma'mer b. Râşid, XI/123; Buhârû Bed'ü'1-halk. 6; Kader, 1; Er>biyâ. 1; Müslim, Kader, 1; Ebû DâvÛd, Sünnet, 16, H.no: 4708; Tinnizî, Kader, 4, II.no: 2|37, (hasen-sahih); Nesâî, es-Sümnü'l-kübrâ, VI/366, H.no:11246: İbn Mâce, Mukaddime, '0. H.no:76; Humeydî, 1/69, H.no:126; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, IX/178, H.no:8885, x/195, H.no:10440, el-Mu'cemü's-sağir, 1/133, H.no:200; Ebû Ya'lâ, IX/89, H.no:5157; Ibnü'1-Ca'd, Müsned, s.379, H.no:2594; Bezzâr, IV/351-352, H.no:1551; V/170. H.no:1766; Safî, 11/140-144, H.no:680-685; Hallâl, es-Sünne, 111/538-539, H.no:890; Ebn Ebî Asım, es-Sünne, 1/77, H.no:175; Isfahanı, Azame, V/1634, H.no:1077i3; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, yn/421; X/266; l'tikâd, s.137-138; Abdullah b. Vehb el-Kwafi, s.153-154, H.no:39. Ayrıca 3/156.hadisin tahricine bk.
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/206-207.
[51] Sened:
Sahih: Müsned, III/397, H.no: 15205; Heysemî, senedinde Ebû Avn Husayf b. Abdurrahman el-Cezerî'nin yer aldığını, bu zâtın İse başta İbn Maîn olmak Üzere bir grup âlim tarafından sika sayıldığını belirterek, kendisinde İhtilafın bulunduğunu, diğer râvîlerinin ise sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', VII/192. Zehebî: "Sadûk, ancak hafızası kötüdür. Ahmed b. Hanbel onu zayıf saymıştır" der. Bk.Kâşif, Trc.no:! 389; Hattab b. Kasını hakkında da birtakım tenkitler yapılmıştır. Zehebî bu râvî hakkında ise: "Harran kadısıdır. îbn Main onu sika saymıştır" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 1394; İbn Hacer, bu zatın sika biri olduğunu; fakat ömrünün son zamanlarında ihtilât ettiğini belirtir. Bk.Takrîb, Trc.no:1724. Hadis bu senediyle zayıftır. Ancak sahih bir şâhidle kuvvet kazanarak sahih Ii gayrini seviyesine çıkar. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/148, H.no: 12438-12439 (sahih); IH/117-118, H.no: 12096-12097; Buharı, Kader, 1; Müslim, Kader, 5.
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/207-208.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, IV/6-7, H.no: 16088; Müslim, Kader, 4: Humeydî, 11/364, H.no:826; Abdullah b. Vehb cl-Kuraşî, Kader, s. 144, H.no:33; Taberânî, el-Mu'cemü'/-kebîr, 111/176, H.no:3039; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/80, H.no:180.
[54] Râvî Siifyan bir keresinde; kırk beş gecede, diye rivayet etti.
[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/208-209.
[56] Sened:
Sahih: Müsned, V/I97, H.no: 21620; Benzer rivayet için bk.V/197, H.no: 21619 (Bu rivayetteki yani 21619.hadisteki isnad, mechûi bir râvî sebebiyle zayıftır. Fakat, bu zayıf rivayet. 21620. hadis ile kuvvet kazanır. Hadisin metni ise şöyledir:; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/133, H.no:304. Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr ve el-Mu'cemü'l-evsat isimli eserlerinde de nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in iki isnadından birinin (21620. hadis) râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', VII/195.
[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/209.
[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/209-210.
[59] Sened:
Sahih: A/ösnerf, 1/52-53,' H.no:374-375. İkinci rivayet bk.I/51-52, üçüncü rivayetI1' I/318319' H-ıı0: 2926;
H no Vfifn" T lit nH-n°:20073; M-/'m' îmân^ 8^ 4- rırmiâ, îmân, 4994; III/446 H;, III/446, H.no:5883; £ö« a: 63; Heysemî, Mevârid, no:l; Ebû Nuaym, Müstahrec, I/] 03, H.no:84; Makdisî, Muhtara, 1/328, H.no:222; Ebû Avâne, IV/193, H.no:6470; Taberânî, el-Mu'cemü'l- kebîr, XII/430. H.no:I3581. Heysemî, Taberânî'nin râvîlerinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma: 1/40-41. Bu hadisi 5/47.hadisle karşılaştırınız.
[60] Bir rivayette: "Adamın biri O'na şöyle bir soru yöneltti: "Bu topraklarda gezip dolaşıyoruz..."
[61] Müsned, 11/107, H.no: 5856-5857.
[62] Müsned, 1/28, H.no: 191.
[63] Müsned, 1/27, H.no: 184.
[64] Hadis için bk. 5/47.
[65] Bk. Mubârckfûrî, Avnü 'l-Mâbûd, XII/303.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/210-218.
[67] sened: .
Sahih: Müsned, V/182-183, H.no: 21629; Benzer rivayet için bk. V/189, H.no: 21546; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/388-389, H.no:843; Ebû Dûvûd, Sünnet, 16, H.no:4699: İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:77; Abd b. Humeyd, s. 109, H.no:247; Lâlkâî, IV/612-613, H.no:1093; IV/673, H.no:1232; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/204, Şuabü'l-îmân, 1/203, H.no:182._ Zeyd b. Sâbit'e (Radıyallahü anh) müracaatı için bk. Müsned, V/185, H.no: 21503; {bn EbîÂsım, 1/109, H.no:245; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/I60, H.no:4940; Deylemî, rırdevs, IH/369, H.no:5119. Bu hadis, Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahü anh) hadisleri arasında da j^r alır. İbnü'd-Deylemî, önce Übey b. Ka'b'a (Radıyallahü anh) anlatıyor. Sonra sırasıyla, İbn Mes'ûd, Huzeyfe b. el-Yemân ve Zeyd b. Sabit (Radıyallahü anhüm)

ile karşılaştırıyor.
[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/218-219.
[69] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441-442, H.no: 27363; İbn EbiÂsım, 1/110, H.no:246; Deylemî, Firdevs, III/333, H.no:4998; Kudâî, Müsnedü 'ş-şihâb, 11/64, H.no:890; Beyhakî, Şuabü Uman, 1/224, H.no:215. Heysemî, eserinin bir yerinde, râvîlerinin sika olduğunu (Bk.Mecma', VII/197), eserinin bir başka yerinde ise, Bezzâr tarafından rivayet edilen hadisin "isnadının hasen" olduğunu ifâde eder. Bk.Mecma', 1/58. Bu ikinci bilgi daha doğru gibi. Çünkü senedde yer alan Ebu'r-Rebî', Süleyman b. Ulbe'dİr. Heysemî'nin "Süleyman b. Utbe'yi, Ebû Hâtim'in sika; İbn Main'in İse, zayıf saydığını; diğer râvîlerinin ise sika olduklarını" söyler. Bk.Mecma7, VII/194. Zehebî, Süleyman b. Utbe Ebu'r-Rebî' ed-Dârânî ed-Dımaşkî hakkında "sadûk" ifâdesini kullandıktan sonra, İbn Maîn'in "bir şey değildir"; Dühaym'in "sikadır" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:21I5; îbn Hacer ise, aynı kanaattedir: "sadûktur, garib hadisler nakleder". Bk.Takrib, Trc.no:2592. Bu râvî 4/155.hadiste zikredilmişti; ayrıca 37/188. ve 41/192.hadislerin senedinde de yer almaktadır. Bûsirî de, bu zâtın hadisi için hasen hükmünü verir. Bk.Mİsbâhu 'z-zücâce, IV/39.
[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/219-220.
[71] sened:
Hasen: Müsned, V/3I7, H.no: 22604; Benzer rivayet için bk. V/317, H.no: 22606; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4700; Tirmizî, Kader, 17, H.no: 2155, (Zuhruf sûresinin baş tarafının ziyadesiyle); Tefsir, 68/1, H.no: 3319, (hasen-garib).
[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/220-221.
[73] Sened:
Hasen: Müsned, V/318, H.no: 22616; Hadisin birinci kısmı Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) de rivayet edilmiştir. Bk.Mwsm^, V/171, H.no: 21392; V/163, H.no: 21341; V/150, H.no: 21228; Rebî1 b. Habîb el-Ezdî, Müsned, s.42, H.no:57; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI1/123, H.no:9714; Heysemî, hadisin isnadında İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çeker. Bk.Mecma', 1/59; Heysemî bu hadise eserinin başka bir yerinde daha temas etmiş ve bunun Taberânî tarafından iki ayrı isnadla rivayet edildiğini, senedlerinden birinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu, bu zâtın da zayıf olmasına rağmen hadislerinin hasen olduğunu (İsmi zikredilen râvî ile ilgili gen'Ş bilgi için bk.22/64.hadis); diğer rivayette İse Süveyd b. İbrahim'in bulunduğunu, bu râvî hakkında da İbn Main'İn iki rivayetinde sika olarak kabul ettiğini, Nesâî'nin ise zayıf saydığını, diğer râvîlerin sika olduklarını ifade etmiştir. Bk.Mecma', V/279. Münzirî ise, hadisi Ahmed b. Hanbel ve iki isnadla Taberânî'nin rivayet ettiğini belirttikten sonra isnadlarındaı birinin hasen olduğunu söyler. Bk.Terğîb, 11/187-188, H.no:2046.
[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/221-222.
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/222.
[76] sened:
Sahih: Müsned, 11/181, H.no:6703; Benzer rivayet için bk.EI/212, H,no:6985 (Buradaki rivayette dedesinin ismi verilmiştir. "Abdullah b. Amr (Radıyallahü anh)") Ebû Hâzim, A'rac b. Seleme b. Dinar'dır. Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/418, H.no:916; Lâlkâî, IV/621-622, H.no:l 108; IV/746, H.no:1387; Câbir'den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Tirmizî, Kader, 10, H.no: 2144, (Garibdir. Tirmizî'nin bu rivayetinde "münkeru'I-hadis" sayılan Abdullah b. Meymûn bulunmaktadır); Taberî, Sarîhu's-sünne, s.21, H.no:20.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/222-223.
[78] Sened:
Hasen: Müsned, 1/5-6, H.no: 19; Abdullah b. AJımed, es-Sünne, 11/411, H.no:896; Taberânî, et-MucemÜ'l-kebîr, 1/64, H.no:47; Bezzâr, 1/83, H.no:2S. Heysemî, "Attâf b. Hâlid el-Mahzûmî'yi, İbn Main ve bir grup muhaddis sika kabul etmişler, buna rağmen kendisinde zayıflık bulunan bir zattır. Diğer râvîieri ise sikadır. Ancak Ahmed b. Hanbel'in senedinde isimlendirilmeyen (müphem) bir râvî daha vardır," der. Bk.Mecma', VII/194. Zehebî, ismi zikredilen râvînin Nesâî tarafından da kuvvetli bulunmadığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:3817; °u eserin haşiyesinde Muhammed Avvâme, bu râvî hakkında dile getirilen ifadeleri şöyle özetler: "Pek az rivayeti bulunan bir kişi, beis yok/zararsız, sâlihu'l-hadis/rivâyeti alınabilir".]bn Hacer ise: "Saduktur, bazen hata yapar" der. BkJakrîb, Trc.no:4612. Hadis buradaki senediyle zayıftır; fakat daha önce zikredilen şâhidleriyle kuvvetlenir.
[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/223-224.
[80] Sened:
Sahih' Müsned, 1/27, H.no: 184; Ma'mer b. RÛşîd, XI/1U, H.no:20063_; Tirmizî, Kader, 3, H no-2135 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4696; İbn Ebî Asım, 1/72; Beyhakt, Şuabü'l-îmân, 1/52-53, H.no:19; Makdisî, Muhtara, 1/328-329, H.no:222-223. Hadisin tahnc. için bk.21/172.hadis. Ayrıca son bölümü için 32/183.hadise bk.
[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/224.
[82] Sahih:
Müsned, III/304, H.no: 14192; Müslim, Kader, 8: İbn Mâce, Mukaddime, 10. H.no:91; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebir. VII/122, H.no:6568; Abdullah b. Vehb, Kader, s.105. H.no:i8; Ebû Ya'lâ, ÎV/45, H.no:2054. Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Hâkim, Müstedrek, 11/502, H.no:3721. Ayrıca 32/183.hadisin tahririne bk.
Burada zikredilen hadisin senedinde Ali b. Zeyd (b. Cüd'ân ct-Teymî ef-Basrî el-Kuraşî) vardır. Heysemî. bir başka hadisi değerledirirken, senedinde Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, bu râvînin ise zayıf olduğunu, kendisiyle deli! getirilmesinde ihtilafın varlığını İfade eder. Bk.Mecma\ 1/128: BûsİrÎ de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buharı bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târihu'l-kebîrr VI/275, Trc.no:2389: İbn Hacer, bu râvî hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafizası kuvvetli değildir'" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır.'" Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râvîyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştîr. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri mcrfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkit etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. BkSünen, Taharet, 80, H.no: 109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkitte bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545.
Zü'1-Lihye el-Kilâbfden şahidi:
Müsned, IV/67, H.no: 16583-16584; Âmir Hasan Sabri hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned, H.no:4-5; Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, III/265-266; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, İV/237, 247, H.no:4235: Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberâni tarafından rivayet edildiğini, râvîlcrinin de sika olduklarını söyler. Bk. Mecma\ VII/194.
[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/225-226.
[84] Sened:
Sahih: Müsned, III/335, H.no: 14535; Benzer rivayet için bk.III/292-293, H.no:14048 (Bu hadis veda haccı ile ilgili Câbir'in (Radıyallahü anh) uzunca bir rivayetinin son bölümündedir. Kaderle ilgili soruyu soran da Sürâka b. Mâlik b.Cu'şüm'dür). Abdullah b. Vehb, Kader, s.l05,,H.no:18; Ebû Yala, IV/45, H.no:2054; IV/84, H.no:2110.
[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/226.
[86] Sened:
Sahih: Müsned, 1/82, H.no: 623; İkinci rivayet için bk.I/129, H.no: 1067; Benzer rivayet için bk. 1/129, H.no: 1068; 1/157, H.no: 1348; 1/139, H.no: 1181; 1/132-133, H.no: 1110; Afa'mer b, Râşid, XI/115, H.no:20074; Buharı, Cenâiz, 83; Tefsir, 92/2; Kader, 4; Müslim, Kader, 6-7; EbûDâvûd, Sünnet, 16, H.no: 4694; Tirmizî, Kader, 3, H.no: 2136 (hasen-sahih); Tefsir, 92/1, H.no: 3344, (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:78; Bezzâr, 11/205, H.no:588.
[87] İkinci rivayetin metni ise şöyledir:
Bk. I/129, H.no:1067.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/226-227.
[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/228.
[89] Sened:
Sahih: Müsned, 11/52, H.no: 5140; Benzer rivayet için bk.II/77, H.no: 5481,1/29, H.no: 196; Ma'mer b. Râşid, XI/lll, H.no:20063; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, H/394, H.no:_855; Tirmizl, Kader, 3, H.no:2135, (hasen-sahih); Ebû Ya'lâ, IX/353, H.no:5463: İbn Ebî Âsim. 1/71-72, H.no:163; Makdisî, Muhtara, 1/305, H.no:196; Ahmed b. HanbeFin senedindeki Âsim b. Ubeydullah b. Âsim b. Ömer, zayıf sayılmıştır. Bk.İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:3065; Cüzcânî, Ahvâlü'r-ruvât, s. 138, Trc.no:236 ("İbn Uyeyne hafizası sebebiyle zayıf saydı" kaydı vardır); Zehebî: "İbn Main zayıf saydı, Buhârî ve diğer âlimler onu "münkeruM-hadıs olarak telakki ettiler" der. Bk.Kâşif, Trc.no:2506. Ahmed b. Hanbel'e, İbn Ciireyc'in Âsim b. Ubeydullah'tan naklettiği hadisler sorulduğunda, O: "Şeyhler, onun hadisinden çekinİyorlardı'" diye bir cevap verir. Bk. Abmed b. Hanbel, llel, s. 110; Âlimlerin zay" saymalarına rağmen, İmam Mâlik, Şu'bc ve Kattan gibi muhaddislerin bu zâttan hadis nakletmeleri dikkatimizi çekmektedir. Tirmizî, senedinde bu râvî yer aldığı hâlde "hasen-sahih" hükmü vermiş ve râvî hakkında herhangi bir tenkitte de bulunmamıştır. Hadis bu rayı ile zayıf kabul edilecek olsa bile, şâhidleriylc kuvvet kazanmaktadır. Şâhid iÇ'n 29/180.hadisin tahririne bk. Ayrıca 28/179.hadisle karşılaştırınız.
[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/228-229.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, 11/167, H.no: 6563; Tirmizî, Kader, 8, H.no:2141 (hasen-sahih-garib); Nuaym,/fi/ye, V/168-169.
[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/229-230.
[93] Sened:
Sahih: Müsned, IV/186, H.no:I7591; Lâlkâî, IV/606, H.no:1081. Heysemî, hadisin râvîlerinin sahih olduğunu ifâde eder. Bk.Mecma \ VII/I86.
[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/230-231.
[95] Sened:
Sahih: Müsned, IV/427, H.no: 19720, Benzer rivayet için bk.IV/431, H.no: 19755; Abdullah b- Ahmed, es-Sünne, 11/395, H.no:858; Buhârî, Kader, 2; Tevhîd, 54; Müslim, Kader, 9; Ebû Öâvûd, Sünnet, 16, H.no: 4709; İbnü'l-Ca'd, s.227, H.no:I5I7; Nesâî, es-Sünenü'1-kübrâ, Vl'S 17, H.no: 11680; Rüyânî, 1/120, H.no: 112; Taberânî, et-Mu 'cemü 'l-kebîr, XVI1I/129-130, H.no:266-270; XVIII/131, H.no:272-274; İbn Ebî Âsim, 1/76-77. Ayrıca bir sonraki hadise bk.
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/231-232.

[97] Sened:
Sahih: Afösncrf, IV/438, H.no: 19821; Müslim, Kader, 10; Taberânî, el-Mu'cemul-kıbır, XVHI/223 H.nö:557; Beyhakî, Şuabü'1-îmân, 1/206, H.no:186; i'tikâd, s.148.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/232-233.
[99] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441, H.no: 27360: Hâkim, Afüstedrek. 0/502, H.no:372!; Sıuyûtî, hadisin "sahih" olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:6281. Fakat Miinâvî. Heysemî'nin "Süleyman b. Anbese'yi (ki doğrusu Süleyman b. Utbe'dir) Ebû Hâtim'in sika, İbn Main'in zayıf saydığını, diğer râvtierinin ise sika olduklarını" söylediğini (Mecma', VII/194) naklettikten sonra; İbn Hacer'in hadisin senedini hasen olarak kabul ettiğini ekler. Bk.Feyzu 7-kadîr, V/16; Mizzî de Ahmed b. Hanbel kanalıyla ve âlî bir İsnadla hadisi kendi senediyle nakleder. Bk.Tehzîbü'I-kemâl, XII/39. Mizzî bu hadise Ebu'r-Rebî' Süleyman b. Utbe'yi tanıtırken yer verir. Bu râvî 23/174.hadiste zikredilmişti. Ayrıca 41/192.hadisin senedinde de yer almaktadır. Bûsirî de. bu zâtın hadisi için hasen hükmünü verir. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, IV/39;
Süleyman b. Utbe Ebu'r-Rebî' ed-Dârânî ed-Dımaşkî hakkında Buhârî herhangi bir cerh ve ta'dilde bulunmadı. Bk.et-Târihu'l-kebîr, IV/30, Trc.no:1864: 2ehebî ise, "sadûk" lfâdesını kullandıktan sonra, İbn Maîn'in "bir şey değildir"; Dühaym'in '"sikadır" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:2!15; İbn Hacer ise, aynı kanaattedir: "sadûktur, garib hadisler nakleder". Bk.Takrîb, Trc.no:2592. Ayrıca benzer bilgiler için bk. İbn Ebî Hatim er-Râzî, el-Urhu ve't-ta'dîl, IV/134, Trc.no:584; İbn Hibbân Sikâfm&z zikreder. Bk.VIÜ/274, ırc.no:13416.
[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/233-234.
[101] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/234.
[102] Sened:
Hasen: Müsned, 11/86, H.no: 5584; Benzer rivayet için bk. 11/125, H.no:6077; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4691; Hâkim, Müsiedrek, 1/159, H.no:286; İbn Ebî Âsim, 1/149, H.no:33S; Lâlkâl IV/639, H.no:il50; Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, X/203; Deyicmî. Fırdevs. 111/237, H.no:4705.
Heysemî. hadisi Taberânî'nin rivayet ettiğini söyleyerek yetinmiş, onun da senedinde bulunan Zekeriyya b. Manzûr'un Ahmed b. Salih larafinchın sika, diğerleri tarafından da zayıf kabul edildiğini ifade etmiştir. Bk.Mecma', VII/205. Hâlbuki, bu senedde Hz. Bilal'ın - Radıyallahü anh - kızkardeşi Gufra bt. Rabah'm azadlığı olan Ömer b. Abdullah bulunmaktadır. Bu râvi hakkında, Ahmed b. Haıubel'in: "Bir beis yoktur; fakat hadisleri mürseldir"; İbn Sa'd'ın: "Sikadır, rivayet ettiği hadisleri çoktur, irsal yapar"; Nesâî'nin "zayıftır1; İbn Main'in ise: "Sahabenin hiçbirinden hadis işitmedi, İhn Abbas'a yetişti; ancak hadîs işitmedi" dedikleri nakledilmektedir. İbn Hacer ise bu görüşlere şöyle bir nokta koyar: "Zaysfttr, çok irsal yapar". Bk.Takrîb, Trc.no:414. Suyûtî hadis hakkında 'hasen" hükmünü verir. Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:7304. Münavî ise, hadisi İbnü'i-Cevzî'nin Kıtâbü'l-Mevzûât'ında zikrettiğini, Alâî'nin de "hadisin şâhidlcriyle birlikte hasen seviyesine yükseldiğini, mürsel dahi olsa, şahitleri ile desteklendiği için mevzu hükmünün verilemeyeceğini" ifade ettiğini belirtir. Bk.Feyzu'l-kadir, V/360. Hadisin isnadı zayıftır; ancak şahitleriyle kuvvet kazanır.
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.İbn Mâce, Mukaddime. 10. H.no:92; İbn EbîÂsım, 1/144, H.no:328; Deylemi, Firdevs, III/338, H.no:5020.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, Miisnedü'ş-Şâmiyyîn, I/322, H.no:566;
c-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.40/19 i .hadis.
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/234-235.
[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/235-236.
[105] Sened:
Hasen Müsned, U/lOS, H.no: 5867; Benzer rivayet için bk. 11/136-137, H.no: 6208i (sahih , Tirmizî Kader, 16, H.no:2152-2153 (hasen-sahih-garib); Heysemî. senedinde zayıflığı agı basan Rişdîn b. Sa'd'm bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/203. Rişdîıı b. Sa d ıçı 31/73 hadisin tahricine bk. Bu râvî sebebiyle hadisin senedi zayıftır; ancak benzer rivayetlere farklı ve sahih bir senedle rivayet edildiği için hadisin kuvvetlendiğini görüyoruz. Rişdm ı 0 Ahmed b. Hanbel'e göre değerlendirerek bu hükmü verebiliriz. Zîrâ ekseri âlimler Rış<" sebebiyle hadisi zayıf saymışlardır.
[106] er-Râzî, Muhtaru's-sıhah, 276; İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtar (Mürted babı); Bennâ, Buluğu 'l-emânî, 1/141.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/236.
[107] Sened:
Hasen: Müsned, V/406-407, H.no: 23348, Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/418, H.no:915; 11/433. H.no:959; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4692; Beyhakî. es-Sünenü'l-kiibrâ. X/203; İbn Ebî Âsim. 1/144-145, H.no:329; 1/149-150, H.no:338-339. Ğufrâ'nın azadlığı Ömer zayıftır. Bu zât için bk.38/189.hadis. Ayrıca senedde müphem bir râvî bulunmaktadır. Ancak müphem râvînin, Abdüleşhel oğullarından ensardan biri oiarak Tayâlisi tarafından kayıtlanırken (Bk.Tayâlisi, Müsned, 1/347, H.no:435); Bezzar'm rivayetinde müphem râvînin yerine mütâbî olarak Atâ b. Yesâr'ı görmekteyiz (Bezzâr, Müsned, VI I/338, H.no:2937). Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Âsim, 1/150, H.no:340 (Ancak bu rivayette, Buhari tarafından "münkeru'l-hadis" olarak nitelenen Hakem b. Said'in varlığına şahit oluyoruz ki, bu durumda bu senediyle aşırı zayıf olmuş olur); İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâj şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:469I; Lâlkâî, IV/639. H.no:1150; rV/640, H.no:l 153; Deylemî, Firdevs, V/499, H.no:8879. İbn Ebî Âsim, 1/150, H.no:340. Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Lâlkâî, IV/640, H.no:l 151-1152.
[108] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/237.
[109] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441, H.no: 27357, İbn Mâce, Eşribe, 3, H.no:3376 (Bûsirî, Süleyman b. U'be'nin hadisi için hasen hükmünü verir. Bk.Misbâhu z-zücâce, IV/39); İbn Ebî Âsim, 1/141, H.no:321; Heysemî, senedinde bulunan Süleyman b. Utbe ed-Dımeşki'nin Ebû Hatim ve diğer münekkidlerce sika, İbn Main ve diğerleri tarafından da zayıf sayıldığını belirtir. Bk.Mecma', VII/202-203. Bu râvî için 37/188.hadisin tahricine bk. "Kaderi yalanlayanın/inkâr edenin de cennete giremeyeceğini" ifade eden bölümü İçin, tesbiî edebildiğimiz kadarıyla, (hadisin) iki şahidi bulunmaktadır: Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tayâlisî, 11/452, H.no:1227. Ebû İdris'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. lâlkâî, IV7622, H.no:l 110. "Kaderi yalanlayanın/inkâr edenin cennete giremeyeceğini" ifade eden bölümü olmaksızın, hadisin birçok şahidi ile karşılaşmaktayız:
a-AbdulÎah b.Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/203, H.no: 6892, Abdürrezzâk, VII/454, H.no:I3859; Tayâlisî IV/52, H.no:2409; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/175-176, H.no:49I4-4918; Heysemî, Abdullah b.Amr'm (Radıyallahü anh) rivayetinde Câbân isimli bir râvîye dikkat çekerek İbn Hıbbân'ın sika saydığını, diğer râvîlerinin ise sika olduklarını beyan eder. Bk.Mecma', VI/257.
b-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Beyhakî, Şuabü'l-îmân, V/12, H.no:5594.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Hennâd, 11/479, H.no:980; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/176-177, H.no:4922-4924.
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/l 76-177, H.no:4921.
e-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, V/98, H.no:24079; V/219, H.no:25408; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI/191, H.no:7874; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/l76-177, H.no:4919-4920.
f-Osman b. Ebi'l-Âs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Deyiemî, Fîrdevs, V/105, H.no:7613
g-Ebû Zeyd el-Cürmî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'centû 'l- kebîr, XXII/372,H.no:931
[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/237-238.
[111] Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh).
[112] Sened:
Sahih: Müsned, 11/178, H.no: 6668; Benzer Benzer rivayet için bk. 11/192, H.no: 6801; 11/185, H.no: 6741; 11/181, H.no: 6702; 11/195-196, H.no: 6845; Müslim, İlim, 2; İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:85 (Bûsırî, isnadının sahih, râvîlerinin sika olduklarını ifade eder); Buhâri, Hatku efâli'l-ıbâd, s.78; Tirmizî, Kader, 1, H.no:2133 (Ebû Hüreyre'den -Radıyallahü anh - nakledilir); Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, VIII/25, H.no: 7048. Lafzı şöyledir:
[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/238-239.
[114] Sened:
Hasen: Müsned, 1/30, H.no: 206, Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/387, H.no:841; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4710 (hocası Ahmed b. Hanbel'den yaptığı nakillerden biridir); Sünnet, 17, H.no:4720; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/204; İ'tikâd, s.236; Lâlkâî, 1/118, H.no: 186, IV/630, H.no:1124; Ebû Ya'lâ, 1/212, H.no: 245-246, Hâkim, I/I59, H.no:287; Makdisî, Muhtara, 1/423-424, H.no: 301-304. Suyûtî hadis hakkında "sahih" hükmünü verir. &k.el-Çâmiu's-sağîr, H.no:9741. Münavî ise, Zehebî'nin Mühezzeb'de "Hakîm b. Şerik'in mechûl olduğunu", İbnü'l-Cevzî'nin "sahih değildir" görüşünü nakletti. Bk.Feyzu'l-kadir, VI/505. Zehebî "sika sayılmıştır" derken; İbn Hacer, "mechûl" olduğunu dile getirir. ^•k.Kâşif, Trc.no:1203; Takrîb, Trc.no:1475; Ahmed Muhammed Şâkir de, İbn Hıbbân'ın bu zatı "Sikât" (bk.VI/215) isimli eserinde zikrettiğini söyleyerek "sahih" hükmünü verir.
[115] "Lâ tüfâtihûhüm" lafzını Münâvî şöyle mânâlandırır. (Bk.Feyzu %kadîr, J| H.no:9741): "Onlarla mahkemeleşmeyin, önce selâm veren siz olmayın, mücadele münazarayı siz başlatmayın."
[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/239-240.
[117] Sened:
Hasen Müsned, 11/90, H.no:5639: Abdullah b. Ahmcd, es-Sünne, 11/418-419, H.no:9 ? (hasenV Ebû Dâvûd, Sünnet, 6, H.no:4613 (hocası Ahmed b. Hanbel'den yaptığı nakillerde, biridir); Hâkim, 1/158, H.no:285; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/205.
[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/240.
[119] sened:
Hasen: Musned, 1/330, H.no: 3055; Benzer rivayet için bk. 1/330, H.no: 3056; Lâtkâî, IV/625,no. 1116; Hadisin sonunda Muhammed'in İbn Abbas'a (Radıyallahü anh) yetişip yetişmediği miü -UŞuVe yetIŞ1lş' onay|anmı5tır- Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in hadisi iki tarikle rivayet rifi!; bl"ncısmde Ahmed b- Ubeyd e!-Mekki'nin varlığın, ve bu râvînin İbn Hıbbân rannndan sıka Ebû Hatim tarafd tarifi ekkînin varlığın, ve bu râvînin İbn Hıbbân rannndan sıka, Ebû Hatim tarafından da zayıf sayıldığını; ikincisinde ise müphem bir râvînin unaugunu, bu şahs.n isminin ise diğer senedde el-Alâ! b. Haccâc olarak geçtiğini, Ezdi'nin SâHr" TlH Zay'f °'arak tdakkî CtİğİnÎ aÇlklar Bk-Mew', VII/204. Ahmed Muhammed ttflm, hzdi.m" dehIsız olarak 2ay1fsaymas.nl aşın bulur. Bu sebeple bu görüşün kabul görmeyeceğini beyan eder.
[120] İbn Hacer bu cümleyi sıkıntı vermek ve izdiham (kalabalık) yapmak olarak açıkladı. Bk. Fethu'l-Bari, XIII/76.
[121] Peygamber (Sallahu aleyhi ve Sellem) ümmetinden bazılarının, puta tapma onusundak, sapmalar. ,Ie .Ig. olarak bizi uyarmaktadır. Benzer rivayet için bk. Musned, u/z /1, Buharı, Fıten, 23;

Müslim, Fıten, 51.
[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/240-242.
[123] Sened;
Sahih: Müsned, 11/109, H.no: 5881; Heysemî, ricalinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma\ VII/207. Bennâ da senedinin ceyyid olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu 'l-emânî, I/144.
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/242.
[125] Ibn Asâkir, Tarihu'd-Dımeşk, 48/386-213; İbn Nedîm, Fihrist, 131; Ayrıca bk. Ahmed Muhammed Şakir, Müsned (\ahk\k\\), V/280, H.no: 5881.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/242.
[126] Bk. 17/168. hadis.
[127] Mâlik, Muvatta', Medine, 22; Buhârî, Tıb (Merdâ), 30; Müslim, Selâm, 98.
[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/243-244.
[129] Müsmd, 11/233, 275, 393, 410, 481; 10/353; Buhâri, Cenâiz, 92; Müslim, Kader, 22-25.
[130] Bk. Nahl, 16/93; Ra'd, 13/27; Ankebut, 29/65.
[131] Bk. Bakara, 2/26-27; İbrahim 14/27.
[132] Bk. Mü'min, 40/35, Sarf, 61/5; Mutaffifin, 83/14.
[133] Müsmd, V/277, 280, 282; İbn Mâce, Mukaddime, 10; Fiten, 22.
[134] Tirmizî, Kader, 6, H.no:2139 (Hasen-garib).
[135] Heysemî, hadisin Bezzar tarafından nakledildiğini zikredip râvîlerden Zekeriyya b. Mansûr'ım bazılarına göre zayıf kabul edildiğini belirtir. Mecma\ VH/209.
[136] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/244-245.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- HAYZ VE LOHUSALIK KİTABI
1- HAYIZ KELİMESİNE NİFAS İSMİ DE VERİLİR Mİ?
2- HAYIZ KANI VE ÖZÜR KANI AYNI DEĞİLDİR
3- KADINLAR İÇİN HER AYDA AYBAŞI OLDUKLARI GÜNLERİ VARDIR
4- ÖZÜR KANI VE HAYIZ KANI NASILDIR?
5- HAYIZLI KİMSE İKİ VAKİT NAMAZINI BİRLEŞTİREBİLİR Mİ?
6- HAYIZ KANI VE ÖZÜR KANININ ÖZELLİKLERİ
7- SARI VE BULANIK RENKLİ AKINTI
8- SANA KADINLARIN AY HALİNDEN SORARLAR AYETİNİN YORUMU (2 BAKARA 222)
9- HAYIZ GÖREN HANIMINA BİLE BİLE YAKLAŞANIN CEZASI
10- HAYIZLI KADINLA BİR YATAKTA YATMAK
11- HAYIZLI HANIMIYLA BİRLİKTE YATAN ERKEĞE BİRŞEY BULAŞIRSA NE YAPMALI?
12- KOCA HAYIZLI KARISIYLA BİRLİKTE YATABİLİR
13- KOCA HAYIZLI KARISIYLA NELER YAPABİLİR?
14- HAYIZLI KADINLARLA BİRLİKTE YEMEK YİYİP İÇMEK
15- HAYIZ GÖREN HANIMININ ARTIĞINDAN İSTİFADE ETMEK
16- KİŞİ HAYIZLI OLAN HANIMININ KUCAĞINA BAŞINI KOYARAK KUR'AN OKUYABİLİR Mİ?
17- HAYIZ GÖREN KADINDAN NAMAZ KILMAK DÜŞER
18- HAYIZLI KADIN KOCASINA HİZMET EDEBİLİR Mİ?
19- HAYIZLI KADIN MESCİDE SECCADE SEREBİLİR Mİ?
20- HAYIZLI KADIN İTİKAFTA OLAN KOCASININ BAŞINI TARAYABİLİR Mİ?
21- HAYIZLI KADIN KOCASININ BAŞINI YIKAYABİLİR Mİ?
22- HAYIZ GÖREN KADINLARIN BULUNUP BULUNAMAYACAĞI YERLER
23- TAVAFTAN SONRA HAYIZ OLAN KADIN NE YAPAR?
24- İHRAMLI İKEN HAYIZ GÖREN KADIN NE YAPAR?
25- HAYIZLI İKEN VEFAT EDENİN CENAZE NAMAZI
26- ELBİSEYE BULAŞAN HAYIZ KANI NE YAPILIR?

3- HAYZ VE LOHUSALIK KİTABI

1- HAYIZ KELİMESİNE NİFAS İSMİ DE VERİLİR Mİ?

346- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hac için yola çıktık. Serif denilen yere geldiğimizde ben aybaşı oluverdim ve ağlıyordum, yanıma giren Rasûlullah (s.a.v): **"Ne oldu sana yoksa nifas (hayız) mı oldun?"** buyurdu. Ben de "Evet" diye cevap verince şöyle buyurdu: **"Bu hayız olma işi Allah'ın Adem kızlarına yazdığı bir yazgısıdır. Kâbe'yi tavaf dışında haccın gereklerinin hepsini yerine getir."** (Buhârî, Hayz: 9; Ebû Davud, Menasik: 10)

2- HAYIZ KANI VE ÖZÜR KANI AYNI DEĞİLDİR

347- Urve (r.a)'den rivâyete göre, Kureyş kabilesinin Esed kolundan olan Fatıma binti Kays, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Benden kan geliyor halbuki günüm değil" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O gördüğün damardan gelen bir kandır, sen normal hayız kanını gördüğünde namaz kılmayı bırak, kan kesilince guslet, üzerine bulaşan kan lekelerini temizle ve namazını kılmaya başla"** buyurdular. (Buhârî, Hayz: 9; İbn Mâce, Tahara: 115)

348- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hayız görmeye başladığınız zaman namazı bırakın bitince gusledin."** (Buhârî, Hayz: 9; İbn Mâce, Tahara: 115)

349- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Habibe binti Cahş, Rasûlullah (s.a.v)'den fetva isteyerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benden hayız günlerim dışında kan geliyor ne yapmalıyım?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O damardan gelen bir kandır guslet ve namazlarını kıl."** Bundan sonra Ümmü Habibe her namaz için yıkanırdı. (Buhârî, Hayz: 26; Tirmizî, Tahara: 96)

3- KADINLAR İÇİN HER AYDA AYBAŞI OLDUKLARI GÜNLERİ VARDIR

350- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Habibe, Rasûlullah (s.a.v)'e hayız kanıyla ilgili bir soru sormuştu. Aişe diyor ki: Ümmü Habibe'nin yıkandığı leğen kanla dolmuştu. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Hayız müddetin ne kadarsa bekle sonra guslet"** buyurdular. (İbn Mâce, Tahara: 116; Ebû Davud, Tahara: 108)

351- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir kadın, Peygamber (s.a.v)'e: "Benden devamlı kan geliyor ve temizlenemiyorum, namazları bırakayım mı?" diye sormuştu da; Rasûlullah (s.a.v) ona şöyle buyurmuştu: **"Hayır, namazları bırakma fakat hayız gördüğün gün ve geceler miktarınca namazı bırak sonra guslet, kan gelecek yerleri sıkıca bağla ve namazlarını kıl."** (İbn Mâce, Tahara: 116; Müslim, Hayz: 14)

352- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kadından fazla miktarda kan geliyordu, bu yüzden Peygamber (s.a.v)'den, Ümmü Seleme fetva sormuştu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle cevap verdi: **"Bu hastalık kendisine gelmezden önceki günlerdeki gördüğü hayız müddeti kadar gün ve geceler kadar beklesin, bu süre içersinde namazlarını terk etsin, bu süre dışında kan gelmeye devam ederse gusletsin, kan gelen yeri sıkıca bağlasın sonra namazlarını kılsın."** (İbn Mâce, Tahara: 116; Müslim, Hayz: 14)

4- ÖZÜR KANI VE HAYIZ KANI NASILDIR?

353- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdurrahman b. Avf'ın hanımı Ümmü Habibe binti Cahş'tan devamlı kan geliyor ve hiç temizlenemiyordu. Bu durum, Rasûlullah (s.a.v)'e aktarıldı da şöyle buyurdu: **"O hayız değildir. Rahim hastalığından dolayıdır. Önceden hayız gördüğü günler kadar beklesin ve bu süre zarfında namazı bıraksın, bundan sonraki günler için her bir namaz için gusletsin."** (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

354- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Cahş'ın kızı yedi yıl boyunca kendisinden kan gelmişti. Rasûlullah (s.a.v)'e durumu sordu da Peygamber (s.a.v): **"O hayız kanı değildir damardan gelen bir kandır. Hayız süresi kadar günlerde namazı terk etmesini sonra gusletmesini ve her namaz için gusletmesini emretti."** (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

355- Urve (r.a)'den rivâyete göre, Fatıma binti ebi Hubeyş'in haber verdiğine göre, kendisi: Rasûlullah (s.a.v)'e kendisinden devamlı kan geldiğinden şikayet etti. Rasûlullah (s.a.v) de ona: **"O damardan gelen bir kandır. Hayız süresi kadar bekle namaz kılma, temizlik süresi gelince gusül abdesti al sonra temizlik ve hayız süreleri arasında namazlarını kıl."** (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

356- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti ebi Hubeyş, Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve şöyle dedi: "Devamlı kan gelen ve asla temizlenemeyen bir kadınım, bu durumda namazları terk edebilir miyim?" Rasûlullah (s.a.v) ise: **"O damardan gelen bir kandır hayız kanı değildir. Hayız günün başladığında namazını bırak hayız bitip kan kesilince namazlarını kıl."** (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

5- HAYIZLI KİMSE İKİ VAKİT NAMAZINI BİRLEŞTİREBİLİR Mİ?

357- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) zamanında devamlı kan gelen bir kadına; Peygamber (s.a.v) şöyle dedi: **"O damardan devamlı akan bir kandır, böylece öğle namazını geciktirip ikindiyle birlikte bir gusül abdestiyle kılmasını, akşam namazını geciktirip yatsıyla beraber yine tek gusül abdestiyle kılmasını, sabah namazı için de tek gusül yaparak kılmasını emretti."** (Buhârî, Hayz: 27; Tirmizî, Tahara: 96)

358- Zeyneb binti cahş (r.a) tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e: "Devamlı özür kanı geliyor ne yapmalıyım?" dedim şöyle buyurdular: **"Hayız günlerinde namazlarını terkedip oturursun sonra gusleder öğleyi geciktirip ikindiyle birlikte kılarsın. Sonra tekrar gusleder akşam namazını geciktirip yatsıyla beraber kılarsın. Sabah namazını ise tek bir gusülle kılarsın."** (Tirmizî, Tahara: 96)

6- HAYIZ KANI VE ÖZÜR KANININ ÖZELLİKLERİ

359- Fatıma binti ebi Hubeyş (r.anha)'den özür kanı geliyordu. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Hayız kanı bilindiği gibi siyahımsı bir kandır, o süre içinde namaz kılmayı bırak. O günler dışında gelen kan özür kanı olup o günlerde abdest alarak namaz kılabilirsin."** (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

360- Fatıma binti ebi Hubeyş (r.anha)'dan rivâyete göre, kendisinden özür kanı gelmekteydi. Rasûlullah (s.a.v), ona: **"Hayız kanı bilindiği gibi siyahımsı bir kandır. O kanın geldiği günlerde namazı bırakın. Başka türlü kan gelince ise abdest alarak namazlarınızı kılın."** (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

361- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti ebi Hubeyş'ten özür kanı gelmekteydi, bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sormuştu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle cevap vermişti: **"O damardan gelen bir kandır hayız kanı değildir. Hayız günlerinde namazı bırak hayız bitince gusledip kanı yıkayın ve namazınızı kılın çünkü o gelen kan hayız kanı olmayıp damardan gelen bir kandır."** Rasûlullah (s.a.v)'e: "Yıkanmayacak mı?" denildi. Cevaben buyurdular ki: **"Onda hiç şüphe yok."** (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

362- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti ebi Hubeyş, Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Devamlı kan geliyor ve hiç temizlenemiyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v) de: **"O kan damardan gelen bir kandır hayız kanı değildir. Hayız günlerin gelince namazlarını terk et, bitince kanı yıkayıp guslet ve namazlarını kıl"** buyurdular. (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

363- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti ebi Hubeyş, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Temizlenemiyorum, devamlı kan geliyor namazları bırakabilir miyim?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O kan damardan gelen bir kandır hayız kanı değildir. Hayzın başladığında namaz kılmayı bırak bittiğinde ise guslet, kanı temizle ve namazını kıl."** (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

364- Yine Aişe (r.anha)'dan aktarıldığına göre, Fatıma binti ebi Hubeyş şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben hiç temizlenemiyorum bu yüzden namazlarımı terk edebilir miyim?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"O damardan gelen bir kandır. Namazlarını bırakma."** Hadisin Ravisi Halid hocama okuduğum hadiste şu ilave vardı: **"O hayız kanı değildir, hayzın başladığında namazı bırak bittiğinde ise yıkan ve kanı temizleyerek namazını kıl."** (İbn Mâce, Tahara: 115; Buhârî, Hayz: 21)

7- SARI VE BULANIK RENKLİ AKINTI

365- Muhammed (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Atıyye şöyle demiştir: "Biz hayız kanı dışında sarı ve bulanık akıntı diye bir şey bilmezdik." (Buhârî, Hayz: 21; Dârimi, Tahara: 94)

8- SANA KADINLARIN AY HALİNDEN SORARLAR AYETİNİN YORUMU (2 BAKARA 222)

366- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudiler hayız gören kadınlarla birlikte yiyip içmezler ve evlerinde bile birlikte olmazlardı. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sordular da, bunun üzerine Allah, Bakara sûresi 222. ayetini indirdi. **"Sana kadınların ay halleri hakkında soruyorlar. De ki: O bir sıkıntı, kirlilik, ve rahatsızlık halidir. Bu yüzden ay hali sırasında kadınların kadınlıklarından yararlanmayın, uzak durun ve onlar temizleninceye kadar kendileriyle cinsel ilişkide bulunmayın. Temizlendiklerinde ise Allah'ın buyurduğu şekilde onlara yaklaşın. Doğrusu Allah, pişmanlıkla kendisine yönelenleri ve tertemiz olanları sever."** Sonra, Rasûlullah (s.a.v); Müslümanların hayız gören hanımlarıyla yiyip içmelerini ve evlerde birlikte kalmalarını ve cinsel ilişki dışında her şeyi yapmalarını emretti. Bunun üzerine Yahudiler: "Allah'ın Rasûlü, bize aykırı davranmadık hiçbir şey bırakmadı" dediler.

Üseyd b. Hudayr ve Abbad b. Bişr, kalkıp bunu Rasûlullah (s.a.v)'e bildirdiler ve: "Hayız günlerinde hanımlarımızla cinsel ilişkide bulunacak mıyız?" dediler. Rasûlullah (s.a.v), bu söz üzerine bir anda değişti, öyle ki kızdığını zannettik. Useyd b. hudayr ve Abbad b. Bişr kalkıp gittiler. Bu arada Rasûlullah (s.a.v)'e hediye olarak süt getirilmişti. Onların arkasından adam gönderip çağırdı ve onlara süt içirdi. Böylece Rasûlullah (s.a.v)'in onlara kızmadığı anlaşılmış oldu. (Buhârî, Hayz: 1; Müslim, Hayz: 3)

9- HAYIZ GÖREN HANIMINA BİLE BİLE YAKLAŞANIN CEZASI

367- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre: Hayız günlerinde hanımıyla cinsel ilişki kuran kimseye, Rasûlullah (s.a.v): **"Bir veya yarım dinar tasadduk etsin"** buyurdu. (Tirmizî, Tahara: 103; Ebû Davud, Tahara: 106)

10- HAYIZLI KADINLA BİR YATAKTA YATMAK

368- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yatıyordum, aybaşı oldum yavaşça Rasûlullah (s.a.v)'in yanından ayrılıp hayız elbisemi giydim. Rasûlullah (s.a.v): **"Nifas (Aybaşı mı) oldun?"** buyurdu. Ben de: "Evet" dedim. Beni çağırdı ve bir yatakta birlikte yattık. (Buhârî, Hayz: 22; Müslim, Hayz: 2)

11- HAYIZLI HANIMIYLA BİRLİKTE YATAN ERKEĞE BİRŞEY BULAŞIRSA NE YAPMALI?

369- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyor: Ben ve Rasûlullah (s.a.v), hayızlı günlerimde birlikte bir yatakta yatardık. Benden kendisine bir şey bulaşırsa sadece bulaşan yeri yıkar ve öylece namazlarını kılardı. Sonra yatağına döner ve yine benden bir şeyler bulaşırsa aynı şekilde sadece bulaşan yeri yıkar ve öylece sabah namazını kılardı. (Müslim, Hayz: 3; İbn Mâce, Tahara: 125)

12- KOCA HAYIZLI KARISIYLA BİRLİKTE YATABİLİR

370- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), biz hanımlarından biri hayız gördüğünde hayız elbisesini giymesini emreder ve onunla birlikte bir yatakta yatardı. (Müslim, Hayz: 3; Tirmizî, Tahara: 99)

371- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizden biri hayız olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v), hayız elbisesini giymesini emreder sonra da onunla birlikte yatardı. (Müslim, Hayz: 3; İbn Mâce, Tahara: 99)

13- KOCA HAYIZLI KARISIYLA NELER YAPABİLİR?

372- Cümey' b. Umeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Annem ve teyzemle birlikte Aişe'nin yanına girdik. Annem ve teyzem; Aişe'ye: Sizden biriniz hayız olduğunda Rasûlullah (s.a.v) ne yapardı diye sordular o da dedi ki: "Bizden biri hayz olduğunda Rasûlullah (s.a.v), özel hayz elbisesi giymemizi emreder ve bizi kollarına alıp göğsüne basardı." (Müslim, Hayz: 3; İbn Mâce, Tahara: 99)

373- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), hayız gören hanımlarıyla uylukları ve dizlerinin yarısına kadar örten bir elbise olduğu halde onlarla bir yatakta yatar ve beraber olurdu. (Buhârî, Hayz: 6; Müslim, Hayz: 3)

14- HAYIZLI KADINLARLA BİRLİKTE YEMEK YİYİP İÇMEK

374- Şureyh (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Aişe'ye: "Hayız gören kadın kocası ile yemek yiyebilir mi?" diye sordum: Aişe (r.anha): "Evet, Rasûlullah (s.a.v) beni çağırır, hayızlı olduğum halde Onunla yemek yerdim. Et parçasını alır bana verir bende ondan ısırırdım sonra sofraya bırakırdım Rasûlullah (s.a.v), o et parçasını alır benim ısırdığım yerden yerdi. İçecek bir şeyler ister, bana verir o içmeden ben içerdim ve kabı bırakırdım. Rasûlullah (s.a.v) de o kabı alır benim içtiğim ve ağzıma aldığım yerden içerdi." (Müslim, Hayz: 3; İbn Mâce, Tahara: 125)

375- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), hayızlı olduğum zamanlarda bile benim içtiğim kabın ağzıma aldığım yerinden içerdi ve benim artığımı da içerdi, hayızlı olduğum halde!" (İbn Mâce, Tahara: 125; Müslim, Hayz: 3)

15- HAYIZ GÖREN HANIMININ ARTIĞINDAN İSTİFADE ETMEK

376- Mıkdam b. Şüreyh (r.a), babasından naklediyor ve diyor ki: Aişe'den işittim şöyle diyordu: "Ben hayızlı olduğum zamanlarda Rasûlullah (s.a.v) bana bir kapla içecek getirir bende ondan içerdim, kabı kendisine verince benim içtiğim bölgeyi araştırır O da oradan içerdi." (İbn Mâce, Tahara: 125; Müslim, Hayz: 3)

377- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hayızlı olduğum günlerde su içtiğim kabı Rasûlullah (s.a.v)'e verirdim o da benim içtiğim yerden içerdi. Yine hayızlı iken yediğim et parçasını sofraya bırakınca o eti alır, benim ısırdığım yerden yerdi." (İbn Mâce, Tahara: 115; Müslim, Hayz: 3)

16- KİŞİ HAYIZLI OLAN HANIMININ KUCAĞINA BAŞINI KOYARAK KUR'AN OKUYABİLİR Mİ?

378- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), biz hanımlarından biri hayızlı olduğu zaman başını onun kucağına koyar ve Kur'an okurdu." (Ebû Davud, Tahara: 104; Ebû Davud, Tahara: 103)

17- HAYIZ GÖREN KADINDAN NAMAZ KILMAK DÜŞER

379- Muaze el Adevi (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadın Aişe'ye: "Hayız gören kadın namaz kılacak mı?" diye sordu. Aişe ise: "Sen Harurilerden misin? Biz, Rasûlullah (s.a.v) zamanında; hayız gördüğümüzde namaz kılmazdık ve kazasıyla da emrolunmazdık" dedi. (Ebû Davud, Tahara: 104; Dârimi, Tahara: 102)

18- HAYIZLI KADIN KOCASINA HİZMET EDEBİLİR Mİ?

380- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Mescidde idik, Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Aişe elbisemi getir"** demişti. Aişe'de: "Namaz kılmıyorum yani hayızlıyım" demişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Hayız elinde değil ya, getir"** buyurdular. (Ebû Davud, Tahara: 104; Müslim, Hayz: 3)

381- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Mescidden sergi ve örtüyü getir"** buyurdu. Ben de: "Hayızlıyım" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayız senin elinde değil ki"** buyurdular. (Ebû Davud, Tahara: 104; Müslim, Hayz: 3)

19- HAYIZLI KADIN MESCİDE SECCADE SEREBİLİR Mİ?

382- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), hayızlı olduğumuz zamanlarda başını bizden birinin kucağına koyar ve Kur'an okurdu. Yine, bizden biri hayızlı olduğu halde mescide seccade sererdi." (Ebû Davud, Tahara: 104; Müslim, Hayz: 3)

20- HAYIZLI KADIN İTİKAFTA OLAN KOCASININ BAŞINI TARAYABİLİR Mİ?

383- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) itikafa girdiği mescidden başını bana uzatır bende hayızlı olduğum halde O'nun başını tarardım." (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 3)

21- HAYIZLI KADIN KOCASININ BAŞINI YIKAYABİLİR Mİ?

384- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), başını bana uzatır ben de hayızlı olduğum halde O'nun başını itikafta olduğu halde yıkardım." (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 3)

385- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), mescidde itikafta iken başını bana çıkarır ben de hayızlı olduğum halde O'nun başını yıkardım." (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 3)

386- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hayızlı olduğum zamanlarda bile Rasûlullah (s.a.v)'in saçını tarardım." (Müslim, Hayz: 3; Buhârî, Hayz: 3)

22- HAYIZ GÖREN KADINLARIN BULUNUP BULUNAMAYACAĞI YERLER

387- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Atyye, Rasûlullah (s.a.v)'i hatırladıkça: "Babam Anam sana kurban olsun" derdi. Ben de: "Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işitin mi?" dedim. O da: "Evet" dedi. "Babam Anam Sana kurban olsun" dedi; Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu aktardı: **"Olgunluk çağına gelen genç kızlar, hayız gören kadınlar, yaşlı kadınlar hayırlı toplantılar da ve Müslümanların davetlerinde bulunsunlar. Hayızlı kadınlar mescidlere girmesin ve uzakta dursunlar."** (Buhârî, Hayz: 24; İbn Mâce, İkametü's Salat: 165)

23- TAVAFTAN SONRA HAYIZ OLAN KADIN NE YAPAR?

388- Aişe (r.anha) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'e; Safiye binti Huyey hayız oldu dedim. Rasûlullah (s.a.v) de:**"Her halde bizi geciktirecek, sizinle Kâbe'yi tavaf etmemiş miydi?"** buyurdu. Bende: "Evet tavaf etti" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Öyle ise yola çıkın"** buyurdular. (Buhârî, Hayz: 28; Tirmizî, Hac: 98)

24- İHRAMLI İKEN HAYIZ GÖREN KADIN NE YAPAR?

389- Esma binti Umeys (r.anha) anlatıyor: Zülhuleyfe denilen yerde aybaşı olmuştum. Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir'e:**"Söyle ona gusletsin ve telbiye getirsin"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 10; Müslim, Hac: 16)

25- HAYIZLI İKEN VEFAT EDENİN CENAZE NAMAZI

390- Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber hayızlı iken vefat eden Ümmü Ka'b'ın cenaze namazını kıldık. Rasûlullah (s.a.v) cemaatin ortasında idi veya cenazenin ortasına durmuş idi. (Buhârî, Hayz: 30)

26- ELBİSEYE BULAŞAN HAYIZ KANI NE YAPILIR?

391- Esma binti Ebû Bekir (r.anha)'dan: Münzir b. Fatıma kucağımda iken bir kadın elbiseye bulaşan hayız kanı hakkında fetva istedi: Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Yıka, çitile, temizle ve namazını kıl"** buyurdu. (Ebû Davud, Tahara: 132; Buhârî, Hayz: 10)

392- Adiy b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Kays binti Mıhsan'ın, Rasûlullah (s.a.v)'e; Elbiseye bulaşan hayız kanından sorduğunu ve Rasûlullah (s.a.v)'in de: **"Çitile su ve sabunla yıka"** buyurduğunu işittim. (Ebû Davud, Tahara: 132; Buhârî, Hayz: 10)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. İSLÂM'IN ESASLARI
Bu Hadisin Önemi:
Kul Ne Zaman Müslüman Olur?
A. Şehâdet Kelimesi:
B. Namaz:
Namazı Terkedenin Hükmü:
C. Zekât
1- Zekâtın Edasının Teşviki:
2- Zekâtı Vermemekten Korkutup Sakındırma:
D. Hac
Hacan Vücûbu Fevren (Derhal) Midir?
2- Hacca Teşvik:
4- Hac, Zayıf Kimselerin Ve Kadınların Cihadıdır:
E. Ramazan Orucu:
1- Ramazan Orucunun Farziyeti:
2- Ramazan Orucunu Teşvik:
3- Ramazan Ayında Oruç Tutmamanın Tehlikesi:

3. İSLÂM'IN ESASLARI

Ebû Abdurrahman, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb -r.a-dan dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "İslâm beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beyt'i haccetmek ve Ramazan ayı orucunu tutmak.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin büyük bir önemi vardır. Çünkü İslâm'ın üzerinde yükseldiği ve kişinin kendisi ile müslüman olabildiği, kendileri olmaksızın da dinden çıktığı, İslâm'ın esas ve kaidelerini ele almaktadır.
Nevevî der ki: "Şüphesiz ki bu hadis, dini bilmek hususunda büyük bir esas teşkil etmektedir. Dinin dayanağını ortaya koymaktadır, dinin rükünlerini bir arada ifade etmektedir.[2]
O halde bu hadise gereken itinayı göstermek, ezberlemek ve müslü-manlar arasında onu yaymak gerekir. [3]

Kul Ne Zaman Müslüman Olur?

Kul, Rasulullah (S.A.S.)'ın bu hadis-i şerifte açıklamış olduğu, İslâm'ın temel dayanak ve rükünlerini yerine getirmedikçe müslüman olamaz. Rasulullah (S.A.S.) İslâm'ı bu esas ve temel dayanakları sağlam, muhkem ve ancak temel kaideler üzerinde yükselebilen güçlü bir binaya benzetmektedir. Aksi takdirde bu bina, sakinleri üzerine yıkılır, gider. Nasıl ki bir binanın, kendileri olmaksızın olamayacağı zorunlu tamamlayıcı birtakım unsurları varsa, İslâm'ın geri kalan farz hasletleri de bu binanın tamamlayıcı unsurlarıdır. Hadis-i şerifte sözü geçen dört temel esas, şehâdet kelimesi üzerine bina edilmiştir. Çünkü Allah, şehâdet kelimesi olmadan bunların hiçbirisini kabul etmez.
Rasulullah (S.A.S.) imanın geri kalan rükünlerini ve diğer farzları zikret-memektedir. Çünkü Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna iman etmek, sözü edilmiş bütün inanç ve ibadetleri de gerektirmektedir. Cihadı da zik-retmemektedir. Halbuki cihad İslâm ümmetinin izzetinin kendisine bağlı olduğu büyük bir farizadır. İslâm'ın sancağının yükselmesi, kâfir ve münafıkların sindirilmesi ona bağlıdır. Ayrıca zikredilmeyiş sebebi ise, cihâdın farz-ı kifâye oluşu ve bazı haller dışında herkes için farz-ı ayn olmayışından dolayıdır. [4]

A. Şehâdet Kelimesi:

Rasulullah (S.A.S.)'ın; "İslâm beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şahidlik etmek" buyruğu ile dile getirdiği Kelime-i Şehâdet, İslâm esaslarının en büyüklerindendir. Çünkü şehâdet kelimesi sayesinde kişinin kanı ve malı himaye altına alınır. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Ben insanlarla Allah'tan başka ilâh olmadığına şahidlik edinceye, bana ve benim getirdiklerime iman edinceye kadar savaşmakla emrolundum. Onu yaptılar mı, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. (Artık bunlara herhangi bir şekilde el uzatma) ancak onun hakkı ile mümkün olur. Hesaplarını görmek ise Allah'a aittir.[5]
Kelime-i şehâdet ile Allah, bizim için teşrî' buyurduğu amelleri kabul eder, onunla Cennet'e girilir ve Cehennem'den kurtuluş mümkün olur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı bü-yüklenenlere gök kapıları açılmayacak. O'nlar deve iğne deliğinden girmedikçe Cennef'e giremezler.'Wvd/, 7/40) Ne kadar büyük olursa olsun, günahlar onun sebebiyle bağışlanır.

Şehâdet kelimesinin anlamı ise Yüce Allah'a samimi ve ihlâslı ibadet ile, Allah'ın dışında her bir şeye ibadetten uzaklaşmak suretiyle yalnız O'na yönelmek demektir. Çünkü varlık âleminde hak ilâh-O'dur. O'nun dışındaki bütün ilâhlar bâtıldır. "Muhammed Allah'ın Rasûlüdür" ifadesinin anlamına gelince; O'nun Allah tarafından gönderilmiş Peygamber olduğuna, O'nu sevmenin vâcib olduğuna, emrettiği hususlarda ona itaat edip, verdiği haberlerde O'nu tasdik etmenin gerekli olduğuna, hiçbir sözü O'nun sözünden öne geçirmemeye inanmak demektir. [6]

B. Namaz:

Namaz kul ile şanı Yüce Allah arasındaki ilişkidir. Rasulullah (s.a)'ın gösterdiği şekilde edâ edilmesi gerekir: "Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öylece namaz kılınız.[7] Yüce Allah'a karşı huşu' duyarak kalpten bir tevazu ve itaatla boyun eğerek namazı edâ eden kurtulur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Namazlarında huşû'a uyan (Allah'ın huzurunda kalplerinden gelen bir korku ve saygı ile boyun eğen) mü'minler kurtuluşa ermişlerdir." (ei-Mum-mûn,23/1-2) Namazı dikkatle edâ etmeye devam eden bir kimseye, Kıyamet gününde namaz bir nur, bir delil ve bir kurtuluş sebebi olacaktır. Böyle birisinin Rabb'i katında kendisini Cennet'e koyacağına dair bir ahdi bulunur.
Namaz müslümanda kendisi vasıtasıyla şanı Yüce Allah'ın razı olmayacağı şeylerden uzak kalmasını sağlayacak bir duyguyu geliştirir: "Muhakkak namaz, hayasızlıktan ve çirkin işlerden alıkoyar."fe(-AnJcefaûj, 29/45)
Namaz Rasûlullah (s.a)'ın da buyurduğu gibi; "Kıyamet gününde kulun kendisi dolayısıyla hesaba çekileceği ilk şeydir. Eğer o düzgün olursa, sair amelleri de düzgün çıkar. Eğer bozuk olduğu ortaya çıkarsa, sair amelleri {nin hesabı) de bozuk çıkar.[8]
Farz olan namaz küçük ve büyük günahları siler. [9]

Namazı Terkedenin Hükmü:

İslâm âlimleri namazı inkâr ve reddederek terk edenin kâfir olacağını ve İslâm dininin dışına çıkmış olacağını icmâ' ile kabul etmişlerdir. Ancak namazın farz olduğuna inanmakla birlikte, kabul edilebilecek bir mazereti bulunmaksızın, tembellik ederek ve başka işlerle oyalanarak namazı terkedenin hükmü hususunda farklı görüşlere sahiptirler.
1- Kimisi böylesinin tekfir edileceği kanaatindedir. Ashâb-ı Kiram arasından bu kanaate sahip olanlar arasında Ömer b. el-Hattâb, Abdurrahmân b. Avf, Muâz b. Cebel, Ebu Hureyre, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ab-bas, Câbir b. Abdullah ve Ebu'd-Derdâ -Allah hepsinden razı olsun- sayılabilirler. Ashabın dışındakiler arasında Ahmed b. Hanbel, İshâk b.. Râheveyh, Abdullah b. el-Mübârek ve en-Nehâî gibilerini sayabiliriz. Bu kanaate sahip olanlar aşağıdaki buyrukları delil gösterirler:
Cabir (R.A.)'den şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Kişi ile şirk arasındaki sınır namazı terketmektir.[10]
Abdullah b. Şakîk el-Ukaylî'den de şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (s.a)'ın Asbahı namaz dışında terkedilmesi küfrü gerektiren bir amel bulunmadığı görüşünde idiler.[11]
2- İlim adamları arasında namazı terkedenin fâsık olacağı, ancak tekfir edilmeyeceği görüşünü kabul edenler de vardır. Seleften de haleften de ilim adamlarının çoğunluğunun (cumhurun) görüşü budur. Bunlar arasında Mâlik, Şafiî ve Ebû Hanife de vardır. Aşağıdaki buyrukları delil göstermişlerdir:
Rasûlullah (S.A.S.) buyurdu ki: "Beş vakit namaz vardır ki, Allah onları kullara farz olarak yazmıştır. Her kim (Kıyamet gününde) bunları onlardan hiç bir şeyi haklarını istihfaf ederek zayi etmeksizin gelecek olursa, o kimsenin Allah nezdinde onu, kendisini Cennet'e girdireceğine dair bir ahdi olur. Her kim de namazları bu şekliyle eda etmiş olarak gelmeyecek olursa, onun da Allah nezdinde herhangi bir ahdi yoktur. Dilerse ona azabeder, dilerse de onu Cennet'e girdirir.[12]
Bu hadiste delil gösterilen bölüm şudur: Namazı terkeden kimseye günahı mağfiret olunabilir. Bu da namazı terketmenin hakiki bir küfür olmadığı anlamına gelir. Zira böyle bir küfür olsaydı, mağfiret edilmemesi gerekirdi. Aynı şekilde Cehennem'de ebedıyyen kalmaması da namazı terketmenin gerçek bir küfür olmadığının delilidir. Çünkü bilindiği gibi kâfir, Cehennem'de ebediyyen kalacaktır.
Yine delil olarak gösterdikleri buyruklar arasında Şanı Yüce Allah'ın: "Muhakkak Allah, kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Bunun dışında kalanları ise dilediğine mağfiret eder.'Ven-Nisa, 4/116)
Huzeyfe b. el-Yemân (r.a)'dan da şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Elbisenin üzerindeki desenler silinip gittiği gibi, İslâm da böylece silinip gidecek. O kadar ki, oruç nedir, namaz nedir, hac ibadeti nedir, sadaka nedir bilinmeyecek. Bir gece içerisinde Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitab'ı üzerine yürünecek ve yeryüzünde ondan bir âyet dahi kalmayacaktır. İnsanlardan oldukça yaşlılar ve pir-i fanilerden bazı taifeler kalacak ve onlar şöyle diyeceklerdir: Biz babalarımızı şu lâ ilahe illallah sözünü söylerken yetişmiştik. İşte biz de o sözü söylüyoruz." Bunun üzerine Sıla b. Zufer, Huzeyfe'ye şöyle dedi: Peki, onlar namazın, orucun, ibadetin ve sadakanın ne olduğunu bilmezlerken lâ ilahe illallah'ın onlara ne faydası olacaktır? Huzeyfe ondan yüz çevirdi. Daha sonra Sıla bu sözü O'na üç defa tekrarladığı halde, Huzeyfe her seferinde ondan yüz çeviriyordu. Üçüncüsünde ona dönerek: "Ey Sıla, o söz onları Cehennem ateşinden koruyacaktır!" dedi ve bu sözü üç defa tekrarladı.[13]
el-Elbânî, bu hadis ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bu böyle olmakla birlikte hadis-i şerifte fıkhî bakımdan önemli bir hususa da değinilmektedir; o da şudur: Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet getirmek, söyleyeni Kıyamet gününde ebedî olarak Cehennem'de kalmaktan kurtarır. Velev ki o kimse, namaz ve buna benzer İslâm'ın diğer rükünlerinden herhangi bir şeyi yerine getirmemiş olsun." Daha sonra şunları söylemektedir: "Benim görüşüme göre, doğru olan cumhurun görüşüdür. Ashâb-ı Kiramdan vârid olan ifadeler ise, burada onların küfrü kullanırken kişiyi ebedi olarak Cehennem'de bırakan ve günahlarının Allah tarafından bağışlanma ihtimali söz konusu olmayan küfür değildir. Bunu nasıl kastetmiş olabilirler ki? İşte Huzeyfe b. el-Yaman -ki o ashabın büyüklerindendir- mes'eleyi nerdey-se İmam Ahmed'in anladığı şekilde anlamış bulunan Sıla b. Zufer'e cevap vermektedir. Sıla: Namazın ... ne olduğunu bilmedikleri halde lâ ilahe illal-lah'ın onlara ne faydası olacaktır?" diyor, buna karşılık Huzeyfe ondan yüz çevirdikten sonra: "Ey Sıla, onları Cehennem ateşinden kurtaracaktır!" diye üç defa karşılık veriyor.
İşte bu Huzeyfe (r.a)'den gelmiş, namazı terkeden kimsenin -diğer rükünler de onun gibidir- kâfir olmayacağını; aksine böyle bir kimsenin Kıyamet gününde Cehennem'de ebedi olarak kalmaktan kurtulan bir müs-lüman olacağını ifade etmektedir.[14]
Diğer taraftan bu görüşü kabul edenlerin kanaatini umumi birtakım nas-lar da desteklemektedir ki, bazıları da şunlardır: Ubâde b. es-Sâmit'ten, dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, tek ve ortağının bulunmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu, Rasûlü, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir rûh olduğuna, Cennet'in, Cehennem'in hak olduğuna şahid-lik edecek olursa, ameli ne olursa olsun, Allah onu Cennet'ine girdirecektir.[15]
Cumhur; namazı terkedenin tekfir olunacağına dair vârid olmuş hadis-i şerifleri ya namazın farziyyetini inkâr eden hakkında ya da namazı

terketmeyi helâl kabul eden hakkında yorumlamışlardır. Nitekim hadis-i şerifte vârid olan "küfür" kelimesini bazıları masiyet olan küfür yahut amelî küfre hamletmiş; dinden çıkartan küfür olmadığını ifade etmişlerdir. Çünkü zulüm ve fâsıkhk mertebe mertebedir. Bundan dolayı İbn Abbâs'tan: "Kimi küfür kimi küfürden aşağıdır" dediği vârid olmuştur. Nitekim Buhâri (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) "İman Bölümü"nde çeşitli başlıklar zikretmiş olup, bu başlıkların bir bölümü şöyledir: Kocanın nimetine kâfir olma (nankörlük), küfürün kimisi kimisinden aşağıdır., gibi. Bundan dolayı, mümin bir kimse -birçok naslarda da vârid olduğu gibi- fâsıklıkla, zulümle, yahut şirkle iman etmemekle veya küfürle nitelendirilebilir. Bu şekilde nitelendirilen kimse dinden çıkmış mürted sayılmayabilir. Nitekim İbn Mes'ûd, Rasûlullah (s.a.)'dan şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Müslümana sövmek fâsıklık, onunla çarpışmak küfürdür.[16]
Sözüne itibar edilir hiçbir kimse burada zikredilen küfrün, dinden çıkartan küfür olduğunu söylemiş değildir. Burda geçen küfrün gerçek anlamında kullanılmadığını ortaya koyan hususlardan birisi de Yüce Allah'ın: "Eğer müminlerden iki taife birbirleriyle çarpışacak olurlarsa, aralarını bulup barıştırın. .." (ei-Hucurât, 49/9) buyruğudur.
İşte bu nass, bizim "küfür, zulüm, fâsıklık ve şirk mertebe mertebedir" şeklindeki sözümüze tanıklık etmektedir. Bundan dolayı cumhur, namazı terkedenin kâfir olacağına dair nasları küfrân-ı nimet (nankörlük) yahut da küfre yaklaşmak ya da masiyet olan küfür veya alenî küfür diye -daha Önce açıkladığımız gibi- yorumlamışlardır. Bu hususta kanaatimce tercihe değer olan görüş -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- cumhurun bu görüşüdür. [17]

C. Zekât

Şanı Yüce Rabb'imiz belli şartlarıyla nisab miktarı bir mala sahip olan her müslümana zekât vermeyi farz kılmıştır. Bu kelime gelişip artmak, temizlenmek ve bereket demek olan bir kökten gelmektedir. Ona bu ismin veriliş sebebi ise, zekâtın malın bereketini artırması, zekât veren kişinin ruhu eli sıkılığın ve cimriliğin kirlerinden temizleyici oluşundan dolayıdır.
Diğer taraftan zekâtın farz oluşu, Allah'ın Kitabı'nda birçok yerde de sabit olmuştur. Şanı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların mallarından bir sadaka al ki bununla kendilerini temizlemiş ve onları (iyiliklerini) bereketlendirmiş olasın.'Vei-Teube, ç/103) Burada âlemlerin Rabb'inin en değerli ve şerefli kulunun almakla emrolunduğu sadakadan maksat, fukahânın, yazdıkları, eserlerinde hükümlerini geniş geniş açıkladıkları farz olan zekâttır. Benim zekâta dair yapabileceğim açıklamalar ise aşağıdaki noktalardan ibarettir: [18]

1- Zekâtın Edasının Teşviki:

Şanı Yüce Allah, zengin kullarına mallarının zekâtını edatdtmeyi Kitâb-ı Kerim'inin pek çok yerinde teşvik etmektedir. Yüce Allah bize şunu açıklamaktadır:
Zekâtın edâ edilmesi kullarına rahmetlerinin yağdırılmasına sebep olan hususlar arasındadır. O şöyle buyurmaktadır: "Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar da birbirlerinin velileridirler (dost ve yardımcılarıdırlar). Bunlar iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirirler. Namazı dostoğru kılarlar, zekâtı verirler. Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmetini indirecektir." (et-Tevbe, 9/71)
Zekâtın edâ edilmesi yeryüzünde iktidar sahibi olmanın sebeplerindendir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar öyle mü'minlerdir ki, biz yeryüzünde onlara iktidar verecek olursak, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirirler. İşlerin akıbeti Allah'adır {ona döner)'Ve/-Hacc, 22/41}
Rasûlullah (s.a.) da bu büyük rüknün edâ edilmesini teşvik buyurmuş ve şunu beyân etmiştir:
Zekâtın edâ edilmesi birçok hadislerde Cennet'e girişin sebeplerindendir. Bu hadislerden birisi de Ebû Eyyûb (r.a)'un rivayet ettiği şu hadistir: Bir adam Peygamber (s.a.)'e şöyle demiş: Bana, beni Cennet'e girdirecek bir amel bildir. Şöyle dedi: "Allah'a O'na hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ibadet edersin. Namazı dosdoğru kılarsın, zekâtı verirsin ve akrabalık bağını gözetirsin.[19]
Zekâtın edâ edilmesi malın kötülüklerinin ortadan kaybolup gitmesine sebeptir. Câbir (r.a.)'den gelen rivayete göre, adamın birisi; Ey Allah'ın Rasûlü görüşün nedir? Adam malının zekâtını edâ ederse... diye sormuş, Rasûlullah {s.a.) da şu cevabı vermiş: "Malının zekâtını edâ eden kimseden o malının şerri çekip gider.[20]

2- Zekâtı Vermemekten Korkutup Sakındırma:

a) Şanı Yüce Allah, pişman ve rüsvay olunacak günde, altın ve gümüşün zekâtını vermeyenlerin akıbetini beyân etmekte, Allah'ın kullarına karşı bu mallarını vermeyip cimrilik etmekten dolayı bu malların Cehennem'de kızdırılacağım, sonra da kızdırılmış bu mallarla bu cimri kimselerin alınlarının ve vücutlarının geri kalan kısımlarının dağlanacağını beyân buyurmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve onlar altın ve gümüşü yığıp biriktirir de onları Allah yolunda infak etmezler. İşte onları can yakıcı bir azab ile müjdele. O gün bunlar, üzerlerinde Cehennem ateşinin içinde kızdırılacak, o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak; "İşte bu, kendiniz için toplayıp sakladıklarınız... Artık o yığıp biriktirdiğiniz şeyleri (acısını) tadınız," denilecek.1 Vet-Tevbe, 9/34-35}.
b) Nitekim Yüce Allah, zekât vermeyenlerin mallarının -şanı Yüce Allah'ın üzerlerindeki hakkını edâ etmedikleri için- Kıyamet gününde boyunlarına halka gibi dolanacağını beyân ederek şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği şeylerde cimrilik gösterenler bunun, haklarında hayırlı olduğunu sakın zannetmesinler. Bilakis o, onlar için bir kötülüktür. Cimrilik ettikleri şey Kıyamet günü boyunlarına bir halka gibi dolanacaktır. "(An imrân, 3/180} İbn Kesîr bu âyet-i kerimeyi açıklarken Ebû Hureyre (r.a) yoluyla gelen şu hadisi[21] de nakletmektedir: Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah kime mal verdiği halde zekâtını ödemeyecek olursa, Kıyamet gününde o mal kendisine zehirinin şiddetinden dolayı başında tüy bulunmayan, gözleri üzerinde siyah iki nokta bulunan bir ejderha halinde gösterilir. Bu ejderha Kıyamet gününde onun boynuna dolanır. Onu çeneleriyle yakaladıktan sonra şöyle der: Ben senin malınım, ben senin yığıp biriktirdiğin hazinenim. Daha sonra şu: "Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği şeyde cimrilik gösterenler, bunun kendileri için daha hayırlı olduğunu zannetmesinler. Bilakis o kendileri için bir serdir..."(Antmran, mso)âyetini sonuna kadar okudu.
c. el-Ahnef b. Kays'tan şöyle dediği nakledilmektedir: Kureyşlilerden bir topluluğun yanında oturdum. Saçları, elbisesi ve görünüşü pek gösterişli olmayan bir adam geldi. Onlann başucunda duruncaya kadar yaklaştı, selâm verdi, sonra şunları söyledi: Mal yığıp biriktirenleri Cehennem ateşinde kızdırılacak taşlar ile müjdele. Daha sonra bu kızdırılanlar, onlardan herhangi birisinin meme ucuna konulacak, sonunda omuzunun üst tarafından çıkacak. Yine bu kızdırılan taş omuzunun üst tarafına bırakılacak ve sonunda memesinin ucundan çıkacak ve onun da dengesi bozulup sarsılacak.[22]
d. Zekâtı vermemek, yağmurların kesilmesine bir sebeptir. İbn Ömer (r. a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir toplum da mallarının zekâtını vermeyecek olurlarsa mutlaka semâdan onlara yağmur yağması engellenir ve eğer

hayvanlar olmasa, onlara hiçbir şekilde yağmur yağdırılmaz.[23]

D. Hac

Hadis-i şerif Allah'ın Beyt-i Haram'ını haccetmenin İslâm'ın kaidelerinden olduğuna delâlet etmektedir. Gücü yeten kiftıseye haccın farz oluşunu pekiştiren delillerden birisi de Şanı Yüce Allah'ın: "Ona yol bulabilenler için Beyt'i haccetmek Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır."(Atılmrân, 3/97) buyruğudur. Şanı Yüce Allah haccı, hakkını daha bir te'kid, hürmetini tazim, farziyetini daha bir güçlendirmek için vücûbuna delâlet edecek en beliğ lafızlarla zikretmektedir.
Şevkâni[24] Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demektedir: "Yüce Allah'ın: Allah'ın" buyruğundaki "lâm" harfi vâcib kılma ve bağlayıcılık ifade eden lâm diye bilinen lâm'dır. Daha sonra Yüce Allah bu manayı daha bir pekiştirmek üzere de Üzerine" harfini zikretmektedir. Şüphe yok ki bu, Araplar nezdinde vücuba en açık delâlet eden ifadeler arasında yer alır.[25]
Hac ömürde bir defa vâcibtir. Ebû Hureyre (r.a.)'den, şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (s.a) bize bir hutbe irad ederek şöyle buyurdu: "Ey insanlar, Allah üzerinize haccı farz kıldı, artık siz de haccediniz." Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü; her sene mi?" diye sordu. Rasûlullah (S.A.S.) sustu, nihayet adam aynı soruyu üç defa tekrarlayınca Rasûlullah (S.A.S.): "Eğer evet diyecek olsaydım, şüphesiz böylece vacib olurdu, siz de buna güç yeti-remezdiniz" diye buyurdu.[26]

Hacan Vücûbu Fevren (Derhal) Midir?

Gücü yeten, sağlığı yerinde, gidiş ve dönüş için yetecek kadar hac masraflarına ve hacdan dönünceye kadar geçindirmekle yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarına yetecek kadar mala sahip olan bir müslümanın hac farizasını ertelemesi helâl değildir. Aksine, haccı edâ etmek için elini çabuk tutması icabeder. Bunun gerekçesi ise aşağıdaki delillerdir:
1- Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Her kimin bir kemiği kırılır yahut hastalanır veya topallayacak olursa, artık o (hac için girmiş olduğu) ihramdan çıkar ve gelecek yıl haccetmesi gerekir.[27]
Şevkânî der ki: "Eğer hac derhal icabeden bir fariza olmasaydı, Peygamber (s.a) böyle birisi için ertesi yıl haccetmesi gerektiğini tayin etmezdi.[28]
2- İbn Abbâs'tan rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuş: "Hacca -yani farz olanı edaya- acele ediniz. Çünkü sizden herhangi bir kimse ileride başına neyin geleceğini bilemez.[29] Bu hadisin delâleti gayet açıktır. Çünkü Rasûlullah (S.A.S.) acele edilmesini emretmektedir. Buradaki (acele edin) emrini bundan başka bir anlama yorumlamayı gerektirecek güçlü bir karine de bulunmamaktadır. Doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'tır.
3- el-Hasen'den, dedi ki: Ömer b. el-Hattâb dedi ki: "Şu çeşitli bölgelere adamlar gönderip, imkân sahibi olup da haccetmeyen kimseleri tesbit etsinler ve onlara cizye vursunlar diye içimden geçirdim. Çünkü böyleleri müslüman değildir, böyleleri müslüman değildir.[30]
Haccın fevren {imkân bulunacak ilk fırsatta edâ edilmesinin vacib olduğu görüşünü benimseyenler arasında Mâlik, Ebû Hanîfe, Ahmed, Şafiî Mezhebinin bazı âlimleri, Zeyd b. Ali, el-Müeyyedbillah, en-Nâsır, Ebû Yûsuf gibileri vardır. Bunların kabul ettikleri bu görüş, hayırlı amellerde ve itaatlerde eli çabuk tutmayı teşvik eden genel delillerden pek çoğuna uygundur.
Bu görüşe muhalefet edenler de; haccın hicri 6. yılda farz kılınmakla birlikte, Rasûlullah (s.a)'ın ancak onuncu yılda haccettiğini söylemektedirler. Eğer haccın derhal edâ edilmesi icab etseydi, Rasûlullah (s.a) onu onuncu yıla kadar ertelemezdi.
Burada büyük ilim adamı Şevkâni'nin, rahmet sağnaklarının üzerine olmasını dilediğimiz bu büyük ilim adamlarının ileri sürdükleri delillere karşı verdiği cevabını nakletmekle yetiniyorum:
Şevkânî Allah'ın rahmeti üzerine olsun-»şunları söylemektedir: "Peygamber (s.a)'in, hac altıncı veya beşinci yılda farz kılındığı halde onuncu yılda haccettiğini delil göstermişlerdir. Buna da şu cevap verilmektedir: Haccın farz kılındığı vakit hususunda ihtilâf edilmiştir. Bu konudaki görüşler arasında haccın onuncu yılda farz Kılındığı görüşü de vardır. Buna göre bir erteleme söz konusu değildir. Onuncu yıldan önce farz kılındığı kabul edileek olsa bile Rasûlullah (S.A.S.)'ın haccı sonraki yıllara bırakması, hacda müşriklerle karışmaktan hoşlanmaması idi. Çünkü müşrikler haccediyor ve Beyt'i çıplak olarak tavaf ediyorlardı. Allah Beyt-i Haram'ı müşfiklerden yana temizleyince, Rasûlullah (S.A.S.) de haccetti. Buna .göre Rasûlullah (S.A.S.)'ın haccı sonraya bırakması bir mazeret dolay ısıyladır. Asıl anlaşmazlık konusu ise, mazeret olmamakla birlikte haccın sonraya bırakılmasıdır.[31]
Yine haccın ertelenebileceği kanaatini kabul edenlerin görüşlerini reddeden delillerden birisi de, Rasûlullah (S.A.S.)'ın "Haccetmekte acele ediniz..." şeklindeki buyruğudur. Bu buyruğunda Rasûlullah (S.A.S.) haccın acilen yapılmasını istemektedir. Bu ise nasların tearuzu (çatışması) halinde uygulanan bir usûl kaidesidir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. [32]

2- Hacca Teşvik:

Rasûlullah (s.a) hac farizasının edâ edilmesi hususunda ümmetini teşvik etmiş, Yüce Allah'ın Beyt-i Haram'ını haccedenlere hazırlamış olduğu mükâfat ve sevabı beyân etmiştir. Bu hususta vârid olmuş bazı hadisleri nakledelim:
1- Hac, kulun yüce Rabbine kendisi vasıtasıyla yaklaşabileceği amellerin en faziletlilerindendir. Aynı zamanda hac, ruhlar üzerinde etkisi gayet açık görülen ibadetlerden olduğu gibi, bütün ibadetler arasında sevabı en çok olan bir ibadettir de.
Ebû Hureyre (r.a)'den, şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (s.a)'a: "Hangi amel daha faziletlidir" diye sorulmuş o da şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda cihâd!". "Sonra hangisidir" diye sorulunca; "Mebrur bir hac" diye buyurdu.[33]
Mebrûr hac ise Rasûlullah (S.A.S.)'ın: "Hac ibadetinizi nasıl yapacağınızı benden öğreniniz[34] buyruğunda ifade ettiği şekilde haccı edâ etmek, kişinin bu konuda ruhunun temizlenmesini etkileyecek şekilde hac için bütün gayretini ortaya koyması, dünyaya karşı zâhid, âhirete de rağbet edecek şekilde haccı edâ etmesidir.
2- Müslüman bir kişi hac ibadetinde uyulması gereken âdaba riâyet ederek yüce Rabb'inin kendisine emrettiği şekilde haccedecek olursa, bu hac kendisini, beyaz elbise, kirli elbiseden farkedilip ayırdedilebildiği şekilde, küçük ve büyük günahlardan arındırır.[35]
Ebû Hureyre (r.a)'den, şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "Kim bu Beyt'i hac eder ve refes yapmaz (çirkin söz söylemez), fâsıkhk etmez ise, annesinin kendisini doğurduğu günkü gibi döner.[36]
Hafız İbn Hacer[37] der ki: "Refes kelimesi mutlak olarak kullanıldığında cima" kastedildiği gibi, çirkin ve kötü söz de kastedilir. Aynı şekilde bu kelime ile erkeğin kadına cima' ile alâkalı hususlarda konuşması anlamına da kullanılır. Hadisin anlamı ile ilgili olarak bu üç anlamdan her birisi ilim adamlarından bir topluluktan nakledilmiş bulunmaktadır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.[38]
3- Mebrûr haccın mükâfatı, içinde hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir insanın da hatırından geçirmediği nimetler

bulunan Cennet1 tir.
Ebû Hureyre (r.aj'den dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Umre ikinci umreye kadar aradaki günahlar için bir keffârettir. Mebrûr haccın ise Cennet'ten başka bir mükâfatı yoktur.[39]

4- Hac, Zayıf Kimselerin Ve Kadınların Cihadıdır:

el-Hasen b. Ali (r. a.)'den, dedi ki: Bir adam Peygamber (s.a)'e gelip şöyle dedi: "Ben hem korkak hem zayıf birisiyim." Rasûlullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "O halde silahsız cihada koş: Hac»[40]
Âişe (r. anhâj'den de şöyle dediği nakledilmektedir: "Ey Allah'ın Rasûlü, gördüğümüz kadarıyla cihâd amellerin en faziletlisidir, biz de cihâd etmeyelim mi?Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Hayır, fakat (sizin için) en faziletli cihâd, mebrûr bir hacdır.[41]

E. Ramazan Orucu:

1- Ramazan Orucunun Farziyeti:

Ramazan orucunu tutmak farzdır. Şanı Yüce Allah'ın Kitabında şöylece sabit olmuştur: "Ey iman edenler, oruç sizden öncekilere yazıldığı gibi size de (farz olarak) yazıldı; ta ki sakınasınız.'VeJ-Bafcara, 2/183) "Yazıldf'nın anlamı, farz kılındı demektir. Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizden kim Ramazan ayında hazır bulunursa o ayı oruç tutsun." (ei-Bakara, z'iss)
Bu hadis-i şerifte ve diğer hadis-i şeriflerde olduğu gibi, Ramazan orucunun farziyeti Sünnetle de sabit olmuş; ümmet de orucun İslâm'ın rükünlerinden birisi olduğunu icmâ' ile kabul etmiştir. Bu rüknün dinden olduğu zarurî (zorunlu ve kesin) olarak bilinmiştir. Bu konuda kendisine karşı gerekli delillerin ortaya konulmasından sonra farziyetini inkâr eden bir kimsenin kâfir olacağı hususunda iki kişinin dahi görüş ayrılığı yoktur. [42]

2- Ramazan Orucunu Teşvik:

a) Aziz ve Celil olan Allah için, ihlâslı olarak oruç tutanlar için, Allah'ın hazırlamış olduğu büyük mükâfatı umarak Ramazan ayında oruç tutanın günahlarını Allah mağfiret eder.
Ebû Hureyre (r.a)'den rivayete göre, Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim Ramazan orucunu (farz olduğuna) inanarak ve (ecrini Allah'tan) umarak tutarsa, geçmiş günahları mağfiret olunur.[43]
el-Elbânî der ki: "Eğer insanın günahı yoksa, oruç onun derecelerinin yükseltilmesine sebep teşkil eder. Nitekim günahlardan uzak çocuklar hakkında da durum böyledir.[44]
Ebû Hureyre (r.a)'den nakledildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Beş vakit namaz ile cumadan cumaya kılman cuma namazı, aralarında işlenen günahlara -büyük günahlar işlenmediği sürece- bir keffârettir. Ramazan'dan Ramazana tutulan oruç da büyük günahlardan uzak kalındığı
takdirde, aralarında geçen zamanda işlenen günahlar için bir keffârettir.»[45]
b) Yine Ebû Hureyre (r.a)'den dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Ramazan ayı geldi size. Mübarek bir aydır o. Allah bu ayın orucunu size farz kıldı. Bu ayda Cennet'in kapıları açılır, bu ayda Cehennemin kapıları kapatılır. Şeytanların azgın olanları zincire vurulur. Bu ayda bin aydan hayırlı bir gece vardır. Bu gecenin hayrından mahrum kalan gerçekten mahrumdur.[46]
Rasûlullah (S.A.S.)'ın: "Şeytanların azgın olanları bu ayda zincire vurulur" buyruğunun anlamı ile ilgili olarak el-Münzirî şöyle demektedir: "Şeytanlar bu ayda diğer aylarda yapabildikleri kadar insanları ifsâd etmek imkânını bulamazlar. Çünkü müslümanlar kötü arzuları ortadan kaldıran oruç ile Kuran okumakla ve sair ibadetlerle meşgul olurlar.[47]
Bu, gözlemlenen bir husustur. Ramazan'dan önce cuma ve cemaatler halinde namazı edâ hususunda kusurları bulunan birçok kimsenin bu namazları mescidlerde edâ etmeye gayret ettiklerini görüyoruz. Nitekim bu şerefli ayda pek çok kimsenin tevbe ettiklerini, işledikleri masiyetlerden vazgeçtiklerini de görüyoruz.
c) Ebû Said el-Hudrî (r.a)'den Peygamber (s.a) buyurdu ki: "Şüphe yok ki, şanı yüce ve mübarek Allah'ın her gün ve gecede (yani Ramazan ayının her gün ve gecesinde) azad ettiği kimseler vardır. Ve şüphesiz her bir müs-lümanın da her gün ve gecesinde kabul olunan bir duası vardır.[48]

3- Ramazan Ayında Oruç Tutmamanın Tehlikesi:

Ramazan ayında oruç tutmamak büyük günahlardandır. Müslüman bir kimsenin Allah'ın gazabından ve cezasından kendisini koruması gerekir.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, tutuşturucusu insanlar ve taşlar olan bir ateşten kendinizi ve aile halkınızı koruyunuz."(et-Tahrîm, 66/6)
Ebû Ümâme el-Bâhilî (r.a)'den şöyle dediği nakledilmektedir: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "Uyumakta olduğum bir sırada yanıma iki adam geldi. Beni kollarımdan yakalayıp çıkılması oldukça zor bir dağa götürdüler ve: Çık! dediler. Ben: buna tırmanamam, deyince; biz onu sana kolaylaştıracağız, dedi(ler). Ben de o dağa tırmandım. Nihayet dağın tepesine vardığımda oldukça şiddetli sesler duymaya başladım. "Bu sesler ne oluyor?" dedim. Bunlar Cehennemliklerin ulumasıdır, dediler. Sonra beni alıp gitti. Bu sefer topuklarından asılmış bir topluluk gördüm. Ağızlan parça parça olmuş, ağızlarından kan akıyordu. "Bunlar kimlerdir?" diye sordum, "bunlar, oruç açmaları helal olmadan önce oruçlarını yiyenlerdir" dedi...[49]
Hadiste geçen: "Oruç açmaları helal olmadan önce oruç yiyenlerdir." ifadesinin manası, "oruç açma vaktinden önce oruçlarını yiyenlerdir" demek olup, sözü geçen vakit ise Şevval ayının girmesidir. Bu hadiste Şer'an kabul olunabilecek bir özür olmaksızın Ramazan ayında kasten oruç yiyen kimseler için büyük bir tehdit vardır. Yüce Allah'tan esenlik dileriz. [50]

---

[1] Buhârî, I, 8; Müslim Şerhi, I, 151

[2] Müslim Şerhi, I, 152
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 65-66.
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 66.
[5] Müs/im Şerhi, Ebû Hureyre'den, I, 177
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 66-67.
[7] Buhâri, Ezan, 18; I, 155
[8] Sahih bir hadistir, Taberânî rivayet etmiştir. Bk. Sahîhü'l-Câm?, no: 2570
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 67-68.
[10] Müslim ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir. Bk. Muhtasaru Müslim, 62
[11] Tirmizî ve Hâkim rivayet etmiş olup, el-Elbânî, es-Siisile'de (I, 130) sahih olduğunu ifade etmiştir.
[12] Ahmed, Mâlik ve başkaları rivayet etmiştir. Bk. Sahihu'UCâmi', 3238
[13] İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiş olup el-Elbânî, es-Si/si/e'de (87) sahih olduğunu belirtmiştir.
[14] ei-Bbânî, es-SilsİIe, I, 130
[15] Buhârî, el-Enbiyâ, 47, IV, 139; Müslim, İman î, 192
[16] Buhârî, İman, 36,1, 18; Müslim Şerhi, I, 253
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 68-71.
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 71-72.
[19] Buhârî, II, 109; Müs/im Şerhi, I, 146
[20] Hadisi Taberânî ve İbn Huzeyme rivayeti etmiştir. el-Elbânî, etTergîb'de (743) hasen olduğunu belirtmiştir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 72-73.
[21] Buhârî, Zekât, 3, II, 110
[22] Bufıdrî, II, 112; Müslim Şerhi, III, 29. Lafız Buhârînindir.
[23] Hadisi Ahmed rivayet etmiş, el-Elbânî, es-SUsiîede (106} sahih olduğunu ifade etmiştir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 73-74.
[24] eş-Şevkânî (1173-1250 h.): Adı Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânîdir. San'a fukahâsının büyüklerinden ve müctehidlerindendir. Yemen'de Hûlan bölgesi Hecvatu'ş-Şevkân denilen yerde dünyaya gelmiş, San'a'da yetişmiştir. San'a'da hakimlik yapmıştır. Taklide ve mukallitlere karşı savaş ilan etmiş, hatta taklidin haram olduğunu ifade etmiştir. İlmî eserlerinin bazılar;: Neylü'l-Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr. Fıkha dair oldukça kıymetli bir kitaptır. Bu kitabın .taharet bölümünü bazı gençlere okutma imkânını buldum ve ondan çok büyük ölçüde istifade ettim. (Diğer bazı eserleri: el-Fevâidu'l-Mecmûa fi'1-Ehâdîsi'l-Mevdûa es-Seylu'1-Cerrâr, Feihu'l-Kadîr -Tefsir- ve değişik konularda irili ufaklı pekçok eser... -Çeviren-)
[25] eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 363
[26] Müslim Şerhi, III, 481
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 74-75
[27] el-Elbânî, Sahihu'l-Câmi', 6397
[28] Ney/u7-Eütdr, IV, 318
[29] Bk. Sahîhü'l-Câmi'i's-Sagîr, 2954
[30] Hadisi Said b. Mansur, Sünen'inde ve Beyhâkî rivayet etmiştir.
[31] Neytu'l-Evtâr, N, 318
[32] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 75-77.
[33] Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir. Müslim, I, 12
[34] Bk. Sahihu'l-Câmi'i's-Sagîr, 4937
[35] Haccın büyük ve küçük günahların mağfiretine sebep olduğu ite ilgili birçok hadis vârid olmuştur. Ben sadece bunlardan birisini zikretmekle yetiniyorum.
[36] Buharı, II, 230
[37] İbn Hacer (773-852 h.): Adı Ahmed b. Ali b. Muhammed Şihabüddin'dir. Künyesi, Ebu'l-Fadl'dır. Kinânelilere mensup olup, Askalanlıdır. Mısır'da doğmuştur. Orada yetişmiş, orada vefat etmiştir. el-Celîd bölgesinde yaşayan Âlu Hacer diye bilinen bir kavme nisbetle İbn Hacer diye bilinir. Bunların yaşadıkları bölge Tunus topraklarında Kâbis diye bilinir. Şafiî ilim adamlarının ileri gelenlerindendir. Fıkıh, hadis ve tarih dallarında yetkin bir âlimdir. Hadis ricali bilgisi ve onlara dair malûmatı hafızasında tutmak ve âli isnadlan, nazil isnadlan ve hadisin illetlerini bilmek konusunda zamanının en büyük ilim adamı idi. İlim adamları ona "el-Hâhz" lakabını
icmâ' ile vermişlerdir. Hakimlik, hatiblik, tedris, te'lif ve ilim öğretmekle vaktini geçirmiştir. İlmî eserlerinin bazıları: Fethu'1-Bârî. Hiçbir ilim talibinin onsuz yapamayacağı büyük bir kitaptır. ed-Dirâye fi Müntehabi
Tahrîci Ehadisi'l-Hidâye, et-Telhîsu'l-Habîr fî Tahriri Ehadisi'r-Râfiiyyi'l-Kebîr.
[38] et~Tergîb ve't-Terhîb, II, 163. (Görüldüğü gibi bu ifadeler Hafiz el-Münzirînin et-Tergîb'İnden alınmıştır. Bu ifadelerden önce: "Hafız der ki..." tabiri yer almaktadır. Bu ise Münzirfnin kendisidir. İbn Hacer olmasına imkan yoktur. Çünkü 656 H. yılında vefat etmiş el-Münzirî'nin, 773'te dünyaya gelmiş İbn Hacer'den nakilde bulunması mümkün değildir.-Çeviren-)
[39] Hadisi Malik ve Buhârî rivayet etmiştir. Buharı, Umra, II, 198; Müslim, Hacc, III, 496
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 77-78.
[40] Hadisi Taberani rivayet etmiş, el-Elbânî de sahih olduğunu belirtmiştir. Bk. Sahihu'l-Câmi'i's-Sagîr, 6921
[41] Buharı, Hacc 4, II, 141
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 78-79.
[42] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 79.
[43] Buhârî rivayet.etmiştir. Bk. el-Elbânî, Muhtasaru'l-Buhârî, 15
[44] ei-Elbânî, Sah\hu't-Tergib, I, 415
[45] el-Elbânî, Muhtasaru Müslim, I, 415
[46] Hadisi Nesâî ve Beyhakî rivayet etmiştir. el-Elbânî, Sahihu't-Tergîb, I 989. Ayrıca Bk. Sahihu'l-Câmi'i's-Sagîr, 55
[47] el-Elbânî, Sahihu't-Tergîb, I, 418
[48] Sahihu't-Tergîb, hadis no: 992,1, 419
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 79-80.
[49] el-Elbânî, Söhihu'i-Tergîb, I, 420, hadis no: 995
[50] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 80-81.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Lokman (As)Tn Zühdüne Dair Haberler
Nuh (As)' İn Zühdü İle İlgili Haberler
Isa (As)'nın Ögütlerı
Mûsâ (As)'a Dair Haberler
Davud (as)'un Zühdü İle İlgili Haberler
Hz. Musa (A.S.)'un Zühdü İle İlgili Haberler
İsa'nın (a.s.) Hikmetine Dâir Haberler
İbrahim Halil (as)'ın Zuhdü İle İlgili Haberler
Yusuf (As)Tjn Zühdü İle İlgili Haberler
Eyyub (As)'Un İmtihanı İle İlgili Haberler
Süleyman B. Davud (as)'la İlgili Haberler
Isa (as) nın Zühdüne Dâir Rivayetlerin Devamı
Davud (As)'la İlgili Konunun Devamı
(Sahabenin Zühdüne Dâir Rivayetler)
Ebu Berikin (As) Zühdü İle İlgili Haberler
Ömer B. El-Hattâb'ın (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler
Osman B. Affan (Ra)'nın Zühdü İle İlgili Haberler

Lokman (As)Tn Zühdüne Dair Haberler

266. Mücâhid'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Lokman Hekim (as) kalın dudakları, geniş tabanları olan Habeşli bir köle idi. İsrailoğullarma baş kaldırmıştı."

267. Mücâhid'den "Lokman'a da hikmet vermiştik [1] âyeti hakkında: 'Peygamberlik verilmeksizin kendisine nkıh ve sözünde isabet etme kabiliyeti ihsan edilmişti" dediği rivayet edilmiştir.

268. Saîd b. el-Müseyyib'in "Lokman (as) terzi idi" dediği rivayet edilmiştir.

269. Mâlik b. Dinar'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Lokman (as) oğluna: 'Oğlum Allah'a itaat etmeyi kendine ticaret kıl ki, elinde meta olmadan karlar elde edesin' demiştir."

270. Muhammed b. Vâsî, demiştir ki: "Lokman (as) oğluna: 'Yavrucuğum! Allah'tan kork, kalbin fücur ile dolu olduğu halde insanlar sana izzet ikramda bulunsunlar diye, onlara Allah'tan korkuyor gibi gözükme' diye tavsiyede bulunmuştur."

271. Hâlid er-Rib'fden şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Lokman, marangozluk yapan, Habeşli bir köle idi. Efendisi bir gün 'Bana bir koyun kes!' demiş; o da kesmiştir. Daha sonra efendisi: 'Koyunun en güzel iki uzvunu bana getir' demiş, o da koyunun dili ile kalbini ona götürüp vermiş. Efendisi: 'Onun bu ikisinden daha güzel organları yok muydu?' demiş. O da, 'Hayır' cevabını verip susmuş. Efendisi, 'Bana bir koyun daha kes' demiş. O da emrini yerine getirmiş efendisi 'Onun en kötü iki organını at' demiş. Lokman da koyunun dili ile kalbini atmış. Bunun üzerine efendisi 'Senden koyunun en güzel iki organını getirmeni istedim, dili ile kalbini alıp geldin. Yine en kötü uzvunu atmanı söyledim, bu sefer de yine aynı uzuvları, dili ile kalbini attın (bu ne demek oluyor)?' demiş. O da: 'Bu ikisi temiz oldukları müddetçe onlardan daha güzel bir organ yoktur. İkisi kötü oldukları takdirde de yine onlardan daha çirkin bir uzuv yoktur' cevabını vermiştir."

272. Süfyan demiştir ki: "Lokman oğluna: 'Yavrucuğum! Hiçbir zaman susmuşluğum için pişmanlık duymadım. Eğer söz gümüş ise, bil ki, sükût altındır' demiştir."

273. Katâde'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Lokman: 'Muhakkak ki kötülük, bir başka kötülüğe karşılık yaratılmıştır' demiştir."

274. Hişâm b. Urve, babasından naklen şöyle bir rivayette bu-lunmuştur:."Bir peygamberin hikmetinde şöyle yazılıdır: 'Sözün tatlı, yüzün güleç olsun, o takdirde insanlar nazarında, onlara ihsanda bulunanlardan daha sevimli olursun.[2]
Hikmet'te veya Tevrat'ta şöyle yazılıdır: "Yumuşaklık hikmetin başıdır.' Tevrat'ta şöyle yazılıdır: 'Merhamet ederseniz merhamet olunursunuz, ektiğiniz gibi biçersiniz!' Hikmet'te şöyle yazılıdır: 'Dostunu da, babanın dostunu da sev.'

275. Süfyan demiştir ki: "Lokman'a (as) İnsanların en şevlisi kimdir?' diye sormuşlar, o da 'İnsanların kendisini günah işlerken görmelerine aldırmayan kimsedir/ cevabını vermiş."

276. Mâlik b. Dinar, "Hikmetli sözler arasında şuna rastladım: '(Başkalarına) öğretmedikçe ve bildiğinle amel etmedikçe o bilginde senin için bir hayır yoktur. Bu bir adamın odun topladıktan sonra yığın yapıp, güzelce bağlayarak taşımaya başlamasına, taşı-yamayınca da, tutup üzerine daha fazla odun ilave etmesine benzer" demiştir.

Nuh (As)' İn Zühdü İle İlgili Haberler

277. Vüheyb b. el-Verd el-Hadramî el-Mekkî şöyle demiştir: Allah Teâla, oğlu konusunda Nuh'u (as) azarlayınca ona Cahillerden olmayasm diye, sana öğüt, veriyorum[3] âyetini indirmiştir. Bunun üzerine Nûh (as) üç yüz sene göz yaşı dökmüş, sonunda ağlamaktan mütevellid, gözlerinin altında izler oluşmuştur."

278. Ubeyd b. Umeyr demiştir ki: "Nuh'u (as), kavmi bayılın-caya. kadar tartaklıyorlar, o ise, kendisine geldiği vakit 'Allah'ım, milletimi bağışla çünkü onlar bilmiyorlar/ diye Allah'a dua ediyordu."

279. Vüheyb el-Mekkî şöyle demiştir: "Bana Tevrat'ta veya (mukaddes) kitaplardan birisinde şöyle yazdığı söylendi: (Allah Te-âlâ), Ey Ademoğlu! Kızdığın zamanlarda beni hatırla ki, ben de gazap halimde seni hatırlayayım da, helak ettiğim kimselerle beraber seni de helak etmeyeyim. Haksızlığa uğradığın takdirde benim sana olan yardımıma kanaat getir. Zira benim yardımım senin kendi kendine yardımından daha hayırlıdır, buyurdu.'"

280. Ubeyd b. Umeyr demiştir ki: "Nuh'un (as) kavminden birisi, onunla karşılaşacak olsa, hemen boğazına çöküyor ve nihayet Nûh (as) düşüp bayılıyordu. Kendisine geldiği vakit ise: 'Ya Rabbi, milletimi bağışla, çünkü onlar bilmiyorlar' diye yalvarıyordu.

281. Hişâm b. Saîd diyor ki: "Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'yi şöyle derken işittim: 'Nûh (as) yediğinde, içtiğinde, giyindiğinde ve bir hayvana bindiğinde hep 'Elhamdülillah' derdi. İşte bu yüzden, Allah Teâlâ onu, çok şükreden kul olarak isimlendirmiştir.'"

282. Atâ b. Yesâr'dan Resûlullah'm (as) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Nûh (as) oğluna Yavrucuğum! Sana bir tavsiyede bulunacağım, ona iyi yapış ve sakın unutma! Sana iki şeyi vasiyet ediyor, iki şeyden de sakındırıyorum. Vasiyet edeceğim iki hususa gelince, onlar Allah'a sığınmayı artırır. Allah'ın (cc) onlarla sevindiğini gördüm. 'Sübhânallahi ve bihamdihV sözü Allah'ın mahlûkâtını temizler. Çünkü o mahlûkâtın duasıdır ve onunla rı-zıklandırılırlar. 'Lâilâhe ülâllâhu vahdehû lâ şerike leh' sözü ise, eğer gökler ve yer bir halka olacak olsa, onları parçalar atar ve eğer bir teraziye konacak olsalar, onlardan ağır basardı. Seni sakındırdığım iki şeye gelince, şirk ve kibirdir. Eğer kalbinde ne kibir ve ne de şirk olmadan Allah'a kavuşabileceksen, bunu (mutlaka) yap' dedi."[4]

283. Mûsâ b. Ali, babasını şöyle derken işittiğini söylüyor: "Nuh'un (as) oğlu Sâm'a, şöyle dediği kulağıma geldi: 'Ey oğlum! Kalbinde zerre kadar şirkle kabre girme. Zira kim müşrik olarak Allahm (huzuruna) gelirse (kendisini kurtaracak) hiçbir delili olmayacaktır. Ey oğlum! Kalbinde zerre kadar kibirle de kabre girme. Çünkü, kibirlenmek Allah'ın (cc) ridâsıdır. Kim Allah'ı ridâsı (yüceliği) konusunda niza ederse Onun gazabını celbeder. Ey yavrucuğum! Sakın kalbinde zerre kadar Allah'ın (rahmetinden) ümitsizlik olduğu halde kabre girme. Çünkü Allah'ın (cc) rahmetinden yalnızca dalâlette olanlar ümit keser."[5]

284. Hasan diyor ki: "Nûh (as), 'Nuh'a vahyolundu ki, artık kavminden, iman etmiş olanlardan başkası (ona) asla inanmaya-cak, Öyle ise onların işlemekte olduklarından dolayı (üzülme[6] ilâhî hitabı gelinceye kadar, kavmine bedduada bulunmadı. (Bu hitap gelince) iman edeceklerinden ümidi kesti ve bedduada bulundu."

285. Atâ b. Yesâr, Resûlullah'm (as) şöyle dediğini haber vermiştir: 'Nuh (as) oğluna tavsiyede bulunmuştur...' (Ravi burada 281 no'lu haberi zikretmiştir)[7] Devamla 'Seni kendisinden sakındırdığım iki şeye gelince, kibir ve şirktir' demiş." Abdullah b. Amr: "Üzerime giydiğim güzel bir elbisemin olması (da) kibir midir ey Allah'ın Resulü?" diye sormuş. Resûlullah, 'Hayır' demiştir. Bu sefer Abdullah, 'Öyle ise kibir nedir" Ey Allah'ın Resulü? demiş, Resûlullah da, 'Kibir hakkı karalaman ve kınamandır7 cevabını vermiştir.[8]

286. Bekâr b. Abdullah'tan Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini işittiği rivayet edilmiştir: "Abid bir zât başka bir âbidin yanma uğramış ve 'Ne âlemdesin?' diye sormuş. O da: Talanca kimseye şaşıyorum, son derece âbid bir zâttı, dünya ona galebe çaldı' demiş. Diğeri: 'Dünyanın kendisine galebe çaldığına şaşma; esas dosdoğru kalmasına şaş' demiştir."

287. Rebf b. Enes şöyle demiştir: "Allah Teâlâ peygamberlerinden birine şöyle vahyetmiştir: 'Ne oluyor da kavmin koyun postu giyiyor ve ruhbanlara benzemeye özeniyorlar? Sözleri baldan tatlı, kalbleri sabır otundan acı. Benim bağışlamama mı güveniyorlar? Yoksa beni aldattıklarını mı zannediyorlar? Sânıma yemin olsun ki, onlardan âlim olanlarını şaşkın bırakacağım. Kim kâhinlik yapar ya da yaptırırsa veya kim sihir yapar ya da yaptırırsa, benimle hiç ilgisi yoktur. Bana iman edenler, Bana güvenip dayansın. Bana iman etmeyenler ise, Benden başkasına tâbi olup uysun!"

288. Vehb b. Münebbih, Resûlullah'm (as), "Allah Teâlâ bir kavmi sevdiği zaman, onları çeşitli musibetlerle imtihan eder" dediğini rivayet etmiştir.[9]

289. Bekâr, Vehb'in şöyle dediğini işittiğini söylüyor: "Rab Te-âlâ'nın İsrailoğullarma söyledikleri arasında şu da vardır: 'İtaat olunduğum, zaman hoşnud olurum, hoşnud olduğum zaman bereket veririm ve benim bereketimin de nihayeti yoktur. Bana isyan edildiği zaman gazap ederim, gazap ettiğim zaman lanet ederim ve benim lanetim yedisindeki çocuğa kadar ulaşır."

290. Bekâr, Vehb'in İsrailoğullanndan şöyle birşey rivayet ettiğini söylüyor: "İsrailoğulları Allah tarafından bir ceza ve musibete duçar edilmişler. Onlar da Peygamberlerine: 'Rabbimizi neyin razı edeceğini nasıl öğrenelim ki, onu yerine getirelim?' diye sormuşlar. Allah Teâlâ da ona: 'Kavmin beni neyin razı edeceğini öğrenmek ve onu yerine getirmek istediklerini söylüyor, onlara haber ver ve de kî: 'Eğer gerçekten benim rızamı kazanmak istiyorlarsa, miskinlerin gönlünü alsınlar. Çünkü onlar miskinleri hoşnud ettikleri zaman ben de hoşnud olurum. Onları kızdırdıkları zaman ise ben degazab ederim' demiştir."

291. Bekâr, Vehb b. Münebbih'in şöyle bir rivayette bulunduğuna şahit olduğunu söylüyor: wCenâb-ı Hâk Israiloğullarının ilim adamlarına: 'Benim dinimden başkası* için fıkıh Öğreniyorsunuz. Amel etmek için ilim elde etmiyorsunuz. Âhiret işleri ile dünyayı elde etmeye çalışıyorsunuz. Koyun postunu giyiyor, kurt gönlü taşıyorsunuz, şarabınızdaki çöpleri temizliyor, dağ gibi haramları yutuyorsunuz, insanların sırtına dini dağlar gibi yükleyip ağırlaş-tırıyorsunuz, sonra da yardım için parmağınızı kımıldatmıyorsunuz. Elbisenin beyazını giyiyor, uzun uzun namaz kılıyorsunuz. Öte yandan (bütün bunları kalkan edinip) dul ve yetimlerin malını yiyorsunuz. Şanıma yemin olsun! Size öyle bir fitne vereceğim ki, akıllılarınızın aklı, fikri ve hekimlerinizin hikmeti şaşacaktır' demiştir."

292. Vehb b. Münebbih'ten şöyle rivayet edilmiştir: "Seyyah bir adam, yetmiş sene Allah'a ibadette bulunmuş; daha sonra bir gün (yola) çıkmış ve amelinde biraz eksiltme yapmış; hemen sıkıntısını Allah'a şikayet etmiş ve bu günahını da itiraf etmiş. Allah tarafından birisi gelmiş ve 'Senin şu andaki yerin, ömrünün geride kalan kısmında yaptığın amellerinden daha çok Allah'a sevimlidir' demiştir."

293. Vehb demiştir ki: "Allah Teâlâ, 'Kulum bana tevekkül etttiği zaman, yer ve gökler üstüne gelse ona bir çıkış yolu ihsan ederim' demiştir."

294. Mus'ab b. Sa'd'dan babasının şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah'a (as), (En fazla belâya kimler duçar olur?' diye «ordum. Teygamber (as): Peygamberler, sonra sâlih kimseler, sonra da insanlardan bunlara en fazla benzeyenleri, durumlarına göre belâya duçar olurlar. Kişi dininin durumuna göre musibete duçar olur. Eğer dini sağlam olursa musibeti fazlalaştırılır. Eğer dini gevşek olursa musibetleri hafifleştirilir. Belâlar kula, yeryüzünde günahsız olarak yürüyünceye kadar, gelmeye devam eder. [10] dedi."

295. Avf b. Câbir, Safvân b. el-Kelbî'nin ve Vehb'in kızının şöyle dediklerini işittiğini söylüyor: "Mü'minin başına gelen belâlar, âdeta hayvanın yuları gibidir."

Isa (As)'nın Ögütleri

296. Münzir b. el-Eftâs, Vehb b. Münebbih'in, havarilerin kitapları hakkında şöyle dediğine şahit olduğunu haber vermiştir: "Eğer onlar, seni belâ ve sıkıntılara duçar olanların yoluna götür-müşse, bil ki, seni peygamber ve sâlih insanların yoluna iletmiş demektir. Yok eğer, seni, lüks ve konfor içerisinde hayat sürenlerin yoluna götürmüşse, anla ki, seni peygamber ve sâlih insanların yolundan uzaklaştırmış, başka bir yola iletmiştir."

297. Ebû Ali'den şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Humur dağında, yetmiş tane peygamber hayatını kaybetmiştir. Bunların hepsinin ölümlerine sebep olan ise, açlık ve bittir."
298. Hasan, Hz. Peygamber'in: Allah'a yemin olsun ki, O hiçbir sevdiğine azab etmez. Ne var ki, dünyada birtakım meşakkatler ile imtihan edebilir, dediğini haber vermiştir[11]

299. Ebû Gâlib, aşağıdaki sözün Hz. isa'nın (as) tavsiyelerinden olduğunun kendilerine söylendiğini rivayet etmiştir: "Ey havariler topluluğu! Bazı günahkârlar vesilesiyle Allah'ın sevgisini kazanmaya çalışın. Onlara buğzederek, Allah'a yakınlasın. Onlara gönül karartıp hınç duyarak Allah'ın rızasını arayın." Havariler: "Ey Allah'ın Peygamberi! O zaman kimlerle oturup kalkalım?" dediler. O, "Aklı amellerinizin artmasına vesile olacak kendisini gördüğünüzde Allah'ı sizlere hatırlatacak, yapıp ettikleri dünyada sizi zühde sevkedecek kimselerle düşüp kalkın" demiştir.[12]

300. Mâlik b. Dînâr diyor ki: "Allah Teâla, îsâ'ya (as): fEy îsâ! Önce kendi nefsine öğüt ver. Öğüdün sana fayda verirse, ondan sonra insanlara nasihat et Aksi takdirde, Allah'tan utan' demiştir." v

301. Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "(Bir gün) havarileri ile beraber îsâ (as), bir kabrin başında durmuş ve (Bu kabirde yatan kişi kabre daldırılıyor' demiştir. Havariler: 'Mezarın karanlığı-nı, korkunçluğunu ve darlığım düşünmeye başlamışlar. Isâ (as), onlara 'Sizler, annelerinizin karnında daha dar bir yerde bulunuyordunuz. Eğer Allah (cc) genişletmeyi dilerse, onu genişletebilir' demiştir."

302. Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "Mesih îsâ (as) 'Alla-hı (cc) çok zikredin, O'na çok şükredin ve O'nu takdis edin, Kendisine itaatte bulunun; çünkü Allah kendisinden hoşnud ve razı olduğu zaman, sizden birinizin duasında: 'Allah'ım! Ey Rabbim! Günahlarımı bağışla, geçimime dirlik düzenlik ver. Beni çirkin şeylerden muhafaza buyur' demesi, O'na yeter1 buyurmuştur."

303. Salim b. Ebû'1-Ca'd, şöyle demiştir: "îsâ (as) 'Dilini kötü sözlerden koruyan, geniş bir eve sahip olan ve günahlarını hatırladıkça göz yaşı döken kimselere müjdeler olsun' buyurmuştur."[13]

304. Hayseme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "îsâ (as), 'Allah'ın, ölümünden sonra evlatlarını (her türlü kötülükten) koruduğu mü'min kimseye müjdeler olsun' demiştir."

305. (303) no'lu rivayetin aynısıdır.

306. (304) nolu rivayetin aynısıdır.

307. Hilâl b. Yesâr'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "îsâ (as), şöyle derdi: 'Sizden biriniz sağ eli ile verdiği sadakayı, sol elinden gizlesin (yani, sadakayı kimseye duyurmadan versin). Namaz kılacağı zaman da, evinin kapılarını güzelce kapatsın. (İbadetini de, gösterişten uzak olması için, gizlice yapsın.) Zira, Allah Te-âlâ, rızıkları taksim ettiği gibi, övgüsünü de taksim eder,' buyurmuştur."

308. Ebû Ümâme es-Sa'îdî'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Havariler îsâ (as)'ya, 'Yalnız Allah için ihlas sahibi olan kimdir?' diye sormuşlar. O da: 'Allah için iş yapan, insanların kendisini övmelerinden hoşnud olmayandır,' demiş. Havariler: 'Allah için nasihatte bulunan kimdir?' demişler. îsâ (as): 'Allah'ın hakkına öncelik veren, O'nun hakkım insanların hakkına tercih edendir. Biri dünya, diğeri ahiret işi iki durumla karşılaştığı zaman, âhiret için olana öncelik veren, onu tamamladıktan sonra, dünya işine yönelendir' cevâbını vermiştir."

309. Süleyman b. el-Muğîre, Sâbit'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir: "îsâ (as): 'Ey Allah'ın Resulü! Üzerine bineceğiniz bir merkep edinseniz' demişler. O da: 'Ben Allah'ın yanında, beni oyalacak birşeyler vermeyeceği kadar mükerremim' cevabını vermiştir."

310. Ebû'l-Celed'den şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "îsâ b. Meryem (as) havarilerine 'Size gerçeği söyleyeyim mi? Siz ne dünyayı istiyorsunuz, ne de âhireti?' demiş. Onlar da: 'Ey Allah'ın Resulü! Bunu bize izah eder misin, biz ikisinden birini istediğimizi (zannediyorduk)' demişler. îsâ (as): 'Eğer dünyayı isteseydiniz, yer ve gök hazineleri elinde olan dünyanın Rabbine itaat ederdiniz. O da size (istediklerinizi) verirdi. Eğer âhireti isteseydiniz, âhiret gününün yegâne sahibi olan âhiretin Rabbine itaat ederdiniz. O da size âhireti verirdi. Ama siz ne onu, ne de diğerini istemiyorsunuz' demiştir."

311. Ebûl-Celed'den şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "îsâ (as) havarilere: 'Allah zikrinden başka fazla laf etmeyiniz Yoksa kalpleriniz katılaşır. Kalbinde kasâyet bulunan kimseler ise Allah'tan uzaklaşırlar; fakat bunun farkında bile olmazlar. Sanki herbiriniz bir Rab'mış gibi insanların işledikleri günahlara bakmayınız. Ama birer kul olduğunuzun farkında olarak kendi günahlarınıza bakın. Müreffeh bir hayat sürenler ve sıkıntıya duçar olanlar olmak üzere, insanlar iki kısımdır. Musîbete duçar olanlara başlarına gelenlerden dolayı acıyın, merhamet edin, Allah'ın verdiği afiyetten dolayı da hamd edin O'na' demiştir.

312. Yezîd b. Meysere'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Meryem oğlu îsâ (as), havarilere: 'Ne oluyor da ibadetlerin en üstününü yapmıyorsunuz?' demiş. Onlar da: 'İbâdetlerin en faziletli olanı hangisidir ey Allah'ın ruhu?' demişler. O, 'Allah için alçak gönüllülüktür' cevabını vermiştir."

313. İbrahim et-Teymî'den, îsâ (as)'nın: 'Hazinelerinizi gökte biriktiriniz, çünki kişinin kalbi hazinesinin yanındadır' dediği rivayet edilmiştir.[14]

314. Avf b. Câbir'den Ebû'l-Hüzeyl'in bir rahibden şöyle işittiği rivayet edilmiştir: "Şeytan, îsâ (as)'ya Beytu'l-Makdis'te: 'Sen ölüleri dirilttiğini iddia ediyorsun, Öyleyse Allah'a dua et de şu dağı ekmeğe çevirsin' demiş. O da: 'Bütün insanlar ekmekle mi yaşıyorlar?' cevabını vermiş. Bu sefer İblis, 'Eğer sen de dediğin gibi isen olduğun yerden sıçrayıp atla melekler seni mutlaka karşılayıp tutacaklardır' demiş. îsâ (as), 'Rabbim benden canımla tecrübe etmememi istedi, bu yüzden beni

kurtarır mı, kurtarmaz mı bilmiyorum' cevabını vermiştir."

315. Bekr b. Abdullah şöyle demiştir: "Havariler (bir gün) peygamberlerini kaybetmişler ve onu bulmak için aramaya koyulmuşlar. Bulduklarında bir de bakmışlar ki, suyun üzerinde yürüyor. Bir kısmı: 'Ey Allah'ın resulü! Biz de yürüyüp senin yanına gelelim mi?' demişler. O, 'Evet' cevabını vermiş. (Bir tanesi) yürüyüşe teşebbüs etmiş, ayağının birini atıp diğerini atmadan suya batı-vermiş. îsâ(as): 'Uzat ver elini, ey imanı güdük!' demiş. Arkasından da 'Eğer Ademoğlunda zerre kadar veya tane kadar yakın (Allah hakkında gerçek bilgi) olsaydı, suyun üzerinde yürür giderdi' demiştir."

316. Hilâl b. Yesâr'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Isa (as): 'Sizden biriniz oruçlu olduğu vakit, insanların içerisine çıkmadan evvel, sakalına yağ sürüp dudaklarına da bulaştırsın ki, onlar 'bu oruçlu değildir' desinler. (Oruçlu olduğunun farkına varmasınlar)' buyurmuştur."[15]

317. Şa'bî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: " Isâ (as) 'İyilik, sana iyilikte bulunana mukabelede bulunmak değildir. Bu ancak karşılıklı hayırda bulunmaktır. Ama esas ihsan (iyilik), sana kötülükte bulunana karşı iyilikle mukabelede bulunmaktır' demiştir."

318. Sellâm, Yezîd ed-Dabî'nin şöyle dediğini işitmiş olduğunu söylüyor: "Isâ (as), kendisine verilenden başkalarına da vererek iyilikte bulunurken, bir kadın ona 'Seni taşıyan karna, seni emziren göğüslere (anneye) müjdeler olsun' demiş. Isâ (as) da ona yöne-lip: 'Allah'ın kitabını okuyup ta O'na tâbi olana müjdeler olsun!' cevabını vermiştir."

319. Hayseme'den şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "Bir kadın îsâ (as)'mn yanına uğramış ve ona 'Seni emziren göğüslere, seni taşıyan karna (anneye) müjdeler olsun!' demiş. O da: 'Kur*ân*ı okuyan, onun içindekilerle amel eden kimseye müjdeler olsun!' cevabında bulunmuştur."*

320. Vehb b. Münebbih'ten şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "Allah Teâlâ îsâ'ya (as): 7£y îsâ! Ben sana fakirleri sevmeyi ve onlara acımayı ihsan ettim. Sen onları seversin, onlar da seni severler. Onlar senden bir öncü ve lider olarak hoşnud kalırlar. Sen de onlardan arkadaş ve teba olarak memnun kalırsın. Bu iki ahlâkla kim bana mülâki olursa, gerçek şu ki, amellerin en saf ve bana en sevimli olanı Üe karşıma gelmiş olur' diye vahyetmiştir."

321. Süfyan, "îsâ (as) kıyameti hatırladığı vakit, kadın gibi çığlık atardı" demiştir.

322. Ebûl-Huzeyl demiştir ki: " îsâ (as), Yahya (as)la karşılaşmış ve ona: *Bana ne tavsiye edersin?' demiş. O, 'Sakın kızma* diye karşılık vermiş. îsâ (as), 'Güç yetiremiyorum* demiş, Yahya (as) 'Mala ehemmiyet verme!' deyince, îsâ (as) İşte! Bu olmasa belki olur!' cevabını vermiştir.

323. Şa*bî'den îsâ (as)'nın yanında kıyamet anıldığı zaman çığlık attığı ve 'Meryem oğlunun yanında kıyametten söz edildiğinde onun sükût etmesi yakışık almaz' dediği nakledilmiştir.[16]

324. İbnü'l-Ced'ân'dan isnadı ile beraber şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "îsâ (as), telbiye getirerek ve 'Lebbeyk, (işte) kulun, işte ümmetinin oğlu, işte kulunun kızı' diyerek develerinin yuları lif olan yetmiş tane peygambere uğramış ve Mescidu'1-Hayf ta namaz kılmışlardır."[17]

325. Mekhul'den[18] şöyle dediği rivayet edilmiştir: "îsâ (as) (havarilerine) 'Ey havariler topluluğu, hanginiz, dalgalar üzerine ev yapmaya güç yetirebilir?' diyordu. Havariler: 'Buna kim güçye-tirebüecek Ey Allah'ın ruhu?' dediler. O da: 'Öyleyse dünyadan sakının, orayı (temelli kalacakmışsınız gibi) yurt edinmeyin!' dedi."

326. Cerrah b. Melih, bazılarının Yemenli, bazılarının da Hıms'lı olduğunu söyledikleri bir adamdan, o da Ömer b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Isâ (as), 'Bihakkın size söyleyeyim ki buğday ekmeği yemek, tatlı sulardan içmek ve çöplüklerde köpeklerle beraber uyumak, Firdevs cennetlerini isteyenler için çoktur* demiştir."

327. Abdullah b. Zeyd, Ömer'in babası Ziyâd'ın şöyle dediğini haber veriyor. "Bana isa'nın (as) 'Bilginin, öğretmedikçe ve onunla amel etmedikçe sana bir faydası olmaz. Kendisiyle amel etmediğin müddetçe bilginin çokluğu sadece senin kibrini artırır, o kadar' dediği söylenmiştir.

328. Ebû Ishâk şöyle demiştir: "Bana Meryem oğlu Isa (as)'nm 'Zaman üç günü içine alır. Birincisi, dünkü gün, geçmiş gitmiştir, ve sen de ondan nasibini almışsmdır. ikincisi bugündür, ki geçimin ondadır. Üçüncüsü ise yarındır, onda da senin için neler vardır, bilemezsin. İşler de üç şeyi kapsar: Birincisi doğruluğuna kanaat getirdiğin işler ki, ona hemen tâbi ol. İkincisi yanlış olduğuna kanaat getirdiklerin ki, onlardan da kaçın. Üçüncüsü künhüne eremediklerindir ki, onları da Allah'a havale et' dediği söylenmiştir."

329. Katâde, isa'nın (as), "Bana sorunuz çünkü benim kalbim yumuşaktır ve ben kendi gözümde gayet küçüğüm" dediğini haber vermiştir.

330. Abdülaziz bin Zabyân'dan isa'nın (as): "Kim ilim öğrenir, (ilmi ile) amel eder ve bildiklerini başkalarına öğretirse semada azim diye isimlendirilir. Yahut öyle çağırılır" dediği rivayet edilmiştir.

331. Mu'temir babasından, o da el-Hadramî'den şöyle rivayette bulunmuştur: "Isâ (as)'ya 'Suyun üzerinde nasıl yürüyebiliriz?" diye sormuşlar. O da Takın, sayesinde' demiştir. Bunun üzerine 'Biz yakîne erdik' demişler. O da Taş, çamur ve altının sizin gözü-nüzdeki değeri aynı mıdır?' diye sormuş. Onlar da 'Hayır' demişler. Bu sefer o, 'Bütün bunların benim yanımda kıymeti aynıdır' karşılığını vermiştir."

332. Saîd b. Ebû Saîd el-Makberî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir adam Meryem oğlu isa'ya (as) gelmiş ve, 'Ey hayırları Öğreten! Sana zarar vermeyecek; bana da faydası dokunacak, benim bilmeyip te kendi bildiğin birşeyi bana öğret' demiştir. O da 'Nedir o?' diye sormuş. Adam, 'Bir kul gerçekten. Allah için nasıl muttaki olabilir?' diye sormuş. îsâ (as), 'Çok kolay bir yolla: Allah'ı kalbinle gerçekten seversin; dar zamanında da, bol zamanında da kuvvetin nisbetinde onun için amel edersin; kendine merhamet ettiğin gibi, herkese de şefkat ve merhamet edersin' demiştir. Adam 'Ey hayırları öğreten! Benim hemcinslerim kimler ki?' diye sormuş. O da Âdemoğullarmın hepsidir, sana yapılmasını istemediğini sen de başkalarına yapmazsan, işte o zaman sen, hakkıyla Allah için muttaki olan bir kimsesin' demiştir."

333. Hayseme şöyle demiştir: "Isâ (as) yemek hazırlar, sonra da ashabını çağırıp onlara hizmette bulunurdu. Onlara da: 'misafirlerinize karşı işte böyle davranın' derdi.

334. Velîd'den, Hâlid el-Hazzâ'nın şöyle dediğini işittiği rivayet edilmiştir: "Meryem oğlu Isâ (as), ölüleri diriltmeleri için elçilerini gönderdiği vakit onlar-a, 'Şöyle şöyle deyiniz. Bir hareketle gözyaşı bulursanız, o zaman Allah'a dua ediniz' derdi."

335. 329 no'lu hadisin aynısıdır.

336. Ebû Saîd'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir zât elini Resulullah'ın (sav) üzerine koymuş ve ona: 'Ey Allah'ın Resulü! Vücudunuzdaki hararetin şiddetinden ellerimi üzerinizde tutmaya takatim yetmiyor' demiş. Resulullah da, 'Biz peygamberler topluluğuna mükafatlar kat kat verildiği gibi, belalarda kat kat artırılır. Bir peygamber bit salgınına duçar olup ölse, bir diğeri fakirlikle imtihan olunup, abayesi ile sürünse bile onlar bollukla sevindikleri gibi, sıkıntı ve musibetlerle de sevinirler' demiştir.

337. Abdullah (ra): "Peygamberler koyun sağar, merkeplere biner ve yünden elbise giyinirlerdi" demiştir.

338. Vehb b. Münebbih söyle demiştir: "Meryem oğlu Isâ (as) havarilere, 'Size bir hakikati söyleyeceğim. -Isâ (as) genellikle sözlerine başlarken 'size hakikati söyleyeceğim' derdi- Dünyayı en çok seveniniz, musibetler esnasında feryadı figânı basamnızdır' demiştir."

339. Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "Havariler, isa'ya (as) 'Ey Isâ! kendilerinde hiçbir korku ve kederin olmadığı Allah dostları kimlerdir?' diye sormuşlardır. Isâ (as) 'Onlar, insanlar dünyanın zahirine bakarken, dünyanın batınına bakanlar, insanlar dünyanın önünü düşünürken, sonunu düşünenler, kendilerini öldürmesinden endişe ettikleri şeyi (nefislerini) öldürenler, kendilerini (ergeç) terkedeceğini bildikleri şeyi terkedenlerdir. Böylece dünyadan daha çok istemeleri, aza talip olmaları, onu anmaları onlar için bir kayıp; dünyadan kendilerine isabet edenle sevinmeleri, hüzün olmuştur. Dünyadan haksız olarak kendilerine sunulan payeleri terkedip bırakmışlardır. Dünyalık şeyler eskiyip parçalansa onları yenilemeye yeltenmezler, dünya harap olup, viran olsa tamirine kalkışmazlar, gönüllerde dünya tamamen ölüp gitse, diriltmeye teşebbüs etmezler. Bilakis dünyalarını yıkıp âhiretlerini kurarlar, dünyayı satıp ebediyen kendileri ile beraber olanı alır, refah içerisinde olacakları bir dünyayı ellerinin tersi ile iterler. Dünya ehline, cezaya çarptırılmış saralılar nazarıyla bakarlar, ölümü çok anar, hayattan bahsetmeyi terkederler. Allah'ı ve Allah'ın zikrini çok severler. Allah'ın nuru ile aydınlanır. O'nun nuru ile çevrelerine ışık saçarlar. Onların hayreti mucip haberleri vardır. Hay-retengiz haberler onların yanındadır. Kitap onlarla ayakta kalmış, bu kitabı onlar tatbik etmişlerdir. Kitap onlardan bahsetmiş, onlar da kitabı telaffuz etmişlerdir. Kitabın bilgisi onlardadır. Onlar ki-tab ile bilgiye erişmişlerdir. Eriştikleri ile beraber bir nimet, umduklarından başka bir güven, sakındıklarından başka bir korku bilmezler ve tanımazlar' demiştir."[19]

Mûsâ (As)'a Dair Haberler

340. Abdürrezzak Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini söylüyor: "Hızır (as), Mûsâ (as) ile karşılaşınca O'na: 'Ey İmran oğlu Mûsâ! Münakaşayı bırak, lüzumsuz yere gezip dolaşma. Taaccüp edilecek bir durum olmadan gülme. Evine kapan ve yaptığın hatalardan dolayı gözyaşı dök' diye tavsiyede bulunmuştur."

341. İbn Abbas'dan (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ, Mûsâ (as) ile Harun'u (as) Firavun'a gönderdiği vakit onlara: 'Sakın Firavun'un giyim, kuşamı sizi aldatmasın. Zira onun işi benim elimdedir. Benim iznim olmadan ne gözünü açabilir ve ne de konuşabilir. Sakın ha! Şatafatından ona verdiklerimizle sizin gözünüzü boyamasın. Eğer arzu etseydim, Firavun'un yapmaya güç yetiremiyeceği dünya güzellikleriyle sizi de süsleyip bezerdim. Fakat bunu yapmayışım sizlerin benim yanımda değersiz olduğunuzdan dolayı değildir. Ben size katımdaki kadar ve kıymetinizden nasibiniz ne ise onu vereceğim, tâ ki dünya sizin değerinizi azaltmasın. Şüphesiz ben dostlarımı bir çobanın develerini at yatağından veya çakalların ininden uzaklaştırdığı gibi dünyadan uzaklaştırırım ve yine çobanın develerini zararlı otlaktan kaçırdığı gibi kaçırırım. Böylece de onların mertebelerini nurlandırmak, kendisi ile tanındıkları çehrelerinde ve böbürlenmedikleri işlerinde kalplerini temizlemek isterim. Bil ki, kim benim dostlarımdan birisini korkutursa, bana düşmanca harp ilan etmiş demektir ve kıyamet gününde dostlarımın öcünü alacak olan da benim demiştir."

342. Abdüssâmed b. Ma'kıl, Vehb b. Miinebbih'den şöyle işittiğini haber vermiştir: "Mûsâ (as), ateşi görünce hemen ona doğru yürümeye başladı. Yakın bir mesafeye kadar geldi ve durdu. Bir de ne görsün, ateş oldukça yeşil, yaş bir ağacın dallarında püsküren muazzam bir alev değil mi? Gördüğü kadarıyla ateş gittikçe tutuşup büyüyor, fakat ağaç alevlerin şiddetine rağmen gittikçe yeşe-rip, güzelleşiyor. Öyle baka kaldı. Ne olduğunu bilemiyordu. Sadece birisinin dallarından birini tutuşturup ağacı ateşe verdiğini düşünüyordu. Ağacın kalın kökünün sık yapraklarının, oldukça yaş oluşunun ve yeşilliğinin, ateşi söndürebileceğini tasarlayarak, öylece kaldı. Bu arada 'Ağaçtan yere ateş parçaları düşse de alsam' diye kolluyordu. Epeyce bir müddet bekledikten sonra, elindeki bir çubukla ağaca uzandı, bir parça ateş almak istiyordu. Mûsâ böyle yapınca ağaç ona doğru meyletti, sanki Musa'yı kapmak istiyordu. Mûsâ, korkarak hemen geri çekildi, daha sonra döndü ve ağacın etrafından şöyle bir dolaştı, bu arada Mûsâ ondan birşeyler almak için çabalıyor, ağaç ta âdeta Musa'yı kapmak için çaba gösteriyordu. Ama bir anda da sönüveriyordu. Musa'nın hayreti çoğaldı ve ne olabilir diye düşünmeye koyuldu. Kendi kendine 'Bir ateş, bir parça ateş almak istiyorsun vermiyor. Bu arada ağacın özünden boyuna tutuşup çoğalıyor! Ama ağacı yakmıyor? Sonra bir göz açıp kapayıncaya kadar da büyüklüğüne rağmen sönüveriyor?' Mûsâ bu durumları görünce 'Bu ateşte bir iş var!' dedi ve onun yakılmasını ya birisi emretmiştir, ya da biri kendiliğinden gelip yakmıştır diye düşündü. Ama kimin emrettiğini niye emrettiğini ya da kimin niye yaptığını bilemeden şaşkın bir vaziyette kalakaldı. Bu sırada orada kalıp kalmayacağını veya geri dönmesi gerekip gerekmediğine de karar veremiyordu. O, bu düşüncelere dalmışken birden gözü ağacın dallarına doğru kaydı. Bir de baktı ki, o alabildiğine yeşillik göklere doğru yayılmıştı. Mûsâ ona bakıyordu. O karanlıkları çepeçevre sarmıştı. Sonra yeşillik gittikçe açılmaya, aydınlanmaya ve beyazlaşmaya başladı. Sonunda yerden göğe doğru uzanan nurdan bir sütun halini aldı. Üzerinde âdeta gözleri kamaştıran güneş ışınlan vardı. Ona her bakışında âdeta gözleri kopacak gibi oluyordu. O zaman, Musa'nın korku ve endişesi çoğaldı, elini gözüne attı ve yere iyice yapıştı ve bir gürültü ile bir sarsıntı hissetti. Ne var ki onun o anda işittiklerinin benzerini başkalarının işitmesi ne mümkün? Mûsâ işitip gördüklerinin tesiriyle aklını kaybedecek gibi olup ta, korkusu doruk noktasına erişince ağaç cihetinden bir nida duydu. Ona: 'Ey Mûsâ!' denilince derhal, çağrıya icabet etti, fakat kimin çağırdığını dahi bilmiyordu. Bu kadar çabuk icabet etmesi ise bir ünsiyetin tezahürü idi ve arka arkaya; 'Geldim, geldim! sesini duyuyorum, varlığını hissediyorum, ama yerini göremiyorum, neredesin' diye sordu. Ona: 'Ben senin üzerinde, yanında, önündeyim ve sana senden daha çok yakınını' dedi. Mûsâ, bunları işitince iyice anladı ki, bütün bunlar sadece azız ve celîl olan Rabbine yaraşır şeylerdi. Hemen, 'Evet, Sensin Allahım! Ama duyduğum senin sesin mi yoksa elçinin sesi mi?' diye sordu. Allah (cc), 'Hayır hayır? Benim,seninle konuşan. Bana yaklaş' dedi. Mûsâ elleri ile asasına yapıştı ve bir hamle ile ayağa kalkıver-di. Birden göğsü titredi, ayakları dolaştı, dili tutuldu, kalbi kırıldı, ikinci bir hamleyi daha yapacak dermanı kalmadı. Adeta bir ölü gibi idi. Ne var ki, hâlâ can taşıyordu. Daha sonra korka korka ilerledi ve kendisine nida edilen ağacın yakınında bir yere kadar geldi ve durdu. Rab Tebâreke ve Teâlâ, 'O sağ elindekine bak, O nedir, ey Mûsâ?' dedi. Mûsâ: 'O benim asanıdır* karşılığım verdi. Allah (cc), 'Ne yaparsın onunlaî'diye sordu. —Bunu, O'ndan daha iyi bilen kimse olamaz— Mûsâ, 'O'na dayanırım, onunla davarlarıma yaprak silkelerim, onunla daha başka işlerimi de karşılarım[20]dedi. Asâ, Musa'nın daha başka işlerine de yarardı. O iki çatal olup, çatalların altı çengelimsi bir tarzda idi. Rab Tebâreke ve Teâlâ, Musa'ya: 'At onu ey Mûsâ!' dedi, Mûsâ, Allah Teâlâmn onu fırlatıp atmasını istediğini zannetti ve bir daha almamak üzere kaldırıp attı. Bir de baktı ki asâ iri bir yılan oluvermiş. Ona bakanlar bakakalmışlar, o ise yerde birşeyler (yutmak) istercesine sürünüyor, deve büyüklüğünde kayaları yutuyor, dişleri ile iri iri ağaçların köklerine vuruyordu. Gözleri ile ona bakıp hemen ateş tutuşturuyordu. Çengel âdeta üzeri kıllanmış mızrağa dönmüş, çatalları ise geniş bir kuyuya çevrilmişti.

Mûsâ bunları görünce arkasına dahi bakmadan dönüp kaçtı. İyice uzaklaştı ve artık yılanın kendisine erişemeyeceğini düşündü, daha sonra Rabbini hatırladı ve utanarak beklemeye başladı. Sonra, 'Ey Mûsâ, daha önce bulunduğun yere (bana) dön!' diye seslenildi. O da büyük bir korku içerisinde evvelki yerine döndü. Ve Rabb Teâlâ, 'Al onu! Korkma sakın, zira biz onu ilk şekline çevireceğiz'[21] diye seslendi. Bu sırada Musa'nın üzerinde yünden bir zırh vardı. Allah Teâlâ, asayı almasını emredince o zırhının eteğini dizine koydu. O esnada bir melek: 'Şu sakındığın hususta Allah bize müsâde etse, zırhın (aban) seni kurtarabilir mi, Ey Mûsâ?' diye sordu. Mûsâ; 'Hayır, ama ne var ki ben zayıfım ve za'ftan yaratıldım' karşılığını verdi.

Mûsâ daha sonra elini (abanın altından) çıkardı ve yılanın ağzına koydu., Öyle ki onun kök ve azı dişlerini hissediyordu, eliyle onu kavradı, bir de ne görsün, o sopası değil mi? Elini uzattı ki, onu yaslandığı vakit elini koyduğu iki çatal kısmının arasından tutmamış mı?

Allah Teâlâ ona, 'Yaklaş!' dedi. Mûsâ yaklaşa yaklaşa ağacın yanına kadar geldi ve sırtını ağacın gövdesine dayayıp, (bir müddet) öylece kaldı. (Bu arada el ve ayaklarındaki titreklik de geçti.) Asasını iki eliyle tuttu, kafasını da önüne eğdi. Sonra Allah Teâlâ ona: (Ey Mûsâ!) Bugün seni öyle bir makama erdirdim ki, senden sonra hiçbir beşerin ona erişmesi sözkonusu değildir. Seni kendime yakınlaştırdım ve öyle ki, kelâmımı dahi işittin. Artık benim resulüm olarak git. Benim gözetimimde

olacaksın (veya) gözüm ve kulağım seninledir (sendedir). Her zaman inayet ve yardımım seninle olacak. Sana saltanatımdan bir zırh giydirdim ki, benim emrimi yerine getirirken ondan güç alacaksın. Sen erlerimden yüce bir ersin, seni yaratıklarım içerisinde zayıf bir yaratığa elçi olarak gönderiyorum. O, benim nimetimi inkar ediyor, tuzağımdan kendi-. ni güçlü hissediyor. Dünya hayatı onun gözünü boyadı, aldattı. Öyle ki hakkımı, Rab oluşumu inkar edip benden başkasına kul oldu (ibadet etti). Azametime yemin olsun ki, eğer kendimle mahlûkâtın arasına koyduğum özür ve hüccet olmasaydı, onu kızdığı zaman göklerin, yerin, ağaçların, denizlerin gazaba geldiği Cebbar (sıfatım ne icabettiriyorsa öylece) yakalardım. Eğer göğe emir buyursam, üzerine taş yağdırdı. Yere emreylesem, üzerine taş yağdırırdı. Dağlara emretsem, ezer geçerdi, denizlere buyursam boğar atardı. Ne var ki o, benim gözümden düşmüş, yanımda hiçbir değeri olmayan bir varlıktır. Onu hilmim kuşatmıştır. Ben ka-tımdakilerle müstağniyim ve gerçek şu ki, Ben âlemlerden müstağniyim ve Benden başka da böyle olan yoktur. Ona seninle gönderdiğim ilahi hakikatları tebliğ et. Kulum olmaya ve birliğimi ikrara çağır. (Daha evvel insanların başına getirdiğim) Azametli günlerimi ona hatırlat, azabımdan ve kahrımdan onu sakındır ve ona gazabım karşısında hiçbir şeyin mukavemet edemeyeceğini haber ver.

Onunla (kendi aranızda) yumuşak konuş. Belki öğüt alır da korkar. Ona benim af ve bağışlamaya, azap ve cezaya çarptırmadan daha çabuk davrandığımı söyle. Dünya zinetlerinden ona verdiklerim sakın seni korkutmasın. Zira onun ipi Benim elimdedir,

Benim iznim olmadan ne gözünü açıp kapatabilir, ne konuşabilir ve ne de nefes alıp verebilir. Ona, 'Rabbimin davetini kabul et, zira O, affı geniş olandır. Sana da dörtyüz sene mühlet verdiği halde sen bu süre zarfında hep O'na harp açtın. Ona benzemeye çalıştın, kullarını O'nun yolundan alıkoydun. O ise sana gökten yağmur indirdi, yeryüzünü münbit kıldı. Hastalanmadın, yaşlanmadın. Fakr-u zarurete duçar olmadın. Hiçbir zaman alt edilmedin. Eğer O, bütün bunları çabucak başına getirmeyi veya verdiklerini elinden almayı dileseydi bunu hemen yapardı. Ne var ki O, büyük bir hoşgörü ve sabır sahibidir' de.

(Ey Mûsâi) Sen ve kardeşin onunla cihad edin. Siz onunla ci-had etmek için seçildiniz. Eğer karşısında duramayacağı bir ordu getirmek isteseydim, mutlaka yapardım. Fakat o nefsi ve çevresin-dekilerle mağrur olmuş güçsüz, bilsin ki (tarafımdan gönderilmiş) az bir topluluk, iznimle büyük bir kalabalığı pekala yenebilir. Onun süsü ve elindeki nimetler sizi büyülemesin, gözünüzü de onlara dikmeyin. Çünkü o dünyanın ve lüks içinde yüzenlerin (geçici) süsüdür. Eğer isteseydim Firavun baktığı zaman verdiklerimin bir benzerini elde etmeye gücünün asla yetmeyeceğini anlayacağı dünya süsleriyle sizi bezerdim. Fakat Ben sizi bundan uzaklaştırıyo-rum ve dostlarım için Ben hep böyle yaparım. Bu benim tâ ezelden, onlar için tercih ettiğim bir husustur. Ben dostlarımı dünya nimetlerinden ve rahatından el etek çektiririm. Nasıl ki, develerini seven bir çoban onları tehlikeli otlaktan uzaklaştırırsa, nasıl ki develerine müşfik bir çoban onları at yatağından (veya çakalların ininden) uzaklaştırırsa, öylece dünya hayatı ve süsünden uzaklaştırırım. Bu onların benim katımda değersiz olduklarından dolayı değildir. Bu ancak onların Benim kerametimden nasiplerini tamamlamaları dünya ve nefislerinin ellerinden hiçbir şeyi almaya imkan bulamaması içindir. Haberin olsun ki, bir kul Bana karşı dünyada zâhid olmaktan daha iyi bir süsle bezenmemiştir. Çünkü bu Al-lahtan gereği gibi korkanların zînetidir. Üzerlerinde huşu ve vakar ile tanındıkları zühd elbiseleri vardır. Çehrelerinde ise secde izi vardır, işte gerçek dostlarım bunlardır. Onlarla karşılaştığın zaman kanatlarını onlara ger, kalbini ve dilini hoş tut. Haberin olsun ki, kim benim dostlarımdan birini hakir görür, ona korku verirse mutlaka bana harp ilan etmiş ve Beni de bu harbe davet etmiş demektir. Ben ise dostlarının yardımına herşeyden çabuk yetişenim.

Bana harp ilan eden, karşımda mukavemet edebileceğini mi zannediyor? Yahut da bana karşı savaşa yeltenen beni aciz bırakacağını mı hesaplıyor? Yoksa, bana karşı savaş meydanına çıkan beni alt edeceğini, benden kaçıp kurtulacağını mı tasarlıyor? Nasıl olur da Ben dünya ve ahirette onların öcünü alan iken muhtaç oldukları yardımı başkasına havale edebilirim?

Mûsâ (as), etrafı korulukla çevrili bir şehirde bulunan Fira-vun'a gitmek üzere yöneldi. Arslanlar korulukta bakıcıları ile beraber bulunduruluyorlar ve birisinin üzerine bırakılıp salıveridikle-rinde de derhal onu parçalayıp yiyiveriyorlardı. Şehirde koruluktan giren dört tane kapı bulunuyordu. Mûsâ Firavun'un görebileceği en büyük yoldan şehre girmeye teşebbüs etti. Arslan Musa'yı görünce tilkiler gibi çığlık attı, ancak bakıcıları onu durdurdular. Mûsâ yoluna devam etti ve Firavun'un kapısına kadar geldi. Asası ile kapıyı çaldı. Üzerinde yünden bir cübbe ve bir de gömlek vardı. Kapıcı onu görünce cesaretine şaştı ve ona müsaade etmeyip geri çevirdi. Ve Musa'ya, 'Sen kimin kapısına vurduğunun farkında mısın? Bu kapı efendinin kapısıdır' dedi. Mûsâ ise, 'Ben, sen ve Firavun hepimiz Rab Teâlânın kullarıyız, ben ona yardım edeceğim' dedi. Kapıcı diğer bir kapıcıya, o ise diğer kapıcılara, durumu bildirdiler. En son kapıcıya kadar durum ulaştı. Bundan ötesinde ise yetmiş tane muhafız vardı. Her bir muhafızın emrinde de Allahın dilediği kadar (sayısız) asker vardı. Bugünün en büyük lideri gibi sonunda haber Firavun'a bildirildi. O 'Alın katıma' dedi. Mûsâ içeriye alındı. İçeriye girer girmez Firavun ona: 'Seni tanıyorum' dedi. Mûsâ, 'Evet' karşılığı verdi. Firavun, 'Bebekliğinde biz seni yetiştirmedik mi?[22]deyince Mûsâ, Allah indinde zikredildiği şekilde ona karşılık verdi. O zaman Firavun onu yakalamalarını emretti. Mûsâ onlardan daha erken davranarak asasını yere atıverdi. O birden apaçık bir yılan oldu; insanların üzerine hücum etmeye hazırdı. Halk kaçıştı ve içlerinden yirmibeş bin kişi öldü. Birbirlerini ezip öldürdüler. Firavun perişan bir vaziyette kaçıp eve saklandı ve Musa'ya 'Aramızda bir zaman tayin et ve o vakitte seninle görüşelim' dedi. Mûsâ: 'Bu şekilde emrolunmadım. Ben yalnızca seninle savaşmakla emrolundum. Eğer sen dışarıya çıkmazsan, ben içeri girerim' dedi. Allah Teâlâ Mûsâya vahyederek aralarında bir zaman tayin etmelerini ve Firavun'a bu zamanı kendisinin kararlaştırmasını söylemesini bildirdi. Daha sonra Firavun 'Bana kırk gün müddet ver' dedi. Mûsâ da bunu kabul etti. Firavun kırk gün zar-finda sadece bir kez helaya giderken, kırkıncı gün kırk sefer oraya gitmiştir. Mûsâ şehirden ayrılmış, giderken arslanm yanına uğramış; arslan kuyruğunu dikerek onunla bir müddet yürümüş ve onu uğurlamıştır. Bu esnada ne onun ve ne de İsrailoğullarından bir tek kimsenin üzerine hamle yapmamıştır,

343. Nevf el-Bekâli şöyle demiştir: Allah Teâlâ dağlara: 'Sizden birinizin üzerine ineceğim' diye vahyetmiş; bunun üzerine bütün dağlar böbürlenip yükselmişlerdir. Ancak Tur Dağı öyle yapmamış, tevazu göstererek: 'Allanın benim için takdir ettiğine razı olurum' demiştir. Ve iniş de onun üzerinde gerçekleşmiştir.

344. Vehb b. Münebbih'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mûsâ (as), Allah Teâlâ'ya: *Ya Rabbi bana ne emredersin?' diye sormuş. O da: Bana hiçbirşeyi ortak koşmamanı!' cevabını vermiş. Mûsâ, 'Başka neyi emredersin?' diye sormuş. O, 'Annene karşı iyi davranmanı!' demiş. Mûsâ, 'Daha neyi, ya Rabbi?' diye sormuş. O, 'Annene iyi davranmanı' demiş. Mûsâ, tekrar 'Başka neyi emredersin, ya Rabbi?' diye sormuş. O tekrar, Annene iyi davranmanı' cevabını vermiştir." Vehb diyor ki: "Babaya iyilikte bulunmak ömrü uzatır. Anneye iyilikte bulunmak ise eceli tutar."

345. Vehb b. Münebbih'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir; "Mûsâ (as), Cenab-ı Hakka: *Ya Rabbi, (kulların Senin) başlangıcının nasıl olduğunu soruyorlar' demiş. O da, 'Onlara herşeyden önce olduğumu, herşeyi benim meydana getirdiğimi ve herşey (yok olduktan) sonra yine benim var olacağımı haber ver' demiştir.

346. Ebû İshâk'tan, Amr b. Meymûn'u şöyle derken işittiği, rivayet edilmiştir: "Mûsâ, Arşta bir adam görmüş ve onun yerine gıpta etmiştir. Bunun üzerine onun durumunu soruşturmuştur. (Melekler) ona şöyle karşılık vermişlerdir: 'Sana onun amelini söyleyeyim mi? O, Allah'ın fazlından insanlara verdiğinden dolayı onlara hased etmezdi, koğuculuk yapmaz, ebeveynine isyan etmezdi. Mûsâ, Ta Rabbi, kim ebeveynine isyan eder ki?' diye sormuş. O da, 'Onlara hakaret edilmesine sebep olur ve onlar da hakarete maruz kalırlar' demiştir.

347. Ebû'l-Celed'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mûsâ (as), Rabbından kendisine muhkem bir âyet indirmesini istemiş ve 'Onu kullarına ileteyim' demiştir. Allah Teâlâ da ona vahyetmiş ve 'Ey Mûsâ, kullarımın sana getirmelerini arzuladığın şeyi sen onlara götür' demiştir.

348. Ebû'l-Celed'den şöyle rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ Musa'ya (as) vahyetmiş ve ona, 'Ey Mûsâ, beni zikrettiğin zaman, azaların titresin ve zikrim esnasında da huşu ve sükunet içerisinde ol. Yine Beni zikrettiğin vakit dilini kalbine tabi kıl. Benim huzurumda kıyama durduğun vakit küçük, zelil bir kul gibi dur. Nefsini kına, çünkü o kınanmaya en müstehak olandır. Bana münâcaatta bulunduğun zaman titreyen bir kalp ve doğru bir lisanla yakarışta bulun/' demiştir.

349. Ebû'l-Celed'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mûsâ (as), Allah Teâlâ'ya: *Ya Rabbi! Bana verdiğin nimetleri küçük görüp dururken ve Sen de benim yaptığım bütün işlere rağmen beni cezalandırmazken, ben Senin şükrünü nasıl yerine getirebilirim?' demiş ve Allah Teâlâ ona vahyederek, işte şimdi bana şükrettin ey Mûsâ!' demiştir.

350. Ka'b el-Ahbâr'dan[23] şöyle rivayette bulunulmuştur: "Mûsâ dualarında: 'Allahım tevbe ile kalbimi yumuşat, onu kaya gibi katı kılma' derdi."

351. el-Münzir, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu haber veriyor: "Allah Tebâreke ve Teâlâ, Hz. Musa'ya, 'Kavmine söyle, Bana yönelsinler ve Zilhicce'nin on gününde Bana ya-karsınlar. Onuncu günde Bana teveccüh etsinler ve Ben onları bağışlayayım' dedi." Vehb diyor ki: "O gün yahudilerin istedikleri gündür. Fakat onda yanılmışlardı. Zira hesapları Arapların (kameri) hesabından daha doğru değildir."

352. Süfyân b. Uyeyne'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yahya (as) ile Isâ (as) bir beldeye gelirler; Isâ (as) oranın şirretlilerinin kimler olduğunu; Yahya (as) ise iyilerinin kimler olduğunu, sorardı.İsâ'ya (as), 'Sen neden şerir kimselerin yanına geliyor-sun?'denilir, o da 'Ben doktorum, hastaları tedavi ederim' derdi."

353. Ka'b el-Ahbâr'dan şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "Allah Teâlâ, Mûsâ (as)'ya vahyederek: '(Ey Mûsâ!) Hayrı öğren ve öğret. Zira Ben yerlerini yadırgamasınlar diye hayrı öğrenen ve öğretenleri kabirlerinde nura garkedeceğim' demiştir."

354. Ka'b şöyle demiştir; "Mûsâ (as) Rabbine: Ta Rabbi! Sen yakında mısın, yoksa uzakta mısın? Yakında isen Sana gizliden gizliye dua edeyim. Yok eğer uzakta isen sana yüksek sesle bağırarak yakarayım' dedi. Allah Teâlâ, 'Ey Mûsâ! Ben, Beni zikredenin yanıbaşındayım, dedi. Mûsâ, Ta Rabbi! Bizim bir halimiz diğer halimizi tutmaz, (yani iyi halde de bulunduğumuz olur, kötü halde de) Öyle zaman olur ki, üremizde Senin adını ağzımıza almaktan kaçınırız ' dedi. Allah Teâlâ, 'Nedir o hal ey Mûsâ?' diye sordu; Mûsâ, 'Cünüblük ve helada bulunmadır' karşılığını verdi. Allah Teâlâ, 'Ey Mûsâ, Beni her halükârda-zikref dedi."

355. Katâde diyor ki: "Allanın Peygamberi Mûsâ (as): Ta Rabbi! Dünyaya en az verdiğin şey nedir?' diye sormuş. O da: 'Dünya-ya verdiğim en az şey adalettir' karşılığını vermiştir.

356. Ebû Abdullah es-Sülemî, Yahya b. Süleyman'ın adım zikrettiği bir zattan naklen şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Mûsâ (as), Cenâb-ı Hak'tan bir ihtiyacını taleb etmiş, ancak (isteğine derhal karşılık verilmeyip) gecikmiş ve

'Mâşaallah (eğer Allah dilerse)' demiş. Bir de bakmış ki isteği hemen yerine getirilmiş. Sonra Ta Rabbi, şu kadar zamandan beri Senden hacetimi taleb ediyorum, oysa Sen onu bana şimdi verdin (neden?)' diye sormuş. Cenâb-ı Hak, Musa'ya vahyederek, 'Ey Mûsâ! Mâşaallah sözünün ihtiyaçlarının karşılanmasında en müessir söz olduğunu bilmiyor musun?' demiştir."

357. Ebû Abdullah es-Sülemî, Yahya b. Süleym ez-Zârifi'nin adım zikrettiği bir zattan naklen şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Meleklerin (gök alemindeki) şeytanları kulak misafiri olup (bilgi) çalarlarken korkuttukları kelime 'Mâşaalah' sözüdür."

358. Ka'b b. Alkame'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mûsâ (as), Firavun'dan (kurtulup) kaçarken Cenâb-ı Hakk'a, 'Ey Rab-bim, bana ne öğüt verirsin' demiş. O da, 'Beni hiç bir şeyle ortak tutmayıp daim,a Beni tenzih etmeni öğütlerim, çünkü Ben böyle olmayana ne rahmet eder ve ne de arındırırım' demiştir. Mûsâ, 'Daha neyi öğütlersin, ya Rabbi?' demiş. Rab Teâlâ: 'Anneni; zira o seni meşakkat üstüne meşakkatle karnında taşımıştır' cevabını vermiş. Mûsâ, 'Başka ya Rabbü' demiş. Rab Teâlâ, 'Sonra babanı Öğütlerim' demiş. Mûsâ, 'Sonra neyi' demiş. Rab Teâlâ, 'Sonra kendin için arzuladığını bütün insanlar için arzulaman; kendin hoşlanmadığın bir şeyi bütün insanlar için de çirkin görmen' demiştir. Mûsâ, 'Daha neyi öğütlersin, ya Rabbi?' demiş. Allah Teâlâ, 'Kullarımın işlerinin başına getirilirsen, ihtiyaçları konusunda onları meşakkate sevketmemeni, çünkü sen Benim rızamı amaçlıyorsun. Ben ise görmekteyim, işitmekteyim, (bütün yaptıklarınıza) muttali olmaktayım' karşılığını vermiştir.

Davud (as)'un Zühdü İle İlgili Haberler

359. Enes b. Mâlik (ra)'den, Resûlullah (sav)'m Cebrail'e (as) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Niçin Mikâil (as)'i hiçbir vakit gülerken görmüyorum?". Cebrail (as): "Ateş yaratıldığı günden beri Mikâil hiç gülmemiştir ki." demiştir.

360. İsmaîl b. Abdullah b. Ebû'l-Muhacir'den şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "Dâvûd Peygamber, çok ağladığından dolayı kıvranıyor ve 'Bırakın beni, ağlama günü gelmeden kemiklerin yakılacağı, sakalların tutuşturulacağı gün gelmeden önce ağlayayım. Bırakın beni, Allah'a asla isyan etmeyen, enırolundukları işi derhal yerine getiren güçlü meleklere benim için emir verilmeden önce ağlayayım' diyordu."[24]

361. Hasan'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allahm Peygamberi Dâvûd (as) şöyle demiştir: 'Ya Rabbi! Vücudumdaki kıllardan her birinin ikişer tane dili olsa, gece ve gündüz, bütün zamanlarda Seni zikretseler, yine de bana verdiğin bir nimetin hakkını edâ etmiş olamam.'"

362. Muğîre b. Uyeyne'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah'ın Peygamberi Dâvûd (as), Allah Teâlâ'ya: "Ya Rabbi! Bu gece seni benden daha uzun süre zikreden bir kulun oldu mu?' diye sormuş. Allah Teâlâ, ona vahyederek, kurbağanın ne iyi bir yaratık olduğunu bildirmiş ve, 'Ey Dâvûd ailesi, şükredin; kullarımdan şükreden azdır'[25] âyetini indirmiştir. Dâvûd (as), Ta Rabbi! Sana (layıkıyla) şükretmeye nasıl güç yetirebilirim ki! Nimeti veren, onunla rızıklandıran, sonra nimet üstüne nimet vererek artıran Sensin. Nimet de Senden, şükür de Senden, nasıl olur da ben Sana şükretmeye takat getirebilirim?' dedi. Rab Teâlâ o zaman 'Ey Dâvûd, şimdi beni hakkıyla tanıdın, bildin' diye cevap vermiştir.

363. Ebû Bekir el-Ca'd'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Duyduğuma göre Dâvûd (as) şöyle demiştir: *Ya Rabbi! Sırf Senin rızan için kederli birini taziye edenin mükâfaatı nedir?' Cenâb-ı Hak: 'Ona Takva elbisesi giydirmemdir'. Dâvûd (as): 'Peki sadece Senin rızanı güderek bir cenazenin gömülmesine iştirak edenin mükâfaatı nedir?' Cenâb-ı Hak: 'Onun cenazesine de meleklerin tâbi olması ve ruhlar içeresinde Benim onun ruhuna rahmet etmem-dir.' Dâvûd (as): 'Ya Rabbi! Yalnızca Senin rızanı taleb ederek bir yetimi ya da bir düşkünü gözeten kimsenin mükâfaatı nedir?' Cenâb-ı Hak: 'Gölgemden (Benim gözetimimden) başka hiçbir gölgenin bulunmadığı günde onu arşımın gölgesinde gölgelendir-memdir.' Dâvûd (as): 'Ya Rabbi! Peki Senin haşyetinden gözleri dolup taşan, ağlayan kimsenin mükâfaatı nedir?' Cenâb-ı Hak: 'En büyük korku gününde onu güvende kılmam ve yine onu cehennemin kaynar ateşinden muhafaza buyurmamdır.[26] demiştir."

364. Malik şöyle demiştir: "Dâvûd (as); 'Ey Allahım! Muhabbetini bana canımdan, kulağımdan, gözümden, ehlimden ve buz gibi soğuk sudan daha sevimli kıl' demiştir."

364. el-Cerîrî şöyle demiştir: "Duyduğuma göre, Dâvûd (as) Cebrail'e (as); 'Ey Cebrail, en faziletli gece hangi gecedir?' diye sormuş. Cebrail (as) da; 'Ey Dâvûd! Bilemiyorum. Fakat şunu söyliyeyim, seher vaktinde arş titrer, sallanır' demiştir."[27]

365. Ubeyd b. Umeyr'den şöyle rivayette bulunulmuştur: "Davud'un (as) gözyaşlarından çevresinde bir bahçe oluşmuş. Allah Teâlâ ona vahyederek: 'Ey Dâvûd, malını ,mülkünü, evlad-u iyâlini artırmamı ister misin?' demiş. O da: *Yâ Rabbi, (sadece) beni bağışlamanı isterim' demiştir."[28]

366. Ömer b. Abdurrahman, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu söylemiştir: "Dâvûd (as), hata ettiği zaman

gözyaşlarından (ağzına isabet edenler) hariç, yemek yememiş, içeceklerini de ancak gözyaşları ile karışık içmiştir."

367. Ömer b. Abdurrahman, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu söylemiştir: "Dâvûd (as): Ta Rabbi! Ben güneşin hararetine tahammül edemiyorum; ateşinin sıcaklığına nasıl dayanırım! Ya Rabbi! Ben Senin rahmetinin sesine (gök gürlemesine) tahammül edemiyorum; azabının sesine nasıl dayanacağım?' demiştir."[29]

368. Ömer b. Abdurrahman, Dâvûd (as)'un, dualarında: "Ey Allahım! Beni (Seni) unutacak kadar fakir kılma(dığm gibi), (Sana karşı) azgınlık edecek kadar da zengin etme" dediğinin kendisine söylenildiğini haber vermiştir.

369. Ca'fer Ebû İmrân el-Cevnî'nin şöyle dediğine şahit olduğunu haber vermiştir: "Ebû İmran: 'Sana davacıların haberi ulaştı mı? Ma'bedin duvarına tırmanıp, Davud'un yanına girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu..? âyetini okumuş ve 'Davud'un yanına gelmişler ve o da onlardan korkmuştu'[30] dedikten sonra, Korkma, biz birbirine hasım iki davacıyız, aramızda adaletle hükmet, haksızlık etme, bizi dosdoğru yola götür' dediler.[31] (Şeklindeki[32]devamım zikrederek şöyle demiştir:) 'Davalıların oturduğu kuma (yere) oturun' demiş ve onlar da gösterilen yere oturmuşlardır. Dâvûd (as/un 'Anlatın bakalım' demesi üzerine, birisi: 'Bu kardeşimin doksandokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni yendi.[33] dedi. Dâvûd (as), bu işe şaşıp kaldı ve: Yemin olsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu birbirlerinin haklarına tecavüz ederler...[34] deyiverdi. Diğeri ona çıkışarak: 'Ey Dâvûd! Belki sen kafası sopayla kırılacak adamsın' dedi ve kalkıp gittiler. Dâvûd (as), derhal hatâsından dolayı azarlandığım anladı ve olduğu yerde secdeye kapanarak kırk gün, kırk gece farz namazlar hariç olmak üzere kafasını hiç kaldırmadı. Öyle ki sonunda eli, yüzü ve dizleri yara bağladı. Bir melek gelerek! 'Ey Dâvûd! Ben Rabbinin elçisiyim, Sana, seni bağışladığım, artık kafanı kaldırmanı söylüyor' dedi. Dâvûd 'Nasıl olur ya Rabbi! Sen adaletle hükmedersin, Sen Deyyan olansın ve Senin katında hiç bir zâlimin zulmü geri bırakılmaz, nasıl olur da beni bağışlarsın?' dedi. O vaziyette Allahm dilediği zamana kadar bırakıldı. Daha sonra bir başka melek gelerek Dâvûd (as)'a, 'Ey Dâvûd! Ben Rabbinin sana gönderdiği kişiyim, Rabbin sana diyor ki: 'Sen ve beraberinde bir çocuk kıyamet gününde Bana geleceksiniz. Bunu Bana davalaşacaksınız. Ben de senin aleyhinde hükümde bulunarak, ona hakkını vereceğim. Sonra da ondan hakkını bağışlamasını isteyeceğim, o da hakkını Bana verecek, Ben de onu cennetime koyacağım, tâ ki hoşnud olsun. Sonrada seni bağışlayacağım' Dâvûd (as): 'Şimdi Senin gerçekten beni bağışladığını bildim, ya Rabbü' demiştir."

370. Abdurrahman b. Bûzriye şöyle de mistir: "Zebur'da Dâvûd (as) ehlinin üç kısım oldukları bildirilmiş ve 'Müjdeler olsun günahkarların yoluna girmeyenlere, müjdeler olsun zâlimlerin emrine boyun eğmeyenlere ve müjdeler olsun serkeş, battal kimselerle düşüp kalkmayanlara!' denilmiştir."

371. Hasan, Dâvûd (as)'un; "Ya Rabbi! En güzel nzık hangisidir?' diye sorduğu, onun da: 'Elinin emeği olan, ey Dâvûd!' diye cevap verdiğini rivayet etmiştir.

372. Atâ b. es-Sâib'in, Ebû Abdullah el-Cedelî'nin şöyle dediğine şahit olduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ, Davud'a (as) vahyederek, 'Ey Dâvûd! Beni sev, Beni sevenleri de sev ve Beni de kullarıma sevdir!' demiştir. Dâvûd (as), Ta Rabbi, bu nasıl olur, Seni seveceğim fakat nasıl onlara sevdireceğim?' demiş. Cenâb-ı Hak; 'Beni anarsın ve beni ancak en güzel biçimde zikredersin' demiştir.

373. Mesleme'den şöyle rivayet edilmiştir: "Dâvûd (as) Allah Teâlâ'ya: *Ya Rabbi! Senin şükrüne ancak, yine Senin nimetinle erişip dururken, ben Sana nasıl şükredeceğim?' demiş, Allah Teâlâ da ona vahyederek, 'Elindeki nimetlerin benim tarafımdan verildiğini biliyor musun?' demiş. O da, 'Evet, ya Rabbî, biliyorum1 karşılığını vermiş, bunun üzerine Allah Teâlâ: 'Ben senin bu durumundan, şükür olarak razı oluyorum' demiştir."

374. Ebû'l-Celed'den Allah Teâlâ'nm Dâvûd (as)Ja şöyle vah-yettiği yolunda bir rivayette bulunulmuştur: "Ey Dâvûd! Sıdk (mertebesine erişen) kullarıma söyle, kendilerini beğenip te amellerine fazla güvenmesinler. Zira kullarımdan herhangi birini hesaba çeker adaletimle muamelede bulunursam, mutlaka azabıma duçar olur. Hatâ eden kullarıma da müjdele, çünkü Benim vazgeçip bağışlayamıyacağım büyüklükte hiçbir günah yoktur."

375. Ebû'l-Celed'den şöyle bir rivayette bulunulmuştur: "Dâvûd (as), (bir gün) birisine emrederek insanları cemaatle namaza çağırmasını istemişti. İnsanlar da Dâvûd (as)'un o gün va*z-u nasihatta bulunup dua edeceğini bilerek, hep beraber (namaz için) çıkmışlardı, Dâvûd (as) yerini alınca: 'Allahım bizleri bağışla' dedi ve çekilip gitti. 'Ne oluyor size, neyiniz var?' şeklinde sordular. Bunun üzerine bir kısmı: 'Allanın Peygamberi sadece dua etti, sonra da çekilip gitti ha!' dediler. Diğerleri: 'Sübhanallah! Biz bu günün ibadet, dua, va'z-u nasihat ve terbiye günü olacağını zannediyorduk. Demek sadece dua etti, öyle mi?' diye söylendiler. Allah Teâ-la, Davud'a (as) vahyederek: 'Kavmine tebliğ et, çünkü onlar senin duanı azımsadılar. Ben kimi bağışlarsam onun hem dünya hem de âhiret işlerini yoluna koyarım' dedi."

376. Hâlid b. Sabit er-Rib'î, "Dâvûd (as)'un Zebur'u denilen, Zebur'un giriş kısmım buldum, orada: 'Hikmetin başı Allah korkusudur (yazılıydı.)" demiştir.

377. Ebû's-Selûl'ün şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Dâvûd (as), mescide gelir ve İsrailoğull arından en köhne halka hangisi ise onların yanma gider otururdu. Sonra da, (kendini kasdederek) 'Miskinlerin ortasında bir miskin' derdi."

378. İbn Abbas (ra), Allah Teâla'nm Dâvûd (as)'a vahyederek: "Zâlimlere söyle Beni anmasınlar. Çünki Beni ananı anmaya ahdettim. Benîm onları anmam ise sadece onları lânetlememdir" dediğini rivayet etmiştir.

379. Eyyûb el-Filistînî şöyle demiştir: "Dâvûd (as)'un Mezmûr'unda (yani Zebur'da) Allah Teâla'nm, 'Biliyor musun, kullarımdan kimleri bağışladım?' diye Davud'a (as) sorduğu, onun da: 'Kimler, ya Rabbi?' diye karşılık vermesi üzerine Allah Teâ-lâ'nın, 'Bir günah işlediği zaman, mafsalları çatırdayan (son derece pişman olan) kimselerdir, işte böyle olan kimseler üzerine günah yazmamalarını meleklerime emrederim' buyurduğu, yazmaktadır.

380. Urve, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Dâvûd (as), hurma yaprağından sepet imal eder, sonra onları çarşıya gönderip satarak elde ettiği para ile geçimini temin ederdi.

Hz. Musa (A.S.)'un Zühdü İle İlgili Haberler

381. Abdullah b. Ebû Âsim, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu haber veriyor: "Allah Tebâreke ve Teâla, Musa'ya vahyederek dedi ki: 'Kavmin Benim için evler yapıyor, Bana kurbanlar kesiyor, Ben ise ne evde oturur ve ne de et yerim. Fakat Benimle onlar arasındaki alâmet, onların zengin ile fakir arasında adaletle muamele etmeleridir. Ve yine onlarla Benim aramdaki bir diğer alâmet de şudur: Onlar fakirleri razı ettikleri zaman Ben de razı olurum. Onları kızdırdıkları vakit Ben de ga~ zaplamnım.'"

382. Abdullah b. Cübeyr, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu bildiriyor: "Mûsâ (as), İsrailoğullanna: 'Bana en hayırlı adamınızı getirin' dedi. Onlar da getirdiler. Bunun üzerine (adama dönüp) 'Sen İsrailoğullannm en hayırlı kişisi misin? diye sordu. Adam da: 'Öyle iddia ediyorlar' cevabını verdi. Adama: 'Git, bana en şerir olanlarını getir' dedi. Adam gitti. Bilâhare yanında hiç kimse olmadığı halde geldi. Mûsâ: 'Bana en şerirlerini getirdin mi?' diye sordu. Adam: 'Ben kendi nefsimi bildiğim kadar, onlardan hiç birini bilmiyorum' dedi. Mûsâ: 'Sen onların en hayırhsısın' karşılığını verdi."

383. Abdullah b. Büceyr, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu haber veriyor: "Mûsâ (as) Rabbine: 'Ey Rabbim! Hangi kulun Sana daha sevimlidir?' dedi. O da: 'Görüldüğünde Beni katıra getiren kimse' dedi.Mûsâ yine: 'Ey Rabbim! Hangi kulun Sana daha sevimlidir?' diye sorunca: 'Hastaları ziyaret eden, yavrusunu yitirenleri taziye eden, cenazeye iştirak edenler' cevabını verdi."

384. Sabit diyor ki:"Mûsâ b. İmran (as) öldüğü vakit, melekler göklerde cevelân edip; 'Mûsâ da öldü, hangi nefis ölmeyecek ki' diyorlardı."

385. Atâ diyor ki: "Mûsâ, Lebbeyk (geldim, dâvetine icabet ettim, ya Rabbi!) diyerek Ka'be'yi tavaf etti, Safa ile Merve arasında (gidip geldi). Rabb Tebâreke ve Teâlâ da ona cevap vererek: 'Lebbeyk ey Mûsâ! İşte Ben de önündeyim'diyordu. (Musa'nın) üzerinde pamuktan bir cübbe vardı." Ravi Karan (b. Temam) bir seferinde de demiştir ki: "Bu (kutuvâniye) pamuktan mamul bir cübbedir."

386. Enes b. Mâlik'ten, Resûlullah'm (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "îsrâ gecesinde Kesibü'l-Ahmar (bir mevki ismi)'da Mûsâ'ya (as) uğradım. Kabrinde namaz kılıyordu." [35]

387. Atâ b. Yesâr'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mûsâ (as): "Ya Rabbi! Arşının gölgesinde gölgelendireceğin ehlin kimlerdir?' diye sordu. O da buyurdu ki: 'Onlar, kalbleri temiz olan, celâlim hakkı için birbirini seven kimselerdir. Onlar, Ben anıldığım zaman Beni zikreden; zikrettikleri vakit de zikirleriyle anıldığım kimselerdir. Onlar öyle kimselerdir ki, sıkıntılı vakitlerde ab-destlerini güzelce alırlar ve nasıl ki kediler yuvalarına koşarlarsa öylece Benim zikrime koşarlar. Nasıl ki çocuk, insanların sevgisiyle doluysa onlar da Benim sevgimle doludurlar. Haramlarım helâl edinildiği vakit panterin çatışma anındaki gazabı gibi, gazap ederler.'"[36]

388. İmran b. Ebû'l-Hûzeyl, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Bize ulaştığına göre Allah Tebâreke ve Teâla Musa'ya (as): 'Ey Mûsâ! İzzet ve celâlime yemin olsun ki, öldürdüğün kişi, benim yaratıcı ve rızıklandırıcı olduğumu bir an olsun ikrar etmiş olsaydı, sana azabın tadını tattırırdım. Seni ona yaptığından dolayı affettim. Çünkü o bir an olsun, Benim kendisini yarattığımı ve onu nzıklandırdığımı kabullenmedi' demiştir.

389. İmrân el-Kâsir diyor ki: "Mûsâ b. İmrân: 'Ey Rabbım! Seni nerede arayayım?* diye sordu. O da: Beni kalbi kırılmış olanların yanında ara, Ben onlara hergün bir adım yaklaşırım. Eğer böyle olmasaydı onlar perişan olurlardı' cevabını verdi.

İsa'nın (a.s.) Hikmetine Dâir Haberler

390. Hişâm ed-Dustuvâî şöyle diyor: "îsâ b. Meryem'in (as) hikmetinde (şu vardır): 'Siz, hiçbir karşılık olmaksızın rızıklandı-rıldığımz dünyada, dünya için çalışıyorsunuz da, karşılık olmadan rızıklandırılmay a cağınız âhiret için çalışmıyorsunuz. Yazıklar olsun size, kötü bilginler; hiçbir iş yapmıyorsunuz, ama ücret alıyorsunuz. Yakında dünyadan çıkıp, kabrin darlığına ve karanlığına düşeceksiniz. Allah size oruç ve namazı emrettiği gibi, sizi mâsiyetlerden de men etmiştir. Dünyada kendisine rağbet edilecek en faziletli kimse iken, nasıl olur da dünya ilim ehline âhiretten daha değerli olabilir? Dünyaya yönelmişken ve kendisine zarar verecek olan şeyler, faydası dokunacaklardan daha cazip gelirken, o nasıl âhiret yolcusu olan ilim ehlinden sayılabilir? (Bulunduğu mevkinin) Allah'ın (cc) ilim ve kudretinden olduğunu bilip dururken, makamını küçük gören, kendisine verilen rızka kızan bir kimse nasıl ilim ehlinden olabilir? Allah'ı (yaptığında) isabet etme (noktasında) itham eden birisi nasıl ilim ehlinden olabilir? Ve sözü (ilmi) amel etmek için değil de, konuşmak için arzu eden bir kimse nasıl ilim ehlinden olabilir?"

391. Sabit el-Bünânî diyor ki: "Duyduğumuza göre şeytan Yahya b. Zekeriya'ya (as) gözükmüş. Ve Zekeriya (as) şeytanın üzerinde her şey için bir askı görmüş. Bunun üzerine şeytana: 'Bu üzerinde gördüğüm askılar nedir?' diye sormuş, o da: 'Bunlar ken-dişiyle Ademoğullarma iliştiğimiz şehvetlerdir' demiş. Yahya (as): Teki, benim için orada bir şey var mı?' diye sormuş, o da: 'Hayır' demiş. Yahya (as): Teki, bana da ilişebileceğin bir şey var mı?' diye sormuş, o da; 'İyice doyduğun vakit, sana bir ağırlık verip namaz ve zikirden seni ahkoyarız' cevabını vermiş. Yahya (as): 'Bundan başka bir şey var mı? diye sorunca, 'Hayır' demiş. Yahya da: 'Allaha yemin olsun ki, bundan sonra asla tok olmayacağım' demiştir."

392. Hüseyin diyor ki: "Yahya ve Isâ (as) karşılaştılar. îsâ (as) ona: 'Sen benden daha hayırlısın, benim için bağışlanmamı isteyi-ver' dedi. Yahya (as) da ona: 'Sen benden daha hayırlısın, sen benim affımı dileyiver' dedi. îsâ (as) ona: 'Sen benden daha hayırlısın, ben kendi kendime selam verdim, Sana Allah selâm verdi' dedi. Böylece Allah (cc) her ikisinin de faziletini bilmiştir.(ortaya çıkarmıştır)"

393. Saîd b. Cübeyr diyor ki: "Yahya (as) öldürüldüğü vakit, ashabından birisi, diğerine: 'Allahm Peygamberi Yahya'nın (as) gömleğini bana gönder de bir koklayayım. Çünkü ben öleceğimi biliyorum.' demiş. O da gömleği göndermiş, bir bakmış ki gömlek enine boyuna lifle dikilmiş."

394. Ebû'l-Hûzeyl diyor ki: "isa'ya (as) zina etmiş bir adam getirilmiş. O da insanlara onu recmetmelerini emretmiş. Onlara: 'Onun yaptığı işi yapmış olan hiçbir kimse onu taşlamasın' demiş. Yahya b. Zekeriya (as) hariç, hepsi ellerindeki taşları yere atıvermişlerdir."

395. Ma'mer diyor ki: "Çocuklar, Yahya b. Zekeriya'ya (as): 'Gidelim de oyun oynayalım' demişler, o da: 'Oyun için yaratılmadık' demiştir."

396. Abdüssamed b. Ma'kıl, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Gökten bir münâdî, Yahya b. Zekeriyâ'nm bütün insanların efendisi olduğunu, şehitlerin efendisinin ise Corcis olduğunu nida etmiştir."

397. Yahya b. Ca'de (ra), Resulûllah'ın (as) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yahya b. Zekeriya hiç günah işlemeyi düşünmemiş ve hiçbir kadın da onun gönlünü meşgul etmemiştir."

398. Hasan'dan şu rivayet edilmiştir: "Lokman oğluna: Tav-rum, doyduktan sonra yeme, çünkü onun bir nebzesini bir köpeğe vermen senin için daha hayırlıdır' demiştir."

399. Ebû Zer (ra) diyor ki: "Dostum (Peygamber) bana yedi şeyi tavsiye etti: (Madden) kendimden aşağı seviyede olanlara bakıp benden daha iyi durumda olanlara bakmamamı. Fukarayı sevip, onlara yakın olmamı. Acı da olsa, hakkı söylememi. Hiç kimseden asla birşey istemememi. Sıla-i Rahim (yakınlarımı ziyaret) etmemi. Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmamamı, ve 'Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'1-aliyyil-azîm' sözünü çokça tekrarlamamı."[37]

400. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebû Talib, Allah'ın kulu Fâtıma binti Hüseyn'in, Resulullah'm (sav) şöyle dediğini kendisine rivayet ettiğini haber veriyor: "Ümmetimin:, nimetler içersinde yüzenlerinin en şerirleri, çeşit çeşit yiyecek ve giyecek isteyen, konuşurken de ağzını doldum doldura konuşanlardır"[38]

401. Muhammed b. Uleyye'den, şu rivayet edilmiştir: "Resulul-lah (sav), (bir gün) BilâFin (ra) yanma girmiş, yanında bir miktar hurma olduğunu görmüştür. Bunun üzerine ona: 'Bu ne?' öiye sormuş. O da: 'Saklayıp (bir kenara koyduğum) bir miktar hurma' ce-
vabını vermiş. Resulullah: 'Cehennem ateşinin senin için (hazırlanmış) buhar olmasından korkmuyor musun? Onu infak et, ey Bilâl! Arşın sahibinin seni yoksul bırakacağından endişelenme!' demiştir."

402. Abdullah b. Amr'dan şu rivayet edilmiştir. O: "Allah Azze ve Celle'ye en sevimli olan kimseler gariblerdir," demiş. Kendisine; "Garipler kimdir?" diye sorulunca, "Onlar, dinlerini (kurtarmak için cemiyetten) kaçanlardır. Kıyamet gününde Isâ (as) ile birara-da olacaklardır" demiştir.

403. Velîd, Şu'be b. Abdülaziz ya da başka birinden şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Dâvûd (as)'un duaları arasında şu da vardı: 'ihsan sebebiyle şükrü, belâlar sebebiyle de duayı halkeden (Allah) ne yücedir.'"

404. Evzâî'den şu rivayet edilmiştir: "Aziz ve Celil olan Allah Teâlâ, Davud'a (as) vahyederek, 'Ey Dâvûd! Sana yaptığın zaman insanların gönlünü kazanıp, Benim de rızama kavuşacağın iki amel öğretmedim mi?' demiş. O da: 'Evet öğrettin, ya Rabbi' cevabım vermiştir. (Bunun üzerine) Rabbı, 'Benimle senin arandaki hususlarda vera' ile sığın, insanlara da ahlakları ile imtizaç et.' buyurmuştur."

405. Muhammed b. Cahhâde'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ, Davud'a (as) vahyederek: Benim zikrimden ve mescidlerimde oturmaktan (yüz çeviren), nefislerine zulmedenler var ya! İşte Ben, kendi kendime yemin ettim ki, kim Beni zikrederse Ben de onu anacağım ve zâlim bir kimse Beni zikrettiği vakit te ona lanet edeceğim ' buyurmuştur"

İbrahim Halil (as)'ın Zuhdü İle İlgili Haberler

406. Ka'b diyor ki: "İbrahim (as): "Ya Rabbi! Yeryüzünde benden başka sana ibâdet eden bir kimseyi görmemek beni mahzun ediyor' dedi. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle, onunla birlikte namaz kılacak melekler inzal etti."

407. Ka'b, 'İbrahim cidden yumuşak huylu, içli, kendisini Al-laha vermiş biriydi'[39] (âyeti hakkında) diyor ki: "İbrahim (as) yanında ateş anıldığı vakit, 'Âh, âh' derdi."

408. İbn Ebû Müleyke diyor ki: "İbrahim (as) vefat ettiği vakit Celil olan Allah'a mülâki oldu, ona: 'Ey İbrahim.! Ölümü nasıl buldun? diye sorulunca, 'Ya Rabbi! Canımın elemle söküldüğünü hissettim' dedi. O da: 'Biz sana bu işi kolaylaştırdık' karşılığını verdi."

409. Ebû Abdullah es-Sülemî, Yahya b. Süleym'in adını andığı birisinden naklen şöyle dediğini işittim diyor: "Ölüm meleğinin yanında, yeryüzü halkının en kerim olanı Yâkûb (as) idi. Ölüm Meleği (as) Rabbinden Yakûb'un yanına gidebilmek için izin istedi. O da izin verdi. Doğru Yakûb'un yanına geldi. Yakûb ona: 'Ey ölüm meleği! Seni Yaratan hakkı için (veya sana soranın hakkı için) sana bir şey sormak istiyorum. Canım aldığın kimseler içerisinde Yusuf da var mı?' dedi. Ölüm meleği: 'Hayır' cevabını verdi ve 'Ey Ya'kûb! Sana bir takım sözler öğreteyim mi?' dedi. O da: 'Evet' karşılığını verdi. Melek: 'Ey ebediyyen kesilmeyen, Senden başka kimsenin sayamayacağı iyiliklerin sahibi! (diye yalvar)' dedi. Ya'kûb, o gece bunlarla dua etti ve sabah olmadan, (Yusufun) gömleği yüzüne atıldı ve gözleri yeniden görmeye başladı."

410. Tâifin müezzini Ebû Abdullah şöyle diyor: "Cebrail (as), Yusuf (as)'a geldi ve: 'Ey Yusuf! Hapis sana zor mu geldi?' diye sordu. O da: 'Evet' dedi. Melek: 'Öyleyse Ey Allahım! Dünya ve âhiret işlerimde bana sıkıntı ve meşakkat veren her şeyden bir kurtuluş halket, beklemediğim yerden beni rızıklandır. Günahlarımı bağışla, ricamı sabit kıl, onu Kendinden başkasından ayır ki, Senden gaynsına rica (minnet) etmeyeyim, (diye dua et)' dedi."

411. Ebû Osman diyor ki: "İbrahim (as) üzerine iki aç arslan gönderildi. Arslanlar, onu yalayıp kendisine secde ettiler."

412. Hz Ali (ra)'den Allah Teâlâ'nm, 'Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol[40] kelâmı hakkında: "Eğer esenlik ol dememiş olsaydı, soğukluk onu öldürürdü" dediği rivayet edilmiştir.

413. Hz. Ali'nin (ra); "Kıyamet gününde ilk defa İbrahim (as) giydirilecek ve ona ketenden bir elbise giydirilecek, daha sonra Re-sulullah (sav) Arş'ın sağında iken pamuktan bir hülle giyinecek" dediği rivayet olunmuştur.[41]

414. Nevf el- Bekâlî diyor ki: "İbrahim (as): Ta Rabbi! Yeryüzünde benden başka Sana ibadet eden hiç kimse yok' demiş. Allah Teâlâ da üç bin tane melek indirmiştir. İbrahim (as) üç gün onlara imamlık yapmıştır."

415. Bekir şöyle demiştir: "İbrahim (as) ateşe atıldığı vakit bütün mahlûkât Allah'a niyazda bulunup, Ta Rabbi! Hâlîlin İbrahim ateşe atılıyor, bize müsaade et de onu söndürelim" demişler. O da: 'O Benim halilimdir, yeryüzünde ondan başka da halilim yoktur. Ben onun Rabbiyim, onun da Benden başka Rabbi yoktur. Eğer sizden yardım dilerse ona yardım edin, aksi takdirde onu bırakın' demiştir. Bunun üzerine yağmur meleği gelip: Ta Rabbi! Halîlin ateşe atılıyor, müsaade et, ateşi yağmurla söndüreyim' demiş. Allah Teâlâ: 'O Benim halilimdir. Yeryüzünde ondan başka halilim yoktur. Ben onun Rabbiyim, onun Benden başka Rabbi yoktur. Eğer senden yardım talep ederse ona yardım et, aksi halde bırak onu'demiştir. Ateşe atıldığı vakit İbrahim Rabbine bir dua ile ya-karmıştır (ki bu duayı râvi Ebû Hilâl unutmuştur.) Allah Teâlâ da: 'Ey Ateş! İbrâhime serinlik ve esenlik ol[42]demiştir. O gün doğu ve batı bütün insanlara buz gibi olmuştur."

416. Saîd b. Cübeyr diyor ki: "İbrahim (as) rüyasında İshâk'ı (as) kurban ettiğini görünce, evinden kurban ettiği yere bir tek sabahta bir aylık yol yürümüş. Onu kurban etmesinden vazgeçilip, bir koç kurban etmesi emredilince, onu boğazlamış tır. Sonra da (oradan) bir akşamda bir aylık yol teperek evine gelmiştir. Bu arada dağları ve vadileri kolayca geçmesine imkan verilmiştir."

Yusuf (As)Tjn Zühdü İle İlgili Haberler

417. Hasan diyor ki: "Resulullah (sav): 'Allah, Yusuf a rahmet etsin. Eğer 'Rabbinin yanında beni an (hatırla)' sözünü sarfetme-miş olsaydı, hapiste o kadar müddet kalmazdı3 demiştir." Sonra, Hasan ağlayarak: "Başımıza bir iş geldiği vakit insanlara koşuyoruz" demiştir.

418. Hasan diyor ki: "Resulullah (as): 'Allah Yusufa rahmet etsin, eğer uzun hapis müddetinden sonra, bana elçi gelseydi, derhal ona rağbet ederdim' demiştir."[43]

419. Hasan diyor ki: "Yusuf, kuyuya atıldığı vakit onyedi yaşındaydı. Kölelik, hapis, meliklik müddeti seksen senedir. Sonra (Allah) işlerini yoluna koydu da elli sene daha yaşadı."

420. Yezid b. Meysere diyor ki: "Yahya b. Zekeriyâ'nın (as) yiyeceği, çekirge ve ağaçların özü idi. Kendi kendine: 'Senden daha çok nimete sahip olan var mı? Ey Yahya! Yiyeceğin çekirge ve ağaç özü' derdi."

421. Ömer b. Ubeyd, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Aziz ve Celil olan Allah, gök kapılarını Hazkü'e açtı da, o da Arş'a baktı —veya buna benzer birşey söyledi— sonra: 'Seni tenzih ederim, ne kadar azametlisin, ya Rabbü' dedi. Allah Teâlâ: 'Gökler ve yer Beni taşımaya takat getiremedi. Beni kuşatamadı. Beni, vera sahibi mülayim mü'minin kalbi kuşattı' buyurdu."

422. Enes (ra) şöyle demiştir: "Allah Teâla Yusuf a (as) vahye-derek: 'Seni kardeşlerin öldürmeye azmettikleri vakit ölümden kim kurtardı?' diye sormuş, o da: 'Sen, ya Rabbü' demiştir. 'Peki, seni, kuyuya attıkları vakit oradan kim kurtardı?' diye sormuş, yine: 'Sen, ya Rabbü' demiştir. Peki, 'Sana ne oldu bir âdemoğlunu hatırladın da Beni unuttun?'deyince; 'Bu ağzımdan kaçırdığım bir sözdü' demiştir. Allah Teâlâ da: İzzetime yemin olsun ki seni hapiste bırakacağım/ demiştir."

423. Vehb b. Münebbih şunu rivayet etmiştir: Hazkîl, Buh-tü'n- Nasr'm, Danyal ile birlikte, Beytü'l-Makdis'te esir aldığı kimselerden birisiydi. Hazkîl, Fırat kıyısında uyurken, kendisine bir meleğin geldiğini, uykulu vaziyette iken, kafasını (kendisini) alıp götürüp Beytü'l-Makdis'in hizânesine koyduğunu iddia etmiştir. 'Sonra başımı göğe kaldırdım, bir de baktım ki, Arş'm önünden gök açılmış, Arş ve çevresindekiler ortaya çıkıvermiş. Bu aralıktan onlara baktım. Arş'a baktım ki o, yer ve göklere gölge yapmaktadır. Gökler ve yere baktığımda ise onları Arşın ortasına asılı bir vaziyette gördüm. Arş'ı taşıyanlar ise dört melektir. Her bir meleğin de dört tane cephesi vardır: insan, kaplan, aslan ve öküz yüzü. Bu vaziyetleri beni şaşırtınca ayaklarına baktım ki, onlar yerin içerisinde etrafında pınarlar dolaşan birşey üzerindeler. Yine Arşın önünde duran bir melek gördüm ki kül rengi gibi rengi var. Birden Cebrail'i gördüm, onun hemen altından mahlûkâtm en büyüğünü gördüm, o arada Mikâil'i gördüm ki, o gök meleklerinin halifesidir. Birden, Allah'ın mahlûkâtı yarattığı andan kıyamete kadar arşı tavaf edecek olan melekleri gördüm. Ki: 'Kuddûs, Rabbimiz Allah'ın azameti yer ve gökleri doldurmuştur' diyorlar. Birden onların alt tarafında birtakım melekler, her bir meleğin altı tane kanadi vardı.Kanatlarından ikisi yüzünü nurdan örtüyor, ikisiyle cesedini kapatıyor, ikisi ile de uçuyorlardı. Aniden, mukarreb meleklerini gördüm, onların altında da birtakım melekler gördüm ki, bir kısmı secdede, bir kısmı da kıyamda duruyordu. Allah'ın mahlukâtı yarattığından beri böylelerdi. Kıyamete kadar da öylece kalacaklardı. Onların altında da bazı melekler gördüm, Sûr'a üfle-yinceye kadar secdede kalacaklar, başlarını kaldırdılar. Arş'ı görür görmez: 'Seni tenzih ederiz, biz Seni hakkıyle taktir edemeyiz' diyorlardı. Sonra Arş'ı gördüm, bu aralıktan sarkıyordu. Büyüklüğü de o kadardı. Sonra beni yerle gök arasına götürdü, ikisinin arası doluydu. Bilâhare Arş, Rahmet kapısından içeri girdi, büyüklüğü o kadardı, arkasından beni mescide aldı. Daha sonra Arş, Sahra'nm üzerine geldi, hacmi de o kadardı ki: 'Ey Ademoğlu!' dedi, birden baygın yere düştüm. Bir ses işittim ki, daha Önce benzeri bir sesi asla işitmemiştim. Bu sesi tasavvur etmek istedim, baktım; toplanıp bir araya gelmiş, hep bir ağızdan bağırıp, tekrarlanan bir ordunun sesi gibi veya ondan daha da azametli bir sesdi.' Hazkîl diyor ki: 'Baygın yere düşünce: 'Onu kaldırın çünkü o, zayıf yaratılmış, güçsüz bir varlıktır* dendi. Sonra da: 'Kalk kavmine git, sen bir ordunun habercisi misâli benim habercimsin, davet ettiklerinden kim sana icabet eder ve hidâyetine uyarsa, sana da onun mükâfaatmın bir misli vardır. Kimi de davet etmeyi ihmal edersen ve o da dalâlet üzere ölürse, onların günahlarından hiçbir şey hafifletilmemek üzere sana da günahlarının bir misli vardır' dedi. Sonra da Arş ile yükselip gitti. Sonra taşınıp, tekrar Fırat kenarına bırakıldım. Ben, Fırat kıyısında uyurken bir melek geldi ve başımı (beni) alıp Beytü'l Makdis'in kenarına koydu. Kendimi ayaklarımı aşmayan bir su havuzunda buldum. Oradan cennete vardım. Nehirlerinin kenarlarında ağaçlarını gördüm. Bir ağaç gördüm ki, ne yaprakları dökülüyor ve ne de meyvaları tükeniyor. Baktım ki orada toptan meyvalar var. 'Oradakilerin elbiseleri nelerdir?' diye sordum. Ceviz kabuğu gibi elbiselerdi. Sahibi hangi renk isterse o renkte açılıverirler. 'Eşleri nelerdir?' dedim. Bana gösterildiler. Yüzlerinin güzelliğini birşeye teşbih etmeye çalıştım. Baktım ki, güneşle ay bir araya getirilirse yine de onlardan birinin yüaü daha parlak olur. Etlerine baktım kemiklerini kavratmıyordu. Kemiği de özlerini

örtmüyordu. Eşi kendisiyle yatıp kalktığı halde o yine de bakire kalıyordu. 'Ben buna şaştım' dedi. Hazkîl diyor ki: "Bana: 'Sen buna teaccüp mü ediyorsun?* dediler. Ben de: 'Neden şaşmıyayım ki? Bu gördüğüm meyvelerden yiyen bir kimse ebedîleşiyor, bu eşlerle evlenen kimsede hüzün ve keder kalmıyor' dedim. Sonra beni bulunduğum yere geri koydular."
Hazkîl diyor ki: "Ben Fırat kıyısında uyurken, bana bir melek geldi ve beni yeryüzünün bir yerine koydu. Orada harp vardı. Baktım ki onbin tane ölü var. Kuşlar ve yırtıcı hayvanlar etlerini deşmiş, kemiklerini ayırmış. Sonra bana bir topluluk, onlardan ölen kimselerin benden kurtulmuş olduğunu, kudretimin onlara yetişmeyeceğini iddia ediyorlardı. 'Çağır onları, bakayım' dedi. Ben de çağırdım. Baktım ki her kemik koptuğu yere gidiyordu. Öyle ki insan kemiklerin ayrıldığı yerleri tanıması kadar mükemmel surette arkadaşını tanıyamaz. Nihayet birbirlerine kaynaştılar. Sonra üzerlerinde etler oluştu. Sonra damarlar, daha sonra da derileri oluştu. Ben ise bunlara bakıyordum. Sonra bana: 'Onların ruhlarını da çağır* dedi."
Hazkîl diyor ki: "Ben de çağırdım. Baktım ki her ruh ayrıldığı cesede koşuyor, oturdukları vakit, bana: 'Sor bakalım ne olmuş onlara?'dedi. Onlar da: 'Bizler ölüp te, hayattan ayrıldığımız vakit Mikâil denen bir melekle karşılaştık. Bize: 'Getirin bakalım şu amellerinizi, alın karşılığını' dedi. 'Bizim size, sizden öncekilere ve sizden sonra gelecek olanlara uyguladığımız sünnetimiz işte böyledir.' dedi. Amellerimize baktı, bizim putlara taptığımızı gördü. Cesetlerimize kurtları musallat etti, ruhlarımız da acı çekmeye başladı. Ruhlarımıza gam musallat etti. Bu sefer de cesetlerimiz acı çekmeye başladı. Bu şekilde azap çekip duruyorduk' dediler. Sonra beni melek daha önce bulunduğum yere götürüp bıraktı."'

424. İbn Ebû Ebzâ diyor ki: "Allah'ın Peygamberi Dâvûd (as): 'Eyyûb insanların en sabırlısı, onların en mülayimi ve öfkesini en fazla yeneniydi' demiştir."

425. Aynı rivayet.

426. Saîd b. Abdulaziz diyor ki; "Dâvûd (as): *Ya Rabbi! Yeryüzünde Senin için nasıl nasihatla hareket ederim?' dedi. O da: 'Beni çok anarsın. Beyaz, siyah Beni seveni seversin, nefsin için nasıl hüküm veriyorsan, insanlar için de öyle hükmedersin ve yabancının yatağından içtinab edersin (Yani zinaya ya ki aşmazsın)' buyurdu."

427. Habib şöyle diyor: "Bir adanı Allah'ın Peygamberi Ya'kûb'a (as) uğramış, (bakmış ki) Ya'kûb'un (as) kaşları gözlerinin üzerine sarkmış bir vaziyettedir. Bir bez parçası ile onları kaldırmış ve 'Ey Allah'ın Peygamberi! Ne bu gördüğüm halin?' diye sormuş, O da: 'Zamanın uzunluğu ve hüznün çokluğundan dır' demiş. Bunun üzerine Allah Teâlâ vahyederek: 'Şikayet mi ediyorsun, ey Ya'kûb?' demiş, Ya'kûb da: *Ya Rabbi! Kusur ettim, bağışla' demiştir."

428. Hasan diyor ki: "Yakûb (as), Yusufa (as) seksen sene ağladı, o vakit o yeryüzündekilerin Allaha en kerim olanıydı."

429. Hasan diyor ki: "Rü'yâ ile te'vîl arasında seksen sene vardı."

430. Vehb b. Münebbih'ten şu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ, Mûsâ'yâ bir nur vermişti. Hârûn da ona: 'Ey kardeşim, onu bana verir misin?' dedi. O da ona verdi. Hârûn da onu iki oğluna verdi. Beytul-Makdis'te peygamberlerin ve onlardan sonra da meliklerin ta'zim ettikleri bir kap vardı. İki çocuk bu kaptan şarap koyarlarken, gökten bir ateş indi ve ikisini birden kapıp, göğe yükseldi. Hârûn korkuya kapıldı ve yüzünü göğe çevirdi dua ve yakarışlarla yardım isteyerek ayağa kalktı. Allah Teâlâ, Harun'a vahyederek: İşte taatımda bulunanların ehlinden isyan edenlere ben böyle yaparım. Ya masiyetimde olanların ehlinden olup ta isyan edenlere ne yaparım? buyurdu."

431. Velîd b. Amr diyor ki: "İşittiğime göre Tevrat'ta 'Âdemoğlu ellerini oynat, sana bir rızık kapısı açayım, emrettiğim hususlarda bana itaat et, senin iyiliğine olanı ben biliyorum' şeklinde yazılıymış."

432. Mekke'ye geldiği zaman Hasan şöyle söyledi: "Allah Teâlâ diyor ki 'Ademoğlu, seni ben yarattım; Benden başkasına kulluk ediyorsun, Bana dua ediyor ve Benden kaçıyorsun. Beni anıyor ve beni unutuyorsun. İşte bu yeryüzündeki en büyük zulümdür.' Daha sonra Hasan, 'Muhakkak ki şirk en büyük zulümdür'[44] âyetini okudu.

433. Vehb b. Münebbih'ten şu rivayet edilmiştir: "Ben Tevrat'ta peş peşe dört satır buldum. Birisi şudur: 'Kim Allah'ın kitabını okur da, O'nun kendisini bağışlamayacağını zannederse o, Allah'ın âyetleri ile eğlenenlerdendir. Kim başına gelen musibetlerden dert yanarsa o, Allah'tan deri yanmış demektir. Üçüncüsü, kim başkasının elinde kilerden dolayı hüzünlenirse, Rabbinin hükmüne kızmış demektir. Dördüncüsü de, kim zenginliğinden dolayı birisine eğitirse, dininin üçte ikisi gitmiştir. "

434. Abdurrahman b. Mehdî diyor ki: "Muhammed b. Nadr el-Hârisfnin şöyle dediğine şahit oldum: 'Rabî b. Haysem, 'Önce fakîh ol, ondan sonra insanlardan i'tizâl et/ demiştir."

435. Muhammed b. Nadr el-Hârisî diyor ki: "Azız ve Celîl olan Allah, Mûsâ b. İmrân'a vahyetti ve 'Uyanık ol ve kendin için dostlar edin. Seni benim rızama sevketmeyen her dost gerçekte senin düşmanındır. Kalbine kasvet verir. Mükafata erişmek ve daha fazlasını elde etmek için zikredenlerden ol' dedi."

436. Abdullah b. Mübarek, Vâsıfta Muhammed b. Nadr el-Hârîsi'ye, seferde oruca devam ettiğinden bahsetmiş. O da, "Bu (ibâdetle) koşup icabet etmektedir" cevabım vermiştir.

437. Ebû Zeyd diyor ki: "Muhammed b. Nadr kırk gün benim yanımda gizlendi. Ne gece ve ne de gündüz onu uyurken görmedim."

438. Muhammed b. Münkedir diyor ki: "Annemin bacağını ovarak geceledim. Ömer de namaz kılarak geceledi, onunkine karşılık, kendi geceleyişim beni o kadar sevindirmez."

439. Muhammed b. Nadr el-Harisî diyor ki: "Bazı kitaplarda okudum (şöyle yazıyordu): 'Âdemoğlu, eğer senin hakkında benim bildiğimi insanlar bilseydi, seni fırlatıp atarlardı. Fakat bana şirk koşmadığın müddetçe Ben seni bağışlayacağım.'"

440. Hanzale'nin amcasıoğlu şöyle rivayet etmiştir: "Azız ve Celîl olan Allah, Musa'ya vahyederek 'Kavmin mescidlerini süslüyor, (ama) kalplerini harap ediyor. Kesileceği güne hazırlanan domuz gibi besleniyorsunuz. Ben onlara ve akibetlerine baktım. Artık onlara icabette bulunmayacağım, istediklerini onlara vermeyeceğim'demiştir."

441. İmâm Mâlik,[45] Ebû Husayn'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir ümmetin ameli kötüleştiği vakit mescidlerini süslerler"

442. Hasan diyor ki: "Mûsâ (as), insanlarla ihtilât etmek istedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona vahyederek, 'Arkadaşlık etmek istediğin kimseye bak, insanlar onunla ülfet ediyorsa, sen de onunla arkadaş ol' dedi."

443. Ebû'l-Celed diyor ki: "Azız ve Celîl olan Allah, Musa'ya vahyetti ve 'Ey Mûsâ! Bana dua ettiğin vakit, dilini kalbine tâbı kıt, beni zikrederken huşu' içerisinde ve mutmain bir vaziyette ol. Huzurumdan kalktığın zaman hakir ve zelil bir şekilde kalk ve nefsini zemmet. Çünkü o zemmedilmeye en lâyık olandır. Bana yakarışta bulunduğun vakit titreyen bir kalp ve doğru bir dil ile yakar' dedi."

444. Ebû İmrân el-Cevnî şöyle diyor: "Mûsâ (as) kavmine vâzu nasihatta bulunmuş; içlerinden bir adam gömleğini parçalamış. Bunun üzerine Musa'ya, 'Gömleğin sahibine söyle de, onu parçalamasın, esas kalbini bana açsın' denilmiştir."

445. İbn Abbâs (ra)'dan şu rivayet edilmiştir: "Mûsâ (as) dedi ki: 'Ey Rabbim! Kullarından hangisini daha çok seversin?' Rabbi: 'Beni en çok zikredeni' dedi. Mûsâ: 'Rabbim! Hangi kulun en zengindir?' dedi. Rabbi: 'Verdiğime razı olan' dedi. Mûsâ: 'Hangi kulun en iyi hükmedendir?' dedi Rabbi: İnsanlara hükmettiği gibi, kendi nefsine de hükmedendir' dedi."

446. Mücâhid diyor ki: "Kabe'yi yetmiş tane peygamber hac-cetmiştir. Bunlar içerisinde Mûsâ b.İmrân da vardır. Üzerinde pamuktan mamul iki tane abası vardı. O telbiye getirir, dağlar da ona karşılık verirlerdi."

447. Ebû's-Sıddîk en-Nâcî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Süleyman b. Dâvûd (as), insanlarla beraber istiskâ (yağmur dua-sma)'ya çıkmış giderken, sırtüstü uzanmış, ayaklarını da havaya dikmiş, şöyle diyen bir karıncaya rastgelmişler: 'Ey Allahım! Ben senin mahlûkâtmdan birisiyim. Biz senin rızkından müstağni olamayız. Ya bize yağmur verirsin yahut bizi helak edersin.' Bunun üzerine Süleyman (as), insanlara, 'Dönün, başka birisinin duası sebebiyle yağmura kavuşacaksınız' demiştir."

448. Abdullah (b. Mes'ûd)'dan şu rivayet edilmiştir: "(Bir gün) arkadaşları onu bekleşiyorlarmış. (Yanlarına) çıkıp gelince, ona 'Ey Emîr! Seni geri bırakan nedir?' diye sormuşlar. O da: 'Size anlatacağım; sizden evvelkiler içerisinde bir kardeşiniz olan Mûsâ (as): 'Ey Rabbim! En çok sevdiğin kulunu bana söyler misin? Ki, Sen onu sevdiğin için ben de onu seveyim' deyince, Allah Teâlâ: 'Dünyanın bir tarafından veya en ücra köşesindeki bir kula bir musibet gelir veya ona bir diken batar da, dünyanın bir başka tarafındaki veya öbür ucundaki, onu tanımayan bir diğer kul, olanları duyar ve âdeta o musibet kendi başına gelmiş veya o diken kendine batmış gibi acı hissederse, öbür insana sırf Benim için sevgi beslerse, işte o bana en sevimli olan kulumdur' demiş. Mûsâ (as), Tâ Rabbi! Mahlûkâtı var ettin; bir kısmını ateşe sokup, onlara azap ediyorsun?' dedi. Allah Azze ve Celle ona vahyederek, 'Hepsi benim yarattıklarımdır' dedi. Sonra da ona: 'Bir tarlayı ek' dedi; o da sürüp, ekti. 'Sula' dedi. Suladı. Sonra 'Onu koruyup kolla, gözet' dedi: O da gözetti. Allah bunlardan ne dilediyse onu yaptı; sonra biçip, kaldırdı. Allah Teâlâ ona: 'Ekinini ne yaptın, ey Mûsâ?' dedi. O da: 'İşimi bitirip, onu kaldırdım' cevabını verdi. Allah: 'Ondan geride bir şey bıraktın mı?' dedi. Mûsâ: İşe yaramayanlarını veya ihtiyacım olmayacakları geride bıraktım' dedi. Allah: 'İşte Ey Mûsâ! Aynı şekilde, ben de işe yaramayacak olanlara azap ederim' dedi."

449. Vehb diyor ki: "İşittiğime göre, Allahm peygamberi Mûsâ (as), dua ve niyaz eden bir adama rastlamış ve Ta Rabbi! Ona merhamet et' demiş. Bunun üzerine Allah ona vahyederek: 'Benim, üzerinde olan hakkımı gözetmedikçe, bütün takati tükenince-ye kadar da dua etse, ona icabet etmem' buyurmuş."

450. Saîd b. Hilâl diyor ki: "Ashabı, Dâvûd (as)'u ziyaret ediyorlar ve onu hasta zannediyorlardı, oysa onun Allah Azze ve

Cel-le'den ayrı olmaktan başka bir şeyi yoktu."

451. Kays b. Abbâd diyor ki: "Dâvûd (as), şöyle diyerek dua ederdi: Tâ Rabbi! Seni zikrettiğim zaman bana yardımcı olacak, unuttuğum zaman bana hatırlatacak bir arkadaş istiyorum. Yâ Rabbi! Zikrettiğim vakit bana yardımcı olmayan, unuttuğum vakit Seni bana hatırlatmayan bir arkadaştan sana sığınıyorum. Yâ Rabbi! Seni zikreden bir toplulukla karşılaştığım vakit, eğer onları geçip gitmek istersem, geçip giden ayağımı kır ki, oturup orada onlarla Seni zikredeyim.'"

452. Ebû Saîd el-Müeddib, ismini unuttuğum bir zâttan şunu rivayet ediyor: "Peygamber Dâvûd (as) şöyle derdi: *Yâ Rabbi! Beni konfor içerisinde, fitneye düşmüş bir vaziyette kılma ki, geçimimi küçük görüp nimetine nankörlük etmeyeyim."'

453. Ebû Yezîd diyor ki: "Allanın Peygamberi Dâvûd (as) namazı uzatır, sonra rükû' eder, sonra başını kaldırır, arkasından da şöyle derdi: 'Ey Göklerin mimarı! Başımı sana kaldırdım. Ey semâda oturan![46] Kullar rabblerine bakışıyor.'"

454. Fudâle, Hasan'm şöyle dediğini işittim diyor: "Peygamber Dâvûd (as): *Yâ Rabbi! Ne beni inleten bir hastalık ver, ne de kendimi unutturan bir sıhhat isterim. Fakat bu ikisinin arasında bir şey isterim' derdi."

455. Mübarek b. Fudâle, Hasan'm şöyle dediğini işittim diyor: "Eyyûb (as) başına her bir musibet gelip çattığında: 'Ey Allahım! Sen aldın, sen verdin, beni sağ bıraktığın müddetçe, yaptığın imtihanın güzelliğinden dolayı sana hamd ederim' derdi."

Eyyub (As)'Un İmtihanı İle İlgili Haberler

456. Abdurrahman b. Ciibeyr diyor ki: "Allah Teâlâ, Eyyûb (as)'u malı, evladı ve bedeniyle imtihana tabi tuttuğu vakit onu bir çöplüğe attı. Hanımı, çıkıp onu doyuracak (rızkı) kazanmaya başladı. Şeytan bu duruma hased etti. Kadına tasaddukta bulunan, ekmek vs. yiyecek satan insanlara gelip, onlara: 'Şu size bürünüp gelen kadını kovun, çünkü o eşi ile birleşiyor ve ona elini sürüyor, insanlar da onun yüzünden sizin yiyeceklerinizden tiksiniyor' dedi. Bundan sonra, onu yanlarına yaklaştırmamaya ve ona, 'Aman bize yaklaşma, bizden uzak dur, biz seni doyururuz' demeye başladılar. Kadın durumu Eyyûb'a (as) bildirdi. Bunun üzerine Eyyûb, Allah'a hamdetti. Kadın dışarı çıktığı vakit onunla karşılaşıyor[47] Eyyûb'un başına gelenlerden dolayı mahzun olduğunu görüyordu. 'Arkadaşını ve babamı kurtar, ancak, Allaha yemin olsun ki, babam bir tek kelime söyleyiverse bütün sıkıntıları bitecek, malı ve evlatları ona geri dönecek' diyordu. Kadın, bunu hemen gelip Eyyûb (as)'a haber veriyor, o da: 'Allah'ın düşmanıyla karşılaşmışsın da sana bu sözü telkin etmiş. Allah, bize mal ve evlat verdiği zaman O'na iman edip te, kendisinin olanı aldığı vakit onu inkâr mı edelim? Eğer Allah beni şu hastalığımdan kurtarıp ayağa kaldı-rırsa, sana yüz sopa vuracağım* demiş." Râvî diyor ki: 'İşte bu yüzden Allah Teâlâ, 'Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini bozma' dedi.[48] 'Dığs' ile bir tutam çöp kasdediliyor.

457. Talha diyor ki: "Şeytan, 'Eyyûb'un başına gelen hiçbir musibetle asla sevinemedim. Şu kadarı var ki, onun iniltisini işittikçe, ona acı verdiğimi anlıyordum' dermiş."

458. Abdurrahman b. Yezîd b. Rebf diyor ki: "Dâvûd (as), gökten yere düşmekte olan ateşten bir orağa baktı da, Yâ Rabbi! Bu nedir?' diye sordu. O da: 'Bu her zorba zalimin evine koyduğum lânetimdir' cevabını verdi."

459. Ebû Bekir b. Avn el-Medînî diyor ki: "Arkadaşlarımdan birinin şöyle dediğine şahit oldum: "Allah azze ve celle, Davud'a (as) vahyederek, 'Dünyada şehvetler kullarımın zayıflarına verildi; kahramanlara ne oluyor? dedi."

460. Dahhâk diyor ki: "Ahlâkı güzel, efendi olan kimse, kadınlardan uzak duran kimsedir."

461. Saîd b. Müseyyeb, İbnu'1-Âs'm şöyle dediğine şahit oldum diyor: "Yahya b. Zekeriyyâ'dan (as) başka herkes Allah'a mutlaka bir günahla mülâki olmuştur." Sonra Saîd; '... Allah sana, kendisi tarafından gelen bir kelimeyi tasdik edici, efendi, iffetli ve salih-lerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler, [49] âyetini okudu. Sonra da yerden birşey kaldırıp 'iffetli' dedi, böyle bir şey söyledi ve Yahya parmağıyla işaret etti. Abdullah diyor ki: "Babam (Ah-med b. Hanbel) ve Attâb, İbn Mubârek'ten, 'Seyyid, Rabbine itaat eden, Ona isyan etmeyen kimsedir' dediğini rivayet ettiler."

462. Ma'mer diyor ki: "Çocuklar Yahya b. Zekeriyyâ'ya 'Haydi gidip oynayalım' dediler. O da 'Bizler oyun için yaratılmadık' cevabını verdi. Allah Teâlâ 'Ey Yahya! Kitab'a (Tevrat'a) kuvvetle sarıl!' dedik ve henüz sabi iken ona hikmet verdik [50] âyetini inzal buyurdu.

463. Mücâhid diyor ki: "Yahya b. Zekeriyyâ'nın (as) yiyeceği ot idi. Şayet Allah korkusundan ağlayacak olsa ve eğer gözlerinde zift bulunsa gözyaşları deler atardı. Yanaklarında akıp gidecek yerler oluşturmuştu."[51]

Süleyman B. Davud (as)'la İlgili Haberler

464. İbn Atâ, babasından şu sözü nakletmiştir: "Süleyman (as), hurma yapraklanndan eliyle bir şeyler yapar, kendisi hurma ile arpa ekmeği yer. İsrâîloğullarma da 'cevlezi' denilen bir çeşit yemek yedirirdi."

465. Yahya diyor ki: "Süleyman (as) oğluna: 'Aman oğlum! Ko-ğuculuktan sakın. Çünkü o, kılıcın keskin ağzı gibi bir şeydir' demiştir."

466. Ebû Abdullah diyor ki: "îsâ b. Meryem: *Ey dünyaya kul olanlar! Tasaddukta bulunacağınız yerde zulmettiğiniz kimselere merhamet edin' demiştir."

Isa (as) nın Zühdüne Dâir Rivayetlerin Devamı

467. Muhammed b. Seveka şöyle diyor: öIsâ b. Meryem: 'insanları bırak rahat içerisinde yaşasınlar. Sen kendi nefsinle meşgul ol. Bırak onları. Övgülerini aramadığın gibi, kınamalarını da bekleme. Sen sorumlu tutulduğuna bak' demiştir."

468. İbn Abbâs (ra) şöyle diyor: "Allah Teâlâ Isâ (as)'ya vahye-derek: 'Beni, canını düşündüğün gibi düşün. Yine Beni, kıyamet günün için yegâne zahiren kıl. Bana tevekkül et ki, sana yeteyim. Benden gayrisini dost edinme ki, seni perişan etmeyeyim' demiştir."

469. Şa'bî diyor ki: "Isâ b. Meryem: 'İhsan sana iyilikte bulunana misliyle mukabele etmen değildir. Fakat esas iyilik, sana kötülük edene iyilik etmendir* dermiş."

470. Süleyman b. Muğîre, Sâbit'ten şunu rivayet etmiştir: "îsâ (as) bir kardeşini ziyarete gidiyordu. Yolda biriyle karşılaştı ve o zât kardeşinin öldüğünü söyledi. Bunun üzerine Isâ (as) da geri döndü. Kardeşinin kızları isa'nın kendilerine kadar gelmeyip, yoldan geri döndüğünü duydular ve doğru ona gelerek: 'Ey Allahm rasûlü! Senin bize kadar gelmeyip te geri dönmen, bize babamızın ölümünden daha ağır geldi' dediler. O da: 'Haydi, gidelim de kabrini bana gösterin' dedi. Gidip, gösterdiler. Isâ ona seslendi ve o da yaşlı bir halde çıktı: 'Sen falanca kimse değil misin?' diye sordu.Adam 'evet' cevabını verdi. îsâ: 'Peki, sen niçin çıkıp geldin? deyince, o da: 'Sesini işittim. Onu sayha zannettim' dedi. Hanımı bu arada olup biteni görüyor, konuşmaları da işitiyordu. Kadın [îsâ (as)'a dönerek]: 'Seni doğurup besleyen, anaya müjdeler olsun' dedi. Buna karşılık îsâ (as) da: 'Müjdeler olsun. Allanın kitabım öğretip te, zorba olarak can vermeyen kimseye* dedi."

471. Hasan (ra) diyor ki: "îsâ b. Meryem (as): 'Ben dünyayı yüzüstü attım ve üstüne oturdum. Benim ne ölüp gidecek bir evladım ve ne de yıkılıp göçecek bir evim var* demiş. Teki, kendine bir ev yapmayacak mısın?' demeleri üzerine, o: 'Öyleyse bana selin ağzına bir ev yapıverin' diye karşılık vermiş. 'Orada ev durmaz' diye mukabelede bulunmuşlar. 'Peki kendine bir eş edinmeyecek misin?' diye sormuşlar. Ona da: 'Ben, ölüp gidecek eşi ne yapayım?' diye cevap vermiş."

472. Ca'fer b. Cürfâs (Burkan) diyor ki: "îsâ b. Meryem (as): 'Günahın başı dünyayı sevmektir. Kadınlar şeytanın tuzağıdırlar. İçki ise bütün kötülüklerin anahtarıdır' dermiş."

473. Süfyân (es-Sevrî) (ra) diyor ki: "îsâ b. Meryem (as): 'Dünya sevgisi bütün günahların temelidir. Pek çok (manevî) hastalık ise mal (sevgisin)dedir.' demiş. 'Pekâla, bunun ilacı nedir?' diye sormuşlar. O: 'Sahibi malıyla Övünüp, böbürlenmekten kendini alamaz ki* demiş. *Ya alıkoyarsa?' demeleri üzerine de: Tine de, işini yoluna koyma çabası, onu Allah'ın zikrinden alıkoyar' cevabını vermiş."

474. Vehb. b. Münebbih şöyle demiştir: "îsâ b. Meryem (as): 'Allah hakkı için size söyleyeyim ki, gök zenginlerden hâlidir (zenginlere gökte yer yoktur). Devenin iğne deliğinden girip geçmesi, zenginin cennete girmesinden daha kolaydır' buyurmuştur."

475. Süfyân b. Uyeyne, Hâlid b. Havşeb'in şöyle dediğini işittiğini söylemiştir: "Isâ b. Meryem (as), havarilerine: 'Krallar, nasıl size hikmeti bıraktılarsa, siz de onlara dünyayı bırakın* demiş."

476. Vehb b. Münebbih demiştir ki: "(isa'ya) gökten indirilen sofrada, birkaç parça arpa ekmeği ile birkaç tane balık vardı."

477. İkrime demiştir ki: "Isâ b. Meryem (as), havarilerine: 'Ey Havariler topluluğu! İncilerinizi domuzlara atmayın. Çünkü onlar domuzların işine yaramaz. Hikmeti de istemeyen kimseye vermeyin. Zira hikmet inciden çok daha güzeldir. Onu istemeyen ise domuzdan daha şerirdir' demiştir."

478. Süfyân (b. Uyeyne) diyor ki: "Isâ b. Meryem âlimlere hitaben: 'Ey yeryüzünün tuzları! Sakın bozulmayın. Çünkü, birşey bozulduğu vakit, onu tuz düzeltir. Eğer tuz bozulacak olursa, onu hiçbir şey ıslah edemez' demiştir."

479. Zür'a b. İbrahim şöyle demiştir: "Isâ b. Meryem: 'Hak için size söylüyorum. Nasıl ki, sizden biri deniz dalgaları üzerine ev yapmaya güç yetiremezse, işte dünya da aynen öyledir. Orayı (sanki) temelli kalacakmış siniz gibi bir yer edinmeyin' demiştir."

480. Meysere'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Mesîh (as) demiştir ki: 'Allanın seçkin kulları! Eğer, mahlûkât içerisinde, Âdemoğlunun bir nuru olmak istiyorsanız; size zulmedeni bağışlayın. Sizi ziyaret etmeyeni, ziyaret edin. Size iyilikte bulunmayana iyilik edin, size vermeyene siz verin.'"

481. Saîd b. Abdüiaziz üstadlanndan şöyle bir rivayette bulunmuştur "Isâ (as), havarilerinden birisi ile giderken bir mâni ile karşılaşmış. Bir adam önlerine çıkmış ve: 'Sizlerden herbirerine birer tokat atmadıkça, geçmenize müsaade etmeyeceğim' demiş. Adamı caydırmaya çalışmışlarsa da, direnmiş. (Çaresiz) Isâ (as): 'Bana vurabilirsin' demiş. Adam da onun suratına bir tokat atmış ve geçmesine müsaade etmiş. Havariye dönerek: 'Sana da bir tokat vurmadıkça, geçirmem' demiş. Fakat Havârî, buna asla yanaşmamış. Bunun üzerine Isa (as), diğer yanağını uzatmış ve adam ona da bir tokat vurduktan sonra geçip gitmelerine müsaade etmiş. Sonra Isâ (as): Yâ Rabbi! Bu durum, senin rızana uygunsa, beni rızâna kavuştur. Eğer, gazabından ise sen kıskanmaya en lâyık olansın' diye dua etmiş."

482. Abdullah b. Dînâr el-Behrânî şöyle demiştir: öîsâ b. Meryem (as), havarilerine: 'Arpa ekmeği yeyin. Dünyadan emin ve salim olarak ayrılın. Hak için size söylüyorum ki; dünyanın tadı, âhiretin acısıdır. Dünyada açlık, âhirette lezzettir. Allanın hakikî kullan lüks içerisinde yüzmezler. Hak için size söylüyorum ki, en kötünüz, dünyayı seven, onu ameline tercih eden ve eğer güç yetir-se, bütün insanları kendisi gibi yapmak isteyen âlimdir' dermiş."

483. Süfyân'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "îsâ b. Meryem (as): 'Ben size öğrenesiniz diye anlatıyorum. Taaccüb edesiniz diye değil' dermiş. (Kavilerden) Yahya b. Adem rivayetinde ise: 'Ben ise size hiçbirşey anlatmıyorum' demiştir."

484. Saîd b. Abdüiaziz şöyle demiştir: "Mesih İbnu Meryem (as): '(Yâ Rabbi! [İşler]) Benim istediğim gibi değil, Senir istediğin gibi. benim dilediğim gibi değil, fakat senin dilediğin gibidir' dermiş."

485. Saîd b. Abdülaziz: "Duyduğuma göre, îsâ (as)'nın en çok hoşuna giden söz, kendisine 'Bu miskindir* denilmesiymiş" demiştir.

486. Yezîd b. Meysere şunu nakletmiş tir: "Havariler, (Ey Mesîhullah! Allanın beytine bak, ne kadar da güzel' demişler. O da 'Amin, âmin (evet, evet). Size hak için söylüyorum ki, ehlinin işlediği günahlar yüzünden, Allah Teâlâ, bu mescidde taş üzerinde taş bırakmayıp yok edecektir. Ne altın, ne gümüş ve ne de bu taşlar Allahm bir işine yaramaz. Allahin en fazla sevdiği şey iyi kalbler-dir. Allah yeryüzünü bu kalb(lerin sahibleriyle) imar eder (şenlendirir). Bozuldukları vakitte bu kalb(lerin sahipleriyle dünyayı harâb eder' diye karşılık vermiştir."

487. Saîd b. Abdülaziz, İbn Huleys (Yezîd b. Meysere)'den şu rivayette bulunmuştur: "îsâ b. Meryem (as): 'Şeytan dünya ile, hilesi ise malla beraber bulunur. Malın güzel (gözükmesi) nefsin arzularıyla, tam olarak elde edilmesi ise şehvetlerledir' demiştir,"

488. Muhacir b. Habîb diyor ki: "Mesih îsâ b. Meryem (as) şöyle dermiş: 'Ey Havariler topluluğu! Nefislerinizi helak ederek dünyaya talip olmayın. Dünyadakileri terkederek nefislerinizi (kurtarmaya) bakın. Çıplak geldiniz, çıplak gideceksiniz. Yarının rızkını istemeye bakmayın. Bugün olan, bugüne yeter. Allah'tan rızkınızı günü gününe kılmasını isteyin.'"

489. Cafer b. B^rkân'm şöyle dediği nakledilmiştir: "îsâ b.Meryem (as): 'Ey Allahım! Amelimin karşılığında rehin oldum. Benden daha fakir hiçkimse yok (Yâ Rabbi!)' diye (yakarırmış)."

490. Ca'fer el-Hûrî (el-Cezerî)'den şu rivayette bulunulmuştur: "îsâ b. Meryem (asj: 'Ey Allahım! Çirkin gördüğüm şeyleri defede-mez, faydasını umduklarımı da elde edemez oldum. İş başkasının elinde, ben ise amelimin mukabilinde rehin kaldım. Benden daha fakir hiçkimse yok (Yâ RabbÜ). Düşmanlarımı sevindirip, dostlarımı mahzun etme, başıma gelecek musibeti dinimde kılma. Bana merhamet etmeyecek birisini de bana musallat etme' diye dua edermiş."

491. Ebû Ma'mer Süfyân'dan şu nakledilmiştir: *îsâ b. Meryem (as) (havarilerine): 'Ben, size, ancak amel edesiniz diye öğretiyorum, taaccüp edesiniz diye değil. Ey yeryüzünün tuzları (âlimler), bozulmayın. Zira birşey bozulduğu vakit sadece tuz ile düzeltilebilir. Tuz ise bozulduğu zaman hiçbir şeyle ıslah olmaz. Siz öğrettiğiniz kimselerden, yalnızca benim sizlerden aldığım mükâfatı alın (yani âhiret sevabı ile yetinin, dünyevî karşılık istemeyin).' diye öğütlemiştir."

492. Müslim b. Ebû'1-Ca'd şöyle demiştir: "Salih (as)'in kavmi içerisinde onlara eziyet eden birisi vardı. Kavminden (bir grup) Salih (as)'a gelerek: 'Ey. Allah'ın peygamberi! Şu (adama) bir beddua etsen' dediler. O da: 'Gidin! Siz ona yetersiniz' cevabım verdi. Adam, hergün odun toplamaya giderdi. O gün de yanında iki ekmekle odun toplamaya çıkmıştı. Ekmeğin

birini yemiş, diğerini de sadaka olarak vermişti. Odununu topladı ve sağ salim odunlarıyla beraber geri döndü. Kavmi, doğru Salih (as)'e gelerek: 'Adam sağ salim, başına hiçbir iş gelmeden geri döndü' dediler. Salih (as), adamı çağırtıp: 'Bugün ne yaptın?' diye sordu. Adam: 'Bugün oduna çıktığımda, yanımda iki ekmek parçası vardı. Birini sadaka olarak verdim, diğerini de yedim' dedi. Salih (as): 'Çöz şu odunlarını' dedi. Adam da hemen çözdü. Bir de baktılar ki, siyah bir yılan, odunlardan birini ısırmış olduğu halde duruyor. Bunun üzerine Salih (as): Vermiş olduğu sadakayla bunu defetti' demiş."

493. Abdullah b. Bekir el-Müzenî, babasından Lokman (as)'m şu sözünü işittiğini haber vermiştir: "Ana babanın evladını dövmesi, tarlayı gübrelemesi gibidir,"

495. Katâde (aynı haberi) Mûsâ Esvârî'den de işittiğini kaydederek, onun şöyle dediğini naklediyor: "Allah Teâlâ, İsrâîloğulla-rından bir peygambere şunu vahyetmiştir: 'Âdemoğullannın hepsi günahkârdır. Günahkâr-ların en hayırlısı ise çok tevbe edendir.'"

496. Sabit el-Benânî şöyle demiştir: "Bir zât, yetmiş sene ibadet etti. Dualarında: 'Yâ Rabbi! Beni amelimle kurtar' derdi. Öldü ve cennete koyuldu. Orada yetmiş sene kaldı. Bu müddetin sonunda ona: 'Oradan çık. Yetmiş senelik amelin (cevabını) aldın* denildi. Adam, dünyada yaptıkları içerisinde gönlünce en fazla itimad edebileceği birşey aradı. Ve Allah'a dua etmekten, O'na yönelmekten daha sağlam birşey bulamadı. Ve başladı 'Yâ Rabbi! Ben dünyada iken, Senin zorlukları giderdiğini duydum. Bugün benim şu sıkıntımı gider (Yâ Rabbi!)' diye dua etmeye. Bunun üzerine cennette kalmasına müsaade edildi."

497. Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "Bize nakledildiğine göre Allah teâlâ: 'Kulum bana itaat ettiği müddetçe, ben onun geçimini tekeffül ederim. İstemeden ona veririm. Dua etmeden icabet ederim, iyiliğine olanı, ben ondan daha iyi bilirim' demiştir."

498. Ca'fer, Mâlik b. Dinar'ın şöyle dediğini haber vermiştir: "Allah teâlâ: 'Kullarıma azâb etmek istiyorum. Kur'ân okuyanları, tnescidleri imar eden (oralarda ibadet edenjleri ve İslâm çocuklarını görünce, gazabım sükûnete kavuşuyor, azabımı çeviriyorum' demiştir."

499. Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "Bana söylenildiğine göre, sizden öncekiler içerisinde bir adam varmış. Bir müddet Alla» ha ibadet etmiş ve Allah'tan bir ihtiyacım (karşılamasını) istemiş. Her Cumartesi onbir adet hurma yemek suretiyle, yetmiş Cumartesi Allah için oruç tutmuş. Sonra yine Allah'tan bir ihtiyacım (gidermesini) istemiş. Fakat, Allah vermemiş. Bir müddet geçip te Allah istediğini vermeyince kendi kendine düşünmüş ve: 'Bundan önce de istedin. Eğer senden bir hayır olsaydı, istediğin verilirdi. (Demek ki) sende hiçbir hayır yok' demiş. O anda bir melek inmiş ve: 'Ey Ademoğlu! Nefsini kınadığın şu an, senin ibadetlerinden çok daha hayırlıdır. Allah istediğini verdi' demiştir."

500. Vehb b. Münebbih'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Bir adam, rahiplerden birisine gelmiş ve: 'Ey rahip! Ölümü nasıl anıyorsun?' diye sormuş. Rahip: 'Her adım atışımda, kendimi ölmüş farz ediyorum' diye cevap vermiş. Adam: 'Peki, Allah'ın zâtı için ne yapıyorsun?' diye sormuş. Rahip: 'Cennet ve Cehennemi duyup ta, ondan sonra bir an olsun namazdan geri duran hiç kimse görmedim' demiş. Adam: 'Ben namazda kıyama duruyorum ve o kadar ağlıyorum ki, neredeyse gözyaşlarımdan bakla yetişiyor' demiş. Rahip ona: 'Günahını itiraf ederek Allanın huzuruna gelmen,senin için, amelin dellallığım yaparak ağlamandan daha hayırlıdır. Zira. amelini açığa vuranın namazı (duası) makbul olmaz' diye mukabe lede bulunmuş. Adam: 'Öyleyse bana ne tavsiye edersin?' diye sor muş. Rahip: 'Sana dünyada zâhid olmanı ve dünya ehliyle çekilmemeni tavsiye ederim. Yine sana an gibi olmam tavsiye ederim; eğer yerse temiz yer, bırakırsa temiz bırakır, bir daim üstüne konsa, onu kırmaz. Sana bir köpeğin sahiplerine bağlılığı gibi, Allah'a bağlanmanı tavsiye ederim. Sahipleri onu aç bıraksa da, kovsa da o yine onları korur ve onlara bağlı kalır' diye tavsiyelerde bulunmuştur."

501. Mâlik b. el-Hâris şöyle demiştir: "Allah Teâlâ demiştir ki: Beni zikretmek, kimi Benden birşey istemekten alıkoyarsa, ona isteyenlere verdiğimden daha fazlasını veririm.[52]

502. Seleme b. Ebû'l-Ca'd'm şöyle dediği nakledilmiştir: "Bir kadın çocuğu ile beraber yola çıkmış. Yanında da bir parça ekmek varmış. (Yolda giderken) bir kurt gelmiş ve çocuğunu kapıp gitmiş. Kadın kurdun peşine düşmüş. Bu arada ekmeğini kendisinden bir-şeyler isteyen bir dilenciye vermiş. (Çok geçmeden) kurt çocuğu getirip, kadına geri vermiş."

503. Ebû Sinan şöyle demiştir: "Allah Teâlâ: 'Ey dünya! Mü'min kuluma acı da, ona sabretsin. Benim için ona tatlı (gözükme ki) onu fitneye düşürmeyesin. Ey Ademoğlu! Kendini tamamen benim ibadetime ver ki, gönlünü zenginlikle doldurayım, fakirliğini gidereyim. Eğer bunu yapmazsan, kalbine meşgale verir, fakirliğini de gidermem' demiştir."

504. Hâlid b. Sabit er-Rib'î şöyle demiştir: "Nakledildiğine göre Isrâîloğulları içerisinde bir genç varmış. Bu genç kitap okumuş, âlim bir zatmış. (Fakat aynı zamanda) sevilmeyen de birisiymiş. Çünkü ilmi ve bilgiyi mevki elde etmek, mal kazanmak için edinmiş. Birtakım bid'atler uydurarak, istediği makama erişip, arzuladığı malı kazanmış. Yaşlanıncaya kadar bu vaziyette kalmış. Bir gece yatağında yatarken düşünmeye başlamış. 'Farzet ki, bu insanlar, uydurduklarımı bilmiyor. Peki

Allah da mı bilmiyor? Ecelim de yaklaştı. Tevbe etsem bari demiş. Tevbesinde o kadar azim-liymiş ki, çenesini delip, oradan bir/zincir geçirerek, kendisini mescidin direklerinden birisine asmış. Ve: 'Allah tevbem hususunda birşey indirinceye kadar veya ölünceye kadar buradan ayrılmayacağım* demiş. İsrâîloğulları arasında (birisine) vahiy (gelmesi) garip karşılanmazdı. Allah Teâlâ, peygamberlerinden birine vahye-derek, ona: 'Şayet, sen benimle kendi aranda bir günah irtikâb et-tiysen, Ben sonuna kadar onu bağışladım. Fakat kullarımdan saptırdıkların ve öylece ölüp te cehenneme koyduklarım için, seni asla bağışlamam' buyurmuş." (Kavilerden) Avf (bu gence) "Berberiyyâ" denildiğini söylemiştir.

505. Ömer b. Abdurrahman, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini haber vermiştir: "İsrâîloğullarından bir kadın, bir sudan geçti ve orada yıkandı. Sonra da kalktı, orada namaz kılmaya başladı. Altmış veya yetmiş sene, ne çekildi, ne yedi ve ne de içti. Sonunda arındı. Namazdan çıktı. Kendisine: 'Nasıldın?' diye sorulduğunda: 'Sabaha çıktığımda, akşamlayamayayım; akşama erdiğimde de, sabahlamayayım, derdim' cevabını verdi."

506. Ömer b. Abdurrahman, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini haber vermiştir: "İsrâîloğulları âlimlerinden biri, kendisinden daha âlim birine gelmiş ve: 'Ne yiyeyim?' diye sormuş. O da: 'Açlığını teskin edecek birşeyler ye' diye cevap vermiş. Bunun üzerine: '(Peki) ne giyeyim?' diye sormuş. Alim: 'Avret mahallini kapatacak birşeyler veya Mesih'in elbisesini giy' diye cevap vermiş. [Râvîlerden İbrahim Ebû Muhammed burada tereddüt etmiştir.] (Bu sefer) 'Ne bina edeyim?' diye sormuş. Alim: 'Seni güneşten ve rüzgardan koruyacak birşey' diye karşılık vermiş. Adam: 'Ne kadar güleyim?' deyince, âlim: 'Yüzün gevşeyecek kadar' demiş. Adam: 'Ne kadar ağlayayım?' diye sorunca da, âlim: 'Allah korkusundan dolayı ağlamaktan usanma' diye cevap vermiş. Adam: 'Hangi amelimi açığa vurayım?' demiş. Âlim: 'Harîs olan birinin uyacağı, insanların senin aleyhindeki sözlerini doğru çıkarmayacak kadarını' demiş. Adam: 'Hangi amellerimi gizleyeyim?' diye sorunca, âlim: 'Senin iyi amel etmediğin zannım verecek olanları' diye cevap vermiş.

507. Ömer b. Abdurrahman, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini haber vermiştir: "İsrâîloğullarından bir âbid kendini iyice ibadete verdi ve yeryüzünde dolaşmaya başladı. Öyle ki, vahşi hayvanlarla beraber geziyordu. Kılları o kadar uzamıştı ki fercini kapatıyordu. Ondan başka mirasçısı bulunmayan bir yakını öldü. Kendisine haber vermeden malına dokunmayı iyi görmediler ve oturup onu beklemeye başladılar. Adam ise onları görür görmez kaçıyordu. Adamın birisi: 'Bana birşeyler verirseniz onun haberini size getiririm' dedi. Onlar da istediğini verdiler. Adam onu beklemeye başladı. Onu görür görmez karşısına dikildi ve elbiselerini çıkarttı. Adam onu görünce durdu ve gözlerini kapattı. Öbür adam: 'Müsaade et, sana yaklaşayım' dedi. 'Peki yaklaşabilirsin' diye mukabelede bulundu. Adam ona: 'Falanca (yakının) öldü. Geriye malı kaldı. Senden başka da vâris bırakmadı. İnsanlar da sana haber vermeden mala el sürmeyi hoş görmediler/ dedi. Âbid: 'Öleli ne kadar oldu?' diye sordu. Adam: 'Şu kadar' diye cevap verdi. Abid: 'Ben sizden ayrılalı ne kadar oldu?' diye sordu. Adam: 'Şu kadar zaman oldu' dedi. Âbid: '(Öyleyse) ben ondan şu kadar evvel ölmüşüm' dedi ve dönüp gitti."

508. Mâlik b. Dinar'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Duyduğuma göre İsrâîloğullarma: 'Dillerinizle dua ediyorsunuz (ama) kalpleriniz benden uzak, ruhbanlığınız boşunadır' denilmiştir."

509. Ebû'l-Muğîre, üstadlanndan bazılarının kendilerine şunu naklettiklerini haber vermiştir: "Süleyman b. Abdülmelik Şam mescidine girmiş ve orada üzeri yazılı bir taş görmüş. Bunun üzerine: 'Bu nedir?' diye sormuş. (Oradakiler): 'Bilemiyoruz' demişler. (Bazıları): 'Ey mü'minlerin emîri! Vehb b. Münebbih'e birisini gönderip, çağırın. Çünkü o, bütün kitapları okuyabiliyor' demişler. (Halîfe) birisini gönderip (Vehb'i) çağırtmış. Vehb yazıyı tanımış ve okumuş, üzerinde: 'Ey Ademoğlu! Şayet ölümüne ne kadar kaldığını bilmiş olsan, bütün arzularından soğursun. Sen ancak, ayaklarının kayıp, sevgilinin seni teslim ettiği, yakınlarının sana veda ettiği zaman pişman olursun. (O zaman) sen, ne ailene geri dönebilecek ve ne de amelini arttırabileceksin. Öyleyse, hasret ve pişmanlıktan önce kıyamet günü için çalış.

510. Mâlik b. Dînâr şöyle demiştir: "Bir bayram günü, İsrâîloğulları mescidlerine girdiler. Genç bir delikanlı mescidin kapısında, dış tarafta, ayakta durdu ve ağlamaya başladı. Yüksek sesle ağlıyor ve nefsini kınıyordu: 'Benim gibi birisi, sizinle giremez. Ben falan, falan işleri yaptım' diyordu. (Nihayet) Peygamberlerinden birinin diliyle: '(Bu genç) falanca kişi sıddîklerdendir'diye yazıldı."

511. Vehb K Münebbih'ten, mukaddes kitaplardan bazısında şu söze rastladığı rivayet edilmiştir: "Allah teâlâ: 'Kim fakirlerin malından yardım umarsa, sonunda onu fakrü zarurete duçar ederim. Zayıfların gücüyle inşa edilen her binanın sonunu harap kılarım' demiştir."

512. Abdullah b. Vehb'ten şu rivayet edilmiştir [Râvî, Abdullah'ın bu haberi babasından nakletmiş olduğunu söylüyor. Ebû Muhammed ise (bu hususta) tereddüt etmiştir]: "İsrâîloğullarından âbid bir zât, bir havrada ibadet ediyordu. Bu zâtın kötülüklerden uzaklaştığını görünce (serkeş bazı kimseler): 'Şunun bir yolunu bulsak ta (ibadete çekildiği yerden) indirebilsek' dediler. Bunun üzerine sapık bir adamın karışma giderek, âbide musallat olmasını istediler. Kadın, karanlık ve yağışlı bir gece oraya geldi ve: 'Ey Allanın kulu! Beni içeri alır mısın?' dedi. Âbid (o sıra) ayakta namaz kılıyordu. Lambası da yanmaktaydı. Kadına iltifat etmedi. Kadın: 'Ey Allanın kulu! yağmur yağıyor. (Hava) karanlık. Beni içeriye alJ dedi. Ve içeriye girinceye kadar bu şekilde devam etti. İçeri girdi ve uzanıp yattı. Adam, ayakta namaz kılıyordu. Kadın iki tarafa dönmeye ve vücudunun güzelliklerini adama göstermeye başladı. Sonunda adamın nefsi uyandı. Bunun üzerine (kendi

kendine): 'Hayır. Allaha yemin olsun ki, bakayım ateşe tahammül edebiliyor musun?' dedi ve yanmakta olan lambaya yaklaştı. Parmağını lambaya koydu ve yaktı. Sonra namaz kıldığı yere geri döndü. Bir müddet sonra, nefsi yine onu tahrik etti. Adam tekrar lambanın yanma gitti ve diğer parmağını da yaktı. Arkasından namaz kıldığı yere çekildi. Nefsi yine uyandı. O, lambaya gidip gelmeye ve parmaklarım teker teker yakmaya devam etti. Nihayet bütün parmaklan yandı. Kadın bu arada ona bakıyor ve olup bitenleri seyrediyordu. Sonun da (dayanamayıp) bir çığlık attı ve öldü. Sabahleyin (serkeşler) kadının ne yaptığım görmek için koşup geldiler. Bir de baktılar ki, kadın ölmüş. Başladılar adama 'Ey Allanın düşmanı! Ey riyakâr! Kadına tecavüz ettin, sonra da onu öldürdün, değil mi?J demeye. Abidi alıp krallarına götürdüler ve aleyhinde şahitlik ettiler. Kral, âbidin idamına hükmetti. Âbid, iki rekat namaz kılmak istedi ve kıldı. Sonra dua ederek: "Yâ Rabbi! Biliyorum ki Sen, beni yapmadığım birşeyden dolayı muaheze etmezsin. Fakat,ken-dimden sonraki âlimlere utanç vesilesi olmak istemiyorum' dedi. Bunun üzerine Allah kadının canını geri verdi ve kadın: 'Ellerine bakın' dedi ve gerisin geriye öldü."

513. Vehb b. Münebbih'ten şu nakledilmiştir: "'Bir köyün civarında eylenen seyyahlardan birisi de (yukarıdaki) hâdisenin benzerini nakletti. Fakat o şöyle dedi: "Kadın onlara: 'Adamın ellerinin yandığını görünce, olduğum yere baygın düştüm. (Şimdi buradan) dağılm. (Bundan böyle) sağ kaldığım müddetçe, sizinle arkadaşlık edecek değilim dedi ve dağlarda seyyâhlığa başladı."

514. Vehb'den şu rivayet edilmiştir: "Bir seyyah ve yamağı, yol üzerinde avını bekleyen bir arslanla karşılaşmışlar. Yamak: 'Arslan! Arslan!' demeye başlamış. Seyyah, ona aldırış etmeksizin yoluna devam etmiş. Arslanın yanma kadar gelmişler. Arslan, ayağa kalkmış ve yoldan kenara çekilmiş. Geçtikten sonra yamak, büyüğüne: 'Ben seni arslana karşı uyardım (fakat sen aldırış etmedin)' demiş. Seyyah da ona: 'Sen beni, Allah'tan başkasından korkar mı zannettin? Vahşi hayvanların beni parçalaması benim için, Allah'ın kendisinden başka bir varlıktan korktuğumu bilmesinden daha iyidir' cevabını vermiş."

515. Vehb b. Münebbih'ten şöyle dediği nakledilmiştir: "Bir seyyah ile yamağı varmış. Yiyecekleri her üç günde bir gelirmiş. Birgün bakmışlar ki, birisinin yiyeceği gelmemiş. Büyüğü yamağına: 'Birimiz bir hatâ yaptı ve bu da rızkımıza mâni oldu. Düşün bakalım. Sen ne yaptın?' demiş. Yamak: 'Birşey yapmadım' cevabmı vermiş. Fakat, bilâhare herşeyi hatırlamış ve: 'Evet, birgün kapıya bir dilenci gelmişti, ben de kapıyı yüzüne kapatmıştım' demiş. Büyüğü: 'Yemeğimiz bundan dolayı gelmemiş işte' demiş. Allah'a istiğfarda bulunduktan sonra, daha evvel olduğu gibi nzıkları gelmeye başlamış.

516. Vehb b. Münebbih şunu rivayet etmiştir: "Bir seyyah, bij köye girdi. Baktı ki, köyün ileri gelenlerinden biri ölmüş. Heme? oradan çıktı ve: 'Bu zalimi gömmem' dedi. Sonra hafif bir uyk uyudu. Yanına bir adam geldi ve: 'Ey Adam! Allahm rahmetinde herhangi birşeye sahip misin?' diye sordu. Seyyah: 'Hayır' dedr. Adam üç kere sorusunu tekrarladı, her seferinde de 'Hayır' cevabını aldı ve: 'Peki, onun bu sızısından (ölüm sancısından) dolayı r e olduğunu (Cenâb-ı Hakk'ın ne irâde ettiğini) biliyor musun?' dedi."

517. Yine Vehb b. Münebbih şunu nakletmiştir: "Bir seyyah ve bir de yamağı varmış. Birgün seyyah, yamağına: 'Falanca köye git ve bana bir kefen al. Zira, benim ecelim yaklaştı, haydi, acele et! demiş. Yamak köye gelmiş. Bakmış ki köyün eşrafından birisi ölmüş, halk da kabri başında toplanmışlar. Pek tabîî ki, dükkanlarını da kapatmışlar. Yamak istediklerini hemen alamamış. Nihayet halk geri gelmiş ve o da kefen ve kokuyu satın alarak arkadaşının yanma geri dönmüş. Bakmış ki, arkadaşı ölmüş, hayvanlar da yüzünü yeyip parçalamışlar. Başlamış dövünüp, hayıflanmaya bu arada da: 'Falanca zâlim, kefenlendi, kokulanıp defnedildi. Falancanın ise suratı yenilip, parçalandı' diyormuş. Bunun üzerine ona: 'Falanca zâlimin bir tek iyiliği vardı. Allah onu, âhirette hiç nasibi olmayacak şekilde dünyadan çıkarmak istedi. Filanca seyyah ise, küçük bir hatâ yapmıştı da, Allah onu dünyadan, bunun acısını duyurmadan çıkardı' denilmiştir."

518. Vehb b. Münebbih, şu haberi hikaye etmiştir: "Bir seyyah vardı. Beraberinde bir de melek gönderildi ve meleğe, seyyah nasıl davranırsa, öyle davranması emredildi. Bir vadiden geçerken, bir leşle karşılaştılar. Seyyah leşin kokusunu duymamak için elbisesiyle burnunu kapadı. Melek de aynısını yaptı. Seyyah ona: 'Niçin böyle yaptın?' diye sordu. O da: 'Sen ne yaparsan, aynısını yapmakla emrolundum' dedi. Seyyah: 'Benim duyduğum kokuyu sen de duydun mu?' diye sordu. Melek: 'Hayır, bana kâfirin kokusundan başka birşey eziyet vermez' dedi."

519. Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "Beytül-Makdis civarında bir adam, iki de oğlu vardı. Çocukları bulûğa erdiler ve kadınlarla oynaşmaya başladılar. Adam onların bu haline karşı çıkmadı. (Bunun üzerine Cenâb-ı Hak): 'İzzetime yemin olsun ki! Ahdim olsun, onların üçünü de bir günde öldüreceğim. Sonra da ailesini fakrü zarurete duçar edeceğim' dedi."

520. Yine Vehb b. Münebbih şunu anlatmıştır: "Allah lanet edesice İblîs, bir seyyaha geldi ve onu azdırmak istedi. Bir türlü başaramadı. Bunun üzerine ona: 'Ben, seninle dost olmak istiyorum' dedi. Seyyah: 'Benim senin dostluğuna ihtiyacım yok' cevabını verdi. İblîs: 'Öyleyse, bana ne istersen sor, sana haber vereyim' dedi. Seyyah: 'İnsanları ne ile fitneye düşürüyorsun?' diye sordu. İblîs: 'İnsanların aceleci olanlarına bakar, çocukların topla oynadıkları gibi onlarla oynarız' dedi."

521. Vehb b. Münebbih şunu nakletmiştir: "İsrailoğullarının âlimlerinden birisi şöyle dermiş: 'Meyva toplayanın geride

bıraktığı bir yemiş, ekin biçenin ardında kalan bir başak gibi oldum.

522. Vehb b. Münebbih: "İsrâîloğulları içerisinde fâsık âlimler türemişti. Siz de daha da çoğalacak" demiştir.

523. Akîl b. Müdrik es-Sülemî şöyle demiştir "Allah Teâlâ, İsrâîloğullarınm peygamberlerinden birine şöyle vahyetmiştir: 'Kavmine söyle; düşmanlarımın ne yemeğini yesinler ve ne de içeceğini içsinler. Kendilerini onlara benzetmesinler de. Aksi takdirde, onlar da tıpkı düşmanlarım gibi, benim hasmım olurlar."

524. Mâlik b. Dînâr şöyle demiştir: "İsrâîloğulları âlimlerinden birisi, evine kadın ve erkekleri doldurur, onlara va'zu nasihat-ta bulunarak, Allah'ın (âsi toplumları azaba duçar ettiği azametli) günlerini hatırlatarak onları ikaz ederdi. Birgün, çocuklarından birisinin kadınlara kaş göz işareti ettiğini farketti. Ve: 'Ağır ol evladım! Ağır ol evladım! (yapma!)' dedi. Sedirden düştü ve şah damarı koptu, karısı da çocuk düşürdü (yani sağlıklı bir doğum yapamadı). Çocukları da ordudayken öldürüldü. Bunun üzerine Allah Teâlâ, peygamberlerine vahyederek: 'Falanca âlime (şu sözümü) haber ver: 'Ben senin neslinden ebediyyen sâdık birisini çıkarmayacağım. Yalnızca sana 'Ağır ol evladım! Ağır ol evladım!' dediğin için bana olan bu kızgınlığın ne?...' dedi.[53]

525. Mâlik b. Dînâr, Tevrat'ta: "Kimin günahlarla haşir neşir olan bir komşusu var da, onu bundan men etmiyorsa, günahında ona ortaktır?" yazdığını söylemiştir.

526. Mâlik b. Enes şöyle demiştir: "Bana anlatıldığına göre, Isrâîloğullarmdan bir grup, gündüzleri oruç tutarlarmış. Akşam olup ta, sofralar kurulunca, sırayla içlerinden birisi kalkar: 'Çok yemeyin! Çok içersiniz, sonuç olarak da çok uyursunuz' diye ikaz edermiş."

527. Vehb b. Münebbih, Ermiyâ'nın şöyle dediğini nakletmiş-tir: "Yâ Rabbi! Kulun Davud'u seçtin ve o senin için bir mescid inşa etti. İşinde gücünde yaşayıp duruyordu. Nihayet evlenecek çağa gelince taraftarlarından bir grup ona musallat oldu ve ona: 'Şayet sana "güneşin bir lavı rüzgara yüklendi, yarın azab olunacak" dense veya "gökyüzünün ne kadar kapısı vardır?", "Allah'ın hazineleri ne kadardır?", "Denizler ne kadar yerden kaynamaktadır?" denilse ya da "Deniz sana gelip, karadan davacı olarak, 'Dalgalarım çoğaldı,kaynaklarım arttı, karaya taşmak istiyorum' dese, kara da (buna mukabil) 'Ağaçlarım, dağlarım çoğaldı, nehirlerim artıp, vahşi hayvanlarım bollaştı, ben de denizi istilâ etmek istiyorum'" dese, hangi birisi için nasıl hüküm verirsin?' dediler."[54]

528. Bişr b. el-Hâris şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel, körüğe girdi ve kıpkırmızı altın gibi çıktı." (Râvîlerden) Ali b. Haşrem diyor ki: "Bişr'in bu sözü Ahmed b. Hanbel'in kulağına gittiği vakit, o: 'Yaptığımızla, Bişr*i razı eden Allah'a hamdolsun'" demiştir.

529. Muhammed b. Cahhâde, Lokman (as)'ın şu sözünü nak-letmiştir: "İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o vakit hikmetli bir göz bulunamayacak."

530. Süfyân, kendisine haber veren birisinden şunu naklet-mistir: "Lokman el-Hakîm oğluna: 'Ey oğlum! Dünya derin bir denizdir. Orada pek çok insan boğulmuştur. Gemin, Allah korkusu olsun. Geminin içi ise, Allah'a iman olsun. Yelkenleri de, Allah'a tevekkül etmek olsun. Kurtulabileceğini zannetmiyorum, ama belki kurtulursun' demiştir."

531. Hasan, Lokman (as)'m oğluna: "Yavrum! Kaya da taşıdım, demir de. Fakat, kötü komşudan daha ağırım görmedim" dediğini haber vermiştir.

532. Ebû'l-Celed'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Hikmet'te şunu okudum: 'Kimin gönlünde bir vaizi olursa, Allah tarafından bir koruyucusu olur. Kim gönlünden insanlara insaflı davranırsa, Allah onun izzetini arttırır. Allah'a itaatta zillet, ma'siyetle izzetten daha iyidir.'"

533. Hâlid b. Yezîd b. Sabîh, babasından naklen şu rivayet etmiştir: "Hikmetli bir sözde şöyle deniliyor: 'Ey Ademoğlu! Beriifrn rızâmı) arıyorsan, iki şeyde bulabilirsin: bildiğin hayrı yaparsın, bildiğin fenalığı da terkedersin."

534. Muhammed b. Vâsi', Lokman (as)'ın oğluna: "Yavrum! Kalbin kötü olduğu halde, insanlara Allah'tan korkuyormuş gibi görünme" dediğini haber vermiştir.

535. Avf, Lokman (as)'m oğluna: "Yavrum! Mü'minin iki kalbi vardır. Birisiyle umar, diğeri ile korkar" dediğini nakletmiştir.

536. Abdullah b. Dînâr, Lokman (as)'ın oğluna şöyle tavsiye ettiğini haber vermiştir: "Yavrum! Allahm karşısında, nefsini, mutlak O'na muhtaç bir mertebeye indir. Fakat O'nun sana hiç ihtiyacı olmadığını bil. Yavrum! İnsanların övgüsünü değil, kınamalarını yazan (hatırında tutan) birisi ol. Kendisi sıkıntıda, fakat insanlar ondan rahat (ve emin) olan bir kişi ol."

537. Serî b. Yahya, Lokman (as)'ın oğluna: "Yavrum! Hikmet, miskinleri, kralların yerine oturtur" dediğini nakletmiştir.

538. Eyyûb, Ebû Kılâbe'nin kitabından şu haberi rivayet etmiştir: "Lokman (as)'a: 'En âlim insan kimdir?' diye soruldu. O: 'İnsanların bilgisiyle kendi ilmini artıran' dedi. 'En zengin insan kimdir?' diye soruldu. O: 'Kendisine verilene razı olandır' cevabım verdi. 'İnsanların en hayırlısı kimdir?' diye sorulunca da, 'Zengin olan mü'min' diye karşılık verdi. Oradakiler: 'Mal zenginliğini mi kastediyorsun?' deyince, 'Hayır, ilim zenginliğini kasdediyorum. Eğer insanlar ilme muhtaç olurlarsa onu, onda bulabilirler. Yok eğer ihtiyaçları olmaz, o, ilmiyle kendisini başkalarından müstağni kılar' dedi."

539. Ebû'l-Hakem şöyle demiştir: "Lokman (as)'a: 'Sahibi olduğun hikmet nedir?' diye soruldu. O: 'Kendi kendime yeterli olabildiğimi (başkasına) sormam. Beni ilgilendirmeyen şeyi de üstüme vazife edinmem' diye cevap verdi."

540. Rebf b. Enes, hikmetli bir sözde: "İyi amel, sahibini tökezlediği vakit kaldırır" dendiğini haber vermiştir.

541. Muaviye b. Kurra, Lokman (as)'ın oğluna: "Yavrum! Alla-hın sâlih kulları ile beraber ol. Zira, onların güzel (amellerinden) hayır elde edersin. Belki, onlara bir rahmet iner de, onlarla beraber sana da erişir. Yavrum! Kötü kimselerle düşüp kalkma. Zira onlarla beraber olmaktan bir hayır kazanamazsın. Başlarına bir musibet gelir de, onlarla beraber sana da isabet eder." diye tavsiyede bulunduğunu nakletmiştir.

542. Ebû Habîb es-Sulemî, Hikmet'te şunu okuduğunu söylemiştir: "Dilenci, konuşmasını tamamlayıncaya kadar sus. Sonra, onu rahmetle geri çevir. Yetime karşı müşfik bir baba gibi ol. Zulme uğrayanlara da, yardım elini uzat. Umulur ki böylece, Allah'ın arzında onun halîfesi olursun."

543. İbn Ebî Necîh, babasından Lokman (as)'m şu sözünü nakletmiştir: "Sükût hikmettir. (Fakat) onu başaran da çok azdır."

544. Tâvûs, kendilerine -âmâ olan- Necîh'in şunu söylediğini nakletmiştir: "Allah'tan korkan ve o haliyle konuşan bir kimse, Allah'tan korkan ve fakat susan bir kimseden daha hayırlıdır."

545. Hişâna b. Urve, babasından Hikmet'te şöyle yazdığım naklediyor: "Hâine, hıyanetinden dolayı hainlik etme, bu sana yeter."

546. Yezîd b. Meysere şöyle demiştir: "Allah teâlâ: 'Ey benim için şehvetini terkeden, rızam için gençliğini tüketen genç! Benim katımda sen, bazı meleklerim gibisin demiştir."

547. Katâde, "Tevrat'ta: 'Ey Âdemoğlu! Dilinle beni zikrediyorsun, fakat, beni unutuyorsun! Bana duâ ediyor, fakat benden kaçıyorsun! Ben seni rızıklandırıyorum, sen başkasına kulluk ediyorsun' diye yazılı" olduğunu söylemiştir.[55]

548. Avf b. Abdullah, Lokman (as)'m oğluna şöyle dediğini nakletmiş tir: '"(Yavrum!) Mekrinden emin olmayacak şekilde, Allah'a karşı ümid içerisinde ol. Rahmetinden ümidini kesmeyecek şekilde ondan kork.' Oğlu: 'Babacığım! Buna nasıl güç yetirebilirim? Benim yalnızca birtek kalbim var' dedi. Lokman (as): 'Mü'mi-nin iki kalbi vardır. Birisi ile umar, diğeri ile korkar.'" cevabını verdi.

549. Basra âlimlerinden, Abdurrezzâk Ebû Osman, Lokman (as)'ın oğluna: "Yavrum! Câhilin sevgisine rağbet etme; seni, kendi yaptıklarından hoşnud oluyorsun zanneder. Hikmet sahibi kimsenin kızmasından dolayı da, küçüklük duyma; sana iltifat etmez." diye tavsiyede bulunduğunu söylemiştir.[56]

550. Abdullah b. Dinar şunu haber vermiştir: "Lokman (as), bir seferden dönüyordu. Yolda kendisini kölesi karşıladı. Lokman: 'Babam ne âlemde?' diye sordu. Köle: 'Öldü!' cevabını verdi. Lokman: 'Elhamdülillah, işime mâlik oldum' dedi. Sonra: 'Annem ne haldedir?' diye sordu. Köle, 'O da 'öldü!' diye karşılık verdi. Lokman^'Kederim gitti' dedi. Bu sefer 'Karım ne âlemde?' diye sordu. Köle: 'O da öldü' diye cevap verdi. Lokman: Yatağını yenile' dedi. 'Peki, kız kardeşim ne durumdadır?' diye sordu. Köle: 'O dahi öldü' dedi. Lokman: 'Irzım korundu' dedi. *Ya kardeşim ne yapıyor?' deyince köle: 'O da öldü' diye cevap verdi. (O zaman) Lokman: 'Sırtım koptu (dayanağım gitti)' dedi."

551. Ubeydullah b. Ömer b. Abdulvehhâb b. Muhammed el-Mekkî, Lokman (as)'ın oğluna: "Yavrum! Alim kimselerle beraber ol ve onlara yanaş. Zira, Allah teâlâ, yağmurla toprağı canlandırdığı gibi, hikmet nuruyla da kalpleri canlandırır" dediğini haber vermiştir.

Davud (As)'la İlgili Konunun Devamı

552. Tu'me el-Ca'ferî şöyle demiştir: "Dâvûd (as), Allah'dan, insanlar içerisinde kendisine (Davud'a) emsal olan zâtı göstermesini istedi. Allah teâlâ, ona vahyederek: 'Falanca köye git. Orada, şöyle şöyle bir iş yapan, bir adam göreceksin. İşte o senin emsalindir' dedi. Bunun üzerine Dâvûd (as), o köye gitti, adamı soruşturdu. Kendisine tarif ediverdiler. Baktı ki, adam bir koruya gelip oradan kamışlar kesiyor, onları demet yapıp, sonra da çarşıya götürerek orada 'Elimle kestiğim, sırtımla taşıdığım bu helâl (malı), yine öyle bir şey karşılığında kim almak ister' diyordu."

553. Alâ b. Ziyâd, Enes b. Mâlik'e (ra) : "Allah, kıyamet gününde insanları nasıl diriltecek?" diye sormuş. O da: "Onlar, diriltildik-leri vakit gök, üzerlerinde sallanıyor olacak" demiş.

554. Râme b. Abd b. Enes şöyle demiştir: "Enes (ra) bir binit üzerinde hacca gitti ve (yolculuğu boyunca asla) cimri davranmadı. Ve Resûlullah (as)'ın da binit üzerinde hacca gittiğini, kendisinin de ona refakat ettiğini söyledi."

555. Hasan Ebû Yûnus el-Kavî şöyle demiştir: "O [Enes (ra)] faziletli bir insandı. Çok tavaf ederdi. Bir gün ve gecede ikiyüz tavaf ederdi."

556. Ebû'l-Cevzâ şöyle demiştir: "Resûlullah (sav): 'Siz Allah'ı o kadar çok zikredin ki, münafıklar size, 'mürâîsiniz' desinler' demiştir. [57]

(Sahabenin Zühdüne Dâir Rivayetler)
Ebu Berikin (As) Zühdü İle İlgili Haberler

557. Râfî' b. Ebî Râfî1 et-Tâf den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Zâtü's-selâsil gazvesinde Ebû Bekir (ra) ile beraberdim. Üzerinde Fedek işi bir elbise vardı. Binitine bindiği vakit onu üstüne alır, indiğimizde ise ben ve o beraber kullanırdık."

558. Urfece es-Sülemfden Ebû Bekir'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ağlayınız, şayet ağlayamazsanız, ağlar gibi yapınız."

559. Ebû İmrân el-Cevfî, Hz. Ebû Bekir'in (ra) "Mü'min bir kulun yanında bir saç kılı olmayı isterdim" dediğini haber vermiştir.

560. Evsat b. Arar'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resû-lullah'ın (as) vefatından bir yıl sonra Medine'ye geldim. Hz. Ebû Bekir (ra) minberin üzerinde insanlara hitâb ediyordu. Şöyle dedi:
'(Hicretin) ilk senesinde Resûlullah (sav) aramızda ayağa kalktı, hıçkırık üç sefer sesini kesti, sonra şöyle dedi: 'Ey insanlar! Al-lah'dan, sizi başkalarından müstağni kılmasını isteyin, zira hiç kimseye başkalarından müstağni kılmasından sonra, yakın gibisi; küfürden sonra da şüpheden daha şiddetlisi verilmemiştir. Doğruluğa sanlınız. Çünkü o, iyiliğe ulaştırır. Ve o ikisi (doğruluk ve iyilik) de cennettedir. Yalandan da sakınınız. Çünkü o, fücura ulaştırır. O ikisi (yalan ve fucür) de cehennemdedir.[58]

561. Zeyd b. Eşlem babasından şu rivayette bulunmuştur: "Ebû Bekir'i (ra) dilini tutmuş bir vaziyette, İşte beni helake düşüren budur' derken gördüm."

562. Zübeyir b. el-Avvâm'm kölesi Abdullah el-Yemenf den, şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir (ra), Ölüm döşeğinde iken, Hz. Aişe şu beyit ile misal getirmiştir:
'Ayıplarım gencin ölümden korkmamasını, Bir gün ölüm gelip, göğsü sıkıştığında;
Bunun üzerine Ebû Bekir (ra) 'Öyle değil ey Yavrum! Fakat ölüm sarhoşluğu bir gün gerçekten gelir de, "İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydi, denir.'"[59] de/ Ebû Bekir (ra) devamla, 'Şu iki elbiseme bakın onları yıkayın ve beni onlara kefenleyin; zira canlılar, yeniye ölüden daha çok muhtaçtır' dedi."

563. el-Hakem b. Hazn'in hadisinde Hz. Âişe'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah'a yemin olsun ki, Ebû Bekir geriye ne bir dînâr ve ne de bir dirhem bırakmıştır..."

564. Ebû Bekir es-Sıddîk'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Müslüman, her vesileyle mükafatlandırılır. Öyle ki, başına gelen bir sıkıntıdan, ayak bağının kopmasından tutun da kaybedip araya araya heybesinde bulduğu eşyasına kadar, herşey onun mükafat-landırılmasına vesile olur."

565. Kays'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir (ra)'in bir kölesi vardı. Yiyeceğini getirdiği vakit Ebû Bekir ona sormadan yiyeceğinden yemezdi. Şayet hoşlandığı bir şeyse yer, yok eğer hoşlanmadığı bir şeyse yemezdi. Bir akşam unuttu ve sormadan yedi. Daha sonra sordu. O da kendisinin hoşlanmadığı bir-şeyden olduğunu haber verdi. Bunun üzerine elini (boğazına) soktu ve hiçbir şey bırakmayıncaya kadar kustu."

566. Meymûn b. Mihrân'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir (ra)'e kanatları çok (tüylü) bir karga getirildi de, o kargayı şöyle bir çevirdikten sonra 'Avlanan her av, kopartılan her ağaç, ancak zayi edilen tesbîh mukabilidir' dedi.Yani, insanı Allahı teşbihten ahkoyar."

567. Hz. Aişe'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Ebû Bekir Ölüm döşeğinde iken Aişe'ye 'Ben Ebû Bekir ailesinde şu deve ve bir de kılıç ustası şu köleden başka mal bilmiyorum. Bu köle müslümanların kılıçlarını imal eder, bize de hizmet ederdi. Ben öldüğüm vakit onu Ömer'e (ra) ver* dedi. Onu Ömer'e gönderdiğim vakit, Ömer: 'Allah, Ebû Bekr'e rahmet etsin. Kendisinden sonrakileri meşakkate sokmuş' dedi."

568. Ebû Bekir (ra)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ey Arap topluluğu? Allah Teâlâ'nm bu işi (hâkimiyeti) sizin için tamamlayacağını umuyorum. Öyle ki, içinizden" biri buğday ekmeğini isteyecek ve, ehlinden canı hangi yağı istiyorsa, ekmeğe o yağın sürülmesini talep edecek."

569. Ismâîl b. Muhammed'den rivayet edildiğine göre: "Ebû Bekir (ra) insanlar arasında taksimat yapmış ve aralarını müsâvî kılmıştır. Bunun üzerine Hz. Ömer (ra) 'Ey Allah resulünün halîfesi![60] Ashâb ile diğer insanları müsâvî mi tutuyorsun?' demiş. Ebû Bekir (ra) de: 'Dünya ancak bir vâsıtadır. Vâsıtanın en hayırlısı ise geniş olanıdır. Onların faziletleri ise ancak mükafatlarmda-dır* demiştir."

570. Hasan'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz, Ebû Bekir (ra) can çekişirken, Selman (ra) yanına girmiş ve ona 'Ey Resûlul-lah'ın halîfesi! Bana tavsiyede bulunur musun?' demişti. Bunun üzerine Ebû Bekir (ra) de; 'Azız ve Celîl olan Allah, dünyayı (nimetlerini) önünüze serecek; ondan yalnızca nasibinizi alın. Kim sabah namazını kılarsa, o Azîz ve Celîl olan Allah'ın zimmetindedir. Allah Azze ve Celle'nin zimmetinde iken Onun ahdini bozma, (aksi takdirde) Allah seni yüz üstü ateşe fırlatıp atar' demiştir."

571. İbn Ebî Müleyke'den, Hz. Aişe'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir'den başka yediği yemeği isteğiyle kusan birini bilmiyorum. Çünkü ona bir yiyecek getirilmiş, o da yemişti. Sonra kendisine: 'Bunu İbn Numan getirdi' dedi. Bunun üzerine o da: 'Bana İbn Numan'm kehânetde kazandığı)ini yedirdi-niz' dedi ve arkasından da kustu.[61]

572. İbn Ebî Müleyke'den, Hz. Âişe'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Babam ölüm döşeğinde iken beni çağırdı ve 'Yavrum! Hayber hurmalığını sana vermiştim, sen de (o vakit) onu almıştın, senden bana onu geri vermeni arzu ediyorum' dedi. Bunun üzerine ağlamaya başladım, sonra da: 'Allah seni bağışlasu babacığım! Allaha yemin olsun ki, Hayber'in hepsi altın olsa, on yine de sana geri verirdim' dedim. O, 'Yavrum (Hayber'deki hu/ malık) Allanın kitabına göre (miras olarak) taksim edilmektedii Ben Kureyş'in en (büyük) tüccan ve en fazla mala sahip olanıydıc. Vaktâ ki, imamet işi beni meşgul edince, maldan bana yetecek k; -darını almayı uygun gördüm. Yavrum! İşte şu yün abâyem, süt kî> bı ve bir de köle. Öldüğüm vakit onu (köleyi.) derhal İbnü'1-Hat-tâb'a gönder. Yavrum! Beni bu elbisemle kefenleyin' dedi. Ben de ağladım ve 'Ey Babacığım! Biz buna (muhtaç) değiliz ki' dedim. O da 'Allah seni mağfiret etsin, bu (elbise) ancak ölüm esnasındaki akıntı içindir' dedi. Öldüğü vakit onları Ömer b. el-Hattâb'a götürdüm, o da: 'Allah babana rahmet etsin. Dedikoduya mahal bırakmamak istemiş' dedi."

573. Abdullah b. Yezîd, es-Sunâbihfnin Hz. Ebû Bekir'den (ra)
şöyle işittiğim söylüyor: "Allah (cc) indinde kardeş olanın kardeşine duası müstecabtır."

574. Hz. Âişe'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir (ra) öldüğünde, geriye ne dînâr ve ne de dirhem bırakmıştır. Ölmeden önce bütün malını aldı ve Beytü'l-mâl'e bıraktı[62]

575. Abdullah b. Zübeyr babasından şunu rivayet etmiştir: "Ömer (ra) minberdeyken, Ebû Bekir'i (ra) andı ve 'Şüphesiz Ebû Bekir ilk müslüman olan ve (müsllimanlığını) ilk açıklayan kimseydi' dedi."

576. Kays İbn Ebî Hâzini şöyle demiştir: "Bir zât, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye (as) geldi ve 'Ebû Bekir ve Ömer'in (ra) Resûlul-lah'm yanındaki yerleri neydi?' diye sordu. O da:'Şu anda mevkileri ne ise öyleydi' diye cevap verdi."

577. Yahya b. Saîd, Kâsım'm şöyle dediğini rivayet eder: "İnsanlardan öyleleri vardır ki, ayıpları zikredilmez (yani zikredilebi-lecek ayıpları yoktur)

578. Şa'bî, İbn Abbâs'ın, İlk namaz kılan (müslüman olan) Ebû Bekir'dir" dedikten sonra, Hassan b. Sâbit'in şu sözlerini misal getirdiğini rivayet etmektedir:
"Güvenilir bir dostun kederini anacak olursan, yaptıklarıyla, kardeşin Ebû Bekir'i hatırla. Rasûlullah hariç, mahlûkâtm en hayırlı, en muttaki ve en âdili,mes'ûliyetini en iyi yerine getiren o, (ikinin) ikincisi, meşhedi övülen ve halk içerisinde Resûlullah'ı ilk tasdik edip Hakk'a eren yine o."

579. Zeyd b. Eşlem, babasından şu rivayette bulunmaktadır: "Ömer (ra) Ebû Bekir'i (ra) eliyle tutmuş bir vaziyette dilini gösterirken görmüş ve 'Ey Resûlullahm halîfesi! Ne yapıyorsun?' demiştir. Bunun üzerine Ebû Bekir de (ra) 'Beni helake düşüren ancak budur' demiştir." [63]

580. Hasan (ra)'dan, Ebû Bekir'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allaha yemin olsun ki, yenilen ve koparılan şu ağacın yerinde olmayı isterdim"

581. Umeyr b. İshâk'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir (ra) omuzlarında abaye olduğu halde görüldü. Bir adam dedi ki: -Bu sırada (Kavilerden) İbn Avn eliyle, onu getir dercesine işaret etmiştir- 'Benden uzak dur. Ne sen ve ne de İbnu'l-Hattâb eh-lim(e öldükten sonra mal bırakıp bırakmama konusunda) fikrimi değiştirmeğe çalışmayın. (Yani beni onlara birşeyler bırakmaya ik-naya kalkışmayın.)'"dedi.

582. Katâde'den duyduğuma göre, Ebû Bekir'in (ra) 'Kurtların yediği bir yeşillik olmayı isterdim.' dediği rivayet edilmiştir.[64]

583. Hasan (ra)'dan, duyduğuma göre şu, Ebû Bekir (ra)'in yaptığı dualardan bir tanesiymiş: "Allahım, senden benim için hayırlı olanı, sonu hayırlı otanı isterim. Allahım! Bana en son vereceğin hayrı, senin rızan, ve naîm cennetlerinin yüksek dereceleri kıl, Yâ Rabbi!"

584. Ebû Bekir b. Hafs'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bana söylendiğine göre. Hz. Ebû Bekir (ra) yazları oruç tutar, kışın tutmazmış..,"

585. Muâviye b. Ebî Süfyân'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Dünya, Ebû Bekir'i istemedi, o da onu istemedi. (Dünya) İbnü'l-Hattâb'ı istedi, fakat o onu istemedi."

586. Ebû's- Sefer'den söyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir (ra) hastalanmış, bunun üzerine ziyaretine gelenler olmuştur. Kendisine 'Senin için bir hekim çağırsak, nasıl olur?' demişler. O da: 'Hekim beni gördü' demiştir: 'Sana ne dedi?' diye sormuşlar O da: 'Ben, dilediğimi yaparım' cevabım vermiştir."

587. Hişâm'm babasından (Urve'den) rivayet ettiğine göre, Hz. Ebû Bekir halîfe seçildiği vakit, bütün parasını pulunu, müslü-manlann Beytül-mâTine koymuş ve: 'Bunlarla ticaret yapıyor. Kazanç elde ediyordum, velayeti üzerime aldığım vakit beni ticaretten ve onu talep etmekten ahkoydular.'(Devlet idaresiyle ilgilenmekten ticaret yapmaya vakit bulamamıştır) demiştir.

588. Ebû Damre, yani İbn Habîb[65] b. Suheyb şu rivayette bulunmuştur: "Hz. Ebû Bekir'in bir oğlu ölmek üzereyken, gözünün ucuyla yastığa bakıyordu. Ölünce Ebû Bekir'e 'Oğlunu gözünün ucuyla yastığa bakarken gördük' dediler. Bunun üzerine yastığı kaldırdılar. Yastığın altında beş veya altı dînâr buldular. Ebû Bekir ellerini birbirine vurarak şu sözü tekrarlamaya başladı: 'Biz hepimiz Allaha âitiz ve mutlaka O'na döneceğiz. Ey falan! Senin derinin onu kuşatacağım hiç sanmıyorum' dedi."

589. Ebû Damre'nin rivayetine göre, Hz. Ebû Bekir (ra) bir gün insanlara hutbe irâd etmiş. Allah'a hamd ve senadan sonra 'Şüphesiz, Şam'ı fethedeceksiniz, size yüksek yerler gelecek, öyle ki oraların ekmek ve yağından istifâde edeceksiniz, oralara sizin için mescidler inşa edilecek. Allanın sizin oralara boş şeyler için gittiğinizi bilmesinden sakının; oralar, ancak zikir için bina edilmiştir' demiştir.

590. Sabit Hz. Ebû Bekir'in şu beyti tekrarladığını bildirmiştir:
"Sen ölüm haberlerini verir dururSun da, sonunda bir gün sen de ölürsün.
Gencin umudu tükenmez, ama ansızın o da ölür gider."

Ömer B. El-Hattâb'ın (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler

591. Cerîr b. Hâzim Hasan (ra)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Ömer b. el-Hattâb'm kapısında ileri gelen kimselerden Haris b. Hişam, Ebû Süfyan b. Harb ve Kureyş'ten bir grup kimse ile, Bedir harbine iştirak eden mevâlîden Suheyb ve Bilâ hazır bulundular. Hz. Ömer'in teşrifatçısı çıktı ve mevâlîden olanlara izin vererek, diğerlerini (dışarıda) bıraktı. Bunun üzerine Ebû Süfyân: 'Asla bugünkü gibi bir şey görmedim. Şu kölelere müsaade veriyor da, bizi kapının dışında bırakıp, bize iltifat etmiyor' dedi. Akıllı bir adam olan Süheyl b. Amr da dedi ki: 'Ey ahâli! Vallahi ben sizin yüzünüzdeki durumu görüyorum, şayet kızacaksanız, kendinize kızın. Onlar da İslâm'a davet edildi, siz de. Onlar derhal geldiler. Ama siz geciktiniz. Kıyamet gününde onlar çağrılıp ta, siz terkedi-lince hâliniz ne olacak? Hayır, Allah'a yemin olsun ki, sizin farkında olmadığınız faziletten onların elde ettikleri şey, bizim elde etmek için birbirimizle yarış ettiğimiz şu kapıda kaybettiğinizden daha değerlidir' dedi. Elbisesini silkeledi ve ayrılıp gitti." Hasan (ra) diyor ki: "Allaha yemin olsun ki, Süheyl doğru söylemiştir. Allah, kendisine icabette çabuk olan kulunu, ağır davranan kulu gibi kılmaz."

592. (Alî b. Zeyd b.) İbn Ced'ân'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Ömer (ra) bir zâtın 'Allahım beni azınlıklardan kıl!' dediğini işitmiş ve ona 'Ey Allah'ın kulu, azınlıklar nedir?' diye sormuştur. O da Allah, Teâlâ'nın, 'Onunla beraber ancak çok az kimse iman etmiştir.[66] Kullarımdan pek azı şükreder,[67] âyetlerini işitmedin mi?' demiş ve daha başka âyetler de zikretmiştir. Bunun üzerine Ömer de: 'Herkes Ömer'den daha fakih' demiştir."

593. Ahnef b. Kays'ın şöyle dediği haber verilmiştir: "Bizler, Hz. Ömer'in yemeğini görürdük. O bir gün taze et, bir gün kurutulmuş et, birgün de yağ yerdi."

594. Amr b. Meymûn'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hz. Ömer (ra) bir adamın 'Allahım! Sen kişi ile kalbi arasına girersin, benimle sana isyan olan şeylerin arasına gir de, onlardan birşey irtikâb etmeyeyim' dediğim işitmiş ve ona 'Allah sana rahmet etsin!' diyerek, hayrına dua etmiştir."

595. Ebû Hulde, Ebû'l-Âliye'nin şöyle dediğini söylüyor: "Hz. Ömer b. el-Hattâb'm (ra) en çok, 'Allahım, bizi afiyette kıl ve bizi bağışla' dediğini işitirdim."

596. Misver b. Mahreme'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Hz. Ömer bir mal getirmiş ve onu mescide koymuştu. (Bir gün) çıktı ve malı kontrol etmeye, ona bakmaya başladı. Bu arada gözleri doldu ve bunun üzerine Abdurrahman b. Avf: 'Ey mü'minlerin emîri! Sizi ağlatan nedir? Allah'a yemin olsun ki, bu şükür beldele-rinden(fethedilen memleketlerden) gelmiştir' dedi. Hz. Ömer: 'Bu var ya (bu), Allah'a yemin olsun ki, verildiği her toplumun arasmf. düşmanlık ve buğz girmiştir' cevabını verdi."

597. Zeyd b. Eşlem, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Erkam'm Ömer (ra)'e gelip şöyle dediğini gördüm: 'Ey Mü'minlerin emîri! Yanımızda kap ile gümüş olmak üzere elde edilmiş meta' var. Boş bir vaktiniz olduğu bir günde onlar hakkında bize ne emrederseniz emretseniz...' Bunun üzerine Ömer (ra) 'Beni boş gördüğün vakit haber ver' dedi. O da bir gün geldi ve 'Sizin bugün boş olduğunuzu görüyorum' diye hatırlatınca Ömer (ra) 'Evet, bana falanca yere yaygı serin' dedi ve malın yaygının üzerine dökülmesini emretti. Sonra da geldi, malın başında durdu ve Allahım! Bu malı zikrettin ve kadınlardan, oğullardan, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşten, salma atlardan, sağmal hayvanlardan ve ekinlerden gelen zevklere düşkünlük ve bağlılık insanlar için bezenip süslendi..'[68] buyurdun.' dedi. -Ömer, âyeti sonuna kadar okudu- ve yine 'Böylece elinizden çıkana üzülmeyesi-niz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız.[69].. buyurdun' dedi. Arkasından da: Biz ancak bizim için süslendiğinle sevinmeye güç yetirebiliyoruz. Allahım! Onu hak yolunda infak ederim ve onun şerrinden de Sana sığınırım' dedi."
Râvî diyor ki: "(Bu arada Abdullah b. Erkâm) kucağında Ab-durrahman b. Behiyye isimli oğlu ile beraber geldi. Çocuk: 'Babacığım bana bir hatem verir misin?" dedi. Babası hemen 'Hadi, annenin yanma git' sana sevîk (kavut) içirsin,' dedi, (ve onu yolladı)." Râvî diyor ki: "Allaha yemin olsun ki, ona hiçbir şey vermedi."

598. İbn Ced'ân'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Ömer (ra), bir, kırbaç edinmişti. Hz. Osman (ra) (halîfe olduğu vakit), o daha kavi bir kırbaç edindi."

599. İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha, Enes b. Mâlik'in (ra) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir gün Ömer b. el-Hattâb'ı işittim ve onunla beraber çıktım. Nihayet o bir duvardan içeriye girdi, o duvarın içindeyken, -ki aramızda duvar vardı-, onun şöyle dediğini duydum: 'Ömer! Mü'minlerin emîri! Sakin ol! Sakin ol! Allah'a yemin olsun ki, ey İbnü'l-Hattâb, ya Allah'tan gereği gibi korkarsın, yahut sana azâb eder."

600. Zührî'den rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb minberin üzerinde insanlara hitab ederken şöyle demiştir: 'Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner.[70].. Allah'a yemin olsun ki, Allaha itaatla dosdoğru oldular da, sonra tilkinin kaypaklığı gibi, kaypaklık yapmadılar."[71]

601. Zeyd b. Eşlem, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir. "Hz. Ömer'in bir tek atı vardı. Dedi ki: 'Ey Eşlem! Hergün bu ata ne kadar yem veriyorsun?' Eşlem: 'Onaltı ntl arpa* cevabım verdi. Bunun üzerine Ömer: 'Bu miktarı müslümanların Beytü'l-mâl'ma koysak da, atı da, Nakî'a (yalnız mücahit atlarının yayıldığı Medine yakınlarındaki meraya) göndersek nasıl olur?' dedi ve atı Nakî'a gönderdi, atın yemini de Beytü'l-mâl'e aktardı."

602. Asım b. Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer'e (ra) bir miktar mal gönderildi. Onu kendisine götürdüğümde, ya sabah veya öğle namazmdaydı, şöyle dedi: 'Emîr olmadan önce bu malın bana ancak hakkını verdiğim zaman helâl olacağına kanaat ediyordum. Emîr olalı onu kendime haram görmüyorum. Bir ay sana Beytü'l-mal'den aldığımı yedirdim. Daha da fazla artırmak istemiyorum. Fakat, sana Medine yakınlarında yay-lamsı bir bölge avâlideki mallarımın parasıyla yardımcı olmak istiyorum. Onları al ve kavminin tüccarlarından biriyle, birşeyler satın alarak ortak ol,- ailenin geçimini onunla sağla' dedi."

603. Sellâm'dan, Hasan'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Ömer'e (bir miktar) mal getirilmişti. (Bu durum) mü'minlerin annesi, Ömer'in kızı Hz. Hafsa'mn (ra) kulağına gitti. Bunun üzerine dedi ki: 'Ey mü'minlerin emîri! Bu malda yakınlarının hakkı vardır. (Zira) Allah Azze ve Celle bu maldan yakınlara (verilmesini) vasiyet etmiştir.' Hz. Ömer, bu sözler üzerine şöyle karşılık verdi: 'Yavrum! Yakınlarımın hakkı benim kendi malımdandır. Bu mal ise müslümanların ihtiyacı içindir. Sen yakınlarına iyilik (yapmak isterken) babana kötülük (yapıyorsun da farkında değilsin); hadi kalk git' dedi. O da kalktı. Allah'a yemin olsun ki, (giderken) eteklerini sürüklüyordu."

604. Mâlik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şu rivayette bulunmuştur: "Ömer b. el-Hattâb'a (ra) develer arasında kör bir devenin bulunduğu söylendi, o da: 'Ehl-i Beyt'e verelim, ondan faydalansınlar,' dedi. (Muhatabı); 'Ama deve kör' dedi. Ömer: 'O zaman deve sürüsüne katarlar' diye cevap verdi. 'İyi ama , nasıl otlayacak?' dedim, Ömer: 'Bu deve cizye gelirinden mi? Yoksa zekâttan mı geldi?' diye sordu. Ben de 'Cizye gelirlerinden, dedim.
Ömer: 'Vallahi! Siz onu yemek istiyorsunuz/ dedi. Ben de 'Fakat onda cizye alâmeti var' diye cevap verdim. Bunun üzerine Ömer devenin getirilmesini emretti ve onu kesti. Yanında dokuz tane yemek kabı vardı. Ömer orada bulunan taze meyvelerden onlara koyarak, Resulullah'm (sav) eşlerine (r.anhunne) gönderdi. En son olarak Hafsa'ya gönderdi ki, şayet bir noksanlık olursa, bu Haf-sa'nın payına düşmüş olsun diye. Aynı şekilde, bu sefer de devenin etinden o kaplara koyarak, Resûlullah'ın (sav) eşlerine (r.anhunne) gönderdi. Geriye kalanı da pişirterek, Ensâr ve Muhacirine ikram etti."

605. Yahya b. Ca'de'den Hz. Ömer'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Şayet üç şey olmamış olsaydı, Allah Teâlâ'ya kavuşmayı tercih ederdim. Eğer, Allah için secdeye kapanıyor olmasaydım, meyvelerin en güzellerinin seçildiği gibi, sözlerin en iyisinin seçildiği meclislere iştirak etmemiş olsaydım ve eğer Allah yolunda yolculuğa, cihâda çıkmamış olsaydım. (O'na mülâki olmayı tercih ederdim)"

606. Enes (ra)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Ömer'in karnı guruldamıştı -Remâde (kıtlık) senesinde kendisi zeytin yiyordu ve kendini yağdan mahrum etmişti-, parmağıyla karnına dürte,-rek şöyle dedi: 'Gurulda (bakalım), zira insanlar refaha kavuşuncaya kadar, yanımızda sana verecek ondan başka birşey yok."

607. Câbir b. Abdullah (ra), Resûlullah'ın (sav) şöyle dediğini haber vermiştir: "Cennete girdim, birden altından bir köşk gördüm. Hemen 'Bu kimin?' diye sordum. Kureyşli bir adamın diye karşılık verdiler. Ey Hattaboğlu, oraya girmeme, senin gayretin hakkındaki bilgimden başka bir şey mâni olmadı...' Hz. Ömer : 'Sana karşı da kıskançlık yapar mıyım, ey Allahm Resulü?"' dedi.[72]

608. Habîb b. Sahbân el-Kâhilî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Beyt'i tavaf ediyordum. Ömer (ra) de tavaf ediyordu. (Bu esnada) şundan başka söz söylemiyordu: 'Rabbimiz! Bize dünyada da, âhirette de güzellikler ver ve bizi cehennemin azabından koru.' Devamlı bu duayı tekrarlıyordu."

609. İbn Uyeyne (ra): "İlim, sana fayda vermese bile zararı da dokunmaz" demiştir.

610. Mücâhid'den Hz. Ömer'in (ra) "Hayatımızın hayrım(tadını) sabırla kazandık" dediği rivayet edilmiştir.

611. Hişâm babasından, Hz. Ömer'in bir hutbesinde şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Haberiniz olsun ki tama' ve ye's zenginliktir. Bir insan, herhangi bir şeyden ümidini yitirdiği vakit, ondan müstağni olur."

612. Zeyd b. Eşlem, babasından, Hz. Ömer'in "(Bir insanı) medh (etmek) (onu) boğazlamaktır" dediğini rivayet etmiştir.

613. Ömer b. el-Hattâb (ra): "Övgü, âbidlerin ganimetleridir." demiştir.

614. Hasan'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "(Bir gün) Hz. Ömer bir çöplükten geçmiş ve orada bir müddet beklemiştir. Bu durum beraberindekilerin ağırına gitmiş ve rahatsız olmuşlar. Bunun üzerine onlara dönüp İşte, hırsla çabaladığınız dünyanız bu' demiştir.

615. Hasan'dan (ra) Hz. Ömer'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yâ Rabbi! Amelimi sâlih kıl, onu yalnızca Senin için kıl ve hiç kimse için onda bir (çıkar) şey kılma."

616. Ebû'l-Âliye şöyle demiştir: "Ömer b. el-Hattâb'dan en çok duyduğum söz şuydu: 'Allahım! Bizi afiyette kıl ve bizi bağışla."[73]

617. Hişâm, babasından Eyleli bir zâtın kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer (ra), Şam'a geldiği vakit temizleyip yamamam için gömleğini bana yolladı. Alt kısmından bir kaç parça açılmıştı. Gömleği temizledim, yamadım ve ona ketenden bir gömlek daha dikip, ikisini beraber kendisine gönderdim. Gömlekler yanma getirilince Ömer (ra) keten gömleğe eliyle dokunarak baktıktan sonra; 'Bu çok yumuşak' dedi ve onu atarak kendi gömleğini aldı' sonra da 'Bu ter için daha iyi'

dedi."

618. İbâye b. Rifâa, Hz Ömer'in (ra) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Resûlullah'ın (ra), 'Komşusu olmaksızın kişinin karnını doyurması doğru olmaz' dediğini işittim."

619. Osman b. Affân (rahmetullâhi aleyh) şöyle demiştir: "Ben Ömer b. el-Hattâb (ra)'m ölmek üzereyken üç kere şöyle dediğine şahid oldum: 'Eğer (Allah) beni bağışlamazsa, vah bana vah anama.' Daha sonra hiçbir söz söylemeden ruhunu teslim etti.

620. Hazm İbn Ebî Hazm, Hasan b. Ebi'l-Hasan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Osman b. Ebî'l-Âs, (ölümünden sonra) Ömer b. el-Hattâb (ra)'ın hanımlarından birisini taht-i nikahına almış ve 'Allah'a yemin ederim ki, bu kadını ne mal ve ne de evlat endişesiyle nikahladım; yalnızca Hz. Ömer'in geceleri ne (ibadet) yaptığını bana bildirmesi için nikahladım. Kendisine, 'Ömer gece nasıl namaz kılardı?' diye sordum. 'Ömer, yatsı namazım kılar, sonra da bize, yanıbaşına su dolu bir kap koymamızı emir buyururdu. Bilâhare gece yarısı bir vakitte kalkar, o suyla elini yüzünü yıkar (abdest alır), uyku bastırıncaya kadar Allah (cc)'ı zikrederdi. Sonra da kalkacağı vakit gelinceye kadar yatardı, dedi.'"

621. İsmâîl b. Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle demiştir: "Ömer'e Bahreyn'den misk ve anber getirildi. Bunun üzerine o: 'Keşke, şu kokuyu bana güzelce tartıverecek bir kadın olsaydı da, ben onu müslümanlar arasında taksim etseydim Bunu ne kadar isterdim' dedi. Hanımı, Âtike binti Zeyd b. Amr 'Ben güzel tartarım, haydi getir de tartıvereyim' dedi. Ömer: 'Hayır, olmaz' dedi. Hanımı 'Niçin?' diye sordu. Ömer: -parmaklarıyla kendi yanaklarına sürerek- 'Korkarım ki sen onu alır ve şöylece boynuna sürersin de, ben (bu yüzden) ondan müslümanlardan daha fazla istifade etmiş olurum' dedi."

622. Ebû Nadra'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer (ra), Ebû Mûsâ el-Eşârî'ye 'Rabbimize olan şevkimizi artır' dedi. O da Kur'ân okudu. (Daha sonra) 'Haydi namaza' dediler. Bunun üzerine Ömer (ra): 'Bizler namazda değil miyiz ki?' cevabını verdi."

623. A'meş, Mâlik b. el-Hâris'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer (ra): 'Herşeyde teenni ile hareket etmek hayırlıdır; ancak âhiret işleri bundan müstesnadır' demiştir."

624. Haris b. Süveyd'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kûfeli bir zât Ammâr'ı (ra) Ömer b. el-Hattâb'a (ra) şikayet etti. Ömer ona 'Eğer yalan söylüyorsan, Allah senin malım ve evladını çoğaltsın ve seni ayaklar altında kılsın' dedi."

625. İsmâîl b. Ümeyye'den rivayet edildiğine göre, Ömer (ra) 'Kuşkusuz uzlette kötü dostumdan kurtulup rahata ermek vardır" demiştir.

626. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb'a (ra) bal şerbeti getirmişler, o da tadına baktıktan sonra su ile bal (karışımı) olduğunu görmüş ve "Bunun hesabını benden uzaklaştırın" demiştir.

627. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb (ra), virdi esnasında bir âyete rastlardı da, âyet ona bir darlık verir bunun üzerine evine kapanırdı. Hasta olduğunu zannederek müslü-manlar ziyaretine gelirlerdi.

628. Alâ b. Abdülkerim bazı arkadaşlarından şu rivayette bulunmuştur: "Hz. Ömer şöyle demiştir: 'İlmi öğrenin. İlim için hilm ve vakarı da belleyin. Kendisinden ilim taleb ettiğiniz kimselere karşı mütevâzi olun ki sizden ilim taleb edenler de size karşı mütevâzi olsunlar. (Sakın) zorba âlimlerden olmayın. İlminiz cehaletinizle beraber kâim olamaz."

629. Avn b. Abdullah, Ömer'in (ra) "Çok tevbe edenlerle düşüp kalkın, zira onlar kalbleri en yumuşak olan kimselerdir" dediğini rivayet etmiştir.

630. İbn Ebî Hâlid'den rivayet edildiğine göre, Hz. Ömer (ra) "Kur'ân'ın hafızları, ilmin kaynakları olun. Günü gününe Allah'tan nzık isteyin, çokça nzık verilmemesinin size bir zararı dokunmaz" demiştir.

631. Sabit b. el-Haccâc'dan rivayet edildiğine göre, Hz. Ömer (ra) şöyle demiştir: "Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekin. Tartılmadan önce, nefsinizi tartın. Zira sizin hiç bir gizli tara-fınızın kalmayacağı, hesap için arz olunacağınız gün size hesap bakımından yarın en kolay gelen şey, nefislerinizi en büyük arzolu-nuş için hesaba çekmeniz ve onun için tartmanızdır."

632. İbn Ömer (ra)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer b. el-Hattâb bana şunu vasiyet etti: 'Beni kabrime koyduğun vakit, yanağımı yere koy, tâ ki yanağımla yer arasında hiçbir şey kalmasın.'"

633. Hasan'dan şu rivayet edilmiştir: "Bir grup, Ömer b. el-Hattâb'm memurlarından birisine geldiler. O da mevâlîyi terkede-

rek Arapları kolladı. Bu durum Hz. Ömer'e (ra) ulaştığı vakit ona şövle yazdı: 'Mü'mine şer olarak müslüman kardeşini küçük (hakir) görmesi yeter.'"

634. Zeyd b. Eşlem, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanlar kıtlığa duçar olmuştu. (Bu nedenle) yağ fiyatları hayli yükselmişti. Ömer (ra) yağ yiyordu. Bu nedenle de karnı guruldar-dı. O da 'İstediğin kadar gurulda. Allah'a yemin olsun ki, insanlar yağ yemedikçe sen de yemiyeceksin." Sonra 'Zeyt'i benim için hazırla' der, ben de pişirirdim, sonra da onu yerdi."

635. Beşir b. Amr'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir. Hz. Ömer (ra), Şam'a geldiği vakit, kendisine bir katır getirildi de, o da bindi, fakat hayvan onu sarsınca geri indi ve 'Kahrolası bunu sana kim öğretti' dedi."

636. Abdullah b. îsâ şöyle demiştir: "Ömer b. el-Hattâb'm (ra) yüzünde, ağlamaktan mütevellid iki siyah çizgi vardı."

637. Ebû Osman el-Hindfden şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Utbe b. Ferkad, Azerbaycan'a geldiği vakit ona hurma tatlısı getirilmişti. İki büyük kab isteyip içersine bu tatlıdan koyarak, bir deveye yükledi ve Ömer (ra)'e gönderdi. Tatlılar gelince, Ömer tadına baktı ve onun tatlı olduğunu görünce *Yolculuk sırasında bütün müslümanlar bundan yiyor mu?' diye sordu. Ben de 'Hayır* dedim. Bunun üzerine 'O zaman, istemem' dedi ve onları geri göndererek şöyle de bir mektup yazdı: 'Yolculuğun esnasında, sen ne yiyorsan, müslümanlara da ondan yedir. Aman Acemlerin kıyafetlerini giymekten sakın, ceddin Ma'd b. Adnan'ın kıyafetini sakın terketme-yin.'"

638. Huzeyfe'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Döndüm baktım ki insanların önlerinde çanaklar var, Ömer beni çağırdı. Ben de geldim. Bu sefer bir somunla yağ istedi. Ben de ona: 'Beni ekmek ve et yemekten men ediyorsun da, şuna mı (somun ve yağ yemeye) çağırıyorsun?' dedim. Ömer 'Ben, seni kendi yiyeceğime davet ettim. Şu ise müslümanların yiyeceğidir5 dedi."

639. Ka'b'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir gün Ömer b. el-Hattâb'm (ra) yanmdayken bana şöyle dedi: 'Ey Ka'b! Bizi korkut!' Dedim ki: 'Ey mü'minlerin emîri! Sizde Allah'ın kitabı ve Resulünün hikmeti yok mu ki?' Ömer 'Evet, var, fakat bizi korkut ey Ka'b!' dedi. Ben de 'Ey mü'minlerin emîri! Öyle bir amel işle ki, kıyamet gününde yetmiş peygamberin ameliyle mukayese ettiğinde onu hafif göresin' dedim. Ömer başını önüne doğru salladı ve bir müddet başı eğik vaziyette kaldı. Sonra 'Biraz daha ey Ka'b, biraz daha' dedi. Ben de: 'Ey mü'minlerin emîri! Şayet cehennemin doğusundan bir öküzün burun deliği kadar yer açılsa, batıda da bir adam olsa, sıcaklığından akıp gidecek kadar beyni kaynar' dedim."
Ka'b diyor ki: 'Ömer (ra) başım salladı ve bir müddet başı eğik vaziyette bekledi, sonra kendine geldi ve ('Korkumuzu) biraz daha artır ey Ka'b!' dedi. Ben de: 'Ey mü'minlerin emîri! Kıyamet gününde cehennem bir püskürür ki, ne bir mukarreb melek ve ne de seçilmiş bir peygamber kalır, hepsi diz. üstü yere çöker ve şöyle der: 'Yâ Rabbi! Nefsim, nefsim, başka değil, Senden yalnızca nefsimi istiyorum.' (Ka'b diyor ki) Ömer bir müddet yine başım salladı, ben de 'Ey mü'minlerin emîri! bunu Allah'ın kitabında bulamıyor musunuz? diye sordum.' O, 'Nasıl?' dedi. Ben de o Allah'ın, 'O gün herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir. Onlara asla zulmedilmez'[74] buyurduğunu söyledim, dedim."

640. Yezîd b. el-Esamm'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer b. el-Hattâb (ra) bir zâtı: 'Estağfurullah ve etûbu ileyh' derken işitmiş ve bunun üzerine ona 'Yazık sana, (bu duaya) kardeşini de (Duanın devamını kasdediyor) ilâve et ve -fa'ğfir lî ve tub aley-ye de, demiştir.'"

641. Ebû Osman'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bana Ömer (ra)'i Cemretu'l-Akabede (şeytan) taşlarken gören bir zât, bu esnada Ömer'in üzerinde deriyle yamanmış bir zar bulunduğunu haber verdi."

642. A'meş'ten rivayet edildiğine göre Ömer (ra): "Allanın zikrine sanlın, zira o şifadır. İnsanları anmaktan da kaçının, çünkü o hastalıktır" demiştir.

643. Haccâc b. Şeddâd'ın rivayet ettiğini göre, "Ebû Salih el-Gıfârî[75] ona, bir zâtın Ömer b. el- Hattâb'a (ra) gelerek 'Kavmim beni öne geçirdiler ve ben de onlara namaz kıldırdım. Sonra da benden kendilerine birtakım kıssalar anlatmamı istediler, ben de anlattım,' dediğini; bunun üzerine Ömer'in (ra): 'Onlara namaz kıldır, fakat hikâye anlatma' dediğini o zâtın, üç veya dört sefer Ömer (ra)'e (aynı şeyi) tekrarladığını, Ömer (ra)'in de ona 'Hikâye anîatma , zira ben senin kendini büyük görmenden, bu yüzden de Alla-hm seni alçaltmasmdan korkuyorum' dediğini haber vermiştir.

644. Muâviye b. Hadîc'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Amr b. el-Âs (ra) beni, İskenderiye'nin fethi sebebiyle Ömer b. el-Hattâb'a (ra) gönderdi. Öğle vakti Medine'ye vardım, bineğimi mescidin kapısı önünde bıraktım. Sonra mescide girdim. Birden Ömer (ra)'in evinden bir câriye çıktı ve beni yolcu kıyafetimle gördü ve hemen geri döndü. (Hz. Ömer'e) İcabet (buyurun) ey mü'minlerin emîri!' dedi, Ömer; 'Ey câriye! Yiyecek birşeyler var mı?' dedi. Câriye ekmek ve beraberinde biraz da yağ getirdi. Ömer, '(Buyur) ye!' dedi. Ben de sıkıla sıkıla yedim. Ömer *Ye! Ye! yolcu yiyecekten hoşlanır' dedi. Sonra, 'Ey câriye! Hurma da var mı?' diye seslendi. Câriye, bana bir tabak içersinde biraz da hurma getirdi. Ömer (ra) *YeP dedi.

Ben de sıkıla sıkıla onu da yedim. Sonra Ömer, 'Ey Muâviye, mescide geldiğin vakit kendi kendine ne dedin?' diye sordu. Ben de 'Mü'minlerin emîri herhalde kaylûlede, diye düşündüm' dedim. Ömer: 'Ne diyorsun sen? (veya ne kötü zannetmişsin), şayet ben gündüz uyuyacak olursam, halkımı zayi ederim; ve eğer gece uyuyacak olursam bu sefer de kendimi zayi ederim. Bu ikisi var iken, nasıl uyunur ey Muâviye!' dedi."

645. Süfyan'm rivayet ettiğine göre Ömer (ra), Ebû Mûsâ el-Eşârî'ye şöyle yazmıştır: "Kuşkusuz sen, dünyada zühdden daha üstün birşeyle âhiret ameline nail olamazsın. Aman ha, (iyi) ahlâkla kötü ahlâkı birbirine karıştırmaktan sakın."

646. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, Ömer (ra) geceleyin, ihvanından birisini hatırlar ve "Ne kadar da uzun gece!" derdi. Sabah namazını kılar kılmaz, doğru ona gider, karşılaşınca da ona sarılır ve kucaklardı,

647. Ebû İshak'tan Hz. Ömer'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Benim için un elenmesin. Resûlullah'ı (as), elenmiş undan yerken gördüm."

648. Ebû Ubeyd'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (as) zamanında Hz. Ömer atını seğirtmiştir. Bu arada, abâyesinin altında dizi açıldı ve Necranlı zât dizindeki beni görüverdi. Bunun üzerine "İşte kitabımızda bizi memleketimizden çıkartacak bir zât olarak gördüğümüz budur" demiştir.

649. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, (bir gün) Ömer (ra), oğlu Abdullah b. Ömer'in yanma girmiş, bir de bakmış ki, yanında bir parça et var. Hemen ona: "Bu et de neyin nesi?" demiş, o da "Canım çekti de", cevabım vermiş. Ömer (ra) "Sen her canının çektiği şeyi yer misin? Kişiye israf olarak her canının çektiğim yemesi yeter" demiştir.

650. Haneş Îbnu'l-Hâris'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer b. el-Hattâb (ra) asla hiçbir yemeği kınamazdı. Bir gün kölelerinden Yerfâ veya Eşlem; 'Ona öyle bir yemek yapacağım ki, bu sefer kınayacak' dedi. Ve ekşi bir süt hazırlayıp kendisine ikrair etti. Ömer (ra) ondan biraz aldı ve yüzünü buruşturduktan sonr 'Allah Azze ve Celle'nin şu rızkı ne kadar da güzel' dedi."

651. Hafs b. Gıyas, A'meş'in bazı arkadaşlarından şöyle b; rivayette bulunmuştur: "Câbir b. Abdullah (ra) bir miktar et iıe Ömer'e (ra) uğramış, o da 'Bu ne, ey Câbir?' diye sormuş. Câbir ds: 'Bu et, canım çekti de satın aldım' cevabını vermiş; Ömer, 'Sen her canının çektiği şeyi satın alır mısın? Şu âyette sözü edilenlerden olmaktan hiç korkmaz mısın: Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeyleri harcadınız, onların zevkini sürdünüz...[76] demiştir."

652. Ebû Mazin Ömer b. el-Hattâb (ra)'ı gördüğünü haber vermiş (ve şöyle demiştir): "Kardeşim, el-Cârûd ile beraber öldürülmüştü. Biz de ölüleri Ömer'e (ra) gönderdik. (O vakit) Ömer (ra)'in üzerinde yamalı bir gömlek gördüm. Yamalan saydım baktım ki, tam oniki parçaydı."

653. Katâde'den rivayet edildiğne göre, bir Cuma günü Ömer (ra) gecikmiş, bilâhare gelerek, geç kalmasından dolayı onlara özür beyan ederek şöyle demiştir: "Beni ancak şu elbisenin yıkanması alıkoymuştur. O yıkanıyordu ve benim ondan başka hiçbir elbisem yoktu."

654. Misver b. Mahrame'den şöyle rivayet edilmiştir: "Misver ve Ibn Abbâs, Ömer b. el-Hattâb'm (ra) yanma girmişler ve 'Güneş doğarken namaz mı (kılıyorsun) ey mü'minlerin emîri?' demişler. O da 'Evet namazı terkedenin İslâm'da hiçbir nasibi yoktur1 cevabını vermiş ve yarasından kan akarken namazı kılmıştır."

655. Ebû Osman en-Nehdf den rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb (ra), Utbe b. Ferkad'in üzerinde yenleri (kolağızları) uzun bir gömlek görmüş ve parmaklarının kenarından yeni kesmek için bir makas istemiş. Utbe, "Ey müzminlerin emîri! Ben yenimin kesilmesinden utanırım, ben kendim keserim demiş; bunun üzerine Ömer de (ra) onu bırakmıştır."

656. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb halîfe olduğu halde üzerinde on iki yaması olan bir gömlekle insanlara hutbe irâd etmiştir.

657. Semmâk el-Hanefî, İbn Abbâs'dan (ra) şöyle duyduğunu rivayet eder: "İbn Abbâs diyor ki: 'Ömer b. el-Hattâb'a: 'Allah senin elinle pek çok yerleri şehir yaptı. Senin elinle pek çok yerleri fethetti: şunu, şunu yaptı' dedim. Ömer (ra): 'Ne bir günahım ve ne de bir sevabım olmadan kurtulmayı istiyorum, (o kadar)' dedi."

658. Mus'ab b. Sa'd'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hafsa binti Örner (ra) (babasına): 'Ey mü'minlerin emîri! Ne var, bu elbiseden daha yumuşak bir elbise giy sen, yediklerinden daha güzel yemekler yesen... Allah Teâlâ geniş geniş rızık vermiş, pek çok hayır (ihsan) etmiştir' dedi. Ömer (ra): 'Ben seni kendi nefsine bırakacağım. Hatırlamıyor musun, Resûlullah (as)'m ne şiddetli geçim sıkıntısıyla karşı karşıya geldiğini' dedi. Hafsâ'yı ağlatıncaya kadar hatırlatmaya devam etti. Ve ona dedi

ki: 'Bunu sana söylemekten (maksadım şu), Allah'a yemin olsun ki, ben şayet güç yetirebi-lirsem, onlara çetin geçimlerinde ortak olacağım; belki (bu sayede) o ikisinin (Resûlullah (sav) ve Ebû Bekr (ra) (âhiretteki) rahat geçimlerine kavuşurum.'"[77]

659. Amr b. Dînâr, Ebân b. Osman'ın şöyle dediğini haber vermektedir: "Osman b. Affân (ra), saldırıya uğradığı vakit, Ömer b. el-Hattâb'ın (ra) yanına vardım, onu toprağın üzerinde yatarken gördüm. Kaldırmak istediğimde, bana 'Beni bırak. Eğer (Allah) beni bağışlamazsa, yazık bana, yazık anama! Şayet (Allah) beni bağışlamazsa yazık bana, yazık anamaî'dedi."

660. Mücâhid'den rivayet edildiğine göre Ömer (ra) Şam'a geldiği vakit Dehkân hem onun için ve hem de arkadaşları için yiyecek hazırlamış, sonra da gelip onları davet etmiştir. Bunun üzerine Ömer insanlara/Sizden kim isterse icabet edebilir' dedikten sonra Dehkân'a dönerek, 'Bana iki ekmek ve yemeğinden de bir çeşit gönder' demiştir. Dehkân (dediğini) yapmış ve yiyeceği getirmiş-tir.Dehkân diyor ki: 'Geldiğimde Ömer (ra) ba'r ve katran ile devesini tımar ediyordu. Elini toprağa buladı ve silkeledikten sonra da yemeği yedi."

661. Ömer'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Gökyüzünün Deyyân'ı (Hâkimi) ile karşılaştıkları günde, Tazıklar olsun o, yeryüzünün Deyyân (hâkim)'lerine: ancak adaletle önderlik edenler, hak ile hükmedenler, ne bir korku, ne rağbet, ne bir yakınlık için ve ne de hevâsı ile hükmetmeyenler, Allah'ın kitabını gözleri önünde ayna edinenler, (onu rehber edinenler) bundan müstesna' denilecek."

662. Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) rivayet edildiğine göre o: aŞüp-
hesiz din, gecenin sonunda yapılan birtakım amellerden ibaret değildir. Din, ancak verâ iledir" buyurmuştur.

663. Halef b. Havşeb'den rivayet edildiğine göre, Ömer (ra) şöyle demiştir: "Şu duruma bîr baktım da, dünyayı istesem âhirete zarar veriyorum, âhireti istesem bu sefer de dünyaya zarar veriyorum. Öurum böyle olduğu zaman ise, fâniye zarar veriyorlar."

664. Abdullah (yani) İbn Yezîd b. es-Sâib'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer b. el-Hattâb (ra), bir hayvana binmiş, bakmış ki dışkısında arpa var. Şöyle demiş: 'Müslümanlar zayıflıktan ölürlerken, sen bunu yiyorsun (ha)! İnsanlar iyi güne kavuşuncaya kadar asla sana binmeyeceğim"

Osman B. Affan (Ra)'nın Zühdü İle İlgili Haberler

665. Osman (ra)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Her amel sahibine, Allah amelinin cevabım verir."

666. Hasan'dan rivayet edildiğine göre o, Osman (ra)'ın hayasından bahsetmiş ve şöyle demiştir: "Şayet o, kapıları kapalı bir vaziyette iken evde olsa, yıkanmak için elbiselerini tamamen çıkartmaz. Hayası belini doğrultmasına mâni olur."

667. Humeyd b. Nuaym'dan rivayet edildiğine göre, Ömer ve Osman (ra) beraber bir yemeğe davet edilmişler. Yemekten çıkıp giderlerken Hz. Osman, Hz. Ömer'e "Bir yemek gördük ki, keşke görmeseydik" dedi. Hz. Ömer "Niçin?" dediğinde, Osman (ra): "Korkarım ki, bu yemek böbürlenmek maksadıyla yapılmıştır" cevabını vermiş.

668. Zübeyr b. Abdullah, dedesinin[78] kendisine şöyle dediğini rivayet ediyor: "Allah ona rahmet etsin, Osman b. Affân, geceleyin hâne halkından hiç kimseyi uyandırmazdı. Ancak, uyanık olarak görmesi halinde çağırır ve abdest suyunu döktürürdü. Bütün günlerini ise oruçlu geçirirdi."

669. Hasan'dan Resûlullah'm (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Nefsim elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, benim beytimden olmayan bir adamın şefaatiyle, cehennemden Rabıa ve Mudar kabilesi sayısından daha fazla insan çıkacaktır[79]- Hasan diyor ki: İnsanlar bu zâtın Osman b. Affân yahut Üveys el-Karânî olduğu görüşünde idiler."

670. el-Hemedânî,-Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Hz. Osman'ı halîfe olduğu halde arkasına kölesini de bindirdiği bir halde katır üzerinde iken gördüğünü haber vermiştir.

671. İbn Sîrîn'den rivayet edildiğine göre, Hz. Osman'ın hanımı, Osman öldürüldüğü vakit şöyle demiştir: "Siz onu öldürdünüz, halbuki o, bir rek'atta Kur'ân'ı hatmederek geceleri ihya ederdi."

672. el-Hemedânî'nin bir hadisinde şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mü'minlerin emîri olduğu halde, Osman b. Affân'ı (ra) bir yaygı içerisinde, yanında hiç kimse bulunmadan, uyurken gördüm."

673. Yûnus b. Ubeyd'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hasan'a mescidde uyuyanların durumu soruldu. O da: 'Osman b. Affân (ra)'ı mescidde uyurken gördüm,[80] ki o vakit halîfe idi. Kalktığı vakit böğründe taş izleri belirmekteydi. Ve şöyle dedi: İşte mü'minle-rin emîri, işte mü'minlerin emîri bu.'"

674. Abdullah b. er-Rûmî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Osman (ra), gece kalktığı vakit abdest suyunu kendi alırdı da, eşi: 'Hizmetçilerine suyunu vermelerini emretsen ya!' derdi. Hz. Osman da 'Hayır, uyku onların istirahatleri için haklarıdır' derdi."

675. Amra binti Kays el-Adeviyye'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: "Hz. Osman'ın öldürüldüğü sene, Hz. Âişe ile beraber Mekke'ye gittik. Medine'ye uğradığımızda Osman'ın (ra) öldürüldüğü sırada okuduğu mushafı gördük. Kanının ilk damlası şu âyet-i kerimenin üzerine akmıştır: Onlara karşı Allah sana yeter. O, işitendir, bilendir.[81] Amra '(Onu Öldürenlerden) hiçbiri doğrudur üst ölmedi* diyor."

676. Ebû Salih'ten,"-Allah Osman'a (ra) rahmet etsin- cürmü katlini icâb ettirecek kadar değildi" dediği rivayet edilmiştir.

677. Ebû Hûreyre'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Osman evinde kırk gün muhasara altında tutuldu. Bana kendisini sahur vakti uyandırmamı söyledi. Seher vakti olunca geldim ve 'Ey Mü'minlerin emıri, Allah sana rahmet etsin, sahur oldu' dedim. Bunun üzerine yüzünü meshederek şöyle dedi: 'Sübhânallah! Yâ Ebâ Hureyre! Rüyamı kestin. Allanın Peygamberini görüyordum. O bana 'Yarın bizimle iftar edeceksin' dedi[82] ve (ertesi gün) öldürüldü."

678. Süfyân b. Uyeyne'den (ra) Osman'ın (ra) 'Şayet kalbleri-niz temizlenmiş olsaydı, Allah'ın (cc) kelâmına doymazdınız" dediği rivayet edilmiştir.

679. (Yine) Süfyân b. Uyeyne'den Osman'ın (ra) "Allah'a bakmadan, yani Kur'ân okumadan bir gün veya gece geçirmekten asla hoşlanmam" dediği rivayet edilmiştir.

680. Mutarrif den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali (as) ile karşılaştım. Bana 'Ey Abdullah, seni bizden alıkoyan nedir?' diye sordu. Ben 'Osman'ı seviyorum. Bunu şimdi söyledim. Zira o bizim en çok akrabayı gözetenimiz ve Allah'tan en fazla korkanımız-dı' dedi."

681. Hâlid er-Rib'îy şöyle demiştir: "Ben kitaplarda Osman b. Affân'm kıyamet gününde: "Yâ Rabbi! Beni selâmette kıl, zira beni mü'min kulların öldürdüler' diyeceğini görüyorum."

682. Şürahbîl b. Müslim'den, Osman b. Affân'ın (ra) halka imaretten yemek verdiği, kendisinin ise evine gidip sirke ve zeyt yediği rivayet edilmiştir.

683. Hz. Osman'ın mevlası Hâni'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Osman (ra), herhangi bir kabrin başında durduğu zaman, sakalları ıslanmcaya kadar ağlardı. 'Kendisine cenneti hatırlıyorsun ağlamıyorsun da, bundan niye ağlıyorsun?' denilirdi. O da Re-sûlullah (sav): 'Kabir âhiret duraklarından birincisidir. Onda kurtuluşa erene sonrası çok daha kolay olacaktır. Ama onda kurtuluşa eremeyene daha sonrası çok daha ağır olacaktır.[83] buyurmuştur," cevabını verirdi.

684. (Hz. Osman) diyor ki: "Resûlullah (as), '(Âhiret duraklarından) gördüğüm en çetin durak kabirdir' derdi. Allah Resulü bir cenazeyi defnettikten sonra, başında durur ve Kardeşiniz için mağfiret dileyin, sebat talep edin; zira o, şimdi sorguya çekiliyor[84] derdi."

685. Abdullah er-Rûmî'den Hz. Osman'ın şöyle dediğini duyduğu rivayet edilmiştir: "Şayet ben cennetle cehennemin arasında olsam ve benim hangisine götürülmemin emredileceğini bilmesem, hangisine gideceğimi öğrenmeden kül olmayı yeğlerdim."

686. Abdullah b. Zübeyr (ra)'den şu rivayet edilmiştir: "Hz. Osman'a (ra) evi muhasara edildiği gün, 'Allah'a yemin olsun ki, Cenâb-ı Hak sana onlarla savaşmayı helal kılmıştır' dedim. Bunun üzerine o, 'Hayır, vallahi onlarla ebediyen savaşmam' dedi. Evi bastılar ve oruçlu bir haldeyken onu öldürdüler. Osman (ra), Abdullah b. Zübeyr'i emîr tayin etti ve 'Kim bana itaat ediyorsa, Abdullah b. Zübeyr'e de itaat etsin' dedi."

687. Zübeyir b. Abdullah, Züheyye isimli ninesinden şu rivayette bulunmuştur: "Osman (ra) gündüzleri oruçla geceleri de ibadetle geçirirdi. Yalnız gecenin evvelinde hafif uyurdu."

688. Ebû Osman'dan rivayet edildiğine göre, Muğire b. Şu'be'nin oğlu, düğününde Emîru'l-mü'minîn Osman'ı (ra) (yemek ziyafetine) davet etmiş. O da gittiği vakit, "Ben oruçluyum, fakat davete icabet etmek ve hayır duada bulunmak için geldim" demiş.

689. Süleyman b. Musa'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Osman b. Affân çirkin bir iş işlemekte olan bir güruhun yanına çağırıldı. O da kalktı gitti. Onların dağıldıklarını, fakat ortalıkta hoş olmayan şeyler olduğunu gördü. Bunun üzerine

onlarla karşılaşmadığı için Allaha hamdetti ve bir köle azad etti."

---

[1] Lokman sûresi, 12.
[2] Ibn Mübarek ez-Zühd,s. 372.
[3] Hûd sûresi3ll/46
[4] Ithâ,fu's-sâdeü'l-muttakî?ı 8/342. Mecma'z-zevâid 4/219. Edebu'l-mufred no. 548.
[5] Buradaki 'ridâ' örtü manasınadır .Allah bu gibi şeylerden münezzehtir .Metinde böyle bir temsille belirtilmek istenen husus ise yüceliğin sadece Allaha mahsus olduğudur.
[6] Hûd sûresi,16/36.
[7] bkz.No:281.
[8] Tâberânî, Kebîr 3/143.
[9] Müsned 5/427. Tirmîzi 2396. îbn Mâce 4031. et-Tergtb4/283. Musannefu Ab-durrezzak 20311.
[10] Dârimî 2/320. el-Hılye S/212. Şerhu's-sünne 5/246.
[11] ed-Durrul-mensür 2/269. Keşfu'l-hafâ 1/411
[12] Ibnu'l-Mübarek, ez-Zühd s.121
[13] Ibnu'l-Mubârek, ez~Zühd s. 41.
[14] Ibnu'l-Mubârek, ez-Zühd , s. 223 bkz. No 433.
[15] Ibnu'l-Mubârek, ez-Zühd s. 49.
[16] İbnu'l-Mubârek ez-Zühd s.78.
[17] Metinde Kur'ân olarak tasrîh edilmiştir. Ancak bir Önceki rivayette kitap denilmektedir. Bununla Tevrat veya İncîl'in kasdedilmesi mümkündür.
[18] Adı Mekhûl b. Ebû Müslim Sihrab b. Şâzil'dir. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Yaşadığı asırda Şamlıların fakîhi ve hadis hâfızlarındandı. Aslen Fârisîdir. Zührî: "Döneminde verdiği fetvalarda ondan daha basiretli olanı yoktur" diyor. H. 112/M.730'da ölmüştür. (Bu açıklama kitabın birinci baskısının dipnotunda mevcuttur—mütercimler.)
[19] Bu ve bunun gibi haberler, dünya ve âhiret dengesine işaret eden nasslar ışığında değerlendirmeye tabî tutulmalıdırlar (mtrc.)
[20] Tâhâ sûresi, 20/18
[21] Tâhâ sûresi, 20/21
[22] Şuarâ Sûresi, 26, 18.
[23] Ka'b b. Mâti b. Zîhecin el-Hımyerî, tâbiûndan olup, Cahiliyye devrinde, Ye-men'de Yahudilerin önde gelen ilim adamlarından idi. Hz. Ebû Bekir zamanında İslâmı kabul etmiş, Hz. Ömer devrinde Medine'ye gelmiştir. Sahabe ve başkaları geçmiş ümmetlerin haberlerine dair rivayetleri kendisinden almışlardır, O da sahabeden Kur'ân ve Sünnet bilgisini almıştır, H. 32 m. 652'de Hımıs'ta ölmüştür.

[24] Ibnu'l-Mübârek, ez-Zühd s.166.
[25] Sebe'34/13.
[26] İbnu'l-Mübarek, ez-Zühd, s. 164.
[27] Kitabın orjinalinde 364 olarak geçiyor.
[28] age.s. 163.
[29] İbnü'l Mübarek ez-Zühd s.123.
[30] Sâd sûresi 38/21.
[31] Sâd sûresi 38/22.
[32] Muhammed b. Osman b. Müsebbih eş-Şeybânî Ebû Bekir'dir. Ca'd diye bilinmektedir. Arab dili ve Kıraat âlimidir. Bağdatlıdır. Eser lerinden bazıları: Hukûku'l-Insân, en-Nâsih ve'l-mensûh, Ma'âni'l-Kur'ân, el-Müzekker ue'l-müen-nes v. lt.288 b 901 de vefat etmiştir. [Kitabın birinci baskısından mütercimler]
[33] Sâd sûresi 38/23.
[34] Sâd sûresi 38/24.
[35] Müslim, imân 267; Fadâil 165; Nesâî, Kıyamül-leyl bâb 15; Müsned 3/120
[36] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd 71,72.

[37] et-Terğîb 1/580.
[38] îhyâ 3/226; 4/229; İthâfü's-sâdeti'l-müttekîn 8/ 145, 219; 9/359.
[39] Hûd sûresi 17/75.
[40] Enbiyâ sûresi 21, 69.
[41] Buhârî 4/169, 204; Fethu'l-bârî 11/384; Nesâî, Cenâiz bab 118; Tirmîzî 2423
[42] Enbiyâ sûresi 21, 69.
[43] ed-Dürrü'l-mensûr 4/22.
[44] Lokman 31/13.
[45] İmam Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah, Ehl-i sünnete göre dört imamdan biri. Mâ-likîler ona mensûbdur. h.93/m.713 de Medine'de doğmuştur. Muvatta'i kaleme almıştır. VaY ile ilgili bir risalesi 'Nucûm'a Dâir bir kitabı ve 'Tefsîru garîbi'l-Kur'ân'ı vardır. 'Mesâil'e Dâir bir kitabı, 'er-Reddu ale'l Kaderiyye' isimli bir risalesi vardır, h. 179/m. 795)'da vefat etmiştir.
[46] Cenâb-ı Hak hakkında böyle bir tasavvur saçma ve merduddur. (mütercimler)
[47] Kiminle olduğu metinde tasrih edilmemiştir.Ancak bu Eyyûb'un (as) oğlu olması muhtemeldir/mütercimler)
[48] Sâd,38/44.
[49] Al-i Imrân sûresi,3/39.
[50] Meryem sûresi, 19/12.
[51] Ibn Mübarek, ez-Zühd.
[52] Fethu'l-bârî, 11/134. îbn Hacer bu haberi, İbn Ömer'den gelen iyi bir senedle Taberânf nin de rivayet ettiğini söylemiştir.
[53] Haberde mantıkî tutarsızlıklar olduğu görülmektedir [mütercim]
[54] Rivayetten, Dâvûd (as)'u ta'eîz etmek maksadıyla bu soruların kendisine yöneltildiği anlaşılıyor [mütercim].
[55] Ibmrl-Mubarek, ez-Zühd, s.69.
[56] İbnu'l-Mubarek, ez-Zühd, s.484.
[57] Mecmau'z-zevâid, 10/76; Ibnu'l-Mubarek, ez-Zühd, s.362.
[58] Mecmau'z-zevâid, 10/173. imam Ahmed 1/8.
[59] Kâf sûresi, 50/19.
[60] Burada Muzâfun ileyh düşmüştür. Muhtemelen bu "Resûlullah" veya benzeri bir lafizdır. {Yani, Resûlullahm ashabı... ilâ ahir... şeklindedir.)
[61] bkz. No: 565.
[62] bkz. No: 563.
[63] No: 561'de geçti.
[64] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd. s. 81
[65] et-Tekzîb'de, Damre b. Habîb Ebû Utbe şeklindedir. Utbe ondan rivayette bulunmuştur. Hiiye'de ise şöyledir: "Haddesenâ Ebû Damre Habîb b. Damre" şeklindedir.

[66] Hûd sûresi, 40.
[67] Sebe sûresi, 13.
[68] Al-i Imrân sûresi, 3)14.
[69] Âl-i İmrân sûresi, 3/14.2. Hadîd sûresi, 57/23.
[70] Fussilet sûresi, 41/90
[71] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd, s. 110
[72] Buhârî, 9/50. Fethu'l-bârî, 2/419. Tirmizî 3688. Hilyetu'l-evliyâ, 7/259.
[73] bkz. s.595

[74] Nahl sûresi, 26/111.
[75] İsmi: Saîd b. Abdurrahman'dır.
[76] Ahkâfsûresi,46/20.
[77] Ibnul'-Mübarek ez-Zühd s.201.
[78] Dedesi Ebû Hâlid, Osman b. Afi&n'm kölesidir.
[79] İbn Mâce, ez-Zühd 37; Tirmizî, Kıyâme 12; Dârimî er-Rikâk 87; Müsned-i Ah-med 3/63, 469, 470, 5/257, 261, 267, 323, 366.
[80] "Gördüm" ziyadesi buraya(Ebû Nuaym'm Hılye'sinden alınmıştır.)
[81] Bakara sûresi, 2/137.
[82] Benzeri bir rivayet Hz. Osman'ın eşi Naile binti el-Farâfisa'dan (r.anhumâ) yapılmıştır. Müsned 1/73. et-Tabakâtu'l-kübrâ 3/1/52.
[83] Müsned-i Ahmed 1/63 Müstedrek 4/331; et-Tergîb ve't-terhîb 4/361; Târîhu'l-Buhârî 8/229; Keşfü'l-hafâ ve Muzîlu'l-elbâs 2/136.
[84] Müstedrek 1/370; İhnü's-Snnnî/ı.melu'1-yeum ve'l-leyle 578; Şerhu's-sünne 5/418; Ebû Dâvûd, K. Cenâiz, bâb 73 (Eâbu'l-istiğfâr 'indel- kabr li'1-meyyit) senedi hasendir. İmam Nevevî el-Ezkâr'mda hasen olduğunu belirtmiştir (147). Şerhu's-sünne' nin dipnotunda bu şekilde kaydedilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

52. Abdest Organlarını Üçer Kerre Yıkamak
53. Abdest Organlarının İkişer Kere Yıkanması
54. Abdest Organlarının Birer Kere Yıkanması
55. Ağıza Ve Buruna Ayrı Ayrı Su Vermek
56. Buruna Su Verip Dışarı Atmak
57. Sakalları Hilallemek
58. Sarık Üzerine Meshetmek
59. Ayakları Yıkamak
60.Mestler Üzerine Meshetmek
61. Mesh Süresi
62. Çoraplar Üzerine Meshetmek
[Ayakkabılar Üzerine Mesh Etmek]
63. Meshin Yapılışı
64. Abdestten Sonra Üzerine Su Serpmek
65. Abdest Alırken Okunacak Dualar
Bir Abdestle Bir Kaç Namaz Kılmak
66. Abdest Alırken Abdeste Ara Vermek
67. Abdestin Bozulduğundan Şüphe Etmek
68. Öpmeden Dolayı Abdest Gerekir Mi?
69. Erkeğin Tenasül Uzvuna Dokunmasından Dolayı Abdest (Gerekir Mi?)
70. Tenasül Organına Dokunmanın Abdesti Bozmayacağı
71. Deve Eti Yemekten Dolayı Abdest Gerekir Mi?
72. Çiğ Ete Dokunmaktan Dolayı Abdest Almak Mı Yoksa El Yıkamak Mı Gerekir?
73. Ölü Bir Hayvana Dokunmaktan Dolayı Abdest Almanın Terki
74. Ateşte Pişen Şeyi Yemekten Dolayı Abdest Bozulmaz
75. Ateşte Pişen Şeve Dokunmaktan Dolayı Abdest Almanın Lüzumuna Israrla İşaret Eden Hadisler
76. Süt (İçmek)Ten Dolayı Ağzı Yıkamak
77. Süt İçmekten Dolayı Ağzı Yıkamak Hususunda Ruhsat
78. Kandan Dolayı Abdest Almak
79. Uykudan Dolayı Abdest Almaya Dâir
Bu hadis-i şerif de oturarak uyuklamanın abdesti bozmayacağına işaret etmektedir.
80. (Ayağıyla) Necasete Basan Kimsenin Abdest Alıp Almayacağı
81. Namazda İken Abdestî Bozulan Kişi(Nin Ne Yapması Gerektiği?)
82. Mezînin Hükmü
83. İnzalsiz Cima'ın Hükmü
84. Cünüp Olan Kişinin (Yıkanmadan) Tekrar Cima Etmesi
85. (Cinsî) Temastan Sonra Tekrar Temasta Bulunmak İsteyenin Abdest Alması
86. Uyumak İsteyen Cünup (Ne Yapmalıdır?)
87. Cünup İken Bir Şey Yemek
88. "Cünup Olan Kimse (Yemek Veya Uyumak İstediği Zaman) Abdest Almalıdır" Diyenlerin Delilleri
89. Cünup Olan Kişinin Guslü Geciktirmesi
90. Cünup Olarak (Kur'ân) Okumak
91. Cünup Olanın Musafaha Etmesinin Cevazı)
92. Cünup Olan Kimsenin Camiye Girmesi
93. Cünub Olduğunu Unutarak Cemaate Namaz Kıldıran (İn Durumu)
94. (İhtilam Olduğunu Hatırlamayıp Da) Uyandıktan Sonra Üzerinde Islaklık Gören Kimsenin Durumu
95. Uykusunda Erkekler Gibi İhtilam Olan Kadın
96. Gusl İçin Yeterli Su Mikdarı
97. Cünublükten Yıkanmak
98. Gusülden Sonra Abdest Almak
Guslün Farzları:
99. Kadın Gusl Ederken Örülü Saçlarını Çözmeli Mi?
100. Cünup Olan Kişinin (Guslederken) Başını Hıtmî (Karıştırılmış) Su İle Yıkaması
101. Erkek Ve Kadından Gelen Suyun (Meni Veya Mezinin) Nasıl Yıkanacağı
102. Aybaşı Halindeki Kadınla Yemek Yeme Ve Bir Arada Bulunma
103. Aybaşı Halindeki Kadının Mescidden Bir Şey Alıp Vermesi
104. Hayızlı Kadının Namazını Kaza Etmez

52. Abdest Organlarını Üçer Kerre Yıkamak

135....Amr b. Şuayb'ın babası (Şuayb b. Muhammed b. AbdilIah b. Amr b4. Âs) vasıtasıyla dedesinden (Abdullah b. Amr b. Âs) rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Amr demiştir ki: bir adam Rasûlü Ekrem'e (s.a.) gelip "Yâ Rasûlallah (s.a.) abdest nasıl alınır?"
diye sordu. Rasûlü Ekrem (s.a.) de bir kap su isteyerek, ellerini üç kere, yüzünü üç kere, kollarını üç kere yıkadı. Başına mesh etti. Şehâdet parmaklarını kulaklarına sokarak uçlanyla içini, baş parmaklarıyla dışlarını meshetti. Daha sonra ayaklarını üçer kere yıkadı ve akabinde de:
"İşte abdest böyle alınır. Kim, buna bir şey ekler veya eksiltirse (Rasûlullah'a muhalefetten dolayı) kendisine isâet etmiş ve zulmetmiş olur." veya "zulmetmiş ve isâet etmiş olur" buyurdu."[1] [2]

Açıklama

Bu hadîs-i şeriften kâmil (eksiksiz) abdestin abdest organlarının üçer kere yıkanmasıyla gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

Ancak Rasûlullah (s.a.)'ın abdest organlarını bazan bir[3] bazan da iki defa [4] yıkayarak bu sayılarda abdest organlarını yıkamanın da caiz olduğunu fiilen ifâde ettiğinden bu hadîs-i şerifte geçen "Kim buna bir şey ilâve eder veya bunu eksiltirse İsâet etmiş veya zulm etmiş olur" cümlesindeki "Isfiet ve Zulm" kelimeleri üzerinde çeşitli açıklamalar yapmışlardır. Yıkanan abdest organlarının üçten fazla yıkanması Rasûlü Ekrem (s.a.)'m sünnetine uymadığından hem sevabı yoktur, hem de nefsi yormak ve suyu israf etmektir ki bu nefse zulüm ve haddi aşmaktır. Sünnet terk edildiği için de bir isâet yani âdaba riayetsizlik veya abdestin sevabından ve kemâlinden mahrum kalmaya sebep olacağı için de nefse zulümdür.
Abdest organlarını üçden az yıkamanın isâet (adaba riayetsizlik) veya nefse zulüm olması ise, üç kere bu organları yıkayanın abdestindeki kemâle ve sevaba nisbetledir. Aslında bir veya iki kere abdest organlarını yıkamakla da abdest sahih olur. Ancak üçden az yıkamayı isâet veya zulüm olarak tavsif etmek hususunda hadîs-i şerifler arasında ifâde birliği yoktur. Bu bakımdan îbn Hacer, Müslim'in bu hadîsi râvi Amr b. Şuayb'den dolayı mün-ker saydığını söyleyerek bu hadîsin zayıf olduğuna dikkat çekmekte ve bir veya iki kere abdest organlarının yıkanmasıyla abdestin sahih olacağını ve sahibininse isâet ve zulüm işlemiş olmayacağını ifâde etmektedir.
îbn Mevvak ise, "isâet veya zulm*' kelimelerindeki tereddüt ve şüphe ifâde eden "veya" lafzının hadîsin aslında olmayıp râviye âit bir söz olduğunu böyle bir şüphenin, râvî Ebû Avâne'yi güvenilir bir râvi olmaktan çıkaramayacağım, zira bu türlü şüphelerden Allah'ın muhafaza ettiği kişilerden başka kimsenin kurtulamayacağını, binaenaleyh bu hadîsin zayıflığına hükmetmenin doğru olmayacağı görüşünü savunmaktadır.
Hanefi ulemâsından Aynî merhum da buradaki isâet, "abdest organlarını üçden daha az sayıda yıkamadan ileri gelen âdaba riayetsizliktir. Zulüm ise nefsi, abdesti bütün organları üçer kere yıkayarak alınan kâmil abdestin faziletinden mahrum bırakmaktır" diye tefsir etmiştir. Yine Aynî merhum buradaki "abdest organlarım fazla yıkamak'Man maksadın, sünnet olduğuna inanarak üçten fazla yıkamak: "noksan yıkamak"tan maksadın da, sünnet olduğuna inanarak üçten az yıkamak olduğuna dâir bir görüşün bulunduğunu haber vermekte ve sözlerine şöyle devam etmektedir: "Eğer Rasûlü Ekrem (s.a.)'ın abdest organlarım bazen birer, bazan da ikişer kere yıkayarak abdest aldığı sabit iken, üçten az sayıda yıkayarak abdest alan kişi, nasıl zâlim olur, dersen ben de sana şöyle cevap veririm:
Abdest organlarını Üçten az sayıda yıkayan kimsenin zâlim sayılmasının mânâsı, üç kere yıkamaktaki fazîleti ve kemâli terketmesidir.
Üç kere yıkamak sünnete uygun değildir, inancıyla bir veya iki kere yıkadığından dolayı zâlim sayılır.
Bu hadîsin râvîleri arasında Amr b. Şuayb gibi rivayetleri tenkide uğramış bir ravi bulunduğundan, bu mevzuda gelen sahih hadisleri bırakarak bununla amel ettiği için zâlim sayılır."
Hafız tbn Hacer ise Telhfs'de "isâet ve zulüm kelimelerinin üçten az veya çok yıkayanların her ikisi için birden kutlanılmış olması mümkün olduğu gibi, isâet kelimesinin sadece üçten az yıkayanlar için; zulüm kelimesinin de sadece üçten ziyâde yıkayanlar için kullanılmış olması da mümkündür" demiştir. Mir'at'ta'da İmam Nesefî'den şu görüşler naklediliyor: tsflet veya zulüm, sünnete-uymak niyyet ve inancıyla üçten az veya çok sayıda abdest organlarım yıkayanlar için söz konusudur. Amma abdest organlarının iyice yıkanıp yıkanmadığı konusunda kalpde doğan bir şüpheyi gidermek için veya ikinci bir abdeste niyyetten dolayı Üçten fazla sayıda yıkamakta ise, herhangi bir sakınca yoktur. Ebû Dâvud sarihlerinden Meıthel sahibi Mahmud Muhammed Hattâb es-Sübkî de bu mevzuda şunları ilâve ediyor: "Ben de derim ki, kalbin şüpheden kurtulması için üç kere yıkamak kâfidir. İkinci bir abdest için abdest organlarının yıkanması abdest alırken düşünülemez. İkinci abdeste niyyet ancak birinci abdest bittikten sonra mümkün olur. Ayrıca tam olarak abdest aldıktan sonra hiçbir ibâdet yapmadan tekrar abdest almanın suyu israf olacağından doğru olmadığını ve mekruh olduğunu fu-kahâmız beyan etmişlerdir."[5]

Bazı Hükümler

1. Abdestin kâmil olması için, abdest organlarını üçer kere yıkamalı, başı da bir kere meshetmelidir.
2. Kulakların içi, şehâdet parmaklarıyla, dışı da, baş parmaklarla meshedilmelidir.
3. Abdest alan kimse ölçü olarak hadîs-i şeriflerde beyân edilenin dışına çıkmamalıdır.
4. Hadîs-i şeriflerde verilen ölçüye uymamak sünnete aykırı bir harekettir. Bu da insanın kendisine zulm etmesi demektir.[6]

53. Abdest Organlarının İkişer Kere Yıkanması

136....Ebû Hureyre (r.a)'den demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) (ab-dest organlarım) ikişer kere (yıkayarak) abdest aldı."[7] [8]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine bakılırsa, Resülullah'ın baş dahil olmak üzere butun abdest organlarını ikişer defa yıkadığı gibi bir mâna anlaşılırsa da, aslında ikişer kere yıkanan organlar, meshedilmesi gereken baş değil, diğer organlardır. Çünkü başın meshedileceği ve diğer uzuvların da yıkanacağı pek çok hadis-i şeriflerle beyân ve isbat edilmiştir. 126. hadis-i şerifteki "başın iki kere mesh edileceğine dâir ifade de bu gerçeğe aykırı değildir. Şöyle ki, önce eller başın ön tarafından arkaya doğru, sonra da arkadan öne doğru çekilerek mesh yapılır, Aslında tek hareket sayılan bu birbirini takibeden hareketler sözü geçen hadis-i şerifte ayrı ayrı hareketlermiş gibi zannedilerek "iki mesh" diye rivayet edilmiştir. İşte bu hareketler biri diğerinin devamı olduğu kabul edilirse oradaki başın iki kere mesh edilmesi meselesi de izah edilmiş olur. Yıkamanın iki kere olacağı mevzuunda îmam Nevevî şunları söylemektedir:
"Müslümanlar arasında abdest organlarını bir kere yıkamanın farz, uç kere yıkamanın da sünnet olduğuna dair ittifak vardır. Yıkanması gereken abdest organlarının bir kere, iki kere ve üç kere yıkanabileceğim ifâde eden sahih hadislerin yanında,

bazı abdest organlarının iki, bazılarının üç kere yıkanması lâzım geldiğini ifâde eden î adis-i şerifler de vardır. Bu hadis-i şeriflerin hepsiyle de amel edilebilir. Ancak abdest organlarını üç kere yıkamakla abdestin sünnet ve âdabı da yerine getirilmiş olurken, bir kere yıkamakla sadece farzlar yerine getirilmiş olur.[9]
Nitekim Rasulü zîşân Efendimiz'in abdest organlarını bazan birer, bazan ikişer, bazan da, üçer defa yıkayarak abdest aldığını ifâde eden hadislerle [10] abdest organlarından birini bir, diğerini iki, bir başkasını da üçer defa yıkayarak abdest aldığını ifade eden hadis de buna delâlet etmektedir.

137....Atâ b. Yesâr'dan, demiştir ki; "İbn Abbâs (r.a.) bize, "Size Resûllullah (s.a.)'ın nasıl abdest aldığını göstermemi arzu eder misiniz?" dedi ve içinde su bulunan bir kap isteyip, o sudan sağ eliyle bir avuç alarak ağzına ve burnuna su verdi, sonra bir avuç daha su alıp iki elini birleştirip yüzünü yıkadı, sonra bir avuç su daha alıp onunla sağ elini, tekrar bir avuç su daha alıp onunla da sol elini yıkadı. Nİhâyet bir avuç su daha alıp elini silkeledikten sonra başını ve kulaklarını meshetti. Sonra da bir avuç su daha alıp nalinli olan sağ ayağının üzerine serpti ve sağ ayağını, elinin biri ayağının üstünde öbüFü de nalının altıda olmak üzere iki eliyle mesh etti. Sonra sol ayağına da aynı şeyi yaptı."[11] [12]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ellerini silkelemesinden aksat, elde bulunan suyun dökülmesidir.Ellerde kalan suyu silkelemek değildir. Esasen elleri bu mânada silkelemek caiz de değildir. Nitekim Bezlu'l-mechûd yazarı "el-Envâr li-ameli'I-Ebrâr" isimli eserde elleri silkelemenin mekruh olduğu kaydedilmiştir, demektedir.
Gerçekten de mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu edilen "ayaklar üzerine su serpmek"ten maksat suyu gerçek manada serpmek değil, ayağı israfa varmayacak şekilde mümkün olduğu kadar az bir suyla yıkamaktır. Umumiyetle su israfı ayaklarda olduğu için bu israftan sakındırmak gayesiyle "ayaklarını az su ile yıkadı" manasında "ayaklan üzerine su serpti" tâbiri kullanılmıştır. Nitekim Buhârî'nin rivayetinde "ayağım yıkadı" tâbiri de geçmektedir.
Ayaklarının nalinli iken mesh edilmesine gelince, Hafız tbn Hacer, "Buradaki meshten maksat ayakların her tarafına suyun erişmesini sağlamak için suyu ayakların üzerine yukarıdan dökmektir" diyor. Yine Ibn Hacer, Bu-hâri Şerhİ'nde bu hadîs-i şerif üzerinde dururken; aslında bu hadiste ayakların yıkandığı açıkça söylenmiyorsa da bu mana metinde geçen "fi" harfi ' cerrinden anlaşılıyor. Zira bu harfi cer meshetmek fiiliyle değil, yıkamak fi-iliyle kullanılır. Eğer ayaklar üzerine meshetmek kastedüseydi "fi" yerine "ala" harfi cerri kullanılırdı, diyor.
îbn Hacer merhum, ayakların nalinli olmasının, suyun ayakların altına geçmesine engel olmayacağını çünkü, bu nalinlerin suyun ayakların altına geçmesine engel olmayan "sebtiyye" denilen bir nalin çeşidi olduğunu sözlerine ilâve ediyor. Bir eliyle nalinin altından da tutmasından maksadın, na-linin ayağa temas eden kısmı olduğunu söyleyenler de vardır. Bu durumda artık suyun ayağın altına erişmesi kesindir. Lâkin bu hadîs zayıftır. Bir delil niteliği taşımaktan uzaktır.
îbn Hacer merhum, "nalinin altından tutmaktan maksat mecazen ayağın altından tutmaktır. Eğer böyle değilse o zaman bu hadîs şâz bir hadîs demektir. Bu hadîsin râvîsi Hişam b. Sa'd'a itimat edilmezken sağlam hadislere ters düşen bu mânâdaki bir rivayeti nasıl kabul edilebilir?" diyerek sözlerine son vermektedir. Bu mevzuda 117. hadîse de müracaat edilebilir.[13]

Bazı Hükümler

1. Abdest uzuvlarını bir kere yıkayarak abdest almak câizdir Ancak, kuru yerin kalmaması şarttır. Bunda âlimler arasında görüş birliği vardır.
2. Abdest organlarını üç kere yıkamak sünnettir.
3. Bir avuç sudan hem ağıza, hem de buruna su verilebilir.
4. Önce sağ organlardan işe başlanmalıdır. Ancak eller ve kulaklar müstesnadır. Çünkü, iki el birlikte yıkanır, iki kulak da birlikte meshedilir.
5. Başı meshederken eldeki suyun dökülmesi câizdir. Çünkü, çok su ile başı meshetmek bir bakıma mesh değil, başı yıkamak olur.
6. Başı ve kulakları aynı suyla meshetmek câizdir. Bu ekseriyyetin görüşüdür.
7. Abdestte mümkün mertebe az su kullanmaya dikkat etmek, bilhassa ayakları yıkarken israftan kaçınmak gerekir.[14]

54. Abdest Organlarının Birer Kere Yıkanması

138. ...Atâ b. Yesâr'dan, demiştir ki; îbn Abbâs (r.a.) "Ben size Rasûhıllah'ın (s.a.) abdest alışım göstereyim mi?" dedi ve (sonra abdest organlarını) birer birer (yıkayarak) abdest aldı.[15] [16]

Açıklama

Bu hadis-i şerif abdestin caiz olması için lâzım olan yıkama miktarının en azım bildirmektedir. Buna göre abdestin caiz olabilmesi için abdest organlarım en az bir kere, hiç kuru bir yer kalmaksızın yıkamak lâzımdır. Bunda âlimler arasında görüş birliği vardır. İki kere yıkamak ise daha faziletlidir. Üç kere yıkamaksa abdestin en üstün derecesidir. Bu hadis-i şerifte abdestin en aşağı derecesi beyân edilmiştir. Nitekim Beyhakî ve Dârakutnî'nin Ömer (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadiste, Resûlullah (s.a.) "azalarını birer kere yıkayarak abdest aldı" ve "Namazın kabul edilebilmesi için gerekli oian abdest budur" buyurduğu ifâde ediliyor.[17]

55. Ağıza Ve Buruna Ayrı Ayrı Su Vermek

139....Talha, babasından naklen dedesinin şöyle dediğini haber vermiştir:
"Resûlullah (s.a.) abdest alırken huzuruna girdim. Sular yüzünden ve sakalından bağrına akıyordu. O'nu ağzına ve burnuna ayrı ayrı su verirken gördüm"[18]

Açıklama

Râvî Talha'mn babasının adı Musarnf, dedesinin ismi de Amr b. Kâb.dır.Taberânî Mu'cem'inde Talha'nın dedesinin isminden Ka'b b. Amr diye bahs eder. Bu hadis-i şerife göre Rasulu Ekrem (s.a.) önce üç kere ağzına su vermiş ve sonra da üç kere burnuna su vermiştir. Bu bakımdan bu hadis-i şerif "abdestte ağzına ve buruna ayrı ayrı su verilir" diyenlerin delilidir.
Ne var ki bu hadis sıhhat bakımından delil olabilecek nitelikte değildir. Fakat daha önce geçen 107 numaralı sahih hadis, ağıza ve buruna ayrı ayrı üçer kere su verilmesi hakkında sağlam bir delildir. Keza Ebû Ali'nin Sinan'ında bulunan Resulüllah'ın ağzına ve burnuna üçer defa ayrı ayrı su verdiğine dâir rivayetler de bu hususta bir delil teşkil eder. Ancak İbn Mâce'de ağzına ve burnuna bir avuçtan su verdiği rivayet edilmektedir.[19] Keza Resulüllah (s.a.)'m abdest alış şekli ile ilgili hadis-i şerifleri toplayan babta da ağıza ve burna aynı avuçtan su verildiğine dair 111. hadis-i şerifte olduğu gibi örnekler geçmiştir.
Bütün bunlardan çıkan netice şudur;Resûlü Ekrem (s.a.) zaman zaman ağza ve buruna hem bir avuçtan ve hem de iki ayrı avuçtan su vermiştir. Buna göre her ikisi de caizdir.[20]

Bazı Hükümler

1. Abdest esnasında, abdest organlarından damlayan sular temizdir.
2. Abdestte ağıza ve buruna ayrı ayrı veya beraber su verilebilir.[21]

56. Buruna Su Verip Dışarı Atmak

140....Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz abdest aldığı zaman burnuna su alsın sonra da dışarı atsın."[22] [23]

Açıklama

İstinsâr, burundaki suyu dışan atmak demektir. Hadis-i şerifin zahiri istinsâr île istinsânn farz olduğunu ve istinsârın istinşâktan ayrı fakat ona bağlı olarak yapılan bir fiil olduğunu ifâde etmektedir: Binaenaleyh istinşak ve istinsâr farzdır ve istinşakın sahih olabilmesi için buruna çekilen suyun dışarı atılması gerekir. Ulemâdan bir kısmı metinde geçen "Burnuna su alsın sonra da dışarı atsın" cümlesindeki emirlerin vücûb ifade ettiği görüşünden hareket ederek bu hükme varmışlardır.
İmam Ahmed, İshak, Ebû Ubeyde, Ebû Sevr ve fbn Münzir bu görüştedirler, îbn Battal ise, "her ne kadar buruna çekilen suyu dışarı atmanın farz olduğuna dair icmâ' bulunduğunu söyleyenler varsa da, bu doğru değildir. Çünkü bunun farz olmadığına dâir icmâ' bulunduğunu söyleyenler de vardır" diyor. Gerçek ise, buradaki emrin vücûb için değil, nedb için olduğudur. Yani bu emre uymanın hükmü müstehabdır. Cumhuru ulemanın görüşü de budur. Delilleri ise, Resulü Ekrem (s.a.)in, bir a'rabiye abdest almayı öğretirken buruna su çekip dışarı atmak fülerini göstermemişidir. Eğer gerçekten buruna su çekip dışarı atmak farz olsaydı Resul-i Zişan bunu A'rabiye mutlaka öğretirdi.
Tirmizî ve Hâkim'in naklettiği bu A'rabi ile ilgili hadis-i şerifin metni şöyledir: "Allah'ın sana emrettiği gibi abdest al."[24] Bu hadis-i şerifte Resulü Ekrem A'rabiyi âyet-i kerimeye havale etmiştir. Halbuki âyet-i kerimede burna su verip dışarı atmak yoktur.
Buruna su verip dışarı atmak farzdır diyenler ise, şöyle itiraz ediyorlar: "Resulü Ekrem (s.a.)'in O A'râbiyi Kur'âna havale etmekten maksadı, abdest âyetlerinin ifâde ettiği manadan daha şümullü bir mâna ile ilgilidir. Şöyleki; Resûlullah O A'rabiyi Kur'ân'a havale ederken aynı zamanda Kur'ânda Resûlullah'a uymayı emreden âyetleri de, dolayısıyla istinşâkı da kast etmiş olabilir. Kaldı ki Resülullah'ın istinşâkı ve hatta mazmazayı terk ettiğini rivayet eden bir kimse görülmemiştir."
Her ne kadar bu görüş taraftarları bu şekilde kendi görüşlerini müdafaa ediyorlarsa da gerçekte Resûlullah a'râbiyi Kur'ân'ın tümüne havale etmemiş, sadece abdest âyetine havale etmiştir ki, onda da istinşak yoktur. Ayrıca istinşâkı Resulü Ekrem (s.a.)'ın terk ettiği ne dâir bir rivayetin bulunmadığına dair ileri sürülen iddia da asılsızdır. Zira 135. hadis-i şerifte istinşak zikredilmemiştir. Halbuki farz gibi mutlaka açıklanması gereken bir meselede Hz. Peygamber'in susması asla caiz değildir. Çünkü bu tebliğ sıfatına aykırıdır. Bu durum istinşâkın farz olmadığını gösterir. Ulemânın açıklamasına göre istinşâk ve istinsârdaki hikmet, burnu temizlemek ve şeytanı kovmaktır.
Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadiste, "Biriniz uykusundan uyanıp abdest aldı mı üç defa burnuna aldığı suyu çıkarsın. Çünkü şeytan genzinde geceler"[25] buyurmuştur.[26]

Bazı Hükümler

1. Abdest esnasında burun temizlenmeyebilir.
2. Cumhûra göre buruna su vermek ve dışarı atmak mendubtur.

141....İbn Abbas (r.a.)'dan demiştir ki; Resûlullah (s.a.)'ı şöyle buyurduğu "Burnunuzu iki kere iyice veya üç kere temizleyiniz!"[27] [28]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen mübalağalı bir şekilde (iyice) burnu temizlemekten maksat, üç kere burunu temizlemenin yerini tutacak şekilde temizlemek demektir. Buna göre bu şekilde İki kere veya üç kere burnu temizleme emredilmiştir. Ancak üç kere yapılan temizlikte mübalağa emredilmiyor. Çünkü mübalağaya lüzum kalmıyor. Bu hadisle ilgili teferruat 140. hadiste geçmiştir.
Arabistan gibi sahrada ve kırsal yerlerde devamlı toprak ve kumla meşgul olanların burunlarının dolacağı ve nefes almada güçlük çekecekleri göz önüne alındığı takdirde burnu temizlemenin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Tabii ki bu işi yaparken rastgele yapmamalı, çevreyi kirletmemeli, İslâm âdabına aykırı harekette bulunulmamahdır.

142....Lakît b. Sabre'den, demiştir ki; "Ben müntefik oğullarının Rasûlullah'a gönderilen elçisi veya elçileri arasında idim. Rasûlullah (s.a.)'ın evine vardığımızda onu evinde bulamadık, müzminlerin annesi Âişe'ye tesadüf ettik. Bizim için hazîre (denilen bir yemek) hazırlanmasını emretti, (Hazîre) bizim için derhal hazırlandı. Ve bir de kına' getirildi. (Hadîs-i nakleden) Kuteybe aslında kına' sözünü söylemedi. (Ancak sözün gelişinden bu kına'ın getirildiği anlaşılmaktadır.) Kına' (yemek yemeye ve içine meyva konmaya yarayan bir tabaktır.) İçinde hurma vardı. Derken Rasûlullah (s.a.) geldi ve: "(Evde yiyecek) birşeyler bulabildiniz mi? Yahut size bir şeyler hazırlanması emredildi mi?" dedi. Biz de "evet" ya Rasûlullah (s.a.) dedik. Biz Rasûlutiah (s.a.)'la beraber otururken bir de ne görelim, bir çoban Rasûluliah (s.a.)'ın davarlarım, yanında bir de yeni doğmuş meleyen bir kuzuyla beraber ağıla götürüyor! Rasûlullah (s.a.) ona hitaben; "yahu ne doğurttun?" diye sorunca o da bir dişi kuzu diye cevap verdi. Rasûlü Ekrem (ş.a.) de; "(Öyleyse) onun yerine bize bir koyun kes" buyurdu, ve ilave etti; "Sakın bunu senin için kestiğimizi zannetme" (Bu hadîsi rivâyet edenlerden biri der ki; Rasûlullah (s.a.) "zannetme" kelimesini şeklinde sîni'n fethasiyla değil şeklinde sin'in kesresiyle telaffuz etti.)Bizim yüz davarımız var daha fazla artmasını istemediğimiz İçin bu koyunu kestik. Her ne zaman ki, çoban bize bir yavru doğurtur getirirse, biz de onun yerine bir koyun keseriz." (Râvî) Lakît (sözlerine devamla) dedi ki:
Ben: "Yâ Rasûlallah, benim dili uzun bir karım var yani ağzı bozuk" (ona karşı tavrım ne olacak)?" dedim.
(Efendimiz): "Öyleyse onu boşa (yabilirsin)" buyurdu. Lakît der ki:
"Yâ Rasûlallah, onunla aramızda arkadaşlık (hukuku) ve bir de çocuk var" dedim. Rasûlullah (s.a.)' de
"Ona emret" buyurdu. (Râvi diyor ki: Hz. Peygamber bu sözüyle bana) "Ona öğüt ver" de (mek isti)yor (du ve sözlerine şöyle devam etti) "Eğer onda bir hayır görürsen, nasihat etmeye devam edersin. Karını, cariyeni döver gibi dövme!" dedi. Ben; Ya Rasûlallah, bana abdestten bahset dedim. "Abdesti güzelce al, parmakların arasına suyu eriştir. Oruçlu değilken burnuna suyu çokça çek." buyurdu.[29] [30]

Açıklama

Bu hadîsin râvîlerinden birinin, Rasûllullah (s.a.)'in bu hadisini nakıederken sözünü telaffuz ediş şekli üzerinde durmaktan maksadı, Rasûlü Ekrem'den duyduklarını sadece manâ olarak rivayet etmediğini bilakis harekesine varıncaya kadar kelime kelime zaptedip büyük bir titizlikle rivayet ettiğini ifâde ederek bu husustaki dikkatini belirtmektir.
Rasulullah (ş.a.)'ın "bu koyunu biz senin için kesmedik" demesi, misafirin kendisi için bir koyun boğazlandığını düşünerek bir minnet borcu duymaması ve mahcup olmaması içindir. Bu, Rasûlullah'ın yüksek ahlâkındandır.
Hz. Peygamberdin, küfürbaz hanımının durumundan bahseden misafirine, hanımını boşamaya izin vermesi o kadınla beraber yaşamanın dünyevî ve uhrevî pek çok zararlara sebep olacağını bilmesindendir. Ancak çocukları da olması dolayısıyla, boşanmasının daha büyük zararlara yol açacağı anlaşılınca, zararın daha azım tercih etmesini tavsiye etmiş ve "Ona çirkin sözler sarfetmemesi ve küfürbaz olmaması için nasihat et, eğer fayda verirse bunu devam ettir, ancak bu da fayda vermezse, o zaman sakın onu şiddetli bir şekilde dövme" diyerek nasihatin da fayda vermemesi halinde hafif bir şekilde dövmeye izin verdiğini imâ etmiştir.
Hadîs-i şerifte geçen "abdesti güzel almak" sözünden maksat, farzına, sünnetine ve mütehaplarına riâyet ederek abdest almak demektir. Parmak aralarına suyu akıtarak parmak aralarının hilallenmesinin hükmü bu hadîsin zahirine göre, farz ise de, Malikîlere göre parmakların hilallenmesi eller için farz, ayaklar için de sünnettir. Çünkü, MâlİkIlere göre her uzvu sürtmek farzdır. El parmaklarının da hepsi ayrı bir uzuv sayıldığından her parmağı ve aralarını sürtmek ve hilallemek farzdır. Ayak parmakları ise, sık olduklarından hepsi birden bir uzuv sayılmakta bu yüzden de aralarını sürtmek farz değil sünnettir denilmektedir.
Diğer mezheplere göre ise, parmakların hjlâllenmesi için hadîs-i şerifte, geçen emir farz değil mendup olmak hükmünü ifâde eder. Ancak bu, suyun parmaklar arasına eriştiği zamandır. Yok eğer parmaklar arasına erişmediği kesinlikle biliniyorsa o zaman parmaklarını hilallemek bütün mezhep âlimlerince farzdır. Özellikle parmağında dar yüzüğü olup da suyun nüfuz etmeyeceğine kanaat getirildiği takdirde bilhassa abdest ve gusülde buna dikkat edilmesi ve suyun yüzük altına nüfuz etmesinin mutlaka sağlanması gerekir. Aksi takdirde ne abdesti, ne de guslü sahih olur. Bunun içindir ki dar olan yüzüğün abdestte oynatılmasının Hanefilere göre vacip olduğu kaydedilmiştir.

Bu mezheplerin delilleri daha önce geçen 106 numaralı hadîs-i şeriftir. Bu hadîste Rasûlü Ekrem'in parmak aralarım hilallediği mevzuu bahs edilmemiştir. Eğer parmak aralarını hilallemek farz olsaydı, bu hadiste ona da yer verilirdi.
Bu hususta Menhel sahibi görüşlerini şöyle ifâde ediyor; parmakların hilallenmesi mevzuunda pek çok hadis varsa da hepsinin sıhhati üzerinde çeşitli söylentiler bulunmaktadır. Bu sebeple hiç biri hilallemenin farz olduğuna delil teşkil edecek nitelikte değildir. Şayet bu hadislerin sahihliği kabul edilse bile, farz'a değil mendupluğa delâlet ederler. Bu izah tarzı ile bu mevzuda gelen hadisler arasındaki zahirî çelişki de ortadan kalkmış olur.
Ayrıca parmakların hilallenmesini emreden hadislerin çokluğuna bakı Ur ve bunların birbirini kuvvetlendirdiği dikkate alınırsa bu hadîs-i şeriflerle amel etmenin ihtiyata daha uygun olduğu görülür. Özellikle Dârakutnî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği "Allah kıyamet gününde parmaklarınızı ateşle hilallemeden önce sizler hilalleyiniz" mealindeki hadis-i şerif gözönünde bulundurulursa bu mevzunun Önemi daha iyi anlaşılmış olur.[31]

Bazı Hükümler

1. Dininn icâplarını açıktan ve emniyetle yerine getirebilen bir kişinin müslüman diyarına göç etmesi üzerine farz değildir. Çünkü Lakit, sonradan ve küfür diyarında müslüman olmuştu.
2. Bir toplumun bütün fertlerinin dînî meseleleri öğrenmek gayesiyle İlim tahsili için memleketlerini terketmeleri gerekmez. Bilakis muayyen bir topluluk bu görevi yüklenir ve öğrendiklerini döndükleri zaman kalanlara aktarırlar.
3. Ev sahibi gücü yettiği nisbette misafirine layık olduğu ikramı yapmaya çalışır.
4. Ev sahibi bulunmadığı zaman ailesi misafire yemek ikram edebilir. Ancak burada ev sahibinin rızâsı olduğunu bilmek ve âdaba riâyet etmek şarttır.
5 . Ev sahibi, evinde misafir bulduğu zaman yemek ikram edilip edilmediğini, veya karınlarının aç olup olmadığını sormalıdır.
6. Ev sahibi, misafiri minnet altında bulunduracak harekelerden ve riyadan sakınmalıdır.
7. Belli bir sayıda davar beslemek ve çoban tutmak caizdir.
8. Dünya sevgisini gönülden çıkarmak caizdir.
9. Devlet reisinin idaresi altında bulunan kimselerin ev işlerinin durumunu sorması onların da devlet reîsine bazı mühim sırlarını açıp durumlarını arz etmeleri caizdir.
10. Kişinin, ağzı bozuk, ahlâksız karısını boşaması caizdir.
11. İyi huylarla bezenip, kötü huyları terk etmek lâzımdır.
12. Kişi hanımına kötü huylarını terketmesi için nasîhat etmeli ve edep sınırlarını terkettiği zaman da, onu bîr müddet terketmeli, bu da fayda vermediği zaman hafif bir şekilde dövmelidir.
13. Kişi ailesini, bir zarain defetmek için boşamaya kalktığı zaman, daha büyük bir zarara uğramak ihtimali varsa o kadını nikâhı altında tutmasında bir sakınca yoktur.
14. Va'z ve nasîhat dinleyip onunla amel etmek kişinin bahtiyarlığının ve iyiliğinin alâmetlerindendir.
15. Bilmeyen kişinin bilen kişiden sorarak öğrenmesi lâzımdır.
16. Âlim, sorulana cevap vermelidir. Başka cevap veren bulunmadığı zaman cevap vermek ona farz olur.
17. Abdesti güzel almalı parmak aralarını hilallemeli, ağza ve burna su vermekte oruçlu değilken mübalağa etmelidir.
18. İş verenin işçiyle, âmirin me'murla, bir büyüğün küçükle vakarını korumak, şartıyla şaka yapması caizdir.

143....Âsim b. Lukît'in Müntefik oğullan elçisi olan babası Lakît b. Sabre'den rivayet ettiğine göre: Lakît, Hz. Âişe (r.a.)'ye gelmiş ve bir evvelki hadîsin mânâsını nakletmiştir. (Bir evvelki hadîse ilâve olarak şunları) söylemiştir. "(Çok) beklemeden Rasûlullah (s.a.) sert ve mertçe yürüyerek g;eldi" (Bir de) Hazîre (denilen et ve undan yapılan yemek) yerine (Vağ ve undan yapılan) Aside demiştir.
144....Ebû Âsim dedi ki, şu (142 numaralı hadisi) İbn Cüreyc bize rivayet etti (Ancak) rivayetine (hz. peygamber) "Abdest aldığın zaman ağzına su ver" (buyurduğunu sözlerini de) ekledi.[32]

Açıklama

Ebu Âsım'm îbn Cüreyc'den naklettiği bu hadîs-i şerifte ağza su vermeden (mazmaza)dan bahsedildiği halde, Yahya el-Kattân'ın Îbn Cüreyc'den rivayet ettiği aynı hadîste mazmazadan bahsedilmiyordu. Mevzumuzu teşkil eden babın içine aldığı bu konuyla ilgili hadislerin zahirinden çıkan neticeye göre: Abdest alırken burnu temizlemek ve ağza su verip dışarı atmak farzdır.
Nitekim 142 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Şevkânî Neylu'I-evtâr'da şunları söylemektedir: Ağza ve burna su alıp dışarı atmanın farz olup olmadığı mevzuunda mezhepler arasında görüş ayrılığı vardır. îmam Ahmed, Ishak, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr, İbn Münzir, mazmaza ve buruna su verip dışarı atmanın farz olduğunu söylemektedirler. İbn Ebî Leylâ ve Hammâd b. Süleyman da aynı görüştedir.
İmâm Mâlik, Şafiî, Evzâî, el-Leys, Hasan Basrî, Zührî, Rabîa, Yahya b. Saîd, Katâde, Hakem b. Uteybe, İbn Cerîr et-Taberî ise, farz olmadığı görüşündedirler.
Ebû Hanîfe ve taraftarları ile birlikte Sevrî'ye göre ise, ağza ve burna su verip dışarı atmak gusülde farz, abdestte ise, sünnettir. Şafiî'ye göre, gusl emri, vücûdun dışını yıkamakla ilgilidir. Ağızın ve burunun içi ise, vücûdun dışından değildir, içindendir. Bu itibarla ağız ve burnu gusülde yıkamak gerekmez (farz değildir.)[33] [34]

57. Sakalları Hilallemek

145....Enes b. Mâlik (r.a.)den, (demiştir ki:) Rasûlullâh (s.a.) abdest alırken bir avuç su alır, o suyu çenesinin altına vererek sakallarının arasına akıtır ve "İşte Aziz ve Celil Rabbim bana böyle emretti" buyururdu.
Ebü Dâvûddedi: Haccâc b. Haccâc veEbu'l~Melih er-Rakıy et-Velid b. Zevrân'dan hadîs rivayet etmişlerdir.[35]

Açıklama

Hadîs-i şerîfîn zahirinden Rasûlullâh (s.a.)'ın abdestten sonra sakal aralarından su geçirdiği anlaşılırsa da bunu abdest arasında ve yüz yıkandıktan sonra yapmış olması ihtimali daha kuvvetlidir. Çünkü bu ikinci şekil abdestin kemâline daha uygundur. Rasûlü Ekrem (s.a.)'in sakalını hilâlleyiş şekli bazı hadis-i şeriflerde şöyle anlatılıyor: "Hz. Peygamber abdest aldığı zaman eline bir avuç su alır, bu suyu sakallarının arasına parmaklarıyla ovarak akıtırdı, yanaklarım parmaklarıyla ovar ve parmaklarım çenesinin altında bulunan sakallarının arasına sokardı." (bk. İbn Mâce, tahâre 50) Yine her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften Rasûlullâh (s.a.)'ın bir eliyle sakallarını hilallediği anlaşılıyorsa da İbn Adiyy'e âit bir rivayette Efendimizin "Sakallarım iki eliyle hilallediği" beyan ediliyor. Bu fiilin hükmü üzerinde de mezhep imamları çeşitli görüşlere sahiptir:
1. Hasen b, Salih, Ebû Sevr ve Zâhiriyye mezhebi taraftarlarına göre, sakalları gusül ve abdestte hilallemek farzdır.
2. İmam Mâlik, Şafîî, Sevrî, ve EvzâTye göre ise, sakallan hilallemek abdest için farz değildir. İmam Mâlik ve Medîne âlimlerinden bir cemaate göre ise; abdestte de, gusülde de farz değildir.
İmam Şafîî ve îmam Ebu Hanîfe ve taraftarlarınca ise; abdestte farz olmamakla beraber gusülde farzdır. Keza Sevrî, Evzaî, el-Leys, Ahmed b. Hanbel, İshak, Ebû Sevr, Dâvud, Taberî ve bir çok ulemâ da bu görüştedir. Aynı şekilde İbn Seyyidinnas da TİrmiriŞerhi'nde aynı görüşü savunmuş ve şunları söylemiştir: "Kanaatimce ulemâmn bu mevzuda görüşlerinin farklı olmasına sebep şu hadîs-i şerîfe farklı manâ vermelerinden ileri gelmektedir. "Her kılın altında cünüplük vardır. Kılları ıslatınız, deriyi ise tertemiz yıkayınız"[36] İbn Seyyiddinnas bu açıklamasıyla "sakallan hilallemenin gusülde farz, abdestte sünnet olduğunu söyleyen âlimler bu hadîse dayanmaktadırlar" demek istiyor. Gusülde ve abdestte sakallan hilallemenin farz olduğunu söyleyenler ise mevzumuzu teşkil eden hadiste yer alan: "İşte Rabbim bana böyle emretti" cümlesini delil getirmektedirler.[37]
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu cümledeki emir müstehap ifâde eder. Ancak sakalı seyrek olanlar için farz ifâde eder.
Hanefî mezhebinin bu husustaki görüşü şöyledir: Abdest suyunu bıyıkların ve kaşların altlarına ve yüzün çevresinden sarkmış olan kıllara eriştirmek sünnettir. Sakalın çeneden aşağıya uzamış kısmını mesh etmek ve sık olan sakalı bir avuç su ile alt tarafından el parmaklanyla hilallemek Ebû Yûsuf'a (r.a.) göre sünnet, İmam-ı Âzam ve Muhammed'e göre ise müstehaptır. Fakat Ebû Yûsuf (r.a.)un görüşü tercih edilmiştir.Tahtavî'nin beyanına göre bu İmam Muhammed (r.a.) de Ebû Yûsuf'un görüşündedir. Gusülde ise sık olsun seyrek olsun sakallann altını sürtmek lâzımdır. Abdestte yıkanan sık sakallann altını hilallemek gerekmez. Müellif Ebû Davud'un el-Velid b. Zevrân'dan Haccac ve Ebû'l-Melîh'm hadîs rivayet ettiğini nakletmesinden maksadı el-Velid hakkında tanınmayan ve itimat edilemeyen bir kişi olduğuna dâir söylentileri reddetmektir. Bu sözüyle Ebû Dâvûd, demek istiyor ki; "Şayet el-Velîd güvenilemeyecek bir adam olsaydı, kendisinden Haccâc ve Ebû'l-Melih gibi güvenilir kimseler hadîs nakletmezlerdi" Nitekim İbn Kayyim de Tekrib'inde bu dedikoduları reddetmiştir.
Hadisten abdest alırken sık olan sakallan hilallemenin sünnet olduğu anlaşılmaktadır.[38]

58. Sarık Üzerine Meshetmek

146....Sevbân (r.a.) den, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) (bir defa gece baskım için) Seriyye (askerî birlik) göndermişti. (Şiddetli bir) soğuğa tutuldular. Rasûlullah (s.a.)'m yanına döndükleri zaman onlara sarıklarının ve ayakkabılarının üzerlerine meshetmelerini emretti."[39]

Açıklama

Sarık üzerine meshnetmenin caiz olup olmaması mevzuunda şevkânî Neylu'l-Evtâr'da şunları söylemektedir: "Ulemâ sarık üzerine meshedilmesi mevzuunda farklı görüşlere sahiptir.
"Bunlardan Evzâî, Ahmed b. Hanbel, îshâk, Ebû Sevr ve Dâvüd b. Ali sarık üzerine meshin caiz olduğu görüşündedirler. Ancak bu cemaatin içinden de Ebû Sevr, meshin caiz olması için sarığın başa abdestli iken giyilmiş olmasını şart koşmuştur. Görüldüğü gibi Ebû Sevr sarığı meste kıyas etmiştir. Ancak öbürleri ise, sarığın başa abdestli giyilmiş olmasını şart koşmamışlar, mutlak surette sarığa mesh yapılabilir demişlerdir. Yine aynı kişiler arasında sarık üzerine yapılan meshin müddeti üzerinde ihtilâf edilmiş; Ebû Sevr mestlere kıyas ederek, sarık üzerine meshin müddeti aynen mestlerinki gibidir demiş, diğerleri ise, bir şart koşmamışlardır. Sarık üzerine meshi caiz gören bu ulemanın bu konudaki delillerinden biri de şu hadis-i şeriftir: "Resûlullah (s.a.) alnına sarığın üzerine ve mestlerine meshetti..."[40]
"Ulemânın büyük ekseriyeti ise Hafız İbn Hacer'in Fethu'l-BârTde naklettiği gibi, sadece sarık üzerine meshetmenin caiz olmadığı görüşündedirler. Tirmizî ve Sahâbe-i kiramdan bir çokları sadece sank Üzerine meshetmenin caiz olamayacağını, ancak başla birlikte sarığa de meshetmenin caiz olabileceğini söylemşilerdir. Bu görüş aynı zamanda Süfyân-i Sevrî, Malik b. Enes, İbn Mübarek ve Şafîî'nin de görüşüdür.
"îmam-ı Â'zam, Ebû Hanife de bu görüştedir. Bu görüşte olan ulemânın anlayışına göre, "Yüce Allah başa meshedilmesini

kesinlikle her hangi bir te'vile imkân kalmayacak şekilde farz kılmıştır. Sank Üzerine mesihle ilgili hadisler ise, te'vile müsaittir. Binaenaleyh böyle kesin hüküm ifâde eden âyet veya hadislerin te'vile müsait olan âyet veya hadislere tercih edilmesi gerekir.[41] Ayrıca ayaklara meshin cevazı, mestleri çıkarmanın zorluğundan ileri gelmiştir. Sarık çıkarmakta ise, böyle bir zorluk yoktur. Bu bakımdan sarığa mesh meşru kılınmıştır. Sarığa mesh edilebileceğini ifade eden hadislerse ya mensuhtur, ya da metinde geçen seriyye için verilmiş özel bir ruhsatla ilgilidir. Mâlikî mezhebinde kuvvetli olan görüşe göre; zaruret olmadıkça sarık üzerine veya baştaki (takkeye) serpuş üzerine mesh yapılmasının caiz olmayacağı yönündedir."[42]

Bazı Hükümler

1. Meşru meselelerin çözümü için cemiyet içinden bir topluluğun görevlendirilmesi caizdir.
2. Bir cemiyetin reisi durumunda olan kimselerin o topluma karşı son derece merhametli olması lâzımdır.
3. Zaruretler için özel müsamaha vardır.
4. Dinde kolaylık vardır, zorluk değil.
5. Mestler üzerine mesh caizdir.

147....Enes b. Mâlik'den, şöyle demiştir: "Ben Resûlullah sallallahü aleyhi vesellemi başında Kitr kumaşından bir sarıkla abdest alırken gördüm. Elini sarığın altına sokarak başının ön tarafını meshetti de sarığı (başından) çıkarmadı."[43]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte geçen kumaş, kıtr kumaşından kırmızı bir kumaştır. Katar'da dokunur, desenlidir. Biraz da sertçedir. Dokunduğu memlekete nisbetle "kıtriyye" denilir. Bu hadis-i şerife bakarak sarığın renginin kırmızı olduğuna hükmedenler varsa da bu hadisde zayıflık olduğu için muteber bir hüküm sayılmamıştır. Her ne kadar el-Ezherî bu hadis-i şerifin abdest alırken sarık çıkaran kimseleri reddettiğini ve böyle hareket eden kimselerin vesveseli kimseler olduklarım söylemişse de bu söz doğru değildir. Çünkü abdest alırken sarıklarını çıkaranların maksadı başlarının tümünü meshetmektir. Bu ise müstehabdır. Nitekim 106 ve 118 nolu hadislerin şerhinde açıklanmıştır. Hz. Peygamberin sarığım çıkarmadan başının bir kısmını meshetmesi ise, bunun caizliğini gösterir.
Bezlu'l-mechûd yazan bu hadisi açıklarken şöyle diyor:
1. Abdest alırken sangın baştan çıkarılması gerekmediğini ifade eden bu hadis zayıftır.
2 . Sarığın çıkarılması lâzımdır diyenlerin maksadı, başın her tarafı meshedilmelidir demektir ki, bu sahih hadîslerle emredilmiştir.
Ulemâ başın her tarafını meshetmek mendubdur demiştir. Binaenaleyh sarığı baştan çıkarmayı tercih eden kimseleri bid'atçılıkla itham etmek doğru değildir. Amma Rasûlullah (s.a.)'ın sarığı başından çıkarmaması ise, bu şekilde abdest almanın da caiz olduğunu beyan etmek içindir. Yoksa abdest alırken sarığın baştan çıkarılmamasının farz olduğuna delâlet etmez. Bu bakımdan sarığı başından çıkararak başını kaplarcasına meshedenlere bidatçi gözüyle bakmamalı bilakis sünnete titizlikle uyan kişiler olduklarını bilmelidir.[44]

Bazı Hükümler

1. Kırmızı, sarık sarmak meşrudur.
2. Abdest alırken sangın baştan çıkarılması gerekmez.
3. Abdeste sadece başın ön tarafını mesihle iktifa edilebilir başın her tarafını meshetmek farz değildir.[45]

59. Ayakları Yıkamak

148....el-Müstevrid b. Şedda[46] dan, şöyle demiştir. "Rasûlullah (s.a.)'in abdest alırken serçe parmağı ile ayak parmakları (nın arasını) ovduğunu gördüm."[47] [48]

Açıklama

"Ayaklan ovmak" ellerle ayakları sürtmektir ki, bu bir çeşit hilallemektir. Sağ el dâima temiz işlerde kullanıldığı için ayaklan sürtmek sol elle ve parmak aralannı hiiallemekse sol elin serçe parmağıyla yapılır. Önce serçe parmak sağ ayağın serçe parmağının altına sokulur sırayla baş parmağa kadar bütün parmak aralan sürtülür. Sonra sol ayağın baş parmağından başlanıp serçe parmakta sona erecek şekilde bütün parmak araları hilallenir.
îbn Hacer merhum şöyle diyor: "Şayet râvi el-Müstevrid hadisdeki "delk" kelimesiyle hilallemek kastediyorsa bu hadîs-i şerif "abdestte parmak aralannı hilallemek sünnettir" diyenler için bir delildir. Şayet "delk" kelimesiyle sürtmek kasdetmişse," abdestte bütün abdest organlannı sürtmek menduptur" diyenler için bir delildir. Bu görüş aynı zamanda Şafîî mezhebinin görüşüdür. Malikîlere göre ise, bütün abdest uzuvlarını sürtmek farzdır."
Hanefî mezhebine göre ise, abdest organlarını üç kere ovarak yıkamak sünnettir. Îbnu'l-A'rabî'nin Ârızatu'l-ahvezî'deki açıklamasına göre el par-maklannı hilallemek vacibdir. Ancak ayak parmaklannın hilallenmesinin hükmü ihtilaflıdır. İmam Ahmed ile İshâk'a göre abdestte ayak parmakları da hilallenir. İmam Malik'e göre ayaklan güsul'de hilallemek gerekirse de

abdestte gerekmez. Tirmizî'nin tesbitine göre bu hadis Hasen-Garibdir (bk. el-Mubarekfûrî, Tuhfe I, 52)[49]

Bazı Hükümler

1. Ayakların yıkanması emredilmiştir, farzdır. Çünkü abdest alırken ayakları ovmak, onları yıkamakla olur.
2. Ayaklan yıkarken ayaklan ovmak ve serçe parmakla parmak aralarını hilallemek sünnettir. Nitekim Abdullah tbn Zeyd'in rivayet ettiği hadisi şerif de bunu ifâde etmektedir.[50] [51]

60.Mestler Üzerine Meshetmek

149....Urve, babası el-Muğîre b. Şu'be'nin şöyle dediğini işitmiştir: "Tebûk gazvesinde ben Rasûlullah'ın yanında bulunuyordum. Rasûlullah (s.a.) sabah namazından evvel yolunu değiştirdi. Ben de değiştirdim. Hemen devesini çöktürdü, ayak yoluna çıktı. Biraz sonra döndü. Ben de mataradan eline su döktüm, (önce) ellerini, sonra yüzünü yıkadı ve kollarını sıva (maya çalış) dı, cübbenin yenleri dar gelince ellerini (yenlerin) içine çekip cübbenin altından çıkardı ve dirseklerine kadar yıkadı. Sonra da başına mesh etti, daha sonra da, mestleri üzerine mesh verdi. Hayvanına bindi. Biz de yola düştük. Halkı namazda bulduk. Namaz vakti girdiğinden Abdurrahman b. AvPı öne geçirmişler onlara namaz kıldırıyordu. Abdurrahman'ı onlara sabah namazının bir rekâtını kıldırmış halde bulduk. Rasûlullah (s.a.) namaza durup müzminlerle beraber saf oldu. Abdurrahman fr. Avf ‘ın arkasında ikinci rekâtı kıldı. Abdurrahman b. Avf selâm verince Nebiyy (s.a.) kalkıp namazına devam etti. Müslümanlar telaşlanıp "sübhânellah" deyip durmaya başladılar. Çünkü namaza Rasûlullah’dan (s.a.) evvel başlamışlardı. Rasûlullah (s.a.) selâm verince "doğru hareket ettiniz" veya "ne iyi ettiniz!" dedi.[52] [53]

Açıklama

Hadîs-i şerifte geçen "Tebûk seferi" hicretin dokuzuncu senesinde (M. 630) Medine'ye Bizanslıların harp hazırhklan yaptığına dâir endişe verici haberler gelince Efendimizin de otuz bin kişilik bir orduyla Medine'den çıkarak Tebûk denilen yere hareket etmesiyle başlar. Tebûk, Hicaz'ın kuzeyinde Medîne ile Şam arasında bir yerdir. İslâm ordusu burada yirmi gün kadar kaldı. Fakat düşmandan hiçbir hareket görülmeyince geri dönüldü. Tebûk seferinden önceki bir yılda mühim değişiklikler olmuştu. Sadece Mekke ve Tâif değil Basra sahilleri gibi uzak bölgeler bile bu zaman içerisinde İslâm devletinin sınırlarına katılmışlardı.
Tebûk seferi, Bizanslıların müslümanlara karşı, özellikle Gassânîleri kullanarak, besledikleri düşmanca niyetlerin bertaraf edilmesi bakımından mühimdir.
Bu seferin hem şiddetli sıcakların hüküm sürdüğü yaz mevsimine ve hurma toplama vaktine rastlaması, hem gidilecek yerin uzak ve düşman kuvvetlerinin, müslüman kuvvetlere kıyaslanmayacak kadar üstün olması gibi sebeplerle halkta bir isteksizliğin belirmesi Üzerine Kur'ân-ı Kerim'in şu âyetleri nazil oldu: "Ey îman edenler, ne oldu size kî, Allah yolunda hep beraber gazaya çıkın denilince yere çakılıp kaldınız. Yoksa fihireti bırakıp ta dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat bu dünya hayatının kân, âhiretin yanında pek az bir şeydir. Eğer (bu gazaya) hep beraber çıkmazsanız Allah sizi pek acıklı bir azaba uğratır. Yerinize de başka itaatli bir kavmi getirir. Sîz o'nu (peygamberi) hiçbir şeyle zarara uğratamazsınız. Allah her şeye hakkıyla güç yetirendir."[54]
Bu âyetler ashabın maneviyatı üzerinde çok olumlu etki yaptı. Halk harekete geçti. Mü'minler bütün engellen aştılar. Asker için pek çok bağış toplandı. Hz. Osman ordunun üçte birinin teçhiz edilmesini üzerine aldı. Üstelik bin dinar altın verdi. Hz. Ebû Bekr, ancak dörtbin dirhem getirdi. Bu onun bütün servetiydi. Evinde sadece Allah ve Rasûlünün aşkını bıraktığını söyleyince diğer ashap da derece derece yardımlarda bulundular. Hatta kadınlar bile küpelerini, bileziklerini v.s. mücevherlerini orduya hediye ettiler.
Tebûk'e varılınca etrafa müfrezeler gönderildi. Çünkü düşman askeri ortalarda yoktu, çevreden birçok heyet gelip Hz. Peygamber (s.a.) e bîat ettiler. Tebûk'te yirmi gün kalındıktan sonra Medîneye dönüldü. Savaş kaçaklarından mazeretsiz olanların af istekleri kabul edilmedi, kendileriyle elli gün kimse konuşmadı. Günleri evlerinde büyük üzüntü ile geçirdiler. Sonunda tevbeleri kabul edildi.[55]
Bu hadîs-i şeriften Rasulü Ekrem (s.a.)'ın mestler üzerine meshettiği anlaşılıyor. Ancak, İmâmiyye, Hâriciler ve Dâvûd-u Zahirî, Rasûlullah'ın abdest öğrettiği bir kişiye "Ayaklanın yıka yoksa namazın kabul olmaz" sözü ile Mâide Sûresi'nin abdest âyetlerini, ve, "Vay o topukların ateşten başına geleceklere" mealindeki 97 numaralı hadîs-i de delil getiriyorlar ve "meshin caiz olduğuna dâir gelen hadîs-i şerifler mensuhtur" diyorlar. Halbuki ulemânın büyük çoğunluğu meshin caiz olduğu görüşündedirler. Bu hususta tbn Hümâm Fethulkâdîr'de "Mest üzerine meshedileceğine dâir mevcut hadîsler müstefîzdirler. Yani hiçbir devirde râvilerinin sayısı ikiden aşağı düşmemiştir."
Ebû Hanîfe (r.a.) ise, "Bana erişen mesh hadisleri gündüz aydınlığı kadar açık, kesin ve parlak olmadıkça onların üzerinde bir şey söylemedim. Meshi caiz görmeyenlerin küfre düşeceklerinden korkarım. Zira mesh hadisleri hemen hemen mütevâtir hadis derecesinde kuvvetli (müstefiz) hadîslerdir." demiştir.
Ebû Yûsuf (r.a.) ise, Mesihle ilgili hadisler, meşhur hadisler olduğu için onlarla âyetin hükmü bile nesh edilebilir der. Yine hanefı ulemâsından Aynî merhum, "Mesh hadislerini ancak sapık bid'atçılar inkâr ederler" demiştir. Hasan Basrî de (r.a.) "Ben yetmiş kadar sahâbiye yetişdim hepsi de mest üzerine meshederlerdi" demektedir. Bu sebepledir ki: îmam Ebû Hanife (r.a.) hazretleri meshin caiz olduğunu kabul etmeyi Ehli Sünnet ve'1-cemaatten olmanın şiarı kabul etmiş ve "Biz Hz. Ebû Bekr (r.a.) ve Ömer (r.a.)'ı diğer sahâbîden üstün sayarız cenâb-ı Peygamber (s.a.)'in iki damadını (Hz. Osman ve Ali (r.a.) severiz; mest üzerine meshin caiz olduğuna inanırız" demiştir. İmam Nevevi de "kendilerine güvenilen ulema mest Üzerine

meshin caiz olduğunda hazarda ve seferde kadın ve erkek için bu cevazın geçerli olacağında icmâ' etmişlerdir." diyor.
Hazret-i Peygamberin "ayaklarını yıka" hadisindeki emri ise, "abdest ancak yıkamakla olur." anlamına gelmez, meshin cevazım ifade eden hadisler de bunu göstermektedir.
Buna rağmen mest üzerine meshin caiz olmadığını söyleyenler varsa da bunlann iddiaları yersiz ve tutarsızdır. Meselâ mesihle ilgili hadislerin hükümleri abdest âyetleriyle neshedilmiştir, şeklindeki iddiaları doğru değildir. Çünkü abdest âyetleri Müreysi Gazvesinde, hicretin 5. yılında nazil olmuşken üzerinde durduğumuz hadiste mevzuu bahs edilen ayaklara meshetme hâdisesi Tebûk Seferinde hicretin 9. yılında vuku bulmuştur. 154. hadiste gelecek olan meshin caiz olduğuna dâir Cerîr'in sözlerini, "bu sözler Mâi-de sûresinden evvel söylenmiştir" diye te'vil ederek meshi inkâr etmeleri de doğru değildir. Çünkü Cerîr'in kendi ifâdesinden Mâide sûresinin nüzulünden sonra müslüman olduğu anlaşılmaktadır.
Keza bunlann "mesh.abdest âyetleriyle neshedilmiştir" demeleri de yanlıştır. Abdest âyetlerinin meshi neshedici bir yönü yoktur. Ancak yıkamak mı, yoksa mesh mi daha faziletlidir, meselesi üzerinde ihtilaf vardır. Bu mevzuda îmam-ı Azam, Mâlik, Şafîî hazretleri yıkamanın daha faziletli olduğu görüşündedirler. Çünkü, yıkamak asıldır.
Sahâbîden bir cemaatin ve Ömer b. el-Hattâb, oğlu Abdullah, Ebû Ey-yûb el-Ensâri (r.a.) hazretlerinin de aynı görüşte olduğu bilinmektedir. Diğer bir cemaatte, meshin daha faziletli olduğu görüşündedir ki, Şa'bî, el-Hâkim ve Hammad da bu görüştedir. Ahmed b. HanbeFden bu mevzuda iki görüş vardır:
1) Mesh daha faziletlidir.
2) İkisi de müsavidir.
Müslümanların korkup, telâşa kapamalarının sebebi ise, Rasûlü Ekrem (s.a.)'i beklemeden namaza durmalanndandır. Rasûlullah (s.a.) gelince onlar birinci rekâtı edâ etmişlerdi. Bu yüzden efendimiz gelince imâma haber vermek maksadıyla "sübhânellah" demeye başlamışlardır. İkinci bir ihtimâle göre ise: Namazı bitirip te Rasûlü zîşânı görünce durumu anlayıp "sübhânellah" demekten kendilerini alamamışlardır. Hadîs-i şerifteki "doğru hareket ettiniz" veya "ne iyi ettiniz" ifâdelerjndeki şüphe ifâde eden "veya" sözü Rasûlü Ekrem'in değil, râvînindir. Burada hadîs sarihlerinin üzerinde durdukları mühim bir hâdise de Rasûlü Ekrem (s.a.) gelince Abdurrahman b. Avf'ın (r.a.) namaza devam edip Rasûlullah'i (s.a.) öne geçirmek için geriye çekilmemesidir. Halbuki, aynı hâdise Hz. Ebu Bekr es-Sıddık'ın başına da gelmiş fakat o geriye çekilerek Rasûlü Ekrem (s.a.)'i öne geçirmişti. Bu iki hâdiseyi izah için bazıları, bu iki hâdise tamamen farklıdır. Çünkü, Rasûlullah (s.a.) Ebu Bekr (r.a.)'i namaz kıldırırken bulduğunda daha birinci rekâtı bitirmemişti. Hâlbuki Abdurrahman (r.a.) birinci rekâtı bitirmişti. Rasûlü Ekrem öne geçseydi, birinci rekâtı kılarken öbürleri ikinci rekâtı kılacak dolayısıyla bir kargaşalık meydana gelecekti. Bu yüzden Rasûlullah öne geçmedi, demişlerse de, Bezlu'l-mecbûd sahibi bu izah tarzını uygun görmeyerek kendisi şöyle bir îzah getirmiştir: "Rasûlullah (s.a.) Hz. Ebû Bekr' (r.a.)'e geriye çekilmemesini işaret ettiği gibi Abdurrahman b. Avf (r.a.)'a da işaret etmiştir. Böyleyken Ebû Bekr (r.a.) geriye çekilmiş. Abdurrahman (r.a.) ise çekilmemiştir. Hz. Ebû Bekr bu işarete uymanın farz olmadığına, fakat geriye çekilmenin ise, edeb icabı olduğuna bu gibi hallerde edebin gözetilmesinin lüzumuna inanmış ve öyle hareket etmiştir. Abdurrahman (r.a.) ise Rasûlü Ekrem'in işaretine uymanın farz olduğuna inanmış ve ona göre hareket etmiştir."[56]

Bazı Hükümler

1. Abdest bozmak isteyen kişi yoldan ve insanlardan uzaklaşmalıdır.
2. Lâyık olanlara hizmet etmek caizdir.
3. Abdest alana yardım etmek caizdir.
4. Harpte dar elbise giymek ve ceketin altından kolları çıkarıp abdest almak caizdir.
5. Mest üzerine mesh caizdir.
6. Faziletçe üstün olan kimsenin, kendisinden faziletçe daha aşağı olan kişiye namazda uyması caizdir.
7. Cemaate sonradan gelen, yetiştiği rekatları imamla kılar; kalanları ise imam selâm verdikten sonra tamamlar.
8. Cemaate sonradan yetişen kimse imam selâm vermeden ayağa kalkmaz.
9. Efdal olan, vakit girer girmez herhangi bir kimsenin gelmesini beklemeden namaza durmaktır.
10. İmam yetişemediği zaman cemaat, içlerinden imamlığa layık olan birini namaz kılmak üzere öne geçirmelidir.
11. Abdurrahman b. Avf sahabenin ileri gelenlerindendir.
12. Hayra koşana teşekkür edilir, takdir ve tebrik edilir.

150....Müsedded, hocalan Yahya b. Said ve el-Mu'temir vasıtasıyla el-Muğire b. Şu'be'nin şöyle dediğini haber vermiştir: "Rasûlullah (s.a.) abdest aldı, başının ön tarafım, sarığının üstünü meshetti." el-Mu'temir rivayetinde de el-muğıre b. Şu'be; "Rasûlullah (s.a.) mestler üzerine, alnına ve sarığı üzerine meshederdi" demiştir. Ravilerden Bekr, "hadis (in bu son rivâyetin)i Ibn Muğire'den bizzat duydum" demiştir.[57] [58]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifi râvi Müsedded, Yahya b. Said ve el-Mu'temir olmak üzere iki ayrı kişiden rivayet etmiştir. Ancak her iki rivayetinde ilk râvisi MuğÎre b. Şu'be'dir Hadîs-i şerifin farklı rivayetlerinde rivayet zincirinde bulunan ravüerin isimleri teker teker zikredilmiştir. Yahya ile Mu'temir'in rivâyetlerindeki fark şudur: Yahya'nın rivayetinde başın ön tarafına meshedildiği açıkça ifâde edildiği halde sarık üzerine mesh kapalı lafızlarla ifâde edilmiştir. Açıkça mesh tabiri kullanılmamıştır.

Mu'temir'in rivayetinde ise, başın ön tarafına ve sarığa meshedilmesi açık lafızlarla ifâde edilmiştir. Müslim, Tirmizî ve Nesaî de Yahya îbn Said rivayetinin sonunda Bekr'in "Ben bu hadîs-i vasıtasız olarak İbn Muğîre'den bizzat işittim" ilâvesi vardır. Halbuki burada bu ilâve hem Mu'temir'in hem de Yahya'nın senetlerinin sonuna âit olarak gösterilmiş bulunuyor. Musannif Ebû Davud'un burada bu açıklamayı yapmaktan maksadı senetteki bu farklılığa işaret etmektir.
Hadisi şerifin zahirinden anlaşıldığına göre mest ve sarık üzerine meshetmek caizdir. Nitekim, Şâfıfler bu hadise bakarak "başa yapılan meshin tamam olması için sarık üzerine de meshedilmesinin müstehap olduğunu" söylerler. Bu hususta sarığın abdestli iken giyilmiş olup olmaması arasında bir fark görmezler. Bağda takke olsa başın ön tarafını roeshettikten sonra takkenin üzerine de meshedümesi müstehaptır, derler. Fakat sadece sarığa meshedilmesini yeterli görmeder. Keza Hanefî Mezhebine göre de sadece sank üzerine meshetmek abdest ün yeterli değildir. İmam Malik ve ekseri ulemânın mezhebi de budur. Ancak İmam Ahmed'e göre sadece sank üzerine meshetmek abdest için yeterlidir. Seleften bir cemaatde bu mevzuda İmam Ahmed'e tâbi olmuşlardır.[59]

Bazı Hükümler

1. Başın meshi için dörtte birini meshetmek yeterlidir.Bu bakımdan bu hadis Hanefilerin delUidir.
2. Yalnız takke üzerine mesh caiz değildir.
3. Gerçi müslira ile Nesâî bu hadisi "önce başına sonra sangına sonra da mestler üzerine mesti etti" şeklinde rivayet etmişlerse de Muğîre'nin bu rivayetine göre mestlere bastan önce de mesh verilebileceğine işaret edilmiştir. Bu da abdestte tertibin farz olmadığına delâlet eder.

151....Muğîreb. Şûbe'ninoğlu Urve babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Biz Rasûlullah (s.a.) ile beraber bir deve süvarisi topluluğu içinde bulunuyorduk. Yanımda bir de su kabı vardı. Rasûlü Ekrem (s.a.) ihtiyacı için dışarı çıktı, biraz sonra geri döndü. Ben kendisini su kabıyla karşıladım ve ona su döktüm. Ellerini ve yüzünü yıkadı, sonra da kollarını (sıvayarak) dışarı çıkarmak istedi. Halbuki üzerinde yenleri dar, yünden (dokunmuş) bir Rum cübbesi vardı. Cübbe dar gelince kollarını cübbenin altından çıkarıp uzattı. Sonra çıkarmak için mestlere ellerimi uzattım. Bana; "Mestleri bırak! Çünkü ben onları ayaklarım temizken (abdestliyken) giydim." dedi ve hemen üzerlerine meshetti.
Râvi tsâ b. Yûnus dedi ki: 'îBabam Yûnus, Şâ'bî'nin (şöyle) dediğini nakletti: "Urve, bu hadîsi babasından bizzat müşahede ettiğini, babasının da Rasûlullah'dan müşahede etmiş olduğunu kesinlikle ifâde etti:"[60] [61]

Açıklama

Yukarıda kısaca hikâye edilen hâdisede, MuğKre b. Şû'be'nin Rasûlü Ekrem'in (s.a.) ayaklanın yıkayacağım zannederek mestlerini çıkarmak istemesi üzerine Hz. Peygamberin "Onlara dokunma, ben onları ayaklarım temizken giydim" buyurması meshlerin sahih olabilmesi için abdestli iken giyilmelerinin şart olduğuna delâlet eder. Binaenaleyh ayağın birini yıkayıp daha abdest tamam olmadan mesti yıkanan ayağına, sonra ikinci ayağım yıkayıp ikinci mesti de öbürüne giyen kimse mestleri tam abdestli giymiş sayılmayacağından bu mesh caiz-değildir. İmam Mâlik, Şafîî, Ahmed, İshak bu görüştedirler. İmam Nevevî de bu hususta şunları söylüyor; hadîs-i şerifte geçen ayakların temiz olmasından murad, bütün abdest organlarının temiz olmasıdır. Binaenaleyh, diğer abdest organları tamamen yıkanmamişken bîr ayağı yıkayınca hemen ona mest giymek caiz değildir.[62]
Ebû Hanife ile Süfyân'ı Sevrî, Yahya b. Âdem, Mûzenî ve Ebû Sevr ise: "Meshin sahih olması için ayakların yıkanmış iken giyilmiş olmaları yeterlidir. Binaenaleyh önce sağ ayağın yıkanıp, mestin giyilmesi sonra da sol ayağın yıkanıp mestin giyilmesi, caizdir. Tam taharetin vakti mestlerin giyildiği vakit değildir. Bilakis, abdestin bozulduğu vakittir.[63] demişlerdir. Hidâye müellifi Merğmânî'nin bunu böyle izah etmesine itiraz eden Şafîîler: "Bu hadîs onun aleyhinedir" demektedirler. Ancak Allâme AynjUm itiraza şu cevâbı vermiştir. "Biz evvela Hidâye sahibinin sözünü ele alacağız, sonra itirazlara cevap vereceğiz. Hidâye sahibinin "mestlerin tam taharetle giyilmesi şarttır" sözü onları giyerken tam taharetin şart kılındığını değil, bilakis tam taharetin abdest bozulduğu zaman şart olduğunu ifâde eder. Bizim mezhebimiz budur. Hatta bir kimse evvela ayaklarını yıkayarak mestlerini giyse de ondan sonra abdestini tamamlasa abdesti şahindir. Onu bozduktan sonra tekrar abdest alırken mestlerinin Üzerine mesh edebilir. Çünkü, mestler abdestsizliğin ayaklara sirayetine manî olan şeylerdir. Binaenaleyh onlar ne zaman mani olacaklarsa tam taharet de o zaman şarttır. Mestlerin mani olacakları zaman hades yani abdestsizlik zamanıdır.
İtirazcının sözüne cevap meselesine gelince, bu hadîs Hidâye müellifinin aleyhine delil olamaz. Çünkü evvela biz de, mest giymenin şartı tam abdestli olmaktır, diyoruz. Bu hususta hiçbir ihtilaf yoktur. İhtilaf ancak, mestler giyilirken mi, yoksa abdest bozulduğu zaman mı abdest şarttır, meselesindedir.
Bize göre abdest bozulduğu zaman tam abdestli olmak şartken Şâfiilere göre mestleri giymeden önce tam abdestli bulunmak şarttır. Bu ihtilâfın neticesi şudur: Bir kimse evvela ayaklarını yıkayarak mestlerini giyse, sonra abdestini tamamlasa bize göre bir daha o mestlerin üzerine mesh caizdir. Şafîî mezhebine göre ise, caiz değildir. Çünkü onlarda tertip şarttır. Binaenaleyh Peygamber (s.a.)'in mestleri giyerken tam abdestli bulunmayı şart koştuğunu kabul etmiyoruz. Ancak ayakların temiz iken mestlerin giyilmesi sarftır, diyoruz. Çünkü hadîs-i şeriften anlaşılan budur. Yine hanefi imamlarından îahâvî'ye göre Rasûlullah (s.a.) "ben onlan temiz olarak giydim" buyurarak "ben onları evvela yıkamıştım" manâsım kasdetmiş olabilir. Şu hakle onları abdestini tamamlamadan giymiş demektir. Ayakların temizliğinden, kiri, pası veya cünüplüğü kasdetmiş de olabilir..." diyor.

Yine aynı itirazcı şunu söylüyor: "tbn Huzeyme'nin Safvan b. Gassân'-dan rivayet ettiği bir hadiste "Bize Rasûlullah (s.a.) ayaklarımız teiniz olarak mestlerimizi giydiğimiz vakit sefer halinde üç gün, mukîm iken bir gün bir gece onların üzerine mesh etmemizi emir buyurdu" denilmektedir. İbn Huzeyme bu hadîs-i Müzenî'ye sorduğunu, Müzenî'nin ona, "bu hadîsi bizim ulemâmız rivayet etti, Şafiî'nin en kuvvetli delili budur'" dediğim söylüyor."
Ben derim ki, eğer Mûzenî "Şafiînin en kuvvetli delili bottur" sözüyle mesih müddetini misafir için üç gün, mukîm için bir gün bir gece olduğunu kasdediyorsa bunu kabul ediyoruz. Fakat mestleri giyerken tam abdestli olmanın şart olduğunu kasdediyorsa kabul etmiyoruz."[64]
Bu hadîs-i şerifte meshin sahih olabilmesi için bulunması gereken şortların bir kısmı açıklanmıştır. Ulemâ bu şartların dışında dana başka şartların da bulunmasını şart koşmuşlardır.
1) Ayaklar suyla yıkanmış olmalıdır. Binaenaleyh teyemmümle alınan abdestle ayaklara mesh etmek caiz değildir.
2) Mestlerin temiz olması lâzımdır.
3) Kendisiyle peşi peşine yürümek mümkün olmalıdır, Hanefîler bu mesafeyi bir fersah olarak takdir etmişlerdir ki, yaklaşık olarak 6 km. dir. Şafiiler ise, bu mesafenin müsafir sayılacak kadar uzun olması lâzım geleceği görüşündedirler.
4) Mâlikîler ise, ayrıca mestlerin deriden olmasını ve ayağa süs teşkil etmesi için değil, ayağın muhafazası için giyilmiş obuasını ve dikişli bulunmasını şart koşarlar. Ayrıca sünnete uymak gayesi ile giyilmiş olup sadece rahatlık gayesiyle giyilmemiş olmasını da şart kılarlar. Keza hac esnasında dikişli mesh giymek gibi, mesti giymekle bir haramı işlememiş olmak lazımdır.
Hanbelilere göre ise,
1) Kendi kendine ayakta duramayan şey mest olamaz.
2) Gasbedilmiş mest üzerine mesh caiz değildir.İsterse bu gasba zaruretler sürüklemiş olsun.
3) Cam gibi saydamlığından veya şeffaflığından dolayı dışından bakınca içindeki ayağı göstermemesi lâzımdır. Keza çok ince olduğundan deriyi göstermemesi gerektir. Binaenaleyh o ince örülmüş çoraplar Üzerine mesh caiz değildir. Bir de yukarıdan bakılınca yıkanması farz olan yerlerden bazı kısımların görülebileceği kadar geniş olmaması lâzımdır.
Hanefî mezhebinde ise kısaca mestin şartlan şunlardır.
1) Mestleri abdestli olarak giymek.
2) Mestler, ayakları topuk kemikleriyle beraber örtecek şekilde olmalıdır.
3) Giyilen mest ayakta olduğu halde bir fersah yürümeye müsait olmalıdır.
4) Mestin topuktan aşağı olan kısmında, ayağın küçük parmağının üç katı genişliğinde yırtık olmamalıdır.
5) Mestler bağsız olarak ayakta duracak derecede kalın olmalıdır.
6) Mest suyu geçirmemelidir.
7) Mest giyilen ayak en az, küçük ayak parmağıyla üç parmak genişliğinde olmalıdır.[65]

Bazı Hükümler

1. Küçüğün büyüğe hizmet etmesi caizdir.
2. Avret mahallinin şeklini aksettirmeyecek şekilde olan dar elbise giymek caizdir.
3. Mest Üzerine mesh caizdir.
4. Meshin sahih olabilmesi için mestler ayaklar temizken giyilmelidir.
5. Abdestin tam olabilmesi için kolların dirseklerle beraber yıkanması lâzımdır. Elbisenin darlığı gibi bir sebeple sadece elleri yıkamakla veya yenlerin üstünü mesh etmekle abdest caiz olmaz.
6. Pisliği kesin olarak bilinmedikçe yabancı ülkelerin imâl ettiği elbise giyilebilir.

152....Zûrâre b, Evfâ'nın rivayet ettiğine göçe Muğîre b. Şu'be, "Rasûlullah (s.a.) {bizden biraz) geri kaldı" diye söze başlamış ve (evvelki hadiste geçen) şu hâdiseyi anlatmıştır: "Biz cemaate Abdurrahmân b. Avf kendilerine sabah namazım kıldırırken yetişebildik. Abdurrahman b. Avf Nebiyyi Ekrem (s.a,)'i görünce (hemen) geri çekilmek istediyse de Rasûlullah (s.a.) ona (namaza) devam etmesi için işaret etti. Ben ve Rasûlullah (s.a.) onun arkasından bir rekât namaz kıldık. Abdurrahman (r.a.) selâm verir vermez, Nebi (s.a.) ayağa kalktı ve yetişemediği rekâtı -üzerine hiç bir şey ilâve etmeden- kıldı."
Ebû Dâvûd dedi ki; "Ebû Söfirf el-Hudrtt İbn Zübeyr ve tbn Ömer (r.a.), namazın tek rekâtına yetişen kimse üzerine, sehv secdesi lâzım gelir, derler."[66] [67]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifle ilgili açıklama 151. hadîs-i şerifte geçmiştir.Ancak burada geçen izaha muhtaç faşım namazflt bir veya üç rekatine yetişen kimsenin üzerine sehv secdesi lâzım geldiğine dâir İbn Ömer, İbn Zübeyr ve Ebû Said et-Hudri'nin görüşleridir. Hadîs sarihlerinin beyânına göre bunun îzâhı şöyledir:
Sehv secdesi vacibin terkinden lâzım gelir. Namazı cemaatle kılmak vâciptin Namazın bir veya üç rekâtına yetişen kimse ise, cemaati terketmiş olacağından üzerine sehv secdesi lâzım gelir.
İkinci bir izah tamda şudur: Bu sehv secdesinin sebebi birinci rekâtın sonunda oturmaması lâzım gelirken imamla beraber oturmasından ileri gelir. Bu mübarek sahabeler böyle düşündükleri için "birinci rekatta imama yetisemeyen kimseye sehv secdesi gerekir" demişlerdir, Nitekim ilim adamlarından böyle düşünen bir cemaat da vardır. Atâ, TâvÛs, Mücâhid ve İshâk

bunlardandır. Ancak diğer ulemâ bu hususta şöyle demektedirler: Rasûlü Ekrem (s.a.) Abdurrahman b. Avfın arkasında namaz kılmış, ne kendisi bir rekat geç kaldığı için sehv secdesi yapmış, ne de Muğîre'ye emretmiştir. Çünkü sehv secdesi ancak sehvden (yanılmadan) dolayı lâzım gelir. Burada ise yanılma yoktur. Ve bir de imâma uymak farzdır. Buna bağlı olarak yapılan bir fazlalıktan dolayı da sehv secdesi gerekmez.
Görülüyor ki, hadis-i şerifin son paragrafında bulunan bazı sahâbilerin sehv secdesi hakkındaki görüşleriyle ilgili bölüm Rasûlullah'ın bir fiil ya da bir sözü İle ilgili değildir. Sadece adı geçen sahâbilerin içtihadıdır. Yukarıda da açıklandığı gibi tabiinden bazı âlimler de bu içtihada katılmışlardır. Sahâbîlerin merfu hadis mesabesinde olmayan fetva ve görüşleri onların ietihadlandır. Bizler bu içtihada uymakla mükellef miyiz, değil miyiz, konusu ihtilaflıdır.
İmam Şâfri hazretleri, "ictihad" ehil olan herhangi bir müetehid, sahabenin İçtihadına uymakla mükellef değildir" der.
Ebu Hanîfe Hazretleri ise, kendi ietihad metödlanm açıklarken Kur'-ân, hadis ve icmâ ile amel etme mecburiyetinde olduğunu ancak sahabîlerin kendi içtihatları neticesinde ortaya çıkan değişik görüşlerden birini tercih edeceğini, onların içtihatları karşısında kendisinin bir ictihadta bulunmasının söz konusu olmadığını belirtmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu edilen cemaate geç kalmadan dolayı sehv secdesi, sözü geçen sahabîlerin ictihadrfclup bu hususta diğer sahabîlerin de farklı ictihadlan bulunması sebebiyle mezhep imamları buna uyma mecburiyeti duymamışlar, Kitab ve Sünnetin ışığında diğer sahabîlerin bu konudaki reylerini tercih etmişlerdir. Özellikle Hz. Peygamber (s.a.)Mn de sehiv secdesi yapmadığı nazar-ı itibara alınırsa namazın başında cemaate ulaşamayıp diğer rekâtlara ulaşanların sehv secdesi yapmaları gerekmeyeceği görüşündeki isabet daha kolay anlaşılmış olur.

153....Ebû Abdirrahman'dan, demiştir ki; "Abdurrahman b. Avf [68] 'm Bilâl[69] 'e Rasûiullah'ın (nasıl) abdest aldığını sorarken gördüm. (Bilâl de şöyle) dedi; "Abdest bozma ihtiyacını gidermek için dışarı çıkardı. Ben de ona su getirirdim. Abdest alır, (başının ön tarafı ile birlmikte) sarığına ve çizmelerinin üzerine meshederdi."
Ebû Dâvüâ dedi ki Râvi Ebû Abdillah, Teym b. Mürre oğullarının hürriyete kavuşturduğu kişidir.[70] [71]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "muk" kelimesi bir mest çeşididir, îbnu'l-Arabi, Tirmizî Şerhi'nde "mûk" kelimesi için şunları söylemektedir: "Eğer ayakkabı deriden yapılır, ayağın her tarafını örter, dikişli ve astarlı olursa buna "huf = mest" denir. Fakat astarsız olursa o zaman "muk" denilir."
Hattâbî, "muk" goncu kısa olan mesttir diyor. Cevherî ise, "muk" mestin üzerine giyilen çizmedir, demektedir.
Ebû Hanife, Ahmed ve Müzenî hazretleri çizme üzerine meshin caiz olduğuna bu hadis-i şerifle hükmetmişlerdir. Ancak çizmenin meshe müsait olması ve ayağa abdestli iken giyilmesi lâzımdır. Keza eğer mest üzerine giyilmişse mestlerin giyildiği ilk abdest bozulmadan, yani mestlerin üzerine meshetme mecburiyeti doğmadan Önce giyilmesi lâzımdır. Şayet, mest üzerine mesh edildikten sonra giyilirse bîr başka ifadeyle mestler giyildikten sonra abdest bozulup ondan sonra çizme giyilir ve üzerine meshedilirse abdest sahih olmaz.
Malikilere göre ise; çizme üzerine meshin sahih olabilmesi için çizmenin deriden olması, mestle beraber abdestli iken giyilmesi şarttır.
Çizine üzerine meshin caiz olup olmaması hususunda Şafîî mezhebinde iki görüş vardır. Nevevî merhum Mtibezzeb Şerhi'nde Şafîî mezhebinde sahîh olan görüşe göre çizme Üzerine meshetmek caiz değildir, diyor.
Görüldüğü gibi hadis-i şerifte Resülullah yalnız sarık üzerine mesh ettiğinden bahsedilmekte, sarıkla birlikte başına da meshettiğine dair bir ifade yer almamaktadır. Bu bakımdan bu hadis sadece sarık Üzerine meshetmenin caiz olduğunu söyleyen imam Ahmed ve taraftarlarının bu mevzudaki görüşlerine bir delil teşkil eder gibiyse de aslında değildir. Çünkü bu hadiste Hz. Peygamber, başına meshetmcyi terk ettiğine dair de bir ifâde yoktur. Buna ifâde eden başka bir hadis de yoktur. Şayet böyle bir hadis mevcut olsa bile, hadisenin Mâide Sûresi'nden sonra ve özürsüz olarak yapıldığının açıklanması gerekir. Aksi takdirde bu izaha muhtaç, kapalı ifadenin diğer hadislerin ışığında açıklanması gerekir. Gerçekten burada da durum aynen böyledir. Öyleyse bu hadisin bu mevzuda gelen diğer hadislerin ışığında tefsir edilmesi gerekir. Bu hadisi açıklamak için bu mevzuda gelen hadislerin en meşhur olanı da 150 numaralı Muğîre hadisidir.[72]
Her ne kadar İmam-Ahmed ve taraftarları mevzumuzu teşkil eden bu hadise dayanarak abdestte sadece sarığı meshetmenin başı meshetmek için yeterli olacağını söylemişlerse de cumhuru ulemâ kendilerine yukarıdaki şekilde cevap vermişlerdir.[73]

Bazı Hükümler

1. Abdest almak isteyen kimse abdest almadan önce myacı varsa abdest bozmayı ihmal etmemelidir.
2. Başla beraber sarık ve çizme üzerine meshetmek caizdir.

154....Bbû Zur'a b, Âmr b. Cerîr'den demiştir ki; (Dedem) Cerîr küçük abdestini bozduktan sonra abdest alıp mestler üzerine mesnetti ve: "Resûlullah (s.a.) i meshederken gördüğüm halde (artık) beni meshetmekten ne alıkoyabilir?" dedi.
"Ancak bu (Resûlullah'ın meshetmesî) Mâide Sûresinin inmesinden önce idi (galiba)?" dediler. O» (şöyle) cevap verdi:
"Ben Mâide Suresi indikten sonra müslüman oldum."[74] [75]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften Hz. Cerîr'in sorulan bir soru üzerine cevap vermek maksadıyla bu sözleri söylediği anlaşılıyor, tbn

Mâce'nin rivayetine göre Cerîr'in ayaklanndaki mestlere meshetmesi üzerine "Sen böyle mi yapıyorsun?" denilmiş, o da cevap makamında bu sözleri söylemiştir. Buhârî'nin rivayetine göre ise, Cerîr'e Resulü Ekrem'(s.a.)'ın abdest alışı sorulunca (işte böyle alırdı, demek için) bunları söylemiştir.
Taberfmn A'meş yoluyla gelen rivayetinde ise soruyu soranın Hemmâm b. Haris olduğu belirtiliyor. Cerîr'in ayaklarım meshettiğini gören bazı kimselerin, "Senin bu abdest alış şeklin, Mâide Sûresi inmeden evvel vardı. Mâide sûresi indikten sonra ayağa meshetme izni kaldırılmıştır" demeleri üzerine Cerîr (r.a.) şu cevabı vermiştir: "Ben Mâide Sûresi indikten sonra müslti-num oldum" Bu sözüyle Cerîr (r.a.) "Ben RasÛlü Ekrem'in mestli ayağına bu şekilde meshederek abdest alışını Mâide Sûresi indikten sonra gördüm. Binaenaleyh sizin; Mâide sûresi ayaklara meshetmenin hükmünü kaldırmıştır, demeniz yanlıştır" demek istemiştir. Mâide Sûresi'nden kastedilen ise abdest âyetidir. Bu âyet Benî Mustalık gazvesinde nazil olmuştur. Cerîr ise, ondan sonra müslüman olmuştur. Buna göre bu abdest âyetinin hükmü, yani ayakların yıkanması emri mest giymeyenlerle ilgili genel bir emirdir. Cerîr (r.a.) hadîsi ise, ayağında mest bulunan kimselerin ayaklarına meshedebileceklerini beyan ederek meshin hükmünü, yıkamanın umûmî hükmünün dışma çıkarmaktadır. İbn Münzir, İbn Mübârek'ten, sajıâbe-i kiram arasında meshin caiz olup olmadığı üzerinde en küçük bir ihtilâfın bulunmadığım nakletmektedir. Mâide Sûresi'nin inmesinden sonra da sahâbe-i kiram ayaklarına mesh etmişlerdir. İbn Hacer, Fethu'l-Bârt isimli eserinde diyor ki, hadîs âlimlerinin söylediklerine göre» mestler üzerine mesh verme ile ilgili hadîsler matevfttir derecesindedir. Bazı âlimler râvîlerinin sayısı sekseni aştığım, aralarında aşere-i mübeşşerenin de bulunduğunu söylemektedirler.
Ahmed b. Hanbe! de meshin caiz olduğuna dair sahabe-i kiramdan kırk kadar merfû1 hadis bulunduğunu söylemektedir.
İbn Abdiîberr de d-lsâa&ftr'da yine 40 kadar sahabe'nin Rcsûl-ü Ekrem (s.a.) den meshin caiz olduğuna dair hadis rivayet ettiklerini kaydeder.
Ebu'l-Kâsım b. Mende ise, meshin caiz olduğunu rivayet eden 80 tane sahabe ismini vermektedir.[76]

Bazı Hükümler

1. Mest üzerine meshetmek caizdir.
2. Şer'i şerife uymayan bir şey görüldüğü zaman en uygun yolla ona müdâhale etmek gerekir.
3. Doğruluğuna inanarak yaptığı bir işten dolayı itirazla karşılaşan bir kimsenin, yaptığı işin doğruluğunu İsbat için dayandığı delilleri serd etmesi gerekir.
4. Bir işin doğruluğunu kabul etmeyen kimse, doğruluğunu iddia eden kimsenin delillerini usûlüne göre reddetmelidir.
5. Bir işin doğruluğunu iddia eden kişi de, kabul etmeyen kişinin delillerini çürütüp kendi delillerinin kuvvetini isbatlamahdır.
6. Bir iddianın isbatı için iki tarafın delil getirmesi caizdir.
7. Mestler üzerine meshetmek nesh edilmemiştir. Geçerliliği bakidir.

155....İbn Büreyde[77] babası Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir. "Necâşi Rasûlullah (s.a.)e bir çift, siyah ve düz mest hediye etti, Rasûlüüâh (s.a.) bunlan (abdestli iken) giydi, sonra aldığı abdest Ger) de onların üzerine meshetti."[78]
Hadîsin iki râvîsinden biri olan Müsedded, Vekî bu hadîsi Dilhem b. Salih'ten an'ane yoluyla almıştır, dedi.
Ebû Dâvûd da; "bu hadîs yalnızca Basrahların rivayetidir." demiştir.[79]

Açıklama

Hadîs-i şerifte geçen Necâşî, Habeş kralı Asheme'dir. Babasının adı «Encîr» idi Habeş kırauarma Necâşî; Yemen krallarına, Tübba, Faris (tran) kıralianna Kisrfl; Bizans (Rum) kırallanna Kayser; Rus kıratlarına Çar; Şam kıratlarına Hlrekl, Mısır kırallanna Fİravn; Iskenderiyye kırallanna Mukavkıs; Hind ve Yunan kırallanna BatHmos; Türk kırallanna Hakan; Sâbü kırallanna Nemrud; Arab kırallanna Nu'man; Berberi kırallanna Cfilftt; Yahudi kırallanna Katyon; Fergana kırallanna ise, thşSd denilir. Asrımızda ise Habeş kırallanna imparator deniliyordu, son imparator da devrilip tarihe karışmış bulunuyordu.
Adı geçen Necâşî'ye Rasûlü Ekrem (s.a.) Amr b. Umeyye ile İslama davet mektubu göndermiş, o da îslâmı kabul etmişti. Ibn Hibbân'in rivayetine göre; Necâşî Rasûlti Ekrem (s.a.)'e bir mektup ve hediyye olarak da bir gömlek, şalvar, taylasan (fes) ve bir çift mest gönderdi. Hicretin 9. senesinde Necâşî vefat etti. imam Buharının Câbir'den rivayet ettiği bir hadise göre, Necâşî vefat ettiği gün Rasûlü Ekrem (s.a.) Medine'de ashabında, "Boğun Habeşistan'da sâlih bir kimse vefat etti. Cenaze namazını edâ edelim." buyurmuştur.
Câbir diyor ki; "Saf olduk, Rasûlullah (s.a.) imam oldu, Necâşî'nin cenaze namazını kıldık. Ben de ikinci safta idim," Allah onlardan razı olsun.
Habeşistan'da ölen Habeşkrah Necâşî'nin cenaze namazını Medine'de kılma hâdisesi Hanefilerce Rasûlullah'a mahsus bir iştir. Çünkü, Hanefilerce mevcut olmayan veya ekseri cüzü bulunmayan cenazenin kılınan namazı sahih olmaz, Şafiî ve tbn Hanbele göre İse, cenaze bulunmasa da bu cenaze Üzerine başka yerde ve Ülkelerde cenaze namazı kılınabilir. (Bu mevzu cenaze bahsinde işlenecektir.)
Mîrek Şah der ki; "Bu hadis, Resulü Ekrem (s.a.)in mest giyip Üzerine meshettiğinin fıkhî delilidir. Seferde ve hazanla mesh üzerine meshettiği tevatürle sabittir. "Taberânî ve Beyhakî*nin îbn Abbâs'dan rivayet ettikleri şu hadis-i şerif de mest üzerine mesfrin cevazın isbat eden delillerden biridir: "Bir gün Resulü Ekrem (s.a.) ihtiyacını gidermek için halktan uzaklaşarak bir ağacın altında oturup mübarek ayaklarından mestleri çıkarıp (yere) koymuştu. Abdest aldıktan sonra mestlerinden birini giydi, diğerini giymek üzere iken havadan bir kartal inerek, mesti kaptığı gibi havalandı. Havada uçarak mesti baş aşağı çevirdi ve mestin içinden bir yılan düştü. Allah'ın Resulü bu durumu görünce» "Bu, Rabbimin bana Ur İkramıdır" buyurdu

ve şu duayı okudu; "Allah'ım, karnı üzerinde sürünen iki veya dört ayak üzerinde yürüyenlerin şerrinden sana sığınırım"[80]

Bazı Hükümler

1. Müslüman olmayanların hediyyesi kabul edilebilir ve kullanılabilir.
2. Verilen hediyeyi alır almaz giymek, hediyenin makbule geçtiğini göstermek açısından iyidir, sünnettir.
3. Yasak olan renklerin dışında muhtelif renkler kullanılabilir.
4. Siyah mest giymek kerahetsiz olarak caizdir.

156....Muğîre b. Şu'be'den demiştir ki: "Resûlullah mestleri üzerine meshetti. Ben (de); Ya Resulellah yoksa (ayağınızı yıkamayı) unuttunuz mu?" dedim.O da; "(Hayır) bilakis sen unuttun, Rabbim Azze ve Celle bana bunu emretti" buyurdu[81] [82]

Açıklama

Bu hadîs-i şeriften RasÛlü Ekrem (s.a.)'in abdest alırken sıra ayaklarına gelince onian mcshettiği anlaşılıyor. Çünkü, diğer abdest organlarının sırayla yıkanması halinde en son sıra ayaklara gelir. Bir de sadece mestler üzerine mesti verilmesi abdest almak için yeterli değildir, öyleyse RasÛluliah (s.a.) diğer abdest organlarını daha evvel yıkamış ve başım da meshettikten sonra sıra ayaklara geldiği için onları da meshet mistir. Bunun Üzerine Muğîre, "Yâ RasûleÜah, niçin ayaklarını yıkamıyorsun da böyle meshediyorsun?, Yoksa unutarak mı?" deyince, Rasûlü Ekrem (s.a.)'de "Bilakis sen unuttun" buyurmuştur. Demek ki Muğîre daha önceden Rasûiullah'ın ayağım meshettiğini gördüğü halde unutmuştur. RasÛluliah (s.a.) bunu bildiği için "Bilakis sen unuttun" buyurmuştur.
Ayrıca bu hadîs-î şeriften, mest üzerine meshetmenin caiz olduğu da anlaşılıyor. Ancak meshetmek bir emir, bir farz değil, sadece bir izindir. "Bana Rabbim böyle emretti." sözünün anlamı, bana rabbim böyle meshetmem için izin verdi, demektir. Öyleyse, meshetmek bir azîmet değil, bilakis bir ruhsattır. Nitekim 149 ve 150 numaralı hadis-i şeriflerin serinde açıkladık.[83]

Bazı Hükümler

1. Hadis mestler üzerine meshedilebileceği mevzuunda daha Önce geçen hadisleri desteklemektedir.
2. İnsan, dîni bir meselede şüpheye dü$tüğü zaman onu bir bilene sormaktan çekinmemelidir.[84]

61. Mesh Süresi

157....Huzeyme b. Sâbit'in Rasûlullah'den (s,a.) rivayet ettiğine göre (Efendimiz şöyle) buyurmuştur: "Mest üzerine mesh (in müddeti) yoku için üç gün, yolcu olmayan (mukîm) için bir gün bir gecedir."[85]
Ebû Dâvûd dedi: Bu hadîsi EbuMansurb.el~Mu'temirJbrahim et-TeymVden aynı senetle rivayet etmiştir, ibrahim bu rivayetinde, öncekine ilâve olarak, şunları söylemiştir: "Eğer biz Resulullah 'dan {süreyi) artırmasını isteseydik artıracaktı."
158....Übeyy b. İmâre[86] 'nin (kendi) ifadesine göre -(ki Ubeyy hakkında) Yahya b. Eyyub, "O hem Beyti'l-Makdis'e hem de Kâbe-i Muazzama'ya karşı Rasûlü Ekrem'le birlikte namaz kılmıştır." diyor.-şöyle demiştir. "Yâ Rasûlallah mestler üzerine meshedeyim mi? Rasûlullah'da (s.a.) "evet" buyurdu. (Übey, ya Rasûlallah) bir gün, iki gün, üç gün (müddetince) meshedebilir miyim? diye (soru sormaya devam etmiş). Rasûlullah'da, "Evet istediğin kadar" buy urdu.[87]
Ebû Dâvûd dedi ki: İbn Ebi Meryem el-Mısri, Yahya b. Eyyûb'-den O da Abdurrahman b. Rezîn'den O da Muhammed b. Yezid b, Ebi Ziyâd'dan O da Übâde b. Nesiy'den O da Übeyy b. İmâre'den rivayet ettiğine göre, İbn Ebi Meryem bu rivayetinde şöyle demiştir: "Übey (üç gün meshedebilir miyim, dedikten sonra sorusuna) yediye kadar devam etti. Rasûlullah da (s.a,) "evetfyedi gün müddetince meshe devam edebilirsin) ve uygun gördüğün kadar (meste devam edebilirsin)" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Yahya b. Eyyûb'un bu senedinde ihtilâf vardır. Çünkü, Yahya güvenilir bir kimse değildir. Yine bu hadîsi tbn Ebi Meryem ve Yahya b. İshâk es-Süleyhi Yahya b. Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. (Ancak SüleyhVnin) senedinde ihtilâf edilmiştir.[88]

Açıklama

Birinci hadîs-i şerif, yolcular için mest üzerine meshetme müddetinin üç gün üç gece (72 saat), yolcu olmayanlar için de bir gün bir gece (24 saat) olduğunu ifâde etmektedir. Nitekim Ebû Hanife (r.a.) ve taraftarları, Sevrî, Hasen b. Salih, Şafîî, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Ashâb-ı Kiram ve Tabiîn hazretlerinin büyük çoğunluğu ve onlardan sonra gelen fıkıh âHmleri hep bu görüştedirler. Bir kısım âlimler de; "Mesttin müddeti İçin belli bîr zaman yoktur. İnsan İstediği kadar bu müddeti uzatabilir" demişlerdir.
Şa'bî, Ebû Seleme b. Abdirrahman, Leys.Rabîa ve meşhur rivayete göre İmam Mâlik (r.a.) bu görüştedirler. Bu âlimlerin dayandığı hadîs-i şerifler şunlardır.
1. Ebü Davud'un İbrahim et-Teymî'den rivayet ettiği, "Rasûlullah'tan artırmasını isteseydik, artıracaktı" mealindeki 157 numaralı hadisi şerif.
2. Enes b. Mâlik hadîsi. Bu hadise göre Nebiyyi Ekrem (s.a.) "Sizden birisi abdest alıp mestlerini giydiğinde onlarla namazını kılsın. Sonra onlara m es h etsin; istediği kadar ayağından çıkarmasın (meshe devam etsin) Ancak cünüplük hali

müstesna" buyurmuştur.
Bu hadîsi Hâkim, Müstedrek isimli eserinde rivayet etmiş ve "Bu hadis, Müslim'in rivayet şartlarına uygundur. Râvîleri güvenilir kimselerdir." demiştir.
Aynı zamanda bu hadîsi Dârakutnî de Esed b. Musa'dan rivayet etmiş ve Tenkîh sahibi de bu rivayet için; "Senedi sağlamdır, Râvi Esed b. Musa da sözüne güvenilir bir kimsedir. Aynı zamanda Nesaî de onun doğru sözlü bir kimse olduğunu söylüyor" demektedir.
3. Ukbe b. Âmir hadîsi.Ukbe şöyle demektedir:-"Bir cuma günü Şam'dan Medine'ye doğru yola çıktım. Ömer b. el-Hattab'in huzuruna vardım. Bana, "Mestleri ayağına ne zaman giydin?" dedi. Ben de, cuma günü dedim. Hiç ayağından çıkardın mı? Ben, hayır hiç çıkarmadım deyince, "Tam sünnete uygun hareket etmişsin" dedi. Bu hadîs-i şerifi de Beyhâkî rivayet etmiştir.
Ayrıca, mestler üzerine meshin belirli bir zamanla mukayyet olmadığı kıyas delili ile de isbat edilebilir. Şöyle ki, sargı üzerine meshetmekle ayakları yıkama taharet olmaları bakımından nasıl belirli bir zamanla mukayyet değillerse mestler üzerine meshetmekte bir taharet olarak herhangi bir müddetle kayıtlı olmamalıdır.
4 . Bu görüşte olan ulemanın diğer bir delili de 158 numaralı hadistir."Ayağıma meshedebilir miyim?" sorusundan da anlaşılıyor ki bu mübarek sahâbînin o güne kadar meshin caiz olduğundan haberi olmamıştır. Yahutta Resulullah (s.a.)'m ayağına meshettiğini gördüyse de bunun ona has bir durum olduğunu zannetmiştir.
Bu âlimlere karşı mesh müddetinin sınırlı olduğunu iddia edenlerin bu hadisler hakkındaki görüşlerini de şöylece sıralamak mümkündür:
1. 158 numaralı hadis, Übey b. İmâre hadisini bütün Sünen sahipleri rivayet etmişlerdir. Fakat hepsi de zayıf olduğunda ittifak etmişlerdir.
2. 157 nolu Huzeyme hadisine gelince iki cihetten zayıftır: **a.** Munkatı' dır. **b.** Muzdariptir.
3. Enes hadisine gelince, Beyhakî onun zayıf olduğunu söylemektedir. Aynî ise, lbn Cevzî'den Enes hadisindeki "istediğin kadar ayağından çıkarmadan meshe devam et" hadisindeki maksadın, "üç gün içinde istediğin kadar meshedebilirsin" demek olduğunu nakletmektedir, lbn Hazm ise, "bu hadisi Esed b. Mûsâ tek başına rivayet etmiştir. Esed'in hadisleri münkerdir delil olamaz" demektedir.
Hz. Ömer'in "tam sünnete göre hareket etmişsin" sözüne gelince, bu söz de mesh süresinin sınırsız olduğuna delâlet etmez. Çünkü Hz. Ömer'den de. mesh süresinin sınırlı olduğuna dair hadis-i şerifler vardır. Tahavî'nin Şerhti Meani'l-Âsar'da rivâyet ettiğine göre, Süveyd b. Gafle şöyle demiştir: "İçimizde Hazret-i Ömer'le en çok senli benli olan Benâne'ye; haydi Ömer'e meshin hükmünü sor" dedik, o da sorunca Hz. Ömer: "müsafir (yolcu) için üç gün, mukim (yolcu olmayan) için de bir gündür" dedi."
Keza Zeyd b. Vehb'den de aynı manâdabir hadisî Tahavî merhum meşhur eserinde rivayet etmektedir. Bu hadisleri rivayet ettikten sonra hazreti imam şunları söylemektedir: "İşte bu hadîs-i şerifler mesh müddetinin sınırlı olduğuna dâir Rasûlü Ekrem (s.a.) den rivayet edilen delillerdir."
Şayet mesh müddetinin sınırlı olmadığına dâir rivayet edilen hadisler sahihse, bunun manâsı; "mesh müddetine riâyet etmek şartıyla devamlı mest üzerine mesh edebilirsiniz" demektir. Nitekim "temiz toprak (on sene bile olsa) m ti'm in için bir abdest vazifesi görür" hadîsinden anlaşılan da budur. Yani teyemmümün şartlarına riâyet edildiği takdirde her zaman temiz toprakla teyemmüm edilebilir demektir. Yoksa bir kerre teyemmüm edince on sene devam eder demek değildir.
Bunların, meshi yıkamaya benzeterek; "ayağını yıkayan adam, abdestini bozmadığı müddetçe nasıl onunla istediği kadar namaz kılabilirse ayağına mesheden kimse de mesti çıkarmadığı müddetçe devamlı abdestli sayılır. Keza sangı üzerine yapılan mesh de sargı bulunduğu müddetçe geçerlidir" demeleri ise, sahih hadislere aykırı olduğundan geçerli bir itiraz değildir.
Bütün bunlar göz önünde bulundurulunca en ihtiyatlı yolun, yolcu için geceli gündüzlü üç gün, mukîm için bir gün olmak üzere müddet tayini yapan hadislere uymak olduğu anlaşılır.
Ancak meshin müddeti, abdest bozulduğu andan itibaren başlar. Yoksa giyildiği andan itibaren başlamaz. Keza meshettiği andan itibaren de başlamaz. Ayağın birini veya ikisini birden çıkarınca, şayet abdesti bozuk veya mesh müddeti zaten sona ermiş idiyse artık sadece ayaklarını yıkaması kifâyet etmez.Nevevî'ye göre, mesh müddeti, mestler meshediidiği andan itibaren başlar. Şayet abdestli iken ayaklarının bîrini veya her ikisini de mestten çıkarırsa Şafîî ve Hanelilere göre sadece ayaklarım yıkaması gerekir. Malikîlere göre ise, hemen o anda ayağını yıkarsa kâfi gelir, geciktirirse kâfi gelmez, yeni baştan abdest alması lâzım gelir.
Hafız İbn Hacer, FethıTI-BârTde şunları kaydediyor: "Ayağa meshet-tikten sonra eğer mesh müddeti bitmeden mestler çıkarılacak olursa, mesh müddeti sınırlıdır diyenlere göre abdest bozulmuş olur, yeniden alınması lâzımdır. Kûfelilere, Müzenî'ye ve Ebû Sevr'e göre ise sadece ayaklarım yıkar. Ancak, ayakların o anda, ara vermeden yıkanması lâzımdır. İmam Hasen, İbn Ebi Leylâ ve bazı âlimler de abdestli iken ayağını çıkaran kimsenin ayağını yıkamasının gerekmediğini söylemişlerdir. Bunlar ayağa meshi, boyuna ve başa verilen meshe benzetmişlerdir. Bu görüşü ihtiyatla karşılamak lâzımdır."
Yukarıda verilen delillerin neticesinde varılan hüküm şudur ki; Mestler üzerine mesh vermenin zamanla mukayyet olmadığım söyleyen âlimlerin delilleri Cumhur tarafından yetersiz görüldüğünden, 157. hadîsle tesbit edilen hüküm cumhura göre esas olmuş ve yolcu için mesh müddeti abdestin bozulmasından itibaren 72 saat, mukîm için ise, 24 saat olarak tesbit edilmiş olur.[89]

Bazı Hükümler

Netice olarak, mest üzerine mesh müddetinin yolcular için üç gün, yolcu olmayanlar için ise bir gün olduğu

anlaşılmış bulunmaktadır.[90]

62. Çoraplar Üzerine Meshetmek

159....el-Muğîre b. Şu'be'den, demiştir ki; "Rasûlullah (s.a.) abdest aldı, çoraplarının ve ayakkabılarının üzerine mesnetti."[91]
Ebû Dâvûd dedi ki; Abdurrahman b. Mehdi bu hadîsten hiç bahsetmezdi. Çünkü, el-Muğîre'den (gelen) ma'ruf hadîs, "Muhakkak ki Nebiyyi Ekrem (s.a.) mestler üzerine mesnetti" şeklindedir.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis, aynı zamanda Nebiyyi Ekrem 'den Ebû Musa el-Eşârî tarafından;"'Rasûlullah (s. a.) çoraplar üzerine meshetti" (şeklinde) râvîler zincirinden (bazı râvîler) atlanarak ve zayıf senetle rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki; Ali b. Ebî Tâlib, İbn Mes'ud, Berâb, Âzib, Enes b: Mâlik, Ebû Umâme, Sehl b. Sa'd veAmr b. Hureys dahi çorapları üzerine meshetmişlerdir. Bu husus Ömer b. el-Hattâb ve İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir.[92]

Açıklama

Hadîs"i §erifte geçen Ve "çorap" terceme ettiğimiz kelimesinden, pamuk veya yünden mest şeklinde örülmüş bir ayakkabı çeşididir. Mest ise deriden yapılan ve ayaklan topuklara kadar örten ayakkabı çeşididir. Hanefi âlimlerinden Aynî, "Cevreb" hakkında şunları söylemektedir: "Şiddetli soğukların hüküm sürdüğü memleketlerde soğuktan sorunmak için eğirilmiş yünden yapılan ve ayağa giyilen ve topuklara kadar uzanan şeydir"Bu cevrab kelimesi üzerinde ulemâ arasında farklı görüşler vardır:
Firuzâbâdî Kâmûs'da, Ebul-Feyz Murteza, Tacü'l-Arûs'ta Cevrab, ayakkabıdır derken, et-Tayyibî "deriden mamul bir ayakkabıdır, dize doğru uzanır ve mest diye bilinir" diyor. Firûzâbâdî'nin sözü bütün ayakkabı çeşidini ifâde edecek niteliktedir, ister deriden, ister yünden veya kıldan, isterse bunların dışında bir şeyden olsun hepsine şâmildir. Sonra Firuzâbâdî'nin sözünden bu ayakkabının kalın veya ince, hatta dikişli veya dikişsiz olup olmamasında da bir fark olmadığı anlaşılıyor.
et-Tîbî Şevkânî ve Şeyh Abdülhak'm tefsirlerine göre "Cevrab" ciltden mamul olup mestin başka bir çeşididir, mestten daha büyüktür.
Hanefî imamlarından Şemsu'I-eimme el-hulvânî'ye göre cevrab'ın beş çeşidi vardır:
1. Tiftikten, **2.** Kıldan, **3.** Yünden, **4.** İnce deriden **,** **5.** Pamuktan.
Bütün bu ihtilaf iki sebepten ileri gelmektedir:
1. Cevrab'ın imal edildiği madde,
2. Cevrab'ın hacmi ve büyüklüğü,Ayrıca bu ihtilâfın cevrab'ın çeşitli ülkelere göre çeşitli biçim ve büyüklüklerde yapılmış olmasından ileri geldiği de düşünülebilir. Çünkü şartlara göre bazı ülkelerde deriden, bazısında yünden, bazısında da diğer mevcut maddelerden dokunmuş olabilir. "Her lûgatçı kendi ülkesinde bulunan cevrab şekillerine bakarak bir tarif yapmıştır" denebilir. Firuzâbâdî gibi bazı lügatçiler de bütün ülkelerde bulunan çorap şekillerini kapsayacak bir tarif ortaya koyabilmişlerdir.
Çoraplar üzerine meshetmek mevzuunda imamların görüşleri pek farklı değildir. İmam Ebû Yusuf'a göre, ayakta bağsız.durabilecek şekilde, sık ve sağlam dokunmuş kalın çoraplar üzerine meshetmek caizdir.
Bu mevzuda İmam Muhammed'de, Ebû Yusuf'un görüşündedir. İmam Ebû Hanîfe'nin de bunların görüşüne döndüğü rivayet edilir. Fetva bu veçhiledir. İmam Mâlik ise, çoraplar üzerine meshin caiz olabilmesi için çorapların kalın ve altlarının deriden yapılmış olmasını şart koşmaktadır.
İmam Şafîî ve Ahmed'in mezheplerine göre de çoraplar üzerine tabansız bile olsalar raeshetmek caizdir.
hadîs-i şerifte geçen Na'l kelimesinden maksatsa, ayağı yerden koruyan her çeşit ayakkabıdır. Ancak 151. hadîs-i şerifte de açıkladığımız gibi topuklardan aşağı olan ayakkabıların üzerine meshetmek caiz değildir. Bu hadîs-i şerif üzerinde fikir beyân eden hadîs sarihlerinden Hattâbî ve Menhel sahibi, "Rasûlullah (s.a.) ayakkabı üzerine meshederken çoraplar üzerine meshetmeye niyyet etmiştir" diyorlar. Yani ayakkabıların altında çorap giyili olduğunu, ayakkabıya meshetmekten gayenin de çoraplar olduğunu, ayakkabıların üzerine yapılan meshin fazladan olup abdeste hiç engel teşkil etmeyeceğini ifâde ediyorlar.
Îbnü'l-A'râbi der ki; Na'l Peygamberlere mahsus bir ayakkabı çeşididir. Daha sonra insanlar çamur ve yaşdan dolayı kendilerine başka biçimlerde ayakkabılar edindiler. Peygamber efendimizin ayakkabılarının üzerinde tüy yoktu. Bu ayakkabıların parmak kısımları üzerinde birer tasma vardı.
Tahavî Şerhu Meftni'l-Âsfir isimli eserinde "Ayakkabıların üzerine meshetme" babında şunları söylüyor: "Muteber olan mesh çorapların üzerine yapılan meshtir. Bununla beraber ayakkabılar Üzerine verilen mesh fazladandır."
Her ne kadar Ebü Dâvûd hadîsin sonundaki ta'lîkmda îbn Mehdî'nin bü hadîsin çorap Üzerine meshle ilgili bölümünü münker görüp üzerinde durmadığını, sadece mestler üzerine mesihle ilgili kısmını ma'ruf bulduğunu söylüyorsa da bu kusur olarak kabul edilen kısımların, Muğîre'nin Rasûlullah (s.a.)'ı meshederken görmediğine bir delil teşkil etmez.
Muğîre'nin Rasûlü Ekrem'i hem sadece ayakkabılarına meshederken hem de ayakkabı ve çoraplarına meshederken görmüş olması mümkündür. Çünkü bu hadîsi aynı zamanda Ebû Davud'un senediyle Tahavî, îbn Mâce ve Tirmizî de rivayet etmiş, Tirmizî hadîs hakkında Hasen-sahih demiştir.
Yine musannif Ebû Dâvûd bu hadîsin bîr de Ebû Musa el-Eşarî'den munkatr ve zayıf olarak rivayet edildiğini söylüyor ki bu ikinci rivayetin munkatr oluşuna sebep teşkil eden kusur, senette bulunan Dahhâk'ın Ebû Musa'dan (r.a.) hadîs dinlememiş olmasıdır. Hadîsin zayıf sayılmasının diğer bir sebebi de râvîler içerisinde Ebû Sinan İsa b. Sinan'ın bulunuşudur.[93]

Bazı Hükümler

Hadisten (mest) şartlarını hâiz olan çorap ve ayakkabı üzerine mesh etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır.[94]

[Ayakkabılar Üzerine Mesh Etmek]

160....Evs b. Ebî Evs es-Sekafî'den demiştir ki; "Rasûlullah (s.a.) abdest aldı. Ayakkabıları ve ayaklan üzerine meshetti." Râvî Abbad, es-Sekâfî'nin, "Ben Rasûlullah (s.a.)'ı bir kavmin kuyusuna, (yani su deposuna) gelip abdest alarak ayakkabıları ve ayaklan üzerine meshettiğini gördüm." demiştir.
Abbâd; "Ben Rasûlullah (s.a.) in bir kavmin su kuyusuna (yani su deposuna) gittiğini gördüm" dediği halde; Müsedded su deposundan da su kuyusundan da söz etmedi. Sonraki "Abdest aldı, ayakkabıları ve ayakları üzerine meshetti"(ifadelerini ise) her ikisi de ittifakla zikrettiler.[95] [96]

Açıklama

Hadîs-i şerifte geçen "ayaklan üzerine meshetti" tabirinden maksat, çoraba meshetmektir. Bir mahallin içindeki şey zikredilip te mahallin kendisi kasdedilmiş olması kabilinden bir mecazî mürseldir. İbn Reslan "Bu hadîsin anlamı bir evvelki hadîsin anlamı gibidir. Yani ayaklara meshetmekten maksat çoraplara meshetmektir" diyor.
İbn Kudâme ise, "Nebiyyi Ekrem (s.a.) nalinlerinin tasmaları üzerine meshetmiştir. Binaenaleyh hadîs-i şerifte söz konusu edilen mesh çorapların üzerinde bulunan nalinlerin üzerine verilmiştir" diyor[97] ki bir önceki hadîs-i şerifin izahına uygun düşüyor. Hanefî ulemâsından Bedruddin el-Aynî ise bu konuda şöyle diyor. "Bu hadîsin zahirinden ayaklara ve ayakkabılara mes-hetmenin caiz olduğu anlaşıhyorsa da bu ancak abdestli iken alınan nafile abdestlerde geçerlidir. Yoksa bozulan bir abdesti yenilemek için ayaklar üzerine meshetmek caiz değildir." Merhum Aynî bu görüşünü îbn Hıbbân ve İbn Huzeyme'nin rivayet ettiği hadîslerle isbat etmiştir.
Beyhâkî ise; "ayakkabı üzerine mesh etti" cümlesini "ayaklarım pabuç içinde iken yıkadı" şeklinde tefsir etmiştir. Yerinde bir tefsirdir. Zira Arapça'da mesh kelimesi yıkama manasına da gelir. Ayrıca bu hadisi "Peygamber (s.a.) ayaklarım yıkadı" şeklinde rivayet edenler çoğunluktadır. Ayakkabıları üzerine mesh etti diyenler ise azınlıkta kalmıştır. Konu bir olduğuna göre çoğunluğun rivayetinin, azınlıkta kalanların rivayetine tercih edilmesi gerekir.
Yine bu hadîs-i şerifte, üzerinde durulması lâzım gelen bir mesele de (=kuyu) kelimesinin (=içinde abdest suyu bulunan matara büyüklüğünde bir kap) kelimesiyle açıklanmasıdır.
Ancak bu tefsir şekli bazı kişilerce benimsenmemişse de aslında lugatçıların ekseriyyeti bunu kabul etmemektedir. Hadîsin iki râvîsi Müsedded ile Abbfld arasında üç noktada rivayet farkı vardır:
1. Abbâd, "bana Evs haber verdi" tabiriyle rivayette bulunurken Müsedded'in rivayetinde bu tabir yoktur. Binaenaleyh Müsedded bu hadîsi bir başkasından duymuş da olabilir ki Abbâd'ın rivayetinin buna göre daha kuvvetli olduğu ortadadır.
2. Abbâd'ın rivayetinde, Abbâd' ın hadîs aldığı Evs'in "bizzat gördüm" dediği nakledilirken Müsedded' in rivayetinde "Evs gördü" ifâdesi vardır. (Bazı nüshalarda "gördü" tabiri de geçmiyor.)
3. Abbâd'ın rivayetinde (ve) ta'birleri var, Müsedded' inkinde yoktur.
Bir de bu hadîsin senedinde ve metninde ızdırap vardır. Yani hadîs muzdariptir.
Senetteki ızdırab şudur: Ebû Davud'un bu rivayetinde hadîsi Hu şey m, Ya'lâ b. Ata ve Atâ vasıtasıyla Evs'den rivayet etmiştir. Musannif Ebû Dâvûd'la Ahmed ibn Hanbel'in rivayetinde olduğu gibi HammajJ b Seleme ile Şüreyk b. hadisi Ya'la ibn Ata ve Evs yoluyla Ebû Evs'derİ riwet etmişlerdir.
Metindeki ızdırab ise, şudur: Hüseyin'in rivâyetnide Evs, "Rasûlullah'ı (s.a.) abdest alıp ayakkabılarına ve ayaklarına meshederken gördüm" dediği halde, Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde Evs, "Babamı abdest alıp ayakkabılarını meshederken gördüm de "sen ayaklarının üzerine mesh mi ediyorsun?" dedim. O da "Ben Rasûlullah (s.a.)'ı ayaklarının üzerine meshederken gördüm" cevabını verdi" diyor. Bu farklar arasında bir tercih yapılamadığından hadîs ızdırâbdan kurtulamıyor.[98]

63. Meshin Yapılışı

161....el-Mugîre b. Şu'be'den, demiştir ki; "Rasûlullah (s.a.) mestler üzerine meshederdi" (Bu hadîsin senedinde geçen) Muhammed'den başka râvîler ("mestler üzerine" ifâdesi yerine) "mestlerin üst kısmına mesnetti" şeklinde rivayet etmişlerdir.[99] [100]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifi Tirmizî'nin dışında daha başkaları da rivâyet etmişlerdir. Tirmiz'nin râvisi Ali b. HucrMur. Bu rivayetlerde "mestlerine" tabiri yerine "mestlerin üst kısmına" tâbiri vardır. Bu hadîsi nakledenler şunlardır:
1. İbn Ebî Şeybe el-Muğîre b. ŞıTbe senediyle Musannef'inde rivayet etmiştir.
2. Dârâkutnî İbn Ebiz-Zinâd senediyle rivâyet etmiştir.
3. Beyhâkî, Ebû Dâvud et-Tayalîsi vasıtasıyla el-Muğîre b. Şu' be'den rivayet etmiştir.
Bütün bu rivayetlerde meshin, mestlerin sadece Üst kısmına yapılabileceği kaydı vardır. Musannif Ebû Davud'un Muhammed b. es-Sabbah'dan rivayet ettiği ve mevzumuzu teşkil eden bu hadîse göre meste meshetmek için belli bir yer tâyin edilmiyor. Mestlerin her tarafına meshedilebileceği anlaşılıyor. Fakat diğer rivayetlere göre ise, mestlerin sadece üst

kısmına mesh edilmesi lâzım geldiği ifâde ediliyor. Bu bakımdan Muhammed'in bu rivâyetindeki "mestlere mesnetti" sözünü "mestlerin üst kısmına mesnetti" şeklinde te'vil etmek lâzımdır.
Ancak mestlere yapılacak meshin miktarı hususunda da ulemâ farklı görüşlere sahiptir.
1. Malikîlere göre: Mestin üst kısmını tamamen mesh etmek farz, alt kısmını meshetmekse sünnettir.
2. îbn Nâfî' ve îbn AbdFl-Hakem'e göre mestlerin üst kısmını da alt kısmım da meshetmek farzdır.
3. Eşheb'e göre ise mestlerin altına meshetmek farzdır. Binaenaleyh mestlerin üstünün dışında kalan kısmım meshetmek abdestin sıhhati için yeterlidir.
4. Şafîlere göre ise, mestlerin üstüne bir parmak kadar meshedilmesi kâfidir.
5. Hanbelilere göre mestlerin üstünün ekser kısmına meshedilmesi yeterlidir.
6. Hanefîlere göre ise meshin farz miktarı her ayağın ön tarafına tesadüf eden mestin üzerindeki el parmaklarının en küçüğü İle üç parmaklık yerdir. Bu kadarcık bir yere mesh edilirse farz yerine getirilmiş olur. Mestlerin altına meshedilemez. Nitekim Hz. Ali, "eğer din akılla tesbit edilebilseydi ben mestlerin altına meshedilmesinin üstüne meshedilmesinden daha iyi olacağına hükmederdim" demiştir.
Yapılan meshte parmakların açıkça bulunması, meshin el parmaklarıyla yapılması ve meshin ayak parmaklarının ucundan başlayarak yukarı doğru yapılması sünnete uygun bir. meshtir. Mestin üzerine su dökülmesi veya sünger gibi bir şeyle ıslatılması da farzı yerine getirmek için yeterli ise de sünnete uygun değildir. 165.hadîs-i şerifin şerhine de müracaat edilmelidir.

162....Ali (r.a.)'den, şöyle demiştir: "Eğer din (akıl) ve re'yle olsaydı, mestin üstünü değil de altını meshetmek daha uygun olurdu, Halbuki ben Rasûlullah'ı (s.a.) mestlerinin üzerine meshederken gördüm."[101]

Açıklama

Din, boyun eğmek, itaat etmek ve kulluk manâlarına geldiği gibi, hesap ve ceza manalarına da gelir. Dînî bir terim olarakta dîn, Allah teâlânın Peygamberi vasıtasıyla gönderdiği hükümler bütünüdür. Buna göre dînin kaynağı akıl değildir.
Bilindiği gibi akıl, sadece aklın prensipleri sahasına giren meseleleri çözmekte söz sahibidir. Halbuki din akim sınırını aşan hikmetler sahasıyla da ilgilidir. Şu gördüğümüz tabiat âleminin Ötesinde kalan alemlerde dinin sahası içine girdiğinden akıl dinî hükümlerdeki hikmetleri her zaman kavrayamaz. Sonra akıl içinde bulunduğu şartlara göre düşünür. Bugün yirminci asrın şartlarına göre düşünen insanlık muhakkak ki otuzuncu asrın şartlarına göre düşünürken bu günkünden farklı düşünecektir.
Bir misâl vermek gerekirse suyun bulunmadığı hallerde toprakla teyemmüm etmenin temizlik yerine geçmesini akıl kavrayamaz.
Akıl gözüyle bakıldığı zaman temizlik için ellerin ve yüzün tozlara sürüldüğü görülünce akıl buna şaşar. Halbuki Allah'ın kullardan istediği, emirleri karşısında kulun aczini bilip, Allah'ın yegâne ibâdete lâyık kâdir-i mutlak olduğu inancıyla kulluğunu tozlara, topraklara bulanmak pahasına da olsa isbat etmesidir.
İmam Ebu Hanîfe hazretleri bu gerçeği şu veciz sözleriyle dile getirmiştir: "Eğer din, akıl ve reyle olsaydı guslün meniden değil, idrardan dolayı lâzım geldiğine hükmederdim. Çünkü gerçekte idrar meniden daha pistir. Keza mîras taksiminde kadının iki, erkeğin ise bir olmasını emrederdim. Halbuki Kur'ân-ı Kerim ve sahih hadîsler bunun böyle olmadığını kesinlikle ifâde ediyorlar."
Şurasını da ifâde edelim ki kâmil akıl yeterli şartlar içerisinde aslında dînî emirlere ters düşmez. Akim, dînin bazı emirlerini kavrayamayarak ona ters düşmesi ya şahıstan şahsa farklılık gösteren akıldaki noksanlıktan ileri gelir yahutta aklın içinde bulunduğu imkânların yetersiz olmasından ileri gelir. Zirve bir noktadan etrafını gözetleyen bir kimsenin varacağı bir hükümle, o zirvenin eteklerinden gözlem yapan adamın varacağı hüküm elbette farklı olacaktır. Allah teâlâ ise, İslâm dîni ile bütün insanlığı düşünce ve fikir ufkunun en son zirvesine çıkarmıştır.
Akıl, fikir ve hakîkat adına, bu zirve noktadan ayrılarak uzaklaşanlar, uzaklaştıkları nisbette dağın doruğundan eteklerine doğru alçalma kaydedeceklerdir. İşte vahyin ışığından ayrılarak akıl ve fikir adına ayrı bir yol tutanların durumu budur. Bu mevzuda şu hadîs-i şerîfî de hatırdan çıkarmamak lâzımdır: "Ey ashabım, sizden sonra yaşayacak olanlar pek çok fikir ayrılıklarına şahit olacaklardır. Sîze benim yolumu, ve halifelerimin yolunu tutmanızı tavsiye ederim. Din adına uydurulmuş (şahsi ve İndî görüşe dayanan) bid'at İşlerden sakının. Çünkü sonradan (din adına) uydurulmuş her yenilik bir bid'attır. Her bidat de delalete sürükleyicidir."[102]
Yüce Allâh Kur'an-ı Keriminde bu gerçeği îcâzkâr bir ifadeyle ne kadar güzel açıklamıştır:
"...Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının.."[103]

163....A'meş (bir evvelki senedde yer alan hocaları yoluyla) Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben Rasûlü Ekrem'in (s.a.) mestlerin üst kısmına meshettiğini görünceye kadar ayakların (mestlerin) alt kısmının meshedilmesinin daha uygun olacağını zannediyordum."[104]

Açıklama

Rasûlullah (s.a.)'ı mestlerinin üstüne meshederken görünceye kadar mestlerin altının meshedilmesinin daha uygun olacağı kanaatini taşıyormuş.[105] Hz. İmam şahsi görüşüne göre, ayağın alt kısmını toza toprağa daha çok maruz kalacağından meşhe en lâyık olan kısmın mestin alt kısmı olacağı kanaatine varmışsa da Rasûlü Ekrem (s.a.) i mestlerin üstüne meshederken görünce mestlerin (altından çok) üstünün meshedilmesinin lüzumuna inanmıştır.

164....Muhammed b. el-'Alâ,Hafsb. Ğıyâs vasıtasıyla A'meş' den aynı senetle bu hadisi rivayet etmiştir. (Hz. Ali (r.a.) şöyte) demiştir: "Eğer din akılla olsaydı ayağın altına meshetmek üstüne meshetmekten daha uygun olurdu. Halbuki peygamber (s.a.) ayakkabılarının üstüne mesnetti." Yine aynı hadîsi Veki (b. el-Cerrah) A' meş'den aynı senetle rivayet etmiştir. (Bu rivayette de Hz. Ali); "Ben Rasûlullah (s.a.)'ın ayaklarının üstüne meshettiğini görünceye kadar ayakların altını meshetmenin üstünü meshetmekten daha uygun olacağını zannederdim" demiştir. Vekî' dedi ki (ayaklarda Hz. Ali'nin), kasdettiği, mestlerdir."
Ve yine aynı hadîsi tsâ b. Yûnus, Vekî'nin (A'meş'den) rivayet ettiği gibi rivayet etmiştir.
Ebu'l-sevdâ'nın İbn Abd-i Hayr vasıtasıyla babası (Abdü Hayr)dan rivayet ettiği aynı hadîste, (Abdü Hayr); "Ben Ali'yi abdest alıp ayaklarının üstünü meshten sonra, eğer ben Rasûlullah'ın şunu yaptığım görmeseydim..." derken gördüm demiş ve bu hadisin asıl metnini zikretmiştir.[106]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadîs-i şerifi ve ta'liklerini rivâyet etmekten maksadı, bu hadîs-i şerîfin çeşitli yollardan rivayet edilmiş olduğunu göstermektedir, bu hadisle ilgili fıkhî açıklamalar bundan önceki hadîs-i şeriflerin izahında geçmiştir.

165....el-Muğîre b. Şu'be'den demiştir ki: "Tebûk gazvesinde Rasûlü Ekrem (s.a.)'in abdest suyunu döküverdim, mestin üstüne ve altına mesh verdi."[107]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bana gelen haberlere göre râvt Sevr bu hadisi Recâ'dan duyarak almış değildir.[108]

Açıklama

Tirmizî, "bu hadis hakkında zayıftır, illetlidir (kusurludur) bu hadîsi Sevr b. Yezîd den nakleden tek râvi, el-Velid b. Müslim'dir. Başka bir kimse nakletmemiştir" diyor. Tirmizî sözlerine devamla bu hadîs hakkındaki görüşlerini şu kelimelerle dile getiriyor, "Ben bu hadîsi Muhammed b. İsmail el-Buhârî'ye ve Ebû Zur'a'ya sordum, "bu hadis sahîh değildir" dediler. Çünkü İbn Mübarek bunu Sevr'den, O da Reca' b. Hayve'den rivayet ediyor. Ve Recâ, "Bana bu hadîsi el-Muğîre'nin kâtibi haber verdi" diyor ki, hadîs Rasûlullah'tan mürsel olarak rivayet edilmiş ve hadîsde, Muğîre'nin adı geçmemiştir."
Müellif Ebû Dâvud'da kendi görüşünü açıklamamakla beraber Sevr b. Yezîd'in Recâ b. Hayve'den bu hadîsi işitmediğine dâir bazı haberlerin kulağına geldiğini ifâde etmiştir. Bununla beraber hadîs'i şerif üzerindeki bu zayıflık iddialarının doğru olmadığı beyan edilerek ileri sürülen deliller çürütülmüştür. Bu hadîsin zayıf olmadığını ve hakkındaki zayıflık iddialarının yanlış olduğunu söyleyenlerin delilleri şöylece sıralanabilir:
1. Beyhâkî bu hadîsi, Dâvud b. Reşîd, el-Velid b. Müslim, Sevr feı Yezid, Recâ b. Hayve, Muğîrenin kâtibi kanaliyle el-Muğîre'den rivayet etmiştir. Bu senede göre Sevr'in Recâ'dan hadîs dinleyip rivayet ettiği açıkça ortaya çıkmaktadır.
2. Velîd'in burada tedlis yapmadığı bellidir.
3. Keza aynı sened Dârakutnî tarafından da zikredilerek Sevr'in Recâ' dan hadis aldığı ortaya çıkmış ve ayrıca el-Muğîre'nin atlandığı ve hadîsin mürsel olduğu iddiası da reddedilmiş oluyor. İbn Mâce'nin Sünen'in de açıkladığına göre el-Muğîre'nin kâtibinin adı Verrâd'dır.
Her ne kadar bu hadis hakkındaki zayıflık iddiaları bu şekilde reddedilmeye çalışılmışsa da, bu hadisin bu konuda gelen sahih hadislere aykırı olduğu aşikardır. Buhârî, Ebu Zur'a, EbÛ Dâvud, Tirmizî ve Şafiî, gibi hadis otoriteleri bu hadisin zayıflığına hükmetmişlerdir. Nevevî, Mecmu'unda (1/521) der ki: "Bizim mezhebimize göre mestin altınada meshetmek müstehaptır. Farz olan mesh miktarı ise, mestin üst kısmının en küçük bir cüzüdür."
İmam Mâlik'ten ve diğer bir cemaatten de mestlerin alt kısmına meshetmenin müstehap olduğu rivayet edilmektedir. Ancak mestler üzerine mesihle ilgili bütün rivayetler göz önünde bulundurulursa meshin, mestlerin altına değil, üstüne yapılması gerektiği anlaşılır.
Nitekim Sevrî, Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. İmam Mâlik, Şâfiî ve bunların taraftarlarına göre ise, mestlerin üstüne de altına da meshedilir. Zührî ve îbn Mübarek de bu görüştedirler. Bununla beraber İmam Mâlik ve Şafîî sadece mestelrin üstüne meshetmenin abdest için yeterli olduğunu söylerler. Ayrıca Mâlik hazretlerine göre "sadece mestin altına mesh yapılırsa abdest sahih olmaz, iadesi lâzım gelir."
tbn Şihâb'a ve bir kavlinde Şafîî'ye göre, sadece mestlerin altına meshetmek caiz değildir. Şafîî'nin ikinci bir kavline göre de caizdir. Ebu Hanîfe hazretlerine göre ise meshin farz olan miktarı mestin Üstünde Üç el parmağı bir yerdir. Ahmed b. Hanbel'e göre ise, elin ekserisidir. imam Kâsâni de Bedâyiussanayi' isimli eserinde mestlerin Üstüyle beraber altını da meshetmenin Hanefî Mezhebinde müstehap olduğunu zikretmektedir. Mâlikîlere göre, ise, mestlerin bütünüyle üstüne meshetmek farzdır,161 hadîsin şerhine de müracaat edilmelidir.[109]

Bazı Hükümler

1. Luzûmu halinde abdest alırken başkalarından yardım kabul etmek caizdir.
2. Mestlerin üstüne mesh etmekle birlikte altına da meshetmek caizdir.[110]

64. Abdestten Sonra Üzerine Su Serpmek

166....el-Hakem, b. Süfyan veya Süfyan b. el-Hakem'den demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) küçük abdestini bozduğu zaman (in akabinde) abdest alır ye eteğine su serperdi."[111]
Ebû Dâvud dedi ki: Süfyan es-SevrVnin bu şekildeki isnadına başka bir toplulukda katılmıştır. Bazıları da "'Hakem, yahut İbn Hakem "dir demişlerdir. (Yani bu râvînin isminde ihtilaf etmişlerdir.)[112]

Açıklama

Kadı Bekrb. el-Arabî, Tirmizî şerhi ÂnzatuM-ahvezî isimli meşhur eserinde şunları söylüyor: Ulemâ bu hadîste geçen ( ) kelimesine dört ayrı mâna vermişlerdir.
1. Abdest alırken suyu bolca dökerek abdest organlarının üzerinden akıtmak.
2. Silmek ve silkinmek suretiyle kurulanmak.
3. Taş ile taharetlenen kimsenin abdestten önce su ile taharetlenmesi.
4 . Erkeklik organında akıntı olup olmadığı vesvesesini gidermek için eteğe su serpmektir.Hadîste geçen "Yentedıh" ta'birinin bu dört manayı kapsaması ihtimâli vardır.[113]
Hattabî, Meâlimü's-sünen isimli Ebû Dâvud şerhinde bu ta'birin burada su ile istinca manasına geldiğini söylüyor. Hattabî sözlerine devamla divor ki;" Araplar ekseriyetle taşla istinca yaparlar, suyla temizlenmeye lüzum görmezlerdi. Bununla beraber bu tabir burada istincadan sonra vesveseyi önlemek için eteğe su serpmek anlamına gelebilir."
Nevevî ise, burada ikinci manânın yani eteğe su serpme manâsının kastedildiğini, nitekim cumhurun görüşünün de bu olduğunu ifâde etmektedir.
Tirmizî sarihlerinden Mübârekfurî de Tuhfetu'l-ahzvezî isimli şerhinde bu görüşü benimseyerek şunları söylemektedir: "Gerçek şudur ki, bu hadîs-i şerifteki "İntidâh" tabîrinden maksat, tenasül uzvunun akıntı yapıtğı vesvesesini önlemek için abdestten sonra eteğe bir miktar su serpmektir. Çünkü bu mevzuda gelen hadîs-i şeriflerin çoğunda lafızlar buna delalet ediyor."[114] Ancak Bezlu'l-mechud sahibi şeyh Halil Ahmed ise, bu hadîsi şerhederken Beyhâkî ve Dâsakutnî'den bu su serpme işinin abdestten sonra ve herhangi bir ıslaklık hissedilmesi halinde meydana gelecek vesveseyi önlemek için yapıldığına dâir rivayet edilen hadîs-i şeriflere bakarak "bu su serpme işinin istinca ile bir ilgisi yoktur. Zira istincâ abdestten önce yapılır. Halbuki şu hadîs-i şerifler bu su serpme işinin abdestten sonra duyulacak her hangi bir ıslaklık karşısında doğacak vesveseyi Önlemekle ilgilidir." demektedir ki, güzel bir tesbittir.
İntidâh, ismini verdiğimiz bu temizlenme ameliyesinin esas gayesi, taharet ederken, büyük veya küçük abdest sıçrantılarının veya damlalarının beden üzerinde kalmış olabileceği şüphesini gidermektir.
Yani burada yapılmak istenen şey yersiz olarak doğacak olan bir şüpheyi gidermek İçin eteğe su serpmedir. Yoksa, abdest alırken büyük veya küçük abdestte ön ya da arkadan gelen en ufak bir necaset abdesti bozar. Bazı ilim adamları bu hadisi şerife bakarak abdest aldıktan sonra eteğe su serpmenin gerekli olduğunu söylemişlerse de, bazıları da Tirmizi gibi hadis otoritelerinin bu hadisi zayıf saymalarına bakarak bunun gerekli olmadığını belirtmişlerdir. Bedrüddin Ayni ise, "bilhassa vesveseli olan kişilerde bunun yapılmasının müstehap olduğu Hanefî mezhebinin görüşüdür" demektedir. Metinde adında tereddüt edilen râvînin gerçek ismi ise Hakem b. Süfyân'dır. Bu hadis hakkında daha fazla açıklama için bundan sonraki 167 numaralı hadisin şerhine de müracaat edilebilir.

167....Sakîfli bir adam, babasının şöyle dediğini bildirmiştir: "Ben Rasûlullah (s.a.)'ın küçük abdest bozduktan sonra eteğine su serptiğini gördüm."[115] [116]

Açıklama

Hadisin senedinde ismi açıklanmayan Sakîfli râvi 166. hadîs-i şerifte geçen ve ismj üzerinde ihtilâf edilen râvîdir. Bazıları bunun isminin Hakem b. Süfyan, bazıları da Süfyan b. Hakem olduğunu söylemişlerdir. Eğer bu zatın ismi gerçekten Hakem ise, o zaman babasının isminin Süfyan olması gerekir. Fakat bu râvînin isminin Süfyan olduğu kabul edilirse babasının isminin Hakem olması icabeder. Hadîs sarihleri bu ravînin gerçek isminin "Hakem b. Süfyan" olduğunu belirtiyorlar. O zaman babasının isminin de Süfyan olduğu ortaya çıkmaktadır ki biz bu hususu bir evvelki hadîste aydınlığa kavuşturmuştuk. Bir önceki hadis-i şerifte Rasülüllâh (s.a.) in, küçük abdestini bozduktan sonra abdest alıp eteğine su serptiği ifâde edilirken burada hemen küçük abdestini bozduktan sonra eteğine su serptiğinden bahsedilmesi, iki hadis arasında bir farklılık olduğu intibaını uyandınyorsa da, aslında Hz. Peygamberin burada da abdestini bozduktan sonra abdest alıp eteğine ondan sonra su serpmiş olması; fakat bu hususun her nasılsa hadiste rivayet edilmemiş olması mümkündür. Meseleye bu açıdan bakınca hadisler arasında bir farklılık olmadığı anlaşılır.

168....Hakem veya îbn Hakem babasından şöyle dediğini yet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.) küçük abdestini bozduktan sonra dest aldı ve eteğine su serpti."[117] [118]

65. Abdest Alırken Okunacak Dualar

169....Ukbe b. Amir[119] demiştir ki: "Biz Rasûluflah (s.a.)'ın yanında iken kendi işimizi kendimiz görürdük, kendi develerimizi de sırayla güderdik. (Bir gün) deve gütme sırası bende idi. Develeri akşamleyin ağıllarına götürdüm. Rasûlü Ekrem' (s.a.)e halka hitap ederken yetiştim. (Şunları) söylediğini işittim: "Sizden biriniz abdesti güzelce alır, sonra kalbi ve yüzüyle (namaza) yönelerek iki rekat namaz kılarsa (Allah celle celâluh o kimsenin cennete girmesine) kesinlikle hükmeder."

Ben, "Oh oh ne güzel şey" dedim, önümde bulunan bir kimse de, "Ey Ukbe bundan önceki bundan daha da güzeldi." dedi. Bir de baktım ki bu (Hz.) Ömer (r.a.) dır. "Ey Ebû Hafs bundan öncekiler neydi?" dedim. O da -Sen gelmeden biraz önce (Rasûlullah s.a.): Sizden biriniz güzelce abdest alır, abdestini aldıktan sonra da:
"Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına, ortağı olmayıp tek olduğuna ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ederim" derse, o kimseye cennetin sekiz kapısı (birden) açılır, istediğinden girer" buyurdu, diye cevap verdi.[120]
Muâviye dedi ki; bu hadîsi bana (bir de) Rabîa b. Yezid, Ebü İdrîs vasıtasıyla Ukbe b, Âmir'den rivayet etmiştir.[121]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifte geçen Ebû Osman'ın kim olduğu hususundâ ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu kimsenin Muâviye b. Salih olduğunu bazıları da Rabîa b. Yezîd olduğunu söylemişlerdir. Ebû AH el-Gassânî TakySdü'l-Muhmel adlı eserinde, "doğrusu bu zat, Muâviye b. Salih'tir" demiş uzun uzadıya deliller getirerek onun Muâviye b. Salih olduğunu isbât etmiştir.
Metinde geçen "Bir gün deve gütme sırası bende idi" ta'birinden Hz. Ukbe ile birlikte birkaç deve sahibi birleşerek develerini bir yerde topladıkları ve nöbetle her gün içlerinden birinin develeri otlattığı anlaşılmaktadır. Hz. Ukbe o gün develeri gütmekle meşgul olduğundan, Rasûlü Ekrem'in abdest dualarıyla ilgili müjdelerinin ancak bir kısmına yetişebilmiş, yetişemediği kısımları ise Hz. Ömer'den öğrenmiştir.
Yine hadîs-i şerifte geçen "kalple namaza yönelmek" ten maksat, akılla ve şuurla namaza yönelmektir. Bu kelimelerle insanın bütün varlığıyla namaza yönelerek tam bir şuur içinde kılması ifâde ediliyor ki, huşu ile namaz kılmanın veciz bir ifadesidir. Keza insanın yüzünü namaza çevirmesinden maksat da bütün varlığını namaza yöneltmesidir. Bu bakımdan Ukbe (r.a.) hazretlerinin "Oh oh ne güzel şey" sözünden, "bu ne kadar belîg ve veciz bir söz" manası da anlaşılabilir. Tabiî ki, Ukbe (r.a.) Rasûlullahın sözlerindeki betîğ ve vecîz ifade ile beraber abdest dualarındaki ecir ve sevap karşısında da duygulanmış ve bütün bu duygularını "bu ne güzel şey" sözleriyle ifâde etmiştir.
Hadîs-i şerifte öğretilen abdest duâlan Allah-u teâlânın varlığını, zâtında, sıfatında ve işlerinde tek olduğunu ifâde eden kelimeler olduğu için bu duayı okuyan kimse Kelime-i tevhîdi okumuş gibi olur ki bu kelimeyi söyleyen4 kimsenin cennete gireceğini müjdeleyen hadis[122] gereğince bu kimse günahlarının cezasını çekince mutlaka cennete girecektir. Ancak cennetin kapılan sekiz tanedir. Abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra bu duâlan okuyan kimse istediği kapıdan girer. Bu kapıların açılmasından maksat, ya o anda o kişiye cennet kapılarının gerçek manâda açılarak o kimseyi beklemesidir. Yahut kapının açılmasından maksat, o kimsenin cennetin kapılarının açılmasını te'min edecek isi işlemiş olmasıdır. Bu kapıların isimleri şöyledir: **1.**İman kapısı, **2.** Salat (namaz) kapısı, **3.** Oruç kapısı, **4.** Sadaka kapısı, **5.** Öfkesini yenenler kapısı, **6.** Allah'dan razı olanlar kapısı,
7. Cihad (Allah yolunda savaş) kapısı, **8.** Tevbe kapısı. Ancak Oruç kapısından sadece oruç tutanlar girecektir. Şayet bu duaları okuyan kimse oruç tutanlardan ise oruçluların girdiği (Reyyân) kapısından da girmek hakkına sahiptir. İsterse buradan girer, dilerse diğer kapıların, birinden girer.
Tirmizî bu duanın sonuna şunları da ilâve etmektedir.
"Ey Allah'ım beni tevbe edenlerden ve temizlenenlerden kıl."
Şevkânî bu hadîsin izahını yaparken Neyhfl-Evtlr isimli eserinde şunları söylemektedir: "Bu hadîs abdesten sonra, şu Üzerinde durduğumuz duayı okumanın müstehap olduğuna delâlet eder."
Abdestle ilgili diğer dualar ise, sahih rivayetlerle sabit değildir. Fakat Şafiî imamlarının zikrettikleri "Ey Allahım yüzümü ak çıkar.[123] gibi dualara gelince Râfiî ve başkaları bu duaların Rasû-lullah'dan işitilmediğini ancak Salih kişilerin okuya geldikleri dualar olduklarını söylüyorlar. Hafız îbn Hacer, Telhis isimli eserinde Nevevî'den naklen bunların Rasülullah'a dayanan bir senetle rivayet edilmediği, Şafiî (r.a.) hazretlerinin ve ekseri ulemânın bu duadan bahsetmediklerini söylüyor.
Keza Îbn Kayyım el-Cevzî de; Rasûlü Ekrem (s.a.) bu duadan, (Yani bu hadîs-i şerifte öğretilen duadan) ve besmeleden başka abdest duası olarak bir duâ öğretmemiştir, demektedir. Ancak abdestle ilgili duaların zayıf senetlerle Hz. Ali'den rivayet edildiği söylenmektedir.[124]

Bazı Hükümler

1. İnsanın alçak gönüllü olması ve hizmetçi kullanmayarak kendi işini kendisinin yapması, gerçekten hizmete lâyık' bir insan bile olsa bunu kabul etmemesi meşru bir davranıştır. Müslümanların bir iş yapmada müşterek hareket etmeleri ve yardımlaşmaları caizdir.
2. Güzelce abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra şu anlatılan ma'lum duayı okumak sünnettir.
3. Abdestten sonra iki rekât namaz kılmak sünnettir.
4. Bu sevaba nail olmak için hem istekli olarak gereğini yerine getirmeli, hem de başkalarını teşvik etmelidir.
5. İbâdetin ruhu, kalbin dünya ile ilgisini kesmek ve ihlâsla Allah'a yönelmektir.
6. Allah teâla, az da olsa samimi amele her zaman çok sevap verir.
7. İnsanları iyi künye ve lakaplarla çağırmak caizdir.
8. Cennetin 8 kapısı vardır. Kelime-i şehâdet ve kelîme-i tevhîdin ecir ve sevabı çok ve büyüktür. Bu kelimeleri îman şuuruyla söyleyen kimse cennetliktir.

170....Ukbe b. Âmir el-Cühenî (bir evvelki hadîsin) benzerini Rasûlüllah'dan nakletmiştir. (Ancak bu rivayette EbÜ Akîl'in deve) gütme işini zikretmemiş "abdesti güzelce alır" sözlerinin yanına "sonra gözlerini semâya kaldırır ve (şöyle) derse" sözlerini ekleyerek (bir evvelki) Muâviye hadîsi ile aynı manâya gelen (bir) hadîsi rivayet etmiştir.[125]

Açıklama

Aslında bir önceki hadisin bir benzeri olan bu hadiste 169 numaralı hadîs-i şerifte geçen nöbetleşe deve gütme hadisesi anlatılmamıştır. Fakat buna karşılık burada bir önceki hadisten fazla olarak "Sonra gözlerini semâya kaldırır şöyle dene." ilâvesi vardır. Geriye kalan kısımlarsa bir numara önce gecen hadîsin aynıdır. Buna göte Ebû AMTin rivayet ettiği hadîs söyle oluyor: Rasûlullar (s.a.) "Sizden biriniz abdestini güzelce alır, sonra başını gdge kaldırır. derse o kunseye cennetin sekiz kapısı açılır dileğinden girer."
buyurmuştur. Burada gecen "gözleri havaya dikme" nin hikmetini ancak Allah bilir. Bunun bilgisini Allah'a havale etmek lâzımdır. Bu hadîsle ilgili açıklama 169. hadîste geçmiştir.[126]

Bir Abdestle Bir Kaç Namaz Kılmak [127]

171....EbûEsed b. Amr dedi ki: "Enes b. Mâlik'e abdest hakkında soru sordum. (Bana şöyle) dedi: Peygamber (s.a.) herbir (farz) namaz için (ayrı bir) abdest alırdı. Biz ise bir abdestle birçok namaz kılardık."[128] [129]

Açıklama

Her farz namaz için abdest yenilemek Rasülü Ekrem (s.a.)'in seniyyeieri idi .Abdestli olsun veya olmasın her farz namaz için yeni bir abdest alırdı.
Buhârî'nin Süveyd ibn Nu'man'dan rivayet ettiği hadîste açıklandığı özere Rasûlü Ekrem (s.a.) Hayber'in fethi senesinde Sahbâ demlen yerde sahâbeleriyle beraber Kavut yeyip su içtikten sonra akşam namazı vakti girmiş, Rasâhıllah'da sadece ağzını su ile yıkamakla vetinip, abdestini yenilemeden eski abdestiyle akşam namazım kıldırmıştır.[130] Buhârî'nin bu hadîsine göre her namaz vakti için abdest yenilemek emri Hayber'in fethi senesinde Mekke'nin fethinden önce neshedilmistir. Çftoktl Hayber'in fethi Mekke'nin fethinden öncedir. Oysa 172 numaralı Büreyde hadisinde Hz. Peygamberin bir abdestle birden (azla namaz kılmasının ilk defa Mekke'nin fethi gününde vuku' bulduğunu ifâde etmektedir. Her ne kadar bu iki hadis arasında bir çelişki varmış gibi görünüyorsa da, aslında bu hadisenin ilk defa Hayber'in Fethi yılında olduğu, fakat, Süveyde'nin bunu ilk defa Mekke'nin Fethi günü gördüğü kabul edilirse iki hadis arasında en küçük bir çelişki kalmaz.
Bazıları da 172 numaralı Büreyde hadîsine bakarak, her farz namaz için, abdest yenilemek sadece Rasûlü Ekrem (s.a.)'in üzerine farz idi. Fakat bu hüküm Mekke'nin fethi yılında neshedildi, demişlerdir.
Rasûlü Ekrem (s.a.) sadece hoşlandığı için böyle her vakit için ayrı bir abdest aldığı halde farz olduğu zannedilir korkusuyla bunu sonradan terketmiş olduğu da düşünülebilir. Menhel yazarına göre bu konuda en isabetli olan îzâh budur. Her farz namaz için yeni bir abdest almanın hükmü konusunda çeşitli görüşler vardır.
Zahiriyye ve Şîa mezhepleri her farz namaz için yeni bir abdest almak farzdır demişler, yolcu olanları bu hükmün dışında bırakmışlardır. Delilleri ise 172 numaralı Büreyde hadîsidir.
Bazıları da abdestli bile olsa herkese her namaz için abdest tazelemek farzdır, demişlerdir. îbn Ömer, EbÛ MÛsa, Câbir b. Abdillah, Ubeyde es-Selmânî, Ebu'l-Aliyye, Saîd b. el-MÜseyyeb, İbrahim ve Hasen bu görüştedirler. Delilleri ise Mâide süresindeki abdest âyetidir.
Eksen âlimlerin görüşüne ve hadîs ulemâsına göre ise, abdest almak abdestsizler için lâzımdır. Bu hususta sahih hadîsleri delil getirirler. Açıklamakta olduğumuz hadisler de onların delillerindendir. Efendimizin, Arafat ve Müz-delife'de ve pek çok yolculuklarında birden fazla farz namazlarını bir abdestle kıldığı gibi, Hendek savaşında edâ edemediği namazların hepsini bir abdestle kaza etmiştir. Ancak âyeti kerimedeki "namaza kalktığınız vakit" ifâdesinden maksat, "abdestsiz İken eğer namaza kalkarsanız" demektir. Buna göre abdest ancak abdestsizlere emredilmiş olmaktadır. 62 numaralı hadis-i şerifte de bu konuya temas etmiştik.
Nevevî her namaz için abdest yenilemenin kimlere müstehab olduğu konusundaki görüşleri açıklarken şöyle diyor:
a. Farz olsun, nafile olsun namaz kılmış olan kimseye yeniden abdest almak müstehaptır.
b. Abdest tazelemek sadece farz namaz kılmış olan kimse için müstehaptır.
c. Kur'an ellemek, tilâvet secdesi yapmak gibi, ancak abdestle sahih olan bir işi yapmış olan kimse için abdest tazelemek müstehaptır.
d. Hiçbir şey yapmamış olan kişiye de abdest tazelemek müstehaptır. Ancak birinci abdestle ikinci abdest arasında yeni bir abdest almayı mubah kılacak bir ibâdetin yapılması için gerekli zamanın geçmesi lâzımdır. İkinci bir abdest almayı müstehap kılan şartlar bunlardır.[131]
Eğer bu şartlar bulunmuyorsa yeniden bir farz namaza kalkıldığı zaman, abdest tazelemek müstehap olmadığı gibi mekruh diyenler de vardır. Aliyyü'1-Kâri kerâhat sebebini su israfına bağlamaktadır.[132]

Bazı Hükümler

1. Her namaz için abdest yenilemek müstehaptır.
2. Bir abdest ile pek çok namaz kılınabılır.

172....Süleyman b. Büreyde'nin naklettiğine göre babası Büreyde şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) Fetih Günü beş (vakit) namazı bir abdestle kıldı ve mestlerinin üzerine meshetti. Ömer (r.a.) kendilerine; (bu güne kadar) yapmadığın bir şeyi

yaptın, deyince, (o da); "bunu bile büe yaptım" buyurdu.”[133] [134]

Açıklama

Hadîs-i şerifte geçen Fetih Gününden maksat, Mekke'nin Fethi günüdür.Mekke hicretin 8. (Milâdi 630) yılında fethedilmiştir. Mekke'nin fethiyle sonuçlanan hâdiseler, Hudeybiye barışının, Mekke' li müşriklerin müttefikleri tarafından bozulmasıyla başladı, İslâm devletiyle Bizans ilişkilerinin bir müslüman elçinin öldürülmesinden sonra gerginleştiği bir ortamda Mekke'lilerin müttefiki olan Benî Bekir kabîlesi İslâm Devleti'nin müttefiki olan Huzaa kabilesine tecâvüz etmişti.
Mekke'liler bu tecâvüze fiilen katılmışlar, belki de Bizansla ilişkileri gergin olan müslümanlann kendileriyle bir savaşı göze alamayacaklarını düşünmüşlerdi. Fakat Hz. Peygamber Huzâa kabilesinin yardım isteğini geri çevirmedi. Hudeybiye andlaşmasının yenilenmesi için Medine'ye gelen, müşriklerin başkanı Ebu Süfyan, Mekke'ye eli boş döndü.
Hz. Peygamber her savaş Öncesinde olduğu gibi büyük bir gizlilikle hareket etti. Medine'den çıkışı yasakladı, hedef bildirmeksizin Medînelilere sefer için hazırlanmalarım bildirdi. Müttefik kabilelerden Eşlem, Ğifâr ve diğerlerine hazırlıklı olmaları için haber gönderdi.
Müslümanlar, Bizanslılarla yapılan Mute savaşından yeni çıkmışlar, Medîne'nin doğusundaki Süleym oğullarının düşmanlığı çok kan dökülmesine sebep olmuştu. Buna rağmen hazırlıklarını tamamlayan İslâm ordusu Hz. Peygamberin kumandasında Medîne'yi terketti.
Yolda müttefik kabilelerin de kendilerine katılmasıyla on bin kişiye ulaşan İslâm ordusu, Mekke'nin ardındaki dağlarda karargâh kurdu. Hz. Peygamber o zaman her muharibin bir ateş yakmasını emretti. Af istemek için EbÛ Süfyan karargâha geldi, fakat sonuç vermedi. Ertesi gün İslâm ordusu birkaç yerden Mekke'ye girmeye başladı.
Mekke'liler böyle bir şeyle karşılaşacaklarını hiç beklemediklerinden tam bir şaşkınlık içindeydiler. Şehirde tam bir kargaşalık hüküm sürüyordu, İslâm birlikleri şehre giren yolları tutmuş ve şehir merkezine girmişti. Bu arada Ebû Süfyan Mekke'lileri müslümanlara direnmemeye çağırdı. Müslüman münâdileri de evine çekilip veya Kabe'ye sığınıp veya Ebü Süfyan'ın evine girip silahlarını teslim edenlere dokunulmayacağını bildiriyorlardı.
Böylece Mekke'liler bir kaç olay dışında direnme göstermeden boyun eğdiler. Sadece Halici b. Velid'in kumanda ettiği birliğe küçük çaplı bir saldırı yapıldıysa da geri püskürtüldü.
Devesinin üzerinde şükür secdesi yapan Hz. Peygamberin ilk işi Kâ'be'yi putlardan ve resimlerden temizlemek oldu.
Bütün Mekke'liler Kabe'nin avlusunda toplandı. Hz. Peygamber ve müslümanlar tam yirmi bir yıldır, bu şehir halkının zulümlerine maruz kalmıştı.
Kendisi ve müslümanlar hicrete mecbur kalmışlar, mallan ellerinden alınmış birçok mü'mine işkence edilmiş, sığındıkları Medîne saldırıya uğramış, Islâmı boğmak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlar ve nihayet resmî barış andlaşması Mekke'lilerce bozulmuştu. Sonunda ise mazlumlar fatih olarak Mekke'ye girmişlerdi.
Şimdi bütün Mekke'lilerin hayatı Hz. Peygamber'in vereceği emre bağlıydı. Fakat o şöyle buyurdu: "Bugün siz kınanmayacaksınız. Gidiniz hepiniz hürsünüz." Arkasından umûmî af îlân etti. Yeni müslüman olan Attâb b. Esîd'i Mekke'ye vali tayin edip birkaç hafta sonra Huneyn seferine çıktı. Mekke'de hiçbir Medîneli asker bırakmamıştı. Fetihten iki sene sonra Hz. Peygamberin vefatını takiben Arabistanın bazı bölgelerinde îslâmdan dönme hareketleri görülmesine rağmen Mekke Islâmm en emin kalelerinden biriydi. Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama 62 ve 171. hadîs-i şeriflerin izahında geçmiştir. Oralara müracaat edilmelidir.[135]

Bazı Hükümler

1. Bir abdest ile birden fazla namaz kılmak caizdir.
2. Mekke'nin Fethi gününe kadar Rasûlullah (s.a.) her farz namaz için ayrı bir abdest alırdı. Çünkü bu uygulama daha faziletlidir.
3. Kişinin kendisinden daha faziletli bir kişinin meşhur ve malum olan uygulamaya ters bir hareketini gördüğü zaman bunun sebebini sorması caizdir. Çünkü o kimsenin bu işi unutarak yapmış olması mümkündür. Kendisine hatırlatılınca dönebilir. Ya da bile bile yapmıştır. O zaman bunun hikmetini öğrenmek imkânı bulunur.
4. Kendisine bir şey sorulan kimse, sorunun cevabmı bildiği takdirde cevap vermekten kaçınmamalıdır.[136]

66. Abdest Alırken Abdeste Ara Vermek

173....Enes b. Mâlik (r.a.)'den, demiştir ki: "Bir adam abdest almış, (fakat) ayağı üzerinde tırnak kadar bir yeri(kuru)bırakmış olduğu halde Rasûlullah'm (huzuruna) geldi. Rasûlü Ekrem (s.a.) de ona; "dön, abdestini güzelce al" buyurdu."[137]
'Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis Cerîr b. Hâzim’den rivayetle "Ma'ruf" değildir. Ve bu hadîsi Cerîr'den sadece îbn Vehb rivayet etmiştir.
Ve (yine) Ma'kıl b. übeydillah el-Cezerf, Ebu'z-Zubeyr'den Câbir (r. a.) "den o da Ömer (r. a.) vasıtasıyla Rasûlü Ekrem "den (îbn Vehb rivayetinin) benzerini rivayet etmiştir. (Bu rivayete göre) Rasûlullah (s.a.) "dön abdestini güzelce al." demiştir.[138]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifte abdest organlarını peşi peşine hiç ara verme (jen yıkamak ile abdest organlarını yıkamaya ara'vererek abdest almanın hükmü söz konusu ediliyor. Bu hadîs-i şerîfî delil getirerek İmam Ebû Hanîfe (r.a.) ve İmam Şafiî (r.a.) hazretleri abdest organlarını arka arkaya ara vermeden yani bir abdest organı kurumadan hemen diğerini yıkayarak abdesti bitirmenin, abdestin sıhhatinin şartı olmadığını, binaenaleyh yıkamaya ara verilmesinden dolayı abdestin bozulmayacağını söylemişlerdir. Bu imamlar diyorlar ki; "Eğer abdest organlarını yıkamaya aralıksız devam etmek şart olsaydı Rasûlullah (s.a.) bu adama, "dön abdestini yeni baştan al" derdi."
Halbuki Rasûlullah (s.a.) öyle buyurmamış "haydi dön abdestini güzelce al" demiştir. "Abdestini güzelce al" sözünün anlamı, abdestini tastamam al, noksanını tamamla demektir. Yoksa "yeni baştan abdest al" demek değildir.
Bu hadîsle ifâde edilmek istenen, abdest organları üzerinde her hangi bir kuru yer kalacak olursa, o abdestle namazın olmayacağı, ancak o kuru yer bir müddet sonra da olsa yıkanınca abdestin tamamlanacağıdır.
Nitekim lbn Ebî Şeybe'nin Hz. Ali'den naklettiği şu hadîs bu imamların görüşünü kuvvetlendirmektedir. Hz. Ali "Bir adam abdest alırken başını meshetmeyi unutursa; sakalında bulunan ıslaklığı alır, onunla başını mesheder" dedi.
Bazı fıkıh âlimleri de "dön abdestini güzelce al" sözünden, "dön abdestini yeni baştan al" manasım çıkarmışlardır ki, Kadı lyaz, Evzaî, Leys, Katâde, Maliki ulemâsından Abdülaziz b. Ebî Seleme bu görüştedirler. İmam Şafiî'nin eski görüşü de bu merkezde idi. Keza Hanbelî ulemâsı da Malikîler gibi, "abdest organlarını ara vermeden yıkayarak abdest almanın abdestin sıhhatinin şartı" olduğunu söylemektedirler. Ancak Malikîler unutarak ara vermeyi bu hükmün dışında bırakarak, "unutarak abdest organlarının yıkanmasına ara verilirse veya unutarak kuru kalan bir yer sonradan yıkanırsa zarar vermez" demişlerdir.
Musannif Ebû Davud'un ifâdesine göre bu hadîs ma'rûf değil, bilakis garîb hadîstir. Çünkü bu hadîsi Katâ'de'den sadece Cerîr, Cerîr'den de sadece îbn Vehb rivayet etmiştir.[139]

Bazı Hükümler

1. En küçük bir nokta kalmadan bütün abdest uzuvlanm yıkamak farzdır. Unutarak veya bilmeyerek bile olsa yıkanmadık en küçük bir yerin kalması abdestin yeni baştan alınmasını gerektirir. Bunda âlimler arasında görüş birliği vardır.
2. Bilmeyen kimseye gönlünü kırmadan bilmediği şeyi öğretmelidir.
3. Alim, şahit olduğu, dinen yasak işler karşısında sükût etmemeli, bilakis, onları önlemeye çalışmalıdır.

174....Yûnus ve Humeyd, el-Hasen vasıtasıyla Nebî (s.a.)'den önceki Katâde hadîsiyle aynı manaya gelen bîr hadîs nakletmişlerdir.[140]
175....Hâlid'in bir sahâbîden naklettiğine göre O sahabi şöyle demiştir: "Nebiyyi Ekrem (s.a.) ayağının üstünde dirhem miktarı su değmemiş kuru bir yer bulunduğu halde, namaz kılan bir adam gördü. Peygamber (s.a.) abdestini ve namazım iade etmesini emretti."[141]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifte geçen sahabenin isminin bilinmemesi hadîsin sıhhatine zarar vermez. Çünkü sahabenin hepsi güvenilir kimselerdir. Bununla beraber, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde, "Peygamber (s.a.)'in zevcelerinden birinden rivayet edildi" denilmektedir.
Sahâbî, imanlı olarak Rasûlü Ekrem (s.a.)'i görmek saadetine eren kimsedir. Ashâb ise, sâhib kelimesinin çoğuludur. Kelime anlamı arkadaş demektir. Bir de bir mezhep imamının mezhebine giren kimselere de mecazen ashab denir. Ancak bu tabir daha ziyade fıkıh âlimlerince kullanılır. "İmam Şafiî'nin ashabı", "îmam Ebu Hanife'nin ashabı" deyimleri bu manadadır.
Rasûlü Ekrem (s.a.)in ayağında kuru bir yer kaldığı halde namaz kılan kimseye "namazını iade et" sözünün manası açıktır. Çünkü abdestsiz namaz kılmak caiz değildir. Abdest organları üzerinde küçük bir yerin dahi kuru kalması abdeste mânidir. Böyle alınan abdest abdest değildir.
Ancak Rasûlü Ekrem (s.a.)'in "Abdestini iade et!" sözünden ulemâ çeşitli manalar çıkarmışlardır. Bu kelime üzerindeki ihtilaf şuradan kaynaklanmaktadır: Acaba bu kimse yeni baştan abdest almasa da sadece kuru kalan yeri yıkasa abdesti tamamlanmaz mıydı? 173. hadîs-i şerifte belirtildiği gibi, bazı insanlar abdest organlarını hiç ara vermeden yıkayarak abdest almayı abdestin şartı kabul ettiklerinden onlara göre bu kuru yeri yıkayıvermekle abdest tamamlanmış olmaz.
Diğer bir kısım imamlara göre ise, abdest alırken abdest organlarını yıkamaya ara vermek abdestin sıhhatine mâni değildir. .İşte birinci görüşte onlar için bu hadîs-i şerif bir delildir. İkinci görüşte olanlara göre ise, bu hadîs zayıftır. Herhangi bir dînî hükme başlı başına delil teşkil edecek nitelikte değildir. Şayet sahih olduğu kabul edilse bile burada "Abdesti iade et!" emri farz değil, mendupluk ifâde eder. Bu mevzu ile ilgili delillerin münakaşası için 173. hadîse müracaat edilmelidir.[142]

Bazı Hükümler

1. Abdest organları üzerinde en küçük bir kuru yerin kalması dahi abdestin sıhhatine mânidir. Bu abdestle kılman namazın iadesi lâzım gelir.
2. Abdest alırken abdest organlarını yıkamaya ara vermeden abdest tamamlanmalıdır.[143]

67. Abdestin Bozulduğundan Şüphe Etmek

176....Abbâd b. Temîm'in rivayetine göre amcası (şöyle) demiştir: Nebi (s.a.)'e namazda iken abdestinin bozulduğu vehmine

kapılan bir kimse(nin durumu) arz edildi. Nebî (s.a.) "Ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazdan ayrılmasın" buyurdu.[144] [145]

Açıklama

Namaz kılan bir kimse yellendiğim anında hissedebileceği gibi, ses işitmek veya koku duymakla da anlayabilir. Hangi şekilde olursa olsun yellendiğinin farkına varan kimsenin abdesti bozulmuştur. Bu mevzuda mutlaka sesi kulakla duymanın veya kokuyu burunla hissetmenin şart olmadığında âlimler arasında görüş birliği vardır. Çünkü insanın sağırlığından veya koklama duyusunu kaybettiğinden dolayı sesi veya kokuyu veya her ikisini birden farkedememesi mümkündür. Bu bakımdan mühim olan insanın abdestinin bozulduğunu anlamasıdır. Bu sebeple Hattâbî buradaki yellenmenin sesini duymak veya kokusunu hissetmek sözlerini Rasûlü Ekrem (s.a.)'in; "Çocuk doğduğu zaman ağlar da ölürse, o çocuğun (cenaze) namazı kılınır, varis olur ve kendisine vâris olunur. Çünkü, o çocuk canlı olarak dünyaya gelmiştir. Fakat, doğar da hiç sesini çıkarmazsa o çocuğun (cenaze) nama/mı kılmayınız. Çünkü, o ölü olarak dünyaya gelmiştir." [bk. 2920 numaralı hadis tbn Mâce, cenaiz 26; ferâiz, 17; darimi, feraiz 47] hadisine benzetmiştir ki, maksat "çocuğun canlı olarak dünyaya gelip gelmediğini anlamak için çeşitli şekillerde araştırınız ve kesin olarak neticeyi tesbit edince ona göre hareket edin" demektir. Umumiyyetle insanlar yellenmenin, koku sesle farkına vardıklarından bu iki alâmet söz konusu edilmiştir.
Keza, umumiyyetle çocuk canlı olarak dünyaya gelir gelmez ağladığı için çocuğun canlı olup olmadığının bir alâmeti olarak sese dikkat çekilmiştir.
Bu hadîs, İslâmın esaslarından ve fıkhın kaidelerinden çok mühim bir esâsı ve kaideyi teşkil eder. Bu kaide Mecelle'in onuncu maddesinde şöyle ifâde edilmiştir: "Bir zamanda sabit olan şeyin hilâfına delil olmadıkça bekası ile hükmolunur." Bu kaideye fıkıh usûlünde "istishab" kaidesi derler. Buna göre abdestli olduğunu kesin olarak bilen bir kimsenin abdesti, kalbine gelen herhangi bir şüphe ile bozulmaz. Bozulduğuna hükmedebilmek için abdestin bozulduğunun kesinlikle farkına varmak lâzımdır. Bu hususta namaz içinde veya namaz dışında da olsa şüpheye itibâr yoktur.
Buhârî'nin rivayetinde durumu Rasûlü Ekrem'e arzedilen zâtın Abdullah b. Zeyd olduğu ve hatta bu soruyu da kendinin sorduğu açıklanmaktadır. Şüpheye itibâr olmadığı konusunda mezhep imamları arasında görüş birliği varsa da İmam Mâlikten iki görüş rivayet edilir. Birinci rivayete göre, namaz haricinde abdestinde şüpheye düşen kimsenin abdestinin bozulduğuna hükmedilirse de namaz içinde şüpheye düşen kimsenin abdestine zarar gelmez.İkinci rivayete göre ise: Her iki halde de abdestinin bozulduğuna hükmedilir. İbn Kaânî İmam Mâlik'ten üçüncü bir kavil rivayet eder ki, buna göre İmam Mâlik hazretleri de ulemânın büyük çoğunluğu ile beraberdir.
Abdestsiz olduğunu kesinlikle bilen bir kimse, abdest alıp almadığından şüpheye düşerse, abdestsiz sayılır. Bu hususta ulemâ arasında ittifak vardır. Şüphe meselesi bir de Mecelle'nin dördüncü maddesinde şu kelimelerle ifâde edilmiştir: "Şek ile yakın zail olmaz."
Bir kimse karısını boşayıp, boşamadığında yahut temiz suyun pislenip pislenmediğinde veya pis bir şeyin temizliğinde şüphe etse, keza namazı üç mü, dört mü kıldığında, rûku ile sücûdu yapıp yapmadığında, oruca veya namaza nîyyet edip etmediğinde, namaz içinde şüpheye düşse bütün bu şüphelerin hiçbir te'siri yoktur.
Ancak, Şafîîler On küsur meseleyi bu kaidenin dışına çıkarmışlardır.
Hattâbî, "Bu hadîs içki içtiği görülmediği halde üzerine içki kokusu bulunduğu için içki içtiğine hükmedilerek had vurulabileceğine bir delildir" demişse de Hanefî âlimlerinden merhum Aynî "Şer'î had cezalan şüpheden dolayı düşerler. Burada şüphe bulunduğu için had vurulamaz" demiştir.[146]

Bazı Hükümler

1. Kesinlikle bozulduğu bilinmedikçe şüpheden dolayı abdest bozulmaz.
2. İlim adamlarına gizli kapaklı mevzularda da olsa soru sormaktan çekinmemelidir.
3 . Gizli kapaklı ve ağza alınması utanmayı gerektirecek meselelerde kinayeli kelimeler kullanarak edeb dâiresinden ayrılmamaya çalışmalıdır.
4. Mecelle'nin 4. ve 10. maddesindeki fıkıh kaideleri bu hadîs-i şeriften çıkarılmıştır.
5. Kişinin, reis durumunda olan kişiye derdini arzetmesi caizdir.

177....Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz oturağında bir hareket sezer de abdestinin bozulup bozulmadığına karar vermekte kararsız kalırsa, (yellenmeden mütevellit) bir ses işitmedikçe veya koku duymadıkça (namazdan) çıkmasın."[147] [148]

Açıklama

Bu hadisi şerifi takviye eden daha başka hadîs de vardır. İbn Huzeyme, Hâkim ve Ibn Hibbân'ın tahric ettikleri şu hadîs bunlardan biridir: "Birinize şeytan gelir de abdestin bozuldu derse, yalan söylüyorsun deyiversin. Fakat, burnu ile bir yellenme kokusu duyar veya kulağı ile bir yellenme sesi işitirse o başka, " îbn Huzeyme "Yalan söylüyorsun deytversra"cümlesini, "içinden, yalan söylüyorsun desin" şeklinde tefsir etmiştir. Doğrusu da budur. Çünkü, namazda olan bir kimsenin ağzıyla bunu söylemesi câiz değildir.Nitekim îbn Huzeyme'nin bu tefsirini.lbn Hıbbân'ın Sabîh'inde Hz.Bbû Said (r.a.)den rivayet ettiği şu merfu hadîs, kuvvetlendirmek tedir:"Birinize şeytan gelir de sen abdestini bozdun derse,içinden yalan söylüyorsun deyiversin."

Bu hadîs-i, şerifte namaz kılarken yellendiğini zannederek kesin bir hükme varamadığı için abdestinin bozulup bozulmadığından şüpheye düşen kimsenin yeltenme sesi veya kokusu hissetmedikçe namazına devam etmesi lâzım geldiği ifâde edilmişse de kesin hüküm vermenin nasıl gerçekleşeceği izaha muhtaç kalmıştır, Abdullah b. el-Mubârek bu hususta şöyle der: "Abdestinin bozulduğunda şüphe ederse bunu, üzerine yemin edecek derecede kesin olarak bilmedikçe abdestini tazelemesi yâcib değildir."
Kadının önünden yel çıkarsa abdest alması vâcib olur. Ebû Hanîfe (r.a.) önden çıkan yelin abdesti bozmadığı görüşündedir. Çünkü, nadiren vuku bulan bir hâdisedir ki, hadîs-i serttin ifâde ettiği manânın kapsamına girmez. Hanefî âlimlerinden lbaHümâm ise, erkeğin önünden çıkan yel aslında yel olmayıp bir seğrime olduğu için abdesti bozmaz, diyor.
Netice olarak: Şafîî mezhebine göre kadın ve erkeğin önünden çıkan yel abdesti bozar. Çünkü, Peygamber (s.a.) ön ve arkadan çıkan her şeyin abdesti bozduğunu bildirmiştir.
Hanefî mezhebine göre ise, kadın veya erkeğin Önünden çıkan yel abdesti bozmaz. Çünkü, bu aslında yel değil bir seğrimeden ibarettir. Ancak, önden yelin çıkması abdesti bozmazsa da yeniden abdest almak müstehaptır. İmam Muhammed (r.a.) ise, bu mevzuda İmam Şafîî'nin görüşündedir.
Bu hadîs İmam Malik'in namaz dışında abdestinde şüphe eden kimsenin abdesti bozulursa da namaz içinde abdestinden şüpheye düşen kimsenin abdestinin bozulmayacağı hususundaki görüşünü desteklemektedir.
imam Malik'in bu mevzudaki görüşü ve delillerini münâkaşası için 176. hadîsin izahına müracaat edilmelidir. Arkadan çıkan yelin abdesti bozduğu görüşünde icma' vardır.
Önden çıkan yel İbnu'l-Mübârek, İmam Şafîî, İshak, İmam Ahmed ve Hanefî âlimlerinden İmam Muhammed'e göre abdesti bozarsa da, Hanefî' mezhebinde bozmaz.Keza Maliki Mezhebinde de önden çıkan yel abdesti bozmaz.[149]

Bazı Hükümler

1. Namaz esnasında, yellenip yellenmediği şüphesi, namazı da abdesti de bozmaz.
2. Abdesti ve namazı bozan yel, koku gibi namazı ve abdesti bozan şeyler kesin olmadıkça namaz bozulmaz.[150]

68. Öpmeden Dolayı Abdest Gerekir Mi?

178....Hz. Âişe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre: "Rasûlullah (s.a.) O'nu öptü ve abdest almadı."[151]
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadîs mürseldir. (Çünkü bu hadîs-i şerifi rivayet edenlerden) ibrahim TeymîHz. Âişe'den (r.a,) htçbirşey işitmemiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Keza bu hadîsi Firyâbî ve başkaları da rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki; İbrahim et-Teymî kırk yaşma gelmeden vefat etti. Künyesi Ebû Esma idi.[152]

Açıklama

Hadis-i şerif kadına dokunma ve öpmenin abdesti bozmadığını söyleyen Hanefilerin delilidir.
Şafıîler "nikâhı haram olmayan kadının tenine dokunmak abdesti bozar derler ve bu hususta "...Yahut kadınlara temas ederseniz" (el Mâide (5) 6);mcâündeki âyeti kerîmeyi delil getirirler ve sözü geçen ayet-i kerimedeki. kelimesinin hakiki manasının "erkeğin kadının tenine dokunması" demek olduğunu söylerler. Şafîîlere ve onların görüşünde olanlara şöyle cevap verilmiştir: "Sözün hakîkî manâda kullanılmasına manî olan akü, şer'î, örfî... v.s. alâmet varsa, o zaman, sözün hakîkî manâsından çıkartılıp mecazî mânâda kullanıldığına hükmedilir. Burada karîne vardır. Bu karîne şu üzerinde durduğumuz 178 No'lu Hz. Âişe hadîsidir. Binaenaleyh bu ftyet-i kerîmedeki (Lems-dokunmak) kelimesi hakîkî mânâsından çıkartılıp mecazen cinsî temas anlamına nakledilmiştir."
Gerçi bu Hz. Âişe hadîsinin sahih olmadığını söyleyenler olmuşsa da bu hadîsin çeşitli yollardan rivayet edilen hadislerle kuvvetlenmesi, hakkındaki tenkitleri çürütmüştür. Yine Hz. Âişe'nin rivayet ettiği Buhârî'deki şu hadîs de üzerinde durduğumuz Âişe (r.a.) hadîsini kuvvetlendirmektedir. "Âişe (r.a.) Rasûlü Ekrem'in (s.a.) kıble tarafına yatardım, ayaklarımı da onun secde edeceği yere uzatırdan. Secde yapmak istediğinde hafifçe bana dokunurdu. Ben de ayaklarımı toplardım, ayağa kalktı mı yine yayardım."[153] Görüldüğü gün bu hadis mevzümuzu teşkil eden hadîsi kuvvetlendirmekte, kadına dokunmanın abdesti bozmadığım göstermektedir. Rasûlü Ekrem'in duası bereketiyle Allah'ın, Kur'ân'ın te'vilini öğrettiği İbn Abbas'da buradaki "Lems'-den maksat, cinsî temastır" demiştir.
Netice olarak bu hadîs erkeğin kadına dokunmasıyla abdestinin bozulmayacağına bir delildir. Ebû Hanîfe ve iki büyük talebesinin görüşü budur. Fakat tenasül organı münteşir halde iken kadının fercine temas etmesi mezi gelmese bile abdesti bozar. İmam Ebû Hanîfe ve Ebü Yusuf (r.a.) bu görüştedirler. İmam Muhammed ise mezi gelmedikçe bu temasın abdesti bozmayacağı görüşündedir.
Herhangi bir kadının veya erkeğin vücûduna veya tenasül uzvuna yalnız eli ile temasta bulunması ise, abdeste her hangi bir şekilde zarar vermez.
Malikilere göre, cinsî cazibesi olan bir kadının açık olan veya hafif bir şeyle örtülü bulunan uzvuna cinsi bir zevkle, dokunan kimsenin abdesti bozulur. Bu dokunma ister kasten olsun, isterse farkında olmadan olsun netice aynıdır.
Şafilere göre: Herhangi bir yabancı kadının bir uzvuna, arada hiçbir örtü bulunmaksızın dokunmak abdesti bozar. Abdestin bozulman için şehvetin bulunması şart değildir. Bundan kadının saçları, dişleri ve tırnakları müstesnadır. Keza Şafîîlere göre bir erkek veya kadın kendisinin veya başkasının oturağını veya tenasül organını örtüsüz olarak elinin içi ile tutacak olsa abdesti bozulur. Malikîlere ve Hanbetflere göre de böyledir.

Ancak, Malik! ve Hanbeffiere göre Ur kadının kendi tenasül uzvunu tutması abdestini bozar.
Netice; kendisine nikâh, helâl oton (müsteha) kadının çıplak tenine, çıplak elle veya çıplak vücûdun herhangi bir uzvu ile dokunmak, hem dokunanın hem de dokunulanın abdesti, Şafîttere göre bozulur.
Malikî ve Ahmed'den bir rivayete göre de şehvetle olduğu zaman bozulur, şehvetsiz olursa bozulmaz.
Hanefîlere göre ise bozulmaz.
Tenasül uzuvlarının birbirlerine teması ise bütün mezheplere göre İttifakla abdesti bozar.
Zira, mezinin gelip gelmemesinde Hanelerden bazılarının itirazı var ise de, ibâdette itiyat gerektiği de unutulmamalıdır.

179....Âişe (r.a.) dan, demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) hanımlarından birini öptü ve sonra abdest almadan namaza çıktı."
Urve diyor (ki) Âişe'(r.a.) ya "O (eşi) senden başkası değildir"dedim. (O da) güldü.[154]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadîsi aynı zamanda Zaide ve Abdülhamid el-Himmânî, Süleyman et-A'meş'ten rivayet etmişlerdir.[155]

Açıklama

Kur'ân-ı Kerim'de geçen, insanın bildiği ilâhî emir ve hakikatleri saklamamasını emreden, bu mevzuda üzerine düşen görevi yapmamayı en büyük zulüm olarak nitelendiren "Yanında Alİah'dan (gelen) bir şâhitHgi saklayandan daha zalim kim vardır?"[156] gibi âyet-i kerîmeler müslümaiüan, her devirde bildiği dînî hakikatleri, hiçbir fedakârlıktan çekinmeden şahsî bir gurura kapılmadan ve etrafın ayıplamasından sakınmadan söylemeye ve yapmaya sevketmiştir. Gerçeği Öğrenmek noktasında da müslümanlar aynı hassasiyet ve heyecanı taşımışlardır, tşte hadîs-i şerifte Hz. Urve'nm Teyzesine meseleyi inceden inceye sormasında hakim olan duygularda bunlardır. Hz. Urve bu sorusuyla abdestin bozulup bozulmamasıyla çok yakından ilgili bir meseleyi bizzat Hz. Âişe'ye sorarak bu mesele hakkında duyduğu haberin aslım Öğrenmek istemiştik.
Hz. Âişe'nin gülmesi ise, yeğeni Urve'nin sorusuna cevap mâhiyetinde bir ikrardır. Çünkü, böyle dînî bir mesele ile ilgili bir soru karşısında gülmek soranın sözünü tasdik ve ikrar anlamına geldiği gibi aynı zamanda" Ra-sûlullah (s.a)'ın zevcesi olduğunu başkasından duyması karşısında hissettiği sevinç ve memnuniyyetinde bir ifadesidir. Şu durum, düşünen ve insaf sahibi kişiler için Rasûlü Ekrem (s.a.)'ın bütün hayatının yatak odasına varıncaya kadar dikkatle incelendiği ve hiçbir gizli tarafı kalmadığı halde, hayatında en küçük bir kusur veya nefret uyandıracak bir duruma rastlanamaması onun iffetinin ve insanlığın semâsında bir dolunay gibi parladığımn en büyük delillerinden biridir. Halbuki başka insanların özel hayatları incelendiği zaman târihte isim yapmış pekeok kişilerin bile ne denli iğrenç yanlarının ortaya çıkacağı erbabının ma'lûmudur.

180....(Yine) Urvetu'l-Müzenî Âişe (r.a.)'dan yukarıdaki hadîsi rivayet, etmiştir.[157]
Ebû Dâvûd dedi ki; Yahya, b. Saîd el-Kattân bir adama "Şu iki hadîsin yani el-A 'meş'in Habîb'den rivayet ettiği (öpmekten dolayı abdestin bozulmayacağına dâir olan) hadîsle (yine) aynı senetle (rivayet ettiği) Özür sahibi bir kadının her namaz için abdest alacağına dâir olan hadîsin zayıf olduğunu söylediğini benden insanlara anlat" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bize ulaşan habere göre) es-Sevrf; "Habîb, bize yalnızca Urvetı-MüzenVden (haber) naklet" demiştir.(Sevri bu sözüyle) Habib'in Vrve b. ez-Ztibeyr'den kendilerine hiç bir haber nakletmediğini söylemek istiyor.
Ebû Dâvûd dedi ki: Oysa Hamza ez-Zeyyât Habîb 'den O da Ur-ve b. ez-Zübeyr'den o da Âişe'den(r.a.) sahih olarak hadîs nakletmiştir.[158]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifle ilgili fıkhî açıklamalar 177 ve 178 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde geçmiştir. Tafsilât için bu hadislerin şerhlerine müracaat edilebilir. Ancak, bu hadîsin zayıflığı veya şahinliği üzerinde müellif Ebû Davud'un naklettiği görüşler üzerinde bazı açıklamalar yapmak ta fayda vardır.
Bu hadîs-i şerifte geçen râvi Urve Hz. Âişe'nin kız kardeşinin oğlu Urve b. ez-Ztibeyr'dir. Buna göre Urve'nin meçhul olduğundan dolayı hadîsin zayıf olduğu görüşü yanlıştır. Bunun delillerini şöyle sıralayabiliriz:
1. Urve'nin, Îbnu'z-Zttbeyr değil de, Müzem olduğunu söyleyen kimse Abdurrahman b. Mağrâ'dır. Halbuki, Abdurrahman sözü delil olabilecek nitelikte bir kimse değildir. Bu mevzuda Vckî, Abdurrahman'a muhalefet ederek Urve'nin, Urve b. ez-Zübeyr olduğunu açıkça ifâde etmiştir. Şayet Urve'nin, Urve el-Muzenî olduğunu söyleyenlerin hadîs-i şerîfin senedinde geçen el-A'meş'in şeyhleri olduğu dttşünülebilirse de bunların kimler olduğu açıkça söylenmediğinden kimlikleri meçhuldür. Bu yüzden de sözlerine güvenilmez.
2. Buradaki Urve'nin meçhul bir Urve olduğu iddiası da yanlıştır. Zira ,eğcr bü Urve'nin kim olduğu bilinmeseydi bu kadar kimse ondan hadîs rivayet etmezdi. Halbuki bu kimse aslında Urve b. ez-Zübeyr'dir. Hadîs-i şerifte Urve el-Mûzenî diye gösterilişi Abdurrahman b. Mağrâ'nm hatasıdır.
3 . Muhaddislere göre bir isim vasıfsız ve nisbesiz olarak söylenirse o isimle en meşhur kimse anlaşılır. Bundan da anlaşılıyor ki Urve ile kastedilen Urve b. ez-Zubeyr*dir.
4 . Urve'nin Hz. Âişe'ye "O senden başkası değildir." dediğinde Âişe (r.a.)'nin de gülmesi bu Urve'nin Urve b. ez-Zübeyr olduğunu gösterir. Çünkü, bilindiği gibi Urve b. Zübeyr, Hz. Âişe'nin yeğenidir. Böyle bir soruyu Hz. Âişe (r.a.)'ye yabancı bir kimsenin sorması imkânsızdır.
5. Bu hadîsi Ahmed b. Hanbel ve Darakutnî, Hişam b. Urve, babası ve Hz. Âişe vasıtasıyla naklediyor ki, bu da Urve'nin Urve b. ez-Zübeyr olduğunu gösterir.

Gerçek şu ki bu hadîsin zayıflığı senedinde Abdurrahman b. Mağra'nın bulunmasından ileri gelir. es-Sevrî'nin Urve b. ez-Zübeyr'den Habîb'in hiçbir hadîs nakletmediğine dâir sözlerim müellif Ebü Dâvûd'da eklediği açıklamasında reddetmiş bulunmaktadır.[159]

69. Erkeğin Tenasül Uzvuna Dokunmasından Dolayı Abdest (Gerekir Mi?)

181....Abdullah b. Ebî Bekir, Urve'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Mervfin, b. el-Haken[160]'in huzurunda abdesti bozan şeyleri müzâkere etmekte İdik. Mervân; "Tenasül uzvuna dokunmaktan da (bozulur)" dedi.
Urve;
Ben bunu bilmiyorum, dedi. Mervân;
Büsra bint Safvân[161] bana,RasûluIIah(s.a.)'ın "Zekerine (Tenâsul organına) dokunan kimse abdest alsın buyurduğunu haber verdi." dedi.[162] [163]

Açıklama

Hadîsin zahirinden, zekere dokunmaktan dolayı abdestin bozulduğu anlaşmaktadır. Rasûlullah (s.a.)in "Abdest alsın" buyurmasından maksat, "Elini yıkasın" demektir; diyenler de olmuştur. Ancak Darâkutnî'mn rivayetlerinden bundan muradın el yıkamak değil, namaz abdesti olduğu anlaşılmaktadır. Ayr mevzuda, Ahmed b. Hanbel ile, Hanefî ulemâsından Tahâvî'nin rivayet ettiği bir hadîste de Rasûlullah, "Fercine dokunan abdest alsın" buyurmuştur. Ancak, Tahâvî bu hadîs için "üinker" demiştir.
Ömer b. el-Hattâb, oğlu Abdullah, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Âişe, Sâ'd b. Ebî Vakkâs, Atâ, Zührî, İbn Müseyyeb, Mücâhid, Ebân b. Osman, Süleyman b. Yesâr, İshâk, Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel yukarıda işaret edilen hadîslere dayanarak, tenasül organına dokunmanın abdesti bozacağı görüşüne varmışlardır. Bundan sonraki babta gelecek olan ve zekere dokunmanın abdesti bozmayacağını ifâde eden Talk hadîsini zayıf saymışlardır. "Talk hadîsini sahih saysak bile o Büsra hadîsi ile nesh edilmiştir" derler. Bu görüşte olanlar, abdesti bozmaya sebep olan dokunma şekilleri ve şahsın kendi zekerine mi, yoksa başkasının zekerine mi dokunduğunda abdestinin bozulacağı hususunda değişik görüşlere sahip olmuşlardır.
MâlİkîIere göre: Baliğ olan bir erkek kendi edep yerine avucunun içi, yani parmaklarının ucu veya yanlarıyla dokunursa abdesti bozulur. Elinin üstü, tırnakları veya kolu ile dokunursa bozulmaz. Dokunmadan dolayı zevk alıp almaması arasında fark yoktur. Edep yerine bir örtü ile dokunursa bir şey lâzım gelmez.
Şâfillere göre: Bir kimse kendisinin veya bir başkasının edep yerine arada bir örtü olmadan avucunun içiyle dokunursa abdesti bozulur. Başkasınm edep yerine dokunması hâlinde dokunulanın erkek veya kadın, büyük veya küçük, Ölü veya diri olması arasında fark yoktur. Şâfîîlerden meşhur olan kavle göre dübür de aynı hükümdedir; abdest bozulur.
Hanbelîlere göre de, dokunan erkek olsun, kadın olsun, şehvetli veya şehvetsiz, kendisinin veya başkasının edep yerine elinin içi veya dışı ile dokunması halinde abdesti bozulur. Kendisinin veya başkasının dübürüne dokunmak veya kadının kendi fercine dokunması ile de abdesti, bozulur. Tırnakları ile dokunmaktan dolayı bozulmaz.
Hz. Ali, İbn Mes'ud, Ammâr, Hasen el-Basrî, Rabîa, Sevrî ve Hanefî-lere göre edep yerine dokunmaktan dolayı abdest bozulmaz. Bunlar, bundan sonra gelecek olan Talk Hadîsi'ni hüccet kabul etmişlerdir. O hadîs için Tahâvî "Senedi müstakimdir" demiş, Taberânî sahih olduğunu söylemiştir.
İbnu'l-Medînî de: "faik hadîsi, Busrâ'nın hadîsinden daha (sağlamdır) güzeldir" demiştir. Ayrıca Tahâvî Şertau MefinİI Âsâr da Hz. Ali'den rivayet ettiği; "Ben burnuma mı yoksa kulağıma,veya tenasül organıma mı dokundum fark etmez" sözü de, Haneliler için delildir. Diğer mezheplerin delil saydıkları Büsra Hadîsi âhâd olduğu için, onu delil kabul etmemişlerdir. Büsra Hadîsinin sübûtu hâlinde, RasÛtuttah'ın "abdcst alsın" buyurmasından maksat, "elini yıkasın" demek olduğuna hamledilir, demişlerdir. Çünkü, Ashâb-ı kiram, taşlarla taharetlenİrlerdi. Dolayısıyla, bilhassa yaz günlerinde ellerinin edep yerlerine değerek pislenmesi muhtemeldi. Bunun için Efendimiz, onlara edep yerlerine dokunmaları halinde ellerini yıkamalarını emretmiştir.
Ulemâdan bazıları da Büsra Hadîsi ile Talk Hadîsinin arasını birleştirme cihetine gitmişler ve zekere dokunmayı, ondan bir şey çıkmasından kinaye saymışlardır. Çünkü, genellikle edep yerine dokunmanın peşinden bir hades çıkar. Böylece üzerinde durduğumuz Büsra Hadîsinde zekere dokunmaktan maksat, ondan bir hades çıkmasıdır. Bundan sonra gelecek olan ve "zekere dokunmaktan dolayı abdestin icap etmediğini" ifâde eden Talk Hadîsi'ndeki ise, hakîki manâsında kullanılmıştır.
Hadis, Hanefîlerin yorumu dışında, diğer mezhep imamlarına göre, zekere dokunmanın abdesti bozduğuna delâlet etmektedir.[164]

70. Tenasül Organına Dokunmanın Abdesti Bozmayacağı

182....Kays b. Talk babası, Talk'ın şöyle dediğini haber verdi:"Biz (bir heyet olarak) Rasûlullah'ın huzuruna girmiştik ki, Bedevî olduğu sanılan bir adam geldi ve: "Yâ Rasûlallah abdest aldıktan sonra edep yerine dokunan kimse hakkında ne dersin (abdesti bozulur mu)?"' dedi. Rasûlullah (s.a.) "O, ondan bir çiğnem (veya[165] bir parça) et değil midir? (abdesti bozulmaz)" buyurdu.[166]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bunu, Hişâm îbn Hassan, Süfyân es-Sevrî, Şu'be, îbn Uyeyne ve Certr er-Râzî, Muhammed b. Câbir vasıtasıyla Kays b. Talk'tan rivayet etti.
183....Müsedded, Muhammed b. Câbir'den aynı senet ve manâ ile fakat "namazda (zekerine dokunursa)'1 ilâvesi ile hadisi rivayet etmiştir.[167]

Açıklama

Bundan evvelki bâbda yer alan Büsrâ Hadisinin açıklamasında da belirtildiği gibi bu hadîs, edep yerine dokunmanın abdesti bozmayacağını kabul edenlerin delilidir. Hadîsin kuvvet yönünden lehinde ve aleyhinde söz söyleyenler olmuştur. Tirmizi: "Bu hadîs, bu konuda rivayet edilenlerin en sağlamıdır" derken, İmam Şafiî: "Biz, Kays b. TalkM soruşturduk, fakat onu tanıyana rasüayamadık" diyerek zayıf saymıştır. Ancak Talk'ı İmam Şafiî'nin tanımaması, onun meçhul olmasını, yani başkaları tarafından da bilinmemesini gerektirmez. Nitekim ondan bir çok râvîler hadîs rivayet etmişler ve onu cerh etmemişlerdir.
Edep yerine dokunmanın abdesti bozmayacağı görüşünde olanların bazıları da Büsrâ'mn Talk'tan daha sonra müslüman olduğunu ileri sürerek, Talk Hadisinin, Büsrâ Hadîsiyle neshedüdiğini söylemişlerdir. Fakat Büsra'nm sonradan müslüman olması, Şevkânî'nin de ifâde ettiği gibi Büsra Hadîsinin Talk Hadîsini nesh ettiğine delil olmaz.
Bu hususta ulemânın görüşünü şu şekilde sıralayabiliriz:
1. Hz. Ali, tbn Mes'ud, Ammftr, Hasenu'l-Basrî, Rabîa, Ehl-i Beyt ve İmam Sevrî, kişinin kendi avret mahalline veya başkasının avret mahalline dokunmasıyla abdestin bozulmayacağı görüşündedirler. Hanefîlerin görüşü de budur. Delilleri ise, şerhini yaptığımız Talk Hadîsi ve İmam Tahâvî'nin "Şerh Mafini'l-Âsftn'nda" Hz. Ali'den mevkuf olarak naklettiği: "Ha kulağıma, burnuma dokunmuşum ha avret yerime dokunmuşum, fark etmez" sözüdür.
Busrı Hadisi zayıf olmakla birlikte oradaki abdestten maksat, yalınız elini yıkamaktır. Zira "vudu" kelimesi Arapçada "el yıkamak" manâsına da kullanılır. Bu şekilde iki hadîsin arası da te'lif edilmiş olur.
Gayet tabîi ki, dokunmadan dolayı şehvete gelip, herhangi bir akıntı olmuşsa abdest akıntıdan dolayı bozulur, dokunmadan değil. Menî geldiği taktirde gusül icâb ettiği ise malumdur.
2. Mâlikîlere göre, baliğ olan kişinin kendi zekerine doğrudan doğruya avuç içi, elin yanı, parmak uçları veya parmak yanları ile ister bilerek, isterse bilmeyerek dokunması halinde abdest bozulur. Elin sırtı, tırnağı veya kolu ile dokunulacak olursa, abdest bozulmaz, demişlerdir. Delil olarak da Büsra Hadîsi ve Dârakutnî'nin "Sizlerden biriniz zekerine dokunduğunda namaz abdesti gibi abdest alsın" hadîsidir.
3. Şafiîlere göre kişinin avuç içi ile kendi avret yerine veya başkasının avret yerine (kadın olsun erkek olsun, büyük olsun küçük olsun, ölü olsun diri olsun) dokunursa abdesti bozulur.
Dübüre dokunmada da hüküm aynıdır.
Delilleri de İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel ve Hak im'in rivayet ettikleri; "Kim fercine dokunursa abdest alsın" hadîsidir. Zira fere, insanın ön ve arka yerine şâmildir.
Dârakutnî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği Rasûlullah'ın: "Avret yerlerine dokunup da, abdest almadan namaz kılanlara yazıklar olsun" dediğinde Hz. Âişe'nin:
Yâ Rasûlallah, anam sana feda olsun, bu erkekler için mi kadınlar için mi demesi üzerine Rasûlullah:
"Sizlerden biri fercine dokunduğunda namaz için abdest alsın" buyurmuştur. Ayrıca bunu da delil getirirler.
4. Hanbelîlere göre ise, zekere dokunmak abdesti bozar. Dokunan erkek olsun kadın olsun, şehvetle veya şehvetsiz olsun, kendi uzvu veya başkasının uzvu olsun (tırnak hariç) el içi ve dışı ile olsun, abdest bozulur. Dübüre dokunma da aynıdır. Delilleri Şâfiîlerin getirdikleri delillerle birleşmektedir.
Görülüyor ki, mezheb imamları kendi görüşlerini hadîslerle desteklemektedirler. Ancak, Hanefîlerin dayandığı deliller yanında yukarda saydığımız sahâbîlere ek olarak, Huzeyfe b. Yemân, Ebu'd-Derdâ, Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi sahâtjîler ve yine tabiîne ek olarak Sâd b. Müseyyeb, Sâid b. Cübeyr, İbrahim en-Nehaî gibi tabiînin büyükleri de avret yerine dokunmakla abdestin bozulmayacağım söylemişlerdir. Böylesine önemli bir konuda yukarda geçen değerli şahsiyyetlerin "abdest almak gerekmez" şeklindeki ifâdeleri, Hanefîleri desdekleyen ve onların görüşlerini takviye eden deliller arasındadır.[168]

Bazı Hükümler

1. Hadîs; Dînin ahkâmım öğrenmek için gayret sarfetmeye ve gerektiğinde sefere çıkmaya teşvik etmektedir.
2. Edep yerine dokunmaktan dolayı abdest bozulmaz.[169]

71. Deve Eti Yemekten Dolayı Abdest Gerekir Mi?

184....Berâb. Âzib (r.a.) den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.)e "Deve etlerin (i yemek)den dolayı abdestin bozulup bozulmadığı" soruldu. Rasûlullah;"Deve eti yemeden dolayı abdest alınız" buyurdu.[170]"Koyun etinden dolayı bozulup bozulmadığı" soruldu. "Bundan dolayı abdest almayınız" buyurdu. "Deve yataklarında namaz kılınıp kilınmayacağı" soruldu. "Oralarda namaz kılmayınız, çünkü develer şeytan (tabiatlı hayvanlardandır." dedi. "Koyun ağıllarında namazın hükmü" soruldu. "Oralarda namaz kılınız çünkü onlar berekettir." buyurdu.[171]

Açıklama

Hadîsin zahirinden, deve eti yemenin abdesti bozduğu anlaşılmaktadır. Ancak buradaki adestten maksat, Dînî ve Şer'î manâda olan abdest midir yoksa, lügat mânâsı olan el yıkamak mıdır?
Ahmed b. Hanbel ile birlikte İshâk b. Râhûye, Yahya b. Yahya, Ebû Bekir b. Münzir ve îbn Huzeyme maksadın namaz

abdesti olduğu görüşündedir.
Müslim'in Câbir'den yaptığı rivayet de bu görüşü desteklemektedir. Bey-hâkî, İmam Şafii'nin; "Eğer deve eti hakkındaki hadîs sahîhse, benim görüşüm de odur" dediğini nakleder.
Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, meşhur eseri Huccettullahi'l-bâliğa'da, deve etinin abdesti bozduğu kabul edilirse, bunun hikmetinin şu olabileceğini söylemektedir; "Deve eti, Tevrat'ta haram kılınmıştır, Israiloğullan Peygamberlerinin tümü, onun haram oluşunda ittifak etmişlerdir. Cenâb-ı Allah onu, Muhammed Ümmetine helâl kılınca, iki hikmete binâen abdesti farz kılmıştır. Bunlar;
a. Haramken helâl kıldığı için Allah'a şükretmek.
b. Bazı gönüllerde deve etinin mübâhhğı hususunda bir tereddüt olabilir. Çünkü, insanlar bunun evvelki ümmetler için haram olduğunu biliyordu. Abdest, bu tereddüdü def ve kalbin huzuru için son derece etkilidir."
Hanefî, Şafîî ve Mâlikî mezhepleri ile Hulefâ-i Râşidîn, Sahâbî ve Tabîînin çoğunluğuna göre: Deve eti yemenin abdeste zararı yoktur. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadîsdeki vudû'un Şer'î manâsında değil, temizlenmek manâsına gelen "el yıkamak"tan ibaret olduğunu söylemişlerdir. Bunun için de Hattâbî, buradaki "vudıT'u el yıkama'ya hamletmiştir.
Buradaki vudû'u, Abdest almak manâsına alacak olursak, Ebû Dâvûd'da 192 numarada gelecek olan ve Tirmizî, Nesâî ve tbn Maceb'nin de rivayet ettikleri; Rasûlullah'ın son tatbikatının, ateşde pişen şeyden dolayı abdest almadığı şeklinde olduğunu ifâde eden "Câbir Hadisi" İle nesh edilmiş olduğunu söylemek gerekir.
Koyun eti yemekten dolayı ise ittifakla abdest almak gerekmez.
Hadîs-i Şerifin devamında, Rasulullah insanları deve yataklarında namaz kılmaktan men etmiş ve bu yasağa, develerin şeytanlardan olduğunu sebep göstermiştir.
tbn Mâce'nin rivayetinde; "Develerin şeytanlardan yaratıldığı değil, onların şeytanın işini yaptıkları" bildirilmektir. Çünkü, develer çok ürkek ve azgın olurlar. Namaz kılanın gönlüne vesvese vererek, huşû'una mâni olabilirler. Ayrıca namaz kılan kişinin, hayvanların ürkmesinden dolayı zarar görebileceği gibi kaçıp gitmeleri hâlinde ise, namaz kılanın namazını terketmesine de sebep olabilir. Namaz kılanın gönlüne vesvese vermek veya ona namazı terkettirmek, şeytanın işi olduğundan; Rasulullah Efendimiz bunlara sebep olan deveyi şeytanlardan saymış ve onların yataklarında namaz kılmayı men etmiştir.
Hadisin zahiri, bu gibi yerlerde namaz kılmanın haram olmasını gerektirir. Zahirîlerle Hanbelîler bu görüştedirler.
Diğer mezheplere göre: Deve yataklarında namaz kılmak, mekruhtur. Ancak namaz kılacağı yerde necaset varsa, orada namaz kılınması caiz değildir.
Aynı hadîste, Koyun ağıllarında (necaset olmayan yerinde) namaz kılınmasına izin verilmiştir. Oralarda namaz kılmanın mubah oluşunun sebebi, koyunların bereketli ve sakin olması; develerdeki tehlikenin koyunlarda bulunmamasıdır. RasÛlullah da böyle vasıflandırmıştır.
Nehâî, Evzaî, Zührî, Hakem, Sevri, Atâ, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Şafîî'lerden tbn Huzeyme bu hadîse dayanarak, koyunların idrar ve terslerinin temiz olduğuna hükmetmişler ve: "Rasulullah koyun ağıllarında namaz kılmaya cevaz verdiğine göre, onların idrar ve tersleri temizdir. Çün- kü ağıllarda idrar ve tersin bulunmamasına imkân yoktur" diyerek dâvâlannı isbat yönüne gitmişlerdir. Bu görüş sahiplerine göre; deve ve sığır gibi eti yenen hayvanların necasetleri de koyunun necaseti gibidir. Deve yataklarında namazın men edilmesine sebep, onların necaseti değil, vesvese ve teh- tikeden korunmak, huşûu muhafaza edebilmektir.
Ayrıca bunlar, Rasûlullah'ın Urenîlere yakalandıkları bir hastalık üzerine "deve idrarını sütleri İle beraber İçmeler"ni emretmesinin de, deve idrarının temizliğine delil olduğunu söylerler.
Ancak Hanefîler, Şafîüerin çoğunluğu, Cumhûr-u ulemâ bu görüşü kabul etmemiş ve her türlü idrar ve tersin pis olduğuna kail olmuşlar ve: Rasûllah'ın; "Deve Idrftnnı içmelerini emretmesi" onun temiz oluşundan değil, zarurete binâendir. Nitekim zaruret hâlinde ölü etini yemek caizdir, demişlerdir. Urenîler de o gün için bir hastalığa tutulmuşlardı. Hastalık, benizlerini sarartıyor, karınlarını şişiriyordu. Tedavisi de mümkün değildi. Rasûluüah,"sadece o hâdiseye ışık tutmuş, Allah'tan aldığı ilham ile o günün tedavisini vermiştir. Buna göre idrarın içilmesi bir zarurete binâendir. Zaruretler de kendi miktarlannca takdir olunduklarına göre; buradaki idrar içmeyi hâdisenin dışına da taşırarak helâl olduğuna kail olmak gerekmez. Böyle olunca da eti yenen ve yenmeyen bütün hayvanların idrar ve pisliği necis demektir.
Ebû Hüreyre'nin merfû olarak rivayet ettiği "İdrardan korununuz, çünkü kabir azabının çoğu ondandır." Hadîs-i Şerifi bu görüş sahiplerinin delilidir. Ayrıca Buhar! ve Müslim'in ve Ebû Davud'un 20 no'Iu hadîste rivayet ettikleri; "Rasûlullan (s.a.) İki kabre uğradı. Bunlar azap görüyorlar «ma büyük bir şeyden dolayı değil. Şu birisi idrardan korunmazdı..." hadîs-i şerifi de bunlar için delildir.[172]

Bazı Hükümler

1. Hadîs, deve eti yemekten dolayı abdestin lüzumuna işaret edef Abdestten maksad, yukarıda da açıklandığı gibi el yıkamaktır.
2. Deve yataklarında namaz kılmak yasaktır.
3. Koyun ağıllarının necis olmayan yerlerinde namaz kılmak caizdir.
4. Hüküm verirken gerekçelerini de açıklamak caizdir.[173]

72. Çiğ Ete Dokunmaktan Dolayı Abdest Almak Mı Yoksa El Yıkamak Mı Gerekir?

185....Ebû Sa'îd (el-Hudrî)'den, demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) bir gün, koyun derisi yüzen bir çocuğa rastladı; "Biraz kenara çekil, sana(koyunun nasıl yüzüldüğünü) göstereyim" buyurdu. Sonra elini kottuk altına kadar görünmeyecek şekilde deri ile

et arasına soktu. Sonra da gitti ve abdest almadan cemaate namazı kıldırdı.[174]Ebu Dâvûd der ki: Amr, rivayetinde; "abdest almadı" sözünün tefsiri olarak "Yani ejjml suya sürmedi" ibaresini ziyâde etmiştir. Amr, rivayetin Hilâl b. Meymûn er-Remlî'den: "Bize haber verdi" anlamına gelen "ahbaranâ" tabiriyle değil de an, an (...deny dan) sözleriyle nakletmiştir. Abdu'lVâhid b. Ziyâd ve Ebû Muâviye Hitâl'den o da Atâ tarikiyla, Rasûlullah 'tan Ebu Satâ'i anmadan (mürset olarak) rivayet etmiştir[175]

Açıklama

Hadîs-i şeriften, elini ete dokunduran bir kimsenin abdest almasına lüzum olmadığı anlaşılmaktadır. Hadîsin metne esas olan Eyyûb ve Muhammed b. Alâ'nın rivayetlerinde Rasûlullah'ın ete elini sürdükten sonra elini yıkayıp yıkamadığına dâir hiçbir kayıt yokken, Amr'ın Rivayetinde elini yıkamadığı ilâvesi de yer almıştır. Ancak bâb başlığı da nazarı itibâra alınırsa, Rasûlullah (s.a.)'ın abdest almaması, elini yıkamamış olmasını gerektirmez.
İbn Rislân: "Bu hadîsten, çocuğun kestiği hayvanın etini yemenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bunda, hayvan kesildikten sonra deride v.s. kalan kanın temiz olduğuna delil vardır" demektedir.[176]

Bazı Hükümler

1. Hadîs, Rasûlullah'ın merhametine ve tevâzuuna işâret etmektir.
2. Ete dokunmaktan dolayı abdest almak gerekmez.
3. Lider durumunda olan kişilerin, topluma faydalı olabilecek işlerde öncülük etmesi gerekir.[177]

73. Ölü Bir Hayvana Dokunmaktan Dolayı Abdest Almanın Terki

186....Câbir b. Abdillah'ın rivayetine göre: Rasûlüllah (s.a.) Âliye[178] nin birinden gelirken etrafında sahâbîler olduğu halde çarşıya uğradı ve küçük kulaklı ölü bir oğlağa rastlacu. Onu eline alıp kulağını tuttu ve (etrafındakilere): "Hanginiz bu oğlağın, kendisinin olmasını ister?" tnıyurdu[179] ve (Câbir b. Abdillah), hadisin tamamını zikretti.[180]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif, ölü bir hayvana dokunmaktan dolayı abdest almanm ve el yatamanın icâb etmediğine delildir. Zira Rasûlüllah (s.a.) ölü oğlağa eli ile dokunmuş ve elini yıkadığına veya adest aldığına dâir her hangi bîr haber nakledilmemiştir.
Ebû Davud'un bu rivayetinde hadîsin tamâmı yer almamış, sadece mevzu ile alâkalı kısım nakledilmiştir. Ancak Ebû Dâvûd, lafızlarım zikretmemekle beraber, Cabir b. AbdiİIah'ın bu rivayetinin devamına da işaret etmiştir. Müslim'deki rivayete göre bu hadîs-i şerifin devamı meal olarak şöyledir:
Rasûlullah; "Hanginiz bunnn bir dirhem karşılığı kendisinin olmasını ister" diye sormuş; Yanındakiler: "Onun hiç bir şey karşılığı bizim olmasını istemeyiz, onu ne yapalım ki?" diye cevap vermişler. Buna karşılık efendimiz: "Onan, sizin olmasını İster misiniz?" diye tekrar sormuş; Sahâbîler de: "Vallahi eğer bu oğlak diri olsaydı bile kulağı küçük olduğu için ayıplı olurdu, ölüsü ne işe yarar ki?" demişler. Rasûlullah da: "Vallahi dünya Allah'a, bunun size değersiz olduğundan daha değersizdir" karşılığını vermiştir.[181]
Görüldüğü üzere bu hadîsin sebeb-i vürûdundan maksat; dünyanın değersiz olduğunu bir misalle anlatmaktır. Hadîs-i şerifin konu ile alâkası sadece Ebû Davud'un kitabına aldığı kısımdır. Zaten hadîs-i şerîfı kitâbü'z-zühd'de de ayrıca nakletmiştir.[182]

Bazı Hükümler

1. Ölü hayvana dokunmak caizdir
2. Ölü hayvana dokunmaktan dolayı el yıkamak veya abdest almak şart değildir.
3. Bir işin tahkîk ve te'kîdi için yemin etmek caizdir.
4. Hadîs dünyanın değersizliğine ve akıllı, bir kimsenin ona bel bağlamayacağına işaret etmektedir.[183]

74. Ateşte Pişen Şeyi Yemekten Dolayı Abdest Bozulmaz

187....lbn Abbâs (r.a) demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) bîr koyunun (pişmiş olan) küreğini(n etini) yedi. Sonra abdest almadan namaz kıldı."[184] [185]

Açıklama

Hadîs-i şerifte ifâde edilen bu hâdise, Fethu'I-Bâri'nin beyânma göre, Dubâ'a bint Zübeyr b. AbdiM-Muttalib'in evinde olmuştur. İbn Abbfts'ın teyzesi Meymûne'nin evinde olduğunu söyleyenler de vardır.
Bu ve bu babtaki diğer hadîsler, pişmiş et yemekten dolayı abdest almanın lâzım olmadığına işaret etmektedir. Hulefâ-i Râşidîn ve ashabın ileri gelenleri ile dört mezhep imamının görüşü de böyledir.
Ömer b. Abdilazîz, Hasen el-Basrî, Zührî ve Ebû Kılâbe'nin ateşte pişen eti yemekten dolayı abdest almanın gerekli olduğu

görüşünde oldukları rivayet edilmiştir. Bu görüş sahipleri bundan sonraki bâbta gelecek olan hadîslere dayanmışlardır. Cumhur ise o hadîslerin, üzerinde durduğumuz babın hadîsleri ile nesh edildiğim söylemişlerdir.

188....Muğîre b. Şu'be (r.a)'den, şöyle demiştir:
"Bir gece Rasûlullah (s.a.)'a misafir oldum. Rasûlullah, biraz et (pişirilmesini) emretti ve (et) pişirildi. Efendimiz, bıçağı aldı ve benim için etten kesmeye başladı. Tam o sırada Bilâl cıkageldi ve Rasûlullah'a namaz (vaktinin geldiğini) haber verdi. Rasûlullah bıçağı bıraktı Bilâl'e: "Ne oluyor ona? Allah hayrını versin'[186] dedi ve fabdest yenilemeden) namaz kılmak Üzere kalktı.[187]
(Ebû Davud'un hocalarından olan) Enbâri, Muğîre'nin: "Bıyığım uzamıştı, Rasûlullah, (altına) misvak koyarak onları kısalttı veya; "Bıyığını misvak üzerine (koyarak) kısaltayım buyurdu" dediğini de ilâve etmiştir.[188] [189]

Açıklama

Kendisine misafir olarak gelen Muğîre b. Şu'be ile birlikte yemek yerken, Bilâl'ın namaza davetini Rasûlullah hoş görmemiş ve bu memnuniyetsizliğini: "Bilal'e ne oluyor? Allah hayrını versin!" sözleriyle ifâde etmiştir. Bu deyimin manâsı hakkında lügat kitaplarında bir çok manâlar verilmiştir. Dipnotta kısaca buna işaret edilmiştir.
Görüldüğü gibi namaz vaktinin geldiğini haber alan Efendimiz, derhal yemeği keserek namaza koşmuştur. Rasûlullah'ın burada işaret edilen hareketi; Buhârî'nin rivayet ettiği: "Akşam yemeği hazırlandığında, önce yemeği yeyiniz" mealindeki hadîse zıt değildir. Çünkü, Buhârî'nin hadîsinde yemeğe acele etmesi tavsiye edilen kişi, oruçlu olup da acıkan, yemeği arzu ettiği için namazda huşû'u muhafaza edemiyeeek olan kişidir. Ayrıca üzerinde durduğumuz hadîs-i şerifte, yemeği bırakıp camiye koşacak olan kişi imamdır. Çünkü, Rasûlullah, pek az istisna ile aralarında bulunduğu cemaate devamlı imam olurdu.[190]

Bazı Hükümler

1. Misâfirlik
2. Ev sahibi imkânı nisbeticde misafire ikramda bulunmalıdır.
3. Pişmiş eti bıçakla kesmek caizdir; onun nehyedildiğme işaret eden hadîs zayıftır. Şayet o hadîsin sübûtu kabul edilirse, o zaman, eti kesmeye ihtiyaç olmadığı takdirde yabancılara benzememek için nehyedildiğme hamledilir.
4. Müstahak olana duâ etmek caizdir.
5. İmamın namaza hazır olduğunu bildirmesi caizdir.
6. Et yemek abdesti bozmaz.
7. Uzadığı takdirde bıyığı kısaltmak meşrudur. Dudakları örtecek biçimde bıyıkların uzatılması caiz değildir.
8. Bıyığın düzgün kesilmesi için altına bir şey konulması meşrudur.
9. Sünnete uygun olmayan bir hareketinden dolayı kişiye müdâhale edilebilir ve insanın saçı ve sakalına itîna göstermesi gerekir.

189....tbn Abbâs (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) bir (koyun) bud(u eti) yedi, altındaki sergiye elim sildi. Sonra kalkıp namazını kıldı."[191] [192]

Açıklama

Hadîs-i Şerîfte, Efendimizin et yedikten sonra elini yıkamadan, bir beze silerek namaza kalktığı ifâde edilmektedir. Yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasını tavsiye etmiş olmasına rağmen, Resulullah'ın elini yıkamaması, el yıkamanın farz olmadığım göstermek içindir.[193]

Bazı Hükümler

1. Ateşte pişen ete dokunmaktan dolayı abdest bozulmaz.
2. Yemekten sonra eli ve ağızı yıkamadan namaz kılmak caizdir.
3. Yemekten sonra elleri yıkamak farz değildir. Silmek de caizdir.
4. Yemekten sonra peçete ile veya ıslak bezlerle el silinebilir.

190....İbn Abbâs (r.a) demiştir ki; "Rasûlullah (s.a.) bir (koyun) bud(un)dan ısırdı. Sonra abdest almadan namaz kıldı."[194] [195]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif de, bu babın diğer hadîslerinde olduğu gibi yemekten dolayı abdestin bozulmadığına işaret eder. Ayrıca, insanın direkt olarak, çatalsiz ve bıçaksız eti dişleri ile ısırmasının caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

191....Muhammed b. Münkedir dedi ki; Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken dinledim;
"Rasûlullah(s.a.)'a ekmek ve et ikram ettim. (Onlardan) yedi. Sonra abdest suyu istedi, abdestini aldı ve öğlen namazını kıldı. Sonra yemeğinin artığını isteyip yedi, (bu sefer) abdest almadan, kalkıp namaz kıldı."[196] [197]

Açıklama

Rasulullah'ın bir miktar et ve ekmek yedikten sonra abdest alıp namaz kılması, sonra da tekrar aynı şeyleri yeyip abdest almadan namaza durması meselesinde iki ihtimal akla gelebilir:
1. Önce, ateşte pişen şeyden dolayı abdest alması, sonra da, ikinci defa aynı şeyi yediği halde abdest almaması, evvelki hükmün nesh edilmesi anlamına gelir.
2. Rasûiuuah yemeğe (ilk kez) oturduğunda abdestsiz olabilir. Yemek esnasında karnı doymadan namaz vakti gelmiş, bunun için yemeği bırakarak abdest alıp namazını kılmıştır. Henüz karnı doymadığı için namazdan sonra tekrar sofraya oturarak karnını doyurmuş, abdesti olduğu için, yeniden bir abdeste lüzum görmeden kalkıp namaz kılmıştır.
Rasûlullah'm, karnı tok olduğu halde, bir günde iki defa yemek yemenin caiz olduğunu göstermek ve bazı dînî ahkâmı fiilen öğretmek için böyle hareket ettiği de düşünülebilir.[198]

Bazı Hükümler

1. Ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdest almak ge rekmez.
2. Yemek yerken namaz için yemeğe ara verilebilir.

192....Câbir (r.a.) şöyle demiştir; Rasûlullah'ın iki işinden sonuncusu, ateşin değiştirdiği (pişirdiği) şeyden dolayı abdest almamasıdır.[199]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu bir önceki hadisin kısaltılarak yapılmış rivayetidir.[200]

Açıklama

Rasûlullah'ın iki işinden maksat, ateşte pişen bir şey yedikten sonra adest alması, sonraları ise abdesti terk etmesidir. Cumhûr-u ulemâ bu hadîse dayanarak; ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest almanın vücûbunun neshine hükmetmiştir.
Ancak, Beyhâkî, hadîs-i şerifin sonuna Ebû Davud'un yaptığ ilâveye bakarak, evvelki hükmün, bu hadîsle nesh edildiğine hükmetmenin sağlam bir dayanağa sahip olmadığını söylemektedir. Zira, bu hadîs, evvelki hadîsin muhtasarı olursa Rasûlullah'ın, ateşte pişen şeyden dolayı öne abdest alması, sonra tekrar yediği halde abdest almadan namaza durması, bir mecliste olmuştur. Bununla da neshe hükmedüemez. Çünkü, ateşte pişen şeyden dolayı abdest almayı emreden hadîslerin bu hâdiseden sonra vftrid olması mümkündür. Beyhâkî'nin bu mütalaalarına da İtiraz; edilerek, bu hadislerin evvelki hükmü nesh edebileceğine dâir deliller de getirilmiştir. Burada bu münâkaşaların nakline lüzum görmedik. Yalnız şurası muhakkaktır ki, Rasûlullah (s.a.) Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali, İbn Abbâs Âmir b. Rabîa, Übey b. Kâ'b, Ebû Talha (r. anhum) dan, menkûl olan tatbîkat, ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdestin gerekmediğidir.
Bfici bu konuda şunları söyler:" Ateşte pişen şeyden dolayı abdest almaya lüzum olmadığında zamanımız ulemâsı müttefiktir. Hılâf sahabe ve tâbi-ûn devrinde idi. Rasûlullah'tan gelen "Ateşte pişen şeyden dolayı abdest alınız" mealindeki hadîsin te'vîlinde ashabımız (mâlikîler) farklı şeyler söylemişlerdir. Bazıları, buradaki abdestten maksadın müstehap olmak üzere eli ve ağızı yıkamak olduğunu söylerken, bazıları önceleri abdest farzken bilâhare nesh edildiğini söylemişlerdir."

193....Ubeyd îbn Sümâme el-MürâdîMen, demiştir ki; Rasûlul-lah (s.a.) ashabından Abdullah b. Haris b. Cez' ez-Zübcydi [201] Mısır'a bizim yanımıza geldi. Onu,, Mısır Mescidi'nde (şunları) söylerken dinledim:
Ben, bir evde Rasûlullah'la birlikte altı kişinin altıncısı veya yedi kişinin yedincisi[202] olarak bulunuyordum. Bilâl geldi ve Rasulullah'a namazı haber verdi. Biz de çıktık ve tenceresi ateşte (kaynamakta) olan bir adama uğradık. Rasülullah o zâta "Tenceren (deki et) pişti mi?" diye sordu.
Adam; Anam babam sana feda olsun, evet (pişti) yâ Rasûlallah dedi.
Nebi (s.a.) tenceredendir parça et aldı (ağzına koydu). Namaza tekbir alıp başlayıncaya kadar çiğnemeye devam etti. Ben de ona bakıyordum.[203] [204]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif Rasûlullah'ın pişmiş ete dokunmaktan dolayı abdest aıma(kğını ve elini yıkamadığını ifâde etmektedir.[205]

Bazı Hükümler

1. İmam'a ezandan sonra namaza hazır olunduğu haber verilebilir.
2. Bir kimsenin -razı olacağını bildiği takdirde- her hangi bir dostunun yemeğini yemesi caizdir.
3. Pişmiş ete dokunmaktan dolayı ellerin yıkanmaması caizdir.

4. Yemekten sonra namaza durulacaksa ağıza su alıp çalkalamak şart değildir.
5. Toplumun başında olan kişilerin, toplumun içindeki fertlerle ilgilenmesi onların gönlünü ancak hareketleride bulunması, toplumla arasındaki mesafeyi açmaması gereklidir.[206]

75. Ateşte Pişen Şeve Dokunmaktan Dolayı Abdest Almanın Lüzumuna Israrla İşaret Eden Hadisler

194....Ebû Hureyre (r.a.) demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ateşin pişirdiği her şey(i yemek)den (dolayı) abdest gerekir."[207] [208]

Açıklama

Muhaddislerin âdeti, bir mes'elede nesh varsa evvelâ mensüh (hükmü kaldırılan) hadîsleri sonra da nâsih hadîsleri zikrederler. Ebû Dâvûd, pişmiş ete dokunmaktan dolayı abdestin bozulmadığına işaret eden hadîsleri mensûkkabul etmiş, abdestin bozulduğunu ifâde eden hadîsleri sonra getirmiştir. Cumhurun görüşü ise; daha evvel de ifâde edildiği gibi bunun tam tersidir. Yani ateşte pişen şeye dokunmaktan dolayı abdest almanın vücûbunu ifâde eden hadîsler neshedilmiştir.
Daha evvelce geçtiği gibi Arapça'da Vudû' el ve ağız yıkamak mânâsına gelebileceği gibi, abdest almak manasına da gelir. Buradaki vudü'dan murat, el veya ağız yıkamak değil, abdest almaktır. Çünkü, ŞârîMn sözünden ilk anlaşılacak olan şey, dînî manâdaki vudû'a hamletmektir ki, burada abdest almaktır.
Bu hadîs, ateşte pişen şeyden dolayı abdest almanın şart olduğunu ifâde etmektedir. Konu ile ilgili açıklama bundan sonraki hadîs-i şerîfin şerhinde verilecektir.

195....Ebû Süfyân b. Sa'îd b. Muğîre haher verdi ki: Kendisi (bugün) Ümmü Habîbe[209] 'nin yanına girmiş o da Ebû Süfyân'a (içmesi için) bir tas sevîk ikram etmiş, Ebû Süfyân (Sevîk'i içtikten sonra) su isteyip ağzını çalkalamış. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, şöyle demiş;
Yeğenim (ey kız kardeşimin oğlu) abdest almayacak mısın? Çünkü Rasûlullah (s.a.); "Ateşin değiştirdiği (pişirdiği) veya ateşin dokunduğu[210] şeyden dolayı abdest alınız" buyurdu.[211]
Ebû Dâvûd, Zühri hadîsinde ("Kızkardeşimin oğlu" yerine) "oğlan kardeşimin oğlu dedi" demektedir.[212]

Açıklama

Sevîk, buğday veya arpa kavutunun su, bal, veya süt ile kanştırılmasıdır.
Ümmü Habîbe bunun yenilmesinden dolayı abdestin lüzumuna işaret etmiş ve Rasûlullah'm bununla ilgili emrini haber vermiştir.
Ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdesti lüzumlu görenler bu hadîse istinâd etmişlerdi. Ömer b.Abdi'l-azîz, Hasen el-Basrî, Zührî, Ebu Kılâbe, Ebû Miclez ve Ebû Dâvûd bu görüştedir.
Ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdestin vacip olmadığı görüşüne sahip olan ulemâ bu hadîsin, bundan önceki bâbta geçen hadîslerle nesh edildiğini söylemişlerdir.
îmam Nevevî, Müslim Şerhi'nde, bu ihtilâfın Islâmın ilk devirlerinde olduğunu, daha sonra abdestin vacip olmadığı hususunda icmâ olduğunu kaydetmektedir. İbn Hâcer de îbn Batardan şu mütâlâayı nakletmiştir: "Araplar câhiliyye devrinde temizliğe alışık olmadıkları için Rasûlullah ateşte pişen şeyi yedikten sonra abdest almalarım emretmiştir, islâm yerleşip, insanlar temizliğe alışınca bu hükmü nesh etmiştir."
"Rasûlullah'in fiili, ümmeti ile ilgili sözlerine mufinz olmaz ve onu neshetmez" şeklindeki ifâdeler, ancak sözün hususiyetine dâir bir delil olduğu takdirde geçerlidir. Burada öyle bir delil olmadığı gibi, Efendimiz Ebû Bekir, Ömer ve Ali {radıyallâhu anhüm)'nin et ve ekmek yedikten sonra adest almamalarına ses çıkarmamıştır.
Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce'nin Câbir'den yaptıkları rivayetlerde, Câbir, Rasûlullah (s.a.) Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'le beraber ekmek ve et yemiş, onlar abdest yenilemeden namaz kılmışlardır.
Bilindiği gibi, nâsih-mensûh meselesinde, iki hadîs-i şerif arasını te'lif etmek imkânı varken birinin diğerini nesh etmesi söz konusu değildir. Bu hadîs-i şerifleri te'vil eden bazı ulemâ konuya daha değişik bir şekilde yaklaşmakta ve şu görUşü ileri sürmektedirler: "Ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdeste lüzum yoktur diyen hadîslerin, abdest almanın farz olmadığına; abdesti emreden hadislerin de müstehab'a hamledildiğini" söylemektedirler. Böylece neshi söz konusu etmeden hadîsler arasım te'lif etmektedirler. Hattâbî'de bu görüşü benimseyenler arasındadır.
Beyhâkî, Osman ed-Dârimî'den naklen şunları söylemektedir:
"Bir konudaki hadîsler birbiriyle tearuz ederler ve bir tarafı tereme kesin bir işfiret bulunmazsa, Hulefâ-i Râşid'nin ameline bakılır ve onların ameli istikametindeki hadisler tercih edilir."
Nevevî de bu görüşü tercih etmiştir.
Tahâvî Meân-i'1-Âsâr adlı eserinde Hulefâ-i Râşidî'nin, ateşte pişmiş bir şeyi yedikten sonra abdest almadan namaz kıldıklarına dâir birçok haber rivayet etmiştir.[213]
İkinci görüş tercihe daha şayandır. Dört mezhep İmamının görüşleri de bu istikâmettedir. Zira, sahabeler, Rasûlullah'ı yakından izlerler, emirleri nedib te ifâde etse (farz imâsı vermemesi kaydı ile) ona titizlikle uyarlardı. İçlerinde Hulefâ-i Râşidîn'in de bulunduğu seçkin sahabe topluluğu abdest almadıklarına göre, adest almayı emreden hadîs-i şeriflerin, bir hüküm ifâde etmedikleri yani mensûh oldukları anlaşılır.[214]

76. Süt (İçmek)Ten Dolayı Ağzı Yıkamak

196....Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre;
Peygamber (s.a.) süt içmiş, su isteyerek ağzım çalkalamış, sonra da; "Muhakkak bunun yağı vardır" buyurmuştur.[215] [216]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif, süt ve bunun gibi yağh bir şeyi yeyip içmekten dolayı ağzj yıkamanın müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Her ne kadar bu hadîs-i şerifte ağzı çalkalamanın illetinin sütte yağ oluşu olarak ifâde edilmekte ise de, Buhârî'nin Beşîr b. Yesâr'dan rivayet ettiği ve Rasûlullah'ın "Sevîk" yedikten sonra ağzını su ile çalkaladığını bildiren haberi yağsız yiyecekleri yedikten sonra da ağzı yıkamanın müstehap oluşuna delâlet etmektedir.
Yemekten evvel ve sonra ellerin yıkanması da aynı şekilde müstehaptır.
tmam Nevevî Müslim Şerhi'nde bu konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Ulemâ yemekten evvel ve sonra elleri yıkamanın müstehap olup olmadığında ihtilâf etmiştir. Zahir olan, elde pislik ve kir yoksa yemekten önce yıkamanın mütehap oluşudur. Yemekten sonra elde yemek eseri bulunduğu takdirde yine ellerin yıkanması müstehaptır. Ancak, yemeğe dokunmamak suretiyle elde yemek bulaşığı kalmamışsa yıkamak gerekmez."'
İmam Mâlik de bu mevzuda, Nevevî'nin sözlerine benzeyen şeyler söylemiştir. Yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasına işaret eden hadîs, Peygamberler'in sünnetlerindendir.
Hadîs, süt içmekten dolayı ağzı yıkamanın meşru olduğuna delâlet etmektedir.[217]

77. Süt İçmekten Dolayı Ağzı Yıkamak Hususunda Ruhsat

197....Enes b. Mâlik (r.a.) demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) süt içti, ağzını çalkalamadan ve abdest almadan namaz kıldı.[218]
Râvt Zeyd dedi ki; "Bu şeyhi (Mûtîb. Râşid'i) bana Şu 'be (b. Haccâc) tanıttı."[219] [220]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif süt içmekten dolayı ağzı yıkamayı ve abdest almayı terketmenin câiz olduğuna delildir.
Hanefî ulemâsından Aynî, Buhârî Şerhi'n de, Tahâvi'nin: "Bu hadîs, süt içmekten dolayı ağzı yıkamanın neshedildiğine delildir" dediğini nakleder.
Buna göre bu hadîs nâsih,bundan önceki hadîsde mensûh olmuş olur. Diğer bir görüşe göre ise, mes'elede nesh sözkonusu değildir. Ağzı yıkamayı emreden haberler vücûba değil, istihbâba delâlet eder.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre Enes'in Rasûlullah'dan sonra süt içtiğinde ağzım üç defa yıkamasını belirtmesi bu konuda neshin olmadığım gösterir.
Çünkü bu hüküm neshedilmiş olsaydı, Esnes ağzım çalkalamazdı. Mentael müellifi de bu görüşü tercih etmiştir.
Bu gibi hadîsler âmir hükmünde hadîsler değildir. Yapıldığında iyi olanı, yapılmadığında dînî bir hükmün terkedilmiş sayılmayacağını açıklarlar.
Hadîsten süt içmekten dolayı ağzı yıkamanın şart olmadığı hükmü çıkarılmıştır.[221]

78. Kandan Dolayı Abdest Almak

198....Câbir (r.a.)'den şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a.)'Ia beraber Zâtürrikâ' Gazvesi'ne[222] çıkmıştık. Müslümanlardan biri, müşriklerden birinin karısını öldürdü (veya esir etti). Müşrik; Muhammed ashabından birinin kanını dökmedikçe peşlerini bırakmayacağına yemin etti. Rasûlullah'ın izine düştü. Rasûlullah (s.a.) bir yerde konaklamıştı. Bize; "Bizi kim korur?" diye sordu. Ensâr ve Muhacirînden birer[223] kişi; "Biz!" diyerek ileri atılıp görevi kabuİ ettiler. Rasûlullah onlara;
"Dağ yolunun geçidinde durunuz" buyurdu.
Bu iki kişi dağ yolunun ağzına vardıklarında muhacir olanı uzandı, Ensâr'dan olanı da kalkıp namaza durdu. Müşrik geldi, namaz kılan Ensârî'nin karaltısını görünce, onun ordunun nöbetçisi olduğunu anladı ve okunu fırlattı ve sanki bedenine (eli ile koymuş gibi) isabet ettirdi. (Ensârî) oku bedeninden çıkardı (namazına devam etti). Müşrik bu şekilde Üç kerre ok attı. (Ensârî ise üçünü de çıkardı), sonra namazına devamla rükû ve secdesini yaptı. Sonra arkadaşı uyandı[224] Müşrik, bekçilerin kendisini fark edip yerini bildiklerini anlayınca kaçtı.
Muhacir olan (sahâbî) Ensâr üzerinde kam görünce hayretle "Sübhânellah! İlk ok attığında beni uyandırsaydın ya" dedi. Ensârî;
"Ben bir Sûre[225] okuyordum, onu (yarıda) kesmek istemedim" dedi.[226]

Açıklama

Hadîs-i şerif, insan vücûdundan (ön ve arkanın dışında) çıkan kamn abdesti bozmadığına delildir.
İbn Ömer, İbn Abbâs, îbn Ebî Evfâ, Câbir, Ebû Hureyre, Âişe, îbn Museyyeb, Salim b. Abdülah, Kasım b. Muhammed, Atâ, Mekhûl, Rabîa, Mâlik, Ebû Sevr, Dâvûd ve Şâfiîlerin görüşleri de budur.
Hattâbî; Kanın abdesti bozmayacağı görüşünde olanların bu hadîse dayandıklarım söyledikten sonra: "Bu haberden bu

şekilde hüküth çıkarmanın nasıl sahîh olduğunu anlamıyorum. Çünkü kan akıp bedenine bulaştığına göre elbisesine de bulaşmıştır. Elbisesine az da olsa kan bulaşıp bu halde namaz kılan kişinin namazı Şafîîye göre de caiz değildir. Ancak yaradan kan çıkar da bedenine bulaşmazsa o zaman müstesna. Eğer burada durum böyle ise, hayret." demektedir.
Bu görüşte olanlar, ayrıca Dârakutnî'nin Enes'ten rivayet ettiği Rasûlıllah'ın kan aldırıp, sadece kan aldırdığı yeri yıkayarak, abdest almadan namaz kılması rivayeti ile İmam Mâlik'in Muvatta'ındaki: "îbn Abbâs'ın burnu kanardı çıkan kam yıkar, daha sonra kaldığı yerden namazına devam ederdi" şeklindeki rivayetini delil kabul etmişlerdir.
Önden ve arkadan gelen kan ise, Şafîîlere göre abdesti bozar, Mâlikîlere göre kanda idrar veya pislik yoksa abdesti bozmaz.
İçerisinde Hulefâ-i Râşidîn'in de bulunduğu Aşere-i Mübeşşere, Îbn Mes'ûd, Sevbân,. Ebu'd-erdâ, Zeyd b. Sabit, Ebü Mûsâ el-Eş'arî, Sevrî, Evzâî, İshâk ve Hanbelîlerle Hanefîlere göre, insan bedeninin her hangi bir yerinden çıkan kan abdesti bozar.
Ancak, Hanefîlere göre yaradan çıkan kan, yaranın başından kenara dağılmazsa abdest bozulmaz. Bu görüşte olanlar, üzerinde durduğumuz hadîs hakkında şöyle demektedirler:
"Bu hareketin vukuunda Peygamberimiz'in her hangi bir takririnin birlikte olmayışı ve bu durumda sahabenin kendi içtihadına binâen böyle yaptığı ihtimâlinin kuvvetli olması sebebiyle, kanın çıkması ile abdestin bozul-masına dâir diğer hadîslere muarız olduğundan, ikinci grup tarafından tercihe şayan görülmemiştir. Ayrıca sahâbînin, Ensârî'nin üzerindeki kanı görmesi, kanın elbiseye de bulaştığına delâlet etmektedir. Bu da, kanın çok olduğunu göstermekte ve Hattâbî'nin yukarıdaki görüşlerine cevap olarak kanın elbiseye bulaşmayacak kadar az olduğunu söyleyenlerin iddialarım geçersiz kılmaktadır."
Aynî; kan aldırmak hususunda, "bu Hanefîler için bir hüccettir. Çünkü, onlara göre sıkmak suretiyle çıkan kandan dolayı abdest bozulmaz. Abdest çıkartılan değil, çıkan kandan dolayı lâzım gelir" der.
Hattâbî bu görüş hakkında; "O, fukahânın ekserisinin görüşüdür. İki görüşten daha ihtiyatlı olanı budur ve ben de bu görüşteyim"demektedir.
Bu görüş sahipleri Dârakutnî ve Îbn Mâce'nin Hz. Âişe vasıtasıyla rivayet ettikleri şu hadîse dayanmışlardır:
"Kime kusmak, burun kanaması veya mezî isabet ederse (namazdan) ayrılıp, abdest alsın sonra da konuşmadan namazın! bina etsin (kaldığı yerden devam etsin).
Buhârî ve Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettikleri, Rasûlullah'ın kandan dolayı abdest almaşım emrettiği Fâtıma bint, Ebî Hubey$ hadîsi de, kandan dolayı abdestin bozulacağına delâlet etmektedir.
Aynî, "bu hadîs, ashabın dayandığı delillerin en kuvvetlisi ve en sahihidir" demiştir.
Dârakutnî'nin Temîm ed-Dârf den rivayet ettiği, "Her akan karidan dolayı abdest gerekir" mealindeki hadîs de bu görüşü te'yid etmektedir. Şafii olan İmâm Nevevî bu hadîsleri teker teker ele alıp tenkid etmiş ve kendi mezhebini takviye etmeye çalışmıştır.
İbn Teymiyye, kandan dolayı abdestin bozulmadığına işaret eden ha-dîslerdeki kanın bir iki damla gibi az; abdestin bozulduğunu ifâde eden hadîslerdeki kanın ise, çok oluşuna hamlederek hadîsler arasını te'Gfc çalışmıştır. İbn Teymiyye şöyle der; "Sahabeden bir cemaatın az kandan dolayı abdesti terkettikleri doğrudur. RasûluUah'ın kan aldırıp, abdest atmadan namaza durduğuna dâir olan Enes Hadîsi buna hamledilir. (Yukarıda tercemesi verilen) Hz. Âişe Hadîs-i ise, kanın çok oluşuna hamledilir."
Dârakutnî'nin EbÛ Hureyre'den merfû' olarak rivayet ettiği, "bir veya iki damla kandan dolayı abdest(e lüzum) yoktur. Ama akan kan olursa müstesna" şeklindeki hadîs de bu te'vîli te'yid etmektedir. Ancak, bu hadîsin senedinde Muhammed b. Fazl b. Atıyye olduğu için tehkîde uğramıştır.
Kusmuk çıkması hâlinde abdestin bozulup bozulmayacağı hususu ihtilaflıdır. Şafîî ve Mâlikîlere göre, kusmuktan dolayı abdest bozulmaz. Hanbelîlere göre, kay(kusmuk)'ın çoğu abdesti bozar. Hanefîlere göre, kusmuğun ağız dolusu abdesti bozar, daha azı bozmaz.
Yukarıda belirtildiği gibi ön ve arka dışında vücûdun her hangi bir yerinden akan kanın abdesti bozacağı Aşere-i Mübeşşerenin, İbn Mesûd, tbn Abbâs, Sevbân, Ebu'd-Derdâ, Zeyd b. Sabit, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve îbn Ömer gibi sahâbîlerin görüşleri de bu istikâmette olduğundan Hanefîlere göre abdest bozulur.[227]

Bazı Hükümler

1. Ashâb-ı kiram dînin yayılması için cihâd etmişler ve bütün fedakârlıklara göğüs gererek ellerinden gelen gayreti sarfetmişlerdir.
2. Düşmana karşı bütün korunma tedbirleri alınmalıdır. Pu, tevekküle aykırı değildir.
3. Başkan kendisi ve tabîleri için en faydalı olan şeyleri yapmalıdır.
4. Tebaanın, canlanın tehlikeye atma pahasına da olsa başkanın emrine itaat etmeleri gerekir.
5. Kur'ân okumak, basiret sahipleri için en mühim işlerden daha önemli ve haz vericidir, özellikle namaz hâli bu hazzın en iyi şekilde alındığı zamanlardır .Müslümanların böyle bir hazzı tadabilmeleri için kendilerini hazırlamaları gerekir.
6. Müslümanların bir işini üzerine alan kimse, en iyi şekilde vazifesini îfâya çalışmalıdır.
7. Hadîs, Ashâb-ı Kiramın Allah'ı zikre ve Kur'ân okumaya olan düşkünlüğünü ve Kur'ân tilâvetini kesmemek için vücûduna saplanan oka bile ehemmiyet vermediklerini ifâde etmektedir. Burada akla gelen, oradaki sa-hâbînin ilk ok atışta namazı bozup düşmanı defi idi. Çünkü, sahâbî orada nöbette idi ve Peygamber ve ashabını bekliyordu. Asıl olan da budur. Fakat, sahâbînin dîni gayreti ve ok atanın, kendileri orada olduğu müddetçe geçemeyeceğinden emin olmasından dolayı bu yolu seçmemiştir.
8. Vücuttan kan çıkması Şâfîîye göre abdesti bozmaz. Hanefilerce bozulur.
9. Hadis, birden fazla kişilerin, birden fazla görevlerde, verilen görevleri canlan pahasına da olsa bihakkın yapmaya

çalışmaları gerektiğini gösterdiği gibi, aksamadığı takdirde görevin nöbetleşe yapabileceğine delildir.[228]

79. Uykudan Dolayı Abdest Almaya Dâir

199....Abdullah b. Ömer (r.a.)'den şöyle demiştir:
"Bir gece, Rasulullah (s.a.) yatsı namazından meşgul edilip (namazı) geciktirdi?[229] O kadar ki, biz mescidde uyuduk. Sonra uyandık, tekrar uyuduk, uyandık tekrar uyuduk. Nihayet Rasulullah bizim yanımıza (mescide) geldi ve "Sizden başka namazı bekleyen kimse yoktur" buyurdu.[230] [231]

Açıklama

Rasulullah (s.a.)'in mescidde kendisini bekleyen sahâbîlere "Sizden başka namazı bekleyen kimse yoktur" buyurması onları teselli içindir. Yani, başkaları namazlarım bırakıp yattılar, siz ise, camide namazı bekliyorsunuz. Bu beklemenin fazileti sadece size vardır başkasına değil,, demektir.
Hadîste ashabın uyuyuş sekilerine veya uyandıktan sonra abdest alıp almadıklarına dâir bir açıklık yoktur.
O halde hadîsten ashabın ya abdestin bozulmayacağı bir şekilde uyuduklarını ya da uyandıktan sonra abdest alıp namazlarını o şekilde kıldıklarını anlayabiliriz.
Uyumanın abdesti bozup bozmadığı hususunda ulemâ arasında görüş ayrılıkları vardır:
1. Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Sâid b. el-Müseyyeb, Ebû Miclez, Hamîd b. Abdurrahman, A'rac, Evzâî ve Şiflere göre, her ne suretle olursa olsun uyumak abdesti bozmaz.
"Namaza kalktığınız zaman yüzünüzü yıkayınız..."[232] mealindeki âyeti delil olarak ileri sürüp, "Cenâb-ı Allah abdesti bozan şeyleri lıaber vermiş, bunlar arasında uyumayı saymamıştır" derler.Sünnetten delilleri de EbÛ Hu-reyre'den rivayet edilen, "Abdest ancak ses veya kokudan dolayıdır" hadîsi şerifidir.
Ancak, bu âyet ve hadîsten bunların anladığını anlamak mümkün değildir. Çünkü, âyet-i kerîme abdesti bozan şeylere mahsus değildir. Nitekim âyette abdesti bozan şeylerin tümü sayılmamıştır. Meselâ, idrar zikredilme-miştir. Sünnetten delil gösterdikleri hadîs-i şerif ise, abdesti bozan şeyleri haber vermek için değil, kişinin yellenip yellenmediği hususundaki şühesini defetmek için vârid olmuştur.
2. Hasan el-Basrî, Müzeni, EbÛ Ubeyd, Kasım b. Sellâm, İshâk b. Râhûye ve îbn Mttnzir'e göre, ister oturarak, ister yatarak her türlü uyuma ile abdest bozulur. Bunlar Hz. Muâviye'nin rivayet ettiği şu hadîsi delil kabul etmişlerdir.
Rasûlullah şöyle buyurdu: "Göz, dübüriin bağıdır. Gözler uyuduğa zaman o bağ çözülür." (Dârakutnî).
Sünen-i Ebî Dâvûd'da 203 numarada gelecek olan hadîs de bu görüşün delillerindendir.
Bu "görüşte olanlara, "bu hadîsler zayıftır, sıhhatlerinin farz edilmesi hâlinde mütemekkin olmıyan uyuma şekillerine hamledilirler" diye cevap verilmiştir"
3. Zührî, Rabîa, Evzâî, Mâlik ve Ahmed'den bir rivayete göre uyuma şekline bakılmaksızın çok uyuma abdesti bozar, az uyuma bozmaz.
Bunlar, bundan sonraki Enes Hadîsi'ne dayanırlar. O hadîste Ashabın başlarının öne düştüğünden bahsedilmektedir. O da, az uykuda mevzuu bahs olur.
4. Şafîîlere göre kişi mak'adım yere tam yerleştirmiş vaziyette uyursa abdesti bozulmaz. Aksi halde bozulur. Uyumanın az veya çok, namaz içinde veya namaz dışında olması arasında fark yoktur. Üzerinde durduğumuz hadîs ile 201 ve 202 numarada gelecek olan Enes ve tbn Abbâs hadîsleri, Şafîîlerin delilleri arasındadır. Bu hadîslerdeki uyuma şekli, oturup mak'adı yere yerleştirerek uyumaya hamledilmiştir. Şafîîlere göre uyuklamak suretiyle abdest bozulmaz.
Hanefîlere göre, kişi uzanarak, bir şeye dayanarak veya yaslanarak uyur, dayanıp yaslandığı şey çekildiği takdirde düşecek durumda olursa abdesti bozulur. Çünkü, abdesti bozan şey uyumanın kendisi değil, uyku esnasında abdest bozucu yel veya kokunun zuhur etme ihtimâlinin galip olmasıdır. Nitekim, biraz önce geçtiği gibi, "gözler mak'adm bağıdır" hadîs-i şerîfi de buna işaret etmektedir. Bu durumda âdeten bir şeyler çıkabilir. Âdeten sabit olan bir şey de gerçekten varmış gibi kabul edilir. Bir şeye dayanmak veya yaslanmak da, mak'ad yerden kesildiği için mafsalların irtibatını izâle eder. Bu şekilde de istirahat son haddine varmış sayılır.
Ayakta, bir yere dayanmadan, rükûda, secdede veya oturarak uyumak ' ise abdesti bozmaz. Bu şekildeki uyumanın namaz içinde veya namaz dışında olması arasında fark yoktur. İnsan, yanında konuşulan şeylerin çoğunu işitecek şekilde yatarak da olsa ayaklarsa abdesti bozulmaz. Yanımla konuşulanlara çoğunu İstemeyecek derecede uyuklarsa bozulur.
Hanefîler; îbn Abbas'dan rivayet edilen şu hadîse dayanarak abdestin, namaz içinde uyumaktan bozulmayacağı hükmüne varmışlardır. Şöyle ki: "Îbn Abbâs RasÛlullah'ı secdede iken, horlayıp üfler gibi ses çıkarıncaya kadar uyurken gördü. Rasûlullah kalkıp namaz kıldı. Bunun üzerine "Ya Rasûlullah sen gerçekten uyudun" dedim. "Ancak yatarak uyuyana abdest lâzım getir. Çünkü, uzandığı zaman mafsallar gevşer" buyurdu." (Tirmizî, Ebû Dâyûd, Ahmed b. Hanbel Taberânî, îbn Ebî Şeybe, Dârakutnî) '
Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Oturarak, rükû halinde iken veya secde ederken uyuyana abdest gerekmez. Abdest ancak uzanarak uyuyana lâzımdır. Çünkü, İnsan uzanarak uyuduğu zaman mafsalları gevşer."
HldftyeMe mezhebin görüşüne esas olarak bu hadîs-i şerif verildiği halde, Nasbu'r-râveMe bu hadîsin bu lafızla garîp olduğu, meşhur olanın, bundan evvel tercemesini verdiğimiz lafızla olduğu kaydedilmiştir.[233]

Bazı Hükümler

1. Az uyumak abdesti bozmaz. (Mezheplerdeki farklı görüşler "Açıklama" kısmında verilmiştir).
2. Uykusu gelen kimsenin yatsıdan önce uyuması caizdir. Ancak, yatsıyı kılmak için uyanamamaktan korkarsa uyumamalıdır.
3. Yatsı namazını gecenin ilk üçte birinden sonraya kadar geciktirmek caizdir.
4. İmam veya Âlim'in halka meşakkat verdiğim zannettiği bir şey yapması halinde cemaatten özür dilemesi ve onların gönüllerini alıcı, onları teselli edici sözler söylemesi meşrudur.
5. (Keyfî olmama kaydıyla) camîde yatmak ve uyumak caizdir.
6. Faziletli ve âlim olan bir imamın arkasında namaz kılmak için beklemenin caiz olduğuna da işaret etmektedir.

200....Enes (r.a.) şöyle haber vermiştir: "Rasûlullah (s.a.)'ın ashabı, yatsı namazını beklerlerdi. Hatta başlan öne eğilir, daha sonra namaz kılarlar abdest almazlardı."[234]
Ebû Dâvûd der ki; Şu'be Katâde'den naklen "Biz Rasûlullah zamanında, (yatsı namazını beklerken) başımız öne düşerdi" ibaresini ilâve etmiştir.
Bu hadîsi tbn Ebî Arûbe de Katâde'den değişik lafızlarla rivayet etmiştir.[235]

Açıklama

Hadîsin zahirinden anlaşıldığına göre, Ashâb-ı Kirâm'm yatsı namazıını beklemeleri nâdir hâdiselerden değil, sık sık tekerrür eden bir haldir. Bu hadîs bundan evvelki hadîsin açıklamasında üçüncü görüş olarak verdiğimiz, "az uyumak abdesti bozmaz, çok uyumak abdesti bozar" diyenlerin dayandıktan hadislerdendir. Orada da işaret edildiği gibi başların göğüs üzerine düşmesi ancak az uyumakta görülen bir hâdisedir. Ancak, bu görüşte olanlar az veya çok uyumanın ölçüsünü tayin etmemişlerdir.
Hadîste açıkça ashabın ne şekilde uyudukları tasrîh edilmediğine göre, Safîlerin dedikleri gibi mak'atlan tam yere yapışmış bir vaziyette veya Haneftlerin dediği gibi hiç bir tarafa dayanmadan veya yaslanmadan da olabilir.
Hattâbî bu hadîsin şerhinde şunları söylemektedir: "Bu hadîsten şu anlaşılmaktadır. Uyumanın kendisi abdesti bozucu değildir. Eğer Öyle olsaydı diğer hadislerde olduğu gibi her hâl ü kârda abdesti bozması, uykunun az veya çok, bilerek veya bilmeyerek olması arasında fark olmaması gerekirdi. Öyleyse uyku sadece badesin vukûunun zannedildiği bir haldir. "Uyuyan, hadesin çıkmasına manî olacak bir vaziyette oturarak ve mafsalları derli toplu bir şekilde uyursa, hadcsten selâmetine ve eski abdestin devamına hükmedilir. Ama böyle olmaz da uzanarak, ayakta, rükû veya secde hâlinde ya da bir kalçası üzerine meylederek uyuyacak olursa badesin çıkıp, abdestin bozulduğuna hükmedilir..."
Hattâbî'nin sözlerinin son tarafı Şafîîlere göredir. Hanefîlere göre ayakta, rükû veya secde halinde abdestin bozulmayacağı bir evvelki hadîste ifâde edilmiştir. Zira bu durum onlarca uyku değildir.[236]

Bazı Hükümler

1. Şuuruna hâkim durumdaki uyuklama abdesti bozmaz.
2. Yatsı namazım beklemek meşrudur.

201....Enes b. Mâlik (r.a)'dan, şöyle demiştir:
Yatsı namazına ikâmet getirilmişti ki bir adam kalkıp, "Ey Allah'ın Rasûlü, benim bir hacetim var" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) onunla gizlice konuşmaya gitti. O kadar ki, cemaat veya cemaatten bazıları[237] uyukladı. (Oturarak uyudu). Sonra (Rasûlullah) onlara namazı kıldırdı."[238] Râvî (Sabit el-Bunânî) abdest alıp-almamalarından söz etmedi.[239]

Açıklama

Bu hadîsi Buhârî, Ezan; Müslim Tahâre ve Namaz bahislerinde tahric etmişlerdir.Müslim'in tahrîrinde: "uyukladı" yerine ( ) "uyudu" kelimesi kullanılmış, sonundaki ( ) "abdest almalanndan söz etmedi" ibaresi
yer almamıştır.
Hadîs-i şerifin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Âshâb-ı Kiram yatsı namazım kılmak üzere toplanmışlar, ikâmet getirilmiş, tam bu sırada bir kavmin büyüğü olduğu söylenen bir adam gelerek Efendimizle görüşmek istemiş, o da mescidin bir köşesine çekilerek uzun uzadıya gizli olarak konuşup onu İslâm'a girmesi için ikna etmeye çalışmıştır.
Aynî: "Çelen bu adamın insan suretinde bir melek olup ta Enes'in onu insan zannetmesi de mümkündür" demiştir.
Bu hadis-i şerif de oturarak uyuklamanın abdesti bozmayacağına işaret etmektedir.[240]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin başka biriyle cemaatın önünde gizlice konuşması caizdir. Yalnız bir tek kışının Ününde gizli konuşmak nehyedilmiştir.
2. Namaz için ikâmet edildikten sonra mühim işlerin konuşulması caizdir. Mühim olmayanların konuşulması ise mekruhtur.
3. İkâmet ile namaz arasında uzun da olsa bir fasıla olursa ikâmetin iadesine lüzum yoktur.
4. Oturanın uyuklaması abdesti bozmaz.

202....İbn Abbâs (r.a)'dan, demiştir ki; Râsulullah (s.a.) secde ediyor, uyuyor, horluyor sonra kalkıp abdest almadan namaz kılıyordu. Kendisine;
"Uyuduğun halde abdest almadan namaz kıldın" dedim. O: "Abdest sadece uzanarak uyuyana lâzımdır" buyurdu,
Osman ve Hennâd, (rivayetlerinde): "Çünkü (insan) uzanarak uyuduğu zaman mafsalları gevşer" ibaresini ilâve ettiler.[241]
Ebû Dâvûd dedi ki;'Abdest yont üzerine uzanana lâzımdır." Sözü münker bir hadîsdir. (Çünkü) onu Katâde'den; Yeztd ed-Dâlânî'den başkası rivayet etmemiştir. Hadîsin baş tarafını tbn Abbâs'tan bir cemaat rivayet etmiş, bu hususta hiçbir şey zikretmemişlerdir. İbn Abbâs (veya Ikrime[242]: "Rasûlullah (secdede iken kendisinden abdest bozacak bir şey çıkmasından) korunmuştur" dedi. Âişe radjyaltahü anhâ da Rasûlullah'ın, "Benim gözlerim uyur kalbim uyumaz"buyurduğunu nakletti.
Şube şöyle demiştir: "Katâde Ebu'l-Âliye'den dört hadîs işitmiştir. Bunlar;
1. Yûnus b. Mettâ hadîsi,
2. Namaz hakkında îbn Ömer hadîsi,
3. Kadılar üçtür hadîsi,
4. ibnAbbâs'm; "Kendilerine güvenilir kişiler bana bu hadîsi nakletti. Onlardan biri ve en güvenilir olanı Hz. Ömer'dir" diye başlayan hadîsidir.
Ebû Dâvûd devamla şöyle der; Yezîd ed-DâlânVnin hadîsini Ahmedb. HanbeVe sordum. Yezîd'in hadîsini (rivayetini bana) yakıştırmayarak beni azarladı ve "Yezid ed-Dâlânî'ye ne oluyor? (Kendisini de başkalarını da) Katâde'nin ashabı arasına sokuyor?" deyip, onun hadisini önemsemedi.[243]

Açıklama

İbn Abbâs'ın, Efendimize: "Uyuduğun halde abdest almadan namaz kıldın" demesi uyumaktan dolayı abdestin bozulduğunu bildiğini göstermektir. Rasûlullah'ın İbn Abbâs'a cevâbı üslûbu hakîm[244] üzere olmuştur. Çünkü İbn Abbâs Rasûlullah'ın yaptığım sormuştur. Kıyâsa göre Rasûlullah'ın vereceği cevap, "Gözlerim uyuyor, kalbim uyumuyor" şeklinde olacaktı. Fakat Peygamberimiz, ümmete âit hükmü öğretmek için soruya hadîste geçtiği şekilde cevap vermiştir.
Hadîs-i ŞerTin Osman ve Hennâd'ın rivâyetlerindeki ilâvede uzanarak uyumanın niçin abdesti bozduğu beyân edilmiştir. Bundan anlaşıldığına göre, (daha önce de ifâde edildiği gibi) uyumanın kendisi abdesti bozucu değildir. Uyku ancak mafsalların gevşemesine sebeptir. Mafsalların gevşemesi durumunda da yellenmenin vukuu kuvvetle muhtemeldir. Vukuu kuvvetle muhtemel olan şey de olmuş gibidir.[245]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse bir şey görüp de doğru olmadığını zannederse, agJım araştırmalı, işin hakîkatma ermelidir.[246]
2. Yanı yere koyup uzanarak uyumak abdesti bozar.Secdede uyumak bozmaz.(Bu hadis Hanefilerin delillerindendir.)
3. Namaz içerisinde rükû ve sücudda uyuklayan kişi, namazına devam edebilir, abdest almasına gerek yoktur.

203....Hz. Ali (r.a.) den, Rasülullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir; "Dübürün bağı gözlerdir. Kim uyursa abdest alsın."[247] [248]

Açıklama

Vikâ: Kese, tulum gibi şeylerin ağzına bağlanan iptir.Hadîs-i şerifte "gözler" uyanıklıktan kinaye olarak kullanılmış ve bağa benzetilmiştir. Nasıl tulum veya kesenin bağı içindekilerin çıkmasına mâni ise, uyanıklık da istenilmeden badesin çıkmasına manîdir. İnsan uyanık olduğu müddetçe mak'adı bağlanmış gibidir. Veya en azından kendi kontrolündedir. Şuûru dışında oradan hiçbir şey çıkmaz. Uyuduğunda bağı çözülür. Bundan dolayı, uyku abdesti bozucudur.
İster az, ister çok ve her ne suretle olursa olsun uyku, abdesti bozar diyenler[249] bu hadîs-i şerife dayanmışlardır.Ancak,bu hadîsin zayıf olduğu söylenmiştir. Aynî der ki;
"Bu hadîs iki yönden malûldür:
1. Bakıyye, hakkında tenkidler bulunan biridir.
2. İnkıta' (kesiklik).
"Hadîsin sahih olduğu farz edilirse, uyumanın az ve mütemekkin bir halde olduğuna hamledilir.
"Bu hadîse dayanarak uykunun, bizzat kendisinin hades olduğunu söyleyenlerin sözleri de, hafif uykunun ve secde hâlinde uyumanın abdesti bozmadığım ifâde eden hadislerle reddedilmiştir."[250]

Bazı Hükümler

1 . Peygamber (s.a.) ümmetinin dîni işlerde neye muhtaç olacağını bıhr ve bunları çekinmeden anlatırdı. Bu da dînî konularda lüzumlu olan her şeyin çekinmeden anlatılması gerektiğine işaret eder.
2. Uyumak abdesti bozar. Konu ile ilgili tafsîlat 199. hadîsin açıklamasında verilmiştir.[251]

80. (Ayağıyla) Necasete Basan Kimsenin Abdest Alıp Almayacağı[252]

204....Abdullah (b. Mes'ûd) (r.a.) şöyle demiştir:
"Biz (Rasûlullah'la beraber olur) pisliğe basmaktan dolayı abdest almazdık. (Secdede) saçın ve elbisenin yere değmesine de manî olmazdık."[253]
Ebû Dâvûd şöyle demiştir; İbrahim b. Ebî Muâviye hadîsinde, "A 'rneşten o da Şakîk'den o da Mesruk'tan (vasıtalı olarak)" veya, "Şakîk el-Â'meş'den(aralarwda vâsıta olmadan)Mesruk'tan Abdullah (b. mes'ûd) şöyle dedi... diye haber verdi." dedi.
Hennâdda; "(Mesruk'tan veyaA'meş, Ebû Muâviye'ye) Şaktk'den haber verdi ki Abdlulah (b. Mes'ûd) şöyle demiştir..." dedi.[254]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifin Hâkim tarafından rivayeti, "Biz Rasûlullah'la bir|ikte namaz kılar pisliğe basmaktan dolayı abdest almazdık" şeklindedir. Buradaki ( )ibaresinin "Abdest almazdık" anlamında şer'î manâsında mı yoksa "Ayağımızı yıkamazdık" anlamına lügavî manâsında mı kullanıldığı âlimler arasında ihtilâf konusu olmuştur.
Hattâbî, Kelimeyi "abdest almazdık*' manâsına alarak, "Bununla, ayaklarına pislik bulaştığında abdesti yenilemediklerini kasdetmiştir. Ayaklarını yıkamadıklarını, pislikten temizlemediklerini değil" demiştir.
İrâkı de şöyle der; "Buradaki vudû'un temizleme anlamına lügavî manâsına kullanılmış olması muhtemeldir. Buna göre mânâ: Onlar çamur gibi şeylere basmaktan dolayı ayaklarını yıkamazlar, çamurun aslının temiz oluşuna binâen onun üzerinde yürürlerdi, şeklinde olur."
Ancak Hâkim'in rivayetinde pisliğe bastıktan sonra namaz kıldıkları ifâde edildiğine göre Hattâbî'nin söylediğinin daha sahih olması uygun görünmektedir.
Beyhâkî, daha değişik bir anlayışla buradaki necasetin kuru necaset olduğunu ve Ashabın buna basmaktan dolayı ayaklarım yıkamadıklarını ifâde etmiştir.
Tirmizî, bu konuda şöyle der: "Bu, ehl-i ilimden bir çoklarının görüşüdür. İnsan, pis bir yere bastığı zaman ayağım yıkaması gerekmez, ancak pislik yaşsa yıkaması lâzımdır, dediler."
Abdullah b. Mes'ûd hadîsin son tarafında saçlarını ve elbiselerini yerden sakınmadıklarını da ilâve etmiştir.
Hattâbî, bu konu ile alâkalı olarak da şunları kaydetmektedir: "Bunun manâsı şudur: Namaz kıldığımızda onların tozlanmaması için topraktan korumazdık. Bilakis onları yere değecek biçimde sahverirdik. Onlar da azalarla birlikte secde ederlerdi. Ancak saçların temiz olan yerlere dökülmesi halinde buna manî olunmaz."[255]

Bazı Hükümler

1. Necasete basmaktan dolayı abdest bozulmaz. Buna muhalif olan hiçbir alim yoktur.
2. Namazda iken elbise veya saçlar tozlanmasın ya da kırışmasın diye toplamak doğru değildir.[256]

81. Namazda İken Abdestî Bozulan Kişi(Nin Ne Yapması Gerektiği?)

205....Ali b. Talk (r.a.) Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Sizden biri namazda iken sessizce yellenirse (namazdan) ayrılıp abdest alsın ve namazı iade etsin."[257] [258]

Açıklama

Hadis-i şerifdeki namazın iadesine dâir olan emir, yellenme kasten oıursa vücûba, hatâen olursa istihbâba hamledilir. Yani yellenme olayı iradesiyle olursa bu namaz içindeki müslümana ve ibadet âdâbına aykırı bir davranıştır. Şayet vâki olursa abdest alıp namazını iade etmesi gerekir, irâde dışı olduğu takdirde en yakın yerden abdest alıp namaza kaldığı yerden devam edebilir. Ancak, namazı yeniden kılması daha evlâdır ve müstehaptır.
Malikî, Şafiî ve Hanbelîlere göre; Namazda iken abdesti bozulan kişinin namazı bozulur. Namazına yeniden başlaması îcâb eder, yaptıklarının üzerine bina edemez.
Hanefilere göre: Namazda irâdesi dışında abdesti bozulan kişi namazına yeniden başlamadan, yaptıkları üzerine bina edebilir.
Tafsilâtı fıkıh kitaplarında beyan edilen bu mes'elenin özeti şudur:
Namaz içinde iken abdestin irâde dışı, istenmeden bozulmasına "Sebk i Hades", bile bile isteyerek bozulmasına "Hades-i Amd" denilir.
Namazı bıraktığı yerden başlayıp devam etmeye "Bina", yeni baştan kılmaya "îsti'nâff" tâbirleri kullanılır.
Sebk-i hades suretinde bina caizdir. Namazda iken, istemeyerek abdesti bozulan kişi, hiç konuşmadan gidip en yakın sudan abdest alarak veya (şartlan mevut ise) teyemmüm ederek gelir, namazım bıraktığı yerden başlayıp, abdestinin bozulduğu rüknü iade ederek tamamlar.
Hanefîler: "Namaza devam edebilir" şeklindeki görüşlerinde; "Namazda kendisinden ay veya mezî ge.en veya burnu kanayan kimse, gitsin abdest alsın ve konuşmadıkça namazını bina etsin" hadîs-i şerifine dayanmışlardır. Bu hadîse mürsel diye itiraz edilmiştir.
İbn Nüceym: "Bu hadîsin mürsel olarak sıhhatinde niza yoktur. O da bizce ve ehli ilmin ekserisince hüccettir" demektedir.
Hanefîler; hadisi açıklama kısmında ifâde edildiği biçimde te'vil etmişlerdir.
Binanın cevazı; Hz. Âişe, tbn Abbâs, Hz. Ebü Bekir, Hz. Ömer, Hz. AH, İbn Ömer, İbn Mes'ud, Selmân-ı Fârisî gibi büyük

sahâbîlerle, Alkame, Tavus, Salim b. Abdillah, Saîd b. Cübeyr, Şa'bî, İbrahim en-Nehâ'ı, Atâ, Mekhûl ve Sâid b. Müseyyeb gibi tabiîlerden de rivayet edilmiştir.
Bu hadisten insandan her hangi bir şeyin çıkması abdesti bozar ve namazdan çıkmayı gerektirir, hükmü çıkarılmıştır.[259]

82. Mezînin Hükmü

206....Uz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Ben mezîsi çok gelen biriydim.[260] (fylenîye kıyas ederek) yıkanmaya başladım. Öyle ki sırtım çatladı. Bunun üzerine durumu Rasûlullah (s.a.) anlattım. Veya: anlatıldı.[261]Rasûlullah;
"Böyle yapma, mezîyi gördüğünde, tenasül organım yıka ve namaz için abdest aldığın gibi abdest al. Menî çıkdığında ise, yıkan" buyurdu.[262] [263]

Açıklama

Mezi bevaza Çalan ve yapışkan bir sıvıdır. Oynaşma veya öpüşme anında erkekten de kadından da gelebilir. Bazan çıktığı fark edilemez.
Üzerinde durduğumuz hadisten, mezîden dolayı guslün gerekmediği, guslü gerekli kılan şeyin menî olduğu anlaşılmaktadır. Bu, mezhepler arasında ittifak edilen bir noktadır.
Ancak, meri geldiğinde yıkanacak mahal, mezînin teiniz mi pis mi olduğu gibi mes'elelerde ulemâ arasında hayli görüş ayrılıkları vardır.
Şimdi bunları kısaca açıklayalım;
Rasûlullah'ın: "tenasül organını yıka" sözünü zahirine bakarak Mâli-kîler, zekerin tamamının yıkanmasının şart olduğu görüşüne varmışlardır.
Ahmed b. Han bel'den iki görüş nakledilmiştir. Bunlardan biri Malikîlerin dediği gibidir. Diğerine göre ise, zekerin hayalarla birlikte yıkanmasıdır. İleride gelecek olan İbn Sa'd Hadîs'i de Hanbelîlerin bu görüşünü takviye eder görünmektedir. Fakat îmam Nevevî o hadîsin, mezînin hayalara da bulaşması hâline hamledilmesi gerektiğini veya yıkanmasının mendup olduğunu işaret ettiği görüşündedir.
Mâlikîlere göre, zekeri yıkamak teabbüdî olduğu için, niyet de şarttır. Hanefî ve Şafiîlere göre, necaset mahallinin yıkanması kâfidir.
Nevevî, bunun, Cumhurun mezhebi olduğunu söylemektedir. Çünkü, yıkamayı gerektiren şey, çıkan şeydir, bu da çıkanın mahalline mahsus olur.
Tahâvî'nin Şerhu Meâni'l-Âsâr'ın da Saîd b. Cübeyr'den rivayet ettiği "İnsan mezî çıkardığı zaman haşefeyi yıkar ve abdest alır" sözü de bu görüşü te'yid etmektedir.
Bu hadîs-i şerîf ayrıca meninin çıkmasından dolayı guslün farz olduğuna delâlet etmektedir. Ancak meninin temiz olup olmadığı hususunda da ihtilâf edilmiştir.
Şafiîlere ve Hanbefflerin meşhur olangörüşüne göre,menî temizdir .Bu görüş, ashabtan Ali b. Ebî Tâlib Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ibn Ömer ve Âişe (radıyallahü anhüm)den de rivayet edilmiştir.
Hanefî ve Mâlikîlere göre, menî pistir. Ancak Hanefîlere göre, yaşı sadece yıkamakla temizlendiği halde, kurusu ovalamakla da temizlenebilir. Ancak bu durumun, idrarından sonra su ile temizlenmesi şartına bağlı olduğunu, fukahâ ayrıca beyan etmektedirler. Mâlikîlere göre ise, hem yaşının hem de kurusunun yıkanması lâzımdır.
Meninin temiz olduğuna hükmedenler, meninin ovalamakla temizlene-bileceğine dâir olan hadîslere; pis olduğuna hükmedenler de yıkanmasının lüzumuna işaret eden hadîslere dayanmaktadırlar. Hafız îbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârîde, bu hadîsler arasında ihtilâf olmadığını söyler.
Hafız, "yıkamayı istihbâba hamledersek, Şafîî ve Ahmed'in dediği gibi menînin temiz olduğuna, yıkamayı yaş olan menîye, ovalamayı da kuru olanına hamledersek Hanefîlerin dediği gibi menînin pis olduğuna hükmedilir. Birinci görüş tercîhe şayandır..." demektedir.
Yine Buhârî sarihlerinden Aynî, Askalânî'nin bu sözleri Hattâbî'den, değiştirerek aldığını ve bununla Hanefîlerin görüşünü çürütmek istediğini söyledikten sonra, uzun uzun tenkit etmiş ve Hanelileri haklı çıkartarak, Askalânî'nin tercîhe şayan dediği görüşün, tercîhe şayan olma bir tarafa, sahih bile olmadığını söylemiştir. Aynî, bu tenkitlerini yaparken İslâm'ın genel prensiplerini ve Usûl-ü Fıkıh kaidelerini esas almıştır. Burada bu tenkitlerin zikrine lüzum görmedik.
Görüldüğü gibi bu meseleyi Hz. Ali'nin doğrudan doğruya Hz. Peygamber'e sorduğu, Tirmizî ve Tahâvî tarafından desteklenmiş, Nesâî ve Abdurrezzâk'm rivayetlerine göre ise, Hz. Ali'nin bu soruyu; Hz. Ammâr ve Mik-dâd vasıtalarıyla sordurduğu beyan edilmektedir. Buhârî'nin bir rivayetine göre ise, Hz. Ali Rasûlullah'ın kerimesi ile evli olması münasebetiyle, "Bu soruyu sordurdum" dediği de bu görüşü desdeklemektedir. Fukahâ da bu meseleyi bu şekilde izah etmektedirler. İbn Hıbbân ise, Hz. Ali'nin bu meselenin Rasûlullah'a sorulmasını istemesine rağmen kendisinin de sormuş olabileceği şeklinde rivayetleri cem etmiştir.[264]

Bazı Hükümler

1. Mezînin gelmesi guslü gerektirmez, bundan olayı ancak abdest almak icap eder.
2. Mezî pistir.
3. Meninin gelmesi guslü icâbettirir.

207....Mikdâd b. Esved (r.a.)'den, demiştir ki;
Ali b. Ebi Tâlib (r.a.); "Benim nikâhımda kızı var, onun için kendim sormaktan utanıyorum" (diyerek) Mikdâd'a (râvinin kendisine) karısına yaklaşıp (oynaşıp) ta mezî gelen kimseye ne lâzım geldiğini Rasûlullah aleyhisselâmdan soruvermesini istedi. Mikdâd şöyle devam etti:
"Rasûlullah'a bunu sordum; "Sizlerden biri bu durumla karşılaşırsa tenasül organını yıkasın ve namaz için abdest aldığı gibi abdest alsın" buyurdu."[265] [266]

Açıklama

Bu hadîs de aşağı yukarı evvelki hadîsin aynısıdır. Sadece, onda soruyu Hz. Ali'nin kendisi sormuş, bunda ise Mikdâd'a sordurmuştur. Tafsilât için evvelki hadîsin şerhine müracaat edilebilir.[267]

Bazı Hükümler

1. Kişinin, karısının yakınlarıyla, örfen utanılacak meselelerde direkt olarak konuşmaması, konuşulması gereken meseleleri muaşeret kaidelerine göre, vâsıta ile halletmesi uygun olur.
2. Mezîden dolayı gusül değil, abdest gerekir.
3. Soru sormakta, fetva istemekte vekil tâyin etmek caizdir..
4. Vasıtalı da olsa, insan dînî hükümlerden bilmediklerini bilene sormalıdır.
5. Sorulan kişi meseleyi biliyorsa, cevap vermekten çekinmemelidir.

2O8....Urve'den, rivayet edilmiştir.Urve;
"Ali b. Ebi Tâlib Mikdâd'a şöyle dedi;' diyerek (bir önceki) Süleyman b. Yesâr'ın rivâyetindekilerin benzerini zikretti. Sonra Urve dedi ki; Mikdâd, Rasülullah'a sordu, (s.a.) da; "Zekerini ve hayalarını yıkasın." Buyurdu.[268]
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadîsi Sevrt ve bir cemaat, Hişâm babası Mikdâd ve Hz. Ali senediyle Rasûlullah'tan rivayet etmiştir.[269]

Açıklama

Hadîs-i şerif, Urve, Hz. Ali iüe Mikdâd arasında geçen bir konuşmayı haber vermektedir. Aslında Urve bu konuşma ânında onların yanında değildi. Hâdiseyi Ali b. Ebi Tâlib veya Mikdâd'dan duymuş olması muhtemeldir.
Bazı nüshalarda ,Ebû Davud'un ilâvesindeki;"Mikdâd'dan" ibaresi mevcut değildir. Doğrusu da böyle olması gerekmektedir. Çünkü, Mikdâd, hadîsi bizzat Rasûlullah'dan duymuştur. Buna göre Hz. Ali'den rivayet etmesine lüzum yoktur.
Hadîsdeki: "Zekerini ve hayalarım yıkasın." ifâdeleri emir olması sebebiyle Ahmed b. Hanbel ve bazı fukahâya göre vücûb ifâde eder. Yani hem zekerin hem de hayaların yıkanması gerekir.
Cumhûr-u ulemâya göre hayaların da zekerle birlikte yıkanması menduptur. Ancak, hayalara da bir şey bulaştığı takdirde yıkanması vaciptir.
Hattâbî de, "Hayaların soğuk su ile yıkanması hakkındaki emir, şehveti kırması, mezîyi azaltması ve tıbben faydalı olduğu içindir" demektedir.
Hadîsten Mezî sebebiyle hayaların ve zekerin yıkanmasının gerektiği hükmü çıkarılabilir.

2O9....Urve, Ali b. EbîTâlib'in "Mikdâd'adedimki..." diye başlayan hadisini yukarıda geçtiği şekilde nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadîsi, Mufaddal b. Fedâte, Sevrî ve İbn Uyeyne Hişâm'dan, Hişâm babasından, o da Ali b. Ebî Talib'den rivayet etti.
Ayrıca, îbn İshâk da Hişâm b. Urve'den, Hişâm babasından, o Mikdâd'dan, Mikdâd da Rasûlullah (s.a.) den rivayet etmiş fakat "Hayalarını" sözünü zikretmemiştir.[270]

Açıklama

Bu hadîsin açıklaması evvelki hadîslerde geçmiştir.

210....Sehl b.Huneyf[271] (r.a)'den, şöyle demiştir: Mezîden dolayı zorluk çekmekte ve sık sık yıkanmaktaydım. Dururumu Rasûlullah (s.a.)'a arzettim. "Mezîden dolayı sadece abdest alman kâfidir" buyurdu. Bunun üzerine: "Yâ Rasûlullah, elbiseme bulaşan mezî ne olacak?" dedim. "Bir avuç su alıp, bu suyu elbisenden mczînin bulaştığını gördüğün yere serpmen (yıkaman) kâfidir" buyurdu.[272] [273]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerifte yalnız mezî'den bahsedilmiş ise de bu konu ile yakından ilgili olan, aşağıdaki hususları beyân etmeyi uygun bulduk.
Erkeklerden çıkan maddeler dörde ayrılır, **a.** İdrar, **b.** Vedî, **c.** Mezî, **d.** Meni.

İdrarın, ittifakla hükmü necistir. Affedilen mikdârı aştığı takdirde yıkanması şarttır.
Vedî; İdrar akabinde çıkan yapışkan bir maddedir. Bu da idrar gibi necistir. Abdestten başka bir şey gerektirmez.
Meni; Şehvetten dolayı akan sıvıdır. Her halükârda guslü gerektirir. Ancak, meninin necis olup olmadığında fukahâ ihtilaf etmiştir.
Hanefîlere göre necistir. Yaşının muhakkak yıkanması, kurumuş olanın (eğer idrardan sonra su ile yıkanmış ise) ovalamakla temizleneceği hadis-Uerde mevcuttur.
Tirmizî, elbiseye bulaşan mezî hakkında ulemânın ihtilaf ettiklerini söyledikten sonra bu ihtilaftan şöylece sıralar;
1. Şafîî ve îshâk mezînin ancak yıkanmakla temizlenebileceği görüşündedir.
2. Bazıları mezî bulaşan yere su serpmekle temizleneceğini söylerler.
3. Ahmed: "Su serpmekle temizleneceğini umarım" demektedir.
Nevevî: "Hadîs-i Şerîf deki ("serpmek" diye terceme ettiğimiz) ( ) kelimesi hem "yıkamak" hem de "su serpmek" manâsına geldiği için burada muradın yıkamak olduğunu söyler. Bu da cumhurun görüşüdür. Başka bir hadîs, mezîden dolayı "avret yerini yıka" şeklinde vârid olduğuna göre, burada da yıkamak manâsında olacağı açığa çıkmış olur" demektedir.
Şevkânî ise, "Esrem' in rivayetinde ( ) "Onun üzerine dök" şeklinde sabittir. Ayrıca din kolaylığı emrettiğine göre burada bu kelimenin serpmek manasında olduğu açıktır" dedikten sonra, mezînin bulaştığı yere su serpmenin yeterli olacağını söylemektedir.
îdrârı yıkamak hususunda ne kadar titiz davranıldığı bilinmektedir. İdrara mülhak olan şeylerin de onun hükmünü alması gerekir. Dolayısıyla Şevkânfnin dediği gibi kolaylık mülâhazası pek görünmemektedir.
Zaten, Cumhurun görüşü yukarıda ifâde edildiği gibi mezî bulaşan yerin yıkanması gerektiği şeklindedir.[274]

Bazı Hükümler

1. lnsan bilmediklerini bilene sormalıdır.
2. Sorulan kişi cevap vermekten çekinmemelidir.
3. Mezî, guslü îcap ettirmez, abdesti gerektirir.

211....Abdullah b. Sa'd el-Ensârî[275] şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.)'e, guslü îcap ettiren şeylerden ve sudan sonra gelen sudan sordum da,o da;"(Sudan sonra gelen su için) o mezîdir ve her erkek mezî çıkarır. Bundan dolayı fercini ve hayalarım yıkarsın, namaz için aldığın abdest gibi abdest alırsın" buyurdu.[276] [277]

Açıklama

"Sudan sonra gelen su" tâbiri mezîye işarettir. Çünkü, mezî çıkmaya başladıktan sonra kesilmeden bir müddet devam eder. Böylece sudan sonra su gelme hâli olur. Menî ise böyle değildir. Menî, fışkırdıktan sonra kesilir, bir müddet sonra tekrar gelir. Şevkânî, bundan maksadın idrardan sonra gelen su olduğunu söylemiştir. Fakat bu, hadîsin devamına uygun düşmemektedir. Çünkü, idrardan sonra gelen suya mezî değil vedî denilir ve daha çok olabilir.
Bu hadîs-i şerif mezî çıkması halinde tenasül organıyla birlikte hayaların da yıkanması gerektiğini söyleyen Hanbelîlerin görüşünü te'yid eder. 206. hadîsin açıklamasında da temas edildiği gibi Nevevî hayaların yıkanmasının, mezînin hayalara da bulaşması halinde bağlamaktadır.[278]

Bazı Hükümler

1. Mezîden dolayı tenasül organıyla birlikte hayalar da yıkanmalıdır.
2. Mezî guslü gerektirmez, yalnız abdesti bozar.
3. İnsanlar dinlerine âit hükümleri öğrenmek için bilenlere sormalıdırlar.
4. Cevap veren, duruma göre, sorulandan başka şeyler de söylenebilir.

212....Haram b. Hakîm, amcası (Abdullah b. Sa'd)dan rivayet etti ki; Abdullah, Rasûlullah (s.a.)'e, "Hayızlı iken karımdan bana neler helâl olur?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.); "Sana, peştemalîn üstü helâldir" buyurdu.[279]
(Hadisin ravisi Hârûn b. Muhammed veya Heysem b. Humeyd) hayızlı ile yemek yenebileceğini ekledi ve bu hadîsi zikretti.[280]

Açıklama

İlk bakışta bu hadîsin bâb başlığı ("terceme") ile hiçbir alâkası görünmemektedir. Nitekim, bazı nüshalarda bu ve bundan sonraki hadîs "Hayızlı kadınla mübaşeret ve onunla beraber yemek" adındaki bir bâb'ta yer almaktadır. Ancak nüshaların çoğunda üzerinde durduğumuz "Mezînin hükmü" başlığı altında yer almıştır.
Buna göre, hadîsin başlıkla ilgisi Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde aynı râvîden naklettiği Ensârî, Rasûluilah'a; Guslü gerektiren sudan sonra suyun hükmünden, evinde ve mescitte namaz kılmadan ve hayızlı kadınla yemek yemenin hükmünden sordu; Rasûlullah da;
"Allah hakkın söylenmesinden haya etmez. Ben şöyle şöyle yaptığımda namaz için aldığım abdest gibi abdest alırım, fercimi

yıkarım, (diyerek guslün yapılışını beyan etti.)Sudan sonra suyun hükmüne gelince o mezîdir. Her erkek mezî çıkarır. Bundan dolayı fercimi yıkar ve abdest alırım. Mescit ve evde namaz kılma meselesi ise, evimin mescide ne kadar yakın olduğunu biliyorsun. (Buna rağmen) farz namazın dışında kalanları mescitte kılmaktan çok, evimde kılmayı seviyorum. Hayızlı ile yemek yeme işi ise, ben onlarla beraber yemek yiyorum."
Esas metinde bildirilen hadîsten bu hadîs kasdediliyor ise, bir önceki hadisten daha geniş olarak verilen bu hadîs mevzûmuzu ilgilendirir ve tamamı İçindedir. Ancak, Ebû Dâvud şerhlerinden Menhei'in açıklamaları gözönüne alınırsa ve bununla Tirmizî'nin: "Hayızlı kadınla yemek yenip yenmeyeceğini" sordum da, Peygamberimiz;
"Onunla yemek ye! buyurdu" hadîsi kasdediîiyorsa, MezS Babı ile ilgisi olmadığı ortaya çıkar. Nitekim, Menhel müellifinin yukarıdaki hadîsle sonraki hadîsi ayrı bir babda zikretmesi, bunu göstermektedir. .Zîra, 213'üncü hadîs sadece bu konu ile ilgilidir.[281]

Bazı Hükümler

1. Havız halinde hanımının göbeğinden yukarısından faydalanmak, onunla beraber yemek yemek caizdir.
2. Dînî meselelerde, utanılacak cinsten de olsa bilinmeyen hususların sorulması teşvik edilmelidir.
3. Evde nafile kılmak, camide kılmaktan daha efdaldir.
4. Mezînin ancak, ferci yıkama ve abdest almayı gerektirir; mezi necistir.

213....Muâz b. Cebel (r.a)'den, şöyle demiştir;
Rasûlullah (s.a.)'e; "Karısı hayızlı iken, erkeğin ondan faydalanması helâl olan yerini" sordum; "Peştamalın üstüdür, ama ondan da sakınmak efdaldir'* buyurdu.[282]
Ebû Dâvûd; "Bu hadîs kuvvetli değildir" demiştir.[283]

Açıklama

Bu mevzu ile ilgili geniş bilgi, 103. Bâb 258. hadîste verilecektir.[284]

83. İnzalsiz Cima'ın Hükmü

214....Übeyy b. Ka'b [285] şöyle haber vermiştir;
"Rasûlullah (s.a.) İslâm'ın ilk yıllarında elbisenin azlığından dolayı inzâlsiz cima neticesinde insanlara yıkanmamayı bir ruhsat kıldı. Daha sonra ise guslü emretti. Ruhastı kaldırdı."[286]
Ebû Dâvud şöyle der; Übeyy, bununla; "Sudan dolayı suyu" kasdetmiştir. (Bu da meninin gelmesinden dolayı guslün gerektiğini ifâde etmektedir.)[287]

Açıklama

Übeyy (r.a.)'in haberinden anlaşıldığına göre, İslâm'ın ilk devirlerinde, müslümanlar fakir, elbiseleri az olduğu için, sık sık yıkanmaktan dolayı bir zarara uğramamaları bakımından, menî gelmediği müddetçe cinsi temastan dolayı bir ruhsat ve kolaylık olarak gusül emredilmemişti. Bazı rivayetlerde ( ) "Elbiseler" kelimesinin yerine ( ) "Sebat" sözü kullanılmıştır. Buna göre, müslümanlar henüz İslâm'a yeni girdikleri için dînî emirlere olan sebatları azdı. Bu yüzden kendilerini İslâm'a ısındırmak ve kolaylık göstermek bakımından menî gelmeyen temastan dolayı gusül gerekmiyordu; anlamı çıkar.
İhtimal ki Übeyy, sonraları bu meselenin konuşulup, o şekilde fetva verildiğini duymuş ve onun İslâm'ın ilk zamanlarına mahsus bir ruhsat olduğunu,şimdi ise hükmün değişip menî gelmese bile sünnet mahallerinin birbirine temasından dolayı guslün vacip olduğunu anlatmak istemiştir.
Hadîs, ister menî gelsin, ister gelmesin mutlak manada cinsi temasın, guslü gerektirdiğine işaret etmektedir. Ancak ulemâ bu meselede ihtilâf etmiştir.
Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebsû Sâ'ıd el-Hudrî, İbn Mes'ûd, Sa'd b, Ebî Vakkâs, Übeyy b. Kâ'b, Râfî b. Hadîc, Zeyd b. Hâlid, Atâ b. Ebî Rebâh, Ebû Seleme, Süleyman el-A'meş ve Zahirîlere göre, menî gelmeden, cinsî münâsebet guslü gerektirmez. Bunlar Müslim'in, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den, Buhârî'nin, Hâlid el-Cühenî'den ve Tahâvî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri hadîslere istinad etmişlerdir ki,bu hadisler guslün ancak menî gelmesinden dolayı farz olduğuna işaret etmektedirler.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde, "bilmiş ol ki, bugün müslümanlar, menî gelmese bile, mücerret temasdan dolayı guslün farz olduğunda ittifak etmişlerdir. Ashaptan bazıları, menî olmadan guslün farz olmadığı görüşünde idiler. Onlardan bir kısmı görüşlerinden döndü ve icmâ meydana geldi..." demektedir.
Cumhur, biraz sonra gelecek olan 216. hadîs ile, Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre'den, Müslim'in Hz. Âişe'den ve Tahâvî'nin Ebû Sâlih'den rivayet ettikleri ve "menî gelmese bile temastan dolayı guslün farz olduğunu"
ifade eden hadîslere dayanmışlardır. Bunlar, evvelki hadîslerin guslü emreden hadislerle neshedildiğini söylemektedirler.
İbn Abbâs, Guslün şart olmasını meninin gelmesine bağlamanın ihtilâmla ilgili olduğunu söyler.
Subülü's-Selâm'da bu konuda şunlar söylenmektedir; "Hadîs-i şerif nesh hususunda açıktır. Nesh olmasa bile bu hadîs ( ) "Su sudandır" hadîsine tercih edilir. Çünkü, bu "mantûk" öbürü "mefhûm" dur.
"Usül-ü fıkıhta, mantûk mefhûm üzerine tercih edilir. Âyet-i kerîme de bu mantûk'u desteklemektedir. Mâide Sûresinin 6. ayetinde ( ) "Cünup olursanız tertemiz paklanınız" buyuruluyor. İmam Şafîî der ki; "Arap dili, cenabet kelimesinin hakîkat

olarak cinsî münâsebet mânâsına gelmesini gerektirir, isterse, menî çıkmasın. Çünkü, birisine, filanca falan kadından cünup oldu deseler, meni inmese bile hemen, o kadın ile cinsî münâsebette bulunduğunu anlar. Bu suretle sadece içeriye girmenin guslü icâp etmesi babında kitab ile Sünnet birbirini desteklemiş oluyor."[288] [289]

Bazı Hükümler

1. Sünnet mahallî girdikten sonra, menî gelmese bile gusul farzdır.
2. Guslün, meninin gelmesine bağlı olduğu hükmü İslâm'ın ilk dönemlerine mahsustu, sonradan nesh edildi.
3. Şer'î hükümlerin bazıları bazılarını nesh eder.
4. Sünnetin Sünnetle neshi caizdir.

215....Sehl b.Sa'd (r.a.) Übeyy b. Kâ'b (r.a.)'ın kendisine şöyle dediğini haber verdi: "Suyun sudan (guslün meniden) olduğuna dâir sahâbîlerin verdiği fetva, İslâm'ın ilk günlerinde Rasûlullah'ın tanıdığı bir ruhsattı. Rasûlullah, sonraları (menî gelmese bile temastan dolayı) yıkanmayı emretti."[290] [291]

Açıklama

Bu Hadîs-i şerif de bir evvelki hadîsin hemen hemen aynısıdır. Ancak, bu hadîs-i şerîf de evvelkinden farklı olarak, ruhsatın niçin verildiği tâyin edilmemiş, fazla olarak da Ashâb-ı Kirâm'dan bazılannın o ruhsata uygun olarak fetva verdikleri kaydedilmiştir. Menî gelmediği takdirde guslün îcâp etmediğine dâir fetva veren sanayilerin isimleri önceki hadîste belirtilmiştir. Mes'ele hakkında tafsilât için o hadîsin şerhine müracaat edilmelidir.

216....Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir; "Erkek, kadının dört dalı (kollan ve bacakları) arasına oturur, (erkek) sünnet mahallini, (kadının) sünnet mahalline bitiştirirse (inzal vuku bulsun, bulmasın) gusül vacip olur."[292] [293]

Açıklama

Hadîste geçen "Şu'ab" kelimesi "Şu'be"kelimesinin çoğuludur. İbnu'l-Esîrln bildirdiğine göre; herşeyin bir kısmı ve parçası demektir. Buradaki "Şu'be"den ne kasdedildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunlar» kollarla bacaklardır. Nitekim, "Şuab" kelimesi "Misbâh" isimli eserde ifâde edildiği gibi "Şu'be" kelimesinin çoğulu olup ağacın gövdesinden sarkan dalları manâsına, teşbih yoluyla da kadının kol ve bacakları manâsına gelmektedir. Bu teşbihten maksat cimâ'dır.
Diğer bazıları "şuab"ıı ayaklarla uyluklar olduğunu söylemişlerdir. Kadı İyâz'a göre; bundan murat kadının dört tarafı, yani kollarıyla bacaklarıdır. Bununla, kinaye suretiyle cinsî münâsebet kasdedilmiştir. Yani cinsî münâsebete niyetlenir ve âletini sünnet yeri kayboluncaya kadar idhal ederse menî gelmese bile gusül vacip olmuş olur.
Tirmizî, bu hükmün, ulemânın ekserisinin görüşü olduğunu söyler.
Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Âişe (Radıyallâhü anhüm) gibi büyük sahâbîler, Süfyân-ı Sevrî, Şafîî, Ahmed İshâk ve Hanefîler bu görüştedirler.
Şafîî olan îmam Nevevî bu mevzuda şunları söylemektedir;
"Ashabımız (şafîî âlimler) şöyle demiştir; Kesinlikle yasak olmasına rağmen Haşefe, kadın veya erkeğin dübüründe, bir hayvanın dübür veya fercinde kaybolursa yine gusül vacip olur. Bu durumda kendi ile temas edilen insan ölü veya diri, büyük veya küçük, isteyerek veya istemiyerek, bilerek veya unutarak olması âletinin sert olup olmaması veya sünnetli ya da sünnetsiz olması hükmü değiştirmez. Bütün bu pozisyonlarda fail ve mef'ûle gusül lâzımdır. Yalnız taraflardan birisi çocuksa, mükellef olmadığı için ona gusül lâzım gelmez. Fakat onun için de "cünüp oldu" denir. Eğer mümeyyiz ise, velîsinin ona abdesti emrettiği gibi guslü de emretmesi gerekir..."
Nevevî'nin ifâdeleri aslında Şafîî Mezhebi'nin görüşleri olmakla beraber, bir çok hususta diğer mezheplerin de görüşlerini yansıtmaktadır. Farklı olarak Mâliki ve Hanbelîler, küçük kızla temas hâlinde, çocuk müştehat olmadığı takdirde menînin inmesini şart koşmuşlardır.
Hanefilere göre de hayvana veya ölüye temas hâlinde guslün farz olması için menînin inmesi şarttır. Âletin bez gibi bir şeye sarılmış vaziyette temas edilmesi hâlinde, fercin hareketi hissedilir ve lezzet alınırsa, menî gelmese de gusül farz olur. Aksi halde menî gelmeden farz olmamakla beraber ihtiyata binâen uygun olanı guslün lüzumudur.[294]

Bazı Hükümler

1. Haşefenin girmesi halinde, menî inmese bile hem fail hem de mef,ul için gusletmek farz olur.
2. Anlatılması güç olan bazı hususların kinaye yoluyla anlatılması caizdir.
3. Sarahaten anlatılmasına gerek duyulan şeylerin açıkça anlatılabileceğine işaret vardır.

217....Ebû Sa'îd el-Hudrî'den Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir;
"Su (yıkanma) sudan (menîden) dir." Ebû Seleme de böyle yapardı.[295] [296]

Açıklama

Hadîste, guslün lüzumunun, meninin inmesine bağlı olduğu ifâde edilmektedir. Ancak bu, yukarıda da işaret edildiği gibi İslâm'ın ilk zamanlarına mahsus bir ruhsattı, bilâhare neshedildi.
İbn Abbâs, bunun neshedilmediği, bununla muradın rüyada ihtilâm olmak olduğu görüşüne sahiptir. Ancak hadîs-i şerîfin sevk edildiği bahis cima ile alâkalıdır. Müslim'in Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayet ettiği şu hadîs, bu hükmün cima ile ilgili olduğunu tereddüde meydan vermeyecek şekilde ortaya koymaktadır
Hadis şöyledir: "Pazartesi günü Rasûlullah aleyhisselâm'Ia birlikte Kubâ'ya (gitmek üzere yola) çıktım. Beni Sâlim(in bulunduğu yer)e vardığımız zaman, Rasûlullah Itbân'ın kapısı önünde durarak ona seslendi. İtbân esvabını sürükleyerek çıktı.
Rasûlullah (s.a.): "Adam'a acele ettirdik" buyurdu.
Itbân; "Yâ Rasûiellah ne buyurursun, bir adam karısı ile cima hâlinde iken acele ettirilir de menî indirmezse ona ne lâzım gelir" dedi. Rasûlullah (s.a.); "Su ancak sudan dolayı icâp eder" buyurdular.[297]
İbn Abbâs'ın bu hâdiseden haberi olmaması ve bu yüzden; "Suyun ancak sudan dolayı lâzım olacağı" hükmünü ihtilâmla alâkalı sayması muhtemeldir.[298]

84. Cünüp Olan Kişinin (Yıkanmadan) Tekrar Cima Etmesi

218....Enes b. Mâlik (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Rasulullah (s.a.) bir gün (bütün) hammlarıyla (cinsî) temasta bulundu ve (en sonunda) bir kere gusül abdesti aldı."[299]
Ebû Dâvûd dedi ki; Bunu, Hişâm b. Zeyd, Enes'den; Mâ'mer de Kaiâde vâsıtası ileEnes'ten; Salih b. Ebi'l-Ahdar Zührî'den, hepside Enes tankıyla Rasûlullah 'tan (böylece) rivayet ettiler.[300]

Açıklama

BuhârFnin bir rivayetinde o gün Rasûlullah (s.a.)'in dokuz, başka bir rivayetinde de onbir hanımı bulunduğu beyan ediliyor. Bir başka görüşe göre de dokuz hanımı, iki de cariyesinin olduğu ifâde edilmektedir.
Rasûluüah'ın karı koca muamelesinde bulunduğu hanımları şunlardır;
Hz. Hadîce, Şevde, Âişe, Hafsa, Ümmü Seleme, Hind, Çüveyriye, Zeyneb bint Cahş, Zeynep bint Huzeyme, Reyhâne, (Rasûlullah bunu esir almış sonra âzad edip Hicretin altıncı senesinde onunla evlenmiştir), Ümmü Habîbe, Remle bint Ebî Süfyan, Safiyye, Meymûne, Fa'tıma bint Dahhâk, Esma bint Nûman'dır.
Ayrıca nikahlayıp da karı koca muamelesinde bulunmadığı hanımları da olmuştur. Buhârî Şârihi Aynî, Efendimizin nikahladığı hanımların sayısının yirmi sekize vardığını söyler. Tabîî bunların hepsi aynı anda nikâhı altında bulunmuş değildir.
Peygamber Efendimizin çok evlilik yapmasının birçok hikmetleri vardır. Ailevî münâsebetlere âit ahkâmın tesbit ve yayılması, kimsesiz kalan hanımların himâyesi, devletin gücünü muhafaza ve İslâm'ın yayılmasını temîne yardımcı olması bakımından devrinin ileri gelenleri ile akrabalık kurma, çok evlenmenin Araplar arasında bir fazîlet ve medh vesilesi sayılması, ehl-ü ıyâlin çokluğunun kişiyi Rabbisi ile meşgul olmaktan alıkoymaması gerektiğinin gösterilmesi bu hikmetlerdendir.
Rasûlullah (s.a.)'in çok hanımla evlenmesi dünya zevkine düşkünlüğünden dolayı değildir. Eğer öyle olsaydı daha İslâmı tebliğe ilk başladığı günlerde Müşriklerin, İslâm dâvasını bırakması şartıyla Mekke'nin en güzel kızlarını teklif etmelerini kabul eder, çok evliliğin âdet olduğu bir devirde elli yaşına kadar tek kadınla yetinmezdi.
Nesâî ve Hâkim'in Enes'ten rivayet ettikleri bir hadîste; "Sizin dünyanızdan bana kadın ve güzel koku sevdirildi, gözümün sürüm namazda kılındı" buyurarak namazı hepsinden üstün tuttuğunu ortaya koymuştur.
Üzerinde durduğumuz hadîs-i şerifdeki "Tavaf (dolaşmak)"tan murat cinsî münâsebettir. Buhârî'nin rivayetinde Katâde'nin: "Enes'e; "Rasûlullah aleyhisselâm buna dayanabiliyor muydu?" dedim. Biz aramızda, "Ona otuz erkek kuvveti verildiğini konuşurduk" cevâbım verdi" demesi de bunu gösterir.
Rasûlullah (s.a.)'in bir gusülle bütün hanımlarını dolaşmasının birkaç veçhe ihtimâli vardır. Şöyle ki;
1. Bunu, seferden geldiği zaman yapmıştır. Çünkü o zaman, "Kasm" denilen, zevceler arasında adalete riâyet lâzım değildir, peygamber (a.s.) sefere çıkacağı zaman hanımları arasında kur'a çektirir, kur'a hangisine çıkarsa beraberine onu alırdı. Döndüğü zaman "kasm"e yine başlardı. Fakat başlarken bu hakta bütün hanımları eşit olduğu için hiçbirini tercih etmez, bir defada hepsinin yanına uğrar kasm'e ondan sonra başlardı.
2. Birden dolaşma mes'elesi, hanımlarının rızası ile olmuştur.
3. Mühelleb'e göre bu iş zevceleri arasında kur'a çektirerek sefere çıkacağı gün olmuştur. Çünkü kur'adan sonra kasm'e riâyet lâzım değildir.
Ancak bu te'viller Rasûlullah (s.a.)e zevceleri arasında devam üzre müsâvâta riâyet farzdır diyenlere göredir ki, ekseri ulemânın kavli budur.
Ona kasm vacip değildir, diyenlere göre Hadîs-i te'vile hacet yoktur. Ebû Bekr İbnu'l-Arabî diyor ki, "Allah, nikâh konusunda bazı şeyleri Peygamberine tahsis buyurmuştur. Onlardan biri de kendisine bir saat tahsis etmesidir. O vakitte zevcelerinin onun üzerinde hakkı yoktur. Onların hepsinin yanına girer, kendilerine dilediği muameleyi yapar, sonra nevbet sırası hangisinirise ona döner .Müslim'in Kitabında İbn Abbâs'tan rivayet edilen bir hadîste bu saatin ikindiden sonra olduğu bildirilmektedir.

Rasûlullah (s.a.)'in zevcelerini bir gusülle fakat ayrı ayrı abdest alarak tavaf etmiş olması muhtemeldir. Yahutta abdest almadan bir gusülle hepsini dolaşmış ve bunun da caiz olduğunu göstermek istemiştir.[301]
Ebû Davûd'da 220 numarada gelecek olan hadîs Efendimizin aralarda abdest aldığını bildirmektedir.[302]

Bazı Hükümler

1. Temas edilen kadın ister aynı, ister ayrı ayrı olsun ikı temas arasında gusul şart değildir. Ancak gusletmek müstehaptır.
2. Cenabetten dolayı hemen yıkanmak lâzım değildir. Fakat namaz vaktini daraltmaya meydan verilmemelidir.
3. Güç yetmesi hâlinde temasın çokluğu mekruh değildir.
4. Adaletle hareket edileceğine emîn olunduğu takdirde dörde kadar evlenmeye dinimiz ruhsat vermiştir.[303]

85. (Cinsî) Temastan Sonra Tekrar Temasta Bulunmak İsteyenin Abdest Alması

219....Ebû Râfi[304] (r.a)'den, demiştir ki;
Rasûlullah (s.a.) bir gün her birinin yanında (ayrı ayrı) yıkanmak suretiyle, (bütün) hanımları dolaştı. Ebû Râfî şöyle dedi;
"Yâ Rasûlullah, hepsi için bir kerre gusül etsen olmaz mıydı?" dedim.
"Bu, (sevap yönünden) daha iyi (kalbin tatmini için) daha güzel, (beden için) daha temizdir" buyurdu.[305]
Ebû Dâvâdi "Enes'in (Önceki) Hadîsi bundan daha sahihtir" demiştir.[306]

Açıklama

Ebû Dâvûd bu son ifâdesi ile, önceki hadis ile bu hadîs arasındaki ihtilâfa işaret ederek, birini diğerine tercih etmek suretiyle bu ihtilâfı gidermek istiyor.
Şevkânî, Hafızın: "Ebû Dâvûd bu hadîsi ta'n edip, Enes hadîsinin daha sahih olduğunu söyledi" dediğini naklediyor. Aslında Ebû Davud'un yaptığı ta'n değildir. Çünkü, onun sıhhatini inkâr etmemektedir.
Nesaî: "Bu hadîsle Enes hadîsi arasında ihtilâf yoktur. Bilakis Rasûlullah, bazan cimâlar arasında yıkanmaz bazan da yıkanırdı" der.
Nevevî de: "Bu, Rasûlullah'ın değişik zamanlarda her iki uygulamada bulunduğuna hamledilir" demiştir.
Hadîs, cimâın tekrarlanması hâlinde, cima aralarında guslün müstehap olduğuna delâlet eder. Şevkânî'nin beyânına göre, Zahirîlerle, îbn Habîb, temaslar arasında abdest almanın vücûbuna kaildirler. Bu görüş sahipleri, bu babtaki hadîslere dayanırlar.
Diğer, îslâm ulemâsına göre ise, temaslar arasında abdest almak farz değildir. Tahâvî'nin Hz. Âişe'den naklettiği ve Rasûlullah'ın cimâî tekrarlamak istediğinde abdest almadığını ifâde eden haberler Cumhurun delillerindendir.
Ayrıca, hadîs-i şerifin son kısmı ve sahabenin sorusuna cevap niteliği taşıyan bölümünde "Daha faziletli" olduğunu belirtmesi güsûl yapmadan da, ikinci bir temasda bulunulabileceğine işarettir. Böylece iki hadîs arasında tearuz olmadığı açıkça görülmektedir.[307]

Bazı Hükümler

l. Aynı gün. temasın tekrar edilmesi hâlinde arada gusletmek mestehaptır.
2. Gusül yapmadan da cima tekrarlanabilir.
3. Dînî meselelerde tereddüt edilen noktaların sorulup öğrenilmesi lâzımdır.

220....Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir;
"Sizden biri hanımına yaklaştığında, tekrar etmeyi isterse ikisi arasında (sadece) abdest alsın."[308] [309]

Açıklama

Evvelki hadîste de ifâde edildiği gibi Zahirîlerle, Malikîlerden İbn Habîb, arada abdest almamn vücûbuna kail olmuşlardır.Buna da delil olarak hadîsdeki "İki cima arasında abdest alsın" emrini göstermektedirler.
içinde Hanefîlerin de bulunduğu Cumhur ise, abdestin müstehap olduğu" görüşündedirler. Ancak, Ebû Yûsuf abdestin, vacip veya müstehap olmayıp mubah olduğunu söylemiştir.
Ulemâdan bazıları buradaki "Vudû"u lügat mânâsına alarak, maksadın tenasül uzvunun yıkanması olduğunu; abdestin, şehveti tatmin için değil, ibâdet için meşru olduğunu söylerler. Zira, diğer bir rivayette "abdest alsın" yerine "fercini yıkasın" denmektedir. Buna göre yalnız avret mahallinin yıkanmasıyla da iktifa edilebilir.[310]

86. Uyumak İsteyen Cünup (Ne Yapmalıdır?)

221....Abdullah b. Ömer (radıyallâhü anhümâ) şöyle dedi;
Ömer b. el-Hattâb,geceleyin cünup olduğunu Rasûlullah (s.a.)'a anlattı. Rasûlullah (s.a.) ona; "Abdest al, zekerini yıka sonra uyu" buyurdu.[311] [312]

Açıklama

Hadîs-i şerifin bu şeklinden, Hz. Ömer'in, cünup olarak uyumanın hükmünü Rasûlullah'a sorduğu, onun da yukarıdaki cevabı verdiği anlaşılmaktadır. İbn Hacer, Nesaî'nin, bu sorunun sebebini açıkladığını, buna göre Hz. Ömer'in oğlu, Abdullah'ın gece cünup olup, durumu babasına söylediğini, babasının da Rasûlullah (s.a.)'a gelerek, mes'elenin hükmünü sorduğunu kaydetmektedir.
Menhel sahibi, Nesaî'nin es-Sünenu's-Suğrâsında böyle bir hadîse rastlamadığım söyledikten sonra hadîsin es-Sünnenu'I-Kübrâ'da olabileceğini beyân etmiştir. Fakat Hz. Ömer'in bir sefer kendisi bir sefer de oğlu için sormuş olması da mümkündür.
Rasûlullah (s.a.)'in Hz. Ömer'e "Abdest al, zekerini yıka sonra uyu" buyurması, abdest almanın öne alınmasını gerektirmez. Çünkü, cümleleri biri birine bağlayan atıf edatı (vav) tertibe delâlet etmez, sadece iki şeyin bir arada toplanmasını ifâde eder. Buna göre hadîs-i şerifte abdest almakla zekeri yıkama işlerinin ikisinin de yapılması emredilmektedir. İstincânın abdestten evvel olduğu da malumdur. Nitekim hadîsin İmam Mâlik'ten rivayeti; "Zekerini yıka, abdest al, sonra uyu" şeklindedir.
Hadîs-i şerifte abdestin önce alınması, onu ta'zim ve teberrük içindir. Buhârî'nin rivayetinde abdest alma emir siğasiyla değil,"Abdest aldığı zaman uyur" şeklinde şart sîğasiyla gelmiştir.
Cünup olan bir kimsenin uyumadan öne abdest alması meşrudur. Ancak, bunun hükmü hususunda ihtilâf edilmiştir.
Mâlikîlerden tbn Habîb ile Zahirîlere göre cünubün uyumadan abdest alması farzdır. Zahirî İbn Hazm ise bu mes'elede Dâvûd ez-Zâhirî'den ayrılarak, "Cünup bir kimsenin yemek yiyeceği, uyuyacağı, selâm alacağı ve Allah'ı zikredeceği zaman abdest alması vacip değil, müstehaptır" demiştir. Îbnu'l-Arâbî İmam Şafîî ve Mâlik'in de abdestin farz olduğuna kail olduklarını söylemekte ise de, sonra gelen bazı Şafîî ulemâsı bunu red etmişlerdir. Doğru olan da budur.
Süfyân-ı es-Sevrî, Sa'îd b. Müseyyeb, Hasan b. Hayy ve İmam Ebû Yûsuf'a göre, cünubün abdest almadan uyuması caizdir.
Evzâî, Leys, İmam-i Âzam Ebû Hanîfe, İmam Muhammed, İmam Şafîî, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İshâk, İbn Mübarek ve Cumhûr-u ulemâya göre, cünub kimsenin uyumadan öne abdest alması müstehaptır. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadîsteki abdestin emredilmesini nedbe hamletmişlerdir. Zîra, İbn Huzeyme ve îbn Hibbân'm Sahîh'lerinde İbn Ömer'den rivayet ettikleri bir hadîs-i şerifde, İbn Ömer Hz. Peygamber'e, "Cünup iken bizden her hangi biri uyuyabilir mi?" diye sormuş Hz. Peygamber Aleyhisselâtü vesselam da; "Evet, dilerse abdest alır" buyurmuşlardır.
Bir grup ulemâ da buradaki vudû'dan muradın vudû-ı lığavî olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, gerekli olan, elleri ve ferci yıkamaktır. İbn Cevzî bunun hikmetinin meleklerin pislik ve kötü kokudan uzaklaşıp Şeytanların yaklaşması olduğunu söyler.
Veliyyuilah Dehlevî de, Hucettullahi'l-Bâliğa'sında şunları söylemektedir; "Cünupluk meleklerin melekliğine zıt olduğuna göre, mü'min hakkında uygun olan, cünup olarak uyumamak ve yemeği uzatmamaktır. Şayet gusl etmesi mümkün olmazsa abdesti terketmemesi gerekir..."
Suyun bulunmaması veya kullanma imkânı olmaması hâlinde teyemmüm, abdestin yerini tutar. Her ne kadar Beyhakî'nin Hz. Âişe'den yaptığı rivayette, "RasÛlullah aleyhisselâm cünupken uyumak istediği zaman abdest alır veya teyemmüm ederdi" denilmekte ise de, teyemmüm hali abdeste kadir olamamaya hamledilmiştir.[313]

Bazı Hükümler

1. Cimâdan sonra tenasül organı yıkanmalıdır.
2. Cunup bir kimse, cunup olarak uyumak isterse, abdest alması müstehaptır.[314]

87. Cünup İken Bir Şey Yemek

222....Âişe (r.anha), şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) cünup iken uyumak istediğinde namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı."[315] [316]

Açıklama

Buhârî'nin rivayeti: "Tenasül organım yıkar ve namaz için abdest alırdı" şeklindedir. Yani fercini yıkar ve namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. İbn Mâce'in rivayeti ise, Ebû Dâvûdun ki gibidir.
Hadîs-i şerifteki (-idi) kelimesi, Efendimizin bu hareketinin bir defaya mahsus olmayıp, tekrar ettiğini ifâde etmektedir. Hadîs-i şerifin konu ile münâsebeti, bundan sonraki hadîsde yer alan Yûnus'un Zührî'den yaptığı ziyâdedir. Ancak bu rivayet önceki bâbla ilgilidir.

223....Yûnus; Zührî'den, öneki hadîsi aynı senet ve mânâ ile rivayet etmiş ve; "Cünup iken (bir şey) yemek istediğinde ellerini yıkardı." [317] ibaresini ilâve etmiştir.
Ebû Dâvûd şunları söylemiştir:
"Bu hadîsi îbn Vehb, Yûnus'dan rivayet edip, yemek hâdisesini Hz. Âişe'nin sözü olarak göstermiştir.
"Salih b. Ebi'l-Ahdar da ZührVden îbn Mübârek'in dediği gibi rivayet etmiş; fakat,o (Zührî)"Urve veya Ebû Seleme'den..." diye rivayet etmiştir.

"Evzâi ise Yûnus'tan o da Zührî vasıtasıyla Îbn Mübârek'in dediği gibi rasûlullah'tan rivayet etmiştir."[318]

Açıklama

Müellifin bu farklı rivayetleri almaktaki maksadı, hadîsin merfü ve mevkuf rivayetlerine işaret ederek, îbn Mübârek'in rivayetini takviye etmektir.
Hadîs-i Şerifin zahirinden anlaşıldığına göre, cünup olan kişi bir şey yemek isterse ellerini yıkamalıdır. Evzaî'nin görüşü de bu merkezdedir.
Ahmed b. Hanbel'e göre; cünup olan kişinin uyumazdan, ikinci defa temasta bulunmazdan veya yiyip içmezden evvel zekerini yıkamakla beraber abdest alması müstehaptır.
İmam Mâlik'e göre, ellerine pislik bulaşmışsa onları yıkar. İmam Şafîî de aynı görüştedir. İmam Ebû Hanîfe ve Sevrî'ye göre, cünup olan kişi bir şey yemek isterse ellerim yıkar, ağzını da su ile çalkalar. Abdest almadan uyumasında beis olmamakla beraber alması daha uygundur.[319]

88. "Cünup Olan Kimse (Yemek Veya Uyumak İstediği Zaman) Abdest Almalıdır" Diyenlerin Delilleri

224....Âişe (r.anhâ)den, cünüblük halini kasdederek şöyle demiştir; "Rasûlullah (s.a.) (bir şey) yemek veya uyumak istediği zaman abdest alırdı."[320] [321]

Açıklama

Buharı, Müslim, Nesaî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinden anladığımıza göre buradaki vudû, el yıkamak manâsına değil, abdest alma manâsına kullanılmıştır. Meselâ, hadîsin Müslim'deki rivayeti şu şekildedir; "Rasûlullah (s.a.) cünup olarak yemek yemek veya uyumak isterse namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı."
Bu hadîs-i şerifle, sadece el yıkamaya işaret eden evvelki hadîs arasında bir zıtlık yoktur. Peygamber Efendimiz, cünup iken yemek veya uyumak istediğinde bazan abdest almış, bazan da cevazına işaret etmek için ellerini yıkamakla iktifa etmiştir. Ancak, bu durumda Efendimizin daha çok yaptığı, abdest almak olmuştur.
Bu hadîsten cünup olan kişinin yemek veya uyumak istemesi halinde adest almasının müstehap olduğu hükmü çıkarılmıştır.

225....Ammâr b. Yâsir (r.a.)den rivayet edildiğine göre; "Rasûlullah (s.a.), cünup olan kişiye (birşey) yiyeceği, içeceği veya uyuyacağı zaman abdest almasına ruhsat verdi."[322]
Ebû Dâvüdşöyle demiştir; "Bu hadîsin senedinde, Yahya b. Yâ'mur ile Ammâr b. Yâsir arasında zikredilmeyen bir râvî vardır."[323]
Ali b. Ebî Tâlib, îbn Ömer ve Abdullah b. Amr; "Cünup olan kişi yemek istediği zaman abdest alır" demişlerdir.[324]

Açıklama

Cünup olan kimsenin yemek, içmek veya uyumak istediği zaman abdest almasının hükmü 221. hadîsin açıklamasında verilmiştir. Müellifin hadîse ilâve olarak, Hz. Ali, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'ın görüşlerini zikretmesi, üzerinde durulan hükmün, hem merfû hem de mevkuf olarak sabit olduğuna işaret içindir.[325]

Bazı Hükümler

Hadîs, cünup olan kişinin, yemek, içmek veya uyumak istediği zaman gusletmesmin cfdaı olduğuna işaret ediyor. Çünkü, abdest ruhsat olarak gösterilmiştir. Azimet de ruhsattan daha efdaldir. Ancak, gusledilmemesi hâlinde abdest alınmalıdır.[326]

89. Cünup Olan Kişinin Guslü Geciktirmesi

226....Ğudayf b. Haris[327] (r.a.) şöyle demiştir: "Âişe (r.a)'ya: Ne dersin? Rasûlullah (s.a.) cünuplükten dolayı, gecenin başında mı, yoksa sonunda mı yıkanırdı? dedim.
Bazan başında bazan da sonunda guslederdi, dedi.
Allahu Ekber... Genişlik (kolaylık) veren Allah'a hamd olsun, dedim.
(Peki) Vitri gecenin başında mı yoksa sonunda mı kılardı? Bana haber ver, dedim.
Bazan başında bazan da sonunda kılardı dedi.
Allahu Ekber... Kolaylık ihsan eden Allah'a hamd olsun, dedim.
(Gece) namazında, açıktan mı yoksa sessiz mi okurdu? diye sordum.
Bazan açıktan bazan da sessiz okurdu, dedi.
Allahu Ekber... Kolaylık ihsan eden Allah'a hamd olsun,dedim."[328] [329]

Açıklama

Hadîs-i Şeriften, cünup olan kişinin, cünup olur olmaz hemen yıkanmasının farz olmadığı, gecenin sonuna kadar guslü tehir

ve terketmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, bundan sonraki hadîste tafsilatı geleceği gibi, gusülde acele etmek efdaldir. Rasûlullah (s.a.) ümmetine bir kolaylık ve cevazına işaret etmek üzere guslü bazan gecnin sonuna kadar te'hir etmiştir.
Vitir konusunda da Hz. Âişe, soru biçimine uyarak, Efendimizin vitri bazan gecenin evvelinde bazan da sonunda kıldığını söylemiştir.
Halbuki Rasûlullah (s.a.)'m gecenin evveline ve sonunda olduğu gibi, ortasında da kıldığı olmuştur. İnşallah vitir namazı bahsinde konu hakkında geniş malûmat verilecektir.
Gece namazlarındaki kıraatin şeklinin ne olacağı hususu da yeri geldikçe mufassalan verilecektir. Burada sadece, geceleyin namaz kılan kişi için Hanefîlere göre, hem açıktan hem de sessiz olarak okumanın caiz olduğunu hatırlatmakla iktifa edelim. Yalnız, Teravih cemaatle kılınırsa, imam olan kişi açıktan okumalıdır. Ayrıca bu mes'ele efdaliyet ınes'elesidir. Hanefi ulemasından Aynî; "Sahih olanın, okuyanın zamanı, yeri ve hali ile mukayyet olduğunu, sesli veya sessiz okumada bu hususların göz önünde bulundurulması gerektiğini" söyler.[330]

Bazı Hükümler

1. Cünup olan kişinin, cünup olur olmaz gusl etmesi farz değildir.
2. Vitir namazının hem gecenin evvelinde hem de sonunda kılınması caizdir. Ancak, gecenin sonunda kalkmaya alışık olanların te'hir etmeleri, alışık olmayanların da, gecenin başında kılmaları efdaldir.
3. Geceleri kılınan nafile namazlarda kıraatin açıktan olması da gizü olması da caizdir.

227....Ali (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir;
'İçinde, resim, köpek ve cünup bulunan eve melekler girmez"[331] [332]

Açıklama

Melâike, melek kelimesinin çoğuludur. Bu kelimenin aslı "mef'al" vezninde, "mel'ek"tir. Hemzenin harekesi lâm'a nakledilerek hemze hazfolunmuş ve "melek" olmuştur. Cemî yapılacağında, hazf edilen hemze geri gelmektedir.
Melekler lâtif, nürânî cisimlerdir. Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir hadîs-i şerifte; "Melekler nurdan, cinler dumansız ateşten, Âdem Kur'an-ı Kerîmde de sizlere belirtildiği gibi (topraktan) yaratılmışlardır? Erkeklik ve dişilikle vasfedilemezler. Muhtelif şekillere girebilirler. Şöyle ki;
a. Meçhul bir insan suretinde görünmeleri; Meselâ; Hz. Cibril'in bilinmeyen bir insan suretinde Hz.Peygamber (s.a.)'in ve sahabelerin bulunduğu meclise gelmesi, Hz. Peygamber'e İman ve İslâm hakkında soru yöneltmesi, Hz. Ömer tarafından rivayet edilmektedir. Ayrıca Meryem Sûresi'nde Meryem'e Cebrail'in tanımadığı bir insan suretinde görünmesi, aynı sûrenin 16, 17, 18 ve 19. âyetlerinde belirtilmiştir.
b. Belirli bir insan suretinde görünmeleri: Meselâ: Cibrîl-i Emin'in sahabelerden Dıhye el-Kelbî suretinde geldiği beyan edilmektedir.
Melekler yemekten, içmekten, evlenmekten, doğmaktan, doğurmaktan uzaktırlar. Hatta insan suretine büründükleri zaman dahi yemez içmezler. Meselâ, Hz. İbrahim kendisine insan suretinde gelen meleklere, ikramda bulunduğunda yemeğe el sürmemişler, Hz. İbrahim de bu olaydan korkmuştu. Zâriyât Sûresi'nin 24, 25, 26, 27 ve 28. âyetlerinde bu olay anlatılmaktadır.
Meleklerin bir kısmı dâima ibâdet, zikir ve fikirle uğraşır. Nitekim, Enbiyâ Sûresî'nin 19 ve 20. âyetlerinde bu husus açıkça belirtilmektedir. Bir kısmı da yerde ve göklerde bir takım vazifelerle meşgul olurlar. Bunlar arasında Cebrail'in peygamberlere vahiy getirmek, Azrail'in ruhları kabzetmek, Mîkâü'in hadîste beyan edildiği gibi, nzik işleriyle meşguliyet, İsrafil'in kıyametten önce Sûr üfürmek, gibi görevleri vardır. Arş'ı taşıyan melekler, Arş'ın etrafını çevreleyip de Cenab-ı Allah'ı teşbih eden melekler, Cennet ve Cehenneme müvekkel olan melekler, insanlarla meşgul olan, 121. gün ruh vermekle mükellef olan melekler, insanların amellerini murakabe eden melekler, insanları korumakla yükümlü olan melekler v.s. olduğu bilinmektedir. Meleklerin şekil olarak iki, üç, dört kanatlı olanları bulunduğu Fâtır Süresı'nin birinci âyeti kerimesinde belirtilmektedir. Ayrıca Hz. Âişe'den mervî bir hadis-i şerifte Rasûlullah'ın Cebrail'i melek suretinde altıyüz kanadıyla ufukları doldurmuş halde iki kere gördüğü; birinin Mîraç Gecesi, diğer birinin de Mekke'deki Ecyâd Vadisinde vâki olduğu belirtilmektedir.
Melekler yerle gök arasında Cenab-i Hak'ın izni ile her çeşit çekim ve akımlar da dahil hiçbir şeyden etkilenemezler. Uzun mesafeleri kısa zamanda katetmeye muktedir oldukları âyeti kerîmelerde beyan edilmektedir. Meleklerin gücü hiçbir insan gücüyle ölçülemez. Nitekim, Lût Kavmi'nin helak edilmesindeki hâdise bunu açıkça gösterir.
Melekler Allah'ın emirlerine asla isyan etmezler. Vazifelerini emrolundukları biçimde yaparlar. Sayıları insanlarca bilinmez. Taberânînin bir rivayetinde, yedi semâda melek bulunmayan, bir ayak, bir karış, hatta bir avuç yerin olmadığı ifâde edilmektedir.
Üzerinde durduğumuz Hadîs-i Şerifteki Meleklerden murat, Hafaza, Kirâmen Kâtibin ve ruhları kabzetmekle vazifeli olanların dışındakilerdir. Çünkü, bunlar her eve girerler.
Hadîsin zahirinde Meleklerin evlere girmemelerine sebep olan resim'in evsâfı tâyin edilmemiştir. Hadîsin mutlak oluşundan hareketle Nevevî, Meleklerin, içerisinde her türlü resim bulunan eve girmediklerini söylemiştir. Resimle ilgili diğer hadîslerin de gözönüne alınması halinde, buradaki resimden maksadın canlı resmi olduğunu söyleyenler de çoktur.
Mes'ele, aslında yapılması veya kullanılması meşru olan ve olmayan resimlerle ilgilidir. Yani yapılması ve kullanılması meşru

olan resimler meleklerin girmesine mâni değil, meşru olmayanlar manîdir.
Tecrîd-i Sarih'de, resimle ilgili değişik hadîsler ve ulemânın değişik görüşleri verildikten sonra hulâsa olarak şunlar kaydedilmiştir.
"...Bubâbda ulemânın iki noktada ittifak ve bir noktada ihtilâf ettiklerini görüyoruz. İttifak ettikleri noktalardan birisi; Ağaç, dağ, taş gibi eşya ve manzara resimlerinin mutlak surette mubah olduğudur. Diğeri de vesikalık fotoğraflar gibi vücudun tamamı olmayarak bedenin bir kısmına âit olan canlı resimlerinin hem yapılmalarının hem de kullanılmalarının caiz olduğudur. Vücudun tamamı olan canlı resimleri hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazı âlimler tazim maksadı olmaksızın bunların kullanılmasını da mekruh olmakla beraber caiz görmüşlerdir. Bazıları da caiz görmemişlerdir."[333]
Menhel sahibi ise, Canlı resimlerinin yapılmasının haram olduğunda ulemânın ittifak ettiğini kaydeder.
Resmin nehy edilmesinin en önemli sebebi, bunlara ibâdet edilmesi endişesidir. İslâm, tevhid dînî olduğu için tevhide zarar verme ihtimâli olan her şeyden sakınılmıştır. Hatta, Efendimiz kendi kabrine bile ibâdet edercesine hürmet gösterilmesini istemiyordu. Bu sebeple, İslâm'ın ilk günlerinde Rasûlullah aleyhisselâm, ister tazim ister tahkir ifâde edecek biçimde kullanılsın, ister ibâdet ister ihanet manâsı arzetsin, resimli eşya kullanılmasını mutlak surette nehyetmiştir. Fakat, İslâm şirke galip gelip, zafer tahakkuk ettikten sonra, ilk günlerdeki kadar dar çerçeveli harekete lüzum kalmamış, resim ve timsallerin ta'zim ifâde etmeyecek biçimde kullanılmasına müsaade edilmeye başlanmıştır.
Netice olarak; İçinde canlı bulunmayan manzara resimlerinin yapılmasında, alınmasında ve kullanılmasında bir mahzur olmadığı ittifakla kabul edilmiştir. Canlı resimler için "mutlak surette caizdir" diyenler olduğu gibi, tamamen yasaklayanlar da olmuştur. Üçüncü bir görüşe göre, ta'zîm kasdedilmek sizin timsâli olmaması şartıyla kullanılmasının caiz olduğu ve meleklerin girmesine mâni olacağı beyan edilmekte ve uygun olan görüşü de bu olduğu ifâde edilmektedir.
Meleklerin evlere girmekten kaçınmalarına ikinci sebep de köpektir. Hadîsin zahiri, ister çoban ve av köpeği gibi alınıp satılması caiz olanlardan olsun, ister olmasın bütün köpekleri içine almaktadır. Çünkü, hadîs-i şerifte "Kelb (köpek)" kelimesi siyakı nefiyde nekre olarak gelmiştir. Bu da umûm ifâde eder. Kurtubî ve Nevevî, bu görüş sahiplerindendir.
Hattâbî ve bir gurup âlim'e göre; bekçilik için bulundurulan köpekler bu hükmün dışındadır.
Meleklerin, köpek bulunan evlere girmekten imtina etmelerine değişik sebepler gösterilmiştir. Kimi, köpeğin aynının pis olmasını, kimi necaset yemesini ileri sürmüşlerdir. Bazı âlimler ise, yukarıdaki sözlere itiraz ederek bunu kulun bilemiyeceğini söylemişlerdir.
Netice olarak: Hadîs-i şeriflerde belirtilen çoban köpeği, av köpeği, ekin ve ziraat koruyuculuğu yapan köpekler ve bunlara kıyasla faydalı ve lüzumlu olan, askeriyede kullanılan muhabere köpekleri, polis köpekleri, bulundurulmalarına izin verilen köpeklerdendir. İhtiyaca binâen bulundurulan bu köpeklerin bulundukları eve, çiftliğe veya müesseseye izin verilmeleri sebebiyle meleklerin girmesine mâni bir hal olmadığı anlaşılmaktadır.
İhtiyaç dışında olan süs köpekleri, sokak köpekleri v.s.'nin bulunduğu evlere meleklerin girmeyeceği hadîs-i şerifte belirtilmiştir.
Allahu âlem hadîsteki hükmün de bu olduğunu söylemek zorlama olmayacaktır. Daha geniş bilgi için 74.'üncü hadîse de müracaat ediniz.
Meleklerin evlerden uzak kalmalarına sebep olan üçüncü şey de hadîsin bu babda şevkine sebep olan cünupluk halidir. Bundan murat guslü terketmeyi âdet haline getirip, namaz vaktinin geçmesine aldırış etmeyenlerdir. Ra-sûlullah (s.a.)'ın bir gusülle bütün hanımlarını dolaşması, Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre, guslü bazan gecenin sonuna kadar geciktirmesi, bir müddet cünup durmanın mahzurlu olmadığını gösterir.
Eğer, bu durum meleklerin eve girmesine engel olsaydı, devamlı melekle haşir-neşir olan Rasûlullah guslü geciktirmezdi.
İçinde cünup bulunan eve meleklerin girmekten imtina etmelerinin hikmeti, cünubun namazdan ve Kur'ân okumaktan uzak olmasıdır.[334]

Bazı Hükümler

1. Hadîs, yukarıda belirtilen ve -istisna edilen köpek ve resimlerin haricindeki- köpek ve resim bulundurmayı yasaklamaktadır.
2. Cünüplükten ötürü yıkanmakta gevşeklik göstermek hayr ve berekete mânidir.

228.... Âişe (r.a.) şöyle demiştir; "Rasûlullah (s.a.) cünup olduğu halde, suya dokunmadan uyurdu."[335]
Ebû Dâvûd dedi ki; Hasen b. A li el- Vâsıtî bize haber verdi ve dedi ki; "Yezîd b. Harun'un Bu hadîs (Ebû îshâk hadîsini kastederek) yanılmadır, dediğini duydum."[336]

Açıklama

Hadîs-i şeriften Rasûlullah Efendimizin cünup olduğu halde abdest almadan ve gusletmeden uyuduğu anlaşılmaktadır. Efendimizin bu hareketi, cünupken, abdest almadan uyumanın caiz olduğunu göstermek içindir.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde şunları söyler: "Bu hadîs sahihse, Peygamber aleyhisselâm'ın uyumadan evvel abdest aldığını belirten diğer rivayetlere muhalefet arzetmemektedir. Bu rivayetlerin te'lîfi şu iki şekilde yapılmıştır.
1. Burada swya doVommatoan maVsaVgusüldür. Bu iki büyük imâm (Ebu'l-Abbas ibn Şureyh ve Ebû Bekir el-Beyhâkî)ın te'vîlidir.
2. Bazı hallerde Rasûlullah asla suya el sürmemiştir. Şayet devamlı abdest alsaydı, onun vacip olduğu zannedilebilirdi. Bence uygun olan te'vil de budur."

Müellifin sondaki ziyâdeyi getirmekten maksadı, bu hadîsin hâlini beyan etmektir. Bu hadîste hata olduğunu Ebû Dâvûd'tan başka söyleyenler de vardır. Tirmizî de;
"Rasûlullah'in uyumadan önce abdest aldığına dâir olan Hz. Âişe hadîsini Esved'den bir çok kişi rivayet etmiştir. Bu, Ebû İshâk'ın Esved'den rivayet ettiği (üzerinde durduğumuz) hadisten daha sahihtir. Bu hadîsi, Ebû İshâk'tan, Şu'be, Sevrî ve başkaları rivayet etmiştir. Bunların hepsi hatanın Ebû İshak'tan olduğu görüşündedir" denilmektedir.
Ebû İshâk'ın yanıldığı nokta şudur: O, bu hadîsi uzun bir hadîsten kısaltmış fakat bunu yaparken hata etmiştir. Hadîsin tamamını Tahâvî rivayet etmiştir. Tahavî rivayetinin sonunda; 'Rasûlullah'ın suya dokunmamasından muradı guslet mernesidir, bu da abdest almadığını ifâde etmez" demiştir.
Bütün bu söylenenlere rağmen îbn Mâce de aynı hadîsi, Ebû Dâvûd'taki şekli ile rivayet etmiştir. Bu hususta îmâm Nevevî'nin biraz önce söylediği gibi doğru görüş: "Üzerinden namaz vakti geçmemek ve bunu âdet haline getirmemek kaydı ile cünup olarak bir müddet yatabileceği ve kalabileceği"dir. Bununla birlikte anında yıkanmak ve temiz olmak, ibadetlere hazırlıklı bulunmak müstehaptır.
Hadisten cünup olan bir kimsenin gusletmeden ve abdest almadan uyumasının caiz olduğu anlaşılmaktadır.[337]

90. Cünup Olarak (Kur'ân) Okumak

229....Abdullah b. Seleme'den, demiştir ki; Biri bizden, diğerinin de Benî Esed'den olduğunu zannettiğim iki kişi ile birlikte Ali (r.a.)'ın huzuruna girdim. Ali (r.a.) onları (âmil olarak veya bir başka görevle) bir tarafa gönderdi ve şöyle dedi:
"Siz, ikiniz de güçlü kuvvetlisiniz. Dîniniz için çalışınız (veya dîninizi koruyunuz)."
Sonra kalkıp helaya girdi. Heladan çıktı (ğında) su istedi, bir avucuna alıp onunla (ellerini) yıkadı. Sonra Kur'ân okumaya başladı. (Oradakiler) bunu garipsediler. Bunun üzerine Hz. Ali şöyle dedi:
"Muhakkak, Rasûlullah (s.a); heladan çıkar, bize Kur'ân-ı Kerîm okutur ve bizimle beraber et yerdi. Cünuplükten başka hiç bir şey onu Kur'ân (okumak)dan ahkoymazdı."[338] [339]

Açıklama

Hadîs-i şerif cünup iken Kur'ân okumanın caiz olmadığına delâlet ediyor. Cumhurun görüşü de budur. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadîs ile Tirmizî ve tbn Mâce'in Ibn Ömer'den rivayet ettikleri, "Cünup ve hayızlı olan Kur'ân'dan bir şey okumasın" mealindeki hadîse dayanmışlardır.
Cumhur her ne kadar cünubun Kur'ân okuyamayacağında hem fikir ise de, bazı istisnalarda aralarında görüş ayrılıkları vardır. Şöyle ki;
Şâfiîlere göre, zikir maksadıyla okunabilir.
İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel, "Cünubun bir âyet kadarını okumasına ruhsat verilir" demiştir,
Hanefilere göre: Duâ ve senaya dâir olan âyetleri, duâ ve sena maksadıyla okumak caizdir.
İbn Münzir, Taberî, İbn Abbas ve Dâvûd ez-Zâhirî'ye göre, cünup iken Kur'ân okumak caizdir. Bunlar Hz. Âişe'den rivayet edilen, "Rasûlullah (s.a.) her halinde Allah'ı zikrederdi" hadîsine dayanmışlardır.
Cünupken Kur'ân okumanın haram olduğunu söyleyen Cumhura göre, bu zikirden maksat, Kur'ân-ı Kerîm'in dışında olanıdır.
Cünup iken, bir örtü veya çubuk ile de olsa Kur'ân'a dokunmak, imamların ekserisine göre haramdır. Hanefilere göre; Kur'ân'a bitişik olmayan bir kılıf, bir mahfaza, bir torba veya sandık içinde bulunan bir Mushaf-ı Şerifi tutmak caizdir. Bunların haricinde haramdır. Kur'âru Kerîme cünup iken el sürmenin haram olduğu görüşünde olan ulemâ "Ona (Kurân'a) tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez, (O) âlemlerin Rabbi'nden indirilmedir"[340] âyeti kerimesine dayanmışlardır.
Dâvud ez-Zâhirî, cünup kimsenin Kur'am Kerîme dokunmasını caiz görür. Delîli, RasûluUah (s.a.) Herakliyus'a yazdığı mektupta Kur'ân-ı Kerîm'-den âyet bulunuşudur. Gerek Herakliyus gerekse adamları pis (cünup) oldukları ve Efendimizin onların dokunacağını bildiği halde mektubuna âyet yazdığını söyleyerek görüşünü takviye cihetine gider.
Cumhur bu iddiaya, "Rasûlullah'in mektubundaki bir âyettir, buna da mushaf denmez" diyerek cevap vermiştir.
Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre, abdestsiz olan kişinin de Kur*ân-ı Kerîme dokunması haramdır. Kur'ân'a bitişik olan cildi, kenanndaki beyaz kısım ve satırlarının arası için de hüküm aynıdır. Yalnız, Hanefî ve HanbelîIere göre, abdestsizin, Kur'ân-ı Kerîm ona bitişik olmayan kılıfı ile veya elbisesinin yeni ile dokunması caizdir.
Cünup veya abdestsiz olan kimse, yanması, suya batması, kâfirin eline geçmesi veya necasete düşmesinden korktuğu takdirde, Mushafı eline alabilir. Eğer eline almaz ve kurtarma imkânı varken yanmasına, suya batmasına veya kâfirin eline geçmesine göz yumarsa günahkâr olur. Necasette bırakırsa kâfir olur.
Netice olarak: Abdestsiz olan kişinin Kur'ân-ı Kerîm'e dokunması ona bitişik olan kapta olsa dahi caiz değildir. Abdestsiz iken ezberden Kur'ân okumak ve dinlemek caizdir.
Cünup iken Kur'ân'a dokunmak ve okumak caiz değildir. Ancak duâ âyetlerinin, duâ maksadıyla ezbere okunması caizdir.
Cünup, hayızlı ve nifaslı kadınların Kur'ân'ı dinlemelerinde bir beis yoktur. -her ne kadar cünup olan kişinin bir an evvel yıkanması gerekli ise de-[341]

Bazı Hükümler

1. Devlet başkanının, raiyyesinden bazılarını, lüzumlu gördüğü vazifelere ta yını caizdir.

2. Kişi görüşüne muhalif birşey görürse bunu ortaya koymalıdır.
3. Abdesti olmayan kişinin ezberden Kur'ân'ı Kerimi okuması caizdir.
4. Cünubun okuması ise haramdır.[342]

91. Cünup Olanın Musafaha Etmesinin Cevazı)

230....Huzeyfe (b. el-Yemân)den rivayet edildi ki; "Rasûlullah (s.a.) kendisi ile karşılaştı ve elini uzattı. Huzeyfe de;
Ben cünubum, dedi. Buna karşılık rasûlullah; "Müslüman necis olmaz" buyurdu.[343] [344]

Açıklama

Bazı nüshalarda, (Necis olmaz) ibaresi yerine Necis değildir) ifâdesi kullanılmıştır.
Hadîs-i Şerifin Müslim'deki rivayeti; şeklindedir.[345]
Hadîs-i şerifteki "Müslüman necis olmaz" ifâdesinden murat, onun cünuplük sebebiyle pis olmayacağı ve başkasını pisletmeyeceğidir.
Cünupluk sebebiyle insanın pis olmaması, sadece müslümana mahsus değildir. Kâfirlerin vücutları da necasete bulaşmadıkları takdirde temizdir.
Zahirîler, ( ) "Müşrikler necistir.[346]
âyeti kerîmesinin zahirine bakarak, müşriklerin necîsu'1-ayn olduklarına hükmetmişlerdir. İbn Reslân'ın beyânına göre, bunlara şu şekilde cevap verilmiştir: "Âyetten murat, müşriklerin itikatlarının pisliğidir, bedenleri değil. Ayrıca Cenâb-ı Allah, Ehl-i Kitabın kadınları ile evlenmeyi mubah kılmıştır. Onlarla aynı yatağa yatan kimsenin terlerinden korunması mümkün değildir. Buna rağmen, ondan dolayı yıkanmak emredilmemiştir. Şu halde ister müslim, ister kâfir diri olan kimse, necîsu'1-ayn değildir."
Nevevî, bu hadîs-i şerif için şunları söyler:
"Bu hadîs, ister ölü ister diri, müslümanın temiz oluşu hakkında büyük bir asıldır. Diri olanların temizliği icmâ ile zahirdir. Hatta, bir kadın çocuk düşürse, fercinden çocuğa bulaşan ıslaklık dahi temizdir..."
Ölü hakkında ise, ulemâ ihtilaflıdır. Şafiînin ikj görüşü vardır: Sahih olanına göre, o temizdir. Rasûlulîah'm: "Ölü ikejarde, diri iken de müslüman necis olmaz" mealindeki hadîs-i şerîfi de buna işaret etmektedir. Temizlik ve pislik (taharet ve necaset) hususunda kâfir de müslüman gibidir.
Hanefî âlimlerinden Aynî de, ister ölü ister diri olsun müslümanın necis olmayacağım söyledikten sonra şunları ilâve eder: "Eğer sen, müslümanın ölüsünün de dirisinin de pis olmayacağına dâir söylenenlere karşı;"öyle ise, cenazenin yıkanmaması gerekirdi" dersen, şu karşılığı veririm: Cenazenin yıkanmasının vücûbımda âlimlerimiz ihtilâf etmiştir. Bazılarına göre, Necasetten dolayı değil, mafsalların gevşemesi sebebiyle çıkması umulan bir ha-desten dolayı yıkamak farzdır. Çünkü, insanoğlu bir ikram olarak ölümle pislenmez. Eğer pislenseydi diğer hayvanlarda olduğu gibi yıkamakla temizlenmemesi gerekirdi. Normal olarak, bu durumda, sağlığında olduğu gibi bir abdest aldırmakla iktifa etmek gerekirdi. Fakat hayatta iken hades tekrarlandığı, ölüm sebebiyle ise tekrar etmediği için ölüm hâlindeki hades cünupluğa benzetilmiş ve vücûdun tamâmının yıkanması icâp ettiğine hükmedilmiştir. Çünkü bunda bir güçlük yoktur.
"Irak âlimlerine göre ise; Cenaze hadesten dolayı değil, ölüm sebebiyle pislendiği için yıkanır. Çünkü, insanda, akan kan vardır. Bundan dolayı diğer pis şeylere kıyasla, ölüm hâlinde pislenir. Eğer öyle olmasaydı, insanın kuyuya düşüp ölmesi ile, kuyu pislenmezdi."
Netice olarak diyebiliriz ki; İslâm ulemâsının Cumhuruna göre, cünupluktan dolayı insanın vücûdu pislenmez ve başkasını da pisletmez. Bundan dolayı cünup birisi ile konuşmak da, ona dokunmakta ya da musâfaha etmekte, mahzur yoktur.[347]

Açıklama

1. Âlim olan birisi, karşısındakinde yanlış bir hareket görürse onu ikâz etmeli, doğrusunu söylemelidir.
2. Cünupluktan dolayı guslü te'hir etmek caizdir. Ancak, namaz vaktinin geçmesinden korkutursa acele edilmelidir.
3. Cünupluk, dokunanı pisleyen cinsten bir necaset değildir.

231....Ebû Hureyre (r.a.)'den, şöyle demiştir; "Medîne yollarından birinde, ben cünup iken Rasûlullah (s.a.) bana rastladı. (Ondan) gizlendim, gidip yıkandım ve (geri) geldim.
Rasûlullah (s.a.):
Nerede kaldın? Vâ Ebâ Hureyre? dedi. Ben;
Cünup idim, temizlenmeden seninle beraber oturmayı doğru bulmadım, dedim.
Sübbânellah. Müslüman necis olmaz, buyurdu."[348]
(Ebû Dâvûd dedi ki:) Bişr kendi rivayetinde hadîsi Humeyd ve Bekr'den tahdisen aldığını gösteren ( ) tabirini kullandı.[349]

Açıklama

Hadîs-i şerifteki; ( ) "gizlendim" kelimesi Buhârf nin bir rivayetinde; aynı manada ( ) bir başka rivayetinde ( ) "Sıvıştım" Müslim ( ) “Sıvıştı" Tirmizîde ( ) "Koştum" şekillerindedir. Ayrıca; ( ) " kendimi necis saydım.” ( )

kendimi noksan buldum" ( ) "Kendimi Rasûlullah aleyhisselâmla beraber oturmaktan men ettim" şekillerinde rivayet edenler de olmuştur.
Ebû Hureyre'nin Efendimizden geri kalmasının sebebi şudur: Rasûlullah aleyhisselâm, Ashabından birisi ile karşılaşırsa, musafaha ve duâ ederdi. Ebû Hureyre cunupluk sebebiyle kendisini pis zannetmiş ve O halde Allah Rasûlunun kendisiyle musafaha etmesinden korkmuştur. Bundan dolayı koşarak yıkanmaya gitmiştir.Rasûlullah aleyhisselâm, Ebû Hureyre'nin bu hareketine hayret etmiş ve; "Sübhânellah. Müslüman pis olmaz" buyurmuştur.
"Sübhânellah" kelimesi, tenzîh ve teacüp (hayret) manâsına kullanılır.
Burada teaccup için gelmiştir. Bu kelime, mahzûf bir fiilin mefûlüdür. "Seni tenzih için teşbih ettim, yâ Rabbi" takdirindedir. Bazıları da bu kelimenin "Tâat hususunda Allah'a koşarım" manasına geldiğini söylemişlerdir.[350]

Bazı Hükümler

1. Fazîlet sahiplerine hürmet ve ta'zim'de bulunmak, onların yanında güzel kılık ve kıyafet, terbiye ve nezaketle oturmak müstehaptır.
2. Cünup olan kişinin, namaz vaktinin geçmesinden korkmuyorsa yıkanmadan önce bazı önemli işlerini yapması caizdir.
3. Cemaat reisinin, cemaatını ısındırmak için iltifat etmesi güzeldir.[351]

92. Cünup Olan Kimsenin Camiye Girmesi

232.…Âişe (r.anhâ)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir; Ashâb-i Kiramın evlerinin kapıları Mescide açılmış bir halde iken, Rasûlullah (s.a.) (Mescide) gelip;
"Şu evlerin yönlerini (kapılarını) mescidden çeviriniz" buyurdu ve(hucre-i saadetine) girdi.
Ashab, kendileri hakkında bir ruhsat inmesini umarak bir şey yapmadılar (evlerin kapılarını çevirmediler.) Bir müddet sonra Rasûlullah aleyhisselâm onlar (ın yanına) tekrar çıktı ve;
"Şu evlerin (kapılarını) çeviriniz. Çünkü ben, mescidi hayız ve cüntıp (olan)lara helâl görmüyorum" buyurdu.[352]
Ebû Dâvûd dedi ki; ıı(Seneddeki)O(Eflet b. Halîfe), Füleyt el-Âmirî'dir."[353]

Açıklama

Zahirîlerden İbn Hazm, senetteki "Eflefin meçhul olduğunu ileri sürerek bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir. Buna karşılık; Şevkânî, îbn Kattan, îbn Huzeyme ve İbn Seyyid'in Nâs sahih olduğunu söylemişlerdir.
Hattâbî şöyle der; "Eflet'in meçhul bir râvi olduğunu ileri sürerek bu hadîs için zayıf demişlerdir, ama bu isabetti değildir. Çünkü, İbn Hıbban ona "sıka" Ebû Hatim de "Şeyh" demiştir. Ahmed b. Hanbel, ( ) ifâdesini kullanmış, Süfyân es-Sevrî ve Abdulvâhid b. Ziyâd da kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Onun hakkında, Kâşifte; "sadûk" Bedru'l-Münîr'de "Meşhur, Sıka" denilmiştir..."
Cünup olanın camiye girmesinin caiz olup olmadığı hususu ihtilaflıdır.
Müzenî, Dâvûd ve îbn Münzir'e göre, özürlü veya özürsüz, abdest alarak ya da almadan, camide oturmak veya caminin içinden geçip gitmek caizdir. Bunlar, bundan evvelki bâbda geçen "Müslüman pis olmaz" hadîsine dayanırlar. Ancak müslumamn necis olmaması, onun camide kalmasının caiz olmasını gerektirmez. Bu konuya has hadîsler bulunmaktadır.
İshak b. Rahûye, Süfyân es-Sevrî ve Mâlikîlerin çoğunluğuna göre, cünubun, caminin içinde Hurması da, geçip gitmesi de caiz değildir. Ancak zaruret hâlinde abdest alarak içinden geçebilir. Bazı Mâlikîlere göre, teyemmüm etmelidir.
Hanbelîlere göre: Zaruret olsun olmasın, abdesti oîmasa bile geçip gitmesi, abdest almak şartıyla da içinde kalması caizdir.
Şafîîier; mescidde durmadan geçip gitme hususunda Hanbelîlerin görüşündedirler. Delilleri şu âyeti kerîmedir.
"Ey iman edenler, siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye ve cünup iken de -yolcu olmanız müstesna- gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın..."[354]
Şafîîler ( ) (geçip gitmenin) ancak namaz kılınan yerlerde olabileceğini, bunun sefere mahsus olduğunu söylemeye delil bulunmadığını söylerler. Üstelik "Müsâfir" kelimesi âyette tekrarlandığı için sefer manâsına kullanılmış olsaydı tekrar olacaktır. Kur'ân-ı Kerîmde ise bunun olmadığı açıktır, derler.
Sa'îd ve îbn Ebî Şeybe'nin Câbir'den İbn Münzir'in de Zeyd b. Eşlem'den rivayet ettikleri hadîsler de Şafîîlerin delillerindendir.
Cünubun, camide durması ise Şafîîlere göre de haramdır.
Hanefîlere göre; Cünubun, eğlenmeden, geçip gitmek içinde olsa mescide girmesi haramdır. Ancak evinin kapısı mescide açılıp da değiştirme imkânı olmayışı gibi zaruret hallerinde haram olmaz. Eğer mescidde iken cünup olur da beklemeden çıkabilirse, teyemmüm edip çıkar. Çıkamazsa, teyemmüm edip bekler. Cünup olduğunu bilmeden camiye girer de camide iken cünup olduğunu hatırlarsa, hemen dışarı çıkar, Çıkamayacaksa teyemmüm edip bekler. Fakat, namaz kılamaz, Kur'ân-ı Kerîm okuyamaz. Hanefîler; üzerinde durduğumuz hadîs ile, Tirmizî'nin rivayet ettiği, "...Yâ Ali şu mescidde cünup olarak (bulunman) seninle benden başka hiçbir kimseye helâl olmaz" hadîs-i şerîfidir. Üzerinde durduğumuz hadis hakkında bazı şeyler söyİenmişse de, Açıklama kısmının başında hadîsin sahih olduğunu söyleyenlerin çoğunlukta olduğu beyan edilmiştir.
Hanefîler, Şafîîlerin delil kabul ettikleri âyeti onlar gibi anlamamışlar, (-namaz) kelimesinin başına (-yerleri) kelimesinin muzaf olarak takdir edilmesine itîraz ederek şöyle demişlerdir: "Kelimenin başına muzaf takdir etmek, aslın hılâfındadır. Buna göre; "Siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaz yerlerine yaklaşmayınız" kısmına da muzaf takdir etmek

gerekirdi. O zaman mana;"Sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaz yerlerine yaklaşmayınız." olur ki bu mümkün değildir. Zaten bunu kimse söylememiştir.
Seferin tekrarı mes'elesine gelince, bu, cenabet hâli ile hastalık hâlinin, hükümde eşit olduğuna işaret içindir."
Hanefîler âyeti kerimeyi şu şekilde anlamışlardır; "...Cünupken namaza yaklaşmayınız, ancak cünup, müsâir olur da su bulamaz veya kullanmaya muktedir olmazsa müstesna."
Hz. Ali, tbn Abbâs, Mücâhid ve Sa'îd b. Cübeyr de Hanefîlerle aynı görüştedirler.
Hayız ve nifas hâlindeki kadın için de Hanefîlerin görüşü ayıdır. Yani, bunlar da mescide giremezler. Mâlikîler de aynı görüştedir. Tabiî zaruret hâli bu hükmün dışındadır.
Şafiî ve Hanbelîlere göre; Cünup için olduğu gibi ayhali ve lohusa için de, mescidi kirletmeyeceklerinden emin iseler, içinden geçmeleri caizdir. İçeride durmaları, Şafiîlere göre caiz değil, Hanbelîlere göre kanın kesilmesi ve ab-dest almış olmaları şartıyla caizdir.
Mescidin içinde ihtilâm olan bir kimsenin derhal dışarıya çıkması lâzımdır. Kapıların kapalı olması gibi bir sebepten dolayı içerde kalması ise zarurete binâen caizdir. Caminin iki kapısı varsa, kendisine yakın olandan çıkmalıdır.
Mescidde, abdestsiz olarak durmak ittifakla caizdir. Sebepsiz yere abdestsiz duruyorsa mekruh olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Mescidde uyumanın hükmü hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Saîd b. Müseyyeb, Hasen el-Basrî, Atâ, Muhammed b. Şîrîn ve Şafiilere göre, kerâhatsiz caizdir. Ancak, namaz kılanlara yeri daraltır veya onların gönlüne vesvese vermesine sebep olursa, caiz değildir, haram olur.
İmam Mâlik, "Evi olanın mescidde gecelemesini veya gündüz uyumasını doğru bulmam" demiştir. İmam Ahmed'le İshâk da bu görüştedir.
İbn Mes'ûd; Tâvûs, Mücâhid ve Evzâî, mescidde uyumayı mekruh görmüşlerdir.
Hanefîlerden Aynî, "İbn Müseyyeb ve Süleyman b. Yesâr'a camide uyumanın hükmü soruldu. "Bunu nasıl sorarsınız, Ehl-i Suffa mescidde uyurlardı, onların meskeni mesciddi" dediler" demiştir.[355]

Bazı Hükümler

1. Şeriata uygun olmayan şeylerin değiştirilmesi gerekir.
2. İlk emirle arzu edilen şey hasa olmamışsa, emrin tekrarı lâzımdır.
3. Cünüb ve hayızlı olanların mescide girmesi haramdır.[356]

93. Cünub Olduğunu Unutarak Cemaate Namaz Kıldıran (İn Durumu)

233....Ebû Berke[357] (r.a.) den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a.) sabah namazına başlamıştı ki, eliyle (cemaate) "Yerinizden ayrılmayın" diye işaret etti (ve evine gitti, biraz) sonra başından sular damlaya damlaya gelip cemaate namaz kıldırdı."[358] [359]

Açıklama

"Rasûlullah (s.a.)in mescide girip mihraba geçtikten sonra abdestsiz olduğunu namaza başlamadan mı, yoksa başladıktan sonra mı hatırladığına dair bu hadis-i şerifte bir açıklık yoktur" denmesine rağmen "dehale" "namaza girdi" kelimesi ile diğer bir rivayette de "kebbere" "iftitâh tekbirini aldı" kelimesi görülmektedir. Bu yüzden bazı âlimler namaza girdiğini iddia ederken, bazıları da hadisin diğer rivayetindeki "kebbere" "tekbir aldı" fiilinin başına bir "erâde" fiili takdir ederek "tekbir almak istedi" şeklinde manalandırmışlardır. Bütün bunlar hadis-i şerifi tevil açısından zorlamadır.
Dârakutnî'nin Enes'ten îbn Mâce'nin de Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadisler, Efendimizin iftitah tekbirini alıp, namaza başladığını bildiriyor.Ebû Davud'un bundan sonra gelecek olan rivayeti de aynı şeye delâlet etmektedir.
Ebû Davud'un Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği 235 nolu hadisi, (bu hadisi Buharı, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir) ve Müslim'in yine Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadis, Rasûlullah (s.a.)'ın namaza başlamadığına işaret ediyor.
Ulemâ bu hadislerin, arasım birleştirmek için şu görüşleri ileri sürmüşlerdir:
1. Olay tekerrür etmiştir. Efendimiz bunlardan bazılarında namaza başlamış, bazılarında başlamamıştır. Neyevî ve İbn Hibbân bu şekilde söylemişler ve Ebû Bekre ile Ebû Hüreyre'nin hadislerinin ayrı ayrı iki vak'a ile alâkalı olduğunu ileri sürmüşlerdir.
2. Vak'a tektir. Ebû Dâvûd'taki "namaza girdi" cümlesi bir muzaf takdiri ile "namaz yerine girdi" şeklindedir. Yine Ebû Dâvûd'taki 235 nolu hadis ile Buhârî'deki ( ) "namaz kıldığı yerde durunca" ifâdeleri bu te'vili takviye etmektedir. Diğer rivâyetlerdeki ( ) "tekbîr aldı" kelimesi de yukarıda işaret edildiği gibi ( ) "tekbir almak istedi" mânâsına hamledümiştir.
3. Resûlullah (s.a.) tekbir almış, Ebû Bekre önde olduğu için bunu duymuş ve duyduğu şekliyle, Ebû Hüreyre ise, uzakta olduğu için duymamış ve gördüğü şekliyle nakletmiştir.
"İmamın, abdestsiz olduğunu unuttuğu için namazı fasit olsa da cemaatin namazı sahihtir" diyenler bu hadis-i şerife dayanmışlardır. Mâlik ve talebeleri, Şafiî, Evzâî, Sevrî ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri budur. Esrem, Ebû Sevr, İshâk, Hasan el-basrî, İbrahim en-Nehaî ve Saîd b. Cübeyr'in de bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir. Bunlar Efendimizin ilk anda tekbir aldığını, cemaatin de Rasûlullah'a tabi olduklarını, Rasûlullah ayrıldıktan sonra yine namazlarına devam ettiklerini söylerler.
Hattâbî bu hadisin şerhinde şunları söyler:

"Bu hadis delâlet etmektedir ki, bir imam cünüb olduğunu unutup da cemaate namaz kildırsa, cemaat onun halini bilmeseler, namazları sahihtir, iadesi gerekmez. İmamın ise, kendi namazım iade etmesi gerekir. Haberin lâfzının zahirinden çıkan hüküm budur .Çünkü sahâbîler Rasûlullah (s.a.)'le birlikte namaza başlamışlar sonra Efendimiz kendisi gusledinceye kadar cemaatten oldukları gibi beklemelerini istemiş, işi bittikten sonra gelip namazlarını tamamlamıştır. Namazdan, üzerine bina caiz olacak kadar bir cüz sahih olunca diğer cüzleri de sahih olur. İmama uymak tamamen ictihâdi bir yoldur. Cemaat imamın zahirini bilmekle mükellef tutulmuştur. İç halini ihata emredilmemiştir. Zaten bunu anlamaya gücü yetmez. Zahire göre verdiği hükümde hata etmişse bu onun işini bozmaz. Hakim de aynen böyledir. İçtihadı bir hükümde hatâ'ederse, bu hüküm bozulmaz. Cemaatin, imamın taharetini bilmesine imkân yoktur. Onu bilemediği için de kınanmaz. Bu, Ömer b. el-Hattâb (r.a.) m görüşüdür ve ona muhalefet eden herhangi biri bilinmemektedir. Şafîî'nin mezhebi de budur.
"Yine bu hadis, muktedînin, namaza imamdan evvel başlaması hâlinde namazının batıl olmadığına delildir. Ayrıca, abdestin bozulması halinde binanın sahih olduğunu söyleyenler için de hüccettir."
Hattâbî'nin bu sözlerine Aynî itiraz ederek şunları söylemiştir:
"Hattâbî'nin "Haberin lâfzından çıkan hükmün zahiri, sahabîler Rasûlullahla beraber namaza başladılar...” sözü merduttur. Çünkü Efendimiz, İbn Hıbbân'ın Sahîh'inde de belirttiği gibi cemaata namazı (evvelki tekbirle değil) yeni bir tekbirle kıldırmıştır. Sahih-i Müslim'deki "Rasûlullah aleyhisselam tekbir almadan önce ayrıldı" ifâdeleri de bunu göstermektedir."
"Namazsra bir cüz'ü sahih olunca diğer cüz'leri de sahih olur." sözü de aynı şekilde merduttur. Biz, bu cüz'ün sahih olduğunu kabul etmiyoruz. Çünkü -Rasûlullah'm önceden başladığı kabul edildiği takdirde- Efendimiz yerine birini geçirmeden imametten ayrıldığı için bu cüz bâtıl olmuştur. Baş tarafı fasit olunca üzerine bina da fasit olur. Çünkü fasidin üzerine bina kılman şey de fasittir. Ayrıca, sahih veya fasit olma yönünden namaz parçalanmaz. Doğrusu, yukarıda da söylediğimiz gibi Efendimizin yeni bir tekbirle başlamış olmasıdır.
"Hz. Ömer'in görüşü budur ve ona muhalif biri de bilinmemektedir" sözüne gelince, bu doğru değildir. Çünkü Dârakutnî'nin Sünen'inde, Amr b. Hâlid, Habîb b. Ebî Sabit, Âsim b. Hamza ve Hz. Ali senediyle yaptığı rivayette Hz. Ali cemaate cünup olarak namaz kıldırmış sonra kendisi namazını iade etmiş, o cemaate de iade etmelerini emretmiştir. Abdürrezzak da Taberânfnin naklettiği bu hâdiseyi ve şunu rivayet etmiştir: Ebû Ümâ-me'den rivayet edildiğine göre, Hz. Ömer (r.a.) cemaate cünup olarak namaz kıldırmış ve namazını iade etmiş, cemaate ise iade ettirmemiş. Bunun üzerine Hz. Ali, "Seninle birlikte namaz kılanların da namazlarım iade etmeleri gerekirdi" demiş, cemaat de Hz. Ali'nin sözüne dönmüştür. Kasım, "İbn Mes'ûd da Hz. Ali'nin görüşündedir" der.
"Hadiste, imamdan evvel tekbir aldıkları takdirde cemaatin namazının bâtıS olmadığına işaret vardır." sözü de reddedilmiştir. Çünkü hadiste buna işaret yoktur. Zira Efendimiz, ya tekbir almadan yıkanmaya gitmiştir (ki sahih olan da budur) ya da onların zannettiği gibi tekbir aldıktan sonra gitmiştir. Tekbir almadan gitti ise, ne imamdan ne de cemaatten tekbir alan olmamıştır. Tekbir aldıktan sonra gitti ise, cemaat, Efendimizin yeniden aldığı tekbir ile namaza girmişlerdir. Üstelik Şafîî imamdan önce tekbir alanın namazının bâtıl olduğunu söylemiştir."
İmam Ebû Hanîfe, Şa'bî ve Hammad b. Ebî Süleyman, namaza başladıktan sonra imamın abdestsiz olduğu meydana çıkması halinde, cemaatin namazının fâsid olduğu görüşündedirler. Bunlar, İmam Ahmed'in Ebû Hü-reyre'den merfu'an rivayet ettiği ( ) "İmam, koruyucu ve gözeticidir" (yani cemaatin namazının sıhhati imamın namazının sıhhatine bağlıdır) hadis-i şerifine dayanmışlardır. Aynı hadisi Taberânî de Ebû Umâme'den rivayet etmiştir. Bu görüş sahiblerine göre, imamın namazı cemaatin namazını da şâmil ve mutazammmdır. Cemaatin namazının sıhhati imamın namazının sıhhatine, fesadı da onun namazının fesadına bağlıdır. Bu durumlarda imam cünup olduğu için tahrimesi (iftitah tekbiri) sahih olmaz. Tahrime olmadığı için de imamın namazı fasit olduğuna göre cemaatin namazı da fasittir. Zira Efendimiz: "İmamın namazı fasit olunca, mukiedînin namazı da fasit olur" buyurmuştur. Dârakutnî'nin Saîd b. Müseyyeb'ten Resûlüllah'ın cünupken namaz kıldırıp hem kendisinin hem de cemaatin namazını iade ettiklerine dair haber ve Hz. Ali'nin aynısını yaptığına dair olan haber de bu görüş sahiplerini takviye etmektedir. Bu görüş Hanefî mezhebinin benimsediği görüştür.
Olayın temeli imamın cünuplüğünü unutarak namaza yaklaşması veya durmasıdır, imam cünup ve abdestsiz olduğunu bilerek namaza durursa iman açısından imamın durumu tehlikelidir. Böyle kişilerin namaza durması değil, camiye girmesi dahi yasaktır. Bir önceki hadiste bunun hükmü geçmişti, oraya bakılabilir.[360]

Bazı Hükümler

1. İnsan olmaları sebebiyle Peygamberlerin de herhangi bir şeyi unutmalan mümkündür.
2. Vakit müsait olduğu müddetçe cemaatin imamı beklemesi meşrudur.
3. Cünup olanın, guslü geciktirmesi caizdir.
4. Cünup olduğunu unutarak camiye giren hatırlayınca derhal camiden çıkar. Uygun olanı, teyemmüm ederek çıkmasıdır.
5 . Kâamet getirildikten sonra imamın abdestsiz olduğu anlaşılırsa (abdest alıp tekrar) geri geldiğinde kaametin iadesi gerekmez ve böyle bir durumla karşılaşan imamın durumunu cemaate açıkça beyan etmesi gerekir.

234....Hammad b. Seleme önceki hadisi aynı senetle ve aynı manada rivayet etmiş, (fakat) başında (Rasûlullah) "tekbir aldı" sonunda da namazı bitirince, "ben ancak bir beşerim, cünup idim (yıkanmayı unuttum) buyurdu” ifâdelerini ilâve etmiştir. [361]
Ebû Dâvûd, şunları söyledi:
Bu hadîsi Zührî, Ebû Seleme b. Abdurrahmân 'dan, o da Ebû Hüreyre'den (şöylece) rivayet etmiştir: (Ebû Hüreyre) dedi ki: Namaz kıldığı yerde durunca, biz tekbir almasını bekledik. O,ayrıldı sonra "Olduğunuz halde kaimiz” buyurdu.
Bu hadîsi Eyyüb îbn Avn ve Hişâm, Muhammed kanalıyla (mürsel olarak) Rasûlullah (s.a.) dan şöyle rivayet etmiştir:

"(Rasûlullah)Tekbîr aldı, sonra cemaate eliyle oturmalarını işaret edip gitti ve gusletti."
Bunu aynı şekilde Mâlik, îsmâil b. Ebî Hakîm'den o da Atâ'dan rivayet etmiştir.'Ata (rivayetinde) "Resülullah (s.a.) namazında tekbir aldı"demiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bunu aynı şekilde Müslim b. fbrahîm, Ebân' dan; O, Yahya'dan; Yahya, Râbib. Muhammed'den o da Rasûlullah (s.a.) nakletti ve "tekbîr aldı" dedi.[362]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi, Hammâd bir evvelki Ebû Bekre hadisinin senediyle aynı mânâda fakat değişik lâfızlarla rivayet etmiştir. Ancak Hammâd'm rivayetinde, Efendimizin gusletmeye gitmeden evvel tekbir alıp namaza başladığı, sonunda da; "Ben de bir beşerim ve ben cünup idim" buyurduğu sarahaten ifâde edilmiştir. Bu rivayeti İbn Habbân da tahric etmiştir.
Ebû Davud'un ilâve ettiği taliklerden Zührî'ye ait olanı bazı nüshalarda yer almamıştır. Doğrusu da bu olsa gerektir. Çünkü bu talik Ebü Bekre hadisine değil, Ebû Hüreyre hadisine aittir. Bu ta'Ukte, Efendimiz'in tekbir almadığına işaret edilmektedir.
Sonraki iki rivayet ise, Peygamber Efendimizin namaza başladığında tekbir aldığına işaret etmektedir.

235....Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle demiştir:
Namaza ikâmet edildi ve cemaat saflardaki yerini aldı. Rasûlullah (s.a.) (odasından) çıktı. (Mihrabtaki) yerine durduğunda gusletmediğini hatırlayıp, cemaate (eli ile işaret ederek veya sözle) "Yerinizden ayrılmayın" buyurdu ve evine gitti. (Biraz sonra) biz saflarda (durur) iken, yıkanmış olarak başından sular damlar bir vaziyette aramıza geldi.
(Hadisin zikredilen) bu kısmı, îbn Harb'in lâfzıdır. Ayyaş ise,[363] rivayetinde :
"Biz onu yıkanmış olduğu halde yanımıza gelinceye kadar ayakta beklemeye devam ettik." sözüne yer vermiştir.[364] [365]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften, Peygamber aleyhisselâram namaza ikâmet edilip saflar düzeltildikten sonra hane-i saadetlerinden çıktığı anlaşılmaktadır. Müslim'in, Ebû Hüreyre'den yaptığı, "Namaza ikâmet edildi, biz kalktık ve Rasühıllab (s.a.) gelmeden önce safları düzelttik." şeklindedir. Müslim'in Câbir b. Semûre'den yaptığı rivayette ise,
"Bilâl, RasûluHah (s.a.) çıkıncaya kadar kaamet etmezdi" şeklindedir. Buhârî ve Ebû Davud'un başka bir rivayetinde de Efendimizin; "Namaza ikâmet edildiği zaman, beni görünceye kadar ayağa kaikmaymız" buyurduğu ifade edilmektedir.
Görüldüğü gibi, bu rivayetlerin ikisinden Peygamber (s.a.) mescide girmeden ayağa kalkıp onu ayakta bekledikleri anlaşılmakta; diğer ikisi ise bunun aksini ifade etmektedir. Böylece ilk anda hadis-i şerifler arasında bir tearuz göze çarpmaktadır. Ancak Rasûlullah camiye girdiğinde Ashab-i Kirânî ayakta görmesi ve bunun caiz olabileceği hususunda ikrarda bulunmamaları ve onlara acıyarak, "beni görmeden kalkmayınız" buyurmalarına sebeb olmuştur. Sonraları Rasûlullah gelmeden ayağa kalkmazlardı. Yani genel durumları bu idi. Bu yorumla aradaki tearuz giderilmiş olmaktadır.
Üzerinde durduğumuz hadis-i şerif bundan evvelki hadis-i şerifin Ey-yûb îbn Avn ve Hişâm'dan gelen rivayeti ile de bir tenakuz arz etmektedir. Çünkü onda, Efendimizin cemaata oturmalarını emrettiği ifâde edildiği halde, bunda ayakta "oldukları şekilde" durmalarım emrettiği ve onların da durduğu beyan ediliyor. Bezlu'I-Mechûd sahibi bu tearuzu şu şekilde te'lif yoluna gitmiştir: "Rasûlullah (s.a.)'m cemaata işaretini bazılarının mescidden dışarıya çıkmama, bazılarının bulundukları hali bozmama, bazılarının da oturma şeklinde anlamış olmaları mümkündür. Bazı rivayetlerde "işaret etti", bazılarında da "dedi" şeklinde olan farklılığı şöyle cem' edebiliriz: "Dedi" şeklinde rivayet edenlerin işareti bu şekilde yorumlamış olmaları mümkündür. Ayrıca Efendimizin söz ile işareti birleştirmesi, bazılarının hem sözü duyup hem de işareti görmüş olması, bazılarının ise, sözü duymayıp sadece işareti görmüş olmaları da muhtemeldir."
Ayrıca bu iki rivayetin birini diğerine tercih ederek tearuzu gidermek de mümkündür. Şöyle ki, Ayyâş'ın rivayeti "onu ayakta beklemeye devam ettik" şeklindedir. Aynı zamanda muttasıl bir rivayettir. Eyyûb İbn Avn ve Hişâm'm Muhammed b. Sirîn'den "eliyle (oturun!)" şeklindeki rivayet ise, mürsel bir rivayettir. "Muttasıl rivayet mürseî rivayet üzerine tercih edilir" kaidesince, Ayyâş'ın rivayetini tercih ederek tearuz giderilmiş olur.[366]

Bazı Hükümler

Önceki hadislerin hükümlerine ilâve olarak, safların düzgün oımasmm gerektiğine işaret etmekle beraber Buhârî şârihi, Aynî bunun icma ile mustehab olduğunu söylemiştir.
Zahirî mezhebinden îbn Hazm'e göre safların düzeltilmesi sıklaştırılması, birinci safta yer varken ikinci saffın inşa edilmemesi saflar düzeltilirken, ayaklara ve omuzlara dikkat edilmesinin farz olduğunu söylemiştir.[367]

94. (İhtilam Olduğunu Hatırlamayıp Da) Uyandıktan Sonra Üzerinde Islaklık Gören Kimsenin Durumu

236....Âise (r.anhâ)'dan şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.)'a ihtüâm olduğunu hatırlamadığı haîde (çamaşırında) ıslaklık bulan adam (in durumu) soruldu. Efendimiz: "Gusleder (gusletsin)" buyurdular.
İhtilâm olduğunu gören, fakat ıslaklık bulmayan kişi (nin durumu) soruldu:
"Ona gusl gerekmez" buyurdu.
Ümmü Süleym[368] "bunu gören kadına da gusül icabeder mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.)

"Evet. Çünkü kadınlar erkeklerin benzeridirler." buyurdu.[369] [370]

Açıklama

Hadism zâhiri, ihtilâm olduğunu hatırlamadığı haide uyamnca elbisesinde veya bedeninde bir yaşlık gören kimsenin gusletmesinin gerekli olduğuna delâlet etmektedir. îbn Abbas, Şa'bî, îbn Cü-beyr ve Nehâî'nin mezhebleri budur.
Hanbelilere göre, uykudan uyanan veya bayılmışken ayılan baliğ bir kimse, kalktığında bedeninde veya elbisesinde bir yaşlık görür de onun meai olduğuna hükmederse yıkanması farzdır; mezi olduğuna hükmederse, yıkanması gerekmez. Fakat o yaşlığı yıkaması gerekir.
Şâfiîîere göre bu durumda, çıkan yaşlığın meni olduğu kesin olarak anlaşılırsa gusletmesi farzdır. Mezi veya vedi ya da idrar olduğu belli ise, yıkanması gerekmez. Meni mi, yoksa mezi mi olduğunda şüphe ederse bir tarafı tercih ederek ona göre hareket edebilir. İhtiyaten gusletmesi daha iyidir.
Hanefilere göre, uykudan uyanan kimse yatağında veya çamaşırında ya da butlarında bir yaşlık görür ve ihtilam olduğunu hatırlarsa, kendisine gusül lâzım gelir. O yaşlığın meni veya mezi olduğunu bilsin veya şüphe etsin fark etmez. Bunda ittifak vardır. Fakat ihtilam olduğunu hatırlamadığı takdirde o yaşlığın mezi mi, meni mi olduğunda şüphe etse veya meni olduğuna kani olsa, Ebû Yusuf'a göre gusül lazım gelmez. Çünkü şehvetle geldiği belli değildir. İmam-i Azam ile İmam Muhammed'e göre bunun mezi olduğuna kani ise, gusül Sazım gelmez; fakat meni olduğuna kani olur veya meni mi, mezi mi, diye şüphe ederse, gusül lâzım gelir. İhtiyatlı olan budur. Zaten fetva da bu şekilde verilmiştir.
Mâlikîlere göre ise, uykudan uyanıp da ihtilam olduğunu hatırlamayan ve fakat bedeninde veya elbisesinde bir ıslaklık gören kişi, kesinlikle bunun meni olduğuna hükmeder veya meni midir, değil midir şüphesine düştüğü zaman gusletmesi gerekir. Meni olmadığına teinükle kanaat getirir veya meni mi, mezi mi, vedi mi olduğunda şüphe ederse, gusül gerekmez.
Bir erkek veya kadın, rüyada ihtüâm olduğunu hatırladığı halde meni dışarıya çıkmasa gusletmeleri gerekmez. îmam Muhammed'e göre bu durumda kadının ihtiyaten yıkanması gerekir. Çünkü kadından çıkacak maddenin gerisin geriye dönmesi muhtemeldir.
Uyanıp yatağından kalkan kimse, ihtilam olduğunu hatırladığı halde tenasül uzvunda bir yaşlık görürse gusletmesi lâzımdır. Ayakta veya oturduğu yerde uyuyan kimse, uyanıp da bu uzvunda bîr yaşlık görür ve bu yaşlığın meni olduğuna hükmederse veya uyumadan evvel âleti hareketsiz bir halde bulunmuş ise, gusl etmesi lâzımdır. Fakat meni olduğuna hükmedemez de tenasül uzvu önceden sert bir vaziyette imişse gusül gerekmez. Uzvun sert olması mezi çıkmasına sebeb olduğu için bu yaşlığın mezi olduğu kabul edilir.
Bu mevzuda geniş bilgi için 206, 210-211 nolu hadislere de bakılabilir.[371]

Bazı Hükümler

1. Kıyas caizdir.
2. İhtüâm olduğunu hatırlamasa bile uyandığında elbise veya bedeninde ıslaklık gören kadın ve erkeğe gusletmek gerekir. Konu ile ilgili tafsilât açıklama kısmında verilmiştir.
3. Kadınlar arasında da erkekler gibi ihtilam olanlar olabilir.
4. Şer'î bir meselede soru sormaktan utanmamak gerekir.[372]

95. Uykusunda Erkekler Gibi İhtilam Olan Kadın

237....Âişe (r.a.)'dan, demiştir ki;
Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym el-Ensâriye (Peygamber aleyhisselama gelerek):
Yâ Rasûlallah, muhakkak Cenab-i Allah gerçeğin sorulması konusunda utanmayı emretmez. Kadın uykusunda erkeğin gördüğünü görürse, gusleder mi, etmez mi? (Bu hükmü) bana bildirir misin?
Rasûlullah (s.a.): "Evet suya(meniye) rastlarsa yıkansın" buyurdu.
Ben Ümmü Süleym'e dönüp, "Öff!.. hiç kadın bunu görür mü?" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) bana döndü ve:
"Allah hayrını versin yâ Âişe (çocuğu ona) neden benziyor ya?"
buyurdu.[373]
Ebû Dâvûd şöyle demiştir:
(Bu hadisi) Zübeydt, Ukayl, Yûnus ve Zühfı'nin kardeşinin oğlu (İbrahim), Zührî'den; (ayrıca) îbn Ebi'l-Vezîr, Mâlik'ten, Mâlik de Zührî'den, Yûnus'un Îbn Şihâb'tan rivayet ettiği gibi rivayet ettikleri Müsâfi' el-Hacebîde ZührVye muvafakat edip Urve'den, o da Âişe'den... demiştir. Hişâm b. Urve ise, Urve'den, Urve, Zeyneb bint Ebî Seleme'den o da Ümmü Seleme'den, "Ümmü Süleym Resulüllah sal-lellahü aleyhi veselleme geldi... (Hadisin metni) şeklinde rivayet etmiştir.[374]

Açıklama

Hadis-i şerifin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre, Rasûlullah (s.a.)'a soruyu soran Ürnmü Seleme olduğunu söylemişse de, Kadı Iyâz, doğrusunun ümmü Süleym olduğunu ifade etmiştir. Hi-şâm b. Urve'nin rivayetinden de anlaşıldığı gibi, Ümmü Seleme hâdiseye şöyle şâhid olmuş olabilir; Evvelki rivayetler Hz. Âişe'den geldiği halde Hişam b. Urve'nin yaptığı rivayet Ümmü Seleme'de nihayet bulmaktadır. Ebû Dâvûd, hâdiseye şâhid olan Sahabiyenin Hz. Âişe oluşunu tercih ederken, Kadı Iyaz Ümmü Seleme olduğunu ehl-i hadisten nakl etmiştir. İmam Nevevî ise, bu rivayetlerin arasını

birleştirerek, soru sorulduğu sırada hem Hz. Âişe'nin hem de Ümmü Seleme'nin Efendimizin huzurunda olup, Ümmü Süleym'i kınamış olmalarının muhtemel olduğunu söyler. Hafız îbn Hacer de Nevevî'nin sözlerini beğenerek "Bu güzel bir cem'dir. Çünkü Hz. Âişe ile Ümmü Seleme'nin Rasülullah'ın huzurunda aynı mecliste bulunmaları olmayacak şey değildir" demektedir.
Ümmü Süleym (r. anhâ), kadının ihtilâm olmasının hükmünü Efendimize sormuş, fakat bu, kadın için âdeten ayıp bir şey olduğu için nezâketle ve önceden özür beyan etmiştir. Buna rağmen, Hz. Âişe durumu yadırgayarak Ebû Davud'un rivayetine göre, "Yazıklar olsun sana! Hiç bunu kadın görür mü?" Müslim'deki bir rivayete göre ise, "Yâ Ümmü Süleym kadınları rezîl ettin, Allah hayrını versin" demiştir.
"Allah hayrını versin" diye tercüme ettiğimiz ( ) sözünü, Ebû Davud'un rivayetine göre, Rasûlullah aleyhisselâm Hz. Âişe'ye, Müslim'in bir rivayetine göre. Hz. Âişe Ümmü Süleyme söylemiş, Efendimiz de "asıl senin Allah hayrım versin" buyurmuş. Başka bir rivayete göre ise, Rasûlullah Efendimiz Ümmü Seleme'ye söylemiştir. ( ) cümlesinin esas mânâsı daha önce de ifâde ettiğimiz gibi "sağ elin topraklansın" demektir. Bu cümle hakkında hayli ihtilâf edilmiş ise de, muhakkıkların tesbitine göre "fakir olasın" manası daha sahihtir.Fakat Araplar bunu bizim "Allah hayrını versin, Allah'tan bul" dediğimiz gibi bazan beddua, bazen de takdir ve taaccüp manasına kullanmışlardır.
İbn Abdilberr, Hz, Âişe'nin bu inkârından bütün kadınların ihtilâm olmadıklarının anlaşıldığını ifade ederek "öyle olmasaydı Hz. Âişe bunu inkâr etmezdi" der. Süyûtî de rüyaya giren şeyin şeytan olduğunu söylemiştir. Peygamberler ihtilâm olmazlar, çünkü ihtilâm olayı şeytanî bir olaydır. Peygamberler ise bundan masundur. Diğer bütün erkek ve kadınlar ihtilâm olurlar. Ancak bunun erkeklerde kadınlardan daha çok olduğu söylenmektedir.
Resûlüllah (s.a.) hanımlarından birinin, kadının ihtiîâm olmasını yadırgamasına karşılık, durumu isbat için "peki ya benzerlik nereden gelmektedir?" buyurmuştur. Bu mana Buhârî ve Müslim'de değişik lâfızlarla ifade edilmiştir. Sarihler Efendimizin bu ifâdesinden istifâde ederek erkeğin suyunun galib gelmesi hâlinde çocuk babaya, kadının suyunun galip gelmesi halinde de anaya benzeyeceğini söylemişlerdir. Sahîh-i Müslim'deki bir rivayetin sonunda Rasûlullah Efendimiz "Eğer kadının suyu galip gelirse çocuk dayılarına, erkeğin suyu gaiip gelirse amcalarına benzer" buyurmuşlardır.[375]

Bazı Hükümler

1. Kişinin yararına uygun olan şeyleri sormaktan utanmaması gerekir.
2. Utanılacak cinsten de olsa, bilmediği bir şeyi soran kimseyi ayıplayanı kınamak caizdir.
3. Kadın da erkek gibi ihtilâm olur ve ondan da meni gelir.
4. Doğan çocuk babasına benzediği gibi anasına da benzeyebilir.[376]

96. Gusl İçin Yeterli Su Mikdarı

238....Âişe (r. anhâ) şöyle demiştir: "Resûlullah aleyhisselâm, cünuplükten dolayı ferak (demlen) bir kaptan guslederdi."[377]
Ebû Dâvûd şu rivayetleri de kayd etti:
Bu hadisfin rivayetin)de, Ma'rner Zührî'den naklen şöyle dedi:
Âişe dedi ki "ben ve Rasûlullah (s.a.)' içinde ferak miktarı su olan bir kaptan guslederdik."
îbn Uyeyne Mâlik hadisinin benzerini rivayet etti
Ebû Dâvüd dedi ki; Ahmed b. Hanbel; "Ferak on altı ntldır" derken işittim. Yine onu "İbn Ebi Zi'b'in Sa'ı rıtldır" derken dinledim ve bazılarının "bir sa', sekiz rıtıldır" dediklerini söyledim. "Bu mahfuz değildir" dedi. (Bir seferinde de) Ahmed'i şöyle derken duydum: "Kim fıtır sadakasını bizim şu nalımızla (rıtıl) verirse sadakasını tam çiarak vermiştir. "Kendisine (itiraz olarak) "Sayhanı ağırdır" denildi. İmam, (cevaben önce); "Sayhanı en güzeldir, (dedi, biraz düşündükten sonra da) "bilmiyorum" dedi.[378]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi, Buhârî ( ) "...ferak denilen bir kaptan…" şeklinde rivayet etmiştir. Müslim'in rivayeti ise, aynen Ebû Davud'un rivayeti gibidir.
Hadis-i şerifte zikri geçen "Ferak" kelimesi hakkında değişik şeyler söylenmiştir. Son devir âlimlerinden merhum Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarih Tercemesi'nde bu konuda şunları kaydetmiştir:
Ferak cumhurun görüşüne göre iki sa' miktarı su alır bir kaptır ki, takriben altı litre eder. İbnü'1-Esîr ise "Ferak"ın 16 rıtl, yani 3 sa',-ki takriben 9 litredir-Ferk' in ise 120 rıtl, yahut 22 sâ', yani takriben 67,5 litre olduğunu beyan ediyor. Ümmü'l-Mü'minin Âişe (r.anhâ) "ferak altı "kısfdır" demiştir. Ehl-i lügatin bil ittifak beyanıyla her kist yarım sa' diye tarif edilmiş olduğundan Îbnü'l-Esir'in nakline diyecek kalmıyor,, Süfyan b. Uyeyne ile tmam Şafîî ve ehl-i lügat bunda müttefiktir. Ancak Hanefi fukahasi müddü (2) ntl i'tibar edip sa' da (4) müd olduğundan onlara göre ferak (2) sâ'dır ki yine Hicazlılann (3) sa'm toplamı itibar ettikleri (16) ntl demek olur.[379]
Bu ifadelerden anlıyoruz ki; Hanefîlere göre "ferak" altı litre su alan bir kaptır. Hadis-i şerifin Zührî'den gelen tankından Rasûlallah aleyhisse-lamla Hz. Âişe'nin birlikte yıkandıkları kabın isminin "ferak" değil, bir ferak miktarı su alan bir kap olduğu anlaşılmaktadır. Mecmö'daki ifâdelerden de ferakın on altı ntl miktarı su alan bir ölçek olduğunu anlıyoruz. Fakat Buhârî'deki rivayette (yukarıda da işaret edildiği gibi) bu kabın adının "ferak" olduğu ifade edilmektedir. Hadis-i şerifin tercemesi, Buhârî'nin rivayeti gözönüne alınarak yapılmıştır. Rasûlullah aleyhisselamın ferâktan veya ferak miktarı su alan bir kaptan yıkanması onun içindeki suyun tamamını kullandığına delâlet etmez. Öyle bir kaptan su alarak yıkandığı da

anlaşılabilir. Nitekim Efendimizin guslettiği suyun miktarı hakkında değişik rivayetler vardır. Rasûlullah aleyhisselam bazan bir sa' (üç litre) su ile guslettiği halde, bazan daha fazla su kullanmıştır. Aslında gusül için yeterli olan su, bedenin tamamını ıslatabilen sudur. Bu bir sâ' olabileceği gibi az veya çok da olabilir. Ancak israf derecesine kaçmamalı ve dökünen kişiye yıkanmış denemeyecek kadar az olmamalıdır. Ulemânın beyânına göre gusülde müstehab olan bir sa'dan; abdestte müstehab olan bir müdden az su kullanmamaktır.
Deniz kenarında bile olsa suyu israf etmenin men'edilmiş olduğunda bütün ulemâ müttefiktir. Zahire göre bu yasaktan murad, kerâhet-i tenziyyedir. Âlimlerimizden bazıları "israf haramdır" demişlerdir.
Müellif Ebû Dâvûd son olarak "ferak" hakkında Ahmed b. Hanbel'-den duyduklarını kayd etmiştir. İmam Ahmed'in, Sa'ı nisbet ettiği, îbn Ebî Zi'b, İmamın hocasıdır. Ahmed b. Hanbel hocasının, bir sa'ı rıtıl kabul etmesini benimsemiş ve bu miktarda verilecek sadakayı fıtrin yeterli olduğunu ifade etmiştir. Fakat kendisine Sayhanı denilen hurmanın daha ağır, dolayısıyla rıtlının bir sâ'dan az olacağı ima edilerek itiraz edilince önce, Sayhânî'nin daha iyi olduğunu söylemiştir. Ancak biraz düşününce "bilmiyorum" demiştir.
Hanefî ve Mâlikîlere göre, ağırlığı ne olursa olsun bir sa'a baliğ olmadan verilen fıtır sadakası edâ edilmiş sayılmaz.[380]

Bazı Hükümler

Güsûl abdesti alırken suyu israf derecesinde çok ve yıkanmış denemeyecek kadar az kullanmamak gerekir.[381]

97. Cünublükten Yıkanmak

Bu bâb cünuplükten dolayı yıkanmakla ilgili hadisleri ihtiva etmektedir.( ) (gasl) yıkamak, ( ) (gusl) yıkanmak mânalarında kullanılır.
Gusl lûgatta "akıtmak" ıstılahta ise, "bedende, suyun varması mümkün olan her yere suyu ulaştırmak (bütün vücûdu yıkamak)" manalarına gelir. Ağızın ve burnun içi, yıkanması gereken yerlerdendir.
Cenabet, lügatta uzaklık demektir. Cünup olan kişi, yıkanıncaya kadar namaz ve mescidlere yaklaşmaktan men' edildiği için, bu isim verilmiştir. Şeriata göre, namazın sıhhatine mâni, bedende olan manevî pisliktir.

239....Cübeyr b. Mut'im[382] 'den rivayet edildi ki:
Sahabe-i Kiram (r.a,) Rasûlullah (s.a.)'m yanında cünuplukten dolayı yıkanmaktan bahsettiler. Rasûlullah (s.a.) her iki eli ile de göstererek "Bakın ben başıma üç defa (üç avuç) dökerim" buyurdu.[383]

Açıklama

Şerhini yaptığımız bu hadis Peygamber sallellahü aleyhi vesellemin guslederken başa üç defa eliyle göstererek (su döküp) guslettiğini beyan eder.
Şafîî ulemasından Nevevî "Bu hadis başa üç defa su dökmenin rnüste-hab olduğuna delâlet eder. Ashabımız başa kıyasla bedeni de aynı hükmün altına sokmuşlardır" der. Hanefî ve Hanbelilerin görüşü de Nevevînin işaret ettiği gibidir. Yani gusülde bütün bedenin üç defa su dökülerek yıkanması müstehabtır.
Mâlikîlere göre sadece başın üç defa yıkanması mendûptur. Beden için mendub oluşuna delâlet edecek bir şey yoktur. Bu hadisin zahiri ile Buhârî (gusül, 5-15) ve Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettikleri hadis, Malikîlerin görüşünü te'yîd etmektedir. Buhârî, sarihlerinden Askalânî de îbn Battal'dan şu nakli yapar: "Asıl olan bir defa yıkamaktır."
Zaten bedenin üç defa yıkanması sabit olsaydı, bu bize kadar gelirdi.[384]

Bazı Hükümler

1. Din büyüklerinin yanında ilmî konuların müzâkeresi câizdir.
2. Yıkamldığında başa üç defa su dökmek müstehaptır.
3. Öğretmenin Öğreteceği şeyi, öğrencinin anlayabileceği bir şekilde anlatması gerekir.
4. İlmi mevzular konuşulurken bir mevzuyu aydınlatmak için ilim adamının müdâhelede bulunması yerindedir.

240....Âişe (r.anha)den şöyle demiştir: "RasûluIIah (s.a.) cünuplükten dolayı yıkanmak istediği zaman süt kabına benzer bir kap isterdi.[385] (Kap gelince) iki avucu ile su alır ve önce başının sağ tarafım, sonra da sol tarafını yıkardı. Daha sonra iki eline tekrar su alır ve başının tamamına dökerdi."[386] [387]

Açıklama

Bu haciis-i şerif bir Önceki hadisi açıklar mâhiyettedir. Şöyle ki birinci hadiste Hz. Peygamber başına elleriyle üç defa su dökmekle iktifa etmişti. Burda ise, birinci su ahşıyla başının sağım, ikincisi ile solunu, üçüncüsü ile başının tümünü yıkadığı Hz. Âişe tarafından nakledilmektedir.
Hz. Peygamberin yıkanmaya başından başlayıp onu üç defa yıkaması, kir tutmakta başın en önde gelen azalardan olduğunu ve dolayısıyla, bu şekildeki guslün hikmetini tebarüz ettirmektedir. Nitekim, Malikîlerin de baştan başka üç defa yıkanması nıendup olan aza olmadığını söylemeleri bunu göstermektedir.[388]

Bazı Hükümler

1. Gusül ve abdest için su hazırlamak meşru olur.
2. Gusle başı yıkayarak başlamak müstehaptır.
3. Yıkamaya önce sağdan başlanması gerekir.

241....Teymullah b. Sa'lebe'nin oğullarından biri olan Cumey b. Umeyr'den, demiştir ki;
"Annem ve teyzem ile birlikte Âişe (r.anha)nin yanına gitmiştik. Onlardan birisi Âişe (r.anha) ye; gusülde neler yapardınız? diye sordu. Âişe (r.anhâ) da şu cevabı verdi:
Rasûlullah (s.a.) önce namaz için aldığı abdest gibi abdest alır, sonra başına üç defa su dökerdi. Biz ise, saçımızdaki örgülerden do-,layı bes defa dökeriz."[389] [390]

Açıklama

Bundan önceki hadislerde Rasûlullah'ın gusülden önce abdest aldığına dair bir işaret olmamasına rağmen, bu hadis-i şerifte gusülden önce namaz abdesti gibi abdest aldığım daha sonra başına üç defa su dökerek gusül yaptıkları anlatılmaktadır.
Hz. Âişe her iki hadiste Rasülullah'ın başına üç defa su dökerek gusle başladığını, diğer bir olayda birinci hadis-i şerifi şerheder mahiyette gusülden önce abdest aldığım söylemektedir. Yine Hz. Âişe ve Hz. Meymûne, 243-245 no'lu hadisler de Hz. Peygamberin gusül öncesi neler yaptığım anlatmaktadırlar. Her hadis diğer bir hadisin şerhi durumundadır. Böylece ümmetin maslahatı sağlanmış olmaktadır. Bu konuda geniş bilgi 243-245. hadislerde gelecektir. Açıklamaya çalıştığımız hadis-i şerifin delâlet ettiği noktaları ise, ulemâmız şöyle belirlemiştir:
Hadis-i şerifin zahirinden gusülden önce abdest almanın sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Ulemânın ekserisinin görüşü de bu merkezdedir. Sadece Dâvûd (-ızâhiri) ile Ebû Sevr gusülden Önce abdest almanın vâcib olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak bu görüşe delil olabilecek bir açıklama getirilmemiştir.
Ayrıca bu hadis-i şerifteki Âişe (r.anhâ)nın "Biz saçımızdaki örgülerden dolayı beş defa su dökeriz" ifadesine göre, kadınların başlarını beş defa yıkamalarının müstehap olması gerekir. Ancak senedde adı geçen Cümey'den dolayı bu hadis zayıf sayılmış ve delil olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca ilerde gelecek olan 251 no'lu hadiste kadınların örgülerinin durumu ve başlarına üç defa su dökebileceklerine dair açık ifadeler bulunmaktadır.[391]

Bazı Hükümler

1. Gusle abdestle başlamak sünettir.
2. Erkekler üç, kadınlar beş defa başlarına su dökebilirler.
3. Kadınlar saçlarım örebilirler.
4. Saçlarının dibine su ulaşıyorsa kadınların saç örgülerini çözmeleri gerekmez.

242....(Ebu Davud'un Süleyman b. Harb el-Vâşihî ve Müsedded'den rivayet ettiği hadiste) Âişe (r.anhâ) şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a.) cünuplükten dolayı guslet (mek iste)diği zaman -Süleyman b. Harb'in rivayetine göre,- önce sağ eliyle sol eline su döker -Müsedded'in rivayetine göre de- önce kaptan suyu sağ eli üzerine dökerek ellerini yıkar,- sonra ikisinin ittifakla rivayetine göre- ve fercini yıkardı. (Bundan sonra Müsedded): Suyu sol eline dökerdi. Âişe (r.anhâ) bazan ferci kinayeli olarak söylerdi (sözlerini ilâve etti).
(Hadis'in bundan sonraki kısmında Süleyman ve Müsedded ittifak etmişlerdir:) Rasûlullah sonra namaz için aldığı abdest gibi abdest alır, her iki elini de kaba daldırıp (su alır) suyun (başının) derisine ulaştığını bilinceye veya[392] deriyi paklayıncaya kadar saçlarını hilaller ve başına üç defa su dökerdi. Sudan artan olursa onu da vücûduna dökerdi."[393] [394]

Açıklama

Hadiste Rasûlullah'ın gusle ellerinden başladığı ancak Süleymana göre sağ eh ile sol eline su döktüğü; Mısedded e göre ise, kabtan direkt olarak sağ eline su döktüğü şeklinde beyân edilmektedir. Daha sonra her iki râvinin de ittifakı ile avret mahallini -burada Müsedded'in beyânına göre sağ eliyle döküyor sol eliyle avret yerini- yıkıyordu. Bunu müteâkib namaz abdesti gibi abdest alıyor, sonra da iki elini kaba daldırarak su alıyor, saçlarım ve vücudundaki kılları ovalayarak aralarına suyun nüfuz etmesini sağlıyordu. Suyun tenine değmesiyle oranın temizlenmesine kanaat getirdiği an, üç defa başına su alarak bütün vücudunu yıkıyordu. Artan su kalırsa hepsini birden vücuduna döküyordu.
Kadı Iyaz, bazı kişilerin, bu hadise dayanarak vücuttaki bütün kılların ovalanmasının gerektiği görüşünü benimsediklerini söyler. Mâlikîlere göre sık otsun, seyrek olsun, vücuttaki bütün kılların ovalanması vâcibtir. Şafiî ve Hanbelilere göre, ovalanmadığı takdirde su deriye ulaşıyorsa kılların ovalanması mendub, ulaşmıyorsa vâcibtir.
Bu meselede Hanelilerin görüşü de şöyledir: Ovalanmadan su deriye kadar ulaşırsa saçın ve sakalın ovalanması müstehap, ovalanmadan deriye ulaşmazsa, farzdır.
Gusülde bedenin ovalanmasını şart koşmayanlar bu hadisi delil gösterirler. Zira ( ) suyu akıtmak, dökmek anlamına gelmektedir, derler. Vücudu ovalamanın hükmü ile ilgili görüşler, abdestle ilgili bahiste verilmiştir.[395]

Bazı Hükümler

1. Cünuplükten dolayı yıkamldığında önce eller ve avret yen yıkanmalıdır.
2. Gusle başlarken abdest almak sünnettir.
3. Kılların dibi ovalanmalıdır.
4. Rasûlullahın tertibi üzere gusül yapmak sünnettir.

243. …Âişe (r.anhâ) şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a.) cünuplükten dolayı gusletmek istediği zaman Önce ellerini bileklerine kadar, sonra da fercini kaşığıyla yıkar ve onlar üzerine su dökerdi. Ellerini temizledikten sonra duvara sürterdi. Sonra abdest almaya başlar (abdest aldıktan) sonra da başına su dökerdi."[396] [397]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ( ) kelimesi kasık ve koltuk altı gibi kirlerin toplandığı suyun zor ulaştığı yerlere denir. Burada fere kast edilmektedir. Zabtı bazı nüshalarda ( ) "dirseklerini" şeklindedir. Irakî doğru olanının bu olduğunu kaydetmektedir, ( ) "sonra onun üzerine suyu döktü" cümlesinin açıklanmasında, sarihlerden kimi kasıklara, kimi ellere kimi de bütününe şâmil olabileceğini söylemişlerdir.
Rasüllah (s.a.)'in avret yerlerini yıkadıktan sonra ellerini duvara sürtmesi, ellerindeki herhangi bir kokunun kalma ihtimaline binaendir. Günümüzde temizleyici sabun ve benzerlerinin kullanılmasının lüzumuna işarettir. Ayrıca önceden de belirtildiği gibi tuvaletten sonra ellerin sabunla yıkanması da gerekmektedir.[398]

Bazı Hükümler

1. Gusulde msan vücudundaki suyun zor yetiştiği yerleri yıkamakta mübalağa edilmesi gerekir.
2. Ellerde pislik eseri kalmaması için ek temizleyici kullanılmalıdır. Böyle bir şey olmadığı takdirde toprakla temizlenmelidir.

244....Âişe (r.anhâ) şöyle buyurmuştur: "Vallahi eğer isterseniz, size cünuplükten dolayı yıkanmış olduğu yerdeki duvarda Rasûlullah'ın elinin izini gösterebilirim."[399] [400]

Açıklama

Münzirî, bu hadisin mürsel olduğunu, Şa'bî'nin bunu Hz.Aışe (r.anha)den duymadığını söyler.
Fazla bilgi önceki hadiste geçmiştir.

245....İbn Abbâs, teyzesi Meymûne[401] 'nin şöyle dediğini haber vermiştir:
"Rasûlullah (s.a.) için cünuplükten dolayı yıkanacağı suyu hazırladım. Kabı sağ elinin üzerine eğdi, iki veya üç (bu şüphe el-A'meş'tendir) defa yıkadı. Sonra avret yerine su döktü ve orayı sol eliyle yıkadı. Daha sonra da (sol) elini yere sürttü ve yıkadı.Bilahere ağzına ve burnuna su aldı, yüzünü ve ellerini yıkadı, başına ve vücuduna su döktü, kenara çekilerek ayaklarını yıkadı.[402] Ona havluyu verdim almadı, suyu bedeninden (silip silkeleyerek) atmaya başladı. (el-A'meş der ki) Bunu (Rasulullah'm havluyu almayıp, üzerinden su serptiğini) İbrahim (en-Nehâiy)e söyledim. İbrahim; "onlar havlu kullanmakta bir beis görmezlerdi, fakat onu âdet edinmeyi kerih addederlerdi" dedi.
Ebû Dâvud, Müsedded'in şu sözünü nakleder: "Abdullah İbn Dâ-vûd'a, "Onlar havluyu âdet edinmeyi kerih görürlerdi" şeklinde bir şey biliyor musun? dedim o; evet öyledir (Meymune'nin rivayetinde, onlar bunun âdet olmasını kerih görürlerdi ibaresi yoktu) fakat ben kitabımda bu ibareyi mevcut olarak buldum, dedi."[403]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen "iki veya üç defa yıkadı" ifadesindeki şek, tercümede belirttiğimiz gibi Süleyman el-A'meş'tendir. Nitekim bu şüphenin ondan geldiğim Buhârî de belirtmiş bulunuyor. Ancak yine ei-A'meş'in rivayet ettiği ve Ebû Avâne'nin Sahîh'inde kaydettiği aynı hadîste, "ellerine üçer defa su döktü" deyip şek belirten bir ifade kullanmamıştır. Hafız İbn Hâcer aynı şahıstan gelen bu farklı rivayetler hakkında şu yorumunu yapar: "A'meş anlaşıldığı kadarıyla önceleri bu konuda şek etmekte iken, sonraları hadisi hatırlamış ve "üç defa" diyerek kati bir ifade kullanmıştır. Çünkü bu rivayeti A'meş'ten üç defa ve tereddütsüz olarak rivayet eden ibn Fudayl, şüpheli olarak rivayet edenlerden daha sonraları ondan hadis dinlemiştir."
Hadis'in bundan sonraki kısımlarından Rasûlullah (s.a.)'in sol eliyle edep yerini yıkadığı, bu yıkama esnasında eline herhangi bir kokunun bulaşmış olma ihtimaline karşılık ellerini yere iyice sürttüğü anlaşılmaktadır. Bu da yüce Rasûl'ün temizliğe ne derece önem verdiğini, hoş olmayan kokuların bedeni üzerinde kalmaması için ne derece dikkat ettiğini göstermektedir.
Gusül ve abdest esnasında ağıza ve buruna su alıp mazmaza ve istinşâk yapmanın hükmünün ne olduğunda ulemâ arasında farklı görüşler vardır:
Îbnu'l-Mübârek, Ahmed b. Hanbel ve İshâk gibi imamlara göre abdestte de gusülde de mazmaza ve istinşâk vâcib (farz) dır.
Hanefîlerle Süfyân es-Sevrî'ye göre, gusülde farzdır, abdestte değildir. Mâlik ve Şafîî âlimlerine göre ise, her ikisinde de sünnettir.

Bu konuda yeterli açıklamalar, daha önceden Abdest ile ilgili hadislerin açıklaması üzerinde durulurken verilmiş bulunuyor. Bu bakımdan burada delillerini ayrıca tekrar etmeye gerek görmüyoruz. "Sonra başına ve bedenine (su) döktü" ifadesinden Rasûlullah (s.a.)'in saçları arasını ovalamadığı, sadece suyu dökmekle iktifa ettiği anlaşılır. Halbuki, daha evvel Rasûlullah (s.a.)'in daha su dökünmeye başlamadan vücutta kıl olan yerlerini ovaladığı zikredilmişti. Burada râvinin hadisi uzatmamak için bunu zikretmemiş olduğu anlaşılabileceği gibi, Peygamber (s.a.)'in ovalamayı bazan terkettiği de anlaşılabilir.
Hadis-i şeriften Rasûlullah (s.a.)'ın ayaklarını yıkamak için yerini değiştirdiği ve ayaklarım yıkamayı en sona bıraktığı anlaşılmaktadır, bu mânâyı ifâde eden başka rivayetler de vardır. Cumhur, bu rivayetlere istinaden, mutlak olarak gusülde ayakları en son yıkamanın müstehap olduğu görüşüne varmışlardır. İmam Mâlik'den eğer yer temiz değilse ayakları yıkamayı sona bırakmamn, temizse abdestin hemen akabinde yıkamanın müstehap olduğu da rivayet edilir.
İmam Ebû Hanife ve talebelerine göre, gusledilen yer leğen, küvet gibi suyun biriktiği bir yerse ayakları yıkamayı en sona bırakmak, değilse abdestin hemen sonunda yıkamak müstehaptır.
"Ona havlu verdim almadı" cümlesinin Buhârî ve Müslim'deki ifadeleri lafız yönünden farklı ise de mânâ itibariyle herhangi bir farklılık yoktur.
Câbir b. Abdillah, İbn Ebî Leylâ ve Saîd b. Müseyyeb bu hadise dayanarak, gusül ve abdestten sonra kurulanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Şâfiîlerin meşhur kavline göre, silinmeyi terk etmek müstehaptır. Osman b. Affân, Hasan b. Ali, Enes b. Mâlik, Hasen el-Basrî, Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed (Allah hepsine rahmet etsin) abdest ve gusülden sonra kurulanmada kerahet görmemişlerdir. Bunlar görüşlerine İbn Mâce'nin Selmân-ı Fârisî tankıyla rivayet ettiği;
"Rasûlullah (s.a.) abdest aldı, üzerinde olan yün di b bey i ters çevirdi ve onunla yüzünü sildi"[404] hadisi ile Tirmizî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği "Rasuiullah'ın bir bez parçası vardı, abdestten sonra bununla kurulanırdı"[405] hadisini delil kabul etmişlerdir.
Resûlullah'ın havlu kullanmaması, her zaman kullandığının hilâfınadır. O'nun bu hareketi o gün havlu kullanma ihtiyacını hissetmemesinden veya serinleme isteğinin bulunmasından olsa gerektir.
Ayrıca bu hükümler sıcak iklimde bulunanlar içindir. Soğuk iklimde yaşayıp silinme zorunluğu olan mü'minler için değildir. Çünkü mevzubahis olan sıhhattir. Soğuğun çok şiddetli olduğu yerlerde bazılarının "sünnettir" diye silinmemede ısrar etmeleri sünnete uygun bir hareket değildir.[406]

Bazı Hükümler

1. Abdest ve gusül suyunun hazırlanmasında başka-sından yardım istemek caizdir.
2. Kadının kocasına hizmet etmesi meşrudur.
3. Avret mahalleri sol elle yıkanmalıdır.
4. Avret mahalli yıkanmadan önce ve yıkandıktan sonra eller yıkanmalıdır.
5. İstincadan sonra ellerde kalması muhtemel necaset artığını gidermek için (temizleyicinin bulmadığı zaman) toprağa sürtmek matluptur.
6. Gusülde mazmaza ve istinşak gereklidir. Üç defa olması sünettir.
7. Gusülde ayaklan yıkamanın en sonraya bırakılması meşrudur.
8. Gusülden sonra havlu ile silinmek terkedilebilir.

246....Şu'be'den rivayet edilmiştir,demiştir ki; İbn Abbas (r.a.) cünuplükten dolayı yıkanmak istediğinde sağ eliyle sol eline yedi defa su döker sonra da avret yerini yıkardı.
"Bir keresinde kaç defa su döktüğünü unuttu ve "kaç defa döktüm?" diye bana sordu. Ben de; bilmiyorum" dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs (hayretle) "Hey anasız (kalasıca), niçin bilmiyorsun?" dedi.
Daha sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest alıp vücuduna su döker ve "Rasûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) cünuplükten işte böyle temizlenirdi" derdi.[407] [408]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen ( ) "Anasız kalasıca!" sözü Nihâye'de belirtildiğine göre zem ve sebbetme için kullanılan bir deyimdir. "Sen sokağa bırakılmış, annesi belli olmayan birisin" manasına gelir. Bu sözün bazan teaccübmânâsında medh için kullanıldığı da söylenir. Tîbî daha çok medh için kullanıldığını söyler. Herhalde îbn Abbâs, burada Şu'be'yi zem etmek veya ona küfretmek değil de, dikkatsizliğinden dolayı ona hayret ettiğini göstermek istemiştir.
Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşıldığına göre Rasûlullah (s.a.) cünuplükten dolayı yıkandığında ellerini yedi defa yıkardı. Ancak râvîler içerisinde Şu'be b. Dinar bulunduğu için bu hadis zayıf sayılmıştır. Şu'be b. Dinar tenkid edilmiştir. Hadisi hüccet kabul edilmez, üstelik hadis, Rasûlullah (s.a.)'in yıkandığında ellerini üç defa yıkadığını bildiren sahih hadislere zıt düşmektedir.
Şayet üzerinde durduğumuz hadis sahih kabul edilirse, o zaman Rasûlullah (s.a.)'ın ellerini üç defa yıkadığını bildiren hadislerle neshedilmiş olur. Oysa durum böyle değildir. Hüccet olarak üç defa yıkanmayı bildiren hadisler kabul edilmiştir.

247....Abdullah b. Ömer (r.a.)den, şöyle demiştir:
"Namaz elli (vakit), cünuplükten dolayı yıkanmak yedi defa ve elbiseden idrarı yıkamak yedi defa idi. Rasûlulah (s.a.) namaz beş vakit, cünuplükten dolayı yıkanmak bir ve elbiseden sidiği yıkamak da bir defaya indirilinceye kadar (Allah'a) duaya devam etti."[409]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, Cenab-ı Allah başlangıcında namazı elli vakit, cünuplükten dolayı yıkanmayı yedi defa ve elbisedeki sidiği yıkamayı yedi defa gerekli kılmıştı. Rasûlullah (s.a.) Cenabı Allah'ın rahmet ve şefkatinin büyüklüğüne güvenerek bunların hafifletilmesi için duâ ve tazarruda bulunmaya başladı. Rasûlullah (s.a.)'ın isteği namaz beş vakit, diğerleri de birer defa oluncaya kadar devam etti.
Namazın önce elli vakit olarak farz kılınıp da sonra beş vakte indirilmesi Mi'rac gecesinde olmuştur. Müslim'deki rivayete göre, Rasûlullah (s.a.) hâdiseyi şu şekilde haber vermiştir:
"Allah (c.c) bana her gün ve gece de elli vakit namazı farz kıldı Mûsâ (a.s.)'mn yanına indim, bana "Allah, ümmetine neyi farz kıldı" diye sordu, ben de "elli vakit namazı" dedim.
Rabbine dön ve hafifletilmesini iste. Çünkü ümmetinin gücü buna yetmez. Ben îsrail oğullarım imtihan edip denedim dedi. Ben de Rabbime dönüp "Ya Rabbi benim ümmetime (namazı) hafiflet" diye duâ ettim. Allah (c.c) beş vaktim indirdi. Sonra tekrar Musa (a.s.)'ya döndüm ve Allah'ın benden beş vakti eksilttiğim söyledim, Mûsâ (a.s.):
Ümmetinin gücü buna da yetmez, Rabbine dön ve hafifletilmesini iste, dedi. Cenab-ı Allah: "Ya Muhammed, bunlar her gece ve gündüz beş namazdır. Her namaz için on namaz (sevabı) vardır, bu da elli eder" buyurun caya kadar Allah (c.c) ile Mûsâ (a.s.) arasında gidip gelmeye devam ettim."[410]
Cünuplükten dolayı yıkanmanın bir defaya indirilmesi ile, elbisedeki idrarı yıkamanın bir defaya indirilmesinin namazla birlikte Mi'raç gecesinde veya ayrı ayrı zamanlarda olması muhtemeldir.
Ancak sarihlerin beyânına göre İslâm'ın ilk yıllarında olabileceğini söylemeleri yanında hadis zayıf olduğu için delil değildir, diyenler üzerinde fazla durmadıklarından yeterli bilgi elde edilememiştir. Hadisin sahih olduğu kabul edilse bile namazın elli vakitten beş vakte indirilmesi hususu sahih hadislerle sabittir. Fakat cünuplükten temizliğin, elbisenin yedi defa yıkanarak temizlenmesinin hükmü sahih hadislerde varid olmamıştır. Buna göre de imamların ittifak ettikleri husus cünüplekte su bütün vücûda nüfuz etmesi halinde bir defa ile iktifa edileceğidir. Elbisede de durum aynıdır.
Elbisedeki bir pisliğin yıkanması, Şafiî ve Mâlikîlere göre bir defadır. Ancak Şafiîlere göre üç defa yıkamak menduptur. Eğer necaset bir veya üç defa yıkamakla yok olmamışsa, zail oluncaya kadar yıkamaya devam etmek gerekir. Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayetten biri de bu şekildedir. Muğnî müellifi İbn Kudâme bunu tercih etmiştir.
Hanefîlere göre necaset ikiye ayrılır:
Necâset-i Galîza: İnsanın tersi ve sicjiği, eti yenmeyen hayvanların tersi, sidiği ve salyası, eti yenen hayvanlardan tavuk, kaz ve ördeğin tersi, kan, irin, meni, mezi, vedî, hayz ve nifas ileistihazakanlan ağız dolusu kusuntu gibi insanın bedeninden çıkıp da abdesti bozan şeyler bir de şarap ve boğazlanmadan ölmüş hayvanın eti ve derisi.
Necâset-i hafife: Atın ve eti yenen ehlî ve vahşi hayvanların sidiği, eti yenmeyen kuşların tersi, eti yenen hayvanların, eşek ve katırın sidiği, İmam A'zam'a göre galiza, imameyne göre hafifedir. Fetva İmameynin görüşüne göre verilmektedir.
Bu necasetlerden galizanın katı olanının dirhem miktarından fazlası namaza mâni, daha azı mâni değildir. Sıvı olanında ise, avuç içi miktarından azı namaza mâni değil, daha fazlası mânidir.
Necâset-i hafifenin isabet ettiği yer elbisenin veya bedenin dörtte birinden az ise namaza mâni değil, dörtte birine denk veya daha fazla ise, namaza mânidir.
İmam Ebû Yûsuf'a göre enine boyuna bir karış miktarı namaza mâni değil, daha fazlası mânidir. Elbise veya bedende namaza mani olacak miktarda pislik varsa (ister galiza, ister hafife) hemen yıkanması gerekir. Bu pisliklerde ya gözle görülür yani, kuruduktan sonra iz bırakır, ya da gözle görülmez yani kuruduktan sonra iz bırakmaz.
Gözle görülen bir necasetle pislenmiş olan şey, pisliğin aynı ve eseri yok olunca temiz olur. Temizleme yolunun, yıkamak, silmek, ovalamak (v.s.) olması arasında fark yoktur. Pislik yıkanarak giderilecekse suyun akıcı veya durgun,az veya çok olması arasında fark olmadığı gibi yıkamanın adedi de mühim değildir. Mühim olan pisliğin kendisi ve eserinin ortadan kaldırılmasıdır.
Renk ve kokudan ibaret olan eserin kalması, (izalesi meşakkatli olduğu için) zarar vermez. Bunları gidermek için sabun ve deterjan kullanmak zarureti yoktur.
Gözle görülmeyen (iz bırakmayan) necasetle pislenmiş olan şey, yıkayanın zann-i galibine göre temizlenmiş oluncaya kadar yıkanır.Müftâbih olan görüşe göre aded mühim değildir. Ancak zann-ı gâlib üç defa yıkamak ve yıkanılan şey sıkılabilecek cinsten ise, her seferinde sıkmakla hasıl olur. Bilhassa üçüncü yıkayışta damlalar kesilinceye kadar sıkılmaya devam edilmelidir.
Bu hususta itibar sıkanın kendi kuvvetinedir. Tahtavî'nin beyânına göre, galebe-i zannın üç defa yıkamakla hasıl olacağı şeklinde bir mecburiyet yoktur. Bu üçten az yıkamakla da hâsıl olabilir. Hatta pis bir elbise üzerinden su akıtılsa ve zann-ı galibe göre o elbisenin temizlendiği kanaati hasıl olsa. yıkama ve sıkma olmadığı halde, o elbisenin kullanılmasicâizolur.Vesveseli olmayan kimse hakkında zahir budur. Vesveseli olan için uygun olan, zann-ı galibi sayı ile takdir etmektir ki, o da üçtür.
Eğer elbisenin yıkandığı su akıcı olmazsa, o zaman her bir yıkanışta sıkılması zâhir-i rivayete göre lâzımdır. Ebû Yûsuf'tan sıkılmanın şart olmadığına dâir bir görüş de rivayet edilmiştir. Esas olan temiz olduğuna dair zann-i galibin hasıl olmasıdır.[411]

Bazı Hükümler

1. Ser'î hükümlerin bazılarının bazıları ile nesh edilmelen caizdir.

2. Cenab-ı Allah, ibâdetleri hafifletmek suretiyle bu ümmete merhamet etmiştir.
3. Kulun mahzurlu olmayan bir şeyi Rabbisin'den istemesi caizdir.
4. Rasûlullah (s.a.)'ın şefaati makbuldür.

248....Ebû Hureyre (r.a)'den, demiştir ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Muhakkak her kılın altında cünuplük vardır. Bütün kılları yıkayınız, teni temizleyiniz."[412]
EbûDâvûd, "Haris b. Vecih'in kendisi zayıf, hadisi münker"dir, dedi.[413] [414]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılmaktadır ki, cünuplükten dolayı yıkanan kışı vücudunun tamamına suyu ulaştırmahdır. Suyun isabet etmediği bir kıl bile kalsa cünuplük devam eder. Hattâbî "Hadisin zahiri, gusledecek kişinin saç örgülerim çözmesi gerektiğine işaret eder. Çünkü vücuttaki kılların tek tek yıkanması gerekir. Bu da ancak örgülerin çözülmesiyle mümkündür. İbrahim en-Nehaîbu görüştedir. Ancak ulemânın cumhuruna göre su saçların dibine ulaşırsa örgülerin çözülmesine lüzum yoktur" der.
İmam Nevevî ise, "cumhura göre gusleden kadın saç örgülerini çözmeden su saçlarının tamamına ulaşırsa örgüleri çözmesine lüzum yoktur, aksi takdirde örgülerin çözülmesi vaciptir. Bizim görüşümüz de budur. Ümmü Seleme'nin hadisi, örgüler çözülmeden suyun saçlarının tamamına ulaşmış olduğuna hamledirir" demektedir.
Hanefilere göre, saç örgülerinin çözülüp çözülmemesi hususunda erkekle kadın farklıdır. Kadınların saçlarının dibine su ulaştığı takdirde, örgülerin çözülerek saçların yıkanmasına lüzum yoktur. Çünkü Müslim'in bir rivayetinde, ümmü Seleme (r.a.) Rasûlü Ekrem (s.a.)'e:
"Ya Resulullah ben saçlarımı örerim, cenabetten dolayı yıkanacağımda onu çözeyim mi?" diye sormuş, Rasûllah da "Hayır" cevâbım vermiştir.[415]
Erkeklerin ise saçları örgülü ise, guslettiklerinde örgülerini çözüp suyu saçlarının tamamına ulaştırmaları gerekir. Bu konuda 251. hadisin şerhinde daha fazla bilgi verilecektir.
Yine Hattâbî'nin ifade ettiğine göre, gusülde mazmaza (ağıza alma) ve istinşâk .(buruna su alma) yi farz görenler bu hadis-i şerife istinad etmişlerdir. Çünkü hadis-i şerifte, her kılın yıkanması emredilmektedir. Burunun içinde de kıllar olduğuna göre burunun içinin de yıkanması gerekir, Hadis-i şerifteki ( ) "deriyi (vücûdun dışını) temizleyin" emri de ağıza su almanın farziyetine delâlet eder.
Aynî de yukarıda verilen bilgileri tekrar ettikten sonra İmam-ı Azam'm bu hadise dayanarak mazmazayı ve istinşaki farz saydığını söylemektedir. Hattabî bu hadise dayanılarak mazmazanın farz sayılmasına itiraz ederek şöyle demektedir: ( ) sözü lügatlara göre, vücudun dışı, gözün gördüğü kısımdır. Ağızın ve burunun içine beşere değil, ( ) (edeme) denilir. Dolayısıyla ( ) emri mazmaza (ağıza su alma)nın farz olduğuna delalet etmez."
Ancak lügatçılann ifadesi Hattâbî'nin ortaya attığı görüşe zıt düşmektedir. Meselâ Cevherî'nin beyanına göre ( ) (edeme) derinin ete bitişik olan kısmıdır. Ağız ve burunun içi ise, böyle değildir. Öyleyse bu hadis-i şerifteki ifâdelere dayanarak mazmaza ve istinşakı farz saymak yerinde bir harekettir.
Bu konu ile ilgili bilgi için 106. hadis-i şerif ve açıklamasına bakılabilir.[416]

Bazı Hükümler

1. Cünuplükten dolayı yıkanmada bütün vücudun ve vücuttaki kılların yıkanması farzdır.
2. Deriye suyun ulaşmasına mâni olan pisliklerin izâle edilmesi şarttır.

249....Ali (r.a.)Men rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim kıl dibi kadar bir yeri yi kam ayıp cünup bırakırsa ona (terk edilen yere veya bu yeri yıkamayıp terk eden kişiye) şöyle böyle (veya şu kadar süre) azab edilir."[417]
Ali (r.a.) "Bunun (bu şiddetli azabı duyduğum) için (üç defa) başıma (saçıma) düşman oldum" der ve saçını da tıraş ederdi.[418]

Açıklama

Hadis"i §erifte Secen ( ) zamiri bazı müshalarda ( ) şeklinde müennes olarak gelmiş ve harf-i cerre sebebiyet ma
nâsı verilmiştir. Bezlü'l-mechûd'deki kayıt o şekildedir. Terceme Menhel'in açıklamasına göre ve zamir müzekker kabul edilerek yapılmıştır.
Tîybî bu hadise dayanarak başı tıraş etmenin sünnet olduğuna hükmetmiş ve; "Rasûlullah (s.a.) Ali'yi başını tıraş etmekten men'etmediğine göre bu bir takrîrî sünnettir. Aynca Rasûlullah (s.a,) ümmetine Hulefâ-i Râşidîn'in sünnetine uymalarını emretmiştir" demiştir.
îbn Hacer, ve Aliyyü'1-Kârî Tîybî'nin görüşünü reddederek "Bir halifenin yaptığı Rasûlullah (s.a.) ve diğer üç halifenin yaptıklarına muhalif olduğunda sünnet değil, ruhsat olur" demişlerdir.[419]

Bazı Hükümler

1. Gusülde vücudun ve vücuttaki kılların tamamına suyu ulaştırmak farzdır.
2. Vücuttan veya vücuttaki kıllardan bir parçayı (kadınların örgüleri müstesna) yıkamayıp kuru bırakan kişi, Allah'ın dilediği kadar azap görecektir. Yıkandıktan hemen sonra bu kuru kalan yerleri de yıkarsa ittifakla guslü tamam olur. Ama hava ve yıkanan kişinin mizacı mutedil olduğu halde diğer azaları kurduktan sonra daha evvel yıkanmayan kısmı yıkarsa Malikilere göre guslün iadesi lâzımdır. Diğer üç mezhebe göre lâzım değildir.
3. Başı tıraş etmek caizdir.[420]

98. Gusülden Sonra Abdest Almak

250.... Âişe (r.anhâ)'dan, demiştir ki;
"Rasûlullah (s.a.) gusleder, iki rekât (sünnet)i ve sabah namazı-nı(n farzını) kılardı. Onun guslettikten sonra abdesti yenilediğini hatırlamıyorum."[421] [422]

Açıklama

RasuIu Ekrem (s.a.)'nin guslettikten sonra kıldığı iki rekat, sabah namazının sünnetidir. Nitekim, Hâkim'in rivayetinde "sabah namazından Önce iki rekât kılardı" denilmektedir.
Hadis-i şerifteki ( ) (zannetmiyorum) kelimesinin elifin fethası ile ( ) şeklinde de okunması mümkündür. O zaman mana, "Onun gusülden sonra abdesti yenilediğini bilmiyorum" şeklinde olur ki, tercemede her iki husus gözetilerek "hatırlamıyorum" tarzı tercih edilmiştir.
Bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre gusülden sonra abdest almaya lüzum yoktur. Tirmizî birçok Sahabe ve Tâbiûn'un bu görüşte olduğunu söyler. Hâkim'in İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.)'a guslettikten sonra abdest almanın gerekli olup olmadığı sorulmuş, O da, "Gusülden daha efdal hangi abdest var ki!..." buyurmuştur.[423]

Bazı Hükümler

1. Sabah namazından önce ıkı rekat namaz kılınır.
2. Cunuplukten dolayı yıkandıktan sonra namaz kılmak için yeniden abdest almaya gerek yoktur.
Şimdiye kadar geçen hadislerden anlaşıldığına göre, sünnet üzere gusletmenin şeklî şudur: Gusledecek olan kişi önce üç defa ellerini yıkar, sonra avret mahallinde veya bedeninin herhangi bir yerinde pislik varsa onu yıkar, abdest alır, önce başına, sonra vücudunun sağ ve sol tarafına su döker. Vücudundaki kılları ovalar. Leğen ve benzeri bir kapta guslediyorsa ayaklarını yıkamayı en sona bırakır. Nehir, göl deniz veya büyük bir havuzda guslediyorsa suya dalması kâfidir.

Guslün Farzları:

Guslün farzları mezheplere göre farklıdır. Bunlar:
Malikîlere göre: **1.** Niyet,
2. Vücudun tamamım yıkamak,
3. Vücudu ovalamak,
4. Saçların arasını ovalamak ve
5. Bunları peşpeşe (tertip üzere) yapmak.
Hanbelilere Göre:
1. Vücuttaki -altına suyun girmesine mâni olan- pislikleri temizlemek, gidermek,
2. Niyet etmek,
3. Besmele çekmek,
4. Ağız ve burun, saçların tamamı ve sünnetsiz ise, haşefe dahil vücudun tamamına suyu ulaştırmak.
Şâfîîlere Göre:
1. Niyet,
2. Bedeninde pislik varsa onu yıkamak,
3. Vücudu ve saçları yıkamak.
Hanefîlere Göre:
1. Mazmaza (ağıza su vermek),
2. îstinşâk (buruna su vermek),
3. Vücudun tamamını yıkamaktır.
Hanefî mezhebinde guslün sünnetleri de şunlardır:
1. Gusle niyet etmek.Niyet, diğer üç mezhepte farzdır. Onun için bile bile terkedümemelidir.
2. Besmele çekmek,
3. Misvak kullanmak,
4. Önce elleri, uylukları yıkamak, bedeninde pislik varsa gidermek,
5. Gusülden evvel abdest almak,
6. Abdestten sonra sırayla üç defa başa, üç defa sağ omuza, üç defa da'sol omuza su dökmek,

7. Her su döküşte bedeni ovalamak,
8. Bir kap içinde yıkamlıyorsa önce sağ, sonra da sol ayağı yıkamak.
9. Suyu haddinden az veya çok kullanmamak,
10. Kimsenin göremeyeceği bir yerde yıkanmak,
11. Tenha yerde de olsa avret mahallini açık bırakmamak,
12. Gusül esnasında konuşmamak,
13. Gusülden sonra silinmek,
14. Elbiseyi giyerken acele etmek.[424]

99. Kadın Gusl Ederken Örülü Saçlarını Çözmeli Mi?

251....Ebû Davud'un Zuheyr b. Harb ve Îbnu's-Serh'ten Rivayet ettiği hadîste Ümmü Seleme (r.a.) şöyle demiştir; "Müslümanlardan bir kadın -Züheyr, dedi ki; Ümmü Seleme kendisi- Rasûlullah (s.a.)'a
"Yâ Rasûllah, ben saçımı bağlayan bir kadınım. Cünuplükten dolayı (yıkanacağımda) onu çözeyim mi?" dedi. Rasûllah (s.a.)
"Başına sadece üç avuç su dökmen sana kâfidir" cevabını verdi."[425] Züheyr bu kısmı, "Rasülullah (s.a.) "Başa üç avuç su dökmen kâfidir. Sonra da (suyu) bedenînin geri kalan kısmına dökersin işte o zaman sen temizlendin demektir" buyurdu" şeklinde rivayet etti."[426]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre cünuplükten dolayı gusül edecek olan kadının saç örgülerini çözmesine lüzum yoktur. Bu mevzuda Hanefîlerin görüşünü 248. hadiste açıklamıştık. Diğer mezheplerin görüşleri de şöyledir:
Mâlîkilere Göre: Saç kendi kendine kullanılmadan örülmüşse abdestte değil, sadece gusıılde örgünün çözülmesi lâzımdır. Saç üç veya daha fazla iplikle örülmüşse örgüler hem abdest, hem de gusülde çözülmelidir. Bir veya iki iplikle örülmüş olup örgü sert ve sıkı olursa, çözülmesi lüzumlu, aksi halde lüzumlu değildir. Bu hükümlerde, yıkanan kişinin erkek veya kadın olması arasında fark olmadığı gibi; yıkanma sebebinin de cünuplük veya hayız ve nifas olması arasında fark yoktur.
Şâfîîlere Göre: 248. hadisin şerhinde Nevevî'den naklen beyân edildiği gibi, su saçların dibine ve iç kısmına ulaşıyorsa örgülerin çözülmesine lüzum yoktur, ama ulaşmıyorsa örgülerin çözülmesi vâcibtir. Hem erkek hem kadın için hüküm aynıdır. Yıkanmayı gerekli kılan sebebler arasında da fark yoktur.
Hanbelîlere Göre: Yıkanma hayız ve nifastan dolayı ise, kadının saç örgülerini çözmesi vâcibtir. Cenabetten dolayı yıkamlıyorsa ve örgü çözülmeden saçlar ıslanıyorsa çözülmesine ihtiyaç yoktur, Hanbelîlerden bazıları cü-nupluktan veya hayız ve nifastan dolayı yıkanmak arasında fark gözetmemişler ve saç örgülerini çözmeyi gerekli görmemişlerdir.
Hanefîlere göre daha evvel belirttiğimiz gibi, kadınların saç örgülerini çözmesi gerekmez. Erkeklerin ise, sahih kavle göre, çözmesi gerekir.
Saç örgülerinin çözülmesini şart koşmayanlar, örgülerin çözülmesine işaret eden hadisleri vücûba değil de mendûbiyete hamletmişlerdir. Nitekim Dârakutnî'nin Sünen'indeki rivayette örgülerin açılması ile birlikte hıtmî ve üş-nân (çöven) kullanılmasının zikredilmesi bu te'vili desteklemektedir.
Müslim, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettikleri şu haber de Örgüleri çözmenin farz veya vacip olmadığına işaret eder. Hz. Âişe (r.a)'ye Abdullah îbn Amr'in, kadınlara yıkandıklarında saç Örgülerini çözmelerini emrettiği haberi gelince, şöyle demiştir: "Hayret, madem ki tfon Amr, kadınlara saç örgülerim çözmelerini emrediyor, başlarını tıraş etmelerini de emretse ya! Ben Rasûlullah (s.a.)'la beraber bir kaptan yıkanır, başıma üç avuçtan daha fazla su dökmezdim."
Hadis-i şerifteki "başına üç defa su dökersin" ifadesinin manâsı, üç defa dökmekle suyun saçların dibine vardığına dair zann-ı galib hasıl olmasıdır. Aksi halde daha çok su dökmek gerekir.

252....Usâme, Makburfden Ümmü Seleme: (r.anhâ)nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Bir kadın bana geldi (Üsame burada evvelki hadîsi nakleder.) O kadın için Peygamber (s.a.)'e (bundan evvelki hadisde zikredilen meseleyi) sordum. (Usâme, önceki rivayete ilâve olarak) Rasûlulİah (s.a.)
"(Guslederken) her su döküşünde saçının örgülerini sık" buyurdu." dedi.[427]

Açıklama

MussaniP'in bu hadisi bu ifâdelerle getirmesinin sebebi, bundan evvelki hadiste yer alan Züheyr ve İbn Şerh rivayetlerinin te'lif yönüne işarettir. Çünkü Züheyr'in rivayetine göre, Rasûlulİah (s.a.)'a soruyu soran Ümmü Seleme (r. anhâ) İbn Serh'in rivayetine göre müslümanlardan başka bir kadındır. Bu rivayetleri birleştirirsek, bir kadın Ümmü Seleme'ye gelerek saçları örülü olan bir kadının yıkanırken, örgülerini çözüp çözmeyeceği meselesini Rasûlullah'tan sormasını istemiş, o da onun için soru-vermiştir. Soruyu sorma işinin Ümrnü Seleme'ye isnad edilmesi hakikat, diğer kadına isnad edilmesi mecazdır. Çünkü o kadın sorunun sorulmasına sebeb olmuştur. Önce o kadın adına Ümmü Seleme (r.anha)'nm sonra te'kid için kadının kendisinin tekrar sormuş olmaları da muhtemeldir. Ancak bu rivayette diğer rivayetten fazla olarak "Başına her su döktüğünde örgülerini sık" ziyâdesi mevcuttur. Bu da saçların dibine suyun nüfuz etmesini sağlamak için olsa gerektir.[428]

Bazı Hükümler

1. Gusulcie suvu saclarm dibine kadar ulaştırmak zaruridir.
2. Kdınların guslettiklerinde saç örgülerini çözmelerine lüzum yokutr.Erkekler ise, çözmek mecburiyetindedirler.

253....Aişe (r.anhâ)'den, şöyle demiştir; "Bİzden (Rasûlullah'ın eşlerinden) birine cünuplük isabet ettiği zaman, şöylece üç avuç (su) alıp -her iki elini kast ediyor- başına dökerdi. (Sonra) bir eliyle (su) alıp şu (sağ) tarafına, başka bir sefer (tek eliyle su alıp) diğer (sol) tarafına dökerdi."[429] [430]

Açıklama

Hadis-i şe"fte Hz. Âişe'nin başına üç avuç su döktüğünü söylemesi, başka hadislerde geçen beş avuç su döktüğüne dâir olan rivayetlere zıt değildir. Bazan beş avuç bazan da üç avuç su dökmüş olması muhtemeldir.[431]

Bazı Hükümler

RasûmIlan'm zevceleri guslettiklerinde saç örgülerini çözmezlerdi.

254....Âişe (r. anhâ)'den, demiştir ki; "Bizler ihramlı ve ihramsız olarak Rasülullah ile beraber iken ve başımızda (saç örgülerimiz de) olduğu halde (onları çözmeden) yıkanırdık."[432] [433]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ( ) kelimesi aslında yaralı uzuv üzerine sarılan bez sargısı manasına gelir. Bu hadis-i şerifte saça koku sürünmek manasına kullanılmıştır. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Rasülullah (s.a.)'ın zevceleri ve ashab-ı kiramın hanımları başlarına sürdükleri koku sebebiyle saçları birbibîrine yapışmış olduğu halde gusleder ve bu yapışık saçları açmazlardı. Rasülullah da bunu men etmezdi. Çünkü bu şekilde de olsa saçlarının dibine su ulaşırdı.
Mânânın şu şekilde olması da muhtemeldir: "Biz gusleder ve içerisine hıtmî[434] karıştırılmış su ile yetinir, bundan sonra başka bir su kullanmazdık.."[435]

Bazı Hükümler

Kadınlar guslederken saçlarına sürdükleri koku (v.s.) gibi şeyleri gidermek mecburiyetinde değil dirler.

255....Şureyh b. Ubeyd[436] şöyle demiştir:
"Cübeyr b. Nüfeyr bana cünuplükten yıkanmak hususunda fetva verdi. (Ctibeyr'in dediğine göre) Sevbân, onlara (Cübeyr ve arkadaşlarına): Gusül hususunda Rasûlullah (s.a.)'den fetva istediklerini bildirmiştir. (Rasûlullah s.a.) şöyle buyurmuş: "Erkek, (saçı örgülü ise) saçlarını dağıtsın ve saçların diblerine su ulaşıncaya kadar yıkasın. Kadının ise (örgülerini) çözmemesinde vebal yoktur. O iki eti ile başına üç avuç su döksün."[437]

Açıklama

Erkeklerde sac örme onlar için ziynet olmadığından, kadınlarda ise ziynet olduğundan kadınların çözmemesi erkeklerin ise çözmesi gereklidir.
İbn Reslan, "hadisin zahiri, örgülerin çözülmesi hususunda erkekle kadının farklı olduğunu gösterir. Fakat ben bu görüşte olan kimseyi bilmiyorum" demektedir. Ancak 248. hadisin şerhinde beyân edildiği üzere Hanefîlere göre gusülde erkekler saç örgülerim çözmek mecburiyetinde oldukları halde, kadınlar mecbur değildirler. Onların suyu saçlarının dibine ulaştırmaları kâfidir.[438] Bu hadis-i şerif Haneklerin görüşlerini te'yid etmektedir.[439]

100. Cünup Olan Kişinin (Guslederken) Başını Hıtmî (Karıştırılmış) Su İle Yıkaması

256....Hz. Âişe (r.anhâ)'den rivayet edildiğine göre; "Rasûlullah (s.a.) cünup olduğu halde başını hıtmî (karıştırılmış su) ile yıkar, bununla yetinir ve başına (ayrıca) su dökmezdi."[440] [441]

Açıklama

Hıtmî, Kâmûs\ın ifâdesine göre, çiçeğine "hâtem" denilen bir bitkidir. Mesanedeki taşları düşürme, bazı yaraları iyileştirme, sirke ile mazmaza edildiğinde diş ağrılarını dindirme ve ateş düşürme gibi faydalan vardır. Ayrıca kirlerin ve ter kokusu gibi kokuların izâlesi için sabun yerine kullanılırdı.
Bu hadis, suya temizleyici özelliğini artırmak gayesiyle, sabun, soda gibi bir şey karıştırıldığında, suyun tadı, rengi ve kokusu değişmiş de olsa, bu suyun hadesi (abdestsizlik ve cenabeti) izâle için kullanılmasının caiz olduğuna delildir. Hanefîler bu görüşü benimsemişlerdir. Çünkü bu şekildeki bir suya da su ismi verilir; sadece temizleme özelliği fazlalaşmıştır. İbn Kudâme'nin Muğnî'deki ifâdesine göre suya, suyun temizleyicilik vasfını artıran bir şey karıştırıldığı takdirde o su ile

gusledilip edilmeyeceği hususunda ihtilâf vardır. Ahmed b'. Hambel'den yapılan iki rivayetten birine göre, böyle bir su ile gusül yapılırsa cenabetten kurtulunmaz. Şafîî, Mâlik ve Ishak da aynı görüştedirler. Hanefîlere göre böyle bir su ile gusul caizdir. Yine ibn Kudâme "Suya temiz bir şey karıştırıp da onu değiştirmediği takdirde bu su ile abdest almanın cevazı hususunda hiçbir ihtilâf bilmiyoruz" demektedir.
Bu hadis-i şerif her ne kadar zayıf ise de İbn Ebî Şeybe'nin İbn Mes'ûd'dan yaptığı rivayetle cenazelerin, sidr, çöğen sabunu gibi şeylerle yıkanması nın sünnet oluşu bu hadis-i te'yid etmektedir, ibn Kudâme'nin de ifade ettiği gibi Şafîî, Mâliki ve Hanbelîlere göre, içerisine sabun, soda vs. gibi suyun temizleme özelliğini artıran bir şey karıştırılmış su-ile yıkanmak cenabetin izâlesi için kâfi değildir. Sonradan tekrar normal su dökünmek lâzımdır.
İbn Reslân, içerisine hıtmî karıştırılmış su ile, cünuplükten dolayı yıkanmaya niyet edilirse cenabetten temizlenilebileceğini ayrıca su dökülmesine lüzum olmadığını, ancak bunun sabunu suya kanştırmayıp başa koyarak temizlenildiği takdirde olduğunu söyler. Veya Hz. Peygamber (s.a.) ilk önce normal su île yıkamış daha sonra hıtmî ile ikinci defa yıkamıştır, denebileceği gibi hıtmînin çok az olduğu ve suda hiçbir değişiklik yapmadığı şeklinde de te'vil edilmiştir. Fakat bütün bu te'villere ihtiyaç kalmaksızın, temizleyici olan bu maddenin suya karıştırılarak kullanılması hiçbir mahzur teşkil etmemekte ve bu konuda ihtimale yer bırakmayacak şekilde Hz. Peygamber tarafından kullanıldığı bilinmektedir.[442]

101. Erkek Ve Kadından Gelen Suyun (Meni Veya Mezinin) Nasıl Yıkanacağı

257....Âişe (r.anhâ); erkek ve kadından gelen su (meni veya mezi) hakkında şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) bir avuç su alır, suyun (meni veya mezinin) üzerine dökerdi. Sonra tekrar bir avuç su alır yine suyu (meni veya mezinin) üzerine dökerdi."[443]

Açıklama

Rasûlullah (s.a.)'ın üzerine su döktüğü şey ya meni ya da mezidir. Hanefilere göre temizlenmesi gerektiği Şafîî ve Hanbelîlere göre temiz olduğu ise önceden geçmişti. Meziye gelince bütün mezheplere göre pis olduğundan temizlenmelidir. Dolayısıyla Hanefîlerin dışındakilere göre temizlemek maksadıyla Rasûlullah (s.a.) üzerine su döktüğü şey mezi olmalıdır.
îbn Reslân, bu hadisin, mezinin, üzerine su dökülmekle temizleneceğini söyleyen Hanbelîlere delil olduğunu söyler.[444]

102. Aybaşı Halindeki Kadınla Yemek Yeme Ve Bir Arada Bulunma

Hayız, lügatta, çıkan kan demektir. Şeriat'ta hayz, hades midir, necis midir ihtilaflıdır. Hades olması daha uygundur. Necis oluşuna göre tarifi, hasta veya yaşça küçük olmayan bir kadının rahminden dışarı çıkan kandır. Hades oluşuna göre, bu kan sebebiyle meydana gelen şer-î maniadır.
Bir kadının rahminden, hastalık veya doğum gibi bir sebebe bağlı olmaksızın belli müddetler içinde gelen kandır. Buna "âdet hâli", "ayhâü", "aybaşı hali" de denir .Kız çocukları normal olarak 9 yaşında âdet görmeye başlarlar. Bu hal onların bulûğ çağının başlamasıdır. Hayız halinin sonuna da "sihn-i iyas" denilir. En son haddi elli beş yaştır. Bu yaşa gelen kadın artık âdet olmaz. Hayzm daha evvel kesilmesi de mümkündür.
Hayz olan kadın ister küçük, ister yaşlı olsun gebe kalmaya, çocuk doğurmaya müsaittir. Kadın gebe kalınca doğum yapıncaya kadar rahmin ağzı kapanır ve kan gelmez. Hanefîlere göre, hayz müddetinin en azı -geceleri ile birlikte- üç, en çoğu on, normali beş gündür. İleride temas edileceği üzere üç günden az ve on günden fazla gelen kanlara istihâza kanı denilir. Hayız hâlindeki kadınlar için bir takım özel hükümler vardır. Yeri geldikçe açıklanacaktır.

258....Enes b. Mâlik (r.a.) demiştir ki;
Yahudiler, bir kadın hayız olduğunda, onu evden çıkarırlar, onunla beraber yemezler, içmezler ve aynı evde birlikte bulunmazlardı. Bu durum Rasûlullah (s.a.)'e soruldu. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah:
"Sana kadınların ay hâlini de sorarlar. De ki, O bir ezadır. Onun için hayz zamanında kadınlardan ayrı kalın...ilh"[445] mealindeki âyet-i kerimeyi indirdi; Rasûlullah da:
"Onlarla birlikte evlerde oturunuz ve cinsî temastan başka her şeyi yapınız" buyurdu.
Bunun üzerine Yahudiler:
"Bu adam, bizim (dinimizin) işinden hiç bir şey bırakmadan hepsine muhalefet etmek istiyor" dediler. (Bunu duyan) Üseyd b. Hudayr [446] ve Abbâd b.Bişr[447] Peygamber (s.a.)'e geldiler ve:
"Ya Rasûllah, Yahudiler şöyle şöyle diyorlar (onlara muhalefet olsun diye) hayızh kadınlarla (cinsî) temasta da bulunsak mı?" dediler. Resûlullah sallallahü aleyhi veslelemin (mübarek) yüzünün (rengi) değişti, hatta biz onlara kızdığım zannettik. Bu iki zat (Rasûlullah'm huzurundan) çıkmışlardı ki, Rasûlullah'a hediye olarak süt getiren biri ile karşılaştılar. Resûlullah (s.a.) peşlerinden gönderip kendilerine (bu sütten) içirdi. Böylece biz de Resûllah'ın onlara kızmadığını anladık."[448] [449]

Açıklama

Hadis-i Şeriften anlaşıldığına göre; Yahudiler er ay hâli olan bir kadını evlerinden ayırırlar; onlarla birlikte yemeyi, içmeyi ve bir arada oturmayı ter kederlerdi. Müslümanlar Resûlullah'a hayızlı kadınlara ait durumun ne olacağını sorunca Bakara Süresinin 222. âyet-i kerimesi nazil oldu. Bazı Müslümanlar, bu âyet-i kerimedeki "aybaşı hâlinde kadınlardan ayrı kalın" ifadelerini görünce, bu ayrılmanın Yahudilerin yaptıkları gibi kadınları terketmek şeklinde olduğunu zannettiler. Bir kısım sahâbiler Resûlullah'a gelerek,

"Ya Resûlullah soğuk şiddetli, elbise az, eğer kadınları tercih edecek olursak, ev halkı helak olacak, ev halkını tercih edersek kadınlar zarar görecek. Ne yapalım?" diye sordular. Resûlullah (s.a.) kendilerine şu cevabı verdi.
"Sizin emrolunduğunuz onlara yaklaşmamamzdır; onları evden çıkarmanız değil."[450]
Resûlullah'ın aybaşı hâlindeki kadından sorulduğu zaman renginin atması, kadına rahatsız olduğu bir zamanda, sinir sistemlerinin bozuk, vücudunun hırpalanmış, kadınlık hislerinin kaybolmuş olduğu bir vaziyette iken ona ezâ vermenin insanlıkla bağdaşmayacağının bir ifadesidir. Ayrıca, Yahudilerin yaptığı gibi ailenin temel direği olan ananın yaratılışının hikmetlerinden olan tabiî bir arızadan dolayı evinden kovulmasının abesliğini, gayr-i insaniliğini ortaya koymaktadır. İslama göre kadın, anadır. Yavrularının bekçisidir. Aileden kopamaz, tahkir edilemez. Nitekim Allah ve Resulü kadının bu hâlini tabiîliğini vurgulamış, bu hali bahane edilerek ona yöneltilmek istenen ithamları ortadan kaldırmıştır.
Resûlullah'a soru soranları daha sonra süt ikram etmek için geri çağırmaları ise, Resûlullah'ın keremidir, onlara kızmadığının işaretidir.[451]

Bazı Hükümler

1. Ay hâli olan bir kadınla cinsî münasebette bulunmak ıcmaen haramdır. Bu konudaki hüküm kesindir.
2. Elinde olmayarak, fıtratının tabii bir icabı olan kadının bu durumunu nefretle değil, şefkatle karşılamak insanlık görevidir.
3. Müslüman olmayan bir kişinin, İslama karşı hareketine sebebiyet verilmemelidir.
4. Müslümanlar arasındaki kırgınlığın uzun sürmemesi gerekir.
5. Bir kimseye kızıp gönlünü kıranın, gücendirdiği kişinin gönlünü almak için iltifat etmesi uygun olur.

259....Âişe (r.anhâ)'den şöyle demiştir;
"Ben hayızlı iken kemiğin üzerindeki eti ısırıp Peygamber (s.a.)'e verirdim; O da ağzını benim (ağzımı) koyduğum yere koyar (ısırır)dı. Bir şey içerken de Resulullah (sallellahü aleyhi vesellem)e verirdim. O da (içerken) ağzını, benim (ağzımı koyup) içtiğim yere koyardı."[452] [453]

Açıklama

ARK: Üzerinde et artığı kalmış kemiktir. Bazılarına göre bir miktar ettir. Halil b. Ahmed'e göre "ark", etsiz kemiktir. ( ) "kemiğin etlerini sıyırırdım" manasındadır.
Hadîs-i Şerif hayızlı kadının artığının ve bedeninin temiz olduğuna delildir. Bazıları, Ebû Yûsuf'a göre hayızlı kadının bedeninin necis olduğunu söylemişlerse de bu rivayet yanlıştır.
Yahudilerin yaptığı gibi kadınları terketmek değil, onlarla beraber olmak, yemek, içmek, şaka yapmak gibi hareketlerde bulunmak gerektiğinin ifadesi vardır.
Nitekim aynı hadis-i şerifi değişik lâfızlarla Beyhakî şöyle nakletmektedir: Sahabelerden biri Hz. Âişe'ye:
"Sen hayızlı iken Resûlullah sana yaklaşır mı?" diye sorduğunda, Hz. Âişe:
"Evet ben o halde iken Resûlullah (s.a.) bana: "Ebû Bekrin kızı peştemalını üzerine (yani göbekle diz kapağı arasına),al" diyerek benimle uzun zaman ilgilenirdi. Sahabe Hz. Âişe'ye:
"O halde iken seninle yer miydi?" diye sorduğunda Hz, Âişe:
"Üzerinde et olan kemiği bdna uzatır ben de onu ısırırdım. Onu benden alarak ısırdığım yerden ısırarak yerdi."
Peki, senin içtiğin kabtan da içer miydi? diye sorduklarında da Hz. Âişe:
"Evet, Resûlullah su kabını bana uzatırdı, ben ondan içerdim, daha sonra benden alır ağzımı koyduğum yere koyarak Resûlullah da içerdi."
Resûlullah (s.a.)'ın eşlerine aybaşı hallerinde bulundukları zamanda da, sair zamanlardan farklı bir harekette bulunmadığı görülmektedir.
Aile mutluluğuna örnek olan Resülullah'a salat-ü selâm olsun.[454]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i Şerif Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) in tevazu ve hoşgörüsüne delildir.
2. Erkeğin karısına lâtife yapması onun hoşlanacağı hareketlerde bulunması lâzımdır.
3. Hayızlı kadınla beraber yemek, içmek ve bir arada bulunmak caizdir.
4. Hayızlı kadının artığı ve bedeni temizdir.

260....Âişe(r.anhâ)dan şöyle demiştir; "Ben hayızlı iken Rasülullah (sallallahü aleyhi vesellem) başım kucağıma koyar (Kur'ân) okurdu."[455] [456]

Açıklama

Hicr: Koltuk altı ile böğür arasındaki kısma denir. Buharı'deki bir rivayetle Müslim'in rivayeti. "Kucağıma yaslanırdı", Buharî'deki diğer bir rivayet de "Başı benim kucağımda olduğu halde Kur'an okurdu" şeklindedir.
Hz. Âişe'nin bu rivayetinde Kur'ân okumayı Rasûlullah'a atfetmesi ha-yızh olan kadının Kur'ân okuyamayacağına işaret sayılabileceğini, bazı âlimlerimiz beyan etmişlerdir.

Nevevî Müslim Şerhi'nde, "Bu hadiste uzanarak, hayızlı bir kadına yaslanmış olduğu halde Kur'ân okumanın cevazına işaret vardır."
Aynî bununla ilgili olarak şöyle der: "Hayızlı kadın temizdir, pis olan kandır. Kan her zaman pistir.
Buna göre helaya karşı Kur'ân okumanın mekruh olmaması icabeder. Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerim'e hürmeten heîâya karış Kur'ân okumanın mekruh olması gerekir. Çünkü bir şeye yakın olan onun hükmünü alır."
Muvafık olanı da Aynî'nin dediği olsa gerektir. Çünkü müslüman Allah'ın Kitabım okurken mümkün mertebe edepli hareket etmelidir; pis yerlerden uzaklaşmalıdır.[457]

Bazı Hükümler

1. Yan yatmış (uzanmış) halde ve hayızlı kadına yaslanarak (ezberden) Kuru an-ı Kerim okunabilir.
2. Kur'ân okurken hayızlı kadından uzaklaşmak gerekmez.[458]

103. Aybaşı Halindeki Kadının Mescidden Bir Şey Alıp Vermesi

kelimesi "TEFAÜL" babından olabileceği gibi "müfâle" babından da olabilir. Tefâul babından olduğu kabul edilirse "tâ" mn fethası ile (tenâvele) şeklinde okunur ve "tâ"lardan birinin hazfedildiğine hükmedilir. Mufâale babından olduğu kabul edilirse tâ'nın zammesi ile ( ) (tünâvilü) şeklinde okunur ve mana, aybaşı halindeki
bir kadının mescitte birine bir şey vermesi şeklinde olur. Başlık her iki ihtimale göre terceme, edilmiştir.

261....Âişe (r.anhâ)'dan demiştir ki:
"Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) bana, "Mescitten seccadeyi alıver." dedi.
"Ben hayzhyım" dedim. Bunun üzerine:
"Senin hayzın elinde değildir" buyurdu.[459] [460]

Açıklama

Hadis-i Şerifteki (min) harf-i cerrinin müteallâkı hakkında ihtilaf edilmiştir. Kadı Iyaz, harf-i cenin mü-teallâkmın (dedi) fiili olduğunu söyler. Buna göre manâ, "Rasûlullah (s.a.) mescitten bana seslendi"olur.Bu durumda Rasûlullah mescidin içerisinde, seccade dışarıdadır. Rasûlullah hayızlı olan Hz. Âişe'ye uzatıvermesini emretmiştir. Hz. Âişe hayızlı iken elini mescide sokmayı istemediği için durumunu Efendimize bildirmiş. O da, "hayız senin elinde değildir" karşılığını vermiştir.
Hattâbî ve ulemânın ekserisine göre harf-i cerrin muteallaki "bana alıver" fiilidir. Bu mütalaa babın adına daha muvafıktır. Ebû Dâvüd sarihleri de bunu benimsemişlerdir. Hadis-i şerif tercemesi bu takdire göre yapılmıştır. Buna göre, Rasûlullah (s.a.) mescidin dışında, seccade içeridedir. Hz. Âişe elini uzattığı takdirde mescidin içerisindeki seccadeyi alabilecek bir yerde oturmuştur. Ancak hayızlı iken elini mescide uzatmayı uygun bulmadığı için mazeret beyan etmiş, Rasûlla Efendimiz de "hayız senin elinde değil" karşılığını vermiştir.
İbn Hacer de, Hattâbî'nin dediği gibi harf-i cerrin müteallakımn fiili olmasının daha muvafık olacağını, ( ) tealluk ettirmenin uzak bir ihtimal olduğunu söylemektedir.
Kadı Iyaz'ı bu görüşe sevkeden şey, NesâTnin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği, "Resûhıllah (s.a.) mescitte iken,
"Ey Âişe bana elbiseyi ver" buyurdu hadîs-i şerifi olabilir. Fakat bu babın hadisi ile Nesâî'deki hadis arasında fark vardır. Çünkü Rasûlullah (s.a.) birisinde seccade, diğerinde elbise istemiştir. Her iki hadisin ayrı ayrı olaylardan bahsetmiş olması mümkündür.
Hadis-i şerifteki ( ) kelimesini muhaddislerin ekserisi "Hâ" nın fethası ile ( ) şeklinde okumuşlardır. Buna göre kelime hayız kanının akıntılarından bir akıntı mânâsına gelir. Kadı Iyaz bunu tercih etmiştir. Nevevfnin beyânına göre rivayetlerin ekserisi bu şekilde vâki olmuştur.
Hattâbî muhaddislere itiraz ederek kelimenin "ha"nın kesresi ile ( ) (hizateki) şeklinde okunması gerektiğini söyler. Buna göre kelime, hayızlı kadının, kendisine helâl olmayan şeylerden uzaklaşmasını gerektiren hal ve hey'eti mânâsına gelir.
Bezlü'I-Mechûd sahibi, Hattâbî'nin görüşünü benimsemiştir. Çünkü Hz. Âişe elinde, elini mescide sokmasına mâni bir hayız pisliği olmadığını biliyordu. Onu elini mescide sokmaktan men'eden şey, hayızdan dolayı kendisine arız olan manevî pisliktir.[461]

Bazı Hükümler

1. Ay hâli gören bir kadının elini mescide sokarak, ora-dan bırşey alması caizdir. Ancak mescide giremez.
2. Kadının kocasına hizmet etmesi gerekir.[462]

104. Hayızlı Kadının Namazını Kaza Etmez

262....Muâze[463] (r.anhâ) demiştir ki; Bir kadın Âişe (r.anhâ)ya; "hayızh kadın (namazını) kaza eder mi?" diye sordu. Hz. Âişe:
"Yoksa sen Harûrî[464] misin? Bilesin ki, biz Rasûlullah (s.a.) yanında (zamanında) hayız olur, (hayız günlerindeki namazları) kaza etmez ve kaza etmekle de emrolunmazdık" karşılığını verdi.[465] [466]

Açıklama

Hz. Aişeye soru soran kadının kim olduğu kesin olarak beili değildir. Ebû Dâvûd ve Müslim'deki Eyyûb'un rivayetlerinde ve Buhârî'deki Hemmâm'ın rivayetinde bu kadının ismi açıklanmamıştır. Yalnız Müslim'in Şube tarikiyle Yezid'den yaptığı rivayetten, soruyu soranın bizzat Muâze olduğu anlaşılmaktadır. Sorunun Hz. Âişe'ye bir defa Muâze, başka bir kez de bir başka kadın tarafından sorulmuş olması da pek tabiî mümkündür.
Hadisteki "Harûrîler"den maksat Haricilerdir. Onlar ay hali olan kadının hayız müddetince kılamadığı namazları, temizlendikten sonra kaza etmesinin gerektiğini kabul ederler.
Hz. Âişe (r.anhâ), bu soruyu soran kadının hâlinden hayız halinde iken kılamadığı namazların sonradan kaza edilmeyeceği hükmünü yadırgadığım anlamış ve"sen Harici misin yoksa?"diye sormuştur. Müslim'in Asım tarikiyle Muâze'den yaptığı rivayete göre soruyu soran bizzat Muâze'dir ve Hz. Âişe'ye, "hayır ben Haruri değilim, hükmünü öğrenmek için sordum"cevabını vermiştir.
Namaz ibâdeti, bedenî olma bakımından oruca benzemektedir. Hayızlı olan kadınların orucu kaza etmeleri gerekir. Zira oruç ibâdeti yılda bir kere olduğundan kazasında güçlük yoktur, aybaşı hâli ise, her ay tekerrür etmesinden dolayı günlük ibâdet olan namazın birikmesine, böylece de ibâdette güçlük doğmasına sebebtir. İslâm bu güçlüğü kaldırmıştır.
Aybaşı haliyle ilgili bazı hükümler:
Âdet gören müslüman kadınlar için şu hükümler cereyan eder: Âdet gören bir kadın, namaz kılamaz, şükür secdesi yapamaz, oruç tutamaz, Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet de olsa okuyamaz. Ancak dua âyetlerini duâ maksadı ile okuyabilir. Kur'ân-ı Kerîm'e veya Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet veya bir âyetten daha az bir bölüm yazılmış bir şeye el süremez. Esah olan kavle göre Kur'ân tercemesi hakkında da hüküm böyledir. Camiye giremez. Kabe'yi tavaf edemez, kocasıyla cinsî münasebette bulunamaz. Kocası, kendisinin diz kapağı ile göbek arasından çıplak olarak istifâde edemez. Hayızlının Allah'ı zikretmesi, teşbih okuması, kabir ziyaret etmesi, yiyip içmesi ise caizdir.
Selef ulemâsından bazıları, hayızlı kadının namaz vakti girdiğinde, abdest alıp, kıbleye dönerek Allah'ı zikretmekle meşgul olmasının müstehap olduğunu söylemişlerdir. Ebû Cafer de bu görüştedir. Bazıları da bunun bir emir olup terkinin mekruh olduğunu söyler.
Nevevî, cumhura göre hayızlı kadın için ne namaz vakitlerinde, ne de başka bir zamanda abdest, teşbih ve zikrin olmadığını söyler. İbn Cerîr, Evzâî, Mâlik, Sevrî, İmam-ı Azam ve talebeleri ve Ebû Sevr'in de aynı görüşte olduklarını kayd eder. Ancak bundan maksat teşbih ve zikrin emredümediğidir. Emredilmemiş olması zikir ve teşbihin caiz oluşuna mâni değildir. Nitekim Dürrü'l-Muhtâr'da hayızlımn zikredebileceği, teşbih okuyabileceği kaydedilir.

263....Ma'mer Eyyûb'dan, Eyyûb Muâze'den, O da Hz. Âişe (r.anhâ)dan, bir önceki hadisi rivayet etmişler.(Mâmer rivayetinde ilave olarak Âişe (r.anhâ)nin:
"Biz orucu kaza etmekle emrolunur, namazı kaza etmekle emrolunmazdık"[467] demiştir.[468]

Açıklama

Mussamfin bu rivayeti nakletmekteki maksadı hadisteki senet ve metin farklarına işarettir. Evvelki hadisi Eyyûb sadece Kılâbe vasıtasıyla Muâze'den; bu hadisi ise, doğrudan Muâze'den almıştır. Ayrıca Eyyûb ile musannif arasında evvelki hadiste iki, bu hadiste ise, dört râvî vardır. Metin yönünden de evvelki hadiste orucun kazasının emredildiğine dâir bir işaret yokken bu hadiste emredilmiş olduğu belirtilmektedir.[469]

---

[1] Nesaî, tahâre 105; İbn Mâce, tahâre 48.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 245.
[3] Buhârî, vudû' 1, 22,42; Tirmizî, tahâre 26, 32, 34, 35; Nesât tahâre 64; tbn Mâce, tahâre 45,47; Dârimî, tahâre 29 ve ileride gelecek olan (138) nolu hadis; Sa'ati el-Fethurrabbani II, 47.
[4] Sa'âtî, el-Fethu'r-rabbftnî, II, 18 ve bundan sonraki babın hadisleri.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 245-247.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 247.
[7] Buhârî, vudûl 1,23,41,42,45,46; Tirmizî, tahâre 33-36; İbn Mâce, tahâre 47; Dârimî, tahâre 28; Ahmed b. Hanbcl 1,315, 11,288, 364.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 247-248.
[9] Nevevî, Şerhu Müslim, III, 106.
[10] TirmizS, tahâre 35.
[11] Buhârî, tahâre 22, Tirmizî, tahâre 42; Ibn Mâce, tahâre 45; Nesâî, tahâre 64.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 248-249.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 249-250.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 250.
[15] bk. Buhârî, vudû" !, 22, 42; Tirmizî, tahârc 26, 32, 34, 35; Nesâî, tahâre 64; Îbn Mâce tahâre 45, 47; Darîmî salât 29, Ahmed b. Hanbel I, 23, 233, 332, 336, 372; H, 27, 38, 109, V, 368.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi: 1/ 250-251.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi: 1/ 251.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 251.
[19] ibnMâce, tahâre 43.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 251-252.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 252.
[22] Buhârî, vudû* 25, 26; Müslim, tahâre 20, 22; Tirmizî, tahâre 21; Nesâî, tahâre 69; 71, 72; Ahmcd b. Hanbel II, 277, 308, 352, IV-313, 314.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 252.
[24] Tirmizî, salât 110.

[25] Buhârî, bedül-halk II; Müslim, tahâre 23; Nesâî, tahâre 72; Ahmed b. Hanbel, II, 352.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 253-254.
[27] İbn Mâce, tahâre 44; Ahmed b. Hanbel I, 228.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 254.
[29] Tirmizî, Savm 69, Ncsaî, tahâre 91, Ibn Mace, tahâre 54; Dârimî vudû' 34;Ahmed b. HanbelIV, 211.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 254-256.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 256-258.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 258-260.
[33] bk. Şevkani, Neylu'l-evtar I, 166.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 260.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 260-261.
[36] bk. 248 numaralı hadis.
[37] Şevkânî, Neylu'l-evttr, 1.177; SehârenfÜrî, Bezlu'l-mtchûd, I, 356.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 261-262.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 262-263.
[40] Müslim, tahâre 81.
[41] Şevkânî, Ncyln'l-Evtflr, I 195.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 263-264.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 264.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 264-265.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 265.
[46] el-Müslevrld b. Şeddad b. Amr el-Kureşî el-Fihrî el-Mekkî. Hem kendisi hem de babası
Rasûlü ekrem (s.a.)'ın sohbetinde bulunmak saadetini tatmışlardır. Rasûlullah (s.a.)'dan ve babasından hadîs-i şerif rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Kays b.Ebî Hazm, Vakkas b. Rabîa, Abdurrahman b. Cübeyr, Ma'bed b. Hâlld ve daha pek çokları hadîs rivayet etmişlerdir. Hadîsleri Buhari ve Tirmizi'de bulunmaktadır. Mısır'ın fethinde bulunmuş 45 hicri yılında iskenderiye'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdu'l-gabe, V, 154)
[47] Tirmizî, tahâre 30; tbn Mace, tahâre 54.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 265.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 266.
[50] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 39.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 266.
[52] Buhfirf, tahâre 35; Müslim, tahâre 75, NesâStahare 96; Ibn Mftce, tahâre 84. Tirmizî, tahâre72.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 266-268.
[54] et-Tevbe (9), 38, 39.
[55] bk. et-Tevbe (9), 117,118.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 268-271.
[57] bk. Buhârî, tahâre 35, 48; Müslim, tahâre 75; Nesâî, tahâre 96; Ibn Mâce, tahâre 84; Tirmizî tahâre 72.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 271-272.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 272-273.
[60] Buhârî, tahâre 35; Müslim, tah&re 75; Nesâî, tahâre 96; İbn Mâce, tahtre 84; Tirmizî, tahâre 72.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 273-274.
[62] Nevevi, Şerbu Müslim III, 170.
[63] Meylanî Ahmed, Hidâye Tercümesi, I, 61.
[64] bk. Aynî, UmdHn'1-kaari III, 102.103; Davudoglu Ahmed, Sahlh-1 Müsüm Terane ve Şerhi, II, 400-401.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 274-276.
[66] Buhâri, tahare 35; 48; Müslim, tabire 75; Ncsâî, tahâre96; ibn Mâce, Uhân 84; Tirmizî, tahâre72.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 276-277.
[68] Abdurrahman b. Avf b. Abd b. Haris b. Zühre b. Kilâb b. Mttrre b. LOey Ebû Mu-hammed. Asıl adı Abdu Amr idi. Islâmiyete girdikten sonra Rasûlü Ekrem (s.a.) bu ismi değiştirdi ve adını Abdurrahman koydu. Umûmi rivayete göre FiTyıbnda dünyaya gelmiştir. Rasûlü Ekrem'le aym yastadır. Rasûlü Ekrem (s.a.)'m tcvhid akidesini nesr ve tebliğ ettiği sırada kırk yasını geçmiş bulunuyordu. Fıtraten afif ve son derece temiz bir kimse olan hazreti Abdurrahman, Hazreti Sıddık'ın delaletiyle tarffc-ı hakka girmiş, tik müslümanlardan olma şerefini kazanmıştır. Islflmiyeti kabul ettikten sonra o da diğer möslümanlar gibi türlü tûriü mihnet ve eziyetlere uğradı. O da evini ve yurdunu terk ile hicrete mecbur oldu ve Habeş muhâcirleriyle birlikte Habeşistan'a hicret etti. RasÛ-lü Ekrem'(sa) in Medme4 mttnevvereye hicretinden sonra da Medine'ye Meret etti Orada Rasûlullah Abdurrahman'ı Sa'd b. er-Rebî İle kardeş yaptı. Sa'd bütün malım ve möl-kttnü Hz. Abdurrahman İle paylaşmak istediyse de o buna rftzı olmamış "Arfz kardeşim, Allah sana ve çolak çocuğun» bereket Ih»* etabı mal ve hdMİnİçog«tara,SMbw» çarşının yolunu göster, ben orada Mrau ah| veriş Be meşgul ohyrn" demiş ve bir kaç gün içinde zengin olmuştu. Hz. Abdurrahman bu serveti kendisi İçin kullanmamış bütün bu serveti Allah yoluna vakfetmiştir.
Berâe SÛresi'nde sahâbe-i kiram hayra teşvik edilince Hz. Abdurrahman malının yansıra teşkil eden 4000 dirhemi hemen teberru' etmiş, binlerce atoram vafcfttmişti. Aynea birçok köleleri de kazancıyla hürriyete kavuşturmuştu. Diğer taraftan 500 ath süvariyi ve 500 de deve süvarisini Allah yolunda silahla donatıp kendilerine hayvan te'minettiği rivayet edilir. Hz. Abdurrahman namazlarını son derece huşu ile edft eder, bilhassa flğ-İe namazının farzım edadan sonra nafile namazı kılardı. Günlerinin çoğunu oruçtu geçirirdi. Her sene hacca giderdi.
Kendisinden 65 hadîs rivayet edilmiştir. Bunlardan ikisini Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir. Beş tanesini de sadece Buhârî rivayet etmiştir. Kendisinden ise İbrahim, Humeyd, Musa b. EbÛ Seleme, İbn Ömer. Itm Abbas, Enes b. Mâlik rivayette bulunmuştur. Hicretin 32«nesindc bu fftni hayattan ebedi hayata intikal etmiştir. Cennetle müjdelenen bahtiyarlardandır. (Geniş bilgi için, bk. İbn Sa*d, Tabakât, IH, 87-97, Bu hari et-Tftribu'l-kebir, V, 240; İbn Ebî Hatim, et-Ceriı ve'Ma'dil, V, 247; Ebû Nuaym, Hüyeta'l-evliy», I, 198.100; lbnu'1-Esîr, ÜıdtiM-iâbe, III, 480-485; Zehebî A'ttmn'n-nabetfi, i, 68-92; İbn Hacer, el-İsibe H, 416-417; Tehribu't-Tehrib, VI, 244; lbnu'l-tm*d, Ş«erttuVieheb, 1, 38; Ansârî, Asr-ı Satdel, 1, 400-413).
[69] Bilâl b. Rcbah EbûAbdillah. Ebû Bekr es-Siddik'm hürriyetine kavuşturduğu bir büyük sahâbîdir. Bedir muharebe» başta olmak üzere bütan savaşlara Rasûlti Ekrem (s.a.)'le beraber katılmıştır. Köle iken inancı uğruna korkunç İşkencelere tabı tutulmuş fakat bütün banlar onun Allah'ı (c.c.) zikirden alakoyamamıştı. Bilindiği gibi O'nu efendisi Umeyye b. Halef, öğlenin yakıcı sıcağında kızgın kumlar üzerine yatırır, sonra da alev saçan «gır kayaları göğsünün üzerine koyar; "Ya Muhammedi inkâr edersin veya-hutta Ölünceye kadar böyle kalırsın" derdi. O, " AJUh (c.c.) bir, Allah birdir1' demekten geri durmazdı. Bir gün yine bu haldi iken Ebû Bekr O'na tesadüf elti, satın alarak hürriyetine kavuşturdu,Rasûlü Ekrem (s.a.) den 44 hadîs rivayet etmiştir. Bunlardan birini hem Buhar? ve hem de Müslim rivayet etmiş, ikisini de sadece Buhâri rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû Bekr, Ömer, tbn Ömer, Üsftme b. Zeyd, Nehaî. Sa*id b. Müseyyeb rivayette bulunmuştur. Şam'da Hicrî 20. senede 60 küsur yaşında iken vefat etmiştir, (r.a.) (Geniş bilgi tein bk. tbn Sa'd, Ttbmkit, 1U, 165; tbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-tt'dU, U, 395; EbÛ Nuaym, HüyetuM-evHya, 1,147-151; lbnu'1-Esîr, Üfdo'Htbe, 1,243; Zehc-bî, A'HiraB'n-ınbcta, 1,347-360; tbn Hacer, el-tsftbt, 1,165; Tehribu't-Tehrib, 1,502; lbnu'1-lmâd, Şneritta^-zcbeb I, 31, Ansârî, Asm Saadet, 11, 44-52).
[70] Müslim, tahâre 84; Tirmiri, tahftre 75; Mesai, tah&re 85; tbn Mftce. tahâre 89; Ahmed b. Hanbel, IV, 135; V, 281, 288, 439, 440; VI, 12, 13.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 277-280.
[72] Zafer Ahmet el-Osmani, tlau's-SttnM, I, 22.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 280-281.
[74] Buhârî, salftt 1, 25; Müslim, tahârc 72; Tirmizî, tahâre 70; Nesflt tahârc 96; tbn Mâce, tahlre84.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 281-282.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 282-283.
[77] Btireyde b. Husayb Efendimiz (s.a.)'c Mekke'den Medine'ye hicret ettiklerinde Gamîm adlı yerde seksen kişiyle gelerek sohbet şerefine ermiş, yatsı namazını RasÛlü Ekrem (s.a.)'in arkasında kıldıktan sonra kavmine dönmüştür. Bedirden başka bütün savaşlara katılmıştır. Bir rivayete göre de (6 savaşa katılmıştır. Hz. Osman zamanında Hora san savaşma katılmış oradan da Merv'e gitmiş ve yerleşmişin-. Orada h. 63. yılında vefat etmiştir. Horasan'da en son vefat eden sahâbî olarak bilinmektedir.
Kendisinden 164 hadîs-i şerif rivayet edilmiştir. Bunlardan birini hem Buhârî ve hem de Müslim rivayet etmiş, ikisini sadece Buhârî, onbirini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Kendisinden de oğullan Abdullah, Süleyman ve Üsâmc, EbuM-MeRh el-Hûzelî ve cs-Şa'bî hadîs rivayet etmişlerdi. (Geniş bilgi için bk. Ibn Sa'd, Tabak» t, IV, 241-242; VII, 365; İbjı Ebî Hatim, et-Ccrh ve*Ma*dfl, II, 424; tbnu'1-Esîr, Üsdu'l^abe 1,209; Zchebî, A'llmu'n-nttbeia, II, 469-471; Ibn Hacer el-İsâbt, !, 146; tbnu'1-tmâd, Şezertta^zeheb, I, 70; Ansârî, A»r-ı Saadet, II, 433-436.)
[78] Tirmizt, edeb 55; tfcn Mace, tahâre 84; Libâs 31; Ahmed b. HanbeU V, 352.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 283-284.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 284-285.
[81] Buhârî, tahâre 35; Müslim, tahâre 75; Nesâî, tahâre 96; tbn Mâce, tahâre 84; Tirmizî, tahâre 72.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 285-286.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 286.

[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 286.
[85] Tirmizî, tahâre 71; Ibn Mâce, tahâre 86.
[86] Ubey b. lmâre kendisine İbn Ubftde de denilir. Sahabenin ilen gelenlerındendır. Mısır'da yerleşmiş, kendisinden Mest üzerine mesh ile ilgili bir hadis rivayet edilmişse de onun da senedinde "İzdırâb" vardır. Ebû Hâtem onun isminin astında Abdullah b. Amr b. ÜrnmU Haram olduğunu, künyesinin de Ebû Ubeyy olduğunu söyler.
[87] İbn Mâcc, tahâre 87.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 286-288.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 288-291.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 291.
[91] Tinnizî, tahâre 99; İbn Mâce, tah&re 559.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 291-292.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 292-294.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 294.
[95] Ahmed b. Hanbel IV, 7.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 294-295.
[97] İbn Kudâme, el-Mugnl, I, 296.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 295-296.
[99] Tirmizî, tahâre 73.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 297.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 297-298.
[102] bk. 4607 numaralı hadis.
[103] el-Haşr (59), 7.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 298-300.
[105] bk. 164. hadis; M.A.Nâzıf, ei-Tftc, I, 106-107.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 300-301.
[107] İbn Mâcc, tahâre 85; Tirmizî, tahâre 76, 80.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 301-302.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 302-303.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 303.
[111] Nesaî, tahâre 102; İbn Mâce, tahâre 58; Tirmizi, tahâre 38.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 304.
[113] bk. Mübârekfûrî.Tuhfelu'l-ahvezî, I, 168.
[114] bk. Mübârekfûrî.Tuhfelu'l-ahvezî, I, 168.
[115] Nesâî, tahâre 102; tbn Mâce, tahâre 58; Tirmizî, taftâre 38.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 304-305.
[117] Tirmizî, tahâre 38; Nesfîî, tahâre 102; fbn Mâce, tahâre 58.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 306.
[119] Ukbe b. Amir b. Abs b. Atnr Ebû Hammâd, cl-Cühcnî: Meşhur sahftbt, RasûlÛ Ekrem (s.a.»'den bir çok hadis-i şerif rivayet etmiştir. Kendisinden de bir çok sahfibî ve tabiî hadîs naklet m iştir. İbn Abbâs, Ebû UmflIme Cübeyr b. Nüfeyr ve Ebû ldris el-Havlanî bunlardandır. Ebû Said b. Yûnus der ki: "Ukbe (r.a.) kâri, ferâiz (miras hukuku) alimiydi. Güzel konuşan bir şâir ve yazardı. Kur'ân'ı Kerîm'i toplayıp bii/ kitap haline belirenlerdendir..Renurıuniiz ^snıanhn.miKha&adar^vX':«üVı«ahiriini!fihAfınııM> sır'da gördüm. Sonunda "Bu mushafi Ukbe b. Âmir gibi kendi eliyle .»azdı" ibaresi vardı." Ukbe (r.a.) Dımask fethini Hz. Ömer'e ileten postacı idi. Pekçok fetihlerde hazır bulundu. Sıffîn savaşında Hz. Muâviye safında bulundu. Daha sonra da Hz. Muâ-vtye kendisini Mısır'a emir ta'yin etti. Hicretin 58 senesinde Mısır'da vefat etti. (Bilgi için bk. tbn Sa'd. Tabakftt, IV, 343,344; Buhârî et-Tarihu'l-kebfr VI, 430; İbn Ebî Ha-tim d-Cerh ve't-ta'dlt VI, 313; İbnu'1-Esîr Ü*du'l-ftalw IV, 53; Zehebî, A'ttmB'D-nobea. ir, 467; İbn Ha cer. Tetazlbu'l-Tehrfb, VII, 242-244; H-lsftbe, VII, 21; Asm Saadet II. 441-444 (Şâmil Yayınlan).
[120] Müslim, tahâre 17; Tirmizî, tahâre 41; Nesâî, tahâre 109.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 306-308.
[122] bk. Buhftrt, İmân 33.
[123] bk. el-muttakî, Kenz-ül-Ummfil IX, 46, 467, 468.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 308-309.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 310.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 311.
[127] Concordanceda bu bflb'a numara verilmemiîlir.
[128] Buhârî, vudû' 54; Müslim, tahöre 86; Tirmkî, tahâre 44; Nesât, tahftre 101, İbn Mace, tfîhâre 72.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 311.
[130] bk. Buhari, vudû 54.
[131] Nevevî, Şerha Müslim III, 171.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 311-313.
[133] Müslim, tahâre 86; Tirmizî, tahâre 44; İbn Mâce, tahârc 72; Nesâî, tahâre 101, Dârimi tahâre 3, 46; Ahmed b. Hanbel III, 132, 133, 154; V 225, 358.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 313.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 313-315.
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 315.
[137] Îbn Mâce, tahâre 139.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 315-316.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 316-317.
[140] bk. Ibn Mâce, tahâre 139.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 317-318.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 318-319.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 319.
[144] Buharı, vudû 4, 34; büyü, 5; Müslim, hayz 98, 99; tbû DâvÛd tahâre 67; salât 192; Tirmizî, tahâre 56; Nesâî, tahâre 114^bn Mâce.'tahâre 74; Ahmed b. Hanbel, H, 330, 410, 414, 435, 471; III, 12, 37, 50, 51, 53, 54, 96.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 319.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 319-321.
[147] Müslim, bayz 9; Tirmizî, tahârc 56; İbn M&ce, tahâre 74.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 321.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 322-323.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 323.
[151] Nesâî, tahârc 120,121; Tirmiri, tahâre 63; tbn Mfice, tahâre 69, Ahmed b, Hanbel VI, 62.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 323.
[153] bk. 712 numarıb hadis.
[154] Noat, tahfire 121; Tİrmitf, tahâre 63. tbn Mftce, tahâre 6», Ahmed b. Hanbd VI, 2, 10,207.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 324-326.
[156] el Bakara (2), 140.
[157] Ncsaî, tahâre l2l; Tirmizî, tahâre 63; Ibn Mâce.'tahâre 69 Ahmcd b. Hanbel VI, 2, 10, 207.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 326-327.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 327-328.
[160] Mervân b. Hakan: Hicretten iki veya dört sene sonra dünyaya gelmiştir. Rasûlullah'-tan rivayeti olmamakla beraber sahâbîlerin büyüklerinden hadis rivayet etmiştir. Kendisi fakîhlerden sayılır. Babası ile beraber Tâifte ikâmet ediyordu. Hz. Osman, Hakem "in Medîneye dönmesine izin verince babası ile birlikte Medine'ye geldi. Hz. Âişe'nin safında Cemel, Hz. Muâviyc'nin safında Sıffîn muharebelerine iştirak etti. Hz. Muâviye tarafından Medine emirliğine tâyin edildi. Yezid b. Muâviye devrinde, İbnu'z-Zübeyr, bunları Medine'den çıkanncaya kadar.orada kaldı. Sonra Şam'a gitti.

Muâviye b. Ye-zîd b. Muâviye Ölünceye kadar Şam'da kaldı. Şamlıların bir kısmı Mervân'a biat ettiler. Hilâfet müddeti altı ay kadardır. H. 65 senesinin Ramazan ayında vefat etti. (Bilgi için bk. İbn Sa'd TabakJt V, 35; Buhftrî, et-TârihÛ'l-keMr, VII, 368, fbnu'1-Esîr, Üsdu'l-ftabe, V, 144; et-KftmH IV, 191; Zehebî, Tarih u'l-İslam, III, 70; A'lâmu'n-nubd*, III, 476-479; İbn Hacer, d-lsâbe, III, 477; Tefcriba't-TehzSb, X, 91; tbnu'1-tmad, Şenratn'z-reheb, I, 73).

[161] Büsra bint Safvfîn, Mervân b. Hakem'in teyzesidir. AbdUlmelik b. Mervan'ın ninesi olur.Abdullah b. Amr, Urve b. Zübeyr, Mervân b. Hakem ve Sflid b. Müseyyeb kendisinden rivayette bulunmuşlardır. (el-Menbel, II, 192).

[162] İbn Mflce, tahâre 63, 64; Tirmizî, tahâre 61, 62; Nesflî, tahâre 117, gusül, 30; Dârimî, vudû 50; Muvattâ, tahâre 58; 60, 62; Ahmed b. Hanbel II, 223, 333, IV, 22, 23.

[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 328-329.

[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 329-331.

[165] Buradaki şek râvîterden birinden gelmektedir.

[166] Tirmizî tahâre 62; Nesaî, tahâre 118.

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 331-332.

[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 332-334.

[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 334.

[170] Müslim, hayz 97; Tirmizî, salât 142; tbn Mâce, Mesâcid 12; Dârimî, salât 112; Ahmed bjHanbel 11,451, 491, 509; IV, 67, 85, 86, 150, 288, 303, 352, V, 54, 55, 57, 93, 98, 100, 106, 108, 113.

[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 334-335.

[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 335-337.

[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 337.

[174] İbn Mâce, Zebâih 6.

[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 337-338.

[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 338-339.

[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 339.

[178] Âliye: Medîne arazisinin yüksek kısımlarındaki yerlerdir. Medine'ye en yakın olanı dört mil, en uzak olanı da Necid istikâmetinde sekiz mil mesafededir.

[179] Müslim, Ztthd 2; Ahmcd b. HanbelJII, 365.

[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 339.

[181] Müslim, Zühd 2.

[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 339-340.

[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 340.

[184] Buharî, vudû' 30; Müslim, hayz 91; Muvalta, tahftre 19; Ahmed b. Hanbel, 1,267,28!, 366, 11,389.

[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 340-341.

[186] Aslında fakirlik ve zillet dilemek için söylenen bir bedduadır. Asıl manâsı "Ellerin topraklımın" demektir. Ancak burada levm için kullanılmıştır. Çünkü RasûtuUah'm misafirle beraber yemek yerken BilâTin namaza çağırması uygun değildi. Fakat Rasûlullah, Allah'ın daveti olduğu için yemeği bırakıp namaza gitmiştir.

[187] Ahmed b. Hanbel IV, 252, 255.

[188] Buradaki şüphe IbBu'l-Eabârt ye aittir.

[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 341-342.

[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 342.

[191] İbn Mâcc tahâre 66.

[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 342-343.

[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 343.

[194] Ahmcd b. Hanbel I, 279* 361; VI, 306, 371, 419.

[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 343-344.

[196] Tirmizî, tahare 59; Dftitmt, tahflre 15; Muvatti tahare 25.

[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 344.

[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 344-345.

[199] Buhârî, et'ime 53; Müslim, hayz 90; tirmizî, tahâre 41, 38; Nesaî, tahâre 121, 122; Ibn Mâce, tahâre 65; Muvattft, tahâre 22; Ahmed b. Hanbel 1,264; II, 265, 271, 272,427, 45»* 479, 503, 529; IH, 264, 275; IV, 28, 30, 297, 413; V, 184, 188, 190, 192; VI, 89, 306,319,321,326,328,426,429, Not: Bu kaynaklardaki hadîsler aynı konuda olmakla beraber, rivayetler farklıdır.

[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 345.

[201] Rasûlullah'ın ashabındandır. Efendimizden hadîs rivayet etmiştir. Mısır'da ikâmet etmiş, Mısırlılar kendisinden hadîs almışlardır. TaberTnin nakline göre asıl adı Ast idi, RasûtuUah adım deştirerek Abdullah yaptı. Ahmed b. Muhammed b. Selime bu sa-1 hâbînin ölümünün Mısır'ın aşağı kısnunda Sikt e\-Kudur adındaki köyde olduğunu söyler. Mısır'da en son vefat eden sahâbîdir. Vefatı H. 85 yılında olmuştur. 86, 87,88 rivayetten" de vardır.

[202] Buradaki şek râvflerden birine aittir.

[203] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 345-347.

[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 347.

[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 347.

[207] Nesâî, tahfire 121; Ahmed b. Hanbel, İl, 4S8; iV,30.

[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 347-348.

[209] Ümmü Habîbe Ramle bini Ebî Sûfyan Sahr b. Harb: Rasûlullah'm hanımlarındandır. Babası Ebû Sûfyan'dan senelerce önce müslüman olmuş ve kocası Ubeydullah b. Cahş ile beraber Habeşistan'a hicret etmiştir. Fakat kocası orada vefat etmiş, Rasûlullah kendisi ile Hicrî altı veya yedi senesinde evlenmiştir. Bir seferinde Ebû Sûfyân Medine'ye gelmiş ve kızı Ummu Habîbe'nin odasına girmiş, Ummü Habîbe yerdeki yatağı toplıyarak babasını oturtmamış, Ebû Sûfyân: Demek babandan bir döşeği kıskandın?deyince,"Bu, Rasûlullah'm döşeğidir. Sen hala şirk üzeresin" cevâbını vermiştir. Hz. Âişe'nin anlattığına göre, Ummu Habîbe öleceğinde Hz. Âişe'yi çağırtmış ve "Aramızda eşler arasında olan şeyler olmuş olabilir. Hakkını helâl et" demiş, Hz. Âişe'de hakkını helâl edip onun için duâ etmiştir. Bunun üzerine Ümmü Habîbe "Sen beni sevindirdin, Allah'da seni sevindirsin" demiştir. Ümmü Habîbe Hz. Aişe'ye söylediğinin aynısını Ümmü Seleme'ye de söylemşitir. H. 44 yılında Medine'de vefat etmiştir. Rasûlullah'tan 65 hadîs rivayet etmiştir .Bunlardan ikisinde Buhârî ve Müslim ittifak etmişlerdir. (Geniş bilgi için, bk. İbn Sa'd Tabaka t, VIII, 96-100; lbnu'1-Esir, Usdu'l-gabc, VII, 110; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, II, 218-233; İbn Hacer, el-tsabe, IV; Tehzîbu't-Tehzîb, XII, 419; tbnu'1-Imad, ŞezerAtu'z-zelıeb, I, 54.)

[210] Şüphe râvîlerden birine aittir.

[211] Ahmed b. Hanbel, VI, 326.

[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 348-349.

[213] bk. Şerfau Meâni'l-Âsâr I, 64, 65.

[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 349-350.

[215] Buhârî, vudÛ' 52, eşribe 12; Müslim, hayz 95; Tirmizî, tahâre 66; Nesaî, tahâre 124; İbn Mâce, tahâre 68; Ahmed b. Hanbel, I, 223, 227, 329, 337, 373.

[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 351.

[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 351.

[218] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

[219] Bu ifâdeden maksat, Mûtî b. Râşid'in güvenilir bir râvî olduğuna işaret etmektir.

[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 352.

[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 352.

[222] Zâtürrikâ Gazve» hicretin 4, senesinde yapılmıştır. Buhârî'nin haberine göre bu gazve Hâyber'in fethinden sonradır. Oradaki bir ağaçtan dolayı b,u ad verilmiştir. Kendisinde beyaz, siyah ve kırmızılık olan bir dağdan dolayı bu adın verildiği de söylenmektedir. Bir başka görüşe göre de Ashabın ayaklan delinmiş ve ayaklarına bezler bağlamışlar, bu yüzden bu isim verilmiştir. Buhar! ve Müslim'in Ebû Mûsâ el-Eş'ari'den naklettikleri habere en uygun görüş budur.

[223] Muhacirlerden olan Ammâr b. Yâsir, Ensâr'dan olan da Abbâd b. Beşîr veya imâra b. Hazm'dı.

[224] Bazı nüshalarda ( ) "arkadaşım uyandırdı" şeklindedir.

[225] Beyhâkî'nin ifâdesine göre bu sûre Kehf Süresidir.

[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 353-354.

[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 354-346.

[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 356-357.

[229] Rasûlullah'ın meşgul olduğu şey Taberânî'nin tasrîhine göre ordunun hazırlanmasıdır.

[230] Buhârî, mevâkît 24; Müslim.mesâcid 221, 225; Ahmed b. Hanbel, II, 88, 126.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 357-358.
[232] el-Mâide (5), 6.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 358-360.
[234] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 360-361.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 361-362.
[237] Şüphe râvîlerdeiTbirine aittir.
[238] Buhârî, ezan 27; Müslim, hayz 126.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 362.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 362-363.
[241] Tirmizi, tahârtf 57.
[242] Siyaktan buradaki (JU) nin failinin tbn Abbâs olması gerekir. Ancak Bcyhâki, Ebû Davud'un ibaresini nakletmiş ve ( ) "terime dedr demiştir. Her halde eldeki nüshalarda "İlerine" kelimesi düşmüş olacaktır, (bk. AvmTI-ma'bud, 1,344).
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 363-364.
[244] Üslûb-u hakîm; Muhatabın, sorusuna beklediğinden başka bir cevap almasıdır. Bu, sözü ya kastettiğinden başka bir mânâya çelçmek veya sorusunu terkedip sormadığı bir soruya cevap vermek suretiyle olur. Cevap verenin böyle davranmasından maksat, soru soranın adında bu soruyu sorması ya da bu manâyı kasdetmesi gerektiğine işaret etmektir.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 365.
[246] Bu bölümün tefsirinde sarihler şu açıklamayı yapmışlardır:
Hadis, RasÛlullah'tan abdest bozucu herhangi bir şeyin kendisinden çıkmadığı anlamında değildir. Kendisinin ( ) her halinde (uyku, uyanık halinde) kontrolü dışında abdesti bozucu herhangi bir şeyin çıkmasında mahfuz (korunmuş) olduğu anlaimndadır. ( ) "Benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz" ifâdeleri Hz. Peygambere mahsus olmayıp başka bir hadîste ifâde edildiği gibi bütün peygamberlerin ortak özelliklerindendir.Hz. Peygamber (s.a.) uyku halinde de kendisine vahiy gelir ve bunu olduğu gibi zabt ederdi. Kalbinin uyumaması hadesle ilgilidir. Vftdfde uyuyup namazının kazaya kalması, bazı hususlarda kalbinin de uyuduğuna işaret eder. Fakat İmam Nevevî: "Sabah namazının kazaya kalması olayı, kalple değil, gözle ilgili olan meselelerdendir. Ama hadesle ilgili meselelerin zuhuru yalnız kaible ilgilidir" demektedir.
[247] Ibn Mâce tahâre 62; Dârimî, vudû' 48; Ahmed b. Hanbel IV, 97.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 365-366.
[249] 199. hadîsin şerhine bk.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 366.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 366.
[252] Bazı nushalarda"( ) ayağıyla" kelimesi yoktur.
[253] Tırmızî, tahâre 109; İbn Mâce İkâme 67.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 367.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 367-368.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 368.
[257] Ebû Dâvûd salât 187; TinnızS, radâ' 12.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 369.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 369-370.
[260] Hz. Ali'nin hikâye yoluyla "Ben mezîsi çok olan biriydim" demesi, ya sonradan bu halin geçtiğine delâlet eder veya "Allah alîm ve hakimdir" âyetinde olduğu gibidir. Hz. Ali den mezî gelmesi devamlıydı. (Ibn Reslan).
[261] Buradaki şek râvîlerden birine aittir.
[262] Nesaî, tahâre 129; Ahmed b. Hanbel.I, 109, 125.
[263] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 370-371.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 371-373.
[265] Nesâî, tahâre 111, İbn Mâce, tahâre 70; Muvatta, tahâre 53; Ahmed b. Hanbel, VI , 4.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 373.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 373.
[268] Ahmed b. Hanbel, I, 124, 126, 145.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 374.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 374-375.
[271] Sehl b. Huneyb b. Vâhib b. Akîm b. Sa'lebe el-Ensârf el-Evsî el-Medenî Ebû Sabit veya Ebû Abdillah. Bedir ve diğer gazvelere iştirak etmiştir. Uhud savaşında müslümanlar dağıldığı zaman yerinden ayrılmamış, ölünceye kadar Rasûlullah'ı korumak üzere bîat etmiştir. O gün Rasûlullah'a atılan okları def etmişti. Cemel Vak'ası'ndan sonra Hz. Ali Basra'ya vali tâyin etmiş, sonra da Hz. Ali ile birlikte Sıffîn Muharebesi'ne iştirak etmiştir. Rasûlullah'ın onu Hz. Ali ile kardeş yaptığı söylenir. Rasülullah'dan kırk hadîs rivayet etmiştir. Bunların dördünde Buhârî ve Müslim ittifak .etmiştir. Müslim ayrıca iki hadîsini rivayet etmiştir. (Bilgi için bk. ibn'Sa'd, Tabakât, VI, 15; Buhârî, et-Târîhu'l kebîr, IV, 97; IbnuM-Esîr, Üsdu'l-ğabe, II, 470; Zehebî, A'lâmu'n-nuhelâ, II, 325-329; Ibn Hacer el-İsâbe, II, 87, Tehzibu't-Tehzîb, IV, 251; Asr-ı Saadet, III, 436-437.)
[272] Tirmizî, tahâre 84; Ibn Mâce, tahâre 70.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 375-376.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 376-377.
[275] Abdullah b. Sa'd el-Ensârî'nin hem Kureyşli hem de Ezdli olduğu söylenir. Haram b. Hakîm'in amcasıdır. Şam'da bir sure katmıştır. Kendisinden Haram ve Hâlid b. Mî'-dân hadîs rivayet etmiştir. Ebû Hatim ve tbn Hıbbân, kendisinden bundan başka hadîs rivayet edilmediğini söylerler. (Bilgi İçin bk. Îbnu'1-Esir, Üsdu'î-ğabe, III, 258;îbn Ha-cer, el-İsâbe, II, 318).
[276] Ahmed b. Hanbel, I, 145; IV, 342.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 377-378.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 378.
[279] Ahmed b. Hanbel, I, 14.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 378-379.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 379-380.
[282] Kütüb-ü Sitte arasında yalnız Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 380.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 380.
[285] Übeyy b. Ka'b b. Kays. Kurrânın efendisidir. İkinci Akabe Biâtında hazır bulunmuş, Bedir ve bir çok savaşa katılmıştır. Rasûlullah onu ilimle müjdelemiştir. Hâkim'in, Müs-tedrek'te rivayetine göre Rasûlullah kendisine, Kur'ân-ı Kerimdeki en efdal âyetin hangisi olduğunu sormuş o da Âyetü'l-Kürsî olduğunu söylemiş, bunun üzerine Efendimiz onu tebrik etmiştir. Ubeyy, fetva ehlindendir. Efendimiz onu "Ensârın efendisi" diye isimlendirmiştir. Sonraları "Müslümanların efendisi" unvanım kazanmıştır. Efendimiz, onu, Saîd b. Zeyd ve Amr b. Nevfel'le kardeş yapmıştır. Rasûlullah'm ilk kâtibidir. Ashâb'ın büyükleri kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında H. 30 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât.III, 59; Buhârî, et-Tarîhu'1-Kebir II, 39-40; tbn Ebî Hatim el-Cerh ve'Ma'dÜ, II, 290; Ebû Nuaym, HHyefu'l-evliyâ, I, 250-256; tbnu'I-Esîr, Usdu'l-ğâbe, I, 61; Zehebî, TezkiretıTl-huffâz, 1,16; A'lâmıı'n-nııbelâ, I, 389-402; İbn Hacer el-İsâbe, I, 26, Tehzîbu't-Tehzîb, I, 187; ibnu'Mmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 32-33, Ansârî, Asr-ı Sasdet, III, 210-230.).
[286] ibn Mâce tahâre İH, Tirmizî, tahâre 81; Ahmed b. Hanbel, V, 115, 116.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 381.
[288] A. Davudoğlu, Selâmet Yollan I, 145-146.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 381-383.
[290] Ahmed b. Hanbel, V, 115, 116.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 383.
[292] Buhârî Gusl 28, Müslim, hayz 88; Tirmizî, Tahâre 80; Nesâî, tahâre 128; îbn Mâce, tahâre 111; Dârimî, Vudû 75; Muvattâ, tahâre 71, 73, 75; Ahmed b. Hanbel II, 178, V, 115, VI, 47, 97, 112,123, 135, 161, 227, 239, 265.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 383-384.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 384-385.
[295] Müslim, hayz 81; Tirmizî, tahâre 81; Nesâî, tahâre 131; ibn Mâce, tahâre 110; Dârimî, vudû 74; Ahmed b. Hanbel, III, 29, 36; V, 115, 116, 416, 421.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 385-386.

[297] Müslim, hayz 21.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 386.
[299] Buhârî, Nikâh 102; Nesâî, tahâre 169; İbn Mâce, tahâre 102; Dârîftıî, Vudû' 71; Ah-med b. Hanbel VI, 8, 9, 391.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 386-387.
[301] A. Davudoğlu, Sahihi Müslim Terecine ve Şerhi II, 1008, 1009.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 387-389.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 389.
[304] Ebû Râfi', Rasûlullah (s.a.)m azattadır. Adının ibrahim, Eşlem veya Sabit olduğu söylenir. Önce, Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbâs'ın kölesi idi. Hz. Abbâs RasÛlullah'a hîbe etti. Ebû Râfî', Abbâs'ın müslüman oluşunu müjdeleyince Efendimiz kendisini âzad etti. Bedir GazvesÎ'nden evvel müslüman olduğu halde ona iştirak etmemiş, Uhud ve sonraki savaşlara katılmıştır. Rasûlullah'tan ve Abdullah b. Mes'ud'dan rivayette bulunmuştur. Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında vefat etmiştir. (Bilgi, için bk. Ibn Sa'd, Ta-bakâl IV, 73-75; Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dü, II, 149; lbnu'1-Esîr, Üsdu'1-ğabe, I, 52; Zehebî, A'lâınu'n-nubelâ, II, 16-17; tbn Hacer, el-tsâbe, IV, 67; TchzîbıTt-Tehzîb, XII, 92-93.).
[305] Ibn Mâce, Tahâre 102; Ahmed b. Hanbel, VI, 8, 10, 39.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 389-390.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 390-391.
[308] Müslim, hayz 27; Tirmizî, tahâre 107; İbn Mâce, tahâre 100.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 391.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 391.
[311] Buhârî, gusül 13, 27; Müslim, hayz 25; Nesaî, tahâre 129,166; Muvattâ;, tahâre 76; Ah-med b. Hanbel 11,46, 64.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 392.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 392-393.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 393.
[315] Buhârî, gusl 27; Müslim, hayz 21, 22; Nesâî, tahâre 162, 165; İbn Mâceh, tahâre 99; Muvatta', tahâre 78; Ahmed b. Hanbel, VI, 26, 85, 91, 102, 103, 119, 143, 191, 192, 200, 260, 279.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 394.
[317] Bu açıklama ravîlerden birisine aittir.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 394-395.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 395.
[320] 222 nolu hadisteki kaynaklar.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 395-396.
[322] Tirmizî, cum'a 78.
[323] Müellifin bu ilâveyi yapmaktan maksadı, hadisin muhkatı' olduğuna işaret etmektir. Her ne kadar bu za'f alâmeti ise de, abdest almanın mustehap oluşuna işaret eden hadisler, bu hadisi takviye etmektedir.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 396-397.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 397.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 397.
[327] Rasûlullah (a.s.) devrini idrâk etmiştir. Ancak,Rasûlullah'la görüşüp görüşmediği ihtilaflıdır. "Bazı şeyleri unuttum fakat Rasûlullah'ı namazda sağ elini sol eli üzerine koymuş halde gördüğümü unutmadım" dediği rivayet edilmiştir. Hz. Ömer, Bilâl, Ebû Zer, Ebu'd-Derdâ ve Hz. ÂÎşe'den rivayetleri vardır. Aclî, îbn Sa'd ve Dârakutnî onu "güvenilir" olmakla vasıflandırmışlardır.Mervân b. Hakem'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve Îbn Mâce kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk: tbnu'1-Esîr, Üsdu'1-gâbc, IV, 340; tbn Hacer, el-tsâbe, W, 186-187).
[328] Nesâî, tahâre 140, 141, gusl b; Ahmed b. Hanbel.Vl, 47.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 397-398.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 398-399.
[331] EbûDâvüd, libâs 129; Nesaî, tahâre 167, hayl 11; Dârimî istîzân 34; Ahmed b. Hanbel, I, 80, 83, 107, 139, 150.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 399-400.
[333] Kâmil Mîras, Tecrîd Tercemesi, VI, 421, (Ankara 1969).
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 400-403.
[335] Tirmizî, tahâre 87; Ahmed b. Hanbel.VI, 146, 171.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 403-404.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 404-405.
[338] Nesaî, tahâre 170; İbn Mace, tahâre 105; Ahmed b. Hanbel, I, 84, 107, 124.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 405.
[340] el-Vâkıa (56), 79, 80.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 406-407.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 407.
[343] Buhârî, gusl 23, 24, Cenâiz 8; Müslim, Hayz 115,116; Tirmizî, talıâre 89: Nesaî, tahâre 171; İbn Mâce, tahâre 80: Ahmed b. HanbeMI, 235, 382, 371, 5,384, 402.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 407-408.
[345] Hadisin anlamı şöyledir: Kendisi cünup iken Rasûlullah (s.a.v.) ile karşılaştı. Ondan uzaklaşıp (gitti ve) yıkandı. Daha sonra gelip şöyle dedi: "Ben cünup idim" (Rasûlullah Efendimiz.) "Muhakkak mûslûman necis olmaz" buyurdu.
[346] et-Tevbe 9, 28.
[347] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 408-409.
[348] Buhârî, gusl 23; Tırmızî, tahâre 89; Ahmed b. Hanbel, II, 471.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 409-410.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 410.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 411.
[352] İbn Mâce, tahâre 126.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 411-412.
[354] en-Nısâ (4), 43.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 412-414.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 414.
[357] Ebû Bekre; adı Nüfey', babasının adı Hâris'tır. Tâıf kalesinden bir makara ile atlayıp Rasûlullah'a geldiği için bu isilme anılmıştır. Bu zata, bu künyeyi bizzat Efendimiz vermiş ve azâd etmiştir. Rasûlullah'tan 132 hadis rivayet etmiştir. Bunların sekizini hem Bu-hârî hem de Müslim müştereken, beşer tanesini de ayrı ayrı rivayet etmişlerdir. H. 5) senesinde Basra'da vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Îbn Sa'd, Tabakât, VII, 15; Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dfl, VIII, 489; tbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricâli's-sahîhayn, II, 533; fbnu'1-Esîr, Üsdu'1-gâbe, V, 354; Zehebî, A'lamu'n-nubelâ, III, 5-10; tbn Ha-cer, el-tsâbe, III, 571, 572; Tehzîbu't-Tehzîb, X, 469; Ibnu'1-İmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 58).
[358] Buhârî, vudu' 34; gusl 17; mevâkît 24; ezan 25; temennî9; Müslim, hayz 83; mesacıd 225; Nesâî, mevâkît 20; Îbn Mâce, tahâre 83, 110; İkâme 137; Ahmed b. Hanbel, I, 88, 99, 366; II, 448, 518; III, 21, 26; V, 41, 45, 69, 359, VI, 99, 102, 111, \M, 182, 190, 221, 262.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 415.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 415-418.
[361] Ahmed b. Hanbel, V, 41.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 418-420.
[363] Hadis-i şerif dört ayrı yoldan gelmiştir. Bunlardan Ibn Harb ile Ayyâş'ın rivayetleri arasında işaret edilen bu fark vardır.
[364] bk. 233. hadisin kaynakları.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 420-421.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 421-422.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 422.
[368] Ümmü Süleym, Ens^rdan Milhân b. Zeyd'ın kızıdır. Efendimizin hizmetçisi, Enes'in annesidir. İsmi hakkında ihtilâf edilmiştir. Kimi Sehle, kimi Remıle, kimi de Muleyke olduğunu söylemiştir. Daha çok künyesi olan Ümmu Süleym diye meşhur olmuştur. Câhiliye devrinde Mâlik b. Nadr ile evlenmiş ve ondan Enes (r.a.) dünyaya gelmiştir. Bu hanım, Ensârdan, İslama ilk girenlerdendir. Kocası buna kızarak Şam'a gitmiş ve orada ^ï™«ş. Ümmü Süleym de Ebû Talha ile evlenmiştir. Ahmed b. h^ : **"i*ijn Enes b. Mâlik'ten rivayetine göre: Ebû Talha henüz müsiüman olmadan Ummü Sufeym'Ie evlenmek istemiş, bunun üzerine Ümmü Süleym "Ya Ebâ Talha sen taptığın ilahının arzın bir bitkisi olduğunu bilmiyor musun?" demiş Ebû Talha da "Evet bilmiyorum" cevabını vermiş. Bunun üzerine

"Bir ağaca tapmaktan utanmıyor musun? Eğer Müslüman olursan senden başka bir mehir istememem" demiştir. Ebû Talha "Biraz düşüneyim" deyip gitmiş ve Kelime-i Şehadet getirerek geri dönmüş. Bunun üzerine Ümmu Süleym oğluna "Ya Encs beni evlendir" demiş, o da evlendirmiş-tir. Rasûlullahla birlikte bazs gazvelere iştirak etmiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. Îbn Sa'd, Tabakat VIII, 424; îbn Ebı Hatim, eE-Certı ve't-ta'dîl, IX, 464; tbnıfl-Esîr, Üsdu'l-ğfihe, VII, 345; Zehebî.-A'lfinıu'D-nubelâ, II, 304-311; tbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, XII, 471).

[369] TirmM, tahâre 82; Dârimî, vudu'76; Ahmed b. Hanbel VI, 256, 377.

[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 423.

[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 424-425.

[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 425.

[373] Buhârî, gusl 22; Müslim, hayz 29, 30; Nesâı, tahâre 130; tbn Mâce, tahâre 107; Tirmi-zî, tahâre 90; Ahmed b. Hanbel, II, 90; III, 199, 282; VI, 306.

[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 425-426.

[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 427-428.

[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 428.

[377] bk. Buhârî, gusl 2; Müslîm, hayz 40, 41; Nesâî, tahâre 143, 144; Gusl 8; Dârimî, vudû' 68; Muvattâ', tahâre 68; Ahmed b. Hanbel, VI, 37, 199.

[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 428-429.

[379] Tecrid-i Sarih Tercemesi I, 205.

[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 429-430.

[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 431.

[382] Cübeyr b. Mut'im Kureyş'in büyüklerindendir. Ensâb ilmini çok iyi bilirdi. Bedir'de esir edilen kureyşlileri kurtarmak maksadıyla Medine'ye gelmiş ve Rasûlullah (s.a.)ın okuduğu Kur'ân-ı Kerim'i dinlemişti. Bu gönlünde İslama karşı bir yakınlığın doğmasına sebeb olmuştur. Cübeyr, Hayber Savaşı olduğu sene müslüman olmuştur. Mekke'nin fethi senesinde İslama girdiğini söyleyenler de vardır. Rasûlullah'tan 60 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 6'sı Buhârî ve Müslim'de müşterek olarak mevcuttur. H. 57 veya 59 senesinde Medine'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Buhârî el-Tarîhu'l-kebir, II, 223; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dît, II, 512; tbnu'I-Kayserânî, el-Cem' beyne ricâli's-sahîhayn, I, 76; lbnu'1-Esîr, Usdu'l-ğâbe I, 323; Zehebî A'lâmu'nmıbelâ, III, 95-99; İbn Hacer, el-tsâbe, I, 225; Tehzîbu't-Tehzîb, II, 63; Ibnu'i-İmad Şezerâtu'z-zeheb, I, 64.).

[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 431-432.

[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 432.

[385] Ahmed Naîm Efendi hadis-i şerifteki (k-j1^) kelimesini, Kâmûs tercemesine istinaden "külek" şeklinde terceme etmiştir. Kâmûs'ta "el-hiiâb" kelimesi İçin: "Sut sağacak kaba denir ki, külek ve susak tabir olunur" diyor. Ahmed Naım Ebû Avâne'nın Ebû Âsim en-Nebîl'den naklen bu kabın, uzunluğunun ve genişliğinin bir karıştan az olduğunu, Beyhakî'nin de sekiz rıtıl su alan bir testi olarak takdir ettiğini kayd etmektedir. (Tecrid-i Sarih Tercemesi, I, 207).

[386] bk. Buhârî, gusl 6; savm 65; buyu' 98; Müslim, hayz 39; mesâcîd 229; sıyâm 110; buyu' 23; Nesâî, gusl 19; Ahmed b. Hanbel, I, 321, 346, 367; II, 19, 116, 375.

[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 432-433.

[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 433.

[389] bk. Nesâî, tahâre 149; Ibn Mâce, tahâre 94; Dârimî, vudû' 115; Ahmed b. Hanbel, VI, 188.

[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 433-434.

[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 434.

[392] Buradaki şüphe râvilerden birisindendir.

[393] Ahmed b. Hanbel, I, 183; IV, 188.

[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 435-436.

[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 436.

[396] bk. Ahmed b. Hanbel, VI, 102, 227.

[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 436-437.

[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 437.

[399] Hadisi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 437-438.

[401] Meymûne binti'l-Hâris.RasûlulIah'ın hammlarındandır. Rasûlullah (s.a.) onunla hicretin altıncı senesinde evlenmiştir. Kendisinden 46 hadis rivayet edilmiştir. Bunların yedisinde Buhârî ve Müslim ittifak etmiştir. Ayrıca Buhârî'de bir, Müslim'de de beş hadisi vardır. H. 51 de vefat etmiş ve namazını tbn Abbâs (aldırmıştır. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakâl VIII, 132-140; tbnu'1-Esîr, Üsdu'I-ğâbe, VII, 272; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, II, 238-245; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 411-413; Tehzîbu't-Tehzîb, XII, 452; îbnu'1-tmâd, ŞezerfituVzeheb, I, 12, 58).

[402] Buhârî, gusl 8, 11, 18, 21; Nesâî, Gusl 22; Ahmed b. Hanbel, VI, 335.

[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 438-439.

[404] İbn Mâce, tahâre 59.

[405] Tirmizî, tahâre 40.

[406] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 439-441.

[407] Ahmed b. Hanbel, I, 307.

[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 441-442.

[409] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 442-443.

[410] bk. Buhârî, salat 1; enbiya 5; Müslim İman 259, ?63, Tirmizî, mevâkıt 45; Nesâî, salat 1; İbn Mace Likâme 194; Ahmed b. Hanbel, IH, 149; V, 144.

[411] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 443-446.

[412] Tırmızî, tahâre 78; İbn Mâce, tahâre 106.

[413] Tırmizî: "Haris b. Vecih'in hadisi garibtir"; Şâfiî, "Bu hadis sabit değildir"; Beyhakî, "Bunu ehl-i ilim inkâr etmiştir" der.Dârakutnî İlel'inde: "Malik b. Dinar Hasen'den mursel olarak, Ebânü'l-Attar Kata-de tarikiyle Hasen'den o da Ebû Hureyre'den rivayet ettiklerini" söylemektedir.

[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 446.

[415] Müslim, hayz 58; Tirmizî, tahâre 77; Nesaî, tahâre 149; tbn Mâce, tahâre 108; Dârimî, vudû 115; Ahmed b. Hanbel, VI, 289, 315.

[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 446-448.

[417] İbn Mâce, tahâre 106. Ahmed b. Hanbel, I, 94, 101, 133.

[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 448.

[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 448-449.

[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 449.

[421] Benzer rivayetler için bk. Tirmizi, tahâre 79; Nesâî, tahâre 159; Gusl 24; tbn Mâce, ta-hâre 96; Ahmed b. Hanbel, VI, 68, 192, 253, 258.

[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 449.

[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 450.

[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 450-451.

[425] Tirmizi, tahâre 77; Nesâi, tahâre 149; Ibn Mâce, tahâre 108.

[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 451-452.

[427] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 452-453.

[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 453-454.

[429] bk. Buhârî, gusl 19.

[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 454.

[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 454.

[432] bk. Ahmed b. Hanbel, VE, 79, 138.

[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 454-455.

[434] Hitmî: sabun yerine kullanılan bir bitkidir.

[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 455.

[436] Şureyh tabiûndandır. Muâviye b. Ebî Süfyân, Ebü Zerr el-Ğifârî, Ebû Ümâme, Ebu'd-Derdâ ve diğer bazı sahâbilerdcn hadis rivayet etmiştir. (el-Menhel, III 32).

[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 455-456.

[438] bk. HÎdiye-, 1,16; Fethu'l-Kadîr I, 50; İbn Âbidin 1,153-154; Tahtâvîf Haşiyetü MenOu'I-Fdfth, 82; Zeylaî Tebytnti'l-Hafcftlk 1, 14-15.

[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 456.

[440] Bu hadisi bu lafızlarla sadece Ebû Dâvûd rivayet etrtıiştir. Benzer bir rivayet için bk. Ahmed b. Hanbel, VI, 78.

[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 456-457.

[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 457-458.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 458.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 458.
[445] Bakara; (2) 222.
[446] Useyd b. Hudayr b. Simak b, Atîk e!-Ensârî el-Eşhelî: Künyesi Ebû Yahya'dır, tslâm'ı ilk kabul edenlerdendir. Mus'ab b. Umeyr vasıtası ile muslüman olmuş ve ikinci Akabe Biatında bulunmuştur. Bedir savaşında bulunup,bulunmadığı ihtilaflıdır. RasüluHah kendisini Zeyd b. Harise ile kardeş yapmıştı. Uhud savaşına katılmış ve yedi yerinden yara almıştır. Buhârî'nin Tarih'inde haber verdiğine göre öldüğünde dört bin dirhem borcu vardı. Alacaklılara verilmek üzere arazisi satıldı. Hz. Ömer (r.a.): "Ben kardeşimin çocuklarını eli boş, fakir bırakmam!" dedi ve araziyi geri verdi. Dört senelik meyvesini dört bin dirheme alacaklılara sattı. H. 20 veya 21'de vefat etti. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Tarihu'l-kebir, II, 47; İbnu'1-Esir, Üsdu'l-gâbe, I, 111-113; Zehebî, A'l&mu'n-njibeîâ, I, 340-343; İbn Hacer, el-tsâbe, I, 49; Tehzîbu't-Tehzîb I, 347; tbnu'1-tmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 31; el-Ensârî, Asr-ı Saadet, III, 297-303 (Şamil Yayını)).
[447] Abbâd b. Bİşr b. Vakş el-Ensârî el-Eşhelî. Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla Medine'de müs-lüman olmuştur. ResûluUah'm yaptığı bütün savaşlara katılmıştır. Kırk beş yaşında İken Yemâme savaşında şehid olmuştur. Resûlullah kendisini Ebû Huzeyfe b. Utbe ile kardeş yapmıştır. (Bilgi için bk. tbn EbîHatîm el-Certı ve'Ma'dil, VI, 77; Ibnu'1-Esîr, Üsdü'l-gâbe, III, 150; Zehebî A'lâmu'n-nubelfi, I, 337-340; tbn Hacer, el-tsâbe, II, 363).
[448] Ebû Dâvûd, nikâh 46; Tirmizî, tefsiru sure (2) 24; Nesâi, hayz 8; Dârimî, vudu 107; Ahmed b. Hanbel I, 419, 421, 452, VI, 150.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 459-461.
[450] es-Subki, el-Menhel, III, 36.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 461.
[452] Müslim, hayz 14; Nesâî, tahâre 55; miyah 9; İbn Mâce, tahâre 125; Ahmed b. Hanbel, VI. 127, 210.
[453] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 462.
[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 462-463.
[455] Buhârî, hayz3; Müslim, hayz 15; Nesâî, tahâre 173, 174;hayz 16, 19; tbn Mâce, tahâre 160; Ahmed b. Hanbel, VI. 69, 331, 334.
[456] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 463-464.
[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 464.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 464.
[459] Müslim, hayz 11-13; Tırmizî, tahâre 101; Nesâî, tahâre 176; hayz 18; Dârimî, vudû 108; Ahmed b. Hanbel, II, 70.
[460] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 465.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 465-466.
[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 466.
[463] Muâze bint-i Abdillah el-Adeviyye el-Basriyye ÜmmüVsahbâ: İbn Maîn kendisinin güvenilir olduğunu söyler. Zehebî, bu kadının geceleri ihya ettiğini ve "kabirlerdeki uykunun uzunluğunu bilip de bu dünyada uyuyan göze hayret ederim" dediğini haber verir. Hz. Âişe, Hz. Ali ve Hişâm b. Âmir'den hadis rivayet etmiştir. H. 83 senesinde vefat etmiştir.
[464] Harûrâ: Kûfe'ye iki mil uzaklıktaki bir köyün adıdır- Haricîlerin toplandıkları ilk yerdir. Bu yüzden Haricîlere bu köye nisbetle Harûrî de denilir. Haricîler Sıffîn Savaşından sonraki hakem olayında önce Hz. Ali'yi hakem tayinine zorladıkları halde daha sonra hakem işine razı olup Ebû Mûsâ el-Eş'arî'yi hakem tayin ettiği için karşı çıkmışlar, hatta onu küfürle İtham etmişlerdir. Bunun için Hâriciler diye meşhur olmuşlardır. Sayılan 8 bin (veya 12 bin) kadardır. Başlarında Abdullah b. el-Kevvâ adında birisi vardı. Hz. AlİI bunlara Abdullah b. Abbâs'ı göndermiş, Abdullah'ın konuşmaları sonucu iki bini geri dönmüş, gerisi fikirlerinde ısrar etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Ali bunlara harp açmıştır.
Haricîler görüşlerini müdafaa bakımından İslâm mezheplerinin en katı, kızıp şiddetlenme bakımından en şiddetli olanıdır. "El-hukmü IHlah Hüküm ancak Allah'ındır." sözünü kendilerine düstur edinmişlerdir.
Haricîler Ezârıka, Necedât, Sufriye, Acâride, İbâdiye, Yezîdiye, Meymûniyye vs. adındaki fırkalara ayrılmışlardır. Bunlardan son ikisi İslâm dini çerçevesinin dışında mütalaa edilir.
Haricî fırkalarının bazı müşterek görüşleri şunlardır:
1. Halife, herhangi bir fırka veya gurup tarafından değil, bütün müslümanlarm iştirak edeceği bir seçimle seçilebilir.
2. Arap ailelerinden hiç biri halife kendi ailesinden olduğu için bir imtiyaz kazanamaz.
3. Necedat fırkasına göre, insanlar kendi aralarında birlik ve beraberliği kurabilirlerse, halifeye muhtaç değildirler.
4. Günahlar arasında hiçbir fark gözetmezler. Günah İşleyen bir kimsenin dinden çıkıp kâfir olduğuna hükmedilir.
5. Kur'ân'da bulunan emirleri kabul ederler; Hadiste bulunup Kur'ânda bulunmayan emirleri reddederler. (Bilgi için bk. Abdulkâhir el-Bağdâdî, Mezhepler Arasındaki Farklar <trc. E,R. Fığlalı), s. 66-100, tslâm Esasları (ter. S. Yeprem), S. 73-92, İstanbul 1981).
[465] Buhârî, hayz 20; Müslim, Hayz68; Nesâî, hayz7; siyam 64; İbn Mâce, Tahâre 119;Dâ-rimî, vudû' 102; Ahmed b. Hanbel, VI, 32, 94, 97, 120, 143, 185, 231.
[466] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 467-468.
[467] Müslim, hayz 69.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 468-469.
[469] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 469.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- DUA ETMENİN USUL VE ÂDABI
Duanın Faydası ve Önemi:
İnsanın Salih Amelleri İle Allah Tealâ'ya Tevessül Ederek Duâ Etmesi
Duada Elleri Kaldırmak Sonra Onları Yüze Sürmek
Duayı Tekrarlamak Mustahabdır
Huzurlu Kalb İle Duâ Etmeye Teşvik Etmek
Müminlerin Arkasından Duâ Etmenin Fazileti
Kendine İyilik Edene Duâ Yapılmasının Müstahab Olduğu Ve Yapacağı Duanın Şekli
Duâ İsteyen Duâ İstenenden Daha Faziletli Olsa Bile Fazilet Ehlinden Duâ İstemek Ve Şerefli Yerlerde Duâ Etmek Müstahabdır
Mükellef Olan Bir Kimsenin, Kendine,Çocuğuna, Hizmetçisine, Malına Ve Benzeri Şeylere Beddua Etmesi Yasaktır
Duâ Eden Müslümanın Yahut Başkasının Dileği Kabul Edildiğine Dair Deliller
Duanın Kabulünü İstemede Acele Edilmemelidir

1- DUA ETMENİN USUL VE ÂDABI[1]

Fıkıh âlimlerinin, hadis âlimlerinin, önceki âlimlerle sonraki âlimlerin çoğunluğunun görüşüne göre duâ etmek müstâhabdır. Allah Telalâ şöyle buyurmuştur: (Rabbınız buyurdu ki, bana duâ edip isteyin, kabul edip size vereyim.)[2]
Yine Allah Tealâ
(Yalvararak ve gizlice Rabbinize duâ edin) buyurmuştur.[3]
Bu konuda ayetler çoktur ve meşhurdur.
Sahih olan hadislere gelince bunlar ziyadesiyle bilinen şeylerdir, anlatılmalarına da ihtiyaç yoktur. Biz yetecek kadar duaları ileride anlataca-. ğiz. Başarı Allah'dandır.
İmam Ebu'l-Kasim El-Kuşeyrî (Radıyallahu Anh) Risale'sinde şöyle demiştir:
Duâ mı, yoksa sükût ve rızâ mı daha faziletlidir? konusu üzerinde insanlar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
Bir kısmı demiştir: "Duâ ibâdettir." diye geçen hadise dayanarak duâ daha faziletlidir. Çünkü duâ, Allah'a ihtiyacı göstermektir.
Bir kısmı da: Kaderin hükmü altında sükût etmek ve sönük olmak daha sağlamdır ve kaderin geçmiş hükmüne rızâ göstermek daha iyidir, demişlerdir.
Bir kısmı da şöyle demiştir: Duâ ve rızânın her ikisini bir araya getirmek için, dil ile duaya ve kalb ile rızâya sahib bulunmalıdır.
Kuşeyrî şöyle demiştir: Vakıtlar değişiktir. Bazı hallerde duâ, sükûttan daha faziletlidir. Duâ etmek edeb olur. Bazı hallerde de sükut etmek, duâ etmekten daha faziletli olur. O zaman sükût etmek edebdir. Bu ancak içinde bulunan hal ile anlaşılır. Eğer kalbinde duaya bir işaret buluyorsa onun duâ etmesi daha iyidir. Eğer sükût etmeye bir işaret buluyorsa, o zaman sükût etmek daha iyidir. Şöyle demek de doğrudur: Bir iş ki, müslüman-ların onda payı olacaktır yahut Allah Tealâ'nm onda bir hakkı vardır (müs-lümanların selâmetini istemek yahut Allah'ın dinini ikame etmek gibi) o zaman duâ etmek daha iyidir; çünkü duâ ibâdettir. Eğer işde şahsi bir pay varsa, sükut etmek daha iyidir. Duanın şartlarından biri de yemeğin helâl olmasıdır. Yahya İbni Muaz EI-Razî şöyle derdi: ben günah işler halde sana nasıl duâ ederim? Kerim olduğun halde de sana nasıl duâ etmem?
Kalbin huzur içinde olması da duanın edeblerindendir. İnşaallah delili gelecektir. Bazıları da demişlerdir ki, duadan maksad ihtiyacı göstermektir. Yoksa Allah Tealâ dilediğini yapar.
İmam Ebu Hamid El-Gaza!î İhya'sında şöyle demiştir: Duanın edeble-ri ondur. Birincisi: Arefe gününü, ramazan ayını ve cuma gününü, gecenin son üçte birini ve seher vakitlerini, şerefli zamanlar oldukları için gözetleyip seçmektir.
İkincisi: Bazı halleri fırsat bilip o hallerde duâ etmektir. Secde halinde, ordu-ların karşılaşması zamanında, yağmur yağarken, namaz ikametinde ve ondan sonra duâ etmek gibi... Ben derim ki, kalbin yumuşaklığı halinde.
Üçüncüsü: Kıbleye yönelmek, iki eli kaldırmak ve duâ sonunda elleri yüze sürmek.
Dördüncüsü: Gizli ve aşikâr arasında sesi alçak tutmak.
Beşincisi: Taşkınlık haline dönüşen zorlama davranışlar yapmamaktır. En iyisi, Peygamber ve ashabından nakledilen duaları yapmaktır. Herkes güzel duâ yapamayacağı için, taşkınlığa düşmesinden korkulur.
Âlimlerden biri şöyle demiştir: Zillet ve ihtiyaç dili ile duâ et, fesahat ve gösteriş dili ile değil. Denilir ki: Âlimler ve zâhidler yedi kelimeden fazla duâ yapmazlar. Bakara sûresinin sonunda Allah Tealânm buyurduğu şu âyet buna şahidlik etmektedir:
"Rabbimiz, bizi muahaze etme..." Allah Tealâ hiç bir yerde bundan daha fazla kullarının duasından haber vermemiştir.
Ben derim ki, bunun benzeri, İbrahim Sûresinde olan Allah Tealâ'nın şu sözüdür:
"Hani İbrahim demişti: Rabbim! Bu beldeyi emniyet ve güven yeri yap.." Derim ki, âlimlerin çoğunluğunun görüşü, duâ konusunda kısıtlama yapmamaktır. Yedi kelimeden ziyade duâ etmek de mekruh değildir. Doğrusu kayıdsız olarak duayı uzatmak müstahabdır.
Altıncısı: Yalvarmak, iç huzuru duymak ve korkmaktır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Bütün peygamberler hayırlara koşarlar, umarak ve korkarak bize duâ ederlerdi. Bize karşı da teslimiyet içinde itaatkârdırlar."[4]
Yine Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Yalvararak ve gizlice Rabbinize duâ edin".[5]
Yedincisi: Kesinlikle istemek ve duanın kabul edildiğine inanmak, isteğinin kabulünü doğrulamak. Bunun delilleri çoktur ve meşhurdur.
Süf-yan İbni Uyeyne (Allah ona rahmet etsin) şöyle demiştir: Sizden hiç birinizi, kendi için bildiği günahı, duâ etmekten asla alıkonıasın; çünkü Allah Tealâ mahlûkatın en kötüsü olan İblis'in:
"Rabbim, insanlar dirilecekleri güne (kıyamete) kadar bana mühlet ver. Allah buyurdu: Sen mühlet verilenlerdensin." duasını kabul etmiştir.
Sekizinci: Duada ısrar etmek ve üç defa tekrarlamaktır. Duanın kabulünü acele istememektir.
Dokuzuncu: Allah Tealâ'mn ismini anarak duaya başlamaktır. Ben derim ki, Allah Tealâ'ya hamd ve senada bulunduktan sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e salât getirmek ve yine böyle başlangıçta olduğu gibi aynen duayı tamamlamak.
Onuncusu: Bu en önemlisidir ve duanın kabul edilmesinde esas ve asıl olandır. O da tevbe etmek, zulmü terk etmek ve Allah Tealâ'ya yönelmektir.

Duanın Faydası ve Önemi:

Gazali şöyle demiştir; eğer sorulursa; Allah'ın takdir ettiği hüküm geri çevrilmeyeceğine göre, duanın faydası nedir? Bil ki, Belâyı duâ ile geri çevirmek de kader cümiesindendir. Duâ, belânın geri çevrilmesi için ve rahmetin bulunması için bir sebebdir. Kalkanın, silâhı geri çevirmeye, suyun, yeryüzünde nebatîn çıkmasına sebeb olması gibi. Duâ ile belâ da böyledir. Silâhı taşımamak, kaza ve kaderi itiraf etmenin şartından değildir. Allah Tealâ, şöyle buyurmuştur:
"(Mü'minler) tedbirlerini alsınlar, silahlarını takınsınlar."[6] Böylece Allah Tealâ işi takdir etti ve sebebini de takdir etmiştir. Duada söylediğimiz faydalar vardır. Anlattığımız fayda da kalb huzuru ve ihtiyaçtır. Bu iki haslet ibâdetin ve marifetin başıdır. Allah en iyisini bilendir.

İnsanın Salih Amelleri İle Allah Tealâ'ya Tevessül Ederek Duâ Etmesi

îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilen "Mağara arkadaşları" hadisinde şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu dinledim: "Sizden önceki ümmetlerden üç kişi, yola çıkıp yürüdüler. Nihayet bir mağarada barınıp gecelemek zorunda kaldılar ve oraya girdiler. Sonra dağdan bir kaya parçası yuvarlanıp mağarayı üzerlerine kapadı. Aralarında dediler ki, bu kayadan kurtulup çıkmanız için tek çare, yaptığınız amellerin en iyisi ile (tevessülde bulunarak) Allah Tealâ'ya duâ etmeniz-dir. Aralarından bir adam şöyle dedi: Allah'ım! Benim çok yaşlı ihtiyar ana-babam vardı. Onlardan önce ne aileme ve ne de mallarıma su vermezdim." Böylece İbni Ömer, onlar hakkındaki uzunca hadisi anlattı. Onlardan her biri salih ameli hakkında: Ya Rabbi, eğer senin rızam isteyerek ben bu işi yapmışsam, içinde bulunduğumuz tehlikeden bizi kurtar, diye duâ etmişti. Onlardan her birinin duası sonunda o mağaradan bir kısım açıldı. Nihayet üçüncünün duası sonunda mağaranın tamamı açıldı ve çıkıp gittiler."[7]
İmamlarımızdan El-Kadi Hüseyin ve başkası yağmur duası konusunda bu manayı taşıyan şu sözü söylemişlerdir: Darlık içine düşen bir adamın kendi salih ameli ile duâ etmesi müstahabdır. Bu geçen hadisi de delil göstermişlerdir. Böyle amellere dayanarak duâ etmek üzerinde söz söylenebilir; çünkü bir nevi amele dayanarak istemek oluyor ki, bu da mutlak surette Allah Tealâ'ya ihtiyacı terk etmek demektir. Duadan asıl maksad ise ihtiyaçtır. Peygamber bu hadisi şerifi, o mağara arkadaşlarını övmek için buyurmuştur. Ancak Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bunu anlatışı da, salih amele tevassül ile duanın doğru olacağına bir delildir. Başarı Allah'dandır.
Duâ konusunda selefden nakledilen sözlerin en güzeli, Evza'i'den rivayet edilendir. Allah Tealâ ona rahmet etsin, o şöyle demiştir:
İnsanlar yağmur duasına çıktılar. İçlerinden Bilâl İbni Sa'd kalktı sonra Allah'a hamd edip senada bulundu. Sonra şöyle dedi: Ey hazır olan topluluk! Siz günahları ikrar etmiyormusunuz? Onlar evet ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Bilâl şu duayı yaptı: Allah'ım, senin şöyle buyurduğunu dinledik:
"İyilik edenleri kınamaya bir yol yoktur."[8] Biz günahları ikrar ettik. Senin mağfiretin ancak bizim gibilere olur, (bizim gibilerden başkasına olur mu?) Allah'ım bize mağfiret et, bize buyur ve bize yağmur ver. Böylece ellerini kaldırdı, insanlar da merhamet ellerini kaldırdılar. Sonra yağmura kavuştular. Şairler bu mana üzerinde şiir söylemişlerdir:
Günahkârım, çok yanılmışım; fakat afv geniştir. Eğer günah olmasaydı, afv vaki olmazdı...

Duada Elleri Kaldırmak Sonra Onları Yüze Sürmek

Ömer İbnü'I-Hattab'dan (Radiyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki: "Resûlüliah Sallallahu Aleyhi ve Sellem duada ellerini kaldırdığı zaman, onları yüzüne sürmeden indirmezdi."[9]

Duayı Tekrarlamak Mustahabdır

İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre: "Resûlüliah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem, üç defa duâ etmekten ve üç defa mağfiret dilemekten hoşlanırdı. "[10]

Huzurlu Kalb İle Duâ Etmeye Teşvik Etmek

Açıklanmış olduğu üzere duadan maksad kalbin huzurudur. Bunun delilleri anlatılamayacak kadar çoktur. Bunu bildirmeye de gerek yoktur. Ancak bereketlenmemiz için bir hadis anlatacağım:
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüliah Sellallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kabul edileceğine inanarak Allah'a duâ edin. Biliniz ki Allah Tealâ gafil olan dalgın bir kalbden duayı kabul etmez.[11]

Müminlerin Arkasından Duâ Etmenin Fazileti

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Onlardan (muhacir ve ensardan) sonra gelenler, derler ki: Ey Rabbi-miz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla."[12]
Yine Allah Tealâ
"Hem kendi günahın için, hem de mü'min erkek ve mü'min kadınlar için (Allah'dan) mağfiret dile." buyurmuşlardır.[13]
"Rabbimiz, beni ve ana-babamı ve mü'minleri hesaba durulacağı günde (kıyamette) bağışla)."[14]
Yine Allah Tealâ Nuh peygamberden haber vererek şöyle buyurmuştur:
"Rabbim! Beni, ana-babamı, mü'min olarak evime gireni ve bütün mü'min erkeklerle mü'min kadınları bağışla."[15]
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, o Resûlüliah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini dinledi: "Hangi bir müslüman kul, gıyabında kardeşine duâ ederse, muhakkak (görevli) melek: Ettiğin duâ kadar sana da var, der."
Yine Ebu'd-Derda'dan diğer bir rivayet şöyledir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle söylerdi: "Müslüman kişinin gıyabında kardeşine duası makbuldür. Başucunda görevli bir melek bulunur. Kardeşine her ne zaman bir hayırla duâ ederse ona görevli melek : Âmin (Allah'ım kabul etsin), sana da o kadar olsun, der."[16]
İbni-Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "En çabuk kabul

edilen duâ, gaibin gaibe duâsıdır."[17]

Kendine İyilik Edene Duâ Yapılmasının Müstahab Olduğu Ve Yapacağı Duanın Şekli

Bu bölümle ilgili çok şeyler vardır ki, bunlar daha sonra kendilerine mahsus yerlerde gösterilmişlerdir. Bunların en güzeli Tirmizî'den yaptığımız rivayettir:
Üsame İbni Zeyd'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüliah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kime bir iyilik yapılır da, o iyiliği yapana: Allah sana mükâfat olarak hayır versin, derse teşekkürü tam yapmış olur."[18]
Dili koruma bölümünde sahih olan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in hadisinde şöyle buyurduğunu sonra anlatacağız.
"Size kim bir iyilik ederse ona karşılıkta bulunun. Ona karşılık olacak bir şey bulamazsanız, ona karşılıkta bulunduğunuza inanmcaya kadar kendisine duâ edin."

Duâ İsteyen Duâ İstenenden Daha Faziletli Olsa Bile Fazilet Ehlinden Duâ İstemek Ve Şerefli Yerlerde Duâ Etmel Müstahabdır

Bil ki, bu bölümle ilgili hadisler bir araya getirilemeyecek kadar çoktur. Bunda ittifak vardır. Buna en kuvvetli bir delil olarak da Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin kitablarmda rivayet ettiğimiz hadisdir:
Ömer İbnü'I-Hattab'dan (Radıyallahu Tealâ Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Ömre (haccı yapmak) için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den izin istedim. İzin verip şöyle dedi: Ey kardeşciğim, duandan bizi unutma. Peygamber (bana) bir söz söyledi ki, onun karşılığında dünya bana verilse, beni bu kadar sevindirmezdi." Bir rivayette de şöyle demiştir:
"Ey kardeşciğim, bizi duana ortak yap."[19]

Mükellef Olan Bir Kimsenin, Kendine,Çocuğuna, Hizmetçisine, Malına Ve Benzeri Şeylere Beddua Etmesi Yasaktır

Sahih bir isnadla Câbir'den (Radıyallahu Tealâ Anh) yapılan riva-yetde demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Nefisleriniz aleyhine duâ etmeyin. Çocuklarınız aleyhine duâ etmeyin. Hizmetçilerinizin aleyhine duâ etmeyin. Mallarınızın aleyhine duâ etmeyin. Yoksa Allah tarafından duanın kabul edilip ihsanda bulunulan bir vakte düşürmüş olursunuz da, sizden (o beddua) kabul edilir."[20]
Bu hadisi Müslim, Sahih'inin sonunda rivayet etmiş ve orada şöyle demiştir: "Nefislerinizin aleyhine duâ etmeyin, çocuklarınızın aleyhine duâ etmeyin, mallarınızın aleyhine duâ etmeyin, yoksa Allah tarafından duanın kabul edildiği bir vakte uygun düşürmüş olursunuz ve (o bedduayı Allah) sizden kabul eder."

Duâ Eden Müslümanın Yahut Başkasının Dileği Kabul Edildiğine Dair Deliller

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Kullarım sana benden sorunca, ben rahmetimle yakınım duâ edenin duasını bana duâ yapınca kabul ederim."[21]
Yine Allah Tealâ
"Bana duâ edin; duanızı kabul edeyim." buyurmuştur.[22]

Duanın Kabulünü İstemede Acele Edilmemelidir

Ubâde İbni's-Sâmit'den (Radıyallahu Tealâ Anh) yapılan rivayetde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: Allah Tealâ'-ya yeryüzünde duâ eden hiç bir müslüman yoktur ki, onun istediğini Allah ona vermesin. Yahut ondan istediğinin karşılığı kadar kötülüğü kal-
- dırır; günah şey istemedikçe yahut silâ-i rahmi kesmeyi dilemedikçe, Cemaat içinden bir adam şöyle dedi: O zaman biz çok duâ ederiz. Peygamber (s.a.v): Allah'ın ihsanı çok daha fazladır.[23]
El-Hâkim Ebu Abdullah bu hadisi Sahihayne dayanarak Müstedrek'-inde Ebu Said El-Hudri'den rivayet etmiş ve ona şunu ilâve etmiştir: "Yahut ona istediğinin karşılığını ahirette verir."
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Tealâ Anh) yapılan rivayetde peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz acele edip: Duâ ettim de, duam kabul edilmedi, demedikçe, onun duası kabul edilir."[24]

---

[1] NOT: Bu bölüm el-Ezkâr'ın Arabçasmda en sonda olduğu halde, yayıncı olarak kitabın ilk bölümüne nakledilmesini faydalı gördük.
[2] Kur'anı Kerim, mü'min sûresi: 60.
[3] Kur'anı Kerim, A'raf: 55
[4] Kuranı Kerim, Enbiyâ Sürcsi:90.
[5] Kur'anı Kerim, A'raf Süresi:55.
[6] Kur'anı Kerim, Nisa Süresi:102.
[7] Buharı, Müslim, Ebû Dâvud.
[8] Kur'anı Kerim, Tevbe Süresi: 91.
[9] Tİrmizi. Ebû Dâvud. jbn Mâce. Ebû Davud'un Sünen'inde İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhiima) bunun benzerini hadis olarak rivayet enik. Bunlarsn hepsinin isnadından za't'vardır. Hafi7 Abdülhak, önceki hadis için demiştir ki, Tirmizî'ye göre sahih hadistir. Halbuki güvenilir kaynaklarda bu hadis için Tirmizî'nin sahih hadistir sözüne raslanmamakladır. Ancak bu garib bir hadistir ifadesi vardır.
[10] Ebû Dâvud. Nesâi, El-Yevmü velleyletü. İbni Sünni.
[11] Tirmizî. Hâkim. TirmizÎ'deki isnadı zayıftır.
[12] Kur'anı Kerim, Haşir Siiresi:10.
[13] Kur'anı Kerim, Muhammed Süresi:I9.
[14] Kur'ani Kerim, İbrahim Süresi:41.
[15] Kur'anı Kerim, Nuh Sürcsi:28
[16] Müslim, Ebû Dâvud.
[17] TirmİzÎ Ebû Dâvud. Buhârî, el-Edebül-Müfred. (Tirmizi bu hadisi zayıf kabut etmiştir.)
[18] Tirmizî. (Tirmizi, bu hasen olan sahih bir hadisdir, demiştir.)

[19] Tirmizî, Ebû Dâvud. (Tİrmizi demiştir ki, bu hasen olan sİhih hadisdir.)
[20] Ebû Dâvud, Müslim.
[21] Kur'ani Kerim, BaUra Süresi:186.
[22] Kur'anı Kerim, Mü'min Süresi:6O
[23] Tirmizî. (Tirmizi demiştir: Bu hasen olan sahih bir hadisdir.)
[24] Buharî-Müslim

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABIN KAYNAKLARI ve ÖNEMİ
1-el-Buharî
2- Müslim
3- Ebu Davud
4- Tirmizî
5- Nesâî
6- îbn Mace
7- İmam Malik
8- Müsnedü'ş-Şafiî
9- Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i
10- İbn Huzeyme
11-İbnHıbban
12 el-Hakim en-Nisabûrî
13-el-Beyhakî
14-et-Taberanî
15- Abdurrezzak'ın Musannefi
16- Ibn Ebi Şeybe'nin Musannafı
17- Ebu Nuaym'ın Delailü'n-Nübüwe'si
18- el-Haraitî'nin el-Müsaviü'1-Ahlak adlı kitabı
23- ed-Deylemî
24 el-Mahallî
25- Abdullah b. Ahmed'in, fi Zevaidi'z-Zühd adlı eseri
26- Ebu AH el-Hasan b. Ahmed b. Şazan'in, Meşihat adlı eseri
27-îbnMuni'
28- Ebu Muti'in, Emalî'si
29- Zübeyr b. Bekkar'ın, Ahbaru'l-Medine'si
30- Ebu'l-Abbas ez-Züzenî'nin, Şeceretü'1-Akl adlı eseri
31- Ebu'l-Kasım'ın Emalî'si
32- el-Hatîb
33- İbn Sa'd'ın Tabakat
34- İbn Neccar'ın, Tarih-i Bağdad adlı eseri
35- İbn Asakir'in, Tarih-i Dımeşk adlı eseri
KİTABIN ÖNEMİ ve KUSURLARI
1- Kitabın Önemi Şu Hususlara İnhisar Eder:
2- Kitabın Kusurları İse Şunlardan İbarettir:

KİTABIN KAYNAKLARI ve ÖNEMİ

Araştırma ve incelemelerden sonra kitabın kaynaklarının 35 kadar olduğunu gördüm. Bunlar:

1-el-Buharî [1]
Otuz altı yerde (Buharî'den) nakilde bulunmuştur. Konu ve sebepler için aşağıda numaralan verilen hadislere bakınız:
1, 6, sebep, 8, 9, 10, 11, 13, sebep, 15, 16, sebep, 17, sebep, 18, 28, 29, sebep, 32, 35, 39, sebep, 40, 41, 43, 44, 45, 47, sebep, 48, 49 50, 51, sebep, 52, 53, 54, 54, 59, 60, 61, 62, 66, 68, 70, 71, 72, 74, sebep, 79, 80, 81, 83, sebep, 85, 95, 97. Ayrıca şu numaralardaki nadis sebeplerine de bakınız: 31, 36, 44, 84, 88.

2- Müslim [2]
Suyutî, Müslim'den seksen üç yerde nakilde bulunmuştur. Konu ve sebepler için aşağıda numaralan belirtilen hadislere bakınız:
1, 6, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 26, 29, 29, 32, 32, 34, 35,
39, 39, 40, 41, 43, 44, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 54, 55,
55, 59, 61, 63, 64, 68, 70, 72, 74, 75, 75, 77, 79, 80, 81, 81, 85,
89, 92, 95, 97. Şu numaralı hadislerin sebeplerine de bakılabilir: 23,
31, 36, 38, 52, 60, 78, 83, 83, 83, 88.

3- Ebu Davud[3]
Suyutî, Ebu Davut'tan otuz yerde nakilde bulunmuştur. Hadis ve sebepleri konusunda aşağıdaki numaralan verilen hadislere bakınız:
1, 8, 12, 13, 19, 22, 24, 30, 32, 33, 41, 43, 48, 56, 58, 65, 79, 80, 80, 97. Ayrıca aşağıdaki numaralan verilen hadislerin sebeplerine bakılabilir: 3, 7, 44, 49, 64.

4- Tirmizî [4]
Tirmizî'den yirmi altı yerde nakilde bulunmuştur. Hadis ve sebebi hakkında naklettiklerinin numaralan aşağıya çıkanlmıştır:
1, 5, 6, 8, 13, 14, 23, 24, 32, 43, 51, 77, 79, 80, 80, 82, 85, | 87, 88,90,91,95,97.

5- Nesâî [5]
Nesâî'den on dört yerde nakilde bulunmuştur. Hadis numaraları | aşağıya çıkarılmıştır:

1, 8, 13, 24, 30, 34, 51, 80, 95.
Ayrıca 3, 9, 44, 49 numaralı hadislerin sebeplerine bakılabilir.

6- îbn Mace [6]
îbn Mace'den de on dört yerde nakilde bulunmuştur. Hadis numaralan ise aşağıdaki gibidir:
1, 8, 13, 19, 23, 24, 24, 46, 60, 80, 80, 85 ve 12 numaralı hadisin sebebi.

7- İmam Malik [7]

8- Müsnedü'ş-Şafiî [8]

Bundan da sadece üç yerde nakilde bulunmuştur. Hadis numaraları 2, 43 ve 40 nolu hadisin sebebidir.

9- Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i [9]

Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'nden yüz yirmi beş yerde nekilde bulunmuştur. Hadislerin numaralan şöyledir:
2, 3, 10, 25, 27, 29, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 37, 42, 42, 43, 44, 45, 47, 50, 54, 54, 55, 58, 58, 61, 63, 66, 68, 69, 70, 71, 71, 71, 73, 80, 81, 84, 84, 86, 89, 97, 98, 98.
Sonra aşağıdaki numaralan belirtilen hadislerin sebepleri:
4, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 15, 15, 15, 16, 16, 17, 18, 23, 24, 26, 35, 36, 36, 38, 39, 51, 52, 53, 53, 59, 60, 60, 60, 62, 65, 65, 67, 67, 72, 78, 83.

10- İbn Huzeyme [10]
- îbn Huzeyme'den yalnız 3 nolu hadisi nakletmiştir.

11-İbnHıbban [11]
İbn Hıbban'dan dört yerde nakilde bulunmuştur. Bunlar da 3, 42 ve 8 ile 34'tür.

12 el-Hakim en-Nisabûrî [12]
el-Hakim'den on üç yerde nakilde bulunmuştur. Bunların numaraları ise 4, 19, 21, 33, 88, 96 ve 2, 8, 9, 27, 28 numaralı hadislerin sebepleri.

13-el-Beyhakî [13]
Suyutî ondan on dört yerde hadis naklinde bulunmuştur. Hadis numaralan şunlardır:
4, 32, 70, 80, 98, 98, ve şu hadislerin sebepleri: 2, 21, 28, 28, 30, 75.

14-et-Taberanî [14]
Suyutî bundan on beş yerde nakilde bulunmuştur. Bu hadisler ve sebepleri hakkındaki hadislerin numaralan aşağıdaki gibidir: 20, 31, 67, 25, 98, ve 5, 14, 55, 72, 85, 87, 93, 94, 95.

15- Abdurrezzak'ın Musannefi [15]
Bundan yedi yerde nakilde bulunmuştur. Hadis numaralan şöyledir: 48 ve şu numaralı hadislerin sebepleri: 10, 35, 37, 50, 58.

16- Ibn Ebi Şeybe'nin Musannafı[16]
Beş yerde nakilde bulunmuştur. Numaralan şöyledir: 2, 36 ve şu hadislerin sebepleri: 19, 88, 97.

17- Ebu Nuaym'ın Delailü'n-Nübüvve'si[17]

İki yerde nakilde bulunmuştur. Hadis numaralım şunlardır: 5 ve 38.

18- el-Haraitî'nin el-Müsaviü'1-Ahlak adlı kitabı [18]

Bu eserden iki yerde nakilde bulunmuştur. Hadis numaraları 98 ve sebep 27'dir.

19- el-Haraitî'nin ît'tilalü'I-Kulub adlı eseri:

Bundan bir yerde nakilde bulunmuştur. Bu da 46 numaralı hadisin sebebidir.

20- İbn Cerir'in Tehzibii'I-Asar adlı eseri[19]

Ondan dört yerde nakilde bulunmuştur. Hadis numaralan 98 ve 97'nin sebepleridir.

21- Ed-Darekutnî1 nin Efrad adlı eseri [20]

İki yerde hadis almıştır. Numaralan 76 ve 92'dir.

22- îbn A'dî'nin el-Kamil adlı eseri [21]

Bu eserden üçyerde nakilde bulunur. Yerleri ise 57 numaralı hadis ve iki sebebidir.

23- ed-Deylemî [22]

Ondan yalnız 21 numaralı hadisi almıştır.

24 el-MahallÎ [23]

Mâhallî'den de yine 21 numaralı hadisi almıştır.,

25- Abdullah b. Ahmed'in, fi Zevaidi'z-Zühd adlı eseri [24]

Bundan da yine bir hadis nakletmiştir. O da 86 numaralı hadisin sebebidir.

26- Ebu AH el-Hasan b. Ahmed b. Şazan'in, Meşihat adlı eseri [25]

Ondan bir yerde, 46 numaralı hadisin sebebinde nakilde bulunmuştur.

27-îbnMuni' [26]

Bundan 22 numaralı hadisin sebebini almıştır.

28- Ebu Muti'in, Emalî'si [27]
12 numaralı hadisin sebebini buradan almıştır.

29- Zübeyr b. Bekkar'ın, Ahbaru'l-Medine'si [28]

1 numaralı hadisin sebebini almıştır.

30- Ebu'l-Abbas ez-Züzenî'nin, Şeceretü'1-Akl adlı eseri [29]

Bundan da 82 numaralı hadisin sebebini almıştır.

31- Ebu'l-Kasım'ın Emalî'si [30]

Bundan 79. hadisin sebebi için varid olan hadisi almıştır.

32- el-Hatîb [31]

Bu kitaptan da 79. hadisin sebebi için varid olan hadisi almıştır.

33- İbn Sa'd'ın Tabakat [32]

Bu eserden dört yerde hadis almıştır. Numaralan şöyledir: 27,27, 28, 77.

34- İbn Neccar'ın, Tarih-i Bağdad adlı eseri [33]

Beş yerde hadis almıştır. Numaralan ise 32, 38, 46, 77 ve79'dur.

35- İbn Asakir'in, Tarih-i Dımeşk adlı eseri [34]

On yerde ondan hadis almıştır. Bunlar da numaralarını vereceğimiz hadislerin sebeplerinde zikredilmiştir; 27, 75, 76, 89, 89, 89,90,91,96.[35]

KİTABIN ÖNEMİ ve KUSURLARI

1- Kitabın Önemi Şu Hususlara İnhisar Eder:

a) Evvela şunu kaydedelim ki, kitap, bu mevzuda kıymetini bize kadar muhafaza eden ilk eserdir. Zira yukarıda yazımı geçen kitaplar hakkında isimlerindim başka birşey bilmiyoruz.
b) Araştırıcılar, zarurî olarak nazarlarını tarih kitaplarına çevirir. Çünkü, tarih kitapları hadislerin bazı vurud sebeplerini kendilerinde

toplarlar ki o sebepler başka kitaplarda bulunmaz.
c) Hadisin vuruduna sebep olan şeylerin bir çoğu hadisin (metnin) dışındadır. O devirde bunları bir araya getirmek büyük bir gayrete muhtaçtı. Bunu da ancak Suyutî gibi kimseler yapabilirdi.
d) Kitabın tertibi kolay, ibaresi güzel, lüzumsuz uzatma ve şişirmelerden uzaktır.[36]

2- Kitabın Kusurları İse Şunlardan İbarettir:

a) Alakası olmadığı halde kitabın "Taharet Babı"na, ameller niyetlere göredir" hadisiyle başlamış olmasıdır. Belki bunu böyle yapmayabilirdi. Ancak o, Buharî'nin Sahihi'ne başladığı şekilde kitabına başlamayı kasdetmiştir. Bununla niyetinin iyiliğini ve hedefinin samimiyetini belirtmek istemiştir.
b) birini tercih edip daha sonra konuyu bu minval üzere bazı hadislerle genişletmesi. Bu konuda doğru olan " tabirini kullanıp, sonra konuyu bazı bablara ayırmasıdır.
Mesela; zekât, had (cezalan), cihad, kölelik ve benzeri bazı konulan ihmal edip, o konuda hiçbir şey irad etmemesi. Aynı şekilde bazen sebebini zikretmekle beraber konu hakkındaki hadisi unutması. Mesela, kitabın tahkik bölümünün teşehhüd babında (s. 109) durum böyledir. Belki bunu (bu eksiği) giderecekti ama, ölüm onu yakalamıştı. Nitekim talebesi Davudi[37], "Mezkur konuyu tamamlamadan önce kendisini ölüm yakalamıştır" demiştir.
c) Bölüm içerisinde konu ile ilgisi olmayan bazı hadiseleri zikretmesi. Buna, Enes (r.a.)'in aşağıdaki hadisini örnek verebiliriz: Enes (r.a.): "Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Allah Teala buyurdu ki, Kulumu iki aşüfte ile imtihan ederim. Eğer sabrederse onlara karşılık Cennet'i veririm (Yani gözlerini sakınırsa)11 diyor.
Bu hadisi cenaiz bölümünde zikretmiştir. Doğrusu onu edeb, sabır, rikak yahut tıp babında zikretmesiydi.
Ne olursa olsun bu eksiklikler şeklî olup, kitabın kıymetini düşürmediği gibi, müellifinin şerefini, şanını da yok etmez. Zira -denildiği gibi- "başanlı kimse hatası olan kimsedir, yahut iyiliği, kötülüğüne galip gelen kimsedir."[38]

---

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Mucire el-Cüfî, sahih sahibi (h. 194/256), Tabakatü'l-Huffaz, s. 248.
[2] Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî Ebu'l-Hasan en-Nisabürî el-Imam el-Hafız, sahih sahibi (ö. H. 261), Tâbakatü'l-Huffaz, s. 260.
[3] Ebu Davud es-Sicistanî Süleyman b. el-Esas b. Şeddad b. Amrel-Ezdi, Stinen ve Nasih-Mensuh isimli kitapların sahibi (h. 202/275), Tabakatü'l-Huffaz, s. 261.
[4] et-Tirmizî Muhammed b. İsa b. Sevre b. Dahhak es-Sülemî, Cami' sahibi (ö. h. 279), Tabakatü'l-Huffaz, s. 278.
[5] en-Nesâî Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr b. Dinar el-Horasanî en-Nesâî, Sunen-i Kübra ve Suğra sahibi, (215/303), Tabakatü'l-Huffaz, s. 303.
[6] Ebu Abdillah b. Yezid er-Rebiî, Stinen ve Tefsir sahibi, (ö. h. 283), Tabakatü'l-Huffaz, s. 278.
[7] Malik b. Enes Malik b. Ebi Amir b. Amr b. Haris el-Esbahî el-Hımyerî Ebu Abdillah el-Medenî, (ö. h. 179 Medine), Tabakatü'l-Huffaz, s. 90.
[8] Ebu Abdillah Muhammed b. îdris b. Abbas b. Osman b. Şafiî b. Saib b. Ubeyd b. Abd-i Yezid b. Hişam b. Muttalib b. Abd-i Menaf el-Kureşî, (150/204), Tabakatü'l-Huffaz, s. 153.
[9] Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeyban Ebu Abdillah el-Mervezî, Meşhur İmam, Müsned sahibi, (164/241), Tabakatü'l-Huffaz, s. 186.
[10] el-Hafızu'l-Kebir Ebubekir Muhammed b. İshak b. Huzeyme b. Muğire b. Salih b. Bekr es-Sülemî en-Nisabûrî, (h. 213/311), Tabakatü'l-Huffaz, s. 310.
[11] Ebu Hatim b. Hıbban b. Ahmed b. Hıbban b. Ahmed b. Hıbban b. Muaz b. Ma'bed b. Süheyd b. Hüdbe b. Mürre b. Said et-Temîmî, Sahih sahibi, (ö. h. 354), Tabakatü'l-Huffaz, s. 375.
[12] el-Hakim el-Hafiz İmamü'l-Muhnddisin Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah Muhammed b. Hamdeveyh en-Nisabûrî, Müstedrek sahibi, (h. 321/405), Tabakatü'l-Huffaz, s. 411.
[13] el-İmam el-Hafiz Şeyhu'l-Horasan Ebubekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Musa el-Husrucürdî, Siinen-i Kübra sahibi, (ö. h. 458. Nisabur), Tabakatü'l-Huffaz, s. 433.
[14] el-İmamü'l-Hücce Ebu'I-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub b. Mutir el-Hummî eş-Şamî fö. h. 260/360), Tabakatü'l-Huffaz, s. 373.
[15] Abdurrezzak b. Humam b. Nafi b. Muhayri (ö. h. 211), Tabaktü'l-Huffaz, s. 154.
[16] Şeyban b. Firuh Ebi Şeybe el-Hubetî (ö. h. 235), Tabaktü'l-Huffaz, s. 154.
[17] el-Hafızu'l-Kebirasnn Muhaddisi, Ahmed b. Abdullah b. İshak b. Musa b. Mihran el-Mihranî el-İsbehanî, (h. 336/430), Tabaktü'l- j Huffaz,- s. 423.
[18] Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Sehi b. Şakir Ebubekr el-Heraiti, Reyli olup Sürre ehlindendir. (ö. h. 327 civarı), en-Nucumu'z-Zahire, 3/265, Şezeratü'z-Seheb, 2/309.
[19] Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir el-İmamü'1-Hafiz Ebu Cafer et-Taberî, Tasnif at sahibidir, (ö. 224/310), Tabak tü'l-Hs307.
[20] İmam Şeyhu'l4slam Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdî el-Bağdadî, Stinen, İlel ve Efrad adlı eserlerin sahibidir, (ö. 306/385), Tabaktü'l-Huffaz, s. 393, 394.
[21] el-îmamü'I-Hafiz Ebu Ahmed b. A'di b. Abdullah b. Muhammed b. Mübarek el-Cürcanî, (ö. 277/365), Tabaktü'l-Huffaz, s. 380.
[22] Şiruye b. Şehrdar b. Şiruye b. Kına Husrev ed-Deylemî el-Hemedanî, Ebu Şuc'a, muhaddistir. Hafızdır, Tarihçidir. Tarih-i Hemedan, Firdevsü'l-Ahbar adlı eserleri vardır, (ö. h. 509), Ömer Kehhale, Mu'cemu'l-Müellifin, 4/313
[23] Bağdad'ın şeyhidir. Allame Hafız ve Kad'dır. Ebu Abdillah el-Hüseyn b. İsmail b. Muhammed ed-Dabbî el-Bağdadî. Fellas ve Zübeyr b. Bekkar ondan işitmişlerdir. Darekutnî kendisinden rivayet etmiştir. On bin kişi onun meclisinde bulunurdu, (h. 235/330), Tabaktü'l-Huffaz, s. 342.
[24] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel Ebu Abdurrahman el-Bağdadî, (h. 213/290), Tabaktü'l-Huffaz, s. 288-289.
[25] Hadis'te de asrının iki muhaddisinden biri sayılmıştır, (h. 339/426 Bağdat), Tarih-i Bağdat, 7/279, İbn Cevzî, el-Muntazam, 8/86.
[26] Muhammed b. Hasan b. Süleyman ez-Züzenî Ebu Cafer Fakih, Müfessir ve Muhaddistir. Horasan ve Maveraü'n-Nehir'de kadılık yapmıştır. Buhara'da h. 370 yılında vefat etmiştir. Tefsir, Hadis ve Fıkha dair pek çok eseri vardır. Kehhale, Mu'cemu'l-Müellifin, 9/193.
[27] Ebu Muti1 Mekhul.b. Fadlullah en-Nesefî. Kendisi Hanefî Fakihi'dir. (v. h. 318), Hediyyetü'l-Arifin, 2/470.
[28] ez-Zübeyr b. Bekkâr b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr b. Avvam el-Kureşî el-Esedî ez-Zübeyrî Ebu Abdilîah el-Medenî, (ö. h. 256), Mizanü'I-î'tidal, 2/66, Tabaktü'l-Huffaz, s. 231.
[29] Muhammed b. Hasan b. Süleyman ez-Züzenî Ebu Cafer Fakih, Müfessir ve Muhaddistir. Horasan ve Maveraü'n-Nehir'de kadılık yapmıştır. Buhara'da h. 370 yılında vefat etmiştir. Tefsir, Hadis ve Fıkha dair pek çok eseri vardır. Kehhale, Mu'cemu'l-Müellifin, 9/193.
[30] Abdulmelik b. Muhammed b. Abdullah b Buşran b. Muhammed el-Emevî Ebu'l-Kasım el-Bağdadî, muhaddis ve vaız'dır. (h. 341/432), Mu'cemu'1-Müeilifm, 6/190.
[31] Şam ve Irak'ın büyük Muhaddisleri'nden, Ebubekr Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdî el-Bağdadî, (h. 392/463), Tabaktü'l-Huffaz, s. 435-436.
[32] Muhammed b. Sa'd b. Muni' el-Basrî, Hafızdır, Vakıdî'nin katibidir, (ö. h. 230), Tabaktü'l-Huffaz, s. 183.
[33] el-Hafiz el-İmam el-Bari Müfidü'1-Irak Muhibbiddin Ebu Abdilîah Muhammed b. Mahmud b. Hasan b. Hibetullah b. Mehasin el-Bağdadî, (h. 578/643), Tabaktü'l-Huffaz, s. 499.
[34] Büyük İmam Şam'ın, belki de dünyanın en güvenilir hadis hafızıdır. Hüccettir, sıkadır. Sıkatü'd-Din Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Hasan ed-Dımeşkî eş,Şafiî, (h. 499/581), Tabaktü'l-Huffaz, s. 474.
[35] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 53-60.
[36] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 60.
[37] Davudî hakkında malumat geçti
[38] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 60-61.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. BÖLÜM ABDEST

1. Abdest Konusu İle İlgili Hüküm Ve Farklı Görüşler
2. Taharetsiz Namaz Kabul Olmaz
3. Abdestin Fazileti, Kıyamet Gününde Abdest İzinden Dolayı Yüz, El Ve Ayakları Sekililer
4. Kişi Abdestini Bozduğundan Kesin Olarak Emin Olmadığı Sürece (Yeniden)Abdest Almaz
5. Abdesti Hafif Almak
6. Abdesti Tam Olarak Almak
7. Yüzü İki El İle Bir Avuç Su Dökerek Yıkamak
8. Her Durumda, Cinsel İlişki Sırasında Bile Besmele Çekmek
9. Tuvalete Girmeden Önce Ne Söylenilir?
10. Tuvalet Yapılan Yere Su Koymak
11. Büyük Veya Küçük Tuvalet Yaparken Kıbleye Dönülmez, Ancak Bina, Duvar Vb. Bir Şey Varsa Dönülür
12. İki Tuğla Üzerine Oturarak Tuvalet Yapmak
13. Kadınların Tuvalet İhtiyaçlarını Görmek İçin Çıkmaları
14. Evlerdeki Tuvaletlerde Tuvalet Yapmak
15. Tuvalet Temizliğini, İstincayı Su İle Yapmak
16. Taharet Yapmak İçin Kişinin Yanına Su Alması
17. Tuvalet Temizliği İçin Su İle Birlikte Harbe/Asa Taşımak
18. Sağ Elle Tuvalet Temizliği Yapmanın Yasak Olması
19. Küçük Abdestini Yaparken Sağ Eli İle Cinsel Organını Tutmamak
20. Tuvalet Yaptıktan Sonra Taş İle Temizlik Yapmak
21. Tezek İle Tuvalet Temizliği (İstinca) Yapmamak
22. Abdest Organlarını Birer Kere Yıkayarak Abdest Almak
23. Abdest Organlarını İkişer Kere Yıkayarak Abdest Almak
24. Abdest Organlarını- Üçer Kere Yıkayarak Abdest Almak
25. Abdest Alırken Sümkürmek
26. İstinca Yaparken Tek Sayıda Taş Kullanmak
27. Ayakları Yıkamak Ve Çıplak Olarak Ayaklar Üzerine Mesh Etmemek
28. Abdest Alırken Ağza Su Vermek (Mazmaza Yapmak)
29. Topukların Yıkanması
30. Ayaklarını, Sandaletlerin (Ayakkabı Ların) Cindeyken Yıkamak, Sandaletin (Ayakkabının) Üzerine Mesh Yapmamak
31. Abdest Ve Gusülde Sağdan Başlamak
32. Namaz Vakti Geldiğinde Abdest İçin Su Aramak
33. Kişinin Saçını Yıkamak İçin Kullandığı Su
34. Abdestin Yalnızca Ön Ve Arkadan Çıkan Şey Sebebiyle Gerekli Olduğunu Kabul Eden Kimselerin Görüşü
35. Kişinin Arkadaşına Abdest Aldırması
36. Abdestini Bozduktan Sonra Kuran Okumak Vb. Fiiller
37. Ancak Ağır Baygınlıktan Sonra Abdesti Gerekli Gören Kimselerin Görüşü
38. Başın Tümünü Meshetmek
39. Ayakları Topuklara Kadar Yıkamak
40. İnsanların Abdest Alırken Kullandıkları Sudan Artanı Kullanmak
41. Bir Avuç Su İle Ağza Ve Burna Su Vermek
42. Başı Bir Kere Meshetmek
42. Kişinin Hanımı İle Birlikte Abdest Alması
Ehl-i Kitabın ve Müşriğin Suyu ile Abdest Almak
44. Hz. Peygamberin Abdest Aldığı Suyu Baygın Kişiye Dökmesi
45. Leğen, Bardak, Tahta Ve Taştan Yapılmış Kaptaki Su İle Gusletmek Ve Abdest Almak
46. Kaptan Abdest Almak
47. Bir Müd Su İle Abdest Almak
48. Mestler Üzerine Meshetmek
49. Kişinin Ayakları Temiz İken Mestlerini Giymesi
50. Koyun Eti Ve Kavut Yemekten Dolayi Abdest Almayan Kimse
51. Kavut Yiyen Kışının Abdest Almaksızın Ağzını Çalkalaması
52. Süt (İçmek)Ten Dolayı Ağız Çalkalanır Mı?
53. Uyku Sebebiyle Abdest Almak, Uyuklama Ve Hafif Uykudan Dolayı Abdesti Gerekli Görmemek
54. Abdest Üstüne Abdest Almak
55. Kişinin İdrarından Sakınmaması Büyük Günahlardandır
Kabirlerin Üzerine Bitki Dikmek
56. İdrarın Yıkanması
57. Hz. Peygamber Ve Diğer İnsanların, Bedevi'nin Mescide Küçük Tuvaletini Yapmayı Bitirinceye Kadar Onu Rahat Bırakmaları
58. Mescitteki İdrarın Üzerine Su Boşaltmak
İdrarın Üzerine Su Boşaltmak
59. Erkek Çocukların İdrarları
60. Ayakta Ve Oturarak İdrar Yapmak
61. Arkadaşının Yanında Küçük Tuvaletini Yapmak, Duvar İle Kendini Örtmek
62. Bir Çöplükte Küçük Tuvaleti Yapmak
Ayakta Su Dökmenin (Tuvalet Yapmanın) Hükmü
63. Kanın Yıkanması
64. Meniyi Yıkamak Ve Ovalamak, Kadından Gelen Akıntıyı Yıkamak
Meni Necis midir, Temiz inidir?
65. Elbiseden Cünüplük Veya Başka Bir Şeyi Yıkadığı Halde İzinin Kaybolmaması
66. Develerin, Binek Hayvanlarının, Davarların İdrarlarının Hükmü, Bu Hayvanların Ağıllarında Namaz Kılmak
Deve Dışkısı Teiniz inidir?
67. Katı Yağ Ve Suya Düşen Necasetler
68. Durgun Suya İdrarını Yapmak
69. Namaz Kılan Kişinin Sırtına Dışkı Veya Leş Konulduğunda O Kişinin Namazı Bozulmaz
Kâfire ve Müslümana Beddua Etmek
70. Elbiseye Tükürmek, Sümkürmek

71. Nebiz İle Ve Sarhçş Edici Bir Şeyle Abdest Almak Caiz Değildir, Hasan Ve Ebûl-Âliye Bunu Mekruh Görmüştür.
72. Kadının, Babasının Yüzünden Kanı Temizlemesi
73. Misvak Kullanmak
74. Misvakı Büyük Olan Kişiye Vermek
75. Abdestli Yatmanın Fazileti

4. BÖLÜM ABDEST

1. Abdest Konusu İle İlgili Hüküm Ve Farklı Görüşler

Yüce Allah şöyle buyurmuştur
"Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.[1]
Ebû Abdullah (Buhârî) şöyle demiştir: Hz, Peygamber
abdestin farzının birer birer yıkamak olduğunu beyan etmiş, aynı zamanda İkişer defa ve üçer defa yıkayarak abdest almış, üçten fazla yıkamamışür. İlim ehli abdestte israfa kaçmayı ve Hz. Peygamber'in yaptığının ötesine geçmeyi mekruh görmüşlerdir.

Açıklama

Bu bölüm, abdestin hükümleri, şartlan, niteliği ve abdest öncesi yapılan
şeyler ile ilgiü konuları içermektedir.
Buhârî "Abdest Konusu ile İlgili Hüküm ve Farklı Görüşler" sözü ile selef âlimlerinin abdest âyeti konusundaki görüş farklılıklarına İşaret etmektedir. Çoğunluk bu âyeti "abdestsiz oiarak namaz kılmaya kalktığınız zaman" şeklinde tefsir etmiştir. Diğer bazılarına göre İse bu emir herhangi bir hazif söz konusu olmaksızın genel kapsamlı olmakla birlikte, abdestsiz kimse hakkında farz, diğerleri hakkında ise menduptur.
Bazı âlimler "Namaz klimaya kalktığınız zaman" İfadesinden abdestte niyetin farz olduğu sonucunu çıkarmışlardır.
Abdestte organları bir kere yıkamak farz, birden fazla yıkamak ise müstehaptır.
Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını anlatan hadislerde abdest organlarını üçten fazla yıkadığına dair bir bilgi mevcut değildir. Aksine onun üçten fazla yıkayanları kınadığı sabittir. Ebû Dâvud ve diğer hadis imamlarının rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber organlarını üçer defa yıkayarak abdest almış ve şöyle demiştir: 'Kim bundan fazla veya eksik yaparsa kötülük ve haksızlık yapmış olur.[2] Bu hadisin senedi İyidir (delil olmaya elverişlidir).
Buhârî "Hz. Peygamber'in. yaptığının ötesine geçmeyi kerih görmüşlerdir" sözü i!e İbn Ebî Şeybe'nin yine İbn Mesud'dan rivayet ettiği "Üçten sonra bir şey yoktur" sözüne işaret etmektedir.
Ahmed İbn Hanbel, İshak ve ikisi dışında diğer âiimler üçten fazla yıkamanın caiz olmadığını söylemişlerdir. İbnü'l-Mübârek şöyle demiştir: "Bu kişinin günaha girmeyeceğinden emin değilim." İmam Şafiî ise şöyle demiştir: "Abdest alan kişinin organlarını üçten fazİa yıkamasını hoş karşılamam. Ancak yıkama sırasında organlarının bazı bölümlerine su değmediğini biliyorsa bu durumda üçten fazla yıkaması istisna edilir, yalnızca su değmeyen yeri yıkar. Ancak abdesti bitirdikten sonra şüphelenirse yıkamaz. Ta ki onun durumu, yerilmiş olan vesve-seciliğe dönüşmesin."

2. Taharetsiz Namaz Kabul Olmaz

135- Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Abdestsiz olan kişi abdest almadıkça namazı kabul edilmez".
Bir adam Ebû Hureyre'ye: "Hades (abdestsizlik) nedir ey Ebû Hureyre?" diye sordu. Ebû Hureyre: "Sessiz veya sesli yel" diye cevap verdi.

Açıklama

Konu başlığında "taharet" ile kasdedilen abdest ve gusülden daha gene! bir anlamdır.
Bu hadisteki "kabul"den kasıt, sahihlik ve yeterliliktir. Kabulün gerçek anlamı, ibadetin kişinin borcunu kaldıracak yeterlilikte yerine gelmiş olmasının sonucudur. Namazın şartlarını yerine getirmek, kabul sonucunu doğuran yeterliliği barındırdığı için buna mecazen kabul denilmiştir.
"Kahine giden kişinin namazı kabul edilmez" hadisinde İse kabul sözcüğü gerçek anlamı ile kullanılmıştır. Çünkü bazen amel sahih olduğu halde, bir engel sebebiyle amel kabul edümemiş olabilir. Bu sebeple bazı selef âlimleri şöyle demiştir: "Benim bir namazımın kabul edilmesi benim için bütün dünyadan daha sevimlidir". Bunu İbn Ömer söylemiştir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Allah yalnız muttakilerden kabul eder.[3]

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bu hadis, abdestsizlik kişinin kendi isteği i!e olsa da zorunluluktan kaynaklansa da bu şekilde namazın batıl olduğunu gösterir.
Her namaz için abdest almak gerekli değildir. Çünkü namazın kabul edilmemesi, abdest alıncaya kadardır. Abdest aldıktan sonrası ise, öncesinden farklıdır. Bu da abdest aldıktan sonra namazın mutlak olarak kabul edilmesini gerektirir.

3. Abdestin Fazileti, Kıyamet Gününde Abdest İzinden Dolayı Yüz, El Ve Ayakları Sekililer

136- Nuaym el-Mücmir şöyle demiştir:
Ebû Hureyre ile birlikte mescidin üzerine çıktık. Ebû Hureyre abdest aldı ve şöyle dedi: Ben Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işittim:
Ümmetim kıyamet gününde bedenlerindeki abdest izlerinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları sekililer olarak çağrılacaklardır.
Ebû Hureyre şöyle dedi: "Km bu parlaklığı daha çok artırabilirse arttırsın."

Açıklama

Ümmetim" sözü ile ümmet-i davet değil, ümmet-i icabet yani Müslümanlar kastedilmiştir.
Seki" atın alnındaki (ve ayaklarındaki) beyazlıktır. Bu kelime güzellik, şöhret ve İyi nam bırakma için kullanılır. Burada Muhammed ümmetinin yüzündeki nur kasde dilmektedir. Yani onlar mahşer halkının gözü önünde bu nitelikle çağrılacaklardır.
Kim bu parlaklığı daha çok artırabilirse bunu yapsın Seleften bir grup, Şâ-fiîler ve Hanefîlerin çoğunluğu bunun müstehap olduğunu belirtmişlerdir. Karşı görüşte olanİar ise bu arttırmayı abdeste devam etme anlamında anlamışiarsa da buna şu cevap verilir: Hadisi rivayet eden kişi rivayet ettiği şeyi bilmektedir. Hatta bunu açık olarak Hz. Peygamber'e isnad etmiştir.
Hadiste, konu başlığında yer alan abdestin fazileti hususu yer almaktadır. Çünkü seki ile meydana gelen üstünlük, abdestte farz olanın ötesinde yıkama ile meydana gelir. Öyie ise ya farz olan ile nasıl bir üstünlük meydana gelir düşünelim! Bu konuda Müslim ve diğerlerinin rivayet ettiği sahih ve anlamı açık hadisler bulunmaktadır.
Bu hadis, mescide ve mescittekilere bir sıkıntı vermediği sürece mescidin üstünde abdest almanın caiz olduğunu göstermektedir.

4. Kişi Abdestini Bozduğundan Kesin Olarak Emin Olmadığı Sürece (Yeniden)Abdest Almaz

137- Abbâd İbn Temîm'in amcasından rivayet ettiğine göre, namazda kendisine abdesti bozulmuş gibi gelen ancak bir şey bulamayan kişi Resûlullah'a bunu sormuş, Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:

"Bîr ses veya koku duymadıkça namazım terk etmesin.[4]

Açıklama

"Ancak bir şey bulamayan": Yani kendisinden çıkan bir şey olmayan anlamına gelir. Hadis, abdestini bozduğunu kesin olarak bilmeyen kişinin namazının sahih olacağını göstermektedir. Bu hadis "aksi kesin olarak sabit oluncaya dek bir şeyin olduğu hal üzere bırakılması" konusundaki temel prensibi içermektedir. Sonradan meydana gelen şüphe, kesin olarak bilinen şeye zarar vermez. Âlimlerin çoğunluğu bu hadisi esas almışlardır.

5. Abdesti Hafif Almak

138- İbn Abbas şunu rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber horlayacak derecede uyudu, sonra kalkarak namaz kıldı.
Süfyan bu hadisi bize tekrar tekrar Amr, Küreyb, İbn Abbas yoluyla rivayet etmiştir. Bu rivayete göre İbn Abbas şöyle demiştir:
"Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Hz. Peygamber geceleyin kalktı. Gecenin bir kısmı geçince duvara asılı bir tulumdaki sudan hafif bir abdest aldı, sonra da kalkıp namaz kıldı. Ben de onun gibi abdest aldım ve onun sol tarafına durdum. O beni sağına geçirdi. Sonra bir süre namaz kıldı. Daha sonra yatarak uyudu ve horladı. Ardından münadi/müezzin gelerek kendisine namaz vaktinin girdiğini bildirdi. Hz. Peygamber de onun haberi üzerine namaza kalkarak yeniden abdest almaksızın namaz kıldı."
(Süfyan dedi ki): Biz Amr'a "İnsanlar, Resûlullah'm gözü uyur ancak kalbi uyumaz" diyorlar, dedik. Amr şöyle cevap verdi: Ubeyd İbn Umeyr'İn şöyle dediğini duydum: "Peygamberlerin rüyası vahiydir". Daha sona şu âyeti okudu: Ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum, dedi.[5]

Açıklama

Bu bölüm hafif bir abdest almanın caiz olduğunu göstermektedir.
Hz. Peygamber'in uyuyup horladıktan sonra kalkınca abdest almaksızın namaz kılması, uykunun doğrudan abdesti bozmadığını ancak bozma ihtimali bulunduğunu göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in gözleri uyur, kalbi uyumazdı. Şayet abdestini bozmuş olsa bunu bilirdi. Bu sebeple bazen uykudan kalkınca abdest alır, bazen de almazdı.
Hattâbî şöyle demiştir: "Kalbinin uyumaması, uykuda iken kendisine gelen vahyi kavraması içindir."
"Peygamberlerin rüyası vahiydir" sözünü Müslim merfu oiarak rivayet etmiştir. Teuhid bölümünde Şüreyk'in Enes'ten rivayet ettiği hadiste bu konu gelecektir.[6]
Amr'ın bu âyeti delil getirme gerekçesi şudur: Şayet peygamberlerin rüyası vahiy olmasaydı, Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i rüyaya dayanarak boğazlamaya kalkışması caiz olmazdı.

6. Abdesti Tam Olarak Almak

İbn Ömer: "İsbâğ"ın tam olarak temizlemek anlamına geldiğini söylemiştir.
139- Üsâme İbn Zeyd şöyle demiştir: Resûlullah Arafat'tan dönerken dağdaki yolda inip su döktü. Sonra hafif bir abdest aldı.
Ben: "Namaz (mı) ey Allah'ın Resulü?" diye sordum.
Hz. Peygamber Namaz ileride kılınacak" dedi.
Sonra tekrar bineğine bindi. Müzdeîife'ye gelince bineğinden indi ve daha uzunca bir abdest aldı. Sonra namaz için kamet getirildi, akşam namazını kıldırdı. Sonra herkes devesini durduğu yere çökertti Sonra yatsı için kamet getirildi, Hz. Peygamber yatsıyı kıldırdı. Bu iki namaz arasında başka bir namaz kılmadı.[7]

Açıklama

Konu başlığında geçen "isbağ" abdesti tam olarak yapmak demektir.
İbn Ömer'in yukarıdaki sözünü Abdürrezzak Musannef adlı eserinde sahih bir senetle rivayet etmiştir. Onun bu sözü, bir şeyi lazımı ile tefsir etmektir. Çünkü abdesti tamamlamak genelde organları tam olarak temizlemeyi gerektirir.
"Namaz ilende kılınacak" sözü, temizliğe devam etmek için abdest almanın meşru olduğunu gösterir. Çünkü Hz. Peygamber bu abdesti üe bir namaz kılmadı.

Önemli Bilgi

Hz. Peygamber'İn o gece abdest aldığı su zemzem suyu idi. Bunu, Ahmed İbn Hanbel'in oğlu Abdullah, babasının Müsned adlı eserine eklediği hadisler arasında hasen bir senetle Hz. Ali'den rivayet etmiştir. Bu rivayet, zemzem suyunun yalnızca içmede kullanılabileceğini söyleyenlere karşı bir red oluşturmaktadır. Hac bölümünde bu hadisle İlgili diğer bilgiler gelecektir.[8]

7. Yüzü İki El İle Bir Avuç Su Dökerek Yıkamak

140- Rivayet edildiğine göre İbn Abbas abdest alırken yüzünü yıkadı. Şöyle ki; bir avuç su alıp ağzını çalkaladı ve burnuna çekti. Sonra bir avuç su alıp bu avucu ile diğerini birleştirerek yüzünü yıkadı. Yine bir avuç su alıp sağ kolunu yıkadı, bir avuç su alıp sol kolunu yıkadı. Sonra başını mesnetti. Sonra bir avuç su alıp sağ ayağını iyice yıkayacak şekilde döktü. Yine bir avuç su alıp sol ayağını yıkadı. Sonra da: "Resûlullah'ı bu şekilde abdest alırken gördüm" dedi.

Açıklama

Hadisten İlk anda ağzı çalkalamak (mazmaza) ve burna su vermenin (İstin-şak) yüzü yıkamaya dahil olduğu anlaşılmaktadır. Ancak buradaki "yüz" ifadesi farz veya sünnet olarak yıkanması gereken yerlerden daha geneldir. Çünkü mazmaza ve istinşaktan sonra müstakil bir avuç su ile tekrar yüzü yıkamaktan bahsedilmiştir.
Bu hadis, ağız ve burnun bir avuç su ile çaikalanabileceğine delildir.
Yine tek bir avuç su kullanarak İki elle yüzün yıkanmasına da delildir. Çünkü bir el tüm yüzü yıkamaya yetmeyebilir.
Başın meshedilmesi sırasında bir avuç su alma zikredümemiştir. Abdestte kullanılan suyun temizleyici olduğunu kabul edenler bunu delil sayabilirler. Ancak Ebû Davud'un rivayetinde "Sonra bir avuç su aldı, sonra ellerini büktü ve başını mesnetti" diye ayrıca belirtilmektedir.

8. Her Durumda, Cinsel İlişki Sırasında Bile Besmele Çekmek

141- İbn Abbas, Hz. Peygamber'den şunu rivayet etmiştir:
"Sizden biri eşi île cinsel ilişkide bulunacağı zaman: Bismillah, Allahümme cennibne'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktenâ (Bismillah, Allah'ım bizi şeytandan uzak tut, şeytanı da bize rızık olarak vereceğin (çocuktan) uzak tut) derse ve o İlişki sebebiyle bir çocuklarının olması takdir edilirse şeytan ona zarar veremez.[9]

9. Tuvalete Girmeden Önce Ne Söylenilir?

142- Enes şöyle demiştir: Hz. Peygamber. helâye girmek istediğinde şöyle derdi:
"Allahümme innî eûzü bike minel-hubsi ve'l-habâis" (Allah'ım! Erkek ve dişi şeytanlardan sana sığınırım.)[10]

Açıklama

Hattabî ve İbn Hibbân buradaki "hubs" ve "habâis" kelimelerinin erkek ve dişi şeytanlar anlamına geldiğini söylemişlerdir.
İbnü'l-A'râbî şöyle demiştir: Bu, mekruh (çirkin şey) anlamına gelir. Şayet bu ifade söz hakkında kullanılırsa sövme, inanç ile ilgili olarak kullanılırsa inkar ve küfür, yemek hakkında kullanılırsa haram, içecek anlamında kullanılırsa zararlı anlamına gelir. Buna göre "habâis" kelimesi ile günahlar veya mutlak-olarak yerilmiş fiiller kasdedilmiştir. Böylelikle bu iki kelime arasında bir uyum olmaktadır. Hz. Peygamber saunan kulluğunu ortaya koymak maksadıyla bundan Allah'a sığınıyor, bunu öğretmek için de sesli olarak söylüyordu.
İbn Battal şöyle demiştir: Bu dua ne zaman söylenir? Böyle bir durumda Allah'ı zikretmeyi çirkin görenler şöyle bir ayırım yapmışlardır: Tuvalet yapmak için inşa edilmiş özel mekanlar var ise buraya girmeden önce söylenir. Bunun dışındaki yerlerde tuvalete başlamadan önce elbisesini kaldırırken vb. durumlarda söyler. Bu, çoğunluğun görüşüdür. "Bunu söylemeyi unutan kişinin İse dili ile değil kalbi ile Allah'a sığınması gerekir" demişlerdir.

10. Tuvalet Yapılan Yere Su Koymak

143- İbn Abbas şöyle demiştir: Hz. Peygamber helaya girdi, ben de onun (abdest alması) için oraya su bıraktım.
Hz. Peygamber "Bu suyu kim buraya bıraktı?" diye sordu. Ona İbn Abbas'm bıraktığı haber verilince şöyle dua etti: "Allah'ım onu dinde fakîhjderin anlayış sahibi kü".

Açıklama

Teymî şöyle demiştir: Bu hadis, iyiliğe dua ederek karşılık vermenin müste-hap olduğunu göstermektedir.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: İbn Abbas'ın dinde fakîh/derin anlayış sahibi kılınması için yapılan dua ile onun suyu koyması arasındaki uygunluk şuradadır: İbn Abbas'ın fiili hakkında üç ihtimal söz konusu idi:
1. Su ile birlikte helaya girebilirdi
2. Hz. Peygamber suyu alabilsin diye helanın kapısına bırakabilirdi
3. Hiçbir şey yapmayabilirdi. İbn Abbas İkincisini en uygun görmüştür. Çünkü birincisinde avret yeri görme söz konusu olabilirdi. Üçüncüsü ise suyun elde edilmesi için Hz. Peygamber'in sebilim zorlukla karşılaşmasını gerektirebilirdi. İkincisi ise en kolayı İdi. İbn Abbas'm bunu yapması onun zekasını göstermektedir. Bundan bir faydanın hasıl olması bakımından onun dinde fakîh/derin anlayış sahibi olması için dua edilmesi uygun düşmüştür. Sonunda da böyle de olmuştur. Bu konudaki diğer açıklamalar İlim bölümünde geçmişti.[11]

11. Büyük Veya Küçük Tuvalet Yaparken Kıbleye Dönülmez, Ancak Bina, Duvar Vb. Bir Şey Varsa Dönülür

144- Ebû Eyyûb el-Ensârî rad ahu f!nh şöyle demiştir; Hz. Peygamber aleyhi yo şöyle buyurdu:
"Biriniz tuvaletim yapacağı zaman kıbleye Önünü ve arkasını dönmesin. Doğuya veya batıya dönün.[12]

Açıklama

Aşağıda gelecek olan İbn Ömer'in rivayet ettiği hadis, binalarda tuvalet yaparken kıbleye arkayı dönmenin caiz olduğunu, Câbir hadisi de önü dönmenin caiz olduğunu göstermektedir. Câbir hadisi olmasaydı, Ebû Eyyûb'un genel ifadeli hadisi, İbn Ömer'in hadisi ile arkayı dönme konusunda tahsis edilirdi. Buna kıyas yaparak öne dönmeye de cevaz verilmezdi.
Tuvalet Yaparken Kıbleye Ön veya Arkayı Dönme Yasağı Konusunda Farklı Görüşler
1. {Binada olsun açık alanda olsun kıbleye arkayı dönmek caiz, önü dönmek haramdır)
Bir grup alim İbn Ömer hadisini esas alarak kıbleye önü değil arkayı dönmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş, Ebû Hanife ve Ahmed b. Han-bel'den rivayet edilmiştir,
2. (Binalar ve açık alan arasında mutlak ayrım yapıp, binada kıbleye dönmeyi caiz, açık alanda haram görmek)
Alimlerin çoğunluğu ile birlikte Mâlik, Şafiî, ve İshak ise delillerin tümünü göz önüne alan en adil görüşü kabul etmişlerdir ki buna göre örfen binalarda önünü dönmek, kıbleye değil duvara izafe edilir. Tuvalet için yapılan mekanlar şeytanların sığındığı yerler olup, kıble olarak nitelenmeye elverişli değildir. Açık alan ise bundan farklıdır.
3. (Binada da açık alanda da önü dönmek de arkayı dönmek de haramdır)
Bir gruba göre ise bu mutlak olarak haramdır. Bu Ebû Hanife ve İmam Ahmed'den rivayet edilen meşhur görüştür. Şafiî'nin öğrencisi Ebû Sevr de bu görüştedir. Mâlikîlerden İbnü'l-Arabîj Zahirîlerden İbn Hazm da bu görüşü seçmiştir. Bunların delili, yasak ile mübahlık çeliştiği zaman yasağın esas alınması gerektiği konusundaki temel prensiptir.
4. (Binada da açık alanda da önü ve arkayı dönmek caizdir)
Bir gruba göre ise bu mutlak olarak caizdir. Bu, Hz. Âişe, Urve, Rebîa ve Davud'un görüşüdür. Onların delili bu konu ile ilgili hadislerin birbiri ile çelişki arz etmesidir. Bu durumda "aslolan mübahlıktır" ilkesi esas alınır.
Alimler arasında meşhur olan, bu dört görüştür.

12. İki Tuğla Üzerine Oturarak Tuvalet Yapmak

145- Vâsi' İbn Hibban'ın rivayet ettiğine göre Abdullah İbn Ömer şöyle söylerdi:
İnsanlar "Tuvalet yapmak için oturduğunda kıbleye ve Beytü'l-Makdis'e önünü dönme" diyorlar. Oysa ben birgün evlerimizden birinin üzerine çıktım. Resûlullah'ı aleyhi ve tuvalet ihtiyacını görmek üzere iki tuğla üzerine oturmuş ve önünü Beytü'l-Makdis'e dönmüş olarak gördüm.
(İbn Ömer, Vâsi'a şöyle dedi): "Belki de sen de karnını dizlerine yapıştırarak namaz kılanlardansın."
Vâsi: "Vallahi bilmiyorum", dedi
Mâlik, İbn Ömer'in burada namaz kılarken yerden uzakta durmayan, yere yapışık olanları kasdettiğini söylemiştir.[13]

Açıklama

Buradaki tuğladan kasıt, bina yapımında kullanılan çamurdan yapılmış ve pişirilmemiş tuğladır.
İbn Ömer burada belirtilen davranışı yaparken Hz. Peygamber'i seyretmeyi kasdetmemiştir. Beyhakî'nin, Nâfi İbn Ömer yoluyla rivayetinde görüleceği üzere zorunlu bir şey için evlerinin damına çıktığında tevafuken görmüştür. Bu şekilde kasıt dışı tevafuken gördüğünde bunun da faydasız kalmamasını istemiş ve bununla ilgili şert hükmü bu sayede bellemiştir. Âdeta İbn Ömer Hz. Peygamberin sırt tarafını görmüş ve ne olduğunu anlamak için bakması da caiz olmuştur. Bu, sahabenin Hz. Peygamber'e uyma amacıyla onun davranışlarını araştırma konusunda ne derece istekli olduğunu göstermektedir. İbn Ömer de böyleydi.
Mâlik, İbn Ömer'in sözünü, "karnını dizlerine yapıştırarak namaz kılanlar" şeklinde yorumlamıştır. Bu, meşru olan secde şekline, yani karnın dizlerden uzak olması ve dirseklerin yere konulmaması şekline aykırıdır.
İbn Ömer'in bu sözünün bağlam ile alakasını Müslim'deki bir rivayet göstermektedir. Vâsi'den gelen bu rivayetin başında Vâsi' şöyle demektedir: "Ben mescitte namaz kılıyordum, bir de baktım Abdullah İbn Ömer oturuyor. Namazımı bitirdiğimde bir tarafımdan kalkarak onun yanına gittim. Abdullah şöyle dedi: İnsanlar "Tuvalet yapmak için oturduğunda kıbleye ve Beytü'l-Makdis'e önünü dönme" diyorlar...İbn Ömer sanki Vâsi'in secde yaparken tam hakkını vermediğini görmüş ve bu konuyu ona yukarıdaki şekilde sormuştur. Bu durumda Vâsi' önce ilk olayı anlatmıştır, çünkü bu kendisi açısından kesin olan merfu bir rivayettir. Bu sebeple bunu zanna dayalı hususa tercih etmiştir. İbn Ömer'in

sözlerini naklettiği kişilerin, onun bu konuşmayı yaptığı zamana yakın bir dönemde bunu söylemiş olmaları uzak bir ihtimal değildir. O da bu tabiînin hükmü öğrenerek kendisinden nakletmesini istemiştir. Üstelik bu iki husus arasında bir münasebet bulunması da imkansız değildir. Şöyle ki: Muhtemeldir ki karnını dizlerine yapıştırarak secde eden kişi aynı zamanda, tuvalet yaparken hiçbir durumda kıbleye önünü dönmeyi caiz görmeyen bir kişiydi.
Namazdaki durumlar dörttür: Kıyam (ayakta durma), rükû (eğilme), sücûd (yere kapanma) ve kuûd (oturma). Bu hareketleri yapma sırasında, secdede karnı dizlerden uzak tutma durumu hariç, cinsel organ yayılmadan (toplu olarak) durur. İbn Ömer karnı dizlere yapıştırmanın cinsel organın yayılmaması amacıyla yapıldığını düşünerek bunu yapmayı bid'at ve aşırılık olarak gördü. Sünnet ise buna aykırıdır. Elbise ile örtmek bunun için yeterlidir. Nitekim kıbleye dönme ile ilgili yasağın neticesinin avret yerini çıplak olarak kıbleye döndürme olduğunu kabul ettiğimizde, avret yerinin kıbleye dönmüş sayılmaması için arada duvarın bulunması yeterlidir, İbn Ömer, tabiîye birinci hükmü anlatınca, onun kıldığı namazdan kendi anladığı duruma işaret etmek için de ikinci hükmü söylemiştir. Vâsi'in "bilmiyorum" sözü, İbn Ömer'in düşündüğü şeyin onun aklına gelmediğini göstermektedir. Bu sebeple İbn Ömer, engelleme konusunda ona ağır ifadeler kullanmamıştır. Doğrusunu Allah bilir.

13. Kadınların Tuvalet İhtiyaçlarını Görmek İçin Çıkmaları

146- Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber'in hanımları geceleyin tuvalet İhtiyaçlarını görmek üzere menâsı' denilen yere (ki burası geniş bir arazi idi) çıkardı. Ömer, Hz. Peygamber'e "Hanımlannı ört" diyordu. Resûlulîah ise bunu yapmıyordu. Nihayet bir gece Hz. Peygamber'in hanımlarından Şevde binti Zem'a yatsı namazı vaktinde çıktı. Şevde uzun bir kadındı. Hz. Ömer örtü konusunda âyetin gelmesini şiddetle arzuladığı için ona "Ey Şevde biz seni tanıdık" dedi. Bunun üzerine Allah hicab (örtü) âyetini indirdi.[14]

Açıklama

Menâsı', el-Baki' yakınlarında bir yerdir.
Hz. Ömer'in "Hanımlarını ört" sözü, evlerinden çıkmalarına engel ol, anlamına gelir. Çünkü, daha sonra geleceği üzere Hz. Ömer, hicap ayetinin indirilmesinden sonra Sevde'ye bu konuda bazı şeyler söylemiştir.
Ahzab suresinin tefsirinde geleceği üzere Hz. Ömer hicap ile ilgili âyetin indirilmesini, kendisinin vahiy inmeden önce vahye uygun görüş belirttiği konulardan sayardı.[15]
Buna göre Hz. Peygamber'in eşlerinin, tuvalet yapmak için çıktıkları zaman örtünmeleri konusunda farklı durumlar söz konusudur:
1. İlk başta karanlıkta çıkıyorlardı. Nitekim Hz. ÂİŞe bu hadiste "geceleyin çıkardı" diyerek Hz. Peygamber'in eşlerinin gündüz değil geceleyin çıktıklarını belirtmiştir.
2. Sonra örtünme (hicap) âyeti indirildi, onlar da gerekli elbiseler ile örtündüler. Ancak onların şahıslan bazen ayırt edilebiliyordu.
3. Sonra evlerde tuvalet yapıldı. Bu sayede dışarı çıkmaktan kurtuldular. Bu konu ileride Hz. Aişe'ye iftira atılması olayı ile ilgili olarak gelecektir. O hadiste Hz. Aişe "Bu olay evlerde tuvaletlerin yapılmasından önce idi" demiştir.
147- Hz. Aişe Hz. Peygamber'den şunu rivayet etmiştir: "ihtiyaçlarınız için çıkmanıza izin verildi".
Hişâm "yani tuvalet ihtiyacı için" demiştir.

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Bu hadisten çıkan fıkhî hükümler şunlardır:
Kadınların kendi yararlarına olan ve ihtiyaç duydukları tasarrufları yapmaları caizdir.
Alt derecede olan biri doğru gördüğü bir şey konusunda, zorluk çıkarma maksadı taşımaksızın, üst derecedekîne görüşünü bildirebilir.
Bu hadisten Hz. Ömer'in üstünlüğü de anlaşılmaktadır.
Hayır maksadıyla ağır söz söylemek caizdir.
Kişinin, dinen annesi konumunda olan kişiye vaaz vermesi caizdir, çünkü Şevde müminlerin annesidir.
Hz. Peygamber, dinî konularda vahyi beklerdi. Çünkü ortada açık bir ihtiyaç bulunmasına rağmen o vahiy gelinceye kadar hanımlarına örtünmelerini emretme mistir. Yine onun kadınlara (ihtiyaç İçin dışarı) çıkma konusunda izin vermesi de böyledir.

14. Evlerdeki Tuvaletlerde Tuvalet Yapmak

148- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
"Bir ihtiyacım için Hafsa'nın evinin damına çıktım. Orada Resûlullah'ın kıbleye arkasını, Şam tarafına önünü dönmüş bir şekilde tuvalet ihtiyacını giderdiğini gördüm."

Açıklama

Buhârî'nin önceki konunun hemen ardından bu konuyu getirmesinin sebebi, kadınların tuvalet için dışarı çıkmaları durumunun devam etmediğini belirtmek içindir. Bundan sonra evlerde tuvaletler yapılmış ve başka bir zorunluluk bulunmadıkça evden çıkmalarına ihtiyaçları kalmamıştır.
149- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
"Bir gün evimizin damına çıktım. Hz. Peygamberin Beytü'I-Makdise önünü dönmüş bir şekilde tuvalet ihtiyacını görmek için iki tuğla üzerinde oturduğunu gördüm."

15. Tuvalet Temizliğini, İstincayı Su İle Yapmak

150- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber tuvalet ihtiyacını görmek üzere çıkınca ben ve benimle birlikte bir çocuk -tuvalet temizliği için- yanımızda bir su kırbası götürürdük.[16]

Açıklama

Buhârî bu başlığı koyarak, su ile tuvalet temizliği [17] yapmayı mekruh görenleri ve Hz. Peygamber'in satoiiâhu böyle bir şey yapmadığını söyleyenleri reddetmek istemiştir.

16. Taharet Yapmak İçin Kişinin Yanına Su Alması

Ebû'd-Derdâ: "İçinizde terlikleri, temizlik için suyu ve yastığı bulunan yok mu?" demiştir.
151- Enes şöyle demiştir: "Resûluilah tuvalet ihtiyacını görmek için çıktığında ben ve bizden bir çocuk, yanımızda bir kırba su İle onu izledik."

17. Tuvalet Temizliği İçin Su İle Birlikte Harbe/Asa Taşımak

152- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Resûiullah helaya girdiğinde benimle birlikte bir çocuk bir kırba su ile bir harbe götürürdük, Resûiullah su ile tuvalet temizliğini yapardı." Aneze, ucunda keskin demir bulunan bir asadır.

Açıklama

Aneze, mızraktan daha kısa bir sopa olup İki tane dişi vardır. Bunun küçük harbe olduğu da söylenmiştir. İbn Sad'm et-Tabakâtu'i-Kübrâ adlı eserinde yer aldığına göre bunu Necâşî, Hz. Peygamber'e M-uiAnu aW->: •--,? sdk- hediye etmişti. Bu, söz konusu asanın harbe şeklinde olduğunu gösterir. Çünkü Bayramlar bölümünde geleceği üzere bu, Habeşlilerin oyun aletlerindendir.[18]
Buhârî bu hadisi idrardan sonra yıkanarak temizlenmeye delil olarak zikretmiştir.
Bu hadis, hür kişilere -özellikle de buna istekli olduklarında alçak gönüllüğe alıştırılmak amacıyla hizmet ettirmenin caiz olduğunu göstermektedir.
Âlime hizmet etmek öğrenci İçin şereftir. Çünkü Ebu'd-Derdâ, bu özelliği sebebiyle İbn Mesud'u övmüştür.
Bu hadis, içmede kullanıldığı için su ile tuvalet temizliği yapılamayacağını söyleyen İbn Habîb aleyhine bir delildir. Zira Medine suyu tatlı olduğu halde Hz. Peygamber bunu kullanmıştır.

18. Sağ Elle Tuvalet Temizliği Yapmanın Yasak Olması

153- Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah babasının şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
Resûîullah ve senen şöyle buyurdu:
"Biriniz bir şey içeceği zaman nefesini su kabına vermesin. Tuvaletini yaptığında cinsel organını sağ eli ile tutmasın, (ön ve arkasını) sağ eli ile silmesin (istinca yapmasın).[19]

Açıklama

Buradaki yasağın haramlık mı yoksa tenzihen mekruhluk mu ifade ettiği belirtilmemiştir. Âlimlerin çoğunluğu bunun tenzihen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Nevevî şöyle demiştir: "Sağ elle tuvalet temizliği yapmak caiz değildir, diyenlerin kastı; bu yapmak ya da yapmamak mubah olacak şekilde iki tarafı eşit değildir, mekruhtur, terk yönü ağır basar anlamındadır. Bunun haram olduğunu kabul edersek, böyle yapan kişi kötü bir iş yapmış olmakla birlikte yaptığı temizlik yeterli olur".
Kişinin kabı ağzından ayırarak kaptan ayrı nefes alması İçecekler bölümünde gelecek olan Enes'in rivayet ettiği hadise göre sünnetin kendisidir. Buradaki yasak, temizlikte aşırı titizlik kasdedildiğinden edeb ve âdaba uymak içindir.

19. Küçük Abdestini Yaparken Sağ Eli İle Cinsel Organını Tutmamak

154- Ebû Katâde, babasından naklen Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Biriniz küçük abdestini yaparken sağ eli ile cinsel organını tutmasın, sağ eli ile istinca yapmasın. Bir şey içtiğinde kaba nefesini vermesin.

Açıklama

Konu başlığı ile Buhârî, önceki konuda yer alan sağ elle cinsel organa dokunma konusundaki mutlak yasağın, küçük abdestini yapma zamanı ile sınırlı olduğuna, bunun dışındaki durumlarda cinsel organa sağ elle dokunmanın mubah olduğuna işaret etmektedir.
Bir şey içerken su kabına nefesini verme yasağı ise tuvalet yapma zamanı ile sınırlı olmayıp bu müstakil bir hükümdür. Bunun burada zikredilmesinin hikmeti şu olabilir: Müminlerin genel olarak ahlâkî özellikleri Hz. Peygamber'i örnek almalarıdır. O ise su döktükten sonra abdest alırdı. Yine onun abdestten artan suyu içtiği de sabittir. Mü'min de bunu yapma durumu ile karşı karşıyadır. Bu durumda Hz. Peygamber'in aklına geldiğinden bu vesileyle mümin kişiye su içmenin âdabını da öğretmiştir.

20. Tuvalet Yaptıktan Sonra Taş İle Temizlik Yapmak

155- Ebû Hureyre şöyle demiştir: Hz. Peygamber tuvalet ihtiyacını görmek için çıktığında onun peşinden gittim. O, sağa sola bakmıyordu. Kendisine yaklaştım. Bana "Temizlik yapmak İçin bana taş ara. Ancak kemik ve tezek getirme" dedi. Ben elbisemin bir kenarında taşlar getirerek onun yan tarafına bıraktım, sonra geriye döndüm. Tuvalet İhtiyacını görünce o taşları kullandı.[20]

Açıklama

Buharı bu başlığı koymakla, tuvalet temizliğinin yalnızca su ite yapılacağını kabul edenleri reddetmek istemiştir.
Hz. Peygamber saiiaîîâhu aleyh: ye Ebû Hureyre'nin, tuvalet izini gideren ve temizleyen her şeyin kullanılabileceğini, bunun sırf taşa özgü olmadığını düşünmesinden çekinerek "kemik ve tezek getirme" demiştir. Bu ifade kemik ve tezek dışındakilerin temizlik için yeterli olacağını da göstermektedir. Buhârî'nin diğer rivayetine göre Ebû Hureyre "Kemik ve tezeğin nesi var?" diye sormuş, Hz. Peygamber de "O ikisi cinlerin y'ıyeceklerindendir" diye cevap vermiştir. Bu gerekçe, temizlikte kullanılamayacak şeylerin bu ikisi ile sınırlı olduğunu göstermektedir.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Üstün kişiler istememiş olsa bile onları İzlemek caizdir.
Devlet başkanı, idaresindeki kişilerden bazılarını kendi özel hizmetinde kullanabilir.
Tuvalet yapan kişiden yüz çevirilmesi (ona bakılmaması) gerekir.
Bu kişiye istinca yapabilecek şeyi getirme konusunda yardımcı olmak gerekir.
İstinca yapabilecek şeyi tuvalet bittikten sonra aramamak için -çünkü tuvalet pisliği bulaşabilir- önceden hazırlamak gerektiğini göstermektedir.

21. Tezek İle Tuvalet Temizliği (İstinca) Yapmamak

156- Abdurrahman İbn Esved, babasının Abdullah şu sözü söylerken duyduğunu rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber tuvalet ihtiyacını görmek için geldi. Kendisine üç taş getirmemi emretti. Ben İki taş buldum, üçüncüye baktım bulamadım. Bir tezek bularak onu getirdim, Hz. Peygamber iki taşı aldı, tezeği fırlattı ve "Bu pistir" buyurdu.

Açıklama

Müslim'in Selman'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber Sizden biriniz üç taştan daha azı ile istinca yapmasın"
buyurmuştur. Yukarıdaki hadis Selman hadisinin gösterdiği husus ile amel etmeyi içermektedir. Şafiî, Ahmed İbn Hanbel ve hadisçiler bu hükmü esas alarak istinca için üç taşı şart koşmuşlar, ancak temizliğin sağlanmaması halinde temizleninceye kadar taş sayısının arttmlabüeceğini söylemişlerdir. Fazla taş kullanma durumunda da taş sayısını tek sayı olarak yapmak müstehapür. Çünkü Hz. Peygamber "(Taş ile) istinca eden, tek sayıda taş kullansın" buyurmuştur. Ancak bu mutlak bir gereklilik değildir. Çünkü Ebû Dâvud'da yer alan hasen bir fazlalıkta Hz. Peygamber "Taş sayısını tek yapmayan için bir günah söz konusu değildir" buyurmuştur. Böylece konu üe ilgili rivayetler birleştirilmiş olmaktadır.

22. Abdest Organlarını Birer Kere Yıkayarak Abdest Almak

157- İbn Abbas "Hz. Peygamber abdest organlannı birer kere yıkayarak abdest aldı" demiştir.

23. Abdest Organlarını İkişer Kere Yıkayarak Abdest Almak

158- Abdullah İbn Zeyd'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber abdest organlarını ikişer kere yıkayarak abdest almıştır.

24. Abdest Organlarını- Üçer Kere Yıkayarak Abdest Almak

159- İbn Şihab, Atâ İbn Yezidin kendisine Hz. Osman'ın azatlısı Humrân'in şunu rivayet ettiğini söylemiştir:
Hurman Osman İbn Affan'ın bir kap getirilmesini istediğini gördü. Osman üç kere avuçlarına su boşaltarak onları yıkadı. Sonra sağ elini kaba sokarak ağzını çalkaladı ve burnuna su çekti. Sonra yüzünü üç kere ve dirseklere kadar kollarını üç kere yıkadı. Sonra başını mesnetti. Sonra ayaklarını topuklara kadar üçer kere yıkadı. Sonra şöyle dedi; Resûlullah şöyle buyurdu;
'Benim aldığım gibi bu şekilde abdest alarak, hatırına bir vesvese getirmeksizin nefsinin, sesine kulak vermeden iki rekat namaz kıtan kişinin geçmiş günahları affolunur.[21]

Açıklama

Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde Hz. Osman'ın kaç defa başını meshettiği ile ilgili bir şey yoktur. Alimlerin çoğunluğu da bu görüştedir. Şafiî "Yıkamada olduğu gibi meshi de üç kere yapmak müstehaptır" demiştir. Müslim'de geçen "Hz. Peygamber her bir organı üçer defa yıkayarak abdest aldı" hadisinin ilk anlamı Şafiî lehine delil olarak ileri sürülmüştür. Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Müslim'deki hadis mücmeldir, diğer sahih rivayetler meshin tekrarlanmadığını açıklamaktadır. Dolayısıyla Müslim'deki rivayetin tağliben söylenmesi veya yıkanan organlara hamledilmiş olması mümkün görülmektedir. Ebû Dâvud Sünen'inde şöyle demiştir: "Hz. Osman'dan rivayet edilen sahih hadislerin tümü başın meshinin bir defa olduğunu göstermektedir". İbnü'l-Münzir de "Mesh konusunda Hz. Peygamber'den. sabit olan bunun bir defa olmasıdır" demiştir.
Bu hadis, abdestten sonra iki rekat namaz kılmanın müstehap olduğunu gösteriyor.
"içinden bir vesvese geçirmeksizin nefsinin sesine kulak vermeden" sözünün anlamı, nefsin verdiği vesveseye son vermek kişinin elindedir anlamına gelir. Çünkü hadisin Arapça aslındaki fiilin kalıbı, bu işin kişinin kendi fiili ile yapıldığını göstermektedir. Kişinin kendi isteği dışında aklına gelen ve def edilmesi imkansız olan hatıralar ve vesveler ise affedilmiştir.
Kadı lyaz bazılarından bu ifade ile kasdedilenin "hiçbir şekilde içinden bir şey geçirmemek" olduğunu nakletmiştir. İbnü'i-Mübârek'in ez-Zühd isimli eserindeki "Bu iki rekatta içinde bir şey gizlemez" şeklindeki rivayet de bunu desteklemektedir.
Nevevî bunu reddederek şöyle demiştir: "Doğru olan, gelip geçici arızî düşüncelerin kalbe gelmesi durumunda da hadiste belirtilen faziletin gerçekleşmesidir, Şüphesiz ki içinden hiçbir düşünce geçmeyen kişi en üstün dereceye sahiptir,"
Kalbe gelen düşüncelerin kimi dünya ile ilgilidir ki bunların mutlak olarak def edilmesi istenmiştir.
Hakîm et-Tİrmizî bu hadisi, 'İçinden dünyaya ilişkin bir şey geçirmeksizin" şeklinde rivayet etmiştir.
Bu düşüncelerin kimi de âhirete ilişkindir, şayet bunlar yabancı düşünce ise dünya hallerine benzer. Bu namaza ilişkin hususlar ise dünya işlerinden sayılmazlar. Bu konunun diğer ayrıntıları Namaz bölümünde gelecektir.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

"Geçmiş günahları affolunur" ifadesi ilk bakışta büyük ve küçük günahları kapsamaktadır. Ancak âlimler, bu rivayet dışındaki rivayetlerde büyük günahlar istisna edildiği için buradaki ifadeyi küçük günahlara özgü kabul etmişlerdir.
Sadece büyük günahları olan kişiden ise, küçük günah sahibi kişiden ne kadar düşüyorsa o kadar günah hafifletilir. Küçük veya büyük günahı olmayan kişinin İyiliklerine bu miktar eklenir.
Fiilen öğretmek daha etkili ve daha Öğretici olduğundan hadiste bu şekilde öğretim vardır.
Abdest organlannı yıkarken tertibe riayet etmek gerekir. Çünkü her bir fiil "sonra" bağlacı ile bağlanmıştır.
Hadis ihlasa teşvik etmektedir.
Hadiste, namazda dünya ile ilgili şeyleri düşünen kimseleri, özellikle de günah işlemeyi kalbine koyanları, namazın kabul olmayacağını söyleyerek, sakındırma söz konusudur. Çünkü kişi ne ile meşgul İse, zihin namazda namaz dışm-dakinden daha çok onu düşünür.
Buhârî Kalp Yumuşaklığı bölümünde hadisin sonunda Hz. Peygamber'in "Aldanmayın" sözünün bulunduğunu belirtmiştir. Yani; namazın günahları sileceğine güvenerek kötü amelleri çok çok işlemeyin. Çünkü hataları silecek olan namaz Allah'ın kabul ettiği namazdır. Kul namazının kabul edilip edilmediğini nereden bilebilir ki?
160- İbrahim, Salih İbn Keysân'dan, O da İbn Şihab'tan rivayet etmiştir. Ancak Urve Humran'dan rivayet etmiştir:
Hz. Osman abdest alınca şöyle demiştir: Size bir hadis zikredeyim mi? Kur'an'da bir âyet olmasaydı size bunu zikretmezdim. Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittim:
"Bir kimse güzelce abdest alır ve (farz) namaz kılarsa, bu abdest ile namazı kılıncaya kadarki günahları affolunur."

Açıklama

Urve buradaki âyetin şu olduğunu söylemiştir: "İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de bütün lanet ediciler lanet eder. Ancak teube edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar bundan müstesna tutulmuştur. Zira ben onlann tevbeîerini kabul ederim. Ben tevbeyi çokça kabul eden ve çokça esirgeyenim.[22]
Hz. Osman'ın kasdettiği şudur: Bu âyet tebliği töşvik etmektedir. Âyet kitap (Yahudi ve Hıristiyanlar) hakkında indirilmiş olsa bile, dikkate alınacak olan husus ifadenin genel olmasıdır. Bunun benzeri İlim bölümünde Ebû Hureyre hakkında da söz konusu olmuştur. Yukarıdaki âyet olmasaydı Hz. Osman'ın bu hadisi tebîiğ etmeyeceğini söylemesi ise hadisi duyan insanların (onu doğru anlamamak suretiyle) aldanmalarıdır.

25. Abdest Alırken Sümkürmek

161- Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'den unu rivayet et miştir:
Abdest alan kimse sümkürsün, taş ile istinca yapan kimse tek sayıda taş kullansın.[23]

Açıklama

Arapça konu başlığında yer alan peltek isünsâr" kelimesi, abdest alan kişinin burnuna çektiği suyu, içeriyi tam olarak temizlemek maksadıyla dışarıya atmasıdır. Bunun sol elle yapılması müstehaptır.
"Sümkürsüri' emrinden ilk anda bunun farz olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burna su çekmeyi farz gören Ahmed İbn Hanbel, İshak, Ebû Ubeyde, Ebû Sevr ve İbnü'l-Münzir gibi âlimlerin sümkürmeyi de farz görmeleri gerekir, çünkü bu da su çekme gibi emredilmiştir. el-Muğnî yazarının sözlerinden ilk anda anlaşıldığına göre onlar bunu farz olarak kabul etmekte ve onlara göre buma su çekmenin meşruluğu sümkürme olmadan gerçekleşmemektedir. Çoğunluğun buradaki emrin mendupluk ifade ettiğine dair delilleri ise Tirmizî'nin hasen, Hâ-kim'in sahih gördüğü, Hz. Peygamberin bir bedeviye söylediği şu sözdür: "Allah'ın sana emrettiği gibi abdest Hz. Peygamber bedeviyi âyete yönlendirmiştir. Ayette ise burna su çekmekten bahsedilme mektedir.
Abdest alırken sümkürmekten maksat burnu temizlemektir. Çünkü burnun temiz olması kişinin (namazda sure ve duaları) rahat olarak okumasına yardımcı olmaktadır. Zira nefesin çıktığı yeri temizlemekle harfler doğru bir şekilde telaffuz edilebilmektedir. Ayrıca uykudan kalkan kimse için buna ek olarak şeytanı kovma durumu da söz konusudur.

26. İstinca Yaparken Tek Sayıda Taş Kullanmak [24]

162- Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûluliah le buyurmuştur:
"Sizden biri abdest alırken burnuna su çeksin sonra da sümkür-sün. Taş ile tuvalet temizliği (istinca) yapan kişi de tek sayıda taş kullansın. Sizden biri uykusundan uyandığında elini abdest kabına sokmadan önce yıkasın. Çünkü hiçbiriniz (uyku esnasında) elinin nereye değdiğini bilmez".

Açıklama

Şafiî ve âlimlerin çoğunluğu bu hadisin genel ifadesini esas alarak her uyku sonrasında elin yıkanmasını müstehap görmüşlerdir. Ahmed İbn Hanbel ise hadisin sonunda "elinin nerede geceledigim bileme [25] ifadesi yer aldığından bunu sadece gece uykusuna özgü kabul etmiştir.
Râfiî el-Müsned'm şerhinde şöyle demiştir: Şöyle demek de mümkündür: "Geceleyin uyuyan kişinin uykudan sonra elini yıkamadan kaba daldırması, gündüz uyuyandan daha çirkindir".
Alimlerin çoğunluğuna göre bu hadisteki emir mendupluk bildirirken, İmam Ahmed İbn Hanbel'e göre bu gündüz uykusu değil gece uykusundan sonra farzdır. [26] Onun gündüz uykusundan sonra el yıkamayı müstehap kabul ettiği de rivayet edilmiştir. Alimlerin çoğunluğu bu kişinin elini yıkamadan abdest kabına sokması durumunda bunun suyun temizliğine zarar vermeyeceği konusunda görüş birliği etmişlerdir. İshak, Dâvud ve Taberî ise bu durumda suyun necis olacağını söylemişlerdir.
Bu hadis, abdest kabı ile ilgili olmakla birlikte gusül için kullanılan kap da buna dahil edilir. Çünkü gusülde de abdest ve fazlası vardır. "Kab"m zikredilmesi ile, eller necis olsa bile eli daldırmakla pislenmeyen su birikintisi, havuzlar dışarıda bırakılmıştır, hadisteki yasak bunları kapsamaz.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Kesin olarak bilinen şey esas alınmalıdır.
İbadette ihtiyat ile amel edilir.
Utanılacak bir şey söyleneceğinde aynı anlamı veren kinaye sözler kullanılır.
Necaseti üç kere yıkamak müstehaptır. Çünkü necasetten şüphelendiğimizde üç kere yıkamamız emrolunduğuna göre, necisliğinden emin olduğumuz yi üç kere yıkamak haydi haydi gerekli olur. .

27. Ayakları Yıkamak Ve Çıplak Olarak Ayaklar Üzerine Mesh Etmemek

163- Abdullah İbn Amr şöyle demiştir:
Bir yolculukta Hz. Peygamber bizden arkada kalmışü. ikindi vakti girdiğinde bize yetişti. Biz abdest alırken ayaklarımıza mesh yapıyorduk. Hz. Peygamber en yüksek sesi ile iki veya üç kere şöyle bağırdı.
"Ateşte yanacak topukların vay haline!"

Açıklama

Hadisten ilk anda anlaşıldığına göre bu yolculukta Abdullah İbn Amr da vardı. Müslim'in bir rivayetinde yer aldığına göre bu yolculuk Mekke'den Medine'ye yapılıyordu. Bunun, kaza umresi sırasında meydana gelmiş olması da mümkündür. Çünkü Abdullah İbn Amr'm hicreti, o zaman veya ona yakın bir zamanda olmuştu.
Sahabenin abdestli olduğu için veya suya kavuşma umuduyla bu namazı geciktirmiş olması da mümkündür. Müslim'in şu rivayeti bunu göstermektedir: "Yolda suya rastladığımızda bir grup ikindide acele etti". Yani ikindinin vakti yaklaştı, onlar da acele ederek hemen abdest aldılar.
Ayaklarımıza mesh ediyorduk": Buharı bu ifadeden, Hz. Peygamber'İn onları yadırgama sebebinin ayakların bir kısmının yıkanması değil, meshedilmesi olduğu sonucunu çıkarmıştır. Bu sebeple konu başlığında "ayaklar üzerine mesh etmemek" şeklinde bir ibare kullanmıştır.
Hadisin Arapça aslında geçen "veyl" kelimesinin ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu konudaki en güçlü görüş İbn Hibban'ın Sahih'inde Ebû Said'den merfu olarak rivayet ettiği "Veyl cehennemde bir vadidir" hadisidir.
Hz. Peygamber'İn abdest alma şeklini anlatan mütevatir hadisler onun ayaklarını yıkadığını ifade etmektedir. Hz. Peygamber bunu yaparken Allah'ın abdest İle ilgili ayetteki emrini açıklamaktadır.
Abdurrahman îbn Ebî Leyla şöyle demiştir: "Resûlullah'ın senem ashabı ayakların yıkanması konusunda icma etmiştir."
Topukların vay haline" sözünün anlamı, yıkama konusunda kusurlu davranan topukların sahiplerinin vay haline demektir.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bilmeyen kişiye öğretilir.
Bir mesele anlaşılsın diye, yadırgama maksadıyla ses yükseltilebilir, mesele tekrarlanabilir.

28. Abdest Alırken Ağza Su Vermek (Mazmaza Yapmak)

İbn Abbas ve Abdullah İbn Zeyd bunu Hz. Peygamber'den rivayet etmişlerdir.
164- Hz. Osman'ın azadlısı Humran'dan rivayet edildiğine göre Hz. Osman abdest almak için su istedi. (Su gelince) kaptan ellerine su dökerek ellerini üç kere yıkadı. Sonra sağ elini kaba soktu ağzını çalkaladı, burnuna su verdi ve sümkürdü. Sonra üç kere yüzünü yıkadı. Sonra üç kere dirseklere kadar kollarını yıkadı. Sonra başını mesnetti. Sonra her bir ayağını üçer kere yıkadı. Sonra şöyle dedi: Hz. Peygamber'in benim aldığım gibi abdest aldığını gördüm. O şöyle buyurdu:
"Kim benim bu aldığım abdest gibi abdest alır, sonra içinden bir şey geçirmeksizin iki rekat namaz kılarsa Allah onun geçmiş günahlarını bağışlar".

Açıklama

Bazıları kişinin içinden bir şey geçirmemesi ile kasdedilenin ihlas veya kişinin kendini beğenmemesi oiduğunu söylemişlerdir. Kişi kendi nefsinde bir meziyet görerek kendini beğendiğinde durumunun değişerek kibirlenmesinden ve helak oimasından korkulur.

29. Topukların Yıkanması

İbn Sîrin abdest aldığında yüzük yerini yıkardı
165- Muhammed İbn Ziyad şöyle demiştir: Biz abdest kabındaki sudan abdest alırken Ebû Hureyre bize uğrar ve şöyle derdi: Abdestinizi tam alın. Çünkü Ebû'l-Kâsım şöyle buyurdu:
Ateşten dolayı vay topukların haline".

Açıklama

İbn Sîrin abdest aldığında yüzüğünü oynatarak yüzük yerini yıkardı. Bundan yüzüğün geniş oiduğu ve hareket ettirildiğinde suyun yüzük yerine ulaştığı anlaşılır.
Ebû Hureyre abdest alanlarda kusurlu bir davranış gördüğünden ve onlar adına korktuğundan "abdestinizi tam alın" demiş olabilir.
Hz. Peygamber'den künyesi ile yani Ebu'î-Kâsim diye söz etmek güzel olmakla birlikte, onu peygamberlik vasfı ile nitelemek daha güzeldir.
Bu hadis, âlimin fetva verdiğinde, dinleyenlerin aklında daha iyi kalsın diye delili ile zikretmesi gerektiğini gösterir.

30. Ayaklarını, Sandaletlerin (Ayakkabı Ların) Cindeyken Yıkamak, Sandaletin (Ayakkabının) Üzerine Mesh Yapmamak

166- Ubeyd îbn Cüreyc, Abdullah İbn Ömer'e şöyle dedi:
"Ey Ebû Abdurrahman! Arkadaşlarından hiç kimsenin yapmadığı dört şeyi senin yaptığını görüyorum" dedi.
Abdullah İbn Ömer: "Bunlar nedir ey İbn Cüreyc?" dedi.
İbn Cüreyc: "Kâbenin rükünlerinden yalnızca Yemanî rükünlerine el sürdüğünü, deri sandalet giydiğini ve sarı boya kullandığını görüyorum. Görüyorum ki sen Mekke'de iken insanlar hilali gördüğünde telbiye getirdikleri halde sen terviye gününe kadar telbiye getirrniyorsun".
Abdullah İbn Ömer şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber'in Yemanî rükünlerinden başkasına dokunduğunu görmedim.
Deri sandalet giymeme gelince; Ben Hz. Peygamber'in kılsız deriden sandalet giydiğini ve (ayakları) onların içindeyken abdest aldığını gördüm. Bu yüzden ben de onları giymeyi seviyorum.
Sarı boyaya gelince; Ben Resûlullah'm sarı boya ile boyadığını gördüm. Ben de onunla boyamayı seviyorum.
Telbiye getirmeye gelince; Ben Hz. Peygamberin bineği hareket için hazır olmadıkça telbiye getirdiğini görmedim.[27]

Açıklama

Mestlerde olduğunun aksine sandaletler (ayakkabılar) üzerine mesh yapmak yeterli olmaz. Tahavî, sandaletlere mesh yapmanın yeterli olmayacağına, kişinin iki ayağı görünecek şekilde mestin yırtılması halinde buna mesh yapılamayacağı konusundaki icmayı delil getirmiştir. Tahavî şöyle demiştir: "Sandaletler de böyledir. Çünkü onlar ayakları örtmez". Bu istidial sahih olmakla birlikte zikredilen İcma konusunda kendisine İtiraz edilebilir.
Kabe'nin dört rüknü vardır. İbn Cüreyc'in sözünden ilk anda sahabeden İbn Ömer dışındakilerin diğer rükünlerin tümüne el sürdüğü anlaşılmaktadır. Muaviye ve İbnü'z-Zübeyr'in bunu yaptığı sahih olarak nakledilmiştir. Bu mesele Hac bölümünde gelecektir.
Terviye günü Zilhicce'nin sekizinci günü (yani Arefe'den bir önceki gün)dür.

31. Abdest Ve Gusülde Sağdan Başlamak

167- Ümmü Atıyye şöyle demiştir:
Hz. Peygamber (vefat eden) kızının yıkanması sırasında kadınlara şöyle buyurdu:
"Sağ tarafından ve abdest azalarından başlayın.[28]
168- Âİşe anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber ayakkabı giymede, saçını-sakahnı taramada, abdest almada, (hasılı) bütün İşlerde sağdan başlamayı severdi.[29]

Açıklama

Hz. Peygamber'in sağ taraftan başlamayı sevmesinin sebebi şu olabilir: Ashab-i yemin (amel defterini sağ taraftan alacak olanlar) cennetlik olduğu için, o da bununla tefeül ediyordu.

Hadislerden Çıkan Bazı Sonuçlar

Tarama, yıkama ve tıraş olmada başın sağ yarısından başlamak müstehap-tır. "Tıraş olma vücuttan bir şeyi giderme olduğu İçin bunda soldan başlanır" denilemez. Aksine bu da ibadet ve süslenmedir. Başı tıraş ederken sağ yarısından başlama konusu yakında gelecektir.
Ayakkabı giyerken sağdan, çıkarırken soldan başlanır. Abdestte önce el ve ayak yıkanırken önce sağdan başlanır. Gusül yaparken de vücudun sağ yansından başlanır.
Bu hadis imamın sağında namaza durmaya, caminin sağ tarafında namaz kılmaya, yeme ve içmede sağdan başlamanın müstehap olduğuna delil getirilmiştir. Buharı hadisi, bu konularla ilgili bölümlerin tümünde nakletmiştir.
Nevevî şöyle der: Şereflendirme ve süslenme anlamı taşıyan durumların tümünde sağdan başlama, dinde yerleşik bir kuraldır. Şereflendirme ve süslenme anlamının zıddını barındıran durumlarda ise soldan başlama müstehaptır. Alimler abdestte sağ organları Önce yıkamanın sünnet olduğu konusunda icma etmişlerdir. Buna aykırı olarak abdest alan kişi fazileti kaçırmış olmakla birlikte abdesti tamdır.
Büyük ilim adamı Üstad Muvaffak (İbn Kudâme) el-Muğnîde "Bunun farz olmadığı konusunda bir görüş ayrılığı bilmiyoruz" demiştir.

32. Namaz Vakti Geldiğinde Abdest İçin Su Aramak

Hz. Âişe şöyle demiştir: "Sabah namazı vakti girdi, su arandı ancak bulunamadı. Bunun üzerine teyemmüm (âyeti) indirildi."
169- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
Resûlullah'ı bir ikindi vakti girdiğinde gördüm. İnsanlar su arıyorlardı ancak bulamadılar. Hz. Peygamber'e abdest suyu getirildi. Hz. Peygamber bu kabın içine elini koydu ve insanların bu kaptan abdest almalarını emretti. Suyun onun parmaklarının arasından kaynadığını gördüm. Bu su ile hiçbir kimse dışarıda kalmaksızın herkes abdest aldı.[30]

Açıklama

Hz. Aişe'nin yukarıdaki sözü, teyemmüm âyetinin inişi olayı ile ilgili hadisinin bir bölümüdür. Bunun tamamı Teyemmüm bölümünde gelecektir.[31]
Ibnü'l-Münzir şöyle demiştir: Buhârî bu başlığı seçmekle, namaz vakti girmeden önce abdest almak için su aramanın gerekli olmadığına delil getirmek istemiştir. Çünkü Hz. Peygamber sahabenin su aramayı geciktirmesini yadirgamamıştır, bu da aramanın geciktirilmesinin caiz olduğunu gösterir. Bu hadisle ilgili ayrıntılı açıklama Peygamberlik Mucizeleri bölümünde gelecektir.[32]

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Hadis, zaruret durumunda abdest almasına yeterli olacak sudan fazlasına sahip olan kişinin bunu başkaları ile paylaşmasının meşru olduğuna delildir.
Abdest alan kişinin az olan suyu avucuna alması o suyu "kullanılmış su (mâ-İ müsta'mel) kılmaz.
Şafiî bu hadisi, elleri kaba sokmadan önce yıkama emrinin, farziyet değil mendupluk ifade ettiğine delil olarak getirmiştir.
Kadı lyaz şöyle demiştir: Bu olayı güvenilir ravilerden çok sayıda kişi, bir grup sahabeden rivayet etmiştir. Hatta sahabeden hiç kimsenin bu rivayetlere tepki gösterdiği de rivayet edilmemiştir. Bu durumda bu olay Hz. Peygamber'in kesin olarak sabit olmuş mucizelerinden kabul edilir.

33. Kişinin Saçını Yıkamak İçin Kullandığı Su

Atâ, insan saçlarından İp ve urgan yapılmasında bir sakınca görmezdi. Yine o köpeğin artığında ve mescitte geçtiği yerde de bir sakınca görmezdi {bunların necis olduğunu düşünmezdi).
Zührî şöyle demiştir: "Köpek bir kaptaki sudan içtiğinde, şayet abdest alacak başka su yoksa bu su ile abdest alınır."
Süfyan-ı Sevrî şöyle demiştir: Bu fıkhın ta kendisidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur; "...su bulamazsanız teyemmüm ediniz".[33] Burada su vardır. Ancak kişi bunun temiz olup olmadığından şüphe etmektedir. Bu durumda hem bu su İle abdest alır, hem de teyemmüm yapar.

Açıklama

Bölüm başlığı "insanın başını yıkamak için kullandığı suyun hükmü" anlamına gelmektedir. Bunârî bunun hükmünün temizlik olduğuna işaret etmektedir. Çünkü gusül yapan kişinin gusülde kullandığı suya saçından kıllar düşebilir. Şayet bu kıllar necis olsaydı, suya düştüğünde suyu da necis yapardı. Hz. Peygamber'in gusül yaparken bundan sakındığı nakledilmemiştir. Aksine o, ileride geleceği üzere saç diplerini ovalardı. Bu, çoğunlukla bazı kılların kopmasına yol açar. Bu da içine insan saçı düşen suyun temiz olduğunu gösterir. Bu, alimlerin çoğunun görüşüdür.
Eti yenmeyen, boğazlanmış hayvanın kıllarına gelince bu konuda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Görüş ayrılığının temelinde de şu husus vardır: Kıl şayet canlı ise hayvanın ölümüyle necis olur, canlı değilse necis olmaz. Şâfiîler'de daha sahih kabul edilen görüşe göre, kıl hayvanın ölmesi ile necis olur. Âlimlerin çoğunluğu buna muhalif görüş belirtmişlerdir.
Süfyan-ı Sevrî âyetin genel ifadesini esas almayı "fıkıh" olarak nitelemiştir. Bu da âyette yer alan "su bulamazsanız" ifadesidir. Çünkü bu olumsuz cümlede belirlilik takısı almamış bir kelime olduğundan tahsis edildiğine dair bir delil bu-İunmadıkça genellik ifade eder.
Köpeğin yalaması ile kaptaki suyun necis olması, ilim ehlinin ittifakla kabul ettiği bir husus değildir. Bu sebeple Süfyan kendi görüşü olarak ihtiyaten teyemmüm almayı da eklemiştir.
Bazı imamlar "böyle bir durumda kişinin bu suyu döktükten sonra teyemmüm alması daha evlâdır" demişlerdir.
Doğrusunu Allah bilir.
170- îbn Şîrîn şöyle demiştir: Abîde'ye şöyle dedim: "Elimizde Hz. Peygamber'in (saç veya sakal) kıllarından var. Biz Enes (veya Enes'in ailesi) aracılığı ile bunu elde ettik".
Abide şöyle dedi: "Benim elimde O'ndan şefe bir kılın bulunması benim için dünyadan ve dünyadakilerden daha sevimlidir.[34]
171- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah başını tıraş ettirince onun saçının kıllarından alan ilk kişi Ebû Talha oldu.

Açıklama

Buhârî bu eseri nakletmekle, Ebû Talha'nın elde ettiği saç kılının onun ailesinde kaldığını, sonra da onların azatlılarına geçtiğini belirtmek istemiştir. Çünkü Muhammed'in babası Şîrîn, Enes İbn Mâlik'in azatlısı idi. Enes ise Ebû Talha'nın üvey oğlu idi.
Bu hadisin konu aleyhi ve başlığı ile ilgisi şudur: Saç kılı temizdir. Şayet öyle olmasaydı Hz. Peygamber'in saç kılını saklamazlardı ve Abîde kendisinde onun bir saç kılı bulunmasını istemezdi. Saç kılı temiz olduğuna göre, bu saç kılını yıkamada kullanılan su da temizdir.
Ebû Talha el-Ensârî , Enes'in annesi olan Ümmü Süleym'in kocası idi.
Bu hadisi Müslim, İbn Sîrîn'den şu lafızla rivayet etmiştir: Hz. Peygamber nem. şeytan taşlayıp kurbanını kestikten sonra berber onun saçının sağ tarafını kesti. Sonra Hz. Peygamber Ebû Talha'yı çağırarak saç kıllarından ona verdi. Sonra berber saçın sol tarafını kesti. Hz. Peygamber sol tarafın kıllarından da Ebû Talha'ya vererek şöyle buyurdu: "Bunları insanlara dağıt.[35]

Hadislerden Çıkan Bazı Sonuçlar

Nevevî şöyle demiştir: Bu hadis, başı tıraş etmede sağdan başlamanın müstehap olduğunu göstermektedir. Bu, Ebû Hanife hariç alimlerin çoğunluğunun görüşüdür.
İnsan kılı temizdir. Âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir, mezhebimizde (Şâfiîlerde) sahih olan görüş de budur.
Hz. Peygamber'in saç kılı ile teberrük etmek ve bunu edinmek caizdir.
Atiyye ve hediye konusunda sahabe arasında paylaşım söz konusudur.
Ben (İbn Hacer) de derim ki: Paylaşım eşitliği gerektirmez.
Bir şeyi başkasına dağıtmayı üstlenen kişiye başkalarından daha fazla verilebilir.
172- Ebû Hureyre, Resûlullah'm şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Birinizin kabından köpek su içerse o kabı yedi kere yıkasın".

Açıklama

Muvatta'da da "içerse" diye rivayet edilmiştir. Ebû Hureyre'den hadisi rivayet eden çoğunluk ise "içerse" değil "yalarsa" şeklinde rivayet etmişlerdir.
Hadisten ilk anda bu hükmün bütün kaplar için geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yıkamanın sebebinin köpeğin kabı necis kılması olduğunu söylersek, hüküm çok değil az su bulunduğunda geçerli olur.
Yıkasın" emri, yıkamanın derhal yapılmasını gerektirir. Ancak çoğunluk, kişinin o kabı kullanmak istemesi durumu hariç, derhal yıkamanın müstehap olduğunu söylemiştir.
Mâlik'in rivayetinde toprakla yıkamaktan bahsedilmemiştir. Ebû Hureyre'den yapılan rivayetlerde yalnızca İbn SMn'in rivayetinde toprakla yıkamadan bahsedilmektedir. İbn Sîrîn'den hadisi nakledenler toprakla yıkamanın ne zaman yapılacağı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Müslim ve diğer bazı hadisçilere göre kabı yedi kere yıkamanın ilki toprakla yapılır. Bu, çoğunluğun İbn Sîrîn'den rivayetidir. Bu hem çoğunluk hem de daha iyi ezberlenmiş olması bakımından ayrıca da anlam bakımından tercihe şayandır. Çünkü sonuncu yıkama toprakla olsa kabın bir kez daha su İle yıkanması gerekli olur.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Necis olan şey sıvı olduğunda, necislik hükmü bu sıvının temas ettiği diğer şeylere de geçer.
Sıvıların bir bölümüne necaset düştüğü zaman sıvının tümü necis olur.
Sıvı necis olduğunda onun içinde bulunduğu kap da necis olur.
Az miktarda su, içine necasetin düşmesi ile değişmese bile necis olur. Çünkü köpeğin yalaması çoğunlukla kabın içindeki suyu değiştirmez.
Necasetin suya temas etmesi ile suyun necasete temas etmesinin hükmü farklıdır. Çünkü necasetin bulunduğu yere su dökmek (suyu temas ettirmek) emredilmiştir.
Bu hadisten ilk olarak anlaşılan anlam, Mâliki ve Hanefîler'in konu ile ilgili hükümlerine aykırıdır. Mâlikîler, kendilerinden nakledilen meşhur görüşe göre yedi kez su ile yıkamayı kabul ettikleri halde, toprakla yıkamayı gerekli görmemişlerdir. Çünkü toprakla yıkamak, Mâlik'in rivayetinde yoktur. Mâlikîler'den el-Karafî bu kondaki hadislerin sahih olduğunu söylemiştir. Mâliki imamlar bunu nasıl gerekli görmemiş hayret doğrusu! Hanefîler ise ne yedi kere yıkamayı ne de toprakla yıkamayı gerekli görmüşlerdir.
173- Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'den şunu rivayet etmiştir:
"Bir adam, susuzluktan ıslak toprağı (çamuru) yalayan bir köpek gördü. Ayakkabısı ile (kuyudan) köpeğe su çıkarıp, susuzluğunu gide-rinceye kadar köpeğe su içirdi. Allah da onun bu yaptığını kabul ederek kendisini cennete koydu".

Açıklama

Buhârî bu hadisi, köpeğin artığının temiz olduğuna delil getirmiştir. Çünkü hadisten ilk anda anlaşıldığına göre söz konusu adam köpeğe ayakkabısı ile su vermiştir. Buhârî'nin bu delili getirmesinin "Bizden önceki dinlerin hükümleri (şer'u men kablena), bizim hakkımızda da geçerlidir" kabulüne dayandığı, oysa bunun ihtilaflı bir mesele olduğu, söylenerek Buhârî'ye itiraz edilmiştir. Şayet bizden önceki dinlerin hükümlerinin bizim hakkımızda da geçerli olduğunu kabul edersek, bunlar yalnızca neshedilmemiş {yürürlükten kaldırılmamış) hükümlerde söz konusu olur. Bu kabul edilse bile delil getirme gerçekleşmez. Çünkü adam ayakkabısı ile kuyudan aldığı suyu başka bir şeye boşaltarak köpeğe içirmiş veya köpeği suladıktan sonra ayakkabısını yıkamış yahut da bundan sonra o ayakkabıyı giymemiş olabilir.
Bu hadis ile ilgili ayrıntılı açıklama Su İçme bölümünde gelecektir.[36]
174- Hamza İbn Abdullah, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Resûlullah salkır zamanında köpekler işerdi, mescide girer çıkardı da bundan dolayı (mescidi yıkamak için) hiç su serpmezlerdi.

Açıklama

Münzirî şöyle demiştir: Bu şu anlama gelir; köpekler mescit dışında kendilerine ait yerlere işerdi, sonra da mescidin içine girer çıkardı. Çünkü o devirde mescidin kapısı yoktu. Köpeklerin mescidi işeme yeri olarak kullanmalarına ashabın müsaade etmiş olmaları düşünülemez.
MünzİrÎ'nin bu görüşüne şu şekilde itiraz edilmiştir: Köpeğin sidiğinin de tıpkı kedi gibi temiz olduğu kabul edilirse bunu yapmış olmaları uzak görülemez.
Bu konuda doğruya en yakın olan şudur: Bu, aslolanm mübahlık olduğu ilk devirlerdedir. Sonradan mescitleri şereflendirme ve temiz tutma emri söz konusu olmuş ve mescitlere kapı yapılmıştır.
175- Adiy İbn Hatim şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'e soru sordum o da bana şöyle cevap verdi:
(Av için) eğitilmiş köpeğini ava gönderirsen ve köpek avı öldürürse o avı ye. Şayet köpek o avdan yerse sen yeme, çünkü (bu durumda) köpek, avı kendisi için tutmuştur".
Ben şöyle dedim: "Ben köpeğimi gönderdiğimde yanında başka bir köpek daha bulursam (ne yapayım)?"
Hz. Peygamber O avı yeme. Çünkü sen yalnızca kendi köpeğin için (onu gönderirken) besmele çektin, başka bir köpek için besmele çekmedin.[37]

Açıklama

Adiy, Hz. Peygamber'e av köpeklerinin hükmünü sormuştur.
Buhârî'nin bu hadise burada yer vermesinin sebebi, köpeğin artığının temiz olduğu şeklindeki kendi görüşünü delillendirmektir. Hadisin konu başlığına uyumu, konu başlığında "köpeğin artığından" bahsedilmiş olmasıdır.
Hz. Peygamber köpeğin avladığı hayvanı yemeye izin vermiş ve bunu köpeğin ağzının değdiği yeri yıkama şartı ile sınırlanmamıştır. Buhârî işte bunu delil olarak getirmektedir.

34. Abdestin Yalnızca Ön Ve Arkadan Çıkan Şey Sebebiyle Gerekli Olduğunu Kabul Eden Kimselerin Görüşü

Yüce Allah "...yahut biriniz tuvaletten gelirse.[38] buyurmuştur.
Ata, makadmdan kurtçuk veya cinsel organından bit çıkan kimse hakkında "abdestini yenilemesi gerekir" demiştir.
Câbir İbn Abdullah şöyle demiştir: "Kişi namazda iken kahkaha ile gülerse abdestini tekrarlamaksızın namazını yeniden kılar."
Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Kişi abdestli iken saçını koparır, tırnağını keser veya mestlerini çıkarırsa yeniden abdest alması gerekmez."
Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Abdest ancak hadesten (abdestsizlikten) dolayı gerekir."
Câbir'den rivayet edildiğine göre "Hz. Peygamber saikam! Zâtü'r-rikâ gazvesinde idi. Birine namaza iken ok atıldı. Adamdan çokça kan geldiği halde adam rüku ve secde etti, namazına devam etti."
Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Müslümanlar ötedenberi yaraları ile birlikte (yaralarından kan geldiği halde) namaz kılmaya devam ederler."
Tavus, Muhammed İbn Ali, Atâ ve Hicazlılar "Kandan dolayı abdest gerekmez" demişlerdir.
İbn Ömer sivilcesini sıktı, ondan kan çıktı ancak abdest almadı. İbn Ebî Evfâ kan tükürdüğü halde namazına devam etti.
İbn Ömer ve Hasan-ı Basrî kan aldıran (hacamat yaptıran) kimse hakkında "Kan aldırdığı yerleri yıkaması dışında başka bir şey yapmasına gerek yoktur" demişlerdir.

Açıklama

Bu bölüm başlığında, bedende ön ve arkadan başka yerlerden çıkan bir şey sebebi ile abdesti gerekli görmeyenlerin görüşlerine yer verilmiştir. Buharı bununla, bedenden ön ve arka dışında çıkan kusmuk, kan aldırma vb. şeylerden dolayı abdesti gerekli gören muhalif görüşe işaret etmiştir.
Şöyle denilebilir: (Ön ve arkadan çıkan şeyler dışında) abdesti bozmada dikkate alman durumlar şu ikisine indirgenebilir:
1. Uyku (çünkü uyku kişiden yel çıkma ihtimalini barındırır),
2. Kadına dokunmak, kendi cinsel organını tutmak (çünkü bunlar erkekten mezi çıkma ihtimalini barındırır).
Zâtü'r-rikâ gazvesi hakkında ayrıntılı açıklama ileride gelecektir.[39]
Buhârî Zâtü'r-rikâ gazvesi ile ilgili hadisten sonra Hasan-ı Basrî'nİn "Müslümanlar ötedenberi yaralan ile birlikte (yaralarından kan geldiği halde) namaz kılmaya devam ederler" sözüne yer vermiştir. Buradan ilk anda Buhârî'nin namazda kan çıkmasının namazı bozmayacağı görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. fitekim Hz. Ömer'in yarasından kan çıktığı halde namaz kıldığı sahih olarak vayet edilmiştir.
Leys'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kan aldıran kişinin kan aldırdığı yeri ilmesi yeterli olur, bu şekilde namaz kılabilir. Kan aldırma yerini yıkaması gerekmez."
176- Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu öyle mistir:
"Kişi mescidde namazı beklediğinde, abdestini bozmadığı sürece amazdaymış gibi sevap alır. [40]
Yabancı bir adam: "Hades nedir ey Ebû Hureyre?" dîye sordu.
Ebû Hureyre de rediyaüâhuanh: "Sesli yellenmektir" dedi.

Açıklama

Burada kasdedilen, kişinin namazı beklediği sürece namaz sevabı almasıdır.
Yabancı bir adam ifadesi ile arap olsun ya da olmasın Arapçayı fasih olarak onuşamayan bir kimse kasdedilmektedir.
Ebû Hureyre bu hadiste abdestsizliği "sesli olarak yellenmek" şeklinde açık-ımıştır. Ebû Dâvud ve diğerlerinin rivayetindeki "Abdest ancak sesli veya sessiz ellenmekten dolayı gerekir" ifadesi de bunu desteklemektedir.
Abdestİ bozan daha şiddetli durumlar bulunduğu halde Ebû Hureyre'nin 'alnızca bu ikisini zikretmesinin sebebi, kişiden mescitte genellikle bu ikisi dışın-iakilerin çıkmamasıdır. İlk anda anlaşıldığına göre soru da zaten özel bir abdest-izlik, yani çoğunlukla namazda karşılaşılan abdestsizlik ile ilgili olarak sorul-nuştur. Nitekim Abdest bölümünün başında buna işaret edilmiştir.[41]
111- Abbâd İbn Temîm, amcasından o da Hz. Peygamber'den şunu rivayet etmiştir:
"Kişi bir ses veya koku duymadıkça namazını terk etmesin."
178- Muhammed İbnü'l-Hanefiyye, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Ben kendisinden çok mezi gelen bir kimseydim. Bunu Resûlullah'a sormaktan utandım. Mikdâd İbnü'l-Esved'e sormasını emrettim. O da Hz. Peygamber'e bunu sordu.
Hz. Peygamber saflaiiahu aleyhi vfe seiiem "Ondan (meziden) dolayı abdest gerekir"' buyurdu.

Açıklama

Bu konuda açıklama Gusül bölümünde gelecektir.[42]
İlim bölümünün başında bu hadisin başka bir yolla rivayeti geçmişti.
Buhâri hadisi burada, iki çıkış yolunun birinden (erkeğin cinsel organından) çıkan mezinin abdesti gerektirdiğine dair delil olarak getirmiştir.
179- Zeyd İbn Hâlid şöyle demiştir:
Osman İbn Affan'a: "Kişi eşiyle ilişkide bulunduğunda kendisinden meni gelmezse (ne olur)?" diye sordum.
Osman şöyle dedi: "Namaz abdesti gibi abdest alır, ayrıca cinsel organını yıkar". Hz. Osman "Bunu Resûlullah'tan duydum" dedi.
Bunu Ali, Zübeyr, Taiha ve Ubey İbn Kâ'b'a radonu a™ sordum onlar da böyle (aynı şeyi) söylediler.[43]

Açıklama

Bu hadisin hükmü ile ilgili açıklama Gusüî konusunun sonunda gelecek. Orada bu hükmün mensuh (yürürlükten kaldırılmış) olduğunu açıklayacağız.
180- Ebû Saîd el-Hudrî şöyle demiştir:
Resûlullah ensardan bir adamı çağırttı. Adam başından sular damlayarak geldi.
Hz. Peygamber: "Galiba seni aceleye getirdik" buyurdu.
Adam: "Evet" dedi.
Resûlullah İşin aceleye gelirse (yahut meni gelmezse) abdest alman gerekir (bu yeterlidir)' buyurdu.

Açıklama

"Galiba seni aceleye getirdik": Yani cinsel ilişki ihtiyacını tamamlamadan çağırdık. Bu hadis, karineleri esas almanın caiz olduğunu göstermektedir. Çünkü sahâbî, gusü! yaparak Hz. Peygamber'in emrine icabet etmekte gecikti..Bu sebeple normal olan duruma, yani Hz. Peygamber'in emrine derhal uymaya ters davranmış oldu. Hz. Peygamber adamın üzerinde yıkanma izlerini görünce, onun meşgul olduğunu anladı. Adam Hz. Peygamber'in çağrısına uymak İçin cinsel ilişkiyi yarıda kesmiş olabileceği gibi, boşalmış da olabilirdi.
Soru da bunun hakkında olmuştur.
Hz. Peygamber'in adamın geç kalmasını eleştirmemesi, taharete devam etmenin müstehap olduğunu göstermektedir. Bu durum, Hz. Peygamber'in emrine icabet etmenin gerekli kılınmasından önce olmuş gibidir. Çünkü farz olan bir şey müstehap bir şey, için geciktirilmez.
İtbân, evinde namazgah edinebilmek İçin Hz. Peygamber'den evine gelerek orada namaz kılmasını istemiş, Hz. Peygamber de bu isteğe olumlu karşılık vermiştir. Yukarıdaki hadis bu olayia ilgili olabilir. Itbân, Hz. Peygamberle sefeır birlikte namaza hazır olabilmek için guslü önce yapmış olmalıdır.

35. Kişinin Arkadaşına Abdest Aldırması

181- Üsâme İbn Zeyd'den rivayet edildiğine göre Resûlullah aleyhi ve
Arafattan dönerken dağdaki yolda inip tuvalet ihtiyacını gördü. Ben ona su döktüm o da abdest aldı.
Ben; "Namaz mı kılacaksın Ey Allah'ın Resulü?" diye sordum.
Hz. Peygamber satöhu aleyhi ve senem: "Namaz ileride kılınacak" dedi.

Açıklama

Burada kişinin başkasına abdest aldırmasının hükmü yer almaktadır. Buhârî bu hadisi, abdest alırken başkasından yardım İstemeye delil olarak getirmiştir. Ancak mekruhluğun abdest almada zorluk veya ihtiyaç bulunmaması durumuna özgü olduğunu kabul edenler hakkında bu Usame hadisi delil olmaz. Çünkü bu olayda Hz. Peygamber yolculukta idi (yani abdest almada bir zorluk bulunuyordu).
182- Muğîre İbn Şu'be'den rivayet edildiğine göre o bir yolculukta Resûlullah ile birlikteydi. Hz. Peygamber aifehu tuvalet ihtiyacını görmek için gitti. Muğîre Resulullah'ın ve seiiem eline su döküyor, o da abdest alıyordu. Hz. Peygamber yüzünü ve kollarını yıkadı, mestleri üzerine ise mesh etti.[44]

Açıklama

Bu hadisle ilgili geniş açıklama Mestler üzerine Mesh konusunda gelecektir. Bu hadisin burada getirilmesinin sebebi abdest alırken başkasından yardım isteme konusunu delillendirmektir.
İbn Battal şöyle demiştir: Bu, namazın aksine kişinin başkasından yardım alabileceği, Allah'a yaklaştırın fiillerdendir. Buhârî, abdest sırasında Hz. Peygam-ber'e su dökülmesinden, kişinin başkasına abdest aldırmasının caiz olduğu sonucunu çıkarmıştır. Her İki hadis de su dökme konusunda yardım almanın mekruh olmadığını göstermektedir. Yine suyu getirmekte ise mekruhluk hiç yoktur. Doğrudan abdest aldırmaya gelince bu hadisler buna delil olmaz. Evet, bu konuda hiç yardım almaması müstehaptır.

36. Abdestini Bozduktan Sonra Kuran Okumak Vb. Fiiller

Mansûr, İbrahim en-Nahaî'den şunu rivayet etmiştir: Hamamda Kur'an okumakta bir sakınca yoktur. Kişi abdestsiz olarak mektup yazabilir.
Hammâd da İbrahim en-Nahaî'den şunu rivayet etmiştir: Şayet hamamda-kilerin üzerinde izar (peştamal) varsa onlara selam ver, yoksa selam verme.

Açıklama

Burada "hades" kelimesi ile küçük abdestsizlik kasdedilmektedir.
Mansûr şöyle demiştir: İbrahim'e hamamda Kur'an okumanın hükmünü sordum, o da "Hamamlar içinde Kur'an okumak için yapılmamıştır" dedi.
Ebû Hanife'nin bunu mekruh gördüğünü aktarmıştım.
Öğrencisi İmam Muhammed İbnü'l-Hasen ve Mâlik ise bunun mekruh olmadığını söylemişlerdir. Çünkü bu konuya öze! bîr delil yoktur.
Subkî (el-Kebîr) bunun mekruh olmadığı görüşünü tercih etmiş ve şunu delil getirmiştir: Kişinin Kur'an okuması ve Kur'an'ı çokça okumak dince istenen bir şeydir. Abdestsizlik ise kişinin çokça karşılaştığı bir durumdur. Şayet abdestsiz Kur'an okumak mekruh olsaydı, pek çok hayır kaçmış olurdu. Hamamda Kur'an okumaya gelince, şayet okuyan temiz bir yerde ise ve avret yerinin açılması gibi bir durum söz konusu değil ise mekruh olmaz, aksi takdirde mekruh olur.
Mektup yazmaya gelince; mektuplara genelde besmele ile başlandığından soru soran kişi, abdestsiz olan kişinin mektup yazmasını mekruh zannettiği için bu soruyu sormuştur.
183- Abdullah İbn Abbas'm azatlısı Küreyb'in rivayet ettiğine göre Abdullah Ibn Abbas bir gece Hz. Peygamberin eşi -kendisinin de teyzesi Meymûne'nin yanında kaldı. (İbn Abbas şöyle anlatmaktadır):
"Başımı yastığın enine koyarak uzandım. Resûlullah ile hanımı (Meymüne) ise yastığın boyuna koyarak uzandılar. Gece yarısı, yahut biraz önce veya biraz sonra uyandı. Uykuyu gidermek için eliyle yüzünü silmeye başladı. Sonra Âl-i İmran sûresinin son on ayetini okudu. Sonra kalkıp asılı duran küçük kırbaya uzandı. Ondaki sudan güzelce abdest aldı. Sonra namaza durdu."
(İbn Abbas diyor ki):
"Ben de kalktım, onun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim, sol yanına durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup büktü. Sonra iki rekat, sonra iki rekat, bir daha iki rekat, ardından iki rekat, iki rekat, iki rekat daha kıldı, sonra da tek rekat (vitir) kıldı. Ardından müezzin gelinceye kadar uzandı. Sonra yine kalktı, hafif iki rekat kıldıktan sonra çıkıp sabah namazını kıldırdı."

Açıklama

İbn Battal ve ona tabî olanlar şöyle demişlerdir: "Bu hadis, abdestsiz olarak Kur'an okumayı mekruh görenleri reddetmeye delildir. Çünkü Hz. Peygamber bu âyetleri uykudan uyandığında abdest almadan önce okumuştur."
İbnü'l-Müneyyir ve başkaları ise bunu eleştirerek şöyle demişlerdir: Bu, onun uyumasının abdesti bozduğunu kabul edersek geçerli olur. Oysa durum böyle değildir. Çünkü O Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz" buyurmuştur. Uyandıktan sonra abdest alması ise ya abdestini tazelemek içindir.
Ben (İbn Hacer) ise derim ki; Bu, İbn Battal'ın görüşünü reddetmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in uykuda abdestini bozduğu kesin değildir.

Ancak Hz. Peygamber uyandıktan sonra abdest alınca, ilk anda onun abdestini bozduğu anlaşılmaktadır. Onun uyumasının abdestini bozmaması, uykuda iken kendisinden abdesti bozan bir durum meydana gelmeyeceği anlamına gelmez. Onun özelliği; böyle bir durum meydana gelirse, diğer insanlardan farklı olarak onun bunu biimesidir. Abdesti yenileme vb. zikredilenlere gelince bu aslolan duruma aykırıdır. Öyle görünüyor ki hadisin konu başlığı ile uyumu şuradan kaynaklanmaktadır: Kişinin yatakta hanımı ile yatması genellikle dokunma olmaksızın gerçekleşmez. (Hz. Peygamber de bunun için abdest almıştır)
Müslim, İbn Ömer'den abdesti bozduktan sonra Allah'ı zikretmeyi mekruh gördüğünü rivayet etmiştir. Ancak bu hadis Buhârî'nin şartlarına uygun değildir.

37. Ancak Ağır Baygınlıktan Sonra Abdesti Gerekli Gören Kimselerin Görüşü

184- Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma anh şöyle demiştir:
"Güneş tutulduğunda Hz. Peygamberin eşi Aişe'nin yanına geldim. Bir de baktım ki insanlar ayakta namaz kılıyorlar. Baktım ki Aişe de kalkmış namaz kılıyor."
Ona: "İnsanlara ne oluyor?" diye sordum. Eliyle gökyüzünü gösterdi. Âişe 'Sübhanallah" dedi.
Ben "Bu bir âyet (işaret) midir?"diye sordum, başıyla "Evet" diye işaret etti. Bunun üzerine ben de namaza durdum. Üzerime baygınlık çökünce (yanımdaki kırbadan) başıma su dökmeye başladım. namazı bitirince Allah'a hamd-ü sena edip
Hz. Peygamber ve şöyle buyurdu:
Daha önce bana gösterilmemiş her şey, hatta cennet ve cehennem bile bana burada gösterildi. Bana kabirlerinizde Mesih Deccal'in fitnesine benzer (veya yakın) bir şekilde imtihan edileceğiniz vahyedildi." Hadisi rivayet eden ravi, Hz. Esma'nın "benzer" kelimesini mi ."yakın" kelimesini mi kullandığında şüphe ederek ikisini de zikretmiş ve "Esma hangisini zikretti tam olarak hatırlamıyorum" demiştir.
Kabre giren kişiye sorulacak: - Bu adam (Hz. Muhammed) hakkında ne biliyorsun?
Mümin (veya kesin inançtı bir) [45] kişi: "O, Muhammeddir, Allah'ın resulüdür. Bizlere apaçık deliller ve hidayeti getirdi. Biz de onun davetine icabet ettik ve ona tabi olduk. O Muhammeddir (üç kere)" diyecek. O kişiye: "Rahat bir şekilde uyu. Senin ona kesin olarak inandığım anladık" denilecek.
Münafık (veya kalbinde şüphe bulunan) [46] kişi ise: "Bilmiyorum. İnsanların bir şeyler söylediğini duydum, ben de aynısını söyledim" diyecek.

Açıklama

Buhâri bu konu başlığını koyarak, mutlak olarak baygınlık durumunda abdesti gerekli görenleri reddetmek istemiştir.
Ibn Battal şöyle demiştir: Baygınlık insanın uzun süreli yorgunluk ve ayakta kalmasından sonra karşılaşılan bir hastalıktır. Bu da bir tür bayılmadır, ancak ondan daha hafiftir. Esma kendini korumak için başına su dökmüştür. Şayet bu baygınlık şiddetli olsaydı bayılma gibi olurdu ki bunun abdesti bozduğunda icma vardır.
Esma'nm kendi kendine başına su dökmesi o sırada duyularının çalışmakta olduğunu gösterir. Bu tür küçük baygınlık ise abdesti bozmaz.
Esma'nm fiilinin delil olan yönü şudur: O, Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılıyordu. Hz. Peygamber İse önünde-kileri gördüğü gibi arkasında namaz kılanları da görürdü. Onun Esma'nın fiiline tepki gösterdiği nakledilmemiştir. Bu hadisle ilgili bazı açıklamalar İlim bölümünde geçmişti. [47] Diğer açıklamalar ise Güneş Tutulması Namazı bölümünde gelecektir.[48]

38. Başın Tümünü Meshetmek

Çünkü Yüce Allah "Başınızı mesnedin [49] buyurmuştur. Ibnü'l-Müseyyeb şöyle demiştir: "Kadın da erkek gibi başını mesheder."
Mâlik'e "Kişinin başının bir kısmını meshetmesî yeterli olur mu?" diye soruldu, o Abdullah İbn Zeyd hadisini delil getirdi.
185- Amr İbn Yahya eî-Mâzim'nin babasından rivayet ettiğine göre bir adam Abdullah İbn Zeyd'e -yani Amr İbn Yahya'nın dedesine- "Bana Resûlullah'm nasıl abdest aldığını gösterebilir misin?" diye sordu. Abdullah İbn Zeyd "Evet" dedi ve (abdest aîmak İçin) su istedi. Eline su dökerek iki kere yıkadı. Sonra üç kere ağzını çalkaladı ve burnuna su verdi. Sonra yüzünü üç kere yıkadı, sonra kollarını dirseklere kadar ikişer ikişer yıkadı. Sonra başını iki eliyle mesnetti. Ellerini bir öne bir arkaya götürdü. Şöyle ki: Başının ön kısmından başlayarak ensesine kadar götürdü, sonra başladığı yere getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı.[50]
Said İbnü'l-Müseyyeb'den rivayet edilen sözü, İbn Ebî Şeybe muttasıl bir senetle şu şekilde rivayet etmiştir: "Erkek ve kadın meshetmede eşittir". Ahmed İbn Hanbel'den "Kadının başının ön kısmını meshetmesi yeter" dediği rivayet edilmiştir.
Âyet ve hadisin delil getirilme yönü şudur: Ayetin lafzı mücmeldir. Çünkü bu ayetteki "bâ" harfi zaid kabul edilerek "başın tümünü mesnediniz" şeklinde anlaşılmaya müsait olduğu gibi, "bâ" harfi teb'iz (bir şeyin bir kısmını ifade etme/bölme) için kabul edilerek "başın bir bölümünü mesnediniz" şeklinde anlaşılmaya da müsaittir. Hz. Peygamber'in fiili ile âyetten ilk ihtimalin kasdediidiği ortaya çıkmıştır. Onun, saçının bir kısmını meshettiği yalnızca Muğire hadisindeki "perçemine ve sarığına mesnetti" İfadesinde sabit olmuştur. Bu, başın tümünü meshetmenin farz olmadığını göstermektedir.[51]
Resûlullah'ın nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?" ifadesi öğrencinin hocasına karşı yumuşak ifade kullanmasına delildir. O, öğretimde daha etkili olması için fiilen göstermesini istemiştir.
Elini İki kere yıkadı": İmam Mâlik'in rivayetinde de bu şekilde "el" kelimesi tekil gelmiştir. Buhârî'de yer alan Vüheyb ve Süleyman İbn Bilal rivayetinde, Ebû Nuaym'daki Dâreverdî rivayetinde "iki elini üçer kere yıkadı" şeklindedir. Müslim'deki Hâlid İbn Abdullah rivayetinde de böyledir. Bu raviler hadis hafızı olup hepsi de aynı hususta bir araya gelmişlerdir. Onların fazla olarak rivayet ettikleri şey, tek bir hafızın rivayetine tercih edilir.
Bu hadis, uykudan kalkması söz konusu olmasa bile eli kaba sokmadan önce yıkamaya delildir. Nitekim bunun benzeri Hz. Osman hadisinde de geçmiştir. Burada "ellerden" kasıt yalnızca bilekten aşağı olan kısımdır.
Bu hadis, ağzı çalkalama ve burna su vermenin bir su ile yapılmasının müs~ tehap olduğuna deli! getirilmiştir. Aşağıda az sonra gelecek Haiid İbn Abdullah rivayetinde İse "tek bir avuç su ile ağzını çalkaladı ve burnuna su verdi. Bunu üç kere yaptı" deniimektedir. Bu, her defasında mazmaza ve istinşakı aynı su ile yapma konusunda açık bir ifadedir.
Alimler kolları yıkama hükmünün kapsamına dirseklerin girip girmediğinde ihtilaf etmişlerdir. Dirseklerin girdiğine, Hz. Peygamber'in saüaüâkı delil olarak getirilebilir.
Dârekutnî'de hasen bir senetle Hz. Osman'ın abdest alışı ile ilgili olarak şu rivayet yer almaktadır; "Kollarını dirseklere kadar, öyle kî pazularının kenarlarına kadar yıkadı". Yine Dârekutnî'de Câbir'den şu rivayet vardır: "Resûlullah abdest aldığında suyu dirseklerine götürürdü". Ancak bunun senedi, zayıftır.
Bezzâr ve Taberânî'de Vâil İbn Hucr'dan abdestin alınışı ile ilgili rivayette: "Kollarını, dirsekleri geçinceye kadar yıkadı" ifadesi yer almaktadır.
Şafiî el-Ümm'de şöyle demiştir: Abdestte dirseklerin de yıkamaya dahil olduğu konusunda muhalif bir görüş belirten bilmiyorum.
Başı meshederken ellerin öne ve arkaya götürülmesinin hikmeti başın iki kısmını da kaplama mesh yapmaktır.
Aşağıda gelecek Vüheyb rivayetinde "sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı" denilmektedir. Meşhur görüşe göre burada "topuk" ile ayak bileğinin iki kenarındaki küçük çıkıntılar kasdedilmektedir.

Hadîsten Çıkan Bazı Sonuçlar

Abdestin başında iki ele de su dökerek yıkamak
Aynı abdestte bazı organlar bir kere, bazıları iki kere, bazıları üç kere yıkanabilir.
Devlet başkanı, idaresindekilerden birinin evine gidebilir ve ev halkı onun ihtiyaç duyduğunu düşündükleri şeyi önceden getirebilir.
Su getirme konusunda başkasından yardım istemek mekruh değildir.
Fiil İle öğretme
Abdest almak için az miktardaki suya avucunu daldırmak suyu "kullanılmış su" hükmüne taşımaz. Çünkü Vüheyb ve diğerlerinin rivayetinde "Sonra elini kaba soktu ve yüzünü yıkadı denilmektedir.

39. Ayakları Topuklara Kadar Yıkamak

186- Amr İbn Ebu Hasen'den rivayet edildiğine göre, Abdullah Ibn Zeyd'e Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığı sordu. Abdullah İbn Zeyd de bir kap su istedi. Sonra onlara Hz. Peygamber'in abdest aldığı gibi abdest aldı. Şöyle ki: Kaptan eline su alarak ellerini iki kere yıkadı. Sonra elini kaba soktu, üç avuç su ile ağzına su verdi, burnuna su çekti ve sümkürdü. Sonra elini kaba soktu ve yüzünü üç kere yıkadı. Sonra kollarını dirseklere kadar yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve başını mesnetti. Ellerini bir kere öne ve arkaya götürdü. Sonra ayaklarını topuklara kadar yıkadı.

40. İnsanların Abdest Alırken Kullandıkları Sudan Artanı Kullanmak

Cerîr İbn Abdullah ailesine dişlerini mîsvaklamasından artan suyu kullanmalarını emretti.
187- Ebû Cuhayfe şöyle demiştir:
Resûlullah öğlenin sıcak zamanında yanımıza çıkıp geldi. Kendisine abdest alması için su getirildi, o da abdest aldı. İnsanlar abdestinden artan suyu alıp, vücutlarına sürmeye başladılar. Hz. Peygamber öğleni de, ikindiyi de iki rekat kıldırdı. Onun önünde de (sütre olarak) bir harbe duruyordu.[52]

Açıklama

Burada fazlalıktan maksat, kişinin abdest almasından sonra kapta kalan sudur.
Cerîr ile ilgili bazı rivayetlerde şöyle denilmektedir: Cerîr dişlerini misvaklar-, ken misvağın baş kısmını suya sokar sonra da ailesine; "Bu suyun fazlası ile abdest alın" derdi. Bunda bir sakınca görmezdi. Bu rivayet, ne kasdedildiğini açıklamaktadır. İbnü't-Tîn ve bazı yorumcular yukarıdaki ifadeden, erak vb. ağaçlardan koparılan çubuğun yumuşaması için konulan suyu anlayarak "Bunun suyu değiştirmediğini gösterir," demişlerdir. Buhârî de Cerîr'in bu hareketinin suyun hükmünü değiştirmediğini kasdetmiştir. Aynı şekilde yalnızca kullanmak da suyu değiştirmez, dolayısıyla ondan abdest almak yasak olmaz.
Buhârî'nin bu hadisi bu konuda, kullanılmış suyun temiz olduğuna dair delil getirmesi problemli görülmüştür. Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Misvak ağız temizleyicisidir. Misvağın karıştığı su ile abdest almak, temizleme için kullanılmış suyun abdestte kullanılması anlamına gelir.
188- Ebû Musa şöyle demiştir:
Hz. Peygamber su dolu bir kap getirilmesini istedi. Bu kapta ellerini ve yüzünü yıkadı ve kabın içine ağzından su püskürttü. Sonra kabı getirenlere (Ebû Musa ve Bilal'e) şöyle buyurdu:
"Bu sudan için ve yüzleriniz ite göğüslerinize sürün.[53]

Açıklama

Hz. Peygamber'in ağzına aldığı suyu kaba geri boşaltmasının amacı, mübarek tükürüğü ile suyun bereketlenmesini sağlamaktır.
189- İbn Şihab şöyle demiştir: Bana Mahmud İbnü'r-Rebî' -ki bu çocukluğunda, Resûlullah'ın bir kuyudan içtiği suyu yüzüne püskürttüğü sahâbîdir bildirdi;
Urve de Misver ve diğer bir kimseden rivayet etmiştir (ki bunların her biri diğerini doğrulamaktadır):
"Hz. Peygamber saüaüâhu aleyhi abdest aldığında onun abdestînden artan suyu almak İçin insanlar nerede İse birbiri ile kavgaya tutuşacaklardi."

Açıklama

Urve İbn Mesud es-Sekafî bu sözü, Kureyş kabilesine döndüğünde sahabenin Hz. Peygamber'e saiiaUshuaieyiMveseite.): ne kadar saygı duyduğunu anlatmak için söylemiştir. Onun bu sözde "kavgaya tutuşacaklardı" ifadesi mübalağa için olabilir.
190- Ca'd şöyle demiştir: Sâib İbn Yezîd'in şöyle dediğini duydum:
Teyzem beni Hz. Peygamber'e sainah-j aleyhi ve götürerek: "Ey Allah'ın Resulü! Kız kardeşimin oğlunun ayaklan ağrıyor" dedi. Hz. Peygamber aleyhi başımı okşayarak benim için bereket duası etti. Sonra abdest aldı, onun abdsst suyundan içtim. Sonra arkasında durdum. İki kürek kemiği arasında keklik yumurtası büyüklüğünde peygamberlik mührünü gördüm.[54]

Açıklama

Buhârî'nİn bu hadisleri rivayet etmesinin sebebi, kullanılmış suyun necis olduğunu kabul edenleri reddetmektir.
Ibnü'l-MünzİR şöyle demiştir: Abdest alan kimsenin organlarındaki ıslaklığın ve bu organlardan elbisesine damlayan suların temiz olduğu konusunda âlimlerin icma etmesi, kullanılan suyun (mâ-i müsta'melin) temiz olduğuna dair güçlü bir delildir. Bu suyun (temiz olmakla birlikte) temizleyici olmaması konusu ise Gusüi bölümünde gelecektir.

41. Bir Avuç Su İle Ağza Ve Burna Su Vermek

191- Rivayet edildiğine göre Abdullah İbn Zeyd su kabından ellerine su dökerek onları yıkadı. Sonra avucundaki su ile ağzına ve burnuna su verdi. Bunu üç kere tekrarladı. Sonra kollarını dirseklerine kadar ikişer kere yıkadı. Sonra başını mesnetti. Ellerini öne ve arkaya götürdü. Sonra topuklarına kadar ayaklarını yıkadı. Sonra "Resûlullah'ın abdesti işte böyledir" dedi.

42. Başı Bir Kere Meshetmek

192- Vüheyb, Amr İbn Yahya'dan o da babasından şunu rivayet etmiştir:
Amr İbn Ebu Hasan, Abdullah İbn Zeyd'e, Resûlullah'm nasıl abdest aldığını orarken gördüm. Abdullah bir kap su İstedi, sonra da onlar(a göstermek) için tbdest aldı. Şöyle ki:
Bir avuç su alarak ellerine döktü ve ellerini üç kere yıkadı. Sonra elini kaba oktu, üç avuç su ile ağzını çalkaladı, burnuna su verdi ve sümkürdü. Sonra elini taba soktu ve yüzünü üç kere yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve ikişer kere kolla-mı dirseklere kadar yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve başını mesnetti. Ellerini iaşının üzerinde bir öne bir arkaya götürdü. Sonra elini kaba soktu ve ayaklarını 'ikadı.
Bize Musa Vüheyb'den; Başını bir kere mesnetti, diye rivayet etti.
Açıklama

Yıkamanın aksine mesh, hafifletme temeli üzerine dayalı bir hükümdür. Sunda tekrar yapmak meşru olsaydı o zaman mesh, şekil açısından yıkamaya benzerdi. Başı yıkamak yeterli olsa bile, meshetme yerine yıkamanın mekruh olduğunda ittifak edilmiştir.
Meshin birden fazla olmadığının en güçlü delili İbn Huzeyme ve diğer hadis imamlarının sahih gördüğü, Abdullah İbn Amr İbnü'1-As yoluyla rivayet edilen abdestin şekli ile ilgili hadistir. Bu hadiste Hz. Peygamber abdest aldıktan sonra şöyle demiştir: "Kim bundan fazlasını yaparsa kötü bir iş ve zulüm yapmış otur". Saîd İbn Mansûr'un rivayetinde Hz. Peygamberin başını bir kere meshettiği açık olarak söylenmiştir. Bunlar başı meshederken birden fazla meshetmenin müstehap olmadığını göstermektedir.

42. Kişinin Hanımı İle Birlikte Abdest Alması

Kadının abdest aldıktan sonra kapta artan suyu ile abdest almak. Hz. Ömer bir hıristiyan kadının evinde, kaynatılmış sudan abdest aldı.
193- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:

"Resûlullah zamanında erkekler ve kadınlar birlikte abdest alırlardı."

Açıklama

Karı-Kocanın Birbirinin Kaptaki Artık Sularıyla Abdest Almaları
Hz. Ömer ile ilgili rivayetin konu başlığı ile alakası şudur: Çoğunlukla kişinin hanımı yaptığı işte kendisine tâbîdir. Buharı, erkeğin artığı ile kadının abdest almasını yasaklayanların görüşünü reddetmek gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü Hz. Ömer'in hanımının onun artığından abdest alması veya birlikte abdest almaları kuvvetle muhtemeldir. Bu sebeple bu olay "kişinin hanımı ile bir-İikte (aynı kaptan) abdest alması" başlığına uymaktadır.
Kaynatılmış su ile abdest almanın caiz olduğu konusunda âlimler ittifak etmişlerdir, yalnızca Mücâhid'den bunun caiz olmadığı görüşü nakledilmiştir.

Ehl-i Kitabın ve Müşriğin Suyu ile Abdest Almak

Bu hadis, ehl-i kitabın sularını, bunların nasıl olduğunu soruşturmaksızin kullanmanın caiz olduğunu gösterir. Şafiî el-Ümm'âe şöyle demiştir: Kişi İçine necaset düştüğünü kesin olarak bilmediği sürece, müşrik bir kimsenin suyundan veya kabındaki artan sudan abdest alabilir.
İbnü'l-MünzÎr şöyle demiştir: Cünüp olan kadının kaptaki artık suyunu kullanmanın mekruh olduğunu yalnızca İbrahim en-Nehaî söylemiştir.
Hadis, az miktardaki suya avucunu daldırmanın suyu "kullanılmış su" hükmüne sokmadığını göstermektedir. Çünkü Şafiî'nin el-Ümm'de birkaç yerde belirttiği üzere sahabe döneminde kaplar küçüktü.
Hadis, ztmmî olan kadının temiz olduğunu, onun temizlik İçin kullandığı ve içtiği suyun kalan kısmının temiz olduğunu göstermektedir. Çünkü onlarla evlenmek caizdir, ayrıca hadiste müslüman olan kadın ile olmayan kadın arasında da ayrım yapılmamıştır.
Birlikte abdest alırlar" sözünden ilk anda suyu aynı anda aldıkları anlaşılmaktadır.
İbnü't-Tîn bir gruptan bunun anlamının şu olduğunu nakletmiştir: Erkekler ve kadınların tümü tek bir yerden abdest alıyorlardı. Erkekler ayrı olarak, kadınlar da ayrı olarak abdest alıyorlardı. "Tek bir kaptan" şeklindeki fazlalık reddedilir. Çünkü bunu söyleyen kişi erkekler ve yabancı kadınların bir yerde toplanmasını uzak bir ihtimal olarak görmüştür. İbnü't-Tîn buna Sahnûn'dan naklettiği şu görüşle cevap vermiştir: Bunun anlamı erkekler abdest alıp giderler, sonra kadınlar gelip abdest alırlardı. Bu "hep birlikte" sözünden ilk anda anlaşılan anlama aykırıdır. İbn Huzeyme'nin Sahihinde İbn Ömer'den yapılan şu rivayette tek bir kaptan abdest aldıkları açık olarak ifade edilmiştir: İbn Ömer Hz. Peygamber ve ashabını kadınlarla birlikte hep beraber bir kaptan abdest alırken gördüğünü söylemiştir.
Buna cevap olarak söylenebilecek en evla görüş şudur: Örtü âyetinin indirilmesinden önce erkekler ve kadınların abdest almak için bir araya gelmiş olmalarını engelleyecek bir durum yoktur. Örtü âyetinin indirilmesinden sonra ise kadınlar yalnızca kocaları ve mahremleri ile bir arada abdest almışlardır.
Nevevî de kadının, kocasının abdestinden artan su ile abdest alabileceği konusunda ittifak bulunduğunu, aksi konuda ise ittifak olmadığını nakletmiştir. Bu da tartışmalıdır. Tahavî bu konuda da ihtilaf bulunduğunu ortaya koymuştur. İbn Ömer, eş-Şatî ve Evzâî'nin, kadının adetli olması durumunda bunu caiz görmedikleri sabittir. Aksine gelince sahabî Abdullah İbn Sercis, Saîd İbnü'l-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî'den kadının abdestinden artan su ile abdest almayı caiz görmedikleri sahih olarak nakledilmiştir. Ahmed İbn Hanbel ve İshak da bu görüştedir. Ancak bu iki âlim bu hükmü kadınların yalnız bulunması ile sınırlandırmışlardır. Çünkü konu ile İlgili hadisler erkekler ve kadınların bir arada bulunması halinde birbirinin artığı ile abdest alabileceğini açık olarak ifade etmektedir.
Kişinin abdestinden artan su ile abdest almayı yasaklayan hadisler, kişinin abdest organlarından damlayan suyla abdest almaya, caiz gören hadisler de kapta kalan su ile abdest almaya yorulur. Hattâbî de iki grup hadisi bu şekilde birleştirmiştir. Yahut da delilleri bir araya toplayabilmek için yasağın tenzih ifade ettiği söylenir.

44. Hz. Peygamberin Abdest Aldığı Suyu Baygın Kişiye Dökmesi

194- Muhammed İbnü'l-Münkedir şöyie demiştir: Câbir'in şöyle dediğini duydum:
Ben hasta olduğum sırada, aklım başımda değil iken Hz. Peygamber beni ziyaret etti. Abdest alarak üzerime abdest suyundan döktü, derhal kendime geldim. Bunun üzerine şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü! Ben ölürsem mirasım kime aittir? Bana yalnızca kelâle mirasçı olur". Bunun üzerine miras paylarını açıklayan (ferâiz) âyeti indirildi.[55]

Açıklama

Bu hadis Tıp bölümünde "Hz. Peygamber beni baygın buldu" şeklinde rivayet edilmiştir.
Burada Hz. Peygamber'in abdest aldığı suyun bir kısmı Câbir'in üzerine dökülmüş olabileceği gibi, abdestten kalan su da dökülmüş olabilir. Ancak burada ilki kasdedilmiştir.
Buradaki "miras paylarını açıklayan âyetten" kasıt şu âyettir: "Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor.[56] Konu tefsir bölümünde ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

45. Leğen, Bardak, Tahta Ve Taştan Yapılmış Kaptaki Su İle Gusletmek Ve Abdest Almak

195- Enes şöyle demiştir:
(İkindi) Namaz(mın) vakti girdi. Evi yakın olanlar (abdest almak için) evine gittiler. Bir grup kaldı. Resûlullah'a içinde su bulunan taştan bir leğen getirdiler. Leğen İçine avuç daldırmak İçin küçüktü. Oradakilerin tümü bu sudan abdest aldı. (Enes'e sorduk): "Kaç kişiydiniz?. Enes: "Seksen küsur kişiydik" dedi.
Leğen o gün için içinde elbise yıkanan kab olup değişik maddelerden imal edilirdi. Bu küçük veya büyük olsa bile bu isimle anılırdı.
196- Ebû Musa'dan rivayet edilmiştir:
"Hz. Peygamber içinde su bulunan bir kap getirilmesini İstedi. Bu kabın içinde ellerini ve yüzünü yıkadı, ardından içine ağzından su boşalttı.
197- Amr İbn Yahya babasından o da Abdullah İbn Zeyd'den şunu rivayet etmişlerdir:
"Resûlullah geldi. Biz de ona tunç bir kap içinde su getirdik. O bununla abdest aldı. Yüzünü üç kere, kollarını ikişer kere yıkadı. Başını mesnetti. Ellerini başının üzerinde öne ve arkaya götürdü. Ayaklarını yıkadı.
198- Hz. Âişe şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber'in hastalığı ağırlaşıp ağrısı şiddetlendiğinde benim evimde bakılması için diğer eşlerinden izin istedi, onlar da izin verdiler.
Hz. Peygamber bir tarafında Abbas diğer tarafında da başka bir adam [57] olduğu halde ayaklarını yerde sürüyerek çıktı.
Hz. Âişe'nin belirttiğine göre Hz. Peygamber evine girip ağrısı şiddetlendikten sonra "Üzerime bağları çözülmemiş yedi kırba su dökün. Belki biraz halka vasiyette bulunurum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber eşlerinden Hafsa'ya ait olan bir leğene oturtuldu. Üzerine kırbaların suyunu dökmeye başladık. Sonunda Tamam, yeter" diye işaret etti. Daha sonra da ashabının karşısına çıktı.[58]

Açıklama

Hz. Peygamber'in hastalığında kendisine Hz. Âişe'nin evinde bakılması için diğer hanımlarından izin istemesi, kasmîn [59] ona farz olduğunu gösterir. Yahut bunu eşlerinin gönlünü hoş tutmak için de yapmış olabilir.
Tîbî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in yedi kırba su istemesi bu sayı ile teberrükte bulunmak içindir. Çünkü bu sayının hem dinle ilgili işlerde hem de yaratılış konularında önemi bulunmaktadır.[60]
Taberânî bu hadisi "farklı kuyulardan" diye rivayet etmiştir. Bunun tedavi amacıyla yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Sahih'teki diğer bir rivayette Hz. Peygamber Belki biraz rahatlarım da insanlara tavsiyede bulunabilirim" demiştir.

46. Kaptan Abdest Almak

199- Amr İbn Yahya, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Amcam çok abdest alırdı. 0, Abdullah İbn Zeyd'e: "Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını bana anlat" dedi. Bunun üzerine Abdullah bir kap su istedi. İki avucu ile su alarak ellerini üç kere yıkadı. Sonra elini kaba soktu, tek bir avuçla ağzına ve burnuna su verdi. Bunu üç kere yaptı. Sonra eli ile bir avuç su alarak yüzünü üç kere yıkadı. Sonra kollarını dirseklere kadar ikişer kere yıkadı. Sonra eline su alarak başını mesnetti. Ellerini bir arkaya bir öne getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı ve "Hz. Peygamber'in işte böyle abdest aldığını gördüm" dedi.
200- Enes'ten rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber bir kap su istedi. Kendisine içinde biraz su bulunan ağzı geniş, dibi dar bir kap getirildi. Parmaklarını kabın içine soktu. (Enes dedi ki): Ben parmaklarının arasından kaynayan suya bakmaya başladım. O sudan abdest alanlar tahminen yetmiş ile seksen kişi arasındaydı.

Açıklama

Hattâbî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e getirilen ağzı geniş, dibi dar bir kap fazla su almaz. Bu durum, onun mucizesinin büyüklüğünü daha iyi göstermektedir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu kabın niteliği, tasa uymaktadır. Böylece hadisin konu başlığına uygunluğu anlaşılmış olmaktadır.

47. Bir Müd Su İle Abdest Almak

201- İbn Cebr, Enes'ten şunu duyduğunu söylemiştir: "Hz. Peygamber bir sa1 ile beş müd miktarı arasındaki su ile gusleder, bir müd su ile abdest alırdı."

Açıklama

Sa', 5 tam 1/3 Bağdat ntlına denktir. Bazı Hanefîler bunun 8 Bağdat rıtlı olduğunu söylemişlerdir.[61]
Hz. Peygamber guslederken bazen dört müd [62] su ile yetinir, bazen dördü geçerek beşe varırdı. Enes Hz. Peygamberin guslederken bundan daha fazla su kullandığını görmemiştir.
Müslim, Hz. Âişe'den rivayetine göre o ve Hz. Peygamber bir farklık [63] bir kaptan yıkanırlardı. İbn Uyeyne, Şafiî ve diğer âlimler bunun üç sa1 olduğunu söylemişlerdir.
Yine Müslim Hz. Âişe'den Hz. Peygamber'in üç müdlük bir kaptan yıkandığını rivayet etmiştir. Bu, yıkamada kullanılacak su miktarının ihtiyaca göre değiştiğini gösterir.
Bu, Mâlikîler'den Şaban gibi bazılarının abdest ve gusülde kullanılacak su miktarını hadisteki ile sınırlandırmasını reddetmektedir. Yine Haneffler'den bazıları da müd ve sa' miktarında, ondan farklı olsalar bile, gusül ve abdestte kullanılacak su miktarını sınırlandırmışlardır.
Âlimlerin çoğunluğu ise bu miktarlarda su kullanmanın müstehap olduğunu söylemiştir. Çünkü sahabeden, Hz. Peygamber'in gusül ve abdestte kullandığı su miktarını belirtenler bu miktarları bildirmişlerdir.
Bu, daha fazla su kullanımına ihtiyaç olmadığında geçerlidir. Yine ahlâkı mutedil olan kişi hakkında geçerlidir. Buhari de Abdest bölümünün başında "İlim ehli israfı ve Hz. Peygamber'in yaptığının ötesine geçmeyi mekruh görmüşlerdir" sözü ile buna işaret etmiştir.

48. Mestler Üzerine Meshetmek

202- Sa'd İbn Ebî Vakkas Hz. Peygamber'in mestler üzerine meshettiğini rivayet etmiştir. Abdullah İbn Ömer'e bu konuyu (babası Hz. Ömer'e) sormuş o da "Evet öyledir. Sana Sa'd, Peygamber'den bir şey rivayet ettiğinde artık bunu başkasına sorma" demiştir.

Açıklama

İbnü'l-Münzir, İbnü'l-Mübârek'in "Mestler üzerine mesh konusunda sahabe arasında ihtilaf yoktur" sözünü rivayet etmiştir.
İbn Abdilber şöyle demiştir: Selef (ilk dönem) fakihlerinden İmam Mâlik dışında hiç kimsenin bunu inkar ettiğine dair bir şey rivayet edildiğini bilmiyorum. Oysa Mâlik'ten açık rivayetler onun bunu kabul ettiğini göstermektedir. İmam Şafiî el-Ümm'de Mâlikîler'in bu görüşünü reddetmektedir. Mâlikîier'de şu an bilinen ve yerleşik olan iki görüş vardır: Birincisi mestler üzerine meshin mutlak olarak caiz olduğu, İkincisi mukim olan için değil, yolcu İçin caiz olduğudur. Mâlik başkalarına meshin caiz olduğuna dair fetva verdiği halde bunu kendisi uygulamıyordu.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: Âlimler mestler üzerine meshetmenin mi yoksa ayaklan yıkamanın mı daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ben meshetmenin daha faziletli olduğu görüşünü tercih ediyorum. Çünkü Haricîler ve Râfızîler gibi ehli sünnet dışında bid'at mezhepleri buna saldırmaktadır. Muhaliflerin eleştirdiği sünnetleri ihya etmek onları terk etmekten daha faziletlidir.
Şeyh Muhyiddin şöyle demiştir: Mezhepteki bir grup âlim, sünnetten yüz çevirme maksadıyla terk etme söz konusu olmaması şartıyla, ayakları yıkamanın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Bu, namazı kısaltmayı tamamlamaya üstün tutmak meselesindeki görüşlerine benzemektedir.
Hadis hafızlarından bir grup, mestler üzerine meshetmenin mütevatir olduğunu açık olarak ifade etmişlerdir. Bunlardan bazıları bu hadisin ravilerini toplamış, bunların sayısının sekseni geçtiğini, bu seksen kişi içinde cennetle müjdelenen on sahabinin (aşere-i mübeşşere'nin) de bulunduğunu belirtmişlerdir.
îbn Ebî Şeybe ve diğer hadis kitaplarında Hasan-ı Basrî'nin şu sözü yer almaktadır: "Bana yetmiş sahabe, mestler üzerine meshetmeyi anlattı".
Esbağ'm rivayetinde "Hz. Peygamber'den ve büyük sahabelerinden hazarda yani mukimken mestler üzerine mesh yapmaya dair rivayet, bizim için Mâlik'in bu konudaki muhalif görüşüne uymaktan daha sabit ve güçlüdür" denildiği için Buhârî bu rivayeti tercih etmiştir.
Sa'd'ın nakline güvenin güçlü olması sebebiyle Hz. Ömer oğluna: "Onu artık başkasına sorma" demiştir.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bu, Hz. Ömer'in, bir kişinin verdiği haberi (haber-i vahid'i) kabul ettiğini göstermektedir.
Bu hadiste, Hz. Ömer'in Sa'd'ı üstün bir şekilde övmesi söz konusudur.
Uzun süre Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmuş bir sahâbîye, dinde başkasının bildiği önemli konular gizli kalmış olabilir. Çünkü İbn Ömer, sohbeti eski ve rivayetleri çok olan bir sahâbî olmasına rağmen mestler üzerine meshi inkar etmiştir.
203- Urve İbnü'l-Muğire babası el-Muğire İbn Şu'be'den o da Resûlullah'tan şunu rivayet etmiştir:
"Resûiullah tuvalet ihtiyacını gidermek için çıktı, Muğîre de su dolu bir kırba ile onu takip etti. Hz. Peygamber ihtiyacını görünce Muğîre bu sudan eline döktü, Hz. Peygamber abdest aldı, mestleri üzerine mesh etti."

Açıklama

Hadiste bahsedilen olay bir yolculuk sırasında yaşanmıştır.
İmam Ahmed İbn Hanbel'in bir rivayetine göre Muğîre bu suyu bir bedevî kadından satın almıştı. Kadın ölü hayvanın derisinden yapılmış bir kırbadan bu suyu boşaltmıştı. Hz. Peygamber Muğîre'ye "Kadına sor, şayet derisini tahaklamışsa su temizleyicidir" demiş, kadın da "Vallahi derisini tabakladım" demiştir.
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
Tuvalet ihtiyacını görecek olan kişinin bu sırada insanlardan uzaklaşması, gözlerden kaybolması gerekir.
Hz. Peygamber burada su ile istinca yapmadığı, tuvaletten döndükten sonra abdest aldığı halde Muğîre'ye su ile kendisini takip etmesini söylemiştir. Bu temizliğe devam etmenin müstehap olduğunu gösterir.

Abdest almak için başkasından yardım istemek caizdir.
İstinca yaparken ele bulaşabilecek pislikleri yıkamak gerekir, sudan başka bir şeyle giderilmesi yeterli olmaz.
Kokuyu, toprak vb. şeylerle gidermek gerekir.
Necasetin normal olarak çıktığı yerin dışına taşması durumunda temizlik ancak su İle yapılır.
Ölü hayvanın tabaklanmış olan derisinden yararlanmak caizdir.
Necis olduklar! kesin olarak sabit oluncaya kadar kâfirlerin elbiselerinden yararlanılabilir. Çünkü Hz. Peygamber «ibüahu aleyh; w. «anr Rum cübbesi giymiş, bunun temiz olup olmadığını sormamıştır.
Kurtubî bu hadisi, hayvanın ölümü ile yününün pis olmayacağına delil getirmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in Şam yapımı idi. Şam da o sırada küfür ülkesi olup, oranın halkı ölü hayvanları yerdi.
Bu hadis, mestler üzerine meshin el-Mâide suresinin altıncı âyeti ile neshe-dildiğini söyleyenleri reddetmektedir. Çünkü o âyet Müreysi' gazvesinde indirilmiştir. Bu hadiste bahsedilen olay ise Tebük gazvesinde gerçekleşmiştir. Tebük gazvesinin Müreysi'den sonra olduğu konusunda ittifak vardır. Bunun anlamı ile ilgili geniş açıklama Namaz bölümünde Cerîr el-Becelînin hadisinde gelecektir.
Yolculuk sırasında elbiseyi yere salmak ve dar elbise giymek caizdir. Çünkü bu yolculuğa daha çok yardımcı olur.
Yolculukta bile olsa abdestin sünnetlerine devam etmek gerekir.
Bütün toplumu ilgilendiren bir konu (umumu'l-belvâ) olsun ya da böyle olmasın hükümler ile ilgili olarak kadın bile olsa tek kişinin haberi kabui edilir. Çünkü Hz. Peygamber bir bedevî kadının sözünü kabul etmiştir.
Yıkanması farz kılınmış olan bir organın (tümünü değil de) büyük bir kısmını yıkamak yeterli değildir. Çünkü Hz. Peygamber cübbenin altından kollarını çıkarmış, kalan kısımda mesh yapmakla yetinmemiştir.
Başın tamamını meshetmenin gerekli olduğunu kabul edenler bu hadisi şu açıdan delil getirebilirler: Hz. Peygamber sarık üzerine yaptığı meshi tamamlamış, kollarından kalan kısma meshetmekle yetinmemiştir.
204- Cafer İbn Amr İbn Ümeyye ed-Damrî babasının Hz. Peygamber'i mestleri üzerine meshederken gördüğünü rivayet etmiştir.[64]
205- Cafer İbn Amr babasından şunu rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber'in sarığına ve mestleri üzerine mesh yaptığını gördüm.

Açıklama

Sarık Üzerine Mesh
Selef (ilk dönem âlimleri) sarık üzerine meshetmenin anlamı konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir.
Bîr görüşe göre Hz. Peygamber başının Ön kısmına meshettikten sonra sarığına da meshederek bunu tamamlamıştır. Daha önce İmam Müslim rivayetinde bunu gösteren hususlar geçmişti. Alimlerin çoğunluğu yalnızca sarık üzerine meshetmekle yetinilemeyeceği görüşünü benimsemiştir.
Hattâbî şöyle demiştir: "Allah başı meshetmeyi farz kılmıştır. Sarığa meshetme ile ilgili hadis İse farklı anlaşılmaya müsaittir. Buna göre kesin olarak bilinen bir şey, farklı anlaşılmaya müsaid bir durum sebebi ile terk edilemez. Sarığın meshini, mestler üzerine meshetmekle kıyaslamak yanlış bir kıyastır. Çünkü sarığın aksine mestin çıkarılmasında zorluk vardır."
Hattâbî'nin görüşü şu şekilde eleştirilmiştir:
a.Yalnızca sarığa meshetmeyi caiz görenler tıpkı mestlerde olduğu gibi bunun çıkarılmasında bir zorluğun bulunmasını şart koşmuşlardır. Bunun yolu da Arapların sarıklarında olduğu gibi dolamaktır.
b. Baş, teyemmümde meshedilme farziyeti düşen bir organdır. Dolayısıyla ayaklarda olduğu gibi başın üzerine konan şeye meshetmek de caizdir.
c. Âyet bunu reddetmemektedir. Özellikle de müşterek sözcüğü hem hakikat hem mecaz anlamı ile kabul edenler açısından hiç reddetmemektedir. Çünkü "falancanın başını öptüm" diyen kişinin sözü, öperken arada bir engel olsa bile doğru kabul edilir. Evzâî, bir rivayete göre Sevrî, Ahmed İbn Hanbel, İshak, Ebû Sevr, Taberî, İbn Huzeyme, İbn Münzir ve diğer bazıları bu görüşü kabul etmiştir. İbnü'l-Münzir şöyîe demiştir: Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in bunu yaptığı sabittir. Hz. Peygamber'in şu sözü de sahihtir: "insanlar Ebû Bekir ve Ömer'e itaat ederlerse doğru yolu bulurlar".

49. Kişinin Ayakları Temiz İken Mestlerini Giymesi

206- Urve İbnü'l-Muğîre babasından şunu rivayet etmiştir:
Bir yolculukta Hz. Peygambe ile birlikteydim. Mestlerini çıkarmaya davrandım, ancak bana: "Onları bırak. Çünkü ben ayaklarım temiz olarak ben abdestli iken mestleri giydim" dedi ve mestleri üzerine mesnetti.

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Bu hadis, âlime hizmet etmenin ve hizmet eden kişinin hizmet ettiği kişi emretmeden onun âdeti olarak bildiği şeyi yapmaya davranmasının gerekliliğini göstermektedir.
Yine bu hadiste işaretten maksadı anlamak ve bu anlaşılan şeye cevap vermek vardır. Çünkü Hz. Peygamber Muğire'nin işaretinden mestleri çıkarmak istediğini anlamış ve buna uygun cevap vermiştir.
İbn Huzeyme, Safvân İbn Assâl'den şunu rivayet etmiştir: "Resûlullah ayaklarımızı yıkamış olarak mestleri giydiğimizde yolculukta üç gün, ikamet halinde bir gün ve bir gece mestler üzerine meshetmemizi emretmiştir."
İbn Huzeyme şöyle der: Bu hadisi Müzenî'ye söyledim o bana: "Bunu bizim alimlerimiz rivayet etmiştir. Bu hadis Şafiî'nin en güçlü delülerindendir" dedi.

Önemli Bilgiler

Mestler üzerine meshetmek yalnızca abdestle ilgilidir. Gusülde bunun olmadığı konusunda icma vardır.
Kişi mestleri üzerine mesh yaptıktan sonra meshte zaman sının bulunduğunu kabui edenlerce henüz mesh müddeti dolmadan mestlerini çıkarırsa Ahmed İbn Hanbel, Ishak ve diğer bazı âlimlere göre yeniden abdest alması gerekir. Kûfeliler, Müzeni ve Ebû Sevr'e göre ise yalnızca ayaklarını yıkaması yeterlidir. Mâlik ve Leys de bu görüştedir. Ancak bunlara göre mesti çıkarma ile ayağı yıkama arasında uzun zaman bulunmamalıdır. Hasan-ı Basrî, İbn Ebî Leyla ve bir grup âlim ise bu kişinin ayaklarını yıkamasına gerek olmadığını söylemişlerdir. Onlar bu kişiyi başını mesh edip sonra saçlarını kazıyan kişiye kıyas etmişlerdir. Bu kişinin meshi tekrarlaması gerekli olmadığı gibi bu meselede de meshin tekrarlanmasına gerek yoktur. Ancak bu tartışılır bir konudur.[65]
Buharı meshin süresi ile ilgili herhangi bir hadis rivayet etmemiştir. Âlimlerin çoğunluğu bunun bir süre ile sınırlı olduğunu kabul etmektedir. Mâlik, kendisinden nakledilen meşhur görüşe göre buna muhalefet ederek şöyle demiştir: "Kişi mesti ayağından çıkarmadığı sürece üzerine mesh yapabilir." Benzer bir görüş Hz. Ömer'den de rivayet edilmiştir.
Müslim, meshin süresi ile ilgili hükme Hz. Ali'nin rivayet ettiği hadiste yer vermiştir.
Konu ile ilgili olarak Ebû Bekre'den de bir rivayet vardır. Şafiî ve diğer bazı âlimler bunu sahih kabul etmişlerdir.

50. Koyun Eti Ve Kavut [66] **Yemekten Dolayi Abdest Almayan Kimse**

Ebû Bekir, Ömer ve Osman (bunları) yemişler, ancak abdest almamışlardır.
207- Abdullah İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Resûlullah bir koyunun küreğinden yedi, sonra abdest almaksızın namaz kıldı.[67]

Açıklama

Buharı koyun etini bölüm başlığına koyarak onun benzeri ve daha düşük etlerin de bu kapsama gireceğini göstermek istemiştir. Koyun etinin üstündeki etlere gelince; o deve etlerini istisna etmiş olabilir. Çünkü genel cevaz hükmünün kapsamından deve etini çıkaranlar, onun etinin kötü kokmasını gerekçe göstermişlerdir. Bu sebeple pişmiş olmasını şart koşmamıştır.
Bu konuda Müslim'de iki hadis bulunmaktadır. İmam Ahmed İbn Hanbel ile Şafiî hadisçilerden İbn Huzeyme vb. âlimler de bu görüşü tercih etmişlerdir.
İbnü't-Tîn şöyle demiştir; Konu ile ilgili hadislerde kavut geçmemektedir. Buna kavutun öncelikle bu hükme dahil olduğu söylenerek cevap verilmiştir. Çünkü yağlı olduğu halde koyun etinden dolayı abdest gerekmeyince kavuttan dolayı hiç gerekmez. Buhârî bir sonraki konunun hadisinde buna işaret etmiş olmalıdır.
Küşmîhenî dışında Ebû Zer'in rivayetinden Ebû Bekir, Ömer ve Osman "et" yemişler ifadesindeki et kelimesi düşmüştür. Taberânî "Müsnedü'ş-Şâmiyyîn" bölümünde Süleym İbn Amir aracılığıyla hasen bir senetle bunu şu şekilde rivayet etmiştir: "Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın ateşte pişirilmiş (et) yediklerini gördüm, onlar abdest almadılar".
208- Cafer İbn Amr İbn Ümeyye babasından şunu rivayet etmiştir:
Amr, Resûlullah'm ve seiitn: koyun küreğinden et kesip yediğini görmüş, namaz için çağırıldığında bıçağı bırakıp namaz kıldığını, abdest almadığını söylemiştir. [68]

Açıklama

Beyhakî, Osman ed-Dârimî'nin şu sözünü nakletmiştir: "Konu ile ilgili bu bab altındaki hadislerin birbiri ile çeliştiği görüldüğü zaman hulefâ-i râşidîn'in uygulamasına bakarak görüşlerden birini tercih ettik." Nevevî el-Mühezzeb'm şerhinde bu görüşü beğenmiştir. Böylece Buhârî'nin konuya üç halifeden nakledilen bir eserle başlamasının hikmeti anlaşılmış olmaktadır. Nevevî şöyle demiştir; Bu konuda sahabe ve tabiîn arasındaki ihtilaf bilinmekteydi. Sonra, deve etleri konusundaki istisna dışında, ateşte pişen bir şeyden dolayı abdestin gerekli olmadığı konusunda icma gerçekleşmiştir. Buhârî Namaz bölümünde bu hadisi, akşam namazı vaktinde yemek hazır olduğunda yemeği önce yeme emrinin, düzenli olarak namaz kıldıran imamın dışındakilere mahsus olduğuna delil getirmiştir.
Bu hadis eti bıçakla kesmenin caiz olduğunu da göstermektedir. Bunun yasak olduğuna dair Ebû Dâvud'da zayıf bir hadis vardır.

51. Kavut Yiyen Kışının Abdest Almaksızın Ağzını Çalkalaması

209- Benî Hârise'nin azatlısı Büşeyr İbn Yesâr, Süveyd İbnü'-Nu'man'm kendisine şunu haber verdiğini söylemiştir:
Süveyd, Hayber yılında Resûlullah ile birlikte çıkmıştı, es-Sahbâ denilen Hayber'e yakın bir yere vardıklarında Hz. Peygamber ikindiyi kıldı, sonra azıkların getirilmesini istedi. Kavuttan başka bir şey getirilmedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber »ıiuiiâhu aleyhi ve sei^n emretti de kavut su ile ıslatıldı. Resûlullah bundan yedi, biz de yedik. Sonra akşam namazını kılmak için kalktı. O ağzını çalkaladı, biz de çalkaladık. Sonra yeniden abdest almadan namaz kıldı.[69]
210- Meymûne'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber ve onun yanında iken et yedi, sonra da abdest almaksızın namaz kıldı.

Açıklama

Bir bedevi kavutu şöyle nitelemiştir: Kavut misafirin azığı, acele işi olanın yiyeceği, hastanın da ihtiyacına yeterlidir.
Bu hadis, yolculukta yol arkadaşlarını -bazıları diğerlerinden daha çok yese bile- azığına davet etmeye delildir.
Yolculukta azık taşınır, bu tevekküle engel değildir.
Mühelleb bu hadisten şu sonucu çıkarmıştır: Devlet başkanı, yiyeceğin az olduğu durumlarda ihtikar yapan kimseyi, ihtiyaç sahiplerine bunları satmaya zorlayabilir. Devlet başkanı askerini koruyup-gözetir, azığı olmayanların azık elde etmeleri için mevcut yiyecekleri bir araya toplar.
Kavut yağsız olduğu halde kavut yedikten sonra ağzı çalkalamanın amacı, dişlerin arasında ve ağzın İçinde kalan parçaların namaz sırasında kişiyi meşgul etmemesi İçindir.
Hattâbî şöyle demiştir: Bu hadis ateşte pişen şeyden dolayı abdest almayı gerekli gören hadisin neshedilmiş olduğunu gösterir. Çünkü söz konusu hadis daha öncedir. Hayber'İn fethi İse hicretin 7. yılında gerçekleşmiştir.
Ben (ibn Hacer) derim ki: Hadiste bunu gösteren bir şey yoktur. Çünkü Ebû Hureyre Hayber'İn fethinden sonra geldiği halde, Müslim'de yer aldığı üzere abdest alma emrini rivayet etmiştir. Ebû Hureyre Hz. Peygamberin vefatından sonra da bu yönde fetva veriyordu.
Buhârî bu hadisi iki veya daha fazla namazın bir abdestle kılınabileceğine ve yemekten sonra ağzı çalkalamanın müstehap olduğuna deli! olarak getirmiştir.

52. Süt (İçmek)Ten Dolayı Ağız Çalkalanır Mı?

211- İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Resûlullah süt içip ağzını çalkaladıktan sonra şöyle buyurdu: "Onun (sütün), yağı vardır.[70]

Açıklama

Onun yağı vardır" ifadesi sütten dolayı ağzı çalkalamanın gerekçesini açıklamaktadır. Bu da yağlı olan bir şey yedikten sonra ağzı çalkalamanın müstehap olduğunu gösterir. Ayrıca temizlemek maksadıyla elleri yıkamak da müstehaptır
Bu konudaki emrin müstehaplık bildirdiğini gösteren delil şudur: Şafiî, hadisin ravisi İbn Abbas'ın süt içip ağzını çalkaladıktan sonra "ağzımı çalkalamasam da olurdu" sözüdür.
Ebû Davud hasen bir senetle Enes'ten şunu rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber süt içti. Ne ağzını çalkaladı, ne de abdest aldı."

53. Uyku Sebebiyle Abdest Almak, Uyuklama Ve Hafif Uykudan Dolayı Abdesti Gerekli Görmemek

212- Âişe Resûlullah'm şöyle dediğini söylemiştir:
"Sizden birinizin namaz kılarken uykusu gelirse, uykusu geçinceye kadar uyusun. Sizden biriniz uykulu olarak namaz kıldığında ne yaptığını bilmez, istiğfar ettiğini zannederken kendisine söver (de haberi olmaz)".

Açıklama

"Uyku abdesti doğrudan bozan bir durumdur" diyen ve uyku ile uyuklamayı eşit kabul edenler, uyuklamadan dolayı da abdesti gerekli görürler.
Müslim Sahih'inde îbn Abbas'ın Hz. Peygamber İle birlikte gece namazı kılması olayını anlatırken İbn Abbas'tan şunu rivayet etmiştir: "Uyukladığımda Hz. Peygamber (hafifçe) kulak yumuşağımdan tutuyordu". Bu, tamamen uykuya dalmayan kişinin abdest almasının gerekli olmadığını gösterir.
İbnü'l-Münzir, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir defa uyukla-yan hariç her uyuyan kişiye abdest gerekli olur.
Nesâî, Eyyûb ve Hişâm yoluyla "namazdan çıksın" şeklinde rivayet etmiştir. Bu, namazda selam vermek anlamına gelir. Mühelleb bu ifadeden ilk anda anlaşılan anlamı esas alarak "uykunun bastırması durumunda namazı yarıda kesmeyi" emretmiştir. Bu, bundan az olan uykunun bağışlandığını gösterir. Hafif uykunun abdesti bozmadığında âlimler icma etmiştir. Müzeni ise muhalif görüş belirterek uykunun hafifi de ağırı da abdesti bozar, demiştir.
İbnü'l-Münzir ve diğer bazı hadisçiler, sahabe ve tabiinin bir kısmından, uykunun azının ve çoğunun abdesti bozduğu görüşünü rivayet etmişlerdir. Bu; Ebû Ubeyd ve İshak îbn Râhuye'nin de görüşüdür. İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Safvan İbn Assâl hadisinin -ki İbn Huzeyme ve başka hadisçiler bu hadisi sahih görmüştür genel ifadesi sebebiyle ben de bu görüşü kabul ediyorum. Bu hadis, "ancak dışkı, idrar veya uykudan dolayı..." ifadesi yer almaktadır. Hadiste ağır uyku ile hafif uykuyu hüküm bakımından birbirine eşit tutmuştur. Az ve çok uykudan

kasıt, uyuma zamanının uzun ve kısa olmasıdır.
el-Mühezze de şöyle denilmiştir: Şayet kişinin abdest bozma yeri yani mak'adı yere yapışık olduğu halde otururken uyursa, abdestinin bozulmayacağı açık olarak belirtilmiştir. Buveytî ise "bozulur" demiştir. Buveytî'nin bu konudaki görüşünün açık olmadığı gerekçesi İle buna itiraz edilmiştir. Çünkü Buveytî şöyle demiştir: "Kişi oturarak veya ayakta uyur ve rüya görürse abdest alması gerekir." Nevevî "bu ifade tevile açıktır" demiştir.[71]
Hadisteki "kendisine söver" ifadesi kendisine beddua eder, anlamındadır. Yasağın gerekçesinin, bunun duaların kabul edildiği saate denk gelme korkusudur, İbn Ebû Cemre bu görüştedir. Bu, ihtiyatı esas almaktır. Çünkü o muhtemel bir şeyi gerekçe olarak belirlemiştir.
Hadiste ibadet için huşu ve kalp huzuru bulunması gerektiğine, Taatlerde mekruhlardan kaçınmaya.
Namazda, belirli bir dua ile sınırlı olmaksızın, dua etmenin caiz olduğuna delil vardır.
213- Enes Hz. Peygamber'in şöyle dediğini belirtmiştir: "Sizden birisi namazda uyuklarsa, ne okuduğunu bitinceye kadar uyusun."

Açıklama

Mühelleb bunun gece namazı için söz konusu olduğunu söylemiştir. Çünkü farz namazlar uyku vaktinde kılmmamaktadır. Ayrıca bunu gerektirecek şekilde uzun da değildir. Daha önce belirttiğimiz gibi bu hadis bir sebebe dayalı olarak söylenmiş olmakla birlikte, bakılması gereken lafzın genel olmasıdır. Bu durumda böyle bir şey farz namazlarında olursa, vaktin yeterli olduğundan emin olunursa hadiste belirtildiği gibi amel edilir.

54. Abdest Üstüne Abdest Almak

214- Enes "Hz. Peygamber her namaz için abdest alırdı" dedi.
Enes'e: "Siz nasıl yapıyordunuz?" diye soruldu.
O şöyle dedi: "Bizden biri abdestini bozmadıkça abdesti ona yeterli olurdu."

Açıklama

Bu konuda kasdedilen abdesti tazelemektir.
Bölüm başında Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman..." âyetindeki ihtilaflar konusunda alimlerin çoğunun şöyle söylediğini belirtmiştik: Bu âyetin anlamı "Ey iman edenler abdestsiz iken namaz için kalktığınızda ..." şeklindedir.
Şafiî, karşılaştığı ilim ehli kişilerden âyetin "uykudan kalktığınız vakit" anlamına geldiğini nakletmiştir.
Alimlerden kimi âyetin ilk anda anlaşılan anlamını esas alarak şöyle demiştir: "Her namaz için abdest almak farz idi." Sonra bu hüküm neshedilmiş midir, yoksa hükmü devam etmekte midir konusunda İse farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Ebû Davud'un rivayet ettiği, İbn Huzeyme'nin de Abdullah İbn Hanzala'dan rivayet ederek sahih gördüğü hadise göre Hz. Peygamber her namaz için abdest almayı emretmiş, bu ashaba zor gelince onlara her namaz için dişleri misvaklamayı emretmiştir.
Tahavî'nİn kabul ettiği ve İbn Abdilber'in İkrime, İbn Sîrin ve diğerlerinden naklettiği gibi bazılarına göre her namaz İçin abdest almanın farziyeti devam etmektedir.
Nevevî bunu uzak görerek, şayet bu onlardan sabit olarak nakledilmişse tevil yoluna gidileceğini ve her namaz için abdestin farz olmadığı konusunda icmanın bulunduğunu belirtmiştir. Nesih söz konusu olmaksızın âyeti ilk anlaşılan anlama yormak da mümkündür. Bu durumda âyetteki emir, abdestsiz kimseler hakkında farz, diğerleri hakkında mendupluk ifade eder. Bölüm hadislerinde olduğu gibi bu husus sünnet ile beyan edilmiştir.
Hz. Peygamber her farz namaz için abdest alırdı. Tahavî şöyle der: Bunun yalnızca ona farz olması, sonra da Büreyde hadisi sebebiyle nesh edilmiş olması mümkündür. Müslim'de yer alan hadise göre Hz. Peygamber fetih günü bütün namazları bîr abdest ile kılmıştır. Hz. Ömer bunu ona sorunca "Kasten yaptım" demiştir. Hz. Peygamber'in müstehap olarak bunu yapmış olması, sonra da farz olduğunun zannedilmesinden korkarak, caiz olduğunu göstermek için bunu terk ettiği söylenebilir. Kanaatimce doğruya daha yakın olan görüş budur.
Hadisteki "siz nasıl yapardınız" sorusu Amr İbn Amir tarafından ashâb-ı ki-râm'a yöneltilmiş bir soru idi. İmam Nesâî'nin rivayetinde ise; Şu'be'den o da Amr'dan naklettiğine göre Amr, Enes'e şöyle sordu: "Hz. Peygamber her namaz için mutlaka abdest alır mıydı? "Enes" Evet dedi. İbn Mâce rivayetinde de Enes'in cevabı şöyle olmuştu: "Beş vakit namazı bir abdestle kıldığımız olurdu."
215- Süveyd İbn Nu'man şöyle demiştir: "Hayber fethi için Resûlullah ile birlikte yola çıktık. es-Sahbâ' denilen yere gelince Resûlullah bize ikindi namazını kıldırdı. Namazdan sonra yiyeceklerin getirilmesini emretti, ancak kavuttan başka bir şey getirilmedi. Biz de yedik ve içtik. Sonra Hz. Peygamber akşam namazı için kalktı, ağzını çalkaladıktan sonra abdest almaksızın bize akşam namazını kıldırdı."

55. Kişinin İdrarından Sakınmaması Büyük Günahlardandır

216- İbn Abbas şöyle demiştir: Hz, Peygamber Medine'deki (veya Mekke'deki) bahçelerden birine uğradı. Kabirlerinde azap gören iki insanın sesini duydu. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"ikisi azap görüyorlar. (Kendilerince) büyük bir günah sebebiyle azap görmüyorlar. Oysa ki bu büyük bir günahtır. Birisi idrarından sakınmazdı. Diğeri ise insanlar arasında laf getirip götürürdü (koğuculuk yapardı)".
Sonra bir dal istedi. Dalı ikiye ayırarak her birinin kabrinin başına bir parçasını koydu.
Ona: "Ey Allah'ın Resulü bunu niçin yaptın" diye soruldu. şöyle buyurdu: "Umulur ki bu dallar kurumadıkça onların azabı hafifletilir".[72]

Açıklama

Hadiste belirtilen günahlar, kabirdeküerin veya muhatapların inancına göre büyük günah olmadığı halde Allah katında büyük günahlardandı. Nitekim Yüce Allah Kur'an'da "Bunu basit bir şey olarak zannediyordunuz. Oysa ki bu Allah katında büyük (bir günah) idi [73] buyurmuştur.
Diğer bir görüşe göre bu iki günah, kaçınılmasında büyük zorluk bulunmayan günahlardır. Bağavî ve İbn Dakîk el-id ve bir grup ilim adarru bu görüşü tercih etmişlerdir. Bir başka görüşe göre bu günahlar kendi başlarına büyük günah olmadıkları halde, sürekli yapılması halinde büyük günaha dönüşür. Hadisin ifade tarzı da bunu göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber her iki kişinin de bu günahları tekrarladığını ve sürekli devam ettiğini gösterir şekilde ifade kullanmıştır.
Hadisteki İfade tarzı, idrarın kabir azabına nisbetle bir özelliğinin bulunduğunu göstermektedir. Buradaki "idrardan sakınmazdı" ibaresi İbn AsâkİR'e göre "İstibra yapmazdı" demektir. İbn Huzeyme'nin Ebû Hureyre'den merfu olarak rivayet ettiği ve sahih gördüğü şu hadis de buna işaret etmektedir: "Kabir azabının çoğu idrardandır", yani idrardan sakmmamaktan dolayıdır.
İbn Dakîku'l-'îd şöyle demiştir: Nemime (koğuculuk) insanların sözlerini başkalarına taşımaktır. Hadiste, zarar vermek amacıyla yapılan koğuculuk kas-dedilmiştir. Ancak bir iyiliği yapmak veya kötülüğü def etmek amacıyla laf taşımak dinde yapılması İstenen bir davranıştır.
Nevevî şöyle demiştir: Koğuculuk, zarar vermek amacıyla kişinin sözünü başkalarına nakletmektir. Bu kabahatlerin en büyüklerindendir. Bu konuda geniş açıklama Hadler bölümünün başında gelecektir.

Kabirlerin Üzerine Bitki Dikmek

Denildiğine göre Hz. Peygamber'in o söz konusu kabirler üzerine dikmek için özellikle hurma dalı istemesinin sebebi, bunun uzun süre kurumamasıdır.
el-Mâzirî şöyle demiştir: Dalın yaş kalacağı sürece onlara azabın hafifletileceği vahiy ile Hz. Peygamber'e bildirilmiş olabilir.
Hattâbî şöyle demiştir: Bu söz, Hz. Peygamber'in dal yaş kaldığı sürece onların azabının hafifletilmesi için dua etmesi anlamına gelir, hurma dalında bir özellik bulunduğu değil. Yine yaş dalda, kuruda olmayan bir özellik bulunduğu anlamına da gelmez. "Yaş dal, yaş kaldığı sürece

Allah'ı teşbih ettiğinden bu teşbihin bereketiyle azap hafifler" denilmişse de bu durum ağaç vb. gibi yaş olan bütün bitkiler için söz konusudur. Ayrıca azap, zikir, Kur'an okumak gibi kendisinde bereket bulunan fiillerle haydi haydi hafifler.
Tîbî şöyle demiştir: Bu dal parçalan yaş olduğu sürece azabın hafifletilmesi, cehennem zebanilerinin sayısı gibi bizim için bilinmeyen bir durum olabilir.
Hattabî vb. âlimler bu hadise dayanarak kabirlerin içine yaş hurma dalı vb. şeyler koymayı yadırgamışlardır.
Tartûşî ise şöyle demiştir: Çünkü bu durum yalnızca Hz. Peygamber'in elinin bereketi ile olabilir.
Kadı Iyaz şöyle demiştir: Çünkü Hz. Peygamber bu dalları kabre dikmesinin gayptan bir emirle olduğunu bunlara azap ediliyor" sözü ile belirtmiştir.
Kanaatimce bizim bir kabirde yatan kişinin azap görüp görmediğini bilmememiz, azap görüyor diye kabul ederek bunu hafifletecek yollara başvurmamıza engel olmaz. Nitekim ölen kimsenin bağışlanıp bağışlanmayacağını bilmememiz, onun bağışlanması için dua etmemize engel değildir. Hadiste, Hz. Peygamber'in bu hurma dallarını kendi mübarek elleri ile kabirlere diktiğinden açık olarak bahse dilme mektedir. Bunu yapması için başkasına emretmiş olabilir, ileride Cenaze bölümünde geleceği üzere sahabî Büreyde İbnü'l-Hasîb bu hadise uyarak kabrine iki hurma dalı konulmasını vasiyet etmiştir. [74] O uyulmaya başkalarından daha layıktır.

Önemli Bilgi

Kabirde yatanların ismi bilinmemektedir. Bunu, onların durumlarını örtmek maksadıyla hadisi rivayet edenlerin kasten belirtmedikleri anlaşılmaktadır. Bu güzel bir davranıştır. Kınamayı gerektiren bir durumu söz konusu olan kişinin ismini araştırmada aşırı gitmek uygun değildir.
Kurtubî'nin et-Tezkire isimli eserinde bazı kimselerden nakledip zayıf gördüğü rivayete göre bunlardan biri Sa'd İbn Muaz'dır. Bu, batıl ve uyduruk bir Çiörüş olup, ancak bunun uydurulmuş bir laf olduğunu ifade etmek için söylenebilir.
Ibnü'l-Attar Şerhu'l-Vmde isimli eserde bunların kesin olarak Müslüman olduğunu belirterek şöyle demiştir: "Bunların kâfir olduğu söylenemez. Çünkü kâfir olsalardı, azaplarının hafifletilmesi için dua edilmez, bunun olması ümit edilmezdi. Şayet bu Hz. Peygamber'e öze! bir durum olsaydı o bunu açıklardı. Nitekim Ebû Talip ile ilgili özel durumu açıklamıştır". Kanaatimize göre bunun cevabı son olarak ifade edilen görüştür.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Kabir azabı vardır ve bu hadis onu göstermektedir.
İdrardan sakınma konusunda uyarı vardır. Beden ve elbisedeki diğer necasetler de idrar gibidir.
Necaseti gidermeyi sadece namaz kılmak için kalkıldığı vakitle sınırlayanların görüşlerinin aksine, necasetin her halükârda giderilmesi gerekir.

56. İdrarın Yıkanması

Hz. Peygamber kabir sahibi hakkında "İdrarından sakınmazdı" buyurmuş, insanların idrarından başkasını zikretme mistir.
217- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Hz. Peygamber tuvalet ihtiyacını görmek için uzaklaştığında ben ona su getirirdim, o da su ile temizliğini yapardı."

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Buhârî bu konudaki rivayette yer alan "idrarından sakınmazdı" sözünün anlamının diğer canlılar değil, insanların idrarı olduğunu anlatmak istemiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in hadisini, tüm canlıların idrarına hamledenler için bu hadis bir delil teşkil etmez.
İbn Battal bu sözü İle Hattâbî'yi reddetmek istemiş görünmektedir. Çünkü Hattâbî şöyle demiştir: Bu hadis, İdrarların tümünün necis olduğunu gösterir.
İbn Battal'ın Hattâbî'yİ reddi özetle şudur: Hz. Peygamber'in bir hadisindeki "idrar" şeklindeki genel ifadeden Özel bir şey kasdedilmiştir. Çünkü diğer bir hadiste "idrarından" denilmiştir. Ancak kişinin idrarına, hemcinsleri olan diğer İnsanların İdrarı da dahildir, çünkü arada fark yoktur. Etleri yenmeyen hayvanların idrarı da böyle necistir. Etleri yenen hayvanlara gelince, hadiste onun idrarının necis olduğuna dair bir delil yoktur. Bunların idrarının temiz olduğu görüşünü kabul edenlerin başka delilleri de vardır.
218- İbn Abbas şöyle demiştir:
Hz. Peygamber iki kabre uğrayarak şöyle buyurdu:
"Bu ikisine azap ediliyor. Büyük bir günahtan dolayı azap edilmiyor. Birisi idrardan sakınmazdı. Diğeri ise insanlar arasında laf getirip götürürdü".
Hz. Peygamber daha sonra yaş bir hurma dalı alarak ortasından kırdı ve her bir kabre bir parçasını dikti.
Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın Resulü! Bunu niçin yaptın?" diye soruldu.
O, "Bunlar kurumadıkça umulur ki azapları hafifletilir" buyurdu.

Açıklama

Bu hadis, idrarın yıkanmasına açık olarak delildir. Ancak taş ile istinca yapan kişi hakkında ruhsat söz konusudur.
Bu hadis, necasetin çıkış yerinin dışına taşması durumunda yıkanması gerektiğine de delildir.

57. Hz. Peygamber Ve Diğer İnsanların, Bedevi'nin Mescide Küçük Tuvaletini Yapmayı Bitirinceye Kadar Onu Rahat Bırakmaları

219- Enes İbn Mâlik rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber Bem mescide idrarını yapan bir bedeviyi gördü. Bunun üzerine (diğer insanlara) "Onu bırakın" buyurdu. Bedevî tuvalet yapmayı bitirince Hz. Peygamber bir kova su istedi ve idrarın üzerine döktü.[75]

Açıklama

Bedevî, arap olsun olmasın çölde yaşayan insanlara denir.
Hz. Peygamber akvhi ve wikm ve ashabın, idrar yapan bedeviyi serbest sebebi şudur: Bedevi kötü olan bir işi yapmaya bir kere başlanıştı. Bu sırada ona engel olunsaydı, kötülük daha da artardı. Çünkü mescidin ıir bölümü zaten kirlenmişti. Tam tuvaletini yaparken buna engel olunsaydı şu d durumdan biri söz konusu olurdu:
1. Tuvalet yapmayı keserdi ki bu durumda bir zarar görürdü,
2.Tuvalet yapmayı kesmezdi, bu durumda da onun edeni, elbisesi ve mescidin diğer yerlerinin kirlenmeyeceğinden emin oluna-nazdı. Buradaki mescit, Mescid-i nebevî'dir.
Hz. Peygamber'in "onu bırakın" emri, sahâbîler o bedeviyi engellemeye yelendikleri sırada söz konusu olmuştur.
Müslim bu hadisi şu fazlalıkla rivayet etmiştir:
Sonra Hz. Peygamber bedeviyi yanına çağırarak ona sunarı söyledi: "Bu mescitlerin bu şekilde idrar ve dışkı ile kirletilmesi uy-jun değildir. Buralar yalnızca Yüce Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve iur'an okumak için yapılmıştır".
Bu hadisle İlgili bazı hususları aşağıdaki konuda zikredeceğiz.

58. Mescitteki İdrarın Üzerine Su Boşaltmak

220- Ubeydullah İbn Abdullah İbn Utbe İbn Mesud, Ebû Hureyre'den şunu rivayet etmiştir:
Bir bedevi kalkıp mescide idrarını yaptı. Bunun üzerine insanlar söylenmeye başladılar.

Hz. Peygamber oradaküere şöyle buyurdu:
"Onu bırakın. İdrarının üzerine bir kova su dökün. Siz kolaylaştırıcılar olarak gönderüdiniz, zorlaştırıcılar olarak değil"

Açıklama

Tirmizî ve diğer hadis kitaplarında, İbn Uyeyne'den rivayet edilen hadiste şu fazlalık vardır: "Bedevi namaz kıldıktan sonra: "Allah'ım beni ve Muhammed'i bağışla, bizimle birlikte başka hiç kimseyi bağışlama" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona şöyle dedi: "Geniş olan bir şeyi daralttın.
Çok geçmedi, adam kalkıp mescide idrarını yaptı.
Hz. Peygamber mecazen "gönderilme" fiilini ashaba izafe etmiştir. Çünkü Allah tarafından gönderilmiş olan Hz. Peygamber'in kendisidir. Ancak onlar, Hz. Peygamber'den tebliğde bulunma hususunda onun huzurunda veya yokluğunda onun yerini aldıklarından bu söz onlar İçin kullanılmıştır. Sahabe, Hz. Peygamber tarafından bu iş için gönderilmiş, yani görevlendirilmiştir.
Herhangi bir sebeple etrafa gönderdiği kişilere "Kolaylaştırın, zorlaştır-mayın" demek Hz. Peygamber'in huyu idi.

İdrarın Üzerine Su Boşaltmak

221- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: Bir bedevi gelerek mescidin bir bölümüne idrarını yaptı. İnsanlar onu engellemek istediklerinde Hz. Peygamber onların bunu yapmamasını istedi. Adam tuvaletini bitirdikten sonra Hz. Peygamber bir kova su istedi ve suyu idrarın üzerine boşalttı.

Açıklama

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Necasetten kaçınma düşüncesi sahabenin içinde yer etmişti. Bu sebeple Hz. Peygamber'in bulunduğu bir yerde, ondan izin almadan mescide tuvaletini yapan kişiyi engellemek istediler. Bunu yapmalarının diğer bir sebebi de iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma düşüncesinin onların içinde yer etmesidir.
Engel ortadan kalktığında kötülük derhal giderilir. Çünkü Hz. Peygamber sefe, adam tuvaletini bitirince hemen bir kova su getirilmesini emretmiştir.
Necaset su ile giderilir. Çünkü rüzgar veya güneşin vurması ile necasetin kuruması yeterli olsaydı, Hz. Peygamber aleyhi ve mi ashabı bir kova su getirme ile yükümlü tutmazdı.
Necasetin yıkanması sonucu yere bulaşan su temizdir.
Câhil kişiye -şayet cahilce davranışı inatla yapmamışsa- yumuşak davranmak, katı olmaksızın ona gerekli olan şeyi öğretmek gerekir. Özellikle de kalbini İslâm'a ısındırmak için bunu yapmak gerekir.
Bu hadis Hz. Peygamber'in ne kadar yumuşak huylu ve güzel ahlâklı olduğunu göstermektedir.
Mescide saygı göstermek ve onu necis şeylerden korumak gerekir.

59. Erkek Çocukların İdrarları

222- Müminlerin annesi Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah'a Mem bir erkek çocuk getirildi. Çocuk, onun aleyh; ve elbisesine idrarını yaptı. Bunun üzerine Hz. Peygamber su istedi, çocuğun idrarını yaptığı yere döktü.[76]

Açıklama

Bu bölüm erkek çocukların idrarının hükmünü konu edinmektedir. Erkek ve kız çocukların idrarlarının hükmünün farklı olduğu konusunda Buhârî'nin şartlarına uymayan bazı hadisler bulunmaktadır. Bunlardan biri Hz. Aii'nin rivayet ettiği süt emen çocuğun idrarı ile İlgili hadistir ki buna göre "erkek çocuğun idrarını yaptığı yere su serpilir, kız çocuğun idrarını yaptığı yer ise yıkanır". Katâde şöyle demiştir: Bu hüküm, çocuklar yemek yeme çağma gelmediği sürece geçerlidir. Bu hadisin senedi sahihtir.
Müslim'in rivayetinde şöyle denilmektedir: Hz. Peygamber çocuğun idrarını yaptığı yere su döktü, burayı yıkamadı.
223- Ümmü Kays binti Mıhsan'dan rivayet edildiğine göre o henüz yemek yeme çağma gelmemiş olan küçük çocuğunu Resûlullah'a getirdi. Resûlullah çocuğu kucağına oturttu. Çocuk, Hz. Peygamber'in elbisesine İdrarını yaptı. Bunun üzerine Hz. Pey su istedi, suyu çocuğun idrarını yaptığı yere döktü, gamber o. burayı yıkamadı.[77]

Açıklama

Burada "yemek yeme çağına gelmemiş" ifadesi, henüz süt emme döneminde olup emdiği sütten, damağına sürülen hurmadan ve tedavi için verilen baldan başka bir şey yemeyen çocuk anlamına gelmektedir. Bununla çocuğun süt dışında başka bir şeyle beslenmeye başlamadığı belirtilmiş olmaktadır.
Müslim'in rivayetinde ifâde "su serpmekten başka bir şey yapmadı" şeklindedir. Yine Müslim, İbn Uyeyne-Zührî yoluyla "suyu serpti" diye rivayet etmiştir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

İyi geçinme ve alçakgönüllü olmaya teşvik
Çocuklara yumuşak davranmak
Yeni doğan çocuğun çenesini tutup okşayarak onu sevmek
Erdemli kişilerle teberrükte bulunmak.[78]
Doğum sırasında ve sonrasında çocuğu erdemli kimselerin kucağına vermek
Yemek yeme çağma gelmemiş olan erkek ve kız çocuğun idrarlarının hükmü. Alimler bu konuda birbirinden farklı üç görüşe sahiptir:
1. Bunların en sahîhî şudur: Erkek çocuğun idrarında yalnızca su serpmekle yetinilir, kız çocuğunkinde ise böyle değildir. Bu; Hz. Ali, Ata, Hasan, Zührî, Ahmed, İshak, İbn Vehb vb. âlimlerin de görüşüdür.
2. Erkek ve kız çocuğun idrarının yapıldığı yere su serpmek yeterlidir. Bu, Evzâî'nin görüşüdür. Bu görüş İmam Mâlik ve Şafiî'den de rivayet edilmiştir. Ibnü'l-Arabî bu naklin yalnızca çocukların boğazından hiçbir şey geçmemiş olması durumuna özgü olduğunu belirtmiştir.
3. Her ikisinin de idrarlarının yıkanması gerekir. Bu, Hanefîlerin ve Mâlikîle-rin görüşüdür. İbn Dakîku'l-'îd şöyle demiştir: Onlar bu konuda kıyasa tabi olmuş ve "Hz. Peygamber elbisesini yıkamadı" sözünü, aşırı bir yıkama ile yıkamadı şeklinde yorumlamışlardır. Oysa bu İlk anda anlaşılan anlama aykırıdır.

60. Ayakta Ve Oturarak İdrar Yapmak

224- Huzeyfe anh şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber bir ailenin [79] çöplüğüne geldi, ayakta idrarım yaptı. Sonra su istedi. Ben de O'na su getirdim, o da abdest aldı.[80]

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Hadis, oturarak idrarını yapmanın daha uygun olduğunu göstermektedir. Çünkü ayakta idrar yapmak caiz olunca, oturarak yapmak haydi haydi caiz olur.
Çöplük, evlerin önünde ev sahiplerinin yararlanması için yapılır. Çoğunlukla alçak olup, orada tuvaiet yapan kişinin üzerine idrar sıçramaz.
Ahmed İbn Hanbel'in Yahya el-Kattân'dan rivayetinde şöyle denilmektedir: "Hz. Peygamber bir topluluğun çöplüğüne geldi, ben ondan uzağa çekildim. Beni yaklaştırdı, öyle ki ben onun arkasında durdum. O ayakta tuvaletini yaptı. Sonra su istedi. Su île abdest aldı, mestleri üzerine mesh yaptı".
Müslim ve diğerleri de fazladan "mestler üzerine mesh yaptığını" rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, hazarda yolculuk dışında meshin caiz olduğunu göstermektedir.

61. Arkadaşının Yanında Küçük Tuvaletini Yapmak, Duvar İle Kendini Örtmek

225- Huzeyfe şöyle demiştir; "Hz. Peygamber ile birlikte yürüdük bir ailenin duvarın arkasında olan çöplüğüne doğru çekildi. Sizden birinizin ayakta durduğu gibi ayakta durarak tuvaletini yaptı. Ben ondan uzaklaştım. Bana işaret etti ben de yanma gittim. O işini görünceye kadar ben arkasında durdum."

Açıklama

Hz. Peygamber'in ve seifer.ı âdeti tuvalet yapma durumunda insanlardan uzaklaşarak gözden kaybolmaktı. O'nun ve sefan bu âdetine aykırı davranması hakkında şunlar söylenmiştir:
Müslümanların işleri ile meşguldü. Oturum öyle uzadı ki tuvaletini yapmaya muhtaç oldu. Uzağa gitseydi bundan zarar göreçekti. Huzeyfe'yi yanma çağırarak arkasında durdurdu ki arkadan geçen kimse kendisini görmesin. On tarafı zaten duvar ile örtülüydü.
Hz. Peygamber gieyhî bu davranışın caiz olduğunu göstermek için bunu yapmış olabilir.
Hz. Peygamber'in bu fiili büyük tuvalette değil ondan daha hafif olan küçük tuvalette söz konusu olmuştur. Çünkü büyük tuvalet kişinin daha çok açılmasını gerektirir. Ayrıca onda koku da vardır. Uzaklaşmaktan maksat Örtünmektir. Bu durum elbisenin eteğini sarkıtmak ve arka tarafta birinin bulunması ile sağlanmış olmaktadır.
Taberânî, İsmet İbn Mâlik aracılığı ile şunu rivayet etmiştir: "Resûlullah Medine sokaklarının birinde bizim karşımıza çıktı. Bir aile"nin çöplüğüne gitti ve "Huzeyfe, arkamda dur ki beni kimse görmesin" buyurdu.
Bu durumda Huzeyfe'yi yanına çağırmasının hikmeti de anlaşılmış olmaktadır. Huzeyfe Hz. Peygamber'in arkasında dikilirken O'na arkasını dönmüştü.
Bunun yolculukta değil hazarda yani mukimken olduğu da anlaşılmaktadır.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bu hadiste şu hususlar yer almaktadır:
İki zarar verici durumdan daha hafif olanı yapmak suretiyle zararı ağır olandan uzak kalmak.
İki maslahatı bir arada yapmak mümkün olmadığında daha üstün olanını yapmak. Hz. Peygamber ümmetin maslahatına olan işler için uzunca oturuyor, arkadaşlarını çokça ziyaret ediyor, hastaların yanma uğruyordu. Bu durumların birinde iken tuvaleti geldiğinde, her zamanki gibi insanlardan uzaklaşacak kadar erteleyemedi. Çünkü ertelemesi durumunda zarar söz konusu olacaktı. Bu durumda daha önemli olan şeye riayet etti. İki maslahatı bir araya getirmek mümkün olmadığı için, Huzeyfe'yi gelip geçenlerin kendisini görmemesi için yanma çağırma maslahatını, insanlardan uzakta durmaya tercih etti.

62. Bir Çöplükte Küçük Tuvaleti Yapmak

226- Ebû Vâil şöyle demiştir: Ebû Musa el-Eş'arî idrar yapma konusunda şiddetli davranır ve şöyle derdi: "İsrailoğulları'ndan birinin elbisesine idrar bu-laşsa bunu keserdi". Bunun üzerine Huzeyfe şöyle dedi: "Keşke Ebû Musa bu sözü söylemeseydi. Çünkü Resûîullah bir topluluğun süprüntülüğüne uğradı da ayakta su döktü."

Açıklama

İsmâilî'nin rivayetinde Huzeyfe'nin sözü şu şekildedir: "Keşke arkadaşınız bu kadar şiddetli davranmasaydı."

Ayakta Su Dökmenin (Tuvalet Yapmanın) Hükmü

Huzeyfe'nin bu hadisi deiil getirmesinin sebebi şudur: Ayakta tuvalet yapan kişiye idrar serpintileri bulaşabilir. Hz. Peygamber bu ihtimale aldırış etmemiş ve şiddetli davranmanın sünnete aykırı olduğunu belirtmiştir.
Mâlik'in, iğne başı gibi idrar serpintisine ruhsat vermesine bu hadis delil getirilmiştir. Ancak bu tartışılabilir bir husustur. Çünkü Hz. Peygamber bu durumda tuvalet yaparken üzerine hiçbir şey bulaşmamıştır. İbn Hibban Hz. Peygamber'in ayakta tuvalet yapmasının sebebini açıklarken buna işaret ederek şöyle demiştir: Çünkü Hz. Peygamber oturmaya uygun bîr yer bulamamıştır."
Hz. Peygamber'in genelde yumuşak bir yer olduğundan üzerine idrar sıçramaz. bunu yapma sebebi şudur: Süprüntülük n burada tuvalet yapma durumunda kişinin
Diğer bir görüşe göre bunun sebebi Şafiî ve Ahmed'den rivayet edilen şu husustur: Araplar bel ağrısını bu şekilde tedavi ederlerdi, o sırada Hz. Peygamber'de de böyle bir bel ağrısının bulunmuş olması muhtemeldir.[81]
Hâkim ve Beyhakî Ebû Hureyre'den şunu rivayet etmişlerdir: "Hz. Peygamber diz kapağındaki ağrı sebebiyle (oturamadığından) ayakta tuvaletini yapmıştır". Bu hadis sahih ise, önceki yorumların hiçbirine gerek kalmaz. Ancak Dârekutnî ve Beyhakî bu hadisi zayıf görmüşlerdir.
Bu konuda en doğru görüş, Hz. Peygamber'in ayakta tuvaletini yapmasının sebebi, bunun caiz olduğunu göstermektir. Çünkü O tuvaletini büyük çoğunlukla oturarak yapardı.
Ebû Avâne Sahih adlı eserinde ve İbn Şahin kitabında, ayakta su dökme hükmünün neshedildiğini (yürürlükten kaldırıldığını) söylemişlerdir. Onlar Hz. Aişe'nin Kur'an kendisine indirildiğinden bu yana ayakta su dökmedi" sözünü delil getirmişlerdir. Yine onun "Bir kimse size Hz, Peygamber'in ı vs sefa. ayakta su döktüğünü söylerse onun sözünü tasdik etmeyin. O yalnızca oturarak su dökerdi" sözünü delil getirmişlerdir.
Doğru olan, ayakta tuvalet yapmanın caiz olması hükmünün yürürlükten kaldırılmamış olmasıdır. Hz. Aişe'nin sözüne şu şekilde cevap verilir: Hz. Âişe bunu söylerken kendi bilgisine dayanmıştır. Bu söz, Hz. Peygamber'in evlerinde yaptığı su dökme fiillerine hamledilir. Evleri dışındakilere ise Hz. Âişe muttali olamamıştır. Sahabenin büyüklerinden olan Huzeyfe ise buna bizzat şahit olmuştur. Daha önce bu olayın Medine'de gerçekleştiğini söylemiştik. Bu husus, Kur'an'ın indirilmesinden sonra Hz. Peygamber'in ayakta su dökmediği görüşünü reddetmektedir.
Hz. Ömer, Ali, Zeyd İbn Sabit ve diğer sahâbîlerin ayakta su döktükleri sabittir. Bu, üzerine idrar damlamasından emin olma durumunda, ayakta su dökmenin mekruh değil, caiz olduğunu gösterir.

63. Kanın Yıkanması

227- Esma şöyle demiştir: Bir kadın Hz. Peygamber'e gelerek: "Bizden birisinin elbisesi üzerine âdet kanı bulaşırsa ne yapsın?" diye sordu.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Elbisesinin kan bulaşan yerini eliyle ovalasın, su dökerek tırnaklarıyla kazısın ve sonra su ile yıkayıp o elbiseyle namazını kılsın.[82]

Açıklama

Hattâbî ve Kurtubî burada kasdedilenin su serpmek olduğunu söylemişlerdir.
Kanaatime göre temiz olup olmadığında şüphe edilen bir şey üzerine su serpmenin hiçbir yararı yoktur. Çünkü şayet temiz ise zaten buna gerek yoktur, şayet necis ise su serpmekle temizlenmez. Bu konuda en güzeli Hattâbî'nin şu sözüdür: "Bu hadis, necasetlerin yalnızca su ile temizlenebileceğim, başka sıvılarla temizlenemeyeceğini göstermektedir. Çünkü necasetlerin tümü kan hükmünde olup aralarında bir fark olmadığı konusunda icma vardır." Bu, yani necasetlerin yalnızca su ile temizlenebileceği hususu çoğunluğun görüşüdür. Bu konuda geniş açıklama Hayız bölümünde, "Kadın Âdet Gördüğü Elbise İçinde Namaz Kılabilir mi?" konusunda gelecektir.
228- Hişâm İbn Urve babasından o da Hz. Âişe'den şunu rivayet etmişlerdir:
Fâtıma binti Ebî Hubeyş Hz. Peygamber'e rüveadkm gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Ben istihazaya mübtela bir kadınım (kanım hiç durmaz), temizlenemem. Bu durumda namazı terk edeyim mi?" diye sordu.
Resûlullah şöyle buyurdu: "Hayır (namazı bırakma). Bu yalnızca damar kamdır, âdet kanı değildir. Âdet günlerine rastlayan günlerde namaz kılma, fakat o günler bitince kant yıka sonra namaz kıl. Ondan sonra o vakit (yani âdet dönemin) gelinceye kadar her namaz için abdest al.[83]

Açıklama

İstihâze, âdet dönemi bittiği halde kanın durmamasıdır. Böyle olan kadına "müstehâza" denir. Bu hadis, âdet gören kadının namaz kılmasını yasaklamaktadır. Bu âdet döneminde namaz kılmasının haram ve kılması halinde de namazının geçersiz olması anlamına gelir. Bu konuda icma vardır.
Bu hadiste yer alan "kanı yıka" ifadesi başka hadislerde "gusül et" şeklinde gelmiştir. Bu konuda geniş açıklama Hayız bölümünde gelecektir.[84]

64. Meniyi Yıkamak Ve Ovalamak, Kadından Gelen Akıntıyı Yıkamak

229- Hz. Âişe şöyle demiştir: "Ben Resûlullah'ın sahildi. elbisesinden cünüplüğü yani meninin isabet ettiği yeri yıkardım, sonra elbisesinin yıkanan yerlerinde yıkama izi göründüğü halde namaza çıkardı.[85]
230- Süleyman İbn Yesâr şöyle demiştir: Hz. Âişe'ye elbiseye bulaşan meni hakkında sordum. Bana şöyle dedi:
"Ben onu (meniyi) Resûlullah'ın elbisesinden yıkardım. O, elbisesinin üzerinde yıkama izi, yani suyun ıslaklığı bulunduğu halde namaza çıkardı."

Açıklama

Buharı ovalama konusu ile ilgili hadis rivayet etmemiş, her zaman yaptığı gibi konu başlığında buna işaret etmekle yetinmiştir. Çünkü bununla ilgili Hz. Aişe'den daha sonra zikredeceğimiz bir hadis rivayet edilmiştir.

Meni Necis midir, Temiz inidir?

Birinci görüş: Meni necis değildir.
Meni izinin yıkanması ve ovalanması ile ilgili hadisler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü meninin temiz olduğunu kabul ettiğimizde, "yıkama temizliği daha iyi sağladığından müstehaptır, ancak farz değildir" diyerek hadisleri ortak bir noktada birleştirebiliriz. Bu, Şafiî, Ahmed İbn Hanbel ve hadisçilerin kabul ettiği hükümdür.
İkinci görüş: Meni necistir.
Meninin necis olduğu görüşünü kabul ettiğimizde de hadisleri şu şekilde birleştirmek mümkündür: Yıkama yaş olan menide, ovalama kurumuş olan menide söz konusudur. Hanefîler de hadisleri bu şekilde birleştirmişlerdir.
İki görüş arasında tercih Ancak İlk görüş tercihe daha layıktır. Çünkü bu görüşte, hem haber hem de kıyasa göre hareket edilmektedir. Zira necis olsaydı, kıyasa göre kan vb. necasetlerde olduğu gibi ovalamak yeterli olmaz, yıkamak gerekli olurdu. Oysa meninin necis olduğunu kabul edenler kanın affedilmeyen miktarında ovalamayı yeterli görmemektedirler.
İkinci görüş şu şekilde de reddedilir: İbn Hüzeyme'nİn Hz. Aişe'den bir başka yolla rivayetinde şöyle denilmiştir: "Âişe, Hz. Peygamber'in elbisesindeki (yaş olan) meniyi ızhîr otunun kökü ile giderir sonra Hz. Peygamber onunla namaz kılardı. Meni kuru İken eli ile ovalardı, sonra Hz. Peygamber onunla namaz kılardı". Bu, her iki durumda da meninin yıkanmadığını göstermektedir.
İmam Mâlik ise ovalamayı kabul etmemiş ve şöyle demiştir: "Bizdeki uygulama, meninin diğer necasetler gibi yıkanmasıdır". Ancak ovalama ile iigili hadis, Mâlikîler aleyhine bir delildir.
Hz. Aişe'nin bu hadiste meniyi yıkadığını söylemesi, bunun farz olmasını gerektirmez.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bu hadiste, hükümleri öğrenme maslahatı sebebiyle, kadınlara sorulmaktan utanılan sorular sorulmasının caiz olduğu görülmektedir.
Kadınlar kocalarına hizmet ederler.
Buhârî bu hadisi, necasetin kendisi gittikten sonra izi vb.nin kalmasının zarar vermeyeceğine delil olarak getirmiştir.

65. Elbiseden Cünüplük Veya Başka Bir Şeyi Yıkadığı Halde İzinin Kaybolmaması

231- Amr İbn Meymûn şöyle demiştir: Süleyman İbn Yesar'ın, cünüplük bu-aşan bir elbise hakkında Hz. Aişe'den şunu rivayet ettiğini duydum:
"Ben Resûiullah'ın elbisesinden meniyi yıkardım. O da daha onra yıkama izi, yani suyun ıslaklığı elbisede olduğu halde namaza çıkardı".
232- Hz. Âişe Hz. Peygamber'in sa!i«ıifebu «kyru ve neniyi yıkardı sonra onda yıkamanın ıslaklığı görülürdü.
elbisesinden

66. Develerin, Binek Hayvanlarının, Davarların İdrarlarının Hükmü, Bu Hayvanların Ağıllarında Namaz Kılmak

Ebû Musa, yanında açık alan bulunduğu halde posta hayvanlarının ağılında ve hayvan pisliği bulunan yerde namaz kıldı ve "Burası ile şurası aynıdır" dedi.
233- Enes şöyle demiştir:
Ukl (veya Ureyne) kabilelerinden bazı kimseler Medine'ye geldiler. Medine'nin (havası onlara iyi gelmediğinden) karınları ağrıdı. Bunun üzerine Hz. Peygamber ssiiaüahu si-ybi w sefe^ onlara, yeni yavrulamış develerin süt ve İdrarlarından İçmelerini tavsiye etti. Onlar da (zekat) develerinin bulunduğu yere giderek Hz. Peygamber'in saibûâhu emrini aynen yaptılar, zamanla iyileştiler. İyileştikten sonra, Hz. Peygamber'in bu hayvanlara bakan görevli çobanını öldürerek ümmetin beytü'I-malına ait zekat develerini alıp kaçtılar. Hz. Peygamber suüaiahu bu haber gündüzün hemen ilk saatlerinde kendisine ulaşınca onları takip etmek üzere adam gönderdi. Bu kişiler güneş yükselince, adamları yakalayıp getirdiler. Hz. Peygamber el ve ayaklarının kesilmesini emretti. Bunların gözlerine mil çekildi. "Harre" denilen sıcak yere atıldılar, su istemelerine rağmen kendilerine su verilmedi.
Ebû Kılabe şöyle demiştir: Bunlar hırsızlık yaptılar, adam öldürdüler, iman ettikten sonra inkar ettiler, Allah ve Resûlü'ne karşı harp ilan ettiler.[86]

Açıklama

Burada binek hayvanından kasıt; at, katır ve merkeb gibi hayvanlardır.
Buhârî, ihtilaflı konularda âdeti olduğu üzere buradaki konu başlığında da hükmü açıklamamıştır. Ancak onun Uranîler ile ilgili hadisi rivayet etmesinden, ilk anda deve idrannm temiz olduğu görüşünü kabul ettiği anlaşılmaktadır. Şa'bî, İbn Uleyye, Dâvud ve diğer bazı âlimler de bu görüştedir.
Ebû Musa'nın namaz kıldığı belirtilen yer Kûfe'deydi. Halifelerden ordu komutanlarına mektup ve haber getiren elçiler ve posta görevlileri burada kalırdı. Ebû Musa, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında Kûfe'de kalmıştı. Elçilerin kaldığı yer şehrin bir köşesinde bulunuyordu. Bu sebeple açık arazi de onun yan tarafmdaydı.
Ebû Musa'nın "Burası ile şurası aynıdır" sözü, namazın sıhhati açısından burada namaz kılmak ile orada namaz kılmak arasında fark yoktur, anlamına gelir.

Deve Dışkısı Teiniz inidir?

Buhârî'ye, "Ebû Musa'nın bu sözünde deve dışkısının temiz olduğunu gösteren bir delil yoktur" denilerek itiraz edilmiştir. Çünkü Ebû Musa'nın bunlar üzerine bir yaygı sererek namaz kılmış olması mümkündür.
Bu itiraza şu şekilde cevap verilmiştir; Aslolan Ebû Musa'nın bunu yapmamış olmasıdır. İbn Huzeyme ve diğerlerinin sahih gördüğü Ebû Hureyre tarafından rivayet edilen "idrardan sakının. Çünkü kabir azabının çoğunluğu
ondandır" hadisinin genel ifadesini esas almak daha evladır.[87] Çünkü bu hadisten ilk anda bütün idrarların kasdedildiği anlaşılmaktadır. Bu tehdit sebebiyle deve İdrarından da sakınmak gereklidir.
Hadisin Arapça aslında.geçen "ictevev" fiili hakkında İbn Fâris şöyle demiştir: Bu kelime, nimet İçinde olsan bile bir yerde kalmaktan hoşlanmadığın zaman kullanılır. Hattabî bunun yalnızca kalmaktan dolayı zarar görüldüğünde kullanılacağını söylemiştir. Bu olaya uygun olan da bu anlamdır.
İlk anda anlaşıldığına göre, Uranîler Medine'ye hasta olarak gelmişler, iyileşince de Medine'nin havasını ağır bulduklarından orada kalmak istememişlerdir. Onlardaki hastalık ise aşırı zayıflık ve az yemek yeme idi.
Ebû Avane, Gaylan aracılığı ile Enes'ten şunu rivayet etmiştir: "Onlarda şiddetli zayıflık vardı". Yine o, Ebû Said aracılığıyla 'Yüzleri sararmıştı" diye rivayet etmiştir.
İyileştikten sonra Medine'nin havasını ağır bulmalarının sebebi, İmam Ahmed İbn Hanbel'in, Humeyd aracılığıyla Enes'ten rivayet ettiğine göre Medine humması idi.
Uranîlerin, zekat develerinin sütünden içmeleri, bu kimselerin yolda kalmış kimseler olmasındandır. Hz. Peygamberin ve seifer devesinin sütünden içmeleri de O'nun izni ile olmuştur.
Uranîlerin develerin idrarlarını içmelerine gelince; İdrarın temiz olduğunu kabul edenler bu hadisi delil getirmişlerdir. Deve idrarının temiz olduğu zaten.bu,, hadiste yer almaktadır. Eti yenen diğer hayvanların idrarları da buna kıyas edilir. Bu, İmam Mâlik, Ahmed İbn Hanbel ve seleften bir grubun görüşüdür. Şafiî ve âlimlerin çoğunluğu ise eti yensin yenmesin hayvanların idrar ve dışkılarının necis (pis) olduğu hükmünü kabul etmiştir.
Seleme İbnü'1-Ekva' hadisinde şöyle denilmektedir: "Hz. Peygamber UranîlerİÎ yakalamak üzere Kürz İbn Câbir el-Fihrî komutasında Müslümanlardan bir grup atlı gönderdi".
Nesaî, Evzâî'den "Onları yakalamak için, İz sürenlerden bir grubu gönderdi" şeklinde rivayet etmiştir.
Müslim, Muaviye İbn Kurre yoluyla Enes'ten şunu rivayet etmiştir: "Bunlar ensardan sayısı yirmiye yakın gençlerdi. Hz. Peygamber onların yanında, iz sürmeyi bilen birini gönderdi."
Hz. Peygamber el ve ayaklarının kesilmesini emrettiği bu kişilere yerlerindeki kanın dinmesini sağlayan dağlamayı yaptırmamıştır.
Müslim'in Abdülaziz'den rivayetinde "Gözleri oyuldu" ifâdesi yer almıştır.
Harre denilen yer, Medine'de siyah taşlı bîr yerdir. Buraya atılmalarının sebebi, cinayeti işledikleri yere yakın olmasıdır.
Su istemelerine rağmen bu kişilere su verilmemesi konusuna gelince; İbnü'l-Cevzî'nin de dâhil olduğu bir grup âlim bunun yaptıklarına kısas olarak uygulandığını söylemiştir. Çünkü Müslim'de Süleyman et-Teymî'nin Enes'ten rivayetine göre "Uraniler çobanların gözlerine mil çektiği için Hz. Peygamber veseifcm de onlann gözlerine mil çektirmiştir."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Hadiste yukarıda belirtilenlerden ayrı olarak şu hususlar da yer almaktadır:
Devlet başkanına heyetlerin gelmesi ve devlet başkanının onların maslahatları İle İlgilenmesi
Develerin sütleri ve idrarları ile tedavinin meşru olması
Her bünyeye, alışık olduğu (kendisine uygun) tedavinin yapılması,
Şayet Uranîierin öldürülmesinin kısas yoluyla olduğunu kabul edersek bu hadisten şu sonuç da çıkar: Bir kişiyi öldüren topluluk, onu ister suikast yoluyla ister mücadele ederek öldürmüş olsun, onların tümü kısas yoluyla öldürülür.
Kısas cezası, katil nasıl öldürmüşse o şekilde uygulanır. Bu, yasaklanmış bulunan "müsle" kapsamına girmez.[88]
Yol kesme suçu, açık alanda gerçekleşebilir. Bunun şehirlerde gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinde ise görüş ayrılığı bulunmaktadır.
Yolda kalan kimseler, devlet başkanının izni İle zekat develerinin üzerinde hak sahibi olmaları sebebiyle onların sütlerinden İçebilirler.
İz süren kişinin söylediğine göre hareket edilir. Araplar bu konuda tam anlamıyla bilgilidir.
234- Enes şöyle demiştir:
Mescit inşa edilmeden önce Hz. Peygamber koyun ağıllarında namaz kılardı.[89]

Açıklama

Koyunların idrar ve dışkılarının temiz olduğunu kabul edenler, Hz. Peygamberin ?rx-?*y,.-. a-.;-;, w s^m koyun ağıllarında namaz kıldığını ifade eden bu hadisi esas almışlardır. Çünkü koyun ağıllarında mutlaka koyun idrar ve dışkısı bulunur. Bu, sahabenin namaz kılarken bu idrar ve dışkıya temas ettiklerini, bunun necis olmadığını gösterir.
Bu görüş sahiplerine, namaz kılan kişi ile koyun idrar ve dışkısı arasında bir engelin bulunmuş olmasının mümkün olduğu söylenerek itiraz edilmiştir.
Bu itiraza da "Sahabe namaz kılarken yer ile kendileri arasına bir engel koymazlardı" denilerek cevap verilmiştir. Ancak bu, tartışmaya açık bir husustur. Çünkü bu, bir şeyin olmadığına dair şahitlik yapmaktır. Bunun yerine bu namazın bir asla (temel prensibe) dayandığı söylenebilir.
Buna da şu şekilde cevap verüir: Sahihayn'da Enes'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber onların evindeki bir hasırın üzerinde namaz kılmıştır. Yine Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre o bir baş örtüsünün üzerinde namazını kılardı.
İbn Hazm şöyle demiştir: Bu hadis neshedilmiştir. Çünkü hadiste bu durumun mescidin inşa edilmesinden önce olduğu söylenmiştir. Öyleyse bu durum hicretin ilk yıllarında olmuş olabilir. Hz. Aişe'den sahih olarak nakledildiğine göre Hz. Peygamber ashabına arazilerde mescit yapılmasını ve buralara güzel koku sürülmesini ve buraların temiz tutulmasını emretmiştir. Bunu İmam Ahmed, Ebû Dâvud ve başkaları rivayet etmiştir. İbn Huzeyme ve diğer hadisçiler bu hadisi sahih kabul etmişlerdir. Ebû Dâvud ve diğer hadisçiler Semure'den şu fazlalıkla hadisi rivayet etmiştir: "...ve mescitleri temiz tutmamızı emretti."
Bu olay mescidin bina edilmesinden sonra olmuştur. İbn Hazm'ın nesh iddiasına gelince bu, önce bunun caiz olmasını sonra da yasaklanmasını gerektirir. Oysa bu tenkide açıktır. Çünkü Hz. Peygamber'in ve koyun ağılında namaz kılmaya izin verdiği, Müslim'in Câbir İbn Semure'den rivayet ettiği hadiste sabittir. Evet bu hadis koyun ağıllarının temiz olduğunu göstermez. Ancak bu hadiste deve ağıllarında namaz kılmanın yasaklanması da vardır. Şayet namaz kılmaya izin vermek temizliği gerektirseydi, deve ağılında namaz kılmanın yasaklanması deve idrarının necis olmasını gerektirirdi. Hiç kimse bu ikisi arasında bir fark olduğunu söylememiştir. İzin ve yasak, temizlik ve necasetle ilgili olmayan bir şeyden kaynaklanmaktadır ki bu da koyunun cennet bineklerinden olması, devenin ise şeytanlardan yaratılmasıdır.

67. Katı Yağ Ve Suya Düşen Necasetler

Zührî şöyle demiştir: "Suyun tadı veya kokusu ya da rengi değişmedikçe içine necasetin düşmesi bir sakınca doğurmaz."
Hammâd şöyle demiştir: "Ölü hayvanın tüylerinin suya düşmesinin bir sakıncası yoktur."
Zührî -fil vb. eti yenmeyen- ölü hayvanların kemikleri hakkında şöyle demiştir: "Selef âlimlerinden bir gruba yetiştim ki onlar bununla saçlarını tarar, yağlanır ve bunda bir sakınca görmezlerdi."
Ibn Şîrîn ve ibrahim en-Nahaî şöyle demiştir: "Fil dişi ticaretinde bir sakınca yoktur."

Açıklama

Yağ veya suya düşen necasetler suyu necis mi kılar, yoksa su değişime uğramadıkça necis olmaz mı? Bu başlık altında bu konu ele alınmaktadır. Buhârî'nin bu konuda rivayet ettiği eser (sahabe ve tâbiun sözleri) ile hadislerin toplamından anlaşılan budur.
"Suda bir sakınca yoktur" yani her halükarda onu kullanmakta bir sakınca yoktur, içine düşen necaset suyun tadını, kokusunu veya rengini değiştirmedikçe suyun temiz olduğuna hükmedilir. Zührî'nin bu görüşünü âlimlerden bir grup kabul etmiştir.
Ölen hayvan, eti yenen bir hayvan olsun ya da olmasın, tüylerinin suya düşmesi suyu necis kılmaz.
Selef âlimlerinin eti yenmeyen hayvanların kemikleri ile yağlanmaları, onların bunu temiz kabul ettiğini gösterir.
Abdürrezzak İbn Sîrîn'in sözü senedi ile birlikte şu lafızla rivayet edilmiştir: "O, fildişi ticaretinde bir sakınca görmezdi". Bu, İbn Sîrîn'in fildişini temiz kabul ettiğini gösterir. Çünkü meşhur zeytinyağı İle ilgili kıssanın da gösterdiği gibi necis olan ve temizlenmesi mümkün olmayan bir şeyin satımı caiz değildir.
235- Meymûne'nin rivayet ettiğine göre, Resûlullah'a ve spiim katı yağ içine farenin düşmesi soruldu. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Fareyi ve etrafındaki yağı atın. (Geriye katan) yağınızı yiyin.[90]

Açıklama

Nesâî yukarıdaki hadise ek olarak, Abdurrahman İbn Mehdî'nin Mâlik aracılığı ile rivayet ettiği "katı yağa" ifadesini koymuştur.
Buhârî Kesilen Hayvanlar bölümünde bu hadisi, İbn Uyeyne'nin îbn Şihab'dan rivayet ettiği "(içine fare düşen ve farenin öldüğü) yağ hakkında soruldu11 ifadesi ile rivayet etmiştir.
236- Meymûne'nin rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber'e katı yağ içine düşen fare hakkında soruldu, O şöyle buyurdu: "Fareyi ve etrafındaki yağı alarak atın."

Önemli Bilgi

Âlimlerin çoğunluğu, katı yağ ile sıvı yağın birbirinden ayrıldığını gösteren Ma'mer rivayetini esas almışlardır. İbn Abdiiber, katı yağa ölü hayvan düştüğünde, hayvanın başka herhangi bir parçasının yağın diğer bölümlerine bulaşmadiği kesin oiarak bilindiğinde bu hayvanın ve etrafındaki yağın atılmasının yeterli olacağı konusunda âlimler arasında ittifak bulunduğunu nakletmiştir. Sıvı yağ konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Çoğunluk necasetin yağa temas etmesiyle yağın tümünün necis olacağını kabul etmiştir. İçlerinde Zührî ve Evzâî'nin bulunduğu bir grup âlim ise buna muhalif görüş belirtmişlerdir. Bunun izahı Kesilecek Hayvanlar bölümünde gelecektir. Yine orada necis olan veya sonradan necis hale gelen yağdan yararlanma konusu da ele alınacaktır.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: Yağ ile ilgili hadisin, konu başında verilen sahabe ve tabiin görüşleri İle ilgisi şudur: Buhârî, bir şeyin necis hale gelmesinde o şeyin niteliklerinin değişmesinin dikkate alınacağını kabul etmiştir. Ölen hayvanın tüyü, hayvanın ölümle değişmesi durumunda değişmemektedir, kemiği de böyledir. Ölü hayvanın düştüğü yerden uzaktaki katı yağın niteliği değişmediğinde de hüküm böyledir. Bundan şu sonuç çıkar: Suya necaset karışsa, bu necaset suyun niteliğini değiştirmediğinde su necis olmaz.
237- Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in şu sözünü rivayet etmiştir:
"Müslümanm Allah yolunda aldığı her yara, kıyamet gününde yeni açıldığı andaki şekli üzere kan fışkırıyor gibi olur; rengi kan rengi, kokusu misk kokusudur.[91]

Açıklama

Allah yolunda aldığı her yara" ifadesi ile Müslümanın diğer yaralan dışarıda bırakılmıştır.
Cihad bölümünde eS-A'rec aracılığıyla Ebû Hureyre'den aktarılan rivayette şöyle denilmiştir: "Allah kimin kendi yolunda yaralandığını en iyi bilir".
Bu, söz konusu müjdenin ancak niyeti haiis olanlar için geçerli olacağını gösterir.
Kıyamet günü yaranın ilk şekli gibi olmasının hikmeti, yara sahibinin faziletine, ona zulmeden kişinin (kötü) fiiline şahitlik etmesidir. Yaranın güzel kokusunun mahşer halkı arasında yayılmasının hikmeti de yara sahibinin faziletini göstermek içindir. Bundan dolayı İslâmî ahkâma göre savaş alanında şehit olan kişinin yıkanması gerekmediği bilinmektedir.

68. Durgun Suya İdrarını Yapmak

Rivayet edildiğine göre Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in şu sözünü duymuştur: "Biz (bu dünyada) son, (âhirette ise) öncüleriz.[92]
239- Hz. Peygamber sanan? aleyhi ssifen şöyle buyurmuştur: "Sizden bîri durgun suya idrarını yapıp sonra da orada yıkanmasın."

Açıklama

Bunun anlamı şudur: Kişi durgun suya idrarını yaptığında bu suya ihtiyaç duyabilir, oysa buraya idrarını boşalttıktan sonra o suyu kullanamaz. Bunun bir benzeri de Hz. Peygamber'in s?.:iâlahu hkyh, ve şu sözüdür: "Sizden birisi karısını cariyeyi döver gibi dövüp de sonra onunla birlikte yatmasın."
Bazı Hanbelîlerin aksine, zikredilen hüküm açısından durgun suya bir insanın İşemesi ile bir hayvanın İşemesi arasında fark yoktur. Yine Zâhirîler'in aksine, kişinin doğrudan durgun suya işemesi ile bir kaba işeyerek bunu suya boşaltması arasında da fark yoktur. Bunların tümü ilim ehiince az miktarda suya hamledilmiştir. Bununla birlikte az miktar suyun ne kadar olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bu konuda yalnızca suyun niteliklerinin değişip değişmemesini dikkate alanların görüşü daha Önce geçti. Bu güçlü bir görüş olmakla birlikte, konu İle ilgili hadis sebebiyle az ve çoğun ayrımını İki külle suya göre yapmak bundan daha güçlü bir görüştür.

69. Namaz Kılan Kişinin Sırtına Dışkı Veya Leş Konulduğunda O Kişinin Namazı Bozulmaz

İbn Ömer namaz kılarken elbisesinde kan gördüğünde elbisesini çıkarıp namaza devam ederdi.
İbnü'l-Müseyyeb ve Şa'bî şöyle demiştir: "Kişi namaz kılarken elbisesinde kan veya meni olsa yahut kıbleden başka bir yöne yönelmiş olsa ya da teyemmüm ile namaz kıldıktan sonra vakit devam ederken su bulsa namazını tekrarlamaz."

Açıklama

Konu başlığında bozulmayacağı belirtilen namaz, kişinin haberi olmaksızın devam ettiği namazdır. Namazda necasetten kaçınmanın farz olmadığını yahut necasetten kaçınmanın namazın başında farz olduğunu kabul edenlere göre bu namaz mutlak olarak geçerli olur. Buhârî de bu görüşe meyletmiştir. Kendisine ok fırlatıldığında vücudundan kanlar aktığı halde namazına devam eden sahâbî-nin fiili de bu düşünceye dayanmaktadır. Bu konuda "abdest almayı yalnızca iki yerden/ön ve arkadan çıkan şeyden gerekli görenler" hadisi Câbir'den nakledilmişti. [93]
Şafiî ve Ahmed İbn Hanbel namazda elbisesine necaset bulaşan kişinin namazı tekrarlaması gerektiğini söylemişlerdir. Mâlik şayet bu, vakit içinde olursa iadeyi gerekli görmüş, vakit çıktıktan sonra İse kazayı gerekli görmemiştir. Bu konuda uzun bir tartışma vardır. Bu durumda

namaza devam etme konusu ise ileride Namaz bölümünde gelecektir.
Teyemmümle namaz kılan kişinin vakit içinde su bulursa namazını yeniden kılmasının gerekli olmadığı görüşü dört imamın ve selefin çoğunluğunun görüşüdür. Atâ, İbn Şîrîn ve Mekhûl'ün de içlerinde yer aldığı bir grup tabiîn alimi ise mutlak olarak namazı iade etmenin gerekli olduğunu söylemişlerdir.
Namaz kılan kişinin namazını kıldıktan sonra kıble yönüne dönmediğini anlaması durumunda üç imam ve Şafiî'nin eski görüşüne göre kişi namazını tekrarlamaz. Bu, çoğunluğun da görüşüdür. Şafiî'nin yeni görüşüne göre ise namazını tekrarlaması gerekir.
240- Amr İbn Meymûn, Abdullah İbn Mesud'un kendisine şunu anlattığını söylemiştir:
Hz. Peygamber Kabe'de namaz kılıyordu. Ebû Cehil ve arkadaşları Kabe'nin yakınında oturuyorlardı. Kendi aralarında "Hanginiz falan oğullarının deve kestikleri yerden bir işkembe getirip secdeye vardığı zaman Muhammed'in sırtına koyacak?" dediler. Bu konuşma üzerine içlerinden en şakı olan birisi (Ukbe İbn Ebî Muayt) kalkarak işkembeyi getirdi. Hz. Peygamber secdeye yattığında o işkembeyi sırtına, iki kürek kemiği arasına koydu. (İbn Mesud dedi ki): "Ben bunu gördüğüm halde bir şey yapamı-yordum. Ah ne olurdu o zaman bunu önleyecek gücüm olsaydı!" Onlar (katıla katıla) gülmeye başladılar, gülmekten birbirlerinin üzerine y ikiliyorlardı. Resûlullah secde edıyoı, başını kaldırmıyordu. Nihayet Fâtıma Resûlullah'ın yanına geldi ve işkembeyi onun sırtından attı. Hz. Peygamber başını kaldırdıktan sonra üç kere "Allah'ım Kureyşl sana havale ediyorum" dedi. Hz. Peygamberin beddua etmesi onlara ağır geldi. Çünkü onlar, bu beldede yapılan duanın kabul edileceğine inanırlardı. Daha sonra Hz. Peygamber birer birer isim sayarak şöyle dedi:
"Allah'ım! Ebû Cehil'i sana havale ediyorum. Utbe ibn Rebîdyı sana havale ediyorum. Şeyhe İbn Rebîa'yı sana havale ediyorum. Velîd ibn Utbe'yi sana havale ediyorum. Ümeyye İbn Halefi sana havale ediyorum. Ukbe ibn Ebî Muayt'ı sana havale ediyorum".
İbn Mesud diyor ki: Yedinci bir kişinin daha adını söyledi, ancak ben onun adını hatırlamıyorum. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki Resûlullah'ın Kelen, ismini saydığı kişilerin (Bedir savaşında öldürülerek) Bedir çukuruna atılmış olduklarını gözlerimle gördüm.[94]

Açıklama
"Gülmekten birbirlerinin üzerine yıkılıyorlardı" diye tercüme ettiğimiz yer, "adamlarının yaptığı o kötü işi birbirlerine işaret ederek eğleniyor, gülmekten kırılıp birbirlerinin üstüne yığılıyorlardı" şeklinde de anlaşılmaya müsaittir.
İsrail'in rivayetinde "Fatıma oradaki topluluğa dönerek kötü sözler söyledi'1 şeklinde, el-Bezzâr'da da "Onlar ise buna karşılık vermediler" şeklinde bir fazlalık vardır.
"Kureyş'f sana havale ediyorum" ifadesi "Kureyş'i helak etme işini sana bırakıyorum" demektir.
Hz. Peygamber'İn kasdedilen; onların Resûlullah'ın gülmeyi keserek korkuya kapılmalarıdır. bu bedduası onlara ağır geldi derken bedduasını işitince birden Ebu Cehil ve arkadaşlarının, Mekke'de yapılan duanm reddolunmayacağına inanmaları, Hz. İbrahim'in (a.s.) şeriatından kalma bir inanç olabilir.
İsrail'in rivayetinde şöyle denilmektedir: "Ben, Bedir savaşı sonrasında onları ölü olarak gördüm. Sonra onlar sürüklenerek Bedir kuyusuna atıldılar". Sonra Resûlullah "Bedir kuyusundakiler peşlerinde lanet bıraktı" buyurdu. Hz. Peygamber'İn bu sözü, yukarıdaki bedduanın bir bölümü de olabilir. Şayet öyle ise bu söz, peygamberlik mucizelerinden biridir. Diğer bir ihtimale göre Hz. Peygamber bunu onlar kuyuya atıldıktan sonra da söylemiştir.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Hadiste, kafirlerin bile Mekke'de yapılan duaya önem verdikleri ifâde edilmektedir.
Kâfirler Hz. Peygamber'İn duasından korktuklarına göre onun sözünün doğruluğuna aslında inanıyorlar demektir. Ancak kıskançlık sebebiyle o'na uymamışlardır.

Kâfire ve Müslümana Beddua Etmek

Hz. Peygamber kendisine eziyet edenlere karşı bile yumuşak davranmıştır. Tayalisî'nin, Şu'be aracılığıyla İbn Mesud'dan rivayet ettiği bu hadiste İbn Mesud'un şöyle dediği belirtilmektedir: "Hz. Peygamber'in onlara yalnızca o gün beddua ettiğini gördüm", Rabbi'ne ibadet ederken onu küçük düşürmeyi istedikleri için bedduayı hak etmişlerdi.
Duanın üç kere yapılması rnüstehaptir. İlim bölümünde selam vb. şeylerin üç kere yapılmasının da müstehap olduğu geçmişti.
Zalime beddua etmek caizdir. Ancak bazıları şöyle demiştir: Bu hüküm, zalim kişi kâfir olduğundadir. Müslüman zalime gelince, onun için af dilemek ve tevbe etmesi için dua etmek müstehaptır. "Hadiste kafire beddua edilebileceğini gösteren bir durum yoktur" görüşü de aslında uzak bir görüş değildir. Çünkü Hz. Peygamber (vahiy ile) onların iman etmeyeceklerini öğrendiğinden onlar için beddua etmiş olabilir. Evla olan hayatta olan herkesin doğru yolu bulması için dua etmektir.
Fâtımatü'z-Zehrâ'mn küçüklüğünden itibaren, kavmi içindeki şerefi ve özgüveni sebebiyle güçlü bir benliğe sahip olduğunu görüyoruz. Çünkü Kureyş'in reisleri olan kişilere açıktan kötü sözler söylediği halde onlar buna karşılık verememiştir.
Bir fiili doğrudan işlemek, ona sebep olmaktan daha öte bir durumdur. Nitekim İbn Mesud, içlerinde inkarcılığı ve Resûlullah'a eziyeti daha şiddetli olan Ebû Cehil bulunduğu halde Ukbe'den bahsederken "topluluğun en şakîsi" demiştir.

70. Elbiseye Tükürmek, Sümkürmek

Urve, Misver ve Mervân'dan şunu nakletmiştir:
"Hz. Peygamber Hudeybiye seferi sırasında yola çıktı...
Peygamber'in (göğüs ve burnundan) ne çıktıysa bir kimsenin eline düşüyor, onlar da bunu yüzlerine ve derilerine
241- Enes'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber elbisesine tükürdü.[95]

71. Nebiz İle Ve Sarhçş Edici Bir Şeyle Abdest Almak Caiz Değildir, Hasan Ve Ebûl-Âliye Bunu Mekruh Görmüştür.

Atâ şöyle demiştir: "Nebiz ve sütle abdest almaktansa, teyemmüm yapmak bana daha uygun geliyor."
242- Hz. Âişe Hz. Peygamber'in öyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sarhoş eden her içecek haramdır.[96]

Açıklama

Ebû Hanife'den aktarılan meşhur görüşe göre o hurma nebizi ile abdesti caiz görmüştür. Bunun için suyun bulunmamasını, şehir veya köyün dışında bulunmayı şart koşmuştur. Ebû Yusuf ise çoğunluğun kabul ettiği şekilde hurma nebizi ile abdest alınamayacağı görüşünü tercih etmiştir. Tahavî de bu görüşü tercih etmiştir.
"Sarhoş eden her içecek', yani sarhoşluk ister kişinin sarhoş edici şeyi İçmesinden kaynaklansın İster böyle olmasın, yapısı itibarıyla sarhoş edici olan her içecek haramdır.
Hattabî şöyle demiştir: "Bu hadis, hangi türden olursa olsun sarhoş edici İçeceğin azmin da çoğunun da haram olduğunu gösterir."
Buharî'nin bu hadisi bu konuda delil getirme gerekçesi şudur: Sarhoş edici içeceğin içilmesi helal değildir. İçilmesi helal olmayan bir şey ile abdest alınamayacağı konusunda görüş birliği vardır. İçecekler bölümünde nebiz içmenin hükmü konusunda açıklamalar gelecektir.[97]

72. Kadının, Babasının Yüzünden Kanı Temizlemesi

Ebu'l-Aliye şöyle demiştir: "Ayağımı meshedin, çünkü ayağım hasta."
243- Ebû Hazim, Sehl İbn Sa'd es-Sâidî'nin, İnsanlar kendisine Hz. Peygamber'in yarasının ne ile tedavi edildiğini sorduklarında, şöyle

söylediğini duymuştur:
"Bunu benden İyi bilen kimse kalmadı. Ali, Uhud günü kalkanına su doldurarak getiriyordu. Fâtıma da Resûlullah'ın yüzünden kanı silîyordu. Bir hasır alınarak yakıldı ve yaraşma bastırıldı.[98]

Açıklama

Bu hadis tedavi olmanın meşru olduğunu, yaralara pansuman yapılmasını, harplerde kalkan kullanıldığını ve tüm bunları tevekkül edenlerin efendisi olan Hz. Peygamber yaptığı İçin bunların tevekküle engel olmadığını göstermektedir.
Bu hadis, kadının babasının ve diğer mahremlerinin tenine dokunabileceğini, hastalıklarını tedavi edebileceğini de göstermektedir.

73. Misvak Kullanmak

İbn Abbas şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in yanında geceledim. O (gece kalkınca) dişlerini rnisvakladı."
244- Ebû Bürde babasından şunu aktarmıştır:
Hz. Peygamber'e geldim. "Elindeki bir misvak ile dişini temizlerken bir yandan da kusuyor gibi diye ses çıkardığını gördüm."

Açıklama

Sivak kelimesi hem misvak âletine hem de dişleri fırçalama fiiline denilmektedir.
Bu hadis, dil üzerinde uzunlamasına misvak kullanmanın meşruiyetini gösterir. Dişlere gelince, dişlerin enine misvaklanması daha iyidir.
245- Huzeyfe şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber geceleyin kalkınca ağzını misvakla temizlerdi.[99]

Açıklama

Ibn Dakîku'l-'Id şöyle demiştir: Bu hadis uykudan kalkınca dişleri misvakla-manın müstehap olduğunu gösterir. Çünkü insan uyuduğunda midesinden yukarıya kötü kokular yükseldiği için uyku insanın kokusunu değiştirir. Misvak bunu temizleme âletidir. Bu sebeple gerekli olduğunda misvak kullanmak müs-tehaptır.

74. Misvakı Büyük Olan Kişiye Vermek

246- Ibn Ömer, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Rüyamda misvak kullandığımı gördüm. Biri diğerinden daha büyük bir adam geldi. Ben misvağt küçük olanına verdim. Bana "büyük olanına ver" denildi. Ben de büyük olanına verdim."

Açıklama

Hz. Peygamber'e "büyük olanına ver" diyen kişi Cebrail' dir (a.s).
Ibn Battal şöyle demiştir: Bu, misvak vermede yaşı büyük olana öncelik vermeyi gösterir. Yemek, İçmek, yürümek ve konuşmak da böyledir.
Mühelleb şöyle demiştir: "Bu, topluluk rütbelerine göre oturmadığında söz konusudur. Rütbelerine göre oturduklarında sünnet olan sağdakinden başlamaktır." Bu görüş doğrudur.
Bu hadis başkasının misvakını kullanmanın mekruh olmadığını gösterir. Ancak müstehap olan söz konusu misvakı yıkadıktan sonra kullanmaktır. Bu konuda Ebû Dâvud'da Hz. Âişe'den rivayet edilen şu hadis vardır: "Resûlullah yıkamam için misvakı bana verirdi. Ben de dişlerimi temizledikten sonra misvakı yıkayıp ona verirdim. Bu, Hz. Aişe'nin edebinin yüceliğini ve zekasının büyüklüğünü gösterir. Çünkü Hz. Âişe misvakı aldıktan sonra, Hz. Peygamber'in Salı mübarek tükürüğündeki şifa kaybolmasın diye
onu yıkamamış, kendisi kullandıktan sonra edep gereği ve Hz. Peygamber'in emrine uyarak yıkamıştır. Hz. Peygamber'in misvakı yıkama emri, kullanmadan önce ona güzel koku sürme ve su ile yumuşatma anlamına da gelebilir.

75. Abdestli Yatmanın Fazileti

247- Berâ İbn Azib şöyle demiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Yatmak istediğinde namaz abdesti gibi abdest al. Sonra sağ tarafına doğru yat ve şöyle de:
AHahümme eslemtü vechî ileyk, ve fevvadtü emrî iteyk, ve elce'tü zahrî ileyk, rağbeten ve rehbeten ileyk, lâ melcee velâ mencee minke illâ ileyk, Allahümme âmentü bi kitâbikellezî enzeite ve nebiyyikellezî erselte.
(Allahım yüzümü (kendimi) sana teslim ettim. İşimi sana havale ettim. Sırtımı sana dayadım. Ümidim de sendedir, korkum da. Senden ancak sana sığınılır. Allah'ım indirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere İman ettim.) O gece ölürsen fıtrat üzere ölmüş olursun. Bunlar son söylediğin sözler olsun.
Berâ diyor ki: Ben bu sözleri Hz. Peygamber'e tekrarladım. "Allahümme âmentü bi kitâbikellezî enzeite" ifadesine ulaşınca ben "ve resûlike" dedim. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Hayır (öyle değil) ve ne-biyyikellezî erselte.[100]

Açıklama

Bu hadisten İlk anda, uyumak isteyen herkesin abdestli olsa bile abdestini tazelemesinin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Bu, abdestsiz olan kişiye özgü de olabilir. Bu hadise dair geniş açıklama Dualar bölümünde gelecektir.
"Bunlar son söylediğin sözler olsun" ifadesi ortaya koymaktadır ki, bu sözlerden sonra uyku sırasında yapılması meşru olan zikirlerin söylenmesi yasak değildir.

---

[1] el-Mâide, 5/6.
[2] Ebû Dâvud, Taharet, 51. (Çev.)
[3] el-Mâide, 5/20.

[4] Hadisin geçtiği diğer yerler: 177, 2056.
[5] Saffât, 37/102.
[6] 7517. hadis.
[7] Hadisin geçtiği diğer yerler: 181, 1667, 1669, 1672.
[8] 1669 nolu hadis.

[9] Hadisin geçtiği diğer yerler; 3271, 3233. 5165 6388, 7396. için bkz. Nikah bölümü. 5'65 nolu
[10] Hadisin geçtiği diğer yer: 6322.
[11] 75. hadis.
[12] Hadisin geçtiği diğer yer: 394.
[13] Hadisin geçtiği diğer yerler: 148, 149, 3102.
[14] Hadisin geçtiği diğer ysrler: 147, 4795, 5237, 6240.
[15] 4795 noiu hadis.

[16] Hadisin geçtiği diğer yerler: 151, 152, 217, 500.
[17] Burada "tuvalet temizliği" ifadesi ile tuvalet yapılan mekan değil, kişinin vücudundaki idrar ve dışkının çıkış yerini temizlemesi yani istinca kasdedilmektedir. (Çev.)
[18] 973 nolu hadis.
[19] Hadisin geçtiği diğer yerler: 154, 5630.
[20] Hadisin geçtiği diğer yer: 3860.
[21] Hadisin geçtiği diğer yerler: 160, 164, 1934, 3433.
[22] el-Bakara, 2/159-160
[23] Hadisin gsçtiği diğer yer: 162
[24] Bugün için artık taş söz konusu olmadığına göre tuvalet kâğıdı kullanılmaktadır. Tek sayıdan maksat da, hijyenik uzmanlarının açıklamalarına uygun olarak önce kağıt, sonra su, sonra tekrar kağıt kullanmaktır. Bu da hadiste istenen tekli kullanımı karşılamaktadır.
[25] Biz bu ifadeyi daha anlaşılabilir olması amacıyla yukarıdaki şekilde tercüme ettik.
[26] Teklifi hükümlerde farz-vâcip ayrımı dört mezhep içinde yalnızca Hanefîler'de bulunduğundan, diğer mezheplerin vacip olarak ifade ettiği hususlar Hanefîler'deki farz kategorisine girer. Bu sebeple tercümemizde bunu dikkate alarak, vacibin farziyet ifade ettiği yerlerde farz ifadesini kullandık. (Çev.)
[27] Hadisin geçtiği diğer yerler; 1514, 1552, 1609, 2865, 5851.
[28] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1253, 1254, 1255, 1256, 1257, 1258, 1259, 1260, 1261. 1262, 1263.
[29] Hadisin geçtiği diğer yerler: 426, 5380, 5854, 5926.
[30] Hadisin geçtiği diğer yerler: 195, 200, 3573, 3574, 3575.
[31] 334 nolu hadis
[32] 3572 nolu hadis.
[33] el-Mâide, 5/6
[34] Hadisin geçtiği diğer yer: 171.
[35] Müsiim, Hac, 56. (Çev.)
[36] 2363 nolu hadis.
[37] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2054, 5475, 5476, 5477, 5483, 5484, 5485, 5486, 5487, 7397.
[38] el-Mâide, 5/6
[39] 4125 nolu hadis.
[40] Hadisin geçtiği diğer yerler: 445, 477, 647, 648, 659, 2119, 3229, 4717.
[41] 137 nolu hadis.
[42] 269 nolu hadis.
[43] Hadisin geçtiği diğer yer: 292.
[44] Hadisin geçtiği diğer yerler: 203, 06, 363, 388, 2918, 4421, 5798, 5799.
[45] Hadîsi rivayet eden kişi, Hz. Esma'nın hangi kelimeyi söylediğinde şüphe etmiştir.
[46] Hadisi rivayet eden kişi, Hz. Esma'nın hangi kelimeyi söylediğinde şüphe etmiştir.
[47] 86 nolu hadis.
[48] 1053 nolu hadis.
[49] e!-Mâide, 5/6
[50] Hadisin geçtiği diğer yerler: 186, 191, 192, 197, 199.
[51] Zikredilen Muğire hadisi, kişinin başında sank olmadığında başın tümünü meshetmenin farz olmadığına delil olmaz. Yalnızca başta sarık bulunduğunda saçların görünen kısımlarını meshetmenin yeterli olduğunu gösterir. Sarık bulunmadığında İse Abdullah îbn Zeyd hadisi esas alınarak başın tümü meshedilir. Bundan anlaşılmaktadır ki iki hadis arasında bir ihtilaf yoktur. Ayetteki "bâ" harfi ilsak / bitiştirme içindir. Zâid olmadığı gibi teb'iz için de değildir. (AbdulazizİbnBâz).
[52] Hadisin geçtiği diğer yerler: 376, 495, 499, 501, 633, 634, 3553, 3566, 5786, 5859.
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler: 196, 4328.
[54] Hadisin geçtiği diğer yerler: 354, 3541, 5670, 6352.
[55] Hadisin geçtiği diğer yerler; 4577, 5651, 5664, 5676, 6723, 6743, 7309.
[56] Nisa, 4/176. Ayetin tamamı şu şekildedir; Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yansı bunundur. Kizkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kizkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut İse erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir.
[57] Ubeydullah şöyle demiştir: Bu hadisi Abdullah İbn Abbas'a bildirdim. O bana "Diğer adamın kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ben "Hayır" dedim. Bunun üzerine "O, Ali'dir" dedi.
[58] Hadisin geçtiği diğer yerler: 664, 665, 679, 683, 687, 712, 713, 716, 2588, 3099, 3384, 4445, 5714, 7303.
[59] Birden fazla hanımla evli olan erkeğin, yanlarında kalma süresi ve sırası konusunda hanımları arasında eşitliği gözetmesi.
[60] Yedi sayısının din ile ilgili işlerdeki etkisine; tavafın sayısı, şeytan taşlama, sa'y vb. ibadetlerin yedişer kere yapılması örnek gösterilebilir.
Yaratılış ile ilgili işlerdeki etkisine; yer ve göklerin yedi kat olması, haftanın yedi gün olması, cehennemin yedi tabaka olması vb. hususlar örnek gösterilebilir. (Çev.)
[61] Bir sa' Hicaz fakihlerine ve Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre 2175 gramdır. Ebû Hanife ve Irak fakihlerine göre ise 3800 gramdır. (Çev.)
[62] Bir müd, yaklaşık 675 gramdır. (Çev.)
[63] Bir fark, yaklaşık 10 kilogramdır. (Çev.
[64] Hadisin geçtiği diğer yer: 205.
[65] Bu meselenin tartışılma gerekçesi şudur: Baş, saç olsun olmasın meshedilmesi gereken temel bir organdır. Mestler üzerine mesh İse ayaklan yıkamanın bedelidir, dolayısıyla ikisi arasında fark vardır. Bunlardan, mestin çıkarılması durumunda abdestin batıl olması görüşü ağırlık kazanmaktadır. Mesti çıkarma ile ayaklan yıkama peşpeşe yapılmadığında ayakların yıkanması yeterli değildir. (Abdulaziz İbn Bâz).
[66] Kavrulmuş arpa, buğday, nohut unu.
[67] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5404, 5405.
[68] Hadisin geçtiği diğer yerler: 675, 2923, 5408, 5422, 5426.
[69] Hadisin geçtiği diğer yerler: 215, 2981, 4175, 4195, 5384, 5390, 5454, 5455.
[70] Hadisin geçtiği diğer yer: 5609.
[71] Bu meselede doğru şudur: Uyku abdesti bozma ihtimalinin söz konusu olduğu bir durumdur. Uyuklama ve az uyuma ile abdest bozulmaz. İnsanın bilincini tamamen kaldıracak şekilde uyuma durumunda abdest bozulur. Böylece konu ile ilgili hadisler de birleştirilmiş olur. (Ab-dülaziz İbn Bâz)

[72] Hadisin geçtiği diğer yerler: 218, 1361, 1378, 6052, 6055.
[73] Nur 24/15
[74] 1361 nolu hadis.
[75] Hadisin geçtiği diğer yerler: 221, 6025.
[76] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5468, 6002, 6355.
[77] Hadisin geçtiği diğer yer; 5693.
[78] Bu konu tartışmalıdır. Doğrusu, bunun sadece Hz. Peygamber'e olduğudur. Başkası ona kıyas edilemez. Çünkü Yüce Allah ona özel bir bereket vermiştir. Ayrıca sahabe, Hz. Peygamber'den başkası için bunu yapmamıştır. Onlar dinî en iyi bilen insanlardır. Onları örnek almak gerekir. Ayrıca böyle bir şeyin Hz. Peygamber dışında biri için caiz olması şirke götürebilir- (Abdülaziz İbn Baz)
[79] Kavm kelimesi Arapça'da bir topluluğu, bir ırkı, etnik grubu, geniş bir kitleyi anlatan bir sözcüktür. Ancak burada bir ailenin çöplüğü kasdedilmektedir. (A.Ağırakça)
[80] Hadisin geçtiği diğer yerler: 225, 226, 2471.

[81] Büyük bir ihtimalle Hz. Peygamber salaliahu akyhi ve sdiem ya acele İşi olduğundan veya beli ağrıdığı için oturamadığından, ayrıca durduğu yerin zemininin yumuşak olmasından dolayı idrarı sıçratmayacağını gördüğü İçin yahut da orası bir çöplük olduğundan yere oturduğunda elbisesinin kirlenme durumu söz konusu olduğundan dolayı ayakta idrarını yapmıştır, islam'da ayakta idrar yapılması külliyen haramdır demek mümkün değildir. Ancak oturarak yapılmasının daha uygun olduğu ifade edilebilir. (A.Ağırakça).
[82] Hadisin geçtiği diğer yer: 307.
[83] Hadisin geçtiği diğer yerler: 306, 320, 325, 331.
[84] 320 nolu hadis.
[85] Hadisin geçtiği diğer yerler: 230, 231, 232.
[86] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1501, 3018, 4192, 4193, 4610, 5685, 5686, 6727, 6802, 6803, 6805, 6899.
[87] Bu görüş sağlam değildir. Doğru olan deve idrarı ve eti yenen hayvanların idrarının temiz olmasıdır. Hz. Peygamberin "İdrardan sakının" sözünde kasdettiği idrar, Buhârî'nin de dediği gibi insan idrarıdır. Kabirde azap görenlerle ilgili hadis ve yukarıda zikredilen Ebû Musa'nın sözü de bunu göstermektedir. (Abdülaziz İbn Bâz)
[88] Müsle: Bir İnsanın canlı veya ölü iken organlarını koparmak, işkence yapmak demektir.
[89] Hadisin geçtiği diğer yerler: 428, 429, 1868, 2106, 2771, 2774, 2779, 3932.
[90] Hadisin geçtiği diğer yerler: 236, 5538, 5539, 5540.
[91] Hadisin geçtiği diğer yerler; 2803, 5533.
[92] Hadisin geçtiği diğer yerler: 876, 896, 6926, 3486, 6634, 6887, 7Û36, 7495.
[93] 149 notu hadis.
[94] Hadisin geçtiği diğer yerler: 520, 2934, 3185, 3854, 3960.
[95] Hadisin geçtiği diğer yerler: 405, 412, 413, 417, 531, 532, 822, 1214.
[96] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5585, 5586.
[97] 5591 nolu hadis.
[98] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2903, 2911, 3037, 4075, 5248, 5722.
[99] Hadisin geçtiği diğer yerler: 889, 1136.
[100] Hadisin geçtiği diğer yerler; 6311, 6313, 6315, 7488.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40. Yağmur Ve Hastalık Hallerinde Namazın Mescide Gitmeden Bulunulan Mekanda Kılınabileceğine Dair Ruhsat Vardır
41. Cemaate Katılmayı Engelleyecek Haklı Bir Mazeret Bulunması Durumunda İmam Gelen Cemaate Namaz Kıldırır Mı Ve Hava Yağmurlu İse Cuma Hutbesini Okur Mu?
42. Namaz İçin Kamet Getirildiği Zaman Yemek Hazır İşe Ne Yapılır? Abdullah İbn Ömer Böyle Bir Durumda Akşam Yemeğini Yerdi
43. Elinde Yemek Üzere Olduğu Bir Lokma Bulunan İmamın Namaza Çağırılması
44. Ailenin İhtiyaçlarını Gidermek İçin Çalışmak Ve Namaz İçin Kamet Getirildiğinde Çıkıp Cemaate Katılmak
45. Sadece Resûlullah İn Namazını Ve Sünnetini Öğretmek Amacıyla İnsanlara Namaz Kıldırmak
46. İlim Ve Fazilet Sahibi İnsanlar İmamlık Yapmaya Daha Layıktır
47. Mazeret Sebebiyle İmamın Yanıbaşında Namaz Kılmak
48. Cemaate Namaz Kıldırmak Üzere İmamlığa Geçen Bir Kimse Asıl İmam Geldikten Sonra Geriye Çekilse De Çekilmese De Namazıgeçerli (Caiz) Olur
49. Namaz Kılacak Kimselerin Kuran I Kerim Bilgileri Eşitse Yaşça Büyük Olan İmamlık Yapar
50. Bir Topluluğu Ziyarete Gelen İmamın Onlara Namaz Kıldırması
51. İmam Kendisine Uyulması İçin Vardır
52. İmamın Arkasında Namaz Kılan Cemaat Ne Zaman Secdeye Varır? Enes İbn Mâlik Şöyle Demiştir: İmam Secde Ettiğinde Siz De Secde Edin!
53. Başını İmamdan Önce Kaldıran Kimse Günahkârdır
54. Kölenin Namaz Kıldırması
Kölenin Namaz Kıldırması
Namaz Kılarken Açık Olan Kur'an'dan Okumak
Gayri Meşru Olarak Doğan Bir Kimsenin İmamlık Yapması
Ergenlik Çağına Yaklaşmış Mümeyyiz Küçüklerin Namaz Kıldırması
55. İmamın Eksik Kıldığı Namazı Cemaatin Tam Olarak Kılması
56. Fitneye Karışan Kimselerin Ve Bidatçilerin İmamlık Yapması
57. Cemaat Tek Kişi Olduğunda İmamın Sağ Tarafına Durur Ve Yanyana Namaz Kılarlar
58. Cemaat Tek Kişi Olup İmamın Sol Tarafında Namaza Dursa Ve İmam Onu Tutup Sağ Tarafına Geçirse İkisinin De Namazı Bozulmaz
59. Bir Kimse İmamlık Yapmaya Niyet Etmeksizin Namaz Kılarken Birilerinin Gelip Ona Uyması Ve Onun İmamlık Yapması
60. İmam Namazı Çok Uzattığı İçin Cemaatin Namazdan Çıkıp Tek Başına Kılması
61. İmam Kıyamı Kısa Ve Hafif Tutmalı Ancak Rükû Ve Secdeleri Tam Olarak Yerine Getirmelidir
62. Bir Kimse Tek Başına Kıldığında Namazını İstediği Kadar Uzatabilir
63. Namazı Çok Uzatan İmamın Şikayet Edilmesi Ebû Üseyd Namazı Uzatan Oğluna Şöyle Demişti: Yavrucuğum Namazımızı Çok Uzattın!
64. Namazın Kısa Kılınmakla Birlikte Rükünlerinin Tam Olarak Yerine Getirilmesi
65. Çocuğun Ağladığını Duyan Kimselerin Namazı Kısa Tutması
66. Namazı Kılan Bir Kimsenin Daha Sonra Aynı Namazı Başkalarına Kıldırması
67. Bir Kimsenin İmamın Tekbirlerini Yüksek Sesle Tekrar Edip Cemaatin Duymasını Sağlaması
68. Cemaatin İmama Tabî Olan Bir Kimseye Uyması
69. İmam Kıldığı Namaz Konusunda Şüpheye Düşerse Cemaatin Sözüne İtibar Edebilir Mi?
70. İmamın Namaz Kıldırırken Ağlaması
71. Namaz İçin Kamet Getirildiğinde Ve Kamet Getirildikten Sonra Safların Düzeltilmesi
72. İmamın Safları Düzeltirken Yüzünü Cemaate Dönmesi
73. Namazda İlk Safa Durmanın Fazileti
74. Safların Düzgün Tutulması Namazın Düzgün Kılındığını Gösteren Temel Bir Unsurdur
75. Safları Düzgün Tutmamak Bir Günahtır
76. Safta Omuz Omuza Vermek Ve Ayakları Birbirine Değdirmek
77. Bir Kimse İmamın Sol Tarafında Namaza Durduktan Sonra İmam Onu Tutup Arkasından Sağ Tarafına Geçirirse Namazı Bozulmaz
78. Kadın Tek Başına Saf Olabilir
79. Cemaat Mescidin Ve İmamın Sağında Durur
80. İmam İle Cemaat Arasında Duvar Veya Sütre Bulunması
81. Gece Namazı
82. Namaza Tekbir Getirerek Başlamanın Gerekliliği
83. Namaza Başlamak Üzere Tekbir Getirirken Aynı Anda Ellerin De Kaldırılması
84. Namaza Başlarken, Rükûya Giderken Ve Rükûdan Doğrulurken Tekbir Getirilince Elleri Kaldırmak
85. Eller Nereye Kadar Kaldırılır?
86. İlk İki Rekatı Kılıp Teşehhüdden Kalkarken Elleri Kaldırmak
87. Kıyamda Sağ Eli Sol Elin Üstüne Koymak
88. Namazda Huşu
89. Namaza Başlama Tekbirinden Sonra Ne Okunur
90. (Güneş Tutulması Namazı)
91. Cemaatin Namazda İmama Bakması
92. Namazda İken Göğe Bakmak
93. Namazda Başı Sağa Sola Çevirmek
94. Namaz Kılan Bir Kimse Başına Gelen Bir Hadise Dolayısıyla Veya Bir Şey Ya Da Kıble Tarafında Balgam Vs. Görünce Başını Sağa Sola Çevirebilir Mi?
95. İmamın Ve Cemaatin Bütün Namazlarda -Yolculukta Ve Mukim İken Kılınan Namazlar İle Gizli Ve Açık Okunan Namazların Hepsinde (Kuran) Okumasının Gerekliliği
96. Öğle Namazında Kıraat (Kuran Okumak)
97. İkindi Namazında Kıraat (Kuran Okumak)
98. Akşam Namazında Kıraat (Kuran Okumak)
99. Akşam Namazında Kıraatin Açıktan Oluşu
100. Yatsı Namazında Kıraatin Açıktan Oluşu
101. Yatsı Namazında Secde Gerektiren Bir Âyetin Okunması
102. Yatsı Namazında Kıraat
103. Namazın İlk İki Rekatını Uzun Son İki Rekatını İse Kısa Tutmak
104. Sabah Namazında Kıraat
105. Sabah Namazında Kıraatin Açıktan Olması
106. Bir Rekatta İki Sûreyi Birlikte Okumak, Sûrelerin Sonunu Okumak, Okuduğu Sûreden Önceki Sûreyi Okumak, Sûrenin Baş Kısmını Okumak Açıklama
107. Son İki Rekatta Fatiha Sûresini Okumak
108. Öğle Ve İkindi Namazlarında Gizli Okumak
109. İmamın Okuduğu Ayeti Cemaate Duyurması

110. İlk Rekatı Daha Uzun Tutmak
111. İmamın Açıktan Âmîn Demesi
112. Âmîn Demenin Fazileti
113. Cemaatin Açıktan Âmîn Demesi
114. Safa Varmadan Rükûya Gitmek
115. Tekbirin Rükûda Tamamlanması
116. Tekbirin Secdede Tamamlanması
117. Secdeden Doğrulurken Tekbir Getirmek
118. Rükûda Avuçların Dizlere Konması
119. Rükûnun Tam Olarak Yapılmaması
120. Rükû Ederken Sırtın Dümdüz Tutulması
121. Rükûnun Tam Olarak Yapılmasının Ölçüsü Ve Rükûda Vücûdun İyice Sükûnet/ Dinginlik Bulması
122. Resûlullah Rükûunu Tam Olarak Yapmayan Birisine Namazını İade Etmesini Emir Buyurmuştur
123. Rükûda İken Dua Etmek
124. Rükûdan Doğrulurken İmam Ve Cemaat Ne Der?
125. (Allahım, Rabbimiz Hamd Sana Mahsustur) Demenin Fazileti
126- Allah Kendisine Hamd Edenleri İşitir - Dedikten Sonra Kunût Okumak)
127. Rükûdan Doğrulunca Vücûdun Tam Anlamıyla Dingin Olacak Şekilde Düz Tutulması
128. Tekbir Getirerek Secdeye Gitmek
129. Secdenin Fazileti
130. Secdede Koltuk Altlarının / Pazuların Görünmesi Ve Karnı Dizlere Değdirmeyecek Şekilde Uzanmak
131. Secdede Ayakların Üst Kısımlarını Kıbleye Yöneltmek
132. Secdenin Tam Olarak Yapılmaması
133. Secde Yedi Âzâ Üzerinde Yapılır
134. Secdede Burnu Yere Değdirmek
135. Secdede Burnu Yere Değdirmek Ve Çamura Secde Etmek
136. Namazda İken Elbiseyi Bağlayıp Düzeltmek Ve Avret Yerinin Açılmasını Önlemek Amacıyla Elbiseyi Toplamak
137. Namazda Saçlarla Oynamamak
138. Namazda Elbise İle Uğraşmamak
139. Secdede İken Teşbih Ve Dua Etmek
140. İki Secde Arasında Beklemek
141. Secdede İken Dirsekleri Yere Yapıştırmamak
142. Namazın Birinci Ve Üçüncü Rekatlarında Bir Süre Oturup Sonra İkinci Ve Dördüncü Rekatlara Kalkmak

40. Yağmur Ve Hastalık Hallerinde Namazın Mescide Gitmeden Bulunulan Mekanda Kılınabileceğine Dair Ruhsat Vardır

666- Nâfi'in naklettiğine göre Abdullah İbn Ömer (r.anhüma) soğuk ve fırtınalı bir gecede ezan okudu ve sonra: "Haberiniz olsun, namazlarınızı olduğunuz yerde [1] kılacaksınız" dedi. O bunu söyledikten sonra şu rivayeti nakletti: "Soğuk ve yağmurlu gecelerde Resûlullah müezzine "Namazlarınızı olduğunuz perde kılın!" diye nida etmesini emrederdi.
667- Mahmûd İbnü'r-Rebî' el-Ensârî'nin naklettiğine göre kör olan Itbân İbn Mâlik kendi akraba ve aşiretine imamlık yapardı. Bir gün Itbân, Resûlullah'a şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü bazı geceler aşırı yağmurdan dolayı sel oluyor, ben de gözleri görmeyen bir âmâyım. Evimde bir köşede bir namaz kusanız da ben de orayı bir musallâ/nama2gâh edinsem!" Resûlullah onun talebini kırmadı ve evine gitti. Itbân'a: "Namazı nerede kılmamı istersin?" diye sordu. itbân, Hz. Peygambere evinde bir yer gösterdi ve Resûl-i Ekrem namazı orada kıldı.

41. Cemaate Katılmayı Engelleyecek Haklı Bir Mazeret Bulunması Durumunda İmam Gelen Cemaate Namaz Kıldırır Mı Ve Hava Yağmurlu İse Cuma Hutbesini Okur Mu?

668- Abdullah İbn Haris, Abdullah İbn Abbâs'ın bir uygulamasını şöyle nakletmiştir; "Yağmurlu ve çamurlu bir günde Abdullah İbn Abbâs bize hutbe irad etti ve ezan okunacağı zaman müezzine, (Haydi, herkes namaza) kısmına gelince (Namaz olduğunuz yerde kılınacak} diye nida etmesini emretmişti. Cemaatin bir kısmı bu durumu garipseyip birbirine bakışınca İbn Abâs şöyle demişti: "Galiba bu söylediklerimi beğenmediniz. Fakat bunun aynısını - Resûlullah'ı kastederek - benden daha hayırlı olan bir zat yapmıştı. Bugün Cuma'dır ve ben sîzi sıkıntıya sokmak istemedim."
Abdullah İbn Abbas'ın kendisinden nakledilen başka bir rivayette şöyle dediği kayıtlıdır: "Sizi günaha sokmak istemedim. Namaza gelmenizi isteseydim gelecektiniz ve dizlerinize kadar çamura batacaktınız."
669- Ebû Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî'ye Resûlullah'm mescidde yağmur dolayısıyla meydana gelen çamurda secde ettiği ve kadir gecesiyle ilgili olan günü sordu. Ebû Saîd şu cevabı verdi: "Bir bulut gökyüzünü kapladı ve sağanak bir yağmur başladı. Yağmur yüzünden hurma dallarıyla yapılmış olan mescid tavanından sular akıyordu. Namaz için kamet getirildi. Ben Resûlullah'm su ve çamurla kaplanmış mescid zeminine secde ettiğini gördüm; hatta alnında çamurun İzleri kalmıştı. [2]
670- Enes İbn Şîrîn naklediyor; Enes İbn Mâlik'in şöyle dediğini duydum:
"Ensâr'dan çok iriyarı olan bir zat: '(Ey Allah'ın Resulü!) Ben mescide gelip sizinle birlikte namaz kılamıyorum' diyerek mazeret beyan etmişti. Bir gün Resûlullah için yemek hazırlayıp evine davet etti. Resûlullah için bir hasır sermişti. Resûluliah bir kenarını ıslatıp üzerinde iki rekat namaz kıldı."
Cârud oğullarından birisi Enes İbn Mâlik'e: "Resûlullah kuşluk namazı kılar mıydı" diye sorunca Enes İbn Mâlik şu cevabı verdi: "Ben Resûlullah'm kuşluk nama2i kıldığını ilk defa o zaman gördüm.[3]

Açıklama

Cemaate katılmayı engelleyecek haklı bir mazeret bulunması durumunda imam zorlanarak da olsa gelen cemaate namaz kıldırabilir; bu mekruh değildir. Böyle bir mazeret bulunması durumunda herkesin namazı olduğu yerde kılmasına yönelik emir, söz konusu eylemin mubah serbest olduğunu anlatır, namazın bulunulan mekanda kılınmasının mendub olduğunu göstermez.
(İriyarı şeklinde tercüme ettiğimiz) kelimesi şişman, etli ve cüsseli gibi anlamlara gelir.

42. Namaz İçin Kamet Getirildiği Zaman Yemek Hazır İşe Ne Yapılır? Abdullah İbn Ömer Böyle Bir Durumda Akşam Yemeğini Yerdi

Ebü'd-Derdâ şöyle demiştir: "Bir kimsenin önce ihtiyaçlarını giderip ardından tam bir iç huzuru İle namaza durması onun din konusunda ne kadar ince anlayışlı (fakîh) bir insan olduğunu gösterir."
671- Hişâm İbn Urve, babası Urve İbnü'z-Zübeyr'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Hz. Aişe'den duydum, bize Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletti; Afcşam yemedi hazır olduğunda namaz için kamet getirilmiş olsa bile önce yemeğinizi yeyin.[4]
672- Enes İbn Mâlik, Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Akşam yemeğiniz hazırlanıp size takdim edildiği zaman akşam na mazım kılmadan önce yemeğinizi yeyin. Yemeğinizi aceleye getirip ih tiyacınızı gidermeden kalkmayın.[5]

673- Nâfi'in Abdullah İbn Ömer'den naklettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Sizden birinfn akşam yemeği hazırlanıp önüne konduğu zaman namaz için kamet getirilmiş olsa bile önce yemeğini yesin. Yemeğini bitirinceye kadar da acele etmesin."
Zaten Abdullah İbn Ömer de yemeği önüne konduğu zaman, namaz için kamet getirilmiş olsa bile önce yemeğini yerdi. Yemeğini bitirinceye kadar -cemaate namaz kıldıran imamın okuduğu sûreleri duysa da- namaza başlamazdı.[6]
674- Nâfi'in Abdullah İbn Ömer'den naklettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz yemek yiyorsa namaz için kamet getirilmiş olsa bile ihtiyacım/ açtığını tam olarak gidersin, yemeğim aceleye getirmesin."

Açıklama

Alimlerin çoğuna göre namazdan önce yemeğin yenmesiyle ilgili emir nedb İfade eder, (yani mendubtur). Ancak bu görüşün ayrıntılarında farklı yorumlar vardır:
Şâfiîler'de meşhur olan görüşe göre, bu emir gerçekten aç olup yemeğe İhtiyacı olan kimselerle ilgilidir.
Süfyân es-Sevrî, Ahmed İbn Hanbel ve İshâk'a göre bu emir yemeğe ih'tiyacı olanlarla kayıtlı değildir, bu bakımdan bir kimsenin ihtiyacı olsa da olmasa da namazdan önce (hazır olmuş yemeği) yemeği yemek menduptur. Abdullah İbn Ömer'in uygulaması da buna işaret etmektedir.
Zahirî mezhebinin önde gelen isimlerinden İbn Hazm ise bu konudaki emrin vücûba işaret ettiğini, dolayısıyla yemek hazırken kılman namazın geçersiz (batıl) olduğunu söylemiştir. Ancak onun bu görüşü çok aşın ve abartılıdır.

Faydalı Bir Not

İbnü'l-Cevzî şöyle demiştir:
"Bazıları Resûlullah'ın bu emrine bakarak kul hakkının (hukûku'1-ibâd), Allah'ın hakkından daha öncelikli ve önemli olduğunu düşünmüşlerdir, Ancak bu konudaki hüküm düşündükleri gibi değildir. Burada amaçlanan hedef Cenâb-ı Hakk'ın hakkını korumaktır. Nitekim kul yemek yeyip ihtiyacını giderdikten sonra namaza büyük bir iç huzuru ile girecek, zihninde ve gönlünde farklı düşünceler kalmayacaktır. Böylece Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı olan kulluk daha güzel ifa edilmiş olacaktır.
Burada ayrıca ifade edilmesi gereken önemli bir nokta da ashâb-ı kiramın yemek konusunda aşırıya gitmemesi ve çok sade bir yol takip etmesidir. Zaten bu alışkanlıkları sebebiyle yemeğin onları cemaate iştirak etmekten alıkoyduğu nadirdir."

43. Elinde Yemek Üzere Olduğu Bir Lokma Bulunan İmamın Namaza Çağırılması

675- Cafer İbn Amr İbn Ümeyye babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bir gün Resûlullah'ı bir koyun budu yerken gördüm. O sırada kendisini namaza çağırdılar. Bunun üzerine Resûlullah elindeki bıçağı bırakıp namaza durdu. Hatta daha abdest almamıştı."

Açıklama

Bazı alimlere göre, İmam Buhârî'nin 42. bâb dan sonra, "yemek üzere elinde bir lokması bulunan imamın namaza çağırılması" başlığı altında bu rivayete yer vermesi, yemeğin namazdan Önce yenmesiyle ilgili emrin vücûb İfade etmeyip mendub olduğuna işaret etmektedir ve bu bakımdan 43. babın burada ele alınması bilinçli bir tercihtir. Ayrıca İmam Buhârî'nin bâb başlığında imamın namaza çağırılması şeklinde bir kayıt koyması, buradaki hükmün (yemeği bırakıp namaza gitmesi) sadece imamla ilgili olduğunu gösterir. Cemaate yöneük emir ise mutlaktır. Nitekim Resûlullah'ın Sizden birinin akşam yemeği hazırlanıp önüne konduğu zaman..." şeklindeki ifadesi de bu görüşü desteklemektedir.
Bu hadisten çıkarılan dersleri ve diğer aynntiları abdest genel başlığı altında "Koyun eti yemenin abdest almayı gerektirip gerektirmediğini [7] anlatırken açıklamıştık.
Ibnü'l-Müneyyir şöyle demiştir:
"Belki de Resûlullah ümmetine kolaylık olsun diye ruhsat yolunu gösterdiği halde kendi özel hayatında azimete göre amel etmiş ve bu yüzden önce namaz kılıp sonra yemeğini yemiştir. Çünkü O'nun kadar nefsine ve isteklerine hakim olabilecek birisi asla yoktur. Hangimiz İstek ve arzularımızı gibi kontrol edebiliyoruz ki..."

44. Ailenin İhtiyaçlarını Gidermek İçin Çalışmak Ve Namaz İçin Kamet Getirildiğinde Çıkıp Cemaate Katılmak

676- el-Esved şöyle anlatır: Hz. Aişe'ye Resûlullah'ın evinde ne işle meşgul olduğunu sordum. O da şu cevabı verdi: "Ailesinin hizmetinde bulunur ve onlara ev işlerinde yardımcı olurdu. Namaz vakti gelince de namaza çıkardı.[8]

Açıklama

İmam Buhârî bu rivayetle ilgili bâb başlığını ailenin ihtiyaçlarını gidermek Idncahşmak ue namaz için kamet getirildiğinde çıkıp cemaate katılmak şeklinde koyarak şuna işaret etmiştir: İnsanın ihtiyaç duyduğu veya meşgul olduğu her şey yemekle aynı kategoride değerlendirilmemelidir. Zira bütün meşguliyetler yemek gibi değerlendirilecek olursa namaz kılmak için zaman kalmayacaktır. Yemeğin hükmü diğer işlerden tamamen farklıdır. Çünkü yemek hazır olduğunda yemeyip geciktirmek açlığı ve ona duyulan isteği daha da artıracaktır. Halbuki diğer işler böyle değildir.
Bu hadis ayrıca kibirden uzak durup tevazu sahibi olmayı ve başta kişinin eşi olmak üzere aile bireylerine hizmet edip yardımcı olmayı teşvik etmektedir.

45. Sadece Resûlullah İn Namazını Ve Sünnetini Öğretmek Amacıyla İnsanlara Namaz Kıldırmak

677- Ebû Kılâbe şöyle demiştir:
"Mâlik Ibn Hüveyris bir gün İçinde bulunduğumuz şu mescide gelip; 'Asıl maksadım ve isteğim namaz kılmak olmadığı halde size namaz kıldıracağım. Resûlullah'ı nasıl namaz kılar gördümse öyle kıldıracağım' dedi. Bu rivayeti nakleden (Eyyûb es-Sıhtiyânî), Ebû Kılâbe'ye Mâlik'in nasıl namaz kıldırdığını sormuş, Ebu Kılâbe de Amr İbn Seleme'yi kastederek -"Hocamız gibi" cevabını vermiş ve şunları söylemiştir: "O, başını ikinci secdeden kaldırıp birinci rekatı bitirdikten sonra ikinci rekata kalkarken çok kısa bir süre otururdu.[9]

Açıklama

Rivayette geçen ası maksadım ve isteğim namaz kılmak olmadığı halde size namaz kıldıracağım ifadesi ilk bakışta Allah'a ibadet edip yakınlaşma (kurbet) kası ve niyeti olmaksızın namaz kılındığını çağrıştırmaktadır. Aslında ibadet niyetiyle olmayan bir namaz geçersizdir. Ancak burada sahâbînin asıl maska-dının namaz olmadığına dair sözünden, Allah'a ibadet kastı taşımadığı anlaşılmaz. O bu sözüyle farz bir namazın vakti olmadığı halde niçin cemaate namaz kıldıracağını açıklamak istemiştir. Bu bakımdan o adeta şöyle demiştir: "Ben bu şekilde size namaz kıldırırken amacım farz olan vaktin namazını kılmak, namazı iade veya kaza etmek değildir. Maksadım size namazın nasıl kılınacağını öğretmektir." Mâlik İbn Hüveyris o sırada bir olay görüp insanlara namazın nasıl kılınacağını öğretmesi gerektiğini düşünmüş olabilir. Çünkü o da Resûlullah'ın "Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz öyle namaz kılın" şeklindeki emrinin muhataplanndandır. İnsanİara sözle öğretmektense uygulamalı olarak öğretmenin daha etkili olduğunu bildiği için de bu metoda başvurmuştur. Mâlik İbn Hüveyris'in bu uygulaması aynı metodu takip etmenin caiz olduğunu göstermektedir.

46. İlim Ve Fazilet Sahibi İnsanlar İmamlık Yapmaya Daha Layıktır

678- Ebû Mûsâ el-Eş'arî şöyle demiştir:
"Resûlullah hastalanmıştı. Hastalığı ilerleyip izdırabı artınca 'Ebû Bekir'e söyleyin cemaate namazı kıldırsın' buyurdu. Hz. Aişe 'O pek yufka yürekli bir insandır, senin yerine geçerse halka namaz kıldıramaz1 deyince Resûlullah aynı emrini tekrarladı; 'Söyleyin Ebû Bekir'e namazı kıldırsın.' Hz. Aişe de aynı şekilde mukabelede bulununca Resûlullah emrini bizzat ona yönelterek şöyle dedi: 'Ebû Bekir'e söyle cemaate namazı kıldırsın. Yusufun başını derde sokan siz kadınlar değil misiniz zaten!?' Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir'e haberci geldi ve o da Resûlullah hayatta iken halka namaz kıldırdı.[10]
679- Müminlerin annesi Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah vefatına sebep olan hastalığı çekerken 'Ebû Bekir'e söyleyin insanlara namazı kıldırsın' diye emir vermişti. Ben 'Ebû Bekir senin yerine geçtiği zaman hıçkıra hıçkıra ağlamaktan sesini cemaate ulaştıramaz. Ömer'e söyle namazı o kıldırsın' dedim ve hatta Hafsa'dan Resûûullah'a gidip aynı şeyleri söylemesini istedim. O da gidip 'Ebû Bekir senin yerine geçtiği zaman hıçkıra hıçkıra ağlamaktan sesini cemaate ulaştıramaz. Ömer'e söyle namazı o kıldırsın' dedi. Bunun üzerine Resûlullah Durun bakalım, Daha fazla üstüme gelmeyin, Yusufun başını derde sokan siz kadınlar değil misiniz zaten!? Söyleyin Ebû Bekir'e namazı kıldırsın' diyerek emrini tekrarladı."
Hz. Hafsa bu olay üzerine Hz. Aişe'ye şöyle demiştir: "Senden bana bir fayda geleceğini zaten hiç düşünmüyordum."
680- Uzun yıllar Resûlullah'ın hizmetinde bulunan sahabenin önde gelenlerinden Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah'ın vefatı ile sonuçlanan hastalığı çektiği günlerde namazları Hz. Ebû Bekir kıldırıyordu. Bir Pazartesi günü hepimiz saf saf olmuş namaz kılıyorduk. O sırada Resûlullah savımı odasının perdesini kaldırıp bizi seyretmeye başladı. Ayakta bizi seyreden Nebiyy-i Ekrem'in mübarek yüzü adeta bir Mushaf yaprağı gibi parlıyordu. Bizi bu halde gördüğü için tebessüm etti ve gülümsedi. O'nu hastalığının etkisinden kurtulmuş görmek bizi öylesine sevindirdi ki, sevincimizden neredeyse namazımızı bozuyorduk. Hz. Ebû Bekir, Resûluliah'm namaz kılmak üzere odasından çıkıp geleceğini düşünmüş olmalı ki ilk safa girmek için geri geri gelmeye başladı. Bunun üzerine Resûlullah namazınızı tamamlayınız, diye işaret buyurdu ve perdeyi Örttü. Resûlullah işte o gün vefat etmişti.[11]
681- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah hastalığı döneminde üç gün cemaate katılamamıştı. Bu dönemlerde namazları Hz. Ebû Bekir öne geçip kıldırıyordu. Bir gün Resûlullah odasının örtüsünü kaldırıp bize baktı. cemâli perdenin aralığından görünüyordu. Gördüğümüz güzellik bizi mest etmişti; hayatımızda Resûlullah'm gül cemâli gibi bir güzellik asla görmüş değiliz. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'e eliyle işaret ederek öne geçip namaz kıldırmasını emir buyurdu ve perdeyi indirdi. Ebedî âleme göç edinceye kadar bir daha böyle kalkıp bizi seyretmesi zât-ı âlilerine müyesser olmadı.[12]
682- İbn Şihab'tan gelen bilgiye göre: Hamza İbn Abdullah'ın babasının şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûl-i Ekrem'in hastalığının ilerlediği günlerin birinde namaza çıkması için ashabın hatırlatması üzerine Hz. Peygamber Ebû Bekir'e söyleyin insanlara namazı kıldırsın' buyurdu. Hz. Aişe; 'Ebû Bekir pek yufka yürekli, hisli bir insandır, namaz kıldırırken Kur'an okumaya başladığında gözyaşlarına hakim olamayıp ağlar' deyince Resûlullah emrini tekrar etti. Hz. Aişe aynı şekilde mukabelede bulununca Nebtyy-i Muhterem şöyle buyurdu; 'Söyleyin Ebû Bekir'e namazı kıldırsın, "Yusuf un başını derde sokan siz kadınlar değil misiniz zaten!?'

Açıklama

"İlim ve fazilet sahibi insanlar imamlık yapmaya daha layıktır" şeklinde verilen başlık, İlim ve fazilet sahibi insanların bu özellikleri taşımayan İnsanlara göre imamlığa daha layık olduklarını göstermektedir. Bunun bir gereği olarak ilim ve fazilet sahipleri arasında da bu özellikleri daha ağır basan kimseler imamlığa daha layık olur.

47. Mazeret Sebebiyle İmamın Yanıbaşında Namaz Kılmak

683- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah hastalandığı zaman namazları Ebû Bekir'in kıldırmasını emretmişti. Bu emir üzerine Ebû Bekir de cemaate namaz kıldırıyordu."
Urve İbn Zübeyr şöyle demiştir: "Bir gün Resûlullah kendisini daha iyi hissettiği için odasından çıkıp cemaate katıldı. Ebû Bekir o sırada namazı kıldırıyordu. Ancak Resûlullah'ı görünce geriye çekilmek istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ebû Bekir'e, yerinde kal, diye işaret buyurdu ve onun hemen yanıbaşında hizasına oturdu. Bu esnada Ebû Bekir'e cemaat ise Hz. Ebû Bekir uymuştu."

48. Cemaate Namaz Kıldırmak Üzere İmamlığa Geçen Bir Kimse Asıl İmam Geldikten Sonra Geriye Çekilse De Çekilmese De Namazıgeçerli (Caiz) Olur

684- Sehl İbn Sa'd es-Sâidî'den nakledilmiştir:
"Bir gün Resûlullah Amr İbn Avf oğullarını [13] barıştırmak, aralarını bulmak üzere onların mahallesini teşrif buyurmuşlardı.[14] Namaz vakti yaklaşınca müezzin, Hz. Ebû Bekir'e gelerek; 'Sen insanlara namazı kıldırır mısın, namaz için kamet getireyim mi?' diye sordu. Ebû Bekir bu teklifi kabul edip namazı kıldırmaya başladı. Cemaat bu şekilde namaz kılarken Resûlullah çıkageldi ve safları yararak ilk safa kadar ulaştı. Bunun üzerine cemaat ellerini çırpmaya başladı. Ancak Hz. Ebû Bekir bu duruma hiç aldırış etmiyor dönüp bakmıyordu bile. Cemaat daha şiddetli bir şekilde ellerini çırpmaya ?vam edince dönüp baktı ve Resûlullah'ı gördü. Resûlullah ona, yerinde kal ve namazı kıldırmaya devam et, anlamında ıret buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ellerini kaldırıp Resûlullah'ın kendisine olan bu emrinden dolayı Allah'a hamd etti ve ilk ifa girinceye kadar geri çekildi. Hz. Ebû Bekir ilk safa girince Resûlullah öne ;çip namazı kıldırdı.
Resûlullah namazı bitirdikten sonra Ebû Bekir'e "Sana ide kalıp namaza devam etmeni işaret ettiğim halde niçin geri çekildin?" diye rdu. Ebû Bekir şu cevabı verdi: "Resûlullah'ın önünde namaz kıldırmak Ebû Kuhâfe'nin oğlunun haddi değildir..."
Daha sonra Resûl-İ Ekrem cemaate dönüp şöyle buyurdu: ize ne olduğunu anlayamadım, bu el çırpma işini ne kadar çok tarttınız... Namazla ilgili olarak herhangi bir kuşkuya düşüp imamı ;armak istediğinizde teşbih getirin. Eğer teşbih getirirseniz, imamın kkatini çekmiş olursunuz ve böylece hata düzeltilir, imamı uyarmak in el çırpmayı kadınlar yapsın .[15]

Açıklama

Resûlullah'ın Amr İbn Avf oğullarının mahallesine gitmelin sebebi Süfyan'ın yukarıda geçen rivayetinde görüldüğü gibi, Ensârdan iki up arasında sözlü bir sataşma yaşanmış olmasıdır. Kitâbu's-Sulh'ta Muham-d İbn Cafer'in Ebû HâzÎm'den naklettiği rivayet şöyledir: "Kubâ bölgesi halkı vgaya tutuşmuştu. Hatta birbirlerine taşlarla saldırmışlardı. Bu durum haber verilince, 'Kalkın gidelim ve onları hemen rıştıralım1 buyurdu."
Bu rivayette Hz. Ebû Bekir'in kıldırmakta olduğu namaz ikindi namazıdır.
Hz. Ebû Bekir'in namazda iken cemaatin el çırpmalarına aldırış etmemesi ve masına hiç bakmaması, Resûlullah'ın bu hususla ilgili yasa dayanmaktadır. Nitekim Resûlullah'tan nakledilen sahih rivayete göre, bir kimsenin namazda iken sağa sola veya arkasına bakması inin namazından bir kısmını şeytanın kapıp aşırması anlamına gelmektedir. Resûlullah'ın Size ne olduğunu anlayamadım, bu el çırp-işini ne kadar çok abarttınız" şeklindeki sözünün zahirî anlamı namazda mutlak olarak reddedildiğini göstermez. Burada Resûlullah'ın yadırgadığı durum, ellerin çok fazla çırpılmasıdır. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklama yeri geldiğinde yapılacaktır.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Birbiriyle kavga eden insanları barıştırmak, onları bir araya getirmek ve küskünlüğü / dargınlığı sona erdirmek çok faziletli, sevabı bol bir davranıştır.
2. Bu tür bir kavga ve küskünlük durumunda devlet başkanı sorunu çözmek maksadıyla bizzat müdahelede bulunabilir ve yanma güvendiği kimseleri alarak yönetimi altındaki İnsanların problemlerini halletmek üzere harekete geçebilir.
3. Böyle bir olayı çözmek üzere derhal harekete geçmek, devlet başkanının cemaate namaz kıldırma görevinden daha önceliklidir.

4. Hâkim tarafları mahkemeye veya huzuruna getirmek yerine bizzat dinlemek üzere onların yanma gidebilir. Burada önemli olan hâkimin bunu uygun görmesidir.
5. Bir namaz, biri yekdiğerinin arkasında bulunan iki imamla kılınabilir.
6. Düzenli olarak namazları kıldıran asıl İmam, görev mahallinde bulunama-yacaksa başka birisini yerine görevlendirebilir.
7. Vekil olarak görevlendirilen imam namaza başladıktan sonra asıl imam gelirse vekil imama uyabileceği gibi kendisi öne geçerek imamlık da yapabilir. Bu durumda vekil imam, namazını bozmadan cemaat arasına katılır. Vekil imamın arkasında namaza başlayan cemaatten hiç kimsenin namazına da bir zarar gelmez.
İbn Abdilberr bu uygulamanın Hz. Peygamber'e has olduğunu dolayısıyla başkaları hakkında geçerli olmayacağını iddia etmiştir. Hatta ona göre Resûlullah dışında bir kimsenin bu şekildeki bir uygulamasının geçersiz olduğuna dair icma bulunmaktadır. Ancak konuyla ilgili farklı görüşlerin bulunduğunu göz önüne aldığımızda bu icmâ' iddiasının yanlış olduğu görülecektir.
Şâfiîlerde meşhur olan görüşe göre böyle bir uygulama caizdir.
Mâlikîler'den İbn Kasım "Namaz kıldırırken abdesti bozulan ve yerine birisini geçirdikten sonra henüz namaz bitmeden geri dönen bir imam, vekil geriye çekildiği için namazı kıldırmaya devam ederse bu namazın geçerli olacağını" söylemiştir.
8. Cemaatin, (ikinci imamın daha sonra geldiğini göz önüne aldığımızda) imamdan önce namaza başlaması mümkündür.
9. Bir kimse kılmakta olduğu namazın bir bölümünde imam, kalan kısmında cemaat olabilir.
10. Bir kimse tek başına namaza başladıktan sonra namaz için kamet getirilse namazını hiç bozmadan cemaate iştirak edebilir.
11. Ashâb-ı kiram içinde en faziletli ve üstün olan kişi Hz. Ebû Bekir'dir. Pek Çok Buhârî şârîhİ ve fakih, ashâb-ı kiramın Hz. Ebû Bekir'i seçmiş olmalarını dikkate alarak onun en faziletli ve üstün sahâbî olduğunu söylemiştir.
12. Müezzin veya bir başkası namaz kıldırması için imamlığı, fazileti ve ilmi ile bilinen bir kimseye teklif edebilir. İmamlık teklifi alan kişi cemaatin de onay ve rızasının olduğunu öğrendikten sonra namazı kıldırır.[16]
13. Namazda hamdetmek ve teşbihte bulunmak caizdir. Çünkü bunlar Allah'ı zikretmek kapsamındadır. İmamı uyarmak maksadıyla cemaatin teşbih getirmesi konusu yeri geldiğinde açıklanacaktır.
14. Namazda dua etmek için elleri kaldırmak ve Allah'a şükretmek (sena) caizdir. Bu konu da yeri geldiğinde açıklanacaktır.
15. Yeni bir nimete eren bir kimsenin namazda olsa bile Allah'a hamd etmesi müstehaptır, güzel bir davranıştır.
16. Gerekli olduğu zaman namaz kılmakta olan bir kimse sağma, soluna veya arkasına bakabilir.
17. Namaz kılmakta olan birisine bir şey anlatılacaksa sözlü ifadeye başvurmaktansa işaretle anlatmak yolunu seçmek daha uygundur. Zira işaretle anlatmak da sözlü ifade gibidir. Nitekim Resûlullah Hz. Ebû Bekir'e "Sana önde kalıp namaza devam etmeni işaret ettiğim halde niçin geri çekildin ki?" diye ikazda bulunmuştur.
18. Gerekli durumlarda İlk safa ulaşmak için arkadaki safları yararak ilerlemek ve namaz kılmakta olan cemaatin önünden geçmek caizdir.
19. Namazda el çırpmak mekruhtur. Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar yeri geldiğinde yapılacaktır.
20. Dînî konularda yaşanan güzelliklerden dolayı Allah'a hamd ve şükür etmek çok güzel bir davranıştır.
21. Faziletli bir insan kendisinden daha üstün ve faziletli olan kimselere namaz kıldırabilir.
22. Namaz içinde namazın tabiatına aykırı olan bazı küçük eylemler namazı bozmaz. Nitekim Hz. Ebû Bekir namazda iken bulunduğu yerden geri çekilip ilk safa girmiştir. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan bir insan kıbleye arkasını dönmeden ve asla kıbleden şaşmadan geri geri çekilebilir.
23. İbn Abdilberr, teşbih ile imamı uyarmanın caiz olmasından hareketle namaz kıldırırken okuduğu yeri şaşıran imama hatırlatmak amacıyla yardımcı olunabileceğini ve bu maksatla âyetin devamının okunabileceğini söylemiştir. Zira teşbih caizse bunun evleviyetle caiz olması gerekir.
Her şeyin en doğrusunu sadece Allah (c.c) bilir.

49. Namaz Kılacak Kimselerin Kuran I Kerim Bilgileri Eşitse Yaşça Büyük Olan İmamlık Yapar

685- Mâlik İbn Hüveyris'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Biz gençken Resûlullah'ın yanına gelmiştik. Onun yanında yaklaşık olarak yirmi gece kaldık. Resûlullah çok merhametliydi. Bizim (ailelerimizi özlediğimizi düşünerek) halimize acıdı ve şöyle buyurdu; 'Memleketinize dönseniz ve oradaki insanları bilgilendirseniz ne kadar güzel olur; onlara namazların nasıl ve hangi vakitlerde kılınacağım öğretip namaz kılmalarını emredin. Namaz vakti girince içinizden birisi ezan okusun ve yaşça en büyük olanınız da imamlığa geçip namazı kıldırsın"

Açıklama

İmam Buhârî'nİn "Namaz kıldıracak kimselerin Kur'ân'i Kerim bilgileri eşitse yaşça büyük olan imamlık yapar" şeklinde isim verdiği bu bâb başlığı imam Müslim'in Ebû Mes'ud'tan merfu olarak rivayet ettiği şu hadisten çıkarılmıştır [17] "Bir cemaate Allah'ın kitabını en iyi bilen kişi imamlık yapar. Eğer Kur'an okuma bilgileri eşitse en önce hicret eden kimse imamlığa geçer. Bu cemaatte bulunan herkes aynı dönemde hicret etmişse yaşça en büyük olan kişi namazı kıldırır."
(Müslim'in rivayetinde geçen ve Allah'ın kitabını en iyi bilen kişi şeklinde tercüme ettiğimiz) kelimesinin anlamıyla ilgili olarak iki farklı görüş bulunmaktadır. Bazı Âlimlere göre bu ifade (tercümeye de yansıttığımız gibi) Kur'An'ı en iyi bilen ve Kİtab'ın inceliklerine diğerlerine göre daha fazla vakıf olan kimseleri anlatır. Bazı Âlimler ise hadiste geçen ifadenin zahirî anlamını esas alarak" Burada Kur'ân'ı en iyi okuyanlar kastedilmektedir" demiştir.
İmam Nevevî bu konuyla İlgili olarak şunları kaydeder: "Bağlı bulunduğumuz Şafiî mezhebi âlimlerine göre, Kur'ân'ı en iyi bilen ve Kitab'm inceliklerine daha fazla vakıf olan kimseler, Kur'ân'ı iyi okuyanlara nazaran daha önceliklidir ve imamlığa daha layıklardır." İmam Nevevî sözlerine devamla şöyle der: "Ebû Mes'ud'tan nakledilen rivayette geçen 'Kur'an okuma bilgileri eşitse sünneti en iyi bilen imamlık yapar, sünnetle ilgili bilgileri de eşitse bu durumda önce hicret etmiş olan kişi namazı kıldırır' şeklindeki ifadeye baktığımızda Kur'ân'ı en iyi okuyanın mutlak olarak diğerlerine takdim edildiğini görürüz."
Ancak İmam Nevevî'nin bu sözleri arasında açık bir çelişki bulunmaktadır.
İbn Uleyye ve Abdülvehhab'tan nakledilen rivayetlerde bu hadis şu şekilde geçmektedir: "Resûlullah çok merhametli ve şefkatli biriydi.
Bizim ailelerimizi özlediğimizi düşünüyordu. Bu yüzden bizlere geride kimleri bırakarak buralara geldiğimizi sordu. Biz de durumumuzu anlattık. Bunun üze-linebize şöyle buyurdu: Haydi ailelerinizin yanına dönüp onlarla birlikte yaşa-m}ndevam edin ve onları bilgilendirin."
Bu hadisin farklı rivayetleri arasındaki bağlantıyı şu şekilde kurabiliriz:
Resûlullah onlara ailelerinin yanma dönmelerini söylerken (fanız ne güzel olur diye tercüme edilen ve aslında keşke dönseniz anlamına gelen) demiştir. Resûlullah bu gençlere doğrudan ailelerinizin yanına dönün deseydi onları rencide edebilir, kırılmalarına sebep olabilirdi. Ayrıca rivayetlerde geçmese bile Resûlullah'in onlara ailelerinin yanma dönmek isteyip istemediklerini sorup, onlardan 'dönmeli isteriz' cevabını aldıktan 'Haydi ailelerinizin yanına dönün' diye emretmiş olması da ihtimal dahilindedir. Olayı nakleden sahâbî, Resûluîlah'ın
kendilerine haydi ailelerinizin yanma dönün şeklinde verdiği emrin sebebinin aile özlemi olduğuna işaret etmekle yetinmiş ve bu emir ile bağlı bulun-âıldarı kavmin dînî konularda bilgilendirilmesi arasında bir ilişki kurmamıştır. Çünkü asıl amacın insanları bilgilendirme olduğunu Resûlullah ite yaşadıkları diyalogun bağlamından sezmiştir. Bu amacı daha sonra anlamış olması da mümkündür. Çünkü Resûlullah daha sonra bunu açıkça dile getirmiştir.
Aslında insanları bilgilendirmek ve irşad etmek onlar açısından daha hayırlı ve üstün bir görev olmasına rağmen Mâlik İbn Hüveyris sadece mevcut durumu ve arkadaşlarıyla birlikte yaşadıklarını anlatmıştır. Bu yüzden (yani insanları bindirmek için memlekete dönme arzusu içinde olmadıklarından) aslında aşamadıkları bir duyguyu ve düşünmedikleri bir amacı yaşamış ve düşünmüş Çibiaktarmamıştır. Fakat Resûluîlah'ın yanına gelirken niyetleri çok samimi olduğu için Allah Teâlâ onlara aile özlemi çekmeleri karşılığında iha üstün bir vazife lütfetmiştir. Bu büyük lütuf da, dînî bilgileri insanlara onları bilgilendirmek için Resûlullah'tan alınan ehliyet ve yetkidir. Ahmed İbn Hanbel'in ifadesiyle Resûluîlah'ın hadislerini öğrenme uğruna gösterilen bu çaba büyük bir mükafata dönüşmüştür.

50. Bir Topluluğu Ziyarete Gelen İmamın Onlara Namaz Kıldırması

686- Itbân İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûiullah davetime icabet edip evimi şereflendirdiğinde
içeri girmek için müsaade istedi. Ben zâtı âlilerini İçeriye aldım. Bana; 'Nerede namaz kılmamı istersin?' diye sorunca evimde uygun olan ve namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim. ResûiuİIah kalktı ve biz de arkasında saf olup namaza durduk. Sonra selâm verdi ve biz de selâm verip namazdan çıktık."

Açıklama

İmam Buhârî'nin bu bölüme "Bir Topluluğu Ziyarete Gelen İmamın Onlara Namaz Kıldırması" başlığını vermesinin sebebiyle ilgili olarak şunlar söylenmiştir: İmam Buhârî burada, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin [18] Mâlik İbn Hüveyris'ten merfû olarak naklettikleri "Bir kimse bir topluluğu ziyarete gittiği zaman onlara imamlık yapmasın. Namazı bu topluluktan birisi kıldırsın" şeklindeki hadisin büyük imam (Mü'minlerin Emiri/Halife) dışındaki imamlarla ilgili olduğuna işaret etmektedir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir ise konuyla ilgili olarak özetle şunları söylemiştir: "Baş İmam [19] veya onun konumunda olan bir kimse, birisinin mülkiyetinde bulunan bir mekana gelirse o mülkün kendisine (ayn) veya kullanım hakkına (menfaat) sahip olan kişi bunlann önüne geçerek imamlık yapmamalıdır. Böyle bir durumda mülk sahibi, gelen baş imama namaz kıldırması için İzin vermelidir. Böylece her iki tarafın da hakkı korunmuş olur; baş imamın öne geçip namazı kıldırma hakkı ve mülk sahibinin izni olmayan durumlarda mülkü üzerinde tasarrufta bulunulmasını önleme hakkı."

51. İmam Kendisine Uyulması İçin Vardır

Resûluîlah vefatına yo! açan hastalığı sırasında ashâb-ı kirama oturduğu yerden namaz kıldrrmıştı. İbn Mes'ud şöyle demiştir: "Bir kimse cemaatle namaz kılarken namazın herhangi bîr rüknünde imamdan önce hareket ederse geri dönüp o rüknü İade eder; söz konusu rüknü iade ederken beklemesi gereken süre ise imama muhalif olduğu süre kadar olmalıdır. Daha sonra imama tabî olur ve namazına devam eder."
Hasan-ı Basrî 'imamla birlikte iki rekatlık bir namaza başlayıp secdeleri yapmaya gücü yetmeyen bir kimsenin son rekat için iki defa secde etmesi ve ilk rekatı da secdeleriyle kaza etmesi gerektiğini" söylemiştir. Ona göre secde etmeyi unutup kalkan bir kimse de dönüp secdesini yapar.
687- Ubeydullah İbn Abdullah İbn Utbe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bir gün Hz. Aişe'nin yanına vardım ve Resûlullah'm vefatına sebep olan hastalığı çektiği günler hakkında bana bilgi vermesini istedim. Bana şunları anlattı:
Resûlullah'm hastalığı ve ızdirabı İyice artmıştı. Bize cemaatin namazı kılıp kılmadıklarını sordu. Biz kılmadıklarını, zât-i âlilerini beklediklerini söyleyince, 'Öyleyse bana biraz su hazırlayın' buyurdu. Hazırladığımız su ile boy abdesti aldıktan sonra yerinden zorlukla doğrulup kalkmaya çalıştı, fakat bayıldı. Ayıldıktan sonra bize yine cemaatin namazı kılıp kılmadıklarını sordu. Biz; 'Kılmadılar ey Allah'ın Resulü sizi bekliyorlar' deyince bizden yine su hazırlamamızı istedi. Oturup getirdiğimiz su ile boy abdesti aldı. Sonra yerinden zorlukla doğrulup kalkmaya çalıştı fakat bayıldı. Ayıldıktan sonra bize tekrar cemaatin namazı kılıp kılmadıklarını sordu. Biz; 'Kılmadılar ey Allah'ın Resulü sizi bekliyorlar' dedik. Bunun üzerine bizden yine su hazırlamamızı istedi. Biz kendisine su hazırladık. Oturup boy abdesti aldı ve yerinden zorlukla kalkıp doğrulmaya çalıştı ancak yine bayıldı. Ayıldıktan sonra bize cemaatin namazı kılıp kılmadıklarını sordu. Biz; 'Kılmadılar ey Allah'ın Resulü sizi bekliyorlar' dedik. Bu sırada ashâb-ı kiram mescidde toplanmış yatsı namazını kılmak üzere Resûlullah bekliyordu.
Resûlullah kalkamayacağını anlayınca Hz. Ebû Bekir'e namazı kıldırması için haberci gönderdi. Haberci gelip Hz. Ebû Bekir'e; 'Resûlullah'm emri var, senin cemaate namazı kıldırmanı istiyor' dedi. Bunun üzerine pek yufka yürekli ve duygulu bir insan olan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e; 'Haydi namazı sen kıldır1 dedi. Ancak Hz. Ömer; 'Sen bu göreve daha layıksın' diyerek onun teklifini kabul etmedi. İşte o günlerde ashaba namazları Hz. Ebû Bekir kıldırmıştı.
Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz «Halis kendisini iyi hissettiği için İki kişinin kolları arasında odasından çıkıp öğle namazını kılmak üzere mescide gitti. Resûlullah'ı taşıyanlardan biri Hz. Abbas idi. Ashâb o sırada namaza başlamıştı ve Hz. Ebû Bekir namazı kıldırıyordu. Resûl-i Ekrem'in teşrif buyurduğunu fark eden Ebû Bekir geri geri çekiimeye başladı. Ancak Resûlullah ona işaret ederek yerinde kalmasını istedi ve kollarına girdiği kimselere; 'Beni Ebû Bekir'in yanına oturtun' buyurdu. Onlar da Resûlullah'ın emrini yerine getirip zât-ı âlîlerini istediği yere oturttular."
Ubeydullah İbn Abdullah şöyle demiştir; "O zaman Hz. Ebû Bekir, oturarak namaz kılmakta olan Resûlullah'a . uymuştu. Cemaat ise Hz. Ebû Bekir'e tabî olmuştu."
Ubeydullah bir gün Abdullah İbn Abbas ile karşılaşmış ve ona; "Resûlullah'ın hastalığı ile ilgili olarak Hz. Aişe'nin bana anlattıklarını sana aktarayım mı?" diye bir teklifte bulunmuştu. İbn Abbas; "Elbette, seni dinliyorum" demiş ve Ubeydullah'ın naklettiklerine hiç itiraz etmemiştir. Sadece Ubeydullah'a; "Peki sen, Hz. Aişe'nin adını vermediği Hz. Abbas'm yanındaki ikinci şahsın kim olduğunu biliyor musun?" diye sormuş, o bilmediğini söyleyince "O zat Ali İbn Ebi Talib idi" demiştir.
688- Müminlerin annesi Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah hasta olduğu günlerden birinde evinde oturduğu yerde namaz kıldırıyordu. Arkasında bulunan cemaat ise ayakta namaza durmuştu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem onlara eliyle işaret ederek oturmalarını istedi. Namazı bitirdikten sonra onlara şöyle buyurdu: İmam kendisine uyulması için vardır; o rükûya vardığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın, o oturarak namaz kılıyorsa siz de oturarak namazlarınızı kılın.[20]
689- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah bir defasında bindiği attan düşmüş ve sağ yanını incitmişti. Bu yüzden namazlardan birisini oturarak kıldırmıştı. Biz de O'nun arkasında namazlarımızı oturarak kılmıştık. Resûl-i Ekrem Efendimiz namaz bitince şöyle buyurmuştu: imam kendisine uyulması için vardır, o ayakta namaz kılıyorsa siz de namazlarınızı ayakta kılın, o rükûya vardığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkm, (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman siz (Rabbimiz, ve hamd sana mahsustur) deyin. Hâsılı o ayakta kılıyorsa siz de ayakta kılın, oturarak kılıyorsa sîz de oturarak kılın."
Ebû Abdullah (İmam Buharı) Humeydî'nin şöyle dediğini kaydetmektedir: "Resûiullah'ın oturarak namaz kılıyorsa siz de oturarak namazlarınızı kılın şeklindeki emri daha önce yaşamış olduğu hastalıkla ilgilidir. Fakat daha sonra Resûl-i Ekrem vefatına yol açan hastalığı çektiği günlerde oturarak namaz kıldırırken cemaat arkasında ayakta namazlarını kılmıştır. Resûlullah'ın fiilleri arasında tercihte bulunulurken tarih itibariyle sonra gerçekleşen esas alınır."

Açıklama

Hasan-ı Basrî'den nakledilen rivayette iki görüş arz edilmektedir:
a. İbnü'l-Münzir bu rivayeti Saîd İbn Mansûr - Hüşeym - Yûnus - Hasan senediyle mevsûl olarak nakletmiştir. Bu rivayete göre Hasan-ı Basrî, Cuma namazına başlayıp aşırı kalabalık sebebiyle secde edemeyen kimselerle ilgili olarak şöyle demiştir: "Cuma cemaati namazlarını bitirdikîeri zaman secde edemeyen kimseler ilk rekat için iki defa secde ederler. Daha sonra da kalkıp bir rekat ve iki secde ile namazı tamamlarlar." Bu ifadeden çıkan sonuç şudur: İmamın namazı, cemaatin terk ettiği namaz rükünlerinin yerine geçmez; buna göre bir kimse cemaatle namaz kılarken imamla birlikte secdeleri yapma imkanı bulamazsa o rekatı kılmamış sayılır.
Hasan-ı Basrî'nin sözünün bu başlık altında zikredilmesinin sebebi şudur: Bir kimse imamla birlikte namaza başladıktan sonra imamdan ayrılıp tek başına namaz kılması doğru olsaydı bazı rükünlerini ihlal ettiği namazda imama uymaya devam etmesine gerek kalmazdı. Halbuki imama uymaya devam edip namaz bittikten sonra ihlal ettiği kısımları tamamlaması istenmiştir.
b. ikinci görüşü İbn Ebu Şeybe mevsûl olarak ve daha geniş bir şekilde rivayet etmiştir. Buna göre Hasan-ı Basrî, namazın iik rekatında secdelerden birini yapmayı unutup son rekata kadar bunu hatırlamayan bir kimseyle ilgili olarak şöyle demiştir: "Böyle bir kimse son rekatta üç secde yapar. Unuttuğu secdeyi selâm vermeden önce hatırlarsa bir defa secde eder. Selâm verip namazı tamamen bitirdikten sonra unuttuğu secdeyi hatırlarsa artık telafi imkanı kalmaz; namazı baştan yeniden kılması gerekir."
Yukarıda nakledilen rivayetlerde Resûiullah'ın bayıldığından bahsedilmektedir. Bu durum peygamberlerin insan olmaları hasebiyle baygınlık geçirebileceklerini göstermektedir. Bu yönüyle baygınlık uyku gibidir. İmam Nevevî şöyle demiştir: "Peygamberler baygınlık geçirebilir. Çünkü

bayılmak da bir tür hastalıktır. Buna karşılık onların cinnet geçirmeleri, akıl hastası olmaları mümkün değildir. Çünkü bu bir eksikliktir." Bu bakımdan diğer insanların başına gelebilecek hastalık, kaza gibi şeyler peygamberlerin de başına gelebilir. Bu durum onların değerlerini asla düşürmez. Aksine makamlarını ve değerlerini artırır.
Hz. Aişe'nin naklettiği rivayete göre Resûluîlah oturduğu yerde namaz kıldırmıştı. Hz, Ebû Bekir ise namazları ayakta kıldırıyordu. İşte bu rivayetleri esas alan âlimler, düzenli olarak namazları kıldıran asıl imamın hastalandığı zaman oturarak namaz kıldırmaktansa yerine sağlıklı birisini görevlendirmesinin daha uygun olacağını söylemişlerdir. Çünkü Resûlullah hastalandığı zaman namazları kıldırması için Hz. Ebû Bekir'i görevlendirmiş kendisi sadece bir defa ashâb-ı kirama oturarak namaz kıldırmıştır.
Yine bu rivayetlere göre hasta olan imamın, mazereti oiduğu için kendisi gibi oturarak namaz kılan kimselere ve ayakta namaz kılan sağlıklı kimselere namaz kıldırması caizdir. Ancak kendisinden nakledilen meşhur görüşe göre İmam Mâlik ve Tahâvî'nin naklettiğine göre İmam Muhammed İbn Hasen eş-Şeybânî bu görüşe katılmamıştır.
Hadiste geçen imam kendisine uyulması için vardır ifadesiyle ilgili olarak Beyzâvî başta olmak üzere bazı âlimler şöyle demişlerdir: "Tabî olan cemaat 'ile kendisine uyulan imam arasındaki ilişki; cemaatin imamdan önce başlamamasını, imamla aynı hizada bulunmamasını ve konum itibariyle ondan öne geçmemesini gerektirir. Bu bakımdan cemaat imamı takip etmeli ve onun yaptıklarını yapmalıdır."

52. İmamın Arkasında Namaz Kılan Cemaat Ne Zaman Secdeye Varır? Enes İbn Mâlik Şöyle Demiştir: İmam Secde Ettiğinde Siz De Secde Edin!

690- Abdullah İbn Yezîd şöyle demiştir: Bana Berâ İbn Âzib - o kesinlikle yalancı biri değildir - Resûlullah ile birlikte kıldıkları namazı şu şekilde nakletti:
"Resûlullah Dem namaz kıldırırken (Allah kendisine hamd edenleri işitir) deyip secdeye varana kadar bizden hiç kimse belini bükmezdi. Biz secdeyi O'ndan sonra yapardık.[21]

Açıklama

"İmamın arkasında namaz kılan cemaat ne zaman secdeye varır?" şeklinde verilen bab başlığı şu anlama gelir: "İmam rükûdan doğrulduğunda veya iki secde arasında oturduğunda cemaat ne zaman secdeye varır?"
"O kesinlikle yalancı biri değildir" ifadesi rivayetin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla Abdullah İbn Yezîd'e aittir. Nitekim Humeydî ve ei-Umde adlı kitabın müellifi böyle düşünmektedir. Ancak Abbas ed-Dûrî et-Târîh adlı eserinde Yahya İbn Maîn'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Abdullah İbn Yezîd bu ifadesiyle Berâ İbn Âzib'i değil, Berâ'dan nakleden raviyi kasdetmiştir. Zira Resûlullah'ın ashabından biri hakkında o yalancı değildir ifadesi kullanılamaz."
Yahya İbn Maîn'in sözü şunu anlatmaktadır: Adil olup olmadığı kesin olarak bilinemeyen kimseler hakkında böyle bir ifadenin kullanılması iyi olabilir. Halbuki Resûlullah'ın ashabının tamamı âdildir ve tezkiye edilmeye ihtiyaçları yoktur.
Hattâbî, Yahya İbn Maîn'in görüşlerine ek olarak şöyle demiştir: "Bu ifade hadisi nakleden ravi hakkında şüpheler bulunması ve onu töhmet altında tutmak anlamına gelmez. Burada ravinin sadık doğru olduğu anlatılmaktadır. Zaten muhaddisler ve hadis ravileri, hadisin senedinde geçen raviler hakkında ayrıntılı bilgi vermek ve onların daha iyi tanınmasını sağlamak istiyorlarsa bu tarz ifadelere başvururlar. Hatta Ebû Hureyre ve Abdullah İbn Mes'ud, Resûlullah hakkında bile buna benzer ifadeler kullanmışlardır. Ebû Hureyre şöyle demiştir; Hem doğru olan hem de doğruluğu müsellem olan dostum Resûlullah'ın ve şöyle buyurduğunu işittim... Abdullah İbn Mes'ud'un sözü ise şöyledir; Hem doğru olan hem de doğruluğu müsellem olan Resûiullah bana şunları anlattı... "
Kâdî İyâz şöyle demiştir: "Bu ifadenin kullanılması sahâbîler hakkında yanlış bir düşünce oluşmasına asla mahal vermez. Zira sahâbîlerin hiçbiri hakkında cerh ve tadil yoluna başvurulmaz. Bu ifadeyi kullanan ravinin maksadı hadisi daha tekidli bir şekilde^anlatmaktır. Hadisi doğrudan, hakkında asla bir töhmet bulunmayan Berâ İbn Azib'den naklettiğini vurgulamak istemiştir.
Hadiste geçen "secdeye varana kadar" ifadesi başka rivayetlerde "alnını yere koyana kadar" şeklinde geçmektedir.

53. Başını İmamdan Önce Kaldıran Kimse Günahkârdır

691- Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz başını imamdan önce kaldırdığı takdirde başının Allah tarafından eşek başına döndürülmesinden veya şeklinin Allah tarafından eşek şekline sokulmasından korkmaz mı?"

Açıklama

İmam Buhârî'nin bu rivayet için kullandığı bâb başlığı ileride yeri geldiğinde açıklanacağı gibi başını imamdan önce secdeden kaldıran kişilerle ilgilidir.
Hadis-i şerifin zahir ifadesi, imamdan önce hareket etmenin haram olduğunu göstermektedir. Çünkü burada, imamdan önce hareket eden kişiler en ağır cezalardan biri olan mesh (hayvana dönüşmek) İle tehdit edilmişlerdir. İmam Nevevî Şerhu'i-Mühezzeb adlı eserinde bunun haram olduğunu kesin bîr dille İfade etmiştir. İmamdan önce hareket etmek haram olduğu için bu şekilde davrananlar günahkâr olurlar ama âlimlerin çoğuna göre kıldıkları namazlar geçerli olur. Bununla birlikte Abdullah İbn Ömer imamdan önce hareket edenlerin namazlarının geçersiz/bâtıl olacağı görüşündedir. Kendisinden nakledilen bir rivayete göre Ahmed İbn Hanbel ve nehyin fesadı gerektirdiği (yasağın ilgili olduğu fiilin geçersiz olduğuna delalet ettiği) görüşünden hareketle Zahirîler de İbn Ömer gibi böyle bir kimsenin namazının geçersiz olacağını söylemişlerdir.
İbn Kudâme'nin ei-Muğnî adlı eserinde nakledildiği gibi Ahmed İbn Hanbel Şöyle demiştir: "Bu hadise göre namazda imamdan önce hareket eden kimselerin namazı olmaz. Zira kıldıkları namaz geçerli olsaydı sevap almaları umulur ve ceza çekeceklerine dair herhangi bir endişe duyulmazdı. Halbuki burada söz konusu kişiler tehdit edilmişlerdir."
Namazda imamdan önce hareket eden kimselere yönelik olan bu tehdidin hangi anlamda olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden birine göre Resûlullah'm tehdidi tamamen psikolojik bir anlam taşımaktadır. Zira eşek, ahmaklığı anlatmak için kullanılır. İşte namazın farzları, imama tabi olmanın zorunluluğu gibi bilinmesi gereken hususlardan habersiz ve cahil olan kimseler bu yönüyle merkebe benzetilmişlerdir. Kitöbü'l-eşribe'de bu konuyla ilgili olarak daha ayrıntılı açıklama yapılacaktır.
Bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem Efendimizin ümmetine ne kadar düşkün ve şefkatli olduğunu göstermektedir. Çünkü dinin hükümlerini ve bu hükümlere bağlı olarak doğan sevap ve cezayı açık bir şekilde ifade ederek ümmetini uyarmıştır.

Faydalı Bir Nükte

el-Kabes adlı eserin müellifi şöyle demiştir, İmamdan önce hareket etmenin tek sebebi vardır; bir an önce namazı bitirmek için acele etmek ve tez canlılık. Bu hastalığı yenmenin yolu ise namaza başlarken kendisini ibadete vererek konsantre olup imamdan önce selâm vermemek ve hareketlerde aceleci olmamak üzere kendi kendine telkinde bulunmaktır."

54. Kölenin Namaz Kıldırması

(İmam Buhârî'nin bu bölüm için kullandığı bâb başlığı tam olarak şöyledir) Kölenin - Hz. Aişe'nin kölesi Zekvân mushaftan okuyarak Hz. Aişe'ye namaz kıldırırdı -, gayri meşru olarak doğan kimsenin, bedevinin ve ergenlik (bulûğ) çağma girmesi yaklaşmış mümeyyiz küçüklerin - Çünkü Hz. Peygamber'in Allah'ın kitabını en iyi bilen I okuyan onlara imamlık eder" hadisi mutlaktır - namaz kıldırması.
692- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah'm hicretinden önce Mekke'den Medine'ye göç eden ilk muhacirler Küba civarında bir bölge olan Usbe'ye vardıklarında onlara Ebû Huzeyfe'nin kölesi Salim namaz kıldırıyordu. Salim onlar arasında Kur'ân'ı en iyi en fazla ezbere bilen kişi idi.[22]

693- Enes İbn Mâlik Resûlullah'm söyle buyurduğunu nakletmîştir:
Sizin başınıza geçirilen ve kendisine görev verilen kişi başı kuru üzüm tanesi gibi (siyah ve kıvırcık olan) bir Habeşî köle bile olsa onu dinleyin ve ona itaat edin! [23]
Zeyn İbnü'l-Müneyyir İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık hakkında şunları söylemiştir: "İmam Buhârî, bunun caiz olduğunu açıkça ifade etmemiştir. Maksadı sadece konuyla ilgili delillerini zikretmektir."

Kölenin Namaz Kıldırması

Hz. Aişe'ye kölesi Zekvân'ın imamlık yaptığına dair rivayeti Ebû Dâvûd Kitâbü'l-mesâhıfta ve İbn Ebû Şeybe de kendi eserinde mevsûl olarak naklet-mişlerdir. Alimlerin çoğunluğuna göre kölenin imamlık yapmasında herhangi bir sakınca yoktur, imamlığı sahihtir. İmam Mâlik bu görüşe katılmaz. O şöyle demiştir: "Köle hürlere imamlık yapamaz. Ancak kölenin Kur'an bilgisi hürlerden daha iyi ise bu durumda imamlık yapmasında bir sakınca olmaz."

Namaz Kılarken Açık Olan Kur'an'dan Okumak

Zekvân'ın Hz. Aişe'ye mushaftan okuyarak namaz kıldırmasına dayanan bazı âlimler namaz kılmakta olan bir kimsenin mushaftan okumasına cevaz vermişlerdir. Ancak kimi âlimlere göre bu, ameİ-i kesîr (namaz fiilleri dışında olan ve namazı bozacak kadar çok olan hareketler) kapsamında değerlendirildiği için caiz değildir.

Gayri Meşru Olarak Doğan Bir Kimsenin İmamlık Yapması

Alimlerin çoğunluğuna göre gayri meşru olarak doğan bir kimsenin imamlık yapmasında herhangi bir sakınca yoktur. Ancak İmam Mâlik'e göre böyle bir kimsenin namaz imamlığı için sürekli olarak tayin edilmesi mekruhtur. İmam Mâlik bu hükmü verirken şu gerekçeye dayanmıştır; İnsanlar böyle bir kişinin durumu hakkında İleri geri konuşup dedikodusunu yapabilirler ve onun yüzünden günaha düşebilirler.

Ergenlik Çağına Yaklaşmış Mümeyyiz Küçüklerin Namaz Kıldırması

İmam Buhârî'nin kullandığı bâb başlığında ergenlik çağma girmemiş küçükler ifadesi mutlak olarak zikredilmiştir. Ancak bu ifadesinin zahirine bakılırsa ergenlik çağma yaklaşmış mümeyyiz küçüklerin kastedildiği anlaşılır. Bununla birlikte daha genel bir anlam taşıyor olması da mümkündür. Ancak temyiz çağına [24] girmemiş küçüklerin namaz kıldırarnayacağı ile ilgili rivayetler onların bu genel anlam kapsamına giremeyeceğini göstermektedir. Nitekim İmam Buhârî Mekke'nin fethiyle ilgili rivayette Amr İbn Selime'nîn yedi yaşlarında iken kabilesine namaz imamlığı yaptığını nakletmiştir. Ancak Ahmed İbn Hanbel'in söz konusu rivayette tevakkuf ettiğini söyleyen bazı bilginler onun niçin tevakkuf ettiği hakkında şu değerlendirmelerde bulunmuşlardır:
Amr İbn Selime'nin bu yaşta iken namaz kıldırdığına dair bilgi Resûlullah'a ulaşmamıştı, konuyla ilgili olarak Resûl-i Ekrem'in herhangi bir bilgisi yoktu.
Amr İbn Selime kendisinin yedi yaşlarında iken namaz kıldırdığını nakletmiştir ancak bu imamlığın farz namaz için mi yoksa nafile namaz için mi olduğunu açıklamamıştır. Dolayısıyla Amr İbn Selime nafile namaz kıldırdığını ifade etmek istemiş olabilir.
Bu değerlendirmelere şu şekilde cevap verilmiştir:
Vahyin indiği dönemlerde yapılması meşru olmayan bir konuda sahâbîler-den hiçbiri hakkında Resûlulîah'm takriri vaki olmamıştır.
İmam Buhârî'nin Amr İbn Selime ile ilgili olarak naklettiği rivayetin bağlamına baktığımızda onun farz namaz kıldırdığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu rivayette geçen "Şu namazı şu vakitte kılın, namazın vakti girdiğinde..." ifadesi söz konusu namazın farz namaz olduğunu göstermektedir. Ayrıca Ebû Davud'un naklettiği rivayete göre Amr İbn Selime şöyle demiştir: "Kendi kabilemin yanında bulunduğum bütün vakitlerde imam ben oldum." Bu rivayet ise hem farz hem de nafile namazları kapsamına alır.
Hasan-ı Basrî, İmam Şafiî ve İshâk İbn Râhüye ergen olmayan küçüğün imamlık yapabileceği görüşündedir. Buna karşılık İmam Mâlik ve Süfyân-ı Sevrî küçüğün namaz kıldırmasını mekruh görürler. Ebû Hanife ve Ahmed ibn Hanbel'den konuyla ilgili olarak iki farklı görüş nakledilmiştir. Ancak onlardan nakledilen meşhur görüşe göre küçük, nafile namaz kıldırabîlir ama farz namaz kıldıramaz.
Hadiste geçen başı kuru üzüm tanesi gibi ifadesi hakkında şu değerlendirmeler yapılmıştır:
Yapılan benzetme Habeşîler'in genelde küçük başlı insanlar olmalarıyla ilgilidir.
Yapılan benzetme onların siyâhî olmalarıyla ilgilidir.
Yapılan benzetme onların kısa ve kıvırcık saçlı olmalarıyla ilgilidir.

55. İmamın Eksik Kıldığı Namazı Cemaatin Tam Olarak Kılması

694- Ebû Hureyre Resûlullah'ın silâhı şöyle buyurduğunu nakle finiştir:
"İmamlar sizin için namaz kıldırıyorlar. Eğer doğru kıldırırlarsa kıldığınız namazın sevabını alırsınız. Buna karşılık hatalı kıldırırlarsa kıldığınız namazın sevabını siz alırsınız, günahı İse namazı kıldıran imamlara olur."

Açıklama

Hadiste geçen hatalı kıldırmak ifadesi bilerek yapılan kasıtlı yanlışların (amd) eş anlamlısı olarak kullanılmamıştır; dolayısıyla hadisteki hatalı kıldırmak ifadesi yanılmak anlamındadır. Zira kasıtsız olarak gerçekleşen hatalar yanılgılar dolayısıyla günah olmaz. Mihleb şöyle demiştir: "Bu hadis salih insanların arkasında namaz kılmanın caiz olduğunu gösterdiği gibi kendisinden çekiniİen ve korkulan fâsık günahkâr kimselerin arkasında namaz kılmanın caiz olduğunu da göstermektedir."
Mihleb'in bu görüşü İle ilgili olarak yapılan değerlendirmelerden biri şöyledir: "Bu sözde geçen kendisinden çekiniİen ve korkulan fâsık günahkâr kimseler ifadesi, söz konusu kişilerin güç ve otorite sahibi kimseler olduğunu göstermektedir."
el-Beğavî Şerhu's-sünne adlı eserinde şöyle demektedir: "Bu hadis abdestsiz olarak namaz kıldıran bir imamın arkasında namaz kılan cemaatin namazının sahih geçerli olduğunu göstermektedir. Ancak bu durumda imamın namazını iade etmesi gerekir."
Bu hadisin kasıtlı veya kasıtsız her türlü hata ve yanlışı kapsamına aldığını (mutlak olduğunu) ileri süren bazı bilginlere göre cemaatin namazı her halükârda geçerli olur. Zira hadiste geçen hatalı kıldırmak ifadesi kasıtlı olarak yanlış yapmanın (amd) eşanlamlısı olarak kullanılmıştır.
Buna göre ictihâdî olarak görüş ayrılıklarının bulunduğu durumlarda da btı hadis kriter olarak kabul edilebilir. Namazda besmele okumanın gerekliliğine ve besmelenin kıraatin temel rükünlerinden biri olup Fatiha sûresinden bir âyet olmadığına inanan bir kimse bunları ictihâdî olarak kabul etmeyen bîr imamın arkasında namaz kılarsa, namazının geçerli olabilmesi için besmeleyi bizzat okuması gerekir; yani cemaat ictihâdî olarak imamdan farklı düşünüyorsa namazının geçerli olabilmesi için kendi ictihâdî görüşünü uygulamakla yükümlüdür. Çünkü bu durumda cemaate göre imam hata etmiş sayılır.
Bu hadis şunu gösterir: "Cemaat namazını doğru kılmışsa, imamın hata etmiş olması cemaatin namazını etkilemez."

56. Fitneye Karışan Kimselerin Ve Bidatçilerin İmamlık Yapması

Konuyla ilgili olarak Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Sen namazını kıl, burada günah bidatçinin boynunadır."
695- Ubeydullah İbn Adiyy İbn Hıyar şöyle demiştir:
"Hz. Osman göz hapsinde tutulup evi kuşatıldığı' zaman kendisini ziyarete gittim. Ona şöyle dedim; 'Siz halkın imamısınız ancak başınıza gelenleri görüyoruz. Şu anda bize namaz kıldıran ise fitnecilerin başıdır. Biz onun arkasında namaz kıldığımız İçin günaha girdiğimizi düşünerek sıkıntı çekiyor ve korkuya kapılıyoruz.' Bunun üzerine Hz. Osman bana şunları söyledi; Namaz insanların yaptığı en güzel ameldir; bu bakımdan halk güzel bir iş yapıyorsa sen de onlarla birlikte hareket et, ama kötü İşler yapıyorlarsa onların kötülüklerinden uzak dur."

Açıklama

Muhammed İbn Velîd ez-Zebîdî, İbn Şihâb ez-Zührî'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Çok açık bir zorunluluk bulunmadığı sürece kadınsı hareketlerde bulunan kimselerin (muhannis - muhannes) arkasında namaz kılmanın uygun olmadığı görüşündeyiz."
696- Enes İbn Mâlik, Resûlullah'ın Ebû Zerr'e şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Kafası kuru üzüm tanesi gibi Habeşî bir köle dahi olsa (kendisine görev verilen kimseleri) dinle ve (onlara) itaat

Açıklama

Bâb başlığında geçen;
Fitneye karışan kimseler (6yÂ») ifadesi, meşru devlet başkanına karşı ayaklananları anlatmaktadır. Fakat bazı alimlere göre bu İfade daha geniş bir anlam yelpazesine sahiptir.
Bidatçi kelimesi ehl-İ sünnet ve'1-cemaatin itikadı düşüncelerine aykırı görüş benimseyen kimseler için kullanılır.
Hz. Osman'ın 'Halk güzel bir iş yapıyorsa sen de onlarla birlikte hareket et' şeklindeki sözünün zahirî anlamı onun fitneye karışan kimselerle birlikte namaz kılınmasına ruhsat / izin verdiğini göstermektedir. Bu bakımdan o adeta şöyle demiştir: "Namazı kıldıran kimsenin fitneye karışmış olması sana zarar vermez. Aksine eğer iyi bir İş yapıyorsa onun hayırlı eylemlerine sen de katıl, fakat fitneye düştüğü konularda asla yanında yer alma!"
Hz. Osman'ın 'Kötü işler yapıyorlarsa onların kötülüklerinden uzak dur' şeklindeki sözü insanları fitneden, fitne olaylarına karışmaktan ve söz, eylem ve İnanç bakımından çirkin (münker) olan her türlü davranıştan sakındırrnaktadır.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Cemaate devamlı surette katılmak gerekir, çünkü Hz. Osman'ın sözünde bunun İçin teşvik vardır. Özellikle fitne zamanlarında cemaate devam etmenin emredilmesi ise ayrılığı körüklememe ve müslümanları bir arada tutma amacına matuftur.
2- Cemaate katılmayı terk etmektense arkasında namaz kılınması hoş karşılanmayan insanların imamlığında namaz kılmak daha uygun bir davranıştır.
3- Cuma namazının devlet başkanının izni olmaksızın kılınamayacağını söyleyenlere bu rivayette reddiye bulunmaktadır. Buna göre Cuma namazı konusunda devlet başkanının izni şart değildir.
İbn Şihâb'ın sözünde geçen (ve kadınsı hareketlerde bulunan kimseler şeklinde tercüme ettiğimiz) kelimesi hem muhannis (ism-i fail) hem de muhannes (ism-i meful) şeklinde okunabilir. İsm-i fail olması durumunda bu kelime yürürken veya konuşurken kırıtan, kadınsı hareketlerde bulunan ve kadınlara benzeyen erkek anlamına gelirken, ism-i meful olması durumunda homoseksüel kimseleri anlatır.
Çok açık bir zorunluluk bulunmadığı sürece ifadesi, homoseksüel olan kimselerin güç ve otorite sahibi olmaları durumunu anlatır. Bu insanlar güç ve otorite sahibi İse veya otorite sahibi kimseler tarafından görevlendirilmişlerse cemaat terk edilmez.

57. Cemaat Tek Kışı Olduğunda İmamın Sağ Tarafına Durur Ve Yanyana Namaz Kılarlar

697- Ibn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kalmıştım. O gece Resûlullah yatsı namazını kıldırdıktan sonra mescitten evine dönüp dört rekat daha namaz kılmıştı. Sonra yatıp biraz uyudu ve bir süre sonra uyandı. Abdest alıp namaz kılmaya başladı. Ben de onunla birlikte kalktım ve sol tarafına geçip namazda kendisine uydum. Bunun üzerine beni tutup sağ tarafına geçirdi. Bu şekilde beş rekat namaz kıldı ve ardından iki rekat daha kılıp yattı. Uykuya daldığında horlamasını bile işitmiştim. Sonra kalktı ve namazı kıldırmak üzere mescide geçti.[25]

Açıklama

Bâb başlığında geçen "yanyana kılarlar" ifadesi imamın arkasında veya hafif çaprazında bulunan cemaatin bu kapsamda olmadığını gösterir. Mensubu bulunduğumuz Şafiî mezhebi âlimlerine göre cemaatin, İmamın hafif arkasında durması müstehaptrr. Nakledildiğine göre Abdürrezzâk İbn Cüreyc ile Atâ İbn Yesâr arasında şöyle bir konuşma geçer. Abdürrezzâk sorar:
İki kişi cemaat olup namaz kılarken cemaat olan kişi imamın neresinde namaza durur?
Sağ tarafında.
Peki bu kişi imamın arkasına geçmeden onunla aynı safta durarak yanyana mı namaz kılar?
Evet.
Sen iki kişi cemaatle namaz kılarken imamla ona cemaat olan kişinin aynı hizada durup aralarında öncelik sonralık bakımından hiçbir boşluk bulunmamasını daha iyi mi buluyorsun?
Bu rivayette cemaatin tek olması durumunda imamın neresinde duracağı ele alınmıştır. Cemaatin İki kişi olması durumunda uygulama şekli farklıdır.

58. Cemaat Tek Kişi Olup İmamın Sol Tarafında Namaza Dursa Ve İmam Onu Tutup Sağ Tarafına Geçirse İkisinin De Namazı Bozulmaz

698- Abdullah İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kalmıştım. O gece Resûlullah da Meymûne'nin yanında idi. Zât-ı âlîleri abdest alıp namaza durdu. Ben de kalkıp onun sol tarafına geçtim ve kendisine uydum. Bunun üzerine beni tuttu ve sağ tarafına geçirdi. Bu şekilde on üç rekat namaz kıldı. Sonra yatıp uyudu. Uyurken hafif hafif horluyordu. Zaten Resûlullah uyurken hafif bir şekilde horlardı. Bir süre sonra müezzin geldi ve kendisini uyardı. Resûlullah namazı kıldırmak üzere mescide geçti ve namazı kıldırdı. Bu sırada abdest de almamıştı."
Amr İbnü'l-Hâris: "Ben bu rivayeti Bükeyr İbn Abdullah el-Eşecc'e anlattığımda bana şöyle demişti; İbn Abbas'ın kölesi Küreyb bana bunu nakletti" demiştir.

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bâb (konu) başlığı ile naklettiği rivayet arasındaki delalet ilişkisi şöyle açıklanmıştır: Bu rivayette anlatıldığı gibi Abdullah İbn Abbas ilk önce Resûlullah'm sol tarafında namaza durmuş fakat Resûli Ekrem Efendimiz onun namazını bozmamıştır. Âlimlerin çoğunun savunduğu görüş budur.
Buna karşılık Ahmed İbn Hanbel, Resûlullah'm Abdullah İbn Abbas'm kendisinin sol tarafında duruşunu onaylamadığını (takrir etmediğini) ileri sürerek, onu tutup sağ tarafına çekmesi durumunda namazın bozulacağını söylemiştir.
Saîd İbnü'l-Müseyyeb ise tek kişi olan cemaatin imamın sol tarafında duracağı görüşündedir. Ancak o bu görüşünü dayandırdığı bir rivayet nakletmemiştir.

59. Bir Kimse İmamlık Yapmaya Niyet Etmeksizin Namaz Kılarken Birilerinin Gelip Ona Uyması Ve Onun İmamlık Yapması

699- Abdullah İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bir gece teyzemin yanında kalmıştım. Resûlullah .«i^raU ?a^m ^ ^^-kalkıp namaza durdu. Ben de kalktım ve ona uydum. Fakat sol tarafına dur muştum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz beni başımdan tutup sağ tara fına geçirdi."

60. İmam Namazı Çok Uzattığı İçin Cemaatin Namazdan Çıkıp Tek Başına Kılması

700- Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Muaz İbn Cebel, Resulullah ile birlikte namaz kıldıktan sonra gider ve kabilesine imamlık yapardı.[26]
701- Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Muaz İbn Cebel, Resulullah ile birlikte namaz kıldıktan sonra gider ve kabilesine imamlık yapardı. Bir defasında yatsı namazını kıldırırken Bakara'yı okumuştu. Bunun üzerine cemaatten birisi namazdan çıkmış (ve mescidin bir köşesinde tek başına namazını kılmışjtı. Galiba bu yüzden Muaz İbn Cebel o kişiyi diline dolamıştı.[27] Resulullah aleyhi olay kendisine intikal edince Muaz'a üç defa: Sen insanları namazdan soğutan birisin.[28]
Râuî Resûlulîah'm bu sözünü şu şekilde de nakletmiştir: Sen insanları namazdan solutan biri oldun - demiş ve bundan böyle mufassal sûrelerin orta uzunlukta olanlarından iki sûre okumasını emretmişti."
Bu rivayeti nakleden Amr İbn Dînâr "Bu iki sûrenin hangi sûreler olduğunu hatırlamıyorum demiştir."

Açıklama

Rivayette geçen "Bakara'yı okumuştu" ifadesi, "Bu sûre anlatılırken sadece Bakam demek uygun değildir, bunun yerine Bakara sûresi denmelidir" diyenlere karşı bir delil teşkil eder. Dolayısıyla sûre kelimesi kullanılmadan Bakara demekte herhangi bir sakınca yoktur.
Bundan böyle mufassal sûrelerin orta uzunlukta olanlarından iki sûre okumasını emretmişti şeklinde geçen Resulullah buyruğu Müslim'in naklettiği İbn Uyeyne rivayetinde: "Şu ve şu sûreyi oku" şeklinde geçmektedir. İbn Uyeyne şöyle demiştir: "Amr İbn Dînâr'a 'Ebü'z-Zübeyr'in Câbir'den naklettiğine göre Resulullah, Muaz'a, Şems, Leyi ve A'lâ sûrelerini oku! diye emir buyurmuş, öyle mi?1 diye sorduğumda bana şu cevabı vermişti: Galiba bunun gibi bir emirdi."
Mufassal sûrelerle ilgili ayrıntılı açıklamalar ve farklı görüşler Kitâbu fezâili'I-Kur'on'da ele alınacaktır. Ancak burada belirtilen görüşler içinde en doğrusunun "Kufarim Kâj sûresinden başlayıp Nâs sûresi ile biten kısmıdır" şeklindeki görüş olduğunu belirtelim.

Hadislerden Çıkarılan Sonuçlar

1. Farz namaz kılmakta olan bir kimse nafile namaz kılan İmama uyabilir. Çünkü Muaz, Resulullah s^<^:,,. aleyhi ile birlikte kıldığı ilk namazda farza niyet ediyordu fakat kendi kabilesine namaz kıldırırken nafile namaz kılıyordu.
2. Cemaatin durumu gözetilerek namazı kısa tutmak ve insanlan sıkıntıya düşürecek şekilde uzatmamak müstehaptır, güzel bir davranıştır.
3. Kişinin yapması gereken iş veya gidermesi gereken İhtiyaç dünyevî bile olsa, namazı kısa tutmak için meşru bir mazerettir.
4. Aynı namazı bir gün içinde ikinci defa kılmakta herhangi bir sakınca yoktur.[29]
5. Cemaat herhangi bir mazereti sebebiyle namazdan çıkabilir.
6. Eğer meşru bir mazereti ve gerekçesi varsa bir kimse cemaatle namaz kılanların bulunduğu bir mescitte tek başına namazını kılıp işine gücüne bakabilir.
7. Bir kimse hata yaptığı zaman onu tatlı bir dille uyarmak gerekir. Nitekim Resûlullah Muaz'ı uyarırken daha yumuşak bir form olan soru ifadesini kullanmıştır.[30]
8. Yanlış yapan kimseleri kaldırabilecekleri tarzda uyarmak gerekir. Burada uyarıyı yapan kimse yanlışı kabul etmediğini açıkça ifade etmeli ve sözlü ikazla yetinmelidir.
9. Hatalı davranan kimseleri mazur görmek gerekir.
10. Cemaati terk etmek ve cemaatten geri kalmak münafıkların hasletlerinden ve davranışlarından biridir.[31]

61. İmam Kıyamı Kısa Ve Hafif Tutmalı Ancak Rükû Ve Secdeleri Tam Olarak Yerine Getirmelidir

702- Ebû Mesûd şöyle demiştir:
"Sahâbîlerden birisi gelip Resûlullah'a, Müer falanca imam namazı çok uzun kıldırdığı için sabah namazlarına gidemiyorum, diye şikayette bulunmuştu. Resûlullah'm o günkü gibi sinirlendiğini hiç görmemiştim. Bunun üzerine çok sert bir konuşma yapmış ve şöyle buyurmuştu: "içinizde insanları (dinden ve namazdan) soğutan!uzaklaştıran kimseler var. Sizden birisi halka namaz kıldıracak olursa namazı kısa ve hafif tutsun. Çünkü onların içinde zayıf, hasta ve iş güç (ihtiyaç) sahibi kimseler bulunabilir."

Açıklama

Bana kalırsa İmam Buhârî âdeti olduğu üzere bu bâb başlığı ile hadisin başka yollarla gelen nakillerinde geçen bazı hususlara işaret etmiştir. Bu rivayet yukarıda naklettiğimiz Muaz'la ilgili rivayetten farklıdır. Çünkü Muaz olayında kılman namaz yatsı namazıdır ve olay Benû Seleme mescidinde geçmektedir. Halbuki bu rivayette söz konusu olan sabah namazıdır ve olay Küba mescidinde yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu rivayette adı zikredilmeyen imamın Muaz olduğunu söyleyenler yanılmaktadır. Çünkü bu imam, Ebû Ya'lâ'nın Câbir İbn Abdullah'tan hasen bir senedle naklettiğine göre Übeyy İbn Ka'b'dır. Ebû Ya'lâ'mn rivayeti şöyledir: "Übeyy İbn Ka'b, Küba'da bölge halkına namaz kıldırıyordu. Namaza çok uzun bîr sûre okuyarak başladı. Ensârdan bir delikanlı da onunla birlikte namaza durmuştu. Fakat Übeyy'in uzun bir sûre okumaya başladığını görünce namazdan çıktı. Bu duruma sinirlenen Übeyy konuyu Resûlullah'a getirip o delikanlıyı şikayet etti. Delikanlı da gelip kendisini savundu ve Übeyy'in yaptıklarını Resûlullah'a anlattı. Resûlullah bu duruma çok kızmıştı; öfkesi yüzünden okunuyordu. Cemaate dönerek şöyle buyurdu: İçinizde insanlan (dinden ve namazdan) soğutan, uzaklaştıran kimseler var. Halka namaz kıldırdığınızda namazı kısa ve hafif tutun. Çünkü onlann içinde zayıf, yaslı, hasta ve iş -güç (ihtiyaç) sahibi kimseler bulunabilir."
Ebû Ya'lâ'nm naklettiği rivayet, adı zikredilmeyen imamın kim olduğunu ve halka nerede namaz kıldırdığını açıklamaktadır. Ayrıca İmam Buhârî'nin kullandığı bâb başlığına da açıklık getirmektedir. Çünkü bâb başlığı kıyamın kısa tutulmasıyla ilgilidir ve Übeyy çok uzun bir sûre okuduğu için kıyamı uzatmıştır.
Bu rivayette geçen kelimesi Muaz olayını anlatan rivayette Resûlul-lah'm saiiaVshu aleyh ve Hiem (Sen insanları namazdan soğutan birisin şeklinde tercüme edilen) Sen fitneci misin? şeklindeki sözünü de açıklamaktadır. Buna göre bu ifadede geçen fitne kelimesi insanları soğutmak, ilgilerini azaltmak, nefret etmelerine sebep olmak gibi anlamlara gelmektedir.
Resûlullah'm namazı kısa ve hafif tutsun" şeklindeki buyruğu hakkında İbn Dakîk el-Îyd şöyle demiştir: "Bir şeyi uzatmak veya kısa tutmak tamamen göreceli izafî şeylerdir. Çünkü herhangi bir iş, uygulama veya şey kimilerine göre kısa ve hafif olduğu halde bazılarına göre uzun ve ağır olabilir. Ayrıca fakihlerin, imam rükû ve secdede üç defadan fazla teşbih getirmemelidir, şeklindeki görüşleri Resûlullah'm deyhi rükû ve secdede üç defadan daha fazla teşbih getirdiğine dair rivayetlerle çelişmez. Çünkü ashâb-ı kiramın hayırlı işlere olan düşkünlüğü ve tutkusu üçten fazla getirilen teşbihin namazı uzatmak anlamına gelmediğini gösterir."
Bana göre namazın kısa tutulmasıyla ilgili ölçüyü en net veren rivayeti Ebû Davûd ve Nesâî Osman İbn Ebü'l-Âs'tan hasen bir senedle nakletmişlerdir. Bu rivayete göre Resûlullah Osman İbn Ebü'1-Âs'a şöyle buyurmuştur: "Sen kavminin imamısın. Onlara namaz kıldırırken en zayıf olanlarını göz önüne al ve ona göre hareket et!"

62. Bir Kimse Tek Başına Kıldığında Namazını İstediği Kadar Uzatabilir

703- Ebû Hureyre Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Sizden birisi insanlara namaz kıldtnyorsa namazı kısa ve hafif tutsun. Çünkü cemaat içinde zayıf, hasta ve yaşlı kimseler bulunabilir. Fakat tek başına kılıyorsa istediği kadar uzatsın."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu bâb başlığı, Resûlullah'ın namazların kısa ve hafif tutulmasıyla İlgili genel nitelikli emrinin imamlık yapan kimseler hakkında olduğunu göstermektedir. Buna karşılık tek başına namaz kılan bir kimsenin namazı istediği kadar uzatmasında herhangi bir sakınca yoktur. Bununla birlikte ileride açıklayacağımız gibi bir kimsenin namazın vakti çıkacak kadar kıraati uzatması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı âlimler Resûlullah'm bu emrinin genel nitelikli oluşuna bakarak namazın vakti çıkacak kadar kıraati uzatmakta bir sakınca bulunmadığını söylemişlerdir. Mensubu bulunduğumuz Şafiî mezhebinden bazı fakihlerin doğru kabul ettiği görüş de budur. Fakat bu görüş hemen kabul edilebilecek gibi değildir. Zira konuyla ilgili olarak İmam Müslim'in Ebû Katâde'den naklettiği bir rivayette Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Sonraki namazın vakti girinceye kadar namazın geciktirilmesi aştrıya varan bir ihmalkârlıktır." Bu hadis görüldüğü gibi, söz konusu görüşün doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Namazın kemâlini artırmak için kıraati uzatmak kul açısından bir maslahattır, ancak namazın vaktinde kılınmaması veya vaktin dışına taşırılmasi mefse dettir. Kural olarak mefsedetin terk edilmesi maslahata göre hareket etmekten daha uygundur.
Bu hadisin genel anlamı namazın diğer rükünlerinin aceleye getirilmeden gereği gibi yerine getirilmesi gerektiğini de göstermektedir.

63. Namazı Çok Uzatan İmamın Şikayet Edilmesi Ebû Üseyd Namazı Uzatan Oğluna Şöyle Demişti: Yavrucuğum Namazımızı Çok Uzattın!

704- Ebû Mesûd anlatıyor:
"Bir adam Resûlullah'a sallaiiahu dieyhî w. senem gelip; 'Ey Allah'ın Resulü, falanca imam namazı çok uzun kıldırdığı için sabah namazlarına gidemiyorum' diyerek şikayette bulunmuştu. Ben Resûlullah'ın aleyhi senem hiçbir yerde o gün kızdığı kadar kızdığını görmemiştim- Bunun üzerine ashabına dönüp şöyle buyurdu; Ey insanlar, sizin içinizde halkı (namazdan ve dinden) soğutanlar var. Kim halka imamlık yapıp namaz kıldırtyorsa kısa tutsun. Çünkü arkasında zayıf, yaşlı ve iş - güç (ihtiyaç) sahibi kimseler vardır."
705- Câbir Ibn Abdullah el-Ensârî anlatıyor:
"Bir gece yanında tarım ve sulamada kullandığı iki devesiyle bir adam gelmişti. O sırada Muaz'ın namaz kıldırmakta olduğunu gördü. Develerini bırakıp Muâz'a uydu. Muaz o gece namazda Bakara veya Nisa sûresini okuyordu. Bunun üzerine adam namazdan çıktı. Bu adamcağız daha sonra, namazı bıraktığı için Muâz'ın kendisi hakkında ileri geri konuştuğunu duydu. Resûlullah'a gelip Muâz'ı şikayet etti. Resûlullah Muâz'a üç defa 'Sen insanları (namazdan) soğutan biri misin ey Muâz' deyip ekledi; Alâ, Şems ve Leyi sûrelerini okuyarak namaz kıldırsan olmaz mıydı!? Arkanda yaşlı, zayıf ve İş -güç (ihtiyaç) sahibi insanlar namaz kılıyor..."
Rivayette geçen gece kelimesi kılınan namazın yatsı namazı olduğunu gösterir.

64. Namazın Kısa Kılınmakla Birlikte Rükünlerinin Tam Olarak Yerine Getirilmesi

706- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Resûlullah ateyhi ve sellem namazım kısa kılmakla birlikte rükünlerini tam olarak yerine getirirdi."

65. Çocuğun Ağladığını Duyan Kimselerin Namazı Kısa Tutması

707- Ebû Katâde'den nakledildiğine göre Resûlullah en şöyle buyurmuştur:
"Bazen uzun uzun namaz ktlmak isteğiyle natnaza duruyorum ve bu sırada çocukların ağlama sesini duyuyorum. Bu durumda çocuğun annesine sıkıntı vermemek için namazımı kısa tutuyorum.[32]
708- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"(Resûluüah'm saiiaüâhu aleyh; w seiiem kıldırdığı namazlar kısa ve öz ama her yönüyle tam olurdu.) Ben şu ana kadar hiçbir imamın arkasında Resûlullah'in ve senem namazından daha kısa ve öz ama her yönüyle tam bir namaz kılmadım. O aleyhi ve seleni bir çocuğun ağlamasını duyacak olsa namazı kısaltırdı. Çünkü annenin çocuğu düşünerek namazdan geri kalacağından endişe ederdi."
709- Enes İbn Mâlik Resûlullah'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Bazen namaza başlarken uzun uzun ktlmak istiyorum. Fakat bir çocuk ağlamasını duyunca namazımı kısa tutuyorum. Çünkü annenin çocuğun ağlaması dolayısıyla içinde hissettiği actma duygusunu çok iyi biliyorum."
710- Enes İbn Mâlik Resûlullah'm sahgcshu şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Bazen namaza başlarken uzun uzun kılmak istiyorum. Fakat bir çocuk ağlamasını duyunca kısa tutuyorum. Çünkü annenin çocuğun ağlaması dolayısıyla içinde hissettiği acıma duygusunu çok iyi biliyorum."

Bu Hadislerden Çıkarılan Sonuçlar

1. Çocukların mescide getirilmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Ancak bu hüküm hemen kabul edilebilecek gibi değildir. Çünkü çocuk ağladığında sesi duyulabilecek kadar mescide yakın bir evde bırakılmış olabilir.
2. Kadınlar erkeklerle birlikte cemaat olup namaz kılabilir.
3. Resûlullah ashabına ve ümmetine karşı çok şefkatli ve merhametli idi.
4. Namaz kıldınrken hem yaşlılar hem de çocuklar dikkate alınmalıdır.
Resûlullah'ın uzun uzun kılmak istiyorum" diye niyetlendiği halde çocukları ve annelerini düşünerek bundan vazgeçmesi, müstehap olan bir iş yapmak üzere niyet edildikten sonra bundan vazgeçilebileceğini, söz konusu niyetin yerine getirilmesinin vacib olmadığını gösterir.
Resûlullah'm namazı annenin hissettiği acıma duygusu dolayısıyla kısalttığını göz önünde bulunduran bazı âlimler: "İmam birisinin cemaate katılmak üzere mescide girdiğini hissederse rükûyu uzatabilir" demişlerdir. Fakat Ibnü'l-Müneyyir bu görüşle ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Namazı uzatmak ile kısa tutmak birbirinden tamamen farklı iki durumdur. Dolayısıyla namazın kısaltılmasını uzatmaya kıyas etmek doğru olmaz. Ayrıca bu hüküm Resûlullah'm gözettiği maksada da aykırıdır. Çünkü Resûlullah hafifletme yoluna gittiği halde bu hüküm sırf bir kişi için bütün bir cemaatin bekletilmesine ve sıkıntıya sokulmasına sebep olmaktadır."
Fakat gelen kişinin namaza yetişebilmesi için rükûnun uzatılabileceği ile ilgili hüküm cemaate sıkıntı vermeyen durumlar için geçerli olabilir. Nitekim Ahmed Ibn Hanbel, İshâk İbn Râhûye ve Ebû Sevr gibi âlimler bir kimsenin cemaate yetişebilmesi için rükûnun uzatılabilmesini cemaate sıkıntı vermemesi kaydıyla kabul etmişlerdir. İbn Battal ve ondan daha önce Hattâbî bu görüşle ilgili olarak şu açıklamayı yapmışlardır: "Dünyevî bir ihtiyacın giderilmesi İçin namazın kısaltılması caiz olduğuna göre, dînî bir ihtiyacın giderilebilmesi için namazı uzatmak haydi haydi caiz olmalıdır." Kurtubî, İbn Battal ve Hattâbî tarafından yapılan bu değerlendirme hakkında şunları söylemiştir: "Namazın uzatılması durumunda namaza matlûb olmayan bir eklemede bulunulmuş olur. Halbuki namazı kısaltmak böyle değildir (çünkü kısaltma durumunda herhangi bir çıkarma olmaz), hatta daha güzel ve daha geçerlidir."
Konuyla ilgili olarak Şafiî mezhebine mensup âlimler arasında da görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İmam Nevevî Şafiî mezhebinin görüşünü "Mutlak olarak bu durumda namazı uzatmak müstehaptır" şeklinde nakletmiştir. Fakat Mehâ-milî'nin et-Tecrid adlı eserinde bunun mekruh olduğu zikredilmektedir. Evzâî, İmam Mâlik, Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'un görüşleri de mekruh olduğu yönündedir. Hatta İmam Muhammed: "Bu uzatmanın şirk olmasından korkarım" demiştir.

66. Namazı Kılan Bir Kimsenin Daha Sonra Aynı Namazı Başkalarına Kıldırması

711- Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Muaz İbn Cebel, Resûlullah ile birlikte namaz kıldıktan sonra gider ve kabilesine imamlık yapardı."

67. Bir Kimsenin İmamın Tekbirlerini Yüksek Sesle Tekrar Edip Cemaatin Duymasını Sağlaması

712- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
Resûlullah vefat etmesine sebep olan hastalığı sırasında Hz. Bilâl gelip namaz vaktinin girdiğini bildirdi. Resûlullah Ebû Bekir'e söyleyin cemaate namazı kıldırsın" buyurdu. Ben; "Ebû Bekir pek yufka yüreklidir; namazda senin yerine geçerse kendisini tutamayıp ağlar ve bu

yüzden Kur'an okuyamaz" deyince Hz. Peygamber emrini tekrarladı; "Ebû Bekir'e söyleyin cemaate namazı kıldırsın!" Ben aynı şekilde Ebû Bekir'in durumunu ifade edince Hz. Peygamber emrini tekrar etti ve üçüncü veya dördüncü seferde şöyle dedi: "Yusufun başını derde sokan siz kadınlar deği! misiniz zaten!?, söyleyin Ebû Bekir'e cemaate namazı kıldırsın!" Bunun üzerine Ebû Bekir imamete geçip namazı kıldırmaya başladı.
Bu namazlardan biri kildınlırken Hz. Peygamber kendisini biraz daha iyi hissettiği için cemaate katılmak istedi. Ashabtan iki kişinin kollan arasında mescide gitti. Giderken takatsizliğinden dolayı mübarek ayaklarını yere sürüyerek zorla yürüdüğü hâlâ gözlerimin önündedir. Resûlullah'ın aileni geldiğini gören Hz. Ebû Bekir geri çekilmek istedi. Hz. Peygamber, namazı kıldırmaya devam et, anlamında eliyle işaret buyurdu. Fakat Hz. Ebû Bekir geri çekildi ve Resûîullah onun yanma oturdu. Bu sırada cemaate tekbirleri Hz. Ebû Bekir duyuruyordu."

68. Cemaatin İmama Tabî Olan Bir Kimseye Uyması

Resûlullah'm ve sebili şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Siz bana tabî olun, sizden sonrakiler de size uysun."
713- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah'm vefatına sebep olan hastalığı iyice artmıştı. Hz. Bilâl gelip namaz vaktinin girdiğini bildirdi. Bunun üzerine Resûlullah Bekir'e söyleyin insanlara namazı kıldırsın' diye emir vermişti. Ben; 'Ebû Bekir pek yufka yürekli ve duygulu bir İnsandır, senin yerine geçtiği zaman hıçkıra hıçkira ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz, Ömer'e söylesen de namazı o kıldırsa...' dedim ve hatta Hafsa'dan ResûluIIah'a gidip aynı şeyleri söylemesini istedim. O da gidip 'Ebû Bekir senin yerine geçtiği zaman hıçkıra hıçkıra ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz, Ömer'e söylesen de namazı o kıldırsa1 dedi. Bunun üzerine Resûlullah Yusuf'un başını derde sokan siz kadınlar değil misiniz zaten!?. Söyleyin Ebû Bekir'e namazı kıldırsın" diyerek emrini tekrarladı. Hz. Ebû Bekir namaza başlayınca Resûlullah kendisini biraz daha İyi hissetti ve İki kişinin kolları arasında kalkıp mescide geçti. Mescide varana kadar takatsizliğinden ayaklarını yere sürüyerek gitmişti. Ebû Bekir Resûlullah'ın geldiğini anlayınca geriye doğru çekildi. Bunun üzerine Resûlulîah namaza devam et anlamında işaret etti ve gelip Ebû Bekir'in soluna oturdu. Bu sırada Ebû Bekir ayakta namaz kılıyor ve oturarak namaz kılmakta olan Resûlullah'a uyuyordu. Ashâb-ı kiram ise Ebû Bekir'e uyarak namazlarını kılıyorlardı."

69. İmam Kıldığı Namaz Konusunda Şüpheye Düşerse Cemaatin Sözüne İtibar Edebilir Mi?

714- Ebû Hureyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bir gün Resûlullah (dört rekatlıkbir namazı) iki rekat kılıp namazdan çıkmıştı. Bunun üzerine Zülyedeyn adlı sahâbî; 'Ey Allah'ın Resulü, namaz mı kısaltıldı yoksa unuttunuz mu?' diye sordu. Resûlullah cemaate; 'Zülyedeyn doğru mu söylüyor?' diye sorup onlardan evet cevabını aldıktan sonra iki rekat daha namaz kıldı. Sonra selâm verdi ve ardından tekbir getirip secde etti. Bu secdesi normal secdeleri gibi veya daha uzun idi."
715- Ebû Hureyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bir gün Resûlullah öğle namazını iki rekat kılmıştı. Kendisine namazı iki rekat kıldığı söylentice kalkıp iki rekat daha namaz kıldı. Sonra selâm verdi ve ardından İki defa secde etti."

70. İmamın Namaz Kıldırırken Ağlaması

Abdullah İbn Şeddâd şöyle demiştir:
"Bir defasında en arka saflarda olduğum halde namaz kıldırmakta olan Hz. Ömer'in "Ben gam ve kederimi Allah'a arz ediyorum [33] âyetini okurken hıçkıra hıçkıra ağladığını duymuştum."
716- Müminlerin annesi Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah vefatına sebep olan hastalığı sırasında 'Ebû Bekir'e söyleyin insanlara namazı kıldırsın1 diye emir vermişti-. Ben 'Ebû Bekir senin yerine geçtiği zaman hıçkıra hıçkıra ağlamaktan sesini cemaate uîaştıra-maz, Ömer'e söyle namazı o kıldırsın' dedim ve hatta Hafsa'dan Resûlullah'a gidip aynı şeyleri söylemesini istedim. O da gidip 'Ebû Bekir senin yerine geçtiği zaman hıçkıra hıçkıra ağlamaktan sesini cemaate ulaştıramaz,, Ömer'e söyle namazı o kıldırsın' dedi. Bunun üzerine Resûlullah Yeter artık, "daha fazla üstüme gelmeyin, Yusuf un başım derde sokan siz kadınlar değil misiniz zaten!? Söyleyin Ebû Bekir'e namazı kıldırsın' diyerek emrini tekrarladı."
Hz. Hafsa bu olay üzerine Hz. Aişe'ye şöyle demiştir: "Senden bana bir fayda geleceğini zaten hiç düşünmüyordum."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık imamın namaz kıldırırken ağlaması namazı bozar mı bozmaz mı anlamına gelir. Konuyla ilgili olarak nakledilen rivayetler namazda ağlamakta herhangi bir sakınca bulunmadığını gösterir. Bununla birlikte Şa'bî, İbrâhîm en-Nehaî ve Süfyân es-Sevrî gibi âlimler ağlamanın ve inlemenin namazı bozacağını söylemişlerdir. Mâlikîler'e ve Hanefîler'e göre cehennem ateşini anmak ve Allah korkusuyla ürpermek gibi hallerden dolayı ağîanmışsa namaz bozulmaz.
Şafiî mezhebinde konuyla ilgili olarak üç ayrı görüş zikredilmiştir:
a. Şâfiîler'de en doğru olarak kabul edilen görüşe göre ağlayan kişinin ağzından iki harf çıkacak olursa namaz bozulur aksi halde bozulmaz.
b. Ağlamak namazı bozmaz. Çünkü ağlamak söz (kelâm) sayılamaz. Zira ağlarken çıkan sesler anlamlı harfler değildir.
c. Kaffâl'den nakledilen görüşe göre ağlayan kişinin ağzı kapalı ise namaz bozulmaz ancak ağzı açık ve ağzından İki harf çıkmışsa namaz bozulur.
Ancak ikinci görüşün delili daha kuvvetlidir.
Bazı gruplar gülmeyi ağlamakla aynı kategoride değerlendirdikleri için gülmeye ağlamakla aynı hükmü vermişlerdir. Mütevelli şöyle demiştir: "Fakat daha açık ve doğru olan görüş gülmenin mutlak olarak namazı bozmasıdır. Çünkü gülmek namazın tabiatına terstir, namazda gösterilmesi gereken vakan zedeler." Mütevellî'nin belirttiği bu görüş Özü itibariyle daha güçlüdür. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah (c.c) bilir.
(Hıçkıra hıçkıra ağlamak şeklinde tercüme ettiğimiz) kelimesiyle ilgili
olarak İbn Fâris şu açıklamayı yapmıştır: "Bir kimsenin hıçkırarak ağlaması feryâd ü figân etmeden sanki boğazına bir şeyler düğümleniyormuş gibi yutkunarak ağlamasıdır."

71. Namaz İçin Kamet Getirildiğinde Ve Kamet Getirildikten Sonra Safların Düzeltilmesi

717- Nu'mân İbn Beşîr Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Ya saflarınızı iyice düzeltirsiniz veya Allah (c.c) yüzlerinizi tersine çevirecektir."
718- Enes İbn MâlİK'ten nakledildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Safları çok düzgün tutunuz. Çünkü ben sizi arkamdan da görüyorum.

Açıklama

Safların düzeltilmesinden maksat, cemaatin aynı hizada durmaları ve saflar arasındaki boşlukların doldurulmasıdır.
Allah (c.c) yüzlerinizi tersine çevirecektir ifadesiyle İlgili olarak farklı yorumlar yapılmıştır, Bazılarına göre bu ifade gerçek anlamında alınmalıdır. Buna göre yüzlerin tersine çevrilmesi yüzün yaratılmış olduğu şeklin dışında bir şekil almasıdır. Buna göre yüzün ense tarafına dönüştürülmesi gibi durumlar yüzlerin tersine çevrilmesidir. Bu yönüyle Resûlullah'm buradaki tehdidi daha önce açıkladığımız İmamdan önce kalkan kimselerin başının merkep başına dönüştürülmesiyle ilgili tehdidine benzemektedir. Resûlullah'm safları düzeltmeyenleri bu şekilde tehdit etmesi bize şunu göstermektedir:
Buradaki tehdit, işlenen suç ile aynı türdendir; safları düzeltmeyip saf düzenini bozanlar, yüzlerinin tabiî şeklinin bozulması ile cezalandırılacaklardır. Bu açıklamalara göre safların düzeltilmesi vacib, saf düzenine aykırı hareket etmek ise haram olmaktadır. Konuyla ilgili

ayrıntılı açıklamalar ileride gelecektir.
İmam Nevevî Resûlullah'ın bu tehdidi ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Safları düzeltmemek aranıza düşmanlık ve kin sokar, kalplerinizi birbirinizden soğutur. Nitekim falan kişinin yüzü bakışları bana karşı ekşidi, değişti, ifadesi onun yüzünden anladığım kadanyla doğru gitmeyen, hoş olmayan durumlardan dolayı bana karşı kırgın anlamında kullanılır."
Resûlullah'm ve seüem arkasından görebilmesi konusu da gerçek anlamında alınmalıdır. Resûlullah'm arkasında olup bitenleri görmesini şu şekilde tevil edenler olmuştur; Allah (c.c), arkasında olup bitenlerle ilgili olarak Resûlullah ve saikın için zorunlu bir bilgi yaratırdı. Fakat bize göre bu hususu tevile gitmeden gerçek anlamıyla kabul etmek gerekir.
Nitekim Zeyn İbnü'l-Müneyyir de konuyla ilgili kanaatlerini belirtirken tevile gidilmemesi gerektiğini söyler: "Resûlullah'm arkasından görebilmesini tevil etmemek gerekir. Çünkü bu durum dînî hükümleri koyan (sâri') Resûl-i Ekrem'in sözlerini herhangi bir zorunluluk bulunmadığı halde anlamsız hale getirmek ve ihmal etmek (ta'tîl) demektir."
Kurtubî'nin değerlendirmesi ise şöyledir: "Bu ifadeyi tevile gitmeden zahirî anlamıyla (ilk bakışta anlaşılan gerçek anlam) ele almak daha uygundur. Çünkü gerçek anlamın kabul edilmesi Resûlullah için ek bir üstünlüğe işaret etmektedir."

72. İmamın Safları Düzeltirken Yüzünü Cemaate Dönmesi

719- Enes İbn Mâük'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Kılacağımız namaz için kamet getirilmişti. Resûlullah yüzünü bize dönerek şöyle buyurdu: Saflarınızı iyice düzeltin, aranızda hiçbir boştuk bırakmayacak şekilde birbirinize kenetlenin. Zira ben sizi arkamdan da görüyorum."
Bu rivayet kamet getirilirken ve henüz namaza başlanmadan önce konuşmakta herhangi bir sakınca olmadığını gösterir.
İmamm cemaatini kontrol etmesi, dînî hükümlere aykırı davranışlardan sakındırması ve onlara şefkat göstermesi gerektiğini bu rivayetten anlıyoruz.

73. Namazda İlk Safa Durmanın Fazileti

720- Ebû Hüreyre Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Şehitler şunlardır: Boğulanlar, bulaşıcı hastalıklardan ölenler, karın ağrısından ölenler ve göçük / yıkıntı altında kalanlar."
721- Ebû Hureyre Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Eğer insanlar namaza erkenden gelmenin ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi mescide ilk gelen kişi olmak için birbirleriyle yansırlardı; şayet insanlar yatsı ve sabah namazlarının kıymetini bilselerdi bu namazlara sürünmek zorunda kalsalar da gelirlerdi; eğer insanlar ilk safta yer almanın değerini bilselerdi bunun için aralarında kura çekerlerdi."

Açıklama

İlk saf imamın hemen arkasında yer alanların oluşturduğu saftır. İlk safta yer almanın kula pek çok maddî ve manevî yarar sağladığını söyleyen âlimler şu konulara işaret etmişlerdir: Namaz vecibesi bir an önce ifa edilmiş olur, mescide ilk girenlerden olma saadetine erilir, imama yakın durulduğu için kıraatini daha rahat dinlemek mümkün olur, okunan âyetler öğrenilir, yanılan imamı uyarmak ve düzeltmek mümkün olur, namaz kılarken önünden hiç kimse geçemez, kişi önünde olanların namazlarıyla ilgilenmeyip sadece kendi namazıyla meşgul olur ve secde ettiği yerde başkalarının ayaklarıyla ve elbiselerinin etekleriyle uğraşmak zorunda kalmaz.

74. Safların Düzgün Tutulması Namazın Düzgün Kılındığını Gösteren Temel Bir Unsurdur

722- Ebû Hüreyre Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
İmam kendisine uyulması için vardır; ona aykırı hareket etmeyin. O rükû'a vardığında siz de rükû edin, (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman siz (Rabbimiz, hamd sana mahsustur) deyin, o secde edince siz de secde edin, o oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın. Ve namaz kılarken safları düzgün tutun. Çünkü safların düzgün tutulması namazı güzelleştiren temel unsurlardandır.[34]
723- Enes İbn Mâlik Resûlullah'tn şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Safları iyice düzeltin. Çünkü safları düzeltmek namazın tam anlamıyla ikâme edildiğini gösteren unsurlardan biridir."

75. Safları Düzgün Tutmamak Bir Günahtır

724- Büşeyr İbn Yesâr naklediyor:
"Enes İbn Mâlik bir defasında Medine'ye gelmişti. Kendisine 'Resûluilah'ın zamanından şu ana kadar bizde uygun görmediğin ve reddettiğin bir şey gördün mü?' diye sordular. O da şu cevabı verdi: Safları düzgün tutmamanız dışında sizde uygun görmediğim ve reddettiğim bir şey yok."

76. Safta Omuz Omuza Vermek Ve Ayakları Birbirine Değdirmek

Nu'mân İbn Beşîr şöyle demiştir: "Dostlarımızın namazda saf tutarken topuklarını birbirlerinin topuklarına değdirdiklerini gördüm."
725- Enes İbn Mâlik Resûlullah'm "Saflarınızı düzgün tutun. Çünkü ben sizleri arkamdan da görüyorum." buyurduğunu nakledip şöyle demiştir; "Resûlullah'ın bu emri dolayısıyla her birimiz omuz omuza verir ayaklarımızı birbirimizin ayaklarına değdir irdik."

Açıklama

İmâm Buhârî'nin kullandığı bu bâb başlığı safların düzgün tutulması ve boşlukların tamamen doldurulması konusunda ziyadesiyle titiz davranmak gerektiğini vurgulamaktadır. Saflarda boşluk bırakılmaması yönünde Resûlullah'm pek çok emri ve teşvik edici ifadeleri vardır. Bu hadisler içinde konuyu bütün kapsamıyla ele alan rivayet ise Ebû Davud'un Abdullah İbn Ömer'den naklettiği şu hadistir: "Resûlullah şöyle buyurdu: Saflarınızı düzgün tutun, omuzlarınızı aynı hizaya getirin, bütün boşlukları doldurun, şeytanın aranıza girebileceği boşluklar bırakmayın. Kim safları tamamlayıp birleştirirse Allah lütfü ve insanıyla ona yaklaşır, kim de safları bozar ve keserse Allah onu mahrum bırakır." İbn Huzeyme ve Hâkim bu hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

77. Bir Kimse İmamın Sol Tarafında Namaza Durduktan Sonra İmam Onu Tutup Arkasından Sağ Tarafına Geçirirse Namazı Bozulmaz

726- Abdullah İbn Abbas şöyle demiştir:
"Bir gece Resûlullah akyhi ile birlikte namaz kılmıştım. O namazda Resûl-i Ekrem'in saüaiîâhu aleyhi ve sftüem sol tarafına durmuştum. Bunun üzerine Resûlullah arkamdan tutup sağ tarafına geçirdi. Namazını bitirdikten sonra birazcık uzandı. Bir süre sonra müezzin gelip namaz vaktinin girdiğini bildirdi. Resûlullah abdest almadan mescide geçip namazı kıldırdı."

78. Kadın Tek Başına Saf Olabilir

727- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Bir gün bizim evimizde Resûlullah'ın saifeiiâhu aleyhi arkasında bir yetimle birlikte namaz kılmıştık. Annem Ummü Süleym de bizim arkamızda namaza durmuştu."

Açıklama

Bu konu başlığı kadının cemaatle namaz kılınırken tek başına bulunsa bile bir saf sayılacağını gösterir. Dolayısıyla Tek kişiden saf oluşmaz, namazda saf oluşabilmesi için en az iki kişi gerekir' diyen el-İsmâîlî'nin itirazının yerinde olmadığını anlarız. İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık İbn Abdilberr'İn Hz. Âişe'den merfû olarak naklettiği bir hadistir: "Kadın tek basma saf olur."
(Annem Ümmü Süleym de bizim arkamızda namaza durmuştu) ifadesi kadının erkeklerle aynı safta bulunmaması gerektiğini gösterir. Zira bu durum erkeklerin namaza kendilerini tam olarak vermelerini engelleyebilir. Bununla birlikte kadın bu hükme aykırı hareket eder ve erkeklerle aynı safta namaza dururs a âlimlerin çoğunluğuna göre namazı geçerli olur. Hanefîler ise bu durumda kadının değil erkeklerin namazının bozulacağını söyler. Fakat bu görüş hiç tutarlı ve açıklanabilir değildir.
İbn Reşîd şöyle demiştir: "Öyle anlaşılıyor ki, İmam Buhârî'nin bu başlığı koymaktaki maksadı kadınların tek kişi olarak saf sayılıp sayılmayacaklarını ve onlarla ilgili hükmün 'Safların arkasında tek başına imama uyan kişinin namazı olmaz' hadisinde ifade ediien genel hüküm kapsamında olmadığını göstermektir. Zira bu hadiste sadece erkeklerin durumu anlatılmaktadır."
Bu hadisi İbn Hibbân, Ali İbn Şeybân'dan tahric etmiştir. Fakat sahih olup olmadığı konusu şüphelidir. 114. bâb başlığı altında bu konuya değineceğiz.
İbn Battal, Ahmed İbn Hanbel'e muhalif bir görüş benimsemiş ve bu hadise dayanarak safların arkasında tek başına imama uyan bir kimsenin namazının geçerli olacağını belirtmiştir. Ona göre; "Böyle bir hüküm kadınlar hakkında mümkün ise erkekler hakkında da mümkün olmalıdır."
Fakat bu görüşü kabul etmeyenler İbn Battâl'a karşı şunları söyleyebilir: "Kadınların safların arkasında tek başına imama tabî olduklarında namazlarının geçerli olması hükmü, onların erkeklerle aynı safta yer alamayacakları hükmüne dayanır. Halbuki erkekler için böyle bir zorunluluk yoktur; bir erkek erkeklerin bulunduğu bir safa girebilir, onları sıkıştırabilir ve gerektiğinde en arkadakilerden birini çekip onunla birlikte saf oluşturabilir.[35] Dolayısıyla bu yönüyle kadınlarla erkekler birbirinden farklıdır."

79. Cemaat Mescidin Ve İmamın Sağında Durur

728- Şa'bî Abdullah İbn Abbas'm şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bir gece Resûlullah'm sol tarafında durmuştum. Beni elimden kolumdan da demiş olabilir tutup sağ tarafına geçirdi. O an beni eliyle arkamdan kavramıştı.

Açıklama

İmam Buhârî bu bâb başlığı altında Abdullah İbn Abbas hadisini özet olarak zikretmiştir. (Başlıkta mescidin ve imamın sağ tarafında durmak anlatıldığı halde rivayette sadece imamdan söz edilmektedir.) Burada başlık ile rivayet arasındaki uyum hakkında şunu söyleyebiliriz: Başlığın rivayette geçen imamı doğrudan kapsamına aldığı açıktır. Mescidin sağında durmak ise buna bağlı bir sonuçtur; İmamın sağma durmak, mescidin de sağına durmak anlamına gelir.
İmam Buhârî bu başlık ile sanki Nesâî'nin Berâ İbn Azib'den sahih bir sened İle naklettiği şu hadise işaret etmiştir: "Biz Resûlullah'ın arkasında namaz kıldığımız zaman onun sağ tarafına durmayı çok isterdik."
Ebû Davud'un hasen bir senedle Hz. Aişe'den naklettiği bir hadis de şöyledir:
Allah ve melekler safların sağ taraflarına salât ederler."

80. İmam İle Cemaat Arasında Duvar Veya Sütre Bulunması

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Namaz kılarken imamla aranızdan bir ırmak bile geçse bunun namaza bir zararı olmaz."
Ebû Miclez şöyle demiştir: "Kişi imamın getirdiği tekbirleri duyuyorsa aralarında yol veya duvar bile bulunsa o imama uyarak namaz kılabilir."
729- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah bir gece odalarından birinde namaz kılıyordu. Odanın duvarı biraz alçak olduğu için insanlar O'nu görebiliyordu. Bunun üzerine ashabtan bir kısmı O'na uyarak namaz kılmaya başladı. Sabah olunca bu yaptıklarını Resûlullah'a arz ettiler. Resûl-i Ekrem ikinci gece de kalkıp namaz kılmaya başladı. Bunu görenler yine O'na uyarak namaz kıldılar. Bu durum iki veya üç Qece devam etti. Fakat bundan sonra Resûlullah bir daha kalkıp namaz kılmadı, odasında kaldı. Sabah olunca ashâb-ı kiram bunun sebebini öğrenmek istediler. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: Gece namazının size farz kılınmasından korktum.[36]

Açıklama

İmam ile cemaat arasında duvar veya sütre bulunması şeklinde verilen bu başlık, bu durumda İmama uymanın mümkün olup olmadığını ele almaktadır. İmam Buhârî'nİn başlıkları kullanırken takip ettiği metottan anladığımız kadarıyla bu durumda olan bir imama uymak ona göre mümkündür. MâlİkÎ mezhebinin görüşü de bu yöndedir. Çok farklı görüşlerin belirtildiği bu konuda zikredilen bir görüş de mescid ile diğer mekanların birbirinden ayırılması gerektiği doğrultusundadır.

81. Gece Namazı

730- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah'ın saiuiâhu aieytî ve gündüzleri sergi olarak kullandığı bir hasırı vardı. Bu hasırı geceleri iki duvar arasına gererek kendisine bir oda yapardı. Ashâb-ı kiram Resûlullah'ın basma üşüşür ve arkasında namaz kılarlardı.
731- Büsr İbn Saîd, Zeyd İbn Sâbit'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah kendisine Ramazan'da bir oda yapmıştı. Ravi şöyle demiştir; Zannederim Zeyd, Resûlullah'ın bu odayı hasırdan oluşturduğunu söylemişti. - Bu odada birkaç gece namaz kıldı. Ashâb-ı kiram da tabi olarak namaz kılmaya başladılar. Resûlullah ashabının bu şekilde namaz kıldıklarını öğrenince artık namaz kılmaya kalkmadı. Ertesi günlerde ashabına şöyle buyurdu: Ben sizin yaptıklarınızı öğrenmiş bulunuyorum. Beni dinleyin ey insanlar, bundan böyle namazlarınızı evlerinizde küm. Çünkü farz namazlar (mektûbe) dışındaki namazların en faziletlisi kişinin evinde kıldığı namazdır.[37]

Açıklama

Resûlullah'm: "Çünkü farz namazlar (mektûbe) namazların en faziletlisi kişinin evinde kıldığı namazdır" hadisinin zahirî nafile namaz kapsamına giren bütün namazları içermektedir. Çünkü aeçen mektûbe kelimesi farz namazları anlatır. Ancak cemaatle k!ınrnası zorunlu olan ve sadece mescitte kıhnabilen tahiyyetü'l-mescid namaa, hadisteki genel ifadenin kapsamına girmez. Mektûbe edilen namazlar beş vakit kılınan farz namazlardır. Nezretmek herhangi bir ârizî sebebe bağlı olarak vacib olan namazlar mektûbe kapsarrlına girmez
İmam Nevevî şöyle demiştir: "Resûlullah ummetini nafjie namazları evde kılmaya teşvik etmiştir. Çünkü evde nafile namazlar sadece kul ile Allah arasında olacak kadar gizlidir ve uzaktır Ayrıca bu şekilde ev bereketlenir, o eve Allah'ın rahmeti iner ve geytanlar o eve yaklasamaz.

82. Namaza Tekbir Getirerek Başlamanın Gerekliliği

732- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah bir defasında bindiği attan düşmüş ve sağ yanını incitmişti. Bu yüzden o gün bize namazlardan birisini oturarak kıldırmıştı. Biz de O'nun arkasında namazlarımızı oturarak kılmıştık. Resûl-i Ekrem Efendimiz namazı bitirip selâm verince şöyle buyurmuştu: imam kendisine uyulması için vardır; o ayakta namaz kılıyorsa siz de namazlarınızı ayakta kılın, o rükûya vardığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın, o secde ettiğinde siz de secde edin, (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman siz (Rabbimiz, ve hamd sana mahsustur)

deyin."
Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
733- "Resûlullah bir defasında bindiği attan düşmüş ve yaralanmıştı. Bu yüzden bize oturarak namaz kıldırmıştı. Biz de O'nunla birlikte namazlarımızı oturarak kılmıştık. Resûl-i Ekrem Efendimiz namazı bitirince şöyle buyurmuştu: İmam kendisine uyulması için vardır ya da imam kendisine uyulması İçindir tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, o rükû'a vardığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın, (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman siz (Rabbimiz, hamd sana mahsustur) deyin, o secde ettiğinde siz de secde edin."
734- Ebû Hureyre Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"İmam kendisine uyulması için vardır; o tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, o rükû'a vardığında siz de rükû edin (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman (Rabbimiz, ve hamd sana mahsustur) deyin, o secde ettiğinde siz de secde edin, o oturarak namaz kılıyorsa siz de hep birlikte oturarak namaztartntzt kılın."

Açıklama

Konu başlığında geçen ^bil kelimesi namaza başlamak anlamına gelir. İmam Buhârî koymuş olduğu bu başlık ile Hz. Aişe'den nakledilen şu hadise işaret etmiş olmalıdır: "Resûlullah namaza tekbir getirerek başlardı." 85. bâbda nakledilen İbn Ömer hadisi de şöyledir: "Resûlullah'm namaza başlarken tekbîr lafzını kullandığını gördüm." İmam Buhârî bu iki hadisi namaza başlarken tekbir lafzı dışında - Allah'ı yüceltme anlamı taşısa bile herhangi bir ifadenin kullanılamayacağını göstermek İçin zikretmiştir. Zaten Ebû Yûsuf'un da muvafakat ettiği Alimlerin çoğunluğunun görüşü bu yöndedir. Hanefîler'den nakledilen görüş ise tekbir dışında Allah'ı yüceltme anlamı taşıyan tazim İfadelerinin tamamının namaza başlarken kullanılabileceği doğrultusundadır.
Çoğunluğun kabul ettiği görüşün delillerinden biri de Ebû Davud'un naklettiği Rifâa hadisidir: "Abdesti gereği gibi alıp ardından tekbir getirmediği sürece hiç kimsenin namazı tamam olmaz." Taberânî bu hadisi: ardından Allâh-u Ekber demediği sürece..." şeklinde nakletmiştir.
Not: Namaza başlarken tekbir getirmek (Allah-u Ekber demek) âlimlerin çoğuna göre namazın bir rüknü iken bunun rükün değil şart olduğu da söylenmiştir. Şart olduğunu söyleyenler ise Hanefîlerdir.
Uyarı: Namazda niyetin gerekliliği konusunda hiçbir görüş ayrılığı yoktur.

83. Namaza Başlamak Üzere Tekbir Getirirken Aynı Anda Ellerin De Kaldırılması

735- Salim İbn Abdullah babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah namaza başladığı zaman ellerini omuzları hizasında kaldırırdı. Rükû için tekbir getirdiğinde ve başını rükûdan kaldırıp doğrulunca aynı şekilde ellerini kaldırırdı ve (Allah kendisine hamd edenleri işitir. Rabbimiz, ve hamd sana mahsustur) derdi. Fakat secdelerde ellerini kaldırmazdı.[38]

Açıklama

Namaza başlarken ilk tekbirle birlikte ellerin de kaldırılması gerekir. Bununla ilgili olarak bazı âlimler şöyle demişlerdir: "Tekbir getirirken aynı anda elleri de kaldırmak cemaatten sağır olanların namaza başlandığını görmesini sağlar. Kör olanlar ise tekbir getirilince namazın başladığını anlarlar."
Tekbir getirirken aynı anda ellerin de kaldırılmasıyla ilgili olarak daha önce bası inceliklere ve hikmetlere değinmiştik. Burada bir kısmını tekrar etmek faydalı olacaktır: Elleri kaldırmak dünyayı elimizin tersiyle atıp bütün varlığımızla Allah'a kulluğa yönelmeyi simgeler. Elleri kaldırmak Allah'a tam anlamıyla teslim olduğumuzu ve boyun eğdiğimizi ifade eder; böylece Allah en büyüktür derken ellerimizi de kaldırarak sözümüzü fiilimizle tasdik etmiş oluruz. Elleri kaldırmak başlamakta olduğumuz eylemin, namazın ne kadar önemli ve yüce bir amel olduğunu gösterir.
Rebî şöyle demiştir: birgün İmam Şafiî'ye "Namazda elleri kaldırmanın anlamı nedir?" diye sordum bana şöyle dedi: "Cenâb-ı Hakkı yüceltmek ve Resulünün sünnetine bağlı olduğunu ifade etmek anlamına gelir." İbn Abdilberr, İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Elleri kaldırmak namazın zinetidir." Ukbe İbn Amir şöyle demiştir: "Ellerin her kaldırılması için on sevap yazılır; her parmak için bir sevap vardır." İmam Nevevî Müslim şerhinde şunları söylemektedir: "Namaza başlarken tekbirle birlikte elleri kaldırmanın müstehap olduğu konusunda icma vardır... Bununla birlikte namazda gerek ilk tekbirle beraber gerek rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken getirilen tekbirle beraber elleri kaldırmanın mutlak surette gerekli olmadığı konusunda da icma bulunmaktadır. Dâvûd ez-Zâhirî'nin ilk tekbirde elleri kaldırmayı mutlak gereklilik olarak gördüğüne dair bir görüş rivayet edilmiştir. Mensubu bulunduğumuz Şafiî mezhebi âlimlerinden Ahmed İbn Seyyar da bu görüşü benimsemiştir."
Konuyla ilgili olarak serdedilen en tutarlı ve kabul edilebilir görüş İbnü'l-Münzir'e aittir: "ResûlulJah'ın namaza başladığında tekbir getirirken ellerini kaldırdığı konusunda Müslümanlar arasında hiçbir görüş ayrılığı bulunmamaktadır." İbn Abdilberr'in görüşü de aynı niteliktedir: "Alimler namaza başlarken elleri kaldırmanın caiz olduğu konusunda icma etmişlerdir." Ancak ilk tekbirde elleri kaldırmanın gerekli [39] olduğunu söyleyenler arasında Evzâî, İmam Buhârî'nin hocası Humeydî, Hâkim'in naklettiğine göre Şâfiîler'den İbn Huzeyme ve Kâdî Hüseyin'in naklettiğine göre Ahmed İbn Hanbel gibi alimleri sayabiliriz.
İbn Abdilberr şöyle demiştir: "İlk tekbirde elleri kaldırmanın gerekli (farz) olduğunu kabul eden âlimlerin hiçbiri eller kaldırılmadığı zaman namazın geçersiz olacağını söylememiştir. Sadece Evzâî ve Humeydî kendilerinden nakledilen bir rivayete göre bu durumda namazın geçersiz olacağını söylemişlerdir."
Hanefî âlimlerinden bir kısmının naklettiğine göre Ebû Hanife ilk tekbirde ellerini kaldırmayan kişinin günahkâr olacağını söylemiştir.

84. Namaza Başlarken, Rükûya Giderken Ve Rükûdan Doğrulurken Tekbir Getirilince Elleri Kaldırmak

736- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
"Resûlullah'm namaza başladığında ellerini omuzlan hizasına kadar kaldırdığını gördüm. Tekbir alıp rükûya giderken ve rükûdan başını kaldırıp (Allah kendisine hamd edenleri işitir) diyerek doğrulurken de aynı şekilde ellerini kaldırırdı. Fakat secdelerde bunu yapmazdı."
737- Ebû Kılâbe'den nakledildiğine göre kendisi bir gün Mâlik İbn Hu-yeyris'i namaz kılarken görmüştü. Mâlik namaza başlamak üzere tekbir getirdiğinde, rükûya giderken, rükûdan başını kaldırıp doğrulurken ellerini kaldırmış ve Resûlullah'm da aynı şekilde namaz kıldırdığını söylemişti.

Açıklama

İmam Buhârî bu konuyla ilgili olarak müstakil bir cüz [40] telif etmiştir. Söz konusu telifinde Hasan-ı Basrî ile Humeyd İbn Hilal'den ashâb-ı kiramın bu şekilde ellerini kaldırdıklarını nakletmiştir.
İmam Buhârî şöyle demiştir: "Hasan-ı Basrî ashabın namazda ellerini kaldırdıklarını söylerken onlardan hiçbirini istisna etmemiştir.
İbn Abdilberr: "Rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken ellerini kaldırmadıkları nakledilen herkes hakkında bunu yaptıklarına dair rivayetler de nakledilmiştir. Sadece Abdullah İbn Mesud'dan elini kaldırdığına dair bir rivayet nakle-dilmemiştir" demektedir.
Muhammed İbn Nasr el-Mervezî şöyle der: "Kûfeliler hariç diğer şehirlerde yaşayan bütün âlimler rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken elleri kaldırmanın meşruiyeti konusunda icma etmişlerdir.
İbn Abdilberr şöyle demiştir: "İbnü'l-Kâsım dışında hiç kimse İmam Mâlikten bu iki durumda ellerin kaldırılmaması gerektiğine dair bir görüş rivayet etmemiştir.
Bizim (Şâfiîlerin) kabul ettiğimiz görüş Abdullah İbn Ömer hadisine dayanarak ellerin kaldırılması gerektiği yönündedir. İbn Vehb ve diğerlerinin İmam Mâlikten naklettikleri görüş de budur. Tirmizî de Mâlikten ellerin kaldırılması gerektiği dışında bir görüş nakletmiş değildir. Hattâbî ve bu konuda onun görüşünü sürdüren Kurtubî, bu görüşün İmam Mâlikten nakledilen en son ve en doğru görüş olduğunu söylemişlerdir. Ben İbnü'l-Kâsim'dan nakledilen görüş dışında Mâlikîler'in ellerin kaldırılmaması gerektiğine dair bir iddialannm olduğunu görmedim.
Hanefîler'in bu konudaki dayanakları ise Mücâhidten nakledilen bir rivayettir. Bu rivayete göre Mücahid bir defasında İbn Ömer'in arkasında

namaz kılmış ve onun ellerini kaldırdığını görmemiştir. Ancak bu rivayetin senedinde problem bulunmaktadır. Çünkü bu rivayetin senedinde bulunanlardan Ebû Bekir İbn Ayyaş ömrünün sonlarına doğru hafıza problemleri yaşamış ve kendisinde unutkanlık baş göstermiştir.
Bu rivayetin sahih olan yolu ise Salim, Nâfi' ve başka raviler aracılığıyla gelmiş olanıdır. İki bâb sonra Nâfi' tarafından nakledilen rivayete yer vereceğiz. Fakat daha fazla kişi tarafından nakledilen rivayetler her zaman için tek kişinin rivayetinden üstündür. Özellikle de çoğunluğun nakli bir davranışın varlığını olumlarken (isbât), tek kişinin rivayeti söz konusu davranışın varlığını olumsuz-luyorsa (nefy) isbat eden rivayet tercih edilir.
Bununla birlikte bu farklı iki rivayet arasındaki çelişkiyi cem [41] yoluyla gidermek mümkündür. Buna göre Abdullah İbn Ömer ellerin kaldırılmasının vacip olmadığı görüşündedir ve bazen tekbirlerle birlikte ellerini kaldırdığı halde bazen kaldırmamıştır.
Ellerin kaldırılmaması gerektiğine dair görüşün zayıf olduğunu gösteren delillerden bîri de İmam Buhârî'nin ellerin kaldırılması hakkında telif ettiği kitapçıkta İmâm Mâlik'ten naklettiği Abdullah İbn Ömer'in davranışıdır; İbn Ömer namaz kıldığında rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken ellerini tekbirle birlikte kaldırmayan birisini görürse onu küçük çakıl taşları atarak uyarırdı.
Hanefîler'in delillerinden birisi de Ebû Davud'un Abdullah İbn Mesud'dan naklettiği şu rivayettir: "Resûlullah'm namaz kılarken başlama tekbirinde ellerini kaldırdığını ve daha sonraki tekbirlerde bunu tekrar etmediğini gördüm."
İmam Şafiî bu hadisin sabit olmadığını söyleyerek reddetmiş ve şöyle demiştir: "Eğer bu rivayet sabit olsa bile ellerin kaldırılmasının gerektiğini belirten rivayet, bir davranışın varlığını ortaya koyduğu için (müsbit), bu davranışın var olmadığını söyleyen rivayete (nâfî) tercih edilir."
İmam Buhârî ellerin kaldırılmasıyla ilgili olarak hazırladığı kitapçıkta Abdullah İbn Ömer'den naklettiği bu rivayetin ardından hocası Ali İbnü'l-Medînî'nin "İbn Ömer'den nakledilen bu hadis dolayısıyla bütün müslümanlarm rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken ellerini kaldırmaları bir yükümlülüktür" şeklindeki sözüne yer vererek şöyle demiştir: "Ali İbnü'l-Medînî yaşadığı dönemdeki en büyük âlim idi."
Hanefîler'den bazılarının elleri kaldırmak namazı bozar şeklindeki görüşleri ise buna tam anlamıyla zıttır.
Sonraki dönem (müteahhirûn) Mağrib âlimlerinin bir kısmına göre elleri kaldırmak bid'attir. İmam Buhârî ellerin kaldırılmasıyla ilgili kitapçığında şöyle demiştir: "Ellerin kaldırılmasının bid'at olduğunu söyleyenler ashâb-ı kiramı töhmet altında tutmakta ve onlara karşı çıkmaktadır. Çünkü onlardan hiç birinin elleri kaldırma fiilini terk ettiklerine dair sabit bir rivayet yoktur. Ayrıca ellerin kaldırılmasıyla ilgili rivayetlerin senedlerinden daha sağlam senedler de bulunmamaktadır."
Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir. İmam Buhârî, on yedi sahabeden ellerin kaldırılmasıyla ilgili rivayetlerin nakledildiğini belirtmiştir.
Fakat secdelerde bunu yapmazdı ifadesi secdelere giderken ve secdelerden doğrulurken ellerin kaldırılmaması gerektiğini gösterir. Dolayısıyla secdelerden ikinci rekata, dördüncü rekata ve teşehhüdlere kalkarken de ellerin kaldırılmaması gerektiğini kapsamına alır. Yani namazda ellerin kaldırılması ilk tekbir, rü-kû'a gidiş ve rükûdan doğruluş ile sınırlıdır.

85. Eller Nereye Kadar Kaldırılır?

Ebû Humeyd şöyle demiştir: "Resûlullah ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı."
738- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
"Resûlullah'm Halisi namaza tekbir getirerek başladığını gördüm. Tekbir getirdiği anda ellerini de omuzlan hizasına kadar kaldırmıştı. Tekbir alıp ükûya giderken ve rükûdan başını kaldırıp (Allah kendisine ıamd edenleri işitir) diyerek doğrulurken de aynı şekilde ellerini kaldırırdı ve (RabbİmiZ, ve hamd sana mahsustur) derdi. Fakat secde ederken ve ;ecdeden başını kaldırırken bunu yapmazdı."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığına baktığımızda ellerin omuzlara tadar kaldırılması gerektiği görüşünü çok kesin bir şekilde dile getirmediğini görürüz. Zira İmam Buhârî'nin bâb başlıklarını koyarken takip ettiği metod; ihti-aflı konularda kendisine göre daha güçlü olan delile dayanarak kesin ifadeler pullanmaktır. Halbuki burada böyle bir yola başvurmamıştır. Fakat bâb başlığı altında sadece ellerin omuzlara kadar kaldırılmasını ifade eden rivayete yer için onun da bu görüşü tercihe şayan bulduğunu anlamaktayız.
İmam Şafiî'nin de aralarında bulunduğu âlimlerin çoğunluğuna göre eller [omuzlara kadar kaldırılır.

Not

Ellerin kaldırılması konusunda erkeklerle kadınlar arasında fark bulunduğunu gösteren bir delil vârid olmamıştır. Ancak Hanefiler'e göre erkeklerin ellerini kulaklarına kadar kaldırması gerekirken, kadınlar omuzlan hizasına kadar kaldırırlar. Çünkü ellerin omuzlara kadar kaldırılması kadınlar için daha koruyucu ve daha uygun bir yoldur. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.

86. İlk İki Rekatı Kılıp Teşehhüdden Kalkarken Elleri Kaldırmak

739- Nâfi' şöyle demiştir: "Abdullah İbn Ömer namaza başlarken tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı. Rükû'a giderken, (Allah kendisine hamd edenleri işitir) deyip doğrulurken ve ilk iki rekatı kılıp kalkerken ellerini kaldırırdı. Abdullah İbn Ömer Resûlullah'ın da böyle hareket ettiğini söylemişti."

Açıklama

İmam Buhârî şöyle demiştir: "Başta Abdullah İbn Ömer ve Hz. Ali olmak üzere on küsur sahabeden nakledilen ilk iki rekattan kalkarken de eller kaldırılır' şeklindeki rivayetler sahihtir ve daha önceki rivayetlerde geçen rükû ve rükû sonrası tekbirlerde ellerin kaldırılmasına ek bir hüküm (ziyâde) İçermektedir. Aslında bu sahâbîler tek bir namazın değil, pek çok namazın kılmışın! naklet-mişlerdir. Bu rivayetlerin bir kısmı ise bazen diğerlerinde olmayan fazlalıklar ve ek hükümler içermektedir. İlim ehlinin naklettiği rivayette geçen ek bilgi ve bu bilgiye dayalı hüküm ise kabul edilir.
İbn Battal şöyle demiştir: "Ellerin kaldırılmasını kabul edenlerin ikinci rekât kılınıp teşehhüdden kalkılırken ellerin kaldırılması hükmünü İçeren ziyadeyi de kabul etmesi gerekir.
Hattâbî şöyle demiştir: "İmam Şafiî bu hükmü kabul etmemiştir. Ancak onun bizzat koyduğu kurallar gereğince ziyâde içeren hükmü kabul etmesi gerekirdi.
İbn Huzeyme şöyle demiştir: "İmam Şafiî bu hükmü zikretmiş olmasa da ikinci rekattan kalkarken elleri kaldırmak sünnettir. Zira bu hükmü İçeren rivayetin senedi sahihtir. Zaten İmam Şafiî 'bir konuda sünnet varsa sünneti esas alın ve benim görüşümü atın gitsin' demiştir.

87. Kıyamda Sağ Eli Sol Elin Üstüne Koymak

740- Sehl îbn Sa'd şöyle demiştir:"Ashâb-ı kiramın erkeklerine namaz kılarken kıyamda sağ ellerini sol kollarının (zira') üstüne koymaları emredilmişti." Ebû Hâzim de şöyle demiştir: "Sehl'in bunu kesinlikle Resûlullah'a isnâd ettiğini biliyorum."

Açıklama

"Ashâb-ı kiramın erkeklerine emredilmişti" ifadesi bu rivayetin merfû olduğunu gösterir. Zira onlara emredebilecek olan sadece Resûlullah'tır.
Sehl Ibn Sa'd sol kollarının (zira') üstüne ifadesini kapalı bırakmış ve ellerin vücûdun neresine konacağını açıklamamıştır. Fakat İbn Huzeyme'nin Vâil'den naklettiği bir hadise göre Vâil ellerini göğsünün üzerine koymuştur. Ziyâdâtü'l-Müsnedde nakledildiğine göre Hz. Ali ellerini göbeğinin altında bağlardı. Ancak bu rivayetin senedi zayıftır.
Alimler şöyle demişlerdir: "Namazda ellerin bu şekilde bağlanmasının hikmeti, hiçbir varlığı olmayan bir dilenci edası ile Allah'tan istemektir. Elleri bağlamak boş işlerle ilgilenmeyi çok güçlü bir şekilde engelleyen ve huşû'un daha çabuk kazanılmasını sağlayan bir tavırdır. İmam Buhârî'nin bundan sonraki bölümde huşu' konusunu ele almış olması bu hikmete işaret etme amacı taşıyor olabilir.

Bu hadisle ilgili inceliklerden biri de âlimler tarafından şöyle ifade edilmiştir: "Kalp niyetin yeri ve. mahallidir. Bir kimse çok değerli bir varlığını korumak istiyorsa onu ellerinin altında sıkı sıkı tutar."
İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Resûlullah'tan bu konuda farklı bir rivayet gelmemiştir. Sahabe ve tâbiûn âlimlerinin çoğunun görüşü de bu doğrultudadır. İmam Mâlik'in Muvatta'ında zikrettiği görüş de budur."

88. Namazda Huşu

741- Ebû Hüreyre Resûlullah'm şöyle buyurduğu nakletmiştir:
"Siz burada benim kıblemi görüyor musunuz? Allah'a yemin ederim ki, sizin rükünüz da huşûunuz da bana gizli kalmaz. Ben sizi arkamdan da görürüm."
742- Enes İbn Mâlik Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
'Rükû' ve secdeyi tam anlamıyla yerine getirin. Allah'a yemin ederim ki, siz rükû' ve secde ettiğiniz zaman ben sizi arkamdan da görürüm."

Açıklama

Huşu' kalbî olduğu gibi bedenî de olabilir. Haşyet gibi kalbî fiiller i!e tam anlamıyla konsantre olup hiç kımıldamamak gibi bedenen yapılan fiiller, huşu kelimesi ile ifade edilir. Fahrüddin er-Râzî'nin tefsirinde naklettiği gibi bazı âlimlere göre huşû'un her iki yönünü de dikkate almak ve gerçekleştirmek gerekir.
Alimlerden birisinin huşu' tarifi şöyledir: "Huşu' kişinin iç dünyasında var olan manevî bir özelliktir. Bu özellik sayesinde kulun bedeninde ibadetin maksat ve tabiatına uygun bir sükûnet ve vakar hakim olur."
Hâkim'in tahric ettiği "Huşu' kalptedir" hadisi, huşû'un kalbin bir ameli olduğunu gösteren bir delildir.
İmam Buhârî'nin koyduğu başlık ile Enes İbn Mâlik'ten naklettiği rivayet arasında bir ilişki kurulamadığı için bir anlama problemi ortaya çıkmaktadır. Zira başlık huşu' konusunu anlattığı halde Enes hadisinde bu konu işlenme inektedir. Başlık ile rivayet arasındaki bu ilişkiyle ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır: "İmam Buhârî bu rivayeti naklederek huşû'un âzâlarm kımıldamadan sükûnet içinde kalmasıyla elde edilebileceğine işaret etmek istemiştir. Çünkü kişinin davranışları ve görünen hareketleri, iç dünyasının ve özünün tercümanıdır.
Beyhakî sahih bir senedle Mücâhid'in: "Abdullah İbnü'z-Zübeyr namaza durduğu zaman adeta yere çakılmış bir kazık gibi hareketsiz kalırdı" dediğini nakletmiş ve Hz. Ebû Bekir'in de aynı şekilde namaz kıldığını aktarmıştır. İşte bazı âlimler namazda huşû'un ne demek olduğunu bu rivayetlerin bize gösterdiğini söylemişlerdir.
İmam Nevevî, huşû'un farz olmadığı konusunda icma bulunduğunu nak-letmiştir. İbn Battal şöyle demiştir: "Bir kimse namazda huşû'a ermek farzdır diyecek olursa kendisine şu cevabı verebiliriz; Huşû'un farz olan miktarı kişinin kalbini ve niyetini tam olarak namaza ne kadar verebildiğine bağlıdır. Sadece Allah rızasını gözeterek namaza yönelebilmek kişiden kişiye değişir; kişinin zihnine, gönlüne takılan farklı ve anlık düşüncelerden tamamen kurtulabilmesi mümkün değildir." Buna göre huşû'un farz olan miktarı kişinin kendisini namaza ne kadar verebildiğine bağlıdır, bundan fazlası şart koşulmuş değildir.
Resûlullah burada ashabını namazda huşû'u kazanabilmeleri için uyarmış ve onlardan dikkatli davranmalarım istemiştir. Bunu sağlayabilmek için de onları gördüğünü söylediği halde 'Allah sizi görüyor, bu yüzden ıamazlarınızı dikkatli kılın!" şeklinde bir uyanda bulunmamıştır. Bu durum Cibril ıadisinde, "Allah'a adeta O'nu görüyormuş gibi ibadet et; her ne kadar sen O'nu jörmesen de O seni görmektedir" şeklinde geçen ihsan makamını anlatmaktadır.- İşte Resûlullah'rn bu tutumunun hikmetiyle ilgili olarak şunlar söylenmiştir:
"Huşu' içinde olmanın gerekliliği Resûlullatfın onları görüyor olmasına bağlanmıştır. Zira bu duyguyla hareket eden bir kimse Allah'ın kendisini gördüğünü hissetme makamına yani asıl maksada ulaşacaktır. Zira onlar Resûlullah'm kendilerini gördüğünü düşünerek namazlarını en güzel şekilde kıldıklarında Allah'ı murakabe ederek namaz kılmanın hazzma ereceklerdir. Ayrıca Resûl-i Ekrem Efendimiz kıyamet günü ümmeti hakkında şahitlik edecektir. İşte ashâb-ı kiram Resûlullah'ın kendilerini gördüğünü bildiklerinde namaz ve ibadetlerinde daha titiz davranacaklardır ki, Resûlullah kıyamet gününde onların namazlarını ve ibadetlerini en güzel şekilde yerine getirdiklerine şahitlik etsin."

89. Namaza Başlama Tekbirinden Sonra Ne Okunur

743- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah Hz. Ebû Bekir ve Ömer maza Fatiha sûresi ile başlarlardı."
744- Ebû Zür'a Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah «ıiaiıahu n-syn w seiie:-, tekbir ile kıraat arasında bir süre Ravi şöyle demiştir; sanırım kısa bir süre demişti - ara verip susardı. Bir defasında; Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü, tekbir ile kıraat arasında sustuğunuzda ne okuyorsunuz? diye zât-ı âlilerine sordum. Bana şöyle cevap verdi duayı okuyorum; Allahım, doğu ile batı arasını nasıl birbirinden uzak-laştırdıysan benimle hatalarım arasını da öylece uzaklaştır. Allahım, beyaz bir elbise kirlerinden nasıl arındırılırsa beni de hatalarımdan öylece arındır. Allahım, hatalarımı su ile, kar ile ve dolu ile yıka"

Açıklama

Fatiha sûresi ile başlarlardı ifadesi namazda kıraate Fatiha sûresi ile başlarlardı anlamına gelir. Zaten İbnü'l-Münzir başta olmak üzere bazı âlimler ve "imamın arkasında bulunan cemâatin kıraati" adlı risalesinde İmam Buharı bu hadisi şöyle rivayet etmişlerdir: "Kıraate Fatiha sûresi ile başlarlardı."
"Namaza Fatiha sûresi ile başlarlardı" İfadesi Resûlullah Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in Fâtiha'dan önce gizli olarak besmele çekmedikleri anlamına gelmez. Ebû Hureyre yukarıdaki rivayette de görüldüğü gibi kıraatin başında Resûlullah'm susmasını mutlak olarak zikretmiştir. Şu'be'den nakilde bulunan raviler arasında hadisin lafzı konusunda ihtilaf bulunmaktadır; Kimisi "Kıraate Fatiha sûresi ile başlarlardı" şeklinde, kimisi de "Onlardan hiçbirinin besmele çektiğini işitmedim" şeklinde rivayet etmişlerdir. Bu son rivayeti İmam Müslim de tahric etmiştir. İbnü'î-Münzir'in, Câbir Şu'be Katâde senediyle naklettiği rivayet ise daha açıktır. Buna göre Katâde şöyle demiştir: "Enes İbn Mâlik'e; 'Kişi namaz kılarken besmele okur mu?' diye sorduğumda bana şu cevabı verdi; Ben Resûlullah Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in arkasında namaz kıldım. Fakat onlardan hiçbirinin besmeleyi okuduğunu işitmedim."
Ebû Hureyre'nin anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü şeklindeki sözü, bu ifadeyi kullanmanın caiz olduğunu gösterir. Bazıları ise bunun sadece Resûlullah'a has olduğunu iddia etmişlerdir.
"Beni de hatalarımdan öylece arındır duası günahların giderilip yok edilmesi ve etkilerinin silinmesi anlamında bir mecazdır.
Bu hadis İmam Mâlik'ten nakledilen meşhur görüşünün aksine tekbir ile kıraat arasında dua etmenin meşru olduğunu göstermektedir.
Tekbir ile kıraat arasında okunabilecek dualardan biri de İmam Şafiî ve İbn Hüzeyme'nin tahric ettikleri hadiste geçen "Yüzümü beni yaratana döndürdüm.. duasıdır. İmam Şafiî bunu el-Ümm adlı eserinde esas kabul etmiş ve bu hadise dayanarak namazda Kur'an'dan olmayan duaların okunabileceğini söylemiştir. Hanefîler İse bunu kabul etmezler.
Bu bâb başlığı altında nakledilen rivayetler ashâb-ı kiramın Resûlullah'm her halini öğrenmek için ne kadar titiz davrandıklarını göstermektedir. Zira O'nun hareketlerini, herhangi bir harekette bulunmadan durmasını, sessizliklerini ve açığa vurduğu ifadeleri bile takip etmişlerdir. Zaten Allah Teâlâ dinini onlar vasıtasıyla korumuştur.

90. (Güneş Tutulması Namazı) [42]

745- Esma binti Ebû Bekir şunları nakletmiştir:
"Resûlullah bir güneş tutulması namazı kıldırmıştı. Kıyama durdu ve kıyamı epey uzattı. Sonra rükû etti ve rükûda oldukça uzun kaldı. Sonra doğruldu ve bu şekilde yine uzunca bir süre bekledi. Sonra yeniden rükû etti ve bu rükûda da epey bekleyip doğruldu. Sonra secdeye gitti ve secdede uzun bir süre bekleyip doğruldu. Sonra yeniden secde etti ve secdeyi oldukça uzun tuttu. Sonra kalktı ve kıyamda uzun bir süre bekledi. Sonra rükû etti ve rükûda oldukça uzun kaldı. Sonra doğruldu ve bu şekilde yine uzunca bir süre bekledi. "Sonra yeniden rükû etti

ve bu rükûda da epey bekleyip doğruldu. Sonra secdeye gitti ve secdede uzun bir süre bekleyip doğruldu. Sonra yeniden secde etti ve secdeyi oldukça uzun tuttu. Sonra namazdan çıktı ve şöyle buyurdu: "Cennet bana öylesine yaklaştınldi ki ona doğru gidebiiseydim oradaki meyve dallarından devşirip sîze getirebilirdim. Ardından cehennem bana yaklaştırıldı ve ben 'Ey Allahım ben onlarla beraberken mi cehennemi yaklaştırıyorsun?' dedim. O sırada bir kadın gördüm. Bu kadını bir kedi tırmalayıp duruyordu. 'Bu kadının hali ne böyle?' diye sorduğumda bana: 'Gördüğün o kadın bu zavallı kediciği hapsetmişti; ne karnını doyuruyor ne de kendi yakaladıklarıyla beslenebilmesi için salıveriyordu. Sonunda bu kedi açlıktan öldü' dediler.[43]

91. Cemaatin Namazda İmama Bakması

Hz. Aişe şöyle demiştir: "Resûlullah güneş tutulması namazında şöyle buyurmuştu; Sizler benim geri çekildiğimi gördüğünüz anda ben de cehennemin bir kısmının diğer kısmını parçaladığını gördüm."
746- Ebû Ma'mer şöyle demiştir: "Habbâb'a, 'Resûlullah öğle ve ikindi namazlarında (Kur'an) okur muydu?' diye sorduğumuzda bize 'evet' diye cevap vermişti. Biz 'Peki siz O'nun okuduğunu nasıl anlıyordunuz?1 diye tekrar sorunca şöyle demişti: 'Sakalının oynamasından.[44]
747- Bir gün Abdullah İbn Yezîd hutbe verirken şöyle demişti: "Asla yalancılardan olmayan Berâ bize şunu anlatmıştı (tahdîs); Biz Resûiullah ile birlikte namaz kıldığımız zaman, zât-ı âlîleri rükûdan başını kaldırıp doğrulduğunda O'nun beklerdik."
748- Abdullah İbn Abbâs şöyle demiştir:
"Bir defasında Resûlullah zamanında güneş tutulmuştu.
Bunun üzerine Resûlullah bir namaz kıldırdı. Ashâb-ı kiram Resûlullah'a Ey Allah'ın Resulü, namazda İken bulunduğunuz yerde bir şey almak üzere elinizi uzattınız ama sonra sizin geri çekildiğinizi gördük?!' deyince Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: Ben cenneti gördüm ve oradan bir salkım meyve almaya yellendim. Şayet onu alsaydım dünya var olduğu sürece bunu yiyebilecektiniz."
749- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Bir gün Resûlullah bize namaz kıldırdı ve sonra minbere çıkıp eliyle mescidin kıble tarafına işaret ederek şöyle buyurdu; 'Şu anda, size namazı kıldırdığım andan itibaren, cennet ve cehennemi işte şu kıble tarafındaki duvarda capcanlı bir şekilde gördüm. Hayır ve şer ile ilgili hususlarda bugün gördüğüm gibi bir manzara daha önce hiç görmemiştim.' ResûlulÎah üç kere tekrar etmişti."

Açıklama

Cemaatin namazda imama bakması ile ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Cemaatin namazda imama bakması ona tam anlamıyla uyma amacı taşır. Şayet cemaatten bir kimse sağa sola kafasını evirip çevirmeden imamı gözetleyebiliyorsa bu namazını doğru ve güzel kılmasını sağlar."
ibn Battal şöyle demiştir: "Bu rivayet, namaz kılan bir kimse kıble yönüne doğru bakar diyen İmam Mâlik için bir delil teşkil eder."
İmam Şafiî ve Kûfe'li âlimler namaz kılan bir kimsenin secde ettiği yere bakmasının müstehap olduğu görüşündedir. Çünkü bu, namazda huşû'u yakalamak bakımından daha güzel bir yoldur.

92. Namazda İken Göğe Bakmak

750- Enes îbn Mâlik Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Ne oluyor bazı kimselere ki, namaz kılarken gözlerini gökyüzüne dikiyorlar!?" Peygamber Efendimiz bunu öylesine sert ve şiddetli bir şekilde söylemişti ki sonunda şöyle buyurdu: 'Ya bundan vazgeçerler ya da gözleri alınır."

Açıklama

ibn Battal şöyle demiştir; "Namazda iken gözleri gökyüzüne dikmenin mekruh olduğu ve hoş karşılanmadığı konusunda âlimler görüş birliği içindedirler (yani bu konuda icma vardır). Fakat namaz dışında dua ederken gözleri göğe çevirmek konusunda farklı yorumlar yapılmıştır ; Şurayh ve bazı alimlere göre bu da mekruhtur ancak alimlerin çoğuna göre dua ederken gözleri gökyüzüne çevirmekte herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü Kabe nasıl namazın kıblesi ise, gökyüzü de duanın kıblesidir.[45]

93. Namazda Başı Sağa Sola Çevirmek

751- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah'a namazda iken başı sağa sola çevirmenin hükmünü sordum. Bana şu cevabı verdi: Bu şeytanın, kutun namazından bir kısmını kapıp aştrmasıdır.[46]
752- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah bir gün üzerinde nakışlar bulunan siyah bir elbise ile namaz kılmıştı. Namazdan sonra elbisesini çıkarıp şöyle buyurdu; Bu elbisenin naktşları namazda dikkatimi çekti ve beni meşgul edip namazdan alıkoydu. Atm bunu Ebû Cehm'e götürün ve bana nakışsız yün bir aba getirin!"

94. Namaz Kılan Bir Kimse Başına Gelen Bir Hadise Dolayısıyla Veya Bir Şey Ya Da Kıble Tarafında Balgam Vs. Görünce Başını Sağa Sola Çevirebilir Mi?

Sehl şöyle demiştir: "Ebû Bekir başını çevirdi ve Resûlullah'ı gördü."
753- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah ashâb-ı kiramın önünde namaz kıldırırken mescidin kıble tarafına bulaşmış bir balgam gördü ve mübarek elleriyle onu kazıyıp temizledi ve sonra namazdan çıktığında şöyle buyurdu; Sizden biri namaz kılarken kıbleye döndüğünde karşısında Allah'ın bulunduğunu aklından çıkarmasın. Bu yüzden içinizden hiç kimse namazda iken yöneldiği kıble tarafına asla tükürüp sümkürmesin!"
754- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Müslümanlar sabah namazını kıldıkları sırada beklemedikleri bir anda Resûlullah aniden yanlarına çıkageldi. Resûlullah hasta iken Hz. Aişe'nin odasında bulunuyordu ve bir gün odanın Örtüsünü kaldırıp saflar halinde namaza durmuş olan ashabına baktı. Onları bu şekilde görünce sevincinden tebessüm buyurup güldü. Bunu fark eden Hz. Ebû Bekir Resûlullah'ın odasından çıkıp namazı kıldırmaya gelmek istediğini düşünerek ilk safa doğru geri geri çekilmeye başladı. Bunun üzerine ashâb-ı kiram da namazlarını bozmaya yeltendiler. Fakat Resûlullah namazlarınızı tamamlayın, sakın bozmayın anlamında işaret buyurup örtüyü indirdi. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz o günün sonunda vefat etti."

Açıklama

Bâb başlığında kullanılan ifadenin zahirine .baktığımızda kıble tarafında iba esinin balgam ile bağlantılı olduğunu görürüz. Fakat bir şey kelimesi bundan iaha gene! bir anlam ifade etmektedir. Bâb başlığında zikredilen hususların ortak noktası şudur: Bunlar namazda huşû'un oluşmasını engelleyen düşünce-ere sevk eder. Buna göre namazda başı sağa sola çevirmek şer'î bir mazeret namaza zarar verir ama bunu gerektiren bir ihtiyaç söz konusu ise .arar vermez.
"Mübarek elleriyle onu kazıyıp temizledi ve sonra namazdan çıktığında şöyle buyurdu" cümlesinden ilk anlaşılan manaya baktığımızda Resûlullah'ın balgamı namaz kılarken kazıdığını anlarız.
Bâb başlığının rivayetle ilişkisi hakkında İbn Battal şöyle demiştir: "Ashâb-ı kiram Resûlullah'ın örtüyü kaldırdığını görünce başlarını O'na doğru çevirmişlerdi. İşte başlıkla rivayet arasındaki uyum onların bu davranışlarında ortaya çıkmaktadır. Nitekim Enes İbn Mâlikin "Fakat Resûlullah namazlarınızı tamamlayın, sakın bozmayın anlamında işaret buyurup örtüyü indirdi" şeklindeki ifadesi onların namaz kılarken başlarını

Resûlullah'a çevirdiklerini göstermektedir. Zira başlarını çevir meşelerdi Resûlullah'ın işaretini görmeleri mümkün olmazdı."
Hz. Aişe'nin odasının mescidin sol tarafında bulunması da ashabın başlarını çevirdiklerini gösterir. Çünkü bu odada bulunan bir kimsenin işaretini görebilmek için o tarafa bakmak ve başı çevirmek gerekir.
Resûlullah onlara namazda böyle davrandıkları için namazlarını iade etmelerini emretmemiş, aksine namazlarınızı tamamlayın anlamında işaret buyurarak bu davranışlarını onaylamıştır (takrir). Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.

95. İmamın Ve Cemaatin Bütün Namazlarda -Yolculukta Ve Mukim İken Kılınan Namazlar İle Gizli Ve Açık Okunan Namazların Hepsinde (Kuran) Okumasının Gerekliliği

755- Câbir İbn Semure şöyle demiştir:
"Kûfeliler Sa'd İbn Ebû Vakkâs'ı Hz. Ömer'e şikayet ettiler. - Uz. Ömer de onu görevden alıp yerine Ammâr İbn Yâsir'İ tayin etmişti. - Kûfeliler Sa'd'ı şikayet ederken işi o kadar ileri götürmüşlerdi ki onun namazı iyi kıldıramadığmı söylüyorlardı. Bunun üzerine Hz. Ömer Sa'd'a bir elçi gönderdi. Elçi Sa'd'in yanma varınca şöyle dedi; 'Ebû İshâk! Halk senin namazı iyi kıldıramadığmı iddia ediyor.' Buna karşılık Sa'd'm cevabı şöyle oldu; 'Beni mi şikayet ediyorlar, sanırım şimdi söz sırası bana geldi. Alİah'a yemin ederim ki, ben onlara Resûlullah. nasıl namaz kıldırdıysa öyle namaz kıldırıyorum, asla O'nun kıldırmış olduğu namazdan bir şey eksiltmiyorum; yatsı - veya öğle ve ikindi namazlarını [47] kıldırırken ilk iki rekatta kıraati biraz uzatıyorum ve kıyamda fazla duruyorum ancak son iki rekatı kısa kıldırıyorum.' Hz. Ömer'in elçisi; 'Zaten onların senin hakkındaki şikayetleri de bundan kaynaklanıyor fakat biz senin söylediğin gibi doğru davrandığını düşünüyorduk, Ey Ebû İshak' dedi.
Hz. Ömer, Sa'd'm yanma bir adam göndermişti. Bu şahıs Sa'd ile birlikte Kûfe'deki mescidleri geziyor ve halkın onun hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalışıyordu. Kûfe'de uğramadıkları mescid kalmadı. Herkese Sa'd'ı soruyor ve halk da ondan sitayişle bahsediyor, övgülerde bulunuyordu. Sonunda Benû Abs mescidine girdi ve oradakilere de Sa'd'ı sordu. Mescidde bulunanlardan Üsâme İbn Katâde (künyesi Ebû Sa'de'dir) adında birisi kalkıp şöyle dedi; 'Bize-Sa'd'ı mı soruyorsunuz? Size onu anlatayım; o cihada giden birliklere katılmaz, istihkakımszı eşit şekilde paylaştırmaz ve herhangi bir dava hakkında hüküm (karar) verirken adil davranmaz.' Bunun üzerine Sa'd şunları söyledi; 'Söz sırası sanırım bana geldi. Ben sadece şu üç bedduayı etmekle yetinececeğim; Allah'ım, eğer bu kulun yalan söylüyorsa, gösteriş ve şöhret düşkünü biri olduğu için halk arasında anılmak arzusuyla bunu yapıyorsa onun ömrünü uzat, fakirliğini çoğalt ve kendisini fitnelere, çeşitli musibetlere düşür.
Üsame daha sonraki yıllarda halini soranlara şöyle cevap verirdi: 'Ne olsun, beli bükülmüş ve ağır fitnelere düşmüş yaşlı bir adamım İşte. Sa'd'm bana ettiği beddua tam yerini buldu.
Bu rivayeti Cabir İbn Semure'den nakleden Abdülmelik İbn Umeyr şöyle demiştir; 'Ben bu Üsâme denen adamı gördüm. Yaşlılıktan kaşları sarkmış ve gözlerini örtmüştü; yoldan geçen cariyelere sarkıntılık ediyor ve onları çimdikle-meye çalışıyordu.[48]
756- Ubâde İbn es-Sâmit Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Kuranın ilk sûresi olan Fâtihatül-Kitâprı okumayan bir kimsenin namazı olmaz."
757- Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Birgün Resûlullah mescide girip oturdu. Onun ardından birisi gelip namaza durdu. Namazını bitirince Resûlullah'a selâm verdi. Resûlullah onun selamına mukabelede bulunduktan sonra; 'Git ve namazını tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın' buyurdu. Adam gidip daha önceki kıldığı gibi namazını tekrar etti. Sonra gelip Resûlullah'a selâm verdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz yine; 'Git ve namazını tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın' buyurdu. Bu durum üç defa tekrarlandı. Sonunda adam; 'Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben bundan daha iyisini yapamıyorum. Bana doğrusunu öğretiniz' dedi. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu;
Namaza duracağın zaman önce tekbir getir. Sonra ezberinde bu-lunan ve kolayına gelen kısımlarından Kuran oku. Ardından vücûdun tam anlamıyla hareketsiz kalacak şekilde rükûya var. Sonra rükûdan doğrul ve dimdik dur. Ardından secdeye git ve kemiklerin eklem yerlerine iyice oturacak şekilde secde et. Sonra doğrul ve yine kemiklerin eklem yerlerine iyice oturacak şekilde otur. Namazının geri kalan kısmında da bu söylediklerimin tamamını aynen yap! [49]
758- Câbir İbn Semure'nİn naklettiği bir rivayete göre Sa'd İbn Ebû Vakkas şöyle demiştir:
"Ben Resûlullah öğle ve ikindi namazlarını nasıl kıldır-dıysa, Wçbir şey eksiltmeden öyle namaz kıldırıyordum; öğle ve ikindi namazla-mnnilkiki rekatında kıraati biraz uzatıyorum ve kıyamda fazla duruyorum ancak soniki rekatı kısa tutuyorum."
Bunun üzerine Hz. Ömer 'Zaten biz de senin söylediğin gibi Mu davrandığını düşünüyorduk' dedi.

Açıklama

Halife Hz. Ömer Ammâr İbn Yâsir'i namaz kıldırması için, Abdullah İbn Mes'ud'u devlet hazinesini (beytülmâl) idare etmesi için ve Osman İbn Hanîfi de arazilerin yüzölçümlerinin tesbiti için görevlendirmişti.
£bû İshâk, Sa'd îbn Ebû Vakkâs'm künyesidir. Çocuklarından en büyüğünün ismiyle künyelenmiştir. Hz. Ömer'in bu şekilde hitap etmesi onu önemsedi ona büyük değer verdiğini gösterir. Ayrıca bu hitap tarzı, Hz. Ömer'in Kûfdiler'in şikayetini çok fazla dikkate almadığını, söz konusu şikayetlerin Sa'd aleyhinde düşünmesine İmkan verecek bir şüphe uyandırmadığını da göstermektedir.
"Zaten biz de senin söylediğin gibi doğru davrandığını düşünüyorduk" cümlesinden önce Sa'd'ın: "Namazın nasıl kılınacağını bana şu bedeviler mi öğ-retecekmiş?" dediğini Müs'ir, Abdülmelik ile İbn Avn'dan rivayet etmiştir. İmam Müslim'in naklettiği bu rivayet Sa'd'i şikayet edenlerin ilimden yoksun cahil insanlar olduğunu göstermektedir.
Sa'd İbn Ebû Vakkas'ın adama bu üç bedduayı etmesindeki incelik ve hikmet şudur: Bu adam Sa'd İbn Ebû Vakkas'ın üç temel erdemden yoksun olduğunu iddia etmişti; Cesaret, iffet ve hikmet. Zira cihada katılmamak cesaretsizlik, dağıtımda hakkaniyete riayet etmemek iffetsizlik ve hüküm verirken adaleti göz ebnemek hikmetten yoksun olmak anlamına gelir. Bu üç temel erdemin can, ve din ile ilgili olduğu açıktır. Bu yüzden Sa'd da ona beddua ederken söz konusu üç hususu gözönüne almıştır. Ömrünün uzun olmasını istemesi can ile, devamlı fakirlik / yoksulluk çekmesini istemesi mal ile ve çeşitli fitnelere düşmesini dilemesi de din ile İlgilidir. Adamın söylediği ilk iki husus bir takım mazeretler sebebiyle tam olarak yerine getirile meyebilir ancak üçüncü husus için böyle bir durum söz konusu olamaz; bu yönüyle Üsâme'nİn söylediği ilk iki husus dünyevî iken sonuncu iftirası Sa'd'ın dini yaşayışıyla İlgilidir. Gerçekten de adamın "o cihada giden birliklere katılmaz" şeklindeki sözünün doğru olma ihtimali vardır. Ancak Sa'd'ın bazı savaşlara gitmemesi şehir halkının ve savaşçıların yararlarını korumak gibi bir takım maslahatları göz önünde bulundurmasından veya Kâdisîye savaşında olduğu gibi bazı haklı mazeretlerden kaynaklanmıştır. Üsâme'nİn "istihkakımızı eşit şekilde paylaştırmaz" şeklindeki sözünün de doğru olması mümkündür. Zira devlet başkanı veya yetkili kıldığı görevli savaşlarda yararlılık gösterenlere ve halkın maslahatına olan İşler yapanlara başkalarına göre daha fazla pay verebilir. Fakat son sözü ise doğru olması mümkün olmayan acımasız ve ağır bir iftiradır. Çünkü Sa'd'ın karar verirken adil davranmadı-ğmı söyleyerek onun adaletten yoksun bir adam olduğunu iddia etmektedir. Bu da Sa'd'ın dinine yöneiik bir karalamadır. İşte Sa'd bu yüzden Üsâme'ye ikisi dünya ve biri din ile ilgili üç bedduada bulunmuştur.
Burada insanı hayretlere düşüren en dikkat çekici nokta ise Sa'd'ın aşırı derecede öfkelenmesine ve tüm bu iftiralara uğramasına rağmen insafı ve adaleti elden bırakmamasıdır. Sa'd o kızgın halinde bile beddua ederken bir takım şartlar ileri sürmüştür; Eğer yalan söylüyorsa ve bu yalanı söylemeye sürükleyen saik dünyevî bir amaç ise onun ömrünü uzat, fakirliğini çoğalt ve kendisini fitnelere uğrat.
Sa'd İbn Ebû Vakkâs duası makbul bir sahâbî idi. Taberânî, Şa'bî senediyle şöyle bir rivayet nakletmiştir: "Sa'd İbn Ebû Vakkâs'a ne zamandan beri dualarının makbul olduğunu sordular. O da Bedir savaşından beri deyip ekledi; O gün Resûlullah Allah'ım, Sa'd'ın dualarına icabet et' diye dua buyurmuştu."

Hadislerden Çıkarılan Sonuçlar

1. Devlet başkanı, görevlendirmiş olduğu kişileri haklarında şikayet varsa görevinden azledebilir. Hatta yapılan araştırmalar sonucunda söz konusu görevli aleyhine herhangi bir kanıt bulunamasa bile maslahat ve kamu yaran dikkate alınarak görevine son verilebilir.
İmam Mâlik şöyle demiştir: "Sa'd İbn Ebû Vakkâs kendisinden sonra kıyamete kadar gelecek bütün insanların en adili olmasına rağmen Hz. Ömer tarafından görevden alınmıştır."

Öyle anlaşılıyor ki Hz. Ömer'in Sa'd'ı görevden almasının sebebi ortaya çıkabilecek fitneleri ve kargaşaları önlemek düşüncesidir. Nitekim Seyfin naklettiği rivayette Hz. Ömer şöyle demiştir: "Tek düşüncem ortaya çıkabilecek kargaşalar için önceden tedbir almak ve Sa'd gibi değerli bir yöneticiyi korumaktır. Böyle bir düşüncem olmasaydı onun görevine asla son vermezdim."
Hz. Ömer'in Sa'd'ın görevine son vermesiyle ilgili olarak şu değerlendirme de yapılmıştır; Sa'd İbn Ebû Vakkâs, problemli durumlarda görüşüne başvurulacak değerli bir danışman olduğu için Hz. Ömer tarafından özellikle görevden alınmıştır. Hz. Ömer'in amacı onu yanma alarak gerektiğinde kendisinden istifade etmektir.
2. Devlet başkanı tarafından belli görevlere atanan kimseler gerektiğinde sorguya çekilebilir; böylece haklarında İleri sürülen iddiaları cevaplamak için^söz hakkı bulurlar.
3. Şikayet edilen görevliler hakkında halkın neler düşündüğünü anlamak için onların çalıştıkları bölgelere müfettişler gönderilip nabız yoklaması yaptırılabilir.
4. Faziletli ve erdem sahibi görevlilerin soruşturması kısa tutulabilir.
5. Şahitlerin ne kadar güvenilir ve adil olduklarını anlamak için araştırma yapılırken onlara en yakın kimselerin görüşlerine başvurmak gerekir.
6. Makamı ve kadri yüce insanlara künyeleriyle hitap edilebilir.
7. Şikayet edilen kişinin suçsuz olduğuna inanan fakat görevi dolayısıyla bu şikayetlerin nedenini araştırmak durumunda kalan bir kimse (kusura bakma görevimiz olduğu için bu işi yapmak zorundayız gibi ifadelerle) muhatabından özür dileyebilir.
8. Kişinin dînî hayatı ile ilgili eksikliği bulunduğunu söyleyip iftira eden zalim / haksız kimselere beddua edilebilir. Bu beddua onun günaha ve isyana düşmesini istemek anlamında değil, onu cezalandırmak ve zulmüne karşılık vermek anlamında olmalıdır.
9. Gerekli durumlarda insanların tanıklığına başvurmak gerekir. Hatta bir kâfir ile bir müslümanm davasında kâfirin haklı çıkmasına sebep olsa bile bu tanıklığı aramak gereklidir.
10. Dua veya beddua ederken ölçüyü aşmamak ve Allah korkusu ile hareket etmek gerekir.
11. Dört rekath namazların ilk iki rekatı uzunluk bakımından eşit olmalıdır.
Kur'an'm ilk sûresi olan Fâtihatü'l-Kitâb'ı okumayan bir kimsenin namazı olmaz." Burada kasdedilen Fatiha sûresinin kılınmakta olan namaz içinde okunmamasıdır.
Kâdî İyâz şöyle demiştir: "Burada Resûlullah'ın namazı olmaz' şeklindeki sözü, namazın hem kendisinin hem de sıfatlarının olmayacağı I anlamındadır."
İsmâîlî'nin, İmam Buhârî'nin hocalarından Abbâs İbnü'l-Velîd yoluyla Süfyân-ı Sevrî'den aynı senedle naklettiği ancak lafzı farklı olan şu rivayet de bu Igörüşü desteklemektedir: "İçinde Fâtihatü'l-Kitâb okunmayan hiçbir namaz ge-jçer/i olmaz"
Hanefîler'e göre namazda Fatiha sûresinin okunması vaciptir, ancak nama-sıhhat şartı değildir. Çünkü Fatiha sûresinin namazda okunmasının vacip DÎduğunu gösteren delil sünnettir. Sünnetle sabit olan bir hüküm Kur'an'm ifade ìttiği hükme ek (ziyade) bir hüküm getiriyorsa bunun farz olması mümkün de-jîldir. Zira Hanefîler'e göre farz hükmü Kur'an'a ek bir hüküm getiren bir delille sabit olmaz. Buna karşılık namazın ancak kendisiyle tamam olacağı temel un-purlar farzdır. Kur'an'm farz kıldığı hüküm ise "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuun! [50] âyeti gereğince kişinin ezberinde bulunan ve kolayına gelen Kur'an iyetlerini okumasıdır. İşte Fatiha sûresinin okunmasının gerekliliği hadisle sabit jldugu için buna vacib hükmü verilir. Namazda Fatiha sûresini okumayan bir [imse günahkâr olur, ama namazı geçerlidir.
Alimlerin çoğuna göre Fatiha sûresi namazda mutlaka okunmalıdır, namaz olmaz. Onlar bu görüşlerinin delili olarak namazı doğru kılamayan ıhâbîye Resûlullah'ın Kur'an okumasını emrettikten sonra lamaztnm geri kalan kısmında da bu söylediklerimin tamamını aynen yap!" lemesini gösterirler. Ahmed İbn Hanbel ile İbn Hibbân'm naklettiği rivayette ise lesûlullah'm bu sözü şu lafızlarla zikredilmiştir: "Sonra namain bütün rekatlarında bu söylediklerimi aynen yap!" Belki de İmam Buhârî'nin bade hadisinin ardından bu rivayete yer vermesinin sebebi budur; o bu İnce ktayı düşünerek bu rivayeti nakletmiş olabilir. Hatta imam ister açıktan oku-m ister içinden okusun cemaatin Fatiha sûresini okumasının farz olduğunu jstermek için bu rivayete yer verdiğini de düşünebiliriz. Cemaatin her du-|mda Fatiha sûresini okuması gerekir. Çünkü gerçekte namaz cemaatin kıldığı ımazdır. Bu yüzden kıraat olmadığı zaman namaz da olmaz. Bu genel hüküm vazgeçebilmemiz için cemaatin namazının Fatiha sûresi okunmadan da geçerli olacağını gösteren tahsis edici bir delil bulunmalıdır. Ancak bu durumda tahsis eden delil esas alınabilir.

96. Öğle Namazında Kıraat (Kuran Okumak)

759- Abdullah İbn Ebû Katâde babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah öğle namazının ilk iki rekatında Fatiha sûresi ile birer sûre okurdu. Bu rekatlardan ilkini uzun tutar ikincisini ise kisaltirdı. Bazen okuduğu âyetleri cemaate duyuracak kadar sesli okuduğu da olurdu. İkindi namazında da Fatiha sûresi ile iki sûre okurdu. Sabah namazının ilk rekatını uzun tutar, ikinci rekatını ise kısaltrdı.[51]
760- Ebû Ma'mer şöyle demiştir:
"Habbâb'a, 'Resûlullah öğle ve ikindi namazlarında Kur'an) okur muydu?' diye sorduğumuzda bize 'Evet' diye cevap vermişti. Biz 'eki siz O'nun okuduğunu nasıl anlıyordunuz?' diye tekrar sorunca şöyle de-ıişti: 'Sakalının oynayıp durmasından anhyorduk."

Açıklama

İlk rivayette geçen öğle namazı ifadesi namaza verilecek İsmin ilgili olduğu jakitle bağlantılı olabileceğini gösterir.
Resûlullah'm iki sûre okuması, İmam Nevevî'nin söylediği ibi, namazda uzun bir sûreden bir bölüm okumaktansa tam bir sûre okumanın Jaha faziletli olduğunu göstermektedir.
"Rekatlardan ilkini uzun tutar ikincisini ise kısaltırdı" ifadesine göre ilk rekatı imci rekattan daha uzun tutmak müstehaptır. Bu konu 110. bâb başlığı altında |aha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.
Bazı âlimler "bazen okuduğu âyetleri cemaate duyuracak kadar sesli oku-\uğu da olurdu" ifadesine dayanarak kıraatin içten okunması gereken namaz-ırda Kur'an'ı açıktan okumanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla kirâa-kı gizli olması gereken namazlarda açıktan okumak sehiv secdesi gerektirmez, (anefîlerin görüşü ise bu durumda sehiv secdesi gerekeceği yönündedir.
Bu hadis kıraatin içten okunması gerektiği namazlarda gizli okumanın na-ıazm sıhhat şartı olduğunu söyleyenlerin görüşünü çürütmektedir. Zîra bu riva-îtte bazen kelimesi geçmektedir. Bu da ResûluİIah'ın zaman iman bunu terk ettiğini göstermektedir.

97. İkindi Namazında Kıraat (Kuran Okumak)

761- Umâre İbn Umeyr'in naklettiğine göre Ebû Ma'mer şöyle demiştir:
"Habbâb İbn Eret'e 'Resûlullah öğle ve ikindi namazlarında (Kur'an) okur muydu?' diye sorduğumda bana 'Evet' diye cevap vermişti. Ben 'Peki siz O'nun okuduğunu nasıl anlıyordunuz?' diye tekrar sorunca şöyle demişti: Sakalının oynayıp durmasından anhyorduk."
762- Abdullah İbn Ebû Katâde babasının şöyle dediğini nakletmİştir:
"Resûlullah «palları.; aieyiû w sdi«r., öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekatında Fatiha sûresi ile birer sûre okurdu. Bazen okuduğu âyetleri bize duyuracak kadar sesli okuduğu da olurdu."

98. Akşam Namazında Kıraat (Kuran Okumak)

763- Abdullah İbn Abbâs'm naklettiğine göre Ümmü'1-Fadl birgün İbn Abbas'ı Mürselât sûresini okurken işitmiş ve şöyle demiştir:
"Evlâdım, Allah'a yemin ederim ki sen bu sûreyi okuyunca bana Resûlullah'ı hatırlattın. Benim O'ndan işittiğim son sûre buydu. Mürselât sûresini akşam namazında okumuştu.[52]
764- Mervân İbnü'l-Hakem şöyle demiştir:
"Bir defasında Zeyd İbn Sabit bana şöyle demişti; Sen niye böyle davranıyorsun anlamıyorum; akşam namazında niçin kısa sûreler okuyorsun ki! Ben Resûlullah'm akşam namazlarında en uzun iki sûrenin uzun olanını okuduğunu işittim."

Açıklama

Bundan önceki iki bâb başlığı altında nakledilen rivayetler öğle ve ikindi namazlarında kıraatin bulunduğunu göstermek amacı taşıyordu. Burada ise akşam namazı zaten cehrî/kiraati açıktan olan bir namaz olduğu için kıraatin varlığını ispatlamaya yönelik değil, kıraatin miktarını açıklamaya yönelik rivayetler zikredilmiştir.
Ümmü'1-Fadl, Abdullah İbn Abbas'ın annesidir.
Mervân o zaman Medine valisi idi ve Muaviye tarafından görevlendirilmişti.
Ebû Davud'un naklettiği rivayette Mervân; "En uzun iki sûrenin uzun olanı hangisidir?" dîye sormuş Zeyd de; "Araf süresidir diye cevap vermiştir.
Bu iki hadise dayanılarak akşam namazı vaktinin biraz uzayabileceği çıkarılmış ve mufassal sûreler dışındaki sûrelerin akşam namazlarında ojoiımasının müstehap olduğu söylenmiştir.

99. Akşam Namazında Kıraatin Açıktan Oluşu

765- Muhammed İbn Cübeyr İbn Mut'im babasının şöyle dediğini naklettir:
"Resûlullah'ın akşam namazında Tûr sûresini okuduğunu işittim.[53]

Açıklama

İmam Tirmizî şöyle demiştir: "İmam Mâlik'in akşam namazında et-Tûr ye el-Mürselât gibi uzun sûrelerin okunmasını mekruh gördüğü nakledilmiştir." İmam ise akşam namazında uzun sûreler okumayı mekruh görmediğini aksine bunun müstehap olduğunu belirtmiştir. Beğavî Şerhü's-Sünne'de İmam Şafiî'nin görüşünü bu şekilde nakletmiştir. Fakat Şafiî mezhebinde meşhur olan görüş bunun mekruh olmadığı gibi müstehap da olmadığı yönündedir. İmam Mâlik'in bu konudaki delili Medineliler'in uygulaması ile başka delillerdir.
İbn Dakîkü'I-îyd şöyle demiştir: "Öteden beri süregelen uygulama sabah namazlarında kıraatin uzun tutulması, buna karşılık akşam namazlarında kısal-tılmasıdır. Bize göre doğru olan görüş şudur: Resûlullah'ın bu konuda ne şekilde hareket ettiğini ortaya koyan sahih rivayetlere dayanmak ve O'nun devamlı surette uyguladığı sabit olan hususlara tutunmak müstehaptır. Fakat devamlı surette uyguladığı sabit değilse bile uzun sûre okumak mekruh olmaz.
Mufassal sûrelerin Kur'ân'ın sonuna kadar devam ettiği konusunda görüş birliği bulunmasına rağmen hangi sûre İle başladığı konusunda âlimler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İmam Nevevî'nin zikrettiği gibi tercih edilen görüşe göre mufassal sûreler Hucurât sûresi ile başlar.[54]

100. Yatsı Namazında Kıraatin Açıktan Oluşu

766- Ebû Râfi'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Ebû Hüreyre'nin arkasında bir gün yatsı namazını kılmıştım. Namazda İnşikâk sûresini okuyup secde etmişti. Kendisine niçin secde ettiği sorduğumda şöyle dedi; Ben Resûlullah'ın arkasında namaz kılarken o, bu sûreyi okuduğunda secde ettim ve ölüp O'na kavuşacağım güne kadar hiç vazgeçmeden bu sûreyi okuduğum her seferde secde edeceğim.[55]
767- Adiyy, Berâ İbn Âzib'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah bir yolculuğa çıkmıştı. Yolcu iken kıldırdığı yatsı namazının bir rekatında et-Tîn sûresini okumuştu.[56]

101. Yatsı Namazında Secde Gerektiren Bir Âyetin Okunması

768- Bekir İbn Ebû Râfi'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Ebû Hureyre'nin arkasında bir gün yatsı namazını kılmıştım. Namazda İnşİ-kâk sûresini okuyup secde etmişti. Kendisine niçin secde ettiği sorduğumda şöyle dedi; Ben Resûlullah'm arkasında namaz kılarken o, bu sûreyi okuduğunda secde ettim ve ölüp O'na kavuşacağım güne kadar hiç vazgeçmeden bu sûreyi okuduğum her seferde secde edeceğim."

102. Yatsı Namazında Kıraat

769- Berâ İbn Âzib'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah'm bir yatsı namazında et-Tîn sûresini okuduğunu duymuştum. Ben O'ndan daha tatlı ve güzel sesli birisini işitmediğim gibi O'nun gibi güzel okuyanını da duymadım."

103. Namazın İlk İki Rekatını Uzun Son İki Rekatını İse Kısa Tutmak

770- Ebû Avn, CâbİR İbn Semure'nin şöyle dediğini duymuştur:
"Hz. Ömer Sa'd'a şöyle demişti; Namaz da dahil olmak üzere her konuda hakkında şikayette bulundular. Bunun üzerine Sa'd şu cevabı verdi; Ben namazların ilk iki rekatını uzun son iki rekatını ise kısa tutuyorum. Ben Resûlullah'a uyarak onun kıldırdığı namazı kıldırdıktan sonra onların ne söyledikleri hiç umurumda bile olmaz! Hz. Ömer onun bu cevabına şöyle mukabelede bulundu: Doğru söylüyorsun, zaten biz de senin söylediğin gibi davrandığını düşünüyorduk."

104. Sabah Namazında Kıraat

Ümmü Seleme bu konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: "Resûlullah (sabah namazında) et-Tûr sûresini okumuştu."
771- Seyyar İbn Selâme'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Babamla birlikte Ebû Berze el-Eslemî'nin yanına gitmiştik. Ona namazların vakitleri hakkında bir soru sorduk. Bize şöyle cevap verdi: Resûlullah saiiaiiaraj ve seitrp öğle namazını güneş tepe noktasından zevale doğru meyledince kılardı. İkindi namazının vakti ise, öğle namazından sonra bir kimsenin Medine'nin en uzak mahallesine gidip geri dönüşüne rastlardı ve bu sırada güneş hala sıcaklığı hissedilecek kadar canlı olurdu. - Râvî şöyle demiştir; Akşam namazının vaktiyle ilgili olarak Ebû Berze'nin ne söylediğini unuttum - Yatsı namazı konusunda ise biraz esnek davranır ve gecenin ilk üçte birlik vaktine kadar bunu geciktirebilirdi. Ancak yatsı namazından önce uyumayı ve namazdan sonra da sohbete dalıp konuşmayı hoş karşılamazdı. Sabah namazını kıldırıp bitirdiğinde ise cemaatte bulunanlar yanmdakini tanıyacak kadar aydınlık olurdu. Sabah namazının her iki rekatında veya rekatlarından birinde 60 - 100 âyet arasında Kur'an okurdu."
772- Ebu Hureyre şöyle demiştir:
"Namazların tamamında Kur'an okunur. Resûlullah'ın bize duyuracak şekilde açıktan okuduğu namazlarda biz de size duyuracak şekilde açıktan okuyoruz; bize duyurmayacak şekilde içinden okuduğu namazlarda ise biz de size duyurmayacak şekilde içimizden okuyoruz. Şayet namaz kılarken Fatiha sûresini okumakla yetinip daha fazlasını okumazsan namazın geçerli olur. Bununla birlikte Fatiha sûresine ek olarak Kur'an'dan bazı âyetler okuman daha hayırlıdır."

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Bu rivayet namazda Fatiha sûresini okumayan kimselerin namazının geçerli olmayacağını gösterir. Bu yönüyle söz konusu rivayet daha önce zikredilen Ubâde hadisinin bir şahididir.
2. Fatiha sûresi ile birlikte bir başka sûre veya bazı âyetler okumak müstehaptır. Alimlerin çoğuna göre sabah namazı, Cuma namazı ve diğer namazların ilk iki rekatları hakkındaki hüküm budur.
Osman İbn Ebi'l-As gibi bazı sahâbîlerden Fatiha'yı okumanın gerekli olduğu görüşü de nakledilmiştir. Bazı Hanefîler'in, Mâlikîler'den İbn

Kinâne'nin ve Ferrâ'mn eş-Şerhu's-sağîr adlı eserde naklettiği bir rivayete göre Ahmed İbn Hanbel'in görüşü de bu doğrultudadır.
Namazlann bütün rekatlarında Fatiha sûresi ile birlikte Kur'an'dan bazı âyetler veya sûre okumak müstehaptır diyen bir görüş de vardır. Ebû Hureyre hadisinin zahiri de bunu göstermektedir. Her şeyin en doğrusun sadece Allah bilir.

105. Sabah Namazında Kıraatin Açıktan Olması

Ümmü Seleme şöyle demiştir: "Resûlullah saiiaüh» ateyhi ve seiiem namaz kıldırırken cemaatin arkasına durmuştum. O sırada et-Tûr sûresini okuyordu:"
773- İbn Abbas şöyle demiştir:
"Resûlullah ashabından bir kısmı ile birlikte Ukaz çarşısına doğru yola çıkmıştı. O sırada cinlerin gökten haber almaları engellenmiş ve yakıcı -ateş saçan yıldızlarla kovalanmalardı. Bunun üzerine cinler kendi arkadaşlarının yanma dönmek zorunda kalmışlardı. Arkadaşları onlara 'Ne oldu size, ne bu haliniz?' diye sorunca onlar; Gökten haber almamız engellendi ve yakıcı -ateş saçan yıldızlarla kovalandık, dediler. Diğer cinler şöyle dediler; 'Sizin gökten haber almanızı engelleyen çok önemli bir olay meydana gelmiş olmalı öyleyse... Derhal yeryüzünün doğusunu ve batısını didik didik tarayın ve sizin gökten haber almanızı engelleyen neymiş araştırın!' Tihâme tarafına giden cinler en-Nah!e denen bölgeye geldiklerinde Ukâz'a doğru gitmek üzere yola çıkan Resûlullah'm ashabına sabah namazını kıldırdığını gördüler. Namazda Resûlullah'm okuduğu Kur'an'ı işitince; Allah'a yemin olsun ki, sizin gökten haber almamızı engelleyen budur' dediler. Sonra arkadaşlarının yanma dönüp şöyle dediler; 'Ey kavmimiz' 'Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik de ona iman ettik. Artık kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız. [57] Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk Resûlullah'a 'Resulüm de ki; cinlerden bir topluluğun benim okuduğum Kur'an'ı dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolundu.[58] âyetlerini vahyetti. Cenâb-ı Hakk'ın Resûlü'ne vahyettiğı cinlerin işte bu sözü idi.[59]
774- İbn Abbas şöyle demiştir:
"Resûlullah kendisine hangi namazlarda (açıktan) okuması emredilmişse o namazlarda (açıktan) okumuş, içinden okuması emredilen namazlarda da İçinden okumuştur. 'Senin Rabbin asla unutkan değildir [60] 'Andoîsun ki, ResûluUarita sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için güzel bir örnek vardır.[61]

106. Bir Rekatta İki Sûreyi Birlikte Okumak, Sûrelerin Sonunu Okumak, Okuduğu Sûreden Önceki Sûreyi Okumak, Sûrenin Baş Kısmını Okumak

Abdullah İbnü's-Sâib'in şöyle dediği söylenmiştir: "Resûlullah sabah namazında Müminûn sûresini okuyordu. Musa ile Harun'un veya isa'nın zikredildiği kısma gelince kendisini öksürük tuttu ve bunun üzerine rükû'a gitti."
Hz. Ömer kıldırdığı bir namazın ilk rekatında Bakara suresinden yüz yirmi âyet ve ikinci rekatında el-Mesânî [62] denilen sûrelerden bir sûre okumuştu.
Ahnef bir namazın ilk rekatında Kehf sûresini ikinci rekatında ise Yûsuf veya Yûnus sûresini okumuştu. Anlatıldığına göre Ahnef bu iki sûrenin okunduğu bir sabah namazını Hz. Ömer ile birlikte kılmıştır.
İbn Mesûd kıldırdığı bir namazın ilk rekatında Enfâl sûresinden kırk âyet, ikinci rekatında ise mufassal sûrelerden bir sûre okumuştur.
Katâde iki rekatta tek bir sûre okuyan veya iki rek'atta da aynı sûreyi okuyan kişilerle ilgili olarak şöyle demiştir: "Bunun hiçbir sakıncası olmaz, hepsi Allah'ın kitabıdır."
774- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Ensar'dan bir zat bize Kubâ mescidinde namaz kıldinrdi. Kıraatin açıktan olduğu her namazda Fatiha sûresinden sonra okuduğu sûrelerden önce muhakkak İhİâs sûresini sonuna kadar okur ve ondan sonra okuyacağı asıl sûreyi okurdu. Bunu namazların her rekatında yapardı. Bunun üzerine cemaatte bulunanlar onun niçin bu şekilde davrandığını öğrenmek için onunla konuşmaya karar verdiler ve aralarında şöyle bir konuşma geçti;
Sen her zaman İhlas sûresi ile namaza başlıyorsun, sonra da bunun yeterli olmadığını düşünerek başka bir sûre okuyorsun. Bu durumda ya sadece Ihlas sûresini okumalısın ya da bunu okumaktan vazgeçip başka bir sûre okumakla yetinmelisin.
Bunu asla terk etmem. Eğer size bu şekilde imamlık etmemden hoşnut iseniz ve buna devam etmemi istiyorsanız ne âlâ, ama bu durumdan hoşnut değilseniz size imamlık yapmaktan vazgeçebilirim.
Cemaat İse onu aralarındaki en faziletli insan olarak gördükleri ve başkasının imamlık yapmasına razı olmadıkları için bir şey söylemediler. Bir defasında Resûlullah onların yanma vardığında durumu zât-ı âlîlerine arz ettiler. Bunun üzerine Resûlullah zâta, 'Seni namaz kıldırmakta olduğun cemaatin sözünü tutmamaya ve kıldırdığın her rekatta İhlâs sûresini okumaya seuk eden düşünce nedir?' diye sordu. Adamcağız şu cevabı verdi: 'Ey Allah'ın Resulü ben bu sûreyi pek çok seviyorum!' Bunu duyan Resûlullah 'Senin ihlas sûresine olan sevgin seni cennete soktu bile' diye mukabelede bulundu."
775- Ebû Vâil şöyle demiştir:
"Bir adam Abdullah İbn Mesûd'a gelip 'Bu gece ben mufassal sûrelerin tamamını bir rekatta okudum' demişti. Bunun üzerine İbn Mesûd ona; Öyleyse şiir okur gibi acele acele okudun! Ben Resûlullah'm birbirine benzer âyet ve sûrelerden hangilerini bir araya getirdiğini biliyorum' demiş ve her rekatta ikisi okunacak yirmi tane mufassal sûre ile Hâ-mîmle başlayan iki sûre saymıştır.[63]

Açıklama

imam Buhârî'nin bir rekatta iki sûreyi birlikte okumak, sûrelerin sonunu okumak, okuduğu sûreden önceki sûreyi okumak, sûrenin baş kısmını okumak şeklinde kullandığı bâb başlığında dört ayrı konu ele alınmaktadır:
Bir rekatta iki sûrenin okunması konusu İbn Mesûd ile Enes hadislerinde rahatlıkla anlaşılabilmektedir.
Sûrelerin sonunu okumak ise sûrelerin baş kısmını okumak kapsamında değerlendirilmiştir. Zira her iki durumda da sûrenin bir kısmı okunmaktadır. Bununla birlikte Hz. Ömer'in kıldırdığı bir namazın ilk rekatında Bakara sûresinden yüz yirmi âyet okuduğunu belirten rivayet ile Katâde'nin 'bunun hiçbir sakıncası olmaz, hepsi Allah'ın kitabıdır' şeklindeki görüşü sûrelerin son kısmının okunabileceğini gösteren deliller olabilir.
Kur'ân'm sûre sıralamasına riayet etmeksizin okunmuş olan sûreden önceki sûreyi okumak Enes hadisi ile Ahnefin Hz. Ömer'den naklettiği rivayetten çıkarılmış bir sonuçtur.
Sûrenin baş kısmını okumak konusuna ise Abdullah İbnü's-Sâib ile Abdullah îbn Mesûd hadisleri işaret etmektedir.
İmam Nevevî şöyle demiştir: "Bu hadis, namazda okunmakta olan sûrenin kesilebileceğini ve sûrenin sadece bir kısmının okunabileceğini göstermektedir. Fakat İmam Mâlik bunun mekruh olduğu görüşündedir."
İmam Nevevî daha sonra şu açıklamalara yer vermiştir. "İmam Mâlik'in mekruh gördüğü durum bilinçli olarak ve herhangi bir zorunluluk bulunmadığı halde sûrenin bir kısmını okumakla yetinmektir. Bunun mekruh olduğunu söyleyenler Resûlullah'm öksürük tuttuğu için zorunlu olarak sûreyi kesmek durumunda kaldığını ileri sürmüşler ve görüşlerini bu şekilde güçlendirmişlerdir. Fakat herhangi bir hususa mekruh hükmünü verebilmek için bir delilin sabit olması gerekir. Haddizatında bunun mekruh olduğunu değil, caiz olduğunu gösteren pek çok delil bulunmaktadır. Abdürrerzzâk'm sahih bir sened ile naklettiğine göre Hz. Ebû Bekir ashâb-ı kirama kıldırdığı bir sabah namazında Bakara sûresini okumuş ve İki rekatta bu sûrenin tamamını bitirmiştir. Ashâb-ı kiramın bu konuda aksi g,örüş beyan etmemesi onların görüş birliği içinde olduğunu (icma) gösterir.
Dârekutnî'nin sağlam (kavî) bir senedle naklettiğine göre Abdullah İbn Ab-bas kıldırdığı bir namazın her rekatında Fatiha sûresi İle birlikte Bakara sûresinden birer âyet okumuştur.
"Resûlullah'ı ve seiiem öksürük tuttu." Resûlullah'm öksürüğe tutulmasına rağmen namazı bozmaması öksürüğün namazı bozmayacağını göstermektedir. Ayrıca öksürük ve benzeri sebeplerle Kur'an okumayı kesip rükûya gitmek, bu şekilde kıraate devam etmekten daha iyidir. Hatta kıraati uzatmanın müstehap olduğu yerlerde kişiyi Öksürük veya gıcık tutarsa okumayı kesip rükûya gitmesi daha evlâdır.
Her rekatta zamm-ı sûreden önce ihlas sûresini okuyan sahâbî İle cemaatin konuşmak istemesinin sebebi anlaşıldığı kadarıyla şuydu; Onlar, bu sahâbînin Resûlullah'tan gördükleri ve öğrendikleri namazdan farklı bir namaz kıldırdığını görmüşlerdi.

"Her rekatta İhlas sûresini okuyan sahâbî dışında birisinin imam olmasını istememeleri rivayette belirtildiği gibi onun aralarındaki en faziletli insan olduğunu bilmelerinden kaynaklanmış olabileceği gibi Resûlullah'm onu imam olarak tayin etmiş olmasından da kaynaklanabilir.
Nâsirüddin İbnü'l-MüneyyİR bu rivayete dayanarak şöyle demiştir: "Bir kimse Kur'an'dan hoşuna giden ve kendisini cezbeden kısımları özellikle seçebilir ve bunları çokça tekrar edebilir. Bu durum Kur'ân'ın diğer kısımlarını terk edip kenarda bırakmak anlamına gelmez."
"Mufassal sûreleri okudum" ifadesinde geçen mufassal (ayırılmış) sûreler tabiri Kâf sûresinden başlayıp Kur'ân'ın sonuna kadar olan sûreleri kapsamına alır. Bu sûrelere mufassal denmesinin sebebi, sûrelerin sik sık besmele ile birbirinden ayırılmış olmasıdır.
Abdullah Ibn Mesûd'un kendisine gelen kişiye "Öyleyse şiir okur gibi acele acele okudun!" demesi Kur'an okurken çok aceleci bir şekilde hareket etmenin uygun olmadığını ve hoş karşılanmadığını göstermektedir. Çünkü bu durum Kur'an okumanın ruhuna aykırıdır. Zira Kur'an okumaktan maksat, okunan âyetlerin anlamını düşünmek ve bunlardan dersler çıkarmaktır. Haddizatında anlamını düşünmeden Kur'an okunmuş olsa bile namazın geçerli olacağı konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Fakat düşünerek, tefekkür ederek Kur'an okumanın mükâfatı ve ecri daha büyük olur.
Bu rivayete göre sonradan kılman rekat, önce kılınan rekata göre daha uzun olabilir.

107. Son İki Rekatta Fatiha Sûresini Okumak

776- Abullah İbn Ebû Katâde babasının şöyle dediğini nakletmişür:
"Resûlullah öğle namazının ilk iki rekatında Fatiha sûresi ile birlikte birer sûre daha okurdu. Son iki rekatta ise sadece Fatiha sûresini okurdu ve okuduğu âyetleri bize duyururdu. İlk rekatları ikinci rekatlara göre daha uzun tutardı, ikindi ve sabah namazlarında da aynısını yapardı."

108. Öğle Ve İkindi Namazlarında Gizli Okumak

111- Ebû Ma'mer şöyle demiştir:
"Habbâb'a, Resûlullah saiiaiishı. öğle ve ikindi namazlarında (Kur'an) okur muydu?' diye sorduğumda bize Evet' diye cevap vermişti. Biz 'Peki siz O'nun okuduğunu nasıl arılıyordunuz?' diye tekrar sorunca şöyle demişti: Sakalının oynayıp durmasından anlardık."

109. İmamın Okuduğu Ayeti Cemaate Duyurması

778- Abullah İbn Ebû Katâde babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekatında Fatiha sûresi ile birlikte birer sûre daha okur ve bazen okuduğu âyetleri bize duyururdu. İlk rekatları da daha uzun tutardı."

110. İlk Rekatı Daha Uzun Tutmak

779- Abdullah İbn Ebû Katâde babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah öğle namazlarının ilk iki rekatını uzun tutar, ikinci rekatını da kısaltırdı. Sabah namazlarını da aynı şekilde kıldınrdı."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu bâb/konu başlığı bütün namazların ilk rekatlarının uzatılması gerektiğini vurgulamaktadır.
Beyhakî bu konuyla ilgili olarak nakledilen rivayetlerin tamamını bir arada değerlendirerek şöyle der: "Namaz kıldırmakta olan bir kimse birisini bekliyorsa ilk rekatı uzatsın. Aksi takdirde ilk iki rekatın aynı uzunlukta olmasına dikkat etsin."
Abdürrezzâk buna benzer bir görüşü İbn Cüreyc yoluyla Atâ'dan nakletmiştir. Bu rivayete göre Atâ şöyle demiştir: "Cemaatin çoğalması maksadıyla imamın kıldırmakta olduğu her namazın ilk rekatını uzatması bana göre güzel bir davranıştır. Fakat ben tek başıma namaz kıldığım zaman ilk iki rekatın birbirine eşit olması için çalışırım."
Bazı âlimlere göre sabah namazının ilk rekatını her zaman için uzun tutmak müstehaptır. Fakat sabah namazı dışındaki namazlarda imam vakit girer girmez namaza başlamışsa ve birinci rekatı uzattığı takdirde cemaatin çoğalacağını düşünüyorsa okumasını uzun tutmasında herhangi bir sakınca yoktur; cemaatin artacağına dair bir kanaati yoksa uzatmaz.
Sabah namazının ilk rekatının niçin uzun tutulduğunu açıklarken âlimler şu inceliğe işaret etmişlerdir: "Sabah namazı uykudan ve vücût dinlendikten sonra kılman bir namazdır. Bu vakitte kişinin dili ve kulağı kalbiyle tam bir uyum halindedir. Çünkü kişi iyice dinlenmiştir ve gönlünde herhangi bir dünyevi dü-ŞÜnce yoktur, zihni tamamen boştur; ne yapılacak işleri düşünür ne de dünyevî meşgalelere takılır. Mutlak ilim sadece Allah katındadır."

111. İmamın Açıktan Âmîn Demesi

Atâ şöyle demiştir: "Âmîn demek bir duadır. Abdullah İbnü'z-Zübeyr namaz kıldırdığında hem kendisi hem de cemaat 'Âmîn' derdi. Hatta yükselen ses mescidde yankılanırdı. Ebû Hureyre namaz kıldıran imama: 'Benden önce hareket edip de beni seninle birlikte Âmîn demekten mahrum bırakma!' derdi."
Nâfi' şöyle demiştir: "Abdullah İbn Ömer 'Âmîn' demeyi terk etmezdi ve cemaati de bunu söylemeye teşvik ederdi. Ben ondan Âmîn' demenin çok hayırlı olduğuyla ilgili pek çok söz işittim."
780- Ebû Hureyre Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nak-etmiştir:
"İmam 'Amîn' dediği zaman siz de 'Âmîn' deyin. Zira meleklerle aynı anda 'Amîn' demeye muvaffak olan bir kimsenin geçmiş günahları bağışlanır."
İbn Şihâb şöyle demiştir:" Resûlullah Âmîn' derdi.[64]

Açıklama

imamın açıktan âmîn demesi Fatiha sûresini okuduktan sonra olur. Âmîn iemek âlimlerin çoğunluğuna göre Allah'ım, dualarımıza icabet et, dualarımızı abul buyur" anlamına gelir.
Abdürrezzâk, Atâ'nın sözünü İbn Cüreyc yoluyla mevsûl olarak nakîetmişiir: İbn Cüreyc, Atâ'ya "İbnü'z-Zübeyr duadan veya Kur'an okuduktan sonra âmîn der miydi?" diye sorunca Atâ şu cevabı vermiştir: "Evet, hem kendisi hem de arkasında namaz kılmakta olan cemaat âmîn derdi. Hatta yükselen ses mescidde yankılanırdı. Âmîn demek bir duadır. Zaten Ebû Hüreyre mescide girdiğinde imam namaza başlamış olursa ona seslenip şöyle derdi; "Benden önce hareket edip de beni seninle birlikte Âmîn demekten mahrum bırakma!"
Ebû Hureyre'nİn "Benden Önce hareket edip de beni seninle birlikte Âmîn demekten mahrum bırakma!" şeklindeki sözü onun namazda iken imamla birlikte âmîn demek istediğini göstermektedir. Beyhakî'nin Ebû Hüreyre ile ilgili olarak Hammâd, Sabit, Ebû Rafı' senediyle naklettiği başka bir rivayet de şöyledir; "Ebû Hüreyre Mervân için müezzinlik yapardı. Ancak Mervân'a 'Benim safa katıldığımı anlayıncaya kadar bekle ve Fatiha sûresinin son kelimesini benden önce söyleme' diye bir şart ileri sürmüştü." Anlaşıldığı kadarıyla Ebû Hüreyre kamet getirmek ve safları düzeltmekle meşgul olurken Mervan hemen namaza başlıyordu. Ebû Hureyre de meşgul olduğu bu İşleri bitiremediği için Mervân'a âmîn derken yetişemiyordu. İşte bu yüzden bir daha böyle davranmaması için uyarmıştı
İbn Ömer'in âmîn demenin hayırlı olduğunu ifade etmesi bu davranışın çok faziletli ve sevabı bol bir amel olduğunu göstermektedir. Beyhakî'nin naklettiği şu rivayet de buna işaret etmektedir: "Abdullah İbn Ömer insanlar âmîn dediği vakit onlarla birlikte âmîn derdi. O, bunun sünnet olduğu görüşünde idi." İbn Ömer'den nakledilen rivayet İle başlık arasındaki İlişki hakkında şu açıklama yapılmıştır; Abdullah İbn Ömer Fatiha sûresini bitirdiği zaman âmîn derdi. Bu açıklama onun gerek imam iken gerek cemaat arasında iken aynı şekilde davrandığını gösterdiği için daha genel bir anlam ifade etmektedir. Bu rivayete dayanılarak İmamın âmîn demesinin meşru olduğu söylenmiştir.
Resûlullah'ın İmam âmîn dediği zaman siz de âmîn deyin" şeklindeki emri, cemaatin İmamdan sonra âmîn demesi gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü Resûlullah Miiaiiâhy buyurmuştur ve buradaki fa harfi cümleye peşinden, peşisıra anlamı verir. Fakat daha önce işaret ettiğimiz gibi

hadislerin birlikte değerlendirilmesi neticesinde ulaşılan sonuç cemaatin imamla birlikte âmîn demesidir ve âlimlerin çoğunluğunun görüşü bu doğrultudadır.
Ebû Muhammed el-Cüveynî şöyle demiştir: "Âmîn demek dışında cemaatin imamla birlikte hareket etmesi müstehap olan başka hiçbir şey yoktur."
Âlimlerin çoğunluğuna göre Resûlullah'm bu emri nedb eder. İbn Bezîze, bazı ilim adamlarının hadisin zahir anlamına bakarak imîn demenin mutlaka gerekli olduğunu söylediklerini nakletmiş ve şöyle de-ıiştir. "Zahirîlere göre âmîn demek namaz kılan herkese farzdır,"
Şâfiîler'in çoğunluğuna göre hadiste âmîn demek mutlak olarak emredildiği ;in cemaat Fatiha sûresini okumakla meşgul bulunsa bile imam âmîn dediği iman onunla birlikte âmîn der. Fakat bu hükmün ayrıntısında görüş ayrılıkları lulunmaktadır. Görüş ayrılıklarına sebep olan soru şudur: Kişi Fatiha sûresini jitirmeden imam âmîn dediği anda onunla birlikte âmîn derse, sûreyi arada |ka bir şey söylemeden okuma görevi kesilmiş olur mu? Konuyla ilgili iki farklı üsten daha doğru olanı okumanın kesilmeyeceği İle ilgili kanaattir. Çünkü îîn demekle ilgili emir, namazın daha güzel olması içindir. Halbuki hapşırınca Ihamdülillah demek gibi namaz ile ilişkili olmayan hususlar bundan farklıdır ve reyi arada başka bir şey söylemeden okumak görevini keser.[65] Her şeyin enğrusunu sadece Allah bilir.
"Meleklerle aynı anda âmîn demek" ifadesi Hİbbân gibi âlimlerin benimsediği görüşün aksine, meleklerle aynı zaman (imi İçinde aynı sözü söylemektir. İbn Hibbân ve onun çizgisinde olan âlimler bunu meleklerin huşu ve ihlâsma ortak olmak şeklinde anlamışlardır. Nitekim Hibbân bu hadisi zikrettikten sonra, burada kişinin kendisini beğenmeksizin îleklerin ihlâsma ortak olması kasdedilmîştir, demiştir. Başka âlimler de İbn bân'ın bu görüşüne meylederek temel bir takım erdemlere işaret etmişlerdir. |zı âlimlere göre meleklerin âmîn demesi, müminler için af ve mağfiret dilekleri anlamındadır.
Ibnül-Müneyyir şöyle demiştir: "Meleklerle aynı anda, aynı sözü söyleme /reti içinde olmak tercih edilen görüştür. Çünkü bu durumda cemaat âmîn görevini yeri geldiğinde îfa edebilmek için tam bir uyanıklık ve konsant-;on içinde bekler. Meleklerin bu görevi ihmal etmeleri düşünülemez. Zira lieklerde gaflet diye bir özellik yoktur. İşte onlarla aynı anda âmîn demeye Jvaffak olan kimseler gerçekten uyanık ve diri bir bilinçle namaz kılanlardır."
Bu hadisin zahirî ifadesine baktığımızda bütün meleklerin kasdedildiği sofu çıkar. Ancak öyle anlaşılıyor ki hadis-i şerifte söz konusu namaza katılan yüzündeki veya gökyüzündeki melekler kasdedilmistir.
Geçmiş günahları bağışlanır" ifadesinin zahirî anlamı geçmiş günahların tamamının bağışlandığını göstermektedir. Fakat âlimlere göre burada kasdedilen küçük günahlardır.
Bu hadis-i şerif, "Namazda âmîn demek namazı bozar. Çünkü bu söz Kur'an'dan bir parça olmadığı gibi, bir zikrin belli bir bölümü de değildir " diyen Şiî İmâmiyye mezhebinin görüşünün yanlış olduğunu gösteren bir delildir.
Bu hadis, imamlığın çok faziletli ve önemli bir görev olduğunu göstermektedir. Çünkü imamın âmîn demesi zaman ve söz olarak meleklerin âmîn demesine denk düşmektedir. Zaten bu yüzen cemaatin imamla birlikte âmîn demesi ge1-rekmiştir. Hadisin zahir ifadesine baktığımız zaman, cemaatin imam âmîn dediği zaman ona uyması emredilmiştir; dolayısıyla imam âmîn demeyi ihmal ederse cemaatin de âmîn dememesi gerekecektir. Şâfiîler'den bazı âlimler bu görüştedir. ez-Zehâir müellifinin açıkça ifade ettiği görüş bu olduğu gibi Râfiî'nin sözlerinden anlaşılan hüküm de bu yöndedir. İrnam Nevevî ise Şâfiîler'in ittifakla kabul ettiği görüşün bunun tam aksi istikamette olduğunu iddia etmiştir. İmam Şafiî'nin el-Ümm adlı eserinde açık bir şekilde söylediği görüş şöyledir: "İmam kasıtlı olarak veya unutarak âmîn demeyi terk etse bile cemaat âmîn der."

112. Âmîn Demenin Fazileti

781- Ebû Hureyre Resûiulîah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"İçinizden biri âmîn dediği zaman melekler de aynı anda gökyüzünde âmîn dediklerinde ve böylece yeryüzündeki âmînler İle gökyüzündeki âmînler birbirine karıştığında o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır."

113. Cemaatin Açıktan Âmîn Demesi

782- Ebû Hureyre Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"İmam Fatiha sûresini bitirip dediği zaman siz de âmîn âmîn deyin. Zira meleklerle aynı anda âmîn demeye muvaffak olan bir kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.[66]

Açıklama

Beyhakî başka bir yolla Atâ'nın şöyle dediğini nakletmiştir: "Ben şu mescidde Resûlullah'm iki yüz ashabına yetiştim. İmam Fatiha sûresini bitirip dediğinde uğultulu bir şekilde âmîn sesleri yükselirdi.
İmam Şafiî'nin mezheb-i kadîmine göre cemaat âmîn kelimesini açıktan söyler. ŞâfÎÎ mezhebinde fetva da bu yöndedir. İmam Râfiî şöyle demiştir: "Mez-hebimizdeki âlimlerin çoğu bu meselede iki farklı görüş bulunduğunu söylemişlerdir. Ancak doğru olan görüş cemaatin açıktan âmîn demesidir."

114. Safa Varmadan Rükûya Gitmek

783- Ebû Bekre şöyle demiştir:
"Bir defasında Resûlullah aleyh? ve namaz kıldırırken mescide girmiştim. Resûlullah ve seüem rükû'a varmıştı. Bunun üzerine ben daha safa ulaşmadan rükûa gittim. Daha sonra bunu Resûlullah'a Mishu anlattım. Bana şöyle dedi: Allah senin (namaza olan) düşkünlüğünü ve hırsını artırsın, ama bir daha böyle yapma!"

Açıklama

Resûlullah'm Allah senin hırsını artırsın" şeklindeki duası. Allah senin hayra olan tutkunluğunu ve hırsını artırsın anlamındadır.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Resûîullah Ebû Bekre'nin bu tavrını genel olarak tasvip etmiş ancak İşin ayrıntısında hatalı olduğunu belirtmiştir. Ebû Bekre'yi onaylaması onun cemaat sevabından mahrum kalmamak için gösterdiği hırstan ileri gelmektedir."
Resûlullah'm ama bir daha böyle yapma!" şeklindeki sözü şu anlamdadır: Bir daha böyle aceleyle gelip safa katılmadan rükûa varma ve rükûa vardıktan sonra da eğilmiş bir vaziyette yürüyerek safa girme.
Ahmed İbn Hanbel, İshâk İbn Râhûye ve İbn Hüzeyme gibi bazı Şafiî mu-haddisler bunun haram olduğunu söylemişlerdir. Onların bu konudaki delili Vâbısa İbn Ma'bed'in naklettiği şu rivayettir; "Resûiullah birisinin tek başına safların arkasında namaz kılmakta olduğunu gördü ve ona namazını tekrar etmesini emir buyurdu." Ahmed İbn Hanbel ve İbn Hüzeyme gibi hadisçiler sünen sahiplerinin naklettiği bu hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. İbn Hüzeyme, Ali İbn Şeybân'dan buna benzer bir rivayet nakletmiştir. Ancak bu rivayette şöyle bir fazlalık bulunmaktadır: "Safların arkasında tek başına namaz kılan kimsenin namazı olmaz.
İmam Şafiî ve aynı görüşü benimseyen âlimler ise Ebû Bekre hadisini delil olarak göstermişlerdir. Onlara göre Vâbısa hadisindeki emir istihbâb İçindir; yani namazı iade etmenin müstehap olduğunu gösterir. Zira yukarıdaki rivayette Ebû Bekre namazın bir bölümünü safların arkasında tek başına ifa etmiştir ve Resûiullah ona namazını tekrar etmesini emir buyurmamıştır. Fakat bir daha böyle bir şeye kalkışmamasını emretmiştir. Bu açıdan bakıldığında Resûiullah ^ vdahu aleyh; ve se'iem onu sanki daha faziletli bir amele irşad etmiş gibidir.
Bu hadîs-i şerîf cemaate sonradan uyacak bir kimsenin imam hangi rüknü îfa ediyorsa hiç beklemeden o anda uymasının müstehap olduğunu göstermektedir. Saîd İbn Mansûr'un Sünen'inde Abdülaziz İbn Refî'nin Medine'li bir çok kişiden naklettiği şu rivayette Resûlullah bunu açıkça emretmiştir: "Kim namaz kıldığımız zaman beni kıyamda, rükûda veya secdede bulursa hemen ben hangi rüknü yerine getiriyorsam o rükünde bana uysun.

115. Tekbirin Rükûda Tamamlanması

Abdullah İbn Abbas Resûlullah'm bu şekilde tekbir getirdiğini söylemiştir.
Mâlik İbn Hüveyris'in naklettiği hadis de bu bâb kapsamına girmektedir.
784- İmrân İbn Husayn'dan nakledilmiştir:
"İmrân İbn Husayn Hz. Ali'nin arkasında Basra'da bir namaz kıldığını belirttikten sonra: "Bu zât, bize Resûlullah ile birlikte kıldığımız namazları hatırlattı" demiş ve şunları eklemiştir: "O namaz kıldırırken namaz içindeki her intikalde / her pozisyon değişikliğinde tekbir getirirdi.[67]
785- Ebû Seleme'den nakledilmiştir:
"Ebû Seleme, Ebû Hureyre'nin cemaate namaz kıldırırken her pozisyon değişikliğinde her eğiliş ve kalkışında tekbir getirdiğini belirtmiştir. Bir defasında Ebû Hureyre yine bu şekilde namaz kıldırmış ve namazdan çıktıktan sonra şöyle demişti: "Kesinlikle ben, aranızda kıldığı namaz Resûlullah'ın namazına en çok benzeyen kişiyim.[68]

Açıklama

İmam Buhârî'nin "Mâlik İbn Hüueyris'in naklettiği hadis de bu bâb kapsamına girmektedif derken işaret ettiği hadis 140. başlığı altında ele alınmıştır.
"Tekbirin rükûda tamamlanması" şeklinde verilen konu başlığı şu anlama gelir: Kıyamdan rükûa giderken söylenen intikal tekbirinin rükûa varıldığı anda tamamlanması
İmrân İbn Husayn'in Cemel olayından sonra olması muhtemel olan bir namazı Ali İbn Ebu Talib'in arkasında kılarlarken, "Resûîullah ile birlikte kıldığımız namazları hatırlattı" şeklindeki ifadesi bu tekbirlerin o dönemde terk edilmiş olduğunu göstermektedir. Nitekim Ahmed İbn Hanbel ve Tahâvî sahih bir senedle Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin şöyle dediğini nakletmişlerdir: "Âli İbn Ebu Talib bize Resûlullah ile birlikte kıldığımız namazları hatırlattı. Kimimiz (bu tekbirleri) unutmuştu, kimimiz de kasıtlı olarak terk etmişti." Ahmed İbn Hanbel konuyla ilgili olarak Mutarriften farklı bir rivayet daha nakletmıştir. Bu rivayet şöyledir: "Biz imrân İbn Husayn'a, 'Ey Ebû Nüceyd tekbiri ilk olarak kim terk etti?' diye sorduğumuzda şu cevabı verdi; Tekbiri ilk terk eden Osman İbn Affân idi; İyice yaşlanıp sesi kısıldığında tekbiri terk etmek durumunda kalmıştı. Fakat bu rivayet Hz. Osman'ın tekbirleri tamamen terk etmeyip, açıktan tekbir getirmediğini anlatıyor da olabilir.
Taberânî tekbiri ilk olarak terk eden kişinin MuavÎye olduğunu Ebû Hurey-re'den nakletmıştir. Fakat âlimler bu rivayetlerde anlatılan durumun tekbirleri tamamen terk etmek değil, tekbirleri açıktan söylemek olduğuna işaret etmişlerdir. Zaten uygulama, tekbirlerin namaz içindeki her pozisyon değişikliğinde/her eğilme ve kalkma sırasında getirilmesi şeklinde' yerleşmiştir. Alimlerin çoğunluğuna göre namaza başlama tekbiri dışındaki tekbirlerin getirilmesi menduptur. Ahmed İbn Hanbel ve bazı âlimler ise rivayetlerin zahirine bakarak bu tekbirlerin getirilmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir.[69]
(Nâsırüddîn İbnü'l-Müneyyir intikal tekbirlerini getirmenin hikmeti hakkında şu açıklamada bulunmuştur: "Namaz kılacak olan mükellefe namaza başlarken niyetinin tekbirle birlikte olması emredilmiştir.) [70] Aslında mükellefin bu niyetini namazın sonuna kadar muhafaza etmesi gerekir. İşte niyetin bir göstergesi ve alâmeti olan tekbirler namaz içindeki her harekette tekrarlanır ki, kişiye niyetini ve ahdini hatırlatsın."
Namaz içindeki her intikalde tekbir getirilmesi gerektiğini ifade eden bu rivayette genelleme söz konusudur. Rükûdan doğrulurken tekbir getirilmemesi hükmü bunun istisnasıdır. Zira rükûdan doğrulurken Allah'a hamdetmek gerektiği konusunda görüş birliği (icma) vardır.

116. Tekbirin Secdede Tamamlanması

786- Mutarrif İbn Abdullah şöyle demiştir:
"İmrân İbn Husayn ile birlikte Hz. Ali'nin arkasında namaz kılmıştık; secde ettiğinde, secdeden doğrulduğunda ve kıldığı rekatlardan kalktığında tekbir getiriyordu. Namazı bitirdiğinde İmrân İbn Husayn elimi tutarak bana şöyle dedi: Hz. Ali bana Resûlullah'ın kıldırdığı namazları hatırlattı - başka bir rivayete göre - Hz. Ali bize aynen Resûlullah'ın namazını kıldırdı."
787- İkrime şöyle demiştir:
İmamlık makamına geçip namaz kıldırmakta olan birisini görmüştüm; namazdaki her hareket değişikliğinde, yatış ve kalkışlarında tekbir getiriyordu. Bunu garipseyerek Abdullah İbn Abbâs'a anlattığımda bana şöyle dedi; Hay anasız kalasın sen bunun Resûlullah'ın namazı olduğunu bilmiyor musun?

Açıklama

İbn Abbâs'ın "hay anasız kalasın" şeklindeki sözü Araplar arasında yaygın olan bir azarlama ifadesidir. İkrîme namaz kıldırmakta olan kişiyi aptallıkla ve dolayısıyla bilgisizlikle suçladığı İçin Abdullah İbn Abbas onu bu şekilde kınamıştır. Zira namaz kıldıran kişi İkrime'nin bu suçlamalarını hak etmiyordu.

117. Secdeden Doğrulurken Tekbir Getirmek

788- ikrime'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Mekke'de yaşlı bir zatın arkasında namaz kılmıştım; bu namazda tam yirmi iki defa tekbir getirmişti. Bunun üzerine İbn Abbas'a gelerek; Bu adam bunamış bir ahmak' dedim. Ben böyle söyleyince bana kızarak şöyle dedi: Hay anasız kalasın, onun kıldırdığı namaz tam olarak Resûlullah'm sünnetidir."
789- Ebû Hureyre şöyle demiştir:
"Resûlullah namaz kılmak üzere kalktığında ayakta iken namaza başlama tekbirini getirirdi. Sonra kıyamdan rükûya gittiğinde tekbir alırdı. Rükûdan doğrulup kalkarken (Allah kendisine hamd edenleri işitir) ve tam olarak doğrulup kıyamda beklerken (Rab-bimiz, hamd sana mahsustur) Abdullah İbn Salih'in Leys'ten naklettiğine göre (Ve hamd sana mahsustur) - derdi. Secdeye gittiğinde, secdeden Yoğrulduğunda, secdeye yeniden giderken ve secdeden geri doğrulduğunda her seferinde tekbir alırdı. Namazının tamamını kılıp bitirene kadar da aynı şekilde tekbirleri getirirdi. Resûlullah ilk iki rekatı bitirip birinci teşeh-kalkarken de tekbir alırdı."

Açıklama

imam Nevevî "kıyamdan rükûa gittiğinde tekbir alırdı" İfadesiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Bu ifade tekbirin hareketin başlamasıyla birlikte başlayıp hareketin bitmesiyle birîikte sona ermesi gerektiğini gösterir. Buna göre rükûa üzere harekete geçince tekbire başlanır ve rükû pozisyonuna varıncaya 'tekbir yayılıp uzatılır."

118. Rükûda Avuçların Dizlere Konması

Ebû Humeyd cemaatine şöyle demiştir: "Resûlullah riyle dizlerini iyice kavrardı."
790- Mus'ab İbn Sa'd şöyle demiştir:
"Bir gün babamın (Sa'd İbn Ebû Vakkâs) yanında namaza durmuştum. Namazda ellerimin ayalarını birbirine yapıştırıp bacaklarımın arasına koydum. Babam bana bir daha böyle yapmamamı söyleyip şöyle dedi: "Biz de bir zamanlar böyle yapardık. Fakat bunu yapmak (ResûÎullah tarafından) bize yasaklandı; bize ellerimizi dizlerimizin üzerine koymamız emredildi."

Açıklama

Rükûda ellerin dizlere konması; sağ elin sağ dize, sol elin de sol dize konması anlamındadır.
Sa'd İbn Ebû Vakkâs'm bu sözüne dayanarak şunlar söylenmiştir: "Burada anlatılan ellerin ayalarını birbirine yapıştırıp bacakların arasına alma uygulaması önceden var olan fakat Resûlullah tarafından neshedilen bir hükümdür. Zira burada yasaklayan da emreden de Resûlullah'tır Tirmizî şöyle demiştir: "Âlimlere göre ellerin ayalarım birbirine yapıştırıp bacakların arasına alma uygulaması neshedilmiştir; bu konuda âlimler

arasında görüş ayrılığı yoktur. (Sadece Abdullah İbn Mes'ud ile onun tâbîlerinin bu uygulamaya devam ettikleri nakledilmiştir.) [71]
İbnü'l-Münzir bu konuyla ilgili olarak sağlam (kavî) bir senedle İbn Ömer'in ellerinin ayalarını birbirine yapıştırılıp bacakların arasına alınmasını kasdederek şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûlullah bunu bir defa yapmıştı."
İbn Hüzeyme yine bu konuyla ilgili olarak Aİkame yoluyla Abdullah'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûlullah bize öğretmişti; O rükû yapacağı zaman ellerinin ayalarının birbirine kenetler ve bacaklarının arasına koyarak rükû ederdi. Sa'd İbn Ebû Vakkâs onun böyle dediğini duyunca; 'Kardeşim doğru söylemiş, biz önceden böyle yapardık, fakat daha sonra ellerimizle dizlerimizi İyice kavramamız bize emredildi' demiştir."
Abdürrezzâk'm Hz. Ömer ile İlgili olarak Alkame ve Esved'den naklettiği bir rivayet Sa'dın söyledikleriyle örtüşmektedir. Bu rivayete göre Alkame ve Esved şöyle demişlerdir: "Biz Abdullah'ın arkasında namaz kıldık ve ellerimizin ayalarını birbirine kenetleyip bacaklarımızın arasına alarak rükû ettik. Daha sonra Hz. Ömer ile karşılaştık ve onun arkasında da aynı şekilde namaz kıldık. Hz. Ömer namaz bitince şöyle dedi: Bu, bizim daha önce yaptığımız bir uygulamaydı ama sonra terk edildi." Tirmizî'nin Ebû Abdurrahman es-Sülemi yoluyla naklettiği rivayet ise şöyledir: "Hz. Ömer bize şöyle dedi; Size dizler sünnet kılındı, dizlerinizi tutun!" Beyhakî bu rivayeti şu lafızla nakletmiştir: "Biz rükû ettiğimiz zaman ellerimizi bacaklarımızın arasına alırdık. Bunun üzerine Hz. Ömer bize şöyle demişti: Dizlerin ellerle kavranması sünnettendir." Bu rivayet merfû hükmündedir. Çünkü bir sahâbî: "Sünnet böyledir, bu sünnet kılınmıştır" demişse bunun öncelikli olarak Resûlullah'm sünneti olduğu anlaşılır. Özellikle de Hz. Ömer gibi önde gelen sahâbîlerin bu tür sözlerinin Resûluliah'ın sünnetine işaret ettiği bilinmelidir.
İbn Hüzeyme Sa'd'm "bunu yapmak (Resûluüah tarafından) bize yasaklandı" şeklindeki sözüne dayanarak ellerin ayalarının birbirlerine kenetlenip bacakların arasına alınmasının caiz olmadığını söylemiştir.

119. Rükûnun Tam Olarak Yapılmaması

791- Zeyd İbn Vehb şöyle demiştir:
"Bir gün Huzeyfe rükû ve secdeleri âzâlan tam olarak sükûn bulacak şekilde yapmayan birisini gördü ve ona şöyle dedi: Sen namaz kılmadın! Eğer bu şekilde ölecek olursan Cenâb-ı Hakk'ın Muhammedi yaratmış olduğu fıtrat dışında bir ölümle ölürsün."

Açıklama

"Rükû ve secdeleri azalan tam olarak sükûn bulacak şekilde yapmayan birisini gördü" ifadesi Abdürrezzâk'm naklettiği rivayette şöyle geçmektedir: "Kuşun yeri gagalaması gibi acele eden ve rükûu azalan tam olarak sükûn bulacak şekilde yapmayan birisini gördü."
Huzeyfe'nin "Cenâb-ı Hakk'm Muhammedi Mihm yaratmış olduğu fıtrat" ifadesine dayanılarak bu rivayetten şu sonuçlar çıkarılmıştır:
1. Rükû ve secdeleri âzâlar tam olarak sükûn bulacak şekilde yapmak vaciptir.
2. Rükû ve secdelerin bu şekilde yapılmaması namazı bozar.
3. Namazı terk eden kişi kâfir olur. Çünkü Huzeyfe'nin sözünün zahirî anlamına göre namazın rükünlerinden birini İhlal eden kimseden İslâm vasfı kaldırılmıştır. Dolayısıyla namazı tümden terk eden bir kimseden bu vasfın kaldırılması daha uygundur. Bu hüküm rivayette geçen fıtrat kavramının, din şeklinde yorumlanmasına dayanır. Haddizatında İmam Müslim'in rivayet ettiği gibi namazı terk eden kimselerin herhangi bir kayıt getirilmeden mutlak olarak kâfir olacaklarını ifade eden hadisler bulunmaktadır.[72] (Bu hadisleri bazı âlimler gerçek anlamında almışlar ve namazı terk edenlerin kâfir olacaklarını söylemişlerdir.
Fakat bazı âlimlere göre burada namaz kılmayanların çok şiddetli bir şekild azarlanması ve kınanması söz konusudur. Hattâbî şöyle demiştir: "Fıtrat, ve din anlamına gelir. Fakat bu rivayette tıpkı "Beş şey fıtrattandır sünnetlerdir" hadisinde olduğu gibi fıtrat kavramı sünnet anlamında kullanılmış olabilir." Buna göre Huzeyfe'nin amacı karşılaştığı bu şahsın ileride böyle davranmamasını sağlamaktır ve bu yüzden şiddetli bir ifade kullanmıştır. Başka bir rivayette geçen "Muhammed'in sünneti" ifadesi de bu görüşün tercih edilmesini sağlar.) [73]

120. Rükû Ederken Sırtın Dümdüz Tutulması

Ebû Humeyd es-SâİdÎ karşısındaki cemaate şöyle demiştir:
"Resûlullah rükûya gider ve sonra sırtını düzleştirirdi." Sırtın dümdüz tutulması demek başın vücuttan ne aşağıda ne de yukarıda olmasıdır.

121. Rükûnun Tam Olarak Yapılmasının Ölçüsü Ve Rükûda Vücûdun İyice Sükûnet/ Dinginlik Bulması

792- Berâ şöyle demiştir:
"Resûlullah namaz kılarken rükûlarda, secdelerde ve iki secde arasındaki oturuşlarda neredeyse birbirine eşit olacak bir süre kadar beklerdi. Sadece (kıraat için olan) kıyamlar ile teşehhüdlerdeki oturuşlar bunlardan farklı idi.[74]

122. Resûlullah Rükûunu Tam Olarak Yapmayan Birisine Namazını İade Etmesini Emir Buyurmuştur

793- Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Birgün Resûlullah uesei!«n mescide girmişti. Onun arkasından bi-risi daha gelip namaza durdu. Namazını bitirince gelip Resûlullah'a selâm verdi. Resûlullah saiMâhu dieyh: onun selamına mukabelede bulunduktan sonra; 'Git ve namazını tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın' buyurdu. Adam gidip daha önceki kıldığı gibi namazını tekrar etti. Sonra gelip Resûlullah'a selâm verdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz yine; 'Git ve namazını tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın' buyurdu. Bu durum üç defa tekrarlandı. Sonunda adam; 'Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben bundan daha iyisini yapamıyorum. Bana doğrusunu Öğretiniz1 dedi. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu;
"Namaza duracağın zaman önce tekbir getir. Sonra ezberinde bulunan ve kolayına gelen kısımlarından Kur'an oku. Ardından vücûdun hareketsiz kalacak şekilde (itmi'nân) rükû'a var. Sonra rükû'dan doğrul ve dimdik dur (i'tidâl). Ardından secdeye git ve kemikler eklem yerlerine tam anlamıyla oturacak şekilde (itmi'nân) secde et. Sonra doğrul ve yine kemikler eklem yerlerine tam anlamıyla oturacak şekilde (itmi'nân) otur ve ardından tekrar secdeye git ve kemikler eklem yerlerine tam anlamıyla oturacak şekilde (itmi'nân) secde et. Namazının geri kalan kısmında da bu söylediklerimin tamamını aynen yap!"

Açıklama

Kâdî İyâz Resûlullah'm çünkü sen namaz kılmadın" şeklindeki buyruğu hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "Bilgisiz bir kimsenin ibadetlerle ilgili konularda herhangi bir bilgisi olmaksızın yaptığı fiiller geçerli değildir.
Burada Resûlullah adama "namaz kılmadın" derken namazının geçerli olmadığını ifade etmek İstemiştir. Zaten Resûlullah'm ve sözünün zahirinden anlaşılan da budur."

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Namazın rükünlerini yerine getirirken söz konusu rükünlerde kemiklerin eklem yerlerine iyice oturması ve böylece vücûdun bir süre hareketsiz kalması (itmi'nân-tuma'nîne) farzdır.275 Alimlerin çoğunluğunun görüşü budur. Hanefî mezhebinde meşhur olan görüşe göre ise ta'dîl-i erkân sünnettir.
2. Namazın farzlarından birisini ihlal eden bir kimse o namazı iade etmekle mükelleftir; bu namazı iade etmesi farzdır.276
3. İyiliği emredip kötülüğü yasaklamak çok önemli bir görevdir.
4. Herhangi bir husus öğretilirken karşıdaki insanı sıkıntıya düşürmeyen en uygun metod uygulanmalı ve konu etraflıca açıklanarak hedefler tam anlamıyla gösteriimelidir.
5. Öğrenci hocasından gerekli bilgileri almak için istekte bulunmalıdır.
6. Kişi aynı mekanda bulunuyor olsalar bile bir anlamda ayrılık sayılabilecek fasılalar oluşmuşsa muhatabına tekrar tekrar selâm verebilir ve muhatap tarafından bu selâm alınır.
7. İmam cemaatiyle birlikte mescitte oturabilir.

8. Alimlere ve hocalara selâm verilir ve emirlerine uyulur.
9. Kişi hatalarını itiraf edebilir ve hataların insana mahsus bir özellik olduğunu bu itiraf sırasında dile getirebilir.
10. Resûlullah insanlarla ilişkilerinde en güzel ahlâk üzere idi, onlara çok yumuşak davranırdı.
11. Daha etkili olması için gerekli açıklamaları sona saklamak uygundur.
Farz şeklinde tercüme ettiğimiz kelime Arapça nüshada vaciptir şeklinde geçmektedir. Hanefî mezhebi dışındaki mezheplerin ıstılahında vâcib kavramı Hanefi mezhebindeki farz kavramının karşılığı olarak kullanılır, Türk okuyucusunun vacip dendiği zaman Hanefî mezhebi ıstılahındaki vacip kavramını anlayabileceğini ve dolayısıyla karışıklık doğabileceğini düşünerek burada farz kavramını kullanmayı uygun bulduk. (Mütercim)
Bu paragrafta kullanılan farz kavramı için yukarıdaki dipnotta belirttiğimiz hususlar geçerlidir. (Mütercim)
12. Abdestin farzları sadece âyet-i kerimede sayılanlardan ibarettir ve dolayla sünnetle sabit olan diğer fiiller menduptur.[75]

123. Rükûda İken Dua Etmek

794- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah saiaiiâk; aleyh: w şefe. rükûlarında ve secdelerinde Allahım, seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim; hamd sana mahsustur; Allahım beni bağışla' diye dua ederdi.[76]

Açıklama

İmam Buhârî rükû'da yapılan dua ile ilgili olarak naklettiği bu rivayetin ardından ileride geleceği gibi secdede yapılan dua ve teşbih konusunu ele alırken aynı hadisi yine zikre de çektir. İmam Buhârî'nin burada sadece duaya işaret etmekle yetinip rükû teşbihlerine değinmemesiyle iİgili olarak şu inceliğe dikkat çekilmiştir; "Aslında her iki bâb başlığı altında aynı rivayete yer verildiği halde İmam Buhârî burada sadece duaya değinmiştir. Onun bu şekilde rivayetleri başlıklandırırken rükûda dua etmeyi mekruh gören İmam Mâlik gibi alimlerin görüşüne karşı çıktığını düşünebiliriz. Teşbih konusunda zaten herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. İşte İmam Buhârî dua ile ilgili görüş ayrılıklarına işaret etmek için burada özellikle yukarıdaki başlığı kullanmıştır.
Rükûda dua edilmesini mekruh görenlerin delili ise İmam Müslim'in İbn Abbâs'tan merfû olarak naklettiği şu hadistir: "Rükûda Rabbinizi yüceltiniz (O'nu tazim ediniz), secdede ise elinizden geldiği kadar dua etmeye çalışınız. Sonra da duanızın kabul edilmesini bekleyiniz."
Fakat bu hadisten rükûda dua edilmeyeceği sonucu çıkarılamayacağı gibi, secdede Cenâb-ı Hakkın teşbih edilemeyeceği sonucu mefhûm yoluyla dolaylı olarak dahi çıkarılamaz. Buna karşılık Hz. Aişe'nin naklettiği rivayetin zahirine :göre Resûlullah bu zikrin tamamını hem rükûlarda hem de secdelerde okumuştur.

124. Rükûdan Doğrulurken İmam Ve Cemaat Ne Der?

795- Ebû Hureyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûîullah (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman (Allahım, RabbİmiZ ve hamd sana mahsustur) derdi. Resûlullah rükûya giderken ve başını kaldıT rırken tekbir getirirdi ve secdelerden kalktığında da (Allah en büyüktür) derdi.
Bu rivayette geçen başını kaldırırken ifadesi secdeden doğrulmayı anlatır.

125. (Allahım, Rabbimiz Hamd Sana Mahsustur) Demenin Fazileti

796- Ebû Hureyre Resûluilah'm şöyle buyurduğunu nak-letmiştir:
"İmam (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman (Allahtm, RabbİmiZ hamd sana mahsustur) deyin. Zira kimin bu sözü meleklerin sözüne denk gelirse geçmiş günahları bağışlanır.[77]

Açıklama

Bu konu başlığı başka rivayetlerde JUaJl dii ve hamd sana mahsustur) şeklinde geçmektedir.
(Allahım, Rabbimiz Bazı âlimler hadisteki "imam (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman" ifadesine bakarak "İmam (Rabbimiz, hamd sana mahsustur), cemaat de (Allah kendisine hamd edenleri işitir) demez" sonucunu çıkarmışlardır. Çünkü onlara göre bu rivayette diğer hususlar zikre dilme mistir. İmam Tahâvî'nin nakletmiş olduğu bu görüş İmam Mâlik ile Ebû Hanife'ye aittir.
Ancak bu tartışmaya açık bir görüştür. Zira hadîs-i şerif bu âlimlerin işaret ettiği gibi imamın söylediği hamd cümlesini cemaatin, cemaatin söylediği hamd ifadesini de imamın kullanamayacağını göstermez. Bu hadiste vurgulanmak istenen husus şudur; İmam (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dedikten hemen sonra cemaat (Rabbimiz, hamd sana mahsustur) der, dolayısıyla hadis cemaatin hamdinin imamdan sonra olması gerektiğini anlatır. Aslında imam rükûdan doğrulurken, yani intikâl sırasında (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği halde cemaatin iyice doğrulup vücûdu dümdüz olduğu zaman (Rabbimiz, hamd sana mahsustur) demesi de bunu göstermektedir. İşte bunun bir gereği olarak imam her iki hamd ifadesini de okur. Zaten İmam Şafiî, Ahmed İbn Hanbel, Ebû Yûsuf, İmam Mu-hammed ve âlimlerin çoğunluğunun görüşü de bu yöndedir. Pek çok sahih hadis de bu görüşü desteklemektedir. İmam Şafiî bu görüşüne ek olarak, cemaat de tıpkı imam gibi her iki hamd ifadesini kullanır, demiştir. Fakat onun bu görüşünü destekleyen sahih herhangi bir rivayet bulunmamaktadır.
Tek başına namaz kılmakta olan bir kimse ise her halükârda iki dua cümlesini de okur. Tahâvî ve İbn Abdilberr bu konuda görüş birliği (icma) bulunduğunu söylemişlerdir.

126- Allah Kendisine Hamd Edenleri İşitir - Dedikten Sonra Kunût Okumak) [78]

797- Ebû Seleme'den nakledilmiştir:
Ebû Hureyre "Ben sizlere Resûlullah'm kıldırdığı namazların tıpkısını göstereceğim" demiş ve öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rekatlarında (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dedikten sonra kunût okumuştu. Bu duada müminler için hayırlar diliyor kâfirlere lanet ediyordu.[79]
798- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Önceden kunût akşam ile sabah namazlannda okunurdu.[80]
799- Rifâa İbn Râfi1 ez-Zürakî şöyle demiştir:
"Biz bir gün Resûlullah'ın arkasında namaz kılıyorduk. Zât-ı âlîleri rükûdan başlarını kaldırırlarken (Allah kendisine hamd edenleri işitir) deyince cemaatte bulunanlardan birisi (Rabbimiz hamd sana mahsustur; bol, her türlü gösterişten -desinler kaygısından uzak, halisane ve hayırlarla dolu bir hamd ile sana hamd ederiz) dedi. Resûlullah selâm verip namazdan çıkınca: 'O hamdi söyleyen kimdi?' diye sordu. Bunu söyleyen zât: 'Bendim ey Allah'ın Resulü' deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Otuzdan daha fazla bir melek topluluğu gördüm; bu sözü daha önce yazabilmek için birbirleriyle yarışıyorlardı."

Açıklama

Rifâa İbn Yahya rivayetinde bu.zâtın okuduğu hamd ifadesi şöyledir: (Rabbimiz hamd sana mahsustur; bol, her türlü gösterişten - desinler kaygısından uzak halisane ve hayırlarla dolu bir hamd ile senin hoşnut ve razı olduğun şekilde sana hamd ederiz)
Bu son rivayette geçen 'senin hoşnut ve razı olduğun şekilde' sözü her şeyi Allah'a ısmarlayıp O'nun vereceği hükme razı olmanın (tefviz) en güzel ifadelerinden biridir. Zaten maksatların en yücesi de budur.
Resûlullah'ın Bu sözü daha önce yazabilmek için birbirleriyle yanşıyorlardı" şeklindeki sözünden ilk çıkarılabilecek anlama göre bu melekler hafaza melekleri değildir. İmam Buhârî ile İmam Müslim'in sahihlerinde Ebû Hureyre'den merfu olarak nakledilen şu hadis de bu görüşü desteklemektedir: "Allah Teâlâ'nın yollarda dolaşan melekleri vardır; bunlar aralarına katılmak İÇİn zikir ehlini arar durur."

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Bazı ibadet ve itaatleri hafaza melekleri dışında da kaydeden melekler vardır.
2. Resûlullah'tan nakledilen zikir ve dualara muhalif aykırı olmaması kaydıyla namazda bu zikir ve dualardan farklı zikir ve dualar okunabilir.[81]
3. Cemaatte bulunan diğer insanların zihinlerini karıştırmayacak ve konsantrasyonlarını bozmayacaksa zikir sırasında ses yükseltilebilir.
4. Namazda iken hapşıran bir kimsenin diyerek Allah'a hamd etmesi mekruh değildir.
5. Namaz kılmakta olan bir kimse hapşırıp diyen bir kimseye diyerek karşılık vermemelidir.[82]
6. Rükûdan doğrulunca dimdik bir şekilde beklenen süre zikir ile uzatılabilir.

127. Rükûdan Doğrulunca Vücûdun Tam Anlamıyla Dingin Olacak Şekilde Düz Tutulması

Ebû Humeyd şöyle demiştir: "Resûlullah rükûdan doğruldu ve omurga kemikleri iyice yerine oturacak şekilde sırtını düzeltti."
800- Sabit şöyle demiştir:
"Enes İbn Mâlik bize Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi v« seKar nasıl namaz kıldığını anlatırken şunları söyledi: Resûlullah pdiaiiâhu aleyhi rükûdan başını kaldırıp doğrulunca o kadar çok kıyamda beklerdi ki secdeye gitmeyi unuttuğunu zannederdik.[83]
801- el-Berâ :adıyaiiahu anh şöyle demiştir:
"Resûlullah «vaâhu alevdi namaz kılarken rükûlarda, secdelerde, rükû-lardan doğrulurken ve iki secde arasındaki oturuşlarda neredeyse birbirine eşit olacak bir süre kadar beklerdi."
802- Ebû Kılâbe şöyle demiştir:
"Mâlik İbnü'l-Hüveyris bize Resûlullah'ın nasıl nama? kıldırdığını gösterirdi. Hatta bunu namaz vakti dışında bir vakitte yapardı. Bir defasında şöyle namaz kılmıştı; Kıyama durdu ve mükemmel, eksiksiz bir kıyam yaptı. Sonra rükûa vardı ve rükûyu da mükemmel bir şekilde yerine getirdi. Ardından rükûdan kalkıp bir süre sustu ve bekledi. Gerçekten de Mâlik İbnü'l-Hüveyris bize hocamız Ebû Büreyd (Amr İbn Seleme) gibi namaz kıldırdı. Nitekim Ebû Büreyd de secdeden başını kaldırdıktan sonra iyice oturacak şekilde doğrulur, sonra ayağa kalkardı."

Açıklama

İbn Dakîku'1-îyd bu rivayetle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Bu hadis rükûdan doğrulduktan sonra durulan kıyamın bir rükün kadar uzun olduğunu gösterir. Gerçi bu kıyamın uzun olduğunu Enes İbn Mâlik'ten nakledilen rivayet daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır ve bu açık ifade konuyla ilgili bir nasstır. Dolayısıyla zayıf bir delile dayanılarak nassı terk etmek doğru olmaz. Söz konusu zayıf delil şudur: Rükûdan doğrulduktan sonra durulan kıyamda rükû ve secdelerin aksine teşbih ve duaların tekrar edilmesi emre dilme mistir, dolayısıyla kısa olmalıdır." Zayıf olması, nass bulunan bir konunun zıttı ile kıyas yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Zira nass varken kıyasa başvurmak fasiddir ve kabul edilemez. Zaten Resûlullah rükûdan doğrulduktan sonra daha uzun bir duanın okunmasını emir buyurmuştur. Nitekim İmam Müslim'in Abdullah İbn Ebû Evfâ, Ebû Saîd el-Hudrî ve Abdullah İbn Abbas'tan naklettiği bir rivayete göre yukarıdaki rivayetlerde geçen adamın "Ya Rabb Hamd sana mahsustur dedikten sonra (bol ve her türlü gösterişten - desinler kaygısından uzak halisane bir hamd ile sana hamd ederiz) şeklindeki duasının ardından Resûlullah vessüflnı: (Rabbim, gökler, yer ve bunun ötesinde senin var olmasını dilediğin her ne uarsa hepsinin doluşunca sana hamd olsun) demiştir. İbn Ebû Evfâ hadisinde ise "Allahım, beni kar... ile temizle" buyurmuştur. Ayrıca Resûlullah kendisinin yapmadığı bir duayı okuyan kişiyi onaylamış ve duasına ek bir dua daha yapmıştır ki bu kişinin duası da bir hayli uzuncadır.
Bir başka ilim adamı da kendi görüşlerini desteklemek için el-Berâ hadisini şu şekilde yorumlamıştır: "Rivayette geçen (neredeyse birbirine eşit olacak bir süre şeklinde tercüme ettiğimiz) loy ifadesi Resûlullah'ın rükû, secde ve rükûdan doğrulduktan sonra durulan kıyamda Kur'an okunan kıyamlar kadar uzun beklediği anlamına gelmez. Burada Resûlullah'ın namaz kılarken rükünlerin birbiriyle orantılı olmasına dikkat ettiği vurgulanmıştır. Buna göre yukarıdaki ifadeden, Resûluilah kıraati uzattığı zaman diğer rükünleri de uzatırdı, ama kıraati kısa tuttuğu zaman diğer rükünleri de kısaltırdı, sonucu çıkar. Zaten Resûlullah'ın bir sabah namazında Sâffât sûresini okuduğu sabittir ve Sünen kitaplarında Enes İbn Mâlik'ten nakledilen bir rivayete göre 'ashâb-ı kiram bu sabah namazmdaki secdelerin uzunluğunu on defa teşbih okuyacak kadardı' şeklinde anlatmışlardır. Dolayısıyla buradan Resûluilah'ın Sâffât sûresinden daha kısa sûreler okuduğu zaman tesbihatı da on defadan daha az yaptığı sonucu çıkacaktır. Aslında Sünen kitaplarında sabit olduğu üzere secdelerde okunacak tesbihatm asıl sayısı üçtür."

128. Tekbir Getirerek Secdeye Gitmek

Nâfi1 şöyle demiştir: "Abdullah İbn Ömer secdeye giderken yere önce ellerini sonra dizlerini koyardı."
803- Ebû Bekir İbn Abdurrahmân ve Ebû Seleme İbn Abdurrahmân, Ebû Hureyre'nin namazını şu şekilde anlatmışlardır:
"Ebû Hüreyre farz olan ve olmayan namazlara ayrıca Ramazan'da ve Ra-mazan'm dışında bütün namazlara tekbir getirerek başlardı; Kıyamda iken bu şekilde tekbir getirdikten sonra rükûya giderken de tekbir getirirdi. Rükûdan doğrulurken önce Otu (Allah kendisine hamd edenleri işitir) ve ardından da (Rabbimiz, hamd sana mahsustur) derdi. Secdeye gittiği sırada, secdeden başını kaldırıp otururken, tekrar secdeye giderken, secdeden başını kaldırırken ve ilk teşehhüdden kıyama kalkarken her seferinde tekbir getirirdi. Namazın tamamını bitirinceye kadar bütün rekatları bu şekilde kılardı. Namazı bitirince de cemaate şöyle seslenirdi: Şu canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, benim kıldığım bu namaz Resûlullah'ın kıldığı namaz tarzına en çok benzeyen namazdır. Resûlullah dünyayı terk edene kadar bu şekilde namaz kıldırmıştır."
804- Ebû Hureyre şöyle demiştir:
"Resûlullah rükûdan başını kaldırıp doğrulurken (Allah kendisine hamd edenleri işitir; Rabbimiz, hamd sana mahsustur) derdi ve adlarını tek tek sayarak bazı müslümlanlara dua eder ve şöyle buyururdu: 'Allah'ım, Velîd İbnü'l-Velîd'i, Seleme İbn Hişâm'ı, Ayyaş İbn Ebû Rebîa'yı ve kâfirlerin zulmü altında ezilen, kurtulmaya çare bulamayan diğer bütün müminleri kurtar. Allahım, Mudar kabilesini ezip iyice perişan et, onları yerle bir eyle; onların içinde bulundukları bu yıllarını, Yûsuf zamanındaki kıtlık yıllarına çevir.'
O zamanlar Mudar kabilesinin doğulu kolu Peygamber Efendimiz'e karşı çıkıyordu.
805- Ali İbn Abdullah Süfyân İbn Uyeyne İbn Şihâb ez-Zührî senediyle Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah bir gün bindiği attan düşmüş ve sağ yanını in-citmişti. Biz kendisini ziyaret etmek maksadıyla yanına gittik. Bu sırada namaz vakti girmişti. O gün bize vakti giren namazı oturarak kıldırmıştı. Biz de O'nun arkasında namazlarımızı oturarak kılmıştık. Resûl-i Ekrem Efendimiz namaz bitince şöyle buyurmuştu: İmam kendisine uyulması için vardır; o tekbir getirince siz de tekbir getirin, o rükûya vardığında siz de rükû edin, o doğrulduğunda siz de doğrulun, (Allah kendisine hamd edenleri işitir) dediği zaman siz (Rabbimiz, ve hamd sana mahsustur) deyin, o secde ettiğinde siz de secde edin. Hâsılı o ayakta kılıyorsa siz de ayakta kılın, oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın." dedi.
Süfyân, bana (Ali İbn Abdullah) "Ma'mer de bunu bu şekilde mi nakletti?" diye sorunca evet demiştim. Süfyân da bunun üzerine: "Ma'mer gerçekten de iyi ezberleyip muhafaza etmiş, Zührî de buradaki gibi diye nakletti. Ben de sağ yanını incitmişti diye ezberlemiştim. Biz Zührî'nin yanından ayrıldığımızda İbn Cüreyc - ki ben de orada bulunuyordum - şöyle demişti: Sağ baldırını incitmişti."

Açıklama

"Abdullah İbn Ömer secdeye giderken yere önce ellerini sonra dizlerini koyardı" ifadesiyle ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "İmam Buhârî daha önce secdeye giderken neler söyleneceğini zikrettiği İçin burada hemen bununla bağlantılı olan secdeye fiilî olarak nasıl gidileceğini açıklamak istemiştir."
Zeyn İbnü'I-Müneyyir'in kardeşi ise şunları söylemiştir: "İmam Buhârî bu başlığı kullanırken secdeye gidişin sözlü ve fiilî olarak nasıl gerçekleştirileceğini anlatmıştır."
Bana kalırsa bu ifade İmam Buhârî'nin kullandığı konu başlığının devamıdır. Yani kendisi hakkında başlık kullanılan bir rivayet deği! başlığın parçası olan bir rivayettir. Zira bazen başlık - burada olduğu gibi - hadiste geçen kapalı ifadeyi açıklamak maksadıyla konulmuş olabilir.

Secdeye giderken ellerin dizlerden önce yere konması konusu hakkında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İmam Mâlik şöyle demiştir: "Secdeye bu şekilde gitmek namazda huşûu elde edebilmek için daha uygundur, namazın huşu ile kılınmasının en güzel yollarından biridir." İmam Evzaî'nin görüşü de böyledir.
Hanefîler'e ve Şâfiîler'e göre ise önce dizleri sonra elleri koymak daha faziletlidir.
İmam Nevevî şöyle demiştir: "Resûlullah'tan nakledilen rivayetlere ve dolayısıyla sünnete baktığımızda bu iki görüşün de sağlam olduğunu görürüz; bu bakımdan görüşlerden birini diğerine tercih edemeyeceğimiz anlaşılmaktadır."
imam Mâlik ile Ahmed İbn Hanbel'den, namaz kılan kişi bu iki davranıştan istediğini uygulayabilir, diye bir başka görüş daha nakledilmiştir.

129. Secdenin Fazileti

806- Saîd İbnü'l-Müseyyeb ve Atâ İbn Yezîd el-Leysî Ebû Hüreyre'nin kendilerine şöyle söylediğini nakletmişlerdir:
"Ashâb-ı kiram Resûlullah'a Ey Allah'ın Resulü biz kıyamet gününde Rabbimiz'i görecek miyiz, diye sormuşlardı. Resûlullah onlara soruyla karşılık vererek, 'Siz bulutsuz bir gecede dolunayı görebilmek için hiç birbirinizle itişip kakışır mısınız' deyince ashâb 'Hayır ey Allah'ın Resulü1 demişti. Resûlullah onlara tekrar sordu; 'Peki yine bulutsuz bir gecede güneşi görebilmek için hiç birbirinizle itişip kakışır mısınız?' Ashâb-ı kiram yine hayır diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:
"işte siz Rabbinizi de aynı şekilde göreceksiniz. Kıyamet gününde insanların hepsi hasredilip bir araya toplanacak. Cenâb-ı Hak onlara şöyle nida edecek; 'işte şimdi herkes daha önce neye tapıyor idiyse onun arkasına düşsün bakalım!'
Bunun üzerine insanların kimisi güneşin, kimisi ayın ve kimisi de tağutlarm (ilah-lık taslayan ve kendilerine tapılan azgınların) arkasına düşüp gidecek. Yalnız bu ümmet içlerinde münafıkları da dahil olmak üzere orada kalacak. Cenâb-ı Allah onlara gelip şöyle buyuracak; 'Ben sizin RabbinizimP Onlar da; 'Biz Rabbimiz gelinceye kadar burada bekleyeceğiz, Rabbimiz gelecek olsaydı biz O'nu tanırdık' diyecekler. Cenâb-ı Allah onlara tekrar gelip şöyle buyuracak; Ben sizin Rabbinizim! Onlar da bu sefer; 'Sen bizim Rabbimizsiri diyecekler. Bunun üzerine onlar Allah Teâlâ'nm çağrısına icabet edip O'na tabi olacaklar.
O gün cehennemin tam ortasından sırat köprüsü uzatılacak. Köprü kurulduktan sonra bunun üzerinden ümmetiyle birlikte geçen ilk Peygamber ben olacağım. O gün yaşanan dehşet ve korkudan dolayı peygamberlerden başka hiç kimse konuşamayacak ve peygamberlerin tek sözü de şu olacak; Allah'ım kurtar, Allahım selâmete erdir.
Cehennemde Sa'dân dikenlerine benzeyen çengeller ve kapanlar vardır. Siz hiç Sddân dikenlerini gördünüz mü? Ashâb-ı kiram 'Evet ey Allah'ın Resulü' deyince, Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle devam buyurdular: Bu çengeller ve kapanlar dediğim gibi Sa'dan dikenlerine benzer ama bunların büyüklüğünü Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Bunlar insanlan amellerine göre kapıp durur; kimisi kötü amelleri dolayısıyla mahvolup gider, kimisi de paramparça edilip hardal taneleri gibi ezilir, fakat sonunda yine de kurtuluşa erer. Nihayet Allah Teâlâ, cehennemliklerden istediğine rahmet ve merhametiyle muamele etmeyi dilediğinde meleklerine Allah'ı tek ma'bûd kabul edip O'na kulluk (ibadet) edenleri cehennemden çıkarın!' diye buyurur. Melekler de Allah'ın cehennemden çıkanlmalarını emrettiği kullannt azalarındaki secde izlerinden tanıyıp cehennemden alırlar. Zaten Cenâb-ı Hak cehenneme secde izi bulunan azaları yiyip yok etmesini haram kılmıştır. İşte bu kullar cehennemden çıkacaklar. Cehenneme düşen herkes yanacak, sadece secde azalarına cehennem dokunamayacak. Bu kullar cehennemden çıktıklarında perişan ve kapkara kesilmiş bir halde olacaklar. Sonra üzerlerine hayat suyu dökülecek ve adeta sel sularının geçtiği yerlerde mantar gibi çabucak bitip tazelenecekler, yeniden doğmuş gibi olacaklar.
Cenâb-ı Allah kulları arasındaki hükmünü verdiğinde cennet ile cehennem arasında bir adam - cehennemden çıkıp cennete giren son kişi - kalacak. Bu adamın yüzü ateşe dönüktür ve şöyle yalvamnaktadır; Ey Rabbim, yüzümü şu ateşten uzaklaştır, beni kurtar. Bu ateşin kokusu beni zehirleyip duruyor, yalım yalım alevi de beni yakıp kavuruyor.' Cenâb-ı Allah ona: Peki seni bundan kurtarırsam daha fazlasını istemeyeceğini düşünüyor musun?' deyince adamcağız: 'Senin izzetine, yüceliğine yemin olsun ki istemeyeceğim' diye cevap verir ve Allah Teâlâ'nm istemiş olduğu bütün yeminleri eder. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak yalvarıp yakaran bu şahsın yüzünü ateşten uzaklaştırır ve cennete doğru çevirir. Adam cennetin güzelliği karşısında donakalır ve Allah'ın dilediği kadar bir süre hiçbir şey konusamadan dili tutulmuş gibi bekler. Neden sonra kendisine gelir ve 'Ey Rabbim, ne olur beni cennetin kapısına yaklaştır!' der. Allah Teâlâ: Vaha önce istemiş olduğun cehennem ateşinden kurtulma dışında herhangi bir şey istemeyeceğine dair yeminler edip sözler vermemiş miydin?' diye sorar. Adamcağız şöyle cevap verir: 'Ey Rabbim, beni bu halde bırakıp cennetine koymazsan kullarının en bedbahtı olurum, hem senin rahmetinden umut kesen zümreden olmak istemem!' Cenâb-ı Hak ona tekrar: 'Peki seni bundan kurtanrsam daha fazlasını istemeyeceğini düşünüyor musun?' deyince adamcağız: 'Senin İzzetine, yüceliğine yemin olsun ki istemeyeceğim' diye cevap verir ve Allah Teâlâ'nm istemiş olduğu bütün yeminleri eder. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah onu cennetin kapısına yaklaştırır. Adam cennetin kapısına yaklaşıp oradaki göz kamaştıran güzelliği, huzuru ve cennetliklerin neşesini görünce kendisinden geçer; orada dili tutulmuş bir şekilde donakalır. Adam yine yalvarmaya başlar ve: Aman Allahım, ne olur cennete girmeme müsaade et, beni cennetine koy!' der. Allah Teâlâ: 'Ne gözü doymaz adammışsın sen, ama olsun bizim rahmetimiz geniştir. Peki seni verdiğin sözlerden ve ettiğin yeminlerden caydıran ne oldu!? Verdiğin sözler, ettiğin yeminler nereye gitti.? Hani daha önce istediğin ve sana verilenler dışında bir şey istemeyecektin!' deyince adam önceki gibi şu cevabı verir: Ey Rabbim, beni bu halde bırakıp cennetine koymazsan kullarının en bedbahtı olurum, hem senin rahmetinden umut kesen zümreden olmak istemem. Ne olur beni bedbahtlardan eyleme!'
Cenâb'i Hak o kulun bu haline güler ve cennete girmesine müsaade eder. Sonra da şöyle nida buyurur: 'Dilediğini iste!' Adam istemeye başlar ve istekleri sona erince Allah Teâlâ: 'Daha fazlasını iste, çok daha fazlasını!' der. Adam yine istemeye başlar. İsteklerinin sonuna gelince Cenâb-ı Hak: 'Bu isteklerini sana verdiğim gibi bir o kadar daha veriyorum!' buyurur."
Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre'ye şöyle demiştir: 'Resûluilah Daiıstu: o gün şöyle buyurmuştu; Allah Teâlâ o kuluna, bu isteklerini sana verdiğim gibi on katını daha veriyorum!' buyurdu. Ebû Hüreyre: Ben Resûlullah'ın sadece 'Allah Teâlâ, bu isteklerini sana verdiğim gibi bir o kadar daha veriyorum, buyurdu' dediğini duyup ezberledim' deyince Ebû Saîd: 'Ben Resûlullah'ın Allah Teâlâ, bu isteklerini sana verdiğim gibi on katını daha veriyorum, buyurdu' dediğini işittim.[84]

Açıklama

İmam Buhârî secdenin fazileti başlığı altında Ebû Hüreyre'nin öldükten sonra yeniden diriİİş ve şefaat İle İlgili olarak naklettiği hadisi zikretmiştir. Bu başlık altında söz konusu rivayetin nakledilmesi hadiste geçen "zaten Cenâb-ı Hak cehenneme secde izi bulunan azaları yiyip yok etmesini haram kılmıştır" ifadesine dayanır. İmam Buhârî bu rivayeti bir bütün olarak ayrıca Kitâbü'r-rikâk'ta, ebvâb-u sıfatî'l-cenneti ve'n-nâr (52.) başlığı altında nakletmiştir. Ayrıntılı açıklama inşallah o bölümde yapılacaktır.

130. Secdede Koltuk Altlarının / Pazuların Görünmesi Ve Karnı Dizlere Değdirmeyecek Şekilde Uzanmak

807- Abdullah İbn Mâlik İbn Buhayne şöyle demiştir:
"Resûluilah namaz kıldığı vakit secdede iken kollarını öyle açardı ki koltuk altlarındaki açık teni görünürdü."

Açıklama

Kurtubî secdede iken bu şekilde durmanın hikmetiyle ilgili olarak şöyle demiştir: "Secdede bu şekilde durmak müstehap görülmüştür. Çünkü böylece kişi yüzünün üzerine çok fazla baskı yapmak zorunda kalmayacak, alnı ve burnu fazla etkilenmeyecektir. Dolayısıyla yüz belgesinin yere değmesi dolayısıyla fazla sıkıntı çekmeyecektir.
Başka bir âlim de şöyle demiştir: "Bu şekil tevazünün göstergelerinden biridir. Ayrıca uyuşukluktan ve namazı fazla önemsemeyen pervasız davranışlardan uzak bir şekilde alnın ve burnun yere daha kontrollü olarak yerleştirilmesini sağlar."
Nâsırüddîn İbnü'l-Müneyyir ise konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Secde ederken secdeye varan azaların hepsi birbirinden ayn ve tek başına olur. Böylece adeta tek bir insan secde azaları sayısınca secdeye varan birkaç kişi gibi olur. Bunun bir gereği olarak da her bir âzâ diğerlerinden bağımsız bir şekilde ve diğerlerine dayanmaksızın secdeye varır. Bu yönüyle secde safların birbiriyle iyice kaynaşması ve sık tutulması yönündeki emirden ayrılır. Zira safların sık tutulmasından maksat namaz kılanların adeta tek bir vücut gibi birbiriyle kaynaşmasını ve yekvücût olmalarını sağlamaktır. Nitekim Taberânî'nin ve diğer hadis âlimlerinin İbn Ömer'den sahih bir senedle naklettiklerine göre Resûlullah

şöyle buyurmuştur: "Secdeye gittiğiniz zaman yırtıcı hayvanların yatması gibi dirseklerinizi yere yapıştırarak uzanmayın! Koltuk altlarınız görünecek şekilde kollarınızı açın. Eğer böyle yaparsanız sahip olduğunuz âzâlann her biri ayn ayn secde etmiş olur."

131. Secdede Ayakların Üst Kısımlarını Kıbleye Yöneltmek

Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle demiştir: "Resûlullah secdeye vardığında ayaklarının üst kısımlarını kıbleye yöneltirdi."

Açıklama

Ayakların üst kısımlarının kıbleye yönetilmesiyle ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Burada kesdedilen ayakların üst kısımları kıbleye dönecek şekilde parmakların yatırılıp ayakların dikilmesi ve topukların yukarıda tutulmasıdır. Böylece ayakların üst kısımları ve parmak uçları kıbleyi görecektir."
Zeyn İbnü'l-Müneyyir'in kardeşi de şöyle demiştir: "Buna bağlı olarak secdede iken ayak parmaklarının birbirine kenetlenmesinin mendup olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü parmaklar birleştirilmezse bazı parmakların uçları kıbleyi görmeyecektir."

132. Secdenin Tam Olarak Yapılmaması

808- Ebû Vâil'den nakledildiğine göre Bir gün Huzeyfe rükû ve secdeleri azalan tam olarak sükûn bulacak şekilde yapmayan birisini görür ve ona şöyle der: Sen namaz kılmadın!
Sanırım şunu da söylemişti: Eğer bu şekilde ölecek olursan Muhammed'in yolu dışında bir ölümle ölürsün."

133. Secde Yedi Âzâ Üzerinde Yapılır

809- İbn Abbas'm şöyle dediği nakledilmiştir;
"Resûlullah'a yedi âzası üzerinde secde etmesi ve namazda iken elbisesiyle, saçıyla - başıyla uğraşmaması emredildi. Bu âzâlar şun-îardır: Alın, iki el, iki diz ve iki ayak.[85]
810- İbn Abbâs Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmistir:
"Bize yedi azamız üzerine secde etmemiz ve namazda iken elbiselerimizle ve saçımızla başımızla oynamamamız emredildi"
811- Abdullah İbn Yezîd şöyle demiştir: Bana Berâ İbn Âzib - o kesinlikle yalancı biri değildir - Resûlullah ile birlikte kıldıkları namazı şu şekilde nakletti:
"Biz Resûlullah'ın arkasında namaz kılardık. Hz. Peygamber (Allah kendisine hamd edenleri işitir) deyip alnını yere koyana kadar bizden hiç kimse belini bükmezdi."

Açıklama

"Resûlullah'a namazda iken elbisesiyle, saçıyla - başıyla uğraşmaması emredildi sözünden kasıt namaz kılanın elbisesiyle, saçı ve başıyla uğraşmaması gerektiğini öğretmesi ve bu davranışların uygun görülmediği anlamına gelmektedir.
İbn Tâvûs'un babasından naklettiğine göre Abdullah İbn Abbas secde azalarını sayarken burnuna eliyle işaret etmiştir. İbn Tâvûs şöyle demiştir: "İbn Abbâs elini alnına koyup burnuna kadar sıvazladıktan sonra, bu bir sayılır, demişti." Bu rivayet yukarıdaki hadisleri açıklamaktadır.
Kurtubî şöyle demiştir: "Bu rivayet de göstermektedir ki secdede aslolan alnın yere konmasıdır, burun ise ona bağlı olarak yere konur.
İbn Dakîku'İ-'îyd ellerin yere konmasıyla ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Secdede ellerin yere konmasından maksat avuçların konmasıdır. Zira Resûlullah dirseklerin yere konmasını "Secdeye gittiğiniz zaman yırtıcı hayvanların yatması gibi dirseklerinizi yere yapıştırarak uzanmayın1' diyerek yasaklamıştır. Eğer burada eller kollan da kapsamına alsaydı çelişki ortaya çıkardı."
Zaten İmam Müslim bu rivayeti naklederken eller yerine avuçlar ifadesini kullanmıştır.

134. Secdede Burnu Yere Değdirmek

812- İbn Abbas Resûlullah'm şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bana yedi âza üzerine secde etmem emrolundu: Alın - bu sırada mübarek eliyle burnuna da işaret buyurdular - iki el, iki diz ve ayakların uçîan. Ayrıca namazda iken elbiselerimizle ve saçımızla başımızla oynamamamız emredildi."

135. Secdede Burnu Yere Değdirmek Ve Çamura Secde Etmek

813- Ebû Seleme şöyle demiştir:
"Bir gün Ebû Saîd el-Hudrî'y' ziyarete gidip kendisine gel seninle biraz hurmalıklara doğru yürüyelim dedim. Teklifimi kabul edip dışarı çıktı. Ona kadir gecesiyle ilgili olarak Resûlullah'tan saiteiiâhu aleyhi ve sdi^ neler işittiğini sordum. Ebû Saîd şu cevabı verdi: "ResûluIIah kdâkı akyh vs senen Ramazan ayının ilk on günü itikâfa girdi ve biz de onunla birlikte itikâfa girdik. Cebrail, Resûl-i Ekrem'e gelip; 'İstemiş olduğun şey işte önünde' dedi. Bundan sonra ResûluIIah ortadaki on günü de İtikâfta geçirdi ve biz de onun-
la birlikte itikâfta bulunduk. Cebrail, Resûl-i Ekrem'e gelip; 'İstemiş olduğun şey işte önünde' dedi. Ramazan'm yirminci gecesinin sabahında Resûlullah ayağa kalkarak ashâb-i kirama şu hutbeyi okudu: "İçinizden kim benimle birlikte itikâfa girmişse bundan sonraki on gün de itikâfa devam etsin. Çünkü Kadir Gecesi'nin ne vakit olduğu bana gösterildi fakat sonra geri unutturuldu. Kadir Gecesi Ramazan'ın son on gecesinin tekli gecelerindedir. Ben rüyamda şunu gördüm; sanki çamura secde ediyordum."
Mescidin tavanı hurma dallarıyla kapatılmıştı ve gökyüzünde bulut namına hiçbir şey görünmüyordu. Fakat bir süre sonra bir bulut gökyüzünü kapladı ve üzerimize sağanak bir yağmur yağmaya başladı. ResûluIIah bu yağmurlu günde bize namaz kıldırdı. Ben Resûlullah'm (su ve çamurla kaplanmış mescid zeminine secde ettiği) için alnında ve burnunun ucunda çamur ve su kalıntıları bulunduğunu gördüm. İşte bu durum O'nun gördüğü rüyanın sadık bir rüya olduğunu gösteriyordu."

Açıklama

Bu başlıktan yola çıkarak 'burun üzerine secde etmenin yeterli olacağını' söyleyenler yanılmaktadır, zira bunu gösteren bir delil bulunmamaktadır. Çünkü bu başlık altında nakledilen rivayete ve rivayetin bağlamına baktığımızda Resûlullah'm alnı ve burnu üzerine secde ettiği görülecektir.
Ayrıca bu hadis secde eden bir kimsenin alnına veya burnuna bulaşan şeyleri hemen temizlememesinin müstehap olduğunu göstermektedir.

136. Namazda İken Elbiseyi Bağlayıp Düzeltmek Ve Avret Yerinin Açılmasını Önlemek Amacıyla Elbiseyi Toplamak

814- Sehl İbn Sa'd şöyle demiştir:
"Ashâb-ı kiram Resûlullah ile birlikte namaz kılarlardı ve üst taraflarını da örtebilecek kadar büyük olmayan izarlannı (peştemallarını) boyunlarına bağlarlardı. Bu yüzden erkeklerin arkasında saf olup namaz kılan kadınlara erkekler iyice doğrulup oturana kadar başlarını kaldırmamaları, emredilmişti."

Açıklama

İmam Buharı bu başlığı kullanırken şu İnceliğe işaret etmek istemiş olabilir: Namazda elbise ile uğraşmayı yasaklayan hadis herhangi bir zorunluluk bulunmadığı halde elbiselerini toplayan ve düzeltenlerle ilgilidir.
Zeyn Ibnü'l-Müneyyir'in de işaret ettiği gibi secde Üe ilgili hükümlerin arasına bu başlığın sıkıştırılmasının sebebi şudur: Elbiseyi toplamadan salıvererek değil de toplayıp bağlayarak secdeye gitmek ve secdeden kalkmak daha kolay olur.

137. Namazda Saçlarla Oynamamak

815- İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûluüah'a yedi âzası üzerinde secde etmesi ve namazda iken elbisesiyle, saçıyla başıyla uğraşmaması emredildi.

138. Namazda Elbise İle Uğraşmamak

816- İbn Abbas Resûlullah'ın şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bana yedi âza üzerine secde etmem ve namazda iken elbiselerle ve saçla başla oynamamam emredildi."

139. Secdede İken Teşbih Ve Dua Etmek

817- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah " Cenâb-i Hakk'm (Rab-bini hamd ile teşbih et ve O'ndan mağfiret dile)288 buyruğuna uyarak rükû ve secdelerinde şu duayı çokça okurdu: Allahım, Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Rabbim, hamd sadece sana mahsustur. AUahım, beni bağışla, mağfiret et.)"

140. İki Secde Arasında Beklemek

818- Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Kılâbe'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bir gün Mâlik İbnü'l-Hüveyris yanında bulunan cemaate - göstereceği namazın vakti olmadığı halde 'Size Resûlullah'm nasıl namaz kıldırdığını göstermek istiyorum' diyerek kalktı ve namaza durdu. Sonra tekbir getirerek rükûya gitti, sonra başını kaldırıp rükûdan doğruldu ve bir süre kıyamda bekledi. Sonra secdeye gitti ve ardından doğrulup bir süre bekledi. Bize hocamız Amr İbn Seleme'nİn kıldırdığı gibi bir namaz kıldırdı."
Eyyûb şöyle demiştir: "Amr İbn Seleme benim başkalarından görmediğim bir şey yapardı; üçüncü veya dördüncü rekatta otururdu."
819- Mâlik İbn Hüveyris şöyle demiştir:
"Biz gençler olarak Resûlullah'a gelip onun yanında kalmıştık. Bize bir süre sonra şöyle buyurdu; 'Memleketinize ailelerinizin yanına dönseniz ne kadar güzel olur; onlara namazların nasıl ve hangi vakitlerde kılınacağını öğretip namaz kıldırın. Namaz vakti girince içinizden birisi ezan okusun ve yaşça en büyük olanınız da İmamlığa geçip namazı kıldırsın."
820- el-Berâ şöyle demiştir:
"Resûlullah Menı namaz kılarken secdelerde, rükûlarda ve iki secde arasındaki oturuşlarda neredeyse birbirine eşit olacak bir süre kadar beklerdi."
821- Enes İbn Mâlik yanında bulunan cemaate şöyle'demişti:
"Ben sizlere Resûluüah bize namaz nasıl kıldırdıysa hiçbir yönünü eksik bırakmadan namaz kıldıracağım."
Enes İbn Mâük'ten Resûlullah'ın nasıl namaz kıldırdığını nakleden Sabit şöyle demiştir: "Enes İbn Mâlik namaz kılarken bir şey yapardı fakat ben sizin bunu yaptığınızı hiç görmedim. O rükûdan kalktığında o kadar uzun beklerdi ki arkasında bulunanlar, galiba secdeye gitmeyi unuttu, derlerdi. Yine aynı şekilde iki secde arasında öyle uzun beklerdi ki arkasında namaz kılanlar, herhalde secdeye gitmeyi unuttu, derlerdi."

Açıklama

"Üçüncü veya dördüncü rekatta otururdu" ifadesi olayı nakleden ravinin bu hususta kesin bir kanaatinin olmadığını (şek) gösterir. Burada açıklanmaya çalışılan husus kısa süreli dinlenme oturuşudur (celsetü'l-istirâha). İstirahat oturuşu ise birinci ve ikinci rekatlar arasında olduğu gibi üçüncü rekattan dördüncü rekata kalkerken de olur. Bu yüzden ravinin şunu söylediğini varsayabiliriz: "Üçüncü rekatın sonunda veya dördüncü rekatın başında otururdu." Bu durumda her iki açıklama da aynı şeyi anlatacaktır. Bu hadis farklı bir lafızla 142. numara da tekrar eie alınacaktır.

141. Secdede İken Dirsekleri Yere Yapıştırmamak

Ebû Hümeyd şöyle demiştir: "Resûlullah secde ettiği zaman dirseklerini yere ve böğrüne yapıştırmazdı."
822- Enes İbn Mâlik Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Secdeye vardığınızda vücûdunuzu serbest bırakın; ne iyice yayılın ne de büzülün. Hiçbiriniz secdede iken yırtıcı hayvanların yatışı gibi dirseklerini yere yapıştırmasın!"

142. Namazın Birinci Ve Üçüncü Rekatlarında Bir Süre Oturup Sonra İkinci Ve Dördüncü Rekatlara Kalkmak

823- Mâlik İbnü'l-Hüveyris Resûlullah'tan gördüğü namaz kılma şeklini şöyle anlatmıştır:
"Resûlullah namaz kılarken tekli rekatlardan sonra bir süre oturup öyle kalkardı."

Açıklama

Bu rivayet de istirahat oturuşunun caiz olduğunu göstermektedir. İmam Şafiî'nin ve ehl-İ hadisten bazı âlimlerin kabul ettiği görüş budur. Konuyla ilgili olarak Ahmed İbn Hanbel'den iki farklı görüş nakledilmiştir. el-Hallâl'in naklettiğine göre Ahmed İbn Hanbel daha sonra bunun caiz olduğu görüşüne meyletmiştir. Fakat alimlerin çoğunluğuna göre bu oturuş müstehap değildir.

---

[1] kelimesi insanın meskeni ve eşyasının bulunduğu yer için kullanılan bir kelimedir. Bu yer ister bina olsun, ister binasız bir yer olsun... Seferde, hazarda insanın durağı, rahii olduğu İçin JU-j - rihâ! kelimesi olduğunuz yer İle tercüme edildi... Abdullah İbn Abbâs... müezzine... namazlarınızı olduğunuz yerde kılın veya namazlarınızı evlerinizde kılın demesini emretmişti..." (Babanzâde Ahmed Naim, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-İ Sarîh Tercemesi ve Şerhi, il, 596).
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 813, 836, 2016, 2018, 2027, 2036 ve 2040
[3] Görünüyor ki, aleyhi's-salâtü ve's-selâm Efendimiz Hasretleri bu narr.azı, câİib olduğu faziletten dolayı ahyânen kılar, çok kere de farz olur korkusuyla terk buyururlarmış..." (Baban2âde Ahmed Naim, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi, II, 641.) Hadisin geçtiği diğer yerler: 1179 ve 608
[4] Hadisin geçtiği diğer yer: 5465.
[5] Hadisin geçtiği diğer yer: 5463.
[6] Hadisin geçtiği diğer yerler: 674 ve 5464
[7] bk. Kitâbü'I-Vudû, bâb 50.
[8] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5363 ve 6039.
[9] 677 numaralı hadisin baş kısmı ve diğer ayrıntıları 812, 818 ve 824 numaralı hadislerde geçmektedir.
[10] Bu habercinin Hz. Bilâl olduğu rivayet edilmiştir.(Mütercim) Hadisin geçtiği diğer yer: 3385.
[11] Hadisin geçtiği diğer yerler: 681, 754, 1205 ve 4448.
[12] Ebedî aleme göç edinceye kadar bîr daha böyle kalkıp bizi seyretmesi zât-ı âlilerine müyesser olmadı" şeklinde tercüme ettiğimiz cümlede geçen jJLİ fiili

hadisin bazı rivayetlerinde jjU şeklinde geçmektedir. Buna göre anlam "İşte ondan sonra Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ebedî aleme göç edinceye kadar mübarek yüzlerini bir daha görmek bize nasip olmadı" olur
[13] Amr îbn Avf oğullan Evs kabilesine mensup olup Medine'ye yakın olan Kubâ köyünde yaşamaktadırlar, (bk. İbn Hacer, Fethü'1-bârî, II, 197.)
[14] Ahmed İbn Hanbel, Ebû Dâvud ve İbn Hibbân'ın naklettiği bir rivayete göre ResûluÎlah saüallâhu aleyhi ve sellem, Amr İbn Avf oğullan mahallesine öğleden sonra gitmiş ve Hz. Bilâl'e "İkindiye kadar gelmezsem Ebû Bekir'e söyle namazı kıldırsın" demiştir, (bk. İbn Hacer, Fethü'l-bârî, II, 197).
[15] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1201, 1204, 1218, 1234, 2690, 2693 ve 7190.
[16] Bu hüküm Hz. Bilâl'ın Resuluilah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem herhangi bir talimat almadığı düşüncesinden hareketle verilmiştir. (Mütercim)
[17] Umdetü'1-Kârî müellifi Aynî'ye göre Fethü'1-Bârî müellifi İbn Hacer'in, İmam Buhârî'nİn koyduğu bâb başlığı ile İmam Müslim'den nakledilen rivayet arasında ilişki kurması çok uzak bir ihtimaldir. Zira Aynî'ye göre bâb başlığı ile konu arasında bir ilişki kurulacaksa bu ilişki başkasının naklettiği bir rivayet ile sağlanamaz. (Mütercim) (bk. Aynî, Umdetü'1-Kârî şerhu SahÎhi'l-Buhârf, IV, 393.)
[18] Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
[19] Mü'minlerin Emîri, Halife vb. yahut büyük Alim ve şahsiyetler
[20] Hadisin geçtiği diğer yerİer: 1112, 1236 ve 5658.

[21] Hadîsin geçtiği diğer yerler: 747, 811.
[22] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 7175.
[23] Hadisin geçtiği diğer yerler: 696 ve 7142.
[24] İyiyi kötüden, helali haramdan ayırabilecek yaş
[25] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 117.
[26] Hadisin geçtiği diğer yerler: 701, 705, 711 ve 6106.
[27] Muaz İbn Cebel'in bu kişi hakkında: "O nifaka düşmüş biridir" dediği ve cemaatin de söz konusu şahsa: "Sen münafık mı oldun?" diye serzenişte bulundukları başka rivayetlerde kayıtlıdır, (bk. Aynî, Umdetü'1-karî, IV, 424. (Mütercim))
[28] Resûlullah'ın sallalÎâhu aleyhi ve sellembu sözü bazı rivayetlerde: "Sen insanlan namazdan mı sopuyorsun, sen insanlan dininde imtihan edilmeye sebep oluyorsun, sen insanlara bu şekilde sıkıntı mı veriyorsun?" şeklinde soru formunda geçmektedir, {bk. Aynî, Umdetü'1-kârî, IV, 424. [Mütercim))
[29] Bu hükmü mutlak olarak ifade etmemek gerekir. Bunun caiz olabilmesi için serî bir dayanak olmalıdır. Mesela bîr kimse cemaat içinde bulunduğu halde tek başına namaz kıldıktan sonra yeni bir cemaat gelip namaz kılsa onlarla birlikte daha önce kılmış olduğu namazını tekrar etmesi mümkündür. Çünkü bunu emreden sahih hadisler bulunmaktadır. Yine Muaz kıssasında olduğu gibi bir kimse düzenli olarak bir yerde namaz kıldırmak üzere görevi endi rilmis.se kılmış olduğu namazı tekrar edebilir.
[30] İhtisarın sahibi el-Adevî, burada rivayetten çıkan dersi zikretmiş ancak derse kaynak teşkil eden rivayete değinmem iştir. Bu yüzden Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve setlemkullandiğı soru formunu 33. dipnotta zikretmeyi uygun bulduk. (Mütercim)
[31] ihtisarın sahibi el-Adevî, burada rivayetten çıkan dersi zikretmiş ancak derse kaynak teşkil eden rivayete değinmemiştir. Bu yüzden söz konusu rivayete 32. dipnotta yer vermeyi uygun bulduk. (Mütercim)
[32] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 868.
[33] Yûsuf, 12/86
[34] Hadisin geçtiği diğer yer: 734.
[35] Bu şekilde birisinin çekilmesi konusu tartışmaya açıktır. Çünkü bunun caiz olduğunu gösteren hadisler zayıftır. Ayrıca bu şekilde birisinin geriye çekilmesi öndeki safta boşluk oluşmasına sebep olacaktır; halbuki safların hiç boşluk bırakılmadan doldurulması emredilmiştir. Bu bakımdan evla olan öndeki kişiyi çekmemek ve ön safta yer bulmaya çalışmak, bu mümkün olmazsa İmamın sağ tarafına durmaktır. Allah (c.c) her şeyin en doğrusunu bilir. (İbn Bâz)
[36] Hadisin geçtiği diğer yerler: 730, 924, 1129, 2011, 2012, 5861.
[37] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6113 ve 7290.
[38] Hadisin geçtiği diğer yerler: 736, 738 ve 739.
[39] Metinde "uacib" terimi kullanılırken Hanefi literatürdeki "Farz" anlamı kasdedilmekte olup ibadet için gereklilik ifade ettiğinden tercümede bu sözcüğü kullandık. (A.A.)
[40] Kitapçık. (A.A)
[41] Deliller arasında görülen İhtilafları, her ikisini ya da birini iptal ve ilga yoluyla değil de aralarını bulma ve böylece her ikisiyle de amel etme yoluna baş vurarak giderme yöntemi. {Erdoğan, Mehmet, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, s. 52).
[42] İmam Buhârî bu bölüm İçin bir bâb başlığı kullanmamıştır. Ancak güneş tutulması namazı anlatıldığı İçin bu başlığı koymayı uygun bulduk. Bununla birlikte Resûlullah'm namazda 'Ey Allahım ben onlarla beraberken mi cehennemi yaklaştırıyorsun? diye Cenâb-ı Hakk'a yakarmasına dayanarak namazda iken dua etmenin caiz olduğunu göstermek üzere yukarıdaki diğer rivayetlerle bağlantılı olarak bu rivayeti nakletmiş de olabilir. (Mütercim)
[43] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 2364.
[44] Hadisin geçtiği diğer yerler: 760, 761 ve 777.
[45] Bu hemen kabul edilebilecek bir görüş değildir ve tartışmaya açıktır. Doğrusu şudur: Namazın kıblesi aynı zamanda duanın da kıblesidir. Çünkü; 1. Bu görüşün Kur'an ve sünnetten bir delili bulunmadığı gibi selef-i sâlihînden böyle bir görüş de nakledilmemiştir. 2. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem dua ederken kıbleye yönelirdi. Nitekim onun bu şekilde davrandığına dair pek çok sahih rivayet bulunmaktadır. 3. Herhangi bir şeyin kıblesi onun karşı karşıya bulunduğu yöndür; üst tarafı değildir. (Şeyh Bin Bâz)
[46] Hadisin geçtiği diğer yer: 3291.
[47] Rivayette şeklinde geçen ve yatsı namazı diye tercüme ettiğimiz ibare bu hadisin farklı rivayetlerinde (öğle ve ikindi namazları) ve (akşam ve yatsı namazları ya da Öğle ve ikindi namazları) şeklinde de nakledilmiştir, (bk. Aynî, V, 58.) Fakat bu rivayette 'son iki rekatı kısa kıldırıyorum' sözü geçtiği için akşam namazı olması mümkün değildir. Bu yüzden yukarıdaki ifadeyi yatsı namazı şeklinde tercüme etmeyi uygun bulduk. Bununla birlikte 758 numaralı hadiste bu ifade öğle ve ikindi namazları anlamında, şeklinde geçtiği için bu anlama da işaret etmeyi uygun bulduk. (Mütercim)
[48] Hadisin geçtiği diğer yerler: 758 ve 770.
[49] Hadisin geçtiği diğer yerler: 793, 6251, 6252 ve 6667.
[50] el-Müzzemmil, 73/20.
[51] 759 numaralı hadisin baş kısm: ve diğsr ayrıntıları 762, 776, 778 ve 779 numaralı hadislerde geçmektedir.
[52] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 4429.
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3050, 4023 ve 4854.
[54] Bu görüş tartışmaya açıktır. Zira tercih edilen görüşe göre - Fethü'1-bârî müellifinin 106. bâbda bizzat belirttiği gibi - mufassal sûreler Kâf sûresi ile başlar ve Kur'ân'ın sonuna kadar devam eder. Ahmed İbn Hanbel ve Ebû Davud'un Evs İbn Huzeyfe'den naklettiği ve ashâb-ı kiramın Kur'ân'ı bölümlere ayırmakla ilgili uygulamasını anlatan rivayet de bunu göstermektedir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir. (Şeyh Bin Bâz)
[55] Hadisin geçtiği diğer yerler: 768, 1074 ve 1078 numaralı hadislerdir.
[56] Hadisin geçtiği diğer yerler: 769, 4952 ve 7546
[57] el-Cin, 72/1-2.
[58] el-Cin, 72/1-2.
[59] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 4921.
[60] Meryem, 19/64.
[61] el-Ahzâb, 33/21.
[62] Mesânî, yüzden daha az ya da yüze yakın âyeti olan sûrelerden her biridir.
[63] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4996 ve 5043.
[64] 780. hadis 6402 numaralı hadiste de geçmektedir.
[65] Doğrusu şudur: Cemaatin âmîn demesi veya hapşınnca elhamdülillah diye dua etmesi onun kıraatini kesmez. Çünkü bu meşru olarak kabul edilen ve kıraate zarar vermeyen küçük bir ay-pntıdır. (İbn Bâz)
[66] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 4475.
[67] Hadisin geçtiği diğer yer!er:786, 826.
[68] Hadisin geçtiği diğer yerler: 789, 795, 803.
[69] Metinde vadp;/icap eder/farzdır anlamında kullanılmış olup, Hanefî literatüründe var o!an "vacip" kavramı, diğer âlimlerin literatüründe farz anlamında

olduğu için burada "gereklidir" şeklinde tercüme edildi.
[70] Fethü'l-Bârî'nİn muhtasarını hazırlayan el-Adevî parantez içindeki bu kısmı kitabına almamış ve gözden kaçırmıştır. Biz daha anlaşılır olması için İbnü'l-Müneyylr'in sözünü tam olarak aktarıyoruz. (Mütercim)
[71] Bu ek bilgiyi Fethü'l-Bârî'nin aslından aktarmayı uygun bulduk. (Mütercim)
[72] Bu hadis şöyledir: "Kişi ile küfür ve şirk arasındaki çizgiyi belirleyen namazdır; namazın terki bu . çizgiyi aşmak demektir." Bu anlamda daha pek çok hadis bulunmaktadır. Hadiste geçen küfür kelimesini gerçek anlamında almak doğru olan görüştür. Buna görs namazı terk eden bir kimse islâm dairesinden çıkar. Abdullah İbn Şakîk el-Ukay!î sahâbîlerin tamamının bu görüşte olduğunu nakletmiştir. Kur'an'da ve sünnette bu görüşün doğruluğunu kanıtlayacak bir çok delil bulunmaktadır. (İbn Bâz)
Hadisin orijinal ifadesi şöyledir: Hadisin motomot tercümesi: "Kişi ile küfür ve şirk arasında namazın terk edilmesi vardır" şeklindedir. Fakat bu ifade hadisin anlamını tam olarak yansıtmamaktadır. Bu yüzden tercümeyi yukarıdaki gibi yaptık. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah (c.c) bilir. (Mütercim)
[73] ei-Adevî kanaatimizce kendi benimsediği görüşü nakletmekle yetinip bu ayrıntıya yer vermemiştir ve bize göre bu bölümde aktarılan görüşlerdekî bütünlüğü bozacak bir tasarrufta bulunmuştur. Bu yüzden Fethü'1-Bârî müellifinin naklettiği görüşleri parantez içinde tam olarak aktarmayı uygun bulduk. (Mütercim)
[74] Hadisin geçtiği diğer yerler: 801, 820.
[75] Bu görüş tartışmaya açıktır. Doğru olan görüş şudur: Sünnetin farz olduğuna delalet ettiği ağzı çalkalamak (mazmaza) ve buruna su çekmek (istinşâk) gibi her fiil farzdır. Çünkü sünnet Kur'an'ıaçıklar ve "Kim Resule itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur" âyeti gereğince Resûlullah'm ı aleyhi ve sellem emrettiği her husus Allah'ın Emri sayılır. (îbn Bâz)
Muhtasar'ın sahibi el-Adevî bu hükme mesned teşkil eden rivayete yer vermediği halde abdest-le ilgili bu hükmü aktarmıştır. Biz bu eksikliği gidermek için Nesaî'nİn naklettiği rivayeti zikretmeyi uygun bulduk. (Mütercim) Bu rivayete göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem namazını doğru kılamayan bu şahsa şöyle demiştir: "Abdestini Allah'ın emrettiği gibi - yüzü yıkamak, dirseklere kadar ellerle birlikte kollan yıkamak, başa meshetmek ve ayak bileklerine kadar ayaklan yıkamak şeklinde - almadığınız ve sonra tekbir getirip Allah'a hamd etmediğiniz ve O'nu yüceltmediğiniz sürece namazınız tam olmaz." (İbn Hacer, Fethü'1-bârî, II, 325.)
[76] Haisin geçtiği diğer yerler: 817, 4293, 4967, 4968.
[77] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 3228.
[78] İmam Buharı böyle bir başlık kullanmamıştır. Ancak biz rivayetlerle ilgili olan bir başlık vermeyi uygun bulduk. (Mütercim).
[79] Hadisin geçtiği diğer yerler: 804, 1006, 2932, 3281, 4560, 4598, 6200, 6393 ve 6940.
[80] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 1004.
[81] Bu görüş tartışmaya açıktır. İbn Hacer bu ifadeyi Resûlullah'ın sallaüâhu aleyhi ve sellem yaşadığı dönemle kayıtlasaydı daha yerinde olurdu. Çünkü o dönemde insanların yanlış ve batıl bir husus üzere onaylanmaları mümkün değildi. Halbuki Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem vefatından sonra bu durum değişmiştir. Çünkü artık vahiy kesilmiş ve İslâm Dini - Allah'a hamd olsun kî - kemale erip tamamlanmıştır. Dolayısıyla Allah'ın ve ResûÎü'nün emretmediği bir hususu ibadetlere eklemek caiz değildir. Allah her şeyin en doğrusunu bilir. (İbn Bâz)
[82] Bu ifade biraz toleranslı kullanılmış. Böyle bir karşılık vermek caiz değildir demek daha doğrudur, Çünkü karşılık vermek bir beşer sözüdür ve namaz kılan bir kimsenin insanlara ait bir ifadeyi namaza sokması caiz değildir. Nitekim namaz kılmakta olan Muaviye İbnü'l-Hakem hapşıran birisine karşılık vermiş ve cemaattekiler onun bu tavrını yadırgamışlardı. Zaten Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem de namaz bitince şöyle buyurmuştu: "Bizim şu namazımıza beşere ait bir sözün karışması asla uygun değildir." Bu hadisi İmam Müslim nakletmiştir. (İbn Bâz]
[83] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 821.
[84] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6573, 7437.
[85] Hadisin geçtiği diğer yerler: 810, 813, 815, 816.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. Kişinin Ölünün Ailesine Ölüm Haberini Bizzat Vermesi
Ölünün Yakınlarına Ölüm Haberini Vermek
5. Cenaze Konusunda İzin
6. Çocuğu Öldüğü Halde Allah'ın Rızasını Umarak Sabreden Kişinin Fazileti
7. Bir Erkeğin Kabir Başındaki Bir Kadına "Sabret Demesi
8. Ölüyü Su Ve Sidr İle Yıkamak Ve Abdest Aldırmak
9. Tek Sayıda Yıkanmanın Mustehap Olması
10. Ölüyü Yıkamaya Sağ Taraflarından Başlanır
11. Ölünün Abdest Âzalarının Yıkanması
12. Kadın, Erkek İzarı (Gömleği) İle Kefenlenir Mi?
13. Kâfur, Cenazenin Son Yıkamasında Kullanılır
14. Cenaze Kadın Olunca Saç Örgüsünü Çözmek
15. Ölüye Kefeni Nasıl Sarılır?
16. Kadının Saçı Üç Örgü Yapılır
17. Kadının Saçı Arkaya Atılır
Ölüyü Yıkayan Kişinin Gusül Abdesti Alması Gerekli Midir?
18. Kefenleme İçin Beyaz Kumaş Kullanılması
19. İki Elbise İle Kefenlemek
20. Ölü (Cenaze) İçin Hanût (Güzel Koku) Kullanmak
21. İhramlı (İken Ölen Kişi) Nasıl Kefenlenir?
22. Azaba Engel Olsun Ya Da Olmasın Gömlek İçinde Kefenlemek, Gömleksiz Olarak Kefenlemek
23. (Ölüyü) Gömleksiz Olarak Kefenlemek
24. Sarık Kullanmaksızın Kefenlemek
25. Kefen (İçin Yapılacak Harcama) Kişinin Malının Tümündendir
26. Ölüyü Kefenlemek İçin Yalnızca Bir Elbisenin Bulunması
27. Yalnızca Başı (İle Birlikte Ayak Dışındaki Yerleri Örten) Veya Ayakları (İle Birlikte Baş Dışındaki Yerleri) Örten Bir Kefenden Başkası Bulunmazsa Bununla Baş Örtülür
28. Hz. Peygamber Zamanında Kefenini Hazırladığı Halde Hz. Peygamberin Yadırgamadığı Kimse
29. Kadınların Cenazeyi Takip Etmesi
30. Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması
31. Kabirlerin Ziyaret Edilmesi
Erkeklerin Kabirleri Ziyaret Etmesinin Hükmü
Kadınların Kabirleri Ziyaret Etmesinin Hükmü
32. Hz. Peygamberin Şu Sözü: "Ölü, Ailesinin Ağlamasının Bir Kısmı Sebebiyle Azap Görür"
Hz. Zeyneb'in Çocuğunun Vefatı İle İlgili Hadis
Hz. Ummü Gülsüm'ün radıyatıahu anh Kabre Konulması İle İlgili Hadis
Hz. Osman'ın Kızının ölümü İle İlgili Hadis
33. Ölü İçin Feryat Etmenin Çirkin Görülmesi
34. Bab
35. "Yakalarını Yırtan Bizden Değildir"
36. Hz. Peygamberin Sad İbn Havle'yı Taziye Etmesi
37. Bir Musibetle Karşılaşan Kişinin Başını Tıraş Etmesinin Yasak Olması
38. Yanaklarına Vuran Bizden Değildir
39. Musibetle Karşılaşan Kişinin Ah-Vah Ve Câhiliye Devrindeki Gibi Feryat Etmesinin Yasaklanması
40. Musibetle Karşılaşan Kimsenin Bunu Hissettirecek Şekilde Bir Kenarda Oturması
41. Musibetle Karşılaşan Kişinin, Üzüntüsünü Belli Etmemesi
42. Musibetle İlk Karşılaşılan Anda Sabır Göstermek
43. Hz. Peygamberin (Ölen Oğlu İçin) Gerçekten Biz Senin Ölümünden Dolayı Üzgünüz1 Demesi
44. Hastanın Yanında Ağlamak
45. Feryat Etme Ve Ağlamanın Yasaklanması, Bunu Yapanları Engellemek
46. Cenaze İçin Ayağa Kalkmak
47. Cenaze İçin Kalkan Kişi Ne Zaman Oturur?
48. Bir Cenazeye Katılan Kimse Cenaze Omuzlardan Yere Konulmadıkça Oturmaz, Otururs Kalkması Emredilir
49. Bir Yahudi Cenazesi İçin Ayağa Kalkmak
Cenaze İçin Ayağa Kalkma Konusundaki Farklı Görüşler
50. Cenazeyi Kadınların Değil Erkeklerin Taşıması
51. Cenazeyi Kaldırmada Acele Etmek
52. Cenaze Taşınırken Müteveffanın "Beni Çabuk Götürün Demesi
53. Cenaze Namazında İmamın Arkasında İki Veya Üç Saf Yapmak
54. Cenaze Namazındaki Saflar
Cenaze Namazında Safların Çok Olmasının Fazileti
Mescitte Cenaze Namazı Kılmak
Gaibin Cenaze Namazını Kılmak
55. Cenaze (Namazlarında) Erkeklerle Birlikte Çocukların Da Saflar Yapması
56. CENAZE NAMAZININ SÜNNETİ Ve HZ. PEYGAMBERİN "CENAZE NAMAZI KILAN..." SÖZÜ
Cenaze Namazının Şartlan
Cenaze Namazını Kıldırma Konusunda En Çok Hak Sahibi Olan Kimdir?
Cenaze Namazı İçin Teyemmüm Yapmak
Cenaze Namazmdaki Tekbirlerin Sayısı
Cenaze Namazı Yalnızca Bir Duadır" İddiasının Reddi
57. Cenazeleri Takip Etmenin Fazileti
Kîrât Nedir?
58. Cenaze Gömülünceye Kadar Beklemek
59. Çocukların Cemaatle Birlikte Cenaze Namazı Kılması
60. Cenaze Namazlarını Musallada Ve Mescidde Kılmak
Mescitte Cenaze Namazı Kılma Konusundaki Görüşler
61. Kabirlerin Üzerine Mescid Yapmanın Mekruh Olması

62. Loğusa İken Ölen Kadının Cenaze Namazının Kılınması
63. (İmam) Kadın Ve Erkeğin (Cenazesinde) Neresinde Durur?
64. Cenaze Namazında Dört Tekbir Getirmek
65. Cenazeye Fatihayı Okumak
66. Cenaze Gömüldükten Sonra Mezarı Başında Cenaze Namazı Kılmak
67. Ölünün (Mezardan Ayrılanların) Ayakkabı Seslerini İşitmesi
68. Arz-I Mukaddes Vb. Yerlerde Gömülmeyi İstemek
Ölünün Bir Bölgeden Başka Bir Bölgeye Nakledilmesi
69. Ölüyü Geceleyin Defnetmek. Hz. Ebû Bekir Geceleyin Defnedilmiştir
70. Kabrin Üzerine Mescid İnşa Etmek
71. Kadının Kabrine Kim Girer?
72. Şehid İçin Cenaze Namazı Kılmak
Şehidin Cenaze Namazı Kılınır mı?
73. İki, Üç Erkeği Bir Kabre Gömmek
74. Şehitlerin Yıkanması Görüşünü Kabul Etmeyenler
Cünüp ve Adetli Olarak Ölen Şehidin Yıkanması Meselesi
75. Lahde Kim Önce Konulur?
76. Kabirlere Ot Ve Izhır Koymak
77. Ölü, Bir Sebebe Binaen Kabirden Ve Lahitten Çıkarılır Mı?
Cabir in Babasının Kıssasından Çıkan Bazı Sonuçlar
78. Kabirde Lahit Yapmak Ve Kabri Yarmak (Şakk)
79. Çocuk Müslüman Olduktan Sonra Ölürse Onun Cenaze Namazı Kılınır Mı? Çocuğa Müslüman Olması Teklif Edilir Mi?
Çocuğun Cenaze Namazı Kılınır mı?
80. Müşrik İn Ölürken La İlahe İllallah Demesi
81. Kabrin Üzerine Yaş Dal Konulması
Kabir Üzerine Oturmanın Hükmü
82. Muhaddisin (Hadis Âliminin) Kabirde Vaaz Vermesi, Arkadaşlarının Onun Etrafında Oturması
83. Kendi Canına Kıyan (İntihar Eden) Kişinin Durumu
84. Münafıkların Cenaze Namazının Kılınması Ve Müşrikler İçin İstiğfarda Bulunulmasının Kerih Görülmesi
85. İnsanların Ölüyü Övmesi
86. Kabir Azabı
87. Kabir Azabından (Allah'a) Sığınmak
88. Gıybet Ve İdrar(Dan Sakınmama) Sebebiyle Kabir Azabı
89. Ölüye Gideceği Yer Sabah Akşam Gösterilir
90. Ölünün, Kendi Cenazesinin Kabre Götürülmesi) Hakkında Konuşması
91. Müslümanların (Ölen) Çocukları Hakkında Söylenenler
92. Müşriklerin Çocukları Hakkında Söylenenler
Fıtrat Nedir?
93 Bâb
94. Pazartesi Günü Ölmek
95. Aniden Ölmek
96. Hz. Peygamber İn Kabri İle Ebû Bekir Ve Ömer'in Kabirleri
97. Ölülere Sövmenin Yasak Olanı
98. Kötü Kimselerin Ardında Konuşmak

4. Kişinin Ölünün Ailesine Ölüm Haberini Bizzat Vermesi

1245- Ebû Hüreyre radıyaMhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Necaşî'nin öldüğü gün onun vefat haberini verdi. Sonra musallaya çıkıp ashabı ile saf tutarak dört tekbir aldı (cenaze namazı kıldı).[1]
1246- Enes İbn Mâlik radıyallâhu anh Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Sancağı Zeyd aldı. Zeyd şehid edildi. Sonra sancağı Cafer aldı, o da şehid edildi. Sonra onu Abdullah İbn Revâha aldı, o da şehid edildi. -Bu sırada Resûlullah'm gözlerinden yaşlar boşalıyordu- (Resûlullah devam ederek şöyle dedi:) Sonra sancağı emir olmaksızın Hâlid İbnü'l-Velid aldı, sonra Allah onun Önünü açtı.[2]

Açıklama

Ölünün Yakınlarına Ölüm Haberini Vermek

İbnü'r-Reşîd şöyle demiştir: Bu başlığı koymanın amacı, ölüm haberini vermenin tümünün yasaklanmış olmadığını göstermektir. Yalnızca cahiliye halkının yaptığı şekilde yapmak yasaklanmıştır. Onlar kişinin öldüğünü etrafa duyurmak için evlerin kapıları önünde ve çarşılarda ölüm haberini ilan edecek kişiler gönderirlerdi.
İbnü'l-Murâbtt şöyle demiştir: Buhârî'nin bu başlığı seçmesinin amacı şudur: Ölüm haberini vermek ölünün ailesini keder ve musibetlere duçar kılsa da vefat edenin yakınlarına bunu bildirmek caizdir. Çünkü bu kötülük gibi görünen fiilde de aslında bazı iyilikler vardır. Zira ölüm haberi alındıktan sonra ölünün yakınları cenazesine katılmak, teçhiz ve tekfini ile ilgilenmek, cenaze namazını kılmak, dua etmek, onun için İstiğfar etmek, vasiyetlerini yerine getirmek vb. hükümleri uygulama konusunda gerekeni yapmak için derhal harekete geçerler. CâhİlİYe devrinde ölüm haberi verme âdetine gelince;
SaİD İbnü'l-Mansur şöyle demiştir: Bize İbn Aliye, İbn Avn'dan şunu nakletti: İbrahim'e dedim ki: "Araplar (cahiliye devrinde) ölüm haberi vermeyi çirkin görürler miydi?" İbrahim "Evet" dedi. İbn Avn dedi kî: Bir kimse ölünce bir kişi bineğine atlar sonra insanlar arasında 'falanın öldüğünü duyururum' diye bağırırdı." İbn Şîrîn şöyle demiştir: "Bir kimseye arkadaşının öldüğünün haber verilmesinde bir sakınca yoktur."
Özetle söylersek; yalnızca ölüm haberini vermek mekruh değildir, bundan öte şeyler yapılırsa mekruh olur.
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: Hadislerin bütünü bir arada değerlendirildiğinde şu üç durum söz konusu olur:
1. Ölünün ailesine, arkadaşlarına ve salih kimselere ölüm haberini vermek sünnettir.
2. Öğünmek maksadıyla anma merasimine davet etmek mekruhtur.
3. Bağırıp çağırmak suretiyle ölüm haberi vermek haramdır.

5. Cenaze Konusunda İzin

Ebü RâfÎ', Ebü Hüreyre'den radıyallâhu anh Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem ŞU
sözünü nakletmiştir: "Bana haber verseydiniz ya!"
1247- İbn Abbas rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem hastalığı sebebiyle ziyaret ettiği bir kişi öldü. Geceleyin ölmüştü, (yakınları da) onu geceleyin defnettiler. Sabah olunca bunu duyurdular. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Bana niçin büdirmediniz?" dedi. Ölünün yakınları: "Gece olduğundan (gece karanlığında) sana zorluk çıkarmak istemedik." Bunun üzerine Hz. Peygamber

sallallâhu aleyhi ve sellem o kişinin kabrine gelerek onun için cenaze namazı kıldı.

6. Çocuğu Öldüğü Halde Allah'ın Rızasını Umarak Sabreden Kişinin Fazileti

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Sabredenleri müjdele.[3]
1248- Ene radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Ergenlik çağına girmemiş üç çocuğu ölen her Müslümant Allah, çocuklara olan merhameti sebebiyle cennete koyar.[4]
1249- Ebû Saîd radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Kadınlar, Hz. Peygamber'e saiiaiiahu aleyhi ve sellem : "Bize vaaz etmek için bir gün belirle." dediler. (Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de onlar için bir gün belirledi. O gün kadınlara verdiği vaazda söylediği şeylerden biri de şu idi): "Üç çocuğu ölen bir kadının bu çocukları onun için ateşe karşı bir perde olur."
Bir kadın: "Ya İki çocuk?" diye sorunca Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve sellem : "İki çocuk da öyledir" buyurdu.
1250- Ebû Said ve Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi sellem bu hadisi rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre rivayetinde "ergenlik çağına ulaşmamış" ifadesini eklemiştir.
1251- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi w sellem şunu rivayet etmiştir:"£iç çocuğu ölen bir Müslüman cehenneme girmez. Ancak Allah'ın yemini yerine gelsin diye girer.[5]
Ebû Abdullah (Buharı) şöyle dedi: Allah'ın yemininden kasıt şu âyettir: "İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.[6]

Açıklama

Hz. Peygamber "Müslüman" demek suretiyle kâfirleri bu hükmün kapsamından çıkarmıştır. Ergenlik çağı kişinin günahlarının yazılmaya başladığı dönemdir.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem "üç çocuğu ölen kadın" diyerek hükmü kadın ile sınırlamasının sebebi, o sırada kadınlara hitap ediyor olmasıdır. Diğer hadislerde "Müslüman" şeklinde genel ifade kullanıldığından bu hükmün erkekler İçin geçerli olmadığı sonucu çıkarılamaz.
Kurtubî şöyle demiştir: "Yeminin yerine gelmesi" ifadesinden ne kasdedildiğr konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre bu belirli bir yemindir, diğer görüşe göre İse belirli değildir. Çoğunluk ilk görüşü kabul etmektedir. Onlar bununla kasdedilenin yukarıdaki âyet olduğunu söylemişlerdir.
Hattabî şöyle demiştir: Bu kişi cehenneme azap görmek İçin değil, oradan geçip gitmek için girer. Bu geçip gitme ancak kişinin yeminini yerine getirmesi miktarınca olur.

Hadislerden Çıkan Diğer Bazı Sonuçlar

Müslümanların çocukları cennettedir. Çünkü Allah'ın çocuklara olan rahmeti sebebiyle ana-babalarmı affedip, o çocuklara merhamet etmemesi uzak bir ihtimaldir. Bunu Mühelleb söylemiştir. Âlimlerin çoğunluğu Müslümanların çocuklarının cennete gideceği görüşünü benimsemiştir. Bir kimse bir şeyi yapmaya yemin etse sonra bu şeyin bir parçasını yapsa yeminini yerine getirmiş olur. Mâlik buna muhalif görüş belirtmiştir. Bunu Kadı Iyaz ve diğer âlimler söylemiştir.

7. Bir Erkeğin Kabir Başındaki Bir Kadına "Sabret Demesi

1252- Enes İbn Mâlik radıyallâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bir kabrin başında ağlayan bir kadının yanına uğradı ve ona "Allah'tan kork ve sabret" dedi.[7]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî konu başlığında "bir erkeğin" demek suretiyle hükmün yalnızca Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sdiem özgü olmadığını belirtmek istemiştir. Başlığında "vaaz etmesi" değil de "demesi" diyerek bunun vaaz ve diğerleri arasında ortak olan şeye söylenebileceğini belirtmiştir. Buhârî konu başlığında "Allah'tan korkmaktan" değil "sabır"dan bahsetmiştir. Çünkü o durumda kadının kolayca yapabileceği ve durumuna da uygun olan sabırdır. Bu konu başlığında fıkıhla ilgili şu hüküm bulunmaktadır: iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak, vaaz vermek, taziye etmek vb. gibi durumlarda erkeklerin kadınlarla konuşması caizdir. Bu yalnızca yaşlı kadınlara özgü değildir. Çünkü bu konuşmada dînî maslahatlar söz konusudur.

8. Ölüyü Su Ve Sidr İle Yıkamak Ve Abdest Aldırmak

Ibn Ömer radiyaiiâhu anh, Saîd İbn Zeyd'in çocuğunu hanut ile yıkadı ve taşıdı. Namazını kıldı, (yeniden) abdest almadı.
Ibn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi: "Müslüman ne hayatta iken ne de ölünce necis olur."
Sa'd şöyle dedi: "Şayet necis olsaydı, ben ölüye dokunmazdım."
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Mümin necis olmaz."
1253- Ümmü Atıyye el-Ensâriyye radıyaiiâhu anh şöyle demiştir;
Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem kızı (Zeynep) vefat ettiğinde o bizim yapımıza gelip şöyle buyurdu: "Onu üç, beş veya gerekirse daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncu yıkamaya kâfur (veya kâfurdan bir miktar) katın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin."
Yıkamayı bitirdiğimizde ona haber verdik. Bize gömleğini verdi ve "Bunu vücuduna sarın" buyurdu.

Açıklama

Nevevî, ölüyü yıkamanın farz-ı kifaye olduğu konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir. Bu, büyük bir yanılgıdır. Çünkü bu konuda Mâlikîler arasında herkesçe bilinen bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Hatta Kurtubî Müslim Şerhinde bunun sünnet olduğu görüşünü benimsemiştir. Ancak çoğunluk bunun vacip olduğunu söylemiştir. İbn Arabî, bu konuda Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi w sellem sözü ile fiili aynı noktada buluştuğu halde, bunun farz olduğunu kabul etmeyenlerin görüşünü reddetmiştir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî konu başlığında su ve sidr'i birlikte yıkamada kullanılan şey olarak zikretmiştir. Bu, konu ile ilgili hadise uygundur. Çünkü "su ve sidr" ifadesi Hz. Peygamber'in "onu yıkayın" sözüne bağlıdır. Bu hadisten ilk anda her bir yıkamada sidrin suya katılması anlaşılmaktadır. Yine bu hadis, ölünün yıkanmasının dînî temizlik için değil, mutlak temizlik için olduğunu göstermektedir. Çünkü kendisine sidr eklenen su, taharet için kullanılmaz.
Suya sidr eklendi diye suyun "kendisine bir şey katılan su"ya dönüştüğü edilmeyebilir.[8] Çünkü sidr, suyun niteliğini değiştirmemiş olabilir. Zira her »fasında cenazenin önce sidr ile ovalanıp sonra su ile yıkanmış olması imkündür. Haberde kullanılan ifade bu ihtimali devre dışı bırakmamaktadır.
Bu konudaki en üstün rivayet, Ebû Davud'un Katâde aracılığıyla İbn Sî-ı'den rivayetidir. Buna göre İbn Şîrîn ölüyü iki defa su ve sidr ile yıkar, ;üncüde ise su ve kâfurla yıkardı. İbn Abdilber şöyle demiştir: "İbn Şîrîn tabiîn inde bu konuyu en iyi bilen kişidir" denilirdi.
Çoğunluğa göre ölünün yıkanması, gerekçesi akılla bilinemeyecek (taabbu-bir yıkamadır. Vacip ve mendup gusüllerde gerekli olan şey ölü yıkamada da rekli olur.
Diğer bir görüşe göre, ölünün yıkanması onda cünüplük bulunması timaline binaen ihtiyaten meşru kılınmıştır. Ancak bu itiraza açıktır. Çünkü bu ırumda ergenlik çağından önce ölen çocukların yıkanmasının meşru olmaması ;rekir. Oysa bu icmaya aykırıdır.
Hanût, yalnızca ölü için kullanılan bir güzel kokudur.
İbn Abbas'm konu başlığında geçen sözünü Said İbn Mansur muttasıl bir netle şu şekilde rivayet etmiştir: Bize Süfyan, Amr İbn Dinardan, o

Ata'dan, o İbn Abbas'tan şunu bildirdi: "Ölülerinizi necis kabul etmeyin. Çünkü mümin ri iken de ölü iken de necis olmaz." Bu hadisin senedi sahihtir.
Sa'd'm "Ölü necis olsaydı ben ona dokunmazdım" sözünden şu sonuç çıkar: im bir fiil yaptığında, başkalarının bunun gerekçesini anlamayıp zihinlerinin ırışacağını anlarsa, yanlış yorumlarda bulunmamaları için işin gerçeğini onlara iretir.
Hz. Peygamber'in "Mümin necis olmaz" sözü Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği unca bir hadisin bir parçasıdır.[9] Bu hadisin bu konuda delil getirilme :rekçesİ şudur: Kişi öldüğünde ölümle ondan iman niteliği kalkmaz. Bu nitelik tvam ettiği zaman da kişi necis olmaz. İbn Abbas'm daha önce geçen hadisi mu açıklamıştır.
Buhârî'nin rivayetlerinde, burada Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem yı-nmasmı emrettiği kızının ismi geçmemektedir. Meşhur görüşe göre bu, Ebû'l-Âs'ın hanımı Zeynep'tir. Zeynep radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'in en büyük kızıdır. Taberî'nin belirttiğine göre o h. 8. yılın başında vefat etmiştir.
Müslim'de Ümmü Atıyye'den yapılan rivayette Zeynep ismi açık olarak yer almıştır. Bu rivayet şöyledir: Resûlullah'm sdiaiiâhu aleyhi ve sellem kızı Zeynep vefat ettiğinde Resûlullah bize "onu ...yıkayınız." buyurdu.
İbn Bezîze şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in, kızı Zeyneb'İn yıkanmasını emretmesi, ölünün yıkanmasının farz olduğuna delil olarak getirilmiştir. Ölünün yıkanmasının farz olup olmadığı konusundaki görüş ayrılığı şuraya dayanmaktadır: Hz. Peygamber'in "gerekli görürseniz" ifadesi "yıkamayı gerekli görürseniz yıkayın" anlammamı gelir, yoksa "üçten fazla yıkamayı gerekli görürseniz daha fazla yıkayın" anlamınamı gelir? Tercihe şâyân olan ikincisidir.
İbn Dakîku'l-'îd şöyle demiştir: Ancak âlimler arasındaki meşhur görüşe göre "üç kere yıkayın" emri gereklilik ifade etmez.
Nevevî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in "üç kere veya beş kere yıkayın" emri şu anlama gelir: "Tek sayıda yıkayın, bu da üç kere olsun. Şayet daha fazla yıkamaya İhtiyaç olursa beş olsun." Özetle burada tek sayıda yıkama istenmektedir. Üç kere yıkamak ise müstehaptır. Üç kere yıkamayla temizlik sağlanırsa daha fazla yıkamak meşru olmaz. Temizlik sağlanmazsa temizleninceye kadar tek sayıda arttırılır. Bir kere bütün bedeni yıkamak farzdır
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem "su ve sidr ile yıkayın" sözü, suya bir şey eklendiğinde suyun özelliğini değiştirmiyorsa onunla temizlik yapılabileceğini gösteren temel delildir. Bu şu görüşe dayanır: "Ölünün yıkanması taharet içindir."
Ölünün etrafa güzeî koku veren kâfurla yıkanmasmm hikmeti bir görüşe göre gelen melekler ve diğer insanlar içindir. Kâfurda ölüyü katılaştırma, soğuk tutma, güçlü bir şekilde nüfuz etme, ölünün bedenini katı halde tutma, haşeratı uzaklaştırma, ölüden gelebilecek bazı akıntı vb. şeylere engel olma, ölünün çabuk bozulmasını önleme gibi özellikler vardır. Bu konudaki en güçlü kokulardan biri kâfurdur. Kâfurla yıkamanın en son yapılmasının sırrı da budur. Çünkü İlk yıkamada yapılsa su onun kokusunu giderebilir.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kızı yıkanmcaya kadar gömleği elinde bulundurup kadınlara vermemesinin hikmeti, gömleğin onun mübarek bedenine teması ile kızının cesedine teması arasında bir zaman aralığı geçmemesidir. Sahlerin bıraktıklarından bereket umma konusunda bu, temel bir hadistir. [10] Bu adis, kadının erkek elbisesi ile kefenle ninesinin caiz olduğunu göstermektedir.

9. Tek Sayıda Yıkanmanın Mustehap Olması

1254- Ümmü Atiyye radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Biz Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi iiem kızını (Zeyneb'i) yıkarken Resûlullah bizim yanımıza gelerek şöyle lyurdu: "Onu üç kere, beş kere veya daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncu kamayı kâfurla yapın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin." Yıkamayı tirdiğimizde O'na haber verdik. O da bize gömleğini vererek "Bunu onun tcuduna sann" dedi.
Hafsa'dan radıyaiiâhu anh rivayet edilen hadiste şu ifadeler yer almaktadır: "Onu k sayıda yıkayın","Öç, beş veya yedi kere yıkayın", "Sağ tarafından ve abdest aianndan yıkamaya başlayın."
Hafsa'nın rivayetine göre Ümmü Atıyye şöyle demiştir: "Zeyneb'in saçını tarakla (taradıktan sonra) üç bukle yaptık."

10. Ölüyü Yıkamaya Sağ Taraflarından Başlanır

1255- Ümmü Atıyye'nin rad.yallâhu anh bildirdiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kızının yıkanması sırasında §öyle buyurmuştur: "Onun sağ tarafından ve abdest azalarından yıkamaya başlayın."

Açıklama

Abdest aldırmalarını emretmesinin hikmeti, müminlerin yüz, el ve ayaklarında kıyamet günü ortaya çıkacak olan parlaklık konusunda müminlerin nişanının izini yenilemektir.

11. Ölünün Abdest Âzalarının Yıkanması

1256- Ümmü Atıyye radıyaiiâhu anh şöyle demiştir; Hz, Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kızım yıkarken o bize şöyle buyurdu: "Onun sağ tarafından ve abdest âzâlanndan yıkamaya başlayın."

Açıklama

Ölüyü yıkamaya abdest organlarından başlamak müstehaptır. Bu hadis, Hanefîler'in aksine ölünün ağzına ve burnuna su vermenin de müstehap olduğunu göstermektedir. Hanefîler ise "ölüye abdest aldırılmak müstehap değildir" demişlerdir.

12. Kadın, Erkek İzarı (Gömleği) İle Kefenlenir Mi?

1257- Ümmü Atıyye radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in saibiiâhu aleyhi ve sdiem kızı vefat etti. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bize şöyle dedi: "Onu üç, beş veya gerekli görürseniz daha fazla yıkayın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin. "Yıkamayı bitirdiğimizde O'na haber verdik. Gömleğini çıkarıp bize verdi ve şöyle buyurdu: "Bunu onun vücuduna sarın."

Açıklama

İbnüY-Reşîd şöyle demiştir: Buhârî konu başlığını soru şeklinde koymak suretiyle, mesele hakkında kendisinin tereddüdü bulunduğunu belirtmiştir. O, sanki bunun yalnızca Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem özgü olması ihtimaline İşaret etmiştir. Çünkü onda bulunan bereket vb. özellikler başkasında bulunmayabilir. Özellikle de onun mübarek terinin doğrudan bir bedene temas etmesi başka bir şeye benzemez. Ancak kadının erkek elbisesi İle kefenlenmesinin caiz olduğu görüşü daha güçlüdür. İbn Battal bu konuda İttifak bulunduğunu nakletmiştir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir ve diğer bazı âlimler bu durumun yalnızca mahrem akraba İle sınırlı olduğunu, yahut da Hz. Peygamber'in gömleği ve bedeninin temizliği gibi temiz olduğunda şüphe olmayan bir kimsenin gömleği ile sınırlı olduğunu, ayrıca kocanın, karısının başka bir erkeğin gömleği ile kefenlenmesini çirkin görmemesi ve kıskanmamasın in da şart olduğunu söylemişlerdir.

13. Kâfur, Cenazenin Son Yıkamasında Kullanılır

1258- Ümmü Atıyye radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in kızlarından biri (Zeynep) vefat etti. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bizim yanımıza gelerek şöyle buyurdu: "Onu üç kere, beş kere veya gerekli görürseniz daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Son yıkamada kâfur veya kâfurdan bir şey kullanın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin." Biz yıkamayı bitirince O'na haber verdik. O gömleğini bize vererek, "Bunu onun vücuduna sann" buyurdu.
1259- Ümmü Atıyye şöyle dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Onu üç kere, beş kere, yedi kere veya gerekli görürseniz daha fazla yıkayın." buyurdu. Hafsa şöyle dedi: Ümmü Atıyye (r.anh.) "Biz onun saçını üç bukle yaptık" dedi.

14. Cenaze Kadın Olunca Saç Örgüsünü Çözmek

İbn Şîrîn şöyle demiştir: Ölünün saçının çözülmesinde bir sakınca yoktur.
1260- Ümmü Atıyye radıyaiiâhu anh, Resûlullah'ın kızının saçını üç bukle yaptıklarını, yani önce saçlarını çözüp yıkadıktan sonra üç bukle yaptıklarını söylemiştir.

Açıklama

Burada "kadın" denilmesi yaygın durum veya çoğunluk dikkate alınarak söylenmiştir. Normalde erkeğin saçı da temizlik ve suyun cildine ulaşması için çözülür.
Bu hadis, saçın taranmasının müstehap olduğunu söyleyen Şafiî ve ona uygun görüş belirtenlerin delilidir. Bunu mekruh görenler İse, gerekçe olarak saçın kopma İhtimalini söylemişlerdir. Yumuşak tarama ile saçın kopması önlenebilir.

15. Ölüye Kefeni Nasıl Sarılır? [11]

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: (Kadın kefenlenirken kullanılan) beşinci bez parçası kadının dizlerine ve uyluklarına, dir' denilen bez parçasının altından bağlanır.
1261- Eyyûb radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: İbn Sîrîn'in şöyle dediğini duydum: Hz. Peygamber'e saiyiâhu aleyhi ve sellem bey'at eden ensar kadınlarından Ümmü Atıyye, Basra'dakİ bir oğlunu görmek üzere aniden Basra'ya geldi ancak oğluna yetişemedi. O bize şunu haber verdi:
Biz Hz. Peygamberin saibiiâhu aleyhi ve sellem kızını yıkarken Hz. Peygamber saiiai-îâhu aleyhi ve sellem yanımıza gelerek şöyle buyurdu:"Onu, üç kere, beş kere veya gerek görürseniz daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncu yıkamada kâfur kullanın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin."
(Ümmü Atıyye dedi ki) Yıkamayı bitirince Hz. Peygamber saUaiiâhu aleyhi ve sellem bize gömleğini vererek Onu bu gömlekle sarın" dedi.
(Eyyub dedi ki): (İbn Şîrîn) bundan başka bir şey söylemedi. Ben Hz. Pey-gamber'in bu yıkanan kızının hangisi olduğunu da bilmiyorum.
Eyyûb hadiste geçen "iş'âr" kelimesinin "ilfâf' anlamında olduğunu, İbn Sîrîn'in de kadın cenazesinin tekfininde izann değil dir'in takdim edilmesini emrettiğini söylemiştir.

Açıklama

Hasan-ı Basrî'nin sözünden kadın kefeninin beş parça kumaştan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. İbn Ebî Şeybe, Hasan'm bu sözünü senedi ile rivayet etmiştir. el-Cevzekî İbrahim İbn Habib İbnü'ş-Şehid yoluyla Hişam'dan, o Hafsa'dan o da Ümmü Atıyye'den şunu rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber'İn kızını beş parça kumaşla kefenledik. Sağ olan kadının baş örtüsü bağlaması gibi onun başını bağladık," Bu rivayetteki fazlalığın senedi sahihtir.
Hasan-ı Basrî'nİn beşinci parça ile ilgili görüşünü Züfer de kabul etmiştir. Bir grup ise "Bu, kefeni tutsun diye kadının göğsüne bağlanır" demişlerdir. Buharı, Züfer'in görüşünü onayladığına işaret etmektedir. Şâfiîler'de ve Hanbelîler'de tercih edilen görüşe göre kadının kefeninde kamis kullanılması mekruh değildir.

16. Kadının Saçı Üç Örgü Yapılır

1262- Ümmü Atıyye rad. yallâhu anh şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'İn aleyhi ve sellem kızının saçını üç bukle yaptık."
Vekî, Süfyan'ın şöyle söylediğini belirtmiştir: "Biri alın, diğeri de başın iki yan tarafından."

Açıklama

Bu hadis, kadının saçının örgü yapılmasını yasaklayanların aksine bunu caiz görenler tarafından delil getirilmiştir. Evzâî ve Hanefîler kadının saçının arkaya sırtına ve yüzüne doğru ortadan ayrılarak konulacağını söylemişlerdir.
Kurtubî şöyle demiştir: Bu konudaki görüş ayrılığının dayanağı şudur; Bu fiili yapan Ümmü Atıyye bunu Hz. Peygamber'e saüaiiâhu aleyhi ve sellem istinaden mî yapmıştır -ki bu durumda bu merfu olur- yoksa İstihsanen (kendisi güzel saydığı için kendiliğinden) mi yapmıştır? Her ikisi de muhtemeldir. Ancak temel prensip, dinîn kesin izni olmaksızın ölü üzerinde Allah'a yaklaştırıcı tarzda bir şeyin yapılmamasıdır. Bu konu ile ilgili olarak merfu (Hz. Peygamber'e ait) bir hadis bulunamaktadır. Nevevî ise Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem bu durumu renip onaylamasının güçlü bir ihtimal olduğunu belirtmiştir.

17. Kadının Saçı Arkaya Atılır

1263- Ümmü Atıyye radıyaüâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem kızlarından biri (Zeyneb) vefat etti. Hz. Peygamber bize gelerek şöyle buyurdu:
"Onu sidr ile tek sayıda yıkayın, öç, beş ueya gerekli görürseniz daha fazla sayıda yıkayın. Sonuncu yıkamada kâfur kullanın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana haber verin." Yıkamayı bitirdiğimizde ona haber verdik. (Zeyneb'in vücuduna sarmamız için) gömleğini bize verdi. Biz onun saçlarını üç örgü yapıp arkasına artık.

Açıklama

Buhârî, Hişam İbn Hassan ve Hafsa yoluyla Ümmü Atıyye'den şunu rivayet etmiştir: "Saçını üç örgü yaptık ve örgüleri arkasına attık." İbn Dakîku'l-'Id şöyle demiştir: Bu, kadının saçının taranması ve örgü yapılmasının müstehap olduğunu göstermektedir, Şâfiîler'in bir kısmı üç örgünün, sırtının arkasına bırakılması görüşünü kabul etmişlerdir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

İçinde bulunduğu durumda ne yapması gerektiğini bilmeyen kişiye devlet başkanının bunu öğretmesi güzeldir. Hükmün gerekçesini öğrettikten sonra bu konuda ehil olan kişiye işi devreder.

Ölüyü Yıkayan Kişinin Gusül Abdesti Alması Gerekli Midir?

Ölüyü yıkamak sebebiyle yıkayan kişinin gusül yapması farz değildir. Çünkü Hz. Peygamber, ölüyü yıkamayı öğrettiği halde yıkayanın gusül yapmasını emretmemiştir. Ancak bu, itiraza açıktır. Çünkü ölü yıkayanın gusletmesi hükmü bu olaydan sonra meşru kılınmış olabilir. Hattâbî bunun farz olduğunu söyleyen kimsenin olmadığını ifade eder.
Hattâbî'nin bu sözünden anlaşıldığı kadarıyla o, Şafiî'nin bu konudaki görüşünü hadisin sahih olmasına bağladığını bilmemektedir.
İbn Bezîze şöyle demiştir: En güçlü görüş bunun müstehap olmasıdır. Ölüyü yıkayan kişinin gusül yapmasının hikmeti ölüye ilişkindir. Çünkü yıkayan kişi, yıkanmasının farz olduğunu kabul ederse ölüyü yıkarken üzerine bulaşacak şeylerden çekinmez, ölüyü temizleme konusunda elinden geleni yapar. Bu guslün yıkayan kişiye ilişkin olması da mümkündür. Tâ ki gusül yapmak suretiyle, ölüyü yıkama sırasında üzerine bulaşan kirlerden temizlenmiş olduğunu kesin olarak bilsin.

18. Kefenleme İçin Beyaz Kumaş Kullanılması

1264- Hz. ÂİŞe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûiullah sallallâhu aleyhi ve sellem , pamuktan, sehûliyye denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bunların içinde gömlek (kamîs) ve sarık yoktu.[12]

Açıklama

Bu hadisin konu başlığına delil olması şu açıdandır: Allah, kendi Peygam-ber'i sallallâhu aleyhi ve sellem için en faziletli olanını seçmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla bu konuda Buhârî'nin şartlarına uygun açık ifadeli bir hadis bulunmamaktadır. Bu konuda Sünen yazarlarının İbn Abbas'tan rivayet ettiği şu hadis vardır: "Beyaz elbise giyin. Bu hem daha temiz hem de daha güzeldir. Ölülerinizi de onunla kefenleyin." Tirmizî ve Hâkim bu hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Semure
Ibn Cündeb'ten sahih senetle rivayet ettikleri bîr hadis de bu hadisi desteklemektedir.

19. İki Elbise İle Kefenlemek

1265- Ibn Abbas mdıyaüâhu anh şöyle demiştir: Bir adam Arafat'ta vakfede iken bineğinden düştü. Deve de adamın boynunu kırdı (adam derhal öldü). Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:"Onu su ve sidr ile yıkayın ve iki kat ihramı içinde kefenleyin. Ona koku sürmeyin, başını da örtmeyin. Çünkü o kıyamet gününde teîbiye getirdiği halde diriltilecektir.[13]

Açıklama

Buhârî, konu başlığı ile, Hz. Âişe hadisinde geçen üç parça kumaş ile kefenlenmenin şart olmadığına işaret etmiştir. Üç parça elbise müstehaptır. Bu, çoğunluğun görüşüdür.
Nesâî'nin, Yunus İbn Nâfi1 ve Amr İbn Dînar aracılığıyla rivayetinde "İhrama girdiği iki elbise ile kefenleyiniz" denilmiştir.
Muhib et-Taberî şöyle der: Hz. Peygamberin ihramlı iken ölen kişiye (iki parça ihramı dışında) üçüncü bir elbiseyi eklememesinin sebebi, tıpkı şehitte olduğu gibi onu yüceltme sebebiyledir. Nitekim şehit hakkında da "Onları kanları üzerlerinde olduğu halde gömünüz" buyurmuştur.
Ibn Battal şöyle demiştir; Bu hadis şunu göstermektedir: Bir kimse ibadet türünden bir amele başladıktan sonra bu ameli tamamlayamadan ölürse, âhirette Allah'ın o kişiyi bu ameli işlemiş kimseler arasında yazması umulur.

20. Ölü (Cenaze) İçin Hanût (Güzel Koku) Kullanmak

1266- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Bir adam, Hz. Peygamber sallallhu aleyhi ve sellem ile birlikte Arafat'ta vakfede iken birden devesinden düştü ve deve ınun boynunu kırdı. Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: \Onu su ve sidr ile yıkayın, (üzerindeki) iki elbise ile kefenleyin. Ona hanût jüzeİ koku) sürmeyin, başını da örtmeyin. Çünkü Allah onu kıyamet günü bibiye getirdiği halde diriltecektir,"

Açıklama

Konu başlığının delili hadisteki "ona hanût sürmeyin" ifadesidir. Hz. eygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunun gerekçesi olarak onun kıyamet gününde :lbiye getirerek diriltilmesini söylemiştir. Bu, hanût sürme yasağının sebebinin, iamm ihramh olması olduğunu göstermektedir. Bu sebep ortadan kalktığında ısak da ortadan kalkar. Bu hadisten, ölü için hanût kullanmanın sahabe rasında yerleşik bir durum olduğu anlaşılmaktadır. "Başını örtmeyin" ifadesi de
eyhakî şöyle demiştir: Bu hadis, ihramh olmayan kişiye hanût sürüleceğini onun başının örtüleceğini göstermektedir. Yasak ihram sebebiyle söz konusu Imuştur.

21. İhramlı (İken Ölen Kişi) Nasıl Kefenlenir?

1267- İbn Abbas radıyallâhu anh şöyle demiştir: (Arafat'ta) Biz Peygamberle hu aleyhi ve sellem birlikteyken ihramlı bir adam (devesinden düştü) devesi onun
boynunu kırdı. Bunun üzerine Hz, Peygamber sallallâhu aleyhi ve saiiem şöyle buyurdu:
"Onu su ve sidr ile yıkayın. İki elbise (üzerindeki ihram elbiseleri) ile kefenleyin.
Güzel koku (hanût) sürmeyin, başım da örtmeyin. Çünkü Allah onu kıyamet günü telbiye getirdiği halde diriltecektir."
1268- İbn Abbas rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: Bir adam Arafat'ta Hz. Peygamberle saüaiiâhu aleyhi ve seUem birlikteyken devesinden düştü. Devesi onun boynunu kırdı, adam derhal öldü. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve saiiem şöyle buyurdu: "Onu su ve sidr ile yıkayın. İki elbise (üzerindeki ihram elbiseleri) ile kefenleyin. Güzel koku (hanût) sürmeyin, başını da örtmeyin. Çünkü Allah onu kıyamet günü telbiye getirdiği halde diriltecektir"

Açıklama

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir:
İbn Abbas hadisinde, mekruh görenlerin aksine hayatta olan ihramlı kişinin sidr ile yıkanmasının mubah olduğu anlaşılmaktadır. Kefenlemenin sahih olması için kefenin tek sayıda olması şart değildir. Kefen gideri kişinin malından karşılanır. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem adamın ihram elbiseleri ile kefenlenme sini emretmiş, kendisinin mal varlığını aşan bir borcunun olup olmadığını sormamıştır. İhramlı kişinin, İhram elbisesi ile kefenlenmesi müstehaptır, bu durumda onun ihramlı olma hali devam eder. İhramlı iken ölen kişi dikişli bir elbise ile kefenlenmez. Tekfin, giyilen elbiselerle yapılır. İhram bitinceye kadar telbiyeyi sürdürmek müstehaptır. İhram'da yüzü değil başı açık bırakmak gerekir.

22. Azaba Engel Olsun Ya Da Olmasın Gömlek İçinde Kefenlemek, Gömleksiz Olarak Kefenlemek

1269- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: (Medine'deki münafıkların reisi) Abdullah İbn Übey öldüğünde oğlu Hz. Peygamber'e saiiaüâhu aleyhi ve sellem gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Gömleğinizi bana verin de babamı onunla kefenleyeyim. Onun namazını kılın ve onun için İstiğfar edin" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiidiâhu aleyhi ve sellem gömleğini ona verdi ve "(Kefenlediğinde) bana haber ver de namazını kılayım" dedi. Namaz kılmayı istediğinde Hz. Ömer, Hz. Peygamber'İn saiidiâhu aleyhi ve sellem elbisesinden çekerek şöyle dedi: "Allah senin münafıkların namazını kılmanı yasaklamadı mı?" Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ben şu ikisinden birini seçme hakkına sahibim: "Onlar için istiğfar et veya etme. Onlar için yetmiş kere de istiğfar etsen Allah onları bağışlamayacak. [14] Daha sonra cenaze namazını kıldı. Ardından şu âyet İndi: "Bir daha onlardan ölen birisi için asla cenaze namazı kılma.[15]
1270- Câbir radıyaüâhu anh şöyle demiştir: Abdullah İbn Übey defnedildikten sonra Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seüem onun kabrinin yanma geldi. Onu kabrinden çıkarttı. Mübarek tükürüğünden onun üzerine üfledi, gömleğini ona giydirdi.[16]

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: Anlaşıldığı kadanyla Buhârî "Onlar için istiğfar etsen de etmesen de birdir" âyetinin anlamını göz önünde bulundurmuştur. Yani Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Abdullah'a, azabı engellesin ya da engellemesin gömleğini kefen olarak

giydirdi, böylece gönülleri hoş tutmuş oldu. Buhârî âdeta şöyle demektedir: Bu hadis, salih kimselerin eşyalarından bereket umulacağım gösterir. Bunun ölüye fayda sağladığını bilip bilmememiz önemli değildir. Başlıktaki ifadeden "etrafı dikişli yahut dikişsiz gömleğin" kasdedilmesi sahih değildir. Çünkü bu etkisi olmayan bir özelliktir.
İbn Battal şöyle demiştir: Konu başlığından kasıt şudur: "Gömlek ister uzun ister kısa olsun, bununla kefenlemek caizdir."
Beyhakî'nin Hilâfiyyât adlı eserinde, İbn Avn aracılığı ile şu rivayet edil-niştir: Muhammed İbn Şîrîn, ölünün kefeninin tıpkı dirinin elbisesi gibi dikilmiş re ilik konulmuş olmasını müstehap görürdü. [17]
Tevbe sûresinin tefsiri İle İlgili hadiste şunu ele alacağız: Hz. Ömer Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem "Allah münafıkların cenaze namazını kılmanı yasak-amadı mı?" demiştir. Oysa "Bir daha onlardan ölen birisi için asla cenaze mmazı kılma. [18] âyeti bundan sonra indirilmiştir. Bunun özetie cevabı şudur: iz. Ömer "Allah onları asla affetmeyecek" âyetinden onlar için cenaze namazın kılınmasının yasaklandığını anlamıştır. Hz. Peygamber ise bunun yasaklanmadığmı, ümidin henüz ortadan kalkmadığını belirtmiştir.

23. (Ölüyü) Gömleksiz Olarak Kefenlemek

1271- Hz. Aişe radıyaİlâhu anh şöyle demişür: "Hz. Peygamber saüallâhu aleyhi ve sellem
ç parça beyaz, pamuklu elbise ile kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık oktu."
1272- Hz. Aişe radıyallâhu anh şöyle demişün "resuiuilah sallallâhu aleyhi ve sellem içine gömlek ve sarık bulunmayan üç parça elbise ile kefenlendi."

Açıklama

Hanefîler ile diğer âlimler arasında, kefenlemede gömleğin müstehap olup Imaması konusunda görüş ayrılığı vardır. Çoğunluk bunun müstehap olmadığı-ı söylemiştir.
Bazı Hanefîler'e göre ise sarık değil, gömlek sünnettir.
Muhalif görüş belirtenlerin bir kısmı şöyle demişlerdir: Hz. Âişe'nin "İçinde gömlek ve sarık yoktu" ifadesi bunların mevcut olmadığı şeklinde anlaşılabileceği gibi, sayılan üç elbisenin içinde bulunmadığı şeklinde de anlaşılabilir. Ancak birinci görüş daha güçlüdür.
Bazı Hanefîler şöyle demişlerdir: Bu, "yeni gömlek yoktu" anlamına gelir. Yahut bunun anlamı "içinde yıkandığı gömleği bu kefenin içinde yoktu" ya da "dikilmiş gömlek yoktu" anlamına gelir.

24. Sarık Kullanmaksızın Kefenlemek

1273- Hz. Aişe radıyallâhu anh şöyle demiştir: "resuiuilah saüallâhu aleyhi ve sellem üç parça temiz beyaz elbise ile kefenlendi. Bunların içinde gömlek ve sarık yoktu."

Açıklama

ibn Sa'd'ın Tabakât isimli eserinde bu üç parçanın; izar, ridâ ve lifâfe olduğu kaydedilmektedir.

25. Kefen (İçin Yapılacak Harcama) Kişinin Malının Tümündendir

Atâ, Zührî, Amr İbn Dînar ve Katâde bu görüştedir.
Amr İbn Dînar şöyle demiştir: Hanût (cenazeye sürülecek güzel koku için yapılacak harcama) kişinin tüm malmdandır.
İbrahim şöyle demiştir: (Ölen kişinin geriye bıraktığı maldan) önce kefen için harcama yapılır. Sonra ölünün borçlan Ödenir, sonra vasiyetleri yerine getirilir.
Süfyan şöyle demiştir: Kabir (kazma) ve (cenaze) yıkama ücreti de kefene dahildir.
1274- Sa'd, babasından şunu rivayet etmiştir: Bir gün Abdurrahman İbn Avfa radıyaiiâhu anh yiyeceği getirildi. O şöyle dedi: "Mus'ab İbn Umeyr benden daha hayırlı olduğu halde şehit oldu. Onu kefenlemek için bir kaftandan başka bir şey yoktu. Hamza (veya başka birisi) benden daha hayırlı olduğu halde şehit oldu. Onu kefenlemek için de bir kaftandan başka bir şey yoktu. Korkuyorum ki Allah bizim güzelliklerden olan hakkımızı bize dünyada verir (de bize âhirette bir şey kalmaz olur)." Abdurrahman bunu söyledikten sonra ağlamaya başladı.[19]

Açıklama

Şu konuda ihtilaf edilmiştir: Kişinin bütün mal varlığını kaplayan bir borcu olsa, kefeni bütün vücudunu örtecek şekilde mi yapılır, yoksa yalnızca avret yerlerinin örtülmesi ile yetinilir mi? Tercihe şayan olan kefenin tüm vücudu örtecek şekilde olmasıdır.
İbn Abdilber, vücut hatlarını belli edecek şekilde tek bir elbise ile kefenlemenin yeterli olmadığı konusunda icma bulunduğunu belirtmiştir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Abdurrahman'm söylediklerinden, fakirliği zenginliğe ve ibadetle meşgul olmayı kazançla meşgul olmaya tercih etmek gerektiği anlaşılır. Bu sebeple o oruçlu olduğu halde (iftar zamanı) yemek yememiştir.

26. Ölüyü Kefenlemek İçin Yalnızca Bir Elbisenin Bulunması

1275- Sa'd İbn İbrahim babası İbrahim'den şunu rivayet etmiştir:
Abdurrahman İbn Avf oruçlu iken (kendisine) iftar etmesi için yemek tirildi. O şöyle dedi: "Benden daha hayırlı olan Mus'ab İbn Umeyr şehid oldu z bir kaftan ile kefenlendi. Başı örtülse bacakları ve ayakları, ayaklan örtülse aşı açıkta kalıyordu. Benden daha hayırlı olan Hamza şehid oldu. Sonra dünya ze her yönden açıldı (dünyadan sahip olduklarımıza sahip olduk). İyiliklerimi-n (karşılığının) bize dünyada iken verilmiş olmasından korkarız." Abdurrahman aha sonra ağlayarak yemeği bıraktı.

Açıklama

Bir elbiseden başka bir şey bulunmadığında kefenlemede bununla yetinilir. aşka elbise buluncaya kadar ölünün defni geciktirilmez. Abdurrahman İbn vfın "Benden daha hayırlı olan" sözü onun alçak gönüllülüğünü göstermektir. Bu hadis, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem katıldığı savaşlarda şehit lan kimselerinin faziletinin büyüklüğüne de işaret etmektedir.

27. Yalnızca Başı (İle Birlikte Ayak Dışındaki Yerleri Örten) Veya Ayakları (İle Birlikte Baş Dışındaki Yerleri) Örten Bir Kefenden Başkası Bulunmazsa Bununla Baş Örtülür

1276- Habbâb radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Hz. Peygamberle sallallâhu aleyhi w sellem birlikte, Allah rızasını elde etmek amacıyla hicret ettik. Ecrimizi vermek artık Allah'a kaldı, içimizden kimileri ecrinden bir şey yemeksizin öldü. Mus'ab İbn Umeyr bunlardandır. Kimimizin ürünü olgunlaştı, o ürününü toplamaktadır. Mus'ab Uhud savaşında şehit edildi. Onu kefenlemek için bir kaftandan başka bir şey bulamadık. Bununla başını örtsek ayakları açıkta kalıyordu, ayaklarını örtsek başı açıkta kalıyordu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bize onun başını örtmemizi ve ayaklarına da ızhır otu koymamızı emretti. [20]

Açıklama

Konu başlığında yalnızca başın ya da ayakların örtülmesi değil, baş ve bütün vücut örtüldüğü halde ayakların açıkta kalması yahut ayak ve

bütün vücut örtüldüğünde başın açıkta kalması kasdedilmektedir. Yalnızca baş veya yalnızca ayaklan örtecek kadar bir elbise bulunursa bununla (baş ve ayaklar değil) avret yerinin örtülmesi daha evladır.
Bu hadisten anlaşıldığına göre, vücudu örten hiçbir şey bulunmazsa vücudun tümü ızhır otu ile kefenlenir. Izhır de bulunmazsa hangi bitki var ise onunla kefenlenir. Hac bölümünde Abbas'ın şu sözü gelecektir: "Izhır otu hariç, biz onu evlerimizde ve kabirlerimizde kullanırız. [21] Izhır otunu kabirlerde kullanmak Arapların âdeti idi.
Mühelleb şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in saiiaüâhu aleyhi ve sellem Uhud şehitlerinin vücudu örtmeyen bu elbiselerle kefenlenmesini müstehap görmesinin sebebi, onların bu elbiseler ile şehit olmalarıdır.
Bu, itiraza açıktır. Aksine zahir olan, konu başlığında da yer aldığı üzere bu elbiseden başkasının bulunamamış olmasıdır.
Sa'd'ın "İçimizden kimi ecrinden bir şey yemeksizin öldü" İfadesi, fetih zamanına yetişenlerin elde ettiği ganimetlerden kinayedir. Ecirden maksat bunun semeresidir. Ecir yalnızca âhiret sevabı ile sınırlı değildir.

28. Hz. Peygamber Zamanında Kefenini Hazırladığı Halde Hz. Peygamberin Yadırgamadığı Kimse

1277- Sehl radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Bir kadın eiinde kenarlı, dokunmuş bir kaftanla Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem huzuruna girdi. (Sehl yanındakilere) "Bilir misiniz bürde nedir? Semledir (bütün bedeni örten bir elbisedir)" dediler. (Sehl): "Evet" dedi. (Sehl, olayı anlatmaya devam ederek şöyle dedi): Kadın Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem "Bunu kendi ellerimle dokudum ve senin giymen için getirdim" dedi. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de onu aldı. O sıra o elbiseye ihtiyacı vardı. Sonra Hz. Peygamber sallallâhu aleyh, ve sellem bunu giyerek yanımıza çıktı. Sahabeden biri bunu güzel bularak şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Bu ne güzelmiş. Lütfen bunu bana veriniz" dedi. (Hz. Peygamber iiiiâhu aleyhi ve sellem evine girerek o elbiseyi çıkardı ve onu isteyen kişiye gönderdi).
Orada hazır bulunanlar; "Bunu iyi etmedin. Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem bu elbiseye ihtiyacı vardı. Sen ise onun geri çevirmeyeceğini bilerek ondan bunu İstedin" dediler. Adam: "Vallahi ben bunu giymek için istemedim. Ben bu elbise kefenim olsun diye İstedim" dedi. (Sehl dedi ki): Gerçekten de bu elbise onun kefeni oldu. [22]

Açıklama

Konu başlığı şuna işaret etmektedir: Kaftanı isteyen sahâbî, diğerleri tarafından Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem kaftanını İstedi diye yadırgandı. Kaftanı isteyen kişi, bunu isteme sebebini açıkladığında ise bunu yadırgamadılar.
Bu hadis, ölü için tahsil edilmesi şart olan kefen vb. şeylerin hayatta iken temin edilmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Kabrin kazılması da buna dahil midir? Bu konu İleride ele alınacaktır.
Dâvudî, Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem getirilen elbisenin, bir kumaştan kesilmiş olmayıp astarlı olduğunu belirtmiştir. Hadisi rivayet eden kişi, "kenarlı, dokunmuş" ifadesiyle elbisenin daha önce giyilmemiş, yeni bir elbise olduğuna İşaret etmiştir.
İbn Mâce ve Taberânînin rivayetinde şöyle denilmektedir: Adam "ne güzel elbise!" deyince, Hz. Peygamber "Evet" dedi. Daha sonra odasına girerek onu çıkarıp katladı ve adama gönderdi.
Buhârî, Giyecekler bölümünde Yakub İbn Abdurrahman yoluyla şu şekilde rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber "Evet" dedi. Daha sonra bir süre oturdu. Sonra dönerek {evine girdi), elbiseyi çıkarıp katladıktan sonra o adama gönderdi."
İbn Mâce, "Sen Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem kendisinden bir şey isteyen kişiyi geri çevirmediğini bildiğin halde niçin o kaftanı istedin?" şeklinde rivayet etmiştir.
İbn Gassân rivayetinde, elbiseyi Hz. Peygamber'den isteyen sahâbî şöyle demiştir: "Elbiseyi Hz. Peygamber giydiğinden (ve elbise onun mübarek vücuduna dokunduğundan) ben bununla teberrük etmek istedim."
Taberânî, Zem'a İbn Salih rivayetinde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kendisi için başka bir elbise yapılmasını istemiş, ancak elbise tamamlanamadan vefat etmiştir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Hz. Peygamberin sallallâhu akyhi ve sellem güzel ahlakı, engin cömertliği, hediyeyi kabul etmesi,
2- Bir insanın başkasında gördüğü giyecek vb. şeyleri, değerini ifade etmek üzere veya istemesinin caiz olduğu durumda istediğini belli etmek üzere övmesi caizdir.
3- Münker haramlık derecesine varmamış olsa bile, görünürde edebe aykırı bir davranış söz konusu olduğunda buna karşı çıkmak meşrudur.
4- Sâlih insanların kullandığı şeyler ile teberrük etmek caizdir.[23]
İbn Battal şöyle demiştir: İleride ihtiyaç duyulacak bir şeyi, ihtiyaç anından önce hazırlamak caizdir. Salihlerden bir grup ölümlerinden önce kabirlerini kazmışlardır.
Zeyn Ibnü'l-Müneyyir, bunu sahabeden hiç kimsenin yapmadığı gerekçesiyle eleştirmiş ve şöyle demiştir: "Şayet bu müstehap olsaydı, sahabeden pek çoğu bunu yapardı."
Bazı Şâfiîler şöyle demişlerdir: Bunlardan (ölüme yönelik şeylerden) herhangi birini hazırlayan kişinin, bunu helal olduğuna güvendiği bir yoldan veya kendisinde salih amel ve bereket bulunduğuna inandığı kişilerden edinmesi uygun olur.

29. Kadınların Cenazeyi Takip Etmesi

1278- Ümmü Atıyye mdıyaMhu anh şöyle demiştir: "Cenazeleri takip etmemiz yasaklandı. Ancak bu konuda bize ısrarda bulunulmadı (şiddet gösterilmedi)."

Açıklama

Zeyn İbnül-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî "Cenazeyi takip etmenin fazileti" konusu ile bu konu arasına başka pek çok konular yerleştirmiştir. Bu, kadınlar ile erkekler arasında bu konuda bir fark bulunduğunu hissettirmektedir. Bu konudaki fazilet kadınlar hakkında sabit olmayıp erkeklere özgüdür. Çünkü yasak, yasaklanan şeyin haram veya mekruh olmasını gerektirir. Faziletli olmak ise müstehap olmayı gerektirir. Bu ikisi bir arada bulunamaz. Buhârî ihtimal söz konusu bulunduğundan konu başlığında kadınların cenazeyi takip etmelerinin hükmünü zikretme mistir. Bu yüzden âlimler de bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Âlimlerin bu ihtilafı, kadınların cenazeyi takiplerinde bir mefsedet söz konusu olmaması hali ile sınırlıdır. (Bir mefsedet söz konusu olduğunda bunun haram olduğunu, bütün âlimler kabul etmiştir).
"Bize ısrarda bulunulmadı (şiddet gösterilmedi)": Yani diğer yasaklar konusunda olduğunun aksine, burada kuvvetli bir yasak getirilmedi. Ümmü Atıyye bu sözü ile şunu kasdetmektedir: "Cenazeyi takip etmemiz, haram kılınmadı, mekruh görüldü."
Kurtubî şöyle demiştir: Ümmü Atıyye'nin söylediğinden ilk anda anlaşılan bunun tenzihen mekruh olmasıdır. İlim ehlinin çoğunluğu da bu görüştedir.
Mâlik bunun caiz olduğu görüşüne meyletmiştir ki aynı zamanda Medine halkının uygulaması da böyledir.
Bunun caiz olduğunu gösteren hususlardan biri de İbn Ebî Şeybe'nin, Muhammed İbn Amr İbn Ata, onun da Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadistir: Resûlullah saibiiâhu aleyhi vesellem bir cenazede idi. Ömer cenazeyi götürenler arasında bir kadın görünce ona bağırmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Ömer'e "Onu bırak ey Ömer" buyurdu. Bu hadisi İbn Mâce ve Nesâî de aynı yolla rivayet etmişlerdir. Hadisi rivayet ettikleri diğer bir yol da Muhammed İbn Amr İbn Ata, Seleme İbnü'l-Ezrak ve Ebû Hüreyre'dir. Hadisi rivayet edenler güvenilir kimselerdir.

30. Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması

1279- Muhammed îbn SMn şöyle demiştir: Ummü Atıyye'nin bir oğlu öldü. Üçüncü gün olunca sufre (san rengi bulunan güzel koku) getirilmesini istedi ve bunu kendisine sürerek şöyle dedi: "Koca dışında başka bir kimse için üç günden fazla yas tutmamız (süslenmeyi terk etmemiz) yasaklandı."

1280- Zeyneb binti Ebû Seleme şöyle dedi: Ebû Süfyan'm vefat haberi Şam'dan geldiğinde, üç gün geçtikten sonra Ummü Habîbe radıyaiiâhu anh kendisine güzel koku getirilmesini istedi. Bunu yanaklarına ve kollarına sürerek şöyle dedi: "Benim buna ihtiyacım yoktur. Ancak ben Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem ?öyle dediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının, kocası dışında ölen bir kimse için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Kocası için ise dört ay on gün yas tutar.[24]
1281- Zeyneb binti Ebû Seleme şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in sallallâhu-aleyhi ve seüem hanımı Ümmü Habîbe'nin radıyaiiâhu anh yanma girdim. O bana şöyle dedi: Ben Resûlullah'm şöyle dediğini işittim: nAllah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının, ölen bir kimse için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Ancak kocası için dört ay on gün yas tutar."
1282- Zeyneb binti Ebû Seleme anlatmaya devam ederek şöyle dedi: Sonra erkek kardeşi öldüğünde Zeynep binti Cahş'ın yanma girdim. Güzel koku getirilmesini istedi ve bu kokuyu süründü. Sonra şöyle dedi: "Benim koku sürmeye ihtiyacım yok. Ancak ben Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem minberde şöyle dediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının ölen bir kimse, için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Ancak kocası için dört ay on gün yas tutar.[25]

Açıklama

İhdâd (yas tutma), kocası ölen kadının; giyecek, güzel koku vb. her türlü süslenmeden ve cinsel ilişkiye davet eden her türlü davranıştan kaçınmasıdır. Din, kadının kocasından başkası İçin üç güne kadar yas tutmasına İzin vermiştir. Çünkü yakını ölen kişinin kalbini hüzün yakar ve kalbinde duyduğu üzüntünün acısı kendisine hâkim olur. Ancak yakını ölen kadının yas tutması zorunlu değildir. Hatta kadının kocası bu sırada kendisi ile ilişkide bulunmak istese bu durumda kadının İlişkiden kaçınması helâl olmaz.[26]
Konu başlığındaki "kocasından başkası için" ifadesi akrabaları da yabancıları da kapsayan genel bir ifadedir. Hadis buna açık olarak delâlet etmektedir. Başlıkta "ölüm"den bahsedilmemesinin sebebi, yas tutmanın örfte yalnızca ölüm olayına özgü olmasıdır. Başlıkta bunun hükmü açıklanmamıştır. Çünkü rivayetler üç günlük süre içinde yas tutmanın haram olmadığını göstermektedir. Bu durumda en azından bunun meşru olduğu sabit olmaktadır.
Zeynep binti Ebû Seleme, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem üvey kızıdır.
Ümmü Habîbe, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve seikm hanımı ve Ebû Süf-yan'ın kızıdır.

31. Kabirlerin Ziyaret Edilmesi

1283- Enes tbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seüem bir kabrin başında ağlayan bir kadının yanına uğradı ve ona "Allah'tan kork ve sabret" dedi. Kadın "Benden uzak dur. Benim başıma gelen musibet senin başına gelmiş değildir" dedi. Kadına "O Peygamber'di" denilince kadın derhal Hz. Peygamber'in evine geldi. Hz. Peygamber'in aleyhi ve seüem evinde kapıcıların (kapıda bekleyen hiç kimsenin) bulunmadığını gördü. (Onun huzuruna girerek) şöyle dedi: "Ben seni tanıyamadım (Ey Allah'ın Resulü!)." Hz. Peygamber de sallallâhu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu: "Sabır, musibetin darbesini ilk yediğin anda göstereceğin davranıştır."

Açıklama

Bu bölümde kabir ziyaretinin meşruiyeti konusu ele alınmaktadır. Bunun hükmü konusunda görüş ayrılığı bulunduğu için Buhârî bunu açıklamamıştır., Anlaşıldığı kadarıyla bunun caiz olduğunu açık olarak ifade eden hadisler Bu-hârî'nin şartlarına uygun olmadığı için kitabına almamıştır.
Müslim'in Büreyde'den rivayet ettiği hadiste, kabir ziyaretiyle ilgili yasağın neshedildiği şu şekilde bildirilmektedir: "Ben sizin kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Artık ziyaret ediniz." Ebû Dâvud ve Nesâî, Enes'ten rivayet ettikleri hadiste şu ifadeyi de zikretmişlerdir; "Çünkü kabirleri ziyaret etmek âhireti hatırlatır."
Hâkim'in rivayet ettiği hadiste şöyle denilmektedir: "(Kabirleri ziyaret etmek) kalbi yumuşatır, gözü yaşartır. Sizler kabirleri ziyaret ettiğinizde kötü sözler söylemeyin."

Erkeklerin Kabirleri Ziyaret Etmesinin Hükmü

Nevevî, Abderî ve Hâzimî ve bunlar dışındaki bazı âlimleri takip ederek şöyle demiştir: "Âlimler erkeklerin kabirleri ziyaret etmesinin caiz olduğunda ittifak etmişler ve bunu mutlak olarak dile getirmişlerdir.
Ancak bu, itiraza açıktır. Çünkü İbn Ebî Şeybe ve diğer hadisçiler İbn Şîrîn, İbrahim en-Nahaî ve Şa'bî'nin bunu mutlak olarak mekruh gördüklerini rivayet etmiştir. Hatta Şa'bî şöyle demiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yasaklamamış olsaydı kızımın kabrini ziyaret ederdim."
Anlaşıldığı kadarıyla bunu mutlak olarak caiz görenler, yukarıda adı geçenlerden sonra Müslümanlar arasında yerleşik hale gelen uygulamayı dikkate almışlardır. Adı geçen kimselere de ziyaret yasağını kaldıran hadisler ulaşmamıştır.

Kadınların Kabirleri Ziyaret Etmesinin Hükmü

Kadınlann kabirleri ziyareti konusunda ihtilaf edilmiştir. (Bu konudaki farklı görüşler şöyledir):
Kadınlar, kabir ziyareti konusundaki genel İznin kapsamına dahildir. Bu, çoğunluğun görüşüdür ve bu, fitneden emin olunması durumunda geçerlidir. Bu konudaki hadis de kadınların kabirleri ziyaret etmesinin caiz olduğu görüşünü desteklemektedir. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kadının kabrin yanında oturmasına karşı çıkmamıştır. Onun bunu onaylamış olması, (caiz olduğunu gösteren) bir delildir. Bu İznin kadın ve erkekleri kapsadığı görüşünü kabul edenlerden biri de Hz. Aişe'dir. Hâkim'in rivayetine göre Ebû Müleyke Hz. Âişe'nin, kardeşi Abdurrahman'ın kabrini ziyaret ettiğini görmüş ve ona "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunu yasaklamamış mıydı?" diye sormuş, Hz. Aişe "Evet, yasaklamıştı, ancak sonradan ziyaret etmeyi emretti" demiştir.
* İzin yalnızca erkeklere özgüdür. Kadınların kabirleri ziyareti caiz değildir. Şeyh Ebû İshak el-Mühezzeb'de bu görüşü kabul etmiş ve "kadınların cenazeleri takip etmesi" konusunda geçen Abdullah İbn Amr'dan rivayet edilen hadisi ve "Allah kabirleri çokça ziyaret eden kadınlara lanet etsin" hadisini delil getirmiştir. Bu son hadisi Tirmizî, Ebû Hüreyre'den rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. İbn Abbas ve Hassan Ibn Sâbit'ten rivayet edilen hadisler de bunu deste kle mekte dir.
Kadınların kabirleri ziyaretini mekruh görenler bu mekruhluğun tenzihen mi tahrimen mi olduğunda ihtilaf etmişlerdir.
Kurtubî şöyle demiştir: Bu lanet yalnızca kabirleri çokça ziyaret eden kadınlar hakkında söz konusudur. Çünkü kullanılan İfade bunu gerektirmektedir. Kabirleri çokça ziyaret eden kadınlann lanetlenmelerinin sebebi; bu ziyaretlerin yol açabileceği kocanın hakkının zâyî edilmesi, açılıp saçılma, kabirlerin yanında bağırıp çağırma gibi durumlardır.
Bu konuda şu söylenebilir: "Bunlardan emin olunduğunda kadınlann kabirleri ziyaret etmesine bir engel yoktur. Çünkü erkekler de kadınlar da ölümü hatırlamaya muhtaçtır."
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kadına "Allah'tan kork" demesi hakkında Kurtubî şöyle demiştir: "Anlaşıldığı kadanyla kadının ağlamasında, bağınp-çağırma vb. gibi normalin ötesinde bir durum söz konusuydu. Bu sebeple Hz. Peygamber ona Allah'tan korkmasını emretti."
Ben (Ibn Hacer) derim ki: Yahya İbn Ebî Kesir'den rivayet edilen şu ifade de bunu desteklemektedir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , kadından çirkin bir söz çıktığını duydu. Bunun üzerine kadının yanına gidip durdu."
Tîbî şöyle demiştir: "Allah'tan korkn ifadesi "sabret" sözüne giriş hazırlık olarak söylenmiştir. Adeta Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle demek istemiştir: "Sabretmediğin takdirde Allah'ın azabından kork. Sevap kazanabilmen için sabırsızlık gösterme."
Müslim'in rivayetine göre, Hz. Peygamber'e "Benden uzak dur. Benim başıma gelen musibet senin başına gelmiş değildir" diyen kadın, kendisi ile konuşan kişinin Hz. Peygamber olduğunu anladığı anda utancından ve Hz. Peygamber'e karşı yaptığı bu saygısızlıktan dolayı üzüntüden neredeyse ölecekti.
"Hz. Peygamber'in evinde kapıcıların bulunmadığını gördü" ifadesi hakkında Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Bu cümle, kadının Hz.

Peygamberi sallallâhu aleyhi ve sellem tanımama gerekçesini ifade etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber kapısında bekçi bekletme kudretine sahip olduğu halde bunu yapmamıştır. Bu tabiatta olan bir kişinin, krallar ve büyük yönetici şahsiyetlerin yaptığı gibi, insanları kendisinin arkasında yürütmeyeceği bellidir. Bu sebeple kadın İçinde bulunduğu üzüntü ve ağlama halinin de tesiriyle Hz. Peygamber'i sallallâhu aleyhi ve sellem tanıyamamıştır.
Tîbî şöyle demiştir: Kadına kendisi ile konuşan kişinin Hz. Peygamber olduğu bildirildiğinde kadın içinde büyük bir korku ve ürperti hissetmiş, Hz. Peygamber'in tıpkı krallar gibi evinin önünde kapıcıların bulunduğunu, kendisinin onun huzuruna girmelerine İzin vermeyeceğini düşünmüş, oysa işin düşündüğünün aksine olduğunu görmüştür.
"Sabır, musibetin darbesini ilk yediğin anda göstereceğin davranıştır" sözünün anlamı şudur: İnsanın başına bir musibet geldiğinde kalbe ilk anda hücum eden duygu sabırsızlık göstermektir (sızlanmaktır). İşte bu anda gösterilecek sabır, kişinin sevap almasına sebep olacak olan kâmil sabırdır.
Hattâbî şöyle demiştir: Bu sözün anlamı şudur: Sahibinin övülmesine sebep olan sabır, musibet ile ilk karşılaşıldığı anda gösterilen sabırdır, sonradan gösterilen değil. Çünkü günler geçtikçe kişi teselli olur (acısı diner).
Hattabî, başka âlimlerden kişinin uğradığı musibet sebebiyle sevap alamayacağını nakletmiştir. Çünkü musibete uğramak, kişinin kendi fiili değildir. Kişi yalnızca musibete uğraması durumunda güzelce sabır ve sebat gösterirse sevap alır.
İbn Battal şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu sözü ile kadının hem yakınının ölmesi hem de sevaptan mahrum kalma musibetlerini ayna anda yaşamamasını kasdetmiştir.
Tîbî şöyle der: Hz. Peygamber'in bu sözü kadının "Ben seni tanımamıştım" sözü üzerine hikmetli bir üslup ile söylenen bir sözdür. O sallallâhu aleyhi ve sellem adeta şöyle demektedir: "Özür dilemeyi bırak. Çünkü ben Allah'ın rızası dışındaki bir şey sebebiyle öfkelenmem. Sen kendi nefsine bak."
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve kadına bu şekilde cevap vermesinin amacı şudur: Kadın, içinde bulunduğu üzüntülü durumda iken söylediği sözden özür dilemek ve onun emrettiği takva ve sabra itaat ettiğini göstermek için geldiğinde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve iem ona bu sabrın ilk başta gösterilmesi gerektiğini, sevap kazanmaya sebep olanın da bu olduğunu açıklamıştır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem alçakgönüllülüğü, cahillere karşı yumuşak davranması,
2- Musibete uğrayan kişiye hoşgörülü davranmak, onun özrünü kabul etmek,
3- Iyiüğİ emretme ve kötülüğü yasaklamayı her durumda sürdürmek,
4- HâkİmIn, insanların ihtiyaç duyduğu zaman kendisine müracaat etmelerini engelleyecek şekilde bekçilerinin olması uygun değildir.
5- KendisİneIn bir İyilik emredilen kişi, emredenin kim olduğunu bilmese bile
onu kabul etmelidir.
6- Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem sabırla birlikte Allah'tan korkmayı emretmesi gösteriyor ki sabırsızlık göstermek yasaklanan davranışlardandır.
7- İnsanlara nasihat etme ve öğüt verme konusunda sıkıntılara tahammül etmeye teşvik,
8- Söylenen söz, söylenmesi kasdedilen kişiye yönelmemişse bunun bir etkisi yoktur.
9- Kabir ziyareti, ziyaretçi erkek olsun kadın olsun, ziyaret edilen Müslüman olsun kâfir olsun caizdir. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kadına ziyaret ettiği kişinin Müslüman olup olmadığını sormamıştır.
Nevevî şöyle demiştir: Çoğunluk bunun kesin olarak caiz olduğunu söylemiştir. Hâvî yazarı (Mâverdî) ise "Kâfirin kabrini ziyaret etmek caiz değildir" demiştir. Bu, yanlıştır.
Mâverdî'nin delili "Onun kabrinin başında durma [27] âyetidir. Bu âyeti buna delil getirmenin itiraza açık olduğunda şüphe yoktur.

32. Hz. Peygamberin Şu Sözü: "Ölü, Ailesinin Ağlamasının Bir Kısmı Sebebiyle Azap Görür"

Bu, ölünün sağlığında iken ölüler için feryat eden (bağmp-çağıran) bir kimse olması durumundadır.
Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ey İman edenler! Kendinizi ve ailenizi cehennemden koruyunuz. [28]
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: "Hepiniz çobansızın ve güttüğünüzden sorumlusunuz."
Şayet, ölen kişi sağlığında iken ölülerin ardından feryat eden bir kimse değildiyse onun durumu Hz. Âişe'nİn dediği gibi şu âyete uygundur: "Kimse başkasının (günah yükünü) yüklenmez.[29]
Bu da şu ayette belirtildiği gibidir: "Günah yükü altında ezilen kişi günahını taşımak için başkalannı çağırsa onun günahından hiçbir şey başkası tarafından taşınmaz."
Feryat etme (bağmp-çağırma) olmaksızın ağlamaya ruhsat verilmiştir.
Hz. Peygamber saiiaMhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Haksız yere öldürülen her insanın kanından Adem'in ilk oğlu için bir pay vardır." Çünkü öldürmeyi ilk olarak başlatan odur.
1284- Usâme İbn Zeyd radıyaüâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem kızı (Zeynep radıyallâhu anh) "oğlum ölmek üzere, bize geliniz" diye Resûlullah'a haber gönderdi.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kızma selâm gönderip şöyle cevap yolladı: "Aldığı da verdiği de Allah'a aittir. Her şeyin Allah katında bir eceli vardır. Sabret! Sabnnın sevabını Allah'tan bekle."
(Zeynep) and vererek Hz. Peygamberin saiiaMhu aleyhi ve sellem geİmesi için bir kez daha haber yolladı.
Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ue sellem yanında Sa'd İbn Muaz, Muaz İbn Cebel, Übey İbn Kâ'b, Zeyd İbn Sabit ve başka kimseler bulunduğu halde (Zeyneb'in yanına) gitti.
Çocuk (can çekişme halinde) çırpınırken Resûlullah'a saüaiiâhu aleyhi ve seikm verildi. Hz. Peygamberin mübarek gözlerinden yaşlar boşalıyordu.
Sa'd: "Ey Allah'ın Resulü! Bu ağlama neyin nesi?" dîye sordu.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve selem Bu, Allah'ın kullarının kalplerine koyduğu rahmettir. Allah kullarından yalnızca merhamet sahibi olanlara merhamet eder. [30] buyurdu.
1285- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamberin bir kızının (Ümmü Gülsüm'ün) cenazesine katıldık. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sdiem kabrin bir tarafına oturmuştu. Gözlerinden yaşlar boşaldığını gördüm. O sallallâhu aleyhi ve sellem : "İçinizden bu gece cinsel ilişkide bulunmayan var mı?" buyurdu. Ebû Talha: "Ben" dedi. Hz. Peygamber: "Haydi kabre in" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha kabre indi. [31]
1286- Abdullah İbn Ubeydullah İbn Ebû Müleyke şöyle demiştir:
Mekke'de Hz. Osman'ın kızlarından biri vefat etti. Biz de onun cenazesine katıldık. Cenazeye İbn Ömer ve İbn Abbas da katıldı. Ben ikisinin arasında oturuyordum (birinin yanında otururken diğeri gelip benim öbür tarafıma oturdu). Abdullah İbn Ömer, Osman'ın oğlu Amr'a şöyle dedi: Sen ağlamayı yasaklamıyor musun? Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ö/en kişi, ailesinin kendisi için ağlaması sebebiyle azap görür.
1287- İbn Abbas radıyaıshu anh şöyle devam etti. Ömer de (ölenin ailesinin) bir kısım ağlamaları sebebiyle ölünün azap göreceğini söylerdi. {İbn Abbas devam etti): Ömer'le birlikte Mekke'den yola çıktık. Beydâ denilen yere varınca Semure ağacının altında bir kervan gördük. Ömer bana "Git de şu kervanın durumuna bir bak" dedi. Ben gittim, bir de baktım ki Suheyb orada. Ömer'e Suheyb'in orada olduğunu söyledim. Ömer "Onu bana çağır" dedi. Ben de Suheyb'in yanına gittim ve ona "Devene bin de müminlerin emirinin yanma gel" dedim. (O da Ömer'in yanına geldi ve birlikte Medine'ye döndük).
Ömer {ölümüne sebep olacak) yarayı alınca Suheyb onun yanında "Vah kardeşim, vah arkadaşım!" diyerek ağladı. Bunun üzerine Ömer ona "Ey Suheyb! Resûluüah saiiaii&hu aleyhi ve sellem 'Ölü, ailesinin kendisine bir tür ağlaması sebebiyle ozap görür" buyurduğu halde benim için ağlıyor musun?1 dedi.[32]
1288- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle devam etti: Ömer radyaiiâhu anh vefat edince bunu Âişe'ye radıyaiiâhu anh anlattım. O şöyle dedi: 'Allah Ömer'e rahmet etsin! Allah'a yemin ederim ki Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seUem, ailesinin ağlaması sebebiyle Allah'ın mümin kişiye

azap edeceğini söylemedi. O sallallâhu aleyhi w sellem şöyle söyledi: "Allah, ailesinin ağlaması sebebiyle kâfir kişinin azabını arttırır." Size Kur'ân'm "Hiç kimse bir başkasının günah yükünü yüklenmez [33] âyeti yeter. İbn Abbas radıyaiiâhu anh şu âyeti okudu: "Ağlatan da güldüren de O'dur. [34] İbn Ebî Müleyke dedi ki: Vallahi İbn Ömer bir şey söylemedi.[35]
1289- Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem eşi Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , ölmüş bir Yahudi kadın için ailesinin ağladığını gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:"Bun/ar onun için ağlıyorlar. O ise kabrinde azap görüyor."
1290- Ebû Bürde babasından şunu aktarmıştır: Hz. Ömer radiyanhu anh yaralandığında Suheyb "Vah kardeşim!" diyordu. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: Sen Hz. Peygamber'in sallallâhu akyhi ve sellem şöyle dediğini bilmiyor musun? "Şüphesiz ki ölü, dirinin ağlaması sebebiyle azap görür."

Açıklama

Konu başlığındaki "ölünün sağlığında iken ölüler için feryad eden (bağırıp-çağıran) bir kimse olması durumunda" ifadesi ilk bakışta hadisin devamı imiş gibi görünmekle birlikte bu Buhârî'nin sözüdür. Buhârî bunu söz konusu hadisten anladığı anlam olarak zikretmiştir.
"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi cehennemden koruyunuz]" âyetinin bu konuya delil getirilme sebebi şudur: Ayetteki emir, cehennemden korunma konusunda genel niteliklidir. Bunlardan biri de kişinin dince hoş görülmeyen bir şeye düşkün olmaması, tâ ki kendisinden sonra ailesinin de onun peşinden gitmemesidir. Yahut da kişi ailesinin dince hoş görülmeyen bir fiili işleme âdetlerinin olduğunu bildiği halde bundan vazgeçmeleri konusunda ihmalkâr davranır, bu durumda da kendisini ve ailesini ateşten korumamış olur.
"Hepiniz çobansızm ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz" hadisinin bu konuya delil getirilme sebebi şudur: Kişinin ailesini kontrol altında tutması gereken konulardan biri de şudur: Kendisinin kötü bir gidişatı olur ve ailesi de bunu benimser. Kendisi ailesinin kötülük yaptığını gördüğü halde onları engellemez. Bu sebeple kıyamet günü bundan dolayı sorguya çekilir, bundan sorumlu tutulur.
Buhârt, konu başlığındaki âyet ve hadisleri, konu içindeki hadise dair kendi yorumuna delil getirmesi sebebiyle eleştirilmiştir. Çünkü hadiste, ölünün ailesinin ağlaması sebebiyle azap görmesinden bahsetmektedir. Konu başlığındaki âyet ve hadis ise kişinin âdeti sebebiyle ağlaması halinde azap göreceğini ifade etmektedir. Bu durumda konu başlığındaki âyet ve hadisler ile konu içindeki hadisler aynı konu ile ilgili değildir.
Bu itiraza şöyle cevap verilmiştir: Bazı genel ifadelerin kapsamını daraltmak ve bazı mutlak ifadeleri sınırlandırmak suretiyle bunları ortak bir noktada buluşturmak mümkündür. Hadis her ne kadar bütün ölülerin, her türlü ağlama sebebiyle azap göreceğini ifade etse bile, diğer deliller bu ağlamanın kapsamını daraltmaktadır. Yine bunu yapmayı âdet edinen kişi veya ailesinin bunu yapmasını yasaklamayan kişi ile sınırlandırmak da mümkündür. Buna göre hadisin anlamı şöyle olur: Ailesinin bir tür ağlaması sebebiyle azap gören kişi, bu kendisinin âdeti olduğu için kendisine de böyle yapılmasına razı olan kişidir. Bu sebeple Buhârî şöyle demiştir: "Ölü ardından feryat etmek kendisinin âdeti değil ise ölü azap görmez." Yani ailesinin bunu yapacağını bilmeyen veya onların böyle yapmalarını yasaklamak suretiyle üzerine düşeni yapan kimse için başkasının yaptığı fiilden dolayı sorumluluk yoktur. Bu yüzden İbnü'l-Mübarek şöyle demiştir: Kişi, hayatta iken ailesinin ölünün ardından feryat etmesini yasakladığı halde, kendisi öldükten sonra ailesi onun arkasından ağlarsa bundan dolayı kendisine sorumluluk yoktur.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi senem "Haksız yere öldürülen her insanın kanından Adem'in ilk oğlu için bir pay vardır" sözüne gelince; Buhârî özetle kendisi sebep olmadıkça kişinin bir başkasının fiilinden dolayı azap görmeyeceğini söylemektedir. Başka birinin yaptığı şeyden dolayı kişinin azap göreceğini söyleyenler, söz konusu şahsın buna sebep olmasını kasdederken, başka birinin yaptığı bir şeyden dolayı kişinin azap görmeyeceğini söyleyenler ise bu şeye sebep olunmayan durumu kasdetmektedirler.
İbnü'l-Murâbıt şöyle demiştir: Kişi, ölünün arkasından feryat etme konusundaki yasağı ve ailesinin de bu tür davranışlar göstereceğini bildiği halde onlara bunun haram olduğunu belirtmemiş ve bunu yapmalarına engel olmamışsa, bundan dolayı azap gördüğünde aslında başkasının fiilinden dolayı değil, kendi fiilinden dolayı azap görmüş olur.
İsmâilî şöyle demiştir: Bu meselede âlimler farklı görüşler ileri sümüşlerdir. Her biri kendi içtihadına göre görüş belirtmiştir. Bu konuda başkasının zikrettiğini görmediğim, aklıma gelen en güzel yorum şudur: Araplar cahiliye devrinde birbirine saldırır, birbirini esir eder ve öldürürlerdi. Onlardan biri öldüğünde ağıt yakan kadm, ölen kişiyi bu haram fiilleri saymak suretiyle methederek ağlardı. Hadisin anlamı şudur: Ölü, ailesinin kendisine bu şekilde ağlaması sebebiyle azap görür. Çünkü ölünün ardından onun en güzel fiilleri zikredilir. Cahiliye devri Araplarının en güzel fiilleri ise bunlardı. Bu ise kişinin günahlarına günah katmakta ve onu azaba müstehak hale getirmekteydi.
Diğer bir görüşe göre ölünün azap görmesi, ailesinin feryat etmesinden elem duymastdır. İlk dönem âlimlerinden Ebû Cafer et-Taberî bu görüştedir. Sonrakilerden de İbnü'l-Murâbıt, Kadı Iyaz, İbn Teymiyye'nin tabî olduğu ve desteklediği kimseler ve bir grup âlim bu görüştedir. Onlar buna Kayle bintİ Mahreme'nin şu hadisini deli! getirmişlerdir:
Kayie: "Yâ Resûlâllah! Onu ben doğurdum. Sonra seninle birlikte Rebeze'de savaştı. Sonra Hummâ'ya yakalandı ve vefat etti. Beni de bir ağlama tuttu." dedi. Resûlullah sallallâhu aleyhi w sellem : "Sizden biri dünyada sevdiğine (hayatta) iken iyilik yapmaktan, öldüğünde "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" (Biz Allah'tan geldik, sonunda yine ona döneceğiz) demekten aciz midir? Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizden biri ölen yakını için ağladığında bu kendisine bildirilir. Ey Allah'ın kullan! Ölülerinize azap etmeyin!" buyurdu.
Bu hadis, hasen senetli uzunca bir hadisin bir bölümüdür. Hadisi Ibn Ebû Hayseme, İbn Ebî Şeybe, Taberânî ve diğer hadis âlimleri rivayet etmiştir. Bu konuda yapılan yorumlan, Hz. Peygamber'İn ölen kişiye göre bu sözleri söylediğini kabuî etmek suretiyle şu şekilde birleştirmek mümkündür:
a. Bir kimsenin ölülerin arkasından feryat etme âdeti varsa ve ailesi de onun ölümünden sonra onun yolunda yürürse, yahut da kişi kendisi için bunun yapılmasını vasiyet ederse ailesinin ağlaması sebebiyle azap görür.
b. Haksızlık yapan bir kimse için, öldükten sonra yaptığı haksızlıklar zikredilerek ağıt yakılırsa, zikredilen bu haksızlıkları sebebiyle azap görür.
c. Kişinin ailesi ağıt yakmakla meşhur olduğu halde, onların bu fiillerine engel olmayı ihmal ederse, şayet onların bunu yapmalarına razı ise hükmü ilk durumdaki gibi olur, razı değilse ailesinin bunu yapmasına niçin engel olmadığı sorularak azarlanır.
d. Bir kimse yukarıda sayılan durumlardan uzak durduğu, ihtiyat göstererek ailesinin günaha girmelerini yasakladığı halde ailesi ona muhalefet ederse, ölen kimse ailesinin kendisine muhalif davrandıklarını ve Rablerine isyan ettiğini gördüğünde onların bu hareketinden elem duymak suretiyle azap çekmiş olur.

Hz. Zeyneb'in Çocuğunun Vefatı İle İlgili Hadis

Aldığı da verdiği de Allah'a aittir" sözünde -gerçekte vermek almaktan önce olduğu haîde- konum gereği Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve sellem almayı vermekten önce zikretmiştir. Bunun anlamı şudur: "Allah'ın almayı istediği şey, kendi verdiği şeydir. Kendisine ait bir şeyi aldığında sabırsızlık göstermek uygun değildir. Çünkü kendisine emanet bırakılan kişiden emanet geri istendiğinde onun sızlanması doğru değildir. Buradaki vermek" ile kasdedilen, ölüden sonra hayatta kalan kimselere hayat vermek, musibetten dolayı sevap vermek ya da daha genel bir anlamdır.
Zeynep radıyatlâhu anh yemin etmek suretiyle Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem gelmesi konusunda ısrarda bulunmuştur. Çünkü bazı cahiller onun Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve sellem nezdindeki konumunun düşük olduğunu düşünebilirlerdi. Yahut Allah Zeyneb'e Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi w sellem gelmesinin, duasının bereketiyle içinde bulunduğu elemi dağıtacağını ilham etmiştir. Allah da onun düşündüğü şeyi gerçekleştirmiştir.
Anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber saiiaii&tm aleyhi ve sellem , Rabbi'ne olan teslimiyetini göstermek için ilk başta gitmemiştir. Yahut da böyle bir durumda çağırılan kişinin, düğün yemeği vb. davetlerin aksine gitmesinin gerekli olmadığını belirtmek istemiştir.
Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem "Bu (gözyaşı) rahmet eseridir" sözü, kasıtsız olarak ve zorlanmaksızm kalbin üzüntüsünden kaynaklanan ağlamadan dolayı kişi için sorumluluk söz konusu olmadığını gösterir. Yasaklanan yalnızca ağlanıp-sızlanmak ve sabırsızlık göstermektir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Ölmekte olan kimselerin yanına, bereketlerinden yararlanmak ve dualanni almak için fazilet sahibi kimselerin davet edilmesi caizdir.[36]

Onların gelmeleri için yemin etmek de caizdir.
2- Düğün yemeğinin aksine, ölü evine taziye ve hasta evine ziyaret İçin izinsiz olarak gitmek caizdir.
3- Olması yaklaşan bir şeyden olmuş gibi bahsederek, gelmesi istenen kişinin bu sayede çabuk davranmasını sağlamak caizdir.
4- Ye mini yerine getirmek müstehaptır.
5- Ölüm gerçekleşmeden önce, (yakınlarından birinin ölümü yaklaşan ve bu şekilde) musibetle karşılaşan kimseye, yakınının ölümünü hoşnut bir şekilde karşılaması ve üzüntüye dayanması için sabırlı olmasını emretmek müstehaptır.
6- Bir şeyden dolayı çağrılan kişiye, ne için çağrıldığı bildirilmelidir,
7- Konuşmadan önce selâm verilir,
8- Kişi kendinden daha alt seviyedeki çocuk veya hastayı ziyaret eder.
9- Fazilet sahipleri, ilk defasında reddetmiş olsalar bile insanlardan iyiliklerini sakınmamalıdır.
10- İlk anda çelişik gibi görünen bir durumu, tâbi olan kişi önderine sorar.
11- Soru sormada edepli olmak gerekir. Çünkü Kayle İsimli kadın Hz. Peygamber'e soru sormadan önce "Yâ Resûlallah" diyerek bunu göstermiştir.
12- Allah'ın yarattıklarına şefkatli ve merhametli davranmaya teşvik, kalp katılığı ve gözün yaşarmamasından sakındırmak.
13- Bağırıp çağırmaksızm ölünün arkasından ağlamak caizdir.

Hz. Ummü Gülsüm'ün radıyatıahu anh Kabre Konulması İle İlgili Hadis

Hz. Peygamber'İn "İçinizden dün gece günah işlememiş kimse var mı?" sorusu "İçinizden dün gece cinsel ilişkide bulunmayan var mı?" şeklinde de anlasilmiştir. İbn Hazm soru ile kesin olarak bunun kasdedildiğini söylemiştir. Sâbit-'in rivayet ettiği hadisteki şu ifade de bu anlamı güçlendirmektedir: "Kabre önceki gece hanımı ile ilişkide bulunmayan kişi insin.."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Ölü için ağlamak caizdir.
2- Erkekler kadınlardan daha güçlü olduğundan, kadın cenazeyi kabre erkekler koyar.
3- Kadm cenazesi de olsa ölüyü gömme İşi için, (cinsel İlişki) lezzetini daha uzun zaman önce tatmin etmiş kimseler baba ve kocaya tercih edilir.
4- Cenazeyi gömme sırasında kabrin bir kenarına oturulabilir.

Hz. Osman'ın Kızının ölümü İle İlgili Hadis

Hz. Osman'ın bahsi geçen kızının adı Ümmü Ebân'dır.
İbn Abbas'm "Güldüren de ağlatan da O'dur" âyetini okuması şu anlama gelmektedir: Hayatta olan bir insan bile gülme ya da ağlamayı yaratamaz, buna sebep de olamaz. Hal böyle iken bu sebeple ölünün ceza görmesi nasıl olabilir? Dâvûdî şöyle demiştir: Bunun anlamı şudur; Allah güzel bir şekilde (haddi aşıp bağırıp çağırmaksızm) ağlamaya İzin vermiştir. Dolayısıyla izin verdiği bir konuda azap etmez.

33. Ölü İçin Feryat Etmenin Çirkin Görülmesi

Hz. Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "O kadınları bırak, başlarına toprak saçmadıkça ve bağırıp çağırarak feryat etmedikleri sürece Ebû Süleyman'a ağlasınlar."
1291- Muğîre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den şunu işittiğini söylemiştir: "Benim adıma yalan söylemek, başkası adına yalan söylemek gibi değildir. Senim adıma kasıtlı olarak yalan söyleyen kişi ateşteki (cehennemdeki) yerine fırlansın.
Kimin ölümünün ardından feryad-u figan edilirse o kişiye bu feryad sebebiyle azap edilir."
1292- İbn Ömer radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sdiem şunu rivayet etmiştir; "Ölü, kendisi için feryat edilmesi sebebiyle kabirde azap görür."
Âdem, Şu'be'den şunu rivayet etmiştir: "Ölü, diri olanın kendisi için flaması sebebiyle azap görür."

Açıklama

Zeyn İbnül-Müneyyir şöyle demiştir: Bu şu anlama gelir: Çirkin görülen ağlama çeşidi feryat ederek bağırıp çağırarak ağlamaktır. Buradaki mekruhluktan kasıt tahrimen mekruhluktur. Çünkü bu konuda tehdid söz konusu olmuştur.

34. Bab

1293- Câbir İbn Abdullah radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Uhud savaşında (şehit olan) babam(ın cenazesi), kendisine müsle yapılmış (organları parçalanmış) bir halde getirilip Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem önüne konuldu. Bir elbise ile örtülmüştü. Ben elbiseyi açmak istedim, oradakiler bana engel oldular. (Aradan bir miktar zaman geçti) tekrar açmak istedim, bana yine engel oldular. Re-sûlullah (babamın cenazesinin) kaldırılmasını emretti, cenaze kaldırıldı. O sallallâhu aleyhi ve sellem bağırmakta olan bir kadının sesini işiterek "Bu nedir?" diye sordu. Oradakiler "Amr'm kızı (yahut kız kardeşi)" dediler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Niçin ağlıyor? İster ağlasın ister ağlamasın melekler onun cenazesi kaldırılıncaya kadar onu kanatlarıyla gölgelediler."

Açıklama

Amr'm kızı (yahut kız kardeşi) denilen kadının adı Fâtıma binti Amr'dır.
Hz. Peygamber ona, bu şekilde meleklerin gölgelediği yüce bir insan için ağlamanın değil, aksine kavuştuğu makam sebebiyle sevinmenin gerekli olduğunu söylemiştir.

35. "Yakalarını Yırtan Bizden Değildir"

1294- Abdullah (İbn Mesud) radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sel şöyle buyurduğunu belirtmiştir: (Ölüler için) Yanaklarına vuran, yakalarını yırtan ve cahiliyedeki âdet üzere feryad eden kimse bizden değildir.[37]

Açıklama

"Bizden değildir" ifadesi bizim sünnetimiz ve yolumuz üzerinde değildir anlamına gelir. Bu, bunu yapan kişinin dinden çıktığı anlamına gelmez.
Süfyan'm bu hadisin yorumuna girmeyi mekruh görerek şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kalplerde daha iyi yer etmesi ve engelleme bakımından daha etkili olması için hadisin yorumlanmaması gerekir."
Bîr görüşe göre bu hadisin anlamı "Bizim kâmil olan dinimiz üzere değildir" demektir. Yani, aslen dinden çıkmamış olsa bile dinin fer'î hükümlerinden birini terk etmiş olur. Bu görüşü İbnü'l-Arabî nakletmiştir.
Bana öyle görünüyor ki Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem "Bizden değildir" İfadesini Ebû Musa'nın hadisindeki "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ondan beri olduğunu belirtti" İfadesi açıklamaktadır. Berî olmanın anlamı bir şeyden ayrılmaktır. Bu durumda Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem söz konusu davranışta bulunanları, örneğin şefaatinden mahrum kalmakla tehdit etmiş olmaktadır. Bu, hadiste belirtilen yaka yırtma vb. fiillerin haram olduğunu gösterir. Bunun sebebi, söz konusu fiillerde Allah'ın hükmüne (kazasına) rıza göstermeme özelliğinin bulunmasıdır. Bir kimse haram olduğunu, Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem öfkelendiğini bildiği halde bu

fiilleri helal gördüğünü ifade ederse, hadisteki ifadeyi dinden çıkma olarak yorumlamanın önünde bir engel yoktur.

36. Hz. Peygamberin Sad İbn Havle'yı Taziye Etmesi

1295- Sad İbn Ebî Vakkas §unu nakletmiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem veda haca yaptığı yıl, artan hastalığım sebebiyle beni ziyaret etti.
Ben: "Hastalığım artık son sınıra ulaştı. Ben mal sahibi (zengin) bir insanım. Mirasçı olarak da yalnızca bir kızım var. Malımın üçte ikisini sadaka olarak vereyim mi?" dedim.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Hayır" dedi.
Ben "Yansını sadaka olarak vereyim mi?" diye sordum.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem "Hayır" dedi. Sonra da şöyle buyurdu:
"Üçte birini (sadaka olarak ver). Üçte bir bile çok. Mirasçılarını zengin bir halde bırakman, onları başkasına avuç açacak şekilde fakir olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Allah rızasını umarak yaptığın her harcamadan dolayı ecir alırsın. Hatta hanımının ağzına koyduğun lokmadan bile."
Ben "Yâ Resûlâllah! Ben arkadaşlarımdan geride mi kalacağım? (Onlar Mekke'ye döndüğü halde ben ölüp dönemeyecek miyim?)" diye sordum.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Sen geri kalmayacaksın. Geride kalır da salih amel işlersen onunla derecen artar, merteben yükselir. Öyle zannediyorum ki sen uzun zaman yaşayacaksın. Bazı insanlar senden yararlanacak, bazıları da zarar göreceklerdir.
Allah'ım! Ashabımın hicretini tamamla, onlan gerisin geriye döndürme. Asıl bîçare olan Sa'd İbn Havle'dir" dedi.
(Sad dedi ki): Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke'de ölmesi sebebiyle Sa'd için bu şekilde mahzun olmuştu. Bu hadis Vasiyetler Bölümünde tekrar ele alınacak ve Sa'd'ın kızının adı konusunda verilen farklı bilgiler orada değerlendirilecektir.

37. Bir Musibetle Karşılaşan Kişinin Başını Tıraş Etmesinin Yasak Olması

1296- Ebû Musa'nın oğlu Ebû Bürde şöyle demiştir: (Babam) Ebû Musa hastalandı ve bayıldı. Başı hanımlarından birinin kucağındaydı. (Kadın ağlamaya başladı) Ebû Musa onu engelleyebilecek bir durumda değildi. Ebû Musa bir müddet sonra ayılmca şöyle dedi: "Ben Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem berî' olduğu kişiden berîyim. Resûlullah feryat ederek ağlayan, bir musibetle karşılaşınca saçını başını tıraş eden/yolan, elbisesini yırtan kimseden kendini berî saymıştır."

38. Yanaklarına Vuran Bizden Değildir

1297- Abdullah radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir:
"(Ölüler için) Yanaklarına vuran, yakalarını yırtan ve cahiliyedeki âdet üzere feryat eden kimse bizden değildir."

39. Musibetle Karşılaşan Kişinin Ah-Vah Ve Câhiliye Devrindeki Gibi Feryat Etmesinin Yasaklanması

1298- Abdullah İbn Mesud, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve seUem şöyle buyurduğunu söylemiştir: "(Ölüler için) Yanaklarına vuran, yakalarını yırtan ve cahiliyedeki âdet üzere feryat eden kimse bizden değildir."

Açıklama

Buhârî'nin bir başka yolla aktardığı İbn Mesud hadisinde aslında konu başlığında yer alan "ah-vah etmek" yer almamaktadır. 0 bununla hadisin diğer bazı yollarına işaret etmektedir.
İbn Mâce'de yer alan ve İbn Hibban'ın da sahih gördüğü Ebû Ümâme hadisinde şöyle denilmektedir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem yanağına vuran, yakasını yırtan, ah-vah eden ve ölmesi için dua eden kadına lanet etmiştir."

40. Musibetle Karşılaşan Kimsenin Bunu Hissettirecek Şekilde Bir Kenarda Oturması

1299- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Zeyd İbn Harise, Cafer ve İbn Re-vâha'nm radıyaiiâhu anh şehit edildiklerine dair haber Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem ulaştığında Hz. Peygamber üzüntüsünü belli edecek şekilde bir kenarda mahzun mahzun oturdu. Ben kapı aralığından kendisine bakıyordum.
Bu sırada birisi Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem geldi ve "Cafer'in hanımları (feryat ederek) ağlaşıyorlar" dedi. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sellem kadınların bu şekilde bağırmasını engellemesini istedi. Adam gitti, sonra ikinci defa Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem gelerek kadınların kendisine itaat etmediklerini söyledi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem yine "Onların ağlamalarına engel ol" buyurdu. Adam üçüncü defa gelerek "Yâ Resûlâllah! Vallahi kadınlar bize galip geldi" dedi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem adama "Git de onların ağızlarına toprak saç" buyurdu.
(Hz. Âişe şöyle dedi): Ben içimden "Allah burnunu yere sürtsün be hey adam! Ne Resûlullah'ın emrettiğini yaptın, ne de onu rahat bıraktın" dedim.[38]
1300- Enes radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Sahabeden Kur'ân'ı ezbere bilenler (Bi'r-i Maûne olayında) şehit edilince Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir ay boyunca namazlarda kunut yaptı (onları öldürenlere beddua etti). Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem bundan daha şiddetli üzüldüğünü hiç görmedim."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir'in konu ile ilgili görüşleri özetle şöyledir: Bu başlıktan çıkarılacak fıkhı hüküm şudur: Kişinin karşılaştığı her durumda İtidali koruması en sağlam yoldur. Büyük bir musibetle karşılaşan kimse yanağını dövmek, yakasını yırtmak, feryat etmek vb. yasaklanmış fiilleri işleyecek derecede aşırı hüzne kapılmamalı, musibete uğrayan kişinin değerini hafife alacak ve duyarsızlığa yol açacak şekilde de katı ve donuk davranmamalıdır. Bu durumda Hz. Peygamber'e saiiaMhu aleyhi ve sellem uyulmalıdır. O, musibetle karşılaştığında ağırbaşlı ve sakin bir halde hafifçe oturmuş, kendisinde üzüntünün İzleri görülecek ve karşılaştığı musibetin büyüklüğünü hissettirecek bir halde bulunmuştur.
Kurtubî şöyle demiştir: Hadis, Cafer'in hanımlarının aşırı derecede feryat etmek suretiyle seslerini çok yükselttiklerini göstermektedir. Bu davranışlarından vazgeçmediklerinde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem "Ağızlarına toprak saç" demek suretiyle onları bundan vazgeçirmek istemiştir. Bunun anlamı: "Onlara, sabretmeleri karşılığında alacakları ecri, sabırsızlandıkları için kaçırdıklarını ve hüsrana uğradıklarını söyle" demektir. Nitekim kayba uğrayan kişi hakkında "Eline topraktan başka bir şey geçmedi" denilir. Kadınların adama İtaat etmemelerinin sebebi, adamın kendisini Hz. Peygamber'in yolladığını onlara söylememiş olması da olabilir. Bu durumda kadınlar adamın kendiliğinden yol göstermek için bunları söylediğini zannetmişlerdir. Yahut Hz. Peygamber'in yolladığını bildikleri halde musibetin yeni olmasından kaynaklanan aşırı hüzne engel olamamışlardır. Hadisten ilk anda anlaşıldığına göre onlar, izin verilen miktarın ötesinde bir şiddetle ağlıyorlardı. Bu durumda ağlamalarının yasaklanması haramlık bildirir. Hz. Peygamber'in yasağı üç kere tekrarlaması, bu konuda ısrarlı olması ve susmamaları halinde cezalandırılmalarını emretmesi de bunu göstermektedir.

Hadîsten Çıkan Sonuçlar

1- Ölüm haberi alan kişinin, Ü2üntüsü sebebiyle ağırbaşlı ve sakin bir biçimde bir kenarda oturması caizdir.
2- Örtülü olan kadınların yabancı erkeklere bakması caizdir.
3- Yapılması uygun olmayan bir fiili yapması yasaklanan kişiler, bu fiili yapmaktan vazgeçmezlerse te'dib edilirler.

4- Haberi pekiştirmek için yemin etmek caizdir.

41. Musibetle Karşılaşan Kişinin, Üzüntüsünü Belli Etmemesi

Muhammed İbn Kâ'b el-Kurazî şöyle demiştir: Sabırsızlık göstermek (sızlanmak) hem kötü söz hem de kötü zandır.
Yakup aleyhisselâm şöyle demiştir: "Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arz ediyorum.[39]

1301- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ebû Talha'nin hasta bir oğlu vardı. Ebû Talha evde yok iken vefat etti. Hanımı (Ümmü Süleym) oğlunun öldüğünü görünce kocası için yemek hazırladı. Oğlunun cenazesini de evin bir köşesine koydu. Ebû Talha gelince "Çocuk nasıl?" diye sordu. Kadın "Çocuk sakinleşti, rahata kavuşmuş olmasını umarım" dedi. Ebû Talha kadının doğru söylediğini zannetti. Geceleyin Ebû Talha ile Ummü Süleym birlikte oldular. Sabah olunca Ebû Talha yıkandı. Evden çıkmak istediğinde Ümmü Süleym ona çocuğun öldüğünü haber verdi. Ebû Talha Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile namaz kıldıktan sonra aralarında geçen hadiseyi ona anlattı. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Umarım ki Allah bu gecenizi sizin için mübarek kılar."
Süfyan şöyle dedi: Ensar'dan bir adam şöyle dedi: Ben Ebû Talha ile Ümmü Süleym'in o gece doğan çocuğunun (Abdullah'ın) tam dokuz çocuğu olduğunu gördüm. Hepsi de Kur'ân okurlardı.[40]

Açıklama

Konu başlığındaki "kötü söz"den kasıt, genellikle kişiyi üzen söz, "kötü zan"dan kasıt İse, başına bir musibet gelen kişinin Allah'ın dünyada kendisine elinden gidenden daha yararlısını vereceğine dair umudu kaybetmesi, ümitsiz olmasıdır. Yahut da onun vermeyi vaad ettiği sevabı uzak görmektir.
Bu hadiste öldüğü belirtilen çocuğun adı Ebû Umeyr'dir. Nitekim Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onunla şakalaşır ve Nuğeyr diye adlandırılan bir kuşu olduğu için ona "Ebû Umeyr! Ne yaptı Nuğeyr?" diye takılırdı.
Yukarıda "yemek hazırladı" diye tercüme ettiğimiz yerin anlamı Kirmanî'ye göredir. Diğer bir görüşe göre ise kadın kendisini kocası için süslemek suretiyle hazırlanmıştır. Ben (İbn Hacer) derim ki: Doğrusu kadının çocuğu yıkamak ve kefenlemek suretiyle hazırlamasıdır. Nitekim diğer rivayetlerde bu açık olarak ifade edilmektedir. Ebû Dâvud et-Tayalisî'nin hocalarından, onların da Sâbit'ten rivayeti şöyledir: "Ümmü Süleym çocuğu hazırladı." Ammâre İbn Zâzân'ın Sâbit'ten rivayeti şöyledir: "Çocuk ölünce annesi Ümmü Süleym kalkıp çocuğu yıkadı, kefenledi, güzel koku sürdü sonra üzerini örttü."
Ümmü Süleym "Çocuk sakinleşti" demiştir. Çünkü çocuk ölünce hastalığın verdiği elem dolayısıyla feryadlar bitmiş ve çocuk huzura kavuşmuştur. Ümmü Süleym mecazen "sakinleşti" deyince babası da çocuğun hastalığının iyileştiğini zannetmiştir.
Ümmü Süleym edebe riayet ederek kesin bir ifade kullanmaksızm "rahata kavuşmuş olmasını umarım" demiştir. Diğer bir ihtimale göre o çocuklara azap edilmeyeceğini bilmediği için böyle söylemiş, dünyanın sıkıntılarından kurtulan çocuğunun durumunu Allah'a havale etmiştir.
"Ebû Talha onun doğru söylediğini zannetti" sözü onun bu sözden kendi anladığı şeyi kasdettiğini düşündü anlamına gelir. Normalde Ümmü Süleym zaten doğruyu söylüyordu. (Fakat sözünde mecaz ve tevriye yaptı).
Müslim'de yer aldığına göre Süleyman İbnü'l-Muğîre'nin Sâbit'ten rivayetinde şu fazlalık vardır: Ebu Talha evden çıkmak isteyince, Ümmü Süleym eşine "Ey Ebû Talha, bir kimse bir ev halkına bir şeyi ödünç verse, daha sonra bunu geri isteseler, ev halkının buna engel olma hakları var mıdır?" diye sordu. Ebû Talha "Hayır" deyince Ümmü Süleym: "O halde başın sağolsun, oğlun öldü. Öyleyse sen de isyan etme! Sabrederek mükafatını Allah'tan bekle." dedi. Ebû Talha sinirlenerek şöyle dedi: "Benimle birlikte oldun, sonra da bana oğlumun öldüğünü söylüyorsun!"

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Ümmü Süleym'in bu olayından çıkan diğer bazı sonuçlar şöyledir:
1- Gücü yeten kişinin ruhsatı terk ederek daha zor olan şeyi yapması caizdir.
2- Musibetlere uğrayanları tesellî etmek güzel bir davranıştır.
3- Kadının kocası için süslenmesi caizdir.
4- Kadmın kocası ile birlikte olmak için tarizde bulunması caizdir.
5- Kadının salih amel işlemek için çaba göstermesi güzel bir davranıştır.
6- Zarûret gerektirdiği zaman başka anlama da gelebilecek ifadeler kullanmak (tariz yollu anlatımda bulunmak) meşrudur. Bunun caiz olmasının şartı bir Müslümanm hakkını iptal etmemesidir. Ümmü Süleym'in bunu yapmasının sebebi, onun Allah'ın emrine olan sabır ve aşırı teslimiyeti, Allah'ın elinden aldığının yerine başkasını vereceğine güvenmesidir. Çünkü Ebû Talha, çocuğun dügünü baştan bilseydi Ümmü Süleym amacına kavuşamayacaktı. Allah, kadının niyetinin doğruluğunu bildiğinden onu dileğine kavuşturdu, ona hayırlı evlatlar ihsan etti.
7- Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem duası makbuldür,
8- Bir şeyi kaybeden kimseye Allah ondan daha hayırlısını verir.
9- Ümmü Süleym'in soğukkanlılık, İsabetli düşünce ve azim gücüne sahip bir kadın sahabi olduğu görülmektedir.
Cihad bölümünde Ümmü Süleym'in, kadınların çoğunun yapmadığı; savaşlara katılma, mücahitlere hizmet etme gibi İşler gördüğüne dair hadis ileride gelecektir.[41]

42. Musibetle İlk Karşılaşılan Anda Sabır Göstermek

Hz. Ömer rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: (Şu âyetlerde} birbirine denk olan şu İki şey ve ilavesi ne güzeldir: Onların başına bir musibet geldiğinde onlar 'Biz Allah'tanız, sonunda yine O'na döndürüleceğiz derler.' İşte onlar için Rablerin'den bağışlanmalar ue bir rahmet vardır. Onlar doğru yolda olanların ta kendileridir.[42]
Sabır ve namazla Allah'tan yardım dileyin. Gerçekten bu (namazla yardım dilemek), huşu sahiplerinden/'Allah'tan korkanlardan başkasına zor gelir.[43]
1302- Enes radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir: "Sabır, musibetin darbesi ile ilk karşılaşıldığmdadır."

Açıklama

Allah'ın bağışlama ve rahmetini vaad ettiği sabır, musibetle ilk karşılaşılan anda gösterilen sabırdır. Hz. Ömer'in sözünün bu başlığa uygunluğu da buradan anlaşılmaktadır.
Hz. Ömer'in sözündeki "birbirine denk" olan şeylerden kasıt "bağışlama ile rahmef'tir. İlâve ise doğru yoldur. Hz. Ömer bu sözü ile şunu haber vermiş olmaktadır: Başına bir musibet gelen mümin, Allah'ın emrine teslim olarak "biz Allah'tan geldik, sonunda yine O'na döndürüleceğiz" der ise onun için üç hayır yazılır: Aliah'ın bağışlaması, rahmeti ve doğru yola iletmesi.
Âyette "Sabır ue namazla Allah'tan yardım dileyin" dedikten sonra, "Bbu (namazla yardım dilemek), huşu sahiplerinden/ Allah 'tan korkanlardan başkasına zor gelir" buyurulmuş, önce sabır ve namaz zikredildiği halde ikinci bölümde yalnızca namaz zikredilmiştir. Çünkü âyetteki sabırdan kasıt oruçtur. Oruç ise terk türünde bir ibadettir. Ölüye sabretmek de sızlanmayı (sabırsızlanmayı) terk etmektir. Namaz ise sözler ve fiillerden oluşmaktadır. İşte bundan dolayı namaz hûşû sahiplerinden/Allah'tan korkanlardan başkasına ağır gelir. Bunun sırlarından biri de şudur: Namaz sabra yardımcı olur. Çünkü namazda yer alan zikir, dua, Allah'a boyun eğme gibi fiillerin tümü; baş olma sevdası, emirlere ve yasaklara uymama gibi kötülüklere zıttır. Buhârî bu âyeti konu başlığına koymakla şuna işaret etmektedir:
İbn Abbas'a kardeşi Kusem'in ölüm haberi yolculukta iken ulaştı. Bunun üzerine "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (Biz Allah'tan geldik, sonunda yine O'na döneceğiz)" dedi. Yolun kenarına geçti. Devesini çöktürerek iki rekat namaz kıldı. Namazda uzunca oturdu. Namazını bitirdikten sonra "Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin" âyetini okuyarak kalktı.
Taberî bunu tefsirinde hasen bir senetle rivayet etmiştir.

Huzeyfe şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem önemli bir olay (kendisini üzecek bir durumla) karşılaştığında derhal namaza dururdu. Bunu da Ebû Dâvud hasen bir senetle rivayet etmiştir.
Taberî şöyle demiştir: Sabır, nefsi sevdiği şeylerden uzak tutmak, arzularına uygun şeylerden alıkoymaktır. Sızlanıp durmayan kimseye, kendisini tuttuğu için "sabırlı" denilmiştir. Oruç tutan kişi kendini yemek ve içmekten koruduğu için Ramazan'a "sabır ayı" denilmiştir.

43. Hz. Peygamberin (Ölen Oğlu İçin) Gerçekten Biz Senin Ölümünden Dolayı Üzgünüz1 Demesi

Ibn Ömer radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'den saüallâhu aleyhi ve sellem şu sözü aktarmıştır: "Göz yaş döker, kalp mahzun olur."
1303- Enes Ibn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi veseuem ile birlikte demir ustası Ebû Seyf'in yanına gittik. (Onun hanımı, Hz. Pey-gamber'in oğlu ibrahim'in süt annesi olduğundan) Ebû Seyf İbrahim'in süt babası idi. Resûlullah saiiaitâhu aleyhi w sellem İbrahim'i kucağına aldı, öptü ve kokladı. (Aradan zaman geçti) Yine onun yanına gittik. İbrahim can çekişiyordu. Resûlullah'm saibiiâhu aleyhi ve sellem gözlerinden yaşlar süzülmeye başladı.
Abdurrahman İbn Avf: "Sen Allah'ın resulü olduğun halde ağlıyor musun?" dedi.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey Avf m oğlu! Bu (göz yaşı) merhamettendir,"
Sonra bu gözyaşını bir diğeri takip etti. Yani Resûlullah'm gözyaşları arka arkaya akmaya başladı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem şöyle buyurdu:
"Göz yaş döker, kalp hüzünlenir. Ancak biz Rabbimiz'in razı olmayacağı bir şeyi söylemeyiz. Ey İbrahim! Gerçekten biz senin bizi terk etmen sebebiyle üzgünüz,"

Açıklama

Tîbî şöyle demiştir: Abdurrahman İbn Avf m sözü şu anlama gelir: "İnsanlar musibet ile karşılaştıkların sabretmiyorlar. Sen de onlar gibi yapıyorsun." anlamında biraz da hayretini ifade ederek bu sözleri söylemiştir. Gerçekten Hz. Peygamber sabra teşvik ettiği ve sabırsızlığı yasakladığı halde kendisinin böyle ağlaması Abdurrahman'ı şaşırtmıştı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem "Bu (gözyaşı) merhamettendir" diyerek ona cevap verdi. Yani, "Bende gördüğün bu hal sabırsızlıktan değil, çocuğumun ölümü sebebiyle kalp yumuşaklığından kaynaklanmaktadır."
Mahmûd İbn Lebîd'İn diğer bir rivayetinde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İbrahim'in cennette bir süt annesi var" buyurmuştur. İbrahim on sekiz aylık iken vefat etmiştir.
İbn Battal ve diğer başka âlimler şöyle demiştir: Bu hadis, ölü arkasından mubah olan ağlama ve caiz olan hüznü bildirmektedir kî bu da gözden yaşın akması, Allah'ın hükmüne karşı öfke duymaksızın kalp yumuşaklığıdır.

Hadîsten Çıkan Sonuçlar

1- Kişinin çocuğunu öpmesi ve koklaması caizdir.
2- Çocuğu annesi dışında birinin emzirmesi (süt anne tutmak) caizdir.
3- Küçük hastanın ziyaret edilmesi güzel bir davranıştır.
4- Ölüm halinde olan kişinin yanma gitmek de sünnet gereğidir.
5- Ailesindekilere merhamet göstermek aile reisinin görevidir.
6- Gizlemek evlâ olsa bile kişinin üzüntüsünü bildirmesi caizdir.
7- Bir kimseye hitap ederek, başka bir kimseyi kasdetmek caizdir. Bunların tümü Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem oğlu İbrahim'e hitap etmesinden anlaşılmaktadır. İbrahim küçük olması ve can çekişmesi sebebiyle konuşmayı anlayabilecek durumda değildi. Hz. Peygamber bu konuşma ile aslında İbrahim'e bir şeyler söylemeyi değil, orada bulunanlara bu yaptıklarının daha önceki yasağın kapsamına girmediğini göstermek İstemiştir.
8- İlk bakışta fiili ile sözü arasında çelişki görülen kimseye, aradaki fark ortaya çıksın diye itiraz etmek caizdir.

44. Hastanın Yanında Ağlamak

1304- Abdullah İbn Ömer rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: Sa'd İbn Ubâde yakalandığı bir hastalıktan dolayı şikayet etti. Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve sellem yanına Abdurrahman İbn Avf, Sa'd İbn Ebî Vakkas, Abdullah İbn Mesud'u radıyaUâhu anh alarak onu ziyarete geldi. Hastanın yanına girince ailesinin onun başında toplandığını gördü.
Resûlullah sallallâhu aleyhi w sellem: "Yocsa öldü mü?" diye sordu. Ailesi: "Hayır, ey Allah'ın Resulü!" dediler.
Hz. Peygamber (Sâ'd İbn Ubâde'yi görünce) ağladı. Orada bulunanlar onun ağladığını görünce ağlamaya başladılar.
Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "işitmiyor musunuz? Allah gözün yaşarması ve kalbin hüzünlenmesi sebebiyle azap etmez, ancak (dilini tutarak) bunun yüzünden azap veya merhamet eder. Ölü, ailesinin kendisi jçin (feryat ederek) ağlaması sebebiyle azap görür."
Ömer, feryat ederek ağlayanlara sopa ile vurur, taş atar, böyle yapanların üzerine toprak saçardı.

Açıklama

Zeyn İbnüT-Müneyyir şöyle demiştir: Konu başlığındaki "hasta" ifadesi ölümü yaklaşan ve hastalığa yeni yakalanmış kişilerin tümünü kapsar. Ancak ağlamak genellikle, bu hadiste de olduğu gibi ölüm alâmetleri ortaya çıktığında gerçekleşir.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem dilini göstererek söylediği söz şu anlama gelir: Dil, kötü bir şey söylediğinde bundan dolayı azap görür, hayırlı bir şey söylediğinde bundan dolayı kişiye merhamet edilir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Hastayı ziyaret etmek müstehaptır.
2- Daha üst seviyedeki kişi, kendinden daha düşük kişiyi ziyaret edebilir.
3- Devlet başkanı, arkadaşları ile birlikte halktan birini ziyaret edebilir.
4- Münker olan bir şey yasaklanır, bu konudaki tehdid açıklanır.

45. Feryat Etme Ve Ağlamanın Yasaklanması, Bunu Yapanları Engellemek

1305- Hz. Âişe radjyaiiâhu anh şöyle demiştir: Zeyd İbn Harise, Cafer ve İbn Revâha'nın rad.yaiiâhu anh şehit edildiklerine dair haber Hz. Peygamber'e seiiaiiâhu aleyhi ve sellem ulaştığında Hz. Peygamber üzüntüsünü belli edecek şekilde bir kenara oturdu. Ben kapı aralığından kendisine bakıyordum.
Bu sırada birisi Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem geldi ve "Cafer'in hanımları (feryad ederek) ağlaşıyorlar" dedi. Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem kadınların bu şekilde bağırmasını engellemesini İstedi. Adam gitti, sonra ikinci defa Resûlullah'a «aiiaiiâhu aieyhi ve sellem gelerek kadınların kendisine itaat etmediklerini söyledi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem yine "Onların ağlamalarına engel o/" buyurdu. Adam üçüncü defa gelerek "Yâ Resûlâllah! Vallahi kadınlar bize galip geldi" dedi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem adama "Git de ağızlarına toprak saç" buyurdu.
(Hz. Âişe şöyle dedi): Ben içimden "Allah burnunu yere sürtsün be hey adam! Ne Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem emrettiğini yaptın ne de onu rahat bıraktın" dedim.

1306- Ümmü Atıyye radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bey'at sırasında bizden ölünün arkasından feryat etmeyeceğimize dair söz aldı. Bu söze içimizden şu beş kişiden başkası uymadı: Ümmü Süleym, Ümrnü Ala, Ebû Sebre'nin hanımı, Muâz'ın hanımı ve başka iki kadın (yahut Ebû Sebre'nin hanımı, Muâz'ın hanımı ve diğer bir kadın).[44]

Açıklama

Bu hadis, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kadınları "akılları ve dinleri noksan" diye nitelemesinin doğru olduğunu gösteren delillerden biridir.[45]
Hadiste zikredilen beş kadının büyük bir fazilete sahip oldukları anlaşılmaktadır.
Kadı Iyaz şöyle demiştir: Bu hadisten, adı zikredilen beş kadın dışında diğer kadınların ölü arkasından feryat etme fiilini terk etmedikleri anlaşılmaz. Yalnızca Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem Ümmü Atıyye ile birlikte bey'at eden kadınlardan adı zikredilenlerin sözlerini tuttuğu anlaşılır.

46. Cenaze İçin Ayağa Kalkmak

1307- Amir İbn Rebîa radıyallâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve seilem
şunu rivayet etmiştir: "Cenazeyi gördüğünüzde (yanınızdan geçirilerek) sizi arkada bırakmcaya kadar ayağa kalkınız."
Humeydî şunu eklemiştir: "Sizi arkada bırakmcaya kadar yahut konuluncaya kadar."

47. Cenaze İçin Kalkan Kişi Ne Zaman Oturur?

1308- Amir İbn Rebîa radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem
şunu rivayet etmiştir: "Sizden biri cenaze gördüğünde, şayet cenaze ile birlikte gitmiyorsa cenaze onun yanından geçirilip de kendisi arkada kalıncaya yahut geçirilmeden önce yere konuluncaya kadar ayakta beklesin."
1309- Saîd el-Makbûrî babasından şunu rivayet etmiştir: Bir cenazede bulunuyorduk. Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh Mervan'ın elinden tuttu ve cenaze yere konulmadan önce ikisi yere oturdular. Ebû Said gelerek Mervan'ın elinden tuttu ve şöyle dedi: "Ayağa kalk. Vallahi bu (yani Ebû Hüreyre) Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve Hem bize bunu yasakladığını bilmektedir." Ebû Hüreyre de "Doğru söylüyor" dedi.[46]

48. Bir Cenazeye Katılan Kimse Cenaze Omuzlardan Yere Konulmadıkça Oturmaz, Otururs a Kalkması Emredilir

1310- EbÛ Saîd el-Hudrî radıyallâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem
§unu rivayet etmiştir: "Cenazeyi gördüğünüzde kalkın. Cenazenin arkasından giden, cenaze yere konuluncaya kadar oturmasın."

Açıklama

Konu başlığında yer alan ifadeyi, Cerîr, Süheyl'den rivayet etmiştir. Bu rivayette yalnızca "yere konulmadıkça oturmaz" ifadesi yer almışür.
Bu rivayette şöyle denilmektedir: Süheyl şöyle dedi: Cenaze erkeklerin omuzlarından yere konmadıkça Ebû Salih'in oturmadığını gördüm. Bunu Ebû Nuaym bu fazlalıkla Müstahredde rivayet etmiştir.
Başlıkta yer alan "Otururs a kalkması emredilir" ifadesi, oturma durumunda kalkma görevinin kaçırılmış olmayacağını gösterir. Çünkü ayakta durmanın amacı, ölüm olayının ciddiyetini kavramaktır. Kişi oturduğu anda bu görevi elinden kaçırmış olmaz (yeniden ayağa kalkmakla telafi eder).
Fakihler ölü için ayağa kalkma konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
İbnü'I-MünzÎr'in naklettiğine göre sahabe ve tabiûn'un büyük çoğunluğu bunun müstehap olduğunu söylemişlerdir. Bu; Evzâî, Ahmed İbn Hanbel, İshak, Muhammed İbnü'l-Hasen'in de görüşüdür. Beyhakî, Ebû Hâzim el-Eşcaî aracılığıyla Ebû Hüreyre, İbn Ömer ve bunların dışındaki sahabeden "cenaze için ayağa kalkan kişinin, onu taşıyan gibi sevap alacağını" nakletmiştir.
Şa'bî ve Nahaî "Cenaze yere konulmadan önce oturmak mekruhtur" demişlerdir.
Selefin bir kısmı "Ayağa kalkmak farzdır" demiştir. Buna delil olarak Said'in, Ebû Hüreyre ve Ebû Said'den rivayet ettiği şu hadisi delil getirmişlerdir: "Resûlullah'ın saiiaiiahu aleyhi ve sellem katıldığı hiçbir cenazede, cenaze yere konmadan önce oturduğunu görmedik." Bunu Nesâî rivayet etmiştir. Kendisinin yanından cenaze geçen kişi ise, cenaze yanından geçinceye kadar yahut şayet kişi namazgahta ise cenaze yere konuluncaya kadar ayakta durur.
Ahmed ibn Hanbel, Saîd İbn Mercâne aracılığıyla Ebû Hüreyre'den merfu olarak şunu rivayet etmiştir: "Cenazenin namazını kılan fakat onun arkasından gitmeyecek olan kişi cenaze gidinceye kadar ayakta beklesin. Cenaze ile birlikte yürürse, yere konuluncaya kadar oturmasın." Bu hadis, ayağa kalkmanın gerekçesini ortaya koymaktadır. Bu, yalnızca yanından cenaze geçen kişiye özgü değildir.
Ayağa kalkmak ifadesi cenaze geçerken o anda yerde oturan kişi İle ilgilidir. Ancak hayvana binmiş olan kişi hakkında, onun hayvanını durdurup beklemesinin ayakta durma yerine geçtiğini söylemek mümkündür. cenazenin arkasından gitmeyecek olan1' ifadesi cenazeye katılmanın farz-ı ayn olmadığını göstermektedir.

49. Bir Yahudi Cenazesi İçin Ayağa Kalkmak

1311- Câbİr İbn Abdullah radiyallâhu anh şöyle demiştir: Yanımızdan bir cenaze geçti. Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve sdiem cenaze için ayağa kalktı, biz de ayağa kalktık. Sonra biz: Ey Allah'ın Resulü! Bu bir Yahudi cenazesi, dedik. Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve sellem : "Cenazeyi gördüğünüzde ayağa kalkın" buyurdu.
1312- Abdurrahman İbn Ebî Leyla şöyle demiştir: Sehl İbn Huneyf ve Kays İbn Said, Kâdisiye'de oturuyorlardı. O arada yanlarından bir cenaze geçti. İkisi de ayağa kalktılar. Onlara "Bu cenaze zimmet ehlinden, yani yeni fethedilmiş ve henüz Müslüman olmamış kimselerdendir" denilince onlar şöyle dediler: Hz. Peygamberin saibiiâhu aleyhi ve seüem yanından bir cenaze geçti. Hemen ayağa kalktı, kendisine "Bu bir Yahudi cenazesidir" denilince O saiiaiiahu aleyhi ve sellem : "İnsan değil mi?" dedi.
1313- İbn Ebî Leyla şöyle demiştir: "Ebû Mesud ve Kays cenaze için ayağa kalkarlardı."

Açıklama

Bu konuda zimmet ehlinin (İslâm ülkesi vatandaşı olan Yahudi ve Hıristiyanların) cenazesi için ayağa kalkma konusu ele alınmaktadır.
Ebû Dâvud, Evzâî aracılığıyla Yahya'dan şöyle rivayet etmiştir: Cenazeyi taşımak için gittiğimizde bize bunun Yahudi cenazesi olduğu söylendi.
Beyhakî, Ebû Kılâbe er-Rakkâşî aracılığıyla Buhârî'nin hocası Fudâle'den şunu rivayet etmiştir: "Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem 'Ölüm korkulu bir şeydir' buyurdu."
Kurtubî bunun anlamının "ölüm kendisinden korkulan bir şey" olduğunu söylemiştir. Bu, ölümün önemli bir olay olduğuna işaret etmektedir. Hadisten kasdedilen, insanın ölüm olayını gördüğü halde gafletine devam etmemesidir. Çünkü gaflete devam etmek, Ölüm olayını hafife almayı çağrıştırır. Bu açıdan Ölenin Müslüman olması ile olmaması eşittir.
Diğer bazı âlimler şöyle demiştir: Bir insanın âdil olduğunu İfade etmek için "falan adaletin ta kendisidir" denildiği gibi, burada da Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem mübalağa amacıyla ölümün bizzat kendisini "Ölüm korkunun kendisidir" diye ifade etmiştir.
Beyzavî şöyle der: Bu, mübalağa amacıyla söylenen bir sıfat konumundaki mastardır. Bu sözün tam açılımı şöyledir: "Ölüm korkunç bîr şeydir."
İbn Abbas'tan bunun benzeri Bezzâz'ın kitabında rivayet edilmiştir. Bu hadis, ölümü gören kimsenin bu olay sebebiyle ürperip, silkinmesinin uygun olduğunu, ölüme aldırmazlık anlamına gelecek davranışlarda bulunmaması gerektiğini göstermektedir.

İslâm ülkesinde yaşayan gayr-i müslim vatandaşlara ehl-i zimmet denildiği gibi ehl-i arz da denilmektedir. Çünkü Müslümanlar gayr-i müslim ülkelerini fethettiklerinde bu ülkelerin halklarını, araziyi işlemek ve haracını ödemek şartıyla topraklarında bırakmışlardır.
Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem "İnsan değil mi?" ifadesi "Ölüm korkunç bir olaydır" hadisindeki gerekçe ile çelişmediği gibi, Hâkim'in, Katade aracılığıyla Enes'ten merfu olarak rivayet ettiği "Biz yalnızca melekler için kalktık" hadisinde ileri sürülen gerekçe ile de çelişmez. Yine Ahmed İbn Hanbel'in Ebû Musa'dan; Ahmed İbn Hanbel, İbn Hibbân ve Hâkim'in Abdullah İbn Amr'dan merfu olarak rivayet ettikleri "Siz (cenaze görünce ayağa kalkmakla) yalnızca canları alanı yüceltmek için kalkıyorsunuz" hadisi ile de çelişmez. Çünkü ölümün korkutucu-luğu sebebiyle ayağa kalkmak, Allah'ın emrini ve bu emri yerine getiren melekleri yüceltmek anlamına gelir. "İnsan değil mi?" hadisindeki gerekçe ise, ayağa kalkmanın her cenaze İçin müstehap olmasını gerektirir. Hadisin lafzında Yahudi ifadesi geçtiği için Buhârî de bunu esas alarak konu başlığını ona göre belirlemiştir.

Cenaze İçin Ayağa Kalkma Konusundaki Farklı Görüşler

Alimler bu meselenin aslında ihtilaf etmişlerdir.
Şafiî bunun zorunlu olmadığını belirterek şöyle demiştir: "Bunun zorunlu olmaması ya bu hadisin mensuh olmasından, ya da Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem kalkmasını gerektiren bir gerekçeye binaen kalkmış olmasındandır. Sebep hangisi olursa olsun Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bunu daha sonra terk ettiği de sahih olarak rivayet edilmiştir. Bizim için delil olan, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem son olarak yaptığı fiildir. Cenaze gören kişinin oturmasını daha çok severim." Şafiî Hz. Peygamber'in ayağa kalkmadığını söylerken (Hz. Ali'nin rivayet ettiği) "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem cenaze için ayağa kalktı, sonra oturdu" şeklindeki hadise işaret etmiştir. Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Beyzavî şöyle der: Hz. Ali'nin "sonra oturdu" ifadesi, "cenaze geçtikten sonra oturdu" anlamına gelebileceği gibi, "önceleri cenaze İçin ayağa kalkarken, sonra bu kalkmayı terk etti" anlamına da gelebilir. İkinci anlam kabul edildiğinde Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem sonraki fiili, ayağa kalkma emrinin mendupluk İfade ettiğini göstermektedir. Yahut da emirden İlk başta anlaşılan zorunluluğu yürürlükten kaldırmaktadır. Ancak İlk ihtimal yani ayağa kalkma emrinin mendupluk ifade etmesi daha evlâdır. Çünkü emrin mecazen verilmiş olduğunu kabul etmek, yürürlükten kaldırılma iddiasından daha evlâdır.
Beyhakî'nin şu rivayeti Hz. Ali'nin rivayet ettiği hadisten anlaşılabilecek ilk anlamı ortadan kaldırmaktadır: Hz. Ali cenaze için ayağa kalkan bir grup insana oturmalarını işaret etmiş, sonra da yukarıdaki hadisi anlatmıştır. Bu sebeple Şâfiilerden Selîm er-Râzî ve diğer bazılarının da yer aldığı bir grup âlim ayağa kalkmayı mekruh görmüşlerdir.
İbn Hazm şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi w sellem önceleri kalkmayı emrederken sonra kendisinin oturması, emrin (zorunluluk değil) mendupluk ifade ettiğini gösterir. Bunun yürürlükten kaldırma kabul edilmesi caiz değildir. Çünkü nesih ancak ya sırf yasaklama ile yahut da yasaklama ile birlikte terk ile olur.
Yasaklama anlamı Ubâde'nin şu hadisinde bulunmaktadır: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem cenaze için ayağa kalkardı. Bir Yahudi âlimi "Biz de böyle yaparız" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ashabına "Sizler (cenazeyi gördüğünüzde) oturunuz ve (bu şekilde Yahudilere) muhalefet ediniz" buyurdu. Bunu Ahmed İbn Hanbel ile birlikte Nesâî dışındaki Sünen yazarları rivayet etmiştir.
Bu hadisin senedi zayıf olmasaydı, cenaze için ayağa kalkmanın yürürlükten kaldırıldığı konusunda delil olabilirdi.
Kadı Iyaz şöyle demiştir: Seleften bir grup, ayağa kalkma emrinin, Hz. Ali'nin hadisi ile yürürlükten kaldırıldığını söylemiştir.
Nevevî bunu eleştirerek şöyle demiştir: Nesh (yürürlükten kaldırma) ancak, çelişik gibi görünen hadisleri uzlaştırmak mümkün olmadığında kabul edilir. Oysa burada hadisleri uzlaştırmak mümkündür. Tercih edilen görüşe göre cenaze için ayağa kalkmak müstehabtır. Mütevelli de bu görüştedir.
Mühezzeb yazarı (Ebû İshak eş-Şirâzî) "Kişi cenaze için ayağa kalkıp kalkmamakta serbesttir" derken Şafiî'nin yukarıdaki sözünü esas almış görünmektedir. Çünkü emir, müşterekliği gerektirir.[47] Ancak Şirazî'ye göre oturmak daha evlâdır.
MâlİkîIer'den Ibn Habîb ve Ibnü'l-Mâcişûn ise kalkmanın daha evlâ olduğu görüşünü tercih etmişler ve "Hz. Peygamberin oturması, oturmanın caiz olduğunu göstermek içindir. Cenazeyi gören kişi oturabilir, ancak kalkan kişi İçin ecir söz konusudur" demişlerdir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Gündüz vakti, Müslüman cenazelerinden ayırt edilemeyecek şekilde zimmet ehlinin cenazesi kaldırılabilir. Zeyn İbnü'l-Müneyyir buna işaret ederek şöyle demiştir: "İslâm ülkesinde yaşayan gayr-i müslim vatandaşların, Müslümanların uygulamalarından farklı şeyler yapmakla yükümlü tutulmaları, imamların (halifelerin) kendi içtihatlarıdır."
Şöyle de söylenebilir: Cenaze İçin ayağa kalkmak yürürlükten kaldırıldıysa, ona tabî diğer hususlar da böyledir. Bu durumda zimmet ehlinin cenazesinin bu şekilde kaldırılması, cenaze için ayağa kalkmanın meşru olduğu zamanda geçerli idi. Cenaze için ayağa kalkma terk edilince onların da cenazelerini bu şekilde kaldırması yasaklandı.

50. Cenazeyi Kadınların Değil Erkeklerin Taşıması

1314- EbÛ SaİD el-Hudrî radıyallâhu anh, Hz. Peygamberden sallallâhu aleyhi ve sellem
§unu rivayet etmiştir:
"Cenaze hazırlanıp da erkekler onu taşımak için omuzlarına aîdıklannda şayef cenaze iyi bir kimse ise: 'Beni bir an önce götürün' der. Şayet iyi bir kimse değil ise; 'Eyvah bana, beni nereye götürüyorsunuz? der. Onun sesini insan dışında her şey duyar. İnsan onun sesini duysaydı bayılırdı.[48]

Açıklama

İbnü'r-Reşîd şöyle demiştir: "Bu hadis, konu başlığında yer alan hükmü açık olarak ifade etmez. Çünkü hadiste hüküm, şarta bağlı olarak ifade edilmiştir. Bu, hükmün yalnızca bu şekilde olacağı anlamına gelmez. Hadiste "erkek" denilmiş olsa bile bu mefhûm-ı lakaptır.[49]
İbnü'r-Reşîd ortaya koyduğu bu probleme kendisi şu şekilde cevap vermiştir: Şâri'in [50] (Hz. Peygamber'in) sözü, hüküm koyma şeklinde anlaşılmaya müsait olduğu sürece yalnızca durumu haber vermeye hamledilmez. Nitekim Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi tc sellem ifadesinde müşâkele yapmamıştır. Bu, hükmün yalnızca erkeklere özgü olduğunu göstermektedir. Yine "Eşyada aslolan mübahlıktır" prensibi gereğince kadınların da cenazeyi taşıyabileceği gibi bir sonuç ilk bakışta mümkün görünse de, bu şu durumla çelişmektedir: Cenazenin omuzda taşınması, cenazenin süratli bir şekilde kabre götürülmesi emri şayet kadınlar tarafından yapılırsa bu, çoğunlukla kadınların vücudunun açılmasına sebep olur. Bu ise kadınlar için farz olan örtünmeye aykırıdır. Ayrıca kadınlar genelde ölüm olayına karşı erkeklerden daha dayanıksızdır. Ölümü görmede bu şekilde zayıf olan kadınlara bir de ölüyü taşıttırmak nasıl söz konusu olabilir? Yine şayet cenazeyi kadınlar taşıyacak olursa taşıma, yere koyma vb. durumlarda onların bağırıp-çağırması vb. kötülüklerin meydana gelmesi her zaman mümkündür.
Aslında kadınların cenazeyi taşımasını bundan daha açık biçimde yasaklayan bir hadis bulunmakla birlikte Buhârî kendi şartlarına uymadığı için onu almamıştır. Enes'İn rivayet ettiği hadis şöyledir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem İle birlikte bir cenazeye katıldık. O sallallâhu aleyhi ve sellem kadınları görünce: "Cenazeyi siz mi taşıyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Hayır" dediler. Hz. Peygamber: "Cenazeyi siz mi defnediyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Hayır" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Öyleyse ecriniz olmadığı halde dönün" buyurdu.
Nevevî, el-Mühezzeb'in şerhi (el-Mecm ü'da) âlimler arasında bu meselede görüş ayrılığı bulunmadığını nakletmiştir. Bunun sebebini yukarıda belirttik. Ayrıca cenazeye erkeklerin katılması şarttır. Kadınlar bunu taşıyacak olsa, bu erkeklerle kadınların birbirine karışmasına, dolayısıyla da fitneye yol açar.

51. Cenazeyi Kaldırmada Acele Etmek

Enes radıyaUâhu anh şöyle demiştir: "Sizler cenazeyi teşyi' edenlersiniz (onu kaldıranlarsınız). Cenazenin önünde, arkasında, sağında, solunda yürü." Başkaları "Cenazeye yakın yürü" demişlerdir.

1315- Ebû Hüreyre radiyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir: "Cenazeyi hızlıca (kabrine götürünüz). Şayet ölü iyi bir kimse ise bu bir hayırdır, onu bir an önce (kabirde kendisine vaad edilen hayra) kavuşturmuş olursunuz. Şayet iyi bir kimse değil ise bu da bir serdir, bir an önce omuzunuzdan atmış olursunuz."

Açıklama

Burada cenazeyi taşıdıktan sonra defnetme konusunda hızlı olunması istenmektedir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Konu başlığında yer alan sözlerin konu ile ilgisi şudur: Bu sözlerde cenazeye katılanlara genişİik gösterilmiş, belirli bir yönde durmaları zorunlu kılınmamıştır. Çünkü insanlann yürümeleri birbirinden farklıdır. Cenazeyi hızlı götürme, onların cenazenin bir yerinde gitmelerini zorunlu tutmamayı gerektirir. Aksi takdirde, kimi yürüme konusunda zayıf iken kimisi de daha güçlü olduğu için yürüyenler birbirlerine zorluk çıkarırlar. Yani, cenazeyi hızlı götürmek, genellikle cenazenin belirli bir yönünde yürümeyi şart koşmamakla sağlanır. Bu bakımdan konu başlığı İle başlıktan sonraki sözler birbirine uygundur.
İbn Reşîd şöyle demiştir: Enes'in sözündeki yürüme ve teşyi1 kelimeleri hızlı veya yavaş yürümeden daha geneldir. Buhârî sanki Enes'in bu sözünü hadisle açıklamak istemiştir. Şu da mümkündür: Buhârî, Enes'in sözüyle cenazeyi hızlıca götürmenin, birlikte yürüyenlerin cenazeye eşlik etmelerini mümkün kılacak miktarı geçmemesini açıklamak İstemiştir.
Bu konuda meşhur İki görüş vardır: Çoğunluk cenazenin önünde yürümenin daha faziletli olduğu görüşündedir. Bu konuda Sünen yazarlarının rivayet ettiği, ravileri Buhârî'ninki ile aynı olan İbn Ömer hadisi bulunmaktadır. Ancak bu hadisin mevsûl mü yoksa mürsel mi olduğunda ihtilaf edilmiştir. Bu hadise; Said İbn Mansur ve diğer bazılarının, Abdurrahman İbn Ebzî aracılığıyla Hz. Ali'den rivayet ettiği şu hadis aykırıdır: "Cemaatle namazın tek başına kılman namaza karşı üstünlüğü gibi, cenazenin arkasında yürümek önünde yürümekten daha efdaldir. Bu isnad hasen bir isnattır. Merfu' hükmünde mevkuf bir hadistir. [51] Bu, aynı zamanda Evzâi, Ebû Hanife ve onlara bağlı olanların görüşüdür.
İbn Kudâme "cenazeyi hızlıca götürünüz" emrinin müstehablık ifade ettiğinde âlimler arasında bir görüş ayrılığı bulunmadığını belirtmiştir. İbn Hazm bu konuda farklı bir görüş ileri sürerek, bunun farziyet ifade ettiğini söylemiştir. Hızlıca götürmekten kasıt, hızlı yürümektir. Selefin bir kısmı da bu şekilde yorumlamıştır. Hanefîler'in görüşü de budur. Şafiî'ye ve âlimlerin çoğunluğuna
jöre hızlı olmaktan kasıt, normal yürüyüşün üzerinde bir hızla yürümektir. Ceıazeyi çok hızlı götürmek mekruhtur. İyaz bu konuda görüş ayrılığı bulunmadığı fikrine meylederek şöyle demiştir: Hızlı yürümeyi müstehab görenler, bununlıormal yürüyüşten biraz daha hızlı bir yürüyüşü, bunu mekruh görenler İse reıel sırasında olduğu gibi aşırı hızlı yürüyüşü kasdetmişlerdir.
Özetle söylersek; cenazeyi hızlıca götürmek müstehabtır. Ancak bu, ölü açısından kötü bir durum veya cenazeyi taşıyanlar ve cenazeye katılanlar açısından la bir zorluk oluşturacak boyuta ulaşmamalıdır. (Hızlı hareketten dolayı toz, topak ve çamura bulaşma söz konusu olabilir.) Böyle bir durum da (İslâm'ın emret-iği) temizliğe aykırı olur ve müslümana zorluk çıkarma anlamına gelir.
Kurtubî şöyle demiştir: Hadisin amacı, ölüyü gömmeyi ağırdan almamaktır. !)ünkü ağırdan almak, övünmeye ve kendini beğenmeye yol açabilir.
Burada cenazeyi kabre taşıma konusunda hızlı davranmak emredilmektedir. 5unu İbn Ömer'in şu hadisi desteklemektedir: Resûluflah'm sallallâhu aleyhi ve sellem öyle söylediğini işittim: "İçinizden biri öldüğünde onu bekletmeyin, hızlıca kabine götürün."
Bu hadisi Taberânî hasen bir senetle rivayet etmiştir.
Ölüyü gömmekte acele etmek müstehabtır, ancak bunun için kişinin öldüğü im olarak sabit olmalıdır.
Bu hadisten batıl ehlinin ve salih olmayan kimselerin sohbetlerini terk et-ıenin gerekli olduğu anlaşılır.

52. Cenaze Taşınırken Müteveffanın "Beni Çabuk Götürün Demesi

1316- Ebû Saîd el-Hudrî'den radyaiiâhu anh rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem şöyle derdi:
"Cenaze konulup da erkekler onu omuzları üzerinde taşıdıklannda, şayet salih bir kimse ise 'Beni bir an önce götürün' der. Salih bir kimse değil ise ailesine: 'vay bana! Beni nereye götürüyorsunuz?' der. Onun sesini insan dışında her şey duyar. İnsan onun sesini duysa bayılırdı."

Açıklama

Ölen kimse salih bir kimse değil ise, kendisinin helake düştüğünü belirtmek için bu sözleri söyler. Bir felaketle karşılaşan herkes "vay eyvah" der.

53. Cenaze Namazında İmamın Arkasında İki Veya Üç Saf Yapmak

1317- Câbir ibn Abdullah rsdiyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi m Necaşî'nin cenaze namazını kıldırdı. Ben ikinci veya üçüncü safta idim.[52]

54. Cenaze Namazındaki Saflar

1318- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem ashabına Necaşî'nin vefat haberini verdi. Sonra (cenaze namazı kıldırmak için) öne geçti, ashabı arkasında saf yaptılar. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem dört tekbir aldı.
1319- Şa'bî'den nakledildiğine göre o şöyle der: Hz. Peygamber1! sallallâhu aleyhi iem gören bir kişi bana şunu haber verdi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seıiem diğer kabirlerden ayrı duran bir kabrin yanına geldi. Ashabını safa soktu, kendisi dört tekbir getirdi. (Şa'bfye soruldu): "Ey Ebû Amr bunu sana kim anlattı?" O: "İbn Abbas radıyaiiâhu anh" dedİ.
1320- CâbÎr îbn Abdullah radıyaiiâhu anh. Hz. Peygamberin sallaüâhu aleyhi ve seilem
şöyle buyurduğunu söyledi: "Bugün Habeş'te iyi bir insan vefat etti. Haydi onun namazını hbhm" Bunun üzerine biz de saf yaptık. Biz saflar halinde O'nun arkasında dururken Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi vesellem onun namazını kıldı. Ebu'2-Zübeyr, Câbir'den şunu rivayet etmiştir: "Ben ikinci saftaydım."

Açıklama

Necâşî, Habeş hükümdarının lakabıdır.[53]

Cenaze Namazında Safların Çok Olmasının Fazileti

Hadis, namazı kılanların sayısı çok olsa bile, safların çok olmasının cenaze üzerinde başka bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Çünkü anlaşıldığı kadarıyla ResûÎullah sallallâhu aleyhi ve sGiiem ile birlikte namaz kılmaya pek çok sahabe katılmıştı. Namaz kılınan alan geniş idi, tek bir saf yapmaları halinde sıkışıklık da söz konusu olmayacaktı, bununla birlikte Hz. Peygamber onlara birkaç saf yaptırdı.
Necaşî'nin olayı Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sciicm mucizelerinden biridir. Çünkü o sallallâhu aleyhi ve sdiem, Habeşistan ile Medine arasında uzak bir mesafe bulunmasına rağmen ashabına Necaşî'nin öldüğü gün bunu haber vermiştir.

Mescitte Cenaze Namazı Kılmak

Bu hadis, mescitte cenaze namazı kılınamayacağına delii getirilmiştir. Bu, Hanefî ve Mâlikîler'in görüşüdür. Oysa Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem Süheyl İbn Beyzâ'ntn cenaze namazını mescitte kıldırdığı sabittir.

Gaibin Cenaze Namazını Kılmak

Bu hadis, gaip olan, bir beldede mevcut olmayan bir kimsenin cenaze namazının kılınabileceğine de delil olarak getirilmiştir. Şafiî, Ahmed ve selefin çoğunluğu da bu görüştedir. Gaibin cenaze namazının kılınmayacağı görüşünü kabul edenler, Necaşî'nİn namazının kılınması konusunda şu gerekçeleri ileri sürmüşlerdir:
Necaşî, kendisi İçin hiç kimsenin cenaze namazı kılmayacağı bir ülkede bulunuyordu. Bu durumda geriye Medine'deki Müslümanların cenaze namazını kılması tek seçenek olarak kalmıştı.
Bu yalnızca Necâşî'ye özgü bîr durum İdi. Çünkü Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem onun dışında uzaktaki başka bir ölü için cenaze namazı kıldığı sabit değildir. Bunun yalnızca Necaşî'ye özgü olduğu görüşünü kabul edenler şuna dayanmışlardır: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem böyle yaparak onun Müslüman olarak öldüğünü bildirmek istemiş yahut da kendi hayatında iken Müslüman olan hükümdarların kalplerini İslâm'a ısındırmak istemiştir.
Nevevî şöyle der: "Eğer bu şekilde hükmü belirli kişilere özgü kılma kapısı açılırsa, dindeki zahir hükümlerin pek çoğunun yolu kesilmiş olur. Üstelik onların İddia ettiği gibi bir durum söz konusu olsaydı bunu nakletmek için pek çok sebep söz konusu olurdu. Mâliki âlim İbnü'l-Arabî "Mâlikîler bunun Hz. Muhammed'e özgü olduğu görüşündedir" demiştir. Biz de deriz ki: "Hz. Muhammed'in sallallâhu aleyhi ve sellem amel ettiği bir şey ile ümmeti de amel eder." Çünkü dindeki temel prensip şudur: (Aksi sabit oluncaya dek) dindeki bir hüküm yalnızca Peygamber'e özgü değildir, bunun kapsamına ümmet de uâip için cenaze namazı kılınmayacağı görüşünü kabul edenler şunu da söylemişlerdir: Yeryüzü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem için dürüldü ve cenaze onun önüne getirildi.
Biz de deriz ki: Rabbimiz buna gerçekten kadirdir ve Peygamberimiz de buna ehildir. Ancak bu konuda yalnızca size rivayet edileni söyleyiniz. Kendiliğinizden hadis uydurmayınız. Yalnızca sabit/sahih hadisleri esas alıp, zayıfları bırakın. Telafisi olmayan şeyi telafi etmenin yolu budur.
Gaibin cenaze namazını kılmayı onaylayanların tümü, bunun farz-ı kifayeyi düşüreceğini söylemişlerdir.

55. Cenaze (Namazlarında) Erkeklerle Birlikte Çocukların Da Saflar Yapması

1321- İbn AbbaS radiyallâhu anh Şöyle demiştir: ReSUİUİlah sallallâhu aleyhi ve sellem geceleyin gömülmüş bir cenazenin bulunduğu kabrin yanma vardı ve "Bu ne zaman defnedildi?" diye sordu. Oradakiler: "Geceleyin" dediler. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Bana da haber verseydiniz ya!" dedi. Oradakiler: "Biz onu gecenin karanlığında defnettik. Seni uyandırmak İstemedik" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber (onun namazını kılmak için) ayağa kalktı. Biz de arkasında saf yaptık. Ben de safın içindeydim. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onun namazını kıldırdı.

Açıklama

İbn Abbas, Hz. Peygamber saiiatiâhu aleyhi ve sellem devrinde ergenlik çağma ulaşmamıştı. Çünkü o, veda haccı sırasında ergenliğe yaklaşmıştı.

56. Cenaze Namazının Sünneti Ve Hz. Peygamberin "Cenaze Namazı Kılan..." Sözü

Hz. Peygamber saiiaiıshu aleyhi ve sellem : "Arkadaşınızın namazı kılın" buyurdu. Yine o: "NecâşTnin namazını kılın" buyurdu.
Bunda rükû ve secde olmadığı halde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem una "namaz" ismini vermiştir. Cenaze namazında konuşulmaz. Bu namazda bir ve selâm vermek vardır.
İbn Ömer cenaze namazını yalnızca abdestli olarak kılardı, güneş doğarkene batarken kılmazdı. (Tekbirlerde) ellerini kaldırırdı.
Hasan-i Basrî şöyle demiştir: Ben sahabeden öylelerine yetiştim ki onların ;naze namazı kıldırma konusunda en çok hak sahibi olanları, farz namazları kıl-ırmasına razı olunan kimselerdi.
Bayram günü veya cenaze namazı kılınacağı sırada abdestsiz olan kişinin iyu araştırması gerekir, teyemmüm yapamaz.
Kişi cenaze namazına vardığında, cemaat namazda olursa bir tekbir Girerek namaza girer.
İbnü'l-Müseyyeb şöyle dedi: Kişi gece, gündüz, yolculukta ve hazarda enaze namazı için) dört tekbir getirir.
Enes radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Bir tekbir namaza başlama tekbiridir.
Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: "Onlardan ölen hiçbirinin namazını İma.[54]
Cenaze namazında saflar ve imam vardır.
1322- Şa'bî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamberiniz saiyıshu aleyhi ve sellem ile birlikte olan bir kişinin bana haber verdiğine göre, Hz. Peygamber ayrı şekilde duran bir kabrin yanına uğradı ve bize imamlık yaptı. Biz de onun arkasında saf yaptık.
Biz Şa'bî'ye sorduk: "Ey Ebû Amr bunu sana kim bildirdi?" Şa'bî: "İbn Abbas radıyallâhu anh dedi.

Açıklama

Konu başlığında yer alan "cenaze namazının sünneti" ifadesi hakkında Zeyn Îbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir; Burada sünnet İle kasdedilen, Hz. Peygamber'in saUaiiâhu aleyhi ve sellem cenaze namazında koyduğu hükümlerdir. Yani bu hükümler hem vacip (farz) olanları hem mendup olanları kapsamaktadır. Buhârî'nin konu başlığından sonra zikrettiği rivayetlerle anlatmak istediği şey, cenaze namazının da diğer namazlar gibi hükmü, şartları ve rükünleri olduğu, bunun yalnızca bir dua olmadığı bu sebeple de abdestsiz olarak kılınamayacağıdır.

Cenaze Namazının Şartlan

Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem cenaze namazına "namaz" adını vermiştir. Yani diğer namazlarda ne şart koşuluyorsa içinde rükû' ve secde olmasa bile bunlar cenaze namazında da şarttır. Tekbir ve selâmın sayısında görüş ayrılığı bulunsa bile cenaze namazı kılan kişinin konuşmayacağı, tekbir ve selâm getireceği konusunda görüş birliği vardır.
İbn Ömer'in yalnızca abdestli olarak cenaze namazı kıldığını İmam Mâlik el-Muvatta'da Nâfi'den muttasıl bir senetle rivayet etmiştir. Bunun metni şudur: "İbn Ömer şöyle söylerdi: Kişi cenaze namazını ancak abdestli İken kılar."
Güneş doğarken ve batarken cenaze namazı kıhnmamasmı yine Mâlik, Mu-hammed İbn Harmele'den şu şekilde rivayet etmiştir: "Sabah namazından sonra hava karanlık iken bir cenaze getirildi. İbn Ömer şöyle dedi: Bu cenazenin namazını ya derhal kılın yahut da güneş yükselinceye kadar erteleyin." Bundan İbn Ömer'in mekruhluğu yalnızca güneş doğarken ve batarken geçerli saydığı, sabah namazı ile güneşin doğması, ikindi ile güneşin batması arasındaki vakti mekruh olarak görmediği anlaşılmaktadır. Bu konuda Mâlik, Evzâî, Kûfelüer, Ahmed Ibn Hanbei ve İshak, İbn Ömer'in görüşünü benimsemiştir.

Cenaze Namazını Kıldırma Konusunda En Çok Hak Sahibi Olan Kimdir?

Hasan-ı Basrî'den rivayet edilen söz şunu ifade etmektedir: Onun yetiştiği kimseler yani sahabenin çoğunluğu, cenaze namazını toplu halde kılınan namazlar ile aynı görürlerdi. Hasan-ı Basrî'den diğer bir rivayete göre, cenaze namazı kıldırmaya en layık olan kişi, ölünün babası sonra da oğludur. Bunu Abdürrezzak rivayet etmiştir. Bu konu âlimler arasında ihtilaflı bir konudur.
İbn Ebî Şeybe, içlerinde SâlİIm, Kasım, Tâvus'un bulunduğu bir grup âlimden, "mahalle İmamının en çok hak sahibi olduğu"nu rivayet etmiştir.
Alkame, Esved ve diğer âlimler "Vali cenaze namazını kıldırmaya veliden daha layıktır" demişlerdir. Bu, Mâlik, Ebû Hanife, Evzâî, Ahmed İbn Hanbei ve İshak'ın da görüşüdür.
Ebû Yusuf ve Şafiî "Veli validen daha layıktır" demişlerdir.

Cenaze Namazı İçin Teyemmüm Yapmak

Seleften bir grup âlim, abdest aldığı takdirde cenaze namazını kaçırmaktan korkan kimsenin teyemmüm yapmasının yeterli olmadığını

söylemişlerdir. Bu görüşü İbnü'l-Münzir, Ata, Salim, Zührî, en-Nehaî, Rabîa, Leys ve Kûfelilerden rivayet etmiştir. Bu, Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Bu konuda İbn Adiy'in İbn Abbas'tan zayıf bir senetle rivayet ettiği bir hadis de bulunmaktadır. [55]

Cenaze Namazmdaki Tekbirlerin Sayısı

Enes'in radyaiiâhu anh "bir tekbir, namaza başlama tekbiridir" sözünü Said İbn Mansur, İsmail İbn Uleyye, Yahya İbn Ebî İshak'tan şu şekilde rivayet etmiştir:
Rezîk İbn Kerîm, Enes İbn Mâlik'e şöyle dedi: "Bir kimse cenaze namazı kılıp üç tekbir alsa?"
Enes: "Zaten cenaze namazmdaki tekbir üç değil midir?" Rezîk: "Ey Ebû Hamza, tekbir dörttür."
Enes: "Evet ancak ilki namaza başlama tekbiridir."

Cenaze Namazı Yalnızca Bir Duadır" İddiasının Reddi

Cenaze namazında saflar ve imam vardır" sözü hakkında İbn Reşîd; İbnü'l-Murâbıt ve diğer âlimlerden naklen özetle şunları söylemiştir: Buharî'nin bu konudaki amacı "Cenaze namazı yalnızca cenaze İçin bir dua ve istiğfardır. Dolayısıyla abdestsiz de kıhnabüir" görüşünde olanları reddetmektir. Buhârî bu görüşü reddetmek için İlk olarak Resûluüah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem buna "namaz" adını vermesini delil getirmiştir. Amaç yalnızca cenaze için dua etmek olsaydı, Hz. Peygamber ashabını cenaze için Baki' mezarlığına kadar götürmez, mescitte dua eder, ashabın da kendisi ile birlikte dua etmesini yahut duasına amin demesini emrederdi. Ancak o böyle yapmayıp, ashabını farz ve sürînet namazlarda olduğu gibi kendi arkasında safa sokmuştur. Yine Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem cenaze namazmdaki duruşu, namazın başında tekbir alması, sonunda selâm vermesi gibi fiillerin tümü, cenaze namazının yalnızca dille yerine getirilen bir ibadet olmayıp aynı zamanda bedenle de yerine getirildiğini göstermektedir. Cenaze namazında konuşulmaması da bunu göstermektedir. Bu namazda rükû ve secdenin olmamasının sebebi, bazı cahillerin bunu ölüye ibadet gibi görerek doğru yoldan sapmaması içindir.
îbn Abdilber, Şa'bî dışındaki âlimlerin, cenaze namazında abdestin şart olduğu konusunda ittifak ettiklerini naklederek şöyle demiştir: "Bu konuda İbrahim İbn Uleyye de ona uymuştur. Bu kişi, pek çok görüşü terk edilmiş olan bir şahıstır."
Başka bazı kimseler, İbn Cerîr et-Taberî'nin de o ikisi ile aynı görüşte olduğunu nakletmişlerdir. Bu, şaz bir görüştür.

57. Cenazeleri Takip Etmenin Fazileti

Zeyd İbn Sabit radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Cenaze namazını kıldığında üzerine düşeni yapmış olursun. Humeyd İbn Hilal şöyle demiştir: Cenaze konusunda bir izin olduğunu bilmiyoruz. Ancak bir kimse namazı kılıp geri dönerse onun için bir kîratflık ecir) vardır.
1323- Nâfi' şöyle demiştir: İbn Ömer'e, Ebû Hüreyre'nin "Cenazeyi takip eden kişi için bir kîratlık ecir vardır" dediği anlatıldı. İbn Ömer "Ebû Hüreyre de çok oluyor" dedi.
1324- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh Ebû Hüreyre'nin radıyaiiâhu anh sözünü tasdik ederek "Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem bunu söylediğini İşittim" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer: "Öyleyse biz çok kîratları kaçırdık" dedi.

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir özetle şunları söylemiştir: Konu başlığında kasdedilen şey, cenazeyi takip etmenin sevap olduğunu belirtmek ve buna teşvik etmektir, yoksa bunun hükmünü belirtmek değildir. Çünkü cenazeyi takip etmek farz-i kifaye hükümlerden biridir. Konu başlığındaki fazilet, farzın alternatifi olmayıp bizim belirttiğimiz hususu ifade eder. Buhârî, rivayet ettiği hadis uyarınca konu başlığına "takip etmek" ifadesini koymuştur. Çünkü "bir kıratlık ecir" cenazeye katılan, namazını kılan veya katılan, teşyi' eden ve gömülmesinde hazır bulunan kişi içindir, yalnızca cenazenin arkasından giden sonra da namazını kılmaksızm geri dönen kimse için değil. Bunun delili bir sonraki konuda gelecektir.
Cenazeyi takip etmek, iki amaçtan, yani namaz kılmak veya gömmekten biri için vesiledir. Vesile amacı gerçekleştiremediğinde, bu kişi için niyetinden dolayı bir tür fazilet söz konusu olsa bile, ona amacın gerçekleştirilmesi halinde verilen sevap verilmez.
Said îbn Mansûr, Mücâhid aracılığıyla şunu rivayet etmiştir: "Cenazeyi takip etmek, nafilelerin en faziletlisidir." Abdürrezzak'ın Mücâhid'den rivayetinde ise 'Cenazeyi takip etmek nafile namazdan daha faziletlidir" denilmiştir.
Said İbn Mansur, Zeyd İbn Sabit'in sözünü, Urve aracılığıyla şu şekilde nak-letmiştir: "Cenaze namazım kıldığınızda üzerinize düşeni yapmış olursunuz. Onu ailesi ile baş başa bırakın." Bunun anlamı şudur: Ölünün hakkını ödemiş olursun. Şayet cenazeyi takip etmek istiyorsan, daha çok ecir alırsın.
Humeyd İbn Hilâl'in sözünü senetli olarak göremedim. Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Bu sözün konu başlığına uyumu şu istiareden kaynaklanmaktadır: Cenazeyi takip etmek yalnızca fazileti elde etmek için olup bu ölünün yakınlarının hakkını yerine getirmek anlamına gelmez, dolayısıyla cenazeyi definden önce kişinin ayrılması ölünün velilerinin İznine bağlı değildir.

Kîrât Nedir?

Müslim'in rivayeti şu şekildedir: "Bir cenazeyi takip eden kişi için ecirden 'bir kîrat vardır."
Cevherî şöyle demiştir: "Kîrat yarım dâmktır. Dânık ise altıda bir dirhemdir. Buna göre kîrat, bir dirhemin on ikide biridir."
en-Nihâye adlı eserin yazarı şöyle demiştir: Kîrat, dinarın bölümlerindendir. Pek çok beldede bu, dinarın yirmide biridir. Bu miktar belirtilerek, ölünün kefen-lenmesi, yıkanması ve buna ilişkin tüm şeylere işaret edilmektedir. Cenazenin yalnızca namazını kılan bundan bir kîrat ecir alır. Ölünün defnedilmesinde hazır bulunan bir kîrat alır. Kıratın zikredilmesi, insanların bildiği ve kullandığı bu ölçü birimi aracılığıyla söylenen sözü zihne yakınlaştırmaktır.
en-Nihâye yazarının bu söyledikleri uzak bir ihtimal değildir.
Nevevî ve diğer bazı âlimler şöyle demişlerdir: İki hadiste zikredilen kîratlarm birbirine eşit olması gerekmez. Çünkü Şâri'in âdeti, iyilikleri büyütmek (katlamak), bunun mukabili olan kötülükleri ise hafifletmektir.
Kadı İbnü'l-Arabî ise şöyle demiştir: Zerre, bir habbenin binde yirmidördü eder (24/1000). Habbe de bir kıratın üçte biridir. Kalbinde zerre kadar hayır bulunan kişi cehennemden çıkacağına göre, bir kîrat iyiliği olan kişi nasıl olur bir düşünün!
İbn Ömer'in "Ebû Hüreyrede çok oluyor" sözü hakkında Îbnü't-Tîn "İbn Ömer onu itham etmedi, yalnızca hata yapmasından korktu" demiştir.
Hz. Aişe'nin Ebû Hüreyre'yi tasdik etmesi konusunda Velid'in rivayeti şöyledir:
Ebû Hüreyre şöyle dedi: "Ziraat ve çarşı-pazarda alım-satımla uğraşmak beni Resûlullah'ın yanında bulunmaktan alıkoyamadı. Ben Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem yalnızca beni doyuracak bir lokma (yemeyi) veya bana öğreteceği bir kelime (duymayı) isterdim."
İbn Ömer ona şöyle dedi: "İçimizde en çok Resûluilah sallallâhu aleyhi ve sellem ile bulunan ve onun hadisini en iyi bilen sendin."
İbn Ömer'in "Öyleyse biz çok kıratları kaçırdık" sözü, "cenazelerin defnedilmesine her zaman katılamadık" anlamındadır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Bu hadis, Ebû Hüreyre'nin hadis ezberleme konusundaki ayrıcalığını göstermektedir.
2- Âlimlerin birbirine itiraz etmesi öteden beri söz konusudur.
3- Âlimin, bilgisinin ulaşmadığı şeyleri garip karşılaması, hadisi ezbere bilen kişinin, ezbere bilmeyenlerin İtirazlarına kulak asmaması,
4- Sahabe hadisleri iyice araştırır, bu konuda çok dikkatli davranır, ince eleyip sık dokurdu.
5- Bu hadis, İbn Ömer'in ilim öğrenme hırsı ve işleyemediği amel-i salih için üzüntü duyma gibi konulardaki faziletini ortaya koymaktadır.

58. Cenaze Gömülünceye Kadar Beklemek

1325- Ebü Hüreyre radıyaliâhu anh şöyle demiştir: resûluilah sallallâhu aleyhi ve sellem

şöyle buyurdu:"Kim cenaze namazı kıhnıncaya kadar bir cenazeye katılırsa bir kırat ecir ahr. Kim de cenaze gömülünceye kadar bir cenazede bulunursa iki kırat ecir alır."
İki kîrat nedir? diye soruldu. Hz. Peygamber: "İki büyük dağ gibidir" buyurdu.

Açıklama

Bu hadisten ilk anda anlaşıldığına göre, bir kıratlık sevabın kazanılması, cenazenin gömülmesine kadar cenazede bulunmaya bağlıdır. Şâfiîler'e ve diğer âlimlere göre hadisin en sahih yorumu budur. Bir diğer görüşe göre cenazenin lahde konması ile bu sevap gerçekleşir. Diğer bir görüşe göre gömme sona erdikten sonra, cenazenin üzeri henüz toprakla kapatılmamışken bu sevap gerçekleşir. Bu görüşlerin tümünü destekleyen haberler bulunmaktadır.
İbn Şîrîn ve diğerlerinin rivayetinde "iki büyük dağ gibi" yerine "Uhud dağı gibi" denilmiştir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Cenazelere katılmaya teşvik,
2- Cenazenin işlerini yapmanın sevabı,
3- Cenaze için bir araya gelmeyi teşvik,
4- Bir Müslümanın ölümünden sonra onun işlerini görmeyi üstlenen kişiye Allah'ın çok sevap vermesi, Allah'ın Müslüman üzerindeki lütfunun büyüklüğünü ve Müslümana verdiği değeri göstermektedir.
5- Amellerin sevabı, anlatılan şeyin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için yahut da gerçekten öyle olduğunu belirtmek için bazı ölçü birimleri ile ifade edilir.

59. Çocukların Cemaatle Birlikte Cenaze Namazı Kılması

1326- îbn Abbas radıyaUâhu anh şöyle demiştir: Resûluilah sallallâhu aleyhi ve sellem bir kabrin yanına geldi.
Yanındakiler: "Bu kadın {yahut erkek) dün gece gömüldü" dediler.
(İbn Abbas dedi ki): Bunun üzerine (Hz. Peygamber cenaze namazı kıldırmak İçin öne geçti) biz de onun arkasında saf yaptık. Hz. PeygambersaMahu aleyhi ve sellem onun namazını kıldırdı.

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: Buhârî ilk başlık ile çocukların yetişkinler ile birlikte nasıl saf yapacağını açıklamak ve onlann yetişkinlerin arkasında değil onlarla birlikte saf yapacağını belirtmek istemiştir.

60. Cenaze Namazlarını Musallada Ve Mescidde Kılmak

1327- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi «sam Habeş kralı Necâşî'nin öldüğü gün bize onun ölüm haberini vererek "Kardeşiniz için istiğfar ediniz" buyurdu.
1328- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve ashabını namazgahta safa soktu. Sonra Necâşî için cenaze namazı kılıp namazda dört tekbir getirdi.
1329- Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle dedi: "Yahudiler, kendilerinden zina etmiş olan bir erkek ve kadını Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem getirdiler. Hz. Peygamber onların recmedilmesini emretti. Bunun üzerine mescitte cenazelerin bulunduğu yere yakın bir yerde recmedildiler.[56]

Açıklama

Mescitte Cenaze Namazı Kılma Konusundaki Görüşler

Bu hadisler, mescitte cenaze namazı kılınmasının meşru olduğuna delil olarak getirilmiştir. Hz. ÂİŞe'nİn rivayet ettiği şu hadis de bunu desteklemektedir: "Resûlullah sallallâhu aieyhi ve sellem Süheyl İbn Beydâ'nın cenaze namazını mescitte kıldı, başka yerde değil." Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. Çoğunluk bu görüşü kabul etmiştir. İmam Mâlik "Bu benim hoşuma gitmez" demiştir. İbn Ebî Zi'b, Ebû Hanife ve ölünün necis olduğu görüşünü benimseyenlerin tümü mescitte cenaze namazı kılınmasını mekruh görmüşlerdir. Ölünün temiz olduğu görüşünü benimsediği halde, mescitte cenaze namazı kılınmayacağım söyleyenlerin gerekçesi mescidin kirlenme ihtimalidir. Bu görüşte olanlar, Süheyl'in cenaze namazının mescitte kılınmasını ise "Cenaze dışarıda, kılanlar İçeride İdi. Bu şekilde kılmak ittifakla caizdir" şeklinde yorumlamışlardır. Oysa bu yorum itiraza açıktır. Çünkü Hz. ÂİŞe radıyaiiâhu anh, cenaze namazını kılmak üzere Sa'd'ın cenazesinin odasına getirilmesini emrettiğinde bu davranışı yadırganmış, bunun üzerine o bu hadisi delil getirmiştir. Bazıları, uygulamanın bu şekilde (yani namazın mescit dışında kılınması şeklinde) yerleştiğini, çünkü Hz. ÂİŞe'nin davranışını yadırgayanların sahabe olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu görüş de şu şekilde reddedilmiştir: Hz. Aişe radıyaiiâhu anh davranışının yadırganmasını yukarıdaki hadisi rivayet ederek reddettiğinde sahabe bunu kabul etmiştir. Bu, onların unuttuğu bir hadisi Hz. Aişe'nİn ezberlediğini göstermektedir.
İbn Ebî Şeybe ve diğerlerinin rivayet ettiğine göre, Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'in cenaze namazını mescitte kıldırmıştır. Yine Suheyb, Hz. Ömer'in de cenaze namazını mescitte kılmıştır. Bir rivayette: "Cenaze mescitte minberin önüne konuldu" şeklinde bir fazlalık da vardır. Bu, mescitte cenaze namazı kılmanın caiz olduğuna dair sahabe arasında icmâ bulunduğu anlamına gelir.

61. Kabirlerin Üzerine Mescid Yapmanın Mekruh Olması

Hz. Ali'nin oğlu Hasan'ın oğlu Hasan radıyaMhu arıh öldüğünde hanımı onun kabri üzerine bir yıl boyunca kubbe/çadır koydu, sonra bu kaldırıldı.
Şöyle bağıran birini duydular: "Dikkat edin! Onlar kaybettiklerini buldular mı?"
Bir diğeri buna şöyle cevap verdi: "Aksine ümitsizliğe düştüler ve gerisin geridöndüler."
1330- Hz. Âişe'den rad.yaiiâhu anh rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber saBaıı&hu aleyhi ve sellem ölümüne sebep olan hastalığı sırasında şöyle buyurdu -"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."
Hz. Aişe şöyle dedi: Hz. Peygamberin saiuiâhu aıeyhi ve sellem bu sözü olmasa, Müslümanlar onun kabrini açık bırakırlardı. Ancak ben onun kabrinin mescit edinilmesinden korkuyorum.

Açıklama

Yukarıda kubbe diye ifade edilen şey, başka rivayetlerde çadır şeklinde geçmektedir.
Başlıktan sonraki rivayet ile başlık arasındaki ilişki şudur: Mezar başına bir kubbe (çadır) kurup burada kalan kişi, ister istemez namaz kılacaktır. Bu durumda da kabir yanında mescit edinmiş olur. Kabir, kıble yönünde ise mekruhluk daha da artar.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Hasan'ın hanımı kalbini yatıştırmak, alıştığı kişilerin halen hayatta olduklarını hayal etmek ve duyularına karşı gelerek avunmak için ölünün yanında bulunarak ondan faydalanmak amacıyla kabrinin üzerine çadır yapmıştır. Bu, kişinin çürümüş kalıntıların yanında durmak ve boş evlere hitap etmekle avunmaya benzer. Ancak, gözle göremedikleri iki kişinin, onların yaptığını çirkin görmesi onlar için bir uyarı olmuştur. Bu iki varlık meleklerden olabileceği gibi cinlerin müminlerinden de olabilir. Buhârî bunu müstakil bir delil olduğu için değil, şer'î delillere uygun olduğu için zikretmiştir.
Hz. Âişe'nin "Müslümanlar onun kabrini açık bırakırlardı" sözü, kabri örten bir engel koymazlar, kabri açıkta (boş alanda) bırakırlardı anlamına

gelir. Bununla, evin dışına defnedilmesi kasdedilmiştir. Hz. Aişe radıyaiiâhu anh bu sözü, Mescid-i Nebevî genişletilmeden önce söylemiştir. Mescit genişletilince Hz. Âişe'nin odası üçgen bir şekilde öyle ayrıldı ki, namaz kılan kimse kıbleye döndüğü anda Hz. Peygamberin kabrine dönemesin.

62. Loğusa İken Ölen Kadının Cenaze Namazının Kılınması

1331- Semure radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Loğusa iken ölen bîr kadın için Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem arkasında cenaze namazı kıldım. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sdlem cenazenin ortası hizasında namaza durdu."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir ve diğer âlimler şöyle demiştir: Bu başlıkta kasdedi-len, loğusa iken ölen kadınlar şehitler kapsamında sayılsa bile, savaş meydanında ölenlerin aksine onların namazını kılmanın meşru olduğunu belirtmektir.

63. (İmam) Kadın Ve Erkeğin (Cenazesinde) Neresinde Durur?

1332- Semure İbn Cündüb radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Loğusa iken ölen bir kadın için Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem arkasında cenaze namazı kıldım. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem cenazenin ortası hizasında namaza durdu."

Açıklama

Bu hadis kadının cenaze namazının kılınmasının meşru olduğunu göstermektedir.
Cenazenin orta hizasında namaza durma açısından kadının loğusa olmasının bir etkisi yoktur. Bunda cenazenin kadın olması etkili olmuş olabilir. Çünkü kadının orta hizasında namaza durmak onu örtmek içindir. Kadın hakkında istenen de budur. Erkekler İse böyle değildir.
Ortasında durma bakımından cenazenin kadın olmasının bir etkisi söz konusu olmayabilir de. Çünkü bu kadınlar için tabut edinilmediği bir dönemde gerçekleşmiştir. Tabut edinilmesinden sonra, dinde talep edilen örtünme kadın için zaten sağlanır. Bu sebeple Buhârî konu başlığını soru şeklinde koymuş, bu konuda erkek Üe kadın arasında bir fark olmadığını belirtmek istemiştir. Buharî böylece Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin, Ebû Galip aracılığıyla Enes İbn Mâlik'ten rivayet ettikleri şu hadisin zayıf olduğuna işaret etmektedir:
Enes bir adamın cenaze namazını kılarken adamın başı hizasında durdu, bir kadının cenaze namazını kılarken kadının kalçası hizasında durdu. Alâ İbn Ziyâd, Enes'e: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem da böyle mi yapardı?" diye sordu. Enes: "Evet" dedi.[57]
İbn Reşîd'in naklettiğine göre, İbnü'l-Murâbıt, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kadının ortasında durma gerekçesini onun loğusa olmasına bağlamıştır. Bu gerekçe de kadının Hz. Peygamber'in duasının bereketine kavuşması için, Hz. Peygamber'in onun ceninine yönelmesidir.
Bu görüş şu şekilde eleştirilmiştir: Cenin kadının bir organı gibidir. Kadın düşük yapar da cenin böylece anasından ayrılmış olursa ceninin namazı kılınmaz. Annesinden ayn olan ceninin bile namazı kılınmadığma göre ana karnında olan ceninin namazı hiç kılınmaz.

64. Cenaze Namazında Dört Tekbir Getirmek

Humeyd şöyle demiştir: "Enes bize cenaze namazı kıldırdı. Üç tekbir getirdi sonra selâm verdi. Ona üç tekbir getirdiği söylenince o yeniden kıbleye döndü ve dördüncü tekbiri getirdikten sonra selâm verdi."
1333- Ebü Hüreyre radıyallâhu anh ŞÖyle demiştir: "ReSÛlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Necâşî'nin öldüğü gün, ölüm haberini ashabına bildirdi. Sonra onları musallaya çıkardı, safa soktu ve Necâşî için dört tekbir getirdi."
1334- Câbir radıyallâhu anh şöyle demiştir: "HZ. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Necâşî Ashama'nın cenaze namazını kıldırdı, dört tekbir aldı."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî bu başlıkla, cenaze namazmdaki tekbirlerin sayısının dörtten fazla olmayacağına işaret etmiştir. Ancak seleften bu konuda farklı görüşler intikal ettirilmiştir: Müslim'in Zeyd İbn Erkam'dan rivayetine göre o cenaze namazında beş tekbir almış ve Hz. Peygamber'in böyle yaptığını söylemiştir. İbnü'l-Münzir, İbn Mesud'un Benî Esed'den bir adamın cenaze namazını kılarken beş tekbir aldığını rivayet etmiştir. İbnü'l-Münzir ve diğer bazı âlimler, Hz. Ali'nin Bedir savaşma katılanların cenaze namazını kılarken altı tekbir aldığını, diğer sahabenin namazını kılarken beş tekbir aldığını, sahabe dışındaki insanların namazını kılarken de dört tekbir aldığını rivayet etmiştir. Sahih bir senetle Ebû Ma'bed'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: "İbn Abbas'ın arkasında bir cenaze namazı kıldım. O üç tekbir aldı." İbnü'l-Münzir'in ayrıca şöyle dediği bilinmektedir: "İlim ehlinin çoğunluğu cenaze namazmdaki tekbirlerin sayısının dört olduğu görüşünü benimsemiş-Yukarıda Enes ile ilgili zikredilen haberi, Humeyd'den muttasıl bir senetle rivayet edilmiş olarak göremedim. Abdürrezzak, Ma'mer, Katâde yoluyla şunu rivayet etmiştir:
Enes radıyaiiâhu anh bir cenaze namazında üç tekbir getirip unutarak namazdan çıktı. Orada bulunanlar: "Ey Ebû Hamza! Sen üç tekbir getirdin" dediler. Enes: "Öyle ise (yeniden) saf yapın" dedi. Orada bulunanlar saf yaptılar. Enes dördüncü tekbiri getirdi.
Enes'İn üç tekbirle yetindiği de rivayet edilmiştir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Enes'in fiili konusundaki ihtilafı şu şekilde uzlaştırmak mümkündür: Enes üç tekbiri yeterli, dört tekbiri ise daha mükemmel olarak görüyordu. Yahut da Enes'in üç tekbir getirdiğini rivayet edenler onun namaza başlamak için getirdiği ilk tekbiri zikretmemiştir. Nitekim İbn Uleyye'nin, Yahya İbn Ebî İshak aracılığıyla rivayet şöyledir: Enes şöyle demiştir: "Tekbir üç değil mi?" Enes'e "Ey Ebû Hamza! Tekbir dört tanedir" dediler. Enes "Evet. Ancak ilki namaza başlama tekbiridir" dedi.

65. Cenazeye Fatihayı Okumak

Hasan şöyle demiştir: "Cenaze namazı kılan kişi çocuğun cenazesi için Fatiha sûresini okur ve namazda şöyle dua eder: Allahümmec'alhü lenâ faratan ve selefen ve ecran (Allah'ım onu bizim öncümüz, selefimiz ve sevabımız kıl)."
1335- Sa'd, Talha'nın şöyle söylediğini belirtmiştir: "İbn Abbas'ın arkasında cenaze namazı kıldım." Talha İbn Abdullah İbn Avf şöyle demiştir: İbn Abbas'ın arkasında bir cenaze namazı kıldım. O Fatiha sûresini okudu ve "Bunun sünnet olduğunu öğrenesiniz diye böyle yaptım" dedi.

Açıklama

Bu bölümde, cenaze namazında Fatiha sûresini okumanın meşruiyeti İncelenmektedir. Bu, ihtilaf edilen konulardandır. İbnü'l-Münzir; İbn Mesud, Hz. Hasan, İbnü'z-Zübeyr, Misver İbn Mahreme'den bunun meşru olduğunu rivayet etmiştir. Şafiî, Ahmed ve İshak da bu görüşü benimsemişlerdir.
Ebû Hüreyre ve İbn Ömer'den cenaze namazında Kur'ân okumanın bulunmadığı rivayet edilmiştir. Bu İmam Mâlik'in ve Kûfeliler'in görüşüdür.
Abdürrezzak ve Nesâî, Ebû Ümâme İbn Sehl İbn Huneyf'ten şu sözü rivayet etmişlerdir: "Cenaze namazında sünnet; önce tekbir getirmek, sonra Fatiha okumak sonra Hz. Peygamber'e salât-ü selâm getirmek, sonra sadece ölü İçin dua etmektir. Yalnızca ilk tekbirden sonra Kur'ân okunur." Bu hadisin senedi sahihtir.
Hâkim, İbn Aclân yoluyla, Saîd İbn Ebû Saîd'in şu sözünü rivayet etmektedir: İbn Abbas bir cenaze namazı kıldırırken Fatiha sûresini sesli okudu, sonra da "Fatiha okumanın sünnet olduğunu Öğrenmeniz için sesli okudum" dedi. Alimler sahabînin "Şu sünnettir" sözünün müsned hadis hükmünde olduğunda icma etmişlerdir. Ancak hadisçiler ile usulcüîer arasında bu konuda meşhur bir görüş ayrılığı vardır.

66. Cenaze Gömüldükten Sonra Mezarı Başında Cenaze Namazı Kılmak

1336- Şa'bî şöyle demiştir: "Hz. Peygamber ile ayrı duran kabrin yanma giden birinin bana haber verdiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem sahabeye imamlık yaptı, onlar da onun arkasında cenaze namazı kıldılar." (Şa'bî'ye soruldu): "Ey Ebû Amr! Bunu sana kim haber verdi?" Şa'bî: "İbn Abbas" dedi.
1337- Ebû Hüreyre rad,yallâhu anh şöyle dedi: Esved (adındaki bir kadın veya erkek) mescidi süpürürdü. Bu kişi öldü. Hz. Peygamberin saUaUâhu aleyhi ve sellem onun öldüğünden haberi olmadı. Bir gün onu hatırlayarak: "Şu insan ne yaptı (niçin görünmüyor?)" dedi. Sahabe: "O öldü ey Allah'ın Resulü" dediler. Hz. Peygamber "Bana biİdirseydiniz ya" dedi. Sahabe: "O şöyle şöyle (önemsiz) bir insandı" dediler. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Bana onun kabrini gösterin" dedi. Kabir kendisine gösterilince kabrin yanına gitti ve onun cenaze namazını kıldı.

Açıklama

Cenaze gömüldükten sonra mezarı başında namazının kılınması da ihtilaflı konulardandır. İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: Çoğunluk bunun meşru olduğu görüşünü benimsemiştir. en-Nehaî, İmam Mâlik ve Ebû Hanife bunu meşru görmemiştir. Onlardan rivayet edildiğine göre, ölü için namaz kılınmadan defne-dilmişse onun cenaze namazı kılınır, aksi takdirde kılınmaz. İbn Hibbân, Ham-mâd İbn Seleme aracılığıyla Sabit'ten şunu rivayet etmiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bu kabirler, içinde yatanlar için karanlıkla doludur. Yüce Allah benim namaz kılmam sebebiyle bu kabirleri nurlandırır" İbn Hibbân, muhalif görüşte olanların bu hadisi delil göstererek, kabirlerde yatan kimseler İçin cenaze namazı klimanın Hz. Peygamber'e özgü niteliklerden olduğu görüşünü kabul ettiklerine işaret etmektedir. Sonra Hârice İbn Zeyd, İbn Sâbit'ten nakledilen bu kıssanın bir benzerini de kaydetmektedir. Bu rivayette İse şu ifadeler yer alıyor: "Sonra kabrin başına geldi. Biz onun arkasında saf yaptık. O dört tekbir getirdi." İbn Hıbban şunları kaydeder: Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem kendisi ile birlikte bu cenaze namazını kılanları yadırgamaması, bunun başkası İçin de caiz olduğunu açıklamaktır, bu Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem özgü değildir. Ancak bu görüş şöyle eleştirilmiştir: "Dolaylı olarak gerçekleşen bir şey, bir şeyin asıl olduğu konusunda delil olamaz."

67. Ölünün (Mezardan Ayrılanların) Ayakkabı Seslerini İşitmesi

1338- Enes rad.yaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir:"Kul kabre konulup da arkadaş ve yakmlan geri dönüp gittiklerinde ölü, unlar yürürken ayakkabılarının seslerini işitir: Ona iki melek (Münker ve Nekir) gelerek onu oturturlar. Melekler: 'Şu Muhammed sallallâhu aleyhi ue sellem denilen kimse hakkında ne dersin?' derler. Adam: 'Ben onun Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şahitlik ederim' der. Melekler: Ateşteki (cehennemdeki) yerine bak. Allah onun yerine sana cennetten bir makam verdi' derler.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kışı her iki makamı da görür. Kâfire -yahut münafığa- gelince o: 'Bilmiyorum, ben insanların dediği gibi dedim' der. Ona: "Anlamaz ol! Okuduğun veya dinlediğinden yararlanamayasm!" derler.[58] Sonra demirden bir topuzla iki kulağı arasına vurulur. Öyle bir bağırır ki onun bu feryadını, insan ve cinden başka, o ölüye yakın olan her şey işitir.[59]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî bu konu başlığı ile, gömülen ölüye karşı uyulması gereken âdâbm ilkini açıklamak İstemiştir. Buna göre mezarın yanında olanlar, tıpkı uyuyan kimsenin yanında olduğu gibi ağırbaşlı olmalı, boş konuşmalardan ve yere sertçe basmaktan uzak durmalıdır. Çünkü bir anlamda ölünün insanlardan duyduğu sesler, meleklerden duyduğu sesleri kesmektedir.

68. Arz-I Mukaddes Vb. Yerlerde Gömülmeyi İstemek

1339- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ölüm meleği Hz. Musa'ya (a.s.) gönderildi. Melek Musa'nın yanına gelince Musa meleğe bir tokat attı (meleğin gözü çıktı). Bunun üzerine Melek Rabbi'ne dönerek: "Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin" dedi. Allah meleğe gözünü geri verdi ve ona şöyle dedi: "Ona dön ve elini bir öküzün sırtına koymasını, elinin temas ettiği her bir kıl için kendisine bir yıl ömür verileceğini söyle."
(Ölüm meleği bunları Hz. Musa'ya iletince) Musa: "Ey Rabbim! Sonra ne olacak?" diye sordu. Allah: "Sonra öleceksin" buyurdu. Musa: "Öyleyse şimdi öleyim" dedi. Musa, Allah'tan kendisini arz-ı mukaddese bir taş atımı mesafeye kadar yaklaştırmasını istedi.
(Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin saliaMhu aleyhi ve sellem şöyle söylediğini belirtti):"Orada olsaydım size yolun kenarında kızıl bir kum tepesinin yanında onun kabrini gösterirdim.[60]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Başlıktaki "vb. yerler" ifadesi ile, kendisine yolculuk yapmanın caiz olduğu Harameyn (Mekke ve Medine) kas-dediimişiir. Yine, Hz. Musa'nın yaptığına uymak suretiyle; yanlarında bulunmanın bereketinden istifade etmek, onlara indirilen rahmetten nasipdar olabilmek amacıyla peygamberlerin, şehitlerin ve Allah dostlarının kabirlerinin yakınına gömülmeyi istemek de caizdir.
Bu, Beytü'I-Makdis'te gömülü olan-peygamberlere yakın olmayı istemekle ilgilidir. Kadı Iyaz'm tercih ettiği görüş budur. îbn Battal'm naklettiğine göre Hz. Musa'nın Beytü'l-Makdise girmeyi değil de oraya bir taş atımı mesafeye gömülmeyi istemesinin hikmeti, kabrinin yerinin gizli kalmasını sağlayarak milletinden cahillerin kendisine ibadet etmesini önlemektir.

Ölünün Bir Bölgeden Başka Bir Bölgeye Nakledilmesi

Ölünün bir bölgeden başka bir bölgeye nakledilmesi konusunda ihtilaf edilmiştir.
Bir görüşe göre bu onun gömülmesini geciktirdiği ve saygınlığını zedelediği için mekruhtur.[61] Bir görüşe göre bu müstehaptır. En doğru görüş bu konuda şöyle bir ayırım yapmaktır:
a. Faziletli yerlere gömülmek vb. gibi, başka yere gömmeyi tercih ettirecek bir sebep yoksa başka yere nakletmek mekruhtur. Bu konuda mekruhluğun farklı dereceleri vardır, kimi durumlarda bu haramlık seviyesine ulaşabilir.
b. Faziletli bir mekana gömülme vb. gibi bir durum söz konusu ise bu müstehaptır. Nitekim Mekke vb. şerefli yerlere Ölünün nakledilmesinin müstehap olduğunu belirtmiştir.

69. Ölüyü Geceleyin Defnetmek. Hz. Ebû Bekir Geceleyin Defnedilmiştir

1340- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve geceleyin defnedilmiş olan bir adamın cenaze namazını kıldı. Hz. Peygamber sallallâhu a!eyhi ve sdiem ve ashabı namaza durdular. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem "Bu kimdir?" diye sordu. Sahabe: "Falan kişidir. Dün gece defnedildi" dediler. Bunun üzerine onun namazını kıldılar.

Açıklama

Buhârî konu başlığım bu şekilde koymakla, Câbir'in rivayet ettiği: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir zorunluluk olmadıkça ölünün geceleyin defnedilmesini yasakladı" hadisini delil getirerek geceleyin ölü defnetmeyi yasaklayanları reddetmek istemiştir. Bu hadisi İbn Hıbbân rivayet etmiştir. Ancak Müslim, rivayetinde bunun sebebini şu şekilde açıklamıştır:
Bir gün Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem hutbe okuyarak ashabından ölen, değersiz bir kefen ile kefenlenen ve geceleyin gömülen bir adamdan bahsetti. Bir zorunluluk bulunmadıkça cenaze namazı kılınmayan kişinin geceleyin defnedilmesini yasakladı. Şöyle buyurdu:

"Sizden biri kardeşinin cenazesi ile ilgilenirse güzel bir kefen seçsin." Bu hadis, geceleyin gömmenin kefenin güzel yapılması ile ilgili olduğunu göstermektedir.
Buhârî, geceleyin gömmenin caiz olduğuna İbn Abbas'm şu sözünü delil getirmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem adamı geceleyin defnetmelerini yadırgamadı, durumunu kendisine bildirmemelerini yadırgadı." Buhârî bunu, sahabenin Hz. Ebû Bekir'i geceleyin defnetmeleri ile desteklemiştir. Bu, âdeta geceleyin defnetmenin caiz olduğu konusunda onların İcma ettiği anlamına gelir.

70. Kabrin Üzerine Mescid İnşa Etmek

1341- Hz. ÂlŞe radıyaiiâhu anh ŞÖyle demİŞÜr: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem hastalandığı zaman, hanımlarından bazıları Habeş ülkesinde gördükleri Mâriye isimli bir kiliseden bahsettiler. Ümmü Seleme ve Ümmü Habîbe radıyaiıshu anh Habeş ülkesine gitmişlerdi. Onlar bu kilisenin güzelliğinden, içindeki resimlerden bahsettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem başını kaldırdı ve şöyîe buyurdu: "Onlardan salih bir kimse ölünce kabrinin üzerine mescit inşa ederler sonra da içine bu (anlattığınız) şekilde resimler yaparlar. Onlar Allah katında mahlukatın en şerlileridir."

Açıklama

Bu konuda, kabir üzerine mescit inşa edenleri lanetleyen Hz. Âişe'nİn rivayet ettiği hadis sekiz konu önce geçmişti.[62]
Zeyn îbnü'I-Müneyyir şunları kaydeder: Buhârî başlığın ilk bölümü ile "kabrin üzerine orası kabir olduğu için mescit yapmak"tan bahsetmiştir. Burada kabir olmasa oraya mescit yapılmazdı. Kabirlik alana kabirlerden ayrı olarak mescit yapıp, namaz kılmak gerekli olunca bundan başka bîr yer bulunmazsa orada namaz kılmanın caiz olması da bunu desteklemektedir. Nitekim Mescid-i Nebevî de el-BakîT kabristanlığına yakındır. Daha önce geçtiği üzere, kabirlere mescit yapılmasının yasak olmasının sebebi, buralarda hadiste de belirtildiği şekilde ehl-i kitabın yaptığı gibi fiiller yapma korkusudur. Bundan emin olunduğunda kabristanda mescit yapılmasında bir sakınca yoktur.
Seddü'z-zerîa [63] (Kötülüğe giden yolu daha baştan kapatma) prensibini kabul edenler, bunun mutlak olarak yasak olduğunu söyleyebilirler. Bu meselede güçlü olan görüş de budur.

71. Kadının Kabrine Kim Girer?

1342- Enes radıyaiıshu snh §öyle demiştir: Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem kızının cenazesine katıldık. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kabrin üzerinde oturuyordu. Gözlerinden yaşlar boşandığını gördüm. Resûlullah: "Bu gece karısı ile cinsel ilişkide bulunmayan var mı?" buyurdu. Ebû Talha; "Ben" dedi. Resûlullah: "O halde kabre in" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha kabre inerek, onu kabre koydu.

72. Şehid İçin Cenaze Namazı Kılmak

1343- Câbir İbn Abdullah radiyaiiâhu anh şöyle anlatır: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir elbise ile kefenliyor sonra "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?" diye soruyordu. Onlardan birine işaret edilirse onu lahde daha önce koyardı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem daha sonra şöyle buyurdu: "Ben kıyamet gününde bunlara şahidim."
Hz.Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Uhud şehitlerinin kanları ile gömülmesini emretti. Onlar yıkanmadı, namazları da kılınmadı.[64]
1344- Ukbe İbn Amir radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiyiâhu aleyhi ve sellem bir gün çıkarak (Uhud dağına gidip), Uhud şehitleri için cenaze namazı gibi namaz kıldı. Sonra (Medine'ye gelerek) minbere çıktı ve şöyle buyurdu: "Ben sizin öncünüzüm (âhirete sizden önce gideninizim). Ben sizin için şahidim. Vallahi ben şu an havuzuma bakıyorum. Bana yeryüzünün hazineleri (yahut anahtarları) verildi. Vallahi ben sizin benden sonra şirke düşeceğinizden korkmuyorum, ancak sizin (dünya için) birbiriniz ile rekabet etmenizden korkarım.[65]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî konu başlığı ile "şehit için cenaze namazı kılmanın hükmü"nü kasdetmiştir. Bu sebeple bu konuda, şehit için cenaze namazı kılınmayacağım gösteren Câbir hadisi ile, cenaze namazı kılınacağını gösteren Ukbe hadisini rivayet etmiştir. Buhârî burada şunu da kasdetmiş olabilir: İki hadisten de ilk anda anlaşılan anlama göre amel etmek suretiyle, şehitlerin namazı onların defninden önce değil, kabirlerinde iken kılınır. Yıkanmayan ve namazı kılınmayan şehitten kasıt, kâfirlerle yapılan savaşta, savaş meydanında ölen müslümandır.
Buhârî'nin daha sonraki "şehidin yıkanacağını kabul etmeyenler" ifadesinde kasdedilen şehit de böyledir. Bu konuda kadm-erkek, küçük-büyük, hür-köle, salih olan ile olmayan arasında bir fark yoktur.
Şehit Kime Denir?
Şehit, kâfirlerle yapılan savaşta, savaş meydanında ölen müslümandır. Bu tarifteki "savaş meydanında ölen" ifadesi ile, savaş sırasında yaralanan, bundan sonra bir süre yaşayan kimseler, "kâfirlerle yapılan savaşta" ifadesi ile isyankâr Müslümanlarla yapılan savaşta ölen Müslüman kimseler tarifin dışında bırakılmıştır. Bu tarif, belirtilen şekilde ölmediği halde şehit sayılan kişileri de hükmün dışında bırakmaktadır. Söz konusu kişilere âhiretteki sevap açısından şehit denilmektedir. Bu söylediklerimiz, âlimlerden nakledilen sahih görüşlere uygun olan açıklamalardır.

Şehidin Cenaze Namazı Kılınır mı?

Savaş meydanında ölen şehidin cenaze namazının kılınıp kılınmamasi konusundaki görüş ayrılığı meşhurdur. Bu konuda Tirmizî şöyle der: Bazıları şehidin cenaze namazının kılınacağını kabul etmişlerdir ki, bunlar Kûfeliler ve İshak'tır. Bazıları da şehidin cenaze namazının kılınmayacağı görüşünü kabul etmişlerdir. Bunlar da Medineliler ile Şâfiî ve Ahmed İbn Hanbei'dir.
Şafiî el-Ümm'de şöyle demektedir: "MütevatİR yollarla gelen haberler, bizlere gözümüzle görme ölçüsündeki kesinlikle Hz. Peygamber'in saüaiiâhu aleyhi ve seikm Uhud şehitleri için cenaze namazı kılmadığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in onların cenaze namazını kıldığı ve Hz. Hamza için yetmiş tekbir aldığına dair rivayet sahih değildir. Böyle bir rivayete dayanarak belirttiğimiz şekildeki sahih hadislere muhalefet edenin haya etmesi gerekir. Ukbe hadisine gelince, bizzat hadiste Hz. Peygamber'in bu fiili sekiz yıl sonra yaptığı söylenmektedir. Oysa muhalif görüşte olanlar, ölünün gömülmesinin üzerinden uzun süre geçtiğinde onun cenaze namazının kılınmayacağı görüşünü benimsiyorlar. Hz. Peygamber bu fiili ile sanki ecelinin yaklaştığını öğrenince onlara veda eder tarzda onlar için dua ve istiğfar etmiştir. Bu, daha önceki sabit hükmün neshedildİğinİ göstermez. Şafiî'nin söz ettiği "sekiz yıl" geçmesi ve "Hz. Peygamber'in veda etmesi" konusunu Buhârî de rivayet etmektedir. "Şâfiîlerdekİ en sahih görüşe göre bu konudaki görüş ayrılığı onların cenaze namazının kılınmasının yasak olması ile ilgilidir. Diğer bir görüşe göre ise görüş ayrılığı onların cenaze namazını kılmanın müstehap olup olmadığı İle İlgilidir. Hanbelîler'den nakledilen de budur.
Mâverdî, İmam Ahmed'in şu sözünü nakletmiştir: "Şehidin cenaze namazını kılmak daha iyidir. Bununla birlikte insanlar onun cenaze namazını kılmazlarsa bu da yeterli olur."
Yukarıdaki Câbir hadisi ile İlgili ele alınması gereken pek çok mesele bulunmaktadır. Biz bunları Megazî bölümünde ele alacağız.[66]

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- İki erkeğin zaruret sebebiyle bir kefenle kefenlenmesi caizdir. Bu ya onları bir arada kefenlemek, yahut da elbiseyi ikiye kesmek suretiyle olur.
2- İki kişiyi bir lahde defnetmek caizdir.
3- Lahde koyarken iki kişiden daha faziletli olanın önce konulması müstehaptır.
4- Savaş meydanında şehit olan kişi yıkanmaz.
5- Bu hadis, şehidin cenaze namazının kılınmasının meşru olduğuna delil getirilmiştir. Şafiî'nin buna cevabı yıkanda geçmişti.

6- Tahavî şöyle der: Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem Uhud şehitleri için cenaze namazı kılmasında şu üç ihtimalden biri söz konusudur:
a. Bu fiil, Hz. Peygamber'in daha önceki "şehitlerin cenaze namazını kılmama" fiilini neshetmıştir (yürürlükten kaldırmıştır).
b. Şehitler için geçerli uygulama, ancak gömülmelerinin üzerinden bu kadar bir zaman geçtikten sonra cenaze namazlarının kılınmasıdır.
c. Başkalarının cenaze namazını kılmak farz olduğu halde şehitlerin cenaze namazını kılmak caizdir. Zamanımızda bu konuda tartışanlar, şehidin gömülmesinden önce namazının kılınıp kılınmamasmı tartışmaktadırlar. Şehitlerin gömülmesinden sonra cenaze namazlarını kılmak sabit olunca, gömülmeden önce namazlarını kılmak haydi haydi caiz olur.
Tahavî'nin zikrettiği bu ihtimallerin yanı sıra şu ihtimaller de bulunmaktadır:
a. Hz. Peygamber'in şehitler İçin cenaze namazı kılması ona özgü bir özelliktir.
b. Bu, onlar için bir dua mahiyetindedir.
c. Bu, yalnızca bir defa gerçekleşmiş muayyen bir fiildir, genel bir uygulama değildir. Yerleşik bir hükmü def etme konusunda bu nasıl delil teşkil edebilir?
Alimlerden hiç kimse Tahavî'nin zikrettiği ikinci ihtimali kabul etmemiştir.
Nevevî ise bu konuda şunları kaydeder: Buradaki "salât" sözcüğünden kasıt namaz değil, duadır. Bu duanın, ölüler için yapılana benzemesinin anlamı, Hz. Peygamber'in şehitlere, ölüler için yaptığı dualara benzer şekilde dua etmesidir.
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem "Vallahi ben şu an havuzuma bakıyorum" ifadesi ile bu sözden ilk anda anlaşılan anlam kasdedilmiştir. Sanki o bu sözü söylerken, havuz kendisine keşfolunmuştur. Havuz konusunda detaylı açıklama ileride gelecektir.[67]
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem "Ben sizin şirk koşmanızdan korkmuyorum" ifadesi, sizin tümünüzün şirke düşmesinden korkmuyorum anlamındadır. Çünkü ümmet içinden bazıları şirke düşmüştür.
Bu hadis Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem mucizelerindendir. Bu sebeple Buhârîbu hadisi Peygamberlik Alâmetleri bölümünde de rivayet etmiştir. Bu hadisle ilgili diğer açıklamalar orada gelecektir.[68]

73. İki, Üç Erkeği Bir Kabre Gömmek

1345- Câbir İbn Abdullah radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi wsekm Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir kabre koydurdu.

Açıklama

Bu hadis, iki kadının bir kabre konulmasının da caiz olduğunu gösterir.
Bir erkek ve kadının aynı kabre gömülmesine gelince, Abdürrezzak, Vasile ibn Eska'dan hasen bir senetle şunu rivayet etmiştir: "Erkek ve kadın bir kabre gömülür, önce erkek sonra da kadın konulurdu." Bu durumda aralarına topraktan bir engel yapılır. Özellikle de kadın ile erkek birbirine yabancı ise engel kesin olarak konulur.

74. Şehitlerin Yıkanması Görüşünü Kabul Etmeyenler

1346- Câbir radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in (Uhud şehitleri hakkında) şöyle dediğini söylemiştir:
" Onları (şehitleri) kanlan ile defnediniz." Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onları yıkattırmadı.

Açıklama

İmam Ahmed İbn Hanbel, bir başka yolla Câbir'den Uhud şehitleri ile ilgili olarak şunu rivayet etmiştir: "Onları yıkamayın. Çünkü onlann her bir yarasından kıyamet günü misk fışkıracak." Onlann namazı da kılınmadı. Bu rivayette şehitlerin yıkanmamasmın hikmeti de açıklanmıştır.
Buhârî, Câbir hadisini muhtasar olarak "onları yıkattırmadı" şeklinde rivayet etmiştir.

Cünüp ve Adetli Olarak Ölen Şehidin Yıkanması Meselesi

Bu hadisin genel ifadesi şehidin cünüp ve adetli bile olsa yıkanmayacağına delil getirilmiştir. Şâfiîler'deki en doğru görüş de budur. Diğer bir görüşe göre cünüp olan şehit, ölüyü yıkama niyetiyle değil cünüplüğü sebebiyle yıkanır. Çünkü Hanzala ibnü'r-Râhib'le ilgili olayda, Uhud savaşında cünüp olarak şehit olması sebebiyle onu meleklerin yıkadığı söylenmiştir. Hanzala'nın olayı meşhur olup İbn İshak ve diğer âlimler tarafından rivayet edilmiştir. Buna şu şekilde itiraz edilmiştir; "Şayet cünüp olan şehidi yıkamak farz olsaydı, meleklerin yıkaması ile yetinilmezdi. Bu, şehidi yıkama yükümlülüğünün onu defnetmekle uğraşan kişiden düştüğünü gösterir."

75. Lahde Kim Önce Konulur?

Olü, kabrin bir yönüne konduğu için buraya lahid denilmiştir. Bir yerden sapan kişiye "mülhid" denir. Sapma yerine "mültehad" denir. Şayet kabir düz olsaydı buna "darîh" denirdi.
1347- Câbir İbn Abdullah radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir elbise ile kefenliyor sonra "Bun-lann hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?" diye soruyordu. Onlardan birine işaret edilirse onu lahde daha önce koyardı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi vesilem daha sonra şöyle buyurdu: "Ben kıyamet gününde bunlara şahidim."
Hz. Peygamber sdiaiiâhu aleyhi ve sellem Uhud şehitlerinin kanları ile gömülmesini emretti. Onlann namazını kılmadı, onları yıkattırmadı.
1348- Câbir İbn Abdullah radıyaiiâhu anhuma şöyle demiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem (birlikte kabre koyacağı) Uhud şehitleri hakkında: "Bunların hangisi Kur'ân'ı doha çok öğrenmiştir?" diye sorar, kendisine birisi gösterildiği zaman onu diğerinden önce kabre koydururdu.
Câbir radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Babam ve amcam yünden bir bürde ile birlikte kefenlendiler."

Açıklama

Bu bölümde bir kabre birden fazla kimse konulacağında hangisinin lahde önce konulacağı ele alınmaktadır. Hadisler, Kur'ân'ı daha çok öğrenmiş olanın lahde daha önce konulacağını göstermektedir. Bu, imamlık konusunda Kur'ân'ı daha çok bilenin öne geçmesi gibidir.
Dilciler şöyle demişlerdir: "Lahid" kelimesi aslen bir şeyden meyletmek ve sapmak anlamına gelir. Dinden meyleden kişiye de "mülhid" denilir. Mezar içinde ölünün konduğu yere "lahid" isminin verilmesi, kabrin bir yönüne doğru yarılması, kabrin ortasından kıble yönüne doğru sapılması sebebiyledir. Kıble tarafına doğru ölünün sığacağı kadar bir oyuk açılır ve ölü buraya konulur, buranın kenarı tuğla ile örülür.
Buhârî'nİn "Şayet kabir düz olsaydı buna darîh denilirdi" sözü göstermek-dedir ki, darîh kabrin düz olarak yarılması ve Ölünün buraya defnedilmesidir. Bu hadisle ilgili diğer açıklamalar Megâzî bölümünde gelecektir.[69]
Hadis, Kur'ân okuyan kişinin üstünlüğünü açık olarak göstermektedir. Fıkıh ve zühd ehli ile diğer fazilet sahipleri de Kur'ân okuyan kimseler gibi değerlendirilir ve aynı hükümdedir.

76. Kabirlere Ot Ve Izhır Koymak

1349- Ibn Abbas radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiıshu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir: "Allah Mekke'yi haram kıldı. Ne benden önce ne de benden sonra hiç kimse için helal kılmadı. Benim için de yalnızca günün bir anında helal kıldı. Mekke'nin otu kopanlmaz, ağacı kesilmez, avı ürkütülmez. Bulunan bir eşyası alınmaz, ancak tanıtmak için alınır." Bunları duyan Abbas: "Dökümcülerin kullandığı ve kabirlerde kullandığımız ızhır otu hariç" dedi. Hz. Peygamber de: "Izhır otu hariç" buyurdu. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'den, sallallâhu aleyhi ve senem naklen "Kabirlerimiz ve evlerimiz için kullandığımız ızhır otu hariç" demiştir.

İbn Abbas radıyaiiâhu anh: "Demircilerin kullandığı ve evlerde kullanılan ızhır otu hariç" diye rivayet etmiştir.[70]

Açıklama

Buhârî, Mekke'nin haram kılınması ile ilgili rivayet ettiği İbn Abbas hadisinde şöyle demiştir: "Abbas, bizim dökümcülerimizin işlerinde kullandığı ve kabirlerimiz için kullanılan ızhır otu hariç, dedi." Bu hadisten çıkan hükümlerle ilgili açıklamalar Hac bölümünde gelecektir.[71]

77. Ölü, Bir Sebebe Binaen Kabirden Ve Lahitten Çıkarılır Mı?

1350- Amr, Câbir İbn Abdullah'ın radıyaiiâhu anh şöyle dediğini anlatır: (Münafıkların başı) Abdullah İbn Übey çukuruna (mezarına) gömüldükten sonra Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kabrinin başına geldi ve çıkarılmasını emretti. Onu dizlerine oturttu. Üzerine mübarek tükürüğünden üfledi, gömleğini ona giydirdi. Artık onun durumunun ne olacağını en iyi Allah bilir. Resûlulîah sallallâhu aleyhi ve sdiem Abbas'a da bir gömlek giydirdi. Süfyan ve Ebû Harun şöyie dediler: Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem üzerinde iki gömîek vardı. Abduliah İbn Übey'in oğlu ona: "Ey Allah'ın Resulü! Babama, senin teninin dokunduğu gömleği giydir" dedi. Süfyan dedi ki: Hz. Peygamber'in Abdullah'a gömleği vermesi, (onun daha önce yaptığı bir iyiliğe) karşılık idi.
1351- Cabir radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Uhud savaşına çıkılacağı gün babam beni geceden çağırdı ve şöyle dedi: "Öyle zannediyorum ki ben Allah Resûlü'nün sallallâhu aleyhi ve sellem ashabı içinde ilk olarak öldürülecekler arasında olacağım. Benim, Resûlullah'm canı dışında geride bıraktığım en değerli varlık sensin. Benim borcum var, onu öde. Kız kardeşlerine iyi davran."
Sabah oldu. (Gerçekten de babam) savaşta ilk öldürülenler arasında idi. Onunla birlikte kabre bir kişi daha konuldu. Sonra babamı başka bîri ile mezara koymaya gönlüm elvermedi. Aradan altı ay geçtikten sonra babamı (başka bir kabire koymak üzere) kabrinden çıkardım. Bir de baktım ki kulağı dışında neredeyse vücudunun tamamı koyduğum günkü gibiydi.[72]
1352- Câbir radıyaiiâhu anh şöyle dedi: (Uhud savaşında) babamla birlikte kabre bir adam daha konuldu. Benim içim rahat etmediğinden babamı kabrinden çıkardım, tek başına bir kabre koydum.

Açıklama

Buhârî konu başlığını bu şekilde koymakla, ölüyü kabirden çıkarmayı mutlak olarak haram sayan veya bir sebeple caiz görüp başka bir sebeple caiz görmeyenleri (örneğin yıkanmadan ve namazı kılınmadan gömülmüş olması durumu vb. gibi) reddetmektedir.
Câbir'den rivayet edilen İlk hadis, ölü için bereketin artması gibi ona ilişkin bir maslahat sebebiyle kabrinin açılmasının caiz olduğuna delildir.
Câbir'den rivayet edilen ikinci hadis, hayatta olan kişiye ilişkin bir durum sebebiyle ölünün kabrinin açıklamasının caiz olduğuna delildir. Çünkü bir Ölünün başka bir ölü İle birlikte gömülmüş olmasının ölüye bir zararı yoktur. CâbÎr bunu "gönlüm elvermedi / içim rahat etmedi" İfadesi ile dile getirmiştir.
Buhârî'nîn konu başlığındaki "lahit" İfadesi de bu şekilde yorumlanır. Çünkü Câbir'in babası lahitteydi.
Hadiste bahsedilen Abbas, Hz. Peygamber'in amcası Abbas İbn Abdülmuttalib'tir.
Süfyan'ın sözü muttasıl olarak Buhârî'de Cihad bölümünde, "esirleri giydirmek" konusunda, Abdullah İbn Muhammed aracılığıyla rivayet edilmiştir. Oradaki rivayette şöyle denilmektedir: "Bedir savaşı bittikten sonra esirler getirildi. Esirlar arasında (Hz. Peygamber'in amcası) Abbas da vardı. Abbas'ın üzerinde elbisesi yoktu. Onun ölçüsüne uyan Abdullah İbn Übey'in bir elbisesini buldular. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi «e sellem bu elbiseyi Abbas'a giydirdi. İşte Hz. Peygamber Abdullah İbn Übey'e giydirdiği gömleği buna karşılık olarak el-Müstedrek adlı eserinde Vâkıdî'den, Câbir'in babasının "Zannediyorum ki" diye başlayan sözündeki zarının sebebinin gördüğü bir rüya olduğunu söylemiştir. Câbir'in babası rüyasında Bedir'de şehit olan Mübeşşir İbn Abdülmünzir'İ gördü. Bu zat ona "Bugünlerde sen de bizim yanımıza geleceksin" dedi. Câbir'in babası bunu Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ue sellem anlatınca Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve setiem "Bu, şehitliktir" dedi.
İbnü's-Seken'de yer alan Ebû Nadre'nin Câbir'den rivayetine göre babası ona şöyle dedi: "Ben kendimi ölüme arz edeceğim...."
İbnü't-Tîn şöyle dedi: Câbir'in babası bu sözü, kendi niyetini açıklamak için söylemişti. O "Hz. Peygamber'in ashabından ilk öldürüleceklerden biri olacağım" sözü ile ashaptan başkalarının da öldürüleceğini ifade etti. Bu sözle, Hz. Peygamber'in, sallallâhu aleyhi ve sellem ashabının bir kısmının öldürüleceğine dair verdiği habere işaret etmiştir.
Câbir'in babasının yukarıdaki sözde ifade edilen borcunun miktarı ve Câbir'in kız kardeşlerinin sayısı ileride gelecektir.[73]
Câbir'in babası İle birlikte gömülen kişi, Amr İbn Cemûh İbn Yezîd İbn Haram el-Ensârî'dir. Bu zât, Câbir'in babasının arkadaşı ve kız kardeşi Hind binti Amr'ın da kocası idi.
Taberânî, sahih bir senetle Muhammed İbnü'l-Münkedir aracılığıyla Câbir'den; babasının Uhud savaşında şehit edildiğini, sonra da kendisine müsle yapıldığını, burnunun ve kulaklarının parçalandığını söylemiştir. Bu hadisin aslı Müslim'dedir. Bu rivayet ile yukarıdaki hadis çelişmez. Çünkü bu rivayetten müşriklerin onun kulaklarının bir bölümünü kestikleri, tümünü kesmedikleri

Cabir in Babasının Kıssasından Çıkan Bazı Sonuçlar

1. Çocukların, özellikle de ölümlerinden sonra, ana-babalarına iyilik yapmaya İrşad edilmesi,
2. Bunu sağlamak için, çocukların ana-babalar nezdindeki değerinin onlara İfade edilmesi,
3. Abdullah'ın (Câbir'in babasının) güçlü imana sahip olması. Çünkü o geride bıraktığı en değerli şey olarak çocuğundan önce Hz. Peygamber'i zikretmiştir.
4. Durumun Abdullah'ın dediği gibi çıkması onun kerametini gösterir. Kabirde altı ay kadar bir zaman kaldığı halde cesedinin çürümemesi de onun kerametidir. Anlaşıldığı kadarıyla bu şehitlik makamı sebebiyledir.
Bu hadis Câbir'in üstünlüğünü de gösterir. Çünkü o babasının ölümünden sonra, onun kendisine vasiyet ettiği şekilde onun borcunu ödemiştir.

78. Kabirde Lahit Yapmak Ve Kabri Yarmak (Şakk)

1353- CâbÎr İbn Abdullah mdıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Uhud savaşında şehit olan ikişer kişiyi bir araya getirerek "Bunların hangisi Kur'âriı daha çok öğrenmiştir?" diye sorardı. Kendisine bunlardan biri Kur'ân'ı daha çok bilirdi diye gösterildiğinde onun Iahde önce konulmasını istemiş ve şöyle buyurmuştur: "Ben kıyamet günü bunlara şahidim."
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onların kanları ile gömülmesini emretmiş, onları yıkattırmamıştır.

79. Çocuk Müslüman Olduktan Sonra Ölürse Onun Cenaze Namazı Kılınır Mı? Çocuğa Müslüman Olması Teklif Edilir Mi?

Hasan, Şüreyh, İbrahim, Katâde şöyle demiştir; Ana-babadan biri Müslüman olursa, çocuk Müslüman olan ile birliktedir.
İbn Abbas radıyaiiâhu anh annesi İle birlikte müstezaflardan (Mekke'de zayıf düşürülmüşlerden) idi. Babası ile birlikte kavminin dinine mensup değil idi. O şöyle demiştir: "İslam üstündür, ona üstün gelinmez."
1354- Abdullah Ibn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Ömer, Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem ile birlikte bir topluluk içinde Ibn Sayyâd'ın yanına gitti. Onu, Meni Megâle kabilesinin kasrı yanında çocuklarla oynarken buldular. Ibn Sayyâd o sıra ergenliğe yaklaşmıştı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onun yanma gelip de kendisine hafifçe vuruncaya kadar O'nun geldiğini fark etmedi.
Hz. Peygamber, sallallâhu aleyhi ve sellem İbn Sayyâd'a: "Sen benim Allah'ın resulü olduğuma şahitlik ediyor musun?'1 diye sordu.
İbn Sayyâd ona baktı ve şöyle dedi: "Şahitlik ederim ki sen ummîlerin resulüsün."
Daha sonra İbn Sayyâd Hz. Peygamber'e saUaiiâhu aleyhi ve sellem : "Sen, benim Allah'ın resulü olduğuma şahitlik eder misin?" diye sordu.
Resûlullah (Müslüman olmasından ümidi kesip) onun sorusuna cevap vermeden şöyle dedi: "Ben Allah'a ve resullerine iman ettim."
Allah Resulü ona sordu: "Sen rüyanda neler görüyorsun bakalım?"

İbn Sayyâd: "Bana (rüyamda) doğru haberler de yalan haberler de gelir"
Bunun üzerine Hz. Peygamber: sallallâhu aleyhi ve sellem "İş senin için karıştırılmış :nin sana durumu karmaşık gösteriyor)" dedi daha sonra şöyle buyurdu: bir şey tuttum, haydi bunu bil."
İbn Sayyâd: "O duh'tur (dumandır)" dedi.
Hz. Peygamber: sallallâhu aleyhi ve sellem "Yıkıl git. Sen haddini tecavüz edemez-sin" buyurdu.
Ömer radıyallâhu anh: "Ey Allah'ın Resulü! Bırak da boynunu vurayım" dedi. •
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "(Bırak) Şayet o deccal ise sen ona bir §eyyapamazsın. Deccal değil ise onu öldürmende senin için bir hayır yoktur.[74]
1355- Salim, İbn Ömer'den şunları duyduğunu söyledi:
Bu olaydan sonra Resûîullah sallallâhu aleyhi ve sellem ve Übey İbn Kâ'b, İbn Sayyâd'ın bulunduğu hurma bahçesine gittiler. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem İbn Sayyâd kendisini görmediği halde onun ne söylediğini dinleyerek onu gafil avlamak istiyordu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onun kadifeden elbisesi içinde yan yatmış olduğunu gördü. Bu sırada bir hurma ağacının arkasına gizlenmiş olan İbn Sayyâd'm annesi ResûluUah'ı sallallâhu akyhi ve sellem gördü ve İbn Sayyâd'a "Ey Safi (Bu İbn Sayyâd'm ismidir) işte Muhammed" dedi. Bunun üzerine İbn Sayyâd sıçradı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sellem "Şu kadın bıraksaydı (onu uyandırmasaydı) İbn Sayyâd'm hali bize onun ne olduğunu açıklardı" demiştir. [75]
1356- Enes radyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'e saüaiiâhu aleyhi ve sellem hizmet eden Yahudi bir çocuk vardı. Bu çocuk hastalandı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onu ziyaret etti, başucunda oturdu. Çocuğa "Müslüman ol" dedi. Çocuk yanında duran babasına baktı. Babası ona "Ebû Kâsım'a itaat et" dedi. Bunun üzerine çocuk Müslüman oldu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem çocuğun yanından çıktı ve şöyle dedi: "Onu ateşten (cehennemden) kurtaran Allah'a hamd olsun.[76]
1357- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ben ve annem müstezatlardan [77] idik. Ben çocuklardan, annem ise kadınlardan (müstezaflardan) idi.[78]
1358- İbn Şihâb şöyle demiştir:
Ölen çocuk zina mahsulü de olsa onun namazı kılınır. Çünkü çocuk İslâm fıtratı üzerine doğmuştur. Ana-babası, yahut yalnızca babası Müslüman olduğunu iddia ederse, annesi Müslüman olmasa bile, çocuk ağlıyarak doğmuş ise namazı kılınır. Doğum sırasında ağlamayan çocuk, düşük olduğu için onun namazı kılınmaz.
Ebû Hüreyre Hz. Peygamber'den aleyhi ve sellem şunu aktarırdı:
"Doğan her çocuk (İslâm) fıtrat üzerine doğar. Daha sonra (şayet ana-babası Müslüman değilse) ana-babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecûsî (ateşperest) yapar. Nitekim her hayvanın yavrusu organları tam ohrak doğar. Hiç yavrunun burnunda, kulağında eksik bir şey görüyor musunuz?"
Daha sonra Ebû Hüreyre şu âyeti okumuştur: "Yüzünü hanif olarak (şirkten uzak olarak) dine döndür. Allah'ın fıtratına, ki O insanları bu fıtrat üzerine yaratmıştır.[79]
1359- Ebû Hüreyre radıyallâhu anh, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu söyledi:
"Doğan her çocuk fıtrat üzerine doğar. Sonra ana-babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecûsî yapar. Nitekim her hayvanın yavrusu, organları tam olarak doğar. Hiç yavrunun burnunda, kulağında eksik, kesik bir şey görüyor musunuz?"
Daha sonra Ebû Hüreyre şu âyeti okumuştur: "Yüzünü hanif olarak (şirkten uzak olarak) dine döndür. Allah'ın fıtratına, O ki insanları bu fıtrat üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratmasında bir değişiklik yoktur. İşte dosdoğru din budur."

Açıklama

Bu konu başlığı, çocuğun Müslüman olmasının geçerli olduğunu göstermek için konulmuştur. Bu konu daha sonra açıklayacağımız üzere ihtilaflı bir konudur.
Hadis, müşriğin hizmet için kullanılabileceğini, hasta olduğunda ziyaret edilebileceğini göstermektedir.
Hadiste ahde vefa, küçük çocuğa hizmet ettirme ve küçüğe Müslümanlığı teklif etme bulunmaktadır. Şayet çocuğun Müslüman olması geçerli olmasaydı, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sellem ona Müslüman olmasını teklif etmezdi. Hz. Peygamberin "Onu ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun" İfadesi çocuğun Müslüman olmasının geçerli olduğunu göstermektedir. Yine bu hadis, inkarcılığın (ve imanın) manasını kavrayan bir çocuğun İnkarcı olarak ölmesi halinde azap göreceğini göstermektedir.[80]
Ibn Abdilber şöyle demiştir: Katâde dışında hiç kimse "zinadan doğan çocuğun cenaze namazı kılınmaz" dememiştir.

Çocuğun Cenaze Namazı Kılınır mı?

Çocuğun cenaze namazının kılınıp kıhnmaması konusunda ihtilaf edilmiştir. Saîd Ibn Cübeyr "Ergenliğe ulaşmadıkça çocuğun cenaze namazı kılınmaz" demiştir. Diğer bir görüşe göre "Çocuk namaz kılacak çağa gelmeden ölmüşse cenaze namazı kılınmaz." Çoğunluk ise "Düşük bile olsa, doğarken ses çıkaran çocuğun cenaze namazı kılınır" demişlerdir.

80. Müşrik İn Ölürken La İlahe İllallah Demesi

1360- Saîd İbnü'i-Müseyyeb babasından şunu aktarmıştır: Ebû Talib'in ölümü yaklaştığında Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem onun yanma geİdi. Ebû Cehl Jbn Hişâm, Abdullah İbn Ebû Ümeyye İbnü'l-Muğîre'nin orada olduğunu gördü.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Ebû Tâlib'e: "Amca! Lâ ilahe illallah de. Bu kelimeyi söyle ki onun sayesinde senin için Allah katında şahit (şefaatçi) olayım" dedi.
Ebû Cehl ve Abdullah İbn Ebû Ümeyye: "Ey Ebû Tâlib! Abdülmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun?" dediler.
Resûlullah saiiaıshu aleyhi ve sellem amcasına bu kelimeyi söylemesini teklif ettikçe pılar da söyledikleri sözü tekrarladılar.
Sonunda Ebû Tâlib onlara son olarak şunu söyledi: "O (yani ben) Abdül-huttalib'İn dini üzere" dedi ve "Lâ ilahe illallah" demekten sakındı.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem : "Vallahi, bana yasaklanmadığı sürece ben enin için istiğfar edeceğim" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah onunla ilgili olarak u âyeti indirdi: "Peygamber ve iman edenlerin, kendi akrabalan bile olsa lüşrikler için istiğfar etmeleri uygun değildir.[81]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Konu başlığında müşrikin kelime-i ^vhidi söylemesi halinde ne olacağı zikredilmemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in âhu aleyhi ve sellem amcasına söylediği "Lâ ilahe illallah de. Bu kelimeyi söyle ki nun sayesinde senin için Allah katında şahit (şefaatçi) olayım" sözü farklı nlaşılmaya müsaittir. Çünkü bu ona özgü olabilir. Çünkü bir başkası, öleceğini ssin olarak anladığı anda bu sözü söylese bunun kendisine bir yararı olmaz, 'iğer bir ihtimale göre ise Buhârî'nin bunu zikretme meşin in nedeni, buna vâkıf lan kişinin bunun düşünmeyi ve ayırım yapmayı gerektiren bir durum Iduğunu anlamasıdır. Mutemed olan ihtimal de budur. Daha sonra Buhârî, bû Tâlib'in ölümü esnasında yaşanan olayı Saîd İbnü'l-Müseyyeb aracılığıyla abasından rivayet etmiştir. Bu konuda ayrıntılı açıklama "Berâe sûresinin :fsiri"nde gelecektir.[82]

81. Kabrin Üzerine Yaş Dal Konulması

Büreyde el-Eslemî, kabrinin üzerine iki yaş dal konulmasını vasiyet etti.
İbn Ömer, Abdurrahman'ın kabri üzerinde bir çadır gördü ve (orada bulunan birine) "Ey genç bunu kaldır! Onu gölgeleyecek olan yalnızca amelidir" dedi.
Hârice İbn Zeyd şeyle dedi: Hz. Osman zamanında biz genç iken en hızlı sıçrayanımız, Osman İbn Maz'un'un kabrini zıplayarak geçerdi.
Osman İbn Hakîm şöyle dedi: Hârice elimden tutarak beni bir kabrin üzerine oturttu ve amcası Yezîd İbn Sâbit'in şöyle dediğini söyledi: Kendisine bu hareket yapılan kişi açısından bu mekruh görülmüştür.

NâfÎ' şöyle dedi: İbn Ömer radıyaiiâhu anh kabirlerin üzerine otururdu.
1361- İbn AbbaS radıyaiiâhu anh ŞÖyle Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Medine'deki (veya Mekke'deki) bahçelerden birine uğradı. Kabirlerinde azap gören iki insanın sesini duydu. Bunun üzerine şöyle buyurdu:'7/cisi azap görüyorlar, (Kendilerince) büyük bir günah sebebiyle azap görmüyorlar. Oysa ki bu büyük bir günahtır. Birisi idrarından sakınmazdı. Diğeri ise insanlar arasında laf getirip götürürdü (koğuculuk yapardı)."
Sonra bir dal İstedi. Dalı ikiye ayırarak her birinin kabrinin başına bir parçasını koydu.
Ona: "Ey Allah'ın Resulü bunu niçin yaptın" diye soruidu.
O sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Umulur ki bu dallar kurumadıkça onların azabı hafifletilir."

Açıklama

Anlaşıldığı kadarıyla Büreyde, bu hadislerde ifade edilen şeyi söz konusu iki kişiye özgü görmediğinden kendi kabrine de böyle yapılmasını vasiyet etmiştir.
İbn Reşîd şöyle demiştir: Buhârî'nin tasarrufundan anlaşıldığı kadarıyla o, bu durumu yalnızca söz konusu iki kişiye özgü görüyordu. Bu sebeple İbn Ömer'in "Onu yalnızca yaptığı ameller gölgeler" sözünü getirmiştir.[83]
Hârice, Zeyd İbn Sâbit'in oğlu olup, tabiînin güvenilir âlimlerinden birisidir. Medine'de "fukahâ-i seb'a" (yedi fakih) diye meşhur olan yedi kişiden birisidir.
Bu hadis, kabirleri yerden yükseltmenin caiz olduğunu gösterir.
İbnü'l-Müneyyir el-Haşiye isimli eserinde şöyle demiştir: Buhârî, kabirdekile-re yalnızca salih amellerinin yarar sağlayacağını anlatmak istemiştir. Kabrin binasını yükseltmek, kabir üzerine oturmak vb. fiiller şekil açısından bir zarar vermemekle birlikte, örneğin kabre oturanların dinen zararlı bir şey konuşmaları durumunda bu zararlıdır. Buharî kabre yaş dal dikmenin hükmünü belirtmemiş, yalnızca Büreyde'nin sözünü nakletmiştir ki bu söz, kabre yaş dal dikmenin meşru olduğunu çağrıştırmaktadır. Daha sonra İbn Ömer'in sözünü nakletmiştir ki bu da kabre konulan şeyin ölüye bir yararının olmayacağını hissettirmektedir. Yararı olacak olan şey yalnızca kişinin işlediği salih ameldir. Bu iki rivayet görünürde çeliştiğinden Buhârî, kabre dal dikmenin hükmünü açıklamamıştır.
Hz. Peygamber'in sallallhu aleyhi ve sellem tasarrufundan, dalın kabre dikilmesi görüşü ağır basmaktadır. İbn Ömer'in sözü ile iigili hususa da şu sekide cevap verilir: Kabrin üzerine dal dikmenin aksine, çadır yapılmasının ölüye bir yararı bulunduğuna dair bir hadis söz konusu değildir. Bazı âlimler "Bu özel bir durumdur. Allah'ın, ölülerin durumuna muttali kıldığı kimselere özgüdür" demişlerse de dal dikmenin meşruiyeti Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem fiili ile sabit olmuştur.

Kabir Üzerine Oturmanın Hükmü

Kabir üzerine oturma konusundaki sahabe sözlerine gelince; İbn Ömer'in "Onu yalnızca yaptığı ameller gölgelendirir" sözündeki genel ifadesinin kapsamına şu husus girmektedir: Öiüyü yüceltmek için de yapılmış olsa kabrin üzerine çadır koymanın ölüye bir yararı olmadığı gibi, ölüyü küçük düşürmek için de yapılmış olsa kabrin üzerine oturmanın ölüye bir zararı yoktur.
Nafi'in "İbn Ömer kabirlerin üzerine otururdu" şeklinde belirttiği hususu Tahâvî, Bükeyr İbn Abdullah İbnü'1-Eşec yoluyla Nâfi'den rivayet etmiştir.
Bu, İbn Ebî Şeybe'nin sahih senetle İbn Ömer'den rivayet ettiği "Benim için kızgın taşa basmam, kabre basmamdan daha sevimlidir" sözü ile çelişmez. Aslında bu konu ihtilaflı hususlardan biridir. Bu konuda Müslim, Ebû Mersed el-Ganevî'den merfû olarak şunu rivayet etmiştir: "Kabirlere oturmayın ve onlara yönelerek namaz kılmayın."
Nevevî şöyle demiştir: "Çoğunluğa göre oturmaktan kasıt, bildiğimiz anlamda oturmaktır. Mâlik oturmaktan kastın oralara tuvalet yapmak olduğunu söylemiştir. Bu zayıf yahut batıl bir yorumdur."
Bu ifade, yorumun yalnızca Mâlik'e ait olduğunu hissettirmektedir. Yine İbnü'l-Cevzî'nin şu sözü de bunu hissettirir: "Fakihlerin çoğunluğu, Mâlik hariç, bunun mekruh olduğu görüşünü benimsemiştir."
Nevevî el-Mühezzeb"m şerhinde {el-Mecmu') Ebû Hanife'nin görüşünün çoğunluk ile aynı olduğunu söylemişse de bu böyle değildir. Aksine Ebû Hanife ve öğrencilerinin görüşü Tahâvî'nin naklettiğine göre imam Mâlik'in görüşü gibidir. Tahâvî buna delil olarak İbn Ömer'in yukarıdaki sözünü zikretmiştir. Hz. Ali'den bunun bir benzerini, Zeyd İbn Sâbit'ten de merfu olarak şunu rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seüem yalnızca küçük ve büyük tuvalet yapmak için kabirlere oturmayı yasaklamıştır." Bu hadisin senedinde yer alan râvîler güvenilir kimselerdir.
Çoğunluğun görüşünü Ahmed İbn Hanbel'in, Amr İbn Hazm el-Ensarfden rivayet ettiği şu merfu hadis güçlendirmektedir: "Kabirlerin üzerine oturmayın" Bu hadisin senedi sahihtir. Buna göre oturmaktan kasdedilen bildiğimiz anlamda oturmaktır.
İbn Hazm, yukarıdaki yorumu şu gerekçe ile reddetmiştir: Müslim'de Ebû Hüreyre'den rivayet edilen hadisin ibaresi şöyledir: "Sizden birinin ateş üzerine oturup elbisesinin yanması ve ateşin derisine ulaşması...." İbn Hazm şöyle demiştir: Tuvalet yapmak için elbisesi üzerine oturan bir kimse bilmiyoruz. Bu, oturmanın, bildiğimiz anlamda oturma olduğunu gösterir.
İbn Battal şöyle demiştir: Yukarıdaki yorum, doğruya uzaktır. Çünkü kabre tuvalet yapmak, mekruh olmaktan çok daha çirkin bir davranıştır. Mekruh olan, yalnızca bildiğimiz şekilde oturmaktır.[84]

82. Muhaddisin (Hadis Âliminin) Kabirde Vaaz Vermesi, Arkadaşlarının Onun Etrafında Oturması

1362- Hz. Ali radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Baki'ü-garkad'da [85] bir cenazedeydik. Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem yanımıza gelerek oturdu, biz de onun etrafına oturduk. Elinde bir âsâ vardı. Başını eğdi, âsâsıyla yere vurmaya başladı. Sonra şöyle buyurdu: "Sizin hepinizin ue can taşıyan tüm insanlann cennetteki ve cehennemdeki mekanı yazılmıştır (takdir edilmiştir). Kimin bedbaht ve kimin bahtiyar olduğu da takdir edilmiştir."
Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Ailah'm bizim İçin takdir ettiği şeye güvenerek ameli bırakamaz mıyız? Bizden (Allah'ın takdirine göre) bahtiyarlardan olan kimse, zaten (Allah'ın takdiri sebebiyle) bahtiyar kimselerin amelini işler. İçimizden (Allah'ın takdirine göre) bedbaht olan kimse de bedbaht kimselerin amelini işler" dedi.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Bahtiyar kimselere bahtiyarların ameli kolaylaştmhr, bedbaht kimselere ise bedbahtların ameli kolaylaştınhf dedi. Daha sonra şu âyetieri okudu: "Kim (Allah yolunda) verir ve (Allah'a karşı gelmekten) sakınır, en güzeli (kelime-i tevhidi) tasdik ederse biz ona en kolay olanını (cennete gitmeyi) kolaylaştırırız. Kim de cimrilik eder, kendini müstağni sayar ve en güzeli de yalanlarsa biz de ona en zor olanı (cehenneme gitmeyi) kolaylaştırırız.[86]

Açıklama

Buhârî konu başlığını bu şekilde koymakla bîr anlamda kabirde oturmanın farklı durumlarına işaret etmektedir. Şayet bu hayatta olan veya ölen kişinin maslahatı için olursa mekruh olmaz. Kabre oturma ile İlgili yasak, buna aykırı olana yorulur.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Bu âyetlerin bu başlık altında verilmesinin sebebi, kabirde oturan kişinin insanlan amele yönlendirmek amacıyla, kabre gitmenin ve mahşerin yakın olduğunu söyleyerek uyarmasının uygun olduğuna İşaret etmektir.
Buhârî, daha..sonra Hz. Ali'den rivayet edilen merfu hadise yer vermiştir.

83. Kendi Canına Kıyan (İntihar Eden) Kişinin Durumu

1363- Sabit İbn Dahhâk Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir:
"Bilerek yalan yere İslâm'dan başka bir millet (din) üzerine [87] yemin eden kişi dediği gibi olur. Keskin bir âletle kendisini öldüren kimse de cehennem ateşinde o âletle azap görür.[88]
1364- Hasan-ı Basrî şöyie demiştir: Cündeb bize bu mescitte Hz. Peygamber'den hadis rivayet etti. Ne biz bunu unuttuk, ne de Cündeb'in Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem ağzından yalan uyduracağından korkarız. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle

buyurdu: "Bir adamın yarası vardı. Adam kendini öldürdü. Allah: Kulum acele etti (sabretmedi), ben de cenneti ona haram kıldım, dedi.[89]
1365- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir: "(Bu dünyada) kendini boğan, ateşte de kendini boğacak. Dünyada kendini yaralayan, ateşte de yaralayacak.[90]

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: Konu başlığı ile kastedilen "cana kıyan kişinin hükmüMür. İçinde zikredilen hadislerde kasdedilen ise "kendi canına kıyan kişinin hükmü"dür. Bu, konu başlığından daha dar kapsamlıdır. Ancak Buharı, başkasını öldüren kişinin hükmünün, intihar edenden daha ötede olması sebebiyle bunu ona ilhak etmiştir. Çünkü intihar eden kişi, kendisinden başkasına haksızlık yapmamış olduğu halde onun hakkında şiddetli bir tehdit söz konusu olduğuna göre, başkasının canına kıymak suretiyle ona haksızlık yapan kimse hakkında haydi haydi tehdit söz konusu olur.
İbnü'l-Müneyyir el-Hâşiye isimli eserinde şöyle demiştir: Buhârî'nin âdeti, bir konuya başlık bulmada tereddüt ettiğinde buna mübhem bir başlık koymak suretiyle konunun içtihada açık olduğunu belirtmektir. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre intihar eden kişinin tevbesi kabul edilmez. Bu, onun cenaze namazının kıhnmamasmı gerektirir. Bu, Buhârî'nin görüşü ile aynıdır.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Buhârî bununla Sünen yazarlarının Câbir İbn Semure'den rivayet ettiği şu hadise işaret etmiş olabilir; Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem kendisini oku ile öldürmüş bir adam getirildi. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem onun namazını kılmadı.
Nesaînin rivayeti şöyledir: "Ben onun namazını kılmam."
Ancak bu hadisler Buhârî'nin şartlarına uymadığı için Buhârî buna konu başlığı ile îmada bulunmuştur. "Kendisini yaralayan kimse ateşte de kendisini yaralar" ifadesi şuna delil getirilmiştir: Allah'ın kendisini öldüren kişiye verdiği bu cezaya uymak suretiyle, katil nasıl öldürmüşse kendisine kısas o şekilde uygulanır. Ancak böyle bir delil getirme yöntemi zayıftır.[91]

84. Münafıkların Cenaze Namazının Kılınması Ve Müşrikler İçin İstiğfarda Bulunulmasının Kerih Görülmesi

İbn Ömer bunu Hz. Peygamber'den saudiâhu aleyhi ve sellem rivayet etmiştir.
1366- Ömer İbnü'l-Hattab radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Abdullah İbn Übey îbn Selûl ölünce, cenaze namazını kılması için Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem çağırıldı. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem cenaze namazını kılmaya gitmek üzere kalktığında ben sıçrayarak dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! İbn Übey'in namazını kılacak mısın? O falan falan zamanlarda şöyle şöyle söylemedi mi?" (Böyle diyerek onun söylediği sözleri sayıyordum). Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem tebessüm ederek şöyle buyurdu: "Geri dur (yolumu aç) ey Ömer."
Ben, konuşmayı daha da uzatınca Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Bana bu konuda seçme hakkı verildi, ben de seçimde bulundum, [92] Bilsem ki yetmişten fazla istiğfar ettiğimde affedilecek, yetmişten fazla istiğfar ederdim" buyurdu.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem cenaze namazını kılıp gitti. Aradan az bir zaman geçti ki Berâet (Tevbe) süresindeki şu iki âyet İndirildi: "Onlardan ölen hiçbir kimsenin namazını asla kılma, kabrinin basıda da durma. Çünkü onlar Allah'ı ue Resûlü'nü inkâr ettiler vefâsık olarak öldüler."
(Hz. Ömer dedi ki:) Daha sonra ben o gün Resûlullah'a karşı bu şekilde cüretkar davranmama şaşırdım, Allah ve Resulü en İyisini bilir.[93]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buhârî, istiğfarın yasaklanmasının, namaz kîma şeklinde gerçekleşen İbadete yönelik değil, bunun hak etmeyenlere karşı yapılmasından kaynaklandığını göstermek üzere konu başlığını bu şekilde koymuştur. İbadet bir açıdan taat, bir açıdan günah olabilir.

85. İnsanların Ölüyü Övmesi

1367- Enes İbn Mâlik rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir; Bir cenaze ile karşılaştık/yanımızdan geçti onu hayırla yâd ettik. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiıahu aleyhi ve sellem "Vacip (gerekli) oldu" buyurdu. Daha sonra bir başka cenazeye rast geldik, onun kötülüklerinden bahsedildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yine "Vacip oldu" buyurdu. Ömer İbnü'l-Hattab: "Ne vacip oldu?" dîye sordu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şunu hayırla yâd ettiniz, cennet onun için vacip oldu. Şunu da şer ile yâd ettiniz, onun için de ateş (cehennem) vacip oldu. Siz Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz.[94]
1368- Ebu'l-Esved şöyle dedi: Medine'ye geldim. Orada kötü bir hastalık yayılmıştı. (İnsanlar ölüyorlardı). Ömer İbnü'l-Hattab'm yanma oturdum. Yanımızdan bir cenaze geçti, cenaze hayırla yâd edildi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Vacip oldu" dedi. Daha sonra bir başka cenaze daha geçti, cenaze hayırla yâd edildi. Ömer yine "Vacip oldu" dedi. Sonra üçüncü bir cenaze geçti, sahibi kötü olarak anıldı, Ömer yine "Vacip oldu" dedi.
(Ebu'l-Esved şöyle dedi): Ömer'e şöyle dedim: "Ey müminlerin emiri! Ne vacip oldu?."
Ömer şöyle dedi: "Ben Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem şu sözünde olduğu gibi dedim: "Dört kişinin hayırla andığı her Müslümanı Allah cennete koyar. Biz: 'Ya üç kişi anarsa?' dedik. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem 'Üç kişi de öyledir' buyurdu. Biz: Ya iki kişi?' dedik. Hz. Peygamber sallallâhu aleyh, ve sellem '/ki kişi de öyledir' buyurdu. Artık bir kişiyi sormadık.[95]

Açıklama

Bu konuda insanların ölüyü övmelerinin meşruiyeti ve mutlak olarak caiz olduğu anlatılmaktadır. Hayatta olan kişiyi övmek ise böyle değildir. Bu övme yüceltme boyutuna vardığında, övülen kişinin kendini beğenmesi ihtimali sebebiyle yasaklanmıştır. Bunları Zeyn İbnü'l-Müneyyir kaydeder.
Nadr İbn Enes'in babasından, onun da Hâkim'den yaptığı rivayet şöyledir: Hz. Peygamber'in saiiaiıshu aleyhi ve sellem yanında oturuyordum. Bir cenaze geçti. Hz. Peygamber: "Bu cenaze kimindir?" diye sordu. Oradakiler: "Falan kabileden falan kişinin cenazesidir. O kişi Allah ve Resûlü'nü sever, Allah'a itaat eder ve bu yolda çalışırdı" dediler. Kötü bir şekilde andıkları kişi hakkında da bunun zıddı şeyler söylediler. Bu hadis, yukarıdaki hadiste ifade edilen hayır ve şerle anılmanın ne olduğunu açıklamaktadır. Yine Hâkim, Câbir'den şunu rivayet etmiştir: "...Bazıları: 'Ne güzel adamdı. İffetli bir Müslümandı' dediler", yine bu rivayette "Bazıları: Ne kötü adamdı! Çünkü kaba-saba konuşurdu" dediler.
Hz. Peygamber'in saüaiiâhu aleyhi ve sellem sözü, hayır sahibi için cennetin, kötülük işleyen için cehennemin vacip olduğunu göstermektedir. Buradaki vacip ile kasdedilen o şeyin sabit olmasıdır. Çünkü bu, gerçekleşmesinin sıhhati bakımından vacip olan şey gibidir. Aslında Allah üzerine hiçbir şey vacip olmaz. Sevap vermek tamamen onun lütfü, cezalandırmak adaletidir. O, yaptıklarından sorguya çekilemez.
Bu hadis şu görüşü reddetmektedir: "Hadiste ifade edilen durum yalnızca buradaki iki ölüye özgüdür. Çünkü onların cennetlik ve cehennemlik olmaları gaybî bir konudur. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Allah'ın bildirmesi ile bunu bilmiştir. Hz. Peygamber burada yalnızca Allah'ın kendisine bildirdiği hükmü haber vermiştir."
Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem "Siz yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" sözü ile sahabeye ve iman konusunda onlarla aynı nitelikte olanlara seslenümiş-tir. İbnü't-Tîn "Bu, sahabeye özgüdür, çünkü diğer insanların aksine onlar hikmetle konuşur" görüşünü naklettikten sonra şöyle demiştir: "Doğrusu bu, güvenilir ve muttaki olan kimselere özgüdür." Nevevî şöyle demiştir: "Öyle anlaşılıyor ki sahabenin kötü bir şekilde andığı kişi münafıklardandı."
Ben (İbn Hacer) derim ki: Ahmed İbn Hanbel'in, sahih bir senetle Ebû Katâde'den rivayet ettiği şu hadis de bu sonuca götürmektedir: "Sahabenin kötü bir şekilde yâd ettiği kişinin namazı kılınmadı, diğer kişinin namazı kılındı."
Buhârî bunu, şahitlik konusunda yeterli olan en az miktarın iki kişi olduğuna delil getirmiştir. Bu konu Şahitlikler böümünde tekrar ele alınacaktır.[96]
Dâvûdî şöyle demiştir: Bu konuda dikkate alınacak olan, fazilet ve doğruluk ehli kimselerdir, fasıklar değil. Çünkü fasıklar kendileri gibi olan bir

kimseyi övebilirler. Ölüyle arasında düşmanlık olan kişilerin sözleri de dikkate alınmaz. Çünkü düşmanın şahitliği kabul edilmez.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Hadiste bu ümmetin fazileti ve zahire göre hüküm verme hususu bulunmaktadır. Tîbî el-Misbâh'm bazı sarihlerinden şunu nakletmiştir: "Siz yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" sözünün anlamı, "Bir kimse hakkında Müslümanlar ne derse o olur, cenneti hak eden bir kimse hakkında onların sözüne göre bu kişinin cehennemlik olabileceği veya bunun aksi olabilir" şeklinde değildir. Bu şu anlama gelir: Müslümanların hayırlı gördükleri bir kimseyi hayırla yâd etmeleri, o kişinin cennetlik olduğuna, aksi durum da o kişinin cehennemlik olduğuna bir alâmettir. Tîbî bu görüşü eleştirerek şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi vesdiem sahabenin Övgüsü üzerine 'Vacip oldu" demesi, uygun bir vasıftan sonra söylenmiş bir hükümdür, dolayısıyla illet olduğu izlenimini vermektedir. Yine "Siz yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" sözünün anlamı da böyledir. Çünkü buradaki izafe şereflendirme içindir. Çünkü onlar Allah katında üstün bir mertebededirler. Bu, şahitliklerini edâ etmiş olan ümmeti, şahitlikten sonra tezkiye etmek gibidir. Dolayısıyla bunun bir etkisinin olması gerekir. "İşte böylece sizi vasat bir ümmet kıldık [97] âyeti de buna işaret etmektedir.
Nevevî şöyle demiştir: Bazıları hadisin şu anlama geldiğini söyler: "Erdemli kimselerin hayırla yâd ettiği kimse, şayet bu yâd etme gerçeğe uygunsa cennetliktir. Şayet gerçeğe uygun değilse cennetlik değildir. Aksi durum da böyledir." Doğru olan, hadisten anlaşılan genel İfadenin esas alınmasıdır. Müslümanlardan biri ölüp de Allah'ın topluma onu hayırla yâd etmeyi ilham ettiği kimse hakkındaki bu övgü, onun fiilleri bunu gerektirsin yahut gerektirmesin cennetlik olduğuna delildir. Çünkü ameller Allah'ın takdîrine bağlıdır. Bu ilham, amelleri tayin etmede delildir. İşte Müslümanların ölen bir kimseyi hayırla yâd etmesinin işlevi bu şekilde ortaya çıkar.
Nevevî'nin bu söylediği hayırla yetd etme konusunda açık olarak anlaşılan bir durumdur. Ahmed İbn Hanbel, İbn Hibban ve Hâkim'in, Hammâd ibn Seleme aracılığıyla Sabit İbn Enes'ten merfu olarak rivayet ettikleri şu hadis de bunu güçlendirmektedir:
"Vefat eden bir Müslümam en yakın dört komşusu hayırla yâd eder ve onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmediklerini söylerlerse Allah şöyle der; Sizin sözünüzü kabul ettim ve onun sizin bilmediğiniz (günahlarını da) bağışladım."
Kötü bir şekilde anmaya gelince; hadislerin zahiri durumun yine bu şekilde olduğunu göstermektedir. Ancak bu, kötülüğü iyiliğinden fazla olan kimse, hakkında gerçekleşir. Enes'İn hadisinin sonundaki Nadr'ın ilk rivayetinde şöyle denilmektedir: "Allah'ın, kişideki hayır ve şer hakkında insanların dili ile konuşan melekleri vardır."
Bu hadis, kişideki hayır ve şerri zikretmenin caiz olduğuna, bunun gıybet sayilmadığına delil olarak getirilmiştir.
Yine bu hadis, istifaza (insanlar arasında yayılma) yoluyla gerçekleşen şahitliğin kabulü ve bunun en azının ise iki kişi olduğu konusunda bir asıldır.

86. Kabir Azabı

Bu konuda şu âyetler vardır: "Zâlimleri, ölümün sıkıntıları içinde, meleklerin ellerini uzatarak: Ruhlarınızı çıkarın. Bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız... derken bir görsen.[98]
"Onlara iki kere azap edeceğiz. Sonra onlar büyük bir azaba döndürülecekler.[99]
"Firavun hanedanını kötü bir azap kuşattı. Ateştir o. Onlar sabah akşam ona arz olunurlar. Kıyametin kopacağı günde: Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun (denilecek). [100]
1369- Berâ İbn Âzib radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir:
"Mümin kabrinde oturtulduğunda kendisi getirilir (kendisine iki melek gelir ve onu sorguya çekerler). Daha sonra Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik eder. Bu Yüce Allah'ın şu sözüdür: "Allah, iman edenleri o sabit söz üzerinde daim kılar."
Şu'be şöyle demiştir: "Allah iman edenlere sebat verir." âyeti kabir azabı hakkında indirilmiştir.[101]
1370- İbn Ömer mdjyatiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Bedir'de çukura atılan müşriklerin cesetlerine bakarak şöyle buyurdu; "Rabbiniz'in size uad ettiğini hak olarak buldunuz değil mi?" Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem : "Ölülere mî hitap ediyorsun?" diye Soruldu. O sallallâhu aleyhi ve sellem : "Onlar şu anda beni sizlerden daha iyi işitiyorlar. Ancak cevap veremiyorlar.[102] buyurdu.
1371- Hz. Âiişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber Bedir'de öldürülenler hakkında yalnızca şöyle buyurmuştur: "Onlar şu anda benim daha önce söylediklerimin hak olduklarını biliyorlar."
(Hz. AÏşe buna ek olarak dedi ki): Yüce Allah "sen ölülere işittiremezsin" buyuruyor.[103]
1372- Hz. Aişe radıyaiiâhu anhâ şöyle demiştir: Bir Yahudi kadın kendisinin yanma gelip kabir azabından bahsetti ve "Allah seni kabir azabından korusun" dedi. Hz. Aişe radıyaiiâhu anhâ Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem kabir azabı hakkında sordu. O sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Evet. Kabir azabı vardır."
(Hz. Âişe radıyaiiâhu anhâ dedi ki): "Resûlullah'ı sallallâhu aleyhi ve sellem bundan sonra ne zaman namaz kılarken görsem, mutlaka kabir azabından Allah'a sığınmıştır." Gunder şunu da rivayet etmiştir: "Kabir azabı haktır."
1373- Urve İbn Zübeyir, annesi ve aynı zamanda Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem hutbe okumak üzere kalktı ve kişinin kabrinde mübtela olacağı kabir azabından jahsetti. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunu zikredince Müslümanlar cundan dolayı endişe duydular.
1374- Enes ibn mâük radıyallâhu anh resûiuiiah'in sallallâhu aleyhi ve selem uyurduğunu rivayet etmiştir: "Kul kabre konulup da arkadaş ve pakını geri önüp gittiklerinde -ki ölü, bunlar yürürken ayakkabılarının seslerini işitir- ona i melek (Münker ve Nekir) gelerek onu oturturlar.
Melekler: 'Şu Muhammed saihiiâhu aleyhi ue sellem denilen kimse hakkında ne ersin?' derler.
Adam: 'Ben onun Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şahitlik ederim' der.
Melekler: Ateşteki (cehennemdeki) yerine bak. Allah onun yerine sana mnetten bir makam verdi' derler. Kişi her iki makamı da görür."
(Hadisin burasında Katâde şöyle dedi: Bize aktarıldığına göre mümin kişinin ıbri genişletilir. Katâde daha sonra Enes'in hadisinin devamını şu şekilde rtardı):
"Kâfire -yahut münafığa- gelince o: 'Bilmiyorum, ben insanların dediği gibi idim' der. Ona: "Anlamaz ol! Okuduğun veya dinlediğinden yararlanamayasın.'" derler.[104] Sonra demirden bir topuzla iki kulağı arasına vurulur. Öyle bir bağırır ki onun bu feryadını insan ve cinden başka o ölüye yakın olan her şey işitir.

Açıklama

Buhârî konu başlığında kabir azabının yalnızca ruha mı, yoksa ruh ile birlikte bedene mi yapılacağına temas etmemiştir. Bu konuda kelamcilar arasında meşhur bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Buhârî, kabul ettiği deliller bu ikisinden birini kesin olarak belirtmediği için görüş belirtmemiş, bu konuda hüküm vermeye kalkışmamış, yalnızca kabir azabının varlığını belirtmekle yetinmiştir.
"Zâlimleri, ölümün sıkıntıları içinde, meleklerin ellerini uzatarak: Ruhlarınızı çıkann. Bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız... derken bir görsen": Bu âyette söz edilen durum Ölüm sırasında yaşanacaktır. Meleklerin ellerini uzatması demek, ölen kişilerin yüzlerine ve sırtlarına vurmalarıdır. Kıtal (Muhammed) süresindeki şu âyetler de buna şahitlik etmektedir: "Melekler onların yüzlerine ve sırtlanna vurarak canlarını aldığında onların hali nasıl olacak!. [105] Ayette sözü edilen azap her ne kadar defin Öncesinde meleklerin can alması sırasında olsa bile bu, kıyamet öncesinde gerçekleşecek azap kapsamındadır. Bu azabın çoğunluğu kabirde gerçekleştiği için buna "kabir azabı" denilmiştir. Aynca ölüler çoğunlukla kabre konulur. Kâfirler ve Allah'ın azap etmeyi dilediği isyankâr kimseler kabre gömülmemiş olsalar da Allah onlara azap eder. Ancak bu azap Allah'ın diledikleri dışındakilerden gizlenmiştir.
"Onlara iki kere azap edeceğiz. Sonra onlar büyük bir azaba döndürülecekler [106] âyetine gelince; Taberî, İbn Ebî Hatim ve Evsat adlı eserinde Tabe-rânî, Süddî, Ebû Mâlik, İbn Abbas yolu ile şunu rivayet etmişlerdir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir Cuma günü hutbede 'Ey falanca dışan çık. Sen münafıksın' buyurdu... Allah münafıkları rezil etti." Bu ilk azaptır, ikinci azap ise kabir azabıdır.
"Firavun hanedanını kötü bir azap kuşattı. Ateştir o. Onlar sabah akşam ona arz olunurlar. Kıyametin kopacağı günde: Firavun hanedanını

azabın en şiddetlisine sokun (denilecek).[107] Kurtubî şöyle der: Çoğunluk bu ateşe arz edilmenin berzahta (kabirde) olacağı görüşünü kabul etmiştir. Bu, kabir azabını isbat konusunda bir delildir. Diğer bazıları şöyle demiştir: Bu âyette her iki dünyaya ait azap açık bir şekilde belirtilmiştir. Ancak bu âyet kabir azabını yalnızca kâfirlere özgü görenler aleyhinde değil, kabir azabını mutlak olarak inkâr edenler aleyhinde bir delildir. Bu hadis, ruhların cesetleri terk etmelerinden sonra da baki olduğuna delil getirilmiştir. Ehl-i sünnetin görüşü budur.
İik ayet ruh ile cesedin aynı şey olduğuna delil getirilmiştir. Çünkü âyette "Nefislerinizi çıkarın" denilmiştir, bundan kasıt ruhlardır. Bu, meşhur bir mesele olup bu konuda pek çok görüş bulunmaktadır. "Sana ruh hakkında soruyorlar [108] âyetinin tefsirinde bu konuya işaret edilecektir.[109]
Hadisin ikinci rivayetinde "Allah iman edenleri o sabit söz üzerinde daim kılar" âyeti kabir azabı hakkında indirilmiştir denilmektedir. Bunu Zâzân Ebû Ömer, Berâ'dan uzun bir metinle ve açık bir şekilde rivayet etmiştir. Sünen yazarları bunu rivayet etmişler, Ebû Avâne ve diğer hadis bilginleri bunun sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu hadisin tamamı şöyledir:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sdiem ile birlikte ensardan bir adamın cenazesine katıldık. Kabre geldik. Cenaze lahde konulduğunda Hz. Peygamber saiiaıı&hu aleyhi ve sellem oturdu, biz de etrafına oturduk. Başımızın üzerinde kuş varmış gibi (sessizce) oturuyorduk. Hz. Peygamber'in elinde bir âsâ vardı, bununla toprağı eşeliyordu. Hz. Peygamber başını kaldırarak şöyle buyurdu:
"Kabir azabından Allah'a sığının (Bunu iki yahut üç kere tekrarladı). Ölünün yakınları kabirden ayrılırken ölü onların ayakkabılarının seslerini işitir. Bu sırada İki melek gelerek onu oturturlar ve ona:
'Rabbin kim?' diye sorarlar.
O 'Rabbim Allah'tır' der.
Melekler:' Dinin ne?' diye sorarlar,
Ölü 'Dinim İslam'dır' der.
Melekler: 'İçinizden gönderilen şu adam kimdir?1 diye sorarlar.
Ölü: 'O, Allah'ın Resulüdür' der.
Melekler: 'Nereden biliyorsun?' diye sorarlar.
Ölü: 'Allah'ın kitabını okudum, ona iman ettim ve tasdik ettim' der.
İşte bu Yüce Allah'ın "Allah iman edenleri o sabit söz üzerinde daim kılar" âyetidir.
Kâfirin ruhu da cesedine iade edilir. Kendisine iki melek gelip onu oturturlar ve ona:
Rabbin kim?' diye sorarlar.
O: 'Ha, ha, bilmiyorum' der.. [110]
Hz. Aişe'nin "Hz. Peygamber Bedir'de öldürülenler hakkında yalnızca 'Onlar şu anda benim daha önce söylediklerimin hak olduklannı biliyorlar' demiştir" sözü, İbn Ömer'den aktarılan rivayete yönelik bir reddir. Çoğunluk ise, İbn Ömer'in rivayetine uygun olan diğer rivayetler sebebiyle Hz. Aişe'nin görüşüne muhalefet edip İbn Ömer'in rivayetini kabul etmişlerdir. Hz. Aişe'nin "Sen ölülere işittiremezsin [111] âyetini delil getirmesi hakkında da şöyle demişlerdir: Ayetin anlamı "Onlara fayda verecek şekilde işittiremezsin" veya "Allah dilemedikçe işittiremezsin" demektir. Çoğunluğun görüşüne uygun olan sahih hadisler de vardır. Bunlardan biri şudur: "Kabre konulan kişi kabirden aynlan yakınlarının ayak seslerini işitir", "Kabrin kendisini sıkmasından dolayı kaburgaları birbirine geçer", "Kabirdekine demirden topuzla vurulduğunda onun sesi işitilir", "Kabirdekinin iki kulağı arasına vurulur", "Melekler onu oturtur"...Bu hadislerin tümü bedene ait özelliklerden bahsetmektedir.
Uyarı: Buhârî'nİn İbn Ömer hadisini ve onunla çelişen Hz. Aişe hadisini "kabir azabı" başlığı altında vermesinin sebebi şudur: Bedir kuyusuna atılan müşrik cesedlerinin Hz. Peygamber'in sesini duydukları ve Hz. Peygamber'in onları kınadığı sabit olduğuna göre, onların söylenen sözü işitme duyulan ile idrak edip, diğer duyular ile azabın elemini hissetmelerinin de mümkün olduğunu gösterir. Hatta bunu bizzat hissederler.
Bu iki hadis ve diğer hadislerin uzlaştığı nokta ile îlgili olarak Buhârî şuna işaret etmektedir: İbn Ömer hadisinde yer alan Hz. Peygamber'in Bedir kuyusundaki müşrik cesetleri ile konuşması, onların sorguya çekildiği sırada olmuştur. Bu sırada ruh cesede iade edilmiştir. Diğer hadislerden ise sorguya çekilen kâfirin azap göreceği anlaşılmaktadır. Hz. Aişe'nin ölülerin konuşmayı duyduğunu inkâr etmesi ise, sorguya çekilme zamanı dışında onlarla yapılan konuşmayı duymayacaklarındandır. Böylece (görünüşte çelişik) iki haber uzlaştırılmış olur. Bu açıklamadan, İbn Ömer hadisinin niçin bu konu başlığı altına konulmuş olduğu da anlaşılmaktadır.
Yahudi bir kadının Hz. Âişe'nin yanına gelip kabir azabından korunması için dua etmesi ile ilgili daha açık bir rivayet, İmam Ahmed İbn Hanbel'in Buhârî'nin şartlarına da uygun olarak Saîd İbn Amr İbn Saîd el-Ümevî aracılığıyla Hz. Âişe'den rivayet ettiği şu hadistir:
Yahudi bir kadın Hz. Aişe'ye hizmet ediyordu. Hz. Âişe kadına ne zaman bir iyilik yapsa Yahudi kadın "Allah seni kabir azabından korusun" derdi. (Hz. Âişe dedi ki):
Hz. Peygamber'e dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Kabir azabı varmıdır?
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Yahudiler yalan söylemişler. Kıyamet gününden önce azap yoktur" buyurdu.
Sonra Allah'ın dilediği kadar bir süre geçti. Birgün Hz. Peygamber saiiaiıshu aleyhi ve seüem evinden, oldukça yüksek bir sesle şu şekilde bağırarak çıktı:
'Ey İnsanlar! Kabir azabından Allah'a sığının. Çünkü kabir azabı haktır.'"
Tüm bunlardan, Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve seikm kabir azabının hükmünü Medine devrinin sonlarına doğru öğrendiği anlaşılmaktadır.[112]
Kabir azabı ile ilgili olduğu söylenilen "Allah iman edenleri o sabit söz üzerinde daim kılar [113] âyeti ile "Ateş, ona sabah akşam arz olunurlar [114] âyetlerinin Mekke'de indirilmiş olması bu görüş açısından bir problem gibi görülse de bunun cevabı şudur: Birinci âyetten mümin olmayanların kabir azabına uğrayacakları mefhum-i muhalefet yolu ile anlaşılır. Diğer âyetten ise Firavun hanedanı hakkında -kâfirler de aynı hükme tabî olsalar bile- azabın varlığı âyetin ifadesinden doğrudan anlaşılır. Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sdiem başlangıçta reddettiği ise Allah'ın birliğini kabul edenlerin kabirde azap görmeleriydi. Daha sonra müminler içinden Allah'ın dilediği kişiler hakkında kabir azabının olacağını Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem öğrendi, buna kesin olarak inandı, bundan sakındırdı ve ümmetine öğretmek ve yol göstermek için kabir azabından oldukça fazla Allah'a sığındı. Aradaki çelişki de bu şekilde ortadan kalkmış oldu.
"Ateşteki yerine bak" ifadesi Ebû Davud'un rivayetinde şu şekildedir:
"(Kabirde sorulan sorulara cevap veren mümine şöyle denilir): 'Bu senin cehennemdeki evin idi. Ancak Allah (c.c.) seni korudu, merhamet etti ve onu cennetten bir ev ile değiştirdi.' Bunu duyan ölü: 'Bırakın da aileme gidip müjde vereyim der.' Ona, 'sus' denilir."
Ahmed İbn Hanbel'in Ebû Said'den rivayet ettiği hadiste ise "Rabbini inkâr etseydin, cehenemde gideceğin ev bu idi" denilir.
Yukarıda zikrettiğimiz Berâ hadisinin devamında şöyle denilmektedir:
Semadan bir münâdî şöyle bağırır: 'Kulum doğru söyledi. Ona cennetten bir hah döşeyin, cennetten bir kapı açın, cennetten bir elbise giydirin.' Ona cennetin rüzgârından ve kokusundan gelir. Kabri, göz alabildiğine genişletilir."
İbn Hıbbân, Ebû Hüreyre'den diğer bir rivayette fazladan şunları rivayet etmiştir: "Onun gıpta ve mutluluğu artar. Derisi ilk haline geri döner, ruhu cennet ağacında duran bir kuş olur.[115]
Kâfirin kabirde sorguya çekileceğini ifade eden hadisler, pek çok sahih yoldan rivayet edildiği gibi aynı zamanda merfu olduğu için kabul edilmeye daha layıktır.
Mümeyyiz olmayan küçüğün sorguya çekilip çekilmeyeceği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kurtubî et-Tezkire adlı eserinde onun da sorguya çekileceğini belirtmiştir. Hanefîler'den nakledilen görüş de budur. Şâfiîler'den pek çoğu ise küçüğün sorguya çekilmeyeceğini söylemiştir. Bu yüzden onlar "Çocuğa telkinde bulunulması müstehap değildir" demişlerdir. Peygamber'in sorguya çekilip çekilmemesi konusunda da ihtilaf edilmiştir. Meleğe gelince bu konuda bir şey zikredilip edilmediğini bilmiyorum. Öyle görünüyor ki melekler sorguya çekilmez. Çünkü sorguya çekilme, İmtihana tabî olanlar hakkında geçerlidir.
İbn Abdilberr ilk görüşe (yani kâfirlerin kabirde sorguya çekilmeyeceği görüşüne) meylederek şöyle demiştir: Haberler, kabir sorgusunun ehl-i kıble hakkında geçerli olacağını göstermektedir. İnkar eden kâfire gelince ona dini sorulmaz.
İbnü'l-Kayyim Kitâbu'r-rûh adlı eserinde bunu eleştirerek şöyle demiştir: Kitap ve sünnette, kabir sorgusunun hem kâfir hem de Müslüman hakkında olacağına dair delil bulunmaktadır. Yüce Aliah şöyle buyurmuştur: "Allah iman edeneri, dünya hayatında ve ahirette o sabit söz üzerinde daim kılar. Allah zalimleri se saptırır.[116]
Mühelleb şöyle demiştir: "Ölüye yakın olanlar işitir" ifadesinde kasdedilenler ilüyü sorgulamayı üstlenen meleklerdir.
Bunu meleklere özgü kılmasının bir delili yoktur. Çünkü hayvanların da bu-ıu işiteceği sahih olarak rivayet edilmiştir. Berâ'nın hadisinde "Doğu ile batı ırasındakiler bunu işitir" denilmiştir. Ahmed İbn Hanbel'in eserinde yer alan Ebû iaid hadisinde "İnsan ve cinler dışında Allah'ın bütün

mahlûkâtı bunu işitir." eklinde ifâde edilmiştir. Buna hayvan ve cansızlarda dahildir. Ancak cansizlann >u kapsamdan çıkarılması mümkündür. Bezzâz'da yer alan Ebû Hüreyre'nin şu adisi bunu desteklemektedir: 'İnsan ve cin dışında bütün canlılar işitir." İnsan e cine birlikte "sekaleyn" denilmektedir. Bunun sebebi onların yeryüzü üzerinde gıdıklarının olması sebebiyledir.
Mühelleb şöyle demiştir: Allah'ın cinlere ölünün "Beni kabre bir an önce ötürün" sözünü İşittirdiği halde, ona azap edildiği sırada çıkardığı sesi i ittirmemesin İn sebebi şudur: Ölünün defnedilmeden önceki sesi dünya ükümlerine, kabirde eızap gördüğü sırada çıkardığı ses ise âhiret hükümlerine işkindir. Allah âhirete ilişkin durumları mükelleflerden, onları hayatta bırakma ıaksadıyla gizlemiştir.

Hadislerden Çıkan Bazı Sonuçlar

Konuya ilişkin hadislerden çıkan sonuçlardan bir kısmı şöyledir:
1- Kabir azabı vardır.
2- Bu azap hem kâfirler hakkında hem de Allah'ın birliğini kabul edenlerden Uah'ın dilediği kimseler hakkında söz konusu olacaktır.
3- Kabir sorgusu herkese mi uygulanacak? Bu konu daha önce geçmişti.
Kabir sorgusu bu ümmete mi özgüdür, yoksa önceki ümmetlere de uygulan-mıdır? Hadislerden ilk anda kabir sorgusunun yalnızca bu ümmet hakkında çerli olduğu anlaşılmaktadır. Hakîm et-Tirmizî de bunu kabul ederek şöyle »mistir: Önceki ümmetlere peygamberler gelir, peygamberlere itaat ederlerse Lrtuluşa ererler, itaat etmezlerse peygamberler onları terk eder, onlara derhal lap edilirdi. Allah Hz. Muhammed'i sallallâhu aleyhi ve sellem âlemlere rahmet olarak inderdiğinde insanlardan (dünyada) azabı kaldırdı. İçinde inkarcılığı gizlese bi-dışından Müslüman olduğunu söyleyen kişinin Müslümanlığını (dünyada) kail etti. Onlar öldüklerinde Allah onları sorguya çekmek için kabirde iki melek görevlendirdi. Böylece iç yüzleri dışa çıkmakta, kötü iyiden ayrılmakta, Allah iman edenleri kelime-i tevhid üzerinde sabit kılmakta, zalimleri ise saptırmaktadır.
Zeyd İbn Sâbit'ten rivayet edilen şu merfu hadis de bunu desteklemektedir: "Bu ümmet, kabrinde imtihan edilecektir" Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.

87. Kabir Azabından (Allah'a) Sığınmak

1375- Ebû Eyyûb radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz.Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem güneş batınca evinden çıktı ve bir ses duydu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bunlar kabirlerinde azap gören Yahudilerdir:
1376- Ukbe şöyle dedi: Hâlid İbn Saîd İbnü'l-Âs'ın kızı bana Hz. Peygam-ber'in saitaiiâhu aleyhi ve sellem kabir azabından sığındığını işittiğini söyledi.[117]
1377- Ebü Hüreyre rad.yallâhu anh, Hz. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve sellem şekilde dua ettiğini söylemiştir:
"Aliahümme innî eûzu bike min azâbi'l-kabri ve min azâbi'n-nâri ve min \itneti'l-mahyâ ve'I-memâü ve min fitneti'l-mesîhi'd-deccâl."
(Allahım! Kabir azabından, ateş (cehennem) azabından, hayat ve ölümün htnelerinden ve Mesih deccâi'in fitnesinden sana sığınırım)

Açıklama

Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem güneş battıktan sonra duyduğu ses bir örüşe göre azap meleklerinin, diğer bir görüşe göre azap gören Yahudilerin ahut vâkî olan azabın sesidir.
Yahudilerin, Yahudilikleri sebebiyle azap gördüğü sabit olunca, onların ışında müşriklerin azap göreceği de sabit olur. Çünkü şirk koşmak suretiyle nların içinde bulunduğu inkâr hali, Yahudilerin inkânndan daha şiddetlidir.

88. Gıybet Ve İdrar(Dan Sakınmama) Sebebiyle Kabir Azabı

1378- İbn AbbaS radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
kabre uğradı ve şöyle buyurdu: "Şunlar (bu kabirlerde yatanlar) azap rüyorlar. (Kendilerine göre) büyük bir günahtan dolayı azap görmüyorlar, 'et (oysa bunlar büyük günahtır). Birisi insanlar arasında laf getirip götürürdü. jeri ise idrarından sakınmazdı."Hz. Peygamber saiyiâhu aleyhi w sellem yaş bir dal ırak bunu ikiye böldü, her birini bir kabre dikti ve şöyle buyurdu: "Bunlar rumadıkça umulur ki onların azabı hafifletilir,"

Açıklama

Zeyn İbnü'l-MüneyyIr şöyle demiştir: Konu başlığında yalnızca iki durumun zikredilmesinin sebebi bunların önemini vurgulamak olup, bu iki durum dışında hükmün bulunmadığını belirtmek değildir. Buna göre kabir azabı yalnızca bu iki duruma özgü değildir. Ancak başlıkta yalnızca bunlarla yetinilmesi, söz konusu fiillerin diğer fiillerden daha çok azaba sebep olduğunu hissettirmektedir. Sünen yazarlan Ebû Hüreyre'den şu hadisi rivayet etmişlerdir: "İdrardan sakının. Çünkü kabir azabının çoğu ondandır."

89. Ölüye Gideceği Yer Sabah Akşam Gösterilir

1379- Abdullah İbn Ömer radiyaiiâhu anh, Resûlullah'ın sdiaiiâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Sizden biri ölünce gideceği yer kendisine sabah akşam gösterilir. Şayet ölen kişi cennetlik ise cennetteki yeri, cehennemlik ise cehennemdeki yeri gösterilir ve kendisine: 'Allah seni kıyamet gününde yeniden diriltinceye kadar bu senin kalacağın verdir' denir.[118]

Açıklama

İbnü't-Tîn şöyle demiştir: "Sabah akşam" ifadesi ile, kişiye makamının gösterildiği bir sabah ve bir akşam kasdedilmiş olabilir. "Allah seni yeniden diriltinceye kadar" ifadesinin anlamı "yeniden diriltinceye kadar buna kavuşamazsın" demektir. Diğer bir ihtimal de "sabah akşam" ifadesinin her sabah ve akşamı kapsamasıdır. Bu, bunu idrak edebilmesi için ölünün bir bölümünün diriltilmesi şeklinde yorumlanır. Ölünün bir bölümünün veya bazı bölümlerinin diriltilerek ona hitap edilmesi ve gideceği yerin kendisine gösterilmesi imkansız değildir. İlk ihtimal iki konu önce geçen hadislere daha uygundur.
Kurtubî şöyle demiştir: Bu arzın yalnızca ruha olması mümkün olabileceği gibi, ruhla birlikte bedenin bir bölümüne olması da mümkündür. Bu, kâfir ve mümin hakkında açıkça anlaşılmaktadır. İyilik ve kötülüğü bulunan mümine gelince, onun hakkında da bu açıktır. Çünkü o da sonuç itibarıyla cennete girecektir. Bu hadiste ifade edilenler şehitlerin dışındakilere özgüdür. Çünkü şehitler diri olup ruhları cennette dolaşmaktadır. Şunu söylemek de mümkündür; "Şehitlere, gidecekleri yerin gösterilmesi, onlar hakkında, ruhlarının bedenlerine bitişik olarak cennette kalmaya devam edeceklerine dair bir müjdedir. Çünkü bu müjde, o anda sahip olduklarından daha öte bir durum içermektedir."

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Bu hadis kabir azabının var olduğunu göstermektedir.
2- Bedenlerin yok olması ile ruhlar yok olmaz. Çünkü gidilecek yer, ancak hayatta olana gösterilir.
İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Bu hadis, ruhların kabirlerdeki boşluklarda bulunduğuna delil olarak gösterilmiştir. Bana göre bu, ruhların kabirlerdeki boşluklarda bulunabileceği anlamına gelir, ancak ruhların buraları terk edemeyeceği anlamına gelmez. Aksine Mâlik'in dediği gibi ruhlar dilediği yerde dolaşır.[119]

90. Ölünün, Kendi Cenazesinin Kabre Götürülmesi) Hakkında Konuşması

1380- Ebü Saîd el-Hudrî radıyaliâhu anh, resûlullah'in sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle
buyurduğunu belirtmiştir: "Cenaze konulup da erkekler onu omuzlarında taşıdıklarında, şayet salih bir kimse ise 'Beni bir an önce götürün, beni bir an önce götürün' der. Şayet salih bir kimse değil ise 'Eyvah bana. Beni nereye götürüyorsunuz?' der. Onun sesini insan dışında her şey işitir. İnsan bunu işit-seydi bayılırdı."

91. Müslümanların (Ölen) Çocukları Hakkında Söylenenler

Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir: "Ergenliğe ermemiş olan üç çocuğu ölen kimse için, bu çocuklar cehenneme karşı örtü olurlar (veya bu kişi cennete girer).1'
1381- Enes Ibn Mâlik radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Müslümanlardan, ergenliğe ulaşmamış üç çocuğu ölen herkesi, Allah onlara (çocuklara) olan merhameti sebebiyle, cennete koyar."
1382- Berâ radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: (Hz. Peygamber'in oğlu) İbrahim (a.s.) vefat ettiğinde Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cennette onun sütannesi var.[120]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Çocuklar, anne-babasının cehenneme girmesine perde oluyorsa, kendileri cehenneme hiç girmezler.
Nevevî şöyle demiştir: Müslüman âlimlerden görüşleri muteber olanlar, Müslümanların ölen çocuklarının cennetlik olduğunda İcma etmişlerdir.
Bazıları Hz. Aişe radıyaiiâhu anh hadisi sebebiyle bu konuda tevakkuf etmiştir. Bu hadis de Müslim'in rivayet ettiği şu hadistir:
Ensardan bir çocuk öldü. Ben: "Ne mutlu ona! Ne bir kötülük işledi, ne de kötülük ona bulaştı" dedim.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w sellem "Ya öyle değilse ey Aişe! Allah cennet için oraya girecek kimseler yaratmıştır" buyurdu.
Bu hadise şu şekilde cevap verilir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , Hz. Aişe'nin delilsiz olarak bir meselede kesin hüküm vermesini yasaklamıştır, ya da bu sözü, Müslümanların çocuklarının cennetlik olduğu konusunda kendisine vahiy verilmediği bir sırada söylemiştir.

92. Müşriklerin Çocukları Hakkında Söylenenler

1383- İbn AbbaS radıyaiiâhu anh şöyle dedi: ResÛlullah'a sallallâhu aleyhi -ve sellem
müşriklerin çocukları hakkında soru soruldu. O sallallâhu aleyhi ve sellem : "Allah onları yarattığında onların ne işleyeceklerini en iyi bilir" buyurdu. [121]
1384- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem müşriklerin çocukları hakkında soru soruldu. O sallallâhu aleyhi ve sdism: "Allah onların ne işleyeceklerini en İyi bilir" buyurdu.[122]
1385- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her çocuk İslam fıtratı üzerine doğar. Sonra ana-babası onu Yahudi, Hristiyan yahut ateşperest yapar. Nitekim her hayvanın yavrusu organlan tam olarak doğar. Hiç yavrunun burnunda, kulağında eksik bir şey görüyor musunuz?

Açıklama

Alimler gerek eskiden gerekse yakın zamanlarda bu konuda farklı görüşler İleri sürmüşlerdir. Bu konulardaki görüşlerin bir kısmı şöyledir:
a. Müşriklerin çocuklarının durumu Allah'ın dilemesine bağlıdır. Bu görüş iki Hammâd (Hammâd İbn Süleyman, Hammâd İbn Seleme), İbnü'l-Mübârek ve İshak'tan rivayet edilmiştir. Beyhakî, el-Hikâd adlı kitabında Şafiî'den, kâfirlerin çocukları ile ilgili olarak bu görüşü rivayet etmiştir.
İbn Abdilberr ise şöyle der: "Mâlik'in söylediklerinden de bu sonuç çıkmaktadır. Ona göre bu meselede açık bir nass yoktur. Ancak Mâlik'in öğrencileri Müslümanların çocuğunun cennette olduğunu, kâfirlerin çocuklarının durumunun ise Allah'ın dilemesine bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun delili şu hadistir: "Allah onların (yaşamış olsalardı) ne amel edeceklerini en iyi bilendir."
b. Müşriklerin çocukları, ana babalarına bağlıdır. Buna göre Müslümanların çocukları .cennetlik, kâfirlerin çocukları ise cehennemliktir.
c. Onlar, cennet ile cehennem arasında bir berzahtadırlar. Çünkü onlar cennete gitmelerini gerektirecek İyilikler yapmadıkları gibi, cehenneme gitmelerini gerektirecek kötülükler de yapmamışlardır.
d. Onlar cennetliklere hizmet edeceklerdir. Bu konuda Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ Enes'ten zayıf bir hadis rivayet etmişlerdir.
e. Onlar toprak olacaklardır.
f. Onlar cehennemliktir. Bu görüşü Kadı lyaz, Ahmed İbn Hanbel'den rivayet etmiştir. İbn Teymiye bu rivayeti hatalı bulmuş ve İmam Ahmed'in böyle bir görüşünün bulunmadığını, bunun onun bazı öğrencilerine ait olduğunu söylemiştir.
g. Onlar âhiret gününde imtihan edileceklerdir. Onlar için bir ateş yükseltilecek, bu ateşe girenler için ateş serinlik ve selâmet olacak, girmeyenlere ise azap edilecektir. Bunu Bezzâr rivayet etmiştir. Beyhakî el-Ptikâd adlı kitabında bunun doğru görüş olduğunu rivayet etmiştir. Bu görüşe şu eleştiri getirilmiştir: "Âhiret yükümlülük yeri değildir. Bu sebeple orada amel işleme ve imtihan söz konusu değildir." Bu eleştiriye şu cevap verilmiştir: "Bu, İnsanların cennet ve cehenneme gitmesinden sonradır. Ancak mahşer meydanında imtihanın olmasına bir engel yoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "O gün gerçek ortaya çıkacak. Secdeye davet edilecekler ancak, buna güç getiremeyeceklerdir [123]Sahihayn'da rivayet edildiğine göre insanlara secde etmeleri emredilecek, münafığın sırtı dümdüz kalacak, secde edemeyecektir.
h. Müşriklerin çocukları cennetliktir. Bu, "Bir Çocuğu ölen Kişinin Durumu" konusunda geçmişti. Nevevî şöyle demiştir: Muhakkik âlimlerin kabul ettiği tercihe şayan ve sahih görüş budur. Çünkü Yüce Allah: "Biz bir resul göndermedikçe azap edecek değiliz [124] buyurmuştur. Akıllı kişiye davet ulaşmadığında o bile sorumlu olmuyorsa, akıllı olmayan kimse hiç sorumlu olmaz. Diğer bir delil de bu konuda zikredilen Semûre hadisidir.
ı. Bu konuda tevakkuf edilir.
İ. Bu konuda görüş belirtilmez.
Son iki şık arasında ince bir fark vardır.
İbn Kuteybe şöyle demiştir: "Allah onların ne işleyeceklerini en iyi bilif ifadesi, eğer yaşasalardı neler işleyeceklerini bilir. Dolayısıyla siz bu konuda bir hüküm vermeyin, demektir.
Bir başkası İse şöyle demiştir: Bu İfade şu anlama gelir "Allah onların bir şey işlemeyeceğini bilir, bu sebeple onların bir şey işlemesi İçin onları dünyaya geri döndürmez" ya da Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi w sellem bu İfade İle "var olmayan bir şeyin şayet var olsaydı nasıl olacağını Allah'ın bildiğini" söylemiştir. Bu şu âyete benzer: "(Cehennemlikler) dünyaya geri döndürülselerdi, daha Önce işledikleri kötülüklere geri dönerlerdi."
Her doğan çocuğun İslâm fıtratı üzerine doğup sonradan ana-babası tarafından Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapıldığını söyleyen hadis, her çocuğun böyle olmadığı, bazılarının Müslüman kaldıkları gerekçesiyle bazılarınca anlaşılamamıştır. Bunun cevabı şudur: Bu hadiste, inkarcılığın doğan çocuğun zatî bir özelliği ve tabiatının gereği olmadığı ifade edilmekte, bunun haricî bir sebeple gerçekleştiği belirtilmektedir. Çocuk bu haricî sebepten kurtulursa hak üzere devam eder. Bu, hadiste geçen "fıtrat" ifadesi konusundaki doğru anlayışı destekleyen bir yorumdur.

Fıtrat Nedir?

Selef hadiste yer alan "fıtrat" kelimesinin yorumu konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
En meşhur görüşe göre fıtrat, İslâm'dır. İbn Abdilberr bu konuda şöyle der: Selefin çoğunluğu tarafından bilinen görüş budur. Alimler "Allah'ın insanları yarattığı fıtrata [125] âyetindeki fıtrat sözcüğünün "İslam" anlamına geldiği konusunda icma etmiştir. Kurtubî de el-Müfhim adlı eserinde bu görüşe meylederek şöyle demiştir: "Bunun anlamı şudur: Allah insanların gözlerini ve kulaklarını görülen ve duyulan şeyleri kabule elverişli yarattığı gibi, kalplerini de hakkı kabule elverişli bir şekilde yaratmıştır. Kalpler bu kabul ve bu ehliyet üzere devam ettiği sürece hakkı ve hak din olan İslâm'ı İdrak eder. Hadisin devamı da bunu göstermektedir: "Nitekim her hayvanın yavrusu organları tam olarak doğar"

Hayvanın yavrusu bu şekilde bırakılırsa kusurdan uzak olarak kalır. Ancak insanlar örneğin hayvanın kulağını kesmek vb. tasarruflarda bulunarak hayvanı asıl yaratıldığı şeklin dışına çıkarmaktadırlar. Bu, gerçek bir benzetme olup, benzetmenin yönü açıkça anlaşılmaktadır.

93 Bâb

1386- Semure İbn Cündeb şöyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi lir namazını kılınca bize karşı döner ve "Bu gece içinizden kim rüya gördü?" iye sorardı. Şayet rüya gören olmuşsa rüyasını anlatır, Hz. Peygamber de bu rüya hakkında Allah'ın dilediği şekilde yorum yapardı. Bir gün ize: 'İçinizden hiç kimse rüya gördü mü?" diye sordu. Biz: "Hayır" dedik.
Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ben ise gece rüyamda iki adam gördüm. Yanıma geldiler, elimden tutarak beni arz-ı ukaddese'ye götürdüler. Bir de baktım ki orada birisi oturuyor, diğer bir adam
ayakta duruyordu. Elinde demirden çatal bir kanca vardı. Ayaktaki adam bu ta/ kancayı oturanın ağzının sağ tarafına, kafasına kadar sokuyor ve ağzın bu smini parçalıyordu. Sonra adam ağzın diğer tarafını da bu suretle tahrip buluyordu. Bu sırada ağzın sağ kısmı iyileşiyordu. Bu defa da bu tarafa dönüyor,
e kancayı sokup parçalıyordu. Ben:
Bu adam kimdir? Bu hal nedir? Dedim. Bana:
Yürü, yürü, dediler.
Birlikte ileri gittik. Arkaüstü yatmış bir adamın yanma geldik. Bunun tşucunda bir adam oturmuş, elinde yumruk büyüklüğünde bir taş. Bununla itan adamın başını parçalıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıp hiyordu. O adam da arkasından taşı almaya koşuyordu. O dönüp gelmeden nun başı iyileşiyor, eski haline dönüyordu. Adam dönünce yine başına vurup fyordu. Ben:
Bu adam kimdir? Diye sordum. Bana:
Yürü, yürü, dediler.
İleri gittik. Fırın gibi altı geniş, üstü dar bir deliğe düştük. Bu deliğin altında \ş yanıyordu. Ateş alevlenip yükseldikçe içindeki insanlar da yükseliyor, hatta tikten çıkacak gibi oluyorlardı. Ateşin alevi sakinleşince aşağı dönüyorlardı. Irada çıplak erkekler ve kadınlar vardı. Ben:
Bunlar kimdir? Diye sordum. Bana:
Yürü, yürü, dediler.
Yürüdük. Bir de baldım ki kandan bir nehrin içinde ayakta bir adam dikiliyor. Bu nehrin kenarında da bir adam duruyordu. Önünde nar gibi yuvarlak taşlar bulunuyordu. Nehirdeki adam yüzerek sahile doğru gelip çıkmak isteyince sahildeki adam çenesine bir taş atıyor, nehirdekini eski yerine döndürüyordu. Çıkmak için sahile doğru gelmeye teşebbüs ettikçe sahildeki hemen çenesine taş atıyor, onu eski yerine döndürüyordu. Ben:
Bu nedir? Diye sordum. Bana:
Yürü, yürü, dediler.
Birlikte yürüdük. Yeşil bir bahçeye vardık. Bahçede büyük bir ağaç vardı. Bunun dibinde ihtiyar bir adamla birtakım çocuklar vardı. Bu ağaca yakın bir tarafta da, birisi önünde ateş yakmakla meşguldü. Sonra beni oradan çıkardılar ve ağaca tırmandırdılar. Beni eskisinden daha güzel ve kıymetli bir eve koydular. Burada ihtiyarlar ve gençler vardı. Ben:
Beni bu gece iyi gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri bildirin, dedim. Onlar:
Evet (anlatalım) dediler: Ağzının parçalandığını gördüğün kimse var ya! O bir yalancıydı. O dünyada daima yalan söylerdi. Bunun yaydığı yalanlar etrafa yayılırdı. İşte bu yalancıya kıyamet gününde bu şekilde azap edilecektir.
Başının ezildiğini gördüğün adam var ya! Allah buna Kur'ân öğretmiş, o ise (bu nimetin kıymetini bilmeyerek) bütün gece uyumuş, gündüz de Kur'ân'la amel etmemişti. Buna da kıyamet gününde bu şekilde azap edilecektir.
Delik içinde gördüğün çıplaklar var ya! Onlar zina eden bir gruptur. Nehirde gördüklerin de faiz yiyenlerdir. Ağacın dibindeki ihtiyar İbrahim (a.s.)dir. ibrahim'in etrafındaki çocuklar da insanların çocuklandır. O ateş yakan da Cehennem'in bekçisi "Mâlik"tir. Girdiğin birinci ev, bütün müminlerin köşkü dür. İkinci gördüğün saray, şehitlerin sarayıdır, Ben Cebrail'im, bu da Mikâildir. Başını yukan kaldır.
Başımı kaldırdım, bir de ne göreyim. Yukarıda beyaz buluta benzer bir şey. Onlar: İşte bu senin makamındır, dediler. Ben: Bırakın da makamıma gireyim, dedim.
Onlar: Hayır. Daha senin tamamlamadığın ömrün vardır. Ömrünü tamamlasaydın, makamına girerdin, dediler.

Açıklama

Hadisin konu ile alakası şu ifadedir: "Ağacın dibindeki adam İbrahim'dir. Etrafındaki çocuklar ise insanların çocuklarıdır." Bu hadis ile ilgili diğer açıklamalar ileride gelecektir.[126]

94. Pazartesi Günü Ölmek

1387- Hz. Âişe radiyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ebû Bekir'in radıyaiiâhu anh yanma girdim. Bana:
Hz. Peygamber'i sallallâhu aleyhi ve sellem kaç elbise ile kefenlediniz?" diye sordu.
Ben: "Üç tane beyaz temiz elbise ile kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu" dedim.
Ebû Bekir: "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem hangi gün vefat etmişti?" diye sordu.
Ben: "Pazartesi günü" dedim.
Ebû Bekir: "Bugün günlerden ne?" dedi.
Ben: "Pazartesi" dedi.
Ebû Bekir: "Şu andan geceye kadar vefat etmeyi isterim" dedi. Sonra kendisine tedavi yapılan üzerindeki elbisesine baktı, üzerinde kir vardı. O: "Bu elbisemi yıkayın, iki tane elbise daha ekleyerek beni bunlarla kefenleyin" dedi.
Ben: "Bu elbise eski" dedim.
Ebû Bekir: "Yeni elbise giymeye ölüden çok hayatta olan layıktır. Kefen yalnızca ölünün bedeninden çıkan (irin, pislik vb. şeyler) içindir" dedi.
Ebû Bekir ancak Salı gecesi vefat etti ve sabah olmadan da gömüldü.

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Hiç kimse ölüm vaktini belirleme konusunda seçim hakkına sahip değildir. Ancak bunun gerçekleşmesine sebep olmanın bir etkisi vardır. Örneğin teberrük maksadıyla Allah'a yönelmek ve dua etmek böyledir. Bu şekilde ölmeyi talep ettiği halde bu gerçekleşmezse kişi, inancından dolayı sevap alır. Cuma günü ölmenin fazileti ile ilgili hadis Buhârî tarafından sahih olarak görülmediği için o yalnızca kendi şartına uyan hadisle yetinmiştir.
Bu hadisten ilk anda Ebu Bekir'in kefenlerde aşırıya kaçılmaması görüşünü benimsediği anlaşılmaktadır. Müslim'in Câbir aracılığıyla rivayet ettiği kefenleri güzelleştirme emri bununla çelişmez. Bu ikisini, güzelleştirmeyi kefenin niteliğine, aşırıya kaçmayı da kefenin bedeline yorarak uzlaştırmak mümkündür.
Bir görüşe göre kefeni güzelleştirme ölünün hakkıdır. O, Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi bunun terk edilmesini vasiyet ettiğinde bu vasiyete uyulur.
Şu da mümkündür: Hz. Ebû Bekir'e üzerindeki elbise Hz. Peygamber aleyhi ve sellem tarafından verilmiş, o da bu elbise ile teberrükte bulunmak İstemiş olabilir. Yahut bu elbise ile cihad ettiği veya ibadet ettiği için bununla teberrükte bulunmak istemiş olabilir. İbn Sad'ın, Kasım İbn Muhammed aracılığıyla (dedesi) Hz. Ebû Bekir'den rivayet ettiği "Beni, içinde namaz kıldığım şu iki elbise ile kefenleyin" sözü bu yorumu desteklemektedir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Beyaz ve üç parça elbise ile kefenlemek, büyüklerin teberrük maksadıyla yaptığı vasiyete uymayı istemek müstehaptır.
2- Yıkanmış elbise ile kefenlemek caizdir.
3- Yeni elbise konusunda, hayatta olan tercih edilir.
4- Geceleyin ölüyü defnetmek caizdir.
5- Ebû Bekir'in faziletini, ferasetinin doğruluğunu, vefatı sırasındaki sebatını yine bu hadisten öğrenmiş bulunuyoruz..
6- Kişinin, kendinden daha alt seviyedeki kimseden ilim alması mümkündür.

95. Aniden Ölmek

1388- Hz. Âişe rad.yaüâhu anh şöyle dedi: Bir adam Hz. Peygamber'e aleyhi ve sellem : "Annem aniden öldü. Öyle zannediyorum ki yaşasaydı malını tasadduk ederdi. Ben onun yerine sadaka versem onun için ecir var mıdır?" diye sordu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem : "Evet" dedi.

Açıklama

Ani ölüm, ölüm sebeplerinden hastalık vb. bir şey olmaksızın kişinin ölmesidir.
İbn Reşîd şöyle demiştir: Buhârî'nin kasdettiği, ani ölümün çirkin bir şey olmadığına işaret etmektir. Çünkü adam annesinin aniden öldüğünü belirttiğinde Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem bunu çirkin bulduğunu gösteren bir şey sadır olmamıştır.
Ahmed İbn Hanbel, Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem yıkılmak üzere olan bir duvarın yanından hızla uzaklaşmış ve "Aniden ölmekten hoşlanmam" buyurmuştur.
İbn Battal şöyle demiştir: Bunun sebebi, ani ölümün vasiyet etmekten mahrum kalmaya, tevbe vb. salih amellerle âhirete hazırlık yapamamaya terk etmeye sebep olmasıdır.
İbn Ebi'd-Dünya Kitâbu'l-mevt adlı eserinde Enes'ten, Ubeyd İbn Hâlid'in hadisine benzer bir hadis rivayet etmiş ve fazla olarak şu ifadelere yer vermiştir: "Asıl mahrum olan kişi, vasiyetten mahrum olan kişidir"
İbn Ebî Şeybe'nin Musanneinde Hz. Âişe ve İbn Mesud'dan radıyaiiâhu anh şu rivayet edilmiştir: "Ani ölüm, mümin için rahat, facir için üzüntüdür."
İbnü'l-Müneyyir ise bu konuda şöyle der: Buharı bu konu başlığı ile şunu söylemek istemiştir: Aniden ölen kişinin çocuğu, vekâleti kabul eden konularda mümkün olduğu kadar ana-babasının yapamadığı iyilikleri yapmak suretiyle telafi etsin.
Ahmed İbn Hanbel ve bazı Şâfiîler'den, ani ölümü mekruh gördükleri rivayet edilmiştir, Nevevî önceki bazı âlimlerden, peygamberler ve salihlerden bir grubun bu şekilde öldüğünü nakletmiştir, Nevevî "Mirasa bir an önce konmak isteyenler ani ölümlerden hoşlanırlar" der.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Böylece iki farklı görüş uzlaştınlmış olmaktadır.
Hadiste soru sorduğu belirtilen kişi Sa'd İbn Ubâde'dir. Annesinin adı da Amra'dır. Bu hadisle ilgili açıklamalar Vasiyetler bölümünde gelecektir.[127]

96. Hz. Peygamber İn Kabri İle Ebû Bekir Ve Ömer'in Kabirleri

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Sonra onu öldürdü ve kabre koydu.[128]
Biz yeryüzünü bir toplanma yen yapmadık mı? Dinlere ve ölülere.[129]
1389- Hz. Aişe radıyaüâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ölüm hastalığı sırasında, hanımları içinde Âişe'nin yanında kalmayı çok istediğinden, Hz. Aişe'ye olan İştiyakından dolayı "Bugün kimin nöbetindeyim", 'Yarın kimin yanındayım?" diye sorardı.
Hz. Aişe dedi ki: Benim günüm (Resûlullah'm yanımda kalacağı gün) geldiğinde Allah onun ruhunu benim kucağımda aldı ve o benim odama defnedildi.
1390- Hz. Aişe radıyaiiâhuanh şöyle dedi: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir daha ayağa kalkamadığı ölüm hastalığı sırasında şöyle buyurdu: "Allah Yahudilere ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabrini mescit edindiler."
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seikm bunu söylememiş olsaydı onun kabri açık bir yerde bırakılırdı. Ancak o kabrinin mescit edinilmesinden korktu (yahut onun mescit edinilmesinden korkuldu).
Ebû Bekr İbn Ayyaş, Süfyan et-Temâr'ın Hz. Peygamber'in kabrinin yerin zemininden yüksekçe olduğunu gördüğünü söylemiştir.
Hîşam Ibn Urve babasından şunu aktarmıştır. Velid Ibn Abdülmelik zamanında Hz. Âişe'nin odasının (Hz. Peygamber'in kabrinin) duvarı göçünce onu yeniden bina etmeye başladılar. Bu sırada kabirden bir ayak göründü, Bunun Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem ayağı olduğunu zannederek korktular. Bunu bilen hiç kimse bulamadılar. Ta ki Urve onlara şöyle söyledi: Hayır vallahi bu Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem ayağı değil, o ayak Hz. Ömer'in ayağıdır.
1391- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh Abdullah Ibn Zübeyr'e şunu vasiyet etti:
"Beni onlarla (Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Ömer) birlikte defnetme. Beni el-Bakî'de arkadaşlarım (Hz.Peygamber'in eşleri) İle birlikte defnet. Böylece ebedî olarak tezkiye edilmemiş olurum (böylece Peygamber'in diğer eşleri arasında ayrıcalıktan ve belki de hak etmediğim bir faziletten uzak kalmış olurum).[130]
1392- Amr İbn Meymûn el-Evdî şöyle demiştir: Ömer İbnü'l-Hattâb anh oğluna şöyle dedi: "Ey Ömer'in oğlu Abdullah! Müminlerin anası Aişe'ye git ve şöyle de: 'Ömer İbnü'l-Hattâb sana selâm söylüyor. 'Sonra ondan iki arkadaşım (Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir) ile birlikte gömülmek istediğimi söyle.
Hz. Aişe şöyle dedi: "Ben Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'in kabirlerinin yanını kendim için istiyordum. Ben bugün onu (Ömer'i) kendime tercih edeceğim."
Abdullah, babası Ömer'in yanına dönünce Ömer: "Ne oldu?" diye sordu. Abdullah: "Sana izin verdi ey müminlerin emiri!" dedi.
Ömer şöyle dedi; "Benim için oraya gömülmekten daha önemli bir şey yok-Itu. Ben ölünce cenazemi taşıyıp Âişe'nin yanına götürün. Sonra ona: Ömer İbn Hattâb buraya gömülmek için izin istiyor deyin. Şayet izin verirse beni oraya gömün. İzin vermezse Müslümanların kabirlerine gömün. Ben bu iş (halifelik) için, Resûlullah'ın kendilerinden razı olarak vefat ettiği kişilerden daha layık kimseler bilmiyorum. Şayet onlar birini halife seçerlerse halife odur. Onun emirlerini dinleyip ona itaat edin. (Ömer Halife seçilmek üzere şûrâ'ya katılacak kişiler larasında: Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman İbn Avf ve Sa'd İbn Ebî Vakkas'ın adını zikretti.
Ensardan bir genç Hz. Ömer'in huzuruna girerek: "Allah'ın müjdesi ile sevin ıy Müminlerin emiri! Senin Müslümanlıkta kendince de malum olan bir öncelik /e hayrın vardır. Sen daha sonra halife tayin edildin ve adaletle hükmettin. Bun-|ann tümünden sonra da sana şehitlik nasip oldu." Dedi.
Ömer şöyle dedi: "Ey yeğenim, keşke bu söylediklerin benim için eşit çıksa, ne aleyhime ne lehime olsa (keşke bu söylediğin faziletler ile hilafetteki uygulamalarım birbirini eşitlese, sorumluluğum olmasa).
Benden sonra halife olacak kişiye; ilk muhacirlere İyi davranmasını, onların hakkını bilmesini, onların saygınlığını korumasını, daha önceden Medine'yi yurt edinen ve iman etmiş olan ensara da iyi davranmasını, onların İyilerini kabul etmesini, kötülerini affetmesini, Allah'ın ve Resûlü'nün zimmeti ile onların ahdine vefa göstermesini, onların ardında savaşılmasın!, onlara güçlerinin yetmeyeceği bir şeyin yüklenilmemesini tavsiye ederim.[131]

Açıklama

Bu hadis, kabirlerin üstündeki toprağın deve hörgücü şeklinde yükseltilmesinin müstehap olduğuna delil getirilmiştir. Bu, Ebû Hanife, Mâlik, Ahmed îbn Hanbel, Müzeni ve Şâfiîler'den pek çoğunun görüşüdür.
Ebû Bekr el-Acurrî, Şuayb İbn Ishak aracılığıyla Hişam İbn Urve'den şunu nakletmîştir: Babam bana şunu anlattı: Cemaat namaz kılarken kabre doğru namaz kılıyorlardı. Ömer İbn Abdülaziz cemaatin kabre doğru namaz kılmamalarını istedi ve kabrin yükseltilmesini emretti. Ancak

bir müddet sonra kabrin duvarı yıkılınca kabirden diz kapağına kadar bir bacak göründü. Ömer İbn Abdülaziz bundan korktu. Urve kendisine gelerek: 'Bu Ömer İbn Hattab'ın bacağı ve dizidir' dedi. Bunun üzerine Ömer İbn Abdülaziz rahatladı.
Hz. Âişe'nin Hz. Ömer'e söylediği "Burayı kendim için istiyordum" sözünün aksine "Böylece ebedî olarak tezkiye edilmemiş olurum" sözü tevazu ve nefsi kırmak amacıyla söylenmiştir. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Âişe'nin bu konuda içtihadı değişmiştir, yahut bunu Ömer'e söylediği sırada Cemel vakasında yaşadığı olayları yaşamamıştı, bu olaydan sonra burada defnedilmekten utanmıştı. Ona karşı Cemel savaşında savaşanlardan biri olan Ammar İbn Yâsir "O dünyada da âhirette de Peygamberiniz'in eşidir" demiştir. Bu konu Fitneler/(sınamalar) bölümünde ayrıntılı olarak gelecektir.[132]
Hz. Ömer'in oğluna söylediği sözün yer aldığı hadis uzun bir hadisin bir bölümüdür. Bu hadisin tamamı "Osman'ın fazileti" konusunda gelecektir. Orada fazladan şu ifadeler yer almaktadır: Ömer, oğlu Abdullah'a şöyle dedi: Aişe'ye "Ömer sana selâm söylüyor" de, "Müminlerin emiri" deme.
İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Hz. Âişe'nin "Orayı kendim için istiyordum" sözü, geride yalnızca bir kabirlik yer kaldığını göstermektedir. Bu, Hz. Âişe'nin ölürken söylediği "Benî onlann yanına gömmeyin" sözü ile çelişmektedir. Zira bu, evde defin için bir yerin varoidoğunu gösteriyor. Bu iki bilgiyi şu şekilde uzlaştırmak mümkündür: Hz. Aişe radıyaiiâhu anh önceleri odasındaki yerin bir kişinin defni için ancak yeterli olacağını zannediyordu. Hz. Ömer'in gömülmesinden sonra orada bir başka kimsenin de defni İçin daha yer bulunduğunu gördü.
İbn Battal bu konuda şöyle der: Hz. Ömer, Hz. Aişe'den radıyaiiâhu anh izin istedi, çünkü orası Hz. Aişe'nin odası idi, onun orada hakkı vardı. Aişe, kendisini ! tercih edebilecekken Ömer'i kendisine tercih etti.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Salihlere inecek rahmetin ve onları ziyaret eden hayır ehli kimselerin duasının kendisine isabet etmesi isteğiyle kişinin salih kimselerin yanında gömülme konusunda arzulu olması caizdir.
2- Hz. Ömer'in "De ki: Ömer izin İstiyor, şayet izin verirse..." sözü söz veren kişinin sözünden dönebileceğini, buna uymasının gerekli olmadığını göstermektedir.
3- Mühim bir ihtiyacı için elçi gönderen kişinin, elçi kendisine gelmeden önce ona durumu sorması caizdir. Bu sabırsızlık sayılmaz, aksine hayır konusunda hırslı olmaktır.

97. Ölülere Sövmenin Yasak Olanı

1393- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle dediğini söylemiştir: "Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar yaptığı amellerin neticesine kavuştular.[133]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Konu başlığı, ölülere sövmenin yasak olan ve olmayan şeklinde İki kısmının olduğu izlenimini vermektedir. Hadis İse ölülere sövmeyi mutlak olarak yasaklamaktadır. Buna şu şekilde cevap verilir: Hadisin genel ifadesi, Enes'in yukarıdaki hadisi ile tahsis edilir. O hadiste yer aldığına göre Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve sellem ölüyü öven ve yeren kişilerin sözlerini duyduktan sonra "Vacip oldu. Sizler yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" demiş, onların ölü hakkındaki kötü sözlerine tepki göstermemiştir. Burada, Müslüman ölülere sövmenin yasaklanması da kasdedilmiş olabilir. Çünkü ölmüş kâfirleri karalamak Allah'a yaklaştırıcı bir fiildir.
Vacip oldu" sözü ile ilgili birkaç ihtimalin söz
Kurtubî, Hz. Peygamber'in konusu olduğunu söylemiştir:
1. Kendisinin kötülüklerinden bahsedilen ölü, bunları açıktan işlediği için onun hakkındaki bu konuşma "fasık hakkında gıybet yoktur" hükmünün kapsamında gerçekleşmiştir. Bu kişinin münafık olma ihtimâli de vardır.
2. Yasak, ölünün gömülmesinden sonra geçerlidir, ölü hakkında definden önce konuşmak ise, işitenlerin ibret alması için caiz dir.
İbn Reşîd'İn söyledikleri özetle şöyledir: Sövmek kâfirler ve Müslümanlar hakkında farklı olmalıdır. Ölmüş olan kâfire sövmek hayattaki müslümana zarar veriyorsa bu yasaktır. Müslümana sövmek ise ancak zaruret durumunda olur. Şahitlik böyledir. Bazı durumlarda bu vacip de olabilir. Bunda ölünün maslahatı bulunabilir. Örneğin malının yalancı şahitlikle elinden alındığı bilinen bir kişi hakkında yalancı şahitlik eden kişi ölse, bunun dile getirilmesi, şayet malın sahibine geri verileceği biliniyorsa ölüye fayda verir. Bu ayrımdan gaflet sebebiyle bazıları Buhârî'nin ölünün iyi ve kötü olarak anılması ile İlgili hadisi gözden kaçırdığını zannetmişlerdir. Oysa Buhârî, caiz olan bu durumun şahitlik türünden bir fiil olduğunu belirtmek İstemiştir. Yasak olan ise doğrudan sövme şeklindeki konuşmadır.
"Yaptığı amellerin neticesine kavuştular": Hayır ve şer olarak ne yapmışlarsa buna kavuşmuşlardır.
Bu hadis, mutlak olarak ölülere sövmenin yasak olduğuna delil getirilmiştir. Bu hadisin genel ifadesinin tahsis edildiği yukarıda geçti.
Bu konuda söylenen en sahih söz şudur: Kötülüklerinden sakındırmak ve onlardan nefret ettirmek amacıyla kâfir ve fasık ölülerin kötülüklerinden bahsetmek caizdir.
Alimler, hayatta olsun ölmüş olsun hadis rivayet eden kimselerden yergiyi hak edenlerin yerilmesinin caiz olduğu konusunda İcma etmişlerdir.

98. Kötü Kimselerin Ardında Konuşmak

1394- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ebû Leheb (Allah'ın laneti onun üzerine olsun) Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sdiem "Kalan günlerde helak senin üzerine olsun" dedi. Bunun üzerine "Ebû Leheb'in iki eh kurusun. Kurudu da" âyeti indi. Kötü kimselerin ölümlerinden sonra aleyhlerinde konuşmanın hükmü yukarıdaki hadisin şerhinde yeterince anlatıldı. Bu konuda şairlerle ilgili olarak eş-Şuarâ' suresinin tefsiri ile ilgili kısımda geniş bilgi verilecektir. [134]

---

[1] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1318, 1327, 1228, 1333, 3880, 3881.
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2798, 3063, 3630, 3757, 6242.
[3] el-Bakara 2/155.
[4] Hadisin geçtiği diğer yer: 1381.
[5] Hadisin geçtiği diğer yer: 6656
[6] Meryem 19/71-72.
[7] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1283, 1302, 7154.
[8] Bu konuda doğrusu şudur: Hadis, kendisine başka şeyler eklenen su, su ismini korudukça ve buna eklenen madde sidr vb. temiz bir madde oldukça bununla temizlik yapılabileceğini göstermektedir. İbn Teymiyye ve îbn Kayyim bu görüşü tercih etmişlerdir, (Abdulaziz İbn Bâz).
[9] 285. hadis.
[10] Birçok yerde salihlerin bıraktıklarından bereket ummanın caiz olmadığını belirttik. Bu yalnızca Hz. Peygamber'e özgü bir Özelliktir. Çünkü Yüce Allah onun bedenini ve o bedene temas eden şeyleri mübarek kılmıştır. Şu iki sebeple başkaları Hz. Peygamber'e kıyas edilemez: 1. Sahabe bunu Hz. Peygamber'den başkasına yapmamışlardır. Şayet bu hayırlı bir şey olsaydı bunu bizden önce onlar yapardı. 2. Peygamber'den başkasına bunu yapmak şirkin vesilelerindendir. Dolayısıyla bunun yasak olması gerekir. (Abdulaziz İbn Bâz)
[11] Hanefîler'e göre erkeğin kefeni, biri gömlek (kamis) yerini, biri don ve etek (izar) yerini ve biri de sargı-bürgü (lifâfe) yerini tutmak üzere yensiz ve yakasız, etrafı dikişsiz üç kat bez; kadının kefeni ise bu üç kata ilave olarak bir başörtüsü ve bir de göğüs örtüsü olmak üzere beş kat bezdir. Bu söylenen sünnet üzere kefenleme için gereken parça sayısıdır (kefen-i sünnet). Bu sayıda parça bulunamayıp, erkek İçin izar ve İifafe, kadın için bu ikisine İlaveten bîr baş örtüsü üe yetinümesi durumunda, bu da yeterlidir (kefen-i kifayet). Bu kadarı da bulunmaz ve gerek erkek gerek kadın İçin sadece bir kat bez bulunabilirse, ölü tek parça beze sarılır (kefen-i zaruret). Kamis, boyun kısmından ayaklara kadar uzanan gömlek yerinde bir bezdir. izar, bir don veya eteklik yerinde, baştan ayağa kadar uzanan bir bezdir.
Lifâfe ise, sargı yerinde olup baştan ayağa kadar uzanan, baş ve ayak taraflarından düğümlenen bir bezdir. Bu bakımdan izardan biraz daha fazla uzundur. (İlmihal, İSAM, I, 359).

[12] Hadisin geçtiği diğsr yerler: 1271, 1272, 1273, 1287.
[13] Hadisin geçtiği diğer yerler; 1266, 1267, 1268, 1839, 1850, 1851.
[14] et-Tevbe 9/80.
[15] et-Tevbe 9/S4. Hadisin geçtiği diğsr yerler: 4670, 4672, 5796.
[16] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1350, 3008, 5795.
[17] Bkz. 4670. hadis
[18] et-Tevbe 91/84. Hadisin geçtiği diğer yerler: 4670, 4672, 5796.
[19] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1275, 4045.
[20] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3897, 3913, 3914, 4047, 4082, 6432, 6448.
[21] 1834. hadis.
[22] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2093, 5810, 6036.
[23] Bu yanlıştır. Doğrusu şu iki sebeple bunun yasak olmasıdır: 1. Sahabe bunu Hz. Peygamber'-den başkası için yapmamışlardır. Şayet bu hayırlı bir davranış olsaydı, bizden önce onlar bunu yapardı. Hz. Peygamber ile başkaları arasında pek çok fark bulunduğundan, başkası Hz. Pey-gamber'e kıyas edilemez. 2. Şirke giden yolu kapamak. Çünkü salih kimselerin kullandığı şeyler ile teberrük onlar konusunda aşırılığa götürür, bu da onlara tapınmaya yol açar. Bu sebeple bunun yasak olması gerekir. Bu konuya daha önce de defalarca temas ettik. {Abdulaziz İbn Bâz)
[24] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1281, 5334, 5339, 5345.
[25] Hadisin geçtiği diğer yer: 5335.
[26] Bu hüküm itiraza açıktır. Çünkü bir yakını ölen kadının, böyle bir psikolojik durum altında kocası tarafından ilişkiye zorlanması daha büyük psikolojik travmalara, kadının kocasından nefret etmesine ve bu sebeple aile yuvasının zarar görmesine yol açabilir. Kanaatimizce yas tutmaya izin verilen üç günlük süre, cinsel İlişki noktasında kocanın da dikkate alması gereken bir süredir, (Mütercim).
[27] et-Tevbe 9/84.
[28] et-Tahrim 66/66.
[29] el-Fâtır 35/18.
[30] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5655, 6602, 6655, 7277, 7448.
[31] Hadisin geçtiği diğer yer: 1342.
[32] Hadisin geçtiği diğer yer: 1290,1292
[33] el-En'am 6/164
[34] en-Necm 53/43
[35] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1289, 3978.
[36] Bereket ummanın yalnızca Hz. Peygamber'e özgü olduğu ve şirkin bazı türlerine yol açabilecek aşırılıktan önlemek amacıyla Hz. Peygamber'den başkasından bereket ummanın caiz olmadığı daha önce geçmişti. (Abdulaziz İbn Bâz.)
[37] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1297, 1298, 3519.
[38] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1305, 4263.
[39] Yusuf 12/86
[40] Hadisin geçtiği diğer yer: 5470.
[41] 2880 hadis
[42] el-Bakara 21/157.
[43] el-Bakara 21/45.
[44] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4892, 7215.
[45] Bir hadisinde Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem kadınları "dinleri noksan" olarak nitelemesinin sebebini, âdet halinde iken uzun süre namaz ve oruçtan uzak kalmaları şeklinde, "akılları noksan" olarak niteleme sebebini de iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliği İle aynı olması ile açıklamaktadır.
Kadının âdet görmesi, onun kendi seçimi olmadığından bunu hadisten İlk anda anlaşıldığı şekilde "kadının dini erkekten noksandır" şeklinde anlamak yerine, "kadının dinî yükümlülükleri erkeğe göre daha azdır" şeklinde anlamak daha doğru olsa gerekir. Çünkü Hz. Peygamber'in kadınları, kendi seçimleri olmayan bir sebepten dolayı erkeklerden daha az dindar olmakla nitelediği düşünülemez.
Kadının akıl noksanlığına gelince, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem bunu şahitlikle açıklaması çok manidardır. Çünkü hadisin Hz. Peygamber tarafından İfade edildiği dönemde, kadın sosyal olaylara erkek gibi müdahil olmuyor, alım-satım vb. işleri doğrudan yürütmüyordu. Bu durumda, şahitlik gibi sosyal hayatla doğrudan ilgili bir konuda toplum içinde daha çok rol alan erkeğin şahitliğinin kadına göre Ön plana alınması tabiîdir. Şu haİde söz konusu hadisteki "akıl" kelimesini "sosyal tecrübe", "alış-veriş vb. İktisadî olaylar konusundaki birikim" şeklinde anladığımızda, Hz. Peygamber'in kadını erkeğe göre "dinî duyarlılığı ve zekası daha geri" bir varlık olarak nitelemediğini, yalnızca "dinî yükümlülükleri erkeğe göre daha az, (yaşanılan zaman dilimi gereği) sosyal tecrübesi daha eksik" olarak nitelediğini görürüz. Bu İse hakikatin ta kendisidir.
Sonuç olarak gerçeği bütün çıplaklığı ile ifade eden böyle bir hadisi, kimi dindışı çevrelerin kadının İslâm'da İkinci sınıf olarak görüldüğüne delil olarak kullanması, ya da kimi dindar (!) erkeklerin, kadının erkeğe göre ikinci sınıf olduğunu ispata vesile kılması, yalnızca kadınlara değil, aynı zamanda "Kadınlara hayırlı davranmayı birbirinize tavsiye ediniz" diyen Hz. Peygamber'e karşı da büyük bir haksızlıktır. (Mütercim)
[46] Hadisin geçtiği diğer yer: 1310.
[47] Bir fıkıh usûlü terimi olarak müşterek, farklı kullanımlarda farklı anlamlara gelebilen sözcüktür. Ancak aynı kullanımda bu sözcüğün bütün anlamlarını kasdetmek Hanefîler'e göre mümkün değildir. Bu Türkçedeki sesteş (eşsesli) kelimelere benzer. Örneğin "yüz" sözcüğü bir sayıyı, insan vücudunda başın Ön kısmını, hayvanın derisinin bedeninden ayrılmasını ve yüzme fiilinin emredilmesini ifade eder. Ancak bu sözcüğü kullanan bîr kişi, tek bir kullanımda bunların hepsini birden kasdetmiş olamaz. Şirazî'nin "yap!" sözcüğü müşterekliği gerektirir ifadesi ile kastettiği, bu sözcüğün hem zorunlu kılma hem de mendupluk ifade etmesinden dolayıdır. Ancak bu itiraza açıktır. Çünkü uşûlcülerin büyük çogantuğu emrin "müşterek" bir sözcük değil, "hâs" (özel anlamı bulunan) bir sözcük olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Buna göre haricî bîr karîne bulunmadığı sürece "Yap!" ifadesi, yani emir, zorunluluk bildirir. (Mütercim)
[48] Hadisin geçtiği diğer yerler:
[49] Mefhûm-ı lakap: Hüküm belirli bir lakaba bağlandığında, o lakaba sahip olmayanların hükme dahil olmamasıdır. Bu, uşûlcülerin büyük çoğunluğuna göre geçerli değildir.
[50] Sâri, hüküm (kanun) koyucu anlamına gelir. Bu ifade fıkıh usûlü literatüründe hakîkî anlamıyla yalnızca Altahu Teala İçin kullanılır. Ancak Hz. Peygamber onun hükümlerini tebliğ ettiği için, müctehidler de ictihadlanyla gerek Allah ve Peygamber'in hükmünü anlamaya, gerekse hükmün bulunmadığı yerde ictihad ile bunu elde etmeye çalıştıkları için mecazen onlar hakkında da Sâri kelimesi kullanılmıştır. Bu, kesinlikle Allah'tan başka hüküm koyucu bulunduğu anlamına gelmez.
[51] Merfu' hadis: Hz. Peygamber'e ait; söz, fiil ve onaylamalardır. Mevkuf hadis: Sahabe'ye ait söz ve fiillerdir.
[52] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1320, 1334, 3877, 3878, 3879.
[53] Adı ise Ashama idi.

[54] et-Tevbe 9/84

[55] Teyemmüm ile kılamaz" görüşü daha evlâdır. Çünkü Yüce Allah "Su bulamazsanız teyemmüm yapınız" buyurmuştur. Hadiste de "Yerin toprağı bizim için, su bulunmadığında temizleyici kılınmıştır" buyrulmuştur. Tahsis edici bir delil bulununcaya kadar nassların (âyet ve hadislerin) genel kapsamını esas almak gerekir. Burada güvenilir bir tahsis edici bulunmamaktadır. (AbdulazizîbnBâz).
[56] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3635, 4556, 7819, 6841, 7332, 7543.
[57] Bu hadisi İmam Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir. Hadisin senedi delil olmaya elverişlidir. Bu hadis, namaza durma konusunda erkek ile kadın arasında bir ayrım yapıldığına delildir. Yine erkeğin başı hizasında kadının da ortasında durmanın sünnet olduğuna delildir. (Abdulaziz îbn Baz)
[58] Meleklerin bu sözü dünya hayatında gerçeği anlamaya yanaşmayan, okuduğu yahut dinlediği âyetlerden istifade edemeyen kâfir ve münafık hakkında bir bedduadır
[59] Hadisin geçtiği diğer yer: 1374.
[60] Hadisin geçtiği diğer yer: 3407.
[61] Saygınlığını zedelemekten kasıt, bir bölgeden diğerine nakledilirken ölünün avret yerlerinin açılması, görülmesi istenmeyen bazı durumlarının başkaları tarafından görülmesi vb. hususlardır. (Mütercim).

[62] 1330. hadis.
[63] SeddüVzerîa: Aslen haram olmamakla birlikte, çoğunlukla harama götürmesi, yol açması sebebiyle bazı fiillerin yasak kabul edilmesidir. Örneğin Kur'ân'da Yüce Allah müşriklerin ilahlarına sövmeyi yasaklamıştır. Aslında bu kötü bîr şey değildir. Fakat kötü bir şeye, yani müşriklerin de Allah'a sövmesine yol açtığından yasaklanmıştır
[64] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1345, 1346, 1347, 1348, 1353, 4079.
[65] Hadtsin geçtiği diğer yerler: 3596, 4085, 6590.
[66] 4079. hadis.
[67] 6575. hadis.
[68] 3596. hadis
[69] 4079. hadis.
[70] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1587, 1833, 1834, 2090, 2433, 2783, 2825, 3077, 3189, 4313.
[71] 1833. hadis.
[72] Hadisin geçtiği diğer yer: 1352.
[73] 4081, 3580. hadisler.
[74] Hadisin geçtiğL diğer yerler: 3055, 6173, 6618.
[75] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2638, 3033, 3056, 6174.
[76] Hadisin geçtiği diğer yer: 5657.
[77] Müstezaf, sözlük anlamı itibarıyla "zayıf düşürülenler, zayıf görülenler" demektir. Burada bu sözcükle kasdedilen, Mekke'den Medine'ye hicret etme İmkanı bulamayan zayıf ve çaresiz kimselerdir.
[78] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4587, 4588, 4597.
[79] er-Rum 30/30. Hadisin geçtiği diğer yerler: 1359, 1385, 4775, 6599.
[80] Bu çıkarım itiraza açıktır. Çünkü hadiste, çocuğun ergenİik çağına girmediği söylenmemiştir. Hz. Peygamber'in sallalİâhu aleyhi ve sellem "Kalem (sorumluluk) üç kişiden kaldırılmıştır: ...ergenliğe ulaşıncaya kadar çocuktan" buyurduğu bilinmektedir. (Abdullah İbn Baz)
[81] et-Tevbe 9/113. Hadisin geçtiği diğer yerler: 3884, 4675, 4772, 6681.
[82] 4675. hadis.

[83] Kabre yaş hurma dalı koymanın yalnızca hadiste bahsedilen iki kişiye özgü olduğu görüşü daha doğrudur. Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , yalnızca kabrinde azap gördüğünü bildiği bu iki kişinin kabrine hurma dalı dikmiş, diğer kabirlere bunu yapmamıştır. Şayet bu sünnet olsaydı, bunu bütün kabirlere yapardı. Ayrıca hulefâ-i râşîdîn ve diğer büyük sa-habîler de bunu yapmamışlardır. Bu meşru bir şey olsaydı bunu Öncelikle onlar yapardı. Büreyde'nin yaptığı ise kendi içtihadına dayalı bir fiildir. İctihad yanlış da doğru da olabilir. Bunu yapmayanların fiili doğrudur. (Abdulaziz İbn Bâz).
[84] Mutlak olarak kabirlerde oturmayı mekruh gören çoğunluğun görüşünü, Müslim'in Sahih'inde Câbir'den rivayet ettiği "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kabrin kireçle sıvanmasını, kabrin üzerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını yasakladı" hadisi desteklemektedir. Bu sahih hadis ve onunla aynı anlama gelen diğer hadisler, kabirleri kireçlemenin, üzerine bir şey bina etmenin haram olduğunu gösterir. Çünkü bu kabri yüceltmek olup, şirke vesile olan şeylerdendir. Nitekim pek çok şehirde bu gerçekleşmiştir. İlim ehlinin ve bütün Müslümanların bunlara karşı çıkması ve sakındırması gerekmektedir. Kabir üzerine mescit inşa edilirse, günah daha da büyük, bunun şirke götürmesi daha açık olur. Bu yüzden Resûlullah'ın kabirleri mescit edinmeyi yasakladığı sahih olarak rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin! Sizden öncekiler peygamberlerinin ve salih kimselerin kabirlerini mescit edinirdi. Dikkat edin! Kabirleri mescit edinmeyin. Ben sizin bunu yapmanızı yasaklıyorum!".
[85] Bakî'ü'l-garkad, Medine'İİlerİn ölülerini gömdükleri mezarlığın adıdır. Baki1 içinde ağaç köklerinin bulunduğu arazi, garkad ise bu arazide çokça biten dikenli bîr ağacın adıdır. (Mütercim).
[86] el-Leyl 92/5-10. Hadisin geçtiği diğer yerler: 4945, 4946, 4947, 4948, 4949, 6217, 6650, 7552.
[87] Burada kasdedilen, kişinin yalan olduğunu bildiği bir şey hakkında "Doğru değil İse Yahudi olayım, Hristiyan olayım" vb. yeminler etmesidir.
[88] Hadisin geçtiği diğer yerler; 4171, 4843, 6047, 6105, 6652.
[89] Hadisin geçtiği diğer yer: 3463.
[90] Hadisin geçtiği diğer yer: 5778.
[91] İbn Hacer'in bu yorumu gariptir. Doğrusu yukarıdaki delil getirme güzeldir. Yüce Allah'ın "Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür", "Şayet cezalandıracaksanız, size yapılanın misli ile cezalandırın" âyetleri bunu gösterdiği gibi, cariyesinin başını f^ışla ezerek öldüren Yahudi'ye Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem tarafından aynı şekilde kısas yaptırılması da bunu göstermektedir. Bu konuda daha pek çok delil vardır. (Abdulaziz İbn Bâz).
[92] Hz. Peygamber'in burada bahsettiği seçim hakkı âyette şu şekilde belirtilmektedir: "Onlar için İster mağfiret dile, ister mağfiret dileme! Onlar İçin yetmiş defa mağfiret dilesen yine de Allah onları kesinlikle bağışlamaya çaktır", (et-Tevbe 9/80).
[93] et-Tevbe 9/84. Hadisin geçtiği diğer yer: 4671.
[94] Hadisin geçtiği diğer yer: 2642.
[95] Hadîsin geçtiği diğer yer: 2643.
[96] 2643. hadis.
[97] el-Bakara 2/143
[98] eİ-En'âm 6/93.
[99] et-Tevbe 9/101.
[100] el-Mü'mİn 40/45-46.
[101] İbrahim 14/27. Hadisin geçtiği diğer yer: 4699.
[102] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3980, 4026.
[103] en-Neml, 27/80. Hadisin geçtiği diğer yerler; 3979, 2981.
[104] Meleklerin bu sözü dünya hayatında gerçeği anlamaya yanaşmayan, okuduğu yahut dinlediği âyetlerden istifade edemeyen kâfir ve münafık hakkında bir bedduadır.
[105] Muhammed 47/27
[106] et-Tevbe 9/101.
[107] el-Mü'min 40/45-46.
[108] el-İsra 17/85
[109] 4721. hadis.
[110] Ebû Dâvud, Sünne, 27.
[111] en-Neml 27/80
[112] 1043. hadis.
[113] İbrahim 14/27
[114] Gâfir (Mü'min) 40/46
[115] İmam Ahmed İbn Hanbel, Kâb İbn Mâlik aracılığıyla Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem şunu rivayet etmiştir: "Müminin ruhu, Allah onu dirilteceği gün ruhunu cesedine geri döndürünceye kadar cennet ağacına asılı bulunan bir kuştur." Hafız İbn Kesir bu hadisin isnadı ile İlgili olarak: Sahih, şerefli ve büyük bir isnattır." demiştir. "Ruhu asılı durur" orada yer içer anlamındadır. Sahîh-i Müslim'de Abdullah İbn Mes'ud'tan merfu' olarak şöyle rivayet edilmektedir: Şehidlerin ruhları arşa asılmış kandillerin üzerinde oturan yeşil kuşlar içinde olup cennette arzu ettiği yerlerde dolaşır, sonra yuvaları gibi o!an bu kandillere geri dönerler. Allah doğruyu daha iyi bilendir, (Abdülaziz İbn Bâz).
[116] İbrahim 14/27
[117] Hadisin geçtiği diğer yer: 6334.
[118] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3240, 6515.
[119] İbn Abdilberr ve Mâlik'in ruhlar hakkındaki bu görüşü zayıf ve Kur'ân'tn zahirine aykırıdır. Kur'ân'dan ilk anda anlaşılan odur ki, ruhlar Allah katında tutulmakta olup, Allah'ın dilediği şekilde onlar hakkında nimet verme ve azap etme söz konusu olmaktadır. Ehl-i sünnetin kabul ettiği üzere, ruhlara nimet veya azabın arz edilip, bedenin tümünün veya geriye kalan kısmının da bunu hissetmesine bir engel yoktur.
Kur'ân'dan buna delil şu âyetlerdir: "Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır". [Zümer, 39/42] Hadisler de kabre gömülen ölünün ruhunun

sual sırasında Ölüye geri verildiğini göstermektedir. Ölüye selâm verilmesi vb. durumlarda olduğu gibi Allah'ın dilediği kimi durumlarda ölünün ruhunun bedenine geri verilmesine bir engel yoktur. Sahih hadiste müminlerin ruhunun kuşlar şeklinde cennette bir ağaca asılı olduğu, şehitlerin ruhlarının ise yeşil kuşların kursağında cennette dilediği yerde dolaştığı belirtilmiştir. (Abdülaziz İbn Bâz}.

[120] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3255, 6195.
[121] Hadisin geçtiği diğer yer: 6597.
[122] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6598, 6600.
[123] el-Kalem 68/42.
[124] el-İsrâ 17/15
[125] er-Rûm 30/30
[126] 7047. hadis.
[127] hadis. 276
[128] Abese 80/21
[129] el-Mürselât 77/25-26.
[130] Hadisin geçtiği diğer yer: 7327.

[131] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3052, 3162, 3700, 4888, 7207.
[132] 7100-hadis.
[133] Hadisin geçtiği diğer yer: 6516.
[134] Tebbet 111/1. Hadisin geçtiği diğer yerler: 3525, 3526, 4770, 4801, 4971, 4972, 4973.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27- Adem Aleyhisselâm'ın Yaratılışı İle İlgili Olarak Tirmizî'de Geçen Rivayetlerin Şerhi (Hadis No: 95-98)
28- 'Ademoğlunun, Anasının Karnındayken Yaratılışı İle İlgili Olarak Gelen Rivayetler
Sizden Birinin ilk Yaratılış Parçası Anasının Karnında Şu Kadar Süre Bekletilir Hadisi
109-110. Hadislerin Şerhi:
29- Yüce Allah'ın Rahme Hitabı İle İlgili Olarak Gelen Rivayetler
'Rahme Hitab' Hadisi
111-114 Hadislerin Şerhi
30- Namazla İlgili Rivayetler
Namazların Farz Kılınması ve İsra Hadisi
115. Hadisin Şerhi
Sahîh-i Müslim'den Namazın Farz Kılınmasına Dair Hadis
116. Hadisin Şerhi
117. Hadis-i Şerifin Şerhi
118-119. Hadisin Şerhi
31- Beş Vakit Namazın Farz Olması Ve Bunlara Devam Edilmesi Hakkındaki Rivayetler
32- Namazı Kulumla Kendi Aramda İkiye Ayırdım Hadisi
120-123. Hadislerin Şerhi
129. Hadisin Şerhi
33- Melekler Birbirleri Peşinde Sizin Aranıza Girerler1hadisi
130-133. Hadislerin Şerhi
34- Duha (Kuşluk) Namazının Fazileti
134-135. Hadislerin Şerhi
'Kulun Kıyamet Gününde İlk Hesabını Vereceği Şey Namazdır' Hadisi.
136-14L Hadislerin Şerhi
'Rabbim Bana En Güzel Suret Üzere Geldi' Hadisi
142-144. Hadislerin Şerhi
Allahü Teala'nın 'Kullarıma Bakın Bir Farzı Yerine Getirdiler, Diğerini Bekliyorlar' Sözü İle İlgili Hadis
145. Hadisin Şerhi
İnfak Ve Fazileti Hakkındaki Rivayetler
Înfak Et Ey Ademoğlu Ki, Bende Sana Vereyim' Hadîsi
14615 Hadislerin Şerhi
•Allah Yeri Yarattığında Yer Sallanmaya Başladı Hadisi
•Darul.-Hicret (Hicret) Beldesi Hadisi
Haksızlık Ve Rüşvet Karşısında Katı Davranmak"Lailgili Hadis
•Hayatında Biriktirip Ölümü Ânında Dağıtmaktan Nehv Hadisi
•Malın Üçtebirinin Vasiyyet Edilmesi1 İle İlgili Hadis

27- Adem Aleyhisselâm'ın Yaratılışı İle İlgili Olarak Tirmizî'de Geçen Rivayetlerin Şerhi (Hadis No: 95-98)

"Allah, Adem'i yarattığı zaman sırtım sıvazladı" sözü için âlimler, iki ayrı görüş beyan etmişlerdir: Birinci görüş: Bazıları sıvazlama (mesh) fiilini Allahü Teala'nm zatına layık olacak şekilde te'vil ederek bundan kasdın, Allah'ın bir şeye "ol" diye emretmesi onun da oluvermesi, görevli (müvekkel) meleklerine adem-oğullarının ruhlarını getirmelerini amretmesi üzerine 'o meleklerin Adem Aleyhisselâm'ın sırtını sıvazlamaları ve ondan bütün neslinin ruhlarını çıkarmalarının olduğu'nu söylemişlerdir.
Allâme Ebu's-Suud, "Rabb'in Ademoğullarmın bellerinden (sırtlarından) zürriyetlerini almıştı.." mealindeki ayet-i kerimenin tefsirinde bu görüşe yer vererek şöyle demiştir:
'Bu ifade hakikat manasına hamle di İm iş tir. Nitekim Ibnu Ab-bas radıyallahü Anh'den şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: (Burada yukarıda geçen hadisi zikrediyor) Sonra şöyle diyor: Bu, Adem Aleyhisselâm'm bütün neslini onun sırtından bizzat çıkardığı manasına değildir. Onun sırtından kendi sulbünden gelecek olanların ruhlarını çıkarmış, ve sonuna kadar bu şekilde devam etmiştir. "Rabb'in Ademoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almıştı" ayeti kerimesi de buna işaret etmektedir."
Allame Ebu's-Suud Rahmetullahi Aleyh sonra şöyle diror: 'Asıl ortaya çıkış yeri Adem Aleyhisselâm'm sırtı olduğu için, hadis-i şeriflerde aradaki vasıtalar zikredilmeksizin her iki topluluğun durumu da toplu halde zikredilmiştir. Bundan kasıt, herkesin nesebinin Adem Aleyhisselâm'a çıktığının ifade edilmesidir.
Ayet-i kerime, Resulullah Aleyhisselâm'm döneminde yaşamış olan kafirlere karşı bir delil ve onların kendi müşrikliklerini babalarına nisbet etmelerinin bir fayda vermeyeceğini ifade için bildirilmiş olduğundan durum, onların babalarının sırtlarından çıkarılmaları haline nisbetlerini gerektirmiştir.... Ömer Radıyallahü Anh hadisinde sözün alınışının açıklanmaması, olmadığına delil teşkil etmeyeceği gibi, bağlayıcı da değildir.
Sözün alınmasındaki gayenin, onların işin gerçeğinden habersiz olduklarını ileri sürerek mazeret beyan etmelerine imkan bırakmamak olduğudur ve bu yolda onların görüşlerine itiraz etmek içindir. Ayet-i kerimede de: "Bu, kıyamet günü 'Bizim bundan haberimiz yoktu' dersiniz veya 'Daha önce babalarımız Allah'a ortak koşmuşlardı, biz de onlardan gelen bir soyuz bizi boşa çalışanların yaptıklarından ötürü yok eder misin?' dersiniz diyedir". Şeklinde buyuruluyor. Bu Ayet-i kerime müşriklere karşı bir hüccet olsun diye bildirilmiş değildir; çünkü sorumluluk dünyasında bununla onlara nasihat edilmesini gerektiren bir durum sözkonusu değildir; zira insanlar arasından hiç kimse kendilerinden alınmış olan bu sözü hatırlıyor değildir.
Bu iddiaya da ayet-i kerimedeki cümle yapısından yola çıkılarak itiraz edilmiş ve şahid tutmanın da şahid olmanın da korunan bir şey olduğu, bunların gizli bir eylem olarak bağlayıcılık özelliğinin bulunduğu ileri sürülmüştür.
Anlam ise şöyledir: Biz sizin verdiğiniz sözü anmak ve onu size hatırlatmakla yaptığımızı yaptık. Peygamberimize indirdiğimiz kitapta onu size açıkladık. Küfür ehli, kıyamet gününde "biz bundan, yani söz verme işinden habersizdik, sorumluluk âleminde de bize bunu hatırlatan olmadı, eğer bize onu bir hatırlatan olsaydı biz de gereğine göre davranırdık" demeyesiniz diye size bu gerçeği açıkladık.
İkincisi: Allame Ebu's-Suud bundan önce ayetin manası üzerinde şöyle diyor: 'Bu açıklama insanlara, Allahü Teala'nın yaratıştaki fıtrat prensibini temsil için yapılmıştır. Yüce Allah, insanlardan kendi nefislerinde ve çevrelerindeki tevhid anlayışına ve İslam inancına götüren pek çok delilden bunu anlamalarını istiyor. Peygamberimiz Aleyhisselâm'da: "Her çocuk fıtrat üzere doğar..." diye buyurarak bu

hususu dile getirmiştir. Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesinde de bu fıtrattan sözedilmektedir: "Allah insanların yönünü, kendisine göre yarattığı yaratma kanununa uygun olan dine çevirir, Allah'ın yaratması değiştirilemez". Yani sizin yaratılışınızdaki temiz fıtratı değiştirmeyiniz, Allah'ın sizi yaratışında koyduğu güzel fıtrata aykırı hareket etmeyiniz".
Ebu's-Suud Rahmetullahi Aleyh sonra şöyle döyor: "Buradaki Misalle Allahü Teala'nın, insanların ruhlarını sahi tutmakla onlara kendi Rabb'liğini anlamaları için yeterli imkan vermesi temsil edilmektedir. Şöyle ki Allahü Teala insanlara doğruyu kavraya-bilmeleri için akıl ve basiret vermiştir, sonra akıl ve basiretlerini kullanarak hakka ulaşabilmeleri için gerek kendi nefislerinden, gerekse çevrelerindeki âlemden onlara ayetlerini, delillerini göstermiştir..."
Hadisin kalan kısmı Allahü Teala'nın şu ayeti kerim e sindeki manaya uygundur: "Andolsun ki, cehennem için de birçok insan yarattık. Onların kalpleri vardır ama anlamazlar, gözleri vardır ama görmezler, kulakları vardır ama işitmezler. îşte bunlar hayvanlar gibi hatta daha sapıktırlar. îşte bunlar gafillerdir".
Allame Ebu's-Suud bu ayetin tefsirinde şöyle diyor:
"Yani onları cehenneme girmeleri üzere yarattım, ama bu kendi iradeleri dışında bir zorlama neticesi değildir. Ancak Allah onların hayatları boyunca Hak yolu hiç seçmeyeceklerini, kendilerini zorlayan bir şey olmadığı halde daima batıl yolda ısrar edeceklerini önceden bilmektedir. Bu itibarla Yüce Allah onları, cehenneme dalacak insanlar olarak yarattı. Bir ayet-i kerimede şöyle buyuru-luyor: "Ben cinleri ve insanları bana kulluk etsinler diye yarattım".[1]

99 İmam Malik'in Muvatta'ından "Adem Aleynisselam'ın Yaratılışı" İle İlgili Hadis: İmam Malık Rahmetullahi Aleyh bu hadisi Kadeı Hakfanda Konuşmaktan Nehy' babında rivayet etmiştir.
Abdulhamid ibni Abdurrahman ıbnı, Zeydı bnı l-Hattab dan rivaaye?eddiğine göre bir gün Hazreti Ömer Radıyallahü Anh Rabbim, Adem oğullannm bellerinden zürrıyetUnm almış ve on-En kendilerine şahid tutarak: 'Ben sizin Rabbınız degü mıyım TJşi Onlar: 'Evet, buna şahidiz dediler. Kıyamet günü, biz İuTdan habersizdik demeyesiniz' ayet-i kerimesinden soruldu. ömeru-bnul-Hattab Radıyallahü Anh'de Resulullah Aleyhıs-sZm-Ia beraberken de bu ayetten sorulduğunu duydum, Pey-gamZrAleyhisselam bu konuda söyle buyurdu," diye cevap verdi ve şu hadisi rivayet etti:
"Şanı pek yüce olan. Allah, Adem'i yarattı, sonra sağ eliyle sırtını sıvazladı. Oyleki oradan bir zürriyet çıkardı ve: Bunları cennet için yarattım, onlar cennet ehlinin amelini işlerler, buyurdu. Sonra sırtını tekrar sıvazladı ve bir başka zürriyet çıkardı ve: Bunları cehennem için yarattım, bunlar da cehennem ehlinin amelini işlerler, buyurdu. Bir adam: Ey Allah'ın Resulü, peki-ameller ne için yapılıyor? diye sordu. Resulullah Aleyhisselâm da: Allah bir kulu cennet için yarattıysa onu cennet ehlinin ameline yöneltir. Ta ki, cennet ehlinin işlerinden bir iş üzere ölür, böylece Allah da onu cennete sokar. Bir kulu cehennem için yarattığında da, ona cehennem ehlinin işlerini kolaylaştırır, ta ki, cehennem ehlinin işlerinden bir iş üzere ölür, böylece Allah da onu cehenneme sokar, diye buyurdu[2].

28- 'Ademoğlunun, Anasının Karnındayken Yaratılışı İle İlgili Olarak Gelen Rivayetler

Sizden Birinin ilk Yaratılış Parçası Anasının Karnında Şu Kadar Süre Bekletilir Hadisi

100. Bu hadisi Buharı Sahih'inin çeşitli bölümlerinde rivayet etmiştir. Kitabu Bedu'1-Halk, C.4, s.lll'de 'Meleklerden Sözedilmesi* babında, C.4, s.l33'te 'Adem'in Yaratılmasıı babında, Kitabu'l-Kader, C.8, s,122'de Kitabu't-Tevhid'de, C.9, s.l35'te, 'Peygamber Kullarımız Hakkında Takdirimiz Daha Önce Kesinleşmişti" mealindeki ayetle ilgili babda bu hadisi zikretmiştir. Aşağıda gelen metni Kitabu't-Tevhid'den aldık;
Adem Şu'be'den, o el-A'meş'ten, o Zeydu'bnu Vehb'den, o da Abdullah ibnu Mes'ud'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sizden birinin ilk nutfesi anasının karnında kırk gün kırk gece bekletilir. Bundan sonra bu kadar zaman daha geçince bir kan pıhtısı haline gelir, daha sonra bu kadar bir zaman daha geçince de bir et parçası haline gelir. Sonra Allahü Teala ona melek gönderir, bu meleğe dört şeyi yazması üzere izin verilir (veya bu dört şeyi yazması emredilir): Rızkını ve ecelini, amelini, cehennemlik (şaki) mi yoks'a cennetlik (saîd) mi olduğunu yazar. Sonra Allah ona ruh üfler. Sizden biri cennet ehlinin işini işler, öyleki cennet ile arasında bir arşın boyundan fazla mesafe kalmaz, fakat yazgı Öne geçer ve cehennem ehlinin işini işlemeye başlar, böylece cehenneme girer. Yine sizden birisi cehennem ehlinin işini işleye durur, öyleki cehennem ile arasında bir arşından fazla mesafe kalmaz, ama kader öne geçer ve cennet ehlinin işini işlemeye başlar, böylece cennete girer.[3]

101- Bazı Rivayetlerde de:
"Sizden birinizin" ibaresinin başında "Allah'a yemin olsun ki" ibaresi ziyade edilmiştir. Ayrıca "sizden birinizin" yerine de "bir adam" ibaresi geçmektedir. Diğer bazı rivayetlerde de aradaki mesafe bir arşın olarak değil de, iki arşın olarak zikredilmiştir. Birtakım rivayetlerde ise bu mesafe bir kulaç olarak geçmektedir, [4]

102. Bu hadisi, İbnu Mace Sünen'inde, CIO, s.20-21'de Ttader* babında, rivayet etmiştir. Orada senedini zikrettikten sonra şöyle diyor:
"Abdullah ibnu Mes'ud der ki; kendisi doğru sözlü olan ve söyledikleri de doğrulanan Peygamber Aleyhisselâm bize şöyle bildirdi: ,
"Sizden birinin ilk nutfesi, anasının karnında kırk gün bekletilir, sonra aynı şekilde bir kan pıhtısı haline gelir, bu kadar zaman geçtikten sonra bir et parçası haline gelir. Sonra Allahü Teala meleği gönderir. Ona dört kelimeyi (dört hususu) yazması emredilir. Allah: Amelini, ecelini, rızkını ve cennetlik mi, cehennemlik mi olduğunu yaz, diye buyurur. Nefsim elinde (kudreti altında) olan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz cennetle arasında bir arşından fazla mesafe kalmayıncaya kadar cennet ehlinin işini işler, tam bu sırada yazgı öne geçer de bu kişi, cehennem ehlinin işini işlemeye başlar ve cehenneme girer. Yine sizden biriniz cehennemle arasında bir arşından fazla mesafe kalmayıncaya kadar cehennem ehlinin işini işler, tam bu sırada kader öne geçer, bu kişi cennet ehlinin işini işlemeye başlar ve cennete girer.[5]
îmam Müslim Sahih'inde bu hadisi muhtelif rivayetlerle vermiştir. Bunlar İbnu Mes'ud'dan ve diğer bazı sahabilerden gelen rivayetlerdir. Zikredilmesinde pek çok fayda gördüğümüz için bu rivayetleri burada zikredeceğiz.[6]

103. Kastallanî'nin Hamiş ine göre C.10, s.l9'de, geçen . "Ademoğlunun Ana Karnında Yaratılması Durumu" babında yeralan rivayet:
Ebu Bekr ibnu Ebi Şeybe, Muaviye ve Veki'den, yine Muhammed ibnu Numeyr el-Hemedânî babasından, ayrıca Muaviye'nin babası ve

Veki' ve ibnu Numeyr el-Hemedânî'nin babası el-A'meş'ten, o Zeydu'bnu Vehb'den, o da Abdullah'dan -yani îbnu Mes'ud'dan-Radıyallahü Anhüm, doğru sözlü ve doğrulanan, Resulullah Aley-
hisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir.
"Sizden birinin ilk nuftesi anasının karnında kırk gün toplanır (bekletilir), sonra bu kadar bir zaman sonunda bir kan pıhtısı haline gelir, sonra yine bu kadar bir zamanda da bir et parçası şeklini alır. Sonra Allahü Teala ona bir meleği gönderir. Melek ona ruh üfler ve kendisine dört hususu yazması emredilir: rızkını ecelini, amelini, cennetlik mi cehennemlik mi olduğunu. Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz cennetle arasında bir arşından fazla mesafe kalmaymcaya kadar cennet ehlinin işini işler sonra yazgı öne geçer ve bu kişi cehennem ehlinin işini işlemeye başlar, böylece cehenneme girer. Yine sizden biriniz cehennemle arasında bir arşından fazla mesafe kal-mayıncaya kadar cehennem ehlinin işini işler de sonra, kader öne geçer ve bu kişi cennet ehlinin işini işlemeye başlar, böylece cennete girer.[7]

104. Veki'in Rivayetinde ise
"Sizden birinizin ilk nutfesi anasının karnında kırk gece bekletilir" şeklinde geçmekte, Cerir ve İsa'nın rivayetlerinde ise "kırk gün" olarak geçmektedir. [8]

105. Yine Muaz'ın Şu'be'den rivayetinde de
"Kırk gün" yerine "kırk gece" geçmektedir. [9]

106. Bu Hadisi Şerifte ise:
Muhammedu'bnu Abdullahı'bni Numeyr ile Zuheyru'bnu Harb Sufyanu'bnu Uyeyne'den, o Amru'bnu Dinar'dan, o Ebu't-Tufeyl'-den, o Huzeyfetu'bnu Ebu Esîd'den - yani Ebu Esîd el-Ğifarî- Peygamber Aleyhisselâm 'dan gelen rivayetlerle Rusulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Nutfe ana karnında kırk veya kırkbeş gece bekledikten sonra melek, o nutfeye girer ve: Ey Rabbim, bu cennetlik mi yoksa cehennemlik mi olacak? diye sorar. Aldığı cevabı kaydeder. Sonra: Ey Rabbim, kadın mı yoksa erkek mi olacak diye sorar, Bununla beraber, ameli, eseri, eceli ve rızkı yazılır. Sonra defterler dürülür. Buna bir şey ilave edilmez ve bundan bir şey eksiltilmez.[10]

107. Yine Sahih-i Müslim'de, Kastallanî'nin Hamiş ine göre C.10, s.74'te geçen rivayet:
Ebu Tahir Ahmedu'bnu Amri'bni Serh'in İbnu Vehb'den, onun Amrubnu'l-Haris'ten, onun Ebu'z Zubeyr'il Mekkt'den rivayetine göre Amiru'bnu Vasile Abdullahi'bnu Mes'ûd'un "Şaki -cehennemlik- anasının karnında şaki olandır, saîd -cennetlik- başkasından ibret alandır" diye söylediğini duydum demiş ye Resulullah Aleyhisselâm'ın ashabından Huzeyfetu'bnu Esîd el-Gifarî adlı bir zata gelerek: Bir adam herhangi bir amel işlemeden nasıl şaki -cehennemlik- olur? diye sormuştur. Huzeyfe ona cevabında: Sen buna hayret mi ediyorsun, ben Resulullah Aleyhisselâm'ın:
"Nutfenin ana karnına konmasının üzerinden kırkiki gece geçtikten sonra Allah ona bir melek gönderir, melek o nutfeye şekil verir, kulağım, gözünü, cildini, etini, kemiğini belirli hale getirir, sonra: Ey Rabbim, erkek mi yoksa kız mı olacak? diye sorar. Rab-bin dilediği gibi hükmünü verir, melek de kaydeder. Melek sonra: Ey Rabbim, eceli ne kadar olacak? diye sorar. Rabbin dilediğini söyler, melek de kaydeder, Sonra melek elinde sahife (kitap) ile ayrılır. Sonra buna birşey ilave edilmeyeceği gibi bundan birşey de eksiltilmez, diye buyurduğunu duydum, demiştir.[11]

108. Müslim'in Bu Babdaki Bir Rivayeti de Şöyledir:
Muhammedu'bnu Ahmedi'bni Ebi Halef, Yahya'bnu Ebi Bu-keyr'den, o Zuheyr Ebu Hayseme'den, o Abdullahi'bnu Atadan, o îkrimetu'bnu Halid'den Ebu't-Tufeyl'in şöyle dediğini bildirmiştir: Ebu Seriha -yani Huzeyfetu'bnu Esîd el-Gifârî-nin yanına girdim, o
da bana Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini; şu iki kulağımla duydum, dedi ve şu hadisi rivayet etti:
"Nutfe, ana rahminde kırk gece bekler, sonra melek ona şekil verir". Ravi Zuheyr der ki: Zannederim bu arada, "onu şekillendiren melek" dedi, hadisin devamı: Melek: "Ey Rabbim, erkek mi yoksa kadın mı olacak? diye sorar. Allah onu erkek veya kadın kılar. Sonra Melek: Ey Rabbim, düzgün mü yoksa sakat mı olacak? diye sorar. Allah onu düzgün veya sakat kılar. Sonra melek: Ey Rabbim, rızkı ne kadar olacak? eeeli ne zaman olacak? huyu nasıl olacak? diye sorar. Sonra Allah onu şaki (cehennemlik) veya saîd (cennetlik) kılar.[12]

109. Huzeyfe'den Bir Rivayette de,
"Rahme müvekkel kılman bir melek gönderilir. Allah bir şeyi yaratmak dilediği zaman, Allah'ın izniyle onu kırk küsur günde (tamamlar)" kısmı ziyade edilmiştir. Bundan sonraki kısım yukarıda geçen hadisin devamının aynıdır. [13]

110. Enes ibnu Malik'ten merfu olarak rivayet edildiğine göre de, Enes ibnu Malik şöyle demiştir:
"Allahü Teala rahim için bir meleği müvekkel kılmıştır. Bu melek Ey Rabbim, nutfe oldu , ey Rabbim, kan pıhtısı oldu, Ey rabbim et parçası oldu, der. Allah da ondan bir insan yaratmak dilediğinde emrini bildirir. Melek: Ey Rabbim, kadın mı erkek mi, şaki mi saîd mi, rızkı ne kadar, eceli ne zaman? diye sorar. Bu hal üzere anasının karnındayken bunları yazar[14]

109-110. Hadislerin Şerhi:

"Cennetle arasında bir zir'a (arşın) kalmış olur" denirken arada kalan mesafenin çok kısa olduğuna işaret edilmek istenmektedir.
Hadisi şeriflerden anlaşıldığına göre amellerin görünen tarafları, sadece belli durumları ortaya koyan işaretlerdir. İşlerin sonunda neye varacağı ise kaderde belirlenmiştir.
İmam Nevevî şerhinde: "Doğru olan ve sözleri doğrulanan" sözünün manasının, kendisi daima doğru konuşan ve vahiyle bildirdiklerinin doğru olduğu da zaman içinde ortaya çıkan, şeklinde olduğunu belirtmiştir.
Hadisin muhtelif rivayetlerinde, meleğin geldiği vakit hakkında değişik bilgiler var. Alimler bunları birleştirmek için şöyle demişlerdir: Melek nutfenin ana rahmine girmesinden itibaren ona müvekkel kılınır ve gelişmeleri gözetir, zamanı geldikçe Ey Rabbim, mutfe oldu, pıhtı oldu, et parçası oldu, der. Allah'ın izniyle her ne gelişme olursa onu vaktinde belirtir. Allahü Teala bütün olanları daha iyi bilmektedir. Meleğin konuşması ve tasarrufla bulunması için belirli vakitler vardır: Birincisi: Allahü Tea-la'nın nutfeyi yaratıp onu pıhtı haline dönüşür kıldığı zaman. Melek ilk olarak bu zamanda, bir çocuğun teşekkül edeceği hususunda bilgi sahibi olur. Çünkü her nutfeden

çocuk olmamaktadır. Nutfenin sözü edilen hale dönüşmesi ise kırk günden sonra olmaktadır, işte bu zamanda melek çocuğun rızkını, ecelini, amelini, cennetlik veya cehennemlikliğini yazar.
Melek, bundan sonra ayrı bir zamanda başka bir tasarrufta bulunmaktadır ki, bu da çocuğa şekil vermesidir, kulak, göz, deri, kemik, erkeklik veya dişilik uzuvlarının şekillendirilmesi, meleğin bu ikinci tasarrufudur. Bu ise üçüncü kırk günün içinde olmaktadır. Bu süre de, pıhtının et parçası haline geldiği süredir. Üçüncü kırk gün tamam olmadan ve içerisine ruh üflenmeden şekil verme işi tamam olur. Çünkü ruh ancak çocuğun şekli tam belirginleştikten sonra üflenir.
Hadisin rivayetlerinden birinde: "Nutfenin ana karnına konmasının üzerinden kırkiki gün geçtikten sonra Allah ona bir melek gönderir. Melek o nutfeye şekil verir, kulağını, gözünü, cildini, etini, kemiğini belirli hale getirir..." denmesi hususunda müfessir Kadı Beyzavî ve başkaları şöyle diyorlar: 'Bunun, zahirî manasıyla alınmaması gerekir. Zahirî manasıyla alındığı zaman doğru olmaz. Burada kastedilen mana, kendisine ne tür bir şekil verileceğinin yazümasıdır. Sonra başka bir vakitte bu yazılanlar yerine getirilir. Çünkü ilk kırk günden sonra çocuğa şekil verilmediği âdeten bilinmektedir. Çocuğun şekli, ancak üçüncü kırk günün
içinde belirir. Bu ise nutfenin, pıhtı halinden et parçası haline döndüğü süredir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de şöyle buyurulu-yor: "Andolsun ki, insanı süzme çamurdan yarattık. Sonra onu nutfe halinde sağlam bir yere yerleştirdik. Sonra nutfeyi kan pıhtısına çevirdik, kan pıhtısını bir çiğnemlik et yaptık, bir çiğnemlik etten kemikler yarattık, kemiklere de et giydirdir".
Dört ay tamamlanıp cenine ruh üflendikten sonra melek ona yeni bir şekil daha verir.
Ruh üfleme işinin ancak dört ay tamamlandıktan sonra olduğu üzerinde bütün ilim adamları ittifak etmişlerdir. Buharî'nin Sahihinde yeralaû bir rivayette: "sizden birinin ilk nutfesi, anasının karnında kır gün kırk gece bekletilir. Bundan sonra bu kadar zaman daha geçince bir kan pıhtısı haline gelir, daha sonra bu kadar bîr zaman içinde bir et parçası haline gelir. Sonra Allahü Tea-la ona bir melek gönderir, bu meleğe dört şeyi yazması üzere izin verilir: Rızkını, ecelini, amelini, cennetlik mi, yoksa cehennemlik mi olduğunu yazar. Sonra ona ruh üflenir" deniyor. Burada "sonra" denmesinden anlaşıldığına göre meleğin sözü edilen hususları yazması, üçüncü kırk gün geçtikten sonra olmaktadır. Diğer rivayetlerden anlaşılan ise, bu yazma işinin birinci kırk günden sonra gerçekleştiğidir. Buna cevap olarak denilmiştir: "Sonra melek gönderilir..." kısmı, baştaki "anasının karnında kırk gün bekletilir" ibaresine atfedil m iş tir. Kendisinden önceki cümleye matuf değildir. "Sonra bu kadar zaman içinde kan pıhtısı olur..." kısmı ise bir ara cümle (cumletun mu'terida) mahiyetindedir. Bu durum Arap dilinde çokça görülür ve Kur'an-ı Kerim'de sahih hadislerde ve Araplar arasında dolaşan sözlerde bunun örnekleri çoktur.
Kadı Beyzavî ve başka müfessirler derler ki: Meleğin bu hususları yazmak üzere gönderilmesinin anlamı, o meleğin bununla, sözü edilen şeyi yapmakla emrolunmasıdır. Yoksa esas itibariyle hadisi şerif, meleğin zaten ana rahmine müvekkel kılınmış olduğunu gayet açık bir ifadeyle bildiriyor. Nitekim bundan önce meleğin "Ey Rabbim nutfe oldu, ey Rabbim pıhtı oldu" dediği bildiriliyor. Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'ın rivayetinde: "Allah ondan bir insan yarattığı zaman emrini bildirir. Melek: Ey Rabbim, kadın mı, erkek mi..." demesi bizim yukarıda yaptığımız açıklamaya ters değildir. Burada meleğin böyle söylediği, pıhtının da et parçası olduğu belirtildikten sonra zikrediliyor. Ama bununla yeni bir konudan söz ediliyor olduğundan bu, sözün başlangıcı sayılır. Bununla ayrı bir durumdan, ayrı bir gelişmenin başlangıcından söz ediliyor. Bu rivayette önce nutfenin hangi halden hangi hale dönüştüğü sırayla anlatılıyor, ikinci kısımda da Allah'ın nut-feyi pıhtı haline getirmek istemesi üzerine meleğin ne konuştuğundan bahsediliyor. Ayrıca meleğin rızkı, eceli, cennetlik veya cehennemlik olması, ameli, kadınlık veya erkekliği yazması, bu hususların kendine bildirilmesi, gerekeni yapmak ve kendisine bildirilenleri yazmakla emroluinması neticesinde gerçekleşmektedir. Allahü Teala'mn bu konudaki hükmü, ilmi ve iradesi ise bu hâdiseden önce belliydi. Allah'ın ilmi, ezilidir.
Hadiste "sizden birinizin cennetle arasında bir arşından fazla mesafe kalmaymcaya..." denirken o insanın Ölüme çok yaklaştığı ve o-hali üzere ölmesi neticesinde cennete girmesinin mümkün olduğu bir anda durumunun değişebileceği bildirilmektedir. Arada bir arşından fazla mesafe kalmadığı belirtilirken dünyadaki herhangi bir kişinin varmak istediği yerle arasında bir arşınhk mesafe kalması halindeki yakınlığına benzediği ifade edilmektedir.
Bu hadisin söylenmesinden maksad, sözü edilen durumun genel bir şey olmayıp insanlar arasında nadiren görülen bir durum olduğunun ifade edilmesidir. İnsanların pek çok fenalık işledikten sonra iyiliğe dönmeleri Allahü Teala'nın ihsanından ve rahmetinin genişüğindendir. insanların hayır halinden şer haline dönmeleri ise çok nadir ve son derece azdır.
"Rahmetim gadabımı geçti, rahmetim gadabıma galib oldu" sözündeki mana da buna işaret ediyor.
insanın hayır halinden şer haline dönmesi gerek küfür, gerekse günah işlemek suretiyle cehenneme girmeyi gerektirecek bir ameli işlemekle olur. Ancak bu ikisinin durumu farklıdır. Birisi cehennemde ebedî kalacak, diğeri ise cesazmı çektikten sonra çıkacaktır. Küfür üzere ölen cehennemde ebedî kalacaktır. Allah'ın birliğini kabul eder halde ölmesine rağmen; dünyadayken günahlar işlemiş olan ise, daha önce geçtiği üzere cehennemde ebedî kalmayacaktır. Bu Hadiste kaderin hak olduğu açık şekilde ifade edilmektedir. Ayrıca tevbenin daha önce işlenmiş günahları sildiği bildiriliyor. Yine hadisten anlaşıldığına göre insan ne hal üzere öldüyse o hale göre hüküm verilir. Ancak küfre düşmeden günah işleyenlerin azab mı görecekleri yoksa mağfiret mi edilecekleri üzerinde hüküm verecek olan Allah'tır. En doğrusunu Allah bilir.[15]

29- Yüce Allah'ın Rahme Hitabı İle İlgili Olarak Gelen Rivayetler

'Rahme Hitab' Hadisi

111 Bu Hadisi Buharı, kitabu't-Tefsir'de, Muhammed suresi konusunda, C.6,s.l34'te, "Akrabalık Bağlarını Ko-panrsınız" mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babda rivayet etmiştir.
Süleyman Muaviyetu'bnu Ebi Muzerred'den, o amcası Saîd ibnu Yesâr'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Âleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah yaratıkları yarattı. Bunu bitirince akrabalık bağı, (rahm) kalkıp Rahman'ın eteğine yapıştı. Rahman: 'Bırak' dedi. Akrabalık bağı: 'Bu makam benimle ilişkinin kesilmesinden sana sığınma makamıdır' dedi. Rahman: 'Senin hakkını yerine getirene, (akrabalarıyla bağlarını koparmayana) Benim vasıl olmama, ona yardımcı olmama, senin hakkını yerine getirmeyerek akra-basıyla ilişkiyi kesenle de Benim ilişkiyi kesmeme razı değil misin?' diye sordu. Akrabalık bağı: 'Evet, razıyım Ey Rabbim' diye cevap verdi. Rahman: 'Öyleyse, bu istediğini sana veriyorum' diye buyurdu. Ebu Hureyre der ki: isterseniz "Demek, idareyi ve hakimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesat çıkaracak, akrabalık münasebetlerini bile keseceksiniz öyle mi?" ayetini okuyun[16]

112. Bukarî'nin aynı babda senedi ebu Hureyre'ye dayanan bir başka rivayetinde:

"Sonra Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın, Resulullah Aleyhis-selâm'ın, isterseniz "Demek idareyi ve hakimiyeti ele alırsanız..." ayetini okuyun dediğini bildirmiştir." denilmektedir. [17]
Yukarıdaki hadisi Buharı, Kitabu't-Tevhid'de ve Kitabu'l-Edeb'de de rivayet etmiştir. Müslim de kitabu'l-Edeb'de Nesâî ise Kitabu't-Tefsir'de rivayet etmiştir.[18]

113. Türmizî'iiiii rivayetine göre de Abdurrahmani'bnu Avf Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini duydu-ğunu bildirmiştir:
"Allah buyurdu ki, Ben Allah'ım, Ben Rahman'im, rahm'ı (akrabalık ilişkisini) yarattım ve onun için kendi ismimden isim türettim, kim bunun hakkını yerine getirerek akrabalık ilişkisini sürdürürse Ben de ona yakın olur; kendisine yardımcı olurum, kim de akrabalık bağım koparırsa Ben de onunla ilişkiyi,keserim.[19]
Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu belirtmiştir.[20]

114. Yine Ebu Davud da, hadisi Abdurrahmani'bnu Avf tan alarak onun şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle konuşurken duydum: Allah buyurur ki, Ben Rahman'ım, rahm (akrabalık bağı) için de kendi ismimden bir isim türettim, kim akrabalık ilişkisini sürdürürse Ben de onunla ilişkiyi sürdürür ona yardımcı olurum, kim de akrabalık bağını koparırsa Ben de onunla ilişkiyi keserim.[21]
Ebu Davud bu hadisi, C.2, s.77'de "Akrabalık ilişkisini Sürdürme" babında rivayet etmiştir.[22]

111-114 Hadislerin Şerhi

"Akrabalık bağı kalktı" denirken bunun bir cisim gibi şekillendi-rildiği belirtiliyor.
"Rahman'm eteğine yapışır" ifadesinin tefsirinde Kadı Beyzavî şöyle diyor: İnsanlar arasında yaygın adete göre yardım dileyen, kendisinden yardım düenilenin eteğine veya ridasının bir kenarına yapıştığı için bu ifade kullanılmıştır. Eteğine yapışmakla yardım talebinde ısrar ettiğine işaret edilmiş olabilir. Yani âdeta muhatabından eteği ile koruduğu şeyleri koruduğu gibi kendisini korumasını ve üzerindeki eziyeti gidermesini istediğini işaret etmektedir. Onun eteğine yapışıp bırakmamaktadır. İşte insanlar arasında yaygın olan bu durum akrabalık bağı hakkında da mecazî olarak kullanılmıştır.
et-Tayyibî der ki: Burada mecazi anlamda bir benzetme vardır. Şöyle ki akrabalık bağının ve onun ilişkinin sürdürülmesine olan ihtiyacı, ilişkinin kesilmesinden kaçınmadaki durumu, dilekte bulunduğu kimsenin eteğine yapışmış bir ihtiyaç sahibinin durumuna benzetiliyor. Bu benzetmeden hareketle benzetilen için kullanılan ifade, oradaki durumu çeşitli yönlerden ortaya koyması itibariyle benzetilen için de aynen kullanılmıştır.
el-Kabisî der ki, Ebu Zeyd, bazılarının anlamakta güçlük çekeceği için "Rahman'm eteği" ibaresini söylemekten çekindi ve "bu ibare rivayette geçmekle beraber Allah'ı tenzih için söylemiyorum" dedi.
Buradaki mana bir melek kalkıp onun adına konuştu şeklinde 'muzaafın hazfı1 esasına da mebni olabilir. Ayrıca bir örnek verme ve mecaz manası da taşıyabilir.
Hadisin tümünden anlaşılan mana ve maksat; akrabalık bağının önemli bir şey olduğu, akrabalık ilişkilerini sürdürenin faziletli, bu ilişkileri kesenin de günahkar olduğudur.
Allahü Teala'nm akrabalık bağlarım sürdürene vasıl olması, onlara acıyıp merhamet etmesidir; akrabalarla ilişkiyi kesenle ilişkiyi kesmesi ise, ona acımam ası dır.
Nevevî diyor ki: Akrabayla ilişkiyi sürdürmek genel manada va-cibdir, ilişkiyi kesmek ise günahtır. İlişkiyi sürdürmenin de dereceleri vardır. Bazı dereceler diğer bazılarından üstündür. Ebu Bek-re Radıyallahü Anh'den merfu olarak rivayet edilen bir hadiste:
"Allah'ın, ahiretteki cezasını saklamakla birlikte dünyadayken cezasını vermekte en çok acele ettiği günahlar, taşkınlık ve akrabayla ilişkiyi kesmektir". Bu hadisi Ahmed ibnu Hanbel rivayet etmiştir. Yine Ahmedu'bnu Hanbel'in Sevban'dan merfu olarak rivayet ettiği bir başka hadis şöyledir: "Kimin ecelinin geciktirilmesi ve ömrünün uzatılması hoşuna giderse akrabayla ilişkiyi sürdürsün". Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır. [23]

30- Namazla İlgili Rivayetler

Namazların Farz Kılınması ve İsra Hadisi

115. Bu hadisi Buharı, C.l, s.78-79'da,' Namazlar İsra'da Nasıl Farz Kılındı?' başlıklı babda rivayet etmiştir:
Yahya'bnu Bukeyr, el-Leys'den, o Yunus'tan, o İbnu Şi-hab'dan, o da Enesu'bnu Malik Radıyallahü Anh'den, Ebu Zer Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'dan şöyle bir hadis rivayet ettiğini bildirmiştir:
"Ben Mekke'deyken evimin tavanı yarıldı ve oradan Cibril Aley-hisselâm indi, göğsümü yardı, orasını zemzem suyu ile yıkadı,sonra hikmet ve iman dolu altın bir testi getirdi, onu benim göğsüme boşalttı, sonra orayı kapattı, sonra Benim elimden tuttu ve beni dünya göğüne yükseltti. Dünya göğüne geldiğimde Cibrîl Aleyhi s selâm göğün kapıcısına: 'Aç' dedi. Bekçi: 'Kim o?1 diye sordu. Cibrîl Aleyhisselâm: 'Cibril* diye cevap verdi. Kapıcı: "Yanında kimse var mı?1 diye sordu. Cibrîl Aleyhisselâm: 'Evet, benimle birlikte Muhammed Aleyhisselâm var' dedi. Kapıcı: 'Ona elçi gönderildi mi?' diye sordu. Cibril Aleyhisselâm: 'Evet' diye cevap verdi. Kapıyı açınca dünya göğüne girdik. Orada oturan bir adam gördük, sağında da solunda da birtakım insanlar vardı. Sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyordu. (Yanına varınca): 'Salih Peygambere ve Salih evlada merhaba' dedi. Cibril'e: 'Bu kim?' diye sordum. "Bu, Adem Aleyhisselâm'dır. Şu sağında ve solundaki insanlar ise onun evlatlarının ruhlarıdır. Sağda olanlar cennetliklerdir, solunda yeralan şahıslar ise cehennemliklerdir. Bu yüzden sağ yanma baktığı zaman güler sol yanına baktığı zaman da ağlar." dedi. Bundan sonra ikinci göğe çıkarıldım. Cebrail oranın kapıcısına: 'Aç' dedi. Bu göğün kapıcısı da birincinin söylediğini söyledi. Sonra kapıyı açtı". Ravi Enes Radıyallahü Anh der ki: 'Peygamber Aleyhisselâm, göklerde Adem, Idris, Musa, îsa ve îbrahim salavatullahi aleyhim ecmain Peygamberlerle Karşılaştığını belirtti, ancak menzillerini tesbit etmedi. Sadece Adem Aleyhisselâm'la dünya göğünde ibrahim Aleyhisselâm ile de altıncı gökte karşılaştığını zikretti1. Enes Radıyallahü Anh, sözünün devamında şöyle diyor: "Cebrail, Peygamber Aleyhisselâm ı Idris Aleyhisselâm in yanından geçirdiğinde O: 'Salih Peygambere, salih kardeşe merhaba' dedi. Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki, 'Cebrail'e: Bu kimdir? diye sordum. Cebrail Aleyhisselâm: Bu Idris'tir, diye cevap verdi. Sonra Musa Aleyhisselâm'in yanından geçtim, O da: "Salih, kardeşe, salih Peygambere merhaba" dedi. Cebrail Aleyhisseîâm'a bu kimdir diye sordum. "Bu Musa'dır" dedi. Sonra İsa Aleyhisselâm'ın yanından geçtim. O da: "Salih kardeşe, salih Peygambere merhaba" dedi. Cebrâîl Aleyhisselâm'a: "Bu

kimdir" diye sordum. Ceb-râîl Aleyhisselâm: "Bu İbrahim Aleyhisselâm'dır" dedi'. 'Kavilerden îbnu Şihab der ki: 'Bana ibnu Hazm, İbnu Abbas ile Ebu Hayye el-Ensarî'nin daha sonra Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet, ettiklerini haber verdi: 'Sonra yine yükseltildim, öyle bîr yere vardım ki, kalemlerin gıcırtısını duyar oldum.' ibnu Hazm ve Enesu'bnu Malik Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmişlerdir: "Allah Azze ve Celle Ümmetime elli vakit namazı farz kıldı. Böylece geri döndüm, Musa Aleyhis-seîâm'ın yanından geçerken: "Allah senin Ümmetinin üzerine neyi farz kıldı?" diye sordu. Ben de: "Elli vakit namaz" diye cevap verdim. Musa Aleyhisselâm 'Rabbine dön, senin Ümmetin buna güç yetiremez', dedi. Ben de geri döndüm, Rabbim bir cüz'ünü indirdi. Sonra tekrar Musa Aleyhi s selâm'a geldim: "Rabbim benim için yansına indirdi" dedim. Musa Aleyhisselâm: 'Rabbine dön, senin Ümmetin buna da güç yetiremez' dedi. Rabbime döndüm, Rabbim bir cüz'ünü daha indirdi. Yine Musa'ya geldim, "Rabbine dön, senin Ümmetin bu kadarına da güç yetiremez" dedi. Rabbime tekrar gittim, Rabbim: "Onu beş vakite indirdim, ama bu beş vakit için elli vakit sevabı var. Benim indimde söz değiştirilmez" diye buyurdu. Sonra tekrar Musa Aleyhisselâm'a geldim. Yine "Rabbine dön" dedi. Ben de: "Rabbimden haya ettim" diye cevap verdim. Sonra Cibril Benimle beraber çıktı, benimle sidretü'l-Münteha (en son nokta)'ya kadar geldi. Orada onu, ne olduğunu bilmediğim renkler kapladı. Sonra cennete alındım, baktım ki içerde inciden boncuk dizileri var, toprağı ise misktendir[24]

115. Hadisin Şerhi

Hadiste Resulullah Aleyhisselâm "evim" diyerek hâdisenin vukua geldiği zamanda içinde bulunduğu evi kendine nisbet etmiştir. Bu o anda o evde bulunması anlamı taşır. Çünkü en ufak bir ilişki için bu nisbet sözkonusu olabilir. Esas itibariyle o anda Resulullah Aleyhisselâm'm Ümmü Hani'nin evinde bulunduğu sabit olmuştur. Altın testinin kullanılması Resulullah Aleyhisselâm'm kalbinin temizliği dolayısıyladır. Bu hâdise Mekke'de altın eşya kullanılması haram edilmeden önce meydana gelmişti. Testinin iman ve hikmet dolu olması, iman ve hikmete ulaştırması açısından, sebebin müsebbible isimlendirilmesi olabilir. Ölümün alaca koç olarak getirilmesi gibi, hissedilenle, ma'kul olanın inkişafı için yapılmış bir temsil de olabilir.
Hikmek, Allah'ı biime (marifetullah) ile ilgili hükümlere taalluk eden ilmi bilme, basireti geliştirme, nefsi terbiye etme, hakkı görüp ona göre amel etme, nefsi boş arzulara ve batıl şeylere takılmaktan alıkoyma anlamına kullanılan bir ibaredir. Buradaki hikmetle Peygamberliğin kastedildiği de söylenmiştir. Aynı şekilde hikmetin Allah'tan bahşedilen bir anlayış olduğu da söylenmiştir.
Cibril Aleyhısselam, iman ve; hikmet dolu testiyi Resulullah Aleyhisselâm'ın göğsüne boşalttıktan sonra orayı kapatmış ve dolu bir kabın mühürlenmesi gibi mühürlemiştir. Allahü Teala Onda Peygamberliğin bütün yönlerini birleştirmiş ve Onu Peygamberlerin sonuncusu, mührü kılmıştır. Onu mühürlemiş, düşmanları Ona ulaşmak için bir yol bulamamışlardır. Çünkü mühürlü bir şey muhafaza altındadır. Bunu, Onda esma-i hüsna'nm parıltısının en güzel şekilde belirmesi, kuvvetlenmesi ve Onun en yüksek makamda sebat etmesi için yapmıştır. Melek, Cibril Aleyhisselâm'ın Peygamber Aleyhisselâm, için: "Ona elçi gönderildi mi?" diye sorarken, göklere yükselmesi için bir elçinin gönderilip gönderilmediğini sormaktadır, yoksa Peygamberlik vazifesinin verilip verilmediğini sormamaktadır.
Adem Aleyhisselâm: "Salih evlada merhaba" diyor. Merhaba kelimesi bir yerden geleni karşılarken kullanılır. Adem Aleyhisse-lâm'ın; salih kelimesini kullanması da, bu kelimenin diğer bütün güzel özellikleri de içine alan bir mana taşıması dolayısıyladır.
"Rabbim bir cüz'ün indirdi" denirken namazın beş vaktini indirdiğini kastetmektedir, indirme konusunda değişik rivayetlerde farklı bilgiler yerahyor. Bazı rivayetlerde beşer beşer, bazı rivayetlerde onar onar indirildiği belirtiliyor. Sabit olan rivayetlere göre beşer beşer indirildiği anlaşılmıştır.
Hafız ibnu Hacer der ki: "Onu beş vakte indirdim fakat bu beş vakit için elli vakit sevabı var" cümlesi "Kim bir iyilik getirirse ona on kat sevab vardır" mealindeki ayet-i kerimeye uymaktadır.
Burada beş vaktin farz kılınmasından, vitir namazı gibi beş vakitten fazla namazların farz olmadığına delil getirilmiştir.
Hadisten, bir emrin, o emirle amel edilmeden önce de neshedi-lebileceği anlaşılıyor. Mutezile ise bu görüşe itiraz etmiştir. Ancak neshin tebliğden yani Peygambere bildirmeden önce gerçekleşmeyeceği hususunda bütün ilim adamları ittifak etmişlerdir.
"Benim indimde söz değiştirilmez" sözünün manası "Benim indimde kesinlik kazanmış bir hüküm değiştirilmez" -dir. Muallakta olanlar ise böyle değildir. Allah bunlardan istediğini siler, istediğini de kesinleştirir.
Peygamber Aleyhisselâm'ın namazın azaltılması için Rabbine müracaat etmesi, birinci hükmün kesinlik kazanmış bir hüküm olmadığım gösteriyor.^ Resulullah Aleyhisselâm "Rabbimden haya ettim" demesi, bundan sonra yine indirilmesini istemesinin, bu beş vakiti de tamamen kaldırmasını istemek olacağını düşünme-sindendir. Çünkü her gidişinde beş vakit namaz indirilmiştir. Her keresinde beş vakit namaz indirilince artık beş vakitten de indirilmesini nasıl isteyebilir. Özellikle Allahü Teala:"Benira indimde hüküm değiştirilmez" diye duyurduktan sonra.Sidretü'l-Münteha, göklerin en üstündedir. Meleklerin ilmi oradan Öteye geçemediği için, münteha (bitiş yeri) olarak adlandırılmıştır. Resulullah Aleyhisselâm'dan başkası oradan ileri geçememiştir. Yahut şehidlerin ruhları oradan öteye geçemediği için bu adla adlandırılmış olabilir.
Cennetin toprağının miskten olması, misk kokulu olması demektir.[25]

Sahîh-i Müslim'den Namazın Farz Kılınmasına Dair Hadis

116. Hadis, Kastallanî'nin Hamiş'ine göre C.2, s.53'te 'Resu-hıllah Aleyhîsselâm'ın İsra'sı ve Namazın Farz Kılınması babında geçmektedir.
Şeybanu'bnu Ferruh Hammadu'bnu Selem'den, o Sabit el-Bunanî'den, o da Enesu'bnu Malik Radıyallahu Anh'den Resulul-lah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bana "Burak1 getirildi ki o, beyaz uzuneşekten iri, katırdan küçük bir hayvandır. Ayağını gözünün görebildiği yere kadar atar. Ona binerek Beytu'l-Makdis'e geldim. Onu Peygamberlerin bineklerini bağladığı halkaya bağladım. Sonra Mescide girdim, orada iki rek*at namaz^ kıldım, sonra çıktım. Cibril Aleyhisselâm bir şarab bir de sijt kabı getirdi, ben sütü tercih ettim. Cibril Aleyhisselâm 'Fıtratı, yani doğruluğu tercih ettin' dedi. Sonra bizi göğe yükseltti. Cibril Aleyhisselâm kapının açılmasını istedi. Kendisine: "Sen kimsin?" diye soruldu. "Cibril" diye cevap verdi. "Beraberinde kim var?" denildi. "Muhammed Aleyhisselâm" diye cevap verdi. "Ona elçi gönderildi mi?" diye soruldu. "Gönderildi" diye cevap verdi. Bir de teyzeoğulları îsa ibnu meryem Yahya ibnu Zekeriyya ile karşılaştım. Beni güzelce karşıladılar ve benim için hayır dua ettiler. Sonra üçüncü kat göğe yükseltildik. Cibril kapının açılmasını istedi. "Sen. kimsin?" diye soruldu. "Cibril" diye cevap.verdi. "Beraberinde kim var?" denildi. "Muhammed Aleyhisselâm" dedi. "Ona elçi gönderildi mi?" diye soruldu. Cebrâîl Aleyhisselâm 'Elçi gönderildi' dedi. Kapıyı bize açtı. Bir de Adem Aleyhisselâm ile karşılaştım. Beni güzelce karşıladı ve Bana hayır dua etti. Sonra Cebrâîl bizi ikinci göğe yükseltti. Cibril Aleyhisselâm, kapının açılmasını istedi. "Sen kimsin" diye soruldu.

"Cibril" diye cevap verdi. "Beraberinde kim var?" denildi. "Muhammed" dedi. "Ona elçi gönderildi mi?" diye soruldu. "Gönderildi" dedi. Kapıyı açtı. Bir de kendisine güzelliğin (insanların nasibi olan güzelliğin tamamının) yansı verilen Yusuf ile karşılaştım. Beni güzelce karşıladı ve Bana hayır dua etti. Sonra dördüncü kat göğe yükseltildik. Cibril Aleyhisselâm kapının açılmasını istedi. "Kim o?" diye soruldu. "Cibril" dedi. "Beraberinde kim var?" denildi. "Muhammed" diye cevap verdi. "Ona elçi gönderildi mi?" diye soruldu. "Elçi gönderildi" dedi. (görevli) bize kapıyı açtı. îdris Aleyhisselâm ile karşılaştım. Beni güzelce karşıladı ve Bana hayır dua etti. Allahü Te^la: "Onu yüce bir yere yükselttik" dedi. Sonra beşinci kat göğe- yükseltildik. Cibril kapının açılmasını istedi. "O kim?" diye soruldu. "Cibril" diye cevap verdi. "Yanında kim var?" denildi. "Muhammed" diye cevap verdi. "Oha elçi gönderildi mi?" diye soruldu. "Gönderildi" dedi. Görevli bize kapıyı açtı. Orada da
Harun Aleyhi s s elam ile karşılaştım. Beni güzelce karşıladı ve Bana hayır dua etti. Sonra altıncı kat göğe yükseldik. Cibril Aley-hisselâm kapının açılmasını istedi. "O kim?" diye soruldu. "Cibril" diye cevap verdi. "Yanında kim var?" diye soruldu. "Muhammed" diye cevap verdi. "Ona elçi gönderildi mi?" denildi. "Gönderildi" dedi. Görevli kapıyı açtı. Orada da Musa Aleyhisselâm ile karşılaştım. Beni güzelce karşıladı ve Bana hayır dua etti. Sonra yedinci kat göğe yükseldik. Cibril kapının açılmasını istedi. "Beraberinde kim var?" diye soruldu. "Muhammed" diye cevap verdi. "Ona elçi gönderildi mi?" denildi. "Gönderildi" dedi. Orada da sırtını Beyt-i Ma'mur'a dayamış vaziyette ibrahim Aleyhisselâm'ı gördüm. Her gün oradan yetmiş bin melek giriyor kendisine geri dönmüyorlardı. Sonra (Cibril) Sidretü'l-Münteha'ya gitti. Sidretü'l-Münteha ağacının yaprakları fillerin kulaklarına benziyordu, meyveleri de küpler gibiydi. (Sidre'yi) Allah'ın emrinden her ne kapladıysa kapladı, şekli değişti, o andaki güzelliğini Allah'ın yaratıklarından hiçbiri anlatamaz. Rabbim orada Bana vah-yettiğini vahyetti. Bana bir gün ve gecede elli namazı farz kıldı. Musa Aleyhisselâm'ın yanına geri indim, "Rabbin Ümmetinin üzerine ne farz kıldı?" diye sordu. "Elli namaz" dedim. "Rabbine dön azaltmasını iste, senin Ümmetin buna güç yetiremez, ben israil oğul lan m imtihan ettim ve durumlarını gördüm" dedi. Rab-bime döndüm: "Ey Rabbim, Ümmetime farz kıldığını hafiflet" dedim. Beş namaz indirdi. Musa'ya vardım "Rabbim beş namazı indirdi" dedim "Senin Ümmetin bu kadarına da güç yetiremez. Rabbine geri dön ve yine azaltmasını iste" dedi. Böylece Rabbim Tebareke ve Teala ile Musa Aleyhisselâm arasında gidip -geldim. Sonunda Hak Teala: 'Ey Muhammed, kılınması istenen namaz, bir gün ve gecede beş namazdır. Her bir namaza on kat sevab verilir. Böylece bu elli namaz yerine geçer. Kim bir iyilik düşünür de yapmazsa ona bir iyilik sevabı yazılır. Kim de düşündüğü iyiliği yaparsa ona on kat sevab yazılır. Kim de bir kötülük düşünür de yapmazsa, ona bir günah yazılmaz, kötülüğü işleyene sadece (yaptığı kötülük mislinde) bir günah yazılır" diye buyurdu. Sonra tekrar Musa Aleyhissalâm'ın yanına indim, durumu Ona bildirdim. "Rabbine don, azaltmasını iste," dedi. Resulullah Aleyhisselatü ve Sellem der ki, Ben: "Rabbime o kadar gittim ki, artık O'ndan haya ederim' diye cevap verdim.[26]

116. Hadisin Şerhi

Dil âlimleri derler ki, Burak Resulullah Aleyhisselâm'ın Isra gecesi bindiği bineğin adıdır. et-Tahrir sahibi kitabında, ez-Zebidî'de Muhtasaru'l-Ayn'da Burak'ın Peygamberlerin bindikleri binek olduğunu söylemiştir. Nevevî bu bineğin hızlı olduğu için Burak olarak adlandırıldığını söylemiştir. Parıltılı ve parlak olduğu için böyle adlandırıldığını söyleyenler de olmuştur.
Hadiste geçtiği üzere Peygamberlerin bineklerini halkaya bağlamalara, insanlara bu konuda örnek olmaları içindir, ihtiyatlı hareket etmek ve sebeplere başvurmak hususunda insanlara örnek olmaktadırlar. Böyle yapmak kişinin Allah'a tevekkül etmesine bir zarar getirmez.
Hadiste geçen fıtrat, İslâm ve doğruluk olarak açıklanmıştır. Süt de bunun sembolüdür. Temiz, içenler için rahatlık verici ve içildikten sonra da bir kötülüğe yol açmayan bir içecek olması itibariyle fıtrata benzetilmiştir. Şarap ise kötülüklerin anasıdır ve fenalıklara yolaçar. (Buraya kadarki açıklamalar Nevevî şerhinden alınmıştır).
Cebrail Aleyhisselâm'ın içerideki görevli meleğin "Kimsin" sorusuna "Cibril" diye cevap vermesinde bir edep ölçüsü vardır. Birisi kapıyı çaldığı zaman "Sen kimsin?" diye sorulursa, cevab verenin, ismini söylemesi en uygun olanıdır. "Benim" diye cevap verilmemelidir. Hadis-i şerifte de bu şekilde cevap vermekten menedil-mektedir. Çünkü bu tarz bir cevabın sorana bir faydası yoktur. Hadisten anlaşıldığına göre bir yere girerken izin istemek de müstehabdır.
Adem Aleyhisselâm'ın Resulullah Aleyhisselâm'ı karşılarken 'merhaba' demesinde ve onun için hayır dua etmesinde, fazilet sahibi insanları tatlılık ve güler yüzlülükle karşılamanın, onlarla güzel konuşmanın ve onlar için dua etmenin gerektiğine işaret vardır. Haklarında dua edilenler, dua edenlerden, daha hayırlı olsa da. Burada aynı zamanda, bir kimsenin ucba ve diğer nefsanî kötülüklere kapılmayacağından emin olunduğu zaman, onu yüzüne karşı övmenin caiz olduğuna işaret vardır.
"Sırtını Beyt-i Ma'mur'a dayamış vaziyette İbrahim Aleyhisselâm'ı gördüm" ifadesini açıklarken Kadı Beyzavî: Buradan anlaşıldığına göre kıble tarafına dayanmak ve sırtını kıbleye çevirmek caizdir, diyor.
îbnu Abbas ve daha başka müfessirler, Sidretü'l-Münteha'nın bu adla adlandırılmasının sebebinin, meleklerin ilminin buradan öteye geçemeyişi ve Resulullah Aleyhisselâm'ın dışında kimsenin
oradan ileri geçememiş olması, olduğunu belirtmişlerdir. Abdullah ibnu Mes'ud'un da şöyle söylediği bildirilmiştir: Üzerinden düşen her şey, o noktada durduğu, Allah'ın emriyle altından yükselenler de o noktada kaldığı için, bu adı almıştır. (Nevevî şerhi'nden).
"Rabbime döndüm" sözünün manası "ilk keresinde Rabbime münacaatta bulunduğum yere döndüm, orada ikinci bir kez Rabbime münacaatta bulundum" dur. "Rabbimle Musa Aleyhisselâm arasında gidip geldim" derken de Resulullah Aleyhisselâm, Rab-bine münacaatta bulunduğu yerle Musa Aleyhisselâm arasında gidip geldiğini,, kasdetmektedir.[27]

117. Sünenu'n-Nesâî'den Namazların Farz Kılınması Hadisi, Kitabu's-Salat, C.1,S.217, Enesu'bnu Malik'in hadisinin senedinde ravileri ihtilaflarını zikrettikten sonra şöyle diyor:
Enesu'bnu Malik, Malik ibnu Sa'sa'a Radıyallahü Anhuma'dan Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduunu bildirmiştir:
"Ben evde uyku ile uyanıklık arasında idim, üç kişi ve onlardan da ortada duranı bana yaklaştı. Bana iman ve hikmet dolu bir altın testi getirildi. (Cibril) boğazımdan karın boşluğuma kadar göğsümü yardı. Kalbimi zemzem suyu ile yıkayıp iman ve hikmet ile doldurdu. Sonra eşekten büyük katırdan küçük bir hayvan getirildi. Sonra Cibril Aleyhisselâm ile birlikte çıktım. Dünya göğüne vardık. "O kim" denildi. Cibril Aleyhisselâm: "Cibril" diye cevap verdi. "Beraberinde kim var?" diye soruldu. "Muhammed" dedi. "Ona elçi gönderildi mi? Merhaba ona, ne güzel geliş onun gelişi" denildi. Adem Âleyhisselâm'ın yanma vardım, ona selâm verdim, "Peygamber ve oğul olarak merhaba sana" dedi. Sonra ikinci göğe ulaştık, "Kim o?" diye soruldu. Cibril Âleyhisselâm: 'Cibril' diye cevap verdi. "Beraberinde kim var?" denildi. "Mühammed" diye cevap verdi. Burada da aynı şeyler oldu. Oradan Yahya ve Isa Âleyhisselâm'ın yanına gittim, kendilerine selam verdim. "Kardeş ve Peygamber olarak sana merhaba" dediler. Sonra üçüncü göğe vardık. "Kim o?" diye soruldu. Cibrîl Âleyhisselâm: "Cibril" diye cevap verdi. "Beraberinde kim var?" diye soruldu. "Mühammed" dedi. Aynı durum oldu. Burada Yusuf

Âleyhisselâm'ın yanma gittim, kendisine selâm verdim. "Kardeş ve Peygamber olarak merhaba sana" dedi. Sonra dördüncü göğe vardık, aynı şeyler burada da oldu. Burada îdris Aleyhisselâm'la karşılaştım, kendisine selâm verdim, o da: "Merhaba, ey kardeş ve Peygamber" dedi. Sonra beşinci göğe vardık, aynı şeyler oldu. Burada Harun Aleyhis-selâm'ın yanına gittim, kendisine selam verdim; o da: "Merhaba ey kardeş ve Peygamber" dedi. Sonra altıncı göğe vardık, aynı şeyler oldu. Orada Musa Âleyhisselâm'm yanına gittim, kendisine selam verdim, o da: "Merhaba, ey kardeş ve Peygamber" dedi. Kendisinden ileri geçince ağladı, "Seni ağlatan nedir?" denildi. "Ey Rabbim, Benden sonra gönderdiğin şu delikanlının Ümmetinden cennete girecek olanlar, Benim Ümmetimden cennete girecek olanlardan daha çok ve daha üstündür" diye cevap verdi. Sonra yedinci göğe vardık, aynı şeyler oldu. Orada İbrahim Aleyhis-selâm'ın yanına gittim. Kendisine selâm verdim, O da: 'Merhaba ey oğul ve Peygamber1 dedi. Sonra Beyt-i Ma'mur yanıma yükseltildi. Orada hergün yetmiş bir melek namaz kılıyor, oradan çıktıklarında bir daha oraya dönmüyorlar. Sonra Sidretü'l-Münteha Benim yanıma getirildi. Meyveleri hecer küpleri gibi, yaprakları da fillerin kulakları gibi idi. Altından dört ırmak akıyordu. Bunların ikisi gizli ikisi de açık ırmaktı. Gizli olan iki ırmak cennetteydi. Açık olan iki ırmak ise Nil ile Fırat. Sonra Bana elli namaz farz kılındı. Musa Aleyhissalâm'a geldim, "Ne yaptın?" diye sordu. "Üzerime elli namaz farz kılındı" dedim; "Ben insanları senden daha iyi tanırım. Ben îsrailoğuilannı pek şiddetli bir imtihana tabi tuttum. Senin Ümmetin buna güç yetiremeyecek, Rabbine dön Sana farz kıldığını azaltmasını iste", dedi. Rabbime döndüm, üzerime farz kıldığım azaltmasını istedim. Kırk namaza indirdi. Sonra yine Masu Aleyhisselâm'a döndüm. "Ne yaptın" diye sordu. Rabbim kırk namaza indirdi" dedim. Bana ilk keresinde söylediklerine benzer şeyler söyledi. Rabbime döndüm, Rabbim otuza indirdi,
Musa Aleyhisselâm'a geldim. Yine ilk kez söylediklerinin benzerini söyledi. Rabbime döndüm, yirmiye indirdi, sonra ona indirdi sonra da beşe indirdi. Sonra Musa Aleyhisselâm'a geldim. Yine ilk kez söylediklerinin benzerini söyledi. Ben de: 'Ben tekrar Rabbime gitmekten haya ederim' dedim. "Farzımı kesinleştirdim, kullarımın yükünü hafiflettim. İyiliğe on kat sevab veririm" diye nida edildi". [28]

117. Hadis-i Şerifin Şerhi

Resulullah Aleyhisselâm "üç kişiden ortada duranı bana yaklaştı" diye buyuruyor. Resulullah Aleyhisselâm'dan rivayet edildiğine göre: "Bana Cibril, İsrafil ve bir melek daha geldi" diye buyurmuştur, işte bu hadiste sözü edilen üç kişi bunlardır. Üçü de bir adam şekline bürünmüşlerdi, içlerinden biri Resulullah Aleyhisselâm'in yanına yaklaşmıştı.
Bu rivayette Resulullah Aleyhisselâm'ın Harun Aleyhisselâm ile beşinci kat gökte karşılaştığı bildiriliyor. Bir başka rivayette ise Onunla dördüncü kat gökte karşılaştığı ifade ediliyor. Ancak bu rivayet, yani Harun Aleyhisselâm ile beşinci kat gökte karşılaştığını bildiren rivayet, daha sıhhatlidir. En doğrusunu Allah bilir.
Hadiste Resulullah Aleyhisselâm'ın iki gizli, iki de açık ırmak gördüğü bildiriliyor. Biz bunun zahirî manasına inanır hakikatte ne olduğunu ise Allah Teala'ya havale ederiz. Özellikle şunu deriz, su Allah'ın gökten indirdiği bir rahmetidir. Cennet de rahmet mekanıdır. Yüce Allah ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "Gökten suyu ölçülü indirdik de, onu yerde durdurduk". En doğrusunu Allah bilir, hadis-i şerifte bu iki nehrin havzalarında oturan insanların ileride Müslüman olacaklarına ve onların vasıtasıyla islam'ın başka bölgelere yayılacağına işaret edilmiş olabilir.[29]

118. 'Namazların Farz Kılınması Hadisini' en-Nesâî, CJ^221'de de şöyle rivayet etmiştir:
İbnu Şihab, Enes ibnu Mâlik ile İbnu Hazm Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet ettiklerini söylemiştir:
"Rabbim elli namaz farz kıldı. Bununla döndüm. Musa Aleyhis-selâm'ın yanından geçerken bana: "Rabbin Ümmetine ne farz kıldı?" diye sordu. Ben de: "Onlara elli namaz farz kıldı" dedim. Musa Aleyhisselâm Bana: "Rabbine dön, Senin Ümmetin buna güç yetiremez" dedi. Rabbime döndüm, yarısını indirdi. Musa Aleyhisselâm'a döndüm, durumu bildirdim. Yine: "Rabbine dön, Ümmetin buna güç yetiremez" dedi. Ben de rabbime döndüm, en son: "istenen beş namazdır, ancak bunun için elli namaz sevabı vardır. Benim indimde söz değiştirilmez." diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm'a döndüm. Yine: "Rabbine dön" dedi. Ben de: "Ben artık Rabbimden haya ederim" dedim.[30]

119. Yezîdu'bnu Ebî Mâlik Enes ibni Mâlik'ten Resulul-lah Aleyfaisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bana eşekten büyük katırdan küçük bir hayvan getirildi. Adımı gözünün gördüğü mesafe kadardı. Cibrîl" Aleyhisselâm ile birlikte ona bindim, yol aldık. Cebrâîl Bana: "in ve namaz kıl" dedi. Dediğini yaptım. "Nerede namaz kıldığını biliyor musun?" diye sordu ve kendisi, "Hicret yeri olan Taybe'de namaz kıldın" dedi. Bir ara yine: "în ve namaz kıl" dedi. Namaz kıldım. "Nerede namaz kıldığını biliyor musun? Musa Aleyhisselâm'ın Allah'la konuştuğu yer olan Tur-i Seyna'da namaz kıldın" dedi. Sonra bir ara yine "în ve Namaz kıl" dedi. îndim namaz kıldım. "Nerede namaz kıldığını biliyor musun? îsa Aleyhisselâm 'm dünyaya geldiği Beyt-i Lahm'da namaz kıldın" dedi Sonra Beytu'l-Makdis'e girdim. Orada Peygamberler Benim için toplandı, Cibrîl Aleyhis-
selâm Beni öne geçirdi, Ben onlara imamlık yaptım. Sonra dünya göğüne yükseltildim. Baktım orada Adem Aleyhisselâm vardı. Sonra ikinci göğe çıkartıldım. Baktım ki, orada da teyzeoğulları îsa ile Yahya Aleyhisselâm var. Sonra üçüncü göğe yükseltildim. Orada da, Yusuf Aleyhisselâm vardı. Sonra dördüncü göğe yükseltildim. Orada Harun Aleyhisselâm vardı. Sonra beşinci göğe yükseltildim. Orada îdris Aleyhisselâm vardı. Sonra altıncı göğe yükseltildim. Orada Musa Aleyhisselâm vardı. Sonra yedinci göğe yükseltildim, Orada ibrahim Aleyhisselâm vardı. Sonra yedi kat göğün üstüne yükseltildim Sidretü'l-Mühteha'ya vardık. Orada Beni bir duman kapladı, hemen secdeye vardım. Bana: "Ben gökleri ve yeri yarattığımda Senin ve Ümmetinin üzerine elli namaz farz kıldım. Sen ve Ümmetin bu namazları kılın" denildi. İbrahim Aleyhisselâm'a döndüm Bana bir şey sormadı, sonra Musa Aleyhisseiâm'a geldim,: "Rabbin Sana ve Ümmetine ne kadar şeyi farz kıldı?" diye sordu "Elli (vakit) namaz" dedim. Sen üe Ümmetin de bunu yerine getirmeye güç yetiremezsiniz, Rabbine dön, azaltmasını iste" dedi. Rabbime döndüm, on namaz azalttı. En son beş vakit namaza indirildi. Sonra Musa Aleyhisselâm'a geldim; yine: "Rabbine dön, azaltmasını iste, O, Israiloğullarına iki namaz farz kıldı da bunu yerine getiremediler" diye söyledi. Rabbime döndüm, azaltmasını istedim, "Ben gökleri ve yeri yarattığım zaman Sana ve Ümmetine elli namaz farz kıldım, beş namaz elli namaz yerinedir. Sen ve Ümmetin bunu kılın", diye buyurdu. Bildim ki, bu artık Rabbimden değiştirilmeyecek kesin karardır. Musa Aleyhisselâm'a geldim, Bana yine "Dön" dedi, Bunun Allah'tan kesin karar olduğunu bildim ve dönmedim.[31]

118-119. Hadisin Şerhi

Peygamber Aleyhisselâm'ın Ümmetinin üzerindeki yükü hafifletmek istemesi, Musa Aleyhisselâm'ın da onu bu yönde teşvik etmesi Peygamberlerin Ümmetlerine ne kadar şefkat gösterdiklerinin bir delilidir. Musa Aleyhisselâm, Muhamed Aleyhisselâm Ümmetine

acıyarak Peygamber Aleyhisselâm'dan Rabbine dönerek Ümmeti üzerindeki yükü hafifletmesi için münacaatta bulunmasını istiyor. Musa Aleyhisselâm'ın makamı İbrahim Aleyhis-selâm'm ma-kamından daha aşağıdadır, çünkü Musa Aleyhisselâm Rabbiyle konuşmuştur, vazifesi de konuşmadır. İbrahim Aleyhisselâm 'Halil' yani Allah'ın dostudur, derecesi de teslimiyet derecesidir. Bunun için oğlunu kurban etmek hususunda ve Allah yolunda ateşe atılırken Allah'a tam teslimiyet göstermiştir. Allahü Teala ise her iki durumda da Ona acımış, ihsanda bulunmuştur.
Cibril Aleyhisselâm'm muhtelif yerlerde Resulullah Aleyhis-selâm'a "in, namaz kıl" demesinde Mü'minin mukaddes yelerde namaz kılmasının müstahab olduğuna işaret vardır. Hicret beldesi olan Taybe'de namaz kılması, o yerin daha sonra iman nurunun yayılacağı bir merkez haline geleceğine işarettir. Aynı şekilde Turi Seyna ve Beyt-i Lâhm'da namaz kılması da, bu yerlerin geçmişte iman nurunun yayıldığı birer merkez olduklarına işarettir. Nitekim Hazreti Musa ve Hazreti îaa, bu yerlerden iman nurunu yaymaya başlamışlardır. Onların, bizim Peygamberimiz ve bütün Peygamberlerin üzerine en güzel şekilde salat ve selam olsun.
Bu Hadiste namazın, onar onar indirildiği belirtiliyor. Böyle söylenmesi icmal dolayısıyladır. Sahih rivayetlerden anlaşıldığına göre namazlar beşer beşer indirilmiştir. Daha önce geçtiği üzere diğer rivayetler buna delil teşkil eder.[32]

31- Beş Vakit Namazın Farz Olması Ve Bunlara Devam Edilmesi Hakkındaki Rivayetler

120. Sünen-i İbni Mace, C.l,s.22O de; Enes ibnu Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Allah Ümmetime elli namaz farz kıldı. Gelmek üzere döndüm. Musa Aleyhisselâm'm yanına geldim. Musa Aleyhisselâm: 'Rabbin Ümmetine neyi farz kıldı?1 diye sordu. "Bana elli namaz farz kıldı" dedim. "Rabbine don, Ümmetin bu kadarına güç yetiremez, dedi. Rabbime döndüm, bir bölümünü indirdi. Musa'ya döndüm, durumu bildirdim, yine: "Rabbine dön, Ümmetin bu kadarına da güç yetiremez" dedi. Rabbime döndüm, Bana: "Farz kılınan namaz beştir, ama bunun için elli namaz sevabı vardır. Benim indimde söz değiştirilmez" buyurdu. Musa'ya döndüm. "Rabbine dön" dedi. Ben de: "Ben, artık Rabbimden haya ederim" dedim.[33]

121. Yine İbnu Mace'nin kaydettiğine göre Ebu Katade ibnu Rib'î Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allahü Teala buyurdu ki 'Senin Ümmetine beş vakit namaz farz kıldım. Kendi kendime ahdettim ki, kim bu namazları vaktinde kılarsa onu cennete koyarım. Kim de bunları kılmazsa onun Ben de bir ahdi yoktur".[34]
Bu Rivayet, ibnu Mace7C.l,s.221'de geçmektedir.[35]

122. Sünen-i ebu Davud, C.l,s.l23'te "Namazları Vaktinde Kılma" babında şu rivayet geçmektedir:
Ebu Katade Rahmetullahi Aleyh Resulullah Aleyhissetâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allahü Teala buyurdu ki, Ben senin Ümmetine beş vakit namaz farz kıldım. Ve kendi katımdan bir ahid verdim ki, kim onları vaktinde kılarsa, onu cennete sokarım. Kim de bunları terkederse, onun benim katımda bir ahdi yoktur.[36]

32- Namazı Kulumla Kendi Aramda İkiye Ayırdım Hadisi

123. Hadisi İmam Müslim Sahihinde C.3, s.l2'de Her rek'atta Fatiha Okumanın Vücubu' başlıklı babda rivayet etmiştir:
İshaku'bnu İbrahim el-Hanzali, Sufyanu'fynu Uyeyne'den, o Alau'bnu Abdurrahman'dan, o babasından, o da Ebu Hıtreyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Kim bir namaz kılar da içinde Kur'an'ın anasını (yani Fatiha suresini) okumazsa o namaz eksiktir. Resulullah bu sözünü üç kere tekrar etti. Ebu Hureyre'ye: Biz imamın arkasında oluyoruz, denildi. O da, kendi nefsinde oku, Ben Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini işittim: 'Allah buyurdu ki, Ben, namazı kulumla kendi aramda iki kısma ayırdım, istekte bulunduğu kısım kulu-mundur. Kul "el-hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn" dediğinde, Allah Azze ve Celle: 'Kulum Bana hamdetti' buyurur. Kul: "er-Rahma-nirrahim" dediği zaman Allah: 'Kulum Beni sena etti (övdü)' buyurur. Kul: "Mâliki yevmi'd-din" dediği zaman ise Allah: 'Kulum Beni temcid etti' buyurur. Bir rivayette de "Kulum işini Bana havale etti" diye buyurduğu bildirilmiştir. Kul: "Iyyake na'budu ve iyyake nesta'in" dediğinde Allah: Bu Benimle kulum arasındadır, ve istekte bulunduğu kısım kulumundur, buyurur. Kul: "îhdina's-Sırate'l-Mustakîm, Sıratellezine en'amte Aleyhim, ğayri'l-Mağdubi Aleyhim vele'd-dâllîn" dediğinde, "Burası kulumundur, istekte bulunduğu için kulumundur" diye buyurur.[37]

120-123. Hadislerin Şerhi

Namazda Fatiha suresinin okunmasının vacib olduğu bu hadisten anlaşılmaktadır. Ancak imamın arkasında namaz kılmanın durumu hakkında mezheb imamları ihtilaf etmişlerdir. Bu konu Nevevî'nin Müslim şerhinde etraflıca anlatılmıştır. Oradaki açıklamaları aynen vermemiz mümkün değildir. İsteyen oraya başvurabilir.
Bir rivayette Yüce Allah'ın "Mâliki yevmi'd-din denildiğinde "Kulum işini Bana havale etti" diye buyurduğunun bildirilmesi üzerine İmam Nevevî şöyle diyor: Böyle buyurulmasının "Mâliki yevmi'd-din-Din gününün sahibi" ayet-i kelimesindeki manayla ilişkisi şu bakımdandır: O günde mülk yalnız Allah'ındır. Kulların hesabını o görecek, yaptıklarının karşılığını o verecektir, Kulun Allah'ı ta'zim ve temcidden sonra bunu itiraf etmesi işlerini şüphesiz O'na havale etmesi demektir.
'Bunlar kuîumundur' denirken kastedilen, o okuduğu ayetlerdir.
Yüce Allah'ın "namazı kulumla aramda ikiye böldüm" diye buyurmasını ilim adamları şöyle tefsir ediyorlar. Burada namaz ile kastedilen fatiha süresidir. Böyle isimlendirilmiştir, çünkü namaz fatiha suresi okunmaksızın sahih olmamaktadır. Hadis-i şerifte de: "Hacc arefedir, yani Arefede vakfeye durmaktır" diye buyurul-muştur. "Böldüm" denilirken de kastedilen, mana itibariyle bölmedir. Çünkü ilk yansında Allahü Teala'ya hamdediliyor, O tem-cid ediliyor, O sena ediliyor ve işler O'na havale ediliyor, ikinci yarıda ise Allah'tan dilekte bulunuluyor, O'na tazarru ediliyor ve O'na olan ihtiyaç dile getiriliyor. [38]

124. Hadis, İmam Malik'in Muvatta'mda, Mesabihu's-Sunne'nin hamiş'ine göre C.l,s.43'te "İmamın Açıktan O-kumadığı Yerde İmamın Arkasında Okumak" başlıklı babda geçmektedir:
Yahya Melik'ten, o el-Alau'bnu Abdurrahman ibni Ya'kub'dan, o Hişamu'bnu Zuhre'nin azadlısı Ebu's-Saib'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Kim namaz kılar da içinde Kur'an'ın anasını (yani Fatiha'yı) okumazsa o namaz eksiktir, o eksiktir, o eksiktir, tamam değildir. Ravi (Ebu

Saib) der ki, 'Ey Ebu Hureyre, ben bazen imamın arkasında oluyorum' dedim, dirseğimi (ziraimi) tutarak: 'Onunla kendi nefsinde (içinden) oku, ey Farisi, Ben Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle söylediğini duydım: Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki, namazı kendimle kulum arasında, ikiye ayırdım. Yarısı banim, yarısı kulumundur, kuluma istekte bulunduğu kadar lazımdır'. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: 'Okuyunuz, kul "el-hamdü lillahi Rabbi'l-âlemm" der, Allah Tebareke ve Teala: Kulum Beni övdü, der. kul: Mâliki yevmi"d-din"der Allah: Kulum Beni temcid etti, buyurur. Kul: "îyyake naudu ve iyyake nesta'in" der. Allah: Bu ayet kulumla Benim aramdadır, istekte bulunduğu kısım kulumundur buyurur. Kul: "Ihdina's-Sırate'l-Mustekîm. Sıratellezine en'amte Aleyhim, gayri'1-Mağdubi Aleyhim, vele'd-dâllîn" der. Allah: Bunlar kulumundur, istekte bulunduğu yer ona aittir, buyurur.[39]

125. Bu hadîs Sahih-i Tirmizfde, C.2, 8.157'de 'Kitabu't-Tefcir Babları'nın Fatiha suresi inamında geçmektedir:
el-Alâu'bnu Abdurrahman babasından, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kim Namaz kılar da içinde Kur'an'm anasını (Fatihayı) okumazsa, o eksiktir, o eksiktir, tamam değildir. Ravi (Abdurrahman) der ki: Ey Ebu Hureyre, ben bazen imamın arkasında oluyorum, dedim. O da şöyle cevap verdi: Ey Farisîoğlu, sununla içinden oku, ben Resulallah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duydum: Allahü Teala buyurdu ki: Namazı, kulumla kendi aramda ikiye ayırdım. Yarısı Benim, yarısı kulumundur. İstekli bulunduğu kısım kulumundur. Kul: "el-hamdü lülahi Rabbi'l-âlemîn" diye okur. Allah: Kulum Bana hamdetti, diye buyurur. Kul: "er-Rahmanirrahim" der. Allah: Kulum Beni övdü, diye buyurur, kul: "Mâlikî yevmi'd-din" der. Allah: Kulum Beni temcid etti. Şu da, kulumla Benim aram d adı r: "îyyake na'budu ve iyyake nesta'in." Surenin sonu da kulumundur, istediği kısımlar onadır, buyurur. Şu kısmı okur: "İhdina's-Sırate'l-Mustakîm, sıratellezine en'amte Aleyhim, ğay-ri'l,Mağdubi Aleyhim vele'd dallın[40]
Ebu Isa et-Tİrmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.[41]

126. Hadisin Sünen-i ebu Davud'da geçen şekli, (C.l, s.228'de, "Namazda Kıraati Terkedenin Durumu" başlıklı babdan).
el-Ka'nabî Malik'ten, o Alâu'bnu Abdurrahman'dan, o Hişam-ibnu Zuhre'nin azadlısı Ebus-Saib'den, o da Ebu Hureyre Radıyal-lahi Anh'den Resulullah Aleyhissetâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kim namaz kılar da içinde Kur'an'ın anasını (Fatihayı) okumazsa o eksiktir, o eksiktir, o eksiktir, tamam değildir. Ravi (Ebu's-Saib) der: Ey Ebu Hureyre, ben bezen imamın arkasında oluyorum, dedim. Ebu Hureyre, dirseğimi tutarak şöyle dedi: Bununla içinden oku, ey Farisî, ben Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini duydum: 'Allahü Teala buyurur ki; namazı Benimle kulum arasında ikiye ayırdım. Yarısı Benim, yarısı da kulumun-dur, istekte bulunduğu kısım kulumundur' Resulullah Aleyhis-selâm daha sonra buyurdu ki: Okuyunuz: kul, "el-hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn" der, Allah Azze ve Celle: Kulum Bana hamdetti, diye buyurur. Kul: "er-Rahmanirrahim" der. Allahü Teala: Kulum Beni temcid etti, buyurur. Kul: lyyake na'budu ve iyyake nes-ta'in" der. Allahü Teala: Bu Benimle kulum arasındadır, kulumun istediği de onadır, diye buyurur. Kul: "Îhdina's-Sırate'l-Mustakîm, Sıratelle-zine en'amte Aleyhim, ğayri'l-Mağdubi aleyhim" der. Allahü Teala: işte bunlar kulumundur, istekte bulunduğu yer kulumundur buyurur.[42]

127. Bu hadis Sunen-i İbni Mace'de, C.2^.217'de'Kur'an-'ın Sevabı' başlıklı babda geçmektedir:
Ebu Mervan Muhammedu bnu Osman el-Osmanî Abdülaziz ibnu ebi Hazim'den, o el-Alâu'bnu Abdurrahman'dan, o babasından, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den, Resulullak Aleyhis-selâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki, namazı Benimle kulum, arasında ikiye ayırdım, Yarısı Benimdir, yarısı kulumun, kulumun olan kısım, istediğidir. Sonra Resulullah Aleyhisselâm şöyle
buyurdu: Okuyunuz, kul "elhamd..." der, Allah Azze ve Celle: Kulum Bana hamdetti, der. kul: "er-Rahman..." der. Allah: Kulum Beni övdü, istediği kulumundur, buyurur. Kul: "Mâlik.." der. Al-lah:Kulum Beni temcid etti, der. Bu kısım Benimdir. Şu ayet de Benimle kulum arasındadır; kul "iyyake..." der. (yani bu ayet Benimle kulum arasındadır). İstediği (yani istekte bulunduğu kısım) kulumundur. Surenin son kısmı kulumundur. Kuh'îhdina ' der..[43]

128. Hadis Sünenu'n-Nesâî'de, C.2,s.l35-136'da 'Fatiha Suresini Okurken Bismîllahırrahmanîrrahim'i Terkedenin Durumu1 başlıklı babda geçmektedir:
Hişamu'bnu Zuhre'nin azadlısı es-Saib, Ebu Hureyre Radıyal-lahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kim namaz kılar da içinde Kur'anın anasını (yani fatihayı) okumazsa o eksiktir, o eksiktir, o eksiktir, tam değildir. Ravi der ki: Ey Ebu Hureye, ben bazen imamın arkasında oluyorum, dedim. Kolumdan tûtta ve dedi ki: Sununla içinden oku, ey Farisî, Ben Re-sulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duydum: Allah Azze ve Celle buyurur ki, namazı Benimle kulum arasında ikiye ayırdım. Yarısı Benim, yansı kulumundur. Kulumun olan, istekte bulunduğu kısımdır. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki, Okuyunuz, kul "el-hamd..." der, Allah Azze ve Celle: Kulum Bana hamdetti, der. Kul: "er-Rahman..." der. Allah Azze ve Celle: Kulum Beni Övdü, der. Kul: "Mâliki..." der. Allahü Teala: Kulum Beni temcid etti, buyurur. Kul: "lyyake..." der. Allahü Teala, bu ayet kulumla Benim aramdadır, istekte bulunduğu kısım da kulumundur, buyurur. Kul: "İhdina..." der. Allahü Teala: işte bunlar kulumundur, istekte bulunduğu kısım kulumundur, buyurur.[44]

129. Yine Nesâî'nin Sünen'inde, C.2,s.l39'da "Andolsun ki Sana Daima Tekrarlanan Yedi Ayetli Fatihayı ve Kur'an-ı Azim'i verdik" mealindeki ayet-i kerimenin yorumuyla ilgili babda şu rivayet vardır.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın Ubeyyu'bnu Ka'b Radıyallahü Anh'den rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Allah ne Tevrat'ta ne de İncil'de Kur'an'm anası Fatiha'mn bir benzerini indirmiştir. O, sebu'l-mesânî (tekrarlanan yedi ayet) dir. (Allah): O Benimle kulum arasında bölünmüştür. istekte bulunduğu kısım kulumundur, (diye buyurur).[45]
"Namazı böldüm" hadisi ile ilgili rivayetler burada bitti. En doğrusunu Allah bilir.[46]

129. Hadisin Şerhi

Kurtubi Fatiha suresi tefsirinde, îmam Buharfnin rivayet ettiği şöyle bir hadise yer veriyor: Ebu Saîd ibnu'l-Mu'alla'nm şöyle söylediği bildirilmiştir: Bir gün Mescid'de namaz kılıyordum, Resulullah Aleyhisselâm beni çağırdı. Ben cevap vermedim. Sonra:
Ey Allah'ın Resulü, namazda idim onun için Sana cevap veremedim, dedim. Resulullah Aleyhisselâm: Allahü Teala: "Ey iman edenler, Allah ve Peygamber sizi hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabed edin" diye buyurmadı mı, dedikten sonra şöyle devam etti: Bu

Mescid'den çıkmandan önce sana Kur'an-ı Kerim'in en büyük surelerinden olan bir sureyi öğreteceğim. Bunu dedikten sonra elimden tuttu. Çıkmak istediğinde: "Sana Kur'an-ı Kerim'in en büyük surelerinden olan bir sure öğreteceğim, dememiş miydiniz, diye hatırlattım. Resulullah Aleyhisselâm: "el-hamdü lillahi Rabbi'l-âlemin", o tekrarlanan yedi ayettir. Ve Bana verilen Kur'an-ı Azim'dir, diye buyurdu.[47]

33- Melekler Birbirleri Peşinde Sizin Aranıza Girerler1hadisi

130. Hadîsi Buharı Kitabu's-Salat'm 'İkindi Namazının Fazileti" başlıklı babında ve C.4,s.ll3'te Kitabu Bedu'l-Halk'ın " Meleklerin Zlkr babında rivayet etmiştir:
Ebu'l-Yeman Şu'ayb'dan, o Ebu'z-Zinad'dan, o el-A'rec'den, o Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Melekler birbirleri ardından gelirler. Gece melekleri ile gündüz melekleri fecir vaktinde ve ikindi vaktinde karşılaşırlar. Sizinle geceleyenler yerlerine çıkarlar, Aliahü Teala kullarının durumunu daha iyi bilmekle beraber: Kullarımı ne bal üzere bıraktınız? diye sorar. Melekler de: Onları namaz kılar halde bıraktık, onlar namaz kılarlarken geldik, derler".[48]

131. Buharî bu hadisi, C.I0, s.431'de, Kitabu't-Tevhid'in "Rabbin Meleklerle Konuşması ve Meleklerin Nidası" babında rivayet etmiştir.
İsmail Mâlik'ten, o Ebu'z-Zinad'dan, o el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulyllah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Sizin içinizde gece melekleri ile gündüz melekleri birbirlerini takib ederler, Bunlar ikindi ve sabah namazlarında biraraya gelirler. Sonra sizinle birlikte geceleyenler, yükselirler. Aliahü Teala sizin halinizi daha iyi bilmekle beraber: Kullarımı ne hal üzere bıraktınız? diye sorar. Melekler de: Onları namaz kılar halde
bıraktık, onlar namaz kılar haldeyken geldik, derler.[49]

132. Hadisi en-Nesâî de, C.l,s.240'da ' Cemaatle Namaz Fazileti' babında rivayet etmiştir:
en-Nesâî'nin bu riveyeti Buharî'nm ikinci rivayetindeki lafzın aynısıdır.
"Ancak orada "ve huve e'lemu bikum": "Sizi daha iyi bilmekle" yerine "ve huve e'lemu bihim: onları -kullarını- daha iyi bilmekle" şeklinde geçmektedir. Ayrıca sabah namazı da ikindi namazından önce zikrediliyor.[50]

133. Aynı şekilde İmam Malik de, Muvatta'ında, "Camiu's-Salaf babında
"Onların -kullarının- Hallarini Daha İyi Bilmekle" lafzıyla rivayet etmiştir. Orada aynı zamanda: Melekler, ikindi ve akşam namazlarında biraraya gelirler, denilmektedir.[51]

130-133. Hadislerin Şerhi

Bu hadiste sözü edilen melekler, âlimlerin ekserisine göre hafaza melekleridir. Ancak hafaza meleklerinin insandan ayrıldığı ve gece hafaza melekleri ile gündüz hafaza meleklerinin ayrı olduğu hakkında herhangi bir rivayet gelmemiştir.
Kas tali anî bu meleklerin, insanların amellerini yazan melekleri koruyan melekler olduğunu söylüyor.
Hadiste gece meleklerinin yükselmesinden sözediliyor. Gündüz meleklerinin yükselmesi ise zikredilmiyor. Bunun sebebi, iki örnekten birini zikretmekle yetinilmesidir. Ayet-i kerime'de de: "Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler vermiştir" deniliyor. Esas itibariyle bunun manası; sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler vermiştir, şeklindedir. Ayrıca gündüzün iki yanı gecenin iki yanı ile bilinir.
Ebu Huzeyme'nin kitabında, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'dan merfu olarak rivayet edilen hadis, buradaki çeşitli ihtimalleri ortadan kaldırıyor. Orada şöyle deniliyor: "Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah ve ikindi namazlarında biraraya gelirler. Sabah namazında biraraya geldiklerinde gece melekleri yükselir gündüz melekleri kalırlar, ikindi namazlarında birleştiklerinde, gündüz melekleri yükselir gece melekleri kalır. Rabbleri kullarının durumunu daha iyi bilmekle beraber onlara sorar."
Allahü Teala'mn insanların durumunu meleklerden sorması Ademoğlunun üstünlüğünü ortaya çıkarmak içindir. Melekler onlardan Övgüyle sözederek Allah Teala'mn sorusuna cevap verirler, bu da Ademoğlu hakkında meleklerin şahitliği olur ki, bu onlar için bir şereftir.
Allahü Teala'nın lutfundan ve kereminden bizi, meleklerin haklarında iyilik ve hayırla şahitlik ettiği kullarından eylemesini, meleklerin kendileri için bağışlama dilediği, iman sahibi kullarından eylemesini, dileriz. Meleklerin haklarında: "Ey Rabbimiz, ilmin ve rahmetin herşeyi içine almıştır. Tevbe edip Senin yoluna uyanları bağışla; onları cehennemin azabından koru. Ey Rabbimiz, onları ve babalarından, eşlerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdiğin Adn cennetlerine koy; şüphesiz güçlü olan, Hakim olan Sensin. Onları kötülüklerden koru, o gün kötülüklerden kimi korursan, ona şüphesiz rahmet etmiş olursun. Bu büyük kurtuluştur" dediği kimselerden eylemesini dileriz. [52]

34- Duha (Kuşluk) Namazının Fazileti

134. Bu konudaki hadisi İ+9mam Tirmizî, C.l,s.95'te,' Kuşluk Namazı1 babında rivayet etmiştir.
Ebu'd-Derda ve Ebu Zer Radıyallahü Anh'ın rivayetlerine göre Resulullah Aleyhisseîâm Allah Azze ve Celle'nin şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Ey Ademoğlu Benim için günün başlarında dört rek'at namaz kıl, gün sonuna kadar sana yardımcı olayım[53]
Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.[54]

135. Ebu Davud da Sünen'inde C.l, s.357' de Kuşluk namazı babında şu rivayete yer vermiştir:
Davudu'bnu Reşid'in el-Velid'den, onun Sa'tdu'bnu Abdü'l- Aziz'den, onun MekhÛl'den, onun Kesîru'bnu Murre'den rivayetine göre Na'ımu'bnu Hemmâz Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittim, demiştir:
"Allahü Teala buyurur ki, Ey Ademoğlu, günün başında Benim için kılacağın dört rekat namazı terketme; günün sonuna kadar sana yeterim (yani her işinde sana destek ve yardımcı olurum)[55]

134-135. Hadislerin Şerhi

bu hadislerden, kuşluk namazının müstehab olduğu anlaşılmaktadır. Bu namaz müekkede sünnettir. Şafii'ye göre en azı iki rek'atür, en güzel olanı da sekiz rek'at kılınmasıdır. Oniki rek'at olarak da kılınabilir, ancak efdali sekiz rek'at kılınmasıdır. Vakti ise güneşin bir boyunduruk miktarı yükselmesinden (gün doğduktan kırkbeş dakida sonra) zeval vaktine (güneşin tam tepeye gelmesine) kadar sürer. En güzel olanı günün dörttebiri geçtikten sonra kılınmasıdır. Bununla günün her dörtte birinde namaz kılınmış olur.
Yüce Allah'ın "günün sonuna kadar" veya sonunda Sana yeterim" diye buyurmasının manası şudur: "Âfetlerden, manevî serlerden Seni korurum". En doğrusunu Allah bilir.

'Kulun Kıyamet Gününde İlk Hesabını Vereceği Şey Namazdır' Hadisi.

136. Bu hadisi, Nesâî Sünen'inde CJ, s.232'de 'Namazdan Hesaba Çekilme* babında rivayet etmiştir.
Hemmam'ın Katade'den, onun el-Hasen'den, rivayetine göre Hureysu'bnu Kabîsa şöyle demiştir:
"Medine'ye vardam, Ey Allah'ım bana salih bir arkadaş ver, diye dua ettim. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın yanma gittim. Ona: Ben Allah'tan bana salih bir arkadaş vermesini dilemiştim, haydi bana Resulullah Aleyhisselâm'dan duyduğun bir hadisi bildir, olur ki Allahü Teala ondan faydalanmamı nasib eder, dedim. O da şunu rivayet etti: Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duydum: Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazıdır. Kimin namazı düzgün çıkarsa o kurtuşmuş, necaha kavuşmuştur, kimin de namazı bozuk çıkar sa, o kaybetmiş, hüsrana uğramıştır. Hemmam bu kısmın Katade'ye mi ait, yoksa rivayetten mi olduğunu bilmiyorum diyerek şu sözleri de ilave etmiştir: "Kişinin farz namazlarından bir şey eksik çıkarsa, Allahü Teala: Bakın, kulumun nafile ibadeti var mı? diye buyurur. Farzından eksik olanlar böylece tamamlanır. Diğer amelleri hakkında da bu muamele yapılır.[56]

137. Yine Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kulun kıyamet gününde ilk hesaba çekileceği şey namazdır. Tam bulunursa, tam diye yazılır. Bundan bir şey eksik çıkarsa; Al-lahü Teala: Bakın, onun bir nafile ibadetini bulacak mısınız? diye buyurur. Farzından kaçırdığı nafilesi ile tamamlanır. Diğer amelleri hakkındaki muamele de bu hal üzere yürür.[57]

138. Yine Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini kaydetmiştir:
"Kulun ilk haseba çekileceği şey namazdır. Eğer bunu tamam-lamışsa (bir şey yok), tamamlamamış olursa, Allah Azze ve Celle: Bakın, kulumun nafilesi var mı? diye buyurur. Eğer nafilesi bulunursa, "Onunla farzlarını tamamlayın" diye buyurur.[58]
Bu hadisi İbnu Mace de Sünen'in de "Kulun tik Hesaba Çekileceği Şey Namazdır" başlıklı babda rivayet etmiştir:

139. Temîm ed-Darî Radıyallahü Anh'tan rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Kulun kıyamet gününde ilk hesaba çekileceği şey, namazdır. Onu tamamlamışsa nafileleri sevaba yazılır. Farzları tamamla-mamışsa şanı yüce olan Allah meleklere: Bakın kulum için nafile namaz bulabilecek misiniz? Onunla farzlardan kaçırdığını tamamlayın, diye buyurur. Sonra bütün amelleri hakkında bu usul uygulanır.[59]

140. Ebu Davud da bu hadisi iki ayrı rivayetle vermiştir. Birisi Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'dan, diğeri Temim ed-Darî Radıyallahü Anlı'dan gelmektedir. Her ikisi de "Sahibinin Tamamlamadığı Bütün Namazlar Nafilelerle TaTTianılflmr" başlıklı babda yeralmaktadır:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den gelen rivayeti söyledin
Yakubu'bnu İbrahim'in İsmail'den, unun Yunustan, onun el-Hasen'den rivayetine göre Enesu'bnu Hakim ed-Dabbî Ziyad'dan veya Ziyad'ın oğlundan korkarak Medine'ye geldi. Orada Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'la karşılaştı. Der ki, o beni yanına aldı, ben de kendisine bağlandım. Bana:
"Ey delikanlı, sana bir hadis rivayet etmemi istemez misin? diye sordu. Ben: isterim Allah sana merhamet eylesin, dedim Kavilerden Yunus der ki: Zannederim rivayetinde Resulullah'ın buyurduğunu belirtti sonra şöyle söyledi: İnsanların kıyamet gününde amellerinden ilk hesaba çekilecekleri şey namazdır. Rabbimiz Celle ve Azze meleklere, kulunun durumunu daha iyi bilmekle beraber: Kulumun namazına bakın tam mı kılmış yoksa eksiği var mı? diye buyurur. Tam kılmışsa tam diye yazılır. Herhangi bir eksiği varsa, Yüce Allah: Bakın, kulumun nafilesi var mı? diye buyurur. Nafilesi varsa, Allahü Teala: Kulumun farzlarının eksiğini nafilelerle tamamlayın, diye buyurur. Sonra bütün ameller hakkında bu usûl uygulanır.[60]

14L Temim ed-Darî'nin rivayeti de şöyledir:
Musa'bnu ismail Hammad'dan, o Davudu'bnu Ebi Hind'den, o Zurare ibnu Ebi Evfâ'dan, o Temim ed-Darî Radıyallahü Anh'den, o da Resulullah Aleyhisselâm'dan aynı manada bir hadis rivayet etmiştir. Ancak o şöyle bir ilavede bulunmuştur:
"Sonra zekat için de böyle yapılır, sonra diğer ameller de bu şekilde ele alınır".[61]

136-14L Hadislerin Şerhi

Hadiste kulun ilk olarak namazından hesaba çekileceği belirtilirken zahiri ameller kastedilmektedir. Yoksa esasında kul', ilkin imanından hesaba çekilir. Bu kalble ilgili bir ameldir. Eğer kul iman yönünden kurtuluşa ererse, o zaman İslam'ın diğer esaslarından hesaba çekilir ve ilkin namazdan başlanır. Çünkü namaz dinin direğidir. Onu kılan dinini doğrultmuş, onu yıkan yani terk-eden dinini yıkmış olur. Aynı zamanda namaz ömrün her gün ve gecesinde beş kere tekrar edilir. Diğer ameller ise böyle değildir. Zekat insanların çoğuna farz değildir. Bunlar fakir kimselerdir. Oruç senede sadece bir ay farz kılınmıştır. Hacc da sadece gücü yetenlere, o da ömründe bir kere farz kılınmıştır.
Hadis-i şerif Yüce Allah'ın ihsan ve lütfunun bolluğunu ortaya koyuyor. Çünkü kulun farzları eksik çıkınca Allahü Teala onu nafilede tamamlıyor. Allah kulunun halini daha iyi bilmekle beraber meleklere: Kuluma bakın; nafilesi var mı? diye buyuruyor. Nafilesi bulunursa onunla farzlardan eksik çıkanı tamamlıyor. Bu eksiklik ister namazı terketmek dolayısıyla olsun, isterse namazın bütün şartlarını hakkıyla yerine getirmemek dolayısıyla olsun. Sonra kul zekat, oruç, hacc gibi diğer amellerimden de bu tarz üzere hesaba çekilir. Yani farzı tam yerine getirmişse tamam, eksiği varsa nafileleri ile tamamlanır.
Hadis farz amelleri eksiksiz yerine getirmenin gerekli olduğunu

bildiriyor. Çünkü onların hesabında hiçbir eksikliğe yer verilmeyecektir. Hadis aynı zamanda namaz olsun, zekat olsun, oruç olsun, hacc olsun nafile amelleri çokça yapmanın faydalı olduğunu bildiriyor. Böylece Allah'ın izniyle nafile ameller farz amellerin destekçisi olur.

'Rabbim Bana En Güzel Suret Üzere Geldi' Hadisi

142. Bu hadisi Tirmizî Camiinde, C.2,s.214-215'te 'Sâd Suresi' babında rivayet etmiştir:
îbnu Abbas Radıyallahil Anh'dan rivayet edildiğine göre Resu-lullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Rabbim bana en güzel suret üzere geldi. Ravi der ki: Zannediyorum rüyada, diye söyledi, ravi Resulullah Aleyhis selâm'in şöyle söylediğini bildiriyor: Sonra Rabbim bana: Ey Muhammed, bilir misin mele-i a'la (yüksek mevkideki seçkin topluluk) ne üzere tartışıyorlar? diye buyurdu. Ben: Hayır, dedim. Elini iki omuzu-mun arasına koydu, öyleki soğukluğunu iki memenin arasında (ravi: veya gerdanımda, demiş olabilir, diyor) hissettim. Bunun üzerine göklerde ve yerde olanı bildim. Yine: Ey Muhammed, mele-i a'la'mn ne üzere tartıştıklarını bilir misin? diye sordu. Ben. Evet, dedim. Sonra: Keffaretlerde, Kefîaretler de camilerde namazlardan sonra oturmak, camilere yürüyerek gitmek, mekruhlardan uzak şekilde abdesti güzelce almaktır. Kim bunları yaparsa hayır üzere yaşar, hayır üzere ölür, anasından doğduğu gündeki durumu gibi hatalarından arındırılmış olur, dedi. Sonra şöyle buyurdu: Ey Muhammed, abdest alırken "Ey Allah'ım senden hayırlı işleri (yani hayırlı işlere beni muvaffak kılmanı), fenalıklarımı terket-meme yardımcı olmanı, kalbime fakirlere karşı sevgi yerleştir-
meni diliyorum. Kulların için bir fitne murad ettiğin zaman, beni fitne uğramamış olarak yanına al, diye dua et. Sonra buyurdu ki: Selamı yaymak, insanlara yemek yedirmek, gece insanlar uykudayken namaz kalmak, derecelerin artmasına vesiledir.[62]
Ebu Isa et-Tirmizî: Hadisin senedinde Ebu Kullabe ile Ibnu Ab-bas arasında bir adamın adının zikre dildiğini söylüyor. Ebu Kulabe senedde gecen ravilerdendir ve Ibnu Abbas Radıyallahü Anh'dan önce zikredilen şahıstır.

143. İbmı Abbas Radıyallahü Anh'dan gelen bir başka rivayete göre de Besulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğu bildirilmiştir:
"Rabbim bana en güzel şekil üzere geldi ve: Muhammed, diye buyurdu. Ben: Buyur Ya Rabbi, emret Ya Rabbi! dedim. "Mele-i a'la ne için tartışırlar?" diye buyurdu. "Bilmiyorum, Ey Rabbim" dedim. Elini iki omuzumun arasına koydu, öyleki soğukluğunu iki mememin arasında hissettim. Bunun üzerine doğu ile batı arasında olanları bildim. Rabbim: "Ey Muhammed" diye buyurdu. Ben: "Emret ya Rabbi, buyur ya Rabbi" dedim. "Mele-i a'la ne üzere tartışır?" diye sordu. Ben: "Derecelerde ve keffaretlerde, ayakları cemaate gitmek için kullanmada, mekruhlardan arındırılmış şekilde güzelce abdest almada, bir namazdan sonra diğer namazı beklemede, Kim bunlara dikkat ederse hayır üzere yaşar, hayır üzere ölür, anasından doğduğu günkü gibi günahlarından arındırılmış olur, dedim, [63]
Ebu Isa et-Tirmizî bu hadisin hasen, garîb olduğunu söylemiştir.
Not: Ibnu Abbas'tan gelen ikinci hadisin senedinde ravi Ebu Kullabe'nin Halidu'bnu Leclac'dan, onun Ibnu Abbas Radıyallahü Anh'der rivayet ettiği zikrediliyor. Ebu Isa et-l^rmizî'nin birinci hadisinin senedinde isminin amlmadığını söylediği ravi Halidu'bnu '1-Leclac'dır. Bunu ikinci hadisin senedinden anlıyoruz.

144. Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bir başka senedle Muaz-ihnu Cebel Radıyallahü Anh'den hadisi rivayet etmiştir. O rivayet şöyledir:
Muaz ibnu Cebel şöyle demiştir:
"Bir sabah Resulullah Aleyhisselâm sabah namazı kıldırmak üzere yanımıza çakmadı, neredeyse güneş doğmak üzereydi, çabucak çıktı. Hemen namaza çağırdı, Resulullah Aleyhisselâm kısa surelerle hemen namazı acele ile kıldırdı. Selam verince bize seslenerek: 'Olduğunuz gibi saflarınızda durun' dedi. Sonra bize dönüp şöyle söyledi;' şimdi size beni bu sabah alıkoyan neydi onu anlatacağım. Ben gece kalktım, abdest aldım, takdir edildiği kadar namaz kıldım, namazımda uyku bastı, üzerime ağırlık çöktü. Bir den Rabbim Tebareke ve Teala ile karşı karşıya geldim. Rabbim en güzel suret üzere göründü. Bana: "Ey Muhammed" diye buyurdu. "Buyur Ya Rabbi" dedim "Mele-i a'la ne üzere tartışırlar?" diye sordu. "Bilmiyorum" dedim. Bunu üç kere söyledi. Bir de gördüm ki, elinin içini iki omuzumun arasına koydu, Öyleki parmaklarının soğukluğunu iki mememin arasında hissettim. O anda herşey bana ayan oldu ve bildim. Rabbim: "Ey Muhammed" diye buyurdu. "Buyur Ey Rabbim" dedim. "Mele-i a'la ne üzere tartışır?" diye sordu. "Keffaretlerde" dedim. "Onlar nedir?" diye sordu: "iyilikler için adım atmak, camilerde namazlardan sonra oturmak, hoş olmayan hallerden arı, güzelce abdest almak," dedim. "(Darecelerin yükselmesi) ne ile olur?" diye sordu. "Yemek yedirmekle, güzel konuşmakla, geceleyin insanlar uykudayken namaz kılmakla" dedim. "İste" diye buyurdu? Ben de: "Ey Allah'ım beni hayırlı işlere muvaffak kılmanı, kötülükleri terketmemi sağlamanı, fakirlere karşı sevgi yerleştirmeni, beni bağışlamanı, bana merhamet etme-
ni, bir topluluk için fitne murad ettiğinde beni fitneye düşürmemeni istiyorum. Senden senin sevgini ve seni sevenin sevgisini, senin sevgine yaklaştıracak işin sevgisini vermeni diliyorum" dedim. Re-sulullafa Aleyhisselâm buyurdu ki: bu haktır, bunu inceleyin sonra öğrenin[64]
Ebu İsa et-Tirmizî Rahmetuilahi Aleyh bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.

142-144. Hadislerin Şerhi

Başta derim ki: Mü'min için ilk gereken Rabbini yaratıklara mahsus sıfatlardan tenzih etmesidir. Yüce Allah: "Hiçbir şey O'nun benzeri değildir. O duyandır, görendir" buyuruyor. Ihlas suresinde de: "De ki, O Allah birdir, Allah her türlü ihtiyaçtan müstağnidir, doğurmadı, doğurulmadı, hiçbir şey O'na denk değildir" buyuruluyor. Bunun dışına çıkacak bir inanç imana zarar verir. Bütün İslam âlimlerinin ittifak ettiğine göre, Kitab ve Sünnet'te zahiren Allah'ın yaratıklara benzetilmesi manası veren ifadelerde asıl kastedilen, ibarenin zahiri manası değildir, buna böyle inanmak gerekir. Genel anlamda bu tür ifadelerin zahirde taşıdıkları anlamlarla Allahü Teala'nın vasfedilmesi doğru olmaz.
islam âlimleri bu gibi hususlarda ikiye ayrılmışlardır: Selef mezhebi ve halef mezhebi. Selef mezhebinden olanlar, ibarenin zahiri anlamının, kastedilmediğine inanır ve hakikat yönünü, ilm-î hakikisini Allah'a havale ederler. Bununla birlikte Allahü Teala'nın yaratıklarına benzemediğine iman ederler, ifadeye belirli bir anlam da vermezler. Onların inancı, meseleyi tümüyle Allahü Teala'nın ilmine havale etmektir. Bunda Allahü Teala'nın: "O'nun tevilini Allah'tan başkası bilmez" mealindeki ayet-i keri meşini esas alırlar. Sonra ayetin: "ilimde derinleşmiş olanlar: "Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır, derler. Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler" kısmını okurlar.
Halef mezhebinden olanlar da Allahü Teala'yı yaratıklara benzemekten tenzih ederler, ancak benzeme anlamı veren ifadeyi de te'vil ederek bu lafzın Allahü Teala hakkında kullanılmasının imkansız olmadığım belirtirler. Meselâ bu hadiste geçen: Rabbim bana en güzel

suret üzere geldi, ibaresinde, bir de, "En güzel suret üzere Rabbim Tebareke ve Teala'yı gördüm" cümlesinde geçen 'suret' Kelimesini te'vil ederek, suret ile Allah'a layik olan Celal ve Cemal sıfatlarının kastedildiğini belirtirler. "Rabbi Resulullah Aleyhisselâm'a bu sıfatları ile tecelli etmiştir," derler.
Aynı şekilde Allah'ın Muhammed Aleyhisselâm'ın iki omuzu arasına elini koymasını da, Hakk Teala'nın Peygamber Aleyhis-selâm'ın kalbine ilim ve marifet elini yerleştirmesi, olarak te'vil ederler. Çünkü kalb iki omuz arası hizasına gelmektedir, derler. Peygamber Aleyhisselâm'ın: "Soğukluğunu iki mememin arasında hissettim" demesini buna delil göstererek, bundan maksadın, kalbinin, tatmin olacak derecede ilimle dolması olduğunu belirtir ler. Yakini bilgi, kalbi serinletir ve ibrahim Aleyhisselâm'ın "kalbim mutmain olsun diye" sözünde de ortaya çıktığı üzere bu tür bilgi, kalbi mutmain kılar, derler. Bunu Resulullah Aleyhisselâm'ın daha sonra: "Bunun üzerine göklerde ve yerde ne varsa bildim" diye buyurması da teyid ediyor. Bir rivayette de "doğu ile batı arasında ne varsa bildim" diye geçmektedir. Bir başka riva yette de: "O zaman her şey bana açık oldu ve bildim" diye geçiyor. Resulullah Aleyhisselâm'ın kalbinin ilim ve marifet ile dolmasının sonucu Rabbinin "Mele-i a'la ne üzere tartışır?" sorusuna cevap vermesi oldu. En doğrusunu Allah bilir.
Mele-i a'la ise göklerde bulunan Arş'ın ve Kürsi'nin etrafında toplanmış, Arşın etrafını tavaf eden büyük meleklerden oluşan bir topluluktur. Onların, sözü geçen konuda tartışmaları iki yönden olabilir: Birincisi, onlar, hadiste belirtilen iyilikleri yapanların sevaplarını yazmakta birbirleriyle yarış ediyor olabilirler. Yahut da, O iyiliklere verilen sevaptaki sırrı anlamak için tartışıyor olabilirler. Bazıları diğer bazılarından daha çok sevab belirliyor olabilirler. ikincisi, sözü geçen amellerde birbirleriyle yarış etmek için dünya ehlinden olmayı arzuluyor olabilirler. Çünkü onlar bu iyiliklere verilen sevapları yakinen görüyorlar ve neticelerinin de hayra varacağını biliyorlar.
Hadisin bazı rivayetlerinde, hâdise Özet olarak anlatılıyor. Diğer Üç ayrı rivayetten anlaşıldığına göre mele-i a'la şu iki hususta tartışmaktadır: Keffaretlerde ve derecelerde. Yani hata ve günahların bağışlanmasına sebep olan ameller ve kişinin derecelerinin yükseltilmesine sebep olan amellerde. Sonra Resulullah Aleyhisselâm keffaretlerin neler olduğunu açıklıyor, ve bunun gibi güzel ameller için yürümek, namazları beklemek kastıyla camilerde oturmak, her türlü yanlışlıktan uzak şekilde güzelce abdest almak.
Dereceler ise, yemek yedirmekle, güzel konuşmakla, insanlar uykudayken; gece vakti namaz kılmakla yükseltiliyor. En doğrusunu bilen Allah'tır.
Her türlü yanlışlıktan uzak olarak güzelce abdest almaktan kastedilen, soğukta olsun diğer vakitlerde olsun abdestte temizlenmesi gereken bütün azalan güzelce temizlemek ve bu işi düzgünce yapmaktır.

Allahü Teala'nın 'Kullarıma Bakın Bir Farzı Yerine Getirdiler, Diğerini Bekliyorlar' Sözü İle İlgili Hadis

145. Hadisi İbnu Mace, Sünen'inde, Cl^s.l38'de,' Camilere Devam Etmek ve Namazı Beklemek* başlıklı babda rivayet etmiştir:
Abdullahi'bnu Amr, İbnu'l-As Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm ile birlikte akşam namazını kıldık. Sonra giden gitti kalan kaldı. Birden Resulullah Aleyhisselâm hızla, nefes nefese, dizleri açılmış vaziyette-geldi ve şöyle söyledi: Müjdeler olsun, sizin Rabbiniz, göğün kapılarından bir kapı açtı, sizinle meleklerine övünüyor ve: Kullarıma bakın, bir farzı yerine getirdiler diğerini bekliyorlar, diye buyuruyor[65]

145. Hadisin Şerhi

Bu hadiste geçen "göğün kapılarından bir kapı açtı" sözündeki kapılarla kastedilen, rahmet kapılarıdır. Allahü Teala'nm hadiste belirtildiği üzere meleklerine övünmesinden anlaşılıyor ki, bir namazı kıldıktan sonra diğerini beklemek hayır ve rahmet kapılarının açılmasına vesiledir. Hadis aynı zamanda gelecek namazı beklemek için camilerde oturmanın faziletini de ortaya koymaktadır. Camiler en güzel yarlerdir. İnsan orada oturunca Allah'ın evinde bulunması itibariyle Allah'tan başkasıyla ilişkisini keser. Camilerde oturanın buraların adabına uyması ve bu yerlere gereken hürmeti göstermesi şarttır. Dolayısıyla bu yerlerde eğlenceye dalmamak ve lüzumsuz söz konuşmamak gerekir.

İnfak Ve Fazileti Hakkındaki Rivayetler

Înfak Et Ey Ademoğlu Ki, Bende Sana Vereyim' Hadîsi

146. Bu hadisi Buharı, C.7,s.72'de Kitabu'n-Nafakat'ın, 'Nafakanın Fazileti' başlıklı babında rivayet etmiştir:
İsmail Malik'ten, o Ebu'z-Zenad'dan, o el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullak Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Buyurdu ki; infak et (Allah yolunda sadaka ver) ey Ademoğlu ki, Ben de sana vereyim[66]

147. Yine Buharı, C.7, (Kastallanî'nin Hamişine göre s. 169'da) Kitabu't-Tefsir, Hud suresi tefsiri 'Onun Arşı Su Üzerindedir'mealindeki ayetin tefeiriyle ilgili babda daha uzun bir lafızla rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki "Sadaka ver (infak et) Ben de sana vereyim". Yine Resulullah buyurdu ki "Allah'ın eli doludur, infak ondan bir şey eksiltmez. O gece-gündüz cömerttir". Sonra şöyle devam etti: "Göklerin ve yerin yaratılışından bu yana kimi gördünüz ki, infak etti de bu, onun elindekinden bir şey eksiltti. O'nun arşı su üzerindedir. Elinde de terazi vardır". [67]

148. Buharı bu hadisi, Kastallanî'nin Hamişine göre CIO, s.372'de, Kutabu't-Tevhid'in "Arşı Su Üzerinde İdi" mealindeki ayet ile ilgil babında da rivayet etmiştir. Ancak orada 'İnfak Et Ki Ben De Sana Vereyim" kısmını zikretme-mişti. Oradaki rivayetin lafzı ise şöyledir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Allah'ın sağ eli (veya eli) doludur. înfak etmek ondan bir şey eksiltmez. Gökleri ve yeri yarattığından bu yana ne kadar infak ettiğini gördünüz mü, sağ elindekinden bir şey eksilme mistir. Arşı da su üzerindedir. Diğer elinde de feyz veya kabz vardır. Dilediğini yükseltir, dilediğini düşürür.[68]

149. Bu hadis, buradaki rivayetle kudsî hadislerden sayılamaz. Konunun tam anlaşılması için hadisin bu rivayetini de verdik. Bu hadisi imam Müslim de, Sahih1 inde Kastallanî'nin Hamiş'ine göre C.4,s.359'da, Kitabu'z-Ze-kat'ın "Infak Etmeye Teşvik Edene, İnfak Eden

Verilen Kadar, Nimet Bahşedileceğinin Müjdelenmesi" başlıklı babında rivayet etmiştir. Senedden sonraki lafa şöyledir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'dan şu hadisi rivayet etmiştir:
"Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki, Ey Ademoğlu, infak et ki, Ben de sana vereyim. Sonra Resulullah Aleyhisselâm şöyle söyledi: Allah'ın eli doludur, cömerttir, gece ve gündüz de sarfedilenler ondan bir şey eksiltmez.[69]

150. Müslim'in bir başka rivayetinde de şöyle deniliyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh bize Resulullah Aleyhisselâm'dan bazı hadisler rivayet etti; bunlardan birinde şöyle dedi:
"Sadaka ver, Ben de sana vereyim, Resulullah Aleyhisselâm daha sonra şöyle buyurdu: Allah'ın eli doludur. Onu birşey azaltmaz. Gece gündüz verir. Gökleri ve yeri yarattığından buyana ne verdiğini gördünüz mü? Bu O'nun elinde olandan bir şey eksiltmedi. Arşı su üzerindedir. Diğer elinde de kabz vardır, dilediğini yükseltir, dilediğini düşürür.[70]

14615 Hadislerin Şerhi

Yüce Allah'ın "sadaka ver, Ben de sana vereyim" diye buyurması, iyiliğe iyilikle karşılık verme (müşakele) yönündendir. Aslında Allahü Teala'nın kullarına nimet vermesi O'nun hazine lerinden bir şey eksiltmez. Nitekim hadisi şerifte: "Allah'ın eli do ludur, kullarını beslemek ondan bir şey eksiltmez" diye buyurul-mustur. Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesi de bu manaya işaret etmektedir: "Sizin katınızdaki tükenir, ama Allah'ın katındaki kalıcıdır" Allah'ın hazineleri hiçbir zaman tükenmez. "Allah'ın eli doludur" denirken, O'nun vermekle tükenmeyecek olan hazineleri kastediliyor.
Mizan (terazi) kelimesi ile Yüce Allah'ın kulları arasındaki adaleti kastediliyor. (Kastallanî Şerhi, C.8, s.220)
el-Mazerî hadiste geçen "yemînullah-Allah'ın sağ eli" tabirinin te'vil edilmesinin gerektiğini, çünkü buradan, Allah'ın sol eli anlamının da çıkarılabileceğini söylemiştir. Böyle bir şey ise Allah hakkında sınır ve cisim düşünmek olur ki, bu mümkün değildir. Allahü Teala böyle şeylerden münezzehtir. Yüce Allah burada kullarına aralarında yaygın olan anlatım şekliyle hitab etmiştir. Şöyle ki, ihsan ve iyilikten sözedilirken sağ elden bahsedilir. Bununla, aynı zamanda, çok vermekle Allah'ın hazinelerin deki nimetin eksilmeyeceği, dolayısıyla bolca ihsan etmekten çekinmeyeceği bildirilmiştir. "O'nun arşı su üzerindedir" denilirken de, Allah'ın nimetlerini sürekli olarak birbiri peşinde insanlara akıttığı bildiriliyor. "Diğer elinde de 'Kabz' vardır" sözünün açıklaması da şöyledir: Allahü Teala'nm kudreti tek olsa da, bununla çeşitli işler gerçekleştirmektedir. Bizde bu tasarrufun zuhuru için iki ayrı el bulunduğundan, kudret de mecazî olarak bu iki elin tasarrufu ile yorumlanmıştır. (Nevevî'nin Müslim Şerhi'nden)

•Allah Yeri Yarattığında Yer Sallanmaya Başladı Hadisi

151. Bu hadisi Tirmizî, Camiinin sonlarında C.2, s.241-242'de rivayet etmiştir:
Enesu'bnu Malik Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Allah yeri yarattığında yer sallanmaya başladı, sonra dağları yarattı yerin üzerine yerleştirdi, yer sükûn buldu. Melekler dağların gücüne hayret ederek: Ey Rabbimiz, yaratıkların arasında dağlardan daha güçlü bir şey var mıdır? dediler. Allah Celle Celalühü: Evet, demir, dedi. Melekler bu sefer: Ey Rabbimiz, yaratıkların arasında demirden daha güçlüsü var mıdır? diye sordular. Allah: Evet, ateş, diye buyurdu. Melekler de: Ey Rabbimiz, yaratıkların arasında ateşten daha güçlü bir şey var mı? diye sordular. Allahü Teala: Evet, su, diye buyurdu. Melekler: Ey Rabbimiz yaratıkların arasında sudan daha güçlüsü var mı? diye sordular. Allahü Teala: Evet, rüzgar, diye buyurdu. Melekler: Ey Rabbimiz, yaratıkların arasında rüzgardan daha güçlüsü var mı? diye sordular. Allahü Teala: Evet, sağ eli ile verdiğini sol elinden gizleyen Ademoğlu, diye buyurdu.[71]
Ebu İsa et-Tirmizî Rahmetullahi Aleyh, bu hadisin senedinin hasen, garib olduğunu söylemiştir.

•Darul.-Hicret (Hicret) Beldesi Hadisi

152. Bu hadisi Tirmizî, C.2,s.327'de Kitabın sonlarında 'Medine'nin Fazileti" babında rivayet etmiştir:
Cerîru'bnu Abdullah Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhis-selâm'm şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Allahü Teala bana vahiyle bildirdi ki, şu üç yerden hangisine gidersen orası senin hicret beldendir: Medine, Bahreyn, Kınnisrîn".
Tirmizî, bu hadis garibdir, onun el-Fadlu'bnu Musa'nın rivayetinden başka rivayetine rastlamadık. (Fadlu'bnu Musa Senedde adı geçen ravilerdendir), diyor.

Haksızlık Ve Rüşvet Karşısında Katı Davranmak"Lailgili Hadis

153. Bu hadisi, İbnu Mace Sünen'inde C.2,s.26'da rivayet etmiştir:
Abdullah ibnu Mes'ûd Radıyallahu Anh, Resulullah Aleyhisse-lâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Her kim insanlar arasında hakimlik yaparsa, kıyamet gününde mutlaka bir melek ensesinden tutmuş olarak gelir, sonra melek kafasını göğe kaldırır, eğer: "At" denirse, onu kırk güz cehenneme atar.[72]

•Hayatında Biriktirip Ölümü Ânında Dağıtmaktan Nehv Hadisi

154. Bu hadisi Nesâî rivayet etmiştir:
Busru'bnu Cehhaş Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Resulullak Aleyhisselâm ovucunun içine tükürüp şehadet parmağını üzerine koyarak şöyle söyledi:
"Allah Azze ve Celle buyurur ki, Ademoğlu Beni nasıl âciz kılar ki, seni şunun bir benzerinden yarattım. Resulullah boğazını işaret ederek şöyle devam etti: Canın şuraya geldiğinde tasadduk ediyorum dersin, nerde sadakanın vakti![73]

•Malın Üçtebirinin Vasiyyet Edilmesi1 İle İlgili Hadis

155. Bu hadisi Nesâî "Vasiyyetf' babında rivayet etmiştir:
Îbnu Ömer Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:

"(Allah buyurur ki) Ey Ademoğlu, iki şey var ki, onlardan biri senin değildir. Boğazından tuttuğum zaman seni temizlemek ve arındırmak. Ecelinin geçmesinden sonra kullarımın sana dua etmeleri için malından sana bir nasib ayırdım.[74]

---

[1] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 184-186.
[2] Muvatta Kader: 2
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 187-188.
[3] Buhart: Bedu'1-Halk: 6
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 189-190.
[4] Buharî: Bedu'l-Halk: 6
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 191.
[5] îbnu Mace: Mukaddime: 10
[6] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 191-192.
[7] Müslim: Kader: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 192-194.
[8] Müslim: Kader: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 194.
[9] Müslim: Kader: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 194.
[10] Müslim Kader: 2
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 194-195.
[11] Müslİm: Kader: 3
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 195-196.
[12] Müslim: Kader: 4
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 196-197.
[13] Müslim: kader: 4
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 197-198.
[14] Müslim : Kader: 5
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 198.
[15] Buraya kadarki açıklamalar imam Nevevî'nin Müslim şerhi'nden alınmıştır.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 198-201.
[16] Buharî: Tefsir; Muhammed Suresi: 1 (Ayrıca Buharf, Edeb:13; Tevhid: 35; Müslim, Birr:1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 203-204.
[17] Buharf: Tefsir; Muhammed Suresi: 1 (Ayrıca Buharî: Edeb:l3 Tevhid: 35; Müslim:Birr: 16)
[18] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 204.
[19] Tirmizt: Birr: 9
[20] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 205.
[21] Ebu Davud; Zekat: 46
[22] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 205-206.
[23] Kastallanî Şerhi, C.7, s.842
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 206-207.
[24] Buhari: Salat: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 211-213.
[25] Kastallanî Şerhi, C.l, s.382.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 213-215.
[26] Müslim: İman: 259
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 217-221.
[27] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 222-223.
[28] Nesâî: Salat: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 223-227.
[29] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 227.
[30] Nesai: Salat: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 227-228.
[31] Nesâî: Salat: 1
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 228-231.
[32] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 231-232.
[33] ibnu Mace: ikame: 194
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 233-234.
[34] ibnu Mace: ikame: 194
[35] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 234.
[36] Ebu Davud: Salal: 9
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 234-235.
[37] Müslim : Salat: 38
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 237-238.
[38] Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi Kastallanî Hamiş'ine göre, C.3, s.12.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 238-239.
[39] Muvatu: Nida: 39
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 239-241.
[40] Tirmizî: Tefsir, Fatiha Suresi: 1
[41] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 241-243.
[42] Ebu Davud: Selat: 132
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 243-244.
[43] îbnu Mace: Edeb: 52
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 244-246.
[44] Nesât: ifitah: 23
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 246-247.
[45] Nesai: lftitah:26
[46] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 247-248.
[47] Kurtubi'den.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 248-249.
[48] Buharı: Bedu'l Halk:6
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 251-252.
[49] Buharî: Tevhid: 23
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 252-253.

[50] Nesai: Salat: 21
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 253.
[51] Muvatu: Sefer 82
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 253.
[52] Kastallanî Şerhi, Kitabu's-Salat'tan özetle.
Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 254.
[53] Tirmizi: Vitr: 15
[54] Buhari, Müslim, İbni Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Muvatta'dan Kudsi Hadisler, Madve Yayınları: 255.
[55] Ebu Davud: Tatavvu: 13
[56] Neflâi: Salat: 9; Tahrim: 2

[57] Nesâl: Salat, 9: Tahrim: 2
[58] Nesât: Satat, 9: Tahrim: 2
[59] ibnu Mace: İkame: 2-3
[60] Ebu Devud: Salat: 145
[61] Ebu Davud: Salat: 145

[62] Tirmizt: Tefsir; Sad Suresi: 2
[63] Tinnizl: Tefsir: Sad Suresi: 2

[64] TirmizûTefsir Sad Suresi

[65] ibnu Mace: Meaacid: 19
[66] Buhart: Nafakat: 1
[67] Buhari: Tefsir, Hud Suresi: 2
[68] Buhart: Tevhid: 36
[69] Müslim: Zekat: 36

[70] Müslim: Zekat: 37
[71] Tirmizl: Tefsir: Talak Suresi: 3 -

[72] ibnu Mace: Ahkam: 2
[73] Nesai: Cenâtz: 61
[74] ibnu Mace: Vesâyâ: 5 (Concordance'de Sünen-i Nesâî'de geçen yerine işaret edilmiyor)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-EMANET

KİTABU'L-EMANET

Emanet, hıyanetin zıddı olup güven, sadakat, emniyet mânalarına gelir. İslâm dini adalet ve emniyete çok fazla ehemmiyet atfeder. İçtimâî ve ferdî huzurun, maddî ve mânevi kalkınmanın bunlara bağlı olduğunu belirtir.
Aslında adaletle emniyet birbirinden ayrılmaz. Adaletin olmadığı yerde emniyet ve güven de olmaz. Cenab-ı Hak Rahmân suresinde semâvatın bile adaletle nizamda, kıyamda olduğunu belirttikten sonra insanlar arasında adaletli, ölçülü, hukuka riayetkâr olunmasını emretmiştir. Hadislerde emanetin kaybolması kıyamet alâmeti olarak ifade edilmiştir. Emânetin kaybolması, insanlar arasında dürüstlüğün, adaletin, hakkına razı olma duygusunun kalmaması, kimsenin kimseye güvenemez hâle gelmesi demektir. Bu da hilekârlıkların, haksızlıkların artmasıyla hâsıl olur.
Emanetin kalkmasıyla hâsıl olacak durumun vehametini tam kavrayabilmek için, Kur'ân-ı Kerîm'de emânete verilmiş olan makamın yüceliğini bilmek yeterlidir:
"Doğrusu biz, emaneti göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zâlim ve çok câhil olan insan ise onu yüklenmiştir." (Ahzâb: 36/72).
Hadiste kaybolacağı veya "kaybedilmesi"nin kıyamet alâmeti olacağı bildirilen emanetin âyette zikredilen emanetten ayrı olduğu söylenemez.
Nitekim, bu "emanet"in ne olduğu sorusuna ulema farklı yorumlar getirmiştir ki, hepsinin de belli bir ölçüde haklılığı açıktır.
İbnu Abbâs'a göre: Yapılması emredilen veya yasaklanan farzlar'dır demektir.
Bazıları: İbadetlerdir demiştir.
Bazıları: Bütün tekliflerdir demiştir.
Bazıları: Allah'ın insanlardan aldığı mîsaktır demiştir.
İbnu't-Tîn: Mükellefin, Allah'tan başkasınca bilinmeyen bütün gizli şeyleridir, demiştir.[1]

?1? ?? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]?????????? ?????? ?????? # ?????????? ???? ????? ????????? ?????? ????????? ?Œ???. ?????? ??? ?‘?????? ???????? ?? ?????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????????? ??? ??????? ??? ?????? ???? ????? ?‘?????. ???: ????? ??????? ??????? ???????? ?‘????? ??? ???????? ????????? ??????? ???? ???? ??????? ??? ????? ??????? ??????? ?‘????? ?? ????? ?????? ???????? ???? ???? ??????? ????? ???????? ?? ???? ?????? ???????? ???????? ????? ???? ???? ???? ???? ???? ????????? ???? ??????? ????????? ??????? ????????? ??? ?????? ????? ????? ??????? ?‘????? ????? ??????? ??? ?? ??? ???? ??? ?????? ???? ?????? ?????????? ?? ???????? ?? ??????? ?? ????????? ????? ?? ??????? ?????? ???? ?? ????? ?? ??????. ???? ???? ???? ????? ????? ??????? ???????? ??????? ???? ????? ?????? ???????? ???? ?????? ??? ???? ???????? ?? ???????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ???? ?????? ???? ? ???? ?????[. ????? ??????? ????????.»?????????« ?‘?? ?? ???? ?? ??? ???? ??????? »???????« ?? ????? ?? ????? ????? ?????? ?? ??????? ?‘???? ??????? ??????? »?????????????« ??????? .

1. (85)- Huzeyfetu'bnu'l-Yemân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bize iki hadis irad buyurmuştu. Ben bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Buyurmuştu ki:
"Emanet (din, adalet duyguları) insanların kalplerinin derinliklerine (yaratılışlarında, fitrî meyiller olarak) konmuştur. Sonradan Kur'ân-ı Kerîm indi. (İnsanlar kalplerine konmuş olan bu fitrî temâyüllerin) Kur'ân ve hadiste te'yîdini buldular." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize bu emanetin kalplerden kalkmasından da bahsetti ve buyurdu ki: *"Kişi uykuda imiş gibi farkında olmadan kalbinden emanet alınır. Geride, benek izi gibi bir iz kalır. Sonra ikinci sefer, yine uykuda imişcesine, kişi farkında olmadan kalbindeki emânet duygusundan bir miktar daha alınır. Bunun da, kalpte bir kabarcık izi gibi bir izi kalır, yâni şöyle ki, ayağın üzerinden bir kor parçasını yuvarlayacak olsan değdiği yerleri kabarmış görürsün. Ne var ki, içinde işe yarar bir şey yoktur."* Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir çakıl tanesi aldı, onu ayağının üzerinde yuvarladı. (Ve sözüne devam etti:) *"(Emanet bu şekilde peyder pey azalmaya devam eder, o hâle gelinir ki artık) alış verişe giden insanlarda (itimad, güven, doğruluk ve) emanet tamamen kaybolur. Hatta dürüstler "falanca kabilede dürüst insanlar varmış" diye parmakla gösterirler. Bazan da, kalbinde zere miktar iman olmayan bir kimsenin "ne civanmerd, ne kibar, ne akıllı kişi" diye övüldüğü olur."* (Huzeyfe devam etti:)
- Ben öyle günler gördüm ki, hanginizle alış veriş yaptığıma aldırmazdım. Muhâtabım Müslüman idiyse, bana karşı hile yapmasına dindarlığı mâni olurdu. Muhatabım Yahudi veya Hıristiyan idiyse, onu da, âmiri(nden vâliden gelen korku ve disiplin) bana hile yapmaktan alıkoyardı. Fakat bugün sizden sadece falanca falanca ile (gönül huzuruyla) alış veriş yapabilirim."[2]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen emanet'i, daha ziyade güven, emniyet, itimad, dürüstlük gibi mânalara tevcîh ettik ise de âlimler, burada mezkur olan emanetin yukarıda kaydettiğimiz âyette mezkûr olan "emanet"ten ayrı olmadığını, aynı mânada kullanıldığını belirtmiştir. Sâhibût-Tahrîr, bunların aynı şey olduğunu söyledikten sonra: "Bu emanet ise "iman"ın ta kendisidir" der ve ilâve eder: "İman kalpte bir yerleşti mi, kişi, onun emrettiğini yapar, yasakladığından da kaçar." Aynı görüşte olan İbnu'l-Arabî, açıklama da sunar: "Huzeyfe hadisindeki emanet'ten murad imandır, bunun isbatı onun kaldırılması ile alakalı olarak beyan edilenlerdir. Şöyle ki: Kötü amellerin imanı gitgide zayıflatacağı, en sonunda imandan sâdece bir iz kalacağı belirtilmiştir" İbnu Hacer ilâve eder: Bu iz ise, dil ile telaffuzdan ve kalbin zahirinde kalan (ve amele aksetmiyen) zayıf bir itikattan ibarettir. Bunu da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bedenin zahirindeki bir ize benzetmiştir. İmanın zayıflığına da, uyku haline benzetmek suretiyle imada bulunmuştur. Kalpten imanın gidişini ifade için ayak üzerinden kayıp yere düşen bir taşın temsilini vermiştir."
Huzeyfe (radıyallahu anh) hicretin 36. yılında vefat etmiştir. Yani Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra Şeyheyn devrinin adâletli, disiplinli devrini yaşadı. Hz. Osman (radıyallahu anh) devrini de yaşadı. Öyle anlaşılıyor ki, gitgide önceki içtimâî şartlar bozulmuş, itimad edecek kimseler azalmış ve Huzeyfe, hazretleri (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haber verdiği fitne alâmetlerini, kendi devrine tatbik edebilme fırsatı bulmuştur. O kadar ki artık cemiyette yakînen tanıdığı pek az kimseye itimad edebilmekte, korkmadan onlarla alışveriş yapabilmektedir.[3]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]??? ???????? ?‘????? ??????? ????????. ???: ???????? ??????????? ???: ??? ??????? ?‘??? ??? ???? ?????[.????? ???????. »???????« ????? .

2. (86)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Emanet kaybedilince kıyameti bekleyin."
"Emanet nasıl kaybolur?" diye sordular.
"İşler ehil olmayanlara teslim edilince" diye cevapladı."[4]

AÇIKLAMA:

Emanet'in kaybı emin (güvenilir) kimselerin yok olması veya yok denecek kadar azalmasıyla meydana gelir.
Yukarıdaki hadis, Buhârî'nin, Kitabu'l-İman bahsinde "Kıyamet ne zaman?" diye soran bir bedeviye cevap sadedinde zikredilmiştir.
"İşler" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "emr"dir. Dine müteallik hilafet, memurluk, kadılık, müftülük vs. bütün hizmetleri ifade eder. Hadis, bu mühim hizmetlere liyakatli kimselerin getirilmesindeki lüzuma dikkat çekiyor. İbnu Battâl şu açıklamayı yapmıştır: "Emaneti ehil olmayana verme'nin mânası şudur: "Allah imamları, kullarının başına emanetçi olarak koydu ve kendilerine kullar için hayırhâh olmayı farz kıldı. Öyle ise, başlarına dindar kimseleri âmir tayin etmeleri gerekir, (çünkü Allah'tan korkacaklar için halka ancak dindarlar adâletle, hayırla hizmet sunarlar). Dindar olmayanları tâyin ettikleri takdirde, imamlar (devlet reisleri), Allah'ın kendilerine tevdi ettiği emanete ihânet etmiş olurlar."[5]

?3? ????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?'????? ??? ??? ????????? ?? ?????? ?? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (87)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözünü rivayet etmiştir: *"Sana emanet bırakanın emânetini geri ver. Sana ihânet edene ihânet etme"*[6]

AÇIKLAMA:

Hadis, emanete ihânet edilemeyeceğini kesin bir üslupla ifade eder. Ancak emanet sahibinin hâin olması halinde, hakkında iki görüş ileri sürülmüştür:
1- Bir kısım âlimler: "Emanet bırakan kimse sana hiyanet etmiş bile olsa -yukarıdaki hadisin zâhirine göre- hıyanete hıyanetle mukabele edemezsin" demiştir. Kadı Iyaz şöyle söyler: "Hâine, onun sana yaptığı gibi davranma, hıyanetine hiyanetle mukabele etme, aksi takdirde onun gibi olursun. Ancak kişinin, borcunu inkâr eden alacaklısından hakkı kadarını alması buna girmez." Tîbî der ki: Evla olanı, hadisi şu âyetin mânasında anlamaktır: *"İyilik ve fenalık bir değildir. Ey inanan kişi, sen fenalığı en güzel şekilde sav..."* (Fussilet: 41/34), yani arkadaşın sana ihânet ederse, sen onun ihânetine ihânetle mukabele etme, bu câiz olsa. Bilakis iyilikle mukabele et. Bu da tam mukabiliyle davranmakla olur. Sen sonra kötülük yapana iyilik yap."
2- Bazıları ise, emanet, hiyanet ettiği mal cinsinden ise, gasbettiği miktarınca malını alabileceğini söylemiştir. Mesela dirhem cinsinden hakkına, dirhem cinsinden emânetten alabilir, dinarsa alamaz. Şâfîî hazretlerinden (rahimehullah) şöyle söylediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocuklarına yeterince bakmayan Ebu Süfyan'ı hanımı şikâyet edince kadına: *"Ma'ruf üzere yetecek kadarını"* Ebu Süfyan'ın malından onun gıyabında almasına izin vermiştir. Öyle ise, bir kimsede alacağı olan bir zât borçlunun borcunu ödememesi hâlinde onun malından, ağırlığınca veya miktarınca veya kıymetince denk olacak kadarını alır. Hatta cinsleri ayrı bile olsa alıp satması, elde edeceği semereden hakkı kadarını alması câizdir... Bu hıyanet değildir... Hıyanet, hakkı kadarını aldıktan sonra fazla alacak olursa söz konusudur.[7]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]?? ??????? ??????? ?'???? ????? ?????? ?? ?????? ??? ???? ????????? ????? ??? ?????? ???? ?????????[.????? ?????? ? ???????.???? ??????? ?? ????]????????? ???????? ????????????? ??????? ???????? ???????[.

4. (88)- Ebu Musa (radıyallahu anh)'nın rivayetine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Emîn bir Müslüman mal muhafızı olsa ve vazîfesini dürüstlükle yapsa, şöyle ki, kendisine (sadaka vs. nevinden) emredileni gönül hoşluğuyla eksiksiz ve tam olarak yerine verse, sadakayı veren iki kişiden biri olur."
Nesâî, hadisin başında şu ziyadeyi kaydetti: *"Mü'min kişi, diğer mümine karşı duvar gibidir, birbirlerini takviye ederler."*[8]

AÇIKLAMA:

Bu hadisi Buhârî: "Efendisinin emriyle müfsid olmadan tasaddukta bulunan hâdimin sevabı" adını verdiği babta kaydeder.
Âlimler, mal sâhibinin emriyle hizmetçinin veya kocasının emriyle kadının, gönül hoşluğu ile vereceği sadakadan aynen mal sâhibi gibi sevab kazanacağını söylemişlerdir. Kadının, kocasının malından, gıyabında eksilme belli olmayacak kadar verebilir, fazlası için izin alması gerekir demişlerdir. Hâzin ve hâdim izinsiz sadaka veremezler.[9]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/369-370.
[2] Buhârî, Rikak: 35, Fiten: 13; Müslim, İman: 230, (143); Tirmizî, Fiten: 17, (2180); İbnu Mâce, Fiten: 27, (4053); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/370-371.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/371-372.
[4] Buhârî, Rikak: 35, İlm 2; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/372.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/372.
[6] Ebu Dâvud, Büyü: 81 (3534); Tirmizî, Büyü: 38, (1264); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/373.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/373.
[8] Buhârî, Zekat: 25, Vekâlet: 16, İcâre: 1; Müslim, Zekât: 79 (1023); Ebu Dâvud, Zekât: 43, (1684); Nesâî, Zekât: 66, (5, 79-80); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/374.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/374.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- NAMAZ KİTABI
1. Namaza Davet (Ezan)
2. Seferde Ve Abdestsiz Ezan Okumak
3. İlk Ezandan Sonra Sahurun Yenilebileceği Süre
4. Namaza Başlarken Tekbir İçin Elleri Kulakların Hizasına Kaldırmak
5. Akşam Ve Yatsı Namazlarında Kıraat
6. Kıraat İşlemi
7. Sabah Namazında Kıraat
8. Fatiha'nın Okunuşu
9. Cehri (Sesli) Okunmayan Namazlarda İmamın Arkasındakileri Kıraati
10. İmamın Cehri (Sesli) Okuduğu Yerlerde Arkasındakilerin Kıraati Terk Etmeleri
11. İmamın Arkasındakilerin «Âmin» (Allahım Kabul Eyle) Demeleri
12. Namazda Tahiyyata Oturulunca Yapılacak İşlem
13. Namazda Teşehhüd (Tahiyyat Okumak)-
14. Başını İmamdan Önce Kaldırmanın Hükmü
15. Dört Rekatli Namazlarda Unutarak İki Rekatte Selam Vermek
16. Namazı Kaç Rekat Kıldığı Hususunda Şüphelenen Kimsenin Namazını Tamamlaması
17.Selam Vermeden Yahut İkinci Rekatta Oturmadan— Kalkmak
18. Namazda Meşgul Edici Bir Şeye Bakmak

3- NAMAZ KİTABI

1. Namaza Davet (Ezan)

1. Yahya b. Said anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), cemaatin namaza toplanması için iki tahta alıp birbirine vurulmasını istemişti. O günlerde Abdullah b. Zeyd el-Ensârî (r.a.), rüyasında iki tahta görünce «bunlar Resûlullah (s.a.v.)'ın istediği tahtalara benziyor,» dedi. Kendisine: «Namaz için ezan okumaz mısınız?» denildi. Uyanınca Resûlullah (s.a.v.)'a gelip rüyasını anlattığında, Resûlullah (s.a.v.) ezan okunmasını emretti.[1]

2. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.v.):
«— Ezanı işitince müezzinin dediklerini siz de aynen söyleyin» buyurdu.[2]

3. Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:
«— İnsanlar ezandaki ve birinci saftaki fazileti bilselerdi, ezan okumak ve ilk safta bulunmak için kur*a çekmekten başka İmkân da olmasaydı, mutlaka kur*a çekerlerdi. Eğer namaza erken gelmenin faziletini bilselerdi erken gelmek için yarışırlardı. Yatsı ve sabah namazlarının ecir ve sevabını bilselerdi —sürünerek de olsa— onlara gelirlerdi».[3]

4. Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûluîlah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Kaamet edilince koşarak namaza gelmeyin, onaağır ağır gelin, yetişebildiğiniz rekâtları imamla kılın, yetişemediğinizi kendiniz tamamlayın. Çünkü siz namaza yöneldiğiniz sürece namazda sayılırsınız «[4]

5. Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Sa'saa el-Ensârî babası Abdullah'tan: Ebû Said el-Hudrî (r.a.) bana şöyle söyledi: Görüyorum ki koyunu ve kın çok seviyorsun. Kırda koyunlarının yanında olduğun vakit, namaz için yüksek sesle ezan oku. Zira Resûlullah (s.a.v.)'dan işittim; şöyle buyurdu: «Müezzinin sesini işiten cin, insan ve her şey kıyamet günü ona şahitlik eder.»[5]

6. Ebû Hüreyreden Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet olundu:
«— Ezan okunurken şeytan yellene yellene ezanı işite-meyeceği yere kadar kaçar. Ezan bitince geri gelir. Kaamet getirilirken yine kaçar, bitince tekrar döner. Hatta namaz kılanın kalbine kadar girip "filan şeyi hatırla, filan şeyi hatırla" diyerek ona akla gelmedik şeyleri hatırlatarak kaç rek'at kıldığını unutturacak derecede onu şaşırtır.»[6]

7. Sa'd es-Sâidî'nin oğlu Sehl der ki: îki vakitte göklerin kapıları açılır, dua edenlerin çoğunun duası kabul olunur: Ezan okunurken ve Allah'ın dini uğrunda savaşırken.[7]
îmam Malik'e:
«— Cuma günü vakit girmeden ezanı okumak caiz olur mu?» diye sorduklarında: «Hayır, güneş zevalden dönünce ezan okunur.» diye cevap verdi.
îmam Malik, ezan ve kaamette kelimelerin ikişer defa tekrarlanması ve kaamet edilince cemaatin ne zaman kalkması gerektiğini soranlara şöyle cevap verdi; «Ezan ve kaamet hakkında Medine'itlerden gördüğümden başka bir şey duymadım.

Kaamette kelimeler tekrarlanmaz. Birer defa söylenir. Medine ulemasının devamlı yaptıkları budur.[8]
Kaamet edilirken kalkmaya gelince, bu hususta kesin bir şey duymadım. Burada cemaatin, kudretlerine göre hareket etmeleri kanaatindeyim. Çünkü kimisi düşkündür, yani ihtiyar, hasta veya halsizdir, Önce kalkar, kimisi de enerjiktir, yani güçlü kuvvetli ve dinçtir, sonra kalkar imama yetişir. Herkes bir olamaz ki, hepsi birden kalksın.»
îmam Malik'e sordular; «Bir yerde cemaat toplanıp farz namaz kılmak isterler. Ezan okumayıp sadece kaamet etseler kâfi midir?»
îmam Malik: «Onlara kaamet yeter. Ezan, sadece cemaatle namaz kılınan mescitlerde vacip olur.» dedi.[9]
îmam Malik'e; Müezzinin imama selam vermesi ve onu namaza çağırması ve ilk selam verilecek kimse soruldu.
îmam Malik: «îlk zamanlarda selam verildiğine dair bana bir haber ulaşmadı.» dedi.
Yahya dedi ki:
îmam Malik'e; «Bir cemaat için ezan okuyan, sonra biri gelir mi diye bekleyen, kimse gelmeyince namaza durup tek başına kılan kimse, daha sonra cemaat gelince onlarla beraber namazı tekrar kılar mı?» diye sordular.
îmam Mâlik: «Namazı iade etmez. Müezzin namazı kıldıktan sonra gelen tek başına kılar» dedi.
îmam Malik'e, «Müezzin ezan okuduktan sonra sünneti kılmaya dursa, cemaatin başka birine kaamet ettirip namazı kılmak istemesi, caiz midir?» diyenlere:
«Olabilir, müezzinin kaamet etmesiyle başkasının kaamet etmesi arasında fark yoktur,» dedi.[10]
yeterlidir.
imam Malik der ki: Sabah namazının ezanı şafaktan önce caizdir. Fakat diğer namazlarda vakit girmeden önce ezan okumak caiz değildir.[11]

8. îmam Malik'den şöyle rivayet edilir; Müezzin, Hz. Ömer'e gelerek kendisini sabah namazına çağıracaktı, uyuduğunu görünce:
«— Essalatu hayrun minennevm» (Namaz uykudan hayırlıdır) dedi. Bunu işiten Ömer (r.a.) bu sözü sabah namazı ezanına ilâve etmesini emretti.[12]
Ebu Süheyl, babası Malik'ten şöyle rivayet etti: Güvenilir kişilerden gördüğüm, her namaz vaktinde ezan okumalarıdır.
9. Îmam Malik, Nâfi'den şöyle rivayet eder: Abdullah b. Ömer Baki'de idi, ezanı işitince hızla mescide gitti.

2. Seferde Ve Abdestsiz Ezan Okumak

10. Nafî der ki: Rüzgârlı ve soğuk bir gecede Abdullah b. Ömer ezanı okuyarak:
«— Namazınızı yükünüzün yanında kılın.» diye seslendi. Daha sonra: «Resûlullah (s.a.v.), müezzine:
«— Soğuk ve yağmurlu gecelerde, namazınızı yükleri-nizin yanında kılın!» diye seslenmesini emrederdi,» dedi.[13]

11. Nafi şöyle rivayet etti: Abdullah b. Ömer (r.a.) yolculukta ı yalnız sabah namazında ezan okur ve kaamet eder, diğer vakitlerde yalnız kaamet getirirdi ve «— Ezan, cemaatle namaz kılınınca gerekir.» derdi.

12. Hişam b. Urve şöyle rivayet eder; Babam bana: «— Seferde olduğun zaman, istersen ezan okur ve kaamet edersin, istersen ezan okumaz yalnız kaamet getirirsin,» dedi.
Yahya: îraam Malik'in: «Kişinin bineğinde iken ezan okumasında bir beis yoktur» dediğini işittim» der.

13. baıd b. el-Müseyyeb den şöyle rivayet edildi: Kırda namaz kılan kimsenin sağında bir melek ve solunda bir melek onunla beraber kılarlar. Ezan okur, kaamet eder, yahut yalnız kaamet eder, namaz kılarsa arkasında dağlar kadar melekler de namaz kılar. (Sevabını kendisine bağışlarlar.)13

3. İlk Ezandan Sonra Sahurun Yenilebileceği Süre

14. Abdullah b. Umer (r.aj Kesululiah (s.a.v J in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«— Bilâl ezanı şafaktan Önce okuyor. İbn Ümmi Mek-tum ikinci ezanı okuyuncaya kadar sahur yemeğini yiyin ve için.»[14]

15. Salim b. Abdullah şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.):
«— Bilâl ezanı erken okuyor. İbni Ümmi Mektum ezan okuyuncaya kadar sahur yemeğini yiyin ve için,»[15]buyurdu.
îbni Ümmi Mektum âma idi, ona: «Şafak söktü» denilmeden ezanı okumazdı.[16]

4. Namaza Başlarken Tekbir İçin Elleri Kulakların Hizasına Kaldırmak

16. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) namaza dururken ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı. Başını rukûdan kaldırınca da ellerini kaldırır ve «Semiallahu limen hamiden, rabbena lekel-hamd» derdi. Secdeye varırken ve secdeden kalkarken ellerini kaldırmazdı.[17]

17. Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyn'in (r.a.) oğlu Ali şöyle rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.) namazda rükû ve secdeye eğilirken ve

secdeden kalkarken tekbir alırdı. Allah'ın rahmetine kavuşuncaya kadar namazı hep böyle kıldı.[18]

18. Süleyman b. Yesar, ResûluHah'm (s.a.v.) tekbir alırken ellerini kaldırdığını rivayet etti.

19. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf der ki: Ebû Hüreyre (r.a.) bize namaz kıldırır, eğilirken ve doğrulurken tekbir alırdı. Namazdan sonra:
«— Vallahi namazı, Resûlullah'ın namazına en çok benzeyen benim,» dedi.[19]

20. Salim der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) namazda eğilirken ve doğrulurken tekbir alırdı.
Nafî der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) namaza dururken ellerini omuzlarının hizasına, rukûdan doğrulurken omuzlarının biraz aşağısına kadar kaldırırdı.

21. Keysan oğlu Vehb der ki: Abdullah oğlu Câbir (r.a.) bize namazda tekbir almayı öğretir, eğilirken ve doğrulurken tekbir almamızı emrederdi.[20]

22. İmam Malik der ki: îbn Şihab: «Kişi cemaatle kılınan namazın bir rek'atma ulaşır da —îftitah tekbirine niyet ederek— bir tekbir alabilirse cemaate yetişmiş olur.»[21] dedi.
îmam Malik: «BuMkbir ile iftitah tekbirine niyet ettiği zaman olur.» dedi.
îmam Malik'e:
«— Bir adam imamla beraber namaza dursa, iftitah ve rükû tekbirlerini unutsa, bir rek'at kıldıktan sonra hatırlayıp ikinci rek'atta tekbir alsa olur mu?» diye sorulduğunda:
«— Namaza yeniden başlaması evlâdır. Eğer imamla iftitah tekbirini almayı unutur da, birinci rükûda tekbir alır ve iftitah tekbirine niyet ederse caiz olur,» dedi.
îmam Malik der ki:
«— Bir kimse kendi başına namaz kılarken iftitah tekbirini unutursa, namaza yeniden başlar.»
îmam Malik der ki: «îmam iftitah tekbirini unutur da namazı bitirinceye kadar hatırlamazsa namazı iade eder. Arkasındakiler de —tekbir almış olsalar bile— namazı iade ederler.»

5. Akşam Ve Yatsı Namazlarında Kıraat

23. Mut'im oğlu Cübeyr (r.a.): Resûlullah (s.a.v.)'ın akşam namazında «Tûr sûresini okuduğunu işittim» dedi.[22]

24. Abdullah b. Abbas (r.a.} der ki: «Vel Murselati Urfen» ({77. sure olan Murselât) sûresini okuyordum. Bunu işiten anam —Haris kızı ümmül Fadl—-
«— Oğlum! Bu sûreyi okumakla bana Resûlullah'ın akşam namazında okuduğu son işittiğim sûreyi hatırlattın!» dedi.[23]

25. Ebû Abdillah es-Sunâbihi anlatıyor:
Hz. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında Medine'ye gittim; arkasında akşam namazım kıldım. îlk iki rekâtında Fatiha ile birer kısa sûre okudu. Üçüncü rekâtına kalkınca elbisem elbisesine
ona yaklaştım, Fatiha ile «Rabbena lâ tuziğ kulûbenâ ba'de iz he-deytenâ ve heb lenâ min ledunke rahmeten inneke entel vehhâb»[24]ayetini okuduğunu işittim.

26. Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) yalnız namaz kılarken (farz namazlarda) dört rekâtta da Fatiha ve Kur'andan bir sûre okurdu.[25]Bazen de farz namazların birer rekâtında iki ve üç sûre okurdu.[26]

27. Berâ b. Âzip (r.a.)'den şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber yatsı namazım kıldım, namazda Ve't-Tini sûresini okudu.

6. Kıraat İşlemi

28. Ali b. Ebî Talip (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) (erkeklere) ipek elbise giymeyi, altın yüzük takınmayı ve rükûda Kur'an okumayı yasak etti.

29. el-Beyâdi (r.a.)'den şöyle rivayet olundu: Ashaptan bazıları yüksek sesle okuyarak namaz kılıyorlardı. Yanlarına gelen Resulü Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«— Namaz kılan kimse Rabbine niyaz etmekte ve Rab-binin huzurundadır. Kur'an'ı yüksek sesle okuyarak biri-birinizin huzurunu bozmayın.»[27]

30. Enes b. Mâlik (r.a.) der ki: Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın arkalarında namaz kıldım, bunların hiç biri namaza başladıklarında besmeleyi (açıktan) okumuyorlardı.[28]

31. Ebû Süheyl babası Malik'ten naklen şöyle rivayet eder: Ömer b. el-Hattab (r.a.) namaz kılarken, kıraatini Ebu Cehm'in el-Belat dakı evinin yanından işitiyorduk [29]

32. Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) Cehri (açıktan) okunan namazlarda, imama yetişemediği rekâtları kılarken cehri okurdu.
Rûmân oğlu Yezid der ki: Cübeyr b, Mut'im'in oğlu Nâfi'nin yanında namaz kılıyordum, biz namazda iken (kıraatta duraklayınca) bana işaret etti, ben de hatırlayamadığı yeri söyledim. [30]

7. Sabah Namazında Kıraat

33. Hişam babası Urve'den naklen der ki: Ebû Bekir (r.a.) sabah namazını kıldı, iki rekâtta da Bakara sûresini okudu.

34. Urve, Amir b. Rebia' oğlu Abdullah'ın şöyle söylediğini rivayet eder: Hz. Ömer (r.a.)'in arkasında sabah namazını kıldık, namazda ağır ağır Yusuf ve Hac sûrelerim okudu. Urve der ki: Abdullah'a:
«— O halde Ömer (r.a.) şafak atınca kalkıyordu» dedim. O da:
«— Evet,» dedi.

35. Ümeyir oğlu Fürâfisa el-Hanefi der ki: Yusuf sûresini Hz. Osman'ın sabah namazında çok çok okumasından ezberledim.

36. Nâfi' der ki: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.) seferde sabah namazında mufassa[31] sûrelerin ilk onundan okuyor, her rekâtta fatiha ile bir sûre okuyordu. .

8. Fatiha'nın Okunuşu

37. Kureyz oğlu Amirin azatlısı Ebû Said rivayet eder: Resû-lullah (s.a.v.), namaz kılan Ka'b oğlu Ubey'ye (r.a.) seslendi, namazı bitirince camiden çıkmak üzere olan Resulü Ekrem'e yetişti. Hz. Peygamber, Übey'in elini tuttu ve şöyle buyurdu:
«— Allah'ın ne Tevrat'ta, ne İncirde, ne de Kur*an'da benzerini indirmediği sûrenin önemini öğrenmeden mes-cidden çıkmamanı istiyorum.» Übey der ki:
«Bunu işitince onu öğrenmem için adımlarımı yavaşlattıktan sonra:
«—Ya Resulallah! Bana va'dettiğin sûreyi Öğret!» dedim.» Resûlullah:
«— Namaza başlayınca ne okursun?» buyurdu. Ben de: «—Elhamdü lillah'i Rabbil âlemin...» diye başlayıp Fatiha'yı sonuna kadar okudum. Bitirince, Resûlullah (s.a.v.):
•— İşte bana verilen Kur*ân-ı Azim'in en yüce sûresi budur. Bu sûre yedi ayettir» buyurdu.[32]

38. Câbir oğlu Abdullah der ki: Bir kimse namazda Fatiha okumazsa, namaz kılmamış olur. Ancak imamın arkasında kılıyorsa okumayabilir.[33]

9. Cehri (Sesli) Okunmayan Namazlarda İmamın Arkasındakileri Kıraati

39. Hişam b. Zühre'nin azadh kölesi Ebu's-Sâib der ki: Ebû Hüreyre'den,Resûlü Ekrem (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim.
«— Bir kimse namaz kılar da, namazda Fatiha okumazsa, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, tamam değildir.»
Ebu's-Sâib devam ederek der ki:
«— Bunu işitince Ebû Hüreyre'ye:
<«— Ya Ebû Hüreyre! Bazen imamın arkasında kılıyorum, o zaman da Fatiha okuyacak mıyım?» deyince Ebû Hüreyre kolumu sıktı, sonra şöyle dedi:
«— Ey İranlı! O zaman da Fatiha'yı sessiz okursun. Çünkü ben Resûlullah (s.a.v.) şöyle derken işittim: «Yüce Allah buyurur; «Namazı (= mana bakımından Fatihayı) kulumla aramda ikiye paylaştırdım. Yarısı benim, yarısı kulumun-dur. Kuluma istediği verilecektir. Resulü Ekrem (s.a.v,) «(Fatiha'yı) okuyun» dedi ve şöyle devam etti: «Kul: Elham-
Allah: «Kulum ba-
—Jn/.o
vulum bana sena etti» der. Kul: «Maliki yevmiddin» deyince, Allah: «Kulum beni övdü ve bana tazim etti» der. Kul; «İyyake natradu ve iyyâke nestaîn» deyince Allah: «Bu ayel kulumla aramdadır. Kuluma istediği verilecektir» der. Kul «İhdinassıratel müstakim. Sırâtallezine en'amte aleyhim gayri'l mağdûbi aleyhim veladdâllîn» deyince Allah: «Bu ayetler kuluma aittir. Kuluma istediği verilecektir.» der.[34]

40. Hişam, babası Ürve'den rivayet ederek der ki: Babam cemaatle namaz kılarken, imamın cehri (açıktan) okumadığı vakitlerde (Fatiha ve zammı sûreyi) okurdu.

41. Ebû Abdurrahman oğlu Rebia' der ki: «Muhammed oğlu Kasım, —İmamın arkasında iken, onun sesli okumadığı

yerlerde— okurdu.[35]

42. Ruman oğlu Yezid der ki: «— Cübeyr oğlu Nâfi1, imamın arkasında —cehri okunmayan yerlerde— okurdu.»
İmam Mâlik der ki: «— İşittiklerim içerisinde en hoşuma gideni budur.»[36]

10. İmamın Cehri (Sesli) Okuduğu Yerlerde Arkasındakilerin Kıraati Terk Etmeleri

43. Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer'e (r.a.): îmama uyanlar Kur'an okur mu? diye soranlara:
«— Sizden biri imamın arkasında kıldığı vakit, imamın okuması kâfidir, yalnız kılınca okusun» diye cevap verdi.
Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.), imamın arkasında Kur'an okumazdı.[37]
imam Mâlik der ki: Bize göre imam cehri okumuyorsa, arkasındakiler okur. Eğer imam cehri okuyorsa, arkasındakiler kıraati terk eder.

44. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle anlatır: Resûlullah (s.a.v.) kıraati açıktan yaptığı bir namazı kıldırdıktan sonra cemaate dönerek:
«—Namazda benimle beraber sizden Kurban okuyan oldu mu?» dedi. Cemaatten biri:
«— Ben okudum, Ya Resûlallah!» deyince:
«—Ben de neden Kur*an okurken huzursuz ediliyorum, diyordum» buyurdu. Bu ihtar üzerine ashap, Resûlullah'ın sesli okuduğu namazlarda Kur'an okumaya son verdiler.[38]

11. İmamın Arkasındakilerin «Âmin» (Allahım Kabul Eyle) Demeleri

Ebû Hüreyre Resûlullah (s.a.v.Tm şöyle dediğim rivayet etti: tîmam âmin deyince, siz de âmin deyin. Çünkü, kimin âmin demeli meleklerin «âmin» demesine rastlarsa, onun geçmiş günahları affolunur.»[39]

45. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resulü Ekrem (s.a.v.)'in şöyle dediği rivayet olundu: «îmam (Fatiha okurken) «Gayril mağdubi aleyhim veleddâllin» deyince «âmin» deyin. Çünkü kimin âmin demesi meleklerin âmin demesine rastlarsa geçmiş günahları affolu-
nur.»[40]

46. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resulü Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:
«—Sizden biri «âmin» deyince, gökte melekler de «âmîn» derler, îki «âmin» deyiş birbirine rastlayınca, kulun geçmiş günahları affolunur.»[41]

47. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resulü Ekrem (s.a.v.)'in şöyle dediği rivayet edildi: «îmam «Semiallahu limen hamiden» (Allah kendini Öven kişiyi duyar) deyince, «Allâhümme Rabbena lekel hamd» (Allahımız! Rabbimiz! Hamd, sana aittir.) deyiniz. Kimin bu sözü meleklerinkine rastlarsa geçmiş günahları affolunur.»[42]

12. Namazda Tahiyyata Oturulunca Yapılacak İşlem

48. Abdurrahman oğlu Ali el-Muâvî der ki: Namazda çakıl taşlarıyla oynuyordum. Bunu gören Abdullah b. Ömer (r.a.):
«— (Namazda) Resûlullah'ın yaptığı gibi yap,» dedi. «— Resûlullah (s.a.v.) nasıl yapardı?» dedim
«— Resûlullah namazda tahiyyata oturunca, sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyar, parmaklarım yumar, şehadet parmağı ile işaret eder.[43] Sol elini de sol uyluğunun üzerine koyardı,» dedi.[44]

49. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.), Dinar oğlu Abdullah'a şunları anlattı:
«— (Namaz kılıyordum.) Yanımda da bir adam kılıyordu. Dördüncü rekâtta tahiyyata oturunca bağdaş kurdu. Namazı bitirince:
*— Niçin böyle oturdun?» deyince adam:
*—Sen de böyle yapıyorsun.» dedi. Bunun üzerine Abdullah:
k— Ben özürlüyüm. Ayaklarımdan rahatsızım,» dedi.

50. Hakîm oğlu Mugire der ki: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.) iki secdede de ayaklarının altını yere yaslayıp dizlerini bükerek oturuyordu. Namazdan sonra Mugire, niçin böyle yaptığını sorunca, Abdullah:
«— Namazda böyle oturmak sünnet değildir. Ben, ayağım rahatsız olduğu için böyle oturuyorum!» dedi.

51. Abdullah b. Ömer'in oğlu Abdullah anlatır: Babam Abdullah namazda bağdaş kurup oturuyordu. Ben de öyle yaptım. — O zaman henüz gençtim.— Babam Abdullah:
«— Öyle oturma. Namazda sünnet olan oturma, sağ ayağını dikip sol ayağın üzerine oturmaktır.» dedi. Ben de:
«— Sen bağdaş kurup oturuyorsun» deyince: «— Ayaklarım beni taşımıyor,» dedi.[45]

52. — Sa'd oğlu Yahya der ki: Muhammed oğlu Kasım bize —Tahiyyat sırasında— nasıl oturulacağını öğretti: Sağ ayağını dikti, sol ayağını yatırdı, sol uyluğunun üzerine oturdu. Ayağının üzerine oturmadı. Daha sonra;
«Böyle oturmayı bana, Hz. Ömer'in torunu Abdullah Öğretti, babası Abdullah'ın da böyle oturduğunu söyledi,» dedi.

13. Namazda Teşehhüd (Tahiyyat Okumak)-

53. Abdülkarf oğlu Abdurrahman der ki: Ömer b. el-Hattab'ı minberde cemaata teşehhüdü şöyle öğretirken işittim: «Ettehiyyatü lillahi, ezzâkiyatü lillahi, et-tayyibâtü essalevâtu lillahi, es-selâmü aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühü. Esselâmü aleynâ ve alâ i'badillahissalihin. Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resuluh.»[46]

54. Nâfi', Abdullah b. Ömer (r.a.)'in, Teşehhüdü şöyle okuduğunu rivayet etti:
«—Bismillah'i, ettehiyyatü lillahi, essalevatü lillahi, ezzâki-yatü lillahi, es-selamü alennebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtü-hü. Es-Selâmü aleyna ve âlâ ibadillahissalihîn. Şehidtü enla ilahe, illallah, şehidtü enne Muhammeden Rasulûllah.» Bunu ilk oturmada okur, Teşehhütten sonra istediği duayı okurdu. îkinci oturuşunda yine önce «teşehhüd» okur, sonra dua eder. Teşehhüdü (^tahiyyatı) okuyup selâm vermek istediği vakit: «Esselâmü alennebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtühü. Esselâmü aleyna ve âlâ ibadillahissalihin» der; sonra imam sağında ise ona selâm verirmiş gibi «Esselâmü aleyküm» diye sağına selâm verir, sonra da solundaki kendisine dönerek selam verirse, o da selam verirken niyyet ederek soluna selam verirdi.[47]

55-56. Kasım b. Muhammed, Resulü Ekrem (s.a.v.)'in zevcesi Âişe (r.a.)'nin, Teşehhüdü şöyle okuduğunu rivayet etti:
«Ettehiyyatü ettayyibatü essalevatü ezzakiyatü lillahi. Eşhe-dü enla ilahe illallahü vahdehu la şerike lehu, ve enne Muhammeden abduhu ve resulünü. Esselâmü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuhu, esselâmü aleyna ve âlâ ibadillahissalihin, Esselamu aleyküm.»[48]
îmam Mâlik, îbni Şihab ve Nâfi'ye:
«— îmam bir rekât kıldıktan sonra imama uyan bir adam, ikinci ve dördüncü rekâtlarda —kendisininki birinci ve üçüncü rekât olduğu halde— imamla birlikte teşehhüd okur mu?» diye sorduğunda:
«— Evet, okur» dediler.
imam Mâlik: «—Bize göre de böyledirh dedi.[49]

14. Başını İmamdan Önce Kaldırmanın Hükmü

57. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: «Namazda başını imamdan Önce kaldırıp indirenin alnı (kâkülü) şeytanın elindedir. (Yani başını kaldırıp ve indiren, şeytana uymuş olur.)
İmam Mâlik der ki: Rükû ve secdede imamı beklemeden kendi kendine başını kaldıran kimse hakkında: Bu konuda sünnet olan rükû ve secdeye geri dönmesidir. O halde imamı beklemez. Bu bir hatadır. Çünkü Resûlullah (s.a.vj: «İmam, kendisine uyulması için imam kılınmıştır. Mutlaka imama uyun, ona muhalefet etmeyin,» buyurmuştur.
Ebû Hüreyre der ki: «— Başını imamdan önce kaldırıp indirenin kâkülü şeytanın elindedir.»[50]

15. Dört Rekatli Namazlarda Unutarak İki Rekatte Selam Vermek

58. Ebu Hüreyre şöyle anlattı: Resûlullah (s.a.v.) (dört rekâtlı namazda) iki rekâtta selâm verdi, Zülyedeyn:
«— Ya Resûlullah! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?» dedi. Bunun üzerine cemaate dönerek:
«—Zülyedeyn'in dediği doğru mu?» deyince:
«—Evet,» dediler. Bunun üzerine Resulü Ekrem (s.a.v.) iki rekât daha kıldıktan sonra selâm verdi, sonra tekbir alarak her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun (sehiv için) secde yaptı, başını kaldırıp tekbir aldıktan sonra tekı^ar secde yaptı, sonra başım kaldırdı.[51]

59. Kbû Hüreyre şöyle anlattı:
Resûlullah (s.a.v.) ikindi namazını kılarken iki rekâtta selâm verdi. Bunun üzerine Zülyedeyn kalktı:
*— Ya Resûlallah! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun da mı iki rekâtta selâm verdin?» deyince:
«— Bunların hiç biri olmadı,» demesinin üzerine:
«— Ya Resûlallah! Mutlaka biri olmuştur,» deyince Resulü Ekrem cemaate dönerek:
«—Zülyedeyn doğru mu söyledi?» dedi. Ashab da:
*— Evet» deyince Resûlullah (s.a.v.) kalktı, kalan iki rekâtı kıldı, selâm verdikten sonra oturduğu yerde iki sehiv secdesi yaptı.[52]

60. Süleyman oğlu Ebû Bekir, bana şöyle rivayet edildi dedi:
Resûlullah (s.a.v.) gündüz namazlarından öğle yahut ikindi »nazında iki rekâtta selâm verince, Züşşimâleyn:
«— Ya Resûlallah! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?» de-. Resulü Ekrem de:
«— Ne namaz kısaldı, ne de unuttum» deyince Züşşima-m:
«— Mutlaka bunun biri oldu, ya Resûlallah» dedi. Bunun erine Resûlullah cemaate dönerek:

«— Zülyedeyn doğru mu söylüyor?» dedi. Onlar da:
«— Evet, ya Resûlallah!» deyince Resûlullah kalan rekâtları tamamlayıp, (sehiv secdesi yaptıktan) sonra selâm verdi.[53]

61. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan da benzer şekilde rivayet edildi.
İmam Mâlik der ki: Namazda bir şeyin eksik yapıldığı durumlarda sehiv secdesi selâmdan önce, namazda bir ziyadenin yapıldığı durumlarda selâmdan sonra yapılır.

16. Namazı Kaç Rekat Kıldığı Hususunda Şüphelenen Kimsenin Namazını Tamamlaması

62. Yesâr oğlu Atâ, Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etti:
«— Hanginiz namazda —üç mü, dört mü?— kaç rekât kıldığı hususunda şüphelenirse, bir rekât daha kılsın, oturarak selâm vermeden önce iki secde yapsın. Şayet son kıldığı beşinci rekât olursa, sehiv secdesi onu çift (yani altı rekât) yapar. Yok eğer dört rekât olmuş ise, sehiv secdesi (namazda vesvese vermek isteyen) şeytanı çatlatır.»

63. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah derdi ki: Hanginiz namazda kaç rekât kıldığı hususunda şüphelenirse, düşünsün, kanaatinin kuvvetli olduğu şekle göre namazını kılsın. Sonra da oturuyorken iki sehiv secdesi yapsın.

64. Yesâr oğlu Atâ der ki: Amr b. As'ın oğlu Abdullah'a ve Kâbül-Ahbâr'a namazı üç rekât mı, dört rekât mı kıldığı hususunda şüphelenen kimsenin ne yapması gerektiğini sordum, ikisi de:
«— Bir rekât daha kılsın, sonra da oturuyorken iki secde daha yapsın,» dediler.
Nâfi* der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.)'e: «Namazda unutan kimse ne yapmalı? diye sorulduğunda:
«— Zihnen araştırsın, kanaatinin kuvvetli olduğu şekle göre namazını kılsın!» diye cevap verdi.

17.Selam Vermeden Yahut İkinci Rekatta Oturmadan— Kalkmak

65. Büceyne oğlu Abdullah şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.) bize namaz kıldırırken iki rekât kılınca, tahiyyata oturmadan kalktı, cemaat de kalkü. Namazını bitirince selâm vermeden oturduğu yerde tekbir alarak sehiv secdesi yaptıktan sonra selâm verdi.[54]

66. Büceyne oğlu Abdullah (r.a.) der ki; «Resûlullah (s.a.v.) bize öğle namazını kıldırıyordu. îki rekât kılınca oturmadan kalktı. Namazı bitirince sehiv secdesi yaptıktan sonra selâm verdi.
îmam Mâlik, namazda sehven dört rekâtı bitirdikten sonra kalkan, kıraatten sonra rükû yapıp doğrulduktan sonra namazı bitirdiğini hatırlayan kimse hakkında dedi ki: «Secde yapmadan oturur, hatta bir secde yaptıktan sonra hatırlasa bile, ikinci secdeyi yapmaz, teşehhüdü okuyup namazı bitince oturduğu yerde selâm verdikten sonra sehiv secdesi yapar.»[55]

18. Namazda Meşgul Edici Bir Şeye Bakmak

67. Âişe (r.a.) anlatıyor: Huzeyfe oğlu Ebû Cehm (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'a işlemeli zarif bir elbise hediye etti. O elbise ile namaz kıldı, namazı bitirince:
«— Bu elbiseyi Ebû Cehm'e geri ver, namazda gözüm nakışlarına takıldı. Neredeyse namazda huzurumu kaçıracaktı.» buyurdu.[56]

68. Urve babası Hişam'dan naklediyor: Resûluîlah (s.a.v.) iş-emeli zarif bir elbise giyindi. Daha sonra onu Ebû Cehm'e verdi, ından nakışsız, kalın kumaştan yapılmış elbise aldı. Ebû Cehm:
«— Niçin değiştirdin, Ya Resûlallah!» deyince:
«—Namazda gözüm nakışlarına takıldı buyurdu.[57]

69. Ebû Bekir oğlu Abdullah anlatır: Ebû Talha el-Ensâri bahçesinde namaz kıldığı bir sırada karşısında bir güvercin uçtu. Hayvan, şaşırmış gibi kaçacak bir yer arıyordu. Bu hal Ebû Tal-ha'nın hoşuna giderek bir süre gözüyle kuşu takip etti. Daha sonra kendine geldi ama, kaç rekât kıldığını bilemedi. Bunun üzerine Ebû Talha: «Bu bahçemde huzurum bozuldu,» diyerek, Resûlul-lah'ın yanma geldi ve:
«— Ya Resûlallah! Bahçem Allah için sadaka (vakıf) olsun, onu istediğin gibi kullan» dedi.[58]

70. Ebû Bekir oğlu Abdullah (r.a.) rivayet ederek der ki: En-sardan bir adam (Ebû Talha) Medine vadilerinden «KufF» vadisindeki bahçesinde namaz kılıyordu. Meyvelerin olgunlaştığı bir zamandı. Ağaçlar başlarını dolduran hurma salkımlarını taşıyamı-yordu. Bir ara Ebû Talha'nın gözleri ağaçlara takıldı ve meyveleri hoşuna gitti, daldı gitti. Daha sonra kendine geldi, bu sırada kaç rekât kıldığının farkında olamadı. Bunun üzerine Ebû Talha: «Bu malım huzurumu bozuyor. Beni namazda oyaladı,» dedi ve o sırada halife olan Hz. Osman (r.a.)'ın huzuruna gitti, ona durumu anlattı ve bu bahçem sadaka (vakıf) olsun. Onu hayır yerlere sarfet dedi. Hz. Osman da onu elli bin dirheme sattı. Parasını hayır yerlere harcadı. Ondan sonra o bahçeye «elli binlik» denildi.

[1] Ebu Davud, Salât, 2/28; Tirmizî, Salât, 2/25; İbn Mace, Ezan, 3/1.
[2] Buharı, Ezan, 10/7; Müslim, Salât, 4/10; Şeybanî, 91,
[3] Buharı, Ezan, 10/9; Müslim, Salât, 4/129.
[4] Buharî, Ezan, 10/21; Müslim, Mesacid, 5/151-155.
[5] Buharî, Ezan, 10/5.
[6] Buharî, Ezan, 10/4; Müslim, Salât, 4/19.
[7] İbn Abdilber der ki: Bu hadis, Muvatta ravilerine göre mevkuftur, böyle bir görüş, re'y ile söylenmez. Pekçok yolla rivayet edilir: Ebu Hazım-Sehl b. Sa'd-Rasulullah.
[8] îmam Malik hazretlerinin mezhebi, daha ziyade Medine'lilerin amellerine ve onlardan rivayet edilen hadislere dayanır. Onlar -bazı hadislerde olduğu gibi- ezanda kelimeleri ikişer defa, kaamette birer defa söylerler. Yalnız «-Kad kaametissalah»ı, iki defa söylerler, imam Malik ve îmam Şafiî bunu kabul etmişlerdir.
Ebû Hanife ve Hanefi imamları ise şu hadis-i şerife dayanarak, -ezanda olduğu gibi- kaamette de kelimelerin ikişer defa söylenmesi gerektiği hükmüne varmışlardır: Resûlullah (s.a.v.): «... ve kaamet on yedi kelimedir.... kaamet: Allahu ekber Allahu ekber, Allahu ekber Allahu ekber. Eşhedu enlâ ilahe illallah, eşhedu enla ilahe illallah. Eşhedu enne Muhammeden resulul-lah, eşhedu enne Muhammeden resûlullah. Hayye alessalah, hayye alessa-lah. Hayye alelfelah, hayye alelfelah. Kad kaametissalah, kad kaametissalah. Allahu ekber Allahu ekber. Lâ ilahe illallah. (Ebû Dâvud, c.l s. 137, Hadis No: 502).
[9] Hanefi imamlarına göre namaz nerede kılınırsa kılınsın ezan okumak sünnettir, hatta kaza namazları dahi olsa. Yalnız kaza namazı bir vakitten fazla kılınmak istenirse bir defa ezan okunur, diğer vakitler için kaamet getirmek yeterlidir. îmam Malik'in yukarıda ezan hakkındaki *-Vâcib» tabiri *- Sünnet-i Müek-kede» manasınadır ve bütün imamlara göre ezan sünnettir, yalnız Hanbeli mezhebinde, şehir ve kasabalarda ezan farz-ı kifayedir. Bir camide okununca diğer camilerden farziyeti düşer, o camilerde ezan okunması sünnet olur.
[10] Mecburiyet ve zaruret yoksa ezanı okuyanın kaamet etmesi efdaldir. Hz. Peygamber (s.a.v-): «- Ezam kim okursa, kaametâ o etsin,» buyurur. (Ebu Da-vud.c.1, s. 116-126)
[11] Mâliki, Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde şafaktan önce ezan okumak caizdir. Fakat sabah namazı şafaktan sonra kılınır. Hanefilerde caiz değildir, caiz diyenler şafaktan sonra iadesi sünnettir, derler. İmam Ahmed ise, «Sadece Ramazanda tekrar edilir, diğer zamanlarda şafaktan önce okunan ezan kâfidir,» der. Şu hadis-i şerifler de Hanefi imamlarının görüşlerini teyit etmektedir: «Bir sabah ezanım Bilâl-i Habeşi (r.a.) şafaktan önce okur, bunu gören Hz. Peygamber (s,a.v.) Bİlâl'e:
«- Ezan okuduğun yere git yüksek sesle: «Uykunun tesiri altında Bilâl şafaktan önce okudu» diye seslen.» buyurdu. (Ebû Davud c.l, s.116-126) Burada Hz. Peygamber'in ezanın şafaktan önce okunmasına razı olmadığı anlaşılıyor. Yine Hz. Ömer'in hilafeti zamanında Mezruk adında bir müezzin ezanı şafaktan önce okuyunca Hz. Ömer şafaktan sonra ezanı tekrar etmesini emreder. (Ebû Davud c.l, s.116-126)
Gerçi bazan Bilâl-i Habeşi şafaktan önce ezan okuyordu, bu sabah namazı için değil müslümanlarl teheccüd namazına kaldırmak içindi. Böyle günlerde şafaktan sonra ikinci defa ezan okunuyordu. Bugün de Kabe'de ve
Ravza-i Mutahhara'da aynen tatbik edilmektedir. rıı/~\c«...u—; m
[12] (11/a) şeybani 91.
[13] Buharî, Ezan, 10/8; Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 6/22, 23.
[14] Buharı, Savm, 30/17; Müslim, Savm, 13/36-38.
[15] Biiâl-i Habeşi (r.a.) bazen ezanı -müsîümanları teheccüd namazına veya sahura kaldırmak için- şafaktan önce okuyordu. Resûlullah'm ikinci müezzini ve hakkında -Abese- sûresinin ilk ayetleri nazil olan âmâ Abdullah b. Ümmi Mektum cemaatin işareti ile şafak atınca ikinci ezanı okuyordu. Resulü Ekrem (s.a.v.) bu ezana kadar, yani şafak atıncaya kadar sahuru yemelerini söylemiştir.
[16] İbn Abdilber der ki: "Birinci isnadın mevsul olduğu konusunda İmam Ma-lik'e muhalefet edilmemiştir."
Bu hadisi ise, Yahya ve pekçok ravi, mürsel olarak rivayet eder. Ka'nebî, bunu babasından mevsul olarak nakleder.
[17] Buharı, Ezan, 10/83; Müslim,. Salât, 4/21-22. Ayrıca bkz. Şeybanî, 99.
Dört mezhep imamından yalnız İmam Şafiî bu hadise dayanarak rükûa varırken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmanın sünnet olduğunu söyler. Hanefî, Mâliki ve Hanbeli imamları «yedi yerden başka yerde el kaldırılmaz...» hadisine dayanarak yalnız namaza dururken elleri kaldırmanın sünnet olduğunu söylerler. O yedi yer: Namaza dururken, vitir namazında kunut duasından Önce, bayram tekbirlerinde dört yerde ve hacdadır.
[18] Şeybanî, 102.
[19] Buharî, Ezan, 10/115; Müslim, Salât, 4/27. Ayrıca bkz. Şeybanî, 103.
[20] Şeybanî, 102.
[21] Ebu Davud, Salât, 2/115.
Bu durum, şöyle olabilir: Cemaat son tahiyyata oturduktan sonra yeni gelen kimse imam selâm vermeden iftitah tekbiri niyeti ile bir tekbir almışsa cemaate yetişmiş ve cemaat sevabını almış olur.
[22] Buharı, Ezan, 10/99; Müslim, Salât, 4/174.
[23] Buharî, Ezan, 10/98; Müslim, Salât, 4/173.
[24] Âl-i îmran sûresi, 8. âyet-i kerimenin meali:
«- Rabbimiz! Bizi doğru yola yönelttikten sonra kalplerimizi bâtıla kaydırma, katından bize rahmet bağışla, şüphesiz sen sonsuz bağışta bulunansın.» Akşam namazının son rekâtında Fatihadan sonra sûre okunmaz. Hz. Ebû Bekir yukanki ayeti dua kasdıyla okumuş olsa gerek.
[25] Farz namazların dört rekâtında da zammı sûre okunmasına İmam Malik ve diğer imamlar karşıdırlar. Dört rek'atlı farzların son İki rekâtında ve akşam namazının üçüncü rekâtında Fatihadan başka bir şey okunmasını mekruh görmüşlerdir. Buhâri ve Müslim'deki -Ebû Katâde (r.a.)'den rivayet edilen- şu hadise dayanarak mekruh görmüşlerdir. «Resûlullah s.a.v.) öğle namazının ilk iki rekâtında Fatiha ve birer sûre, son iki rekâtında yalnız Fatiha okurdu.»
[26] Şeybanî, 133.
[27] Müslim, Libas ve'z-Zine, 37/29.
[28] Bu hadis, Ebu Said el-Hudrî'den gelmiştir: Ebu Davud, Salât, 5/25.
[29] el-Belât: Medine'de Mescid-i Nebevi ile çarşı arasındaki bir yerin ismidir.
[30] Namaz kıldıran îmam kıraatta yanılır, yahut duraklarsa, aynı namazı kılan cemaatten biri imamın yanıldığı yeri söyler. Aynı namazı kılmayan başka bîri söyleyemez.
[31] Mufassal sûreler: Ayetleri yüzden az olup, aralarındaki besmeleli fasılalar çok olan kısa sûrelerdir. Hucuratve daha sonraki sûreler gibi.
[32] Buharı (Tefsir, 65/1), bunun benzerini, Ebu Saîd el-Muallâ'dan tahric eder. Ubey daha önce Fatiha sûresini biliyordu. Resulü Ekrem'in ona öğretmek istediği, bu sûrenin şeref ve faziletidir. Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da benzerinin olmayışı hususunda İbni Abdil- berderki:
«- Benzerinin olmayışı, bu sürede büyük manalar toplanması dır. Zira bu sûrede Allah'a hamdü sena vardır. Gerçek övmek ve övülmek Allah'a mahsustur. Çünkü bütün hayırlar ondandır. Bu sûrede Allah'ı azamî derecede tazim vardır. Bütün âlemlerin rabbi olduğu, Rahman ve Rahim olduğu, dünya ve ahirette tek mülk ve söz sahibinin Allah olduğu, bütün ibadetlerin ona mahsus bulunduğu, tek sığınılacak varlığın O olduğu bildirilmiştir. Aynı zamanda bu sûrede dua vardır. Allah'tan hidayet istenmekte, dalâletten Allah'a sığınılmaktadır. Dua ise ibadetin kapısıdır.
[33] Burada namazda Fatiha okumanın vacip olduğu, imamla kılınan namazda vacip olmadığı bildirilmektedir. Hanefî mezhebinde de böyledir.
[34] Müslim, Salât, 4/38. Ayrıca bkz. Şeybanî, 114
[35] Şeybanî, 118
[36] Namazda Fatiha'nın okunması hakkında imamların görüşü şöyledir:
a) Ebû Hanife'ye göre sünnet ve nafile namazların bütün rekatlarında, farzların ilk iki rekâtlarında Fatiha okumak vaciptir. Cemaatle kılınan namaz ne olursa olsun, imam cehri (sesli) okusun, hafi (gizli) okusun, cemaatin fatiha okuması tahrimen mekruhtur.
b) tmam Şafiî'ye göre, bütün namazlarda ve farzların bütün rekâtlarında, ister yalnız kılsın, ister imam olsun, ister imama uysun, imamın kıraati cehri olsun, hafi olsun Fatihanın okunması farzdır.
c) İmam Mâlik'e göre, imam cehri okuyorsa cemaatin Fatiha okuması mekruh, gizli okuyorsa menduptur Hanbelilere göre, imama uyanların Fatiha ohri namazlarda mekruh, hafi okunan yerlerde mustahaptır.
Şeybanî,112,115.
[38] Nesaî, îftitah, 11/28, Ayrıca bkz. Şeybanî, 111.
Bu hadiste, bilhassa imamın sesli okuduğu namazlarda cemaatin okumaması gerektiği açıktır.
[39] Şeybanî,135.
insan iyi niyetle ibadet yaparsa, melekler de ibadetine katılırlar, ecir ve sevabını ibadet yapan İnsanlara bağışlarlar. Cehri okunan namazlarda imam Fatiha'yi okuyup «âmin» (^Allah'ım ibadetimi kabul eyle) deyince, «Man melekler de «âmîn» derler. Bu sırada cemaat deamin deyince ,geçmişgünahları affolunur.
[40] Buhari ,Ezan,10/113.Müslim,Salat, 4/76.
[41] Buharı, Ezan, 10/112; Müslim, Salât, 4/75
[42] M Buharı, Ezan, 10/125; Müslim, Salât, 4/71.
[43] Bâcî der ki: Tahiyyatta şehadet parmağıyla işaret, vesvese veren şeytana firsat vermemek, namazda huzuru sağlamaktır. Bazıları da: Burada işaretin manası, Tevhittir.» derler.
[44] Müslim, Mesâcid, 5/116. Ayrıca bkz. Şeybanî, 144.
[45] Buharı," Ezan, 10/145.
[46] Bu hadisi, Şafiî, er-Risale (738) rivayet eder. Dipnotta şöyle denir: Zeylaî, Nasbu'r-Râye'de (1/422), "Bu, sahih bir isnaddır." der. Aynca bkz. Şeybanî, 146. «Ettehiyyatü»: Tehiyye'nin çoğuludur.

Selâm, bekaa ve ebediyyet, azamet, bütün âfet ve noksanlardan uzak olmak, saltanat manalarına gelir. Hep bunlar Allah'a mahsus demektir. «Salavat» Beş vakit, yahut bütün namazlar, dua ibadet ve rahmet manaları nadir. «ZâkiyâU: İnsanı manen temizleyip sevap kazandıran salih amellerdir. Bunlar da sırf Allah için yapılır demektir. «Ettayyibât» Güzel sözler, Allah'ın zatına ve sıfatına yakışır övgüler demektir. Bunlar da sırf Allah için, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılır. Bu teşehhüdün anlamı şöyledir:
"Azamet, Allah'a mahsustur. Güzel işler, Allah içindir. Övgüler ve namazlar Alîah içindir. Sana selâm, rahmet ve bereket dileriz, ey Peygamber. Bize ve iyi kullara da selâm olsun. Allah'tan başka tanrı olmadığına tanıklık ederim. Muhammedin, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim."
[47] Şeybanî, 147.
[48] Zurbanî el-îstizkâr'dan nakleder: Malik'in Ömer, oğlu ve Aişe'den rivayet ettiği, Merfu hükmündedir. Çünkü, bilindiği üzere böylesi, re'y ile söylenmez.
imam Ebû Hanife'ye ve Hanefi imamlarına göre teşehhüd (~ Tahiyyat) hakkında rivayet olunan hadislerin en sahihi, namazda okuduğumuz, ilmihal kitaplarımızda yazılı ve bütün Hanefi fıkıh kitaplarında mevcut olan ve Hz. Peygamber'in elini tutarak Abdullah b. Mes'uda öğrettiği, o da Alkame'nin elini tutarak Öğrettiği, o da İbrahim en-Nehaî'nin elini tutarak öğrettiği, o da Hammad'ın elini tutarak öğrettiği, Hammad da Ebü Hani-fe'nin elini tutarak Öğrettiği şu teşehhüddür. *Ettehiyyati lillahi vessale-vatu vettayyibatu. Esselâmü aleyke eyyuhannebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtühü. Esselâmü aleyna ve âlâ ibadillahissalihin. Eşhedü enlâ ilahe illallah, ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resuluh.» (Muhtar Şerhi İhtiyar, c.l, s.51)
Dört rekatlı farzların, öğle namazının ilk sünnetinin, Cuma namazının ilk ve son sünnetlerinin kadei ûlâsında (=ilk oturmada) yukarıdaki teşehhüd-den başka bir şey okunmaz.
[49] Bkz. Şeybanî, 145.
[50] Hadis, Ebu Hureyre'den rivayet edilir: Buhari, Ezan, 10/74; Müslim, Salât,
[51] Buharı, Sehv, 22/4; Müslim, Mesâcid, 5/97.
[52] Müslim, Mesâcid, 5/99.
[53] İbn Abdilber der ki: Bütün raviler hadisi, Malik'ten mürsel olarak rivayet etmiştir. Müslim (Mesacid, 5/88), Ebu Said el-Hudri"den mevsul olarak rivayet eder.
[54] Buharî, Sehv, 22/10; Müslim, Mesâcid, 5/85.
[55] Buharî, Sehv, 22/1; Müslim, Mesâcid, 5/87.
[56] Buharî, Salât, 8/14; Müslim, Mesâcid, 5/62.
[57] İbn Abdilber der ki: Bütün raviler Malik'ten mürsel olarak rivayet etmiştir.
[58] tbn Abdilber der ki: Bundan başka bir yolla bu hadisin rivayet edildiğini bilmiyorum, munkatı bir hadistir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bu sayfa tarayıcınız tarafından desteklenmeyen çerçeveler kullanıyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6-KİTÂBUTTEYEMMÜM
(TEYEMMÜM ETMEK KİTABI)
Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli "
Eğer Hasta Olmuşsanız Yâhud Bir Sefer Üzerindeyseniz Veya İçinizden Biri Ayakyolundan Gelmişse, Yâhud Da Kadınlara Dokunmuşsanız Ve Bu Hâlde Su Da Bulamamışsanız, O Vakit Tertemiz Bir Toprakla Teyemmüm Edin. Binâenaleyh Ondan (Niyetle) Yüzlerinize Ve Ellerinize Sürün "(Ei-Mâide: E- En-Nisâ: 43) '.
1- Bâb: İnsan Su Ve Toprak Bulamadığı Zaman?
2- Su Bulamadığı Ve Namaz Vaktinin Geçmesinden Korktuğu Zaman Hazarda Teyemmüm Etmek Babı
3- Bâb: Teyemmüm Eden Kimse Ellerine Üfürür Mü?
4- Bâb: Teyemmüm Yüz Ve İki El İçindir
5- Bâb: Temiz Toprak Müslümânın Temizlik .Sebebidir; Suyun Yokluğunda Onu Sudan Müstağni Kılar
6- Bâb: Cünüb Olan Kimse Nefsi Üzerine Hastaliktan Yâhud Ölmekten Veya Susuz Kalmaktan Korktuğu Zaman. Teyemmüm Eder
7- Bir Vuruş Olarak Teyemmüm Babı
8- Bâb (Bu, Geçen Bâbdan Bir Fası! Gibidir)

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

6-KİTÂBUTTEYEMMÜM
(TEYEMMÜM ETMEK KİTABI)

Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli "

Eğer Hasta Olmuşsanız Yâhud Bir Sefer Üzerindeyseniz Veya İçinizden Biri Ayakyolundan Gelmişse, Yâhud Da Kadınlara Dokunmuşsanız Ve Bu Hâlde Su Da Bulamamışsanız, O Vakit Tertemiz Bir Toprakla Teyemmüm Edin. Binâenaleyh Ondan (Niyetle) Yüzlerinize Ve Ellerinize Sürün "(Ei-Mâide: 6- En-Nisâ: 43) '[1].

1-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'm seferlerinin birinde onunla beraber yola çıktık[2]. Tâ Beydâ'ya yâhud Zâtu'I-Ceyş'e vardığımızda bir gerdanlığım koptu[3]. Onun aranması için Rasûlul-lah (orada) bekledi, insanlar da onunla beraber beklediler. Hâlbuki bir su başında değillerdi. İnsanlar Ebû Bekr es-Siddîk'a geldiler ve: Sen Âişe'nin yaptığını görüyor musun? Rasûlullah'ı da, insanları da bir su başında değiller ve yanlarında da su yok iken yollarından alıkoydu, dediler. Bunun akabinde Ebû Bekr (yanıma) geldi. Rasûlul-lah da başını dizimin üzerine koymuş hâlde uyumuştu. Ebû Bekr:
— Sen Rasûlullah'ı ve insanları yollarından alıkoydun. Onlar bir su başında değiller ve yanlarında da su yoktur, dedi.
Âişe dedi ki: Ebû Bekr beni kötüleyip azarladı, Allah'ın söylemesini istediği şeyleri söyledi, eli ile de boş böğrümü dürtmeğe başladı. Beni kipirdamaktan, Rasûlullah'm dizim üzerinde bulunmasından başka hiçbir şey men' etmiyordu. Sabah olunca Rasûlullah (S) kalktı, hiç su yoktu. Allah "Teyemmüm Âyeti"ni indirdi[4]. Herkes teyemmüm etti. Useyd ibn Hudeyr.[5]
— Ey Ebâ Bekr hanedanı, bu sizin ilk bereketiniz değildir, dedi. Âişe dedi ki: (Sonra gideceğimiz sırada) üzerine bindiğim deveyi kaldırdık ve gerdanlığı onun altında bulduk. [6]

2-.-..... Bize Câbir ibn Abdillah haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur .[7]
"Benden evvel hiçkimseye verilmedik beş şey bana verilmiştir: Bir aylık yola kadar korku (salmak) ile nusret olundum. Yeryüzü bana namazgah ve temizlik sebebi kılındı[8]. Onun için ümmetimden her kime namaz vakti erişirse, hemen namazını ktlıversin. Ganimetler bana halâl edildi. Hâlbuki benden evvel kimseye halâl edilmemiştir. Bana şefaat verildi. Bir de benden evvel her peygamber, hâsseten kendi kavmine gönderilirken, ben umûm insanlığa gönderildim" [9].

1- Bâb: İnsan Su Ve Toprak Bulamadığı Zaman? [10]

3-..... Bize Hişâm ibn Urve, babasından; o daÂişe'den tahdîs etti ki, Âişe, (kız kardeşi) Esmâ'dan yine geri vermek üzere âriyeten bir gerdanlık almıştı. Bu gerdanlık kayboldu. Peygamber (S) aramak için bir adam gönderdi. Nihayet o gerdanlığı buldu [11]. O aramağa gidenlere namaz vakti erişti. Yanlarında hiç su yoktu. (Abdestsiz oldukları hâlde) namazı kıldılar [12]. Sonra bu yaptıkları işi Peygamber'e arzettiler. Bunun akabinde Allah "Teyemmüm Âyeti"ni indirdi. Bunun üzerine Useyd ibn Hudayr, Âişe'ye hitaben: Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Vallahi senin başına hoşlanmadığın hiçbir iş gelmez ki, Allah onda senin için de müslümânlar için de bir hayr bulundurmasın, demiştir [13].

2- Su Bulamadığı Ve Namaz Vaktinin Geçmesinden Korktuğu Zaman Hazarda Teyemmüm Etmek Babı

Atâ ibn Ebî Rebâh da buna kaail olmuştur [14].
Hasen el-Basrî, yanında su var, fakat suyu kendisine ulaştıracak (ve kullanmasında yardım edecek) kimsesi bulunmayan hasta hakkında da teyemmüm eder, demiştir [15].

İbn Umer, Cüruf mevkiindeki arazîsinden gelirken, Medine dışındaki develerin habsedildiği yerde ikindi namazını kılma vakti geldi. Kendisi teyemmüm edip, namazı kıldı. Sonra güneş henüz ufkun üstünde iken Medine'ye girdi de, kılmış olduğu namazı iade etmedi.[16]

4-.....el-A'rac şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'ın himayesinde olan UmeyT'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin azatlısı olan Abdullah ibn Yesâr ile birlikte geldim de, nihayet Ebû Cuheym ibnu'l-Hâris ibni's-Sımmet el-Ensârî'nin yanına girdik. Ebu'l-Cuheym şöyle dedi.[17] Peygamber (S) Bi'ru Cemel tarafından geliyordu .[18] Kendisini bir kimse karşılayıp selâm verdi[19]. Peygamber, oradaki bir duvara yönelip (duvara el dokundurarak) yüzünü ve ellerini meshetmedikçe, o kimsenin selâmını karşılamadı. (Ancak teyemmüm ettikten) sonra o kimsenin selâmına karşılık verdi [20].

3- Bâb: Teyemmüm Eden Kimse Ellerine Üfürür Mü?

5-..... Abdurrahmân ibn Ebzâ şöyle demiştir: Umer ibnu'lr Hattâb'a bir kimse geldi de: Ben cünüb oldum, su da bulamadım (ne yapayım?), dedi[21]. Bunun üzerine Ammâr ibn Yâsir, Umer ibmı'l-Hattâb'a şöyle dedi: Hatırlamaz mısın? Ben ve sen ikimiz bir seferde idik. Sen namaz kılmadın[22]. Ben ise (toprak üstünde) yuvarlandık-
tan) sonra namazı kildıydım. Müteakiben bu yaptığım işi Peygam-ber'e arzettim de, Peygamber (S): "Sana bu kadarı yeter" buyurdu. İki elini yere vurdu, ellerine üfürdü, sonra iki ayucu ile yüzüne ve iki eline mesh etti idi .[23]

4- Bâb: Teyemmüm Yüz Ve İki El İçindir

6-..... Bize Şu'be haber verdi. Bana Hakem, Zerr'den; o da Saîd ibn Abdirrahmân ibn Ebzâ'dan; o da babası Abdurrahmân ibn Ebzâ'dar haber verdi. Ammâr, bundan önce geçen Âdem'in Şu'-be'den olan rivâyetindeki metni söyledi. Haccâc dedi ki: Şu'be iki elini yere vurdu, sonra ellerini ağzına yaklaştırdı. Sonra yüzünü ve iki elini meshetti. Ve en-Nadr şöyle dedi: Bize Şu'be Hakem'den haber verdi. Hakem şöyle dedi: Ben Zerr'den işittim. O, Abdurrahmân ibn Ebzâ'nın oğlundan söylüyordu. Hakem şöyle dedi: Ben bunu Abdurrahmân'in oğlundan işitmişimdir, o da babasından. Babası Abdurrahmân ibn Ebzâ şöyle demiştir: Ammâr: Temiz toprak müslü-mânın temizlik sebebidir, su yokluğunda temiz toprak ona kifayet eder, dedi.[24]

7-..... Bize Şu'be, Hakem'den; o da Zerr'den; o da Abdurrahmân ibn Ebzâ'nm oğlundan; o da babasından tahdîs etti ki, o, Am-mâr, Umer'e: Biz seninle bir seviyede bulunduyduk, ikimiz de cünüb oldu idik,derkenUmer'in yanında hâzır bulunmuştur. Bu hadîste yakın ma'nâda olan "nefeha fihimâ" [25] dedi. [26]

8-..... Bize Şu'be, Hakem'den; o da Zerr'den; o da Abdurrahmân ibn Ebzâ'nm oğlundan; o da babası Abdurrahmân'dan haber verdi. Abdurrahmân şöyle dedi: Ammâr, Umer'e: Ben toprağa bulanmıştım. Müteakiben Peygamber'e geldim de O: "İki el ile beraber yüz sana kâfi gelir" buyurdu dedi. Bize Müslim (ibn İbrâhîm) tahdîs etti. Bize Şu'be, Hakem'den; o da Zerr'den; o da Abdurrah-mân'ın oğlundan; o da Abdurrahmân'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir:. Ben Umer'in yanında hâzır bulundum. Ammâr, Umer'e şöyle dedi... diyerek hadîsin tamâmım şevketti. [27]

9-..... Bize Şu'be, Hakem'den; o da Zerr'den; o da Abdurrahmân ibn Ebzâ'nm oğlundan; o da babasından tahdîs etti. Abdurrahmân şöyle demiştir: Ammâr dedi ki: Müteakiben Peygamber (S) elini yere vurdu, (avucuyla) yüzünü ve ellerini meshetti [28].

5- Bâb: Temiz Toprak Müslümânın Temizlik .Sebebidir; Suyun Yokluğunda Onu Sudan Müstağni Kılar [29]

Hasen el-Basrî: Kişiye, hades yapmadığı müddetçe (bir) teyemmüm kâfî gelir, demiştir[30]. İbn Abbâs, kendisi teyemmümlü olduğu hâlde (abdestli kimselere) imâm olmuştur [31].
Yahya ibn Saîd: Toprağı çorak ve tuzlu yer üzerinde namaz kılmakta ve böyle yerle teyemmüm etmekte be's yoktur, demiştir [32].

10-..... Bize Ebû Racâel-Utâridî, İmrân ibn Husayn'den tahdîs etti. İmrân şöyle demiştir:
Biz Peygamber (S) ile birlikte yolculuk ediyorduk. Geceleyin yürüdük. Nihayet gecenin sonunda olduğumuz zaman öyle bir düşüş düştük ki, yolcu için bundan daha tatlı bir düşüş olamaz. Bizi güneşin sıcağından başka uyandıran olmadı. İlk uyanan fulânca, sonra fulânca, daha sonra fulânca oldu. -Uyananların isimlerini râvî Ebû Raca el-Utâridî söylüyordu, diğer râvî Avf el-A'rabî unutmuştur. Sonra Umer ibnu'l-Hattâb dördüncü olarak uyandı.
Peygamber (S) uyuduğu zaman, kendiliğinden uyanmadıkça biz O'nu uyandırmazdık. Çünkü bizler, uykusunda kendisine ne hadis olacağını bilemezdik. Umer -ki kuvvetli ve salâbetli bir adam idi- uyanıp da, herkesin başına geleni görünce tekbîr almaya, hem de yüksek sesle tekbîr almaya başladı. Böyle tekbîr almaktan vazgeçmedi, yüksek sesle tekbîr ala ala nihayet onun sesinden dolayı Peygamber uyandı. Uyanınca, sahâbîler başlarına gelen işi O'na arzettiler. Rasülullah: "Zarar yok" yâhud "Zarar vermez, hareket ediniz"buyurdu. Akabinde kendisi hareket etti ve pek de uzak olmayan bir yere kadar yürüdükten sonra, konak etti ve abdest suyu istedi. Abdest aldı, namaz için nida edildi. Kendisi insanlara namaz kıldırdı. Namazından yüzünü döndürünce baktı ki, bir kimse ayrıca bir kenara çekilmiş, cemâatle beraber namazım kılmamış. "Yâ Fulân, cemâatle beraber namaz kılmana mâni' olan nedir?" diye sordu. O da: Bana cünüblük isabet etti, su da yok, dedi. "Yeryüzündeki toprağa bak, o sana yeter" buyurdu. Ondan sonra Peygamber yürüdü[33]. Bir müddet sonra insanlar kendisine susuzluktan şikâyet ettiler. Peygamber konak etti. Fulânı -ki Ebû Raca ismini söylediği hâlde diğer râvî Avf unutmuştur-çağirdı. Alî'yi de çağırdı. "Gidin, su arayın" emrini verdi. İkisi gittiler[34]. Nihayet devesi üstünde iki büyük kırba yâhud iki tulum arasına oturmuş bir kadına rast geldiler. Kadına: Su nerede? diye sordular. Kadın: Dün bu saatte suyun başında idim, adamlarımız yolcudurlar, bizi arkada bıraktılar, dedi. Öyle ise yürü, dediler. Kadın: Nereye? dedi. Allah'ın Rasûlü'nün yanına, dediler. Şu Sâbiî denilen adamın yanına mı? diye sordu [35]. O senin kasdettiğin zâtın yanına; haydi yürü, dediler. İkisi o kadını Peygamber'in yanına getirdiler, ve hâdiseyi O'na anlattılar. Râvî der ki: Kadını devesinden indirdiler. Peygamber bir kap istedi. Her iki büyük kırbanın yâhud iki tulumun ağızlarından o kabın içine su boşaltıp, ağızlarını bağladı [36]. Öteki taraflarındaki ağızlarını açtı. "Gelin, (hayvanlarınızı) suvarın ve (kendiniz için) su alın" diye insanlara nida olundu. Bunun üzerine isteyen hayvanını suladı, isteyen kendisi için su aldı, En sonunda da Rasûlullah, kendisine cünüblük isabet eden kimseye bir kap su verip: "Git üstüne dök" buyurdu. O kadın ayakta, suyunu nasıl kullandıklarına bakıp duruyordu. Allah'a yemîn ederim ki, artık su alınmaktan vazgeçildi de hâlâ kırbalar bize, işe başlamadan evvelki

zamandan daha dolu görünüyorlardı. Peygamber: "Kadın için bir-şeyler toplayın" diye emretti. Onun için Medîne'nin en iyi hurmasından, undan, sevîkten bir haylî şey topladılar, hattâ ona birçok da buğday topladılar. Bunların hepsini çuval kabilinden bir bez içine koydular. Kadını devesine yükleyip, çuvalı da kucağına yerleştirdiler. Rasûlullah kadına: "Görüyorsun ki, senin suyundan hiçbirşey eksiltmedik, lâkin bize su verip suya kandıran Allah'tır" buyurdu.
Kadın, kendi kabîlesinin yanma (bu işten dolayı) gecikmiş olarak gitti. Onlar: Yâ Fulâne, seni (yolundan) alıkoyan nedir? diye sordular. Kadın: Şaşılacak şey, bana iki kimse rast geldi. Beni Sabi' denilen şu adamın yanma götürdüler. O da şöyle etti, böyle etti, Allah'a yemîn ederim ki bu adam -bunu söylerken de orta ve şahadet parmaklarını göğe doğru kaldırıp, semâ ile arzı kasdederek- ya sununla bunun arasmdakilerin en sihirbazıdır, yâhud da Allah'ın Rasûlü'dür, dedi.
Bundan sonra müslümânlar o kadının bulunduğu yerin etrafındaki müşrikler üzerine baskın yaptıkları vakitlerde, onun mensûb olduğu obaya ilişmezlerdi. Bir gün kadın kendi obasına: Zannediyorum ki, bu adamlar size, bilerek (ve benden dolayı) ilişmiyorlar. İslâm'a girmek işinize gelir mi? dedi. Kavmi kadına itaat edip, İslâm'a girdiler.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Sabee, bir dînden çıkıp diğer bir dîne nakletmektir, dedi. Ve Ebû'l-Âliye (Rafı' ibn Mihrân er-Rıyâhî): es-Sâbün <ei-Bakara:62,ei-Hacc: n), ehli kitâbdan bir fırkadır, Zebur okurlar demiştir [37].

6- Bâb: Cünüb Olan Kimse Nefsi Üzerine Hastaliktan Yâhud Ölmekten Veya Susuz Kalmaktan Korktuğu Zaman. Teyemmüm Eder

Amr ibnu'l-As'ın soğuk bir gecede cünüb olup teyemmüm ettiği ve gerekçe olarak): "... Kendinizi öldürmeyin. Şübhe yok ki Allah size çok merhametlidir" (en-Nisâ: 29) âyetini okuduğu, müteakiben Amr'ın bu yaptığı Peygamber'e söylendiğinde, Peygamberin bunu reddetmediği zikrolunur [38].

11-..... Ebû Vâil şöyle demiştir: Ebû Mûsâ, Abdullah ibn Mes'ûd'a hitaben: Cünüb kimse su bulamadığı zaman namaz kılmayacak (mı)? dedi. Abdullah da: Cünüb için teyemmümün cevazında onlara ruhsat verirsem, onların biri suyu soğuk bulunca bunu yapar, yânî teyemmüm eder de namaz kılar, dedî. Ebû Mûsâ dedi ki: Ben Ammâr'ın Umer'e söyl[39]

12-..... Bize A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Şakîk ibn Seleme'den işittim, şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd ve Ebû Musa'nın yanında idim. Ebû Mûsâ, Abdullah'a:
— Yâ Ebâ Abderrahmân, bir kimse cünüb olsa da su bulamasa, nasıl yapar? Bana haber ver, dedi.
Abdullah:
— Su buluncaya kadar namaz kılmaz, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ:
— Peygamber (S) kendisine "Sana şöyle yapman kâfi gelirdi" buyurduğu vakİtki Ammâr'ın sözünü nasıl yaparsın? dedi.
Abdullah:
— Görmedin mi, Umer bu söze kaanî' olmadı, cevâbını verdi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ:
— Ammâr'ın sözünü bir tarafa bırakalım. (Teyemmüm âyetini kasdederek) Ya şu âyeti ne yapacaksın? mukaabelesinde bulundu. A
Buna karşı İbn Mes'ûd ne diyeceğini bilemedi de:
— Biz şayet bu adamlara bu hususta bir ruhsat verirsek, nerede ise onların birine su soğuk gelince, suyu bırakıp teyemmüm edecektir, dedi.
A'meş şöyle dedi: Ben Şakîk'a:
— Abdullah ibn Mes'ûd, cünübün teyemmüm etmesini, soğuktan dolayı teyemmüm etmesi ihtimâlinden dolayı mı kerih gördü? diye sordum.
Şakîk buna:
— Evet, diye cevâb verdi. [40]

7- Bir Vuruş Olarak Teyemmüm Babı [41]

13-.....Şakîk şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnMes'ûdileEbû Mûsâ el-Eş'ârî'nin beraberinde oturuyordum. Ebû Mûsâ Abdullah'a:
— Şayet bir kimse cünüb olsa da bir ay müddetle su bulamasa, artık o kimse teyemmüm etmeyecek ve namaz kılmayacak mı? Pekî, el-Mâide Sûresi'ndeki şu ".... Eğer su bulamazsanız, tertemiz toprakla teyemmüm edin.." (altıncı) âyeti ne yapacaksın? dedi.
Bunun üzerine Abdullah:
— Eğer bu adamlara bu hususta bir ruhsat verilirse, neredeyse su kendilerine soğuk olunca da toprakla teyemmüme kalkacaklar, dedi.
A'meş dedi ki: Ben Şakîk'a:
— Siz cünübün teyemmüm etmesini, suyu soğuk bulanın teyemmüm edeceğinden dolayı mı kerih gördünüz? dedim.
Şakîk:
— Evet, dedi.
Ebû Mûsâ Abdullah'a:
— Sen Ammâr'ın Umer'e söylediğini işitmedin mi: Rasûlullah beni bir işe göndermişti. Ben cünüb oldum, su da bulamadım. Akabinde hayvanın toprakta yuvarlandığı gibi toprak içinde yuvarlandım. Müteakiben bunu Peygamber'e söyledim. Peygamber: "Sana şöyle yapmaklığın kâjîgelirdi" buyurup avucunu yer üzerine bir defa vurdu. Sonra elini silkeledi. Sonra onunla (bir vuruşla yâhud eliyle) sol avucu ile sağ avucunun arkasına yâhud sağ avucu ile sol avucunun arkasına meshetti. Sonra onunla (vuruş yâhud eliyle) yüzüne mesnetti demişti, dedi.
Buna karşı Abdullah ibn Mes'ûd:
— Görüyor musun Umer, Ammâr'ın sözüne kaanî' olmamış, dedi[42].
Ya'lâ, el-A'meş'ten; o da Şakîk'ten diye yaptığı rivayette şunu ziyâde etti. Şakîk şöyle demiştir: Ben Abdullah ile Ebû Musa'nın beraberlerinde idim. Ebû Mûsâ, Abdullah'a: Sen Ammâr'm Umer'e şu söylediğini işitmedin mi: Rasûlullah beni ve seni bir yere göndermişti. Ben cünüb oldum da toprak üstünde yuvarlanmıştım. Müteakiben Rasûlullah'ın yanma gelip, toprakta yuvarlanmamı kendisine haber vermiş idik. Rasûlullah da: "Sana şu kadarı kâfi gelirdi" buyurdu da, yüzüne ve iki eline bir defa mesh etmişti, demişti[43].

8- Bâb (Bu, Geçen Bâbdan Bir Fası! Gibidir)

14-..... Bize Avf (el-A'râbî), Ebû Raca' el-Utâridî'den haber verdi. Ebû Raca şöyle demiştir: Bize İmrân ibn Husayn el-Huzâî şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S), ayrıca kenara çekilmiş, cemâatle beraber namaz kılmamış bir adam gördü de:

— Ya fulan, seni cemâat içinde namaz kılmandan men' eden nedir? diye sordu.

O kimse:

— Yâ Rasûlallah, bana cünüblük isabet etti, su da yok, dedi. Rasûlullah:

— (Âyette zikredilen) Toprağa yapış, çünkü o yapışma sana kâfi gelir, buyurdu. [44]

---

[1] Bu iki sûredeki âyetlerin bu parçalan, teyemmümün farzlarını ve nasıl yapılacağını aynı lâfızla beyân etmektedirler. el-Mâide'dekinde bir tek "minhu" kaydı fazladır.
Teyemmüm; lûgatta kasıd demektir, onun için niyetsiz teyemmüm olmaz, mâhiyetinde dâhildir.
Saîd de yeryüzü demektir ki, taşa, toprağa şâmildir. Bu sebeble eline hiç toprak bulaşmasa bile bir taş ile teyemmüm caiz olur. Lâkin İmâm Şafiî birazcık olsun toprak bulaşmah demiştir.
Tayyib de tertemiz demektir. Binâenaleyh mülevves veya şübheli olmamalıdır. Demek olur ki, İslâm'da maddî ve ma'nevî taharet mes'elesinin o kadar ehemmiyeti vardır ki, su bulunmadığı zaman, hiç olmazsa gusül veya abdcsı yerine taharete niyet ve kalbini temizliğe bağlayıp maddî cihetten de tertemiz bir toprağı abdest organlarının yansı demek olan yüzüne ve dirseklerine kadar ellerine dokundurmahdır. Yâni ellerini bir kerre toprağa vurup yüzüne mesh etmeli, bir kerre daha vurup dirseklerine kadar ellerini meshetmelidir... (HakkDîni, II, 1359-1360)
el-Mâide:6.'daki âyette, fazla olarak "minhu" kaydı zikredilmiş ve bu suretle teyemmümde sırf kasd ve niyet ile mesh kifayet etmeyip, saîde temas etmek de lâzım olduğu iş'âr olunmuştur. "Min" ibtidâ veya teb'îz olmak muhtemil-dir. İbtidâ olduğuna göre, elin saîde dokunması kâfidir. Teb'îz olduğuna göre de muhakkak elden yüze ve kollara da biraz şey sürülmesi lâzım gelir. Evvelki Hanefî, ikinci Şafiî mezhebidir. Taşa, mermere ve ma'dene teyemmüm caiz olup olmayacağı hakkındaki ihtilâfın çıkış yeri budur. İbtidâ olması ruhsat, teb'îz olması ihtiyattır (Hakk Dîni, II, 1589).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/426.

[2] Bu sefer, hicretin beşinci yâhud altıncı senesinde yapılan Benu'l-Mustalık diğer adiyle Mureysî' gazâsıdır diyenler vardır. Hz. Âişe'ye iftira edilmesi de bu gazada olmuştur. Bâzıları da iftiranın Benu'l-Mustalık gazasında olduğu muhakkak ise de, burada bahis konusu olan sefer Zâtu'r-Rıka' gazâsıdır derler.

[3] Vak'anın bu İki yerden hangisinde olduğunda şekk eden Hz. Âişe'dir. Beydâ, en sahîh kavle göre Zu'l-Huleyfe'nin diğer ismidir. Zâtu'l-Ceyş de Medîne'ye bir berîd, yânî dört fersah mesafede bir yerin ismidir. Her ikisi de Medîne ile Mekke yolu üzerindedir.

[4] Bilindiği üzere her ikisi de Medenî olan en-Nisâ Sûresi ile el-Mâide Sûresİ'nde, birer teyemmüm âyeti vardır. el-Mâide'deki âyetin baş tarafı abdest almağa dâir olduğu için, ona abdest âyeti de derler. Bu kıssada nazil olan teyemmüm âyetinin hangisi olduğu hakkında haylî ihtilâf vardır. Birincisinde yalnız teyemmümden bahsedildiğine, ikincisine abdest âyeti denildiğine bakarak, bu defa nazil olan en-Nisâ:43. âyetidir diyenler vardır. Ebû Bekr Humeydî'nin bir rivayetinde: " denildiğine göre, ilk nazil olan, el-Mâide'deki âyet olmak lâzım
gelir.

[5] Useyd ibn Hudayr (20), ikinci Akabe gecesi Peygamber tarafından Evs üzerine "nakîb" ta'yîn olunan zâttır. Düşürülmüş gerdanlığı yollarda aramağa gönderilenlerin başında idi.

[6] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/427-428.

[7] Amr ibn Şuayb'm babasından, dedesinden rivayet ettiği hadiste Peygamber, ni'-meti tahdîs için verdiği bu haberi, son gazvesi olan Tebük gazvesinde söylemiştir (Kastallânî).

[8] Geçmiş peygamberler zamanında ancak havra, kilise gibi ibâdete tahsis edilmiş yerlerde namaz kılınabilirdi. Peygamberimiz ile ümmetine ise, temiz olmak şar-tıyle, bütün yeryüzü mescid olduğu gibi, temiz olan toprağı da temizleyici ve hadesi izâle edici oldu. Abdest suyu bulamayan kimse hemen toprakla teyemmüm edip, her nerede olursa namaza durur.

[9] Muhammed (S)'in peygamberlik hususiyetleri bu beşe münhasır değildir. Nitekim Sahih-i Müslim, Kitâbul-Mesâcid ve Mevâdi'u's-Salât'taki 523 müselsel rakamlı Ebû Hureyre hadîsinde, altı şey ile peygamberler üzerine tafdîl edildiğini haber vermiştir. Diğer hadîs kitâblannda daha başka hususiyetlerle tafdîl edildiğini bildiren hadîsler de vardır. Rasûlullah'm hususiyetleri bu metinlerdeki aded-lere maksûr olmak da lâzım gelmez. Nitekim Ebû Saîd Nişâbûrî Şerefu'l-Mustafâ adını verdiği kitabında, diğer peygamberlerde olmadık hususiyetlerini altmışa kadar çıkarıyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/429.

[10] Yânî insan abdest almak için su, teyemmüm etmek için toprak bulamadığı zaman namaz kılar mı, yoksa kılmaz mı? Bunda âlimlerin çeşitli görüşleri vardır.

[11] Buradaki "buldu" sözü ile bundan önce geçen hadisteki "gerdanlığı bindiğim devenin altında isabet ettik" sözü arasında munâfât yoktur. Çünkü "isabet ettik" lâfzı Aişe'ye de, o adama da yâhud Peygamber'e de âmm ve şâmildir.

[12] Bu "abdestsiz oldukları hâlde" kaydı, Müslim'deki rivayette tasrih edilmiştir.

[13] Useyd ibn Hudeyr'in bu sözleri, kıssanın ifk'dan, yânî Âişe'ye iftiradan sonra olduğuna, bu ıkd ve kılâde düşmesinin taaddüdüne; ifk kıssasının evvelkisinde cereyan ettiğine delâlet eder.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/430.

[14] Bunu Abdurrazzâk ile İbn Ebî Şeybe, sahîh bir vech ile mevsûlen rivayet etmişlerdir. Atâ'dan yapılan bu menkûlde iadenin vücûbu lehine bir teşebbüs yoktur.

[15] Kaadî Ismâîl el-Ahkâm'da sahîh bir vech ile bunu mevsûlen rivayet etmiştir. İbn Ebî Şeybe de Hasen ile İbn Sirîn'den daha başka bir vech ile rivayet etmiştir.

[16] Bunu imâm Mâlik el-Muvatta'da Nâfi'den muhtasar olarak rivayet etti. Lâkin bunda "yüzünü ve dirseklere kadar iki elini mesnetti" fıkrasını da zikretti.
Cüruf, Medîne'nin Şâm cihetinde üç mil uzaklıkta bir yer ismidir. İbn İs-hâk, iki fersah mesafede bir yerdir, gazveye çıkmak istediklerinde orayı asker toplama yeri yaparlardı, dedi.
Mirbedu'n-Naam da, Medîne'den iki mil uzaklıkta, develerin habsedildiği bir yerdir.,
Bu haber, ibn Umer'in hazardaki kimse için teyemmümün cevazı görüşünde olduğuna delâlet eder. Çünki kısa sefer, hazar hükmündedir (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/430-431.

[17] Ebû Cuheym ibnu'l-Hâris ibni's-Simme el-Hazrecî en-Neccârî'dir. Kendisine Ebû Cuheym denildiği gibi ta'rîf harfiyle Ebu'l-Cuheym de denir. Babası, Bedr'de hâzır bulunan büyük sahâbîlerdendir.

[18] Bi'ru Cemel yâhud Bi'ru'l-Cemel, Medîne'ye yakın bir yer ismi idi.

[19] Peygambere tesadüf eden kimse, râvînin kendisi, yânî Ebû Cuheym'dir. Nitekim imâm Şafiî tarikinden gelen rivayette bu cihet tasrîh edilmiştir. Râvînin kendisini mübhem kılmasına sebeb, münasebetsiz bir zamanda bilmeyerek selâm vermiş olmasından dolayı ikide birde kendini ortaya atmaktan haya etmesi olmuştur.

[20] Şafiî'nin rivayetinde, hacetini kaza ettiği esnada o kimse oradan geçip selâm vermiş oluyor. Taberânî ile Ebû Davud'un rivayetlerinde de bu cihet tasrîh edilmektedir. Hattâ teyemmümden sonra: "Senin selâmım karşılamaktan beni men' eden, taharet üzere bulunmayışımdır" buyurduğu, Taberânî'nin rivayetinde beyân ediliyor... Diğer bir takım rivayetlerden de vakıanın ikiden ziyâde olduğu istidlal olunabilir.
Selâm, ilâhî isimlerden olduğu İçin, selâmı karşılama zımnında olsa da, o mübarek ismi tahâretsiz anmama ciheti kasdedilmiş ki, bunu müstehâblığa hamledenler olduğu gibi, abdestsiz zikrin evvelleri caiz olmadığına kaail olanlar da vardır....
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/431-432.

[21] Ebû Davud'un Sözen'deki rivayetine nazaran Umer: "Ben olsam su buluncaya kadar namaz kılmazdım" demiş. Bunun üzerine orada hâzır bulunan Ammâr, metindeki kıssayı kendisine hatırlatmıştır.

[22] Umer, ya vaktin çıkmasına kadar su bulurum ümidiyle namazı kılmamış, yâ-hud teyemmüm yalnız küçük hadesi izâle eder, büyük hadesi izâle etmez i'tika-adında bulunmuş olabilir. Bu ikinci ihtimâl daha kuvvetlidir. Kendinden meşhur olan görüş de budur. Abdullah ibn Mes'ûd'un içtihadı da ona uygun olduğu, kendisiyle Ebû Mûsâ el-Eş'ârî arasında cereyan eden münazaradan anlaşılıyor (Buhârî, et-Teyemmüm, 6. babın son hadîsi ile 7. bâb).

[23] Teyemmümün sıfatı ve keyfiyeti hakkında Sahih, Sünen ve Müsnedlerde rivayet edilen hadîslerde ihtilâf çoktur. Kimine göre bir vuruş, kimine göre iki vuruş olduğu gibi, yüz ile ellerin hangisi meshde öne geçirileceği ve ellerin mesh edilecek mikdârı hakkındaki rivayetler de ihtilaflıdır... Daha başka görüşler de vardır. İmamların her biri bir rivayete tutunarak ayrı ayrı ictihâdlarda bulunmuşlardır. Nihayet abdeste kıyâsen biri yüz, diğeri dirseklere kadar eller için olmak üzere, iki vuruşa delâlet eden, kitabın zahiri ile bunu tasrih eden sünnet rivayetlerinin mantûkuna rucû edilmiş ve amel bunun üzerine takarrür etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/432-433.

[24] Abdurrahmân ibn Ebzâ el-Huzâî sahâbîlerden; bir kavle göre de tabiîlerdendir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/433.

[25] Bu üfleme müstehâb yâhud sünnettir. Ele, bedene ezâ verecek kum taneleri ve toprağa yabancı başka şeyler bulaşmış ise onları gidermek, yâhud ele çok toprak yapıştı ise onu azaltmak içindir. Bâzı rivayetlerde (iJi) yerine (Jâîî) gelmiştir ki, ellerini silkelemek demektir; sebebi yine dediğimizdir.

[26] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/434.

[27] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/434.

[28] Müellif Buhârî bu hadîsi şu bâb içinde altı kimsenin rivayetinden olarak tahrîc etmiştir. Son tarîk içinde kendisi ile Şu'betu'bnuT-Haccâc arasında iki kişi vardır. Buhârî bunlardan hiçbirisinin rivayetinde hadîsi tam olarak sevketmedi. Umer'in suâl soran kimseye verdiği cevâbı da zikretmedi. Bu, müellif Buhârî'-den değildir. O cevâbı Beyhakî, Âdem ibn Ebî Iyâs tarîkinden tahrîc etmiştir. Keza o cevâbı, Müslim, Yahya'dan; her ikisi de Şu'be'den olmak üzere tahrîc etmişlerdir. Bunların lâfzı: "Sen namaz kilma"dır. es-Serrâc: "Su buluncaya kadar..." kısmını ziyâde etmiştir. İşte bu Umer'den meşhur olan mezhebdir. Bu görüşte kendisine ibn Mes'ûd muvafakat etmiştir. Bu hususta Ebû Mûsâ ile İbn Mes'ûd arasında bir münazara cereyan etmiştir ki (6. babın son hadîsi ile 7. bâbda) gelecektir (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/434-435.

[29] Bu bâb ismini Sünen sahihleri "on yıl su bulamasa da" ziyadesiyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, İbn Hıbbân ve Dârakutnî de buna sahihtir demişlerdir.

[30] Bu Abdurrazzâk'm Musannafmda. ve diğerlerinde mevsûlen rivayet edilmiştir.

[31] İbn Abbâs'm bu fiilini Beyhakî, İbnu Ebî Şeybe sahîh bir isnâdla rivayet etmişlerdir. Bu, Şafiî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve cumhurun mezhebidir. Buna, temizliğin za'fından dolayı Evzâî muhalefet etmiştir

(Kastallânî).
[32] îbn Huzeyme buna Âişe hadisiyle ihticâc etti. Rasûlullah (S) Medîne'yi kasde-derek: "Ben sizin hicret yurdunuzu çorak topraklı ve hurmalıktı gördüm" buyurmuştur. Peygamber Medîne'ye "Tayyibe" ismini de vermiştir. Binâenaleyh bu çorak ve tuzlu toprağın tayyibde dâhil olduğuna delâlet etmiştir, dedi (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/435.
[33] Bu kıssaya âid latîfelerden biri de şudur: Uyanılmış, abdest alınmış, ezan okunsun diye Bilâl'e emrolunmuş. Peygamber fecir namazından evvelki iki rek'ati kılmış, namaz ikaame edilmiş, farz olan iki rek'at cemâatle kılınmış, yine bâzıları: Yâ Rasûlallah, bu namazı yarın sabah vaktinde iade etmeyelim mi? diye sormuşlar. Cevaben: "Rabbımz Tebâreke ve Taâlâ sizi ribâdan nehyedip dururken, sizden faiz alır mı?" buyurmuştur (Ahmed ibn Hanbel'den naklen Aynî).
[34] Alî ile birlikte çağırılan bu zât -diğer rivayetlerden istidlal olunduğu üzere- bu hadîsin râvîsi İmrân ibn Husayn'in kendisidir.
[35] "es-Sab'u", sâd'm fethi ve bâ'nın sükûniyle ve "es-Subû", kuûd vezninde, bir dînden çıkıp diğer dîne nakleylemek ma'nâsınadır. Asıl "meyi" ma'nâsına konulmuştur (Kaamûs Ter.),
Arab müşrikleri yeni bir dîn çıkardı diye Hâtemu'n- Nebiyyin'eSâbi' derlerdi. Dîninin, peygamberler dîni olduğundan gafildiler.
[36] Taberânî ile Beyhakî'de hadîsin burasında: "Boşalan suyun içine ağzını çalkalayıp, yine tulumların ağızlarından döküp iade etti" ziyâdesi vardır ki, tulumların ağızlarının açılıp tekrar bağlanmasındaki hikmet bu ziyâde ile açığa kavuşuyor. Suda görülen o bereket, Peygamber'in ağız ıslaklığının karışması sayesinde hâsıl olmuş demektir.
Mezâde C^y) yâhud Satîha adını verdikleri büyük tulumların biri baş, ikisi ayak taraflarında olmak üzere üç ağzı vardır. Baş tarafında olana fem, diğerlerinin her birine aziâ derler. İki tulumda dört azla bulunacağından, cemî' sigâsıyla azâlî denmiştir.
[37] Bunu, İbn Ebî Hatim, kendi tefsirinde mevsulen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/437-439.
[38] Bu ta'lîki Ebû Dâvûd ile Hâkim, Amr ibnu'l-Âs'dan mevsûlen rivayet etmişlerdir. Amr şöyle demiştir; Zâtu Selâsil gazvesinde soğuk bir gecede ihtüâm oldum. Yıkanıp helak olmamdan korktum da teyemmüm ettikten sonra, arkadaşlarıma sabah namazı kıldırdım. Müteakiben onlar bunu Peygamber'e söylediler. Peygamber: "Yâ Amr, cünüb olduğun hâlde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?" dedi. Ben de kendisine, beni yıkanmaktan men' eden gerekçeyi haber verdim ve ben Allah'tan: "Kendinizi öldürmeyin, şübhesiz Allah size çok merhametlidir^ı(en-Nisâ:29) buyurduğunu işittim, dedim. Bunun üzerine Peygamber güldü de hiçbirşey söylemedi.
Bu hadîsin isnadı kuvvetlidir. Lâkin Buhârî bunu hulâsa ettiği için temrîz sigâsıyle ta'lîk yapmıştır. Buhârî'nin sevk edişinin zahirî, Amr'ın, âyeti cünüb-ken arkadaşlarına okuduğu vehmini vermiştir. Hâlbuki böyle değildir. Amr, âyeti, Peygamber'e döndükten sonra okumuştur. Peygamber onu Zâtu Selâsil . gazvesinde kumandan yapmıştı.
Bu hadîste, ister soğuk sebebiyle, İster başka sebeble olsun musâvî olarak suyu kullanmaktan zarar bekleyen kimse için teyemmüm etmenin cevazı, ab-destli olanlara, teyemmümümün namaz kıldırması ve Peygamber zamanında ic-tihâdın cevazı hükümleri vardır (İbn Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/439-440.
[39] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/440.
[40] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/441.
[41] Buhârî'nin maksadı, bâzı âlimlerin cumhura muhalif olarak söylemekte olduklan görüşü isbât etmektir. Çünkü cumhura göre teyemmümde iki vuruş vâcib oluyor.. (Şâh Veliyyullah).
Daha evvel de işaret edildiği gibi, teyemmümün sıfatı ve keyfiyeti sahîh, sünen ve müsnedlerde rivayet edilen hadîslerde ihtilâf çoktur. Kimine göre bir vuruş, kimine göre de iki vuruş olduğu gibi, yüz ile ellerin hangisinin evvelâ mes-hedileceği ve ellerin meshedilecek mikdân hakkındaki rivayetler de birbirine aykırıdır.
Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafîî ile bunların ashabı ve Leys ibn Sa'd, yüz için bir vuruşa, eller için de diğer bir vuruşa kaail olmuşlardır. Ancak Mâlik'e göre mesh bilekçelere kadar farz ve dirsek uçlarına kadar ihtiyarîdir. Hasan ibn Hayy ile
İbn Ebî Leylâ: "İki darbedir. Herbİri ile hem yüz, hem de dirseklerden parmak uçlarına kadar meshedilir" demişlerdir.
İmâm Zuhrî, meshi tâ koltuklara vardırır. Bâzı âlimler, cünüb olan omuz başlarına kadar, olmayan bileklere kadar mesheder demiş ise de, kavli zaîftir. İmâm Mâlik'in üç vuruş kavli de vardır ki, ikisi farz, üçüncüsü müstehâbdir demiş, İbn Sîrîn'den nakledilen bir kavle göre, yüz için bir, eller için de birer olmak üzere üç darbedir. Bunlardan başka zikrinden vazgeçtiğimiz diğer görüşler de vardır. Hâsılı herbiri bir rivayete tutunarak ayrı ayrı ictihâdlarda bulunmuşlardır. Nihayet abdeste kıyâsen -biri yüz, diğeri dirseklere kadar eller için olmak üzere- iki darbeye delâlet eden kitabın zahiri ile bunu tasrîh eden sünnet rivayetlerinin mantükuna dönülmüş ve amel, bunun üzerine takarrür etmiştir (Diğer sarihlerden özetle Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., II, 210).
[42] Müslim'de de Abdurrahmân ibn Ebzâ'dan gelen rivayette Umer:
—"Yâ Ammâr (rivayet ettiğin hususta) Allah'tan kork", yânî iyi düşün, olur ki unuttun yâhud da yanılıyorsun. Ben seninle beraber imişim de öyle bîr şey hatırlamıyorum, demiştir. Ammâr:
—"Vallahi yâ Emîre'l-Mü'minîn, arzu edersen bunu hiç kimseye söylemem" deyince:
—Hayır va/lâfıi, üzerine aldığın mes'ûliyeti elbette sana bırakırız" cevâbını vermiş (Aynî , Umdelu'l-Kaarî, II, 194); demek ki kıssayı hatırlamakla beraber, redd de edememiş (Tecrîd Ter., II, 209).
[43] Bunu Ahmed ibn Hanbel ve diğerleri mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/443-444.
[44] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/444.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-GUSL
GUSÜL BÖLÜMÜ
Bâb: Gusülden Önce Abdest Almak
Şerh
Hüküm
Guslün Farzları:
Guslün Sünnetleri:
Bâb: Erkeğin Hanımıyla Birlikte Gusletmesi
Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?
Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?
Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?
Bâb: Kişi Eşiyle Birden Fazla İlişki Kurduğunda Tek Gusül Yeter Mi?
Bâb: Her Kim Koku Sürünüp Gusleder Ve Koku İzleri Kalırsa
Bâb: Her Kim Koku Sürünüp Gusleder Ve Koku İzleri Kalırsa
Bâb: Su Diplerine Eriştiğinden Emin Oluncaya Kadar Saçları Hilallemek
Bâb: Halk Arasında Gusledeken Örtünmek
Bâb: Halk Arasında Gusledeken Örtünmek

KİTÂBU'L-GUSL

GUSÜL BÖLÜMÜ

Bâb: Gusülden Önce Abdest Almak

19- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) naklederek anlattı ki:
Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı gusül (boy) abdesti aldığında işe önce ellerini yıkayarak başlar, sonra namaz abdesti alır, sonra parmaklarını suya daldırıp parmaklarıyla saç köklerine iletir. Sonra başına iki eliyle üç avuç su döker, ardından da bütün vücuduna su dökerdi.[1]

Şerh

Ellerini yıkayarak başlar", ifadesiyle kastedilen, ellerini muhtemel kirlerden temizleme gayesidir. Meymûne'nin (r.anhâ) konuyla ilgili hadisi de bunu takviye etmektedir. Bu yıkamanın, uykudan kalktığında yapılması gereken yıkama olması da muhtemeldir.
Abdest için namaz alır gibi" ifadesinde, gusül abdestine başlamadan namaz abdesti gibi abdest almanın sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere boy abdestinde, namaz abdestinde yıkanan uzuvlara ek olarak bütün bedenin yıkanması farzdır. Bu abdestin alınma hikmeti, tekrar namaz abdesti almamak da olabilir.
Parmaklarıyla hilaller", yani suyla ısladığı parmak uçlarını kullanarak saçını hilaller.
Saç köklerini", ifadesinden anlaşılan gusül abdestinde saç diplerinin de sudan nasibini alması gerektiğidir. Eğer saç uzunsa, buna özellikle itina gösterilmelidir. Saçın kısa veya seyrek olması hâlinde hilalle-meye gerek yoktur.
Bütün vücuduna" ifadesiyle, gusül abdestinin tamamlanması için, bütün bedenin ıslatılması gereğine işaret edilmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften hareketle Hanefî mezhebine göre guslün (boy abdesti) farz ve sünnetlerini sıralamak istiyoruz:

Guslün Farzları:

1. Ağza su vermek;
2. Burna su vermek,
3. Bütün vücudu suyla yıkamak.
Gusül abdestinde ağza ve burna bolca su alınmalı, namaz abdestine göre daha titiz davranmalıdır.
Vücutta iğne ucu kadar olsun su değmedik yer bırakılmamalıdır. Küpe delikleri, göbek çukuru, tırnak altları, diş araları, parmak araları gibi vücudun en saklı yerleri dahi suyla ıslanmalıdır.

Guslün Sünnetleri:

1. Gusle niyet ederek başlamak, besmele çekmek ve dişleri misvaklamak. Hanefî mezhebine göre niyet farz değilken, Mâliki ve Şafiî mezheplerine göre farzdır.
2. Gusülde öncelikle elleri, avret mahallini, varsa bedende meni vesaire kalıntılarını yıkamak.

3. Gusülden önce namaz abdesti almak.
4. Abdestten sonra başa üç defa, sağ omuza üç defa, sol omuza üç defa su dökmek, önce sağ sonra sol ayağı yıkamak.
5. Yıkanırken avret mahallini örtmek, kıbleye yönelmemek.
6. Gusül esnasında konuşmamak.
7. Gusülden sonra bedeni havlu ile kurulamak ve çabuk giyinmek.

Ders

Gusül abdesti, Hz. İbrahim'in (as) sünnetinden bir yıkanma şekli olup cahiliye Arapları, Yahudiler ve Hıristiyanlarda dahi izlerinin bulunduğu bilinmektedir. Yüce Allah'ın kıyamete dek baki kalacağını bildirdiği dinimiz gusül abdestini çok önemli bir mevkiye yerleştirmiş, şehvetle boşalma ve hayız ile nifastan çıkma hâlleri için gusletmeyi farz kılmıştır.
Bilim adamlarının da ifade ettikleri üzere gusül abdesti, anılan hâllerden çıkılması sürecinde vücuttaki toksinlerin temizlenmesi, elektriğin salıverilerek vücudun eski hâlini alması bakımından çok yararlı bir fiildir. Gusül, yakın zamanlara kadar yıkanmayı bilmeyen bir çok milletin aksine Müslümanların yüz yıllardır yaşayarak getirdikleri güzel bir temizlenme geleneğidir.

Bâb: Erkeğin Hanımıyla Birlikte Gusletmesi

20- Âdem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize Zührî'den, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Ben, Allah Resulü (sav) ile Ferak denilen maşraba türü bir kaptan gusül abdesti alırdım.[2]

Şerh

Ferak demlen" ifadesindeki Ferak, İbn Uyeyne'ye göre üç sâ, Nevevî'ye göre iki sâ hacminde bir su kabıdır. Ferak, yaklaşık 8 litrelik bir su kabıdır.

Hüküm
Bu hadis-i şerife göre, erkeğin hanımıyla birlikte aynı kaptan gusül abdesti alması caizdir. ed-Dâvûdî bu hadise dayanarak erkeğin hanımının avret mahalline, kadının da kocasının avretine bakmasının cevazına hükmetmiştir. İbni Hibbân tarafından nakledilen bir rivayette de Hz. Âişe'nin (r.anhâ) konuyla ilgili bir soru karşısmda bu hadisi zikrettiği yer almaktadır.

Ders

Hadisten çıkarılacak Ders, eşler arasındaki sevgi ve kaynaşmanın sünnete uygun bir davranış olacağıdır. Diğer yandan, kullanılan su miktarı hesaplandığında gayet iktisatlı kullandıkları anlaşılmaktadır. Müslüman, hayatın her alananıda olduğu gibi su kullanımında da iktisatlı ve ölçülü olmalıdır. Çünkü su, bitip tükenmek bilmeyen bir kaynak değildir. Onun kıtlığı, insanlık için çok ağır bir imtihandır.

Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?

21- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Eflah b. Humeyd bize el-Kâsım'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini haber verdi:
Ben ve Alah Resulü (sav) bir kaptan gusüi abdesti alırdık. Ellerimiz kapta birbirine karışırdı.[3]

Şerh

Ellerimiz kapta birbirine karışırdı", yani ellerimiz ardı ardına kaba girip çıkar, sıramız olmazdı, anlamındadır.
Bu hadiste, az su bulunması hâlinde cünübün artığından kullanarak temizlenmenin caiz olduğuna dair delil mevcuttur. Cünübün sabit bir suya dalmasının nehyi, cünüp sebebiyle suyun necis hâle gelmesinden dolayı değil tenzihen mekruh görüldüğü içindir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre cünüp olan birinin sütün bedeninde kullandığı su, temiz sayılır fakat her türlü abdest almada kullanılmaz. Bu tür suların temiz olup temizleyici olmamaları İmam Muhammed'e göredir. İmam Azam ve Ebu Yusuf a göre temiz de sayılmazlar.
İmam Mâlik'e ve İmam Şafiî'nin bir görüşüne göre ise hem temiz, hem temizleyici sayılırlar. Fakat tekrar kullanılmaları mekruhtur.

Ders

Bu hadiste de bir öncekinde olduğu gibi, su kıtlığının tehlikesine dair bir Ders çıkarmak mümkündür. Bu yüzden su gibi çok değerli bir kaynağın her zaman ölçülü ve iktisatlı kullanılması gerekir.

Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?

22- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Hişâm'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti: Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı gusledeceği zaman ellerini yıkamakla (başlardı)[4]

Şerh

Ellerini yıkamak", ifadesi hadisin bu tarîkinde muhatasar olarak geçmiştir. Aynı râviden Ebû Dâvud tarafından rivayet edilen metinde tam olarak şöyle geçmektedir: Sağ eline su döker, avret mahallini soluyla yıkardı. Sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı...
Buhârî, bu bâbda yer alıp da elleri yıkamanın zikredilmediği hadisleri, ellerin temizliğinden dolayı yıkanmamış olmasına yormuştur. Bir şeyin yapılması mendubiyete, terk edilmesi ise cevaza yorulur. Yahut şöyle denebilir: El yıkamanın zikredilmediği hadisler mutlak, diğerleri mukayyettir. Mutlak, mukayyet olana hamledilir. Çünkü bir şeyin yapılmasının rivayetinde, diğerinde olmayan bir fazlalığın zikredilmesi söz konusudur.

Hüküm

Hanefi mezhebine göre, gusülden önce elleri ve avret mahallini yıkamak sünnettir.

Ders

Gusül abdestine başlamadan önce elleri yıkamanın sünnet olduğunu teyit eden bu hadisi şerifi "Sîzden biri uykudan kalktığında kaba sokmadan ellerini yıkasın. Çünkü nerede sabahladıklarını bilemez" hadisi ve ben zerleriyle aynı bağlamda görmek gerekir. Bütün bunlarda aslolan, her tür temizliğe ellerin yıkanmasıyla başlanma isteğidir. Eller, gündelik hayatta yardımına en çok başvurulan, yeme içme ve temizlenme araçları olarak bütün uzuvlardan daha fazla temiz tutulması gereken organlarda".
Müslüman, gündelik hayatın âdabı içinde uykudan kalkar kalkmaz ellerini yıkamalı, abdest ve gusülde olduğu gibi yemeklerin öncesi ve sonrasında da ellerini yıkamayı alışkanlık hâline getirmelidir.

Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?

23- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şu'be Ebu Bekr b. Hafs'tan, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğim nakletti: Ben ve Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı aynı kaptan gusül abdesti alırdık. [5]Abdurrahman b. el-Kâsım da babası kanalıyla Hz. Âişe'den (r.anhâ) benzerini nakietmiştir.

Şerh

Bu hadis-i şerifin senedi dışında farklı bir ibaresi bulunmamaktadır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümler, hadisin daha önceki rivayetlerinde zikredilmiştir.

Ders

Gusülle ilgili bu bölümde, okurlara faydası olması bakımından gusletmenin sünnet veya müstehap görüldüğü diğer zamanlan zikretmek istiyoruz:
1. Cuma günü ve rjayram namazları için.
2. Hac ve umre için ihrama girerken ve Arefe günü vakfe için.
3. Mekke ve Medine şehirlerine girmek için.
4. Günahtan tevbe için.
5. Güneş ve ay tutulmaları ve yağmur duası için.
6. Kan aldıran, ölü yıkayan veya ayılan kimse için.
7. İstihâze hâlinden kurtulan kadın için.
8. Eşiyle ilişki kuran kimse, gusletmeksizin bir kez daha ilişkide bulunabilirse de ikinci ilişki için gusletmesi menduptur.

9. Gusül abdestini geciktirmeden almak.

Bâb: Kişi Eşiyle Birden Fazla İlişki Kurduğunda Tek Gusül Yeter Mi?

24- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Adî ve Yahya b. Saîd Şu'be'den, o İbrahim b. Muhammed b. el-Münteşir'den, o babasından naklederek dedi ki:
Bunu Hz. Aişe'ye (r.anhâ) zikrettiğimde şöyle dedi: Allah Ebu Abdurrahman'a merhamet buyursun. Ben Allah Resûlü'ne (sav) koku sürerdim, kendisi de hanımlarını dolaşır sonra sabahleyin ihrama girer, (üzerinden) kokular yayılırdı.[6]

Şerh

Bunu zikrettiğimde", ufadesinde kastedilen, Abdullah İbni Ömer'in "İhramlı iken üzerimden kokular saçılmasını istemem" sözüdür.
Ebû Abdirrahman" ile kastedilen de İbni Ömer'dir. Çünkü Ebû Abdirrahman onun künyesidir.
Dolaşır", ifadesi kinaye yoluyla eşleriyle ilişki kurması anlamında kullanılmıştır.
kokular) yayılırdı" ifadesinde, o dönemde kullanılan sıvı esaslı kokuların akarak düşmesi murat edilmiştir.

Hüküm
Hadisteki bilgiye rağmen Hanefî mezhebine göre ihrama giren kimse hanımıyla cinsel ilişki kuramaz, onu öpüp okşayamaz, güzel koku hükmüne giren misk, amber, kâfur gibi şeyler sürünemez. Bu meselede mezhebimizin görüşü, Abdullah b. Ömer'in (ra) görüşüne uygun düşmektedir.
Ancak burada da Allah Resûlü'nün (sav) söz konusu fiilleri ihrama girmeden önce işlediği anlaşılmaktadır.
İmam Buhârî'nin bu hadisi bu bâbda zikretme sebebi, birden fazla münasebette bulunan bir erkeğin, tekbir gusül abdestiyle yetinmesinin caiz olduğuna delalet etmesidir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek ders, güzel koku sürünmenin Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinden olduğudur. Peygamber Efendimiz "Bana üç şey sevdirildi: Güzel koku, kadın ve namaz" buyurduğunda da bunu belirtmiş ve dolaylı olarak Müslümanın güzel kokması gerektiğini söylemiştir.
Ter kokusu, ağız kokusu, sarımsak kokusu ve diğer hoş olmayan kokular, bir Müslümana yakışmayan durumlardır. Müslüman her zaman temiz ve güzel kokan bir insan olmalıdır.

Bâb: Her Kim Koku Sürünüp Gusleder Ve Koku İzleri Kalırsa

25- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Ebû Avâne bize İbrahim b. Muhammed b. el-Münteşir'den, o babasından şöyle dediğini nakletti:
Aişe'ye (r.anhâ) İbni Ömer'in "Üzerimden kokular yayılarak ihranıa girmiş olmayı sevmem" sözünü zikrederek sordum. Aişe (r.anhâ) Şöyle dedi:
Ben Allah Resûlü'ne (sav)^kokular sürdüm, sonra eşlerini dolaştı, sonra da ihrama girdi.[7]

Şerh

Hanımlarını dolaştı", ifadesi daha önce de ifade edildiği üzere, eşleriyle münâsebette bulunmuş olmasından kinayedir. Tabii ki bunun sonucu olarak gusül abdesti alması gerekirdi. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) ifadesinden anlaşılan, O'na daha önce koku sürdüğüdür.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak hüküm, ihrama girmeden önce eşlerle münâsebette bulunmanın, güzel koku ürünmenin sünnet olduğudur. Bunlar, Allah Resûlü'nün (sav) özel hayatına ait fiiller olduğu için üyük sahabenin dahi bu konularda bilgisiz olmaları muhtemeldir.
İmam Buhârî'nin hadisi bu bâbda zikretme sebebi, ihramdan önce gusül abdesti almanın sünnet olduğunu beyan ederek birden çok münâsebet için tek bir guslün yeteceğini ifade etmektir.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) özel hayatıyla ilgili bilgiler bakımından mübarek hanımlarından gelen rivayetlere sahih olmaları şartıyla itibâr etmek gerekir. Çünkü onlar, O'nun en yakınında bulunmuş, en mahrem meselelere dahi muttali olmuşlardır. Bu yüzden, onlardan gelen sahih rivayetlere özellikle öncelik vermek faydalıdır.

Bâb: Her Kim Koku Sürünüp Gusleder Ve Koku İzleri Kalırsa

26- Âdem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki: Şu'be bize anlatarak dedi ki: el-Hakem bize İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini haber verdi:
Allah Resulü (sav) ihramli olduğu hâlde (saçlarının) ayrımındaki kokunun parlaklığına bakar gibiyim.'[8]

Şerh

Parlaklık" ifadesinden anlaşılması gereken şudur ki günümüzde bazı kokularda olduğu gibi eski zamanlarda kokular genelde yağla karışık ve hazırlandıkları malzemelerin renklerini taşırlardı. Bu nedenle kişi koku sürdüğü zaman, misk, amber veya kâfur olsun ışık vurduğunda parlardı.
Saç ayrımı" ifadesiyle kastedilen de, saçlar taranıp ayrıldığında oluşan iz yeridir,

Hüküm

Hadisin bu bâb altında zikredilme sebebi, ya aynı hadiseyle ilgili olmasından, ya da ihrama girmeden önce gusledip koku sürmenin sünnet olduğunu beyan etmek için olabilir.

Ders

Bu hadis üzerinde düşündüğümüz zaman, Peygamber Efendimiz'in günümüz şartlarında yüz ve beden temizliğine çok önem veren, kendine bakmasını bilen örnek bir insan gibi olacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu kıssadan bize düşen hisse, el, yüz ve beden temizliğine önem vermek, eski de yamalı da olsa temiz giyinmek gereğidir.
Bir Müslümariın saçı başı dağınık, kötü kokulu ve kirli bir şekilde sokaklarda dolaşması hiç de Efendimizin (sav) sünnetine uygun değildir. Temizliği, imanın yarısı olarak gören bir Peygamber'in ümmetine yakışabilecek en son hâl bu olsa gerekir.

Bâb: Su Diplerine Eriştiğinden Emin Oluncaya Kadar Saçları Hilallemek

27- Abdan bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize haber vererek dedi ki: Hişâm b. Urve bize babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini haber verdi:
Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı gusül abdesti aldığında ellerini yıkar, namaz abdestini alır, sonra yakınırdı. Eliyle derisinin ıslandığına kanaat getirene kadar saçlarının (diplerini) hilaller, üzerine üç defa su döker, sonra da bedeninin kalan bölümünü yıkardı.
(Âişe) dedi ki: Ben ve Allah Resulü (sav) aynı kaptan gusül abdesti alır, suyu hep beraber avuçlardık.[9]

Şerh

Kanaat getirdiğinde" ifadesinin aslında geçen 'zannettmek' fiilinin burada zann-ı galip irade etmesi muhtemel olduğu gibi 'bilmek' anlamına gelmesi de mumundur.
Dedi ki", yani Hz. Âişe (r.anhâ) dedi ki. Bu ibare hadisin başlangıç bölümüne atfedilmiş olup aynı senedle muttasıl hükmündedir.
Avuçlardık" fiiliyle, kaba ellerimizi birlikte sokardık, mânâsının kastedildiği söylenmiştir.

Hüküm

Gusül abdestinin farz ve sünnetleriyle ilgili başlık altında buna benzer hadislerden çıkarılan hükümlere yer verdiğimiz için tekrarı uygun görmüyoruz. Şu var ki, cünüp olan iki insanın aynı kaptan abdest almalarına bu ve bunu destekleyen hadislere cevaz verildiğini belirtmemiz faydalı olacaktır. Öte yandan bu hadis vesilesiyle eşlerin birbirlerinin avret mahallerini görmelerinde de bir sakınca bulunmadığını konuyla ilgili hadislerde görmekteyiz.

Ders

Gusül abdestinin hikmetleri çerçevesinde daha önce dile getirdiğimiz hususlar iyi bilinmeli ve sadece farz olduğu vakitlerde değil, sair zamanlarda da gusül abdesti almaya gayret edilmelidir. Çünkü gusül, temizlenme ve rahatlama vesilesidir.
Bu bağlamda Cuma günü gusül abdesti alma sünnetinin aile fertlerini de kapsayacak şekilde yaşanması, yaşatılması güzel bir girişim olacaktır. Çünkü Cuma, Müsümanların bayramıdır.

Bâb: Halk Arasında Gusledeken Örtünmek

28- Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb bize Mâlik'ten, o Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nazr'dan anlatarak dedi ki: Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra, efendisi Ümmü Hâni'yi şöyle derken dinlediğini söyledi:

Fetih Yılı Allah Resûlü'nün (sav) yanma gittim. (Vardığımda) O guslediyor, Fâtıma da kendisini örtüyordu. 'Kim o hanım?' diye sordu.
'Benim, Ümmü Hâni!' dedim.[10]

Şerh

Kim o hanım?" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) aradaki perdeden dolayı geleni görmediğini, fakat bulunduğu mahalle erkeklerin girmesi ihtimal dışı olduğu için gelenin bir hanım olduğunu göstermektedir.

Hüküm

Hadisten çıkarılacak hüküm, guslederken perde kullanmak ve insanlara görünmemenin sünnet olduğudur. Zaruret hâlinde, örneğin erkeğin erkekler arasında veya kadının .kadınlar arasında gusletmesi gerektiğinde bir köşye çekilerek ve peştamal gibi bir örtü kullanarak gusletmeleri gerekir. Hatta eğer namaz için abdest alınıyorsa, abdest alınacak mekanda avret mahallinin açılması zaruri ise gusletmeyip teyemmüm etmek ve müsait bir yer bulunduğunda gusül abdesti alarak namazı tekrarlamak daha uygundur.

Ders

Bu hadisten çıkarılacak en mühim ders, Müslümamn olmazsa olmazlarından biri olarak tarif edebileceğimiz haya duygusudur. Allah Resulü (sav) "Haya imandandır" buyurmak suretiyle, hayasızlığın imanla birlikte ban-namayacağına dikkat çekmiştir.
Ahlakı Kur'an olan Efendimiz (sav) hayalı bir insan olduğu gibi, çevresine de sürekli hayayı telkin etmiştir. Günümüzde hamam, banyo ve plaj kültürünün giderek yaygınlaşmasıyla birlikte bir Müslümamn en önemli erdemlerinden biri olan haya ve utanma duygusu da giderek körelmektedir. melerinde de bir sakınca bulunmadığını konuyla ilgili hadislerde görmekteyiz.

Ders

Gusül abdestinin hikmetleri çerçevesinde daha önce dile getirdiğimiz hususlar iyi bilinmeli ve sadece ferz olduğu vakitlerde değil, sair zamanlarda da gusül abdesti almaya gayret edilmelidir. Çünkü gusül, temizlenme ve rahatlama vesilesidir.
Bu bağlamda Cuma günü gusül abdesti alma sünnetinin aile fertlerini de kapsayacak şekilde yaşanması, yaşatılması güzel bir girişim olacaktır. Çünkü Cuma, Müsümanların bayramıdır.

Bâb: Halk Arasında Guslederken Örtünmek

28- Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb bize Mâlik'ten, o Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nazr'dan anlatarak dedi ki: Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra, efendisi Ümmü Hâni'yi şöyle derken dinlediğini söyledi:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nün (sav) yanına gittim. (Vardığımda) O guslediyor, Fâtıma da kendisini örtüyordu. 'Kim o hanım?' diye sordu. Benim. Cmraü Hâni!' dedim.

Şerh
Kim o hanım?" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) aradaki dolayı geleni görmediğini, fakat bulunduğu mahalie erkeklerin ;?. mal dışı olduğu için gelenin bir hanını olduğunu göstermektedir.

Hüküm

Hçıkarılacak hüküm, guslederken perde kullanmak ve insanlara sünnet olduğudur. Zaruret hâlinde, örneğin erkeğin erkekler arasır.ceya kadının pcadınlar arasında gusletmesi gerektiğinde bir köşye çeklere? ; peştamal gibi bir örtü kullanarak gusletmeleri gerekir. Hatta eğin abdest almıyorsa, abdest alınacak mekanda avret mahallinin açıimas: zaruri ise gusletmeyip teyemmüm etmek ve müsait bir yer bulun abdesti alarak namazı tekrarlamak daha uygundur.

Ders

Bu bisten çıkarılacak en mühim ders, Müslümanın olmazsa olmazlarından br. olarak tarif edebileceğimiz haya duygusudur. Allah Resulü (sav) "Haya ilandandır" buyurmak suretiyle, hayasızlığın imanla birlikte barı dikkat çekmiştir, var'an olan Efendimiz (sav) hayalı bir insan olduğu gibi, çevresine de srekli hayayı telkin etmiştir. Günümüzde hamam, banyo ve plaj yaygınlaşmasıyla birlikte bir Müslümanın en önemli erdemkrnden biri olan haya ve utanma duygusu da giderek körelmektedir. Şuurlu Müslümanlara düşen, lisân-ı halleriyle ve sözleriyle haya erdemini yaşamak ve yaşatmaktır. Çünkü hayasız bir toplumun, yaşadığı rezalet ve sefahati ne boyutlara götüreceğinden kimse emin olamaz.

[1] Buharı, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, iükâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/3677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusI/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, siyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24H4, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 12Q* itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[2] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; îbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[3] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, İtikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'I-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

[4] Buhârî, vudÛ/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itİkâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müsiim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'i-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376^24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[5] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sifatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Davud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[6] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gusl414, 428, menâsiku'l-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735

[7] Buharı, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gusl414, 428, menâsiku'l-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735.

[8] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gusİ414, 428, menâsiku'l-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, .24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735.

[9] Buhâri, vudÛ/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tırmızi, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, Hbâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[10] Buhârî, gusl/271, salât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfirîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesaı, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, salât/1098-1099; İbn Mâce, taharet/458, 606, ıkametuVsalât/1313, 1369; İbn Hartbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Malık, nıdâ/323; Dârimî, salât/1416-1417.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

105. Hayızlı Kadına Yaklaşmanın Hükmü
106. Hayız Halindeki Hanımına Cîmâ Dışında Kişinin Yapabileceği Şeyler
107. İstihazalı Kadın Hakkındaki Hükümler Ve "Ayhali Olduğu Gün Sayısınca Namaz Kılmaz" Diyenler
108. İstihazalı Bir Kadın Hayız Günleri Geçtiği Zaman Namazını Terk Edemez
109. (İstihazalı Kadın) Hayzı Gelince Namazı Terk Eder
110. Müstehazanîn Her Namaz İçin Yıkanacağını İşaret Eden Hadisler
111. Müstehaza İki Namazı Birleştirir Ve İkisi İçin Bir Gusül Eder Diyenlere (Delil Olan Hadisler)
112. (Müstehaza) Bîr Temizlikten Diğer Temizliğe Kadar Gusleder Diyenler(İn Dayandığı Hadisler)
(Müstehaza),Öğleden Öğleye Yıkanır Diyenler (İn Dayandıkları Hadisler)
113. (Müstehaza) Öğle Vaktinde Değil Her Gün Bir Defa Yıkanır Diyenler
114. (Müstehaza Temizlik) Günleri Esnasında Yıkanır Diyenler(İn Dayandığı Hadisler
115. (Mustehaza) Her Namaz İçin Abdest Alır Diyenlerin Delilleri)
116. (Müstehazanın) Sadece Hades Vâki Olduğunda Abdest Alacağı Nı Söyleyenler
117. Temizlendikten Sonra Sarı Ve Bulanık Renkte Akıntı Gören Kadına Ait Hükümler
118. Kocası Müstehazayla Cinsî Temasta Bulunabilir
119. Lohusalığın Müddetini (Tayin) Hakkındaki Hadisler
120. Hayzdan Dolayı Yıkanma (Nın Keyfiyeti)
121. Teyemmüm
122. Hazarda Teyemmüm
123. Cünübün Teyemmüm Etmesi
124. Soğuktan Korktuğu Zaman Cünub Teyemmüm Edebilir Mi?
125. Yaralının Teyemmümü
126. Namazı Kıldıktan Sonra Vakit İçinde Su Bulan Müteyemmimin Durumu
127. Cuma Günü Gusletmek
128. Cuma Günü Guslünü Terketme Ruhsatı
129. Yeni Müslüman Olan Kimseye Gusletmesi Emrolunur
130. Kadın, Hayızken Giydiği Elbisesini Yıkar
131. Hanımıyla Cinsi Temasta Bulunurken Giydiği Elbise İle Namaz Kılmanın Hükmü
132. Kadınların İç Çamaşırları İle Namaz Kılmak
133. Kadınların İç Çamaşırları İle Namaz Kılma Ruhsatı
134. Elbiseye Bulaşan Meninin Hükmü
135. Çocuk İdrarının Elbiseye Bulaşması
136. İdrarın İsabet Ettiği Toprak(In Temizlenmesi)
137. Yeryüzünün (Toprağın) Kurumakla Temizlenmesi Hakkında
Elbisenin) Eteğine Bulaşan Necaset İn Hükmü
Ayakkabıya Bulaşan Pisliğin Temizlenmesi
138. Elbisedeki Necasetten Dolayı (Namazı) İade (Gerekir Mi?)
Erkeğin navız hâlindeki hanımıyla aynı yatağa yatması caizdir,
139. Elbiseye Bulaşan Tükrüğün Hükmü

105. Hayızlı Kadına Yaklaşmanın Hükmü

264....İbn Abbâs (r.a.) hanımına, hayızh iken münâsebette bulunan kimse hakkında Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir veya yarım dinar sadaka verir (versin)."[1]
Ebû Dâvûd dedi ki, "sahih olan rivayet (burada olduğu gibi) "Bir dinar veya yarım dinar" şeklindedir. Ancak çoğu kere Şû'be bu hadisi Hz. Peygambere ref etmemiştir.[2]

Açıklama

Hayızlı olan kadına yaklaşmanın kesinlikle caiz olmadığını bundan doğacak zararların neler olabileceğini 258. hadiste beyân etmiştik.
Bu yasağa uymayıp karısına yaklaşmış olanın cezası bu Hadis ile belirlenmiştir. Ancak bu ceza maddi bir ceza değildir. Ekseri ulemâ tevbe ve istiğfardan sonra maddî ceza ile temizlenileceği görüşündedirler.
Hadis-i şeriften, karısına hayızh iken temasta bulunan bir kimsenin bir veya yarım dinar sadaka vermesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır.
Dinar, Lâtinceden arapcaya geçmiş bir kelimedir. Latincede "denarius" kelimesinden, o da öşür manasına olan "decem" ıstılahından müştaktır.
Fıkıh istilâhı olarak hâlis on dirhem gümüş kıymetindeki altını ifâde eder. Bir miskal ağırlığında altın sikkeye de ıtlak olunur.
Kamus mütercimi Âsim Efendi, Zemahşerî'den naklen dinarın 48 arpa ağırlığında altın olduğunu söyler.
Zihnî Efendi, "Dinar, altın sikkedir; yarım altın lira değerindedir",der.
Ömer Nasûhi Efendi de, "Bir dinar bir miskal, yani yüz arpa ağırlığında bulunan attın sikkedir" demektedir.
Bir miskal, yirmi kırattan, her kırat da beş arpa miktarından ibarettir. O halde bir miskal 100 arpa ağırlığına denk olur. Bugünkü ölçülerle 4. 1/4 grama eşittir.
Hadisin metnindeki "veya" kelimesi şek için değil tenvî' ve taksim içindir. Yani münâsebet, hayzın ük günlerinde olmuşsa bir dinar; sonuna doğru olmuşsa yarım dinar sadaka verileceğini bildirir. Nitekim Tirmizî'nin yaptığı bir rivayette:
"Kan kırmızı ise bir dinar; san ise, yarım dinar (sa'daka verir)" [3] buyrulmaktadır.
Hadisin zahirinden hayızlı iken karısına temasta bulunan kişinin keffâret vermesinin vacip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak konu âlimleri arasında ihtilaflıdır.
İbn Abbâs, Hasen eİ-Basrî, Said b. Cübeyr, Katâde, Evzâî, İshâk ve bir rivayetinde de Şafiî, keffâretin vacip olduğu görüşündedirler. Keffâretin vücûbuna hükmedenler, keffâretin cins ve miktarında mütefik değildirler. Bunlardan, Hasen el-Basrî ve Said b. Cübeyr, ramazanda cinsî münâsebette bulunana kıyas ederek, bir köle azad eder, demişlerdir. Diğerleri ise, bu babın hadisini delil göstererek, -münâsebetin zamanına göre- bir veya yarım dinar tasaddukta bulunması gerektiği görüşündedirler.
Atâ, Şâ'bî, Neha'î, Mekhûl, Zuhrî, Eyyûb es-Sahtiyânî, Sufyân es-Sevrî, Leys b. Sa'd, Malik, Ebû Hanîfe ve ashabı, esah olan rivayetinde Şafiî, bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel ve selefin cumhuruna göre hayızlı iken karısına temas eden kişiye keffâret vacip değildir. Onun için vâcib olan istiğfardır. Eğer temas âdetin ilk günlerinde olmuşsa bir dinar, son günlerinde olmuşsa yarım dinar sadaka vermesi menduptur.
îbn Abdilberr, "Sadaka icabetmez" diyenin delili bu hadisin muzdanp oluşudur. Bir de "Berâet-i zimmet asıldır" kaidesidir.
Hattâbîde, "ulemanın ekserisine göre buna bir şey lâzım gelmez" dedikten sonra, bunların hadisi mürsel, ya da mevkuf kabul ettiklerini belirtir. Doğru olanın hadisin merfu olduğu görüşünü kaydeder.

lbn Seyyidi'n-Nâs, hadisin merfu olduğunu tercih ederken, Ebû Bekir el-Hatib, bu mevkuf-merfu münakaşalarının hadisin sıhhatine tesir etmeyeceğini söyler. İbn Dakiki'1-Iyd, İbnü'l-Kattân ve Şevkânîde hadisin salih olduğunu tercih edenlerdendir.
Ebû Davud'un "Şu'be bunu, Rasûlullah'a ref etmeyin, İbn Abbas'tan mevkûfen rivayet ettiğini" söylemesi, hadiste bir ızdırap gördüğüne işarettir.[4]

Bazı Hükümler

1. Kişinin karısı hayızlı iken onunla cinsi temasta bulunması haramdır. Bunda icma vardır.
2. Bu durumda münâsebette bulunmanın tevbe ve istiğfardan sonra dünyalık ceza olarak temas zamanına göre bir veya yarım dinar sadaka vermesi gerekir.

265....İbn Abbâs (r.a.) demiştir ki;
"(Bir kimse), kanın başlangıcında karısına yaklaşırsa bir dinar, kanın kesilmesi sırasında (yaklaştığında) cima ederse yarım dinar sadaka versin."[5]
Ebû Dâvûd, "îbn Cüreyc A bdülkerim 'den, o da Miksem 'den aynısını rivayet etmiştir" dedi.[6]

Açıklama

Bu hadis bundan evvelki hadisi tefsir eden bir mâhiyet arzetmektedir. İbn Abbâs (r.a.) hayız hâlinin ilk günlerinde, (kanın çokça geldiği zamanlarda) cimada bulunmanın keffâretinin bir dinar, hayzın sonunda cimada bulunmanın keffâretinin ise, yanm dinar olduğunu söylemektedir. Hayız halinin sonundan maksat, kanın kesilmesinin yaklaşmasıdır. Kan kesilip de gusül etmeden evvelki hal olduğunu söyleyenler de vardır. Hanefi mezhebine göre kan kesildikten sonra gusül etmediği halde, üzerinden bir namaz vakti geçerse temasta bulunmakta mahzur yoktur.
Hayzın başlangıcı ile sonu arasındaki farklılığın hikmeti şudur: İlk günler cinsî münasebette bulunmanın mubah olduğu temizlik günlerine daha yakın, sonu ise, daha uzaktır. Dolayısıyla hayzın ilk günlerinde temasta bulunmak hiç bir şekilde mazur görülemez. Sonunda ise, bir dereceye kadar mazur görülmüş ve cezası hafifletilmiştir.
îmam Gazali, hayz müddeti bitip kan kesildiği halde gusletmeden temasta bulunmanın erkekte veya doğacak çocukta cüzzâm hastalığına sebep olabileceğini söylemiştir.
Burada mevzuu bahs edilen kef fâretin cumhura göre vacip olmayıp men-dup olduğunu, bundan evvelki hadisin izahında belirtmiştik.

266....tbn Abbâs (r.a), Rasûlullah (s.a.)'ıı şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kimse ailesiyle hayı/lı iken cinsî temasta bulunursa, yarım dinar sadaka versin"[7]
Ebû Dâvûd dedi ki; "Ali b. Bezîme'nin Miksam tarikiyle Rasûlullah 'tan mürsel olarak bunun aynısını rivayet etti. Keza Evzaî, Yezîd b. Ebi Mâlik'ten, O da Abdülharnid b. Abdurrahman'dan, o da Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)'den: "Rasûlullah onun(soruyu soran Hz. Ömer'in) beşte iki dinar sadaka vermesini emretti", diye rivayet etmiştir. Bu rivayet mu'daldır.[8]

Açıklama

Bu hadis, hayz halinin son günlerinde karısıyla temasta bulunanm cezasının yarım dinar olduğuna hamledilir. Böylece evvelki hadislerle herhangi bir ihtilaf ortaya çıkmaz. Hadis-i şerifte bir hazfin olduğu da muhtemeldir. Bu durumda hadisin aslı, "Hayzın başlangıcında cima ederse, bir dinar; sonunda ederse, yarım dinar sadaka versin" şeklinde olur. Taberânî ve Darekutnî'deki bazı rivayetler bu ihtimali te'yid etmektedir.
Ebü Dâvûd bunu ayrı bir hadis olarak değil 266. hadisin sonunda bir değişik rivayet olarak vermiştir.
Beyhakî'nin rivayetine göre, Hz. Ömer (radıyallahü anh)'m cimâdan hoşlanmayan bir hanımı vardı. Hz. Ömer'in her müracaatına hazıylı olduğunu bahane ederek karşı çıkardı. Yine böyle bir müracaatında kadın hayız halinde olduğunu söylemiş, Hz. ömer de onun yalan söylediğini zannederek temasta bulunmuş, fakat kadının doğru söylediği meydana çıkmış. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) Rasûlullah'a gelerek durumu arz etmiş. O da bir dinarın beşte ikisini sadaka olarak vermesini emretmiştir...
Bu rivayet Mû'dal () dır.[9] Ancak Beyhakî müteselsil bir rivayetle hadisi tahriç etmiştir.
Bu rivayette hayızlıya temasın keffaretinin beşte iki dinar olduğu ifade edilmektedir. Ancak gerek hadisin mu'dal oluşu, gerekse bunun Hz. Ömer'e mahsus bir cevap olması ihtimalinden dolayı ulemadan hiç kimse tarafından delil kabul edilmemiştir. Çünkü Hz. Ömer bu işi, kadının hayz olmadığına inanarak yapmıştır. Bu yüzden Rasûlullah (s.a.) onun keffâretini hafifleterek bir veya yarım dinar değil de, beşte iki dinar sadaka vermesini emretmiştir.[10]
106. Hayız Halindeki Hanımına Cîmâ Dışında Kişinin Yapabileceği Şeyler

267....Meymûne demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) hammlanndan birisi hayızlı iken, üzerinde uyluklarının yarısına veya diz kapaklarına kadar (olan kısmı) örten bir örtü olduğu halde, ondan faydalanırdı.[11] [12]

Açıklama

Mübaşeret, çıplak olarak vücudu vücuda dokundurmaktır. Bazı hallerde cima için de kullanılıyorsa da burada ittifakla birinci mânâyadır.
Hadis-i şerif, Rasûlullah'in, diz kapağı ile göbeği arası kapalı olan hayız halindeki hanımlarından istifâde ettiğini göstermektedir.
Hayızlı olan kadından mübaşeret şu şekillerde olur:
1. Cima, bu Kur'ân-ı Kerim'in açık nassı ve sahih hadislerle yasaklanmıştır; haramdır. Bir müslüman bunun helâl olduğunu söylerse kâfir olur. Haram olduğunu inkâr etmeden, kadının hayızlı olduğunu bildiği halde cima ederse, günahkâr olur. Tevbe istiğfar etmesi lazımdır. Cumhura göre bir veya yarım dinar sadaka vermesi müstehaptır. Bazılarına göre vaciptir. Bundan evvelki bâbta tafsilât verilmiştir.
Unutarak veya hayızlı olduğunu bilmeden temas ederse günah da, keffâret de yoktur.
2. Göbek ile diz kapağı arası hariç vücudun geri kalan kısmı ile, her ne suretle olursa olsun faydalanmak helâldir. Bunda da icmâ vardır.
Netice olarak, İmam Ebû Hanîfe, îmam Malik, Said b. Müseyyeb, Şureyh, Tâvûs, Atâ, Süleyman b. Yesâr, Katâde, Ebû Yûsuf'tan bir rivayette Şâfîîlerin esah olan görüşüne göre hayzh kadının diz kapağı ile göbek arasından çıplak olarak her türlü istifâde haramdır. Bunlar, bu babtaki hadislerle Zeyd b. Eslem'den gelen bir rivayeti delil kabul etmişlerdir.[13]

Bazı Hükümler

Kişinin, hayız olan karısından diz kapağı ile göbek arası örtülü olması şartıyla çımadan başka her turlu istifâdede bulunması caizdir.

268....Âişe (r. anhâ)'den, şöyle demiştir:
"Bizden biri hayız olduğunda, Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) Ona (diz kapağı ile göbeği arasım örtecek) bir izar (peştemal) bağlamasını emreder, sonra da kocası onunla (aynı yatağa) yatardı."
(Esved) bir defasında ("onunla yatardı" cümlesinin yerine) "cildini cildine dokundururdu" demiştir.[14] [15]

Açıklama

Irâkî.( )"sonra kocası beraber yatardı" cümlesinin sadece Ebû Dâvûd'ta olduğunu, diğer imamların bu cümleyi rivayet etmediğini söyler. Ebû Davud'un rivâyetindeki "kocası" kelimesinden murad, ya Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)'dir, kelime zamir yerindedir; ya da Hz. Âişe "Bizden birine emrederdi" derken Rasûlullah'ın hanımlarını değil, bütün müslüman kadınlarını kastetmiştir. Buna göre ( ) dan murat sadece Rasûlullah değil, hayız olan kadının kocasıdır. Yani Rasûlullah, bütün müslüman kadınlara, hayız olduklarında üzerlerine bir izar (peştemal) bağlayıp sonra da kocalarının kendileriyle beraber yatmalarını emretmiş olmaktadır.

269....Âişe (r.anhâ) şöyle demiştir:
"Biz geceleyin Rasûlullah (sallellahü aleyhi vessellem)le beraber, ben hayızlıyken hem de hayzın ilk günlerinde, aynı örtünün altında yatardık. Eğer Rasûlullah'a (bedenine) benden bir şey (kan) bulaşırsa, kenarına taşırmadan sadece bulaştığı yeri yıkar, sonra da namaz kılardı. Yok eğer ona -elbisesini kastediyor- kandan bir şey bulaşırsa, kenarına taşmadan sadece bulaştığı yeri yıkar sonra da o elbise ile namaz kılardı."[16] [17]

Açıklama

İç çamaşırı veya bütün vücudu örten elbisedir.Tercemeye "örtü" diye geçirilmiştir.kelimesi hayızlı manasındadır. Te'kid için getirilmiştir.İbn Reslân"et-tamsu","hayzın ilk günleridir" demektedir. Terceme bu mânâya göre yapılmıştır.
Bu hadis, bundan evvelki izar sarmanın lüzumuna delâlet eden hadislere zıt değildir. Çünkü Hz. Âişe'nin üzerinde izar olduğu halde Rasûlullah'la beraber bir örtünün altında yatardı.[18]

Bazı Hükümler

1. Hayizh kadınla bir örtünün altında yatmak veya ona dokunmak caizdir.
2. Elbiseye bir pislik bulaştığında, elbisenin tamamını yıkamaya lüzum yoktur, sadece pisliğin bulaştığı yeri yıkamak kâfidir.
3. Kan bulaşmadığı müddetçe hayızh kadının giydiği elbise temizdir.
4. Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) hanımlarının hayızh hallerini anlayışla karşılardı.

270....Umara b. Gurâb[19] rivayet etmiştir: Umârenin halası, Âişe (r.anhâ)ya:
Bizden biri hayız oluyor; halbuki onun ve kocasının sadece bir yatağı var, (ikisi aynı yatakta yatabilir mi?) diye sormuş. Âişe (r.anhâ) da şöyle cevap vermiş:
Sana Rasûlullah (s.a.)'ın yaptığını haber vereyim: Rasûlullah (bir gece odama) girdi doğruca mescidine geçti. Ebû Dâvûd, "evinin mescidini kast ediyor"dedi.Ben uyuyuncaya ve kendisini de soğuk rahatsız edinceye kadar (namaz kıldığı yerden) ayrılmadı. Sonra:
Bana yaklaş, buyurdu.
Ben hay izliyim, dedim.
Uyluklarını aç dedi, ben de açtım. Yanağını göğsünü uyluklarım üzerine koydu. Rasûlullah ısınıp da uyuyuncay kadar ona doğru eğildim (kaldım).[20] [21]

Açıklama

Munzirî hadisin ravilerinin zayıf olduğunu ve bunun delil gösterilemeyeceğini söylemektedir.

271....Âişe (r.anhâ)'dan, şöyle demiştir;
"Ben hayızlı olduğum zaman (Rasûlullah'ın) yatağından bir hasır üzerine iner ve temizleninceye kadar Rasûlullah (s.a.)'a yaklaşmazdım."[22] [23]

Açıklama

İlk bakışta bu hadis-i şerif daha evvelki hadislerle çatışır gibi görünürse de, aslında hadis, Hz. Aışe validemizin bir nezaketve hassasiyet örneği verdiğini göstermektedir.
Hz. Âişe kadının o halinde erkeğini rahatsız edebileceğini düşünerek, RasûluİlahI rahatsız etmemek ve O'na duyduğu sevgiye halel getirmemek için böyle davranmaktadır. Ayrıca bu durum Rasûlullah'ın isteği ile değil, Hz. Âişe'nin isteğiyle olan bir durumdur.

272....îkrime, Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)'ın hanımlarının birinin[24] şöyle elediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) hayızlı olan (bir hanımından bir şey (cima dışında faydalanmak) istediği zaman, hanımının ferci üzerine bir bez örterdi."[25] [26]

Açıklama

Bu ve bundan evvelki hadislerden anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) hayız halindeki bir hanımından faydalanmak istediğinde, bazan söz konusu hanımının göbeği ile diz kapağı arasını bir elbise ile kapatmasını emreder, bazan da avret mahalli üzerine bir bez atardı. Bu hadîs ferç gibi belirli yerler hariç hayızlı kadının vücudunun her tarafından faydalanmayı caiz görenlerin delillerindendir. Fakat Rasûlullah'ın örttüğü bezin büyük olup da göbek ile diz kapağının arasını tamamen Örtmüş olması da muhtemeldir. Ayrıca elbiseyi bizzat Rasûlullah'ın örtmesi düşünülebileceği gibi, hanımına Örtmesini

emretmesi de mümkündür. Hatta bu daha muvafık görünmektedir.
Diğer bir görüşe göre hayzın başında göbekle diz arasının sonlarında ise yalnız avret yerinin kapatılması şeklindedir. Gelecek hadis-i şerif de bu ihtimali desteklemektedir.

273....Âişe (r.anhâ)dan demiştir ki;
"Rasûlullah (s.a.) hayamızın ilk günlerinde bize (belimizden aşağısına) izar (peştemal) sarmamızı emreder, sonra da tenini tenimize dokundururdu. Sizlerden hanginiz Rasûlullah'ın nefsine hâkim olduğu gibi nefsine sahip olabilir?" [27] [28]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ( ) "fevh" kelimesinin mânâsı Nihâye'de belirtildiğine göre hayzın başlangıcı ve kanın çok olduğu zamandır. Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde "fevr" şeklinde kaydedilmiştir ki, aynı manayı ifâde etmektedir.
Daha evvel geçen bazı hadislerde Rasûlullah'ın hayız halindeki hanımları ile cima haricinde beraber olmak istediğinde onların bellerinden aşağısını örtecek bir peştemal bağlamalarını emrettiğini görmüştük. Fakat o hadislerde bu örtünme için bir zaman tayin edilmemişti. Bu hadis-i şerif ise, peştemal bağlamayı kayıtlamakta ve hayzın ilk günlerine mahsus olduğuna işaret etmektedir. Buna göre Rasûlullah (s.a.)'in hayız olan bir hanımı ile hayzının ilk günlerinde mübaşeret etmek isterse, onun peştemal bağlamasını, son günlerinde ise, ferci üzerine bir bez örtmesini emrettiği anlaşılmaktadır.
Hz. Âişe, "hanginiz Rasûlullah'ın nefsine mâlik olduğu gibi nefsine mâlik olabilir?" derken, "Rasûlullah bunu yapıyordu ama, onun haddi tecâvüz edip harama dalma korkusu yoktu. Ama siz Rasûlullah'ın yaptığını yapamazsınız. Binaenaleyh nefsinizden emin değilseniz, meşru da olsa, bu şekilde bir faydalanma cihetine gitmeyin" demek istemiştir.
Yukarıdaki hadislerde görüldüğü gibi hayızlı kadına yaklaşmak istendiğinde göbekle diz kapağı arasının kapatılması emredildiği gibi yalnız avret yerinin örtülmesi ile iktifa edilebileceğine de işaret vardır.
Sübkî der ki: "Rasûlullah (s.a.)'in zevcelerine mübaşerette bulunması, şehvetini tatmin için değil, onun caiz olduğunu göstermek içindir. Mübaşereti zevcelerinden her birine yapması, hükmün (îslâmî emirlerin) yayılması içindir. Nitekim çok adınla evlenmesinin bir hikmeti de hükümleri neşredip öğretmektir. Çünkü hanımlarından her biri gördüğünü ümmete haber verecektir."
Yukarıda verilen hadis-i şeriflerde özet olarak şu üç husus yer almıştır. Fukahânın içtihadı da bu istikâmettedir:
1. 272 nolu hadiste yalnız avret yerinin örtülmesi yer almaktadır. Bu görüşü savunanların az da olsalar delili bu hadistir. Ancak "yasak bölgeye yaklaşan o yasağı işleyebilir" fetvasınca bu durum tehlike arz etmektedir. Bundan dolayı büyük fıkıh imamları bu görüşü benimsememektedirler.
2. Hayzın başlangıcında diz-göbel; arasının kapatılması, sonunda yalnız fercin örtülmesi görüşü ise, Hz. Âişe'nin son hadiste belirttiği gibi, "nefsine malik olabilecek kişilere mahsustur. Bunu da ancak Rasûlullah başarır" demekle işin nezâketini belirtmek istemiş, bizim için yasak olması gerektiğim işaret etmiştir.
3. Hayız müddetince kadınlara yaklaşmak istendiğinde bir peştemalle göbek ve diz arası kapatılması cumhuru ulemânın görüşüdür. Hanefî mezhebinin de görüşü budur.[29]

Bazı Hükümler

1. Hayızlı kadından hayzmın ilk günlerinde de olsa, avret mahallim bir örtü ile örtmek şartıyla faydalanmak caizdir.
2. Nefsinden emin olmayan kişinin, cima dışındaki faydalanmalardan da uzak kalması daha uygundur.[30]

107. İstihazalı Kadın Hakkındaki Hükümler Ve "Ayhali Olduğu Gün Sayısınca Namaz Kılmaz" Diyenler

274....Rasûlullah (s.a.)'ın hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ')dan, demiştir ki;
Rasûlullah (s.a.) zamanında, kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı. Ümmü Seleme (r.anhâ) onun için Peygamber (s.a.) den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.):
"Kendisine bu hal arız olmadan evvelki aylarda hayz olduğu gece ve gündüzlerin sayısını hesap edip (her) aydan bu kadar (günün) namazını terketsin. Bu günler geçtikten sonra yıkansın ve avret yerine (kanın akmasını önleyecek) bir bez bağlayıp namazını kılsın" buyurdu.[31] [32]

Açıklama

Fukahâmiz kadınların gördükleri kanı üçe ayırmışlardır. **1.** İstihâza, **2.** Hayız kanı, **3.** Nifas kanı.
İstîhâza kanı: Kadınların yaşla ilgisi olmadan bir hastalık sonucu görmüş oldukları renk ve koku itibariyle diğer iki kandan farklı olan kan. Damar çatlamasından olabileceği gibi, herhangi bir hastalıktan da meydana gelebilir.
Bu haldeki kadınlar özürlü sayılmaları sebebiyle her vakit namaz için abdest alırlar, namazlarını kılarlar. Bu durumları, ne namaz kılmalarına, ne de kocalarının yaklaşmalarına mânidir.
Hayız kanı: Balığa olan kadın (kızın)ın belirli zamanlarda gördüğü siyaha meyyal, kokulu bir kandır. Bu kan ekseriyetle 9-55 yaş arasında görülür.
Bu durumdaki bir kadın, namaz kılamaz, oruç tutamaz. Kur'ân-i Kerim'e el süremez, camiye giremez, eşi ile cinsî münâsebette bulunamaz...
Nifas kanı: Doğumla ilgili olan kandır. Kadının lohusa olduğu müddet içerisinde gördüğü kandır: Görülmeyebilir de. Görüldüğü takdirde Hanefîlere göre 40, Şafiîlere göre 60 gün devam edebilir. Bu haldeki bir kadının durumu, hayız olan kadının durumundan farksızdır.
Hadis-i şerifte adı zikredilmeyen müstehâza kadın, Ebû Davud'un 278. hadiste tasrih edeceği üzere Fatıma binti Ebî Hubeyş'tir. Süyûtf nin Nesâî Şerhi'nde ifâde ettiğine göre, Peygamber (s.a.) Efendimiz zamanında dokuz tane müstehâza kadın vardı. Bunlar: Fâtıma bint Ebi Hubeyş, Ümmü Habîbe bint Cahş, kızkardeşi Hamne, kızkardeşi Ümmü'l-Mü'minin Zeyneb binti Cahş, Sehle binti Sehl, Ümmü'l-Mü'minîn Şevde, Esma bint Mürşit el-Hârisî, Zeyneb bint Ebî Seleme ve Bâdine bint Gaylân es-Sekafî'dir.
Bu hadis-i şerif devamlı kan gören istihazalı bir kadının devamlı kan germesinden dolayı âdet günlerinde de istihzalı olduğundan, ibâdetle mükellef olup olmadığı günleri belirlemektedir. Şöyle ki; bu duruma mübtelâ olan bir kadın için iki durum vardır:
1. Hayız hali başlamadan önce istihazaya mübtelâ olan ve bu durum devam ederken hayız görme dönemine giren kadın,
2. Daha evvel hayız görüp âdet günlerini bilen bir kadının istihâza haline mübtelâ olması. Şerhini yaptığımız hadis, bu ikinci durumu açıklamaktadır. Bu iki meselede ulemâ şöyle demektedir:
a) Müstehâzanın hükmü temiz kadın gibidir. Binaenaleyh cumhur-u ulemâya göre, kocası o kadınla cinsî temasta bulunabilir. Namazlarını kılıp, oruçlarını tutmakla mükelleftir. Kur'ân okuma, mushafa el sürme, secde-i tilâvet, secde-i şükür ve Kabe'yi tavaf meselelerinde ulemânın ittifakı ile temiz hükmündedir.

İbnü'l-Münzir'in el-Işrâk adındaki eserinde bildirdiğine göre, Hz. Âişe, İbrahim en-Nehâî ve Hâkim'e göre istihzalı kadına kocasının temasta bulunması haram; İbn Sîrîn'e göre de mekruhtur. îmam Ahmed b. HanbeF'den iki görüş nakledilmiştir: Bir görüşe göre, temas her hâlü kârda caiz değil; diğer görüşe göre, kocasının zinaya sapma ihtimâli varsa, caizdir. Bu görüşlerden makbul olanı cumhurun görüşüdür. Delilleri İkrime'nin rivayet ettiği Harone bint Cahş hadîsidir. Bu hadiste Hamne'nin istihazalı bir kadın olduğu ve kocasının kendisi ile münâsebette bulunduğu beyân edilir. Ayrıca bir şeyin haram olması ancak şer'î bir delille sabit olur. İstihazalı kadınla münâsebette bulunulmayacağına dair serî bir delil yoktur.
Hattâbî, bu hadis-i şerifteki hükmün, normal halinde, âdet günleri değişmeyip belli olan kadınlar hakkında olduğunu söylemektedir, istihazalı bir kadının, sıhhatli günlerinde âdeti hangi günlerde ve ne kadar ise, müstehaza olduktan sonra her ay o kadar gün kendisini hayızlı sayıp namazı terketmesi emredilmektedir. Meselâ; Normal halinde âdeti beş gün olan bir kadına bir hastalık arız olup kanı hiç kesilmeyecek olsa, bundan sonra her ayın başında beş gün namazını terkeder.
b) Hanefî mezhebinde, yeni hayız görmeye başlayan bir kızın âdeti sabit olmaksızın kanı kesilmeyip devam edecek olursa, her ayın on günü âdetine mahsub edilir, yirmi gün de temizlik müddeti sayılır.
Daha evvel âdeti belli olan müstehaza bir kadının hayzının bittiği, Hanefilere göre âdet zamanının geçmesi ile bilinir. Kadın âdet zamanını şaşırırsa araştırır. Adet günlerinin geçtiğine kanaat getiremezse bildiği günlerin en azı ile amel eder.
Şafîîlere göre: Hayzın bittiği kanın renginden anlaşılır. Kadından gelen kan sarıyla siyah, kırmızımtırak, sarı ve bulanık renklerdedir. Bu renklerin en koyusunu gördüğü günlerde kadın hayzlı, açığını gördüğünde de hayzı bitmiş sayılır.
Hayız günlerini ayırmak için Şafîîlerin üç şartı vardır:
1. Kanın koyu renkte geldiği günler 15 günü geçmeyecektir.
2. Koyu renkte gelen kan en az bir gün - bir gece devam edecektir.
3. Açık renkte gelen kana bakarak kadının temizlendiğine hükmedebilmek için, bu kan en az on beş gün devam etmelidir.
İmam Mâlik ile İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşleri de aynıdır.
c) Namaz kılmak isteyen istihazalı bir kadının hem hadesten, hem de necasetten temizlenmesi lâzımdır. Bunun için abdest veya teyemmümden evvel fercini yıkaması, içine pamuk veya bez gibi birşey koyarak kanın dışarıya çıkmasını önlemesi veya azaltması lâzımdır.
Hanefilere göre özürlü kimsenin çamaşırına özüründen neş'et edip bulaşan kan vs. özür devam ettikçe namazın sıhhatine mani olmaz. Fakat bu pislikler çamaşırına tekrar bulaşmayacaksa bunların yıkanması icab eder. Ancak kalbini tatmin etmesi bakımından temizlenmesi elbette daha iyidir.
Şafîîlere göre böyle bir kadın fercine hem pamuk koymalı, hem de üzerini bir kuşakla sarmalıdır. Bu vaciptir. İmam Nevevî bu kuşağın sarılış şeklini tafsilatıyla anlatır. Buna teleccüm, istisfâr veya ta'sîb denilir. Şafîîlere göre, müstehâza olan kadın bu şekilde, pamuk, kuşak vs. ile fercini iyice bağlamaz da, abdesti aldıktan sonra kan gelirse, abdestin iadesi gerekir. İdrarını tutamayan kişi için de hüküm aynıdır. Bu durumda olan bir kimsenin elinden geldiği kadar idrar yollarım tıkaması, tıkamadan idrar damlaması halinde abdestini iade etmesi gerekir.
Urve b. ez-Zübeyr, Süfyân es-Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve Şafîîlere göre istihazalı bir kadın bir abdestle, -edâ olsun kaza olsun- sadece bir farz namaz kılabilir. Fakat aynı abdestle farzdan Önce ve sonra istediği kadar nafile kılabilir.
Hanefilere göre istihazalı kadının temizliği vakitle mukayyettir. Vaktin çıkması ile abdest bozulur. Tercih edilen görüşe göre sonraki namaz için tekrar abdest almak icab eder. İdrarım tutamayan, devamlı burnu kanayan ve yarasından devamlı kan gelen özür sahibi için de hüküm aynıdır.
İmam Züfer'e göre özürlünün abdesti, vaktin girmesi ile, Ebû Yûsuf'a göre, vaktin hem girmesi hem çıkması ile; İmanı-ı Azam'la İmam Muham-med'e göre vaktin çıkması ile bozulur. Meselâ özürlü bir kimse güneş doğduktan sonra, abdest alsa tmam Azam'la İmam-ı Muhammed'e göre o abdestle öğieyi kılabilir. Çünkü vakit girmiştir, çıkmamıştır. İmam Ebû Yûsuf'la Züfer'e göre kılamaz. Çünkü vakit girmiştir. Fetva İmam A'zam ve Mu-hammed'in görüşlerine göredir. Özürlü bir kimse her vakit için abdest alır ve bu abdestle farz, vacip, nafile, dilediği kadar namaz kılabilir. İstihazalı kadın sadece hayız vakti geçtiği zaman yıkanır. Her namaz için yıkanmasına lüzum yoktur. Cumhurun görüşü bu merkezdedir. Bu meseleye ileride tekrar temas edilecektir.[33]

Bazı Hükümler

1. Dinî konularda bilinmeyen hususlar ehline sorularak öğrenilmeli.
2. Vasıta ve rivayetle ilim almak caizdir.
3. Haber-i vâhid hüccettir. Onunla amel edilir.
4. Hayızlı kişi namaz kılamaz.
5. Adeti mûtad iken müstehâza olan kadının malum günleri gelip geçtiğinde yıkanması lâzımdır.
6. Müstehâza olan kadın fercini bir bezle kapayıp, kanın dışarı akmasına mani olmaya çalışmalı. Bu husus bilhassa Şafîî mezhebinde mühimdir.

275....Ümmü Seleme (r.anhâ) demiştir ki; "Kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı... -(Leys) evvelki hadisin mânâsını nakletti ve- (Hz. Peygamber): "Bu günler geçip de namaz vakti gelince yıkansın... ılı." dedi."[34]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki hadisin aynıdır. Musannif, senetteki bazı farklılıklara işaret için hadisi tekrar eie almıştır. Rivayetlerin senetlerinde görüldüğü üzere, evvelki hadis Nâfi'den Mâlik kanalıyla, bu rivayet ise Nâfi'den Leys kanalıyla gelmekledir. Ayrıca Leys bu rivayetinde, Ümmü Seleme ile İbn Yesâr arasında adını vermediği bir zatı zikretmiş ve metinde "namaz vakti gelince" sozünu ilâve etmiştir.

276....Süleyman b. Yesâr, Ensârdân olan birisinden rivayet etmiştir ki;
Kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı... (dedikten sonra Leys, yukarıdaki hadisinin mânâsını nakletti.)
Rasûlullah (s.a.): "O günleri geçip namaz vakti gelince yıkansın..." buyurdu ve ravi önceki hadisi manâ olarak nakletti.[35]

Açıklama

Bu rivayet de, evvelki hadislerin aynıdır. Burada zikredilmesine sebep sened ve metindeki bazı ayrılıklara işarettir.

277....Sahr b. Cüveyriye Nâfi'den, Leys'in hadisinin senet ve manasına uygun olarak rivayet etti. (Bu rivayette) Rasülullah (s.a.):
"Bu gün ve geceler miktarınca namazı terk etsin. Namaz vakti gelince gusletsin, bîr elbise ile ((ercini) bağlasın sonra da namaz kılsın" buyurdu.[36]

Açıklama

Bu hadis de öncekilerin aynıdır. Ancak bu rivayette kelimesinin yerme kelimesi kullanılmıştır."zafer" aslında güzel veya çirkin kokunun çıkmasıdır. Bundan dolayı bazı sarihler hadisin tercemesini, "Güzel koku kullansın" şeklinde yapmışlardır. Ancak burada M en h el sahibinin de belirttiği gibi mânâsında olması daha uygun görülmüş ve terceme buna göre yapılmıştır.

278....Eyyûb, Süleyman b. Yesâr'dan o da Ümmü Seleme'den bu kıssayı (yukarıda geçen hâdiseyi) rivayet edip şöyle demiştir:
"O günlerde namazı terkeder. Bu günlerin dışında yıkanır, bir bez ile (fercini) kapatır ve namazını kılar."
Ebû Dâvûd dedi ki: Hammad b. Zeyd, Eyyûb'tan rivayet ettiği bu hadiste müstehâza olan kadının adını vermiş ve onun Fâtıma bint Ebî Hubeyş olduğunu söylemiştir.[37]

Açıklama

Bu hadis de diğerlerinin aynıdır. Musannif bunu ilk hadisi takviye bakımından nakletmiş ayrıca sonunda müstehâza olan kadının adını vermiştir. Ebû Davud'un temas ettiği Hammâd b. Zeyd hadisini Dârakutnî şulâfızla rivayet etmiştir:
"Fâtıma bint Hubeyş istihâzah bir kadındı. Hatta altında leğen bulundurulur ve bu leğen kanla dolu olarak alınırdı. Ümmü Seleme (r.a)'dan (ne yapacağını) Rasûlullah (s.a.)'e soruvermesini İstedi.
Rasûlullah (s.a.) "Hayz günlerinde namazı terketsin, sonra yıkanıp bir bez bağlasın ve namazını kılsın" buyurdu.
Ebû Davud'un ilâvesi ve Dârakutnî'nin bu rivayetinden, müstehaza olan kadının adını sadece Hammâd b. Zeyd'in açıkladığı anlaşılabilirse de hakikatte Vühey b. Abdülvâris ve Süfyân da bu kadının Fâtıma bint Ebî Hubeyş olduğunu açıklamışlardır.

279....Âişe (r.anhâ)dan, demiştir ki; Ümmü Habibe[38] (r.anha) Rasûlullah (s.a.)'e (istihaza) kanından sordu. Hz. Âişe de:
"Onun leğenini kan ile dolu gördüm" dedi. Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) şu cevabı verdi:
"Hayzının seni (namazdan) alakoyduğu (günler) sayısınca bekle, sonra yıkan."
Ebû Dâvûd Kuteybe'nin bu hadisi Cafer b. Rabia hadisinin arasında yazdığını ve Ali b. Ayyaş ile Yûnus b. Muhammed'in Leys'ten rivayet edip -Leys'in yerine babasını zikrederek- Cafer b. Rabia dediklerini, söylemiştir.[39]

Açıklama

Hadisten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Zeyneb'in kızkardeşi Ümmü Habibe bint Cahş (r.anha) Rasûlullah (s.a.)'e gelerek kendisinden devamlı kan gelen müstehâzanın durumu ile ilgili hükümleri sormuş. Orada bulunan Hz. Âişe de Ümmü Habibe'nin durumunu açıklamak için "ben onun leğenini kan ile dolu vaziyette gördüm" demiştir.
leğenin kan ile dolu olmasından maksad, saf kan ile dolu olması demek değildir. îşin aslı o leğen içinde yıkandığında leğendeki suyun içerisine damlayan kan, suyun rengini kan rengine çevirmiş olmasıdır. Sanki leğen kan ile dolu gibi olurdu. Nitekim Müslim'in rivayeti de meselenin bu şekilde olduğunu göstermektedir.
Mirken, içerisinde çamaşır yıkanan küvet, tekne, leğen, manasındadır ki "iccâne"de aynı manaya gelir.
Peygamber (s.a.) Ümmü Habibe'ye daha evvel hayz olduğu günler miktannca namazı terk edip, daha sonra yıkanarak namazını kılmasını emretmiştir. Zaten bu babın bütün hadisleri aynı hüküm etrafında birleşmektedir. Konu ile ilgili tafsilat babın ilk hadisinde verilmiştir.

280....Urve b. ez-Zübeyr'den demiştir ki; Fâtima bint Ebî Hu-beyş, Rasûlullah (s.a.)'e (istihâza) kanından şikayet edip (hükmünü) sordu.
Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) ona:
"Bu bir damar (kanı)dır, (hayz kanı değil). Bak (mûtad olan) hayz günlerin geldiğinde namaz kılma; hayz günlerin geçince yıkan. İki ay hali arasında namaz kılmaya devam et" buyurdu.[40] [41]

Açıklama

"Kâr"kelime olarak hem hayz hem de hayzdan temizlenme manalarına gelir. İbn Reslân, bu hadisin kar' kelimesinin hayz manasında olduğunu söyleyenlere delil olduğunu söyler. Çünkü hayzdan diğer kar'a kadar namazın kılınması, kar içinde ise terk edilmesi emredilmektedir.
Rasûlullah Efendimiz kendisine istihaza kanının hükmünü soran Fâtima bint Ebî Hubeyş'e, onun bir damar kanı olduğunu, bu kanın hayız kanının mâni olduğu şeylere mani olmadığını söylemiştir. Bu hadis de evvelki hadislerin hükmünü te'yid eder.[42]

Bazı Hükümler

1. Müslüman dinî meselelerdeki sorularını utanmadan bilenlere sormalı.
2. Soru sorulan kişi kendi mevki ve soru soranın durumu ne olursa olsun cevap vermelidir.
3. Hayız olan kadın namaz kılmaktan nehyedildiğî halde, müstehaza olari namaz kılmakla emredilmiştir.

281....Urve b. ez-Zübeyr şöyle demiştir:
Bana Fâtıma bint Ebî Hubeyş haber verdi ki; o Esmâ'dan istedi. Veya Esma bana haber verdi ki[43] Fâtıma bint Ebî Hubeyş kendisinden (Esmâ'dan)' Rasûlullah sallallahü aleyhi veselleme (istihazanın hükmünü) soruvermesini istedi. Rasûlullah da ona daha evvel (hayz olup) namazı kılamadığı günlerdeki namazını kılmamasını, daha sonra da yıkanmasını emretti.[44]
Ebû Dâvûd demiştir ki: "Bunu Katâde, Urve'den, o da Zeyneb bint Ümmi Seleme'den: "Ümmü Habibe bint Cahş istihaza oldu da Rasûlullah sallallahü aleyhi vessellem ona (mûtadı olan) hayız günlerinde namazı terketmesinu sonra yıkanıp namazına devam etmesini emretti" şeklinde de rivayet etti.
Ebû Dâvûd, (senetteki bir inkıtaa işâreten) "Katâde Urve'den hiç bir şey duymamıştır. " dedi.
Ebû Dâvûd, "İbn Uy ey ne, ZührVnin amra tarikiyle Âişe'den rivayet ettiği hadisinde (Âişe'nin): Ümmü Habibe müstehaza idi. Rasûlullah (s.a.)'a (istihazanın hükmünü) sordu. O da (eski) hayz günlerinde namazı terketmesini emretti (dediğini) ilâve etti." deniektedir.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki; "Bu, İbn Uy ey ne'nin bir vehmidir. Çünkü Hafızların Zührî'den rivayet ettikleri hadiste (namazı terkeder ifadesi) yoktur. Süheyl b. Ebî Salih bundan müstesnadır. Nitekim Humeydî bu hadisi, İbn Uyeyne'den rivayet etmiş, onda; "Hayız günlerinde namazı terk eder" cümlesini zikretmemiştir."

Mesrûk'un hanımı Kâmîr bint Amr, Âişe (r.anhâ)'dan:
Müstahaza hayz günlerinde namazı terk eder sonra yıkanır, şeklinde rivayet etmiştir.[45]
Abdurrahman b. Kasım babasından Rasûlullah (s.a.)'ın müstehaza olan kadına, hayz günleri miktannca namazı terk etmesini emrettiğini rivayet etmiştir.
Ebû Bişr Cafer b. Ebî Vahşiyye, îkrime'den o da Peygamber (s.a.)'den yapdığı rivayette:
"Ümmü Habibe bint Cahş müstehaza idi" (dedikten sonra) yukarıdaki rivayetin aynını nakletti.
Şerîk, Ebu'l-Yekzân'dan, O, Adiy b. Sâbit'ten, o da babası tankıyla dedesinden Rasûlullah (s.a.)'in,
"Müstehaza olan kadın, hayz günlerinde namazı terkeder. Sonra gusl edip namazını kılar" buyurduğunu rivayet etmiştir.
Alâ b. el-Museyyeb Hakem'den o da Ebu Ca'fer'den rivayet etmiştir ki: Şevde (r.a.)[46] îstihaze oldu. Rasûlullah (s.a.) kendisine mutad günleri geçtiğinde yıkanıp namazını kılmasını emretti.
Saîd b. Cubeyr, AH ve İbn Abbas'tan müstehazanın hayız günlerinde namazı terk edeceğini rivayet etmiştir. Beni Hâşimin azatlısı Am-mâr ve Talk b. Habîb, İbn Abbas'tan; Ma'kil el-Has'amî, Ali'den ve Şa'bî, Mesrûk'un hanımı Kamîr vasıtasıyla Âişe'den aynısını rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd dedi ki; "Müstehaza hayz günlerinde namazı terk eder" sözü Hasen, Saîd b. Müseyyeb, Atâ, Mekhül, İbrahim ve Kasım'in kavlidir, Ebû Dâvûd dedi ki; Katâde Urve'den hiç bir şey duymamıştır.[47]

Açıklama

Müellif bir hadisin on ayrı rivayetini tek hadis halinde nakletmiştir. Bunlar esas olarak ilk rivayeti te'yid eder mâhiyettedir. Hz. Peygamber (s.a.) müstehâza olan bir kadına (Fâtıma bint Ebî Hubeyş, Ümmü Habibe bint Cahş veya Şevde olduğuna dair rivayetler var) her ay mûtadı olan hayz günleri gelince namazına ara vermesini, bu günler geçince yıkanarak namazlarına devam etmesini emretmiştir. Hadisin bütün rivayetleri aynı manayı kuvvetlendirmektedir. Ancak aralarında çok cüz'î ifâde farkları görülmektedir. Ayrıca bazı rivayetlerde "namazı terk eder(veya terk etsin)" cümlesi bulunduğu halde bazı rivayetlerde yoktur.
Musannifin bu hadisi değişik rivâyetleriyle birlikte getirmesindeki sebep, hayız günleri belli olan bir kadın sonradan müstehâza olursa eski âdet günlerine dönüp o günlerde kendisini hayızh sayacağını isbattır. Nitekim son rivayette, Ali b. Ebî Tâlib, Âişe ve İbn Abbâs gibi sahâbîlerle Hasan el-Basrî, Saîd b. el-Müseyyeb, Atâ, Mekhûl, Nehaî, Salim b. Abdullah ve Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekir gibi tâbiûnun büyüklerinin de bu görüşte olduklarını beyân etmektedir.[48]

108. İstihazalı Bir Kadın Hayız Günleri Geçtiği Zaman Namazını Terk Edemez

282....Âişe (r.anhâ)dan demiştir ki; Fâtıma bint Ebî Hubeyş, Rasülullah (s.a.)'e gelerek:
"(Yâ Râsulallah) Ben istihazalı bir kadınım, hiç temizlenemiyorum, namazı terk edeyim mi?" diye sordu.
Rasûlullah sallallahti aleyhi ve sellem:
"(Hayır) bu hayız kanı değil, bir damar (kam)dır. Hayız (günleri) gelince namazı bırak, bitince kanını yıka ve (gusledip) namazını kıl" buyurdu.[49] [50]

Açıklama

Bu rivayetin istihazalı kadının hükmünü Rasûlullah'a soran kadının bizzat Fâtıma bint Ebî Hubeyş'in kendisi olduğu anlaşılmaktadır. Daha evel bu soruyu, ümmü Seleme ve Esma bint Umeys'in sorduğuna dâir rivayetler geçmişti. Ancak bu, rivayetler arasında tezat olmasını gerektirmez. Çünkü Fâtıma bint Ebî Hubeyş'in, bir seferinde de vasıta ile sormuş olması mümkün olduğu gibi, râvinin, bu rivayette iktisar İçin vasıtayı zikretmemiş olmasLda muhtemeldir.
Buhârî'nin rivayetinde "kanını yıka"cümlesi zikredilmemiş, fazla olarak "guslet" kelimesi yer almıştır.
îstihazalı bir kadının hayz günlerini ayırdetmek için ne şekilde hareket etmesi icabettiğine dâir ihtilaflar ve mezheplerin görüşleri ile istihazalıya ait hükümler 274. hadisin açıklamasında verilmiştir.[51]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaç anında kadının erkekle konuşması, kadın sesjnm işitilmesi ve ayıp gibi görünen şeylerin sorulması caizdir.
2. İnsan bilmediğini bilene sormalı, sorulan kişi de cevap vermekten kaçınmamalıdır.
3. Hayızlı kadın, hayz günlerinde namazını terk eder ve sonra da kaza etmez.
4. İstihazalı kadın da âdeti olan günlerde namazı terk etmek mecburiyetindedir, Farz, vacip ve nafile bütün namazlar için hüküm aynıdır.
5. Hayız kanı pistir.

283....Ka'nebî, Mâlik'ten, o da Hişâm'dan: Züheyr'in (rivâyetindeki) isnadı ile evvelki hadisin mânâsını rivayet ederek, Rasûlullah (s.a.)'ın:
"Hayız hali gelince namazı terk et, hayz (günleri) kadarı gidince kanını yıka ve namazı kıl" buyurduğunu söylemiştir.[52]

Açıklama

Bu lıadis-i şerif evvelki hadisten pek farklı değildir. Ancak bu rivayette hayz günleri miktarınca namazı terketmesi emredilmektedir. Bu rivayet istihazalı kadının, hayz günlerini evvelki âdet günlerine göre tesbit edeceği görüşünde olan Hanefîlerin fikrini te'yid etmektedir.[53]

109. (İstihazalı Kadın) Hayzı Gelince Namazı Terk Eder

284....Bukeyye (r.anhâ) demiştir ki:
"Hayzı (hayzı istihaza ile karışarak) bozulup kendisinden devamlı kan gelen bir kadının durumunu Âişe'ye soran bir kadım işittim. (Âişe dedi ki):
Rasûlullah (s.a.) bana o kadına "âdeti düzgün iken her ay hayz olduğu (günler) kadarını araştırmasını, o kadar günü sayıp o günlerde (o günler miktarınca) namazı terk etmesini, sonra yıkanıp (fercine) bir bez koymasını, sonra namaz kılmasını" söylememi emretti.[54]
285....Âişe (r.anhâ)'dan demiştir ki;
"Rasûlullah (s.a.) baldızı ve Abdurrahman b. Avf'ın hanımı Ümmü Habîbe bint Cahş yedi sene istihaza oldu. Rasûlullah'tan fetva istedi. Rasûlullah (s.a.):
Bu hayz değil, bir damar (kanı)dır. Yıkan ve namazım kıl" buyurdu.[55]

Ebû Dâvûd demiştir ki; Evzâî, bu hadiste ZührVden o da Urve ve Amre kanalıyla Âişe'den şöyle dediğini ilâve etmiştir:
Abdurrahman b. Avf'ın hanımı Ümmü Habibe bint Cahş yedi sene istihaza oldu. Rasûlullah (s.a.) ona, "Hayz vakti geldiğinde namazı terketmesini, gittiğinde de yıkanıp namazı kılmasını emretti"...
(Yine) Ebû Dâvûd, bu sözü Zührî'nin ashabından EvzâVden başka kimse söylememiştir. Bunu ZührVden, Amr b. Haris, Leys, Yûnus, îbn Ebî Zi'b, Mâ'mer, ibrahim b. Sa'd, Süleyman b. Kesîr, İbn İshâk ve Süfyan b. Uyeyne rivayet etmişler ve bu sözü zikretmemişlerdir. Ancak bu, (yanUHayız geldiğinde namazı terketmesini...) lâfzı Hişâm b. Urve'nin, babasından, onun da Âişe (r. anhâ)dan rivayet ettiği hadisin lâfzıdır" dedi.
Ebû Dâvûd (ilave olarak); îbn Uyeyne;"Rasûlullah ona hayz günlerinde namazı terketmesini emretti"lâfzını ilave etmiştir. Fakat bu, îbn Uyeyne'den bir vehmdir. Muhammedb. Amr'ın ZührVden (rivayet ettiği) hadiste, EvzâVnin hadisinde ilâve ettiği söze yakın bir şey var demiştir.[56]

Açıklama

Görüldüğü üzere müellif hadisi zikrettikten sonra, birkaç değişik rivayete de işaret etmiştir. Bu değişik rivayetler çeşitli hadis kitaplarında yer almaktadır.
Hadis-i şerifin metnindeki Rasûlullah (s.a.)'in"Bu hayız değil, bir damar kanıdır, yıkan ve namazını kıl" buyruğundan şu akla gelebilir: Madem ki bu hayz değil, damardan gelen bir kandır, guslü gerektirmemesi gerekir. O halde Rasûlullah, gusletmesini niçin emretmiştir.
Rasûlullah'ın bu emri hayzdan yıkanmaya hamledililir. Peygamberin sözünün hülasası: "Bu devam eden kan hayz kanı değil, istihaza kanıdır, hayz günleri geçince guslet ve namazını kıl" şeklindedir.
Sahihayndaki rivayette "her namaz için gusül ederdi" ifâdesi yer almaktadır.
İmam Şafiî, istihaza olan Ümmü Habibe'nin her namaz için tetavvû olarak guslettiğini söylemektedir. Cumhura göre, Rasûlullah Efendimiz Ümmü Habîbeye her namaz için yıkanmasını emretmemiştir. Bu hanım kendi kendine bu işi yapmıştır. Mütehayyire (hayız günlerini şaşıran) kadının dışındaki müstehaza olan kadınların her namaz için gusletmeleri gerekmez. Ancak her namaz için abdest almaları farzdır.
Bu hanımın, her namaz için yıkanmasını, kanın azalmasını te'min için bir tedavi usûlü olduğuna hamletmek de mümkündür.
Bu hadisin, bâb başlığı ile alâkası daha çok Evzâî'inîn rivâyetindeki ilâvede kendisini gösteriyor. Geri kalan kısımda bu alâka görülmemektedir.

286....Urve b. Zübeyr, Fâtıma bint Ebî Hubeyş'ten şunu rivayet etmiştir:
Fâtıma müstehaza idi. Rasûlullah (s.a.) kendisine:
"(Gelen kan) hayız kanı olduğunda -ki o, (kadınlar tarafından) bilinen bir kandır- namazı terk et. Başkası (siyahın dışındaki bir renkte) olunca (guslet, her namaz için) abdest al ve namaz kıl. Çünkü o sadece bir damar (kanı)dır" buyurdu.[57]
Ebû Dâvûd (hadis-i şerifin farklı rivayetlerini sıralamak maksadıyla) dedi ki;
tbn Müsennâ şöyle demiştir: îbn EbîAdiy bu hadisi bize kitabından böylece (yukarıda geçtiği gibi) haber verdi. Daha sonra ezberinde;
Bize Muhammed b. Amr, ZührVden o da Urve'den, Urve de Hz. Âişe'den haber verdi ki, Patıma müstehaza idi... şeklinde rivayet etti.
Enes b. Şîrîn, İbn Abbâs (radıyallahü anhumâ) dan müstehaza hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Müstehaza koyu renkte çok kan gördüğü zaman namazı terk eder (bu bol ve koyu renkteki kanın kesilmesi ile) kısa bir müddet de olsa temizlik görürse yıkanıp namaz kılar."[58]
Mekhûl şöyle demiştir:
"Kadınlara hayz gizli değildir. Çünkü onun kanı koyu ve siyahtır. Bu (hâl) gidip de, san ve rakîk olarak devam edince o (kadın) müs-tehazadır, yıkansın ve namazını kılsın."[59]
Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Saîd'den, o da Kâ'kâ' b. Hakim'den, o da Sa 'îd b. el-Müseyyeb 'den müstehaza hakkında şöyle rivayet etmiştir;
"Hayz (önceki mûtad olan hayz günleri) gelince namazı terk eder, gidince yıkanır ve namazını kılar."[60]
Sümeyy ve başkaları da Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten "Hayz günlerinde oturur"şeklinde rivayet etmişlerdir. Hammâd b. Seleme, Yahya b. Said'den o da Sa'îd b. el-Museyyeb'den aynı şekilde rivayet etmiştir.
Yûnus, Hasan (el-Basrî)den şöyle rivayet etmiştir:
"Hayızh kadının âdeti bittikten sonra kan devam ederse, bir veya iki gün namazı terk eder. (Bundan sonra) o müstehazadtr. "[61]
Teymi Katâde'den rivayetle:
"Mûtadı olan kadın hayz günlerinden fazla kan gelirse beş gün (bekler) sonra (yıkanır) namazını kılar." demiştir. Teymîdevamla: "Ben (günleri) iki güne ininceye kadar azaltmaya devam ettim" der. (Katâde); "(Zaid olan) iki gün olunca o hayzdandır" demiştir. Bu îbn Sîrîn'den soruldu o da: "Bunu kadınlar daha iyi bilir" cevabını verdi.[62] [63]

Açıklama

Ebu Davud bu hadisi zayıf bulurken tbn Hibbân, Hâkim ve Îbn Hazm sahih olduğunu söylemişlerdir. tbnü's-Salâh da bu hadis ile ihticac olunur demiştir.
Hadis-i şerifte, istihazalı olan kadının hayz kanım ayırmak için kanın rengine bakması emredilmektedir. imâm Şâfi'î ve Mâlik bu görüşü benimsemişlerdir.
Sübülü's-Selâm'da şöyle denilmektedir: "Bu hadisin daha önce geçen "Bu ancak bir- damar (kam)dir. Hayzın geldi mi namazı terket, gitti mi kendinden kanı yıka ve namazını kıl"[64] mealindeki hadise zıt değildir. Çünkü "hayız kanı siyahtır, bilinir" demek hayzın başlayış ve bitiş zamanını beyandır. İstihazalı kadın, ya kanın sıfatından, ya da âdet günlerinde kanın gelmesinden, gelen kanın hayz kanı olduğunu bilir. İhtimal ki Fâtıma bint Ebî Hubeyş âdeti malum olan bir kadındı. Bu takdirde "hayzın geldi mi" sözü "âdet günlerin geldiği zaman" demek olur. Şayet âdet günleri belli değil idiyse, o zaman da kanın sıfatına bakarak, "hayzın geldiyse" demek olur. Bir kadın hakkında hem âdet günleri, hem de kanın sıfatı bir araya gelebilir."
Hanefîlerle, Ahmed b. Hanbel'in meşhur olan görüşüne göre bu meselede kanın rengine değil, âdete itibar edileceğini daha evvel ifade etmiştik.

287....Hamne bint Cahş (r. anha) şöyle demiştir:
"(Normal gününden)fazla ve sıkıntılı hayız görürdüm. Durumu haber verip fetva almak üzere Rasûlullah (sallallahü aleyhi veseüem)e geldim. O'nu kız kardeşim Zeyneb bint Ca'ş'in evinde buldum ve dedim ki: Ya Rasûlullah ben (gününden) fazla ve sıkıntılı hayz gören bir kadınım. Bu duruma ne buyurursun (ne yapayım)? Bu beni namazdan oruçtan alıkoydu.

Rasûlullah (s.a.):"Sana pamuğu tavsiye ederim. Çünkü o kanı giderir" buyurdu.
O kan bundan (pamuğun mani olacağından) daha çoktur[65] dedim.
Bez kullan[66] buyurdu.
Kan bundan da fazla devamlı geliyor, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah:
İki hüküm söyleyeyim. Hangisini yaparsan sana yeter, ikisine de gücün yeterse, orasını sen bilirsin: Onlardan kuvvetli olanını seç şunu bil ki bu, (kanın gelmesi) ancak şeytanın darbelerinden biridir.[67]
Altı veya [68] yedi gün, Allah'ın sana (kadınların âdetlerinden) bildirdiği şeylerde kendini hayızh say[69] sonra da yıkan. Temizlendiğine ve paklandığına kanaat getirdiğinde yirmi üç veya yirmidört gün namaz kıl ve oruç tut.[70] Çünkü bu (takdir edilen müddet) sana yeter. (Sıhhatli) kadınlar nasıl hayz vaktinde hayz oluyorlar, temizlik günlerinde de temizleniyorlarsa sen de her ay öylece yap. Eğer öğleyi (son vaktine kadar) geciktirip ikindiyi (ilk vaktinde) öne almaya ve yıkanıp bu iki namazı bir arada kılmaya, akşamı geciktirip yatsıyı öne almaya, sonra da yıkanıp iki namazı birleştirmeye gücün yeterse öyle yap. Sabah namazında yıkanabilirsen yıkan, (namaz kıl) ve gücün yeterse oruç tut." Rasûlullah: "Bu (iki namazı birleştirerek ikisi için bir gusul etmek) bana iki işin daha sevimli olanıdır" buyurdu.[71]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi Amr b. Sabit İbn Aktl'den rivayet etmiştir. İbn Akıl Hamne'nin;"Dedim ki bu bana iki işin daha sevimli olanıdır"dediğini söylemiş, bu sözü Rasûlullahhn sözü değil, Hamne'nin sözü kabul etmiştir.
Ebû Dâvûd, Yahya b. Maîn'den naklen Amr b. Sâbit'in Rafızî olduğunu söylemiştir.
Yine Ebû Dâvûd, Ahmedb. Hambel'in "İbn AkîVin hadisi hakkında içimde bir şüphe var" derken işittim demiştir.[72]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, Fâtıma bint Cahş'dan normal hayz günlerinden daha fazla ve keyfiyet itibariyle de çok şiddetli kan gelmekte idi. Rasülullah'a gelerek hâlini arz etti ve fetva istedi.
îbn Reslân bu ifâdelere dayanarak hayzın şiddetli ve zayıf olmak üzere iki kısma ayrıldığını söylemektedir. Bazıları kuvvet ve zâfın sadece renkle fark edildiğini söylerler. Iraklılara göre kuvvet üç şeyle belli olur: Renk, koyuluk ve koku... Ancak hadisin bab başlığı ile olan münâsebetine bakılırsa1 kuvvet alâmetinin renk olması gerekir.
Hadis-i şerifin sonlarında Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellem iki vaktin birini vaktin sonuna te'hir etmek, diğerini de vaktin başına almak suretiyle iki namazı birleştirmesini ve bu iki namaz için gusletmesini tavsiye ettikten sonra,"bu, bana iki şeyin daha sevîmlisidir"buyurmuşlardır. Bu iki işten murat Bezlü'l-mechûd müellifinin beyânına göre, müstehazanın her namaz için abucst alması veya iki namazı birleştirerek bunlar için gusletmesi-dir. İki namaz için gusl daha meşakkatli olacağı ve Cenab-ı Allah, mü'min-lere kolaylık murat ettiği için, Rasûlullah'ın bunu sevimli bulması biraz garib görünmektedir. Bundan dolayı İbn Melek bu ifâdeyi te'vil etmiş ve iki işten muradın, Sefer ve istihaza olduğunu söylemiştir. Ancak hadis-i şerifte bu te'vili doğrulayıcı hiç bir ipucu yoktur. Bundan dolayı Aliyyü'1-Karî buna itiraz etmiş ve "Bundaki iki şeyden muradın her namaz için ayrı ayrı gusletmek veya iki namazı birleştirerek ikisi için bir defa gusletmektir. Çünkü iki namazı cem'ettikten sonra ikisi için bir gusletmek daha kolaydır" demiştir. Biraz sonra gelecek olan babda Ebû Davud'un îbn Akıl hadisi hakkında "Eğer gücün yeterse her namaz için yıkan, olmazsa cem'et" demesi de Aliyyü'l-Karî'nin sözlerini te'yid etmektedir.
Avnü'l-Mâ'bûd sahibi, "İkincisi bana daha sevimli geliyor. Çünkü o daha meşakkatlidir. Ecir meşakkate göredir. Rasûlullah sallallahü aleyhi ve-sel-'emin kendisi de büyük ecir olan şeyi sever" demektedir. Ancak bu anlayış Bezlü'l-Mechûd daki ifâdelere göre büyük bir gaflettir. Çünkü Ebû Davud'un ibn Akıl hadisi hakkında yukarıya aldığımız ifadeleri, hadisten bu mananın anlaşılmasına imkân vermez.Ayrıca Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellem hiç bir zaman ümmeti için güçlüğü murat etmez. Bundan dolayı visal orucunu nehyetmiştir. Rasûlullah iki şey arasında muhayyer bırakıldığı zaman daima kolayını seçmiştir.
Müstehaza olan kadından gelen kan devamlı aynı ölçüde ve renkte olur,daha evvel âdeti muayyen olmasa veya müstehaza olarak bulûğa ermişse böyle bir kadının ne şekilde hareket edeceği hususu mezhepler arasında, ihtilaflıdır.
İmam Mâlik böyle bir kadının hayzının on beş gün itibar edileceğini bundan sonra yıkanıp namazım kılacağını söylemiştir.
Şâfîîlere göre hayız günleri belli olmayan müstehaza bir kadın ilk defa kan gelmeye başladığı günden itibaren namazı terk eder ve hayızlıya caiz olmayan şeylerden uzaklaşır. Eğer kan on beş günde veya daha az zamanda kesilirse, bu müddet oruın hayz müddetidir. Onbeş günden fazla devam edecek olursa, bir gün ve bir gece hayızlı sayılır, ayın geri kalan kısmında temiz hükmündedir. Bir günün dışındaki namazlarım kaza eder. tik aydan sonraki aylarda hayzı bir gün bir gece, temizliği de yirmi dokuz gün olmuş olur.
Âdet zamanı ve miktarı belli olduğu halde bunu unutan kadın için talaktan başka, niyete bağlı olmayan ve namaz, oruç, itikâf, tavaf gibi niyyete muhtaç olan bir şeyde hayızlının hükmü vardır. Bu kadın eğer kanın kesilme vaktini bilmiyorsa her namaz için vaktinde gusleder. Sıhhat zamanındaki kanın kesilme vaktini biliyorsa her gün o vakitte gusleder ve geri kalan namazlar için ayrı ayrı abdest alır.
Hanefilere göre,âdet gören bir kadından bir hastalık neticesi kan kesilmeyecek olursa, sıhhat hâlindeki mûtadına göre hareket eder. Mesela normal zamandaki hayzı her ay başında on gün olursa, devamlı olarak her ayın ilk on günü hayızlı, geri kalan yirmi gününde temiz sayılır. Fakat normal zamanında temizlik müddeti altı ay veya daha fazla ise, istihaza olduktan sonraki temizlik müddeti altı aydan bir saat noksan olarak kabul edilir.
Yeni hayız görmeye başlayan bir kızın âdeti sabit olmadan, kan kesilmeyip devam edecek olsa, her aydan on günü âdetine mahsub edilir. Yirmi günü temizlik müddeti sayılır. Her vakit için yıkanır ve namazını kılar,
Bir hastalık veya ihtimamsızhk sonucu âdet günlerini unutmuş olan bir kadına mütehayyire denir. Böyle bir kadından gelen akıntı kesilmeyecek olursa, âdeti hakkında zann-ı galibi ile amel eder. Zann-ı galib bulunmayınca ihtiyat yönüne sarılır. Boşanmış ise, iddeti hususunda hayzı on gün, temizlik müddeti de altı aydan bir saat noksan olmak üzere takdir edilir. Diğer bir kavle göre temizlik müddeti iki ay olarak takdir edilir.
Kadının sıhhat hâinde belli bir âdeti yoksa, meselâ bazı aylar altı gün, bazı aylar yedi gün âdet görüyor idiyse ve bilâhere istihaza olsa, bu kadın, namaz, oruç, ric'at[73] hususunda daha az olanı, iddetin bitmesi ve cinsî münasebet hususunda daha fazla olanı tercih etmelidir Bu şekildeki bir kadın yedinci gün girince yıkanır namazını kılar, ramazana tesadüf etmişse orucunu tutar, fakat cinsî temasta bulunulamaz. Sekizinci gün girince tekrar yıkanır ve ramazana tesadüf etmesi halinde yedinci günün orucunu kaza eder. Çünkü yedinci günün hayızlı olması muhtemeldir. Namazları kazaya ihtiyaç yoktur. Çünkü yedinci gün temizlendi idiyse zaten namazlarını kıldı; ha-yızlıysa, hayızlı olana da namaz farz değildir.
Müstehaza olan kadın, sıhhat hâlindeki âdeti sâbitse ve onu hatırlıyorsa kendisini her ay o kadar gün hayızlı, geri kalanında da temiz sayar. Bu mesele daha evvel açıklanmıştı.
Önceden âdeti sabit iken kan kesilmeyip devam etse ve âdetinin ne zaman olduğuna dair hiç bir görüşü olmasa, kadının ne hayızlı olduğuna, ne de temiz olduğuna hüküm edilemez. Bu durumda ihtiyatlı hareket eder.Ebe-diyyen hayızlının sakındığı şeylerden sakınır. Her namaz için yıkanır. Farz, vâcib ve sünneti müekkedeleri kılar,nafile kılamaz. Farz olan miktarı kadarını okur. Sahih kayle göre farzların son iki rek'atinde de okur.
Eğer hayzın girip girmediğinde tereddüt ederse, her namaz için abdest alır. Hayzın çıkıp çıkmadığında tereddüt ederse her namaz için gusleder.

Ramazanın tamamını oruçlu geçirir, sonra hayz günleri adedince orucu kaza eder. Hayzının gece başladığını bilirse yirmi, gündüz başladığını bilirse yirmi iki günlük orucu kaza etmesi lâzımdır. Gece mi, yoksa gündüz mü başladığını bilemiyorsa yirmi günlük orucu kaza eder. Mevzu ile ilgili olarak fıkıh kitaplarında tafsilat vardır,
İstihazah kadınlardan gelen kan bazan hiç kesilmeden fasılasız, bazı hallerde de arasira kesilerek fasılalı biçimde gelir. Bunlardan birincisine "istimrarı muttasıl" ikincisine de "istimrâr-i munfasıl" denilir. Yukarıdaki açıklamalar istimrâr-ı muttasılla ilgilidir.
İstimrâr-ı munfasıl ile ilgili hükümleri de şu şekilde özetleyebiliriz:
İki kan arasındaki temizlik müddeti on beş gün veya daha fazla ise, normal hükümler cereyan eder. İki kan arasına giren temizlik hâli üç günden az olursa, bu fasıla sayılmaz. Her iki kan da tek hayızdır. Meselâ bir kadın üç gün kan görse, sonra iki gün görmese, daha sonra tekrar üç gün daha görse, bu sekiz günün tamamı aynı hayz müddetidir. Bunların dışındaki tasavvurlar hususunda Hanefi ulemâsının ihtilafı vardır. Tafsilat fıkıh kitaplarında mevcuttur.
Âdeti on gün olarak sabit olan bir kadın on günden fazla kan görecek olursa, bu fazlalık istihazadır. Âdeti on günden az olan bir kadından oagün veya daha az kan gelirse, tamamı hayız, on günden fazla kan gelirse, önceki âdet müddeti hayız, geri kalanı istihazadır. .
Hayız kanının rengi de mezhepler arasında ihtilaflıdır.
Şâfiîlere göre hayız kanı ancak siyah renkte olur. Çünkü Rasülullah (s.a.) Fâtıma bint Ebî Hubeyş'e "Hayz olduğunda -ki o siyah kandır- namazı terk et..." buyurmuştur.
Hariefîlere göre hayz kanı siyah olabileceği gibi kırmızı kenkte de olabilir. Şâfiîlerin dayandıkları hadis garibtir, meşhur hadise muarız olamaz, Cenab-ı Allah Kur'an-i Kerimde 'Sana hayz hâlinden soruyorlar, de ki: O bir ezadır..'[74] buyurmaktadır... Ezâ ismi sadece siyah kana mahsus değildir.
Kadınlar Hz. Âişe'ye sarı renkte kan bulaştırılmış pamuk göndererek hayzın sona erip ermediğini sorarlar, o da "beyazı görünceye kadar acele etmeyin" karşılığını verirdi. Yine Âişe (r.anha), "Beyazın dışındakiler
hayzdır" buyurmuştur. Bu gibi şeyler akılla bilinemeyeceğine göre, Hz. Âişe bunu Rasûlullah'tan duymuştur. Ayrıca kanın rengi alınan gıdaya göre değişiklik arzeder. Öyleyse hayz kanını sadece renge tahsis etmek uygun değildir.
Fatıma bint Ebî Hubeyş hadîsinin sübûtu kabul edilirse, -ki, Rasülullah (s.a.) bu kadının hayzının siyah renkte olduğunu vahy ile bilmiş ve haber vermiştir- Rasûlullah'tan başka kimse hayz vaktini kanın rengi ile tayin edemez. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri bazı hadisler de bu mütâlâayı te'yid etmektedir. İkiyuz yetmiş dördüncü hadisin açıklamasında, Şafiîlere göre istihazalı bir kadının hayız günlerini kanın rengi ile tayin edeceğini beyân etmiştik.
Aynî ve Hattabî, bu hadisin daha evvel geçen Ümmü Seleme ve Hz. Âişe (r.anhümâ) hadislerinin hilâfına olduğunu, bu kadının daha önce hayz olmamış, âdet günlerini ayırd edemeyen birisi olduğunu söylerler. Rasülullah (s.a.) bu kadına, kadınlar daha çok altı veya yedi gün âdet oldukları için zahirî örfe göre cevap vermiştir. Nitekim "Kadınların hayz günlerinde hayız oldukları, temizlik günlerinde temiz oldukları gibi.." ifâdeleri bunu te'yid etmektedir.
Eimme-i selâse, îbn Akîl'i zayıf buldukları için bu hadisi hüccet saymamışlardır.[75]

Bazı Hükümler

1. Sorulan şey, haya edilecek.cinsten de olsa, dinî hükümlerm sorulması teşvik edilmektedir.
2. Cevap veren kişi, işin en kolay yönünü göstermelidir.
3. Hastalıklardan tedavi meşrudur.
4. Şeytan insanın bir takım hallerini vesvese mevzuu yaparak insana tasallut etmeye çalışır.
5. İstihazahya namaz, oruç vs. farzdır, hayz hâlinde olana değil.
6. Âdet günlerini bilmeyen veya unutan kadın diğer kadınların ekserisinin âdetine göre hareket eder. Bu hüküm sadece Şâfiîlere göredir. Diğer mezheplerce kabul edilmemiştir.
7. Müftü fetva isteyene en güzel yönü de belirtmelidir.[76]

110. Müstehazanîn Her Namaz İçin Yıkanacağını İşaret Eden Hadisler

288. .. Rasûlullah'ın hanımı, Âişe (r.anha)'dan, demiştir ki;
Rasûlullah'ın baldızı, Abdurrahman b. AvPın hanımı Ümmü Ha-bibe bint Cahş yedi sene istihaza oldu ve bu hususta Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)den fetva istedi. Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellem:
"Bu hayz değil, bir damar (kanı)dır. Yıkan ve namazını kıl" buyurdu.
O, kız kardeşi Zeyneb bint Cahş'ın hücresinde bir leğende yıkanır, kanın kırmızılığı suyun yüzüne çıkardı.[77] [78]

Açıklama

Bu hadis-i şerif 285 numarada da geçmiştir. Orada hadisin sonundaki Hz. Aişe'nin sözü mevcut değildir. Musannif bu fazlalıktan dolayı hadisi tekrar etmiştir. Hadisin bu rivayetinde bab başlığı ile hiçbir alâkası yoktur. Ancak bundan sonra gelen iki rivayette Ommü Habibe'nin her namazda yıkandığına işaret edilmektedir. Bundan sonraki rivayetler bazı nüshalarda müstakil bir hadis sayılmamış, bu hadisin peşinde zikredilmiştir.

289....İbn Şihâb demiştir ki:
"Amre bint Abdirrahman bana Ümmü Habîbe'den bu (bir önceki) hadisi haber verdi. Âişe (r.anha):
O, (Ümmü Habibe) her namaz için gusledderdi dedi."
290....Leys b. Sa'd, İbn Şihâb'dan o da Urve tarikiyle Âişe (r.anha) dan bu hadisi rivayet edip "O (Ümmü Habibe) her namaz için yıkanırdı" dedi.
Ebû Dâvûd, bu hadisi Kasım b. Mebrûr'un Yûnus'tan, onun İbn Şihâb'tan Onun Amre'den, Amre'nin de Âişe kanalıyla Ümmü Habibe bint Cahş'tan rivayet ettiğini söyledi.
Aynı şekilde Ma'mer, Zührî'den; o da Amre Tarikiyle Âişe'den rivayet etmiştir. Bazan Ma'mer, Amre vasıtasıyla Ümmü Habibe'den hadisi (mu 'an 'an olarak) bu manada rivayet etti.
Yine aynı şekilde İbrahim b, Sa'd ve İbn Uyeyne Zührî'den, o Amre'den Amre de Âişe'den rivayet etmiştir. İbn Uyeyne, hadisinde Rasûlullah sallallahü aleyhi vesselemin ona (Ümmü Habibe'ye) yıkanmasını emrettiğini söylememiştir. Evzaî de aynı şekilde Âişe (r.anha)nın "her namaz için yıkanırdı" dediğini rivayet etmiştir.[79]

Açıklama

Bâbın başındaki iki yüz seksen sekizinci hadiste Peygamber (s.a.)'in Ümmü Habibe'ye verdiği yıkanma emri mutlaktır. Her namazda yıkanması gerektiğine dair bir kayıt yoktur. Bu iki hadiste ise, Ümmü Habibe'nin her namazda yıkandığı anlaşılmaktadır. Yalnız rivayetlerden anlaşılan, bu yıkanmanın Peygamberimizin bir emri değil, Ümmü Habibe'nin yaptığını

haber vermedir. Müslim'in rivayetinde de Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)in her namaz için yıkanmayı emretmediği, Hz. Ümmü Habibe'nin kendiliğinden yıkandığı bildirilmektedir.
Biraz sonra gelecek olan ikiyüz doksan ikinci hadiste ise, Rasülullahın her namaz için yıkanmayı emrettiği zikredilmektedir. Beyhakî bu rivayetin yanlış olduğunu söylemiştir.
Bazı âlimler, Ümmü Habîbe'nin her namaz için yıkanmasını tetavvuya hamletmişler, bazıları da bu hadisin Fâtıma bint Ebî Hubeyş hadisi ile neshedildiğini söylemişlerdir. Hz. Âişe, Rasûlullah'ın vefatından sonra Fâtıma hadisiyle fetva vermiş, Ümmü Habibe hadisine muhalefet etmiştir. Bundan dolayı Ebû Muhammed îşbilî: "Fâtıma hadisi istihaza hakkında rivayet edilen en sahih hadistir" demiştir. İmam Şafîi'den "Ümmü Habibe'nin her namaz için yıkanması, Rasûlullah'ın emri ile değil, kendi fiilidir" dediği rivayet edilmektedir.
Ümmü Habibe'nin, mütehayyire olduğu ve kendisine her namaz için yıkanmanın vacib olduğu şeklinde de görüş serdedilmiştir.
Hanefî ve Şafîîlerin görüşü Ümmü Habibe'nin mütehayyire olduğudur. Muğnî'de beyân edildiğine göre, İmam Ahmed, her müstehazanın gusletmesinin müstehap olduğu görüşünü benimsemiştir.
Hâftz İbn Hacer, Ümmü Habibe'nin mütehayyire oluşunu red etmiş ve "doğrusu, Ümmü Habibe'nin mûtâde oluşudur, kendi kendine istihbâben yıkanırdı" demiş ve kendisine guslün emredildiğini ilâve etmeyi doğru bulmamıştır.
İbn Reslân, mütehayyire olan müstehazanın, kanın belli bir zamanda kesildiğini bilemezse her namaz için yıkanması gerektiğini söyler. Hanefî ve Şafîîler de aynı görüşteler. Hanefîlerin görüşü ile ilgili olarak iki yüz seksen yedinci hadiste tafsilat verilmiştir.
Sıhhat halindeki âdeti sabit olup değişmeyen ve âdet günlerini hatırlayan kadının her namaz için yıkanması ulemanın cumhuruna göre gerekli değildir. Bu iki hadisten, istihazah bir kadının her namaz için yıkanmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

291....Âişe (r.anha)'dan, demiştir ki;
"Ümmü Habibe yedi sene istihaza oldu. Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) kendisine yıkanmasını emretti. Bunun üzerine Ümmü Habibe her namaz için yıkanırdı."[80] [81]

Açıklama

Bu hadis hakkında söylenebilecek şeyler, bundan evvelki hadiste mufassal olarak söylenmiştir. Bu rivayette de her namaz için yıkanma Hz. Âişe (r.anha)'nm sözüdür. Rasûlullah'ın sözü değildir.

292....Âişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Ümmü Habibe bint Cahş Rasûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) zamanında istihaza oldu. Rasûlullah kendisine her namaz için yıkanmasını emretti."
(İbn İshâk bunu söyledikten) sonra (babın başında zikredilen Ümmü Habîbe) hadisi(ni) nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi Ebu'i-Velîd et-Tayâlisî -ancak ben bunu kendisinden işitmedim- Süleyman b. Kesîr'den, o Zührî tankıyla Urve'den, o da, Hz. Âişe'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Zeyneb bint Cahş istihaza oldu. Rasûlullah (s.a.) ona: "Her namaz için guslet" buyurdu. (Süleyman b. Kesir bunları zikrettikten sonra babın başındaki) hadisi ilâve etti.[82]
Ebû Dâvûd dedi ki;
Bu hadisi AbdüsSamed Süleyman b. Kesîr'den "Her namaz için abdest al" dedi şeklinde rivayet etti. Fakat bu Abdussamed'in vehmidir. Doğrusu Ebu'l-Velîd'ırı dediğidir.[83]

Açıklama

Hadis hafızlarından birçoğu "Resûlüllah ona her namaz için yıkanmasını emretti" ilavesini tenkıd etmiştir. Beyhakı de Zührî'den gelen diğer rivayetlere muhalif olduğu için İbn İshak'ın rivayetinin yanlış olduğunu söylemiştir.
Bu rivayetlerin Ümmii Habîbe hadisindeki her namaz için yıkanma emri, nedbe hamledilmek suretiyle cem ve te'lif edilebilir.
Hattabî, Ümmü Habîbe'nin mütehayyire olduğunu, bundan dolayı Resûlullah'ın bu hanıma her namaz için gusletmesini emrettiğini söylemiştir.
Hadisin Abdüssanıed tarikıyla gelen rivayetinde Resûlüllah (sallellâhu aleyhi vesellem) Ümmü Habîbe'ye her namaz için abdest almasını emretmiştir. Ancak Ebû Dâvûd bunu tenkid etmiş ve bu ifâdelerin Abdüssamed'den bir vehm olduğunu, doğrusunun "her namaz için yıkan" şeklindeki Ebu'l Velîd'in rivayeti olduğunu söylemiştir.
Müstehâzanın guslü ile ilgili tafsilat önceden verilmişti. Her namaz için abdest alması hususu da ihtilaflıdır.
Mâlikîlere göre, her namaz için gusletmesi müstehaptır, başka bir hades yoksa abdest alması şart değildir.
Hanefî ve Han belilere göre, abdest namaz vaktine bağlıdır. Müstehâzanın vakit çıkmadıkça bir abdestle o vaktin farzım kılması ve geçmiş namazlardan dilediği kadarını kaza etmesi caizdir.
Hanefîler, Abdüssamed'in rivâyetindeki "Her namaz için abdesl al" ibaresinde mecazi hazf olduğunu, mânânın, "her namaz vakti için abdest al" şeklinde olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Ebû Hanife'den merfu'an rivayet edilen "Müstehaza her namaz vakti için abdest alır" şeklide rivayet ile, Tahâvî'nin ŞerhiH-Muhtasar'ında yine Ebu Hanîfe'nin Hişam b. Urve, onun da babası tankıyla Hz. Âişe'den rivayet ettiği "Resulullah (s.a.) Fâtima bint Ebî Hubeyş'e her namaz vakti için abdest al, dedi" mealindeki hadis de bu görüşün delilleridir.

293....Ebû Seleme (r.a.) şöyle demiştir:
"Zeyneb bint Ebî Seleme bana haber verdi ki; Abdurrahman b. Avf'in nikâhı altında bulunan hanımından[84] devamlı kan geliyordu. Resûlullah ona her namaz vaktinde yıkanmasını ve namazını kılmasını emretti."
(Yahya b. Ebi Kesir der ki: Ebû Seleme bana) haber verdi ki: Ümmü Bekr Âişe'nin şöyle dediğini söyledi:
"Resûlullah (s.a.) temizlendikten (hayzı bittikten) sonra kendisini şüpheye düşüren bir şey (kan) gören kadın hakkında: "Bu ancak bir damar (kanı)dır."[85] buyurmuştur."[86]
Ebû Dâvûd der ki:
(Hayz geldiğinde namazı terk eder, babındaki) İbn Akıl hadisinde; her iki emri (işi) birlikte zikrederek Kasım 'in (aşağıda) dediği gibi "Eğer gücün yeterse her namaz için yıkan, aksi takdirde cem 'et" demiştir.
Bu söz (gücü yeterse her namaz için gusletmesi aksi halde cem 'etmesi), Said b. Cubeyr tarafından, Hz. Ali ve İbn Abbâs (r.anhümâ)dan rivayet edilmiştir.[87]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, İbn İshak ve Süleyman b. Kesîr'in Zührî'den rivayet ettikleri hadisleri takviye etmektedir. Bu hadis-i şerif için de o hadisler hakkında söylenilenleri söylemek mümkündür.
Yani Rasûlullah'ın Ümmü Habîbe'ye her namaz vakti yıkanmasını emretmesi ya nedb içindir; ya da Ümmü Habibe mütehayyiredir. Resûlullah bunu bildiği için her namazda gusletmesini emretmiştir.
Bu hadis hakkında Hattabî şunları söylemektedir:
"Bu hadis muhtasardır, bunda mezkûr kadının hali, ne şekilde bir müstehaza olduğu zikrediimemiştir. Müstehaza olan her kadına her namaz için gusletmek gerekli değildir. Ümmü Habibe ya hayız günlerini hiç ayırdede-memiştir, veya unutmuştur. Hayzın zamanını, gün adedini ve kanın kesildiği zamanı bilmiyordur. Böyle bir kadın hiç bir namazını terk edemez ve her namaz vaktinde yıkanması lâzımdır. Kocası hiç bir zaman kendisine yakla-şamaz. Çünkü hayız olduğu günler belli değildir. Eğer haccediyorsa iki defa tavaf yapması gerekir ve bu tavaflar arasında on beş gün aralık bulunmalıdır. Ancak bu hayzın azamî müddetini on beş gün kabul edenlerin görüşüdür."
Aynî, "Hayzın azamî müddetini on gün görenlere (Hanefiler) göre iki tavaf arasında on gün aralık bulunması gerekir" der.
Hattabî'nin, "Ümmü Habibe mütehayyire idi" şeklindeki mütalaası reddedilmiştir. Çünkü Müslim'in Bekr b. Mudar'dan yaptığı rivayette Ümmü Habîbe'nin istihaza olmadan Önce mûtade olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hafız İbn Hacer de buna işaret etmiş ve "Hattabî'nin, Ümmü Habibe'nin mûtahayyire olduğuna dair söylediklerini ihtiyatla karşılamak lâzımdır" demiştir.
Hanefilerden Tahavî de Ümmü Habîbe hadisinin her namaz İçin guslü değil, abdesti emreden Fâtıma bint Ebî Hubeyş hadisiyle neshedildiğini söylemiştir.
Bu rivayetlerin arasını bulmanın en uygun yolu, her namaz için yıkanmayı emreden Ümmü Habibe hadisindeki guslü nedbe hamletmektir.[88]

111. Müstehaza İki Namazı Birleştirir Ve İkisi İçin Bir Gusül Eder Diyenlere (Delil Olan Hadisler)

294....Âişe (r.anhâ) şöyle demiştir:
"ResûlüIIah devrinde bir kadın[89] istihaza oldu. İkindiyi öne (ilk vaktine) alıp, öğleyi te'hir ederek ikisi için bir defa; akşamı te'hir edip, yatsıyı öne alarak ikisi için bir defa gusletmekle ve sabah için de bir defa gusletmekle emrolundu."[90]
(Şu'be der ki): Abdurrahman'a, Resûlullah'tan mı (haber veriyorsun)? dedim. "Sana Resûlullahtan başka kimseden bir şey haber veremem" dedi.[91] [92]

Açıklama

Bu hadisi şerifte îstihaza olan kadının öğleyi son vaktine kadar te hır edip ikindiyi de ilk vaktine alması ve her ıkısı için bir defa gusletmesi, akşam ile yatsı için de aynısını yapması ve sabah için ayrıca yıkanması emredilmektedir. İkiyüz yetmiş sekizinci hadiste de aynı manaya gelen ifadeler yer almıştır. Ancak oradaki ifadelerden bu şekilde hareketin ihtiyarî, bu hadisten ise iltizâmî olduğu anlaşılmaktadır.
Mezkûr kadının istihazası uzayıp, kendisine her namaz için gusletmesi ağır gelince bir kolaylık olmak üzere bu şekilde emredilmiştir. Menhel sahibinin ifâdesine göre, iki namazı cem'ederek ikisi için bir defa gusletmekle emrolunan kadın âdetini unutup da hayz ile istihazanm arasını ayıramayan kadındır.

295....Âişe (r.anhâ)dan, demiştir ki;
Sehle bint Süheyl istihâza oldu ve Resûlullah (s.a.)'a istihazanm hükmünü sormaya geldi. Resûlullah da ona her namazda gusletmesini, bu kendisine ağır gelince öğleyle ikindiyi bir gusülle, akşamla yatsıyı da bir gusülle birleştirmesini ve sabah için de ayrıca gusletmesini emretti.[93]
Ebû Dâvûd dedi ki; "Bu hadisi İbn Uyeyne Abdurrahman b. Kasım'dan; o da, babasından, "bir kadın istihaza oldu ve Resâlullah'a sordu. Resûlullah da ona emretti... (yukarıdaki hadisin manasım naklen)" şeklinde rivayet etti.[94]

Açıklama

Bu hadis tön Beyhakî, Ebû Bekr b. İshak'm "Meşayihirnizden bazısı, bu haberi îbn îshak ve Şu'be'den başka hiç bir kimse Resûlüllah'a kadar ref'etmemiştir" dediğini nakleder. Bu hadis için Anzatü'l-ahvezî'de (ma'lûl) denilmiş fakat illet yönü beyân edilmemiştir.
Tahavî bu hadisi tahric ettikten sonra, "bu, bu hükmün evvelki eserlerdeki hükmü (her namaz için gusletmeyi) neshettiğine delâlet eder, dediler" demektedir.
Hattâbî, bu kadınla, her namaz için yıkanması emredilen kadının durumlarının aynı olduğunu, ancak Resûlullah bu kadına her namaz için yıkanmak zor geldiği için iki namazı 'birleştirmeye ruhsat verdiğini söyler. Hattabî devamla Hanefîlerle İbn Museyyeb, Sufyân es-Sevrî, Hasen ve Zührî gibi bir teyemmümle iki namazın farzını kılmayı caiz görenlerin bu hadise dayandıklarını söyler. Mâlik, Şafîî, Ahmed ve îshak'a göre bir teyemmümle iki vaktin farzı kılınamaz. Her biri için ayrı ayrı teyemmüm yapılmalıdır. Ali, İbn Ömer, İbn Abbas, Nehaî, Şâbî ve Katâde'den de bu şekilde rivayet edilmiştir.
Hanefî ulemasınca suyun bulunmadığı yerde teyemmüm abdest yerine geçer, bir abdestle birden fazla namaz kıhnabildiği gibi bir teyemmümle de birden fazla namaz kıhnabilir.

296....Esma bint Umeys şöyle demiştir:
"Yâ Resûlallah, Fâtıma bint Ebi Hubeyş şu kadar zamandan[95] beri müstehazadır, (istihaza kanının namaza manî olduğunu zannettiği için) namazım kılmamaktadır, dedim.
Bunun üzerine Resûlullah:
Sübhânellâh!... Bu şeytandandır. Bir leğene otursun, suyun üzerinde bir sanlık görürse öğlen ve ikindi için bir defa, akşam ve yatsı için de bir defa, sabah için de bir defa gusletsin. Bunların arasında da abdest alsın" buyurdular."[96]
Ebû Dâvûd dedi ki;
Mücâhid, îbn Abbâs'tan; "Ona gusul zor gelince iki namazı birleştirmesini istedi" şeklinde rivayet etmiştir. Bunu İbrahim de îbn Abbas'tan rivayet etmiştir. Bu, İbrahim en-Nehaî ve Abdullah b. Şeddadin görüşüdür.[97]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşılmaktadır ki, Fâtıma bint Ebî Hubeyş istihaza olunca Resûlullah kendisine içerisinde su bulunan bir leğene oturmasını, suyun yüzüne çıkan renk sarı ise, bunun istihaza kanı olduğuna hüküm etmesini, başka bir renk çıkarsa, hayza hükmetmesini emretmiştir. Bu hadis-i şerif müstehazanın hayz günlerini kanın rengi ile tayin edeceğini söyleyen Şafîîlerin görüşünü te'yid etmektedir. Hanefîlerin bu husustaki görüşleri ve Şafiilere cevaplan daha evvel kaydedilmiştir.
Hadis-i şerifteki "bunlar arasında abdest alır" ifâdesini Hane fil er hakîki manasında anlamışlar ve "bir namaz için gusledince

sonraki namaz için abdesti bozan bir şey olmazsa abdest almasın" diye hükmetmişlerdir.
Şafiilere göre ise, cem edeceği namazlar arasında kaza namazı kılacaksa o namaz için abdest alır, gusletmesine lüzum yoktur. Çünkü gusül sadece beş vakit namaza mahsustur. Malikilere göre, iki namaz arasında abdesti bozan bir şey meydana gelmezse abdest almasına lüzum yoktur.[98]

112. (Müstehaza) Bîr Temizlikten Diğer Temizliğe Kadar Gusleder Diyenler(İn Dayandığı Hadisler)

297.... Adiy b. Sabit, babası tarikiyla dedesinden Nebî (s.a.)in müstehaza hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
(Müstehaza hastalanmadan evvelki) hayız günlerinde namazı terk eder, sonra (hayız günleri bitince) gusleder ve namazım kılar. Her namazda da abdest alması lâzımdır. [99]
Ebû Dâvûd dedi ki:
(Râvi)i Osman "Oruç tutar ve namaz kılar", ibaresini ilâve etti.[100]

Açıklama

Hadis-i şeriften anladığımıza göre, mu'tâde olan müstehaza eski hayız günleri bitince gusleder ve temizlenmiş sayılır. Ancak özür sahibi sayıldığı için Hanefilere göre her namaz vaktinde abdest alır ve sonraki hayız günleri gelinceye kadar, namazını kılmaya devam eder. Hanefîlerden Tahâvîbu meselede şunları söylemektedir: "Müstehaza her namaz için abdest alır, diyenler ihtilaf etmişlerdir. Bunlardan Ebû Ha-nîfe, Züfer, Ebû Yûsuf ve Muhammed b. Hasen'e göre her namaz vakti için abdest alır. Bazıları ise, vakti söz konusu etmeden her namaz için abdest alır demişlerdir. Biz, bu iki görüşten sahih olanı ortaya koymak istedik ve gördük ki, müstehaza abdest alıp daha namazını kılmadan vakit çıksa ve bu abdestle namaz kılmak istese yeniden abdest almadan bunun caiz olmayacağında ittifak etmişlerdir. Yine gördük ki, istihazah bir kadın bir namaz vaktinde abdest alsa ve bu abdestle namaz kılsa, sonra da bu abdeste nafile kılmak istese vakit çıkmadığı müddetçe bunun caiz olduğunda icma etmişlerdir. Bu söylediklerimiz abdesti bozan şeyin vaktin çıkması olduğuna ve abdestli olmayı gerekli kılan şeyin namaz değil, vakit olduğuna delildir..."
Tahâvî'nin bu ifâdeleri aslında Hanefî mezhebinde fetva verilen görüşü tesbit ve takviyedir. Buna göre, Hanefîlerce müstehaza her namaz vakti için bir ayrı abdest alacaktır. Bu mesele hakkında daha evvel de bilgi verilmiştir.
imam Kâsânî, Bedâyi'de bu hususta mezheplerin görüşünü vermiştir. Kâsânî'nin söylediklerinin hülâsası şudur:
"Müstehaza gibi kendisinde hades bulunmadığı halde üzerinden namaz vakti geçmeyen özür sahiplerine gelince, namaz vakti devam ettiği müddetçe bunlardan necaset çıkması abdesti bozmaz. Bu biz Hanefilerin görüşüdür.
"Şâfif, özür istihaza, idrarı tutamama ve devamlı yellenme gibi iki yoldan birisinden ise, her farz için abdest alır ve bununla istediği kadar nafile kılabilir, demiştir.
"İmam Mâlik'in iki görüşünden birine göre her namaz için abdest alması lâzımdır. İmam Mâlik "Müstehaza her namaz için abdest alır" hadisine dayanmış, Şafîi de bu namazı farz olarak kayıtlandırmış ve nafileyi de farza tâbi saymıştır.
"Bizim delilimiz ise, Ebû Hanîfe'nin nivâyet ettiği "müstehaza her namaz vakti için abdest alır" hadis-i şerifidir. Bu hadis bu babda nasstır. Ayrıca azîmet, nimete şükür bakımından vaktin tamamını edâ ile meşgul etmektir. Ancak bir ruhsat, kolaylık, rahmet ve fazl olarak Sâri, vaktin bir kısmını edâ ile meşgul etmeyi terke cevaz vermiş ve bunu, hükmen bütün vakti namazla meşgul etmek saymıştır. Öyleyse vaktin tümünü Şer'an edâ etmek fîilen edâ etmek demektir. Bu da taharetin bekası ile mümkündür..."
Kâsânî bu şekilde Hanefî mezhebinin görüşünü müdafaa ettikten onra Şafîî ve Malikilerin dayandıkları hadisin aslında kendi görüşleri aleyhine bir delil olduğunu söyleyerek bunu ispat cihetine gitmiştir. Fakat burada bu münakaşaları nakletmeye lüzum yoktur.

298....Âişe (r. anha)dan, şöyle demiştir:
Fatıma bint Ebî Hubeyş Resülullah (sallallahü aleyhi vesellem)e geldi (Burada Urve) yukarıda geçen Fâtıma ile ilgili haberi nekletti. Resülullah:
"Sonra guslet ve her namaz (vakti) için abdest ahp namazını kıl" buyurdu.[101] [102]

Açıklama

İbni Mâce ve Beyhakî'de Fâtıma'nın haberi lâfzan şöyle zikredilmektedir:
Fatıma; Ya Resülullah ben istihaza olan bir kadınım, temizlenemiyorum. Namazı terkedeyim mi? dedi. Resülulah; "hayır bu ancak damar(kam)dır hayz değildir. Hayz günlerinde namazı bırak, sonra yıkan ve kan hasır (seccade) üzerine damlasa da her namaz (vakti) için abedst al!" buyurdu.
Yukarıda beyan edildiği gibi "her namaz için abdest al" ifadesinde bulunan lâm vakit mânâsındadır. Buna göre mana, "her namaz vakti için abdest al," şeklinde olur. Tereceme de buna göre yapılmıştır. Hanefîlerin görüşü budur. Yani özür sahibi bir kadının her farz namaz için değil, her vakit için abdest alması lâzımdır.
Şafîîlere göre ise, hadisteki lâm vakit manasında tefsir edilmemiştir. Dolayısıyle her namaz için abdest alması gereklidir, denilmiştir.
Mâli kilere göre ise, buradaki emir istihbâba hamdedilmiş, her namaz için abdest alması müstehab addedilmiştir.
Burada söz konusu olan ihtilaflar farz namazlar içindir; istihazalubir kadın bir farz namazın arkasında istediği kadar nafile kılabilir. Bunda bütün imamlar ittifak etmişlerdir.

299....Âişe (r.anhâ) Müstehaza hakkında "Bir kere gusleder, sonra hayız günleri gelinceye kadar abdest alır" demiştir.[103] [104]

Açıklama

Görüldüğü gibi, bu hadis-i şerifin senedi Hz. Âişeîde kalmak-tadır. Yani mevkuf bir hadistir. Ancak Beyhakî, Abbas b. Mu-hammed tarikiyle merfûan, biraz değişik lafızlarla Resulüllah'dan nakletmiştir.
Hadis-i şerif daha evvelki hadislerde olduğu gibi mu'tâde olan müstehazanın hayz günleri bitince bir defa gusledeceğine sonra da her namaz vakti için abdest alacağına işaret etmektedir.

300....Mesrûk'un hanımı, Hz. Âişe validemizden, o da, Resulüllah (s.a.)den aynen önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[105]
Ebu Dâvud bu rivayetler hakkında şöyle demektedir: Adiy b. Sâbit'in bu hadisi A'meş'inHabîb'denrivâyet ettiği hadis ve Eyyûb Ebul-âlâ'nın (Hz. Âişe'den mevkuf ve merfu olarak rivayet ettiği) hadislerin hepsi zayıftır, sahih değildir. A 'meş'in Habîb 'den rivayet ettiği hadisin zayıflığına bu (evvelki) hadis delildir. Hafs b. öı~ yâs bunu A 'meş'den mevkuf olarak

rivayet ederek Habîb'in hadisinin merfû olduğunu red etmiştir. Aynı şekilde Esbât, A 'meş'ten; o da mevkuf olarak Hz. Âişe'den rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd devamla, tbn Dâvûd bu hadisin baş tarafını merfû olarak rivayet etmiş ve onda, her namazda abdest almafnın gerekli) olduğunu (bildiren ifadenin mevcudiyetini) red etmiştir. ZuhrVnin Ur-ve'den; onun da Hz. Âişe'den rivayet ettiği müstehaza hadisinde "Her namaz için guslederdi" demesi Habîb'in bu hadisinin Zaafına delildir. Ebu'l-Yekzân Adiy b. Sabit'ten; o da, babası tarikiyle Ali (r.a.), Beni Hâşim'in azatlısı Ammâr; İbn Abbas'tan, Abdülmelik b. Mey-sere, Beyân, Muğîre, Firâs, ve Mücâhid de Şâbî'den; o da Kamîr vasıtasıyla Hz. Âişe'den "her namaz için abdest alır*1 şeklinde rivayet etmişlerdir. Dâvûd ve Âsim'tn Şabt'den; onun da Kamîr vasıtasıyla Âişe'den rivayeti "müstehaza her gün bir defa yıkatıp" şeklindedir. Hişâmb. Urve de babasından "müstehaza her namaz için abdestahr" diye rivayet etmiştir.
Kâmir ve Beni Başım 'in azatlısı Ammâr ile Hişâm b. Urve'in babasından rivayet ettiği hadislerin dışındaki bütün bu hadisler zayıftır, îbn Abbâs tan bilinen (her namaz için abdest değil), gusüldür.[106]

Açıklama

Ebu Dâvûd bu rivayetleri, bu babdaki hadislerin zayıf oldu-ğunu isbat etmek için getirmiştir. Bu dokuz rivayetten altısı mevkuf, üçü merfûdur. Sarihler, A'meş'in Habîb'den rivayet ettiği hadisin zayıf olduğu iddiasını reddetmişlerdir ve bu rivayetin zayıf olmadığını ispat için hayli söz söylemişler.[107]

(Müstehaza),Öğleden Öğleye Yıkanır Diyenler (İn Dayandıkları Hadisler) [108]

301.... Ebû Bekr (İbn Abdirraman)m azatlısı Sümeyy'den rivayet edilmiştir ki: Ka'kâ ve Zeyd b. Eşlem, Sümeyy'i müstehazanın nasıl yıkandığını sormak üzere Saîd b. Müseyyeb'e gönderdiler[109] Saîd:
"Öğleden Öğleye gusleder ve her namaz için abdest alır. Eğer kan çok gelecek olursa fercine bir bez bağlar" karşılığını verdi.[110]
Ebû Dâvûd dedi ki;
îbn Ömer, ve Enes b. Mâlik'ten "öğleden Öğleye yıkanır" şeklinde rivayet edilmiştir. Dâvûd ve Âsim, ŞâbVden o karısı kanalıyla Kamtr'den, Kamîr de, Âişe'den aynısını rivayet etmişlerdir. Ancak Dâvûd (yukarıdakine ilave olarak) "hergün" (sözünü de) eklemiştir. Âsim *ın hadisinde de "öğle vaktinde" ilâvesi vardır. Bu görüş Salim b. Abdillah, Hasen ve Atâ'nın görüşüdür.
Ebû Dâvûd dedi ki,
Mâlik: "Ben İbn Müseyyeb'in"öğleden öğleye.:.." şeklindeki hadisinin "temizlikten temizliğe,,."şeklinde olduğunu zannediyorum. Ancak buna vehm girmiştir ve insanlar bunu değiştirerek, "öğleden öğleye" şekline çevirmişlerdir." Misver b. Adlimelik b. Saîd b. Abdirrahman b. Yerbû; bu hadisi rivayet etmiş ve "temizlikten temizliğe...." demiş, insanlar bunu "öğleden öğleye..."şeklinde çevirmişlerdir.[111]

Açıklama

Hadis-i şerifin metninden anlaşılan, müstehaza olan bir kadın öğleden öğleye bir defa yıkanmalı, geri kalan namazlar için de abdest almalıdır.
Ebû Dâvûd, Salim b. Abdullah, Hasen ve Atâ'nın bu görüşte olduğunu söylemiştir.
Mâlik, hadis-i şerifteki Öğle mânâsına gelen (zuhr) kelimelerinin, aslında noktasız olarak temizlik manasındaki (tuhr) şeklinde olduğunu, fakat insanların zamanla bunu bozduğunu söylemiştir.
Hattâbî de Mâlik'in bu sözünü beğenmiş ve "Mâlik'in sözü ne kadar güzel ve zannı ne kadar uygundur. Çünkü müstehazamn öğle vaktinde gusletmesinde hiç bir mana yoktur. Nitekim, fukahanın hiç birisinin bu görüşte olduğunu bilmiyorum. Doğrusu "temizlikten temizliğe gusleder" şeklindedir ki, bu hayz kanının kesildiği vakittir. Ancak, "öğleden Öğleye yıkanır" rivayeti bazı hallerde bazı kadınlar için uygun olabilir. Meselâ kadın normal âdet günlerini ve vaktini unutur, sadece kanın daima öğle vaktinde kesildiğini hatırlar. îşte o zaman bu kadının Öğle vaktinde yıkanması, diğer vakitler için de abdest alması lâzımdır. Said b. eli Müseyyeb'e soru soran kimsenin hâli böyle olan bir kadın hakkındaki hükmün ne olduğunu sorması, Said'in de mezkûr cevabı vermiş olması.muhtemeldir." Hattabî'inin sözü burada sona ermektedir. Ancak hadis-i şerifin başka muhaddisler tarafından "zâ" harfi ile "zuhr" şeklinde yapılan rivayetleri mevcuttur. Bunların hepsine vehm karışması biraz müşkil görünmektedir. Bazı sarihlerin ifâdelerine göre hadisin hem (zuhr) hem de (tuhr) şeklinde değişik olarak rivayet edilmiş olması da mümkündür.
Görüldüğü gibi, bu Resulüllah'(s.a.v.)ın bir hadisi değil, Saîd b. el- Museyyeb'in bir sözüdür.[112]

113. (Müstehaza) Öğle Vaktinde Değil Her Gün Bir Defa Yıkanır Diyenler

302.... Ali (r.a.) dan, şöyle demiştir:
"Müstehaza (olan bir kadın) hayzı bittiği zaman her gün gusleder ve yağ veya zeytin yağı sürülmüş bir yün (veya pamuk) kullanır."[113] [114]

Açıklama

Hz.Ali kendisine müstehazanm hükmünü sorulduğunda, onun her gün gusletmesini ve tereyağı veya zeytin yağı sürülmüş bir bezi fercine koymasını söylemiştir. Daha evvel de müstehazanm pamuk kullanması tavsiye edilmiştir. Bunlardan maksat tedavi ve kanın akışını azaltmaktır.[115]

114. (Müstehaza Temizlik) Günleri Esnasında Yıkanır Diyenler(İn Dayandığı Hadisler

303.... Muhammed b. Osman, Kasım b. Muhammed (b.Ebî Bekr)e müstehazanm hükmü sordu; O da:
"Hayz günlerinde namazı terk eder, hayzı bitince yıkanır, namazını kılar sonra da (temiz olduğunu kabul ettiği) günlerde yıkanır."[116]

Açıklama

Kasım b. Muhammed'in bu ifâdelerine göre müstehaza olan bir kadın iki defa yıkanır. Birisi kendini hayızlı saydığı günlerin bitiminde, diğeri de temizlik günleri esnasında. Bu sadece Kasım b. Muhammed'in görüşüdür.
Cumhura göre ilk gusül farz, sonraki ise, kanı azaltmak ve bedeni temizlemek için mendubtur.[117]

115. (Mustehaza) Her Namaz İçin Abdest Alır Diyenlerin Delilleri)

304.... Urve b. Zübeyr, Fâtıma bint Ebî Hübeyş'ten rivayet etmiştir:
Fatıma müstehaza idi. Resulüllah (s.a.) kendisine:
"Hayız kam (olduğu zaman) siyah olur, bilinir. Böyle olduğu zaman namazı terket. Başkası olunca abdest al ve namaz kıl" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki;
İbnü'l-Müsennâ "bize tbn EbîAdiy ezber olarak Urve'den o da Hz. Âişe'den "muhakkak Fatıma...." diye haber verdi."
Bu hadis aynı zamanda Ala b. Müseyyeb ve Şube'den -ki o Hakem kanalıyla, Ebü Cafer'den- de rivayet edilmiştir. Ala doğrudan doğruya Resulüllah (s.a.), Şube ise, mevkuf en Ebû Cafer'den "Her namaz için abdest alır'9 diye nakletmişlerdir.[118] [119]

116. (Müstehazanın) Sadece Hades Vâki Olduğunda Abdest Alacağı Nı Söyleyenler

305.... (tbn Abbâs azatlısı) tkrime'den şöyle rivayet edilmiştir:
Ümmü Hâbibe bint Cahş istihaza oldu. Resulüllah (s.a.) ona hayz günlerini(n geçmesini) beklemesini; sonra yıkanıp namazım kılmasını, (hayz günler bittikten sonra) ancak bundan (abdesti bozan hallerden) birşey görürse, abdest alıp namazını kılmasını emretti.[120] [121]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mürseldir- Anlaşıldığına göre, mustehaza olan kadın mûtâde ise, âdeti olan hayz günleri bitince gusleder. Daha sonra abdesti bozan bir şey gelirse abdest alır. Bu abdesti bozan şeyin kan mı, yoksa başka bir şey mi olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. Aynî, bu mesele ile ilgili olarak Hanefi imamlarının ihtilaflarını dercetmiştir. Bu ihtilafın özeti şudur: Ebû Hanife ve Muhammedi göre müstehazanm abdesti vaktin çıkmasıyla Ebû Yûsuf'a göre girmesi ve çıkmasıyle bozulur. İmam Ahmed'-in görüşü de Ebû Yüsuf'unki gibidir.

306....Rabia, (b. Ebû Abdurrahman), müstehazanın her namaz için abdest alması gerektiği görüşünde değildi: "Ancak kendisine kandan başka bir hades gelirse abdest alır" derdi.
Ebû Dâvûd: "Bu, Mâlik'in görüşüdür" dedi.[122]

Açıklama

Rabia'nın görüşüne göre müstehaza olan kadın ancak kendisinden kandan başka bir hades (abdesti bozan şey) vaki olursa abdest almak zorundadır.
Rabîa'mn bu görüşü aynı zamanda Hanefi mezhebinin de görüşüdür. Daha önceden de temas edildiği üzere Hanefîlere göre özür sahibinden, özürün dışında bir hades olmadığı müddetçe abdesti vakte bağlanır. Bu abdest-Ie vakit içinde dilediği kadar namaz kılabilir. Fakat özrün dışında abdesti bozan bir hal arız olursa, namaz kılmak için abdestini yenilemesi gerekir.
Ebû Davud'un kaydına göre Mâlik'in görüşü de budur.[123]

117. Temizlendikten Sonra Sarı Ve Bulanık Renkte Akıntı Gören Kadına Ait Hükümler

307....Resulüllah (s.a.)a bi'at etmiş olan Ümmü Atıyye[124] den, şöyle demiştir:
"Biz hayz, bittikten sonra sarıldığı ve bulanıklığı bir şey (hayz) saymazdık."[125] [126]

Açıklama

Hadis-i şerifte her ne kadar "Resulüllah'in zamanında" kaydı yoksa da Ümmü Atıyye'nin ifâdesinden, zikredilen durumun Resulüllah (s.a.) devrinde hayz sayılmadığı anlaşılmaktadır.
Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre; âdet günleri bittikten sonra kadının gördüğü toprak rengi veya sarı renkteki akıntı hayz değil, âdet günleri içinde gördüğü ise, hayzdır. Bu hal içindeki kadınların sarı renkte akıntı bulaştırılmış pamuklan Hz. Âişe'ye göndermeleri, Hz. Âişe'nin de onlara acele etmemelerini bildirdiğine dâir rivayet, bu hâdisenin âdet günleri içerisinde olduğuna hamledilir. Dolayısıyle bu iki hadis arasında zıtlık yoktur.
Hattâbî'nin ifâdesine göre hayz bittikten sonra gelen sarımtırak ve bulanık su şeklindeki akıntı hakkında ulema ihtilaf etmiştir. Hz. Ali, Süfyan es-Sevrî ve Evzaî'ye göre bu hayz değildir, namaza mâni olmaz. Said b. el-Müseyyeb ve Ahmed b. Hanbel'e göre kadın bunu görünce gusledip namazım kılar.
Şâfîîlere göre muhteliftir. Meşhur olana göre, bu renklerdeki akıntı kan kesildikten sonra fakat onbeş gün içinde gelirse, hayz sayılır. On beş gün geçtikten sonraki akıntı ise, hayz değildir.
Haneğîlere göre ise kan kesildikten sonra fakat on gün içinde gelen bir veya iki günlük akıntı hayzdan sayılır. Hâiz olan kişi beyaz görünceye kadar temizlenmiş sayılmaz.
Hiç hayz olmamış kadının ilk gördüğü kan sarı veya bulanık renkte ise, fukahanm ekserisine göre hayz sayılmaz. Şâfîîlerin bazıları, bunlar için hayz hükmünün câri olduğunu söylemişlerdir.
Ebû Dâvûd dediki; Yahyab.Maîn, "Mualiâ Sikadır" derdi. Ah-med b. Hanbel ise, Muallâ re*ye değer veren biri olduğu için ondar hadis rivayet etmedi.

308....Muhammed b. Sîrin; Ümmü Atıyye'den evvelki hadisin aynısını rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki;
(Evvelki hadisin senedinde adı geçen) Ümmü Hüzeyl, Hafsa bint Sîrtn'dir. Oğlunun ismi Huzeyl, kocasının ismi de Abdurrahman'dır.[127]

118. Kocası Müstehazayla Cinsî Temasta Bulunabilir

309.... îkrime şöyle demiştir:
"Üramü Habîbe müstehaza idi ve kocası kendisiyle cinsi temasta bulunurdu."[128] Ebû Davûd dedi ki: Yahya b. Main, "Muallâ sıkadır" dedi Ahmed b. Hanbel ise, Muâllâ re'ye değer veren biri olduğu için ondan hadis rivayet etmedi.[129]

Açıklama

Ebu Davud'un üzerinde durduğu râvî Muallâ, Ebû Yûsuf ve Muhammed'in arkadaşlarındandır. Ahmed b. Hanbel'in, onu rey taraftan görerek hadis rivayet etmemesi, Muallâ'yı ta'n etmeye delil olamaz. Zehebî, "Ahmed, Muallâ'ya yalancılık isnad etti, diyenler hata etmiştir" der.
"Eser"den anlaşıldığına göre Müstehâza olan bir kadına kocasının temasta bulunması caizdir. Ulemanın çoğunluğunun görüşü de bu merkezdedir.
Sadece îbn Şîrîn müstehâzaya teması mekruh görmüş, Ahmed b. Hanbel de temasın cevazım istihâza halinin uzamasına bağlamıştır. Ahmed'den başka bir görüşe göre ise, erkeğin zinaya sapmasından korkulursa temas caiz, korkulmazsa caiz değildir.
Hanefî, Şafîî ve Mâliklere göre; müstehâza, temiz hükmündedir. Namaz, oruç, mushafa el sürme, i'tikâf caiz olduğu gibi, cinsî temas da caizdir.

310. ...îkrime'nin Hamne bint Cahş'tan rivayetine göre;
Hamne müstehâza idi ve kocası kendisiyle cinsi temasta bulunurdu.[130] [131]

Açıklama

Bu "eser"de yukandakinde olduğu gibi müstehâzaya, kocasının temas etmesinin caiz olduğuna delildir. Münzirî; "îkrime'nin bunları Ümmü Habîbe ve Hamne'den işitmiş olmasını ihtiyatla karşılamak lâzımdır" demiş, "Eser'[132] lerde inkıta olduğuna işaret etmiştir.
Hayz halindeki kadına yaklaşmanın nass ile yasaklandığını bilen sahâ-bîlerin, müstehâzaya temasta beis görmemeleri, bunun cevazına delildir. Ayrıca Resulüllah'(s.a.)'dan bunu nehyedenhiç bir haber yoktur. Darimî de îbn Abbâs'danbunun caiz olduğunu rivayet etmiştir.[133]

119. Lohusalığın Müddetini (Tayin) Hakkındaki Hadisler

Türkçemize lohusahk olarak geçen nifas, fakîhlere göre, doğumdan sonra gelen kandır. Lügatçılara göre nifas, "doğum yapmak"tır.
Doğum yapan kadına nüfesâ denilir, çoğulu "nifâs" şeklindedir. Ha-yızh olan kadına haram olan şeyler lohusa olan kadınlarada haramdır. Yani namaz, kılamaz, oruç tutamaz, Kur'an-ı Kerim'e el süremez ve okuyamaz, Kabe'yi tavaf edemez, Mescid'e giremez vs... Lohusalık müddeti hakkında farklı görüşler vardır. Bunlar hadislerin açıklaması yapılırken beyan edilecektir.

311....Ümmü Seleme (r.anhâ) şöyle demiştir:
"Resulüllah (sallellahü aleyhi vesellem) zamanında lohusa olan bir kadın doğumdan sonra kırk gün veya[134] kırk gece oturur (namazı, orucu terk eder)di." Biz (yüzdeki çığıttan dolayı) yüzlerimize vers [135] sürerdik. [136] [137]

Açıklama

Hadis-i şeriften lohusalığın azamî müddetinin kırk gün olduğu anlaşılmaktadır. Ulemânın ekserisinin görüşü bu merkezdedir. Ömer b. Hattâb Osman, Ali, îbn Abbâs, Enes, b. Mâlik, Âişe, Ümmü Seleme, Süfyân-es-Sevrî, Ebû Hanife ile ashabı, Ahmed ve İshak b. Râhûye bu görüştedirler.
Şâbî, Atâ ve Şafîî'ye göre lahusalığın ekser müddetli iki aydır. İmam Mâlik'in görüşü de bu merkezde iken sonra bundan dönmüş ve lohusalığın âzâmî müddeti için bir sınır tayin etmemiştir. Mâlik'in ashabı ise İmam Mâlik'in ilk görüşünü benimsemişlerdir.
Hasan el-Basri'ye göre elli gündür.
Bu hadisin senedi hakkında bazı tenkitler yapılmışsa da, Tirmizî,. İbn Mâce ve Teberânî'de bu hadisi takviye eden başka rivayetler vardır.
Lohusalık müddetinin asgarisi hakkında da ihtilaf edilmiştir.
Şafîî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre lohusalığın asgarî müddeti için sınır yoktur. İbâdet meselesinde Hanefiler de aynı görüştedir.
Doğumdan sonraki kan gelmezse kadın hiç lohusa olmamış sayılır. Kan gelir de kırk günden önce kesilirse, lohusalık müddeti kanın kesilme müddetidir. Kan kırk günden fazla devam ederse Hanefîlere göre, kırk günü mfâs, kalanı istahâzadır. Şafîîlere göre ise, iki aydan sonrası istihâzadır. Nifas müddeti içinde görülen temizlik de nifastan sayılır. Meselâ, on gün kan gelip beş gün kesildikten sonra tekrar on gün kan gelecekolsa, bu yirmi beş günün hepsi nifas müddeti sayılır.
Şafîîlere göre bu temizlik günleri en az onbeş gün devam ederse tuhr sayılır. Bu günlerden evvelki hal nifas, sonraki günler de hayz hali sayılır. Fakat temizlik on beş günden az devam ederse, hepsi nifastan sayılır. Ancak iddet için nifas müddetine ihtiyaç hissedilirse bu, Ebû Hanîfe'ye göre yirmi beş gün, Ebû Yûsuf'a göre on bir gün, İmam Muhammed'e göre on bir saattir. Şöyleki, bir adam karısına, "sen doğurduğun zaman boşsun" dese, bilâhere kadın gelerek ben doğum yaptım, lohusa oldum, sonra da üç defa hayz görüp temizlendim dese, kadının sözünün tasdik edilebilmesi için, Hanefî imamlarına göre, yukarıda geçtiği şekilde nifas müddeti şart koşulur.[138]

Bazı Hükümler

1. Nifas müddetinin âzamisi kırk gündür,
2. Tedavi için ilaç kullanılabilir, buna cevaz vardır.

312....Müsse (r.anha) şöyle demiştir:
Hacca gitmiştim, Ümmü Seleme (r.anha)nın huzuruna girdim ve
Ey mü'minlerin annesi, Semure b. Cündub kadınların hayz günlerindeki namazlarım kaza etmelerini emrediyor dedim.
Bunun üzerine Ümmü Seleme:
(Hayır) kaza etmezler, Resulüllah (sallellahü aleyhi veseilem)m kadınları[139] lohusahkta kırk gece otururlar (namazı, orucu, terk ederlerdi de Resulüllah (s.a.) onlara lohusalık zamanındaki namazlarını kaza etmelerini emretmezdi, dedi.[140]
Muhammed b. Hatim dedi ki, (Senetteki el-Ezdiyye'nin) ismi Müsse, künyesi Ümmü Büsse'dir.
Ebü Dâvûd, "(Hadisin senedinde geçen) Kesîr b. Ziyâd'ın künyesi Ebû Sehl'dir" dedi.[141]

Açıklama

Semure b. Çündüb'un kadınlara hayz günlerindeki namazla-rım kaza etmelerini emretmesi tamamen içtihadıdır. Her halde

ikiyüz altmış iki numaradaki Hz. Âişe hadisini duymamıştır. Semure'nin bu hareketine Ümmü Seleme, Resultillah'ın akrabaları olan hanımların lohusahk esnasında geçirdikleri namazları kaza etmediklerini delil getirerek, hayız halinde geçen namazları kaza edilmeyecek diye cevap vermiştir. Halbuki nifas hayizdan çok daha nâdirdir. Hayız da geçen namazlar kaza edilecek olsaydı nifasta geçenlerin evleviyyetle kaza edilmeleri gerekirdi.
Bu hadisin burada getirilmesine sebep lohusalık müddetini kırk gece olarak tayin etmesidir. Konu ile ilgili malumat önceki hadisin açıklanmasında verilmiştir.[142]

Bazı Hükümler

1. Hayz ve nifas halinde kılınamayan namazlar sonradan kaza edilmezler.
2. Lohusalığın azamî müddeti kırk gündür.[143]

120. Hayzdan Dolayı Yıkanma (Nın Keyfiyeti)

313....Süleyman b. Sühaym; Ümeyye bint Ebi Sait'in ismini kendisine açıkladığı Benî Gifâr'dan bir kadının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Resulüllah (sallellahü aleyhi vessellem) beni terkisine (hayvanının semerinin arkasına) bindirdi. Vallahi Resulullah sabah namazı için indi(ği yere kadar yola devam etti.) (Sabah olunca) hayvanını çöktür-dü. Ben de hayvanının semerinden indim. Bir de ne göreyim, semerin arkasına benden kan bulaşmış. Bu benim ilk hayz görüşümdü. Utanarak devenin yanma çekildim, Resulullah benim hâlimi ve kanı görünce.
Sana ne oluyor? Her halde sen hayz oldun, buyurdu. Ben de:
Evet, dedim. Resulullah:
Kendine (kanın akmasına mani olacak) uygun bir şey bul, sonra bir su kabı al ve içine tuz at ve semere bulaşan kanı yıka sonra da bineğine dön buyurdu."
(öifârlı kadın devamla) dedi ki:
"Resulullah (sallellahü aleyhi vesellem) Hayberi fethedince ganimetten bize de bir miktar verdi."[144]
(Ümeyye) dedi ki: Bu Gifârh kadın bundan sonra, suyuna tuz katmadan hiç hayzdan temizlenmezdi. Öldüğü zaman yıkanacağı suya da tuz karıştırılmasını vasiyet etti.[145]

Açıklama

ResululIan (s-a-). Hayber kalesini fethetmek için yola çıktığında hayvanına henüz bâliğa olmamış bir kız çocuğunu da bindirmişti. Gerek bu kızın küçük olması, gerekse hayvanın semerinin büyüklüğünden Peygamber Efendimize dokunmaması, "Resulullah yabancı bir kadınla nasıl aynı hayvana biner?" gibi bir soru sormaya meydan vermez.
Hz. Resulullah semere bulaşan kanın temizlenmesi için suya tuz karıştırılmasını emretmiştir. Hattâbî buna istinad ederek elbise sabundan zarar görecek cinsten ise, bu elbiseyi bal ile veya elbiseye bulaşan mürekkebi sirke ile yıkamanın ve insanın kepek ile kirini sürttürmesinin caiz olduğunu söylemiştir. Yûnus b. Abdilalâ'da "Mısır'da bir hamama girdim, Şafiî'yi kepekle vücudunu ovdururken gördüm" demiştir.
Yukarıda temas edildiği gijîî üzerinde durduğumuz olay Hayber fethi esnasında olmuştur. Hayber bir takım kale ve köylerden müteşekkil bir yerin adıdır. Medine ile Şam arasındadır. Orada yerleşen Amâlikahlardan Hayber b. Kâniye'den dolayı bu ismi almıştır. Hicretin yedinci senesi Muharrem ayında fethedilmiştir. Resulullah (s.a.) Hudeybiye'den dönerken Hayber'in fethi ile va'd olunmuştur. Hayber'in kaleleri teker teker fetholunmuş en sağlam kalelerini muhasara, on gece kadar devam etmiş, Resulullah'ın hastalığı dolayısıyle zafer gecikmiştir. Bunun üzerine sancağı Hz. Ebu Bekir almış, şiddetli çarpışmalar yapmış fakat sonuç alamamıştır. Daha sonra Hz. Ömer sancağı almış fakat netice yine değişmemiştir. Bir gün Resulullah, "Yarın sancağı Allah ve Resulünü seven birine vereceğim Allah ve Resulü de onu sever. Allah fethi onun elleri ile müyesser kılacaktır" buyurdu. Sabah olunca Resulullah Hz. Ali'yi sordu. Ashab "Ya Resulullah Hz. Ali'nin gözleri ağrıyor" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Resulullah Hz. Ali'nin gözlerine tükrüğünü sürüp dua etti. O da şifa buldu. Sancağı Ali'ye verdi, o da fetih tamamlanıncaya kadar savaştı.[146]

Bazı Hükümler

1. Elbiselerin yıkanmasında tuz kullanılması caizdir. Dıger gıda maddeleri de aynı hükümdedir. Yanı temizleyici özellikleri bilindiği takdirde bu maksatla kullanılabilirler.
2. Hayz kanının yıkanması lâzımdır.
3. Savaşa katılan kadınlara da ganimetten bir miktar verilir.
4. Sahabe hanımlarının cihâda rağbeti tanındı. Resulullah da onlara itinâ ederdi.

314. .. Âişe (r.anha)dan demiştir ki; "Esma Resulullah (s.a.)ın huzuruna girdi ve;
Ya Resulallah bizden biri hayızdan temizlediğinde nasıl yıkanmalı? diye sordu. Resûlullah (s.a.)î
Sidrini[147] ve suyunu alıp abdest alır, su saçlarının dibine varıncaya kadar ovalayarak başım yıkar ve vücuduna döker; sonra da bezini[148] alıp onunla temizlenir, buyurdu.
Esma;
Ya Resulallah, o bezle nasıl temizleneyim? diye sordu.
Âişe (r.anha), Resulüllah'm kastettiğinianladımveEsmâ'ya; “o bezle kan izlerini silersin dedim" dedi.[149] [150]

Açıklama

Esmâ bint Şekel adında bir kadın Resulullah'a gelerek hayızdan temizlendikten sonra nasıl yıkanacağını sormuş, Hz. Peygamber Efendimiz de ona tafsilatlı olarak anlatmıştır. Ancak Resuhıllah'ın söylediklerinin farz olarak telakki edilmemesi lâzımdır. Gusülde abdest almak veya sidr kullanmak farz değildir. Hayzdan temizlendikten sonra yıkanmakla, cenabetten dolayı yıkanmak arasında fark yoktur. İnsanın nasıl gusledeceği ve guslün mezheplere göre farzları önceden verilmiştir.
Bu hadisi şeriften sabun soda, deterjan gibi suyun içine karıştırılan ve suyun temizleyicilik özelliğini artıran maddelerin guslün ve abdestin sıhhatine mani olmadığı anlaşılmaktadır.[151]

Bazı Hükümler

1. Dinî hükümleri öğrenmek için, yapmak, gurbete çıkmak faziletli bir ıştır.
2 . Söylenilmesi, hayayı gerektiren şeylerden de olsa, dinî hükümlerin öğrenilmesi maksadıyla büyüklere soru sormak

meşrudur, hatta teşvik edilir.
3. Halk arasında ayıp telâkki edilen şeylerin, kinâ olarak söylenmesi, açıklanmaması efdaldır,
4. Kendisine soru sorulan kişi, soruya açıkça cevap vermelidir.
5. Gusle, abdestle başlamak sünnettir.
6. Yıkanırken sabun, şampuan, soda gibi şeyler kullanılabilir; meşrudur.
7. Başı diğer azalardan evvel yıkamalıdır.
8. Saçların dibine kadar suyun ulaşması için başı yıkarken ovalamalıdır.
9. Hayzı biten kadının, vücûdunda kalan pislik ve fena kokuları gidermek için misk gibi güzel koku sürülmüş bir pamuğu veya bezle vücuttaki kan ve kirleri silmesi müstehaptır.

315....Safiyye bint Şeybe'den rivayet edildi ki,
Âişe (r.anhâ) Ensâr kadınlarını anıp övdü; onlar hakkında güzel şeyler söyledi ve:
"Onlar (Ensar)dan bir kadın Resûlullah'ın huzuruna girdi. ..." dedi. Ebû Avâne dan geçen, kadınların hayızdan nasıl temizlenmesi gerektiğine dair soru ile ilgili hadisi nakletti ancak "bezini alırsın" sözünün yerine "misk sürülmüş bir bez alırsın" demiştir.
Musedded dedi ki: Ebû Avâne (fırsaten), Ebü'l-Ahvas ise, (kırsaten) derdi.[152]

Açıklama

Bu hadisin burada getirilmesinden maksat, Sellâm (b. Sûleym) ile Ebû Avâne'nin rivayetleri arasındaki ihtilâflara işarettir.Hadis metninde de görüldüğü gibi Ebû Avâne'nin rivayetinde, kullanılması tavsiye edilen bezin misk sürülmüş olması ziyâde edilmiştir. Bunun hikmeti, avret mahallinin temizlenmesi ve pis kokularının giderilmesidir.

316....Âişe (r.anhâ)dan rivayet edildi ki;
Esma, önceki hadiste zikredilen şeyleri Resûlullah'a sordu. (Resûlullah, cevabının sonunda) "misk sürülmüş bir bez alır" buyurdu. Esma:
Onunla nasıl temizleneyim? dedi, Resûlullah bir elbise ile gizlenerek;
Sübhanellah... Onunla temizlen buyurdu. (Şube rivayetinde şunları) ilâve etti:
Esma, Resûlullah'a cünüplükten dolayı nasıl yıkanacağını sordu, Resûlullah da şu karşılığı verdi:
Suyunu alır güzelce temizlenir (abdest alır)sın. Sonra başına su döker, saçlarının dibine (su) ulaşıncaya kadar iyice ovalarsın. Daha sonra da bedenine dökersin.
(Şube) dedi ki:
Hz. Âişe; "Ensarın kadınları ne iyi kadınlardır. Haya onları dinlerini (n hükümlerini) sorup anlamaktan alıkoymadı" demiştir.[153] [154]

Açıklama

Bu hadiis babın başındaki hadisin bazı ilâvelerle değişik bir rivâyetinden ibarettir. Görüldüğü gibi burada hazıylının nasıl gusledeceği sorusuna ilâveten, cenabetten dolayı nasıl gusledileceği sorusu ve cevabı da yer almıştır. Hz. Âişe bu gibi şeyleri sormaktan haya etme dikleri için Ensar kadınlarını övmüştür. Aslında haya, bir korku veya ayıplanma anında arız olan hâldir. Burada kasdedilen bu değil, halk arasında iyi bir haslet olarak kabul edilen utangaçlık hâlidir.[155]

Bazı Hükümler

1. Taacüp anında teşbih (süphanellah demek) caizdir.
2. Mahrem şeylerle ilgili konuların üstü kapalı ifadelerle anlatılması uygundur.
3. Yıkanmakta mübalağa edilmeli ve vücut ovulmalıdır; bu müstahaptır.
4. Gerekli olduğunda hayayı izhar etmek matlup amellerdendir.
5. Hayzdan dolayı yıkanan kadının vücûduna güzel koku sürmesi müs-tehaptır.
6. Âlimin sözü, Onun huzurunda başkaları tarafından tefsir edilebilir.
7. Âlim birinin huzurunda, İlimde aşağı derecede birinden ilim almak caizdir.
8. Yaratılıştan da olsa kişinin ayıplarını gizlemesi lâzımdır. [156]

121. Teyemmüm

Müellif, su ile temizlenmeye ait hükümleri ihtiva eden hadis-i şerifleri sıraladıktan sonra, toprakla temizlenme demek olan teyemmüm bahsine geçmiştir. Teyemmüm, abdest ve gusle bedel olduğu için ancak onlara muktedir olunamaması halinde taharet sebebi olabilir. Teyemmüm bir çeşit taharet olduğundan müellif bu konuyu ayrı bir "kitap" olarak değil de, "Kitabü't-Tahâre"nin içerisinde mütalaa etmiştir.
"Teyemmüm" tefe'ül babından mastardır. "Su bulunmadığı veya bulunduğu halde, kullanılmasına imkân olmadığı takdirde, temiz olan toprak cinsinden bir şey ile hadesi gidermek maksadıyla, yüzü ve elleri (dirseklere kadar) meshetmek" demektir.
Teyemmüm, bu ümmete mahsus bir ruhsattır. Önceki ümmetlere böyle bir ruhsatın verilmediğini bizzat Efendimiz (s.a.) haber vermiştir. Seyhan'ın (Buharî-Müslim), Hz. Câbir vasıtasıyla rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bana, benden evvelki Peygamberlere verilmeyen şu beş şey verilmiştir : Bir aylık mesafeden düşmanlarımın kalbine korku vermekle bana yardım edildi, bana (bir rivayette "Ümmetime") yer yüzü namazgah ve temizleyici kılındı, Onun için ümmetimden namaz vakti gelip çatmış her kim olursa olsun, hemen (orada) namazını kılıversin. (Savaşta alınan) ganimetler de bana helâl kılındı. Halbuki benden evvel kimseye helâl kılınmamıştı. Bana şefaat verildi. Bir de, (benden evvelki) her peygamber sadece kendi kavmine gönerilmişken, ben bütün insanlara gönderildim."[157]
Teyemmümün meşruiyeti Kitab, Sünnet ve icmâ ile s,abittir.Onun azîmet mi, yoksa ruhsat mı olduğunda ihtilâf vardır.
Bazıları, suyun bulunmaması hâlinde azîmet; hastalık gibi bir özürden dolayı olursa, ruhsat olduğunu söylemişlerdir.
Teyemmüm, hicret'in beşinci yılının Şaban ayının ilk günlerinde meşru kılınmıştır. Benî Mustalik Gazvesinde Resûlullah (s.a) ile bin kadar İslâm askeri, Hz. Âişe'nin kaybolan gerdanlığım aramak için susuz bir yerde konaklamak mecburiyetinde kalmışlardı. Sabah namazını kılmak için abdest almaya su bulamadılar. Sabaha yakın, "Su bulamazsanız temiz toprak ile teyemmüm ediniz."[158] mealindeki âyet-i kerime nazil oldu. Bu ayet-i kerime, teyemmümün meşruiyetinin Kitab'tan delilidir.
Ulema, teyemmümün hem küçük nemde büyük hadeslerde (abdests izlik-gusül) meşru olduğunda müttefiktir. Sadece İbrahim en-Nehâî ve Amr b. Mes'üd'un, teyemmümün ancak küçük hadesi (abdestsizliliği) izâlede meşru olduğu görüşünde oldukları

rivayet edilmiştir. Onların bu görüşlerinden döndüklerini söyleyenler de bulunmaktadır.
Hanefîlere göre, tahâretsiz yapılması caiz olmayan her şey,,teyemmümle mübâh olur. Meselâ, cünup kimse teyemmüm ettiğinde, Kur'ân-ı Kerîm'i eline alabilir mescide girebilir...Teyemmüm eden bir kimse abdesti bozacak bir şey olmadığı ve suyu bulmadığı müddetçe dilediği kadar farz ve nafile namaz kılabilir. Özür devam ettiği müddetçe onunla hades izâle olur.
Diğer mezheblere göre teyemmüm, hadesi izâle etmez. Onunla sadece
bir farz edâ edilebilir. Ancak, istenildiği kadar nafile kılınabilir. Bir teyemmümle iki farz edâ edilemez. Teyemmüm eden kişi, teyemmüm ederken farz kılmaya niyet etmişse hem farz, hem de nafile namaz kılabilir. Nafile kılmak için niyet etmişse, ancak nafile kılabilir, farz kılamaz. Bir teyemmümle birden fazla cenaze namazı kılabileceği gibi bir farz namaz ve birden fazla cenaze namazı da kılabilir.
Teyemmüm edecek olan bir kimse, iki elini Şâfîîlere göre toprağa; Ha-nefîlere göre, yer yüzü cinsinden temiz bir şeye bir defa vurup, bununla yüzünü mesheder. Sonra iki elini bir daha vurup bununla da dirseklerine kadar iki elini mesh eder. Yaptığı bu işleri, hadesi gidermek veya namaz kılmak ya da tahâretsiz sahîh olmayan diğer bir ibâdette bulunmak maksadıyla yapar.
Hanefî mezhebine göre teyemmümün farzları, bir niyet ve iki meshten ibarettir. İmam Züfer'e göre niyet farz değildir.
Şâfîîlere göre, teyemmümün farzı beştir: **1 .** Niyet etmek, **2 .** Toprağı mesh edilecek uzva nakletmek, **3 .** Bütün yüzü meshetmek, **4.** Elleri dirseklerle beraber meshetmek, **5.** Tertibe riâyet etmektir.
Teyemmüm bahsine girerken şu hususları da belirtelim:
Su yerine toprak kullanılmasının hikmet-i teşriiyyesini bazı âlimlerimiz şu şekilde açıklamışlardır: İnsan iki unsurdan meydana gelmiştir: Toprak ve su.|Su tabiatı itibariyle temizleyicidir. Su bulunmadığı takdirde, görünürde kirletici olan fakat insanın ikinci unsuru bulunan toprak da temizleyici olarak kabul edilmiştir. Bu da insanın aslını hatırlatmak noktasından olsa gerektir.
Teyemmümde dört abdest azası değil de bunlardan yalnız ikisi olan el ve yüze meshetmek gereklidir. Zira teyemmüm abdeste bedeldir. Abdestte vasıtalı veya vasıtasız meshi caiz olan baş ve ayaklar, teyemmümde bir ruhsat olarak çıkarılmıştır.
Diğer bir husus ise,teyemmümün namazla beraber farz olan abdestten takriben 6,5 -7 yıl sonra meşfru olması nazar-ı dikkatten uzak tutulmamalıdır.
Başka bir husus ise, teyemmüm sadece abdestsizliği gidermek için değil, gerektiğinde cenabeti izâle etmek içinde yapılır :Bu iki teyemmüm arasında yapılış bakımından hiç bir fark yoktur. Abdest için yapılan teyemmüm neyse, cenabeti temizleyen gusül yerine geçen teyemmüm de odur-.
Teyemmümün şartları, teyemmümü mubah kılan özürler, teyemmümü bozan haller ve diğer hükümler yeri geldikçe beyân edilecektir.[159]

317. ...Âişe (r.anha)dân;demiştir ki;
"Resûlullah (s.a.) Üseyd b. Hüdayr[160] ile birlikte bazı kişileri Âi-şe'nin kaybettiği bir gerdanlığı aramak üzere gönderdi. (Gerdanlığı ararlarken) namaz vakti geldi, onlar da namazı abdestsiz olarak kılıp Resûlullah (s.a.)'a geldiler ve yaptıklarını haber verdiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti (el-Maide (5), (6) nazil oldu."
İbn Nufeyl şunu da ilave etti: "Üseyd b. Hudayr Âişe'ye dedi ki;
Allah'ın rahmeti üzerine olsun, senin başına, hoşlanmadığın ne gelmişse Allah sana ve müslümanlara ondan bir kurtuluş ihsan etmiştir."[161]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikredilen sahâbîlerin, su olmadığı için abdest-siz namaz kılmaları ve bunu Resûlullah (s.a.)a haber verdikleri halde, Efendimizin men'etmemesi, abdest alacak su veya teyemmüm edecek bir şey bulamayan kimsenin bu halde kıldığı namazın sahih olduğuna delil gösterilmiştir. Zira bu durumda namaz sahih olmasaydı, Resûlullah buna tepki gösterir, böyle durumlarda namazın farz olmadığını söylerdi. Halbuki Efendimiz böyle yapmamış, Onların yaptığını ikrar etmiştir. İmam Şafiî, İmam Ahmed ve Muhaddislerin cumhuru bu görüştedir. İmam Mâlik'in ashabının çoğu da aynı şeyi söylemişlerdir. Ancak bu görüşte olanlar, bu durumda kılınan namazın iade edilip edilmeyeceğinde ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî ve ashabının ekserisine göre iadesi gerekir. İmam Ahmed'in meşhur görüşüne, Müzenî ve Sehnûn'a göre bu şekilde kılınan namazın iadesi gerekmez.
İmam Ebû Hanife ve İmam Malik'e göre, Abdest için su, teyemmüm içinde teyemmüm edecek bir şey bulamayan kimsenin abdestsiz veya teyemmümsüz olarak namaz kılmaları sahih değildir Bâbu farzi'1-Vudu' (abdestin farzları) daki 59,60 ve 61 numaralı hadisler bu görüşün delilleridir. İşaret edilen hadislerde abdestsiz namazın sahih olmayacağı açıkça ifâde edilmektedir. Bu görüşte olanlar, üzerinde durduğumuz hadis hakkında şu mütalaada bulunmuşlardır: "Resûlullah aleyhisselâmm, zikredilen sahâbilerin abdestsiz namaz kılmalarını hoş karşılamamış olması muhtemeldir. Hadiste inkârın zikredilmemesi, aslında onun olmamasını gerektirmez. O sahâbilerin abdestsiz olarak namaz kılmaları kendi ictihadlarıyla olmuştur. Müctehid isabet edebileceği gibi hata da edebilir. Ayrıca meselenin beyânının daha sonra yapılmış olması da mümkündür. Üstelik tahâretsiz namazın olmayacağını ifâde eden hadisler sarihtir. Üzerinde durduğumuz hadiste, Resûlul-lah'ın onların hâlini red etmediği kabul edilse bile, bu tahâretsiz namazı men'eden hadislere muarız olamaz. Çünkü bu hadis tahâretsiz namazın sıhhatine ihtimâlli olarak delâlet eder. Öbürleri ise sarihtir.
Hanefîlere göre bu durumdaki bir kimsenin, imkân bulduğunda geçen namazını kaza etmesi lâzımdır. Medinelilerin rivayetine göre, İmam Mâlik bu durumda kılınamayan namazın kaza edilmesini şart görmez.
Hadisteki İbn Nufeyl'in ilâvesinden anlaşıldığına göre, teyemmüm âyetinin inmesine sebep olan bu hâdise İfk Hâdisesi değildir. Buradan Hz. Âişe'nin gerdanlığının bir kaç defa kaybolduğu anlaşılmaktadır.[162]

Bazı Hükümler

1. Az da olsa, malın korunması lâzımdır.
2. Savaş veya başka bir maksat için kadınlarla birlikte sefere çıkmak caizdir.
3. Kaybolan malı aramak meşrudur.
4. Kadınların kocalarına güzel görünmek için süslenmeleri ve ziynet eşyası takmaları caizdir.[163]
318. ...Ammâr b. Yâsir (r.a) şöyle haber vermiştir:
"Sahâbîler, Resûlullah (s.a) ile beraber oldukları halde, sabah namazı için yeryüzü (toprak) cinsinden bir şeyle teyemmüm ettiler. Şöyleki: Ellerini yere vurdular sonra yüzlerini bir kere meshettiler. Bilâhere ellerini tekrar yere vurdular ve her iki ellerini omuzlarına ve koltuk altlarına kadar avuçlarının içiyle meshettiler."[164]

Açıklama

İbn Reslan ve el- Munziri, Ubeydullah b. Abdullah'ın Ammar b Yasın görmediğini söyleyerek bu hadisin munkatı olduğuna hükmetmişlerdir. îbn Mâce bu hadisi Ubeyhudullah'ın babasından,onun da Ammâr'dan rivayeti şeklinde muttasıl olarak tahrîc etmiştir. İbnü'l-Arabî de "Ammar hadisindeki ıztırap, noksanlık, ziyâde ve başka illetlere rağmen, ulemanın bu hadisin sıhhati üzerindeki ittifakı şaşılacak şey!" demiştir.
Müellifin bu ve bundan sonraki hadisi getirmekten maksadı teyemmümün yapılış şeklini göstermek ve teyemmümün ne ile yapılacağını belirtmektir.
Hadis-i şerifte geçen "said" kelimesinin mânâsı, ister toprak, ister başka birşey olsun, yer yüzünün adıdır ,Zeccâc:in mânâsının bu olduğunda lûgatçılar arasında bir ihtilaf bilmiyorum" demiştir. Bu kelimenin, sadece toprak için kullanıldığını söyleyenler de olmuştur. Bu yüzden âlimler kendisiyle teyemmüm yapılabilecek maddeler hakkında ihtilaf etmişlerdir.
Evzâi ve Sevrî'ye göre, yer yüzündeki her şeyle hatta kar ile teyemmüm edilebilir.
îmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel, Hanefî imamlarından Ebû Yûsuf, Dâvûd ve İbn Munzir, teyemmümün ancak uzuvlara tozu yapışan toprakla sahih olduğu görüşündedirler.
İmam Mâlik, yanmadığı müddetçe yer yüzündeki her türlü madde ile teyemmümün sahih olduğunu söylemiştir.
îmam Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre (mezhebin görüşü de budur) yandığı zaman kül olmayan ve erimeyen arz cinsinden her şey ile teyemmüm yapılabilir. Buna göre toprak kum, taş, kireç ve sürme gibi maddelerle teyemmüm sahihdir. Ama odun, tahta gibi yamnea kül olan, demir, kurşun, bakır gibi ateşte yumuşayan maddelerle teyemmüm sahih değildir. Bu görüş, "saîd" kelimesinin manasına en uygun düşenidir. Ayrıca bu babın mukaddimesinde mânâsım naklettiğimiz '"Bana yeryüzü namazgah ve temizleyici kılındı" şeklindeki hadis-i şerif ile Ebû Dâvûd'da 331 numarada gelecek olan ve Resûlullah (s.a) in duvardan teyemmüm ettiğini bildiren hadis-i şerif de Hanefî mezhebinin görüşünü te'yid etmektedir.
Hadis-i şerifte geçen ibaresindeki "min" harf-i cerrinin mânâsında olması mümkün olduğu gibi, ibtidâi gaye için olması da caizdir. Ter ceme birinci ihtimâle göre yapılmıştır. İkinci veçhe göre mânâ, "avuçlarının içinden omuzlan ve koltuk altlarına kadar mesnettiler" şeklinde olur.
Teyemmümde, ellerden mesh edilecek kısmın, parmak uçlarından, dirseklere kadar olduğunda ulema aşağı yukarı müttefiktir. Sadece Zührî'nin bu hadisin zahiri ile amel ederek koltuğa kadar meshedilmesinin gerektiği görüşünde olduğu nakledilmiştir.
Cumhur, bu hadisle ilgili olarak şöyle demiştir: "Ammâr ve beraberindekiler, kendilerinde husus ifâde eden bir delil bulunmadığı için el kelimesini zahiri mânâsına göre tâbir etmişlerdir. Çünkü el, parmak uçlarından koltuğa kadar uzanan uzvun adıdır. Ama bilâhere, dirseklerden sonraki kışımın sükûtuna dâir icmâ delili meydana gelmiş geriye kalan kısım yani parmaklardan dirseklere kadar olan uzuv aslı üzere kalmıştır. Üstelik teyemmüm abdestten bedeldir. Bedel olan birşey bedel kılınana muhalif olamaz."
İmam Şafiî, -üzerinde durduğumuz hadisteki koltuklara kadar- "mesh ile ilgili haber, Resûlulah'ın emri ile olmuşsa, bu mensûh efendimizin emri ile olmamışsa hüccet yine Resulullah'ın emri olandır." der.
Hattâbî "Dirseklerden yukarısını meshetmenin lüzumlu olmadığı hususunda ulemâ müttefiktir" demiştir.
Bu hadis-i şerifin zahiri, teyemmümde, biri yüz, diğeri de eller için olmak üzere iki defa yere vurulacağına delildir. Ulemânın çoğunluğunun görüşü de bu şekildedir.
Atâ, Mekhûl, Dâvûd, Evzâî, Taberî, Ahmed, İshak b. Râhûye ve İbn Munzir'e göre yüz ve eller için sadece bir vuruş kâfidir.
Mâlikiler'e göre eller yere iki defa vurulur, fakat bunlardan birincisi farz ikincisi sünnettir.
îbn Şîrîn ve İbnu'l-Museyyeb ise, elleri yere üç defa vurmanın şart olduğu görüşündedirler.
Hanefî ve Şâfîîlere göre teyemmümün farzları, bu babın mukaddimesinde verilmiştir.[165]

Bazı Hükümler

1. Teyemmüm biri yüz diğeri de kollar için olmak üzere iki vuruşla yapılar.
2. Kollar koltuklara kadar meshedilebilir
3. Teyemmüm yer yüzü cinsinden bir şeyle yapılabilir.[166]
319. ...Abdülmelik b. Şuayb, İbn Vehb'den önceki hadisin benzerini rivayet etti. îbn Vehb rivayetinde şöyle dedi:
"Müslümanlar kalktılar ve topraktan bir şey avuçlamadan ellerini yere vurdular." (İbn Vehb bundan sonra) önceki hadisin benzerini söyledi. Ancak omuzlan ve koltuk altlarım zikretmedi. İbnu'1-leys ise, "dirseklerin üstüne kadar..." dedi.[167]

Açıklama

Görüldüğü gibi, bu hadis aşağı yukarı bir önceki hadisin aynısıdır Ancak bu rivayette, Sahâbilerin toprağı avuçlamadan, sadece yere vurdukları tasrih edilmiş, omuzlar ve koltuk altlan zikredilmemiştir. Ayrıca İbnu'l-Leys'in rivayetinde dirsek üstlerine kadar meshedileceği beyan edilmektedir.[168]

320. ...Ammâr b. Yâsir'den rivayet edilmiştir ki;
Resûlullah (s.a.) yanında Âişe olduğu halde gece yarısından sonra Ulâtü'1-Ceyş (denilen yer)[169] de konakladı.
(Burada) Âişe'nin Zafâr[170] boncuğundan olan gerdanlığı kayboldu. Ordu tanyeri ağarıncaya kadar bu gerdanlığı aramakla meşgul oldu. Halbuki yanlarında su yoktu. Bundan dolayı Ebû Bekir, Âişe'ye kızdı ve, "insanları (yola devam etmekten) alakoydun. Halbuki onların yanında su yok" dedi. Bunun üzerine Allah Celle Celâlühü, Resûlullah (s.a.)'a temiz olan yer yüzü cinsinden bir şeyle temizlenme ruhsatını (teyemmüm âyetini) indirdi. Hemen müslümanlar Resûlullah'Ia birliktekalktılarıve ellerini yere vurdular,sonra da topraktan bir şey avuçlamadan kaldırıp yüzlerini ve ellerini üstten omuzlarına, avuç-larının içinden de koltuk altlarına kadar mesnettiler.[171]
İbn Yahya rivayetinde, îbn Şihâb'ın; "insanlar buna (omuzlara ve koltuk altlarına kadar meshetmeye) itibar etmiyorlar" dediğini ilâve etti.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadis-i şerifi, îbn îshâk da böylece (Salih b. Keysân 'in rivayet ettiği gibi) rivayet etti ve rivayetinde (Ubeydullah b. Abdillah ile Am-mârb. Yâsir'in arasına) îbn Abbâs'ı soktu. (îbn îshâk ayrıca) Yûnus'un dediği gibi, "iki defa vurdular" dedi. (Musannifin bu sözü, Salih b. Keysân 'in "bir defa vurdular"şeklinde rivayet ettiğine delâlet ediyor.)
Bunu Mâ'mer de Zührî'den "iki vuruş" şeklinde rivayet etti.
Mâlik, ZührVden, Zührî, Ubeydullah b. Abdillah'dan o da babası tankıyla Ammâr'dan rivayet etti.
Ebû Uveys de aynı şekilde (Mâlik'in dediği gibi Abdullah 'in ilâvesiyle) Zührî'den rivayet etti.
îbn Uyeyne, Ubeydullah'ın babası(nın zikredilip ve zikredilmediği)nde şüphe etti.
Bir seferinde "Ubeydullah'dan o da babasından, veya Ubeydullah'tan, o da îbn Abbâs'tan" şeklinde, başka bir seferinde i 'babasından "bir seferinde de' 'îbn Abbâs 'tan" şeklinde rivayet etti
Yine îbn Uyeyne, o hadisi Zührî'den duyup duymadığında da tereddüt etti.
Onlardan (Ammâr hadîsini Zührî'den rivayet edenlerden) ismini verdiğim (Yûnus, Îbn îshâk ve Ma'mer)den başka hiçbirisi bu hadiste "iki vuruştu zikretmedi.[172]

Açıklama

Görüldüğü S'bibu hadis-i Şerif teyemmüm âyetinin inmesine sebep olan hâdiseyi anlatmaktadır. Ancak bu mevzudaki rivayetler arasında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bazı rivayetlerde gerdanlığı bütün ordunun aradığı beyân edilirken bazılarında (317. hadiste olduğu gibi), gerdanlığı arayanların ordudan bir kısmı olduğu ifâde edilmektedir.
Buhârî ve Müslim'in rivayetinde, Resûlullah Efendimizin, Âişe validemizin uylukları üzerine başını koyup uyuduğu ve Hz. Âişe'nin, "Beni yola çıkmaktan men'eden şey (gerdanlığı aramak değil) Resûlullah (s.a.)'ın uyluklarım üzerinde oluşudur" dediği nakledilmektedir.
Ashâb-ı Kiram, teyemmüm ettiklerinde, Resûlullah (s.a.) da teyemmüm etti mi, yoksa o'nun namazını abdestte mi kıldığı konusunda ihtilâf edilmiştir. Hadisin zahirinden onun da teyemmüm ettiği anlaşılmaktadır. Fakat îbn Reslân,îbn AbdilUerr'demnaklen efendimizin namaz farz kılındıktan sonra bütün namazlarını abdestle kıldığını nakletmektedir. Buna göre Efendimizin teyemmümünü anlatan haberleri ümmetini ta'lime hamletmek gerekir.
Görüldüğü gibi bütün bu hadis-i şerifler Kur'ân-ı Kerim'de mücmel olan teyemmüm âyetini tefsir ve beyân etmektedir. Teyemmümde toprağa vurmanın bir veya iki olması ve el ve kollardan nerelere kadar mesh yapılacağı hususunda geçen ve ileride gelecek hadisler ışığında fukahâ üç görüşe ayrılmışlardır. Ayrıca ulemânın ekserisinin kabul ettiği gibi toprağa vuruş bir değil, her ne kadar bir defa ile iktifa edilebileceğini söyleyenler ve hatta üç kere vurulmasının gerektiğini söyleyenler var ise de iki defa olması istikametindedir. Ulemânın mesh konusundaki ihtilâflarını şu şekil de sıralayabiliriz:
1. Parmak uçlarından omuzlara kadar mesh edilmesi görüşüdür. Bu İmam-i Zuhrî'ye aittir.
2. Yalnız bileklere kadar meshedilmesi gerekir diyenlerin görüşüdür. Bu da Ammâr b. Yâsir'den vârid olan sahîh bir hadise dayanmaktadır.
3. Dirsekler de dahil dirseklere kadar mesh edilmesi görüşüdür. Bu, Hanefiler de dahil, cumhurun görüşü oluyor. Bu hususta İmam Dehlevî "İki vuruşla dirseklere kadar meshedilmesi amel bakımından ihtiyata en uygundur" demektedir.
Buhâri ve Müslim'in rivayetlerinde Hz, Âişe'nin gerdanlığının kayboluşu anlaşılmakta, fakat teyemmümün keyfi1 yetinden söz edilmemektedir.[173]

321. ...Şakîk (r.a.)'den; şöyle demiştir:
Ben, Abdullah (b.Mes'ud) ile Ebû Mûsâ el-Eşârî'nin yanında oturmakta idim. Ebû Mûsâ;
Ya Ebû Abdirrahman[174] bir adam cünup olsa ve bir ay su bulamazsa teyemmüm yapamaz mı? Ne dersin? dedi. Abdullah;
Hayır, bir ay da su bulamasa teyemmüm yapamaz, karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Musa:
Peki, Mâide Süresindeki "Su bulamazsanız temiz yer yüzü ile teyemmüm ediniz" âyetini ne yapacaksın? dedi, Abdullah;
İnsanlara ruhsat verilseydi, suları soğuk gördükleri zaman hemen toprakla teyemmüme yönelirlerdi. Ebû Mûsâ:
Demek bunu (cünüplükten dolayı teyemmümü)bunun için kerih gördünüz, öyle mi? Abdullah:
Evet, dedi.Ebû Musa;
Ammâr'ın, Hz. Ömer'e (söylediği) şu sözü duymadın mı? "Resûlullah (s.a.) beni bir ihtiyaç için göndermişti, Cünup oldum, fakat su bulamadım .Bunun üzerine hayvanın yerde yuvarlandığı gibi yuvarlandım, sonra da Resûlullah sallelahü aleyhi vesellem'e gelip bu durumu haber verdim. Resûlullah; "Şöyle yapman kâfi idi" dedi ve elini yere vurup, silkeledi, sonra sol eliyle sağ elinin üstünü, sağ eliyle de sol elinin üstünü daha sonra da yüzünü mesnetti" Abdullah (b.Mesûd, Ebû Musa'ya cevaben);
Sen de Ömer (b. Hattâb)ın, Ammâr'ın sözü ile ikna olmadığını bilmiyor musun? dedi."[175]

Açıklama

Üzerinde durduğumuz haberin Buhârî ve Müslim'deki rivayetlerinde bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Ancak bu farklılıklar mânâyı pek değiştirmemekte» laf uzların ayrılığına rağmen mefhum itibariyle aynı sonuç elde edilmektedir.
Haberin zahirinden anlaşıldığına göre Abdullah b. Mesûd, cünup olan kişinin su bulunmaması veya suyu kullanma imkânı Olmaması hâlinde teyemmüm edemiyeceğini söylüyordu. Bu, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin kulağına gitmiş ve aralarında, haberin metninde görülen konuşma cereyan etmiştir. İbn Mes'ud'un cünubün teyemmümünü kerih görmesi, insanların soğuktan korktukları takdirde guslü bırakıp teyemmüme yönelmeleri endişesinden doğmaktadır. Buhârî sarihlerinden Kirmânî'nin beyânına göre, cünubün teyemmüm edebilmesi ruhsatı ile, soğuktan dolayı teyemmüme yönelmesi arasındaki alâka, suyu kullanmaya kudretinin yetmemesidir. Suyu kullanmaya gücün yetmemesi, ya suyun bulunmaması veya kullanılmasının mümkün olmamasıdır.
Ulemânın büyük çoğunluğu, hem abdestsizlik, hem de cünublükten dolayı teyemmüm edip namaz kılmanın sahih olduğu görüşündedirler ,Dört mezhebin görüşü budur. Sadece, Ömer b. el-Hattab, Abdullah b. Mesûd ve İbrahim en-Nehaî'den, cünubün teyemmümle namaz kılamayacağı görüşünde oldukları nakledilmiştir.Yine bunlardan Hz.Ömer ile îbnMes'ûdunbu görüşlerinden döndükleri de rivayet edilmiştir.
Bu haberin tertibinden, teyemmümde tertibin şart olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Ammâr'ın haberine göre, Efendimiz önce kollarını meshetmiş, yüzünün meshini sonraya bırakmıştır. Tertip ise bunun tam aksidir. Hanefî ve Mâlikîlerin mezheplerinde tertip şart değildir. Ahmed b. Hanbel de büyük hadesten dolayı teyemmümde tertibe riâyeti şart koşmaz. Yine bu haberden, teyemmüm için ellerde toz izlerinin bulunmasının şart olmadığı anlaşılmaktadır. Resûlullah Efendimizin ellerini silkelemesi bu görüş sahiplerini te'yid etmektedir. Ellerde toz izlerinin kalmasını şart koşanlar bu silkelemenin hafif olduğunu, tozları düşürmediğini söylemektedirler.[176]

Bazı Hükümler

1. Cünüplükten dolayı teyemmüm caizdir.
2. Teyemmüm ederken elleri silkelemek caizdir.
3. Teyemmümde tertibe riâyet şart değildir.Gusül için yapılan teyemmüm, abdest için yapılanın aynıdır.[177]

322. ...Abdurrahmânb. Ebza[178] (r.a.)den şöyle demiştir:
Ben Ömer b. el-Hattab (r.a)ın yanında idim. Bir adam geldi ve;
(Yâ emire'1-mü'minin) biz bir iki ay bir yerde kalıyoruz. (Cünub oluyor su bulamıyoruz, ne yapalım?) dedi. Hz. Ömer;
Ben olsam su buluncaya kadar yıkanmam, cevabını verdi. (Orada bulunan) Ammâr şöyle dedi:
Yâ emir'el-mü'minin, hatırlıyor musun? Hani senjnle deve (gütmek) de idik de ikimiz de cünup olmuştuk. Bunun üzerine ben yerde yuvarlandım.Resûlullah (s.a) a gelip durumu söyledim. Resûlullah;
"Şöyle yapman sana yeterdi" buyurdu ve ellerini yere vurdu, sonra onlara üfledi. Sonra da elleriyle yüzünü ve kolunun yansına kadar ellerini meshetti. Hz. Ömer:
Yâ Ammâr Allah'tan kork! dedi. Ammâr da:

Yâ Emirel-mü'minin, eğer sen istersen vallahi bunu ebediyyen (bir daha) söylemem, dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:
Hayır, vallahi bundan (teyemmüm hadisesinden) üzerine aldığın sorumluluğu sana bırakıyorum, dedi.[179]
Haberden anlaşıldığına göre, bir adam Hz. Ömer'e gelerek kendilerinin çok az su bulunan bir yerde olduklarım, bu yüzden bazan yıkanabilmek için bir iki ay su bulamadıklarını, bu durumda ne yapmaları gerkektiğini sormuş. Hz. Ömer de"Ben olsam su buluncaya kadar yıkanmam" diyerek bu durumda namaz Alamayacaklarını söylemiş; orada bulunan Hz. Ammâr başlarından geçen bir hâdiseyi hatırlatarak, böyle hallerde teyemmüm yapılabileceğini belirtmek istemiştir. Ancak Hz. Ömer bu hâdiseyi hatırlayamamış ve bu istikâmetteki birfetvânın vebalinin Ammâr'a ait olacağını söylemiştir.
Bu hadiste Resûlullah'ın, ellerini yere vurduktan sonra üflediği beyân edilmektedir ki önceki hadiste de ifâde edildiği üzere teyemmümde elde toz bulunmasını şart koşmayanların görüşlerini te'yid eder. Karşı görüşte olanlar, bu üflemenin, tozu uçurmayacak şekilde hafif olduğunu söylemişlerdir.
Yine hadis-i şeriften, teyemmümde bir vuruşun yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, bazı âlimlerin bu görüşte oldukları daha evvel beyân edilmişti. İki vuruşun farz olduğu görüşünde olanlar, bu hadis-i şerifi şu şekilde anlamışlardır: "Bu ve bundan önceki hadis, meshin nasıl yapıldığını beyân içindir. Teyemmümle ilgili bütün esasları ifade etmemekdedir. Cenab-ı Allah, abdestte elleri dirseklere kadar yıkamayı "yüzünüzü ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayınız"[180] ayet-i kerimesi ile farz kılmıştır. "Teyemmüm'de de meshi "yüzünüzü ve ellerinizi mesh ediniz"[181] ayeti ile vacip kılmıştır. Teyemmüm âyetinde mutlak olarak zikredilen el, abdest âyetinde "dirseklere kadar" diye kaydedilen eldir.Bu açık beyân ancak bunun kadar açık bir beyanla terkedilebilir ki, o da yoktur. Öyleyse teyemmümde ellerin mes-hedileceği miktar, "dirseklere kadar"dır. Bu ifâdeler, ayrıca teyemmümde, ellerin bileklere kadar meshini yeterli görenlere de bir cevap mahiyetindedir.
Hafız İbn Hacer el-Askalânî Buhârî şerhi Fethu'l-Bârî'de teyemmümde vacip olan şeylerin bu hadiste anlatılanlar olduğunu, bunlara ilave olarak fiilen yapılan şeylerin kemâle delâlet ettiğini, kavli bir ziyâdenin de mevcut olmadığını söylemektedir.
Ammâr (radıyallahü anh)ın bu kıssası Resûlullah (s.a.) zamanında içti-Mdm caiz olduğuna ve bunun fiilen tatbik edildiğine delildir. Fakat konu, usûl âlimleri arasında ihtilâflara yolaçmıştır.Kimi, Resûlullah (s.a.) devrinde içtihadın mutlak olarak caiz olmadığını; kimi, Efendimiz'in gıyabında caiz olduğunu, huzurunda caiz olmadığını söylerken bazıları da Efendimizin hem huzurunda hem de gıyabında içtihadın caiz olduğu görüşünü benimsemektedirler. Menhel sahibinin beyânına göre esah olan, her hâlükârda cevazıdır.[182]

Bazı Hükümler

1. Öğreticinin, öğreteceği şeyleri en iyi metotla karşıdakine aktarması lâzımdır.
2. Teyemmümde bir vuruş kâfidir. Tafsilat yukarıdaki hadislerin şerhinde açıklanmıştır. Bu hadis de bir vuruş ile kifayet edilir diyenlere delildir.
3. Yere vurduktan sonra ellere üflemek caizdir.
4. Ashâb-ı kiramın, Resûlullah zamanında ictihâd ettikleri vakîdir.
5. Müctehid bütün gayretini sarfettikten sonra hata ederse, bu hatadan dolayı kınanamaz.[183]

323. ...Abdurrahman b. Ebzâ; Ammâr b. Yâsir'den bu hadis-i şerifi (şu şekilde) rivayet etti:
"Resûlullah (s.a.)î
"Ya Ammâr, şöyle yapman sana yeterdi" buyurdu Ve ellerini bir kere yere, sonra da birini diğerine vurdu. Sonra yüzünü ve dirsekleri aşmadan kollarını, yarısına kadar mesnetti."[184]
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadisi Veki' A'meş-Seleme b. Küheyl- Abdurrahman b. Ebzâ senediyle; Cerîr de A 'meş-Seleme b, Küheyl-Said b. Abdirrahman b. Ebzâ ve babası (Abdurrahman b. Ebzâ) senediyle rivayet etti.[185]

Açıklama

Bu hadis bazı küçük farklarla önceki hadisin tekrarı gibi görünmektedir. Ancak bu rivayette Resulullah in teyemmümü beyan etmesine sebep olan hâdise yer almamıştır. Bir de Efendimizin yere bir defa vurduğu ve kollan meshederken dirsekleri aşmadığı açıkça ifâde edilmiştir.
Müellifin, sonraki ziyâdeyi kitabına almaktan maksadı A'meş'in talebeleri arasındaki ihtilaflara işaret etmektir.[186]

Bazı Hükümler

1. Teyemmümde yere bir vuruş kâfidir
2. Dirsekten mesh etmek şart değildir. Ancak teyemmüm abdestten bedel olduğu için hanefilere göre dirsekler de meshedilmelidir.[187]

324. ...Abdurrahman b. Ebzâ'nın oğlu, babası vasıtasıyla Ammâr (r.a.)dan bu (önceki hadislerde geçen)kıssayı rivayet etti.^Bu rivayete göre) Resulullah (sallellâhü aleyhi vesellem): "Sana sadece (şu) yeterdi" buyurdu ve elini yere vurup ona üfledi sonra da yüzü ve ellerini mesnetti.[188]
(Şube dedi ki); Seleme şüphe etti ve "Bu hadiste, dirseklere kadar mı, yoksa bileklere kadar (manasına gelen bir şey) mi (dediğini) bilmiyorum" dedi.[189]

Açıklama

Bu rivayet de, öncekilerle aynı mânâyı ifâde emektedir. Ancak bu rivayette: Seleme, Rasûlullah (s.a.)'ın ellerini dirseklerine kadar mı, yoksa "ellerine kadar" mânâsına gelen başka bir mafsala kadar mı, meshettiğini bilmediğini kaydetmiştir. Ancak Seleme "ellerine kadar" mânâsı ifâde eden sözü, lâfzan, hatırlayamadığını fakat bu manayı ifâde eden bir söz olduğunu söylemiştir.[190]

325. ...Şube bu (önceki) hadisi ayrı isnatla rivayet etti ve şöyle dedi: (Ammâr) dedi ki;
"Resûlullah (s.a.) sonra eline üfleyip, onunla (elleriyle) yüzünü ve dirseklere -veya kollara- kadar ellerini mesnetti."
Şube dedi ki;
"Seleme, (Resûlullah) ellerini, yüzünü ve kollarım (mesnetti)" derdi. Bir gün Mansûr kendisine "söylediğine dikkat et çünkü kolları (Zerr b. Abdullah'ın talebelerinden) senden başka hiç biri söylemedi" dedi.[191]

Açıklama

Bu Dâvûd bu rivayeti Sünen'e almaktaki maksadı, yukarıda Seleme'nin lâfzını hatırlayamayıp mânâsıyle naklettiği

sözün,"Kollara kadar" ibaresi olduğuna işaret etmektir. Ancak bu ilâveyi sadece Seleme, bazı rivayetlerinde zikretmiştir.[192]

326. ...Abdurrahmân b. Ebzâ bu (yukarıda geçen) hadisi Ammâr' dan, rivayet etti. Bu rivayetinde Ammâr der ki:
"Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
Ellerini yere vurup onlarla yüzünü ve ellerini meshedivermen sana yeterdi." Ammâr (bunu dedikterî sonra) hadisin tamamım nakletti.
Ebû Dâvüd dedi ki;
Bu hadisi Şu'be, Husayn'den, o da Ebû Mâlik'ten şöylece rivayet etti: "Ammâr'ı (Önceki hadisin) benzerini söylerken işittim. Ancak o "üflemedi" dedi."
Bu hadisi, Huseyn b. Muhammed ve Şu 'be 'den o da Hakem 'den: (Ammâr), "Resûlullah ellerini yere vurdu ve üfledi dedi" şeklinde rivayet etti.[193]

Açıklama

Bu rivayet de aşağı yukarı öncekilerdeki mefhumu içine almaktadır. Ne var ki, önceki rivayetlerde Efendimizin, teyemmümü bizzat yaparak tarif ettiği beyân edilirken, bunda lisânen tarif ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu rivayette ellerde meshin son haddi beyân edilmemektedir.Herneıkada^bazı âlimler bu hadisin elleri bileklere'kadar mesh etmeyi kâfi görenlerin görüşünü te'yid ettiğini söylemekte ise de, buna delâlet eden açık bir ifâde yoktur. Çünkü dirseklere kadar mesh de elleri içine alır.
Ebû Dâvûd bu hadisi Müsedded'den,bundan önceki rivayetleri ise, başa doğru sırayla, Ali b. Selh er-Remlî, Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Ali, Muhammed b. Kesir el1-Abdı ve Muhammed b. Süleyman el-Enbârî isimli hocalarından almıştır.[194]

327. ...Ammâr b. Yâsir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.Ve teyemmümü sordum. Bana hem yüz, hem de eller için bir defa vurmamı emretti."[195]

Açıklama

Bu hadisin zahirine göre, yüzü ve elleri meshetmek için yere bir kere vuruş yeterli olmaktadır. Ellerin meshedilmesinde son bir had zikredilmediği için de sadece ellerin meshi kâfi gibi görünmektedir.
Yere iki kere vurmayı ve dirseklere kadar meshetmeyi şart koşanlar, bu hadisi şöyle te'vil etmişlerdir: "Daha önce Ammâr'ın teyemmümde iki kere vurmaya işaret eden rivayetinde olduğu gibi bu hadisin manası bir kere yüz bir kere de eller için vurmanı emretti" şeklindedir. Bu hadis-i şerifte sadece eller zikredilmiş ise de, dirseklere kadar meshi işaret eden hadisler ve teyemmümün abdeste bedel olması keyfiyeti ellerin dirseklere kadar meshedileceği hükmünü ortaya koymaktadır.
Tahâvî, Şerhu Meânil-Âsâr'da bu hususa işaretle şunları söylemektedir;
"Teyemmüm hakkındaki rivayetlerin farklılığı ve ulemânın ihtilâfından dolayı bu görüşlerden sahih olanı ortaya çıkarmak için düşündük ve gördük ki, teyemmüm, Cenab-ı Allah'ın zikrettiği abdest azalarından bazılarını düşürmüştür. Meselâ, baş ve ayakların teyemmümde meshine lüzum yoktur. Ancak meshedilmeme o uzvun bir kısmını değil, tümünü içine almaktadır. Yani teyemmümde meshedilmesi gerekmeyen uzvun tümü hükmün dışında bırakıldığı gibi, meshedilecek uzvun da tamamı hükmün içine girmekdedir. Abdest de yüzün tamamını yıkamak gerektiği gibi, teyemmümde de yüzün tamamını meshetmek lâzımdır Aynı şekilde, nasıiki abdestte elleri dirseklere kaçlar ykamak icabediyor ise teyemmümde de dirseklere kadar meshetmek gerekir."
Bu konuda söylenecek en güzel söz bu olsa gerektir.[196]

328. ...Katâde'ye seferde iken teyemmümün hükmü soruldu. Katâde;
Bana bir muhaddis Şâ'bî'den, o Abdurrahman b. Ebzâ'dan o da Ammâr b. Yâsir'den (Ammâr'ın) şöyle dediğini haber verdi:
"Resûlullah (s.a.) (bana yüzü ve) dirseklere kadar (elleri) meshetmemi emretti."[197]

Açıklama

Bu rivayet elleri dirseklere kadar meshetmeyi şart görenlerin görüşlerim te'yid etmektedir.
Katâde'nin kendisinden hadis aldığı muhaddisin ismini söylememesi hadisin sıhhatine mâni değildir. Çünkü bu zat onun katında güvenilir bir kimsedir. Nitekim, Buhârî'nin de bu şekilde rivayet ettiği hadisler vardır.[198]

122. Hazarda Teyemmüm

329. ..İbn Abbâs (r.anhümâ)'nın azatlısı Umeyr şöyle demiştir:
"Resûlullah (s.a.)'ıı zevcesi Meymune (r.anhâ)'nın azatlısı Ab-durrahman b. Yesâr'la birlikte geldik ve Ebû Cuheym[199] b. Haris b. Simme el-Ensâri'nin yanma girdik. Ebû Cuheym şunları söyledi:
Resûlullah (s.a.) Bi'ri Cemel tarafından geliyordu. Kendisine bir adam rastlayıp selâm verdi. Fakat Resûlullah selâmını almadı. Bir duvara gelip yüzünü ve ellerini meshetti sonra da adamın selâmını aldı."[200]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin ana mezvuu, şartların elverdiği takdirde seferde olduğu gibi hazarda da teyemmümün caiz olduğudur.
İkinci husus ise Hz. Peygamber'in selâmı almak için de teyemmüm etmeleri hususudur. Halbuki yine ittifakla kabul edilen hükme göre selâm alan birinin abdestli veya teyemmümlü olması gerekmez. Abdestsiz bir kimse de selâm alabilir. Ancak burada Peygamber (s.a)'m tahâretsiz gezmemeye ve zikruilah olan selâmı da taharet üzere almasma itinası görülmektedir ve bunda ümmeti teşvik vardır. Bu husustaki hadisler ilerde gelecektir.
Resûlullah sallellâhü aleyhi vesellem'in, Medîne'nin yakınındaki Bi'r-i Cemel denilen yerden gelirken karşılaş ip abdesti olmadığı için selâmına karşılık vermediği şahabı, Ebû Cuheym'in, Begavî'deki rivayetinden anlaşıldığına göre, kendisidir. Bu hâdise, Medine içinde vuku bulduğu için seferde olduğu gibi hazarda da teyemmümün caiz olduğuna delildir. Dört mezhebin muteber görüşü de budur.
Peygamber (s.a.)'ın teyemmüm yaptığı duvar, ya vakıf gibi mubah bir maldır ya da Efendimiz, sahibinin rızâsı olacağını bildiği için izin almak ihtiyacını hissetmedi. Rıza hâlinde sahibine sormadan bir kimsenin malından istifade etmek müslümanlara caizdir.
Resûlullah (s.a.)ın bu teyemmümünü bazı âlimler suyu bulamadığına hamletmişlerdir. Aynî şöyle der:
"Şeyh Muhyiddin; Bu hadis, Peygamber aleyhisselâmın suyu bulamadığına hemledilir. Çünkü suyun bulunması halinde, onu (suyu) kullanmaya muktedir olan kimsenin ister vakit dar, ister geniş, ister cenaze ve bayram namazı olsun, teyemmümün caiz

olmadığını söylemiştir. Ben de derim ki, hadis mutlaktır. Bundan selâm almak gibi bir şey için, su bulunsa da bulunmasa da teyemmüm etmenin caiz olduğu anlaşılır. Vaktin çıkmasından korkulduğu takdirde cenaze ve bayram namazları için de hüküm budur. Yani su olsa bile teyemmüm yapılabilir. Onun için hadisi, suyun bulunmadığına hamletme mecburiyeti yoktur."
Begavî, Şâfitlerden naklen, vaktin darlığı hâlinde teyemmüm ederek farz namazın kılınacağını, sonra abdest alarak o namazın kaza edileceğini söylemişse de bu Şafiîler arasında pek muteber değildir. Hatta onlara göre vaktin daralması sebebiyle cenaze ve bayram namazları için bile (su bulunduğu takdirde) teyemmüm edilemez.
Hanefilere göre, hüküm yukarıda Aynî'den naklettiğimiz gibidir. Vaktin çıkması korkusuyla vakit ve cuma namazı için teyemmüm yapılamaz. Fakat cenaze ve bayram namazı için caizdir. Ayrıca Hanefî âlimlerinden bazıları bu hadise dayanarak, suyu kullanma imkânı olduğu halde mendup olan abdestin yerine teyemmümün caiz olduğunu söylemişlerdir.
Yine bu hadis taş üzerinde teyemmüm caiz olduğu görüşünü de te'yid etmektedir. Çünkü Medine'nin duvarları taş ile yapılmakta idi. Resûlullah öyle bir duvarda teyemmüm yaptı. Teyemmüm için tozu şart koşan Şafiîler . hadisi duvarda tozun bulunduğuna hamletmişlerdir.[201]

Bazı Hükümler

1. Hadis, selâmın meşru oluşuna delildir.
2. Selamı alırken, teyemmümle de olsa taharet üzere bulunmak müstehabtır.
3. Duvar ve taş üzerine teyemmüm yapmak caizdir.[202]

330. ...(Abdullah İbn Ömer'in azatlısı) Nâfi' demiştir ki;
Bir ihtiyaç içinîbnömer'leberaber İbn Abbâs'a gittik. İbn Ömer, (İbn Abbas'la ilgili olan) ihtiyacım giderdi, (sonra döndük). İbn Ömer o günkü konuşması arasında şöyle dedi:
(Medine) yollar(m)dan birinde bir adam büyük veya küçük ab-destinden çıkmış olan Resûlullah (s.a.)'a rastlayıp selâm verdi. Fakat Efendimiz selâmını almadı. Adam nerde ise sokakta kayboluyordu (uzaklaşmıştı) ki, Peygamber (s.a.) ellerini duvara vurdu yüzünü mesnetti. Sonra tekrar vurdu, kollarını meshetti, sonra da adamın selâmını iade edip şöyle buyurdu:
"Selâmını almadığıma sebep abdestsiz olmamdan başka bir şey değildir."[203]
Ebû Dâvûd dedi ki;
Ahmed b. Hanbel'i, "(Bu hadisin râviierinden olan) Muhammed b. Sabit teyemmüm hakkında münker bir hadis rivayet etti" derken işittim. (Ebû Davud'un talebeleriden) îbn Dâse de şöyle demiştir:
Ebû Dâvûd; "Bu kıssadaki yere iki defa vurmanın Resûlullah aleyhisselâmdan nakledildiğinde Muhammed b. Sabit'e mutâbeat edilmemiştir. (Başkaları) onu İbn Ömer'in fiilî olarak rivayet etmişlerdir" dedi.[204]

Açıklama

Musannifin bu son ilâveleri yapmaktan maksadı habisin zayıf-lığına işarettir. Aynî, Buhârî'nin, Muhammed b, Sâbit'in bu hadisi Resûlullah'a kadar ref etmesini red ettiğini söylerken, Hattâbî de Muhammed b. Sâbit'in> hadisi ile amel edilemeyecek kadar zayıf bir râvi olduğunu, bu yüzden bu hadisin sahih olmadığını kaydeder. Beyhakî ise, bazı Hafızların bu hadîsin Resûlullaha ref'ini inkâr ettiklerini,bir gurubun da bunu Nâfi'den İbn Ömer'in fiilî olarak rivayet ettiklerini söylemiştir. Daha sonra bu hadisin ref'inin münker olmadığını, Müslim b. İbrahim'in Muhammed b. Sâbit'i övüp ondan rivayette bulunduğunu ilâve etmiştir.
Resûlullah (s.a.)'ın yolda karşılaştığı sahâbînin kim olduğu bu hadiste tasrih edilmemiştir. Fakat eğer bu hâdise, evvelki hâdis-i şerifte beyân edilen hâdisenin aynısı ise, o zatın Ebû'l-Cuheym olması gerekir.
Efendimizin bu zâtın selâmını almaması hadis-i şerifte de beyân edildiği üzere abdesti olmadığından dolayıdır. Bu konuda Aynî, İbn'l-Cevzî'nin şöyle dediğini söylemiştir: "Ya, Selâm Allah'ın isimlerinden biri olduğu için, Resûlullah abdestsizken selâm almayı doğru bulmamıştır, ya da önceden hüküm bu iken sonradan değişmiştir." ,
Tahâvi, şerhinde ise "Abdestsiz iken selâm aimayı men'eden hadis ab-dest âyeti ile neshedümiştir.ıBu hükümün"Resûlullah her zaman Allah'ı zikrederdi" mealindeki Hz. Âişe hadisi ile neshedildiği de söylenmiştir" denilmektedir.[205]

331. ...Nâfijbn Ömer(r.ahumâ)ınşöyle dediğini rivayet etmiştir:
Resûlullah (s.a.) def-i hacetten gelmişti ki,Bi'r-i Cemel'in yanında bir adam (Ebû Cuheym) kendisi ile karşılaşıp selâm verdi. Resûlullah hemen selâmım almadı. Ancak duvara yönetip de, elini üzerine koyup yüzünü ve ellerini meshettikten sonra o zatın selâmını aldı.[206]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin diğerlerinden farklı olan tarafı Peygamber (s.a.)'ın duvara kaç defa el sürdüğünün belirtilmemesidir.
îbn Mâce ise bu konuda şöyle bir hadis nekletmektedir:
"Resûlullah (s.a.) bevlederken birisi yanından geçti ve selâm verdi. Resûlullah selâmını almadı. Hacetini bitirince, yere iki elini vurdu, teyemmüm etti, sonra da selâmım aldı."
Bu rivayet ise, bir önceki Muhammed b. Sâbit'in merfü denilen hadîsini desteklemekte ve merfu olduğunun inkâr edilmemesinin uygun olacağı istikametindedir. Ayrıca Münzirî de bu hadis-î şerife basen demiştir.[207]

123. Cünübün Teyemmüm Etmesi

332. ...Ebû Zerr[208] (r.a.)'den demiştir ki;
"Resûlullah (sallellâhü aleyhi vesellem)in yanında (gelen zekâtlardan) küçük bir koyun sürüsü birikti. Resûlullah (s.a.):
"Yâ Ebâ Zer, bu sürüyü (gütmük üzere) kıra götür",buyurdular.
Ben de Rebeze köyüne[209] sürdüm. Ben cünup oluyor ve (su olmadığı için yıkanamadan) beş altı (gece) kalıyordum. Nihayet Resûlullah (s.a.)a geldim:
"Sen ha Ebü Zer" (bu halin ne!)? buyurdular. Ben (cevap vermeden) sustum. Efendimiz;
"Ya Ebâ Zer, Anan acını görmesin yazık anana" buyurdu ve benim için siyah bir câriye kız çocuğu çağırdı. Câriye, içerisinde su dolu bir kova getirdi, beni (bir taraftan) bir örtü ile gizledi. Ben de (öte yandan bir) devenin arkasına geçerek gizlendim ve yıkandım. Üstümden bir dağı atmış gibi oldum. Bilâhere Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
On seneye kadar bile olsa temiz toprak müslümanın abdest suyu (temizleyicisi)dur. Ancak suyu bulduğun zaman onu bedenine dök, (guslet). Çünkü bu daha hayırlıdır."[210]
Müsedded, "Sürünün zekâtlardan biriktiğini" söylemiştir. (Tercemede de bu gözönünde bulundurulmuştur.)
Ebû Dâvûd, Amr (İbn Avn)ın rivayeti daha tamdır, dedi.[211]

Açıklama

Hadis-i şerifin siyakından anlaşıldığına göre, kıra koyun gütmek üzere giden Ebû Zerr-i Gıfârî cünup olmuş, su bulamadığı için beş altı gün yıkanamamış ve namazlarını bu halde kılmıştır. Ancak bu durum kendisini rahatsız etmiş ve Resûlullah (s.a.)'a gelerek halini haber vermiştir. Resûlullah, Ebû Zerr'in durumunu yadırgayarak "Sen ha, Ebû Zer?!" buyurmuş Ebû Zer ise utandığı için susmuştur. Bu hadisten sonra gelecek olan rivayette ise, Ebû Zer Resûlullah'm sorusuna "Evet" diyerek mukabelede bulunmuştur. Bu iki rivayet birleştirildiği takdirde, Hz. Ebû Zerr'in önce sustuğu daha sonra da meselenin hükmünü öğrenmek için "evet" diyerek mukabelede bulunduğu anlaşılır.
Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Anan oğulsuz kala, yazık senin anana" buyurmuştur. Bu mânâyı ifade eden deyimi, bir beddua olabileceği gibi "Sen bu hâle geldikten sonra ölseydin daha iyi idi" manasına da gelebilir. Buradaki söyleniş beddua manasına olmayıp, ayıplama, kınama mânâsına olması akla yakındır. Bu bakımdan tercümede bu deyimleri, "Anan acını görmesin, yazık senin anana!" diye çevirdik.
Resûlullah (s.a.)a bunu söyledikten sonra, Ebû Zerr'in gusletmesi için siyahı bir cariyeyi vazifelendirmiş, daha sonra da suyun bulunmaması halinde teyemmümü tavsiye etmiştir.
Hattâbî bu hadis hakkında şunları söylemektedir:
"Teyemmüm eden bir kimsenin bu teyemmümü ile birden fazla namaz kılmasını caiz gören Hanefîler, bu hadis-i şerifi delil alırlar. Ayrıca her hâlü kârda ister namaz içinde, ister dışına suyun bulunması ile, teyemmümle yapılan taharetin bozulacağı da hadisin hükmü içindedir.
"Vücûdunun tamamına su yetişmediği takdirde yetiştiği kadarını yıkayıp geri kalan uzuvların ise, teyemmüm edileceği görüşünde olanlar da bu hadise dayanırlar.
"Aynı şekilde, bazı uzuvlarında yara olanların, yaralı kısımları teyemmüm edip, kalan kısımları yıkayacağını ve şehir içerisinde cenaze ve bayram namazı için de olsa teyemmümü caiz görmeyen Şâfîîler için de bu hadis hüccettir."
Efendimizin "on seneye kadar bile olsa" sözünün mânâsı, belirli bir süre ile tahdit etmek olmayıp uzun süre yapılabileceğini ifade etmektir, "on seneye kadar bir teyemmüm kâfidir" demek değildir.
Ancak Hattabî'nin söylediği şeylere hadisin delâleti açık değildir. Nitekim Buhârî şârihi Aynî, Hattabî'ye itiraz ederek şöyle der:
"Bu hadis, mübdel ile (teyemmümle) mübdelün minh olan (guslün) birleştirilerek bir taharet yapılacağı anlamına gelmemektedir. Cildin bir kısmını yıkamak, bir kısmını da teyemmüm etmek Efendimizin "onu bedenine sür" sözünün neresinden anlaşılır? İbare asla buna delâlet etmez. Bilakis bu Şâfîîlere karşı bizim için bir hüccettir. Çünkü "suyu bulduğun zaman" sözü gusül veya abdeste yetecek kadar suyu bulduğun zaman onu bedenine sür, demektir. Zira Efenimiz, (s.a.), "su" kelimesini harf-i tarifle söylemiştir ki, bu tam olanı içine alır. Dolayısıyle abdest veya gusle yetmeyecek kadar su bulunursa, teyemmüm yapılır. İhtiyaca kâfi gelmediği takdirde suyun varlığı ile yokluğu arasında fark yoktur. Aynı şekilde bir kimse su bulduğu halde, kullandığı takdirde kendisinin veya hayvanının susuz kalacağından korkarsa, su bulamamış gibidir. Yani teyemmüm yapar.
"Şehir içinde, cenaze veya bayram namazları için teyemmüm edilmeyeceği istidlali de sahih değildir. Çünkü sadece suyu bulmak kâfi değildir. Şart olan onu kullanmaya muktedir olmaktır. Cenaze hazır olup da ona yetişe-meyeceğinden korkan kişi, suyu kullanmaya gücü yetmiyor demektir. Ama abdest alıp cenazeye veya bayram namazına yetişebilecekse teyemmüm edemez. Bu mes'ele Hanefi fıkıh kitaplarında açıktır."
Yukarıda Hattâbî'den naklettiğimiz Şâfîîlerin; Aynî'den naklettiklerimiz de Hanefîlerin görüşleridir» Onun için mesele hakkında mezheplerin görüşlerini ayrıca tekrarlamaya lüzum görülmemiştir.[212]

Bazı Hükümler

1. Malın korunması ve artırılması için gayret sarfedilmelidir.
2. İdarecinin, idaresi altındakileri gerektiği şekilde eğitmesi uygundur.
3. Küçüğün büyüğe hizmeti meşrudur.
4. Avret mahallin'in örtülmesi lâzımdır.
5. Suyun bulunmaması halinde gusül için de teyemmüm meşrudur. Bu teyemmüm de abdest yerine yapılan teyemmüm gibidir.
6. Teyemmüm eden kişi bu teyemmümle birden fazla namaz kılabilir. Bu, Ebû Hanîfenin görüşüdür.
7. Su bulunduğu zaman teyemmüm bozulur.
8. Teyemmüm hususunda abdestsiz olanla cünup olan arasında fark yoktur.[213]

333. ...Benû Âmir'den bir zatın,[214] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"İslama (yeni) girmiştim. Dinim beni gayrete getirdi. (Dini konulara sarıldım). Ebû Zerr'e geldim. Ebû Zerr şöyle dedi:
Medine'nin havası bana dokundu. Resûlullah (s.a.) bir zevd (üç yaş ile dokuz yaş arasındaki deve) ile bir koyun (almamı) emretti ve "Sütlerinden iç " buyurdu.
Hammad dedi ki: "(Şeyhimin) idrarından da iç (deyip demediğinde) şüphe ediyorum. "
Ebû Zerr devamla şöyle dedi:
Ben sudan uzakta idim, ve hanımım da benimle beraberdi. Bu yüzden cünup oluyor ve abdestsiz namaz kılıyordum. (Bir gün) öğle vakti Resûlullah (s.a.)'a geldim. Efendimiz ashabından bir cemaat içinde mescidin gölgesinde idi. (Beni görünce):
(Ne bu halin) Ebû Zerr? buyurdu.
Evet, ya Resûlullah helak oldum, dedim. Resûlullah:
"Seni helak eden nedir? "diye buyurdu.
Ben sudan uzakta idim ve ailem benim yanımda idi. Bu yüzden cünup oluyor ve abdestsiz namaz kılıyordum, dedim. Resûlullah (s.a.) benim için su getirilmesini emretti ve siyah bir câriye (kız çocuğu)içinde su çalkalanan bir kap getirdi. Tam dolu olmayan o su kabını alıp devemin arkasına gizlenip yıkandım ve (geri) geldim. Resûlullah (s.a.) şöye buyurdu:
Ey Ebâ Zerr, on seneye kadar bile su bulamazsan muhakkak temiz toprak temizleyicidir suyu bulduğun zaman suyla yıkan (guslet).[215]
Ebû Dâvûd şunları ilave etti:
Bunu Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan "idrarlarını" zikretmeden rivayet etti.
(Bu hadiste) "idrarlarını" sözü sahih değildir. "İdrarlar" (lâfzı) hakkında Enes hadisinden başkası yoktur. Onu da sadece Basralılar rivayet etmiştir.[216]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayet, önceki hadisle hemen hemen aynıdır.Fazla olarak bu rivâyette, Ebû Zerr (r.a.)m koyunla birlikte bir de deve götürdüğü ve ailesi yanında olduğu için cünüplüğün temas neticesinde meydana geldiği anlaşılmaktadır. Buna göre, teyemmümâle temizlenilen cünüplüğün isteyerek olması ile elde olmadan olması arasında fark yoktur.
Hammâd'ın şüphe olarak belirtdiği fakat Enes hadisinde açıkça ifade edilen "idrarıarı" kelimesinden,İmam Mâlik'le İmam Ahmed, deve ve buna kıyasla eti yenen hayvanların idrarlarının temiz olduğu hükmüne varmışlardır.
Hanefî ve Şâfîîlere göre eti yenen ve yenmeyen bütün hayvanların idrarları ve tersleri pistir. "İdrardan sakınınız. Çünkü kabir azabının çoğu, idrardandır" hadis-i şerifinin umumu delil olarak kabul edilmiştir. Bu görüş sahipleri, adı geçen Enes hadisi ile yapılan istidlale, Efendimiz (s.a.)in vahy ile şifâ vereceğini bildiği için tedâvî maksadıyle idrarı süte karıştırarak içmeyi emrettiğini söyleyerek cevap vermişlerdir.
Resûlullah (s.a.)ıı, "Muhakkak temiz toprak temizleyicidir" beyânının mutlak oluşundan, teyemmüm hususunda yolcu ile yolcu olmayan arasında fark olamadığı, zaman uzasa bile suyu kullanma imkânı olmadığı takdirde teyemmümün caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Efendimiz teyemmümün cevazı için bir mekân tayin etmemiştir.[217]

124. Soğuktan Korktuğu Zaman Cünub Teyemmüm Edebilir Mi?

334. ...Amr b. el-Âs (r.a.)den demiştir ki;
"Zâtü's-selâsil gazvesinde iken soğuk bir gecede ihtilâm oldum. Gusledersem helak olacağımdan korkup teyemmüm ettim ve arkadaşlarıma (orduya) sabah namazını kıldırdım. (Medine'ye döndükten sonra) bunu Resûlullah (s.a.)'a haber verdiler. Resûlullah (s.a.):
"Ya Amr, sen ashabına cünup olarak mı, namaz kıldırdın? dîye sordu.
Beni yıkanmaktan alıkoyan şeyi haber vererek şöyle dedim;
Ben Cenab-ı Allah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kendi kendinizi öldürmeyiniz, muhakkak Allah size karşı merhametlidir."[218] Bunun üzerine Peygamber (s.a.) güldü, hiç bir şey demedi.[219]
Ebû Üâvûd dedi ki; Abdurrahman b. Cubeyr Mısırlı 'dır, Hârice b. Huzâfe'nin azathsıdır. Cubeyr b. Nufeyr değildir.[220]

Açıklama

Zâtü's-selâsil gazvesi h.8.senede yapılmıştır.Müşrikler, içlerinden bazılarının korkarak kaçmalarından çekindikleri için birbirlerine zincirlerle bağlanmışlardı.Bu yüzden bu isimle anılmaktadır.Bu isim hakkında başka görüşler varsa da meşhur olanı budur. Bu gazve hakkında kısaca şu bilgileri yazalım:
Kuzâa Kabilesinden bir gurup toplanarak Medine civarına yaklaşmak isdediler. Resûlullah (s.a.) Amr b. Âs'ı çağırarak üç yüz kişi ile düşmana karşı gönderdi. Amr, onlara yaklaşınca çok kalabalık olduklarını öğrendi ve Hz. Peygamber'den yardım istedi. Efendimiz de içlerinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de bulunan iki yüz kişilik bir kuvvetle Ebû Ubeyde'yi gönderdi. Müslümanlar, düşmana şiddetli bir hamle yaptılar. Onlar da korkarak dağıldılar.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, soğuğun zarar vermesinden korkulduğu takdirde gusül yerine teyemmüm caizdir. Çünkü Peygamber Efendimiz Amr b. Âs'ın gusletmeyip teyemmüm etmesinin sebebini öğrenince ona karşı çıkmamış, bilakis gülerek mukabelede bulunmuştur. İbn Reslân, tebessüm ve gülmenin ikrar yönünden sükûttan daha kuvvetli olduğunu söyler.
Ancak soğuktan korkan kimsenin gusül yerine teyemmüm edip edemeyeceği ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Atâ b. Ebî Rebâh ve Hasen el-Basrî'ye göre Ölecek de olsa, bu durumda teyemmüm caiz değildir, gusletmesi gerekir. Süfyan es-Sevri ve İmam Mâlik soğuğu hastalık mesabesinde tutarak mutlak manada teyemmümü caiz görmüşlerdir. İmam-ı âzam Ebû Hanife bu durumda teyemmümü hazarca bile caiz görürken, Ebû Yûsuf ve Muhammed hazar hâlinde caiz görmemişler; cevazı seferle kayıtlamışlardır.
İmam Şafîî'ye göre yıkandığı takdirde helak olacağından korkan kimse teyemmüm ederek namazını kılar, fakat sonradan bu şekilde kıldığı namazlarını kaza eder. Bu konuda İbn Reslân da şöyle der:
"Suyu ısıtmaya veya hatta onu, zarar vermeyecek şekilde kullanmaya imkân bulan kimse teyemmüm edemez. Meselâ Uzuvlarını teker teker yıkayıp örtmeye böylece soğuktan korunmaya muktedir olan kimse gusletmeli-dir. Ama buna imkân bulamazsa teyemmüm edebilir. Ulemânın çoğunuluğunun görüşü bu merkezdedir."
Bu durumda teyemmümü caiz görenler hükmen, suyu yok kabul etmişlerdir.Hanefîlere göre sudan bir mil (1855m) uzakta olan kimse de hükmen suya sahip değildir. Teyemmüm edebilir. Yine aynı şekilde suya gittiği takdirde kendisine veya malına (İmam Ebû Hanife'ye göre bir dirhem, Mâlik'e göre temizleneceği suyun parası kadar bile olsa) zarar geleceğinden korkan kimseye göre de su hükmen yok sayılır, teyemmüm edebilir.[221]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (s.a.) devrinde ictihâd yapılmıştır.
2. Hakimin hüküm vermeden önce davalıyı dinlemesi sadece hasmının iddiasıyla yetinmemesi gerekiyor.
3. Dâvâlının ileri sürdüğü deliller doğru ve geçerli ise, hâkimin bunu kabul ettiğini göstermesi lâzımdır.
4. Resûlullah (s.a.)ın susması ve tebessümü ikrardır; hüküm için hüccettir.
5. Su olduğu halde kullanma imkânı yoksa teyemmüm caizdir. Çünkü bu halde hükmen su yok sayılır.[222]

335. ...Amr b. el-Âs'ın azatlısı Ebû Kays:
"Amr b. el-Âs, bir seriyyenin başında idi" (diye başlayarak) önceki hadisin bir benzerini rivayet etti ve şöyle dedi:
"Amr, koltuk altlarını ve eteğini yıkadı, namaz için aldığı abdest gibi abdest aldı, sonra da cemate namaz kıldırdı."
Ebû'Kays önceki hadisin benzerini nakletti[223] ancak teyemmümü zikretmedi.[224]
Ebû Dâvûd bu kıssa Evzâî tarikiyle Hassan b. Atiyye'den: "Daha sonra teyemmüm eti" şeklinde rivayet edildi demiştir.[225]

Açıklama

Bu hadis, önceki hadisin değişik bir rivayetidir.Ancak önceki rivayette Hz. Amr'ın teyemmüm ederek namazı kıldırdığı söylenirken, bu rivayette teyemmüm zikredilmemiş, buna mukabil, koltuk altlan ile eteğini yıkayıp abdest aldığı ve bu şekilde namazı kıldırdığı belirtilmiştir.
Beyhakî'nin beyânına göre, Amr b. el-Âs'ın her iki rivayette nakledilenleri yapması yani hem abdest alarak hem de teyemmüm ederek namazı kıldırmış olması muhtemedir. Böylece iki rivayet arasındaki ihtilâf giderilmiş olmaktadır.[226]

125. Yaralının[227] Teyemmümü

336. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)den, şöyle demiştir:
Bir sefere çıkmıştık, bizden bir adama taş değdi ve başını yardı. Sonra bu zat ihtüâm oldu. Arkadaşlarına:
Benim teyemmüm etmeme ruhsat buluyor musunuz? diye sordu.
Sen suyu kullanabilirsin, sana (teyemmüm için) ruhsat bulmuyoruz dediler.
Adam yıkandı akabinde de öldü. Peygamber (s.a.)ın huzuruna geldiğimizde bu hâdise (kendisine) haber verildi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.):
"(Fetvayı verenler) onu Öldürdüler, Allah da onları öldürsün. Bilmediklerini sorsalardı ya! Cehaletin ilacı ancak sormaktır. Onun teyemmüm etmesi, yarasının üzerine bir bez bağlayıp[228] sonra üzerine meshetmesi ve vücudunun geri kalan kısmım da yıkaması ona yeterdi, diye buyurdu.[229]

Açıklama

Hadis-i şerif, yaralı olan kişinin teyemmüm edebileceğini göstermektedır.Hattabi, bu hadisin teyemmümle guslü beraber yapmayı emrettiğini, diğeri olmadan birisinin kâfi olmayacağını söyledikten sonra, Hanefi ve Şâfiîlerin bu meseledeki görüşlerini kaydeder. Hattâbî'nin kaydına göre, Hanefî mezhebinde, uzuvların azı yaralı ise, su ile teyemmüm arası birleştirilir. Azaların çoğu yaralı ise, yıkanmaya lüzum yoktur, her tarafı için teyemmüm yeterlidir. Şafiî'de esah olan görüşe göre, yara az olsun çok olsun mutlaka gusül gerekir.
Ancak Hanefilerden Aynî, Hanefî Mezhebinin görüşünün, Hattâbî'nin isnad ettiği gibi olamadığını, doğrusunun şu şekilde olduğunu söyler: "Bir kimsenin vücudunun yandan çoğu sağlam olup da bazı yerlerinde yara varsa, sıhhatli yerlerini yıkar, sargıların üzerine mesheder, teyemmüm edemez. Eğer bedeninin çoğu yaralı ise, sadece teyemmüm eder sıhhatli yerlerini yıkamasına lüzum yoktur."
Hanefi Mezhebinin yaralılar hakkındaki görüşü Hattâbî'nin dediği gibi değil, Aynî'nin söylediği gibidir.
Aynî, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifteki, teyemmümle guslü birleştirmeyi ifâde eder mahiyetteki ibareyi de şu şekilde izah etmiştir: "Peygamber (s.a.) gusulle teyemmümü birlikte yapmayı emretmemiştir. Ancak yaralı olan cünub bir kimsenin, ya teyemmüm edeceğini, ya da yaranın üzerini mes-hedip bedeninin kalan kısmını yıkayacağım beyân etmiştir. Fakat buradaki "teyemmüm edip yarasını mesheder" sözü, vücudunun ekserisinin yaralı oluşuna,"bedeninin geri kalanım yıkar" sözü de vücudunun ekserisinin sıhhatli oluşuna hamledilir. Böyle olmasa bile bu hadis ma'lûldür. Çünkü senedinde Zübeyr b. Hurayk vardır. Dârakutnî bu zat için "kuvvetli değildir", Beyhakî de bu hadis kuvvetli değildir, demektedir."
Aynî'nin sözleri burada sona ermektedir. Aynî ve Hattâbî'nin söyledikleri ile beraber diğer mütalaalar da değerlendirilirse, şöyle bir sonuca varılabilir:
Suyu kullandığı takdirde öleceğinden korkan bir kimsenin teyemmüm etmesi ittifakla caizdir. Eğer hastalığın artması veya tedavinin gecikmesinden korkarsa, Ebû Hanife ve Mâlik'e göre teyemmüm ederek namaz kılabilir, iadesi de gerekmez. Şafiî mezhebindeki râcih görüş de budur. Bir kimsenin bir uzvunda yara, çıban veya kırık olur da üzerine sargı sarar ve onu çözdüğü takdirde öleceğinden korkarsa, Şafiî'ye göre sargının üzerine mesheder ve teyemmüm eder. Eğer sargıyı taharet üzere iken sarmışsa, bu şekilde kıldığı namazı iade gerekmez. Hanefîlerle Mâlik'e göre vücudunun bir kısmının yaralı veya çıban olmakla beraber, sağlam tarafı fazla ise, oraları yıkayıp yaranın üzerini mesheder.Yaralı kısım daha fazla ise, sadece teyemmüm eder. Ahmed b. Hanbel ise sağlam kısımların yıkanacağını, kalan kısımların da teyemmüm edileceğini söyler.
Resûlullah (s.a.), yaralı olan sahâbiye teyemmüm ruhsatı vermedikleri için ölümüne sebep olanlara "Onu öldürdüler" dediği halde diyet almaması,haksız yere de olsa yanlış fetva verip de birisinin ölümüne sebep olan müftüye diyet gerekmediğine işaret eder.
Resûlullah (s.a.)ın yanlış fetva verenler için, "Onu öldürdüler, Allah da onları öldürsün" buyurması, onların ölümü için dua değil, onları tehdid ve azarlamak içindir. Bundan sonra da Efendimiz, bilmeden fetva vermeyi ayıplamış ve bilmediklerini sorup öğrenmeye teşvik etmiştir.[230]

Bazı Hükümler

1. Bilmeden fetva vermek büyük bir günahtır.
2. Ilım öğrenmek cehaletin ilacıdır.
3. Hata da etse, fetva veren kimseye diyet yoktur.
4. Zarara uğramakdan korkan kişinin, guslü bırakıp teyemmüm etmesi caizdir.
5. Yaralı olan kimsenin yarayı bir sargı ile sardıktan sonra üzerine meshetmesi caizdir.[231]

337. ...Abdullah b. Abbâs (r. anhüma)dan; demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) zamanında bir adam yaralandı sonra da ihtilam oldu. Yıkanmasını emrettiler o da yıkandı. Bunun üzerine adam öldü. Hâdise Peygamber (s.a.)e aktarıldı. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
Onu öldürdüler, Allah da onları öldürsün, cehaletin şifâsı sormak değil miydi?[232]

Açıklama

Bir önceki hadiste zikredilen hâdisenin değişik bir rivayeti olan bu hadisi Evzâî'nin Ata'dan bizzat işitip işitmediğinde ihtilâf vardır. Ebû Zür'a ve Ebû Hâtim'den, Evzâî'nin bu hadisi Atâ'dan işitmediği, onun İsmail b. Müslim'den, onun da Atâ'dan işittiği nakledilmiştir. Fakat Hâkim bu hadisi, Bişr b. Bekir, Evzaî ve Atâ b.^Ebî Rebah senediyle rivayet edip, "Bişr b. Bekir sıkadır, me'mundur" demiştir.
Evzâ'nin bu hadisi Atâ'dan bir defa vasıtalı, bir defa da vasıtasız olarak iki kere rivayet etmiş olması muhtemeldir. İmam Nevevî, "Bu, yân'ı bu babın hadisi ittifakla zayıftır. Peygamber (s.a.)'in Hz. Ali'ye sargı üzerine meshetmesini emrettiği haberine benzer." demektedir.
Hadisin muhtevası hakkında malumat edinmek için bir önceki hadisin açıklamasına bakılmalıdır.[233]

126. Namazı Kıldıktan Sonra Vakit İçinde Su Bulan Müteyemmimin Durumu

338. ...Ebû Saîd el-Hudrî'den ; demiştir ki;
"İki kişi bir yolculuğa çıktılar. Namaz vakti geldi ama yanlarında su yoktu. Temiz toprakla teyemmüm edip namazlarını kıldılar. Bilâhere vakit çıkmadan suyu buldular. Birisi abdestini ve namazım iade etti, öbürü ise iade edemedi. Sonra Resûlullah (s.a.)'e gelip durumu anlattılar, Resûlullah (s.a.) iade etmeyene:
Sünnete uydun, namazın sahihdir; abdest alıp namazını iade edene de "senin de ecrin iki kattır." buyurdu.[234]
Ebû Dâvûd dedi ki:
İbn Nâfî'den başkaları bu hadisi, Leys, Amîre b, EbîNaciye, Bekr b. Sevâde, Ata b. Yesâr senediyle Resûlullah (s.a.)dan rivayet etti.

Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadiste, Ebû Saîd el-Hudrî'nin zikredilmesi mahfuz değildir.. Dolay isiyle hadis mürseldir.[235]

Açıklama

Hattabi bu hadis hakkında şunları söylemektedir:
"Bu hadisten anlaşıldığına göre, su ile abdest alan hakkında olduğu gibi, teyemmüm eden için de namazı vaktin başında kılmak sünnettir. Ancak bu meselede ulema ihtilaf etmişlerdir. İbn Ömer'in, vakit içerisinde istediği anda teyemmüm eder dediği rivayet edilmiştir. Atâ, Süfyân, Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel de aynı şeyi söylemişlerdir. İmam Mâlik'-in görüşü de buna benzemektedir. Ancak Mâlik, kişi suyun bulunması umulmayan bir yerde ise, vaktin başında teyemmüm eder ve namazını kılar demiştir.
Zuhrî'nin, "vaktin çıkmasından korktuğu bir zamana kadar teyemmüm edemez" dediği rivayet edilmiştir.
Aynı şekilde teyemmüm edip namazını kıldıktan sonra, daha vakit çıkmadan suyu bulan kişinin ne yapması gerektiği de ihtilaflıdır. Atâ, Tâvûs, İbn Sırın, Mekhûl ve Zührî'ye göre namazını iade etmelidir. Evzâî ise, bunu müstehab görmüş "vâcib" dememiştir.
Cumhurun görüşüne göre ise, namazı iadeye lüzum yoktur. Bu, îbn Ömer'den de rivayet edilmiştir. Şafiî, Mâlikî,Hanbelî ve Hanefî mezheplerinin görüşleri de bu şekildedir.
Hattâbî'nin özet olarak verdiği bu malumat namazı kıldıktan sonra suyu gören kimseye ait hükümler ile namaz vakti girince hemen teyemmüm edilip namazın kılınıp kılınmayacağı husundaki ihtilaflara işaret etmektedir. Teyemmümle namaza duran veya henüz namaza durmadan suyu gören kimsenin ne yapması gerekdiği de aynı şekilde ihtilaflıdır.
Cumhura göre, namaza durduktan sora suyu bulan kimse namazını kesmez. Ebû Hanîfe ve bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel teyemmümün bozulduğu görüşündedirler. Ancak Muğnî'nin ifâdesine göre, Ahmed b. Hanbel cumhurun görüşünden dönmüştür. Hanefî mezhebinde namaz içinde su bulunsa teyemmüm bozulacağından namaz da bozulmuş olur, yeniden namazın kılınması icab eder. Muzenî, Sevrî, Evzâî ve İbn Şureyh'de bu görüştedir.
Teyemmüm edip de henüz namaza durulmadan su bulunacak olursa, ittifakla teyemmüm bozulur.
Her ne kadar yukarıda Hattâbî'nin sözleri nakledilirken, namazını teyemmüm ile kılıp vakit çıkmadan suyu gören kimsenin namazını iadeye lüzum olmadığı dört mezhebin görüşü olarak verilmişse de bu konuda Şâfiiî mezhebinde bazı ayrılıklar vardır. Bunları İmam Nevevî şu şekiide ifâde etmektedir:
"Teyemmümle kılman namazın iadesi meselesine gelince, bizim mezhebimize (safilere) göre hastalık, yara ve buna benzer bir sebepten dolayı teyemmüm etmişse, iade gerekmez. Suyu kullanmaktan âciz olduğu için teyemmüm etmişse -ki, yolculukta olduğu gibi- suyun olmadığı bir yerde ise yine iade gerekmez. Ama suyun bulunmaması nâdir olan bir yerde teyemmüm etmişse iadesi gerekir. Sahih olan görüş budur."[236]

Bazı Hükümler

1. Suyun bulunmadığı yerde teyemmüm yapılabilir.
2. Önemli meselelerin merciine götürülmesi gerekir.
3. İçtihada ehil olan kişi içtihadından mes'ûldür.
4. Teyemmüm eden kimsenin namazını kıldıktan sonra vakit çıkmadan suyu bulması halinde namazını iade etmesine gerek yoktur.[237]

339. ...İsmail b. Ubeyd, Atâ b, Yesâr'dan:
"Resûlullah'in ashabından iki zat" (diye başlayarak) önceki hadisi manâ olarak rivayet etti.[238]

Açıklama

Musannifin bu rivayeti Sünen'e alması, senetlerdejki bazı farklılıklara işaret etmek içindir. Bu farklılıklar, hadis metinlerinin başındaki isnat silsilesinde kendisini göstermektedir.[239]

127. Cuma Günü Gusletmek[240]

340. ...Ebû Hureyre (r.a.) şöyle haber vermiştir:
"Ömer b. el-Hattab (r.a.) bir cuma günü hutbe okurken, bir zat (mescide) giriverdi. Hz. Ömer:
Niçin namaza (vaktinde) gelmiyorsunuz? dedi. Adam:
Ezam duyup abdest aldım (ancak geldim) , dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer şu karşılığı verdi:
Hem de sadece abdest (öyle mi)? Resûlullah (s.a.)ın, "Sizden biri cumaya geldiği zaman gusletsin" buyurduğunu işitmediniz mi?[241]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Buhârî'deki rivayetinde cuma namazına geç kalan sahabînin muhacirlerden biri, Müslim'deki bir rivayette ise, daha da müşahhas olarak Hz. Osman olduğu beyân edilmektedir. Buna göre, Ebû Davud'un adını vermediği şahsın. Hz. Osman olduğu anlaşılmış olmaktadır.
Hz. Ömer, önce Hz. Osman'ın namaza geç kalmasına tariz ederken, Onun gusletmeden sadece abdest alarak geldiğini duyunca sözü o yöne çevirmiş ve "namaza geç kalmak suretiyle fazileti kaçırmakla yetinmedin bir de, guslü terkettin öyle mi?" demiştir.
Hz. Osman başka bir rivayetten anladığımıza göre pazara gittiği için gecikmiş, ezanı işitince, hutbe dinlemenin faziletini, guslün faziletine tercih ettiği için gusletmeden abdest alarak mescide koşmuştur.
Hattâbî, bu hadisin cuma günü gusletmenin vâcib olmadığına delalet ettiğini söyler. Çünkü eğer vacip olsaydı, Hz. Ömer, Hz. Osman'a gidip gusletmesini emreder veya Hz. Osman gusletmeden camiye gelmezdi. Hz. Osman'ın cevâbına karşılık, Hz. Ömer ve mescitte hazır olan ashâb'ı kiramın susması, cuma günü gusletmenin müstehap olduğuna delâlet eder. Bütün bu zevatın, vacibin terki üzere içtima etmeleri düşünülmez.
Fethı'l-Bârî'de de İmam Şafiî hazretlerinin şöyle dediği nakledilmektedir: "Hz. Osman gusletmek için namazı terketmediğine ve Hz. Ömer de çıkıp gusletmesi için emretmediğine göre, onlar gusülle ilgili emrin ihtiyarî olduğunu biliyorlardı."
Hattâbî ve diğer bazı ulemadan, cuma günü gusletmeden namazın cevâzmda icmâ olduğu nakledilmiştir. Bu guslün hükmü hakkında bazı ihtilaflara rastlanmaktadır. Ebû Hureyre, Ammâr b. Yâsir ve Mâlik'ten bu guslün vacip olduğu nakledilmiştir. Zahirî mezhebinin görüşü de bu şekildedir. Hattâbî, Hasan el-Basrî'den de aynısını rivayet etmiştir.
Selef ve Halef ulemâsının cunhüruna göre bu gusül sünnettir.
Efendimizin cuma için guslü emretmesindeki hikmet, diğer bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, vücuttaki kirleri, yağlan ve

fena kokuları izâle edip cemaate eziyet vermemektir. Bu sebep göz önüne alınırsa guslün, cuma namazından evvel olması iktiza eder. Nitekim cumhura göre, gusül cuma namazından evvel yapılmışsa, efendimizin emrine ittiba edilmiş sayılır. Namazdan sonraki gusül cuma guslü sayılmaz. Sabah namazından sonra gusletmek de Imam-i Azam ve İmam-ı Şafiî'ye göre fazileti kazanmaya kâfidir, ancak cuma namazına gidecek zamana yakın olması efdaldir.
İmam Mâlik, Evzâî ve Leys b. Sa'd ise sabah namazından sonraki guslü kâfi görmeyip fazileti kazanabilmek için cumaya giderken gusledilmesini şart koşarlar.
Hanefîlerden Hasan b. Ziyâd ve Zahirîlere göre, cuma namazından sonra yapılan gusül de, fazilet elde etmeye kâfidir. Çünkü bu gusül cuma gününün faziletini izhar içindir. Mebsût'un beyânına göre İmam Muhammed'in kavli de budur. Hidâye'nin ifadesine göre Ebû Yûsuf'un görüşü, cumhurun görüşüne muvafıktır. Niketim Âişe (r.anha.) şöyle demektedir: 'İnsanlar İş sahibi idiler yeterli vakitleri de yoktu. İş sonucu terlemeden ötürü ter kokulan hissedilirdi. Bunun için de onlara cuma günü yıkanabilirsiniz.." denilmiştir.[242]

341. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s,a.) şöyle buyurmuştur;
"Cuma günü gusletmek, baliğ olan herkese vaciptir."[243]

Açıklama

Hadis-i Şerifte "bâliğ olan" diye terceme edilen kelime "ihtilâm olan" mânasına gelecek şekildedir. Bundan maksat baliğ olandır. İhtilâm olmak bulûğa ermeyi gerekli kıldığı için, mecazen bulûğa eren yerine "ihtilâm olan" kullanılmıştır. Burada "ihtilâm olan" kelimesini, hakiki mânâda anlamak mümkün değildir. Çünkü ihtilâm olan kimsenin cuma olsun olmasın mutlaka yıkanması lâzımdır. Bazıları ise bu kelimeden muradın erkekler olduğunu söylerler.
Yine hadis-i şerifteki "vâcibtir" kelimesinin mânâsı "sabittir" şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü bundan evvelki hadisin şerhinden de anlaşılabileceği gibi, cuma günü gusletmenin vacip olmadığını ifâde eden bir çok rivayet mevcuttur. Meselâ Hz. Semure'den rivayet edilen bir hadiste, "Bir kimse abdest alırsa ne alâ! Fakat guslederse, gusül daha efdaldir" buyurulmaktadır.
Hattâbî, bu kelimenin bilinen mânâda vacibin karşılığı olmadığım şu sözleri ile ifâde eder: Buradaki "vâcib" kelimesinin mânâsı vücub-i ihtiyari ve istihbâbî'dir, vücub-i farzî değildir. Bir adamın arkadaşına "Senin hakkın bende vâcibtir, ben hakkını ödeyeceğim" demesi gibidir. Bu, uyulması şart olan lüzum mânâsına değildir. Bu te'vilin sıhhatine bir önce geçen Hz. Ömer radiyellahü anh hadisi şahittir."
Cuma günü gusletmenin vacip olduğu görüşünde olanların dayandıkları hadislerden birisi budur. Vâcib olmadığım söyleyenler ise, ya yukarıda ifâde edildiği gibi te'vil etmişler, ya da vücûbiyetinin mensûh olduğunu söylemişlerdir. Aynî şöyle der:
"Ashabımızdan (Hanefîler) bazıları, zahiri guslün vücûbuna delâlet eden hadislerin "Bir kimse abdest alırsa ne alâ! Guslederse daha efdaldir" hadisi ile neshedildiğini söylemişlerdir."
İbn Dakîki'1-İyd, İbnu'l-Cevzî ve Şevkânî bu te'villere karşı çıkarak vücûba delâlet edenierin daha sarîh ve daha sağlam olduklarım, bundan daha zayıf olan hadislerle nesh edilemeyeceğini söylemişlerdir.
Dikkat edilmesi gereken hususlar:
1. Bu hadisten anlaşıldığına göre "Her baliğ (ergin) olan kişiye gusül" gerektiğinden, hem kadın hem de erkek için bu bir emirdir.
2. Bu Fethii'1-Bârî sahibi îbn Hacer'in görüşüdür, diğer âlimlere göre ise, yalnız erkeklere şâmildir.[244]

342. ...Hafsa (r.anhâ) Peygamber (s.a.)in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Her ihtilam (baliğ) olana, cumaya gitmek vâcibtir. Cumaya giden (gitmek isteyen) herkese de gusül vaciptir."[245]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bir adam cünüblükten dolayı da olsa fecrin doğmasından sonra gusül ederse, ona kâfidir.[246]

Açıklama

Bu hadis-i şerifteki harf-i çerler mukaddem ve mahfuz bir habere müteallikiirler.Bezlu'l-Mechud sahibi bu mahzufu olarak takdir etmiştir. Terceme de bu takdir göz önünde bulundurularak yapılmıştır.
Hadis-i şerifden mutlak olarak cumanın baliğ olan herkese vacip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak ileride cuma namazı bahsinde de temas edileceği gibi hasta, misafir, kadın, köle vs. ye cuma namazı farz değildir. 1067. no'-da gelecek olan Târik b. Şihâb'ın rivayet ettiği "Cuma, köle, kadın, çocuk ve hastaların haricinde her müslümana vâcib bir haktır" mealindeki hadis, üzerinde durduğumuz hadisi kayıtlamaktadır.
Ebû Davud'un ilâvesinden, cünuplükten dolayı yıkanıldığı takdirde, ayrıca cuma için tekrar gusletmenin gerekli olmadığını anlıyoruz.
Bundan da cuma günü yapılan guslün cuma namazı için camiye gelecek müslümanları kerih kokularla rahatsız etmemek için olduğu anlaşılmaktadır.[247]

343. ...Ebû Hureyre ve Ebû Saîd el-Hudrî (r.anhüma), Resûlullah (s.a.)in şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir:
"Kim cuma günü gusül eder, en güzel elbisesini giyer, yanında varsa (güzel) koku sürünür, sonra da cumaya gelip insanların omuzlarına basmaz ve Allah'ın kendisine yazdığı ve takdir ettiği (tahiyyetu'el-mescidi)ni kılar; imam (hutbe için) çıktığı zaman namazını bitirinceye kadar (konuşmaz) susarsa, (onun bu durumu) bu cuma ile geçmiş cuma arasındaki (günah) ler için keffârettir."[248]
Ebû Seleme, Ebû Hureyre'nin;"iki cuma arasındakilere" (ilâve olarak) ve üç gün ziyâdesinin,(günahlarına kefaret olur.) Çünkü haseneler on misli iledir" dediğini nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki; Muhammed b. Ebî Seleme'nin hadisi (Hammad'ın hadisinden) daha tamdır, Hammâd, Ebû Hureyre'nin sözünü zikretmemiştir.[249]

Açıklama

Müellif, hadis-i şerifi üç ayrı şeyhten almış ve bunlara senette işaret etmiştir. Bunlar: Yezîd b. Hâlid, Abdül-Aziz b. Yahya ve Musa b. İsmail'dir. Yezîd'Ie Abdulaziz, Muhammed b. Seleme'den, Musa b. İsmail de Hammâd'dan Muhammed b. Seleme ile Hammad da Muhammed b. îshâk'dan rivayet etmişlerdir. Hadisin metni Muhammed b. Seleme'nin rivayet ettiği metindir.
Bu hadis-i şerifte, Resûhıllah (s.a.) Cuma günü gusül edip en güzel elbiselerini giyen ve varsa güzel kokular sürünüp mescide gelerek öne geçmek için insanların omuzlarına basıp eziyet etmeden tahiyyetü'l-mescid veya nafile namaz kılıp, imam hutbeye çıktıktan sonra namaz bitinceye kadar hiç konuşmadan dinleyen kimsenin bu hareketlerinin, iki cuma arasındaki günahlarına keffâret olacağını haber vermiştir. Ebû Hureyre (r.a.) her iyiliğin on katı ile mukabele göreceği esasını dikkate alarak, iki cuma arasındakilere ilâve olarak üç günün daha (7 + 3 = 10 gün) günahına keffâret olacağım söylemiştir.

Hattâbî, keffârete konu olan günahların namazı kılınmakta olan ile önceki cuma namazının kılındığı vakit arasındaki geçen müddet olduğu kanaatindedir.
Hadisin açıklamasında beyân edilen tahiyyetü'l-mescid ve mutlak nafile veya kaza namazının zikredilmesi, diğer imamların bir çoğunun bu görüşte olması dolayısıyladır. Hanefî mezhebine göre ise, bu hadis-i şerif iki şekilde te'vil edilmelidir:
a. "Allahın yazdığı ve takdir ettiği ifâdesini Hanefiler Peygamber (s.a.)in söylediği de Allah'ın takdir ettiği gibi olacağından vaktin girmesi ile kılınan namazı cumanın ilk sünnetine hamletmişlerdir. Amel de buna göre olmuştur.
b. Hanefilerden bazılarına göre bu hadis-i şerifin mutlak ifâdesinden ve diğer bazı hadislerden de istifâde ederek cuma günü öğle vaktinde tahîyyetü'l-mescit için ruhsat olduğuna cevaz vermişlerdir. Bu, da Ebû Yûsuf'un görüşüdür.[250]

Bazı Hükümler

1. Cuma günü gusletmek ve güzel elbise giymek sünnettir.
2. Cuma günü güzel koku sürmek müstehaptır.
3. Ön saflara geçmek için camide cemaat rahatsız edilmemelidir.
4. Mescide giren bir kimsenin orada namaz kılması meşrudur.
5. İmam hutbe okumak için minbere çıktığı zaman, namaz bitinceye kadar konuşulmaz.[251]

344. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) Peygamber (s.a.)ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Cuma günü gusül etmek ve dişleri misvaklamak baliğ olan herkese sabittir.[252] (Baliğ kimse o gün) kendisi için takdir edilen kokudan (da) sürer."
(Râvilerden) Bukeyr, Abdurrahman'ı zikretmemiş, koku hakkında da "kadınların kokusundan bile olsa" demiştir.[253]

Açıklama

Hadis-i şerifinin Buhârîdeki rivayeti şeklindedir. Dipnotta işaret edilen Ebû Dâvûd nüshasındaki rivayet de aynıdır.Buradaki cümlesi de Müslim'de "bulabildiği takdirde" demektir. Bu cümle hakkında Kadı Iyâz, "Bu cümle bulabildiğini sürmesi hususunda te'kid için ya da çok sürmek istediğini anlatmak için söylenmiş olabilir. Birinci mânâ daha zahirdir" demiştir.
BehlüI-mechûd sahibi ise, "Kadı İyaz'ın dediği bu iki ihtimal, Müslim'in rivayetine göredir; Ebû Davud'un rivayetine göre, te'kid olma ihtimali daha yakındır" demiştir. Ancak bu ifâdeler Kadı iyaz'ın söylediklerinden pek farklı değildir.
Bu hadis-i şerifin Buhârî'de yer alan rivâyetindeki "vacib" lâfzının açık ifâdesine bakarak, cuma günü guslü vacip görenler bu hadisi delilleri arasına almışlardır. Cumhur ise buradaki "vâcib"in terkedilmesi uygun olmayan müekked sünnete delâlet ettiğini, gusülden sonra zikredilen misvak kullanma ve koku sürünmenin de bunu pekiştirdiğini söylemişlerdir. Çünkü misvak kullanmak ve koku sürünmek ittifakla vacip değildir. Vacib olmayan bir şeyin vacip olanla birlikte tek lâfızla müşterek olarak kullanılması sahih değildir. O halde cuma günkü gusül de vacip değil, misvak kullanma ve koku sürünmenin hükmündedir.
İbnü'l-Cevzî: "Özellikle ma'tûfun hükmü sarahaten ifâde edilmediği zaman, vacib olmayan bir şeyin vacib olan birşey üzerine atfına manî bir durum yoktur" demiş ve cumhurun bu hadisi,kendi mezheplerine göre te'villerini tenkid etmiştir.
Bu hadis cumaya gitsin veya gitmesin, baliğ olan her müslüman kişiye guslün lâzım olduğuna delâlet ediyor. Bu babın ilk hadîsinde ise, "Sizden biriniz cumaya gittiği zaman gusletsin" buyurulmaktadir. Cuma günündeki gusül etmenin herkes için müstehap, cumaya gitmek isteyenlere de sünnet-i müekkede olduğunu söyleyerek bu hadisilerin arasını birleştirmek mümkündür. Ancak cumhura göre meşhur olan görüş guslün cumaya gitmek isteyenlere müstehap olduğu şeklindedir.
Misafir ve kendisine cuma farz olmayanların gusletmelerinin müstehap olup olmadığı ihtilaflıdır. Cumhura göre bunlar cumaya gitmek isterlerse gusletmeleri müstehabtır. Hanbelîler, kadınlar için gusletmenin gerekli olmadığım söylemişlerdir.
İmam Şafiî: "Ben suyu bir dinara satın alsam bile hazarda da seferde de cuma günü guslü terk etmedim" demiştir.
Alkame, Abdullah b. Amr, İbn Cubeyr, Kasım b. Muhammed, Esved ve İyas b. Muâviye kendisine cuma farz olmayanlara guslü gerekli görmezler.[254]

345. ...Evs b. Evs es-Sekâfî, Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim demiştir:
"Her kim cuma günü (başını ve vücudunun geri kalan kısmını) yıkar ve gusleder erkenden yola çıkıp (hutbenin evveline) yetişir (bir şeye) binmeyip yürür, imamın yakınına oturarak abesle iştigal etmeyip (konuşmadan) hutbeyi dinlerse onun için attığı her adıma bir senelik oruç ve namazının ecri vardır."[255]

Açıklama

İmam Nevevî Muhezzeb Şerhi'nde bu hadisin şeddeli ve şeddesiz olarak şekilleriyle rivâyet edildiğini, muhakkikler nazarında şeddesiz olarak "ğasele"nin daha tercihe şayan olduğunu ve mânâsının "başını yıkadı" şeklinde olduğunu, Ebû Davud'un bundan sonra rivayet ettiği hadis-i şerifinin bu mânâyı kuvvetlendirdiğini söyler. Araplar hıtmî ve yağ sürerek önce başlarını yıkayıp sonra gusül ettikleri için başı yıkama gusulden ayrı olarak zikredilmektedir.
“camiye erken gitti, ilk saatte yola çıktı" demektir. İbn En-bârî, nin "sadaka verdi" mânâsında olduğunu söyler. Buna göre mânâ, "camiye gitmeden Önce sadaka verirse..." şeklinde olacaktır.
Namaz kılmak, Kur'ân okumak ve zikretmek gibi, erken gelenlerin yaptığını yapar veya hutbenin evveline yetişirse, demektir.
"konuşmadı" manasındadır. Çünkü hutbe esnasında konuşma Iağvdır.Hutbe esnasında konuşmak, cumhura göre haram Şâfîîlere göre tenzihen mekruhtur.
Hadis-i şeriften tavsiye edildiği şekilde camiye gelip hutbeyi dinleyen ve namazını kılan kimseye bütün senenin gecelerini namaz kılarak, gündüzlerini de oruç tutarak geçirmiş gibi sevap verileceği anlaşılmaktadır.[256]

Bazı Hükümler

1. Cuma günü gusledilmelidir.
2. Camiye erkence gitmelidir.
3. Camiye giderken -mümkünse- yürüyerek gitmek daha efdaldir.
4. Hatibe yakın bir yere oturup hutbeyi dinlemeli ve hutbe okunurken konuşulmamalıdır.[257]

346. ...Evs es- Sekafî (r.a.) Resûlullah (s.a.)ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Her kim cuma günü başını yıkar ve gusleder..." Daha sonra (ubâde) önceki hadisin lâfızları ile devam etti.[258]

Açıklama

Bundan önceki hadisin aşağı yukarı aynıdır.Sadece kelimesi şeddesiz olarak ve mef ulu ile beraber vârid olmuştur. Bu hadis yukarıda da işaret edildiği gibi önceki hadisteki nin "başını yıkadı" mânâsında kullanıldığına delildir.[259]

347. ...Abdullah b. Amr b. el-Âs, Resûlullah (s.a.)'ıı şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Her kim cuma günü gusleder, -varsa- hanımımn kokusundan sürünür, en güzel (temiz) elbisesini giyer, insanların omuzları üzerinden aşmaz ve hutbe esnasında konuşmazsa (bunlar) iki cuma arasındaki (günahlara) keffâret olur. Konuşan ve insanların omuzlarına basan kimseye ise (cuma namazı) Öğlen namazı (gibi) olur, (Ancak öğlen namazının sevabını alır."[260]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif de önceki hadislerde olduğu gibi cuma günü müslümanların temiz olmalarım, insanlara eziyet verecek koku ve davranışlardan sakınmalarım ve hutbe esnasında konuşmamalarını tavsiye etmektedir.
"Varsa hanımının kokusundan sürünür" cümlesinden maksat, kendilerinin kokusu olmadığı takdirde hanımların kokularım kullanabileceklerine işarettir. Çünkü kadınlar, genellikle koku bulundururlar.
"İnsanların omuzları üzerinden aşmak" ise, sonradan gelen bir kimsenin ön saflara geçebilmek için cemaate ezâ etmesi, onların üzerlerinden geçmesidir. Efendimiz, her konuda olduğu gibi, burada da sevap kazanmak kasdıyla bile olsa, müslümana eziyet edilmemesini emretmiştir.
Bu tavsiyelere uymayan kimsenin ise iki cuma arasındaki hatalara keffaret olan ecirden istafâde edemeyeceği, cumanın sevabını bile alamayıp sadece öğle namazının sevabını alabileceği Resûlullah (s.a.) tarafından haber verilmiştir.[261]

348. ...Abdullah b. ez-Zübeyr, (r.anha)nın kendisine şöyle dediğini rivayet eder:
"Peygamber sallellahü aleyhi vesellem (şu) dört şeyden dolayı guslederdi: Cenabet, cuma günü, kan aldırmak ve cenaze yıkamak."[262]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sünen'in Cenâiz bölümünde 3160 numarada tekrar gelecektir.Müellif aynı anlamdaki 3162. hadisin akabinde bu hadis-i şerifin mensuh olduğunu söylemektedir.
Resûlullah (s.aj'in bizzat cenaze yıkamadığını ileri sürerek "Peygamber sallellahü aleyhi vesellem bu dört şeyden dolayı gusülederdi" ibaresini "gusletmeyi emrederdi" şeklinde takdir edenler olmuştur.
Hadis-i şerif zikri geçen dört şeyden dolayı gusül etmenin meşru olduğuna delâlet etmektedir. Cenabetten dolayı yıkanmanın hükmü bellidir. Cuma günü gusletmenin de hükmü bundan evvelki hadislerin şerhlerinde beyân edilmiştir.
Kan aldırmadan dolayı gusül, cumhura göre müstehap değildir. Bu, burun kanamasına benzer. Üzerinde durduğumuz hadis ile de istidlal edilemez. Çünkü biraz önce de işaret edildiği gibi buna "mensühtur" diyenler olduğu gibi, başka yönlerden tenkide tabi tutanlar da vardır. Buhârî "bu konudaki Âişe hadisi bir şey değildir", İmam Ahmed ve İbn Medînî: "Bu konuda hiçbir şey sabit değildir" demişlerdir. Bu hadisin tenkidi daha çok Mus'ab b. Şeybe yönünden olmuştur. Kendisi hakkında "kavi değildir, hafızası sağlam değildir." denilmektedir. Dârakutnînin rivayet ettiği ve Peygamber (s.a.)'ın kan aldırdığını ve kan alınan yerden başka bir tarafını yıkamadığını bildiren hadis de cumhurun mezhebini takviye etmektedir. Ancak senedinde Salih b. Mukâtil olduğu için Dârakutnî'nin hadisi de tenkide tâbîdir.
Cenaze yıkamaktan dolayı gusülün hükmü de ihtilaflıdır.
Hz. Ali ve Ebû Hureyre (r.anhüma)dan onun vâcib olduğu rivayet edilmiştir, îmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam Şafiî'nin ashabına göre, müstehaptır.
Leys ve Hanefîlere göre, müstehap da değildir. Bunlar, cenaze yıkayanın gusül edeceğine dâir olan hadislerdeki guslü el yıkamaya hamletmişlerdir. Beyhakî'nin rivayet ettiği, "Sizin ölüleriniz temiz olarak ölür. Ellerinizi yıkamanız kâfidir." mealindeki hadis, bu gürüş sahiplerinin delillerindendir.
Her nekadar bazı Hanefî fıkıh kitaplarında sünnet ve müstehap olan gusüller arasında kan aldırmak ve cenaze yıkamaktan dolayı gusül etmek de sayılmamakta ise de bazılarında ihtilâftan (bunlardan dolayı gusül etmenin vacib olduğunu söyleyenlerin ihtilâfından) sakınmak için, kan aldırmak ve cenaze yıkayanın gusül etmesinin mendub olduğu beyân edilmektedir, ki ihtiyath olanı da budur.[263]

349. ...Ali b. Havşeb şöyle demiştir:
sözünün manasını Mekhûl'a sordum.Başım ve bedenini yıkar (demektir) dedi."[264]

350. ...Saîd b. Abdilazîz (Evs hadisindeki) sözü hakkında şöyle demiştir: "Başını ve bedenini yıkar."[265]

Açıklama

Müellefîn bu eserleri kitabına almaktaki maksadı 345 numaradaki Evs b. Evs es-Sekafî hadisindeki cümlesi hakkında) Mekhûl} ve Said b. Abdilaziz'in görüşlerini nakletmekdir. Ancak bu eserler mezkûr hadisin hemen akabinde verilmiş olsaydı daha uygun olurdu.[266]

351. ...Ebû Hureyre (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Bir kimse cuma günü cünüplükten dolayı yıkandığı gibi yıkanır, sonra da erkenden (mescide) giderse, bir deve tasadduk etmiş gibi olur. ikinci saatte giden bir sığır, üçüncü saatte giden boynuzlu bir koç, dördüncü saatte giden bir tavuk, beşinci saatte giden de bir yumurta tasadduk etmiş sayılır. İmam (minbere) çıktığı zaman melekler (minberin yanında) hutbeyi dinlemeye gelirler."[267]

Açıklama

Hadis-i şerifteki kelimesi ile ifâde edilen mânâ hususunda âlimler değişik görüşler serdetmişlerdir. Muvatta'da fülinden sonra (ilk saatte) ibaresi ziyâde edilmiş ve îmâmMâlik bu hadisteki saatleri "güneşin zevalinden sonraki latif anlar" diye tefsir etmiştir. Şâfiilerden Kadı Hüseyin ve İmamü'l-Haremeyn de aynı görüşü benimsemişlerdir. Ulemânın cumhuruna göre cuma günü müstehap olan günün evvelinde gitmektir.Ezherî'nin ifâde ettiğine göre, günün başında da, sonunda da gitmek manasına kullanılabilir.
Râfîîye göre, "saatler"den murat gece ve gündüzün zaman dilimleri olan saatler değil, dereceleri tertibe koymak ve önce gelenlerin sonra gelenlerden daha çok fazilete nail olduklarını bildirmektir.
Cumhur hadis-i şerifteki saatleri zaman mânâsına hamletmişlerdir. Ancak bu saatlerin ne zamandan itibaren başlayacağı

hususunda görüş ayrılıkları vardır.
Rûyânî: "İmam Şafiî'nin sözünün zahiri erken gitmenin fecrin doğmasından itibaren olduğunu gösterir" demiş. Râfiî ve Nevevî de bunu sahih görmüşlerdir. Mâverdî ise bu saatlerin güneşin doğmasından itibaren başlayacağım çünkü bundan evvelki vaktin gusül vakti olduğunu söyler.
Hadis-i şerifin diğer hadis kitaplarındaki rivayetleri arasında ufak-tefek bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bununla beraber hepsinin ittifak ettiği mânâya göre, cumaya gelenlerin alacakları sevaplar geliş sırasına göre farklıdır. Melekler, hatip minbere çıkıncaya kadar bunları zapt ve tesbit ederler. Yukarıda beyân ettiğimiz farklı görüşlere göre, sabahın erken vaktinde veya hemen zevalden sonra gelenlere bir deve tasadduk etmiş gibi sevap yazarlar. Daha sonra gelenlere de sırayla, sığır, boynuzlu koç, tavuk ve yumurta tasadduk etmiş sevabı yazarlar. Hatip minbere çıkınca bu yazma işini bırakırlar ve okunacak hutbeyi dinlemek üzere minberin yanına gelirler. Artık bu vakitten sonra gelenler yukarıda adı geçen sevaplardan istifâde edemezler. t Sadece cuma namazına ait sevaplara nail olurlar. Camiye erken gelenlere verilen sevapların farklı oluşu gelenlerin namaz kılmak, Kur'ân okumak, teşbih ve zikir gibi ibadetleri daha çok yapacakları içindir.[268]

Bazı Hükümler

1. Cuma günü gusletmek teşvik edilmiştir.
2. Camiye gitmek hususunda, erken davranılmalıdır.
3. Mükafatlar amellere göre verilecektir.
4. Cumaya melekler de iştirak ederler.[269]

128. Cuma Günü Guslünü Terketme Ruhsatı

352. ...Âişe (r.anha)dan, demiştir ki;
"İnsanlar, kendi işlerini kendileri yapıyorlar ve o halleriyle (iş elbiseleriyle, terli bir halde yıkanmadan) cumaya geliyorlardı. (Bundan dolayı) kendilerine, "keşke yıkansaydınız" denildi."[270]

Açıklama

Hadis-i şerifin Buhârî ve Müslim'deki rivayetleri birbirlerinden farklılıklar arz etmektedir.
Hadisten anlaşıldığına göre Asr-ı Saadette genel olarak ashab-ı kiram işlerinde bizzat çalışır hizmetçi, işçi kullanmazlardı. Bu yüzden tabiatiyle terlerler, üzerlerinde ter kokusu olduğu halde cumaya gelirler ve bu durum cemaati rahatsız ederdi. Bundan dolayı kendilerine "keşke yıkansanız" denilmiştir. Bu sözü söyleyen (Buhârî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre) Peygamber (s.a.)'in kendisidir.
Resûlullah (s.a.)in ashaba yıkanmayı emretmeyip de temenni suretiyle tavsiyede bulunması cuma günü gusletmenin farz olmadığına delâlet etmektedir. Şayet farz olsaydı, temenni etmez, emrederdi. Guslü emreden hadislerdeki emir siğasının emretmeyen hadislerle tearuza düşmemesi için mendûbiyete hamledilrniştir.[271]

Bazı Hükümler

l. Cumanın vakti, öğlenin vaktidir ki, o da zevalden sonradır. Çünkü ashabın cumaya gıdısı fiiliyle ifâde edilmiştir. Lûgatçılann ekserisine göre bu kelime, öğleden sonra gitme mânâsında kullanılır.
2. Cuma günü gusletmenin hikmeti, insanlara ve meleklere eza vermemesi için pis kokuların izâlesidir.[272]

353. ...İkrime (r.a.)den rivayet edilmiştir.; "Iraklılardan (bazı) insanlar (Ibn Abbâs'a) gelip:
Ya İbn Abb. a, cuma günü gusletmeyi vâcib görür müsün?dediler. İbn Abbas,:
Hayır, fakat o daha çok temizlik ve gusleden için daha hayırlıdır. Gusletmeyen kimseye de vâcib değildir. Size (cuma günü) gusletmenin nasıl başladığını haber vereyim:
İnsanlar darlık ve meşakkatte idiler. Yünden (elbiseler) giyerler, bedenen (yük taşıyarak) çalışırlardı. Mescidleri dar, tavam basıktı, o (tavan) bir gölgelikten ibaretti. Sıcak bir günde, Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem) mescide geldi. Yün elbiseler içerisinde insanlar terlemiş, kendilerinden kokular yayılmıştı. Bu kokularla bir birlerine eziyet ediyorlardı. Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem) bu kokuyu hissedince:
"Ey insanlar, Bugün (cuma günü) olunca yıkanınız.Her biriniz bulabildiği koku ve yağların en güzelini sürünsün" buyurdu.
Aradan zaman geçti Şanı yüce Allah, (mallar, elbiseler, hizmetçilerle onlara) bolluk verdi. Müslümanlar yünden başka elbiseler giydiler, (bizzat bedenen) çalışmaya ihtiyaçları kalmadı, mescidleri genişletildi. Böylece bir birlerine eziyet veren ter de kısmen zail oldi.[273]

Açıklama

Abdullah ibn Abbas'ın azatlısı ikrime'nin naklettiği bu konuşma, İbn Abbas Basra'da vali iken onunla Iraklı bazı kimseler arasında geçmiştir. Irak o zamanlar İran körfezi ile Musul arasındaki bölgenin adı idi.
Abdullah İbn Abbas'ın sözlerinden anladığımıza göre, Müslümanlar ilk günlerinde fakir oldukları için bizzat kendileri bedenen çalışarak maişetlerini te'min ediyorlardı. Yünden dokunmuş elbiseden başka giyecekleri de olmadığı için terliyorlar ve bu kendilerinde hoş olmayan kokular bırakıyordu. Bu halleriyle, mescidin üstünün hurrna dallan ile örtülü olması, hava almaması, mescidin dar ve tavanının basıklığına izdiham da eklerince, çıkan ter kokuları gelen cemaati rahatsız ediyordu. Bu yüzden Efendimiz Cuma günleri yıkanmalarını emretmişti. Ancak müslümanlar bolluk ve refaha kavuşunca içlerinde hizmetçiler çalıştırmaya başlamışlar, yünün dışında daha hafif elbiseler giyme imkânına kavuşmuşlar, böylece eskiden olduğu gibi, başkalarını rahatsız edecek biçimde terlemez olmuşlardır. Böylelikle cuma günleri gusletme zorunlulukları da ortadan kalkmıştı.
Hanefi âlimlerinden Tahavî Şerhu Meânil-Âsâr adındaki eserinde bu hadisi rivayet ettikten sonra şunları söylemektedir:
"Resûlullah (s.a.)'ın guslü emrettiğini haber veren İbn Abbâs bunun vücûb için olmadığını söylemektedir. Bu emir, bir illete mebnidir. Bu illet ortadan kalkınca guslün vücûbu da ortadan kalkmış demektir. Bunları söyleyen İbn Abbas, ayin zamanda cuma günü guslü emreden hadisleri rivayet edenlerden biridir."[274]

Bazı Hükümler

1. Mescid veya bir toplantıya gidecek olan kişi üzerideki kerih kokuları izale etmelidir.
2. Cuma günü gusletmek teşvik edilmektedir.[275]

354. ...Semure b. Cündüb (r.a.)den demiştir ki; Resûlullah (s.a.)şöyle buyurdu.
"Kim cuma günü abdest alırsa gerekeni yapmıştır ve güzeldir. Ama kim guslederse o daha faziletlidir."[276]

Açıklama

Bu hadis-i şerif biraz değişik lâfızlarla Ashâb-ı kirâmdan Enes, Ebû Saidel-Hudrî,ve Ebû Hureyre,Câbir, Abdurrahrnan b.Semure veîbn Abbâs tarafından da rivayet edilmiştir.
Hattâbinin de dediği gibi hadis-i şerif bu konuda gayet açıktır. Cuma namazı için abdest kâfidir. Gusül farz değildir, fakat gusleden için fazilet vardır. Tirmizî de şöyle demiştir; "Bu hadis delâlet etmektedir ki cuma günü gusletmekte fazilet vardır, vacip değildir."[277]

129. Yeni Müslüman Olan Kimseye Gusletmesi Emrolunur

355. ...Kays b. Âsim[278] (r.a.)'den, şöyle demiştir:
"Müslüman olmak gayesiyle ResuluIlah (s.a.)'a geldim, Sidr karışmış su ile gusletmemi emretti."[279]

Açıklama

Hadis-i şerif, müslüman olmak isteyen bu zâta Efendimizin Sidr karıştırılmış su ile yıkanmasını emrettiğini haber vermektedir.
Sidr:kelimesinin çoğuludur. Trabzon hurmasına benzer bir ağacın adıdır. Yaprakları kurutularak dövülür ve sabun yerine kullanılırdı.
Yeni müslüman olan kimsenin gusletmesinin vücûbuna kail olanlar bu hadis ile istidlal etmişlerdir. Ebû Hureyre (r.a.)den rivayet edilen ve Sumâme müsluman olduğu zaman, Efendimizin ona gusletmesini emrettiği hadis de aynı mevzudadır. İmam Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhebi budur. Bunlar, "Müşrikin, küfr halinde cima veya ihtilâmdan hali olmayacağını İslama girmeden önce gusletmiş bile olsalar, farz-ı ikâmeye kâfi gelmeyeceğini" söylemişlerdir.
Şâfiî ve Mâlikîlere göre, İslama girmeden önce cünup olan kimsenin küfür halinde gusletse de etmese de müsluman olunca yıkanması farz, cünup olmayan kimsenin yıkanması ise, müstehaptır. Bunlar Efendimizin, her İslama girene guslü emretmeyiyim delil kabul etmişler ve eğer yeni müslüman olan herkesin gusIetmesi vacip olsaydı, Peygamber (s.a.) herkese emrederdi, halbuki böyle yapmamıştır. Bu, emrin bazen istihbâba delâlet ettiğine, guslün vücöbunu gösteren emirlerin de cünub olana gusletmenin vacib olduğuna karinedir demişlerdir.
Hanefilere göre ise küfür halinde cünup olup da gusleden kişiye müsluman olduktan sonra tekrar yıkanmak farz değildir. Çünkü su temizleyicidir ve gusl için niyet şart değildir. Ancak bu halde yıkanmak müstehaptır. Müslüman olmadan önce cünup olup da, gusletmemişse İslama girdikten sonra gusletmesi farz olur.
İslama girmeden önce abdest alıp da abdesti bozmadan müslüman olan bir kimsenin o abdestle namaz kılıp kılamayacağı meselesi de ihtilaflıdır.
Şafiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre,bu durumda olan bir kimse namaz kılamaz, abdestini yenilemesi gerekir, Teyemmüm için de hüküm aynıdır.
Hanefiler, teyemmüm niyete muhtaç olduğu için teyemmüm konusunda diğer mezheplerle aynı fikirde oldukları halde abdest hususunda farklı görüştedirler. Hanefî mezhebine göre cenabetten daha önce yıkanmış ise, şirk hâlinde abdest alan kimse, bu abdest ile müslüman olduktan sonra namaz kılabilir. Çünkü abdest için niyet şart değildir. Dolayısıyle abdestin iadesine ihtiyaç yoktur. Eski abdestin kullanılması daha faziletlidir.[280]

Bazı Hükümler

1. İslama yeni giren kimsenin gusletmesi gerekir.
2. Sabun gibi, suyun temizleyicilik özelliğim artıran maddelerin suya katılması caizdir.[281]

356. ...Useym b. Kuleyb[282] babası tarikiyle.dedesinden rivayet etmiştir ki:
"O (Kuleyb el-Cuhenî) Peygamber (s.a.)e gelip:
Ben müslüman oldum, demiş, Resulûllah (s.a.) de 'ona:
"Kendinden küfür kıllarını al, buyurmuştur."
(Kavilerden biri Resûlullah (s.a.)'ın sözünü) "traş ol" diye açıklamıştır.
(Useym'in babası Kesîr) şöyle dedi:
"Bir başkası bana haber verdi ki; Peygamber (s.a.) kendisi (Haberi veren veya Resûlullah) ile beraber olan diğer birine:
"Kendinden küfür kıllarını at ve sünnet ol, buyurdu."[283]

Açıklama

Resûlullah (s.a.)ın yeni müslüman olan bu zata "kendinden küfür kıllarını at" buyurması umûma şâmil değildir. Yani İslama yeni giren herkesin traş olması şart değildir. Burada; "kıl'ın küfre izafe edilemesi, bazı kâfirlerin, alemeti farikası olarak uzattıkları saçlarının kesilmesi gereğine işarettir. Çünkü bazı bölgelerdeki gayr-i müslimler başlarını değişik bir biçimde traş ederlerdi. Ve kendilerine has bir alâmet olarak başlarının bir yerindeki saçları uzatırlardı. Meselâ, Mısır ve Hindistan'da durum böyle idi. İşte Resûlullah (s.a.)'ın kesilmesini emrettiği kıllar bu tipteki saçlardır.
Aynî bu mevzuda şunları söyler: "Peygamber (sallellahu aleyhi ve sellem)in tıraş olmayı emretmesi, temizlikten mübalağa ve kâfirken büyüyen kıllarım izâle içindir. Sünnet olmayı emretmesi ise, gayet açıktır. Eğer kâfir müslüman olur ve sünnet olmanın vereceği eleme katlanamayacak durumda olursa, olduğu hal üzere terk edilir."
Aynî'nin, sünnet hususunda söylediği günümüzde problem değildir. Zira uyuşturucu iğnelerle hiç bir acı duymadan sünnet olmak mümkündür. Dolayısıyle İslama yeni girenlerin sünnet olmamasını meşru kılacak bir özür kalmamıştır.
Bu mevzudaki görüş farkları 54. hadis-i şerifin şerhinde verilmiştir. Ayrıca, hanefî fukahası bu konuda şunları da ilâve etmiştir:
Bülûg çağından sonra müslüman olan kişinin mümkünse, kendi kendini sünnet etmesi veya eşi tarafından (sünnet) edilmesi daha uygundur.
Hz.İbrahim'in, 80 yaşında iken kendi kendisini sünnet ettiği sahih hadislerde bildirilmiştir. Bütün buna rağmen mümkün olmadığı takdirde "sünnetin ikâmesi için haram irtikab edilmez" kaidesinden hareketle sünnet olma işini terk eder diyenler, olmuş ise de bu görüş muteber sayılmamaktadır. Zira sünnet olma hüküm bakımından her ne kadar sünnet ise de İslâmın

şiarı olması açısından lüzumlu görülmüş ve doktor tarafından sünnet edilmesi gereği üzerine durulmuş, fetva da buna göre verilmiştir.
Peygamber Efendimiz, küfür halinden kalma kılların kesilmesini İslâmın şiar olan sünneti emrettiğine göre, küfür halinden kalma kirlerin izâlesi öncelikle emredilmiş olmaktadır. Netice itibariyle hadis-i şerifte, müslüman olan kimsenin üzerindeki İslam adabına uymayan kılları kesmesi ve sünnet olması istenmektedir.[284]

130. Kadın, Hayızken Giydiği Elbisesini Yıkar

357. ...Muâze (bint Abdullah el-Adevî) şöyle demiştir:
"Âişe (r.anhâ)'ye elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının ne yapacağını sordum.
Onu yıkasın eğer kanın eseri gitmezse, onu (n rengini) sarı bir şeyle değiştirsin. Muhakkak ben Resûlullah (s.a.)'ın yanında (peşi peşine) uç hayızı (birden) olur, elbisemi yıkamazdım (elbiseme kan bulaştırmadım.)"[285]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mevkuftur fakat merfû hükmündedir.Çünkü Âişe (r.anhâ)'nın hayız halinde giydiği elbisesini yıkamaması Resûlullah devrinde olmuş ve Peygamberimiz buna müdâhale etmemiştir. Hz. Âişe kendisine bunu soran kadına elbisesinde kan izi varsa onu yıkamasını, kanın rengi çıkmıyorsa üzerine rengini değiştirecek başka bir şey sürmesini tavsiye etmiştir.[286]

Bazı Hükümler

1. Kadınların özel hallerinde titiz ve dikkat gerekir.
2. Kadınlar, mahrem yerlerinden çıkan her hangi bir şeyin izâlesi mümkün olmadığı takdirde rengini değiştirerek kullanabilirler.
3. Kadınların, utancakları herhangi bir şeyi yok edici tedbire baş vurmaları mümkündür.[287]

358. ...Âişe (r.anhâ) şöyle demiştir;
"Bizden (Resulüllah'ın hanımlarından) birinin sadece bir elbisesi vardı. O elbisesi üzerinde iken de hayız olurdu. Eğer elbisece kan bulaşırsa, onu tükürüğü ile ıslatır, sonra ovalardı."[288]

Açıklama

Hz. Âişe'nin elbisedeki kanı tukruğu ile ovaladıktan sonra su ile yıkaması fakat ravinin bunu zikretmemesi mümkün olduğu gibi, kanın yıkamaya lüzum hissettirmeyecek derecede az olması da muhtemeldir. Çünkü her ne kadar Menlıel müellifi "Hanefîler elbisedeki necasetin suyun dışındaki sirke ve tukrük gibi maddelerle izâlesine bu hadisle istidlal etmişlerdir" demekte ise de, tükrükle necaset izâle edilemez. Ancak burada şu söylenebilir, bu necaset namaza manî olacak miktarda değildir. Tükürükle izâlesi ise, eserin gözlerden uzak tutulmasını sağlamaktı. Hanefîlere göre bazı şartlarla, sudan başka da bazı mayiler ile necaset izâle edilebilir. Zaten hadis de, necasetin suyun dışındaki bazı maddelerle de izale edileceğine delâlet etmektedir.[289]

359. ...Bekkâr b. Yahya, ninesinin şöyle dediğini haber verdi:
"(Bir gün) Ümmü Seleme'nin yanına gitmiştim ki, Kureyş'ten bir kadın, (kadının) hayızlı iken giydiği elbisede namazı (n hükmünü) sordu. Um mu Seleme şu cevabı verdi:
Resülullah (s.a.) zamanında biz hayz olur, hayz günlerinde bir elbise giyer, temizlenince hayızlı iken giydiğimiz bu elbiseye bakardık: Eğer ona kan bulaşmışsa, yıkar ve o elbise içinde namazı kılardık. Ona bir şey bulaşmamışsa (yıkamaya gerek duymaz), onunla namaz kılardık.
Saçı taralı olana gelince, bizden (Resûlullah'ın hanımlarından) birinin saçları taralı (saçları taranacak kadar uzun) ise; guslettiğinde saçlarını çözmez, başı üzerine üç avuç su döker, saçlarının dibine ıslaklık nüfuz ettiği zaman onu ovalar sonra da (suyu) bedeninin geri kalan kısmına dökerdi.[290]

Açıklama

Hadis-i şerif eğer kan bulaştınlmamışsa hayız halinde ikengiyilen elbiseyi yıkamadan giyip onunla namaz kılmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Zira pis olan giyilen elbise değil, o haldeki kandır. Kan olmayınca da elbise temizdir. Ümmü Seleme cevâbında, saçı sık olduğu için saçını tarakla tarayan kadının guslederken saçlarını ve örgülerini çözmesine lüzum olmadığını da söylemiştir. Hadisteki ifâdede saçın sık oluşundan bahesedilmemekte ise de, kadının saçlarını tarayıcı olmasından maksat onların sık olduğunu ifâde etmektir. Mecazen buna "mümteşita" denmiştir. Burada ifâde edilmek istenen husus, hayızdan kurtulan kadının yıkanırken örgülerini çözmesi gerekmediğidir.
Kadının âdet halinde giydiği elbiseye kan bulaşmaması halinde o elbise ile namaz kılabilir.Bulaşmışsa, yıkadıktan sonra kılabilir.[291]

360. ...Esma bint Ebî Bekr[292] (r.anhümâ)'dan, demiştir ki;
"Bir kadının Resûlullah (s.a.)'a "Bizden (kadınlardan) biri temizlendiği zaman (hayızh iken giydiği) elbisesini ne yapsın, onunla namaz kılsın mı?" diye sorduğunu işittim (Resûlüllâh sallellahü aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi:
"Baksın, eğer onda kan görürse, biraz su ile ovalasın (bu suda veya elbisede kan izi) görmeyinceye kadar yıkasın[293] ve namazını kılsın."[294]

Açıklama

Son cümlenin mânâsı dipnottaki şekilde olduğu takdirde, bu yıkama,, kokuların,vesvesenin giderilmesi ve temizlik içindir. Necasetten temizlenmesinde (sirke, elma suyu vs. gibi) sudan başka maddeleri caiz görmeyenler bu hadis-i şerifi görüşlerine destek saymaktadırlar. Ancak su haricindeki bazı mayilerle de temizlenmeyi caiz gören Hanefîler "bu hadisteki suyun zikri tahsis için değil, temizlenme daha çok su ile olduğu için Efendimiz su ile ovalamayı emretmiştir" derler.[295]

Bazı Hükümler

1. Soru sorulan kişi bildiği şekliyle cevap vermekten kaçınmamahdır.

2. Kan ittifakla necistir, temizlenmelidir.
3. Namaz kılabilmek için elbisedeki necasetin izâlesi şarttır.[296]

361. ...Esma bint Ebî Bekr (r.ahhâ)dan, demiştir ki; "Bir kadını Resûlullah (s.a.)'a şöyle sorarken duydum:
Ya Resûlullah, bizden birinin elbisesine hayız kanı bulaşırsa, ne yapsın? Nebi (s.a.) şu cevabı verdi:
" Sizden birinize hayz kanı bulaşırsa onu (pamukla) ovalasın sonra su ile yıkasın ve namazım kılsın."[297]

Açıklama

Aynî' Buhârî Şerni'nde İbn Battâl'ın "Esma hadisi, ulemâ katında necasetin yıkanması hususunda esastır" dediğini naklettikten sonra şunları söyler: "Bu hadis ulemâ indinde çok olan kana hamledilir. Çünkü Cenâb-ı Allah kanın necaseti konusunda mesfuh olmayı şart koşmuştur. O da akıcı olan çok kandan kinayedir. Fakihler çok olanın miktarım tayinde ihtilâf etmişlerdir. Küfeliler (Hanefîler) kanda ve diğer necasette az ile çoğun arasını ayıklamakta bir dirhem den daha aza itibar etmişlerdir..."
İmam Mâlik'e göre kanın azı affedilir, fakat diğer necasetlerin azı da, çoğu da yıkanmalıdır.
Şâfiîlere göre kanın azı affedilmiştir. Yalnız köpek ve domuz kanının azıda, afdan müstesnadır. Pire kanı, bazı şartlarla çok da olsa mâfuvdür. Diğer necasetlerde gözle görülebilen pislik necistir.[298]

362. ...Hammâd b. Seleme, Hişâmb. Urve'den önceki hadisi mânâ bakımından (aynen) rivayet etti: (Müsedded ve Musa b. İsmail rivayetlerinde) şöyle dediler: "Resûlullah (s.a.):
"Onu (kanı) kazı, sonra su ile ovala, sonra da yıka','buyurdu.[299]

363. ...Ümmu Kays bint Mihsan ([300]) şöyle demiştir:
"Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem)'e elbisede olan hayz kanım(n hükmünü) sordum.
"Onu bir çubuk (çöp) ile kazı, su ve sidr ile yıka','buyurdu.[301]

Açıklama

Tercemeye çubuk (çöp) diye aktardığımız kelimesi aslında kaburga kemiğinin Arapçası olduğu halde, ona benzeyen eğri çubuk için de ad olmuştur îbn Dakiki'1-iyd, Nesâî'den Ibn Hay-ve tarafından yapılan rivayette bu kelimeyi "taş" şeklinde bulduğunu söylemiş fakat Irakî bunu tenkid etmiştir.
Kanın yıkanmadan ince bir çubuk parçasıyla kazınması, yıkanmayı kolaylaştırmak, suya sidr karıştırılması ise, temizlikte mübalağa bakımından suyun temizleyecilik özelliğini artırmak içindir. Bugünkü deterjanlar sidrin görevini fazlasıyla yapmaktadır. Tabii bu ameliyeler, uyulması şart olmayıp kolaylık bakımından yapılmış tavsiyelerdir.[302]

Bazı Hükümler

1. Elbisedeki hayz kanını yıkamadan önce sert bir cisimle kazımak, daha çok temizlenmeye vesiledir.
2. Necasetin yıkanacağı suya, suyun temizleme gücünün artması gayesiyle uygun maddelerin karıştırılması meşrudur.[303]

364. ...Âişe (r.anhâ)dan, demiştir ki;
"Bizim (Rasûlullah'ın zevcelerinden) birimizin bir tek gömleği olurdu. O gömlek üzerinde iken hayız olur, o üzerinde iken cünüp olurdu. Sonra onda bir kan damlası görür ve onu tükrüğü ile ovalardı."[304]

Açıklama

Hz.Âişenin naber verdiği hanımın kendisi olması muhtemeldir. Bu hadis her ne kadar mevkuf ise de Resûlullah'ın huzurunda olduğu ve Efendimiz reddetmediği için merfû' hükmündedir.
Hz. Âişe bu haberi verirken, hayız veya cenabet halinde giyilen bir elbisenin pis olmadığını, şayet elbisede az bir kan lekesi olursa, bunun namaza manî olmadığını söylemek istemesinden dolayı zikretmiştir.[305]

365. ...Ebû Hureyre (r.a.)den rivayet edilmiştir; "Havle bint Yesâr, Resûlullah (s.a.)'a gelip:
Ya Resûlullah! Benim sadece bir tane elbisem var, ben o (elbisem) üzerimde iken hayız oluyorum, ne.yapayım? dedi.
Nebî(s.a.) şu cevabı verdi:
Temizlendiğin zaman onu yıka ve onda (onu giyerek) namazını kıl."
Havle dedi ki:
Kan çıkmazsa (ne yapayım)? Nebî (s.a.);
'"Kam yıkamak sana yeter, izi zarar vermez" buyurdular.[306]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de Efendimiz, hayız olunan elbisenin yıkanmasını emretmişlerdir. Bunu kanın çok oluşuna hamledersek önceki hadislerle olan ihtilâf halledilmiş olur. Ayrıca buradan anlıyoruz ki, temizce yıkandıktan sonra necaset eserinin kalması, o elbisenin temiz olmasına manî değildir. Bu şekildeki necasetler, temizlendiğine kanaat gelinceye kadar yıkanır, Hanefîlere göre üç defa yıkanıp sıkıldığında temizlenmiş sayılır.[307]

131. Hanımıyla Cinsi Temasta Bulunurken Giydiği Elbise İle Namaz Kılmanın Hükmü

366. ...Muâviye b. Ebî Süfyân'dan rivayet edilmiştir;
"O, Peygamberimizin hanımı olan, kızkardeşi Ummu Habîbe'ye:
Resûlullah (s.a.) cima ederken üzerinde bulunan elbisesi ile namaz kılar mıydı? diye sordu. Ummu Habîbe (Radıyellahü anhâ):
Evet, O elbisede pislik görmediğinde (kılardı) dedi."[308]

Açıklama

Meninin pis olduğuna hükmedenlerin dayandıkları hadisIerden birisi budur. Çünkü cinsi temastan sonra elbiseye bulaşabilecek pislik nıezi veya menidir. Efendimiz, elbisede pislik görmediğinde o elbise ile namaz kıldığına göre, meni veya

mezi gördüğü zaman yıkattığı anlaşılmaktadır.
Bu, Efendimizden çıkan şeylerin temiz oluşuna muhalif değildir. Çünkü hükümlerde ümmetin durumu göz önünde bulundurulur.
Yine bu hadis-i şeriften şüphe ile amelin vacip olmadığı anlaşılmaktadır. Zira cima esnasında giyilmiş olan elbisede meni veya mezi eserinin bulunacağı muhtemeldir. Buna rağmen Efendimiz necasetin olduğunu yakinen bilmedikçe şüpheye binâen amel etmeyerek şüphe ile değil, kesin bilgi ile amelin vacip olduğuna işaret etmiştir.[309]

Bazı Hükümler

1. Cinsi temas esnasında giyilen elbiseye meni veya mezi bulaşmamışsa yıkanmadan o elbise ile namaz kı-hnabilir. Çünkü meni ve mezinin her ikisi de necistir. (İmam Şafiî'ye göre meni tâhirdir.)
2. Elbiseye meni bulaşmışsa yıkanması gerekir.
3. Bir şeyin aksi ortaya çıkmadıkça aslı üzere hükümedilir.
4. Şüphe ile değil kesin bilgi ile amel vaciptir.[310]

132. Kadınların İç Çamaşırları İle Namaz Kılmak

kelimesi Arapçada kelimesinin çoğuludur. Aslında insanın vücuduna temas eden iç çamaşırı demektir. Ancak burada uyku esnasında örtülen örtü mânâsında olması da muhtemeldin. Fakat terceme, kelimenin asıl manasına göre yapılmıştır.[311]

367. ... Âişe (r.a.)'dan demiştir ki
Rasûlullah (salallallahü aleyhi vesellem) bizim çamaşır larımiz da veya çarşaflarımızda namaz kılmazdı.[312]

Ubeydullah: "Babam (çamaşır mı, yoksa çarşaf mı olduğunu) şüphe etti" demiştir.[313]

Açıklama

Hadis-i şerif hayız kanı gibi necaset bulunması ihtilmali olan kadın elbiselerinden sakınmanın matlup olduğuna işaret etmektedir. Her ne kadar vacip olan, zanna göre değil de, kesin bilgiye göre hükmetmek ise de ihtiyatlı davranmak dinimizin teşvik ettiği hususlardandır. Ancak bu farz değil menduptur. Nitekim bir sonraki babta gelecek olan hadis-i şeriflerden, kadınların iç elbiselerinde namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır.[314]

368. ...Âişe (r.anhâ)'nm şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.) bizim elbiselerimizde (veya çarşaflarımızda) namaz kılmazdı."
Hammâd;Said b. Ebi Sadaka 'nın şöyle dediğini duydum demiştir:
Bu hadis-i şerifi Muhammed b. Sırın 'e sordum, rivayet etmedi ve "Ben onu eskiden beri duydum. Fakat kimden duyduğumu bilmiyorum. Güvenilir birinden mi, yoksa başkasından mı duyduğumu hatırlayamıyorum. Onu (başkasına) sorunuz" dedi.[315]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Hz. Âişe'ye nisbet edilen bölümü bir evvelki hadisle aynıdır.
Müellifin Hampvîd'ın sözünü kaydetmekten maksadı, hadisin münkatı' olduğuna işaret etmektir. Çünkü hadisin senet zincirine göre Hammâd Hişâm'dan, Hişâm da İbn Şîrîn vasıtasıyla Hz. Âişe'den rivayet etmiş görünmektedir. Said b. Ebî Sadaka, bu hadisi İbn Sîrîn'e sorduğunda kesin bir cevap da almamış, ne red etmiş ne de olumlu karşılık vermiştir. Bu, hadis-i şerifte bir inkıta olma ihtimalini ortaya koymaktadır.[316]

133. Kadınların İç Çamaşırları İle Namaz Kılma Ruhsatı

369. ...Meymûne (r.anha)dan;
"Resûlullah (s.a.)'m bir bölümü kendi üzerinde, diğer bölümü hayız hâlindeki bir hanımının üstünde olan bir elbise ile namaz kıldığı" rivayet edilmiştir.[317]

Açıklama

Hadis-i Şerifin konu ile alâkası şudur: Peygamber (s.a.) kendi üzerindeki elbisenin yarışımda hayız halindeki hanımının üzerine örttüğü halde namaz kıldığını ifâde etmektedir. Efendimiz bu şekilde namaz kılarken yanında olan zevcesi, Meymûne olabileceği gibi aşağıdaki hadisten anlaşılacağı üzere Hz. Âişe de olabilir. Ancak Buharî'nin rivayetinden Meymûne olduğu anlaşılmaktadır.
Hadiste geçen kelimesinin mânâsı yün, keten veya başka bir şeyden yapılan, hem erkeklerin, hem de kadınların göbekten aşağıya ve yukarıya giyebüdekleri bir elbise çeşididir.[318]

Bazı Hükümler

1. Üzerinde kan görülmedikçe hayızlı olan kadının elbisesi temizdir.
2. Bir kimsenin hayız olan hanımının yakınında namaz kılması caizdir.
3. Bir kısmı namaz kılanın, diğer bir kısmı da hayız halindeki hanımının üstünde olan elbisede namaz kılmak caizdir.[319]

370. ...Âişe (r.a.)dan; demiştir ki;
"BenResûlullah (s.a.)'m yakınında, hayızlı bulunduğumda, üzerimdeki elbisenin bir kısmı Resûlullah'ın üzerine (sarkmış) bir vaziyetteyken geceleyin namaz kılardı."[320]

Açıklama

Yukandaki hadisle aynı gibi görülen bu hadis farklı bir manaya gelmektedir. Şöyle ki; birinci hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'ın elbisesinin hayızlı hanımının üzerine sarktığını anlatırken hayızlı kadının pis olmadığını, onun üzerine sarkan elbisenin pis olmayacağına işaret etmektedir. Halbuki bu hadis-i şerif, Hz. Âişe validemizin üzerindeki elbisenin Resûlullah (s.a.)'e

örttüğünü, dolayısıyla hayızlı kadının elbisesinin pis olmadığı gibi başkasını da kirletemediğini ortaya koymaktadır.[321]

134. Elbiseye Bulaşan Meninin Hükmü

371. ...Hemmam b. Haris[322] ten rivayet edilmiştir:
"(Bir gün) Hemmâm Hz. Âişe'nin yanında (misafir) iken ihtilâm olmuştu.Elbisesini veya[323] elbisesindeki.cenabet eserini (meniyi) yıkarken Hz. Âişe'nin cariyesi onu gördü ve Hz. Âişe'ye haber verdi. Bunun üzerine Aişe (r.anha) şöyle dedi:
(Şu anda) Resûlullah (s.a.)'m elbisesinden onu ovaladığımı görür (gibiyim).[324]
Ebû Dâvâd: "Bunu, Hakem rivayet ettiği gibi, A 'meş de rivayet etmiştir" dedi.[325]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf, kurumuş olan meninin ovalamakla temizleneceği görüşünde olanların del iHeırindendir. Konu ulema arasında ihtilaflıdır.
Şafiî, Dâvûd, İbn Munzir, Said b. el-Müseyyeb, Atâ İshak ve Ebû Sevr'e göre meni temizdir. İmam Ahmed'in iki rivayetinden esah olanı da bu şekildedir. Ancak Şafîî mezhebinin muteber kitaplarından Muğnî'l-muhtâc'ta "Bir kimse küçük abdestten sonra tenasül uzvunu yıkamazsa ondan çıkan meni pistir" denilmektedir.
Bu görüşte olanların delili, meninin ovalanmakla izâle edilebildiğini, gösteren rivayettir. Pis olsaydı ovalamakla temizlenmezdi, demektedirler.
Hanefî Mezhebine göre meni pistir. Yaşı ancak yıkamakla, kurusu ise, ovalamak suretiyle de temizlenebilir. Ancak küçük abdestinden sonra su ile temizlenmiş olması şarttır. Aksi halde ovalamakla da temizlenmez. Zira uzuv üzerinde kurumuş olan idrar ıslak meni ile yayıldığından temizlenmez.
Üzerinde durduğumuz, Hz. Âişe'nin rivayeti, bu görüşün delilerinden-dir. Meninin ovalamakla izâle edilmesi, Onun temiz olmasını gerektirmez. Nitekim, ayakkabıya, bulaşan ve cüssesi olan pislik yere veya toprağa sürtmek suretiyle temizlenebilir, yıkamaya ihtiyaç göstermez. Su ile yıkanmadan silmek, tehavvül, kuruma vs. gibi daha birçok temizleme yollan vardır. İbn Abbâs'tan nakledilen ve meniyi bir burun akıntısına benzeten rivayeti ise, İshâk el-Ezrak'm Şureyk tarikiyle yaptığından başka ref eden olmamıştır. Gerçekte bu rivayet Beyhakî'nin dediği gibi mevkuftur, hüccet olmaz.
Dârekutnî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği, "Ben Resûlullah (s.a.)'nı elbisesindeki meniyi kuru ise ovalar, yaş ise yıkardım" şeklindeki hadis de açıkça bu görüşü takviye etmektedir.[326]

Bazı Hükümler

1. Meni pistir
2. Elbiseye bulaşan meni kuru ise ovalayarak, temizlenebilir; yaşı ise yıkanır.[327]

372. ...Âişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Ben Resûlullah (s.a.)'ın elbisesinden meniyi ovalardım. Resûlullah da o elbisede namaz kılardı."[328]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Hammâd'a bu rivayetinde Muğîre, Ebû Ma'şer ve Vâsıl muvafakat ettiler.[329]

373. ...Süleyman b. Yesâr Âişe (r.anhâ)'yı şöyle söylerken dinlemiştir:

"Ben Resûlullah (s.a.)'ın elbisesinden meniyi yıkardım daha sonra elbisedeki temizleme izlerini görürdüm."[330]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, meninin pis olduğu görüşünü kabul edenlerin delil gösterdikleri hadislerden biridir. Çünkü Hz. Âişe Efendimizin elbisesindeki meniyi kendi kendine değil, Resûlullah aleyhisselâmın emri ile yıkamıştır. Eğer meni pis olmasaydı Efendimiz onu yıkamayı emretmez, Hz. Âişe de yıkamazdı. Âişe validemizin meniyi ovaladığını gösteren hadisler ise, İmam-ı A'zam'ın kavline göre, meninin kuru oluşuna hamledilir.
Meninin temiz olduğunu söyleyenler ise, buradaki yıkama işinin, istihbabâ delâlet ettiğini söylerler. Meninin temiz olup olmadığı hususunda ulemânın görüşleri 371. hadisin açıklaması içerisinde verilmiştik.[331]

Bazı Hükümler

1. Meni pistir.
2. Kadının kocasına hizmet etmesi, elbiselerim yıkaması meşrudur."[332]

135. Çocuk İdrarının Elbiseye Bulaşması

374. ...Üramü Kays bint Mihsan'dan rivayet edilmiştir ki:
"O, (bir gün) henüz yemek yemeye(başlamaya)n küçük oğlunu Resûlullah (s.a.)'a getirdi Ffendimiz de çocuğu kucağına oturttu. Çocuk Resûlullah(s.a.)'m elbisesine bevletti.Efendimiz su isteyerek (sidiğin) üzerine döktü, onu yıkamadı."[333]

Açıklama

İmam Nevevî'nin beyânına göre, küçük çocuğun idrarının pis olduğunda ihtilâf yoktur. Hatta bu konuda icmâ olduğunu bile söyleyenler vardır. Ancak Dâvûd-u Zâhirî'ye göre çocuğun bevli temizdir. İmam Şafîî'den de onun temizliğine dâir bir nakil yapılmakta ise de, Nevevî bunun kesinlikle bâtıl olduğunu kaydeder.
Çocuğun idrarının temizleniş biçimi ise, mezhepler arasında ihtilaflıdır.
Şafîî mezhebinde üç ayrı kavil vardır. Bunlardan esah olanına göre, oğlan çocuğunun idrarı, üzerine su serpmekle, kız çocuğununki ise, diğer necasetlerde olduğu gibi ancak yıkamakla temizlenir. Hz. Ali, Atâ b. Ebî Rebah, Hasan el-Basrî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye ve Mâlikîlerden İbn Vehb'e göre de oğlan çocuğu ile kız çocuğunun idrarları farklıdır. İmam Ahmed, İshak ve Ebû Sevr de Şâfîîlerle aynı görüştedirler. Bu görüşte olanların dayandığı bir çok hadis-i şerif vardır. Mesela Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin tahric ettikleri, "kızın idrarı yıkanır oğlanınkinin üzerine su dökülür" mealindeki hadis bunlardandır.
Hanefi mezhebi ile İmam Malik, İbrahim en-Nehaî, Said b. El-Müseyyeb, Hasan b. Hayy ve Sevriye göre kız ve oğlan çocuklarının idrarları arasında fark yoktur. Her ikisi de pistir ve ancak yıkamakla temizlenir.

tmam Muhammed, "Yemek yemeye başlamamış oğlan çocuğunun idrarı hakkında ruhsat verilmiş, kız b'evli ise yıkanması emredilmiştir. Fakat bize göre her ikisini de yıkamak daha makbuldür" demiştir.
Bu görüş sahipleri, hadislerdeki "Su serpme, su dökme" şeklinde anlaşılan "Nadh" kelimesinden bazan yıkamak da kastedilir demişler ve mezkûr kelimenin yıkamak mânâsında kullanıldığnı bazı hadislerle isbat etmişlerdir. Bazı hadislerde "nadh" kelimesinden sonra "onu yıkamadı" şekilindeki ilâveleri de "yıkamada mübalağa etmedi" şeklinde tefsir etmişlerdir.
Buraya kadar, ifâde etmeye çalıştığımız bilgiler henüz yemek yemeğe başlamayan, süt ile beslenen çocuklar ile ilgilidir. Yemek yiyen çocukların idrarı ise, ittifakla ancak yıkamakla temizlenebilir.[334]

Bazı Hükümler

1. Sütle beslenen çocuğun idrarı üzerine su dökmekle temizlenebilir.
2. Çocuklara şefkatli davranmak gerekir.[335]

375. ...Lûbâbe bint el-Hâris[336] (r.anhâ)'dan; demiştir ki;
"Ali(r.a.)nın oğlu Hüseyin, Resûlullah (s.a.)'ın kucağında idi. Efendimizin üzerine bevletti.
Bir elbise giy, izarını da bana ver yıkayayım, dedim. Resûlullah (s. a.);
"Ancak kızın idrarından dolayı yıkanır oğlanın idrarından ise (üzerine) su dökülür," buyurdu.[337]

Açıklama

Bu hadisin zahiri erkek çocuğu ile kız çocuğunun idrarları arasında fark görenlerin görüşünü te'yıd etmektedir. Ancak Hattâbî, buradaki "nadh" kelimesini su serpme değil de önceden suyla ıslamadan ve ovalamadan yıkamak şeklinde açıklamıştır. Erkek ve kız çocuklarının idrarları arasında fark görmeyen Hanefiler de hadisi Hattâbî'nin dediği gibi anlamışlardır.
Hanefi âlimlerinden Tahâvî de bu hadis hakkında şunları söyler:
"Erkek çocuğun idrarının çıkış yeri dar olduğu için dar bir satha isabet eder. Kız çocuğunun idrarı ise, daha geniş bir alana yayılır. Bundan dolayı Efendimiz oğlanın idrarı üzerine su dökmeyi kız çocuğun idrarında ise, muhtelif yerlere bulaşacağı için yıkamayı murat etmiştir."
Bu ifâdelere göre hadis-i şerifin her iki görüşe de aykırı olmadığı, taraflardan birini, hadise zıt görüşe sahip olmakla töhmet altında bırakmağa mahal olmadığı anlaşılmaktadır.[338]

376. ...Ebu 's-Semh[339] den; demiştir ki;
"Resûllullah (s.a.)'e hizmet ederdim. Efendimiz gusletmek istediğinde bana "Yönünü çevir" der, ben de çevirir ve onu gizlerdim, (siper olurdum). (Bir gün) Hasan veya Hüseyin (r.anhumâ) getirildi. Efendimiz'in göğsü üzerine bevletti. Ben hemen onu yıkamaya geldim. Resûlullah (s.a.):
"Kız çocuğunun idrarı(ndan dolayı)yıkamr, oğlanınkine ise, su serpilir" buyurdu.[340]
Abbâs (b. Abdilazîm) dedi ki;
(Çoğul sigasıyla) Bize Yahya b. Velid haber verdi. Ebû Davûd da dedi ki; Yahya b, Velid, Ebu'z-Za'râ dır. Harun b. Ebî Temim, Hasen el-Basrî'nin "Bütün idrarlar eşittir," dediğini söyledi.[341]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, küçük çocuğun idrarının hükmünün yani sıra ikinci bir konu dikkatimizi çekmektedir ki, o da gusul esnasında örtünme meselesidir. Bundan önceki hadis-i şeriflerin şerhinde çocuğun idrarı ile ilgili yeterli bilgi verildiği için burada gusül esnasında örtünme meselesini ele alacağız.
İnsanların görebileceği açık bir yerde gusleden kimsenin tesettüre riâyetinin farz olduğunda ulemâ müttefiktir. Açık bir yerde fakat kimsenin görme ihtimali olmadan veya kapalı bir yerde gusleden kimsenin örtünmesinin hükmü ise, ihtilaflıdır.
İbn Ebî Leylâ'ya göre, her hâl-ü kârda gusleden kimsenin avret yerini örtmesi farzdır.
Cumhur-u ulemâya göre bu durumlarda örtünmek farz değil, müstehaptır. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifte ki Ebû s-Semh'in Efendimize siper olmasının, Efendimizin emri ile değil kendi arzusu ile,olduğunu ve bunun vücûba delâlet etmediğini söylerler.
Hadisin sonundaki ta'lik'de Hârûn b. Temîm, Hasan el-Basrî'nin "Bütün idrarlar eşittir." dediğini rivayet etmiştir.[342]

Bazı Hükümler

1. Fazilet erbabına hizmet etmek meşrudur.
2. Satr-ı avrete itina edilmelidir.[343]

377. ...Ali (r.a.) şöyle demiştir:
"Kız çocuğun idrarı yıkanır, oğlan çocuğunun ise (sütten başka) yemek yemediği müddetçe idrarına su serpilir."[344]

Açıklama

Bu "eser" de, oğlan ve kız çocuklarının idrarlarının temizlenmesinin farklı olması bakımından önceki hadisler gibidir. Ancak bunda ilâve olarak bu hükmün, henüz yemeye başlamayan, ana sütü ile beslenen oğlan çocuklara ait olduğu sarahaten beyân edilmektedir.[345]

378. ...Ali (k.v.) yukarıdaki hadisi Resûlullah (s.a.)dan merfûan rivayet etmiştir. Ancak (bu rivayette) "yemedikçe" kaydını (Katâde'nin talebesi Hişâm) zikretmemiştir. (Hişam ilâveten) Katâde'nin; "Bu, yemek yemedikleri müddetçedir, yemek yerlerse her ikisi de yıkanır"
dediğini de bildirmiştir.[346]

Açıklama

Müellif burada Hz. Ali'nin hadisim, tekrar rivayet, etmiştir. Ancak önceki hadis Hz. Ali'nin sözü olarak mevkuf iken, aynı manadaki bu ikinci hadis-i şerif Resûlullah (s.a.)'a nisbet edilmektedir.
Bir de birinci hadiste "yemedikçe" ifâdesi erkek çocuğa inhisar ettirilmiş bu rivayette ise, her ikisine teşmil edilerek "yemedikleri müddetçe" denilmiştir.

Buna göre de erkek ve kız çocuğunun idrarı aynı derecededir.[347]

379. ...Hasan (el-Basrî), annesinin şöyle dediğini haber verdi:
"(Ben) Ümmü Seleme (r.anha)yı henüz yemek yemeyen erkek çocuğun idrarı üzerine su dökerken gördü (m). Eğer (çocuk) yerse, onu yıkardı. Kız çocuğunun idrarını da yıkardı."[348]

Açıklama

Buraya kadar bu bölümle ilgili hadislerde henüz yemek yemeyen süt çocuklarının idrarlarının aynı derecede pis olmadığı, kız çocuğununkinin her hâl-ü kârda yıkanması, erkek çocuğunkinin ise üzerine su dökülerek temizleneceği ifâde edilmektedir. Bu hadislere dayanarak cumhûr-u ulemâ iki idrar arasında fark olduğuna zâhib olmuşlardır. Ancak Hanefî fukahası "İdrardan temizlenin! Çünkü kabir azabının çoğu idrardandır" hadis-i şerifi ve benzeri hadislerle isdidlâl ederek bir ayırım yapmaksızın erkek ve kız çocuğunun idrarları, henüz süt çocuğu bile olsalar eşit ve aynı derecede pistir ve büyüklerin idrarına eşittir; affedilen miktarı aştığı takdirde yıkanması gerekir, görüşündedirler. Bununla beraber Hanefî uleması bu bölümdeki hadislerle diğer babtaki hadisler arasında görünen tearuza cevaben hadislerde geçen "nadh" kelimesini yıkama ile tefsir etmişler ve bu tefsirlerini diğer hadislerdeki yıkama manasına gelen "nadh" ile takviye etmişlerdir.[349]

136. İdrarın İsabet Ettiği Toprak(In Temizlenmesi)

380. ... Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir ki;
Resûlullah (s.a.) Mescidde otururken bir bedevi Mescide girip namaz kıldı.(İbn Abd bu namazın iki rekat olduğunu söyler). Sonra da:
Allah'ım, bana ve Muhammed (s.a.)'e rahmet eyle, bizimle beraber bir başkasına acıma, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
Geniş olan şeyi men'ettin (Allah'ın geniş tuttuğu rahmetini daralttın), buyurdu. Aradan fazla bir zaman geçmeden bedevi Mescidin içinde (bir kenara) bevletti. Bunu gören sahâbîler bedeviye doğru koştular, fakat Resûlullah (s.a.) onlara mâni oldu ve:
Siz ancak kolaylaştırcı olarak gönderildim, zorlaştırıcı olarak değil. O (bedevinin) bevli üzerine büyük bir kova dolusu veya doluya yakın su dökünüz" buyurdu.[350]

Açıklama

A'rabi çöllerde, kırlarda yaşayan ancak bir ihtiyaç için zamanla şehre gelen Araplara denir.
Hadis-i şerifte bahsi geçen A'rabî'nin adı, başka rivayetlerden anlaşıldığına göre Zu'I-Huveysıra el-Yemânî veya Ekra' b. Habis et-Temimîdir.
Hadis-i şerifin siyakından da anlaşılacağı üzere bu zat İslâmı yeni kabul etmişti. Henüz İslâm edep ve kültürünü tam olarak elde edememiş, câhiliye ve çöl geleneğini üzerinden atamamıştı. Bu yüzden Cenab-ı Allah'tan rahmet isterken, başkalarının rahmetten mahrum olmasını ister hissini veren ifâdeler kullanmış ve Mescide idrar yapmıştı. Rahmet Peygamberi sallellahü aleyhi vesellem Efendimiz, bu şahsın her iki hatasını da gayet nâzik bir şekilde düzeltmiş ve güzel bir ders vermiştir. Bedevînin bevletmesine mâni olmak üzere harekete geçen sahâbileri de daha büyük zararlar tevlid edebileceği mülahazasıyla durdurmuştur.O'nun"Siz zorlaştırıcı olarak değil, kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz" tabirini kullanması mecazî mânâdadır. Çünkü aslında tebliğ vazifesi ile gönderilen sahâbiler değil, bizzat Resûllah'ın kendisidir. Fakat, sahâbiler de Resûlullah'tan gerek huzurunda, gerek gıyabında tebliğ vazifesi için onun tarafından gönderilmiş olmaktadırlar.
Hadis-i şerif necis olan arz (yer) üzerine su dökmek suretiyle o mahallin temizleneceğine delâlet etmektedir ki, cumhurun görüşü de bu merkezdedir.
Hanefîlere göre, yeryüzü ve yeryüzünde sabit bulunan her hangi bir şey, pislenince kurumakla temizlenir. Hidâye'de "güneşte kurumakla" deniyorsa da, İbn Humam "güneş" kelimesinin kaydı ittifakı olduğunu, rüzgâr veya güneşle kuruması arasında fark olmadığım söyler ki, mezhebin görüşü de bu şekildedir. Ancak pisliğin renk vekokusudan eser kalmaması lâzımdır.
Necaset bulaşan yer yüzü (mahal) süratle temizlenmek istenirse, o yeri alt-üst ederek necasetin kokusu hissedilmeyecek şekilde gömmek ya da üzerine toprak taşımak veya eseri kalmayıncaya kadar üzerine su dökmekle de temizlenebilir.
Merâkf 1-Felâh Haşiyesi Tahtâvî'nin beyânına göre arz, üzerine su dökülerek temizlenecekse toprağın sert veya yumuşak oluşuna göre farklı ameliyeler uygulanır.
Yer gevşekse, temizlendiği kanaati hasıl oluncaya kadar su dökülür, adet önemli değildir. Yer engebeli ve sertse, necaset mahalinin alt kısmına bir çukur kazılır ve necasetin üstüne su dökülür. Çukurun içine dolan suyun üzerine toprak doldurulur. Yer sert ve düz ise, necaset üzerine üç defa su dökülür fakat her döküşte temiz bir bez ile kurutulur.
Yukarıda da işaret edildiği gibi diğer mezheplere göre necaset bulaşan yeryüzü, üzerine her hangi bir şekil ve tafsilata lüzum görülmeden su dökülerek temizlenir.
Hadis-i şerifin sonunda seçil ve zenîib kelimelerinin aynı mânâya geldiği belirtilmiş ve ikisi arasında zikredilen ev (veya) râvinin rivayetteki şüphesine hamledilmiştir. Diğer bir ifâdeye göre "seçil" dolu kova; "zenûb" ise, biraz eksik (doluya yakın) olan manalarına gelir. Buna göre râviden bir şüphe varid olmamış her iki lafız da Resûlullah'tan (s.a.) varit olmuş olur. O zaman "ev" kelimesi muhayyerliğe hamledilir. Tercüme buna göre yapılmıştır.[351]

Bazı Hükümler

1. Dua eden kişi, duasında sadece kendisi için değil, diğer müslümanlar için de istekte bulunmalıdır.
2. Cahil, söylenileni küçümseyip inadına muhalif hareket etmedikçe ona yumuşak davranmak gerekir.
3. İki zarardan büyüğü, küçüğü irtikâb edilerek def'edilebilir.
4. Mâbedlere hürmet edilmeli ve temiz tutulmalıdır.
5. Toprağa bulaşan necaset, üzerine su dökülmek suretiyle temizlenir.[352]

381. ...Ma'kıl b. Mukarrin[353] den; şöyle demiştir:
"Bir bedevî, Resûlullah (s.a.) ile birlikte namaz kıldı..." (Ma'kıl bundan sonra) Önceki hadisteki hâdiseyi (anlattı) ve şunları ilâve etti: Resûlullah (s.a.);
"Üzerine bevlettiğî toprağı alın ve (Mescidin dışına) atın, yerine de su dökün" buyurdu.[354]
EbûDâvûd; "Bu hadis mürseldir. Çünkü İbn Ma'kıl, Resûlullah (s.a.)'ı görmemiştir" dedi.[355]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis-i şerif Tâbiûndan bir zât tarafından, aradaki sahâbî zikredilmeksizin bizzat Resûlullah'tan duyulmuş gibi rivayet edildiği için mürseldir. Fakat bu durum, hadisin kuvvetine zarar vermemektedir. Çünkü aynı hadisi Dârakutnî, kesintisiz olarak -Ahmed ve Taberânî de dahil- iki ayrı senette rivayet etmişlerdir.
Ancak bu rivayetlerden İbn Mes'ücTdan geleni, senette Sem'anb. Malik olduğu için; Vasile b. Eska'dan geleni de râviler arasında Ubeydullah b. Ebî Humeyd el-Huzelî olduğundan tenkide uğramıştır, kuvvetli sayılmamıştır.[356]
Bu hadis ihtiva ettiği ahkâm itibariyle bir önceki hadisten pek farklı değildir. Sadece öncekine ilâve olarak necaset mahalline su dökülmeden evvel o toprağın alınıp atılması emredilmektedir.[357]

137. Yeryüzünün (Toprağın) Kurumakla Temizlenmesi Hakkında

382. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan, şöyle demiştir:
"Ben Resûlullah (s.a.) zamanında bekâr bir genç idim ve Mescidde gecelerdim. Köpekler mescide girerler, çıkarlar, bevlederler, (sa-habiler de) bundan dolayı hiç bir şey (su) dökmezlerdi."[358]

Açıklama

Abdullah İbn Ömer'in Mescitte gecelemesi orada uyumasına delâlet etmez. Çünkü "geceledi" fiili "geceleyin uyudu" mânâsına pek nadir kullanılır. Ferrâ demiştirki, "gecenin tamamını taatle veya masiyetle uyanık geçirdi manasında "geceledi" denilir. Ancak İbn Ömer'in geceyi Mescitte uyuyarak geçirdiğini anlamaya da bir mani yoktur. Nitekim bazı sarihler fiiline "geceleyin uyudu" mânâsını vermişlerdir. Mescitte uyumayı men eden açık bir nass olmadığına göre orada geceleyin uyumaya da bir mâni yoktur. Fakat yine de bu konu ihtilâflıdır. îbn Abbâs ibâdet maksadı olmasa, İbn Mesûd ise her halü kârda mescitte gecelemeyi mekruh görürler. îmam Mâlik, kalacak evi olmayanın mescitte kalmasını mubah sayarken evi olanın kalmasını mekruh sayar. İmam Nevevî'nin bildirdiğine göre, İmam Şafîî mutlak olarak, İmam Ahmed de misafirin kalmasını caiz görmüşlerdir. Hanefîlerin görüşü de bu merkezdedir.
Yeryüzündeki necasetin, kurumak suretiyle temizleneceğini söyleyen Hanefîler, bu hadis-i şerifi delil kabul ederler.
îbn Hümam bu hadis ile ilgili olarak özetle şöyle der: "Eğer necasetin kuruyarak temizlendiği kabul edilmezse sahâbilerin bile bile orayı pis bırakmış olmalarına hamletmek gerekir ki, bu mümkün değildir. Çünkü mescid-i Nebevî dar ve mü slümanlar hemen hemen tamamen namazı mescidde kıldıkları için, köpeklerin bevlettiği yerlerde namaz kılmamış olabilirler denemez. Ayrıca köpeklerin mescidin bir köşesine değil, bir çok yerine bevletmeleri kuvvetle muhtemeldir. Bedevi'nin bevli üzerine Resûlullah'ın su dökülmesini emretmesi, bunun ancak su ile temizleneceği manasına gelmez. Zira o hâdise gündüz olmuştur. Gündüz Mescitte peşi peşine devamlı namaz kılınacağı için Efendimiz pislenen mahallin hemen temizlenmesini istemiş, kuruyunca-ya kadar beklemeden üzerine bolca su dökmelerini emretmiştir. Abdullah îbn Ömer'in haberinde köpeklerin Mescide bevletmeleri geceleyin olduğu ve geceleri de kısa aralıklarla cemaat halinde namaz kılınmadığı için su dökme ihtiyacı hissedilmemiş, temizlik konusunda kurumaya itibar edilmiştir."
Necaset bulaşan yer yüzünün kurumakla temizlenemeyeceğini mutlaka su dökülmesi gerektiğini söyleyenler ise, bu hadîse daha değişik bir açıdan bakarlar. Kimi "köpeklerin mescide girip çıkmaları oraya bevletmiş olmalarını gerektirmez. Mescide girip çıkarlar, fakat dışarıya bevletmiş olabilir." Bazıları da, "köpek idrarlarının üzerine su dökülmeyişi ya yerleri bilinemediği veya temizlenmesine lüzum kalmayacak kadar az olduğu içindir" demişlerdir.
Şüphesiz her iki görüşün sahipleri makul fikirler ileri sürerek hadis-i şerifin mânâsım te'vil etmişler ve görüşlerini mesnetsiz bırakmamışlardır. Ne varki, kuramakla yer yüzünün temizlenmeyeceğini söyleyenlerin te'villerinde bir zorlama olduğu hissedilmektedir.
Temizlendiğini söyleyenlere göre ise, bu sadece üzerinde namaz kılmak içindir. Oradan teyemmüm etmek için yine de temiz sayılmamaktadır. Hanefîlerin görüşü budur.
Daha önce de bildirdiğimiz gibi, o günkü mescidleri bugünkülerle mukayese etmemek gerekir. Peygamber aleyhisselâm zamanında kapılar açık pencereler açık, yerlerde örtü yoktu. Dışarıdan farkı, duvarlarla çevrili olması idi. Bu durumda kedi ve köpeklerin geceleyin bu gibi yerlere girmesi gayet normaldir.
Bununla beraber, hadisten mescidlerde kedi ve köpek beslenir hükmü çıkarılamaz. Güvercinler müstesna, bütün hayvanların mescidde beslenme, büyütülmeleri ve aralara sokulmaları yaksaktır.[359]

Bazı Hükümler

1. Mescitte gecelemek câizdir.
2. Toprağa isabet eden necaset mahalli kurumak sureti ile temizlenebilir.[360]

Elbisenin) Eteğine Bulaşan Necaset İn Hükmü

383. ...Abdurrahman b. Avf'ın oğlu İbrahim'in Ümmü Veledi (Humeyde)[361] den rivayet edilmiştir. O; ResûluIIah'ın hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ) ya;
Ben eteğim uzatan bir kadınım, pis yerlerde yürüyorum (ne yapmalıyım)? diye sordu. Ümmü Seleme (r.anha);
Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem) "Onu sonraki (temiz yerler) temizler" buyurdu diye cevap verdi.[362]

Açıklama

Ümmü Seleme (r.anha) kendisine sorulan bir soruya delilini söyleyerek cevab vermiştir. Çünkü soru soran hanımı zeki, anlayışlı zaptı kuvvetli ve ilmi nakletmeye kabiliyetli görmüştür. Bundan anlaşılmaktadır ki, bir âlime soru sorulduğu zaman soru soran anlayışlı ve tâlime kabiliyetli ise, cevabı verirken delilini de zikretmeli ve bu konu ile ilgili lüzumlu malumatı aktarmalıdır.
Ulemâdan bir gurup bu hadis-i şerifin zahirini alarak, "temiz bir yerde yürümek pis yerden geçerken elbisenin eteğine ve paçasına bulaşan pisliği temizler. Elbisenin eteği ayakkabı hükmündedir. Eteği pisleten yerin kuru veya yaş olması arasında fark yoktur" demişlerdir.
Cumhura göre ise, bir kimse üzerinde necaset olan kuru bir yerden geçip de elbiseye pislik bulaşmazsa sonradan yürüdüğü temiz yerlerle temizlendiği görüşündedir. Üzerinde necaset bulunan yer yaş ise, ancak yıkamakla temizlenebilir. İmam Şafîî, "Bu, kuru bir yerden geçip de üzerine necaset bulaşmayan kimse hakkındadır. Ama yaş (ve pis) yerden geçerse ancak yıkamakla temizlenir" demiştir.
Şafîîlerde mezhebin görüşüne göre pis olan yolun çamuru şu dört şartın tahakkuku ile affedilir:
1. Necasetin görülmemesi,

2. Yoldan geçenin dikkat edip, necasetten sakınması,
3. Yürürken veya binek üzerinde iken kendisine isabet etmesi.Şayet düşer veya başkasından sıçrayarak kendisine bulaşırsa af yoktur.
4. Necasetin elbiseye veya vücuda isabet etmesi. Başka bir şeye isabet ederse af yoktur.
İmam Ahmed b. Hanbel de şöyle der: "Bunun mânâsı, üzerine idrar bulaşır sonra da temiz bir yerden geçerse, o elbise temizlenir demek değildir. Maksat, bir yerden geçerken eteği pislenirse sonraki temiz yer Onu temizler demektir."
Zürkânî, İmam Mâlik'ten şunu nakleder: "Resûlulah'tan rivayet edilen "arzın bazısı bazısını temizler" hadisinin mânâsı şudur: Bir kimse pis bir yere basar sonra da kuru ve temiz bir yerde yürürse, sonraki yürüdüğü yer, evvelkinin pislettiğini temizler. Fakat necaset bevl veya bu hükümde olan bir şey olur ve elbise yada bedene bulaşırsa, ancak yıkamakla temizlenir. Bunda icmâ vardır."
Bu hadis hakkında Şah Veliyullah Dehlevî'nin şu sözleri de kayda değer: "Bu şu demektir. Bir kimsenin eteğine yol pisliği bulaşır, sonra bir başka yerden geçer ve necasete temiz yerin çamur veya tozu karışıp kurur. Bu durumdaki etek ovalamak veya çitilenmekle temizlenir. Bu kadar zorluğa binâen sâri tarafından affedilmiştir."
Hanefîlere göre üzerinde necasetin aynı görülmedikçe yol çamurları temizdir. Bu çamurun cıvık veya kuru, az veya çok olması arasında fark yoktur. Köpeklerin yattığı yerler, pis şeylerden çıkan buharlar ve hayvan gübresinin tozu da aynı hükümdedir. Çünkü bunlardan korunmak mümkün değildir.
Şunu unutmamak gerekir ki "elbiselerini de temiz tut"[363] ayet-i kerimesi genel manada elbiselerin temizlenmesini emrettiği gibi, "eteklerini yerde sürünemeyecek şekilde kısaltarak temiz tut"
şeklinde de tefsir edilmiştir. Ayrıca etekleri yere sürünecek şekilde elbise giymek kibir ve gurur alâmeti olduğu için İslâm'da makbul sayılmamıştır. Kadınların ayaklarını1 topuk üstü göstermeyecek tarzda ve bilhassa çorap giyme adeti olmayan Arap köylü kadınları için lüzumlu görülmüştür ki, bu bir istisna niteliğindedir.[364]

Bazı Hükümler

1. Hanımların uzun etekli elbise giymeleri meşrudur.
2. Yollardaki kuru pislik ile pislenen etekler daha sonra temiz bir yerden geçilerek temizlenir.[365]

384. ...Abdu'l-Eşhel oğullarından bir kadın şöyle demiştir;
"(Resûlullah'a); Ya Resûlullah! Bizim mescide giden yolumuz pis, kerih kokuludur. Yağmur yağdığında ne yapalım? diye sordum.
Bu kirli yoldan sonra daha temizi yok mu? dedi.
Evet (var) dedim,
Temiz yer pis yerin pislettiğini temizler" buyurdu.[366]

Açıklama

Hattâbî, bu ve bundan önceki hadislerin senetlerindeki sahabî râvilerin halleri meçhul olduğu için bu iki hadîsi tedbirle karşılamak gerektiğini söyler. Ancak hali bilinmeyen râviler, sahabî olduğu ve sahâbiler tümüyle sika (güvenilir) kabul edildiği için Hattâbî'nin bu sözlerine itiraz edilmektedir.[367]

Bazı Hükümler

1. Dini hükümleri öğrenmek için soru sormak gerekli ve tabiidir.
2. Kadın doğrudan ilgili makama soru sorabilir.
3. Fitneye sebep olmadığı takdirde kadınlar da camiye gidebilerler, caizdir.[368]

Ayakkabıya Bulaşan Pisliğin Temizlenmesi

385. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz ayakkabısı ile bir pisliğin üzerine basarsa (bilsin ki) toprak onun için temizleyicidir."[369]

Açıklama

Hadîsin zânirî ayakkabıya bulaşan pisliğin (cinsi ne olursa olsun) yere sürtülerek temizlenebileceğine delâlet etmektedir. Evza'î Ebû Sevr (bir rivayette) Ebû Yûsuf, İshâk, (bir rivayette) İmam Ahmed, ve Zahirîler bu görüşü benimsemişlerdir.
Beğavî, ulemânın çoğunluğunun bu görüşte olduklarım söyler.
İmam Mâlik, Şafiî, Züfer ve Muhammed'e göre, pislenen ayakkabı ancak yıkamakla temizlenir, toprağa sürterek temizlenemez. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadisteki "necâset"i kuru olanına hamletmişlerdir.
İmam Azama göre, ayakkabıya bulaşan pislik katı (cüsseli, maddi varlığı bilinen türden) olursa, toprağa sürtülerek temizlenir. îdrar gibi sıvı haldeki cüssesiz necasetler ise ancak yıkamakla temizlenir, yere sürtmekle temizlenmez. Hanefî mezhebinde fetva, îmam-ı Âzam'm kavline göredir.[370]

Bazı Hükümler

1. Toprak, ayakkabıya bulaşan katı pisliği temizler.
2. Ayakkabı tarafından emilen sıvı pislikler yıkanmalıdır.[371]

386. ...Ebû Hureyre (r.a.) mânâ olarak öncekine benzeyen rivayetinde Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir.
"(Bir kimse) Necaset üzerine mestleri ile basarsa onların temizleyicisi topraktır."[372]

Açıklama

Râvîlerî arasında Muhammed b. Kesîr olduğu için bu hadisi sahih kabul etmeyenler olduğu gibi, başka yönlerden bu kusuru takviye edip hadisin sıhhatini savunanlar da vardır. Yine senetteki Muhammed b. Aclân'i zayıf sayanlar olmakla beraber, çoğunluk sika kabul etmiştir.
Hadis-i şerifin ihtiva ettiği hüküm önceki hadisle aynıdır.[373]

387. ...Âişe (r.anhâ) Resûlullah (s.a.)dan aynı manada bir hadis rivayet etmiştir.[374]

138. Elbisedeki Necasetten Dolayı (Namazı) İade (Gerekir Mi?)

388. ...Ummu Câhder el-Âmiriye'den; O, Âişe (r.anhâ)ya elbiseye bulaşan hayız kanının hükmünü sordu. Âişe (r.anhâ) şu cevabı verdi:
"Ben (hayızlı iken bir gece) üzerimizde şiltemiz olduğu halde Resûlullah (s.a.) ile beraberdik. Şiltenin üstüne bir elbise örtmüştük. Sabah olunca Hz. Peygamber elbiseyi alıp giydi, çıktı. Sabah namazını kıldırdı ve oturdu. Bir adam:
Ya Resûlullah! Bu bir kan (lekesi) parıltısı (değil mi, diye kanı gösterdi).
Resûlullah lekeli kısmın kenarım avuçlayıri durulmuş bir vaziyette bir çocukla bana gönderdi, ve:
'Bunu yıka kurut ve bana gönder,' buyurdu.
Çanağımı isteyip onu yıkadım, kuruttum ve Resûlullah (s.a.)a gönderdim. Resûlullah öğleye doğru o elbise üzerinde olduğu halde
geldi."[375]

Açıklama

Bu hadisin bâb ile münâsebeti, Resûlullah (s.a.Vın namazı kıldıktan sonra üzerindeki kan lekesine vakıf olması ve fakat namazı iade ettiğine dair bir işaretin bulunmayışıdır. Yani Resûlullah kan lekesini öğrendikten sonra namazını iade etmemiştir. Bu mesele mezhepler arasında ihtilaflıdır.
Mâlikîler e göre, üzerinde necaset varken kılınan bir namaz necaset farkediîdikten sonra iade edilmez. Şafiî ve Hanbelîlerden iki görüş vardır. Hanefîlere göre namaz iade edilmelidir.
Hanefîler, üzerinde durduğumuz hadisten, Resûlullah (s.a.)'m namazı iade etmediği hükmü çıkartılırsa, bu görülen kanın namaza mâni olmayacak kadar az olmasındandır, derler.[376]

Bazı Hükümler

1. Erkeğin navız hâlindeki hanımıyla aynı yatağa yatması caizdir,
2. Bir müslümanın, başka bir müslüman da gördüğü ve ıslahı gereken şeyi haber vermesi caizdir.
3. Başkasının uyarmasını anlayışla karşılamak gerekir.
4. Necaseti izâlede acele edilmelidir.
5. Kadının kocasına hizmet etmesi meşrudur.
6. Elbisedeki necaset yeri belli ise, sadece oranın yıkanması kâfidir, elbisenin tamamını yıkamaya lüzum yoktur.
7. Hadis Resûlullah (s.a.)'ın tevazuunu göstermektedir.[377]

139. Elbiseye Bulaşan Tükrüğün Hükmü

389. ...Ebû Nadra'dan, demiştir ki;
"Resûlullah (s.a.) elbisesine tükürdü ve orayı biri biri üstüne (katlayıp) sürttü."[378]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mürseldir. Çünkü Ebû Nadra tabiûndandır. Resûlullah (s.a.)'ı görmemiştir. Başka rivayetlerden anlaşıldığına göre, Efendimiz'in elbisesinin bir ucuna tükürmesi namazda iken zarurete binâen olmuştur. Ebû Nuaym'ın rivayeti de böyledir. Şöyleki namazdaki bir insanın yutamayacağı ve açığa da tüküremeyeceği bir tükürüğü, yanında da mendili bulunmadığım düşünürsek, başkalarının kendisinin rahatsız olacağı bir manzara zuhur etmemesi için, elbisesinin bir kenarına bırakmak ve onu izâle etmek en iyi bir durumdur ki, onun temizlenmesi ise, daha kolaydır. Bu husus Hadisin rivayetinde "tükürdü" manasına gelen lafzın tefsir ve te'vilidir.
Ebû Nuaym'in rivayetin de "Resûlullah namazda iken ağzındaki ıslaklığı elbisesinin bir ucu ile çıkardı" şeklindedir.
Buna göre normal olan bu durumun te'vile ihtiyacı yoktur. Nitekim Menhel sahibi de hadisi bu şekilde açıklamıştır.
Hadis-i şerif tükrüğün mutlak olarak temiz olduğuna delâlet eder. Aynî, İbn Battâl'dan rivayetle, "tükrüğün temiz oluşu icmâ ile sabittir. Selman' dan rivayet edilenden başka bu konuda ihtilaf bilmiyorum. Hasan b. Hayy da onu elbisede kerih bulmuştur" demektedir. îbn Hazm: "Selman'-ı Fârisî ve Nehaî'ye göre ağızdan ayrılan tükrüğün necis olduğu rivayeti sahihtir" der. İbn Ebî Şeybe de Musannef inde onun temiz olmadığını söyler.
Bunların dışındaki bütün müctehid imamlar tükrüğün temiz olduğu hususunda tüttefiktir. Bu İbn Battâl'ın da dediği gibi icmâ hükmündedir.[379]

390. ...Enes b. Mâlik (r.a.), Resûlullah (s.a.)'dan önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[380]

Açıklama

Bu rivâvetin Nesâî'de zikredilen metni "Resûlullah ri dasının bir ucunu alıp içine tükürdü. Sonra bir kısmını, diğer kısmı üzerine örttü" şeklindedir.[381]

---

[1] Ebû Dâvûd, nikâh 77, Nesâî, tahâre 181; hayz 9; İbn Mâce, tahâre 123; Ahmed b Hanbel, I, 230, 237, 245, 272, 286, 306, 312, 339, 363.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 470.
[3] Tİrmizî tahâre, 103.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 470-472.
[5] Hadisi bu şekliyle kütub-İ sitte müellifleriinden sadece Ebû Dâvûd burada ve nikâh 47'de.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 472-473.
[7] Ibn Mâce, tahâre 129; Dâriraî, vudû' 111.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 473-474.
[9] Mu'dal: Senedinde biribiri peşinden iki veya daha fazla râvinın düştüğü hadistir.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 474-475.
[11] Nesâî, hayz 13; Ayrıca bk. Müslim, hayz 3; Ebû Davûd, nikâh 46; Dârîmî, vudû' 107; Muvatta, tahâre 95; Ahmed b. Hanbel, VI, 33, 55, 72, 113, 134, 143, 174, 189, 204, 209, 235.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 475.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 475-476.
[14] Ahmed b. Hanbel, VI, 174.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 476.
[16] Ebû Dâvûd, nikah 46; Nesâî, tahâre 178; hayz 11.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 476-477.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 477.
[19] Umara: Tabiûndandır. ibn Hibbân Sika raviler arasında sayar. Halasından ve Abdur-rahmân b. Ziyâd'dan hadis rivayet etmiştir. [Bilgi için bk. tbnu'l-Esîr, Üsdü'l-gabe, IV, 142; Îbn Hacer el-tsâbe, III,

170-171].
[20] Hadisi kutub-u sıtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 477-479.
[22] Bu hadisi de sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 479.
[24] Bu hanımın, Hz. Âişe veya Meymune olması muhtemeldir.
[25] Ahmed b. Hanbel, VI, 59.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 479-480.
[27] Buhârî, hayz 5; Müslim, hayz 2; İbn Mâce tahâre 12V, Ahmed b. Hanbel, VI, 40, 42, 44, 98, 113, 126, 128, 156, 161, 201, 204, 206, 216, 230, 266.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 480-481.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 481-482.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 482.
[31] Ncsâî, tahâre 133; hayz 3; İbn Mâce menasik 12; Darimî, vudu 84; Muvatta' 105; Ah-med b. Hanbel, VI, 293, 304, 320, 323, 464.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 482-483.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 483-486.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 486.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 486-487.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 487.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 488.
[38] Ümmü Habibp: Cahş'ın kızıdır. Abdurrahman b. Avf'ın hanımı. Resulûllah (s.a.)'ın hanımı Hz. Zeyneb'in kardeşidir. Üçüncü bii kardeşleri daha vardı ki o da Hamne'dir. İbn Abdilberr bu üç kardeşin de mustehâza olduğunu söyler. Suyûtî'nin de bunları müsteha-zalar arasında saydığı daha evvel zikredilmişti. tbnü'l-Arâbî Zeyneb'i müstehaza saymaz, (bk. el-Menhel, III, 67-68.).
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 488-489.
[40] Nesâî, talâk 74; tahâre 134; hayz 4; İbn Mâce tahâre 115; Ahmed b. Hanbel VI, 420, 464.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 490-491.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 491.
[43] Urve kendisine hadiseyi haber verenin Fâtıma mı, yoksa Esma mı olduğunda şüphe etmiştir. Fakat her hâl u kârda Resûlullah'a soruyu soran Esma olmuştur. Bu Esma, Umeys'in kızıdır.
[44] Bu hadisi kütüb-i sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[45] Müellifin bu ve bundan sonraki rivayetleri getirmesi cümlesinin Zührî hadisinde vehm olmakla birlikte başka rivayetlerde sabit olduğunu göstermek İçindir.
[46] Şevde binti Zem'a b. Kays b. Abdi Şems el-Kureşî el-Âmirî: Resûlullah sallellahu aleyhi vesellem kendisi ile Hz. Hatice'nin vefatından sonra -daha Hz. Âişe ile evlenmeden evvel evlenmiştir.- Tirmizî'nin, İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, Şevde, Resûluilah'ın kendisini boşamasından korkmuş ve Efendimize (s.a.): "Beni boşama yanında tut ve sıramı Hz. Âişe'ye ver" demiş. Resûlullah da bunu yapmış bunun üzerine: "Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından yahut (herhangi bir suretle kendisinden) yuz çevirmesinden endişe ederse sulh ile aralarını düzeltmekte ikisine de vebal yoktur. Sulh daha hayırlıdır..." mealindeki Nisa, 128. âyeti nazil olmuştur.
Şevde (r.a.) Resûluilah'tan hadis rivayet etmiştir, ibn Abbâs ve Yahya b. Abdullah da ondan rivayet etmişlerdir. Buhârî kendisinden iki hadis rivayet etmiştir. H. 54 senesinde vefat etmiştir. [Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VIII, 52-58; İbnu'l-Esir, Üsdü'l-gâbe, VII, 157; Zehebi A'lamu'n-nubelâ, II, 265-269; İbn Hacer, el-Isâbe, IV, 338; Tehzibu't-Tehzîb, XII, 426-427; tbnu'l-tmad, Şezerâtu'z-zeheb, I, 24, 60.].
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 491-494.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 495.
[49] Buhârî, hayz 19, 28; Tirmizî, tahâre 93; Nesâî, tahâre 133, 134, 137; hayz 2, 4, 6; tbn Mâce, tahâre 115, 116, Dârimî, vudû' 84.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 495-496.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 496.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 496-497.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 497.
[54] Hadisi Kutûb-i sitte içinde yalnızca Ebû Davud rivayet etmiştir.
[55] Buhârî, hayz 8, 19; Müslim, hayz 64; Tirmizî, tahâre 94; Nesâî tahâre 133, 134, 137, hayz 4, 6, İbn Mâce, tahâre 115, 116; Dârimî, vudû' 80.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 497-499.
[57] Nesâî, tahâre 137; hayz 6.
[58] Bu rivayetten anlaşılmaktadır ki, İbn Abbâs'a göre hayız kanının alâmeti çok miktarda kan gelmesi, istihaza kanının alameti de az kan gelmesidir. (el-Menhel, III, 88).
[59] Bu eseri Beyhakî musannifin tarikiyla tahriç etmiş ve "Mekhûl ün dediğinin manası zayıf bir isnadla Ebû İmameden merfuan rivayet edilmiştir" demiştir.
[60] Daha evvel zikredildiği gibi bu, Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebidir.
[61] Bır rivayette imâm Mâlik bu görüşü benimsemiştir.
[62] Bu son iki eseri Dârimî tahriç .etmiştir.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 499-503.
[64] Söz konusu Hadis: 282-283.
[65] Hamne bundan sonra gaibe sıygasını kullanmıştır. Fakat Turkçeye uygun olması için mu tekellim (1. şahıs) siygasına göre terceme edilmiştir.
[66] Bir nüshada "bez kullan" ibaresinden önce ifadesi yer almaktadır Tırmızî'deki rivayet de bu şekildedir. Telemim ise, bezi önünden ve arkadan dolayıp belde üzerine ip ya da kuşakla iyice bağlamak demektir.
[67] aslında ayakla vurmak, tepmek manasına gelir. Bununla zarar vermek ve ifsâd etmek kast edilir. Hattâbî'nin ifadesine göre kanın çokça gelmesinin şeytanın bir darbesi olmasından maksat, şeytanın bununla dinî vazifelerinde işini karıştırmaya yol bulması Hammâne'ye bu emirleri unutturmasıdır.
[68] Buradaki Ahyyu'l-Kârî'nın beyanına göre, râvıden gelen bir sektir Buna göre Ravî, Resülüllah'ın altı gun mu, yoksa yedi gun mü dediğinde şüphe etmiştir Neve-vî'ye göre taksim içindir. Yanı sıhhatli iken âdeti altı gün ise, altı yedi gun ise yedi gun kendim hayızlı say, demektir. Resulüllah kadınların ekserisi daha çok altı-yedi gun âdet gördükleri için bu iki rakamı zikretmiş olabilir.
[69] ibaresi bazı nüshalarda kelimesi olmadan geçmektedir. Bu ibareye şerhler değişik manalar vermişlerdir. Terceme, Muhammed AH Esse-yid neşrinin hâmişindeki ifadeler esas alınarak yapılmıştır. Hattâbi: "Senin işin hakkında altı veya yedi günden Allah'ın bildiğinde kendini hayızlı say" şeklinde mana vermiştir. Buna göre Hamne daha evvelki âdetinin altı günmü, yoksa yedi gün mu olduğunu unutmuştur. Resulüllah da kendisine âdetinin altı gün mü yoksa yedi gün mü olduğunu araştırmasını ve ona göre hareket etmesini emretmiştir.
[70] Hayız hâli yedi günse yirmi üç gün, altı günse yirmi dört gün temiz olur.
[71] Tirmizî, tahâre 95; Dârimî, vudû' 94; MuvattS, hacc 124; Ahmed b. Hanbel, VI, 439, 464.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 503-506.
[73] Ric'at: Karısını bir veya iki ric'î talakla boşamış olan bir kimsenin iddet içerisinde, evliliği devam ettirmek maksadıyla, sözle, cinsî temas veya Öpme vs. gibi bir şekilde karısına geri dönmesidir.
[74] el-Bakara (2), 222.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 507-511.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 511.
[77] Bk. 285. hadisin kaynaklan.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 511-512.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 512-513.
[80] Buhârî.hayz 26; Müslim, hayz 64; Nesâî,tahârel33, 134; tbnMâce, tahâre, 116-Dâri-mî, vudu 80, 84, 96; Ahmed b. Hanbel, VI, 83, 119, 128, 187, 237.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yaynevi: 1/ 513-515.
[82] Musannifin bu rivayeti almasının maksadı, tbn Ishâk'ın rivayetini takviyedir.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 515-516.
[84] Bu kadın Ümmü Habîbe bint Cahş'tır.
[85] Râvîlerden birisi zamirin müzekker olarak mi, yoksa müennes olarak mı olduğunda ve mı yoksa mu olduğunda şüphe etmişlerdir.
[86] Ümmü Bekr'in rivayetini sadece tbn Mâce tahric etmiştir.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 516-518.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 518-519.
[89] Aşağıdaki hadisten anlaşıldığına göre, bu kadın Sehje bint Süheyl'dir.
[90] Bazı nüshalarda istisna edatı yoktur. Buna göre mana "Sana Rasulüllah'tan (s.a.) hiç bir şey söyleyemem" şeklinde olur.
[91] bk. Tirmizî tahâre 95; Nesâî, tahâre 135; hayz 5; mevâkît 21; tbn Mâce, tahâre 117;Dârimî, vudu 84, 94, 95, 96, Ahmed b. Hanbel, VI,;172, 382, 439, 440.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 519-520.
[93] Dârimî, vudû' 84; Ahmed b. Hanbel VI, 119.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 520-521.
[95] Yedi seneden beri.
[96] Hadisi, kütüb-i sütte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 521-522.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 522-523.
[99] Tirmizi, tahâre 44; Dârimi, vudÜ'46.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 523.
[101] Tirmizi, tahâre 93; İbn Mâce, tahâre 115; Ahmed b. Hanbel, VI, 42, 204, 262.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 523-525.
[103] Hadisi Beyhâkî merfu olarak rivayet etmiştir.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 525-526.
[105] Önceki hadis mevkuf olduğu halde, bu Resul u İlah'a (s.a.) kadar çıkan merffi bir hadistir.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 526-528.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 528.
[108] Aynî bunun Said b. Müseyyeb ve Hasen'in görüşü olduğunu söylemektedir. Concordance bu bâb'a bab numarası vermemiştir.
[109] Buradaki soru guslün keyfiyetini değil vaktini sormadır.
[110] bk. Dârimî, vudû'85 (bab başlığında).
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 528-529.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 529-530.
[113] Sadece Ebû DâvÛd rivayet etmiştir.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 530-531.

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 531.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 531.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 531.
[118] Bu hadis 286. hadisin tekrarıdır. Orada gerekli açılmamda bulunulmuştur.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 532-533.
[120] Bu hadisi Kutub-i Sitte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 533.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 533-534.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 534.
[124] UmmüAtlyye'nin asıl adı Nesibe bini Ka'b el-Ensâriyye'dir. Resûlullah'tan kırk kadar rivayeti vardır. Bunların altısında Buhar! ve Müslim ittifak etmiştir. Müstakil olarak her birinde birer hadisi vardır. Kadın cenazeleri yıkardı, Resûlullahın kızım da bu hanım yıkamıştır. (Bilgi için bk. İbn Ebî Hatim, el-Cerh ne'I-ta'dil, IX, 465; Ibnu'1-Esir, Üsdii'l-ğftbe, VII, 280; Zehebî, A'lfimu'n-nubelfi, II, 318; tbn Hacer, el-ts&be, 476; TehzEbiTt-Tehzib, XII, 455).
[125] Nesâi, hayz 7; Ibn Mâve, tahâre 127; Dârimi vudû 93,94; Ayrıca bk. Buhârî, hayz 25.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 534-535.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 535-536.
[128] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 536-537.
[130] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 537.
[132] "Eser" hz. Peygambere ulaşmayıp sahâbi veya tâbî'de kalan, onlara ait olan görüş vt haberlere denir.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 537.
[134] Buradaki şüphe râvidendir.
[135] Vers: Yemen'de biter, kadınların hamilelikten dolayı yüzlerinde çıkan ve halk arasında "çiğit" denilen benekler üzerine sürdükleri san renkte bir bitkidir.
[136] Tirmizi, tahâre 105; tbn Mâce, tahâre 128; Ahmed b. Hanbel VI, 300, 303, 304, 310.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 538.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 538-539.
[139] Bundan murat, Resûlıllah'ın hanımları değil,akrabalarıoiankadınlardır. Zira Resûlul-lah'ın hanımlarından Hz. Hadîce'dcn başka hiç birisi Resûlullah'ın yanında lohusa olmamıştır. Hadîce de hicretten evvel vefat etmiştir. Mâriye de câriyesidir.
[140] Hadisi Kütüb-i Sitte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 539-540.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 540-541.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 541.
[144] Ahmed b. Hanbel, VI, 380.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 541-542.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 542-543.
[147] Sidr: Trabzon hurmasına benzer bir ağaçtır. Yapraklan suya atılarak kaynatılır. Böylece suyun temizleyicilik özelliği artar.
[148] Bir pamuk veya bez parçasıdır.
[149] bk. Buhârî, hayz 13; Müslim, hayz 60, 61; İbn Mâce, tahâre 124; Dârimi, vudû 84.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 543-544.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 544.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 544-545.
[153] İbn Mâce, tahâre 124;Müslim, hayz 61;Ahmed b.Hanbel, V, 72; VI, 148.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 545-547.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 547.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 547.
[157] Buhârî, teyemmüm 1; salât 56; cihâd 122; ta'bir 11: i'tisam 1; Müslim, mesâc id 3, 5, 8; Tirmizî, siyer 5; Nesâî, gusl 26; cihâd 1; Dârimî, siyer 29; Ahmed b. Hanbel, I, 98, 301; II, 222, 264, 268, 314, 394, 412, 455/501; III, 304; IV, 416: V, 145, 148, 162, 248, 256.
[158] el-Mâide (5), 6.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/7-10.
[160] Useyd b. Hudayr : İbn Simâk b. Atik el-Ensârî. İslama ilk girenlerdendir. Bedr dışındaki bütün savaşlara katılmıştır. Uhud günü, Resûlullah'la birlikte sebat etmiş ve yedi yerinden yaralanmıştır. Menkıbeleri çoktur. Ebû Hureyre'den, Resûlullah (s.a.)'m kendisi için "Useyd b. Hudayr ne iyi adamdır!" buyurduğu rivayet edilmiştir. Hz. Âişe; "Useyd, insanların en fazıllarındandır" demiştir. Bir gün Useyd bir topluluğa konuşuyor ve onları güldürüyordu. Efendimiz onun böğrüne dürttü. Useyd: "Beni incittin ya Resûlullah" dedi. Efendimiz: "Aynısını sen de bana yap" buyurdu. Useyd: "Ya Resûlullah senin üzerinde gömlek var, bende İse yok" dedi. Efendimiz gömleğini topladı. Useyd onu bağrına bastı ve böğrünü öpmeye başladı. "Anam, babam sana feda olsun ya Resûlullah, ben işte bunu istedim" dedi.
Useyd H. 20 yılında vefat eti. [Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, III, 135; Buhârî, et-Tarîhu'l-Kebîr, II, 47; İbn Ebî Hatîm, ei-Cerh ve't-ta'dîl, II, 310; İbnu'1-Esîr, Usdu'l-gâbe, I, 111, 113; Zehebî, A'lâmıTn-nubelâ, I, 340 - 343; İbn Hacer, el-İsâbe, I; Tehzîbu't-tehzîb, İbnu'1-İmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 31; Ansârî, Asr-ı Saadet, III, 297 - 303 (Şamil Yayınları)].
[161] Buhârî, teyemmüm 1, 2; Tefsiru's-Sûre: 3, 4, 5, 10; nikâh 65; Müslim, tahâre 28; Ibn-i Mâce, tahâre 90; Nesâî, tahâre 193; Muvattâ, tahâre 89; Ahmed b. Hanbel, I, 238' VI 57, 171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/10-11.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/11-12.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/12.
[164] ibn Mâce, tahâre 92; Ahmed b. Hanbel, IV, 321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/12.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/12-14.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/14.
[167] İbn Mâce, tahâre 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/14-15.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/15.
[169] Ulatü'lceyş: Buhârî ve Müslim'de, Beyda ve Zâtü'1-Ceyş diye rivayet edilmiştir. Avnu'l-Mâbud'un İfâdesine göre Ulâtü'1-Ceyş ile Zatü'1-Ceyş aynı yerin adıdır. Medine ile Mekke arasındaki konak yerlerinden biridir.
[170] Zafâr, Yemen sahillerinde bir şehrin adıdır.
[171] Buhârî, teyemmüm 1; şehâdât 15; meğâzî 34; Müslim, hayz 108; tevbe 56; Nesâî, tahâ-re 196; Ahmed b. Hanbel, IV, 264, VI, 195, 197, 198.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/15-17.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/17-18.
[174] Abdullah b. Mes'ûd'un künyesidir.
[175] Buhârî, teyemmüm 7; Müslim, hayz 110; Nesâî, tahâre 198, 201; Ahmed b. Hanbel, IV, 264, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/18-19.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/20.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/20.
[178] Abdurrahmar b. Ebzâ; Nâfi' b. Hâris'in azatlısıdır. Kendisinin Resûlullah'a sohbeti hususunda ihtilâf edilmiştir. Ancak onun Efendimizden on iki hadisi olduğu rivayet edilmektedir. Ayrıca Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den rivayetleri vardır. Ibn Hibbân onu, tâbiûnun sikalarından saymış, Ebû Hatim sahâbidir, demrş. Buhârî, Tirmizî, Yâ-kub b. Sufyan ve Dârakutnî de sahâbî olduğunu söyleyenlerdendir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakat, V, 462; Buhârî, et-Tarîhul-kebir, V, 245; İbn Ebi Hatim, el-cerh ve't-ta'dil, V, 209; Ibnu'l-Kayserânİ, el-Cem'beyne ricali's-Sahihayn, I, 282; İbnu'1-Esir, Üsdul-ğâbe, III, 278; Zehebî, A'lamu'n-nubelâ, III, 202 - 202; ibn Hacer^el-İsâbe, 11,388; Tehrihu't-Tehzîb, VI, 132.).
[179] Buhârî, teyemmüm 4, 5, 8; Müslim, hayz 112; Nesâî, tahâre 195, 199, 200; İbn Mâce, tahâre 91; Ahmed b. Hanbel IV, 263, 265, 320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/20-22.
[180] el-Maide (5), 6
[181] Nisa (4), 43.
[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/22-23.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/23.
[184] bk. Önceki hadisin kaynakları.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/23-24.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/24.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/24.
[188] bk. önceki hadislerin kaynaklan.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/24.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/25.
[191] bk. aynı kaynaklar.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/25.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/25.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/25-26.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/26.
[195] Ahmed b. Hanbel, IV, 263, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/27.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/27.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/28.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/28.
[199] Ebû Cuheym'in Müslim'deki zaptı Ebû Celim şeklindedir. İbn Hacer, doğrusunun Ebû Cuheym olduğunu, Ebû Cehm'in Kureyş'li başka biri, bunun ise Ensârî olduğunu söyler. Ubey b. Kâ'b'm kız kardeşinin oğlu olduğu söylenir. Buhârî ve Müslim İki rivayetinde ittifak etmişlerdir.
[200] Buhârî, teyemmüm 3; Müslim, hayz 114; Nesâî, tahâre 194; Ahmed b. Hanbel, IV, 169.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/28-29.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/29-30.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/30.
[203] Hadisi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/30-32.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/29-30.
[206] Buhârî, teyemmüm 3; Müslim, hayz 114; Nesaî, tahâre İ94; Ahmed b. Hanbel IV, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/32-33.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/33.
[208] Ebû Zerr: Asıl adının ne olduğunda hayli ihtilâflar vardır. Cundub b. Ci'nlde b. Kays diyenler olduğu gibi Bureyr ve Berîr diyen ler de vardır, islâm dinini ilk kabul edenlerdendir. Kendisi "Gıfâr" kabilesindendir. Ebû Zerr-i Gıfârî diye tanınmıştır. Resûlul-lah'm davetini duyup Mekke'ye gelmiş, Efendimiz'in tebliğini dinleyip, davranışlarını inceledikten sonra îslâma girmiş, bu yüzden Mekke müşriklerinin hakaret ve saldırılarına uğramıştır. Peygamberimiz, kavmine dönüp duyduklarını ve bildiklerini onlara da aktarmasını emretmiştir. Ebû Zerr ilk müslüman olanlardan olmakla beraber, hicreti hayli geç olmuş, bu yüzden Bedr ve Uhud muharebelerine iştirak edememiştir. Dünyaya hiç değer vermezdi. İlimde İbn Mes'ûd'a denk sayılır. Kendisinden 281 hadis rivayet edilmiştir. Bunların 12'sinde Buhârî ve Müslim müttefiktir. Ayrıca Buhârî'de iki, Müslim'de yedi rivayeti vardır. H. 32'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabâkât, IV, 219 - 237; Buhârî, et-Târihu'l-kebir, II, 221; Ebû Nuaym, Hilyetu'l-evliyâ, I, 156, 170; Ibnu'1-Esir, Üsdü'l-ğâbe, I, 357; VI, 99, 101; Zehebî, A'lamu'n-nubelâ, II, 46 -78; Ibn Hacer, el-tsâbe, IV, 62 - 64: Telızîbu't-tehzîb, XII, 90-91; İbn İmâd, ŞezerâtuVzeheb, I, 24, 56, 63; Ansârî, Asr-ı Saadet, (Ashâb-i kiram), H, 315, 324. 22.
[209] Rebeze: Medine'ye üç konak uzaklıkta bir köydür.
[210] Nesâî, tahâre 203; Tirmizî, tahâre 92; Ahmed b. Hanbel, V, 146, 147, 155, 180.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/33-35.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/35-36.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/36-37.
[214] Bu zat Munzirî'ye göre önceki hadiste adı geçen Amr b. Bucdân'dır.
[215] Nesâî, tahâre 203; Ahmed b. Hanbel, V, 146.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/37-39.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/39.
[218] en-Nisâ (4), 29.
[219] Biraz değişik şekli için bk. Buhârî, teyemmüm 7.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/40-41.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/41-42.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/42.
[223] Bu ifâde, Bezlu'l-Mechûd sahibinin dediğine göre te'kiddir. Menhel sahibine göre ise, önceki(ayi) (benzerini) Amr b.el-As'm ihtilâm olup teyemmüm ile namaz kıldırmasına, ikinci ise Amr'ın Hz. Peygamberle konuşmasına işarettir.
[224] bk. Buhârî teyemmüm 7.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/42-43.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/43.
[227] Bazı nüshalarda "yaralı"kelimesininyerine "özürlü" bazılarında da "sivilceli" kelimeleri yer almaktadır.
[228] Buradaki bağlama manasına gelen kelimenin mı, yoksa mı olduğunda râvî şüpheye düşmüştür.
[229] İbn Mâce tahâre 93 (değişik şekilde).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/43-44.
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/44-46.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/46.
[232] Ibn Mâce, tahâre 93; Ahmed b. Hanbel,!, 370.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/46.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/46-47.
[234] Nesâî, ğusul 27; Dârimı, vudu 65.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/47-48.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/48-49.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/49.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/49-50.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/50.
[240] Bir nüshadababın isme "Cuma için gusletmekle ilgi hadisler" şeklindedir.
[241] bk. Buharı, cuma 2, 5, 12, 26; Müslim,Cuma, 1, 3, 4; Tirmizi, Cuma 3, 29," Nesâî, Cuma 25; muvatta, cuma 5, Dârimî, salat 190; Ahmed b. Hanbel, I,15, 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/50.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/51-52.
[243] Buhârî, ezan 161; cuma 2, 3, 12; şehâdât 18; Müslim, cuma 5; Dârimî, salât J90; Ibn Mace, ikâme 80; Muvatta,cuma 2, 4; Ahmed b. Hanbel, III, 6, 30, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/52.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/52-53.
[245] Nesâî, cuma 25.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/53-54.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/54.
[248] Müslim, cuma 26-27 (muhtasar olarak).
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/54-55.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/55-56.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/56.
[252] Bu cümle başka bir nüshada "cuma günü gusletmek her baliğ üzerine vacibtir" şeklindedir.
[253] Müslim, cuma 7; Nesâî, cuma 6, 11; Ahmed b. Hanbel, III, 30, 69; IV, 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/57.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/57-58.
[255] Nesâî, cuma 10, 12, 19; Ibn Mâce, ikâme 80; Tirmizî,cuma 4; Ahmed b. Hanbel, III, 209; IV, 8, 9, 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/58-59.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/59.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/59.
[258] bk. Bir önceki hadisin kaynaklan.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/60.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/60.
[260] Nesâî, cum'a'10, 12, 19; İbn Mâce, ikâme 80,83; Ahmed b. Hanbel, I, 93;IV, 9, 10, 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/0-61.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/61.
[262] Ebû Dâvûd, cenâiz 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/61-62.
[263] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/62-63.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/63.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/63.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/63.
[267] Buhârî, cuma 4; Müslim, cuma 10; Nesâî, cuma 14; Tirmizî, cuma 6; Muvatta, cuma 5; Ahmed b. Hanbel, II, 460.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/63-64.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/64-65.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/65.
[270] Buhârî, cuma 16; Müslim, cuma 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/65.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/66.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/66.
[273] Hadisi kutub-ı sitte müelliflerinden sadece Ebû Davûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/66-67.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/67-68.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/68.
[276] Nesâî, cuma, 9; TirmÍzî, cuma 5; salât 337; Ahmed b. Hanbel; 8,11,15, 16, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/68.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/69.
[278] Kays b. Asım: Sinan b. Minkâr'ın oğludur. H. 9. senesinde îbni Temim kabilesinden gelen heyetle birlikte Resûlullah (s.a.)'a gelip mü^'uiman olmuştur. Gayet zeki, halim-selim ve cömert bir zat idi. Efendimiz kendisi için "Göçebe hayatı yaşayanların efendisi" diyerek iltifat etmiştir. Ibn Abdilberr'İn beyânına göre câhiliye hayatında da şarabı kep-disine haram kılmıştı. Basra'ya yerleşerek orada vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâi ve Tirmizi kendisinden rivayette bulunmuştur. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, üsdü'l-ğâbe, IV, 432 - 434; Ibn Hacer, el-îsâbe, III, 252 - 254).
[279] Nesâî, tahâre 125; Tirmizî, cuma 72; Ahmed b. Hanbel.V, 61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/69.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/69-70.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/70.
[282] Sarihlerin beyânına göre Useym'in babası Kesîr, dedesi de .Kuleyb el-Cuhenîveya el-Hadrami'dir. Senedde Useym, dedesine nisbet edilerek zikredilmiş, sanki Useym'in babası Kuleyb olarak gösterilmiştir. Buna göre senedin Useym b. Kesir b. Kuleyb olması gerekir. Ancak lerceme hadisin senedindeki ibareye göre yapılmıştır. (Bilgi İçin bk. İb-nul Esir, Usdul -ğâbe, III, 602; İbn Hacer, el-

İsâbe, III, 163'te yanlışlıklasahâbi sayılmış olanlar arasında zikreder.)
[283] Kütüb-i sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/70-71.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/71-72.
[285] Dârlmî, vudu', 84, 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/72-73.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/73.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/73.
[288] Buhârî, hayz 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/73-74.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/74.
[290] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/74-75.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/75.
[292] Esma bint Ebî Bekr: H7. Ebû Bekir'in kızı, Zubeyr b. Avvâm'ın hanımıdır. Kendisine "Zatun-Nitakayn" (iki kemer sahibi) denilir, tslâmiyeti kabul bakımından musluman-lann onsekizincisidir. Oğlu Abdullah'a hamile iken Medine'ye hicret etmiş oğlu Abdullah'ın katlinden on veya yirmi gun sonra Mekke'de vefat etmiştir. (H. 73) Hişam b. Urve babasından rivayetle Hz. Esmâ'nın yuz yaşma bastığını, bir tane dişinin dahi düşmediğini söylemiştir. Resulullah'tan hadis rivayet etmiştir. Oğullan Abdullah Urve ve torunları da kendisinden hadis almışlardır. (Bilgi için bk. Ibn Sa'd, Tabakât, VI-II, 249 - 255; Îbnu'l-Esîr, Üsdu'l-ğâbe, VII, 9; Zehebi, A'lâmu'n-nubelâ, II, 287, 296; Ibn Hacer, el-İsâbe, 229 - 230; Tehzîbu't-Tehzîb, XII, 398; lbnu'l-Imâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 44, 80.)
[293] Bu cümleyi, "Kan izi göremediği (fakat şüphe ettiği) yeri yıkasın" şeklinde de anlamak mümkündür.
[294] Buhârî, hayz 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/75-76.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/76.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/76.
[297] Buhârî, hayz 9, vudu 63; Müslim, tahâre 110; Tirmizî, tahare 104, Ibn Mâce, tahâre 118; Nesâî, hayz 26; muvatta tahâre 103; Ahmed b. Hanbel, VI, 246, 253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/76-77.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/77.
[299] Tirmızî, tahare 104; Nesaî, tahare 26; hayz 26; Darimi, vudu 83, 105;.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/77-78.
[300] Ummu Kays bint Mihsanı AdınınCuzâme,Âmine veya Ümeyyelolduğu söylenir. Ukka-şe'nin kız kardeşidir. Mekke'de Islâmı kabul edip, Medine'ye hicret edenlerdendir. Efendimiz kendisinin uzun omurlu olması İçin dua etmiştir. Gerçekten de onun kadar yaşayan başka bir kadın sahabi bilinmemektedir. Resûlullah'dan 24 hadis rivayet etmiştir. İkisinde Buhârî ve Müslim müttefiktir. (Bilgi için bk. Îbnu'l-Esîr, Usdu'l-ğâbe, VII, Ibn Hacer, el-Isâbe, Isâbe, IV, 485.).
[301] Nesai, tahare 184; hayz 26; Ibn Mâce, tahare 118; Dârimî, vudû 83, 105; Ahmed b. Hanbel, VI, 355, 356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/78.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/78.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/79.
[304] Dârimî, vudû, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/79.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/79.
[306] Ahmed b. Hanbel, II, 380.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/79-80.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/80.
[308] Nesâii, tahâre 185; İbn Mâce, tahare 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/80-81.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/81.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/81.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/81-82.
[312] Ebû Dâvûd, salât 86; Nesâi, ziynet 115; Tirmîzî, cuma 64; Ahmed b. Hanbel, VI, 101.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/82.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/82.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/82-83.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/83.
[317] Müslim, salât 274; İbn Mâce, tahare 131; Ahmed b. Hanbel, VI, 67, 99, 129, 137.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/82-83.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/84.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/84.
[320] İbn Mâce, tahâre 131; Ahmedb. Hanbel, VI, 204; ayrıca bk. Buhârî, salat 19, Müslim, salat 273, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/84.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/84.
[322] Tabiûndandır, İbn Mes'ûd, Ammâr b. Yâsir, Huzeyfe ve Hz. Âişe'den rivayette bulunmuştur. (Bilgi için bk. ibn Ebî Hatim, el-Cerh, IX, 106).
[323] Buradaki şüphe, râvilerden birine aittir.
[324] Müslim, tahâre 105, 106, 45; Nesâi, tahâre 187; ibn Mâce, tahare 82 (mânâ olarak); Tirmizî, tahâre 85 (mânâ olarak);Ahmed b. Hanbel, VI, 35 97, 135.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/85.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/85-86.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/86.
[328] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/86.
[330] Buhârî, vudû' 65; Müslim, tahâre 108 (benzeri); Tirmizî, tahare 86 (benzeri);Nesaî tahâre 186; İbn Mâce, tahâre 81 (benzeri); Ahmed b. Hanbel, VI, 142, 235.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/87.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/87.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/87.
[333] Buhârî, vudû 59; Muslim.tahâre 101, 104; Nesâî,tahâre 188; Tirmizî, tahare 54 (benzeri) ibn Mace, tahâre 77; DarİmÎ, vudû' 63; muvatta', tahâre 110; Ahmed b. Hanbel, VI, 356, 464.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/87-88.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/88-89.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/89.
[336] Lubâbe bint el-Hâris: Resûlullah'ın amcası Hz. Abbâs'ın hanımıdır. Hz. Hatice'den sonra Islâmı ilk kabul eden kadın olduğu söylenir. Efendimizden otuz hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim bir rivayetinde ittifak etmişler, birerini de ayrı ayrı rivayet etmişlerdir. Hz. Osman'ın hilâfeti devrinde vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Ibnu'l-Esîr, Üsdu'l-ğabe, VII, 253; Zehebi, A'lamu'n-nubelâ, II, 314 - 315; Ibn Hacer, el-İsâbe, IV.; Tehzîbu't-Tehzîb, XII, 449).
[337] Buharı, vudu 59; İbn Mâce, tahâre 77; Ahmed b. Hanbel, VI, 239, 240, 255, 256.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/89-90.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/90.
[339] Resûlullah'ın azatlısı ve hizmetcisidir. Ebû Zur'a; "Onun adını da bundan başka bir rivayetini de bilmiyorum" demiştir. Başkaları adının; Iyad veya Ebû Zer olduğunu söylemişlerdir.
[340] Nesâî, tahâre 189; İbn Mâce, tahâre, 77.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/90-91.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/91.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/91.
[344] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/92.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/92.
[346] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/92.
[347] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/92.
[348] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/93.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/93.
[350] Buhârî, vudû 57, 58, edeb 35, 80; Müslim, tahâre 98, 100; Tirmızî, tahâre 112; Nesâî, tahâre 44; mjyâh 2, İbn Mâce, tahâre 78; Dârimî, vudû' 62; Muvattâ', tahâre 111; Ah-med b. Hanbel, ÎI, 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/93-94.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/94-96.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/96.
[353] Tâbûndandır. Sika bir râvî olarak tanınır. H. 88'de Basra'da vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 285; İbnu'l-Esir, Üsdu'l-ğâbe, V, 221 -222; Ibn HAcer, el-İsâbe, ili, 447).
[354] bk. önceki hadisin kaynakları.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/96.
[356] Bezlu'l-mechûd, III, 130.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/97.
[358] Buharı, ta'bir 36; fedailu ashabın-Nebi 19; Müslim, fedailu's-sahâbe 140.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/97.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/98-99.

[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/99.
[361] Ümmü Veled, Efendisinden çocuk dünyaya getiren câriyedir. Bu hanım tabiîdir.
[362] Tirmizî, tahâre 109; İbn Mâce, tahâre 79; Dârimî, vudû 64; muvatta, tahâre 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/99-100.
[363] el-Müddessir (74), 4.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/99-100.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/101.
[366] Ibn Mâce, tahâre 79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/102.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/102.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/102.
[369] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/102-103.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/103.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/103.
[372] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/103-104.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/104.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/104.
[375] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/104-105.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/105-106.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/106.
[378] Nesâî, tahâre 192; İbn Mâce, ikâme 61; Ahmed b.Hanbel, III, 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/106.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/106-107.
[380] Sunen-i Ebû Dâvûd, Kıtabu't-Tahâre (Temizlik Bölümü)'nün sonu.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/107.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/107.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- GUSÜL VE TEYEMMÜM BÖLÜMLERİ
1- CÜNÜP KİMSENİN DURGUN SUDA GUSLETMESİNİN YASAK OLUŞU
2- HAMAMLARA ÇIPLAK GİRMEMEK
3- KAR VE DOLU SUYU İLE GUSLEDİLİR Mİ?
4- SOĞUK SU İLE GUSLETMEK
5- CÜNÜP KİMSE UYUMADAN ÖNCE Mİ GUSLETMELİ?
6- CÜNÜP KİMSE UYUYABİLİR Mİ? YOKSA GUSLETMELİ Mİ?
7- YIKANMA İŞİ (GUSÜL) KAPALI YERDE YAPILMALI
8- RASÛLULLAH (S.A.V), LEĞENDE Mİ GUSLEDERDİ?
9- KARI KOCA AYNI KAPTAN GUSLEDEBİLİR
10- GUSLEDERKEN KARI KOCA ŞAKALAŞIR MI?
11- HAMUR LEĞENİNDE GUSLEDİLİR Mİ?
12- KADINLAR GUSLEDERKEN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMEZLER
13- GUSLEDEN KİMSEDEN KOKU ESERİ ÇIKAR MI?
14- CÜNÜP KİMSE ÖNCE AVRET YERLERİNİ YIKAMALI
15- TAHARETLENDİKTEN SONRA ELİN, TOPRAĞA SÜRÜLMESİ
16- GUSÜLDEN ÖNCE ABDEST ALMAK
17- HER ŞEYDE OLDUĞU GİBİ ABDEST VE GUSLE DE SAĞDAN BAŞLAMAK
18- GUSLEDERKEN BAŞI MESHETMEK GEREKMEZ
19- GUSLEDERKEN VÜCUDUN HER TARAFINI ISLATMAK
20- GUSLEDERKEN BAŞA NE KADAR SU DÖKÜLÜR?
21- AYBAŞINDAN TEMİZLENME NASIL OLUR?
22- GUSÜL NASIL YAPILIR?
23- LOHUSA KADIN İHRAMA NASIL GİRER?
24- GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALMAK GEREKMEZ
25- KOCA TÜM HANIMLARIYLA MÜNASEBETTEN SONRA TEK BİR SEFER GUSLEDER
26- TEMİZ TOPRAKLA TEYEMMÜM BU ÜMMETE MAHSUSTUR
27- TEYEMMÜMLE NAMAZ KILINDIKTAN SONRA SU BULUNURSA NE YAPILIR?
28- MEZİ GELMESİNDEN DOLAYI ABDEST ALMAK YETERLİDİR
29- UYKUDAN UYANINCA ABDEST ALMAK
30- TENASÜL ORGANINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZAR MI?

4- GUSÜL VE TEYEMMÜM BÖLÜMLERİ

1- CÜNÜP KİMSENİN DURGUN SUDA GUSLETMESİNİN YASAK OLUŞU

393- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Hiçbiriniz durgun suda gusletmesin"** (Ebû Davud, Tahara: 36; İbn Mâce, Tahara: 109)

394- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz durgun suya idrarını yapıp sonra da oradan gusül ve abdest almasın."** (Buhârî, Vudu': 73; Tirmizî, Tahara: 51)

395- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Durgun suya idrar yapıp sonra orada gusletmeyi yasakladı."** (İbn Mâce, Tahara: 109; Ebû Davud, Tahara: 36)

396- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v) durgun suya idrar yapıp sonra da oradan gusletmeyi yasakladı." (İbn Mâce, Tahara: 109; Ebû Davud, Tahara: 36)

397- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz durgun ve akmayan bir suya idrarını yapıp oradan da gusletmesin."** (Buhârî, Vudu'73; Tirmizî, Tahara: 51)

2- HAMAMLARA ÇIPLAK GİRMEMEK

398- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa hamama çıplak vaziyette girmesin, peştamal kullansın."** (Buhârî, Gusül: 20; Müslim, Hayz: 16)

3- KAR VE DOLU SUYU İLE GUSLEDİLİR Mİ?

399- Abdullah b. Ebî Evfa (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Beni günah ve hatalarımdan temizle. Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi beni de günahlarımdan temizle. Allah'ım! Beni günahlarımdan kar, dolu ve soğuk su ile temizle."** (Buhârî, Deavat: 40; İbn Mâce, Dua: 20)

4- SOĞUK SU İLE GUSLETMEK

400- İbn ebi Evfa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Beni kar, dolu ve soğuk su ile temizle. Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden temizlenişi gibi beni de günahlardan temizle."** (İbn Mâce, Dua: 3; Buhârî, Deavat: 39)

5- CÜNÜP KİMSE UYUMADAN ÖNCE Mİ GUSLETMELİ?

401- Abdullah b. ebî Kays (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'ya: "Rasûlullah (s.a.v) cünüp olduğu zaman yatmadan önce mi gusleder yoksa gusletmeden mi yatardı" diye sordum. Aişe (r.anha): "Her ikisinide yapardı yani bazen gusleder yatar bazen de abdest alır ve uyurdu." (Müslim, Hayz: 6; Ebû Davud, Tahara: 90)

6- CÜNÜP KİMSE UYUYABİLİR Mİ? YOKSA GUSLETMELİ Mİ?

402- Gudayf b. el Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'nın yanına geldim ve: "Rasûlullah (s.a.v)'in gecenin önünde mi yoksa sonunda mı cünüplükten guslederdi" dedim. Aişe: "Her ikisini de yapardı bazen gecenin önünde bazen da sonunda guslederdi" dedi. Ben de: "Din işlerimizde bize kolaylık veren Allah'a hamdolsun dedim." (Müslim, Hayz: 6; Ebû Davud, Tahara: 90)

7- YIKANMA İŞİ (GUSÜL) KAPALI YERDE YAPILMALI

403- Ya'la (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) açıkta gusleden bir adam gördü, minbere çıktı. Allah'a hamdedip sena ederek

şöyle dedi: **"Allah halimdir, haya sahibidir, ayıp ve kusurları örter. Haya ve örtünmeyi sever, sizden biriniz gusledeceğinde kapalı yerde gusletsin."** (Ebû Davud, Hamam: 2; Müsned: 17287)

404- Safvan b. Ya'la (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah ayıpları ve kusurları örter. Sizden biriniz gusledeceğinizde çevresini bir şeyle örtsün."** (Ebû Davud, Hamam: 2; Müsned: 17287)

405- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'e gusledeceği suyu hazırladım ve bir perde çektim. -Meymune, Rasûlullah (s.a.v)'in guslünü anlattı- Sonra silinmek için kendisine bir hırka getirdim, kabul etmedi." (İbn Mâce, Tahara: 113; Buhârî, Gusül: 20)

406- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Eyyub Peygamber çıplak olarak guslediyordu. Yukarıdan üzerine altın bir çekirge düştü, elbisesiyle onu yakalamaya çalıştı. Bunun üzerine Rabbi: **"Ey Eyyub! Ben, seni zengin kılmadım mı?"** buyurdu. Eyyub (a.s)'da: **"Evet Ya Rabbi! Fakat senin bereket ve lütfuna her zaman muhtacım"** dedi. (Buhârî, Gusül: 20; Müsned: 7008)

8- RASÛLULLAH (S.A.V), LEĞENDE Mİ GUSLEDERDİ?

407- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Farak denilen bir kapta guslederdi. O ve ben bir kaptan guslederdik." (Buhârî, Gusül: 2; Müslim, Hayz: 10)

9- KARI KOCA AYNI KAPTAN GUSLEDEBİLİR

408- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte aynı kaptan guslederdik ve o kaptan birlikte avuç avuç su alırdık." (Buhârî, Gusül: 2; Müslim, Hayz: 10)

409- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Cünüp olduğumuz zaman Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir kaptan guslederdik." (Buhârî, Gusül: 2; Tirmizî, Tahara: 46)

410- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile su kabından suyu önce sen alacaksın, ben alacağım diye şakalaşır ve aynı kaptan guslederdik." (Müslim, Hayz: 10; Dârimi, Tahara: 68)

10- GUSLEDERKEN KARI KOCA ŞAKALAŞIR MI?

411- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber aynı kaptan gusleder, ben önce alacağım Sen önce alacaksın diye şakalaşırdık. Hatta, Rasûlullah (s.a.v): **"Bana bırak"** ben de: "Bana bırak" derdim. (Dârimi, Tahara: 68; Müslim, Hayz: 10)

11- HAMUR LEĞENİNDE GUSLEDİLİR Mİ?

412- Ümmü Hani (r.anha) anlatıyor: "Mekke fethi günü, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim, guslediyordu. Önüne bir perde gerdim, yanında hamur bulaşığı olan bir leğen vardı. Kuşluk namazını kıldı, gusül yaptıktan sonra kaç rekat kıldı bilmiyorum." (Buhârî, Gusül: 21; İbn Mâce, Tahara: 113)

12- KADINLAR GUSLEDERKEN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMEZLER

413- Aişe (r.anha) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte şu kaptan -yaklaşık olarak bir sa' kadar bir kap- guslederdik: Gusletmeye beraber başlar ellerimle başıma üç sefer su dökerdim. Saçımın örgüsünü de çözmezdim." (İbn Mâce, Tahara: 108; Müslim, Hayz: 12)

13- GUSLEDEN KİMSEDEN KOKU ESERİ ÇIKAR MI?

414- Muhammed b. Münteşir, babasından aktarıyor ve şöyle diyor: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu: "Üstüme başıma katran sürerek ihrama girmem; üzerimde güzel koku kokarak ihrama girmemden daha hayırlıdır." Bu sözleri duyar duymaz hemen Aişe (r.anha)'nın yanına gittim, kendisine İbn Ömer'in bu sözlerini naklettim. Bunun üzerine o da şöyle buyurdu: Rasûlullah (s.a.v)'e güzel koku sürmüştüm, bu kokusuyla hanımlarını teker teker dolaştı. Sonra da ihrama girdi. (Buhârî, Gusül: 13; Müslim, Hac: 7)

14- CÜNÜP KİMSE ÖNCE AVRET YERLERİNİ YIKAMALI

415- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), namaz abdesti gibi abdest aldı fakat ayaklarını yıkamadı. Avret yerini ve meni bulaşabilecek yerlerini yıkadı sonra baştan ayağa üzerine su döktü. Sonra bir kenara çekilip ayaklarını yıkadı." Meymune diyor ki: "Cünüp kimsenin yıkanma şekli budur." (Müslim, Hayz: 9; Ebû Davud, Tahara: 98)

15- TAHARETLENDİKTEN SONRA ELİN, TOPRAĞA SÜRÜLMESİ

416- Rasûlullah (s.a.v)'in hanımı, Haris'in kızı Meymune binti el Haris anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v), gusledeceğinde önce ellerini yıkayarak başlar sonra sağ eliyle sol eline su dökerek avret yerlerini yıkar sonra elini toprağa sürer sonra tekrar ellerini yıkar sonra namaz abdesti gibi abdest alır, sonra başına su döker tüm vücudunu yıkadıktan sonra bir kenara çekilerek ayaklarını yıkardı." (Ebû Davud, Tahara: 98; Buhârî, Gusül: 18)

16- GUSÜLDEN ÖNCE ABDEST ALMAK

417- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), cünüplükten dolayı gusledeceğinde ellerini yıkar sonra namaz abdesti gibi abdest alır ve gusle başlardı sonra saçlarının dibine iyice ıslaklık gelinceye kadar saçlarını ovalar, başına üç defa su döktükten sonra vücudunun diğer bölgelerini yıkardı." (Buhârî, Gusül: 1; Tirmizî, Tahara: 76)

17- HER ŞEYDE OLDUĞU GİBİ ABDEST VE GUSLE DE SAĞDAN BAŞLAMAK

418- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), abdest, gusül gibi temizlik işlerinde ayakkabı giymede, saçını taramada mümkün olduğu kadar sağdan başlamayı severdi." (Buhârî, Salat: 47; İbn Mâce, Tahara: 42)

18- GUSLEDERKEN BAŞI MESHETMEK GEREKMEZ

419- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Babam Ömer, Rasûlullah (s.a.v)'e cünüplükten dolayı nasıl gusledileceğini sordu. (Bu konudaki tüm hadisler şu mana üzerinde birleşirler) Gusül yapacak kimse önce sağ eline iki veya üç kere su döker sonra sağ elini su kabına sokarak sol eline su döküp, avret yerlerini tertemiz oluncaya kadar yıkar. Sonra dilerse sol elini toprağa sürer sonra sol eline iyice temizleninceye kadar su döker sonra iki elini de üç sefer yıkar. Ağzına ve burnuna su verir. Yüzünü ve kollarını üçer sefer yıkar. Başına gelince meshetmez su dökerdi. Rasûlullah (s.a.v)'in böyle guslettiği rivâyet edilir." (Ebû Davud, Tahara: 98; Müslim, Hayz: 29)

19- GUSLEDERKEN VÜCUDUN HER TARAFINI ISLATMAK

420- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), cünüplükten dolayı guslederken ellerini yıkar sonra namaz abdesti gibi abdest alır sonra saçlarının dibi ıslanıncaya kadar parmaklarıyla başını ovalar ve üç defa su dökerek başını yıkar sonra da tüm vücudunu yıkardı." (Buhârî, Gusül: 1; Tirmizî, Tahara: 76)

421- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), cünüplükten dolayı gusledeceğinde, süt sağılacak bir kap dolusu su ister, avucuyla suyu alıp başından sağ tarafına doğru döker sonra da sol tarafına döker sonra avucuyla suyu alır başına dökerdi." (Buhârî, Gusül: 4; Tirmizî, Tahara: 76)

20- GUSLEDERKEN BAŞA NE KADAR SU DÖKÜLÜR?

422- Cübeyr b. Mut'ım (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v)'in yanında gusülden söz edilince:**"Ben guslederken başıma üç defa su dökerim"** buyurdu. (Buhârî, Gusül: 4; Ebû Davud, Tahara: 98)

423- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), guslederken başına üç sefer su dökerdi." (Buhârî, Gusül: 4; Ebû Davud, Tahara: 98)

21- AYBAŞINDAN TEMİZLENME NASIL OLUR?

424- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! aybaşından temizlendiğimde nasıl gusledeceğim" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Eski bir bez parçası al ve onunla temizlen"** Kadın: "O bez parçasıyla nasıl temizleneyim?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onunla temizlen"** buyurdu. Kadın tekrar: "Onunla nasıl temizleneceğim" deyince; Rasûlullah (s.a.v):**"Sübhanallah deyip kadından yüzünü çevirdi."** Bu sefer ben "Rasûlullah (s.a.v)'in ne demek istediğini anladım o kadını tutup bir tarafa çektim ve Rasûlullah (s.a.v)'in ne demek istediğini kendisine anlattım." (Buhârî, Hayz: 15; İbn Mâce, Tahara: 124)

22- GUSÜL NASIL YAPILIR?

425- Rasûlullah (s.a.v)'in hanımı Meymune (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v), cünüplükten dolayı guslederken önce avret bölgelerini yıkar ve elini toprağa ve yeryüzüne sürterdi. Sonra namaz abdesti gibi abdest alır sonra suyu bolca başına ve vücuduna dökerdi." (Buhârî, Gusül: 16; Ebû Davud, Tahara: 98)

23- LOHUSA KADIN İHRAMA NASIL GİRER?

426- Cafer b. Muhammed (r.a), babasından aktararak şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah'ın yanına giderek veda haccına dair sorular sorduk. O da bize şunları anlattı: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Zilkade ayının bitmesine beş gün kala hac için yola çıkmıştık. Zulhuleyfe denilen yere vardığımızda Umeysin kızı Esma, Muhammed b. ebi Bekri doğurdu. Bunun üzerine Esma; Rasûlullah (s.a.v)'e haber göndererek ne yapması gerektiğini sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) cevap olarak: **"Yıkandıktan sonra kan gelecek yere bez koy ve ihrama gir"** buyurdular. (Ebû Davud, Menâsik: 10; Müslim, Hac: 16)

24- GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALMAK GEREKMEZ

427- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), gusülden sonra abdesti bozulmadıkça namaz için abdest almazdı. (Ebû Davud, Tahara: 99; Tirmizî, Tahara: 79)

25- KOCA TÜM HANIMLARIYLA MÜNASEBETTEN SONRA TEK BİR SEFER GUSLEDER

428- Aişe (r.anha) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'e koku sürerdim, o kokuyla tüm hanımlarını dolaşır ve gusleder sabahleyin de ihrama girer ve o koku çevresine yayılırdı." (Buhârî, Gusül: 1; İbn Mâce, Tahara: 10)

26- TEMİZ TOPRAKLA TEYEMMÜM BU ÜMMETE MAHSUSTUR

429- Câbir b. Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş özellik bana verilmiştir; 1- Bir aylık mesafedeki düşmana bile korku salmak, 2- Yeryüzü benim için temiz ve 3- Mescid kılındı, ümmetime namaz vakti nerede gelirse orada namazı kılar. 4- Hiçbir peygambere verilmeyen şefaat hakkı bana verildi. 5- Her peygamber kendi toplumuna gönderildiği halde ben bütün insanlara gönderilmiş bir peygamberim."** (Müslim, Mesacid: 1; Dârimi, Tahara: 111)

27- TEYEMMÜMLE NAMAZ KILINDIKTAN SONRA SU BULUNURSA NE YAPILIR?

430- Ebû Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "İki kişi teyemmüm ederek namazlarını kılmışlardı. O namaz vakti çıkmadan da su bulmuşlardı. Onlardan biri su ile abdest alıp namazını tekrar kıldı. Diğeri ise namazını tekrar kılmadı. İkisi birden durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sordular. Rasûlullah (s.a.v), namazı tekrar etmeyen kimseye şöyle buyurdu:**"Sünnete uyup doğruyu yapmışsın, namazın tamamdır."** Diğer kimseye de:**"Sana da kıldığın namaz kadar sevap vardır"** buyurdular. (Ebû Davud, Tahara: 128; Dârimi, Tahara: 65)

28- MEZİ GELMESİNDEN DOLAYI ABDEST ALMAK YETERLİDİR

431- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali, Mikdad ve Ammar kendi aralarında konuşurken Ali diyor ki: Benden çok mezi geliyor, kızı hanımım olduğu için bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sormaya utanıyorum. Biriniz benim için sorsanız ve bana anlatsanız. -Hangisi sormuştu onu unuttum- birisi sorduğunda; Rasûlullah (s.a.v) ona: **"O mezidir, sizden birinden mezi gelirse organını yıkasın, namaz abdesti gibi abdest alsın."** (Ebû Davud, Tahara: 82; İbn Mâce, Tahara: 70)

432- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Çok mezi gelen bir kimseyim, bir kimseye bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sormasını emrettim. O da şöyle buyurmuştu: **"Mezi'den dolayı abdest almak yeterlidir."** (Ebû Davud, Tahara: 82; İbn Mâce, Tahara: 70)

433- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma hanımım olduğu için Rasûlullah (s.a.v)'e mezi'nin hükmünü sormaya utanmıştım. Mıkdad'a emrettim. O sordu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Abdest almak yeterlidir."** (Ebû Davud, Tahara: 82; İbn Mâce, Tahara: 70)

434- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mıkdad'ı Rasûlullah (s.a.v)'e mezinin hükmünü sorması için göndermiştim de, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Tenasül organını yıka ve abdest al."** (Ebû Davud, Tahara: 82; İbn Mâce, Tahara: 70)

435- Süleyman b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali b. ebi Talib, Mıkdad'ı, Rasûlullah (s.a.v)'e mezi gelen adamın ne yapması gerektiği hakkında soru sormaya göndermişti de Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Tenasül organını yıka ve abdest al."** (Ebû Davud, Tahara: 82; İbn Mâce, Tahara: 70)

436- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mıkdad'ı, Rasûlullah (s.a.v)'e karısının yanında kendisinden mezi gelen adamın ne yapması gerektiğini sormak üzere göndermiştim. Çünkü kızı fatıma benim hanımım olduğu için bunu sormaya utanmıştım. Mıkdad, bunu sormuştu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Hanginizde böyle bir durum meydana gelirse tenasül organını yıkasın, namaz abdesti gibi abdest alsın."** (Ebû Davud, Tahara: 82; İbn Mâce, Tahara: 70)

29- UYKUDAN UYANINCA ABDEST ALMAK

437- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz uykudan uyanınca elini iki veya üç defa yıkamadan su kabına sokmasın. Çünkü elinin uykuda nereye dokunduğunu bilemez."** (Ebû Davud, Tahara: 82; İbn Mâce, Tahara: 70)

438- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir gece namaz kılmak için sol tarafına durmuştum beni sağ tarafına çekti, namaz kıldıktan sonra yatıp uzandı. Müezzin gelip çağırınca abdest almadan namaz kıldı." (Ebû Davud, Tahara: 80; Tirmizî, Tahara: 57)

439- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Namazında uyuklayan kimse namazını bıraksın ve yatsın."** (Ebû Davud, Tahara: 80; Müslim, Hayz: 33)

30- TENASÜL ORGANINA DOKUNMAK ABDESTİ BOZAR MI?

440- Büsre (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Tenasül organına dokunan abdest alsın."** (Ebû Davud, Tahara: 70; Müslim, Tahara: 15)

441- Büsre binti Safvan (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim eliyle tenasül organına dokunursa abdest alsın."** (Ebû Davud, Tahara: 70; Müslim, Tahara: 15)

442- Mervan b. Hakem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Abdest almak tenasül organına dokunmaktan dolayıdır."** Mervan diyor ki: Büsre bana böyle bildirdi: Urve mürsel olarak bu hadisi aktardı ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v): **"Tenasül organına dokunmadan dolayı abdest gerekir"** buyurmuştu." (Ebû Davud, Tahara: 70; Muvatta', Tahara: 15)

443- Yine Büsre binti Safvan (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Tenasül organına dokunan kimse abdest almadan namaz kılmasın."** (Ebû Davud, Tahara: 70; Muvatta', Tahara: 15)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. İNSANIN YARATILIŞI VE SON HALİ
Bu Hadisin Önemi:
İnsanın Yaratılış Keyfiyeti:
Kadere Îmanın Gereği:
Ameller Hatimeler (Sonuçlar) İledir:
Hadisten Çıkartılan Hükümler

4. İNSANIN YARATILIŞI VE SON HALİ

Ebû Abdurrahman Abdullah b. Mes'ûd (r.a)'dan, dedi ki: Doğru sözlü ve doğru sözlü olduğu tasdik olunan Rasûlullah (s.a) bize şunu anlattı: "Sizden her birinizin hilkati annesinin karnında kırk gün süre ile nutfe olarak bir araya getirilir. Sonra bunun kadar bir süre alaka (sülük gibi yapışan ve kan emen bir kan pıhtısı) olur. Sonra bunun kadar bir süre mudga (bir çiğnemlik et) olur. Sonra ona melek gönderilir, melek ona ruh üfler ve şu dört hususu yazmakla emrolunur: Rızkını, ecelini, amelini, bedbaht mı, mutlu mu olacağını. Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah hakkı için, hiç şüphesiz sizden herhangi bir kimse Cennet ehlinin ameli ile amel eder. Nihayet kendisi ile Cennet arasında ancak bir arşin kalmışken, kitap (da yazılan kader) onun aleyhine ileri geçer ve o da Cehennemliklerin ameli ile amel eder, böylelikle oraya girer. Ve hiç şüphesiz sizden herhangi bir kimse Cehennemliklerin ameli ile amel eder. O kadar ki, kendisi ile Cehennem arasında ancak bir arşınlık mesafe kalır da, kitap onun hakkında ileriye geçer, o da Cennet ehlinin ameli ile amel eder ve Cennet'e girer.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin çok büyük bir önemi vardır. Çünkü Şanı Yüce Allah'ın diğer mahlukâttan üstün ve şerefli kıldığı insanın yaratılış keyfiyetini ele almaktadır. Aynı şekilde bu hadiste kaza ve kadere dair açıklamalar da vardır. Kaza ve kader ise imanın esaslarının altıncısıdır. Ona iman etmedikçe kulun imanı tamam olmaz. Yine bu hadis-i şerifte -ilim adamlarının çıkarttıkları- oldukça büyük önemli bilgiler de vardır. [2]

İnsanın Yaratılış Keyfiyeti:

Rasûlullah (s.a) bu hadis-i şerifinde bizlere insanın yaratılış keyfiyetini beyân ederek şöyle buyurmaktadır: "Sizden herhangi birinizin hilkati annesinin karnında... bir araya getirilir..." Bir araya getirilmekten (cem1) kasıt, dağınıklıktan sonra onun parçalarını birbirine eklemektir. Kurtubî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demektedir: "Bundan maksat şudur: Meni, itici şehvanî kuvvet ile rahime atıldığında dağınık bir şekilde yayılır. Yüce Allah onu rahimin doğum mahallinde bir araya getirir.[3] Kurtubî'nin bu açıklaması modern ilmin isbatladığına uygun düşmektedir. Erkeğin attığı meni hayvancıkları pek çoktur. Atılıştan sonra da kadının rahminde dağınık halde bulunurlar. Ancak bu hayvancıklardan yalnızca bir tanesi yumurtacık ile bir araya gelir.
1- Nutfe: Meni hayvancığının yumurtacık ile bir araya gelişinden sonra ceninin geçirdiği ilk aşamadır. Nutfe aslı itibariyle "saf su" demektir. Burada onunla anlatılmak istenen menidir. Bu aşamanın süresi kırk gün devam eder. Nitekim Rasûlullah (S.A.S.): "Kırk gün süreyle nutfe olarak kalır"diye buyurmaktadır.
2- Alaka: Ceninin geçtiği ikinci aşamadır. Alaka, "katılaşmış, pıhtılaşmış donuk kan" demektir. Ona (yapışmaktan) gelen "alaka" deniliş sebebi, yanından geçtiği şeye yapışması dolayısıyladır. Bu aşama da Rasûlullah (s.a)'ın: "Sonra bunun kadar bir süre alaka olarak kalır" buyruğunda açıkladığı gibi- kırk gün devam eder. Kur'ân-ı Kerîm'den buna tanıklık eden buyruklardan birisi de Yüce Allah'ın: "O insanı (sülük gibi yapışan) bir kan pıhtısından yarattı'Ve/-Aiâfc, 96/2) buyruğudur.
3- Mudğa (bir çiğnem et): Bu da ceninin geçtiği üçüncü aşamadır. Mudğa ise bir et parçası demektir. Ona bu adın veriliş sebebi çiğnenen bir lokma kadar oluşu dolay ısıyladır.
Bu aşama da kırk gün süre devam eder. Nitekim Rasûlullah (S.A.S.) de: "Sonra bunun kadar bir süre mudğa (bir çiğnemlik et) olur."
4- Ruhun üflenmesi: Ruhun üflenmesi ise iki çiftin bir araya gelişinden yüzyirmi günün geçişinden sonra gerçekleşir. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Sonra ona melek gönderilir, o da ona ruh üfler." Bu da gözlemle görülüp tesbit edilen bir husustur. Ruh, kulun kendisi ile can bulduğu şeydir. Yüce Allah'ın da buyurduğu gibi: "Sana ruh hakkında soruyorlar. De ki: Ruh, Rabb'imin emrindendir. Size ilimden ancak pek az birşey verilmiştir." (el-İsrû, 17/85)
Kimi ilim adamı ruhu: Bedende hareket eden, beden ile suyun yeşil dalla iç içe oluşu gibi iç içe bulunan latif bir cisim[4] olarak tarif ederken; başkaları da "bedende tasarruf eden mücerred bir cevher (öz)dir.[5] diye tarif etmişlerdir. [6]

Kadere Îmanın Gereği:

Rasulullah (S.A.S.) bu hadiste: "Ve ona dört kelime (husus) yazması emrolunur" diye buyurmaktadır. Bunun üzerine o kişinin rızkı, eceli, ameli, bedbaht mı mutlu mu olacağı yazılır. Hadisin bu bölümünde Rasulullah (S.A.S.) kaza ve kader ile ilgili hususa temas etmektedir. Bu mes'ele Yüce Ailah'ın kâmil İlmi ile alâkalıdır. O Allah ki olmuşu, olacağı ve nasıl olacağını bilir.[7]
İşte bu kâmil ilmine binaen, Şanı Yüce Allah, Kitab'da (Levh-i Mahfuz) insanın ölünceye kadar hayatı esnasında elde edeceği rızkını, hayır ve şer türünden yapacağı amellerini, bedbahtlardan mı mutlu kişilerden mi olacağını takdir etmiştir.
Bununla birlikte Yüce Allah'ın bu bilgisi kulun ihtiyar (seçim imkânı) ve kastını ortadan kaldırmaz. Çünkü Allah'ın ilim sıfatı müessir değildir.
Nitekim Kitap ve Sünnet'teki birçok nass, insanın belli bir kasıt, irâde ve seçim özgürlüğünün olduğunu tesbit etmektedir. [8]

Ameller Hatimeler (Sonuçlar) İledir:

Allah'ın kullarından dünya hayatı boyunca sgıdır olan amellerinin Allah'ın ezelî Kitab'ından haklarında yazmış olduklarına muvafık olması kaçınılmaz birşeydir. Allah'ın: "Cennet ehlindendir" diye yazdığı kimsenin, kendisini Cennet'e sokacak amellere muvaffak kılınması, kaçınılmaz bir şeydir. İsterse hayatının bir döneminde Cehennemliklerin ameli ile amel etmiş olsun.
Yine Yüce Allah'ın: "Cehennem ehlindendir" diye yazdığı bir kimsenin, Cehennem'e gitmesini gerektirecek amellerde bulunması kaçınılmaz birşeydir. İsterse hayatının bir döneminde Cennetliklerin ameli ile amel etmiş olsun.
İşte bundan dolayı Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, sizden herhangi bir kimse Cennet ehlinin ameli ile amel eder ye sonunda kendisi ile Cennet arasında ancak bir arşın kalmışken, kitabın hükmü aleyhine ileri geçer ve o da Cehennem ehlinin ameli ile amel eder ve oraya girer. Ve şüphesiz sizden herhangi bir kimse Cehennem ehlinin ameliyle amel eder de..."[9]

Hadisten Çıkartılan Hükümler

İlim adamlarımız bu hadisten pek çok hüküm çıkarmışlardır. Bunların bazısını söz konusu edeceğim. Çıkartılan bu hükümler üzerinde dikkatle düşünen bir kimse, Yüce Allah'ın, bu ilim adamlarına insanların en hayırlısının hadislerini inceden inceye anlayıp kavrayabilme nimetini ne denli lütfetmiş olduğunu görecektir, Rasulullah (s.a) da şu buyruğunda ne kadar da doğru buyurmuştur: "Benim sözümü işitip de onu ezberleyen, belleyen ve onu (Öylece) başkasına aktaran bir kimsenin, Allah yüzünü ak etsin. Çünkü nice fıkıh (dinde ince bilgi) taşıyıcısı vardır ki, fakih değildir ve nice fıkıh taşıyıcısı vardır ki ,o da kendisinden daha fakîh olana bunu taşır.[10] Çünkü kişi Kitap ve Sünnet'ten pek çok şey bellemiş olmakla birlikte, nas-ları anlayamaz ve onların inceliklerine vâkıf olamaz. Bazan bir nassı olmadık yerde delil gösterir. Kimi zaman da nassın delâlet ettiği noktayı görmeden geçer, bunun farkına varmaz ve bu dikkatini de çekmez.
Şanı yüce ve mübarek Allah'tan bize ve ilim adamlarımıza dinini fıkh edip kavramak nimetini lütfetmesini dileriz. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Allah bir kimse hakkında hayır murad edecek olursa, onu dinde fakîh kılar.[11]
Bu Hadisten Çıkartılan Hükümlerden Bazısını Aşağıda Kaydedelim:
1- Din üzere sebat için duaya teşvik. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) bu şekilde Allah'a kavuşuncaya kadar din üzere sebat vermesi için yüce Rabb'ine dua ederdi. Enes (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: Ey kalpleri evirip çeviren,
kalplerimize dinin üzere sebat ver.[12]
2- Kötü akıbetten Allah'a sığınmaya teşvik. Bundan dolayı ümmetin selefi kötü akıbetten korkarlardı. O kadar ki, onlardan kimisi şöyle demiştir: "Ezelden takdir edilmiş (el-Kitabu's-Sâbık)in ağlattığı kadar gözleri hiçbir şey ağlatmamıştır.[13] İbn Receb de[14] selefin bu hususta kötü akıbetten korku ve dehşetlerini açıklayan pek-çok-şey nakletmiştir.
O halde kula düşen, ameline ve salâhına aldanmamaktır. Aksine o her zaman için korku ile ümid arasında bir yerde olmalıdır.
3- Ameller Cennet veya Cehennem'e girişe sebeptir.
4- Nasıl yaratılıp varedildiğini bilen bir kimseye, kendisini varedip en güzel surette yaratana şükretmek, emrettiği hususlarda Ona itaat etmek, yasakladığı ve vazgeçilmesini istediği şeylerden vazgeçmek görevi düşer.
5- Mutluluk ve bedbahtlığı Aziz ve Celil olan Allah'tan başka kimse bilmez.
6- Dinleyenin ruhunda daha bir etkileyici olmasını sağlamak kasdıyla habere dair yemin etmek.
7- Rızıktan yana endişe etmemek ve sebeplere yapışmakla birlikte kanaatkârlık gösterip bu hususta hırs göstermeyerek dini ve vicdanını bazılarının yaptığı gibi- satmak derecesine düşmemek.
8- Hayat Allah'ın elindedir. Hiçbir kimse ömrünü tamamlamadan asla ölmez. Bu da kulun Allah yolunda hiçbir kimseden korkmamasını ve kahraman olmasını gerektirir.
9- Kötü ve iyi ameller sadece birtakım alâmetlerdir. Yoksa mutlaka Cennet ve Cehennem'i gerektirici şeyler olarak görülmemelidir.
10- Bazı ilim ve hikmet adamları, ceninin geçirmiş olduğu bu aşamaların, anneye bir şefkat olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Yüce Allah cenini bir defada da yaratabilir.
11- Bazı ilim adamları cenine ruh üflenmediği sürece ceninin düşürülmesine ruhsat vermişler ve bunu azle kıyas etmişlerdir. Şu kadar var ki, bu görüş sununla reddedilir: Ceninin yaratılışı, rahimde yerleştikten sonra nut-fe ile başlar. Nitekim Rasulullah (S.A.S.)'in şu buyruğu da buna tanıklık etmektedir: "Nutfe üzerinden kırk iki gün geçtikten sonra -bir rivayette de kırk küsur gün geçtikten sonra- Allah bir melek gönderir. Nutfeye suret verir. Onun kulaklarını, gözlerini, derisini, etini ve kemiklerini yaratır.[15] İşte bu da modern ilmin lehine tanıklık ettiği bir husustur.
îbn Receb der ki: "Fukahâdan bir kesim kadına, karnında bulunan cenini, ona ruh üflenmediği sürece düşürme ruhsatı vermişler ve bunu azl gibi değerlendirmişlerdir. Ancak bu zayıf bir görüştür. Çünkü cenin, hilkati başlamış, hatta belki de suret kazanmış bir yaratıktır. Azilde ise herhangi bir şekilde insan yavrusunun yaratılışı söz konusu olmamaktadır. Azil böyle bir hilkatin bir araya gelmesini engellemeye sebeptir. Hatta Yüce Allah o kişiyi yaratmayı dileyecek olursa, azil bile bunu önleyemeyebilir."(12)
12- Yine bu hadiste öldükten sonra dirilişe dikkat çekilmektedir. Çünkü insanı hakir bir sudan yaratmaya kadir olan onu tekrar yaratmaya kadirdir.
13- Bazı ilim adamları bunu, dört ay sonra cenin düşürülecek olursa namazının kılınacağına delil göstermişlerdir. Çünkü ona ruh üflenmiş bulunmaktadır. İşte İmam Ahmed'in benimsediği görüş budur. Aynı zamanda bu, Said b. el-Müseyyeb'den de nakledilmiştir. Nitekim Şafiî'nin iki görüşünden biri de budur, İshak da bu görüştedir.
12- Câmiu'l-Ulûml vel-Hikem, 46. [16]

---

[1] Buhari, Kader, 1, VII, 210; Müslim Şerhi, V, 496
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 83-84.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 84.
[3] el-Lü'tu'u ue'l-Mercân, s. 715, no: 1695
[4] Neveuî, Müslim Şerhi.
[5] el-Gazzali, /fıyâu Ulumlddin
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 84-85.
[7] İkinci hadisi açıklarken kaza ve kadere dair açıklamalarda bulunduk.

[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 86.
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 86-87.
[10] el-Elbânî, el-Migfcat'ta der ki: Şafiî bu hadisi sahih bir sened ile rivayet etmiştir, (el-Cem' beyne Müsnedi'ş-Şâfiî ve Sünen, I, 14} no: 288
[11] Buhârî ve Müslim. Buhârl İlim 13,1, 25; Müslim Şerhi, IV, 585
[12] Hakim rivayet etmiş olup, el-Elbânî sahih olduğunu belirtmiştir: Sahîhu'İ-Câmi', no:7865
[13] Cûmlu'l-Ulûmi ue'!-Hikem, 50
[14] Aynı yer
[15] Müslim Şerhi, Huzeyfe b. Esid'den, V, 497
[16] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 87-89.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Embru'l-Mü'minîn Alı B. Ebu Talib'ın Zühdü İle İlgili Haberler
Ebu'd-Derda (Ra)'Nın Zühdü İle İlgili Haberler
Zübeyir B. El-Awalvrin (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler
Talha B. Ubeydullah'ın (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler
Ebû Zerin (Ra) Zühdü İle İlgiü Haberler
İmran B. Husayn'ın (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler
Selmân El-Farisi'nin (Ra) Zühdü İle İlgili Rivayetler
Ebu Hureyre'nin Faziletine Dair Rivayetler
İbn Mes'ud'un (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler
Aişe (ra)'nin Zühdü İle İlgili Haberler
Ümmud-Derda'nın Zühdü İle İlgili Haberler
Ali B. Hüseyin (ra)in Zühdü İle İlgili Haberler
Adî b. Hâtem'in (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler
Ebu Hureyre'nin (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler
Huzeyfe B. El-Yeman'ın Haberleri
Muaz B. Cebelin (Ra) Haberleri
Ebû Ubeyde B. El-Cerrâh'ın Zühdüne Dair Haberler
Sa'd B. Âmir B. Ce2îme El-Cumahi'nin (Ra) Zühdü İle İlgili Haber
Umeyr B. Habıb B. Humase (Ra) Ve Bazılarının Zühdü İle İlgili Haberler
Ebu Mes'ud El-Ensarî Ukbe B. Amr (Ra)'In Zühdüne Dâir Haberler

Embru'l-Mü'minîn Alı B. Ebu Talib'ın Zühdü İle İlgili Haberler

690. Ebû Matar (Amr b. Abdullah el-Cühenî)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali'yi (as) bir izâr ve bir ridâya bürünmüş olduğu halde elinde bir kamçıyla gördüm. Sanki bedevî bir AVâbîydi. Karâbîs çarşısına kadar geldi. Ve şöyle dedi: MÜç dirhemlik bir gömleğe (sahib çıktı) (satıcı) onu tanıyınca vazgeçti. Ondan bir şey almadı. Başka birisine geldi, O da kendisini tanıyınca ondan da hiçbir şey satın almadı. Daha sonra genç bir delikanlıya geldi. Ondan üç dirheme bir gömlek satın aldı. Bilâhare çocuğun babası geldi. Oğlu durumu haber verince, babası hemen bir dirhem alarak Hz. Ali'nin yanma geldi ve, 'Bu dirhem senindir ey mü'minlerin emîri!' dedi. Hz. Ali 'Niçin?' dediğinde 'Gömleğin fiyatı iki dirhemdi de onun için' cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ali 'Benim rızâmı bana sattı, kendi rızâsını aldı' dedi.

691. Evfâ b. Delheme el-Adevî'den, o da Ali'den (ra) şöyle duyduğu rivayet edilmiştir: "İlmi öğrenin, onunla ma'ruf olursunuz. Öğrendiğiniz ilimle amel edin. O ilmin ehli olursunuz. Zira sizden sonra öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda (halkın) onda dokuzu hakkı inkâr edecektir. O zamanda yalnızca hareket sahipleri, ilim elde edebilmek için yolculuk yapanlar kurtulabilecektir. İşte onlar hidayet öncüleri, ilim kandilleridir."

692. Ali'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sizin için en fazla korktuğum iki şey vardır: Bitmez tükenmez bir istek ve hevâya tâbi olma. Bitmez tükenmez istek size âhireti unuttururken, hevâya tâbi olma sizi haktan uzaklaştırır. İyi bilin ki, dünya geçip gitmekte, âhiret ise yönelip gelmektedir. Her ikisinin de adamları vardır. Sizler âhiret adamı olun. Dünya adamı olmayın. Zira bugün amel var, hesap yok. Yarın hesap var, amel yok."

693. Ebû Bahr'dan bir hocasının şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali'yi (as) üzerinde kaba bir izarla gördüm. Beş dirheme satın aldığını, kim bir dirhem kâr verirse ona satabileceğini söyledi. Beraberinde çıkınlanmış dirhemler gördüm. 'İşte bu elimizde geriye kalan nafakamız' dedi."

694. Mücemmi'den rivayet edildiğine göre Ali (ra), Beytül-mâl'in temizlenmesini emir buyurur; sonra su serper, bilâhare orada namaz kılardı. Bunu da, kıyamet gününde müslümanların malım orada saklı tutmadığına şehâdet edilmesi için böyle yapardı.

695. Ali b. Rabîa, Ali'nin (as) iki hanımı olduğunu, her birine günlerinde yarım dirhemlik et alıverdiğini rivayet etmiştir.

696. Hittân b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali (ra) 'Cehennemin kapılarının nasıl olduğunu biliyor musunuz?' dedi. Biz de: 'Şu kapılar gibidir' dedik. O, 'Hayır, fakat şöyledir' dedi ve eliyle onu tarif etti."

697. Ebû Müleyke'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Osman (ra), Hz. Ali'ye (yardım için bir adam) gönderdi. (Adam) onu, belinden üzüm dalı ile bağladığı bir abâye içerisinde devesini tımar ederken görmüş."

698. Amr b. Kays'tan rivayet edildiğine göre, Ali'ye (ra) "Niçin gömleğine yama yapıyorsun?" diye sorulunca: "Kalbim huşu' içinde olsun, mü'minler de örnek alsınlar diye" karşılığını vermiştir.

699. Adî b. Sâbit'ten rivayet edildiğine göre, Ali'ye (ra) "fâlûzeç" getirilmiş, fakat o yememiştir.

700. Hz. Ali'den (as) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir bostana geldim. Sahibi su ve hurma ikram etti. Ben de avucum dolusu hurma aldım. Sonra da biraz su içtim. Daha sonra Resulullah'a (sav) bir avuç hurma getirdim, birlikte yedik."

701. Yezîd b. Mihcen'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rah-be (denilen yerde) Ali (ra) ile birlikteydik. Bir kılıç istedi ve onu kınından çıkartarak, 'Bunu kim satın alır?' dedi. Sonra da 'Vallahi, yanımda bir izar alabilecek param olsaydı, onu satmazdım' dedi."

702. Zâdân Ebû Amr, bir zâtın kendisine şunu haber verdiğini rivayet etmektedir: "Ali (as) bir adama 'Rahbe' hakkındaki bir hadisi sordu. Adam onu yalanladı. Bunun üzerine Ali (ra): 'Sen beni yalanladın' dedi. Adamın: 'Hayır, ben seni yalanlamadım* demesi üzerine 'Öyleyse, Allah'a dua edeyim de, şayet sen beni yalanla-dıysan, Allah senin gözünü kör etsin' dedi ve Allah'a onu kör etmesi için dua etti ve adam kör oldu."

703. Abdurrahman el-Hemedânî, ninesinin, annesinden naklen şöyle dediğini nakleder: "Ali (as), Furat'ın mahallesine gelmiş ve terziye gömlek satıp satmadığını, bir de kendisini tanıyıp tanımadığını sormuş. Adam da 'Evet* cevabım vermiş. Bunun üzerine Ali (as): (O zaman ihtiyacım yok* demiş ve bir başkasına gitmiş. Ona da kendisini tanıyıp tanımadığını sorduktan ve tanımadığını anladıktan sonra, ondan pamuk bir gömlek almış. Sonra da gömleği kendisine ölçmüş; bakmış ki parmaklarını taşıyor. Fazlasını kesmesini satıcıdan istemiş ve giymiş. Arkasından da: 'Kendisiyle örtündüğüm ve halk içinde zinetlendiğim elbiseyi bana ihsan eden Allah'a hamdolsun' demiştir."

704. Ebû Sinan eş-Şeybanî[1] Herat'ta bir zâtın kendisine, "Ali b. Ebû Talib'i (ra) yürüyerek bayrama giderken gördüm" dediğini rivayet etmiştir.

705. Zeyd b. Vehb'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali'ye (ra) Basra'dan bir heyet geldi. İçlerinde Haricîlerin elebaşılarından biri olan Ca'd b. Ba'ce isminde biri de vardı. İnsanlara bir nutuk çekti. Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle dedi: 'Ey Ali! Allah'dan kork, kuşkusuz sen de öleceksin. Muhsin olan zâtın yolunu da biliyorsun muhsinden maksadı Hz. Ömer'dir sonra yine sen öleceksin' dedi. Bunun üzerine Ali, 'Hayır, canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şuraya vurulacak bir darbe ile katledileceğim, bu kesin bir takdir ve verilmiş ahiddir. İftira eden helak olmuştur' dedi. Sonra adam onu elbisesinden dolayı kınadı ve 'Seni güzelce giyinmekten alıkoyan nedir?' diye sordu. O da: "Benim kıyafetimden sana ne ki? Benim bu giyeceğim kibirden en uzak olan ve müminin bana ittibâsma en uygun olan giyecektir' dedi."

706. Ali'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir gün kendisine fâlûzec getirilmiş ve önüne koyulmuştur. O: 'Sen güzel kokulu, güzel renkli ve hoş tatlısın, fakat ben nefsimi daha önce iti-yad haline getirmediği bir şeye alıştırmaktan hoşlanmıyorum' dedi."

707. Pamuk elbise satıcısı Ebû'n-Nevvâr'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali (ra) beraberinde bir kölesi ile bana geldi ve benden iki pamuk gömlek satın aldı. Sonra da, kölesine: 'Hangisini istiyorsan onu al' dedi. Bunun üzerine o birisini, Ali de (ra) diğerini aldı ve giydi. Sonra ellerim uzatarak uzun gelen kısmının kesilmesini istedi; arkasından giyip gitti."

708. Elbise satıcısı Salih, annesinden veya ninesinden naklen şöyle diyor: "Ali b. Ebû Tâlib (ra)'in bir dirhemlik hurma satın aldığını ve bir çanta ile taşıdığını gördüm. Kendisine, 'Mü'minlerin emîrî, biz sana taşıyıverelim' dediklerinde 'Hayır, çoluk çocuk sahibi taşımaya daha müstahaktır' dedi."

709. Amr b. Habeşî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali b. Ebû Tâlib (raj'in öldürülmesinden sonra, Hasan b. Ali bize bir hutbe irad etti ve 'Öncekilerin kendisini ilmen geçtiği, sonrakilerin ise ona yetişemediği emin bir insan sizden ayrılmıştır. Şayet Allah'ın Resulü onu gönderir, kendisine sancağı verirse, gönderdiği yeri fet-hedinceye kadar geri çekilmeyen bir insandı. O geriye ne altın ve ne de gümüş bıraktı. Yalnızca yedi yüz dirhem bıraktı. Ehline hizmet edecek hiç kimse de yoktur. dedi."

710. Ali'den (as) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ben Resûlul-lah ile birlikte açlıktan karnıma taş bağladığımı biliyorum. Bugünkü sadakam ise kırk bin dinardır."

Ebu'd-Derda (Ra)'Nın Zühdü İle İlgili Haberler

711. Hasan'dan Ebû'd-Derdâ'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ey oğlum! İnsanlarda gördüğün her şeye bakma. Zira, kim insanlarda gördüğü herşeye bakarsa, kederi artar, gazabı dinmez. Her kim de Allah'ın nimetini yalnızca yiyeceğinde ve

içeceğinde görürse şüphesiz ilmi az, azabı hazır demektir. Dünyadan müstağni olamıyanın da, dünyası yok' demektir."

712. Ebû Kılâbe'den, Ebû'd-Derdâ'nm (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sen Kur'ân'm muhtelif vecihlerini görmedikçe hakkıyla fakîh olamazsın. Ve yine sen Allah'ın yanında, insanlara buğzet-medikçe, sonra da nefsine dönüp ona insanlara buğzundan daha fazla buğzetmedikçe gerçek fakîh olamazsın."

713. Avf b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre o rüyasında deriden bir kubbe ve yeşil bir otlak görmüş. Kubbe'nin etrafında ise gürleyen davarlar meleşiyorlarmış. 'Bu kubbe kimindir?' diye sormuş. 'Abdurrahman b. Avf indir" denilmiş. Kendisini bekledik, bir müddet sonra nihayet çıkmış ve: 'Ey Avf! Bunlar Allah'ın bize Kur'ân sayesinde verdikleridir. Eğer bu binanın üzerine bir çıka-bilseydin, gözünün hiç görmediklerini görür, kulağının hiç işitmediklerini müşahade eder, aklına daha evvel hiç gelmemiş olan şeyleri tenıâşâ ederdin. İşte, onların hepsim Allah, Ebû'd-Derdâ için hazırlamıştır' demiş."

714. el-Cerîrî bazı şeyhlerinden şunu rivayet etmiştir: "Ebû'd-Derdâ bir cenazede: 'Bu kim? bu kim?' diyen bir adam görmüş ve ona: 'Bu sensin, bu sen. Zira Allah Teâlâ: 'Sen öleceksin, onlar da öleceklerdir' buyurmuştur' demiştir."

715. Muâviye b. Kurre'den rivayet edildiğine göre, bir gün Ebû'd-Derdâ dert yanmış. Bu arada yanına arkadaşları gelmişler ve ona: 'Neden dert yamyorsun ey Ebû'd-Derdâ?' diye sormuşlar. O da: 'Günahlarımdan' demiş. Teki ne arzuluyorsun?' diye sorduklarında: 'Cenneti' diye karşılık vermiş. 'Öyleyse sana bir doktor çağıralım mı? Ne dersin?' dediklerinde: '(Esas) o beni bu hale getiren' demiştir."

716. Abdullah b. Mürre'den, Ebû'd-Derdâ'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah'a sanki onu görüyormuş sunuz gibi ibadet edin. Kendinizi de ölü telakki edin. Bilin ki, size yeten az birşey, sizi azdıran çoktan daha hayırlıdır ve yine bilin ki, iyilik asla yok olmaz, günah ise asla unutulmaz."

717. Ebû'd-Derdâ'dan: "Rahat gününde Allah'a yalvar ki, sıkıntılı gününde sana icabet etmesi umula" dediği rivayet edilmiştir.

718. Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan Ebû'd-Derdâ'nm Seleme b. Mahled'e şöyle yazdığı rivayet edilmiştir: "Emma ba'd; Şüphesiz kul, Allah'a itaat ettiği zaman, Allah onu sever. Allah onu sevdiği vakit, mahlûkâtma da sevdirir. Ama kul, Allah'a isyan içerisinde olduğu zaman, Allah ona buğz eder. Allah ona buğz ettiği vakit ise, mahlûkâtmı da ona buğz ettirir."

719. Avn'dan rivayet edildiğine göre, Ümmü'd-Derdâ'ya, Ebû'd-Derdâ'nm en faziletli amelinin ne olduğunu sormuş. O da: "Tefekkür ve (hâdiselerden) ibret almasıydı" karşılığını vermiş.

720. Ebû'd-Derdâ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kişinin evi en güzel ibadethanedir. Orada hem diline ve hem de gözüne sahip olabiliyor. Aman çarşılardan sakının, çünkü çarşılar insanı azdırır."

721. Hasan'dan Ebû'd-Derdâ'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şayet üç şey olmasaydı, ben yerin altında olmayı üstünde bulunmaya tercih ederdim. Eğer hurmanın en güzeli seçildiği gibi sözün en güzelini seçerek konuşmak için yanıma gelen kardeşlerim olmasaydı veya Allah için yüzümü mescidde (toprağa) belemiş (secde yapmış) olmasaydım yahut sabah-akşam Allah yolunda sefer olmasaydı (ben yerin altını üstüne tercih ederdim)."

722. Ebû Câbir'den[2] Ebû'd-Derdâ'nm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kıyamet gelmeden önce geceleyin nefisleri için gözyaşı döküp, âhü figân edenlere, babam feda olsun. Kalbleri Allah'ın zik-riyle beraber ve gözleri Onun zikri için yaşarıyor.[3]

723. Rebîa b. Zeyd, Ebû'd-Derdâ'nm şöyle dediğini haber vermiştir: "Savaş gelmeden evvel salih ameller yap. Zira siz, düşmana karşı amellerinizle savaşacaksınız."

724. Bilâl b. Sa'd'dan, Ebû'd-Derdâ'nm: "Allah'a yemin olsun ki, eğer Allah katında dünyanın bir sinek kanadı kadar kıymeti olsaydı, Firavun'a bir yudum su vermezdi", dediği rivayet edilmiştir."

725. Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr, babasından naklen, "Ebû'd-Derdâ'nm "Allah'ın zikri ile dilleri yaşlanan (devamlı zikredenlerden her biri, cennete gülümseyerek gireceklerdir" dediğini rivayet etmiştir.

726. Ebû'd-Derdâ'nın: "Âlim ve öğrenci mükâfaatta eşittirler. Bu ikisinin dışındakilerde hiçbir hayır yoktur" dediği rivayet edilmiştir.

727. Salim b. Ebû'1-Ca'd, Ebû'd-Derdâ'nın "Hayrı öğreten ve öğrenen mükafatta müsavidirler. Onun ötesinde, diğer insanlarda bir hayır yoktur" dediğini haber vermiştir.

728. Ebû'd-Derdâ'nın: "Üç şey olmasaydı, insanlar sâlih olurlardı. Kendisine boyun eğilen cimrilik, tabî olunan hevâ, ve herkesin kendi görüşünü beğenmesi" dediği rivayet edilmiştir.

729. Salim b. Ebû'1-Ca'd, Ebû'd-Derdâ'ya Ebû Sa'd b. Müneb-bih'in yüz köle azad ettiği söylenince, onun: "Evet, bir insanın malından yüz köle azad etmesi büyük bir olaydır. Fakat istersen ben sana daha üstününü haber vereyim: gece ve gündüz gereğine yapışıp, yerine getirilen bir iman ve sürekli Allah'ı zikir" dediğini haber vermiştir.[4]

730. Ebû'd-Derdâ'nm, "Rabbim Tebâreke ve Teâlâ ile karşılaştığımda en çok korktuğum şey, Onun şöyle demesidir: Evet biliyordun. Fakat bildiğinle ne kadar amel ettin" dediği rivayet edilmiştir.

731. Ebû'd-Derdâ'nın, "Allah'ın zikri ve O'nun zikrine götürenler hariç, dünya ve dünyadakilerin hepsi mel'ûndur. Öğreten ve öğrenen mükâfaatta eşittirler. Diğer insanlar ise başıboş olup, onlarda hayır yoktur" dediği rivayet edilmiştir.

732. Ebû'd-Derdâ'nm: "Yüz kere tekbir getirmem, benim için yüz dinar sadaka vermemden daha sevimlidir" dediği rivayet edilmiştir.

733. Muâviye b. Kurre, Ebû'd-Derdâ'nm, "Bütün namazlarımı mescidde kılmak kaydiyle, mescidin kapısı önünde durup alışverişte bulunarak her gün üçyüz dinar kazanmam beni o kadar sevindirmez. Böyle demekle, Allah'ın ticareti helâl, faizi haram kılmadığını söylemek istemiyorum. Fakat benim esas hoşuma giden, ne ticaretin ve ne de alışverişin kendilerini Allah'ın zikrinden alıkoymadığı bir insan olmamdır" dediğini rivayet etmiştir.

735. Ebû'd-Derdâ'mn, "Üç şey var ki, insanlar ondan hoşlanmaz. Ama ben hoşlanırım: Fakirlik, hastalık ve ölüm" dediği rivayet edilmiştir.

736. Abdullah b. Bâbâh'tan Ebû'd-Derdâ'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Helâl yoldan para kazanmak az (rastlanılan birşey)dir. Kim, helâl olmayan bir yoldan mal kazanır da yerli yerince sarfederse;[5] kim de helal olmayan bir yoldan para kazanır ve onu da yerli yerine harcamazsa, işte bu en büyük hastalıktır. Ama, her kim de helâlinden mal kazanır ve yerli yerince harcarsa, işte bu, suyun taş üzerindeki toprağı yıkadığı gibi, onun günahlarını yıkayıp temizler."

737. Ebû'd-Derdâ'nm: "Akıllıların uykusu ve iftarı ne de güzeldir. Nasıl da ahmakların uykusuzluğunu ve oruçlarını kınıyorlar. Yemin olsun ki, takva sahibi birinin zerre kadar ibadeti kendini beğenmişlerin dağlar kadar ibadetinden çok daha üstündür" dediği rivayet edilmiştir.

738. Ümmü'd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre o, bir gün Ebû'd-Derdâ'ya evde un kalmadığını söyleyip dert yanınca, Ebû'd-Derdâ "Önümüzde zor bir engel var. O zaman hafiflik ağırlıktan daha hayırlı olacak" demiştir.

739. Hizam b. Hakîm, Ebû'd-Derdâ'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Şayet ölümden sonra ne göreceğinizi bir bilseydiniz, asla iştahla yiyip içmez, gölgelenip istirahat ettiğiniz evlerinize giremezdiniz. Yükseklere çıkıp göğüslerinizi döver, kendinize ağlardınız. Vallahi ben, kopartılıp tüketilen bir ağaç olmayı ne kadar istedim." (Râvilerden) Bürd diyor ki: "İşittiğime göre Ebû Bekir Sıddîk bir kuşa rastlamış ve ona: 'Müjdeler olsun sana ey kuş! Meyvelerden yiyorsun, ağaçlarda gölgeleniyorsun ve hesapsız olarak geri dönüyorsun' demiştir."[6]

740. Süleyman b. Mûsâ, Ebû'd-Derdâ'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sana günah olarak, muharip olman yeter. Yine sana zulüm olarak hasım olman yeter. Ve sana yalan olarak, sadece Allah Azze ve Celle hakkındaki hususlar müstesna (her şeyi) söylemen yeter."

741. Ümmü'd-Derdâ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû'd-Derdâ'yı gözlerinden yaş gelinceye kadar şu tenceremizin altından ateşe üflerken gördüm."

742. Hayseme, Ebû'd-Derdâ'nm: "Cahiliyye döneminde tüccardım. İslâm gelince hem ticaret ve hem de ibâdete yöneldim, fakat ikisi bir arada olmadı. Ben de ticareti terkedip tamamen ibâdete meylettim" dediğini haber vermiştir.

743. Salim b. Ebû'1-Ca'd, Ümmü'd-Derdâ'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir gün Ebû'd-Derdâ kızgın bir vaziyette yanıma geldi. 'Neyin var?' dedim. O: Vallahi, (bu insanların) topluca (cemaatle) namaz kılmalarından başka, Muhammed'le hiçbir ilgileri yok' dedi."[7]

744. Sâlim'den rivayete göre, Ebû'd-Derdâ bir adam görmüş ve tenine de taaccüb etmiş. Ona: "Sen hiç hummaya yakalandın mı?" diye sormuş. Adam: "Hayır" demiş. "Peki hiç başında mı ağrımadı?' diye sorunca, adam yine: "Hayır" demiş. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ: "Yazık şu herife! Günahlanyla ölüp gidecek" demiş.

745. Ebû'd-Derdâ'nm, "Bir saatlik tefekkür, bir gecelik ibadetten daha hayırlıdır" dediği rivayet edilmiştir.

746. Ebû İdris, Ebû'd-Derdâ'nm alnında secdeden dolayı iz be liren bir kadın gördüğünü ve ona: "Keşke şu alnındaki iz olmasaydı, bu senin için daha hayırlı olurdu" dediğini haber vermiştir.

747. Ebû'd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre, ona: "Sevdiğin birisi için, ne hoşuna gider?" denildiği vakit, "Ölüm" cevabını vermiş. "Peki ya Ölmezse, ne istersin?" dediklerinde, "Malının ve evladının az olmasını isterim" demiştir.[8]

748. Ebû'd-Derdâ'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mü'mi-nin Allah Teâlâ'ya en sevimli organı dilidir ve onunla cennete girer. Kâfirin de, Allah Teâlâ'ya en sevimsiz organı dilidir ve o da onunla cehenneme girer." [9]

750. Ebû Husayn, Ebû'd-Derdâ'mn: "Başına amansız bir iş geldiği zaman sabret ve Allah'dan bir çıkış yolu kılmasını bekle" dediğini haber vermiştir.

751. Meymûn, Ümmü'd-Derdâ'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sevgilim Ebû'd-Derdâ bana: 'insanlar keten giyerse sen pamuklu elbise giy, şayet onlar, pamuklu giyerlerse sen yünlü giy' diye tavsiye etti."

752. Ümmü'd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre, Ebû'd-Derdâ bir gece namaz kılarak gecelemiş ve ağlamaya başlayarak şöyle demiştir: "Allah'ım, yaratılışımı güzel kıldığın gibi, ahlâkımı da güzelleştir." Bu şekilde sabaha çıkmıştır. Sabahleyin, Ümmü'd-Derdâ ona: "Bakıyorum da geceden bu yana, ahlâkın güzelliği için dua ediyorsun, neden?" diye sormuş. O da: "Ey Ümmü'd-Derdâ! Müslüman kulun ahlakı güzelleşe güzelleşe sonunda, ahlâkî güzelliği onu cennete koyar (veya) ahlâkı kötüleşe kötüleşe, en sonunda ahlâkın kötülüğü onu cehenneme götürür. Sonra, mü'min bir kula uyurken dahi mağfiret edilebilir" diye karşılık vermiştir. Ümmü'd-Derdâ: "Peki o nasıl olur?" deyince, "Ey Ümnıü'd-Derdâ! Mü'minin kardeşi gece yarısı kalkar, âh u figânla Allah'a dua eder de, duasına icabet edilir. Aynı zamanda, mümin kardeşi için de dua eder. O duasına da icabet edilir" demiştir.

753. Ebû'l-Mütevekkil en-Nâci'nin rivayet ettiğine göre, Ebû'd-Derdâ'mn küçük bir cariyesi varmış. Oğlu, bir gün ona bir tokat vurmuş. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ, kızın kısasta bulunması için, onu oturtmuş. Fakat kızcağız, bağışladığını söylemiş. Ebû'd-Derdâ: "Şayet bağışladıysan, git şuradan birilerini getir ve onu bağışladığına dair, onları şahid tut" demiş. Kızcağız gidip onları çağırmış ve onu bağışladığına dair onları şahit tutmuş. Bundan sonra Ebû'd-Derdâ ona: "Haydi git, sen Allah'a aitsin (yani hürsün)" demiştir.

754. Râşid b. Sa'd'dan, Ebû'd-Derdâ'mn: "Mü'min kardeşim bana selâmdan daha sevimli bir hediye takdim etmemiştir. Ve yine onun bana ulaşan en hayırlı haberi de ölüm haberidir" dediği rivayet edilmiştir.

755. Ebû'd-Derdâ'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir hayrı öğretmek veya öğrenmek maksadıyla mescide giden bir insana Allah, mücâhid sevabı yazar ve mutlaka ganimet elde etmiş olarak geri döner."

756. Abdurrahman b. Ebû Avf, Ebû'd-Derdâ'mn şöyle dediğini haber vermiştir: "Küfürden şüphe ve niyaha (ölünün ardından ağıt yakmak, bağırıp çağırmak, dövünmek) cahiliyye âdetidir. Şiir, şeytanın çalgısıdır. Hıkd (kin) ise cehennem ateşinden bir kıvılcımdır. Şarap bütün günahların anasıdır. Gençlik delilikten bir şubedir. Kadınlar, şeytanın ağlarıdır. Kibir, en büyük serdir. Yiyeceklerin en kötüsü yetim malı, kazançların en kötüsü ise faizdir. Saîd olan, başkasından ibret alandır. Şakı ise, anasının karnındayken şakî olandır."

757. Kasım b. Abdurrahman'dan rivayet edildiğine göre, Ebû'd-Derdâ'nm içerisinde yaklaşık on kadar hurma çekirdeği bulunan bir kesesi varmış. Sabah namazım kıldıktan sonra yatağının üzerine oturur ve onları tek tek keseden çıkartarak teşbih çeker-miş. Hepsini çıkardıktan sonra, tekrar eli ile teşbih çekerek teker teker onlan keseye koyarmış. Bu hali, Ümmü'd-Derdâ gelip de; "Ey Ebû'd-Derdâ, kahvaltın hazır" deyinceye kadar devam edermiş ve çoğu zaman o "Sofrayı kaldırın, ben bugün oruçluyum" dermiş.

758. Ebû'd-Derdâ'mn fasih aksanı olan hanımına: "Keşke ah-raz olsaydın, bu senin için daha hayırlı olurdu" dediği rivayet edilmiştir.[10]

759. Ünımü'd-Derdâ'nm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû'd-Derdâ bana: 'İnsanlardan hiçbir şey isteme' dedi. Ben de: 'İhtiyacım olsa dahi mi?' dedim. Şayet ihtiyacın olursa, ekin öğü-tenlerin arkasından git ve onlardan yerlere düşenleri topla, sonra onu öğüt ve sonra da ye, ama asla insanlardan hiçbir şey isteme' dedi."

760. Sâbit'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yezid b. Muavi-ye, Ebû'd-Derdâ'nın kızına dünür oldu da Ebû'd-Derdâ onu reddetti. Bu arada Yezid'in meclisine gidip gelenlerden birisi, Yezid'e: 'Allah seni salâha erdirsin. Onunla evlenmeme müsaade

eder misin?' dedi. Yezid: "Defol git ordan' dedi. Adam yine 'Allah seni salâha erdirsin. Bana müsaade et de, evleneyim' diye tekrarladı. Bunun üzerine Yezid 'Peki' dedi. Adam da kıza dünür oldu ve Ebû'd-Derdâ kızı ona nikahladı. Bu durum halk arasında yayıldı ve Yezid, Ebû'd-Derdâ'nın kızma dünür olmuş da, ona vermemiş; kalender bir müslüman dünür olmuş da ona vermiş' demeye başladılar. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ: 'Kısır bir adam ona (kızıma) mâlik olunca sizin Ebû'd-Derdâ hakkında ne diyeceğinizi düşündüm ve bir de kızm gözlerini kaybedeceği (kamaşıp şaşkına döneceği şa'şaalı) evleri düşündüm. O vakit onun dini nereye gidecekti? (diye tefekkür ettim ve onu Yezid'e bunun için vermedim)' demiştir."

761. Ebû'd-Derdâ'nm: "Nifaktan kaynaklanan huşudan Allah'a sığının" dediği: "Nifaktan kaynaklanan huşu nedir ki?" diye sorduklarında da: "Kalb, haşyet içerisinde olmadığı halde, kalıbın haşyete bürünmüş görünmesidir" cevabını verdiği rivayet edilmiştir.

762. Cübeyr b. Nüfeyr'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kıbrıs fethedilip te, halkı birbirinden ayrı düşünce ağlaşmaya başladılar. Ebû'd-Derdâ'yı gördüm, tek başına oturmuş, ağlıyordu. Dedim ki: 'Ey Ebû'd-Derdâ, Allah'ın İslâm'ı ve müslümanları aziz kıldığı bir günde, sen niçin ağlıyorsun?' diye sordum. Ebû'd-Derdâ: 'Yazıklar olsun sana ey Cübeyr! Hakimiyet ve mülk sahibi bir ümmet olduğu halde, Allah'ın emrini terkettiklerinden dolayı insanlar Allah'ın katında ne kadar da basittirler. Allah'ın emrini terkettiler ve bu gördüğün hale düştüler' dedi."

763. Meymun'dan Ebû'd-Derdâ'nın bir sefer, "Yazıklar olsun bilmeyen kimseye!" dediği, yedi sefer de, "Yazıklar olsun bildiği halde amel etmeyen kimseye!" dediği rivayet edilmiştir.

764. Ebû Kılâbe'den, Ebû'd-Derdâ'nm: "İyilik eskimez, kötülük unutulmaz. Deyyân olan (Allah) uyumaz. İstediğin gibi ol; nasıl hareket edersen, öyle karşılığını görürsün" dediği rivayet edilmiştir.

765. Ebû Abdullah el-Ceserî[11] den rivayet edildiğine göre bir zât fırlayıp Ebû'd-Derdâ'nm yanma gelmiş ve ona selam verdikten sonra: "Ben savaşçıyım, bana tavsiyede bulun" demiştir. Ebû'd-Derdâ da: "Allah'a mülâki oluncaya kadar, sanki O'nu görüyor-muşsun gibi O'ndan sakın, nefsini ölülerden say, dirilerden addetme; aman, mazlumun duasını almaktan sakın" demiştir.

766. Süfyân [12]Ebû'd-Derdâ'nm, "Kişi bilmediği bir taraftan mü'minlerin kalplerinin gazabını çekmekten sakınsın" dediğini haber vermiştir.

767. Yine Süfyân, Ebû'd-Derdâ'nın, "Ölümü çok ananın hasedi ve azgınlığı azalır" dediğini nakletmiştir.

768. Furât b. Süleyman, Ebû'd-Derdâ'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yazıklar olsun şu mal biriktiren ağzı açıklara, sanki mecnuna dönmüşler. İnsanların elinde olanı görüyorlar da, kendi ellerindekini görmüyorlar. Eğer güç yetirseler, geceyi gündüze katacaklar. Yazıklar olsun ki, onlara büyük bir hesab ve şiddetli bir azab vardır. Ben ölümü seviyorum, onlarsa çirkin görüyorlar. Ben, hastalıktan memnun oluyorum, onlar nefret ediyorlar. Ben fakirlikten hoşlanıyorum, onlar kerih görüyorlar. Uzun uzun emeller kurdular, pek çok mal yığdılar, büyük büyük binalar yaptılar. Emelleri boş çıktı, malları helak oldu, evleri ise kabir oldu."

769. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, Ebû'd-Derdâ şöyle demiştir: "Eğer isterseniz size, Allah'ın kullarından O'na en sevimli olanların kimler olduğunu söyleyeyim. Onlar Allah'ı kullarına sevdirmek için çabalayan ve yeryüzünde nasihat için çalışanlardır. İsterseniz size yeminle söyleyebilirim ki, Allah'ın kullarından O'na en sevimli olanlar (namaz vakitlerini iyi takib edebilmek) için Güneşi ve Ayı dâima gözetleyenlerdir."

770. Hasan, Ebû'd-Derdâ'mn şöyle dediğini bildirmiştir: "Nefsi insanların elinde gördüğü herşeyi isteyenin hüznü uzun olur, gazabı dinmez."

771. Yine, Hasan Ebû'd-Derdâ'nın şu sözünü nakletmiştir: "Sizin için en fazla korktuğum şey, âlimin zellesi, münafıkm Kur'ân'ı (kullanıp ondan deliller getirerek) münakaşa etmesidir. Kur'ân haktır ve (onu doğru anlayabilmek için) aynen yoldaki alametler gibi onun da alametleri vardır. Kim, dünyadan müstağni kalamazsa oaun dünyası yoktur."

772. Ebû'd-Derdâ'nın, "Üç şey Ademoğlunun iktidarmdadır: Musibete şikayet etmemek, ağrı-sızısmı söylememek ve diliyle nefsini tezkiye etmemek" dediği rivayet edilmiştir.

773. Saîd b. el-Müseyyeb'in: "Yatsıdan sonra uyumam, ondan sonra boş konuşmamdan, bana daha sevimlidir" dediği rivayet edilmiştir.

Zübeyir B. El-Avvalvrin (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler

774. Saîd b. Abdülaziz'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Zü-beyir b. el-Avvâm'ın bin tane kölesi vardı ve hepsi ona haraç verirlerdi. O ise, her gece o haracı taksim eder, yanında hiçbir şeyi kalmadan evine dönerdi."

775. Urve'den (ra) rivayet edildiğine göre, Zübeyir (ra) Mısır'a gönderilmiş, kendisine orada tâ'ûn hastalığı olduğu söylenilince o: "(Ben zaten) ta'n (harb) ve tâ'ûn için geldim" demiştir.

776. Ali b. Zeyd, Zübeyir b. el-Avvâm'ı gören bir zâtın onun göğsünde, mızrak ve ok yaralarından, göz büyüklüğünde izler bulunduğunu söylediğini haber vermiştir.

777. Kays,[13] Zübeyir'in şöyle dediğine şahit olduğunu haber veriyor: "Kim gizli saklı salih ameller işleyebiliyorsa, onu mutlaka yapsın."

778. Urve, Hz. Âişe'nin (r. anhâ) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Şüphesiz senin baban, büyük sıkıntıya uğradıktan sonra, Allah'a ve Resulü'ne icabet eden, güzel işler yapıp takva sahibi olan ve büyük mükâfaata (nail) olanlardandı."

779. Salim b. Ebû'1-Ca'd, Ebû'd-Derdâ'mn; «Görüyorum ki, âlimleriniz kayboluyor. Cahilleriniz de öğrenmiyor. İlim ortadan kaldırılmadan evvel öğrenin. İlmin kaldırılması demek, âlimlerin ölümü demektir. Sizleri alâkadar etmeyen şeylerle ilgilendiğinizi, sorumlu olduğunuz şeyleri terkettiğinizi görüyorum. Sizin beygirlerle ilgilenenlerinizin en şerlilerinin kimler olduğunu iyi biliyorum. Onlar, namaza sonunda gelen, Kur*ân'ı da kulak ucuyla dinleyenlerdir" dediğini rivayet etmiştir.

780. Saîd b. Abdülaziz, Ebû'd-Derdâ'nm mescidde bir zâtın diğerine: "Şu kadar para karşılığında bir yük odun aldım" dediğini işittiğim ve onlara: "Mescidler bu gibi şeyleri konuşmak için bina edilmemişlerdir" diye çıkıştığını haber veriyor.

Talha B. Ubeydullah'ın (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler

781. Süfyân, ninesi Sa'dî bint Avf el-Meriyye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Talha birgün üzgün bir durumdaydı. Ona 'Hayırdır, neyin var? Seni üzecek birşeyler mi yaptık?' dedim. O: 'Hayır, Allah'a yemin olsun ki, sen çok iyi bir dostsun. Fakat yanımda bir miktar mal birikti, beni kederlendiren o' dedi. 'Onu kavmine dağıt' dedim. Ve hemen köleyi çağırarak: 'Şunu kavmime dağıtıver' dedi. Ve o da onlara dağıttı. Haznedara ne kadar olduğunu sordum: 'Dörtyüzbin' dedi."

782. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, Talha b. Ubeydullah, yediyüzbin dinar karşılığında bir arazi satmış ve o para bir gece yanında kalmış. Bu paranın endişesiyle sabaha kadar uykusuz kalmış ve sabahleyin hemen onu elinden çıkarmış.

783. Ebû Recâ eî-Utâridî'den İbn Abbâs'ın (ra) gözyaşlarından mütevellid, gözlerinin altında izler oluştuğunu gördüğü rivayet edilmiştir.

784. Hişâm b. Urve, Muhammed b. el-Münkedir'in kendisine: "Şayet Abdullah b. ez-Zübeyr'i namaz kılarken kıyamda görseydin: 'Bu rüzgârın salladığı bir ağaç' derdin. Mancınık taşları sağa sola düşüşüyordu da, o hiç aldırış etmiyordu" dediğini rivayet etmiştir.

Ebû Zerin (Ra) Zühdü İle İlgiü Haberler

785. Ebû Zer'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resulullah (sav) dedi ki: Şayet siz, benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız, az güler çok ağlardınız. Yataklarınızda çok az yatar, hanımlarınıza yaklaşmazdınız. Karnınızı da tıka basa doyurmazdınız. Yükseklere çıkar. Allah Teâlâya yalvarıp yakarırdınız.'" Ebû Zer, bu hadisi rivayet ettiği zaman hep "Keşke ben budanan bir ağaç olsaydım" derdi.[14]

786. Ebû Şu'be'den rivayet edildiğine göre, Rebeze'de Ebû Zer'in yanına bir grup kimse uğramış ve ona yiyip içecek birşeyler vermeyi teklif etmişlerdir. Bunun üzerine o: Tanımızda sütünü sağacağımız bir keçi, sağa sola giderken üzerine bineceğimiz bir merkep ve hizmetimizi gören birisi var, bir de fazladan bir abâye var ki, ben onun hesabından korkuyorum."[15] demişir.

787. Ebû Zer'den: "Budanan bir ağaç olmayı veya hiç yaratılmamış olmayı isterdim" dediği rivayet edilmiştir.

788. Ebû Zer'den: "Yemeğe yeten tuz miktarı kadar iyilikle birlikte yapılan dua yeterlidir."[16] dediği rivayet edilmiştir.

789. Ebû Zer, Rasulullahın (sav); Ben bir âyet biliyorum ki, insanlar onunla amel etseler, onlara yeterdi.[17] Bu: 'Kim Allahdan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder"[18]âyetidir dediğini ve Resulullahm devamlı bunu tekrarladığını rivayet etmiştir.

790. Sâbit'in rivayet ettiğine göre, Ebû Zer inşaat yaparken Ebû'd-Derdâ'nın yanına uğramış ve ona: "İnsanların üzerine taş yükledin (ha!)" demiş. Ebû'd-Derdâ, bir ev yaptığını söylemiş, Ebû Zer de ona benzeri bir laf etmiş. Ebû'd-Derdâ: "Ey kardeşim, herhalde bu işte benim için menfi birşeyler sezdin" demiş. Bunun üzerine Ebû Zer de: "Seni ehlinin pisliği ile meşgul olurken görmüş olsaydım, o benim için seni böyle görmekten daha sevimliydi" demiştir. '

791. Ebû Abdullah, Ebû Zer'in: "İnsanların muttaki ve tövbekarlarının dışında, çoğunda hayır yoktur" dediğini haber vermiştir.

792. Abdullah b. es-Sâmit'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir "Ben Ebû Zer ile birlikteydim. Kendisine verilen şeyler çıkarılmıştı. Yanında da bir cariyesi vardı. Ebû Zer ihtiyaçlarını görmeyt-başladı, bir miktar arttı. Cariyesine artan kısmı satmasını emretti. Ben de dedim ki: 'Ey Ebû Zer! Muhtemel bir ihtiyacın için veya gelecek bir misafirin için onu saklasan.' Bunun üzerine 'Halilim Peygamber (sav) bana; çıkınlanıp biriktirilen altın ve gümüşün, tamamen Allah yolunda sarfedilmedikçe, sahibi için kıyamet gününde ateş koru olacağını vadetti' karşılığım verdi.[19]

793. Ebû Bekir b. el-Münkedir*den rivayet edildiğine göre, o vakit Şam emiri olan Habib b. Ebû Seleme, Ebû Zer'e üçyüz dinar göndermiş ve İhtiyaçlarını görsün* demiştir. Ebû Zer, parayı geri çevirmiş ve "Allah için bizden daha garib olan hiçbir kimse bulamamış mı? Bizim başımızı sokacağımız bir yer, istifade edeceğimiz davar ve hizmetini bize lütfeden bir cariyemiz var. Ben daha fazlasından korkuyorum" demiştir.

794. Muhammed b. Amr'dan İrak b. Mâlik'in şöyle dediğine şahit olduğu rivayet edilmiştir: uEbû Zer: 'Ben kıyamet gününde sizin, Resulullaha (sav) en yakın olanmızım, zira onun şöyle dediğini duydum: Kıyamet gününde sizin bana en yakınınız, benim onu dünyada bıraktığım haliyle dünyadan aynlanınızdır.' Allah'a yemin ederim ki, benden başka sizin hepiniz dünyada birşeylere teşebbüs ettiniz' demiştir."[20]

795. Şehr b. Havşeb, Ebû Zer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kim şatafatlı elbise giyer veya şaşaalı binite binerse, Allah ondan yüz çevirir. Her ne kadar ona kerim davransa bile."

796. Ebû Zer'in (ra): "İki dirhemi olanın hesabı, bir dirhem sa-hibininkinden çok daha ağırdır" dediği rivayet edilmiştir.

797. Şehr b. Havşeb'den rivayet edildiğine göre Muaviye, Hz. Osman'a bir mektup yazarak: "Eğer Şam'da bir ihtiyacın varsa, Ebû Zer'i geri çağır" dedi. Ebû'd-Derdâ da diyor ki: "Eğer Ebû Zer beni dövse, elimi kırsa yine ona karşı birşey hissetmem. Zira Resu-lullahın (sav): Yer gök Ebû Zer'den daha doğru sözlü birini görmemiştir. Kim dünyaya karşı en az meyli olan birini görmekten hoşlanırsa, Ebû Zer'e baksın'[21] dediğim duydum" demiştir. Ve Ebû Zer, Hz. Osman'ın yanma geldi. Hz. Osman (ra) ona: "Ey Ebû Zer, bizim yanımızda ikâmet et. Sabah-akşam yer içersin" dedi. Ebû Zer: "Benim onlara ihtiyacım yok. Rebeze benim konak yerimdir.
Şimdi müsaade edersen, ben oraya gitmek istiyorum" dedi. Hz. Osman da ona müsaade buyurdu.

798. Ebû Zer'in, Allah Teâlâ'nm, "Ey Ademoğlu! Bana hiçbir şeyi ortak koşmamakla birlikte, dünya dolusu günahla gelsen, Ben onu o kadar af ile karşılarım" dediğini rivayet ettiği haber verilmiştir.

799. Ebû Zer'den rivayete göre, ona: "Falan falan zâtların yaptığı gibi (ekip biçecek) bir tarla veya ticaret edinsen ya!" denilmiş. O: "Ben emir olup da ne yapayım ki? Bana her gün bir yudum su veya süt; Cumadan Cumaya da bir Ölçek buğday yetip artıyor" demiştir.
Süfyan;"Isâ b. Meryem'e (as) Ebû Zer'den daha çok benzeyen birisi görülmemiştir" demiştir.

800. Avfm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bize ulaştığına göre Ummü Zer, Ebû Zer'e geçim sıkıntısından dolayı dert yanıp çıkışmış, bunun üzerine Ebû Zer de: 'Ey Ümmü Zer! Önümüzde büyük bir engel var. O vakit hafif olanlar, ağır olanlardan daha kârlı olacak' demiştir."

801. Ubeydullah b. Muhammed[22] bir zâtın şöyle dediğine şahit olduğunu söylüyor: "Ebû Zer şöyle derdi: 'Ey insanlar! Ben size nasihat ve şefkat ediyorum. Kabrin vahşetinden korunmak için gece yarısı namaz kılın. Kıyametin sıcağından korunmak için oruç tutun, en zor günün korkusuna tasaddukta bulunun. Ey insanlar! Ben size nasihat ediyorum, size şefkat ediyorum."

İmran B. Husayn'ın (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler

802. Cerîr b. Hâzim, Humeyd b. Hilâl'in Mutamf tan[23] naklen şöyle dediğini işittiğini haber veriyor: "İmran b. Husayn'a (ra) dedim ki: 'Senin gibi ibadet etmekten beni senin şu hâlin alıkoyuyor' 'Öyle yapma. Zira bana sevimli olan Allah'a da sevimli olandır* buyurdu."[24]

803. Cerîr b. Hâzim, Humeyd b. Hilâl'in Mutarrıf ten naklen şöyle dediğini işittiğini haber veriyor: "İmran b. Husayn diyor ki: 'Bana selâm verildiğini hissettim. Dağlama yaptırdığım zaman bu selam kesildi/ Ona: 'Selam ayakların cihetinden mi geliyordu? Yoksa baş tarafından mı?' dedim. 'Hayır başım cihetinden geliyordu' dedi. 'Öyleyse bu durum sana geri dönmedikçe ölmeyeceksin* dedim. Bir müddet sonra 'Selamı yeniden hissetmeye başladım' dedi. Çok geçmeden de öldü."

804. Katâde'den, İmran b. Husayn'm (ra): "Rüzgârın savurduğu kum parçası olmayı ne kadar istedim" dediği rivayet edilmiş-tir.[25]

805. Süfyân, Hasan'ın: "Basra'da İmran b. Husayn gibisi yaşamadı" dediğini haber vermiştir.
Hakem b. el-A'rac da,[26] İmran'm: "Resûlullah'a (sav) biat ettiğimden bu yana sağ elimi fercime (tenasül organıma) sürmedim" dediğini rivayet etmiştir.

806. Abdullah b. Amr, Resûlullah'm (say) şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'Allah'ın en çok sevdiği kimseler gariblerdir. Ona: 'Garipler kimlerdir?' denildiğinde; 'Dinlerini yaşayabilmek için kaçanlardır. Allah kıyamet gününde onları îsâ b, Meryem (as) ile birlikte haşr-edecektir,[27] demiştir."
Ebû Abdurrahman diyor ki: "Ben Süfyân'm: 'Ümit ederim ki Ahmed b. Hanbel de onlardandır' dediğini işittim."

807. Abdullah b. Amr'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir araya gelip te, Allah'ı zikreden bir topluluğu Allah Teâlâ, onlardan çok daha değerli bir topluluk içerisinde anar. Meclislerinde Allah'ı zikretmeden dağılıp gidenlere ise, bu durum kıyamet gününde yalnızca pişmanlık doğurur."

808. Ebû'd-Derdâ'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah'a karşı tevazu olması bakımından fakirliği seviyorum. Rabbime kavuşmaya iştiyakımdan dolayı ölümü seviyorum. Günahlarıma kefaret olduğu için hastalıktan hoşlanıyorum."

809. Mâlik b. Enes Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğinin kulağına geldiğini söylüyor: "Doğruluktan ayrılmayın, o sizi iyiliğe götürür. İyilik ise Cennete ulaştırır. Yalandan sakının, çünkü yalan azgınlığa götürür. Azgınlık ise cehenneme ulaştırır." Yine o: "Kişi doğru söyler iyiliğe ulaşır, yalan söyler fücura ulaşır" demiştir.[28]

Selmân El-Farisi'nin (Ra) Zühdü İle İlgili Rivayetler

810. Cerîr, Selmân 'm kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ey Cerîr! Allah için mütevazi ol. Zira kim Allah için dünyada mütevazı olursa, Allah kıyamet gününde onun kadrini yüceltir."

811. Selmân'm (ra): "İnsanların en fazla günah işleyenleri Allah'a isyan olan şeyleri en fazla konuşanlarıdır" dediği rivayet edilmiştir.

812. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, yaklaşık otuz bin müslümana emirlik yaparken Selmân'ın (ra) geliri beş bin dirhem-miş. İnsanlara da hitab ederken, yansını üzerine aldığı bir abaye-nin diğer yarısı üzerine oturur, öyle hitab edermiş. Geliri toplandığında onu (alır dağıtır) yine elinin kazancını yermiş.

813. Nâfİ b. Cübeyr'den rivayet edildiğine göre, bir gün Selmân bir merkep damına veya müşrike birisinin evine namaz kılabilecek bir yer var mı diye bakmaya gelmiş de, o müşrike ona: "Sen kalb temizliğine bak, namazım dilediğin yerde kıl" demiştir. Bunun üzerine Selmân: "(Ne demek istediğini) anladım" demiştir.

814. Ebû Osman en-Nehdî'den rivayet edildiğine göre, Selmân şöyle demiştir: "Çarşıya ne ilk giren ol ve ne de en son çıkan. Çünkü şeytanın kaleleri ve merkezleri oralardır." Yahya da diyor ki: "(Çarşılar) şeytanın harbinin cereyan ettiği yerlerdir."

815. Meymun'dan rivayet edildiğine göre, Huzeyfe ve Selmân Nebt'lı bir kadının evinde konaklamışlar ve namaz vakti gelince: "Şurada temiz bir yer var, orada namazı kılabiliriz" demişler. Kadın: "Sen kalbini temizlemeye bak" demiş. Bu söz üzerine biri ötekine: "Al sana, kafir bir kalbden hikmetli bir söz" demiş.

816. Selmân'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yedi (sınıf) kimse, Allah'ın himayesinden başka hiçbir himayenin bulunmadığı kıyamet gününde O'nun himayesinde olacaklardır. Bunlardan birisi, (mümin) kardeşi ile karşılaştığında ona: 'Seni Allah için seviyorum!' diyen ve aynı karşılığı gören kimsedir. Bir diğeri, Allah'ı zikredip te, Allah korkusundan gözleri dolup ağlayan kimsedir. Diğer biri, sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar verdiği sadakayı gizleyen kimsedir. Bir başkası son derece güzel bir hanım kendisini davet ettiğinde: 'Ben-Allah'tan korkarım' diyerek, ona icabet etmeyen kimsedir. Başka biri, gönlündeki sevgisinden dolayı kalbi mescitlere bağlı olan kimsedir. Bir diğeri, namaz vakitleri için sürekli güneşi gözetleyen kimsedir. Sonuncusu ise, konuştuğu vakit ilimle konuşan ve ancak hilmi yüzünden susan kimsedir."[29]

817. Selmân'ın (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İnsanlar, bir önceki nesil gitmeden, yetişen nesil, ilim elde etmeye devam

ettikçe hayır üzeredirler. Ancak, yeni nesil, gerekli ilmî donanıma sahip olmadan önceki neslin ölüp gitmesi halinde helake düşerler."

818. Selmân'dan rivayet edildiğine göre o: "Şayet insanlar, Allah'ın zayıf kimselere yardımım bilselerdi sırtlarını doğrultmazlar-dı. Allah Teâlâ, ellerini uzatıp ta kendisinden hayır isteyen bir kulunu boş çevirmekten haya eder" der. Ona denilir ki: "Bir insan
Kur'ân okuyarak gecelese, bir diğeri de Allah'ı zikrederek gecelese, bunlardan hangisi üstündür, dersin?" O da: "Güzelce abdest alıp ta yalnızca ibadet etmek için mescide gelen her kişi, Allah'ı ziyaret etmiş demektir ve Allah, ziyaretçiye yapılması gereken ikramı yapmayı kendisine bir ahd telakki etmiştir" demiştir.

819. Selmân diyor ki: "Bir zât, 'el-hamdüli'llahi kesiran' dedi de, melek onu nasıl yazacağını bilemedi. Ve Rabbine dönerek (ne yapacağını sordu), O da 'Aynen kulumun dediği gibi yaz' dedi."

820. Osman b. Ebû'1-Âs'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Eğer cuma ve cemaat olmasaydı, evimin tepesine bir yer yapar, mezara gidinceye kadar oradan çıkmazdım."

821. Bilâl'in hanımı Hind el-Havlâniye'nin, "Ben Bilâl'in 'Allah'ım! İyiliklerimi kabul buyur, günahlarımı affet ve evlatlarım konusunda da beni mazur gör' dediğini duyardım" diye haber verdiği rivayet edilmiştir.

822. Ebû Süfyân üstadlarmdan şunu rivayet etmiştir: "Sa'd, birgün hastalığından dolayı Selmân'ı ziyarete gelmişti. Selmân ağladı. Sa'd ona: 'Ey Ebû Abdullah! Niye ağlıyorsun ki, Resûlullah (sav) senden hoşnud olarak vefat etti. Kıyamet gününde havzmda olacaksın ve arkadaşlarına da kavuşacaksın' dedi. Bunun üzerine Selmân: 'Ben ne ölüm korkusundan ve ne de dünyaya olan hırsımdan dolayı ağlıyorum. Fakat Resûlullah (sav) bize tavsiye etti ve dedi ki: 'Dünyadan nasibiniz ancak bir yolcunun azığı kadar olsun' Halbuki şu benim etrafımdaki eşyalara bak' dedi. Sa'd diyor ki: 'Etrafında bulunan da, bir leğen, bir çamaşır kabı ve bir de çanaktı.' Sa'd: 'Ey Ebû Abdullah! Bize bir nasihat et te, senden sonra ona yapışalım' dedi. O da: 'Ey Sa'd, bir işe azmettiğinde, yemin ettiğinde ve bir konuda hükmettiğinde Allah'ı mutlaka an' dedi."

823. İsmail b. Âbid, Âiz b. Amr'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Tasımda bulunanı evimin içine dökmem, bana müslümanların gelip geçtikleri yola dökmemden daha sevimlidir." İsmail b. Âbid diyor ki: "O, evinden dışarıya asla su atmazdı. Birisi onun cennet ehlinden olduğunu rüyasında gördü."

824. eş-Şeybânfnin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mesleme[30] ile birlikte Konstantiniye'de (İstanbul'da) idik. Mancınıkların yanından yaralılar taşınıyordu. Mesleme'nin ise rengi kaçmıştı. Birisinin tercî yani, innâ li'llahi ve innâ ileyhi râciûn dediğini duydum: 'Neden öyle diyorsun?' diye sordum. Bana 'Biz, Mâlik b. Abdullah el-Has'amî ile birlikteydik. Müslümanlardan birisi yaralandı. Mâlik b. Abdullah'a akşam yemeği getirildi, yemedi. Ertesi gün oruç tuttu. Ve üç gün üç gece (ona üzüntüsünden) ağzına lokma koymadı. Baktım ki; insanlar, bir adamın en yakın dostunu taziye ettiği gibi onu taziye ediyorlar."

825. Mâlik b. Abdullah'ın mevlâsı Hassân'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mâlik'in ayağında bir damar vardı ve üzerinde de 'Allah' yazıyordu. Abdest alırken ona bakmaya başladım. Bana: 'Ne bakıyorsun? Onu hiçbir kâtip yazmamıştır' dedi."

826. Muâviye b. Kurre, babasından naklen şöyle demiştir: "Yavrum! Allah'ı zikreden bir gurubun içerisinde olursun da, herhangi bir işin çıkarsa, kalkacağın zaman onlara selam ver. Zira böylece sen oturdukları müddetçe onlara ortak olmaya devam edersin."

827. Ebû Ümâme, Resûlullah'ın (sav) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah Teâlâ'nın yeryüzünde birtakım kapları vardır. Onların Allah'a sevimli olanları, ince ve pâk olanlarıdır. Allah'ın yeryüzündeki kapları, sâlih kullarının kalpleridir.[31]

Ebu Hureyre'nin Faziletine Dair Rivayetler

828. Seleme b. Hace[32] den rivayet edildiğine göre, Ebû Hurey-re (ra) hastalığında ağlamaya başlamış. Kendisine niçin ağladığı sorulunca: "Ben, sizin şu dünyanıza ağlamıyorum. Fakat ben, yolculuğumun uzunluğuna, azığımın azlığına ağlıyorum. Ben cennet ve cehennemin üzerinde bir tepede akşamladım ve hangisine götürüleceğimi de bilmiyorum" demiştir.

829. Ebû'l-Mühzem'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Biz sabah akşam Ebû Hureyre'nin yanma gelirdik. O bize Kur'ân okur, dua eder ve birtakım kıssalar naklederdi."

830. Ebû Hureyre'nin kızına şöyle tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir: "Kazım, altın takınma, ipek te giyme. Zira seni ateşe sevketmesinden korkarım."

831. Ebû Hureyre>(ra)'nin: "Adeta kendimizi (Resûlullahm) havzından dönerken görüyorum da insanlar birbirine: 'Ey falan! İçtin mi havzından?' diye soruyor. O da: 'Hayır, ah susuzluk ah!' cevap veriyor" dediği rivayet edilmiştir.

832. Kays b. el-Hâris'den Selmân'm (ra): "Bir müslümanm edep yerini görmemden ve onun benim edep yerimi görmesinden-se üç kere ölüp sonra dirilip tekrar ölmeyi tercih ederim" dediği rivayet edilmiştir.

833. el-Alâ b. el-Müseyyib, Selmân'a isnad ederek şunu rivayet etmiştir: "İlim olup ta amelin olmadığı, dillerin anlaşıp ta, kalplerin ayrıldığı ve akrabaların sılay-ı rahimi terkettiği bir zamanda, Allah o kimselere lanet eder, onları sağır kör ve dilsiz kılar."

834. Ca'fer, Selmân el-Fârisî (ra)'nin: "Üç şey beni güldürür, üç şey de ağlatır. Ölüm kendisini bekleyip dururken dünyada emeli olan kimse, gafil kimse ve Rabbının kendisinden razı mı yoksa ona gazab mı ettiğini bilmeden katıla katıla gülen kimse. Bunlar beni güldürür. Sevgililerden ayrılmak, Muhammed (sav) ve ashabının ayrılığı ki, Muhammed ölüm hengamesinde hazır olandır. Cennete mi yoksa cehenneme mi gönderileceğini bilmeksizin, âlemlerin Rabbinin huzurunda durmak, işte bunlar da beni ağlatır" dediğini haber vermiştir.

835. Yahya b. Sa'îd'den rivayet edildiğine göre, Ebû'd-Derdâ, Selmân el-Fârisî'ye bir mektub yazarak, Arz-ı mukaddese'ye gelmesini söylemiş Selmân da ona cevap olarak: "Toprak, hiçbir kimseyi mukaddes kılmaz, kişiyi ancak ameli mukaddes eder. Duydum ki tabiblik yapıyormuş sun. Eğer derde derman olur, iyileşti-rirsen, senin için ne güzel. Ama eğer bu işi güzel yapamıyorsan, aman birisinin ölümüne sebep olup ta bu yüzden cehenneme girmekten iyi sakın" demiştir. Ebû'd-Derdâ iki kişi arasında hüküm verip onlar dönüp giderlerken şöyle bakar ve Selmân'ın sözünü hatırlayarak onları geri çağırır ve "Şu meselenizi bir daha yeni baştan bana anlatın" dermiş.

836. Mâlik b. Dinar'dan, Selmân el-Fârisî'nin, Ebû'd-Derdâ'ya mektup yazarak: "Duydum ki, tabibliğe oturtulmuşsun, insanları tedavi ediyormuşsun. İyi dikkat et te bir mü'minin ölümüne sebebiyet verip cehennemi boylama" dediği rivayet edilmiştir.

837. A'meş'ten birtakım kimselerin, Huzeyfe'nin Selmân'a şöyle dediğini zikrettiklerini duyduğu rivayet edilmiştir; Huzeyfe (ra): "Ey Ebû Abdullah! Kendine bir ev yapsan" demiş, Selmân bunu çirkin görmüş. O da devaümla: "Ağır ol da sana haber vereyim; sana bir ev yapayım, orada, yattığın vakit ayakların şu uçunda başında öbür ucunda olsun. Kalktığın zaman da başına değsin" demiş. Selmân da buna karşılık: "Tıpkı benim gibi düşünüp söyledin" demiştir. [33]

838. Ebû Kılâbe'den rivayet edildiğine göre, bir zât, Selmân el-Fârisî'nin yanma girmiş, bakmış ki hamur yoğuruyor. "Bu ne hal?" diye sormuş. O da: "Hizmetçiyi bir işe gönderdik te iki işi birden ona yüklemeyi uygun görmedik" demiştir. Adam: "Falanca kişinin sana selamı var" demiş. Selmân: "Ne zaman geldin?" diye sormuş. Adam: "Şu kadar zaman evvel" demiş. Selmân: "Eğer söy-lemeseydin boynunda edâ etmediğin bir emanet olarak kalacaktı" demiştir.

839. ibn Şevzeb'ten rivayet edildiğine göre, bir dostu Selmân'm başını (saçını) kazıyormuş. Ona: "Ne bu hal?" denilmiş te o da: "Gerçek hayat âhiret hayatıdır" cevabını vermiş.

İbn Mes'ud'un (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler

840. Fülân b. Abdurrahman b. Yezîd'den, Abdullah (ra)'m şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kuşkusuz ki, bu Kur'ân hem şefaat eden ve hem de şefaat istenendir. Onunla mücadele eden mutlaka doğru konuşmuş olur. Onu rehber edineni cennete götürür, arkasına atanı ise cehenneme götürür."

841. İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Âdemoğlunun misali Allah ile şeytanın önlerine bırakılmış bir şey gibidir. Şayet Allah onun iyiliğini murad ederse onu şeytandan muhafaza eder. Yok eğer iyiliğim murad etmezse onu şeytanla başbaşa bırakır."

842. İbn Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre, o: "Kıyamet gününde, istisnasız herkes dünyada iken çok az yemiş olmayı (Kût yemeyi) temenni edecektir. Midesinden rahatsızlığı olmadıkça hangi halde olursa olsun sabah ya da akşam az yemek (veya 'KûtJ yemek) kişiye zarar vermez" demiştir.

843. İbrahim'den rivayet edildiğine göre, Abdullah: "Allah'a mülaki olmadıktan sonra mümine rahat yoktur" demiştir[34]

844. Kays b. Habeş'ten, Abdullah (ra)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şu kendisinden hoşlanılmayan ölüm ve fakirlik ne de güzel şeylerdir. (Allah'a yemin ederim ki, dünyada insan ancak ya zengin veya fakir olur) ben bunlardan hangisiyle imtihan olunur-sam olayım, aldırmam. Zira, zenginlikte şefkat, fakirlikte ise sabır vardır."[35]

845. Abdullah b. Utbe'den rivayet edildiğine göre, o: "Abdullah insanlar uykuya daldıkları vakit kalkar ve adeta arı uğultusu gibi sesi duyulurdu" demiştir.[36]

846. Dahhâk b. Müzâhim'den, Abdullah (ra)'m: "(Uçan) bir kuş olmayı ne kadar da isterdim" dediği rivayet edilmiştir.

847. Kasım b. Abdurrahman'dan rivayet edildiğine göre bir zât Abdullah'ın yanında: "Keşke ashab-ı yeminden olabilsem" diye temenni etmiş, Abdullah da: "Ah keşke ben de öldükten sonra hiç diriltilmesem" demiştir.

848. Ebû İshâk, Ebû Musa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Resûlullah'm (sav) yanma geldim. Ona iltifatlarından dolayı İbn Mes'ûd'u onun ehlinden sandım."

849. Abdullah'ın: "Kim Allah için huşuundan dolayı tevazu gösterirse, Allah, onu kıyamet gününde yükseltir. Her kim de kibi-rinden dolayı böbürlenirse, Allah onu kıyamet gününde alçaltır" dediği rivayet edilmiştir.

850. Kâsım'dan, Abdullah (ra)'ın oğluna: "Oğlum! Evinle yetin, diline sahib ol, günahlarını hatırlayarak ağla" diye tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir.

851. Hasan b. Sa'd, Abdullah'ın (ra): "Ben kişinin günahla meşgul olduğu sürece, daha evvel öğrenmiş olduğu bilgileri unutacağına kâniyim" dediğini rivayet etmiştir.

852. Ebû İyas el-Becelî, Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğine şahit olduğunu haber vermiştir: "Kim kibrinden dolayı böbürlenirse, Allah onu alçaltır. Kim de huşuundan dolayı Allah için tevazu gösterirse Allah onu yüceltir. Şüphesiz, meleğin de, şeytanın da birer tasarrufu vardır. Meleğin tasarrufu hayrı ve hakkı doğrulamaktır. Bu durumu gördüğünüz vakit Allah'a hamd edin. Şeytanın tasarruffu ise şerri va'd, hakkı yalanlamaktır. Bu durumu gördüğünüzde ise Allah'a sığının."

853. İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şeytar bir zikir meclisine, onları fitneye düşürmek için uğramış, fak&1 aralarını açmaya güç yetirememiş. Dünyadan bahseden, bir gürü ha uğramış, aralarına girip birbirlerine düşürmüş, kavgaya baş latmıştır. Zikir ehli gelip onları ayırıncaya kadar bu hal devam el -mistir."

854. Mürre, İbn Mes'ûd'un: "İlim isteyen Kur'ân'ı araştırsın. Zira onda öncekilerin ve sonrakilerin ilmi vardır" dediğini haber vermiştir.

855. Abdullah b. Mes'ûd, Peygamber'in (sav): "O gün nimetlerden mutlaka sorguya çekileceksiniz'[37] âyetini emniyet ve sıhhat olarak yorumladığını haber vermiştir.

856. Humeyd b. Hilâl, İbn Mes'ûd'un: "Merkep dışkısı kalıntısı olmayı ve yalnızca ona nisbet edilerek dışkının oğlu Abdullah denilmeyi ne kadar da isterdim. Yeter ki Allah Teâlânm benim bir tek günahımı bağışladığını bileyim" dediğini rivayet etmiştir.[38]

857. Ebû Vail, Abdullah'ın: "Allah'ın benim günahlarımdan veya kusurlarımdan birini bağışladığını bilseydim, buna karşılık soyumu bilmememin benim için hiç önemi yoktur" dediğine şahit olduğunu rivayet etmiştir.

858. Abdullah'ın (ra): "O gün cehennem getirilir'[39] âyeti hakkında: "Cehennem getirilir ve yetmişbin yular tutuşturulur ve her bir yularda yetmişbin melek onu çeker" dediği rivayet edilmiştir.

859. Ebû Cuhayfe, Abdullah'ın: "Dünyanın iyileri gitti, kötüleri geriye kaldı. Bugün ölüm her mü'min için cennettir" dediğini haber vermiştir.

860. Mesrûk, Abdullah'ın: "Oruçlu bulunduğunuz vakit ağzınız yağlanmış bir vaziyette olun ki, kimse oruçlu olduğunu farket-mesin" dediğini haber vermiştir.

861. Avn b. Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir kul, zirvesine erişmedikçe imanın hakikatine ulaşamaz. Fakirlik kendisine zenginlikten, tevazu şereften, daha sevimli olmadıkça ve kendisini övenle yereni müsâvî kabul etmedikçe de imanın zirvesine ulaşamaz. Abdullahm arkadaşları, onun bu ifadelerini şöyle yorumlamışlardır; helâl yoldan fakirlik, haramla elde edilen zenginlikten Allah'a itaat için gösterilen tevazu, Allah'a isyandaki şereften, (daha üstündür) hak için kendini öven veya yerenin eşit olması, anlamındadır."

862. Kasım b. Abdurrahman, Abdullah'ın: "Allah korkusu ilim olarak, gururda kibir olarak yeter" dediğini bildirmiştir.[40]

863. Mansûr'dan, Abdullah b. Mes'ûd'un namaza kalktığı vakit, adeta atılmış bir elbise gibi olduğu rivayet edilmiştir.

864. Ma'n, Abdullah'ın: "Eğer güç yetirebilirsen kendini Kur'ân'a muhatab kabul et.[41] Allah Teâlâ'mn, 'Ey iman edenler' dediğini duyduğun vakit, kulağını dört aç. Zira bu durumda ya emredilen bir hayır veya nehyedilen bir şer sözkonusudur." dediğini rivayet etmiştir.[42]

865. Avn b. Abdullah b. Utbe, Abdullah'ın: "ilim çok rivayet
etmek değildir. Esas ilim Allah korkusudur" dediğini haber vermiştir.

866. Adiy b. Adiy'den rivayet edildiğine göre, Abdullah b. Mes'ûd: "Yedi sefer yazıklar olsun şu ilmi olmayanlara! Eğer Allah dileseydi onları öğretirdi, yazıklar olsun bilip te amel etmeyenlere" demiştir.

867. Mesrûk'tan rivayet edildiğine göre, Abdullah'ın yanında bir zat: "Mukarrabîn'den olmak benim için, ashâb-ı yeminden olmaktan daha sevimlidir" demiş. Bunun üzerine Abdullah, kendini kasdederek: "Fakat şuracıkta bir adam var ki, öldükten sonra di-riltilmemeyi hepsine yeğler" demiştir.

868. Abdullah (ra)'ın: "Allah kime hayır murad ederse, onu dinde fakih kılar" dediği rivayet edilmiştir.

869. Abdurrahman b. Yezîd'den Abdullah'ın: "Sünnet çerçevesinde, orta yollu amel etmek, bidatlara dalıp çok amel etmekten, daha hayırlıdır" dediği rivayet edilmiştir.

870. Mâlik'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rabî* b. Haysem Cuma günleri Alkame'nin yanma gelir. Onunla sohbet ederdi. Bir-gün yine onun yanma gelmiş ve "Benim yanıma ehl-i kitabtan birisinin gelmesine teaccüb etmez misin?" diye sormuş. O da: "İnsanların ne kadar çok dua ettiklerini ve kendilerine ne kadar az icabet edildiğini görmez misin? Bunun sebebini biliyorlar mı? Bunun tek nedeni, Allah Teâlâ'nın yalnızca duanın saraîmîsini kabul etmiş olmasıdır"[43] demiş, yanlarında oturan Abdurrahman b. Yezîd eğer bunu dediyse, mutlaka Abdullah da: "Allah Teâlâ, gösteriş yapanın, riyakârın, eğlenenin duasını kabul etmez, yalnızca kalb-ten samimi olarak dua edenin yakarışını kabul eder"[44] diye eklemiştir.

871. Abdullah'ın: "Kim namaz kılar ve kıldığı bu namaz onu iyiliğe sevketmez ve kötülükten alıkoymazsa, (Allah'tan) uzaklaşmaktan başka bir neticesi olmaz" dediği rivayet edilmiştir.

872. Müseyyib b. Râfİ' den: "Benim en çok buğzettiğim kimse, ne dünya ve ne de âhiret ameli ile meşgul olmayan, aylak kimsedir" dediği rivayet edilmiştir.

873. Ebû Ubeyde, Abdullah'ın: "Sen yeryüzündekilere merhamet et ki, gök ehli de sana merhamet etsin" dediğini haber vermiştir.

874. Abdullah (ra)'m: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, İslâm üzere sabahlayıp akşamlayana dünyadan arız olanlar bir zarar veremez" dediği rivayet edilmiştir.

875. Abdullah b. Mes'ûd'un: "Kıyamet gününde insanların en fazla günaha sahib olanı, dünyada batıla en çok dalanlardır" dediği nakledilmiştir.

876. Yine Abdullah'ın: "Allah'ı zikretmeden uyuyan herkesin kulağına şeytan bevleder. Allah'a yemin olsun ki, bu gece (şeytan) arkadaşınıza (yani kendisine) aynısını yapmıştır" dediği nakledilmiştir.

877. Ebû Ubeyde'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah (ra) hastalandığı vakit Mücemmi' b. Hârise'yi evinde ziyarete gitmiştir. Evinde birtakım meta görmüş ve 'Bunları hafiflet azalt. Zira insanlar neredeyse dünya[45] ehli oldular, yani develere döndüler' demiştir."
Mugîre b. Şu'be: "Abdullah'ın şu sözü ne kadar da ilginçtir: 'Dün bugünden hayırlıydı. Bugün ise yarından hayırlıdır. Yarın öbürgünden daha hayırlı olacaktır. Ve bu durum kıyamete kadar böyle sürüp gidecektir. Oysa biz bu yıl, öncekinden daha hayırlıyız* bunu Mesrûk'a söyledim. O: 'Abdullah daha bilgilidir. Zira Abdullah, âhireti kastetmiş, Mugîre ise dünyayı kasd ederek bunu söylemiştir' dedi."

878. Ebû Hayyân, Abdullah b. Mes'ûd'un: "Şu körük üfleyenlere uğradığını ve oracıkta düştüğünü işittim" demiştir.

879. Ma'n b. Abdurrahman, Abdullah'ın: "İnsanların hepsi güzel konuşuyorlar. Kimin sözü fiiline uygun düşerse o nasibine erişmiş demektir. Ama, kimin sözü de fiiline ters düşerse, o ancak kendini yersin" dediğini bildirmiştir.

880. Kâsım'dan, İbn Mes'ûd'un dua ederken: "(ya Rabbi) Korkarak, umarak, affını isteyerek ve endişe ederek sana yalvarıyorum" dediği rivayet edilmiştir.

881. Mâlik b. Miğuel'den Abdullah'ın: "Dünya, yurdu olmayanın yurdu, malı olmayanın malıdır. Ve ancak aklı olmayan onun için mal yığar, biriktirir" dediği nakledilmiştir.

882. Katâde, İbn Mes'ûd'un: "Eğer cennetle, cehennem arasında olsam veya amelimin kabul edilmesi veyahutta hiçbir şey olmamak arasında serbest bırakılsanı, ben hiçbir şey olmamayı tercih ederim" dediğini haber vermiştir.

883. Abdullah, Resûlullah'ın (sav): 'Allah kimin hayrını isterse, onu dinde fakih kılar ve ona olgunluğunu ilham eder' dediğini rivayet etmiştir.

884. Abdullah'ın: "Hayrı söyleyin, hayırla tanışıp bilişin, onunla amel edin ki, hayır ehli olasınız. Fuhşiyatı yayanlardan olmayınız" dediği rivayet edilmiştir.[46]

885. Seyyar, Şa'bî'nin şöyle dediğine şahit olduğunu haber vermektedir: "Abdullah bir hutbe sırasında: 'Esas kaybeden, dini harab olandır' demiştir."

886. Abdurrahman b. Hamîd, Benî Abes'ten bir zatın: "Abdullah, bir cenaze merasiminde gülen bir insan gördü ve ona: 'Cenazede gülüyorsun ha? Seninle ebediyen konuşmayacağım'" dediğini işittiğini haber vermiştir.

887. İbn Mes'ûd'dan oturduğu zaman şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sizler gittikçe noksanlaşan eceliniz ve korunan amellerinizle gece ve gündüzleri yaşıyorsunuz.(hayatınıza devam ediyorsunuz.) Ölüm, aniden gelip çatacaktır. Her kim hayır ekerse, onu biçer, kim de şer ekerse pişmanlık biçer. Her eken ne ekti ise onu bulacaktır. Ne ağır davranan nasibini kaçırır. Ve ne de haris olan kendine takdir edilmeyen birşeyi elde edebilir. Kim hayır verirse Allah da ona verir. Kim serden korunursa, Allah da onu korur. Muttaki insanlar efendilerdir. Fakihler öncülerdir. Meclisleri ise en güzel meclislerdir."

888. İbn Mes'ûd'un: "Allah Teâlâ kıyamet gününde bir kulu çağırır ve iki eliyle kapatarak ona; Tanıyor musun1? diye sorar. Kul; 'Evet ya Rabbü' die cevap verince; Hadi seni bağışladım, der."

889. Abdullah'ın: "Bu kalbler birer kaptır. Onları Kur'ân'la meşgul edin, başka şeylerle meşgul etmeyin" dediği rivayet edilmiştir.

890. Abdullah b. Mes'ûd'un: "Kur'ân ehli, insanlar uyudukları vakit gecenin kıymetini, yine insanlar yeyip içtikleri zaman gündüzün değerini, halk sevinç içerisindeyken, hüzünün anlamını, onlar gülerken, ağlamanın manasını, insanlar hata işlerken susmayı, insanlar aldanırken huşu' içerisinde olmayı bilmelidir. Kur'ân ehline, gözü yaşlı, hüzünlü, hakim ve vakur olmak yaraşır. Kur'ân ehline kaba, gafil, sırıtkan ve haşin olmak yakışmaz" dediği rivayet edilmiştir.

891. Amr b. Meymûn: "Abdullah'ın: 'Şayet cehennemliklere, birgünlüğüne azablannm hafifletileceği vadedilse bu onlara bir ferahlık sağlamaz"' dediğini rivayet etmiştir.

892. îsâ b. Ukbe Abdullah'ın: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, dünyada en uzun süre hapsedilmeye müstahak olan şey dildir" dediğini haber vermiştir. [47]

893. İbrahim, Abdullah'ın: "Musibet, ağızdan çıkan söze bağlıdır" dediğini bildirmiştir.

894. Ebû Abdurrahman'dan Abdullah'ın: "Tâbi olunuz, bidatçı olmayınız. Her bidatin bir sapıklık olması size yeter" dediği rivayet edilmiştir.

895. Ammâr b. Umeyr, Abdullah'ın: "Selefinizin yoluna tâbi olun" dediğini rivayet etmiştir.

896. Abdullah'ın: "Kişiye yalan olarak, her duyduğunu söylemesi yeter" dediği rivayet edilmiştir.

897. Abdullah'ın: "Hiçbir kimse âlim olarak dünyaya gelmez. İlim, ancak eğitimle elde edilir" dediği rivayet edilmiştir.

898. Ma'în b. Sa'd b. Ahram, Abdullah'ın demircilerin yanından geçtiğini, kor haline gelmiş demirleri görünce ağlamaya başladığını rivayet etmiştir.

899. Abdullah'ın: "Her sevinçle beraber bir keder vardır. Ve sürûrla dolan bir ev mutlaka ibretle dolar" dediği rivayet edilmiştir.[48]

900. Mis'ar Ma'n'ın şöyle dediğine şahit olduğunu haber vermiştir: "Abdullah dedi ki: 'Her terbiye edici edebin (edeb

umdelerinin) bekâsını ister, Allah'ın terbiye umdesi ise Kur'ân'dır.'"

901. Zahr b. Rebfa'dan rivayet edildiğine göre, Abdullah şöyle demiştir: "Abdullah'ın cam elinde olan Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde bulunanlardan, Allah'ın azabının şiddetinin nasıl olduğunu bilen birisi, o azaba uğrayıp uğramıyacağını bîîinceye kadar hüzünlenir. Yine, yeryüzünde bulunanlardan, Allah'ın rahmetinin genişliğini bilen birisi, o rahmete duçar olacağını umarak, sevinir."

902. Sa'îd b. Mesrûk'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İbn Mes'ûd zamanında Kufe'ye (yabancı) tüccarlar, işadamları gelmişti de halk onların sıhhatlerine ve renklerinin güzelliğine hayran kalmıştı. Bunun üzerine İbn Mes'ûd: 'Teaccüb etmeyin, mü'minin en sıhhatli organının kalbi olduğunu, bedeninin ise hasta olduğunu görürsünüz. Fâcir ve münafıkların ise vücutlarının sıhhhatli, kalblerinin hasta olduğunu görürsünüz. Vallahi şayet bedenleriniz sıhhatli, kalbleriniz hasta olsaydı, Allah katında pislik böceğinden daha değersiz olurdunuz' demiştir."

903. Ebû Osman el-İclî, İbn Mes'ûd'un: "Eğer semizlik bir insan olsaydı, mutlaka kötü birisi olurdu" dediği, yine: "Zulüm olarak borcunu sürekli tehir edip geciktirmek yeter" dediğini haber vermiştir.

904. Dahhak, İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Dünyadaki herkes misafir, malı ise ödünçtür. Misafir gidicidir, ödünç malın ise geri ödenmesi zorunludur."

905. Abdullah b. Akîm, Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğine şahit olduğunu haber vermiştir: "İbn Mes'ûd söze başlamadan önce şu mescidde yemin ederek şöyle dedi: 'Vallahi sizin her biriniz insanın ayın ondördünde Ay ile karşı karşıya olduğu gibi, Rabbi ile karşı karşıya gelecektir. Ve Rabbi ona: cEy Ademoğlu! Seni ne aldattı? Ey Ademoğlu! Peygamberlerine nasıl icabet ettin? Ey Ademoğlu! Bildiğinle nasıl amel ettin? diyecektir.'"

Aişe (ra)'nin Zühdü İle İlgili Haberler

906. Âişe'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: aMu-hammed'in (sav) vefatından sonra doyasıya yemedim. Eğer, ağlamak isteseydim, ağlardım. Muhammed (sav) vefat edinceye kadar onun ehli doymamıştır."

907. Ebû'd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre, o Hz. Âişe'yi işiten birinin kendisine şöyle haber verdiğini rivayet etmiştir: "Allah bize lütfetti de iliklere işleyen azabtan bizi korudu [49] âyetini (okuyunca Aişe:) MYa Rabbi! Bana iyilikte bulun ve beni ciğerime işleyecek bir azabtan muhafaza buyur" demiş.

908. Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kim, Allah'ın rızâsını kazanmak uğruna, insanların kızgınlığına duçar olursa, insanlara karşı Allah ona yeter. Ama, kim de, Allah'ın gazabına rağmen, insanları hoşnud etmeye uğraşıyorsa, Allah onu insanlara havale eder."

909. Hz. Âişe'nin Allah-Teâlâ'nm: 'Evlerinde otursunlar[50] âyetini okuyunca, eşarbı ıslamncaya kadar ağladığı rivayet edilmiştir.

910. Hişâm babasından naklen, Âişe'nin (ra): "Unutulup gitmeyi ne kadar da istedim" dediğini haber vermiştir.

911. Yine Hz. Âişe'nin: "Budanan bir ağaç olmayı yahut ta hiç yaratılmamış olmayı ne kadar isterdim" dediği kendisinden rivayet edilmiştir.

912. Hz. Âişe'nin: "Sizin yaptığınız en faziletli ibadet, tevazu-dur" dediği kendisinden rivayet edilmiştir.

913. Âişe'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Günahlarınızı azaltın. Zira Allah Teâlâ'ya günahlarınızın azlığından daha iyi bir şeyle mülâki olamazsınız."[51]

914. Urve'den rivayet edildiğine göre o: "Âişe'yi elbisesini yamarken, yetmiş bin defa kasem ederken gördüm" demiştir.

915. Amir (eş-Şa 'bî)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: KHz. Âişe, Muâviye (ra)'ye bir mektup yazmış ve: 'Bir kul Allah'a isyan ile meşgul olursa, insanlardan onu Övenler yermeye başlarlar' demiştir."[52]

916. Âişe'den (ra) rivayet edildiğine göre, o bir ağacın yanından geçerken: "Ah ne vardı? Keşke ben de şu ağacın yapraklarından biri olsaydım" demiştir.[53]

917. Âişe'den (ra) rivayet edildiğine göre ona Cemel'e iştiraki sorulmuş. O da: "Allah'ın bir kaderiydi" cevabını vermiştir.

Ümmud-Derda'nın Zühdü İle İlgili Haberler

918. Ebû Hezâr adlı şeyhin rivayet ettiğine göre, Ümmü'd-Derdâ ona: "Ey Ebû Hezâr! Tabutunda götürülen cenazenin ne dediğini sana söyleyeyim mi?" demiş. O da: "Evet, anlat" demiş. Üm-mü'd-Derdâ, "O: 'Ey ehlim, ey komşularım, ey tabutumu taşıyanlar! dünya beni aldattığı gibi sizi de aldatmasın, benimle oynadığı gibi sizinle de oynamasın. Zira ehlim benim günahlarımdan hiçbir Mâruftan daha sihirlidir. Onu tercih edeni yüzüstü yere çalar' der" demiştir.

919. Avn b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bizler Ümmü'd-Derdâ'nm yanına gider, onun yanında Allah'ı zikrederdik. Oradakiler (birgün) şöyle dediler: 'Herhalde sana bıkkınlık verdik?' O: 'Bana bıkkınlık verdiğinizi iddia ediyorsunuz, fakat ben her işte ibadeti taleb ettim, ancak zikir meclislerinden daha iyi beni dine muvafık kılan, göğsüme genişlik veren birşey görmedim' demiştir."

Ali B. Hüseyin (ra)in Zühdü İle İlgili Haberler

920. Şeybe b. Nu'âme'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali b. Hüseyin (ra) cimrilikle itham edilirdi. Öldüğü vakit, onun Medine'de yüz-ailenin geçimini sağladığı öğrenildi."
Cerîr bu hadis hakkında şöyle demiştir; "Hüseyin öldüğü vakit, sırtında geceleri içinde fakirlere bir şeyler taşıdığı küfenin izlerini görmüşlerdir."

921. Süfyân b. Uyeyne'den Zührî'nin: "Ali b. Hüseyin'den daha üstün hiçbir Hâşimî görmedim" dediği rivayet edilmiştir.

922. Ebû'l-Minhâl et-Taî, Ali b. Hüseyin'in bir dilenciye sadaka vermeden önce onu öpüp daha sonra sadakayı verdiğini söylemiştir.

923. Fudayl b. Gazvân'dan Ali b. Hüseyin'in: "Kim katıla katıla gülerse ilimden bir miktarını tükürüp atmış demektir" dediği rivayet edilmiştir.

924. Ebû'l-Minhâl et-Tâî, Ali b. Hüseyn'i eliyle fakire sadaka verirken gördüğünü söylemiştir.

925. Ali b. Hüseyin'den rivayet edildiğine göre, o sırtında ekmek küfesi taşır ve: "Gece verilen sadaka Rab Teâlânm gazabını söndürür" dermiş.

926. Muhammed b. İshâk'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Medine'de birtakım insanlar geçinip gidiyorlar. Fakat geçimlerinin nereden karşılandığını bilmiyorlardı. Ali b. Hüseyin vefat edince, geceleri kendilerine gelen şeyi kaybettiler."

927. Mis'ar, Abdüla'lâ et-Teymfnin ona: "Kendisine ağlatmayan bir ilim verilen kimse, faydası olmayan bir ilim elde etmiş demektir" dediğini nakletmiştir.

928. Yine Mis'âr, Abdüla'lâ et-Teymfnin secdede: "Ya Rabbi! Düşmanlarının nefretini artırdığı gibi Sana karşı haşyetimi artır. Ya Rabbi! Sana secde ettikten sonra yüzlerimizi cehennemde kavurma" diye dua ettiğini haber vermiştir.

929. Yahya b. Hânî'nin: "Şehid cennete kılıcını sıyırmış olduğu halde girer" dediği rivayet edilmiştir.

930. Mansûr b. Zâzân'dan, keder ve hüznün günahları artıra cağı rivayet edilmiştir.

931. Muhammed b. Fudayl b. Gazvân babasından naklen şunu rivayet etmiştir: "Kürz'ün yanına kızı girmiş ve yanında içine ot doldurulmuş bir seccade olduğunu üzerine de boylu boyunca bir örtü serildiğini görmüş. Kürz gece ve gündüz Kur'ân'ı üç sefer okuyordu. Mihrabda da kendisim uyku bastığında yaslanacağı bir direk vardı."

932. İbn Şübrüme diyor ki: "Kürz ile bir yolculukta arkadaşlık ettim, temiz bir yer gördüğü zaman, hemen iner namaz kılardı."

933. Sa'îd b. Abdülaziz'den rivayet edildiğine göre o: "Ma'rûf b. Hânî'ye: 'Görüyorum ki dilin Allah'ın zikrinden bir an olsun ayrılmıyor. Bir günde ne kadar teşbih ediyorsun?' diye sordum. 'İki-yüz bin sefer. Ancak bazen sayıda hata edebiliyorum' dedi."

934. Süfyân b. Uyeyne'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Alim, hayrı serden ayırabilen kimse değildir. Esas alim, hayrı bilip ona tâbi olan şerri bilip ondan kaçınandır."

935. Abdulaziz b. Rufey'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mü'min Ölüp te ruhu semâya yükselince melekler şöyle derler:

'Bu kulu şeytandan kurtaran Allah ne yücedir, nasıl da onu kurtardı.'"

936. Mansûr'un Allah Teâlânın: 'Dünyadaki nasibini de unutma'[54] âyeti hakkında: "(Nasibten maksad) dünya metâı değildir. Bilakis nasibin âhiretin için birşeyler takdim edebildiğin ömründür" dediği rivayet edilmiştir.

937. Mücâhid'den Allah Teâlâ'mn: 'Nerede olursam olayım, o beni mübarek kıldı [55]âyetini yani, 'hayrı öğreten kıldı" olarak yorumladığı rivayet edilmiştir.

938. Evzâî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ubeyd b. Ebû Lubâbe'yi Kabe'yi tavaf ederken gördüm. Çok zayıftı. Ona: 'Nefsine biraz acısan' dedim. 'Mü'mine tahammül gerekir' dedi."

939. Yûnus b. Meysere b. Halîs'in söylediğine göre: Allah'ın katında Levh-i mahfuz'da şöyle yazılıymış: "Ben, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'ım. Ben Rahmânürrahlm'im. Rahmet eder, kendisinden rahmet dilenirim. Rahmetim gazabımı, bağışlamam, cezalandırmamı geçti. Üçyiiz otuz tane şeriattan birini yerine getireni cennete koymaya izin verdim."

940. Ebû Affân, Yezîd b. Temîm'in şöyle dediğine şahit olduğunu haber veriyor: "Kur'ân'ın ve ölümün ikaz edemediğini, gözünün önünde dağların birbirine girmesi de ikaz edemez."

941. Ebû Zür'a'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Süleyman, veliahd olan oğlu Eyyûb'a, kızını istemek için Hânî b. Külsüm'e dünür olmuştur. Hânî, evlendirmeye yanaşmamış ve ehline dönerek amcasının oğlunu çağırtmış ve onunla evlendirmiş tir. Bunun üzerine Süleyman: 'Eğer biz dünya adamı olsaydık evlendirirdik' demiştir."

942. Amr b. Ebû Seleme, Sa'îd b. Abdülaziz'in şöyle dediğini duyduğunu haber vermektedir: "Rüya dışında, Hûrü'l-'în'i ayan beyan gören Ebû Mahreme'den başka hiçbir kimseyi bilmiyoruz. O birgün ihtiyacı için çadıra girdi. Ve evin tavanında ve sedirin üzerinde huriler gördü. Görür görmez, yüzünü çevirdi. Bunun üzerine Huri: 'Ey Ebû Mahreme, ben senin eşinim, şu da falan kimsenin eşidir' dedi. Hemen arkadaşlarının yanına döndü ve durumu onlara haber verdi. Hepsi vasiyetlerini yazdılar. Ve vasiyetini yazan herkes şehid düştü."

943. Evzâî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şam'da İbn Ebû Zekeriyya'dan daha faziletli birisi yaşamamıştır. O: 'Dilimi, doğrultuncaya kadar, yirmi sene onu tedavi ettim' demiştir."

944. Halid b. Umeyr'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Utbe b. Gazvân bir hutbe irad etti ve Allah'a hamd ettikten sonra şöyle dedi: 'Kuşkusuz dünyanın sonu vardır ve çok çabuk geçer. Ondan geriye kalan, sizden birinin içip de kabın dibinde bıraktığı miktar ne ise işte kadar bir zamandır. Sizler, sonsuz bir âleme intikal edeceksiniz. Oraya hazırladığınız en hayırlı şeylerle intikal edin. Duyduğuma göre bir kaya cehennemin kıyısından bırakılınca, dibine ancak yetmiş senede erişir. Allah'a yemin ederim ki, işte o cehennem doldurulacaktır. Şaşırdınız mı? Bana anlatıldığına göre (cennetin iki yakasının arası kırk yıllık bir mesafedir. Ona öyle bir gün gelecek ki tıklım tıklım dolacaktır. Ben hatırlıyorum. Resûlul-lah'la (sav) beraber tam yedi kişiydik, yanımızda, ağaç yapraklarından başka hiçbir yiyeceğimiz yoktu. Öyle ki bu yüzden, damaklarımız yara oldu. Ben bir elbise kapmıştım. Onu ikiye böldüm, bir kısmını ben bir kısmını da Sa'd izar edindi. Bugün içimizden sağ olanların herbiri bir şehire emir oldu. Ben kendi gözümde büyük, Allah'ın katında küçük olmaktan Allah'a sığınırım. Nübüvvetlerin hepsi neticede mülke dönüştü. Sizler, bizden sonra birtakım idarecilerle mübtela olup, deneneceksiniz.'"

Adî b. Hâtem'in (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler

945. Adî b. Hatim (ra)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Siz öyle bir zamanda yaşıyorsunuz ki, iyilikleri geçmişin kötü telâkki edilen şeyleridir. Kötülükleri ise istikbâlde iyi telakki edilecek olan şeylerdir."

946. Sa'îd b. el-Ka'kâ' , Adî b. Hâtim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Her namaz vaktini iştiyakla beklemişimdir."

947. Sa'îd b. Şeybân, bir zatın Adî b. Hâtim'i (yemek için) kızartılmış bir ekmeği (eliyle) bölmeye çalışırken gördüğünü haber vermiştir,

948. Meymûn'dan rivayet edildiğine göre, muhacirlerden birisi, çarçabuk namaz kılan birini görmüş ve onu azarlamıştır. Bunun üzerine adam: "Kaybettiğim bir şeyimi hatırladım" diye karşılık verince, diğeri; "Çok daha büyüğünü zayi ettin" demiştir.

949. Sehm b. Mincâb'ın kızkardeşinin oğlu Kudâme b. Hammâta, Sehm b. Mincâb'ın şöyle dediğine şahit olduğunu rivayet etmektedir: "Alâ b. el-Hadramî ile Dâreyn'e savaşa gittik. Üç kere dua etti her üç duası da müstecâb oldu. Bir seferinde bir yerde konaklamıştık, abdest almak için su aradı fakat bulamadı. Bunun üzerine kalktı ve iki rekat namaz kıldı, sonra da: 'Allah'ım! Biz Senin kullarınız ve biz Senin yolunda, düşmanlarınla harbedi-yoruz. Allah'ım! Bize abdest almamız ve

içmemiz için yağmur yağdır ya Rabbi! Abdestlerimizi aldıktan sonra geriye başkası için su kalmasın' diye dua etti. Biraz yürüdük ve bir yağmur suyuyla karşılaştık hemen abdestlerimizi aldık ve çeşitli ihtiyaçlarımızı gördük. Ben de su kaplarını doldurdum fakat, duasına icabet edilip
edilmediğini görmek için, onları orada bıraktım. Bir miktar yürüdükten sonra, arkadaşlarıma, su kaplarımı unuttuğumu söyledim ve oraya geri döndüm. Bir de baktım ki sanki hiç su değmemiş gibiydi; Bir miktar yürüdükten sonra Dâreyn'e geldik, aramızda deniz vardı, Alâ el-Hadramî şöyle dua etti: 'ya Halîm! ya Alîm! ya Azîm! Biz Senin kullarınız ve Senin yolunda düşmanlarınla savaşıyoruz. Allah'ım bizi onlara ulaştıracak bir yol kıl' dedi ve deniz bizim için azaldı ve biz de boğazımıza kadar dalıp geçerek, düşmana ulaştık. Dönüşümüzde karın ağrısına yakalandı, bu yüzden de öldü. Yıkamak için su aradık. Fakat bulamadık. Biz de elbiselerine sararak, onu defnettik. Pek fazla gitmeden bol bir suyla karşılaştık, bir birimize, dönüp onu çıkarsak da yıkasak (ne iyi olur) dedik. Döndüğümüz de onu aradık, lâkin bulamadık. Oradakilerden biri şöyle dedi: 'Ben onun şöyle dediğini işittmiştim: 'Ey Yüce! Ey Hikmet sahibi! Ey Azîm, ölümümü onlara gizli tut ve avret mahallime hiç kimseyi muttali kılma' biz de döndük gittik."

950. Bilâl b. Ebû'd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre annesi Üsâme'nin gözleri kör olmuş ve birgün oğlu, namazdan dönüp, yanına gelince, ona: 'Namaz kıldınız mı?' diye sormuş, o da: 'Evet' karşılığını vermiştir. Bunun üzerine annesi şöyle demiştir: (Ey Üsâm senin için eğlence yok, zira evine büyük bir musibet isabet etmiştir. Ağla namaza vakti için, şayet bir gün ağlayacak-san, Ağla, Kur'ân'a okunduğu zaman, şayet bir gün okuyacaksan. Göz yaşları arasında, Tefekkürle onu okurdun. Ama bugün onu okuyamıyorsun. Ne var ki, yanında okuyan biri vardır. Hayatı boyunca, yaşadığım sürece üzüntüm sana sevgidir.

951. Sa'îd b. Abdülazîz'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mekke'ye kadar yürüme konusunda, yemininde hânis olup ta bunu yerine getiren bir tek kişi tanıyorum. O da Bilâl b. Ebû'd-Derdâ'nın annesi Üsâme'dir, O yemininde hânis oldu da, Mekke'ye kadar yürüdü ve beşyüz dînâr infakta bulundu."

952. Seleme b. Yahya, halası Ümmü İshâk binti Talha'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan b. Ali (ra) gecenin evvelinde kalkar, Hüseyin (as) ise gecenin sonunda kalkar (ibâdet ederdi)."

953. Mis'ar'dan rivayete göre, Hüseyin b. Ali (as) bir takım fakirlerin yanından geçerken, onların meclisine iştirak etmiş ve "O asla kibirlenenleri sevmez,"[56] âyetini okumuştur.

954. İbn Cüreyc, Hasan b. Ali'nin (ra) devamlı akşam ile yatsı arasında namaz kıldığını, kendisine (Bu nedir?' denildiği vakitte 'Bu gece neşesidir' cevabını verdiğini söylemiştir.

955. Ebû Vâkid el-Leysfnin söyle dediği rivayet edilmiştir: "Bütün amellere baktık, âhiret için en iyi amelin, dünyadan el etek çekmek olduğunu gördük."

956. Ebû Hûreyre'nin (ra): "Suffe ehlinden yetmiş kişi gördüm, hiçbirinin de giyecek gömleği yoktu" dediği rivayet edilmiştir.

957. Fudayl b. İyâd'm oğluna '"Yavrum! Şu günümüzde bize biraz yardımcı oluversen' dediği onun da derhâl, hammallık yapmak için sırtına bir küfe alıp, çarşıya koştuğu; bir zatın durumu Fudayl'e haber vermesi üzerine onun da oğlunun yanına gelip: 'Ey oğlum! Ben bunu istemiyorum'"dediği rivayet edilmiştir.

958. Fudayl'den rivayet edildiğine göre (oğlu) Ali, Ebû Fu-dayl'in develerinin yiyeceğini taşımış. Birgün taşıdığı yiyecek az gelince, oracıkta bir yere oturmuş. Bu arada yanlarına Fudayl gelmiş ve 'Siz bunu Ali'ye yapıyorsunuz ha? Benim Kûfe'de bir koyunum vardı da, bazı idarecilerin otundan az bir miktar yemişti. Ben ondan sonra, asla onun sütünü içmedim' demiş bunun üzerine 'Ey Ebû Ali! Biz onun sana âit olduğunu bilmiyorduk' demişler.

959. Fudayl'den rivayet edildiğine göre, onlara bir dinara arpa satın almışlar. Bu fiyat ise çok pahalı imiş. Bunun üzerine Ümmü Ali, Fudayl'e şöyle demiştir: 'Herkesin nasibi iki ölçek, birisim alır, diğerini de tasadduk eder. Tâ ki açlıktan bunalana kadar' demiş.

960. Hasan b. Abdülaziz, Yahya b. Hassân'ın şöyle dediğini haber vermiştir: "Ne zaman FudayFi görsem ona acırdım. Bir gün onu gördüm de elinde bir miktar kuru hurma ile, ona mukabil birşeyler satın almak için bir satış yeri arıyordu. Allah ona rahmet etsin. Kendisine hiç birşey demeden oradan uzaklaştım."

961. Muhammed b. Ebû Osman'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ali, yani İbn Fudayl, Süfyân b. Uyeyne'nin yanındaydı. Süfyân cehennemden bahsetti. Ali'nin elinde kağıda sarılmış bir şeyler vardı. Süfyân'ın sözleri üzerine, öyle bir haykırışla haykırdı ki elindeki kesekağıdı düştü. Süfyân ona yönelerek: 'Eğer senin burada olduğunu bilseydim bundan bahsetmezdim' dedi. Ali, ancak, bir müddet sonra kendine gelebildi."

962. el-Evzâfnin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Denilirdi ki, 'İnsanlar öyle bir zamana erişecekler ki, bu zamanda en az bulunan şey, samimi bir kardeş, helâl bir kazanç ve sünnet üzere amel olacaktır.'"

963. Ali b. Ebû Hamle, babasından naklen şöyle demiştir: "Muâviye'yi Şam'da minberde gördüm, üstünde yamalı bir gömlek vardı."

964. Ebû Hureyre'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kıyamet gününde Allah Teâlâ bir kulunu çağırır ve diğer mahlûkâttan gizleyerek ona, amel defterini verir ve: 'Ey Ademoğlu! Defterini oku!' der. Kul, her iyilik gördüğünde yüzü gübr ve sevinir, Allah Teâlâ ona: Bunları tanıyormusun ey kulum1? der. O da: 'Evet yâ Rabbi! tanıyorum' der. Allah Teâla, 'Ben senin o iyiliklerini kabul e^im'demesi üzerine kul secdeye kapanır. Bunun üzerine, Cenâb-ı Hak: 'Başını kaldır ve kitabını okumaya devam et' der. Bu sefer de her günah gördüğünde yüzü kararır, korkmaya başlar. Allah Teâlâ: 'Bunları da biliyormusun ey kulum?' der; kul 'Evet yâ Rabbi! Biliyorum' der. 'Bunun üzerine, bunların hepsini de bağışladım, ey kulum' der. Kul, haseneleri kabul edilip, seyyieleri bağış-landıkça secdeye varır. Mahlûkât yalnızca onun secde yaptığını görür ve biribirlerine onun hakkında 'Ne mutlu şu kula ki, hiç Allah'a âsi olmamış'. Tabiî, Allah (cc) ile onun arasında geçenlerden haberleri yoktur.

965. Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Hureyre'nin şöyle bir hadis rivayet ettiğini duydum: 'Allah Teâlâ mü'min bir kulun, bir iyiliğine bir milyon hasene yazar. Hacca gitmeyi hiç düşünmediğim halde bu sene haccetmek nasib oldu. Orada Ebû Hureyre ile karşılaştım. Ve ona 'Senden şöyle bir hadis rivayet edildiğini duydum, ne dersin?' diye sordum. O da 'Bu şekilde değil' dedi. Ben de 'Her halde senden rivayette bulunan iyi hıfzedememiş' dedim. Bunun üzerine 'İki milyon hasene yazar, siz bunu Allah'ın kitabında göremiyor musunuz?' dedi. 'Nedere?' dedim; 'Kim Allah'a karz-ı hasen verirse, Allah onu kat kat artırır' [57]âyetini okudu ve Allah'ın vereceği kat kat milyondan da milyardan da fazladır1 dedi."[58]

966. Yûnus b. Muhammed'den rivayet edildiğine göre: Basra'da künyesi Ebû Salim olan bir kadı varmış, faziletli bir insanmış. Yûnus demiştir ki: 'O, bir mescidde iken yanına yaklaşıp oturdum, namaz kılıyordu. 'Hepsi de örtüleri atlastan döşemelere yaslanırlar'[59] âyetine gelince, 'Yâ Rabbi! Bunlar bâtınları, peki ya zahirleri nasıl' dedi. Ve bir nida işitildi, kimin nida ettiği bilinmiyordu.'Zahirleri, Allah'ın rızâsıdır' dedi. Bu zât Farsça olarak hikâye naklederdi." demiştir.

967. Salih b. Hâlid'in: "Niçin insan, kardeşini asık bir suratla karşılıyor ki? Kardeşini güleç bir yüzle karşıla. Eğer sende bir hayır varsa ona da sirayet etsin" dediği rivayet edilmiştir.

968. Ebû's-Selîl'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Meclisimize bir şeyh geldi. Babası veya amcasının Resûlullah (sav)'ı Bakî'de gördüğünü söyleyerek Resûlullah'ın şöyle dediğini söylemiştir: 'Kim bugün bir sadaka verirse, kıyamet gününde o sadakasıyla lehine şehâdette bulunurum.Tiu arada bir zât geldi ve 'Hayır vallahi Bakî'de ondan daha siyah yüzlü, daha kısa boylu ve daha çirkin birisi yoktur. Vallahi, Bakî'de şu deveden daha güzeli yoktur' dedi. Resûlullah da 'O sadaka mıdır?' diye sordu. Adam: 'Evet ey Allah'ın Resulü' cevabını verdi. Bir başkası adamı kınayarak, 'Deveyi tasadduk ediyor. Halbuki, vallahi deve ondan çok daha hayırlıdır.' dedi. Resûlullah (sav) onun sözünü işitti ve: Yalan söyledin, bilakis o, devenden de senden de çok daha hayırlıdı' diye bir kaç kere tekrarladı ve: 'Darlık içinde geçinenle varlığını infâk edenler kurtuluşa ermişlerdir' dedi.[60]

969. Talk'tan rivayet edildiğine göre "O, insanların Kur'ânı en güzel okuyanı, okurken Allahtan haşyet duyduğunu gördüğün kimsedir." demiştir. Abdülkerim,-"Talk'ın böyle (dediği gibi) olduğunu onun 'Belim sızlaymcaya kadar kıyamda durmayı istiyorum' dediğini, ve yine onun 'Bakara sûresinden başlayıp ta, Ankebût'a varmadan rukûya eğilmediğini' söylemiştir."

970. Abdussamed b. Ma'kil b. Münebbih şöyle diyor: "Amcam Vehb b. Münebbih'i gördüm, birisi ona şöyle soruyordu: 'Ey Ebû Abdullah! Bir zeniyye'nin evladını satın alıp ta onu âzad edebilir miyim?' O da 'Evet' cevâbını verdi. Sonra da konuşmaya başladı: 'Bir grub insan vardı, içlerinde de bir delikanlı; ona ikram ederler, doyururlar ve tebcil ederlerdi. Bir gün kurbanlarını hazırladılar. Herkes kurbanını takdim etti. Onların kurbanı kabul olunurken, onun ki reddedildi. Bunun üzerine delikanlı ibadete meyletti ve kendisinin nereden geldiğini araştırdı fakat kötü bir şey bulamadı. Doğru annesine geldi ve 'Anneciğim! Başıma büyük bir iş geldi, arkadaşlarımla beraberdim. Bana yediriyor, ikram ediyor ve beni ta'zim ediyorlardı. Kurban ise geri çevrildi. Kendi durumuma baktım, kötü bir hal göremedim. Anneciğim, ben babama ait miyim, değil miyim?' dedi. Kadın, (Ne yapacaksın bunu yavrum?' diye karşılık verdi. Çocuk: 'Sen her halükârda benim annemsin hadi bana anlat' dedi ve kadın: 'Bir gece odun toplamak için çıkmıştım ve bir adam benimle zina etti. İşte sen o adamın oğlusun' dedi. Çocuk, 'Allah seni affetsin anneciğim' diyerek, secdeye kapandı ve ağlayarak: 'Allah'ım! Anne ve babam suç işliyor, vebalini ben çekiyorum. Sen bundan çok yücesin, yâ Rabbi! Şehvete başkası bulaşıyor, günahını ben yükleniyorum. Sen bundan çok yücesin yâ Rabbi' diyordu. Sonunda onun da kurbanı kabul olundu."

971. Ebû'1-Âsım el-Abdânî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir zât, Dâvûd et-Tâî'ye: 'Emir buyursanız da şu evinizin tava-mndaki örümcekler temizlense' demiş. O da ona: 'Sen onların (zahitlerin), sağa sola fazla bakmayı kerih gördüklerini bilmiyor musun?' Mücâhid'in evinde otuz sene örümcek tavanda asılı durmuş ta o hiç farkına varmamış' demiştir."

972. Abdullah b. Şumeyt'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Babamın dünya ehlini tavsif ederken, 'Onlar ebleh ve tok insanlardır. Yegâne dertleri: mideleri, ferçleri ve dış görünüşleridir. 'Ah, sabah olup ta yeyip, içsem, oynayıp eğlensem, akşam olsa da uyu-sam' derler. Gece birer cîfe, gündüzleri ise aylaktırlar' dediğini işittim."

973. İbrahim b. îsâ el-Vekûrî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bekir b. Abdullah el-Müzenf nin şöyle dediğine şahit oldum: 'Evimden çıkıpta, yolda karşılaştığım herkesin, benden daha faziletli olduğunu görüyorum. Zira ben kendimi yakinen tanıyorum. İnsanlar hakkında ise şüphem var."'

974. Ebû Talha'nm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (sav)'a açlıktan dert yandık. Ve karınlarımıza bağladığımız taşları bir bir çıkardık, Resûlullah (sav) ise karnından iki taş birden çıkardı."

975. Şumeyt'in: "Allah Teâlâ, Dâvûd (as)'a vahyederek, 'Eğer sen helak olan birisini kurtarırsan seni dahi diye isimlendireceğim' dediği rivayet edilmiştir.

976. İkrime'den rivayet edildiğine göre, o 'Esma binti Ebû Bekr'e, Selef içerisinde korkudan baygınlık geçirenler var mıydı?' diye sormuş, Esma da, 'Hayır, fakat ağlaşırlardı' demiştir?"'

977. Muhammed b. Ziyâd el-İlhânfnin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Ümâme'nin elinden tutmuştum. Her gördüğüne selâm veriyordu. Sonra şöyle dedi: 'Selâm, zimmetimizdeküer için bir güven, din kardeşlerimiz için ise bir tahiyye'dir."'

978. Muhammed b. Ziyâd'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Ümâme, ağlayarak çok uzun secde yapan bir zâta rastlamış ve ayağı ile dürterek, 'Ey secde yapan! Keşke evinde olsaydın, bu işi evinde yapsaydın' demiştir."

979. Süleym b. Amir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Üm-mü'd-Derdâ beni, Nevf Bekâlî ile mescidde hikâye anlatan bir başka zâta gönderdi ve onlara: 'Kendi nefsiniz için değil, insanlar için vazü nasihatta bulunun' dememi söyledi."

980. Vehb el-Mekkî'den rivayet edildiğine göre: Genç bir adam Ümmü'd-Derdâ'ya pek çok soru sormuş, o da 'Sen sorduğun her-şeyle amel ediyormusun?' demiştir. 'Hayır' deyince, 'Öyleyse niye Allah'ın senin aleyhine hüccetini çoğaltıyorsun?' demiştir. "

981. Haris b. Süveyd'den rivayet edildiğine göre Kûfelilerden birisi Ammâr'ı (ra) Ömer'e gammazlamış. Bunun üzerine Ammâr ona "Eğer yalan söylediysen Allah senin malını ve evladını çoğaltsın, seni ayaklar altında kılsın." demiştir.

982. Ammâr b. Yâsir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Vaiz olarak ölüm, zenginlik olarak yakın, meşguliyet olarak da ibadet yeter."[61]

983. Yine, Ammâr b. Yasinin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "O, Fırat kıyısında yürürken, Tâ Rabbi! Eğer buradan kendimi atmakla seni razı edeceğimi bilsem, mutlaka bunu yapardım. Allah'ım! Şayet bir ateş yakıp içine girmekle seni hoşnud edeceğimi bilsem, mutlaka yapardım. Yâ Rabbi! Eğer, şu suya atlayıp boğulmakla seni memnun edeceğimi bilseydim, hiç şüphesiz onu da yapardım' demiştir."

Ebu Hureyre'nin (Ra) Zühdü İle İlgili Haberler

984. Ebû Hureyre'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Size, şöyle serin bir ganimeti haber vereyim mi?" demiş. 'Nedir? Ey Ebû Hureyre!' diye sormuşlar. 'Kışın tutulan oruç' demiştir."

985. Ebû's-Selîl'den rivayet edildiğine göre Ebû Hureyre (ra) şöyle demiştir: "Nefisleriniz size, elde edemeyeceğiniz şeyleri ümid etmenizi, yemiyeceğiniz malları yığmanızı, içerisinde oturamıya-cağınız binaları inşâ etmenizi telkin eder."

986. Ebû Osman en-Nehdfden rivayet edilmiştir: "Sırayla uyumak suretiyle Ebû Hureyre (ra)'nin gecenin üçte birinde, hanımının diğer üçte birinde, oğlunun diğer üçte birinde (geceyi ihya için) kalktıkları rivayet edilmiştir.

987. Yahya b. Ebî Kesîr'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Hureyre'ye (ra) 'Bir bineğe binip te falanca kişiyi karşılamaz mısın' denilmiş. O ise 'Allah için kefil olmadığım bir işte bineğe binmeyi hoş görmem' demiştir.

988. Ebû'l-Mütevekkirden rivayet edildiğine göre, Ebû Hureyre (ra)'nin zenci bir cariyesi varmış. Yaptıklarıyla onların canına tak demiş. Bu yüzden, bir gün onu kırbaçlamış ve "Eğer kısas olmamış olsaydı, bu kırbaçla seni bayılmcaya kadar döverdim. Fakat, seni ücretini verecek olan birisine satacağım, haydi git sen, Allah'a aitsin" demiştir.

989. Ebû Hûreyre (ra)'den şöyle dediği rivayet edimiştir: "Re-sûlullah (sav) bana bir miktar hurma verdi. Ben de, onu bir sepete koyup, evin tavanına astım. En sonunu, Şamlılar Medine'ye geldiğinde yeyip bitirinceye kadar biz ondan yemeğe devam ettik."

990. Ebû'l-Mütevekkü'den, Ebû Hureyre ve arkadaşlarının, oruç tuttukları zaman, 'Sahur[62] vakti oturup günahlarımızı [63] temizleyelim' dedikleri rivayet edilmiştir.
Ferkad es-Sübhî'den, Ebû Hüreyre (ra)'nin 'Ah şu karnım ah! Doyurursam beni azdırıyor. Aç bıraksam beni kıvrandınyor* diyerek evinin içinde dolaştığı rivayet edilmiştir.

991. Ebû Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Allah Az-ze ve Celle kıyamet gününde, 'Kulum senden yiyecek istedi sen onu doyurmadın. Şayet onu doyurmuş olsaydın bugün ben de seni doyururdum. Kulum senden içecek istedi, sen ona su vermedin. Şayet sen ona su vermiş olsaydın, bugün ben de sana şu verirdim' diyecektir."

992. Yezîd b. el-Esâmm, Ebû Hureyre (ra)'nın şöyle dediğine şahit olduğunu rivayet etmiştir: "Sizler kardeşinizin güzündeki çöpü görüyor, fakat kendi gözünüzdeki kütüğü veya kökü görmüyorsunuz."[64]

993. Yine, Yezîd b. el-Esâmm, Ebû Hureyre'nin (ra) şöyle dediğini rivayet etmiştir. "(Malı) çoğaltıp (yığanlar) cehennemdedir. Ancak şöyle şöyle diyenler müstesna." (Ebû Hureyre) eliyle, önüne arkasına sağ ve soluna işarette bulundu ve "Sonra da onlar çok azdır" dedi. Yezîd, parmaklarıyla kulaklarını göstererek, "Eğer bunu Ebû Hureyre'den istememiş olsaydım, susardım" demiştir.

994. Ebû Hureyre (ra)'den, "Allah korkusundan dolayı ağlayan bir kimse süt memeye geri dönmedikçe cehenneme girmeyecektir." dediği rivayet edilmiştir.

995. İbn Şevzeb'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Hureyre, ölüm döşeğinde iken ağlamaya başladı. Kendisine, *Yâ Ebâ Hureyre! Seni ağlatan nedir?' diye sorulunca: 'Mesafenin uzaklığı, azığımın azlığı ve cennete mi, yoksa cehenneme mi gideceğimi bilememem' demiştir."

996. Ebû Eyyûb Abdullah b. Süyman'm şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Ebû Hureyre (ra) mescide girmiş, bakmış ki orada bir köle var. Derhal ona, 'Ey köle haydi ehlinin işine git' diye çıkışmış. Köle de 'Ben yalnızca namaz kılmak için gelmiştim' diye karşılık vermiş, Ebû Hureyre (ra) de 'Sen sabıksın ben ise musallîyim' demiştir."

997. Ebû Hureyre'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Kim ki gönlünden koparak, 'Hamd Alemlerin Rabbi olan Allah'adır' derse, Allah, ona otuz hasene yazar, otuz seyyiesini de siler. Her kim de 'Allahu Ekber' dese, Allah ona yirmi hasene yazar, yirmi seyyiesini de siler. Ve her kim de 'Sübhanallah' derse Allah ona yirmi hasene yazar ve yine yirmi seyyiesini siler.[65]

998. İshak b. Osman el-Kilâbî, Ebû Eyyûb (Osman b. Affân'm kölesi Abdullah b. Süleyman'dır)'un şöyle dediğini rivayet etmiş tir: "Ebû Hureyre (ra)'nin, evinin girişinde bir namazgahı, evindcı bir namazgahı, odasında bir namazgahı ve evinin muhtelif yerlerinde namazgah edindiği yerleri vardı. Evine her giriş çıkışında buraların hepsinde namaz kılardı."

999. Ebû Hureyre'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Aman, zandan sakının, çünkü bu sözlerin en yalanıdır, (insanların gizli yönlerini) Araştırıp, irdelemeyin, bir birinizle çekişip, birbirinize sırt dönüp buğz etmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeşler olun."[66]

Huzeyfe B. El-Yeman'ın Haberleri

1000. Huzeyfe'den (ra): "Dininizden ilk kaybedeceğiniz şey huşu' en son kaybedeceğiniz ise namazdır" dediği rivayet edilmiştir,

1001. Yine, Huzeyfe'den (ra): "İçki satan, içen gibidir. Domuz bulunduran da yiyen gibidir. Kölelerinizle ahidleşin ve onların cizyelerini nerelerden (kazanıp) getirdiklerine iyi bakın, zira haramla beslenmiş bir beden cennete giremiyecektir.[67]

1002. Huzeyfe'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kulun Allah Teâlâ'ya hamdettiği en sevimli hâli Allah'ın onu, yüzü toprağa belenmiş bir vaziyette (kendisine hamdederken) bulduğu halidir."

Muaz B. Cebelin (Ra) Haberleri

1003.Tâvûs'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Muâz (ra) bizim memlekete gelmişti. Kendisine: 'Emir buyursamz da, biraz taş ve ağaç toplayarak, sizin için bir mescid inşâ etsek' denildi. O ise: 'Ben, kıyamet gününde onu sırtıma yüklenip, taşımakla

sorumlu tutulmaktan korkarım' dedi."

1004. Muâviye b. Kurra, Muâz'm (ra) oğluna şu nasihatta bulunduğunu haber vermiştir. "Yavrum, namaz kıldığın vakit, onu, en son namazmmış gibi kıl. Bir daha asla ona dönebileceğini zannetme. Yavrum! Haberin olsun ki, mü'minler yaptıkları ve yapmayı tasarladıkları iki iyilik arasında ölürler."

1005. Ebû'z-Zübeyr (ra) Muâz'ı (ra) işiten birisinin kendisine onun: "Ademoğlu için, Allah'ın azabından tek kurtuluş çaresi, Allah'ı zikretmektir" dediği, buna karşılık oradakilerin üç kere: "Allah yolunda savaşmak ta mı değildir?" demeleri üzerine, O: "Hayır, hattâ takati kesilenceye kadar Allah yolunda savaşmak bile kurtuluş çaresi değildir." dediğini rivayet etmiştir.

1006. Ebû'l-Haccâc'tan, Muâz'm (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Her kim, Allah'ın hak olduğunu hiç şüphesiz kıyametin vuku bulacağını ve Allah Teâlâ'nın kabirlerde bulunanları dirilteceğini bilirse cennete girer."

1007. Abdullah b. Seleme'den rivayet edildiğine göre, bir adam Muâz'a (ra) "Bana bir şeyler öğretirmisin?" demiş, o da "Sen benim sözümü dini ermişin?" diye sormuştur. Adam: "Ben senin sözünü dinlemeye düşkün biriyim" demiştir. Bunun üzerine, Muâz (ra): "Oruç tut, iftar et, namaz kıl, uyu ve maişetini kazanmak için çalış. Günah işleme ve yalnızca müslüman olarak ölmeye çalış. Mazlumun duasından da sakın" demiştir.

1008. Muâz (ra)'m ölüm döşeğinde yatarken şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bakın bakalım sabah oldu mu?" diye sormuş. Henüz sabah olmadığı kendisine söylenmiş, birazdan yine "Bakınız, sabah oldu mu?" diye sormuş. Yine, henüz sabah olmadığı söylenilmiş nihayet, bir miktar gün ışıyınca, "Sabahladınız efendim." denilmiş. Bunun üzerine Muâz (ra); "Sabahı ateş olan geceden Allah'a sığınırım. Merhaba ey ölüm, merhaba ey uyanık vaziyette iken gelen sevgili ziyaretçi! Ey Allahım. Ben senden korkuyordum. Şimdi seni umuyorum. Allah'ım biliyorsun ki, ben dünyayı, dünyada bağ bahçe işleriyle uğraşmak için kalmayı asla sevmedim. Fakat düşkünlere yardım etmek, sıkıntıda olanlara el uzatmak ve zikir meclislerinde âlimlerle diz dize gelmek için (dünyada kalmayı istedim)"

1009. Muâz b. Cebel'in (ra): "Dilediğiniz şeyi öğrenin amel etmedikçe karşlığmda mükâfat alamayacaksınız" dediği rivayet edilmiştir.

1010. Muhammed b. Sirîn'den şu rivayet edilmiştir: "Ömer b. el-Hattâb (ra), bir yere vali ta'yîn ettiği zaman, anlaşmasına şunu yazardı: 'Aranızda adaletle muamele ettiği müddetçe onu dinleyin ve ona itaat edin' Huzeyfe'yi de (ra) Medâin'e vali ta'yîn etmişti. Onun anlaşmasına da: 'Onu dinleyin ve ona itaat edin, sizden istediğini de ona verin' diye yazmıştır. Medâinliler onu karşıladıklarında bir de baktılar ki, o bir merkep üzerinde elinde bir parça yiyecek onu yemekle meşgul, Huzeyfe onlara Ömer'in (ra) anlaşma pusulasını okudu. Onlar da 'Senin neyin var ki, mü'minlerin emîri senin hakkında bize yazdığını, seninle yazıp bize göndermedi' dediler. Huzeyfe de 'Benim hacetim şudur: içinizde bulunduğum müddetçe beni ekmekle doyurmanız, merkebimin zahrasmı vermeniz ve haracınızı toplayıp getirmeni zdir.' Görev müddeti.bitip Medine'ye dönmüş, geleceğini duyan Ömer de (ra) yolda oturup, ayrıldığından bu güne durumu nasıldır, onu görmek için, beklemeye başlamıştır. Onu eski hâli üzere görünce boynuna sarılmış ve 'Sen benim kardeşimsin, ben de senin, sen benim kardeşimsin, ben de senin' demiştir."

1011. Abdulmü'min b. Abdullah es-Sedûsî, Ebû Yezîd el-Medinî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebû Hureyre (ra) Medine'de Resûlullah'ın (sav) minberinde, onun makamının bir basamak aşağısında, ayağa kalktı ve şöyle dedi: 'Ebû Hureyre'yi İslâm'a kavuşturan Allah'a hamdolsun. Hamdolsun, Ebû Hurey-re'ye Kur'âm öğreten Allah'a, Ebû Hureyre'ye Muhammed'i (sav) lütfeden Allah'a hamdolsun. Bana içecekler ve giyecekler ihsan eden Allah'a hamdolsun. Karın tokluğuna hizmetçisi olduktan sonra, Gazvân'ın kızım bana zevce kılan Allah'a hamdolsun, yakında başlarına gelecek serden dolayı, vay Arapların haline! Aralarında gazapla Öldüren, keyfîne göre hükmeden bebelerin idareciliğinden dolayı vay o Arapların hâline! Sevinin ey Furûhoğulları, sevinin. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, din şayet Süreyya yıldızında asılı olsa, sizden bir takım kimseler ona nail olacaklardır.'"

1012. Temîm ed-Dârî'den, Câsiye sûresini okuduğu ve 'Yoksa kötülük işleyenler Ölümlerinde ve sağlıklarnda kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimselerle bir mi tutacağımızı sandılar.[68] ayeti geldiği zaman ağlamaya başladığı, âyeti tekrarlayıp tekrarlayıp ağlayarak sabaha çıktığı rivayet edilmiştir.[69]

1013. Şakîk b. Seleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr el-Ensârî bize gelmişti. Kendisine 'Bize ne tavsiye edersiniz?' diye sorduk. O da: 'Allahtan korkun ve ateşten sakının, dinde zikzak çizmekten sakının. Bugün kabul ettiğinizi yarın inkâr, bugün inkâr ettiğinizi de yarın kabul ediverme-yin' demiştir.

1014. İkrime b. Hâlid'den rivayet edildiğine göre, Sa'd oğluna şöyle demiştir. "Yavrum! Benden sonra, sana benden daha nasuh biriyle karşılaşmaktan sakın. Namaz kılmak istediğin vakit ab-desti güzelce al. Namazı, daha sonra asla bir daha namaz kılamı-yacakmışsın gibi kıl. Aman ha, aç gözlülükten sakın, çünkü o fakirliği getirir. Kanaata yapış. Zira o zenginliktir. Aman, sözün ve fiilin çirkininden iyi sakın. Hoş olan şeyi yap."

1015. Cündüb el-Becelî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İnsanlara va'zü nasihat edip te kendisini unutan kimse, başkalarını aydınlatıp ta kendisini yakan mum gibidir."

1016. Kasım b. Muhammed'den rivayet edildiğine göre, Abdullah b. Hanzala, Abdullah b. Selâm'm çarşıdan, sırtında bir miktar odunla, geçtiğini, kendisine "Allah seni bundan muaf tutmadı mı?" denildiğinde, onun "Evet, fakat onunla kibri atmak istedim. ResûlullarAn (sav) 'Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse cennete giremeyecek' dediğini işittim" diye karşılık verdiğini haber vermiştir.[70]

1017. İbn Câbir[71]Ebû Saîd b. el-Mualla'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir kafileyle karşılaştım da bana tavsiyelerde bulundular. Baktım ki, arkalarında sanki sorumlusu olduğu muayyen bir şeye bakarmışcasma bir noktayı gözetleyen genç bir delikanlı var. Ona varıp: 'Allah sana rahmet etsin bana ne tavsiye dersin?' dedim. O, 'Herkes sana tavsiyede bulundu mu?' diye karşıladı. Ben, 'Sen, ne tavsiye dersin?' dedim. Bunun üzerine 'Kişi âhirette muhtaç olduktan sonra, dünyadaki zenginliğinin manası yoktur. Biri dünya, diğeri âhiret için olan iki durumla karşılaştığın vakit, önce âhiret işini yap. Zira onun gelmesiyle herşey kesilecek, onun zevâliyle herşey zail olacaktır.' Ebû Muallâ diyor ki: 'Allah'a yemin olsun ki, oradakilerin tavsiyelerinin hepsini unuttum da, Allah kalbime bu delikanlının dediklerini koydu. Gittikten sonra kim olduğunu sordum. Muâz b. Cebel (ra) olduğunu söylediler."

1018. Târik b. Abdurrahman'dan rivayet edildiğine göre Şam'da tâûn hastalığı zuhur etmiş ve salgın haline gelmiştir. Halk bunun susuz bir tufan olduğunu söylemeye başlamışlar. Bu sözler, Muâz b. Cebel (ra)'in kulağına gidince, derhal bir hutbe irâd etmiş ve şöyle demiştir: "Söylediklerinizi kulağıma geldi. (Ancak) bu Rabbinizin bir rahmeti. Peygamberinizin (sav) duası, sizden önceki sâlihlerin topladığıdır.[72] Fakat siz esas, bundan daha şiddetli olandan korkun. O da, kişinin evine mü'min mi, yoksa münânk mı döndüğünden haberdar olmamasıdır. Ve yine çocukların idareciliğinden korkun."

1019. Muhammed b. Nadr el-Hârisfnin, Muâz b. Cebel'e isnâden şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Üç şey vardır ki, kim onları yaparsa, gazabı hak eder: Sebepsiz yere gülmek, fazla uyumak ve tok olduğu halde yemek yemek."

1020. Yahya b. Saîd'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Muâz b. Cebel'in (ra) iki tane hanımı vardı. İkisinden birinin nöbetinde, diğerinin evinden su dahi içmezdi."

1021. Ebû İdrîs el-Havlânî Muâz b. Cebel (ra)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sen birtakım insanlarla beraber olduğunda, hiç şüphesiz lafa dalacaklardır. Gaflete düştüklerini görür görmez sen Rabbine rağbet et."[73]
Velîd diyor ki: "Bunu Abdurrahman b. Yezîd b. CamVe söyledim, o da 'Evet. Ebû Talha Hakim b. Dinar'ın bana rivayet ettiğine göre 'Onlar, müstecâb olan duanın alâmeti, insanların gaflette olduklarını gördüğün zaman, Rabbine rağbet etmendir' derlermiş."

1022. Ebû'z-Zübeyr (ra) Muâz'ı (ra) işiten birisinin Muâz'm ona: "Âdemoğlu için, Allah'ın azabından tek kurtuluş çaresi, Allah'ı zikretmektir" dediği, buna karşılık oradakilerin, üç kere, "Allah yolunda savaşmakta mı değildir?" demeleri üzerine, o "Hayır hattâ takati kesilenceye kadar Allah yolunda savaşmak bile kurtuluş çaresi değildir" dediğini rivayet etmiştir.

Ebû Ubeyde B. El-Cerrâh'ın Zühdüne Dair Haberler

1023. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın (ra) ordu içerisinde yürürken bir yandan da şu sözleri tekrarladığı rivayet edilmiştir: "Haberiniz olsun ki, nice nefsine ikram edenler vardır, aslında ona ihanet etmektedirler. Geçmişte işlediğiniz günahların peşinden hemen iyilikler yapınız. Şayet sizden biriniz, yer ile gök arası kadar hata etmiş olsa, bilâhare de bir iyilik yapsa, o iyiliği günahlarının üstüne çıkar ve onları yok eder."

1024. Katâde Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'm (ra) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanların ister beyazı ister siyahı, ister kölesi, isterse hürü olsun, şayet benden daha muttakî olan birini görsey-dim onun şekli üzere olmayı tercih ederdim."

1025. Katâde'den Ebû Ubeyde'nin "Bir koç olmayı, sahibinin beni boğazlayıp ta, etimi yemelerini ve onu iyice kaynatıp suyunu içmelerini isterdim" dediği rivayet edilmiştir.

1026. Hişâm, babasının (Urve'nin) şöyle dediğini rivayet etmiştir; wHz. Ömer (ra) Şam'a gelmişti. Şehrin ileri gelenleri ve ordu komutanları kendisini karşıladılar. Ömer (ra), 'Kardeşim nerede?' diye sordu. Onlar: 'Kardeşiniz kimdir?' şeklinde cevap verince Ömer (ra): *Ebû Ubeyde' diye cevap verdi. Onlar da 'İşte şimdi geldi' dediler. (Râvî diyor ki:) 'Bu arada o başında yular bulunan bir deve ile geldi ona selâm verdi ve hatırını sordu. Sonra Ömer (ra) oradakilerden çekilip gitmelerini istedi ve yürüyerek Ebû Ubey-de'nin evine kadar gidip, yanma girdi. Evinde kılıç, mızrak ve bir de kalkandan başka birşey göremeyince Ömer (ra) ona 'Biraz eşya edinseydin, olmaz mıydı?' dedi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde: 'Ey mü'minlerin emîri! Bunlar bizi cennete ulaştırmaya kâfi geliyor' cevabını verdi."

Sa'd B. Âmir B. Ce2îme El-Cumahi'nin (Ra) Zühdü İle İlgili Haber

1027. Mâlik b. Dinar'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer (ra) Şam'a geldiği vakit, şehri şöyle bir dolaşmış ve Hıms'ın yanına oturmuştur. Bu arada da kendisine fakir fukaranın listesinin yapılmasını emretmiştir. Yazılıp kendisine takdim edilince bir de bakmış ki, şehrin idarecesi Saîd b. Âmir b. Cezîm de vardır. Hemen: 'Kim bu Saîd b. Amir?' diye sormuş. 'İdareciniz mi?' diye yeniden sormasına mukabil 'Evet' demişlerdir. Bu sefer Ömer (ra) şaşkınlık içerisinde 'Sizin idareciniz nasıl fakir olabilir. O maaş almıyor mu?' diye sordu. Halk, 'Ey mü'minlerin erniri! O elinde hiçbir şeyi tutmaz' deyince Ömer (ra) ağlamaya başladı ve bin dinar parayı bir keseyle-öha gönderdi. Ve benden 'Ona selâm söyle ve İhtiyaçlarını karşılamak üzere bunu sana Mü'minlerin emiri gönderdi' de' demiştir. Elçi yanma gelince Saîd, 'Biz Allah'a aidiz ve yine ona döneceğiz' âyetini tekrarlamaya başladı. Eşi ona: 'Ne oluyor? Yoksa Mü'minlerin emiri mi Öldü?' diye sormuş. O da 'Bilakis daha büyüğü oldu' demiştir. Eşi 'Yoksa bir kıyamet alameti mi ortaya çıktı?' diye sormuş. O yine, 'Daha büyüğü oldu' demiştir. Eşi tekrar 'Kıyamet ahvalinden birisi mi zuhur etti?' diye sormuş. O da 'Bilakis bundan daha büyüğü olmuştur' karşılığım vermiştir. Hanımı yine 'Öyleyse neyin var?' diye sorunca o: 'Dünya bana fitne getirdi ve dilediğimi yapmamı söyledi' dedi. Eşine 'Senin yanında yardımcın var mı?' diye sorusuna, onun 'Evet' cevabını vermesini müteâkib bir parça bezle paraları çıkınlamış ve bir torbaya bırakmıştır. Sonra da bir İslâm ordusu hazırlayarak bütün parasını oraya vermiştir. Eşi, 'Allah sana rahmet etsin, keşke istifade edeceğimiz kadar parayı yanında alıkoysaydın' demiştir. Bunun üzerine Saîd ona: 'Ben Resûlullah'ın (sav): 'Şayet cennet hanımların-dan bir teki yeryüzü ehline zahir olsa yeryüzü misk kokusuyla dolardı' dediğine şahit oldum. Binaenaleyh ben seni onlara tercih edecek değilim' dedi. Bunun üzerine eşi sükut etti.[74]

Umeyr B. Habıb B. Humase (Ra) Ve Bazılarının Zühdü İle İlgili Haberler

1028. Ca'fer el-Hatmî'den dedesi Umeyr b. Habib'in oğullarına şöyle tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir: "Oğullanın! Aman aptallarla düşüp kalkmaktan kaçının. Zira onlarla düşüp kalkmak bir hastalıktır. Kim aptalı akıllı gibi görse bile onun o haline bakmasın. Aptalın getireceği az bir şey yüzünden ondan uzaklaşmayan, çoğu ile uzaklaşmak zorunda kalır. Hoşlanmadığı şeylere sabreden kişi, sevdiğini elde eder. Sizden biriniz insanlara ma'rûfu emretmek münkerden de sakındırmak isterse, kendini sabra hazırlasın ve sevabını Allahtan umsun. Zira kim Allah'ın sevabına itimad ederse eziyetlerin sıkıntısını hissetmez.

1029. Saîd b. Müseyyeb'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Biz Sa'd'm yanında idik. Bir müddet sustuktan sonra şöyle dedi: 'Şu sustuğun sırada söylediğim Nil ve Fırat'ın suladığından daha hayırlıdır* Kendisine, 'Ne dedin? denilince: o: 'Sübhânallâh ve'l-hamdu lillâhi ve lâ ilahe ila'llâhu va'llâh ekber dedim dedi."

1030. İbn Şihâb'tan Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra)'ın ölüm döşeğinde iken kendi yün cübbesini istediği ve 'Beni onunla kefenleyin, zira ben Bedir'de müşriklerle karşılaştığımda üzerimde o vardı ve ben onu bugün için sakladım' dediği rivayet edilmiştir.

1031. Ubâde b. Sâmit ve Ka'b'ın şöyle dedikleri rivayet edilmiştir: "İnsanlar haşrolundukları vakit, bir münâdî şöyle bağırır: 'Bugün ayrılış günüdür. Nerede böğürleri, yataklarından uzaklaşanlar? Nerede Allah'ı ayakta oturarak ve yattıkları yerden zikredenler?'"
Râvî diyor ki: "(O sırada) cehennemden bir boyun çıkar ve şöyle der: 'Ben üç kişiyi (yutmakla) emrolundum. Allah ile beraber başka bir ilâh daha tanıyanı, her inatçı zorbayı ve her haksız haddi aşanı. Ben şüphesiz, babayı oğuldan, oğulu babadan ayırdeder, tanırım.' (Râvî devamla): "Fakir müslümanlarm da cennete götürülmeleri emredilir de onlar alıkonulurlar. Bunun üzerine şöyle derler: 'Bizi alıkoyuyorsunuz, ama bizler ne mal sahibi idik ve ne de idareci?!!'"

1032. Seleme b. Nubeyt'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Baban[75] dedem ve amcam Resûlullah (sav) ile beraberdiler. Babam bana Arafat gecesi Resûlullah'ı, kırmızı bir deve üzerinde hitap ederken gördüğünü haber verdi." Seleme devamla: "Babam bana sahur vakti kılınacak namazı tavsiye etti. Ben de, 'Babacığım! Ben buna güç yetiremem' dediğimde, 'O zaman sabah namazından önceki iki rekata müdavim ol, onlan asla terketme, fitnede de taraf olma'dedi."

1033. Ebû Hureyre (ra)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ca'fer b. Ebî Tâlib, miskinleri sever, onlarla oturur ve onlarla sohbet ederdi. Bu yüzden Resûlullah onun künyesini Ebû'l-mesâkîn koymuştu.[76] - ,.

1034. Süfyân'dan, Hişâm b. Urve'ye İbnü'l-Münkedir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şayet İbnü'z-Zübeyr'i namaz kılarken görseydiniz onu, rüzgarın salladığı bir dal gibi görürdünüz. Mancınıklar sağa sola düşerdi de o hiç buna aldırmazdı."

1035. Abdurrezzâk'tan rivayet edildiğine göre, Mekkeliler şöyle derler: "İbn Cüreyc, namazı Atâ'dan, o İbnü'z-Zübeyr'den, o Ebû Bekir'den, Ebû Bekir ise Resûlullah (sav)'dan almıştır." Abdurrez-zâk İbn Cüreyc'den daha güzel namaz kılan birisine rastlamadığını söylüyor.

1036. İbn Amr Ebû'l-Vezza, Ebû Bürde el-Eslemî'nin şöyle dediğini haber vermiştir: "Şayet bir adam evinde para dağıtsa,

bir diğeri de Allah'ı zikretse, zikreden daha üstün olurdu."

1037. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, babasının ölümünü anmış ve "0, bir dirhemden daha az birşeyler bırakmıştır ve onları da yalancı çıktığını zannettiğim bir yeminime kefaret olarak verin demiştir" diye nakletmiştir.
' —

1038. Muâvıye b. Kurre'den rivayet edildiğine göre, babası yatsı namazını kıldığı vakit, oğullarına şöyle dermiş: "Yavrularım! Haydi uyuyun. Belki Allah sizleri geceleyin hayırla rızıklandınr (hayırlı evlatlar nasib eder)."

Ebu Mes'ud El-Ensarî Ukbe B. Amr (Ra)'In Zühdüne Dâir Haberler

1039. Ebû Mes'ûd el-Ensârî'nin dünyayı zikrederek şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Vallahi dünyadan âhirete bir dinar dahi götüremezsiniz. Sizden öncekilerin bıraktığı gibi biz de onları dünyanın üzerinde ve içinde bırakıp gideceğiz, Onlar da sizin şimdi dünya için çekiştiğiniz gibi, onun için çekişmişlerdi. Ve sizin al-dandığınız gibi aldanmışiardı. Dininizi ve dünyanızı helak ettiğiniz (gibi helak etmişlerdi.)"

1040. Muhammed (b. Sîrîn)'den Mes'ûd'un (ra) bir ihtiyacı için bir zâta yardımcı oluverdiğini, evine geldiğinde ise bir hediye gördüğü -Ibn Avn bunun ördek veya tavuk olabileceğini söylüyor- hemen bu ne diye sorduğu, kendisine 'Senin yardımcı olduğun zât gönderdi' denildiğinde, 'Derhal çıkartın onu, çıkartın onu, ben karşılığını dünyada almam' dediği rivayet edilmiştir.

---

[1] Ibn Tevbe'dir. Künyesi Ebû Süleyman veya Ebû Ishak'tır. Bkz. et-Tehzîb

[2] Hdye' de îbn Câbir, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'dir.
[3] Yani babamı onlara feda ederim. Geceleri Kur'ân okuyanlara namazlarında Kur'ân okurlarken ağlaştıkları için "Nevvâhîû" denilmiştir.

[4] Hılyetu'l-evliyâ 3/157, 7/90. İbn Mâce 4112. Suyûtî sahih olduğunu söylemiştir, bkz. Feyzu'l-kadir 4283. et-Terğîb ve't-terhîb 1/98. ed-Dürrü'l-mensûr 4/259.
[5] Burada kitabın aslında silik var.
[6] Ibnü'l-Mübarek Zühd, s.81 "Hesapsız olarak geri dönüyorsun" kısmı yoktur.
[7] Müsned-i Ahmed 6/443
[8] Ibnü'l-Mübarek, Kitâbü'z-zühd s. 34. Bakınız: Şerhu's-sudûr s.6.
[9] Kitabın orjinalinde 748. rivayetten sonra 750. rivayet gelmektedir.
[10] Muhtemelen Allah Teâlâmn şu âyetinden alınmışa benziyor: Süs içinde yetiştirilip mücadeleye açık olmayan (tartışmayı ve kavgayı beceremeyeni) mi (Allah'ın parçası yaptılar)" Zuhruf sûresi 43/18.
[11] Hamîr b. Beşîr el-Hımyerfdir.
[12] Süfyân b. Uyeyne'dir.
[13] Ibn Ebû Hâzim.

[14] Tirmizî, Zühd bâb 9; Ibn Mâce, Zühd bab 19; Müsned-i Ahmed 5/173
[15] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s.208, 209
[16] Ibnü'l-Mubârek, ez-Zühd s. 108; Hılye 1)164.
[17] İbn Mâce 4220. Muhammed Fuad Abdulbâkî, bu hadisin ricalinin sika, fakat hadisin munkati' olduğunu söylemiştir.
[18] Talâk sûresi 65/3.
[19] Müsned-i Ahmed 5/156, 165,176 .
[20] Müsned-iAhmed 5/165.
[21] Müsned-i Ahmed 5/197. Hüyetü'l-evliyâ 4/172. Tirmizî 3801, 3802. İbn Mâce 156. İbn Hibbân 2259. Târîhu'l-Buhârî 9/23. Müstedrek 3/342.
[22] Bu râvi fıılye' de Abdullah şeklinde geçmektedir.
[23] Ibnu Abdullah b. eş-Şıhhîr'dir.
[24] İbnü'l-Mübârek, Zühd. A'zamî, îbn Sa'd'ın da (4/290) rivayet ettiğini söylemiştir.
[25] İbnü'l-Mübârek, Zühd s.81. A'zamî, îbn Sa'd'ın (4/288) da rivayet ettiğini söylemiştir.
[26] Ad! Abdullah b. Ishak es-Sakaffdir.
[27] Hılyetü'l-evliyâ 1/25. Cem'u'l-cevâmi' 626. Kenzü'l-ummâl 593.
[28] et-Tergtb ve't-terhîb 3/592; Mecma'ü'z-zevâid 1/93. Tirmizî 1971. Ebû Dâvud, Edeb bab 87; Müslim. el-Birrü ve's-sıla bab 29 no 105; Müsned-i Ahmed 1/384, 432; Şerhü's-Sünne 13/152.
[29] Buhârî 1/168, 2/138, 8/126; Müslim, Zekat bab 30 no 91; Tirmizî 2391; Nesâî, Adâbü'l-kuzât, bab 2; Müsned-i Ahmed 2/439.
[30] Ebû îshak Süleyman b. Ebû Iahak.
[31] Hhâfü's-sâdeti'l-müttakîn, 6/209, 7/234.
[32] Ta'cîlu'l-Menfa'a 'da Salim, Selim b. Beşir b. Hacel şeklindedir. Seleme de denilir. Sanki burada nisbet edilmiş.
[33] Kitabın buradan sonuna kadar olan kısmı, İbn Yûnus'un Ebû Tâlib Abdülkadir b. Yusuf tan sema ile yapılan rivayetlerdir. Kitabın başından buraya kadar olan kısmı ise İbn yanus'un Ebû Tâlib'ten icazeti ile rivayet edilmiştir. Bunu da Yusuf b. Muhammed b. Abdullah eş-Şâfi'î zikretmiştir.
[34] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s.7. A'zamî, Ebû Nuaym'ın el-Hılye 'de Muhammed b. Mukâtil tarikiyle 1/136 da rivayet ettiğini belirtmiştir.
[35] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s.199. A'zamî, Taberânî'nin de rivayet ettiğini, Heysemî'nm ise isnaddaki el-Mes'ûdfnin ihtilata maruz kaldığını söylediğine dikkat çekmiştir 10/257.
[36] İbnü'l-Mübârek, ez-Züh.d s. 32. A'zamî, Muhammed b. Nasr'ın s. 53!de rivayet ettiğini söylemiştir.
[37] Tefsîr-i ibn Kesir 8/497.
[38] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s. 168.
[39] Fecr sûresi 23.
[40] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s. 15 A'zamî, Ebû Nuaym'ın Mesrûk'tan: "Kişiye Al-lahtan korkması ilim olarak ameliyle böbürlenmesi de cehalet olarak yeter" şeklinde rivayet ettiğini söylemiştir.
[41] Yani Kur'ân'da bir emir veya yasak duyduğun zaman senin kastedildiğini bil. Senin Allahla konuştuğuna ve sözün sana söylendiğine inan.
[42] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s. 12-13. A'zamî Ebû Nuaym'dan 1/130 rivayet ettiğini belirtmiştir.
[43] Ibnü'l-Mübârek, ez-Zühd 2/20.
[44] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd 2/20.
[45] Burada silik var.
[46] Îbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s. 503, 504. A'zamî, Dârimfnin de Evfâ b. Delhem tarikiyle rivayet ettiğini kaydetmiştir, (metinde geçen) el-mezâyî', el-mezya' m çoğuludur. Fuhşiyatı yayanlar anlammadır (lügatlerde sır 'Mezâyir'in çok konuşan manasına geldiğini söylemiştir.45 tutmayan manası da verilmektedir), el-büzür ise, bezûr ve bezîr'in çoğuludur, yaymak anlamına gelir. Dârimî,

[47] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd s. 129. A'zamî ricali sika isnadlarla Taberânî'nin (10/303) de, Ebû Nuaym'm el-Hılye 'de Taberânî'den naklen 1/124 de rivayet ettiğini belirtmiştir.
[48] İbnü'l-Mübârek, ez-Ziihd, s. 89. îkrime b. Ammâr'dan şu lafizla rivayet etmiştir: "Resûlullah dedi ki: Muhammedin canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sevinçle dolan bir- ev mutlaka ibretle dolar, her sevinçle beraber bir keder var^ dır, s. 347'de de muhtasar olarak rivayet etmiştir,
[49] Tûr sûresi 52/27.
[50] Ahzâb sûresi 33/33.
[51] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd'de s. 22. Bu isnadla rivayet etmiştir. Rivayeti şöyledir: "Kimi sürekliibadeteyönelip çalışan kimseleri geçmek sevindirirse, kendini günahlardan alıkoysun. Zira siz Allah'a günahlarınızın azlığından daha hayırlı bir şeyle mülaki olmazsınız" A'zamî, bu hadisi Ebû yahya'nın da rivayet ettiğini söylemiştir. Heysemî isnadmdaki Yusuf b. Meymûn'un cumhur tarafından zayıf, Ibn Hıbbân tarafından ise sika görüldüğünü söylemiştir. Diğer râvîleri ise sahih hadis râvîleridir.
[52] İbnü'l-Mübârek ez-Zühd'de Anbese b. Sa'îd'in Abbâs b. Zerîh'ten yaptığı rivayet tarikiyle zikretmiştir. A'zamî, Humeydf nin bunu Müsned 'inde Zekeriya b. Ebû Zâide'den rivayet ettiğini söylemiştir. Muâviye, Aişe'ye bir mektup yazarak: "Rasûlullah'dan (sav) duyduğun tirşeyi bana yaz ve gönder" demiş. O da: "Resûlullahm (sav) şöyle dediğini duydum..." diyerek rivayeti zikretmiştir. 1/129.
[53] İbnü'i-Mübârek ez-Zühd s.81
[54] Kasas sûresi 28/77.
[55] Meryem sûresi 19/31.
[56] Nahl sûresi, 23.
[57] Bakara sûresi, 2/245; Hadîd siiresi, 11.
[58] Mecmau'z-zeuâid 10/145; Heysemî, Ahmed'in iki isnâdla rivayet ettiğini söylemiştir. 2/522.
[59] Rahman sûresi, 55/54.
[60] Müsned-i Ahmed, 5/34; İbn Kesîr, 4/126.
[61] Zebîdî, İthâfus-sâdeti'l-müttekm, 9/13'de Yûnus b. Ubeyd tarikiyle, rivayet etmiştir. Taberânî, Beyhâkî, Şuab' ında Kuzâî ise Musnediış- şihâb\&, el-Askerî, el-Emsâl'de "Ölüm vaiz olarak, ölüm zenginlik olarak ve ibadette meşgale olarak yeter." Şeklinde rivayet etmişlerdir. Tabarânî de, "Ölüm vaiz olarak ve yakın zenginlik olarak yeter" lafzıyle rivayete yervermiştir.
[62] Hılye'de "mescidde" otururlardı şeklindedir.
[63] Hılye'de "oruçlarımızı" şeklindedir.
[64] İbnu'l-Mubârek, ez-Zühd s.70; el-Azamî, bunu Muhammed b. Hafs, Yahya b. Osman, Muhammed b. Hamir bulunan bu isnadla merfû' olarak, Ebû Nuaym'm da rivayet ettiğini söylemiştir. 'Muhammed b. Hamir rivayette tereddüd etmiştir5 demiştir. 4/99.
[65] Ilhâfu's-sâdeti'l-mütiakîn 9/49.
[66] Buhârî, 4/5; 7/24; 8/23,82; Fethu'l-bârî 5/375; 9/198,219; 10/484,481,482; Müslim, el-Birru ve's-sıla 6/28;
Müsned-i Ahmed 2/245; Tirmizî 1988.
[67] Mecmau'z-zeuâid 10/293'de muhtasar olarak şöyle rivayet edilmiştir. Huzeyfe'den (ra) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle demiştir: "Haramla beslenen beden cennete girmeyecektir. O, ateşe müstahaktır."
Heysemî, Taberânfnin el-Evsal'ta, Eyyûb b. Süveyd ve Sevrî isnadiyla rivayet ettiğini, rivayetin sağlamolduğunu söylemşitir. Ayrıca İbrahim b. Halef er:Remlî'den de rivayet ettiğini, fakat kendisininonutanımadığınıbelirtmiştir. İsnadın diğer ricalinin ise sahih ricali olduğunu kaydetmiştir. Aynı rivayet îbn Abbâs'tan da gelmiştir. Taberânî rivayet etmiştir. Ancak isnadındaki Hüseyin b. Kays metruktür. Taberânî, es- Sağîr 1/225; Mişkâiü'l masâbih 2272.
[68] Câsiye 45/20
[69] ez-Zühd. İbnü'l-Mubârek s. 31. Habiburrahman el-A'zamî bunu Muhammed b. Nasr'ın Kıyâmu'l-leyl s. 60'da rivayet ettiği söylemiştir.
[70] Ebû Dâvûd, el-Libâs 29; Tirmizî 1988-99; İbn Mâce 59,4173; îlhâfu's-sâdeti'l-müttakîn 8/338.
[71] Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir
[72] Allah teâlânın, 'Diriler ve ölüler için Arzı toplanma yerleri yapmadık mı?' âyetinden alınmıştır. Mürselât
sûresi, 77/25-26.
[73] îlhâfu's-sâdeti'l-muttekîn 5/147, aynı isnadla Ebû Nuaym el-Hılye'de de rivayet etmiştir.

[74] et-Terğîb ve't-terhîb 4/532. Münzirî, Buhârî'nin er-Rikâk 5'te rivayet ettiğini, Tirmizı'nin bab 17Jde yer verdiğini söylemiştir. Müsned-i Ahmed 3/41, 47, 157, 267. İbn Kesîr 7/480. Mecmau'z-zeuâid 10/48
[75] Babası, Nubeyt b. Şureyt'tir.
[76] Tirmizî 66; îbn Mâce 4125

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- ZİKİR VE ÂDABI
Faziletli Olan Amelleri İşlemek
Teşvik Ve Korkutma Ve Faziletler Hakkında Zayıf Hadislerle Amel Etmek
Zikir Halkasında Oturmak
Kalb Ve Dil İle Zikir Etmek
Zikrin Fazileti Hangi Amellerle Kazanılır
Çok Zikredenler Kimlerdir?
Abdestsız Zikir Yapılması
Zikir Yapanın Takınacağı Tavır
Zikir Yeri Nasıl Olmalıdır?
Zikir Yapılmayan Yerler
Zikirden Maksad Kalbin Huzurudur
Belirli Vakitlerde Yapılan Zikirler
Zikrin Arasına Giren İşler Ve Haller
Zikrin Kabul Edilmesinin Şartı
Belli Bir Vakte Bağlı Olmaksızın Yapılan Zikrin Fazileti Hakkındaki Deliller
Her Zaman Ve Her Yerde Yapılabilecek Dualar Ve Zikirler

2- ZİKİR VE ÂDABI

Faziletli Olan Amelleri İşlemek

Bu ki, kendisine faziletli amellerden herhangi bir şey tebliğ edildiği zaman, o şeyin ehli olmak için, bir defa dahi olsa onunla insanın amel etmesi uygundur. Mutlak surette onu terk etmesi uygun değil; ondan mümkün olanı yapmak gereklidir. Çünkü sıhhatında ittifak olan Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şu hadîsi vardır.
"Size bir şey emrettiğim zaman, gücünüz yettiği kadar o şeyden yapın."[1]

Teşvik Ve Korkutma Ve Faziletler Hakkında Zayıf Hadislerle Amel Etmek

Hadîs âlimleri, fıkıh âlimleri ve diğer âlimler şöyle demişlerdir: Faziletlerle terğıb ve terhib (teşvik ve korkutma) konularında, hadîs uydurma olmadıkça zayıf hadîslerle amel etmek caizdir vemüstahabdır. Fakat haram, helâl, aîış-veriş, nikâh, talak ve bunlardan başka konularda zayıf hadislerle amel edilmez; ancak sahîh yahud hasen hadîslerle amel edilir. O kadar var ki, ihtiyatı gerektiren bir yerde zayıf hadîsle amel edilebilir. Nitekim bazı şeylerin satışına yahud nikâha dair keraheti ifade eden zayıf hadîsle ihtiyad bakımından amel edilir. Çünkü müstahab olan kerahetten korunmaktır: fakat bu vacib değildir.
Bu bülümü şu sebebden konu edindim: Çünkü bu kitabda hadîsler gelecektir. Onların sahîh, hasen yahud zayıf olduğuna işaret edeceğim yahud zühul veya başka bir sebebden sükût edeceğim. İstedim ki, bu kural, bu kitabın başlarında yerleşsin.

Zikir Halkasında Oturmak

Bil ki, zikir müstahab olduğu gibi, zikir ehlinin halkasında oturmak da müstahabdir. Bu husustaki deliller birbirini takviye etmektedir. Bu deliller, inşa-Allah yeri geldikçe gösterilecektir. Buna dair, İbni Ömer'in (Radı-yallahu Anhüma) naklettiği şu hadîs kâfi gelir:
2- Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Cennet bahçelerine uğradığınız zaman, otiaym (nasibinizi akn)" As-hab sordu: Yâ Resûlallah, cennet bahçeleri nedir? Hazreti Peygamber buyurdu:
"(Onlar) zikir halkalarıdır; çünkü Allah'ın gezip dolaşan melekleri vardır, onlar zikir halkalarını ararlar. Bu zikir halkalarına geldikleri zaman, onları kuşatırlar.''
3- Muaviye'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlül-lah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ashabından halka (çember) bir cemaat karşısında durup şöyle dedi:
"Niçin oturuyorsunuz?" Ashab: Oturduk Allah'ı zikrediyoruz, bizi İslâm'a ilettiğinden ve İslâm'la bize ihsan buyurduğundan O'na hamd ediyoruz, dediler. Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem de şöyle buyurdu: "Ancak bu iş için oturduğunuza Allah'a yemin eder misiniz? Dikkat edin, ben sizi suçlamak için size yemin verdirmiyorum; fakat bana Cibrîl gelip haber verdi ki, Allah sizinle beraber meleklere karşı övünüyor,"[2]
Ebû Saîd El-Hudrî ve Ebû Hureyre (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre her ikisi Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'ın şöyle buyurduğuna şahid olmuşlardır:
"Allah'ı zikretmek için oturan bir toplumu muhakkak ki, melekler çevreler ve rahmet onları kaplar; üzerlerine huzur iner ve Allah Teâlâ bunları, kendi katında olanlara (meleklere) anlatıp över."[3]

Kalb Ve Dil İle Zikir Etmek

Zikir, hem kalb ve hem de dil ile olur. Zikrin en faziletlisi, her ikisiyle birlikte yapılanıdır. Kalb ve dilden birisiyle yapıldığı takdirde, kalb ile yapılan zikir, yalnız dil ile yapılandan daha faziletlidir. Sonra riya olur zannından korkarak kalb ve dil ile birlikte zikri terk etmek uygun düşmez. Doğrusu zikirle Allah rızasını gözeterek onu hem dil ve hem de kalb ile birlikte yapmaktır. Biz, Allah kendisine rahmet

etsin, kitabın başlarından Fudayl'-dan anlattık ki, "insanlar için (görürler diye) ameli terk etmek riyâdir."
Eğer kişi, insanların kendisini murakabe etmesine bir kapı açarsa ve onların batıl zanlarının gelişinden kaçınırsa, o takdirde hayır kapılarının çoğunu kendisine kapamış ve dinin önemli işlerinden büyük bir kısmım aleyhine olarak kaybetmiş olur. Ariflerin yolu bu değildir.
5- Hazreti Aişe'den (Radıyalîamı Anha) rivayet edildiğine göre demiştir
"Namazdaki (yahud duadaki okuyuşunda) sesini yükseltme ve onda gizli de (okuyuş yapma, ikisi ortası olsun)." (Isrâ: 110) ayeti kerimesi, dua hakkında nazil olmuştur.[4]

Zikrin Fazileti Hangi Amellerle Kazanılır

Bil ki, zikrin fazileti tesbîh, tehlil, tahmîd, tekbîr ve [5] ve bunların benzerlerine bağlı değildir. Bunun doğrusu, Allah için iş yapan her itaatkâr, Allah Tealâ Hazretlerini zikredicidir. Saîd ibni Cübeyr (Radıyallahu Anh) ve diğer alimler böyle söylemişlerdir.
Atâ (Allah rahmet etsin) şöyle demiştir:
"Zikir meclisleri (toplantıları), helâl ve haramdan ibarettir: Nasıl satın alırsın, nasıl satarsın, nasıl namaz kılarsın, nasıl oruç tutarsın, nasıl evlenirsin, nasıl boşarsm, nasıl hac yaparsın ve bunların benzeri şeylerdir."

Çok Zikredenler Kimlerdir?

Allah Tealâ Hazretleri şöyle buyurmuştur:
"Bütün müslim erkekler ve müslim kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, ibâdete devamlı erkekler ve kadınlar, sadık erkekler ve sadık kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevâzi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı zikreden erkekler ve kadınlar... (işte) Allah bunlara büyük bir mağfiret ve mükafat hazırlamıştır."[6]
6- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Resûlüllah (Sallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Müferridûn (her hallerinde Allah'ı zikredenler), öne geçmişlerdir."
Sahabîler dediler ki, müferridûn kimlerdir? ya Resûlallah? Resûlüllah: "Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlardır." buyurdu.[7]
Bil ki, yukarda geçen Ahzab sûresinin 35. ayeti kerimesinin anlamı üzerinde, bu kitab sahibinin önemle durması gerekir. Bunun manasının tefsirinde ihtilâfa düşülmüştür. İmam Ebu'l-Hasen, İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayetinde der ki, Allah'ı zikirden murad, namazlar sonunda, sabah ve akşam, yataklarda, uykudan her uyarımca, evden sabah çıkıp akşam dönüşte Allah'ı zikredenlerdir.
Mücahid de şöyle demiştir: Bir kimse, ayakta iken, otururken ve yatarken Allah'ı anmadıkça "Allah'ı çok zikreden erkeklerden ve kadınlardan" olmaz.
Atâ' demiştir ki, beş vakit namazların haklarını gözeterek onları kılan kimse, "Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar" hükmüne girer.
7- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) hadîsinde, Resûlüllah Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu varid olmuştur:
"Bir adam, geceleyin hanımını uyandırıpta beraber iki rekât namaz kılsalar (yahud herbiri iki rekât namaz kilsa şeklinde ravinin şekki vardır), Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar arasına yazılırlar."Bu, meşhur bir hadîstir."[8]
Büyük İmam Ebû Amr ibni's-Salah'dan (Allah ona rahmet etsin) soruldu ki, Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlardan olmanın miktarı nedir? Dedi ki:
"Peygamberden sabit olan zikirleri, sabah-akşam, gece-gündüz, değişik .durumlarda ve bütün vakitlerde devam etmektir. Bu zikirler de, hadîs kitab-Iarının özel bölümlerinde "Gece ve gündüz yapılacak zikir ve dualar" başlıkları altında toplanmıştır. Bunlara devam edenler, "Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar" dan olurlar; daha doğrusunu Allah bilir.

Abdestsız Zikir Yapılması

Âlimler, abdestsiz, cünüb, hayız ve nifas halinde olanların hem dil ile, hem de kalb ile zikir yapmalarının cevazında ittifak etmişlerdir. Bu zikirler de, tesbîh (sübhânellah), tehlîl (lâilâhe illallah), tahmîd (Elhamdü lillâh), tekbîr (Allahu Ekber), Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e salât (Al-lahümme Salli Alâ Muhammed), dualar ve bunların benzerleridir. Ancak Kur'an okumak, cünüb olanlara, hayiz ve nifas halinde bulunan kadınlara haramdır. Bunlar, isterse az veya çok okusun, isterse âyetin bîr kısmını okusunlar, hüküm aynıdır. Bu kimselerin, telâffuz etmeksizin Kur'ân'i kalbden geçirmeleri caiz olduğu gibi, mushafa bakmak caizdir.
İmamlarımız şöyle demişlerdir.: Musibet ve felâket anlarında, cünüb ve hayız olanların
"innâ lillâhi ve inna ileyhi râciûn
"Biz, Allah'dan geldik ve O'na döneceğiz."[9] demeleri ve vasıtaya binme zamanında:
"Sübhânellezî sahhara lenâ hazâ ve mâ künnâ lehû mukrinîn"
"Bu vasıtayı bizim hizmetimize veren, noksanlıklardan münezzehtir; biz buna güç yetirenler değiliz."[10] ve dua yerinde:
"Rabbena Âtinâ fiddünyâ haseneten ve fil-âhireti haseneten ve kmâ azâbennâr
Rabbimiz, bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru,"[11] demeleri caizdir; bu okuyuşlarla Kur'am kasdetme-dikleri takdirde... Yine cünüb ve hayız olanlar, Kur'am kasdetmedikleri zaman, "Bismillah" ve "Elhamdü lillah" diyebilirler; zikri kasdetseler de, hiç bir kasıdları olmasa da eşittir, Kur'ân'ı kasdetmedikçe günahkâr olmazlar. Okunuşu neshedilen (kaldırılan) âyeti okumaları caizdir. Meselâ: "Eşşeyhu veşşeyhatü izâ zeneyâ fercümûhümâ
Yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina yaparsa, onları recmediniz." gibi...
Bunlar, Kur'am kasdetmiyerek bir insana: "Huzi'lkitâbe bikuvvetin"
Kitabı kuvvetle al."[12]
Yahud:
"Udhulûhâ biselâmin âminin"
Girin oraya selâmet ve güven içinde oiarak."[13] demeleri haram olmaz.
Cünüb ve hayız olanlar, su bulamadıkları zaman teyemmüm ederler ve böylece Kur'an okumaları caiz olur. Bu teyemmümden sonra abdesti bozan hal olursa, onların kur'an okumaları haram olmaz. Nitekim gusül yaptıktan sonra abdesti bozulan kimsenin Kur'an okuyabilmesi de böyledir. (Ancak bu durumlarda Kur'ana yapışılmaz. Kur'ana tutmak için taharet (abdestli) üzere bulunmak şarttır.) sonra, ister yolculuk halinde ve ister ikâmet halinde olsun, suyun yokluğundan dolayı teyemmüm olmasında bir fark yoktur;

teyemmümden sonra (cünüb ve hayız) Kur'an okuyabilir, teyemmüm arkasından abdesti bozulsa bile...
İmamlarımızdan biri demiştir ki, (Cünüb veya hayız) eğer ikâmet halinde ise (seferi durumda değilse), bu teyemmümle namaz kılar ve ancak onunla namazda kur'an okuyabilir; namaz dışında Kur'an okuması caiz değildir. Fakat bunun doğrusu, yukarda söylediğimiz gibi her iki halde de Kur'an okumanın caiz olmasıdır; çünkü teyemmüm gusül yerindedir.
Eğer cünüb olan kimse teyemmüm etse ve sonra su görse, o suyu kullanması (onunla gusletmesi) gerekir. Çünkü gusletmedikçe ona Kur'an okuma haram olduğu gibi, cünub olana haram olan her şey buna da haram olur.
Eğer bu kimse teyemmüm edip namaz kılsa ve Kur'an okusa, sonra abdestsizlikten yahud başka bir farzdan dolayı yahud bunlardan başka bir iş için teyemmüm etse, Kur'an okumak ona haram olmaz.
Sahîh ve muhtar olan mezheb budur; fakat bir kısım âlimlerimizin burada ayrı bir görüşü vardır ki, o da Kur'an okumasının haram oluşudur. Bu görüş zayıftır. Ancak bir cünüb su bulamadığı gibi, teyemmüm edecek toprak cinsi bulamazsa, bulunduğu hal üzere, vakte hürmet için namaz kılar; fakat namaz dışında Kur'an okumak ona haram olur, namaz İçinde de, Fatiha sûresinden ziyade okuması da haramdır.
Bu durumda olan kimsenin Fatiha okumasının haram olup olmadığı hususunda iki görüş vardır. Bu iki görüşten sahîh olanı Fatiha sûresinin okunması haram değil, vacibdir. İkinci görüşe göre, Fatiha'yı okumak haramdır; ancak Kur'an okuyamayan bir kimsenin söyleyebildiği zikirler yapılır.
Konumla ilgili olduğu için bu fıkıh meselelerim burada Özet olarak anlattım; yoksa fıkıh kitablarında delillere dayalı daha bir çok tamamlayıcı bilgiler vardır, daha iyisini Allah bilir.

Zikir Yapanın Takınacağı Tavır

Zikir yapanın en mükemmel vasıfları takınması gerekir: Bir yerde otu-ruyorsa, kıbleye yönelir. Başını eğerek sükûnet ve vakarla, huzur ve huşu ile oturur. Eğer bu hallere riayet etmeyerek zikir yapılırsa caizdir ve bunu yapan hakkında bir kerahet olmaz. Fakat özürsüz olarak böyle bir davranışla en faziletli hal terk edilmiş olur. Bu hususta kerahet olmadığına delil, Allah Tealâ Hazretlerinin şu âyetidir:
"Gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişip durmasında, akıl sahibleri için (Allah'ın kudret ve azametine delâlet eden büyük nişanlar ve) alâmetler vardır. Ayakta iken, otururken, yatarlarken Allah'ı zikredenler ve göklerle yerin yaratılışı üzerinde düşünenler.. .”[14]
8- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) şöyle demiştir:
"Ben hayız halde iken, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem kucağıma yaslanıp Kur'an okurdu.["15] Bir rivayette de: "Ben hayız iken, Peygamberin başı kucağımda idi." şeklindedir.[16]
Yine Hazreti Aîşe'den (Radıyallahu Anha) şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben divan üzerine yaslanırken (yatarken) hizbimi[17]adet edindiğim ez-kârımi) okurum."

Zikir Yeri Nasıl Olmalıdır?

Zikir yapılan yerin, insanı meşgul edecek şeylerden boş olması ve temiz bulunması gerekir. Çünkü bu, anılana (Allah'a) ve zikre hürmet bakımından daha büyük saygı, ifâde eder. Bunun için, mescidlerde ve şerefli yerlerde zikir övülmüştür.
Büyük İmam Ebû Meysere'den (Radıyallahu Anh) nakledildiğine göre şöyle demiştir: "Allah Teâlâ, ancak pâk yerde zikredilir"
Zikir yapanın ağzının da temiz olması uygundur; eğer ağzında değişiklik varsa, onu misvak (fırça) ile temizler. Bedeninde veya ağzında pis sayılan bir şey varsa, onu su ile yıkayarak giderir. Böyle bir halde zikir yapmak mekruh ise de haram değildir.
Ağzında (İçki gibi) pislik varken Kur'an okumak mekruhtur. Haram olduğu hususunda iki görüş var; sahîh olanı haram olmayıştır.

Zikir Yapılmayan Yerler

Bil ki, zikir, şeriatın istisna ettiği haller dışında bütün ahvalde iyidir. Zikirlerin bablarında geleceklere bir işaret olmak üzere biz burada bir kısmını anlatacağız. Zikrin yapılmaması gereken yerler:
Büyük-küçük abdest bozarken, cinsî münâsebet halinde iken, hatibin sesini duyan kimse için hutbe okunurken, namaza durulduğu zaman ancak Kur'anla meşgul olunur; meşru olan dualardan başkası namazlarda yapılmaz (yalnız rükû ve secdesi olmayan cenaze namazında yapılabilir), uyku bastırmışken zikir yapmak mekruhtur. Yolda ve hamamda mekruh olmaz. Daha doğrusunu Allah bilir...

Zikirden Maksad Kalbin Huzurudur

Zikirden maksad, kalbin huzurudur (kimin huzurunda ne yaptığını bil-mesidir). O halde zikir yapanın maksadı bu olmalı ve bunu elde etmeye düşkün bulunması gerekir. Zikir sözlerinin mânâ ve lafızları üzerinde düşünmeli ve mânâsını anlamalıdır. Kur'an okumakta mânâyi anlamak gerekli olduğu gibi, zikirde de bu gereklidir; çünkü ikisi de maksud olan ibâdet manasında müşterektirler. Bundan dolayı sahîh olan muhtar mez-hebde, zikir yapan kimsenin "Lâ İlahe İllallah "daki "Lâ" yi uzatması müstahab kabul edilmiştir; çünkü burada mânâyı düşünmek vardır. (Hayır, hayır, asla... Allah'dan başka ibâdet edilecek bir ilâh yoktur, şeklinde düşünülüp bilinmelidir.) Allah daha iyisini bilir.

Belirli Vakitlerde Yapılan Zikirler

Bir kimsenin gece yahud gündüz vaktinde yahud namaz sonunda ya hud herhangi bir halde zikirden bir vazifesi var da, onu yapmaya imkân bulamayıp kaçırmış olursa, onu ihmal etmeksizin imkân bulduğu zaman yerine getirmelidir. Çünkü o zikre devamı âdet edindiği zaman, onu kaçırmak için bir sebeb çıkarmaz. Fakat onu kaza etmekte gevşeklik yaparsa vaktinde de o zikri kaçırması kolaylaşmış olur.
9- Ömer İbni'l-Hattab (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilgine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim okumasını âdet edindiği zikrini yahud ondan bir kısmını (geceleyin yerine getirmeyip) uyur da sonra onu, sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, geceleyin onu okumuş gibi kendisine sevab yazılır."[18]

Zikrin Arasına Giren İşler Ve Haller

Zikir yaparken ânz olan hallerde, bu haller sebebiyle kişinin zikrini kesmesi iyi olur. Sonra engel durum ortadan kalkınca zikrine devam eder. Ânz olan hallerden bir kısmı şunlardır:
Kendisine selâm verildiği zaman, selâma karşılık verir ve sonra zikre döner. Yanında bir kimse aksırıpta "Elhamdü Lillâh" dediği zaman ona cevab olarak "Yerhamukellah" der sonra zikre döner. Cuma hutbesinin okunduğunu işittiği zaman, zikrini kesip onu dinler. Müezzinin ezan ve ikâmetini işittiği zaman, ona icabet eder (müezzinin kelimelerini tekrarlar), sonra zikre döner. Kötü bir şey gördüğü zaman onu giderir yahud iyi bir işe delâlet edip onu yapar yahud bir şey öğrenmek isteyene cevab verir, sonra zikre döner. Yine uyku bastırdığı zaman yahud buna benzer çeşitli durumlar olduğu zaman hepsinde aynı şekilde hareket eder.

Zikrin Kabul Edilmesinin Şartı

Namazda ve namazın dışında meşru olan zikirler, ister vacib olsunlar, ister müstahab olsunlar, kendi nefsine duyuracak kadar bir sesle telâffuz edilmedikçe, bunlar sayılmaz ve hesab edilmezler; ancak zikredenin kulağı sağlam olup bir arızası bulunmamalıdır.

Belli Bir Vakte Bağlı Olmaksızın Yapılan Zikrin Fazileti Hakkındaki Deliller

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Kulun Allah'ı zikretmesi, diğer her şeyden daha büyüktür. "[19]
"İbâdetle beni zikredin, ben de size sevabım vereyim."[20]
"O Yûnus (peygamber) eğer tesbîh edenlerden olmasaydı, insanların öldükten sonra dirileceği (kıyamet) gününe kadar balığın karnında bekliyecekti."[21]
"(Melekler) gece gündüz (Allah'ı) tesbîh ederler, bıkmazlar. "[22]
"Allah'ı zikir her şeyden daha büyüktür." mealindeki âyeti kerimeyi, müfessirler şu manalarla tefsir etmişlerdir:
1- "Kulun Allah'ı zikretmesi, diğer bütün şeylerden daha büyüktür ve daha faziletlidir."
2- Katâde (Radıyallahu Anh) demiştir ki, bunun mânâsı "Allah"m zikrinde daha faziletli bir şey yoktur." demektir.
3- İmam Ferra' ve İbni Kuteybe şu manayı vermişlerdir.
"Allah'ı zikir, tesbîh ve tehlîldir. Bu da, kötü ve çirkin işlerden alı- . koyma bakımından en büyük şeydir."
4- İmam Vakıdî'nin naklettiğine göre, İbni Abbas (Radıyallahu An-hüma) şu mana ile tefsîr etmiştir: "Allah'ın seni zikretmesi (mükâfatlandırması), senin onu zikretmenden daha büyüktür."
Bu tefsirlerden anlaşılıyor ki, zikrin iki yönü vardır. Birisi kulluk görevi bakımından esas olan zikirdir. Kul için, gerçek manada Allah'ı anıp onu yüceltmesinden daha büyük bir fazilet olamaz. Diğeri de, yapılan bu zikir karşısında Allah'ın vereceği mükâfattır ki, bundan daha büyük bir şey olamaz. Nitekim bir kudsî hadîste şöyle varid olmuştur:
"Kulum beni, kendi nefsinde zikredince, ben de onu zâtımda zikrederim (onu, mükâfatlandırırım). Beni bir topluluk içinde zikrederse, ben de onu, kendilerinden daha hayırlı olan toplulukta (melekler topluluğunda) anarım." (Sarih ibni Allân'dan özet).

Her Zaman Ve Her Yerde Yapılabilecek Dualar Ve Zikirler

10- Ebû Hüreyre'den (Abdurrahman ibni Sahr'den Radıyallahu Anh) otuz kadar ifade ile nakledildiğine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:1' İki söz vardır ki onlar dile hafiftirler, terazide ağırdırlar; Rahman olan Allah'a sevimlidirler: (Bunlar:Sübhânelîâhi ve bihamidihî, SübhâneHâhil'azîmi)
"Allah'a hamd ederek O'nu noksanlıklardan tenzih ederim, Yüce Allah'ı tenzih ederim."[23]
11- Ebü Zer'üen (Radıyallahu Anh) bize rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
"Allah katında en sevimli olan sözü sana bildireyim mi? Allah'a en sevimli olan söz: (Sübhânelîâhi ve bihamdihî) dir." ve bir rivayette, de: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e soruldu, hangi söz daha faziletlidir? Peygamber buyurdu: "Allah Tealâ'nın melekleri için yahud kulları için seçtiği şu sözdür: Sübhânelîâhi ve bihamdihî (Allah'a hamd ederek onu noksanlıklardan tenzih ederim).[24]
12- Semüre b. Cündeb'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Allah katında sözlerin en sevimlisi dörttür: Sübhânelîâhi, Elhamdü-lillâhi, Lâ ilahe iUallâhu, Allahu Ekber. Bunlardan hangisi ile (Zikre) baş larsan zarar vermez."[25]
Sübhânellah: Allah noksanlıklardan münezzehtir. Elhamdü Lillâh: Bütün hamdler (övgüler) Allah'a mahsustur. Lâ İlahe İllallah: Allah'dan başka mâbud (ilâh) yoktur. Allahu Ekber: Allah her şeyden yüce ve büyüktür. 13- Ebû Mâlik El-Eş'ârî'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurmuştur:
"Temizlik îmânın yansıdır; Elhamdü Lillâh (Hamd Allah'a mahsustur), sözü teraziyi doldurur; Sübhânellah (Allah noksanlıklardan münezzehtir) ve Elhamdü Lillâh, sözleri göklerle arz arasını doldururlar (yahud doldurur)."[26]
14- Aynı kitabda müminlerin annesi Cüveyriyye'den (Radıyallahu An-ha) rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir sabah vaktinde sabah namazı için Cüveyriyye'nin (Radıyallahu Anha) yanından çıktı; Cüveyriyye de namazgahında oturuyordu, (zikrediyordu. Sonra Cüveyriyye aynı namazgah üzerinde otururken (zikrederken) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kuşluk vakti (eve) dönmüş oldu. Bunun üzerine Peygamber efendimiz hanımına şöyle buyurdu:
"Bugün senden aynlalı beri hep bu hal üzere mi durdun?" Cüveyriyye:
- Evet, dedi. Buna karşılık Hazreti Peygamber:
"Ben senden sonra üç kerre dört kelime söyledim ki, eğer senin gün boyu söylediklerinle onlar tartılaydı, söylediklerine ağır basardı. (Üç kerre söylediğim sözler şunlardır):
(Sübhânellâhi vebihamdihî, adede haîgıhî ve rızâ nefsihî ve zînete arşihî ve midâde kelimâtihî).
(Allah'ın yaratıklarının sayısınca, Allah'ı noksanlıklardan tenzih ve O'na hamd ederim.
Allah'ın zâtının razı olacağı kadar, Allah'ı noksanlıklardan tenzih ve O'na hamd ederim.
Allah'ın arşının ağırlığınca, Allah'ı noksanlıklardan tenzîh ve O'na hamd ederim.
Allah'ın kelimelerinin miktannca, Allah'ı noksanlıklardan tenzîh ve O'na hamd ederim.)

Bir rivayette de şöyledir:
"Sübhânellâhi adede halgıhî, sübhânellâhi nzâ nefsihî, sübhânellâhi zînete arşihî, Sübhânellâhi midâde kelimâtihi).
(Allah'ın yaratıklarının sayısınca Allah'ı tenzih ederim, Zâtının rızâsın-ca Allah'ı tenzih ederim, Arş'ımn ağırlığınca Allah'ı tenzih ederim, kelimelerinin mıkdarınca Allah'ı tenzih ederim.[27]
15- (Hazreti Peygamberin, müminlerin annesi Cüveyriyye'ye Radiyalia-hu Anha - öğrettiği) o sözlerin lâfzı şudur:
"Dikkat et, o söyleyeceğin sözleri sana öğreteyim:
"Sübhânellâhi adede halkını, Sübhânellâhi adede halkıhî, Sübhânellâhi adede halkıhî"
(Mahlûkatının sayıysmca Allah'ı noksanlıklardan tenzîh ederim), üç defa...
"Sübhânellâhi rıdâ nefsihî, Sübhânellâhi ndâ nefsihîT Sübhâneîlâhi ndâ nefsihî"
(Zâtının nzâsınca Allah'ı noksanlıklardan tenzîh ederim), üç defa...
"Sübhânellâhi zînete Arşihî, Sübhânellâhi zînete Arşihî, Sübhânellâhi zînete Arşihî"
(Arş'm ağırlığınca Allah'ı noksanlıklardan tehzîh ederim), üç defa...
"Sübhânellâhi midâde kelimâtihî, Sübhânellâhi midâde kelimâtihî, Sübhânellâhî midâde kelimâtihî"
(Kelimelerinin mikdarınca Allah'ı noksanlıklardan tenzîh ederim), üç defa..."[28]
16- Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
(Sübhânellahi velhamdü lillâhi velâ ilahe illallâhu vallâhu ekber) (Allah'ı teşbih ederim, Allah'a hamd olsun, Allah'dan başka ilâh yoktur ve Allah her şeyden büyüktür) desem, bu benim için güneşin üzerine doğduğu her şeyden (bütün varlıklardan) daha sevimlidir."[29]
17- Ebû Eyyûb El-Ensarî (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden nakledildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Şu sözleri on kerre söyleyen kimse, İsmâîl (Aleyhisselâm) evladından dört kişiyi âzât etmiş gibi olur (o kadar sevabı kazanır):
"La ilahe illallahu vahdehû lâ şerîke hhülmülkü ve îehülhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir"
(Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız. O vardır, ortağı yoktur. Mülk O-nundur, hamd O'nundur ve O, her şeye kadîrdir.)[30]
18- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sûllüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim bir günde yüz defa:
"Lâ ilahe illallâhu vahdehû, lâ şerike leh, lehülmülkü ve lehüîhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr"
(AHah'dan başka ilâh yoktur; yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur. O'nundur Mülk, O'nundur hamd. O, her şeye kadirdir), derse, onun için âzâd edilen on köle sevabı olur, ona.yüz iyiliğin sevabı yazılır ve ondan yüz günah silinir ve o gün akşamına girinceye kadar şeytandan korunmasına vesile olur. Bu kimsenin söylediklerinden daha faziletlisini hiç kimse getirmiş olmaz; ancak ondan daha fazla olarak (bu sözleri) söyleyen müstesna..."
Yine Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam) buyurdu: "Kim günde yüz kerre:
"Sübhânellahi ve bihamdihî
(Allah'a hamd ederek O'nu noksanlıklardan tenzih ederim) derse, günahları deniz köprükleri kadar olsa bile hepsi silinir. "[31]
19- Cabir b.Abdullah'dan (Radıyallahu Ânhüma rivayet edildiğine göre, Cabir demiştir ki, Resûlüllah sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:
Zikrin en faziletlisi, "Lâ ilahe illallah" (Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur), sözüdür."[32]
20- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyîe buyurmuşur:
"Rabbını zikreden kimse ile O'nu zikretmeyenin durumu, ölü ile diri gibidir. "[33]
Zikir yapan insan, hayat nuru ile nurlanmış ve hayırlı işleri işlemeye güç kazanmıştır. İç alemi de manevî duygu ve hasletlerle aydınlaşmış haldedir. Zikirden mahrum olan kişi, haşarata yem olan ölü bir ceset gibidir. Hem duygusuzdur, hem de nursuzdur.
21- Sa'd b.Ebi Vakkas'dan)Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bir Bedevi, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip dedi ki, Bana söyleyeceğim bir söz öğret. (Buna cevaben Peygamber) buyurdu:
"(Şunu) söyle:
"Lâilâhe illallâhu vahdehû , lâ şerîke lehû, Aîiahu ekberu kebıra, velhamdü lillâhi kesîra, ve sübhânellâhi rabbi'l-âlemin. Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-azîzi'l-hakîm."
(Allah'dan başka ilâh yoktur; yalnız O vardır. Allah'a çok hamd olsun, Alemlerin Rabbı olan Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. İbâdet etmekte güç ve günahtan sakınmada kuvvet ancak Azîz, Hakîm olan Allah iledir.)"
A'rabî (Bedevi) dedi ki, bu sözler benim Rabbim içindir, benim için hangisi? (Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu: "(Şunu) söyle:
"Allâhümmeğfir lî verhamnî, vehdinî, verzuknî." (Allah'ım! Beni bağışla, bana merhamet et, bana hidâyet ver, bana rızık ver)."[34]
22- Sa'd b, Ebî Vakkas (Radıyallahu Anh) şöyle anlatmıştır:
Biz, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında idik. şöyle buyurmuştu: "Siz, hergün bin hasene (sevab) kazanmaktan acizmisiniz?" Meclisinde oturanlardan biri sordu:
- Bin hasene (sevab) nasıl kazanılır? Peygamber (s.a.v) buyurdu: "İnsan yüz teşbih (Sübhanellah) yapar da ona bin hasene yazılır ya-hud ondan bin günah düşürülür."[35]
23- Ebû Zerr'den (Radıyallahu Ânh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Sîzden her birinizin âzâlan (organları) üzerinde bir sadaka (vermek) vardır: Her tesbîh bir sadakadır, her hamd bir sadakadır, her tehlîl (lâ ilahe illallah) bir sadakadır, her tekbîr (Allanu Ekber) bir sadakadır, iyiliği emretmek bir sadakadır, kötülükten alıkoymak bir sadakadır. Bunların hepsine de kuşlukta kılacağın iki rekât namaz kifayet eder."[36]
24- Ebû Musa El-Eş'ari'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
"Cennet hazinelerinden bir hazine edinme yolunu sana göstereyim mi?" Ben, evet (göster) ya Resûlallah, dedim. Şöyle buyurdu:
"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh"
(İbâdete güç yetirmek ve günahlardan korunmak ancak Allah'ın kuvveti iledir), söyle."[37]
25- Sa'd b. Ebi Vakkas dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile birlikte bir hanımın yanına vardı ki, onun önünde teşbih çekmekte olduğu çakıl yahut çekirdek taneleri vardı. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
"Dikkat et ey hanım! Sana şu yaptığından daha kolay yahud daha faziletli olan şeyi bildireyim mi?" dedi. Sonra buyurdu (Şöyle dersin):
"Sübhânellâhi adede mâ haleka fissemâi, Sübhânellâhi adedemâ haleka fi'larzı, Sübhânellâhi adede mâ beyne zâlike, Sübhânellâhi adede

mâ hüve hâlikûn.
(Gökte yarattığı şeyler sayısınca Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim, yerde yarattığı şeyler sayısınca Allah'ı tenzih ederim, semâ ile arz arasında olanlar sayısınca Allah'ı tenzih ederim, yaratacağı şeyler sayısınca Allah'ı tenzih ederim. Allahu Ekber de bunun gibi, Elbamdü Lillâh da bunun gibi, Lâ ilahe illallah da bunun gibi, Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh bunun gibi), (söylersin)."
Yani: ALLAHÜ EKBER ADEDE MÂ HALEKA FİSSEMÂİ, ALLAHÜ EKBER ADEDE MÂ HALEKA FİL'ARZI, ALLAHÜ ADEDE MÂ BEYNE ZÂLİKE, ALLAHÜ EKBER ADEDE MÂ HÜVE HÂLİKUN.
ELHAMDÜ LİLLÂH ADEDE MÂ HALEKA FİSSEMÂİ, ELHAMDÜ LİLLÂH ADEDE MÂ HALEKA FİL'ARZİ,
ELHAMDÜ LİLLÂH ADEDE MÂ BEYNE ZALİKE, ELHAMDÜ LİLLÂH ÂDEDE MÂ HÜVE HÂLÎKUN.
LÂ İLAHE İLLALLAH ADEDE MÂ HALEKA FİSSEMÂİ, LÂ İLAHE İLLALLAH ADEDE MÂ HALEKA FİL'ARZI, LA İLLALLAH ADEDE MÂ BEYNE ZÂLÎKE, LÂ İLAHE İLLALLAH ADEDE MÂ HÜVE HÂLİKUN.
LÂ HA VLE VE LÂ KUVVETE ADEDE MÂ HALEKA FİSSEMÂİ, ' LÂ HA VLE VE LÂ KUVVETE ADEDE MÂ HALEKA Fİ
LÂ HAVLE VE LÂ KUVVETE ADEDE MÂ BEYNE ZÂLİKE, LÂ HAVLE VE LÂ KUVVETE ADEDE MÂ HÜVE HALİKUN.
söylenerek taş ve çekirdek benzeri şeylerle saymaya gerek kalmaz. Tirmizî demiştir ki, bu hadîs Hasen'dir.[38]
26- Muhacirlerden sahabiye Yüseyre hanımdan rivayet edildiğine göre, "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kadınlara (Tekbîr, Takdîs, Tesbîh) ve Tehlîl getirip bunları gözetmeyi (ihmal etmemeyi) ve parmak uçları ile saymalarını (böylece zikir sayısını doldurmalarını) emretmiştir; çünkü parmaklar ve (bütün iş organları) yapılanlardan sorumludurlar ve yapılan işleri haber vermek için konuşturulurlar), buyurdu. "[39]
27- Abdullah b.Ömer'den (Radıyallahu Anh) hasen bir isnadla rivayet edildiğine göre Abdullah (Radıyallahu Anh) şöyle demiştir: "Ben, Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in parmak bitiştirerek Tesbîh yaptığını gördüm." Bir rivayette de: "Sağ eliyle (parmak bitiştirip teşbih yaptığını gördüm)." şeklindedir.[40]
28- Ebû Sa'îd El-Hudrî'den (Radiyalîahu Anh) rivayet edildiğine göre, ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim ki: (Rab olarak Allah'a, dîn olarak İslâm'a ve Resul olarak Mu-hammed'e razı oldum) derse, ona Cennet vâcib olmuştur.[41]
29- Sahabî Abdullah b. Büsr'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Bir adam dedi ki: Ya Resûlallah! İslâmm hükümleri bana çok gelmektedir; bana bir şey bildir de, ben ona bağlanayım, tutunayim. dedi.
Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu: Dilin devamlı olarak (daima) Allah Tealâ'yı zikirden ıslak kalsın."[42]
30- Ebû Sa'îd El-Hudrî'den rivayet edilmiştir:
"ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e soruldu: Kıyamet gününde, Allah Teâlâ katında derece bakımından en faziletli ibâdet hangisidir? Peygamber (s.a.v):
Allah'ı çok zikredenlerdir, buyurdu. Ben dedim ki:
Ya Resûlallah! Azîz ve Yüce olan Allah yolunda savaşan gaziden de mi (daha üstündürler)? Peygamber (s.a.v):
Eğer gazi, kılıcı ile kılıcı kınlıncaya ve kanla bulaşıncaya kadar kâfirlere ve müşriklere kılıcı ile vuraydı, Allah'ı zikredenler yine ondan daha faziletli olurdu, buyurdu."[43]
[Allah yolunda cihad üzere bulunan kimsenin kalbi de zikir ile meşgul ise, yalnız zikir halinde bulunanlardan derece bakımından daha üstün olur. İhlâs ile ve kalb huzuru ile yapılan zikir, Allah'a kul olmanın esasını teş- , kil ettiğinden, mal ve canı ile cihad edip zikirden mahrum olan kimsenin ibâdetinden daha faziletli olur. Bir de farz olan ibâdetler, nafile ibâdetlerden daha üstündür.] (İbni Allan).
31- Ebu'derdâ'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Melikiniz (Rabbınız) katında amellerinizin en hayırlı ve en verimlisini, derecelerinizin en yükseğini,al tın ve gümüş harcayıp yedirmenizden size daha hayırlısını, düşmanınızla karşılaşıp onların boyunlarını vurmanızdan size daha hayırlısını bildireyim mi?"
(Ashab):
Evet, dediler. Peygamber (s.a.v) buyurdu:
"Allah Tealâ'yı zikretmektir."[44]
32- İbni Mes'ûd (Radıyaliahu Anh) Hazretlerinden yapılan rivayetde demiştir ki, ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Götürüldüğüm İSRA (ve Mi'raç) gecesinde İbrahim Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile karşılaştım. Dedi ki: Ey Muhammedi Ümmetine selâm söyle ve onlara haber ver ki, Cennetin toprağı hoştur, suyu tatlıdır, orası düzlüktür, ağaçları da:
Sübhânellâhi ve'1-hamdüffllâhi ve lâ ilahe illâllahu velîâhu ekber'- dir.
(Bu teşbihler sebebiyle Cennetin ağaçlarına ve nimetlerine kuvuşulur.)"[45]
33-Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle byurmuştur.
"Kim:
Sübhânellâhi ve bihamdihî
(Allah'a hamd eder olduğum halde O'nıı noksanlıklardan tenzih ederim) derse; onun için Cennette bir hurma ağacı dikilir:''[46]
34- Ebû Zerr (Radıyallahu Anh) Rasülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'e şöyle sorduğunu rivayet ediyor:
- Ya Resûlallah! Allah'a en sevimli olan söz hangisidir? Buyurdular:
"Melekleri için Allah'ın seçmiş olduğu şu sözlerdir:
Sübhâne rabbî ve bihamdihî, sübhâne rabbî ve bihamdihî. (Rabbim sana hamd ederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim, Rab-bim Sana hamd ederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim."[47]
Şimdi, kitabın asıl maksadına geçeceğim ve zikirleri çoğunlukla (günlük hayattaki) olay sırasına göre anlatacağım. Önce insanın uykusundan uyanması ile başlayacağım. Sonra uyanmasını takip eden zamandan gece uykusuna varıncaya kadar olanları sıralayacağım. Daha sonra da, gece uykudan uyanmalarla tekrar uykuya varma anlarındakileri beyan edeceğim. Tevfîk Allah' dandır.

---

[1] Buhari. Müslim. Tirmizi. Nesâî.
[2] Müslim. Tirmizi. Nesâî.
[3] Müslim. Tirmizî.
[4] Buharı. Müslim, Muvatta'.
[5] Tesbîh, Allah'ı noksanlıklardan yüceltmek ve beri kılmak manasındaki "SübhaneİlâH" sözüdür. Tehlîl, Allah'dan başka mâbud olmadığı manasındaki "Lâ İlahe ülâllâh" sözüdür. Tahmîd, Allah'a hamd oisun manasındaki "Elhamdü lillâh" sözüdür. Tekbîr de, Allah herşeyden büyüktür manasına gelen "Allahu Ekber" sözüdür.
[6] Kur'ân-ı Kerim, Ahzâb: 35
[7] Müslim. Tirmizî.
[8] Ebû Davud. Nesâî. İbn-i Mâce.

[9] Kur'ân-ı Kerim, Bakara: 156.
[10] Kur'ân- ı Kerim, Zuhruf: 13.
[11] Kur'ân- ı Kerim, Bakara: 201.
[12] Kur'ân-ı Kerim, Meryem: 12.
[13] Kur'ân-ı Kerim, Hicr: 46.
[14] Kur'ân-ı Kerîm, Âl-İ İmrân: 190
[15] Buharı. Müslim
[16] Buhârî.
[17] Hizb, insanın kendisine lüzumlu kıldığı ve hergün yaptığı virdlere denir. îster Kur'ân olsun, ister başkası olsun.
[18] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Muvatta'.
[19] Kur'ân-ı Kerim, Ankebût: 45
[20] Kur'ân-ı Kerim, Bakara: 152.
[21] Kur'ân-ı Kerim, Saffat: 143-144
[22] Kur'ân-ı Kerim, Enbiyâ: 20.
[23] Buharı. Müslim. Tirmizi.
[24] Müslim. Tirmizî.
[25] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizi
[26] Müslim. Tİrmizî. Nesâî.
[27] Müslim. Ebû Dâvud. Tİrmizî. Nesâî.
[28] Tirmizî.
[29] Müslim. Tirmizî.
[30] Buhâri. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[31] Buhârî. Müslim. Tirmizî. Muvattâ'. Nesâî.
[32] TirmİzÎ. îbn-i Mâce.
[33] Buhârî.
[34] Müslim.
[35] Müslim. Nesâî. Tirmizî.
[36] Müslim.
[37] Buhârî. Müslim
[38] Ebû Dâvud. Tirmizi.
[39] Buhârî ve Müslim, hasen bir isnadla.
[40] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[41] Ebû Dâvud. Nesâî.
[42] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[43] Tirmizî.
[44] Tirmizî. îbn-i Mâce. Hâkim, et-Müstedrek.
[45] Tirmizî.
[46] Tirmizî. Hâkim, el-Müsledrek.
[47] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis basendir, sahihtir.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİNCİ KISIM: TAHKİK BÖLÜMÜ TAHKİK MUKADDİMESİ
Kitabın Nüshalarının Tanıtımı:
Sonuna da şu ibare getirilmiştir:
Tahkik Hususunda Takip Ettiğim Usûl:
Kaynakların Teshilinde Takih Ettiğim Usul:
ESBAB-U VURUDİ'L-HADİS EVÎ'L-LEMU Fİ ESBABFL-HADÎS
FASL

İKİNCİ KISIM: TAHKİK BÖLÜMÜ TAHKİK MUKADDİMESİ

Kitabın Nüshalarının Tanıtımı:

Kitabın tahkikinde iki nüshayı esas aldım.
Birincisi: Bunun, Daru'l-Kütüb'de[1] 35 numaralı koleksiyonda muhafaza edildiğini gördüm. Nüsha üzerinde şöyle yazılmıştır: "Suyutî'nin talebesi, Muhammed b. Ali ed-Davudî (ö. h. 945)'nin hattıyla-yazılmıştır.-Kitabın ismi " tir.[2]

Sonuna da şu ibare getirilmiştir:

"Müellif (Rahimehullah)'in hattıyla ortaya çıkan son eserdir. Tasnifatının tamamını yazmak azminde idi. Lakin ölüm buna fırsat vermedi.-Allah'ın güç ve kuvvetinin üstünde güç ve kuvvet yoktur.-Kitap, talebesi Muhammed b. Ali ed-Davudî (Rahimehullah)'nin hattıyla yazılmıştır.
Eser 38 sayfadır. Sayfanın boyu 265, eni 18 cm. dir. Sayfadaki satır sayısı 27 olup, bir satırda yaklaşık 18 kelime vardır. Yazmanın baş tarafında, kitaba daha önce sahip olan zevatın isimleri yer alır. Bunlar, el-Hacc İbrahim Paşa Veliyyü'1-Kadı Muhammed Nimetullah Lütfullah ve Cemal Berekât Abdulhafız'dır.
Bu ilk nüsha, daha sağlam, yazısı daha seçkin, anlaşılması daha kolay ve müellifin asrına daha yakın olduğu için, bunu asıl olarak aldım ve tahkikte (d) Kâf harfiyle işaretledim.
ikinci nüshaya gelince; Bu Ezher Kütüphanesi'ndedir. Bir koleksiyonda ciltli olarak normal bir yazı ile yazılmıştır. Kitapta silinme ve yırtılma izleri belirmiştir. Satırları muhteliftir. Kitabın genişliği, 21cm. dir. Tamamı 30 yapraktır. Kitap numarası 56, koleksiyon numarası ise 1115'tir.[3]
Üzerinde, "Revakü'l-Etrak'a vakfedilmiştir"[4] ibaresi yazılıdır. Aynı şekilde Ezher Kütüphanesi'nin mührü vardır. Nasihin (Yazıcının) yaptığı yanlışı gidermek için, bazı sahifelere ilave yapılmıştır. İkinci yaprakta bu görülebilir. Tahkikte bu nüshaya (î) elif harfiyle işaret edilmiştir. Nasihinin bilinmemesinden, üzerinde yırtık ve çürüme izleri görüldüğünden ve bazı sahifelere ilave yapıldığından bunu, birinciye tabi kıldım.[5]

Tahkik Hususunda Takip Ettiğim Usûl:

1-İki mukabil yazma arasında metinde farklılık varsa (asıl nüshanın) metnini muhafazaya gayret ettim. Hadiste farklılık varsa ve hadisin, lafzında fazlalık yahut hazf ve benzer şeyler gibi tağyiratı kabul ettiğini kolay bulursam, bunu düzeltme yoluna gittim ve sayfanın altında buna işaret ettim. Eğer düzeltme işi tahrifat veya bozukluğun çokluğundan dolayı bana zor gelirse, o zaman da şeyhin rivayetinin mana yönünden olduğuna kanaat getirirm ve nassı olduğu gibi bırakarak buna işaret ederim. Ve sahih metni, sünnet kitapları ile hadis raviîerine dayanarak tesbit etmeye çalışırım.[6]
2- Kitapta bulunan bütün hadisleri ve sebeplerini, imkanlar ölçüsünde inceleyerek geniş bir şekilde -diğer hadis kitaplarından-çıkardım. Lafzında ittifak edilenlere yahut lafzında ve manasında ihtilaf edilenlere de işaret ettim. Tariklerden birinde bir fazlalık bulduğumda özel olarak onu da zikrettim.
3- Sebebi zikredilip aslı unutulan yazıdaki vaki nosanlıkîan tamamlamaya çalıştım. Nitekim 6 ve 8 numaralı hadislerden bahsederken buna işaret geçmişti. Hadisin metnini sünnet kitaplarında araştırıp, kesin karara vardıktan sonra alt sayfada bunu belirttim.
4- Yazılan hadisleri iki rakamla gösterdim. Birincisi umumî rakam, ikincisi hususî rakamdır. Bunu da ihtiyaç anında kendisine (hadisin metnine) ulaşmak kolay olsun iye yaptım.
5- 94 nolu hadisin (£jj fî) ifadesinde olduğu gibi bazı rivayetlerde vaki olan garip lafızları, lügat kitaplarına ve garibü'l-hadis kitaplarına dayanarak açıkladım.
6- Hadisler yahut sebepler arasında görünüşte zıddiyet varmış gibi zannedilen hususları, ya ikisinin arasım cem ederek veya birini diğerine tercih ederek- gidermeye çalıştım. Bu husus 78 numaralı hadiste görülebilir.
7- Hadis metninin tesbitinde ve zabtında, edindiğim malumata dayanarak, mukaddimede geçen hadis metinlerini asıl kaynaklarına isnad ettim.
8- Suyutî'nin senediyle zikrettiği hadis veya sebebi, meşhur hadis kitaplarında değilse, onun senedine baktım ve durumunu açıkladım.
9- Tarih ve rical kitaplarından bu risalede adları geçen şahısları tanıttım. Ancak Sahabe'yi tanıtmayı bıraktım. Zira onların adalet ve zabtı Allah ve Rasulü indinde şu ayetle sabittir:
"Muhacirlerden ve Ensar'dan (İslam'a girmekte) ilk önce geçenler ile bunlara güzelce tabi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'ndan razı olmuştur. (Allah) onlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."[7]

10- Ensab ve Rical kitaplarına dayanarak kitapta geçen isimlerin ve künyelerin zabtına çalıştım.[8]

Kaynakların Teshilinde Takih Ettiğim Usul:

Kaynak tesbitinde Hadis ekolünün metodunu takib ettim. Bu da sadece kitabın zikriyle yetinmemektir. Ben, kitabın tam ismini, bab numarası ile cilt ve sayfa numarasını açıkladım. Mesela eğer hadisi Tirmizî rivayet etmişse, önce Tirmizî'nin hadis hakkındaki sözünü ve hadisin hangi derece (sahih, hasen) ile ilgili olduğunu tesbit ettim.
îşte bu, Hakk'a hizmet için, Tirmizî'nin özelliklerinden biridir. E^er hadis, Hakim'e aitse, sadece Hakim'in o hadis hakkındaki sözüyle yetindim. Birçok hadiste onu eleştiren Zehebînin sözlerine de yer verdim.
Bilinen hususlardan bir tanesi şudur ki, Muhaddisler nezdinde Hakim, sahih hadislerin şartında geniş adımlı (rahat hareket eden), onunla hüküm vermede müsamahakar biridir.
Eğer buradaki (hadisler) lafızda farklı iseler, şuna bakarım; ihtilaf, müdakkik bir araştırıcının bakmasıyla anlaşılacak cinsten kolay bir ihtilaf ise, onu yakın lafzıyla çıkarmaya hıikmetmişimdir. 35 numaralı hadis, bu şekildedir. Hadisin metni şudur: Rasulullah şöyle buyurdu: "Benim bu mescidimdeki bir rekat namaz, Mescıd~i Haram hariç, diğer mescidlerdeki bin rekat namazdan daha efdaldir." Bu hadisin lafızda kendisine yakın olanı, tahric ettiğim şu hadistir: "Benim bu mescidimdeki bir vakit namaz, Mescid-i Haram dışında kılınan namazların bin katından daha hayırlıdır."
Eğer hadisin lafzındaki farklılık, araştırma yapmaksızın ilk nazarda araştırıcıların gözüne çarpacak çapta büyük .ise, muhtelif lafızları zikretmişimdir. Buna 32 numaralı hadis misal verilebilir. Hadis Şu şekildedir: '
yani "Ramazan ayını, bir gün veya iki gün oruç tutmakla öne almayınız." Değişik lafızla gelen hadis ise İbn Mace'den tahric ettiğim Şu hadistir: yani, "Ramazan orucunu bir gün veya iki gün öne almayınız. Ancak (önceden) oruç tutan adam (bu) orucunu tutsun."
Eğer getirilen hadisler lafızda bir değillerse onu manasıyla tahric etmişimdir. Buna misal olarak, Rasulullah (s.a.v.)'ın yani, "Kabirler üzerine oturmayınız" hadisini verebiliriz. İbn Mace'den tahric ettiğim hadis ise (onun devamı olup) şöyledir:" yani, "Sizden biriniz yakın bir ateş koru üzerine oturması, kendisi için kabir üzerine oturmasından daha hayırlıdır."
Yaptığım bu açıklamaların tümü hadisin tamamı veya bir kısmı zikredildiğine göredir.
Bütün gayretimi, özellikle yazmalardan ve tarih kitaplarından, hadis tahricine sarfettim ve buna çok önem verdim. Bu iki kaynağa dayanarak hadisleri çıkardım ve metinlerinde tedbirli davrandım. Suyutî'nin, "İbn Asakir rivayet etmiştir veya Tarih-i Bağdat'ta zikredilmiştir" gibi sözleriyle de yetinmeyerek bu iki kaynağı gözden geçirdim ve özellikle bu iki risalede geçen hadisleri de aynen çıkardım.
Yazmalara gelince, bir kısmını görüp tanıdım, bir kısmını görmedim. Bununla beraber nüshalarda aşırı<,eksiklik vardı. " hadisini tahric etmek için Tarih-i Bağdat adlı eserin ilk on cüzünü okumak zorunda kaldım. Nihayet Suyutî'nin, hadisin sebebi için söylediğine ulaştım.[9]

ESBAB-U VURUDİ'L-HADİS EVÎ'L-LEMU Fİ ESBABFL-HADÎS

Bulutları yürüten, sebepleri yaratan Allah Teala'ya hamd olsun.
Efendimiz Hz. Muhammed ve O'nun ailesine ve arkadaşlarına salât ve selâm olsun.[10]
Şüphesiz ki, Hadis îlimleri'nin kısımlarından biri de, Kıır'an'ın nüzul sebeplerinde olduğu gibi, onun vürud sebeplerini bilmektir.[11] Kur'an'ın nüzul sebepleri konusunda, İmamlar birçok kitap yazmışlardır.[12] Bunlardan Vahidî'nin yazdığı meşhurdur. Benim de konuyla alakalı olarak " adında bir eserim vardır.
Hadis sebeplerine gelince, mutekaddimîn ulemasından bir kısmı konuyla alakalı eser telif etmişlerdir. Ancak bunlar, sadece hal tercümelerinde zikredilmiştir. Bunların hiç birini görmüş değilim. Hafız Ebu'1-Fadl İbn Hacer de "Nuhbe" şerhinde bunlardan bahsetmiştir.[13] Ben de bu konuda, bir çok hadis "Cami' "[14]lerini araştırarak bir kitap yazmayı düşündüm. Onlarda konu ile alakalı az şey buldum. Bununla beraber bu kitabı yazdım. Doğruya ulaştıran (ve hidayet eden) [15] Allah Teala'dır.[16]

FASL

Konuyla ilgili olarak Şeyhu'l-İslam Sıracü'd-Din el-Bulkmî[17] "Mehasinü'l-Istılah'[18] adlı kitabında şöyle demektedir: "69. bölüm hadisin sebeplerini bilmektir."
İbn Dakik [19] (el'ayd)[20] (rahimehullah)[21] adıyla meşhur Ebu'1-Feth
el-Kuşeyrî, "Şerhu'1-Umde"[22] adlı eserinin (dokuzuncu bahsinde)[23] hadisinden bahsederken şöyle der:
"Müteahhirin hadisçilerinden bir kısmı, Kur'an-ı Kerim'in nüzul sebeplerinde eserler yazdığı gibi, hadisin sebepleri hakkında da eser yazmaya başlamışlardır. Ancak ben bunlardan az bir kısmını görebildim.[24]-[25]
hadisi de bu gruba dahil olup konuyu araştıran kimse için daha bir çok benzerî hadisleri buna katabilir.
Şeyhin görüşü budur.[26]
Bulkınî şöyle demektedir: "Bazen hadisin içerisinde sebeb-i vurudu da nakledilir. Nitekim, Cebrail'in İslam, İhsan ve diğer konulardan sorduğu hadis-i şerifte durum böyledir.'"[27]
"Rasulullah'tan etrafında ehli ve yabanî hayvanların uğrağı olan çöldeki (yabandaki) suyun durumundan sorulan"l[28] Kulleteyn hadisi de bu cinstendir Şefaat hadisi olan, [29]
a) "Ben adem oğlunun efendisiyim. Övünme yoktur", [30]
b) "Necidli'nin suali"[31] hadisi,
c) "Namaz kıl. Çünkü namaz kılmış sayılmazsın."[32]
d) "Miske bulanmış bir yün parçası al."[33]
e) Elbiseye değen hayız kanının giderilmesi hakkındaki soru hadisi.:[34] [35]
f)"Hangi amel daha hayırlıdır?"[36] diye sorulan hadis.[37]
g) "Hangi günah daha büyüktür?" diye sorulan hadis.[38]
Bu çeşit hadislerin misallerini çoğaltmak mümkündür.
Bazen hadiste, hadisin sebeb-i vurııdu zikredilmez yahut onun bazı varyantlarında zikredilebilir ki, buna dikkat etmek gerekir.

"Farz namazlar hariç kişinin evinde kıldığı namazın daha efdal" olduğunu bildiren hadis de bu nevidendir.[39] Hadisi, Buharî, Müslim ve ikisinin dışındakiler, Zeyd b. Sabit'ten rivayet etmişlerdir. Bazı hadisler içerisinde sorulan suallere karşılık olarak hadisin sebeb-i vurııdu ortaya çıkar. Tirmizî'nin Şemaili'nde ve İbn Mace'nin Süneni'nde Abdullah b. Sa'd'dan rivayeten gelen hadis bu şekildedir.

O şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.)'a sordum ki: "Evimdeki namaz mı mesciddeki namaz mı daha efdaldir?" Buyurdu ki: "Evimin mescide ne kadar yakın olduğunu görmüyor musun? Evimde kıldığım namaz, mescidde kıldığım namazdan bana daha sevimli geliyor. Ancak farz namazı bundan istisnadır."[40]

Bıılkunî bundan ayrı bir takım misaller daha zikrederek şöyle demiştir: "Bazen hadisle, sebeb-i vurudunu Rasulullah (s.a.v.), aynı vakitte zikretmiş olur. Bu da hadiste sebebin olduğu veya olmadığına (Töredir. Bazen de Rasulullah (s.a.v), vaktinden önee bir takım meseleler hakkında konuşur ki, bunu arifler anlayabilir."

Ahkam, kısas ve diğer konularda açıklamaları uzayıp giden esbaba dair hadisler vardır. Bu konuyu öğrenmek isteyen kimse için Örnekler vardır. Meseleyi geniş boyutlarıyla araştıranlar için de kaynaklar verdik.

Allah Teala'dan umulan, keremi ve fazlıyla, bolca yardım etmesidir.[41]

İbn Mülakkan[42] "Umde Şerh"inde şöyle demiştir: "Bilmiş ol ki hadis ehlinden müteahhirinin bir kısmı Esbabu'l-Hadis konusunda kitab tasnifine başlamışlardır. Nitekim, Şeyh İzzuddin,[43] bu işi müteahhirinin bazısına nisbet etmiştir. İbnü'l-Attar[44] da "ŞerlV'inde bu işi İbnü'1-Cevzî'ye-[45] nisbet etmiştir.

Şöyle diyen kimseden işittim: Abdulğani[46] b. Said el-Hafız, Umde ayarında bir kitap tasnif etmiştir. Hadisleri araştıran kişi onlardan bir takım meseleler çıkarabilir. Allah dilerse biz de bunu yapmayı umuyoruz.[47]

---

[1] Bakınız: Fihristü'l-Mahtutat Mustaleh-i Hadis, 1/283, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye.
[2] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 62.
[3] Fihrist-ü Mektebet-i Ezheri'ş-Şerif, 1/587, îlm-i Hadis.
[4] Revaku'l-Etrak, Mısır'da Türk talebelerin kaldığı bir medresedir
(Mütercim).
[5] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 62-63.
[6] 72 numaralı hadiste olduğu gibi
[7] Tevbe-100.
[8] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 63-64.
[9] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 65-66.
[10] Birinci nüshadan alınmıştır.
[11] Birinci nüshadan alınmıştır.
[12] Birinci nüshadan alınmıştır
[13] Şeyhu'l-İslam Şihabü'd-Din Ebu'1-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Mahmud b. Ahmed el-Kinanî el-Askalanî, (h. 773/852), Tabakatu 1-Huffaz, s. 548
[14] Birinci nüshadan alınmıştır.
[15] Birinci nüshada bu yoktur.
[16] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 67-68.
[17] Îmamü'i-Allame Şeyhu'l-îslanı Hafız, Fakih Sıracü'd-Din Ebu Hafs Ömer b. Ruslan b. Salih b. Şihab Abdulhalik b. Muhanımed b. Müsafir el-Kinanî eş-Şafiî, (h. 724/805).
[18] İleride açıklama yapılacaktır
[19] İmam, Fakih, Hafız, Muhaddis, Allame, Müctehid, Şeyhu'l-İslam Takıyyuddin Ebu'1-Feth Muhammed İbn Ali b. Vehb b. Muti' el-Kuşeyrî el-Menfelutî (h. 625/702), Tabakatü'l-Huffaz, s. 513.
[20] Birinci nüshada bu kelime yoktur.
[21] Her iki nüshada da bu kelime yok.
[22] Ahkamü'I-Ahkam Şerh-u Umdeti'l-Ahkam isimli esere bakınız.
[23] Bu kelime her iki nüshada da yoktur
[24] Birinci nüshada a kelimesi şeklindedir ki, bu yanlıştır.
[25] Her iki nüshada metin başında geçen lafzı yoktur.
[26] Ahkamü'I-Ahkam, 1/10. Bazı tasarruflarla nakilde bulunulmuştur.
[27] Müslim'deki Ömer b. Hattab'dan gelen hadisin bir kısmı şöyledir: Ömer (r.a.) dedi ki:" Bir gün biz Rasıılullah'ın yanındayken saçları
[28] siyah, elbiseleri beyaz bir adam çıkageldi..." Bu hadisin sebebi-Allah daha iyi bilir ya- aynı hadisin sonundaki Rasululla'ın şu ifadesidir: "O, size dininizi öğretmeye gelen Cebrail'di." Müslim, Sahih, Kitabu'l-İman, 1/129.
[29] Ebu Davut, İbn Mace, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel ile Danmî, Taharet bahsinde bu hadisi nakletmişlerdir
[30] Ahmed, Müsned, 1/281,
Tirmizî, Ebvabü't-Tefsir, 4/370. Lafız, Tirmizî'ye aittir. Tirmizî Ebu Saidi'l-Hudri'nin şöyle dediğini anlatır: "Kıyamet gününde adem oğullarının efendisi, övünmeksizin benim. Hamd sancağı, övünmeksizin benim elimdedir. Gerek Adem ve gerekse başkası, her peygamber, o gün behemahal benim sancağımın altında olacaktır. Toprağı yarılacak (mahşere kalkacak) olan ilk insan da övünmeksizin benim."
Buyurdu ki: "Sonra insanlar (mahşer halkı) üç büyük korku geçireceklerdir. Adem'e gelerek, "Sen, bizim atamız Adem'sin. Rabbinin katında bize şefaat et" derler. Adem:
"Ben bir günah işledim ki onun yüzünden yer yezüne. indirildim; ama siz, Nuh'a gidiniz" der. Nuh'a gelirler.. Nuh: "Ben, dünya halkına ağır bir beddua ettim ve bu yüzden kırıldılar; ama siz İbrahim'e gidiniz" der. İbrahim'e gelirler. İbrahim şöyle der:
"Ben üç yalan bunun üzerine, Rasulullah (s.a.v.), "bunlardan hiçbir yalan yoktur ki İbrahim onunla Allah'ın Dini'ni savunmamış olsun" buyurdu- söyledim. Ama siz Musa'ya gidiniz," Sonra Musa'ya gelirler. Musa: "Ben bir adam öldürdüm; ama İsa'ya gidebilirsiniz" der. Sonra İsa'ya gelirler ve İsa da:
"Allah'tan başka, bana ibadet edildi; ama siz, Muhammed (s.a.v.)'e gidiniz" der. Rasul-i Ekrem buyurdu ki: "Bunun üzerine bana gelecekler ve ben onlarla beraber kalkıp gideceğim." Tirmizî, bu hadis için "hasendir" dedi
[31] İkinci nüshada "Necid" kelimesi yerine "Tecid" yazılmıştır. Birinci nüshada ise "nun" yerine "ta", "cim" yerine "ha" yazılarak "Tahaddi" şeklindedir. Hadisi, Buharî, Kitabu'l-Hiyel, Babu'z-Zekat ve Kitabu'l-Iman, Babu'z-Zekat'ta, Müslim de Kitabu'l-İman'da, Ebu Davut,
[32] Buharî, Kitabu'1-Ezan, Bab-u İltifat-i fi's-Salah, 1/192.
[33] Her iki nüshada da İ^^J yerine 3_^jj şeklinde "kaf'la yazılmıştır.
Hadisin bulunduğu kaynaklar: Buharî, Kitabu'1-Hayz, Bab-u Gusli'l-Mehid, 1/86, Müslim, 60, Hayz, 1/628, Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Ensar'dan bir kadın Hz. Peygamber'e: "Hayızdan nasıl yıkanayım?" diye sordu. Peygamber de: "Miske bulanmış bir yün veya pamuk parçası al da uzuvlarını üçer defa yıkayarak temizlen" buyurdu. Ondan sonra Peygamber utandı da yüzünü çevirdi.
Yahut da Peygamber: "Bu parça ile temizlen" buyurdu. Bunun üzerine ben o kadını tutup, kendime doğru çektim de Peygamber'in anlatmak istediği şeyi ona haber verdim.
(el-Fırsatü), "fa" harfinin kesresi ile okunur. Yünden veya pamuktan bir parça bez parçasıdır. Daha geniş malumat için İbnü'l-Esir'in en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis, 3/193'e bakılabilir.
[34] Buharî, Hayz-u Bab-ı Gasl-ı demi'l-Mehid, 1/84.
Esma binti Ebibekr'den haber verilmiştir: "Bir kadın Rasulullah (s.a.v.)'tan sorup; "Ey Allah'ın Rasulü, birimiz elbisesine hayızdan kan isabet ederse nasıl yapsın, buyurursun?" dedi. Rasulullah (s.a.v.): "Birinizin elbisesine hayızdan bir kan bulaşırsa, onu parmaklarıyla yahut tırnaklarıyla kazısın, sonra azar azar üzerine su döküp yıkasın, ondan sonra o elbise içinde namaz kılsın" buyurdu
[35] Kitabu's-Salat'ta tahric etmiştir. Hadis mealen şöyledir: "Talha b. Ubeydullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Necidliler'den, saçları dağınık bir adam Rasulullah'a geldi. Sesinin fısıltısı duyuluyor, fakat iyice yaklaşmadıkça dediği anlaşılmıyordu. Yaklaşınca bir de ne görelim; Rasulullah'a fslam'ın farzlarından soruyor. Rasulullah (s.a.v.): "Gece ve gündüz beş vakit namaz sana farzdır" buyurdu.
Adam: "Bana onlardan başkası yok mu?" diye sordu. Rasulullah(s.a.v.): "Hayır, ama nafile kılarsan müstesna" cevabını verdi. Hz. Peygamber, Ramazan Ayı'nin orucunu söyledi. Adam yine, "bundan başkası yok mu?" diye sordu. Rasulullah (s.a.v.): "Nafile tutmandan başka yok" buyurdu. Hz. Peygamber bundan sonra zekatı zikretti. Adam: "Bana ondan başkası yok mu?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Hayır, fakat sadaka vermen müstesna" buyurdu.Bunun üzerine bu adam: "Vallahi ne bunu artırırım ne eksiltirim" diyerek dönüp gitti. Rasulullah (s.a.v.) arkasından: "Eğer doğru söylüyorsa kurtuldu" buyurdu.

[36] Müslim, İman, Babu'dua, -1/168, Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.)'a, "amellerin hangisi daha faziletlidir?" diye soruldu. O da buyurdu ki, "Allah'a imandır." "Sonra hangisi?" diye soruldu. "Allah yolunda cihad etmektir" diye buyurdu. "Ondan sonra hangisidir?" diye soruldu. "Kabul edilmiş haccdır" diye buyurdu

[37] Müslim, İman, Babu'dua, -1/168, Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.)'a, "amellerin hangisi daha faziletlidir?" diye soruldu. O da buyurdu ki, "Allah'a imandır." "Sonra hangisi?" diye soruldu. "Allah yolunda cihad etmektir" diye buyurdu. "Ondan sonra hangisidir?" diye soruldu. "Kabul edilmiş haccdır" diye buyurdu

[38] Müslim, îman Babu'l-Kebair. Amr b. Şurahbil'den rivayet edildiğine göre bir adam Rasulullah'a sordu ki, "Allah indinde en büyük günah hangisidir?" O da cevaben buyurdu ki: "Seni yarattığı halde Allah'a ortak koşmandir." "Sonra hangi günah büyüktür?" diye sordu. Rasulullah buyurdu ki: "Senden yemek yer korkusuyla çocuğunu öldürmendir." "Sonra hangisidir" diye sordu. Rasulullah cevaben: "Komşunun hanımıyla zina etmendir' diye buyurdu.

[39] Hadisin kaynağı, tahkik bahsinde gösterilecektir.

[40] Mehasinü'l-Istılah, s. 632-633.

[41] Mehasinü'l-Istılah, s. 648. Bu kitapta birçok hadis ve sebebini bulmak mümkündür.

[42] Ömer b. Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah es-Sırac el-Ensarî el-Mısrî eş-Şafiî, (h. 723/804), eş-Şevkanî, el-Bedrii't-Talî, 1/510.

[43] Abdulaziz b. Abdusselam b. el-Kasım b. Muhammed ..... ed-Dimeşkî (h. 578/660), İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, 13/235, Sübkî, Tabakatü'ş-Şafiiyyetül 1-Kübra, 8/209.

[44] Ali b. Davud b. Attar ed-Dımeşkî Alau'd-Din Ebu'l-Hasan b. Attar. Nevevî'nin talebesidir, (h. 654/724), İbn Hacer, ed-Dürerü'l-Kamine, 3/74, Tabakatü'ş-Şafiiyye, 10/130, el-Bidaye ve'n-Nihaye, 14/117.

[45] Abdurrahman b. Ali" b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Hammadî b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Cevzî b. Abdullah b. Kasım b. Nadr b. Kasım b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman İbnü'J-Kasim b. Muhammed b. Ebibekr es-Sıddık, (h. 510/597), el-Bidaye ve'n-Nihaye^ 3 3/28, Münzirî, ve't-Tekmile li Vefatayi'n-Nakle, 2/291.

[46] Abdü'1-Ğanî b. Said b. Ali b. Bişr b. Mervan b. Abdulaziz el-Mısrî. Kendisi Hadis ve fenlerinde alim ve Hafiz'dır. Birçok eserleri vardır, (h. 332/409), Tabakatü'l-Huffaz, s. 43 1, el-Bidaye ve'n-Nihaye, 12/7-8.

[47] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Eshâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 69-74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. BÖLÜM: GUSÜL
1. Gusülden Önce Abdest Almak
2. Kişinin Eşiyle Birlikte Gusül Abdesti Alması
3. Sa' Ve Benzeri Ölçülerdeki Su İle Gusül Abdesti Alma
4. Başa Üç Defa Su Dökmek
5. Bedeni Bir Defa Yıkıyarak Gusül Abdesti Almak
6. Gusül Abdestine Önce Süt Kabına Benzer Bir Kaptan Su Alarak Veya Koku Sürünerek Başlamak
7. Cünüplükten Temizlenmek İçin Alınan Gusül Abdestinde Ağzı Çalkalamak Ve Burna Su Vermek
8. Daha Temiz Olması İçin Eli Toprakla Silmek
9. Elinde Cünüplükten Dolayı Olandan Başka Pislik Bulunmayan Cünüp Kimsenin Elini Yıkamadan Kaba Batırıp Batıramayacağı Konusu
10. Gusül Abdesti İle Abdest Alırken Ara Vermek
11. Gusül Abdesti Alırken Sağ El İle Sol El Üzerine Su Dökmek
12. Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunduktan Sonra Tekrar Onunla Birlikte Olan Kimse İle Tüm Eşleriyle Beraber Olduktan Sonra Bir Tek Gusül İle Yetinen Kimselerin Durumu
13. Mezinin Yıkanması Ve Meziden Dolayı Abdest Almak
14. Koku Sürünüp Guslettikten Sonra Güzel Kokmaya Devam Eden Kimse
15. Saçların Hilallenmesi/Parmaklarla Ovulması; Gusleden Kişi Başını Ovmak Suretiyle Deriyi Islattığına Kanaat Getirirse Başından Aşağı Su Döker
16. Cünüplükten Dolayı Guslederken Abdest Alan, Sonra Vücudunun Diğer Bölgelerini Yıkayıp Abdest Yerlerini Tekrar Yıkamayan Kimse
17. Camide Cünüp Olduğunu Hatırlayıp Teyemmüm Almak Yerine Cünüp Olarak Camiden Çıkmak
18. Cünüplükten Dolayı Alınan Gusül Abdestinden Sonra Ellerin Silkelenmesi
19. Gusle Başın Sağ Tarafı İle Başlamak
20. Tek Basınayken Çıplak Olduğu Halde Gusül Abdesti Almak
21. İnsanların Yanında Gusül Abdesti Alırken Örtünmek
22. Kadının İhtilam Olması
23. Cünübün Teri Ve Müslümanın Necis Olmaması
Açıklama
Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
24. Cünüp Biri Evinden Çıkıp Çarşı Vb. Yerlerde Dolaşabilir
25. Cünüp Birinin Gusül Abdestinden Önce Abdest Aldığı Zaman Evde Bulunması
26. Cünübün Uyuması
27. Cünüp Birinin Abdest Alıp Uyuması
28. Sünnetli Kısımların Buluşması
29. Kadının Cinsel Organından Bulaşan Şeylerin Yıkanması
Uyan
6. BÖLÜM HAYIZ
1. Hayızın Başlangıcı
Hayız Olan Kadının Durumu
2. Hayızlı Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Taraması
3. Kocanın Hayızlı Eşinin Kucağına Yaslanarak Kuran Okuması
4. Hayıza Nifas Denmesi
5. Hayızlı Kadına Dokunmak
6. Hayızlı Kadının Oruç Tutmaması
7. Hayızlı Kadın Tavaf Hariç Bütün Hac Menasikini Yerine Getirir
8. Özür Kanı (İstihâze)
9. Hayız Kanının Yıkanması
10. Özür Kanı Gören Kadının İtikafa Girmesi
11. Kadınlar Hayız Döneminde Kullandığı Elbise İle Namaz Kılabilir Mi?
12. Hayızdan Dçlayı Gusül Abdesti Alan Kadının Güzel Koku Sürünmesi
13. Hayızdan Temizlenen Kadının Kendini Ovması
14. Hayızdan Dolayı Gusül Abdesti Almak
15. Hayızdan Dolayı Gusül Abdesti Alan Kadının Saçlarını Taraması
16. Hayızdan Çıkmak İçin Gusül Abdesti Alan Kadının Saçlarının Örgüsünü Çözmesi
17. Belirli Belirsiz Et Parçası
18. Hayızlı Kadın Hac Ve Umre İçin Nasıl İhrama Girer?
19. Hayızın Başlaması Ve Sona Ermesi
20. Hayızlı Kadın Namazlarını Kaza Etmez
21. Giyinik Haldeki Hayızlı Kadınla Birlikte Uyumak
22. Hayız Günlerine Mahsus Elbise Giymek
23. Hayızlı Kadının Bayramlara Ve Toplu Dualara Katılıp Namazgahlardan Uzak Durması
24. Bir Ayda Üç Kez Hayız Olmak
25. Hayız Günleri Dışında Sarı Ve Bulanık Akıntı Görmek
26. Özür Kanı
27. İfâda Tavafından Sonra Kadının Hayız Olması
28. Özür Kanı Gören Kadının Temizlik Dönemine Girmesi
29. Lohusa Kadının Cenaze Namazı Ve Bunun Sünnetleri
30. Bâb
7. BÖLÜM TEYEMMÜM
Açıklama
Açıklama
Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
2. Su Ve Toprak Bulamayan Kimse
3. Mukîm Birinin Su Bulamadığı Ve Namaz Vaktinin Çıkmasından Endişe Ettiği Durum Larda Teyemmüm Alması
4. Teyemmüm Alan Eline Üfler Mi?
5. Yüz Ve Elin Teyemmüm Edilmesi
(Yüz ve Elin Teyemmüm Edilmesi)
6. Temiz Toprak Müslümanın Abdest Suyudur, Su Olmasa Da Ona Yeter
7. Hastalanmaktan, Ölmekten Veya Susuz Kalmaktan Korkan Biri Teyemmüm Alır
8. Teyemmüm Bir Defa Toprağa Dokunarak Alınır

8. BÖLÜM NAMAZ
1. İsrâ Gecesi Namaz Nasıl Farz Kılındı?
2. Elbise İle Namaz Kılmanın Farz Oluşu
3. İzarı Ense Üzerinde Bağlayarak Namaz Kılmak
4. Bir Elbise İle Örtünerek Namaz Kılmak
5. Bir Elbise İle Namaz Kılanlar Onu Omuzlarına Örtsün
6. Dar Elbise İle Namaz Kılmak
7. Şam Cübbesiyle Namaz Kılmak
8. Namaz Ve Namaz Dışında Çıplaklığın Hoş Karşılanmaması
9. Gömlek, Uzun Don, Kısa Don Ve Kaftan İle Namaz Kılmak
10. Avret Mahallinin Örtülmesi
11. Ridasız Namaz Kılmak
12. Uyluk Hakkında Söylenenler
13. Kadınlar Kaç Elbise İle Namaz Kılar?
14. Nakışlarına Bakıp Durarak Nakışlı Elbise İle Namaz Kılmak
15. Çapraz Çizgili Veya Resimli Elbiseyle Namaz Kılan Kimsenin Namazı Bozulur Mu?
16. İpek Kaftan İle Namaz Kılmak
17. Kırmızı Elbise İle Namaz Kılmak
18. Terasta, Minberde Ve Tahta Üstünde Namaz Kılmak
19. Namaz Kılanın Secde Ederken Elbisesinin Bir Ucunun Hanımına Değmesi
20. Hasır Üzerinde Namaz Kılmak
21. Seccade Üstünde Namaz Kılmak
22. Döşek Üzerinde Namaz Kılmak Ve Enes İn Döşek Üzerinde Namaz Kılması
23. Aşırı Sıcakta Elbise Üzerine Secde Etmek
24. Ayakkabı İle Namaz Kılmak
25. Mest İle Namaz Kılmak
26. Secdenin Tamamlanmaması
27. Secdede İken Pazuları Bedenden Ayrı Tutmak
28. Kıbleye Yönelmenin Fazileti
29. Medine, Şam Ve Doğuda Yaşayan İnsanların Kıblesi
30. Makam-I İbrahim'de Namaz Kılmak
31. Her Taraftan Kıbleye Yönelmek

5. BÖLÜM: GUSÜL

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Eğer cünüp iseniz boy abdesti alın. Hasta, yahut yolculuk halinde bulunursanız, yahut biriniz tuvaletten gelirse, yahut da kadınlara yaklaşmış da su bulamamışsarnz temiz toprakla teyemmüm edin, yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister, umulur ki, şükredersiniz.[1] "Ey iman edenler! Sarhoş iken - ne söylediğinizi bilinceye kadar - ve cünüp iken de - yolcu olmanız müstesna gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta iseniz yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su buiamarmşsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.[2]
Gusül, yıkanmanın adıdır. Hatta tam olarak suyun abdest organları üzerine dökülmesi anlamına gelir.
Gusül abdesti alırken, vücudun ovulmasının farz olup olmadığı hakkında âlimler arasında görüş farkları vardır. Ancak İlim adamlarının çoğunluğuna göre ovmak farz değildir. İmam Malik ve el-Müzenî'nin ovmanın farz olduğu kanaatinde oldukları anlatılmaktadır.
Kirmanı şöyle demiştir: "İmam Buhârî 'Eğer cünüp iseniz, boy abdesti alın' ayetini burada zikretmekle, cünüp olan kimsenin gusül abdesti alması gerektiğinin Kur'an'ı Kerim'e dayandığını açıklamak istemiştir. Bâbda zikredilen Nisa süresindeki ayet İse, cünüp birinin namaz kılabümesinin ve camiye girebilmesinin gusül abdesti almasına bağlı olduğunu gösterir. Gusül abdesti, bütün bedeni yıkamakla alınır. Ancak ibadet olan yıkanma İle sıradan yıkanmayı birbirinden ayıran bir niyetin bulunması şarttır."

1. Gusülden Önce Abdest Almak

248- Rasûiullah'm eşi Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cünüplükten dolayı gusül abdesti aldığı zaman önce ellerini yıkardı. Sonra namaz için abdest alır gibi, abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya batırıp, onlarla saç diplerine suyun gitmesini sağlardı. Daha sonra başına üç avuç su dökerdi. En sonunda ise, bütün bedenine su tutardı.[3]

Açıklama

(Gusüiden Önce Abdest Almak) ifadesiyle İmam Buharı, gusülden önce abdest almanın müstehab olduğunu ifade etmiştir. İmam Şafiî ei-Ümm'de şöyle demiştir: "Allah Teâlâ gusül abdestini tek başına farz kılmıştır. Bu konuda, gusle başlamadan önce yapılması gereken herhangi bir şeyden bahsetmemiştir. O halde, bir kimse bütün bedenini yıkamak suretiyle gusül abdesti alırsa, bu yeterlidir. Guslün nasıl alınacağı konusunda, Hz. Âişe'nin anlattıkları tercih edilir.
Gusül abdesti aldığı zaman ifadesi, gusül abdesti almaya başladığı zaman anlamına gelir. Hadiste geçen (cenabetten dolayı) ifadesindeki, harf-i cerri ise, yıkanmanın sebebini anlatır.
Önce ellerini yıkardı. Gusül abdestine başlamadan önce ellerin yıkanması birkaç nedenden dolayı olabilir: Belki ele bulaşan ve pis kabul edilen şeyleri temizlemek gayesiyle yıkanmış olabilir. Ya da uykudan uyanınca, tabii olarak ellerin yıkanması gerektiğinden dolayı yıkamıştır. Bu durumda gusülden önce abdestin olmadığı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Ayrıca gusülden önce abdest almanın başlı başına müstakil bir sünnet olma ihtimali vardır. Buna göre gusül abdesti alınca, abdestten sonra bedenin tamamının yıkanması gerekir. Ancak abdest alırken yıkanan organların, gusül sırasında tekrar yıkanmama ihtimali de söz konusudur. Buna göre yıkanan ilk organla birlikte cünüplükten temizlenmek için alınan gusül abdestine niyet etmek gerekir. Abdest organlarının ilk önce yıkanması, onlara verilen Önemden kaynaklanmaktadır. Ayrıca küçük ve büyük tahareti birlikte gerçekleştirme amacı da söz konusudur. Nitekim Şafiiler'den el-Muhtasar adlı eserin şârihi Dâvûdî bu görüştedir. O bu konuda şunları söylemiştir: "Gusleden ilk önce sırasına göre, abdest organlarını yıkar. Ancak bunu yaparken, cünüplükten temizlenmek İçin alınan gusül abdestine niyet eder." İbn Battal ise, gusül abdesti alan birinin ayrıca abdest alması gerekmediği konusunda İcma olduğunu nakletmiştir. Ancak bu kabul görmemiştir. Çünkü aralarında Ebu Sevr, Davud ve daha başkalarının da bulunduğu bir grup âlime göre gusül abdesti, hadesten kurtulmak için alınan abdest yerine geçmez.
Onlarh Yani suya batırdığı parmaklanyla. Saç diplerini hilallerdi. Hz. Peygamber gusül abdesti alırken parmaklarıyla başının sağ tarafını ovar ve saç diplerine ininceye kadar buna devam ederdi. Daha sonra aynı şekilde başının sol tarafını parmaklarıyla ovardı.
Kadı İyâz şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in bu uygulamasına dayanarak, bazıları gusül abdesti alırken vücuttaki diğer kılların da diplerine su gitsin diye ovulması gerekir kanaatindedir."
Parmaklarla saçı ovma suyun, bütün saçları ıslatmasını ve deriye ulaşmasını sağlar. Suyun başın derisine kadar ulaşmasının ovmakla sağlanması, saçiarın tamamının ıslanmasına ve derinin yavaş yavaş suya alışmasına vesile olur. Böylece birden su dökünce, meydana gelecek yanma ve üşümelerin önüne geçilmiş olur. Suyun, saç diplerine ulaşmasına mani olacak şekilde keçeleşmiş saçlar hariç, âlimlerin ittifakıyla hilalleme/parmaklarla saçı ovma farz değildir.
(Üç avuç) Hadiste geçen kelimesinin çoğuludur. Bu ifadeden, gusül abdesti alırken, yapılması gereken fiilleri, üç defa yapmanın müstehap

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nevevî şöyle der: "Bu konuda, Mâverdî hariç diğer âlimler arasında görüş ayrılığı yoktur. Zira sadece Mâverdî, gusülde organları birkaç kez yıkamanın müstehap olmadığı kanaatindedir."
Sonra suyu bütün vücuduna dökerdi Gusül abdesti alırken vücudun ovulmasını şart görmeyenler hadisin bu kısmını delil olarak kullanmışlardır. Nitekim bu durum gayet açıktır.
Kadı İyâd, gusülden önce alman abdest, yıkanması gereken azaların birden fazla yıkanmasının gerekliliğiyle ilgili olarak her hangi bir rivayetin olmadığını söylemiştir. Halbuki bu konuda, Nesâi ve Beyhakî'nin Ebu Seleme kanalıyla Hz. Âişe'den naklettikleri ve sahih bir senetle bize ulaşan bir hadis vardır. Hz. Âişe Peygamber Efendimiz'in nasıl gusüi abdesti aldığını tarif ederken şöyle demiştir: Sonra üç defa ağzım çalkaladı, yine üç defa burnuna su verdi, yüzünü ve ellerini de üç kez yıkadı. Daha sonra başından aşağı üç kere su döktü."
{Bütün bedenine) İfadedeki (45) lafzı ile yapılan pekiştirme Hz. Peygamber'in hadiste geçen hususları yaptıktan sonra bütün bedenini yıkadığını gösterir. Bu da, yukarıda ilk ihtimal olarak belirttiğimiz, gusül abdes-tinden önce abdest almanın başlı başına bir sünnet olduğu görüşünü destekler. Buna göre, gusül abdesti alan, eğer abdesti yok ise abdeste niyet eder. Yoksa alacağı abdest, guslün bir sünneti olur.
Bu hadis, gusül abdesti alırken vücudun geri kalan kısmını yıkamadan önce tam olarak abdest almanın müstehap olduğu görüşüne delil kabul edilmiştir. Buna göre ayakların yıkanması, guslün sonuna bırakılmaz. Bu husus, hadisin namaz için abdest alır gibi kısmında gayet açık olarak görülmektedir.
249- Hz. Peygamber'in eşi Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Rasûlullah namaz için abdest alır gibi abdest aldı. Ama ayak-ıarını yıkamadı. Avret mahallini ve bu bölgede kalmış olabilen meni kalıntılarını yıkadı. Sonra üzerine su döktü. Daha sonra gusül abdesti aldığı yerden biraz kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. İşte Hz. Peygamber cünüplükten dolayı bu şekilde gusül abdesti alırdı.[4]

Açıklama

Namaz için abdest alır gibi abdest aldı Ama ayaklarını yıkamadı) Bu ifade açık bir şekilde gusül abdesti alırken ayakların sona bırakılacağını göstermektedir. Bu da yukarıda Hz. Âişe'den nakledilen hadisten ilk etapta anlaşılan manaya aykırı düşer. Ancak bu iki rivayet arasını şu şekilde bulabiliriz: Hz. Âişe'den nakledilen rivayet mecaz olarak değerlendirilebilir. Nitekim yukarıda bundan söz edildi.
Rivayetlerde beliren iki farklı durumdan dolayı ilim adamları arasında görüş farklılıkları olmuştur, şöyle ki: Çoğunluğa göre gusül abdesti alırken ayakların sonra yıkanması müstehaptır. İmam Malik İse meseleye ayrıntılı biçimde yaklaşmıştır. Ona göre abdest alınan yer temiz değilse, ayakların sonra, eğer temiz ise önce yıkanması müstehaptır. Şafiî ekolünde önce mi, yoksa sonra mı yıkamanın daha uygun ve makbul olduğu konusunda İki görüş vardır. Bu hususta İmam Nevevî şöyle demiştir: "En güvenilir, yaygın ve tercih edilen görüşe göre, abdestin tamamlanması gerekir. Zira Hz. Âişe ve Meymûne'den nakledilen rivayetlerin çoğu bu doğrultudadır." Ayrıca onun şu görüşü nakledilir: "Hz. Âişe ve Meymûne'den nakledilen rivayetlerde bu konuya açıklık getiren her hangi bir bilgi yoktur. Bu husustaki rivayetler 'Namaz için abdest alır gibi abdest aldı' ifadesinde olduğu gibi ya meseleye muhtemelen delalet etmekte veya biraz Önce geçen Ebu Muâviye hadisinde olduğu gibi ayakların sona bırakıldığına zahiren delalet etmektedir." Bu konuda Kurtubî ise şunları kaydeder: "Ayakların yıkanmasının sona bırakılmasmdaki hikmet, gusûî abdestine abdest organlarıyla başlayıp abdest organlarıyla bitirme düşüncesidir."
Avret mahallini yıkadı. Hadiste takdim ve tehir vardır. Çünkü avret mahalli, abdesten önce yıkanır. Bu iki durum hadiste (j) harfi ile birbirlerine atfe-dilmiştir. Malum olduğu üzere bu harf, tertibi gerektirmez.
(İşte bu şekilde gusül abdesti alırdı) Hadiste geçen bu şekilde ifadesi ile, söz konusu fiillere işaret edilmiştir. Ya da, Hz. Peygamber'in gusül abdestinin tasviri kasdedilmiş olabilir.
İmam Buhârî, Hz. Meymûne validemizden nakledilen bu hadisi, abdeste ara verilebileceğine ve avucuyla (veya maşrabayla) su alan birinin sağ eli İle sol eline su dökmesinin müstehap olduğuna delil getirmiştir. Ayrıca önceki hadiste geçen "ağzını çalkaladı ve burnuna su verdi" ifadesinden hareketle, gusül abdesti alan kimsenin ağzını çalkalayıp burnuna su vermesinin dinî bir temeli olduğu sonucuna varmıştır. Hanefîler söz konusu İfadeye dayanarak, ağza-burna su vermenin farz olduğu görüşüne varmışlardır. "Mücerred amel, ancak bir şeyin farz olması kendisine bağlı olan mücmel bir ifadeyi açıklarsa farza delalet eder. Burada ise böyle bir durum söz konusu değildir. [5] gerekçesi ile onlara İtiraz edilmiştir. Bu itiraz İbn Dakîk el-îd'den gelmiştir. İmam Buhârî, yukarıda işaret edilen hadisin, "elini yere veya duvara sürdü" ifadesine dayanarak gusül abdesti alınırken eli, duvardaki veya yerdeki toprağa sürmenin müstehap olduğu sonucuna ulaşmıştır. İbn Dakîk el-Id şöyle demiştir: "Bu hadise göre, necaseti gider-, mek ve gusül abdesti almak için bir kez yıkama ile yetinilebileceği anlaşılır. Zaten asıl olan bir şeyin tekrarlanmamasıdır. Birden fazla yıkama hususunda ise, farklı yorum ve yaklaşımlar vardır." İmam Nevevî ve daha başkalarına göre bir kez yıkamak yeterlidir. Ancak bu hadiste, söz konusu yıkamanın necaseti gidermek için olduğu belirtilmemiştir. Aksine temizlik endişesinden de kaynaklanabilir. Bu durumda bir defa ile yetinilemez.
Elin yere sürülmesi ise, hassasiyetten ileri gelir. Bununla, Buhârî'nin de ifade ettiği gibi, ellerin daha da temiz olması hedeflenmiştir.
Bu; hadisi, meninin veya avret mahallindeki ıslaklığın necis olduğuna deli! getirenlerin iddia ve görüşlerinde haklı olduklarını göstermez. Çünkü gusül abdesti, sadece necaseti gidermek için alınmaz. Ayrıca bu bâbda zikredilen hadiste yer alan rahatsızlık veren kalıntıları ifadesi, meninin necis olduğunu gösterme hususunda yeterli değildir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Gusül abdesti alırken farz olan, yıkanması gereken yerlerin bir kez yıkaması
2- Gusül abdesti alırken normal abdest alıp daha sonra vücudunun geri kalan kısmını yıkayanların, abdesti bozan bir durumun gerçekleşmesi hariç dinen abdest alması gerekmez.
3- Güsül abdesti aldıktan sonra ellerdeki sular silkelenir.
4- Aynı şekilde, abdest aldıktan sonra da ellerde kalan su silkelenir.
5- Bîr insanın evinde bile olsa, gusül abdesti alırken avret mahallini kapatması müstehaptır.
Bu hadiste bazı faydalı bilgiler tespit edilmiştir. Bunları da, şu şekilde sıralamak mümkündür:
1- Gusül ve abdest suyunu hazırlamada başkasından yardım istenebilir. Çünkü Hafs ve diğerlerinin rivayetine göre Hz. Peygamberin eşi "Rasûluüah için gusül abdesti suyu koydum" demiştir.
2- Yine bu ifadeden eşlerin kocalarına hizmet etmesi sonucuna varılır.
3- Sol el ile avret mahallini yıkamak için sağ el ile sol ele su dökülür.
4- Suyu avucuyla almak İsteyenler, avret mahallerinden önce, ellerini yıkamalıdır. Bu şekilde, kirli olma ihtimali bulunan ellerini suya batırmaktan korunurlar. Eğer su ibrik gibi bir kapta ise, bu durumda daha uygun olan önce avret mahallinin yıkanmasıdır. Bu sayede, abdest alırken araya fasıla girmesine engel olunur.
Bu hadisin hiçbir rivayetinde, gusülden önce alınacak abdestte, açıkça başın meshedilmesini gösteren herhangi bir ifade yoktur. Malikiler, "gusül sırasında alman abdestte baş meshedilmez, bunun yerine yıkamakla yetinilir" derken buna dayanmışlardır.
Bazıları Ebu Hamza ve başkalarının rivayetine göre, hadiste yer alan Hz. Peygamber'in eşinin "Ona havlu uzattım, fakat almadı" ifadesine dayanarak, gusülden sonra kurulanmanın mekruh olduğu sonucuna varmıştır. Ancak hadis, bu görüş ve iddiaya delil olmaz. Çünkü bu hususta birkaç ihtimal söz konusu olabilir. Mesela mekruh olduğu için değil de, başka bir nedenden dolayı havluyu almamış olabilir. Belki de uzatılan havluyla ilgili bir engel olmuş olabilir. Ya da, Hz. Peygamber acelesi olduğu için kurulanmak istememiştir. Yahut başka bir neden de söz konusu olabilir.
Mühelleb şöyle demiştir: "Muhtemelen Hz. Peygamber suyun bereketi kalsın diye, kendisine uzatılan havluyu reddetmiş olabilir. Teva-zudan dolayı veya havlunun kirli olduğunu, belki de ipekten yapıldığını fark ettiği için kurulanmamış olması da muhtemeldir.."
Bu hadisin Ahmed b. Hanbel ve İsmâilî rivayetinde Ebu Avâne kanalıyla A'meş'ten şöyle nakledilmiştir: "Kurulanma meselesini İbrahim en-Nehâî'ye sordum. O da, 'Bunda bir sakınca yoktur. Hz. Peygamber, bunun adet olmasından endişe ettiği için kendisine uzatılan havluyu reddetmiştir.' şeklinde cevap verdi."
Bu rivayetin açıklanması konusunda et-Teymî şöyle demiştir: "Bu hadis, Hz. Peygamber'in, kurulandığını gösterir. Eğer kurulanmasaydı eşi, ona havlu getirmezdi." İbn Dakîk el-Id de şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in eliyle suyu silkmesi, kurulanmanın mekruh olmadığını gösterir. Çünkü her ikisi de, suyu gidermeye yönelik bir faaliyettir." Nevevî ise şöyle demiştir: "Bu konuda bizim mezhebimizde beş görüş vardır. Bunların en meşhuruna göre, kurulanmayı terk etmek müstehaptır. Ancak kurulanmanın mekruh, mubah, müstehap ve yazın mekruh, kışın müstehap olduğuna dair görüşler de vardır." Ayrıca Nevevî bu hadisi, hükmî necasetten temizlenen kimsenin organlarından dökülen suyun

temiz olduğuna delil kabul etmiştir. Bu görüşüyle, bu konuda aşın gidip söz konusu suyun necasetine hükmeden Hanefiler'e muhalefet etmektedir.

2. Kişinin Eşiyle Birlikte Gusül Abdesti Alması

250- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Ben ve Hz. Peygamber farak adı verilen bir kaptan su alarak guslederdik.[6]

Açıklama

(Farak adı verilen) İbnu't-Tîn şöyle demiştir: "Öy kelimesi harfinin sükûnu ile şeklinde okunur." Ancak biz harfinin fethası ile naklettik. Bazıları iki şekilde okumanın da doğru olduğunu ifade etmişlerdir.
Süfyân İbn Uyeyne farakın üç sa' olduğunu ifade etmiştir. İmam Nevevî ise cumhurun da, bu görüşte olduğunu kaydetmektedir
Davud ez-Zâhirî, bu hadise dayanarak, karı-kocanın birbirinin avret yerine bakmasının caiz olduğu sonucuna varmıştır.

3. Sa' Ve Benzeri Ölçülerdeki Su İle Gusül Abdesti Alma

251- Ebu Bekr İbn Hafs'ın Ebu Seleme'nin şöyle dediğini işittiği nakledilmistir: "Hz. Aişe'nin kardeşi ile birlikte onun yanma gittik. Kardeşi ona Hz. Peygamber'in ahu akyhi nasıl gusül abdesti aldığını sordu. Bunun üzerine
Hz. Aişe, bir sa' miktarında bir kap getirtti ve gusletti. Başından aşağı su döktü.
Onunla aramıza bir perde vardı."

Açıklama

(Bir sa' miktarı su ile gusletme) Bu ifade ile bir sa' dolusu su kasdedilmiştir. Benzeri ifadesi ile ise, buna yakın ölçekler kasdedümektedir .
Bir sa1 beş rıtıldır. Bağdat rıtlı ile üç rıtıldır. Râfiî ve başkalarının söylediğine göre bir sa1, 130 dirhemdir.
[Onunla aramıza bir perde vardı.) Kadı lyâz şöyle demiştir: "Hadisten ilk etapta akla gelen manaya göre, râvîler Hz. Aişe'nin gusül abdesti alışını ve mahrem birinin bakması caiz olan yerlerini, yani vücudunun üst kısımlarını görmüşlerdir. Çünkü Hz. Aişe, Ebu Seleme'nin süt teyzesi idi. Hz. Aişe'nin kız kardeşi Ümmü Gülsüm tarafından emzirilmişti.
Hz. Aişe gusül abdesti alınca mahrem için bile bakılması caiz olmayan bedeninin alt kısımlarını kapatmıştır. Aksi takdirde onların yanında gusletmesi anlamsız olurdu. Hz. Aişe'nin bu şekilde bir yol benimsemesi, bir şeyi yaparak Öğretmenin güzel olduğunu gösterir. Çünkü bu şekilde öğretme, karşı taraf üzerinde daha etkili olur. "
Hz. Aişe'ye yöneltilen soru, hem guslün nasıl alındığına, hem de ne kadar su ile alındığına yönelik olabilir. Bu yüzden cevap da, her İki ihtimale uygun şekilde gelmiştir. Guslün nasıl yapıldığı, suyun baştan aşağı dökülmesi; ne kadar su ile yapıldığı ise sa' miktarı su ile gusledilmesiyle açıklığa kavuşturulmuştur.
252- Ebu Ca'fer'den nakledildiğine göre kendisi, babası ve bir kaç kişi ile birlikte Câbir İbn Abdullah'ın yanında bulunurken orada bulunanlardan biri, ona gusül abdestinin ne kadar su ile alınabileceğini sordu. O da 'sana bir sa' yeter' diye cevap verince; adam 'Bu bana' yetmez dedi. Cabir ise; 'Senden daha fazla saçı bulunan ve senden daha hayırlı birine yetiyordu.' dedi ve sonra bir parça bezden oluşan elbisesi ile bize namaz kıldırdı.[7]

Açıklama

(Saçı senden daha fazla) Hadisteki bu ifade ile hem saçın miktarı hem de sıfatı, uzunluğu veya sıklığı kasdedilmiş olabilir. Ayrıca bu hadis, selefin Hz. Peygamber'in fiillerini delil gösterip çıkan sonucu kabul ettiğini ortaya koymaktadır.
Bu hadis, bilgisizce tartışan birine, sert bir şekilde cevap vermenin caiz olduğunu gösterir. Ancak cevap verenin, hakkı açıklama ve dinleyenleri bu tür cahilane davranışlardan sakındırma niyeti taşıması gerekir.
Yine bu hadis, suyu aşırı kullanmanın ve israf etmenin mekruh olduğuna dair bir delil teşkil eder.
253- İbn Abbâs'tan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber sauna ibm ile Meymûne validemiz bir kaptan birlikte gusül abdesti alırlardı." Yezid b. Harun, Behz ve Cuddiy, Şu'be'ye göre söz konusu kabın bir sa1 ölçüsünde olduğunu söylemişlerdir.

4. Başa Üç Defa Su Dökmek

254- Cübeyr İbn Mut'ım'den Hz. Peygamber'in iki elini İşaret ederek şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Ben, başıma üç kez su döküyorum."

Açıklama

(Ben, başıma döküyorum) Bir başka senetle İmam Müslim'in naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber'e gusül konusunda soru soranlar Sakîfoğuüarından gelen heyettir. Hadisin akışı, Hz. Peygamber'in sadece üç kez başına su döktüğünü yansıtmaktadır. Ancak bunu, başını tekrar yıkamak İstediği için veya bütün bedenine suyu ulaştırmak endişesiyle yapmış olabilir. Şu kadarı var ki, babın sonunda Câbir'den nakledilen hadis birinci ihtimali güçlendirmektedir.
255- Câbir İbn Abdullah'tan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber üç kez başına su dökerdi."
256- Ebu Ca'fer'den şöyle nakledilmiştir: "Câ'bir bana şöyle anlattı: Amcan oğlu (Hüseyin İbn Muhammed İbn. el-Hanefiyye) bana geldi ve 'Cünüplükten kurtulmak için nasıl gusül abdesti alınır?' diye sordu. Ben de ona, şöyle cevap verdim: 'Hz. Peygamber üç avuç su alır, başından aşağı dökerdi. Daha sonra vücudunun geri kalan kısımlarını yıkardı.
Hasan bana, 'Ben saçı sık biriyim' dedi.
Bunun üzerine ona şöyle dedim: "Hz. Peygamberin saçı, seninkinden çok daha fazlaydı!"

Açıklama

(Amcanoğtu) ifadesinde mecaz vardır. Zira hakikatte Hasan, Ebu Ca'fer'in babası Ali İbn Hüseyin İbn Ali İbn Ebî Tâlib'in amcasının oğludur. Hanefiyye ise, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra evlendiği hanımının Hanifoğullarına mensup olduğu için nisbetidir. Bu hanımdan Muhammed adında bir oğlu olmuştu. Bu çocuğun annesine nispet edilmesi ise, pek meşhur olmuştur.
Hasan İbn Muhammed İki meselede tamamen Cabir'e muhaliftir. Bu yüzden ne kadar su ile gusül abdesti alındığını belirtince "Bana bir sa' yetmez" diye karşılık vermiş, fakat gerekçesini açıklamamıştır. Nasıl gusül abdesti alındığı anlatılınca İse, "Ben sık saçlı biriyim" demiştir. Yani üç avuçtan daha fazlasına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.
Câ'bir guslün nasıl alınacağı konusunda "Rasulullah'ın senden daha çok saçı vardı. Saçları da seninkinden daha temizdi." demiştir. Bununla Hz. Peygamber'in üç avuç su ile yetindiğini ve temizlik için bu kadarının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Ne kadar su ile gusül ahdesti alındığı hususunda ise, yukarıda geçtiği gibi cevap vermiştir.
Burada kimin daha hayırlı olduğunu belirtmek yerinde oldu. Çünkü daha fazla su kullanma İsteği, suyun bütün bedene ulaşmasını sağlama endişesine dayanır. Hz. Peygamber muttakilerin önderi idi, insanlar içinde Allah Teâlâ'dan en fazla sakınan ve O'nu en iyi bilen kimse idi. Buna rağmen bir sa1 ile yetinmişti. Bundan dolayı Câbir, Hz. Peygamber'in yetindiği ölçüyü aşmanın, aşırıya kaçmak olduğuna işaret etti. Ona göre vesvese buna neden olmuş olabilir. Halbuki vesveseye itibar edilmez.

5. Bedeni Bir Defa Yıkıyarak Gusül Abdesti Almak

257- İbn Abbas'tan Meymûne validemizin şöyle dediği nakledilmiştir: "Rasû-îuîhh'm gusüî abdesti alması için su hazırladım. İki veya üç kere

ellerini yıkadı. Sonra sol eline su döküp avret mahallini yıkadı. Sonra elini yere sürdü. Daha sonra ağzını çalkalayıp burnuna su verdi. Yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra vücuduna su döktü. Nihayet bulunduğu yerden uzaklaştı ve ayaklarını yıkadı."

6. Gusül Abdestine Önce Süt Kabına Benzer Bir Kaptan Su Alarak Veya Koku Sürünerek Başlamak

258- Hz. Âişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cünüplükten dolayı gusül abdesti almak istediği zaman, süt sağılan kaba benzer bir kap dolusu su isterdi. Sonra avucuyla su alıp başının sağ tarafını yıkamaya başlardı. Daha sonra ise sol tarafını yıkardı. Başının her iki tarafını bu şekilde yıkardı."

Açıklama

(Gusül Abdestine Süt Kabına Benzer Bir Kaptan Su Alarak veya Koku Sürünerek Başlamak) İbn Battal şöyle demiştir: "Bu babta zikredilen hadiste, Hz. Peygamber'in yolundan gitmek gayesiyle gusül abdesti alırken güzel koku sürünme teşvik edilmiştir."
Şu an ismini hatırlayamadığım birinin, bab başlığında geçen güzel koku ile ihramdan önce Peygamber'e güzel koku sürdüğünü belirten Hz. Âişe hadisinin kasdedildiğini ifade ettiğine şahit oldum. Ayrıca o kimse şöyle demişti: "Gusül abdesti almak, ihramın sünnetlerindendir." Buna göre sanki koku sürme olayı gusüî sırasında meydana gelmiştir. İmam Buhârî burada gusül sırasında güzel koku kullanmanın, Hz. Peygamber'in sürekli bir âdeti olmadığına İşaret etmiştir. Nitekim bundan yedi bâb sonra gelen bab için "Güzel Koku Sürüp, Sonra Gusül Abdesti Alan ve Kokunun Etkisi Devam Eden Kimse" ismini seçip, Hz. Âişe'den nakledilen "Ben Rasûlullah'a güzel koku sürdüm. Sonra o, diğer eşlerinin yanına gitti. Daha sonra ise ihrama girdi" hadisi ile bundan sonra gelen "Hz. Peygamber ihramh iken saçlarını ayırdığı yere sürülen kokunun parlaklığını görüyordum" hadisini zikretmesi de, bu bab için tercih ettiği başlığı destekler. Ayrıca söz konusu bâbdan biraz önce zikredilen "Hz. Peygamber ihrama girerdi. Ondan güzel koku yayılırd." hadisi de bunu güçlendirir.
Hz. Peygamber'in güzel koku süründükten sonra gusül abdesti aldığı sonucu, Hz. Âişe'nin "sonra diğer eş/erinin yanma gitti" ifadesinden çıkarılmıştır. Zira bu ifade, eşlerle birlikte olmaktan ve guslü gerektiren hallerden kinayeli bir şekilde bahsetmek için kullanılır. Durum böyle olunca Hz. Peygamber'in koku sürdükten sonra gusül abdesti aldığı, çok koku süründüğü için de kokunun etkisinin gusülden sonra da devam ettiği anlaşılır. Bilindiği üzere Hz. Peygamber, güzel kokuyu severdi ve çok kullanırdı.
Bütün bu anlattıklarımıza göre, İmam Buhârî'nin Hz. Peygamber gusül abdesti için hazırlanmasını istediği "süt kabına benzer bir kaptan su alarak başladı" ifadesinden, Hz. Peygamber'in önce gusül abdesti alıp sonra koku süründüğü anlaşılabileceği gibi, "koku sürünmeye başladı" İfadesinden gusül abdesti almak istediği zaman güzel koku kullanırdı, manası da anlaşılabilir. Bab başlığı ile her iki anlam uygunluk arzeder. Ancak hadis, Hz. Peygamber'in âdeti gereği önce gusül abdesti aldığını gösterir. Koku sürünmesi ise gusül abdestinden sonradır. Nitekim onun bu uygulaması malumdur. Gusülden önce koku kullandığı, yukarıda yer verdiğimiz hadisin işareti ile anlaşılır. Kanaatime göre bu şekildeki izah, bu konuda yöneltilebilecek itirazlara verilmiş en güzel cevap ve Buhârî'nin hadisler üzerindeki tasarruflarına en uygun yorumdur.
Bu hadisten temizlik yaparken sağ taraftan başlamanın müstehap olduğu sonucu çıkar.

7. Cünüplükten Temizlenmek İçin Alınan Gusül Abdestinde Ağzı Çalkalamak Ve Burna Su Vermek

259- Hz. Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'in gusletmesi için suyunu doldurdum. Suyu sağ eline alıp sol eline akıttı ve ellerini, yıkadı. Sonra avret mahallini yıkadı. Sonra elini yere vurup toprağa sürdükten sonra tekrar yıkadı. Sonra ağzını çalkaladı ve burnuna su verdi. Sonra yüzünü yıkadı ve başından aşağı su döktü. Sonra yıkandığı yerden biraz kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Daha sonra kendisine bir havlu takdim edildi. Ama onunla kurulanmadı."

Açıklama

(Cünüplükten Temizlenmek İçin alınan Gusül Abdesünde Ağzı Çalkalamak ve Buma Su Vermek) Bu ifade, söz konusu fiillerin farz olup olmadığını tespite yöneliktir. İbn Battal ve daha başkaları, Buhârî'nin yukarıdaki hadise dayanarak bunların farz olmadığı hükmüne vardığını belirtmiştir. Çünkü bundan sonraki bâbda yer alan hadiste "sonra namaz için abdest alır gibi abdest aldı" ifadesi bulunmaktadır. Bu da, ağzı çalkalama ve burna su vermenin abdestin bir parçası olduğunu gösterir. Gusletmeye başlarken alman abdestin farz olmadığı konusunda ise zaten icma' vardır. Ağzı çalkalama ve buma su verme, abdestin bir parçasıdır. Abdestin farziyeti ortadan kalkınca, bölümlerinin de farziyeti ortadan kalkar. Bu yüzden Hz. Peygamber'in nasıl gusül abdesti aldığı anlatılırken aktarılan bilgilerin, daha mükemmel ve daha üstün bir fazilete sahip bir abdestin olması için aktarıldığı kanaati belirtilir.
Sonra elini yere vurup şeklinde bab başlığında zikrettiğimiz ifadede yer alan ve "dedi" anlamına gelen lafzı, söz yerine değil de fiil anlamına kullanılmıştır. Nitekim "Şu iki şeyin dışında kıskançlık sözkonusu değildir " hadisinde fiil, söz yerine kullanılmıştır. Mesela Kur'an okuyan hakkında "Ona verilen bana verilseydi ben de onun gibi yapardım" denir. Burada da, yapmak fiili ile okumak kasdedilir.
Bu hadiste geçen "dedi" anlamına gelen lafzı, vurmak manasına kullanılmıştır.

8. Daha Temiz Olması İçin Eli Toprakla Silmek

260- Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cünüplükten dolayı gusül abdesti aldı. Şöyle ki; eliyle avret mahallini yıkadı. Sonra ellerini duvara silip yıkadı. Sonra namaz için abdest alır gibi abdest aldı. Gusül abdestini tamamlayınca ayaklarını yıkadı."

9. Elinde Cünüplükten Dolayı Olandan Başka Pislik Bulunmayan Cünüp Kimsenin Elini Yıkamadan Kaba Batırıp Batıramayacağı Konusu

İbn Ömer ve Berâ İbn Âzib ellerini yıkamadan temiz suya batınp daha sonra da o suyla abdest almışlardı.
İbn Ömer ile İbn Abbâs cünüplükten dolayı gusül abdesti alınırken suyun sağa sola sıçramasında bir sakınca görmezdi.

Açıklama

İmam Buhârî bab başlığında geçen bazı ifadelerle şunları kasdetmiştir:
(Cünüp Kimsenin Elini Yıkamadan Kaba Batınp Batıramayacağına) ifadesi ile içinde gusül abdestinde kullanılacak su bulunan kabı, [Yıkamadan) ifadesi ile ellerin kap dışında yıkanmasını, {Elinde başka pislik bulunmayan) ifadesi ile necaseti ve diğer şeyleri, {Cünüplükten başka) ifadesi ile cünüpîüğün hükmü dışında kalan temiz olmayan şeyleri kasdetmiştir. Bunların hükmü hakkında farkıı görüşler vardır. Bu yüzden bunlar, pislik tabirinin içine girer.
Cünüp kimsenin ellerinin durumu hakkında Mühelleb şöyle demiştir: "İmam Buhârîye göre cünüp kimsenin elleri temiz ise yıkamadan gusül suyunun bulunduğu kaba sokabilir. Çünkü cünüp olan kimsenin, cünüplükten dolayı organlarından herhangi biri necis olmaz."
(Temiz su) şeklinde bab başlığında zikrettiğimiz kelimesi gusül abdes-ti için hazırlanan su anlamına gelir.
Saîd İbn Mansûr, İbn Ömer'den gelen rivayeti mana bakımından muttasıl senetle nakletmiştir. Abdurrezzak ise, İbn Ömer'in gusül abdestine başlamadan önce ellerini yıkadığını nakletmiştir. Bâbdaki rivayetle bu haber, söz konusu farklı durumların farklı hallerde meydana geldiği söylenerek telif edilebilir. Şöyle ki, İbn Ömer, elinde pislik olmadığından kesin emin olduğu zaman ellerini yıka-mamıştır. Elinde pislik olduğundan şüphelendiği veya bundan emin olduğu zaman ise ellerini yıkamıştır. Ya da, elleri güzel bir davranış olduğu için yıkamış, veya yıkanmamasında bir mahzur olmadığı için de yıkamamış olabilir.
Berâ b. Azib'den nakledilen rivayeti ise, İbn Ebi Şeybe, "Ellerini yıkamadan temizleyici vasfa sahip suya batırdı11 şeklinde muttasıl bir senetle nakletmiştir. Yine İbn Ebî Şeybe, Şa'bî'den şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamberin ashabı cünüp oldukları halde ellerini yıkamadan suya batırıyorlardı."
(İbn Ömer ile İbn Abbâs sakınca görmezdi) İbn Ömer'den nakledilen haberi Abdurrezzak mana bakımından muttasıl senetle nakletmiştir. İbn

Abbâs'tan nakledilen haberi İse, İbn Ebi Şeybe kendisine senetle nispet etmişti. Aynı şekilde başka senetle Abdurrezzak da bu haberi ondan nakletmiştir. Bunu burada delil göstermek bâb başlığıyla uygunluk arzetmesİ içindir. "Hükmî necaset olan cü-nüplük, eğer suya tesir etseydi, gusül abdesti alan kimsenin vücudundan sıçrayan suların düştüğü kovadaki su İle gusletmek caiz olmazdı."
Burada şöyle denilebilir: Sahabe vücuttan sıçrayan suların gusül abdestinde kullanılan kaba damlamasında bir sakınca görmemekteydi. Çünkü bundan korunmak çok zordur. Dolayısıyla bu, mazur görülecek bir durumdur. Nitekim bu hususta İbn Ebî Şeybe Hasan-ı Basri'den şu bilgileri aktarmaktadır: "Suyu sıç-ratmamayı kim başarabilir. Kaldı ki bizler bundan daha büyük konularda bile Allah'ın rahmetine nail olmayı umuyoruz."
261- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'le birlikte bir kaptaki sudan gusül abdesti alırdık. Birbiri ardına ellerimiz kaba dalardı."

Açıklama

Bu hadisten, cünüp birinin bir kabta bulunan az miktardaki sudan avucuyla almasının caiz olduğu anlaşılır. Bu durum, içine el batırslan su ile temizlenmeye engel değildir. Aynı şekilde geriye kalan suyla da temizlenmeye enge! yoktur. Durgun suya cünüp birinin el batırmasının yasaklanması, suyun kirlenmesinden endişe duyulduğu içindir. Yoksa cünüp birinin elinin suya batmasıyla su, necis olmaz. Çünkü bu hususta cünüp birinin bütün bedeni ile herhangi bir organı arasında fark yoktur.
Bu hadisin bâb başlığı ile ilişkisi şöyle kurulabilir. Bâbdaki hadiste de görüldüğü gibi, gusül abdestini tamamlayarak arınmadan önce insan, su almak için eiini kaba daldırabilir. Bu durum, eilerin kaba sokulmadan önce yıkanmasının cünüplükle ilgisinin olmadığını gösterir. Belki de elde bir kirliliğin varlığının kesin olması veya varolduğu zannedilen bir kirden dolayı olabilir.
262- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cünüplükten dolayı gusûî abdesti alacağı zaman, elini yıkardı."

Açıklama

Mühelieb şöyle demiştir: "İmam Buhârî ellerin kaptaki suya batırılmadan önce yıkandığının anlatılmadığı hadisleri, ellerin temiz olduğunun kesin olarak bilindiğine bağlı kabul edilmiştir. Hişam hadisini, yani şu an yorumlamaya çalıştığımız hadisi ise, ellerin kirli olmasından endişe edildiği durumlara hamletmiştir. Böylece iki hadis arasındaki ihtilafı kaldırma yoluna gitmiş ve aralarındaki çelişkiyi gidermiştir." Ancak burada bir ihtimal daha söz konusudur. Buna göre, ellerin yıkanması mendup olduğu veya yıkanmaması ise caiz olduğu için olabilir. Bir de ellerin yıkanmaması; mutlak, yıkanması ise mukayyeddir. Bu durumda mutlak mukayyede hamledilir. Çünkü ellerin yıkandığını gösteren rivayette diğerlerinde olmayan bir ilave vardır.
263- Hz. Âişe'nin şöyle söylediği nakledilmiştir: "Ben ve Hz. Peygamber (s.a.v), cünüplükten arınmak için bir kaptaki su ile gusül abdesti alırdık." Abdur-rahman İbn Kasım da, babası kanalıyla Hz. Âişe'den buna benzer bir rivayet nakletmiştir.
264- Abdullah İbn Abdillah İbn Cebr'den şöyle nakledilmiştir: Enes İbn Mâlik'i şöyle derken işittim: "Hz. Peygamber (s.a.v) ve hanımlarından biri, bir kaptan su alarak gusül abdesti alırdı."
İmam Müslim ve Vehb, Şu'be kanalıyla aktardıkları bu rivayeti "cünüplükten dolayı" fazlahğıyla birlikte nakletmişlerdir.

10. Gusül Abdesti İle Abdest Alırken Ara Vermek

Anlatıldığına göre İbn Ömer, abdest alırken yıkadığı organları kuruduktan sonra ayaklarını yıkamıştır.
265- İbn Abbâs Hz. Meymûne validemizin şöyle dediğini nakletmiştir: "Ra-sulullah için gusül abdesti alacağı suyu hazırladım. Suyu ellerine döküp iki ya da üç kez yıkadı. Daha sonra sağ eli ile sol eline su döküp avret mahallini yıkadı. Sonra elini yere sildi.. Sonra ağzını çalkalayıp burnuna su verdi. Sonra yüzünü ve ellerini yıkadı. Başını üç kez yıkayıp vücuduna su döktü. Daha sonra bulunduğu yerden biraz kenara çekilip orada ayaklarını yıkadı."

Açıklama

(Gusi Abdestine ue Abdeste Ara Verme) ifadesi bunun caiz olduğu anlamına gelir. İmam Şafiî'nin son görüşü de, bu doğrultudadır. Allah Teâlâ abdest organlarının yıkanmasını farz kılmıştır. Her kim bunları yıkarsa farzı yerine getirmiş olur. Bu konuda peşpeşe yapılması ile araya fasıla girmesi arasında bir fark yoktur. İmam Şafiî bu şekilde kendi görüşünü delillendirmiştir. Ayrıca İbn Ömer'in fiiliyle de bu görüşünü desteklemiştir. İbnü'l-Müseyyeb, Ata vb. daha bir çok ilim adamı da bu görüşü benimsemiştir. Rabîa ve İmam Mâlik'e göre, bile bile abdeste ara verenlerin yeniden abdest almaları gerekir. Unutanların ise, yeniden almalarına gerek yoktur. İmam MalİK'e göre abdeste verilen ara kısa ise kişi kaldığı yerden devam eder, eğer uzun ise abdeste yeniden başlar. Katade ve Evzâî İse, önce yıkanan organların kuruması durumunda yeniden abdest alınması gerektiği kanaatindedirler. en-Nehâî abdeste ara verilmesini caiz görmezken. gusüİ abdesti için bunu caiz görmüştür. İbn Münzir, bu konudaki görüşlerin tamamını zikretmiş ve şöyle demiştir: "Hüküm verirken organların kurumasını esas alanların bir delili yoktur." Tahâvî ise şöyle demiştir: "Organların kuruması hades olmadığı için abdesti bozmaz. Tıpkı bütün abdest âzalarının kurumasının hükmî temizliği ortadan kaldırmadığı gibi."

11. Gusül Abdesti Alırken Sağ El İle Sol El Üzerine Su Dökmek

266- Hz. Meymûne validemizin şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber için gusûî suyu hazırladım ue onun için bir örtü gerdim. Eline su döktü bir ya da iki kez elini yıkadı. (Süleyman kendisinden önceki ravinin üç kez lafzını zikredip zikretmediğini hatırlamadığını söylemiştir.) Sonra sağ eli ile sol eline su döküp avret mahallini yıkadı. Sonra elini yere veya duvara sildi. Sonra ağzını çalkalayıp burnuna su verdi. Yüzünü, ellerini ve başını yıkadı. Vücuduna su döktü. Sonra bulunduğu yerden kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Bitirdikten sonra ona kurulanması için bir bez uzattım. Eliyle işaret ederek istemediğini gösterdi."

12. Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunduktan Sonra Tekrar Onunla Birlikte Olan Kimse İle Tüm Eşleriyle Beraber Olduktan Sonra Bir Tek Gusül İle Yetinen Kimselerin Durumu

267- İbrahim İbn Muhammed İbn Münteşir babasının şöyle dediğini nak-letmiştir: "Ben bu konuyu Hz. Aişe'ye sordum. Bana şöyle cevap verdi: Allah Abdurrahman'ın babasına merhametîyle muamele etsin! Halbuki ben Hz. Peygamber'e koku sürerdim. Sonra o, diğer hanımlarını dolaşırdı.
Sabah olunca kendisinden güzel koku yayıldığı halde ihrama girerdi.[8]

Açıklama

(Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunduktan Sonra Tekrar Onunla Birlikte Olan) Buhârî bu ifade ile bir defa birlikte olduktan sonra tekrar eşiyle beraber olmak isteyen kişinin hükmünü kasdetmiştir. Onun bu ifadesi, sarahaten cima ve bu anlama gelen başka lafızları kullanmasından daha kapsamlıdır.
İlim adamları iki birleşme arasında yeniden gusül almanın farz olmadığı hususunda görüş birliği içindedirler. Ancak, Ebu Dâvûd ve Nesâî'nin Ebu Râfi'den naklettikleri şu hadis bunun müstehap olduğunu gösterir: "Hz. Peygamber bir gün hanımlarını dolaştı. Kimin yanma gittiyse onun yanında gusül abdesti aldı. Kendisine 'Hepsi için bir tek gusül abdesti alsaydın ya!' dedim. Ancak Hz. Peygamber Bu daha temiz, daha güzel ve daha pak' buyurdu.
İki birleşme arasında abdestin gerekli olup olmadığı hususunda alimler farklı görüşler İleri sürmüşlerdir. Ebu Yûsuf, bunun müstehap olmadığını söylemiştir. Ancak cumhura göre müstehaptır. Malikilerden İbnu Habîb ile Zahiriler bunun farz olduğu görüşündedir. Ebu Saîd'den nakledilen şu hadisi, görüşlerine delil olarak getirmişlerdir: "Rasûlullah buyurdu ki: Sizden biri hammıyla birlikte otur, sonra tekrar birlikte olmak isterse ikisi arasında bir abdest atsın." Bu hadisi İmam Müslim eserinde kaydetmektedir. İbn Huzeyme ise, İbn Uyeyne rivayetinde olduğu gibi yukarıda bahsi geçen Ebu Saîd hadisinin Asım ve Şu'be kanalıyla naklindeki "Bu, tekrar birlikte olmayı daha aktif hale getirir" ilavesine

dayanarak, hadiste geçen emrin, farz değil de mendub olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu da göstermektedir ki, hadisteki emir, mendubiyet veya irşad içindir. Ayrıca İmam Buhârî'nin Hz. Âişe'den naklettiği şu hadis de, bahsi geçen emrin farza delalet etmediğini gösterir: "Hz. Peygamber cima eder, sonra abdest almadan tekrar cima ederdi"
(Ben bu konuyu Hz, Âişe'ye sordum.) İfadesinde geçen bu konudan maksat, bu bâbdan sonra zikredilecek olan İbn Ömer'in görüşüdür. Nitekim o şöyle demiştir: "Benden güzel kokular gelirken ihrama girmekten hoşlanmıyorum." İmam Müslim, Muhammed b. Münteşir'den naklettiği şu rivayet ile onun bu sözüne açıklık getirmiştir: "Abdullah b. Ömer'e koku sürünüp sonra ihrama giren kimsenin durumunu sordum." Daha sonra hadisin devamına yer verip sonunda şu ilaveyi zikretmiştir: "İbn Ömer dedi ki; katranla bezenmeyi böyle yapmaya yeğlerim.
(Abdurrahman'm babası) ifadesi İbn Ömer'i gösterir. Hz. ÂİŞe'nin merhamet istemesi, onun söylediği sözde yanıldığını hissettirmek içindir. Zira İbn Ömer, Hz. Peygamberin böyle yaptığını bilseydi asla bu şekilde konuşmazdı.
(Hanımlarını dolaşırdı) Bu ifade cimadan kinayedir. Böylece hadisin bâb başlığıyla olan ilişkisi anlaşılır.
(yayıldığı) ifadesi hakkında el-Asmaî şöyle demiştir: "Anlam bakımından noktalı ve noktasız kelimesi arasında bir fark yoktur. Ancak mana bakımında daha güçlüdür."
268- Enes b. Mâlikten şöyie nakledilmiştir: "Hz. Peygamber gecenin ve gündüzün bir vaktinde hanımlarını dolaşırdı. Onbir tane hanımı vardı." Onun bu sözü üzerine hadisin ravilerinden Katâde, Enes'e "Hz. Peygam-beı buna güç yetirebihyor muydu?" diye sormuş. O da "Biz, ona otuz kişinin gücü verildiğinden bahsederdik." diye cevap vermiş. Saîd'in Katâde'den naklettiği bir rivayete göre Enes, Hz. Peygamber'in hanımlarının sayısını dokuz olarak rivayet etmiştir.[9]

Açıklama

(Onbir tane hanımı vardı) Hz. Peygamber Medine'ye geldiği vakit sadece Şevde validemizle evli idi. Daha sonra Hz. Âişe validemiz ile evlendi. Sonra hicretin üçüncü ve dördüncü yıllarında Ümmü Seleme, Hafsa, Zeynep bint Huzeyme'yle, beşinci yılında Zeynep bint Cahş'la, altıncı yılında Cüveyriye ile, yedinci yılında Safiye, Ümmü Habîbe ve Meymûne ile evlendi. Meşhur görüşe göre Hz. Peygamber'in Medine döneminde evlendiği hanımları bu kadardır. Beni Kurayza esirlerinden olan Rayhâne hakkında ise farklı bilgiler kaydedilmiştir. İbn İshâk, kesin bir ifade ile Hz. Peygamber'in ona kendisiyle evlenmesini ve tesettüre girmesini teklif ettiğini, onun İse cariye olarak kalmayı tercih ettiğini kaydeder. Alimlerin çoğunluğuna göre Rayhâne, Hz. Peygamber'den önce hicretin 10. yılında vefat etmiştir. Zeynep bint Huzeyme de, Hz. Peygamberle evlendikten kısa süre sonra âhirete intikal etmiştir. Bu konuda Ibnu Abdilberr şöyle demiştir: "Zeynep validemiz, Hz. Peygamberle şeriki ya da üç ay evli kalmıştır."
Bu bilgilere göre, Hz. Peygamber aynı zamanda dokuz kadından fazlasıyla evli değildi. Kaldı ki, Şevde validemiz de kendi sırasını Hz. AİŞe'ye hibe etmişti.
(Hz. Peygamber, buna güç yetirebihyor muydu?) İbnu'l-Münîr şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in hanımlarını dolaşmasını ifade eden hadis, bâb başlığına delil teşkil etmez. Olabilir ki, Hz. Peygamber hanımlarıyla birlikte olmuş ve her birlikteliğinden sonra gusül abdesti almıştır. Hadiste geçen, gece ifadesi, bir vakit ifadesine göre bu ihtimali daha da güçlendirir." Hz. Âişe hadisinde Hz. Peygamber'in hanımlanyla gece birlikte olduğu, açıkça belirtilmemiştir. Bu durumu açıkça belirten Enes hadisi ise, Hz. Peygamber'in aldığı guslü bir ile takyit eder. Şöyle ki, söz konusu takyit, hadiste geçen bir vakit ifadesinden anlaşılır. Dolayısıyla guslün bir lafzı ile sınırlandırılmasına ihtiyaç kalmaz. Çünkü bu kadar kısa zamanda her birliktelik için ayrı ayrı gusül abdesti almak zordur, hatta imkansızdır. Bu durumda her iki hadis arasında bir lafız farkının olmaması için, Hz. Âişe hadisinde yer alan mutlak hüküm, Enes hadisinde yer alan mukayyed hükme dayandırılarak anlaşılır. Bir vakitte veya bir gecede hanımlarla birlikte olmak, bir kaç defa ilişki kurmak anlamına gelir. Bu da, bâb başlığı ile bu hadisin alakasını ortaya koyar.
İmam Buharı bu hadisi Nikâh Bölümünde çok kadınla evlenmenin müs-tehap olduğuna delil getirmiştir. Yine burada, Hz. Peygamber'in eşleri arasında nöbet yapması, onlara sırayla gitmesi hususuna riayet etmesinin farz olmadığına işaret etmiştir. Bazı İlim adamları bu görüştedir. ŞâfÎîlerden İstahrî İse kesin bir dille bunu savunmuştur. Halbuki Şâfîîler'in meşhur olan görüşüne ve çoğunluğa göre eşler arasına nöbet yapmak Hz. Peygamber için de farzdır. Ancak növbet/sırayla eşlere gitme işinin farz olduğunu söyleyenler bu hadise uygun bir yorum getirmek zorunda kalmışlardır: Bir görüşe göre Hz. Peygamber'in bir vakit hanımlanyla birlikte olması, sıra sahibi hanımının izni ile olmuştur. Nitekim Allah Resulü hastalandığı zaman, Hz, Aişe'nin yanında kalmak için öteki hanımlarından izin istemişti. Belki de bu durum, kasnım/sırayla eşlere gitme işinin sona erdiği bir sırada meydana gelmişti. Hz. Peygamber de yeniden sıra yapmaya başlamış olabilir. Bir diğer görüşe göre ise, bu olay Hz. Peygamber'in sefer dönüşünde meydana gelmişti. Çünkü Hz. Peygamber sefere çıkacağı zaman, hanımları arasında kura çeker ve kurada kazananı yanında götürürdü. Seferden dönünce kasme sıra yapmaya yeniden başlardı. Bu görüş, ikinci ihtimale göre daha özel bir durumu ifade etmektedir. İlk görüş ile ikinci görüş Hz. Aişe'den nakledilen hadise daha uygundur. Bu olay, kasmın/sıra yapmanın farz kılmışından önce gerçekleşmiş olabilir. Hz. Peygamber farz kılınmasından sonra bu uygulamasını terk etmiş olabilir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Hz. Peygamber'e yukarıda ifade edildiği üzere cima gücü verilmiştir. Bu durum, onun bünyesinin sağlıklı olduğunu ve ve erkekliğinin mükemmelliğini göstermektedir..
Hz. Peygamber'in çok evlenmesinin hikmetlerinden biri daha ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, çok evlilik sayesinde hanımları, herkesin kolay kolay öğrenemeyeceği hükümleri öğrenip insanlara nakletmişlerdir. Bu tür konularda Hz. Aişe'den oldukça fazla ve yararlı bilgiler gelmiştir. Bunun için bazı ilim adamları onu, Hz. Peygamber'in diğer eşlerinden üstün tutmuştur.

13. Mezinin Yıkanması Ve Meziden Dolayı Abdest Almak

269- Hz. Ali'den şöyle nakledilmiştir: "Ben, mezisi çok gelen biriydim, Hz. Peygamber'e karşı konumumdan dolayı, birini ona gidip bu hususu sorması İçin görevlendirdim. O kişi, bu meseleyi Hz. Peygamber'e sorunca şöyle buyurdu: Abdest al ve cinsel organını yıka![10]

Açıklama

(Mezinin yıkanması ve meziden dolayı abdest almak) Mezi, cinsel birleşme hayal edilirken veya kadın ile oynaşırken gelen yapışkan, ince beyaz suyun adıdır.
(birini ona gidip bu hususu sorması için görevlendirdim) Hz. Ali'nin görevlendirdiği kişi, Mikdâd b. el-Esved'dir.
İmam Buhârî, Hz. Peygamber'in "abdest ali" emrini, mezi gelmesi halinde gusül abdestinin gerekmediğine delil getirmiştir. Bu konuda icma'/üim adamları arasında görüş birliği vardır. İkinci olarak imam Buhârî bu hadisten, meziden dolayı abdest almanın, idrardan doiayi abdest almakla aynı olduğu sonucuna varmıştır.
İbn Dakîku'l-'îd, bu hadisi mezinin taş vs. ile değil de sadece su ile temizlenmesine delil getirmiştir. Çünkü hadisin lafızları açıkça yıkamayı belirtmektedir. Zira dinen, sadece belirlenen şeylere uyulur. İmam Nevevî de Müslim şerhinde bunu doğru kabul etmiştir.
Bu hadis, mezinin necis olduğuna delil olarak kullanılmıştır. Nitekim bu durum gayet açıktır. Ayrıca bu rivayette, mübağala sigası ile çokça geldiği anlaşılan meziden dolayı abdest alınması emredildiği için bu hadis sızıntı şeklinde gelen hafif meziden dolayı da abdest almanın farz olduğuna delil olarak İleri sürülmüştür. Ancak İbn Dakîk buna itiraz etmiştir. Ona göre, hadiste konu edilen mezinin çokluğu, bedenin sağlıklı olduğu dönemlerde aşırı şehvetten kaynaklanır. Sızıntı şeklinde gelen mezi ise, vücuttaki bir hastalıktan dolayıdır. Bu yüzden sızıntı şeklinde gelen mezi için abdest almak gerekmez. Onun bu itirazına şu şekilde cevap vermek mümkündür: Sâri' meziden dolayı abdest alınmasını emretmiştir. Bu konuda da, ayrıntıya girmemiştir. Bu da, hükmün umumîliğine/genel bir hüküm İfade ettiğine delalet eder.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar:

1- Bir konu hakkında soru sormak için başkasının temsilci olmasını istemek caiz ve mümkündür.,
2- Vekil, müvekkil varken onu savunabilir,
3- Ashâb-ı kiram Hz. Peygamber'e son derece saygı göstermiştir,

4- Örften dolayı haya edilecek meselelerde edebe uygun hareket etmek,
5- Kadının akrabalarına güzel davranmak,
6- Kadının akrabaları yanında cinsel ilişki veya buna benzer konularla alakalı konuşmamak,
7- Utanan kimse, bir başkasına soru sordurabilir. Nitekim İmam Buhârî bu hadisi, Bölümünde bu husus için delil olarak kullanmıştır. Çünkü bu şekilde davranan biri iki maslahata birden riayet etmiş olur. Biri, hayalı davranmak, diğeri ise, bîr hükmü Öğrenmede geri durmamaktır.

14. Koku Sürünüp Guslettikten Sonra Güzel Kokmaya Devam Eden Kimse

270- İbrahim İbn Muhammed İbn el-Münteşir babasından şöyle nakletmiş-tir: "Hz. Âişe'ye İbn Ömer'in "Benden güzel koku yayıldığı halde ihrama girmeyi İstemem" dediğini hatırlatıp bu konuyu sordum. Hz. Aişe şöyle dedi; "Ben Allah Rasûlü'ne koku sürdüm. Sonra o, diğer hanımlarının yanma gidip (onlarla birlikte oldu). Daha sonra ise, İhrama girdi."
271- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Rasûlü ihramlı iken, saçlarının ayrıldığı yere sürülmüş kokunun beyazlığına bakıyordum.[11]

Açıklama

(Saçlarının ayrıldığı yer) Bu metin iki şekilde bab başlığına uygun olabilir: Hz. Âişe'nin bu ifadesi önceki hadisin devamı niteliğinde olabilir. Gusül abdesti ihramın sünnetlerinden biridir. Nitekim Hz. Peygamber ihramdan önce gusül abdesti almayı hiç terk etmemiştir.[12]
Bu hadise göre, ihramlı birinin sonradan güze! koku sürünmesinin aksine, önceden kullandığı bir kokunun bedeninde kalmasında bir sakınca yoktur.

15. Saçların Hilallenmesi/Parmaklarla Ovulması; Gusleden Kişi Başını Ovmak Suretiyle Deriyi Islattığına Kanaat Getirirse Başından Aşağı Su Döker

272- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber gusüî abdesti aldığı zaman, namaz için abdest alır gibi abdest alırdı. Sonra gusle başlardı, sonra elleriyle saçlarını ouardı. Derisine kadar suyu ulaştırdığına kanaat getirince üç kez üzerine su döküp vücudunun geri kalan kısmını yıkadı."

Açıklama

(Saçların Hilallenmesi/Parmaklarla ovulması) ifadesi, cünüplükten dolayı gusül abdesti alırken saçların parmaklarla ovulması anlamına gelir.
273- Hz. Aişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'le beraber aynı kaptan su alarak guslederdik."

16. Cünüplükten Dolayı Guslederken Abdest Alan, Sonra Vücudunun Diğer Bölgelerini Yıkayıp Abdest Yerlerini Tekrar Yıkamayan Kimse

274- Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cenabetten dolayı abdest almak için abdest suyunu hazırladı. Sonra sağ eli ile sol eline iki ya da üç kez su döktü. Sonra avret mahallini yıkadı, daha sonra iki ya da üç kez elini yere veya duvara sildi. Sonra ağzını çalkaladı, burnuna su verdi, yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başından aşağı su döküp bütün vücudunu yıkadı. Daha sonra bulunduğu yerden biraz kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. Ona (kurulanması için) bir bez getirdim. Fakat, almadı. Eliyle suyu silkelemeye başladı."

Açıklama

(Vücudunu yıkadı) İbn Battal Hz. Peygamberin gusül abdesti esnasında namaz abdesti alırken yıkadığı organlarını tekrar yıkamamasından hareketle, Cuma günü için gusül abdesti almanın aynı zamanda cünüplük-ten dolayı gusül abdesti almak anlamına geldiği ve abdesti olduğunu zannederek tekrardan nafile abdest alan kimsenin her ne kadar sonradan İlk abdestİnİ bozduğunu hatırlasa bile kıldığı namazın sahih olduğu sonucuna varmıştır. İbn Battâl'm vardığı bu sonuç, boy abdestinden Önce alman ve sünnet olan namaz abdesti esnasında yıkanan organların gusül sırasında tekrar yıkanmadan da gusül abdestinin tamamlanacağı esasına dayanır. Ancak bu iddia kabul edilemez. Çünkü niyetin farklı olması durumunda hüküm değişir. Kim gusül abdestine niyet eder, faziletinden dolayı da önce abdest organlarını yıkarsa bu durumda, yeniden abdest organlarını yıkamasına gerek kalmaz. Aksi takdirde İbn Battâl'm dayandığı esas hükmünü yitirir.

17. Camide Cünüp Olduğunu Hatırlayıp Teyemmüm Almak Yerine Cünüp Olarak Camiden Çıkmak

275- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Namaz için kamet getirildi, ayağa kalkılarak saflar düzeltildi. Sonra Hz. Peygamber odasından çıkıp geldi. Namaz kıldıracağı yere geçtiği vakit cünüp olduğunu hatırladı. Bize, "Olduğunuz yerde bekleyin" dedi. Sonra geri dönüp gusül abdesti aldı. Daha sonra yanımıza geldi. Bu sırada başından su damlaları dökülüyordu. Sonra tekbir getirdi. Biz de onun arkasında namaz kıldık.[13]

Açıklama

(Teyemmüm Almadan) Sevrî ve İshâk'a göre cünüp olduğunu unutup camiye giren kimse, çıkmadan önce teyemmüm almak zorundadır. Nitekim bazı Malikilere göre de, camide uyuyup ihtilam olan biri, çıkmadan Önce teyemmüm almak zorundadır. İşte bu ifade bu tür görüşleri red niteliğindedir.
(Saflar düzeltildi) Hz. Peygamber âdeti gereği saflar düzgün hale gelmeden tekbir getirip namaza başlamazdı.
(başından su damlaları dökülüyordu) Yani gusül abdesti alırken kullandığı sular saçlarından damlıyordu. Sonra tekbir getirdi ifadesi Hz. Peygamber'in daha önce getirilen kamet ile yetindiğini gösterir. Bundan, kamet ile namaza başlama arasına uzun ara vermenin caiz olduğu sonucu ortaya çıkar.

18. Cünüplükten Dolayı Alınan Gusül Abdestinden Sonra Ellerin Silkelenmesi

276- Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber için gusül suyu hazırladım. Bir örtü ile onu perdeledim. Ellerine su döküp onları yıkadı. Sonra sağ eli ile sol eline su döküp avret mahallini yıkadı. Sonra ellerini yere değdirip sildi. Sonra yıkadı. Daha sonra ağzını çalkalayıp burnuna su verdi. Yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başına su döktü ve suyu vücuduna akıttı. En sonunda bulunduğu yerden biraz kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. Ona bir bez getirdim, ama almadı. Elleriyle suyu silkeleyerek bulunduğu kenara çekildi."

19. Gusle Başın Sağ Tarafı İle Başlamak

277- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Bizden biri cünüp olduğu zaman, üç defa basma su dökerdi, sonra eliyle sağ tarafına, daha sonra da diğer eliyle sol tarafına su dökerdi."

20. Tek Basınayken Çıplak Olduğu Halde Gusül Abdesti Almak

Kim örtünürse, bilsin ki, örtünme daha iyidir. Behz, babası ve dedesinden yaptığı nakille Hz. Peygamber'in Allah, insanlardan daha fazla utanılmadı hak eder." buyurduğunu nakletmîştir.
278- Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "İsrail-oğultan bir arada çıplak olarak gusül abdesti alırlar ve gusül

sırasında birbirlerine bakarlardı. Hz. Musa ise, tek başına gusül abdesti alırdı. İnsanlar onun hakkında 'Allah'a and olsun ki, Musa'yı bizimle birlikte gusletmekten alıkoyan şey, ancak fıtık olmasıdır. diyorlardı. Bir defasında Hz. Musa gusül abdesti almaya gitti. Elbiselerini bîr taşın üzerine koydu. Taş Birden yuvarlandı Hz. Musa'nın elbiseleri ondan uzağa düştü. 'Ey taş! Elbisemi geri ver' diye bağırarak taşın peşine düştü. Nihayet İsraİloğulları onu bu halde görünce 'Allah'a and olsun ki, Musa'da bir kusur yokmuş' dediler. Sonunda Hz. Musa taştan elbisesini aldı ve taşa vurmaya başladı." Ebu Hureyre şöyle demiştir; "Allah'a and olsun ki, Musa (as) taşa altı veya yedi defa vurmuştur.[14]

Açıklama

(Tek Basmayken Çıplak Gusül Abdesti Almak) Bu ifade insanların göremeyeceği yerde gusül abdesti almak manasına gelir. (Daha iyidir) ifadesiyse, yalnız başına olan insanların çıplak gusül abdesti almasının caiz olduğunu gösterir. Nitekim âlimlerin çoğu bu görüştedir.
(Allah, insanlardan daha fazla utamlmayı hak eder.) Sünen musannifleri ile daha başka hadisçiler, Behz kanalıyla bu hadisi nakletmişlerdir. Tirmtzî bu hadisin hasen, Hâkim ise sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Ebi Şeybe ise şöyle demiştir: "Bize Yezid b. Harun nakletti. Ona da, Behz İbn Hakîm babası ve dedesinden rivayetle şöyle nakletmiştir: Resulüllah'a Ey Allah'ın peygamberi! Avret yerlerimizi nerde açıp nerde kapatalım?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Avret yerlerini eşin ve cariyen hariç diğer insanların yanında ört!" Ben, "ey Allah'ın elçisi insan tek başına kalınca da mı?" diye sordum. Bu defa cevaben şöyle buyurdu: "Allah, insanlardan daha fazla utamlmayı hak eder."
Hadiste geçen eşin dışında ifadesinden, kadının kocasının avret mahalline bakmasının caiz olduğu anlaşılır. Kıyas yoluyla kocanın da karısının avret mahalline bakmasının caiz olduğu sonucuna varılır. Aynı zamanda ifade, eşler ve cariyeler dışında başka birinin avret mahalline bakmanın caiz olmadığına delalet eder. Mesela avret mahalli hususunda erkeğin erkeğe, kadının da kadına bakması caiz değildir. Behz'den nakledilen hadisin zahiri, kişinin yalnız basmayken hiçbir şekilde çıplak bulunmasının caiz olmadığını gösterir. Ancak, İmam Buhârî Hz. Musa ve Eyyub Peygamber'in kıssalarını, gusül abdesti alırken çıplak bulu-nulabileceğine delil getirmiştir. İbn Battâl'm da ifade ettiği gibi söz konusu delil getirme şu şekilde gerçekleşmiştir: Bu iki peygamber, Allah Teâlâ'nm bize uymamızı emrettiği peygamberler zümresİndendir. Onların bu tür uygulamalarına tabi olmak, ancak "bizden öncekilerin şeriatı, bizim için de şeriattır" diyenlerin görüşüne göre mümkün olur. Anlaşıldığına göre Hz. Peygamber bu kıssaları anlatmış ve herhangi bir itirazda bulunmamıştır. Bu durum, söz konusu uygulamaların bizim şeriatımıza da uygun olduğunu gösterir. Eğer bu kıssalarda bizim şeriatımıza uygun olmayan bir şey olsaydı, mutlaka Hz. Peygamber belirtirdi. (çıplak olarak gusül abdesti alırlardı.) Hadisin zahirinden, bu uygulamanın
İsrailoğullarınm şeriatına göre caiz olduğu anlaşılır. Aksi takdirde Hz. Musa, onların bu uygulamalarına sessiz kalmazdı. Kendisi ise, daha faziletli olanı tercih ettiği için tek başına gusül abdesti alıyordu. (fıtık) Bu kelime, testislerdeki şişkinliği ifade eder.
('Ey taş! Elbisemi geri ver') Hz. Musa taşa hitap etmiştir. Çünkü, elbisesini alıp kaçtığı için onu akıllı varlıklar gibi görmüştür. Ona göre taş, bu yaptığından dolayı cansız varlıklardan uzaklaşıp canlı varlıklar kategorisine yaklaşmıştır. Bu yüzden ona seslenmiştir.
{îsrailoğullan onu bu halde görünce) Bu ifadeden, İsrailoğullarınm Hz. Musa'nın vücudunu çıplak olarak gördükleri anlaşılır. Bu durum, tedavi ve buna benzer zorunlu hallerde bir başkasının avret yerine bakmanın caiz olduğuna delil olarak kullanılmıştır.
Ancak İbnu'l-Cevzî, Hz. Musa'nın üzerinde bir örtü olabileceği ihtimalini dile getirmiştir. Çünkü örtü ıslanınca, altını gösterir. O, hocalarından birine ait olan bu görüşü nakletmeyi daha uygun görmüştür. Ancak, bu görüş tartışılabilir bir görüştür.
Bu hadis hakkında geri kalan yorumları, Peygamberler Bölümünde yapacağız.[15]
279- Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Hz. Eyyub çıplak olarak gusül abdesti alırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyub peygamber hemen onları elbisesine dolamaya koyuldu. Bunun üzerine Hak Teâlâ ona nida edip 'Ey Eyyub! Ben seni şu gördüklerinden müstağni kılmadım mı?' dedi. Eyyup Peygamber şöyle dedi: İzzetine and olsun ki, doğrudur. Ne var ki, senin bereketinden yoksun kalacak bir zenginliğim yok! [16]

Açıklama

İbn Battal bu hadisin bab başlığı ile olan ilişkisini şu şekilde açıklamıştır: "Allah Teâlâ Hz. Eyyub'a çıplak olarak yıkandığı için değil de, çekirgeleri topladığı için serzenişte bulunmuştur. Bu da çıplak olarak gusül abdesti almanın caiz olduğunu gösterir."

21. İnsanların Yanında Gusül Abdesti Alırken Örtünmek

280- Ebu Tâlib'in kızı Ümmü Hânîden şöyle nakledilmiştir: "Mekke'nin fet-hedildiği yıl, Allah Resûlü'nün yanına gittim. Vardığımda Fatima ona bir perde çekmiş o da gusül abdesti alıyordu. Bu sırada "gelen kim?" diye sordu. Ben de, "Benim, Ümmü Hânı" diye cevap verdim.[17]

Açıklama

Örtünme İmam Buhârî, yalnız başına iken gusül abdesti alan birinin durumuna ilişkin delilleri sıraladıktan sonra bunun zıddı olan başkalarının bulunduğu yerde gusül abdesti alanların durumunu deliİlendirmeye geçti.
Gelen kim? Bu ifade, kullanılan perdenin kalın olduğunu gösterir. Hz, Peygamber'İn gelenin kadın [18] olduğunu erkeklerin giremeyeceği bîr yerde yıkandığından dolayı anlamıştır.
281- Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cünüplükten temizlenmek için gusül abdesti aldığı bir sırada onu perdeledim. Ellerini yıkadı, sağ eli ile sol etine su döktü, avret mahallini ve buraya bulaşan şeyleri yıkadı. Sonra elini duvara veya yere sildi. Sonra namaz için abdest alır gibi abdest aldı. Ancak ayaklarını yıkamadı. Sonra vücuduna su döktü. Nihayet bulunduğu yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı."

22. Kadının İhtilam Olması

282- Ümmü Seleme validemizden şöyle nakledilmiştir: "Ebu Talha'nın eşi Ümmü Süleym Rasulullah'a gelip 'ey Allah'ın elçisi! Allah Teâlâ haktan utanmaz. İhtilam olan kadına gusül abdesti gerekir mi?1 diye sordu. Hz. Peygamber, 'Su gördüğü zaman evet' cevabını verdi."
(Allah Teâlâ haktan utanmaz) Ümmü Süleym, utanılacak bir konuyu açmadan önce mazur görülmesini sağlamak için bu ifadeyi kullanmıştır. Buradaki utanma, lügat anlamındaki utanmadır. Zira dinin ön gördüğü utanmanın tamamı hayırlıdır. "İman Bölümünde" lügat bakımından hayanın (utanmanın), değişiklik ve pişmanlık olduğunu İfade etmiştik. Bu anlamıyla hayanın Allah Teâlâ için kullanılması imkansızdır. Bu durumda söz konusu ifade şu anlama gelir: ASlah Teâlâ hakkı öğrenmede hayalı olmayı emretmez, bir başka deyişle hakkın anlatılmasına engel olmaz.
Allah Teâlâ'ya sıfat İsnat edilirken tevile gerek olduğu söylenmiştir. [19] Nefye-derken ise nefyedilen şeyin mümkün olduğu şart konulmamıştır. Burada ortaya çıkan mana, Allah Teâlâ'nm hak dışındaki hususlarda haya duyduğunu gösteriyor. Bu durumda O'na bir sıfat nispeti söz konusudur. Dolayısıyla bu durumda tevile ihtiyaç duyulur.
(Su gördüğü zaman) Yani uyandığı vakit, meni gördüğü zaman. Bir rivayette hanımlara hitaben "Sizden biriniz su gördüğü zaman gusül abdesti aism" buyrulmuştur. Ayrıca söz konusu rivayette "Ümmü Seleme, 'kadın ihtihm olur mu?' diye sordu." ilavesi yer almıştır. İbn Battal, bu hadisin bütün kadınların ihtilam olduğuna delil teşkil ettiğini söylemiştir. Onun dışındakiler ise, tam aksine bu hadiste bazı kadınların İhtilam olmadığına dair delil bulunduğunu ifade etmişlerdir. Görünen o ki, İbn Battal, bu sözüyle bütün kadınların ihtilam olduğunu değil, ihtilam olabileceğini kasdetmiştir. Bir başka ifade ile bütün kadınlarda ihtilam olma kabiliyetinin bulunduğunu anlatmaya çalışmıştır.
Bu hadis, orgazm olan kadının gusül abdesti alması gerektiğine ve kadınların kendileriyle ilgili meseleleri sorup öğrenmelerine delil teşkil eder. Meydana gelen şer'î olaylar ders çıkanlması hedeflendiği için, ayrıntılı olarak anlatılır.
Ayrıca bu hadiste hayrete düşen kimselerin tebessüm edebileceğine dair delil vardır.

23. Cünübün Teri Ve Müslümanın Necis Olmaması

283- Rivayete göre "Ebu Hureyre cünüp olduğu bir sırada Medine sokaklarının birinde, Hz. Peygamber ile karşılaşmış. 'Beni görmemesi için

ondan kaçtım' diyen Ebu Hureyre gidip gusül abdesti almış sonra çıkıp gelmiş. Allah Resulü Ebu Hureyre neredeydin?' diye sormuş. O da, 'Cünüp idim, temiz olmadan sizinle birlikte oturmak istemedim1 diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber Suphanallah! Müslüman asla necis olmaz' diyerek karşılık vermiş.[20]

Açıklama

(Cünübün Teri ve Müslümanm Necis Olmaması) İmam Buharı bu ifade ile, kâfirin terinin temiz olup olmadığı hususunda var olan farklı görüş ve yorumlara dikkat çekmek istemiştir. Bazıları kâfirin bizzat kendisinin necis olduğu görüşüne dayanarak, terinin de necis olduğuna hükmetmiştir. Bu durumda gerekli takdirler yapılarak bab başlığı "cünübün terinin hükmü ve Müslümanm necis olmayacağının açıklanması" şeklinde anlaşılır. Müslüman necis olmadığı için, teri de necis değildir. Kâfir biri necis olduğu için onun teri de necistir.
Beni görmemesi için ondan kaçtım Yani gizlendim.
Müslüman necis olmaz Zahiriye mezhebinden bir grup bu hadisin anlamına dayanarak kâfir birinin bizzat necis olduğuna hükmetmiştir. Bu görüşlerini de "Müşrikler gerçekten pisliktir [21] âyeti ile desteklemişlerdir.
Cumhur hadisin bu şekilde delil olarak kullanılmasına itiraz etmiştir. Onlara göre bu hadisle anlatılmak istenen, Müslümanm organlarının temiz olduğudur. Çünkü Müslüman, pisliklerden kaçınmayı alışkanlık haline getirmiştir. Oysa müşrikler böyle değildir. Zira onlar, pisliklerden korunmazlar. Ayet-i kerimedeki pisliği ise şu şekilde izah etmişlerdir: Buradaki pislikten kasıt, onların inançları ve pisliğe bulaşmış halleridir. Bu görüşlerini şöylece güçlendirmişlerdir: Allah Teâlâ, ehl-i kitabtan bayanlarla evlenmeyi mubah kıldı. Bilindiği üzere onlarla aynı yatağı paylaşanlara, mutlaka onların terinden bulaşır. Buna rağmen, ehl-i kitaptan bir bayanla evlenen birine ancak Müslüman kadınla evli olan birine hangi hallerde gusül abdesti alması gerekiyorsa, o hallerde gusül abdesti alması gerekir. O halde canlı insanın bizzat kendisi pis olmaz. Bu konuda kadın ile erkek arasında bir fark yoktur.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Büyük işlere soyunan kimsenin temiz olması müstehaptır.
2- Faziletli kimselere saygı göstermek, onlarla en mükemmel şekilde bir araya gelmek müstehaptır. Nesâî ve İbn Hibbân Huzeyfe'den yaptıkları rivayete göre Hz. Peygamber ashabından bîri ile karşılaşınca onları sıvazlar ve dua ederdi. Bundan dolayı Ebu Hureyre, cünüplü kimsenin necis olduğunu zannettiği
İçin Hz. Peygamber'in âdeti üzere kendisini sıvazlamasından korkmuş, hemen gusül abdesti almaya seğertmiştir.
3- Birine tâbi olan kimsenin, önder edindiği kişinin yanından ayrılmak istediği zaman ondan izin İstemesi müstehaptır. Çünkü Hz. Peygamber'in Neredeydin?" sözü, Ebu Hureyre'nin kendisine haber vermeden ayrılmaması gerektiğini gösterir.
4- Birine tabî olan kimse, önder kabul ettiği kişi kendisine sormasa bile doğruyu ona bildirmelidir.
5- Gusül abdesti farz olduğu anda değil de, daha sonra da alınabilir.
6- İmam Buhârî bu hadisi, cünüp birinin terinin temiz olduğuna delil getirmiştir. Çünkü, cünüplük kişinin bedenini necis hale getirmez.
7- Cünüp bir kadının sütü temizdir.
İmam Buhârî, cünübün gusül abdesti almadan ihtiyaçlarını giderebileceğine dair ise, şöyle bir başlık açmıştır:

24. Cünüp Biri Evinden Çıkıp Çarşı Vb. Yerlerde Dolaşabilir

Atâ şöyle demiştir: "Cünüp biri abdest almasa bile, hacamat yaptırır, tırnağını keser ve başını traş ettirir."
284- Enes b. Malik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber bir gecede tüm hanımlarını gezerek (onlarla birlikte olurdu). O dönemde hanımlarının sayısı dokuz idi."
285- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Cünüp olduğum bir sırada Hz. Peygamber bana rastladı. Elimden tutu. Bir miktar beraber yürüdük nihayet bir yere oturdu. O esnada yanından sessizce ayrıldım. Eve vanp gusül abdesti aldım. Sonra tekrar Rasûlullah'm yanma geldim. Hâlâ oturuyordu. Bana nereye gittiğimi sordu. Ben de, anlattım. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Suphanallah! Yâ Ebâ Mümin asta pis olmaz."

25. Cünüp Birinin Gusül Abdestinden Önce Abdest Aldığı Zaman Evde Bulunması

286- Ebu Seleme'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Aişe Hz. Peygamber'in cünüp iken uyuyup uyumadığını sordum. O da, 'abdest alarak uyurdu1 cevabını verdi.[22]

Açıklama

(Abdest aldığı zaman) Cünüp biri abdest aldığı zaman, sahih olan görüşe göre içinde bulunduğu hükmü necasetin bir kısmı ortadan kalkar.

26. Cünübün Uyuması

287- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e Bizden biri cünüp olduğu zaman uyuyabilir mi?' diye sormuş. Hz. Peygamber de şöyle cevap vermişti: Tabi sizden biri abdest aldıktan sonra cünüp iken uyuyabilir.[23]

27. Cünüp Birinin Abdest Alıp Uyuması

288- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cünüp iken uyumak istediği zaman, avret mahallini yıkar ve namaz abdesti alırdı."
289- Nafi ve Abdullah kanalıyla şöyle nakledilmiştir: "Hz, Ömer Rasûlullah'a cünüp olanlar uyuyabilir mi?' diye sordu. Hz. Peygamber, 'Eğer abdest alırlarsa, tabi ki' diye cevap verdi."
290- Abdullah b. Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Ömer İbnü'l-Hattab Rasûlullah'a kendisinin geceleyin cünüp olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona, Abdest at, cinsel organım yıka sonra uyul dedi."

Açıklama

Ebu Nuh rivayetinde bu ifade "cinsel organını yıka, abdest al sonra uyu" şeklinde geçer.
İbn Abdilber bu şekilde yapmanın çoğunluğa göre müstehap olduğunu söylemiştir. Hadiste geçen abdesten maksat, dinin öngördüğü abdesttir. Hikmeti ise, hükmü necaseti azaltmaktır. Nitekim, İbn Ebî Şeybe'nin sika/güvenilir ravilerle sahâbî Şeddâd b. Evs'ten naklettiği şu hadis de bunu destekler; "Sizden biri gece vakti cünüp olur, sonra uyumak isterse, abdest atsın. Çünkü abdest, cünüplükten temizlenmek İçin alınan guslün yansıdır." Bir başka yoruma göre hikmeti, yeniden birlikte olmaya teşvik etmesi veya kalkıp gusül abdesti almaya yönelmesi olarak açıklanmıştır.
Bu hadise göre, cünüplükten dolayı hemen gusül abdesti almak gerekmez. Ancak namaza durmak lüzum ettiği zaman hemen gusül abdesti almak gerekir. Yine bu hadisten uykudan önce temizliğe riayet etmenin müstehap olduğu sonucu çıkar. Nitekim İbnü'l-Cevzî bu konuda şöyle demiştir: "Cünüp birinin uyumadan önce abdest almasının emredilmesindeki hikmet, meleklerin kir ve kötü kokudan uzaklaşması, şeytanların ise bunlara yaklaşmasıdır."

28. Sünnetli Kısımların Buluşması

291- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Erkek, kadının dört uzvu/kot ve bacakları arasına çöker, sonra onunla birlikte olursa gusül gerekir."

Açıklama

(Sünnetli Kısımların Buluşması) Bu ifade ile, erkeğin ve kadının sünnet edilen bölgeleri kasdediîmiştir.
(çöker) Bu ifade, cimadan kinayedir. Hz. Peygamber bununla yetinerek açıkça cimayı zikretmemiştir. Bu hadisin yorumu hakkında Imam Nevevî şöyle demiştir: "Hadis, guslün gerekli olmasının boşalmaya bağlı olmadığı anlamına gelir."

29. Kadının Cinsel Organından Bulaşan Şeylerin Yıkanması

292- Zeyd b. Halid el-Cüheni Hanımıyla birlikte olup ancak boşalmayan kimsenin hükmü hakkında ne düşünüyorsun?' diye Hz. Osman'a sormuş. O da 'Namaz için abdest aldığı gibi abdest alır ve cinsel organını yıkar" diye cevap vermiş ve bunu Hz. Peygamber'den işittiğini söylemiştir. Bu konuyu Ali İbn Ebu Talib'e, Zübeyr İbn Avvâm'a, Talha İbn Ubeydullah'a ve Übey İbn Ka'b'a sordum, hepsi de aynı şekilde cevap verdi."

Açıklama

(Kadının Cinsel Organından Bulaşan) Bununla ıslaklık vs. gibi şeyleri yıkamak kasdedilmiştir. Çoğunluğa göre, baba konu olan hadisin delalet ettiği gibi cinsel ilişki sırasında boşalmayan birinin sadece abdestle yetinmesi, daha önceki bâbda zikredilen Ebu Hureyre ve Hz. Âişe'den [24] nakledilen hadisle neshedilmiştir. Söz konusu neshin delili ise, Ahmed b. Hanbel ile diğer hadis imamlarının Zührî kanalıyla Sehl b. Sa'd'tan naklettikleri şu hadistir: Übey İbn Ka'b bana şöyle nakletti: "Su sudandır (Gusül abdesti meni gelince gerekir) şeklinde verilen fetva bir ruhsat idi. Hz. Peygamber İslâm'ın ilk yıllannda buna ruhsat olarak izin vermişti. Daha sonra ise gusül abdesti almayı emretti."

Uyan

"Su sudandır." Burada tam anlamıyla cinas sanatı vardır. İlk su ile gusül abdesti, ikinci su ile meni kasdedilir. İmam Şafiî, Arap dilinde cünüpîük ile, boşalma gerçekleşmese bile cinsel ilişkinin kasdedildiğini ve bunun da hakikat anlamında bir kullanım olduğunu belirtmiştir. Mesela "falanca adam filanca kadınla cünüp oldu" denildiği zaman boşalmasa bile bahsi geçen adamın o kadınla birlikte olduğu anlaşılır. İmam Şafiî şöyle demiştir: "Haddi gerektiren zinanın, boşalma olmasa bile cima olduğu konusunda âlimler arasında görüş farklılığı yoktur"
293- Ebu Eyyûb'tan şöyle nakledilmiştir: "Übey b. Ka'b bana anlattığına göre Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın elçisi! Hanımıyla ilişkiye giren, ama boşalmayan adam (ne yapar?)' diye sormuştu. Allah Resulü de şöyle cevap vermişti: Vücudunu kadına temas eden kısmını yıkar, sonra abdest alır ve namaz kılar.
Ebu Abdullah şöyle demiştir: "Bu durumda gusül abdesti almak daha ihtiyatlıdır. Diğeri ise en son çaredir. Bu konuda farklı görüş ve yorumlar olduğu için bu şekilde açıklamada bulunduk."
Açıklama

Kadına temas eden kısmını Yani erkek, organlarından kadının cinsel organına, değenleri yıkar.
Sonra abdest alır Burada açıkça görülmektedir ki, önce cinsel organ yıkanır sonra abdest alınır.
Gusül abdesti almak daha ihtiyatlıdır Bu ifadeden önce şöyle bir takdir yapılır; "Nâsih sabit olmaz, tercih de yapılamazsa dinî bakımdan en ihtiyatlı olan gusül abdesti almaktır."
İbnü'l-Arabî Buhârî'nin bu sözünü problemli görmüş ve şöyle demiştir: "Boşalmanın olmadığı cinsel ilişkilerde guslün gerekli olduğu hususunda sahabe ve onlardan sonra gelen tabiun ittifak etmişlerdir. Bu konuda Zahirî mezhebinin kurucusu Davud dışında aykırı görüş beyan eden olmamıştır. Onun da, muhalefeti önemsenmez. Burada asıl zor olan Buhârî gibi birinin muhalefet edip boşalmadan meydana gelen birleşmeler için gusül abdesti almanın müstehap olmasına hükmetmesidir. Zira o, dinin önderlerinden ve Müslüman âlimlerin en büyüklerinden biridir." Daha sonra İbnü'l- Arabî bâbda zikredilen hadisin, ona yakışmayacak şekilde zayıf olduğunu açıklamaya başlamıştır. Bunlardan bir kısmına işaret ettik. İbnü'l-Arabî devamla şöyle demiştir: "Belki de İmam Buhârî bu sözüyle gusül abdesti almanın dinî bakımdan daha ihtiyatlı olduğunu belirtmek istemiştir. Nitekim bu konu usulde oldukça meşhurdur." Onun bu görüşü, ilmine ve dinî önderliğine daha çok yakışır.
Kanaatimizce, bu ifadenin, İmam Buhârî'nin kendi tasarrufundan olduğu anlaşılmaktadır. Bâbdaki hadisten sonra gelen kendisine ait ifade ile gusül ab-destinin terk edileceğini İfade etmemiş, aksine bu konu dışında hadisten çıkarılan meselelerin bazılarına işaret etmiştir. Tıpkı daha önce bu hadisi abdestin farziyetine delil getirdiği gibi.
İbnü'l-Arabî'nin bu konuda görüş ayrılığının bulunmadığını ifade etmesi eleştiriye açıktır. Çünkü sahabe arasında bu konuda farklı görüşlerin olduğu hususu meşhurdur. Bir çok sahâbîden bu hususta rivayet nakledilmiştir. Ancak İbnu'l-Kassâr, söz konusu görüş farklılığının tabiun döneminde ortadan kalktığını belirtmiştir. Abdürrezzak da İbn Cüreyc kanalıyla Atâ'nm şöyle dediğini naklet-miştir: "Cinsel ilişki sırasında boşalmasam bile, yine de gusül abdesti almadan içim rahat etmiyor. Çünkü insanlar, bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Biz ise, en sağlam kulpa tutunduk." İmam Şafiî ise, "İhtilâfu'1-hadîs"de şöyle demiştir: [25] Su sudandır' hadisi sahih bir şekilde nakledilmiştir. Ancak neshedilmiştir. Dolayısıyla biz, gusül abdestinin ancak boşalma gerçekleşince gerektiğini söyleyen bölgemizdeki insanlardan (yani Hicaz'lılardan) farklı düşünüyoruz."
Bu anlattıklarımızdan, tabi ve etbâuttâbiûn döneminde bu konuda görüş farklılığının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Ancak çoğunluk, cinsel ilişkide boşalma gerçekleşmese bile, gusül abdestinin farz olduğu kanaatindedir. Doğru olan da budur.

6. BÖLÜM HAYIZ

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Şano kadınların hayız halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Onun için hayız halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah teube edenleri de sever, temizlenenleri de sever.[26]
(Hayız Bölümü) Hayız, lügatte akmak anlamına gelir. Istılahta ise belirli zamanlarda kadının malum organından kanın gelmesine denir. Mahîd çoğunluğa göre hayız anlamına gelir. Hattâbî'ye göre ise, şiddetli olmayan fakat hoş karşılanmayan rahatsızlık manasına gelir. "Onlar (ehl-i kitap) sizi incitmekten başka zarar veremez [27] ayetindeki kelimesinin kullanımının incitmek gibi hafif rahatsızlık anlamına gelmesini, kendi görüşüne delil olarak getirmiştir. Buna göre mahîd, kadının belirli bölgesinde bulunan, ancak diğer organlarına sirayet etmeyen bir rahatsızlık anlamına gelir.
(Onun için hayız halinde olan kadınlardan uzak durun) İmam Müslim ve Ebu Dâvûd bu konuda Enes'ten şöyle nakletmisdir: "Yahudiler, kadın hayız olunca onu evden çıkarırlardı. Bu durum, Hz. Peygamber'e soruldu. Bunun üzerine sözkonusu âyet [28] nazil oldu ve Hz. Peygamber Cinsel ilişki dışında eşinizle her şeyi yapın' buyurdu. Yahudiler bu hükmü yadırgadılar. Bundan dolayı Üseyd İbn Hudayr ile Ubbâd İbn Bişr Hz. Peygamber'e gelip Yahudilere muhalefet gayesiyle 'Ey Allah'ın elçisi hayızh iken kadınlarla ilişkiye girelim mi?' diyerek izin istediler. Ancak Hz. Peygamber buna müsaade etmedi."

1. Hayızın Başlangıcı

Hz. Peygamber (hayzı kasdederek) şöyle buyurmuştur: "Bu, Allah'ın Âdem'in ktzları için takdir ettiği bir şeydir."
Bazıları, "İlk olarak hayız, îsraihğuHarında başladı." demiştir. Ancak Hz. Peygamber'in hadisi, bu görüşten daha (kapsamlıdır).[29]

Açıklama

(İlk olarak hayız,} Bu sözü söyleyenler, Abdürrezzâk'ın İbn Mes'ûd'dan sahih bir senetle naklettiği şu rivayeti referans olarak kullanmışlardır: "İsraitoğul-lannda kadınlarla erkekler birlikte namaz kılıyorlardı. Bundan dolayı, kadınlar erkeklere karşı üstünlük taslamaya başladı. Bunun

üzerine Allah Teâtâ onları hayza düçâr kılıp mescidlerden atı koydu." Buhârî de, Hz. Aişe'den buna benzer bir rivayet nakletmiştir.
(Ancak Hz. Peygamber'in hadisi, bu görüşten daha (kapsamlıdır) Yani herkesi kapsar. İlk İnsandan itibaren herkesi içine alır. Dolayısıyla İsrailoğullan ve onlardan önceki kimseleri de kapsar. Ancak bu ifade daha kapsamlı yerine, ispatı daha kolay veya daha sağlam bir bilgi şeklinde de anlaşılmıştır. ed-Dâvûdî şöyle demiştir: "Bu iki rivayet aracında herhangi bir çelişki yoktur. Zira İsrailoğullarmın kadınları aynı zamanda Hz. Âdem'in neslinden gelen kadınlardır. Buna göre, umûm ifade eden "Âdem'in kızları" ibaresi ile husus kasdedilmiştir." Bizce, ibare umum/genel anlam ifade ettiği için her iki rivayet şekli arasında bir uzlaştırma yapılabilir. Şöyle ki, İsrailoğulları'nın kadınlarında görülen hayız, onlara verilen ceza sırasında hayız müddetinin uzun sürmesiydi. Yoksa hayızın ilk defa onların arasında başladığı anlamına gelmez. Nitekim Taberî ve diğer tefsirciler, İbn Abbâs ve daha başka ilk dönem müfessirlerinden, Kur'an'da İbrahim kıssası anlatılırken geçen "O esnada hanımı ayakta idi ue (bu sözleri duyunca) ayetindeki [30]gülmeyi hayız oldu şeklinde tefsir ettiklerini nakletmişlerdir. Malum olduğu üzere İbrahim peygamberin İsrailoğullan'ndan önce yaşamış olduğunda zerre kadar şüphe yoktur. Hâkim ve İbn Münzir sahih bir senetle İbn Abbâs'tan şöyle nakletmiştir: "İlk olarak hayız, cennetten indikten sonra Hz. Havva'da görüldü." Bu durumda, Âdem'in kızları ifadesi Havva'nın kızları anlamına gelir. Doğrusunu eni iyi Allah bilir.

Hayız Olan Kadının Durumu

294- el-Kâsım'dan Hz. Âişe'nin şöyle dediğini işittiği nakledilmiştir: "Hacca gitmek üzere niyet ederek yola koyulduk. Şerife geldiğimiz zaman ay hâli oldum Hz. Peygamber yanıma geldiğinde ağlayıp duruyordum. Bana
Neyin var? Yoksa hayız mı oldun?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu. 'Bu, Allah'ın Âdem'in kızları için takdir ettiği bir şeydir, Beytullahı tavaf dışında hacıların yaptığı her şeyi yap.'
Hz. Âişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber hanımları için sığır kurban etti.[31]

Açıklama

(Hayız Olan Kadının Durumu) Bu ifade ile, hayız olan kadınla ilgili durumlar kasdedilmiştir.
Şeref Mekkeye yakın bir yerin adıdır. Mekke ile arasında yaklaşık olarak 10 millik bir mesafe vardır. yap Yani hac ile ilgili tavaf dışındaki ibadetleri yerine getir.
Beytuîlah'ı tavaf dışında Bu istisna sadece hac ibadetine mahsustur. Yani kadının diğer durumlarını kapsamaz. Bir başka ifade ile hayızlı kadın, hac ibadetini yaparken tavaf hariç diğer vazifeleri yerine getirebilir. Diğer durumlarda ise, normal hayızlı kadınların riayet etmesi gereken hallere riayet eder.

2. Hayızlı Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Taraması

295- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Ben hayızlı iken, Hz. Peygamber'in başını tarardım."
296- Hişâm İbn Yûsuf, Ibn Cüreyc'in kendilerine şöyle bildirdiğini naklet-miştir: "Hişom İbn. örve'nin bize haber verdiğine göre kendisine biri gelip 'Hayızlı kadın bana hizmet edebilir mi veya cünüp bir kadın bana yakın olabilir mi?' diye sordu. Urue 'Bunlar benim için normal şeyler. Hayızlı ve cünüp kadınlar bana hizmet eder. Hizmet konusunda bu iki durumun bir sakıncası yoktur. Aişe'nin bana haber verdiğine göre kendisi, hayızlıyken mescitte itikafta bulunan Hz. Peygamber'in saçlarını tararmış. Allah Resulü başını mescidden Aişe'nin odasına doğru uzatır ona yaklaştınrmış, o da hayız olmasına rağmen odasından onun saçını tararmış' diye cevap verdi.[32]

Açıklama

(Hayızh Kadının Kocasının Saçını Yıkaması ve Taraması) Bu hadis tarama bakımından bab başlığına uygundur. Yıkama ise kıyas yoluyla veya "Hayızh Kadına Dokunma" babında zikredilecek rivayete işaretle başlığa dahil edilmiştir. Çünkü söz konusu babda gelecek hadis, açıkça bunu göstermektedir. Bütün bunlar hayızlı bir kadının zatının/bizzat kendisi ve vücudunun temiz olduğunu ve hayzın ona dokunmaya engel olmadığını gösterir.
(mescitte bulunan) Bu ifade Hz. Peygamber'in mescitte itikaf halinde olduğunu gösterir. Hz. Aişe'nin odası ise, mescide bitişik idi.
Urve kıyas yoluyla, cünüplüğü hayızla aynı kategoriye sokmuştur. Bu durum gayet açıktır. Çünkü hayız, cünüplükten daha pis kabul edilir. Hizmeti İse, taramayla aynı kefeye koymuştur.
Hadis, hayızh bir kadının bedeninin ve terinin temiz olduğuna delalet eder. İtikattaki biri İçin yasaklanan dokunmaların, cinsel ilişki ve cinsel ilişki Öncesi yapılan hazırlıklar olduğunu gösterir. Ayrıca hayızh birinin camiye giremeyeceğine delil teşkil eder. İbn Battal "Bu hadiste, 'her hangi bir şekilde kadına dokunmak, abdesti bozar' diyen İmam Şafiî aleyhine bir deli! vardır." demiştir. Ancak böyle bir delil söz konusu olamaz. Çünkü, itikafta abdestli olma şartı yoktur. Kaldı ki, hadiste bu fiilden sonra namaz kılındığı da zikredilme mistir. Eğer namaz kılınmış olsa bile, kadının saçma dokunmakla abdest bozulmaz.

3. Kocanın Hayızlı Eşinin Kucağına Yaslanarak Kuran Okuması

Ebu Vâil hayızh hizmetçisini Ebu Razîn'e gönderirdi. Hizmetçi de mushafı kılıfıyla tutarak ona getirirdi.
297- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Ben hayızh iken Rasûlullah kucağıma yaslanır sonra Kur'an okurdu."

Açıklama

(hizmetçisini) Hizmetçi ile cariye kasdedilmiştir.
(kılıfıyla) Bu ifade ile bir bağ ile ağzı kapanan bir kılıf kasdedilmiştir. Her iki rivayet de, hayızh kadının dokunmadan Mushafı taşıyabileceğini gösterir. Bâb başlığının Hz. Aişe hadisi ile İlişkisi şu şekildedir: İmam Buhârî, hayızh birinin İçinde Kur'an bulunan bir kılıf: taşımasını, yine hayızh birinin hafız birini taşımasına benzetmiştir. Çünkü hafız, içinde Kur'an olan kimse demektir. Bu yüzden söz konusu hadisi bu babda zikretmiştir. Bu durum, Ebu Hanife'nin mezhebine uygundur. Çoğunluk ise bunu yasaklamıştır. Onlara göre hayızh birinin Kur'an'ı taşıması, saygıyla bağdaşmaz. Yaslanmak ise örf bakımından taşımak olarak İsimlendirilmez. Buradaki yaslanmadan maksat da, Hz. Peygamber'İn başını Hz. Aişe'nin göğsüne yaslamasından ibarettir.
İbn Dakîku'l şöyle demiştir: Yaslanma ifadesi, hayızh kadının Kur'an okuyamayacağını gösterir. Eğer okuması caiz olsaydı, ona yaslanılmış halde Kur'an okumanın yasak olduğu vehmine kapmılmazdı. Dolayısıyla bunun caiz olduğunu açık bir şekilde ifade etmeye de gerek kalmazdı.
Bu hadiste, hayızlı kadına dokunmanın caiz olduğuna delil vardır. Çünkü, onun zatı ve elbisesi necasete bulaşmadığı sürece temizdir. Hayızh birinin Kur'an okuyamaması, pis yerlerde Kur'an okumanın caiz olmadığı hükmüne dayanır. Ayrıca hadiste, necaset yerlerine yakın mekanlarda Kur'an okunabileceğini gösterir. Bu görüş Nevevî'ye aittir. Bir de, bu hadise dayanılarak hasta birinin, namaz kılarken elbisesi temiz olmak şartıyla hayızh bir kadına yaslanabileceği sonucuna varılmıştır. Bu görüş de Kurtubî'ye aittir.

4. Hayıza Nifas Denmesi

298- Ümmü Seleme'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamberle
ye ac'üu- bir abaya bürünmüş yatıyorduk. Derken âdet oldum. Hemen sessizce kalkıp hayız elbisemi giydim. Bunun üzerine Hz. Peygamber mı oldun?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim. Sonra beni yanına çağırdı ve kadife örtünün altında birlikte uyuduk.[33]

Açıklama

(abaya) kelimesi üzerinde işlemeler olan yünden ve daha başka maddelerden dokunmuş siyah renkte bir tür örtünün adıdır.

(sessizce kalkıp) Nevevî şoy!e demiştir: "Ümmü Seleme hayız kanının Hz. Peygamber'e bulaşmasından korktuğu veya Allah Resûlü'nün kendisiyle birleşmek isteyeceğinden endişe ettiği İçin kalkıp hayız için gerekli önlemleri almış olabilir. Ya da bu halde Hz. Peygamberle yatmaya gönlü el-vermemiştir. Bundan dolayı Allah Resulü de ona, tekrar yatağa dönmesi için izin vermiş olabilir."
Hattâbî şöyle demiştir: "Bu kelimenin kökü, kan anlamına gelen poü'dir. Bu hadis, giyinik hayızlı bir kadınla birlikte uyumanın ve onunla bir örtü altında yatmanın caiz olduğunu gösterir. Aynca bu hadise göre, kadının hayız için normal elbiselerinin dışında bir elbise giymesinin müstehap olduğu sonucu ortaya çıkar."

5. Hayızlı Kadına Dokunmak

299- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "İkimiz de cünüp iken Hz. Peygamberle birlikte bir kaptaki suyu kullanarak gusül abdesti alırdık."
300- Bana emrederdi, ben de izarımi bağlardım. Sonra hayızlı olmama rağmen bana dokunurdu. [34]
301- Hz. Peygamber itikattayken başını bana uzatırdı. Ben de hayızlı olduğum halde başını yıkardım."
302- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Bizden biri hayız olur, Hz. Peygamber de ona dokunmak isterse hayzm başlarında izarını bağlamasını emreder sonra dokunurdu." Hz. Aişe şöyle devam etmiştir: "İçinizden kim, Hz. Peygamber'in nefsine hakim olduğu kadar kendine hakim olabilir ki!"

Açıklama

(Hayızlı Kadına Dokunmak) Burada dokunmaktan maksat, cima değil tenlerin birbirine değdirilmesidir.
izanmı bağlardım Bu ifadeyle, kadının vücudunun orta kısmını izar ile örtmesi kast edilmiştir. Fakihier, geçerli olan örfü dikkate alarak örtülmesi gereken yerleri göbek ile diz kapağı arası olarak tespit etmiştir.
Bizden biri Yani Hz. Peygamber'in eşlerinden biri. (hayzın başlarında) Hayzın başladığı ilk anlarda ve akıntının bol olduğu zamanlarda.
{Hz. Peygamber'in nefsine hakim olduğu) Bu İfade ile Hz. Peygamber'in kendisini tam olarak kontrol ettiği kastedilmiştir. Bir başka ifade ile, tehlikeli bölgelerde gezip tehlikeye bulaşmasından korkulan kimseler hakkında duyulan endişeler onun için geçersizdir. Buna rağmen yine de Hz. Peygamber günaha düşmekten korunmamış başkalarına dinî bir uygulamayı öğretmek için örtünün üzerinden mübaşerette bulunmuştur. Alimlerin çoğu bu kanaattedir. Bu hüküm, maliki mezhebinde "seddü'z-zerîa" bölümündeki esaslara uygundur.
Sevrî, Ahmed Ibn Hanbel ve İshâk gibi bir çok selef alimine göre hayızlı kadının sadece cinsel organından istifade edilemez. Hanefî'lerden İmam Muhammed de bu görüştedir. Tahâvî de bu görüşü tercih etmiştir. Mâlikiler'den Asbağ'ın tercihi de bu doğrultudadır. Şâfiîler'de bu konuda var olan iki görüşten biri böyledir. İbn Münzir de bu görüşü seçmiştir. İmam Nevevî ise şöyle demiştir: "Bu görüş daha çok tercihe şayandır. İmam Müslim'in Enes'ten naklettiği "Onlarla cima hariç her şeyi yapın!" hadisi de, buna delildir." Delilleri uzlaştırmak için bâbda zikredilen hadis İle benzerlerinin müstehap bir hükme delalet ettiğini söylemişlerdir.
îbn Dakîku'I-'îyd şöyle demiştir: "Bâbta zikredilen hadiste izarın altından yararlanmanın yasaklandığına dair bir delil yoktur. Çünkü, hadiste sadece Rasûlullah'ın saw:âhu aleyh; ve fiili söz konusudur." Nevevî de bu yorumu güzel bulmuştur.
303- Abdullah İbn Şeddâd, Meymûne validemizin şöyle dediğini nakletmiş-tir: "Hz. Peygamber hayızlı hanımlarından birine dokunmak istediği zaman ona izarını bağlamasını emrederdi."

6. Hayızlı Kadının Oruç Tutmaması

304- Ebu Saîd el-Hudrî'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber kurban veya ramazan bayramı namazını kıldırmak üzere namazgaha yöneldi. Yolda kadınlara rastladı. Onlara '£y kadınlar topluluğu sadaka verin! Zira cehennem ehlinin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu bana gösterildi' dedi. Kadınlar 'Neden ey Allah'ın elçisi?1 diye sordu. Hz. Peygamber de lanet eder ve kocalarınızın iyiliğine nankörlük yaparsınız. Karartı ve basiretli bir adamın aklını sizden daha fazla çelen, dinî ve aklî bakımdan eksik birini görmedim.' diye cevap verdi. Bunun üzerine kadınlar 'Ey Allah'ın elçisi aklımızın ve dinimizin noksanlığı nedir?' diye sordular. Hz. Peygamber Bir kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısına denk değil midir?' diye sorunca, kadınlar 'Tabiî ki dediler. Hz. Peygamber İşte bu, onların akıllarının eksik olmasından ileri gelir.' dedi. Sonra kadınlar hayız olduğu zaman, namaz kılmazlar, oruç tutmazlar, değil mi?' diye sordu. Kadınlar Evet' deyince 'Bu da, onların dinî bakımdan eksik olduğundan ileri gelir.' buyurdu.[35]

Açıklama

(Hayızh Kadının Oruç Tutmaması) İbn Reşîd ve diğerleri şöyle demiştir: "İmam Buhârî adeti olduğu üzere, anlaşılması basit konulan bir kenara bırakıp problemli meseleleri izah eder. Bu bâbda da böyle yapmıştır. Şöyle ki, manevi necasetten arınmamış halde olan hayızh kadının namaz kılmaması gayet açıktır. Çünkü temizlik, namazın sıhhat şartlarından biridir. Oruçta ise, temizlik şartı yoktur. Dolayısıyla hayızh kadının oruç tutmaması, kolay kolay anlaşılmaz. Bu nedenle, namazın aksine bu durumu belirtme ihtiyacı duymuştur."
(bana gösterildi) Allah Teâlâ, isra gecesi cehennemdeki kadınları Hz. Peygamber'e göstermiştir.
(kocalarınızın iyiliğine nankörlük yaparsınız) Bu ifade, "Kocalarınızın hakkını inkar edersiniz" aniamma gelebileceği gibi daha geniş manalara da gelebilir.
(eksik) Bana göre bu, kadınların cehennem ehlinin çoğunluğunu oluşturma nedenlerinden biridir. Çünkü onlar, kararlı ve basiretli bir adamın aklını çelip o kimsenin kendisine yakışmayan sözler sarfedip yanlış işler yapmasına sebep olurlar. Dolayısıyla hem onların günahlarına ortak olurlar, hem de daha fazlasını işlerler.
daha fazla çelen [36] Burada kadınların ne kadar çok akıl çeldiğini belirtmek için mübalağa ifade eden lafızlar kullanılmıştır. Çünkü kararlı ve basiretli kimse, hanımlara boyun eğerse, onun gibi olmayanlar haydi haydi kadınlara boyun eğer.
('Ey Allah'ın elçisi aklımızın ve dinimizin noksanlığı nedir?' diye sordu.) Kadınlar, neden akıl ve din bakımından noksan olduklarını bilmedikleri için bu soruyu sormuştur. Aslında böyle bir soru sormaları, onların eksik akıllı olduklarını gösterir. Çünkü, daha başta çokça lanet etme, kocaların iyiliğini inkar, kararlı ve basiret sahibi kimselerin aklını çelme şeklinde kendilerine nispet edilen üç özelliği kabul etmişler, sonra da eksik olduklarını anlamakta güçlük çekmişlerdir. Hz. Peygamber onlann bu sorusuna, azarlamadan ve kınamadan ne kadar da yumuşak bir cevap vermiştir... Bir başka İfade İle onların anlayacağı seviyede konuşmuştur. Hz. Peygamber Bir kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısına denk değil midir?' sözüyle "erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile biri yanîırsa diğerinin ona hatırlatması için - iki kadın olsun [37] âyetini kasdetmiştir. Kadınların birinin diğerine hatırlatmada yardımcı olması, onlann hafızada tutma yeteneklerinin zayıf olduğunu gösterir. Bu da, akıllarının eksik olduğuna delalet eder.
(namaz kılmazlar, oruç tutmazlar,) Bu ifade, hayızh kadınların namaz kılmaktan, oruç tutmaktan alıkonulduklarının, bu olaydan daha önce varid olan şer'î bir hüküm ile sabit olduğunu gösterir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Bayram namazlarında imamın namazgaha (caminin avlusuna) geçmesi dinî açıdan uygundur.
Namaz İçin toplanmış insanlara imam, sadaka vermelerini emredebilir. Bazı mutasavvıflar bu hadisten hareketle, zenginlerden fakirler için sadaka istemenin caiz olduğu sonucuna varmıştır. Ancak bunun şartları vardır.
Kadınlar bayram namazına katılabilir. Ancak fitne endişesinden dolayı erkeklerden ayrı mekanda namaz kılarlar.
İmamın sadece kadınlara nasihat etmesi caizdir.
Nimeti inkar etmek haramdır.
Lanet, küfür gibi kötü sözlerin sıkça kullanılması haramdır. İmam Nevevî'ye göre bunlar büyük günahtır. Çünkü bunlara bulaşanlar, cehennemle tehdit edilmiştir.
İnsanların Allah'ın rahmetinden uzak olması için yapılan beddua demek olan lanet kötüdür.
Dinden çıkmaya neden olmayan günahları işlemek hakkında küfür (inkar) kavramı kullanılabilir. Bununla, günahkâr kimselere karşı katı bir tavır

söz konusudur. Çünkü bu hadisin bir başka rivayetine göre cehennemliklerin çoğunun kadınlardan olduğu bildirilirken gerekçe olarak "küfürleri yüzünden" ifadesi yer almaktadır.
Ayıplanan vasfın ortadan kalkmasına neden olacak şekilde nasihatte bulunurken katı davranmak caizdir. Ancak, belirli bir şahıs hedef alınmaz. Çünkü, genel ifadeler kullanmak, dinleyenlerin daha kolay istifade etmesini sağlar.
Sadaka belaları savar. Kulların birbirine karşı İşlediği günahlara keffaret olur.
Akıl, daha önce geçen iman örneğinde olduğu gibi, eksik ve fazla sıfatlarıyla nitelenebilir. Kadınlar, eksik akıllı oldukları zikredildi diye kınanamaz. Çünkü bu onların yaratılışların in bir özelliğidir. Ancak onların yüzünden fitneye düşmekten sakındırmak için bu özelliklerine dikkat çekilebilir. Bundan dolayı Hz. Peygamber cehennem azabını kadının eksik akıllı olmasına değil de, kendisine yapılan İyiliğin inkar edilmesi gibi başka nedenlere bağlamıştır.
Din bakımından eksik olmak, sadece günahın meydana geldiği konularda olmaz. Aksine bundan daha geniş alana sahiptir. Bu görüş İmam Nevevî'ye aittir. Çünkü eksiklik, izafî bir kavramdır. Mesela kâmil bir kişi daha kâmil birine göre kemal bakımından eksiktir. Bundan dolayı, hayızlı bir kadm, hayız dönemi boyunca namaz kılmadığı için günahkâr olmaz. Ancak namaz kılan bir erkeğe nazaran din bakımından eksiktir.
Hastalık yüzünden sağlıklı iken kıldığı nafile namazları kılarnayan kimse, söz konusu namazların sevabını kılmış gibi alır. Peki, âdet döneminde namaz kılmamakla mükellef olan hayızlı kadm namaz kılmadığı için sevap alabilir mi? Bu hususta imam Nevevî şunu söylemiştir: "Ağır basan görüşe göre sevap alamaz. Hayızlı kadın ile hasta arasında fark vardır. Hasta kişi, ehliyeti olduğu sürece söz konusu nafile namazları sürekli kılma niyeti taşır. Hayızlı kadın ise, böyle değildir." Kanaatime göre bu farkın, kadının namazı terk etmesinden dolayı sevap alamamasını gerektirdiği tartışmaya açıktır.
Öğrenen konumunda olan öğretene, tâbi konumunda olan rehberine anlayamadığı meselelerde müracaat etmelidir.
Bu hadiste Allah Rasûlü'nün ne kadar yüce bir ahlaka sahip olduğu, merhamet ve hoşgörü peygamberi olduğu görülmektedir. Hak Teâlâ onun şanını, şerefini ve saygınlığını artırsın!

7. Hayızlı Kadın Tavaf Hariç Bütün Hac Menasikini Yerine Getirir

İbrahim şöyle demiştir: "Hayızlı kadının âyet okumasında bir sakınca yoktur." İbn Abbâs da, cünüp kimsenin Kur'an okumasında bir mahzur görmezdi. Hz. Peygamber ise her durumda Allah'ı anardı. Ümmü Atiye şöyle demiştir: "Biz kadınlara, hayızlı iken de (Arafat ve Mina gibi yerlere) çıkmamız, erkekler gibi tekbîr getirip dua etmemiz emredildi." İbn Abbâs Ebu Süfyân'm şöyle dediğini nakletmiştir: "Herakleios Hz. Peygamberin mektubunu istedi. Sonra onu okudu. Bir de baktık ki mektup, 'Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, Ey ehli kitap! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir kelimeye gelin.[38] şeklinde başlıyordu. Atâ, Câbir'den şöyle nakletmiştir: "Hz. Âişe hayız oldu, Kabe'yi tavaf ve namaz hariç, hac ibadetinin bütün gereklerini yerine getirdi. "Hakem şöyle demiştir: "Ben cünüp iken hayvan oğazlanm." Allah Teâlâ şu şekilde buyurmuştur: "Üzerine Allah'ın adı anılmalan kesilen hayvanlardan yemeyin! [39]
305- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamberle lirlikte yola çıktık. Sadece haccı düşünüyorduk. Şerife geldiğimiz zaman hayız jldum. Sonra Hz. Peygamber yanıma geldi. O esnada ağlıyordum. 'Neden ağlıyorsun' diye sordu. Ben de, 'Allah'a and olsun ki, bu yıl ıac etmeyi istemiyorum' diye karşılık verdim. O da, 'Galiba hayız oldun' dedi. Sen 'Evet' deyince, şöyle buyurdu: 'Bu, Allah'ın Adem'in kızları için takdir ittiği bir şeydir. Hacıların yaptığı her şeyi yap! Yalnız temizleninceye iadar Ka'be'yi tavaf etme!"

Açıklama

(Hacıların yaptığı her şeyi yap! Yalnız temizleninceye kadar Ka'be'yi tavaf 'ime!) İmam Buhârî'nin bu babda zikrettiği hadis ve diğer rivayetlerle şunu kas-lettiği söylenmiştir: "Hayız ve onun hükmünde olan cünüplük gibi durumlar,)ütün ibadetlere engel olmaz. Aksine zikir gibi bir takım bedenî ibadetler, bu tür İurumlarda bile yapılabilir. Tavaf hariç hacda yapılması gereken diğer hususlar la, hayzın engel teşkil etmediği ibadetlerdendir." Ancak İmam Buhârî'nin bunları îasdetmiş olması tartışılır. Çünkü hacda yapılması gereken İbadetler nas ile santur. Dolayısıyla bu hususta, istidlale gerek yoktur. En güzeli, İbn Reşîd'in, İbn attâl ve daha başkalarına tabi olarak ileri sürdüğü şu görüştür: "İmam Buhârî bâbda, Hz. Aişe hadisini zikrederek hayızh ve cünüp kimselerin Kur'an okunabileceğine delil getirmek istemiştir. Çünkü Hz. Peygamber tür özel namaz olduğu için hac ibadetlerinden sadece tavafı ayrı tutmuştur, 'ikir, telbiye ve dua, hac ibadetinin bir parçasıdır. Hayızh bir kadının bunları yapması yasaklanmamıştır. Aynı hüküm, cünüp biri için de geçerlidir. Çünkü hayızh kadının necaseti onunkinden daha ağırdır.
Kur'an okunması bir tür Allah'ı anmaksa, bu durumda zikir ile arasında herhangi bir fark yoktur. Yok eğer başlı başına bir ibadetse, bu durumda özel bir delile İhtiyaç vardır. İmam Buhârîye göre de bu konuda sahih bir hadis yoktur. Bu hususta nakledilen rivayetlerin tamamı başkalarına göre delil olur. Ne var kî bunların çoğu, tevile açıktır. Nitekim ileride buna işaret edeceğiz. Bundan dolayı İmam Buhârî ve onun gibi hayız ve cünüp kimsenin Kur'an okuyacağını söyleyen Taberi, İbnu'l-Münzir ve Dâvûd gibi alimler, "Her durumda Allah'ı anardı" hadisinin umum İfade eden ibaresine dayanmışlardır. Çünkü zikir, geniş bir kavramdır. Kur'an'Ia olabileceği gibi başka şeylerle de olabilir. Zikir ile Kur'an okumayı örf ayırır. İmam Buhârî İbrahim en-Nehâî'nİn görüşüne yer vermek suretiyle, hayızh kadının Kur'an okumasının yasaklandığı hususunda icmâ' bulunmadığını belirtmek istemiştir. İmam MaİIk'ten İbrahim en-Nehâî'nin görüşüne benzer bir görüş nakledilmiştir. Yine ondan her koşulda Kur'an okunabileceği rivayet edilmiştir. Kendisinden yapılan bir başka rivayete göre İse, cünüp kimsenin aksine hayızh kadının Kur'an okuyacağını belirtmiştir. Bu son görüşün, İmam Şafiî'nin kaul-i kadîrril (eski ictihadları) olduğu söylenmiştir.
İmam Buhârî kendi görüşünü desteklemek için İbn Abbâs'tan gelen rivayeti nakletti. İbn Münzir, söz konusu rivayeti "İbn Abbâs cünüp iken virdini okurdu" şeklinde senetle birlikte rivayet etmiştir.
Daha sonra İmam Buhârî, Bizans İmparatoru Herakleios olayına dair Ebu Süfyan'dan gelen hadisin bir bölümünü zikretti. Bahsi geçen hadis, Buhârî'nin "Bedyu'1-vahy" bölümü ile diğer bölümlerde senetle birlikte geçmektedir. Bu hadis, babın konusuna şu şekilde delil teşkii eder: Hz. Peygamber. İslâm'a davet için Rumlara bir mektup yazmıştı. Malum olduğu üzere Rumlar kâfirdi, kâfirler de cünüptür. Sanki Buhârî hadisin bu bölümünü zikretmekle cünüp birinin Kur'an'a dokunabileceğini ifade etmek istemiştir. Çünkü mektupta iki âyet vardı. O halde cünüp birinin Kur'an okuması da caizdir. Bu izah, İbn Reşîd'e aittir. Hadis şu şekilde delil olarak kullanılmıştır: Hz. Peygamber :
Rumlara okumaları için âyet yazıp göndermiştir. Bu durum, boy abdesti yokken Kur'an okunabileceğinin istinbat ile değil nas ile sabit olduğunu gösterir. Boy abdesti olmayan kimselerin Kur'an okuyamayacağını söyleyen çoğunluk, bu iddiaya şu şekilde cevap vermiştir: "Mektup, söz konusu iki âyetten daha başka cümleleri de içermektedir. Bu durum, içerisinde ayet bulunan fıkıh ve tefsir kitaplarını okumaya benzer. Cumhura göre, boy abdesti olmayan kimselerin bu kitaplara dokunması ve onları okuması yasaklanmamıştır. Çünkü söz konusu kimse, böyle yapmakla Kur'an okumayı hedeflemez."
Ahmed İbn Hanbel, tebliğ maslahatını göz önüne alarak mektuplaşmalara benzer konularda Kur'an âyeti kullanılmasının caiz olduğunu açıkça belirtmiştir. Şâfiîlerin çoğu bu görüştedir. Bazı âlimler ise bir ya da iki âyet gibi az miktarda Kur'anm kullanılmasını caiz görmüştür. Mesela Sevrî şöyie demiştir: "Hıristiyan birinin Kur'an'dan bazı harfleri öğrenmesinde bir sakınca yoktur. Belki bu sayede Allah Teâlâ ona hidayet nasip eder. Ancak bir âyet öğrenmesini hoş karşıla. Bu konuda o, cünüp kimse gibidir." Ahmed İbn Hanbel de şöyle demiştir: Kur'an'ı hak ettiği yere koymamalarını hoş görmem." Yine ondan şöyle dediği nakledilmiştir: "Gayr-i müslimin hidayete ermesi umuluyorsa, Kur'an okuyup öğrenmesi caizdir. Aksi takdirde caiz değildir." Boy abdesti olmayanların Kur'an okumasını caiz görmeyenlerden biri şöyle demiştir: "Herakleios kıssasında, cünüp birinin Kur'an okumasının caiz olduğunu gösteren bir deli! yoktur. Zira cünüp biri, okuduğu lafızlarla Kur'an tilavetini kasdeder ve okuduklarının da âyet olduğunu bilirse bu durum da Kur'an okuması caiz değildir. Bir rivayette Kur'an olduğunu bilmediği bir bölümü okursa bu durum, caizdir. İşte kâfirin durumu da böyledir." Çoğunluk "Cünüp dışında hiçbir şey, Hz. Peygamber'in Kur'an okumasına engel olmazdı." şeklinde Hz. Ali'den gelen hadise dayanarak boy abdesti olmayan kimsenin Kur'an okumasını caiz görmez. Bu hadisi, sünen musannifleri tahriç etmiştir. Tirmizi İle İbn Hibbân sahih olduğunu söylemiştir. Bazı alimler, bu hadisin senedinde bulunan ravilerden birinin zayıf olduğu kanaatindedir. Hakikatte bu rivayet hasen olup delil olarak kullanılmaya müsaittir. Ancak bu rivayet hakkında "delil olarak kullanılması tartışmaya açıktır." denilmiştir. Çünkü, bu rivayet sadece Hz. Peygamberin fiiline delalet eder. Bu da, söz konusu fiilin dışındaki uygulamaların caiz olmadığı anlamına gelmez. "Hayızlı ve cünüp kimse, Kur'an'dan hiçbir ayeti okuyamaz [40] şeklinde merfu olarak İbn Ömer'den nakledilen hadis ise, rivayet edildiği bütün senetlere göre zayıftır.

8. Özür Kanı (İstihâze)

306- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: Fâüma binti Hubeyş Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın elçisi, ben temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı?" diye sordu. Bunun üzerine Rasutuliah şöyle buyurdu: "Bahsettiğiniz şey, damar (kanamasıdır). Hayız değildir. Adetin başladığı zaman namazı bırak. Âdet müddetin dolunca, üzerindeki kanı yıka ve namaz kıl."

Açıklama

(Özür Kanı) Adet dönemi dışında kadının cinsel organından gelen kana özür kanı denir
(ben temizlenemiyorum.) Fâtıma'ya göre hayızlı kadının temizlenmesi, kanın kesilmesi ile anlaşılırdı. Bundan dolayı kinaye yoluyla temizlenemediğini belirterek kanın devamlı geldiğini ifade etmiştir. Hayızlı kadının namaz kılamayacağını biliyordu. Bu hükmün, kadının cinsel organından kan geldiği sürece geçerli olduğunu zannetmişti. Bu yüzden "namazı bırakayım mı?" diye sormuştur.
{üzerindeki kanı yıka ve namaz kıl.) Bu durumda olan bir kadın, gusül abdesti aldıktan sonra üzerindeki kanı yıkar ve namaz kılar.
Bu hadis şuna delil teşkil eder: Kadın hayız kanı ile özür kanını birbirinden ayırt edebiliyorsa, hayız kanını esas alır ve onunun başlaması ile sona ermesine göre davranır. Hayız süresi sona erince, temizlenmek için gusül abdesti alır. özür kanının hükmü İse, abdesti bozan diğer şeylerin hükmü gibidir. Yani özür kanı gören kadın, bundan dolayı her namaz için abdest alır. Ancak aldığı abdest ile, ister zamanında kılman isterse kaza edilen olsun sadece bir farz namazı Çünkü Hz. Peygamber özür kanı gören kadın hakkında "Her namaz için abdest al!" buyurmuştur. Çoğunluk bu görüştedir. Hanefîlere göre ise abdest, namaz vaktiyle İlgilidir. Bundan dolayı özür kanı gören kadın, aldığı abdest İle zamanı girmiş farz namazı ve o namazın vakti çıkmadığı sürece dilediği kadar kaza namazı kılabilir. Onlara göre "her namaz için abdest al!" hadisi her namaz vakti için abdest al! manasına gelir. Bu hadiste hazif şeklinde tezahür eden mecaz vardır. Ancak bunun böyle olduğunu gösteren delile ihtiyaç vardır.
Malikîler'e göre özür kanı gören kadının her namaz için abdest alması müstehaptır. Abdesti bozan başka bir durum meydana gelmediği sürece abdest alması farz değildir. Ahmed ve İshâk'a göre ise, özür kanı gören kadının her farz namaz için gusül abdesti alması daha ihtiyatlıdır.
Ayrıca bu hadis, kadının kendisiyle alakalı konularda fetva istemesinin, kadınlara özgü meselelerde erkeklerle karşılıklı konuşmasının ve ihtiyaç anında sesini duyurmasının caiz olduğunu gösterir.

9. Hayız Kanının Yıkanması

307- Hz. Ebu Bekr'in kızı Esmâ'dan şöyle nakledilmiştir: "Bir kadın Hz. Pey-gamber'e «ibi&hu ^yhi ve seu«n 'Ey Allah'ın elçisi, bizden birinin elbisesine hayız kanı bulaşırsa ne yapması gerekir? Bu konuda ne buyurursunuz? diye sordu. Rasûlullah da şöyle cevap verdi; 'Eğer sizin elbiselerinize hayız kant bulaşırsa, onu çitileyip üzerine su döküp yıkayın. Daha sonra o elbiseyle namaz kılın."
Bu hadise göre, hayız kanı diğer kanlar gibidir. Dolayısıyla yıkanması farzdır. Ayrıca kurumuş kirlerin yıkanmasını kolaylaştırmak için önceden çitilemek müstehaptır.
308- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Bizden biri hayız olurdu, temizlendikten sonra elbisesine bulaşan kanı çîtilerdi. Daha sonra elbisenin kan bulaşan kısmını su ile yıkardı. Sonra elbisesinin geri kalan kısımlarına su döker ve onunla namaz kılardı."

10. Özür Kanı Gören Kadının İtikafa Girmesi

309- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamberle birlikte özür kanı gören hanımlarından biri de itikafa girdi. Kanının akmasından dolayı altına bir leğen koyduğu da olurdu." Hatta hadisin ravilerinden İkrime.[41]
Hz. Âişe'nin usfuru gördüğünü söylemiştir. Hz. Aişe anlatmaya şöyle devam etmiştir: "Bu, filanca kadının gördüğü bir şeydi.[42]
310- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'le birlikte hanım arından biri de itifcaja girdi. O sırada hem kan hem de sarı su görüyordu. Namaz kılarken altında bir leğen bulunurdu."
311- Hz. Âişe'den nakledildiğine göre, özür kam gören müminlerin annelerinden biri itikafa girmiştir.

Açıklama

(Özür Kanı Gören Kadının İtikafa Girmesi) Bu başlık, özür kanı gören kadınların itikafa girmelerinin caiz olduğunu açıklamak için konulmuştur.
{hanımlarından biri) İbn Abdilberr, Cahş'm üç kızının özür kanı gördüğünü nakletmiştir. Bunlar, müminlerin annesi Zeynep, Talha'nın hanımı Hımne ve Abdurrahman b. Avf'm hanımı Ümmü Habîbe'dir. Özür kanı en fazla onlarda görünürdü. Ebu Dâvûd Hz. Âişe'den şöyle nakletmiştir: "Zeyneb bintü Cahş özür kam gördü. Hz. Peygamber ona, her namaz için gusül abdesti a/masını söyledi."
Bu hadise göre, özür kanı gören kadınların camilerde bulunması, İtikafa girmesi ve namaz kılması caizdir. Ayrıca etrafı kirletmelerinden emin oldukları sürece camilerde iken özür kanı görmelerinde bir sakınca yoktur. Sürekli olarak abdest tutamayan veya durmadan kanayan yarası bulunan kimse hakkında da aynı hükümler geçerlidir.

11. Kadınlar Hayız Döneminde Kullandığı Elbise İle Namaz Kılabilir Mi?

312- Mücahid'den Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Her birimizin sadece bir elbisesi vardı. Hayız döneminde de onu giyerdi. Eğer ona kan bulaşırsa tükürüğü ile ıslatır, sonra tırnakları ile kazırdı."

Açıklama

(Kadınlar Hayız Döneminde Kullandığı Elbise ile Namaz Kılabilir mi?) Bu hadisin bab başlığı ile alakası şu şekilde izah edilmiştir: Sadece bir elbisesi bulunan kadın, hayız döneminde de o elbiseyi giyer. Doğal olarak temizledikten sonra sahip olduğu bu tek elbise ile namaz kılar. Bununla birlikte hadiste, Hz. Peygamber'in ve hanımının bu elbiseyle namaz kıldığını gösteren bir bilgi yoktur.
Ayıca bu hadiste necasetin su dışında başka bir şey ile giderilebileceğini söyleyenler için delil yoktur. Çünkü müminlerin anneleri tükürükleri ile hayız kanını gidermişlerdir. Buradaki maksadları, elbiseyi temizlemek değildir.

12. Hayızdan Dçlayı Gusül Abdesti Alan Kadının Güzel Koku Sürünmesi

313- Ümmü Atiyye'den şöyle nakledilmiştir: "Bir ölü için üç günden fazla yas tutmamız yasaklandı. Ancak koca için dört ay on gün yas tutmamız emredildi. Yas tuttuğumuz süre içinde, sürme çekmez, koku sürünmez ve asab[43] dışında boyalı elbise giymezdik. Adetimiz sona erip hayızdan dolayı gusül ab-desti alınca azıcık küst-ı azfâr [44] kullanmamıza izin verildi. Bizim cenazelerin ardından gitmemiz de yasaklandı.[45]

Açıklama

(Kadının Güzel Koku Sürünmesi) Bu başlık ile, kadının hayızdan dolayı gusül abdesti alırken koku sürünmesinin kesinlikle caiz olduğu ifade edilmek istenmiştir. Çünkü, koku sürünmesi haram olan yaslı kadına hayızdan çıkınca belli bir oranda koku kullanmasına izin verilmiştir.
(küst-i azfâr) Kust adında bilinen bir buhurdur. Aynı şekilde azfâr da öyledir. Küst ile Kust aynıdır. Nevevî şöyle demiştir: "Koku sürünmekle sadece Kust ile zufrun kullanılması kasdedilmemişrJr. Yaslı kadına, hayızdan dolayı gusül abdesti aldığı sırada kendisindeki hoş olmayan kokuyu gidermesi için koku sürme izni verilmiştir." Mühelleb de şöyle demiştir: "Namaz kılacağı İçin yaslı ve hayızdan çıkmış kadının, kan kokusunu gidermesi için buhur kullanmasına İzin verilmiştir."

13. Hayızdan Temizlenen Kadının Kendini Ovması

Hayızlı kadın nasıl yıkanır, kokulu bîr bezi veya pamuğu alıp kanın izine sürer.
314- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Bir kadın Hz. Peygamber'e gelip hayızdan dolayı nasıl gusü! abdesti alacağını sordu. Hz. Peygamber ona, nasıl gusül abdesti alacağını şu şekilde bildirdi: 'Bir parça kokulu bez ya da pamuk al, onunla temizlen!'
Kadın, 'nasıl temizleneyim?' diye sordu. Rasûlullah. Bununla temizlen' dedi. Kadın 'Nasıl yani?' diye sorunca Hz. Peygamber Subhanallâh temizlen işte!' dedi. Bunun üzerine kadını yanırha çektim ve 'Bunu kanın izine sür' dedim.[46]

Açıklama

(Kadının Kendini Ovması) Nasıl gusül abdesti alınacağına ve ovmaya dair bir şey geçmediği için bu hadisin bab başlığına uygun olmadığı söylenmiştir. Kirmanı kendisinden önceki bazı âlimlerin yolundan giderek bu itiraza şu şekilde cevap vermiştir: "Hadiste kokulu bez veya pamuğun kanın izine sürülmesi geçmektedir, bu da, ancak ovmakla mümkündür. Guslün nasıl alınacağından maksat ise hayızlı kimsenin boy abdestine mahsus özel durumdur. Yani koku sürünmektir. Yoksa bizzat yıkanma değildir." Her ne kadar zorlama olsa da, bu cevap güzeldir. Ancak bundan daha güzel cevap da verilebilir. Şöyle ki; âdeti gereği İmam Buhârî her ne kadar zikrettiği hadislerde bab başlığına delil teşkil eden bir durum olmasa da, eğer hadisin bir başka varyantında bab başlığına delil teşkil edecek bir durum varsa, o hadisi kullanmaktan çekinmemiştir. Konumuzla ilgili olarak şu açıklamayı yaparız; İmam Müslim bu hadisi, İbn Mansûr'-dan İbn Uyeyne kanalıyla nakletmiştir. İmam Buhârî de, bu kanalla rivayette bulunmuştur. Söz konusu rivayette, "Nasıl yıkanır?" ifadesinden sonra "alıp ifadesinden önce atıf harflerinden vardır. Bu harf bilindiği üzere terâhi [47] için kullanılır. Bu da, önce yıkanmanın sonra kokulu bir bez veya pamuğun kullanılmasının öğretildiğini gösterir. İmam Müslim Safİyye ve Hz. Âişe kanalıyla bir rivayette daha bulunmuştur ki, bu rivayette Mansûr rivayetinde belirtilmeyen gusül abdestinin nasıl alınacağı konusu anlatılmıştır. Bahsi geçen rivayet şu şekildedir: "Sizden biri suyunu ve sidresini [48] alıp güzelce temizlenir, sonra başından aşağı su döker, saç diplerine varıncaya kadar eliyle başını iyice ovar, sonra üzerine su döker ve bir bez veya pamuk alır." Guslün nasıl alınacağını ve vücudun ovulmasını konu edinen bab başlığı ile işte bu kasdedilmiştir. Ancak İmam Buhârî kendi şartına uymayan İbrahim İbn Muhacir kanalıyla nakledildiği için bu hadisi tahriç etmemiştir.
{temizlen) Bu hadisten sonra gelen rivayette, "temizlen" yerine aynı anlama gelen ifadesi kullanılmıştır.
Nevevî şöyle demiştir: "Alimlere göre bu ifadeyle, kadının cinsel organı kasdedilmiştir." el-Muhâmilî ise şöyle demiştir: "Kadın için, hayız kanı vücudunun neresine bulaştı ise o bölgesine koku sürmesi müstehaptır." Bu görüşü ondan başkasının dile getirdiğini bilmiyorum. Ancak hadisin zahiri, onu desteklemektedir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Hayret verici olaylar karşısında Sübhanallah denir. Bu hadiste kafa yormadan idrak edilebilecek basit bir meselenin anlaşılmaması üzerine Rasûlullah Subhanolhh" demiştir.
Avret mahalli ile ilgili konularda kinayeli bir üslup kullanmak müstehapür.
Kadın, kendisiyle ilgili utanılacak meseleleri bilen bir erkeğe sorabilir. Nitekim Hz. Âişe ensar'm kadınları için şöyle demiştir: "Haya, dinî bilgi öğrenme hususunda ensar'm kadınların engel olmazdı."
Açıkça konuşmanın uygun olmayacağı meselelerde üstü kapalı ifadeler ve bir takım İmalarla yetinilir.
Soru soranın anlaması için, cevap tekrarlanır. Hz. Peygamber ilk seferinde kadın arılamayınca cevabını tekrarlamıştı. Hz. Peygamberin bir sonraki hadiste temizle dedikten sonra yüzünü çevirmesi, cevabı tekrarladığını gösterir. Yani Allah Resulü tekrardan kadına açıkça anlatılınca utanılacak durumda, yeniden söze başvurmak yerine lisân-ı hâl ile cevap vermiştir. Bu durumu fark eden Hz. Âişe devreye girerek meseleyi kadına öğretmeyi üstlenmiştir. İmam Buhârî İ'tisâm Bölümünde bu hadis için, "Delillerle Bilinen Hükümler" başlığını kullanmıştır.
Alimin huzurunda bulunan kişi, sözleri anlamazsa, orada bulunanlardan biri, âlimin hoşuna gideceğini bildiği takdirde ona açıklama yapabilir.
Daha üstün biri varken derece bakımından ondan daha aşağıda olan kimseden ilim öğrenilebilir.
Muhaddis her ne kadar sonunda "evet" demese bile, ikrar ettiği takdirde kendisine yapılan arz sahih olur. Çünkü hadisi tahammül şartları arasında ravi-nin duyduğu her şeyi anlaması şartı yoktur.
Öğrenene karşı merhametli olunmalı, anlamadığı konularda mazur görülmelidir.
İnsanoğlu yaratılıştan da kaynaklansa ayiplanni kapatmalıdır. Mesela hayızdan dolayı kendisinden gelen kötü kokuyu, güzel koku kullanarak gidermelidir.
Bu hadiste Hz. Peygamberin güzel ahlakı, yumuşak huyluluğu ve eşsiz hayası bir kez daha ortaya çıkmıştır. Hak Teâlâ onun şanını artırsın.

14. Hayızdan Dolayı Gusül Abdesti Almak

315- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Ensardan bir kadın Hz. Peygamber'e dolayı nasıl gusül abdesti alayım?' diye sordu.
O da, 'Güzel kokulu bir bez veya pamuk al! Üç kez temizletil diye cevap verdi. Daha sonra Hz. Peygamber haya etti ve yüzünü çevirdi. (Üç kez temizlen! yerine) Bununla temizlen! de demiş olabilir. (Baktım olacak gibi değil) kadını yanıma çektim ve Hz. Peygamber'in ne kasdettiğini ona anlattım."

15. Hayızdan Dolayı Gusül Abdesti Alan Kadının Saçlarını Taraması

316- Urve'den şöyle nakledildi: Hz. Âişe "Veda hacemda Hz. Peygamberle birlikte telbiye getirip İhrama girdim. Temettü haccina [49] niyet edip kurban götürmeyenler arasında yer alıyordum" dedi. Sonra hayız olduğunu. ve Arafat'a çıkılacağı geceye kadar âdetinin sürdüğünü söyledi. Hz. Peygamber'e gelip, "Allah'ın elçisi Arafat'a çıkacağımız gece geldi çattı. Ama ben, temettü haccina niyet etmiştim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah . ona "Örgülerini çözüp saçını tara! Umre yapmaktan sakın!" dedi. Hz. Aişe kendisine söylenenleri yaptığını belirtti ve şöyle dedi: "Haccımı tamamladıktan sonra Hz. Peygamber Hasbe'de [50] gecelendiği zaman kardeşim Abdurrahman'a, beni Ten'ım'e [51] götürüp burada tamamlayamadığım umremin yerine umre için ihrama girmeme yardımcı olmasını emretti."

Açıklama

(Örgülerini çözüp saçını tara!) Davûdî ve ona tabi olanlar bu hadiste bab başlığına delil olacak bir bilginin olmadığını iddia etmişlerdir. Aynca şunları söylemişlerdir: "Hz. Aişe'ye saçını taraması, gusü! abdesti alırken değil de, hayızlı iken telbiye getirip ihrama girdiği sırada emredilmiştir." Telbiye getirip ihrama girerken gusül abdesti almak gerektiği, ayrıca bunun, guslün bir sünneti olduğu belirtilerek bu iddiaya cevap verilmiştir. Nitekim bu olaya ilişkin İmam Müslim'in Câbir'den Ebu'z-Zübeyr kanalıyla tahriç ettiği hadiste açık bir şekilde gusül ab-destinin emredildiği görülmektedir. Söz konusu hadisteki ifade şu şekildedir: "Gusül abdesti al! Sonra hac için telbiye getirip ihrama gir!" Yine burada da İmam Buhârî, her ne kadar kendisinin yer verdiği hadiste belirtiimese de, aynı hadisin diğer rivayetlerinde bulunan bilgilere işaret etme prensibine göre hareket etmiştir. Belki de Dâvûdî, bu sözüyle, her hangi bir gusül abdesti sırasında değil de hayızdan dolayı gusül abdesti alırken saçların çözülüp taranmasının emredilmediğini söylemeye çalışmış olabilir. Hz. Aişe'nin Kurban bayramında hayızdan çıktığı ve Arefe günü sadece ihram için gusül abdesti aldığını gösteren SahİhayN'dakİ rivayet, onun bu şekilde düşünmesine neden olmuş olabilir.
Konuyla ilgili olarak Mücahid'den gelen bir rivayete göre ise, Hz. ÂİŞe Şerifte hayız olmuş, Arafat'ta temizlenmiştir. Buna göre onun Arafat'taki temizlenmesi ihram için gusül abdesti alması şeklinde yorumlanır. Bu şekilde İki rivayet arası telif edilmiş olur.
O halde, Hz. Aişe'nin Arafat'ta aldığı gusül abdestinin, ihram için olduğu sabit olur. Dolayısıyla delil-i hitâb yöntemi ile bab başlığının manası anlaşılır. Şöyle ki, eğer ihram için mendup olan gusül abdestini alan hayızlı kadının saçlarını taraması caiz ise, hayızdan kurtulmak için farz olan gusül abdestini alan kadına haydi haydi caiz olur.
(Hz, Peygamber Hasbe'de [52] gecelendiği zaman Abdurrahman'a, beni Terii-m'e götürüp burada tamamlanamadığım umremin yerine umre için ihrama girmeme yardımcı olmasını emretti) Abdurrahman, Ebu Bekir'in oğludur. Yani Hz. Aişe'nin kardeşidir. Hasbe ise hacıların Mekke dışındaki Mina'dan gelirken konaklayıp geceyi geçirdikleri yerin adıdır.

16. Hayızdan Çıkmak İçin Gusül Abdesti Alan Kadının Saçlarının Örgüsünü Çözmesi

317- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Zilhicce ayının hilalinin görünmesine yakın bir zaman kala Medine'den yola çıktık. Rasûlullah Umre için telbiye getirip ihrama girmek isteyenler, bunu yapsın. Eğer ben hedy kurbanı sevk etmeseydim ben de umre niyetiyle telbiye getirip ihrama girerdim." buyurdu. Bunun üzerine, ashabın bir kısmı umre için, diğer bir kısmı da hac için yüksek sesle telbiye getirip ihrama girdi. Ben de umreye niyet edenlerdendim. Derken Arafat'a çıkılacak gün gelip çattı. O esnada hayızlı idim. Bu durumumu Hz. Peygamber'e anlatıp halimden şikayette bulundum. Bana Umreden vazgeç! Örgülerini çözüp saçını tara ve hac için telbiye getirip ihrama girV dedi. Ben de öyle yaptım. Hasba'da gecelendiği zaman, benimle birlikte kardeşim Abdurrahman'ı Tenlm'e gönderdi. Burada yapamadığım umremin yerine telbiye getirip yeni bir umre için ihrama girdim." Hadisin ravilerinden Hişâm şöyİe dedi: "Bundan dolayı keffâret olarak, ne kurban, ne oruç, ne de sadaka gerekti."

Açıklama

(Hayızdan Çıkmak İçin Gusül Abdesti Alan Kadının Saçlarının Örgüsünü Çözmesi) Bu bâb, hayızdan çıkmak İçin alınan gusül abdestinde saçların çözülmesinin farz olup olmamasıyla alakalıdır. Hadisten ilk etapta akla gelen manaya göre bu, farzdır. Hasan-ı Basrî ve Tavus'a göre hayızlı kadının saçlarını çözmesi farzdır. Ancak cünüp biri için bu, farz değildir. Ahmed İbn Hanbel de aynı görüştedir. Ancak HanbelİI mezhebinden bazılarına göre bu, hem>r hayızlı hem de cünüp için müstehaptır. Bu hususta İbn Kudâme şöyle demiştir: "Abdullah İbn Ömer'den başka bunun, hayızlı ve cünüp kimseler için farz olduğunu söyleyen birini bilmiyorum." İbn Ömer'in bu görüşü, İmam Müslim tarafından nakledilmiştir. Ancak yine İmam Müslim'in rivayetine göre, Hz. Âişe, İbn Ömer'in bu görüşünü reddetmiştir. Gerçi onun açık bir şekilde örgünün çözülmesini farz kabul ettiğini gösteren bir ifade de yoktur. Bu konuda Nevevî şöyle demiştir: "Bizim mezhebimizden bazı âlimler bu görüşü Nehâî'den nakletmiştir. Ancak çoğunluk, Ümmü Seleme'den nakledilen şu hadise dayanarak bunun farz olmadığını savunmuştur: "Ürnmü Seleme Hz. Peygamber'e 'Ey Allah'ın elçisi! Saçlarım çok örgülü, cünüplükten kurtulmak için gusül abdesti alırken onları çözeyim mi?' diye sordu. Hz. Peygamber, 'gerek yo/c.' diye cevap verdi." Bu hadisi İmam Müslim nakletmiştir. Yine onun rivayet ettiği bir hadiste "hayıztıktan ve cünüplükten temizlenirken" ilavesi vardır.
Her iki hadis arasındaki çelişkiyi gidermek için, Buhârî'nin bu bâbda zikrettiği hadiste yer alan emrin, müstehap bir hüküm için olduğu söylenmiştir. Bazıları da suyun ulaşıp ulaşmamasına göre ayrıntıya gitmek suretiyle iki hadis arasında var gibi görünen çelişkiye son vermiştir. Onlara göre, saçlara su ulaşmıyorsa örgünün çözülmesi gerekir. Ulaşıyorsa buna gerek yoktur.

17. Belirli Belirsiz Et Parçası [53]

318- Enes İbn Malik Hz. Peygamber'İn şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Allah Teâlâ her rahim İçin bir melek görevlendirmiştir. Melek, 'Ya Rabbi bir nutfe yarattın. Ya Rabbi alaka yarattın. Ya Rabbi rnudğa yarattın1 der. Allah Teâlâ ana rahmindeki bebeğin yaşamasını murad ettiği zaman Melek, onun erkek mi, kız mı; şakı mi saîd mi olacağını, ne kadar rtzıklandırılacağını ve ne kadar yaşayacağını sorar. Bütün bunlar, ana rahminde karara bağlanır."

Açıklama

(Belirli Belirsiz Et Parçası) İbn Batta! şöyle demiştir: "Buharı, hamile kadının âdet görmeyeceğine dair görüşü desteklemek için bu hadisi hayız bölümünde zikretti." Bu, Kufeliler (Hanefiler), Ahmed İbn Hanbel, Ebu Sevr, İbn Münzir ve daha bir çok kimseye ait bir görüştür. İmam Şafiî de kavl-i kadîminde (eski ictihadlannda) bu görüşü savunmuşken kavl-i cedidinde ise hamile kadının âdet görebileceğine meyletmiştir. İshak da bu görüştedir. Bu konuda İmam Malik'ten İse İki görüş de nakledilmiştir. Kanaatime göre, bu hadisi hamile kadının hayız görmeyeceğine delil olarak getirmek pek de İsabetli değildir. Çünkü, düşük yapan kadından çıkan, organları şekillenmemiş parça yüzünden meydana gelen kanama, hamileliği süren kadının gördüğü kanamanın hayız olmadığı anlamına gelmez. Bunun, çocuktan gelen akıntı veya gıdalardan artan fazlalık ya da bir hastalıktan dolayı gelen kan olduğunu iddia eden muhaliflerin delil göstermesi gerekir. Bu konuda nakledilen hadis ve rivayetler ise, sahih değildir. Söz konusu kan, hayız dönemindeki kanın bütün özelliklerini taşır. Zaman bakımından da, hayız kanının meydana gelmesinin mümkün olduğu dönemlerde olur. Ayrıca hayız için geçerli olan hükümler onun için de geçerlidir. O halde, bu kanın hayız kanı olmadığını iddia edenler, bir açıklama yapmak zorundadırlar. Onların en güçlü delili, bir cariyenin hamile olup olmadığını anlamak için hayız görüp görmemesine bakılmasıdır. Eğer hamile kadın hayız olsaydı, hamile olup olmadığı hayız görüp gÖrmemesiyİe anlaşılmazdı.
İbnu'l-Müneyyir hamile kadının gördüğü kanın hayız kanı olmadığına, her rahim için bir melek görevlendirilmesini delil olarak getirmiştir. Zira ona göre melekler içinde necaset olan eve girmezler. Bu tür durumlar onlar için uygun değildir. Onun bu görüşüne şu şekilde cevap verilmiştir: Rahim için görevlendirilen melekler, orada değillerdir. Üstelik kanın tamamı necis olduğu için, İbnu'l-Müneyyir görüşü tutarsız hale gelir.

18. Hayızlı Kadın Hac Ve Umre İçin Nasıl İhrama Girer?

319- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamberle birlikte veda haccı için yola çıktık, ramimiz umreye, kimimiz hacca niyet etmişti. Mekke'ye geldiğimiz vakit Rasulullah Kim umre için ihrama girmiş, hedy kurbanı da sevk etmemişse ihramdan çıksın, kim umre için ihrama girmiş, beraberinde /ıedy kurbanını da getirmişse, kurbanlıklar kesileceği yere ulaşıncaya kadar ihramdan çıkmasın, kim de hac için ihrama girmişse haccını tamamlasın' buyurdu. Ben hayız olmuştum. Arafat'a çıkılacağı gün geldiğinde âdetim sürüyordu. Halbuki ben, umre için ihrama girmiştim. Bu durum karşısında Hz. Peygamber bana, örgülerimi çözüp saçımı taramamı, hac için telbiye getirip ihrama girmemi ve umreyi bırakmamı emretti. Ben de söylediklerini aynen yaptım. Haccırrıı tamamlayınca yanıma kardeşim Abdurrahman'ı verip Ten'îm'e gidip burada yapamadığım umremin yerine yeniden umre için ihrama girmemi emretti."

Açıklama

(Hayızlı Kadının Hac ve Umre İçin Nasıl İhrama Girer) İmam Buhârî bu bab ile, hayızlı kadının telbiye getirip ihrama girmesinin caiz olduğunu ifade etmek İstemiştir.

19. Hayızın Başlaması Ve Sona Ermesi

Biz, Hz. Aişe'ye bir kap içinde üzerinde sarılık bulunan pamukları gönderen kadınlarız. O şöyle demişti: Pamuğu bembeyaz görünceye kadar acele etmeyin. Bu sözüyle Hz. Aişe, hayızdan çıkmak için temizlenmeyi kasdetmiştir.
Zeyd b. Sâbit'in kızı, kadınların gece vakti lamba isteyip hayızlarınm bitip bitmediğini kontrol ettiğini öğrenince 'ashabın kadınları böyle yapmazdı' deyip, bu şekilde yapanları ayıpladı.
320- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Fâtıma bintu Ebî Hubeyş özür kanı görürdü. Bu durumu Hz. Peygamber'e sordu. O da şöyle buyurdu: Bu damardan delen bir kanamadır. Hayız değildir. O halde, haytzm başladığı zaman namazı bırak, sona erince gusül abdesti al ve namaz kılmaya başla!"

Açıklama

(Hayızın Başlaması ve Sona Ermesi) Alimler, hayzm, âdetin görülebileceği günlerde birden kanın gelmesiyle başlayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak ne zaman sona erdiği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre hayzm sona erdiğini kuruluk gösterir. Yani, kadının âdetinin bitip bitmediğini öğrenmek İçin kullandığı pamuğun kuru çıkması hayzın bittiğine delaiet eder. Bazılarına göre ise, söz konusu pamuğun beyaz çıkmasıyla hayzm bittiği anlaşılır. İleride açıklayacağımız üzere İmam Buhârî bu görüşe meyletmiştir.

Hadiste Geçen Bazı Kelimelerin İzahı

Bundan maksat, kadının hayzının bitip bitmediğini öğrenmek için rahim ağzına yerleştirdiği pamuk vs. gibi şeylerdir.[54] Pamuk demektir. Parlaklık anlamına gelir. Rahmin ağzına yerleştirilen pamuğun, kendisine sanlık bulaşmadan temiz ve beyaz olarak çıkmasını ifade eder. Buna göre, hayız günlerinde görülen sarı ve bulanık akıntı, âdetin bir parçasıdır. Ayrıca pamuğun beyaz çıkması hayzın bittiği, temizlik döneminin başladığı anlamına gelir. Pamuğun kuru olmasıyla hayzın bittiğinin anlaşıldığını söyleyenlere şu şekilde itiraz edilmiştir: Bazen hayızlı iken de, pamuk kuru çıkabilir. Bu yüzden onun kuru çıkması hayzın sona erdiğini göstermez. Ancak pamuğun beyaz çıkması bundan farklıdır. Çünkü beyaz su sadece hayız sona erince rahimden gelir. İmam Malik, bu suyu kadınlara sorduğunu ve onların bu sayede temizlik dönemine girdiklerini öğrendiklerini söylemiştir.
Zeyd b. Sâbit'in kızının gece lamba İsteyip hayızlarınm bitip bitmediğini öğrenmeye çalışan kadınları ayıplamasının nedeni, bunda, dinin hoş karşılamadığı zorluk ve aşırılığın olmasından ileri gelir. Bu görüş İbn Battâl'a aittir.

20. Hayızlı Kadın Namazlarını Kaza Etmez

Câbir ve Ebu Saîd Hz. Peygamber'in hayızh kadın için) Namazı bırakır" dediğini nakîetmiştir.
321- Muâza'dan şöyle nakledilmiştir: "Bir kadın Hz. Âişe'ye, 'Hayızdan çıkınca namazımızı kaza edelim mi?' diye sordu. Bunun üzerine Hz. Âişe şöyle cevap verdi: 'Yoksa sen, Harûriye fırkasından mısın? Biz Hz. Peygamber varken hayız oîurduk. O, bize böyle bir şey emretmedi.' Ya da Hz. Âişe (son cümle yerine) 'biz kaza etmezdik' demiştir."

Açıklama

(kaza edelim mi?) Bu soruyu soran, temizlik döneminde kılman namazların kadın için yeterli olup olmadığını, âdet günlerinde geçen namazların kaza edilip edilmeyeceğini öğrenmek İçin sormuştur.
{Harûriye) Kufe'ye iki mi! uzaklıkta bulunan bir köy olan Harûrâ'ya mensup olanlara Harûrî denir. Ayrıca Haricilerin inanç ilkelerine sahip olanlara da Harûrî adı verilir. Çünkü Hz. Ali'ye karşı ayaklanan ilk haricî grup bu köyde isyan çıkarmıştır. Bundan böyle Haricîlerin bu köye nispet edilmesi meşhur olmuştur. Bu mezhebin pek çok fırkası vardır. Ancak aralarında ittifak ettikleri bir takım esaslar vardır. Bunların başında, Kur'an'm delalet ettiği her şeyi kabul edip her ne surette olursa olsun hadislerde geçen ilave bilgileri reddetmek gelir. Bundan dolayı Hz. Aişe kadına[55] istifhâm-ı inkârı ile cevap vermiştir. İmam Müslim'in Muâza'dan Asım kanalıyla tahriç ettiği rivayette şu ilaveler vardır: "Kadın 'hayır, sadece soruyorum (yani sırf öğrenmek için soruyorum, muhalefet edip karşı gelmek için değil. dedi." Bunun üzerine Hz. Âişe, kadının durumundan konuyla ilgili delili öğrenmek istediğini anlamış ve buna göre cevap vermiştir. Dolayısıyla hükmün gerekçesini belirtmemiştir.
Alimler, hayızlı kadının namazı kaza etmeyip orucu kaza etmesinin bu iki ibadet arasındaki bir takım farklara dayandığını söylemişlerdir. Mesela, oruç yılda bir defa tutulurken, namaz günde beş kez tekrarlanır. Bu durum, hayız döneminde kılınmayan namazların kazasında zorluğa neden olur. İşte bundan dolayı kadınların, âdet döneminde kılamadığı namazları kaza etmesine gerek yoktur. Bazılarına göre ise, hayızlı kadın oruç tutma emrine muhatapken namaz kılma emrine hiç muhatap olmamıştır. Bu da bir başka farkı oluşturur.
İbn Dakîk el-lyd şöyle demiştir: "Hz. Âişe, hayızlı kadının namazını kılmakla yükümlü olmadığına delil getirirken, kendisinin namazı kaza etmekle emrolun-madığım belirtmekle yetinmiştir. Böyle davranması şu iki ihtimalden kaynaklanabilir:
a) Hz. Âişe, hayızlı kadının namaz kilamayacağından, namazlarını kaza edemeyeceği sonucunu çıkarmış ve bu çıkarımına göre amel etmiştir. Oruçta olduğu gibi kazayı emreden aksi bir hükmün sabit olmasını beklemiştir. (Ancak söz konusu aksi hüküm gelmeyince, çıkarımına göre amel etmeye devam etmiştir.)
b) Hayızlı kadının adet döneminde kılamadığı namazları kaza etmesi gerektiğine dair hükmün açıklanması gerekiyordu. Çünkü Hz. Peygamber'in hanımları, onun yanında zaman zaman hayız oluyorlardı. Allah Re-sûlü'nün namazların kaza edileceğini açıklamaması söz konusu kazanın farz olmadığını gösterir. Üstelik, hayızlı kadının namazları kaza edip etmemesi meselesi orucun kazasının emredildiği döneme rastlıyordu. Bu da, kazanın farz olması durumunda açıklanacağını gösterir. Kanaatimce doğru oîan ihtimal de budur."
{Bize böyle bir şey emretmedi, ya da Hz. Âişe (son cümle yerine) "biz kaza etmezdik demiştir.") İsmâilî nüshasında bir başka yoldan "biz namazları kaza etmezdik, zaten bununla da emrolunmadık" ifadesi yer alır. Biz namazları kaza etmezdik, ifadesini delil olarak kullanmak bununla emrolunmadık ifadesinden daha açıktır. Çünkü, kazanın emredilmemesi, farz olmadığına delil olarak kullanılınca tartışmaya açık hale gelir. Zira kazanın farz olduğunu gösteren genel delil İle yetinme ihtimali söz konusu olabilir.

21. Giyinik Haldeki Hayızlı Kadınla Birlikte Uyumak

322- Zeynep bintu Ebî Seleme Ümmü Seleme'den şöyle nakletmiştir: "Kadife bir örtünün altında Hz. Peygamberle nahu aleyhi ve senen birlikte yatarken hayız oldum. Sessizce yataktan kalkıp hayız elbisemi giydim. Hz. Peygamber bana, Hayız mı oldun?' diye sordu. Ben de, 'evet' dîye cevap verdim. Sonra beni çağırıp kadife örtünün altında yanma aldı." Zeynep ayrıca annesinden Hz. Peygamberin oruçlu iken kendisini Öptüğünü ve şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Peygamberle ben, aynı kaptaki suyu kullanarak cünüplükten dolayı gusül abdesti alırdık."

22. Hayız Günlerine Mahsus Elbise Giymek

323- Ümmü Seleme validemizden şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'le birlikte bir kadife örtünün altında yatıyordum. Derken hayız oldum. Sessizce yataktan kalktım ve hayız elbisemi giydim. Hz. Peygamber 'Hayız mı oldun?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim. Sonra beni çağırdı ve birlikte kadife örtünün altında uyuduk."

23. Hayızlı Kadının Bayramlara Ve Toplu Dualara Katılıp Namazgahlardan Uzak Durması

324- Hafsa (bintu Sîrtn'den) şöyle nakledilmiştir: "Biz genç kızlarımıza, bayramlara katılmak için evden çıkmalarına izin vermezdik. Bir gün bir kadın geldi ve Kasr-ı Benî Halefe [56] yerleşti. Kocası Hz. Peygamberle birlikte on iki gazveye katılmış bacısından bahsetti: "Kız kardeşim, altı savaşta kocasının yanında [57] yer aldı. (Bize savaştaki vazifeleri hakkında) Yaralıları tedavi eder, hastalarla ilgilenirdik1 dedi."
Kız kardeşim Hz. Peygamber'e Cilbâbı olmadığı için (topluca iştirak edilen bayramlar gibi hayrın bolca işlendiği günlerde) dışarı çıkamayan kadınlara günah o!ur mu?' diye sordu. Allah Resulü Böylesi durumlarda arkadaşı, ona kendi cilbabmı versin. O da, bu sayede hayrın bulunduğu meclislere katılsın ve Müslümanlann topluca dua ettiği ortamlarda bulunsun' şeklinde cevap verdi.
Ümmü Atıyye (Basra'ya) [58] geldiği zaman ona Bu sözü Hz. Peygamber'den duydun mu?1 diye sordum. O da 'Babam ona feda olsun ki, evet. (Ümmü Atıyye Hz. Peygamber'den bahsederken mutlaka 'babam ona feda olsun ki' derdi.) Hz. Peygamberin şöyle dediğini de işittim: "Genç kızlar ve perde arkasında bulunan kızlar (veya perde arkasında bulunan genç kızlar) ile hayızh kadmlar dışarı çıktp hayrın bulunduğu meclislere katılsınlar ve Müslümanların dualarına iştirak etsinler. Yalnız haytzlı kadınlar namazgahtan uzak dursunlar."
Hafsa, "hayızlı kadmlar da dışarı çıkıp bu meclislere katılır mı?" diye sorunca, Ümmü Atıyye "Onlar Arafat'a çıkıp, şuraya buraya gitmiyorlar mı?" demiştir.[59]

Açıklama

(genç kızlarımıza) Arapça'da bulûğ çağına gelen veya yaklaşan, evlenecek yaşa giren, ailesinin şerefine yakışır hareket eden, hizmet için dışarı çıkma hususunda denenip güven kazanan genç kızlara denir. Çoğulu ise şeklinde gelir. Bu hadisten Hafsa'nın bulunduğu dönemde yaşayan insanların asrı saadetten sonra meydana gelen ahlâkî sapma yüzünden, genç kızların dışarı çıkmasına izin vermedikleri anlaşılır.

Oysa sahabe böyle bir çözümü uygun görmemiştir. Hatta hadiste bahsi geçen kadın sahâbî, Hz. Peygamberin dönemindeki hükmün aynen geçerli olduğu kanaatindedir. (perde arkasında bulunan kızlar) kelimesinin çoğulu olup evin bir bölümüne konulan ve arkasında evlenmemiş kızlann oturduğu bir tür perdeye denir.
(Yalnız hayızh kadınlar namazgahtan uzak dursunlar.) Hz. Peygamberin bu emri, çoğunluk tarafından hayızh kadının namazgahlardan uzak durmasının müstehap olduğu şeklinde anlaşılmıştır. Çünkü namazgahlar, cami olmadığı için hayızh kadınların buralara gitmesi yasaklanmamıştır. Ibnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Kadınların namazgahlardan uzak durmalarındaki hikmet şu şekilde açıklanabilir: Kadınların namaz kılmadıkları halde namazgahlarda bulunmaları, tavır olarak bir bakıma küçümseme anlamına gelir. Bundan dolayı hayızh kadınların namazgahlardan uzak durması müstehap olmuştur."
(şuraya buraya) Bu ifade ile, Müzdelife, Minâ gibi yerler kasdedilmiştir. •
Bu hadise göre, hayızh kadınlar, Allah'ı anmayı bırakmazlar, camiler dışında ilim ve zikir meclislerine katılabilirler. Yine bu hadisten anlaşıldığına göre, cilbab-sız olarak kadınların dışarı çıkması yasaktır.

24. Bir Ayda Üç Kez Hayız Olmak

Hayız olma imkanının bulunduğu günlerde hayız olma İle hamilelik konu-I sunda kadınların ifadeleri tasdik edilir. Çünkü Allah TeâSâ şöyle buyurmuştur: "Rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz.[60]
Anlatıldığına göre Hz. Ali ve Şüreyh, ailesinden dini hassasiyetine itimad edilen birini şahit göstererek bir ayda üç defa hayız olduğunu beyan eden kadını tasdik etmiştir.
Ata, 'iddet bekleyen kadının üç kur'u, iddet öncesi zamana göredir1 demiştir. Bu görüş İbrahim en-Nehâî'den de nakledilmiştir. Ayrıca Atâ şöyle demiştir: 'Hayız bir gün İle, on beş gün arasında değişir.
Mu'temir babasından şöyle nakletmiştir: "İbn Sîrîn'e temizlik döneminden beş gün sonra kan gören kadının durumunu sordum. O da, 'bunu kadınlar daha iyi bilir' dîye cevap verdi."

Açıklama

(Hayız olma imkanının bulunduğu günlerde) Eğer hayız olma imkanının bulunmadığı günlere dair kadınlardan hayız olduklarına dair bir beyan sadır olursa, bu iddia kabul ediSmez.
(Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur) Bu İfadeyle İmam Buhârî, yukarıdaki âyetin tefsirine işaret etmiştir. Söz konusu âyetin tefsiri hakkında Taberî, Zühdî'den sahih bir senetle şunu nakletmiştir: "(Belâğ yoluyla) bize ulaştığına göre, Allah'ın rahimlerde yarattığından maksat, hamilelik veya hayızdır. Kadınların bu halleri saklaması caiz olmaz. Zira ancak bu hallerin açıklanmasıyla iddet sona erer ve rac'at (geri dönme) hakkı bulunan kocanın bu hakkı düşer."
İbn Ömer'den sahih bir senetle şöyle nakledilmiştir: "Kadının, hayız olduğu zaman hayzını, hamile olduğu zamanda hamileliğini saklaması helal değildir."
Bâb başlığının âyetle uyumu şu şekilde izah edilebilir; Âyete göre kadın, kendi durumunu açıklamak zorundadır. Eğer kadının ifadeleri tasdîk edilmeyecek olsaydı, bunun bir anlamı olmazdı.
[ailesinden dini hassasiyetine itimad edilen birini şahit) Yani kendisine yakın birini şahit olarak getirmiştir. İsmail el-Kâdî şöyle demiştir: "Bu ifadeyle, kadınların rivayette bahsi geçen hanımın ayda üç kez hayız olduğuna şahitlik etmeleri kasdedilmemiştir. Kanaatime göre, kadınların bu tür durumların olabileceğine, bazen yakınlarındaki hanımlar için bu durumun meydana geldiğine dair tanıklık etmeleri kasdedilmiştir." Bizce bu yorum, kıssanın akışına aykırıdır. Nitekim Dârîmî şöyle bir rivayet aktarmıştır: "Ya'lâ b. Ubeyd, ismail b. Ebî Halid kanalıyla Amir eş-Şâ'bî'den bize şöyle nakletti: "Hz. Ali'ye bir kadın geldi ve 'bir ay içinde üç kez hayız oldum' diyerek kendisini boşayan kocasını dava etti. (İddetİnin dolduğunu beyan edip kocasından tamamen ayrıldığını tescil etmek istedi.) Hz. Ali, Şüreyh'e 'Bunlar hakkında hükmü sen ver' dedi. Şüreyh, 'Ey mü-' minlerin emiri! Sen varken hüküm bize düşmez' diyerek tevazu gösterdi. Hz. Ali yine 'Bunlar hakkında hükmü sen ver' dedi. Bunun üzerine Şüreyh şu şekilde hüküm verdi: Eğer bu kadın, kendi ailesinden dini hassasiyetine güvenilen birilerini şahit getirir, onlar da, kendisinin bir ayda üç kez hayız olduğunu, her temizlik döneminde gusül abdesti alıp namazı kıldığını ikrar ederse iddeti dolmuş demektir. Aksi takdirde, iddeti dolmamıştır.
Hz. Ali 'kâlûn' diyerek bu hükmü onayladı. Kâlûn Rumca 'bravo' manasına gelir."
Bu olay göstermektedir ki, şahitlerin söz konusu iddianın rivayette bahsi geçen kadın hakkında meydana geldiğine şahitlik etmeleri kasdedilmiştir. Nitekim Atâ da bu görüştedir. Çünkü o, kadının boşanmadan önceki adetini esas almaktadır.
325- Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Fâüma bintü Hubeyş Hz. Peygam-ber'e ben istihaze kanı görüyorum, bir türlü temizlenemiyorum. Bundan dolayı namazı bırakayım mı?' diye sordu. O da şöyle buyurdu: Hayırl Zira bu, damardan kaynaklanan bir kanamadır. Ancak hayız olduğun günler kadar namaz kılma, sonra gusül abdesti al ve namaz kıl!"

Açıklama

Hadisin Bab Başlığı İle İlgisi

Hz. Peygamber hayız olduğun günler kadar buyurmakla, hayız süresinin ne kadar olduğunu kadının takdirine bırakmış ve bunun da âdetin genel seyrine müracaatla öğrenilebileceğini belirtmiştir. Böylesi durumlarda âdet günlerinin tespiti, kişiden kişiye değişir.
Hayız ve temizlik günlerinin en azının ne kadar olduğu konusunda âlimler ihtilaf etmiştir. Anca Davûdî hayzın en fazla on beş gün sürebileceği konusunda alimlerin ittifak ettiğini söylemiştir. Ebu Hanife, en az hayız ile en az temizlik günlerinin bîrle seme ye ceğini belirtmiştir. Ona göre iddet süresi en erken altmış günde biter. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'a göre ise, otuz dokuz günde sona erer. Çünkü onlara göre hayzın en azı üç gün, temizlik döneminin en azı ise on beş gün sürer. lafzı ile hayız kast edilmiştir. Sevrî de bu görüştedir. İmam Şafiî ise şöyle demiştir: temizlik anlamına gelir. En azı on beş gündür. Hayzın en azı ise, bir gün bîr geceden ibarettir." Ona göre iddet, otuz iki gün iki hayızdan sonra dolar. Bu da, otuz küsur günü bir ay olarak ele aldığımız zaman yukarıda bahsi geçen Hz. Ali ve Şüreyh kıssasına uygundur. Nitekim Heşîm'İn İsmail'den naklettiği şu rivayet de bunu gösterir: "Bir ayda veya otuz beş gün içinde hayız oldu."

25. Hayız Günleri Dışında Sarı Ve Bulanık Akıntı Görmek

326- Ummü Atıyye'den şöyle nakledilmiştir: "Biz, bulanık ve sarı akıntıyı asla hayız olarak kabul etmezdik."

Açıklama

(Hayız Günleri Dışında San ue Bulanık Akıntı Görmek) İmam Buhârî bu başlıkla, daha önce Hz. Âişe'den nakledilen pamuğu bembeyaz görünceye kadar acele etmeyin hadisi ile burada Ümmü Atıyye'den naklettiği hadis arasındaki çelişkiyi gidermiştir. Şöyle ki, Hz. Aişe'nin söyledikleri hayız günlerinde görülen sarı ve bulanık akıntı hakkında geçerlidir. Ummü Atiyye'nin söyledikleri ise hayız günleri dışında geçerlidir.
(kabul etmezdik) Ümmü Atıyye, bu sözüyle Hz. Peygamber'in bilgisi dahilinde böyle yaptıklarını belirtmiştir. Böylece hadisi, hükmen merfû1 mertebesine ulaşmıştır.
(bulanık ve sarı) Bu sözcükler, kadının irin şeklinde gördüğü sarı rengin ağır bastığı suyu İfade eder.

26. Özür Kanı

327- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Ümmü Habibe yedi yıl özür kanı gördü. Bunun hükmünü Allah Resûlü'ne sordu. Hz. Peygamber de, ona gusül abdesti almasını emretti ve 'Bu, damardan gelen bir kandır' dedi. Ümmü Habibe, her namaz için, gusül abdesti alırdı."

Açıklama

(Ümmü Habibe) Mü'minlerin annesi Zeyneb bintü Cahş'm kız kardeşidir. {ona gusül abdesti almasını emretti) Buradaki emir, mutlak bir emirdir. Dolayısıyla emredilen şeyin tekrarlanmasına delalet etmez. Ancak Ümmü Habibe, belki bir karineye dayanarak kendisinden her namaz için gusül abdesti alması istendiği sonucuna varmıştır. Bu yüzden her namaz için gusül abdesti almıştır. Bu konuda İmam Şafiî şunları söylemiştir: "Hz. Peygamber ona gusledip namaz kılmasını emretti. Fakat o, her namaz için nafile olarak gusül abdesti olıyordu." Leys b. Sa'd da Müslim'deki rivayette aynı görüşü benimsemiştir: "İbn Şihâb, Hz. Peygamber'in ona, her namaz için gusül abdesti almasını emrettiğinden bahsetmedi. Bu, onun kendiliğinden yaptığı bir şeydi." Çoğunluk da, bu görüştedir. Onlara göre, özür kanı gören bir kadının, her namaz için gusül abdesti almasına gerek yoktur. Ancak kendiliğinden gusledebilir. Fakat her namaz için abdest alması farzdır. Bu konuda Tahâvî şöyle demiştir: "Ümmü Habîbe'den gelen hadis, Fâtıma bintü Ebî Hubeyş'ten gelen ve her namaz için guslü değil, abdesti farz kılan hadisle neshedilmiştir." Ancak, bu iki hadis arasını, Ümmü Habibe hadisindeki gusül abdesti alma emrinin nedb İfade ettiğini belirterek cem etmek daha isabetlidir.

27. İfâda Tavafından Sonra Kadının Hayız Olması

328-Rivayete göre, Hz. Âişe Allah Resûlü'ne Safiye bintü Huyey hayız oldu' demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber
Belki de bizim yola çıkmamıza mani olacak. Peki, sizinle birlikte tavaf etmedi mi?' diye karşılık vermiş. Etrafındakiler 'Evet' deyince (Safiye'ye) [61]Yola koyul' buyurmuştur.
329- İbn Abbâs'tan şöyle nakledilmiştir: "Hayız olan kadının (tavaf etmeden Mekke'den) çıkmasına ruhsat verildi.[62]
330- (Tâvus'tan şöyie nakledilmiştir:) [63] İbn Ömer ilk önceleri hayızlı kadınların (veda tavafı yapmadan Mekke'den) çıkmaması gerektiğini söylerdi. Sonra şöyle söylediğini işittim: "Mekke'den ayrılabilirler. Çünkü Hz. Peygamber onlara ruhsat vermiştir.[64]

Açıklama

(İfada Tavafından Sonra Kadının Hayız Olması) Bu bâb, hayız olan kadının veda tavafını yapıp yapamayacağına dairdir.
(Safiye) Hz. Peygamber'in hanımlarından biridir.
(evet deyince) Hz. Peygamber'in eşlerinin yanında bulunan kendilerine nikah düşmeyen kimseler evet demiştir. Ayrıca bu hadis hayızlı kadının Ka'be'yi tavaf edemeyeceğini göstermektedir.

28. Özür Kanı Gören Kadının Temizlik Dönemine Girmesi

İbn Abbâs şöyle demiştir: "Temizlik dönemi bir an sürse dahi kadın gusül abdesti alır ve namaz kılar. Namaz kıldığı sürece kocasıyla birleşebilir. Çünkü namaz daha önemlidir."
331- Hz. Aişe'den Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Hoyizm başladığı zaman namazı bırak. Sona erdiği zaman ise üzerindeki kant yıka ve namaz kıl"

Açıklama

(Özür Kanı Gören Kadının Temizlik Dönemine Girmesi) Bu, kadının hayız kanı ile damardan gelen kanı birbirinden ayırt etmesiyle o!ur. Özür kanının görüldüğü zaman, temizlik döneminden sayılır. Bu hükme, hayız dönemine bakarak varılmıştır.
Özür kanı gören kadının temizlik dönemine girmesi başlığı ile, kanın kesilmesi de kasdedilmiş olabilir. Ancak birinci ihtimal daha doğrudur.
(İbn Abbâs şöyle demiştir: "Temizlik dönemi bir an sürse dahi gusül abdesti alır ve namaz kılar) Bu sözün yorumu hakkında Dâvûdî şöyle demiştir: "Kadın, bir an temizlik dönemine girdiğini anlar, sonra kan gelmeye devam ederse, bu durumda gusleder ve namaz kılmaya başlar."
(kocasıyla birleşebilir) Ebu Dâvûd İkrime'den başka bir senetle şunu nak-letmiştir: "Ümmü Habîbe özür kanı görürdü. Buna rağmen kocasıyla birlikte olurdu." Eğer İkrime bunu Ümmü Habîbe'den duymuşsa bu, sahih bir hadistir.
(namaz daha önemlidir) Yani namaz, cinsel ilişkiden daha önemlidir. Öyle ulaşılıyor ki bu, İmam Buhârî'nin araştırmasının bir sonucudur. Bununla namaz "e cinsel ilişki arasında bir bağ kurmuştur. Şöyle ki; bu durumdaki bir kadın kılabiliyorsa, kocasıyla haydi haydi birlikte olabilir. Çünkü namaz, cinsel n daha mühimdir.

29. Lohusa Kadının Cenaze Namazı Ve Bunun Sünnetleri

332- Semura b. Cündüb'ten [65] şöyle nakledilmiştir: "Bir kadın doğum ya vefat etti. Cenaze namazını Hz. Peygamber kıldırdı, kıldırırken cenazenin ortasında durdu.[66]

Açıklama

(Namaz kıldırırken cenazenin ortasında durdu.) Bu konuda İbn Battal şun-kn demiştir: "Muhtemelen İmam Buhârî bu başlık ile, lohusa kadınların namaz Yamamalarına rağmen diğer kadınlarla aynı hükümde olduklarını belirtmek istemiştir. Bir başka ifade ile, zât itibariyle onların da temiz olduğunu belirtmiştir. Çünkü Hz. Peygamber saitai lohusa bir kadının cenazesini kıldırmış Bu hadis aynı zamanda, Ölümden dolayı İnsanın necis olacağını iddia edenlere cevap niteliğindedir. Çünkü bahsi geçen lohusa kadın, hem ölmüş hem de loğusalardan eksik olmayan kan yüzünden nesacete buİaşmıştır. Onun bu hali, kadının temiz olmasına bir zarar vermiyorsa, kendisinden necaset sızmayan ölüler, hiç necis olmaz." İbnü'l-Müneyyir bunların İmam Buhârî'nin gayesinden uzak olduğunu belirterek bu görüşe itiraz edip şöyle demiştir: "Lohusa kadının şehitlerden olduğuna dair bir rivayet varsa, diğer şehitler gibi onun da namazı kılınır. İşte İmam Buhârî bunu kasdetmiştir." İbnu Reşîd de bunun, hayız bâbları arasında yeri olmadığını belirterek bu görüşü eleştirip şöyle demiştir: "İmam Buhârî, burada namazın farzlarından biriyle istidlalde bulunmuştur. Çünkü, cenaze namazı kılman kişinin temiz olması gerekir. Hz. Peygamber'in . lohusa kadının cenaze namazını kıldırdığına bakılarak, bu kadının öz itibarıyla temiz olduğu sonucuna varılır. Bu konuda lohusa ile hayızlı kadının hükmü birdir."

30. Bâb

333- Abdullah İbn Şeddâd'dan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'in hanımı teyzem Meymûne'den kendisinin hayız olduğunu, bu yüzden namaz kılmadığını, Hz. Peygamber'in .*jiaiıa..; s^m «e sdiem secdeye gittiği yerin kenarında yattığını ve seccade üzerinde namaz kılan Allah Resûlü'nün saiiaiiâhu ^-h w sei^n-. elbisesinin bir tarafının kendisine değdiğim işittim.[67]

Açıklama

Hadisin Konuyla İlişkisi
Hayızlı ve lohusa kadının bizzat kendisi temizdir. Çünkü Hz. Peygamber'in kendi elbisesi hayızlı eşine değiyordu. Bu durum, onun namazına zarar vermemiştir.
Seccade Taberî'ye göre hurma dallarından yapılan ve üzerinde namaz kılman küçük bir seccadenin adıdır. Hattabî'ye göre ise, namaz kılanın secde esnasında başını koyduğu serginin adıdır.

7. BÖLÜM TEYEMMÜM

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Su bulamazsanız o vakit temiz toprakla teyemmüm edin. Onunla yüzlerinizi ve (dirseklerle birlikte) ellerinizi meshedin.[68]
334- Hz. Peygamber'İn eşi Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Seferlerinin birinde Allah Resulü ile birlikte biz de bulunduk. Beydâ veya Zâtu'1-Ceyş [69] denen yere geldiğimiz zaman, gerdanlığım düştü. Hz. Peygamber onu aramaya koyuldu.. Onunla birlikte sahabe de aramak için yollarından alokondular. Ordu su bulunan bir yerde konaklamamışıı. Bu yüzden Ebu Bekir'e gelip 'Şu Âişe'nin ettiğine bak! Hz. Peygamber'i ve hepimizi susuz bir yerde, üstelik elimizde su olmadığı halde durmaya mecbur etti' dediler. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir yanıma geldi. O esnada Allah Resulü başını dizime koymuş uyuyordu. Bana, 'Rasulullah'ı ve insanları alıkoydun. Ne konakladıkları yerde su var, ne de yanlarında' diyerek çıkıştı." Hz. Âişe olayı anlatmaya şöyle devam etti: "Ebu Bekir beni azarladı ve bana ağzına geleni söyledi. Eİiyle böğrüme vurmaya başladı. Ama yerimden kımıldamadım. Çünkü Hz. Peygamber dizimde uyuyordu. Sabahleyin Rasûlullah uyandığı zaman elde hiç su yoktu. Bunun üzerine Allah Teâlâ, teyemmüm âyetini indirdi. Useyd İbn Hudayr da şöyle dedi: Ey Ebu Bekir'in ailesi bu, sizin vesile olduğunuz ilk hayır değildir." Hz. Aişe son olarak şunları dedi: "Üzerinde yolculuk yaptığım deveyi kaldırdığımız zaman, gerdanlığı altında bulduk.[70]

Açıklama

(Teyemmüm Bölümü) Teyemmüm sözlükte yönelmek anlamına gelir. Dinî terminolojide ise, namaz gibi ibadetleri mubah hale getirme niyetiyle yüzü ve dirseklere kadar elleri meshetmek İçin temiz toprağa yönelmek manasında kullanılır.
Teyemmümün azimet mi, yoksa ruhsat mı olduğu konusunda âlimler arasında farklı görüşler vardır. Bazıları meseleyi ayrıntılı bir şekilde ele alarak, teyemmümün suyun bulunmadığı yerlerde azimet, bir özrün bulunduğu yerlerde ise ruhsat olduğunu söylemiştir.
(Bulamamışsanız) Kanaatimce İmam Buhârî, yukarıdaki hadiste Hz. Âişe'-nin "Allah Teâlâ, teyemmüm âyetini indirdi" sözünde hangisi olduğunu açıklamadığı âyetle, Mâide süresindeki âyetin kasdedildiğini belirtmek istemiştir.
(Seferlerinin birinde) İbn Abdilberr "Temhîd" adlı eserinde söz konusu seferin, Benî Mustalık gazvesi olduğunu söylemiştir. "el-İstizkâr" adlı eserinde ise, bunu, kesin bir dille ifade etmiştir. Ondan daha önce İbn Sa'd ile İbn Hibbân bu görüşü dile getirmişlerdir. Hz. Aişe'nin başına gelen ifk hadisesi de, bu sefer sırasında meydana gelmişti.
(Ne konakladıkları yerde su var, ne de yanlarında) [71] Hadisin bu kısmı ile, su bulunmayan yerde konaklamanın ve su bulunmayan güzergahı takip etmenin caiz olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak hadisteki ibarenin bu şekilde açıklanması tartışmaya açıktır. Çünkü bu olayda Müslümanlar Medine'ye yaklaşmışlardı. Belki de Hz. Peygamber konakladığı yerde su olmadığını bilse bile, kervanda suyun olmadığını bilmiyordu. "Yanlarında su yoktu" ifadesinin, abdest için su olmadığı anlamına gelme ihtimali de vardır. Belki de, ihtiyaçlan kadar içme suyuna sahiptiler. Ancak hadisten çıkarılan anlamın ilk açıklamasının da doğru olma ihtimali vardır. Zira, yağmur yağabilir veya Hz. Peygamber'in mübarek parmaklarından su akabilirdi. Nitekim bir çok yerde bu tür mucizeler gerçekleşmişti.
Hadisten çıkarılan bir başka sonuca göre ise, lider kimse önemsiz bir mesele dahi olsa Müslümanların haklarını korumaya özen göstermelidir. İbn Battal, bahsi geçen gerdanlığın 12 dirhem olduğunun rivayet edildiğini nakletmiştir. Geride kalanın yetişmesi, cenazeyi defnetmek gibi halkın menfaatine olan hususlar için konaklamak da, kaybolan şeyi bulmakla aynı hükme sahiptir. Ayrıca bu hadiste, malın kaybedilmemesi gerektiğine dair bir işaret vardır.
(Bu yüzden Ebu Bekir'e gelip) Böyle bir durumda kadın, kocası hazır olsa bile babasına şikayet edilebilir. Gerçi ashâb-i kiram, Hz. Peygamber ve «iten uyuduğu için Ebu Bekir'e şikayette bulunmuştur. Zira Hz.Peygamber uyuduğu zaman (vahyin gelme ihtimalinden dolayı) uyandırılmazdı. ifadelerinden bir fiilin, ona neden olan kimseye nispet edilebileceği sonucuna varılmıştır.
Yine bu hadisten çıkan bir sonuca göre, kişi, eşinin yanında olan kızının yanma girebilir. Ancak damadının buna rıza gösterdiğini bilmesi gerekir. Bir de, onların birlikte olmadıklarını kesin olarak bilmesi şarttır.
(Eliyle böğrüme vurmaya başladı.) Buna göre baba, yaşı ilerlemiş, evli ve kendisinden ayrı bir evde otursa bile kızını tedip edebilir. Bunun gibi devlet başkanının izni olmasa bile insan, terbiye sorumluluğu kendisinde olan kimselerin terbiyesini verebilir.
(Ama yerimden kımıldamadım) Buna göre, kımıldamasını gerektirecek veya yanında uyuyan kimseyi rahatsız etmesine neden olacak şekilde rahatsız edilen kimsenin, kendisine reva görülene sabretmesi müstehaptır. Bunun gibi namaz kılan, Kur'an okuyan, ilim öğrenen veya zikreden kimsenin de, bu tür rahatsızlıklara sabretmesi müstehaptır.
(Rasülullah uyandığı zaman su yoktu) Hz. Peygamber için teheccüd namazının farziyeti sabit olduğu halde, bu ifade sefer sırasında teheccüd namazını terk etmesi için ona ruhsat verildiğine dair delil olarak kullanılmıştır. Bir başka sonuca göre ise, namaz vakti girmeden abdest için su aramak farz değildir. Ayrıca bu hadis, abdestin, abdest âyetinden önce farz olduğuna delil olarak kullanılmıştır. Çünkü ashâb-ı kiram, su bulunmayan bir yerde konaklamayı çok büyük bir olay olarak görmüştür. Yine bu yüzden Ebu Bekir, Hz. Âişe'ye karşı söz konusu tavrı sergilemiştir. Bu konuda İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Bütün meğâzî yazarlarına göre, namazın farz kılındığı ilk günden beri Hz.Peygamber namazını hep abdestle kılmıştır. Bu gerçeği ancak cahil kimselerle bile bile küfürde inat eden kimseler inkar eder. Hadiste geçen "teyemmüm âyeti" ifadesi, ashâb-ı kiramın öğrendiği yeni bilginin abdestin hükmü değil de, teyemmümün hükmü olduğunu gösterir. Abdest ile daha önceden amel edilmesine rağmen söz konusu âyetin nazil olmasındaki hikmet, abdestin farzının Kur'an'da okunan bir âyete bağlı olmasına dayanır." Bir başkası da şöyle demiştir: "Muhtemelen âyetin abdestle ilgili kısmı daha önce nazil olmuştur. İnsanlar o zaman abdestî ve hükmünü öğrenmişlerdir. Daha sonra da ayetin bu kıssaya konu olan teyemmüm meselesini içeren geri kalan kısmı inmiştir. (öseyd İbn Hudayr) Ensarın ileri gelenlerinden biridir.
(Bu, sizin vesile olduğunuz ilk hayır değildir) Daha önce de Hz. Ebu Bekir'in ailesi bir çok iyiliğe sebep olmuştu. Ebu Bekir'in ailesinden maksat, kendisi, hanımı ve kendisine bağlı olan akrabalarıdır Bu hadis, Hz. ÂİŞe ile babasının faziletine ve bir çok güzelliğe ve iyiliğe sebep olmalarına işaret etmektedir. Nitekim Amr İbn Haris rivayetinde şöyle geçmektedir: "Hak Teâlâ sizde, insanlar için bir çok bereket ihsan etmiştir." İbn Ebî Müleyke kanalıyla Hz. Âişe'den gelen ve İshâk el-Büstî'nin tefsirinde yer alan bîr rivayete göre Hz. Peygamber ona şöyle demiştir: "Gerdanlığın ne kadar da bereketiymiş.
Bu hadisten yukarıda işaret ettiğimiz sonuçlara ilaveten başka hükümler de çıkarılmıştır. Mesela kadınlarla birlikte yolculuğa çıkmak caizdir. Kadınlar, kocalarına güzel görünmek için ziynet eşyası kullanabilir. Ödünç alman bir eşya ile, sahibinin izni olması durumunda yolculuk edilebilir.
335- Câbir İbn Abdullah'tan Rasulullah şöyle dediği nakledilmiştir: "Benden önce hiç kimseye verilmeyen şu beş şey bana bahşedildi:
Bir aylık zamanda kat edilecek uzaklıkta bulunan düşmanlarımın kalbine korku salmakla desteklendim. Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici kılındı. Bu yüzden ümmetimden her kim, bir namaz vaktine girerse, namazım kılsın. Ganimetler benim için helal kılındı. Benden önce hiç kimseye helal kılınmamıştt. Bana şefaat hakkı tanındı. Peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderilirdi. Ben ise, tüm insanlara gönderildim.[72]

Açıklama

Hadisten ilk etapta akla gelen anlama göre Hz. Peygamber'den önce gönderilen peygamberlerin bu beş özellikten birine sahip olmadıkları anlaşılır. Hakikatte de böyledir. Hz. Nuh'un tufandan sonra yeryüzünde yaşayan herkese gönderilmesi bu durumla çelişmez. Çünkü o dönemde, sadece ona iman edenler kalmıştı. Hz. Nuh da, elçi olarak onlara gönderilmişti. Onun peygamberliğinin yeryüzünde bulunan herkese yönelik olması, aslında bu şekilde gönderildiğinden dolayı değildir. Aksine meydana gelen olay, buna vesile olmuştur. Şöyle ki, tufanda diğer insanların helak olmasıyla, yeryüzünde kalanlar o an var olanlardan ibaretti.
Bizim peygamberimiz'in risaletinin evrenselliği ise, bizzat gönderilişine dayanmaktadır. Bu yüzden sadece kendisinin evrensel nübüvvete mazhar olduğu kesinlik kazanır.
Sahih bir şekilde bize ulaşan şefaat hadisine göre, kıyamet günü hesabı bekleyen insanların Hz. Nuh'a gelip "Sen yeryüzü sakinlerinin ilk resulüsün" demelerinden maksat, onun evrensel bir peygamberliğe sahip olması değildir. Aksine bununla, Hz. Nuh'un yeryüzüne gönderilen ilk resul olduğu kast edilir. Faraza bu İfade İle onun nübüvvetinin evrenselliği kasdedilmiş olsa bile, bu durum, Hz. Nuh'un kendi kavmine gönderildiğini beyan eden bir çok Kur'an pasajı ile tahsis edilmiştir. Onun kendi kavmi dışındaki insanlara da gönderildiğinden bahsedilmemiştir. Bazıları Hz. Nuh'un peygamberliğinin evrensel olduğuna, onun yeryüzünde bulunan herkesi ilahi vahye davet ettiğini, ancak gemiye binenler dışında bütün insanların helak olduğunu delil olarak ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, eğer bütün insanlara gönderilmemiş olsaydı onlar helak olmazdı. Çünkü AİIah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Biz, bir peygamber göndermedikçe hiç kimseye azap etmeyiz. [73] Bir de, onun ilk resul

olduğu sabittir.
Bu iddiaya şu şekilde cevap verilmiştir: Hz. Nuh'un peygamberliği döneminde insanlara başka peygamberler de gönderilmiş olabilir. Nuh Peygamber onların iman etmeyeceğini öğrenmişti. Bu yüzden kendi kavminden iman etmeyenlere beddua ederken onlara da beddua etti ve bedduası kabul oldu. Bu gayet güzel bir cevaptır. Ancak Hz. Nuh döneminde başka birinin peygamber olarak gönderildiğine dair bir bilgi nakledilmemiştir.
Evrensel peygamberlik özelliğinin sadece Hz. Peygamber'e ait olması, onun şeriatının kıyamete kadar sürmesiyle izah edilebilir. Zira Nuh ve diğer peygamberlerin şeriatlarının bir kısmı, kendi dönemlerinde veya daha sonraki zamanlarda gönderilen peygamberler tarafından neshediliyordu.
Belki de, Hz. Nuh'un kavmine yaptığı tevhîd çağrısı, diğer insanlara da ulaşmıştır. Buna rağmen onlar, şirkte ısrar edince, cezaya çarptırılmışlardır. Nitekim Hûd suresinin tefsirini yaparken İbn Atiyye de bu görüşe meyletmiştir: "Hz. Nuh uzun ömürlü olduğu için, davetinin yakın-uzak herkese ulaşmamış olması mümkün değildir." İbn Dakîk el-İyd ise bu konuya şu şekilde açıklık getirmiştir: "Bazı peygamberlerin daveti, her ne kadar şeriat açısından evrensel olmasa da, tevhîd bakımından bütün insanlara hitap etmekteydi. Bu yüzden kimi peygamberler, kendi kavminden olmayan müşrik toplumlara karşı savaşmıştır. Eğer o insanlar İçin tevhîd inancı inanılması gereken bir olgu olmasaydı, peygamberler bu gibi kimselerle savaşmazdı.
Yine ihtimal dahilindedir ki, Nuh peygamber gönderildiği zaman onun kavminden başka, topluluk yoktu.[74] Onun peygamber olarak gönderilişi de sadece kendi kavmine yönelikti. Başkalan olmadığı için görünüş itibariyle peygamberliği genel bir risalet hüviyetindedir. Eğer o dönemde başkaları da olsaydı, onlara gönderîlmezdi.
(bir aylık zamanla) Buna göre Hz. Peygamber dışında hiç kimse bir aylık zamanla ve daha fazlasıyla kat edilecek mesafedeki düşmanlara korku salma ile desteklenmemiştir. Ancak bundan daha kısa bir mesafede bulunan düşmanlarına karşı desteklenmiş olabilirler. Burada mesafe bir aylık zamanla sınırlandırılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber ile düşmanları arasındaki mesafe en fazla bu kadardı. Bu özellik, kayıtsız olarak Hz. Peygamber'e lutfedilmiştir. Bir başka ifadeyle ordusu olmasa da, aynı özelliğe sahiptir. Bunun ümmeti için geçerli olup olmadığı tartışılmıştır. Böyle bir şey, onun ümmeti için ihtimal dahilindedir.
(Yeryüzü benim için mescid kılındı) Yani secdeye varılacak yer kılındı. Yeryüzünün sadece bir bölümü değil, tamamı secde yapılabilecek hale getirildi. Bu konuda İbnu't-Tîn şöyle demiştir: "Yeryüzü benim için mescid ue temizleyici kûmdı ifadesinden maksat, yeryüzünün diğer peygamberler için de ibadet edilecek bir mekan kılındığı ancak, hem temiz hem de temizleyici özelliğe sahip olmasının sadece Hz. Peygamber'e ve nasip olduğudur. Çünkü İsa Peygamber, yeryüzünde dolaşır ve her nerde vakit girerse namazını kılardı." Ancak Hattâbînin şu söyledikleri doğruya daha yakındır: "Önceki şeriatlara mensup kimselerin, kilise ve havra gibi, belirli yerlerde namaz kılmalarına müsaade edilmişti." Bu, ihtilaf noktası hakkında söylenmiş bir sözdür. Dolayısıyla Hz. Peygamberin hususiyeti ortaya çıkmaktadır. {temizleyici) Bu hadisten yola çıkarak kelimesinin başkasını temizleyici anlamına kullanıldığını ileri sürmüşlerdir. Eğer bu kelime sadece "temiz" anlamına gelmiş olsaydı, yeryüzünün temiz olması Hz. Peygamber'e özgü bir özellik olmazdı. Oysa hadis bunun için söylenmiştir. Nitekim İbnu'l-Münzir ile İbnu'l-Cârûd sahih bir senetle merfû' olarak Enes'ten şu rivayeti nak-letmişlerdir: "Yeryüzü, benim için güzel, namazgah ve temizleyici kılındı." Güzelden maksat, temiz olmasıdır. Eğer Jy^ kelimesi de, sadece temiz anlamına gelseydi, var olan şeyi yeniden keşfetmek söz konusu olurdu.
Bu rivayet, toprağın da su gibi temizleyici özelliğe sahip olmasından dolayı teyemmümün hadesi ortadan kaldıracağına delil getirilmiştir. Ancak hadisten çıkarılan bu anlam pek de isabetli değildir. Ayrıca bu hadis, yeryüzünün bütün kısımlarıyla teyemmüm yapılabileceğine dair delil olarak kullanılmıştır.
(her kim) Bu lafız, umum ifade eder. Su ve toprak bulamayan fakat yeryüzünden bir parça bulan herkesi içine alır. Bu durumda bulunan kimseler, yeryüzüne ait buldukları parçayla teyemmüm alırlar.
Bu hadiste sadece namaza özel bir durumun zikredildiği söylenemez. Çünkü Câbir hadisi muhtasardır. Beyhakî'nin tahriç ettiği Ebu Ümâme'den gelen hadis daha geniştir. Şöyle ki; "Ümmetimden biri namaz kılmaya yönelip su bulamazsa, onun için yeryüzü hem temizleyici özelliğe sahip hem de secde edilmeye müsaittir." Ahmed İbn Hanbel ise söz konusu hadisin son kısmını şu şekilde rivayet etmiştir: "O vakit, tahûru toprağın temizleyici olma vasfı ve secdegâhı yanı başındadır." Amr İbn Şuayb rivayeti ise şu şekildedir: "Ne zaman namaz vakti girse, toprakla meshedip namaz kıldım."
Teyemmümün sadece toprakla alınabileceği görüşünde olanlar, İmam Müslim'in Huzeyfe'den naklettikleri şu hadise dayanmışlardır: "Yeryüzünün tamamı bizim için secdegâh kılındı. Toprağı ise su bulamadığımız zaman, bizim için temiz kılındı." Bu hadisteki hüküm hâstır. (Özel bir anlam taşır). Dolayısıyla umum ifade eden hüküm, buna hamledilmelidir. Böyle olunca, temizleyici olma özelliği sadece toprağa ait olur. Ayrıca bu hadiste, yeryüzünün secdegâh olması tekit edilmiştir. Temi2İeyici özelliği ise tekit edilmemiştir. Üsluptaki bu farklılık, hükümlerin de farklı olduğuna delalet eder. Aksi takdirde burada da, babda zikredilen hadiste olduğu gibi iki husus, birbirine atf-ı nesak ile bağlanırdı.
Bazı alimler, "toprak lafzının, teyemmümün sadece toprakla alınabileceğine delil olarak kullanılmasına karşı çıkmıştır. Bu hususta şöyle demişlerdir: "Her yerin toprağı, üzerinde bulunan toprak vs. gibi şeylerdir." Bu itiraza şu şekilde cevap verilmiştir: lafzının geçtiği hadiste bu durum açıkça belirtilmiştir. Bu hadisi de, İbn Huzeyme ve daha başka hadisçiler tahriç etmiştir. Ayrıca Hz. Ali'den gelen hadiste şöyle geçmektedir: "Toprak benim için, temiz kılındı." Bunu da, Ahmed İbn Hanbel ile Beyhakî hasen bir senetle nakletmiştir.
Bu anlattıklarımız, teyemmümün sadece toprakla alınabileceği görüşünü güçlendirir. Zira bu hadis, hem toprağın değerini göstermek hem de teyemmümün sadece onunla yapılacağını belirtmek için varid olmuştur. Eğer toprak dışında başka bir şeyle teyemmüm edilecek olsaydı, sadece toprak belirtilmezdi.
{namazını kılsın) Yukarıda anlatılanlardan anlaşılacağı üzere bu ifade, teyemmüm aldıktan sonra namaz kılsın manasına gelir.
(Ganimetler benim için helal kılındı.) Bu konuda Hattâbî şunları söylemiştir: "Hz. Peygamber'den ve önceki peygamberler iki kısma ayrılır. Onlardan bazılarına cihad yoluyla elde edilen feyden almalarına izin verilmemişti. Dolayısıyla onların ganimetleri olmazdı. Bazılarının ise kazanılan ganimetlerden pay almasına müsaade edilmişti. Ne var ki, onlardan yemeleri helal değildi. Bir ateş çıkıp paylarını yakardı." Bir yoruma göre ise Hz. Peygamber ganimetler konusunda dilediği gibi tasarruf yapma yetkisiyle diğer peygamberlerden ayrılmıştır. Ancak ilk açıklama daha doğrudur. Yani önceki peygamberlerin ganimetlerden İstifade etmeleri kesinlikle caiz olmamıştı.
(Bana şefaat hakkı tanındı.) Bu hususta İbn Dakîk el-İyd şöyle demiştir: "ipiiJü! kelimesindeki harf-i tarif, ahd içindir. Bununla, hesaba çekilmeyi bekleyen insanların rahatlatıl masın a yarayacak şefaat-ı uzmâ (büyük şefaat) kast edilmiştir. Bunun gerçekleşeceği konusunda en ufak bir görüş ayrılığı yoktur." İmam Nevevî ve daha başkaları da, kesin bir dille bunun şefaat-i uzmâ oldu-ğunu ifade etmiştir. Bazıları bunun, Hz. Peygamber'in isteği üzerine, reddedilmeden gerçekleşecek şefaat olduğunu, bazıları ise kalbinde zerre miktarı İman bulunanların cehennemden çıkması için yapacağı şefaat olduğunu söylemiştir. Çünkü, Hz. Peygamber'in dışındaki kimselerin yapacağı şefaat, kalbinde zerre miktarından daha fazla iman bulunan kimseler İçin söz konusu olacaktır. Nitekim bu konuda Kadı İyâz şöyle demiştir: "Bana göre, şefaat-i uzmâ İle birlikte, bu şefaat kasdedilmiştir. Çünkü, Hz. Peygamber şefaat-ı uzmâ'dan sonra bu şefaati yapacaktır." Rikâk Bölümünde şefaat hadisini işlerken bu konu üzerinde ayrıntılı bir şekilde duracağız.
Beyhakî "Şuabu'l-îmân [75] adlı kitabında şunları söylemiştir: "Sadece Hz, Peygamber'e bahşedilen şefaat, onun küçük ve büyük günah İşleyen kimselere şefaat etmesidir. Onun dışındakiler sadece küçük günah işleyenlere şefaat edecektir. Büyük günah işleyenlere ise şefaat edemezler." Kâdî İyâz da, Hz. Peygamber'e özgü şefaatin, geri çevrilmeyecek şefaat olduğunu nakletmiştir. Nitekim İbn Abbâs hadisinde şöyle geçmektedir: "Bana şefaat bahşedildi. Bunu, ümmetim için sona bıraktım. Bu şefaat, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlar İçindir." Amr İbn Şuayb'dan da şöyie bir hadis nakledilmiştir: "Bu şefaat sizin ve lâilâhe iltallâh'ı kabul eden herkesindir."
Öyle anlaşılıyor ki, bu hadiste Hz. Peygamber'e özgü olarak geçen şefaat, tevhîd inancından başka, salih ameli olmayan kimseleri cehennemden çıkarmak için tecelli edecek şefaattir. Ayrıca, şefaat-i uzmâ da sadece Hz. Peygamber'e mahsustur. Ancak burada diğerine işaret edilmiştir. Çünkü şefaatin asıl gayesi ona bağlıdır. Zira ancak böyle bir Şefaat insanı ebedî rahata kavuşturur.
(Peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderilirdi.) Hadisin bu kısmından babın giriş kısmında bahsetmiştik. Hadisin "Ben ise, tüm insanlara gönderildim bölümü, İmam Müslim'in rivayetinde "Kızıl ve siyahlara gönderildim" şeklinde geçmektedir. Burada geçen siyah, Araplar; kızıl ise, Arap olmayanlar şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca kızıl ile insanlar, siyah ile cinlerin kasdedildiği söylenmiştir. Birinci yoruma göre, yakındaki ile uzaktakine işaret etme yoluyla tüm insanlar kasdedilmiştir. Zira Hz. Peygamber ve seier,. herkese gönderilmiştir.
Bu konudaki en kapsamlı ve en açık rivayet, İmam Müslim'in Ebu Hureyre'den naklettiği şu hadistir: "Ben, bütün mahlukâta gönderildim."
Tekmile: Ebu Hureyre'den nakledilen bu hadisin baş tarafı şöyledir: "Diğer peygamberlerden altı özellikle üstün kıtındım." Bu rivayette, Câbir

hadisinde bulunan beş özellikten şefaat dışındakiler zikredilmiştir. İki de yeni ilave yapılmıştır. Şöyie ki; "Bana ceuâmiu'l-kelim' olma özelliği verildi. Benimle peygamberlik sona erdirildi." Câbir hadisi ile bu hadisteki Özellikleri topladığımız zaman, netice itibariyle yedi özellik söz konusu olur. Ayrıca İmam Müslim'in Huzeyfe'den naklettiği bir rivayette şöyle geçmektedir: "Şu üç özellikle insanlardan üstün kıtındım: Saflarımız meleklerin safları gibi kılındı." Huzeyfe ikinci olarak Hz. Peygamber'in yeryüzüyle ilgili ayrıcalığını zikretmiş, üçüncü olarak ise "bir Özellik daha belirtti" demiştir. Bu rivayette açıklanmayan üçüncü özelliği, İbn Huzeyme ile Nesâî şu şekilde vuzuha kavuşturmuşlardır: "Arşın altındaki bir hazineden alınarak Bakara suresinin sonunda yer alan âyetler bana verildi." Bu İfadeyle Hz. Peygamber Allah Teâlâ'mn ümmetinden ağır yükü kaldırmasına, onlara güç yetiremeyecek-lerİ yükümlülükleri yükİememesine, hata ve unutmadan dolayı onların sorumlu tutulmayacaklarına işaret etmiştir.
Bu rivayetle birlikte Hz. Peygamber'in ayrıcalıkları dokuza çıkar. Ahmed İbn Hanbel şöyle bir hadis nakletmiştir: "Allah'ın peygamberlerinden hiç kimseye verilmeyen şu dört şey bana bahşedildi: Yeryüzünün anahtarları bana verildi, Ahmed olarak isimlendirildim, ümmetin en hayırlı ümmet kılındı." Dördüncü özellik olarak ise Hz. Peygamber toprağın temizleyici vasfını zikretmiştir. Böylece Hz. Peygamber'in ayrıcalıkları on İkiye çıkar.
Bezzâr merfu' şekilde farklı bir senetle Ebu Hureyre'den şu hadisi nakletmiştir: "Şu altı özettik sayesinde diğer peygamberlerden üstün kılındım: Gelmiş geçmiş bütün günahlarım bağışlandı, ümmetim en hayırlı ümmet kılındı, bana Kevser lütfedildi, sizin şu arkadaşınız kıyamet günü Adem peygamber ve onun neslinin bulunacağı livâu'l-hamd'ın (hamd sancağının) sahibidir." Bu hadiste Hz. Peygamber, bahsettiğimiz özelliklerine ilaveten iki özellik daha saymıştır. Yine Bezzâr'm İbn Abbâs'tan merfû' olarak naklettiği bir başka hadis ise şöyledir: "Şu iki özellik ile diğer peygamberlerden üstün kıtındım: Benim şeytanım kâfirdi. Ona karşı Allah bana yardım etti. Bunun üzerine o, Müslüman oldu." İbn Abbâs ikinci özelliğin ne olduğunu unuttuğunu söylemiştir.
Kısacası bütün bu anlattığımız rivayetlerden Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden ayrıldığı on yedi özelliğinin bulunduğu anlaşılır. Daha kapsamlı araştırma yapanlar, bu sayının daha fazla olduğunu tespit edebilirler. Mesela Ebû Saîd en-Nîsâbûri "Şerefu'l-Mustafâ" adlı kitabında, diğer peygamberlerde olmayıp sadece Hz. Peygamber'de bulunan özelliklerin sayısını altmış olarak vermiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Allah'ın bahşettiği nimetleri saymak dinen uygundur.
2- Soru olmadan bir konu hakkında bilgi verilebilir.
3- Yeryüzü, asıl itibariyle temizdir.
4- Namazın sahih olması, bu ibadete tahsis edilmiş bir binada kılınmasına bağlı değildir. "Camiye komşu olanın namazı, ancak camide kabul olur.[76] hadisi ise zayıftır.
5- Hanefiler'den "el-Mebsût" adlı kitabın yazarı [77] bu hadisi insanın değerli bir varlık olmasına delil getirmiştir. Bu konuda şöyle demiştir: "İnsan, su ve topraktan yaratılmıştır. Bunların her ikisi de temizleyici özelliğe sahiptir. Bu da insanın şerefli bir varlık olduğunu gösterir."

2. Su Ve Toprak Bulamayan Kimse

336- Hz. Âişe, (kız kardeşi) Esmâ'dan bir gerdanlık ödünç almıştı. Ama gerdanlık kayboldu. Hz. Peygamber, onu araması için bir adam gönderdi. Adam gerdanlığı buldu. Bu esnada, namaz vakti girdi. İnsanların yanında su yoktu. Buna rağmen namaz kıldılar. Bu durumu Hz. Peygamber'e şikayet ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ teyemmüm âyetini indirdi.
Bu olaydan sonra Üseyd İbn Hudayr Hz. Aişe'ye 'Allah daima hayrını versin. Allah'a and olsun ki, her ne seni üzen bir hadise meydana gelse, Hak Teâlâ onda, hem senin, hem de Müslümanlar için hayır kılıyor." dedi.

Açıklama

(Su ve Toprak Bulamayan Kimse) Bu başlık konusunda İbn Reşîd şöyle demiştir: "İmam Buhârî, teyemmümün şer! bir meşruluk kazanmadan önceki durumu, teyemmümün şer'î bir meşruluk kazandıktan son toprağın bulunmaması durumuna benzetti. Sanki şöyle demek istedi: Bu hadiste bahsi geçen topluluğun temizleyici madde olan sudan yoksun bulundukları hale dair hüküm, bizim temizleyici olan su ve topraktan yoksun olduğumuz haldeki hükmümüzle aynıdır." Bu şekilde hadisin bab başlığı ile olan ilişkisi de ortaya çıkar. Çünkü hadiste, insanların topraktan yoksun oldukları belirtilmiyor. Onların sadece sudan yoksun oldukları ifade ediliyor.
Bu hadîs, temizleyici vasfa sahip su ve topraktan yoksun olan kimseler için de namazın, farz olduğuna delil teşkil eder. Çünkü hadiste bahsi geçen topluluk, farz olduğuna inandıkları için namaz kılmışlardı. Eğer o halde namaz kılmaları yasak olsaydı, kuşkusuz Hz. Peygamber yaptıklarının yanlış olduğunu belirtirdi. İmam Şafiî, Ahmed İbn Hanbel, hadisçilerin çoğunluğu ve Malikilerin pek çoğu bu görüştedir. Ancak bu âlimler, bu şekilde namaz kılan birin, namazını tekrar kılmasının gerekip gerekmediği konusunda ihtilaf etmiş-erdir. imam Şafiî'den gelen yeniden nama2 kılması gerektiğine dair bir görüş belirtmemiştir. Şafiî âlimlerin çoğu bunu doğrulamıştır. Bunun pek nadir meydana gelen bir mazeret olduğunu, dolayısıyla yeniden kumayı düşürmeyeceğini ifade etmişlerdir. Ahmed İbn Hanbel'in meşhur olan görüşüne göre, tekrar kılması gerekmez. Müzenî, Sahnûn ve İbn Münzîr de bu görüştedir. Onlar da bu hadisi delil olarak kullanmıştır. Şöyle ki, eğer namazlarını tekrar etmeleri gere-kseydi, mutlaka Hz. Peygamber bu durumu onlara açıklardı. Çünkü onun, ihtiyaç anında açıklama yapmaması caiz değildir. Ancak bu iddiaya "namazın tekrar kılınması hemen gerekmez, yani hemen yerine getirilmesi gereken bir farz değildir. Böyle olunca da, ihtiyaç anında yapılması gereken açıklamanın geciktiğinden bahsedilemez" denerek cevap verilmiştir.
O halde, bu tür durumlarda namazın yeniden kılınmasını gerektiren başka bir delilin olması gerekir. İmam Malik ve Ebu Hanife'nin meşhur olan görüşlerine göre, bu şekilde namaz kılan biri, namazını tekrar kılmaz. Ancak bir başka görüşle Ebu Hanife ve Hanefiler, namazın kaza edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Sevrî ve Evzâî de bu görüştedir. Medineliler'in kendisinden naklettiğine göre İmam Malik şöyle demiştir: "Böyle bir kimsenin namazını kaza etmesi gerekmez."
Bu dört görüş, bu konudaki en meşhur görüşlerdir. İmam Nevevî "Şerhu'l-Mühezzeb"de imam Şafiî'nin kadim görüşünü/eski içtihadını nakletmistir. Buna göre namazın o anda kılınması müstehap, tekrarlanması ise farzdır. Böylece konu hakkındaki görüşler beşe çıkmıştır.

3. Mukîm Birinin Su Bulamadığı Ve Namaz Vaktinin Çıkmasından Endişe Ettiği Durum Larda Teyemmüm Alması

Atâ'ya göre mukîm olan biri su bulamaz ve namaz vaktinin çıkmasından mdişe ederse teyemmüm edip namaz kılar.
Hasan-ı Basrî yanında su bulunan fakat kendisine abdest aldıracak birini julamayan hastanın teyemmüm edeceğini söylemiştir.
İbn Ömer, Cüruftaki bağından geliyordu. Merbedi'n-neam'da iken ikindi ıamazı oldu. O da, namazını kıldı. Sonra Medine'ye gitti. Şehre girdiği zaman henüz batmamıştı. Ama o, namazını tekrar kılmadı.
337- İbn Abbâs'm azatlı kölesi Umeyr'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Meymûne validemizin azatlı kölesi Abdullah İbn Yesâr ile birlikte geliyorduk. Nihayet msardan Ebu Cüheym İbn Haris İbn Sımme'nin yanma vardık. Ebu Cüheym şöyle dedi: "Hz. Peygamber cemel denilen yerden geliyordu. Adamın biri onu karşılayıp selam verdi. Ama Allah Resulü adamın selâmını almadı. Bir duvara yöneldi, yüzünü ve elini mesnetti. Daha sonra adamın selamına karşılık verdi."

Açıklama

(Mukîm Birinin, Su Bulamadığı ve Namaz Vaktinin Çıkmasından Endişe Ettiği Durumlarda Teyemmüm Alması) Bu başlıkla İmam Buhârî, teyemmümü iki rta bağlamıştır. Biri namazın çıkma endişesi, diğeri ise suyun bulunmamasıdır. Suyu kullanamamak da, suyun bulunmamasıyla aynı hükümdedir.
Cüruf, Medine dışında kalan bir yerin adıdır. Sefere çıkılacağı zaman, askerler burada toplanırdı.
Merbed ise Medine'ye bir mil uzaklıkta bulunan bir yerin ismidir. Bu rivayet göstermektedir ki İbn Ömer, mukîm birinin teyemmüm yapabileceği görüşündedir. Çünkü, bu kadar uzaklıktaki bir yere gidip gelmek seferilik kategorisine girmez. Bu sayede söz konusu rivayet bâb başlığına uygun olur. Hadisten anlaşılan manaya göre İbn Ömer, vaktin çıkıp çıkmamasına bakmamıştır. Çünkü Medine'ye girdiği vakit, güneş hâlâ batmamıştı. Ancak burada bazı ihtimaller söz konusudur. Mesela ibn Ömer, Medine'ye varmadan vaktin çıkacağını düşünmüş olabilir. Belki de,

abdestİ olmadığı için teyemmüm almamıştır. Zira o, müstehap kabul ettiğinden her namaz için abdest alıyordu. Burada da, abdestli olabilir. Namaz kılmak İsteyince âdeti gereği abdest almak istemiş, su bulamayınca da, abdest yerine teyemmümle yetinmiş olabilir. Buna göre bu rivayet bâb başlığı ile, ancak mukîm olan kimsenin teyemmüm almasının caiz olması uyum içinde olabilir.
İbn Ömer'in namazını tekrar kılmaması, mukîm iken teyemmüm alan kimsenin namazını iade etmemesi gerektiğini söyleyen kimseler İçin delil olmaz. Çünkü, bu ihtimaller bulunduğu için, İbn Ömer'e namazını yeniden kılmasının gerekmediği hususunda ittifak vardır.
Bu meselenin aslı hakkında selef arasında farklı görüşler vardır. Mesela İmam Mâlik, mukîm iken teyemmüm alıp namaz kılan kimsenin, namazını yeniden kılmasının gerekmediği görüşünü benimsemiştir. İbnu Battal bu görüşü şu şekilde izah etmiştir: "Teyemmüm, namaz vakti girdiği zaman yolcu ve hastalar için getirilmiş bir uygulamadır. Su kullanamayacak durumda olan mukîm kimseler İçin de, kıyas yoluyla geçerlidir."
İmam Şafiî ise, bu konuda şöyle söylemiştir: "Bu tür olaylar pek nadir olduğu için, kişinin namazını yeniden kılması gerekir."
Ebu Yûsuf ile Züfer ise şunu demiştir: "Böyle bir durumda olan kimse, vakit çıksa bile su buluncaya kadar namaz kılmaz."
(Bi'r-i cemel denilen yerden) Burası, Medine'de bilinen bir yerin adıdır. Bu hadis, Hz. Peygamber teyemmüm alırken yanında suyun bulunmadığı şeklinde anlaşılır. Kanaatime göre bu, Buhârî'nin tasarrufunun bir gereğidir. Ancak bu hadisi mukim olan kimselerin teyemmüm alabileceğine delil getirmesi eleştirilmiştir. Gerekçe olarak da, teyemmümün Allah'ı anmak için alındığı gösterilmiştir. Çünkü "Seiâm" lafzı Allah'ın isimlerinden biridir. Burada namaz kılabilecek duruma gelmek kasdedilmemiştir. Bu eleştiriye şu şekilde cevap verilmiştir: "Hz. Peygamber abdestli olmadan selâma karşılık vermesi caiz iken, mukîm olduğu sırada teyemmüm alıp ondan sonra selâmı almıştır. O halde, her kim mukîm iken namaz vaktinin çıkmasından endişe ederse öncelikli olarak teyemmüm alabilir. Çünkü imkan varken abdestsiz namaz kılınamaz." Bir cevap da şu şekilde verilmiştir: "Hz. Peygamber, bu teyemmüm ile abdestsizliğe son vermeyi veya yasak bir şeyi mubah hale getirmeyi kasdetmemistir. Bununla abdestli kimselere benzemek istemiştir. Bu durum, Ramazanda oruç tutmamaları caiz olan kimselerin oruç tutmaya devam etmelerinin uygun olabileceğine benzer. Ya da bununla hadesi azaltmak istemiştir. Tıpkı daha önce geçtiği gibi, cünüp kimselerin abdest ile hadesi azaltması gibi.
İbn Battal, teyemmümün mutlaka topraktan alınması gerekmediğine bu hadisi delil olarak getirmiştir. Bu hususta "malum olduğu üzere duvardan Hz. Peygamber'in eline toprak bulaşmamıştır" demiştir. Ancak bunun ihtimal dahilinde olduğu belirtilerek görüşü çürütülmüştür. Daha önce İmam Şafiî rivayetinde [78] geçtiği üzere, duvarda toprak yoktu. Bu yüzden Hz. Peygamber ve âsâsı ile duvarı kazımak ihtiyacı duymuştu.

4. Teyemmüm Alan Eline Üfler Mi?

338- Saîd İbn Abdirrahman İbn Ebzâ babasının şöyle dediğini nakletmiştir
"Adamın biri Hz. Ömer'e gelip 'Ben cünüp oldum, ama su bulamıyorum1 dedi. Bunun üzerine Ammâr İbn Yâsir Hz. Ömer'e şöyle dedi: Hatırlar mısın, bir defasında seninle birlikte bir seferdeydik. Sen namaz kılmamışım. Ben ise, toprak üstünde yuvarlanarak debelenip namaz kılmıştım. Sonra bu olayı Hz. Peygamber'e? anlatmıştım. O da 'Şöyle yapman yeterliydi1 buyurmuştu ve ellerini yere vurduktan sonra onlara üflemişti. Daha sonra ise elinin iç kısmıyla yüzünü ve tüm elini meshetmişti.[79]

Açıklama

(Teyemmüm Alan Eline Üfler mi?) İmam Buhârî'nin bâb başlığını soru cümlesi şeklinde koyması, bu konuda farklı ihtimallerin bulunduğuna dikkat çekmek istemesinden ileri gelir. Nitekim o, âdeti gereği ihtimalli konularda bu şekilde hareket eder.
Hz. Peygamber'in eline üflemesi, birkaç nedene dayanabilir. Mesela eline bulaşan bir şeyin mübarek yüzüne temas etmesinden çekindiği için üflemiş olabilir. Ya da, eline çok miktarda toprak bulaşmıştır, yüzünün toz-toprak içinde kalmaması için üflemiştir. Yahut teşrî' ile ilgili bir meseleyi açıklamak için üflemiş olabilir. Nitekim toprak olmadan da teyemmüm yapılabileceği görüşünde olanlar bu hadise tutunmuştur. Onlara göre teyemmümde şart olan vurmaktır.
Hz. Peygamber'in üflemesi, bütün bu anlatılan manalara gelme ihtimalini taşıdığı için İmam Buharı, araştırmacıların bu konunun geniş olduğunu bilmesi için soru cümlesi şeklinde bab başlığı koymayı tercih etmiştir.
(debelenip) Öyle görünüyor ki Ammâr, bu konuda kıyas yapmıştır. Şöyle ki, abdest yerine geçen teyemmümün abdest şeklinde alındığına bakarak, boy ab-destinin yerini alacak teyemmümün de gusül gibi olması gerektiğini düşünmüştür.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1-Sahabe Hz. Peygamber vesenr-.ı döneminde ictihad etmiştir.
2- Bütün gayretini sarfertikten sonra hata etse bile müctehid kınanamaz.
3- İçtihadına göre amel edenlerin, içtihadı hatalı çıkınca önceki amelini tekrar yapmasına gerek yoktur.
4- Hz. Peygamber'in ve seiiem Hz. Ömer'e namazını kaza etmesini emretmemesi, su ve teyemmüm yapabileceği temiz toprak bulamayan kimsenin namaz kılmayacağı ve sonra namazını kaza etmeyeceğini savunanlar için bir delil teşkil eder.
(sana yeterdi) Bu lafız, teyemmümün farzlarının, bu hadiste açıklanan hususlar olduğunu gösterir. Eğer emir sigasıyla bu hususlara bir ilave olmuşsa, bu durumda nesih gerçekleşmiş demektir. Dolayısıyla yeni hükmün kabulü gerekir. Ancak fiil yoluyla bir ilave söz konusu olmuşsa, bu durumda yenilikler, teyemmümün daha mükemmel yapılmasına yönelik olarak değerlendirilir. Delil bakımından ortaya çıkan en güçlü tablo budur.
(onlara üflemişti) Bu rivayette üflemenin hafif olduğuna bir işaret vardır. Hz. Peygamber'in tiem ellerine üflemesinden bir takım sonuçlar çıkarılmıştır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür;
1- Teyemmüm alırken az toprak kullanmak müstehaptır.
2- Teyemmümde organlar tekrar meshedilmez. Çünkü tekrarda toprağın az kullanımı söz konusu değildir.
3- Abdest alırken başını meshetmek yerine yıkayan kimse farzı yerine getirmiş demektir. Çünkü Ammar, teyemmüm almak için toprakta yuvarlanarak debelenmiş, bu fiili teyemmümün yerine geçmiştir. Ayrıca buradan hareketle teyemmüm alırken yere ikiden fazla vurmanın caiz olduğu sonucuna varılır.
4- Cünüplükten dolayı teyemmüm alınınca, organları sırayla meshetmek gerekmez.

5. Yüz Ve Elin Teyemmüm Edilmesi

339- Saîd İbn Abdirrahman İbn Ebzâ babasından şunları nakletmiştir:
Ammâr böyle dedi." (Ravilerden Haccâc dedi ki:) Şu'be ellerini yere koydu, sonra onları ağzına yaklaştırdı. Sonra yüzünü ve ellerini mesnetti."
340- (Saîd) İbn Abdirrahman İbn Ebzâ'dan gelen rivayete göre babası, Hz. Ömer'in yanında bulunduğu bir sırada Ammar ona "biz bir seriyyedeyken cünup olduk" dedi. Sonra "avuçlarına tüh tüh! diyerek üfledi."

Açıklama

(Yüz ve Elin Teyemmüm Edilmesi)

Yani el ve yüzü meshetmek teyemmümün farzıdır. Bundan dolayı İmam Buharı, bu konuda farklı yorumlar olmasına rağmen delili güçlü olduğu için kesin bir dille bunu ifade etmiştir. Nasıl teyemmüm alınacağı konusunda Ebu Cüheym ve Ammâr hadisi dışında sahih bir rivayet yoktur. Bunların dışında kalan rivayetler, ya zayıftır, ya da, merfû' mu yoksa mevkuf mu olduğu ihtilaflıdır. Ancak tercih edilen görüşe göre merfû' değillerdir.
Ebu Cüheym hadisinde eller mücmel olarak geçmiştir. Ammar hadisinde ise, Sahihayn'daki rivayetlerde iki avuç (oî53l), sünenlerde dirseklere kadar olan kısmının meshedüdiği şeklinde varid olmuştur. Bir rivayette kol kemiğinin yarısına kadar, bir başka rivayette ise koltuk altlarına

kadar meshedildiği nakledilmiştir.
Dirseklere kadar ve dirseğin yansına kadar meshedildiğini gösteren rivayetler eleştirilmiştir. Koltuk altma kadar meshedildiğine dair rivayet için imam Şafiî ve diğerleri şunu söylemiştir: "Eğer gerçekten bu Hz. Peygamber'in emri ile yapılmışsa, kendisinden önce yapılmış bütün teyemmüm şekillerini nesheder. Yok eğer, onun emri olmadan gerçekleşmişse, emrettiği husustan başka delil olmaz."
Hz. Peygamber'in vefatından sonra Ammâr'm teyemmümün avuç ile yüzün meshedİlmesiyİe alınacağına dair fetva vermesi, Sahihayn'dö yer alan ve sadece avuç ile yüzün meshediİeceğini gösteren rivayeti destekleyen hususlardan biridir. Çünkü bir hadisten neyin kasdedildiğini en iyi, o hadisi rivayet eden bilir. Özellikle de ravi, müetehid bir sahâbî ise daha iyi bilir.
341- Abdurrahman İbn Ebzâ'nın oğlu Abdurrahman'dan şöyle nakledilmiştir: "Ammâr Hz. Ömer'e şöyle dedi: Debelendim, sonra Hz. Peygamber'e gittim ve O, şöyle buyurdu: "Yüzünü ve avuçlarını meshetmen, elbette senin için yeterlidir."

Açıklama

(Yüzünü ve avuçlarını meshetmen, elbette senin için yeterlidir) Bu lafızdan,
daha önce geçtiği gibi, sadece avuçların meshedilmesinin farz olduğu anlaşılır. Ahmed İbn Hanbel, İshâk, İbn Cerîr, İbn Münzir ve İbn Huzeyme bu görüşü benimsemiştir. İbn Cehm ve daha başkaları İmam Malik'in de bu görüşte olduğunu nakletmiştir. Hattâbî de, hadisçilerin bu görüşü kabul ettiklerini aktarmıştır.
İmam Nevevî "Müslim Şerht'nde yukarıdaki hadisin böyle yorumlanmasına şu şekilde cevap vermiştir: "Hadisteki gaye, öğrenmek maksadıyla eilerin toprağa nasıl vurulacağını göstermektir, teyemmümün nasıl tam olarak alınacağını değil." Ancak olayın akışının, teyemmümün nasıl tam olarak alındığını öğretmek olduğuna delalet ettiği belirtilerek ona itiraz edilmiştir. Zira, "Elbette senin için yeterlidir" ifadesinden bu, anlaşılmaktadır.
Abdest alırken ellerin vedirseklere kadar kolların yıkanmasını, meshin dirseklere kadar yapılmasına delil olarak getirenlere şu şekilde cevap verilir: Burada, nassa karşı bir kıyas yapılmıştır. Bu da, geçersizdir. Ayrıca teyemmüm alırken dirseklere kadar meshİ şart koşmayanlar başka bir kıyasla buna karşı çıkmışlardır. Şöyle ki, eller, hırsızlık âyetinde mutlak olarak zikredilmiştir. Kimse burada dirseklere kadar elin kesilmesi gerektiğini söylememiştir. O halde burada da, bu hadis bulunduğu için mutlak ifadeyi değiştirmeye gerek yoktur.
342- İbn Abdirrahman babasından "Hz. Ömer'in yarımda idim. Ammâr ona dedi ki: ..." şeklinde nakledip sonra da hadisi zikretmiştir.
343- İbn Abdirrahman İbn Ebzâ babasından şöyle nakletmiştir: "Ammâr şöyle anlattı: Hz. Peygamber saBaitehu aleyhi w seiiem elini yere vurdu, sonra yüzünü ve avuçlarını mesnetti."

6. Temiz Toprak Müslümanın Abdest Suyudur, Su Olmasa Da Ona Yeter

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Abdesti bozan bir durum olmadığı sürece, teyemmüm abdestin yerini alır." İbn Abbâs, teyemmümlü iken insanlara namaz kıldırmıştır.
Yahya İbn Saîd şöyle demiştir: "Çorak arazide namaz kılınmasında ve onunla teyemmüm alınmasında bir sakınca yoktur."

Açıklama

Bu şekilde İmam Buhârî, teyemmümün, abdestin yerine geçtiğine işaret etmiştir. Eğer teyemmümle sağlanan hadesten taharet zayıf olsaydı, teyemmüm etmiş olan İbn Abbâs, abdestli kimselere namaz kıldırmazdı.
Bu konuda İmam Buhârî, Kûfeliler ve âlimlerin çoğuyla aynı görüşü benimsemiştir. Ancak tâbiûn tabakasından bazı âlimler bu görüşün aksini kabul etmişlerdir. Delilleri ise şu şekildedir: "Teyemmüm, vakit çıkmadan önce namaz kılmanın mümkün olabilmesi için zaruretten kaynaklanan bir taharettir. Bundan dolayıdır kî, Hz. Peygamber cünüp olduğu için namaz kılmayan birine 'Toprakla teyemmüm almalısın, bu sana yeter' dedikten sonra gusletmesi için bir kap su vermiştir. Çünkü su bulununca, bahsi geçen kişinin teyemmümü bozulmuştur."
Bu hadisi, bir teyemmüm ile birden fazla farz namazı kılınamayacağına delil getirmek pek de isabetli değildir. Çoğunluğa göre bir teyemmüm ile farz namazın yanı sıra nafile namazlar da kihnabilir. Ancak İmam Malik farz namazın Önce kılınmasını şart koşmuştur. Bir teyemmümle ister farz isterse nafile olsun birden fazla namazın kılınamayacağını söyleyen Kâdî Şüreyk ise şâz kalmıştır. Bu konuda İbn Münzir şöyle demiştir: "Bir teyemmüm ile birden fazla nafile namaz kılınabiliyorsa, birden fazla farz namaz da kılınır. Çünkü farz namazlar için şart koşulan her şey, nafile namazlar için de şarttır. Ancak aksini gösteren bir deül varsa, bu durum değişir."
Her iki görüşü benimseyenleri destekleyen sahih bir hadisin olmadığını itiraf eden Beyhakî şöyle demiştir: "Ancak İbn Ömer'den nakledilen bir rivayet, her farz namaz için, teyemmüm alınmasının farz olduğunu gösterir. Bu konuda sahabeden birinin ona muhalefet ettiği bilinmemektedir." İbn Münzir'in İbn Abbâs'-tan her farz namaz için teyemmümün gerekmediğine dair naklettiği rivayetle onun bu görüşüne itiraz edilmiştir.
İmam Buhân, bâbda zikrettiği hadisin "Bu sana yeter" kısmının, umum ifadesine dayanarak her namaz İçin tekrar teyemmüm almanın farz olmadığı sonucunu çıkarmıştır. Bu ifadeyi "Su bulamadığın ve abdesti bozan bir duruma sebebiyet vermediğin sürece bu sana yeter" şeklinde anlamıştır. Cumhur bu ifadenin, edası için teyemmüm alman farz namaz için geçerli olduğu kanaatindedir. Onlara göre bu şekilde teyemmüm alan biri dilediği kadar nafile namaz kılabilir. Yeni bir namaz vakti girince, su araması gerekir. Eğer bulamazsa, teyemmüm eder.
(Çorak arazi) Tuz oranı yüksek toprağa denir. Böylesi yerlerde neredeyse hiç bitki yeşermez.
344- İmrân'dan şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamberle birlikte bir seferdeydik. Geceleyin ilerlemeye devam ettik. Gecenin sonlarına geldiğimiz zaman düşüp uyuduk. Bir yolcu için bundan daha tatlı bir uyku olamazdı. Sabahleyin ancak güneşin sıcağı bastırınca uyanabildik. İlk önce falanca, sonra filanca, daha sonra ise öteki falanca uyandı. (Ebu'r-Racâ uyanan ilk üç kişinin isimlerini zikretmiştir Ancak Avf unutmuştur.} Dördüncü olarak ise, Hz. Ömer uyandı.
Hz. Peygamber uyuduğu zaman uyandırılmazdı. Çünkü uyuduğu esnada ne olduğunu (vahyin gelip gelmediğini) bilmiyorduk. Ancak Hz. Ömer uyanınca insanların başına gelen durumu anladı. Kendisi sert tabiatlı biriydi. Bu yüzden tekbir getirdi. Tekbir getirirken sesini yükseltti. Yüksek sesle tekbir getirmeyi sürdürdü. Nihayet Ömer'in tekbir seslerini duyan Allah Resulü uyandı. Hz. Peygamber aleyhi ve uyanınca Hz. Ömer, ona gidip insanların başına gelen durumu anlattı. Allah Resulü 'Hiçbir zararı yok' veya 'Bir şey olmaz, haydi yola koyulun' dedi.
Bunun üzerine insanlar yola çıktı. Biraz yürüdükten sonra, Hz. Peygamber konakladı ve abdest suyu istedi. Sonra abdest aldı. Namaz İçin ezan okundu. Daha sonra Allah Resulü insanlara namaz kıldırdı. Namazı bitirip yönünü çevirince toplulukla birlikte namaz kılmayan bir adamın insanlardan ayrı durduğunu fark etti. Ona 'Ey falanca! Neden cemaatle birlikte namaz kılmadın?' diye sordu. Adam, Cünüp oldum, yanımda da su yok' diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Toprakla teyemmüm al! Bu sana yeter' buyurdu.
Daha sonra Rasûlullah ilerlemeye devam etti. Bu defa insanlar ona gelip susuzluktan yakındı. Hz. Peygamber yine konakladı ve falancayı (Ebu Raca bu kişinin adını zikretmişti. Ama Avf unutmuştur.) ve Hz. Ali'yi yanına çağırdı. Onlara 'Gidip su arayın' dedi. Onlar da, yola çıktılar. Derken devesi üzerinde su dolu iki büyük kırba arasına oturmuş bir kadına rastladılar. Ona 'Suyu nerde buldun?' diye sordular. Kadın, 'dün bu vakitler su dolduruyor-dum. Adamlarımızı suyun başında bıraktık' diye cevap verdi. Bunun üzerine ona 'Haydi yürü bakalım' dediler. Kadın 'Nereye?' diye sorunca, 'Allah Resulü'nün yanına' diyerek karşılık verdiler. Bunun üzerine kadın 'şu kendisine sâbîî' denen adama mı?' diye sordu. 'Evet, işte o kast ettiğin kişiye doğru gidiyorsun, haydi kımılda' şeklinde karşılık verdiler. Nihayet kadını Hz. Peygamber'in yanma getirdiler ve aralarında geçen konuşmayı anlattılar. Bunun üzerine Allah Resulü Onu devesinden indirin' buyurdu. Sonra bir kap isteyip kırbaların ağzından, getirilen kaba su boşalttı. Sonra kırbaların ağzını bağladı. Daha sonra kırbaların altında bulunan kapakları açıp insanlara şöyle seslendi: 'Haydi hem siz için hem de (hayvanlarınızı) sulayın.1 Bunun üzerine dileyenler su içti, dileyenler hayvanını suvardı. Sonunda, cünüp olan adama bir kap su verildi ve Hz. Peygamber ona, 'Git ve bu suyu başından aşağı dök' dedi.
Bu esnada kadın, ayakta durarak suyunun başına gelenleri izliyordu. Allah'a and olsun ki, kırbalardan su alma bitti. Yine de kırbalar bize, su alma işlemine başlamadan önceki halinden daha dolu görünüyordu.
Hz. Peygamber Onun için bir şeyler toplayın' buyurdu. Bunun üzerine ashâb-ı kiram, biraz has hurma, biraz un ve biraz da kavut topladılar. Sonra bunları bir çıkma koydular. Daha sonra kadını devesine bindirip çıkını eline verdiler. Hz. Peygamber de ona, Gördüğün gibi senin suyundan bir şey eksiltmedik. Zira Hak Teâlâ, bizi suya kandırdı.' dedi.
Nihayet kadın gecikmiş olarak ailesinin yanma vardı. Ona 'Neden geciktin?' diye sordular. O da şöyle cevap verdi: 'Şaşılacak bir şey oldu. İki

adam karşıma çıktı. Beni kendisine sâbiî denilen adamın yanına götürdüler. Şöyle şöyle oldu.
Allah'a and olsun ki, bu adam ya sununla bunun arasındaki (bu esnada orta parmağı ile şehadet parmağını göğe doğru kaldırmıştı. Bununla gök ile yeri kasdediyordu) en büyük sihirbazdır. Ya da, gerçekten Allah'ın elçisidir.'
Bu olaydan sonra Müslümanlar o kadının kabilesinin etrafında bulunan müşriklere baskın düzenliyorlardı. Fakat onun kabilesine ilişmiyorlardı.
Kadın bir gün kavmine, 'Eminim ki onlar, size bilinçli bir şekilde ilişmiyorlar. Müslüman olmak istemez misiniz?1 diyerek onları İslamiyet'e davet etti. Onlar da bu çağrısına uydular ve hep birden Müslüman oldular."

Açıklama

Ebu Abdullah şöyle dedi: fiili bir dini bırakıp diğerini kabul etmek anlamına gelir."
Ebu'l-Âliye şöyle dedi: kelimesi ehl-i kitaptan Zebur okuyan bir fırkanın adıdır.[80]
(Geceleyin ilerlemeye devam ettik) Muhkem" adlı sözlüğün müellifine göre, gece genelinde yürümeyi ifade eder. (düşüp uyuduk) Anlatıldığına göre kafile, ashâb-ı kiramdan bazılarının isteği üzerine konaklamıştı. Onların uyuma isteği hakkında Hz. Peygamber Ben sizin uyuyup namaza kal kam amanızdan endişe ediyorum'
buyurmuştu. Bunun üzerine Bilal, "ben onları uyandırırım" demişti.
(İlk önce falanca) İlk defa Hz. Ebu Bekir, ikinci olarak hadisi nakleden İm-ran, üçüncü olarak ise onunla birlikte bu olayı nakleden sahâbî uyanmıştır.
(Çünkü uyuduğu esnada ne olduğunu (vahiy alıp almadığını) bilmiyorduk.) Ashabı kiram vahiy geiip gelmediğini bilmiyordu. Bu yüzden onu uyandırıp vahyin gelişini kesmekten endişe ediyorlardı. Dolayısıyla uykuda iken vahiy gelme ihtimali bulunduğu için Hz. Peygamber'i aleyh. uyandırmazlardı.
(Kendisi sert tabiatlı biriydi) İmam Müslim'deki rivayette, yüksek sesli anlamına gelen fazlalığı vardır. Hz. Ömer'in tekbir getirmesi, edebe uygun hareket etmenin bir neticesidir. Ayrıca iki maslahatı birden gerçekleştirmiştir. Tekbir namaza çağrının temel unsuru olduğu için sadece tekbir getirmiştir.
(insanların başına gelen durumu anladı) Yani insanların uyuya kaldığını, bu yüzden sabah namazına kalkamadıklarını fark etti.
(Hiçbir zararı yok') Bu ifade, sakıncası yok anlamına gelir. Bu sözüyle Hz. Peygamber kasten olmadığı sürece böylesi durumlarda bir mahzur bulunmadığını belirterek namazı kaçırdıkları için üzülen sahabeyi teskin etmek istemiştir.
(Hadi yola koyulun) Hadisin bu kısmı, geçirilen namazın kazasının, küçük görme ve basite alma olmadığı sürece hatırlandıktan sonra da yapılabileceğine delil olarak kullanılmıştır.
İmam Müslim Ebu Hureyre'den Ebu HâzÎm kanalıyla gelen rivayette Hz. Peygamber uyuya kaldıkları bu yerden hareket etmelerinin nedenini "Bu yerde, bize şeytan geldi." sözüyle açıklamıştır. Ebu Davud'un İbn Mes'ûd'tan naklettiği rivayette ise şu ifade geçmektedir: "Gaflete düştüğünüz bu yerden ayrılın!"
Bu rivayetler, Hz. Peygamberin ashabıyla birlikte bulundukları yeri terk etmeleri, uyandıkları zaman kerahet vaktinin girmesini gerekçegösteren kimselere red niteliğindedir. Zira, bâbda zikredilen hadiste güneşin sıcaklığını hissedinceye kadar uyanmadıkları belirtilmektedir. Bu da, kerahet vaktinin çıktığını gösterir.
Alimler, Hz. Peygamberin uyuduğunu gösteren bu hadis ile "Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz!" hadisini uzlaştırmak İçin çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu konuda İmam Nevevî şunları söylemiştir: "Söz konusu hadisler iki şekilde uzlaştırılabilir:
a) Kalp, ancak kendisiyle ilgili konuşmak, acı çekmek gibi hissedilebilir şey-ieri idrak eder. Gözle ilgili meseleleri ise idrak edemez. Çünkü kalp uyanıkken göz uyku halindedir.
b) Hz. Peygamberin iki durumu vardı. Bazen kalbi uyumazdı. Genellikle bu halde olurdu. Bazen de kalbi uyurdu. Bu da pek nadir meydana gelirdi. Uyuyup namazdan geri kaldığı olayda, işte bu nadir durum söz konusu olmuştur.
Bu uzlaştırmalardan ilki daha isabetlidir. İkincisi ise zayıftır."
Bu hadisten, bir yerde dalgınlık yüzünden bir ibadeti yerine getiremeyen kimsenin bulunduğu yeri değiştirmesinin müstehap olduğu sonucu çıkar. Yine buna dayanılarak, Cuma günü hutbe dinlerken uyuklayan kimsenin bulunduğu yeri değiştirilmesi emredilir sonucuna varılmıştır.
(Namaz için ezan okundu) Hadisin bu bölümü, kaza edilen namazlar için ezan okunması gerektiğine delil olarak kullanılmıştır.
(insanlara namaz kıldırdı) Bu ifade, kaza namazlarının cemaatle kılınabileceğini gösterir.
cünüp oldum, yanımda da su yok Bu şekilde cünüp olan sahâbî, en açık bir dille mazeretini beyan etmiştir. Bu olay, cünüp kimsenin teyemmüm almasının dini bakımdan uygun olduğunu gösterir. Ayrıca Hz. Peygamber'in huzurunda sahabenin ictihad yapmasının caiz olduğuna delalet eder. Şöyle ki, olayın anlatılış tarzı, teyemmümün bundan önce sahabe tarafından bilindiğini gösterir. Belki de cünüp olan sahâbî teyemmümün din tarafından meşru kılındığını bilmiyordu. Bu durumda su ve topraktan yoksun kişi ile aynı hükme sahip olmuştur.
Bu olaydan, âlim kişinin farklı ihtimallere açık olan bir davranış gördüğü zaman, söz konusu davranışı sergileyen kimseye bunun nedenini sorması gerektiği anlaşılır. Zira bu şekilde, onun hakkında doğru karar verebilir.
Bu hadiste cemaatle namaz kılmak da teşvik edilmiştir. Bir kimsenin mazeretsiz olarak cemaatle namaz kılanlara katılmaması ayıplanır. Ayrıca bu rivayetten bir şeyi kabul etmezken bile yumuşak huylu olmanın güzel olduğu sonucuna ulaşılır.
arayın Aramaktan maksat İstemektir. Zira ^-iJI «il dendiği zaman anlamına gelir. Bu olayda Hz. Peygamber'in mucize beklemeden su ve başka bir şey aramada âdetin gereğini yerine getirdiği anlaşılır.
(kırba) Deri vs. gibi malzemeden yapılan büyük kırba anlamına gelen kelimesi eşanlamlıdır.
(sabit) Bir dinden çıkıp bir başka dine giren kimse demektir.
(işte o kasdettiğin kişiye) Burada mükemmel bir siyaset örneği söz konusudur. Eğer kadına "hayır" deselerdi, maksatlarına erişemezlerdi. "Evet" deselerdi, bu söz onlara yakışmazdı. Çünkü, kadının söylediğini kabul etmiş olurlardı. Ama onlar, böyle demekle en güzel şekilde işin içinden çıkmayı başardılar.
Ayrıca bu hadis, bu gibi durumlarda, fitneden emin olmak şartı İle yabancı kadınlarla yalnız kalmanın caiz olduğuna delalet eder.
(onu devesinden indirin') İlk dönem hadis sarihlerinden biri şöyle demiştir: "Kadını beraberlerinde götürdüler. Kâfir ve Müslümanlarla savaş halinde olan bir kavimden olduğu için onun suyunu almayı caiz görmüşlerdi. Farz edelim ki kadın, Müslümanlarla aralarında bir sözleşme bulunan anlaşmalı bir kabileden olsun, bu durumda şöyle izah yapılır: Susuzluk bir zaruret hali olup Müslümanların başkasına ait suyu, bedelini ödemek şartıyla kullanmasını mubah hale getirir.
Yoksa Allah Rasûlü için gerektiğinde bir canı feda etme hakkı varken böylesi bir suyun alınması haydi haydi mümkündür. boşalttı Rasulullah kadının kırbalarından kendi istettiği
kırbalara su boşalttırdı. Taberanî ve Beyhakî şu ilaveyle birlikte hadisi naklet-mişlerdir: "Ağzını çalkaladı ue ağzından çıkardığı suyu tekrar kadının kırbalarına boşalttı." Bu sayede kırbaların ağzı açıldıktan sonra tekrar kapanmasının hikmeti anlaşılır. Ayrıca, Hz. Peygamber'in mübarek ve pâk tükürüğünün suya karışması sayesinde bereketin hasıl olduğu anlaşılır. kelimesinin çoğuludur. Halil [81] bunun kırbadaki su olduğunu söylemiştir. Her kırbanın altında bulunan deliklere de bu ad verilmektedir.
(suladılar) Hayvanlarını vs. suvardılar. Ayrıca kendileri de içtiler. Bu kıssa, insan ve hayvanların su içmesinin, su ile temizlik yapmak gibi diğer hususlardan daha Önce geldiğine delil olarak kullanılmıştır. Çünkü temizlik yapmaya ihtiyacı olanlar, bu ihtiyaçlarını su içmeden veya hayvanları suvarmadan sonraya bırakırlar.
{'Onun için bir şeyler toplayın') Muhtaç olan kimse için, rızası bulunduğu takdirde başkalarının malından alınabilir. Eğer kişinin gerçekten muhtaç olduğu belli olursa, bu durumda rıza göstermeyen kimsenin de malından alınabilir.
Ayrıca bu hadis, bu gibi durumlarda veren ve alan kimsenin fıkhı bir sonuç doğuran bir lafız sarfetmeden hibe olarak da bir takım şeyleri verip alabileceklerine delil olur.
(Gördüğün gibi) Bu olay nübüvvetin alâmetlerinden büyük bir alâmeti içermektedir.
(eksiltmedik) Bu ifadeden anlaşıldığına göre, Müslümanların kırbadan aldıkları suyun tamamı, Allah Teâlâ'nın kırbada var ettiği sudandır. Her ne kadar görünüş itibariyle birbirine karışmış olsa da, gerçekte kadının suyundan bir damla bile, bu alınan suya karışmamıştı. Bu da, söz konusu mucizeyi daha mükemmel ve olağanüstü kılmaktadır.
(Zira Hak Teâlâ, bizi suya kandırdı.) Bu sözüyle Hz. Peygamber Biz senin suyundan bir damla bile eksiltmedik." demek istemiş olabilir.
Hadis, necasete bulaşmadıkları kesin olarak bilindikten sonra müşriklerin kaplarını kullanmanın caiz olduğuna delil olarak getirilmiştir. Bu ifade,

Hz. Peygamber'in kadın için toplattığı yiyeceklerin suya karşılık olmadığını, aksine onun cömertliğinden ve ikramından ileri geldiğini gösterir.
{Bir gün kavmine, 'eminim ki onlar, size bilinçli bir şekilde ilişmiyorlar. Müslüman olmak istemez misiniz?' diyerek) Burada geçen &J, plpî manasına gelir. Bu durumda bu ifade şu şekilde anlaşılır: "Eminim ki, bu insanlar unuttukları veya dalgınlığa uğradıkları için değil, bilinçli bir şekilde size ilişmiyorlar. Doğrusu, daha önce benimle onlar arasında geçen bir olaydan dolayı size dokunmuyorlar. Onların bu tavn, kısa zamanlı bir birlikteliğe saygı göstermelerinin bir sonucudur." Kadının bu sözü onların İslâm'a rağbet etmelerine vesile olmuştur.
Olaydan şu sonuç çıkmaktadır: Müslümanlar kadının kavmini islâm'a ısındırmak için onlara dokunmuyorlardı. Bu tavırları onların Müslüman olmalarına vesile olmuştu. Bu sayede bazı görüş sahiplerinin "Kâfirlere üstün gelmek, onların kadınlarının ve çocuklarının köleleştirmesini zorunlu kılar. Hal böyleyken kadının, Müslümanların eline geçince cariye konumuna düşmesi gerekirdi. Buna rağmen neden serbest bırakıldı. Üstelik hadiste geçtiği üzere neden ona azık verildi?" şeklinde ileri sürebileceği itiraza cevap verilir. Şöyle ki, kadın, kavmini İslâm'a ısındırmak için serbest bırakılmıştır. Nitekim kavminin Müslüman olmasına vesile olmuştur.

7. Hastalanmaktan, Ölmekten Veya Susuz Kalmaktan Korkan Biri Teyemmüm Alır

Anlatıldığına göre Amr İbn el-Âs soğuk bir gecede cünüp olmuştu. Bu nedenle "Kendinizi öldürmeyin! Şüphesiz Allah sizi esirgeyecektir.[82] ayetini okuyarak teyemmüm aldı. Bu durumu Hz. Peygamber'e anlattı. Allah Resulü ssiyiahu eieyhı w sdîem onun bu uygulamasını ayıplamadı.

Açıklama

(Hastalanmaktan, Ölmekten veya Susuz Kalmaktan Korkan Biri)
Hastalanmaktan korkan birinin teyemmüm alıp alamayacağı konusunda fa-kihler arasında farklı görüşler vardır. Susuzluk endişesi çekmekten korkan birinin teyemmüm alabileceği hususunda İse hiç İhtilaf yoktur.
(ayıplamadı) Rasûlullah bu uygulamasından dolayı Amr'ı kınamamıştı. Onun bu tavrı, bu uygulamanın caiz olduğuna delalet eden bir takrirdir. Bu hadise göre, ister soğuk yüzünden İsterse başka bir nedenden olsun, su kullandığı zaman öleceğini tahmin eden kimse yıkanmayıp teyemmüm edebilir. Yine bu hadisten anlaşıldığına göre, teyemmümlü olan biri abdestli birine namaz kıldırabilir. Ayrıca bu rivayet, Hz. Peygamber zamanında ictihad yapılabildiğini gösterir.
345- Ebû Vâil'den şöyle nakledilmiştir: Ebû Musa Abdullah İbn Mes'ûd'a "Su bulamayan cünüp kimse [83] namaz kılmaz (değil mi?)." diye sormuş. Bunun üzerine Abdullah şöyle karşılık vermiş: "Eğer onların namaz kılmalarına ruhsat verecek olsaydım, soğukta şöyle yapıp (yani teyemmüm alıp) namaz kılarlardı." Bu defa Ebu Musa "Ammar'ın Hz. Ömer'e söylediği söz hakkında ne dersin?" diye sormuş. O da "Ben Hz. Ömer'in, Ammar'ın sözüne ikna olduğunu zannetmiyorum" şeklinde cevap vermiş.
346- A'meş'ten Şakîk İbn Seleme'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Abdullah ile Ebu Musa'nın yanında idim. (Aralarında şöyle bir diyalog geçti):
Ebu Musa: - Ey Ebu Abdurrahman, sence cünüp olan fakat su bulamayan adamın ne yapması gerekir?
Abdullah: - Su buluncaya kadar namaz kılmaz.
Ebu Musa - O zaman, Hz. Peygamber'in aleyhi ve selem 'bu sana yeter' dediği zaman Ammar'ın söylediği sözü nasıl değerlendiriyorsun?
Abdullah: - Hz. Ömer'in Ammar'ın sözüne ikna olmadığını bilmiyor musun?
Ebu Musa: - Ammar'ın sözünü bir kenara bırak, peki bu konudaki âyet karşısında ne yapacaksın?
Abdullah onun âyet-İ kerimeyi nasıl yorumladığını anlayamadı. Bu yüzden şöyle devam etti: Eğer biz, cünüp olanların teyemmüm almalarına müsaade etsek, birazcık sular soğuyunca insanlar gusül abdesti almayı bırakıp teyemmüm alırlar.
Şakîk'a 'Abdullah bu gerekçeyle mi, cünüp birinin gusül abdesti almasına razı olmadı?' diye sordum. O da 'evet1 dedi.

Açıklama

Ammârın sözünü bir kenara bırak Bu hadise göre, bir delili bırakıp ondan daha açık olan delile yönelerek ihtilaflı olanı bırakıp herkesçe kabul edilene geçmenin caiz olduğu anlaşılır. Ayrıca bu rivayette, Hz. Ömer ile İbn Mes'ud'un hilafına cünüp kimsenin teyemmüm edebileceğine dair delil vardır.

8. Teyemmüm Bir Defa Toprağa Dokunarak Alınır

347- Şakîk'ten şöyle nakledilmiştir: "Abdullah İbn Mes'ud ve Ebu Musa ile birikte oturuyordum. (Aralarında şöyle bir diyalog geçti:)
Ebu Musa: -Bir adam cünüp olsa ve bir ay boyunca su bulamasa teyemmüm yapıp namaz kılabilir mi? MâİIde sûresinde yer alan 'eğer su buîmamışsamz temiz toprakla teyemmüm edin! [84] âyetini nasıl değerlendiriyorsun?
İbn Mes'ud: - Eğer cünüp olanların teyemmüm yapmasına izin verilse, sular soğuyunca hemen temiz toprakla teyemmüme yellenirler.
Ebu Musa: - Bu yüzden mi, buna cevaz vermiyorsunuz? İbn Mes'ud: - Evet.
Ebu Musa: - Ammar'ın Hz. Ömer'e "Rasûlullah seıieın bir ihtiyaç için bir yere gönderdi. Bu esnada cünüp oldum. Ama su bulamadım. Bunun üzerine temiz toprakta, hayvanların debelendiği gibi debelendim. Daha sonra bu olayı Hz. Peygamber'e anlattım. Bunun üzerine 'Şöyle yapman sana yeterdi' dedi ve avuç içini bir kez toprağa vurdu, sonra ellerini silkeledi. Daha sonra sol eliyle sağ elinin üst kısmını veya sağ eli ile sol elinin üst kısmını meshetti. En sonunda ise yüzünü meshetti" dediğini duymadın mı?
İbn Mes'ud: - Hz. Ömer'in onun sözüne ikna olmadığını bilmiyor musun?"
Ya'la, bu hadisi A'meş ve Şakîk kanalıyla şu İlaveyle birlikte rivayet etmiştir: 'Abdullah ve Ebu Musa ile birlikte idim. Ebu Musa ona şöyle sordu: Ammar'ın Hz. Ömer'e 'Rasûlullah beni ve seni bir sefere göndermişti. Ben cünüp olmuştum. Bunun üzerine toprakta debelenmiştim. Sonra Hz. Peygamber'e saLaîi&hu aieyr.i ve setiem gelip bunu haber vermiştik. O da 'Sana şu yeter' deyip yü2ünü ve ellerinin bilekten aşağı kısmını meshetmişti' dediğini bilmiyor musun?"

Açıklama

(Mâide sûresinde yer alan 'eğer su bulamamıştanız temiz toprakla teyemmüm edin! [85] âyetini nasıl değerlendiriyorsun?) Ebu Musa burada Mâide süresindeki âyeti zikretmiştir. Çünkü bu âyet cünüp kimsenin teyemmüm almasının dinen meşru kabul edildiği konusunda en-Nisa süresindeki âyetten daha açıktır. Çünkü bu âyette daha önce abdestin hükmü geçmektedir. Bu konuda eî-Hattâbî ve daha başkaları şöyle demiştir: "Bu hadise göre Abdullah İbn Mes'ud, el-Mâide süresindeki âyette geçen 'mülâmese'yİ 'cima' olarak anlamaktadır. Bundan dolayı, Ebu Musa'nın deliline karşılık vermemiştir. Aksi takdirde 'burada mülameseden maksat, tenlerin birbirine dokunmasıdır' diye cevap verirdi. Böylece teyemmümü abdestin alternatifi olarak kabul etti. Bu da, teyemmümün guslün yerine geçmesini gerektirmez."
(sonra sol eliyle sağ elinin üst kısmını veya sağ eli ile sol elinin üst kısmını meshetti) Bu hadis, teyemmümde toprağa bir defa dokunma ile yetinileceğine delil teşkil eder. İbnu'l-Münzir cumhurun bu görüşte olduğunu nakleder. Kendisi de, bunu tercih etmiştir. Aynı zamanda hadisin bu kısmı, teyemmümde sıraya riayetin şart olmadığını gösterir.
(Hz. Ömer'in onun sözüne ikna olmadığını bilmiyor musun?) Hz. Ömer, Ammar'ın sözüne ikna olmamıştı. Çünkü, Ammar, aynı olayda onunla birlikte olduğunu söylemişti. Oysa Hz. Ömer, böyle bir şey hatırlamıyordu. Bu yüzden İmam Müslim'in rivayetinde ona 'Allah'tan kork, Ey Ammârl' diyerek tepki göstermişti. Bunun üzerine Ammar, 'İstersen bu olaydan bahsetmeyeyim' demişti. Hz. Ömer de, 'Seni kendi haline bırakıyorum' diye karşılık vermişti. İmam Ne-vevî bu konuda şunları söylemiştir: "Hz. Ömer Ammar'a Allah'tan kork, ey Ammar' demekle, aslında şunu kasdetmiştir: Anlattığın bu olay hakkında Allah'tan korkup meseleyi iyice araştır. Belki de sen, bu olayı unuttun veya karıştırıyorsun. Elbette ben seninle birlikteydim. Ama böyle bir şey hatıramıyorum. Ammar'ın sözü ise şu anlama gelir: 'Eğer maslahat gereği bu olayı anlatmamam anlatmamdan daha uygunsa, sana tabî olurum ve bu olayı anlatmaktan vazgeçerim. Zira ben tebliğ ettim. Artık üzerimde bir sorumluluk yok.' Hz. Ömer'in 'seni kendi haline bırakıyoruz' demesi ise şu manaya gelir: Benim bu olayı hatırlamamam, bu olayın gerçekleşmediği anlamına gelmez. Dolayısıyla, senin bu olayı anlatmana engel olmaya hakkım yok."
348- İmrân İbn Husayn el-Huzâî'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber cemaatle birlikte namaz kılmayıp bir köşede yalnız başına olan bir adam gördü. Ona 'Cemaatle namaz kılmaktan seni alıkoyan nedir?' diye sordu. Adam, 'Ey Allah'ın elçisi, cünüp oldum, su da yok' diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "O zaman toprakla teyemmüm al! Zira bu sana yeter."

8. BÖLÜM NAMAZ

Bu şerhin mukaddimesinde, Siracuddîn el-Bulkînî'nin görüşlerini özetleyerek, sıralanış bakımından Sahih-i Buhârî'nin bölümleri arasındaki ilişkiyi anlatmıştık. İlk olarak taharetle ilgili bölümlerden sonra namaz bölümünün ele alınmasını, şart koşulandan önce şartın, hedeften önce aracın gelmesi gibi bir ilkeye dayalı olduğunu belirtmiştik. Sonra Namaz Bölümünü inceledim. Yirmiden fazla alt başlıktan oluştuğunu gördüm. Bu münasebetle, şerhe başlamadan önce bu başlıkların tertibindekİ uyumdan bahsetmeyi gerekli görüyorum.
Buhârî kitabında ilk önce namazın dışındaki farzlara temas etti. Bu vesileyle taharet, setr-i avret, kıbleye yönelmek ve vaktin girmesi konularına yer verdi. Bunlar arasında çeşitli bölümlere ayrıldığı için taharet konusunu, müstakil başlıklarla ele aldı.
Namaz Bölümünü ise, İslâm'ın diğer şartlarının aksine ne zaman farz kılındığını belirterek başladı. Setr-i avret, sadece namaza özgü bir farz değildir. Bundan dolayı genel olarak örtünmeden bahsetti. Sonra farz ve nafile namazlarda gerekli olan kıbleye yönelmekten bahsetti. Korku halinde ve yolculuk esnasında binek üzerinde kılman nafile namazlarda kıbleye yönelmenin şart olmadığına işaret etti. Kıbleye yönelmek bir mekanı çağrıştırır. Bu nedenle camilerden mescidlerden bahsetti. Daha sonra kıbleye yönelmekle ilgili konulardan olan sütre meselesine geçti. Kıbleye yönelmeden sonra, başka bir farz olan vaktin girmesini ele aldı. Vakit şartı, sadece farz namazlarda aranır. Vaktin girdiği ancak yapılacak ilan Üe anlaşılır. Bu yüzden ezan bahsine yer verdi. Böylece ezanın vakitle ilgili olduğuna işaret etti. Ezan, namaz için toplanmaya davet ilanı demektir. Bu yüzden cemaat konusunu ele aldı. Cemaatin en azı bir imam, bir de me'mûmdan oluşur. Bu vesileyle imamlık konusunu zikretti.
Namazın farzları ve bunlarla ilgili konular sona erince, vasıflarıyla ilgi ilgili meselelere geçti. Farz namazların belli bir şekilde cemaatle kılındığından yola çıkarak Cuma ve korku namazını kaydetti. Sıkça kılındığı için Cuma namazını korku namazından önce anlattı. Daha sonra cemaatle kılman nafile namazlara yer verdi. Bu çerçevede bayram ve vitir ile yağmur duası ve ay tutulmasıyla ilgili namazlardan bahsetti. Ay tutulması ile ilgili namazı en sona bıraktı. Çünkü diğerlerinden biraz farklı kılınır. Zira bu namazda rükû sayısı fazladır. Daha sonra İse, secde sayısı fazla olan tilavet secdesinden bahsetti. Çünkü tilavet secdesi bazen namazda İken gerekir, bu da secde sayısını artırır.
Bunlardan sonra, adet bakımından eksik olanlara geçti. Bu çerçevede namazların kısaltılmasından bahsetti. Cemaatle kılınması gereken namazları bitirdikten sonra, cemaatle namaz kılmanın müstehap olmadığı bilinen diğer nafile namazlara geçti. Ardından namaza başladıktan sonra şart olan şu üç hususa yöneldi. Bunlar, iftitah tekbirinden sonra konuşmamak, namaza ait olmayan davranışlardan sakınmak, yemeden uzak durmaktır. Daha sonra kasıtlı olarak yapılan fiillerle namazı bozan durumları ele aldı. Burada, yanılmalara değinmesi gerekti. Bundan dolayı sehiv secdesinin hükümlerinden bahsetti. Buraya kadar anlattıkları, rükû ve secdenin bulunduğu namazlara ilişkin hükümlerdi. Bundan sonra ise rükû ve secdenin bulunmadığı cenaze namazına geçti.
Buhârî'nin "el-Câmi'u's-Sahîh"inde yer alan "Namaz Bölümü"nün konuları arasındaki münasebetler bundan ibarettir. Diğer sarihler bu konuya hiç yer vermemişlerdir. İlham ettiği ve öğrettiği bilgilerden dolayı Allah'a hamd olsun.

1. İsrâ Gecesi Namaz Nasıl Farz Kılındı?

İbn Abbâs şöyle demiştir: Ebu Süfyân, bana Herakleios ile olan konuşmasını şu şekilde anlattı: "Hz. Peygamber bize namazı, doğruluğu ve iffetli olmayı emretti."
349- Enes b. Mâlik, Ebu Zcrr'in Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu anlattığını nakletmiştir: "Ben Mekke'deyken evimin tavanı açıldı ve Cebrail indi. Göğsümü yardı, sonra (kalbimi) zemzem suyu ile yıkadı. Daha sonra, hikmet ve iman dolu altın bir kap getirip içindekileri göğsüme boşalttı. En sonunda göğsümü kapadı.
Daha sonra etimden tutup beni yakın semaya doğru çıkardı. Yakın semaya geldiğim zaman, Cebrail semanın bekçisine 'Aç' dedi. Bekçi 'Kim o?' diye sordu. Melek 'Cebrail diye cevap verdi. Bu defa bekçi, Yanında biri var mı?' diye sordu. Cebrail, 'Evet, yanımda Muhammed var' diye yanıt verdi. Bekçi, 'ona vahiy verildi mi?' diye sordu. Cebrail, 'Evet' dedi. Bekçi kapıyı açınca yakın semanın üzerine çıktık. Birden karşıma oturan bir adam çıktı. Sağ ve sol tarafında karaltılar vardı. Sağtna baktığı zaman gülümsüyor, soluna baktığı zaman ise ağlıyordu. (Bana) 'Hoş geldin salih Peygamber ve salih oğul' dedi. Cebrail'e 'Bu kim?' diye sordum. O da, 'Bu Adem'dir, sağındaki ve solundaki karaltılar da, evlatlarının ruhudur. Sağında yer alanlar, cennet ehli, solunda yer alanlar ise, cehennem ehlidir. Sağına baktığı zaman gülümser, soluna baktığı zaman ise ağlar' dedi. Sonra beni, ikinci semaya çıkardı. Bekçisine, 'Aç' dedi. O da, daha önceki bekçi gibi davrandı, sonra kapıyı açtı."
Enes bu olayı anlatmaya şu şekilde devam etti: "Ebu Zerr şöyle dedi: Hz. Peygamber saitaüâhu aleyhi Adem, Idris, Musa, Isa ve ibrahim peygamberleri gördüğünden bahsetti. Ancak, onların derecelerinden söz etmedi. Sadece Hz. Adem'i yakın semada, Hz. ibrahim'i ise, altıncı semada gördüğünü belirtti. Cebrail, Hz. Peygamberi aleyhisselam'ın yanına getirdi. Idris Peygamber ona, 'hoş geldin salih Peygamber, salih kardeş' dedi. Cebrail'e 'bu kim?' diye sordum. O da, Bu Idris1 diye cevap verdi. Sonra Musa Peygamber'in yanına geldim. O da, 'Hoş geldin, salih Peygamber, salih kardeş1 dedi. Cebrail'e, 'Bu kim?' diye sordum, o da, 'Musa' dîye cevap verdi. Sonra Isa Peygamber'in yanına vardım. Bana, 'hoş geldin, salih Peygamber, salih kardeş' dedi. Cebrail'e 'Bu kim?' diye sordum, o da, 'İsa' diye cevap verdi. Nihayet ibrahim Peygamber'in yanına geldim. Bana, 'hoş geldin, satih Peygamber, salih oğul dedi. Cebrail e 'Bu kim?' diye sordum, o da İbrahim' diye cevap verdi"
İbn Şihâb, İbn Hazm kanalıyla îbn Abbâs ve Ebu Habbe'nin Hz. Peygamber'in Şöyle buyurduğunu söylediklerini nakletmiştir: "Sonra Cebrail, beni yukarı çıkardı. Nihayet öyle bir noktaya geldim ki, (kaza ve kaderi yazan) kalemlerin çıkardığı sesi duyuyordum."
İbn Hazm ile Enes b. Malik şöyle demiştir: "Allah Teâlâ, ümmetime, namazı elli vakit olarak farz kıtdt. Bu farz ile dönerken Musa peygamberle karşılaştım. Bana 'Hak Teâlâ ümmetine neyi farz kıldı?' diye sordu. Ben de 'elli vakit namazı farz kıldı' dedim. Bunun üzerine 'Rabbine dön (ve bunu azaltmasını dile!) Zira, ümmetin buna güç yetiremez' dedi. Ben de gidip müracaatta bulundum. Bunun üzerine Rabbim yarısını indirdi. Tekrar Musa peygamber'e döndüm ve Yartsmt indirdi' dedim. Yine bana Rabbine dön (ve bunun azaltılmasını dile!) Zira, ümmetin buna güç yetiremez' dedi. Ben de gidip müracaatta bulundum. Rabbim yansını daha indirdi. Tekrar Musa peygamber'e gittim. Yine Rabbine dön (ve bunun azaltılmasını dile!) Zira, ümmetin buna güç yetiremez' dedi. Bende Rabbim'e müracaatta bulundum. Nihayet Allah Teâlâ, 'Onlar beştir, aynı zaman da ellidir de. Benim katımda söz değişmez' buyurdu. Musa peygamber'e döndüm. Yine Rabbine dön (ve bunun azaltılmasını dile!) dedi. Ben de, 'Rabbimden utanır oldum' diye karşılık verdim.
Sonra Cebrail sidretü'l-müntehâ'ya kadar beni götürdü. Burayı bilmediğim renkler kaplamıştı. Daha sonra cennete girdirildim. Orada inciden gerdanlıklar vardı. Toprağı da misk idi."

Açıklama

(İsrâ Gecesi Namaz Naşı! Farz Kılındı?) İmam Buharı bu şekilde başlık atmak suretiyle, miracın isrâ gecesinde gerçekleştiğini belirtmek istemiştir. Ancak bu konuda ihtilaf vardır. Anlatıldığına göre isrâ ile miraç, Hz. Peygamber'in uyanık olduğu bir sırada, aynı gecede gerçekleşmiştir. Çoğunluk nezdinde meşhur olan görüş de, budur. Beyt-i Makdis'e olan isrânın Hz. Peygamber'in uyanık halinde meydana geldiği konusunda İhtilaf olmaması gerekir. Çünkü Kur'an'ın zahiri bunu göstermektedir. Ayrıca Kureyş'liler bu oİayi yalanlamışlardı. Eğer isrâ, rüyada gerçekleşmiş olsaydı, bu durumu, hatta bundan daha olağanüstü durumları yalanlamazlardı.
Namazın neden miraç gecesi farz kılındığının hikmeti şu şekilde izah edilir: Hz. Peygamber Mahu inışn ve hikmet dolu zemzem suyuyla yıkanınca hem zahiren hem de batmen arındırılmıştı. Namaz için de, mutlaka temizliğin olması gerekir. Hal böyle olunca Hz. Peygamber'in bu durumu, namazın farz kılınmasına uygun oldu. Ayrıca onun değerinin melei a'lâ'da ortaya çıkması ve burada bulunan melekler ile peygamberlere namaz kıldırması münasip oldu. Bir de Rabbine münacatta bulunması uygun oldu. Nitekim namaz kılan kişi Rabbine münacatta bulunuyor demektir.
İbn Abbâs'tan gelen hadisin bâb başlığı ile ilgisi: Hadise göre namaz, hicretten önce Mekke döneminde farz kılınmıştır. Çünkü Ebu Süfyan Herakleios'la görüştüğü zamana kadar Hz. Peygamberle hiç karşılaşmamıştı. Bu durumda, gerçekten Hz. Peygamber'in ona, bir takım hususları emreden konumunda olması mümkün değildir. İsrânın hicretten önce gerçekleştiği konusunda zaten ihtilaf yoktur. Dolayısıyla burada namazın ne zaman farz kılındığı belirtilmiştir. Bunun da, namazın ne şekilde farz kılındığı ile bir ilgisi yoktur. Fakat ondan önce meydana gelen hadiselerden biridir. Nitekim İmam Buhârî'nin buna benzer bir uygulaması "Vahiy Nasıl Başladı" başlığı altında geçmişti. Orada

da, gayesiyle ilgili meseleleri zikretmişti. Bu şekilde, bu rivayetin bab başlığı ile uyumu ortaya çıkar.
"Evin tavanı açıldı" derken buradaki hikmet, meleğin gökyüzünden bir anda herhangi bir şeye iltifat etmeden aniden evin içine düşer gibi dalmasıdır. Böyle olmasının nedeni Cebrail'in Allah'a münacatta mübalağa etmek ve bu konudaki İsteğin daha önceden söz konusu olmayan bir şey olduğu hususunda bir uyarı olmasıydı. Bundaki sır ve hikmet İsraya bir giriş mahiyetinde olan Resûlullah'ın göğsünün yarılmasıyla yapılan hazırlık da olabilir. Sanki Melek, evin tavanının aniden açılması ve tekrar aniden kapanmasıyla, göğsünün yarılmasını gerçekleştirmeden önce Resulullah'a olan şefkati ve O'nu sakinleştirmeyi hedeflediğini göstermek istemişti.
(Göğsümü yardı); Kâdî Iyâz, burada bahsi geçen Hz. Peygamber'in göğsünün yarılma hadisesinin, küçükken süt annesi Halime'nin yanmda olduğu sırada gerçekleştiği şekilde ileri sürülen görüşü tercih etmiştir. Ancak Süheylî buna itiraz ederek, Hz. Peygamber'in göğsünün iki defa açıldığını ifade etmiştir. Doğru olan da budur. "Kitâbu't-tevhîd'V Tevhid Bölümünde Şüreyk'ten gelen hadisi açıklarken, bu meseleyi ayrıntılı bir şekilde ele alacağız. Burada özetle ifade edelim ki, göğsün ilk kez yarılması, olay sırasında kendisine "Bu, şeytanın sendeki payı" denen parçanın alınması için Hz. Peygamber'in hazır hale getirilmesi gayesine yönelikti. İkinci kez yarılması ise, o gecede gerçekleşecek buluşmaya hazır hale gelmesi İçindi.
(iman ve hikmetle) Nevevî şöyle demiştir: "Hikmetin tarifi hakkında birbiriyle çelişen pek çok görüş vardır. Bize göre en isabetlisi şudur: Hikmet, Allah'ı bilmeye dair ne varsa hepsini kapsayan ilimdir. Tabiî bu ilimle birlikte kişinin, hakkı İyice öğrenip onunla amel edip, onun dışındakilere bulaşmaması, nefsini güzel özelliklerle süslemesi ve basiretli davranması da gerekir. Hikmetli kişi ise, bu vasıfları taşıyan kimsedir." Kur'ân'a da, hikmet denir. Çünkü Kur'an, bu anlatılanları tamamen içerir. Aynı şekilde peygamberliğe de, hikmet denir. Bazen sadece İlim için, bazen sadece marifet İçin ve bazen de bunlara benzer şeyler için, hikmet lafzı kullanılır.
(aç) Bu ifade kapının kapalı olduğunu gösterir. İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Kapının kapalı olmasındaki hikmet, semanın kapısının ancak Hz. Peygamber için açıldığının kesin olarak bilinmesidir. Eğer Allah Resulü kapıyı açık bulsaydı, böyle bir mana ortaya çıkmazdı,"
(Cebrail' diye cevap verdi) Burada içeri girmek için izin isteyen kimsenin ne şekilde davranması gerektiğinin bir örneği vardır. Zira hadiste izin isteyen melek, başkalarıyla karıştırılmasın diye kendi ismini söylemiştir.
(kaza ve kaderi yazarı) kalemlerin çıkardığı sesi duyuyordum) Hz. Peygamber kalemlerin yazarken çıkardığı sesi itmiştir. Burada meleklerin Allah Teâlâ'nm takdir ettiği kaza ve kaderi yazdıkları kasdedilmiştir.
İbnü'l-Müneyyir, Hz. Peygamber'in namaz beş vakte indikten sonra kendisinden tekrar Rabbi'ne müracaat etmesini isteyen Hz. Musa'ya 'Rabbimden utanır oİdum' demesi hakkında çok güzel bir açıklama yapmıştır: Muhtemelen Allah Resulü namaz vakitlerinin beşer beşer azaltılmasına bakarak, namazın beş vakit haline gelmesinden sonra yeni bir tahfif istemesi, namazın kalkması anlamına geldiği için utanmıştır."
(inciden gerdanlıklar) Bu ifade ile, cennette inciden yapılmış kolyeler ve gerdanlıkların bulunduğu kasdediimiştir.
350- Müminlerin annesi Hz. Âişe'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Teâlâ, hem ikamet halinde hem de seferîlikte, namazı ikişer rekat olarak farz kıldı. Seferilik-teki hali aynen korundu, ancak ikamet halinde kılınan namaza ilave yapıldı.[86]

Açıklama

(Allah Teâlâ, hem ikamet halinde hem de seferîlikte, namazı ikişer rekat olarak farz kıldı) Kanaatime göre akşam namazı hariç diğer namazlar isrâ gecesi, ikişer ikişer farz kılındı. Daha sonra hicretin akabinde sabah namazı hariç diğer namazlara ilave yapıldı. Nitekim bu hususta İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Bey-hakî Şa'bî ve Mesrûk kanalıyla Hz. Âişe'den şu hadisi nakletmişlerdir: "İkamet ve seferîükte kılınan namazlar ikişer rekat farz kılındı. Allah Resulü Medine'ye gelip rahat bir ortama kavuşunca, sabah ve akşam namazı hariç diğer namazlar ikişer rekat artırıldı. Sabah namazına, kıraatin uzun sürdüğü için, akşam namazına da, gündüzün vitri olduğu İçin ilave yapılmadı."
Sonra, namazların dört rekat farz oluşu yerleşince, daha önce nazil oîan "Namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur [87] âyetine binaen seferîlikte, namazlar kısaltılmaya başlandı. İbnu'l-Esîr'in "Müsned Şerhinde, namazların hicretin dördüncü yılında kısaltılmaya başlandığını belirtmesi de, bunu destekler.
Bir grup âlim, isrâdan önce hakkındaki emrin belirleyici olmadığı gece namazı dışında farz namazın bulunmadığı kanaatindedir. Harbî, sabah ve akşamları iki rekat namazın farz olduğu görüşünü benimsemiştir. İmam Şafiî ise, bazı ilim ehli kimselerden şöyle nakletmiştir: "Gece namazı, farzdı. Sonra "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun [88] âyeti iie neshedildi. Böylece gecenin bir bölümünü ihya etmek farz oldu. Daha sonra bu da, beş vakit namazla neshedildi." Mu-hammed b. Nasr el-Mervezî bu görüşü reddedip şunları söylemiştir: "Ayetin tamamı, 'Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun!' kısmının Medine'de nazil olduğunu gösterir. Zira âyetin devamında 'diğer bir kısmınızda Allah yolunda çarpışır' bölümü yer alır. Savaş, Mekke'de değil, Medine'de farz kılınmıştır. İsra olayı da savaştan önce Mekke'de vuku bulmuştur." Mervezî'nin itirazı pek yerinde değildir. Zira ayette yer alan ifadesi gelecek zamana dair bir ifadedir.
Dolayısıyla Aîîah Teâlâ bu âyetle, Müslümanların gelecekte maruz kalacaklarını bildiği bir meşakkatten önce yüklerini hafifletmek suretiyle onlara iütufta bulunmuştur. Doğrusunu en iyi Allah biİir.

2. Elbise İle Namaz Kılmanın Farz Oluşu

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey Âdemoğullan! Her secde edişinizde (güzel) elbiselerinizi giyin.[89]
Bir elbiseye dolanarak namaz kılmak. Anlatıldığına göre Seleme b. el-Ekva' Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bir iğne ile de olsa izarını tutturur." Bu rivayetin senedi tenkide açıktır.
Necaset görmediği takdirde cima ettiği elbiseyle namaz kılan kimse. Hz. Peygamber Miiaiiâh çıplak kimsenin Kabe'yi tavaf etmesini yasaklamıştır,

Açıklama

(tutturur) Yani izarını bağlar. Avret mahallinin görünmesini önlemek için iki ucunu birleştirir. Eğer izarm iki ucunu ancak iğne ile tutturabiliyorsa, bu durumda iğne kullanır. İmam Buhârî, Seleme hadisini zikretmek suretiyle yukarıdaki Ayette geçen ziynetten maksadın, güzel giyinmek değil de, elbise giymek olduğuna işaret etmiştir.
(yasaklamıştır); İmam Buhârî bu İfadeyle, Ebu Bekir'in liderlik ettiği hac kafilesine sonradan Hz. Ali'nin gönderilmesini anlatan hadise işaret etmiştir. Söz konusu hadiste Hz. Peygamber hac kafilesine şu mesajı yollamıştı: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac edemeyecek. Bundan böyle Kabe'yi çıplaklar tavaf edemeyecek" Bu hadisin bâbla ilişkisi şu şekilde izah edilir: Tavafta çıplak olmak yasaklandığına göre, namazda haydi haydi yasaklanır. Zira namazda, tavafta şart koşulanların yanında ilave şartlarda aranır. Zaten çoğunluğa göre setr-i avret, namazın farzlarından biridir.
351- Ümmü Atiyye'den şöyle nakledilmiştir: "Bayram günlerinde hayızlı kadınlarla, yeni ergenlik çağına girmiş kızları dışarı çıkarmamız emredildi. Onlar, Müslümanların cemaatine ve dualarına iştirak ederlerdi. Yalnız hayızlı kadınlar namazgahlardan uzak dururlardı. Bir kadın Hz. Peygamber'e Ey Allah'ın elçisi! Bazılarımızın cilbabı yok' diyerek (bayramlara iştiraklerinin nasıl sağlanacağını) sordu. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: 'O zaman, arkadaşı ona kendi cilbabtm giydirsin."

Açıklama

Hadisin Bab Başlığı ile İlişkisi

Bu rivayette, bayram namazına katılmak için dışarı çıkmak isteyen fakat elbisesi olmayan kimselerin örtünmesi pekiştirilerek emredilmiştir. O halde farz namazlarda örtünmek, daha evla olur.

3. İzarı Ense Üzerinde Bağlayarak Namaz Kılmak

Ebu Hâzim, Sehl'den şöyle nakletmiştir: "(Ashâb-ı kiram) Hz. Peygamberle birlikte izarlarını enseleri üzerinde bağlayarak namaz kıldı."
352- Muhammed b. el-Münkedir'den şöyle nakledilmiştir; "Câbir, elbisesi askıda asılı durduğu halde, ensesi üzerinde bağladığı bir izar giyerek

namaz kıldı. Bu durum karşısında biri çıkıp 'Bir izarla namaz mı kılıyorsun?' diye sordu. Bunun üzerine o, şöyle dedi: Senin gibi ahmaklar beni (bu halde) görsün diye bunu (bilerek) yaptım... Hz. Peygamber döneminde hangimizin iki parça elbisesi vardı! [90]

Açıklama

Hadiste geçen ahmak kelimesi, cahil anlamına gelir. Aslında ahmaklık, çirkin olduğunu bile bile bir şeyi, yerinden başka yere koymaktır. "en-Ni/âye"de şöyle kaydedilmektedir: "Bu rivayetten maksat, her ne kadar iki parça elbise ile kılman namaz daha efdal olsa da, bir parça elbise ile de namazın kılınabileceğini açıklamaktır. Sanki Câbir şöyle demek istemiştir: "Bu şekilde namaz kılmanın caiz olduğunu açıklamak için bile bile böyle yaptım. Bilmeyen kimseler, ya bu konuda bana uyar ya da bu şekilde namaz kıldığım için bana itiraz eder, ben de, bunun caiz olduğunu onlara öğretirim." Câbir'in adama hitap ederken katı davranması, alimlere itiraz etmekten insanları alıkoymak ve dinî konularda araştırmayı teşvik etmek içindir.
(hangimizin) Hz. Peygamber ^iiaiiâhu »m.i ve ^in- döneminde çoğumuz ancak bir elbiseye sahip idi. Buna rağmen, namaz kılmak için ikinci bir elbise edinmekle sorumlu tutulmadık. Bu da, bir elbise ile namaz kılmanın caiz olduğunu gösterir.

Not:

Bir tek elbise ile namaz kılmanın caiz olup olmadığı konusundaki ihtilaf çok eskidir. İbn Ebi Şeybe, İbn Mes'ûd'dan şu rivayeti nakletmiştir: "Gök ile yer arasındaki mesafe kadar geniş olsa bile, tek elbise ile namaz kılmayın!" İbn Battal bu sözü İbn Ömer'e nispet edip şöyle demiştir: "Bu rivayeti destekleyen başka bir rivayet yoktur. Daha sonraları, tek elbise ile namaz kılmanın caiz olduğu hükmü yerleşmiştir."
353- Muhammed İbn Münkedir'den şöyle nakledilmiştir: "Câbir İbn Abdil-lah'ı bir parça bezden oluşan elbise ile namaz kılarken gördüm. O şöyle demişti: Hz. Peygamber'İ (s.a.v) bir parça bezden oluşan elbise ile namaz kılarken gördüm.

4. Bir Elbise İle Örtünerek Namaz Kılmak

Zührî rivayet ettiği hadis [91] hakkında şöyle demiştir; anlamındadır. Bir başka ifade ile, elbisenin iki ucunu omuzları üzerinde çaprazlama bağlayan kişi manasına gelir. Teveşşüh ise omuzlar üzerinde dolamak anlamını ifade eder."

Açıklama

(Bir Elbise İle Örtünerek Namaz Kılmak) Daha önce geçen hadisler, sadece mutlak olarak bir elbise ile namaz kılmaktan bahsedince musannif, bu durumun maddî sıkıntı çekilen dönemlere veya böyle de namazın kılınabileceğinin öğretildiği durumlara mahsus olduğunu gösteren hadisleri zikretti.
354- Ömer b. Ebî Seleme'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber seitem, uçlarını çaprazlama bağladığı bir elbise ile namaz kıldı.[92]
355- Ömer b. Ebî Seleme'nin, Hz. Peygamberi Ümmü Seleme'nin evinde, elbisesinin uçlarını omuzlarına atarak bir elbiseyle namaz kıldığını gördüğü nakledilmiştir.
356- Ömer b. Ebî Seleme'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'nin evinde uçlarını omzuna attığı bir elbise ile örtünmüşken namaz kıldığını gördüm."
İbn Battal şöyle demiştir: "Bu şekilde örtünmenin faydası şu noktada ortaya çıkar: Bu şekilde örtünerek namaz kılan kişi kendi avret mahallini görmez. Ayrıca rükû'a ve secdeye giderken elbisesi düşmez."
357- Ümmü Hânî bintu Ebî Tâlib'in azatlı kölesi Ebû Mürre, Ümmü Hânî'-nin şöyle dediğini işittiğini nakletmiştir: "Mekke'nin fethedildiği sene Hz. Peygamber'e gittim. Yanına vardığımda yıkanıyordu. Hz. Fatıma onu perdelemişti. Ona selam verdim. Bunun üzerine 'Gelen kim?' diye sordu. Ben de 'Ebu Tâlib'in kızı Ümmü Hânî' diye cevap verdim. Bunun üzerine Hoş geldin Ümmü Hânî' diyerek karşılık verdi. Yıkanmasını bitirince kalkıp bir elbiseye büründüğü haide sekiz rekat namaz kıldı. Namazını bitirince 'Ey Allah'ın elçisi! Kardeşim [93] benim eman verdiğim Hubeyra oğlu falancayı öldürmeye azmetti1 dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ey Ümmü Hânî! Senin eman verdiğine biz de eman veririz'" Ümmü Hânî bu olayın kuşluk vakti gerçekleştiğini belirtmiştir.
358- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Bir adam Hz. Peygamber'e bir elbise ile kılınan namazın hükmünü sordu. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: Her birinizin iki elbisesi var mı?

Açıklama

(Her birinizin); Hattâbî şöyle demiştir: "Sanki Hz. Peygamber burada şöyle buyurmuştur: Setr-i avretin farz olduğunu, namazın da mutlaka kılınması gerektiğini biliyorsunuz. İçinizden birinin iki parçadan oluşan elbisesi de yok. O halde nasıl olurda bir elbise ile namaz kılınabileceğini anlamazsınız! Yani, bir elbise ile avret mahallini kapattıktan sonra neden namaz kılamayasmız ki!"

5. Bir Elbise İle Namaz Kılanlar Onu Omuzlarına Örtsün

359- Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
Içinizden biri omuzları açtk bir halde, bir elbise ite namaz kılmasini.[94]

Açıklama

(Bir Elbise İle Namaz Kılanlar Onu Omuzlarına Örtsün) Yani bir kısmını omuzlan üzerine örtsün. Bu ifade ile, namaz kılan kimsenin izarını göbek hizasında kuşanıp uçlarını böğürde bağlaması değil, İzannı omuzlarının üzerine salması kasdedilmiştir. Böylece her ne kadar avret mahallinden olmasa da,.bedenin üst kısımlarından bir bölümün örtünmesi arzu edilmektedir. Ya da, setr-i avrete daha uygun olduğu için bu şekilde örtünme emredilmiştir.
360- Yahya b. Ebî Kesîr, İkrime'den şöyle nakletmiştir: Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini işittim: Şehadet ederim ki, Rasûlullah'm şu şekilde buyurduğunu duydum: 'Kim bir elbise ile namaz kılarsa, elbisenin iki ucunu birbirinin üstüne çaprazlama atsın!"

Açıklama

(Kim bir elbise ile namaz kılarsa) Çoğunluk buradaki emrin müstehap bir hükme, bir Önceki hadiste geçen nehyin ise tenzihen mekruh bir duruma delalet ettiği kanaatindedir. Bu konuda Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: "(İzarının iki ucunu çaprazlama bağlayabilecek) durumda olan kimse, bunu yapmadığı takdirde namazı kabul olmaz." Görüleceği üzere Ahmed b. Hanbel, elbisenin uçlarının birbirinin üzerine atılmasını namazın şartlarından saymıştır. Bir başka nakle göre ise, bu şekilde namaz kılan kimsenin namazının sahih, ama kendisinin günahkar olacağını söylemiştir. Buna göre, tek elbiseyle namaz kılan kimsenin elbisesinin uçlarını bağlamasını namazdan ayrı bir farz olarak telakki etmiştir.
Kirmânî şöyle demiştir: "Hadisteki nehiyden ilk akla gelen, bir parça elbise ile namaz kılan kimsenin, elbisesinin uçlarını bağlamamasının haram olduğudur. Ancak, elbisenin uçlarının bağlanmamasının caiz olduğuna dair icma gerçekleşmiştir." Kirmânî'nin söyledikleri bundan İbarettir. Ancak mesele ayrıntılı bir şekilde ele alınmalıdır. Eğer elbise geniş ise, iki ucunun bağlanması gerekir. Yok eğer dar ise, omuza atılmasına gerek yoktur. İbnu MünzİR bu görüşü tercih etmiştir. Bu şekilde, bu babın kendisinden sonra gelen "Dar Elbise İle Namaz Kılmak" konusuyla münasebeti ortaya çıkar.

6. Dar Elbise İle Namaz Kılmak

361- Saîd b. Hâris'ten şöyle nakledilmiştir:
"Câbir b. Abdullah'a bir parçadan oluşan elbise ile namaz kılmanın hükmünü sorduk. O da şöyle cevap verdi; Hz. Peygamber'in düzenlediği bir

seferde onunla birlikte yola çıkmıştım. Bir gece bir ihtiyacımdan dolayı onun yanma vardım. O sırada namaz kılıyordu. Üzerimde tek parçadan oluşan bir elbise vardı. Ona bürünüp yanı başında namaza durdum. Namazını bitirdikten sonra Ya Câbir, gece vakti buraya gelmenin sebebi ne?' diye sordu. Ben de ihtiyacımı söyledim. Sözümü bitirdikten sonra bana, 'Gördüğüm bu örtünme de ne?' diyerek (hoşnutsuzluğunu) ifade etti. Ben de elbisenin dar ve kısa olduğunu söyledim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Eğer elbisen geniş ise onunla omzundan öyle örtün, yok eğer dar ise, onu izar olarak kullan,"

Açıklama

(Bir seferinde) söz konusu sefer, Hz. Peygamber'in ilk seferleri arasında yer alan "Buvât Gazvesi"dir.
(Gördüğüm bu örtünme de ne?) Hattâbî şöyle demiştir: "Hz, Peygamber'in hoş karşılamadığı örtünme şekli, Câbir'İn elleri bile görünme-yecek şekilde örtünmesîdir." Bu yorumu yapmakla sammâ şeklinde örtünme hakkında söylenenlerden birini tercih etmiştir. Ancak Müslim, rivayet ettiği hadiste, Hz. Peygamber'in bu şekilde örtünmeyi yasaklamasının nedeni, Câbir'in dar elbiseyi iki ucundan çaprazlama bağlayıp dizlerini kırarak eğilmesidir. Elbiseyi iki ucundan çaprazlama bağlayınca avret mahallini kapata-mamış, bunun üzerine dizlerini bükerek eğilmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber elbise uzun olduğu zaman bu şekilde bağlanacağını ona Öğretmiştir. Elbise kısa olduğu zaman ise, izar olarak bağlanması yeterlidir. Zira giyinmenin temel gayesi, avret mahallini örtmektir. Bu da izar ile mümkündür. Dolayısıyla emredilen dimdik durmaya aykırı olan eğilmeye gerek yoktur.
362- Sehl'den şöyle nakledilmiştir:
Erkekler çocukların bağladığı gibi izarlarını boyunlarına bağlayarak Hz. Peygamber ile birlikte namaz kılarlardı. Allah Resulü kadınlara şöyle buyurdu:
Erkekler tam olarak otıınmcaya kadar başınızı secdeden kaldırmayın.

Açıklama

(Allah Resulü kadınlara şöy/e buyurdu); Kirmanı şöyle demiştir: Bu hadiste fiilinin faili Hz. Peygamber'dir. Şerhte esas aldığımız Buhârî nüshasının ravisi kesin bir şekilde bu fiilin failinin Hz. Peygamber olduğunu belirtmiştir. Ancak hadisin bu kısmı Küşmîhenî rivayetinde "Kadınlara dendi", Vekî' rivayetinde İse, "Biri 'ey kadınlar topluluğu' dedi" şeklinde geçmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber bir sahabîye kadınlara böyle demesini emretmiştir. Kuvvetle muhtemel, o sahâbî de Bilal'dır. Hz. Peygamber secdeden başlarını kaldırınca kadınların, bu şekilde örtünen erkeklerin kalkarken avret mahallini görmemeleri için onlara bu emri vermiştir. Ayrıca bu hadise kişinin (dizinden) alt tarafının örtünmesinin zorunlu olmadığı anlaşılır.[95]

7. Şam Cübbesiyle Namaz Kılmak

Hasan-ı Basri Mecusî birinin diktiği elbise ile namaz kılmada bir sakınca görmediğini söylemiştir. Ma'mer de şöyle demiştir; "Zührî'yi idrarla boyanmış Yemen işi bir elbise ile namaz kılarken gördüm." Hz. Ali de yıkanmamış bir elbise ile namaz kıldı.
363- Muğîre b, Şu'be'den şöyle nakledilmiştir: "Bir seferde Hz. Peygamber ile birlikteydik. 'Ey Muğîre! Matarayı tut' dedi. Ben de onu tuttum. Sonra Allah Resulü biraz ilerledi ve nihayet benden uzaklaştı. Sonra ihtiyacını giderdi. Bu esnada üzerinde Şam işi bir cübbe vardı.Yeninden elini çıkarmaya çalıştı. Ne fayda ki cübbenin yenleri dardı. Bu yüzden elini cübbenin altından çıkardı. Daha sonra eline su döktüm, Namaz için abdest aldı. Mestleri üzerine mesnetti, sonra namaz kıldı."

Açıklama

(Şam'da Dikilen Cübbe ile Namaz Kılmak) Bu başlık necasetin bulunmadığı kesin olarak bilindiği sürece kâfirlerin üretmiş olduğu elbiseyle namaz kılınabileceğini göstermek için konulmuştur. Çünkü o dönemde Şam, küfür diyarı (daru'l-küfr) İdi. Bu hadisin başka rivayetlerinde söz konusu cübbenin Rumlar'ın giydiği bir elbise olduğu ve yünden yapıldığı belirtilmiştir. Hz. Peygamber'in bu cübbeyİ giymesi, namaz kılarken onu çıkarmaması bu hadisin başlıkla olan ilişkisini açıklar. Rivayete göre Ebu Hanife yıkanmadığı sürece bu tür elbiselerle namaz kılmayı mekruh kabul etmiştir. İmam Maiik'in ise, bu tür elbise ile namaz kılanların, vakit çıkmadığı takdirde namazlarını iade etmeleri gerektiği görüşünü benimsediği nakledilmiştir.
(Hz. Ali yıkanmamış bir elbise ile namaz kıldı); Yani yeni bir elbise ile namaz kıldı.

8. Namaz Ve Namaz Dışında Çıplaklığın Hoş Karşılanmaması

364- Amr İbn Dinar'dan şöyle nakledilmiştir: Câbir İbn Abdullah'ı şunları anlatırken dinledim: "Hz. Peygamber saüâb; kavmi ile birlikte Kabe'nin inşası İçin taş taşıyordu. Üzerinde izan vardı. Amcası Abbâs, Yeğenim! Taşların zarar vermesini önlemek için izannı çözüp omzuna koysan' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber saife^\s sev. İzannı çözüp omzuna koydu. Birden baygın şekilde yere düştü. O günden itibaren hiç çıplak görülmedi. [96] (Hz, Peygamber kavmi ile birlikte Kabe'nin İnşası İçin taş taşıyordu.) Nübüvvetten önce Kureyş'liler Kabe'yi bina ederken, Allah Rasûîü onlarla birlikte taş taşımıştır.

9. Gömlek, Uzun Don, Kısa Don Ve Kaftan İle Namaz Kılmak

365- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Adamın biri Hz. Peygamber'e gelip bir tek elbise ile namaz kılmanın hükmünü sordu. Allah Resulü 'Hanginiz iki elbise bulabiliyorsunuz' buyurdu. Sonra adam, Hz. Ömer'e aynı soruyu sordu. O da şöyle cevap verdi: Allah'ın size verdiği imkanlara göre hareket edin: Elbiselerinizi üzerinize alın. İzan ve ridası olan, bunlarla; izan ve gömleği olan bunlarla, izan ve kaftanı olan, bunlarla, uzun paçalı donu (sirval) ve ridası olan bunlarla, uzun paçalı donu ve gömleği olan bunlarla; uzun paçalı donu ve kaftanı olan bunlarla, paçasız donu ve uzun gömleği olan bunlarla namaz kılsın. Ebu Hureyre demiştir ki: Zannımca Hz. Ömer, 'paçasız donu ve ridası olan bunlarla namaz kılsın' da dedi."
366- İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir: "Biri Hz. Peygamber'e seflpm ihramlı birinin ne giyeceğini sordu. Allah Resulü de Şöyle cevap verdi: Gömlek, iç çamaşırı, bornus [97] zaferan veya yemen zaferanı bulaşmış elbiseleri giyemez. Terlik bulamayan kimse, mestini giysin ve topuklarının alt kısmına denk gelen yerden kessin."

10. Avret Mahallinin Örtülmesi

367- Ebu Saîd el-Hudrî'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber insanın sammâ türü örtünme ile, , büründüğü kumaşın bir parçasını avret mahalli üzerinde bulundurmaksızın bir tek elbise ile kaba etini yere koyup dizlerini kırarak oturmasını yasaklamıştır.[98]

Açıklama

(Sammâ türü örtünme) İnsanın bir elbise ile vücudunu elini bile dışarı çıkaramayacak şekilde kapatmasıdır. Bu hususta İbn Kuteybe şöyle demiştir: "Bu tür örtünme, bütün menfezleri kapattığı için sammâ olarak isimlendirilmiştir. Çünkü bu haliyle insan, deliksiz sağlam kayaya benzemektedir." Fıkıh alimleri İse şöyle demiştir: "Sammâ şeklinde örtünme, kişinin bir parça beze bürünüp bezin bir ucunu omzuna atmasıyla gerçekleşir. Ancak bu durumda avret mahalli açıkta kalır."
368- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber limâs ve nibâz satışı ile sammâ şeklinde örtünmeyi ve insanların bir parça elbise içinde dizlerini kırarak kaba eti üzerine oturmasını yasakladı.[99]
369- Ebu Hureyre'den şöyle nakledilmiştir: "Ebu Bekir, o yılki hacda Kurban Bayramı günü Mina'da insanlara 'Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac

edemeyecek, hiçbir çıplak da Kabe'yi tavaf edemeyecek' şeklinde duyuru yapan tellallarla birlikte beni de gönderdi. Humeyd İbn Abdurrahman dedi ki: Daha sonra AİIah Rasûlü Hz. Ali'yi göndererek ona Tevbe suresini insanlara okumasını emretti. Ebu Hureyre olayı anlatmaya şu şekilde devam etti: Bizimle birlikte Hz. Ali, bayramın birinci günü Mina'da bulunanlara 'Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac edemeyecek, hiçbir çıplak da Kabe'yi tavaf edemeyecek' şeklinde duyuru yaptı.[100]

11. Ridasız Namaz Kılmak

370- Muhammed İbnü'l-Münkedir'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Câbir İbn Abdullah'ın yanına gittim. O esnada bir parçadan oluşan elbisesine dolanmış şekilde namaz kılıyordu. Ridası ise kenarda duruyordu. Namazını bitirince 'Ey Ebu Abdullah! Ridasız namaz mı kılıyorsun' dedik. O da şöyle karşılık verdi: Evet, sizin gibi cahiller beni bu şekilde görsün diye böyle namaz kıldım. Zira ben, Hz. Peygamber'i seller bu şekilde namaz kılarken gördüm."

12. Uyluk Hakkında Söylenenler

İbn Abbâs, Cerhed ve Muhammed b. Cahş'a nispet edilen bir hadiste Hz. Peygamber Uyluk avrettir" buyurmuştur. Enes b. Malik şöyle demiştir: Allah Rasûlü uyluğunu açtı. Enes'ten gelen hadis sened bakımından daha sağlamdır. Cerhed'den gelen hadis ise daha ihtiyatlıdır. Ancak bu şekilde, bu konuda ihtilaftan kurtulunur. Ebu Musa şöyle demiştir: "Hz. Osman içeri girince Hz. Peygamber dizlerini örttü." Zeyd b. Sabit de şöyle demiştir: "Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e vahiy indirdiği zaman, uyluğu benim uyluğumun üstünde idi. Uyluğu o kadar ağırlaştı ki, o an baldırımın kırılacağından endişe ettim"

Açıklama

(Sened bakımından daha sağlamdır) Yani Enes hadisinin senedi daha sahihtir. Bu ifadeyle İmam Buhârî şöyle demek istemiştir: Her ne kadar sahih olduğunu kabul etsek bile, Cerhed kanalıyla gelen hadis, Enes hadisi varken tercih edilmez.
(Cerhed'den gelen hadis) İmam Buhârî bu ifade ile, Cerhed'Ie birlikte diğer ravileri de kasdetmiştir.
(Daha ihtiyatlıdır) Yani dinî bakımdan daha ihtiyatlı bir uygulamadır. İmam Buhârî ihtiyat ile, bunun farz olduğunu veya takvaya daha uygun bir davranış olduğunu kasdetmiş olabilir.
371- Enes b. Malik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Hayber'e sefer düzenledi. Orada gece karanlığının sonlarına doğru sabah namazını kıldık. Allah Resulü bir bineğe bindi. Peşi sıra Ebu Talha bindi. Onun terkine de ben bindim. Allah Resulü bineğini Hayber sokağında gezdiriyordu. Bu esnada dizim onun uyluğuna deği-yordu. Sonra Hz. Peygamber uyluğundan izannı kaldırdı. Uyluğunun beyazlığını görebiliyordum. Hayber'e girdiği zaman, üç defa 'Allahu Ekber! Bir toplumun yurduna girdiğimiz zaman, işte o an uyarılanların sabahı ne kötüdür!' dedi."
Enes olayı anlatmaya şöyle devam etti: "İnsanlar işlerine yöneldi. Bu esnada Hz. Peygamber'i saıı&ıtshu ai«yw veseiUm: gören insanlar, 'Muhammed geldi' dediler.
(Hadisin ravilerinden Abdülaziz hadisi şu şekilde ilaveli olarak nakletmiştir: Ashabımızdan bazıları "Muhammed ve beşli ordusu" geldi dediler.)"
Enes olayı anlatmaya şöyle devam etti: "Hayber'i savaşarak aldık. Sonra esirler, bir araya toplandı. Bu esnada Dihye gelerek 'Ey Allah'ın elçisi! Esirlerden bana bir cariye ver' dedi. Hz. Peygamber de, 'Git ve birini seç' buyurdu. Dihye Safiyye bintu Huyey'i aldı. Bunun üzerine biri Rasululiah'a gelip 'ey Allah'ın elçisi, Dihye'ye Kurayza ve Nadîr kabillerinin hanımefendisi Safiyye bintu Huyey'i verdin. Muhakkak ki, bu kadın ancaksana yakışır.' dedi.
Hz. Peygamber 'kadınla birlikte Dihye'yi çağırın' buyurdu. Allah Resulü Safiyye'yİ görünce Dihye'ye 'esirlerden bunun dışında bir cariye al' dedi. "Enes olayı anlatmaya şöyle devam etti: "Hz. Peygamber Safiyye'yİ azat edip onunla evlendi."
Sabit Enes'e "Ey ebu Hamza onun mehri ne oldu?" diye sormuş. O da şöyle cevap vermiştir: "Mehri kendisi oldu. Allah Resulü mehir olarak onu azat edip sonra da onunla evlendi. Yolda iken Ümmü Süleym onu Hz. Peygamber için hazırladı ve geceleyin onun yanma yolladı, Böylece Allah Resulü güveyi oldu. Sabah olunca 'Kimin yanında ne varsa, getirsin!' buyurdu ve deriden yapılma bir örtü açtı. Kimi hurma, kimi yağ, zannimca kimi de sevîk getirdi." Enes şöyle devam ederek: "İnsanlar hurmayı, yağ ve kurutulmuş yoğurtla karıştırdılar. İşte bu, Rasûlullah'ın ziyafeti oldu,[101] dedi.

Açıklama

(Onun terkine de ben bindim) Bu hadise göre, birinin terkine binmek caizdir. Bunun caiz olup olmaması, bineğin buna güç yetirip yetirmemesiyle ilgili bir konudur.
KurtubİI şöyle demiştir: "Enes hadisi ve onunla aynı manayı ifade eden diğer rivayetler, belirli zamanlarda özel şartlarda meydana gelen bir durumu gösterir. Bu yüzden burada çeşitli ihtimaller söz konusudur. Mesela bu durum, sadece Hz. Peygamber'e özel olabilir veya 'eşyada aşlolan ibaha' kaidesine göre hüküm öncesi bir hali anlatabilir. Oysa Cerhed hadisi ve onunla aynı anlamı ifade eden diğer hadislerde bu tür ihtimaller söz konusu değildir. Çünkü küllî bir hüküm ve genel dinî bir prensibi açıklamaktadır. Dolayısıyla bununla amel etmek, daha uygundur. Muhtemelen İmam Buhârî ' Cerhed'den gelen hadis ise daha ihtiyatlıdır' derken bunu kasdetmiştir."
İmam Nevevî ise şöyle demiştir: "Alimlerin çoğuna göre uyluk, avret bölgesindendir. Ahmed İbn Hanbel ile İmam Malikten nakledilen bir görüşe göre erkeğin avret bölgesi, sadece ön ve arka taraftan (fere, zeker ve dübürden) ibarettir. Zahirîler, İbn Cerîr ve İstahrî de bu görüşü benimsemiştir."
Kanaatime göre İbn Cerîr'in bu görüşte olması, tartışmaya açıktır. Zira o, "et-Tehzib" adlı eserinde konuyu ele almış ve uyluğun avret olmadığını söyleyenlerin görüşünü reddetmiştir. Uyluğun avret mahallinden olmadığını savunanlar, Enes'in 'Dizim onun uyluğuna değiyordu' sözünü delil olarak kullanmışlardır. Bu ifadeden ilk akla gelen manaya göre, Enes'in dizi doğrudan Hz. Pey-gamber'in adi uyluğuna değmiştir. Oysa, arada bir elbise vs. olmadan avret mahalline dokunmak caiz değildir. İmam Müslim'in rivayetine göre Hz. Peygamber kasten izarını açmış değildir. Bu rivayeti benimseyenlerin görüşüne göre de söz konusu hadis, uyluğun avret mahallinden olmadığına delil olarak kullanılabilir. Çünkü Hz. Peygamber sdwiâhu aleyhi w ^ıior.., uyluğu açık bir şekilde yoluna devam etmiştir. Onun farkında olmadan böyle bir durumun meydana gelmesi normaldir. Ancak Hz. Peygamber «jiciahu aleyhi ve seller ismet sıfatını taşıdığı için bu hal üzere devam etmesi düşünülemez.
(Esirlerden bunun dışında bir carîye al) Allah Resulünün Safiyye'yi geri alması şu şekilde İzah edilir: O, Dihye'ye esirler topluluğundan cariye olarak onların en faziletlisini değil, birini alması için izin vermişti. Bu yüzden ondan geri alması normaldir. Böylece, onun Safiyye sayesinde ordunun geri kalan kısmına göre ayrıcalıklı bir konuma gelmesinede mani olunmuştur. Üstelik Müslüman ordusu içinde kendisinden daha faziletli biri vardı.

13. Kadınlar Kaç Elbise İle Namaz Kılar?

Ikrîme şöyle demiştir: "Eğer kadın bir parça kumaştan oluşan elbisesi ile vücudunu örtebiliyorsa, bu onun için yeterlidir."
372- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber saitaahr. aleyhi *> sei«n sabah namazı kılarken, onunla birlikte mırt [102] denen bir örtüye bürünerek-mümin kadınlar da namaz kılardı. Namazdan sonra evlerine dönerken, kimse onları tanımazdı.[103]

Açıklama

(Kadınlar Kaç Elbise ile Namaz Kılar?) İbn Münzir çoğunluğun kadınların boydan bir elbise giyip baş örtüsü takmasının farz olduğu görüşünü benimsediğini naklettikten sonra şöyle demiştir: "Bundan maksat, kadınların bedenini ve başını kapatmasıdır. Eğer elbise uzun olur bir ucuyla da kadın başını kapatırsa, bu caizdir. Atâ'dan naklettiğimiz, kadın 'dır' adı verilen elbise, başörtüsü ve izar ile namaz kılar' görüşü ile İbn Sîrîn'den naklettiğimiz ve kadının bunlara ilaveten 'çarşaf giyeceğini belirten görüş, kanaatimizce bunların müstehap olduğuna hamledilir."
(örtüye bürünerek) Yani bir elbise ile vücudunun tamamını örterek.

14. Nakışlarına Bakıp Durarak Nakışlı Elbise İle Namaz Kılmak

373- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir; "Allah Resulü üzerinde motif bulunan hamîsa adlı bir elbise İle namaz kılarken bir an gözü, motiflere daldı. Namazını bitirince Bu elbisemi Ebu Cehm'e götürün, bana da onun enbicâniyesini getirin! Çünkü biraz Önce bu elbise, namazda iken beni oyaladı' dedi."
Hz. Aişe'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Namazda iken elbisenin nakışlarına bakıyordum. Beni ibadetimden alıkoymasından endişe ettim.[104]

Açıklama

(Hamîsa) Üzerinde iki çizgi bulunan kare şeklinde bir elbisenin adıdır. Enbi-caniye ise üzerinde motif olmayan kalın bir elbisedir.
(Ebu Cehm); asıl adı Ubeydullah b. Huzeyfe'dir. Âmir diye de çağrılırdı. Kureyş kabilesine bağlı Adiyyoğuüanna mensup meşhur bir sahâbîdir.
Hz. Peygamber kendisine hamisayı Ebu Cehm hediye ettiği için ona göndermiştir. İbn Battal şöyle demiştir: "Ondan başka bir elbise isteyerek, hediyesini iade etmiştir.Çünkü iade sebebinin onu beğenmemek olmadığını bildirmek istemiştir... Buna göre hediye eden vazgeçmemek suretiyle, hediyesi kendisine iade edilirse her hangi bir rahatsızlık duymadan kabul etmesi gerekir."
(namazda iken beni oyaladı); Bu ifade, tam olarak huşu içinde namaz kılmama mani oldu anlamına gelir. İbn DakÎku'î-'îyd şöyle demiştir: "Bu hadis, Hz. Peygamber'in namazın gereği gibi kılınmasına ne kadar önem verdiğini gösterir. Ayrıca namazdaki huşuya zarar verme ihtimali bulunan şeylere karşı ne kadar temkinli olduğuna delalet eder. Hamisayı Ebu Cehm . göndermesi, onun namaz kılarken bu elbiseyi kullandığını göstermez. Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e gönderdiği ipek elbise olayında da benzer durum söz konusudur. Çünkü Allah Resulü Hz. Ömer'e 'Onu sana giymen için göndermedim' buyurmuştur."
Bu hadisten, namazda İnsanı meşgul eden, boya, nakış vs. gibi şeylerin kullanılmasının mekruh olduğu sonucuna varılmıştır. Yine bu hadise göre, arkadaşlardan hediye kabul etmek, hediyeyi iade etmek ve onlardan bir şeyler İstemek caizdir. Ayrıca bu rivayet, diğer insanlar bîr yana, temiz kalpîi insanlar ile iç dünyaları pak kimselerin bile resim vs. gibi şeylerden etkilendiğini gösterir.

15. Çapraz Çizgili [105] **Veya Resimli Elbiseyle Namaz Kılan Kimsenin Namazı Bozulur Mu?**

Çapraz çizgili veya resimli elbiseyle namaz kılan kimsenin bu namazına engel olunmaz.
374- Enes'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Âişe'nin yünden yapılmış rengarenk ince bir perdesi vardı. Onunla evin bir tarafını örterdi. Bir gün Hz. Peygamber Şu perdeni gözümüzün önünden kaldır! Zira üzerindeki şekiller, namaz kılarken gözüme takılıyor' dedi.[106]
(Namazı bozulur mu?); İmam Buhârî burada, ihtilaflı konulardaki tutumunu sürdürdü. Zira bu konu da ihtilaflı konulardan biridir. Buradaki ihtilaf, nehyin, fesada delalet edip etmeyeceği hususundadır. Çoğunluğa göre nehiy, kendi içinde bir manaya delalet ediyorsa fesadı gerektirir. Aksi takdirde fesadı gerektirmez.
(Haç şeklinde görünen çapraz çizgili veya resimli elbiseyle namaz kılan kimsenin, bu namazına engel olunmaz) Hadisten ilk etapta akla gelen anlam, bütün yönleriyle konu başlığını karşılamamaktadır. Ancak biraz düşündükten sonra, konu başlığı ile ilgisinin ortaya çıktığı görülmektedir. Şöyle ki, örtü her ne kadar resimli olsa da, Hz. Peygamber onu ne giymiştir ne de onunla namaz kılmayı açıkça yasaklamıştır. Ayrıca üzerinde boydan ve çapraz çizgiler de yoktur. Bu durumda ortaya çıkan problem şu şekilde aşılır: Böyle bir örtünün elbise olarak kullanılmasının yasaklanması evleviyetîedir. Haç şeklinde çapraz çizgili elbiseler ve resimli elbiseler arasında ortak noktalar vardır. Çünkü Hıristiyan ve müşrikler tarafından her ikisine de, yani haç'a da mücessem resimlere de ibadet edilmektedir. Bu da Allah'tan başkasına ibadet demektir. Örtünün kaldırılmasının emredilmesi, kullanılmasını gerektirir. Kanaatime göre musannif, "haç şeklinde" lafzı ile bu hadisin diğer rivayetlerinde nakledilen bilgilere işaret etmiştir. Nitekim "Libâs Bölümü"nde Hz. Âişe'den naklettiği hadis şu şekildedir: "Hz. Peygamber üzerinde haça benzer şekillerin bulunduğu eşya ve kumaşların evinde kalmasına asla müsaade etmezdi."
Bu hadis, resimli elbiselerle kılman namazın bozulmayacağına delalet eder. Çünkü Hz. Peygamber perdeyi parçalamamış namazını da yeniden kılmamıştır.

16. İpek Kaftan İle Namaz Kılmak

375- Ukbe b. Amir'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü'ne ipekten dokunmuş bir kaftan hediye edildi. O da, onu giyerek namaz kıldı. Namazını bitirdikten sonra hoşuna gitmemiş gibi ani bir hareketle kaftanı çıkardı ve Bunu kullanmak müttakilere yaraşmaz' buyurdu.[107] arkadan yırtmaçlı bir tür kaftandır. Bu hadisten ilk etapta
akla gelen manaya göre, Hz. Peygamberin bu elbise İle namaz kılması, İpeğin erkeklere haram kılınmasından öncedir. İmam Müslim'in Câbir'den naklettiği hadis de bunu desteklemektedir: "Hz. Peygamber ipek bir kaftanla namaz kıldı. Sonra onu çıkarıp 'Cebrail bunu giymemi yasakladı' buyurdu." Ayrıca "Bunu kullanmak müttakîlere yaraşmaz" sözü de bunu destekler niteliktedir. Çünkü müttakilerle diğerleri arasında bir şeyin haram olup olmaması hususunda bir fark yoktur. Bu hadisteki muttaki lafzı ile Müslüman, yani küfürden korunan kasdedilmiş olabilir. İpeğin erkeklere yasaklanması, Hz. Peygamber'in kaftanı çıkarmasına neden olmuştur. Bu olay, ipeğin haram kılınışının başlangıcını teşkil eder. Buraya kadar anlattıklarımız kabul edildiği takdirde, Allah Resulünün namazını iade etmediğini göstererek ipek elbise ile namaz kılmanın caiz olduğunu söyleyenlerin tutunacakları bir delil kalmaz. Çünkü Hz. Peygamber ve İpeğin haram kılınmasından önce bu şekilde namaz kıldığı için, namazını tekrar kılmamıştır.
Çoğunluğa göre erkeklerin ipek elbise ile kıldığı namaz geçerlidir. Ancak bu şekilde namaz kılmak haramdır. İmam Malik'e göre, ipek elbise ile namaz kılan, henüz vakit çıkmamışsa namazını iade eder. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

17. Kırmızı Elbise İle Namaz Kılmak

376- Avn b. Ebî Cuhayfe babasının şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Pey-gamber'i kırmızı deriden yapılmış bir çadırın altında otururken gördüm. Bilal abdest suyunu alıp getirdi. İnsanlar onun (kullandığı) abdest suyuna hücum etti. Bir damla olsun alanlar onu yüzlerine sürdü. Almak nasip olmayanlar ise arkadaşının elindeki ıslaklıktan yararlandı. Daha sonra Bilal, mızraktan küçük bir sopa alıp meydana dikti. Allah Resulü ı. kırmızı bir elbise giyip bacaklarını sıvamış şekilde çadırın dışına çıkıp dikili sopaya doğru insanlara iki rekat namaz kıldırdı. Diğer insanlar ve hayvanlar, sopanın önünden geçiyordu."

Açıklama

(Kırmızı Elbise ile Namaz Kılmak); İmam Buhârî bu başlık ile, bunun caiz olduğuna işaret etmektedir. Bu konuda Hanefîler'le ihtilaf vardır. Onlara göre kırmızı elbise ile namaz kılmak mekruhtur. Bu başlık altında nakledilen hadisi ise tevil etmişlerdir. Onlara göre, buradaki elbise, tamamen kırmızı olmayıp üzerinde kırmızı çizgileri bulunan bir elbisedir. Ebu Davud'un Abdullah İbn Amr'dan tahriç ettiği şu hadis de onların delilleri arasında yer alır: "Bir adam, Hz. Peygamber'in yanına geldi. Üzerinde iki parçadan oluşan kırmızı elbise vardı. Allah Resûlü'ne selam verdi. Ama Rasûlullah onun selamını almadı." Bu hadisin senedi zayıftır.

18. Terasta, Minberde Ve Tahta Üstünde Namaz Kılmak

Ebu Abdullah (İmam Buhârî) şöyle demiştir: Hasan-ı Basrî buz ve köprü üstünde namaz kılmada bir sakınca görmezdi. Ancak köprünün altında, üstünde veya önünde sidik varsa, onunla arasında bir sütre bulunması şartını arardı. Ebu Hureyre mescidin damında imama uyup namaz kılmıştır. Abdullah İbn Ömer kar üstünde namaz kılmıştır.
377- Ebu Hâzim'den şöyle nakledilmiştir: "Sehl b. Sa'd'a Hz. Peygamber'İn minberinin neden yapıldığı soruldu. O da şöyle cevap verdi: İnsanlar arasında bunu benden iyi bilen biri kalmadı. Söz konusu minber, ormandan getirilen bir ağaçtan yapıldı. Onu Falanca kadının filanca

kölesi Allah Resulü için yaptı. Yapılıp yerine konduktan sonra Rasûlullah onun üstüne çıkıp kıbleye yöneldi ve tekbir getirip namaza başladı, insanlar da onun arkasında namaza durdu. (Fatiha ve zammı sureden oluşan) Kur'ân'ı okuduktan sonra rukûa gitti. Peşi sıra cemaat da rukûa eğildi. Sonra başını kaldırdı. Yönünü kıbleden çevirmeden minberden indi ve yere secde etti. Sonra tekrar minbere çıktı. Rukûa eğilip kalktı. Yine yönünü kıbleden çevirmeden indi ve yere secde etti." (Sehl) İşte minberin hikayesi böyle (dedi).
Ebu Abdullah (İmam Buhârî) şöyle dedi: Ali İbn Abdullah'dan şöyle dediği j nakledildi: Ahmed b. Hanbel bana bu hadisi sordu. Ben de, Hz. Peygamberin namaz kıldırırken insanlardan yukarıda olduğunu, bü hadise I göre imamın cemaatin bulunduğu yerden yüksek bir yerde bulunmasında bir sakınca olmadığını, Süfyan İbn Uyeyne'ye sıkça bu konunun sorulduğunu söyledim ve ona 'Bu husus hakkında ondan bir şey duymadın mı?1 diye sordum. O |da 'hayır1 cevabını verdi.[108]

Açıklama

(Terasta, Minberde ve Tahta Üstünde Namaz Kılmak); İmam Buhârî bu îaşlıkla, adı geçen yerlerde namaz kılmanın caiz olduğuna işaret etmektedir. Buz Eistünde namaz kılmak, konu başlığı altında zikredilen ve İbn Ömer'in kar üsünde namaz kıldığını gösteren rivayetle konu bakımından uyum içindedir. Bu >aşlık altında yukarıdaki hadise yer verilmesi, minberde namaz kılmanın caiz)Iduğunu göstermek içindir. Bu hadise göre imamın ve imama uyanların, yukarıda veya aşağıda olmaları gibi, farklı mekanlarda bulunmaları caizdir. İbn Dakiku'l-'îyd'in bu konuda bir araştırması vardır. Oşöyle der: "Namaz kılmayı öğretme kastı olmadan imamın yüksekte namaz kılmasının caiz olduğunu söyleyenler hata etmişlerdir. Çünkü bu hadisin lafzı, buna delâlet etmez."
Bu hadise göre tahta üzerinde namaz kılmak caizdir.
378- Enes İbn Malik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber seller, attan düştü. Bacağı veya omuzu yaralandı. Bir ay boyunca hanımlarına îlâ yaptı. Dallardan yapılmış basamakları olan yüksekçe bir yerde İkamet etti. Ashabı onu ziyarete geldiğinde kendisi oturduğu halde ayaktaki ashabına namaz kıldırırdi. Birgün selam verdikten sonra şöyle dedi: İmam uyulmak için vardır. O tekbir getirdiği zaman siz de tekbir getirin, o rükûa eğilince siz de eğilin, o secde edince siz de edin, o ayakta namaz kılınca siz de ayakta namaz kilini
Allah Resul Su aleyhi seiferr. yirmidokuzuncu gün yerinden indi. Ashabı Ey Allah'ın elçisi siz bir ay boyunca hanımlarınıza yaklaşmamak üzere îlâ yapmıştınız' dediler. Bunun üzerine Allah Resulü 'ay, yirmi dokuz çeker' buyurdu. [109] buradaki îlâdan maksat, fakihlerin terminolojisindeki değildir, ilâ burada, Hz. Peygamber'İn bir ay boyunca hanımlarının yanına gitmemeye yemin etmesini İfade eder.
(yüksekçe bir yerde) Bu yerin belirtilmesinde ki gaye, Allah Resûlü'nün burada namaz kılmasıdır. Bu yer, ahşaptan yapılmıştı. Bu yorum İbn Battâl'a aittir. Ancak, basamaklarının ahşaptan olması tamamının da ahşaptan yapıldığı anlamına gelmeyeceği belirtilerek ona itiraz edilmiştir. Bu lafızla, terasta namaz kılmanın caiz olduğunu ifade etmek de kasdedilmiş olabilir. Nitekim burası bir damdan ibaretti. Hadisten çıkan diğer sonuçlara ise, inşallah "İmamet Bölümü"nde yer vereceğiz.

19. Namaz Kılanın Secde Ederken Elbisesinin Bir Ucunun Hanımına Değmesi

379- Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Ben hayizlı ve yanı başında dururken Hz. Peygamber namaz kılardı. Secdeye vardığı zaman, elbisesi bana değerdi. O, hurma yapraklarından yapılmış küçük bir seccadede namaz kılardı."

Açıklama

(Namaz Kılanın Secde Ederken Elbisesinin Bir Ucunun hayızh Hanımına Değmesi); Bu durumda, kişinin namazı bozulur mu bozulmaz mı? Bu hadise göre böyle bir namaz sahihtir. Temizlik/taharet bölümünde bu hadisin yorumu geçti. İmam Buhârî, orada bu hadisi hayızh kadının bizzat kendisinin temiz olduğuna delil olarak getirmişti. Burada ise, temiz olanın vücudu ve elbiselerinin namaz kılan kimseye değmesinin namazı bozmayacağına delil gösterdi. Kadının elbisesine hükmü necasetten bir parça bulaşsa bile, hüküm yine de aynıdır. Fakat bu hadiste, aynî necasetin ibadetlere zarar vereceğine işaret vardır. Yine bu hadisten çıkan sonuca göre, namaz kılanın yanı başında bir kadının bulunması da namazı bozmaz.

20. Hasır Üzerinde Namaz Kılmak

Câbir ve Ebu Saîd gemideyken ayakta namaz kıldılar. Hasan-ı Basrî de şöyle dedi: "Diğer insanları rahatsız etmediğin sürece gemideyken ayakta namaz kılabilirsin. Geminin yön değiştirmesine tabî olursun. Eğer insanları rahatsız ediyorsan, oturarak namaz kılarsın."
380- Enes İbn Mâlik'ten leyke Hz. Peygamber'ı etmişti. Allah Resulü kıldırayım' dedi." Enes olayı maktan kararan bir hasırımız tim. Hz. Peygamber şöyle nakledilmiştir: "Enes İbn Malik'in ninesi onun için pişirdiği bir yemeğe davet yemeği yedikten sonra 'kalkın size namaz anlatmaya şu şekilde devam etti: "Sıkça kullanıl vardı, ona doğru yöneldim. Üzerine biraz su serp kalkıp namaza başladı. Ben ve yetim bir çocuk arkasında saf tuttuk. İhtiyar ninem ise, bizim arkamızda namaza durdu. Allah Resulü aleyhi bize iki rekat namaz kıldırdı. Sonra yanımızdan ayrıldı.[110]

Açıklama

(Hasır Üzerinde Namaz Kılmak) Bu konuda İbn Battal şöyle demiştir: "Eğer üzerinde namaz kılman örtü, bir adam boyu veya daha uzunsa buna hasır denir, seccade denmez. Hem hasır, hem de seccade hurma yaprağından ve benzeri maddelerden örülür.
(Câbir namaz kıldı); İbn Ebi Şeybe, Enes'in kölesi Abdullah İbn Ebî Utbe kanalıyla bu hadisi senediyle birükte zikretmiştir. Şöyle ki; "Ebu'd-Derdâ, Ebu Saîd el-Hudrî, Câbir İbn Abdullah ve daha başkalarıyla birlikte yolculuğa çıktık, İmamımız gemideyken ayakta bize namaz kıldırıyordu. Biz de arkasında ayakta namaza dururduk. DileseydİK gemiyi demirleyebilirdik, (ama bunu yapmadık)."
İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Gemide namaz kılmanın, hasır üstünde namaz kılma başlığı altında zikredilmesi, her ikisinin de toprağın üzerinde kılınan namaz olmamasından İleri gelir. Böylece, 'Ebu Davud ve diğer hadis imamlarının tahriç ettiği Yüzünü toprağa sür' şeklindeki meşhur hadisten hareketle secde ederken toprağa temas etmenin şart olduğu görüşünün yanlış olduğu ifade edilmek İstenmiştir."
İmam Buhârî burada, gemide ayakta namaz kılma imkanı varken oturarak namaz kılmayı caiz gören Ebu Hanife ile diğer imamlar arasındaki ihtilafa işaret etmiştir. Bu hadise göre deniz taşıtlarına binmenin caiz olduğuna deiil vardır.
Bu ifade, Hz. Peygamber'in gelme nedeninin yemek daveti olduğunu gösterir. Itbân hadisinde ise, namaz kıldığı yeri namazgah edinmelerini hedeflediği için ilk olarak namaz kılıp sonra yemek yemiştir. Hz. Peygamber her iki davette ne gayeyle gelmişse önce onu yapmıştır.
(Su serptim) Su serpme, hasırı yumuşatmak için olabileceği gibi temizlemek için de olabilir. Ancak kesin bir dille Enes'in temizlemek gayesiyle su serptiğini söylemek doğru olmaz. Aksine akla ilk gelen mana bunun dışındadır. Çünkü aslolan temizliktir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Düğün yemeği olmasa dahi, davet eden bir kadın olsa bile, eğer fitneye düşmekten emin olunmuşsa davete icabet edilmelidir.
2- Davet yemeğinden yenir.
3- Evde cemaatle nafile namaz kılınabilir. Bu olayda Hz. Peygamber hane halkına namazın nasıl kılınacağını göstererek öğretmiştir. Çürt-kü nine, mesdd-i nebeviden uzak bir yerde oturduğu için namazla İlgili bazı ayrıntıları bilmiyordu.
4- Namaz kılınacak yer -temizlenmelidir.
5- Çocuklar yetişkinlerle birlikte saf tutabilir.
6- Kadınlar erkeklerin arkasında saf tutar.
7- Kadın, kendisiyle birlikte saf tutacak başka bir kadın bulamazsa tek başına saf tutar.
8- Bu hadis, safın gerisinde tek başına namaz kılmanın caiz olduğuna delii olarak kullanılmıştır. Ancak bu rivayet, buna hiçbir surette delil olmaz.

9- Gündüz kılınan nafile namazlar, dört rekat olması gerektiğini savunanların aksine iki rekat kılınabilir.
10- Temyiz çağındaki çocuğun abdesti ve namazı sahihtir.
11- Nafile namazın tek başına kılınmasının daha faziletli olması, ortada öğretmek gibi başka bir maslahatın olmadığı durumlarda söz konusudur. Hatta, eğer maslahat cemaatle kılmayı gerektiriyorsa, özellikle de Hz. Peygamber'in şahsı söz konusu olunca cemaatle kılmak tek başına kılmaktan daha çok sevab kazanmaya sebep olur.

21. Seccade Üstünde Namaz Kılmak

381- Meymûne validemizden şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamb seccade üzerinde namaz kılardı."

22. Döşek Üzerinde Namaz Kılmak Ve Enes İn Döşek Üzerinde Namaz Kılması

Enes şöyle dedi: "Hz. Peygamber birlikte namaz kılardık. İçimizden bazıları elbisesi üzerine secde ederdi."
382- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Ayaklarımı Allah Resûlü'nün secde edeceği yere uzatmış uyuyordum. Secdeye varınca eliyle beni dürttü. Ben de ayaklarımı topladım. Ayağa kalkınca tekrar uzattım. O dönemde evlerde henüz lamba yoktu.[111]

Açıklama

Hz. Âişe'nin 'beni dürttü' sözü, kadına dokunmanın abdesti bozmayacağına delil olarak kullanılmıştır. Ancak, burada doğrudan bir temasın olmadığı veya bu durumun Hz. Peygamber'e özgü bir durum olduğu belirtilerek buna itiraz edilmiştir. Ayrıca bu hadis, namaz kılan erkeğin önünde bulunan kadının namazı bozmayacağına delil olarak getirilmiştir.
Hz. Âişe'nin 'o dönemde evlerde henüz lamba yoktu1 sözü, bu şekilde Hz. Peygamber'in önünde uyuduğu için bir nevi mazur görülmek istediğini gösterir.
İbn Battal bu hadiste, ashabın daha sonraları lamba kullandığına temas edildiğini söylemiştir. Bu hadisin konu başlığı ile olan münasebeti, Hz. Aişe'nin "uyuyordum" sözüyle sağlanır. Zaten bir sonraki hadiste Hz. Aişe, açık bir şekilde Aliah Resûlü'nün .». eşiyle birlikte uyuduğu döşek üzerinde namaz kıldığını söylemiştir.
383- Hz. Aişe'den şöyle nakledilmiştir: "Rasûlullah ben cenazenin imamın önünde durduğu şekilde onun önünde durduğum sırada, ailesiyle birlikte olduğu döşeğin üzerinde namaz kılardı."
384- (Jrve'den şöyle nakledilmiştir: "Allah Resulü Hz. Âişe kıble tarafında uzanmış bir halde iken, onunla birlikte uyuduğu döşeğin üzerinde namaz kılardı."
Bu hadise göre, uyuyan birine karşı namaz kılmak mekruh değildir.

23. Aşırı Sıcakta Elbise Üzerine Secde Etmek

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "İnsanlar, ellerini yenlerinden çıkarmadan sarık ve takke üzerine secde ederlerdi."
385- Enes İbn Malik'ten şöyle nakledilmiştir: "Hz. ile namaz kılıyorduk. Bazılarımız, aşırı sıcak yüzünden elbiselerinin bir ucunu secde ettiği yere koyardı.[112]

Açıklama

Aşırı sıcakta elbise üzerine secde etmek); İmam Buhârî'nin konu başlığına aşın sıcak kaydını koyması, hadisin lafzını koruma gayretinden ileri gelir. Yoksa soğukta da, aynı şekilde secde edilir. Hatta elbise üzerine secdenin caiz olduğunu söyleyenler, bunu ihtiyaç ile takyit etmezler.
Bu hadise göre, namaz kılanın sıcağından veya soğuğundan korunmak İçin üzerinde namaz kıldığı toprağın üstüne elbise vs. gibi şeyleri koyması caizdir.
Ayrıca bu rivayette, secde sırasında yerle temasın asıl olduğuna işaret vardır. Çünkü bu hadiste, elbisenin yere serilmesi sıcaktan dolayı secde edememeye bağlanmıştır. Bu hadis aynı zamanda, namaz kılanın giydiği elbisesinin üstüne secde etmesinin caiz olduğuna delil olarak kullanılmıştır. Bu hususta İmam Nevevî şunları söylemiştir: "Ebu Hanife ve çoğunluk bu görüştedir. İmam Şafiî ise, buradaki elbiseyi giyilmeyen elbise olarak yorumlamıştır." Beyhaki ise, İsmâilî'nin bu konuda naklettiği hadîs ile onun bu yorumunu desteklemiştir. Söz konusu hadis şöyledir: "Bazılarımız, eline küçük taş alırdı. Yer soğuk olunca onu koyup üzerine secde ederdi." Beyhakî şöyle der. "Eğer giyüî elbise üzerine-secde etmek caiz olsaydı İnsanlar, zahmetli olmasına rağmen taşların serinliğinden istifade etmeye muhtaç olmazlardı." Ancak, soğutulmuş taşlarla yerin sıcaklığından korunmaya çalışanların, elbiselerinin sadece avret mahallerini örtecek kadar olmasından dolayı olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu hususta İbn Dakîku'l-'îyd şöyle demiştir: "Bu hadisi, secdeye giderken giyîli olan elbisenin sıcak ve soğuktan korunmak için kullanılabileceğine delil olarak getirenler, iki şeyi tespit etmek zorundadırlar: İlki 'Elbisesi' lafzının giyilen elbise yani namaz kılanın o anda sırtında bulunan elbise olduğuna delalet ettiği konusudur. Bu ya lafız bakımından olur, nitekim İmam Müslim'in rivayetinde secdenin elbisenin serilmesinden hemen sonra gerçekleşmesi bunu destekler ya da haricî bir delille mümkündür. O da, ashâb-ı kiramın çok az elbiseye sahip olmalarıdır. Bu da ispatı gereken ikinci hususturr. Böyle olması durumunda elbisenin bu hususta, tartışma konusu olup olmadığını tespit etmek gerekir. Yani elbisenin, namaz kılanın hareketiyle hareket eden bir elbise olup olmadığını ortaya çıkarmak lazımdır. Hadiste ise, buna delalet eden bir bilgi yoktur. Allah her şeyi daha iyi bilir.
Hadisten, namazda amel-i katil ile huşuyu gözetmenin caiz olduğu anlaşılır. Çünkü ashabın bu şekilde davranması, toprağın sıcaklığı yüzünden meydana gelebilecek huşûu bozan durumu gidermeye yöneliktir. Ayrıca bu hadise göre, öğle namazı (sıcak günlerde bile) vaktin başlarında kılınır. Vakitler bölümünde geleceği üzere, öğle namazının hava serinlemeye başlayınca kılınmasını emreden hadisler bu rivayetle çelişir. Ancak öğle namazının serinlikte kılınmasının ruhsat olduğunu söyleyenler vardır. Bu durumda ortada bir problem kalmaz. Öğle namazının serinlik vaktinde kılınmasının sünnet olduğunu söyleyenler de vardır. Buna göre, ya bu hadiste geçen vaktin ilk başlarında kılmak ruhsattır veya vaktin ilk başlarında kılma serinlikte kılma emri ile neshedilmiştir. Şu izah, bu iki uzlaştırmadan daha güzeldir: Havanın sıcak olması, bazen serinlik zamanına kadar sürer. Bu durumda elbiseye veya soğuk taşlara secde etmeye İhtiyaç duyulur. Çünkü namaz serinliğe bırakılmasına rağmen, havanın sıcaklığı devam etmektedir. Bu durumda namazı serinlik vaktine bırakmanın faydası, camiye gölgeden gidebilme imkanının bulunmasında veya (üstü açık} mescidlerde gölgede namaz kılmakta ortaya çıkar. Rivayetler arasını bu şekilde uzlaştırmaya
Kurtubî temas etmiştir. Ondan sonra da, İbn bu konuyu ele almıştır. Bu şekilde hadisleri uzlaştırmak, iki hadis arasında çelişki olduğunu iddia etmekten daha iyidir.

24. Ayakkabı İle Namaz Kılmak

386- Ebu Mesleme Saîd b. Yezid el-Ezdî, Enes îbn Mâlik'e 'Hz. Peygamber ayakkabı ile namaz kılar mıydı?1 diye sormuş, o da, 'evet' cevabını vermiştir.[113]

Açıklama

(Ayakkabı ile Namaz Kılmak) Bu konuda İbn Batta! şöyle demiştir: "Ayakkabılarla namaz kılmak, onlarda necaset bulunmamasına bağlıdır. Kaldı ki, ayakkabıyla namaz kılmak, İbn Dakîku'l-'îyd'in de ifade ettiği gibi ruhsattır, müstehap değildir. Çünkü namazdan hedeflenen gayeye dahil değildir. Ayakkabı ziynet olarak kullanılan eşyalardan kabul edilebilir. Ancak necasetin çok olduğu yer ile temas halinde bulunması onu, ziynet kategorisinden çıkarır. Tahsi-niyyattan olan bir maslahat ile necaseti giderme gayesi çatışırsa ikincisi tercih edilir. Ayakkabıyla namaz kılmamak, mefsedeti def etme bâbmdandir. Onunla namaz kılmak ise maslahatı celb babmdandır. Şu kadarı var ki, ayakkabı İle namaz kılmanın, ibadet esnasında güzel giyinmeye dahil olduğuna dair bir delil varsa, bu durumda buna uyulur ve yukarıdaki bakış açısı terk edilir."
Ebu Dâvûd ve Hâkim Şeddâd b. Evs'ten merfu olarak şu hadisi nakletmış-lerdir: 'Ayakkabı ve mestleri ile namaz kılmayan Yahudilere muhalefet edin!" Ayakkabıyla namaz kılmanın müstehap olması, söz konusu bu muhalefetten ileri gelir. Ayakkabı ile namaz kılmanın, âyette

namaz kılarken kullanılması emredilen güzel eşyalardan olduğu konusunda son derece zayıf bir hadis nakledilmiştir.

25. Mest İle Namaz Kılmak

387- Hemmâm İbnü'l-Hâris'ten şöyle nakledilmiştir: "Cerîr İbn Abdullah'ın idrarını yaptıktan sonra abdest alıp mestleri üzerine meshettiğini ve ardından da kalkıp namaz kıldığını gördüm. Ona neden bu şekilde abdest aldığı soruldu. O da şöyle cevap verdi; Hz. Peygamber'in böyle yaptığını gördüm. İbrahim, Cerîr'in bu sözünün sahabenin hoşuna gittiğini söylemiştir. Çünkü o, en son Müslüman olanlardandı.

Açıklama

(kalkıp namaz kıldı); Hadisten ilk bakışta akla gelen manaya göre Cerîr, mestleriyle namaz kılmıştır. Eğer meshettikten sonra onları çıkarmış olsaydı, ayaklarını yıkaması gerekirdi. Yıkamış olsaydı, elbette naklediürdi.
(Son Müslüman olanlardandı) Müslim'deki rivayet şöyledir: "Çünkü Cerîr'in
Müslüman olması, el-Mâide suresinin nüzulünden sonra olmuştur." Ebu Dâvûd ise, Ebu Zür'a İbn Amr İbn Cerîr kanalıyla bu olay hakkında şu rivayeti naklet-miştir: "Bazıları Hz. Peygamber'in el-Mâide suresinin nüzulünden önce mest üzerine meshettigini iddia etmektedirler. Ancak Cerîr 'Ben ancak el-Mâide suresinin nüzulünden sonra Müslüman oldum' demiştir." Tirmizî, bu hadisin müfessir olduğunu kaydeder. Çünkü mest üzerine meshetmeyi İnkâr eden bazı kimseler, Hz. Peygamber'in mest üzerine meshet-mesini, bunun el-Mâide süresindeki abdest âyetinin nüzulünden önce olduğunu, dolayısıyla neshedildiğini ileri sürerek tevil etmişlerdir. Cerîr, bu hadiste Allah Resûlü'nü el-Mâide sûresinin nüzulünden sonra meshederken gördüğünü açıklamıştır. Bu yüzden İbn Mes'ûd'un arkadaşları, Cerîr hadisini duymaktan hoşlanırlardı. Çünkü bu hadis, yukarıdaki şekilde mest üzerine mes-hİ tevil edenlere cevap niteliğindedir.
388- Muğîre İbn Şu'be'nin şöyle dediği nakledilmiştir; "Hz. Peygamber'e abdest aldırdım (abdest alırken eline su döktüm), Mesti üzerine meshedip namaz kıldı."

26. Secdenin Tamamlanmaması

389- Ebu Vâü'den şöyle nakledilmiştir: "Huzeyfe, bir adamın rukûunu ve sücudunu eksik bıraktığını fark etti. Adam namazını bitirince ona, 'Namaz kılmadın' dedi. Adam, 'Kanaatimce kıldım' diye karşılık verdi. Bunun üzerine ona şöyle dedi: 'Eğer ölürsen, Muhammed'in sünnetinden başka bir sünnet üzere ölürsün.'

27. Secdede İken Pazuları Bedenden Ayrı Tutmak

390- İbn Hürmüz, Abdullah İbn Mâlik İbn Buhayne'den şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamber namaz kıldığı zaman, koltuklarının beyazlığı görünecek şekilde kollarını ayırarak (secde ederdi).[114]

28. Kıbleye Yönelmenin Fazileti

Namaz kılan parmak uçları kıbleye gelecek şekilde kıbleye yönelir. Ebu Humeyd, Hz. Peygamberin bu şekilde yöneldiğini nakletmiştir.
391- Enes İbn Mâlik'ten Allah Resûlü'nün Şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Kim bizim gibi namaz kılar, kıblemize yönelir ve kestiğimizi yerse, Allah'ın ve Peygamberinin ema-nına kavuşan Müslüman odur. O halde ona verdiği emana zarar vererek Allah'a ihanet etmeyin!"

Açıklama

(Parmak uçtan); Parmak uçlarının belirtilmesi, mümkün olduğu kadar bütün organlarla kıbleye yönelmenin dinî bakımdan uygun görüldüğünü beyan etmek içindir. (O halde ona verdiği emana zarar vererek Allah'a ihanet etmeyin!); Buradaki nehiy, aynı zamanda Hz. Peygamber'in de verdiği eman için geçerlidir. Cümlenin gelişi buna delalet ettiği için hazfedilmiştir. Namaz kılmayanların öldürüleceği görüşünü benimseyen kimseler, bu hadisin manasını esas almışlardır. Bu konu, yeri gelince ele alınacaktır.
Bu hadiste kıbleye değer verilmiştir. Namazdan sonra kıbleye yönelmenin zikredilmesi, onun önemine işaret etmek içindir. Yoksa kıble, namazın şartlarından biri olduğu için zaten namazın bir parçasıdır.
Bu hadis, İnsanların dışa yansıyan davranışlarına göre anlaşılacağını gösterir, Bu yüzden kim dinî sembollere riayet ederse, aksine bir davranış sergilemediği sürece Müslümanlar gibi muamele görür.
392- Enes îbn Mâlik'ten Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
"İnsanlarla lâ ilahe İllallah deyinceye kadar savaşmam emredildi. Eğer bunu söyler, bizim gibi namazı kılar, kıblemize yönelir ve bizim gibi hayvan boğazlarlarsa, dinin ön gördüğü durumlar dışında, onların kanlarını akıtmamız ve mallarına et koymamız haram kılındı. Onları hesaba çekmek ise, Allah'a aittir."

Açıklama

(Lâ ilahe illallah deyinceye kadar); Bu hadiste Allah Resulü »ıiaiiâhu i.,hi w. seivm kelime-i tevhidin ikinci kısmı olan nübüvveti zikretmeyip sadece tevhîd ilkesi ile yetinmiştir. Ancak burada, o da kasdedilmiştir. Şöyle ki; biri 'el-Hamd'ı okudum dediği zaman, Fatiha suresinin tamamını okuduğunu kast eder. Bir yoruma göre de, hadisin bu kısmı tevhidi inkar edenler hakkında varid olmuştur. İnkarcı biri, tevhidi kabul ederse, ehl-i kitabın muvahhidleri gibi olur. Yani, Hz. Peygamber'in saifau^hu aleyhi ve seiiem getirdiği diğer esaslara iman etmesi gerekir. Bundan dolayı yukarıda sayılan ameller tevhide atfedilmiştir. Allah Resulü seçkim tevhitten hemen sonra bizim gibi namazı kılar buyurmuştur. Dinin ön gördüğü namaz, peygamberliği kabul etmeyi de gerektirir.
Hz. Peygamber'in saiiaüshu sMii ve se:;«m yukarıda sayılan amellerle yetinmesinin hikmeti şuna dayanmaktadır: Ehl-i kitaptan tevhidi kabul edenler, her ne kadar namaz kılıp, kıbleye yönelip hayvan boğazlasalar da, bizim gibi namaz kılmazlar, bizim kıblemize yönelmezler. Bazıları Allah'tan başkası için kurban keser. Bazıları da, kestiğimizi yemez. Bundan dolayı bir başka rivayette Allah Resulü "Bizim boğazladığımızı yiyen" şeklinde buyurmuştur. İlk dönemlerde dinin alanına giren diğer konuların aksine, insanların namaz ve yeme konusunda nasıl bir yaşantı sürdüklerini anlamak kolaydı. Ondan dolayı bu hususlar esas alınmıştır.
393- Humeyd'den şöyle nakledilmiştir: Meymûn İbn Siyah, Enes İbn Mâlik'e 'Ey Ebu Hamza! Hangi şey, insanın canım ve malını dokunulmaz kılar?' diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eder, kıblemize yönelir, bizim gibi namaz kılar ve bizim gibi hayvan boğazlarsa, o Müslümandır. Müslümanların kazandığı hakları elde eder ve onlarla aynı sorumlulukları paylaşır."

29. Medine, Şam Ve Doğuda Yaşayan İnsanların Kıblesi

Doğu ve batı tarafında kıble yoktur. Çünkü Allah Resulü şöyle buyurmuştur; "Büyük abdestinizi veya küçük abdestinizi yaparken kıbleye yönelmeyiniz! Bunun yerine doğuya ya da batıya dönünüz!"
394- Ebu Eyyûb el-Ensârî'den Hz. Peygamberin şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Tuvalete gittiğiniz zaman, ne önünüzü, ne de arkanızı kıbleye dönün! Bunun yerine doğuya veya batıya yönelin!"
Ebu Eyyûb şöyle devam etti: "Şam'a geldiğimizde, tuvaletlerin kıble istikametine doğru yapıldığını gördük. İhtiyacımızı gidereceğimiz zaman, yan dururduk ve bunları bu şekilde yapanlar için bağışlanma dilerdik."

Açıklama

(Doğu ue batı tarafında kıble yoktur); Bu ifade, İmam Buhârî'nin fıkhından ileri gelen, rivayetlerden ayrı bir ifadedir. Bu görüşü yüzünden

Buhârî'ye eleştiri yöneltilmiştir. Çünkü o, Hz. Peygamber'in ve doğuya ya da batıya yönelin sözünü genel olarak anlamıştır. Oysa bu hüküm, muhataplar yani Medine halkı ile tahsis edilmiştir. Dolayısıyla doğuya ve batıya yöneldiği zaman kıble istikametine gelmeyen diğer insanlar da, onlarla aynı hükme tâbidir.
Kabe'nin doğusunda olan insanların kıblesi batı yönündedir. Kabe'nin batısında olan insanların kıblesi ise doğu yönündedir. Bu, son derece mantıklı bir çıkarımdır. Bu tür sonuçların, İmam Buhârî'ye uzak olması düşünülemez. Bu durumda onun bu görüşü tevil edilerek "Medine ve Şam halkı için doğu ve batıda tarafında kıble yoktur" şeklinde anlaşılır. Muhtemelen bundan dolayı Medine ve Şam şehirlerini ismen zikretmiştir.

30. Makam-I İbrahim'de Namaz Kılmak

395- Amr İbn Dînâr'dan şöyle nakledilmiştir: "İbn Ömer'e, umre için Kabe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yapmayan bir kimsenin hanımıyla birlikte olup olamayacağını sorduk. O da şöyle cevap verdi: Hz. Peygamber saibiiâhtı afeyhi seiiem Kabe'yi yedi kez tavaf etti ve makam-ı İbrahim'in gerisinde iki rekat namaz kıldı. Sonra da Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Rasûlullah'ta aleyhi ve «ıiern sizin için güzel örnek vardır.[115]
396- (Aynı soruyu) Câbir İbn Abdullah'a sorduk. O da, şöyle cevap verdi: "Safa ile Merve arasında sa'y yapmadan, kesinlikle hanımıyla birlikte olmasın! [116]

Açıklama

(İbrahim'in makamında bir namaz yeri edinin!); İbrahim'in makamından maksat, iki ayağının birden izinin bulunduğu taştır. Bu taş günümüze kadar gelmiştir. Ayette geçen al*u1l {namaz yeri) kelimesi, Hasan-ı Basri ve daha başka alimlere göre kıbie anlamında kullanılmıştır. Ancak bu şekilde âyet, delil olarak kullanılabilir. Bu lafzı, namaz yeri olarak anlamak doğru değildir. Çünkü İbrahim makamında namaz kılınamaz. Aksine onun etrafında kılınır. Hal böyle olunca serî manaya uygun olan Hasan-ı Basrî'nin görüşü tercih edilir.
İmam Buhârî bu rivayeti âyette bahsi geçen namazın, Hz. Peygamber'in saiia^Ahu dieyhi seiiem Kabe'nin içinde kıldığı namaz ile tahsis edilemeyeceğine delil olarak kullanmıştır. Çünkü, Kabe'nin içinde İbrahim makamına yönelmek imkansızdır. Bu yüzden İmam Buhârî bu başlık altında Bilal'den gelen İbn Ömer hadisini nakletti.[117] el-Ezrakî "Ahbâru Mekke" adlı eserinde sahih senetlerle İbrahim makamın Hz. Peygamber saiuı?. Ebu Bekir ve Ömer dönemlerinde bugünkü yerinde olduğunu nakletmiştir. Hz. Ömer döneminde yaşanan bir sel baskını, İbrahim makamının Mekke'nin aşağı kesimlerine sürükleyince tekrar yerine getirilip, Kabe'nin örtüsüne bağlanmış, hatta Hz. Ömer, onun asıl yerinin neresi olduğunu bizzat kendisi araştırarak tespit edince, bugünkü yerine yerleştirmiş ve tekrar yıkılmasın diye etrafını çevirmiştir. Bu, son hali ile de günümüze kadar intikal etmiştir.
(Hanımıyla birlikte olup olamayacağını sorduk); Bu soru ile, ihramdan çıkılıp çıkılmadığını öğrenmeye çalışmışlardı. Böylece, cinsel ilişki ve diğer ihram yasaklarının bitip bitmediğini öğrenmek istemişlerdir. Kadına yaklaşmak, İhramın en büyük yasağı olduğu için burada ondan bahsedilmektedir.
ibn Ömer işaret yoluyla Hz. Peygamber'e uymanın zorunlu olduğunu belirterek soru soranlara cevap vermiş ve özellikle de haccın ne şekilde yapılacağı hususunda ona tabî olmak gerektiğini, dile getirip şöyle demişti: Çünkü Resûlullah sniintiâhu aleyhi «e «Hem: "Haccmızı ne şekilde yapacağınızı benden öğreniniz!" buyurmuştur. Câbir ise, açık bir şekilde cevap vermiştir. Fa-kihlerin çoğuna göre sa'y yapılmadığı sürece tavaftan sonra ihram yasaklan kalkmaz. İbn Abbâs ise, bu konuda muhalif kalmıştır. Ona göre, umre yapan kimse tavaftan sonra sa'y yapmasa bile ihramdan çıkar.
397- İbn Süleyman Mücahid'den şöyle işittiğini nakletmektedir: "İbn Ömer'e gelip 'İşte Allah'ın Peygamberi Kabe'ye girdi (ve tavaf namazını orada kıldı) dediler. O da şöyle karşılık verdi: 'Ben vardığım zaman, Allah Resulü saiiaiishu aleyhi w seiiem Kabe'den çıkmıştı. Kapı aralığında Bilal'le karşılaştım. Ona 'Hz. Peygamber ve seiiem Kabe'de namaz kıldı mı?' diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Evet, içeri girerken sol tarafında bulunan iki sütunun arasında iki rekat namaz kıldı. Sonra dışarı çıkıp Kabe'ye yönelerek iki rekat namaz kıldı.[118]

Açıklama

(Kabe'ye yönelerek); Yani Kabe'nin kapısına doğru yöneldi. Kirmanı şöyle demiştir: "Konu başlığından anlaşıldığına göre Hz. Peygamber ibiiâhu aleyh: sdien
Kabe'nin kapısının yanında olan İbrahim makamına yönelmişti." Daha önce bunun, bu konuda ilim erbabı tarafından nakledilen gerçeğe aykırı olduğunu ve bu hadisin konu başlığı ile alâkasının bu açıdan olmadığını ifade etmiştik.-Yani İbrahim makamına yönelmek, farz değildir.
Taberânî ve diğer hadis âlimlerinin naklettiğine göre îbn Abbâs şöyle demiştir: "Kabe'de namaz kılmak hoşuma gitmiyor, Çünkü orada namaz kılanlar Kabe'nin bir tarafını arkasında bırakır." Bundan dolayı aşağıda zikredilecek İbn Abbâs hadisinin bu başlık altına alınması uygun oldu.
398- Atâ, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Peygamber Kabe'ye girince her tarafında dua ederdi. Sonra namaz kılmadan oradan çıkardı. Çıktıktan sonra Kabe'nin ön tarafında iki rekat namaz kılardı. Bu, onun kıblesiydi.[119]

Açıklama

(Bu, onun kıblesiydi); Bu lafzıyla,- Kabe kast edilmiştir. Bununla kıblenin beyt-i makdis'ten kabeye çevrilmesinin kast edildiğini söyleyenler olduğu gibi, Kabe'yi görenlerin görmeyenlerden farklı olarak gözleriyle ona yönelmelerinin vacip olduğunu söyleyenler de vardır. Hatta bazıları bununla, Müslümanların yönelmelerinin emredildiği cihetin ne harem bölgesi, ne Mekke ne de Mescid-i haram olduğunun, aksine bizzat Kabe'nin kendisi olduğunun ifade edildiğini ileri sürmüşlerdir.
Bu lafızla, İmamın namaz kıldırırken durduğu yer olarak Kabe'nin ön tarafı da kasdedilmiş olabilir. Nitekim Bezzâr, Abdullah İbn Hebeşi el-Hasamî'den jöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamber'i saii&Bâhu aleyhi ve sdiem Kabe'nin kapısına doğru ıamaz kılarken gördüm. Etrafındakilere Ey insanlar! Kabe'nin kapısı, onun :ıbJesidir' diyordu. Allah Resûlü'nün saiiarshu aiayh: ve bu sözü, mendup bir ıükme hamledilmiştir. Çünkü her taraftan Kabe'ye yönelmenin caiz olduğuna iair icma' vardır.

31. Her Taraftan Kıbleye Yönelmek

Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in ve seikrr, şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kıbleye yönet ve tekbir getir!"
(Her Taraftan Kıbleye Yönelmek) Namaz kılan kişi, ister mukim olsun isterse yolculuk halinde bulunsun her halükârda kıbleye yönelir. Bu durum farz namazlar için geçerlidir.
Berâ İbn Âzib'den şöyle nakledilmiştir:' "Hz. Peygamber seikm on altı veya on yedi ay kadar (Kudüs'teki) beytu'I-makdise doğru namaz kıldı. Ama Kabe'ye yönelmek onun hoşuna gidiyordu. Bu yüzden Allah Teâiâ şu ayeti indirdi: "(Ey Muhammed) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz.[120] Bundan böyle Allah Resulü Kabe'ye yöneldi. "Bu durum karşısında bir tahm beyinsiz insan/ar (Yahudiler) Yönelmekte oldukları kıblelerinden onlan çeuiren nedir?1 dediler. De ki: Doğu da, batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.[121] Hz. Peygamber ile birlikte bir adam namaz kıldı. Namazdan sonra çıktı ve ikindi namazını beyt-i makdise doğru kılan ensardan bir cemaatin yanına vardı. Onlara kendisinin Rasulullah saiyı&hu aleyhi ve senan ile birlikte namaz kıldığını Allah Resûlü'nün Kabe'ye yöneldiğini bildirdi. Bunun üzerine cemaat, yön değiştirip Kabe istikametine döndü."
Müslümanlar, beyt-i makdise doğru, Medine'de namaz kılmaya başlamışlardı.
400- Câbir'den şöyle nakledilmiştir: "Hz. Peygamber «diaıishu aityhi ve seitm bineği ne tarafa dönerse dönsün onun üzerinde namaz kılardı. Farz namazı kılacağı zaman ise, bineğinden inip kıbleye yönelirdi.[122]
Bu hadis, farz namazlarda kıbleye yönelmenin terk edilemeyeceğine delil teşkil eder. Zaten bu konuda icmâ' gerçekleşmiştir. Ancak aşırı korkunun söz konusu olduğu durumlarda binek üzerinde farz namaz kılmaya ruhsat verilmiştir.

Namaz Bölümü 2. Ciltte Devam Etmektedir.

[1] el-Mâide5/6.
[2] en-Nîsâ4/43.
[3] Hadisin geçtiği diğer yerler: 262, 272.
[4] Hadisin geçtiği diğer yerler: 257, 259, 260, 265, 266, 274, 276, 271.
[5] Ancak bu itiraz yerinde değildir. Doğrusu ağza burna su vermenin farz olduğudur. Ayrıca bu da yukarıda zikredilen kurala uygundur. Çünkü Hz. Peygamber'in guslü, âyeti kerimede yer alan "Cünüp olduysanız, boy abdssti alın" mücmel ifadeyi açıklamaktadır.
[6] Hadisin geçtiği diğer yerler: 261, 263, 273, 299, 5956, 7339.
[7] geçtiği diğer yerler: 255, 256.
[8] Hadisin geçtiği diğer yer: 270.

[9] Hadisin geçtiği diğer yerler: 274, 5068, 5215.
İstahrî hakkında bk. Zehebî, Siyeru a'lami'n-nübelâ, XV, 250. [H. Aldemir]
[10] Hadisin bir rivayetinde ise cinsel organın yıkanması, abdestten önce zikredilmiştir, (j) harfinin tertibi gerektirmediği belirtilerek iki rivayetin de, aynı anlama geldiği ifade edilmiştir. îbn Hacer, önce cinsel organın yıkanıp sonra abdest alınmasının daha uygun olduğu kanaatindedir, bk. İbn Hacer, Feth, 1,452. [H. Aldemir]
[11] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1538, 5918, 1923.
[12] Bab başlığı kokunun gusülden sonra etkisini sürdürdüğü durumları konu alan hadisler İçin konmuştur. Bu hadiste ise açıkça gusül abdestinden bahsedilmemiştir. Ancak Rasûlullah'm saçlarını ayırmasından onun guslettiği sonucu ortaya çıkar. Burada neden guslettiği sorusu gündeme gelir. Sarihin de ifade ettiği gibi, iki nedenden dolayı gusletmiş olabilir. [H. Aldemir]
[13] Hadisin geçtiği diğer yerler: 639, 640.
[14] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3404, 4799.
[15] Kitab ehâdîsi'l-enbiyâ' (Peygamberlerle ilgili hadisler Bölümü) bab :28 3404, III, 38
[16] Hadisin geçtiği diğer yerler 3391, 7493.
[17] Hadîsin geçtiği diğer yerler: 357, 3171, 6158.
[18] Hz. Peygamber, gelenin kirn olduğunu öğrenmek İçin ifadesini kullanıyor. Arapça'da ism-i işareti kadınlar için kullanıldığından dolayı, RasûluİIah'ın saüaüâhu aleyhi ve sellem gelenin bayan olduğunu anladığı sonucu ortaya çıkıyor. [H. Aidemir]
[19] Doğrusu, her halükârda tevile gerek yoktur. Çünkü Allah Teâlâ diğer sıfatlarında olduğu gibi şanına yakışır şekilde ve mahlukata benzemeksizin haya ile tavsif edilir. Bir çok dini metinde bu şekilde vasıflandırılmıştır. O halde, şanına yakışır bir şekilde haya sıfatını taşıdığını kabul etmek gerekir. Bu, ehl-i sünnetin kitap ve sahih sünnette varid olan sıfatların tamamına ilişkin görüşüdür. Kurtuluş yolu da budur. Hasılı okuyucu buna dikkat etmeli ve tevilden sakınmalıdır. Allah her şeyin en iyisini bilir. (İbn Bâz)
[20] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 285.
[21] et-Tevbe 9/28.
[22] Hadisi geçtiği diğer bir yer: 288.
[23] Hadisin geçtiği diğsr yerler: 289, 290.

[24] Adavi, bir önceki babda geçen hadisi almamıştır. Bahsi geçen hadis şu şekildedir; "Erkeklik organının sünnetli kısmı kadının sünnetli kısmını geçerse gusül gerekir. Hz. Peygamberle ben, böyle yaptık sonra guslettik." Buhârî, Gusl 28; Müslim, Hayz 87; Muvatta' Taharet 71; Ebu Davud, taharet 84; Nesai, Taharet 129; İbn Mâce, Taharet 111. [H. Aldemir]
[25] Bu hadisin anlamı şu şekildedir: Gusüt abdesti meni gelince gerekir. [H. Aldemir]
[26] el-Bakara 2/222.
[27] Âl-İİmrân 3/111.
[28] el-Bakara 2/222
[29] tindeki ism-i tafdilinin temyizi belirtilmemiştir. Bu durumda bir temyiz takdir etmek gerekir. Biz de, şerhde zikredilen temyizlerden en uygununu tercih etmeye çalıştık. Bundan dolayı söz konusu ilaveyi [] arasında tercüme ettik. [H. AldemİR]
[30] Hûd 11/71.
[31] Hadisin geçtiği diğer yerler: 305, 316, 317, 319, 328, 1016, 1018, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229.
[32] Hadisin geçtiği diğer yerler: 296, 301, 2028, 2029, 2031, 2046, 2925.
[33] Hadisin geçtiği diğer yerler: 322, 323, 1929.
[34] Hadisin geçtiği diğer yerler: 302, 2030
[35] Hadisin geçtiği diğer yerler;1462, 1951, 2658.
[36] daha fazla çelen" şeklinde tercüme ettiğimiz ifadesi Arapça'da ism-i tafdîl sigası olup anlama ziyadelik katar. "Akıl" diye tercüme ettiğimiz kelimesi aklın özü anlamına gelir. Kararlı ve basiretli şeklinde tercüme ettiğimiz »jU- kelimesi ise, kendi İşlerini kendisi kontrolünde tutan kimse anlamına gelir. İşte bütün bunlar, mübalağa ifade eder. (H. Aldemir)
[37] el-Bakara 2/282.
[38] Ali İmrân 3/64
[39] el-En'âm 6/121.
[40] Tirmizî, Taharet, 98. (131) [H. Aldemir]
[41] bk. Aynî, Umdetu'1-kârî, III, 182. [H. Aldemir]
[42] Hadisin geçtiği diğer yerler: 310, 311, 2037.
[43] Asb, Yemen'de örülürken boyanan bir tür elbisenin adıdır. (Ayrıntılı bilgi için bk. Aynî, Umde-tul-kârî, III, 185 [H. Aldemir])
[44] Küst (Kust) ve azfâr o dönemde güzel kokmak için kullanılırdı. (Ayrıntılı bilgi için bk. Aynî, Um-detu'1-kârî, III, 186.[H. Aldemir])
[45] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1278, 5340, 5341, 5342, 5343.
[46] Hadisin geçtiği diğer yerler: 315, 7357
[47] Terahî, matufun, matufun aleyhten bir müddet sonra gerçekleştiğini gösterir. Burada yıkanmak matufun aleyh, almak ise matuftur. [H. Aldemir]
[48] Kendisinden koku yapılan bir tür ağaçtır. [H. Aldemir]
[49] Temettü Haca ve Kurban için Hanefilerin görüşüne Bk. Vehbe Zuhaytî, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, IV, 89.
[50] Bu hadiste Hasbe diye geçen mekana, Hasbâ, Abtah, Bathâ, Muhassab ve Hayiu benî Kinâne de denir. Mekke ile Mîna arasında yer alır. Hacılar teşrik günlerinden sonra Mina'dan buraya gelip geceyi burada geçirirler. (Kirmanı, I, 183.) [H. Aldemir]
[51] Ten'îm, Harem sınırlarının başladığı noktalardan birinin adıdır. Ka'be'ye yaklaşık 8 km. uzaklıkta yer alır. [H. Aldemir]
[52] Bu hadiste Hasbe diye geçen mekana, Hasbâ, Abtah, Bathâ, Muhassab ve Hayfu benî Kinâne de denir. Mekke ile Mina arasında yer alır. Hacılar teşrik günlerinden sonra Mina'dan buraya gelip geceyi burada geçirirler. (Kİrmânî, I, 183.) [H. Akdemir]
[53] Buhârî bu bab başlığını Hâc suresinin 5. ayetinden esinlenerek oluşturmuştur. Söz konusu âyette, insanın ana rahmine düştüğü andan ömrünün sonuna kadar geçtiği evrelerden bahsedilerek yeniden dirilişe delil getirilmiştir. ifadesi de bu âyette yer almış olup insanın ana rahminde geçirdiği bir evreyi anlatır. Söz konusu lafızlarla hangi evrenin anlatıldığı hakkında farklı yorumlar olsa da, ile normal doğumla sonuçlanan durumları, ile ise düşük hali olarak anlamak isabetli olabilir. Ayrıntılı bilgi için bk. Kur'ân Yolu, IV, 7-8. [H. Aldemir]
[54] kelimesi için farklı anlamlar verilmiştir. Mesela bir görüşe göre, kadınların hafif eşyalarını ve kokularını taşıdıkları küçük çantaya denir. Ayrıntılı bilgi için bk. İbnu'1-Esîr, en-Nihaye, II, 111-112; Bizim tercümemiz için bk. Kirmânî, I, 190. [H. Aldemir]
[55] Metinde kadına yerine Muâza geçmektedir. Ancak bu yanlıştır. [H. Aldemir]
[56] Basra yakınlarında bir yerin adı. bk. Kirmanı, III, 196. [H. Akdemir]
[57] Hadisin geçtiği diğer yerler: 351, 974, 980, 981, 1652.
[58] Hadisin bu bölümünü "Hz. Peygamberle birlikte" şeklinde çevirmek de mümkündür. (Kirmânî, III, 196.) Ancak biz yukarıdaki çevirinin daha uygun olduğu kanaatindeyiz. [H. Akdemir]
[59] bk. Kirmanı, III, 197 [H. Aldemir]

[60] el-Bakara 2/228 s
[61] Hadisin bu kısmı Allah Resûlü'nün Hz. Âişe'den Safiye'ye gidip "Yola koyul" demesini istemesi Şeklinde de anlaşılabilir: Ayrıntı için bk. Kirmanı, III, 203. [H. Aldemir]
[62] Hadisin diğer kısımları (etrafı) 1755, 1760 nolu hadislerde geçmektedir.
[63] bk. Kirmânî, III, 204. [H. Aldemir]
[64] Hadisin diğer kısımları (etrafı) 1761 nolu hadiste geçmektedir.
[65] Cündeb şeklinde de okunabilir, bk. Kirmânî, III, 206 [H. Aldemir]
[66] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1331, 1332.
[67] Hadîsin geçtiği diğer yerler; 379, 381, 517, 518.
[68] el-Mâide 5/6.
[69] Buradaki şek, Hz. Âîşe'den kaynaklanmaktadır. Beyda ve Zâtu'1-Ceyş ise Mekke ile Medine arasında yer alır. Ayrıntılı bilgi için bk. Kirmanı, III, 210. [H. Aldemir]
[70] Hadisin geçtiği diğer yerter:336, 3672, 3773, 4583, 4607, 4608, 5264, 5250, 5882, 6844, 6845.
[71] ibn Hacer hadisin bu bölümünü, daha evvel geçen Bu yüzden Ebu Bekir'e gelip kısmından Önce zikretti.
[72] Hadisin geçtiği diğer yerler: 438, 3112.
[73] el-İsrâ 17/15.
[74] Bu son ihtimal öncekilere nazaran daha doğrudur. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Nuh'a vahyolundu ki: Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık asla inanmayacak."[Hûd 11/36], "Nuh: Rabbim! dedi, yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma!"[Nûh 71/26.] İbn Bâz.
[75] Eserin adı için bk. İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, I, 523 (Buradaki ilgili dipnot} [H. Aldemir]

[76] Bu hadis zayıftır. Ancak bu konuda mana bakımından ona İhtiyaç bırakmayacak hadisler de vardır. Mesela İbn Mâce, İbn Hıbbân ve Hâkimin hasen senetle İbn Abbâs'tan naklettikleri şu hadis gibi: "Ezanı işitip (cemaatle) namaza gelmeyen kimsenin, bir mazereti bulunması durumu hariç, kıldığı namaz kabul olmaz." İmam Müslim de, Ebu Hureyre'den şöyle nakletmiştir: "Âmâ bir adam Hz. Peygamber'den evinde namaz kılmasının hükmünü sordu. Hz. Peygamber Ezanı işitiyor musun?' diye sordu. Adam 'evet' deyince 'O halde çağrıya uy' buyurdu." Bu hadisler farz namazlar için geçerlidir. Nafile namazların camilerde kılınmasına gerek yoktur. Hatta evde kılmak daha efdaldir. Ancak dinin İstisna kıldığı durumlarda bu hükümler geçerli değildir. İbn Bâz.
[77] Serahsî. [H. Aldemir]
[78] Burada ihtisarda yer almayan bir rivayet kasdediliyor. Fethu'I-Bârî'nin aslına müracaat ettiğimiz zaman, babda zikredilen hadisin farklı rivayetlerini görmekteyiz. İmam Şafiî'nin rivayetinde Darakutnî'nin naklinde yer alan "elini duvara koydu" ifadesinden sonra "asayla onu kazıdı" fazlalığı yer alır. İşte yukarıda referans gösterilen rivayet budur. bk. İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, I, 527 [H. Aldemir]
[79] Hadisin geçtiği diğer yerler: 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 347.
[80] Hadisin etrafı için bk. 348, 3571.
[81] Haül İbn Ahmed, İsİamî dönemin en eski dil âlimlerinden birisidir. (A.A)
[82] en-Nîsâ4/29.
[83] Burada cünübün kasdedildiği için bk. Kastalânî, İrşâdu's-sârî, I, 691; Suyûtî, et-Tevşîh, I, 445 [H. Akdemir]
[84] el-Mâids 5/6.
[85] el-Mâide 5/6.
[86] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1090, 3935.
[87] en-Nîsâ 4/101
[88] el-MüzzemmÜ 73/20.
[89] el-A'râf7/31.
[90] HadisİN geçtiği diğer yerler. 353, 361, 370.
[91] Burada iltihâf (örtünme) konusunda İbn Ebî Şeybe'nin "Musannef'inde senediyle birlikte İbn Ömer'den naklettiği veya Ahmed İbn Hanbel'in yine senediyle birlikte Ebu Hureyre'den naklet^ tiği hadis kastedilmiştir, bk. Kastalânî, İrşâd, II, 15. [Mütercim]
[92] Hadisin geçtiği diğer yerler. 355, 356.
[93] Kimi rivayetlerde "anamın oğlu", kimi rivayetlerde "babamın oğlu" şeklinde bahsedilen ve bizim kardeşim şeklinde tercüme ettiğimiz kişi, Hz. Ali'dir. Ayrıntılı bilgi için bk. Kirmânî, IV, 16; Ayni, Umde, III, 299. [H. Aldemir]
[94] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 360.
[95] Etek, peştamal, İ2ar gibi altı açık elbise giyenler İçin geçerli bir hüküm. H.AIdemir
[96] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1582, 3829.

[97] Bir tür kollu elbise Bk. Kirmânî, İV, 25. [H.Aldemir]
[98] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1991, 2144, 2147, 5820, 5822, 6284.
[99] Hadisin geçtiği diğer yerler; 584, 588, 1992, 2145, 2146, 5819, 5821.
[100] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1622, 3177, 4363, 4655, 4656, 4657.
[101] Hadisin geçtiği diğer yerler: 610, 947, 2228, 2235, 2889, 2893, 2943, 2944, 2945, 2991, 3085, 3086, 3367, 3647, 4083, 4084, 4197, 4198 4199 4200 4201, 4211, 4212, 4213. 5085, 5159, 5387, 5425, 5528, 5968, 6185, 6363 6369 7333.
[102] Asr-ı saadette kullanılan bir tür örtüdür. Çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bunlardan, başa örtülüp bütün vücudu saran yünden, tiftikten, ketenden ve kıldan yapılmış kadınlara mahsus bir örtünün adı olduğu anlaşılmaktadır, bk. Tecridi Sarih Tercemesi, II, 311-312 [H. Aldemir]
[103] Hadîsin geçtiği diğer yerler: 578, 867, 872.
[104] Hadisin geçtiği diğer yerler: 752, 5817.
[105] Kumaşın üzerindeki çapraz çizgiler dikkat çektiği veya Hıristiyanların haçına benzediği için böyle bir elbiseyle namaz kılmak istememiştir. (A.Ağırakça)
[106] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 5959.
[107] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 5801.
[108] Hadisin geçtiği diğer yerler: 448, 917, 2094, 2569.
[109] Hadisin geçtiği diğer yerler: 689, 732, 805, 1114, 1911, 2469, 5201, 5289, 6684.
[110] Hadisin geçtiği diğer yerler: 727, 860, 871, 874, 1164.
[111] Hadisin geçtiği diğer yerler: 383, 508, 511, 512, 513, 514, 515, 519, 997, 1209, 6276.
[112] Hadisin geçtiği diğer yerler: 542, 1208.

[113] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 585.
[114] Hadisin geçtiği diğer yerler: 807, 3564.
[115] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1623,1627,1645,1647,1793.
[116] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1624,1646, 1794.
[117] Müellif bir sonraki hadisi kasdediyor. [Halil AldemİR]
[118] Hadisin geçtiği diğer yerler: 468, 504, 505, 506, 1167, 1598, 1599, 2988, 4289, 4400.
[119] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1601, 3351, 3352, 4288.
[120] el-Bakara 2/144.
[121] el-Bakara 2/142.
[122] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1094, 1099,4140.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

143. Kılınan Rekattan Kalkarken Yere Nasıl Dayanılır?
144. Secdeleri Bitirip Kıyama Kalkarken Tekbir Getirmek
145. Teşehhüdde Oturmanın Sünneti
146. İlk Teşehhüdün Farz / Vâcib Olmadığını Söyleyenler
147. İlk Teşehhüdde Oturmak
148. Son Teşehhüde Oturmak
149. Selâm Vermeden Önce Dua Etmek
150. Teşehhüdden Sonra Okunması Kulun Tercihine Bırakılmış Dualar, Bu Duaları Okumak Farz Değildir
51. Namazı Bitirinceye Kadar Secdede İken Alna Ve Buruna Bulaşan Şeyleri Silmemek
152. Namazda Selâm Vermek
153. İmam Selâm Verince Cemaat De Selâm Verir
154. İki Selâm Arasında İmamın Selâmına Karşılık Olmak Üzere Üçüncü Selâmı Vermemek Ve Sadece Namazın İki Selâmı İle Yetinmek
155. Namazdan Sonra Okunan Zikir
156. İmam Selâm Verdikten Sonra Yüzünü Cemaate Döner
157. İmamın Selâm Verdikten Sonra (Fakat Henüz Cemaate Yüzünü Çevirmeden Önce) Namaz Kıldırmış Olduğu Yerde Bir Süre Beklemesi
158. İmamın Selâm Verip Namazdan Çıktıktan Sonra Aklına Gelen Bir İşini Gidermek Üzere Derhal Kalkıp Cemaatin Arasından Geçerek Gitmesi
159. İmamın Cemaate Yüzünü Çevirirken Bazen Sağdan Bazen Soldan Dönmesi
160. Çiğ Sarımsak, Soğan Ve Pırasa Hakkında Nakledilen Rivayetler
161. Çocukların Abdesti, Kendilerine Boy Abdesti Alıp Temizlenmenin Ne Zaman Farz Olacağı, Çocukların Cemaate, Bayram Ve Cenaze Namazlarına Katılmaları, Saflarını Nasıl Tutacakları
162. Kadınların Gece Ve Sabahın Alacakaranlığında Mescidlere Gitmeleri
163. Cemaatin Alim Olan İmamın Kalkmasını Beklemeleri
164. Kadınların Namazı Erkeklerin Arkasında Kılması
165. Kadınların Sabah Namazından Sonra Derhal Mescidden Çıkmaları Ve Mescidde Kısa Bir Süre Kalmaları
166. Kadının Mescide Gitmek İçin Kocasından İzin İstemesi
167. Kadınların Namazı Erkeklerin Arkasında Kılması
11. BÖLÜM CUMA NAMAZI
1. Cuma Namazının Farz Oluşu
2. Cuma Günü Boy Abdesti Almanın Fazileti (Çocukların Veya Kadınların Cuma Namazına Gelmeleri Farz Mıdır?)
3. Cuma Namazına Giderken Güzel Koku Sürünmek
4. Cumanın Fazileti
6. Cuma Namazına Gelirken Saçlara Kokulu Yağ Sürmek
7. Cuma Namazına Giderken Bulabildiği En Güzel Elbiseyi Giymek
8. Cuma Günü Misvakla Dişleri Temizlemek
9. Başkasına Ait Misvağı Kullanmak
10. Cuma Günleri Sabah Namazlarında Hangisûreler Okunur
11. Köylerde Ve Şehirlerde Cuma Namazı Kılmak
12. Cuma Namazına Katılmayan Kadın, Çocuk Vb. Kişilerin Boy Abdesti Almaları Gerekir Mi?
13. Bâb
14. Yağışlı Havalarda Cuma Namazına Gelmeyenlere Verilen Ruhsat
15. Cuma Namazının Kılınmasının Farz Olmasına Sebep Olan Uzaklık, Cuma Namazı Kimlere Farzdır?
16. Cuma Namazının Vakti Güneşin Tepe Nok Tasını Geçip Batıya Doğru Kaydığı Zaman Girer (Zeval Vakti)
17. Cuma Günü Hava Çpk Sıcak Olursa Namaz Hangi Vakitte Kılınır?
18. Cuma Namazına Yürümek
Cuma Ezanı Okunurken Alışveriş Yapmak
Yolcunun Cuma Namazı Kılması
19. Cuma Namazında Safta Bulunan Ikı Kışının Arasına Girmemek
20. Bir Kimse Cuma Namazı İçin Mescidde İken Müslüman Kardeşini Kaldırıp Onun Yerine Oturmamalıdır
21. Cuma Ezanı
Cuma Namazı İçin Ek Ezan Uygulamasının Başlatılması
22. Cuma Namazı İçin Tek Müezzin Görevlendirilmesi
23. Minberde Oturan İmam, Müezzin Ezanı Okuduğu Zaman Okunan Ezana Mukabelede Bulunur
24. Ezan Okunurken Minberde Oturmak
25. Ezanın Hutbeden Önce Okunması
26. Hutbenin Minberde Okunması
27. Hutbe Ayakta Okunur
28. İmam Hutbe Okurken Yüzünü Cemaate Döner Cemaat De İmama Yönelir
29. Hutbede Allah Teâlâya Hamd Ve Sena Ettikten Sonra Jby Uî (Şimdi Asıl Konuya Geçelim) Demek
30. Cuma Günü İki Hutbe Arasında Oturmak
31. Hutbeyi Dinlemek
32. İmamın Hutbe Okurken Mescide Yeni Giren Birisini Görmesi Ve Ona İki Rekat Namaz Kılmasını Emretmesi
33. İmam Hutbe Okurken Mescide Gelen Bir Kimse İki Rekatlık Hafif Bir Namaz Kılar
34. Hutbe Sırasında Elleri Kaldırmak
35. Cuma Günü Hutbede İken Yağmur Duası Etmek
36. Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Susmak
37. Cuma Gününe Gizlenmiş Olan Çok Değerli Vakit
Resûlullah'm Bu Vaktin Çok Kısa Olduğunu Açıklaması
38. Cuma Namazı Kılınırken Cemaatin Bir Kısmı Ayrılıp Giderse İmamın Ve Onunla Birlikte Kalan Cemaatin Namazı Geçerli Olur
Cuma Namazının Kılınabilmesi İçin Gerekli Olan Cemaat Sayısı
Bu Olay Üzerine İnen Âyetin Değerlendirilmesi
39. Cuma Namazından Sonra Ve Önce Namaz Kılmak
40. Namaz Kılınınca Artık Yeryüzüne Dağılın Ve Allah'ın Lütfundan İsteyin1348 Âyeti
41. Cuma Namazının Ardından Öğle Uykusuna Yatmak
12. BÖLÜM KORKU NAMAZI
1. Korku Namazı
2. Korku Namazını Ayakta Ve Binek Üzerinde Kılmak
3. Korku Namazında Ordunun Üir Kısmı Diğerlerini Korur
4. Düşman Kalesinin Düşmesi Yaklaşınca / Düşeceğine Dair İnanç Artınca Ve Düşmanla Karşı Karşıya Gelindiğinde Namaz Kılmak

5. Düşman Peşinde Olanların Ve Düşman Tarafından Kovalananların Binek Üzerinde Ve Îmâ İle Namaz Kılmaları
6. Sabah Namazını Erkenden Ve Geceden Kalma Son Karanlık Vaktinde Kılmak, Düşmana Baskın Ve Savaş Sırasında Namaz Nasıl Kılınır?

143. Kılınan Rekattan Kalkarken Yere Nasıl Dayanılır?

824- Eyyûb es-Sahtiyânî'den nakledildiğine göre Ebû Kılâbe şöyle demiştir:
"Mâlik İbn Hüveyris bir gün bize gelip; 'Asıl maksadım size namaz kıldırmak olmadığı gibi zaten namaz vakti de değildir. Amacım sizlere Resûlullah'm nasıl namaz kıldığını göstermektir' dedi. Bu rivayeti nakleden Eyyûb, Ebû Kılâbe'ye Mâlik'in nasıl namaz kıldırdığını sormuş, Ebu Kılâbe de Amr İbn Seleme'yi kastederek "Hocamız gibi" cevabını vermişti. Eyyûb, Amr İbn Seleme'nin namazı hakkında şunları söylemiştir: "O, bütün intikallerde tekbirlerin tamamını alırdı ve başını ikinci secdeden kaldırıp da birinci rekatı bitirdikten sonra ikinci rekata kalkarken çok kısa bir süre oturur ve sonra da yere dayanarak ayağa kalkardı."

Açıklama

"Başını ikinci secdeden kaldırıp birinci rekatı bitirdikten sonra ikinci rekata kalkarken çok kısa bir süre otururdu "İfadesiyle ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır: Burada anlatılmak istenen secdelerden veya teşehhüdden kıyama kalkarken ellerin yere dayanmasıdır. Konuyla ilgili olarak: "İmam Buhârî başlıkta yere dayanmanın nasıl olması gerektiğini vurguladığı halde bu rivayette yerden nasıl kalkıldığına dair herhangi bir bilgi yoktur; burada sadece kalkarken yere daya-nılabileceği belirtilmiştir. İmam Buhârî'nin bu başlığı kullanmasının sebebi nedir?" şeklinde yöneltilmesi muhtemel bir soruya Kirmanı şöyle cevap vermiştir: "Çok kısa bir süre otururdu ve sonra da yere dayanarak ayağa kalkardı şeklindeki ifade yere nasıl dayanılacağını da göstermektedir. İmam Buhârî başlıkta nasıl dayanılır derken şunu kasdetmiş gibidir; Secdeden kalkarken değil, kısa bir süre oturup kalkarken yere dayanılır."

144. Secdeleri Bitirip Kıyama Kalkarken Tekbir Getirmek

Abdullah İbnü'z-Zübeyr secdelerden kalkarken tekbir getirirdi
825- Saîd İbnü'l-Hâris şöyle demiştir:
"Bir gün bize Ebû Saîd namaz kıldırmıştı; secdeden başını kaldırdığında, secdeye gittiğinde, secdeden kıyama kalktığında ve ilk iki rekatı kılıp üçüncü rekata kalkarken sesli bir şekilde tekbir getiriyordu. Sonra da bize şöyle demişti: Ben Resûlullah'ın solonu aleyhi ve namazı bu şekilde kıldığını gördüm."
826- Mutarrif İbn Abdullah şöyle demiştir:
"İmrân İbn Husayn ile birlikte Hz. Ali'nin arkasında namaz kılmıştık; secde ettiğinde, secdeden doğrulduğunda ve İlk İki rekatı bitirip üçüncü rekata kalktığında tekbir getiriyordu. Selâm verip namazı bitirdiğinde İmrân İbn Husayn elimi tutarak bana şöyle dedi: Hz, AH bize aynen Resûlullah'ın namazını kıldırdı başka bir rivayete göre Hz. Alî bana Resûlullah'ın kıldırdığı namazları hatırlattı."

Açıklama

İmam Buhârî'nin secdeleri bitirip kıyama kalkarken tekbir getirmek başlığı altında ele aldığı bu konuyla ilgili olarak âlimlerin çoğunluğunun görüşü şöyledir: Namaz kılan bir kimse intikal anında (eğilme veya kalkma anlarında) tekbir getirmeye başlar (hareketin başlamasıyla tekbire başlayıp hareketin bitmesiyle tekbiri de bitirmek). Fakat İmam Mâlik'in ilk teşehhüdden üçüncü rekata kalkılırken getirilen tekbirle ilgili olarak farklı bir görüş benimsediği nakledilmiştir; Muvatta'da nakledildiğine göre Ebû Hureyre ve Abdullah İbn Ömer gibi bazı sahâbîler kıyamda iken tekbir getirmişlerdir.

145. Teşehhüdde Oturmanın Sünneti

Din konusunda ince kavrayış ve bilgi (fıkh) sahibi Ümmü'd-Derdâ namazda erkeklerin oturduğu gibi otururdu.
827- Abdullah İbn Abdullah şöyle demiştir:
"Babam Abdullah İbn Ömer'in namaz kılarken teşehhüde oturduğunda bağdaş kurduğunu görmüştüm. Ben de onun gibi yapıp bağdaş kurdum. O zamanlar yaşım küçüktü. Bunun üzerine babam beni uyardı ve böyle yapmamamı söyledi. Bana o gün şöyle demişti! Namazın sünneti (parmaklarının uçları kıbleyi gösterecek şekilde katlayarak) sağ ayağını dikmen ve sol ayağını yatırmandır! Ben 'Ama sen bağdaş kuruyorsun' dediğimde şöyle cevap vermişti; Benim ayaklarım vücûdumu taşıyamıyor ki!.."
828- Muhammed İbn Amr İbn Ata şöyle demiştir:
"Bir defasında Resûlullah'm ashabından birkaç kişiyle birlikte oturuyordum. Bu sırada Resûlullah nasıl namaz kıldığıkonusu açıldı ve Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle dedi: Aranızda Resûl-İ Ekrem'in nasıl namaz kıldığını en iyi bilen kişi benim. O'nun şu şekilde namaz kıldığını gördüm; Namaza başlarken tekbir aldığında ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Rükûya gittiğinde elleriyle dizlerini iyice kavrardı ve sırtını dümdüz tutardı. Rükûdan doğrulup başını kaldırdığında vücûdunu tam olarak düzeltirdi; omurga kemikleri dimdik olurdu. Secde ettiğinde ellerini yere koyar fakat dirseklerini yere ve yanlarına yapıştırmazdı. Secdede iken ayak parmaklarının uçları kıbleyi gösterirdi. İlk iki rekatı kılıp birinci teşehhüde oturduğunda sağ ayağını diker ve sol ayağını yatırıp üzerine otururdu. Son teşehhüde oturduğunda ise sağ ayağını yine diker ve sol ayağını sağ ayağının altına yatırıp kalçası üzerinde yere otururdu."

Açıklama

Bu konu başlığı teşehhüde nasıl oturulacağını ve oturuş sırasında sünnet olan şeklin ne olduğunu açıklamakta, fakat oturmanın sünnet olup olmadığına işaret etmemektedir. Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Bu başlık altında altı hükme işaret edilmiştir:
1. Teşehhüddeki oturma şekli normal oturma şeklinden farklıdır.
2. ilk teşehhüde oturma şekli ile ikinci teşehhüde oturma şekli birbirinden farklıdır.
3. Teşehhüdlere oturma şekilleri ile iki secde arasındaki oturma şekilleri birbirinden farklıdır.
4. Bununla birlikte bunların tamamı sünnettir.
5. Oturma şekli bakımından erkeklerle kadınlar arasında herhangi bir fark yoktur.
6. İlim ehli bîr kimse sahip olduğu ilme dayanarak karşısındakine delil gösterebilir.
Teşehhütte bağdaş kurmakla ilgili olarak İbn Abdilberr şöyle demiştir;
"Nafile namazda teşehhüde oturulduğu zaman bağdaş kurulup kurulamayacağı konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Aynı görüş ayrılıkları hasta bir kimsenin farz namazlarda bağdaş kurup kuramayacağı konusunda da yaşanmıştır. Fakat sağlıklı bir kimsenin farz namazlarda bağdaş kurmasının caiz olmadığı konusunda âlimler icma etmiş, yani görüş birliğine varmışlardır."
Bu hadisten çıkarılan sonuçlardan bir kısmı şöyledir:
1. Bir kimse kendisini beğenme zaafından uzak kalabiliyorsa ve amacı muhataplarının daha dikkatli bir şekilde dinlemelerini ve öğrenmelerini sağlamaksa başkalarından daha bilgili olduğunu söyleyebilir.
2. Temel bilgileri ve faziletli amellerle ilgili hususları daima daha iyi bilen bir kimseden öğrenmek iyi olur.
3. Ashâb-ı kiramın bir kısmı Resûlullah'tan öğrenilmiş olan bazı hükümlerden habersiz kalabilir veya bu hükümleri unutabilir. Bu durumda diğerleri hatırlatmada bulunur.

146. İlk Teşehhüdün Farz / Vâcib Olmadığını Söyleyenler

Bunlar görüşlerinin delili olarak Resûlullah'ın bir namazda ilk teşehhüde oturmadan kalktığı halde dönüp bu teşehhüdü tekrarlamamasını gösterirler.
829- Abdullah İbn Buhayne. şöyle demiştir:
"Resûlullah birgün bize öğle namazı kıldırıyordu. Fakat ilk İki rekatı kıldırdıktan sonra teşehhüde oturmadan üçüncü rekata kalktı. Bunun üzerine cemaat da onunla birlikte kalkıp kıyama durdu. Cemaat Resûlullah'ın selâm vermesini beklerken Resûl-i Ekrem Efendimiz namazı bitirip oturduğu yerde tekbir aldı ve selâm vermeden önce iki defa secde etti. Daha sonra da selâm verip namazdan çıktı.[1]

Açıklama

Leys Ibn Sa'd, îshâk Ibn Râhûye, meşhur olan görüşüne göre Ahmed İbn Hanbel ve kendisinden nakledilen bir görüşe göre İmam Şafiî ilk teşehhüdün farz olduğunu söylemişlerdir.

147. İlk Teşehhüdde Oturmak

830- Abdullah İbn Mâlik İbn Buhayne şöyle demiştir:
"Resûlullah birgün bize öğle namazını kıldırıyordu. Fakat (ilk iki rekatı kıldırdıktan sonra teşehhüde oturmadan üçüncü rekata kalktığı için) yerine getirmesi gereken bir teşehhüd borcu vardı. Buna rağmen namazın sonuna gelince oturduğu yerden kalkmadan iki defa secde etmekle yetindi."

Açıklama

Bu başlık üç veya dört rekatlı namazlarda söz konusu olan ilk teşehhüdü anlatmaktadır. Kirmânî şöyle demiştir: "Bu başlık ile yukarıdaki (146 numaralı başlık) arasındaki fark şudur: Yukarıdaki başlıkta birinci teşehhüdün vacib olmadığı ele alınmıştır, burada ise ilk teşehhüdün meşruiyetinden yani namazın bir parçası olduğundan bahsedilmektedir. Meşruiyet ise hem farz hem de mendup olan hususları kapsamına alan genel bir kavramdır."

148. Son Teşehhüde Oturmak

831- Abdullah İbn Mes'ûd şöyle demiştir:
"Biz Resûlullah'ın saiiaiahu aleyh; arkasında namaz kıldığımız zaman şöyle derdik: Cebrail'e, Mîkâîl'e selâm olsun, şu meleğe, şu meleğe selâm olsun. 'Bunun üzerine Resûlullah bize dönerek şöyle buyurdu: "Şüphesiz Selâm olan sadece Allah'tır. Sizden biri salauât okuyacağı zaman şu duayı etsin:
(Selâmlar, sala-vât ve ve bütün güzellikler ve güzel sözler Allah'a mahsustur. Ey Nebi, Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullan üzerine olsun. Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve ben yine şehadet ederim ki Hz. Muhammed Onun kulu ve resulüdür.) Çünkü siz bu şekilde Allah'ın sâlih kullanna selâm dilediğiniz zaman, bu dua gökteki ve yerdeki Allah'ın her sâlih kuluna ulaşır.[2]

Açıklama

Şüphesiz Selâm olan sadece Allah'tır" ifadesiyle ilgili olarak Beyzâvî'nin açıklamaları özetle şöyledir: Resûlullah Allah'a selâm dilemeyi kabul etmemiş ve reddetmiştir.[3] Bunun asıl söylenmesi gereken duaya ters olduğunu da açıklamıştır. Çünkü her türlü selâm ve rahmet zaten O'na mahsûstur ve O'ndan gelmektedir; selâm ve rahmetin sahibi O'dur, selâmı ve rahmeti kullanna bahşeden O'dur."
et-Tûrbeştî bu konuda şöyle demiştir: "Resûlullah Allah'a selâm dilemeyi yasaklamıştır. Çünkü O her an kendisine yönelip isteklerimizi arz ettiğimiz mevlâmızdır. O bütün bu dileklerden yücedir, bunlara asla muhtaç değildir. Kul O'nun için nasıl dua edebilir ki?! Zaten her şeyin sahibi olan ve her halükârda kendisine dua ettiğimiz Rabbimiz O değil midir?!"
Konuyla ilgili olarak İbnü'l-Enbârt de şöyle demiştir: "Resûlullah ashabına selamı kullar için dilemelerini emretmiştir. Çünkü selâmete muhtaç olan mahlûkâttır; Cenâb-ı Hak buna muhtaç olmaktan yücedir, Ganîdir.
Tahiyyât: Bu kelime kelimesinin çoğuludur. Selâm selâmet, ebedîlik (beka), yücelik (azamet), her türlü âfetlerden uzak ve beri olmak, mülk anlamlarında kullanılmaktadır.
Salavât: Bu kelimeye şu anlamlar verilmiştir; Beş vakit namazdır veya her şeriattaki farz ya da nafile bütün ibadetleri kapsamına alan bir kavramdır, ibadetlerin tamamını anlatan bir kelimedir, dualar anlamına gelir, rahmet demektir.
Tayyibât: Allah Teâlâ'yı övmek, O'na senada bulunmak için uygun ve yerinde olan güzel sözlerin tamamı, Allah'ı zikretmek, dua ve sena gibi her türlü güzel söz anlamlarına gelir.
"Ben yine şehadet ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve resulüdür" ifadesi Abdullah İbn Mes'ûd'dan nakledilen bütün rivayetlerde aynıdır; bu konuda farklı bir varyant yoktur. Tirmizî şöyle demiştir: "İbn Mes'ûd hadisi ondan çok farklı yollarla rivayet edilmiştir ve bu hadis teşehhüd ile ilgili olarak nakledilen hadislerin en sahih olanıdır. Zaten ashâb-ı kiram içindeki ve onlardan sonraki ilim ehlinin yoğunluğu bu hadisi esas alarak amel etmişlerdir." İmam Şafiî ise teşehhüd konusunda Abdullah İbn Abbas'ın naklettiği hadisle amel etmiştir.
el-Bezzâr, teşehhüd ile ilgili olarak nakledilen en sahih hadis hangisidir, şeklinde kendisine yöneltilen bir soruya şu cevabı vermiştir: "Bence, konuyla ilgili en sahih hadis Abdullah İbn Mes'ûd'dan nakledilen hadistir. Zira bu hadis yirmiden daha fazla yclla nakledilmiştir. Ben teşehhüd konusunda bu hadisten daha sağlam (şâbit), senedleri daha sahih ve râvîleri daha meşhur olan başka bir hadis bilmiyorum."
Ehl-i hadîs arasında bu konuda herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Şerhü's-sünne adlı eserinde el-Beğavî bunu çok kesin bir dille ifade etmiştir.
Ayrıca bu hadisi diğerlerine göre daha tercih edilir kilan birçok özellik bulunmaktadır:
1. Bu hadis İmam Buhârî ile İmam Müslim'in ittifak ettikleri bir hadistir. Halbuki teşehhüdle ilgili olarak nakledilen diğer hadislerde bu özellik bulunmamaktadır.
2. Bu hadisin ravilerinin tamamı güvenilir (sika) ravilerdir ve hadis farklı kanallardan geldiği halde teşehhüd lafızlarında hiçbir farklılık bulunmamaktadır. Halbuki teşehhüdle ilgili diğer rivayetler böyle değildir.
3. Abdullah İbn Mes'ûd bu hadisi doğrudan Resûlullah'tan almıştır. Hatta Tahâvî'nin Esved İbn Yezîd yoluyla naklettiğine göre Abdullah İbn Mesûd şöyle demiştir: "Ben teşehhüd lafızlarını doğrudan Resûlullah'ın mübarek ağızlarından aldım. Teşehhüdü bana kelime kelime öğretti, telkîn etti."
Ahmed Ibn Hanbel'İn naklettiği bir rivayete göre Resûlullah teşehhüdü Abdullah Ibn Mesûd'a Öğretmiş ve insanlara da öğretmesini emir buyurmuştur. Buna karşılık diğer rivayetler için böyle bir üstünlük bulunmamaktadır. İşte tüm bu özellikler Abdullah İbn Mesûd hadisinin diğer rivayetlere göre ayrıcalıklı ve söz konusu rivayetlerden üstün olduğunu göstermektedir.
İmam Şafiî Abdullah İbn Abbas hadisini naklettikten sonra şöyle demiştir: "Teşehhüd konusunda birbirinden farklı pek çok hadis rivayet edilmiştir. Fakat bu hadis benim en çok hoşuma giden rivayettir. Çünkü içlerinde her yönüyle tam olan (ekmel) budur."
İmam Şafiî'ye teşehhüd konusunda niçin Abdullah İbn Abbas hadisini tercih ettiği sorulmuş o da şu cevabı vermiştir: "Çünkü bu rivayetin diğerlerine göre daha kapsamlı olduğunu gördüm ve Abdullah İbn Abbas'tan sahih bir senedle nakledildiğini duydum. Ayrıca bu rivayette geçen teşehhüd lafızları diğer rivayetlere göre daha derli toplu ve daha uzun. İşte ben bu yüzden İbn Abbâs rivayetini esas aldım, ancak sahih olan başka rivayetleri kabul edenlere de sert bir şekilde karşı çıkmadım."
Bu konuda İmam Mâlik, Hz. Ömer'in teşehhüdünü tercih etmiştir. Çünkü Hz. Ömer bir gün hutbede iken cemaate teşehhüdü öğretmiş, orada bulunanlardan hiçbirisi itiraz etmemiştir. Dolayısıyla bir icma meydana gelmiştir. Hz. Ömer'in teşehhüdü küçük bir farkla Abdullah İbn Abbas hadisinde nakledilen teşehhüde benzemektedir. Hz. Ömer'den nakledilen rivayette olSjLJI yerine oL5ljJI ifadesi geçmektedir. Bize öyle geliyor ki burada manen rivayet söz konusudur.
Bu konuyla ilgili olan görüş ayrılıklarının tamamı hangi teşehhüdün daha faziletli olduğu noktasında düğümlenmektedir. Zaten İmam Şafiî'nin

yukarıda naklettiğimiz görüşü de bunu göstermektedir. Bir grup âlim, sahih olarak nakledilen ve sabit olan her türlü teşehhüdün okunabileceğine dair görüş birliği bulunduğunu, rivayet etmişlerdir. Fakat et-Tahâvî'nin açıklamaları şunu göstermektedir: Bazı âlimlere göre Hz. Ömer'den nakledilen teşehhüdü okumak farzdır.
Şafiî mezhebine mensup İbnü'İ-Münzir gibi bazı hadis âlimleri Abdullah İbn Mesûd'dan nakledilen teşehhüdün tercih edilmesi gerektiği görüşündedir. Buna karşılık İbn Huzeyme başta olmak üzere diğer bir grup ŞâfÎÎ hadis âlimi ise bunu tercih etmemişlerdir.
Mâiikîler'e göre teşehhüd okumak mutlak olarak gerekli değildir. Hanefîle'de yaygın olan kanaat teşehhüdün farz değil, vacip olduğu yönündedir. İmam Şafiî ise bunun farz olduğunu söylemiştir. Fakat o adlı eserinde şöyle bir açıklamada da bulunmuştur: "Namaz kılan bir kimse sadece demekle yetinir ve devamını okumazsa bana göre bu mekruhtur, bunu hoş karşılamam. Fakat namazı geçerlidir, tekrar etmesine gerek olmadığı görüşündeyim."
Faydalı bir not: el-Kaffâl fetvalarında şöyle demiştir; "Namazı terk etmek Müslümanların tamamına zarar verir. Çünkü namaz kılan bir kimse dua ederken, Allahım beni ve kadın - erkek bütün müminleri bağışla, demektedir. Ayrıca teşehhüde oturulduğu zaman muhakkak "Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullan üzerine olsun" denir. Halbuki namaz kılmayan bir kimse bu duayı etmediği için Allah'a hizmette kusur ettiği gibi hem Resûlullah'ın hem kendisinin hem de bütün Müslümanların haklarını göz ardı etmekte ve çiğnemektedir. İşte bu yüzden namazı terk etmenin günahı da çok büyüktür."

149. Selâm Vermeden Önce Dua Etmek

832- Urve İbnü'z-Zübeyr Hz. Aişe'nin kendisine şunu haber verdiğini nak-letmİştir:
"Resûlullah saüaiiânu aleyh: namazda iken şöyle dua ederdi; "Allah'ım kabir azabından sana sığınırım, Allahım Mesih - deccâlin fitnesinden sana sığırım, hayatın ve Ölümün fitnesinden sana sığınırım, Allah'ım günahlardan ve borçlu olmaktan sana sığınırım,' Sahâbîlerden birisi Resûlullah'a Ey Allah'ın Resulü borçlu olmaktan ne kadar çok Allah'a sığınıyorsunuz böyle?!' deyince Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: Bir kimse borçlandığı zaman konuşur fakat yalan söyler, söz verir fakat sözünde durmaz.[4]
833- Urve İbnu'z-Zübeyr Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah'm seldin namazda iken deccal fitnesinden Allah'a sığındığını işittim."
834- Abdullah İbn Amr'ın naklettiğine göre;
"Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk Resûlullah'a gelerek: 'Ey Allah'ın Resulü, bana namazda İken edebileceğim bir dua öğretiniz' dedi. Resûlullah da ona şu duayı etmesini emir buyurdu: Allah'ım ben kendime çok fazla zulmettim. Günahları senden başka bağışlayacak yoktur. Allah'ım, beni katından bir mağfiret ile bağışla ve bana merhametinle muamele buyur. Şüphesiz sen bağışlayan (Gafur) ve esirgeyensin (Rahîm).[5]

Açıklama

İmam Buhârî'nin "selâm vermeden önce dua etmek" şeklinde koyduğu bu başlık teşehhüdden sonra fakat henüz selâm vermeden önceki süreyi anlatmaktadır. Nitekim İmam Müslim'in Ebû Hureyre'den merfû olarak naklettiği rivayette şöyle geçmektedir: "Sizden biri teşehhüdü okuduktan sonra şöyle desin..." İşte bu rivayet Resûlullah'm teşehhüd bittikten hemen sonra Allah'a sığınma duasını okuduğunu açıkça göstermektedir. Dolayısıyla bu dua diğer dualara göre daha önce okunur. Bununla birlikte namaz kılmakta olan bir kimse, hakkında okunabileceğine dair İzin bulunan dualardan istediğini okumakta serbesttir. Buna göre kişi söz konusu duaları Alîah'a sığınma duasından sonra fakat selâm vermeden önce okuyacaktır.
Resûlullah'm kabir azabından Allah'a sığınması kabir azabının varlığını inkar edenlere bîr cevap niteliğindedir; burada kabir azabını kabul etmeyenler için bir reddiye söz konusudur. Bu husus inşaallah Kitâbifi-cenâiz'in 86. babında ele alınacaktır.
Allah'm Mesih deccâlin fitnesinden sana sığırım" duasında geçen fitne kelimesi ile İlgili olarak dilciler şunu söylemişlerdir; Fitne imtihan ve sınav anlamına gelir. Kâdî Iyâz şöyle demiştir: "Fitne kelimesinin örfteki anlamı, hoşa gitmeyen şeylerin açıklanması, ortaya serilmesidir." Bu kavram cinayet (öldürmek), yangın, laf taşımak gibi maddî veya manevî kötülükler için kullanılır.
Mesîh kelimesi hem Deccâl hem de Hz. İsâ için kullanılır. Fakat bu kelime ile Deccâl kasdediliyorsa birlikte kullanılması gerekir.
"Hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım" duasıyla ilgili olarak İbn Dakîku'i'îyd şöyle demiştir: "Hayatın fitnesi, kişinin hayatı boyunca karşı karşıya kaldığı ve sınandığı dünyevî ve şehevî husueiarm hepsidir. Bu fitneierin en büyüğü ise Allah korusun son nefeste, Ölüm anında iman İle göçememektir. Ölümün fitnesi ifadesi şu anlamlara gelebilir:
a. ölüm anında yaşanan sıkıntı ve zorlu sınavdır. Kişi henüz hayatta olduğu ilde buna ölüm fitnesi denmesinin sebebi ölümün yaklaşması sebebiyledir. Bu ırumda hayatın fitnesi, ölüm anından önce yaşananları anlatır.
b. Kabir azabı ve kabirde yaşanan zorlu sınavdır. Nitekim Esmâ'nın (r.anhâ) /ayet ettiği sahih bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Siz kabirlerinizde Deccâi'in nesi gibi veya neredeyse bu fitneye yakın bir fitneye, zorlu bir smaua tâbi olaraksınız."
"Söz verir fakat sözünde durmaz" ifadesi bütün borçluların böyle davrandığı ilamına gelmez. Burada borçluların genelde böyle bir tavır sergilediklerine buyurulmuştur.
Resûlullah nasıl olur da geçmiş ve gelecek bütün günah bağışlandığı halde böyle dua edebilir şeklinde yöneltilebilecek bir soruya şu vaplar verilmiştir:
1. Resûlulîah böyle dua ederek ümmetine nasıl dua etme gerektiğini öğretmiştir.
2. Resûlullah'ın dilek ve istekleri hep ümmeti içindir. Buna ire O'nun yaptığı duaların anlamı şudur: "Allahım, ümmetimin bu fitnelere sinesinden sana sığınırım..."
3. Resûlullah saiiaPnhu dieirhı ve seiîprr burada tevâzû ile hareket etmiş ve kulluğun sil olması gerektiğini göstermiştir. Aynca Allah'tan korkmanın, O'nu yüceltme-ı, O'na her an muhtaç oluşun ve O'nun emirlerine tam bir gönül bağlılığı ile manın en güzel örneklerini gözler önün sermiştir. Kul etmiş olduğu dualara Al'ın kesinlikle icabet ettiğini, bu duaları kabul ettiğini bilse bile yine istemekten ri durmamalıdır. Çünkü bu şekilde hareket etmek ve Allah'tan daima istemek lun sevabını (hasenat) artırır ve derecelerini yükseltir.
4. Resûlullah bu davranışıyla ümmetini dua etmeye ve ada istenen güzellikleri elde etmek için çalışmaya teşvik etmektedir. Haddiza-da günahsız bir Peygamber olan ve geçmiş - gelecek bütün günahlarının ke-iikie bağışlandığına dair ilâhî beyan bulunan Hz. Muhammed
buna rağmen duaya devam ediyor, tazarrû ile Allah'a yak/arıyorsa onun ımetinin daima Allah'a yalvarması ve bunu asla terk etmemesi gerekecektir.
"Allah'ım ben kendime çok fazla zulmettim" cümlesi şu anlama gelir: "Allah-, ben cezayı gerektirecek veya mükafatı azaltıp âhiretteki nasibimi eksiltecek lahlarla kendime zulmettim, yazık ettim." Bu dua cümlesi bir kimsenin sıddîk a bile kusurlu ve günahkâr olabileceğini gösterir.
"Günahları senden başka bağışlayacak yoktur" cümlesi Allah'ın birliğini (vahdâniyyet) İkrar eder ve O'nun affını dileme anlamına gelir. Bu yönüyle şu âyet-i kerîme ile aynı manaya işaret eder:
'Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükâfatı, Ratileri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir, Böyle amel edenlerin mükâfatı ne güzeldir! [6]
Bu âyetlerde Cenâb-ı Hak kendisinden af ve mağfiret dileyenleri övmüştür. Burada Allah Teâlâ'nm istiğfar eden kulları övmesi, istiğfarı kullarına emrettiğini gösterir. Çünkü şöyle bir kura! vardır: Eğer Allah Teâlâ herhangi bir işi yapanı övüyorsa o işi emrediyor demektir. Buna karşılık herhangi bir işi yapanı yeriyorsa o İşi yasaklıyor demektir.
"Allah'ım, beni katından bir mağfiret ile bağışla" duasıyla ilgili olarak et-Tîbî şöyle demiştir: "Burada mağfiret kelimesinin nekra olarak zikredilmesi, İstenen bağışın çok büyük ve boyutları derinlemesine anlaşılamayacak kadar yüce bir bağışlanma dileği olduğunu gösterir. Zaten bu mağfiretin Allah katından bir mağfiret şeklinde nitelendirilmesi dilenen bağışın çok yüce olduğuna işaret etmektedir. Çünkü Allah katından olan bir nimetin sözle anlatılabilmesi ve niteliklerinin tam olarak kavranabilmesi mümkün değildir."
İbn Dakîku'l-'îyd de konu hakkında şunları söylemiştir: "Bu duanın iki anlama işaret etmesi ihtimal dahilindedir;
a. Duada daha önce zikredilmiş olan tevhide işaret buyurulmuştur. Buna göre duayı ederken Resûlullah adeta şöyle demiştir; Bunu yapabilecek olan sadece Sen'sin, Sen'den başka hiç kimsenin buna gücü yetmez. İlâhî, bunu lütf-u kereminle bizzat sen benim için yapıver.
b. Kul bu şekilde Cenâb~ı Hakk'm sırf lütfü ile muamele buyurmasını murad etmektedir. Duaya verilen bu anlam daha güzeldir. Kul adeta şöyle demektedir; Yâ Rabbi, benim işlediğim hiçbir güzel amel yok, mağfiretini hak edecek salih amellere sahip değilim, benden kaynaklanan ve mağfiretini celbedecek sebepler de yok. Sen fazl-ü ihsanınla mağfiretini lütfet."

İbnü'l-Cevzî de hadisin bu ikinci anlama geldiğini kesin bir dille ifade etmiştir: "Bu duanın anlamı şudur; Allahım, benim işlediğim ameller sebebiyle mağfiretine ermeye ehil olmasam da bana fazl ü ihsanınla muamele buyur, lütfunla mağfiretini bahşeyle."
"Şüphesiz sen bağışlayan (Ğafûr) ve esirgeyensin (Rahîm)" Cenâb-ı Hakk'ın bu iki sıfatı duanın sonunda zikredilmiştir ve her biri dua içinde geçmekte olan taleplerin karşılığıdır. Buna göre Ğafûr ism-i şerifi "beni katından bir mağfiret ile bağışla" duasının, Rahîm ism-i şerifi ise "bana merhametinle muamele" buyur duasının karşılığıdır. Zaten duada önce mağfiret talebi zikredilmiş, sonra rahmet dilenmiştir. İşte buna uygun olarak Cenâb-ı Hakk'ın isimleri de aynı sıra üzere zikredilmiştir.
Bu hadîs-i şerîf çok özlü ifadeler içermekle beraber büyük anlamlar ve çok büyük^talepler içeren (cevâmi'u'l-kelim) duaları öğrenme talebi başta olmak üzere âlimlere ilim öğrenme amacıyla müracaat etmenin çok güzel bir davranış olduğunu göstermektedir.

150. Teşehhüdden Sonra Okunması Kulun Tercihine Bırakılmış Dualar, Bu Duaları Okumak Farz Değildir

İbn Mesûd'un şöyle dediği nakledilmiştir:
"Biz Resûlullah'm arkasında namaz kıldığımız zaman son teşehhüdde şöyle derdik: 'Kullarından Allah'a selâm olsun; şu meleğe, şu meleğe selâm olsun.'Bunun üzerine Resûlullah bize dönerek şöyle buyurdu: "Allah'a selâm olsun demeyin. Şüphesiz Selâm olan sadece Allah'tır. Fakat faununyerine şu duayı okuyun:
(Tahiyyât, salavât ue tayyibât Allah'a mahsustur. rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm bize ve Allah'ın sâlih hhn üzerine olsun. Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir İlah yoktur ueknyine şehadet ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve resulüdür.) Çünkü siz bu şekilde Allah'ın sâîih kullarına selâm dilediğiniz zaman, bu dua gökteki ueyagök ile yer arasındaki Allah'ın her sâlih kuluna ulaşır. Bundan sonra ise hoşmğden dilediği herhangi bir duayı okumakta serbesttir."

Açıklama

(Teşehhüdden sonra okunması kulun tercihine bırakılmış dualar, bu duaları okumak farz değildir) İmam Buharı bu başlığı kullanırken bundan önceki konu başlığı altında zikredilen duanın emir kipi İle okunması talep edildiği halde -okunmasının farz olmadığına işaret etmiştir. Çünkü Abdullah İbn Mesûd'dan nakledilen rivayette "dilediği herhangi bir duayı okumakta serbesttir" buyurul-muştur.
imam Buhârî "Bundan sonra ise hoşuna giden dilediği herhangi bir duayı okumakta serbesttir" ifadesi ile bir kimsenin namaz kılarken dînî veya dünyevî istediği her hususta dua edebileceğini göstermek istemiştir. İbnu'l-Battâl şöyle demiştir: en-Nehaî, Tâvûs ve Ebû Hanife bu konuda farklı düşünmektedir. Onlara göre bir kimse namaz kılarken sadece Kur'an'da bulunan duaları okuyabilir. Bununla birlikte Hanefî mezhebinin kitaplarında bu ifade mutlak olarak değil şu kilde zikredilmektedir: Namaz kılan bir kimse sadece Kur'an'da bulunan ve ıdîs-i şeriflerde sabit olan duaları okuyabilir. Bazı Hanefî Âlimlerin ifadeleri, ır'an'da bulunan ve me'sûr olan dualar okunabilir, şeklindedir. Bu ifadede ;çen me'sûr kelimesiyle ilgili olarak şunlar söylenmiştir; Me'sûr kelimesi çok mel bir anlama sahiptir ve kapsamı geniştir. Bu bakımdan merfû olan veya mayan bütün rivayetleri kapsamına alır. Tüm bu açıklamalara rağmen hadîs-i rîften ilk anda anlaşılan mana onların görüşünü çürütmektedir."

51. Namazı Bitirinceye Kadar Secdede İken Alna Ve Buruna Bulaşan Şeyleri Silmemek

Ebû Abdullah şöyle demiştir: "Humeydî'nin bu hadise dayanarak namazda en alnın silinmemesi gerektiği görüşünü savunduğunu gördüm."
836- Ebû Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî'ye kadir gecesiyle ilgili bir soru sormuş da şöyle cevap vermiştir:
"Ben Resûlullah'm serem su ve çamurla kaplanmış mescid zemine secde ettiğini gördüm; alnında çamur kalıntıları vardı."

Açıklama

(Namazı bitirinceye kadar secdede iken alna ve buruna bulaşan şeyleri sil-memek) Bu başlıkla ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir özetle şunları söylemiştir: "İmam Buhârî burada hem Humeydî'nin görüşünü hem de bu görüşe dayanak teşkil eden rivayeti nakletmiştir; yani hem delili hem de bu delile dayanarak hüküm beyan edeni zikretmiştir. Fakat bu hükmü veren Hümeydî ile aynı görüşü kabul edip etmeme konusunu müctehidin insiyatifine bırakmıştır; müctehid konuyu inceleyip araştıracak ve ona göre hüküm verecektir. İmam Buhârî'nin bıi şekilde hareket etmesinin sebebi, burada zikredilen delilin birbirinden farklı birkaç ihtimal taşımasıdır. Çünkü çamurun izinin alında kalması, alnı silmernek gerektiğini zorunlu olarak göstermez. Zira alın silindiği halde çamurun izinin yine de kalması mümkündür. Ayrıca unuttuğu veya dalgın olduğu İçin alnını silmediğini de düşünebiliriz. Tüm bunlara ek olarak şu ihtimaller de söz konusudur:
1. Resûlullah rüyasının sadık olduğunu göstermek için alnını özellikle, kasıtlı olarak silmemiştir.
2. Alnında çamur izinin kaldığını düşünmediği için silmeye kalkışmamıştır.
3. Alna bulaşan şeyleri silmemenin caiz olduğunu göstermek istemiştir.
4. Alna bulaşan şeyleri silmemenin, silmekten daha evlâ olduğunu göstermek istemiştir. Zira az da olsa alnı silmek namaz kapsamında olmayan bir harekettir. İşte tüm bu ihtimaller söz konusu olduğu İçin İmam Buhârî bu rivayetle Humeydî'nin hükmü için doğrudan istidlalde bulunmamıştır. Zaten Resûlullah'm Allah'a yaklaşma anlamı taşımayan cibîllî füleri söz konusu olduğunda böyle hareket etmek gerektiği bilinen bir husustur."
Alnında çamur kalıntıları vardı ifadesi" bu çamur kalıntısının secde yerine alnı koymayı engellemeyecek kadar az olduğu anlamında alınmalıdır. Bu rivayetle ilgili ayrıntılı açıklamalar konu başlığı altında konu zikredilecektir.

152. Namazda Selâm Vermek

837- Hind Bintü'l-Hâris Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah snttöüâmi namazdan çıkmak İçin selâm verirdi ve selâm verir vermez kadınlar kalkıp giderdi. Fakat kendisi kalkmadan önce birazcık beklerdi."
İbn Şihâb şöyle demiştir: "Bana kalırsa Resûlullah erkek cemaat İle kadınların karşılaşmasını önlemek için bu şekilde beklerdi ki kadınlar çıkıp gitsin. Tabiî ki her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.[7]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı ile ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılmıştır: "İmam Buhârî burada selâm vermenin hükmünü zikretmemiştir. Çünkü ona göre selâm vermek konusuyla ilgili rivayetler arasında tearuz bulunmaktadır. Zira rivayetlerin bir kısmı selâmın farz olduğunu gösterirken, bazıları farz olmadığına işaret etmektedir."
Selâmın farz olduğu hükmünü Ümmü Seleme hadisinden çıkarmak mümkün olabilir. Çünkü rivayette geçen "Resûlullah namazdan çıkmak için selâm verirdi" ifadesi Resûlullah'ın selâmı hiç terk etmediğini ve bu fiile devam ettiğini ihsas ettirmektedir. Zaten Resûlullah Beni namaz kılarken nasıl gördüyseniz o şekilde namaz kılınız1." buyurmuştur. Ayrıca "Namazdan çıkışın işareti selâm vermektir" hadisi de Sünen sahipleri tarafından sahih bir senedle rivayet edilmiştir.
Buna karşılık "Bir kimse namazın sonlarına yaklaşıp henüz selâm vermeden önce abdesti bozan bir durum meydana gelmişse namazı yine de geçerli olur" hadisi, hadis bilginleri (huffâz) tarafından zayıf görülmüştür.
Bu hadisten çıkarılan diğer dersler ileride ele alınacaktır.
Uyan: Burada selâmın bir defa mı yoksa iki defa mı verileceği konusu ele alınmamıştır. Fakat İmam Müslim'in Abdullah İbn Mesûd ile Sa'd İbn Ebû Vakkâs'tan naklettiği rivayetlere göre selâm ikidir. Zaten Ukaylî ile İbn Abdilberr selâmın bir defa olduğunu söyleyen rivayetin sağlam olmadığını (ma'lûl) söylemişlerdir.

153. İmam Selâm Verince Cemaat De Selâm Verir

Abdullah İbn Ömer, imam selâm verdiği zaman cemaatin de selâm vermesini müstehap görürdü.

838- Itbân İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Biz Resûlullah ile birlikte namaz kıldık; o selâm verdi ğinde biz de selâm verdik."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu (bâb) başlığı ile ilgili olarak Zeyn İbnü'l Müneyyir şöyle demiştir: "Bu bâb başlığının iki anlama gelmesi ihtimal dahilin dedir:
a. Cemaat selâm vermeye, imam selâma başladıktan sonra başlar; buna göre imam selâmı tamamlamadan önce cemaat selâm vermeye başlamış olur.
b. İmam selâmı tamamladığı zaman cemaat selâm vermeye başlar. Buna göre şunu söylemek mümkündür; İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu (bâb) başlığı İki anlama da gelebildiğine göre müçtehit gerekli İnceleme ve araştırmaları yaptıktan sonra dilediği görüşü tercih edebilecektir."

154. İki Selâm Arasında İmamın Selâmına Karşılık Olmak Üzere Üçüncü Selâmı Vermemek Ve Sadece Namazın İki Selâmı İle Yetinmek

839- Mahmud İbn er-Rabî', Resûlullah'ın bir gün evlerine blip kuyunun kovasından bir içim suyu ağzına alıp yüzüne püskürttüğünü haür-adığını ve bu günlerde de bunu hatırlayacak yaşta olduğunu anlatmaktadır.[8]
840- Mahmud İbn Rebî1 el~Ensârî şöyle demiştir: Ben Itbân İbn Mâlik'in şöyle dediğini işittim:
"Ben bağlı bulunduğum Benû Seleme kabilesine imamlık yapardım. Bir gün Resûlullah'a gelerek şöyle dedim; "Ey Allah'ın Resulü, ben gözleri görmeyen bir âmâyım. Bazen öyle aşırı yağmur yağıyor ki evimle mesdd arasında oluşan sel yüzünden evimden çıkıp mescide gidemiyorum. Ben zât-ı âlînizden şunu istirham ediyorum; Evimize buyurup bir köşesinde namaz kılsanız da orayı rnescid edinsem!" Bunun üzerine Resûlullah ona şöyle dedi: "İnşallah bu talebinizi yerine getiririm!" Bir süre sonra, öğle vakti civan Resûlullah söylediği gibi benim yanıma geldi. Yanında Hz. Ebû Bekir de vardı. Resûlullah içeri girmek için izin istedi. Ben de kendilerini içeriye buyur ettim. Fakat hemen oturmadı ve oturmadan önce namaz kılmak istediği için şöyle buyurdu: "Namazı nerede kılmamı istersin?" Itbân, Hz. Peygamber'e evinde uygun olan istediği bir yer gösterdi ve Resûl-i Ekrem namaz kılmak üzere kalktığında biz de kalkıp arkasında saf olduk. Namazı kılıp selâm verdi ve o selâm verince biz de selâm verdik."

Açıklama

İmam Buhârî bu bâb başlığı altında Itbân hadisini zikretmiştir. Başlıkla rivayet arasındaki ilişki ise "O selâm verince, biz de selâm verdik cümlesinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu ifadeden çıkabilecek ilk anlam şudur: Biz de tıpkı O'nun selâm verdiği gibi selâm verdik. Resûlullah'ın selâmı ise namazdan çıkmayı sağlayan ve namaz dışı fiilleri serbest hale getiren tek bir selâm idi veya bu selâmla birlikte ikinci bir selâm daha verirdi. Buna göre iki selâm arasında imamın selâmına karşılık olmak üzere üçüncü selâmı vermeyi
müstehap olarak gören âlimlerin - Mâlikîler gibi - bunu ifade eden bir hadis göstermeleri gerekecektir. Zaten İmam Buharı yukarıdaki başlığı kullanarak bu görüşü kabul etmediğine işaret etmiştir.

155. Namazdan Sonra Okunan Zikir

841- Abdullah İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
Resûlullah döneminde İnsanlar farz namazların ardından yüksek sesle Allah'ı zikrederlerdi."
İbn Abbâs şöyle demiştir:
Ben ashâb-ı kiramın namazı bitirdiklerini bu şekilde seslerini yükseltmelerinden anlardım."
842- İbn Abbâs şöyle demiştir:
"Ben Resûlullah'm namazının bittiğini getirilen tekbirler saden anlardım."
843- Ebû Hursyre şöyle demiştir:
Ashâb-ı kirâmm fakirleri Resûlullah'a gelerek: 'Ey Allah'ın Resulü, çok mala sahip olan zengin kardeşlerimiz yüksek dereceleri ve ebedî nimet yurdunu kazandılar gitti! Onlar bizim kıldığımız gibi namaz kılıyor, bizim gibi oruç tutuyorlar. Fakat malları çok olduğu için bizim yapamayacağımız amelleri de işliyorlar. Hacca gidiyorlar, umre yapıyorlar, cihâda rahatlıkla katılıyorlar ve üstelik sadaka da veriyorlar. Biz ise bunların hiçbirini yapamıyoruz' dediler. Resûlullah onlara şöyle buyurdu:
"Ben size öyle bir şey söyleyeceğim ki, bunları sağlam bir şekilde yaptığınız takdirde sizi geçen bu kişilerin derecesine ve sevabına yetişirsiniz. Hatta sizden başka hiç kimse daha sonra size yetişemez ve içinde bulunduğunuz cemaatin en hayırlıları olursunuz. Fakat bunun aynısını yapanlar olursa onlar da size yetişip sizin gibi hayırlı insanlar zümresine dahil olurlar. Bu görev şudur: Her namazın ardından otuz üçer defa Allah'ı teşbih edersiniz, O'na hamd edersiniz ve tekbir getirirsiniz."
Resûlullah böyle söyledikten sonra biz aramızda görüş ayrılığına düştük: Bazılarımıza göre yapmamız gereken görev şuydu; otuz üç defa Allah'ı teşbih etmek, otuz üç defa Allah'a hamd etmek ve otuz dört defa tekbir getirmek. Ben de bu görüşü benimsedim. Buna göre her birinden otuz üçer defa olmak üzere şöyle söylersiniz; Sübhânallah (Allahım seni her türlü noksan sıfattan tenzih ederim elhamdülillah (Hamd Allah'a mahsustur Allahü Ekber (Allah en büyüktür).[9]
844- Muğire İbn Şu'be'nin kâtibi Verrâd şöyle demiştir:
"Bir defasında Muğîre îbn Şu'be Muaviye'ye gönderilmek üzere bana yazdırdığı bir mektupta şunları söylemişti: Resûîullah her farz namazın ardından şöyle dua ederdi: Allah'tan başka Hah yoktur, o tektir, asla ortağı I şeriki yoktur. Mülk tümüyle Ona aittir, hamd Ona mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter. Allah'ım senin verdiğini engelleyebilecek hiçbir güç yoktur, senin vermeyip engellediğini de verebilecek hiçbir güç bulunmamaktadır. Hiç kimsenin zenginliği (malı ve mülkü), senin katında fayda sağlamaz.[10]

Açıklama

Abdullah İbn Abbas'tan nakledilen rivayette geçen Resûîullah döneminde ifadesi namaz sonlarında Cenâb-ı Hakk't cehrî olarak zikretmenin caiz olduğunu göstermektedir. İmam Nevevî şöyle demiştir: "İmam Şafiî bu hadisi ashâb-ı kiramın çok kısa bir süre sesli olarak zikrettikleri şeklinde yorumlamıştır. Maksatları ise zikrin nasıl yapılacağını göstermek ve bunu cemaate öğretmektir. Yoksa her zaman zikre bu şekilde sesli olarak devam ettiklerini söyleyemeyiz. Dolayısıyla tercih edilen görüş imamın ve cemaatin zikri gizli olarak yapmalarıdır. Fakat zikri insanlara öğretmek maksadı taşınıyorsa sesli zikir yapılabilir."
Abdullah İbn Abbas'ın sözü, zikir sesini duyunca ashabın namazı bitirdiğini anladığını göstermektedir. Kâdî Iyâz şöyle demiştir: "Bu ifadenin zahir anlamına baktığımızda İbn Abbâs'ın cemaate katılmadığı sonucu çıkar. Çünkü İbn Abbâs-'ın yaşı o zamanlar küçüktür ve cemaate devam etmek şeklinde bir görevi sorumluluğu yoktur. İşte bu yüzden namazın bittiğini okunan zikirlerden anlamıştır."
Bir başka âlim de konu hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "Abdullah İbn Abbas'ın namazı son cemaat mahallinde en arkadaki saflarda kıjmış olması da ihtimal dahilindedir. Bu yüzden selâm verilerek namazdan çıkıldığını fark edememiştir ve namazın bittiğini getirilen tekbirlerle anlamaktadır."
İbn Dakîk'ul-lyd'in değerlendirmeleri ise şöyledir: "Buradan anlaşıldığı kadarıyla İbn Abbas namaz kıldığı sırada arkada saf bağlayan cemaate sesi duyuracak gür sesli bir müezzin bulunmamaktadır."
"Getirilen tekbirlerden anlardım" ifadesinin geçtiği rivayetin daha önce geçen ve İbn Cüreyc tarafından nakledilen rivayetten daha sınırlı (hâss) bir kapsamı vardır. Zira zikir kelimesi tekbir kelimesinden daha genel ve kapsamlı (âmm) bir anlama sahiptir. Fakat tekbir kelimesinin zikir kelimesini açıkladığını da düşünebiliriz. Buna gö're "yüksek sesle Allah'ı zikrederlerdi" ifadesi, yüksek sesle tekbir getirirlerdi anlamına gelir. Bu durumda ashâb-ı kiramın namaz bittikten sonra otuz üçer defa teşbih ve hamdele okumadan önce tekbir getirdikleri sonucu da çıkabilir.
Ebû Hureyre'den nakledilen rivayette geçen "yüksek dereceler" ifadesi somut bîr anlam taşıyabileceği gibi manevî (soyut) bir anlama da gelebilir. Buna göre ifadenin somut bir anlam taşıdığını düşünürsek anlam "cennetteki yüksek makam ve dereceler" olur. İfadenin manevî anlamı ise "Allah katında değeri ve kadri yüce olmaktır.

"Her namazın ardından" ifadesi hakkında şu değerlendirmeler yapılmıştır: Bu hadîsin bir gereği olarak rivayette söz konusu olan zikrin namaz bittikten sonra okunduğu anlaşılır. Fakat namaz bittikten sonra bu zikrin, zikirden yüz çevirmek anlamına gelmeyecek şekilde kısa bir süre geciktirilmesi, unutulması veya namazdan sonra okunabileceğine dair rivayetler bulunan âyetü'l-kürsî gibi başka zikirlerin okunması herhangi bir problem teşkil etmez.
Bu ifadenin zahirine bakılırsa farz ve nafile namazların tamamını kapsamına aldığı görülür. Fakat âlimlerin çoğunluğu burada kasdedilen namazın farz namazlar olduğunu söylemişlerdir. Zaten İmam Müslim'in Ka'b İbn Acre'den naklettiği bir rivayette, bu ifade "farz namazlar" kaydıyla zikredilmiştir.
İbn Battal, Mihleb'in: "Bu hadise göre zenginlik bir üstünlük ve fazilettir. -tem de bu, yoruma (te'vîl) dayalı bir hüküm olmayıp hadisin nassından eîde ıdilen bir hükümdür. Aslında zenginler ile fakirler kendilerine farz kılman amel-eri yapmak konusunda birbirleriyle eşit olsalar bile, sadaka vermek gibi fakirle-in yapma imkanı olmayan diğer iyilikleri gerçekleştiren zenginler yine daha ıstün olacaktır" şeklindeki görüşünü naklettikten sonra şunları söylemiştir: "Ben, >u rivayette zikredilen ve namaz sonrasındaki zikirlerin okunması ile hasıl olan istünlüğün sadece fakirlere has olduğunu söyleyen bazı kelamcılarla karşılaştım. :akat bu kelamcıların hadîs-i şerîfte geçen "Fakat bunun aynısını yapanlar olursa mîar da size yetişip sizin gibi hayırlı insanlar zümresine dahil olurlar" ifadesine iiç dikkat etmedikleri anlaşılıyor. Buna göre Resûlullah'ın Aisvn; söylemiş olduğu zikirleri okuyan herkes aynı üstünlüğü elde edecektir."
Bu konu Kitâbü'l-et'ime'nin 56. babında zikredilen "Şükreden ve insanlan oyuran bir kimse oruç tutup sabreden kişi gibidir" hadisi ile birlikte tekrar ele ünacaktır.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Bir âlim birbirinden farklı konularla ilgili olarak kendisine yöneltilen soruları cevaplandırırken, derecesi İtibariyle daha alt seviyede bulunan amelleri laha üstün ve faziletli olan amellerin derecesine yükseltecek çözümler sunmalı-lır. İnsanların zihinlerinin karışmaması ve görüş ayrılıklarının çıkmaması için loğrudan daha faziletli ameli açıklama yoluna gitmemelidir. İbn Battâl'ın zikret-iği bu görüş Resûlullah'ın cilâsı: Ben size öyle bir şey söyleyeceğim :i, bunları sağlam bir şekilde yaptığınız takdirde sizi geçen bu kişilerin dereceine ve sevabına yetişirsiniz" şeklindeki buyruğundan alınmıştır. Zira Resûlullah kendisine gelen fakirlere "Evet, o zenginler sizlerden daha istündür" diye cevap vermeyip yukarıdaki gibi yol göstermiştir.
2. Kitâbü'l-ilm'in 5. babında da açıklandığı gibi burada müslümanların ha-arlı insanlara gıpta etmeleri gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan gıpta ile îesûlullah'ın «ıiiaiiâhu a;«u:a ve selem hadislerinde yerilen hased birbirinden çok farklı ki özelliktir.
3. Yüksek derecelerin elde edilmesini sağlayan salih amelîer konusunda inanlar aceleci olmalı ve hatta birbirleriyle yarışmalıdır. Nitekim namaz sonrasm-laki bu zikirlerin kulu çok yüksek derecelere erdirdiğini öğrenen zenginler bu ?sbihata hemen başlamışlardır. Hatta Resûlullah ..^aiiâ-ui ,^yh; v« soKe,» onların bu avnnı yadırgamamiştır.[11]
4. Hadisteki "Fakat bunun aynısını yapanlar olursa onlar da size yetişip sizin gibi hayırlı insanlar zümresine dahil olurlar" ifadesi bu hükmün hem zenginleri hem de yoksulları kapsamına aldığını (âmm bir hüküm olduğunu) göstermektedir.
5. Bir kimse çok kolay ve azımsanacak kadar hafif görülen bir amele devam etmek suretiyle çok zor ve meşakkatli ameller yaparak yüksek dereceiere ulaşan kimselerin derecesine ulaşabilir.
6. Namazlardan sonra Allah'ı zikretmek çok faziletli bir ameldir.
Muğire İbn Şu'be'den nakledilen rivayete göre bu rivayette geçen duayı namazlardan sonra okumak müstehaptır. Çünkü bu dua tevhidle ilgili ifadeler taşımakta, vermek engellemek / vermemek (men1) ve her şeye gücü yetmek gibi fiiller Allah'a nispet edilmektedir.
Ayrıca bu rivayet sünnetlere sıkı sıkıya sarılmanın ve bunları halka yaymanın gerekliliğini de göstermektedir.[12]

156. İmam Selâm Verdikten Sonra Yüzünü Cemaate Döner

845- Semure İbn Cündeb şöyle demiştir:
"Resûlullah namazı kıldığı zaman yüzünü bize döndürür.[13]
846- Zeyd İbn Hâlid el-Cühenî'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah bize Hudeybiye'de geceleyin yağan yağmurun i hala belli İken sabah namazı kıldırmıştı. Namaz bittikten sonra cemaate önerek şöyle buyurdu: 'Siz Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?' ıshâb-ı kiram, Allah ve Resulü daha iyi bilir' deyince Resûl-İ Ekrem Efendimiz öyle buyurdu: Kullarımdan kimisi bana inanan birer mümin olarak sabaha ıktığı halde kimisi kâfir oldu. Kim, bu yağmur Allah'ın fazlı ve rahmeti dolayı-yla üzerimize yağdı, demişse o bana inanan ve yıldızların güç ue kuvvet sahibi Iduğunu red deden bir mümindir. Kim de, bu yağmur şu ve şu yıldızlar sayende yağdı, derse beni inkar etmiş ve yıldızların bir güç ve kuuuete sahip oldu-una iman etmiş demektir.[14]
847- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bir gün Resûlullah, namazı gecenin ortasına kadar gecik-rmişti. Sonra mescide gelip bize namaz kıldırdı. Namaz bittikten sonra yüzünü bize çevirip şöyle buyurdu: "İnsanlann bir kısmı namazlarını kılıp yattılar. Siz ise namazı beklediğiniz süre boyunca zaten namaz kılıyorsunuz demektir."

Açıklama

İmamın selâm verdikten sonra cemaate dönmesinin hikmeti hakkında şunlar söylenmiştir:
a. Bu şekilde cemaate dönmekten maksat onlara ihtiyaç duydukları bilgileri
öğretmektir. Bu durumda cemaate dönmek Resûlullah'ın Gdiaüâhs durumunda olduğu gibi sadece bilgi vermek ve nasihat etmek amacında olan imamlar için gerekli olur.
b. Namazdan sonra cemaate dönmenin hikmeti yeni gelen cemaate namazın bittiğini göstermektir. Zira imam cemaate dönmeden kıbleye yönelerek' otururs sonradan gelen cemaat onlann hala namazda olduklarını ve mesela teşehhüde oturduklarını zannedebilir.
c. Zeyn İbnü'l-MüneyyÎr'in konuyla ilgili değerlendirmeleri İse şu şekildedir: "İmamın namaz kıldırmak üzere cemaate arkasını dönmesi imamlık dolayısıyla sahip olduğu bir haktır. Fakat namaz bittikten sonra bu hakkı sağlayan sebep de ortadan kalkmış olur. Dolayısıyla imamın selâm verdikten sonra yine cemaate arkasını dönerek oturması uygun olmaz. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."

157. İmamın Selâm Verdikten Sonra (Fakat Henüz Cemaate Yüzünü Çevirmeden Önce) Namaz Kıldırmış Olduğu Yerde Bir Süre Beklemesi

848- Nâfi' şöyle demiştir:
Abdullah İbn Ömer farz namazı kıldığı yerde nafile namazları da kılardı, âsim İbn Muhammed İbn Ebû Bekir de böyle yapardı."
Ebû Hureyre'nin şöyle bir rivayeti merfû olarak naklettiği zikredilmiştir: 'İmam farzı kıldırmış olduğu yerde nafile namaz kılmaz." İmam Buhârî, Ebû nakledilen bu rivayetin sahih olmadığını söylemiştir.
849- Ümmü Seleme şöyle demiştir:
"Resûlullah namazı bitirdikten sonra bulunduğu yerde biazcık beklerdi." İbn Şihâb bu rivayetle İlgili olarak şunları söylemiştir: "Bize karsa -tabîî ki Allah en doğrusunu bilir - Resûlullah kadınların amazı bitirip rahatlıkla çıkmalarını sağlamak İçin böyle beklerdi."
850- Ümmü Seleme'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
Resûlullah selâm verdikten hemen sonra kadınlar na-ıazdan çıkar ve evlerine girerlerdi. Bu sırada Resûlullah aıitsiahı. üz namazdan çıkmamış olurdu."

Açıklama

"Kasım İbn Muhammed İbn Ebû Bekir de böyle yapardı" şeklindeki rivayet Ebû Şeybe tarafından Mu'temir Ubeydullah İbn Ömer senediyle merfû arak nakledilmiştir. Bu rivayete göre Ubeydullah İbn Ömer şöyle demiştir: îen Kasım İbn Muhammed İbn Ebû Bekir ile Sâlim'in farz namazı kıldıktan bulundukları yerde nafile namaz kıldıklarını gördüm."

İmam Buhârî'nin sahih olmadığını söylediği rivayetin sahih olmamasının sebebi senedinin zayıf ve problemli bir nakil olmasıdır. Zira bunu rivayet eden Leys İbn Sa'd tek kalmıştır ve hadisçiler tarafından zayıf bir ravi olarak görülmüştür.
Ümmü Seleme'nin naklettiği hadisten çıkarılan dersler şunlardır:
1. Cemaat imamın hareketlerini takip etmek ve ona riayet etmekle mükelleftir.
2. Sakıncalı ve kaçınılması gereken durumlara yol açacak her şeyden uzak durmak ve bu konuda ihtiyatlı olmak gerekir.
3. Kişi kendisinin İtham edilmesine yol açacak mekanlardan ve işlerden uzak durmalıdır.
4. Bırakalım evleri yollarda bile erkeklerin kadınlarla birlikte bulunması, onlarla ihtilat etmesi hoş karşılanmaz.
5. Kadınlar Resûlullah zamanında mescide gelip cemaate katılırlardı.

158. İmamın Selâm Verip Namazdan Çıktıktan Sonra Aklına Gelen Bir İşini Gidermek Üzere Derhal Kalkıp Cemaatin Arasından Geçerek Gitmesi

851- Ukbe İbnü'I-Hâris şöyle demiştir:
"Bir defasında Medine'de iken Resûlullah'ın saiiaBAhu deyir ve seiiem arkasında ikindi namazı kılmıştım. Selâm verip namazı bitirdikten sonra çok hızlı bir şekilde kalktı ve cemaatin omuzlarından atlayarak acele ile hanımlarından birisinin odasına girdi. Cemaat Resûlullah'ın saUsiiâhu aMıi ve ssikm böyle acele ettiğini görünce endişelendi ve dehşet içinde donakaldılar. Resûlullah dışan Çıktığında cemaatin şaşkınlığını ve endişelerini anlayıp şöyle buyurdu: Namaz kıldırırken aklıma sahip olduğumuz bir miktar altın takıldı. Ben de bu düşüncenin beni alıkoymasını istemedim. Derhal kalkıp eşlerimin yanma gittim ve onun hemen dağıtılmasını istedim.[15]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullanmış olduğu bu bâb başlığı bir önceki bâbla ilgilidir. Burada anlatılmak istenen, namazdan çıktıktan sonra beklemenin kalkıp gitmeyi gerektiren herhangi bir ihtiyaç bulunmaması durumuyla ilgili olduğudur.
Ashâb-ı kirâm'ın Resûlullah'ın bu telaşlı hareketinden endişeye kapılmaları doğaldır. Çünkü onlar Resûlullah'ın alışılmışın dışında telaşlı bir hareketini gördükleri zaman başlarına kötü bir şey geleceğinden korkarlardı.
Resûlullah'ın "Ben de bu düşüncenin beni alıkoymasını istemedim" şeklindeki buyruğu "Bu düşüncenin beni Allah Teâlâ'ya bütün varlığımı vererek yönelmekten ve teveccüh etmekten alıkoymasını istemedim" anlamına gelir. Ibn Battal bu ifadenin başka bir anlama geldiğini söylemiştir: "Bu rivayet göstermektedir ki, bir kimse vermesi gereken sadakayı geciktirirse kıyamet gününde ahkonacaktır."
Bu rivayette geçen "Onun hemen dağıtılmasını istedim" ifadesi Ebû Âsim rivayetinde "Onu derhal dağıttım" şeklinde nakledilmiştir.
Bu rivayetten çıkarılan sonuçlar:
1. Selâm verip namazdan çıktıktan sonra beklemek gerekli değildir.
2. İhtiyaç dolayısıyla cemaatin omuzlarını çiğneyerek ilerlemek mubahtır, herhangi bir sakıncası yoktur.
3. Namazla alakası olmayan hususları düşünmek namazı bozmaz ve hatta kemalini de eksiltmez.
4. Yapılması caiz olan işlere - namazdan sonra yerine getirmek üzere - namaz sırasında karar vermekte herhangi bir sakınca yoktur.
5. Bir kimse bizzat yapabileceği bir işi başkalarına - vekalet vb. yollarla -devredebilir.

159. İmamın Cemaate Yüzünü Çevirirken Bazen Sağdan Bazen Soldan Dönmesi

Enes Ibn Mâlik namaz kıldırdıktan sonra cemaate yüzünü çevirirken bazen sağdan bazen de soldan dönerdi. Hatta sırf sağdan dönme çabasında olanları kınardı.
852- Abdullah İbn Mesûd şöyle demiştir;
"İçinizden hiç kimse namaz bittikten sonra muhakkak sağ taraftan dönülmesi gerekir şeklinde bir düşünceye ve inanca kapılarak şeytana namazından bir pay kaptırmasın. Ben Resûlullah'ın sol tarafından döndüğünü çok gördüm."

Açıklama

İbnü'l-Müneyyir bu rivayetle İlgili olarak şu değerlendirmede bulunmuştur: "Bu rivayet göstermektedir ki, mendûp olan bir fiil asıl kapsamından uzaklaştınlırsa ve çığırından çıkarılırsa mekruha dönüşebilir. Aslında her İşte, Özellikle İbadetlerde sağdan başlamak müstehaptır. Fakat Abdullah İbn Mesûd halkın sağdan başlamanın gerekli olduğuna İnanmalarından endişe ettiği İçin sırf sağ taraftan dönme düşüncesinde olmanın mekruh olduğunu söylemiştir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."

160. Çiğ Sarımsak, Soğan Ve Pırasa Hakkında Nakledilen Rivayetler

Resûlullah şöyle buyurmuştur: herhangi bir sebeple sarımsak veya soğan yiyen bir kimse bizim mescidimize yaklaşmasın."
853- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:
855- Câbir İbn Abdullah Resûlullah'm «.ibite nakletmiştir: şöyle buyurduğunu
"Sarımsak veya soğan yiyen bir kimse bizden - veya bizim mescidimizden -uzak dursun; kendi evinde durup beklesin."
Bir defasında Resûlullah'a sebze dolu bir kap getirdiler. Resûluilah bu sebzelerden bir koku geldiğini fark etti. Oradakilere bu kokunun nereden geldiğini sorunca kabın içinde bulunan sebzeleri saydılar. Bunun üzerine Resûluilah onlardan bunu yanıbaşında bulunan bir sahâbîye vermelerini istedi. O sahâbînin bunu yemek istemediğini gören Resûluilah şöyle buyurdu: Çekinme ye, ben yemiyorum çünkü ben senin konuşmadığın meleklerle konuşuyorum."
856- Abdülaziz İbn Suheyb el-Benânî şöyle demiştir:
"Birisi Enes İbn Mâlik'e 'Resûluilah'in sarımsakla ilgili bir şeyler söylediğini işittin mi' diye sorunca Enes İbn Mâlik şöyle demişti: Resûluilah Sdiem şöyle buyurdu: Kim bu bitkiden yerse bize veya bizim mescidimize yaklaşmasın.[16]

Açıklama

İmam Buhârî'nin başlığı kullanırken sarımsağı "çiğ" şeklinde kayıtlaması bu konuda mutlak olarak gelen ve sarımsağın çiğ olup olmadığına dair bir kayıt bulunmayan hadislerde geçen ifadeleri pişmemiş / çiğ sarımsak şeklinde yorumladığını gösterir.
"Açhk veya herhangi bir sebeple" kaydının sarih olarak zikredildiğini bir kaynakta görmedim. Fakat bu ifade Câbir ve diğerlerinden nakledilen hadislerin bazı varyantlarında sahâbî sözü olarak geçmektedir. İmam Müslim'in Ebû Zübeyr yoluyla Câbir'den naklettiği rivayette Câbir şöyle demiştir: "Resûîullah bize soğan ve pırasa yememizi yasakladı. Fakat daha sonra bunlara duyduğumuz ihtiyaç ağır bastı."
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Bazı âlimler cüzzam gibi hastalıkları olan kimseleri de sarımsak yiyen kimselere benzeterek bunların da mescide gelmemeleri gerektiğini söylemişlerdir. Fakat bu görüş tartışmaya açıktır. Çünkü sarımsak yiyen bir kimse, bunu kendi iradesi ve isteği ile yemektedir. Halbuki cüzzamlınm başına gelen bu hastalık onun iradesiyle olmuş değildir."
İbn Battal rivayetlerde geçen "kim yerse" ifadesine bakarak sarımsak yemenin mubah olduğunu söylemiştir. Çünkü bu ifade mübahlık bildirir.
"Hayber savaşında iken" ifadesi hakkında Dâvûdî şunları söylemiştir: "Bu İfade Hayber savaşına giderken veya Hayber savaşından dönünce anlamına gelir." İbnü't-Tîn ise şöyle demiştir: "Doğru olan görüş Resûlullah'm savaşçıların arasında İken bu hadisi söylediğidir. Çünkü Resûlullah'ın salâha ashabına yolculuk sırasında iken "sarımsak yemeleri durumunda mescide gelmemelerini" söylemesini engelleyecek zorunlu bir durum söz konusu değildir."
Dâvûdî'nin bu görüşü arz etmesinin sebebi kanaatimce hadiste geçen "Mescidimize yaklaşmasın" ifadesidir. Çünkü bu ifadenin zahiri mescidden kasdm Mescid-i Nebevi olduğunu gösterir. Bu yüzden Dâvûdî rivayette geçen Hayber savaşında iken ifadesini Hayber'e yönelince veya Hayber'den Medine'ye dönünce şeklinde yorumlamıştır. Ancak İmam Müslim'in Ebû Saîd'den naklettiği rivayet Resûlullah'm sarımsakla ilgili sözü Hayber'in fethinden sonra söylediğini göstermektedir. Buna göre Resûlullah'm "Mescidimize yaklaşmasın" buyruğu "Hayber'de

kaldığımız süre boyunca namazlarımızı kılmak için hazırladığımız mekana yaklaşmasın" anlamına gelir. Ahmed İbn Hanbel'in Yahya el-Kattân yoluyla naklettiği rivayette geçen "Mescidlere yaklaşmasın" ifadesi de bu görüşü desteklemektedir. İmam Müslim de buna benzer bir rivayet nakletmiştir. Tüm bu rivayetler sarımsak yiyenle ilgili yasağın sadece Mescid-i Nebevi hakkında olduğunu söyleyenlerin görüşlerini reddetmektedir. îbn Battal bu görüşü bazı âlimlerden nakletmiş zayıf bulduğunu söylemiştir.
Abdurrazzak'm Musannef inde nakledildiğine göre jbn Cüreyc, Atâ İbn Ebû Rabâh'a: "Sarımsak yiyenle ilgili yasak sadece Mescid-İ Haram hakkında mıdır yoksa bütün mescidleri kapsamına alır mı?" diye sorunca ondan şu cevabı almıştır: "Bu yasak sadece Mescid-i Haram hakkında değildir, bütün mescidleri kapsamına alır."
Bu bâb başlığı altında zikredilen rivayetlerden çıkarılan sonuçlar: 1. Namazın cemaatle kılınması farz-i ayn değildir.
İbn Dakîku'1-îyd şöyle demiştir: "Çünkü sarımsak yemenin yasaklanması zorunlu olarak şu iki anlama gelir:
a. Burada yenmesi yasaklanan şeyleri yemek mubah İse buna bağlı olarak cemaatle namaz kılmak farz-ı ayn olmayacaktır.
b. Bunları yemek haram ise buna bağlı olarak cemaatle namaz kılmak farz olacaktır. Zaten âlimlerin çoğunluğuna göre burada sayılan sebzeleri yemek mubahtır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan hüküm ise cemaatle namaz kılmanın farz-ı ayn olmamasıdır. Bu hükmü şu şekilde açıklamak mümkündür: "Bu sebzeleri yemekte herhangi bir sakınca yoktur, yenmesi caizdir. Bu hükme bağlı olarak (lâzım) ortaya çıkan hüküm ise cemaatle namaz kılmanın terk edilebileceği ve söz konusu sebzeleri yiyen bir kimsenin cemaati terk etmesinin caiz olduğudur. Zira hakkında cevaz hükmü verilen bir hususa bağlı olan şeyin hükmü de onun caiz olmasıdır. Bu durum da cemaatle namaz kılmanın farz-ı ayn olmamasını gerektirir.[17] Zahirî mezhebi mensuplarından bir kısmına göre cemaate katılmak farz-ı ayn olduğu için bu tür sebzeleri yemek haramdır. Bu hükmün açıklaması da şöyledir: "Cemaatle namaz kılmak farz-ı ayndır. Bu görevin yerine getirilebilmesi ise söz konusu sebzelerin yenmemesine bağlıdır; bunları yemeyi terk etmeyen bir kimse cemaate katılamaz. Farz olan bir şeyin ancak kendisiyle tamam olabileceği şeyde farzdır. Buna göre bu sebzeleri yememek farzdır ve dolayısıyla yenmesi haramdır."
Fakat Zâhirîler'den İbn Hazm cemaatle namaz kılmayı farz-ı ayn olarak kabul ettiği halde bu tür sebzelerin yenmesinin helal olduğunu açık bir şekilde söylemiştir. İbn Hazm cemaatle namaz ile sarımsak yeme arasında yukarıdaki gibi zorunlu bir ilişki kurmamıştır. Ona göre yukarıda sayılan kokulu sebzeleri yememekle ilgili emir, yenen bu sebzelerin kokusu gitmeden önce namazın vaktinin çıkacağını kesin olarak bilen kişilerle ilgilidir. Bu yönüyle Cuma namazına benzemektedir. Zira Cuma namazı şartları gerçekleştiği takdirde farz-ı ayn olur. Buna rağmen haddizatında mubah olan yolculuk durumunda Cuma namazı düşer. Ancak Cuma ezanını duyduğu halde yolculuğa çıkmaya yeltenmek haramdır.
2. Bu sebzeleri yemenin Resûiullah'a haram olup olmadığı konusunda görüş ayrılıkları olmuştur. Fakat tercih edilen görüş helal olduğudur. Zira Resûlullah'm sözü mutlak bir ifadedir: "Bu haram değildir.[18]

161. Çocukların Abdesti, Kendilerine Boy Abdesti Alıp Temizlenmenin Ne Zaman Farz Olacağı, Çocukların Cemaate, Bayram Ve Cenaze Namazlarına Katılmaları, Saflarını Nasıl Tutacakları

857- Süleyman eş-Şeybânî Şa'bî'nin şöyle dediğini nakîetmiştir:
"Resûlullah ile birlikte terk edilmiş ve bir kenarda unutulmuş bir kabre uğrayan ashâb-ı kirâm'dan bir zât bana haber verdi; Resûlullah bu kabrin yanından geçerken orada durup bize imamlık yaptı ve {ölünün cenaze namazını kıldırdı.) Biz de arkasında saf olmuştuk."
Râvî Süleyman eş-Şeybânî diyor ki: "Ben Şa'bî'ye: Ya Ebu Amr sana bu rivayeti kim nakletti diye sorduğumda şöyle cevap verdi: Abdullah İbn Abbâs anlattı.[19]
858- Ebû Saîd el-Hudrî Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Cuma günü boy abdesti (gusüi) almak, ergenlik çağına giren herkese (muhtelim) gereklidir.[20]
859- İbn Abbâs'm şöyle dediği nakledilmiştir:
Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kalmıştım. Resûlullah gecenin bir kısmı geçtikten sonra kalktı ve duvarda asılı olan bir kaptan çok fazla su kullanmadan (hafif) abdest aldı. Ardından kalkıp namaz kılmaya başladı. Ben de onun abdestine benzer bir şekilde abdest aldım ve sol tarafına geçip namazda kendisine uydum. Bunun üzerine beni tutup sağ tarafına geçirdi. Bu şekilde Cenâb-ı Hakk'ın dilediği kadar namaz kıldıktan sonra oraya uzandı; Resûlullah uyumuştu ve hatta horlaması duyuluyordu."
Bu hadisin ravüerinden Amr'a: "Bazı kimseler Resûlullah'ın aleyhi gözleri uyur fakat kalbi uyumaz diyerek bunun ona has bir durum olduğunu iddia ediyorlar" şeklinde yöneltilen bir soruya Amr şu cevabı vermiştir: "Ben Ubeyd ibn Umeyr'in, peygamberlerin rüyası vahiydir, dediğini ve "Ben rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm"311 âyetini okuduğunu işittim,"
860- Enes İbn Mâlik'ten rivayet edilmiştir:
"Bir gün Enes İbn MâlİÎk'in ninesi Müleyke Resûlullah'ı seitıiAhu yemeğe davet eder. Davete icabet eden Resûlullah yemeği yedikten sonra oradakilere size namaz kıldırayım' buyurur. Enes İbn Mâlik şöyle diyor: Bunun üzerine ben uzunca bir süre kullanılmadan beklediği için kararmış hasırımızı aldım ve üzerine biraz su serptim. Ardından namaza başladık. Resûlullah İmam olarak önümüzde bulunuyordu, ben ve yetim aynı safta idik, ninem ise bizim arkamızda namaza durmuştu. Bu şekilde Resûlullah saiiaii&hıaieyhivesilen: bize iki rekat namaz kıldırdı."
861- Abdullah İbn Abbas şöyle demiştir:
"Ben bir dişi merkebin üstünde ilerliyordum. O sıralarda ergenlik çağına henüz girmiştim. Resûlulîah'ın ^uhu Mina'da ashâb-ı kirâm'a namaz kıldırdığını fark ettim. Önlerinde duvar gibi bir engel yoktu. Ben safların bir kısmının önünden bu şekilde geçip merkepten indim ve otlaması için onu salıverdim. Sonra da gidip saflardan birisine girerek namaza durdum. O gün hiç kimse benim bu hareketlerimi yadırgamamış ve bana karşı çıkan olmamıştı."
862- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Bir gün Resûlullah yatsı namazını geciktirmişti. Hatta bu gecikmeden dolayı Hz. Ömer gelip Resûlullah'a Allah'ın Resulü kadınlar ve çocuklar uykuya daldı' diye seslenmişti. Bunun üzerine Resûlullah odasından çıktı ve cemaate şöyle buyurdu: 'Yeryüzünde sizden başka bu namazı kılan hiç kimse yoktur.' Aslında o gün Medine'de yaşayanlardan başka namaz kılan da yoktu."
863- İbn Abbâs hakkında şöyle bir hâdise nakledilmiştir:
"Birisi gelip Abdullah İbn Abbâs'a; 'Sen hiç Resûlullah scikm ile birlikte bayram namazı için musallaya (namazgah - namaz kılınan yer) gittin mi?' diye sorar. İbn Abbâs ona şu cevabı verir; 'Evet, bayram namazı için Resûlullah ile birlikte musallada bulundum. O zamanlar yaşım küçük olduğu için rahatlıkla Resûlullah'a yakın durabiliyordum. Zaten küçük olmasaydım onu görmem mümkün olmazdı. Bir defasında Resûl-i Ekrem saihmuu bayram namazı için Kesir İbnüs-Salt'a ait arazinin yanı başında bulunan bir mekana gelmiş ve burada insanlara hutbe îrad etmişti. Ardından kadınlara yönelip bazı nasihatlerde bulunmuştu. Resûluîlah o gün kadınlara mallannı sadaka olarak vermelerini emretmişti. Bunun üzerine kadınlar parmaklarında bulunan alyanslarını hemen çıkarıp Hz. Bilâl'ın tuttuğu elbisesine bırakmaya başladılar. Ardından Resûlullah Hz, Bilâl ile birlikte eve döndü."

Açıklama

İmam Buharı, bâb başlığında çocukların abdesti demekle yetinmiş fakat bunun hükmüyle ilgili olarak herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Zeyn İbnü'l-Müneyyir konu hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır:
"İmam Buhârî kullanmış olduğu başlıkta çocukların abdestinin hükmünü açıklamamıştır. Çünkü;
a. Eğer çocukların abdest almasının mendup olduğunu söyleseydi, çocukların abdestsiz bir şekilde kılmış oldukları namazın geçerli olacağını kabul etmiş olacaktı,
b. Eğer çocukların abdest almasının vacip olduğunu söyleseydi, çocukların abdesti terk etmeleri durumunda uhrevî cezaya muhatap olacaklarını kabul etmiş olacaktı. İşte bu yüzden daha sade ve yanlış anlaşılmaya yol açmayacak bir başlık kullandı.
Çocukların boy abdesti almasını gerektiren durumlarla normal namaz abdestinin aksine - çok nadir karşılaşıldığı için bu konuyla ilgili olarak herhangi bir açıklamada bulunmayan İmam Buhârî daha sonra çocukların ergenliğe adım atmaları durumunda boy abdestiyle mükellef olacaklarına değinmiştir. Bu bâb başlığı altında zikredilen hadislerden sadece Ebû Saîd hadisi boy abdestinin ne zaman farz olacağına işaret etmektedir. Çünkü bu hadisten anlaşıldığı kadarıyla (mefhûm) Cuma günü boy abdesti almak ergen olmayan küçüklere farz değildir. Buna göre boy abdestinin farz olabilmesi için küçüğün ergenlik çağına girmesi şarttır.
Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Hüzeyme ve Hâkim'İn Abdüimelik İbn Rebî İbn Sübra'nın dedesinden merfû olarak naklettiği "Çocuk yedi yaşına girdiği zaman kendisine namazı öğretin, on yaşına girdiğinde hala namaz kılmıyorsa onu döin" hadisi abdest almanın vaktine işaret etmekte ve bu

zamanı belirlemektedir, ra namazın kılınabilmesi için abdest almak şarttır. Hadisin zahiri İtibariyle bu jkmü gösterdiğini söyleyen bazı âlimler bulunmaktadır. Onlara göre, çocukla-ı namaz kılması farzdır. Çünkü Resûlullah tu namaz kılmayan cuklann dövülmesini emretmiştir. Zaten herhangi bir hususun terki duru-unda ceza öngörülüyorsa o şeyin farz olduğu anlaşılır. Ahmed İbn Hanbel ndisinden nakledilen bir rivayete göre bu görüştedir. el-Bendenîrî, İmam Şâfi-ıin bu görüşe îmada bulunduğunu nakletmiştir. Fakat alimlerin çoğunluğunare namazın çocuğa farz olabilmesi için ergenlik çağına girmesi şarttır ve sûlullah namazı terk eden çocuğun dövülmesiyle ilgili emri rbiye amaçlıdır. el-Beyhakî ise çok kesin bir ifade ile yukarıdaki hadisin (ve kayısıyla hadisle ifade edilen hükmün) "Ergenlik çağına girene kadar çocuktan kaldırılmıştır" hadisiyle neshedildiğinİ söylemiştir. Konuyla ilgili ayrıntılı lıklama Kitâbü'n-nikâh'ta yapılacaktır.

162. Kadınların Gece Ve Sabahın Alacakaranlığında Mescidlere Gitmeleri

864- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Bir gün Resûlullah sefer yatsı namazını geciktirmişti. Hatta bu gecikmeden dolayı Hz. Ömer gelip ' Ey Allah'ın Resulü kadınlar ve çocuklar uykuya daldı' diye seslenmişti. Bunun üzerine Resûlullah odasından çıktı ve cemaate şöyle buyurdu: "Yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen hiç kimse yoktur." Gerçekten o günlerde sadece Medine'de bu namaz kılınmaktaydı. İnsanlar yatsı namazını şafak kaybolduktan sonra gecenin ilk üçte birlik vakti girince kılarlardı."
865- Abdullah İbn Ömer Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Kadınlarınız geceleyin namaza gitmek için sizden izin istediklerinde onlara izin verin."
Şu'be bu hadisin mütâbii'ni A'meş Mücâhid Abdullah İbn Ömer yoluyla zikretmiştir.[21]

Açıklama

Hadiste geçen "Kadınlarınız geceleyin namaza gitmek için sizden izin istediklerinde" ifadesiyle ilgili olarak İmam Nevevî şu açıklamada bulunmuştur: "Bu hadis göstermektedir ki, kadın evinden ancak kocasının izniyle çıkabilir. Çünkü hadîs-i şerifte geçen "izin verin" emri kocalara yöneliktir."
İbn Dakîku'l-'îd buna ek olarak şunları söylemiştir: "Bu hüküm hadis-i şeriften zayıf bir delil olan mefhûm-ı lakap yoluyla alınmıştır. Fakat bu hükmü destekleyebilecek şöyle bir açıklama mümkündür; Erkeklerin kadınlarının dışarıya çıkmalarına engel olmaları bilinen bir şeydir. Burada Resûlullah kadınlara İzin verilmesi hükmünü onların mescidlere gitmek İçin izin istemelerine bağlamıştır. Maksadı ise kadınların dışarı çıkmalarının caiz olduğu durumu açıklamaktır. Dolayısıyla bunun dışındaki durumlar için kadınlara engel ıkınması gerçeği devam edecektir."
Bu hadîs-i şerîf kadınların istediği İznin farz olmayan bir uygulama hakkında)Iduğunu göstermektedir. Çünkü kadınların mescide gitmeleri farz olsaydı izin stemelerine asla gerek olmazdı. Aslında izin zorunlu bir görev için değil, izin steyen kişinin yapıp yapmama konusunda seçim hakkı bulunan görevlsr İçin ılınır. Bu da kadınların cemaate katılmalarının mutlak gerekli olmadığına İşaret itmektedir.
Bu rivayetin bir benzerini Taberânî, Abdullah ibn Hübeyre Bilâl İbn Abdullah yoluyla nakletmiştir. Bu rivayete göre Bilâl İbn Abdullah (babası Abdullah m Ömer ile görüşürken): "Bana gelince, ben eşimin mescide gitmesine engel Ama isteyen eşini serbest bıraksın" demiştir. Başka bir rivayette ise Ulah'a yemin ederim ki, kadınların mescide gitmelerine engel olacağız" demiştir. İmam Müslim'in naklettiğine göre "Abdullah İbn Abbâs oğlunu o kadar kötü zarlamıştır ki, o güne kadar Bilâl böylesine bir azar asla Abdullah m Abbâs'm oğluna bu şekilde karşı çıkmasından yola çıkarak şu hüküm veril-ûştir: "Herhangi bir delile dayanmadan sırf kendi görüşü ile sünnetlere karşı ikanlar ile hevalanna dayanarak hüküm veren âlimlerin uyarılması ve terbiye dilmesi gerekir." Bu rivayetten çıkarılan İki ayrı ders daha vardır:
a. Bir kimse yaşı büyük olsa bile çocuğunu terbiye etmekle yükümlüdür; zellikle de kendisine yakışmayan bir tavır ve davranış içindeyse.
b. Bir kimseyi terbiye etmek maksadıyla terk etmek ve ilişkileri koparmak mümkündür.

163. Cemaatin Alim Olan İmamın Kalkmasını Beklemeleri

866- Hind Bintu'l-Haris'ten gelen bilgiye göre Resûlullah'm zevcelerinden Ümmü Seleme şöyle demiştir:
"Resûlullah zamanında kadınlar farz namazı kılıp selâm verdiklerinde kalkıp giderlerdi. ResûluİIah ve arkasında namaz kılan erkek cemaat ise Allah'ın dilediği kadar bir süre beklerdi. Resûl-i Ekrem kalktığında onlar da kalkardı."
867- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah sabah namazını kılıp bitirdiğinde kadınlar elbiselerinin peçeleriyle yüzlerini kapatarak mescidden ayrılırlardı. Bu sırada geceden kalma alacakaranlık devam ettiği için tanınmaları da mümkün olmazdı."
868- Abdullah İbn Ebû Katâde el-Ensârî'nin babasından naklettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Bazen uzun uzun namaz kılmak isteğiyle namaza duruyorum ve fakat bu sırada çocukların ağîamo sesini işitince çocuğun annesine sıkıntı vermemesi için namazımı kısa tutuyorum."
869- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûluîlah şu an yaşayıp kadınların (giyim kuşam, koku sürünme, takılar takma gibi konularda) ne garip işler ortaya çıkardığını görseydi kesinlikle onların mescidlere gelmelerine mani olurdu; Tıpkı İsraüoğullarmın kadınlarının mescidlere gitmekten alıkonması gibi..."
Bu rivayeti nakledenlerden Yahya İbn Saîd Amra Binti Abdurrahmân'a: "İsrâiloğullanmn kadınlarına mescide gelmeleri yasaklanmış mıydı?" diye sorunca ondan "Evet" cevabını almıştır."

Açıklama

İbn Dakiku'1-îyd şöyle demiştir:
"Bu rivayet kadınlar hakkında herhangi bir kayıt ve tahsis/şart veya özel bir durum getirmeden genel bir ifade ile zikredilmiştir. Fakat fıkıh âlimleri bu genel ifadeye bazı kayıtlar getirmişlerdir. Bu kayıtlardan birisi kadınların koku sürün-memeleridir. Nitekim bazı rivayetlerde "Kadınlar koku sürünmeden doğal halleriyle çıksın" buyurulmuştur. Bu rivayeti Ebû Dâvûd ve İbn Hüzeyme Ebû Hureyre'den, İbn Hibbân İse Zeyd İbn Hâlid'den nakletmişlerdir. Hadisin baş-îangıcı şu şekildedir: "Allah'ın kadın kullarının mescidlere gitmelerine engel olmayın." İmam Müslim'in Abdullah İbn Mesûd'un eşi Zeynep'ten naklettiği bir rivayette Resûluîlah kadınlara hitaben şöyle buyurmuştur: "İçinizden mescide gelip cemaate katılanlar olursa sakın koku sürünmesin."
Kokuyla aynı kategoride değerlendirilebilecek diğer unsurlar da koku sürünmekle aynı hükme tâbidir. Çünkü koku şehevî istek ve arzuları kamçılayan bir özellikte olduğu için kadınların koku sürünerek mescide gitmeleri yasaklanmıştır. Bu bakımdan dikkat çekici çok güzel elbiseler giymek, görünecek şekilde çok gösterişli süs ve takılar kullanmak da bu sınırlamaya girer. Kadınların erkeklerle karışık bir şekilde bulunmaları da yasaklanmıştır. Aslında bu hadisin değişik varyantlarında ve başka rivayetlerde kadının kendi evinde namaz kılmasının, mescide gelerek namaz kılmasından daha faziletli olduğu ifade edilmiştir. Bu rivayetlerden bir kısmını aktaralım:
1. Ebu Davud'un Sünen'İnde naklettiği ve İbn Hüzeyme'nin sahih olduğunu söylediği bir rivayette Habîb İbn Sabit'in Abdullah İbn Ömer'den naklettiğine göre Resûluîlah şöyle buyurmuştur: "Kadınlarınızın mescidlere gitmesine engel olmayın. Bununla birlikte kadınların evlerinde namaz kılmaları kendileri için daha hayırlıdır."
2. Ahmed İbn Hanbel'in hasen bir senedle naklettiği ve Taberânî tarafından da nakledilen bir rivayete göre Ümmü Humeyd es-Sâidiyye Resûlullah'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, namazlarımı sizinle birlikte kılmak çok hoşuma gidiyor" deyince Resûl-i Ekrem ona şu mukabelede bulunmuştur: "Namazı özel odanda kılman evinin içinde herhangi bir yerde kılmandan daha hayırlıdır; namazı evinin içinde herhangi bir yerde kılman, darında (evin de içinde bulunduğu, kapsamında başka odalar, binalar vs. bulunan geniş aile evi) kılmandan daha hayırlıdır; namazı geniş aile evinde(dâr) kliman kabilenizin mescidinde /mahalle camisinde kılmandan daha hayırlıdır; ve son olarak namazı mahalle camisinde kılman bütün cemaatin toplandığı büyük camide kılmandan daha hayırlıdır." Fitneye yol açmamak İçin kadının namazı bu şekilde mümkün olduğu ölçüde gizli tutulmuştur. Zaten kadınların daha sonraki dönemlerde giyim kuşam konusunda aşırıya giderek ve gösterişli takılar takınarak dikkat çekmeleri fitne unsurunun boyutlarını göstermektedir.

164. Kadınların Namazı Erkeklerin Arkasında Kılması

870- Ümmü Seleme'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah namazdan çıkmak İçin selâm verir vermez kadınlar kalkıp giderdi fakat kendisi kalkmadan önce birazcık beklerdi."
İbn Şihâb ez-Zührî şöyle demiştir: "Bana kalırsa Resûlulîah erkek cemaat ile kadınların karşılaşmasını önlemek için bu şekilde beklerdi ki kadınlar çıkıp gitsin. Tabî ki her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."
871- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Bir defasında Resûlullah Ümmü Süleym'in evinde bize namaz kıldırmıştı. Benin yanımda yetim biri vardı, ikimiz Resûlullah'ın arkasına namaza durmuştuk. Ümmü Süleym ise bizim arkamızda namaz kılmıştı."

165. Kadınların Sabah Namazından Sonra Derhal Mescidden Çıkmaları Ve Mescidde Kısa Bir Süre Kalmaları

872- Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlullah sabah namazını sabahın alacakaranlığında kıldınrdı ve müminlerin hanımları namazın hemen ardından mescîdden ayrılırlardı. Hatta bu alacakaranlıkta onları tanımak mümkün olmazdı (başka bir rivayette birbirlerini tanımaları mümkün olmazdı.)"

166. Kadının Mescide Gitmek İçin Kocasından İzin İstemesi

873- Salim İbn Abdullah'ın babasından naklettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Herhangi birinizin eşi mescide gitmek için sizden izin isterse ona engel olmayın."

167. Kadınların Namazı Erkeklerin Arkasında Kılması [22]

874- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir:
"Bir defasında Resûlullah ve soüem Ümmü Süleym'in evinde bize namaz küdırmışü. Benim yanımda yetim bîri vardı. İkimiz Resûiullah'm arkasında namaza durmuştuk. Ümmü Süleym İse bizim arkamızda namaz kılmıştı."
875- Ümmü Seleme'nin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah namazdan çıkmak için selâm verir vermez kadınlar kalkıp giderdi, fakat kendisi kalkmadan önce birazcık daha beklerdi."
İbn Şihâb ez-Zührî şöyle demiştir: "Bana kalırsa Resûlullah erkek cemaat ile kadınların karşılaşmasını önlemek için bu şekilde beklerdi ki kadınlar çıkıp gitsin. Tabîî ki her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."

11. BÖLÜM CUMA NAMAZI

1. Cuma Namazının Farz Oluşu

Cuma namazının farz oluşu "Ey iman edenler, Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu sizin için daha hayırlıdır [23] âyetine dayanmaktadır.
876- Ebû Hureyre Resûlullah'm se'ku şöyle buyurduğunu işitmiştîr:
"Bizler en son gelenleriz, fakat kıyamet gününde herkesin önünde bulunan ilkler olacağız. Hem de bizim dışımızdaki ümmetlere bizden daha önce kitap verildiği halde... Aslında şu içinde bulunduğumuz Cuma gününü Allah onlara farz kılmıştı (onlar için kutsal gün olarak belirlemişti), fakat onlar bu konuda görüş ayrılığına düştüler. Cenâb-ı Hakk bizlere bu günü (mübarek gün olarak) lütfetti. Dolayısıyla diğer ümmetler (kendileri için kutsal olan gün itibariyle) bize tabidirler. Şöyle ki; Yahudilerin (kutsal günü olan Cumartesi) yarındır, Hıristiyanların (kutsal günü olan Pazar ise) yarından sonraki gündür."

Açıklama

İmam Buharı bu âyet-i kerîmeye dayanarak Cuma namazının farz olduğunu söylemiştir. Fakat ondan daha önce İmam Şafiî el-Ümm'de bu âyetten yola çıkarak ve Ebû Hureyre'den nakledilen hadisi de zikrederek Cuma namazının farz olduğunu ifade etmiştir. İmam Şafiî'nin ifadesi şöyledir: "Hem Kur'an hem de sünnet Cuma namazının farz olduğunu gösterir.
Şeyh Muvaffakuddîn şöyle demiştir; "Âyet-i kerîmede geçen "koşun" emri Cuma namazının farz olduğunu göstermektedir. Çünkü bu emir koşmanın farz olduğunu gösterir; bu da koşarak gidilen görevin farz olduğu anlamına gelmektedir.
Cuma namazının ne zaman farz kılındığı konusunda farklı düşünceler söz konusudur. Alimlerin çoğunluğuna göre Cuma namazı Medine'de farz kılınmıştır. Zaten yukarıda zikredilen âyet-i kerîmenin gerektirdiği sonuç da budur. Zira söz konusu âyet Medine'de inen Cuma sûresine aittir.
Hadîs-i şerîfte geçen "en son gelenleriz ve ilkler olacağız" ifadeleri hakkında şu değerlendirme yapılmıştır; "Bu ifadeler zaman bakımından en son gelen ümmetiz, fakat derece itibariyle herkesten önde olacağız anlamına gelir. Zira bu ümmet her ne kadar zaman itibariyle yeryüzünde diğer ümmetlerden sonra gelmiş olsa da, âhirette herkesten önde olacaktır. Hatta ilk olarak hasredilen, ilk olarak hesaba çekilen, aralarındaki hükümler ilk olarak karara bağlanan ve cennete îîk olarak giren Hz. Muhammed ümmeti olacaktır.
İmam Müslim'in Hüzeyfe'den naklettiği hadîs-i şerîfte Resûlullah şöyle buyurmuştur; "Biz yeryüzünde yaşamış olan ümmetler içinde en sonuncusuyuz, fakat kıyamet gününde bütün yaratılmışlardan daha önce haklarda hüküm verilen ilkler olacağız"
Bazı âlimlere göre "önce gelen ilkler" olmak Cuma gününün zaman bakıcından diğer günlerden daha önce gelmesiyle alâkalıdır; yani bu ümmet daha gelen ve bu yönüyle diğer günlerden daha üstün olan Cuma gününe sahip suretiyle öne geçmiştir.
Bizden önceki ümmetlere verilen kitaplar Tevrat ve İncil'dir.
Hadiste geçen Cenâb-ı Hakk bizlere bu günü (mübarek gün olarak) lütfetti İfadesinin iki anlama gelmesi İhtimal dahilindedir:
a. Cenâb-ı Hakk bizler için Cuma gününü kutsal gün olarak kesin bir şekilde tayin etti.
b. Cenâb-ı Hakk bu ümmetin ictihad yoluyla Cuma gününü kutsal gün olarak belirlemelerini murad etti. Abdürrezzâk'm sahih bir senedle naklettiği bir rivayet bu ikinci görüşü desteklemektedir. Bu rivayete göre Muhammed İbn Şîrîn şöyle demiştir: "Medineliler Resûlullah Medine'ye hicret etmeden ve henüz Cuma namazıyla ilgili âyet inmeden önce Cuma günleri bir araya geliyorlardı. Ensâr şöyle demişti: Yahudilerin bir kutsal günü var ve haftada bir gün bir araya geliyorlar. Hıristiyanların da aynı şekilde bir kutsal güne sahip olduklarını biliyoruz. Hadi biz de bir gün belirleyelim ve o günde bir araya gelip Rabbimizi zikredelim, namaz kılalım ve Mevlâmız'a şükredelim, işte ensâr'ın bu teklifi üzerine Medineliler Cuma günü bir araya gelmeye başladılar. Bu maksatla Es'ad İbn Zürâre'yi imam olarak seçtiler ve Es'ad İbn Zürâre o gün ashaba namaz kıldırdı. Cuma namazını farz kılan âyet-i kerîme ise daha sonra vahyedildi."
İbn Sîrîn'e ait bu söz mürsel olmasına rağmen bu görüşü destekleyen hasen senedle nakledilmiş bir rivayet bulunmaktadır. İbn Hüzeyme başta olmak üzere birçok hadis âlimine göre Ahmed İbn Hanbel, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin naklettiği bu rivayet sahihtir. Söz konusu rivayete göre Ka'b İbn Mâlik şöyle demiştir: "Resûlullah Medine'ye hicret etmeden önce bize ilk olarak Cuma namazını kıldıran Es'ad İbn Zürâre'dir."
İbn Sîrîn'den nakledilen mürsel rivayet söz konusu sahâbîlerin Cuma gününü ictihad yoluyla seçtiklerini göstermektedir. Fakat Resûlullah'm Mekke'de iken vahiy yoluyla bu uygulamadan haberdâr olabileceği ihtimal dahilindedir. Şayet Resûlullah'ın saMiâimaieyıı. ve setten Medine'deki bu uygulamadan vahiy yoluyla haberdâr olduğunu düşünürsek Cenâb-ı Hakk bizlere bu günü hem ictihad hem de Resûlullah'ın saiiattâhu aleyhi ve açıklaması yoluyla lütfetmiş olur.
Ashâb-ı kiramın niçin Cuma gününü seçtikleri hakkında şu değerlendirmeler yapılmıştır:
1. Hz. Adem Cuma günü yaratılmıştır. İnsan ise sadece Allah Teâlâ'ya kulluk etmesi için yaratılmıştır. Dolayısıyla bu günde ibadetle meşgul olmak günün anlamına çok uygun düşecektir.
2. Allah Teâlâ bu günde bütün varlık âlemini yaratmayı kemâle erdirmiş ve yine aynı günde insanı yaratmıştır. Bu varlık âlemi her şeyiyle insanın emrine ve istifadesine sunulmuştur. Dolayısıyla bu günde Allah'a ibadet etmek suretiyle verdiği nimetlerin şükrünü îfa etmek günün anlamına çok uygun bir tavır olacaktır.

Bu hadisin farklı rivayetlerinde Yahudi ve Hıristiyanların kutsal günleri açık olarak zikredilmiştir. İbn Hüzeyme'nin Ebû Saîd el-Makburî yoluyla Ebû Hureyre'den naklettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur; "Bu gün bize, Cumartesi günü Yahudilere, Pazar günü de Hıristiyanlara aittir." Bu hadiste işaret edilen incelik şudur; Cuma günü bizlere Cenâb-ı Hakk'm hidayeti ile nasip olmuştur, Yahudiler ve Hıristiyanlar ise günlerini kendileri seçmişler ve içtihadlarında hata etmişlerdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. İmam Nevevî'nin de işaret ettiği gibi bu hadis Cuma namazının farz olduğunu gösterir. Zira hadiste "Cuma gününü Allah onlara farz kılmıştı (onlar için kutsal gün olarak belirlemişti), fakat onlar bu konuda görüş ayrılığına düştüler. Cenâb-ı Hakk bizlere bu günü (mübarek gün olarak) lütfetti" buyurulmuştur. Buna göre anlam şöyle olur: "Bu gün hem onlara hem de bize farz kılındı. Fakat onlar ihtilafa düşüp doğru yoldan saptılar, biz ise doğruya hidayet edildik."
2. Ehl-i sünnet'İn de kabul ettiği gibi hidayet doğru yola iletmek ve dalâlet doğru yoldan mahrum bırakmak Allah'tandır.
3. Sadece Hz. Muhammed ümmetinin icması hatadan korunmuştur.
4. Nass varken kıyasa baş vurmak fasiddir, geçerli olmaz.
5. Vahiy süreci devam ederken yani Resûlullah hâlâ hayatta İken ictihad etmek caizdir.
6. İslam Dinine göre / şer'î olarak haftanın ilk günü Cuma günüdür.
7. Hz. Muhammed ümmeti diğer bütün ümmetlerden daha üstün ve faziletlidir., Cenâb-ı Hakk faziletini daha da artırsın.

2. Cuma Günü Boy Abdesti Almanın Fazileti (Çocukların Veya Kadınların Cuma Namazına Gelmeleri Farz Mıdır?)

877- Abdullah İbn Ömer Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
İçinizden kim Cuma namazına gelirse boy abdesti alsınl.[24]
878- Abdullah İbn Ömer'den nakledilen bir rivayet şöyledir:
"Hz. Ömer bir Cuma günü ayakta hutbe îrad ederken ilk olarak hicret edenlerden bir sahâbî mescide girmişti. Bunun üzerine Hz. Ömer ona seslenerek: Hiç vakitten haberin var mı senin?!' demişti. O sahâbî: 'Bazı işlerim vardı, daha evime varmadan ezanın okunduğunu işittim ve hatta bu telaş içinde sadece abdest alarak mescide gelmek durumunda kaldım' deyince Hz. Ömer ona şöyle mukabelede bulundu; (Namaza geç kaldığın yetmiyormuş gibi) bir de sadece abdest almakla yetindin öyle mi! Halbuki Resûlullah'ın Cuma günü boy abdesti almayı emrettiğini biliyorsun."
879- Ebû Saîd el-Hudrî Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakîetmiştir:
"Cuma günü boy abdesti (gusül) almak ergenlik çağına giren herkese (muhtelim) vaciptir."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir İmam Buhârî'nin kullandığı bâb/konu başlığı ile ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur:
"İmam Buhârî burada sadece Cuma günü boy abdesti almanın faziletine işaret etmiş, fakat konu hakkında görüş ayrılıkları bulunduğu için bunun hükmünü açıklamamıştır. 0 bu ifade ile Cuma günü boy abdesti almaya teşvikte bulunmaktadır. Zaten bu konu hakkında nakledilen rivayetlerin ortak noktası ve üzerinde ittifak edilen husus da Cuma günü boy abdesti almanın güzel bir amel olduğudur."
"Çocukların Veya Kadınların Cuma Namazına Gelmeleri Farz Mıdır?" şeklinde devam eden başlıkla ilgili olarak İbnü't-Tîn şöyle demiştir: "İmam Buhârî'nin kullandığı bu ifade Cuma namazının onlara farz olmadığını gösterir; farz hükmü onlardan düşmüştür."
Hadiste geçen "ergenlik çağma giren herkese (muhtelim) farzdır" ifadesi Cuma namazının çocuklara farz olmadığını göstermektedir. Ancak bu bâb/konu başlığı altında kadınlara dair herhangi bir rivayet nakledilmediği halde İmam Buhârî ileride Nâfi'den naklen bu konuyu açıklayan bir rivayete yer vereceği için başlıkta kadınları da zikrederek ön bir bilgi vermek istemiş olabilir. Ayrıca kendi şartlarına uymadığı için kitabına almadığı fakat sahih bir senede sahip olan "Kadınlar ve çocuklar Cuma namazını kılmakla mükellef değildir" hadisine de işaret etmiş olabilir. Ebû Davud'un Târik İbn Şihâb yoluyla Resûlullah'tan naklettiği bu hadisin ravileri güvenilir (sika) kimselerdir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "İmam Mâiik'in 'Yetişkin erkekler dışındaki kimseler sırf faziletine ermek maksadıyla Cuma namazına katılırlarsa boy abdesti almanın Cuma namazının diğer âdabına riayet etmeleri gerekir. Rakat maksatları sadece bir araya gelmek ise buna gerek yoktur' dediği nakledilmiştir."
İbn Dakîku'1-Iyd şöyle demiştir: "Bu hadîs-i şerif Cuma günü boy abdesti almak ve Cuma namazına gelmek ile alakalı olduğunu göstermektedir."
İbn Dakîku'l-lyd'in bu ifadesi 'Boy abdesti ile Cuma namazına gidiş arasında fasıla olmamalıdır' diyen İmam Mâiik'in görüşünü desteklemektedir. Evzaî ile Leys de bu görüştedir.
Âlimlerin çoğunluğuna göre ise Cuma günü sabah namazından sonra bile boy abdesti alınsa yeterlidir. İleride açıklanacağı gibi Abdullah İbn Abbas hadisi de buna işaret etmektedir. el-Esrem (el-Ethrem) şöyle demiştir: "Bir gün Ahmed İbn Hanbel'e 'Bir kimse Cuma günü boy abdesti aldıktan sonra abdesti bozulsa sadece namaz abdesti alarak Cuma'ya gitse olur mu?1 diye sorduklarını işittim. Şöyle cevap vermişti: Evet olur. Ben bu konuda İbn Ebzâ hadisinden daha üstün bir hadis duymuş değilim."
Burada söz konusu edilen İbn Ebzâ hadisini, İbn Ebû Şeybe sahih bir senedle nakîetmiştir. Saîd İbn Abdurrahman İbn Ebzâ'nın bir sahâbî olan babasıyla ilgili olarak naklettiği rivayet şöyledir: "O Cuma günü boy abdesti alırdı ve daha sonra abdesti bozulduğu halde sadece namaz abdesti alarak namaza giderdi; tekrar boy abdesti almazdı."
Tüm bu açıklamalardan sonra şunları söylemek mümkündür: "Resûlullah'm Cuma günü boy abdesti alınması ve genel bir vücut temizliği yapılmasıyla ilgili emrinin hikmeti, cemaate sıkıntı verecek kötü kokuların giderilmesidir. Buna göre bir kimse yapmış olduğu İş vs. gereği Cuma'dan önce vücudunun kirleneceğinden endişe ediyorsa boy abdestini namaza gitme vaktine kadar geciktirmesi güzel olur. 'Boy abdesti ile Cuma namazına gidiş arasında fasıla olmamalıdır1 diyen İmam Mâiik'in de bunu göz önünde bulundurduğunu düşünebiliriz. Böylece Cuma namazına gelen kişi yapmış olduğu temizliği bozacak şeylerden korunmuş olur. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.
Âlimlerin çoğunluğu bu hadîs-i şerife dayanarak Cuma namazına gelemeyen bir kimsenin boy abdesti almasına gerek olmadığı görüşünü savunmuşlardır. Hanefîler'in çoğunluğu İse bu görüşte değildir.
İlk olarak hicret edenlerden bir sahâbt şeklinde zikredilen kişi Hz. Osman'dır.
Hz. Ömer'in "Hiç vakitten haberin var mı senin?!" şeklindeki sorusu bir azarlama ifadesidir ve Hz. Osman'ın tutumunu yadırgadığını anlatmaktadır. Adeta ona şöyle demiştir: "Niçin bu vakte kadar geciktin?" Hz. Ömer'in maksadı Resûlullah'ın snüaiuhr. Cuma namazına erken gelinmesiyle ilgili teşvikini Hz. Osman'a hatırlatmaktır. Zira ileride zikredileceği gibi Cuma namazı bitirilince melekler artık cemaate katılanlarla ilgili kayıtlan tuttukları defterleri kapatırlar. İşte Hz. Ömer bu şekilde en güzel yolla uyarısını yapmış ve Hz. Osman da onun maksadını anladığı için geç kalmasının sebebini derhal açıklamıştır.
Hz. Osman'ın "hatta bu yüzden sadece abdest alarak gelmek durumunda kaldım" şeklindeki sözü onun mescide Hz. Ömer hutbeye yeni başladığı sırada girdiğini göstermektedir.
Hz. Ömer'in "(Namaza geç kaldığın yetmiyormuş gibi) bir de sadece abdest almakla yetindin öyle mi!" şeklindeki ifadesi "hem namaza geç kalarak erken gelmenin faziletinden mahrum kaldın, hem de sadece namaz abdesti ile yetinip boy abdesti almayarak başka bir kusur gösterdin anlamına" gelir.

Bu Rivayetten Çıkarılan Sonuçlar

1. Hutbe okurken minber üzerinde ayakta durulur.
2. Devlet başkanı/imam, halkını/cemaatini dikkatle takip eder; onlara dinin emirlerine uymalarını tavsiye eder ve faziletli bir ameli terk edenleri uyararak bu tutumlarını yadırgadığını ifade eder. Bu açıdan uyarılan kişinin çok önemli bir mevkide olup olmaması arasında hiçbir fark yoktur. Hatta imam böyle bir uyarıyı bizzat yapmalıdır ki konum İtibariyle kendisinden daha aşağıda olanlar yanlışlarından vazgeçsinler.
3. Hutbe sırasında hutbeyi keserek muayyen bir şahsa yönelip iyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak hutbeye zarar vermez. Ayrıca

normalde hutbeyi dinleyen cemaatin konuşmaması gerektiği halde böyle bir uyarıya muhatap olan kişinin cevap vermesinde herhangi bir sakınca olmaz.
4. Kişi yanlış olarak yaptığı bir işle ilgili mazeretini devlet başkanına arz edebilir.
5. Kişi Cuma namazına erken gelme faziletinden yoksun kalacak olsa bile ezan (hutbeden önceki ezan) okunmadan önce çarşı pazardaki işleriyle ilgilenebilir, çeşitli tasarruflarda bulunabilir. Çünkü Hz. Ömer, Hz. Osman'ın mazeretini dinledikten sonra söz konusu vakitte pazarların kaldırılması yönünde bir talimat vermemiştir.
Zaten İmam Mâlik'e göre de Cuma ezanından önce pazarların kurulmasına engel olunmaz. Zira Hz. Ömer döneminde ezandan önce pazarlar faaliyetteydi ve bu rivayete göre pazarda ihtiyacını gören kişi Hz. Osman gibi sahabenin önde gelen isimlerinden birisiydi.
6. Fazilet ve ilim sahibi insanların çarşı pazara gitmeleri ve oradaki ticarî faaliyetleri görmeleri iyi bir davranıştır.
7. Cuma namazına gitmenin fazileti henüz ezan okunmadan önce oraya varılırsa hasıl olur.
Bazı âlimler "ergenlik çağma giren herkese (muhtelim) vaciptir (yecibu)" ifadesinde geçen vaciptir hükmüne dayanarak Cuma günü boy abdesti almanın farz olduğunu söylemişlerdir. İbnü'l-Münzir bu görüşü Ebû Hüreyre ile Ammâr İbn Yâsir gibi sahâbîlerden nakletmişlerdir. Zâhirîler'in ve kendisinden nakledilen bir rivayete göre Ahmed İbn Hanbelin görüşü de böyledir. İbn Hazm bu görüşü Hz. Ömer'den, birçok sahâbîden ve daha sonra gelen âlimlerden nakletmiştir. Fakat İbn Hazm'ın naklettiği rivayetlerde bunu ifade eden açık hükümler neredeyse hiç yoktur. İbn Hazm'ın görüşünü dayandırdığı rivayetler kesin olarak bu hükmü ifade etmeyen yoruma açık nakillerdir. Buna örnek olarak Sa'd'ın şu sözünü zikredebiliriz: "Ben, Cuma günü boy abdestini terk eden hiçbir Müslüman olduğunu zannetmiyorum."
İmam Şâfiî er-Risâle adlı eserinde Abdullah İbn Ömer ile Ebû Saîd'den nakledilen rivayetlere yer verdikten sonra şöyle demiştir: "Bu rivayetlerde geçen vaciptir hükmü şu İki anlama gelebilir;
a. Cuma namazı için yapılacak temizlik sadece boy abdesti ile caiz olur. Hadisin zahirinden anlaşılan hüküm de budur.
b. Boy abdesti, üstün ahlak sahibi ve temiz olmak gibi özellikleri sağladığı için tercih edilmelidir; dolayısıyla bu hüküm boy abdestinin tercih edilmesi gerektiğini gösterir. Zaten yukarıdaki rivayette Hz. Ömer ile Hz. Osman arasında geçen konuşma da buna işaret etmektedir. Zira Hz. Osman boy abdesti almadığı için Cuma namazını terk etmemiş ve Hz. Ömer de ona mescidden çıkmasını ve boy abdest aldıktan sonra gelmesini emretmemiştir. Bu da onların boy abdestinin alınmasıyla ilgili emrin tercih etme yönünde olduğunu bildiklerini göstermektedir" İbn Huzeyme, Taberî, Tahâvî, İbn Hibbân ve İbn Abdilberr gibi pek çok âlim de İmam Şafiî'nin bu açıklamalarına dayanarak görüş beyan etmişlerdir. .
Bazı âlimler bu açıklamalara ek olarak şunları söylemişlerdir: "Hz. Osman ile Hz. Ömer arasında yaşanan bu diyalog sırasında orada bulunan sahâbîler herhangi bir itirazda bulunmadan onlara muvafakat ettiklerine göre 'Cuma namazının sahih olabilmesi için boy abdesti almanın şart olmadığında' sahabenin icmâsı (görüş birliği) vardır."
Bu âlimlerin söz konusu rivayetten böyle bir çıkarımda bulunmaları gerçekten de takdire şayandır. Zira burada çok güçlü bir istidlalde bulunmuşlardır. Zaten Hattâbî gibi âlimler boy abdesti almadan sadece namaz abdesti alarak Cuma namazı kılmanın caiz olduğuna dair icma bulunduğunu nakletmişlerdir.

3. Cuma Namazına Giderken Güzel Koku Sürünmek

880- Amr İbn Süleym'den nakledilmiştir: "Şehadet ederim ki Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi: Şehadet ederim ki Resûlullah şöyle buyurdu:
"Cuma günü boy abdesti almak ergenlik çağına giren herkese vaciptir/gereklidir.. Dişleri misuakîamak ve eğer bulunabilirse güzel koku sürünmek gereklidir,"
Bu hadisin ravilerinden Amr İbn Süleym şöyle demiştir: "Yeminle söylüyorum ki, boy abdesti almak vaciptir. Fakat dişleri misvaklamak ve güzel koku sürünmek konusunda kesin bir şey söyleyemem; vacip olup olmadığını Allah daha iyi bilir. Fakat hadîs-i şerîf böyle nakledilmiştir."

Açıklama

İmam Buhârî burada güzel koku sürünmenin hükmünü açıklamamıştır. Zira yukarıda açıklandığı gibi vaciptir hükmünün farklı yorumları söz konusudur. Dolayısıyla yoruma açık bir konuda kesin hüküm vermek mümkün olmamıştır.[25]

4. Cumanın Fazileti

881- Ebû Hureyre şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Cuma günü cünüp olduğu için boy abdesti alan ve (herkesten önce) namaza gelen kimseler sanki bir deveyi Allah yolunda tasadduk etmiş gibi sevap alırlar. Onlardan sonra gelenler bir sığırı, daha sonra gelenler boynuzlu bir koçu, ardından gelenler bir tavuğu ve en sona gelenler bir yumurtayı Allah yolunda tasadduk etmiş gibi sevap alırlar, İmam (hutbe için) çıktığında melekler okunan zikri dinlemek üzere oraya toplanırlar."

Açıklama

Burada İmam Buhârî'nin kullandığı başlık ile bu başlık altında naklettiği rivayet arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamak mümkündür: Bu hadîs-İ şerife göre Cuma namazına herkesten önce gelen kişilerin derecesi ve mükâfatı, Allah'a yaklaştıran bir amel işlemek maksadıyla malını Allah yolunda tasadduk eden kimselerle eşittir. Bu yönüyle Cuma'ya erken gelen kimseler adeta hem bedenî hem de mâlî bir ibadet yapmış olurlar. Bu durum sadece Cuma namazına hastır; diğer namazlar için böylesine bir mükâfat söz konusu değildir.
Allah Teâlâ'ya yaklaşmak maksadıyla ibadet etme ehliyetine sahip olan erkek, kadın, köle veya hür herkes bu hadisin kapsamına girer.
Hadîs-i şerîfte cünüplükten dolayı boy abdesti almak anlatıldığı için Cuma günü cinsel İlişkide bulunmaya da İşaret edilmiş olmaktadır. Böylece boy abdesti almak o kişiye farz olacaktır. Ayrıca bunun şöyle bir hikmeti de vardır: Eşiyle cinsel ilişkide bulunarak namaza gelen kimseler bedenen, zihnen ve ruhen dinlenmiş olurlar. Dolayısıyla namaza tam bir gönül huzuru içinde giderler ve gözleri gördükleri şeyiere takılmaz. Ayrıca cinsel ilişki dolayısıyla kadınların da boy abdesti almaları sağlanmış olur.
Mâverdî hadîs-i şerîfte geçen "imam (hutbe için) çıktığında melekler okunan zikri dinlemek üzere oraya toplanırlar" İfadesine dayanarak Cuma namazına erken gelmenin imam açısından müstehap olmadığını söylemiştir. Ayrıca ona göre imam mescide minbere en yakın olan kapıdan girer. Fakat Mâverdî'nİn bu görüşü çok net bir şekilde bu hadisten anlaşılmaya müsait değildir. Zira şunlar ihtimal dahilindedir: a. İmam mescide erkenden geldiği halde orada kendisine tahsis edilmiş özel bir mekan bulunduğu için vakit girene kadar hutbeye çıkmaz, b. İmam kendisine tahsis edilen özel bir oda bulunmadığı için vakit girene kadar mescide gelmemiş olabilir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Cuma günü boy abdesti almak teşvik edilmiştir ve bu çok faziletli bir amel olarak kabul edilmiştir.
2. Cuma namazına erken gitmek çok faziletli ve sevabı bol bir ameldir.
3. Cuma günü hem boy abdesti alan hem de namaza erkenden gelen kimseler burada söz konusu edilen fazilet ve sevaba ulaştırırlar.
4. İnsanların fazileti ve birbirlerinden üstünlüğü işlemiş oldukları amellerle doğru orantılıdır; herkes ameli ölçüsünde faziletlidir.
5. Sadaka ne kadar az olursa olsun dinimize göre asla önemsiz ve değersiz değildir; sadakanın azı bile çoktur.
6. Allah'a yaklaştıran bir amel olarak deve kurban etmek sığır kurban etmeye göre daha faziletlidir ve sevabı daha çoktur. Bütün âlimlere göre hac görevi îfa edilirken kesilen kurbanla ilgili hüküm budur. Fakat kurban bayramında kesilen kurbanlardan hangisinin daha faziletli olduğu konusunda görüş farklılıkları bulunmaktadır. Âlimlerin çoğunluğuna göre hüküm yine böyledir.
7. Cuma namazının zevalden önce kılınabileceği ile ilgili olarak bu hadis delil kabul edilmiştir.
882- Ebû Hureyre'den nakledilmiştir:
"Bir Cuma günü Hz. Ömer hutbe okurken mescide birisi girdi. Hz. Ömer: Sizler niçin Cuma namazına böyle geç kalırsınız? deyince adam şöyle bir cevap verdi: 'Ben ezanı duyar duymaz abdest aldım ve hemen namaza geldim. (Bu cevap Hz. Ömer'in pek hoşuna gitmedi) ve "Siz

Resûlullah'ın İçinizden birisi Cuma namazına gelecek olursa boy abdesti alsın, diye buyurduğunu hiç duymadınız mı?" dedi."

Açıklama

İmam Buhârî'den nakledilen asıl nüshada bu konu için bir başlık kullanılmamıştır. Bu bakımdan bir önceki konunun bir alt başlığı (fasıl) gibi düşünülebilir. 5. konunun bir önceki konuyla bağlantısı şurada ortaya çıkmaktadır: Bu rivayette 'Cuma namazına geç gidilebileceğini ve bu konuda Medineliler'in icmaı bulunduğunu iddia edenlerin1 görüşlerinin reddedilmesi gerektiğine işaret vardır. Çünkü bu rivayete göre Hz. Ömer sahâbîlerin ve Medineli tâbiûn büyüklerinin huzurunda Cuma'ya erken gelinmemesini yadırgadığını açıkça söylemiştir. Hz. Ömer'in bu tutumu Cuma namazına erken gelmenin namazın fazileti kapsamında olduğunu göstermektedir. Zira erkenden gelmenin büyük bir üstünlüğü ve önemi olmasaydı Hz. Ömer geç gelen zata herhangi bir uyarıda bulunmazdı. Cuma namazına erken gelmek sevabı bol ve faziletli bir amel olduğuna göre Cuma namazının çok faziletli ve önemli bir ibadet olduğu anlaşılacaktır.

6. Cuma Namazına Gelirken Saçlara Kokulu Yağ Sürmek

883- Selmân-ı Fârisî Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Cuma günü boy abdesti alıp mümkün olduğu kadar vücudunu iyice temizlemeye çalışan, ardından saçlannı yağlayan veya evinde bulunan güzel kokudan vücuduna süren ve daha sonra evinden çıkıp mescide gelerek safları yarmadan kendisine takdir edilen namazı kılan ve imamın okuduğu hutbeyi hiç sesini çıkarmadan I kimseyle konuşmadan can kulağı ile dinleyen herkesin bu Cuma ile diğer Cuma arasındaki günahları bağışlanır.[26]
884- Bir defasında Tâvûs Abdullah İbn Abbâs'a: "Bazıları Resûlullah'ın Cuma günleri cünüp olmasanız bile boy abdesti alın ve başlarınızı yıkayın. Ayrıca vücudunuza güzel koku da sürün, diye buyurduğunu söylüyorlar. Bu rivayet doğru mudur?" diye sormuş ve ondan şu cevabı almıştır: "Boy abdesti konusunda Resûlullah gerçekten de böyle buyurmuştur, fakat güzel kokuyla ilgili olarak bir şey söylediğini bilmiyorum."
885- Tâvûs'tan nakledilmiştir: "İbn Abbâs Resûlullah'ın Cuma günü boy abdesti alınmasıyla ilgili sözünü zikredince kendisine; 'Peki o gün eğer varsa eşine ait güzel koku veya yağı sürünmesi gerekir mi?1 diye sordum. Buna şöyle cevap verdi: "Bu konuyu bilmiyorum."

Açıklama

Saçların yağlanmasından maksat saçın dağınık ve çirkin görüntüsünü germektir. Resûlullah'm sdirJWm aieyt.: Pikm bu ifadesi Cuma günü süslenmenin jüzel olduğuna da İşaret etmektedir.
Hadîs-i şerifte geçen "veya evinde bulunan güzel kokudan vücuduna süren" fadesi eğer yağ bulamazsa güzel koku sürer anlamına gelir.
Resûlullah'm "bu Cuma ile diğer Cuma arasındaki günahlan bağışlanır" diye verdiği hüküm kılman Cuma ile bir önceki Cuma arasındaki günahların bağışlanacağı anlamındadır. Konuyla İlgili olarak farklı rivayetler ie mevcuttur. İbn Hibbân'ın Ebû Hüreyre'den naklettiğine göre Resûluüah şöyle buyurmuştur: "Bu Cuma ile diğer Cuma arasındaki hatta ildiği Cumanın ardından gelen üç gün boyunca işlemiş olduğu günahları başlanır." İbn Mâce'nin Ebû Hureyre'den naklettiği rivayet ise "Büyük günahlar ilenmediği sürece..." kaydını taşımaktadır. İmam Müslim de buna benzer bir vayet zikretmiştir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Bir safta yan yana oturan iki kişiyi sıkıştırıp aralarına girmek ve safları ya-ırak, saftakilerin üzerinden atlayarak İleriye geçmek mekruhtur. Nitekim İmam âfiî şöyle demiştir: "Namaz kılacağı yere gidebilmek için safları yarmaktan baş-ı Çaresi olmayan kimseler bu şekilde ileriye geçebilirler. Fakat böyle bir zorun-luk yoksa safları yararak ilerlemek bana göre mekruhtur."
Buna göre hadis şu kişileri de kapsamına alır;
a. İmam
b. Ön safta yer alan ımaat müsaade etmediği halde açılan safları birleştirmeye çalışan kimseler
c. Bir ihtiyaç veya zorunluluk dolayısıyla yerinden kalkıp daha sonra aynı yere urmaya çalışan kişiler.
2. Cuma namazından önce nafile namaz kılmakta herhangi bir sakınca yok-r. Zira hadîs-i şerifte "Kendisine takdir edilen namazı kılan" Duyurulmuştur.
3. Cuma günü gün ortasında nafile namaz kılınabilir.
4. Kılman Cuma namazı ile bir önceki Cuma namazı arasında işlenen gü-hların bağışlanması hadîs-i şerifte sayılan tüm şartların yerine getirilmesine bağlıdır: Boy abdesti almak, güzelce temizlenmek, güzel koku veya yağ sürünek,
ıiz ve güzel elbiseler giymek, vakarla mescide gitmek, safları yarmamak, safta yana oturan iki kişiyi sıkıştırarak aralarına girmemek, insanlara sıkıntı vermek, nafile namaz kılmak, hutbe okunurken susmak ve faydasız boş söz veden kaçınmak.
Cuma günleri cünüp olmasanız bile boy abdesti alın ve başlarınızı yıkayın" ifadesi şu anlama gelir: Cuma günleri eğer cünüp İseniz cünüplük dolayısıyla boy abdesti alınız, fakat cünüp değilseniz Cuma namazı için boy abdesti alınız.
Bazı âlimler bu rivayete dayanarak şunu söylemişlerdir: "Cuma günü cünüplük dolayısıyla boy abdesti almak Cuma namazı için boy abdesti almak yerine de geçer, bu sırada Cuma namazı için boy abdesti almaya niyet edip etmemesi arasında söylediğimiz bu hüküm bakımından herhangi bir fark yoktur."
Ancak bu âlimlerin, görüşleri değilse bile, söz konusu rivayete dayanarak böyle bir çıkarımda bulunmaları tartışmaya açıktır. Zira bu hükme delaleti daha açık olan farklı rivayetler vardır. Zaten İbnü'l-Münzir bu hükmü destekler mahiyette şöyle demiştir: "Sahabe ve tâbiûndan pek çok âlim cünüplük dolayısıyla alınan boy abdestinin Cuma namazı için boy abdesti almak yerine geçeceğini söylemiştir." Bununla birlikte konu hakkında mezhepler arasında görüş ayrılıkları bulunduğunu belirtmemiz gerekir.

7. Cuma Namazına Giderken Bulabildiği En Güzel Elbiseyi Giymek

886- Abdullah İbn Ömer'den nakledilmiştir:
"Bir gün Hz. Ömer mescidin kapısında (Utârid İbn Hâcib tarafından) satılığa çıkarılmış ipek bir elbise gördü ve Resûluüah'a Ey Allah'ın Resulü keşke şu ipek elbiseyi satın alsanız ve Cuma günleri ile heyetleri kabul ettiğiniz günlerde giyseniz!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: "Bu elbiseyi ancak âhirette bundan hiçbir nasibi olmayan kimseler giyer."
Daha sonraki günlerde Resûlullah'a ipek elbiseler getirildi ve Resûlullah bunlardan birini Hz. Ömer'e verdi. Hz. Ömer:
"Ey Allah'ın Resulü, Utarid'in sattığı ipek hakkında o sözü sarf etmiştiniz ama bana giymem için bu ipeği veriyorsunuz" deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ben bu ipeği sana giyesin diye vermiyorum ki...
Bunun üzerine Hz. Ömer, Resûlullah'tan elbiseyi Mekke'de bulunan ve henüz Müslüman olmayan müşrik bir kardeşine hediye etti.[27]

8. Cuma Günü Misvakla Dişleri Temizlemek

Ebû Saîd, Resûlullah'ın misvakla dişlerini temizlediğini nakletmiştir.
887- Ebû Hureyre Resûlullah'ın ahu aleyhi ve şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Ümmetime veya insanlara sıkıntı verme endişesi taşımasaydım onjara her namaz Öncesinde dişlerini misvakla temizlemelerini emrederdim.[28]
888- Enes İbn Mâlik Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Misuak kullanmanız gerektiğini size o kadar çok söyledim kil..."
889- Huzeyfe şöyle demiştir: "Resûlullah geceleri namaza kalktığında ağzını misvak ile temizlerdi."

Açıklama

Ebû İshâk el-Lümd adlı eserinde şöyle demiştir: "Bu hadîs-i şerif herhangi bir şeyin yapılmasının iyi olduğunu vurgulamak üzere edilen tavsiyelerin ve verilen direktiflerin gerçekle emir olmadığını göstermektedir. Çünkü her namaz öncesinde misvakla dişleri temizlemek farz bir hüküm olmayıp menduptur."
İmam Şafiî de şöyle demiştir: "Bu hadîs-i şerif misvak kullanmanın farz olmadığını göstermektedir. Zira misvakla dişleri temizlemek farz olsaydı Resûlullah ümmetin sıkıntıya düşüp düşmemesine bakmaksızın misvak kullanmayı emrederdi."
Âlimlerin çoğunluğunun görüşü de bu yöndedir. Hatta bazı âlimler misvak 'kullanmanın sadece mendup olduğu konusunda icma bulunduğunu bile iddia etmişlerdir.
İbn şöyle demiştir: "Namaz kılmak üzere kalkınca misvak kullanmanın müstehap olmasındaki hikmet şudur: Namaz kılmak kulu Allah'a yaklaştıran bir ameldir. Dolayısıyla namaz kılarken kemâlin ve temizliğin en doruk
noktasında olmak gerekir. Zaten ibadetin / kulluğun önemi de ancak bu şekilde ortaya konabilir."

9. Başkasına Ait Misvağı Kullanmak

890- Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir:
"Resûl-i Ekrem hasta iken Abdurrahmân İbn Ebû Bekir ziyarete gelmişti, içeriye giren Abdurrahmân'in elinde dişlerini temizlediği bir misvak vardı. Resûlullah onun elindeki misvaka bakakaldı. Ben bunu fark edince Abdurrahman'dan misvağı bana vermesini istedim. Abdurrahman'dan aldığım misvağı kırıp ucunu dişlerimle ezerek yumuşattıktan sonra Resûlullah'a verdim. Resûl-i Ekrem de göğsüme yaslanmış iken dişlerini bu misvakla temizlemeye koyuldu.[29]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı konu başlığı ile zikrettiği rivayet birbiriyle tam olarak örtüşmektedir; rivayet ile başlık arasında tam bir mutabakat söz konusudur. Bu rivayet inşallah ayrıntılı bir şekilde Kitâbül-meğâzî'nin 83. bâbmda Resûl-İ Ekrem efendimizin vefatını açıklarken ele alınacaktır. Zira burada Resûlullah'm vefat ettiği hastalığa yakalandığı günleri anlatan rivayetin bir bölümü zikredilmiştir.
Resûlullah'm saüaiiâhu hastalığının en şiddetli dönemlerinde bile misvak kullanmaya devam etmesi, misvakla diş temizliğinin çok önemli olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

10. Cuma Günleri Sabah Namazlarında Hangisûreler Okunur

891- Ebû Hüreyre'den nakledilmiştir:
"Resûlullah Cuma günleri sabah namazlarında Secde suresi ile İnşân suresini okurdu."

Açıklama

Burada kasdedilen her rekatta söz konusu sûrelerden birinin okunduğudur. Bu rivayet Cuma günleri sabah namazlarında bu sûrelerin okunmasının müstehap olduğunu göstermektedir. Çünkü Ebû Hureyre'nin kullandığı ifade tarzı Resûl-i Ekrem'in bu uygulamaya hiç aksatmadan devam ettiğini veya sabah namazlarında bu iki sureyi çok sık okuduğunu hissettirmektedir.
Sabah namazlarında söz konusu sûrelerin okunmasının hikmetiyle ilgili olarak şunlar söylenmiştir: "Bu sûrelerde Hz. Adem'in yaratılışı ve kıyamet gününde yaşanacak olanlar anlatılmaktadır. Bilindiği gibi Hz. Adem Cuma günü yaratılmıştır ve kıyamet de Cuma günü kopacaktır."
Bu görüş İbn Dihye'ye aittir ve konuyu çok güzel bir şekilde el-Alemu'l-meşhûr fi fezaili'l-eyyâm ve'ş-şuhûr adlı kitabında açıklamaktadır.

11. Köylerde Ve Şehirlerde Cuma Namazı Kılmak

892- İbn Abbâs'tan nakledilmiştir:
"Resûlullah'ın âteyhi ve mescidinden sonra Cuma namazı ilk olarak Bahreyn'in Cuvâsâ köyündeki Abdülkays mescidinde kılınmıştır.[30]
893- İbn Ömer'den nakledilmiştir: "Resûlullah Hepiniz (sorumluluktan olan birer) çobansınız, buyurdu."
Leys İbn Sa'd şöyle bir ek bilgi vermiştir: "Yûnus İbn Yezîd şöyle dedi: Rüzeyk İbnü'I-Hukeym İbn Şihâb'a - ki o sırada ben de onunla birlikte idim - bir mektup yazarak, Cuma namazını işi dolayısıyla bulunduğu Vâdü'l kurâ'da kıldırmasının caiz olup olmadığını sormuştu. Rüzeyk orada arazilerin ekip biçilmesi için görevlendirilmişti ve maiyetindekilerle birlikte çalışıyordu. Rüzeyk o günlerde Eyle'de (Kızıl Denizin kuzeyinde bir köy) görevli bir memurdu. İbn Şihâb cevabî mektubu yazarken ben yine oradaydım ve yazdıklarını duydum. Mektupta İbn Şihâb, Rüzeyk'e Cuma namazını kıldırmasını emrediyordu. Hatta delil olarak şu rivayeti zikretmişti:
"Salim bana Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: Hepiniz yükümlülükleri olan birer çobansınız. Her biriniz himayeniz altında bulunan ve bakmakla yükümlü olduğunuz kişilerden ve işlerden sorumlusunuz; Devlet başkanı yönetici bir çobandır ve tebasmdan sorumludur, erkekler birer çobandır ve eşlerinden sorumludur, kadınlar birer çobandır ve ailesindekilerden sorumludur, hizmetçiler efendilerinin mallarını korumakla yükümlü birer çobandır ve korumakla yükümlü oldukları mallardan sorumludur."
Hadisin ravÜerinden Salim İbn Abdullah şöyle demiştir: "Sanırım Resûlullah şunları da söyledi: "Kişi babasının malını koruyup gözetmekle yükümlüdür ve bunlardan sorumludur. Hepiniz yükümlülükleri olan birer çobansınız ve bakmakla yükümlü olduğunuz kişilerden ve işlerden sorumlusunuz.[31]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlık Cuma namazının köylerde değil sadece şehirlerde kılınabileceğini söyleyen Hanefîler'in görüşlerine katılmadığını göstermektedir. Bir rivayete göre Hz. Ömer Bahreynliler'e bir mektup yazarak nerede olurlarsa olsunlar Cuma namazını kılmalarını emretmiştir. Bu rivayette herhangi bir ayrım söz konusu olmadığına göre Cuma namazı hem şehirlerde hem de köylerde kılınabilecektir. Zira Hz. Ömer'in sözü her iki yerleşim yerini de kapsamına almaktadır.
Beyhakî'nin Velîd İbn Müslim'den naklettiği bir rivayete göre Velîd, Leys İbn Sa'd'a bu konuyu sormuş ve ondan şu cevabı almıştır: "Cemaat oluşturacak kadar insanın bulunduğu her yerde ister köy olsun İster şehir Cuma namazı kılınır; bu şekilde cemaat oluşturabilen kişilere Cuma namazını kılmaları emredilir. Haddizatında Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde Mısır'da ve Mısır'ın güneyindeki köylerde yaşayan halk Cuma namazını kılardı. Zira bu iki halifenin Cuma namazının kılınmasıyla ilgili emirleri vardı ve Mısır'da yaşayan bir çok sahâbî onların emirlerine karşı çıkmamışlardı."
Abdürrezzâk'ın sahih bir senedle zikrettiği bir rivayete göre, Abdullah İbn Ömer Mekke ile Medine arasındaki kaynak suları bulunan bölgelere konan köylülerin Cuma namazını kıldıklarını görmüş ve bu durumu yadırgayıp da onların Cuma namazı kılmalarına karşı çıkan hiç kimsenin bulunmadığını belirtmiştir.
Bu konu hakkında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bir kural olarak şunu bilmeliyiz ki, ashâb-ı kiram arasında herhangi bir görüş ayrılığının bulunması durumunda merfû rivayetleri esas almak gerekmektedir.[32] Cuvâsâ köyü sakinleri ile ilgili rivayetten ilk bakışta anlaşılan açık anlam şudur: Abdülkays mescidi cemaati Resûlullah'tan izin aldıktan sonra Cuma namazını kılmaya başlamışlar ve O'nun emrine göre hareket etmişlerdir. Zira; a. Ashâb-ı kiram Resûlullah hayatta iken ibadetler başta olmak üzere şer'î konularda asla kendi başlarına hareket etmezlerdi. Çünkü Resûl-i Ekrem'in hayatta olduğu dönem vahyin inmeye devam ettiği dönemdir, b. Şayet köylerde Cuma namazı kılmak caiz olmasaydı bu konuyla ilgili olarak âyet-i kerîme nazil olur ve köylerde namaz kılanlar engellenirdi. Konuyla ilgili bu değerlendirme Câbir İbn Abdullah ile Ebû Saîd el-Hudrî'nin azil (cinsel ilişkide dışarıya boşalmak) uygulaması hakkındaki değerlendirmelerine benzemektedir. Onların azille İlgili açıklamaları şöyledir: Azil caizdir, zira Kur'an'm nazil olduğu dönemde ashâb-ı kiram azil yapmıştır ve bununla ilgili herhangi bir yasak hükmü gelmemiştir.
(Rüzeyk'in o dönemde Eyle'de görevli bir memur olması) Rüzeyk Ömer İbn Abdülaziz tarafından görevlendirilmiş ve Eyle'ye memur olarak tayin edilmişti, Anlaşıldığı kadarıyla Rüzeyk'in hakkında soru yönelttiği Vâdü'1-kurâ adlı yer Eyle'ye bağlı bir köydür. Zaten Rüzeyk Eyle'de Cuma

namazı kıldırıp kıldırama-yacağını sormamıştır. Zira Eyle o zamanlar surlarla çevrili büyük bir şehirdir. Ancak şu anda Eyle şehri harabelerden ibarettir ve Mısır'dan gelen hacıların mola yeridir. İbn Şihâb'ın Rüzeyk'e Cuma namazını kıldırmasını emrettikten sonra zikrettiği hadisin konuyla ilgisini şu şekilde açıklayabiliriz: Herhangi bir yere yönetici (emir) olarak atanan bir kimse şer'i hükümlerin uygulanmasıyla yükümlüdür ve Cuma namazı da bu hükümler kapsamındadır. Rüzeyk de arazilerin ıslahı ve ekilip biçilmesi için çalıştığı Vâdü'1-kurâ'da yöre halkının emîridir. Bu yönüyle bölgede halkın haklarını gözetmekle yükümlüdür ve Cuma namazı da bu haklar arasındadır.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir bu rivayetle ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmuştur: "Bu rivayet herhangi bir bölgede yöre halkının idaresini yürütebilecek bir kimsenin bulunması şartıyla Cuma namazının devlet başkanının izni olmaksızın kılınabileceğini göstermektedir. Yine bu rivayetten Cuma namazlarını köylerde kılmanın mümkün olduğu sonucu da çıkmaktadır. Dolayısıyla Cuma namazının sadece şehirlerde kılınabileceğini söyleyen Hanefîler'in görüşlerine muhalif bir sonuç ortaya çıkmaktadır.
Bu rivayetten çıkarılan diğer dersler Kitâbü'l-ahkâm'ın 1. Konusunda ele alınacaktır.

12. Cuma Namazına Katılmayan Kadın, Çocuk Vb. Kişilerin Boy Abdesti Almaları Gerekir Mi?

Abdullah İbn Ömer buyurdu: "Boy abdesti Cuma namazını kılmaları farz âcip olan kimselere gerekir."
894- Abdullah İbn Ömer dedi ki: Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"içinizden her kim Cuma namazına gelirse boy abdesti alsın."
895- Ebû Saîd el-Hudrî Resûlullah'ın miiniahı ve sdiem şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Cuma günü boy abdesti (gusül) almak ergenlik çağına giren herkese nuhtelim) gereklidir."
896- Ebû Hureyre'den radıyafehu anh nakledilmiştir: Resûlullah Bizler en son gelenleriz, fakat kıyamet gününde herkesin önünde bulunan ilkler olacağız. Hem de bizim dışımızdaki ümmetlere bizden daha Önce kitap verilmiş, bize ise onlardan sonra. Haddizatında şu içinde bulunduğumuz Cuma günü konusunda onlar görüş ayrılığına düştüler; Allah da bu günü bize lütfetti. Yahudilerin (kutsal günü olan Cumartesi) yarındır, Hıristiyanların (kutsal günü olan Pazar İse) yarından sonraki gündür" buyurdu ve sustu.
897- Sonra da şöyle dedi:
"Her Müslümanın her haftada bir gün boy abdesti alması gereklidir; o gün başını ve vücudunu iyice yıkar.[33]
898- Ebû Hureyre'den nakledilmiştir: Resûlullah şöyle buyurdu:
"Her müslümanm her haftada bir gün boy abdesti alması Allah'ın onlar üzerindeki bir hakkıdır."

13. Bâb

899- Abdullah Ibn Ömer Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Kadınların geceleri mesddlere gelmelerine müsaade ediniz.
900- Ibn Ömer şöyle demiştir:
Hz. Ömer'in eşi sabah ye yatsı namazlarını cemaatle kılmak üzere mescide gelirdi. Birisi kendisine: Hz. Ömer'in hoşuna gitmediği ve kıskanç bir erkek olduğunu bildiğin halde niçin mescide gelmek üzere dışarı çıkıyorsun? diye sorduğunda ona şöyle mukabelede bulundu: "Ömer niçin benim mescide gelmeme engel olmuyor?" Cevap bekleyen bu soruya bizzat o adamın kendisi şu cevabı verdi: "Onu engelleyen Resûl-İ Ekrem'in şu sözüdür:
Allah'ın kadın kullarının mescitlere gelmelerine engel olmayın."

Açıklama

Abdullah Ibn Ömer'in "Boy abdesti Cuma namazını kılmaları farz vacip olan kimselere gerekir" şeklindeki sözünü Beyhakî sahih bir senedle mevsûl olarak nakletmiştir. Bu rivayette şöyle bir fazlalık da bulunmaktadır: "Cuma namazı, ailesine geri dönebilecek durumda olanlara farzdır." Bu ifadenin anlamı •şudur: "Abdullah Ibn Ömer'e göre Cuma namazı, yaşadığı yere gece olmadan Önce dönebilecek durumda olan kimselere farzdır. Dolayısıyla bu mesafeden daha uzak bir yerde yaşayan kimselere Cuma namazı farz değildir."
"Kadınların geceleri mesddlere gelmelerine müsaade ediniz" emrinde geçen geceleri ifadesi ashâb-ı kiramın gündüz vakitlerinde namaza gitmeleri için eşlerine izin verdiklerini göstermektedir. Fakat Qece kötü zanna sebep olacak bir zaman dilimidir ve bu yüzden olmalı ki Abdullah Ibn Ömer'in oğlu kadınların gece mescide gitmelerine karşı çıkmış ve şöyle demiştir: "Kadınların mescidlere gitmelerine asla izin vermeyeceğiz; onların gece vaktinden yararlanarak gizli saklı işler çevirmelerine meydan vermeyeceğiz."
Yukarıdaki rivayette geçen Hz. Ömer'in eşi, cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Saîd İbn Zeyd'in kız kardeşi Âtike bnt. Zeyd İbn Amr İbn Nüfeyl'dir.

14. Yağışlı Havalarda Cuma Namazına Gelmeyenlere Verilen Ruhsat

901- Çok yağmurlu bir günde İbn Abbâs müezzinine şu talimatı verdi: Sen (Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın resulüdür) dedikten sonra (Haydi, herkes namaza) deme. Bunun yerine (Namazlarınızı evlerinizde kılın) de. Cemaatten bir kısmı bu durumu garipseyip birbirine bakışınca İbn Abâs şöyle dedi; "Galiba bu söylediklerimi beğenmediniz. Fakat bunun aynısını - Resûlullah'ı kasdederek benden daha hayırlı olan bir zat yapmıştı. Şüphesiz Cuma namazının kılınması kesin bir emir olan bir zat yapmıştı. Şüphesiz Cuma namazının kılınması kesin bir emirdir (azimet). Fakat ben sizi sıkıntıya sokmak istemedim. Eğer namaza gelmenizi emredecek olsaydım bu çamurların içinde bata çıka yürümek zorunda kalacaktınız." .

Açıklama

İmam Buhârî burada ibn Aliyye adıyla bilinen İsmâîl yoluyla nakledilen İbn Abbâs hadisine yer vermiştir. Zaten söz konusu rivayet İmam Buhârî'nin kullandığı konu başlığına da uygundur. Alimlerin çoğunluğunun görüşü de yağmurlu günlerde Cuma namazına gitmeme ruhsatının bulunduğu yönündedir. Bazı âlimler şiddetli yağmur İle hafif yağmurun Cuma namazına gitmeme konusunda ruhsat olabilmesi bakımından birbirinden farklı hükümlere tabî olduğunu söylemişlerdir. İmam MâlİK'e göre ise yağmur dolayısıyla Cuma namazının terk edilmesine ruhsat verilemez. Ancak İbn Abbâs'tan nakledilen bu rivayet yağmurlu günlerde Cuma namazına gitmemenin caiz olduğunu gösteren bir delildir.
Rivayette geçen "Şüphesiz Cuma namazının kılınması kesin bir emirdir" ifadesiyle ilgili olarak İsmâîl şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bu sözde bir problem söz konusudur ve doğru olarak nakledilmemiştir. Zira İbn Abbâs'la ilgili bu rivayetin diğer varyantlarının çoğunda bu ifade "Şüphesiz bu (müezzinin 'Haydi herkes namaza1 şeklindeki sözü) kesin bir emirdir" tarzında gelmiştir. Çünkü müezzinin bu sözü namaza bir çağrıdır ve duyan herkesin çağrıya uyması gerekir. Şayet burada Cuma namazını kılmanın kesin bir emir olduğu anlatılmak istenseydi ezanın geriye kalan ifadelerinin terk edilmesiyle azimet hükmünün düşmemesi gerekirdi."
Ancak rivayette anlaşıldığı kadarıyla ezanın kalan kısmı terk edilmemiştir. Sadece "Haydi herkes namaza" sözünün yerine "Namazlarınızı evlerinizde kılın" ifadesi kullanılmıştır.
Ibn Abbâs'ın "Şüphesiz Cuma namazının kılınması kesin bir emirdir" şeklindeki sözünün anlamı şudur: "Eğer müezzinin, haydi herkes namaza demesine müsaade etseydim bunu duyan herkes yağmurlu havaya rağmen namaza koşacaktı. Bu da onların sıkıntıya düşmelerine sebep olacaktı. Bu yüzden ona namazlarınızı evlerinizde kılın demesini emrettim. Böylece insanlar yağmurun azimeti ruhsata dönüştüren bir mazeret olduğunu anlayacaklardı."

15. Cuma Namazının Kılınmasının Farz Olmasına Sebep Olan Uzaklık, Cuma Namazı Kimlere Farzdır?

Bu hüküm "Ey iman edenler, Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okun duğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun [34] âyetine dayanır.
Atâ şöyle demiştir: "Görevlileri ve birbirine yakın binaları olan köylerder (el-karyetü'1-câmia) birinde iken Cuma ezanı okunsa, ezanı duysan da duyma san da, bu namaza katılmak senin boynunun borcudur."

Enes İbn Mâlik kasrında iken Cuma namazlarını bazen kıldırır bazen de kıl-dırmazdi. Onun kasrı Basra'ya İki fersah uzaklıktaki ez-ZâvİYe'de bulunuyordu.
902- Hz. Aişe'den nakledilmiştir:
"Resûlullah zamanında insanlar gerek evlerinden gerekse Medine'ye dört mil mesafedeki veya daha uzak bölgelerdeki yerleşim birimlerinden (avali) nöbet usulüyle Cuma namazına gelirlerdi. Bunlar namaza üstler başlan toz içinde gelirlerdi. Terledikleri İçin toz toprak vücutlarına iyice yapışırdı ve bedenlerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defasında bunlardan birisi Resûl-i Ekrem'in yanma geldi. Ben de orada bulunuyordum. Hz. Peygambersa şahsa şöyle buyurdu: "Bari bu gün İçin iyice temizlenseniz, ne kadar iyi olur!"

Açıklama

"Ey iman edenler, Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun [35] âyeti gereğince cumhur ezanı duyan veya ezanı duyabilecek güçte olan kimselerin Cuma namazına gelmelerinin farz olduğunu söylemişlerdir. Bu bakımdan kişinin yerleşim biriminin içinde olması ile dışında bulunması arasında da bir fark yoktur. Bunun ölçüsü de İmam Şafiî'nin dediği gibi: "Ezan okuyan kişinin gür sesli olması, çevrede ezanı duymayı engelleyecek gürültünün bulunmaması ve kişinin işitme problemi olmamasıdır."
Atâ'nın görüşünü açıklarken kullandığı "ezanı duysan da duymasan da" sözü yerleşim biriminin içinde bulunanlarla ilgilidir. Ahmed İbn Hanbel bunu açık bir şekilde dile getirmiştir. Hatta İmam Nevevî bu konuda herhangi bir görüş ayrılığının bulunmadığını kaydetmektedir.
Abdürrezzâk'm İbn Cüreyc'ten naklettiği bu rivayetin farklı bir varyantında şu ek bilgi vardır; İbn Cüreyc şöyle demiştir: Atâ'ya karye-i câmîa nedir diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: "Cidde gibi cemaati, yöneticisi (emîr), hâkimi (yargıç) ve birbirine bitişik toplu evleri olan yerleşim birimleridir."
ez-Zâviye, Haccâc İle Ibnü'l-Eş'as arasında meydana gelen büyük mücadelenin yaşandığı yerdir.
Hz. Peygamber'in "Ban bu gün için iyice temizlenseniz (ne kadar iyi olur!)" diye buyurması bir temennidir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Öğretmen öğrencisine çok merhametli ve şefkatli bir tarzda yaklaşmalıdır.
2. Hayırlı insanlarla birlikte aynı meclisi paylaşmadan önce güzelce temizlenmek müstehaptır.
3. Müslümanlara sıkıntı verecek her türlü tavır ve davranıştan kaçınmak gerekir.
4. Ashâb-ı kiram kendilerine zor gelse bile Resûl-i Ekrem'in saiiai- emirlerine uyma konusunda çok titiz davranırdı.

16. Cuma Namazının Vakti Güneşin Tepe Nok Tasını Geçip Batıya Doğru Kaydığı Zaman Girer (Zeval Vakti)

Hz. Ömer, Ali, Nu'mân İbn Beşîr ve Amr İbn Hureys'in bu görüşte olduğu nakledilmiştir.
903- Hz. Âişe şöyle demiştir: "Asr-ı saadette insanlar kendi işlerini kendileri görürdü. Cuma namazına da (üstlerini başlarını değiştirmeden) işlerini bırakıp aynı halde gelirlerdi Bu yüzden kendilerine: "Keşke boy abdesti alsanız, yıkansanız" denildi.[36]
904- Enes İbn Mâlikten nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Cuma namazını güneş tepe noktasını geçip batıya doğru kayınca kıldırırdı."
905- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Biz Cuma namazını biraz erken kılar ve daha sonra kaylûle (öğleden sonraki gündüz) uykusuna yatardık.[37]

Açıklama

İmam Buhârî burada konu hakkında farklı bir görüş bulunmasına rağmen Cuma namazının vaktinin girişini kesin bir dille ifade etmiştir. Bu da farklı görüş beyan edenlerin delillerinin zayıf olmasından ileri gelmektedir.
(Hz. Ömer, Ali, Nu'mân İbn Beştr ve Amr İbn Hureys'in bu görüşte olduğu nakledilmiştir)
Hz. Ömer ile İlgili rivayet: İbn Abbas'tan nakledilmiştir: "Cuma günleri güneş tepe noktasını geçip batıya doğru meyledince Hz. Ömer minbere çıkar ve sonra otururdu."
Hz. Ali ile ilgili rivayet: "İbn Ebû Şeybe'nin sahih bir senedle naklettiği bir rivayete göre Ebû İshâk, Hz. Ali'nin arkasında güneş tepe noktasını geçip badya meylettikten sonra namaz kıldığını söylemiştir."
Nu'mân İbn Beşîr ile ilgili rivayet: İbn Ebû Şeybe'nin sahih bir senedle naklettiğine göre Semmâk İbn Harb şöyle demiştir: "Nu'mân İbn Beşîr bize güneş tepe noktasını geçip batıya meylettikten sonra Cuma namazını kıldırdı." İbn Ebû Şeybe Nu'mân'ın Yezîd İbn Muâviye'nin hilâfetinin başlarında Küfe emîri olduğunu söylemiştir.
Amr İbn Hureys hakkındaki rivayet: İbn Ebû Şeybe'nin sahih bir senedle naklettiğine göre Velîd İbnü'l-'îzâr şöyle demiştir: "Cuma namazını Amr İbn Hureys'ten daha güzel kıldıran hiç kimse görmedim. O Cuma namazını güneş tepe noktasını geçip batıya meyledince kıldırırdı."
İmam Buhârî Hz. Aişe'den nakledilen rivayette geçen fiiline dayanarak Cuma namazının zevalden sonra kılındığı sonucunu çıkarmıştır. Çünkü bu fiil daha önce de açıklandığı gibi pek çok dilciye göre zevalden sonraki yürüyüş için kullanılır.
Hz. Peygamber Cuma namazını güneş tepe noktasını geçip batıya doğru kayınca kıldırırdı" ifadesi Resûlullah'm Cuma namazlarını devamlı olarak güneş tepe noktasından batıya kayınca kıldırdığını göstermektedir.

17. Cuma Günü Hava Çpk Sıcak Olursa Namaz Hangi Vakitte Kılınır?

906- Enes İbn Mâlik, Cuma namazını kasdederek şöyle demiştir: "Resûlullah hava çok soğuk olursa namazı vakit girer girmez kılardı. Havanın aşırı sıcak olması durumunda ise namazı kılmak için hararetin geçip serinliğin düşmesini beklerdi."
Yunus İbn Bükeyr dedi: Ebû Halde bize bu rivayeti mutlak oiarak nakledip Cuma namazı kaydını zikretmedi:
Bişr İbn Sabit dedi: Ebû Halde bize anlattı: "Bir defasında Cuma İmamı bize namazı kıldırmış ve sonra Enes İbn Mâlik'e, Resûluliah'ın öğle namazını nasıl kıldırdığını sormuştu."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Konu hakkındaki hüküm kesin olmadığı halde İmam Buharı, Cuma namazının aşın sıcak havalarda serinlik vaktinde kılınması gerektiği hükmüne meyletmiştir. Çünkü rivayette geçen "Cuma namazını kasdederek" kaydı yoruma açıktır:
a. Bu ifade hadisi nakleden tabiî Ebû Halde'nin (HâlİId İbn Dînâr) olaydan anladığı bir açıklama cümlesi olabilir.
b. Bu kayıt nakledilen rivayette mevcuttur fakat râvî Cuma namazının da öğle namazıyla aynı kategoride olduğu hükmünü tercih etmiştir. Çünkü Cuma namazı ya öğle namazı İle öğle namazına ek namazların bütünüdür ya da öğle namazının yerine geçer. Zaten Basra yöneticisinin Enes İbn Mâlik'e "Resûlullah öğle namazını nasıl kıldınrdı?" diye sorması ve Enes'in bu soruyu hiç yadırgamadan söz konusu cevabı vermesi de bu yorumu desteklemektedir."
Zeyn İbnü'l-Müneyyir'in başka bir yerdeki ifadesi de şöyledir: "Cuma namazının serinlik vaktinde kılınabileceği bu rivayetten anlaşıldığına göre, zeval vaktinden önce kılınamayacağı hususu da anlaşılmış olur. Çünkü Cuma namazını zeval vaktinden önce kılmak mümkün ve caiz olsaydı sıcakların iyice artması namazın geciktirilmesine sebep olmazdı. Aksine zevalden önce kılınarak bu görev îfa edilirdi. Fakat bu yapılmayıp namaz geciktirilmiştir. Dolayısıyla zevalden önce kılınabileceğini söyleyen görüşe delil olmaz."
İbn Battal Cuma namazının zevalden önce kılınmasının caiz olduğunu söyleyenlere muhalif olmuş ve bu rivayeti esas alarak Cuma namazının vaktinin öğle namazının vaktiyle aynı olduğunu söylemiştir. Çünkü Enes İbn Mâlik'in cevabı da her iki namazın vaktinin aynı olduğunu göstermektedir.
Bu rivayet namaz kılan bir kimsenin her türlü şüpheden uzak tutulması gerektiğini de göstermektedir. Bu şekilde onun namazını huşu içinde kılması sağlanacaktır. Zira sıcakların çok şiddetli olduğu zamanlarda serinlik vaktinin girmesi beklenmiştir.

18. Cuma Namazına Yürümek

Hemen Allah'ı anmaya koşun [38] âyeti ve âyette geçen (ve koşun diye tercüme edilen) ,^-JI kelimesinin amel ve gitmek anlamına geldiğini söyleyenler.
Abdullah İbn Abbâs şöyle demiştir: "Bu vakit girdiğinde alışveriş yapmak haram olur."
Atâ şöyle demiştir: "Bu vakitte her türlü iş ve meslek ile uğraşmak haram olur."
İbrahim ibn Sa'd İmam ez-Zührî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Müezzin Cuma ezanını okuduğunda kişi yolcu olsa bile namazı kılması boynunun borcudur."
907- Ubâde İbn Rufâa'dan nakledilmiştir: "Bir defasında ben Cuma namazına giderken Ebû Abs arkamdan yetişti ve şunları söyledi: Ben ResûluUah'ın
"Kimin ayaklan Allah yolunda tozlanırsa Allah (c.c) o kişiyi cehenneme haram kılar.[39] buyurduğunu işittim.
908- Ebû Hureyre'den nakledilmiştir: "Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu İşittim:
"Namaz için kamet getirildiğinde namaza aceleyle koşarak gelmeyin. Tam bir vakar ve sükûnet içinde yürüyerek gelin; yetişebildiğiniz kadarını kılın, yetişemediğiniz kısmı ise daha sonra tamamlayın."
909- Ebû Katâde, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nak-letmiştir:
"Beni görünceye kadar ayağa kalkmayın ve üzerinizde tam bir vakar ve sükûnet olsun."

Açıklama

Ibnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hakk Cuma namazını farz kılan âyette hem namaza koşmayı emretmiştir hem de bu vakitte alışveriş yapılmasını yasaklamıştır. Bu da âyette geçen koşmak kelimesinin amel ve itaat anlamına geldiğini göstermektedir. Çünkü âyette âhirete yönelik bir amel ile alışveriş ve diğer iş kolları gibi dünyevî ameller birbiriyle karalaştırılmıştır. Özetle söylemek gerekirse burada emredilen âhiret işine koşmak olduğu halde buna karşılık yasaklanan dünyevî işlere koşmaktır."
İmam Buharı bu konu başlığı altında "Namaza aceleyle koşarak gelmeyin. Tam bir vakar ve sükûnet içinde yürüyerek gelin" hadisine de yer vermiştir. Maksadı ise âyette emredilen koşmak ile hadiste yasaklanan koşmanın birbirinden farklı olduğuna işaret etmektir. Zira âyetteki koşun emri, gidin anlamında tefsir edildiği halde hadisteki koşmak kelimesine aceleyle yürümek anlamı verilmiştir. Nitekim hadîs-i şerîfte de koşmak yerine vakar ve sükûnet içinde yürüyerek namaza gidilmesi emredilmiştir.

Cuma Ezanı Okunurken Alışveriş Yapmak

İbn Abbâs'ın "bu vakit girdiğinde alışveriş yapmak haram olur" diye ifade ettiği görüş, namaz için ezanın okunduğu zamanı anlatır. Alimlerin çoğunluğu da bu görüştedir; ezan okunduğu zaman alışveriş yapmak haramdır. Fakat bu âlimlere göre söz konusu ezan imam hutbeye çıkınca okunan ezandır ve bu ezan okununca alışveriş haram olur. Çünkü Resûl-i Ekrem zamanında okunan ezan sadece bu ezandır. Dolayısıyla burada güneş tepe noktasından batıya doğru kaydığında okunan ezan söz konusu değildir; bu durumda yapılan alışveriş mekruh olmakla birlikte caizdir.
Hanefîler'e göre bu alışveriş mutlak olarak mekruhtur ve haram değildir.
Fakat bu konuda görüş ayrılığına düşülen bir nokta vardır: Ezan okunduğunda alışveriş yapmak haram olmakla birlikte yapılan alışveriş geçerli (sahih) midir? Bu soruya olumlu cevap veren âlimler bulunduğu gibi alışverişin geçersiz olduğunu söyleyenler de vardır. Bu konudaki görüş ayrılıkları "Bir konu hakkındaki yasaklama (nehy) mutlak olarak fesadı gerektirir mi gerektirmez mi?" şeklinde ifade edilen usul meselesine dayanmaktadır.
Atâ'nın "Bu vakitte her türlü iş ve meslek ile uğraşmak haram olur" şeklinde İfade edilen görüşü Ebû Humeyd'in tefsirinde mevsûl olarak zikredilmiştir: "Cuma namazı için ezan okunduğu zaman boş işlerle uğraşmak, alışveriş yapmak, her türlü iş ve meslek ile uğraşmak, yatmak, cinsel ilişkide bulunmak ve yazı ile meşgul olmak haramdır." Alimlerin çoğunluğunun görüşü de bu yöndedir.

Yolcunun Cuma Namazı Kılması

İbrahim İbn Sa'd'ın Zührî'den naklettiği: "Müezzin Cuma ezanını okuduğunda kişi yolcu olsa bile namazı kılması boynunun borcudur" şeklindeki görüş hakkında İbnü'l-Münzir: "Bu, ilim ehli arasında adeta üzerinde görüş birliği bulunan bir meseledir. Çünkü Zührî'nin bu görüşü hakkında farklı yorumlar vardır. Şihâb ez-Zührî'nin görüşüyle ilgili farklı yorumlar şöyledir:
a. İbn Şihâb'ın bu sözü "Yolcuya Cuma namazı yoktur" diye de nakledilmiş-r. Buna göre İbn Şihâb, yolcuya Cuma namazı kılmak vacip değildir demek ;te mistir.
b. İbn Şihâb'ın bu sözü yukarıda zikredildiği gibi "Namazı kılması boynunun orcudur" diye rivayet edilmiştir ve dolayısıyla Cuma namazını kılmanın uistehap olduğu kasdedilmiştir.
c. Burada özellikle bir kimsenin yolcu iken Cuma namazı kılman bir yerle-m birimine vardığında ezanı duyup namazı kılması kasdedilmiştir. Bu yönüyle olcunun mutlak olarak Cuma namazını kılması gerektiği ve gelip geçerken uğ-ıdığı bir şehirde zeval vaktinden önce yolculuğa çıkmasının haram olduğu so-ucu çıkarılamaz.
Öyle anlaşılıyor ki İmam Buhârî'nin tercih ettiği ihtimal de bu son ihtimaldir, aten İmam Buhârî'nin Cuma namazının farz olduğunu ortaya koyan âyeti mutk olarak zikretmesi yani yolcu ile mukîm arasında herhangi bir ayırıma gitme-ıesi de bu görüşümüzü desteklemektedir.
İbnü'l-Münzir, Resûlullah'ın «ibikkı ve seik.n Arafat'ta Cuma günü Öğle ve indi namazlarını cem ederek kıldığına dair rivayete dayanarak yolcudan Cuma amazının düşeceğini söylemiştir. Gerçekten de bu rivayetteki Resûlullah'm fiili yolcunun Cuma namazı kılmakla yükümlü olmadığını gös-rmektedîr ve bu sahih bir uygulamadır. Ancak bu hüküm benim yukarıda zik-ttigim İhtimalin dikkate alınamayacağını göstermez. Zira aralarında herhangi r karşıtlık söz konusu değildir.
İbn Reşîd konu hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "Yolcuya Cuma ımazının gerekli olmaması hükmündeki İncelik şudur; Yolcu gideceği yere aşma amacında olduğu için namaza telaşlı bir şekilde gidecek ve aceleyle na-azmı kılacaktır. Bu da namaza giderken vakar ve sükûnet içinde gitme emrine rstir."
I Burada İmam Buhârî Cuma namazına koşmak ile diğer namazlara koşmak asında bir fark bulunduğunu muhataplanna hissettirmeye çalışmıştır. Zira di-:r namazlara koşarak aceleyle gitmek kişiyi yorduğu İçin namaza başlandığı ida nefes nefese kalmaya yol açar. Bu ise kişinin namazı huşu içinde kılmasına gel olur. Fakat Cuma namazına koşmak bundan farklıdır. Çünkü Cuma celati genel olarak henüz namaz için kamet getirilmeden önce mescide ulaşır ve ilenmeye, dolayısıyla nefesini toparlamaya fırsat bulur. İşte İmam Buhârî bu ayetleri zikrederken Cuma namazı ile diğer namazlar arasındaki ayırıma dikkat çekmek İstemiş fakat aralarında şöyle bir ortak nokta bulunduğunu vurgulamaya çalışmıştır: "Kişinin namaza giderken üzerindeki vakarın kaybolmasına yol açan her hareketten kaçınılmalıdır ve bu yönüyle Cuma ile diğer namazlar arasında fark yoktur."
Allah her şeyin en doğrusunu bilir.

19. Cuma Namazında Safta Bulunan Ikı Kışının Arasına Girmemek

910- Selmân-ı Fârisî Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Cuma günü boy abdesti alıp mümkün olduğu kadar vücudunu iyice temizlemeye çalışan, ardından saçlarını yağlayan veya evinde bulunan güzel kokudan vücuduna süren ve daha sonra mescide gelerek saf olan cemaatten iki kişinin arasına girmeden kendisine takdir edilen namazı kılan ve imamın okuduğu hutbeyi hiç sesini çıkarmadan can kulağı ile dinleyen herkesin bu Cuma ile diğer Cuma arasındaki günahları bağışlanır,"

Açıklama

İmam Buhârî konu başlığını bu şekilde koymuş fakat safları yararak iki kişinin arasına girmenin hükmünü açıklamamıştır. Bununla birlikte

âlimlerin çoğunluğuna göre böyle bir davranışın mekruh olduğu nakledilmiştir. İbnü'l-Münzir ise bunun haram olduğunu söylemiş ve İmam Nevevî Zeuâidü'r-Ravza adlı eserde bu hükmü kesin bir ifade ils dile getirmiştir. Alimlerin çoğuna göre saf olan İkî kişinin arasına girmek tenzîhen mekruhtur.
İbnü'l-Müneyyir konuyla ilgili olarak şu değerlendirmede bulunmuştur: "İki kişinin arasını ayırmak ifadesi şu anlamlara gelebilir;
a. İki kişinin arasına girip oturmak,
b. Bu kişilerden birisini çıkarıp onun yerine oturmak,
c. İki kişinin arasını ayırıp sadece ileriye geçmek. Fakat bu son anlam esas alındığında safların arasından ileriye geçmeye çalışan kimsenin ayaklarını oturan cemaatin baş veya omuz hizasına kadar kaldırmak durumunda kalacağı kesindir. Bu durumda söz konusu şahsın ayağına bulaşmış olan herhangi bir şeyin cemaatin elbiselerine sürünebileceğin! düşünebiliriz. İşte bu şekilde safları yararak ilerlemek mekruhtur. Bununla birlikte öndeki saflarda boşluk bulunması durumunda ileriye geçmeye çalışan kişi açısından günah yoktur. Zira önce gelen cemaat safları doldurmadığı için kusurlu davranmıştır ve bu şahıs onların kusurunu örtmüş olacağı için bağışlanır."

20. Bir Kimse Cuma Namazı İçin Mescidde İken Müslüman Kardeşini Kaldırıp Onun Yerine Oturmamalıdır

911- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah bir kimsenin kardeşini kaldırarak onun yerine oturmasını yasaklamıştır."
Bu rivayeti nakledenlerden İbn Cüreyc, İbn Ömer'den nakilde bulunan Nâfi'e: "Cuma namazında mı?" diye sorunca ondan: "Hem Cuma namazında hem de diğer namazlarda.[40] cevabını almıştır.

Açıklama

İmam Buhârî bu konu başlığını Cuma namazı ile kayıtlayarak vermiştir. Aslında İmam Müslim'in Ebü'z-Zübeyr yoluyla Câbir İbn Abdullah'tan naklettiği ve bu kaydı taşıyan sahih bir rivayet bulunmaktadır. Fakat İmam Buhârî bu rivayeti şartlarına uymadığı için almamıştır. Hadis şöyledir: "İçinizden hiç kimse Cuma namazında kardeşini perinden kaldırıp sonra da onun yerine oturmasın. Bunu yapacağına biraz daha sıklasın, yer açın desin."
Bu hadîs sonradan gelen cemaatin izin aldıktan sonra oturmakta olan kimselerin arasından geçerek ilerlemesinin mekruh olmadığını göstermektedir; izin almak mekruh hükmünün kalkması anlamına gelir. Hadiste geçen "kardeşini yerinden kaldırmasın" İfadesi hakkında şunları söylemek mümkündür: a. Sonradan gelen kimse bunu kibrinden dolayı yapıyorsa çok çirkin bir davranışta bulunmuş olur, b. Kendini beğenen, bencil bir adam olduğu için böyle davranıyorsa daha kötü bir tavır sergilemiş demektir.

21. Cuma Ezanı

912- Sâib İbn Yezîd'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber Hz. Ebû Bekir ve Ömer dönemlerinde Cuma ezanı imam minbere çıkıp oturduğunda okunurdu. Fakat Hz. Osman halife olduğunda Medine'de İnsanlar çoğalıp nüfus arttığı için Zevrâ denen yerde üçüncü ezanın ek olarak okunmasını kararlaştırdı.[41]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı Cuma ezanına ne zaman başlanacağı ile ilgilidir.
İbn Hüzeyme'nin Ebû Âmir yoluyla İbn Ebi'z-Zi'b'den naklettiği aynı konuyla ilgili rivayetin ifadeleri bundan farklıdır: "Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de Cuma namazı için zikrettiği ezanın başlama zamanı... idi." Yine İbn Hüzey-me'nin Vekî' yoluyla İbn Ebi'z-Zi'b'den naklettiği aynı konu hakkındaki başka bir rivayet de şöyledir: "Hz. Peygamber Hz. Ebû Bekir ve Ömer zamanlarında Cuma günleri iki ezan okunurdu." İbn Hüzeyme şöyle demiştir: "Bu rivayette geçen iki ezan ifadesi İmam minbere çıkınca okunan ezan İle farzdan önce getirilen kameti anlatır." Burada genelleme {tağlîb) yoluyla kamete de ezan adı verilmiştir veya her İki uygulama da namaza çağrı anlamı taşıdığı İçin iki ezan İfadesi kullanılmıştır.

Cuma Namazı İçin Ek Ezan Uygulamasının Başlatılması

"Hz. Osman üçüncü ezanın ek olarak okunmasını kararlaştırdı" İfadesi Vekîin İbn Ebi'z-Zi'b'den naklettiği rivayette şu şekilde geçmektedir: "Hz. Osman birinci ezanın okunması talimatını verdi." Aslında bu iki rivayet arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü Hz. Osman'ın ezan eklediğine dair rivayeti esas alırsak bü üçüncü ezan olacaktır fakat söz konusu ezanın imam minbere çıkınca okunan'ezan ile kametten önce okunduğunu dikkate alırsak bu ezan ilk ezan olacaktır.
(Zevrâ denen yerde...) Bu ifade İbn Hüzeyme ile İbn Mâce'nin İbn İshâk yoluyla Zührî'den naklettiği rivayette şu şekilde geçmektedir: "Hz. Osman üçüncü ezanın pazar yerinde Zevrâ adı verilen bir evin çatısında okunması talimatını verdi." İmam Müslim'in naklettiği bir rivayet de Zevrâ'nın Medine pazarında bulunan bir yer olduğunu göstermektedir: "Resûl-i Ekrem ile ashabı Zevrâ'da bulunuyorlardı. Zevrâ Medine pazarında bir yerin adıdır." İbn Ebû Şeybe Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Cuma günü okunan ilk ezan sonradan getirilmiş yeni bir uygulamadır (bidattir)." İbn Ömer'in bu sözü iki şekilde de yorumlanabilir. Buna göre şunları söyleyebiliriz;
a. İbn Ömer bu uygulamayı yadırgadığını ve kabul etmediğini ifade etmek istemiştir,
b. Böyle bir uygulamanın Resûlullah zamanında olmadığını vurgulamak istemiştir. Zira Resûl-i Ekrem zamanında olmayan her türlü uygulama ve görüş bid'at kapsamına girer.
Bazı bölgelerde Cuma namazının vakti girmeden önce insanları namaza çağırmak amacıyla zikirler ve salât ü selâmlar ihdas edildiğini biliyoruz. Fakat'bu uygulama yerine selef-i sâlihînin üçüncü ezan uygulamasını devam ettirmek ve onlara uymak daha iyidir.

22. Cuma Namazı İçin Tek Müezzin Görevlendirilmesi

913- Sâib Ibn Yezîd'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Cuma günü ek olarak üçüncü, ezan okunması uygulamasını başlatan Hz. Osman'dır. O dönemde Medine'de nüfus arttığı için Hz. Osman böyle bir uygulamayı başlatmak zorunda kalmıştı. Daha önceleri Resûlullah'ın sav sadece bir müezzini vardı ve Cuma ezanı imam minbere çıkıp oturunca okunurdu."

23. Minberde Oturan İmam, Müezzin Ezanı Okuduğu Zaman Okunan Ezana Mukabelede Bulunur

914- Ebû Ümâme İbn Sehl İbn Hanîfin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Muâviye İbn Ebû Süfyân'ın minberde iken okunan ezana mukabelede bulunduğunu işittim. Müezzin, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür dediğinde Muâviye de, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür diyordu. Müezzin, şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, dediğinde Muâviye, ben de, diyordu. Müezzin, şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın Resulüdür, dediğinde Muâviye aynı şekilde, ben de, diye mukabele ediyordu. Müezzin ezanı bitirince Muâviye cemaate şöyle hitap etmişti: "Ey insanlar, ben Resûl-i Ekrem'in işte bu minberde iken ezan okunduğunda şu anda benden işitmiş olduğunuz ifadeleri aynen tekrar ettiğini kesinlikle duydum."

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Sonuçlar

1. İmam minberde iken bile halka ilim öğretmeli ve cemaat de bu bilgileri almalıdır.
2. İmam - Hatip minberde iken müezzinin okuduğu ezana mukabelede bulunabilir.
3. Müezzine mukabelede bulunan kişinin ezan ifadelerini aynen tekrar etmek yerine "Ben de" gibi ifadeler kullanması yeterli olur.
4. Hutbeye başlamadan önce konuşmakta herhangi bir sakınca yoktur.

24. Ezan Okunurken Minberde Oturmak

915- İbn Şihâb, Sâib İbn Yezîd'in kendisine şu bilgiyi haber verdiğini nak-letmiştir: "Medine'de mescide gelenlerin sayısı artınca Cuma günü ikinci ezan okunması talimatını Hz. Osman vermişti. Halbuki daha önce Cuma ezanı imam minbere çıkıp oturunca okunurdu."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir, İmam Buhârî'nin kullandığı bu başlığın "Ezan okunurken minberde oturmak meşru değildir" diye görüş beyan bazı Kûfe'li bilginlere cevap niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Fakat İmam Mâlik, Şafiî ve âlimlerin çoğunluğuna göre ezan sırasında minberde oturmak sünnettir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir bu hükmün hikmetini şöyle açıklamıştır: "İmamın minberde oturması cemaat arasındaki fısıltıların ve konuşmaların kesilmesini, cemaatin hutbeyi dinlemek için hazır hale gelmesini ve okunacak zikrin tam bir gönül huzuru içinde ve zihinde farklı düşünceler olmadan dinlenmesini sağlar."

25. Ezanın Hutbeden Önce Okunması

916- Sâib İbn Yezîd şöyle demiştir: "Cuma günleri ezanın okunma vakti Hz. Peygamber Hz. Ebû Bekir ve Ömer dönemlerinde imamın hutbe için minbere çıkıp oturduğu an idi. Daha sonra Hz. Osman halife olunca insanlar çoğaldığı için üçüncü ezanın okunması talimatını verdi. Bu ezan da Zevrâ denen yerde okunuyordu. İşte onun bu talimatı daha sonra yerleşik bir uygulama haline geldi."

26. Hutbenin Minberde Okunması

EnesİbnMâlik, Resûlullah'ın minberde hutbe okuduğunu söylemiştir.
917- Ebû Hâzim İbn Dinar'dan nakledilmiştir: "Resûlullah'ın minberinin hangi ağaçtan yapıldığı konusunda görüş ayrılığına düşen bir kesim Sehl İbn Sa'd es-Sâidî'ye gelerek minberin neden yapıldığını sordular. SehİI onlara şu cevabı verdi: "Allah'a yemin ederim ki, ben bu minberin hangi ağaçtan yapıldığını, mescide konduğu ilk günü ve Resûl-i Ekrem'in iaiiaibhu aieyt üzerine oturduğu ilk günü çok iyi biliyorum. Hz. Peygamber kölesi marangozlukla meşgul olan bir kadına - Sehl bu kadının kim olduğunu söylemişti haberci göndererek, 'Kölene söyle insanlara hitap ettiğim zaman üzerine oturacağım bir minber yapsın' diye emir buyurmuştu. Kadın da kendisine söylendiği gibi kölesine bu minberi yaptırdı. Köle Resûlullah'm istediği minberi ormandan temin ettiği ılgın ağacından yapmış ve getirmişti. Kadın bu minberi daha sonra Resûlullah'a gönderdi ve minber Hz. Peygamber'in istediği yere kondu, işte ben Re-sût-i Ekrem'in bu minber üzerinde namaz kıldığını ve yine minberin üzerinde iken tekbir getirdiğini gördüm. Sonra minberden inmeden rükû etmişti ve ardından geri geri çekilerek minberden inmişti. Bu şekilde geriye çekildikten sonra minberin ilk basamağının dibine secde etmiş ve ardından aynı uygulamayı tekrar etmişti.
Resûlullah diem namazı bitirince insanlara dönerek şöyle buyurdu:
"Ey insanlar, ben bu şekilde namaz kıldım ki bana viyasınız ve benim namazımın nasıl olduğunu öğrenesiniz.
918- İbn Enes, Câbir Ibn Abdullah'ın şöyle dediğini bizzat işittiğini anlatmıştır:
"Resûlullah'm hutbe sırasında üzerinde durduğu bir hurma kütüğü vardı. Fakat Resûl-i Ekrem için bir minber kurulup artık kütüğe ihtiyaç kalmayınca kütükten gebe develerin doğum anındaki iniltilerine benzer sesler duyduk. Hz. Peygamber minberden inip kütüğün üzerine elini koyunca iniltiler kesildi."
919- Sâlim'den gelen bilgiye göre babasının, Resûlullah'm üzerinde hutbe îrad ederken: "Kim Cuma namazına gelirse boy abdesti alsın da öyle gelsin!" diye buyurduğunu işitmiştir.

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı minber üzerinde hutbe okumanın meşru olduğunu göstermektedir. Burada hutbeyi Cuma namazı kaydını koymaksızm zikretmesi diğer hutbeleri de aynı hüküm kapsamına sokma amacı taşır.
Sehl'in muhataplarına nakilde bulunurken yemin etmesi dinleyicilerde konu hakkında oluşacak kanaati pekiştirmeye yöneliktir.
Kasım Ibn Asbağ'ın naklettiği bir rivayette yukarıda söz konusu edilen marangoz kölenin adı zikredilmiştir. Bu rivayeti Abbâs İbn SehİI babası Sehl'den nakletmiştir: "Resûlullah hutbeleri bir kütük üzerinde okurdu. İnsanların sayısı artınca ashâb-ı kiram Hz. Peygamber'e "Kendinize bir minber edinseniz çok iyi olur" diye bir teklifte bulundular. İşte bu teklifin yapıldığı dönemde Medine'de sadece bir marangoz vardı ve adı da Meyrnûn idi."
Resûluliah minberin en üst basamağı üzerinde namaz kılmıştı ve yönünü kıbleden çevirmeden geri geriye çekilerek İnmişti. Bu şekilde geri geriye çekilmesinin sebebi de zaten kıbleden yüzünü çevirmeme isteğidir. İndikten sonra secde ettiği mekan ise minberin ilk basamağının dibidir.

Bu Rivayetten Çıkarılan Sonuçlar

1. Resûl-i Ekrem sol arka saflarda bulunan cemaatin kendisini görmelerini sağlamak amacıyla minberin en üst basamağında namaz kılmıştır.
2. Bir kimse alışılmışın dışında bir uygulamaya başvurursa bunun hikmetini ve gerekçesini yakınlarına, arkadaşlarına açıklamalıdır.
3. İster devlet başkanı (halife) olsun, isterse olmasın hutbe okuyan herkesin minberin üzerine çıkması meşrudur.
4. Cemaate namazın nasıl kılınacağı uygulamalı olarak öğretilebilir.
5. Namazda namazı bozmayacak kadar az bir harekette bulunmanın (amel-i yesîr) bir sakıncası yoktur. Hareket fazla olduğu halde birbirinden farklı ise yine namazı bozmaz.
6. Hatibin görülmesine ve sesinin daha rahat duyulmasına imkan sağladığı için minber edinmek iyi bir uygulamadır.
7. Yeni bir şey edinildiğinde bir şükür ifadesi olarak veya o şeyin bereketli olmasını dileyerek (teberrüken) namaz kılmak müstehaptır, güzel bir davranıştır.
8. Hatip minber üzerinde hutbe îrad ederken cemaate şer'î hükümleri öğretmelidir.
(Gebe develer diye tercüme ettiğimiz) kelimesini Cevheri şu şekilde açıklamıştır: "Bu kelime kelimesinin çoğuludur ve on aylık gebe olan develer için kullanılır. On aydan sonra doğum yapana kadar bu develere denir.
9- Hatibin bu müddet içinde minber üzerinde oturması bu bâbda kasde-dilen husus olup, hatibin minber üzerinden halka dinin ahkâmını öğretmesinin gerekliliği anlatılmaktadır.

27. Hutbe Ayakta Okunur

Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Resûlullah olduğu halde bize hutbe îrad ederken..."
920- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Sizin tıpkı bugün yaptığınız gibi Resûlullah ayakta olduğu halde hutbe îrad ederdi. Sonra biraz oturur ve ardından geri kalkardı.[42]

Açıklama

İbnü'l-Münzir konuyla ilgili olarak şu bilgiyi kaydetmiştir; âlimlerin çoğunluğuna göre imamın hutbe okurken ayakta durması şarttır. Bir rivayete göre Ebû Hanîfe hutbe sırasında ayakta durmanın bir gereklilik/farz değil, bir sünnet olduğunu söylemiştir. İmam Mâlik'ten nakledilen görüş ise, hutbe okurken ayakta durmayı mutlak farz kabul ettiği yönündedir; buna göre imam, oturarak hutbp okursa günahkâr olur fakat hutbe geçerlidir. Diğer başka âlimlere göre ise hut1 sırasında ayağa kalkmak tıpkı namazda olduğu gibi ayakta durabilecek kadar' sağlıklı ve güçlü olan imamlar İçin farzdır.

Ayakta durmanın farz olduğunu söyleyen çoğunluğun delilleri aşağıdaki gibidir:
a. Câbir İbn Semure'den nakledilen rivayet.
b. Ka'b İbn Acre'den nakledilen rivayet: Bir gün Ka'b İbn Acre mescide girdi ve Abdurrahmân İbn Ebü'l-Hakem'in oturarak hutbe irad ettiğini gördü. Onun bu tutumunun yanlış olduğunu İfade ederek "Seni öylece ayakta bıraktılar [43] âyetini okudu. îbn Hüzeyme de bu rivayet şu ifadelerle nakîetmiştir: "Ka'b şöyle dedi: Ben böyle bir gün ömrümde görmedim. Birisi Müslümanlara imamlık yapıyor ve oturduğu yerde hutbe okuyor, olacak şey değil!" Ka'b bu sözlerini iki defa tekrar etmiştir.
c. İbn Ebû Şeybe Tâvûs'un şöyle dediğini nakîetmiştir: "Resûl-i Ekrem Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman «ev hutbe îrad ederken ayakta dururlardı. Minberde oturarak hutbe okumaya başlayan ilk kişi Muâviye'dir.
d. Resûlullah hutbe okurken devamlı olarak ayakta dursa muştur.
e. İki hutbe arasında oturmak Resûl-i Ekrem'in bir uygulamasıdır. İki hutbeyi birbirinden ayırmak maksadıyla hutbeler arasında oturulduğuna göre hutbe sırasında ayakta durulduğu anlaşılacaktır.
f. Oturarak hutbe îrad edenlerin haklı bir mazeretleri ve gerekçeleri bulunmaktadır. Nitekim İbn Ebû Şeybe'nin Şa'bî yoluyla naklettiği bir rivayete göre Muaviye aşırı derecede şişmanladığı için oturarak hutbe okumuştur.
g. Câbir İbn Semure konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Resûlullah ayakta durarak hutbe îrad eder sonra oturur ve ardından tekrar kalkıp ayakta ikinci hutbeyi okurdu. Bu bakımdan birisi sana Hz. Peygamber'in sevğini anla" oturarak hutbe okuduğunu haber verirse yalan söyledi-

28. İmam Hutbe Okurken Yüzünü Cemaate Döner Cemaat De İmama Yönelir

Abdullah İbn Ömer ve Enes İbn Mâlik hutbe sırasında imama yüzlerini dönerlerdi.
921- Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah bir gün minberin üzerine oturdu ve biz de onun çevresine toplanıp oturduk.[44]

Açıklama

Cemaatin, hutbe sırasında imama yönelmesi âlimlerin çoğunluğuna göre müstehaptır. Bunun gerekli olduğunu söyleyenler de vardır. Bu hükmün fayda ve hikmeti hakkında şu açıklamalar yapılmıştır:
1. İmamın sözlerini can kulağı ile dinleme imkanı sağlar.
2. İmamın sözlerini tam bir edep içinde dinlemeye vesile olur.
3. Cemaat imama yüzünü dönüp, zihnen, kalben ve bedenen tam bir konsantrasyon içinde hutbeyi dinlerse verilen öğütleri daha iyi anlayacaktır.
4. Hutbe sırasında imamın ayakta durması gerektiğine dair hükme en uygun pozisyon hutbeyi imama yönelerek dinlemektir.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Bu konuda âlimler arasında herhangi bir görüş ayrılığı bulunduğunu bilmiyorum."

29. Hutbede Allah Teâlâya Hamd Ve Sena Ettikten Sonra Jby Uî (Şimdi Asıl Konuya Geçelim) Demek

İkrime Abdullah İbn Abbâs'tan ResûlulÎah'm böyle dediğini nakletmiştir.
922- Esma binti Ebû Bekir şöyle demiştir: "Bir gün Aişe'nin yanma gitmiştim. O sırada ashâb-ı kiram namaz kılıyordu. Ben, niçin bu vakitte namaz kıldıklarını Aişe'ye sorunca başıyla göğe işaret etti. Ben, olağanüstü bir olay mı var, diye tekrar sorunca evet anlamında başını salladı. Resûlullah o kadar uzun bir süre bekledi ki neredeyse bayılacaktım. Yanıbaşımda bir kırba dolusu su vardı. Kırbayı açıp serinlemek maksadıyla başıma biraz su döktüm. Resûl-i Ekrem namazı bitirdiğinde güneş iyice açılmıştı. Hz. Peygamber daha sonra cemaate dönüp Allah Teâlâ'ya layık olduğu veçhile hamd etti ve ardından "Şimdi ası! konuya gelelim" dedi. Ben bu sırada gürültü çıkaran ensardan bir kadını susturmakla meşgul olduğum için Resûlullah'ın neler söylediğini kaçırmıştım. Bu yüzden Aişe'ye gidip Resul 1 Ekrem senem ne söyledi diye sordum. Bana Resûlullah'ın. şöyle buyurduğunu söyledi:
'Vaha önce bana hiç gösterilmeyen ne varsa hepsini işte şu bulunduğum yerde gördüm. Hatta cennet ve cehennemi bile. Bana, sizlerin kabirlerde Me-sih-Deccâftn fitnesi (imtihan vesilesi) gibi - veya bu fitneye yakın bir fitneyle karşılaşacağınız vahyedildi. Siz kabirdeyken yanınıza gelecekler ve beni kasdederek: "Şu zât hakkında bildiğiniz şeyler neferdir?" diye soracaklar. Müminler - hadisin ravilerinden Hişâm bunu veya yakın (kesin inanç) sahipleri ifadesiyle de nakletmiştir hemen: "O Allah'ın Resulüdür, O Muhammed'dir. O bize apaçık delilleri (beyyinât) ve hidayeti getirdi. Biz de ona iman ettik, kendisine karşı çıkmadan icabet ettik. Biz ona uyduk ve kendisini tasdik ettik" diyecekler. Bunun üzerine onlara: "Haydi, yaptıklarınızın karşılığını hakkıyla almak üzere huzur içinde uyuyun bakalım! Biz sizin ona iman ettiğinizi zaten biliyorduk " denecek. Buna karşılık münafıklar hadisin ravilerinden Hişâm bunu veya şüphe eden kimseler ifadesiyle de nakletmiştir kendilerine yöneltilen bu soruya şöyle cevap vereceklerdir: "Ne bilelim bizi Bir takım insanlar bir şeyler söylüyorlardı ve biz de aynısını söyledik İşte."
Bu hadisin ravilerinden Hişâm İbn Urve şunları söylemiştir: "Hadisi kendisinden naklettiğim Fâtıma BİntÜ'l-Münzir bana bu rivayeti çok sağlam bir şekilde ezberlediğini ve bu hadiste münafıklara çok can yakıcı sert ifadelerle cevap ve-ildiğini de söylemişti."
923- Amr İbn Tağlib'den nakledilmiştir:
"Bir defasında Resûlullah'a seiicm Bahreyn'den bir miktar mal getirilmişti. Resûl-i Ekrem bu mallan İnsanlara dağıtmış, fakat bazılarına hiçbir şey vermemişti. Daha sonra kendilerine pay vermediği kimselerin ileri geri konuştuklarından haberdar olunca onlara hitap etme ihtiyacı duydu ve Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi:
"Şimdi asıl konuya gelelim, Allah'a yeminle söylüyorum ki ben bazen birilerine böyle mal veririm, fakat herhangi bir bağışta bulunmadığım ve kendisine mal vermediğim kişileri onlardan daha çok severim. İşte ben bazı insanlara çok sabırsız bir yaratılışta olduklarım ve herhangi bir lütuf olmadığında hemen feryadı bastıklarını bildiğim için böyle ikramda bulunuyorum. Buna karşılık Allah Teâlâ'nm kalplerini hayırla doldurduğu ve gönüllerinde mala karşı tutku bırakmadığı (Allah'tan başka hiç kimseye muhtaç olmama duygusu var ettiği) kimseleri bu özelliklerine ısmarlıyorum. İşte Amr İbn Tağlib bunlar arasındadır."
Amr İbn Tağlib şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'ın bu sözünü kızıl deve sürülerine sahip olmaya (dünyalara) değişmem.[45]
924- Urve İbn Zübeyr'den nakledildiğine göre Hz. Aişe şöyle demiştir: "Re-sûl-i Ekrem bir gece yarısı mescide çıkıp namaz kılmaya başladı ve ashaptan bir kısmı da ona uyarak namaz kıldı. Sabah olduğunda namaz kılan sahâbîler gece olup bitenleri arkadaşlarına anlattılar ve o gece daha fazla kişi mescide toplanıp Resûluilah ile birlikte namaz kıldı. O gecenin sabahında olup bitenleri öğrenen diğer sahâbîler de mescide gelince üçüncü gecede epey cemaat birikmiş oldu. Hz. Peygamber yine çıkıp aynı şekilde namazını kılmaya koyuldu. Dördüncü gecede artık mescid tıklım tıklım olduğu için ashabın bir kısmı dışarıda kalmıştı. Bu yüzden Resûluilah ancak sabah namazı için mescide çıkabildi. Sabah namazını bitirince cemaate döndü ve şehadet getirdikten sonra şöyle buyurdu:
Esas konuya gelince, sizin bu istek ve arzunuzun bana gizli kaldığını sanmayın. Ancak ben böyle devam ederseniz bu namazın size farz kıhnabileceğinden ve ondan sonra sizin bu namazı kılmakta gevşeklik göstereceğinizden endiş ediyorum."
925- Urve, Ebû Humeyd es-Sâidî'nin kendisine şu bilgiyi haber verdiğir söylemiştir: "Resûluilah Öğleden sonra bir namazın 'ardında ayağa kalktı ve şehadet getirip Allah Teâlâ'ya hamd ve sena ettikten sonra şöyl dedi: Esas konuya gelince.[46]
926- Misver İbn Mahreme şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem ayağa kalkmıştı ve ben onun şehadet getirdikten sonra: "Esas konuya gelince dediğini işitmiştim.[47]
927- İbn Abbas şöyle demiştir: "Hz. Peygamber bir gün minbere çıkmıştı. Onu minberde gördüğümüz son gün de o gün olmuştu. Sırtında omuzlarını örten bir rida (hırka) vardı ve büyükçe bir izar kuşanmıştı. Başına da boz bir sarık sarmıştı. Minberin üzerinde Allah Teâlâ'ya hamd ve sena ettikten sonra "Ey insanlar bana iyice yaklaşın!" dedi. Ashâb Hz. Peygamber'e yaklaşınca onlara şu tavsiyelerde bulundu:
"Esas konuya gelelim, işte ensârdan olan şu grup gün gelecek iyice azalacak ve diğerlerinin nüfusu artacak. Kim Muhammed ümmetinin herhangi bir işini üstlenir ve insanlara faydası veya zaran dokunabilecek bir konumda olursa iyi insanların güzelliklerini kabul edip taltifte (bulunsun), kötüleri [48] de affetsin.[49]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı ile ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir özetle şöyle demiştir: "Bu başlıkta geçen kelimesi iki anlama da gelebilir. Buna göre eğer bu kelime anlamında bir ism-İ mevsûl ise kasdedilen kişi Resûlullah'ür Buna göre başlığın anlamı: "Hutbede Allah Teâlâ'ya hamd ve sena ettikten sonra (şimdi asıl konuya geçelim) diyen kimse" olur. Fakat bu kelime bir şart edatı olarak alınırsa cevabı hazfedilmiş bir şart cümlesi söz konusudur ve bu durumda başlığın anlamı: "Hutbede Allah Teâlâ'ya hamd ve sena ettikten sonra kim (şimdi asıl konuya geçelim) derse sünnete uygun hareket etmiş olur" şekline dönüşür. Her iki anlama göre de hatiplerin Resûlullah'a tabi olmak ve O'nun sünnetine uygun hareket etmek için bu ifadeyi kullanmaları gerekir."
Bu hadisten yola çıkarak hutbe dışındaki yazı, mektup gibi faaliyetlerde de aynı veya benzeri ifadelerin kullanılabileceğini söylememiz mümkündür. Zaten pek çok müellif eserlerinde ifadesini kullanmıştır. Kimi âlimler de hemen eserinin başında "Allah'a hamd ettikten sonra derim ki..." gibi ifadelere yer vermişlerdir. Bu anlamda herhangi bir zorunluluk yoktur, hepsini kullanmak mümkündür.
Hafız Abdülkâdir er-Rehâvî Resûlullah'm kullandığı bu ifadenin geçtiği hutbeleri derlemiş ve otuz iki sahâbîden bu konuda hadis rivayet edildiğim tespit etmiştir.

30. Cuma Günü İki Hutbe Arasında Oturmak

928- Abdullah İbn Mesûd şöyle demiştir: "Resûlullah hutbe okurdu ve bunların arasında bir süre otururdu."

Açıklama

Abdullah İbn Mesûd'un bu sözünden zorunlu olarak Resûl-i Ekrem'in hutbeler sırasında ayakta durduğu sonucu çıkar.
Bazı âlimler bu rivayete dayanarak iki hutbe arasındaki oturuş sırasında he-rhangi bir söz söylenmediği sonucu çıkarmışlardır. Fakat otururken Allah Teâlâ'nın zikriyle meşgul olmak veya gizli bir şekilde dua etmek mümkündür; bu âlimlerin görüşü zikir ve duanın da olmadığı anlamına gelmez.
İmam Şafiî Resûlullah'm her zaman bu şekilde hareket ettiğini belirtmiş ve bu rivayetten yola çıkarak iki hutbe arasında oturmanın gerekli olduğunu söylemiştir. O bu hükmü verirken Hz. Peygamber'in "Beni namaz kılarken nasıl gördüyseniz o şekilde namaz kılın" şeklindeki emrini de göz önünde bulundurmuştur.
el-Muğnî adlı eserin müellifi şöyle demiştir: "Alimlerin çoğunluğuna göre iki hutbe arasında oturmak farz değildir. Çünkü onlara göre bu sırada yapılması emredilen herhangi bir zikir yoktur, dolayısıyla farz da değildir. Buna karşılık oturmanın farz olduğunu söyleyenler bu oturuşun süresinin (namazın birinci ve üçüncü rekatlarından kalkarken kısa bir süre oturulan) celse-i İstirahat kadar olduğunu söylemişlerdir. Bunun İçin verilen ölçü ise İhlâs suresini okuyacak kadardır. Bu hükmün hikmetiyle ilgili olarak şu açıklamalar yapılmıştır; a. İki hutbeyi birbirinden ayırmak için oturulur, b. Dinlenmek için oturuİur. Fakat birinci görüş daha doğru görünmektedir ve bu görüşü esas aldığımızda oturacak kadar bir süre susup beklemek de yeterli olacaktır."

31. Hutbeyi Dinlemek

929- Ebû Hureyre, Resûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmİştir:
"Cuma günü olduğunda melekler mescidin kapısına dizilir ve ilk olarak gelenlerden itibaren sırayla gelen cemaati yazarlar. Namaza erken gelen kimseler sanki bir deveyi Allah yolunda kurban etmiş gibi sevap alırlar. Onlardan sonra gelenler bir sığırı, daha sonra gelenler bir koçu, ardından gelenler bir tavuğu ve en sona gelenler bir yumurtayı Allah yolunda tasadduk etmiş gibi sevap alırlar.
İmam (hutbe için) çıktığında melekler kayıtlan tuttukları defterleri kaldınrlar ve okunan zikri dinlemeye başlarlar.[50]

Açıklama

Burada dinlemekten kasıt gerçekten can kulağı ile dinlemektir, söylenenlerin bir kulaktan girip diğerinden çıkması anlatılmamaktadır.
Bu rivayet imam hutbeye başladığı anda artık konuşmanın kesilmesi gerektiğine de işaret etmektedir. Çünkü imamı tam olarak dinleyebilmek için konuşmayı kesmek şarttır; hem konuşup hem dinlemek mümkün değildir.

32. İmamın Hutbe Okurken Mescide Yeni Giren Birisini Görmesi Ve Ona İki Rekat Namaz Kılmasını Emretmesi

930- Câbir İbn Abdullah şöyle demiştir: "Bir Cuma günü Resûl-i Ekrem hutbe okurken mescide birisi girdi. Hz. Peygamber ona namaz kılıp kılmadığını sordu. Adam kılmadığını söyleyince Resû Haydi kalk ve namaz kıl" buyurdu. [51]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı İmam görmeden önce namazı kılmamış olan kimselerle ilgilidir.
Bu rivayette söz konusu olan zat Süleyk İbn Amr el-Gatafânî'dir. Bu sahâ-bînin ismi İmam Müslim'in rivayetinde açık bir şekilde zikredilmiştir.
Leys İbn Sa'd Ebü'z-Zübeyr Câbir İbn Abdullah senediyle nakledilen bu rivayet şöyledir: "Resûlullah Cuma günü minberde ayakta hutbe okurken Süleyk el-Gatafânî mescide geldi ve namaz kılmadan oturdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona 'İki rekat namaz kıldın mı?' diye sordu. O kılmadığını söyleyince Resûl-i Ekrem Haydi kalk ve bu iki rekat namazı kıl" buyurdu."

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. İmam hutbede olması, bu sırada mescide giren kişinin tahiyyetü'I-mescid adı verilen ve mescide girilince kılınan nafile namazı kılmasına engel teşkil etmez.
2. Namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerde tahiyyetü'I-mescid namazı ki-lmabilir. Bu hükmün açıklamasını şu şekilde yapabiliriz: "Hutbe okunurken söz konusu namaz kilınabilmektedir. Halbuki hutbe sırasında insanlara konuşmamaları ve susup hutbeyi dinlemeleri emredilmiştir. İşte buna rağmen tahiyyetü'I-mescid namazı kılınabildiğine göre başka durumlarda ve vakitlerde kılınması öncelikle caiz olacaktır."
3. Bir kimsenin mescide girdikten sonra oturmuş olması sebebiyle tahiy-yetü'l-mescid namazı düşmez.
4. Hatip, hutbe sırasında emir verebilir ve bazı şeylerin yapılmasını yasaklayabilir. Gerekli durumlarda ihtiyaç duyulan hükümleri de açıklayabilir. Bu durum hutbeye ara vermeden devam etme yükümlülüğünü kesintiye uğratan bir davranış sayılmaz.
5. Hutbe sırasında verilen selâmı almak, hapşıran bir kimseye 'Allah sana rahmetiyle muamele buyursun!" diye dua ederek mukabelede bulunmak caizdir. Çünkü bunlar çok kısa cümleler olduğu için hutbeye zarar vermez. Özellikle de verilen selâmı almak farz olduğu için hutbe sırasında olsa bile bunu ihmal etmemek gerekir.

33. İmam Hutbe Okurken Mescide Gelen Bir Kimse İki Rekatlık Hafif Bir Namaz Kılar

931- Amr, Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediğini nakletmektedir: "Bir Cuma günü Resûl-i Ekrem aieyni hutbe okurken ashaptan bîViSi mescide girdi. Hz. Peygamber saiisiâhu afeyhi ona; "Namaz kıldın mı?" sordu. Adam kılmadığını söyleyince Resûlullah aleyhi ona: "Haydi kalk ve iki rekat namaz kıl" buyurdu."

34. Hutbe Sırasında Elleri Kaldırmak

932- Enes İbn Mâlik dedi:
"Resûlullah bîr Cuma günü hutbe okurken bir adam kalkıp şunları söyledi: "Ey Allah'ın Resulü, at sürüleri mahvoldu, davarlar susuzluktan

kırıldı; Cenâb-ı Hakk'a dua et de bize yağmur göndersin". Bunun üzerine Hz.
Peygamber, ellerini açıp dua etti.[52]

35. Cuma Günü Hutbede İken Yağmur Duası Etmek

933- Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem zamanında insanları sıkıntıya sokan bir kıtlık baş göstermişti. İşte o günlerde Hz. Peygamber bir Cuma günü hutbe okurken bir bedevi ayağa kalkıp şöyle seslendi: "Ey Allah'ın Resulü, mallar helak oldu, çoluk çocuk açlıktan perişan bir halde... Allah'a dua et de bizi bu sıkıntılardan kurtarsın." Bunun üzerine Hz. Peygamber ellerini kaldırdı. O sırada gökyüzünde tek bir bulut bile görünmüyordu. Canımı elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah gökyüzünde heybetli dağlar gibi bulutlar ortaya çıkana kadar ellerini indirmedi ve kendisi de yağmur yağana kadar minberden aşağı inmedi. Hatta ben mübarek sakallarından yağmur damlalarının süzüldü-ğünü gördüm. Resûl-İ Ekrem'in bu duası hürmetine hem o gün hem de daha sonra gelen günler boyunca ta diğer Cuma'ya kadar yağmur yağdı. Sonraki Cuma'da daha önce Resûiu İlah'tan dua isteyen o bedevi şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, binalar yıkıldı, mallarımız sular altında kaldı. Bizim için Allah'a dua et!" Bunun üzerine Hz. Peygamber ellerini kaldırıp şöyle dua etti:
"Allah'ım, çevremize yağdır, üzerimize değil."
Resûlullah bu şekilde dua edip eliyîe gökyüzündeki bulutlara İşaret etti ve onun İşaret buyurduğu bulutlar hemen açılıverdi; Medine adeta ışıkla aydınlatılmış, üstü açık bir alan gibi oldu. Bu yağmur dolayısıyla bir ay boyunca vadiler sel olup aktı ve civar bölgelerden gelen herkes bolca yağan yağmurun bereketler getirdiğini söyledi.

36. Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Susmak

Bir kimse yanındaki kişiye hutbe sırasında "Sus!" bile dememelidir, zira bu da boş bir söz (lağv) sayılır.
Süleyman'dan nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem imam konuşurken cemaat susar" demiştir.
934- Ebû Hureyre Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Cuma günü imam hutbe okurken yanı başında bulunan kimselere 'Susun!1 desen bile boş söz söylemiş olursun.

Açıklama

İmam Buhârî burada konu başlığını koyarken imamın hutbe okumasına vurgu yapmıştır. Böylece "imam minbere çıktığı andan itibaren susmak gerekir" diyenlerin görüşlerini reddettiğine işarette bulunmuştur.
Hadiste geçen "yanındaki kişi" ifadesi kişinin muhatap olduğu herkesi kapsamına alır. Bir kimse daha çok yanındaki insanlarla muhatap olduğu için hadiste bu ifade kullanılmıştır.
Hadiste geçen Cuma günü tamlaması bu hükme bir kayıt getirmektedir. Buna göre Cuma dışındaki günlerde okunan hutbeler için susma hükmü geçerli değildir.
Hadisteki "Boş söz söylemiş olursun" ifadesi hakkında Zeyn İbnü'l-Müneyyir: "Müfessirler lağv kelimesinin güzel olmayan söz anlamına geldiği konusunda görüş birliğine varmıştır" demektedir.
Bu rivayet hutbe sırasında cemaatin hangi türden olursa olsun hiçbir söz söylememesi gerektiğini göstermektedir. Âlimlerin çoğunluğuna göre hutbeyi işitebilecek durumda olanlar için bu hüküm geçerlidir. Fakat pek çok âlim bu hükmün hutbeyi duyabilecek durumda olmayanlar hakkında da geçerli olduğunu söylemiştir. Bu yüzden onlar: "Bir iyiliği emretmek durumunda kalırsan sözle değil işaretle bunu İfade etmeye çalış!" demişlerdir. Ibn AbdİIberr'İn "Hutbe sırasında hutbeyi duyabilen cemaatin susmasının gerekli olduğuna dair âlimler arasında görüş birliği bulunduğunu ve tâbiûndan çok az sayıda âlimin buna katılmadığını" söylemesi tartışmaya açıktır. Onun ifadesi şöyledir: "Bütün âlimler Cuma günü okunan hutbeyi duyabilecek durumda olan cemaatin susmasının gerekli olduğunu söylemişlerdir; ben bu konuda âlimler arasında bir görüş ayrılığı olduğunu bilmiyorum. Bu bakımdan birilerinin konuştuğunu duyup - hutbe okunmaya devam ettiği halde - bu kişileri "sus vb." sözlerle susturmaya çalışmak caiz değildir."
ei-Muğnî adlı eserin müellifi şöyle demiştir: "Gözleri görmeyen bir kimseyi kuyuya düşmemesi için uyarmak olayında olduğu gibi namazda konuşulmasına müsaade edilen ve caiz görülen durumlarda hutbe okunurken de konuşulabilir. Hatta bu konuda âlimler arasında görüş birliği vardır."
İmam Şafiî'nin sözleri ise şöyledir: "Bir kimse muhatabının başına kötü bir hâdise gelebileceğinden endişe duyuyorsa ve hiçbir şey söylemeden meramını işaretle anlatmaya çalıştığında muhatabı hiçbir şey anlamıyorsa hutbe okunurken konuşmasında bana göre bir sakınca olmaz."

37. Cuma Gününe Gizlenmiş Olan Çok Değerli Vakit

935- Ebû Hureyre Resûlullah'm Cuma gününü kasde-derek şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"İşte bu günde kısacık bir an vardır ki, Müsîüman bir kul o ana rast gelecek şekilde namaz kılmaya ve dua etmeye muvaffak olur da Allah'tan bir şey dilerse Cenâb-ı Hakk ona dilediği her şeyi bahşeder."
Resûl-i Ekrem bu zamanın çok kısa olduğunu ifade etmek üzere eliyle işaret buyurmuştu.[53]

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığı söz konusu vakitte duaların kabul olunduğunu anlatmaktadır.
Hadiste geçen "rast gelecek şekilde" ifadesi bilinçli ve niyetli yapılan eylemlerden daha kapsamlı bir anlama sahiptir. Bu bakımdan o anı arama çabasında olmadan yakalamak ve o anda dua ederek Allah'ın lütfuna ermek mümkün olur.
Allah'tan dilenecek şeylerin Müstümana yakışır istekler olması gerekir. Bu yüzden dua ederken ve Allah'tan isterken sadece meşru taleplerde bulunulmalıdır.

Resûlullah'm Bu Vaktin Çok Kısa Olduğunu Açıklaması

Resûl-i Ekrem bu vaktin çok kısa sürdüğünü eliyle işaret ederek açıklamıştır. Bu an gün ortası ile gün sonu arasında yer değiştiren çok değerli bir vakittir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Resûlullah'm bu vaktin çok kısa olduğuna işaret etmesi Müslümanları bu vakti bulmaya teşvik etmek ve o gün boyunca uyanık olmaya özendirmek amacı taşır. Çünkü bu vakit çok kısa sürmesine rağmen fazileti çok yücedir. Sahabe, tâbiûn ve etbâü't-tâbîîn âlimleri arasında bu konuda görüş ayrılıkları vardır. Görüş ayrılıklarının yaşandığı ana noktalar şunlardır:
1. Bu değerli vakit sadece Resûlullah döneminde var olan bir an mıdır yoksa hala bakî midir?
2. Eğer hala bakî ise her Cumö günü bu an yaşanmakta mıdır yoksa senede sadece bir Cuma günü için mi böyle bir özellik söz konusudur?
3. Şayet her Cuma günü yaşanan bir an iser gün içinde belli bir vakit midir yoksa bu an gizlenmiş midir?
4. Eğer bu değerli vakit belirlenmişse söz konusu vaktin tamamını kapsamakta mıdır, yoksa o vakit içinde gizlenmiş küçük bir zaman dilimi midir?
5. Şayet gizlenmişse bu vaktin başlangıcı ile sonu nedir?
6. Bu değerli an her seferinde gün içindeki tek bir vakitte mi yaşanmaktadır yoksa güne yayılan ve dönüşümlü olan bîr yapı mı arz eder?
7. Eğer dönüşümlü ise günün tamamını mı kapsar yoksa bir kısmını mı?
İşte ben burada her bir konuyla ilgili olarak bana ulaşan görüşleri delilleriyle birlikte zikredeceğim ve daha sonra bu görüşlerin ortak noktasını bulmaya ve söz konusu görüşler arasında tercihte bulunmaya çalışacağım:
1. Bu değerli vakit sadece Resûl-i Ekrem döneminde vardı ve daha sonra kaldırıldı. İbn Abdilberr, bu görüşü bir topluluktan nakletmiş fakat yanlış olduğunu ifade etmiştir. Kâdî Iyâz da: "Selef bu görüş sahiplerine itibar etmemiştir" demektedir.
Abdürrezzâk Muâviye'nin kölesi Abdullah İbn Abs'tan nakletmiştir: "Abdullah İbn Abs şöyle demiştir: Ebû Hüreyre'ye, 'Bazı kimseler Cuma gününde duaların kabul edildiği anın sadece Hz. Peygamber dönemine has olduğunu ve daha sonra kaldırıldığını İddia ediyorlar', dedim. Su

cevabı verdi: Bunu söyleyenler yalan söylüyorlar.' Ben 'Peki bu an her Cuma günü tekrarlanmakta mıdır?' diye sorunca bana evet diye cevap verdi." Bu rivayetin senedi sağlamdır (kavî).
2. Bu vakit halen bakîdir, fakat her sene sadece bir Cuma günü içinde gizlidir. Ka'b el-Ahbâr bu görüşte olduğunu Ebû Hüreyre'ye söylemiş, fakat Ebû Hüreyre bu görüşün yanlış olduğunu ona anlatınca vazgeçmiştir
3. Kadir gecesinin Ramazan'ın son on gecesinde gizlenmiş olması gibi Cuma günü içindeki bu değerli vakit de günün tamamına gizlenmiştir. İbn Hüzeyme ile Hâkim Saîd İbnü'l-Hâris yoluyla Ebû Seleme'nin şöyle dediğini nakletmişlerdir: "Ebû Saîd'e Cuma günündeki değerli zaman dilimini sorduğumda bana şöyle cevap verdi: Ben de bu vakti Resûluîlah'a sormuştum. Bana: "Bu vakit tıpkı kadir gecesinin bildirilip unutturulması gibi bana bildirilmişti, fakat sonra geri unutturuldu" diye cevap vermişti."
Abdürrezzâk'm naklettiğine göre Ma'mer bu ?uman dilimini İbn Şihâb ez-Zührî'ye sormuş ve ondan şu cevabı almıştır: bu konu hakkında hiçbir şey duymadım. Fakat Ka'b şöyle derdi: "Bir ki' .se Cuma günlerini belli dilimlere ayırsa bu anı kesinlikle yakalar." İbi ıü'1-Münzir bu görüşle ilgili olarak şu açıklamada bulunur: "Ka'b'm bu sözü şu anlama gelir: Bir kimse herhangi bir Cuma günü gün başlar başlamaz dua etmeye başlar ve belli bir zamana kadar devam eder. Sonraki Cuma da kaldığı yerden dua etmeye başlar ve yine belli bir zamanda bırakır. Günün sonuna ulaşana kadar da bu şekilde hareket eder."
Buna karşılık İbn Ömer'e göre Cuma günü duaların kabul edildiği anı yakalamak için kulun devamlı olarak dua etmesi gerekir."
İbn Ömer'in bu görüşü böyle bir uygulamaya gücü yeten kimseler hakkında geçerli olabilir fakat Ka'b'ın görüşü herkesin rahatlıkla uygulayabileceği bir yapıdadır.
Bununla birlikte her iki sahâbînin görüşünün ortak noktası bu vaktin belirlenmemiş olmasıdır. Ayrıca Râfiî ile el-Muğnî müellifi gibi âlimlerin sözlerinden anlaşılan da budur, onlara göre, duaların kabul edildiği ana rast geleceğini umarak Cuma günleri çokça dua etmek müstehaptır. Bu görüşü savunan âlimler buradaki olayı kadir gecesi ile Allah Teâlâ'nın güzel isimleri arasına gizlenmiş olan İsm-i a'zam'a benzetmişlerdir.
Bu hükmün hikmeti: Kulları Allah'tan bol bol isteme çabasına teşvik etmek ve vaktin tamamının ibadetle geçirilmesini sağlamaktır.
4. Bu değerli zaman dilimi Cuma günü içinde dönüşümlü olarak yayılmıştır. Dolayısıyla açık ya da gizli bir şekilde sınırları belirlenmiş bir vakit yoktur. MuhİB et-Taberî'ye göre en açık ve doğruya en yakın görüş budur.
5. Müezzinin sabah namazı (ğadât) için ezan okuduğu vakittir. Hocalarımızdan Hafız Ebü'1-Fadl Şerhu't-TirmizTde ve Sirâcüddîn İbnü'l-Mülakkin Şerhu'l-Buhâri'de bu görüşü zikretmişlerdir.
22. İmamın hutbeye çıkışından namazın bittiği ana kadar geçen süredir. îbn Cerir İsmâîl İbn Salim yoluyla Şa'bî'den ve Muâviye İbn Kura'dan Ebû Bürde yoluyla Ebû Musa'dan böyle bir görüş nakletmiştir. Ayrıca İbn Ömer'in bu görüşü doğruladığına dair bir rivayet nakletmiştir.
41. İkindiden sonraki günün son anıdır. Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim bu görüşü hasen bir senedle Ebû Seleme - Câbir senediyle merfû olarak nakletmiştir. İmam Mâlik, Sünen sahipleri, İbn Hüzeyme ve İbn Hibbân gibi hadisçiler bu görüşü Muhammed İbn İbrâhîm - Ebû Seleme - Ebû Hüreyre - Abdullah İbn Selâm senediyle nakletmişlerdir.
Şüphesiz bu görüşler içerisinde tercihe şayan olan rivayet Ebû Mûsâ ile Abdullah Ibn Selâm hadisleridir. Zaten Muhib et-Taberî de: "Bu hadisler içerisinde en sahih olanı Ebû Musa'dan nakledilen hadistir, söz konusu görüşlerin en meşhum ise Abdullah İbn Selâm'm görüşüdür" demiştir. Bu iki görüş dışında kalan görüş ve rivayetler için şunları söyleyebiliriz: Diğer rivayetlerin; a. Bir kısmı içerik itibariyle bu iki rivayete uygundur, b. Bir kısmı bu iki rivayetten sadece birisine uygundur, c. Bir kısmının senedi zayıftır, d. Bir kısmı da mevkuftur; bu görüşü arz edenler Resûlullah'tan gelen herhangi bir hadise dayanmaksızın kendi ictihadlarına göre söz konusu vakti belirlemeye çalışmışlardır.
Selef-i sâlihîn, bu iki görüşten hangisinin tercih edilmesi gerektiği konusunda görüş ayrılığına düşmüştür. Beyhakî, Ebü'1-Fadl Ahmed İbn Seleme en-Nîsâbûrî yoluyla İmam Müslim'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Ebû Mûsâ hadisi bu konudaki rivayetler içerisinde en sağlam ve sahih olanıdır." Zaten Beyhakî ve İbnü'l-Arabî gibi pek çok âlim de bu görüştedir. Hatta Kurtubî: "Bu rivayet görüş ayrılıklarının olduğu bu konuda bir nass teşkil eder, dolayısıyla başka görüş ve rivayetlere itibar edilmemelidir" demektedir. İmam Nevevî'nin bu konu hakkındaki değerlendirmesi ise şöyledir: "Bu görüş konuyla ilgili en doğru ve isabetli görüştür." İmam Nevevî'nin bu görüşü kabul etmesinde söz konusu rivayetin Sahîhayridem birinde geçmesi ve merfû olması da etkili olmuştur.
Diğer bir grup Âlim ise Abdullah İbn Selâm'm görüşünü kabul etmiştir. Tirmizî, Ahmed'in "Hadislerin çoğu bu görüşü desteklemektedir" dediğini nakletmiştir. İbn Abdilberr ise: "Bu konudaki sabit olduğu bilinen en sağlam rivayet budur" demiştir. Saîd İbn Mansûr, Ebû Seleme İbn Abbdurrahman'a kadar ulaşan sahih bir senedle Ebû Seleme'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Ashâb-ı kiramın bir kısmı Cuma günündeki bu değerli vaktin ne zaman olduğunu aralarında müzâkere ettiler ve sonra ayrıldılar: Bu vaktin Cuma günündeki gün bitimi anı olduğu konusunda hiçbiri görüş ayrılığına düşmemişti." Ahmed İbn Hanbel, İshâk İbn Râhûye ile Mâlikîlerden Tartûşî de bu görüşü tercih etmiştir.
İbnü'l-Müneyyir: "Bu vaktin ve kadir gecesinin tam olarak belirîenmemesin-deki hikmet dua ile meşgul olan kimsenin elinden geldiği kadar bol miktarda namaz kılmasını ve dua etmesini sağlamaktır. Eğer bu an belirlenmiş olsaydı insanlar tembelliğe düşerler ve sadece söz konusu vakitte ibadet edip diğer vakitlerde hayırlı ameller işlemezlerdi. İşte bu yüzden Resûlullah'ın sözünü ettiği bu değerli vaktin sınırlarını tespit etmeye çalışanların bu tumu şaşılacak bir iştir."

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Duaların kabul edildiği vakti içerdiği için Cuma günü çok faziletli bir gündür. Hatta İmam Müslim'in naklettiği bir rivayete göre, Cuma günü üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gündür.
2. Dua çok faziletli bir ameldir ve çokça dua etmek güzel bir davranıştır (müstehap).

38. Cuma Namazı Kılınırken Cemaatin Bir Kısmı Ayrılıp Giderse İmamın Ve Onunla Birlikte Kalan Cemaatin Namazı Geçerli Olur

936- Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Biz Resûl-i Ekrem •adaiiahı: fttayM w.seiieıîî ile birlikte namaz kılarken gıda maddesi getiren bir kervan getirildi. Bunun üzerine cemaat (namazı terk edip) kervana doğru gitti. O gün geriye Resûlullah ile birlikte sadece on iki kişi kalmıştı. Bunun üzerine "Onlar bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona doğru giderler ve sen: ayakta bırakırlar [54] ayeti indi.

Açıklama

Cuma Namazının Kılınabilmesi İçin Gerekli Olan Cemaat Sayısı

İmam Buhârî'nin kullandığı bu konu başlığından ilk bakışta anlaşılan açık anlam şudur: "Cuma namazının kılınabilmesi İçin şart olan (in'ikâd şartı) cemaat sayısının namazın sonuna kadar korunması gerekli değildir. Burada şart olan imamla birlikte - sayısı ne kadar olursa olsun - bir cemaatin kalmasıdır." Bununla birlikte İmam Buhârî'nin maksadı Cuma namazının kılınabilmesi için gerekli olan cemaat sayısını açıklamak değildir. Çünkü bu konuyla ilgili olarak İmam Buhârî'nin şartlarına uyan bir rivayet sabit olmamıştır.
Cuma namazı için gerekli olan cemaat sayısı hakkında on beş farklı görüş nakledilmiştir:
1. İbn Hazm'ın naklettiği bir görüşe göre tek kişi bile olsa namaz geçerlidir.
2. İbrâhîm en-Neha'î, Zahirîler ve Hasan İbn Hayy'a göre iki kişi cemaat gibi değerlendirilir.
3. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre imamla birlikte iki kişi olmalıdır.
4. Ebû Hanife'ye göre imamla birlikte üç kişi olmalıdır.
5. İkrime'ye göre yedi kişi olmalıdır.
6. Rebîatü'r-Re'y'e göre dokuz kişi olmalıdır.
7. Rebîatü'r-Re'y'den nakledilen başka bir görüşe göre bu sayı on iki kişi olmalıdır.
8. İshâk İbn Râhûye'ye göre İmam dışında on iki kişi olmalıdır.
9. İbn Habîb'in İmam Mâlik'ten naklettiği bir rivayete göre bu sayı yirmi kişi olmalıdır.
10. Aynı şekilde nakledilen bir rivayete göre bu sayı otuz kişi olmalıdır.
11. İmam Şafiî'ye göre bu sayı imamla birlikte kırk kişi olmalıdır.
12. İmam Şafiî'den nakledilen bir görüşe göre imam dışındaki cemaat kırk kişi olmalıdır. Ömer İbn Abdülaziz ile bazı âlimlerin de bu görüşte olduğu nakledilmiştir.

13. Ahmed İbn Hanbel'den nakledilen bir rivayete göre bu sayı elli kişi olmalıdır. Bu görüş Ömer İbn Abdülaziz'den de nakledilmiştir. '
14. Mâzirî'nİn naklettiği bir görüşe göre bu sayı seksen olmalıdır.
15. Bunun için belli bir sayı sınırlaması yoktur fakat cemaatin sayısının çok olması gerekir.
Öyle görünüyor ki bu son görüş deliller itibariyle en tercihe şayan görüştür.
Cuma namazı için ek olarak erkek olmak, hür olmak, ergenlik çağına girmek, mukîm olmak ve bir yerleşim birimine vatandaş olmak gibi şartlar ileri sürülürse bu görüşlerin sayısı artar ve yirmiye tamamlanır.
Gıda maddesi taşıyan kervan şeklinde tercüme ettiğimiz kelimesi ister gıda maddesi olsun isterse başka şeyler olsun ticaret malı taşıyan develere denir.

Bu Olay Üzerine İnen Âyetin Değerlendirilmesi

Söz konusu âyetin gıda maddesi taşıyan kervan sebebiyle indiği açıktır. Buna göre âyette geçen "eğlence (lehv)" kelimesi ile kasdedilen şudur; "Cemaat oraya gelen kişilerle, develerin üzerindeki mallarla ilgilenip boş işlere daldılar."
Âyet-i kerîme'de namazı bırakıp giden cemaatin ticarete veya eğlenceye daldıklarından, yani iki ayrı konudan bahsedildiği halde buna gönderilen zamir müennes tekil zamirdir burada müzekker tekil zamir kullanılmadığı gibi iki nesneyi durumu anlatan bir zamir de kullanılmamıştır. Bu da şunu göstermektedir; "Namazdan ayrılan cemaatin maksadı bizatihi eğlenceye dalmak değildir. Bu şekilde boş işlere dalmak ticarete bağlı olarak doğmuştur." Müennes tekil zamirin kullanılmasıyla ilgili olarak şu değerlendirme de yapılmıştır: "Söz konusu iki husustan birinin zikredilmesi aynı zamanda diğerinin de varlığını gerektirdiği için sadece "ticaret" kelimesi için müennes tekil zamir kullanıldığı halde "eğlence" kelimesine zamir gönderilmemiştir."
ez-Zeccâc konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: "Burada zamir söz konusu iki duruma değil 'gördükleri zaman' ifadesinde geçen fiilin anlamına dönmektedir. Buna göre âyetin anlamını şu şekilde vermek mümkündür; Onlar bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman hemen görmeye koşarlar, yani İşitmiş oldukları sesin kaynağını görmeye giderler."

Hadisten Çıkarılan Dersler

1. Daha önce de belirttiğimiz gibi hutbe ayakta okunur.
2. Cuma namazı vaktinde yapılan alışveriş akdi yapısı itibariyle kurulmuş olur (in'ikâd).
3. imam hutbeye başladıktan sonra cemaatin onu dinlemeyi terk etmesi mekruhtur.
el-Asîlî bu konu başlığı altında zikredilen rivayet ile Resûlullah'm ashabını "Onları ne bir ticaret ne de bir alışveriş Allah'ın zikrinden alıkoyabilir [55] diye niteleyen âyet arasında bir çelişki bulunduğunu söylemiş ve kendi sorusunu kendisi cevaplamıştır: "Bu olayın söz konusu ayet inmeden önce cereyan etmiş olması ihtimal dahilindedir."
Bu âyet-i kerîmenin ashâb-ı kiram hakkında indiğine dair kesin bir açıklama bulunmamakla birlikte el-Asîlî'nin görüşünü kabul etmemiz gerekecektir. Buna göre bu âyet inmeden önce ashâb-ı kirama namazı bırakıp gitmelerinin yasaklanmadığını söylemek mümkün olacaktır. Fakat Cuma namazıyla ilgili âyet İnince sahâbîler bunun kınanan bir davranış olduğunu anladılar ve bir daha böyle bir harekete kalkışmadılar. İşte bu tutumlarından sonra Allah Teâlâ onları "Onları ne bir ticaret ne de bir alışveriş Allah'ın zikrinden alıkoyabilir" diye niteledi.

39. Cuma Namazından Sonra Ve Önce Namaz Kılmak

937- Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber öğle namazından önce ve sonra ikişer rekat namaz kılardı, akşam namazından sonra ise evinde iki rekat namaz kılardı.
Resûl-i Ekrem Cuma namazından çıktıktan sonra mescidde değil evinde iki rekat namaz kılardı.[56]

Açıklama

Cuma namazından önce iki rekat namaz kılmanın meşruiyetini gösteren en güçlü delil Ibn Hibbân'm sahih olduğunu söylediği ve Abdullah İbnü'z-Zübeyr'den merfû olarak nakledilen şu hadistir: "Öncesinde iki rekat namaz kılınmayan hiçbir farz namaz yoktur."

40. Namaz Kılınınca Artık Yeryüzüne Dağılın Ve Allah'ın Lütfundan İsteyin1348 Âyeti

938- Sehl İbn Sa'd şöyle demiştir: "Bizim aramızda bir kadın vardı. Küçük bir dere kenarında ziraatle meşgul olur ve pazı yetiştirirdi. Cuma günleri olduğunda pazıları ayıklar ve saplarını yapraklarından ayırarak bir tencereye atardı. Sonra üzerine bir tutam arpa atıp pişirirdi. Dilim dilim yaparak yemeğe kattığı saplar bize yemeğin eti gibi gelirdi. İşte biz Cuma namazını kıldıktan sonra ona gider ve selâm verirdik. O da hazırlamış olduğu yemeği bize ikram ederdi. Biz, keşke Cuma günü gelse de onun yemeğini yesek, diye temenni ederdik.[57]
939- Seh! şöyle demiştir: "Biz Cuma namazını kılmadıkça öğle uykusuna (kaylûle) yatmadığımız gibi yemek de yemezdik."

Açıklama

Sehl Cuma sonrasında yedikleri bu yemeği anlatırken başka bir rivayette: "Vallahi, bu yemeğin İçinde ne bir parça et ne de yağ olurdu." demiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Mahrem olmayan kadınlara selâm verilmesi caizdir.
2. Küçük de olsa Allah'a yaklaştıracak hayırlı ameller yapmak müstehaptır, güzel bir davranıştır.
3. Sahâbîler kanaat sahibi insanlardı ve bu özellikleri sebebiyle yaşadıkları zorlu şartlara kolaylıkla göğüs geriyorlardı.
4. Sahâbîler Allah'a İtaat konusunda asla gevşeklik göstermezlerdi ve ibadeti her şeyin önüne alırlardı. Allah hepsinden razı olsun.

41. Cuma Namazının Ardından Öğle Uykusuna Yatmak

940- Humeyd, Enes'in şöyle dediğini işittiğini anlatır: "Biz Cuma namazını ilk vaktinde kılardık ve daha sonra öğle uykusuna (kaylûle) yatardık."
941- Sehl şöyle demiştir: "Biz Resûl-i Ekrem ile birlikte Cuma namazını kılardık ve daha sonra öğle uykusuna yatardık."

12. BÖLÜM KORKU NAMAZI

1. Korku Namazı

Ve bu konuyla ilgili olan âyet-i kerîme:
Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır. Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı kılıp) secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan (bu) diğer grup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap

hazırlamıştır.[58]
942- Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir: "Resûlullah ile birlikte Necid taraflarına sefere çıkmıştık. Düşmanla karşı karşıya geldik ve sıra sıra dizilip savaş konumu aldık. Hz. Peygamber kalktı ve bize namaz kıldırmaya başladı. Ordudan bir grup da kalkıp onunla birlikte namaza durdu. Başka bir grup ise düşmana karşı durdu. Resûl-i Ekrem kendisiyle birlikte namaza duranlara bir rekat namaz kıldırıp iki secdeyi yaptıktan sonra bunlar kalkıp namaz kılmayan arkadaşlannm yerini aldılar ve diğerleri gelip Resûlullah'ın arkasında namaza durdular. Resûl-i Ekrem onlara da bir rekat namaz kıldırdı ve iki secdenin ardından selâm verdi. Daha sonra herkes kalan tek rekatı kendi başına kıldı ve iki defa secde etti.[59]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir İmam Buhârî'nin kullandığı konu başlığıyla ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: "İmam Buhârî korku namazı konusunu hemen Cuma namazı konusunun ardından zikretmiştir. Çünkü bu namazlar da genel olarak beş vakit namaz ile aynı kapsamda değerlendirilir; fakat bu iki namazın her biri için verilen hüküm diğer namazlardan farklıdır. Cuma namazı açısından bu fark daha az olduğu için İmam Buhârî bu namazla ilgili hükümlere beş vakit namazla ilgili konuların ardından yer vermiştir. Hakkında pek çok görüş ayrılıkları bulunduğu için de korku namazı konusunu Cuma namazından sonra ele almıştır. İmam Buhârî'nin konu başlığında korku namazıyla ilgili İki âyete yer vermesinin sebebi ise, korku namazının kılınma şeklinin diğer namazların kılınışından farklı olduğunu göstermek ve bunun Kitap ve Sünnet ile sabit olduğunu vurgulamaktır."
Âyet-i kerîmede geçen "sefere çıktığınız zaman" ifadesinden anlaşılan şudur: Namazı kısaltarak iki rekat kılma hükmü sadece yolculuk haİi için söz konusudur. Fakat endişe ederseniz/korkuya kapılırsanız kaydı da namazı kısaltarak kılma hükmünün sadece korku hali İçin söz konusu olduğunu göstermektedir. İmam Müslim'in naklettiğine göre sahâbîlerden Ya'lâ İbn Ümeyye bunu Hz. Ömer'e sormuş ve o da aynı soruyu Resûl-i Ekrem'e sorduğunu ve ondan şu cevabı aldığını söylemiştir: "Bu Allah'ın size verdiği bir sadakadır; onun sadakasını kabul edin!" Buna göre sünnet korku hali olmasa bile yolculuk durumunda namazların kısaltılarak kılınması hükmünü açıklamıştır.
Abdullah İbn Ömer'in daha sonra "herkes kalan tek rekatı kendi başına kıl-di" şeklindeki ifadesi ondan gelen bütün rivayet yollarında aynıdır ve buradan ilk bakışta anlaşılan şudur: "Orduda bulunan sahâbîlerin tamamı aynı anda namazı tamamlamıştır." Fakat namazlarını sırayla tamamlamış olmaları da ihtimal dahilindedir. Güdülen gaye göz önüne alındığında bu anlamın daha uygun olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü herkes aynı anda namazı tamamlayacak olursa ordu korunmaktan yoksun kalacak ve komutan (imâm) tek başına bırakılmış olacaktır.
Ebû Davud'un İbn Mesûd'dan naklettiği rivayet de bu görüşü desteklemektedir: "Sonra Resûlullah selam verince bu ikinci grup kalkıp kendi başlarına bir rekat namaz kıldılar ve ardından selam verip dağıldılar. Bunun üzerine diğer grup namaz kılınan yere geldi ve kendi başlarına birer rekat namaz kılıp selâm verdiler."
Bu rivayetten anlaşıldığı kadarıyla ikinci grup iki rekatı hiç ara vermeden peşpeşe kılmıştır. Diğer grup ise ikinci grup namazlarını bitirdikten sonra gelip namazlarını tamamlamışlardır.
Korku namazının nasıl kılınacağı ile ilgili olarak pek çok rivayet ve görüş nakledilmiştir. İbn Abdilberr bu konuda Abdullah İbn Ömer'den nakledilen rivayette belirtilen şekli tercih etmiştir. İbn Abdilberr'in bu rivayeti tercih etmesinin iki sebebi vardır: a. İsnadı sağlamdır, b. Namazla ilgili olarak konan "İmam selam vermeden önce cemaatin namazı tamam olmaz" şeklindeki kurala uygundur.
Ahmed İbn Hanbel şöyle demiştir: "Korku namazıyla ilgili olarak altı veya yedi farklı hadis rivayet edilmiştir. Bir kimse bunlardan hangisini esas alırsa alsın namaz geçerli olur."
Mâliki âlimlerinden İbnü'l-Kassâr, Resûlullah'm korku namazını hayatı boyunca on defa kıldığını söylediği halde İbnü' 1-Arabi'ye göre bu sayı yirmi dörttür.
Hattâbî'nin korku namazının kılınma şekliyle ilgili değerlendirmesi şöyledir: "Resûl-i Ekrem bu namazı farklı zamanlarda değişik şekillerde kılmıştır. Burada gözettiği temel düşünce şudur: Namazın doğasına en uygun ve ordunun zarar görmesini engelleyecek en doğru yolu bulmak. İşte korku namazının şekli hakkında nakledilen birbirinden farklı pek çok rivayet bulunduğu halde hepsinin özü aynıdır; namazı en uygun şekilde kılmak ve ordu güvenliğini sağlamak için en doğru şekli tespit etmek."

2. Korku Namazını Ayakta Ve Binek Üzerinde Kılmak

943- ibn Ömer'den nakledilen bir rivayet, Mücâhid'in "Müslümanlar'a düşman ordusu savaşa tutuştuğunda namaz artık ayakta kılınır [60] şeklindeki sözüne benzemektedir. İbn Ömer'in buna ek olarak Resûlullah'tan naklettiği rivayet şöyledir:
Eğer düşman sayıca bundan daha fazla ise namazı ayakta ve binek üzerinde kılsınlar!"

Açıklama

imam Buhârî'nin niçin böyle bir başlık kullandığı ile ilgili olarak şöyle bir yorum yapılmıştır: "İmam Buhârî, bu başlığı kullanarak binekten yere inemeyecek durumda olunsa bile namazın düşmeyeceğini ve vaktinin geçirilemeyeceğini ifade etmek istemiştir. Buna göre kişinin gücü neye yetiyorsa namazını ona göre kılacaktır. Zaten âyet-i kerime de bunu göstermektedir."
Başlıkta geçen (ve "ayakta" diye tercüme ettiğimiz) kelimesi aynı zamanda yürüyerek/yaya olarak anlamına da gelir. Nitekim İnsanlar arasında haca ilan et ki yaya olarak ... sana gelsinler [61] âyetindeki anlamı da budur. Taberî'nin tefsirinde sahih bir senedle naklettiğine göre Mücâhid şöyle demiştir: "Eğer korku ve endişeniz varsa İster ayakta ister binekleriniz üzerinde namazlarınızı kılabilirsiniz." Buna göre eğer ordunun güvenliğini tehlikeye sokan bir korku varsa Müslümanlar istedikleri tarafa yönelerek namaz kılabilecekleri gibi, namazlarını ayakta veya binek üzerinde de kılabileceklerdir.
Düşman ordusunun sayıca üstün olması durumunda güveniik tedbirlerinin en üst seviyede tutulması gerektiği için Müslümanlar daha uyanık ve tedbirli olmak durumundadır. İşte böyle bir durumda Müslüman ordusunun bölünmemesi için herkes imkanı ölçüsünde namazı kılacaktır. Bu durumda namaz bazı rükünlerine tam anlamıyla riayet edilemese bile caiz olacaktır. Orduda bulunanlar imkanları ölçüsünde; ayakta durabilenler ayakta, duramayanlar rükûda, rükûda da durmak mümkün değilse secdede namazı kılacaklardır. Tüm bunlar da mümkün değilse îmâ ile namaz kılınacaktır. Alimlerin çoğunluğunun görüşü böyledir. Fakat Mâlikîler'e göre ancak namazın vaktinin çıkmasından endişe ediliyorsa bu şekilde namaz kılınabilir, aksi halde kılınmaz.

3. Korku Namazında Ordunun Üir Kısmı Diğerlerini Korur

944- İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah kalktı ve namaza durdu, ordunun bir kısmı da onunla birlikte namaza başladı. Resûl-i Ekrem tekbir getirdi ve cemaat de tekbir aldı. Ardından Hz. Peygamber rükuya gitti ve kendisiyle birlikte namaza duranlar da rükuya vardı. Sonra Allah'ın Resulü secdeye gitti ve ashâb-ı kiram da secde etti. Resûlullah ikinci rekat için kalktığında bu birinci grup da kalkıp gitti ve namaza başlayan İkinci gruptaki kardeşlerini korumak için nöbete geçtiler. İkinci gruptakiler de Resûl-i Ekrem ile birlikte rükû ve secde ettiler. O sırada ordunun hepsi namazdaydı, fakat bir grup diğer grubu korumak için kenarda bekliyordu."

Açıklama

İbn Battal bu rivayetle ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur: "Düşmanın kıble tarafında olması durumunda korku namazı bu rivayette açıklandığı gibi kılınır ve ordu birbirinden ayrılmaz. Dolayısıyla daha önce nakledilen İbn Ömer rivayetinde açıklanan korku namazından farklı bir namaz kılma şekli söz konusudur."
İbn Şihâb ez-Zührî yoluyla nakledilen bu rivayette ashabın ikinci rekatı tamamlayıp tamamlamadıkları açıkça zikredilme mistir. Nesâî aynı rivayeti Ebû Bekir İbn Ebü'1-Cehm Ubeydullah İbn Abdullah İbn Utbe yoluyla nakletmiştir ve bu rivayette şöyle bir ek bilgi mevcuttur: "Kaza da etmediler." Nesâî'nin rivayeti ashâb-ı kiramın korku namazı kılarken birer rekatla yetindiklerini açıkça göstermektedir. İmam Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Mücâhid İbn Abbâs yoluyla naklettiği rivayet de bunu desteklemektedir. Bu rivayete göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hakk, Peygamberinizin diliyle namazları mukîm iken dört, yolcu iken iki ve korku duyduğunuzda bir rekat kılmanızı takdir (farz) etti."
Korku namazının bîr rekat olarak kılınacağını söyleyen âlimler İshâk İbn Râhûye, Süfyân-ı Sevrî ve onlara tabî olanlardır. Sahâbîlerden Ebû Hureyre ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile pek çok tâbîûn da bu görüştedir. Bazı âlimlere göre korku namazının tek rekat kılınabilmesi korkunun çok

fazla ve ordunun tehlikeye düşme riskinin çok büyük olduğu durumlarla ilgilidir. Âlimlerin çoğunluğuna göre ise korku namazının tek rekat kılınışı sayı bakımından bir kısaltma değil şekil (Hz, Peygamber ile birlikte kılma) bakımından bir kısaltmadır. Bu alimlere göre Mücâhid'den nakledilen İbn Abbâs'a ait görüş şu şekilde yorumlanır: "Korku namazının tek rekat olarak kılınması imamla birlikte kılman rekatı anlatır. Burada ikinci rekatın kılınmaması gerektiğini gösteren bir açıklama yoktur. Aynca Nesâî rivayetinde geçen "Kaza da etmediler" şeklindeki ifadenin "Savaştan sonra güvenli bir ortama kavuşunca namazlarını kaza da etmediler" anlamına gelmesi de ihtimal dahilindedir. [62] Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.
Faydalı bir not: Korku halinde akşam namazının kısaltılmadan üç rekat kılınacağı konusunda âlimler görüş birliği halindedir. Zaten konuyla ilgili rivayetlerin tamamı da bunu göstermektedir. Fakat bu konudaki görüş ayrılığı, imamın birinci gruba bir, ikinci gruba iki rekat kıldırması mı, yoksa birinci gruba iki ikinci gruba da bir rekat kıldırması mı daha iyi olur, noktasında düğümlenmektedir.

4. Düşman Kalesinin Düşmesi Yaklaşınca / Düşeceğine Dair İnanç Artınca Ve Düşmanla Karşı Karşıya Gelindiğinde Namaz Kılmak

Evzâî şöyle demiştir: "Fethin gerçekleşmesi yaklaştığında namazı kılma imkanı oİmazsa herkes kendi başına namazı îmâ ile kılar. îmâ ile kılmaları mümkün değilse savaş Müslümanlar lehine gelişip kısmî bir rahatlama olana veya bir güvenlik ortamı oluşturulana kadar namaz ertelenir ve daha sonra iki rekat namaz kılınır. Eğer buna da güçleri yetmezse bir rekat ve iki secde ile namaz kılarlar. Sadece tekbir getirmekle yetinmek namaz için yeterli değildir. Namaz kılabilme imkanı yoksa güvenli bir ortam oluşana kadar beklenir." Mekhûl'ün görüşü de böyledir.
Enes İbn Mâlik şöyle demiştir: "Fecir doğarken Tüster kalesinin düşmesi artık iyice yaklaşmıştı. Bu savaşta ben de bulunuyordum. Savaş öyle kızışmıştı ki hiç kimse namaz kılmaya fırsat ve imkan bulamıyordu. Bu yüzden namazı ancak gün epey ilerledikten sonra kılabilmiştik. Namazımızı Ebû Mûsâ ile birlikte iken kılmıştık. Namaz sonrasında da fetih gerçekleşmişti. Dünya ve içinde bulunan her şey bir yana, o zaman kıldığımız namaz bir yana; bu namaza karşılık bana dünya ve içindekileri verseler dönüp bakmam bile..."
945- Câbir İbn Abdullah şöyle demiştir: "Hendek savaşında Hz. Ömer yanımıza gelmişti. Kureyş müşriklerine sövüp duruyordu. Resûlullah'a da; "Ey Allah'ın Resulü, ben hâlâ ikindi namazını kılmış değilim ve güneş de battı batacak..." diyerek derdini söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Allah'a yemin ederim ki, ben de hala ikindi namazını kılamadım" buyurdu. Hz. Peygamber sonra Buthân'a gitti ve orada abdest alıp ikindi namazını kıldı. İkindiyi kıldığında güneş batmıştı. İkindi namazından sonra da akşam namazını edâ eyledi."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-MüneyyİR şöyle demiştir: "İmam Buhârî'nin kullanmış olduğu bu başlık ile verilen rivayeti değerlendirdiğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: İmam Buhârî bu başlığı kullanmak suretiyle söz konusu rivayette belirtilen korku namazı şeklinin sadece ümit ve korkunun bir arada bulunduğu zaman söz konusu olabileceğine işaret etmiştir. Bu zaman ise düşman kalesinin düşeceğine dair İnancın arttığı ve fethin yaklaştığı andır. Çünkü güvenlik tedbirlerinin artırılması gereken savaş zamanlan için korku namazı meşru kılınmıştır. Zaferin gerçekleşeceğine dair umudun artması ise namazın geciktirilmesini mazur kılar. Zira fethin tam olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İşte bu yüzden fethin yaklaştığı zamanlardaki korku namazı şekli ile diğer durumlardaki korku namazı şekilleri birbirinden farklıdır.
Bazı kimseler Evzâî'nİn sözünde geçen "îmâ İle kılmaları mümkün değilse" şeklindeki ifade hakkında şu yorumda bulunmuşlardır: "İnsanın aklı başında ise îmâ ile kılması her zaman için mümkündür; îmânın imkansız olması düşünülemez. Sadece kişinin aklını başından alan dehşet anlarında bu durum imkansız hale gelebilir." İbn Reşîd ise şöyle demiştir: "Bir kimse îmâ ile namaz kılmanın bile nasıl imkansız hale geldiğini anlamak istiyorsa bir savaşa katılsın, kalbi ile bedeni ile savaşın zorluklarını yaşasın ve harbin iyice kızıştığı anlarda ne büyük sıkıntılar çekildiğini görsün!"
Evzâî'nin "sadece tekbir getirmekle yetinmek namaz için yeterli değildir" şeklindeki ifadesi ile Süfyân-ı Sevrî gibi tekbirin yeterli olacağını söyleyen âlimlerin görüşlerine işaret edilmiştir. İbn Ebû Şeybe'nin Ata, Saîd İbn Cübeyr ve Ebü'l-Buhterî yoluyla naklettiğine göre başka alimler de şöyle demişlerdir: "İki ordu karşı karşıya geldiğinde namaz vakti girerse Allah'ım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim, hamd Allah'a mahsustur, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Allah en büyüktür" deyin. Bu sizin namazınız olur ve o vaktin namazının tekrar edilmesi gerekmez." Mücâhid ve el-Hakem'e göre düşmanla yalınkılıç cöğüs göğüse mücadele olduğu zaman bir kimsenin namazı sadece tekbir getirmek olur. Sadece bir defa tekbir getirse bile bu bakımdan yeterlidir; yüzünün ne tarafa dönük olduğu fark etmez. İshâk İbn Râhûye şöyle demiştir: "Düşmanla kılıç kılıca mücadele olduğu zaman îmâ ile tek bir rekat namaz kılmak yeterli olur. Buna imkan ve fırsat bulamazsa tek bir secde etmek, buna dû imkan bulamazsa sadece bir defa tekbir getirmek yeterli olur."
Enes ibn Mâlik rivayetinde geçen Tüster şehri Hz. Ömer'in halifeliği zamanında hicretin yirminci yılında fethedilmiştir.
Evzâî'nin sözünde geçen "namazı kılma imkanı olmazsa" şeklindeki ifade iki şekilde yorumlanabilir: a. Bineklerden inemeyecek durumda olmak, b. Namazı îmâ ile kılacak İmkanın olmaması. el-Asîlî ise savaş iyice kızıştığı ve hiç durmadan devam ettiği için Müslümanların abdest almaya imkan bulamadıklarını kesin bir ifade ile dile getirmiştir.
Enes İbn Mâlik'in sözünde geçen "dünya ve içindekiler" İfadesi Halife'nin rivayetinde "dünyanın tamamı" diye geçmektedir. Onun bu sözünden İlk anlaşılan şudur: "Ben bu namazı kıldığım İçin hiçbir gurura kapılmadan büyük bir kıvanç ve onur duuuyorum." Enes İbn Mâlik'in söz konusu ettiği namaz ise zorunluluk dolayısıyla vaktinde kılamayıp kaza ettiği namazdır fmakdiyye). Onun bu namaz için duyduğu onur ve kıvancın sebebi ise, kendilerini bir ibadetten ancak daha önemli başka bir ibadetin alıkoymasıdır. Fakat daha sonra yerine getiremedikleri bu ibadeti kaza etmişlerdir. Bu yönüyle Enes'in sözü Hz. Ebû Bekir'in şu sözüne benzer: "Güneş doğmuş olsaydı bile bizim gaflete daldığımızı göremeyecekti."
Bazılarına göre Enes, bu sözü ile vaktinde kılamadığı namaz için duyduğu üzüntüyü anlatmıştır. Buna göre onun sözünde geçen namaz kaza edilen değil, vakti kaçırılan namazdır. Buna göre Enes'in sözü şu anlama gelir: "Eğer bu namazı vaktinde kılabilmiş olsaydık daha çok hoşuma giderdi." Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir.
Zeyn İbnü'I-Müneyyir'in görüşleri de bu doğrultudadır: "Enes İbn Mâlik'in namazı, dünya ve İçindekiterden daha önemli görmesi onun Ebû Musa'nın içtihadına katılmadığını ve fetih gecikse bile namazın vaktinde kılınmasının daha uygun olduğuna inandığını göstermektedir. Zaten Enes'in bu konu altında zikredilen sözü, "Sabah namazında kılınan iki rekat dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır" hadisine de uygundur."
Zeyn İbnü'I-Müneyyir'in bu sözünde ifade edilen uygunluk "sözlerin lafız olarak ve kullanılan kelimeler bakımından birbirine uygunluğudur." Zira Enes'in naklettiği rivayet farz namaz ile ilgili olduğu halde hadîs-i şerifte nafile namazdan söz edilmektedir. Bununla birlikte Enes'in namazı Ebû Mûsâ ve beraberindekilerle birlikte kılmış olması Zeyn İbnü'I-Müneyyir'in görüşünü çürütebilecek niteliktedir. Zira İbnü'l-Müneyyir'e göre Enes İbn Mâlik, Ebû Musa'nın görüşüne muhaliftir. Halbuki bu rivayete göre Enes onunla birlikte namaz kılmıştır. Eğer Enes, Ebû Musa'nın görüşünü kabul etmeseydi namazı îmâ ile de olsa tek başına kılardı. Fakat böyle yapmayıp Ebû Mûsâ ve beraberindekilerle birlikte namaz kılmıştır. Böyle bir durumda Enes'in Ebû Musa'ya muhalif olduğu nasıl söylenebilir?

5. Düşman Peşinde Olanların Ve Düşman Tarafından Kovalananların Binek Üzerinde Ve Îmâ İle Namaz Kılmaları

Velîd şöyle demiştir: Evzâî'ye Şurahbîl Ibnü's-Sımt ve arkadaşlarının binek sırtında namaz kılmaları konusunu sorduğumda bana şöyle cevap verdi: Namazın kaçırılacağından endişe duyulursa bize göre uygulama bu şekilde olur." Velîd bu görüşü için Resûlullah'ın şu hadisini delil olarak zikretmiştir: "Hiç kimse Benû Kurayza'ya varmadan ikindi namazım kılmasın!"
946- İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûl-i Ekrem Hendek savaşı bitince bize şu talimatı verdi: "Hiç kimse Benû Kurayza'ya varmadan ikindi namazını kılmasın!" Ordu yolda iken ikindi namazının vakti girdi. Bunun üzerine bazıları: "Biz Benû Kurayza'ya varmadan namazı kılmayacağız" diyerek namazı kılmadı, kimisi de: "Olur mu öyle şey, biz namazı kılacağız. Bizden namazı kılmamamız istenmedi ki..." dediler. Bu durum Resûlullah'a anlatılınca hiçbirisine kızıp serzenişte bulunmadı. [63]

Açıklama

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Kendilerinden ilim tahsil ettiğim ve görüşlerini öğrendiğim bütün âlimler, düşman tarafından kovalanan bir kimsenin namazı bineğinin üzerinde îmâ ile kılacağını, düşman peşinde olan Müslümanların ise binekten İnip yerde namaz kılması gerektiğini

söylemişlerdir." Konuyla ilgili olarak İmam Şâfîî şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Eğer Müslüman bir asker düşman peşinde olduğu için ordudan uzaklaşmışsa ve yere inip namaz kıldığı takdirde düşmanın kendisine saldıracağından endişe ederse yine îmâ ile kılabilir."
Bu açıklamalar da göstermektedir ki düşman tarafından kovalanan Müslüman askerin namazını îmâ ile kılacağı konusunda herhangi bir görüş ayrılığı bulunmadığı halde düşman peşinde olan askerler hakkında farklı görüşler söz konusudur. Bu konudaki hükümlerin farklı olmasının sebebini şu şekilde açıklayabiliriz: "Düşman tarafından kovalanan bir kimsenin büyük bir korku içinde olacağı kesindir. Fakat zafere yakın olup düşmanı süren askerlerin artık alt edilmeleri söz konusu olmayacaktır. Burada söz konusu olan endişe, düşmanı elden kaçırma endişesidir."
İbnü'l-Müneyyİr, Veîîd'in Evzâî'den naklettiği görüşü desteklemek üzere zikrettiği delille iigili olarak şunları söylemiştir:
"Bana öyle geliyor kî, Velîd bu hadisi delil olarak gösterirken şunu göz önünde bulundurmuştur: Resûlul orduya çok acil bir şekilde Kurayza yurduna gitmelerini emretmesi aslında namazın terk edilmesini de gerektiren bir durumdur. Nitekim ashâb-ı kiramdan bir kısmı bu talimatın namazla ilgili olmayıp, acele etmeye yönelik olduğunu dikkate alarak namazı terk etmişlerdir. Veya acele etmeye yönelik olan bu talimat namazların binek sırtında kılınmasını gerektirir, Nitekim ashabın bir kısmı da bu şekilde düşünüp namazı binek sırtında kılmışlardır. Zira binek sırtından inmek Kurayza'ya bir an önce ulaşma amacına ters düşer.
Namazı kılmayan ilk grup Resûlullah'ın talimatının acele etmeye yönelik olduğunu ve bineklerden inmenin bu emre karşı çıkmak anlamına geldiğini düşünmüşlerdir. Bu bakımdan onların namazı ertelemelerinin sebebi aynı güçte farklı bir emrin bulunmasıdır.
Namazı kılan diğer grup ise her iki emri de birlikte uygulayabilecekleri bir çözüm bulmuşlar ve binek sırtında namazlarını kılmışlardır. Böylece onlar her ikisi de farz olan bu görevleri (acele etmek ve namaz kılmak) yerine getirmişlerdir.
Ashâb-ı kiramın bineklerinden inip namazlarını kıldıklarını varsayacak olursak onların Resûlullah'ın acele etmeye yönelik talimatına aykırı hareket ettiklerini söylemiş oluruz. Sahâbîlerin böyle bir tavır içinde olduklarını söylemek ise mümkün değildir. Zira bu Resûl-i Ekrem'in emrine uymamak anlamına gelir."
Fakat İbnü'l-Müneyyir'in bu görüşüne aynı yolla karşı çıkabiliriz. Zira bu durumda ashabın Resûl-i Ekrem'in herhangi bir emri olmaksızın namazın şeklini değiştirerek O'na karşı çıktıkları söylenmiş olacaktır. Böyle bir iddia ise onlar hakkında düşünülemez.
Konuyla ilgili olarak İbnü'l-Murâbıt'ın söyledikleri daha kabul edilebilir görünmektedir: "Velîd bu hadisi delil olarak gösterirken hangi uygulamanın daha yerinde ve evlâ olduğunu açıklamak istemiştir. Çünkü Kurayza yurduna varana kadar ikindi namazını kılmayıp erteleyenler vakti geçirmelerine rağmen azarîan-mamışlardır. Fakat namazın vaktini geçirmeyip îmâ ile kılanların, namazı kılmayıp vaktini geçirenlere göre daha yerinde hareket ettiklerini söylememiz mümkündür. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir."
Faydalı bir not: Ebû Dâvûd düşmanı kovalayan kişiyle ilgili olarak Ubey-dullah Ibn Enis'ten bir rivayet nakletmiştir. Hasen bir senedle nakledilen bu rivayete göre Resûl-i Ekrem Ubeydullah'ı askerî bir göreve göndermişti. Ubeydullah, Süfyân el-Hüzelî'yi gördükten sonra yaptıklarını şöyle anlatmıştır: "Onu gördüğümde ikindi namazının vakti de girmişti. Namazı kaçırabileceğim endişesine kapılmıştım. Bu yüzden îmâ ile namaz kılarak ilerlemeye başladım."

6. Sabah Namazını Erkenden [64] Ve Geceden Kalma Son Karanlık Vaktinde Kılmak, Düşmana Baskın Ve Savaş Sırasında Namaz Nasıl Kılınır?

947- Enes İbn Mâlik'ten nakledilmiştir: "Resûlullah geceden kalma son karanlık vaktinde sabah namazını kıldı. Daha sonra atma binip adi (Allah en büyüktür, artık Hayber'in işi bitti). Biz bir düşman topluluğun yaşadığı yere girdiğimizde kendilerine apaçık uyarılar yapılan (inzâr) bu kavmin sabahı ne kötü olur sabahı aydınlık olmaz." diye seslendi. Hayber halkı dışarı çıkıp çifçüik aletleriyle tarlalarına giderken İslâm ordusunu görünce "Muhammed ve ordusu geliyor" diye bağırmaya başlmışlardı. Savaş sonunda
Resûlullah muzaffer oldu ve savaşa katılan erkekleri öldürüp, savaşmayan eli silah tutmayan kimseleri esir etti. Esirlerden Safiye önce Dihyetü'l-Kelbî'nin daha sonra da Resûl-i Ekrem'in payına düştü. Hz. Peygamber daha sonra Safiye ile evlendi. Evlenirken onu azat etmiş ve bu azat işlemini mehir saymıştı."
Hadisin ravilerinden Abdülazîz İbn Suhayb, Sâib el-Bünânî'ye: "Ey Ebû Muhammed, sen Enes İbn Mâlik'e "Resûlullah bu evlilik için Safiye'ye mehir olarak ne vermişti?" diye sorduğunda sana: "Mehir olarak özgürlüğünü vermişti" diye cevap verdi, Öyle değil mi?" diye sormuş Sâib de tebessüm etmiştir.

Açıklama

İmam Buhârî korku namazı için vaktin sonunu beklemenin şart olmadığını göstermek maksadıyla korku namazı ile ilgili konuların işlendiği bölüme bu konuyu da almıştır. Halbuki bazı bilginlere göre savaşa başlandığı zaman korku namazını vaktin sonuna doğru kılmak şarttır. Bu açıklamayı yapan Zeyn İbnü'l-Müneyyİr şunları da söylemiştir: "Bu başlığın konmasmdaki maksat, düşmanla savaşa başlamadan önce namazı hemen vaktin başında kılıp daha sonra düşmanla mücadeleye girmenin uygun olduğuna İşaret etmek de olabilir."
Allah-u ekber Allah en büyüktür" cümlesi, Resûlullah'tan nakledilen ve korku, sevinç anlarında okunan bir zikirdir. Bu şekilde Allah Teâlâ'ya şükredilmekte ve Cenâb-ı Hakk başta Yahudiler (Allah onları kahretsin) olmak üzere Allah düşmanlarının nispet etmeye çalıştıkları noksanlıklardan tenzih edilmektedir; bu cümle hem şükür hem de tenzih ifadesidir.

---

[1] Hadisin geçtiği diğer yerler: 830, 1224, 1225, 1230 ve 6670.
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 835, 1202, 6230, 6265, 6328 ve 7381.
[3] Bu hadisin burada nakledilen varyantında "Allah'a selâm dilemekten" bahsedil m emektedir. Fakat söz konusu hadisin farklı rivayetlerinde bu ifade geçmektedir. Buna göre ashab "Allah'a selâm" dilemiştir. İşte Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ashabını bu yüzden uyarmıştır, bk. Aynî, Umdetü'1-kârî, V, 178-179. (Mütercim)
[4] Hadisin geçtiği diğer yerler: 833, 2397, 6368, 6375, 6376, 6377 ve 7129.
[5] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6326 ve 7388.

[6] Âli İmrân, 3/135-136.
[7] Hadisin geçtiği diğer yerler: 849 ve 850.
[8] Bu hadîsin bab başlığı ile ilgisi yok gibi görünmektedir. Ancak bir sonraki hadisin ravisi olan Mahmud Ibnü'r-Rabî' Hz. Peygamber'! sallallâhıt aleyhi ve sellem gördüğünde reşid olup yaptıklarını ve söylediklerini anlayacak yaşta olduğunu ifade ettiğinden dolayı zikredilmiştir. (A. Ağırakça)
[9] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 6329.
[10] Fayda sağlayacak olan, salih ameller ve kalb-i selimdir. (Mütercim). Hadisin geçtiği diğer yerler: 1477, 2408, 5975, 6330, 6473, 6615 ve 7292.
[11] el-Adevî ihtisarı yaparken zenginlerin bu zikirlerin faziletini öğrendikten sonra derhal bunu uyguladıklarına işaret etmemiştir. Fakat zengin sahâbîler söz konusu zikirlerin faziletini öğrenince hemen bunları okumaya başlamışlardır. Hatta yoksul sahâbîler tekrar Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem gelip 'Kardeşlerimiz de bizim yaptıklarımızı yapmaya başladılar1 deyince Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Bu Allah'ın bir fazlıdır, onu istediğine verir." (bk. Aynî, Um-detü'l-kâıî, V, 200.) Mütercim
[12] Zira Muğire İbn Şu'be mektup yoluyla bile Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem sünnetini insanlara öğretme çabasında olmuştur.
[13] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1142, 1386, 2085, 2791, 3236, 3354, 4674, 6096 vs 7947.
[14] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1038, 4147 ve 7503.
[15] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1221, 1430 ve 6275.
[16] Hadisin geçtiği diğer yer: 5451.

[17] Bu açıklama yeteri kadar İyi değildir. Doğrusu şudur: Kötü kokan bu sebzeleri yemenin mubah oluşu cemaatle namaz kılmanın farz-ı ayn olmasına ters değildir. Nitekim yemeğin hazır olması da cemaate katılmamayı meşru kılan bir sebeptir. Uzun sözün kısası; Allah Teâlâ biz kullarına kolaylık sağlamış ve buna benzer mubahları cemaate katılmaya mani birer mazeret saymıştır. Çünkü burada şer'î bir maslahat gözetil mistir. Bununla birlikte bir kimse cemaate gitmemek için kasıtlı olarak bu sebzeleri yer ve bir bakıma hileye başvurursa onun bu davranışı haram olur. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir. {İbn Bâz)
[18] el-Adevî bu rivayete yer vermemiştir. Fakat söz konusu rivayette Resûlullah sebzeleri yemesini emrettiği sahâbîye: "Ben Allah'ın meleklerinden utandığım için yemiyorum; bu haram değildir" demiştir, (bk. Aynî, Umdetü't-kârî, V, 223.) (Mütercim)
[19] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1247, 1319, 1321, 1322, 1326 ve 1340.

[20] Hadisin geçtiği diğer yerler: 879, 880, 895 ve 2665.
[21] Hadisin geçtiği diğer yerler: 873, 899, 900 ve 5238.
[22] Bu başlık biraz önce geçen 164 numaralı bâb başlığı ile aynıdır ve zikredilen İki hadis de yukarıda zikredilmiştir. Bu bakımdan bir tekrar söz konusudur.
[23] el-Cuma, 62/9.
[24] Hadisin geçtiği diğer yerler; 894 ve 919.
[25] Daha önce de ifade edildiği gibi, buradaki "vacip" kavramı Hanefî literatüründekî vacip değii, mutlak gereklilik anlamında ve farz karşılığında kullanılmıştır. (A-Ağırakça).
[26] Hadisin geçtiği diğer yer: 910.
[27] Hadisin geçtiği diğer yerler: 948, 2104, 2612, 2619, 3054, 5841, 5981 ve 6081.
[28] Hadisin geçtiği diğer bir yer: 7240
[29] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1389, 3100, 3774, 4438, 4449, 4450, 4451, 5217 ve 6510.
[30] Hadisin geçtiği diğer yer: 4371.
[31] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2409, 2554, 2558, 2751, 5188, 5200 ve 7138.
[32] Bu da Cuvâsâ köyü sakinlerinin Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seilem zamanında yaptıkları gibi Cuma namazının kılınmasıdır. Zaten bu rivayet köylerde Cuma namazının kılınabileceğini açıkça göstermektedir.
[33] Hadisin geçtiği diğer yerler: 898 vs 3487.
[34] el-Cuma, 62/9.
[35] el-Cuma, 62/9.
[36] Hadisin geçtiği diğer yer: 2071.
[37] Hadisin geçtiği diğer yer: 940.
[38] el-Cuma, 62/9.
[39] Hadîsin geçtiği diğer yen 2811.
[40] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6269 ve 6270.
[41] Hadisin geçtiği diğer yerler: 913, 915, 916.
[42] Hadisin geçtiği diğer yer: 928.
[43] el-Cuma, 63/11.
[44] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1465, 2842 ve 6327.
[45] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3145 ve 7535.
[46] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1500, 2597, 6636, 6979, 7174 ve 7197.
[47] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3110, 3714, 3729, 3767, 5230 ve 5278.
[48] Had gerektiren cezalar dışındaki kötülükler kasdedilmiştir. (bk. Aynî, Umdetü'1-kârî, V, 319.)
[49] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3627 ve 3800.
[50] Hadisin geçtiği diğer yer: 3211.
[51] Hadisin geçtiği diğer yerler: 931 ve 1166.
[52] Hadisin geçtiği diğer yerler: 933, 1013-1019, 1021, 1029, 1030, 3582, 6093 ve 6342.
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5294 ve 6400.
[54] el-Cuma, 62/11.
[55] Nûr, 24/37.
[56] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1165, 1172 ve 1180. el-Cuma: 62/10.
[57] Hadisin geçtiği diğer yerler: 939, 941, 2349, 5403, 6248 ve 6279.
[58] en-Nisâ, 4/101-102.
[59] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4132, 4133 ve 4535.
[60] Bu rivayette geçen UU kelimesinin hatalı yazıldığını aslında bu kelimenin UJU olması gerektiğini iddia eden bir yorum vardır ve bu yorum konuyla ilgili başka rivayetlere dayanmaktadır. Bu rivayetlerden birisi şöyledir: "Müslümanlarla düşman ordusu savaşa tutuştuğunda namaz artık zikretmekten ve baş ile işaret edip îmâ ile kılmaktan ibarettir." (bk. İbn Hacer, Fethü'l-Bârî, II, 501.) -M. Odabaşı-
[61] el-Hac, 22/27.
[62] Alimlerin çoğunluğuna ait bu görüş tartışmaya açıktır. Doğru olan görüş, korku halinde namazın tek rekat olarak kılınabileceğini söyleyenlerin görüşüdür. Çünkü bunu ifade eden hadisler yeyenlerin görüşüdür. sahihtir. Her şeyin en doğrusunu sadece Allah bilir. (İbn Bâz
[63] Hadisin geçtiği diğer yer: 4119.
[64] İmam Buhârî'nırı kullandığı "bu başlık başka rivayetlerde diye geçmektedir. Buna göre anlam şöyle olur: "Allah en büyüktür diye seslenmek ve sabah namazını geceden kalma son karanlık vaktinde kılmak." (bz. Aynî, Umdetü'I-kârî, V, 362.) M. Odabaşı

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24. BÖLÜM ZEKÂT
1. Zekâtın Farziyeti
Zekâtın Farz Olma Zamanı
2.Zekât Vermek Üzere Söz (Bevat) Vermek
3. Zekât Vermemenin Günahı
4. Zekâtı Verilmiş Olan Mal Kenz Değildir
5. Malı Hakk Yolda Harcamak
6. Sadaka Verirken Gösteriş (Riya) Yapmak
7.Haksız Yolla Kazanılan Maldan Sadaka Vermek
8. Sadakanın Helal Kazançtan Verilmesi
9.Sadakaların Kabul Edilmediği Bir Zaman Gelmeden Önce Sadaka Vermek
10. Bir Hurmanın Yarısını Tasadduk Ederek Cehennemden Korunmak
11.Sağlığı Yerinde Ve Cimri (Mala İhtiyacı Bulunuyor) İken Sadaka Vermenin Fazileti
12. Sadakayı Açıktan Vermek
13. Sadakayı Gizlice Vermek
14. Bilmeden Zengine Sadaka Verilmesi Hali
15.Farkında Olmadan Oğula Sadaka Verilirse
16. Sağ El İle Verilen Sadaka
17.Kendisi Vermeyip Hizmetçiye Sadaka Vermesi İçin Emir Vermek
18. Sadaka Ancak Fazla Olan Maldan Verilir
19. Verdiği (Sadakayı) Başa Kakan Kimse
20. Gününden Önce Geciktirmeden Sadaka Vermeyi Seven Kimse
21.Sadaka Vermeye Teşvik Etmek Ve Sadaka İçin Aracılık
22. Gücün Yettiği Kadar Sadaka Vermek
23. Sadaka Günahı Örter
24, Müşrik İken Sadaka Verip Sonra Müslüman Olan Kimse
25. Hizmetçinin, İsrafa Kaçmadan Efendisinin Emri İle Sadaka Vermesi Halinde Alacağı Sevap
26. Kadının, Kocasının Evinden İsrafa Kaçmadan Sadaka Vermesi Halinde Alacağı Sevap
27. (Bir Âyet, Bir Hadis)
28.Sadaka Veren İle Cimrilik Eden Kimse Hakkında Bir Benzetme
29. Elde Edilen Kazançtan Ve Yapılan Ticaretten Sadaka Vermek
30.Her Müslümanın Sadaka Vermesi Gerekir. Sadaka Verecek Mal Bulamayan Kimse İyilik Yapsın
31 Zekât Ve Sadaka Miktarı & Koyunu Sadaka Olarak Vermek
32. Gümüş Paranın Zekâtı
33. Zekâtı, Nassla Belirlenenin Dışında O Değerde Başka Bir Maldan Vermek
34. Zekâtı Verilmesi Gereken Hayvanlardan Ayrı Olarak Bulunanlar Bir Araya Getirilmez, Toplu Halde Bulunanlar Da Ayırılmaz
35. Zekât Ortaklık Malından Verildiği Zaman, Ortaklar, Paylarına Göre Birbirine Rücû Eder
36.Develerin Zekâtı
37. Vermesi Gereken Zekât Bir Yaşını Doldurmuş Dişi Bir Deve Olup Da Yanında Böyle Bir Deve Bulunmayan Kimse
38.Davar Ve Koyunların Zekâtı
39. Zekât Memuru Talep Etmedikçe Yaşlı, Ayıplı Hayvan Ve Teke Zekât Olarak Alınmaz
40. Bir Yaşını Doldurmamış Oğlak Veya Kuzu
41.Zekât Olarak Malların En İyileri Alınmaz
42. Beş Deveden Daha Azında Zekât Gerekmez
43. Sığırların Zekâtı
44. Zekâtı Akrabaya Vermek
45. Müslüman Atın Zekâtını Vermekle Yükümlü Değildir
46. Müslüman Kölesinin Zekâtını Vermekle Yükümlü Değildir
47. Zekâtı Yetimlere Vermek
48.Kadının Kocasına Ve Kişinin Himayesi Altındaki Yetime Zekât Vermesi
49.Kölelere, Borçlulara Ve Allah Yolunda Olanlara... (Zekat Verilmesi Hususu)"
50. Dilenmeyip Onurlu Davranmak
51.Dilenmeyen Ve Hırs Göstermeyen Kimseye Allah'ın Vermesi
52.Malını Çoğaltmak Amacıyla Dilenmek
53. Yüzsüzlük Ederek İnsanlardan İstemezler1, Dilenmeyi Engelleyen Zenginlik Ölçüsü Nedir?
54-Hurma Miktarını Yaşken Ağaç Üzerinde Tahmin Etmek
55.Yağmur Ve Akarsu İle Sulanan Mahsûllerin Öşrü
56.Beş Veskin (Bir Ton) Daha Altı İçin Zekât Vermek Gerekmez
57.Hurma Zekâtını Olgunlaşan Hurmalar Toplanırken Almak
58.Öşür Verilmesi Farz Olan Bir Mahsûlün, Arazinin, Hurma Ağacının Veya Meyvenin Satılması
59. Kişi Vermiş Olduğu Zekâtı Satın Alabilir Mi? Başkasının Zekâtını Satın Almakta Bir Beis Yoktur
60. Hz. Peygambere Zekât Vermek
61. Peygamber Hanımlarının Azatlı Kölelerine Zekât Vermek
62.Sadakanın Sadaka Olma Niteliğinin Değişmesi
63. Zekâtın, Zenginlerden Alınıp Aynı Yerdeki Fakirlere Verilmesi

24. BÖLÜM ZEKÂT

1. Zekâtın Farziyeti

"Namazı fcirn ue zefcâti uerin [1] âyeti zekâtın farz oluşuna delildir.

İbn AbbaS radıyaiiâhu anhümâ Ebu Süfyan'in radıyaiiâhu anh, "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve bize namazı kılmayı, zekât vermeyi, akrabalık bağlarını gözetmeyi ve iffetli olmayı emreder" dediğini nakletmîştir.

1395- İbn Abbas'tan radıyaiiâhu anhümâ rivayet edildiğine göre, Resûlullah ve sellem Muâz'ı Yemen'e gönderdiğinde ona, "Onlan, Allah'tan başka ilah madiğini, benim Allah'ın resulü olduğumu kabul etmeye davet et. Eğer bunazı olurlarsa, onlara, Allah'ın zekâtı farz kıldığını, zenginlerin mallarından alınıp kirlere verileceğini bildir'1 buyurmuştur.[2]

1396- Ebû Eyyûb el-Ensarî'den nakledildiğine göre, bir kimse Resûlullah'a ,hu aleyhi ve sellem gelerek, "Bana, cennete girmemi sağlayacak bir amel söyle" di. Bu adama ne oluyor?" denilince Hz, Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Onun emli bir ihtiyacı var. Allah'a (c.c) kulluk edersin, Ona hiçbir şey ile ortak koş-azsın, namazı kılarsın, zekâtı verirsin ve akrabalık bağlarını kesmezsin" buyurdu.[3]
1397- Ebû Hüreyre'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre bir bedevî Resûlul-a saikiiâhu aleyhi ve sellem gelerek, "Bana uyguladığım zaman cennete gireceğim bir amel göster" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Allah'a kulluk eder, ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, farz namazları kılar ve farz olan zekâtı verirsin, Ramazan orucunu da tutarsın" buyurdu. Bedevî, "Canım kudretinde bulunan Allah'a yemin olsun ki bundan daha fazlasını yapmam" dedi. Adam gidince Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , "Cennetlik bir kimse görmekten hoşlanan, bu adama baksın" buyurdu.
1398- Ebû Cemre şöyle anlatır: İbn Abbas'ı radıyaiiâhu anhümâ şöyle derken duydum. "Abdülkays kabilesinden bir grup Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem yanına geldi ve "Ey Allah'ın Resulü ! Biz Rebîa kabilesinden bir grubuz. Aramızda bize zararı dokunan kâfirler var. Size ancak haram aylarda gelebiliyoruz. Bize bir şeyler emret ki onları alıp burada bulunmayan diğer arkadaşlarımıza/akrabalarımıza da aktaralım" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Size dört şeyi emrediyorum, dört şeyi de yasaklıyorum : Emrettiklerim; Allah'a inanıp, Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmeniz (bu arada ellerini bağlamıştır); namazı kılmanız, zekâtı vermeniz ve elde ettiğiniz ganimetlerin de beşte birini (devlet merkezine) ödemenizdir. Yasakladıklarım ise, kabak, sırlı kaplar, oyulmuş ağaç kütüklerinden yapılan kaplar ve içi ziftle kaplanmış oyma kaplardaki nebizlerdir/bunlara konan şarablardır."
Süleyman ve Ebu'n-Nu'man'm Hammad'dan naklettiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , "Allah'a iman etmek ve Allah'tan başka ilah olmadığına dair Şehadet getirmek" demiştir.
1399- Ebû Hüreyre rad.yaiiâhu anh şöyle anlatır: Resûluilah saiiaiiahu aleyhi ve sdiem vefat etmiş, Ebû Bekir halife olmuştu. Bu sırada Araplar'dan bir kısmı irtidat edip/kâfir olmuştu. Bu arada Ömer, Ebû Bekir'e, "Resûlullah, "Bana, insanlarla, Allah'tan başka ilah yoktur' deyinceye kadar savaşmak emredildi. Bu sözü söyleyen kimse, başka haklı bir sebep olmadıkça, malını ve canını benim nezdimde koruma altına almış olur. Hesabı ise artık Allah'a kalmıştır" buyurduğu halde insanlara nasıl savaş açıyorsun ?!" demiştir.[4]
1400- (Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e şöyle cevap vermiştir): "Allah'a yemin ederim ki, namaz kılıp da zekât vermek istemeyenlerle (ikisi arasında ayrım yapanlarla) savaşacağım. Çünkü zekât, mal üzerindeki bir haktır. Vallahi eğer Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem verdikleri bir dişi oğlağı bana vermekten kaçınırlarsa bundan dolayı onlara savaş açarım." Bunun üzerine Hz. Ömer, "Bu, Allah'ın Ebû Bekir'in gönlüne koyduğu düşünceden başka bir şey değildir. Anladım ki bu çok doğru bir görüştür" demiştir.

Açıklama

Zekât" kelimesi lügatte, "artmak" (nema) ve "temizleme" anlamlarına gelir.
Zekât1'in terim olarak kullanılmasında yukarıdaki her iki anlam da dikkate alınmıştır.
Artma" anlamı dikkate alınmıştır:
Zekât verildiği zaman malda artma meydana gelir. Çünkü sadaka malı eksiltmez. Diğer yandan sevabı kat kat artırır. Nitekim Allah sadakaları artıracağını beyan etmiştir.
Zekât sebebiyle sevap artar veya zekât, artma (nema) özelliğine sahip (ticaret, ziraat gibi) maüardan verilir.
Temizleme" anlamı da dikkate alınmıştır. Çünkü zekât, nefsi cimrilikten ve günahlardan temizler. Zekât, İslâm'ın üzerine bina edildiği beş şarttan üçüncüsüdür.
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: "Zekât; farz olan sadaka, mendup olan sadaka, nafaka, hak ve afv (fazlalık) anlamında kullanılır.
Zekâtın şer'î (ıstılahı) anlamı ise, üzerinden bir yıl geçmiş olan nisap miktarı malın bir kısmım fakirlere ve Hz. Peygamberin soyu olan Haşimoğulları ve Muttaliboğulları soyundan olmayan diğer hak sahiplerine vermektir.
Zekâtın rüknü samimiyettir. Farz olması için nisap miktarı mala sahip olmak ve bu malın üzerinden bir yıl geçmesi gerekir.
Zekât, akıllı, ergenlik çağına girmiş ve hür kimselere farzdır. Zekât verildiği zaman, dünyadaki ödeme farziyeti düşer, âhirette de sevap elde edilir.
Zekâtın hikmeti, insanı kirlerden temizlemek, derecesini yükseltmek, hür insanlara (Allah'a) kul olma duygusunu yaşatmaktır."
Burada nakledilen görüşler doğru olmakla birlikte "zekâtın kimlere farz olduğu" konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.
Zekât, delil getirmeye bile ihtiyaç duyulmayacak şekilde kesin bir emirdir. Sadece bazı ayrıntılarda ihtilaf edilmiştir. Zekâtın farziyetini inkâr eden kişi kâfir olur.
Buhârî bu konuda altı hadis kaydetmektedir:
İlki Ebû Sütyan'dan rivayet edilen, namaz kılmayı, zekât vermeyi, akrabalık ilişkilerini canlı tutmayı ve iffetli olmayı emreden hadistir. Bu hadisin akla gelen ilk anlamı, sayılan hususların farz olduğu yönündedir.
İkincisi, İbn Abbas'ın rad.yaiiâhu anh naklettiği, Muâz'm Yemen'e gönderilmesini anlatan hadistir. Bu hadis, yukarıdaki hadisten daha açık bir şekilde zekâtın farz olduğunu gösterir.
Üçüncüsü, Ebû Eyyûb'tan radıyaiiâhu anh nakledilmiştir. Cennete girmeyi sağlayacak amel ile ilgili sorudan bahsedilmektedir. Namaz kılmak, zekât vermek ve akrabalık bağlarının canlı tutulması cennete girmeyi sağlayıcı amel olarak gösterilmiştir.
Bu hadisin, zekâtın farziyetini ifade etme bakımından kapalı olduğu yönünde bir itiraz gelirse buna şöyle cevap verebiliriz:
a. Cennete girmeyi sağlayacak bir amel sorulduğu zaman, farzlardan bahsetmeden, nafile olan şeylerle cevap verilmez. Dolayısıyla buradaki ifadeyi farz olan zekât olarak yorumlamak lazımdır.
b. Zekât, namazla birlikte anılmıştır. {Dolayısıyla namaz gibi zekât da farzdır).
c. Cennete girmeye vesile olan ameller arasında zekâta da yer verilmiştir. Demek ki zekât vermeyen kimse cennete giremeyecektir. Cennete giremeyen cehenneme girer. Bu durum zekâtın farz olmasını gerektirir.
d. Ebû Hüreyre ve Ebû Eyyûb hadislerinde anlatılan kıssa aynıdır. Dolayısıyla İkinci hadisle birincisini tefsir edebiliriz. Yani, "farz olan zekâtı ödersiniz" ifadesi, zekâtın farz olduğunu gösterir. Yukarıdaki itiraza verilebilecek en güzel cevap da budur.
Dördüncüsü, Ebû Hüreyre hadisidir ki daha önce açıklamıştık.
Beşincisi, İbn Abbas'ın rivayet ettiği Abdülkays kabilesinden gelen heyetle ilgili olan hadistir. Bu hadis de, açıkça zekâtın farz olduğunu gösterir.
Altıncısı, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği, zekât vermeyenlere karşı Hz. Ebu Bekir'in savaş açmasını anlatan hadistir. Burada delil olarak getirilen kısım, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve senem, "Kişinin, can ve mal dokunulmazlık hakkım elde etmesi, hakkı eda etmesine bağlıdır. Maldaki hak da zekâttır" buyruğudur.
Hadiste geçen "Ardarda bir kaç kez, 'Bu adama ne oluyor?' denilince Hz. Peygamber soihtiâbu aleyhi ve seUem, 'Onun bir ihtiyacı var'" ifadesi konusunda İbnü'l-Cevzî, "Bunun anlamı, "(Soruyu soran kimsenin) önemli ve faydalı bir ihtiyacı vardır. Çünkü soru sormakla ihtiyacı olanı anlamıştır" demiştir.
"Akrabalık bağlarının canlı tutulması" konusunda Nevevî şöyle der: "Bunun anlamı, gücün nispetinde, akrabalarına iyi davranmak, onlara İnfakta bulunmak, selâm vermek, ziyaret etmek, itaat etmek vb. güzel davranışlardır. Burada Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem diğer hayırlar yerine, muhatabın durumunu dikkate alarak özellikle bundan bahsetmiştir. Soruyu soran kişi belki de akrabaları ile ilişkisini zayıf tuttuğundan dolayı, sırf o kişi için, bu husus önemliydi.
Buradan şu sonucu çıkartabiliriz: "Bir amel, muhatabın, ameldeki zorluk ya da kişinin gevşekliği gibi bir sebeple, bu konuda uyarılmaya ve teşvik edilmeye ihtiyâcı varsa özellikle belirtilebilir."
Hadiste, "farz namazı kılarsın, farz olan zekâtı ödersin" ifadesi, nafile olan sadakaların kasdedümediği anlaşılsın diye "farz" kaydı ile zikredilmiştir. Çünkü burada "zekât" sözcüğü sözlük anlamında kullanılmıştır.
Hadiste, "Ramazan orucunu tutarsın" denilerek oruç zikredildiği halde hacdan bahsedilmemiştir. Çünkü belki soru soran kişi, hac yaptığını söylemişti. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi sellem de bu sebeple haccı zikretme mistir.
Hadiste yer alan, "Cennetlik bir kimse görmekten hoşlanan bu adama baksın" ifadesi şu iki şekilde yorumlanabilir:
1. ResûlulÎah saiiaitâhu aleyhi ve sellem onun cennetlik olduğunu bildiği için bunu haber vermiştir.
2. Burada kasdedilen, emredildiği şekilde amelde bulunmaya devam ederse cennetlik olmasıdır. Nitekim Müslim'de geçen Ebû Eyyub'a ait şu rivayet bu görüşü desteklemektedir: "Emredilen şeye devam ederse cennete girer."

Kurtubî şöyle der:
"Bu hadis ve bedevi ile ilgili hikayenin anlatıldığı Ebû Talha hadisi, nafileleri terketmenin caiz olduğunu göstermektedir. Fakat sünnetleri sürekli terkeden kişinin dinî hassasiyeti azalmış demektir. Eğer küçük gördüğü için terkeder ve sünnetlerden yüz çevirirse, bu fasıklık anlamına gelir. Çünkü Peygamberimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , 'Kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir' buyurmuştur. Sahabe ve tâbiûn, farz gibi sünnetleri de hiç terketmezlerdi. Sevaplarına bakarak aralarında ayırım yapmazlardı. Fakihler, iade ve terk, terkedilmesi halinde gerekli cezanın ne olduğunu belirleme ihtiyacını hissedip gruplandırma yapınca bazı insanlar sadece farzları yapmayı yeterli gördüler, sünnetler onlara ağır geldi. Sünnet ve nafilelerin önemini kavrayıp onlardan da sevap kazanma gayreti içine girdikleri zaman bunları yapmak kendilerine çok kolay gelecektir."

Zekâtın Farz Olma Zamanı

Zekâtın İlk olarak ne zaman farz kılındığı konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Çoğunluğa göre hicretten sonradır. Bir görüşe göre oruç farz kılındıktan sonra hicri 2. yılda farz kılınmıştır. Bu Nevevî'nin görüşüdür.
İbnü'l-Esîr'in, "el-Kâm Tarîh" adlı eserinde belirttiğine göre kesin olarak hicri 9. yılda farz kılınmıştır.
İbn Huzeyme ise hicretten önce farz kılındığını iddia etmiştir. Delil olarak, Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği Habeşistan'a hicreti anlatan rivayeti gösterir. Bu olayda, Cafer, Peygamberimiz'i sdiaiiâhu aleyhi ve sellem anlatırken, "Bize namaz kılmamızı, zekât vermemizi ve oruç tutmamızı emreder" İfadesini kullanmıştır.
Bize göre bu delil tartışmaya açıktır. Çünkü o sırada henüz ne beş vakit namaz ne de Ramazan orucu farz kılınmıştır. Dolayısıyla Cafer'in bu sözleri muhtemelen Necaşi'ye ilk gidişi sırasında söylenmemiştir.

2.Zekât Vermek Üzere Söz (Bevat) Vermek

"Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı öderlerse onlar sizin din kardeşinizdir. [5]
1401- Kays şöyle nakleder: Cerîr İbn Abdullah, "Resûlullah'a, sallallâhu aleyhi ve sellem namaz kılmak, zekât vermek ve bütün müstümanlara öğütte bulunmak üzere beyat (söz) verdim" demiştir.

Açıklama

Zeyn Ibnü'l-Müneyyir, başlıkta yer alan "Zekât Vermek Üzere Beyat Vermek" ifadesi için şu değerlendirmeyi yapar:
"Bu başlık, bir öncekinden daha özel bir anlam taşır. Çünkü Müslüman
olurken verilen beyat, ancak zekât vermek üzere beyat verilirse tam olarak gerçekleşmiş olur. Zekât vermeyenler de verdikleri sözü tutmamış ve hatta bozmuş olur. Bu da zekâtın farz oluşundan daha öte özel bir anlam taşır. Zira Hz. Peygamber beyat aldığı bütün konular farz olduğu halde, her art koşulmamıştır. Bu, zekâta çok önem verildiğini gösterir. Buhârî,
ze atın hükmünü güçlendirmek için, başlıktan sonra yukarıdaki âyeti zikretmiştir, bir kimse, namazı kılıp zekâtı vermedikçe tevbe etmiş olarak aegerlendîri 1 me 2 ve Müslümanların kardeşi olma şerefine eremez."

3. Zekât Vermemenin Günahı

Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla alınları, yanları ve sırtlan dağlanacağı gün (onlara denilir ki) : İşte bu,
kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın![6]
1402- Ebû Hüreyre'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve şöyle buyurmuştur:
"(Kıyamet günü) deve, sahibine, eskisinden daha güçlü bir şekilde gelir. ?r zekâtını vermemiş ise apakları ile sahibine vurur.
Davar da sahibine eskisinden daha güçlü bir şekilde gelir. Eğer zekâtını lemis ise tırnaklan ile sahibini tırmalar, boynuzuyla da boynuzlar."
Bu hayvanlar üzerindeki bir hak da, subaşında iken sütünü sağıp fakirlerelektir." "(Zekâtını vermeyen kimse) Kıyamet günü, omuzunda meleyen konu taşıyarak ve feryad ederek gelip 'Yardım et Ey Muhammedi' demesin. durumda ben o kimseye, 'Senin için hiçbir şey yapamam. Sana tebliğ iştim' derim. Ya da omuzunda böğüren devesini taşır bir şekilde gelerek idim et Ey Muhammedi' demesin. O kimseye söyleyeceğim söz: "Senin için şey yapamam' olacaktır. [7]
1403- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve öyle buyurmuştur:
Ulah bir kimseye mal verdiği halde zekâtını vermezse, kıyamet günü bu ma, iki gözü üzerinde iki nokta bulunan zehirli erkek bir yılan olarak götse onun boynuna dolanır, avurtlarından yakalayarak 'Ben senin malısenin biriktirdiklerin benim' der." Resûlullah sallallâhu aleyhi sellem daha sonra, fin kendilerine cömertçe verdiği maldan infak etme hususunda cimrilik renler, sanmasınlar ki bu kendileri için hayırlıdır; tersine, bu onlar için kötüdür. Cimrilik gösterdikleri şey kıyamet günü boyunlanna dolanacaktır [8] âyetini okumuştur.[9]

Açıklama

Zekât vermemenin günahı" başlığı ile ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyır şöyle demiştir:
Bu başlık, bir Öncekinden daha özeldir. Çünkü burada zikredilen hadisler, zekât vermemenin büyük bir günah olduğunu ve âhirette de çok büyük bir cezasının bulunduğunu ifade etmektedir. Resûlullah sallallâhu aleyhi vs sellem , "Ben senin için hiçbir şey yapamam. Sana tebliğ etmiştim" sözüyle, kendisinin bu konuda. herhangi bir yardımı olmayacağını belirtmektedir.
Bu söz, zekât vermeyen kişiye, Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem bu konuda ümidini kesmesini haber vermektedir. Farzlar, yapıldıkları zaman elde edilecek olan sevap ve terkedildiğİ zaman girilecek günaha göre birbirinden farklılaşır. Yapılmaması halinde cezası çok büyük ise, demek ki bu, normal bir ceza takdir edilenlere göre daha güçlü bir farzdır. Buharı, zekâtı, İnkâr ederek ya da cimriliğinden dolayı vermeyenlerin her ikisini de kapsaması İçin, başlıkta, "günah" kelimesini kullanmıştır.
"Altın ve gümüşü yığıp da onlan Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla alınları, yanları ve sırtlan dağlanacağı gün (onlara denilir ki) : İşte bu, kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadm! [10] âyeti bazı sahabilerin ve diğer âlimlerin, sadece kâfirlere yönelik olduğu görüşünün aksine; bu âyetin, hem kâfirleri hem de müslümanları içine alacak şekilde genel olduğu yönündeki görüşü desteklemektedir. Bir sonraki başlıkta bu konuyu ele alacağız.
"Hayvanların daha güçlü bir şekilde olması", kemik, semizlik ve çokluk bakımındandır. Çünkü hayvanlar saydığımız özellikler bakımından farklılık arzeder. Zekât vermemenin ne kadar büyük bir günah olduğu anlaşılsın diye hayvanlar o gün, saydığımız özellikleri mükemmel bir şekilde sahiplerinin yanma gelecektir.
"Su başında sütünün sağılıp orada bulunan fakirlere verilmesi" ifadesinde, fakirlere daha kolay geldiği ve hayvanlar için en şefkatli metot da bu olduğu için özellikle sütten bahsedilmiştir.
Bir hadiste, "Allah (kıyamet günü) zekât vermeyen kimseleri cezalandırmak için hayvanları diriltecektir" buyurulmuştur. Bu yolla, kişiye, amaçladığının tam tersi ile muamele edilmiş olmaktadır. Şöyle ki, zekât vermeyen kimse, o maldan istifade etmeyi amaçlamıştı. Oysa yararlanmayı düşündüğü şey, kendisine en çok zarar veren şey olmuştur.
Allah hakkı olan zekât, malın bir kısmında olmasına rağmen, bütün hepsinin diriltilrnesindeki hikmet, malın bütünü üzerindeki zekâtın ayrıştırılmış bir durumda olmaması ve zekâtı verilmemiş olan malın temiz olmamasıdır. Diğer yandan mal üzerinde, zekâtın dışında başka haklar da bulunmaktadır.
Âlimler yukarıdaki görüşe şöyle cevap vermiştir:
1. Bu ceza, zekât farz kılınmadan önce Öngörülmüştür. İbn Ömer'in radıyaiiâhu anhümâ rivayet ettiği kenz ile ilgili aşağıda zikredeceğimiz hadis de bu görüşü destekler. Daha önce belirttiğimiz gibi, zekâtın, Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh Müslüman olmadan önce farz kılınmış olduğu gayet açıktır.

2. Hadiste geçen "hak" ifadesi ile kasdedilen, farz olan zekâtın dışındaki haklardır ki, bu hakkı ödemeyen kimseye herhangi bir ceza öngörülmemiştir. İbn Battal şöyle der:
"Malda, farz-ı ayn ve diğer haklar olmak üzere iki hak bulunmaktadır. Güzel ahlâkın bir parçası sayılan, sütün fakirlere verilmesi, bu haklardan biridir."
Tercümede "iki gözü üzerinde iki nokta" şeklinde verdiğimiz ifadesi, avurtlardaki iki nokta anlamına gelir. "Avurtlarının içi görünene kadar konuştu" şeklinde bir kullanım mevcuttur. Bu ifadenin, (tercümede belirttiğimiz gibi) yılanın gözleri üzerindeki iki nokta anlamında olduğu da söylenmiştir. Başka bir görüşe göre, bu, yılanın ağzını kuşatan iki noktadır.
"Ben senin malınım, biriktirdiğin şeyler benim" ifadesi kullanılarak, zekât vermeyen kişiye, pişmanlığı fayda vermeyeceği için daha çok azap çektirilmek istenmiştir. Diğer yandan bu ifade, zekât vermeyen kişiye hakaret anlamı da taşımaktadır.

4. Zekâtı Verilmiş Olan Mal Kenz Değildir

Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Beş [11] daha azı için zekât gerekmez" buyurmuştur.
1404- Rivayet edildiğine göre Halid İbn Eşlem şöyle anlatır:
"Abdullah İbn Ömer ile birlikte (Medine dışına) çıkmıştık. Bir bedevi Abdullah İbn Ömer'e, "Bana, 'Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda infak etmeyenler...' ayetini açıkla" dedi.
Abdullah İbn Ömer ona, "Kim altın ve gümüş biriktirip (kenz) de zekâtını vermezse yazık ona. Bu âyet, zekât âyeti inmeden Önceki durum için geçerlidir. Bu âyet inince Allah zekâtı malı temizleyici kıldı" diyerek cevap vermiştir.[12]
1405- Ebû Said'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Beş ukıyyeden daha az (gümüş için) zekât gerekmez. En az üç yaşındaki beş deveden daha azı için zekât gerekmez. Beş uesk (zirai) mahsulden daha azı için zekât gerekmez.[13]
1406- Rivayete göre Zeyd İbn Vehb şöyle demiştir: Rebeze'ye yolum düşmüştü. Orada Ebû Zerr ile karşılaştım. Ona, "Neden böyle bir uzlet hayatı yaşamayı tercih ettin, bunun sebebi nedir?" diye sordum. Bana şöyle cevap verdi:
"Ben Suriye'de iken "Altın ve gümüşü biriktirip de (kenz) Allah yolunda harcamayanlar âyeti hakkında Muaviye ile aramızda ihtilaf çıktı. Muaviye bu âyetin ehl-i kitap hakkında olduğunu savunuyordu, ben ise hem bizim hem de onların hakkında olduğunu savunuyordum. Muaviye, Osman'a bir mektup yazarak benî şikayet etti. Osman da yazdığı mektupta beni Medine'ye çağırdı. Oraya gittim. İnsanlar, beni sanki hiç görmemişler gibi (Suriye'den çıkma sebebimi sormak amacıyla) etrafımda toparlanmıştı. Bu durumu Osman'a anlattım. Bana, "Dilersen yakın bir yere uzlete çekil" dedi. İşte beni uzlet hayatına sevkeden budur. Eğer başımıza Habeşji bir kimse bile emîr olsa onu dinler ve itaat ederim.[14]
1407- Ebu'1-Alâ' İbnü'ş-Şihhîr'in naklettiğine göre Ahnef İbn Kays şöyle demiştir: "Kureyş kabilesinden bir topluluğun yanma oturmuştum. Saçları, elbisesi ve görünüşü bakımından sert bir kimse geldi, selâm verdi ve "(Altın-gümüş biriktirenlere (kenz), cehennemde kızdırılmış olan taşlan müjdele (haber ver) ! Bu taşlar onların göğüs uçlarına konulur, sırtından çıkar. Sırtından konulur, göğüs uçlarından çıkar. Bu olay devam edip gider" dedi. Sonra gidip direğin yanına oturdu. Ben de gittim yanına oturdum. Onun kim olduğunu da bilmiyordum. Ona "Sanırım insanlar senin söylediklerinden pek hoşlanmadı" deyince bana, "Akılları hiçbir şeye ermiyor ki!" dedi.
1408- (Yukarıdaki hadisin devamı niteliğinde)
"Dostum bana böyle buyurdu" dedi. Ben, dostunun kim olduğunu sorunca, "Dostum Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" demiştir: "Ey Ebû Zerr! Uhud dağını görüyor musun?" dedi. Ben, hemen dönüp güneşe baktım, vakti anlamaya çalıştım, zira beni bir şey için oraya gönderecek zannettim. "Evet, görüyorum" dedim. Bunun üzerine O sallallâhu aleyhi ve sellem , "Uhud dağı kadar altınım olmasını ue üç dinar hariç hepsini İnfak etmeyi isterim" buyurdu.
Ebû Zerr şöyle demiştir: "İnsanlar akıllarını kullanmıyor. Dünya malı biriktiriyorlar. Allah'a yemin ederim ki bu dünyalarını istemiyorum, ölünceye kadar onlardan herhangi bir dini mesele de sormayacağım."

Açıklama

"Zekâtı verilen mal kenz değildir, çünkü hadiste, beş ukiyyeden daha azı için zekât yoktur, buyurulmuştur" başlığı ile ilgili olarak Ibn Battal ve başka bazı âlimler şöyle demiştir:
Buhârî bu başlık İçin yukarıdaki hadisi delil getirirken, genel olarak kenzi değil, sahibin: cehenneme sürükleyen ve ceza öngörülmüş bulunan özel anlamdaki kenzi kasdetmişür. Durum böyle olunca, hadis, "Beş ukıyyenin üzeri için zekât vermek gerekir" anlamına gelir. Demek ki zekâtı ödenen mal kenz olarak adlandınlamaz ve böyle kimselerin cezalandırılması da gerekmez.
İbn Reşîd de, "Beş ukiyyeden daha azı için zekât vermek gerekmez. Bu, kesinlikle kenz olarak da değerlendirilemez. Allah zekât verenleri övmüştür. Bu şekilde övgüye mazhar olan kimsenin, yine malı sebebiyle yerilmesi düşünülemez" demiştir.
Özetlemek gerekirse, zekât verilmesi farz olmayan mal kenz olarak İsimlen-dirilemez. Çünkü bu, mubah ve zekattan affedilmiş bir maldır. Zekâtı verilmiş olan mal da aynı şekildedir. Çünkü bu kimsenin de, zekâtını verdiği için mal sahibi olması hoş karşılanmıştır. Dolayısıyla elindeki mala kenz denilemez.
Hadisteki, "Bu, zekâtı farz kılan âyet inmeden önceydi" şeklindeki ifade, buradaki korkutma ve cezanın, kenz edinen kimselere, yani ihtiyacından daha fazla mal biriktiren kişilere yönelik olarak İslâm'ın ilk dönemlerinde öngörüldüğünü göstermektedir. Daha sonra fetihler vuku bulduğu için zekâtın farz kılınmasıyla birlikte bu hüküm neshedilmiş ve zekât nisapları belirlenmiştir. Buna göre zekât âyeti, zekâtı farz kılmak için değil, zekât nisap ve miktarlarını beyan etmek üzere gelmiştir. Allah (c.c) en iyisini bilir.
İbn Ömer'in, "Uhud dağ* kadar altınım olsa hiç önemsemezdim" sözü Ebû Zerr'in bu konunun sonunda yer vereceğimiz diğer bir sözünü hatırlatmaktadır.
İbn Ömer'in sözü ile Ebû Zerr hadisini şöyle uzlaştırabiliriz;
Ebû Zerr hadisi, bir kimsenin elinde olan başkasına ait mal ile ilgilidir. Dolayısıyla bunu tutması gerekmez. Ya da kendisine ait olduğu halde o kimse, devlet başkanı gibi iyilik ve İhsanda bulunması arzu edilen bir kimsedir. Dolayısıyla böyle bir kişinin ihtiyaç sahiplerine vermeyip de diğer halkı için mal biriktirmesi gerekmemektedir.
İbn Ömer'in sözü ise, mala sahip olup da bu malın zekâtını veren kimse ile ilgilidir. Bu kişi, mal ile Allah'a daha yakın olmayı ve insanlara el açmak durumuna düşmemeyi İstediği için mal sahibi olmayı arzu etmektedir.
Ebû Zerr, hadisi mutlak olarak değerlendirmekte ve hiç bir şekilde mal biriktirmeyi doğru bulmamaktadır. İbn Abdilberr'in naklettiğine göre, Ebû Zerr'den, insanın yaşayabileceği miktarın dışında mal biriktirmesinin, (Kur'ân'da) yerilmiş olan "kenz" anlamında olduğuna dair birçok söz varid olmuştur. Ona göre ceza öngören âyet de bu konuda indirilmiştir.
Fakat sahabe çoğunluğu ve daha sonraki âlimler Ebû Zerr'den farklı içtihat etmişler ve Ayetteki cezanın, zekât vermeyenlerle ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda tutundukları en sağlam dayanak, bedevi kıssası ile İlgili Talha İbn Ubeydullah ve diğer bazı sahâbîlerden nakledilen şu hadistir: Bedevî, "Bunun dışında bana düşen bir vazife var mı?" diye sorduğunda Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Hayır, ancak nafile olarak verirsen başka" diye cevap vermiştir.
Görünen o ki İbn Ömer'den rad.yaiiâhu anhümâ nakledildiği gibi önceleri durum böyleydi. İbn Battal da buna delil olarak, "Sana (iyilik yolunda) neyi harcayacaklarını soruyorlar. De kil İhtiyaç fazlasını. [15] âyetini getirmiştir. Yani yetecek miktarı aşan kısım. Başlangıçta fazla olan kısmın infak edilmesi farz İdi. Sonra bu hüküm neshedilmiştir.
Müsned'de belirtildiğine göre Şeddâd İbn Evs babasından şöyle nakletmiş-tir. Ebû Zerr, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem mal biriktirmeyi sıkı bir şekilde men etttiği hadisini duyduktan sonra kabilesine dönüp gitmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bu konuda ruhsat vermiş, fakat bunu işitmediği için ilk emre tutunmuştur.
Rebeze, Mekke ile Medine arasında bilinen bir yerdir, Hz. Osman'ın halifeliği sırasında Ebû Zerr buraya çekilmiş ve orada vefat etmiştir. Bu hadiste, çekilme sebebine de yer verilmiştir. Ebû Zerr'e inzivaye çekilme sebebini Zeyd İbn Vehb sormuştur. Çünkü o dönemde Hz. Osman karşıtları-, Ebû Zerr'i uzaklaştırdığı için onun aleyhinde konuşuyordu. Ebû Zerr de bunun kendi seçimi sonucu olduğunu onlara açıklıyordu. Hz. Osman, sahip olduğu görüşten dolayı başkasına gelecek bîr mefsedeti önlemek için onun şehirden uzaklaşmasını emretmiş, Ebû Zerr de Rebeze'yi seçmiştir. Ebû Zerr, Hz. Peygamber zamanında da Rebeze'ye giderdi.
İbn Sa'd'ın "Tabakâf adlı eserinde belirtildiğine göre, Kûfe'li bir grup insan Ebû Zerr'e Rebeze'de, "Bu adam (Osman) sana yapacağını yaptı,

ne dersin onu öldürelim mi?" diye sormuşlar, o da, "Hayır, Osman, benim doğu illerinden batı illerine gitmemi bile emretse ona itaat ederim" demiştir.
"İstersen biraz uzlete çekil" sözü Taberî'de şu şekildedir: Hz. Osman ona, "Yakın bir yere çekil" demiş, Ebû Zerr de, "Allah'a yemin ederim ki görüşümden asla dönmeyeceğim" diye cevap vermiştir.
"Habeşli" sözü, Verkâ'm rivayetinde "Habeşli bir köle" şeklinde zikredilmiştir. Ahmed İbn Hanbel ve Ebû Ya'la'nm nakline göre Hz. Peygamber ona, "Mescid-i Nebevî'den çıkartılırsan ne yaparsın?" diye sormuş o da, "Suriye'ye giderim" demiştir. Peygamberimiz, "Oradan da çikarülırsan ne yaparsın?" diye sorunca Ebû Zerr, "Kılıcımı çekerim" demiştir. Bunun üzerine Efendimiz saiidâhu aleyhi ve sellem "Sana bundan daha hayırlı ve daha doğru bir yöntem göstereceğim. Onları dinlersin, itaat edersin, sevkettikleri yere de gidersin" buyurmuştur.
Doğrusu Ebû Zerr, kendisi için mal toplayıp Allah yolunda harcamayan sultanlara karşı çıkmıştır. Nevevî bu görüşün yanlış olduğunu söyler. Çünkü onun zamanındaki yöneticiler, Ebû Bekir, Ömer ve Osman gibi şahsiyetlerdir ki bunlar asla hıyanette bulunmamıştır.
Fakat buna şu şekilde cevap verebiliriz: O dönemde böyle davranan kimseler bulunmasa bile ileride bu şekilde hareket edecek kişiler kasdedilmiştir.

Hadislerden Çıkarılacak Diğer Sonuçlar

1. Kâfirler, İslam'ın fer'î (tikel) hükümleri ile mükelleftir. Çünkü Ebû Zerr ve Muaviye, söz konusu âyetin ehl-i kitap hakkında indiği konusunda hem fikirdir.
2. Devlet başkanlarının âlimlere olan güzel davranışı burada tezahür etmektedir. Çünkü ona karşı çıkma yoluna gitmemiş, kendisinden yöneticilik bakımından daha üstte bulunan bir kimseye mektup yazmayı tercih etmiştir. Hz. Osman da, ondan farklı düşünse bile Ebû Zerr'e kızmamıştır.
3. Bu hadiste, devlet başkanına karşı gelmeme ve ayaklanmama yönünde bir uyarı, itaat noktasında da bir teşvik bulunmaktadır. Mefsedete yol açma endişesinden dolayı faziletli kimselerin, daha az faziletli de olsa halifeye itaat etmesi emredilmiştir.
4. Farklı içtihatlarda bulunmak caizdir.
5. Yaşanılan bölgenin değiştirilmesine sebep olsa bile emr-i bil ma'ruftan ayrılmamak gerekir.
6. Kötülüğün önlenmesi, maslahat getiren şeye göre daha önceliklidir. Ebû Zerr'in Medine'de kalmasında, ilmini öğretmesi bakımından büyük bir maslahat bulunmakla birlikte Hz. Osman, söz konusu meselede Ebû Zerr'in görüşünün benimsenmesinin ortaya çıkarabileceği mefsedeti önlemeyi tercih etmiş, ondan, görüşünden dönmesini istememiştir. Çünkü onların her biri birer müctehid idi. .
Hadisteki, "Onun kim olduğunu bilmiyordum" ifadesi konusunda Müslim, Ahnef yoluyla Huleyd el-Asrî'den şöyle bir ilave zikretmiştir.
Ahnef, "Bu kim?" diye sordu.
Etraftakiler onun Ebû Zerr olduğunu söylediler.
Ahnef şöyle dedi: Ona doğru yöneldim ve "Senden neler işitiyorum, neler diyorsun?" diye sordum.
Ebû Zerr de, "Ben sadece Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem işittiklerimi söyledim" dedi.

5. Malı Hakk Yolda Harcamak

1409- îbn Mes'ûd Resûlullah'ı sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyururken işitmiştir: "Şu iki kimse dışında hiçbir kimseye gıpta edilmez. Bunlardan birincisi; Allah'ın kendisine ma! verdiği ue bu malı hakk yolda harcayan kimsedir, ikincisi ise, Allah'ın kendisine hikmet verip buna göre hüküm veren ve bunu (insanlara) öğreten kimsedir."

Açıklama

Buhârî burada konu başlığı ile uyumlu, malı yerinde harcamayı teşvik eden hadis zikretmiştir. Bu da, mal biriktirmeyle ilgili cezanın, zekât vermeyen lere yönelik olduğuna dair en güçlü delillerden biridir. "Uhud dağı kadar altın hadisi ise daha efdal olanı gösterir. Çünkü her ne kadar mal toplamak
ıbah olsa bile kişi bundan sorumludur. Malı biriktirmemek daha güvenli bir Idur. Malın hesabını vermek tehlikeli ve risklidir.
Mal edinip doğru yerlerde harcamayı teşvik eden rivayetler, helalinden ka-ıma ve hesabını verme konusunda güvenilir kişilerle ilgilidir. Çünkü infak iği zaman bunun sevabını kazanmaktadır. Hiç bir maii olmayanlar ise bu se-elde edemezler. Nitekim bir hadiste, "Zenginler sevapları aldı götürdü" ifası geçmektedir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir:
Bu hadis, malın tamamının hayır ve güzellik yolunda harcanmasının caiz gösterir. Fakat bu, mirasçıların mahrum bırakılması gibi İslâm'da ya danan durumlara yol açmayacak şekilde olmalıdır.

6. Sadaka Verirken Gösteriş (Riya) Yapmak

"Ey iman edenler! İnsanlara gösteriş için malını verip Allah'a ve âhiret gü-ıe inanmayanlar gibi, başa kakarak ve eziyet vererek sadakalarınızı boşa armayın. Onun durumu, üzerinde biraz toprak bulunan şu kayaya benzer ki, detli bir sağanak indiğinde (üstündeki toprağı silip süpürerek) onu sert bir taş inde bıraktı. (Böyleleri), kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah ir topluluğa hidayet vermez.[16]
İbn Abbas, "sert bir taş" şeklinde tercüme edilen "sald" kelimesinin, "üzerin-hiç bir şey bulunmayan kaya" anlamında olduğunu belirtmiştir.

Açıklama

Sadaka verirken gösteriş yapmak" başlığı ile ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle der: Buharı bu başlığı seçmek suretiyle gösterişin sadakayı boşa Çıkardığını ifade etmek istemiş olabilir. Bunu, sadece insanların övgüsünü kazanmak için verilen sadakalara yormak da muhtemeldir.
Yukarıda mealini verdiğimiz âyetle ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle der:
Bu âyetle şu şekilde bir delil getirilmektedir: Allah, sadaka verirken ya da daha sonra başa kakmayı ve eziyet vermeyi, amelinin karşılığında hiçbir şey bulamayacak olan gösterişçi kâfirin yaptığı İnfaka benzetmiştir. Müslüman bir kimsenin, gösteriş yaparak sadaka vermesi, eziyet vererek sadaka vermesinden daha çirkindir. Verilen sadakayı boşa çıkarma bakımından, kâfirin gösterişle yaptığı infaka benzetilmesi daha güzeldir.
İbn Reşîd ise şöyle demektedir: "Buhârî, başlıktan sonra sadece âyeti zikretmekle yetinmiştir. Benzeyen, kendisine benzetilenden daha kapalı olur. Daha açık hale gelsin diye, hemen anlaşılamayan kapalı şeyler daha açık olanlara benzetilir. Kâfirlerin gösteriş için yaptıkları infakın boşa gitmesi açık bir durumdur. Bu duruma, aynı hükmü doğurduğu için başa kakma ve eziyet verme suretiyle verilen sadakalar benzetilmiştir. Yani her iki grubun durumu, amellerinin boşa gitmesi bakımından aynıdır."
Diğer yandan başa kakan kimsenin durumunun, gösterişle infakta bulunana benzetilmesi de uzak bir ihtimal değildir. Çünkü sadaka veren kişi, başa kaktığı zaman onun Allah rızası için vermediği ortaya çıkar. Eziyet verenin durumu da, imanını kaybeden münafığa benzer. Çünkü eziyete uğrayan kişiye arka çıkacak biri olduğunu bildiği zaman sadaka veren kişi ona eziyet etmeyecektir. Buna göre, gösterişçinin durumu, başa kakan ve eziyet verenden daha kötüdür.
Özetle, kendisine benzetilen benzeyenden daha güçlüdür. Gösteriş, sadakayı boşa çıkarmada daha güçlü olduğu için, başa kakma ve eziyet verme durumu da buna benzetilerek anlatılmıştır.

7.Haksız Yolla Kazanılan Maldan Sadaka Vermek

Allah Teâlâ sadece helal kazançtan verilen (sadakayı) kabul eder. Çünkü Rabbimiz, "iyi ve güzel bir söz ile bağışlama, arkasından incitme (eziyet, başa kakma ue serzeniş) gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah zengindir hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, acelesi de yoktur [17]

buyurmuştur.

8. Sadakanın Helal Kazançtan Verilmesi

"Allah faizi tüketir (faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir. Allah, küfürde ve günahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez. İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatlan Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.[18]
1410- Ebû Hüreyre'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim helal yoldan kazandığı maldan bir hurma değeri kadar tasadduk ederse, -ki Allah sadece helal malı kabul eder- Allah bunu sağ eliyle kabul eder (tasadduk edilen şeye değer verir), sonra onu sahibi için, tıpkı memeden aynlân bir tayı itina ile yetiştirip büyüttüğünüz gibi, bir dağ büyüklüğünde oluncaya kadar büyütür.[19]

Açıklama

(7.) başlıkta zikredilen âyetteki ifadesi, "güzel karşılıkta bulunma ifadesi ise "dilenci eğer rahatsızlık vermiş ise onu affetme" olarak yorumlanmıştır.
Bir görüşe göre, güzel karşılık verdiği İçin Allah tarafından yapılan bir bağışlamadır. Diğer bir görüşe göre ise, bağışlama, kendisini güzel bir şekilde karşıladığı için, istekte bulunduğu kişiye karşı, dilenen kişi tarafından yapılır. İkinci görüş daha açıktır.
Âyetin ilk akla gelen anlamına göre, doğru bir şekilde verilen sadakadan sonra başa kakma ve eziyet verme gibi bir davranışa girilirse sadakanın sevabı kalmaz. Fakat şöyle demek de mümkündür: Belki de sadakanın kabul edilmesi, peşinden başa kakma ve eziyet verme gelmemesine bağlıdır.
"Haksız yolla elde edilen maldan yapılan sadaka kabul edilmez" ifadesi, insanları aldatarak mal kazanan kimse üzerindeki borcun, ancak söz konusu malı hak sahiplerine iade etmesi halinde düşeceğini, hak sahiplerini bilmiyorsa bu malı tasadduk etmesinin onu borçtan kurtarmayacağını gösterir. Çünkü bu, zenginlerin hakkıdır. Hak sahiplerinin kim olduğu bilinemiyorsa, haksız yolla mal elde eden kişinin bu malı başkalarına tasadduk etme hakkı yoktur.
Hadiste "tay"a benzetme yapılmıştır. Çünkü sadaka da amelin ürünü/yavru-sudur. Yavruyu terbiye etmek için en uygun zaman sütten kesildiği vakittir. Bu sırada ona güzel bir şekilde bakılırsa ulaşabileceği en üst gelişim seviyesine gelir. İşte insanın yaptığı ameller, özellikle de verdiği sadakalar böyledir. Çünkü kul helalinden kazanıp bu kazançtan tasadduk ettiği zaman sadakası, Allah'ın inayeti altına girer, sadakası, hurma ile dağ arasındaki orantıya göre, gelişebileceği en üst noktaya kadar katlanır gider.
el-Mazeri şöyle der: Bu ve benzeri diğer benzetmeler, muhatapların anlayabileceği şekilde yapılmıştır. Bu nedenle sadakanın kabul edilmesi için "sağ el" tabiri kullanılmıştır. Mükafatının kat kat artması için de "atın terbiye" edilmesi ifadesine yer verilmiştir.
Kadı lyâz şöyle demiştir: Bir şeyden hoşlanildığı zaman sağ el ile karşılanır ve sağ el ile alınır. Bundan dolayı "sağ el" kabul etme anlamında istiare olarak kullanılmaktadır. Yoksa "sağ el ile alma" gerçek anlamında değildir.
Tirmîzî "ei-Câmî" adlı eserinde şu değerlendirmeyi yapar:
Ehl-i Sünnet ve'I-Cemaat âlimleri, "Biz bu hadislere iman ederiz, bundan dolayı her hangi bir teşbih tevehhümüne kapılmayız ve bunun nasıl olduğunu da sormayız" demiştir. İmam Malik, İbn Uyeyne, İbnü'l-Mübarek ve diğer bazı âlimler de aynı kanaattedir. Cehmiyye İse bu gibi rivayetleri reddetmektedir.
Cehmiyye'ye yönelik cevaplarımız "TevhİD" bölümünde yer almaktadır.

9.Sadakaların Kabul Edilmediği Bir Zaman Gelmeden Önce Sadaka Vermek

1411- Harise îbn Vehb şöyle demiştir: Resûlullah'ı sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyururken işittim: "Sadaka veriniz. Çünkü öyle bir zaman gelecek ki kişi elinde sadakasınla dolaşacak, fakat kabul edecek kimse bulamayacak. Sadaka vermek istediği kişi, "Eğer dün gelseydin kabul ederdim, fakat bugün ona ihtiyacım kalmadı" diyecek.[20]
1412- Ebû Hüreyre'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Hz. Peygamber s*hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Mallar çoğalıp taşmadıkça kıyamet kop-mayacaktır. Hatta mal sahibinin zihnini, sadakasını kabul edecek birini bulup bulamayacağı meşgul edecek, böyle bir kimse bulup ona sadakayı teklif ettiği zaman, o kimse, "İhtiyacım yok" diyecektir."
1413- AdİY İbn Hatim şöyle anlatır: Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem yanında bulunuyordum. İki kimse geldi. Bunlardan biri fakirlikten, diğeri yol kesicilik-ten şikayet etti.
Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi: "Yol kesidlik meselesine gelince; az bir zaman sonra ticaret kervanları, yanlarında her hangi bir yol muhafızı (dahî) bulundurmadan Mekke'ye kadar (emniyet içinde) gelecektir. Fakirliğe gelince; kişi elinde sadakası ile kapı kapı dolaşıp sadakayı kabul edecek kimse bulamayacağı bir zaman gelmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Sonra, siz aranızda her hangi bir perde bulunmadan Allah'ın huzuruna çıkacaksınız, tercüme yapacak bir tercümana da gerek olmayacak. Allah size, "Size mal verilmedi mi?" diye soracak, o da, "Evet verildi" diyecek, Allah, "Size peygamber gönderilmedi mi?" diyecek, o da, "Evet gönderildi" diye cevap verecek. Daha sonra sağma bakacak cehennemden başka bir şey göremeyecek, soluna bakacak yine Öyle. O halde, yarım hurma ile bile olsa (sadaka vererek) cehennemden korunun. Bu da yoksa güzel söz söyleyin.[21]
1414- Ebû Musa'dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi şöyle buyurmuştur:
"insanlar için öyle bir zaman gelecek ki kişi, elinde altın sadaka vermek amacıyla dolaşıp duracak fakat bunu alacak hiçbir kimse bulamayacak. Diğer yandan kadın çokluğu ve erkek azlığı sebebiyle kırk kadının bir erkeğin himayesine girdiği görülecek."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle der: Buhârî'nin, "sadakaların kabul edilmediği bir zaman gelmeden önce sadaka vermek" başlığını tercih etmedeki gayesi, insanları sadaka vermeyi ertelemeden sakindırmaktır. Çünkü erken sadaka verildiği zaman bu sadaka yukarıda bahsedildiği gibi büyük bir gelişme göstermekte ve artmaktadır.
Diğer bir açıklama da şöyledir: Çünkü sadakayı erteleme kimi zaman onu tabul edecek kimselerin bulunmamasına da yol açabilir. Zira sadaka ile gözetilen amaç ancak bunun, İhtiyaç sahiplerine ulaşması halinde gerçekleşir. Burada doğru sözlü olan (Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem) ileride, zenginin sadaka verebileceği bir fakir bulamayacağı bir zaman geleceğini haber vermiştir.
Belki şöyle bir itiraz akla gelebilir: Sadakaları kabul edecek bir kişi bulamasa bile sadaka vermeye niyet etmekle sevap kazanır.
Buna şöyle cevap verebiliriz: Sadaka veren kişi, hem sadaka verdiği için hem de niyetinden dolayı sevap kazanır. Niyet edip de sadaka kabul edecek kimse bulamayan ise sadece niyetinden dolayı sevap kazanır. Birincisi ikincisinden daha kazançlı bir durumdadır.
Hadiste, "Fakat bugün ihtiyacım yok" şeklinde ifade edilen olay, kıyametin yaklaştığı, malların dolup taştığı bir zamanda vuku bulacaktır. Nitekim İbn Battal da bu görüştedir. Buhârî bu konuya "Fiten" konusunda yer vermiştir.
"İhtiyacım yok" ifadesi ile ilgili olarak Ibnü't-Tîn şöyle demiştir: Bu olay, Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesinden sonra meydana gelecektir. Bu sırada yer bütün bereketini ortaya koyacaktır, bir nar, bir hane halkını doyuracak ve yeryüzünde hiç bir kâfir kalmayacaktır.

10. Bir Hurmanın Yarısını Tasadduk Ederek Cehennemden Korunmak

"Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye ben-»ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa Ne bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah yaptıklarınızı görmektedir.[22]
1415- İbn Mes'ûd şöyle anlatır: Sadakayı emreden âyet nazil olduğu zaman biz {sadaka verebilmek için) hammallık yapardık. Bu arada bir kişi geldi ve çok miktarda sadaka verdi. Etraftakiler, "Bu adam gösterişçidir" dediler. Başka bir kişi geldi ve bir sa' kadar sadaka verdi. Bu sefer de "Allah'ın bu bir sa'a ihtiyacı yoktur" dediler. Bunun üzerine bu âyet nazil olmuştu: [23]
"Sadakalar hususunda, müminlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya,

Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır.[24]
1416- Ebû Mes'ûd el-Ensârî şöyle anlatır: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bize sadaka vermemizi emredince (mâlî durumu yeterli olmayanlardan) İçimizden biri çarşıya gider hammallık yapar ve bir miktar kazanıp bunu tasadduk ederdi. Şimdi bu şekilde yapanlardan bir kısmının, yüz binlerle ifade edilebilecek kadar malı bulunmaktadır.
1417- Adiy bin Hatim radıyaüâhu anh Rasûlullah'ın saiiaiiahu aleyhi ve selem şöyle bu-yurduğunu işittim demiştir: "Yarım hurmayla bile olsa cehennemden korunun."
1418- Hz. Aişe şöyle anlatır: Bir şeyler istemek üzere .yanıma, iki kızıyla birlikte bir kadın geldi. Bende bir hurmadan başka bir şey yoktu. Bunu ona verdim. Kadın hurmayı kızlarına paylaştırdı ve kendisi hiç bir şey yemedi. Sonra kalktı ve gitti. Daha sonra Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve sellem geldi. Olan biteni ona. anlattım. Bunun üzerine o, "Kim şu hz çocukları yüzünden bir sıkıntıya maruz kalırsa bu, onun için cehenneme karşı bir perde olur" buyurdu.[25]

Açıklama

Konu başlığı ile ilgili olarak Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir:
Buhârî burada hadis ve âyeti bir arada zikretmiştir. Çünkü her ikisi de az olsun çok olsun sadaka vermeye teşvik etmektedir. Çünkü "mallan" ifadesi, az ya da çok bütün malları kapsar. "Müslümanın malı ancak gönül hoşnutluğu ile olursa helal olur" hadisi de bunu destekler niteliktedir. Çünkü burada da az ya da çok hepsini kapsamaktadır. Gönül hoşluğu ile olmaması halinde az olan malın helal, çok olan malın haram olacağını söyleyen her hangi bir âlim de yoktur. "Yarım hurma ile bile olsa cehennemden korunun" ifadesi de yine hem azı hem de çoğu içerir. Ayet de aynı şekilde azı ve çoğu içine almaktadır. Ayette, az sadaka, çiğ isabet eden; çok sadaka ise yağmur yağan bahçeye benzetilmiştir.
Çok miktarda sadaka veren kimse Abdurrahman İbn Avf'tır. Verdiği miktar dört ya da sekiz bin (dirhem) İdi. Bir sa' tasadduk eden kimse de, Ebû Akfl'dir. Bu bir sa'ı, kuyudan halatla su çekme karşılığında kazanmıştı. "Etraftakiler"den kasıt, Ma'teb İbn Kuşeyr ve Abdurrahman İbn Nebtel'dir.
Ayet mealinde, "alay edenler" şeklinde verdiğimiz ifadesi, "ayıplayanlar" anlamında kullanılmıştır.
"Bunlardan bazılarının şu an, yüz binlerle ifade edilebilecek servetleri vardır" ifadesi ile söz konusu kimselerin, önceki yoklukları ile, fetihler sebebiyle ulaştıkları varlıklı durumlanna işaret edilmiştir. Yokluk içinde olmalarına rağmen onlar yine de bulabildiklerini tasadduk ediyordu. Hadis, az olsun çok olsun sadaka vermeye teşvik etmekte, verilen sadakayı küçük görmemeyi öğütlemektedir. Az sadakanın, kişiyi cehennemden koruyacağı ifade edilmektedir.
Kim bu kızlar sebebiyle sıkıntıya maruz kalır da onlara güzel davranırsa bu, onun için cehenneme karşı bir perde olur" hadisinin, konu başlığı İle ilgisi şudur: Bu olaydaki anne, hurmayı İkiye bölüp kızlarına vermiş ve bunun karşılığında "Kendisini cehennemden koruyacak perde elde eder" sözünün kapsamına girmiştir.
Hz. Âişe'nin radıyaiiâhu anhâ fiili ile konu başlığının ügisi, "az miktarda sadaka" vermiş olmasıdır. Diğer yandan Hz. Âişe'nin davranışı, âyetteki, "güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlar" kapsamına da girmektedir. Burada ayrıca Hz. Âişe'nin sadaka verme konusunda yoğun gayretini de görmekteyiz. Çünkü o, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve setlem, "Yarım hurma bile oisa hiçbir kimse yanından (boş) dönmesin" tavsiyesine tutunmaktaydı.

11.Sağlığı Yerinde Ve Cimri (Mala İhtiyacı Bulunuyor) İken Sadaka Vermenin Fazileti

"Herhangi birinize ölüm gelip de, "Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam" demesinden önce size verdiğimiz nzıktan infak edin.[26]
"Ey iman edenler! Artık, kendisinde atış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz nzıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zalimlerdir.[27]
1419- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ue seüem bir kimse geldi ve "Ey Allah'ın Resulü! Sevabı en büyük sadaka hangisidir?" diye sordu. Bunun üzerine Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "Sıhhatli ve cimri iken, fakirlik korkusu içine düşmüş bir durumda, zengin olma emelleri taşırken yaptığın sadakadır. Şu mal, falana, bu falana deyip, can boğaza gelinceye kadar sadaka vermeyi erteleme. O sırada zaten malın başkalarının olmuştur" buyurmuştur.[28]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle der:
Zikredilen âyetin konu başlığı ile ilgisi şudur: Ayet, hiç ecel gelmeyecekmiş gibi düşünüp uzun vâdede gerçekleşecek emellerle meşgul olarak infakta bulunmayı ertelememe konusunda uyarı yapmakta; ölüm gelmeden önce sadaka vermeye teşvik etmektedir.
Hadiste geçen "sıhhatli" ifadesinden kasıt, kişinin, ölüm hastalığı gelip hayattaki arzularından el etek çekmeden önceki sağlıklı dönemdir. Zaten hadisin son kısmında yer alan, "can boğaza gelinceye kadar erteleme" ifadesi de buna işaret etmektedir. Cimrilik gibi bir engel bulunmasına rağmen, nefis mücadelesi yapıp sadaka vermek, sadaka veren kişinin samimi olduğunu ve Allah'ın rızasını talep ederek böyle bir davranışta bulunduğunu gösterir. Bu da ölüm gelip çattıktan sonra yapılan tasadduktan daha faziletlidir. Burada, verilen sadakayı faziletli kılan, kişinin cimriliği değil, buna rağmen hayırda bulunmuş olmasıdır.
Hadisteki, "sadaka vermen" anlamındaki Jjuaî 0Î ifadesi hakkında Hattâbî şöyle demiştir: Ölüm hastalığı (marazı mevt) kişiyi, malı hakkında bazı tasarruflar bakımından kısıtlar. Bir kimsenin, ölüm hastalığında gösterdiği cömertlik, ondaki cimriliği ortadan kaldırmaz. Bundan dolayı cimrilik için sıhhatli olma şart koşulmuştur. Çünkü kişi, bu iki halde iken yaşamaya devam etme arzusu içinde olduğu için mal onun kalbinde bir etki bırakır. Bu sebeple fakiilik onu korkutmaktadır.
İbn Battal ve diğer bazı âlimler şöyle demiştir: Cimrilik genellikle sıhhatli iken görülen bir durum olduğu için böyle bir dönemde yapılan sadakada, en samimi niyetler ve en büyük ecirler vardır. Fakat hayattan umudunu kesmiş ve malın artık başkalarına geçmek üzere olduğunu gören kişi böyle değildir.
1420- Hz. Âişe'den rad.yaiiâhu anhâ rivayet edildiğine göre Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem hanımlarından bazıları ona, "Size hangimiz daha çabuk ulaşacak?" diye sordular. Hz. Peygamber saiiatiâhu aleyhi ve sellem , "EH en uzun olanınız" diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz'in sallallâhu aleyhi ve sellem hanımları, bir kamışla, kollarını ölçmeye başladılar. En uzun kollu olan Şevde idi. Daha sonra anladık ki bu sözden kasıt "cömertlik" idi. O, hepimizden önce Resûiullah'a sallallâhu ateyhi ve sellem kavuştu. O sadaka vermeyi severdi.

Açıklama

Bu hadisin öncekilerle ilgisi şudur: Bu hadis, gücü yeterken, çokça sadaka vermenin ve başkasını kendine tercih etmenin, Resûlullah'a sallallâhu aleyhi w sellem kavuşma sebebi olduğunu ifade etmektedir. Bundan daha büyük fazilet olamaz. Zeyn İbnü'l-Müneyyir de bu hususa işaret etmiştir.
Ibn Reşîd, hadisin, önceki hadislerle ilgisi konusunda şöyle der: Uzun elli olmakla kasdedilen Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem kavuşturmayı gerektiren bir şeydir. Bu da ancak kişi sıhhatli iken sürekli yapması halinde gerçekleşebilecek bir durumdur.
Hadisteki, "Daha sonra anladık ki" ifadesi, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem vefat ettikten sonra anlamında kullanılmıştır.
Hadisteki, "Bizim en hızlımız idi" ifadesi hakkında İbn Battal şöyle demiştir:
Bu hadiste, Hz. Zeynep'ten bahsedilmemesi bir eksikliktir. Çünkü siyer alimleri Peygamberimiz'den sallallâhu aleyhi ve sellem sonra ilk vefat eden hanımının Zeynep olduğu görüşünde hem fikirdirler. Doğrusu, "Zeynep bizim en hızlımız idi" ifadesidir. Yukarıda geçen hadislerde "zamir"in Sevde'ye ait gibi olması, bu yorumu biraz bulandırmaktadır.
Hafız Ebû Ali es-Sadefî'nin yazmasında şöyle bir ifade okudum:
Bu hadisten ilk anlaşılan Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem ilk ulaşanın Şevde olduğudur. Bu, ilim ehlinin bilgisi ile bağdaşmamaktadır. Çünkü Hz. Peygam-ber'den sonra ilk vefat eden Zeynep idi. İmam Malik'in naklettiğine göre Vakıdî de, Âişe binti Talha'dan gelen rivayetin bu

görüşü güçlendirdiğini belirtmiştir.
İbnü'l-Cevzî şöyle der: Bu, râvîler tarafından hatalı rivayet edilen bir hadistir. Buhârî'nin, Sahih-i Buhârî üzerine "ta'likât" çalışması yapan diğer âlimlerin böyle bir hataya dikkat çekmemiş olması, Hattabî'nin bunun yanlış olduğunu bilememesi gerçekten şaşılacak bir durumdur. Çünkü Hartabî bu olay hakkında, "Sevde'nin Hz. Peygamber'e (ilk olarak) kavuşması peygamberlik alâmetlerinden biridir" şeklinde bir yorumda bulunmuştur. İlk kavuşanın Şevde olması bir vehimden ibarettir. Doğrusu Zeynep'tir. Çünkü sadaka verme bakımından en ileri durumda olan Zeynep idi. Nitekim Müslim'in rivayetinde, "Bizim içimizde en uzun kollu olan (en cömert) Zeynep idi. O, çalışır ve tasadduk ederdi" şeklinde geçmektedir.
Hâkim en-Neysâbûri'nin "el-Müstedrek" adlı eserinde Hz. Âişe'den radıyaiiâhu anhâ naklettiği şu rivayet de bu görüşü destekler niteliktedir:
"Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem hanımlarına, "EH en uzun olanınız, bana en erken kavuşacak olanınızdıf buyurmuştur. Hz. Aişe şöyle demiştir: "Resûllah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem vefatından sonra hangimizin odasında toplansak ellerimizi duvara doğru uzatır ölçerdik. Zeynep binti Cahş vefat edene kadar bu olay devam etti. Zeynep en uzunumuz olmadığı gibi kısa bir kadındı. Bundan sonra anladık ki Hz. Peygamber "uzun elli olmak" ile sadaka verme konusunda cömertliği kasdetmişti. Zeynep, eli maharetli bir kadındı. Deri tabaklar, inci deler ve Allah yolunda infak ederdi." Hâkim, bu hadisin, Müslim'in şartlarına uygun olduğunu belirtmiştir.
Bu hadisin, peygamberlik alâmetlerinden olduğu açık bir durumdur.

12. Sadakayı Açıktan Vermek

"Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarfedenler var ya, onların mükâfatlan Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.[29]

13. Sadakayı Gizlice Vermek

Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdkm şöyle buyurmuştur: (Hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde arşın gölgesine girebilecek kimselerden bahsederken) "Ve sağ elinin verdiğinden sol elinin haberi olmayacak şekilde gizlice sadaka veren kimse."
Ayette ise şöyle buyurulmuştur: "Eğer onu (sadakaları) fakirlere gizlice verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.[30]

Açıklama

Yukarıda zikredilen hadis ve âyet, gizli verilen sadakanın daha faziletli olduğuna dair en güçlü delillerdendir. Tabii ki âyet bu konuda daha açıktır. Fakat âlimlerin çoğu, bu âyetin nafile olan sadakalar hakkında olduğu görüşündedir.
Taberî ve diğer bazı âlimler, farz olan zekâtı açıktan; nafile sadakayı da gizli vermenin daha faziletli olduğu konusunda icma bulunduğunu nakletmektedir.
Yezîd İbn Ebû Habîb bu görüşün aksine şöyle demiştir:
"Bu âyet, Yahudi ve Hıristiyanlar'a verilen sadaka hakkında nazil olmuştur. Ayetin anlamı şudur: Ehl-i kitaba açık olarak verirseniz sizin İçin bu bir fazilettir. Eğer kendi fakirlerinize (Müslümanlara) gizlice verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, genel olarak sadakanın gizli verilmesini emrederdi."
Ebû İshak ez-Zeccâc'ın naklettiğine göre, Peygamberimiz zamanında zekâtı gizlice vermek daha faziletli idi. Daha sonra zekâtı gizli verenler hakkında sû-i zanda bulunulmaya başlandı. Bundan dolayı zekâtı açıktan vermek daha faziletli oldu.
İbn Atıyye şöyle der: "Bana öyle geÏiyor ki, bugün farz olan zekâtı gizlice vermek daha faziletlidir. Çünkü zekât vermeyenler hayli arttığı için zekât verenler gösterişe düşmekle karşı karşıya geldiler."
Selef, zekâtlarını, zekât memurlarına veriyordu. Dolayısıyla zekâtını gizlice veren, zekât vermemiş olma töhmeti altında kalıyordu. Bugün ise herkes zekâtını kendisi veriyor. Dolayısıyla bugün gizlice vermek daha faziletlidir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Gizli ya da açık vermeden hangisinin daha faziletli olduğu durum ve şartlara göre değişir demek uzak bir görüş değildir. Örneğin devlet başkanı zalim ise zekât mükellefi de gizli vermeye meyletmiş ise gizlice vermek daha güzeldir. Eğer nafile olarak sadaka veren kişi, toplumda örnek alınan bir kimse konumunda ise niyetini halis tutarak açıktan vermesi daha güzel olur. Allah (c.c) en iyisini bilir.

14. Bilmeden Zengine Sadaka Verilmesi Hali

1421- Ebû Hüreyre'den radıyallâhu anh rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallâhu ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse sadaka vereceğine dair yemin etti. Sonra (geceleyin) gitti dakasmı (bilmeden) bir hırsıza verdi. Sabah olduğunda insanlar, 'Hırsıza daka verilmiş' diye konuşmaya başladılar.
Bu kişi, Allah'ım! Hamd sana mahsustur. Yemin olsun ki senin için bir daka vereceğim' dedi. Sadakasını götürdü, (bilmeden) zina eden bir kadına rdi. Sabah olunca İnsanlar, 'Zina eden kadına sadaka verilmiş' diye konuşmaya başladılar.
Adam, 'Allah'ım! Sana hamdederim. Yemin ederim ki bir sadaka vereceğim' •di. Sonra gitti, sadakasını (farkına varmadan) zengin bir kimseye verdi. Sabah unca insanlar, 'Zengin bir kişiye sadaka verilmiş' diye konuşmaya başladılar.
Adam, Allah'ım! Bütün hamdler sana mahsustur. Hırsıza, zina eden kadına zengine (sadaka vermiş oldum).' dedi.
Daha sonra ona biri geldi ve dedi ki: Hırsıza sadaka verdin. Umulur ki artık \ptığı hırsızlıktan utanır da vazgeçer. Zina eden kadına sadaka verdin. Belki o iffetli olur da yaptığı kötü fiili terkeder. Zengine sadaka verdin. Umulur ki o bundan ibret alır da Allah'ın ona verdiği nimetlerden infak eder."

Açıklama

Bu başlık ile kasdedilen, bilmeden zengine sadaka verilirse bu sadakanın skbul sayılmasıdır.
Hadisteki, "Bütün hamdler sana mahsustur" ifadesini şu şekilde anlamak gerekir: Burada edilen hamd, hak etmeyen birine sadaka verildiği İçin değil, bu işin, Allah'ın iradesiyle olmasından dolayıdır. Çünkü Allah'ın irade ettiği her şey güzeldir.
"Ona biri geldi" şeklinde tercüme ettiğimiz bunu onun rüyada gördüğünü söylemiştir.
Hadîs, o dönemde sadakanın, iyi İnsanlardan İhtiyaç sahiplerine mahsus olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı insanlar, sayılan üç kişiye sadaka verilmesine hayret etmişlerdir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Bu hadise göre, sadaka veren kimsenin niyeti doğru olduktan sonra yerini bulmasa bile verilen sadaka makbuldür.
Fakihler, bunun, farz olan zekât olması halinde sorumluluğu ortadan kaldırıp kaldırmayacağı konusunda görüş ayrılığı içindedir. Hadis, bu noktada kesin bir hüküm taşımamaktadır. Bundan dolayı Buhârî konu (bâb) başlığı seçerken kesin bir hüküm verme yoluna gitmemiştir.
Bu hadis, sadaka verirken ihlash olmanın ve gizli vermenin faziletini, eğer yerini bulmamış ise yeniden sadaka vermenin müstehap olduğunu gösterir. Aksi ortaya çıkana kadar hüküm zahire göre verilir. Hadiste Allah'a teslim olmanın ve hükmüne rıza göstermenin bereketine işaret bulunmaktadır. Ayrıca hadis, Allah'ın yazmış olduğu kader ve kazadan rahatsızlık duymanın da yerilen bir davranış olduğunu gösterir. Nitekim seleften bazı alimler de "Kabul edilmediği bilinse bile hizmet bırakılmaz" demiştir.

15.Farkında Olmadan Oğula Sadaka Verilirse

1422- Ebu'l-Cüveyriye'den nakledildiğine göre Ma'n İbn Yezîd şöyle anlatır:
Ben, babam ve dedem Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem bey'at vermiştik. Beni O saibiiâhu aleyhi ve sellem nişanladı ve nikahımı kıydı. Birgün Efendimiz'e bir dava arzettim. Babam (Yezîd), kendisi için tasadduk etsin diye mesciddeki bir adama bir miktar dinar verdi. Gittim,

dağıtılan dinarlardan ben de aldım babamın yanma geldim. Babam, "Vallahi, ben onları senin için bırakmadım" dedi.
Ben de bu olayı Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem dava ettim. Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "Ey Yezid! Sana niyetinin karşılığı (olarak sevap) vardır. Ey Ma'n! Aldığın da sana aittir" buyurdu.

Açıklama

Konu başlığı ile ilgili olarak, Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir:
Burada, kısa olsun diye "farkında olmadan oğula sadaka verilirse" denilerek bırakılmıştır. Başlığın uzun hali, "farkında olmadan oğula sadaka verilirse bu caizdir" şeklindedir. Çünkü farkında olmadığı için oğİu, o sadaka açısından tıpkı üçüncü bir şahıs gibi olmuştur.
Hadisin, konu başlığı ile ilgisi şudur: Bu olayda, Yezid kendisi adına sadaka vermesi için dinarı bir kimseye vermiş, bundan dolayı her hangi bir kısıtlama (hacr) ile de karşılaşmamıştır. Oysa sadakanın, oğlunun eline geçmesine sebep olan da kendisidir.
"Nişanladı ve nikahımı kıydı" İfadesi, "Benim İçin evlilik teklifinde bulundu ve olumlu yanıt alındı" anlamındadır.
"Bir adama bir miktar dinar verdi" : Kendisi için tasadduk etmek üzere dinar bırakılan kimsenin ismini bulamadım. Burada kullanılan sözün tam hali şöyle olmalıdır: Dinarları bıraktı ve ona, ihtiyaç sahiplerine tasadduk etmesi için genel bir izin verdi.
Gittim, dağıtılan dinarlardan ben de aldım" ifadesi, zorla değil, o adamın izni ile aldım şeklinde anlaşılmalıdır.
Vallahi ben onları senin için bırakmadım" ifadesi şu şekilde anlaşılabilir:
Eğer sana vermek isteseydim, hiç bir kimseyi vekil tayin etmeksizin doğrudan verirdim."
Muhtemeldir ki baba, o sırada kendi çocuğuna verilen sadakadan dolayı cevap alınamayacağını düşünüyordu. Ya da üçüncü şahıslara verilen sadakanın daha faziletli olduğu kanaatini taşıyordu.
Sana niyetinin karşılığı vardır" : Yani sen ihtiyaç sahiplerine tasaddukta bulunmaya niyet ettin. Oğlun da ihtiyaç sahibi idi. Dolayısıyla, her ne kadar sadakayı vekile teslim ederken oğlunun alacağı hiç aklına gelmemiş olsa bile, senin sadakan yerini buldu.
Ey Ma'n! Aldığın da sana aittir." Çünkü sen onu ihtiyacın olduğu için aldın. olay, nafaka yükümlülüğü bulunsa bile, bütün usul ve fürûya sadaka 'verilebileceğine delil olarak kullanılmıştır. Oysa bu olay böyle bir hükme delil olamaz. Çünkü burada muhtemeldir ki Ma'n babası YezÎd'den bağımsız bir ekilde yaşıyordu ve babası onun nafakasını karşılamakla yükümlü değildi. Kocaya zekât verme" konusunda bununla ilgili tartışmalara geniş bir şekilde yer verilecektir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Bu hadise göre, "Allah vergisi" özelliklerden dolayı kişinin kıvanç duyması ı'e nimeti anmak maksadıyla bunlardan bahsetmesi caizdir.
2. Baba ile oğul arasında davalaşmak caizdir. Sırf dava açmak babaya isyan ta değerlendirilmez.
3. özellikle de nafile olan sadakaları vermek üzere, başka bir şahsa vekalet ı;ermek, bir tür verilen sadakayı gizli tutma anlamı taşıdığı İçin caizdir.
4. Sadaka veren kişi, niyeti sebebiyle sevap kazanır. Sadakayı alan taraf buna ehil olsun olmasın durum böyledir.
5. Hibenin aksine, baba, oğluna verdiği sadakadan rücû etme hakkına ^hip değildir.

16. Sağ El İle Verilen Sadaka

1423- Ebû Hüreyre'den radıydiâhu anh nakledildiğine göre Hz. Peygamber aleyhi ue sellem şöyle buyurmuştur:
"Şu yedi grup insanı, hiç bir gölgenin bulunmadığı bir gün Allah kendi gölgesinde gölgelendirecektir: Âdil devlet başkanı, Allah'a ibadet içinde yetişmiş genç, kalpleri mesddlere bağlı olan kimse, birbirini Allah için seven, Allah için buluşup, Allah için ayrılan iki kimse, güzelliği yanında sosyal bir statüye sahip bir kadın kendisini günah işlemeye davet ettiği zaman, 'Ben Allah'tan korkarım' diyerek geri çeviren kişi, sağ elinin verdiğinnden sol eli haberi olmayacak şekilde gizlice sadaka veren kimse ve kimsenin bulunmadığı bir yerde Allah'ı anıp gözlerinden yaşlar akıtan kimse."
1424- Harise Ibn Vehb el-Huzâî şöyle anlatır: Resûlullah'ı sallallâhu aleyhi şöyle buyururken işittim: "Sadaka veriniz. Çünkü öyle bir zaman gelecek ki kişi elinde sadakasıyla dolaşacak, sadaka vermek istediği kişi de, 'Dün gelseydin kabul ederdim, fakat bugün ihtiyacım kalmadı' diyecektir."

17.Kendisi Vermeyip Hizmetçiye Sadaka Vermesi İçin Emir Vermek

Ebû Musa radıyallâhllanh Hz. Peygamber'in, "O, sadaka veren iki kişiden biridir" buyurduğunu nakletmîştir.
1425- Hz. Aişe'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Resûl-İ Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kadın, evin yiyeceğinden; aile huzurunu kaçırmadan ve israfa kaçmadan infak ettiği zaman kendisi, infak sevabını; kocası da o yiyeceği kazanmış olmanın sevabını alır. Malı koruyan kişi de aynı sevabı alır. Bir kişinin aldığı sevap diğerinin aldığını eksiltmez.[31]

Açıklama

Kendisi vermeyip, hizmetçiye sadaka vermesi için emreden kimse" konusuyla ilgili Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Kendisi vermeyip" ifadesi, böyle bir davranışın da "bağışlanabilir" olduğuna işaret etmek için kullanılmıştır.
Bir önceki konu başlığında "sağ eli ile (bizzat) verilen sadaka"dan söz edilmişti. Bu, her ne kadar bizzat vermek daha evla olsa da, sadakanın, başkası aracılığıyla verilmesine engel teşkil etmez.
İbn Reşîd şöyle demiştir: Buhârî, konu başlığı ile yukarıdaki hadisin başlıktaki gibi yorumlanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Çünkü malı koruyan, hizmetçi ve evin hanımı, her üçü de emanetçi durumunda olup mal sahibinin, açık ya da örfün belirlediği genel veya özel izni bulunmadıkça malda tasarruf yetkileri yoktur. Yedi konu sonra bu konu ele alınacaktır.

18. Sadaka Ancak Fazla Olan Maldan Verilir

Kim kendisinin ya da ailesinin ihtiyacı var iken, borçlu İken -ki borcun ödenmesi sadakadan, köle azat etmekten ve hibede bulunmaktan önceliklidir -;adaka verirse kabul edilmez. Bu kimsenin, insanların malını telef etme hakkı yoktur. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Bir kimse, telef etme niyetiyle insanların malını alırsa Allah o malı ieief eder" buyurmuştur.
Fakat sabırîlığı ile bilinen dolayısıyla kendi ihtiyacı bile olsa başkalarını kendine tercih eden kimseler sadaka verebilir. Hz. Ebû Bekir malını tasadduk ederken böyle davranmıştır. Yine ensar, muhacirleri kendilerine tercih etmiştir.
Hz. Peygamber saüaiiâhu akyhi ve sellem malın zâyî edilmesini yasaklamıştır. Kişi, sadaka vererek (başkasının hakkı bulunan) malı zayi etme hakkına sahip değildir.
Ka'b radıyallâhu anh, EfendİmİZ'e sallaliâhu aleyhi ve sellem, "Ey Allah'm Resûlü! Yaptığım tevbeden sayılmak üzere malımın tamamını Allah'a ve Resulüne tasadduk ediyorum" deyince Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Malının bir bölümü sende kalsın. Bu senin için daha hayırlıdır" buyurmuştur. Bunun üzerine Ka'b, "Hayber'den bana düşen payı kendime ayırıyorum" demiştir.
1426- Ebû Hüreyre'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Hz. Peygamber aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "En hayırlı sadaka, zengin iken verilenidir. Sadaka vermeye, geçimini sağladığın kimselerden başla.[32]
1427- Hakim İbn Hizâm'dan nakledildiğine göre Resûlullah saüaiiâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır. Vermeye, geçimini sağladığın kimselerden başla. En hayırlı sadaka, zengin iken verilenidir, iffetli kalmak isteyeni Allah iffetli kılar. İnsanlara muhtaç olmamayı isteyen kişiyi de bu emeline ulaştırır."
1428- Bir önceki hadis yani 1427 nolu hadis, Vüheyb kanalıyla da aynen nakledilmiştir.
1429- Abdullah İbn Ömer radıyallâhu anhumâ, Resûluiiah'in sallallâhu aleyhi ve sellem hutbede, sadaka, iffetli (onurlu) kalma ye dilencilikle ilgili bir konuşma yaparken öyle buyurduğunu işittim demiştir: "Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır. Jstteki, veren; alttaki ise

dilenen eldir."

Açıklama

"Sadaka ancak zengin iken verilir": Ebû Hüreyre'den nakledilen başka bir iadiste, "Sadakanın hayırlısı, zengin iken verilenidir" buyurulmuştur. Bu hadis, ukarıda "sadece" şeklinde tercüme ettiğimiz ifadenin, "kâmil bir sadaka ancak
engin iken verilir" anlamında olduğunu göstermektedir. Hadisin, "İhtiyacı bulunduğu halde tasadduk ederse vd." kısmı ile İlgili ılarak İbn Battal şöyle demektedir: "Borçlu bir kimsenin, borç ödemeyip de adaka vermesinin caiz olmadığı konusunda icma bulunmaktadır. Bundan lolayı hadis kesin olarak, ihtiyacı bulunan kimseler hakkındadır."
îbn Reşîd bazı âlimlerden şöyle bir görüş nakletmiştir:
Borçlu hakkındaki bu durum, alacaklının, alacağını tahsil amacıyla borçluyu ılıştırması, ona sadece yeme içmesi için bir miktar vermesi halinde düşünülebi-|r. Borçlu, eğer kendisine yeme İçme için verilen miktardan fedakârlıkta buluna sabırla, sadaka verecek olursa bu caiz olur. Aksi halde başkalarını kendisine rcih etmesi, kendi ihtiyacı için kazandığı paraya başvurmasına ve ondan yemeşine sebep olur ki böylece alacaklıların malını telef etmiş olur. Bundan dolayı böyle bir tasarrufa girmesi yasaklanmıştır.
Taberî ve diğer bazı âlimler şöyle demiştir:
Alimlerin çoğunluğuna göre, bedenî ve aklî sağlığı yerinde, borçsuz, zorluklara karşı sabır gösterebilen, ailesi bulunmayan ya da sabırlı bir ailesi olan kimsenin, malının tamamını tasadduk etmesi caizdir. Eğer bu şartlardan biri eksik ise mekruh olur. Bazı âlimler de malın tamamını sadaka olarak vermenin kabul edilemez bir tasarruf olduğu görüşündedir.
Rivayete göre Hz. Ömer radıyaiiâhu anh Gaylân es-Sekafî'nin malını taksim etmesini kabul etmemiştir. Müdebber köle [33] ile ilgili şu hikaye de buna delil olabilir. "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem sattığı malın bedelini, ihtiyaç İçinde olduğu için tedbir anlaşması yaptığı kişiye (müdebber köleye) göndermiştir."
Evzâî ve Mekhûl gibi bazı âlimler de, "Yaptığı tasadduk, malının üçte birine kadar caizdir. Üçte ikilik kısımdaki tasarrufu ise geçersiz kabul edilir" görüşündedir. MekhûTün, "Malının yansını geçerse, yaptığı tasadduk geçersiz sayılır" görüşünü benimsediği de nakledilmiştir.
Taberî şöyle der: Bize göre cevaz açısından birinci görüş daha doğrudur. Müstehaplık açısından ise, Ebû Bekir ve Ka'b hakkındaki rivayetleri de uzlaştırarak, bütün malının üçte biri hakkında geçerli kabul etmek gerekir.
Geçimini sağladığın kimselerden başla": Hadiste, kişinin kendisi ve ailesi ile ilgili harcamalarına Öncelik tanınmıştır. Çünkü diğer insanların aksine, kişinin, bu konuda harcama yapması kesinlikle gerekli bir konudur. Bu hususla ilgili açıklama, "nafakalar" bölümünde gelecektir.
Peygamberimizin hutbede, sadaka, onurlu davranma ve dilencilikten bahsetmesi": Müslim'in, Kuteybe yoluyla Malik'ten naklettiği versiyona göre hadis, "dilencilik yapmayarak onurlu davranmak" şeklindedir. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , zengini, sadaka vermeye; fakiri de dilenmeyip onurlu davranmaya teşvik eder, dilenmeyi yererdi.
Üstteki el, veren eldir": Taberânî, Hakîm İbn Hizâm'dan merfu olarak sahih bir senetle şu hadisi nakletmiştir: Allah'm eli, verenin elinin; verenin eh, alanın elinin üzerindedir. En altta, alan el bulunmaktadır."
Ahmed İbn Hanbel ve Bezzâr'ın Atıyye es-Sâ'dî'den naklettiğine göre Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem Veren el üstteki, alan el alttakidir" buyurmuştur. Bütün bu hadisler, üstteki elin, veren; alttaki elin de alan el olduğunu ifade etmesi bakımından birbirini destekler niteliktedir. Sağlam olan görüş de budur ki alimlerin çoğunluğu bu kanaattedir.
En güzeli, hadisin hadisle tefsir edilmesidir. Yukarıdaki rivayetlerden çıkan sonuca göre, en üstte, veren el; ondan sonra dilenmeyerek onurlu davranan el; daha sonra dilenmeden alan el; en altta ise dilenerek alan ve vermeyen el bulunmaktadır. Allah (c.c) en iyisini bilir.
İbn Abdilberr şöyle der: "Hadis, hutbe okuyan kimsenin, öğüt, ilim ve ibadet konularında uygun olan ile ilgili söz söylemesinin mubah olduğunu göstermektedir."
Hadis, Allah'a itaat anlamı taşıyan konularda infak etmeye teşvik etmektedir.
Hakları gözetildiği zaman, zenginliğin fakirlikten daha üstün olduğu belirtilmektedir. Çünkü ancak zengin olunması halinde mal sadaka olarak verilebilir. Bu konudaki görüş ayrılıklarına, "namaz" bölümünün sonlarında ele aldığımız "Zenginler malı (sevapları) aldı götürdü" hadisini açıklarken yer vermiştik.
Hadis, dilenmeyi mekruh saymakta ve dilenmekten kaçınılması gerektiğini belirtmektedir. Burada yerilen dilenme, ölüm tehlikesi bulunmadığı halde yapılanıdır.

19. Verdiği (Sadakayı) Başa Kakan Kimse

Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında mükâfatlan vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.[34]

Açıklama

Kurtubi şöyle der: "Başa kakma, genellikle cimri ve kendini beğenmiş kimselerin gösterdiği bir davranıştır. Cimri, gerçekte küçük bir şey bile olsa, verdiğinin çok büyük bir şey olduğunu düşünür. Kendini beğenen kimseye gelince; sahip olduğu bu özellik onu, kendi malı ile başkalarına vermiş olduğu için büyüklenmeye sevkeder. İnsanı bu düşünceye kapılmaya götüren, cehalet ve nimet verenin Allah olduğunu unutmaktır. Eğer işin sonunu görebilse, neticede elde edeceği faydaları düşünerek, asıl, sadaka veren kişinin, ikramda bulunduğu kişiye karşı minnet duyması gerekir.

20. Gününden Önce Geciktirmeden Sadaka Vermeyi Seven Kimse

1430- Ukbe İbnü'l-Hâris şöyle anlatır: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bize ikindi namazını kıldırdı. Aniden yerinden kalkıp evine girdi. Çok geçmeden çıktı geldi. Neden böyle yaptığını sordum. Şöyle cevap verdi: "Evde, verilecek az bir miktar sadaka bırakmıştım. Üzerinden bir gece geçmesi hoşuma gitmedi. Gittim onu taksim edip geldim."

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir:
"Bu hadise göre; hayırda acele etmek gerekir. Hayırda bulunmaya karşı, çeşitli âfetler ve engeller çıkabilir. Ölüm hakkında kimsenin garantisi de yoktur. Vâde de belli değildir."
Başka bir âlim yukarıdaki görüşlere şu ilavede bulunmuştur: Hayırda aceie etmek, insanın zimmetini borçtan kurtarma konusunda çok iyi bir davranıştır. Bu, ihtiyacı en faydalı bir şekilde karşılar, yerilen bir davranış olan borcu geciktirmekten insanı alıkoyar. Allah'ın hoşnutluğunu daha çok kazandırır. Günahları daha çok yok eder. "Namaz'ın nitelikleri" bölümünün sonunda diğer faydalar daha önce zikredilmişti.

21.Sadaka Vermeye Teşvik Etmek Ve Sadaka İçin Aracılık

1431- İbn Abbas radıyallâhu anhümâ şöyle anlatır: Hz. Peygamber saitaiiâhu aleyhi ve seikm bir bayram günü çıktı ve İki rekat namaz kıldırdı. Bunun ne öncesinde ne de sonrasında başka bir namaz kılmadı. Sonra kadınlara yönelerek, -yanında da Bilâl bulunuyordu- sadaka vermeleri yönünde öğüt verdi. Bunun üzerine orada bulunan her bir kadın, küpe ve gerdanlıklarını ortaya bırakmaya başladı.
1432- Ebû Musa babasından şöyle nakleder: "Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve seüem bir dilenci geldiği ya da bir kimse bir talepte bulunduğu zaman şöyle buyururdu: "(Bu adamın ihtiyacının giderilmesi için) aracılık edin, yardımcı olun ki ecre nâi! olasınız. Allah, peygamberinin dili üzere dilediği şeye hükmedecektir.[35]
1433- Esma'dan radıyaiiâhu anhâ nakledildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kesenin ağzını bağlama, (aksi halde) sana karşı da bağlanır."
Osman İbn Ebû Şeybe'nin, Abde'den naklettiğine göre ise, "Sayma, (aksi. halde) Allah da sana karşı (verdiği nimetleri) sayar" buyurmuştur.

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir, "sadaka vermeye teşvik ve aracılık" konusunda şöyle demiştir:
Teşvik ve aracılığın ortak olduğu nokta her ikisinin de ihtiyaç sahibinin talebini karşılanmasıdır. Sadaka vermeye teşvik, sonuçta kazanılacak olan sevaplardan bahsetmek suretiyle meydana gelir. Aracılık ise, ihtiyaç duyulan şeyin, (başkasından) istenmesi ve bu talebe olumlu yanıt alabilmek için gayret sarfedilmesidir.
Teşvik ile aracılığın farklılık arzettiği nokta İse şudur: Aracılık (şefaat) sadece hayırlı işlerde olur. Fakat teşvik böyle değildir. Yine aracılık, herhangi bir teşvik olmaksızın da yapılabilir."
Malı saymak, biter korkusuyla sadaka vermekten geri durmayı önlemek için yasaklanmıştır. Çünkü sadaka vermemek, bereketin yok olması için en büyük sebeplerden biridir. Zira Allah, verilen sadakaya karşı hesapsız sevap verir. Sadaka veren kimseye hesapsız sevap verildiğine göre (dünyevî) karşılığı da hesapsız olur. Kişi, Allah'ın hesapsız nzik verdiğini bildiği zaman ona düşen, sadaka verirken hesap etmeden vermektir.
Bir görüşe göre ise; kişi malını sayıp infak etmemektedir. Allah da malının bereketini gidermekte, rızkını kısmaktadır ya da malının hesabını âhirette soracaktır.

22. Gücün Yettiği Kadar Sadaka Vermek

1434- Abdullah İbn Zübeyr'in Esma'dan naklettiğine göre, Esma bir gü resûl-i ekrem'in sallailâhu aleyhi ve sellem yanma gelmişti. bu sırada ona, "(Çömleğe) koyup saklama. (Aksi halde) sana (verilecek olan nimetler de) saklanır. Gücün yettiği kadar az da olsa ver" buyurmuştur.

Açıklama

Hadis, "gücün yettiği kadar, çok zarar vermeden, az da anlamına gelmektedir.

23. Sadaka Günahı Örter

1435- Huzeyfe radıyallâhu anh şöyle nakleder: Ömer, "Kim Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem fitne ile İlgili hadisini ezbere biliyor?" diye sordu. Ben, "Aynen Efendimiz'in buyurduğu gibi biliyorum" dedim. Bana, "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem hakkında çok da cesursun. Söyle bakalım nasıl buyurmuştu?" dedi.
Ben de, "İnsanın, ailesi, çocuğu ve komşusu ile ilgili olarak karşılaştığı imtihandan dolayı İşlediği günahları, kıldığı namaz, verdiği sadaka ve yaptığı iyilikler örter" dedim.
(Râvîlerden) Süleyman bazen şöyle rivayet ettiğini söylemiştir: "Namaz, sadaka, iyiliği emredip kötülükten sakmdırmaktır."
Ömer: Benim sormak istediğim bu değil. Deniz dalgası gibi her tarafı sarsacak olan fitneden bahsediyorum.
Huzeyfe: O fitnenin senin için bir zararı yok. İkiniz arasında kilitli bir kapı var.
Ömer: Kapı kıralacak ya da açılacak mı? Huzeyfe: Kırılacak.
Ömer: O kapı kırıldığı zaman asla kapanmaz. Huzeyfe: Doğrudur.
Ravi Şakîk: O kapının kim olduğunu sormaya çekindik. Mesruk'tan ona sormasını istedik. O da sordu.
Huzeyfe: O kapı Ömer'dir.
Biz, "Ömer senin kimi kasdettiğini anladı mı?" diye sorduk.
Huzeyfe: Evet, hem de gündüzden önce gece geldiğini bildiği gibi. Çünkü ben ona, hiç bir hata bulunmayan bir hadis aktardım. [36]

24, Müşrik İken Sadaka Verip Sonra Müslüman Olan Kimse

1436- Hakîm İbn Hizam şöyle anlatır: Resûlullah'a, "Ey Allah'ın Resulü! Cahiliyye dönemimde iken yaptığım sadaka, kö!e azadı veya akrabayı gözetmek gibi hayırlardan mükâfaat alabilir miyim, ne dersiniz?" diye sordum. Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem bana, "Geçmişte yaptığın hayırlar sayesinde Müslüman oldun" buyurdu.[37]

Açıklama

Konu başlığı, "Müşrik iken verilen sadakadan dolayı sevap alınır mı?" anlamındadır.
Zeyn İbnü'l-MüneyyÎr şöyle demektedir: Bu konuda güçlü bir ihtilaf olduğu için Buhârî başlıkta her hangi bir hüküm belirtmemiştir. Bu konudaki geniş açıklama, "İman" bölümünde yer almaktadır. Allahü Teâla'nın, ihsan ve lütuf olarak, müslüman olan kişiye, daha önceki iyiliklerinden dolayı da sevap vermesine herhangi bir engel yoktur.
Geçmişte yaptığın hayırlar sayesinde Müslüman oldun": el-Mâzerî bu ifade ile ilgili olarak şöyle der: Bu ifadeden ilk anda anlaşılan manaya göre, Hakîm'in, müşrik iken yaptığı hayırlar onun lehine sevap olarak yazılmıştır. Bu durumda anlam tam olarak şöyle olur: "Sen, daha önce yaptığın hayırların kabul olması sebebiyle Müslüman oldun."
Harbî ise şöyle der: Daha önce yaptığın hayırların (sevabı) sana aittir. "Bin dirhem elde etmek için Müslüman oldun" sözü de böyledir.
Belki "Kâfir sevap kazanamaz ki"şeklinde bir itiraz gelebilir. Bu durumda hadisi şu şekillerde yorumlamak mümkündür:
Yaptığın güzel işler nedeniyle güzel bir tabiata ve huya sahip oldun. Bu güzel tabiatın ve huyun yararını da Müslüman olma konusunda gördün. Edindiğin bu alışkanlık, seni hayırlı işler yapmaya alıştırdı.
Yaptığın hayırlar sayesinde güzel bir şöhret elde ettin. Bu şöhret Müslüman olduktan sonra da devam etti.
Yaptığın hayırların bereketi ile Müslüman olma hidayetine erdin. Çünkü (güzel) ilkeler, güzel gayelere ulaştırır.
Yaptığın güzel işler sebebiyle büyük rızıklar verildi. İbnü'I-Cevzî ise şunları söylemektedir:
Bir görüşe göre, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , cevabı ile, ilk anda anlaşılanın dışında başka bir şey kasdetmiştir. Çünkü Hakîm, o amellerinden dolayı sevap alıp alamayacağını sormuştu. Resûlullah ise, "Sen, daha önce yaptığın hayırlar sayesinde Müslüman oldun" diye cevap vermiştir. Sanki şu manayı kasdetmiştir: "Sen hayırlı işler yaptın. Hayır, yapan kişinin dünyada iken övülmesini ve mükafat kazanmasını sağlar."
Müslim'in Enes'ten "merfû" olarak naklettiği bir hadis şöyledir: "Kâfir, yaptığı iyilikler sebebiyle dünyada iken nzıklandmhr."

25. Hizmetçinin, İsrafa Kaçmadan Efendisinin Emri İle Sadaka Vermesi Halinde Alacağı Sevap

1437- Hz. Aişe'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur:
"Kadın, evin yiyeceğinden, aile huzurunu kaçırmadan ve israfa kaçmadan infak ettiği zaman kendisi infak sevabını, kocası da o yiyeceği kazanmış olmanın sevabını alır. Malı koruyan kişi de aynı sevabı alır."
1438- Ebû Musa'dan radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kendisine verilen emri mükemmel bir şekilde, gönül huzuru içinde yerine getirip emredilen kişiye ileten müslüman ve güvenilir bir mal koruyucusu (hâzin) sadaka veren iki kişiden biridir,"

Açıklama

Ibnü'l-Arabî şöyle demiştir: Selef âlimleri, kadının, kocasının evinden verdiği sadaka konusunda görüş ayrılığı içindedir. Bazı âlimler, bunu, malı azaltmayacak nitelikte az olan şeylerde caiz görmüştür. Bazıları, bunun, genel olarak bile olsa, kocanın verdiği izin olması haline yormuştur. Buhârî'nin tercihi de bu yöndedir. Bundan dolayı, konu başlığında, "emri ile" ifadesini özellikle koymuştur. Buradaki ölçünün örf ve âdet olması

da muhtemeldir.
Verilen sadakanın, aile dirliğini bozmayacak ve israfa kaçmayacak şekilde olması Buhârî ve Müslim'in ittifakla naklettiği bir kayıttır.
Bazı âlimler şu görüştedir:
Hanım, köle ve malt koruyan kişinin nafakası mal sahibinin yaranna olacak şekilde aile efradına yapılacak harcamalardır. Söz konusu kimseler, izinsiz olarak, mal sahibi adına fakirlere sadaka vermeye kendi başlarına karar verme yetkisine sahip değildir.
Bazı âlimler de, hanım ile köleyi farklı değerlendirmişlerdir. Onlara göre, hanımın, kocasının malında hakkı vardır. Bundan dolayı da onun malından sadaka vermesi caizdir.
Fakat hizmetçi böyle değildir. Onun, efendisinin malında tasarrufta bulunma yetkisi bulunmadığı için izin alması şart koşulmuştur. Kadın, kocasından olan hakkını aldıktan sonra aldığı bu maldan sadaka verirse zaten bu, kadının kararına kalmış bir durum olur. Eğer hakkının dışında diğer mallardan sadaka verirse mesele yukarıdaki tartışma alanına girmiş olur.

26. Kadının, Kocasının Evinden İsrafa Kaçmadan Sadaka Vermesi Halinde Alacağı Sevap

1439- Aişe'nin radıyaiiâhu anhâ naklettiğine göre, Resûlullah sallallâhu aleyhi ve selem "kadın, kocasının evinden sadaka verdiği zaman" buyurmuştur.
1440- Âîşe'nİn radıyallâhu anhâ naklettiğine göre, Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; "Kadın, kocasının evinden, aile huzurunu kaçırmadan ve israfa kaçmadan infak ettiği zaman bunun sevabını alır. Aynı sevap kocasına da yazılır. Malı koruyan kişi de aynı sevabı alır. Koca, o malı kazanması sebebiyle, kadın da tasaddukta bulunması sebebiyle sevap kazanır."
1441- Hz. Aişe'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Resû!-i Ekrem sallallâhu aleyhi şöyle buyurmuştur:
"Kadın, evin yiyeceğinden, aile huzurunu kaçırmadan ve israfa kaçmadan infak ettiği zaman kendisi, infak sevabını, kocası da o yiyeceği kazanmış olmanın sevabını alır. Malı koruyan kişi de aynı sevabı alır."

Açıklama

Malı koruyan kişinin sevap alması, Ebû Musa hadisinde belirtilen şartların yerine gelmesine bağlıdır.
İlk akla gelen anlama göre, sayılan kişilerin hepsinin aldığı sevap eşittir. "Misil" kelimesi ile, malı kazanan kimsenin sevabı en fazla olsa bile, hepsinin sevap alma bakımından benzer olduğu da anlaşılabilir. Burada kasdedilen, sevap bakımından bir ortaklık ve rekabetin olmadığını göstermektir. "Misil" kelimesi İle, her birinin aldığı sevabın eşit olduğu da kasdedilmiş olabilir.
Hadis, emanete riayetin, cömertliğin, hayır işleriyle uğraşmanın, hayırlı işlere yardım etmenin faziletli davranışlar olduğunu göstermektedir.

27. (Bir Âyet, Bir Hadis)

Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız (onda başanlı kılarız). Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.[38]
"Allah'ım! Malını infak eden kimseye, infak ettiğinin yerini dolduracak (yeni bir mal) ver."
1442- Ebû Hüreyre'den rad.yaiiâhu anh nakledildiğine göre Resûlullah aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Her gün, dünyaya iki melek iner ve bunlardan biri, Allah'ım! infak eden kişiye, yenisini ver.' Diğeri de, Allah'ım! Vermeyenin malını telef et' der."

Açıklama

Zeyn İbnü'I-Müneyyir şöyle demiştir: "Buhârî yukarıdaki konuyu sadakayı teşvik eden diğer konuların arasına koymuştur. Çünkü o, sadaka ile gözetilen özel maksadın, hayır yollarında infak etmeye teşvik anlamına geldiğini anlatmak
İstemektedir. Yine verilen sadaka, âhirette sevap getireceği gibi dünyada da onun yerine başka bir mal verilecektir."
Hadiste, "Vermeyen kimseye telef ver" şeklinde kullanılmıştır. Burada "vermek" kelimesi, "infak eden kişiye yenisini ver" sözü ile benzerlik göstermesi için kullanılmıştır. Çünkü gerçekte "telef verilecek bir şey değildir. Ebû Hüreyre hadisinde hem veren hem de cimrilik eden için "verme" sözü kullanılmıştır.
Yukarıdaki âyette, hayırda infak eden kişiye kolaylık sağlanacağı vaad edilirken, cimrilik edene ise zorluk verileceği belirtilmiştir. Ayette zikredilen "kolaylaştırma" dünya ve âhiretle ilgili durumlardan daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Meleğin, "yenisini ver" şeklindeki duası her iki anlama da gelebilir.
Diğer meleğin, "telef et" şeklindeki duası ise, bizzat o malın telefi olabileceği gibi mal sahibinin telef olması anlamında da olabilir. Bu son anlama göre, başka şeylerle meşgul olduğu için iyi amelde bulunmanın sevabından yoksun kalması kasdedilmiş olur.
Nevevî şöyle demiştir: övülmeye layık olan infak, Allah'a itaat anlamı taşıyan şeylere, aile efradına ve misafirlere yapılan harcamalardır.
Kurtubî İse şöyle der: (Buradaki hüküm) hem farzları hem de mendup sadakaları kapsar. Mendup olan sadakayı vermeyen kişi buradaki bedduayı haketmez. Fakat eğer kişi aşırı bîr şekilde cimri olur, sadaka verse bile nefsini bu şekilde temizleyemez ise bu durumda söz konusu hüküm onu da içine alır.

28.Sadaka Veren İle Cimrilik Eden Kimse Hakkında Bir Benzetme

1443- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seıiem şöyle buyurmuştur:
"Cimri ile sadaka veren kimsenin durumu üzerlerinde demir zırh bulunan iki kimsenin durumu gibidir."
Ebû Hüreyre mdıyaiiâhu anh Resûlullah'ı sallallâhu aleyhi işitmiştir:
"Cimri ile sadaka veren kimsenin durumu, üzerinde, göğsünden köprücük kemiğine kadar demir zırh bulunan iki kimseye benzer, İnfak eden kimse, sadaka verdiği zaman üzerindeki zırh genişler, parmak uçlarına kadar uzanır ve (hatalarım) siler. Cimri kimse ne zaman sadaka vermek istese zırh biraz daha daralır. Kişi bunu genişletmeye çalışır ama yine de genişlemez.[39]
1444- Hanzala'nın Tâvûs'tan yaptığı rivayette, "iki zırh" şeklinde tercüme ettiğimiz ifadesi yerine, "iki siper" anlamına gelen ifadesi kullanılmıştır. Ebu Hüreyre de Resulullah'm (a.s.v) "ilâ zırh" dediğini nakleder.

Açıklama

Hanzala'nın rivayetinde şeklinde geçmektedir. "Demir" olduğu için "siper" anlamına gelen bu rivayet tercihe şayan bulunmuştur. Sahibini koruyup ve gizlediğinden için zırh için de, "siper" anlamındaki bu kelime kullanılmıştır. "Cübbe" ise özel bir giysinin adıdır. Zırh anlamında kullanılmasında bir beis yoktur.
"Sadakanın izi silmesi", nasıl elbise uzun olduğu zaman kişinin ayak izlerini siliyorsa, sadaka da kişinin hatalarını siler anlamında kullanılmıştır.
Hattâbi ve diğer bazı âlimler şöyle demektedir: "Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem cimri ile sadaka veren kimseyi, düşmanın silahından korunmak için zırh giyen iki kişiye benzetmiştir. Kişi, zırhı giymek için başına geçirir. Zırh, insanın göğsünden başlar, ellerini yenine sokacak şekilde uzanır. Bundan dolayı infak eden kişi, bütün bedenini kaplayan bol ve rahat bir zırh giyen kimseye benzetilmiştir. Hadisteki, 'izini siler' ifadesi de, 'bütün bedenini örter' anlamındadır. Cimri kimse ise, ellerini boynuna bağlayan bir kimse olarak tasvir edilmiştir. Zırhını giymek istediği zaman elleri boynuna birleşmekte ve köprücük kemiği onu bırakmamaktadır. Hadisteki, 'kısalır1 şeklinde tercüme edilen ifadesi de bu anlama gelir.
Bu benzetme ile söylenen şey şudur: Cömert kimse sadaka vermek istediği zaman gönlü rahatlar, içi huzur dolar ve daha çok sadaka verir. Cimri kimse sadakadan bahsedildiği zaman, daha da cimrileşir, gönlü daralır ve elleri bağlanır.

29. Elde Edilen Kazançtan Ve Yapılan Ticaretten Sadaka Vermek

"Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve nzık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye lâyıktır. [40]
"Kazandıklarınızın iyilerinden", helal ticaretten anlamındadır. Bu rivayeti Taberi nakletmiştir. "Yerden çıkardığımız şeyler" meyvelerdir.
Hz. Ali bu ifadeyi, "Yerden çıkan, hububat, hurma gibi her şeyin zekâtı vardır" şeklinde anlamıştır.

30.Her Müslümanın Sadaka Vermesi Gerekir. Sadaka Verecek Mal Bulamayan Kimse İyilik Yapsın

1445- Saîd İbn Ebû Bürde'nin babası ve dedesinden naklettiğine göre-Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
Her müslümanm sadaka vermesi gerekir." Bunun üzerine oradaki sahabi-Ier, "Ya Resûlullah! Ya sadaka verecek bir şey bulamazsa ?" diye sordu. Efendimiz saiiaii&hu aleyhi ve sellem , "Bu durumda eliyle çalışır, (kazandığı mal) kendisine faydası olduğu gibi (ondan) sadaka da verir" buyurdu. Sahâbîler, "Buna da gücü yetmezse?" diye sordu. Hz. Peygamber saiiaisâhu aleyhi ve sellem , "Bunu da yapamayan yardım isteyen kimseye yardım etsin" buyurdu. "Bunu da yapamazsa?" diye tekrar sordukları zaman ise, "İyilik yapsın, kötülüklerden uzak dursun. Bu da onun için bir sadakadır" buyurmuştur.[41]
Her Müslümanın sadaka vermesi, güçlü bir müstehaptır. Hadisteki ifade, hem müstehap hem de vacip hükmünü anlamaya elverişlidir. Nitekim "Müslümanm şu altı özellikte olması gerekir" hadisinde zikredilen şeylerden biri ittifakla "müstehap" olan bir özelliktir. Müslim'in, Ebû Zerr'den "merfu" olarak naklettiği bir rivayette, "Her ekleminiz için sadaka gerekir" buyurulmuştur.
Sahâbîler, "sadaka" kelimesinden, mâlî sadaka anlamındaki "atıyye"yi anlamış, bundan dolayı, "Bulamazsa?" diye sormuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "sadaka" ile, yardım talep eden bir kimseye yardım ya da iyiliği emretmeyi de kapsayacak şekilde daha geniş bir anlamı kasdettiğini beyan etmiştir.
Bu tür bir sadakanın, kıyamet günü, verilmeyen zekât yerine sayılacak olan nafile sadaka kapsamına girip girmediği konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Görünen o ki, bu başka bir sadaka türüdür. Çünkü Hz. Aişe hadisinde beyan edildiği üzere bu sadaka, eklem yerlerinin keffareti olarak teşrî edilmiştir. Zira söz konusu hadisin sonunda şu ifade yer alır: "O gün kişi, nefsini ateşten kurtarmış olarak akşamlar."
Yardım isteyen" olarak tercüme ettiğimiz kelimesi, zulme uğrayan ve aciz durumda olan kimseden daha geniş bir anlama sahiptir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Hayır İşlerinde bulunmak, özellikle de sadaka vermeye gücü yetmeyen kimseler için, sevap bakımından sadaka olarak değerlendirilir. Buna göre, gücü yeten için sadaka vermek daha efdaldir.
Allah'ın yarattığı şeylere karşı, mal ile ya da başka şeylerle şefkatli davranmak gerekir. Mal, ya daha önceden elde mevcuttur ya sonradan kazanılmıştır. Malın dışındaki şeyler de ya, bir kimseye yardım etmek gibi bir davranıştır, ya da bir şeylerden kaçınmaktır.
Şeyh Muhammed İbn Ebû Cemre şöyle der: Hadiste şöyle bir sıralama takip edilmiştir. Hz. Peygamber saBaMhu aleyhi ve sdiem öncelikle sadaka vermeye yönlendirmiştir. Buna güç yetirilemiyorsa, ona yakın ya da onun yerine geçebilecek bir şeye yönlendirmiştir ki bu, çalışıp hem kendine hem başkasına harcamaktır. Buna güç yetirilemiyorsa, yerine geçecek bir davranış olan, yardım isteyene yardım etmeye, bundan da aciz olan kimseyi, yoldaki zararlı bir şeyi kaldırmak gibi iyi davranışlara yönlendirmiştir. Buna gücü yetmeyeni, namaza; buna da güç yetiremeyen kimseyi kötülüklerden kaçınmaya yönlendirmiştir ki bu, iyiliklerin en ait derecesidir.
Bu hadiste, kendi seçimi olmaksızın mendup olan amelleri yapamayan kimseler teselli edilmektedir.
Müslim'in, Ebû Zerr'den rivayet ettiği hadiste, "Bunların hepsinin yerine, iki rekat duhâ (kuşluk) namazı geçer" buyurulmuştur. Yukarıda buna işaret edilmiştir.
Hüküm ekseriyete göre verilir. Çünkü burada her Müslümanm sadaka vermesi gerektiğinden söz edildiği halde sadaka alacak durumda olan Müslümanlar da vardır.
Alimlerin, nasslarda yer alan "mücmel 11 (kapalı) ifadeleri tefsir eden başka bir rivayet bulunup bulunmadığını ve "âmm" ifadelerin "tahsisi" olup olmadığını araştırması gerekir.
Kazanç elde etmek, başkalarına da yardımı dokunan bir fiil olduğu için faziletli bir davranıştır.
Kişinin, önce kendi şahsını (geçimini) düşünmesi gerekir.

31 Zekât Ve Sadaka Miktarı & Koyunu Sadaka Olarak Vermek

1446- Ümmü Atıyye şöyle anlatır: Nüseybe el-Ensâriyye'ye zekât malından bir koyun verilmişti. O da bir kısmını Aişe'ye gönderdi. Bir müddet sonra eve gelen sellem , "Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Âişe, "Nüseybe'nin bu koyundan gönderdiğinin dışında bir şey yok" diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "Getir onu, o artık yerine ulaşmış" buyurdu. [42]

32. Gümüş Paranın Zekâtı

1447- Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Her biri üç yaşında olan beş deveden daha azında zekât gerekmez. Beş ukıyyeden (ikiyüz dirhem) gümüşten daha az miktardaki gümüş için zekât gerekmez. Beş uesk (bir ton)'ten daha aşağı olan toprak mahsûllerden zekât gerekmez."

Açıklama

Bu hadiste geçen ittifakla iki yüz dirhem miktarıdır. Burada kasdedilen, ister basılmış isterse basılmamış olsun saf dirhemdir.
Bir vesk, altmış sa'dır. İbn Mace, Ebû Saîd'in rivayetinde, "Bir vesk, altmış sa'dır" şeklinde kaydetmektedir.
Bu hadis, sayılan üç durumda zekâtın vacip olduğuna delil olarak kullanılmıştır.
Yine, beş veskten daha az olan ziraî mahsullerde zekâtın gerekmediğine delildir.
Ebû Hanife, az olsun çok olsun bütün ziraat mahsûllerinde zekâtın mutlak olduğu görüşündedir. Çünkü Hz. Peygamber saıiaiiâhu aievM ve sellem , "Yağmur suyu ile sulanan şeylerde öşür (onda bir) zekât vermek gerekir" buyurmuştur. İleride bu konuyu ayrıca ele alacağız.
Hadis, söz konusu miktarlan aşan ölçülerde hükmün ne olacağına temas etmemiştir.
Alimler, vesklerde vaks (zekât miktarlarında iki matrah arasında kalan miktar) olmadığı konusunda icma etmiştir.
Cumhur, gümüş konusunda da aynı görüştedir. Ebû Hanife, nisap miktarına ulaşıncaya kadar, iki yüz dirhemi aşan kısım için zekât gerekmeyeceği görüşündedir. Ona göre ikiyüzü aşan kısım ise kırk dirhemdir. Dolayısıyla o, yılın çoğunda otlaklarda beslenen hayvanlar gibi, gümüş için de vaksın bulunmasını gerekli görmüştür. Taberânî, meyve ve hububata kıyas ederek bu hükme delil getirmiştir. İkisinin ortak noktası, külfete girilerek yerden çıkartılmalarıdır. Alimler, beş veski aşan miktarda zekât gerektiği konusunda icma etmiştir.
Alimler, öşür verilmesi gereken ziraî mahsuller hariç, hayvanlarda ve parada, zekât düşmesi için üzerinden bir yıl geçmesi gerektiği konusunda icma etmiştir.

33. Zekâtı, Nassla Belirlenenin Dışında O Değerde Başka Bir Maldan Vermek

Tavus'un naklettiğine göre, Muâz İbn Cebel Yemen halkına, "Bana, arpa ve dan yerine zekât olarak abâ ve elbise getirin. Bu hem sizin için kolay, hem de Medine'deki sahâbîler için daha hayırlıdır" demiştir.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Halid zırhlarını Allah yolunda vakfetmiş ve o yolda kullanmaktadır" buyurmuştur.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kadınlara, "Ziynet eşyalarınızdan bile olsa sadaka veriniz" buyurmuştur. Hz. Peygamber burada, farz olan ile farz olmayan zekât arasında bir ayırım yapmamıştır. Bu buyruk üzerine bir kadın, küpe ve gerdanlığını çıkarıp vermiştir. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , altın ve gümüşe, diğer mallardan ayrı bir önem vermemiştir.
1448- Sümame'nin naklettiğine göre, Ebû Bekir, Enes İbn Malik'e yazdığı bir mektupta şöyle demiştir:

Bir yaşını doldurmuş bir deveyi zekât olarak vermesi gereken kimsede bu deve bulunmayıp da iki yaşında bir dişi deve bulunursa, zekât olarak bu deve kabul edilir. Fakat o kişiye, ya yirmi dirhem ya da iki koyun geri verilir. Zekât mükellefinde, bir yaşında dişi deve bulunmayıp da iki yaşında bir erkek deve bulunuyorsa bu da kabul edilir. Fakat bu durumda ona geri bir şey verilmez.[43]
1449- Atâ İbn Ebû Rebâh'tan nakledildiğine göre İbn Abbas radıyaiiâhu anhumâ şöyle demiştir: "Resûlullah'i sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle yaparken gördüm: Hutbeden önce namazı kıldı. Daha sonra hutbede sesinin kadınlara ulaşmadığını görünce Bilâl ile birlikte hanımların bulunduğu kısma gitti. Bilâl eteğini açmıştı. Hz. Peygamber onlara sadaka vermeleri için öğüt ve emir verdi. Bunun üzerine kadınlar Bilâl'ın açtığı eteğe (takılarını) atmaya başladı.
Râvî Eyyub, hadisi naklederken kadınların zinet eşyalarını kulak ve boyunlarından nasıl çekip Bilâl'in eteğine attıklarını anlatmak için elini kulağına ve gerdanına götürüp atma işareti yapmıştı.

Açıklama

Konu başlığı ile, zekât olarak, nassta belirtilen altın ve gümüş dışında başka bir mal kabul etmenin caiz olduğu belirtilmek İstenmiştir.
İbn Reşîd : "Buhârî, çoğu yerde Hanefîler'e karşı aykırı görüş belirtse de bu konuda, delilinden dolayı, onlarla aynı görüşü benimsediğini" kaydeder.
Aba" diye Türkçe'ye tercüme ettiğimiz kelimesi hakkında Davûdî, Cevheri ve diğer bazı âlimler şöyle demiştir: Bu, uzunluğu beş zira1 olan bir elbisedir.
Ebû Ubeyde, "Muâz belki de burada sık dokunmuş elbiseleri kasdetmiştir"
Muâz, "zekât olarak" kaydını zikretmiş olduğundan bu kayıt, söz konusu İşlemin haraç vergisi hakkında olmadığını gösterir.
Bu malların zekât malları yerine alındığına dair bir görüş vardır. Bu görüşle İlgili olarak İsmailî şöyle demiştir: "Muaz bana bunları zekât olarak vermeniz gereken arpa ve mısır yerine verebilirsiniz demiş olabilir. Almam gereken mallar karşılığında sizden satın almış olurum. O da yerine geçer. Ama başka bir yorumla alman bu mallar eğer zekât olsaydı, sahâbîlere gönderilmezdi. Bu da yukarıdaki görüşü desteklemektedir. Resûluîlah (a.s.v) Muaz'a, zekâtı bölgenin zenginlerinden alıp yine onların fakirlerine vermesini emretmişti."
Ancak bu iddiaya da şöyle cevap verilebilir: Muaz'ın söz konusu malları dağıtması için devlet başkanına (Hz. Peygamber'e) göndermesine engel bir durum yoktur. Hatta bu hadis, zekâtın, bir beldeden başka bir beldeye gönderilebileceğine dair delil olarak kullanılmıştır. Bu da ihtilaflı bir konudur.
Her ikisi de Allah'a yakınlaşma ve ibadet kastıyla yapıldığı İçin hem farz olan sadakanın (zekât), hem de nafile olan sadakanın verileceği yerler aynıdır. Bir delil ile hariç tutulan konular dışında, bir kimseye fakir ve ihtiyaç içinde olduğu için sadaka verilir.
Şöyle bir görüş vardır: "Resûluîlah sallallâhu aleyhi ve sellem o gün kadınlara sadaka vermeyi emredince, sadaka farz olmuştur." Bu biraz su götürür bir iddiadır. Çünkü eğer emir farz kılma amacıyla olsaydı, miktarın belirtilmiş olması gerekirdi. Diğer yandan tahmînî olarak ve elden geldiği kadar vermek caiz olmazdı.
Kadınların, "sadaka verin" emrini yerine getirmeleri mutlak bir itaattir. Bu, vacip ya da nafile, para ya da mal olarak verilen bütün sadakalara uygun bir fiildir.
"Süs olarak kullandığınız takılardan olsa bile" ifadesi mübalağa amacıyla kullanılmıştır. Yani sadaka olarak verilecek hiçbir şey yoksa, takılardan verilmesi emredilmiştir.
Hadisin, delil olarak kullanılan bölümü, "gerdanlık" olarak tercüme ettiğimiz l^Ut- ifadesidir. Çünkü bu, misk, karanfil vb. şeylerden yapılarak boyna asılan bir takıdır.

34. Zekâtı Verilmesi Gereken Hayvanlardan Ayrı Olarak Bulunanlar Bir Araya Getirilmez, Toplu Halde Bulunanlar Da Ayırılmaz

Salim Ibn Ömer'in, Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem buna benzer bir rivayette bulunduğu zikredilmiştir.
1450- Sümane'nin Enes'ten naklettiğine göre, Ebû Bekir radıyaiiâhu anh Enes'e u anh Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem belirlediği zekât miktarları konusunda yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir;
"Verilecek zekât miktarı (artar ya da azalır) korkusu ile, zekâtı verilmesi gereken hayvanlardan ayrı olarak bulunanlar bir araya getirilmez, toplu halde bulunanlar da ayırılmaz."

Açıklama

İmam Malik "Muvattâ" adlı meşhur eserinde şöyle demektedir:
Örneğin, herbiri kırkar koyuna sahip ve birer koyun zekât vermeleri farz olan üç kişi vardır. Bunlar, toplamda sadece bir koyun zekât vermek amacıyla koyunlarını bir araya getirmektedir.
Veya 202 koyunları bulunan iki ortak vardır. Buna göre üç koyun zekât vermeleri gerekir. Bu kimseler, her biri sadece bir koyun zekât verecek şekilde bu koyunları aralarında paylaşırlar."
Şafiî ise şöyle der: "Hadisteki muhatap, bir yönden, zekât mükellefi, diğer yönden de zekât toplamakla görevli memurdur. Her İkisine de, zekât (artar/eksilir) endişesiyle zekât verilmesi gereken mallan toplamaması ya da ayırmaması emredilmiştir. Çünkü zekât mükellefi, daha az zekât vermek için duruma göre toplar ya da ayırır. Zekât memuru da, daha çok zekât toplamak için duruma göre toplar ya da ayınr. Hadis, hem mükellefe, hem de memura yönelik olabildiğine göre, buradaki muhataplardan birinin diğerinden daha öncelikli olduğu söylenemez. Dolayısıyla hem mükellefin hem de memurun birlikte muhatap olduğunu kabul etmek lazımdır."
Fakat ilk bakışta akla gelen anlama göre, zekât mükellefine hamletmek daha güçlü bir yorum olmaktadır. Allah (c.c) en iyisini bilir.
Bu hadis, nisaba ulaşmayan miktarlarda altın ve gümüşü bulunan kimsenin, bunları toplamaması gerektiği görüşüne delil olarak kullanılmıştır. Malikîler ve Hanefîler bu görüşün aksine, bunların toplanması gerektiğini belirtir. Toplama, Malikîler'e göre miktara {ecza'), Hanefîlere göre ise değere (kıymet) göre yapılmalıdır.
Hadis, Ahmed İbn Hanbel'in şu görüşüne delil olarak getirilmiştir: "Bir kimsenin, zekât nisabına ulaşmayan bir miktarda, örneğin Kûfe'de ve Basra'da yirmişer koyunu olsa, bunlar, sahibi tek kişidir diye toplanıp zekât alınmaz." İbnü'l-Münzir de bu görüştedir.
Fakihlerin çoğunluğu bu görüşün tersini savunur. Onlara göre, farklı şehirlerde olsa bile, aynı kimseye ait olan mallar toplanır ve zekâtı alınır.
Bu hadis, hilelerin geçersizliğini olduğunu, amellerde aslolanm, karinelerin gösterdiği maksatlar olduğunu, hibe ile zekât borcunun düşmeyeceğini göstermektedir.

35. Zekât Ortaklık Malından Verildiği Zaman, Ortaklar, Paylarına Göre Birbirine Rücû Eder

Atâ ve Tâvûs, "Mallan birbirine karışmış vaziyette olan kimseler, kendi mallarının ne kadar olduğunu biliyor ise, bunlar toplanmaz" demiştir.
Süfyan ise, "Her biri için kırk koyun olmadıkça zekât vermek vacip değildir" demiştir.
1451- Ebü Bekir radıyallâhu anh, Enes'e radıyallâhu anh ReSÛlullah'm sallöllâhu aleyhi ve sellem belirlediği zekât miktarları konusunda yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir: "Zekât ortaklık malından verildiği zaman, ortaklar, paylarına göre birbirine rücû eder."

Açıklama

Ortaklık olarak tercüme ettiğimiz *JaJc>- kelimesi ile kasdedilen anlam konusunda ihtilaf edilmiştir:
Ebû Hanîfe bunun, "ortaklık" anlamında olduğunu belirterek, "Her bir ortağın, sadece, ortaklık olmasaydı ne kadar vermesi gerekiyorsa o kadar zekât vermesi farzdır" demiştir.
Ibn Cerîr et-Taberî bu görüşü eleştirerek, "Eğer ortaklığın olması ile olmamasının hükmü aynı ise bu hadis faydasız kalmaktadır. Nehiy (yasaklama) ancak nehiyden önceki duruma göre farklılık arzetmesi halinde yapılır. Eğer (Ebû Hanîfe'nin dediği gibi olsaydı) ortakların birbirine rücû etmesinin bir anlamı kalmazdı."
Rücû ile ilgili olarak Hattabî şöyle demiştir:

"Örneğin, her birinin yirmi koyunu olacak şekilde, iki kimseye ait kırk koyun olsa, taraflar, hangi koyunların kendilerine ait olduğunu da bilse, zekât memuru da onlardan birinden bir koyunu zekât olarak alsa, koyunu veren, yarım koyun değerini vermesi için diğer ortağa rücû eder. Bu, "komşuluk ortaklığı" (hultatü'l-civâr) olarak adlandırılan bir meseledir.
İmam Malik de, Süfyan-i Sevrî'nin, "Her birinin kırkar koyunu olmadıkça zekât vacip olmaz" şeklindeki görüşünü benimsemiştir.
Şafiî, Ahmed ve ehl-i hadis ise şu görüştedir;
Eğer hayvanları zekât nisabına ulaşmış ise zekâtı verirler. Onlara göre "karışma" (hulta), otlak, ağıl, belirli bir tarla ve damızlık erkek hayvan bakımından olabilir. Bunlardan daha özel anlamı, ortaklık bakımından karışmadır.

36.Develerin Zekâtı

Develerin zekâtı hadisini, Ebû Bekir, Ebû Zerr ve Ebû Hüreyre rad.yaiiâhu Hz. Peygamber'den satiaiiâhu aleyhi ve sellem zikretmişlerdir.
1452- Ebû Saîd el-Hudrî şöyle anlatır:
Bir bedevi gelerek hicret etme konusunda Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem danıştı. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sdiem ona, "Sana yazık olur. Çünkü hicret çok zor ve meşakkatli bir iştir. Sadakasını vereceğin deven var mı?" buyurdu. Bedevi "Evet" dedi. Bunun üzerine Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "Denizler ardında bile olsan çalış. Çünkü Allah yaptığın hiçbir iyiliği mükafâtsız bırakmaz" buyurdu. [44]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Bu hadiste, konu başlığı ile ilgili birçok hüküm bulunmaktadır:
1. Zekât vermek farzdır.
2. Namaz kılmayanlar ve zekât vermeyenler, onlara savaş açılması hükmünde ortaktır. Hatta bir deve yuları bile zekât olarak verilmeyecek olsa yine de o kimselerle savaşılır.
3. Zekât, farz olarak isimlendirilmiştir ki, farz, vaciplerin en kuvvetlisidir.
4. Ebü Hüreyre ve Ebü Zerr hadislerinde geçtiği üzere, zekât vermeyenlere anırette ceza verilecektir.
5. Ebü Saîd hadisi, develerin zekâtını vermenin faziletini ve Allah hakkı olan zekâtı vermenin, hicret sevabına denk olduğunu belirtir. Hadiste devesinin zekatını ödeyen kişinin hicret edip Medine'de ikamet etmenin sevabına nail olacağına işaret edilmiştir.

37. Vermesi Gereken Zekât Bir Yaşını Doldurmuş Dişi Bir Deve Olup Da Yanında Böyle Bir Deve Bulunmayan Kimse

1453- Enes'in naklettiğine göre, Ebû Bekir radiyaiiâhu anh, Enes'e radıyaüâhu anh Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem emrettiği zekât konusunda yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir: "Vermesi gereken zekât, dört yaşını doldurmuş bir dişi deve olup da, yanında böyle bir deve yerine, üç yaşını doldurmuş bir dişi deve bulunan kimseden, mükellef için daha kolay ise, bu deve ile birlikte iki koyun veya yirmi dirhem zekât olarak kabul edilir.
Vermesi gereken zekât, üç yaşını doldurmuş bir dişi deve olup da, yanında böyle bir deve yerine, dört yaşını doldurmuş bir dişi deve olan kişiden bu deve zekât olarak alınır. Zekât memuru, mükellefe ya iki koyun ya da yirmi dirhem geri verir.
Vermesi gereken zekât, üç yaşını doldurmuş bir dişi deve olup da, yanında böyle bir deve yerine, iki yaşını doldurmuş bir dişi deve bulunan kimseden, bu deve, zekât olarak kabul edilir. Üzerine iki koyun veya yirmi dirhem daha verir.
Vermesi gereken zekât, İki yaşını doldurmuş bir dişi deve olup da, yanında böyle bir deve yerine, üç yaşını doldurmuş bir dişi deve bulunan kimseden, bu deve zekât olarak kabul edilir. Zekât memuru mükellefe iki koyun veya yirmi dirhem iade eder.
Vermesi gereken zekât, iki yaşını doldurmuş bir dişi deve olup da, yanında böyle bir deve yerine, bir yaşını doldurmuş bir dişi deve bulunan kimseden, bu deve zekât olarak kabul edilir. Üzerine, yirmi dirhem veya iki koyun daha verir."

Açıklama

Zeyn İbnü'l-MüneyyİR şöyle demiştir: Zekât konusundaki konu (bâb) başlıktan üzerinde derinlemesine düşünen ve araştırmada bulunan kimse gafletten, ihmalkârlıktan uzaklaşır, anlamsız sözleri bırakır, başkalarına faydalı işler yapar.
Buhârî, konu başlığında, zekât olarak verilmesi gereken deve yerine, ondan daha büyük ya da daha düşük bîr deve bulunması halinde onun yerine başkasının verileceği yönünde bir hüküm cümlesi kurmamıştır. Bununla, bir yaşını doldurmuş devenin yerine başka bir devenin bulunmayışı arasında fark bulunmadığını belirtmek istemiştir.
Eğer başlıkta, başka bir devenin de, vacip olanın yerine geçeceğini söylemiş olsaydı başlıkta hüküm daha açık anlaşılırdı. Bunu yapmaması, bir yaşındaki develerle diğerleri arasında, başka bir devenin yerine geçmesi hükmü bakımından bir fark olmadığına işaret etmektedir. Allah en iyisini bilir.

38.Davar Ve Koyunların Zekâtı

1454- Abdullah İbn Enes'in naklettiğine göre, Ebû Bekir rad.yaiiâhu anh, Bahreyn'e gönderdiği zaman, Enes'e radıyallâhu anh şöyle bir mektup yazmıştır:
Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.
Bu, Allah Resûlü'nün Müslümanlara farz kıldığı, Allah'ın da Resulüne emrettiği zekâttır. Müslümanlardan, burada belirtilen ölçülere göre zekât vermeleri İstenirse hemen versin. Daha fazlası istenirse kimse vermesin. Ölçüler şöyledir: .

Açıklama

Zeyn İbnü'I-Müneyyir şöyle demiştir:
Davarların, senenin çoğunu otlakta geçirme özelliği, hadiste geçtiği için başlıkta zikredilmemiştir, Buhârî belki bu özelliği dikkate almıyordu, belki de ona göre, bu, tartışmalı bir konu olduğu İçin böyle yapmayı tercih etmiştir. Tercihe şâyân olan görüşe göre, bir nitelik, illet olmaya elverişli ise ona itibar edilir, aksi halde itibar edilmez. Hiç şüphesiz, otlakta beslenen hayvanların masrafı ve meşakkati daha azdır. Besili hayvanlar ise böyle değildir. Bundan dolayı "otlakta beslenme" (sâime) özelliğine itibar edilmesi tercihe daha layıktır. Allah (c.c) en iyisini bilir.
Hz. Ebû Bekir, Enes'i Bahreyn'e zekât memuru olarak göndermişti.
Maverdî şöyle der: Bu hadis, mektuba yazarken besmele ve Allah'a hamd ile başlamanın şart olmadığını gösterir.
Her ne kadar Hanefîler aksi görüşte olsa bile, "Sadaka" sözcüğü, zekât anlamında kullanılabilir.
Resûlullah'ın Müslümanlara farz kılması", Allah'ın emri ile farz kılma anlamındadır. Bir görüşe göre, miktarlarını takdir etti" anlamındadır. Çünkü zekâtın farz olduğu Kur'ân'da zaten bildirilmiştir. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem İse, değişik cinslere göre ne kadar zekât verileceği hususunu açıklamıştır.
Farz kıldı" kelimesi şu âyette "beyan" anlamında kullanılmıştır: "Allah, yeminlerinizi bozmanızı size beyan etmiştir. [45]
Şu âyette ise "İndirme" (İnzal) anlamında kullanılmıştır: "Resûl'üm! Kur'ân'ı sana indiren Allah, elbette seni (yine) dönülecek yere döndürecektir.[46]
Şu âyette "helal kılma" anlamında kullanılmıştır: "Allah'ın helal kıldığı şeyde peygambere herhangi bir vebal yoktur.[47]
Bunların hiçbiri "takdir etme" anlamı dışında değildir,
Farz" kelimesi luzûm (gereklilik) anlamında da kullanılmıştır. Hatta en çok bu anlamda kullanılır olmuştur. Bu anlam da yine "takdir etme" anlamından farklı değildir.
Râğıb el-İsfehâni şöyle der: Kur'ân'da, "Falana farz kılındı" şeklindeki kullanımların tamamı "ilzam" anlamındadır. "Sana Kur'ân'ı indiren [48] âyeti, "Sana Kur'ân İle amel etmeyi vacip kıldı" anlamındadır.

Bu sözler, fakihler çoğunluğunun, "farz ile vacip aynı anlamdadır" şeklindeki görüşünü desteklemektedir. Hanefîler, farz ile vacip kavramını, hükmü koyan açısından birbirinden ayrı anlamda kullanmıştır ki, terimlerde tartışma yapmaya gerek yoktur. Tartışma sadece, sahih hadislerde yer alan ifadelerin yorumlanmasındadır. Çünkü bir söz, ondan daha sonra ortaya çıkmış olan bir terimle yorumlanamaz. Allah (c.c) en iyisini bilir.
Hadiste, "Müslümanlara" ifadesi geçtiği için, bu hadisten, kâfirlerin zekâtla mükellef olmadığı görüşü çıkarılmıştır. Bu görüş şu şekilde eleştirilmiştir: Burada kasdedilen, kâfirlerin zekât vermesinin sahih olmayacağıdır. Yoksa bundan dolayı cezalandırılmayacağı değildir ki, tartışma konusu da zaten budur.
Hadis, zahir (altın-gümüş dışındaki) malların zekâtının devlete verilmesi gerektiğine bir delil teşkil etmektedir.
Davar cinsinden" ifadesi, söz konusu durumda mutlaka zekâtın bu cins ile ödenmesi gerektiğini göstermektedir. İmam Malik ve Ahmed İbn Hanbel bu görüştedir. Eğer mükellef, yirmi dört deve İçin bir deve zekât verse zekât yükümü sona ermez.
Şafiî ve fakihler çoğunluğu ise şöyle der:
Zekât borcu düşer. Çünkü bir deve, yirmi beş devenin zekâtı olarak'verilir. Yirmi beş deveden daha azı için bir deve verilirse bu, evleviyetle caiz olur. Diğer yandan aslolan, zekâtın, zekât konusu mal cinsinden verilmesidir. Başka bir cinsten verilmesi, mal sahibine olan merhametten dolayıdır. Eğer kişi, kendi seçimi İle, asıl hükmü uygulayarak deve verirse, zekât borcu üzerinden düşer."
Devenin değeri, örneğin, dört koyundan daha düşük olursa bu durumda Şafiîler'e ve diğer âlimlere göre görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Kıyasa göre bu, vacip olan zekâtın yerine geçmez. Delil, "her yirmi dört devede" sözüdür. Her ne kadar yirmiyi aşan dört deve, iki matrah arasında kalan bölüm olsa bile, dört koyun, develerin tamamı İçin alınmıştır. Şafiî'nin Büveytî'deki görüşü böyledir. Başka bir yerde ise "Bu fazlalıktır" demektedir.
Bu görüş ayrılığının neticesi şu örnekte ortaya çıkmaktadır; Bir kimsenin yedi devesi bulunsa, üzerinden bir yıl geçtikten sonra ve henüz zekât verme İmkanına sahip olmadan (temekkün) önce dört tanesi telef olsa, -ki bu, vucûbiyet şartıdır- o kimsenin bir koyun zekât vermesi konusunda hiç bir ihtilaf
İktur. Temekkünün tazminat için şart olduğunu, iki matrah arasındaki kısmın kâttan muaf tutulduğunu söylememiz halinde de durum aynıdır. Eğer rziyetin bununla ilgili olduğunu söylersek beş koyun vermek gerekir. İbnü'l-ünzîr'İn naklettiği gibi, birincisi, fakihler çoğunluğunun benimsediği görüştür. Not: Vaks: Fakihlerin çoğunluğuna göre vaks, zekât miktarlarında iki atrah arasında kalan bölümdür. Şafiîler, ilk nisabın altında kalan kısım için de aks" terimini kullanmıştır. Allah (c.c) en iyisini bilir.
"Bir yaşını doldurmuş dişi deve" olarak tercüme ettiğimiz, "bint-i mahâd" jelimesi, iki yaşından gün almış ve annesinin de hamile olabilme vakti giren leve anlamında kullanılır.
Buharı, 1453 nolu hadisin sonunda, şu cümleyi burada eksik bırakmıştır: Eğer mükellefte, bir yaşını doldurmuş deve yerine, iki yaşını doldurmuş bir tek deve varsa bu, zekât olarak kabul edilir. Beraberinde başka bir şey :rmesi istenmez." Bu herkesin ittifak ettiği bir hükümdür.
Eğer bunlardan hiçbirini bulamıyorsa, Şafiîler'de sağlam olan görüşe göre 3kât olarak vermek üzere) dilediğini satın alabilir. Bir görüşe göre ise, mutlaka, r yaşını doldurmuş dişi deve alması gerekir. İmam Malik ve Ahmed İbn Hanbel görüştedir.
Beraberinde yirmi dirhem veya İki koyun verir": Şafiî, Ahmed ve ehl-İ dîs bu görüştedir. Sevrî ise on dirhem verileceği görüşündedir. İshak'ın da bu rüşte olduğu nakledilir. Malik'e göre, mutlaka belirtilen yaşta bir deve satm naşı gerekir.
Hattabî şöyle der: "Bana öyle geliyor ki, Sari' bu tür durumlarda, meseleyi tât memurunun İçtihadına bırakmamak İçin iki koyun veya yirmi dirhem ola-f belirlemiştir. Çünkü zekât memurları, zekâtı, hakim ya da değer takdirinde bulunabilecek bir experin bulunmadığı ortamlarda toplamaktadır. Bundan dolayı Hz. Peygamber, çekişmeye yol açmayacak şekilde ölçüyü kesin olarak belirlemiştir. Nitekim musarrât olayında verilecek sa' ve ana rahmindeki çocuğun öldürülmesinde verilmesi gereken tazminatta da aynı şekilde davranmıştır. Allah (c.c) en iyisini bilir.
"Üç yüz koyundan sonra her yüz koyun için bir koyun vermek gerekir." :
Buna göre, dört yüz olmadıkça dördüncü bir koyun vermek gerekmez. Fakihler çoğunluğunun görüşü böyledir. Kendisinden sonra gelen nisabı beyan etmek amacıyla "üç yüz" ifadesi kullanılmıştır. Çünkü öncesinde yer alan matrahlar belirli bir artışla değil, muhteliftir.
Hasen İbn Saiih gibi Kûfe'li bazı âlimlere ve Ahmed İbn Hanbel'e göre, üç yüz koyundan bir fazla olsa dört koyun zekât verilmesi gerekir.
Yüz doksan dirhem olursa" ifadesinden, sanki iki yüz dirheme varıncaya kadar yüz doksandan bir miktar fazla olsa zekât verilmesi gerektiği anlamı çıkmaktadır. Oysa hüküm böyle değildir. Yüz doksan şeklinde anılması, iki yüze ulaşmadan önceki son ondalık rakam olmasındandır. Hesap tam sayıyı aştığında onluk yüzlük ve binlik sayılara göre hesaplanır. "Yüz doksan olursa" ifadesi, iki yüz dirheme ulaşmadıkça zekât vermek gerekmediğini göstermek içindir. Öncesinde yer alan "Beş ukiyyeden (iki yüz dirhem) aşağı gümüşte zekât vermek gerekmez" ifadesi de buna delildir. Yine "sahibi istemedikçe" yani bağış olarak vermek istemedikçe İfadesi de bunu gösterir.

39. Zekât Memuru Talep Etmedikçe Yaşlı, Ayıplı Hayvan Ve Teke Zekât Olarak Alınmaz

1455- Sümane'nin Enes'ten naklettiğine göre, Ebû Bekir radiyaiiâhu anh Enes'e iâhu anh, Allah'ın Resûlullah'a sallallâhu aieytıi ve sellem emrettiği zekât konusunda yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir:
"Zekât memuru talep etmedikçe dişleri düşmüş durumdaki yaşlı, ayıplı/tek gözlü hayvan ve teke zekât olarak alınmaz."

Açıklama

"Zekât memuru" olarak tercüme ettiğimiz kelimesi ile, (bir görüşe göre) mal sahibi kasdedilmiştir. Anlam tam olarak şöyle olur: Yaşlı veya ayıp-h/kör veya tek gözlü olan hayvan hiç bir durumda zekât olarak alınmaz. Teke (koç gibi damızlık amacıyla yararlanılan hayvanlar) ise ihtiyacı olduğu için ancak sahibinin izin vermesi halinde alınır. Çünkü isteği dışında alınması halinde mal sahibine zarar verilmiş olmaktadır. Allah (c.c) en iyisini bilir. Buna göre, istisna sadece sonuncu duruma has olur.
Bazı âlimler ise, (kelimesinin, zekât memuru anlamında olduğu görüşündedir. Bir nevi vekil durumunda olduğu için, bu konunun zekât memurunun içtihadına bırakılması gerektiğine işaret ediimiştir. Çünkü o, maslahat olmaksızın herhangi bir tasarrufta bulunmaz. Kurallar neyi gerektiriyorsa onlara bağlı kalır. Bu, Büveytî'deki Şafiî'ye ait görüş olup ifadeler şöyledir: 'Ayıplı, teke veya yaşlı olan hayvanlar zekât olarak alınmaz. Fakat eğer zekât memuru fakirler için bunların daha yararlı olduğunu düşünürse alabilir." Bu görüş, istisnayı, öncesinde geçen bütün ifadelere şamil kılma bakımından Şafiî'nin genel anlayışına uygun düşmektedir. Eğer sürünün tamamı ayıplı veya teke ise zekâtı onlardan vermesi halinde zekât borcu ödenmiş olur. Malikîler, hadisin zahirine tutunarak, mal sahibinin zekât vermeye elverişli bir hayvan satın alması gerektiği Görüşündedir.
Nelerin ayıp kapsamına girdiği konusunda goruş ayrılığı bulunmaktadır.
Çoğunluk, satım akdinde, malı geri verme sebebi doğuran ayıplar olduğu kanaatindedir. Bir görüşe göre, hayvanın kurban olmasına mani ayıplardır. Hastalık, erkek olma (verilmesi gereken zekâtın dişi olması halinde), daha büyük yaşta bir hayvan verilmesi gerekiyorsa yaşının küçük olması ayıp olarak değerlendirilir.

40. Bir Yaşını Doldurmamış Oğlak Veya Kuzu

1456- Ebû Hüreyre radıyaiiâhu anh şöyle anlatır: Ebû Bekir radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'a saibMhu aleyhi ve sellem vermekte oldukları yaşını doldurmamış bir kuzuyu (zekât olarak) bana vermezlerse onlara karşı savaş açarım."
1457- Hz. Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Anladım ki, (zekât vermeyenlerle savaşma kararı) Allah'ın (c.c) Ebû Bekir'in kalbine koymuş olduğu hak bir hükümdür."

Açıklama

Buhârî, seçmiş olduğu konu başlığı ile, zekât olarak bir yaşından küçük koyun/keçi almanın caiz olduğu görüşünde olduğuna işaret etmektedir. Çünkü küçük olmak bir ayıp değildir. Zekât memuru uygun görürse, yaşlılıktan daha iyidir. Başlıkta, "verme" yerine "alma" sözünün kullanılmasındaki ince anlam da buradadır.

41.Zekât Olarak Malların En İyileri Alınmaz

1458- Ibn AbbaS radıyallâhu anhümâ şöyle anlatir: resûiuilah sallallâhu aleyhi ve sellem
Muâz'ı Yemen'e (vali olarak) gönderdiği zaman ona şöyle buyurdu:"Sen halkı ehl-i kitap olan bir yere gidiyorsun, ilk önce onları Allah'a ibadet etmeye davet et. Allah'ı tanıdıkları zaman Allah'ın onlara günde beş vakit namazı farz kıldığını haber ver. Namaz kılmaya başladıkları zaman, Allah'ın onların malından zekât alınıp fakirlerine verilmesini farz kıldığını söyle, itaat ederlerse bunu onlardan al. Ama insanların mallarından en iyilerini almaktan kaçın."

Açıklama

En İyileri" sözcüğü, hangi sınıf mal olursa olsun en değerlileri anlamındadır. "En iyisi" olarak tercüme ettiğimiz kerîme" sözcüğü, "hayrı bol" anlamına geiir. Değerli olan mallara, ondan elde edilen menfaat çok olduğu için kerîm" denilir. Bu konuda daha geniş bilgi fıtır sadakası bölümünde gelecektir.

42. Beş Deveden Daha Azında Zekât Gerekmez

1459- Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve şöyle buyurmuştur: "Beş veskten daha az miktardaki hurma için zekât gerekmez. Beş ukıyyeden (200 dirhem) daha az miktardaki gümüş İçin zekât vermek gerekmez. En az üçer yaşındaki beş adet deveden daha az miktardaki deve için zekât vermek gerekmez."

43. Sığırların Zekâtı

Ebû Humeyd, Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah'a yemin ederim ki, böğüren bir sığır ile Allah'ın huzuruna gelişini bilirim.
"Böğüren" olarak tercüme ettiğimiz kelimesi yerine, kelimesinin de kullanıldığı belirtmiştir, (o zaman anlam şöyle olur): "Sığırların böğürdüğü gibi siz de böğürürsünüz."
1460- Ebû Zerr radıyaiiâhu anh §öyle anlatır:
Bir gün Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem huzuruna varmıştım. O şöyle buyurdu: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki - ya da Kendisinden başka hiç ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki - ya da bir şekilde yemin etti, ve şöyle buyurdu: Devesi, sığırı veya davarı bulunup da hakkını (zekâtını) ödemeyen , bu hayvanları kıyamet günü eskisinden daha büyük ve semiz olarak
lecekler. Ayakları ile sahibini çiğneyecekler ve boynuzları ile toslayacaklardır, irüdeki hayvanlar teker teker böyle yapacak, bittiği zaman ise aynen başa nacak ve hüküm verme zamanı gelinceye kadar böyle devam edecektir. [49]

44. Zekâtı Akrabaya Vermek

Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , "Ona (zekâtını akrabaya veren kimseye), ak-)ahk ve sadakadan dolayı iki ecir vardır" buyurmuştur.
1461- Enes İbn Malik şöyle anlatır: Ebû Talha, hurmalıkları bakımından Medine'de en zengin kimse idi. O, en çok mescidin karşısında bulunan Beyrûha adlı bahçesini severdi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem oraya girer ve güzel suyundan İçerdi. "Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça Hyi'ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir [50] âyeti nazil olunca Ebû Talha, hemen kalkıp Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem geldi ve "Ey Allah'ın Resulü! Allah, "Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe kavuşamazsınız" âyetini indirdi. En sevdiğim mal, Beyrûha'dır. Onu, Allah için sadaka olarak veriyorum. Bundan dolayı Allah'ın bana 'iyi'yi (birr) vermesini ve âhirette sevap almayı umuyorum. Ey Allah'ın Resulü! Bu bahçe hakkında, Allah'ın sana gösterdiği şekilde tasarrufta bulun" dedi.
Bunun üzerine Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "Ne güzel! Bu çok kazanç geti-. ren bir mal. Bu çok kâr getiren bir mal. Dediklerini işittim. Ben, bunu akrabalarına uermeni uygun görüyorum" buyurdu.
Ebû Talha da, "(Buyurduğunuz şekilde) yapacağım, Yâ Resülallah!" diyerek, bahçeyi, akrabaları ve amca çocukları arasında paylaştırdı.
Yahya İbn Yahya ve İsmail'in Malik'ten yaptığı rivayette, "kazançlı" olarak tercüme ettiğimiz kelimesi yerine, "gelip giden" anlamına gelen kelimesi geçmektedir.[51]
1462- Ebû Saîd el-Hudrî şöyle anlatır: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir Kurban veya Ramazan bayramında musallaya gitti. Sonra ayrıldı, insanlara öğüt verdi, "£y insanlar, sadaka verin" buyurarak, sadaka vermelerini emretti. Daha sonra bir grup kadına rastgeldi. "Ey kadınlar topluluğu, sadaka verin. Çünkü ben, cehennemdekilerin çoğunun sizlerden oluştuğunu gördüm" buyurdu.
Kadınlar, "Neden Ey Allah'ın Resulü!" diye sordu.
Hz. Peygamber safeiiâhu aleyhi ve sellem , "Çok lanette bulunuyor, refikinize (kocanıza) karşı nankörlük ediyorsunuz. Ey kadınlar! Ne kadar garip ki, akıllı ve dinine bağlı bir kimsenin aklını, sizin gibi akı! ve din bakımından noksan kadınlar kadar başka hiçbir kimsenin gelebildiğini görmedim" buyurdu ve ayrıldı.
Evine ulaşınca, Ibn Mes'ûd'un radıyaiiâhu anh hanımı Zeynep, huzuruna girmek için izin istedi.
Efendimiz'e sallallâhu aleyhi ve sellem , "Zeynep izin istiyor" dediler.
Hz, Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Hangi Zeynep" diye sordu. İbn Mes'ûd'un hanımı olduğu söylenince izin verdi.
Zeynep, "Ey Allah'ın Resulü! Bugün siz sadaka vermemizi emrettiniz. Benim bazı ziynetlerim var. Onları sadaka olarak vermek istedim. Fakat İbn Mes'ûd, kendisinin ve oğlunun, sadaka vereceğim kimselerden daha hak sahibi olduğunu iddia etti. Ne dersiniz?" dedi.
Bunun üzerine Resûl-İ Ekrem saiiaiıshu aleyhi ve sellem , "Ibn Mes'ûd doğru söylemiş. Onlar, senin vereceğin kimselerden daha çok hak sahibidir" buyurmuştur.

Açıklama

Zeyn İbnül-Müneyyir şöyle demiştir; Bu hadislerin, konu başlığı ile ilgili delil olma yönü şudur: Akrabaya verilen nafile sadakaların sevabı, verilmesi gereken yere verildiği, üstelik akrabaya verildiği için eksilmemektedir. İşte farz olan sadakada da durum böyledir.
İsmaîlî bu görüşü şöyle eleştirir: Hadislerde zikredilen, farz olan zekât değil, genel anlamda sadakadır. Dolayısıyla bu şekilde delil getirilemez. Fakat şu durum delil olabilir:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , nafile olan sadakanın akrabaya verilmesini daha faziletli görmüştür. Buna göre, farz olan zekâtı akrabalara vermek de daha faziletli olur.
"Gelip-giden" şeklinde tercüme ettiğimiz «ilj sözcüğü, "sevabı gelen" anlamında kullanılmıştır. İbn Battal, "Mesafesi yakındır ki bu malların en iyisidir" demiştir. Bir görüşe göre, "Sevapla gelir - gider" anlamındadır.

45. Müslüman Atın Zekâtını Vermekle Yükümlü Değildir

1463- Ebû Hüreyre'nİn naklettiğine göre Resûîuliah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Müslüman, atı ve kölesinden dolayı zekât vermekle yükümlü değildir.[52]

46. Müslüman Kölesinin Zekâtını Vermekle Yükümlü Değildir

1464- Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Müslüman, atı ve kölesinden dolayı zekât vermekle yükümlü değildir."

Açıklama

İbn Reşîd şöyle demiştir: "Burada kasdedilen, tek bir (at ya da köle) değil, cins olarak at ve köledir. Çünkü kullanılan köle ve binek atından dolayı (zekât gerekmediği konusunda) hiçbir görüş ayrılığı yoktur.
Kûfeli bazı âlimler, kölenin değeri üzerinden zekât alınması gerektiğini söylemiştir. Buhârî belki, Hz. Ali'den radıyaiiâhu anh merfû olarak rivayet edilen, "At ve kölenin zekâtı konusunda size muafiyet tanımıştım. Artık kölenin zekâtını getirin" hadisine işaret etmek istemiştir. Bu hadisi, Ebû Dâvûd ve diğer bazı hadisçiler nakletmiştir. Râvî zinciri sağlamdır.
Ebû Hanîfe, atın, erkek ve dişi atlardan oluşması halinde üremelerini dikkate alarak, farklı bir görüş belirtir. Bu görüşünde yalnız kalmıştır. Ondan, bunun aksi yönünde bir rivayet de bulunmaktadır. Ebû Hanîfe'ye göre, mal sahibi şu seçeneklerden birini yapabilir:
Ya her bir at İçin bir dinar verir. Ya da atların değerini hesapladıktan sonra bedelinin kırkta birini zekât olarak verir. Delil olarak yukarıdaki hadis getirilmiştir. Şöyle ki; hadisteki, "yükümlü değildir" şeklindeki olumsuz ifade, değeri ile İlgili değil, rakabesi (kölenin bizatihi şahsı) hakkındadır.
Zahirîler, yukarıda metnini vermiş olduğumuz hadisten yola çıkarak, ticaret İçin bile olsa hiçbir durumda at ve köle için zekâtın vacip olmadığı görüşüne parmıştır.
Zahirîlerin görüşüne şöyle cevap verilir: Ticaret mallarından zekât verilmesi gerektiği icma ile sabit bir hükümdür. Nitekim İbnü'l-Münzir ve diğer âlimler bu şekilde nakletmiştir. Dolayısıyla bu hüküm, yukarıdaki hadisin genel anlamını tahsis eder. Allah (c.c) en iyisini bilir.

47. Zekâtı Yetimlere Vermek

1465- Ebû Saîd el-Hudrî radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
Bir gün Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve sellem minbere oturmuştu. Biz de etrafına oturduk. Sonra "Benden sonra, sizin için endişe ettiğim şeylerden biri dünya güzelliklerinin sizin için açılmasıdır" buyurdu. Bir sahâbî, "Ey Allah'ın Resulü! Hayırlı bir şey şer getirir mi?" diye sordu.
Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaıshu aleyhi ve »ıiem bir sürs sustu. Etraftaki sahâbîler soru soran kimseye, "Neden Peygamberle konuşuyorsun? O seninle konuşmuyor ki" dedi. Bir de baktık ki Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve seüem vahiy iniyor. Sonra terini sildi ve soru soran kişiyi över bir tavırla, "Soruyu soran nerede? Gerçekte, hayır şer getirmez. Muhakkak ki baharın yeşerttiği bitkilerden bazıları öldürücü veya zehirlidir. Fakat yeşil ot yiyen (hayvan) böyle değildir. Yeşil otu yer, kalçaları üzerine oturur, güneşlenir. Dışkısını ve idrarını rahatça yapar. Sonra yine bol bol yer.
İşte mal da yeşil ot gibi tatlıdır. Malından, miskine, yetime ve yolda kalmışa veren kimseye ne mutlu! (Râvî, ya da buna benzer şey söylediğini belirtir).
Malları, haksız yolla elde eden, yiyip yiyip de doymayan kimse gibidir. Bunlar, kıyamet günü onun aleyhine şahitlik edecektir" buyurdu.

Açıklama

Zeyn İbnü'l-MüneyyİR şöyle demiştir: Buhârî burada, zekât yerine "sadaka" sözcüğünü kullanmıştır. Çünkü hadis, hem farz olan zekât hem de nafile sadaka İle İlgili olabilir. Zekâtın verilmesi gereken sınıflardan miskin ve yolcunun arasında yetimlerden bahsedilmiştir.
İbn Reşîd şöyle der: "Müslümanm, atından dolayı sadaka vermesi gerekmez" konu başlığında, Buhârî, farz olan zekâtı kasdetmiştir. Çünkü nafile olan sadaka hakkında zaten herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. "Yetimlere sadaka vermek" konusu da böyledir."

48.Kadının Kocasına Ve Kişinin Himayesi Altındaki Yetime Zekât Vermesi

Ebû Saîd el-Hudrî, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve seüem nakletmiştir.
1466- İbn Abbas'ın hanımı Zeynep (r.anhüm) şöyle anlatır: Mescitte idim. Bu sırada Resûlullah'ı sallallâhu aleyhi ve sellem gördüm. Bana, "Ziynetlerinden bile olsa sadaka ver" buyurdu.
Zeynep, hem kocası Abdullah'a, hem de himayesinde bulunan yetimlere in-fak ediyordu. Zeynep, kocası Abdullah'a, "Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve senem bir sorar mısın? Benim sana ve himayemdeki yetimlere yaptığım infak sadaka yerine geçer mi?" dedi. Abdullah ona, "Sen kendin sor" dedi.
Bunun üzerine bir gün Zeynep Resûlullah'ın yanına gitti. (Zeynep olayı şöyle anlatıyor):
"Kapıda benim gibi, sorulan olan ensardan bazı kadınların olduğunu gördüm. Bu arada Bilâl geldi. Bilâl'den bizim sorumuzu Resûllah'a sormasını istedik. Ona, "Bizim kim olduğumuzu ona söyleme" diye tenbih ettik.
Bilâl içeri girdi ve soruyu sordu.
Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "Soruyu soran kimdir?" dedi. Bilâl, "Zeynep" dedi. Hz, Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Hangi Zeynep" dedi, Bilâl, "Abdullah'ın hanımı" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , "Evet ona iki sevap vardır. Birisi yakınlıktan dolayı, diğeri sadaka verdiği için" buyurdu.
1467- Ümmü Seleme şöyle anlatır: Resûiullah'a sallallâhu aleyhi ve «ıiem, "Ey Allah'ın Resulü! Ebû Seleme'nin çocuklarına yaptığım infaktan dolayı bana sevap var mı? Onlar benim de çocuklarım" diye sordum. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "İnfak et Onlara harcadığın şeylerin sevabını alacaksın" buyurdu.[53]

Açıklama

İki sevaptan biri, akrabalık bağlarını güçlü tuttuğu için, diğeri de sadaka verdiği içindir. Bu hadis, kadının, kocasına zekât verebileceğine dair bir delil olarak getirilmiştir. Bu görüş, Şafiî, Sevrî ve İmam Muhammed, Ebû Yusuf, bir rivayete göre İmam Malik ve Ahmed'e aittir.
İbnü'l-Müneyyir Şöyle der: Kadının kocasına zekât veremeyeceğini savunanlar, verdiği zekâtın, kendisine nafaka olarak döneceğini dolayısıyla sanki hiç vermemiş gibi olacağını ileri sürerek karşı çıkarlar.
Buna şöyle cevap verilebilir: Sadakanın, verene dönme ihtimali nafile olan sadakada da geçerlidir. Diğer yandan hadiste bu konuda detay verilmemesi de (hem farz olan hem de nafile olan sadakayı kapsayacak şekilde) genel bir anlam taşıdığını gösterir ki bu da ilk görüşü destekler niteliktedir. Hadiste sadaka'dan bahsedilip, farz ya da nafile olmasından bahsedilmeyince sanki, "farz ya da nafile ikisi de geçerlidir" denilmiş olur.
Hadiste, çocuğuna verip vermediğine dair bir kayıt bulunmamaktadır. Belki de hadisteki ifade, "kadın kocasına zekât verince kocası da onu çocuklara harcayacaktır. Dolayısıyla zekâta, üçüncü şahıslardan daha fazla hak sahibi olmaktadırlar" anlamındadır. Çünkü kocaya zekât verilince zekât yükümlülüğü yerine gelmiş, olmaktadır. Çocuğa ulaşması ise bundan daha sonradır.
Bana göre burada iki mesele bulunmaktadır:
Birincisi, ziynet eşyaları ile kocasına ve çocuğuna sadaka verme konusunu sormasında; ikincisi ise, nafaka ile ilgili sorudadır. Allah (c.c) en iyisini bilir.
Hadis, akrabaya sadaka vermeyi teşvik etmektedir. Bu durum, "nafakasını zorunda olmayan kimselere" yorulmuştur. Zekâtın, nafakası karşılan-ırak zorunda olunan kimselere verileme meşinin illeti şu şekillerde açıklanmıştır:
Bu kimselere zekât verilince ihtiyaçları karşılanmış olduğu için, zekât verenden nafaka borcu düşmektedir.
Kişi onlara zekât verince zengin olur. Zekât zengine verilmez.
Hasan ve Tâvûs'un, akrabalarına zekât vermediği nakledilmiştir. Bir rivayete gere İmam Malik de böyle yapmıştır.
Ibnü'l-Münzir şöyle der:"Kişinin, hanımına zekât veremeyeceği konusunda iroa bulunmaktadır. Çünkü, koca, karısının nafakasını karşılamakla yükümlüdür. Bu nedenle kadının zekâta ihtiyacı yoktur. Kadının kocasına zekât vermesi ise-daha önce geçtiği üzere- ihtilaflı bir konudur.

Hadisten Çıkarılan Diğer Hükümler

1- Akrabahk bağlarını gözetmeye teşvik etmektedir.
2- Kadının, kocasının iznini almadan teberruda bulunması caizdir.

3- Kadmlar, büyük ve değerli varlıklardır.
4- Devlet başkanının, erkekleri ve kadınları hayırlı İşlerde bulunmaya teşvik etrcesi gerekir.
5- Fitneden emin olunması halinde kadınlar kendilerine yabancı olan (dinen nÜah düşen) erkeklerle konuşabilir.
6- Zekât vermeme sebebiyle alınacak günah ve bunun sonunda karşılaşılarak azaptan korkutulmaktadır.
7- Bir âlim, kendisinden daha bilgili başka bir âlim bulunsa'bile fetva verebilir.
8- Daha çok ilim sahibi olma talep edilmelidir. Kurtubî şöyle der:
Bilâl'ın, soruyu sordurtan iki kadının ismini vermesi sırrı gizlememek ve emanete riayetsizlik olarak değerlendirilemez. Çünkü kadınlar Bilâl'e böyle bir zorunluluk getirmemiştir. Dolayısıyla o, bunun, mutlaka gizlenmesi gereken bir husus olduğu sonucunu çıkarmamıştır.
Diğer yandan soruyu soranın kim olduğunu Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sormuştur. Resûiullah'a itaat, kadınların, kendilerini gizleme isteğinden daha fazla uyulması gerekli olan bir husustur. Bu söylediklerimiz, Bilâl'in, söylememeye söz vermesi halinde geçerli olurdu. Belki de kadınlar böyle bir talepte bulundu, fakat Bilâl onlara söz vermedi..Her isteyenin isteğini karşılamak mutlaka gereklidir diye bir kural yoktur.

49.Kölelere, Borçlulara Ve Allah Yolunda Olanlara... (Zekat Verilmesi Hususu)"

Ibn Abbas'ın radıyaıiâhu anhümâ, zekâtından bir bölümü ayırıp Hac sırasında verdiği zikredilmiştir.
Hasan-i Basrî, "Kişinin, vereceği zekât ile (köle durumunda olan) babasını satın alması caizdir. Zekât, mücahitlere ve hac yapmayan kimselere verilebilir" demiş, daha sonra, zekâtın verileceği yerleri beyan eden Tevbe sûresi 60. âyeti okumuştur. Zekât bu gruplardan hangisine verilirse verilsin geçerlidir.
Hz. Peygamber saiiarahu aieyhi ve sellem : "Halid, zırhlarım Allah yolunda hapsetmiştir (vakfetmişür)" diye buyurdu.
Ebû Lâs'ın, "Resûlullah, hacca gitmemiz için bizi zekât olarak verilen deveye I bindirdi" demiştir.
1468- Ebû Hüreyre'den radıyaiiâhu anh rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem zekât verilmesini emretmiştir. Daha sonra ona, Ibn Cemil, Halid İbn Velid ve Abbas'ın zekât vermediğini söylediler. Bunun üzerine Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "İbn Cemil nasıl olur da zekât vermekten kaçınır? Allah ue Resulü onu zengin etmiştir, Halide gelince; siz ona haksızlık ediyorsunuz. O, zırhlannı ve binek hayvanlarını (Allah yolunda kullanılması için) vakfetmiştir. Abbas'a gelince; o, Allah Resulünün amcasıdır. Abbas zekâtı vermekle yükümlüdür. Onun zekâtı, bir katı ile beraber zamanından önce verilmiştir" buyurmuştur.

Açıklama

Köleler: Selef âlimleri, zekâtın verileceği yerleri belirten âyetteki "koleler"in yorumu konusunda görüş ayrılığı içindedir:
Bir görüşe göre, burada kasdedilen, azâd etmek üzere köle satın alınmasıdır. İbnü'l-Kâsım'ın Malik'ten rivayet ettiği görüş bu yöndedir, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve İshak da bu görüşü benimsemişlerdir. Buharı ve İbnü'l-MünzÎr de bu görüşü savunurlar.
Ebû Ubeyd, "En güzel görüş, İbn Abbas'a ait olanıdır. Çünkü o, tabî olmaya daha layık ve yorumlamayı (te'vîl) en iyi bilen kimsedir" demiştir.
İbn Vehb'in Malik'ten naklettiğine göre, zekâtın kölelere verilmesi, "mükatep [54] kölelerle ilgilidir. Şafiî, Leys, Kûfe'ii âlimler ve âlimlerin çoğunluğunun görüşü de böyledir. Taberî de yine bu görüşü tercih etmiştir.
Üçüncü bir görüş daha mevcuttur. Şöyle ki: Kölelerin payı İkiye ayrılır. Yarısı, Müslüman olduğunu iddia eden bütün kölelere verilir. Diğer yarısı ile (azâd etmek İçin) namaz kılan, oruç tutan köleler satın alınır.
İbn Ebû Hatim ve Ebû Ubeyd "el-Emvâl" adlı eserinde, Zührî'nin bu görüşü Ömer İbn Abdülaziz'e yazdığını sahih bir senetle nakletmîştir.
Fî Sebîlillah - Allah Yolunda: Alimlerin çoğu "Allah yolunda" ifadesinin, ister zengin ister fakir olsun, "gâzîler" anlamında olduğu görüşündedir. Fakat Ebû Hanîfe, "Sadece ihtiyaç sahibi gazilere aittir" demiştir.
Ahmed ve İshak'm, "Hac, fî sebîlillah" kapsamına giren hususlardan biridir" görüşünde olduğu nakledilmiştir. ibn Abbas'ın bu konudaki yaklaşımı daha önce geçmişti.
İbn Ömer de, "Hac, fî sebîlillah'tan biridir" demiştir. Bu rivayeti, Ebû Ubeyd sahih bir senetle İbn Ömer'den yapmıştır.
Müslim'in, Verkâ' ve Ebu'z-Zinâd yoluyla naklettiği hadiste, "Resûlullah saibiiâhu aleyhi ve sellem Ömer'i sadaka (zekât) toplamak üzere gönderdi" şeklinde geçer. Bu rivayet, söz konusu sadakanın farz olan zekât olduğu izlenimi vermektedir. Çünkü nafile sadaka toplamak üzere memur gönderilmez.
İbnü'l-Kassâr el-Mâliki şöyle demiştir: "Buradaki sadakanın, nafile olan sadaka olması daha uygundur. Çünkü söz konusu sahâbîlerin farz olan zekâtı vermekten kaçtıkları düşünülemez. Onlar, inkâr ederek veya inat olsun diye sadaka vermemezlik etmemiştir. İbn Cemil'in münafık olduğu daha sonra tevbe ettiği söylenmiştir. el-Mühelleb de aynı görüşü nakletmektedir.
Kadı Hüseyin, "Ta'lîk"mda "Onlardan kimi de, eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız, diye and içti [55] âyetinin kesin olarak onun hakkında indiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , Halid'in, zekât olarak vermediği şeylerin ne İçin olduğunu (zırhlarını Allah yolunda vakfetmesi ile) yorumlamıştır. Abbas hakkında da, ileride açıklaması gelecek olan düşünceye sahipti. Bundan dolayı Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , Halid İle Abbas'ı mazur görmüş, İbn Cemîl'i İse görmemiştir.
Resûlullah, İbn Cemil'in zengin olmasıyla ilgili olarak kendisini de zikretmiştir. Çünkü onun Müslüman olmasına Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem vesile olmuştur. Daha sonra da önceleri fakir iken, Allah'ın Resulüne bahşettiği ganimetler ile zengin olmuştur. Bu tür anlatım, "övgülü ifade kullanarak yermek" tarzındadır. Çünkü Allah'ın onu zengin kılması dışında başka bir bahanesi ve özrü yoktu.
Bu hadiste, verilen nimetlere nankörlükle karşılık vermek yasaklanmış, iyilik karşısında kötülükle karşılık vermek yerilmiştir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1- Devlet başkanı, zekât toplamak üzere memur gönderebilir.
2- Allah, fakir bir kimseyi zengin yaptıktan sonra, Allah hakkını ödemeyip nankörlük etmemelidir. Böyle kimseler bu hadisle uyarılmıştır.
3- Farzı yerine getirmeyenler azarlanmıştır.
4- Böyle kimselerin bu konuda dedikodusunu yapmak caizdir.
5- Devlet başkanı, bazı kimselerin ödemesi gereken şeyleri üstlenebilir. Bazı kimseleri de, geçerli sebepleri varsa bazı yükümlülüklerden mazur sayabilir.
Allah (c.c) en iyisini bilir.

50. Dilenmeyip Onurlu Davranmak

1469- Ebû Saîd el-Hudrî radıyaitâhu anh şöyle anlatır: Ensardan bazı sahâbîler Resûlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem bir şeyler istedi. Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem de verdi. Sonra tekrar istediler, tekrar verdi. Daha sonra yeniden istediler, yeniden verdi. Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem yanında bulunan mal bitince, "Yanımda bulunan malı asla sizden saklamam. (Dilenmeden) onurla (başı dik bir şekilde) yaşamak isteyene Allah bunu nasip eder. Halktan (yardım dilemeyerek) istiğna edeni Allah zengin kılar. Sabretmek isteyeni sabrettirir. Hiç bir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir nimet verilmemiştir" buyurmuştur.[56]
1470- Ebû Hüreyre'den radıyaMhu anh rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Canım kudretinde olan Allah'a cemin olsun ki, bir kimsenin, urganını alıp bununla sırtında odun taşıması, bir kimseye gidip bir şeyler dilenmesinden ister versin İster vermesin- daha hayırlıdır.[57]
1471- Zübeyr İbnü'i-Avvâm radjyaiiâhu anh ResûluÎlah'ın sallallâhu aieyhi ve sellem şöyle burduğunu rivayet eder: "Sizden birinin, urganını alıp, sırtında odun yükü böylece Allah'ın onun başını dik bir durumda tutması, ister versinler, irse vermesinler, insanlardan dilenmesinden daha hayırlıdır. [58]
1472- Urve 3bn Zübeyr ve Saîd İbnü'l-Müseyyeb'in naklettiğine göre Hakîm İbn HÎzâm radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah'tan saibiiâhu aleyhi ve sellem istedim, verdi. Sonra yine istedim, yine verdi. Sonra tekrar istedim, tekrar verdi ve şöyle buyurdu: "Ey Hakîm! Bu (dünya) malı, yeşil ue tatlıdır. Kim onu tamah etmeden alırsa onun için bereketli olur. Kim de hırsla alırsa bereketini göremez. Tıpkı yiyip yiyip doymayan kimse gibi olur. Veren el alan elden hayırlıdır."

Hakîm şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Seni hak olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki ölene kadar, senden sonra bir daha kimseden bir şey alıp onun malını eksiltmeyeceğim."
Hz. Ebû Bekir, (halifeliği sırasında) Hakîm'i geçimlik (atâ) vermek üzere çağırmış, fakat o kabul etmekten kaçınmıştı. Hz. Ömer de çağırmış o yine kabul etmemişti. Hz. Ömer bunun üzerine, "Ey İnsanlar! Siz şahit olun. Ben ona, hakkı olan İki bin (dirhemi) verdim, fakat o kabul etmekten kaçındı ve almadı" demiştir.
Hakîm, Resûlullah'tan sailailâhu aleyhi ve sellem sonra vefat edene kadar hiçbir kimsenin malını almamıştır.[59]

Açıklama

İstemeyip onurlu davranmak" dînî bakımından faydalı olan şeyler hariç her şeyi kapsar.
Yanımda bulunan malı asla sizden saklamam" ifadesi, ResûluİIah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem cömertliğini ve Allah'ın emirlerini yerine getirdiğini gösterir.

Hadisten Şu Sonuçlar Çıkarılabilir:

1. Dilenen kimseye iki kez verilir.
2. Dilenen kimseye, (isteği karşılanmıyorsa) özür beyan etmek ve onu, dilenmeyip onurlu olmaya teşvi^etmek gerekir.
3. İstememek, sabretmek, istemeden rızkın gelmesini beklemek evla olsa ı, ihtiyaç halinde dilenmek caizdir.
Muhatap açısından ifade daha güçlü olsun diye "Nefsim kudretinde olan Al-'a yemin olsun ki" diye yemin edilmiştir.
İslâm dini, dilenmeyi mekruh bir davranış olarak görmemiş olsaydı, çalışyı, dilenmeye daha üstün tutmazdı. Çünkü dilenmek, dilenen kişiyi, hem menin, hem de isteyip de reddedilmenin verdiği ezikliğe (zillete) sokar. Diğer dan, dilenilen kimse de, her isteyene verecek olsa kendisi malî sıkıntı içine
Onun için hayırlıdır" ifadesi, "Dilenmek hayırlıdır, ama dilenmemek daha ırhdır" anlamında değildir. Çünkü kazanma gücü olan kimsenin dilenmesin-ıiçbir hayır yoktur.
Şafiîler'de sağlam olan görüşe göre, bu durumda olan kimsenin dilenmesi imdir.
Belki de, hayırlı olma, dilenen kişi onu öyle zannettiği için, ona uygun olakullanılmıştır. Oysa gerçekte dilenmesi onun için bir serdir.
Yeşil ve tatlı" sıfatları nefs böyle şeylere meylettiği için kullanılmıştır. İnsan ve yeşil meyvelere iştah duyar. Yeşil, kuru olan şeylere göre daha çok rağgörür. Tatlı da, ekşi olan şeylere göre daha çok tercih edilir. Eğer hem yeşil de tatlı olursa insanın iştahı çok daha fazla kabarır.
Tamah etmeden" şeklinde tercüme ettiğimiz ifadesi, "dilenme-" anlamındadır. Tabii bu, alan kişi açısından verilen anlama göredir. Veren ıin niteliği olması da muhtemeldir. Bu durumda anlam, "gönül hoşluğu için-şeklinde olur.
Yiyip yiyip doymayan", hastalığından dolayı tokluk hissetmeyen "yalancı olarak nitelenen durumda olan kişi anlamındadır. Böyle kişi, yedikçe açlığı a da artar, tokluk duymaz.
Hakkı olmasına rağmen Hakîm bunu almaktan kaçınmıştır. Çünkü o, bir :eden bir şey kabul ettiği zaman bunun âdet haline gelmesinden, nefsinin, lan zorlayıp istemediği şeylere de arzu duymasından korkmuş ve bundan yi almaktan kaçınmıştır.
Hz. Ömer etraftaki insanları şahit tutmuştur. Çünkü işin iç yüzünü bilmeyen ılar, onun, Hakîm'e hakkını vermediğini söyleyebilirdi.
İbn Ebû Cemre şöyle demiştir:
Hakîm hadisinden çıkarılacak birçok sonuç vardır:
1. (Bir şeyi) Tamah etmeden almak, kişiye zühd sevabı kazandırır. Rızkı bereketlendirir. Dolayısıyla şu açıkça ortaya çıkmaktadır ki, zühd, hem dünya hem de âhiret hayrını birlikte kazandırır.
2. Hadiste, işitip de akletmeyen insanlar için güzel bir örnek vardır. Çünkü çoğu insan, bereketin çok malda olduğunu zanneder. Oysa hadisten anlaşıldığına göre, bereket, Allah'ın yarattığı şeylerden biridir.
3. Başka bir misal de şöyledir: Kişi, doymak için yemek yer. Yemek yiyip doymuyorsa, bu onun için boşa kürek çekmek anlamına gelir. İşte mal da böyledir. Bizatihi bir faydası yoktur. Mal, sadece ondan yarar sağlandığı için vardır. Kişide çok fazla mal olsa da istifade edemese, bu, yok hükmünde olur.
4. Devlet başkanı, dilenmenin kötülüğünü, nasihatin faydalı olması ve dilencinin yapılan açıklamaları, vermemek için bir bahane olarak anlamaması için, ancak onun ihtiyacını giderdikten sonra açıklamalıdır.
5. Üç kez dilenmek caizdir. Dördüncü kez dilenen kimseye engel olmak caizdir. Allah [c.c) en iyisini bilir.
6. Üstün / faziletli kimselerin istemesi (dilenmesi) onlar için utanç verici bir şey değildir.
7. Üçüncüden sonra dilenen kimseyi geri çevirmek mekruh değildir.
8. İsterken kısa kesmek bereket getirir.

51.Dilenmeyen Ve Hırs Göstermeyen Kimseye Allah'ın Vermesi

Ve zenginlerin mallarında, isteyen fakirin de, (iffetinden dolayı istemeyen) yoksulun da bir hakkı vardır.[60]
1473- Abdullah İbn Ömer, "Ömer'i radıyaiiâhu anhümâ şöyle derken işittim" demiştir:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bana bir atâ (geçimlik) vermişti. O'na, "Bunu benden daha çok ihtiyacı olan birine ver" dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem bana, "Al bunu, sana, istemeden ve hırs göstermeden bir mal gelirse onu al, gelmezse de peşine düşme" buyurdu. [61]

Açıklama

el-Müstemilî'nin rivayetinde, başlıkta âyet daha önce zikredilmiştir.
Âyet ile hadis, hem isteyenlere hem de istemeyenlere vermeyi övmesi noktasında birleşmektedir.
Veren kişi övüldüğüne göre verilen atıyye makbuldür, alan da yerilmez.
Âlimler, âyette geçen "mahrum" ifadesinin tefsiri konusunda görüş ayrılığı içindedir:
Taberî'nin naklettiğine göre, İbn Şihâb, "İstemekten utanan kimsedir", demiştir.
Şuayb'ın Zührî'den yaptığı nakilde, "Bana bir keresinde mal vermişti. O'na, "Benden daha çok ihtiyacı bulunan birine verin" dedim. Hz. Peygamber saiiaûâhu aleyhi w sellem bana, "Al, sen de başkasına tasadduk et" buyurdu" şeklindedir.
Bu hadis, zekâtlarla ilgili değil, devlet başkanının dağıttığı (diğer) mallarla ilgilidir. Verilen mal, fakir oldukları için değil, o malda hakları bulunduğu içindir. Nitekim Hz. Ömer, "Benden daha fakir birine ver" deyince, Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve sellem buna razı olmamıştır. Çünkü o, bunu, fakirlik dışında başka bir sebepten dolayı vermişti.
Bir görüşe göre, bu, sadece devlet başkanına mahsus bir maldır. Sü-nen'deki, Semura hadisinde geçen, "Ancak yönetici isterse" İfadesi de bu anlamı güçlendirmektedir.
Bazı âlimler, "Halifenin/yöneticinin verdiği atıyyeyi kabul etmek haramdır", bazıları da, "mekruhtur" görüşündedir. Bu görüş, "Eğer atıyyeyi veren zalim sultan olursa" şeklinde yorumlanmalıdır.
Hakîm'in verilen geçimliği almayı hoş görmemesi takvasından dolayı olmalıdır. Selefin buna benzer davranışları meşhurdur. Allah (c.c) en iyisini bilir.
Bu konudaki ölçüt şudur:
Bir kimsenin malının helal olduğu biliniyorsa onun hediyesi geri çevrilmez. Haram olduğu biliniyorsa verdiği de haram olur. Şüpheli ise ihtiyatlı davranıp kabul etmemek gerekir ki takva da budur.
Haram maldan verilen hediyeyi almayı mubah gören âlimler, "eşyada aslo-lan mubahlıktır" hükmüne tutunmuştur.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: Bu konuda ruhsat veren âlimler şu âyeti delil olarak getirmiştir: "Hep yalana kulak verir, durmadan haram yerler.[62]
Diğer yandan Hz. Peygamber, (kazancının haram olduğunu) bildiği halde zırhını Yahudi'ye rehin olarak bırakmıştır. Yine gelirlerinin çoğunun, şarap, domuz ve fasit muamelelerden kaynaklandığını bildiği halde onlardan cizye ahn-ması da böyledir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

1. Devlet başkanı yarar görüyorsa, daha ihtiyaç sahibi kimseler bulunsa bile, bazı kimselere gelir bağlayabilir.
2. Devlet başkanının verdiği atıyyeyi geri çevirmek edebe uygun bir davranış değildir. Özellikle de bunu veren Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ise. Çünkü Rabbimiz, "Peygamber size ne verdiyse alın, ne yasakladıysa ondan da sakının [63] buyurmuştur.

52.Malını Çoğaltmak Amacıyla Dilenmek

1474- Hz. Ömer'in torunu Hamza İbn Abdullah şöyle der: Abdullah İbn Ömer'i radıyaiiâhu anh şöyle derken işittim: Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seikm şöyle buyurmuştur: "Daima insanlardan isteyen kimse kıyamet günü yüzünde hiçbir et parçası bile bulunmayan bir halde gelecektir."
1475- Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurur:"Kjyame£ günü güneş o kadar yaklaşır ki dökülen terler, kulaklann yansına kadar ulaşır. Bu sırada Âdem'den yardım diler. Sonra Musa'dan, sonra da Muhammed'den."
Abdullah İbn Salih el-Cühenî şu ilaveyi yapmıştır: "Yaratılanlar hakkında hüküm verilmesi için şefaatte bulunur. Yürür, (cennet) kapısının halkasını tutar. İşte o gün Allah (c.c) ona makâm-ı mahmûdu verir. Bütün herkes onu över."
Hamza'dan nakledildiğine göre, İbn Ömer, dilenmekle ilgili bu hadisi Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem işitmiştir.[64]

Açıklama

Malını çoğaltmak amacıyla dilenen (isteyen) kimse yerilir.
Müslim'de, konu başlığında geçen ifadeye uygun şöyle bîr hadis rivayet edilmiştir:
"Malını çoğaltmak amacıyla insanlardan dilenen kimse ateş dilenmiş olur." Yani, ihtiyacı olmadığı halde malını artırmak amacıyla istemiştir.
Hattâbî, "yüzünde et parçası bulunmayışı" hakkında şöyle der:
"Bu, 'düşmüş, kudreti ve değeri kalmamış bir halde gelir' anlamında olabilir. Ya da yüzüne azap edilecek, bundan dolayı yüzündeki etler dökülecektir. Çünkü o, (dünyada iken) dilenmekle yüzünü zelil kılmıştı. Veya böyle kimse, yüzünün tamamı kemik olarak diriltilecektir. Bu onun diğer insanlar arasında tanınmasını sağlayan bir İşaret olacaktır."
İbn Ebû Cemre ise 'Yüzünde hiçbir güzellik yoktur. Çünkü yüz, et sayesinde güzelleşir" demiştir.
Mühelleb ise "gerçek anlamda yüzünde et olmayacağı" şeklinde anlamıştır. Ona göre, bu ifadedeki incelik şuradadır: Güneş yaklaştığı zaman, onun yüzünde et bulunmayacağı için, ona, diğer insanlara verdiğinden daha fazla eziyet verecektir. Zengin olduğu halde, malını artırmak için dilenen kimseye verilen sadaka helal olmaz. Fakat zorda kalanın dilenmesi mubahtır. Bundan dolayı ona azap edilmez.
Kapı halkası" ile, cennet kapısının halkası kasdedilmiştir. Ya da mecazen Allah'a yakın olmayı İfade etmektedir.
Makâm-ı mahmûd" sadece Hz. Muhammed'e sallallâhu aleyhi ve sellem verilecek olan "en büyük şefaaf'tir. Bu sayede insanlar, hesaplan görülüp haklarında hüküm verilerek beklemekten kurtulacaktır. Makâm-ı mahmûd ile ilgili geniş açıklama, inşaallah, "Tefsir" bölümünde, "İsra" sûresi ile ilgili konuda gelecektir.

53. Yüzsüzlük Ederek İnsanlardan İstemezler1, Dilenmeyi Engelleyen Zenginlik Ölçüsü Nedir?

Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "(Gerçek miskin) kendini geçindirecek şeyi bulumayandır" buyurmuştur.
Ayette ise şöyle buyurulur:
"(Yapacağınız hayırlar) kendilerini Allah yolunda adamış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar, yüzsüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.[65]
1476- Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"(Gerçek) miskin, kendisine birkaç lokma yiyecek verilen kimse değildir. Gerçek miskin, kendisini geçindirecek bir şey bulamayan ve (istemekten) haya eden veya yüzsüzlük ederek insanlardan istemeyen kimsedir.[66]
1477- Şa'bî'den nakledildiğine göre Muğîre İbn Şu'be'nin kâtibi şöyle anlatır:
Muaviye, Muğîre'ye gönderdiği bir mektupta Hz. Peygamber'den sdiaiiâhu aleyhi ve sellem işitmiş olduğu hadislerden bir bölümünü yazıp göndermesini İstemişti.
Muğîre mektuba şöyle yazdı: Resûlullah'i sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyururken İşittim:
Allah sizin için üç şeyi hoş görmez: Bunlar, dedikodu, mal israfı ue çok soru sormak."
1478- Âmir İbn Sa'd'm naklettiğine göre babası Sa'd şöyle anlatır:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir grup İnsana bir miktar atıyye verdi. Fakat içlerinden sadece birine vermedi. O, grup içinde benim en çok hoşuma giden kişiydi. Bunun üzerine Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem yanma vardım ve gizlice, "Falanın durumu nedir? Vallahi ben onu mü'min olarak biliyorum" dedim. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bana, "Müslim de" buyurdu. Kısa bir süre sustum. Sonra o kişi hakkında bildiğim şeyler beni harekete geçirdi ve "Ey Allah'ın Resulü! Falanın durumu nedir? Vallahi ben onu mü'min olarak biliyorum" dedim. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bana, "Müs/im de. Muhakkak ki ben, bana daha sevimli geien kimseler olduğu halde, (mal sevgisi sebebiyle) yüzü koyun cehenneme atılır endişesi ile başkalarına mal veririm." buyurdu.
İsmail İbn Muhammed'den şöyle nakledilmiştir:
"Bu hadisi naklederken babamın şöyle dediğini işittim: "Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve sellem eliyle vurdu. Elini boynum İle kürek kemiğim arasında birleştirdi. Sonra, "Bana dön ey Sa'd! Ben, bana daha sevimli gelen kimseler olduğu halde, (mal sevgisi sebebiyle) yüzü koyun cehenneme atılır endişesi ile başkalarına veririm" buyurdu.
Ebû Abdullah eî-Buhârî şöyle demiştir: mına gelir. ise "yüz üstü" demektir.
1479- Ebû Hüreyre'den radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Miskin, (insanlardan dilenip de) bir İki lokma veya bir iki hurma verildiği zaman geri dönen kimse değildir. Gerçek miskin, geçimini sağlayamayacak durumda olan, fakat onun bu durumda olduğu tahmin edilemediği için sadaka verilmeyen, kalkıp insanlar arasında da dilenmeyen kimsedir."
1480- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biri için urganını alıp sabahleyin dağa gitmesi, odun toplayıp satması bunun parasından yemesi ve sadaka vermesi insanlardan dilenmesinden daha hayırlıdır."

Açıklama

Yukarıdaki âyet ve hadisler, zenginlik ölçüsünü beyan etmektedir. Çünkü Allah (c.c) sadakayı, Bakara suresi 273. âyette belirtilen nitelikleri taşıyan fakirlere tahsis etmiştir. Yani âyetteki vasıfları taşıyanlar zengin değil, taşımayanlar ise zengindir.
Netice olarak, insanlardan istemenin ön şartı, imkansızlık içinde olmaktır. Çünkü Rabbimiz (c.c) bu grubu, Yeryüzünde kazanç için dolaşamayan [67] şeklinde nitelemiştir. Yeryüzünde kazanç için dolanabilen kimse, bir tür zenginlik / imkan içinde demektir.
Sehl İbn Hanzaliyye'nin radıyaiiâhu anh rivayet ettiğine göre Resûlullah akyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
Kendisine yetecek kadar (malı) bulunduğu halde insanlardan dilencilik edenler ancak (yanacakları) ateşi artırmış olurlar."
Etraftaki sahabiler, "Ey Allah'ın Resulü! Kendisine yetecek kadar'ın ölçüsü nedir?" dîye sorunca Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem , "Yiyeceği ve geçimini sağlayacak miktar" buyurmuştur. Bu hadisi, Ebû Davûd nakletmektedir. Tirmizî de hadisin "sahih" olduğunu belirtmiştir.
Tirmizî, İbn Mes'ud hadisi hakkında şöyle der: "Sevrî, İbnü'l-Mübarek, Ahmed ve İshak gibi bazı âlimlerin uygulaması da bu yöndedir. Bazı âlimler ise bu konuda daha müsamahakâr davranarak, "Bir kimsenin, elli veya daha fazla dirhemi varsa muhtaç demektir. Zekât alabilir" demiştir. Şafîî ve diğer bazı âlimlerin görüşü de böyledir."
İmam eş-Şafü şöyle der: "Bazen bir kimse çok para kazanarak zengin durumunda olur, fakat kendi zaafiyeti ve aile efradının çokluğu sebebiyle bin dirhem bile ona yetmeyebilir."
Bu konuda farklı görüşler de bulunmaktadır:

Ebû Hanîfe, "Nisap miktarı mala sahip olan kişi zengindir, zekât alması ona haram olur" demiştir. Delil olarak, İbn Abbas'tan rivayet edilen, Muâz'ın Yemen-'e gönderilmesiyle ilgili olan hadisi ve Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem , "Zenginlerinden alır, fakirlerine verirsin" sözünü getirmiştir. Burada Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , zekât alınacak kimseleri "zengin" olarak nitelemiştir. Başka bir hadisinde ise, "Zengine sadaka (zekât) helal olmaz" buyurmuştur.
Allah (c.c) Kur'ân'da, "Ya da apaçık bir miskini doyurmaktır [68] buyurmuştur. Yani "toprağa bağlı miskîn" demektir.
İlk olarak zikredilen hadiste, "miskinlik", "dilenmeyip iffetli ve onurlu kalmak ve ihtiyaç duyulan şeylere karşı sabırlı olmak" şeklindeki ifadelerle övülmüştür.
Hadis, her hâl ve şartta hayâlı bir şekilde davranmanın müstehap olduğunu, gösterir. Sadakayı, yüzsüzlük etmeyip onurlu davranan kişileri araştırmak suretiyle vermek gerekir.
Bu hadis, "(Gerçek) fakirin durumu, miskinden daha kötüdür" sözünün de doğru olduğunu göstermektedir.

54-Hurma Miktarını Yaşken Ağaç Üzerinde Tahmin Etmek

1482- Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle anlatır: Resûlullah sallallâhu aieyhi ve sdiem ile Tebük gazvesinde bulunmuştuk. Vâdi'1-Kurâ adlı yere geldiğimizde bahçesinde bulunan bir kadına rastladık. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem sahâbîlere, "Ne kadar hurma olduğunu tahmin edin" buyurdu ve kendisi de on vesk olacağı yönünde tahminde bulundu. Kadına da, "Çıkacak olan mahsulü ölç" buyurdu.
Tebük'e geldiğimizde, "Bu gece çok şiddetli bir fırtına olacak. Sakın hiç bir kimse ayağa kalkmasın. Devesi olan da bağlasın" buyurdu. Biz de develerimizi bağladık.
O gece şiddetli bir fırtına oldu. Bir kimse ayağa kalktı, fırtına onu Tay dağına attı.
Eyle hükümdarı, Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem beyaz bir katır hediye edip ona bir bürde giydirmişti. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem da deniz kenarında bulunan halk için bir mektup yazıp gönderdi.
Vadi'1-Kura'ya geldikleri zaman kadına, "Bahçen ne kadar ürün verdi?" diye sordu. O, "Resûlullah'm tahmin ettiği gibi on vesk" dedi.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "Ben Medine'ye biraz hızlı gideceğim. İçinizden benimle beraber gelmek isteyenler hızh davransın" buyurdu.
Râvî, "İbn Bekkâr burada şu anlamda bir şey söyledi" demiştir:
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Medine'yi teşrif ettiği zaman, "İşte bu Tâbe (güzel şehir)'dir" buyurdu. Uhud dağını görünce, "Bu bir dağaktır, o bizi sever biz de onu severiz.
Size en hayırlı ensar bölgelerini söyleyeyim mi!?" buyurdu. Sahâbîler, "Evet" diye cevap verince, "Benî Neccar, sonra Benî Abdi'l-Eşhel, sonra Benî Sâide veya BenTl-Hâris İbnü'l-Hazrec bölgesidir. Bütün ensar bölgelerinde hayır vardır" buyurmuştur.[69]
1482- Abbas (İbn Sehl İbn Sa'd) babasından, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Uhud, bizi seven, bizim de onu sevdiğimiz bir dağdır."
Ebû Abdullah el-Buhârî, çevresinde duvar olan bahçeler "hadîka"dır. Böyle olmayan bahçelere "hadîka" denilmez, demiştir.

Açıklama

Konu, çıkacak hurma miktarını tahmin etmenin caiz olduğunu ifade etmektedir. Buradaki tahmin, ağaçta bulunan yaş hurmadan ne kadar kuru hurma çıkacağı ile ilgilidir.
Tirmizî bazı âlimlerin "tahmin" olayını şöyle tefsir ettiğini nakletmiştir:
Meyveler yaş olarak belirli bir seviyeye gelince devlet başkanı, ne kadar hurma ya da üzüm çıkacağını tahmin eden bir "tahminci" (eksper) gönderirdi. Daha sonra da "tahminî" miktarla, öşür olarak verilmesi gereken miktar tespit edilirdi. Hasat mevsimi geldiği zaman da belirlenen miktar öşür olarak alınırdı."
Tahmin"in faydası şudur; Meyve yetiştiricileri, ne kadar meyve çıkacağını tahminî olarak bilince rahatça ondan yiyebiliyor, çiçek iken bir miktarını satabiliyor, aile efradına, komşuya ve fakirlere verme konusunda daha rahat davrana-biliyordu. Çünkü söz konusu davranışların onlara yasaklanması çok büyük güç-iük çıkarmaktaydı.
Hattâbî şöyle der: Rey ekolüne mensup âlimler "tahmin"de bulunma tasarrufunu kabul etmemişlerdir. Bazı âlimler bunun, ziraatie uğraşanları korkutarak zekât memurlarını aldatmalarını önlemek İçin yapıldığını, bağlayıcı bir hüküm anlamında olmadığını belirtir. Çünkü bu sadece bir tahmindir.
Hattâbî bu görüşü şöyle eleştirir: Riba (faiz) ve kumarın haram kılınması daha öncedir. "Tahmin" ise, Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem vefatına kadar uygulanmıştır. Daha sonra da Ebû Bekir, Ömer ve diğer halifeler uygulamıştır. Ne sahabîlerden, ne de Şa'bî'nin dışındaki tabiînden bu uygulamanın bırakıldığı ile ilgili herhangi bir haber gelmemiştir. Yani bu uygulama Tabiin devrinin sonuna kadar devam etmiştir.
Tahâvî, "tahmin"in caiz olmayışının gerekçesini şöyle açıklar: Meyvelerin bir âfete maruz kalıp telef olması muhtemeldir. Bu durumda meyve sahibinden alınacak miktar, eline sağlam bir şekilde geçmeyen meyvenin öşrü olacaktır."
"Tahmin"! caiz görenler, meyve sahibinin, böyle bir durumda "tahmin"le belirlenen miktarı tazminle yükümlü olmadığını söyleyerek cevap verir.
İbnü'l-Münzir de "Kendisinden ilim alman bütün âlimler, tahminden sonra, hasattan önce meyvenin başına bir âfet gelmesi halinde, meyve sahibinin bunu tazmin borcu olmadığında ittifak etmiştir" der. Vâdi'1-Kurâ, Medine ile Şam arasında eski bir şehirdir. Bununla ilgili açıkla-ı "Ahm-Satim" konusunda gelecektir.
Eyle, deniz kenarına yakın bir yerde eski bir şehirdir.[70]
Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem gönderdiği mektup o beldenin ödemekle kümlü olduğu cizye i!e ilgilidir.
Yukarıdaki hadis, ne kadar ürün çıkacağını tahmin etmenin caiz olduğunu stermektedir. Bu konu ile ilgili görüş ayrılıkları daha önce zikredilmişti.
Caiz görenler de, "tahmin"de bulunmanın, farz mı müstehap mı olduğu koşunda ihtilaf etmiştir. Saymerî, Şafiîler'in farz olduğu görüşünde olduğunu kleder.
Cumhura göre müstehaptır. Ancak örneğin kısıtlı (mahcur) bir kimsenin kkı bulunması ya da ortakların emîn olmaması halinde başkasının malını konak amacıyla "tahmin"de bulunmak farz olur.
Alimler, tahminde bulunmanın, sadece hurmaya mı mahsus olduğu ya da Jine veya hem kurusundan hem de yaşından istifade edilebilen bütün ürünle-tapsayıp kapsamadığı konusunda ihtilaf etmiştir.
Kadı Şureyh ye bazı zahirî âlimler ilk görüşü benimsemiştir. Cumhur ise nci görüştedir. Buhârî ise üçüncü görüşü savunmaktadır.
Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem, rüzgârın eseceğini bildirmesi peygamberlik ımetlerindendir.
Halkı eğitmek ve öğretmenin gerekliliği de hadisten çıkarılacak dersler aradadır. Endişe verici durum bulunması halinde İhtiyatlı davranmak gerekir.
Hadisin sonunda Medine ve ensarm faziletine işaret edilmiştir. Faziletli in-ılar arasında genel olarak veya isim vererek bir kısmının diğerinden daha iletli olduğunu söylemek caizdir. Yine bu yönde hediye ve mükâfat vermek caizdir.

55.Yağmur Ve Akarsu İle Sulanan Mahsûllerin Öşrü

Ömer İbn Abdülaziz mdıyaiiâhu anh baldan zekât vermenin farz olmadığı görüşündedir.
1483- Salim İbn Abdullah'ın babasından naklettiğine göre Resûlullah aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Yağmurla, kaynak suyu ile veya kendi kökleriyle dışarıdan su dökmeden sulanabilen mahsullerin onda biri zekât olarak verilir. Bir emek sarfedilerek (kova vb. şeylerle) sulanan arazilerin mahsûllerinden yirmide biri zekât olarak verilir."
Ebû Abdullah (Buhârî) şöyle demiştir:
Bu, ilk hadisin -İbn Ömer'in rivayet ettiği- açıklaması mahiyetindedir. Çünkü ilkinde her hangi bir belirleme yapılmamıştı. Oradaki ifade, "Göğün suladığı şeylerde onda bir vermek gerekir" idi. Bu hadiste bunun ne olduğu beyan edilmiş ve belirlenmiştir.
Burada yapılan ziyade kabul edilebilir niteliktedir. Eğer sağlam râvîler rivayet etmiş ise "müfessir" ifade, "müphem" ifadenin hükmünü kaldırır. Nitekim şu örnekte böyledir:
el-Fadl İbn Abbas, Resûlullah'ın sallallâhu aleyhi ve sellem Kabe'nin içinde namaz kılmadığını rivayet etmiş, Bilâl ise kıldığını söylemiştir. Bu

durumda Bilâl'in görüşüne itibar edilmiş, el-Fadl'ın görüşü terkedilmiştir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir:
Buhârî başlıkta, hadiste geçen "kaynak" ifadesi yerine "akarsu" kelimesini kullanmıştır. Çünkü kaynak suyu da herhangi bir tazyike gerek duyulmadan kendiliğinden akan sudur. Diğer yandan o, nehir, göl gibi kendiliğinden akan sular hakkındaki hükmün de aynı olduğunu beyan etmek istemiştir. Belki de hadisin diğer versiyonlarına işaret etmeyi amaçlamıştır. Çünkü Ebû Davud'un rivayetinde, "Göğün, nehirlerin ve kaynak sularının suladığı" şeklinde geçmektedir.
Malik'in, Muvatta'da naklettiğine göre Abdullah İbn Ebû Bekir İbn Hazm şöyle demiştir: Ömer İbn Abdülaziz, Mina'da iken, Ebû Vehb'e gönderdiği bir mektupta atlardan ve baldan zekât almamasını emretmiştir.
İbn Ebû Şeybe ve Abdürrazzak'ın sahih bir senetle naklettiğine göre İbn Ömer'in kölesi [71] Nâfi' şöyle demiştir: "Ömer İbn Abdülaziz beni Yemen'de görevlendirmişti. Ben de baldan onda bir zekât almak İstedim. Muğîre İbn Hakîm es-San'ânî, "Balda zekât yoktur" dedi. Bunun üzerine Ömer İbn Abdülaziz'e bir mektup yazdım. Cevabında, "Doğru söylemiş, zekât yoktur" demiştir.
İbnü'l-Münzir, "Baldan zekât verilmesi gerektiğine dair ne bir hadis ne de bir icma vardır. Dolayısıyla baldan zekât vermek gerekmez. Fakihîer çoğunluğu da bu görüştedir." Demiştir.
Ebû Hanîfe, Ahmed ve İshak'tan, haraç arazileri dışındakilerden onda bir zekât alınması gerektiğine yönelik bir görüş nakledilmiştir.
"Emek sarfedîîerek" şeklinde tercüme ettiğimiz ifadesi aslında, deve ile çekilen suyu ifade eder. Deve örnek olarak zikredilmiştir. Öküz ve diğer hayvanlarla çekilmesi de aynı hükümdedir.
Hadis, emek sarfedîîerek çıkarılan miktar ile emeksiz sulanan miktarın farklı hükümde olduğunu gösterir. Eğer her iki şekilde sulanan bir yer var ise ve eşit oranda ise, öşrün 3/4'ü zekât olarak verilir. İlim ehlinin görüşü de böyledir. İbn Kudame, "Bu konuda her hangi bir ihtilaf bilmiyorum" demiştir.
Eğer bir taraf diğerinden fazla İse az olan çok olan tarafa tabî olur. Ahmed bu görüştedir. Sevrî, Ebû Hanîfe ve bir görüşüne göre Şafiî'nin kanaati de bu yöndedir.

56.Beş Veskin (Bir Ton) Daha Altı İçin Zekât Vermek Gerekmez

1484- Ebû Saîd el-Hudrî'nin radıyaiiâhu anh rivayet ettiğine göre Resûlullah âhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Beş veskten daha az olan mahsûlden zekât vermek gerekmez. En küçüğü üç yaşındaki beş deveden daha az deve için zekât vermek gerekmez. Beş ukıyyeden (200 dirhem) daha az gümüş için zekât vermek gerekmez."

Açıklama

Ebû Abdullah (Buhârî) şöyle demiştir: "Bu hadis, daha önce geçen, "Beş veskten daha azı için zekât vermek gerekmez" hadisinin tefsiri mahiyetindedir, ilmî konularda, işin ehlinin yaptığı ilave ve açıklamalar her zaman için kabul edilir.

57.Hurma Zekâtını Olgunlaşan Hurmalar Toplanırken Almak

Küçük Çocuk Zekât Hurmadan Yemek İsterse Bırakılır Mı ?
1485- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle anlatır: Olgunlaşan hurmalar toplandığı sırada Resûlullah'a sallallâhu aleyhi sellem (zekât) hurmaları getirilirdi. Öyle ki yanında büyük bir yığın meydana gelirdi. Bir defasında Resûlullah'm sallallâhu aleyhi ve sellem torunları Hasan ve Hüseyin radıyaiiâhu anhümâ bu hurmalarla oynamaya başlamıştı. İçlerinden biri bu hurmadan alıp ağzına koyunca Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ona baktı ve Hemen bunu çocuğun ağzından çıkardı. Sonra Re-sûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem , ona: "Muhammed ailesinin sadaka (zekât) malından yemediğini sen bilmiyor musun?" buyurmuştur.[72]

Açıklama

Konu iki başlığı ele almaktadır. Birincisi, 'Veuşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin [73]ayeti ile ilgilidir. Ayette geçen "hak" ifadesi ile neyin kastedildiği konusunda ihtilaf edilmiştir:
İbn Abbas, "Farz olan haktır" demiştir. Buradaki hadis ise ayetteki "hak"kın, zekât olmadığı izlenimi vermektedir. Beikide burada kastedilen, Ahmed ve Ebû Davud'un Cabir'den naklettiği şu hadistir: "Resûluttah sallallâhu aleyhi ve sellem , her hurma ağacından, on vesk gelecek kadar bir dalın, miskinlerin yemesi için mescide asılmasını emretmiştir."

58.Öşür Verilmesi Farz Olan Bir Mahsûlün, Arazinin, Hurma Ağacının Veya Meyvenin Satılması

Verilmesi Gereken Zekâtı Başka Bir Mahsûlden Vermek, Zekât Gerekmeyen Ürünleri Satmak Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem , "İyi olduğu ortaya çıkana kadar meyveleri satmayın" buyurmuştur. Dolayısıyla bu safhadan sonra meyveleri satmak hiç bir kimse için yasak değildir. Burada Resûlullah aleyhi ve selem zekât verilmesi gereken ya da gerekmeyen meyveler hakkında bir ayırımda bulunmamıştır.
1486- İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ, "resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem iyi oiduğu ortaya çıkmayan meyvelerin satılmasını yasaklamıştır" demiştir. "İyi" olmak şeklinde tercüme ettiğimiz "salah" kelimesinin ne anlama geldiği sorulduğu zaman Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem, "zayıflık ve dayanaksızhğmın kaybolması" buyurmuştur.[74]
1487- CabÎr Ibn Abdullah radıyallâhu anhümâ, "Resûsullah sallallâhu aleyhi ve sellem İyi olduğu ortaya çıkmayan meyvelerin satılmasını yasaklamıştır" demiştir.[75]
1488- EneS Ibn Malik radıyallâhu anh şöyle anlatir: "resûluilah sallallâhu aleyhi ve selem serpilip büyüyene ve kızarana kadar meyvelerin satımını yasaklamıştır.[76]

Açıklama

Konu başlığı, Buhârî'nin, "zayıflık" devresini geçirdikten sonra, örneğin "tahmin" sonucu zekât gereken bir mal bile olsa, böyle meyvelerin satılmasını caiz gördüğünü akla getirmektedir. Çünkü "iyi olduğu ortaya çıkana kadar" ifadesi geneldir. Alimlerin bir görüşü bu yöndedir. Diğer bir görüşe göre ise, "tah-min"den sonra satılması, fakirlerin hakkı bulunduğu için caiz değildir. Şafiînin bir görüşü böyledir. Bu görüşü benimseyenler, hadisleri cem edip, buradaki hadisi, "İyi olduğu anlaşıldıktan sonra, tahminden önce caizdir" şeklinde yorumlamıştır.

59. Kişi Vermiş Olduğu Zekâtı Satın Alabilir Mi? Başkasının Zekâtını Satın Almakta Bir Beis Yoktur

Çünkü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem özellikle zekât veren kişinin satın almasını yasaklamıştır. Başkalarına yönelik böyle bir yasak koymamıştır.
1489- İbn Şihâb'ın Salim'den naklettiğine göre İbn Ömer radıyallâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Ömer İbnü'l-Hattâb Allah yolunda bir at tasadduk etmişti. O atın satılmak için pazarlandığını gördü ve satın almak istedi. Daha sonra Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem gelerek durumunu arzetti. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ona, "Verdiğin sadakaya geri dönme" buyurmuştur.
İşte bu sebeple İbn Ömer rad.yaiiâhu anhümâ sadaka olarak verdiği şeyi geri satın almaz, sadaka olarak bırakırdı.[77]
1490- Zeyd İbn Eslem'in naklettiğine göre babası şöyle anlatır: "Ömer'i şöyle söylerken işittim: "Allah için bir atı sadaka olarak vermiştim. Alan kimse ata bakamayıp güçsüz bıraktı. Ben de onu satın almak istedim. O kimsenin, İzin alarak sattığını zannettim. Durumu Resûlullah'a sallallâhu aleyhi ve sellem sorunca, bana, "Satın alma, onu sana bir dirheme verse bile asla verdiğin sadakaya geri dönme. Çünkü sadakasından geri dönen, kustuğunu geri ağzına alan gibidir" buyurmuştur.[78]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir Şöyle demiştir: Başlıkla, daha önceki konu olan ürünün zekâtını vermeden satış ile verilen sadakanın geri satın alınması arasında fark olduğu gösterilmek istenmiştir. Bu ikisi arasında ince bir fark vardır.
İbnü'l-Münzir şöyle der: "Bu konuda yasaklama bulunduğu için hiç bir kimse verdiği sadakayı geri satın alamaz. Satın alırsa, bu, akdin fasit olmasını gerektirir. Fakat bu tür bir satışın caiz olduğu yönünde bir icma sabit olmuş ise hüküm böyle olmaz."
Hz. Ömer radıyaiiâhu anh söz konusu atı, bahsedilen kişiye mülk olarak vermiştir. Bu sebeple o kimse atı satma hakkı elde etmiştir.
Bazı alimler ise, Hz. Ömer'in o atı vakfettiği (Allah yolunda kullanılması için tahsis ettiği} görüşündedir. Atı alan kimse, at zayıfladığı, istifade edilemez duruma geldiği için satma hakkı elde etmiştir.
Ibnü'l-Kâsim, at verilen kişinin bunu satmasının caiz olduğu görüşündedir. Bu, onun atm verilmesini, mülkiyete geçirmeye yorduğunu göstermektedir.
Verdiğin sadakadan dönme" İfadesi, verilen şeyin Allah için vakfedümesi halini de kapsar.
Atı zayıflatması, bakımını ve yemini vermemesi gibi sebeplerdendir.
"Bir dirhem karşılığında bile" denilmesi çok ucuza satılmasını mübalağalı bir şekilde ifade etmek içindir.
Verilen sadakanın geri ucuz bir şekilde satın alınması, "sadakadan dönmek" olarak isimlendirilmiştir. Çünkü sadaka ile amaçlanan, ahirette sevap elde etmektir. Az bir bedel karşılığında satın alırsa, ahiret sevabına dünya malını tercih etmiş olur. Genel âdet, sadaka olarak verilen şeyin, üçüncü bir şahsa satılması halinde bile mal ucuza gider. Kaldı ki sadaka veren kişiye satılması bu mahzuru daha fazla taşır. Dolayısıyla böyle bir durumda sadaka veren, fiyat konusunda göz yumulan miktarı (değeri ile fiyat arasındaki farkı) geri almış olur.
Sadakadan dönmenin haram olduğunu İfade etmek için "kusmuk" delil olarak getirilmiştir. Çünkü bu da haramdır. Kurtubi de, "Hadisin bağlamından ilk anlaşılan anlam da böyledir" demiştir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Verilen sadakadan geri dönmek mekruh bir davranıştır.
2. Malı Allah yoluna tahsis etmek ve ne olursa olsun herşey ile Allah için savaşanlara yardımda bulunmak faziletli bir fiildir.
3. Malı Allah için tahsis etmek temlik anlamına gelir. Verilen kişinin o malı satma ve bedelinden İstifade etme hakkı vardır. Bu konudaki ayrıntılı açıklama inşaallah "hibe" konusunda gelecektir.

60. Hz. Peygambere Zekât Vermek

1491- Muhammed İbn Ziyad, "Ebû Hureyre'yi şöyle söylerken işittim" demiştir:
"Ali'nin oğlu Hasan zekât olarak gelen hurmalardan alıp ağzına koymuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ağzından çıkarması için ona, "Tü kaka. Sen bilmiyor musun biz sadaka yemiyoruz?" buyurmuştur.

Açıklama

Buhârî, konuyla ilgili varid olan meşhur ihtilaflardan dolayı başlıkta her hangi bir hüküm belirtmemiştir.
Konuyu başlıca üç açıdan ele almak gerekir:
1. Aile anlamına gelen "Âl" kelimesi ile burada kastedilen, alimlerin görüşlerinden tercihe şâyân olanı, Benî Haşim ve Benî Muttalib'dir. Bu konudaki delile, "cihad" konusunda "humus" bölümünde yer verilecektir.
Şafiî şöyle der: "Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve sellem onları (Benî Haşim ve Benî Muttalib) "zevi'l-kurbâ" hissesine ortak etmiş, Kureyş kabileleri içinde bu ikisi dışında hiçbirine bu hisseden pay vermemiştir. Zevi'l-kurbâ, onların sadakadan mahrum olmaları sebebiyle bunun yerine verilen paydır."
Ebû Hanife ve Malik'ten rivayet edilen görüşe göre sadece Benî Haşim'dir. Benî Muttalib konusunda Ahmed'den olumlu ve olumsuz iki rivayet vardır.
2. Hz. Peygambere haram olan farz olan zekât idi. Birçok alim, nafile sadakanın da haram olduğu görüşündedir. Hattâbi bu konuda icma bulunduğunu belirtir. Fakat bazı alimler nafile olan sadaka hakkında Şafiî'den değişik bir görüş nakleder. Bir rivayete göre Ahmed de bu görüştedir. Meymûnî'nin naklettiğine göre Ahmed şöyle demiştir:
Hz. Peygamber ve ehl-i beyti için fitır sadakası ve zekât almak helal değildir. Sadaka, kişinin Allah'ın rızasını umarak muhtaçlara verdiği şeydir. Bunun dışındaki şeyler ise haram değildir. Nitekim "her iyilik bir sadakadır" diye bir söz yok mu? İ"
İbn Kudame şöyle der: "Ahmed'den nakledilen sözün delaleti açık değildir. Onun kastı şudur: "Zekât malından örneğin karz ve hediye kabul etmek ve iyi davranışlar onun için haram kılınmamıştır."
Maverdî, "Mâli değeri olan bütün mallar (zekât malları) onun için haramdır" demiştir. Başka bir alim İse, "Halkın geneline tahsis edilmiş olan su kuyuları ve mescitler gibi sadakalar Resûlullah'a haram değildir" demiştir. "Lukata" bölümünde sadakanın mutlak olarak haram kılınmasının delili ele alınacaktır.
Sadaka almak sadece Peygamberimize mahsus bir hüküm mü İdi, yoksa bütün peygamberler de aynı hükme mi tâbi idi konusunda ihtilaf edilmiştir.
3. Rasulu!lah'ın "Ailesi"nin sadaka konusundaki hükme dahil edilmesi konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır.
İbn Kudame, "Farz olan sadakanın Benî Haşim'e haram olduğu konusunda her hangi bir görüş ayrılığı olduğunu bilmiyorum" demiştir.
Kurtubi, Ebû Hanife'nin caiz gördüğünü nakleder. Haram oluşuna dair, hem bu konuda zikredilen hem de diğer hadisler delil olarak getirilmiştir.
"Buna karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum [79] ayeti de başka bir delildir. Eğer Allah onlara sadakayı helal kilsaydı bu konuda eleştirilebilirlerdi. Diğer bir ayette, "Onların malından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onlan arıtıp yüceltirsin. Ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (onları yatıştırır) [80] buyurulmuştur. Resûlullah'm "Sadaka insanların kiridir" buyurduğu da sabittir. Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Buna göre "farz olan zekât Resûlullah ve ailesi için haramdır, nafile olan sadakalar caizdir" hükmü çıkarılabilir. Hanefilerin çoğunluğunun görüşü böyledir. Şafiî ve HanbeÎllerdeki düzeltilmiş görüş de budur.
Müslim'de geçen rivayette, "At onu" ifadesi de yer almaktadır.
Müslim'de, "Bize sadaka helal değildir" şeklinde, Ma'mer'in rivayetinde ise, "Sadaka Muhammed ailesine helal değildir" şeklinde geçmektedir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1. Zekâtların devlet başkanına verilmesi gerekir.
2. Mescitlerden, geneli ilgilendiren işler için istifade edilebilir.
3. Çocukların mescide girmelerine izin vermek caizdir.
4. Çocukları, onların yararına olacak şekilde eğitmek gerekir. Onları, her ne kadar mükellef olmasalar bile, eğitim amacıyla, zarar verici şeylerden, haram şeyleri yemekten alıkoymak gerekir.
5. Yasaklamak amacıyla duyuru yapılabilir.
6. Temyiz çağındakilere duyurmak amacıyla mümeyyiz olmayan bir kişiye litap edilebilir. Çünkü o sırada Hasan henüz çocuktu.

61. Peygamber Hanımlarının Azatlı Kölelerine Zekât Vermek

1492- İbn AbbaS radıyallâhu anhümâ şöyle anlatir: Resûiuilah sallallâhu aleyhi ve sellem
Eeymûne'nin azadlı kölesine zekât malından verilmiş bir koyunun murdar bir akilde ölmüş olduğunu görünce onlara, "Derisinden faydalansamz yal" buyurmuştu. Onlar hayvanın "leş" olduğunu söyleyince ise, "Onun sadece yenilmesi aram kılınmıştır" buyurmuştur.[81]
1493- el-Esved'den nakledildiğine göre, Hz. Aişe bir gün azâd etmek ama Berîre'yi satın almak istedi. Efendileri, Berîre'nin velâ hakkının

kendilerine ait olmasını şart koştular. Âişe durumu Resûlullah'a arzetti. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ona, "Sen satın al, uelâ hakkı azâd edene aittir" buyurdu.
Hz. Âişe şöyle anlatır: Bir defasında Hz. Peygamber'e bir miktar et getirilmişti. Ben, "Bu Berîre'ye sadaka oİarak verilmişti" dedim. Bunun üzerine Resû-lullah sallallâhu aleyhi ve sellem , "Bu, onun için sadaka, bizim için ise hediyedir" buyurmuştur.

Açıklama

Buhârî, Hz. Peygamberin eşlerini ve azadlı kölelerini konu başlığında zik-retmemiştir. Çünkü bu konuda herhangi bir nakil kendisine ulaşmamıştır.
İbn Battal, "Fakihler, Resûlullah'ın hanımlarının bu hükme girmediği konusunda ittifak etmiştir" demektedir. Fakat bu görüş tartışmaya açıktır. Çünkü İbn Kudame, Hallâl, İbn Melîke yoluyla Aişe'nin, "Biz Muhammed ailesine sadaka helal değildir" dediğini zikretmiştir. Bu da zekâtın onun hanımlarına da haram olduğunu gösterir. Bu rivayetin Âişe'ye isnadı "hasenMir. İbn Ebî Şeybe'de aynı hadisi nakletmiştir. Bu durum, İbn Battâl'ın nakline her hangi bir zarar vermez.
Sünen sahiplerinin Ebû Râfi'den "merfû" olarak nakledip, TirmizİI'nin, İbn Hıbbân ve diğer bazı alimlerin sahih gördüğü bir hadiste Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bize sadaka helal değildir. Bir kavmin azadlı köleleri onlardandır" buyurmuştur.
Ahmed, Ebû Hanife ve İbnü'l-Macişûn gibi bazı Maliki alimler de bu görüştedir. Şafiîlerde geçerli olan görüş de böyledir.
Çoğunluk ise, azadlı kölelerin zekât alması caizdir. Çünkü gerçekte onlar Hz. Peygamber'in ailesinden değildir. Bundan dolayı "humus"un beşte birinde onlara pay verilmemiştir.
Yukarıdaki hadis de buna delildir. Çünkü hadis, Peygamber hanımlarının azadlı kölelerinin sadaka almasının caiz olduğunu göstermektedir. Daha önce, hanımların, peygamber ailesine dahil olmadığı geçmişti. Hanımların azatlılarının aileden olmaması evlevîyetledir.
İbnü'l-Müneyyir "Haşiye"de şöyle der:
Buhârî yukarıdaki konu başlığını, Resûlullah'ın saüaiiâhu aleyhi ve sellem hanım-lanna ait azatlı kölelerin, hanımları ile aynı hükümde olmadığını, bu kölelere sadaka vermenin haram olmadığını belirtmek için kullanmıştır. Böylece bazı insanların, "hanımları Resûlullah'ın ailesine girdiğine göre, hanımlarına ait azatlı köleler de girer" şeklinde bir zanda bulunmaları önlenmiş olur.

62.Sadakanın Sadaka Olma Niteliğinin Değişmesi

1494- Ümmü Atıyye el-Ensarî (r.anha) şöyle anlatır:
Bir gün Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Aişe'nİn yanma geldi ve ona, "Yanında bir şey var mı?" diye sordu. Aişe, "Hayır. Sadece senin Nüseybe'ye (Ümmü Atıyye) sadaka olarak gönderdiğin koyundan onun bize gönderdiği bir miktar et var" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem, "Sadaka yerine ulaşmış" buyurdu.
1495- Enes mdıyaiiâhu anh şöyle anlatır: Resûlullah'a, Berire'ye sadaka olarak verilmiş koyundan bir miktar et getirilmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber aiiaiiâhu aleyhi ve sellem, "Bu, onun için sadaka, bizim için hediyedir" buyurdu.[82]

Açıklama

Resûluliah sallallâhu aleyhi ve sellem. "yanında bir şey var mı?" derken, "yiyecek" bir şey olup olmadığını sormak istemiştir.
Nüseybe, Ümmü Atıyye'nin adıdır.
Nüseybe, kendisine sadaka olarak gelen koyunda tam mülkiyet sahibi olduğu için hediye etmiş ve koyunun sadaka olma niteliği "hedîye'liğe dönüşmüştür. Böylece sadaka haram olmasına rağmen, söz konusu koyunun eti helal hale gelmiştir. Bu konudaki açıklama "hibe" konusunda gelecektir.
Buhârî, Berîre ve Ümmü Atıyye olaylarından, "Haşimîler, zekât memuru olarak çalışırlarsa, bu hisseden zekât alabilirler" hükmünü çıkarmıştır. Çünkü bu, emeğinin karşılığıdır. Haşimîlerin, önceden sadaka olan bir şeyi, hediye olarak alması nasıl sadaka olarak değerlendirilmeyip helal oluyorsa, aynı şekilde emeğinin karşılığı olarak sadaka malından alması da helal olur. Bu, sadaka aldığı anlamına gelmez.
Buhârî'nin çıkardığı diğer bir hüküm de şöyledir: Resûlullah'ın hanımlarına, nafile olarak verilen sadakalardan yemek caizdir. Çünkü onlar, kendileri ile Re-sûlullah'ı farklı değerlendirmiş, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de buna karşı çıkmamıştır. Sadece onlara, sadaka verilen kimsenin tasarrufu sonucu bu sadaka, sadaka olmaktan çıkmış hediye olduğunu haber vermiştir. Bu konudaki açıklama yukarıda yer almıştı. Allah (c.c) en iyisini bilir.

63. Zekâtın, Zenginlerden Alınıp Aynı Yerdeki Fakirlere Verilmesi

1496- İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Muâz İbn Cebel'i Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu.
"Sen ehl-i kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Yanlarına varınca onlan "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resulü olduğuna" şahitlikte bulunmaya davet et. Bu konuda sana itaat ederlerse onlara, Allah'ın günde beş uakit namaz kılmayı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat ederlerse onlara, Allah'ın, zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere zekâtı farz kıldığını haber ver. Eğer bu konuda da sana itaat ederlerse mallarının en değerli olanlannı almaktan sakın. Mazlumun duasından da kork. Çünkü mazlum ile Allah arasında hiçbir perde yoktur."

Açıklama

İsmailî şöyle demiştir:
Hadisten ilk anlaşılan, zekâtın, alındığı yerin fakirlerine verilmesi gerektiğidir.
İbnü'l-Müneyyir şöyle der: "Buharı, zekâtın, toplandığı beldeden başka bir yere naklinin caiz olduğu görüşündedir. Çünkü "fakirlerine" denilirken kastedilen "Müslümanların fakirleri"dir. Zekât, hangi Müslüman fakire verilmiş olursa olsun, buradaki hadisin genel anlamına uygun düşer."
Hadisten ilk akla gelen, zekâtın, başka bir beldeye aktarılmaması gerektiğidir. "Onların fakirlerine" ifadesindeki zamir, muhataplara yönelik olduğu için sadece o beldenin fakirlerine verilmesi lazımdır.
Fakat İbn Dakîkü'1-îd birinci görüşü tercih ederek, "Her ne kadar akla ilk gelen görüş bu olmasa da şu husus (zekâtın başka beldelere nakledilebileceğini) güçlendirmektedir: Genel şer'î kurallar bakımından muayyen şahıslar dikkate alınmaz. Dolayısıyla ne namaz, ne de zekât konusunda şahıslar dikkate alınmaz, konuşma bakımından onlara yöneîinmiş olsa da, verilen hüküm sadece muhataplara aittir denemez" demiştir.
Alimler, zekâtın başka bir yere nakli konusunda ihtilaf etmiştir:
Leys, Ebû Hanîfe ve mezhep arkadaşları bunun caiz olduğu görüşündedir. Ibnü'l-Münzir Şafiîden aynı görüşü nakletmiş ve kendisi de bunu tercih etmiştir.
Şafiîlerdeki sahih olan görüşe, MalİkİIer ve cumhura göre zekâtı toplandığı yerden başka bir yere nakletmemek gerekir.
Eğer nakledilirse, Malikilerde sağlam olan görüşe göre zekât yerine verilmiş sayılır. Şafiîlerdeki sahih olan görüşe göre ise zekât yerine verilmiş sayılmaz. Fakat zekâtın toplandığı yerde zekât almaya ehil kimseler yoksa nakledilebilir. Buhârî'nin de bu görüşü tercih ettiğini söylemek çok uzak bir görüş olmaz. Çünkü başlıkta, "oradaki" şeklinde tercüme ettiğimiz, ifadesi, zekât toplanılan yerde, zekât almaya ehil kimseler varsa nakledilmemesİ gerektiğini îma etmektedir.
Ravh İbnü'l-Kâsım'ın rivayetinde, "İlk davet edeceğin şey Allah'a ibadet-olsun. Allah'ı tanırlarsa .." şeklindedir. el-Fadl İbnü'l-Alâ'm rivayetinde ise, "Allah'ı tek olarak kabul etmeye (tevhide), eğer bunu kabul ederlerse .." şeklindedir.
Bu rivayetler şöyle te'lif edilebilir: Allah'a ibadetten kastedilen onu "bir" kabul etmektir (tevhid). Tevhidden kasıt ise, Allah'a (varlık ve birliğine) ve Resulünün peygamberliğine şahitlikte bulunmaktır.
Dinin temeli olduğu için Allah'tan başka ilah olmaması ve Muhammed'in onun Resulü olması ile başlanmıştır. Bu ikisini kabul etmeden yapılan

hiçbir amel sahih olmaz.
Tevhid inancına sahip olmayanlardan, hem Allah'tan başka ilah olmadığına hem de Muhammed'in onun Resulü olduğuna dair şahitlik yapmaları istenir.
Tevhid inancında olanlardan ise, bunun yanında Muhammed'in peygamber olduğunu da kabul etmesi istenir.
Şirke girenden veya Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğuna inanmak gibi şirki gerektiren şeylere inanlardan ya da Allah'ı başka şeylere benzetenlerden ise, sahip oldukları inançları ortadan kaldıracak şekilde tevhide yönelmeleri istenir.
Bazı alimler bu hadisi delil olarak kullanarak, "(Müslüman olmak için) İslam'a aykırı olan her türlü inançtan sıyrılmak şart değildir" demiştir. Bu görüş, "Bir şeyi inkâr eden, başka bir şeye inanıyor demektir. Dolayısıyla kâfirliğine sebep olan şeyleri terketmedikçe İslam'a girmiş olmaz" şeklindeki anlayışın tersidir.
Bu iddiaya şöyle cevap verilebilir:
Kelime-i şehâdet, Allah'a teşbihte bulunmayı, Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu kabul etmeyi vb. hususları terketmeyi gerektirir. Dolayısıyla bunlarla yetinile-bilir. Bu görüşe delil olarak, sadece Allah'tan başka ilah olmadığına dair şahitlikte bulunmanın yeterli sayılmayıp, Hz. Muhammed'in Allah Resulü olduğunu kabul etmenin de istenmesi gösterilmiştir. Cumhur da bu görüştedir.
Bazı alimler, birinci şahitlikle (tevhid) Müslüman olunur. Daha sonra ikinci şahitliği (risalet-peygamberlik) de yapması istenir, demiştir. Bu görüş ayrılığının neticesi, riddet {dinden dönme) konusunda ortaya çıkmaktadır.
Hadisteki "İtaat ederlerse" ifadesi, şahitlik edip boyun eğerlerse anlamındadır. Çünkü ehl-i kitap, her ne kadar Allah'a İbadet edip onu tanıdıklarını göstermiş olsalar bile buna şahitlikte bulunmuyorlardı.
İlim sahibi kelamcılar şöyle demiştir: Allah'ı, yaratıklarına benzeterek (teşbih) tanıyan, ona el, oğul gibi şeyler İzafe eden kimseler, hakikatte, her ne kadar kendileri tersini söylese bile onların ma'bûdu Allah değil, ibadet ettikleri diğer varlıklardır.
Yukarıdaki hadis, kâfirlerin İslam'ın fürû hükümleriyle muhatap olmadığı görüşüne delil olarak getirilmiştir. Çünkü önce imana, sonra amele davet edilmişlerdir.
Hadiste "beş vakit" namazdan bahsedilmesi, vitir namazının farz olmadığına delil olarak getirilmiştir. Bu konudaki geniş açıklama ilgili bölümde yer almıştı.
"Zenginlerinden alınır" ifadesi, zekâtı, devlet başkanının almakla sorumlu olduğunu gösterir. Ya bizzat ya da temsilcisi vasıtasıyla bu görevi yerine getirir. Zekât vermek istemeyen kimselerden zorla alır.
Zekât toplanırken en değerli malların ahnmamasındaki nükte şudur: Zekât, fakirler için bir lütuf ve iyilik olması için vardır. Bundan dolayı razı olmaları durumu hariç, zekât toplarken, zenginlerin malına zarar vermek uygun düşmez.
"Mazlumun bedduasından sakın" şu anlama gelir: Zulümden kaçın ki, mazlum sana beddua etmesin. Hadis, zulmün her çeşidinden kaçınılması gerektiğine işaret etmektedir.
Zekâtın, en İyi mallardan alınması yasaklandıktan sonra "mazlumun bedduasından sakının" denilmesi, böyle yapılması halinde bunun bir zulüm olduğunu işaret etmek içindir.
Allah ile zulme uğrayan kimse arasında "perde" olmaması, duanın kabul olunması için bir engel bulunmaması anlamındadır. Bu ifade ile günahkar bir kimse bile olsa, mazlumun duasının makbul olduğu anlatılmak istenmiştir. Nitekim Ahmed'in Ebû Hureyre'den merfû olarak naklettiği sahih senetli bir hadiste, "Zulme uğrayan kimsenin yaptığı dua makbuldür. Günahkar bile olsa, günahı kendi sorumluluğunda olan bir husustur" buyurmuştur. Hadiste, insanlar ile Allah arasında bir perde bulunduğu, bu perdenin Allah'ı insanlardan gizlediği gibi bir kasıt söz konusu değildir.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

Bir toplulukla savaşmadan önce onları Allah'ı tek olarak kabul etmeye (tevhid) davet etmek gerekir.
Devlet başkanı, görevlilerine, ihtiyaç duydukları hüküm ve diğer konularda tavsiyelerde bulunmalıdır.
Zekât toplamak üzere memur gönderilebilir. Haber-i vâhid İle amel etmek gereklidir.
Çocuk ve delinin malından zekât almak vaciptir. Çünkü "zenginlerinden" ifadesi geneldir. Bu görüşü Kadı Iyaz belirtmiştir.
"Zenginlerine" ifadesindeki zamir, Müslümanlar için kullanılmıştır. Dolayısıyla ister, zekât toplanan beldede ister başka bir yerde olsun, kâfirlere zekât verilemez.
Fakirler zekât vermekle yükümlü değildir.

Zekât Bölümü 4. Ciltte Devam Etmektedir.

---

[1] el-Bakara 2/43, 83, 110.
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1458, 1496, 2448, 4347, 7371 ve 7372.
[3] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5982, 5983.
[4] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1457, 7284.
[5] et-Tevbe9/ll.
[6] et, 9/34-35,
[7] Hasin geçtiği diğer yerler : 2378, 3073 ve 9658.
[8] ÂI-İ İmran 3/180.
[9] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4565, 4659, 6957.
[10] et-Tevbe 9/34-35.
[11] Beş ukiyye, bir görüşe göre 560, diğer bir görüşe göre 604 gr. gümüşe tekabül etmektedir.
[12] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4661.
[13] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1447, 1459, 1484.
[14] Hadisin geçtiği diğer yer: 4660.
[15] el-Bakara 2/219.
[16] el-Bakara 2/264.
[17] et-Bakara 2/263.
[18] e!-Bakara 2/276-277.
[19] Hadisin geçtiği diğer yer: 7430.
[20] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1424, 7120.
[21] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1417, 3595, 6023, 6539, 6540, 6563, 7443, 7512.
[22] el-Bakara 2/265.
[23] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1416, 2273, 4668, 4669
[24] et-Tevbe 9/79.
[25] Hadisin geçtiği diğer yer: 5995.
[26] ei-MünâfikÛn 63/10.
[27] el-Bakara 2/254.
[28] Hadisin geçtiği diğer yer: 2748.
[29] el-Bakara 2/274.
[30] el-Bakara 2/271.
[31] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1437, 1439, 1440, 1441, 2065.
[32] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1428, 5355, 5356.
[33] Müdebber köle, efendisinin izni ile, efendi ölünce hürriyete kavuşacak olan köledir. (Mütercim)
[34] el-Bakara 2/262.
[35] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6027, 6028 ve 7476.
[36] Bu hadis hakkında geniş malûmat, "Peygamberlik alâmetleri" bölümünde yer alacaktır.

[37] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2220, 2538 ve 5992.
[38] el-Leyl 92/5-11.
[39] Hadisin geçtiği diğer yerler; 1444, 2917, 5299, 5797.
[40] el-Bakara 2/267.
[41] Hadisin geçtiği diğer yer: 6022.
[42] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1494, 2579.
[43] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1450, 1451, 1453, 1454, 1455, 2487, 3106, 5878, 6955.
[44] HadisİN geçtiği diğer yerler: 2633, 3923, 6165.
[45] et-Tahrîm 66/2.
[46] el-Kasas 28/85.
[47] el-Ahzab 33/38.
[48] el-Kasas 28/85.
[49] Hadisin geçtiği diğer yer: 6638.
[50] Â!-i İmrân, 3/92.
[51] Hadisin geçtiği diğsr yerler: 2318, 2752, 2758, 2769, 4554, 4555, 5611.
[52] Hadisin geçtiği diğer yer: 1464.
[53] Hadisin geçtiği diğer yer: 5369.
[54] Belirli bir bedel ödemek şartıyla hürriyetine kavuşmak üzere efendisi ile anlaşma yapmış köle, (Mütercim).
[55] et-Tevbe 9/75.
[56] Hadisin geçtiği diğer yer; 6470.
[57] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1480, 2074, 2374.
[58] İsin geçtiği diğer yerler: 2075, 3373.
[59] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2750, 3143, 6441.
[60] ez-Zâriyât 51/19.
[61] Hadisin geçtiği diğer yerler: 7163 ve 7164.
[62] el-Mâide 5/42.
[63] el-Haşr.59/7
[64] Hadisin geçtiği diğer yer: 4718.
[65] el-Bakara 2/273.
[66] Hadisin geçtiği diğer ysrler: 1479, 4539.
[67] el-Bakara 2/273.
[68] el-Beled 90/16.
[69] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1872, 3161, 3791, 4422.
[70] Bugünkü Kudüs'e yakın bir kasabadır.
[71] Ve öğrencisi.
[72] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1491 ve 3072 nolu hadisler.
[73] el-En'âm 6/141.
[74] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2183, 2193, 2199, 2247 ve 2249 nolu hadisler.
[75] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2189, 2196, 2381 noiu hadisler.
[76] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2195, 2197, 2198, 2208 nolu hadisler.
[77] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2775, 2971, 3002 nolu hadisler.
[78] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2623, 2636, 2970 ve 3003 nolu hadisler.
[79] Sâd 38/86.
[80] st-Tevbe 9/103.
[81] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2221, 5531, 5533 nolu hadisler.
[82] HadİSin geçtiği diğer yerler: 2577 nolu hadis.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Oruç Ve Fazileti Hakkındaki Rivayetler
"Oruç Benim İçindir Ve Onun Karşılığını Ben Veririm" Hadisi
160. Bir Başka Rivayet:
156-170. Hadislerin Şerhi
, Resulullah Aleyhisselâm'ın Arafat Gününde Ümmetine Dua Etmesi Ve Kurban Bayramı Hutbesi İle İlgili Rivayetler
171. Hadisin Şerhi
172. Hadisin Şerhi
•Kurban Bayramı Hutbesi* İle İlgili Hadis
173. Hadisin Şerhi
Cihad, Şehidlerin Fazileti Ve Cihadda İhlas Hakkındaki Rivayetler
174-176. Hadislerin Şerhi
177-179. Hadislerin Şerhi
Sahih-İ Müslim'den 'Allah Yolunda Cihad Etmenin Fazileti1 İle İlgili Hadisler
Resulullah Aleyhisselam'ın Bedir'e Katılanlar Hakkında Söylediği: 'İstediğinizi Yapın Allah Sizi Bağışlamıştır' Sözü İle İlgili Hadis
182. Hadisin Şerhi
Cabir'în Babası Abdullah'ın Şehit) Edilmesinden Sonra Konuşturulmasıyla İlgili Hadis
183-184. Hadislerin Şerhi
•Allah'ın Şehidlere *Bir Şey Arzuluyor Musunuz?' Sözü İle İlgili' Hadis
189. Hadisin Şerhi
'Kim Savaşa Çıkan Birinin Ailesine İhanet Ederse...'Hadisi
190. Hadisin Şerhi
•Bir Adam Başka Bir Adamın Elinden Tutmuş Olarak Gelir, Ey Rabbim Bu Beni Öldürdü, Der' Hadisi
19L Hadisin Şerhi
•Allah, Allah Yolunda Savaşa Çıkan Adama İmrenir1 Hadisi
192. Hadisin Şerhi
'Rabbimizin Zincirle Cennete Götürülen Topluluğa Hayret Etmesi' İle İlgili Hadis
193. Hadisin Şerhi
Muhammed Aleyhisselam'ın Ümmetinin Yaptığı İyiliklere Ecirlerin Kat Kat Verilmesi
'Yahudilerin, Hıristiyanların Ve Müslümanların Durumu Hadisi
194-195. Hadislerin Şerhi
Peygamber Aleyhis Selam1 İn Tevrat'ta Zikredilen Özelliği
Peygamber Aleyhîsselam'în Tevrat'ta Geçen Sıfatı" İle İlgili Hadîs
196-197. Hadislerin Şerhi
MUSİBETE SABRETMENİN KARŞILIĞI"GÖZLERİ KAYBETMEYE SABIR" ILE İlgIII HADİS
198-200. Hadislerin Şerhi:
•Allah'ın Bir Kimsenin Evladını Alması Karşılığındaki Sevab' İle İlgili Hadis
Nesâî DE, SÜNEKİNDE 'ÜÇ ÇOCUĞU VEFAT EDEN1 BABINDA ŞU HADİSİ RİVAYET ETMİŞTİR:
Çocuk Düşmesi Musibetine Uğratılan Hakkındaki Rivayet Başlıklı Babada Da Şöyle Diyor
•Çocuğun (Ruhunun) Alınmasındaki Sevab* Hadisi
205. Hadisin Şerhi
•Rabbine Hamdeden Hastanın Fazileti1 İle İlgili Hadis
Humma Benim Ateşimdir, Onu Dünyada Mümin Kuluma Musallat Ederim...1 Hadisi
Oku Ve Yüksel Hadisî
•Kişinin, Çocuğunun Kendisi İçin Bağışlama Dilemesiyle Cennetteki Derecesi Yükselir" Hadisi
•Peygamberi Isıran Karınca' Île İlgili Hadis
210. Hadisin Şerhi
211-217. Hadislerin Şerhi
Peygamber Aleyhisselam'ın Ümmetine Olan Şefkati Ve Onlar İçin Duası
'Peygamber Aleyhîsselamın Ümmetine Duası Ve Onlara Olan Şefkati Dolayısıyla Ağlaması1 İle ÎlgîIl Hadls.
218. Hadisin Şerhi
"Allah Benim İçin Yeryüzünü Dürdü, Ben De Doğusunu Batısını Gördüm" Hadisi
219-223. Hadislerin Şerhi
Allah'ın Rahmetinin Gadabını Aştığına Dair Ve Allah'ın Günahkarların Tevbelerin< Kabul Etmesine Dair Rivayetler
"Rahmetim Gadabımı Aşıyor" Hasîsl
224-22a Hadislerin Şerhi
"BİR KUL GÜNAH İŞLER SONRA Trabbim GÜNAH İŞLEDİM1 DER" HADİSİ
229-23a Hadislerin Şerhi
•Vallahi, Allah Kulunun Tevbesiyle Ferahlanır.:." Hadisi
23L Hadisin Şerhi
'Cehenneme Girenlerden İki Adamın Bağırışları Şiddetlenir..." Hadisi
232. Hadisin Şerhi

Oruç Ve Fazileti Hakkındaki Rivayetler

"Oruç Benim İçindir Ve Onun Karşılığını Ben Veririm" Hadisi

156 Sahih-i Buharı, O2, s.24, "Kitabu's-Savm, Orucun Fazileti*1 babından:
Abdullah ibnu Mesleme Malik'ten, o Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre, Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Oruç kalkandır, (oruçlu kimse) sövmesin, cahillik etmesin. Bir kimse ona sataşırsa veya kötü söz söylerse iki kere "Ben oruçluyum" desin. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. (Allah buyurur ki): Oruçlu yemesini, içmesini ve şehvetini Benim rızam için terkeder, oruç Benim içindir, onun karşılığını Ben veririm, iyiliğin

karşılığı on katıyladır.[1]

157. Buharı C.7, s.l64'te, Kitabu'l-Iibas, 'Misk Hakkında Zikredilen* başlıklı babda da şöyle bir rivayete yer vermiştir:
Abdullahi'bnu Muhammed Hişam'dan, o Ma'mer'den, o Zuh-rî'den, o İbnu'l-Museyyeb'den, oEbu Hureyre Radıyallahü' Anh'dei Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Ademoğlunun her işi kendinedir, oruç ise müstesna. O Benim içindir. Onun karşılığını Ben veririm. (Yani Allah böyle buyuruyor). Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.[2]

158. Bu hadisi yine Buharı, C.9, s.l43'te Kitabu't-Tev-hid'de rivayet etmiştir:
Ebu Nuaym, el-A'meş'ten, g Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ten, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Azze ve Celle buyurur ki, oruç Benim içindir, onun karşılığını da Ben veririm. Kişi şehvetini, yemesini, içmesini Benim için terkeder. Oruç kalkandır. Oruçlu için iki rahatlık vardır: Biri iftar ettiği zaman, biri de Rabbine kavuştuğu zaman. Ve oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur"[3]

159. İmam Malik Rahmetullahi Aleyh, el-Muvatta'da sJ24'te, 'Cami li's-Sıyam' başlıklı babda bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur." lö9

160. Bir Başka Rivayet:

"Allah Azze ve Celle buyurur ki: Oruçlu şehvetini, yemesini, içmesini Benim için terkeder. Oruç Benim içindir, onun karşılığını da Ben veririm. Her iyilik için on kattan yediyüz kata kadar karşılık verilir. Orucun durumu ise farklıdır, o Benim içindir, onun karşılığım Ben veririm."]60

161. Müslim de Sahihinde, C.5, s. 132'de ve sonrasında (Kastallanî'nin Hamis'ine Göre) Kitabu's-SıyanVın' Orucun Fazileti' başlıkl babında bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahu Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittim demiştir:
169- Müslim: Siyam: 163 160- Muvatta: Siyam: SS
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki, Ademoğlunun her işi kendinedir, oruç ise müstesna. O Benim içindir, onun karşılığını Ben veririm. (Resulü 11 ah buyurdu ki): Nefsim elinde olana yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.[4]

162. Yine Müslim'in Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den bir başka rivayeti şöyledir:
Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
'Allah Azze ve Celle buyurdu ki, Ademoğlunun her işi kendinedir. Oruç ise müstesna. O Benim içindir, onun karşılığını Ben veririm. Oruç aynı zamanda kaljtandır. Sizden birinin oruçlu günü olursa, o gün kötü söz söylemekten son derece kaçınsın, gürültü de çıkarmasın. Birisi ona söver veya kendisine sataşırsa, ben oruçluyum desin. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin, olsun ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Oruçlu için iki rahatlık vardır: iftar ettiği zaman iftarın rahatlığını duyar, Rabbine kavuştuğu zaman da orucun rahatlığını duyar.[5]

163. Bir Rivayette de:
"Allah'a kavuştuğu zaman Allah karşılığını verir, bunun rahatlığını duyar" deniyor. [6]

164. Tirmizîde, C.i,s.l47'de 'Orucun Fazileti1 babında şöyle rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittiğini bildirmiştir:
"Rabbiniz diyor ki, her iyiliğe on kattan yediyüz kata kadar karşılık verilir. Oruç ise Benim içindir, onun karşılığını Ben veririm. Oruç ateşe karşı kalkandır. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Sizden biri oruçlu iken bir kimse kendisine karşı bilgisizlik ederse, ben oruçluyum, desin". [7]
Tirmizî bu hadisin hasen, garib olduğunu söylemiştir,

165. Yine Tirmizî Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Şöyle Bir Hadis Rivayet Etmiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki, Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: "Kullarımın Bana en sevgilisi iftarda acele edenidir".[8]
Tirmizî bu hadisin hasen, garib olduğunu söylemiştir.

166. İbnu Mace, C.l^s.258'de 'Orucun Fazileti1 babında bu hadisi şöyle rivayet ediyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Ademoğlunun her amelinin karşılığı kat kat verilir. İyiliğe on kattan yediyüz kata ve bundan fazlasıyla, Allah'ın dilediği miktara kadar karşılık verilir. Allah buyurur ki: Oruç Müstesna, o Benim içindir, onun karşılığını da Ben veririm. Kişi Benim rızam için şehvetini ve yiyeceğini terkeder. Oruçlu için iki rahatlık vardır: İftar ettiği anda bir rahatlık ve Rabbine kavuştuğu anda bir rahatlık. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.[9]

167. İbnu Mace, C.2, s.223'te 'Amelin Fazileti' babında da bu hadisi
"şehvetini ve yiyeceğini terkeder" kısmım ve sonrasını zikretmeksizin muhtasar olarak rivayet etmiştir. [10]

168. Nesâî de, C.4, s.159 ve sonrasında 'Orucun Fazileti* babında bu hadîsin çeşitli r. vayetlerini vermiştir:
Birincisi:
Aliyyu'bnu Ebi Talib Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir;
"Allah Tebareke ve Teala buyurur ki, Oruç Benim içindir, onun karşılığını da Ben veririm. Oruçlu için iki rahatlık vardır, iftar ettiğinde ve

Rabbine kavuştuğunda. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında miskten daha hoştur".[11]
ikincisi*

169. Ebu Said el-Hudrî Radıyallahü Anh Resulullah Aley-hisselam'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Allah Tebareke ve Teala buyurur ki; oruç Benim içindir, onun karşılığını da Ben veririm. Oruçlu için iki rahatlık vardır: iftar ettiğinde rahatlar, Rabbine kavuştuğunda Rabbi onun amelinin karşılığını verir ve rahatlar. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.[12]
Üçüncüsü:

170. Ebu Hureyre Radıyallahü Anlı, ResuluUah Aleyhis-selâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki, Ademcğlunun her işi kendinedir. Oruç ise müstesna, o Benim içindir, onun karşılığını da Ben veririm. Oruç kalkandır. Sizden birinin oruçlu günü olursa kötü söz söylemesin (yani kötü söze kötü karşılık vermeye kalkışmasın), gürültüye meydan vermesin. Birisi ona kötü söz söyler veya sataşırsa 'ben oruçlu bir adamım' desin. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun kî, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur[13]
Nesâfnin diğer rivayetleri burada verilenlere çok yakındır. Dolayısıyla burada verilmesine gerek yoktur. İsteyen aslına bakabilir.

156-170. Hadislerin Şerhi

Sahih-i Buharî'de geçen hadisler
"Oruç kalkandır" yani kötülüklerden alıkoyan bir koruyucu ve perdedir. Çünkü oruç şehveti kırmakta ve onu zayıf düşürmektedir. Kalkan kelimesinin cehennem ateşine karşı bir perde anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu anlam Tirmizî'nin bazı rivayetlerinde geçmektedir. Orada: "Oduç cehenneme karşı bir kalkandır" diye geçiyor. Cehennemin etrafı şehvetlerle, nefsani arzularla çevrilidir. Aynı şekilde Saîd ibnu Mansur ile Ahmed ibnu Hanbel'in Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'tan rivayetlerinde "sahibi onu yarmadıkça oruç bir kalkandır" diye geçiyor. Da-rimî'nin rivayetinde de: "gıybet ile onu yarmadığı sürece" denilerek gıybet kelimesi ilave edilmiştir.
Kastallanî der ki: Bu cümlede iki şeyin birbirini gerektirdiği anlamı var. Çünkü kişi dünyadayken kendini kötülüklerden uzak tutarsa, böyle yapması onun için ahirette cehennem ateşine karşı kalkan olmaktadır.
"Sövmesin" denilirken çirkin şey söylemesin, "cahillik etmesin" denilirken de bağırmak, alay etmek, biriyle dalga geçmek gibi cahillere mahsus işleri yapmasın, denmek isteniyor. Saîdu'bnu Mansur'un rivayetinde ise: "Sövmesin, münakaşaya girmesin" diye geçiyor. Bu mutlak olarak yasaktır. Yani oruçlu iken de oruçsuz iken de. Ancak oruçlu iken yasakhğı diğer hallerden daha şiddetli olmaktadır. Çünkü kişi orucu ile Allah'a ibadet etmektedir, ibadet halinde isyan ise, hiçbir şekilde yakışmaz.
Buharî'nin rivayetinde "bir kimse ona sataşırsa vaya kötü söz. Söylerse ibaresi, öaıd ıbnu Mansur un rivayetinde "bir kimse ona söver veya onunla münakaşaya girmek isterse" diye geçmektedir. Bununla bir kimsenin onunla sözlü veya fiili kavgaya girişmek için hazırlanması durumu, kastediliyor, "iki kere ben oruçluyum desin" tevsiyesi hakkında Nevevî 'Kitabul-Ezkar'mda bunu diliyle söyler, demiştir. el-Mütveüî ise kalbiyle söyleyebileceğini ifade etmiştir. er-Rafii'nin imamlardan rivayetine göre kişi bu durumda diliyle iki kere 'ben oruçluyum, ben oruçluyum' diyerek karşısındakini, yapmak istediği kötülükten alıkoymaya çıhşır, mümkün olmazsa azar azar karşılık vererek onu başından savar.
Kitabul-Mesabîh'te de şöyle deniliyor: ifadeden anlaşıldığına göre; bu söz karşısındakini engellemeye bir sebeptir. Adeta bu haliyle: Ben oruçluyum, demekle, oruçluya gösterilmesi gereken hürmet sınırını aşanın şiddetli bir cezaya çarptırılacağını, karşısındakine hatırlatmış olmaktadır. Hadiste, aynı zamanda insanlarla münakaşaya girmekle orucun sevabının azalacağı da haber verilmiş olmaktadır. Yahut oruçla beraber yasağın şiddet kazandığını, kişi bu sözle nefsine hatırlatmış olmaktadır. Bu da orucun kişiyi kendisine eziyet verecek durumlara düşmekten koruyucu bir kalkan olduğu gerçeğini ortaya koyuyor.
"Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha .hoştur" sözünde geçen ağız kokusu ile, oruçlunun dünyadaki ağız kokusunun mu yoksa ahiretteki ağız kokusunun mu kastedildiği konusunda Ibnu's-Salah ile îbnu Abdi's-Selâm ihtilafa düşmüşlerdir. Ibnu Abdi's-Selâm, bu kokunun ahiretteki ağız kokusu olduğunu ileri sürmüş ve bu iddiasına Müslim ile Nesâî'nin rivayetlerini delil göstermiştir.
Ebu'ş-Şeyh zayıf bir isnadia Enes Radıyallahü Anh'den merfu olarak şöyle bir hadis rivayet etmiştir: "Oruçlular kabirlerinden kalktıklarında ağızlarının kokusu ile tanınırlar. Ağızlarının kokusu Allah katında miskten daha hoştur". Ibnu's-Salah ise bu kokunun dünyadaki ağız kokulan olduğunu ileri sürmüştür. Bu iddiasına Cabir Radıyallahü Anh'den merfu olarak rivayet edilen şu hadisi delil göstermiştir: "ikincisi ise, onların akşam vaktinde ağız kokuları Allah katında miskten daha hoştur". Burada müşkil bir durum var. Çünkü Allahü Teala koklamak ve benzeri, sonradan olma sıfatlardan münezzehtir. Bu meseleye, hadiste bildirilen şeyin mecazi manada ve istiare tarzında olduğu belirtilerek çözüm getirilmiştir. Yani oruçlunun ağız kokusunun Allah katında hoş olması, onun Allah'a yakın olması anlamındadır, denilmiştir.
Oruçluya ahirette miskten daha hoş bir koku verilerek yaptığı amelin mükafatlandırılacağı da söylenmiştir. Yani oruç dolayısıyla kendisinde akşama doğru ağız kokusu hasıl olan kişinin Allah katında alacağı sevab, anirette kendisine miskten daha hoş bir koku verilmesidir.
Kastallanî bu açaklamalan yaptıktan sonra şöyle diyor:
Allah yolunda şehid edilen kimse, canını tehlikeya attığı halde onun kanı misk gibi kokuyor da, neden oruçlunun ağız kokusu miskten daha hoş oluyor? diye sorarsan sana şu cevabı veririm: O-rucun etkisi cihadın etkisinden fazladır. Çünkü oruç "islam'ın beş esasından biridir. Cihad ise farz-ı kifayedir. Oruç farz-ı ayndır. İmam Şafii Rahmetullahi Aleyh'in de belirttiği üzere farz-ı ayn, farz-ı kifayeden üstündür.
İmam Ahmed Rahmetullahi Aleyh, Müsned'de şöyle bir hadis rivayet etmiştir: Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Bir dinarı kendi ailene infak edersin. Bir dinar da Allah yolunda harcarsın. Bunlardan üstün olanı, yani daha çok sevaba layık olanı kendi ailen için harcadığın bir dinardır".
Burada meselemize delil teşkil edecek yön şudur: Kendi ailene infakta bulunman farz-ı ayndır. Bu farz-ı kifaye olan cihad mesab-esindeki Allah yolunda harcamada bulunmandan daha çok sevaba layık olmaktadır*
Bu durum Ebu Davud et-Teyalisî'nin Ebu Katade'den rivayet ettiği şu hadisteki mana ile çakışmamaktadır: "Resulullah Aleyhisselâm hitabda bulundu (veya hutbe okudu) ve cihaddan sözetti Onun farz namazların dışında bütün amellerden üstün olduğunu bildirdi." Bu, orucun vacib ve farz kılınmasından önce olabilir. Re-sulullah Aleyhisselâm amellerin en üstün olanını soran bir adama: "Oruç tut, onun benzeri yoktur" diye cevap vermiştir.

"Oruç benim içindir", yani oruç tutmada gösteriş payı yoktur. Oruç tamamen Benim rızam için yerine getirilen bir ibadettir. Çünkü kul onunla Benden başkasına ibadet etmez. Yahut: O Benimle kulum arasında bir sırdır, kulum o ibadeti yalnız Benim rızam için ye nar.
"Onun karşılığını Ben veririm" yani oruç tutanın sevabını Ben veririm. Biliriz ki, Kerim olan, bir şeyin karşılığını vermeyi kendine has kılarsa vereceği karşılık, yapacağı ihsan olur. Verilecek karşılık sayıya ve hesaba gelmeyecek derecede kat kat olacaktır.
İlim adamları, kendilerine kat kat sevab verilecek olanların, oruçlarına günah karıştırmamış kimseler olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Bunun için: Oruçlu için iki rahatlık vardır, denilmiştir. Birincisi iftar vaktinde, bu dünya zevklerinden hoşlanan ruhun duyduğu rahatlık, diğeri Rabbine kavuştuğu andaki rahatlık, bu da rabbani ruhun duyduğu rahatlıktır. Oruç kişiyi Rabbine kavuşma ve O'nu müşahede etme nimetine ulaştırmaktadır. (Kastallanî'den).
Nevevî Rahmetullari Aleyh de Müslim şerhinde şöyle diyor:
Kişi kötü konuşmaktan, cahillik etmekten, başkasıyla münakaşaya girmekten, ona buna sataşmaktan sadece oruçlu iken men edilmiş değildir. Herkes bu gibi kötülüklerden menolunmuştur. Ancak bu yasak oruçlu hakkında daha da kuvvet kazanmaktadır.
"Yüce Allah buyurur ki: Ademoğlunun her işi kendinedir, oruç ise müstesna, o Benim içindir" sözüyle ne kastedildiği hakkında ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Çünkü bütün taatler Allah için yapılır. Bazıları der ki: Oruç yalnız Allah için yapılan bir ibadettir. Allah'tan başkası için oruç ile ibadet edilmiş değildir. Kafirler tapındıkları şeylere secde, sadaka, zikir ve benzeri şeylerle tazim ettikleri halde, hiçbir asırda oruç ile tazim etmiş değillerdir.
Bazılarının açıklamasına göre ise; oruç gizli olduğu için riyadan uzak bir ameldir. Namaz, hacc, cihad, sadaka ve benzeri ameller ise açıktan yapılır.
Bazıları da şöyle demişlerdir: Diğer ibadetlerdekinden farklı olarak oruçlu için kendine ve nefsine bir pay yoktur. (Yani dünyalık olarak).
Yine denilmiştir ki: Yeme ve içmeden uzaklık, Allah'ın sıfatlarındandır. Kul da bu sıfata müteallik bir amel ile Allah'a yaklaşmaktadır. Gerçekte ise Allah'ın sıfatlarına hiçbir kimsenin sıfatı benzemez, yani Allah'ın sıfatları zatına mahsustur.
Bazılarına göre ise, "oruç Benim içindir" sözünün manası "onun ne kadar bir sevaba layık olduğunu yalnız Ben bilirim" dir. Diğer ibadetlerin sevaplarını ise Allahü Teala bazı yaratıklarına açıklamıştır.
Ve yine denilmiştir ki: Oruç teşrif için, yani şerefinin üstünlüğünün belirtilmesi için Allah'a nisbet edilmiştir. "Allah'ın devesi" sözünde olduğu gibi. Esasında bütün âlem Allah'ındır. Bu hadis orucun üstünlüğünü bildirmekte, ona teşvik etmekte ve oruç için sabır göstermeye çağırmaktadır.
"Onun karşılığını Ben veririm" sözü orucun üstünlüğünü ve sevabının çokluğunu bildirmektedir. Çünkü kerim olan, bir şeyin karşılığını vermeyi kendi üzerine alırsa, bu karşılığın pek büyük olacağı anlaşılır.
"Oruçlu için iki rahatlık vardır". Oruçlunun Rabbine kavuştuğu andaki rahatlığı, yaptığı amele verilen bolca karşılığı görmesi dolayısıyladır. İftar vaktindeki rahatlığı ise ibadetini, onu bozacak şeylerden uzak halde tamama erdirmesinden duyduğu sevinç ve karşılığında umduğu sevab dol ayı siyi adır. Ben derim ki: Daha önce yapması yasak olan şeyleri yapabilmekten ve canının çektiği şeyleri alabilmekten duyduğu rahatlık da buna ilave edilebilir.

, Resulullah Aleyhisselâm'ın Arafat Gününde Ümmetine Dua Etmesi Ve Kurban Bayramı Hutbesi İle İlgili Rivayetler

Peygamber Aleyhisselam'ın Arefe günü akşamında 'Ümmetinin Bağışlanması İçin Dua Etmesi' ile ilgili hadis:

17L Bu hadisi İbnu Mace Rahmetullahi Aleyh C.2, s.l23'te 'Arafat'ta Dua1 babında rivayet etmiştir.
Abdullah ibnu Kinane, îbni Abbas ibni Mirdas es-Sulemi'nin babasından, onun da kendi babasından rivayetine göre Resulullah Aliyhisselâm Arafe günü akşamında Ümmeti için, dua etti ve kendisine Allah katından şöyle icbet edildi:
"Zalimlik yapanlar dışında Ben onları bağışladım. Zalimden mazlumun hakkını alacağım. Resulullah Aleyhisselâm: Ey Rab-bim, dilersen, mazluma cennetten lütfeder, böylece zalimi de bağışlarsın, diye münacaat etti. O akşam kendisine icabet edilmedi. Ertesi gün Müzdelife'de sabah oldu. Resulullah Aleyhisselâm duasını tekrarladı, istediğine icabet edildi. Ravi der ki, Resulullah Aleyhisselâm güldü (veye tebessüm etti demiş olabilir) Ebu Bekir ve Ömer Radıyallahü Anh kendisine: Anam babam sana feda olsun, Allah dişlerine hep gülümseme bahşetsin, bu saatte gülmek senin pak adetin değildir, seni güldüren nedir? diye sordular. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Allah'ın düşmanı îblis Allah'ın duama icabet ederek Ümmetimi bağışladığını öğrenince toprak alıp başına saçmaya ah, vah ederek bağırmaya başladı. Onun o haykırışlarını görmek beni güldürdü.[14]

171. Hadisin Şerhi

Resulullah Aleyhisselâm'in gülmesi tebessümden ibaretti. Dolayısyla hadiste geçen 'güldü' kelimesi "tebessüm etti" anlamın dadır. Sözü edilen saat, yani Resulullah Aleyhisselâm'ın hadis te belirtilen hâdiseden dolayı tebessüm ettiği saat, gecenin son vaktidir. Bu vakit tazarru ve dua vakti olduğu için Hazreti Ebu Bekir ve Hazreti Ömer Radıyallahü Anhüma: Bu saatte gülmek sizin pek adetiniz değildir, demişlerdir. "Allah dişlerine hep gülümseme bahşetsin" sözü de Ebu Bekir ve Ömer Radıyallahü Anhüma hazretlerinin Peygamber Aleyhisselâm iç in dualarıdır. Yani: 'Allah kalbine dudaklarındaki gülümsemeyi devamlı kılacak bir sevinç ve sürür versin' demektir.

172. Nesâî'nin Arefe Günü hakkındaki bir başka rivayeti de şöyledir:
Aişe Radıyallahü Anhüm Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Allah, arafe gününde cehennemden azad ettiği kul kadar hiçbir günde azad etmez. Allah o günde kendine Münacaat eden kullarına rahmetiyle yaklaşır ve o kullarıyla meleklerine karşı övünür ve: Bunlar ne istiyor? diye sorar?[15]

172. Hadisin Şerhi

Allah'ın Arefe gününde cehennemden azad ettiği kullarının sayısı kadar, senenin diğer günlerinden herhangibirinde azad etmemesi, Arefe gününün üstünlüğü ve bu günde Allah'ın rahmetinin kullarına tecellisinin fazla olması dolayısıyladır, O günde rahmetini kullarının üzerine bolca akıtır. Allahü Teala'nın kulları hakkında: "Bunlar ne istiyor?" diye sorması soru maksadıyla değil, ailelerini, vatanlarını terkederek, toz, toprak içinde yol meşakkatine katlanarak hacc farizasını yerine getirmek için Mekke'ye gelen ve orada Allah'a yönelerek dua eden, günahlarının bağışlanmasını, tevbelerinin kabul edilmesini isteyen, bunları yaparken yalnızca Allah'ın rahmetine kavuşmayı amaç edinen,

azabından korkan kullarını övmek içindir. Allah kerimdir, rahmet sahibidir, kullarını bağışlar ve onlara rahmet eder.

•Kurban Bayramı Hutbesi* İle İlgili Hadis

173. Bunu da îbnu Mace, C.2, s.l29'da "Kurban Bayramı Hutbesi" babında rivayet etmiştir.
Abdullah ibnu Mes'ud Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhis-selâm'ın Arafat'ta alaca devesinin üstünde şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Bu günün hangi gün, ayın hangi ay, bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz? Oradakiler: Burası haram belde, bu ay haram ay, bu gün haram gündür, dediler. Resulullah Aleyhis-selâm da: Mallarınız, canlarınız, bu ayınız, bu beldeniz, bu
gününüz gibi haramdır. îyi bilin, ben hepinizden önce havzın başına varacak, orada sizin çokluğunuzla diğer Ümmetlere Övüneceğim, benim yüzümü kara çıkarmayın. Bilin ki, ben şefaatimle bazı kimseleri kurtarmaya çalışacağım, bazıları da benim şefaatimden mahrum bırakılacak. Ben: Ey Rabbim, bunlar benim asbabımdır (benim yoluma girenlerdir) derim. Hak Teala: Sen bunların senden sonra neler icad ettiğini bilemezsin, der, diye buyurdu.[16]

173. Hadisin Şerhi

Hadiste zikri geçen alaca deve, Resulullah Aleyhisselâm'm 'Kusva' adı verilen devesidir. Resulullah Aleyhisselam'ın; Bu günün hangi gün, bu ayın hangi ay, bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz? diye sorması orada bulunanlara, ayın ve beldenin hürmetini ikrar ettirmek içindir. Bunu ikrar ettirmekle mallarının ve canlarının birbirlerine haramhğımn derecesinin büyüklüğü ortaya konmuş oluyor.
Resulullah Aleyhisselâm: "Ben hepinizden önce havzın başına varacağım" demekle, herkesten önce oraya varıp oranın suyundan içmeleri için Ümmetine o yeri hazırlayacağını bildirmektedir.
Resulullah Aleyhisselâm'dan sonra bidatler çıkaranlar, Onun şefaatinden mahrum olacağı için Resulullah Aleyhisselâm'm sünnetine iyi yapışmak gerekir. "Allah'tan nasıl korkulması gerekiyorsa öylece korkunuz ve ancak Müslümanlar olarak ölünüz".

Cihad, Şehidlerin Fazileti Ve Cihadda İhlas Hakkındaki Rivayetler

174. Sahih-i Buharî'den 'Cihadın Fazileti1 ile ilgili badis, Buharı, C.l^s.16, Kitabul-İman 'Cihad1 babından:
Haramiyyu'bnu Hafs Abdulvahid'den, o Umare'den, o Ebu Zur'a ibnu Amr'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den, Resulu Hal Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Yüce Allah, kendisim iman ve Peygamberlerimi doğrulamaktan başka bir şey sevketmeksizin yolumda cihada çıkanı kazandığı ecir, veya elde ettiği ganimet ile geri çevirir yahut cennete koyarım,
diye, kendi katında tekeffülde bulunur. Eğer Ümmütime zorluk çıkarma korkum olmasaydı, hiçbir şeriyyenin arkasında kalmayıp Allah yolunda öldürülmeyi sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi arzulardım.[17]

175. Buhari Rahmetullahi Aleyh, Kastallanî'nin şerhine göre C.5,s.35-36'da Kitabu'l-Cihad'ın "İnsanların En Üstünü Canıyla Malıyla Allah Yolunda Cihad Eden Mü'mindir" başlıkh babında şöyle bir rivayete yer vermiştir:
Ebu'l-Yeman Şu'ayb'dan, o ez-Zuhrî'den, o Saîdu'bnu'l-Musey-yeb'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aley-hisselâm'm şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Allah yolunda cihad edenin örneği (kendi yolunda kimin cihad ettiğini ise ancak Allah bilir) oruç tutan, namaz kılan kimsenin örneğidir. Allah mücahide, öldürülmesi halinde cennete koymayı yahut sevab ve ganimetle birlikte, geri çevirmeyi taahhüd etmiştir.[18]

176. Yine Buharı, 0.4,8.85-86^3 Kitebu'l Cihad ve's-Siyer'in, Kesulullah Aleyhisselâm'ın "Sizin İçin Ganimetler Helal Kılındı" sözüyle ilgili babda şu hadisi rivayet etmiştir;
İsmail Mâlik'ten, o Ebu'z-Zinad'dan, o el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kendisini Allah yolunda cihad amacı ve Allah'ın vahyine olan inancından başka bir şey sevketmeksizin, kendi yolunda cihada çıkanı Allah, cennete koymayı veya ecir ve ganimetle birlikte, çıktığı meskenine geri döndürmeyi taahhüt etmiştir.[19]

174-176. Hadislerin Şerhi

Hadiste geçen iman ile kastedilen, ihlastır. Yani kişi cihada çıkarken yalnız Allah'ın rızasını gözetmelidir. Cihada çıkmasında Allah'ın vaadettiği nimetlere kavuşmaktan ve Allah'ın emrini yerine getirmekten başka bir gaye gözetmemelidir. "Cennete koyarım" sözünün anlamı: Şehid edilmesi halinde, hesapsız olarak Allah'a yakın (mukarreb) kullarla beraber cennete koyarım'dır. Çünkü şehidlik günahların kefîaretine vesiledir. Yüce Allah ayet-i kerimesinde:"Allah katında diridirler ve rızıklan dinim aktadırlar" diye buyurarak şehidin ölümü anından itibaren nimete kavuştuğunu bildirmektedir. (Kastallanî'den).
177. "Cihadın Fazileti" Hadisini Nesâî de, C.l,s.l6'da rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittim demiştir:
"Allahü Teala, kendisini, iman ve Benim yolumda cihad azminden başka birşey şevketmeksizin, Benim yolumda cihada çıkanı, ya ister öldürülmek suretiyle, isterse başka şekilde ölmek suretiyle dünyadan göçsün, onu cennete koymak üzere güvenceye alırım, veya elde ettiği ecir ve ganimetle birlikte, çıktığı meskenine geri döndürürüm diye taahhütte bulunmuştur.[20]
178. Yine Ebu Hureyre RadıyaUahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Kendisini, Allah yolunda cihad azmi ve Onun vahyini tasdikten başka bir şey sevketmeksizin, kendi yolunda cihad edeni Allah, ya cennete koymayı veya kazandığı ecir ve ganimet ile birlikte, çıktığı meskenine geri çevirmeyi taahhüt etmiştir.[21]

179. Yine Buharî'nin Harekete Geçirilen Seriyeyenin Sevabı" konusunda rivayet ettiği bir hadis de şöyledir;
îbnu Ömer RadıyaUahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın Rab-binden rivayetle şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Onu (cihad edeni) geri çevirdiğim zaman, sevab ve ganimetle geri çevirmeyi, ruhunu aldığım zaman da kendisini bağışlamayı ve kendisine rahmet etmeyi taahhüt ettim.[22]

177-179. Hadislerin Şerhi

Hadiste "ister öldürülmek suretiyle olsun, ister başka şekilde ölnek suretiyle olsun" denilirken başka şekilde Ölümden sefer, yai cihada gidiş veya dönüş esnasındaki ölüm kas teli diliyor.
Hadisin zahirinden ganimetle evine dönenin ecirden mahrum kalacağı manası çıkıyor. Gerçekte ise mücahid ihlas ile cihad ederse, ister geri dönsün ister dönmesin mutlak suretle kendisine sevap yazılır.
Bu mesele iki şekilde izah edilmiştir:
Birincisi: Metinde geçen "veya" anlamındaki kelime aynı zamanda "ve" anlamına gelir. Bu durumda anlam şöyle olur; Evine dönerken eğer bir ganimet elde edememişse o zaman sadece aldığı ecirle dönmüş olur. Ganimet elde ettiği takdirde de hem aldığı ecirle hem de ganimetle dönmüş olur. Her iki halde de sevab alması kesindir.
ikinci açıklama: Mücahidin aldığı ecir, ganimet elde etmediği takdirde, Yüce Allah'ın mücahidlerden herbiri için hazırladığı ecrin tamamıdır. Ganimet elde eden mücahidlerin ecirleri ise, ganimet elde edemeyenlerinkinden az olmaktadır. Bu iddialarına Müslim'in Amr ibnu'1-As Radıyallahü Anh'den rivayet ettiği şu hadisi delil göstermektedirler. O hadiste Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle buyurduğu bildirilmektedir: "Allah yolunda cihada çıkıp da ganimet elde eden her mücahid, ecrinin üçte ikisini peşinen almış olur. Üçte biri kalmış olur. Ganimet elde edemeyenler ise ecirlerinin tamamını ahirette alırlar." Bu hadisten hareketle şöyle diyorlar: Bu hadis açıkça gösteriyor ki, ganimet alanın da ecrinin bir kısmı ahirete kalmaktadır. Ganimet ise alınacak ecrin bir kısmına karşılık olmaktadır. (Kastallanî'den) . Kastallanî Rah-metullahi Aleyh, sonra şöyle diyor; "Ecrin üçte ikisini peşinen almış olur" sözünde ince bir hikmet vardır. Allah mücahide üç nimet bahsetmiştir, bunlardan ikisi dünya ile ilgili, diğeri ahiret ile ilgilidir. Dünya ile ilgili olanlar selamet (düşmanın kötülüğünden korunma) ve ganimettir. Ahiret ile ilgili olan ise öldürülerek olsun başka şekilde olsun dünyadan göç ettiğinde şehidlerle birlikte cennete gitmektir. Mücahid salim ve ganimet elde etmiş olarak döndüğünde dünya ile ilgili olan iki nimete kavuşmuş olmaktadır. Onun için, Allah katından üçüncü nimet kalmaktadır. Fakat ganimet elde etmeden dönerse o zaman Allahü Teala Buna karşılık olarak ona sevab yazmaktadır.
Hadiste kastedilen mana, hadisin zahirinden çıkan ganimet elde edenin sevab alamayacağı manası değildir. Bazıları hadiste geçen "veya" kelimesini "ve" manasına almışlardır. Çünkü mücahidin her halde sevab alacağı kesindir. Bu konuda Müslim'in bazı rivayetlerinde "ecir ve ganimet" şeklinde 've' ile geçmesi delil gösterilmiştir.
Bazıları bu görüşe itiraz ederek 've' ile okunduğu zaman hadisin manası üzerindeki bazı problemler çözülse de, yeni bir problem ortaya çıkmaktadır, çünkü böyle okunduğu zaman evine dönen her mücahidin mutlaka ganimetle dönmesi gerekir. Böyle bir şey ise açıklanması zor bir durumdur. Çünkü Allah'ın vaadi haktır, Allah vaadettiğini verir. Doğru olan "ve" ile gelen rivayetlerin anlamlarını 'veya' ile gelen rivayetlerin anlamlarına hamletmek, yani ikisini birlikte düşünerek anlam çıkarmaktır, demişlerdir.
Bu itiraza, yukarıda geçen iki açıklamadan biriyle cevap verilebilir. Yani ya 'veya' kelimesi, ganimet ile ecrin birinin diğerini engellememesi anlamına alınır, o zaman ikisinin birlikte hasıl olması mümkündür. Yahut da bir durumda ecrin tamamının alınacağı, diğer durumda eksik alınacağı manası çıkarılır. O zaman ganimete kavuşmayan ecrini eksiksiz alır, ganimete kavuştuğu zaman da kişinin elde ettiği ganimete sevinmesi dolayısıyla bu ecir kısmen eksilir, en doğrusunu bilen ise Allah'tır.
Hadiste de bildirildiği üzere Resuluîlah Aleyhisselâm Ümmetine meşakkat olmasından çekinerek, her seriyye ile birlikte çıkmamıştır. Ümmetine acımıştır. Çünkü Ümmetinden herkes onunla birlikte her seriyye ile cihada çıkmaya güç yetiremez. Onun katıldığı seriyyeye katılmamak ise kendilerine ağır gelirdi.
Bu mana Müslim'in rivayetinde açık olarak belirtilmiştir. Nitekim orada şöyle deniliyor: "Müslümanlara zorluk çıkarma korkum olmasaydı asla gazaya çıkan bir seriyyenin arkasında kalmazdım. Ancak ben onların hepsini donatma imkanı bulamıyorum, onların da kedi teçhizatları kendilerine güç gelir."
Resuluîlah Aleyhisselâm'ın Allah yolunda tekrar tekrar öldürülmek istemesi Allah yolunda şehid olmanın üstünlüğünü gösteriyor. Artık herkesin Şehadet nimetine kavuşmak için Allah yolunda Öldürülmeyi istemesi gerekir.

Sahih-İ Müslim'den 'Allah Yolunda Cihad Etmenin Fazileti1 İle İlgili Hadisler

180. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştin
"Allah, evden çıkmasına sebep, kendi yolunda cihad azmi ile vahyine olan inancından başka bir şey olmaksızın yolunda cihad eden kimseyi, ya cennetine koymayı veya elde ettiği ecir ve ganimetle evine geri döndürmeyi taahhüt etmiştir.[23]

181 Yİne Sahih-i Müslim'den bir başka rivayet:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Allah, kendisini Benim yolumda cihad azmi ve Bana imandan başka bir şey yola çıkarmaksızın, Benim yolumda cihada çıkanı kesin olarak cennete koyar veya çıktığı evine, elde ettiği ecir ve ganimetle birlikte geri döndürürüm, diye taahhütte bulunmuştur. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, Allah yolunda açılan her bir yara, kıyamet gününde açıldığı günkü haliyle, kan renginde ve misk kokulu olarak gelir. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, Müslümanlara zorluk çıkarma korkum olmasaydı, asla gazaya çıkan bir seriyyenin arkasında kalmazdım. Ancak ben onların hepsini donatma imkanını bulamıyorum, onlar da kendi teçhizatları için imkan bulamıyorlar, bu durumda onların benden geri kalmaları kendilerine güç gelir. Muhammad'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra tekrar savaşıp öldürülmeyi arzulardım.[24]

Resulullah Aleyhisselam'ın Bedir'e Katılanlar Hakkında Söylediği: 'İstediğinizi Yapın Allah Sizi Bağışlamıştır' Sözü İle İlgili Hadis

182. Bu hadisi Buharı C.5, s.l45'te, "Fetih Gazvesi1 babında rivayet etmiştir:
Bu konu 'Fetih Gazvesi' hadisinde geçmekte, Hatib ibnu Ebi Bal-taa'nın Mekke ahalisine gönderilerek onlara Resulullah Aleyhis-selâm'ın Mekke'yi fethetmek için gazveye çıkacağını haber vermesinden sözedilmektedir. Orada şöyle deniliyor: Resulullah Aleyhisselâm Hatib'e:
"Ey Hatib bu yaptığın ne? diye sordu. Hatib: Ey Allah'ın Resulü, benim hakkımda acele etme, ben Kureyş'le bağlantı içinde bir adamdım. Onlarla anlaşmalıydım (ilişkiliydim) ama onlardan değildim. Seninle beraber hicret edenlerin, müşriklerin içinde yakınları vardı, onlar bu kimselerin mallarını ve aile efradlannı koruyorlardı. Benim böyle yakın çevrem olmayınca, içlerinden benim kimselerimi koruyacak

bir el (yardım) edinmek zorunda kaldım. Bunu dinimden dönmek veye Müslüman olduktan sonra küfre rıza göstermek maksadıyla yapmadım. Resulullah Aleyhis-selâm da: O size doğru olanı söyledi, diye buyurdu. Ömer Radıyallahü Anh: Acaba Allahü Teala Bedir gazasında bulunanlar hakkında ne buyurur? diye sordu. Resulullah Aleyhisselâm; Allahü Teala'nın: İstediğinizi yapın, ben sizi bağışladım, buyurduğunu bildirdi.[25]

182. Hadisin Şerhi

Bu hadis Sahih-i Buharî, Kitabu'l-Cihad, Babu'l-Casus, (56/ 141)'de şu şekilde geçiyor: Hazreti Ali Radıyallahü Anh'den rivayet edilmiştir. Buyurdu ki, Resulullah Aleyhisselâm beni, Zubeyr ibnu Avvam'ı ve Mikdad ibnu Esved'i göndererek şöyle dedi: Ravzatu Hah'a (Medine'ye oniki mil mesafede, Mekke ile Medine arasında bir yer) gidiniz, orada devenin üzerinde, hevdece binmiş halde bir kadın vardır, (ibnu Ishak'da geçtiğine göre bu kadının adı Sare idi, Vakidî'nin kaydettiğine göre ise Kenud'dur). Onda bir yazı vardır, onu alınız.
Biz çıktık, atlarımız hızlı bir şekilde bizi götürüyordu. Ravza'ya geldik. Orada deve üstündeki kadınla karşılaştık. Ona: Yazıyı çıkar, dedik. Kadın: Bende yazı yok, dedi. "Ya o yazıyı çıkarırsın yahut üstünü açar, yazıyı meydana çıkarırız" dedik. Kadın yazıyı saçlarının arasından çıkardı. Onu Resulullah Aleyhi s s elam'a getirdik. Baktık ki Hatib ibni Ebu Baltaa'dan Mekke'de oturan bazı müşriklere yazılmış. Resulullah Aleyhisselâm'la ilgili bazı şeyleri onlara bildiriyor. (Bazı müşriklerden kastedilen Safvan ibnu Umeyye, Süheyl ibnu Amr ve Ikrime ibnu Ebi Cehl'dir). Resulullah Aleyhisselâm: Ey Hatib, bu yaptığın ne? diye sordu, (hadisin devamı yukarıda geçtiği gibidir).
îbnu İshak'ta geçtiğine göre Hazreti Ömer Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'a: Ey Allah'ın Resulü, bırak beni bu münafığın boynunu vurayım, diye söyledi. Ömer Radıyallahü Anh'ın böyle söylemesinde, anlaşılması güç olan bazı noktalar var. Resulullah Aleyhisselâm'm Hatib hakkında: O, size doğru olanı söyledi, demesinden sonra Ömer Radıyallahü Anh'ın onu münafıklıkla itham etmesi müşkil bir noktadır. Çünkü Hatib Resulullah Aleyhisselâm'a verdiği cevapta; kendisinin bu işi küfür veya dinden dönme yahut İslam'dan sonra küfre rı£9 gösterme gayesiyle yapmadığını bildirmişti. Resulullah Aleyhisselâm'ın onun bu sözünü doğrulaması, onun münafık olmadığına şehadettir. Bu hususun açıklanması için şöyle söylenmiştir: Ömei Radıyallahü Anh, dindeki hamaseti ve bazı münafıklarır. karşısındaki şiddeti dolayısıyla böyle söylemiş ve Hatib'in yaptığ; işin onun Öldürülmesini gerektirecek bir iş olduğunu zannetmiştir. Ancak bunda kesin kararlı davranmamış, bunun içir öldürülmesi hakkında izin istemiştir. Hatib açığa vurduğunun ter si bir işi gizlice yaptığı için onu münafıklıkla itham etmiştir. Resu lullah Aleyhisselâm ise onu (Hatib'i) mazur görmüştür. Çünkü bir te'vilde bulunmuştu ve yaptığından dolayı bir zarar hasıl ol mamıştı. Özellikle yazıda Mekke ahalisini iyiliğe yönelten, Resu lullah Aleyhisselam'a uymaya sevkeden, kurtuluş yollarının bı olduğunu belirten ifadeler bulunması mazur görülmesine ve teşkil etmiştir.
Yahya ibnu Selam'ın tefsirinde geçtiğine göre Hatib'in mektubı; nun metni şöyledir:
"Bundan sonra, Ey Kureyş ahalisi, Resulullah Aleyhisselâr üzerinize sel gibi akan, gece gibi bir ordu ile geliyor, (geldi). A lah'a yemin olsun O tek basma da gelse, size karşı zafer elde ede ve Allah'ın ona vaadettiği gerçekleşir. Artık kendinizi kollayıı Vesselam."
Resulullah Aleyhisselâm, Hatib'i öldürme fikrinde vazgeçmesi için Hazreti Ömer Radıyallahü Anh'e şöyle buyurdu: Bedir1 de bulundu. Ne bilirsin, belki de Allahü Teala, Bedirde bul' nanlara muttali olarak, onlara istediğinizi yapın Ben si bağışladım diye buyurmuştur.
Kurtubî Rahmetullahi Aleyh der ki: Bu hadisi şerif, Bedir'de bulunanlarda kendilerinin geçmiş günahlarının bağışlanmasına vesile teşkil edecek bir halin ortaya çıktığını bildirir. Bu hallerinden dolayı sonraki günahlarının bağışlanmasına da layık olmuşlardır. Şu beyti söyleyen ne güzel söylemiştir:
Sevgili eğer bir hata işlerse Binlerce iyiliği ona şefaatçidir.
Yukarıdaki açıklamaları veren Kastallani daha sonra şöyle diyor: Allahü Teala, Resulullah Aleyhisselâm'ın haklarında herhangi bir şey söylediği kimseler hakkında, bu sözlerin doğruluğunu ortaya çıkarmıştır. Nitekim Bedir ehli cennetliklerin işlerini işlemeye devam etmişlerdir. Birinden bir yanlışlık zuhur edecek olsa hemen tevbe eder ve en doğru yolda yürümeye devam ederdi. Hadiste bildirilen bağışlanma ise ahirette olacaktır. Eğer onlar, haddi aşacak bir iş yapmış olsalardı şüphesiz Allah'ın koymuş olduğu kuralların uygulanması için onlara ceza uygulanırdı.
Resulullah Aleyhisselâm Bedir ehlinin faziletini bildirmek için Allah'ın onlar hakkında: "İstediğinizi yapın, sizin için cennet hak oldu" yani sizi bağışladım diye buyurduğunu bildirince Ömer Radıyallahü Anh-'ın- gözleri yaşardı ve: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedi. (Kastallani 'den).
Ömer Radıyallahü Anh'ın gözleri nefsine acımasından dolayı yaşardı. Çünkü: Beni bırak boynunu vurayım, demişti. Ağlamasının sevinçten dolayı olması da mümkündür. Çünkü Yüce Allah'ın Bedir ehline verdiği yüce ihsanını öğrenmişti. Özellikle Ömer Radıyallahü Anh'ın da Bedir ehlinden olması sevincini artırmıştır. Resulullah Aleyhisselâm'ın, Yüce Allah'tan rivayetle Bedir ehlinin diğerlerinden daha çok mağfirete yakın olduklarını bildirmesi üzerine, Hazreti Ömer Radıyallahü Anh'ın gözleri sevinçten yaşarmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Şüphesiz Bedir savaşına katılanlar canlarını Allah yolunda satanların ve halis niyetle Allah yolunda cihada çıkanların ilkleridir. insan sayısı ve savaş teçhizatı itibariyle müşriklerin Mü'min-lerden kat kat fazla olmalarına rağmen îslam, zaferi kazandı ve bunun haberi bütün Arap yarımadasına yayıldı. Bunun üzerine Arap Yarımadasında oturan bütün insanlar Mü'minleri büyük görmeye ve onlara hürmet etmeye başladılar. Kendini beğenmişlik gözlerini kör eden ve "ben sizin komşunuzum" diyen şeytanın sözüne kanarak, bununla rahatlık duyan ve onun peşinden giden müşriklerin başlarına geleni görünce, ötekiler de meseleyi ciddi ciddi düşünmeye, binlerce plan kurmaya başladılar, içlerinden bazılarının nefisleri kendilerine gizlice baskınlar düzenlemeyi hoş gösterir oldu.
Bedir ehli aynı zamanda güzel bir adet başlattı. Müslüman kardeşlerine büyüklük taslayanlarla vuruşmada sabır göstermeyi ve müşriklerin hilelerini Önemsememeyi öğrettiler.
"İzzet ancak Allah'ın, Peygamberinin ve Mü'minlerindir." "Müşrikler hoşlanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini doğru yol ve hak din ile gönderen Allah'tır". (Kastallanî Şerhi, C.6, s.387)

Cabir'în Babası Abdullah'ın Şehit) Edilmesinden Sonra Konuşturulmasıyla İlgili Hadis

183. Bu hadisi Tirmizî, 'Al-i Imran' süresiyle ilgili babda rivayet etmiş ve senedi zikrettikten sonra şöyle söyle-mistir.
Cabiru'bnu Abdillah Radıyallahü Anh'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir.
"Resulullah Aleyhisselâm benimle karşılaştı ve: Neyin var, Ca-bir, üzgün halde oluğunu görüyorum? dedi. Ben de: Ey Allah'ın Resulü, babam şehid edildi, Uhud günü öldürüldü, geride de çoluk çocuk, borç bıraktı, dedim. Resulullah Aleyhisselâm: Allah'ın senin babanı

nasıl karşıladığı hakkında sana müjde vereyim mi? diye buyurdu. Ben: "Evet, Ya Resulallah" dedim. O da: Allah bir kimseyle ancak bir perde arkasından konuşur, ama senin babanı diriltti ona perde olmaksızın hitabda bulundu ve şöyle söyledi: Ey kulum, Benden iste vereyim, Baban: Ey Rabbim, beni diriltmeni ve senin yolunda ikinci kez öldürülmeyi istiyorum. Dedi. Rabb Teala: Benim kesin olan hükmüm vardır, ölenler ikinci kez dünyaya dönmezler, buyurdu. Bunun üzerine: "Allah yolunda öldürülenleri Ölüler sanmayınız..." ayeti indirildi, diye cevap verdi.[26]
Tirmizî bu hnHisin haşen garib olduğunu söylemiştir.
İbnu Mace de bu hadisi 'Cehmiyye'nin înkar Ettikleri' ile ilgili babda Tirmizî'nin yukarıda verilen rivayetinde geçen lafizdakine yakın bir lafizla rivayet etmiştir. Ancak orada "Abdullah ibni Amr ibni Haram, Uhud gününde öldürüldüğünde Resulullah Aleyhisselâm benimle karşılaştı" denilmektedir.

184. Yine İbnu Mace bu hadisi Sünen'inde "Allah Yolunda Şehid Olmanın Fazileti" babında rivayet etmiştir:
Oradakj. rivayetin lafzı şöyledir:
"Cabiru'bnu Abdillah Radıy allahü Anh'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Abdullahi'brfîı Amri'bni Haram Uhud gününde öldürüldüğünde, Resulullah Aleyhisselâm bana: Ey Cabir, sana Al-lahü Teala'nın babana ne söylediğini bildirmemi istemez misin? diye buyurdu. Ben: Evet, (isterim), dedim. Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: Allahü Teala bir kimseye ancak perde arkasından hitab eder, senin babana ise perde olmaksızın hitab etti ve: Ey kulum, Benden iste vereyim, dedi. Baban:. Beni diriltmeni ve senin yolunda tekrar öldürülmeyi diliyorum, dedi. Allahü Teala: Benim önceden verdiğim bir hükümdür, ölenler dünyaya geri döndürülmezler, diye buyurdu. Baban: Geride kalanlara (durumumu) bildir, dedi. Allah Azze ve Celle de şu ayet-i kerimeyi indirdi: "Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanmayın, onlar diridirler.[27]

183-184. Hadislerin Şerhi

"Allah senin babanla perde olmaksızın konuştu" sözünü te'vil etmek gerekiyor. Çünkü Allahü Teala yaratıklara benzemekten münezzehtir. Allahü Teala'nın konuşması ses ve harften hâli bir konuşmadır. Musa Aleyhisselâm ile böyle konuşmuştur.
Allahü Teala Cabir'in babasından dilekte bulunmasını isteyince o, Uhud'da şehid edilmekten dolayı aldığı ecre ilaveten ikinci bir şehadet sevabı almak için, Allah'tan kendisini yeniden diriltip, yeniden şehadet sevabına kavuşturmasını istiyor. O, şehidlerin aldığı sevabın büyüklüğünü gördüğü için bu istekte bulunuyordu.
Hadisin her iki rivayetinde de şehidlerin fazileti açıklanıyor. Başka hadislerde şehidlerin ruhlarının cennette dolaşan yeşil kuşların kursaklarında olduğu bildiriliyor. Bu hadiste de şehidlerin yeniden cihad edip şehid edilmek için dünyaya dönmek istedikleri bildiriliyor. Bu hadis aynı zamanda şehidlerin diri olduğunu bildiren ayeti açıklamaktadır. Şehidler gerçek bir hayatla hayat sürmektedirler. Ayetin bildirdiği üzere Allah katından rızıklan dinliyorlar.
Hadisin bildirdiği üzere bir kere ölen tekrar dünyaya geri döndürülemez. Ondan sonraki hayat ahiret hayatıdır. Bu bütün yaratıklar hakkında geçerlidir. Allah'ın öldürdüğü bir kimseyi yüz yıl sonra diriltmesi ise bu hükme ters değildir. (Kur'an-ı Kerim'de bir kişinin Öldürüldükten yüz yıl sonra diriltildiği bildiriliyor. Mütercim). Bu Allah'ın ölüleri diriltmeye kadir olduğunu göstermek için bir örnektir. Bunun için ayet-i kerimede, öldürüldükten sonra diriltilen hakkında: "Bu ona apaçık belli olunca, artık Allah'ın her şeye Kadir olduğuna inanmış bulunuyorum" dedi, diye buyuruluyor.

•Allah'ın Şehidlere *Bir Şey Arzuluyor Musunuz?' Sözü İle İlgili' Hadis

185. Bu hadisi İmam Müslim, Sahih'inde 'Fadlu'l-Cihad ve's-Siyer1 kitabının 'Şehidlerin Ruhlarının Cennette Oldu-ğu'na dair babında üç ayrı senedle rivayet etmiştir:
Birincisi: Abdullahi'bnu Murre, Mesruk'un şöyle söylediğini bildirmiştir: Abdullah'a (yani îbnu Mes'ud'a):
"Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanmayın, bilakis onlar diri olup Rabbleri katında rızıklandırılmaktadırlar" ayet-i kerimesinden sorduk (veya sordum). O da şöyle cevap verdi: Biz de bunun hakikatini sorduk, (Resulullah Aleyhisselâm): "Onların ruhları yeşil kuşların kursakların d adır. Onlar için arşta kandiller asılmıştır. Onlara Rabbleri bir nazar eder, "Bir şey arzuluyor musunuz?" diye sorar. Onlar: Ne arzulayalım ki, cennette istediğimiz yerde dolaşıyoruz, derler. Bu soru üç kere tekrarlanır, onlar kendilerine soru sorma işinin bırakılmayacağını görünce: "Ey Rabbimiz, ruhlarımızı cesetlerimize iade etmeni, böylece senin yolunda tekrar öldürülmemizi mümkün kılmanı diliyoruz, derler. Hakk Teala onların bir ihtiyaçlarının olmadığını görünce onlar da bırakılırlar, diye buyurdu.[28]
Bu rivayeti vermekle yetiniyoruz. Çünkü bunun verilmesiyle artık diğerlerinin verilmesine ihtiyaç kalmamaktadır.

186. Bu hadisi Tirmizî de, Sahih'inde Al-i İnıran süresiyle ilgili babda rivayet etmiştir:
Rivayete göre İbnu Mes'ud Radıyallahü Anh'a:
"Allah yolunda Öldürülenleri ölüler sanmayın, bilakis onlar diri olup Rabbleri katında nzıklandmlmaktadırlar" ayetinden soruldu. O da şöyle söyledi: Biz de bundan sorduk, bize onların (şehidlerin) ruhlarının yeşil kuşların kursaklarında olduğu bildirildi. Cennette istedikleri yerlerde dolaşmakta, arşa asılı kandillerin etrafına toplanmaktadırlar. Rabbin onlara bir kere nazar edip: "Fazladan istediğiniz bir şey var mı artırayım, diye buyurdu. Onlar: "Ey Rabbimiz, fazladan ne isteyelim ki, biz cennette istediğimiz yerde dolaşmaktayız" dediler. Sonra ikinci kez nazar etti: "Fazladan istediğiniz bir şey var mı, size olan nimetimi artırayım?" buyurdu. Onlar, cevap vermeden bırakılmayacaklarını görünce: "Tekrar senin yolunda öldürülebilmemiz için ruhlarımızı (cesetlerimize) iade etmeni ve dünyaya dönmemizi mümkün kılmanı diliyoruz dediler.[29]
Tinnizî Rahnıctullahi Aleyh bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.

187. İbnu Mace de bu hadisi Sünen'inde 'Allah Yolunda Şehid Olmanın Fazileti1 babında İbnu Mes'ud Radıyallahü Anh'den Tirmizî'nin rivayetindeki lafıza yakın bir lafızla rivayet etmiştir. Ancak onun rivayetinde şöyle bir farklılık vardır.
"(Allah Celle Celalühü): "Arzuladığınızı Benden dileyin" buyurdu, (bir kere). Şehidlerin cevabında da şöyle deniliyor: "Senden ne dileyelim, oysa biz cennetin her neresinde istersek orasında dolaşıyoruz". Oradaki rivayette şöyle bir ziyade de var: "(Allah) onların bir istekte bulunmadığını görünce, ancak onlar kendi hallerine bırakıldılar.[30]

188. Nesâî de 'Cennet Ehlinin Temennide Bulunduğu eyler1 babında şöyle bir hadis rivayet etmiştir.

Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'dan Resulullah Aleyhisse-lam'ın şöyle söylediği rivayet edilmişitir:
"Cennet ehlinden bir adam getirilir. Allahü Teala: Ey Ademoğlu, yerini nasıl buldun? diye sorar. Adam: Ey Rabbim, yerlerin en iyisi, der. Allahü Teala: îste ve temenni et, der. Adam, şehid olmanın üstünlüğünü gördüğü için: Beni dünyaya döndürmeni ve senin yolunda on kere öldürülmeyi diliyorum, der[31]

189. Bu hadisi Nesâî, Sünen'inde C.l,s.37'de 'Şehidliği İsteme1 babında rivayet ediyor:
Irbâdu'bnu Sariye Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Şehidler ile yataklarında ölenler, taun'dan ölenler hakkında münakaşa ederek Rabbimize başvururlar. Şehidler: Kardeşlerimiz, bizim öldürülmemiz gibi öldürüldüler, derler. Yataklarında ölenler: Kardeşlerimiz bizim ölüşümüz gibi öldüler, derler. Rabbimiz: Yaralarına bakın, eğer yaraları öldürülenlerin yaralarına benziyorsa onlar da öldürülenlerdendirler, buyurur. Bakarlar ki, yaralan gerçekten onların yaralarına benziyor[32]

189. Hadisin Şerhi

Bu hadisten anlaşıldığına göre Allah yoluda şehid edilenler Taun'dan ölenlerin de kendileri gibi Allah Teala'nm şehidler için hazırlamış olduğu sevaba kavuşmalarını isterler ve: Ey Rabbimiz, bu kardeşlerimiz de, îlahi kadere sabrederek Allah'tan gelen taun hastalığı ile öldüler, bu bakımdan onlar Senin yolunda Öldürülmüşlerdir. Şehidler nasıl savaşta sabır gösterdilerse; onlar da hastalığa sabrettiler, dolayısıyla onlar şehadet sevabı almayı ummaktadırlar, derler,
Taun'dan başka bir sebeple yatağında Ölmüş olanlar da; Kardeşlerimiz bizim gibi yataklarında Öldüler, canlarını Allah yolunda satarak O'nun yolunda öldürülen şehidlerin sevabına nasıl ulaşırlar, derler. Allahü Teala hepsine: Taun'dan dolayı hasıl olan yaralarına bakın, şehidlerin yaralarına benzerse, yani onların yaralan gibi rengi kan rengi, kokusu misk kokusu ve kan akıtıyorsa onlar da şehidler dendirler, şehidlerle beraberdirler. Yaralarına bakınca gerçekten şehidlerin kine benzediğini görürler. Bunlar sadece ahiret şehidleri olarak adlandırılırlar. Dünyada, savaşta şehid olanlar hakkında uygulanan, gaslin terki ve bazı imamlara göre cenaze namazının terki gibi hükümler taun'dan ölenler için uygulanmaz. Bu hükümler savaşta şehid edilenlere hastır. En doğrusunu Allah bilir.

'Kim Savaşa Çıkan Birinin Ailesine İhanet Ederse...'Hadisi

190. Bu Hadisi Nesâî, Sünen'inde "Savaşa Gidenin Ailesine İhanet Eden" başlıklı babda rivayet etmiştir:
Süleyman ibnu Bureyde'nin babasından rivayetine göre Resulul-lah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Cihada gidenlerin hanımlarının gitmeyenlere haramlığı, analarının haramlığı gibidir. Bir kimse cihada gidenin ailesine kefil olur da ihanet ederse ona kıyamet gününde: Bu senin ailene ihanet etti, onun iyiliklerinden istediğin kadarım al, denir. Artık ne düşünürsünüz[33]

190. Hadisin Şerhi

Bu hadis cihada gidenlerin hanımlarının ırzlarının korunması ve kendilerine bir fenalık dokunmaması için, gözetilmeleri gerektiğini bildiriyor. Öyleki onların durumu, kişinin anasının durumu gibi olmaktadır. Bu bakımdan bir mücahidin hanımına fenalık eden, çok büyük bir günah işlemiş olmaktadır. Kıyamet gününde Allah onu rezil edecektir. Onun hakkında bizzat mücahidi hakem kılacaktır ve: Bu senin hanımına hıyanet etti, sen onun iyiliklerinden istediğin kadarını al, diye sorması, hıyanetin fenalığının ve cezasının büyüklüğünün bildirilmesi içindir. Resulullah Aleyhis-selâm'ın: "Artık ne düşünürsünüz" diye sorması da, hıyanetin fenalığının ve cezasının büyüklüğünün bildirilmesi içindir. Yani: Artık hanımına hıyanet eden kişiden kinini çıkarmak isteyen mücahidin, o an ne yapacağını düşünürsünüz, beriki adamın bir iyiliği kalır mı? Sonra o günde bu hainin halinin ne olacağım tahmin edersiniz? Rezil bir duruma düşmüştür, iyilikleri elinden alınmaktadır. Öyleki bütün iyiliklerinin bile alınması için müsaade edilmiştir. O da günahlarıyla cehennemi boylar. Hıyanetten Allah'a sığınırız. Allah'tan dünyada da, ahirette de bizim avretlerimizi örtmesini, ırzlarımızı fenalıklardan korumasını dileriz.

•Bir Adam Başka Bir Adamın Elinden Tutmuş Olarak Gelir, Ey Rabbim Bu Beni Öldürdü, Der' Hadisi

19L Nesâî bu hadisi, Sünen'inde' Kan Dökmenin Büyüklüğü' babında rivayet etmiştir:
Abdullah ibnu Mes'ud Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur.:
"Bir adam bir başka adamın elinden tutmuş olarak gelir, "Ey Rabbim, bu beni öldürdü" der. Allahü Teala ona: "Niye öldürdün?" diye sorar. O da: "Yüceliğin yalnızca sana ait olması için öldürdüm" diye cevap verir. Allahü Teala: O Benim için, diye buyurur.
Sonra'bir başka adam yine bir adamın elinden tutmuş olarak gelir: "Bu beni öldürdü" der. Allahü Teala: "Niye öldürdün? " diye sorar. O da: "Yücelik filancanın olsun diye öldürdüm" der. Bunun üzerine Allahü Teala: "O (yani izzet) onun değildir" diye buyurur. Öldüren de öldürdüğünün günahını yüklenir.[34]

19L Hadisin Şerhi

Bu hadis Allah'ın kelamının yüceltilmesi, izzetin Allah'ın dinine ait olması için cihad edenin yaptığı amelin makbul olduğunu bildirmektedir. Çünkü o, işi yerinde yapmıştır. İzzetin Allah'ın dinine ait olması için adam öldürmüştür. Hayır yolundan ayrılmamış, adalet çizgisini aşmamıştır.
Ancak bir kralın izzeti veya herhangi bir liderin hatırı için adam Öldürenin yaptığı iş, haksız yere adam öldürmedir. Bu, yoldan çıkmıştır. Esasında izzete hakkı olmayanın izzet kazanması için iş yapmıştır. O doğru yolu bırakmıştır. Çünkü izzet ancak Allah'ındır. Haksız yere adam öldüren, yaptığı işin günahıyla başbaşa kalır. Allah onu layık olduğu cezanın en ağırı ile cezalandırır, öldürülenin derecesini de yükseltir.

•Allah, Allah Yolunda Savaşa Çıkan Adama İmrenir1 Hadisi

192. Bu hadîsi Efou Davud, Sünen'inde C.2,s.312'de' Nefsini Satan Adam* babında rivayet etmiştir:

Abdullah ibnu Mes'ud Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhis-selâm'm şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Allahü Teala, Allah yolunda cihad edip, hezimete uğraması halinde üzerine düşeni bilerek geri dönüp (yeniden savaşa atılıp) kanı akıtılıncaya kadar savaşan adama imrenir ve meleklerine: "Şu kuluma bakın, Benim katımdakilere rağbet ederek Benim in-dimdekiue gönül bağlayarak savaş meydanına geri döndü, kanı akıtıhncaya kadar savaştı" der.[35]

192. Hadisin Şerhi

imrenme fiili zahiri anlamıyla Allah Teala hakkında imkânsızdır. Çünkü imrenme bir kimsenin nefsine güzel görünen şeyden duyduğu etkilenme halidir. Burada imrenme ile Allah'ın o fiilden razı olduğu anlamı kastedilmektedir. Dolayısıyla Allah o fiile karşılık bolca sevab verecektir. Çünkü Allah yolunda savaşa çıkan, sonra hezimete uğrayıp ölümden kurtulmak için geri kaçan, sonra yeniden kendini toparlayıp canını Allah yoluna vakfederek sırf Allah'ın rızasını kazanmak için ve Allah'ın dininin muzaffer olması gayesiyle düşmanın üzerine atılan ve öldürülünceye kadar savaşan adamın yaptığı işi, Allah boşa çıkarmaz. Bilakis Allah ondan razı olur ve kendisini haklarında: "Allah karşılığında cennet olmak üzere Mü'minlerin canlarını ve mallarım satın almıştır" diye buyurduğu şehidlerden kılar.
Bu kişi, Allah katındaki sevaba itibar etmiş ve Allah'ın savaş meydanından kaçanlar için vaadettiği ağır cezadan korkmuştur. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'dan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir, ne kötü bir dönüştür." işte hadiste sözü edilen kişi bunun için geri dönmüş, canını vakfetmiş ve öldürülünceye kadar savaşmıştır. Dolayısıyla Allah ondan razı olmuş ve onu hoşnut etmiştir.

'Rabbimizin Zincirle Cennete Götürülen Topluluğa Hayret Etmesi' İle İlgili Hadis

193. Bu hadisi Ebu Davud Sünen'inde C.2,s.349'da "Bağlanan Esiz" babında rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittim demiştir:
Rebbizim Azze ve Celle zincirlerle cennete götürülen topluluğa imrendi.

193. Hadisin Şerhi

imrenmekle kastedilen, rıza ve bol sevab ile karşılık verme olduğu yukarıda geçti. Bu hadiste kastedilen topluluk, mücahidlerin savaşta esir alıp zincire vurduğu, sonra da Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimseler olabilir. Onlar islâm'a girmelerinden dolayı cennete girmeyi hakediyorlar. Onların cennete girmelerine ise esir edilip zincire vurulmaları sebep teşkil ediyor bir bakıma. Eğer ki, esir edilmemiş olsalardı, belki de kâfir olarak öldürüleceklerdi. En doğrusunu ise Allah bilir.

Muhammed Aleyhisselam'ın Ümmetinin Yaptığı İyiliklere Ecirlerin Kat Kat Verilmesi

'Yahudilerin, Hıristiyanların Ve Müslümanların Durumu Hadisi

194. Bu hadîsi Buharî C.3, s.90'da Kitabu'l-İcare'nin "İkindi Namazına Kadar İcare" babında rivayet etmiştir.
îsmailu'bnu Ebî Uveys Malik'ten, o Abdullahi'bnu Ömer'in azadlısı Abdullahi'bnu Dinar'dan, o da Abdullah lbnu Ömer ibni Hattab Radıyallahü Anh'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sizin, yahudilerin ve hristiyanların misali, işçiler istihdam eden bir adamın misalidir, Adam: Kim bana yarım gün bir kırat ücretle çalışır? diye sorar. Yahudiler sadece bir kırata çalıştılar, Hristiyanlar birer, birar kırata çalıştılar. Sonra siz ikindi namazından güneş batma vaktine kadar ikişer ikişer kırata çalışıyorsunuz. Yahudiler ve hristiyanlar bu duruma kızdılar ve: Biz daha çok çalıştık daha az alıyoruz, dediler, işin sahibi: Sizin hakkınızı vermede bir haksızlık yaptım mı? diye sordu, onlar: "Hayır" dediler, O da: Öyleyse bu Benim ihsammdır, dilediğime veririm, diye cevap verdi[36]

195. Buharı bu hadisi, C.3, s.9Q'da (metin ve şerh: C.4,s.l33) 'İkindiden Geceye Kadar İcare" başlıklı babda şu şekilde rivayet etmiştir:
Muhammejdu'bnu'l-Alâ Ebu Usame'den, o Bureyd Ebu Biir-de'den, o da Ebu Musa'l-Eş'arî'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Müslümanların, yahudilerin ve hristiyanların durumu, bir grubu belli bir ücretle bir gün boyu geceye kadar çalıştırmak üzere istihdam eden adamın durumuna benzer. Bunlar yarım gün çalışıp bize şart koştuğun ücrete ihtiyacımız yok, yaptığımız iş de boştur, diyorlar. İşin sahibi: Yapmayın, işinizin kalan kısmını da tamamlayın ve ücretinizi eksiksiz olarak alın, diyor. Onlar bundan kaçınıyor ve işi bırakıyorlar. Bu sefer işin sahibi başka kimseleri istihdam ediyor. Onlara: işin kalan kimsim tamamlayın, öncekiler için şart koştuğum ücreti size vereceğim, diyor. Onlar çalışıyorlar, ikindi vakti olunca: Sana yaptığımız iş boşa gitsin, bize tayin ettiğin ücret de sana kalsın, diyorlar, iş sahibi: Yapmayın, işin kalan kısmını da tamamlayın, zaten bir günün çok az bir kısmı kaldı, diyor. Sonra da adam günün kalan kısmında çalıştırmak üzere bir grubu istihdam ediyor. Onlar kalan vakitte, güneş batıncaya kadar çalışıyorlar. Böylece kendilerinden Önceki her iki grubun ücretini de hakediyorlar. işte bu, onların durumu ve onların bu nurdan ne kadar nasibdar oldukları üzerine bir örnektir.[37]

194-195. Hadislerin Şerhi

Bu hadisin muhtelif rivayetleri, kitaplarındaki hükümler neshe-dilmeden önce bu hükümlerin gereklerine göre amel eden ve bu hal üzere ölen yahudi ve hristiy ani arın durumlarını ortaya koymaktadır. Yahudiler, Mesih Aleyhisselam gönderilinceye kadar kitapları Tevrat'a göre amel ettiler. Hristiyanlar da Resulullah Aleyhisselâm gönderilmeden önce belli bir müddet kitapları İncil'e göre amel ettiler. Bütün bunlar kitaplarına göre amel etmelerinin karşılığı olarak ecirlerini birer birer kırat alacaklardır. Muham-med Aleyhisselâm'm gönderilmesinden sonra da ona iman edenler ise ecirlerini ikişer ikişer kırat oarak alacaklardır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "İşte onlara sabretmelerinden dolayı ecirleri iki kere verilir". Yüce Allah'ın bu ayeti: "Kendilerine daha önceden kitap verdiklerimiz buna da inanırlar" mealindeki Ayet-i Kerimeden sonra gelen ayetin peşinden gelmektedir.
Resulullah Aleyhisselâm kendilerine iki ker ecir verilecek olan üç kişiden birini "kendi Peygamberine inandıktan sonra Bana da inanan

ehli kitap" diyerek belirlemiştir. Ecirlerini bir kere alacak olanlar da kitapları nesh olunmadan önce o kitaba inanarak gereğine göre yaşayanlardır.
Hadis-i şerif, ayrı bir kitap getiren Peygamber Aleyhisselâm'in şeriatıyla, kendi kitaplarının nesh olduğu zamanı yaşayan kitap ehlinin durumunu temsil etmektedir. Onlar Peygamber Aleyhis-selâm'ı ve getirdiği kitabı inkar ettiler. Yahudiler Efendimiz İsa Aleyhisselâm'm zamanını da gördüler. O, kendilerine incil'i getirdi. Ve: Ben size, üzerinize daha önce haram kılınmış bazı şeyleri helal kılmak için gönderildim, dedi. Onlar ise !sa Aleyhisselâm'ı inkâr ettiler, İncil'i de yalanladılar, âdeta Rabb'lerine 'artık bizim Senin tayin etmiş olduğun ecre ihtiyacımız yok' demiş oldular.
Bunun gibi Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselâm zamana ulaşıp da Onu ve Allah Teala katından getirmiş olduğu Kur'an-i Kerim'i inkar eden yahudi ve hristiyanlar âdeta: 'Şimdiye kadar senin için yapmış olduklarımız boşa gitsin, bizim için tayin etmiş olduğun ecre de artık ihtiyacımız yok1 demiş olmaktadırlar.
Buharî geçmiş şeriatları nesneden, bir şeriat getiren Resulullah Aleyhisselâm'ı inkar eden hristiyan ve yahudilerin küfrüne delalet eden bu ikinci hadisi de Kitabu's-Salat'ta, İkindi namazından bir rek'ata kavuşanın durumu1 başlıklı babda rivayet etmiştir. Kastal-lanî bu hadisten sonra şöyle diyor;
Bu, Allah'ın hidayetini ve gönderdiği Peygamber Aleyhissalâm'ı kabul eden Müslümanlarla, Allah'ın kendilerine emrettiği işi yapmaktan vazgeçen hristiyan ve yahudilerin durumunu açıklamaktadır.
Kastallanî daha önce geçen îbnu Ömer hadisinin şerhinde de şöyle diyor: Yüce Allah yahudileri günün başından ortasına kadar istihdam etmiş, hristiyanlan da o vakitten ikindiye kadar istihdam etmiştir, tki hadis arasında bir farklılık göze çarpmaktadır. Birinci hadiste bildirilen durumun bir başka dinin ortaya çıkmasından öce olduğu için, diğer dini idrak edemeyene nisbetle olduğu ifade edilmiştir. İkinci hadiste açıklanan durumun ise, islam dininin zamanına yetişip de ona inanmayanlara nisbetle olduğu belirtilmiştir. Burada iki husus ortaya çıkmaktadır. Bu iki husus hakkında bazıları özetle şunları söylemişlerdir: Ibnu Ömer Radıyallahü anh, hadisi, özürleri sebebiyle İslâm'a imandan mahrum kalanlar hakkında söylenmiştir, demiştir, Ebu Musa Radıyallahü Anh ise hadisi, hiçbir özrü olmaksızın bu imanı reddedenler hakkında söylenmiştir, demiştir. (Kastallanî, Şerhi'nden)

Peygamber Aleyhis Selam1 İn Tevrat'ta Zikredilen Özelliği

Peygamber Aleyhîsselam'în Tevrat'ta Geçen Sıfatı" İle İlgili Hadîs

196. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh C.6,s.l36'da Fetih Sûresi tefsirinin "Seni Şahid, Müjdeleyici ve Korkutucu Olarak Gönderdik mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babında rivayet etmiştir:
Abdülaziz ibnu Ebu Seleme İbnu Hilal'dan, o da Atau'bnu Ye-sar'dan Abdullah ibnu Amr ibni'l-As Radıyallahü Anh'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kur'an-ı Kerim'deki 'Ey Peygamber Biz seni, şahid, müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik" ayeti, Tevrat'ta şu şekilde geçmektedir. "Ey Peygamber Biz seni şâhid, müjdeleyici, korkutucu ve ümmileri, koruyucu olarak gönderdik. Sen kulum ve Peygamberimsin, seni mütevekkil olarak adlandırdım, katı ve şiddetli değilsin, çarşı pazarda gürültü edenlerden değilsin, kötülüğü kötülükle karşılamazsm, bilakis affeder ve müsamaha gösterirsin. Allah onunla (bu Peygamberle) doğru yoldan çıkmış bir milleti "la ilahe illallah" diyerek düzelmelerini sağlamadan, Onun ruhunu almayacaktır. Onunla görmeyen gözleri, duymayan kulakları, kilitlenmiş kalpleri açar[38]

197. Bu hadisi yine Buharı Kitabu'l-Büyü'ün başlarında şöyle rivayet etmiştir.
Atau'bnu Yesâr'm şöyle dediği bildirilmiştir.
"Abdullah ibnu Amr ibni'l-As'la karşılaştım ve ona: "Bana Re-sulûllah Aleyhisselâm'ın Tevrat'ta geçen sıfatını bildir" dedim.
O da şöyle söyledi: Evet, vallahi O, Tevrat'ta Kur'an'da geçen bazı sıfatlarıyla vasfedilmiştir: "Ey Peygamber Biz seni şâhid, müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik..." hadîs böyle devam ediyor.[39]

196-197. Hadislerin Şerhi

Atau'bnu Yesâr'ın Abdullah ibnu Amr1 dan Resulûllah Aleyhisselâm'ın Tevrat'ta geçen sıfatını sorması, Abdullah ibnu Amr'ın Tevrat'ı okumuş olması dolayısıyladır.
Şahid: Mü'minlerin kendini tasdik ettiğine, kâfirlerin de inkâr ettiğine kıyamette şahitlik edici,
Müjdeleyici: Mü'minleri cennetle müjdeleyici,
Korkutucu: Kâfirleri cehennemle korkutucu,
Ümmileri koruyucu: Çoğunluğu okuma yazma bilmeyen Arapları koruyucu,
Allah Teala Peygamberini mütevekkil olarak adlandırmıştır. Çünkü az bir rızka kanaat ederek Allah'a tevekkül ederdi, Allah'ın kendini zafere kavuşturacağı hususunda güveni vardı, sıkıntıdan sonra Allah'ın genişlik vereceğine inanarak sıkıntılara sabreder-di, en güzel ahlâk ile ahlâklanırdı ve Allah'ın vaadinin tam olarak gerçekleşeceğine yakînen inanırdı. İşte bu yönleriyle O, Allah'a tevekkül etmiş ve mütevekkil olarak adlandırılmıştı.
Resulûllah Aleyhisselâm'dan Tevrat'ta: "katı ve şiddetli değil" şeklinde sözedilmesi Kur'an-ı Kerim'in şu ayetindeki manaya uymaktadır: "Allah'ın rahmetinden dolayı, ey Muhammed Sen, onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi." Resulûllah Aleyhisselâm'ın yumuşaklığı Mü'minlere karşıdır. Münafıklara ve kâfirlere karşı katı olmasını ise Allahü Teala şu ayet-i kerimesinde emretmiştir: "Ey Peygamber, kâfirlerle ve münafıklarla savaş,onlara karşı sert davran, Onların varacakları yer cehennemdir, orası ne kötü dönüştür."
Kotulugu kötülükle karşı 1 amazsın sözü de şu ayet-ı kerimedeki manaya uygun düşmektedir: "Kötülüğü en iyi olan ile sav".
"Bilakis affeder ve müsamaha gösterirsin" yani Allah'ın koyduğu haram sınırları aşılmadığı takdirde, affeder ve müsamaha gösterirsin.
Doğru yoldan çıkmış millet denilirken İbrahim Aleyhisselâm'm milleti kastediliyor, Onlar fetret döneminde yani Peygamber gönderilmeyen dönemde yoldan çıktılar hükümlerin bir kısmına ilave yaptılar, bazılarını kaldırdılar. Böylece hak dini bozarak doğru yoldan saptılar. Onların bu durumu Resulûllah Aleyhisselâm gönderilinceye kadar devam etti. Resulûllah Aleyhisselâm, gönderildiği zaman Arapların içine düştüğü şirk anlayışını görüp Allah'tan başka ilâh olmadığını itiraf etmelerini sağlamak suretiyle, tevhid anlayışını hâkim kıldı.
'Görmeyen gözler' denirken hakkı görmeyen gözler kastediliyor.

Kastallanî diyor ki: Bu hadîste geçen anlam ile: "Körleri sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola döndüremezsin" mealindeki ayet-i kerime arasında bir tenakuz yoktur. Çünkü Resulûllah Aleyhisselâm'm görmeyen gözleri açması, ona bir sebep olmasıyla sınırlıdır. Ayette kastedilenler ise hiçbir sebepten etkilenmeyecek derecede körleşmiş olanlardır. Kur'an-ı Kerim'de "sen doğru yola yöneltirsin, hidayet edersin" mealindeki ayet-i kerimede geçen hidayetin, Resulûllah Aleyhisselâm'ın hidayete sebep olması manasında olduğu bildirilmiştir. (Kastallanî Şerhi, C-4, s. 51-52)

MUSİBETE SABRETMENİN KARŞILIĞI"GÖZLERİ KAYBETMEYE SABIR" ILE İlgllI HADİS

198. Bu hadîsi BuharîC.V^.lie'da, Kitabu't-Tıb'm'Gözünü Kaybedenin Fazileti" başlıklı babında rivayet etmiştir:
Abdullah ibnu Yûsuf el-Leys'den, o İbnu'l-Had'den, o el-Muttalib'in azadlısı Amr'den, o da Enesu'bnu Mâlik Radıyallahü Anh'den Resûlullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir.
"Allahü Teala buyurdu ki, kulumun iki sevgilisini (gözlerim) aldığımda, o sabrederse, onlara karşılık olarak cenneti veririm.[40]

199. Tirmizî de, C.2, s.64'te, "Gözlerin Gitmesi Hakkındaki Rivayetle*" başlıklı babda şu rivayete yer vermiştir:
Enesu'bnu Mâlik Radıyallahü Anh'den Resûlullah Aleyhis-selâm'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
"Allah Teala buyurur ki, kulumun dünyada iki kıymetli varlığını (gözlerini) alırsam, bunun benim katımdaki karşılığı ancak cennet olur.[41]
Ebu İsa et-Tirmizî bu hadîsin hasen, garib olduğunu söylemiştir.
Garib hadîs ise, hadîsin senedinin bazı yerlerinde konular çeşitlense de sadece bir ravînin bulunmasıdır. Eğer ravîler güvenilir ve sağlam (hıfz, zabt yönünden) kusursuz kimseler iseler, hadîsin senedindeki gariblik hadisi zayıf yapmaz.

200. Bu hadîsi Tinnizî Ebu Hureyre Radıyallahü Anb'den merfu olarak rivayet etmiştir. Orada şöyle deniliyor:
Allah Azze ve Celle buyurur:
"Kimin iki sevgilisini (gözlerini) aldığımda sabreder, sevabını Allah'tan beklerse, onun için cennetten başka sevaba razı olmam.[42]

198-200. Hadislerin Şerhi:

Bu hadîsle ilgili olarak el-Feth'de şöyle deniliyor:
Faydalı olan sabır, belanın ilk başa geldiği andaki sabırdır. Kişi o anda işini Allah'a havale ederek O'na teslim olmalıdır. Eğer ilk anda sabredemez sıkılır, sonra artık her şeyden ümit kesince sabrederse istenilen karşılığa kavuşamaz.
Hadîsi şerifte şöyle deniliyor: "Mü'minin; yorgunluk olsun hastalık olsun, düşünce olsun, üzüntü olsun, hatta ayağına diken batması bile olsun, her ne musibet başına gelirse, Allah ona karşılık günahlarını bağışlar".
Musibete karşılık alınacak ecir, ona sabretmeye, Allah'ın hükmüne razı olmaya, Allah'ın emrine teslim olmaya ve bela karşısında sızlanma nı ay a bağlıdır.
Belayı rıza ile karşılamayanın, Allah'ın hükmüne teslim olmayanın ise alacağı bir ecir ve sevap yoktur. Doğru olan iman ise, Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Kıyamet Gününe, Kadere, Hayır ve Şerrin, Acı ve Tatlı her şeyin Allah'tan geldiğine inanmaktır. Ey Allah'ım bize halis bir iman ver, kazanı ve
kaderini bize tatlı göster, gizli ve açık fitnelerin kötülüğünden bizi koru. Amin.

•Allah'ın Bir Kimsenin Evladını Alması Karşılığındaki Sevab' İle İlgili Hadis

201. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh C.7, s.90'da Kitabu'r-Rikak'ın "Allah Rızası İçin Yapılan İş" başlıklı babında rivayet etmiştir:
"Ya'kubu'bnu Abdurrahman Amr'dan (Muttalib'in azadhsı Ebu Amr'in oğlu) o Saîd'den, o da Ebu Hüreyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir.
"Allahü Teala buyurur ki, Mü'min kulumun, dünyadaki seçkin sevgililerinden birini aldığımda, o bana sabredip sevap beklerse, onun alacağı karşılık, cennetten başkası değildir," 2<>ı
Kastallanî Rahmetullahi Aleyh, bu hadisin Buharî'nin müfred-lerinden olduğunu söylemiştir. Yani hadis Sahih-i Müslim'de geçmemektedir.

Nesâî DE, SÜNEKİNDE 'ÜÇ ÇOCUĞU VEFAT EDEN1 BABINDA ŞU HADİSİ RİVAYET ETMİŞTİR:

202. Ebu Hureyre Radıyallahü Anlı'dan rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Herhangi iki Müslümanın, aralarında buluğa ermemiş üç çocukları vefat ederse, Allahü Teala onlara olan ihsan ve rahmeti ile kendilerini cennete koyar. Çocuklara: Cennete girin, denir. Onlar: Ana babalarımız girmeden girmeyiz, derler. Bu sefer (Allahü Teala): Siz de ana babalarınızla girin cennete, diye buyurur.[43]

203. İbnu Mace de, Sünen'inde "Musibete Sabır" hakkındaki rivayetler babında iki rivayet ediyor, biri bütün musibetler hakkında genel mana ifade ediyor, diğeri de çocuk düşmesiyle gelen musibetin sevabıyla ilgili, Çocuğun Ölmesi halindeki musibete sabrın sevabı daha çok olacaktır. Bu konuda CJ^249'da şöyle deniliyor:
Ebu Umame Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'in
şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Şanı yüce olan Allah buyurur ki, ey Ademoğlu, belanın ilk vurduğu anda sabreder de sevab umarsan, senin için cennetten başka sevaba razı olmam.[44]
Zevaid'de Ebu Umame hadisinin isnadının sahih, ravilerinin de güvenilir kimseler olduğu belirtilmiştir.

Çocuk Düşmesi Musibetine Uğratılan Hakkındaki Rivayet Başlıklı Babada Da Şöyle Diyor

204. Ali Radıyallahü Anh Resülullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:

"Düşük çocuk, ana babasını cehenneme atması halinde Rabbiyle münakaşa eder, bunun üzerine: Ey Rabbiyle münakaşa eden düşük, ana babanı cennete koy, denilir, O da, göbek bağıyla onları cennete sokuncaya kadar çeker.[45]
(göbek bağı ile kastedilen, çocuk doğunca göbeğine bağlı olarak bulunan sonra bağlanıp düşürülan şerittir).

•Çocuğun (Ruhunun) Alınmasındaki Sevab* Hadisi

205. Bu hadisi Tirmizî Rahmetullahi Aleyh C.l, s,190'da 'Cenazeler* babında rivayet etmiştir:
Ebu Musa el-Eş'arî Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Kulun çocuğu öldüğünde Allah; meleklerine; Kulumun çocuğunun canını aldınız öyle mi? der. Onlar: Evet, derler. Allahü Teala: Gönlünün meyvesini aldınız öyle mi? der. Onlar: Evet, derler, Allahü Teala: Peki ne söyledi? diye buyurur, onlar: Sana hamdetti ve biz Allah'tan geldik tekrar Allah'a döneceğiz, dedi, diye cevap verirler, Allahü Teala da: Kulum için cennette bir ev bina edin ve o evi hamd eVı olarak isimlendirin, diye buyurur."
Ebu îsa et-Tirmizî bu hadisin hasen, garib olduğunu söylemiştir. Garib hadis ise senedin herhangi bir halkasında ravisi tek kalan hadistir. Bu ravi güvenilir biri olduğunda hadisin zayıf olmasını gerektirmez. Bu bakımdan Tirmizî hadise hasen demiştir. [46]

205. Hadisin Şerhi

Hadiste bildirildiğine göre Allahü Teala'nın meleklerine soru sorması, onları daha sonraki duruma hazırlamak içindir. Yoksa gerçek manada soru sorup cevap istemek maksadıyla değildir. Yüce Allah Çocuğu alınan kulu için hazırladığı ecri meleklere bildirmek suretiyle; kullarının kendi katındaki derecesini meleklere bildirmiş olmaktadır. Melekler Hazreti Adem'in yaratılacağı kendilerine bildirildiğinde: "Sen orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek birini mi yaratacaksın?" demişlerdi.
Çocuğu alman kula cennette hazırlanan evin "Hamd evi" olarak adlandırılmasının sebebi, musibet o kişinin başına geldiği zaman Allah'a sığınarak "Biz Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz" de-mesindendir. Bu ismin verilmesi, o eve şeref kazandırmak için de olabilir. Kâ'be'nin Allah'ın Evi olarak adlandırılması gibi. Yüce Allah bize boyun eğme, kendine sığınma ve hükmüne razı olma anlayışı kazandırsın. Amin.

•Rabbine Hamdeden Hastanın Fazileti1 İle İlgili Hadis

206. Bu hadisi, İmam Malik, Muvatta'da C.2,s.206'da Hastanın Fazileti He İlgili Rivayetler1 babında vermiştir:
Atau'bnu Yesâr'm şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
• "Bir kul hastalandığında Allah ona iki melek gönderir ve: Bakın ziyaretçilerine ne diyor? diye buyurur. Eğer o, ziyaretçileri geldiklerinde Allah'a hamdeder, O'nu sena ederse, -Allah onun halini daha iyi bilmekle beraber- melekler durumu Allah'a haber verirler. Allahü Teala: Bu kulumu öldürmem halinde cennete koymayı, ona şifa vermem halinde de, etini daha hayırlı bir ete, kanını daha hayırlı bir kana çevirmeyi ve günahlarını örtmeyi (veya hastalığını günahlarına keffaret saymayı) üstleniyorum, diye buyurur.[47]

Humma Benim Ateşimdir, Onu Dünyada Mümin Kuluma Musallat Ederim...1 Hadisi

207. Bu hadisi İbuu Mace Sünen'inde C.2,s.l82'de •Humma' babında rivayet etmiştir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resu-lullak Aleyhisselâm bir gün Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'le birlikte humma ateşine tutulmuş bir hastayı ziyaret etti. Resulullah Aleyhisselâm hastaya şöyle dedi:
"Müjdeler olsun, Allah buyurur ki, o (yani humma) Benim ateşinidir, ahiretteki cehennem ateşinden nasibini karşılaması için onu dünyada mü'min kuluma musallat ederim.[48]

Oku Ve Yüksel Hadisî

208. Bu Hadisi İbnu Mace Sünen'inde C.2,s.217'de "Kur'an'm Sevabı1 babında rivayet etmiştir:
Ebu Saîd el-Hudrt Radıyallahü Anh, Resulullak Aleyhis-selâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Kur'an sahibine (Kur'an-i Kerim'in tamamını veya bir kısmını ezbere bilene) cennete girdiği zaman: Oku ve yüksel, denir. O da okur ve her okuduğu ayetle derecesi yükselir, tâki, ezberindeki son ayeti okuyuncaya kadar [49] ,

•Kişinin, Çocuğunun Kendisi İçin Bağışlama Dilemesiyle Cennetteki Derecesi Yükselir" Hadisi

209. Bu hadisi İbnu Mace Sünen'inde C.2,s.203'te "Ana Babaya İyilik' babında rivayet etmiştin
Ebu Hurayre Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'dan rivayetine göre:
"Bir kıntar onikibin ukiyyedir. Her bir ukiyye göklerle yer arasında olanlardan hayırlıdır. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki, Kişinin cennette derecesi yükseltilir, o da: bu nereden geldi? diye sorar. "Çocuğunun senin için bağışlama dilemesinden" denilir[50]

•Peygamberi Isıran Karınca' İle İlgili Hadis

210. Sahih-i Buharı, C.4,s.62'den
Yahya'bnu Bukeyr'in Leys'ten, onun Yunus'tan, onun lbnu Şihab'dan, onun da Saîdu'bnu'l-Museyyeb ve Ebu Seleme'den rivayetine göre ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhis-selâm'ı şöyle söylerken işittim demiştir:
"Bir karınca Peygamberlerden bir Peygamberi ısırdı. O da emretti, karıncaların köyü yakıldı, Allahü Teala şöyle vahyetti: Seni bir karınca ısırdı, sen de Allah'ı teşbih eden bir topluluğu yaktın[51]

210. Hadisin Şerhi

Sahih-i Tirmizî'de hadiste sözü edilen Peygamberin Musa Aley-hisselam olduğu bildiriliyor.

Bu hadisle zararlı hayvanların yakılmasının caiz olduğuna delil getirilmiştir. Çünkü geçmiş şeriatlarda geçerli olan bir hüküm, kaldırıldığına dair bir nass bulunmadıkça bizim şeriatımızda da geçerlidir. Ancak bizim şeriatımızda ateş ile azab etmenin yasak olduğuna dair nass varid olmuştur.Sadece belli şartlara bağlı olarak, yalnızca kısasta bu azab uygulanabilir. Aynı şekilde karıncanın öldürülmesi de, bir çok imama göre, bizim şeriatımızda caiz değildir.
Çünkü İbnu Abbas Radıyallahü Anh'den rivayet edilen bir hadise göre, Resulullah Aleyhisselâm karıncanın öldürülmesini yasaklamıştır.
Hadiste Geçen hâdisenin bir başka hikayesi de rivayet edilmiştir, bu rivayete göre söz konusu Peygamber, Allah'ın ahalisini günahlarından dolayı helak ettiği bir beldeden geçti, duruma hayret etti ve: "Ey Rabbim, içlerinde günah işlememiş olan çocuklar ve hayvanlar da bulunuyordu", dedi. Sonra bir ağacın altında dinlenmek üzere yüklerini indirdi. Sonra hâdise yukarıda geçtiği şekilde devam ediyor. Kastallanî bunu yazdıktan sonra şöyle diyor:
Sonuç olarak anlaşıldığına göre, Allah'ın azabı umumîdir. Ancak itaat edenler için bu, rahmet olur, onları temizler, isyan eden için de bela ve intikam olur. (Kastallanî Şerhi'nden özetle)

21L Hadisi, Buharî, C.4,sJ29'da 'Canlılardan Beşinin Haremde Öldürülmesi' babında da rivayet etmiştir:
İsmail ibnu Ebu Uveys Malik'ten, o Ebu'z-Zenad'dan, o el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'n şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Peygamberlerden bir Peygamber bir ağacın altında oturdu, (yolculuk esnasında oraya uğrayıp dinlendi). Bu sırada bir karınca onu ısırdı. Emir verdi eşyaları ağacın altından çıkarıldı. Sonra karıncanın yuvası yakıldı. Allahü Teala'da: Seni ısıran karınca bir tane değil miydi? diye vahyetti.[52]

212. Müslim de, C.9,s.89'da "Karıncayı Öldürmeden Ne-hiy" babında şöyle rivayet etmiştir:
Muhammed ibnu Rafı' Abdurrezzak'tan, o Ma'mer'den, o Hem-mam ibnu Münebbih'ten, o da Ebu Hureyre Radıyallahil Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivaye etmiştir:
"Peygamberlerden bir Peygamber Aleyhisselâm, bir ağacın altında dinlenmeye kaldı, bu sırada bir karınca onu ısırdı, emirverdi, eşyaları ağacın altından alındı sonra o (ağaç) ateşe verilip yakıldı. Allahü Teala da: Seni ısıran bir tek karınca değil miydi? diye vahyetti". [53]

213. Bu hadisi Müslim de, Buharî'nin daha önce geçen iki rivayetindeki lafızlara benzer lafızlarla rivayet etmiştir. Ancak o rivayetlerinden birinde şu ifadeye yer vermiştir:
(Alahü Teala şöyle vahyetti):
"Seni bir karıncanın ısırmasına karşılık teşbihte bulunan topluluklardan bir topluluğu yok ettin mi?[54]

214. Hadisi, Nesâî de, Sünen'inde C.7,s.210'da 'Karıncanın öldürülmesi' babında rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'dan rivayetine göre bir karınca Peygamberlerden bir Peygamberi ısırdı. O da emir verdi karıncalar köyü. olduğu gibi yakıldı. Allahü Teala da:
"Seni bir karıncanın ısırmasına karşılık teşbih eden topluluklardan bir topluluğu yok ettin, diye vahyetti.[55]

215. Ebu Davud da Sünen'inde C.4,s.273'te (Zerkânî'nin Muvatta hamişine göre), "Küçük Karıncanın Öldürülmesi" babında rivayet ediyor ve şöyle diyor:
Ebu Hureyre Radıyallahil Anh'den rivayet edildiğine göre Resu-lullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Peygamberlerden bir Peygamber bir ağacın altına eşyalarını indirip dinlenmeye kaldı, o sırda bir karınca kendisini ısırdı. O da emretti, eşyaları ağacın altından alındı, sonra emretti o (ağaç) yakıldı. Allahü Teala bunun üzerine: Seni ısıran karınca bir tane değil miydi? diye vahyetti.[56]

216. Ebu Davud, bu hadisin başka bir rivayetini de vermiştir. O rivayet, Ebu Hureyre RadıyallahÜ Anh'den gelmekte ve Nesâî'nin rivayetine yalandır. Farklı olarak orada şu irade vardır:
"Peygamberlerden bir Peygamberi karınca ısırdı, O da emir verdi karıncalar köyü tümülye yakıldı. Allahü Teala da ona: Seni bir karıncanın ısırmasına karşılık teşbih eden topluluklardan bir topluluğu yok ettin Öyle mi? diye vahyetti.[57]

211-217. Hadislerin Şerhi

Nevevî'nin Müslim Şerhi'nden:
İmam Nevevî şöyle diyor: Âlimler derler ki, bu hadisin manasından anlaşıldığına göre; sözü edilen Peygamberin şeriatında karıncanın öldürülmesi yasak değildi. Yine ateşle azab etmek de caizdi. Bu yüzden Allahü Teala Onu, karıncayı öldürdüğü veya ateşle yaktığı için değil de, kendini ısıran bir karıncanın dışındakileri de Öldürmesinden dolayı azarlanıştır. Bizim şeriatımızda ise, birisini ateşte yakan için uygulanacak kısas cezası dışında ateşle azab yasaktır. Karıncanın öldürülüp Öldürülmeyeceği hakkında ise imamlar arasında farklı görüşler vardır.
Ateşle azab etmenin yasak olduğu şu meşhur hadiste bildirilmiştir: "Ateş ile ancak Allahü Teala azab eder":
imamlar, Ibnu Abbas Radıyallahü Anh'm rivayet ettiği hadis gereğince şu dört hayvanı öldürmenin caiz olmadığına hükmetmişlerdir: Karınca, arı, hüdhüd (çavuş kuşu), göçeğen kuşu. Bu konudaki hadisi Ebu Davud; Buharı ve Müslim'in şartına göre sahîh olan senetle rivayet etmiştir. (Nevevî'den).
Kastallani de şöyle diyor: el-Hattabî yasağın büyük karıncaya has olduğunu küçük karıncayı öldürmenin ise caiz olduğunu bildirmiştir. İmam Malik Rahmetullahi Aleyh, karıncayı öldürmeyi mekruh görürdü. Ancak zararlı olan ve Öldürülmedikçe zararı savılamayan karıncalar bundan müstesnadır.
ed-Dumeyri de, "Seni ısıran bir tek karınca değil miydi?" ifadesinin zararlı hayvanları Öldürmenin caiz olduğuna delalet ettiğini söylemiştir. Bir hayvanın, kendisinden sağlanacak fayda veya ondan gelen bir zararın savılması için Öldürülmesinde ilim adamları bir beis görmemişlerdir. (Kastallanî'den, C.5,s.314).

Peygamber Aleyhisselam'ın Ümmetine Olan Şefkati Ve Onlar İçin Duası
'Peygamber Aleyhîsselamın Ümmetine Duası Ve Onlara Olan Şefkati Dolayısıyla Ağlaması1 İle Îlgîll Hadls.

218. Bu hadisi Müslim, Sahihinde, O.2,s.l79 da (Kastalla-ni'nin Hamişine göre), 'Kitabu'l-İman'da rivayet etmektedir:
Yunusu'bnu Abdu'l-A'la es-Sadafi îbnu Veheb'den, o Amru'bnu'l-Haris'ten, o Bekri'bnu Sevade'den, o Abdurrahman-i'bni Cubeyr'den, o da Abdullah ibnu Amr ibni'l-As'tan rivayet etmiştir ki, Resulullah Aleyhiselam, Allahü Teala'nın Hazreti İbrahim Aleyhisselâm hakkındaki şu ayetlerini okudu:
"Ey Rabbim o (putlar) insanların çoğunun sapık yola girmelerine sebeptir, kim Benim yoluma girerse o Bendendir..". îsa Aleyhisselam da şöyle söyledi:."Eğer onlara azab edersen onlar senin kullarındır, eğer kendilerini bağışlarsan Sen izzet ve hikmet sahibisin. Resulullah Aleyhisselâm de ellerini kaldırdı: Ey AUahım! Ümmetim, Ümmetim... dedi ve ağladı. Allahü Teala: Ey Cibril, Muhammed'e git -Rabbir daha iyi bilmekle beraber- ona sor, kendisini ağlatan neymiş, diye buyurdu. Cibril Aleyhisselâm Peygamber Aleyhisselâma geldi. Ona durumu sordu. Cibril, Resulullah Aley-hiselâm'ın söylediğini -Allah daha iyi bilmekle beraber- O'na bildirdi. Allahü Teala da şöyle buyurdu:
Ey Cibril, Muhammed'e git ve ona: 'Ümmetin hakkında seni memnun edeceğiz ve üzüntüye sokmayacağız' de.[58]

218. Hadisin Şerhi

Nevevî bu hadîsin çeşitli anlamlar, faideler ihtiva ettiğini bildirmiştir. Hadîs, Resulullah Aleyhisselâm'm, Ümmetine ne kadar acıdığını ve onların sonlarının hayırlı olmasını ne kadar çok istediğini bildiriyor. Ayrıca hadîsten anlaşıldığına göre duada iki eli yukarıya doğru kaldırmak müstehabdır. Çünkü Peygamber Aley-hisselâm öyle yapmıştır. Bu hadiste, aynı zamanda Muhammed Aleyhisselâm Ümmeti için büyük bir müjde vardır. Yüce Allah, Peygamberine vaadettiğinin bir gereği olarak, Ümmetinin şerefini yüceltmiştir. Yüce Allah'ın Peygamber Aleyhisselâm'a: "Ümmetin hakkında Seni memnun edeceğiz ve üzüntüye sokmayacağız" diye buyurduğunu bildirmesi itibariyle bu hadîs, Muhammed Ümmetine ümid verici hadislerin başında gelir.
Bu hadîs aynı zamanda Peygamber Aleyhisselâm'm Allah katındaki mevkisinin ne derece üstün olduğunu ve Allahü Tea-la'nın Ona olan lütfunun ne kadar büyük olduğunu bildiriyor. Cibril Aleyhisselâm'ın gönderilmesindeki hikmet ise Peygamber Aleyhisselatü ve Sellem'in şerefini açığa çıkarmak, Onun Rabbi katında en yüksek mevkide olduğunu bildirmektir. Yüce Allah, Onun razı olmasını istiyor ve razı oluncaya kadar kendisine ihsanda bulunuyor. Yani bu, 'mele-i a'la'nın şahitliği ile olmaktadır. Cibril Aleyhisselâm mele-i a'la'yı bu durumdan haberdar ediyor. En doğrusunu ise ancak Allah bilir.
Bu hadîs: "Rabbin Sana verecek, Sen de razı olacaksın" mealindeki ayet-i kerimeye uymaktadır.
"Seni üzmeyeceğiz" sözünün, Ümmetin hakkında Seni üzmeyeceğiz, manasında olduğu belirtilmiştir. Çünkü rıza, Ümmetinden bazılarının affedilmesi ile tahakkuk eder, bu durumda, kalanlar cehenneme .girebilir. "Seni memnun edeceğiz" yani Ümmetini bağışlamak.suretiyle memnun edeceğiz ve Ümmetinin hepsini cehennemden 'kurtarmak suretiyle de Seni üzüntüden beri kılacağız.
Ey Allah'ım bir Peygamberin Ümmetini en güzel şekilde nasıl mükafatlandırırsan bizi de Peygamberimizin Ümmeti olarak öylece mükâfatlandır.
Ey Rabbimiz, bizi Peygamber Aleyhisselâm'ın şeriatına tam olarak uyanlardan, Onun hidayetine ve sünnetine yapışanlardan eyle. Bizi Peygamberler, sıddıklar, şehidler, salihler topluluğu ile birlikte haşreyle. Bunlar pek güzel refiklerdir. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Amin (Nevevî Şerhi)

"Allah Benim İçin Yeryüzünü Dürdü, Ben De Doğusunu Batısını Gördüm" Hadisi

219. Bu hadîsi, İmam Müslim, Kastallanî'nin hamişine göre C.10,s.340 ve sonrasında Kitabu'l-Fiten'den rivayet etmiştir:
Ebu Rebii'l-Ateki ile Kuteybetu'bnu Sa'îd (hadisin lafzı Ku-teybe'ye aittir), Hammad'dan, o Eyyûb'dan, o Ebu Kulabe'den, o Ebı Esma'dan, o da Seuban'dan, Resulullah Aleyhisselûm'ın şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:
"Allah Benim için yeryüzünü dürdü, ben de doğusunu batısını gördüm, Ümmetimin mülkü yeryüzünün benim için dürülen mesafelerinde kadar ulaşacaktır. Bana iki hazine verildi: biri kırmızı, biri beyaz, Ben Rabbimden, Ümmetimi umumî kıtlıkla helak etmemesini, kendi dışlarından onların cemaatlerini darmadağın edecek düşmanı üzerlerine musallat etmemesini diledim. Rabbim şöyle cevap verdi: Ey Muhammed, Ben bir hüküm verdiğimde o geri çevrilmez. Ben senin için, Ümmetini genel kıtlık ile helak etmeyeceğimi ve kendi dışlarından onların cemaatlerini dağıtacak bir düşmanı üzerlerine musallat etmeyeceğimi bildiriyorum. Müslümanlar birbirlerini Öldürmeye, birbirlerini esir etmeye kalkışmadıkları sürece bütün çevrenin düşmanları biraraya gelseler onlara zarar veremezler.[59]

220. Mümlim'in ikinci bir rivayetinde de şöyle deniliyor:
"Zuheyru'bnu Harb, İshaku'bnu İbrahim, Muhammedu'bnu Müsenna ve îbnu Hişam Muazu'bnu Hişam'dan, o babasından, o Katade'den, o Ebu Kulabe'den, o Ebu Esma er-Rahabî'den o da Sev-ban'dan Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdin
Allahü Teala benim için yeryüzünü dürüp doğusu ile batısını yaklaştırdı. Ve bana iki hazine verdi: Kırmızı ve beyaz" (Ravi sonra yukarıda geçen Eyyûb'un Ebu Kulabe'den rivayet ettiği hadisin aynısını rivayet etmiştir). [60]

22L Müslim'in üçüncü bir rivayetinde de şöyle deniliyor;
"Ebu Bekr ibnu Şeybe Abdullah ibnu Numeyr'den rivayette bulunmuştur, Yine ibnu Numeyr bizzat bize babasından, o Osman ibnu Hâkim'den, o Amiru'bnu Saa'd'dan, o da babasından şöyle rivayet etmiştir:
"Bir gün Resulullah Aleyhisselâm, el-Âliye'den geldi, Bent Mu-aviye camisinin önünden geçerken içeri girdi ve iki rek'at namaz kıldı, biz de onunla birlikte namaz kıldık. Resulullah Aleyhisselâm Rabbine uzunca dua etti, sonra bize yöneldi ve şöyle buyurdu: Rab-bimden üç şey istedim, birisini vermedi. Rabbimden ümmetimi kıtlıkla helak etmemesini istedim, bu istediğimi verdi, ümmetimi boğulmak suretiyle helak etmemesini istedim, bu istediğimi de verdi. O'ndan bir de Ümmetimin musibetini kendi aralarındaki çekişmelerden vermemesini istedim bunu kabul etmedi.[61]

222. Bu hadisi İbnu Mace de, Sünen'inde C.2,s.242'de 'Ne Gibi Fitnelerin Olacağı" ile ilgili babda rivayet etmiştir. Oradaki rivayetin lafz Müslim'inkinden farklıdır. O rivayet şöyledir:
"Resulullah Aleyhisselâm'm azadlısı Sevban Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle
'Yeryüzü benim için dürüldü de, doğu tarafları ile batı taraflarım gördüm. Bana aynı zamanda iki hazine verildi: Sarı (veya kırmızı), beyaz,

(yani altın, gümüş). Bana: Senin mülkün, senin için dürülen yerlere kadar ulaşacaktır, denildi. Ben Allah Azze ve Celle'den üç şey istedim: Ümmetimi açlık felaketine uğratarak hepsini birden öldürmemesini, onları fırkalara ayırarak birinin hıncını diğerine tattırmamasını. Bana: Ben bir hüküm verdiğimde o geri çevrilmez, Ben senin Ümmetini açlık felaketine uğratarak onları bu felaketle Öldürmeyeceğim.....
Ümmetimin içinde kılıç kaldırılırsa bu kıyamete kadar sallanmaya devam edecektir. Ümmetimin hakkında korktuklarımdan biri sapık yöneticilerdir. Ümmetimden bazı topluluklar putlara tapacaktır. Yine Ümmetimden bazı topluluklar müşriklere katılacaklar. Kıyametten önce otuza yakın yalancı deccal ortaya çıkacaktır, bunların hepsi kendilerinin Peygamber olduğunu zannedecek, Ümmetimden bir topluluk da daima hak üzere muzaffer olacaklardır. Allah'ın emri gelinceye kadar kendilerine muhalefet edenlerin onlara bir zararı dokunmayacaktır." [62]

223. Nesâî de Sünen'inde bu hadise yakın bir hadis rivayet etmiştir. Onu "Gecenin İhyası" babında vermiştir. Şöyle diyar:
Abdullahi'bnü Habbabi'bni Eret'in Resulullah Aleyhisselâm'la birlikte Bedir savaşına katılmış olan babası Habbab'dan rivayetine göre, Habbab bir gece boyunca Resulullah Aleyhisselâm'ı gözetlemişti, sabah vakti olunca Resulullah Aleyhisselâm namazından selâm verdiğinde Habbab yanma vardı:
"Ey Allah'ın Resulü, anam babam sana feda olsun, bu gece bir namaz kıldın, daha önce öyle bir namaz kıldığını görmemiştim, dedi. Resulullah Aleyhisselâm: Evet, o korku ve rağbet namazıdır, o namazda Rabbimden üç şey istedim, ikisini Rabbim bana verdi, birini vermedi. Rabbim Azze ve Celle'den: "Bizi daha önceki Ümmetleri helak ettiği gibi helak etmemesini istedim, bu istediğimi kabul etti, Rabbim Azze ve Celle'den dışımızdan bir düşmanı bize karşı üstün kılmamasını istedim, bu isteğimi de kabul etti. Rabbimden sizi fırkalara ayırmamasını istedim, bunu kabul etmedi[63]

219-223. Hadislerin Şerhi

Bu hadis Peygamber Aleyhisselâm'm mucizelerinden biridir. Çünkü Peygamberimizin bahsini ettiği yerlere islam ulaşmıştır.
Alimler, hadiste geçen kırmızı ve beyaz hazinenin, altın ve gümüş olduğunu söylemişlerdir. Kastedilen ise Irak ve Şam diyarının kralları olan Kisra ve Kayser'in hazineleridir.
Bu hadiste islam Ümmetinin topraklarının çoğunlukla doğu ve batı tarafına doğru genişleyeceğine işaret vardır. Güney ve kuzey taraflarına doğru genişlemenin ise bunun kadar olmayacağı anlaşılıyor. Böyle de olmuştur. Kendi hevasından konuşmayan doğru sözlü Peygamber'e Salat ve Selam olsun. "Onun konuştukları bir vahye dayanmaktadır".
Yüce Allah Peygamber Aleyhisselâm'a Ümmetini genel kıtlık ile helak etmeyeceğini bildiriyor. Yani Ümmetin tamamını helak eden bir kıtlık vermez. Kıtlık olunca belli bir kesimi kaplar. Bu husus Ibnu Mace'nin rivayetinde tefsir ediliyor. Orada: "Ben, Ümmetini helak edecek bir açlık felaketini onlara musallat etmeyeceğim" diye buyuruluyor.
Resulullah Aleyhissalâm'ın, Ümmetinin kendi içinden bir fitneye manız bırakılmaması, yolundaki isteğini Yüce Allah bir ilahi hikmeti dolayısıyla kabul etmemiştir. Allahü Teala'mn bütün fiilleri, hükümleri, kaderi tümüyle hikmettir.
Ibnu Mace'nin rivayet ettiği bir hadiste geçen, saptırıcı Önderlerin çıkmasına, putlara tapılmasma, bazı kabilelerin müşriklere katılmasına ve herbiri kendini Peygamber zanneden otuz kadar deccalin çıkmasına dâir fitneler hakkında Kastallanî şöyle diyor: Hadiste bildirilenler ortaya çıkmıştır. Peygamber Aleyhis-selâin'dan sonra Peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkanları ve bunlara uyan toplulukları sayarsak belirtilen sayıyı bulur. Bu deccal-larla büyük deccal arasındaki fark ise, bunların Peygamberlik iddia etmeleri, büyük deccalin ise ilahhk iddia etmesidir. Saptırmada ve Batıl yola çağırmada ise hepsi aynıdır. Yüce Allah bizi bütün fitnelerden korusun. Amin. (Nevevi Şerhi, Kastal-lanî'nin hamişine göre, C.Î0,s.34Ö)

Allah'ın Rahmetinin Gadabını Aştığına Dair Ve Allah'ın Günahkarların Tevbelerin< Kabul Etmesine Dair Rivayetler "Rahmetim Gadabımı Aşıyor" Hasîsl

224. Bu hadisi Buharı, CStsA50fde (Kastallanî'nin hamişine göre: C.10,s.38l), Kitabu't-Tevhid'in "Allah Sizi Kendi Nefsinde Sakındırmaktadır" mealindeki ayet-i Kerime ile ilgili babında rivayet etmiştir:
Abdan Ebu Hamza'dan, o el-A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah yaratıkları yarattığında nefsi hakkında hükmetmiş olmakla kitabına da "rahmetim gadabımı aşıyor" diye yazdı ki, bu arşa yazılmış vaziyettedir.[64]

225. Bu hadisi Bahrî, Kitabu't-Tevhid'ia başka bir yerinde de rivayet etmiştir. Oradaki rivayet şöyledir:
(Resulullah Aleyhisselâm) buyurdu ki:
"Allah yaratıkları yaratmaya hüküm verince kendi katında arşının üzerine: "Rahmetim gadabımı aştı" diye yazdı.[65]

226. Buharî bu hadisi, Kastallanî'ye göre C.5»s.25i'de "Kitabu Bedul-Halk"da da rivayet etmiştir:
Oradaki rivayet de yine Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'dendir; şöyle deniliyor:
"Rahmetim gadabımı aşmıştır". Orada da "Allah yaratıkları yaratmaya hükmedince" deniliyor. [66]

227. Bu hadisi Müslim de, Kitabu't-Tevbe'nin "Allah'ın Rahmetinin Genişliği" başlıklı babında rivayet etmiştir. Nesâî ise Kitabu'n-Nuût'ta rivayet etmiştir. Kastallanî bu hadisi Tirmizî'nin de şu lafızla rivayet ettiğini söylüyor;
"Allahü Teala nefsi hakkında şu hükmü verdi: Rahmetim gada-bımı aşar[67]
Tirmizî bu hadisin hasen, sahih, garib olduğunu söylüyor

. 228. İbnu Mace de bu hadisi şu lafızla rivayet ediyor:
"Rabbiniz yaratıkları yaratmadan önce kendi eliyle nefsi hakkında şu hükmü "Rahmetim gadabımı aştı" hükmünü yazdı.[68]

224-22a Hadislerin Şerhi

Bu şerh» Kas tali anî'nin şerhinden Kitabu't-Tevhid, CIO, s.381 den alınmıştır.
Hadiste Yüce Allah'ın "yazması" ile, kaleme, sözkonusu şeyi yazmayı emretmesi kastedilmektedir.
"Arşa yazılmış vaziyettedir" yani, diğer yaratıklara gizli ve kapalı vaziyettedir. Yaratıkların idrakinden de yücedir.
Allahü Teala mekandan münezzehtir. Allah'ın bir şeyi yazması (yani yazmakla emretmesi) de onu unutmamak için değildir. Yüce Allah, unutma sıfatından münezzehtir. Yüce Allah'ın yaratıkları yaratışının başlangıcında arş üzerine bunu yazması, o sözün yüceliğine işaret içindir. Çünkü Levh-i Mahfuz arşın altındadır. Söz konusu hükümle ilgili yazı ise arşın üzerine yazılmıştır. Belki de bundaki sır şudur: Levh-i Mahfuz'un altındakiler sebepler ve müsebbebler âlemidir, Levh-i Mahfuz da, bunlarla ilgili açıklamaları ihtiva etmektedir. Arşın üzerine yazılan yazı da Yüce Allah'ın: "Rahmetim gadabımı aştı" sözünü ihtiva etmektedir. Ga-dabla kastedilen, gadabın gereği olan azab ve cezalandırmadır. Yani kendilerine gadab olunana azabın ulaştırılmasıdır. Çünkü bir şeyin birşeyi geçmesi ve ona galib olması onun taalluk ettiği şeyle ilgilidir. Yani rahmetin bir şeye taalluk etmesi, ona gadabın taalluk etmesinden önce gelir. Çünkü rahmet Yüce Allah'ın mukaddes zatının gereğidir. Gadab ise sonradan yaratılan kulun işlediği bir amel neticesinde kendini gösterir.
Kastallanî kitabu Bedu'l-Halk'da et-Turbiştî'nin şu açıklamasına da yer yermektedir: "Yüce Allah'ın rahmetinin gadabını aşması, insanların rahmetten nasiblerinin gadabdan nasiblerin-den daha çok olduğuna delalet etmektedir. Aynı zamanda rahmet onların bir kazana olmaksızın da kendilerine ulaşır. Gadab ise ancak kendi kazançları neticesinde kendilerine ulaşır. Görmüyor musun ki, rahmet ana rahminde, bebeklik devresinde, ufak çocukluk döneminde, gelişme çağında, kendisinin Allah'a itaat cinsinden bir kazancı olmaksızın İnsanı kuşatır. Gadab ise, insanın hakkı olarak, bazı muhalif işler işlemesi neticesinde ancak insana ulaşır."
el-Mesabih'te de şöyle deniliyor: Gadab birini cezalandırmayı irade etmektir, rahmet ise birini sevabiandırmayı irade etmektir. Sıfatlar birbirine üstün gelmekle vasıflandırılamaz, birinin diğerini geçmesi de sözkonusu değildir. Ancak bu ifadede istiare yoluyla rahmetin gadabı geçtiği bildirilmiştir.
Rahmetin ve gadabın zati sıfatlardan değil de, fiili sıfatlardan sayılmasında da bir mahzur yoktur. Rahmetten kasıt sevab ve ihsandır, gadabdan kasıt intikam ve cezalandırmadır. Buradaki üstünlük de, tahakkuk yönündendir. Yani Allah'ın rahmetinin tahakkuku gadabının tahakkukundan daha çok olmaktadır.
et-Tayyibî de Yüce Allah'ın: "Rabbiniz kendi nefsi için rahmet yazmıştır" sözünü açıklarken şöyle diyor: Yani kullarına rahmet edeceğini bir vaad olarak bildirmiş, bunu gerekli kılmıştır.

"BİR KUL GÜNAH İŞLER SONRA Trabbim GÜNAH İŞLEDİM1 DER" HADİSİ

229. Bu hadisi Buharı, C.9,s.l45'te Kitabu't-Tevhid'in "Allah'ın Kelamını Değiştirmek İstiyorlar" mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babında rivayet etmiştir. Şöyle diyor:
Ahmedu'bnu îshak Amru'bnu Asım'dan, o Hemmam'dan, o îshaku'bnu Abdullah'tan, o Abdurrahmani'bnu Ebi Amra'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kul günah işledi, "Ey Rabbim bir günah işledim, beni bağışla, dedi, Rabbi: Kulum bağışlayan ve hasaba çeken bir Rabbi-nin olduğunu bildi mi? Kulumu bağışladım, buyurdu. Sonra o kimse Allah'ın dilediğince bir süre vakit geçirdi, sonra tekrar bir günah işledi: Ey Rabbim, yine bir günah işledim, beni bağışla, dedi. Rabbi: Kulum günahı bağışlayan ve hasaba çeken bir Rabbi-nin olduğunu bildi mi? Kulumu bağışladım, diye buyurdu. Sonra o kişi Allah'ın dilediğince bir süre daha vakit geçirdi. Sonra yine günah işledi bunun üzerine de, Ey Rabbim yine günah işledim beni bağışla, dedi. Rabbi: Kulum günahı bağışlayan ve ondan dolayı hesaba çeken bir Rabbinin olduğunu bildi mi? Kulumun üç günahını da bağışladım, dilediğini yapsın, diye buyurdu[69]

230. Bu hadisi Müslim Sahih'inde, Kastallanî'nin hamişine göre C.10,s.l88'de "Allah'ın Rahmetinin Genişliği ve Rahmetinin Gadabın Aşması" başlıklı babda rivayet etmiştir:
Orada Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'e ulaşan senedle Resulul-lah Ateyhisselâm'ın Rabbinden rivayetle şöyle söylediği bildiriliyor:
"Bir kul bir günah işledi,: "Ey Allah'ım günahımı bağışla" dedi. Allah Tebareke ve Teala: Kulum günah işledi, günahını bağışlayan ve ondan dolayı hesaba çeken bir Rabbinin olduğunu da bildi, diye buyurur. Sonra adam yine döndü bir günah daha işledi, bunun üzerine de: Ey Rabbim, günahımı bağışla, dedi. Allah Tebareke ve Teala: Kulum bir günah işledi, ve de günahı bağışlayan ve ondan dolayı hesaba çeken bir Rabbinin bulunduğunu bildi, diye buyurdu. Kul sonra yine döndü ve bir günah işledi bunun ardından da: Ey Rabbim, günahımı bağışla, dedi. Allah Tebareke ve Teala: Kulum bir günah işledi, aynı zamanda günahını bağışlayan ve günahtan dolayı hesaba çeken bir Rabbinin olduğunu da bildi, istediğini yap, seni bağışladım, diye buyurdu." 23°
Ravilerden Abdu'1-A'la der ki: "Dilediğini yap, diye üçüncüde mi? yoksa dördüncüde mi? dediğini tam hatırlayamıyorum."

229-23a Hadislerin Şerhi

Ebu'l-Abbas, el-Mufhim'de diyor ki: Bu hadis istiğfarın faydasının büyüklüğüne, Allahü Teala'nın fazlının çokluğuna ve rahmetinin, lütfunun, ihsanının genişliğine delalet etmektedir. Ancak bu istiğfar, manası kalbde yer eden istiğfardır. Bu mana dilden dökülürken ısrar düğümünü çözme ve pişmanlığa vesile olma durumunda olmalıdır. Aşağıdaki hadis da buna delildir:
"Sizin hayırlılarınız günah işleyip de tevbe edeninizdir". Yani günah işlediğinde hemen tevbe edenlerdir.
Bu, diliyle "Allah'tan bağışlama diliyorum" deyip de kalben yine aynı günahta ısrarlı olmak değildir. Böyle bir istiğfar ayrı bir istiğfarı gerektirir.
Ibnu Ebu'd-Dunya, Ibnu Abbas Radıyallahü Anh'den merfu olarak şöyle bir hadis rivayet ediyor: "Günahından dolayı tevbe eden, hiç günah işlememiş gibidir. Günahta ısrar edip de Allah'tan bağışlanma dileyen ise Rabbiyle alay etmiş gibidir". Ancak bildirildiğine göre "günahta ısrar ..." kısmı mevkuftur, yani merfu ve mevcut değildir.
îbnu Battal bu hadisin açıklamasında şöyle diyor: Günahta ısrar edenin durumu, Allah'ın iradesine kalmıştır. Dilerse azab eder, dilerse iyiliklerinin çokluğuna bakarak bağışlar, iyiliklerinin çokluğu ise kendine azab edecek veya kendini bağışlayacak Yaratıcı bir Rabbinin olduğuna inanmasıdır. Günahta ısrarla beraber Rabbinden bağışlanma dilemesi böyle bir inancının olduğuna delil teşkil eder
Yüce allah'ın: "Kim bir iyilikle gelirse ona on kat karşılık verilir" diye buyurması da buna delil teşkil eder. Tevhidden daha büyük bir İyilik ise, asla olamaz
Eğer denirse ki, kişinin Allah'tan bağışlanma dilemesi, Allah'a tevbe etmesi demektir, deriz ki: Allah'tan bağışlanma dilemek sadece bağış talebinden ibarettir. Bu günahına ısrar edenin de, günahından tevbe edenin de yapabileceği bir şeydir. Hadiste, Allah'tan bağışlanma dileyenin, günahına tevbe etmiş sayılacağına delalet etmemektedir. Çünkü tevbenin sınırı günahtan dönmek ve bir daha o günaha

dönmemeye azmetmektir. Sadece bağışlanma dilemekten, bu mana çıkmaz.
es-Subkî, el-Halebiyyat adlı kitabında şöyle diyor: 'istiğfar dille veya kalble yahut her ikisi ile birlikte bağışlanma dilemektir. Birincisinde bir fayda vardır, çünkü böylesi susmaktan yani hiçbir şey istememekten hayırlıdır. Çünkü bağışlanma dileme iyi amelden sayılır, ikincisi çok daha faydalıdır. Üçüncüsü ise en faydalı olanıdır. Ancak tevbe olmadıkça bu ameller günahı temizlemezler. Çünkü günahında ısrar eden bir günahkar da bağışlanma diler ve bu, tevbenin kabul olduğuna delalet etmez.
Benim burada istiğfar manasının tevbe manası ihtiva etmeyeceğini söylemem ibarenin kullanılışı itibariyledir. Ancak insanların çoğuna göre "Allah'tan bağışlanma diliyorum" sözü aynı zamanda tevbe anlamına gelir. İbarenin bu manaya geldiğine inanan, şüphesiz o sözüyle tevbeyi kasdetmiş olur.'
Sonra söyle diyor:
Bazıları, Yüce Allah'ın: "Allah'tan bağışlanma dileyiniz sorna tevbe ediniz" buyurmasından dolayı tevbenin ancak istiğfar ile tamam olacağını bildirmişlerdir.
Meşhur olan rivayete göre ise bu, şart değildir. Bazıları, kişinin, kendisinden o günahın sadır olmasına pişmanlık duymasının tevbe için yeterli olacağını söylemişlerdir. Bu o günahtan arınmayı ve bir daha ona dönmemek üzere azmetmeyi gerektirir. Bu ikisi pişmanlık sonrası ortaya çıkar. Esas itibariyle günahtan arınma ve bir daha dönmemeye azmetme, pişmanlık ile birlikte tevbenin gerçekleşmesi için aranan temel şartlardan değildir'.
Hadis-i şerifte de: "Pişmanlık tevbedir" diye buyuruluyor. Bu hadisi Ibnu Mace îbnu Mes'ud'dan hasen olarak rivayet etmiştir. Hakim en-Neysaburî de sahih olduğunu bildirmiştir.
Aynı hadisi Ibnu Hibban da enes ibnu Malik'ten rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. (Bütün bu açıklamalar Kastallanî şerhinden alınmıştır.) En doğrusunu bilen Allah'tır. (Kastallanî, C.10,s.435)
en-Nevevî Rahmetullahi Aleyh'de Müslim Şerhinde şöyle diyor:
İlim adamları, bütün günahlar için, günahın hemen ardından tevbe etmenin vacib olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu va-ciblik ise Ehli Sünnet'e göre şer'î, Mutezileye göre aklîdir. Ancak Ehli Sünnet'e göre tevbenin bütün şartları mevcut da olsa; aklen bunu kabul etmek Allah'ın üzerine vacib değildir. Ama Allahü Teala kendi ihsan ve fazlından kabul eder. Biz de şeriatta bildirildiğine ve âlimlerin icmaına göre Allah'ın tevbeyi kabul edeceğini biliriz.
Kişi şartları yerinde olan sahih bir tevbe ile tevbe eder de sonra yine günaha dönerse kendisine ayrı bir günah yazılır, bu günah önceki tevbesini iptal etmez. Bu Ehl-i Sünnet'in görüşüdür. Tevbe ve günah tekrar ededururs a da bu böyledir. En doğrusunu ise ancak Allah bilir.

•Vallahi, Allah Kulunun Tevbesiyle Ferahlanır.:." Hadisi

231. Bu hadîsi İmam Müslim, Sahih'inde, Kastallanî'nin Hamişine göre C.10,s.l7rde 'Kitabu't-Tevbe'de rivayet etmiştir:
Suveydu'bnu Saîd Hafsu'bnu. Meysere'den, o Zeydu'bnu Es-lem'den, o Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullal Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir.
"Allah Azze ve Celle: Ben kulumun Benim hakkımdaki zannı ü-zereyim, o Beni zikrettiğinde de Ben onurdayım, diye buyurdu. Vallahi, Allahü Teala kulunun tevbesiyle, birinizin çölde kaybettiği devesini bulduğu anda duyduğu ferahlık gibi ferahlık duyar. Allah buyurur ki, kim Bana bir karış yaklaşırsa Ben ona bir kulaç yaklaşırım. O Bana yürüyerek gelirse Ben ona koşarak giderim.[70]

23L Hadisin Şerhi

Nevevî Rahmetullahi Aleyh şöyle diyor:
Yüce Allah'ın: "Ben, kulumun Benim hakkımdaki zannı üzereyim" buyurması hakkında Kadı Beyzavî şöyle diyor: Yani kulum bağışlanma dilediğinde Benim onu bağışlayacağımı, tevbe ettiğinde tevbesini kabul edeceğimi, dua ettiğinde duasını kabul edeceğimi, dilekte bulunduğunda benim yeteceğimi umarsa, Ben de o ümidini veririm.
Bu sözden kasdın, kula reca ve af ümidi kazandırmak olduğu da söylenmiştir ki, doğru olan budur.
"O Beni andığı zaman, Ben onunlayım" diye buyurmakla Yüce Allah rahmeti, tevfiki, hidayeti, koruması ve yardımı ile kulunun yanında olacağını bildiriyor. Yüce Allah'ın ayet-i kerimede: "Her nerede olursanız O sizinledir" diye buyurmasının anlamı ise ilim ve ihata ile Allah'ın, kulunun yanında olduğudur.
Hadisin sonunda zikredilen yaklaşmadan, zahiri anlamın çıkarılmaması gerektiği hususu daha önce geçmişti. Bizim için gerekli olan Allahü Teala'yı sonradan yaratılanlara ait sıfatlardan tenzih etmektir. Yürümek, hareket etmek, bir yerden bir yere geçmek ve benzeri şeyler sonradan olmaklığı ve değişmeyi gerektiren fiillerdir. Yüce Allah bunlardan münezzehtir. Buradan şu mana anlaşılmalıdır: Kim itaat ile Bana yaklaşırsa, Ben de ona rahmetimle, tevfikimle ve yardımımla yaklaşırım. Kim Bana olan itaatini artmrsa, Ben de rahmetimi, tevfîkimi ve yardımımı kat kat artırırım. Yüce Allah'ın kendisine yürüyerek gidene koşarak git-mesindeki kasıt, ona rahmetini bolca akıtmasıdır. Kişinin yaptığı amelin karşılığı yaptığının kat kat fazlasıyla verilir (Nevevî)
Âlimler derler ki, Allah'ın ferahlık duyması, herhangi bir şey için razı olmasıdır.
el-Mazerî Rahmetullahi Aleyh'de diyor ki: Ferahlık çeşitli şekillerde olmaktadır.
Sevinç, bunlardandır. Sevinildiği zaman, sevince vesile olan şeyden de memnun olunur. Yani ona ihsanda bulunulur. Hadiste geçen ifadeden kastedilen şudur ki, Allahü Teala'nın, kulunun tevbesinden dolayı olan rızası, çölde devesini kaybedenin onu bulduğu andaki rızasından daha fazladır. Hadiste Allah'ın rızası, duyanın kalbinde rıza anlamına kuvvet kazandırmak, dinleyenin anlayacağı şekilde açıklamak ve gerçekleşmesindeki kesinliği bildirmek için ferahlık kelimesi ile ifade edilmiştir. (Nevevî, C.10,s.l72)

'Cehenneme Girenlerden İki Adamın Bağırışları Şiddetlenir..." Hadisi

232. Bu hadisi İmam Ebu İsa et-Tirmizî Rahmetullahi Aleyh C.2Ts.99'da 'Cehennem Ehlinin Sıfatlarından1 başlıklı babda rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulutah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Cehenneme girenlerden iki adamın haykırışları şiddetlendi, Rabbimiz Azze ve Celle: Onları çıkarın, diye buyurdu. Çıkarıldıklarında onlara: Neden haykırışlarınız şiddetlendi? diye sordu. Onlar: Bunu bize merhamet eylemen için yaptık, dediler. Hakk Teala: Kalkıp kendinizi cehennemde daha önce bulunduğunuz yere atmanız halinde rahmetim sizinledir, buyurdu. Birisi kendini attı. Allah Teala da

yerini kendisi için serin ve güvenli bir yer yaptı. Diğeri kalktı, kendini atmadı. Rabb Azze ve Celle ona: Seni, arkadaşın gibi kendini atmaktan alıkoyan neydi? diye sordu. O da: Ey Rabbim, beni oradan çıkardıktan sonra tekrar oraya döndürmemeni diliyorum, dedi. Rabb Teala da ona: Dileğin kabul edilmiştir, dedi ve her ikisi de Allah'ın raîmetiyle cennete girdiler.[71]
Ebu Isa et-Tirmizî Rahmetullahi Aleyh: Bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü Rüşdeyn ibnu Saad'dan rivayet edilmiştir, Rüşdeyn ibnu Saad ise hadis mütehassısları nazarında zayıf biridir, diyor.
Rüşdeynu'bnu Saad de, ibnu Ebi Nu'm el-Ifrikî'den rivayette bulunmuştur ki, el-lfrikî de hadis mütehassısları nazarında zayıf biridir, diyor. Bu durumda senedde iki zayıf ravi bulunmaktadır; çünkü Rüşdenynu'bnu Saad ve ibnu Ebi Nu'm bu hadisin senedinde isimleri geçen ravilerdendir.

232. Hadisin Şerhi

Hadiste sözü edilen cehenneme girmiş iki adamın tevhid ehlinden olması muhakkaktır. Müşriklerden değildirler. Çünkü cennet Allah'a ortak koşanlara haram kılınmıştır. Allahü Teala ayet-î kerimesinde: "Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bunun dışındaki günahları dilediği için bağışlar" diye buyuruyor. Yine bir başka ayet-i kerimede: "Her kim Allah'a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer cehennemdir. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur" diye buyuruyor.
Hadisten kastedilen manaya göre Allahü Teala bu iki adama rahmet etmiş ve onları cehennemden çıkarmıştır. Çünkü Hakk Teala onları imtihan ediyor, birincisi Allah'ın emrini hemen yerine getirerek gecikmeden kendini cehenneme atıyor. Emri te'vil yoluna gitmiyor. Allah da onun için cehennemi kendi fazlından ve ihsanından soğuk ve selamet kılıyor. İkincinin ise Allah'ın rahmetine olan,ümidi ağır basmıştır. Nitekim Allah'ın rahmeti de gada-bını aşmıştır. Ona da Allah'ın rahmeti ulaşıyor. Buradan, herkesin bu duruma güvenip ameli terkedeceği anlamı çıkarılmamalıdır. Hadiste kastedilen mananın, Allah'ın rahmetinin ne kadar geniş olduğunu bildirmektir. Allah rahmetini kullarından dilediğine mahsus kılabilir. Bu iki adam hakkındaki muamelesi gibi. Allah'tan her şeyi kuşatan rahmetinden bizi de nasibdar etmesini diliyoruz. Amin.

---

[1] Bu hart: Savm: 2
[2] Buharf: Libas : 78
[3] Buhart: Tevhid : 35

[4] Müslim: Siyam: 161
[5] Müalim: Siyam: 163
[6] Müalim: Siyam: 165
[7] Tirmizî: Savm: 54
[8] Tirmizî: Savm: 13
[9] îbnu Mace: Siyam: I
[10] ibnu Mace siyam 1

[11] Neaât: Siyam: 41
[12] Nesâl: Siyam: 42
[13] Nesât: Siyam: 43

[14] ibnu Mace: Menâsik: 66
[15] NesaÎ: Menâsik: 134 '

[16] Ibnu Mace: Meneaik: 76
[17] Buhari: iman: 26
[18] Buhari: Cihad ve Seyr: 2
[19] Sahih-i Buhart: Kitabu'l-Cihad ve's-Seyr'de Resulullah Aleyhissclam'rn "Ganimetler Sizin İçin Helal Kılındı" sözüyle ilgili bab geçmiyor ve de Bu hadis Kilabu'I-Yunus'un 8. babıdır.

[20] Nesâî: îman: 24
[21] Nesâî: Cihad: 14
[22] Nesât: Cihad: 15

[23] Müslim: imare: 104
[24] Müslim: imare: 103
[25] Buhari; Meğazi: 46

[26] Tirmizi: Tefsir, Al-i İmran Suresi:]8, Ibnu Mace: Mukaddime: 13
[27] îbnu Mace: Cihad: 16

[28] Müslim: İm a re: 121
[29] Tirmizt: Tefsir, Al-i Imran Suresi : 19
[30] ibu Mace: Cenaiz : 9, Cihad 16
[31] Nesâi: Cihad:34
[32] Nesâî: Cihad: 35

[33] Nesâî: Cihad: 48
[34] Nesâl : Tahrim: 2

[35] Ebu Davud: Cihad: 35
[36] Buharl: Enbiya: 50

[37] BuhariİcâRe : 9

[38] Buharf: Tefsir, Feth Sûresi : 3
[39] Buhari : Büyü: 50
[40] Buhari Merdâ: 7 (Sahih-i Buharrde, Kitabu'l-Tıbb'da "Gözünü KaybedenİN Fazileti" başlıklı bir bab bulunmamaktadır. Bu bölüm, Kitabu't-Merdâ'nın 7. babıdır.)
[41] Tirmizî: Zühd: 58
[42] Tirmizt: Zühd: 58

[43] Nesâî: Cenâiz: 26
[44] Ibnu Mace: Cenâiz: 55

[45] îbnu Mace: Ccnâiz: 68
[46] Tirmizl : Cenâiz: 36
[47] Muvat ta: Ayn: 5
[48] Bu Hadisin, Sünen-İ Ibni Mace'de geçtiği yere, Concordance'de işaret edilmemiştir. Ancak bu hadis, Tirmizî, Kitabu't-Tıbb, 35'de ve Ahmedu'bnu Honbcl'İn Müsncd'i C.2,8.440 da göçmektedir.
[49] Bu hadisin de, Ibni Mace'de geçtiği yere Concordance'de işaret 'edilmemiştir. Ancak Sünen-i Darimî, fedâilu'l Kur'an, İ5'de ve Ahmedu'bnu Hanbel'in Müsned'i C.3, s.40 ve C.5, 8.34fl'de yor almaktadır.
[50] ibnu Mace: Edüb: t
[51] Buhari: Cihad : 153
[52] Buhari: Bedul-Halk: 16

[53] Müslim: Selam: 148
[54] Nesâf : Sayd: 138
[55] Ebu Davud: Edeb: 164
[56] Ebu Davud: Edob: 164
[57] îbnu Mace: Sayd: 10

[58] Müslim : iman: 34
[59] Müslİm: Fiten: 19

[60] Müslim: Fite : 19
[61] Müslim: Fiten: 20
[62] Îbnu Mace: Fi ten: 9
[63] Nesâi: Kıyamu'1-leyl: 16

[64] Buhart: Tevhid: 15
[65] Buhart: Tevhid: 2
[66] Buhart: Bedu'1-Halk: 1
[67] Müslim: Tevbe: l4-l6;Tirmizt; Daavât: 99
[68] ibnu Mace: Zühd : 35; Mukaddime : 13

[69] Buhart: Tevhid: 35

[70] Müslim: tevbe: 1

[71] Tirmizi: Cehennem: 10

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EMR-İ Bİ'L-MA'RUF VE'N-NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER BÖLÜMÜ
EMR-İ Bİ'L-MA'RUF NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER
İrşad-Fitne Münâsebeti:
Eski Milletlerden Misal:
İrşad Bidâyette İhmal Edilmemeli:
İrşadda Ashâbın Yeri:
İrşâd Ederken Korkmamak, Yılmamak:
Gemiyi Delenler:
Emr-i Bi'l-Ma'rufun Hükmü:
Vâcib Olmayabilir Mi?
Emr Ve Nehyi Vâcib Kılan Şartlar:
Birinci Şart:
İkinci Şart:
Üçüncü Şart:
Kimlere Vâcib:
1. Devlet Reisinin Durumu:
2. Hangi İş Devlete Has:
3. Herkesin Müdâhele Edeceği İşler:
4. Âlimin Müdâhale Edeceği İşler:
5. Âlimler Arasında İhtilâf:
6. Fâsık Kimse Emr Ve Nehiyde Bulunabilir Mi?
7. Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münker Farz-ı Kifâyedir:
8. Hususi Memur (Muhtesib) Tâyini:
9. Emr Ve Nehiyde Tarz:
10. İrşadda Haddini Bilmek:
11. Ümerâya Karşı Emir Ve Nehiy:
Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münkeri Terk
İrşadda Teenni
Şâri'den Çok Şeriatçı Olmamalı
Fitnenin Bir Başka Yönü: Fitne Zalimleri Temizler
İrşadı Terketme Kararında Teenni
Fıkhın Hükmü:

EMR-İ Bİ'L-MA'RUF VE'N-NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER BÖLÜMÜ[1]

?1? ?? ???? ?? ????]??? ???? ??? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ??????? ???? ?????: ?????? ????? ???????? ????? ??? ????? ?? ????????? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???? ??? ??? ???? ?? ?????? ????? ?????? ?????? # ??????: ???? ??? ???????? ???????? ??????????? ?????? ??? ?? ?????? ????????? ??? ?? ?????? ??????????? ???? ??????? ?*?????[. ????? ?????? ?? ??????? ???? ??? ????.???? ??????? ???? ??? ????: ?? ???????? ?????? ?????????.??? ??? ????: ?????? ??????? ?? ???? ???? ???? ????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? ???? ??????? ? ?????? ??? .

1. (89)- Târık İbnu Şihâb anlatıyor: "Bayram hutbesini okuma işini namazdan öne alanın ilki Mervan'dır. O, bu işe tevessül edince cemaatten birisi ayağa kalkarak:
"Yanlış iş yapıyorsun, namazın hutbeden önce kılınması gerekir" dedi. Mervan:
"Artık o usül terkedildi" diyerek devam etmek istedi. Ebu Saîdu'l-Hudrî ortaya atılarak:
"Bu adam, üzerine düşen uyarma vazifesini yaptı. Zira ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:
"Sizden kim (sünnetimize uymayan) bir münker görürse (seyirci kalmayıp) onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse lisanıyla düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu kadarı imanın en zayıf mertebesidir."
Tirmizî'nin rivâyetinde şöyle denir: "Bir adam kalkarak ey Mervan sünnete muhalefet ettin..." dedi.
Ebu Dâvud şu ziyadeyi kaydeder: Sen bayram gününde minberi (musallaya) çıkardın. Halbuki daha önce bayramda minber çıkarılmazdı. Bir de hutbeyi namazda öne aldın."
Nevevî rivayetinde bu açıklamalar yok, sadece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözleri var.[2]

AÇIKLAMALAR:

1- Emevî halifeleri, hutbe sırasında cemaati rahatsız eden siyasî muhtevalı sözler sarfederlerdi. Hz. Ali (radıyallahu anh) başta, Âl-i beyte hakaretler, lânetler okumak mutad bir hal almıştı. İbadetini yapmak ve fakat bu nâhoş sözleri dinlemek istemeyen birçok Müslüman, namazı kılar kılmaz mescidi terkederek hutbeyi dinlemiyordu. Bu durumu önlemek ve hutbelerinin herkes tarafından dinlenmesini sağlamak için, Halife Mervan, yukarıda belirtilen değişikliği yapar: Önce hutbeler okunur, sonra namaz kılınır. Bu durum da başka rahatsızlıklara, halifenin itibarını sarsıcı müdahalelere sebep olur.[3]

2- Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehyi Ani'l-Münker

Dinimizin hayatiyetini koruyan mühim bir müessese olan iyiliğin emir, kötülüğün yasaklanması meselesine kısaca temas edeceğiz.
Emredilecek olan ma'ruf, aklın ve şeriatın güzel kabul ettiği her şeydir. Yasaklanacak olan Münker de yine aklın ve şeriatın çirkin bulup reddettiği her şeydir.
Gerek Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetleri ve gerekse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in pek çok hadisleri mü'minleri bu meselede teşvik eder. Emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker yapmayan milletlerin tarihte çöktükleri ve gelecekte de musîbet ve belalara mâruz kalacakları, çökecekleri belirtilir. Bir hadis şöyle: *"İçerisinde iyilerin daha mümtaz, daha güçlü bulunduğu bir kavimde kötülükler işlendiği halde, iyiler müdahale edip ıslahda bulunmazlarsa* -bir başka rivayette: *Müdâhale edecek güçte bir kimsenin bulunduğu bir kavimde kötülükler işlenir ve fakat o kimse müdâhalede bulunmazsa- Allah (celle şânuhu), herkese ulaşacak umumî bir ceza gönderir."*
Şu hadis emr-i bi'lma'ruf, zamanında yapılmadığı takdirde cemiyetin mâruz kalacağı ızdırabın sonradan çok zor telâfi edileceğini ifade eder: "Ey mü'minler, yalvar yakar olmanıza rağmen dualarınız kabul olmayacak durumlara düşmezden önce iyiliği (ma'ruf'u) emir ve kötülükten de men ediniz."[4]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?? ?????? ????? ?? ????? ???? ???? ??????? ??????????? ????????? ???????? ?????????? ????????????? ??????? ?? ????? ?????? ???? ????? ?????? ????????? ?? ?????????? ???????????? ??? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ???????. ??? ???? ??? ?? ?‘???? ???? ?????[. ????? ????.»????????? ?????« ?????? ?????????.»????????« ??? ???? ????? ???? ???? ????? ?????? ???? ??? ??? ???????? ????? ???? .

2. (90)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:
"Benden önce Allah'ın gönderdiği her peygamberin mutlaka ümmetinden havarîleri ve arkadaşları olmuştur. Bunlar onun sünnetiyle amel ederler emirlerini de yerine getirirlerdi. sonra, bu peygamberlerin ardından öylesi kötüler zuhûr etmişti ki, yapmadıklarını söyleyip, kendilerine emredilmeyeni de yapmışlardır. Kim bu güruhla eliyle mücahede ederse mü'mindir. Kim onunla diliyle mücahede ederse o da mü'mindir. Kim de onlarla kalbiyle mücahede ederse o da mü' mindir. Bunun gerisine, artık zerre miktar iman yoktur."[5]

AÇIKLAMA:

İşlenen bir kötülük (münker) karşısında, mü'min, şartlara göre mutlaka bir tavır alacaktır. Eliyle müdâhale ettiği takdirde halledebileceği, müessir olabileceği bir durumsa eliyle, sözle faydalı olabilecekse diliyle müdâhale edecektir. Her ikisi de fayda vermeyecek bir durumda ise kalben buğzederek taraftar olmadığını belirtecektir. Bunu da yapmazsa o münkeri hoş görüyor demektir. Bu elbette imanla bağdaşmaz.[6]

?3? ????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]?????? ???????? ?????? ????????? ?? ??????? ???????? ????????? ???? ??????? ????????? ????????? ????????? ????? ?????? ????? ????? ?????? ????? ???????? ??? ?????? ?????)?Œ??(? ??? ????? ??????? ??????? ????? : ????????? ???? ??????? ???? ???????? ??? ?????? ?????[. ????? »???????« ??????? ??????? .

3. (91)- Yine İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:*"İsrailoğulları bir kısım günahlar işlemeye başlayınca âlimleri onları bu işlerden menettiler. Ancak onlar dinlemediler, vazgeçmediler. Zamanla âlimler de onlarla oturmaya, dayanışmaya ve beraber içmeye başladılar. Allah da bunun üzerine, berikinin dalâletini öbürüne katarak, biriyle diğerinin küfrünü artırdı. "Dâvud'un ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle onları lânetledi..."* (Maide: 5/78).
Sonra, ayakta bulunan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturarak sözünü tamamladı:*"Hayır, nefsimi kudret elinde tutan Zat'a yemin ederim, onları hak adına kötülüklerden men etmezseniz (siz de rızaya eremezsiniz)."* [7]

?4? ??? ??? ?? ??? ???? ???: ??? ??? ??? ??? ?????? ???? ??? ?? ????? ?????? ????? ??????? ?????: ?? ????? ??????? ?????? ?????? ??? ?Œ??? ??????????? ??? ???? ????????? ??? ???? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ????? ??? ???????????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ??????:
]??? ??????? ??? ??????? ??????? ????? ???????? ???? ????? ?????? ??? ????????? ?????? ????? ????????? ????? ??????? ??????? ?????? # ????: ??? ???? ?????? ???????? ??????? ??????????? ??? ????????? ???? ?? ???????? ??? ???????? ?? ?????? ?? ??????? ?????? ???????[. ??????? ??? ???? ????????. ????? »?????« ?????? ??????? .

4. (92)- Kays İbnu Ebî Hâzım anlatıyor: "Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) Cenâb-ı Hakk'a hamd ve senadan sonra buyurdu ki: "Ey insanlar! Sizler şu âyet okuyor ve fakat yanlış anlıyorsunuz: *"Ey iman edenler, siz kendinize bakın. Doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez"* (Maide: 5/105). Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in:*"İnsanlar, zâlimi görüp elinden tutmazlarsa, Allah'ın, hepsine ulaşacak umumî bir belâ göndermesi yakındır"* dediğini işittik." Keza ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:*"İçlerinde kötülükler işlenen bir cemiyet, bu kötülükleri bertaraf edecek güçte olduğu halde, seyirci kalır, müdâhale etmezse, Allah'ın hepsini saran umumî bir belâ göndermesi yakındır"* dediğini işittim."[8]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]????????? ???????? ??????????? ?????????????? ??????????????? ?? ??????? ?? ???????? ?????? ?? ????? ????? ?????? ??? ?? ???????? ? ??????? ????[. ????? ??????? .

5. (93)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Nefsimi kudret elinde tutan Zat'a kasem olsun, ya ma'rufu emreder ve münkerden de yasaklarsınız veya Allah'ın katından umumî bir belâ göndermesi yakındır. O zaman yalvar yakar olursunuz da duanız kabul edilmez."[9]

?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]????? ????????? ????????? ??????? ???????: ???? ??????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ??????? ?? ???????? ??? ????? ???? ???????? ??????? ???????? ??? ???????[.

6. (94)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizler yardım görecek, ganimetler elde edecek ve birçok memleketleri fethedeceksiniz. Sizden kim bu vakte ererse, Allah'tan çekinsin, ma'rufu emredip, münkerden de nehyetsin. Kim de bile bile bana yalan nisbet ederse, ateşteki yerini hazırlasın."[10]

??? ??? ???? ?? ? ?????? ????????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]??? ?????? ???????? ?? ?‘??? ????? ???? ???????? ????????? ???? ???? ?????? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ???? ??????[. ??????? ??? ???? .

7. (95)- Urs İbnu Amîre el-Kindî (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yeryüzünde bir kötülük işlendiği vakit, ona şâhid olan bunu takbîh ederse (kötü olduğunu te'yîd ederse), o kötülüğü görmemiş gibi zararından kurtulur. O kötülüğe şâhid olmadığı halde, işittiği zaman memnun kalan kimse, sanki şâhid olmuş gibi mânen zarar görür."[11]

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ??? ????? ????????? ????? ???? ???? ??????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (96)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Zâlim sultanın yanında gerçeği söylemek en büyük cihaddandır."[12]

EMR-İ Bİ'L-MA'RUF NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER[13]

"Fitneyi, daha çıkmadan, önlemek maksadıyla İslâm'ın vaz'ettiği en mühim tedbirlerden birini, emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker müessesesi teşkil eder. Ma'rûf, aklın ve şerîatın güzel gördüğü, münker de yine aklın ve şeriatın çirkinliğine hükmettiği fiil olunca, bu müessese iyi fiillerin duyurulması, yaygınlaştırılması, kötü olan fiillerin de yasaklanması, önlenmesi demektir. Gerek Kur'ân-ı Kerîm'de ve gerekse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözleri arasında emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münker üzerinde fazlaca durulur. Bu işin ihmal edilmemesi için tekrar tekrar dikkat çekilir, yapıldığı takdirde elde edilecek mükâfaatın büyüklüğü, terkedildiği takdirde de gelecek felâketin, uğranılacak zararın büyüklüğü, son derece vâzıh, herkesin anlıyacağı bir şekilde ifâde edilir.
Meselenin şâyân-ı dikkat olan yönü, emr-i bi'lma'rufun terkinden gelecek zararın bütün cemiyeti zarardîde edecek bir fitne olarak ifade edilmiş olmasıdır.
Şu halde bu bahiste emr-i bi'l-ma'rufun ehemmiyetini, buna olan teşvîkleri, onu terketmenin neticelerini âyet ve hadislerden vereceğimiz misâllerle belirtmeye çalışacağız. Bu tâbirin uzunluğu sebebiyle, bâzan bu mânada olmak üzere irşâd kelimesini kullanacağız.[14]

İrşad-Fitne Münâsebeti:

Dinî nasslarda irşad'ın (emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münker faaliyetlerinin) terki ile fitnenin zuhuru ve yaygınlaşması arasında sıkı bir alâka kurulmaktadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:
"Ya ma'rufu emreder, münkerden de nehyedersiniz, yâhut Allah şerirlerinizi hayırlılarınıza mutlaka musallat edecektir. O zaman hayırlılarınız dua etse de duaları kabul edilmez." Bir başka hadis de şöyle:
"İçerisinde iyilerin daha mümtaz, daha güçlü bulunduğu bir kavimde, kötülükler işlendiği hâlde, iyiler müdâhale edip ıslahda bulunmazlarsa, -bir başka rivayette: *müdâhale edecek güçte bir kimsenin bulunduğu bir kavimde kötülükler işlenir ve fakat o kimse, müdâhalede bulunmazsa-, Allah (celle şânuhu), herkese ulaşacak umumî bir ceza gönderir."* Bu ceza o kadar umumî, o kadar herkesi yakalayıcıdır ki, o geldiği zaman, değil kötüler, iyiler bile şaşkına döner, "Ne fenâlığı ortadan kaldırmaya güçleri yeter, ne de onun şerrinden kaçıp kurtulabilirler." Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), irşâdın vaktinde yapılarak, fitne ve fesadın zuhur edip büyümeden önlenmesini tavsiye eder:
"(Ey mü'minler) yalvar yakar olmanıza rağmen dualarınız kabûl olmayacak durumlara düşmezden önce iyiliği (ma'rufu) emir ve kötülükten de men'ediniz."
Zeyneb Bintu Cahş'tan gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün uyanınca:
"Yaklaşan bir şerden Arapların vay hâline -ve parmaklarını halkalayarak- *bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün duvarından şu kadar delik açıldı"* der. Zeyneb vâlidemiz (radıyallahu anhâ) sorar:
"Aramızda sâlih kimseler olduğu halde toptan helâk mı olacağız?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir:
"Evet, fenalık artarsa (hepiniz birlikte helâk olursunuz.)"[15]

Eski Milletlerden Misal:

İrşadın terki, sâdece ümmet-i Muhammed için bir felâket kaynağı olmayıp, insan cemiyetlerinin hepsinde tâ bidâyetlerden beri câri sünnetullah'a dahil umumî, içtimâî bir kanundur. İnsanlık tarihinde felâketlere mâruz kalan, silinip yok olan milletler, fenâlıkların yayılmasına seyirci kalan, zamanında yeterli ve müessir şekilde irşad vazîfesini yerine getirmeyen milletlerdir. Başlarına gelenler, bu ihmallerinin ilâhî cezasıdır, tabîî sonucudur. Kaydedeceğimiz iki âyet bu açıdan düşündürücüdür. Birinci âyet, felâketin sebebini, fesadı önleyici kimselerden (irşâd edicilerin) yokluğuna bağlarken, ikinci âyet fesâdı önleyenler (irşadcılar) bulundukça sırf şirk yüzünden milletlerin helâk edilmeyeceklerini ifâde etmektedir:
"Sizden önceki devirlerde (insanları) yer yüzünde fesad (çıkarmak)dan vazgeçirmeye çalışacak (bu sûretle onları helâktan kurtaracak) fazîlet sâhibleri bulunmalı değil miydi?..." (Hud: 11/116).
"Senin Rabbin -ahâlisi (hem nefisleri, hem yekdiğerini) ıslah edip dururken de- o memleketleri (sırf) şirk yüzünden helâk edecek değildi ya" (Hud: 11/117).
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Benî İsrâil'den misâl vererek onların irşaddaki ihmalleri ve lâubalilikleri yüzünden felâkete uğradıklarını belirtir:
"Benî İsrâil'in içine bozulma düştüğü zaman kişi, kardeşini günah üzere görür ve onu bundan men'ederdi. Ancak ertesi gün, bir gün önce yasakladığı şeyleri yapan kimselerle yemede, içmede, sohbette arkadaşlık yapmadan çekinmezdi. Bunun üzerine Allah onların kalblerini birbirlerine karıştırarak hepsini sapıttı, onların bu hâli hakkında Kur'ân'da şu âyet gelmiştir: *"İsrâil oğullarından olup da küfredenlere Dâvûd'un da Meryem oğlu İsâ'nın da diliyle lânet olunmuştur. Bunun sebebi isyan etmeleri ve ifrata sapmaları idi. Onlar işledikleri herhangi fenalıktan birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Hakikat yapmakta devâm ettikleri (o hal) ne kötü idi... Eğer Allah'a, peygambere ve O'na indirilene îman etmiş olsalardı onları dostlar edinmezlerdi..."* (Maide, 5/78-81). Ayakta duvara dayanmış durumda olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu âyetleri okuduktan sonra oturur ve ilâve eder: *"Hayır, siz (haddi aşan) zâlimi elinden tutup onu hakka çevirinceye kadar (irşad işini bırakmazsınız)"*.[16]

İrşad Bidâyette İhmal Edilmemeli:

Şârihler, yukarıda kaydettiğimiz muhtelif rivayetlerde geçen "iyilerin duâlarının kabul edilmemesi" ifadesini, herkes irşadı terkederse, duaları kabûl edilmez bir hâl alır şeklinde anladığı gibi, fitnenin iyice yaygınlaşması, insanların çoğunlukla fenalıklara bulaşmış olmaları sebebiyle irşâdı kabul etmezler, irşad te'sirsiz kalır şekline de anlamışlardır.
Öyle ise bu çeşit hadisler, cemiyette herhangi bir fenalık zuhûr eder etmez, onu küçük görmeyip, bunun yok edilmesi için azm ve ciddiyetle üzerine gidilmesi gereğini ifâde etmektedir. Nitekim İbnu Abbâs:
"Öyle bir fitneden sakının ki, o (geldiği zaman) içinizden yalnız zulmedenlere çatmaz (âmmeye de sirâyet ve hepinizi perîşan eder), hem bilin ki Allah şüphesiz azabı çetin olandır." (Enfâl: 8/25) âyetini tefsîr ederken şu netîceyi çıkarır: "Cenâb-ı Hakk burada mü'minlere, aralarında tek bir münkerin yer etmesine meydan vermemelerini emretmekte ve bu emre uymayanları azabla korkutmaktadır".
Aksi takdirde bidâyette çok mahdud bir azınlık tarafından işlenmeye başlanan münker, zamanla çoğunluk tarafından benimsenecek ve kaçınılması imkânsız, herkese ulaşacak felâketlere sebeb olacaktır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: *"Cenâb-ı hakk azınlığın ameliyle çoğunluğa azab vermez. Ancak çoğunluk, aralarında azınlığın münker (fena) amellerini görürler, fakat müdâhaleye güçleri yettiği hâlde seslerini çıkarmazlar. Onlar böyle davrandıkları için Cenâb-ı Hakk azınlığa da, çoğunluğa da birlikte azab gönderir."*

Muvatta'ın rivayetinde *"...fenâlık açıktan açığa işlendiği takdirde hepsi cezayı hak eder"* denmektedir.[17]

İrşadda Ashâbın Yeri:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ortaya çıkacak münkerlere karşı yaptığı bu uyarıların tesiriyle Ashâb'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde -bilâhare kaybolan- ileri bir hassasiyeti devamlı canlı tuttukları anlaşılmaktadır. Huzeyfe (radıyallahu anh) şöyle yakınır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında kişi, ağzından çıkan bazı kelimeler sebebiyle münâfik addedilirdi. Ben şimdi o kelimeleri bir sohbet esnasında tek kişiden dört defa işitiyorum. Olmaz böyle iş, ya ma'rufu emir, münkeri de nehyeder ve hayrı kucaklarsınız, ya da Allah hepinizi toptan azâbıyla zelîl ve hor kılar, yahut da sizin en şerirleriniz tepenizde müstebid olurlar. Sonra hayırlılarınız bundan halâs olmak için dua ederler de duaları müstecâb olmaz (kabul edilmez)."
Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) de bir âyetin yanlış anlaşılarak irşad işinin ihmâl edilebileceğinden endişe ederek şu uyarıda bulunur:*"Ey insanlar, siz Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetini okuyorsunuz: "Ey îmân edenler, siz kendinize bakın, kendiniz doğru yolu bulunca sapanlar size zarar vermez."* (Mâide: 5/105) Siz bu âyete münâsib olmayan bir mâ'na veriyorsunuz (ve irşad vazîfesini terkediyorsunuz). Halbuki biz, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle dediğini işittik: *"İnsanlar bir münker görür de müdâhele edip önlemezse Allah'ın hepsine ulaşacak umumî bir ceza göndermesi yakındır."*
İbnu Kesir, bu âyette yapma imkânı olduğu takdirde irşadın terkedileceğine dâir bir delil bulunmadığını belirtir. İbnu Kesir "imkân" kaydını koymuştur, zira -ayrıca belirteceğimiz üzere- irşad fitneye sebeb olacaksa bırakılması evlâdır.
Râzî de, âyetten çıkarılabilecek muhtelif te'villeri kaydederken Abdullah İbnu'l-Mübârek'in anladığı şu mânayı daha uygun bulur: "Burada emr-i bi'l-ma'ruf, nehy-i ani'l-münker emreden âyet te'kid edilmektedir. Zira âyet *"Kendinize bakın"* tâbiriyle din kardeşliğinize bakın, kâfirlerin dalâleti size zarar vermez... Birbirinize va'z, iyiliğe, hayrâta teşvik, kötülükten, günahlardan men sûretiyle birbirinizi koruyun, gözetin... demek istenmiştir... *"Kendinize bakın"* tâbiri kendinizi koruyun mânasına da gelir, hakiki koruma ise emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerle olur."[18]

İrşâd Ederken Korkmamak, Yılmamak:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), cemiyetin kaderini, yarınını alâkadar eden emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker (irşad) hizmetini ifâ etmek gerektiğini, yâni dinin yasakladığı bir şey yapılmaya, emrettiği bir şey de terkedilmeye başlandığı zaman hakkı tebliğ ederken yılmamak gerektiğini ifade eder. Hak, sultâna karşı da, halka karşı da çekinilmeden söylenmelidir: *"Cihâdların en efdali, değerce en kıymetlisi, zâlim sultana karşı hakkı söylemektir." "Aman dikkat edin, halk korkusu, hakkı söylemekten alıkoymasın."*
Hakkı tebliğe mâni olacak dereceyi bulan halk korkusunu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bir başka rivayette "nefsini hakir görmek" olarak vasıflandırır ve bunun kıyamet günü mucib-i mes'ûliyet olduğunu bildirir:
- *Sizden kimse nefsini hakir görmesin.*
- Ey Allah'ın Resûlü; kişi nefsini nasıl hakir görür?
- *Allah için, üzerine söz terettüp eden (fena) bir durum görür, fakat hiç ağzını açmaz. Cenâb-ı Hakk kıyamet günü kendisine sorar:*
"Şu falanca şey hakkında gerçeği söylemekten seni ne alıkoydu?" O kul cevap verir:
"Halk korkusu (insanlardan korktuğum için sesimi çıkarmadım)." Allah o zaman şöyle der:
"Asıl benden korkman gerekirdi."
Allah rızası için yapılan çalışmalarda, gerek mârufun emir ve tebliğinde ve gerekse münkerin nehiy ve yasaklanmasında, çeşitli şekillerde zuhûr edecek olan halk korkusuna ehemmiyet verilmesi, İslâm dininde mühim bir esas yapılmıştır. Nitekim, Kur'ân-ı Kerîm,*"Allah yolunda cihad yaparken hiç bir kınayanın kınamasından çekinip korkmayanları"* övmüştür. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de, bu noktanın ehemmiyetine binaen, ilk defa Müslüman olanlarla biat akdini yaparken koyduğu şartlar meyânında "Allah yolundaki çalışmalarda kınayanın kınamasından (levmete lâim) korkmamak" şartını da koymuştur.
Bu noktaya dikkat edilmediği takdirde, tebliğ emri sözde kalacağı gibi, zâlimlerin daha çok cesaret bularak, zulümlerini artıracakları da açıktır. Zulme seyirci kalan Müslüman ferd ve cemiyetin Müslümanlığının haysiyetini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu hadislerinde dile getirirler:*"Eğer ümmetimi, zâlime "sen zâlimsin" demekten korktuğunu görürsen, bil ki onun varlığı ile yokluğu birdir."*[19]

Gemiyi Delenler:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) fenalıklar karşısında, iyilerin seyirci kalmaması, kötüler yüzünden gelecek (fitne, fesad, şer vs. her çeşitten) içtimâî ızdırabların, iyiler de dâhil bütün cemiyetin varlığını tehdid edeceğini ifade ederek fenâlıklar karşısında nemelâzımcılığı önlemek için zihinden çıkması zor olan bir de teşbîhte bulunur:
"Allah'ın hudûduna (emir ve yasaklarına) giren meseleleri tatbîk eden -ve yağcılık yaparak müsâmaha ve gevşeklik göstermeyen iyi- kimse ile, yasakları işleyen kimselerin durumları, bir gemiye binip kur'a çekerek, geminin alt ve üst katlarına yerleşen yolculara benzer. Öyle ki, alt katta oturanlar, su ihtiyaçlarını giderirken üsttekilerin yanından geçip onları rahatsız ediyorlardı. (Alttakiler bu duruma son vermek için) bir balta alarak geminin dibini delmeye başlasalar, üsttekiler hemen gelip:
"Yâhu ne yapıyorsunuz?" diye sorunca alttakiler:
"Biz su ihtiyacımızı görürken sizi rahatsız ediyorduk, halbuki suya muhtacız, şimdi sizi rahatsız etmeden yerimizi delerek bu şekilde elde edeceğiz" deseler ve üsttekiler bu işte onlara mâni olsalar hem kendilerini kurtarırlar, hem onları kurtarmış olurlar. Eğer yaptıkları işte serbest bıraksalar, hem onları helâk ederler, hem de kendilerini helâk ederler."[20]

Emr-i Bi'l-Ma'rufun Hükmü:

Görüldüğü şekilde Kur'ân ve hadiste müstesnâ bir yer ve fevkalâde bir ehemmiyet verilmiş olan emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'lmünker (irşad) işinin mutlak olarak farziyetinde bütün İslâm fırkaları ittifak eder. Bu noktada en farklı görüşü temsil eden bir kısım Râfizîler bile bunun vücubunu inkârdan ziyâde "devlet reisinin tâyin edeceği şahıslar yapar" diyerek belli bir daraltmaya tâbi tutmuşlardır. Ehl-i Sünnet'e göre, fürû'dan olan bu mesele Mu'tezile'ye göre usûlden (yâni ana meselelerden) sayılmıştı. Emr-i bi'l-marufun vâcib[21] olup olmayışı, emredilen şeyle, yasaklanan şeye bağlıdır. Vâcibin emri vâcib, mendûbun emri de mendub sayılır. Keza haramdan nehiy vâcib, mekruhtan nehiy mendûbtur.
Yukarıdaki şekilde kısaca özetlenebilecek bu meseleyi, ehemmiyetine ve sadedinde olduğumuz anarşi meselesiyle yakından olan alâkasına binâen, Taftazânî'den kısmen özetleyerek ve ana fikirleri başlıkla belirgin hale getirerek aşağıda kaydetmeyi uygun bulduk:

Bu mevzuda Taftazânî, şu açıklamayı sunar: "...Ma'rûf'tan burada murad vâcibtir. Münker'den murad da haramdır. Bu sebeble, âlimler, ma'rufun emredilip münkerin yasaklanmasını kesin bir dille vâcib bir vazîfe telakkî ettiler. Ancak mendub olan bir işin emri, vâcib değildir, sadece mendubtur. Emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'l-münker'in Râfizîler'in iddia ettikleri gibi, geleceği beklenen İmam'ın zuhûruna bağlı olmayan bir vâcib olduğuna dâir delil ise, Kur'ân, sünnet ve icmâ ile sâbittir.
"Kur'ân'dan delilimiz Cenâb-ı Hakk'ın şu sözüdür:*"Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki, (onlar herkesi) hayra çağırsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vazgeçirmeye çalışsınlar. İşte onlar muradına erenlerin tâ kendileridir."* (Âl-i İmrân: 3/104.) Bir diğer âyet meâlen şudur:*"İyiliği emret, kötülükten vaz geçir"* Sünnetten olan delil, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözüdür:*"İyiliği emret, kötülüğü nehyet, bu yolda gelecek meşakkatlere de sabret."* Keza Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözüdür:*"Sizden kim bir münker görürse, eliyle düzeltsin, buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin, buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin, bu ise imanın en zayıf derecesidir."*
"İcmâya gelince, Müslümanların ilk asırda ve bilâhare bunu birbirlerine tavsiye etmeleri, gücü yettiği halde terkedenleri de ayıplamalarıdır."[22]

Vâcib Olmayabilir Mi?

Yukarıda kaydettiğimiz şekilde irşadın vâcib olduğunu tesbitten sonra Taftazânî bunun vâcib olmadığına dâir getirilebilecek delilleri zikrederek çürütür. Der ki:
"Eğer, bunun vâcib olduğu inkâr edilerek delil olarak Kur'an'dan: *"Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda iseniz, sapıtanlar size zarar vermez..."* (Mâide: 5/105) ve keza *"Dinde zorlama (ikrâh) yoktur"* (Bakara: 2/256) meâlindeki âyetleri ve sünnetten de Hz. Âişe'den rivayet edilen:
"Dedik ki: "Ey Allah'ın Resûlü, ne zaman mâruf emredilmez, münkerden nehyedilmez?" cevâben şöyle buyurdu:
"Cimrilik hayırlılarınızı sarar, hüküm rezillerinizin eline düşerse, yağcılık büyüklerinizin ahlâkı olur, mülk küçüklerinizin eline düşerse" hadisi delil olarak getirilirse, şu cevâbı veririz:
"Burada mâna 'vâcibleri eda ve günah olan şeyleri terk etmek, mârufu emr, münkeri de nehyetmek sûretiyle nefislerinizi ıslah edin, nehiyde bulunduktan sonra âsilerin inad ederek günahı işlemekte ısrarları size zarar vermez. Keza, sapığın dalâleti, nehyettiği takdirde hidâyette olan kimseye zarar vermez, demektir".
"Dinde ikrah (zorlama) yoktur" âyeti ise, kıtal emreden âyetlerle mensuhtur. Ancak, ikrah (zorlama) sûretiyle emr ve nehyin olup olmayacağı münâkaşa edilebilir.
Hadise gelince, bu sâdece ve sâdece, şartların ortadan kalkması hâlinde vücubun ortadan kalkacağına delâlet eder. Bu da emr ve nehyin fayda değil zarar getirmesi hâlidir."[23]

Emr Ve Nehyi Vâcib Kılan Şartlar:

Açıklamalarını bu noktaya getiren Taftazânî, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerin bazı şartlar altında vâcib olduğunu belirterek bunları belirtmeye geçer:[24]

Birinci Şart:

Bunu yapacak olan kimsenin bunun ne olduğunu bilmesidir. Yâni emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker muayyen bir vâcib midir veya herhangi muhayyer bir iş midir, veya herkese şâmil umûmî bir vâcib midir, yoksa bazılarının yapmasıyla diğer kimselerden sâkıt olacak kifâye bir vâcib midir? Keza, yasaklanacak şey hakkında da bu hususların bilinmesi gerekir (yâni o bir haram mı, mekruh mu, mendub mu, farz mı vs.) Kısacası ilk şart, emredilecek veya nehyedilecek şeyin (vâcib, mendub vs. nevinden) farklı oluşlarına göre, emir ve nehiyde bulunmanın da (vâcib, mendub vs. olarak) değişik bir hükme tâbi olduğunu emir ve nehiy ânında bilmektir, tâ ki emir ve nehiy şeriatça uygun olan şey için yapılmış olsun."[25]

İkinci Şart:

Müessir olunacağına dâir kanaattir. Öyle ki, te'sîr etmiyeceği kesinlikle bilinmemelidir. Aksi takdirde yapılan iş, abesle iştigâl, malâyanî ile vakit öldürme olur. Eğer: "Te'sirsiz bile olsa, deriz ki: "Bu davranışta dinin azîz kılınmasından ziyâde alçaltılması da mevzubahs olabilir."[26]

Üçüncü Şart:

Emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münker sonunda elde edilecek müsbet netice, ortadaki fenâlıktan daha çok veya en azından ona denk olmalıdır. Bu söylenen, vâcib olan emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker hakkındadır. Câiz olan hakkında değildir. Hatta âlimler, darbe ve benzeri yolla, münker işleyeni alt edemeyip öldüreceği zannında olsa bile müdâhale etmesinin câiz olacağını söylerler. Ancak bu durumda onun sükut etmesine de ruhsat verilmiştir. Bu cevaz, öldürüleceğini zannettiği hâlde müşriklere tek başına hücum eden kimse hakkındaki hükme muhaliftir. Zira, böyle birisi öldürmek veya yaralamak veya bozguna uğratmak sûretiyle galebe çalacağı hususunda zann-ı gâlibi hâsıl olursa saldırması câizdir."[27]

Kimlere Vâcib:

Taftazânî açıklamalarına devamla, emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerde bulunmanın, imam (devlet reisi), havas, avam gibi ilmî ve içtimâî vaziyeti farklı olan kimselere ne gibi şartlar dahilinde vâcib olacağını belirtir:[28]

1. Devlet Reisinin Durumu:

Ehl-i Sünnete göre, bu, devlet reisine has bir vazîfe değildir. Müslümanlar ilk asırda ve sonraki devirlerde, idârecilere bile, mârufu emredip, münkerden nehiyde bulunuyorlardı. Bu davranış, kimse tarafından da yadırganmadığı gibi, bu faaliyette bulunmak için herhangi bir mercîden izin de almıyorlardı. Böylece anlaşıldı ki, bu iş, idarecilere münhasır bir vazîfe değildir. Aksine, raiyetten (vatandaşlardan) herkese sözle, fiille yapması câizdir.[29]

2. Hangi İş Devlete Has:

Yapılacak müdâhale kıtale girmeyi, silâh çekmeyi gerektirecek bir işse, bu durumda fitneye meydan vermemek için, meseleye sultan müdâhale eder, ferdler

edemez. Cürcânî bu noktada daha açık olarak: "Emir ve nehiyde bulunacak kimse, faaliyetinin fitnenin uyanıp kaynaşacağına veya maksadın hâsıl olmıyacağına zann-ı gâlib gelirse, emir ve nehyin vâcib olmayacağı"nı söyler.[30]

3. Herkesin Müdâhele Edeceği İşler:

Münker olup olmadığının anlaşılmasında havas ve avam eşit ise, bu çeşit meselelerde âlim de, câhil de müdâhale hakkına sâhiptir. Ancak kahırla, zorla menetme işi ferdlerin vazîfesi değildir. Zira bu, fitneyi tahrik eder ve şerri artırır.[31]

4. Âlimin Müdâhale Edeceği İşler:

Bir işin münker olup olmadığının anlaşılması içtihâda bağlı ise, yâni içtihâd etmek sûretiyle münker olduğuna hükmediliyorsa, bu durumlarda avam zümresi (âlim ve müctehid olmayanlar) emr ve nehiyde bulunamazlar, bu iş ehl-i içtihâda terettüp eder.[32]

5. Âlimler Arasında İhtilâf:

Şu da bilinmelidir ki, bir müctehid diğer bir müctehidi, içtihadla ulaştığı meselede ortaya çıkan ihtilâftan dolayı red ve takbih edemez. Zira, Ehl-i Sünnete göre, her müctehid fürûda musib (doğruyu bulmuş) addedilir... Bu husus Mecelle'ye "içtihad ile içtihad nakzolunmaz" şeklinde, kavâid-i külliye'nin 16'ıncısı olarak girmiştir.[33]

6. Fâsık Kimse Emr Ve Nehiyde Bulunabilir Mi?

Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker sâdece verâ sâhibi, müttakî, müstakîm ve yasaklayacağı fenalıkları irtikab etmeyen kimselere vâcib değildir. Münkeri kim görürse, bizzat onu yapmakta olsa bile, onu yasaklamakla mükelleftir. Zira münkeri terk etmesi ve münkeri yasaklaması birbirinden ayrı iki farzdır. Bunlardan birini terkedene diğerini de terketmesi gerekmez.[34]

7. Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münker Farz-ı Kifâyedir:

Her bölgede bir kişi yeterli şekilde bu işi yapsa, geri kalanlardan farz sâkıt olur. Bu hüküm, onun herkese farz olduğuna dâir gelmiş olan hükme münâfi değildir. Zira mezhebimizin görüşü, -farz-ı kifâyenin- bir kısım kimseler tarafından yapılmasıyla geri kalanlardan sâkıt olacağı şeklindedir.[35]

8. Hususi Memur (Muhtesib) Tâyini:

Emr-i bi'lma'rûf için bir kimse tâyin edilecek olursa, vazife onun üzerine terettüp eder. Bu kimse, araştırma ve tecessüse düşmeden Cenâb-ı Hakk'ın hukukuna giren meselelerde murakabede bulunur. Keza kul haklarına giren meselelerde de bu mürakebede bulunur. Ancak bunu yaparken her meseleye karışmaz. Meselâ zengin borçlunun borcunu geciktirmesi, kişinin komşu duvarına tecâvüz etmesi gibi meselelere karışmaz. Hak sâhibi kendisinden yardım taleb ederse, alâkalanır. Keza mahallin içme suyunun bozulması, surlarının yıkılması, beytü'lmalde para yokken bölge halkının muhtaç yolculara bakmayı terketmesi. Muhtesip murâkabeyi yapar ve (herhangi bir şahsı hedef edinmeden) ıtlak üzere emreder ve ibadetlerin heyetini değiştirenlere müdâhale eder. Meselâ sırrî (gizli) ve cehrî namazlardaki cehâlete olduğu gibi, ezanın elfâzını ziyade veya noksan kılana, ehil olmadığı hâlde fetva vermeye, ders vermeye, vaaz etmeye kalkanlara müdâhale eder. Keza hasımları gizleyen, muhakeme işlerinde üstünkörü karara yeltenen kadılara, namazı uzatan mescid imamlarına da müdâhale eder. Buradan da anlaşılır ki, mârufu emir ve münkeri nehiy işi sâdece vâcib ve haram olan fiillere has değildir.[36]

9. Emr Ve Nehiyde Tarz:

Müdâhale işinin, münkerin durumuna göre, tatlı ve yumuşaktan sertlik ve icbâra doğru tedrîci bir seyirle yapılması da uygundur. Muhîtu'l-Hanefiyye'de geldiğine göre, "Kim bir kimseyi dizleri açık olarak görürse rıfk ile müdâhale eder. Şayet inadlaşırsa nizaya girmez. Dizinden yukarısı açıksa, şiddetle müdâhale eder, şâyet inadlaşacak olursa vurmaz. Ayıp yeri açıksa, te'dîb eder, inadlaşırsa öldürür." Bu noktada Gazâlî şu açıklığı getirir: "Nehiy sırasında ey zâlim!, ey Allah'tan korkmaz, gibi galîz tâbirlerin kullanılmasına gelince, eğer bu tâbirleri kullanmaktan hâsıl olacak şerrin başkasına da sirâyet etmesinden korkulursa kullanmamalıdır. Fakat sâdece kullanana zarar vermesi melhuz ise câizdir, hatta mendubtur. Selefin âdeti, kötülükten men etme ve doğruyu duyurma işini açıktan ve bizzat yapmaktı."[37]

10. İrşadda Haddini Bilmek:

Buraya kadar, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkerle alâkalı olarak söylenen hususlara dikkat edersek, bu meselenin cahilâne, dikkat edilmeden tevessül edilecek bir şey olmadığını anlarız. Müdâhale edilecek şeyin mahiyeti, elde edilecek tesir, fitneye sebep olup olmayacağı ve bunlara ilâveten de bu işe tevessül edecek kimsenin, kendi vaziyetini gözönüne alması, değerlendirmelerde bulunması gerekecektir. Bu sonuncu noktanın daha iyi anlaşılması için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: *"Sizden kim bir münker görürse eliyle düzeltsin, buna muktedir olamazsa diliyle, buna da muktedir olamazsa kalbiyle buğzetsin..."* hadisinden bazı âlimlerin çıkardığı mânayı burada kaydetmemiz gerekiyor. Derler ki: "Hadiste geçen birinci emir (yâni münkeri eliyle düzeltme emri) ümerâya müteveccih bir emirdir. İkincisi ulemâya, üçüncüsü ise, bütün Müslümanlara müteveccih bir emirdir. Şu hâlde ümerâ, zaman-ı münâsibde fiilî, cebrî müdâhaleyi yapmaz da işi lafa dökecek olursa, bu davranış münker karşısında acz olacağı gibi, ulemânın da dille ifade edilen irşad, ikna, isbat, ilzam gibi ilmî yolları bırakıp elini (silâhı) kullanmaya kalkması da bir başka fitne (anarşi) olacaktır. [38]

11. Ümerâya Karşı Emir Ve Nehiy:

Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerle alâkalı çeşitli meseleleri görürken şu noktayı da belirtmede fayda var. Zâlim sultana da emir ve nehiyde bulunmak bir esas olarak kabûl edilmiş olmakla berâber, bunu yaparken fitneye meydan vermeyecek bir tarzın ihtiyar edilmesi gerekmektedir. Gazâli, bu hususu şöyle ifade etmiştir: "Âmirlere mârûfu emir, târif ve va'z şeklinde olmalıdır." Râzî münkeri işleyen âmiri, bundan va'z ve nasihat yoluyla men etmenin Müslümanlara vâcib olduğunu belirttikten sonra "iki tâife arasında vukûa gelecek fitne nevinden bir fitne ortaya çıkarmaması şartıyla" der.
Şu hâlde, yerine göre herkese terettüb eden bu farz-ı kifâye emir ve nehiy vazifesinde üzerimize düşeni acze, anarşiye, pısırıklığa düşmeden, îfa

edebilmemiz için bu meselede hazırlıklı olmamız gerekmektedir. Aksi takdirde zamanımızda olduğu gibi, din için, vatan için hizmet ediyorum zannıyla, ithal malı, gayr-ı İslâmî metodlarla mücâdeleye tevessül etmek, ele sopa, silâh alarak sokağa dökülmek veya ne muhatapları, ne zamanın içtimâî şartlarını nazar-ı dikkate almadan çalakalem yazmak, çizmek, tekfir, tefsîk etmek, tahkîr edip soğutmak, İslâmî bir cihad, dînin arzuladığı emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker değildir. Bunu yapanlar, dünyada hüsranla karşılaşmaktan başka âhirette de ilâhî mesuliyet, ebedî pişmanlıkla karşı karşıya kalacaklardır. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in dinine ancak onun prensipleriyle hareket edilerek hizmet edilebilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in irşad usûlünü "Hazret-i Peygamber'in Teblîğ Metodları" adlı bir başka çalışmamızda oldukça teferruatlı olarak tahlîl ettik.[39]

Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münkeri Terk

Bir kısım dinî nasslar, fitnenin fazlaca ilerlediği durumlarda emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerin terkedilmesi gereğini ifade ederler. Alâkalı bahiste yeterince açıklandığı üzere, fitneyi önleyici en mühim tedbirlerden biri olarak imkânı nisbetinde herkese şâmil bir farz kılınan emir ve nehiy vazifelerinin yine fitnenin önlenmesinde bir tedbîr olarak terkedilmesinin emredilmesi ilk nazarda mütenâkız bir durum olarak değerlendirilebilir. Aslında bu yasak da, fitnenin önlenmesi husûsunda İslâm'ın verdiği ehemmiyetin bir başka delîli olmaktadır. Zira görüleceği üzere, emr-i bi'l ma'rûfun terkedilmesi emri de fitneyi tahrîk etmek, büyütmemek için verilmiştir. Zira öyle ahvâl ve şartlar tasvir edilmektedir ki, o durumda emir ve nehiyde bulunmak fitnenin artmasına sebep olmaktadır.
Emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'l-münkeri terkle alâkalı olarak Kur'ân-ı Kerîm'de meâlen şu âyet vardır:*"Ey iman edenler, siz kendinize bakın, siz doğru yolu buldukça sapıtanlar size zarar vermez."* (Maide 5/105) Bu âyet ile, Kur'ân-ı Kerîm'in diğer birçok âyetleri ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in pekçok hadisleriyle sâbit olan emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerin farziyetinin ortadan kaldırılmış olmadığına dair âlimlerin ekseriyetinin ittifâkına rağmen, bazı durumlarda farziyetin kalkacağı da ifade edilmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâb devrinden beri bu âyet, ihtilaflı anlayışlara sebep olmuş, durumun tavzîhi için, bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından açıklamalar yapılmıştır. Hadislerde gelmiş olan tavzîhlere ve âlimlerin yaptığı şerhlere dayanarak peşînen söyleyebiliriz ki, bâzı şartlar çerçevesinde emr-i bi'lma'rufun terkine yer verilmesi inkârı gayr-ı kâbil bir gerçektir. Bunu ifade eden, te'yid eden rivayetler çoktur.
Bunlardan birini Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs rivâyet eder: "Biz bir gün Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in etrafında oturuyorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) fitneden söz etti ve dedi ki:
"İnsanları vaadlerini tutmaz, emanetlere ihânet eder ve iyilerle kötüler şöyle karma karışık olup -parmaklarını kenetleyerek gösterir- birbirinden tefrik edilemez halde görürseniz (işte o zaman fitne gelmiş çatmıştır)." Ben yanına giderek
"Sana feda olayım, o zaman ne yapmamı tavsiye edersin?" diye sordum. Dedi ki:
"Evine kapan, dilini tut, ma'rufla amel et, münkeri de terk et, kendi nefsini (ve yakınlarını) kurtarmaya, korumaya çalış, başkasının işiyle meşgul olma."
Bir başka rivayette aynı tavsiye İbnu Ömer'e de yapılır. Lafzan aynı olmakla berâber mefhum olarak eve çekilmeyi, karışmamayı emreden hadisler, Ebû Zerr, Muhammed İbnu Mesleme gibi başka sahabelerden de gelmiştir. Bu çeşit rivayetlerden en câmi' ve en açık olanı Ebû Ümeyye eş-Şa'bânî'den gelen rivayettir. Der ki: "Ebû Sa'lebe el-Huşeynî'ye sordum:
"Ey Ebû Sa'lebe, *"Siz kendinize bakın"* âyeti için ne dersin?" bana
"Allah'a kasem olsun bunu tam adamına, mes'eleyi iyice bilen birine sordun. Zira bu âyet hakkında ben, bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sormuştum. Cevâben demişti ki:
"Hayır, irşâd işini bırakmayın. Aksine ma'rûfa uyun, münkeri nehyedin. Ancak, ne zaman mûcibiyle amel edilen bir cimrilik, peşinde gidilen hevesât görür, insanların (mal, mevki gibi menfaatlere aldanarak) dünyayı âhirete tercîh ettiğine, re'y sâhiblerinin (Kur'ân, hadis ve icma'yı bir tarafa iterek) kendi re'y ve düşüncelerini beğendiklerine şâhid olursan o zaman, kendi başının çâresine bak, başkasıyla uğraşmaktan vazgeç."
Burada, irşâd faaliyetlerinin terkini meşrû kılan -cimriliğin artması, dünyanın dîne tercîh edilmesi, hevesatın peşine düşülmesi, dinî disiplini terkederek şahsî görüşlere uyulması gibi- içtimâî bozulmalara, başka rivayetlerde mülkün (devletin) küçüklerin eline geçmesi, büyüklerin fuhşa düşmeleri, ilmin rezil kimselerin elinde kalması gibi başka hususlar da ilâve edilir.
İslâm âlimleri bu çeşit yâni emr-i bi'lma'rufun terki ile alâkalı rivayetleri şöyle değerlendirmişlerdir: Ekseriyetin benimsemesi ise fenalıkların cemiyette baskın bir hâl aldığı veya fâillerinin mütecâviz ve şirret olmaları sebebiyle, kişi yapacağı müdâhale ile münkeri bertaraf edemiyeceği veya bu faaliyetinden fayda hâsıl olmaksızın kendisine zarar geleceği hususunda zann-ı gâlib hâsıl olduğu durumlarda, bir başka ifâde ile şerliler çoğalırken hayırlılar zayıf duruma düşerse, emr-i bi'lma'rufu terk hususunda ruhsat vardır, selef bunda ittifak etmiştir.[40]

İrşadda Teenni

Fitnenin son derece yaygınlığı ve irşadın te'sir etme ümidinin kesildiği hallerde, emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerle alâkalı teşvikleri tatbikde fazla istîcâl gösterilmemesi gerektiğini te'yid eden bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:*"İnsanlar öyle bir devir görecekler ki, o zaman mü'min kişi âmme lehine dua eder de Cenâb-ı Hakk kendisine şöyle der: "Sen kendi nefsinle alâkalı olarak iste, duana icabet edeyim, âmmeye gelince ben (şu anda) ona karşı öfkeliyim."*
İki ayrı Sahâbe'den (Hz. Ali ve İbnu Ömer) gelen bir rivayette de Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle der:
"Bir mü'minin nefsini alçaltması (zelîl kılması) helâl olmaz." Ashâb sorar:
"Ey Allah'ın Resûlü, kişi nefsini nasıl alçaltır?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cevâben:
"Gücünün yetmeyeceği bir belâya karşı vaziyet alır."
Şu rivayet de bu mevzû üzerine kaydettiklerimizi te'yîd eder mahiyettedir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyuruyor:
"Cenâb-ı Hakk kıyâmet gününde, kulunu hesaba çakerken, bir de "münkeri gördüğün zaman ona müdâhale etmekten seni alıkoyan şey ne idi?" diye sorar. Eğer Cenâb-ı Hakk, kuluna hüccetini telkin edecek olursa şu cevabı verir:
"Ey Rabbim (Senin keremine, lütfuna ümîd bağlayarak) insanları terkettim (çünkü onların şerrinden korkuyordum)."[41]

Şâri'den Çok Şeriatçı Olmamalı

Hakikat yukarıda kaydedilen gibi olunca, arzulanan cemiyetin sağlanması için, münkerlerle yapılan mücadelede ölçünün kaçırılmaması, ifrat edilmemesi gerekecektir. Bizzât dinin sâhibi (Şâri'), fitneyi artırma endişesinin bulunduğu, muhatablarda uyandıracağı aksül amelle başkalarına -ve hattâ bâzı durumlarda kendisine de- sirayet edecek zararların melhuz bulunduğu durumlarda irşaddan vazgeçmeyi, kendini -ve bu çeşit endişelerin mevzûbahs olmayacağı yakınlarını- kurtarmaya çalışmayı emretmektedir. Verilen böyle bir ölçü varken, her ne pahasına olursa olsun, irşad edeceğim diye, mevcut şartları hiç düşünmeksizin ortalıktaki fitneyi daha da artırıcı ifratlara düşme, dine hizmet değil, din nâmına yapılan cinâyetlerdir. Elbette indallah mesuliyeti

vardır. Kraldan ziyade kralcı, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ziyâde İslâmcı kesilmesinin bir mânası yoktur.
Münâvî, irşadın terkini âmir hadisi açıklarken, sözünü şöyle tamamlar: "...İnsanların yaptıklarından, şeriata muhâlif olanları terket. Kalbinle Allah'ın insanlar üzerindeki tedbîrini seyret. Zira O (celle şânühü), aralarında rızıklarını taksîm ettiği gibi, ahlâklarını da taksim etti. Dileseydi onların hepsini tek bir ahlâk üzere toplardı. Öyle ise, cereyan eden bu hâdisât üzerinde, Cenâb-ı Hakk'ın tedbirini görmekten gâfil olma. Bu durumda bir masiyet (günah) görürsen şu anda seni ona bulaştırmamış olduğu için Allah'a hamdet. Emir ve nehiy yaparken rıfkla, mülâyemetle, sabırla ve sükûnetle hareket et. Faaliyetine te'sîr halkedilirse yine Allah'a hamdet, edilmezse, tefrîtin (yetersizliğin) sebebiyle istiğfarda bulun. Bu uğurda çekeceğin eziyetlere de sabret, zira sabır, hâdiselere karşı gösterilen bir azm ve metânettir.[42]

Fitnenin Bir Başka Yönü: Fitne Zalimleri Temizler

Fitne sırasında emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerde bulunurken, icabında bunu terke kadar varacak bir teennî içerisinde olmanın ehemmiyetini ifâde zımnında diğer bazı nassları da burada kaydedebiliriz: İbnu'l-Arabî'nin Ahkâmü'l-Kur'ân'da kaydettiği bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır: *"Fitneden ikrâh etmeyin, zira o, münâfıkların hasadıdır."*
Taberânî'nin Evsat'ından naklen verilen şu hadis de bu mâ'nayı te'yîd eder: *Allah diyor ki: "Ben buğz ettiklerimden yine buğz ettiklerim vâsıtasıyla intikam alır, sonra da herbirini cehenneme yollarım."*
Yukarıdaki rivayetlerle mânası te'yîd edilen şu rivayet de burada kayda değer: *"Zâlim kimse, Allah'ın yeryüzündeki adâleti (ne bir vâsıta)dır. Önce onun vâsıtasıyla intikamını çıkarır, sonra da ondan intikam alır."*
Âlimlerin sened yönünden zayıf olduklarını belirttikleri bu rivayetlerin ifade ettikleri mânanın doğruluğunu şu âyet te'yîd etmektedir: *"İşte biz, zâlimlerden kimisini kimine, irtikâb etmekte oldukları (günahlar) yüzünden, böylece musallat ederiz."*[43]
İmâm Mâlik'in saltanat kaygısına düşen liderler hakkında şöyle dediği kaydedilir: "Mevcut imama karşı bir yenisi çıkacak olur ise, Ömer İbnu Abdillazîz gibi birisi için yeni çıkanı defetmek bir vecibedir. Fakat (onun gibi değerli olmayan bir kimse ise) bırak onu, Allah zâlimden kendisi gibi biri vasıtasıyla intikam alıyor demektir. Bilâhare ikisinden de intikamını alacaktır."[44]

İrşadı Terketme Kararında Teenni

Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerin terkinden söz ederken, bu meselenin çok hassas bir nokta olduğunu belirtmemiz gerekir. İslâm'ın böyle bir ruhsatı olduğunu düşünerek, her isteyenin bu hususta ahkâm kesmesi, cemiyeti saran fenâlıklar karşısında, atalet ve tembelliğine bu prensipten de bir fetva alarak seyirci kalması doğru olmasa gerek. Aksi takdirde münkerâtı yaymaya ve İslâm'ı ortadan kaldırmaya çalışan şerirler, sefihler ve inançsızlara meydanı boş bırakmış olacağız. Bu yüzden Cenâb-ı Hakk'ın gadabına hedef olarak büyük felâket ve mesuliyetlere dûçar olabiliriz.
Meselenin hassâsiyetini göstermek ve bilhâssa zamanın şartlarını "irşâdı terketmeyi gerektiriyor" istikametinde değerlendirmeye gitmeden önce, son derece teennîli davranmak gerektiğini göstermek için, her meselede gerçek önderlerimiz olan selef-i sâlihinden birkaç vak'a örneği vereceğiz. Bu vakâların her biri, zamanımızda yaşamakta olduğumuz hâdiselere büyük benzerlik arzettiği için -zira bu vakalar ve konuşmalar Sahâbe ve Tâbîîn devrinde İslâm âlemini birbirine katan büyük fitne (el-Fitnetü'l-Kübrâ) sırasında cereyan etmiştir- aydınlatıcı, yol gösterici mahiyettedir.[45]
1. Örnek: Hasan-ı Basrî'den gelen bir rivayete göre İbnu Mes'ûd (radıyallahu anh)'a bir adam gelerek: *"Siz kendinize bakın, kendiniz doğru yolu bulunca sapanlar size zarar vermez"* meâlindeki âyetten sorar. İbnu Mes'ûd şu cevâbı verir: 'Şimdi bu âyette ifâde edilen irşâdı terketme zamanı değildir. Hâl-i hazırda irşad makbuldür. Fakat irşâdı terketmenin gerekeceği zaman yakında gelecektir. O zaman siz, irşadda bulununca size şu fenalıklar yapılacak (İbnu Mes'ûd belki de: "Sizin irşâdınızı dinleyen olmayacak" dedi). İşte o zaman kendinize bakın, başkasının sapıtması size zarar vermez."[46]
2. Örnek: Yine İbnu Mes'ud'dan, aynı âyetle alâkalı olarak şu rivayet gelmiştir: "Bir grub insan, İbnu Mes'ûd'un yanında oturmakta iken, iki kişi arasında bir ihtilâf çıkar. Öyle ki her ikisi de birbirlerinin üzerine yürürler. Mecliste bulunanlardan biri:
"Kalkıp bunlara ma'rûfu emir, münkerden nehiyde bulunmayayım mı?" der. Yanındaki arkadaşı da
"Bırak onları, sen kendine bak, zira Cenâb-ı Hak: *"Siz kendinize bakın..."* buyuruyor" der. İbnu Mes'ud, bu konuşmayı işitince:
"Yok öyle şey, henüz bu âyetin te'vîli gelmedi, Kur'ân bildiğiniz gibi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında vâki oldu. Bir kısım âyetlerinin te'vili Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından az sonra vâki oldu. Bir kısım âyetlerin te'vîli şimdiden sonra vâkî olacak. Bir kısım âyetlerin tev'ili kıyâmet sırasında vâkî olacak. Bir kısım âyetlerin te'vîli de kıyâmetten sonra, hesab ânında vâkî olacak. Sizin kalbleriniz vahdetini, birliğini muhâfaza ettikçe, arzûlarınız müşterek oldukça, grublara bölünmediğiniz, birbirinizin zulmünü tadmadığınız müddetçe ma'rûfu emredin, münkerden de nehyedin. Amma ne zaman kalbleriniz ayrılır, arzularınız birbirinden farklı hâle gelir, birbirine muhâlif fırkalara bölünür, birbirinizin zulmünü tadarsanız kişi, o zaman kendi hâline baksın. İşte o zaman bu âyetin te'vili bize ulaşmış demektir..."[47]
3. Örnek: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'a bir gün:
"Şu kargaşa hengâmında evinizde oturup emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünkerde bulunmasanız olmaz mı? Zira Cenâb-ı Hakk *"Siz kendinize bakın, kendiniz doğru yolda bulununca, sapanlar size zarar vermez"* buyuruyor" derler. İbnu Ömer şu cevâbı verir:
"Bu âyet ne benim içindir, ne de arkadaşlarım içindir. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: *"Benim tebliğ ettiklerimi, beni görenler (şâhid olanlar) görmeyenlere teblîğ etsin, duyursun."* Bizler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i görenleriz, sizler ise görmeyenlersiniz, (biz size duyurmak zorundayız). Bu âyete gelince, o bizden sonra gelecek kimseler içindir ki onlara teblîğ edilse bile, onlar tebliği kabûl etmeyecekler" der.[48]
4. Örnek: Bir gün yine Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (radıyallahu anh)'ın yanına gözü pek, çenesi kuvvetli bir adam gelerek:
"Ey Ebâ Abdirrahmân, altı kişi var, hepsi de Kur'ân okuyor, hepsi de Kur'ân'dan hüküm çıkarmada acele ediyor. Hepsi de müctehidlik yapıyor. Fakat hiçbirinde (hüküm çıkarırken) teennî denen şey yok. Üstelik her biri de hayırdan başka bir şey taleb etmediğini söylüyor. İşin garibi, iddia ettikleri şeylerle birbirlerinin şirke düştüklerine delil getiriyorlar." Cemâatte oturanlardan biri söze karışarak:
"Birbirlerini şirke düşmekle ithâm etmekten daha büyük alçaklık olur mu?" der. Önceki adam:
"Ben sana sormadım, sen konuşma, benim muhatabım şu ihtiyardır" der ve konuşmasını Abdullah'a tekrar eder. Abdullah (radıyallahu anh) şu cevâbı verir:
"Allah hayrını versin, bana öyle geliyor ki, senin arzun, ben bu adamları tekfir edeyim ve sana emredeyim, sen de gidip onları öldüresin, yok öyle şey, git onlara nasîhat et, onları bu davranışlarınan menet. Böyle yapmana rağmen seni dinlemezlerse, o zaman sen kendine bak, zira Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler, siz kendinize bakın..."*[49]
5. Örnek: Cübeyr İbnu Nüfeyr'den gelen şu rivayet de burada kayda değer: Der ki: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashâbının da bulunduğu bir cemaate dâhil olmuştum. Yaşça hepsinden küçüktüm. Emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker meselesi üzerine müzâkerede bulunuyorlardı. Ben de söze karışarak:
"Cenâb-ı Hakk Kitâbı'nda *"Ey îmân edenler, siz kendinize bakın, siz doğru yolda oldukça, sapıtanlar size zarar vermez"* demedi mi (bu meselede müzâkereye ne hâcet?)" demiş bulundum. Cemaat, bana yönelerek hep bir ağızdan:

"Sen Kur'ân'dan anlamadığın, te'vîlini bilmediğin bir âyet mi seçip çıkarıyorsun?" dediler. Keşke konuşmasaydım, temennîsinde bulundum. Epeyce bir konuştular. Dağılacakları vakit, tekrar bana yönelerek:
"Sen yaşça genç bir delikanlısın, sen bir âyet seçip çıkardın ki, ne olduğunu henüz bilmiyorsun. Fakat muhtemelen onun te'vilinin çıkacağı zamana ulaşacaksın. Ne zaman mûcibiyle amel edilen bir bencillik, peşine düşülen bir hevâ, re'y sâhiblerinin, (âyet, hadis veya seleften olsun) kendi re'ylerinin dışında hiçbir görüşe kıymet vermediklerini görürsen bil ki, âyetin te'vili vâki olmuştur. O zaman sen kendine bak, sapıtanlar sana zarar vermez" dediler.[50]

Fıkhın Hükmü:

İbnu Âbidîn'in kaydettiği bir açıklama, mevzumuza ışık tutucu mahiyette olduğu için burada temasta fayda var. İbnu Âbidîn: "Küffâra karşı savaşırken, bir askerin, düşmana -öldürme, yaralama, bozgun gibi- herhangi bir zarar vereceği ümidi ile ölümü göze alarak tek başına saldırmasında bir beis yoktur. Fakat, bu zararlardan hiçbirini veremiyecek olduğu zâhir iken saldırması helâl değildir" dedikten sonra ilâve eder: "Müslümanın fâsıkları -fiskdan imtinâları şöyle dursun-, kendisini öldüreceklerini bile bile, münkerden nehiyde bulunması böyle değildir. Bu durumda sükut etmesine ruhsat verilmişse de, nehiyde bulunması haram değildir. Zira Müslümanlar, onun emredeceği şeyin haram olduğuna zaten inanmaktadırlar. Bu sebeple onun nehiy faaliyeti, küffârın hilâfına, fâsıkların derûnunda te'sir meydana getirir.
İbnu Âbidin'in bu sözü bize şu âyeti hatırlattı: *"Sen va'z (ve nasihat et, hatırlat), zira, şübhesiz öğüt mü'minlere fâide verir."* (Zâriyât: 51/55)[51]

---

[1] Bu bahisle ilgili geniş bir tahlili, 96 numaralı hadisten sonra müstakilen sunacağımız için hadisler ile ilgili açıklamalara fazla yer vermedik. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/375.
[2] Buhari, Melâhim: 17, (4340); Müslim, İman: 78 (49); Ebu Dâvud; Salâtu'l-İydeyn: 248 (1140); Tirmizî, Fiten: 11 (2173); Nesâî, 17 (8, 111); İbnu Mâce, Fiten: 20, (4013); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/375-376.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/376.
[4] Müslim, İman 80, (50); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/376-377.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/377.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/378.
[7] Ebu Dâvud, Melâhim: 17, (4336); Tirmizî, Tefsîr, Mâide: (3050), İbnu Mâce, Fiten: 20, (4006); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/378.
[8] Ebu Dâvud, Melâhim 17, (4338); Tirmizî, Tefsir, Mâide (3059), Fiten 8 (2169); İbnu Mâce, Fiten 20 (4005); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/379.
[9] Tirmizî, Fiten: 9, (2170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/379.
[10] Tirmizî, Fiten 70, (2258); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380.
[11] Ebu Davud, Melâhim: 17, (4345); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380.
[12] Ebu Dâvud, Melâhim 17, (4344); Tirmizî 13, (2175); İbnu Mace, Fiten 20, (4011); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380.
[13] Gerek dindeki ehemmiyeti ve gerekse günümüz Türkiye'sinde arzettiği önem sebebiyle bu bahsi, kendine has belli başlı meseleleriyle teferruatlı olarak işlediğimiz İslâm Işığında Anarşi kitabından aynen aktarmayı uygun bulduk. (İbrahim Canan)
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380-381.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/381-382.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/382-383.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/383.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/383-384.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/384-385.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/385-386.
[21] Bu bahiste "vâcib" tâbiri fakihlerin örfündeki sübûtu veya delâleti husûsunda bir şüphe bulunan dini hüküm mânasında değildir. Vâcib burada farz gibi kesin şart olan şeyleri ifade eder. (İbrahim Canan)
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/386-387.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/387-388.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388-389.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389-390.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390-391.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/391.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/391-392.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/392-394.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/394.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/395.
[43] En'âm: 6/129.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/395-396.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/396.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/397.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/397.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/397-398.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/398.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/398-399.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/399.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

METÂLİB UL-ALİYE (2)
HAC KİTABI
- Hac Farizasının Başlangıcı
- Hac Ve Umrenin Farz Oluşu
- Sünnetsiz Kimsenin Haccının Fasit Oluşu
- Haccetmede Acele Edilmesinin Emredilmesi
- Hacı Adayının Geride Bıraktığı Ailesine İyilik Yapmanın Fazileti
- Mekke Haremi
- Yaya Olarak Haccetmenin Fazileti
- Hac İle Umreyi Peş Peşe Yapmanın Fazileti
- Deniz Yoluyla Hacca Gitmek
- Her Beş Senede Bir Haccetmenin Mendup Oluşu
- Çocuk ve Kölelere de Hac Yaptırma Emri ve Ergenlik Çağma Girdiklerinde Haccın Onlara da Farz Oluşu
- Pislik Yiyen Deve Üzerinde Haccetmenin Mekruh Oluşu
- Hac Yolculuğunda Binek Üzerinde Hacı Taşımak Da Allah Yolu Olarak Değerlendirilir
- Deve Sürücüsünün Haccının Geçerli Oluşu
- Başkası Adına Hac Yapmak
- Mikât Yerleri
- Mikat Yerleri Dışında İhrama Girmenin Mekruh Oluşu
- İhrama Girme Zamanları
- İhrama Giren Kimsenin Fazileti
- Hacının Ve Umrecinin Duası
- Hac Ve Umre İbadetini Feshetmek, Aksini Yapmak Ve Konu Hakkında Kur'ân'da Varit Olan Hükümler
- Hacc-I Kıran Yapan İçin Yeterli Olan Tavaf Ve Sa'y
- Hacc-ı Temettü
- Hacdan Önce Umre Yapmanın Caiz Oluşu
- İhramlı Kimsenin Kaçınması Gereken Şeyler
- İhramlının Yıkanmasının Caiz Oluşu
- Mekke'ye Giriş Ve Fazileti
- Mekke Evlerinin Satışı
- Binek Üzerinde Tavaf Yapmak
- Harem'in Sınırları
- Hac Mevsiminde Mekke Evlerini Kiraya Vermenin Mekruh Oluşu
- Mestler Ve Nalınlar/Terliklerle Tavaf Etmek
- Tavaf Esnasında Okunan Dua
- Binekli Kimsenin Tavafı
- Tavafın Fazileti
- Tavafları Birleştirmek
- Hacer-İ Esved'i Öpmek İçin Kalabalığa Girmek Ve Bunun Fazileti
- İki Rekattık Tavaf Namazında Okunanlar
- Hacer-İ Esved Üzerine Secde Etmek
- Kadının Tavafı
- Arafat'ta Vakfe Ve İfâda
- Arefe Günü Dua Etmek Ve Bunun Fazileti
- Müzdelife'den (MinayaDoğru) Hareket
- Mina'da Konaklama
- Tıraş Olmanın Fazileti
- Mina'da Geceleme
- Cemreleri Taşlama
- Hedy Kurbanı
- Telbiye (Ne Zaman Kesileceği ve Kutsal Yerlerde Söylenip Söylenmeyeceği)
- Kurban Bayramının Birinci Ve İkinci Günlerinde Hutbe
- Avlanmanın İhramliya Haram Oluşu Ve Cezası
- Umre
- Zilhicce'nin On Gününde Umre Yapmak
- Beytü'l-Makdis'ten (Kudüs'ten) Umre Yapmak
- Veda Tavafı
- Hacı Karşılamanın ve Hacıların Selamette Oluşlarını Müjdelemenin Meşru Oluşu
- Kabe Ve Mescid-İ Haram'ın Fazileti
- Kabe'nin Örtüsü
- Kabe İçinde Namaz
- Beyt(ullah)e Girmenin Vacip/Farz Olmadığının Beyanı
- Abbâs'ın (Hacılara) Su Dağıtım Hizmeti
- Zemzemin Fazileti
- Medine Harem'i Ve Fazileti
- Uhud'un Fazileti
- Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) Kabrini Ziyaret Etmek
- Küba'nın Fazileti
- Mescid-i Nebevi'nin Fazileti
- Hayf Mescidi
- Taif'in Fazileti
- Mescid-i Aksa'nın (Kudüs'ün) Fazileti

ALIŞVERİŞ KİTABI
- Satın Alma ve Alacağı Tahsilde Hoşgörülü Olmanın Fazileti
- Alışverişte Karşılıklı Rıza ve İndirimin Caiz Oluşu
- Alışverişte Uyanık Olmaya Teşvik
- Zanaatkarlar Ve Kazançları
- Haram Kazançtan Sakındırmak (Ve Helal Kazanmaya Teşvik)

Atâ/Ulûfe Dağıtım Vaktine Kadar Askerlere Vadeli Satış Yapmak
Elbise (Bez) Ticareti
Haram Kazançtan Sakındırmak Ve Helal Kazanca Teşvik
Erkende Bereket Vardır
Muzara'a/Belli Ölçekte Ürün Karşılığı Arazi İcarı
Simsar Ve Şehirlinin Köylü Adına Satış Yapmaması
Faiz
Hakkını Tam Almak İsteyenin Ölçek Kullanma Zorunluluğu Ve İndirimin Geçerli Oluşu
Alışverişte Şart Koşma ve Dirhem (Gümüş Para)
Yasaklanan Alışveriş Türleri
İhtikârdan Men
Kapora (Süftece)
Selem Akdi
Kökler Ve Meyveler
Şüpheli Durumlardan Sakınmak
Zor Durumdaki Kişinin Satışı
Aldatmaktan Sakındırmak
Satış Âdabı
Menfaat Karşılığı Borç Vermekten Men
Vadeli Borcun Vadesinden Önce Ödenmesi Halinde Borçtan Düşülmesi Konusunda Ruhsat Verilmesi
Borçlanmaktan Sakındırmak ve Borçlanma

METÂLİB UL-ALİYE (2)

HAC KİTABI

Hac Farizasının Başlangıcı

1053. İbn Abbâs demiştir ki: "İbrahim (aleyhisselâm) Beytullah'ın inşaatını tamamlayınca (Allah) ona [1] İnsanlara haccı ilan et!" diye emretti. Hz. İbrahim: "Benim sesim nereye kadar uiaşır ki?!" dedi. Kendisine: "Sen ilan et! Sesini ulaştırmak bana aittir" buyuruldu. Bunun üzerine Hz. İbrahim: "Ey insanlar! Beyt-i Atîk'i ("Eski Evi") ziyaret etmek size farz kılındı" diye seslendi. Gökle yer arasında bulunanlar onun sesini işittiler. Görmez misin ki, (işte bu çağrıya icabet ederek) yeryüzünün bütün bölgelerinden insanlar telbiye getirerek haccederler." (Ahmed b. Menî) [2]

Hac Ve Umrenin Farz Oluşu

Metninde "Hac ve umre yap" emrinin yer aldığı Muhavvel el-Behzi'nin hadisi iman bahsinde gelecektir.

Sünnetsiz Kimsenin Haccının Fasit Oluşu

İlgili hadis Edep bahsinde gelecektir.

Haccetmede Acele Edilmesinin Emredilmesi

1054. Hz. Ali demiştir ki: "Haccediniz. Zira güdük kulaklı bir Habeşlinin, elinde balyozla onu (Kabe'yi) taş taş kırdığını görür gibiyim." Hz. Ali'ye: "Bu anlattığın senin kendi görüşün mü?" diye sorduk. "Taneyi yaran ve canlıyı yaratan (Allah) a yemin ederim ki, hayır. Fakat ben bunu Peygamberinizden lualeyhi veseüem) işittim" diye karşılık verdi. (el-Hâris) [3]
1055. Cübeyr b. Mut'im'in kuzeninin (kardeşinin oğlunun) bildirdiğine jöre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İslam'da ruhbanlık yoktur" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî) [4]

Hacı Adayının Geride Bıraktığı Ailesine İyilik Yapmanın Fazileti

1056. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs demişlerdir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize şöyle hitap etti..... Hadisi zikretti. Ayrıca uzun olan metninde şöyle geçmiştir: "Kim bir hacının ya da umrec'ının geride bıraktığı ailesine iyilik yaparsa, ona onun tam ecri gibi eciryaulir. Üstelik bu onun ecrinden bir sey eksiltmez...." (el-Hâris) [5]
1057. Allah Resûlü'nün sahabisi Enes b. Mâlik şöyle anlatmıştır: Resûlullah {saüallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Hayf mescidinde oturuyordum. Derken biri Ensar'dan, diğeri ise Sakîfden olan iki zat geldi. Selam verdikten sonra: "Biz sana soru sormak için geldik, ya Resûlallah" dediler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Size soracaklarınızı bildirmemi isterseniz, yaparım. Susmamı ve sizin sormanızı İsterseniz, bunu da yaparım buyurdu. Onlar da: "Ya Resûlallah! Sen bildir de imanımız artsın" -veya yakinimiz artsın (ravi tereddüt etti) dediler. Sonra Ensarlı zat Sakifliye: "Sor!", dedi. O da: "Hayır. Sen sor! Zira ben senin hakkına saygı gösteririm. Sen sor!" dedi. O zaman Ensarlı zat: "Bize bildir ya Resûlallah!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle bildirdi: "Bana şunları sormak için geldin: Evinden Mescid-i Haram'daki Beytullah'ı ziyaret amacıyla çıkmanı ve bundan elde edeceğin sevabı, Beyt'i tavafını ve bundan kazanacağın sevabı, tavaftan sonra kılacağın iki rekathk namazı ve bunlardan elde edeceğin sevabı, Safa ile Merve'yi tavafını ve bundan elde edeceğin sevabı, Arafat'ta vakfe yapmanı ve bundan elde edeceğin sevabı, cemreleri taslamanı ve bundan elde edeceğin sevabı, kurban kesmeni ve bundan elde edeceğin sevabı, başını tıraş etmeni ve bundan elde edeceğin sevabı ve bundan sonra yapacağın tavafi ve bundan elde edeceğin sevabı. "
Adam: "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki gerçekten bunları sormak için geldim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti:
Beyt-i Haram'a müteveccihen evinden çıktığın zaman deven her ayağını kaldırıp indirdiğinde Allah senin için bir hasene/iyilİk yazar ve senden bir seyyie/kötülük siler. Bunun karşılığında senin için bir derece yükseltir. Tavaftan sonra kıldığın iki rekathk namaza gelince bu, İsmail'in çocuklarından bir köle azat etmek gibidir. Safa ile Merve'yi tavaf etmen ise 70 köle azat etmek gibidir. Arafat akşamı vakfe yapmana gelince, Allah dünya semasına tecelli eder ve sizinle meleklere karşı iftihar ederek şöyle buyurur: İşte benim kullarım! Her uzak bölgeden saçları başları dağınık vaziyette, toz toprak içinde geldiler. Sadece benden rahmet ve mağfiret diliyorlar. Sizin günahlarınız kum taneleri sayısınca veya demköpükleri nüktannca bile olsa, onları, bağışlarım. Ey kullarım! Haydi siz ve sizin şefaat atikleriniz bağışlanmış olarak ininiz, Cemreleri taşlamana gelince, attığın her taşa karşılık azabı hak ettiren, helak edici büyük günahlardan biri bağışlanır [6] Kurban kesm.en(in ecri) ise Allah nezdinde senin için saklanır. Başını tıraş ettirmene gelince, tıraş ettiğin her kıla karşılık senin İçin bir hasetle yazılır ve senden bir hata silinir." Ensarlı: Ey Allah'ın Resulü eğer günahlar bundan daha az olursa?" diye sordu. O da: "O zaman senin adına iyilikler olarak saklanır" buyurdu. Sonra şöyle devam etti: "Hepsinden sonra yapağın tavafa gelince, sen bu tavafını yaparken hiçbir günahın kalmaz. Bir melek gelip (elini) omuzların arasına koyar ve: Geleceğin İçin çalış. Zira geçmiş günahların bağışlanmıştı der [7] (Müsedded)
Sonra ravi hadisin, daha önce namaz bahsinde geçen devamını zikretmiştir.
1058. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) bize şöyle hitap etti.... Zikrettikleri uzun hadis içerisinde şu ibareler de yer almıştır: "Kim hac veya umre için yola çıkarsa, dönene kadar attığı her adıma karşılık ona bir milyon hasene yazdır, ondan bir milyon seyyie silinir. Bir milyon derecesi yükseltilir. Rabhi katında ona harcadığı her dirheme karşdtk bir milyon dirhem, her dinara karşılık bir milyon dinar verilir Dönünceye kadar işlediği her haseneye karşılık bir milyon hasene yazdır. O, Allah'ın güvencesi altındadır; canını alırsa, onu cennetine koyar. Geri dönerse, günahları bağışlanmış ve duaları kabul edilmiş olarak döner. Öyleyse geldiğinde günaha bulaşmadan duasını almaya çalışın. Zira hacı, kıyamet günü yüz bin kişiye şefaat eder. " (el-Hâris) Uydurma bir hadisdir!

Mekke Haremi

1059. Abdullah b. ez-Zübeyr Mina mescidinin kapısında ayağa kalkıp Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle hitap etti: "Bunlar, sadece kafirlere ve fasıkiara kul olmaktadırlar. Her yıl gelip mallarımızı çalmak ve kölelerimizi [8] helak etmek üzere (nehri) geçmişlerdir. Şüphesiz ki Allah, onların bizim kanlarımızı ve mallarımızı helal saymalarına karşılık onların
ise kanlarını ve mallarını bize helal kılmıştır. (Kastettiği Haricî olan Necde ile yanlılarıdır) Ben kendilerine bir heyet gönderdim. Kendilerinden istenilenleri verdiler. İşte köleler

[onları bağışlayınız] Şu erkekleri ayırınız ve onlardan tanıdıklarınızı alınız. [9] Fakat ben, Allah'ın Harem'inde kan dökülmesini uygun bulmuyorum. Zira Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccmda: "Hangi belde daha kutsaldır?" diye sordu, "Mekke" denildi. "Hangi ay daha kutsaldır?" diye sordu, "Zilhicce" denildi. "Hangi gün daha kutsaldır?" diye sordu, "Büyük Hac günü" denildi. [10] Sonra Resûlullah (saEallahu aleyhi vesellem) şöyle^uyurdu: "Muhakkak ki canlarınız/kanlarınız ve inallarınız, rabbiniz.e kavuşacağınız ana dek birbirinize haramdır. Bunlar tıpkı bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün kutsallığı gibi kutsaldır/dokunulmazdır. " (Ebû Ya'lâ) [11]

1060. İbn Ömer şöyle nakletmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize hitap etti..... Buyurdu ki: "£v insanlar! Şüphesiz ki bu gün zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki eski haline dönmüştür. Allah katında Allah'ın Kitabında ayların sayısı I2'dir. Bunlardan dördü haram aylardır. Bunlar da Cemadiye(lâhir) ile Şaban arasındaki Mudar'ın Receb'İ, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylandır. O "Nesi"' (denilen bir haram ayı geciktirme âdeti), inkârda aşırılıktır. Kâfirler bu davranışlarıyla doğru yoldan saptılar. Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına uydurmak için bir yıl haram ayı helal, diğer yıl onu haram sayarlar. Böylece Allah'ın haram kıldığını helal kabul ederler. Şöyle ki onlar Safer ayını bir yıl haram, bir yıl helal sayıyorlar. Muharrem ayını da aynı şekilde yapıyorlar. İşte bu nesî âdeti Şeytan'dandır....." Yine şöyle buyurmuştur: "Bugün hangi gündür?" diye sordu. "Kutsal bir gündür" dediler. "Bu ay hangi aydır?" diye sordu. "Kutsal bir aydır" dediler. "Bu belde hangi bekledir [12] diye sordu. "Kutsal bir beldedir" dediler. Sonra Allah Resulü şöyle buyurdu: "Şu halde Siyi bilin ki) tıpkı bu ayda bu günün kutsallığı (haramlığı) gibi yüce Allah birbirinize kanlarınızı dökmeyi, mallarınızı gasbetmeyi ve namuslarınızı kirletmeyi haram kılmıştır, iyi dinleyin! Benden sonra peygamber yoktur. Sizden sonra da başka ümmet olmayacaktır. Bu nasihatlerime kulak verip bunları burada hazır bulunanlarınız burada hazır bulunmayanlara tebliğ etsin." Sonra ellerini kaldırarak (üç kez): "Allahım şahit ol, Allahım şahit ol!" diye niyaz etti.
Rivayetin bir kısmı ileride "Hadler" bahsinde "Müslüman Kanının Haram Oluşu"na dair bölümde, bir kısmı da Mina'da Hutbe'ye dair bölümde gelecektir.

Abd b. Humeyd: Bİze Ebû Bekir b. Ebî Şeybe bildirdi..... ravi zinciri ile başlayıp hadisi uzun metniyle zikretmiştir. Aynısını Ebû Ya'lâ ise bir başka tarikle Musa'dan nakletmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd) [13]

Yaya Olarak Haccetmenin Fazileti

1061. îbn Abbâs çocuklarına şöyle demiştir; "Mekke'de yaya olarak tavafa çıkınız! Zira ben Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vaellem) şöyle buyururken işittim: "Bilin ki binekti hacı için devesinin attığı her adıma karşılık yetmiş basene yazılır. Yaya hacı için ise kendisinin attığı her adıma karşılık Harem'in hasenelerinden 700 hasene yazılır. " "Ey Allah'ın Resulü! Harem'in haseneleri de ne demektir?" diye sorulduğunda ise: "Her hasenesi, yüz bin haseneye denktir" buyurdu." (Ebû Ya'lâ)1

Hac İle Umreyi Peş Peşe Yapmanın Fazileti

1062. Abbâd b. Süheyl'in babasından (onun da Ebû Hureyre'den) naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hac ve umreyi peş peşe yapınız- Zira hac ve umre, körüğün demirin tortusunu giderdiği yoluyla nakletmişlerdir. Müsnede'Ae geçtığme göre Beyhak. eğerlendirmesini yapmşte. Heysemî ise söyle demişti : [14]
1063. Abdullah b. Ömer'in [15] naklettiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hac ve. umreyi peş peşe yapınız. (el-HârİS)

Deniz Yoluyla Hacca Gitmek

1064. Ebû Bekre'nin naklettiğine göre Resûlullah {sallahu aleyhi vesellem): Denizde ancak savaşçı., hacı veya umreci seyahat eder" buyurmuştur. (el-Hâris) [16]

Her Beş Senede Bir Haccetmenin Mendup Oluşu

1065. Ebû Saîd'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurmuştur: £ Aziz ve celil olan Allah buyuruyor ki Kendisine sağlıklı beden ve bol geçim verdiğim bir kul, beş sene geçirip de beni ziyarete gelmiyorsa, (üstün nimetlerden) mahrumdur (demektir) "
Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bunu bize Ebû Bekir bildirdi.

Abdürrezzâk demiştir ki: Bize Süfyân es-Sevrî, Alâ b. Müseyyeb'den naklen bildirdi. Ben derim ki: Burada Alâ üzerinde ihtilaf edilmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)
1066. Habbab b. el-Eret'in naklettiğine göre Resûlulîah (saüallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve celil olan Allah buyuruyor ki Kendisine sağlıklı beden ve bol rızk verdiğim bir kul, beş hac mevsimi geçirdiği halde bana gelmemişse, o kul (üstün nimetlerden) mahrumdur (demektir).[17]
(Ebû Ya'lâ)

Çocuk ve Kölelere de Hac Yaptırma Emri ve Ergenlik Çağma Girdiklerinde Haccın Onlara da Farz Oluşu

1067. Musa b. Katan, Amine [18] binü Muhriz'den şöyle dediğini nakletmiştir: Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle derken, işittim: "Çocuklara da haccettiriniz. Onların rızklarını yiyip günahlarını [19] boyunlarında bırakmayınız." (Müsedded)
1068. Musa b. Ukbe'nin kardeşi İbrahim b. Ukbe, çocukların haccı konusunda bir hadis zikretmiş ve demiştir ki: Ben bunu İbnü'l-Münkedir'e anlattım. Bunun üzerine o da bütün ailesine hac yaptırdı. [20]
(e!-Humeydî ve İbn Ebî Ömer)
1069. İbnü'l-Münkedir'den nakledildiğine göre ona: "Sen çocuklara hac yaptırır mısın?" diye sorulmuş, o da: "Evet. Böylece ben onları yüce Allah'a arz etmiş bulunuyorum" diye cevap vermiştir. (el-Humeydî)
1070. Câbir'in naklettiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bir köle on kere haccetmiş olsa bile, (azat olduğunda) masrafların! karşılayabilecekse bir kere daha haccetmesi ona farz. olur. Bir bedevi on kere haccetmiş olsa bile hicret ettiğinde masraflarını karşılayabilecekse bir kere daha haccetmesi kendisine farz olur. Bir çocuk on kere haccetmiş olsa bile aklı erdiğinde masraflarını, karşılayabilecekse bir kere de İslam haccı yapması kendisine farz olur. " (el-Hâris} [21]

Pislik Yiyen Deve Üzerinde Haccetmenin Mekruh Oluşu

1071. Ubeydullah b. Ebî Yezîd, babasından naklen şöyle bildirmiştir: Hz. Ömer, Mekke'ye geldiğinde kendisine Amr b. el-Âs'm azatlısının pislik yiyen bir devesi bulunduğu söylendi. Ömer derhal birini göndererek o deveyi Mekke'den sürdü. Sonra: "Bu develerle odun ve su taşınır! Onların üzerinde ne haccet, ne de umre yap!" dedi. Rivayet mevkufun. (MÜsedded) [22]
1072. İbn Ömer; "Pislik yiyen develere binmek yasaklandı" demiştir. (Müseddecl)

Hac Yolculuğunda Binek Üzerinde Hacı Taşımak Da Allah Yolu Olarak Değerlendirilir

1073. Ma'kıl b. Ebî Ma'kıl'm bildirdiğine göre annesi Hz. Peygamber'e (sallaüahu aleyhi vesellem) giderek: "Ey Allah'ın Resulü! Ebû Ma'kıl bana yanında ben olmadan haccetmeyeceği sözü vermişti. O kendi bineği üzerinde haccetti. Bense yürümeye tahammül edemedim ve kendisinden bir hurmalığın meyvelerini istedim. Onun çocuklarının azığı olduğunu söyledi. Yanındaki genç bir deveyi istedim. "Onu Allah yoluna adadım. Sana veremem" dedi. Resul-i Ekrem: "Ey Ebû Ma'kıl! Ümmnii Ma'kıl ne söylüyor?" buyurdu. O da: "Doğru söylüyor" deyince: "Genç deveni ona ver! Zira hac yolculuğu da Allah yolundan saydır" buyurdu. Bunun üzerine genç devesini Ümmü Ma'kıl'a verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [23]
1074. Eb alîk'in bildirdiğine göre hanımı kendisine -ki onun hem erkek, hem de dişi devesi vardı- "Bana erkek deveni ver de onunla haccedeyim" demiş. O da: "O Allah yoluna adanmıştır" diye cevap vermiş. Hanımı: "Benim onun sırtında haccetmem de Allah yolu sayılır" dediyse de Ebû Talîk kabul etmemiş. Sonra: "Öyleyse bana dişi deveyi ver, sen erkek devenin sırtında haccet" demiş. "Ben kimseyi kendime tercih etmem" diye cevap vermiş. Hanımı: "O zaman bana azığından bir şeyler (nafakamı) ver" demiş. "Yanıma azık olarak aldığımdan fazlası yoktur. Eğer olsaydı sana verirdim"-demiş. Bunun üzerine hanımı: "Madem öyle, o zaman Allah Resulü'nün (salbllahu aleyhi vesellem) yanma vardığında benden kendisine selam söyle ve sana söylediklerimi aynen ona ilet" demiş. Ebû Talîk, Hz. Peygamberle (sallallahu aleyhi vesellem) karşılaştığında hanımının selamını söyleyip dediklerini kendisine iletince Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuş: "Ürnınü Talîk doğru söylemiş! Eğer ona erkek deveni verseydin, bu Allah yolunda (hizmet) sayılırdı. Onu dişi deveni verseydin, yine Allah yolunda (hizmet) saydırdı. Ona azığından verseydin, Allah onun yerine sana yenisini verirdi." Ben "Ey Allah'ın Peygamber'i! Haccın dengi nedir?" diye sordum. "Ramazan'da yapılan umre" buyurdu. (Ebû Ya'lâ} [24]

Deve Sürücüsünün Haccının Geçerli Oluşu

1075. Ata demiştir ki: Bir adam İbn Abbâs'a: "Kendimi şu insanlara diye sordu kiralıyorum. Onlarla birlikte haccedersem bana ecir var mıdır?" diye sordu. İbn Abbâs da: "Evet" diye cevap verdi ve işte onlar için kazandıklarından bir nasip vardır.[25] âyetini okudu. (Müsedded) [26]
1076. Ebu's-Selîl demiştir ki: İbn Ömer'e: "Benim binek develerim var. Onları hacda kiraya vererek çoluk çocuğumun rızkını kazanıyorum. Fakat bazı kimseler ücret karşılığında olduğunu belirterek benim haccımın geçerli olmadığını ileri sürdüler (bu doğru mu?)" diye sordum. "Sana yalan söylemişler. Aksine sana hem hac yapman, hem de çoluk çocuğunun (rızkı) için çalışmandan dolayı ecir vardır. Gördüğün gibi senin için iki ecir vardır" dedi. (Müsedded) [27]

Başkası Adına Hac Yapmak

1077. Âişe'nin naklettiğine göre Resûkülah (saîMahu aleyhi vesellem) bir zatın Şübrüme adına telbiye getirdiğini işitti ve: "Şükrüme de nedir? " diye sordu. Bir yakını olduğunu söyleyince: "Sen kendi adına haccettin mi?" diye sordu. "Hayır" diye cevap verince: "Önce kendi adına haccet. Sonra Şübrüme adına haccedersin" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [28]
1078. Ata... aynı hadisi mürsel olarak nakletmiştir. Bu konuda mahfuz olan imevsül) İbn Atfrâs hadisidir. (Müsedded) [29]
1079. İbn Tâvus'un babasından naklettiğine göre bir adam Hz. Peygamber e (sallallahu aleyhi vesellem): "Babam ancak yattığı yerde haccedebilir. Onun adına haccedebilir miyim?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet' buyurdu. [30] Adam: "Annem vefat etti ve herhangi bir vasiyette bulunmadı. Onun adına sadaka verebilir miyim?" diye sordu. Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Evet" buyurdu. (Müsedded)
1080. Câbir'in naklettiğine göre Resûlullah (sallau aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah bir hac Ue üç kişiyi cennete koyar; ölen, (ölen adına) hac düzenleyeni ve bir de bunu fiilen yerine getireni: [31]

Bir başka tarikten İbrahim b. Şuayb [32] merfû olarak benzerini nakletmiştir. (el-Hâris)

Mikât Yerleri

1081. Câbir demiştir ki: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem), Irak halkı için Zât-ı Irk'ı mikat yeri olarak belirledi." Senedinde zayıflık vardır. (İshâk)
1082. Ubeyy'in naklettiğine göre Resûlullah (sailallahu aleyhi vesellem) (Medine'de) Zülhuleyfe mescidinin yanından (hac için) ihrama girip telbiye getirmiştir. (el-Hâris) [33]
1083. Yahya b. Şîrîn, bize kendisinin Enes b. Mâlikle birlikte haccettiğini ve Akîk'de ihrama girdiğini bildirdi. (Müsedded) [34]

Mikat Yerleri Dışında İhrama Girmenin Mekruh Oluşu

1084. İmrân b. Husayn, zannedersem Basra'da ihrama girdi. Hz. Ömer'in yanma geldiğinde ki, ona haber daha evvel ulaşmıştı, kendisine öfkelendi ve: "İnsanlar Hz. yeygamber'in (sallaîlahu aleyhi vesellem) ashabından bir zatın, şehirlerden bir şehirde ihrama girdiğinden bahsediyorlar" dedi. (Müsedded) [35]

İhrama Girme Zamanları

1085. İbn Abbâs: "Hac ayları dışında hac için ihrama girmemek sünnettendir" demiştir. (Ahmed b. Meni') [36]

İhrama Giren Kimsenin Fazileti

1086. Âsim b. Ubeydullah'm falan kimseden naklettiğine göre Peygamber (sallaîlahu aleyhi veselkm): " Üzerinden elbiselerini çıkaran ihramll kimsenin vücuduna gün baîımına kadar Güneş dokunursa, o kimse hatalarından uzaklaştırılır" buyurmuştur. (Ebü Bekir b. Ebî Şeybe) [37]
1087. Câbir b. Abdullah'ın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim hac ibadetini, Müslümanlar elinden ve dilinden emin olarak tamamlarsa, geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanır" buyurmuştur. (Ahmedb. Men?') [38]
Musa b. Ubeyde aynı senetle rivayet etmiştir; fakat "Gelecek günahları" ifadesini zikretmemiştir. (Abd b. Humeyd)
1088. CâbİR b. Abdullah'ın naklettiğine göre Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın elçisi üç kişidir: Hacı, umreci ve savaşçı. " Rivayette zayıflık vardır, (ishâk) [39]
Bunu Bezzâr, el-Velîd b. Amr b. Sukeyn'den, o da Ebû Âsim kanalıyla Muhammed b. Ebî Humeyd'den bildirdi..., Bezzâr demiştir ki: "Bunu Muhammed b. Ebî Humeyd tek başına nakletmiştir. Onun daha başka hadisleri de mevcut olmakla birlikte başka ravîlerce hiç birine mutabaat edilmemiştir."
1089. Mirdâs b. Abdurrahman demiştir ki: Abdullah b. Amr'ın yanma oirdik. Bize şöyle bildirdi: "İhrama girerek telbiye getiren hiç bir kimse veya erkek yok ki Allah: "Müjde, sevin!" buyurmasın. Bunun üzerine Mirdâs'm amcası: "Ey Ebû-îvluhammed! Vallahi Allah ancak cennetle müjdeler" dedi. Abdullah: "Sen kimsin ey kardeşimin oğlu?" diye sordu. O da: "Ben Mirdâs b. Şeddâd [40] el-Cenedî'yim" dedi. Bunun üzerine: "Ey kardeşimin oğlu! Bizim en hayırlılarımız asıl bunun için yarışırlardı" dedi. [41] (Müsedded)
Muhammed b. Sûka der ki: "Muhammed b. el-Münkedir'e: "Borcun olduğu halde hacca mı gidiyorsun?" diye sorunca: "Hac ödeme açısından daha büyük borçtur" cevabını verdi. (el-Humeydî)
1090. Abdullah b. Tavus demiştir ki. Babam Mekke'ye doğru yola çıktığımızda bizi hareket yerinden itibaren bir ay yürütürdü. Dönerken ise iki ay yürütürdü. Bunun sebebini kendisine sorduğumda bana: Bana ulaştığına göre kişi ailesinin yanma dönene kadar hac yolunda sayılır şeklinde cevap verdi.[42] (Müsedded)
1091. Câbir'in naklettiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyurmuştur: "Bu Beyt (Bey tullah Kabe) İslam'ın direğidir. Her kim Beyî'i kastederek hacı, umreci veya ziyaretçi olarak evinden çıkarsa, Allah, eğer ruhunu (bu yolda) alırsa, onu cennete koymayı, geri dondürürse de ganimet ve ecirle döndürmeyi garanti etmiştir. [43] (el-Hâris)
1092. Câbir'in naklettiğine göre Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyurmuştur: "Mekke yolunda ölen kimseyi Allah, kıyamet günü ne arz eder, ne de hesaba çeker.[44] (el-Hâris)
1093. Âişe naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Her kim hac veya umre ziyareti için şuradan yola çıkar da yolda ölürse, o kimse (kıyamet günü) ne arzedllir, ne de hesaba çekilir. Aksine kendisine Haydi gir cennete denir" buyurmuştur. Rivayette zayıflık vardır.[45] (Ebû Ya'lâ)
1094. Ebû HİfreyreVnin naklettiğine göre Resûlulîah (sallallahu aleyhi veseilem) "vle buyurmuştur: "Kim hacı olarak yola çıkar da yolda ölürse, kıyamet dününe kadar ona hacı sevabı yazılmaya devam eder. Kim umre ziyareti için ola çıkar da yolda ölürse, kıyamet gününe kadar ona umre sevabı yazılmaya }devam eder. Kim Allah yolunda savaşmak üzere yola çıkar da ölürse, kıyamet gününe kadar ona gazi/muharip sevabı yazılmaya devam eder.[46] (Ebû Ya'lâ)

Hacının Ve Umrecinin Duası

1095. İbn Ömer demiştir ki: Hz. Ömer umre ziyareti için izin almak üzere geldiğinde Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Kardeşim! Dua et. Bizi hayır duandan mahrum etme!" buyurdu. (Ebû Yala) [47]

Hac Ve Umre İbadetini Feshetmek, Aksini Yapmak Ve Konu Hakkında Kur'ân'da Varit Olan Hükümler

1096. Hz. Osman'a hacc-ı temettü sorulduğunda "Bu bizim içindi. Sizin için değil" diye cevap vermiştir. (Ishâk) [48]
1097. Ma'kıl b. Yesâr demiştir ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte haccettim. Âişe'yi elbiselerini çıkarırken gördük.[49] (Resûlullah) "Neyin var?" diye sordu. "Senin aileni ihramdan çıkardığın haberini aldım" dedi. Bunun üzerine Resûlullah {salkDahu aleyhi veseüem): "Beraberinde kurbanlık deve sevk etmeyenler ihramdan çıktılar. Biz ise ihramdan çıkmadık. Zira bizim yanımızda hedy (kurbanlık olarak belirlenmiş hayvan) var. Arafat'a varıncaya kadarda böyle devam edeceğiz" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [50]
1098. Muhammed b. Şîrîn bildiriyor: İmran b. Husayn arkadaşlarıyla birlikte geldi. Hepsi de hac ile umreyi birleştirmişlerdi. Osman b. Affân'a: "İmran b. Husayn arkadaşlarıyla birlikte hac ve umre İçin ihrama girerek geldi" denildi. O da hemen ona birini göndererek "Bunlardan birini seç!" diye emretti. İmranjpla (arkadaşlarına): "Müminlerin emiri bizi bundan (hac ile umreyi birleştirmekten) menetti ve (birini seçmemiz için) bizi muhayyer bıraktı. Ben sizin için haccı seçiyorum" dedi.[51] (Müsedded)
1099. Hasan b. Ali'nin azatlısı Sa'd demiştir ki: Hz. Ali ile birlikte (Medine'den) yola çıktık. Zülhuleyfe'ye vardığımızda "Ben hac ile umreyi birleştirmek istiyorum. Sizden kim böyle yapmak isterse, benim söylediğim gibi söylesin" dedi. Sonra "umre ve hac için birlikte" diyerek telbiye getirdi. Rivayet mevkuftur.[52] {Müsedded)
1100. Cübeyr b. Mut'im'in kardeşinin oğlu şöyle nakletmektedir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) elinde bir makasla Merve tepesinde durup saçlarını kesiyordu.[53] Bir yandan da: "Kıyamete kadar umre hacca karışmıştır" buyuruyordu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî') [54]

Hacc-I Kıran Yapan İçin Yeterli Olan Tavaf Ve Sa'y

1101. Câbir b. Abdullah, İbn Ömer ve İbn Abbâs'm naklettiklerine göre Peygamber (sallalkhu aleyhi vesellem) ve ashabı hac ve umreleri için yalnız bir kere tavaf etmişlerdir.[55] (Ebû Ya'lâ ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
Ben derim ki: Leys zayıf biridir. Câbir'in hadisini başka bir tarikle Müslim nakletmiştir. îbn Ömer'in hadisi ise Sünen 'lerde yer almıştır.

Hacc-ı Temettü

1102. Hasan (el-Basrî)'nin bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb hacc-ı temettüyü yasaklamak isteyince Ubey b. Ka'b hemen yanma gidip: "Senin buna hakkın yoktur. Zira bu,konuda Allah'ın Kitab'mda hüküm inmiştir.
Ayrıca biz btfhu Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) ile birlikte uyguladık da" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer de yasaklamaktan vazgeçti.[56] (İshâk)
1103. îbn Tâ^ıs babasından şöyle nakletmiştir: Ubey ve Ebû Musa kalkıp Ömer b. el-Hâttab'm yanma giderek ona: "İnsanlara şu hacc-ı temettünün hükmünü bildirsen ya!" dediler. O da: "Bunu yapmayan kimse kaldı mı ki? Ben de yapıyorum" dedi.[57] (İshâk)
1104. îbn Abbâs demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle derken işittim: "Eğer bir umre yapacak, sonra bir umre daha yapacak, sonra haccedecek olsaydım, mutlaka (hacc-ı) temettü yapardım.[58] (Müsedded)
1105. îbn Ömer şöyle bildirmiştir: Ömer b. Hattâb (insanlara) hac ile umrenin arasını ayırmalarını [emretti].[59] Hac ayları dışında yapılan umre.[60]
1106. Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer, Mekke'den ihrama girdiğinde, Mina'dan dönene kadar say yapmazdı.[61] (Müsedded)
1107. Hafsa demiştir ki: Ramazan'da umre için ihrama girdik. Şevval ayında Mekke'ye ulaştık. İnsanlar o zaman kalabalıktı. (Sebebini) Sorduk. Kime sorduysak, temettü yaptıklarını söyledi.[62] (Müsedded)
1108. Mücâhid demiştir ki; Abdullah b. ez-Zübeyr: "Hacc-ı ifrad yapınız, bu âmânızın (yani İbn Abbâs'ın) sözüne aldırmayın" dedi. Onun bu sözüne İbn Abbâs: "Asıl kalbi kör/amâ olan sensin. Sen bunu(n aslını) annene sor!" diye karşılık verdi.[63] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1109. İbn M es ud un bildirdiğine göre o, Resllullah (sallalm aleyhi vesellem) ile birlikte hacc-ı temettü yapmış.[64] (Ebû Ya'lâ)

Hacdan Önce Umre Yapmanın Caiz Oluşu

1110. Ebû İmrân et-Tücîbî'nin bildirdiğine göre o, azathlarıyla beraber haccetmiş ve şöyle anlatmıştır: Müminlerin annesi Ummü Seleme ile karşılaştım. Ona: "Ben hiç haccetmedim. Hangisinden başlayayım; hacdan mı, yoksa umreden mi?" diye sordum. "Hangisinden istersen başla!" dedi. Ben: "Fakat insanlar, Eğer kişi hiç haccetmemişse, önce hacla başlasın" diyorlar dedim. Bana: "Hangisinden istersen başla!" dedi. Sonra Safiyye'nin yanma gittim, aynı şeyi ona sordum. O da Ümmü Seleme'nin söyledikleri gibi: "Hangisinden istersen başla!" dedi. Sonra Ümmü Seleme'nin yanma döndüm ve ona Safiyye'nin söylediklerini bildirdim. Ümmü Seleme dedi ki: "Ben, Resûlullah'ı (sallalMıu aleyhi vesellem): Ey Mıhammed ailesi! Sizden kim haccederse, bir hac İle veya hocayla birlikte bir de umre yapsın diye buyururken işittim.[65] (İshâk)

İhramlı Kimsenin Kaçınması Gereken Şeyler

1111. Ömer b. el-Hattâb'm azatlısı Eşlem şöyle anlatmaktadır: Hz. Ömer, Talha'nm üzerinde ihramlı olduğu halde boyalı iki elbise gördü ve: "Bu nedir?" diye sordu. Talha: "Ey müminlerin emiri bunda bir sakınca yoktur. Bu sadece bir parçadır" dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Ey eşraf! Sizler lider kişilersiniz. İnsanlar (dinde) sizi örnek almaktadırlar. Belki cahilin biri seni böyle görür de Ben Talha'nm sırtında boyalı iki elbise gördüm deyip ihramlıyken boyalı elbiseler giyer. Bu sebeple sizden hiçbirinizin ihramlıyken boyalı elbise giydiğini görmeyeceğim." (Müsedded) [66]
1112. Ebû Ca'fer'in bildirdiğine göre Hz. Ömer, Abdullah b. Ca'fer'in [67] üzerinde ihramlı olduğu halde boyalı iki elbise gördü ve: "Bu nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Hz. Ali: "Biz bize sünneti öğretmesi için kimseyi görevlendirmedik" dedi. (Ahmed b. Meni') [68]
1113. Salim b. Ebi'1-Ca'd demiştir ki: Bir kadın İbn Ömer'e: "İhramı olduğum halde elbiselerimi yıkayabilir miyim?" diye sordu. O da: "Allah'ın senin kirlerinle işi yoktur" diye cevap verdi.[69] (Müsedded)
1114. Câbir demiştir ki: "İhramlı kişi isterse hem yıkanır, hem de lbiselerini yıkar. [70] (Müsedded}
1115. İbn Abbâs benzerini söylemiştir.[71] (Müsedded)
1116. Ebu'z-Zübeyr, Câbir'i şöyle derken duymuş: "İhrama giren kadın kokulu elbise giymesin. Ama usfurla boyalı elbise giyebilir. Ben usfuru koku olarak değerlendirmiyorum.[72] (Müsedded)
1117. İsmail b. Ebî Hâlid demiştir ki: Bana kız kardeşim, Terviye akşamı
Aişe'yi ihramh olduğu halde üzerinde gül renginde bir gömlek ve siyah bir peçe ile gördüğünü bildirdi.[73] (Müsedded)
1118. İsmail b. EM Hâlid'in kız kardeşi ve annesinden naklettiğine göre onlar, Âişe'nin yanma girmişler ve onu gül rengi bir gömlek ve siyah bir peçe ile görmüşler. Kendisine: "İhramh kadın yüzünü örter mi?" diye sorulunca peçesini göğsünden başına kadar kaldırarak: "Böyle yapmakta bir sakınca yoktur" demiş.[74] (Müsedded)
1119. Âişe ihramh kadının eldiven takmasına ruhsat verirdi.[75] (el-Hâris)
1120. Ya'lâ b. Umeyye'nin babasından naklettiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e (saMlahu aleyhi vesellem) geldi. Üzerinde, halûk kokusunun izleri bulunan bir cüppe vardı. "Umremi nasıl yapayım?" diye sordu. O sırada vahiy indi. (Babası demiştir ki) Ben de O'nu bir elbise ile örttüm. Umeyye, Allah'ın Resûlü'nü (saiiallahu aleyhi vesellem), kendisine vahiy inerken görmeyi çok isterdi.... (el-Hâris)
Ben derim Burada Abbâs [76] yanılmıştır. Bu, Ya'lâ b. Umeyye'nin oğlunun babasmdan rivayetidir. Dolayısıyla hadis Ya'lâ'ya aittir, babası Umeyye'ye değil. [77]
1121. Hz. Ali demiştir ki: "Her kim ihramh iken evlenirse, ondan hanımını çeker alırız. Evliliğini geçerli saymayız." (Müsedded) [78]
1122. Ebû Abdullah demiştir ki: Sa'd b. Cübeyr ile birlikte idim. Derken başını perde ile ev arasına sokan birini gördü ve onu bundan menetti. Dedi ki: Ben, İbn Abbâs'ı: "Resûîullah (salkllahu aleyhi vesellem) ihramh kişinin başını perde ile duvar arasına veya perde ile ev arasına sokmasını yasakladı" derken işittim. (el-Hâris) [79]
1123. Yezîd b. el-Esam'ın bildirdiğine göre Meymûne, başındaki bir yara sebebiyle başına halûk kokusu sürmüştür. (Ishâk)

İhramlının Yıkanmasının Caiz Oluşu

Bu konudaki Hz. Ömer'in rivayeti, Taharet bahsinin guslederken gizlenmeye dair bölümünde geçmişti.[80]

Mekke'ye Giriş Ve Fazileti

İbn Ümmi Mektûm tarafindan rivayet edilen ve metninde "Mekke ne hoş beldedir!" ifadesinin geçtiği hadis Sa'y bölümünde [81] gelecektir.
1124. Hasan b. Yezîd Ebû Yûnus (el-Kavî) bildiriyor: Abdurrahman b. Sâbit'i şöyle derken İşittim: Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseilem) yaya olarak Medine'ye doğru yola çıktığında Beyt {ullah)a doğru döndü ve şöyle dedi: "Vallahi bana, yeryüzünde Allah'ın kurduğu senden daha sevimli gelen bir Beyt(uilah), senden daha sevimli gelen bir belde bilmiyorum. Ben seni, nefret etliği için terk etmiyorum. Aksine beni, senden İnkar edenler çıkarıyorlar." Sonra: "Ey Abdü Menâf oğulları! Hİç bir kula, bir başka kulun gece veya gündüzün dilediği saatinde bu Beyt(ullah)ı tavaf etmesini engellemesi helal olmaz" diye seslendi.[82] (Müsedded)
Bu konudaki İbn Abbâs'm hadisi Kıtal sûresinin tefsirinde gelecektir.
1125. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle buyurmuştur: "Yedi yerde eller kaldırılır: Namaza başlarken, Beyt(ullah)ı görünce. Safa v£ Merve tepelerinde, Arefe akşamı, Müzdelife'de, İki cemrenin yanında ve bir de cenaze namazında. [83] {İbn Ebî Ömer)

Mekke Evlerinin Satışı

1126. Mücâhid'in bildirdiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "Ey Mekke halkı! Evlerinize kapılar takmayın ki, uzaktan gelenler diledikleri konağa insinler." (Müsedded) [84]

Binek Üzerinde Tavaf Yapmak

1127. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Mekke'nin fethinde Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) devesinin sırtında tavaf ederek rükünleri elindeki bastonuyla istilâm etmiştir. (Ebû Ya'lâ) [85]

Harem'in Sınırları

1128. Muhammed b. e!-Esved'in bildirdiğine göre İbrahim (aleyhisadâm) Harem'in sınır taşlarını ilk diken kişidir. Ona bunların yerlerini Cebrail göstermiştir.[86] (İbn Ebî Ömer)
1129. Yine demiştir ki: Bana yine bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhivesellem) Mekke'nin fethi günü Abdurrahman b. el-Muttalib b. Temîm'in dedesi Temîm b. Esed'e [87] emir vererek sınır taşlarını yeniletmiştir. [88]
(İbn Ebî Ömer)
1130. Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in babasından bildirdiğine göre Kureyş kabile?: Câhiliye döneminde Hz. İbrahim'in makamında içinde kitap bulunan bir taş gördü. İçinde ne yazdığını bilmediklerinden onu Ehl-i pn yanlarına gelenlere çıkarıp gösteriyorlardı. Derken Yemen'den bir bilgini (haham) geldi. Kitabı onlara okudu. İçinde şunlar yazıyordu: "Ben Mekke'nin sahibi [89] Allah'ım. Onu, Güneş'i ve Ay'ı yarattığım [90] zaman arattım. Halkının et ve sütüne bereket verdim." Diğer bir sayfada ise şöyle azıyordu: "Ben Mekke'nin sahibi Allah'ım. Rahmi yarattım ve ona kendi ismimden bir parça kopardım. Kim sıla-i rahmi/akrabalık bağlarını korursa, ben de onunla rJJğlarımı korurum. Kim akrabalık bağlarını koparırsa, ben de onunla bağlarımı koparırım." Diğer bir sayfada da şunlar yazıyordu: "Ben Mekke'nin sahibi Allah'ım. Hayrı/iyiliği ve şerri kötülüğü yarattım. Ne mutlu o elleriyle hayır/iyilik işleyenlere! Yazıklar olsun o ellerinden şer/kötülük çıkanlara! [91] (İbn Ebî Ömer)
1131. Câbir'İn naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Kim Mekke sınırlan içinde (haram) bir şeyi helal sayarsa, Allah'ın laneti onun üzerine olsun" diye beddua etmiştir. (Ebû Ya'lâ) [92]

Hac Mevsiminde Mekke Evlerini Kiraya Vermenin Mekruh Oluşu

1132. Abdullah b. Amr demiştir ki: "Mekke evlerinin kirasını yiyen kişi, midesinde ancak ateş parçası yemiş olur." (Müsedded)
1133. Yine Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Mekke evlerinin kiraya verilmesi ve sayfiyelerinin satılması yasaklanmıştır. (Ahmed b. Menî') [93]
1134. İbn Ömer bildiriyor: Ben, Resûlullah {sallalkhu aleyhi vesellem) ile birlikte tavaf ederken (Allah Resulü) birden durdu ve tebessüm etti. "Ya Resûlallah! Birden durup tebessüm ettiğini gördüm (nedeni nedir?)" diye sordum. "Tavaf sırasında İsa ile karşılaştım. Beraberinde iki de melek vardı. Bana selam verdi. Ben de ona selam verdim " buyurdu (Ishâk) [94]
1135. Âmir b. Rabî'a bildiriyor: Abdurrahman b. Avfi Beyt(ullah)m yanında ayaklarında mest, yüksek sesle mırıldanırken/şarkı söylerken gördüm. Hz. Ömer ona: "Bilmiyorum hangisine daha çok şaşmak gerek! Beyt(ullah)m etrafında yüksek sesle mırıldanmana/şarkı söylemene [95] mi? yoksa mestlerle tavaf etmene mi?" deyince, "Ben bunu senden daha hayırlı olan Allah'ın Resûlü'nün (salkllahu aleyhi vesellem) zamanında da yaptım. Ama o beni bundan dolayı ayıplamadı" diye karşılık verdi. (Ebû Ya'lâ) [96]

Mestler Ve Nalınlar/Terliklerle Tavaf Etmek

Bir önceki bölümde ilgili hadis geçti.
1136. Âmir b. Rabî'a şöyle nakletmiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte tavaf ediyordum. Nalını koptu. Ben: "Ya Resûlallah! Bana ver de tamir edeyim" dedim. "Bu, bencilliktir. Ben bencilliği sevmem " buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâ!isî)
1137. Manzûr b. Seyyar oğullarının azatlısı olan Ömer, Âsim b. Ubeydullah'tan şu ibarelerle nakletti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tavaf yapıyordu. Nalın bağı koptu. Bir adam kendi nalın bağını çıkarıp Hz. Peygamber'in (sallaUahu aleyhi vesellem) nalınına bağlamak istedi. Nebî (sallallahu aleyhi vesellem) onu çekip çıkardı ve: "öw, bencilliktir (kendini düşünmektir). Ben bencilliği sevmem" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [97]

Tavaf Esnasında Okunan Dua

1138. Habîb b. Suhbân nakletmektedir: Hz. Ömer b. el-Hattâb'ın Beyt(ullah)ı tavaf ederken kapı ile rükün arasında veya makam (Makam-ı İbrahim) ile rükün arasında şu duayı okuduğuna şahit oldum: "Rabbimiz! Bize dünyada da, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru!" (Müsedded) [98]

Binekli Kimsenin Tavafı

1139. Atâ demiştir ki: Bana ulaşan habere göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kendi hanımına Mescid'in (Kabe'nin) ortasında namaz kılanların arkasından örtüsü içinde binekli olarak tavaf yapmasını emretmiştir. "Gece mi, gündüz mü?" diye sordum. "Bilmiyorum" dedi. "Hangi tavafi (yedi şavtı)" diye sordum. dedi.[99] (ishâk) Tariklerinden birinde kılman namazın sabah namazı ve (tavafın da) Veda tavafi olduğu bildirilmiştir.

Tavafın Fazileti

1140. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "[Muhakkak ki yüce Allah [100] tavaf edenlerle iftihar eder" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) Rivayette zayıflık vardır. [101]
1141. Abdullah b. Amr'ın naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim Beyt(ullah)ı yedi. kere tavaf eder ve Makam(ı İbrahim)ın gerisinde namaz kılarsa, bu, bir köleyi bağından kurtarmak {azat etmek) gibidir" buyurmuştur.[102] (Ebû Ya'lâ)

Tavafları Birleştirmek

1142. Muhammed b. es-Sâib b. Bereke'nin annesinden naklettiğine göre Hz. Âişe üç hafta aralıksız tavaf yapar, sonra her hafta için iki rekat namaz kılardı. (Müsedded) [103]
1143. Ebû Hureyre şöyle nakletmiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kurban bayramı gününden önce [104] tavaf etti. Sonra altı rekat namaz kıldı.[105] Her iki rekatta bir sağa ve sola dönerdi. Her hafta için iki rekat namaz kıldığını zannettik. Fakat ona sormadık." Rivayette zayıflık vardır.[106] (EbÛ Ya'lâ)

Hacer-İ Esved'i Öpmek İçin Kalabalığa Girmek Ve Bunun Fazileti

1144. İbn Ömer'den nakledildiğine göre o, rükne (Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeye) ulaşmak için kalabalığa dalardı. İnsanlar onu görünce yol açarlardı. Nâfi' demiştir ki: Bir gün insanlar arasında kalabalıkta kaldım. Bir zât arkamdan dirsek vurdu. Önündeki adam düştü. Ben de arka üstü düştüm. Öyle ki dönüp kakmayacağımı ve insanların beni öldüreceklerini zannettim. Ama o ilerlemeye devam etti. (Ebû Ya'lâ) [107]
1145. Hz. Ali'den nakledildiğine göre o, Hacer-i Esved'in yanından geçerken başında kalabalık görürse, (yanma varmaksızın) ona doğru döner ve tekbir getirerek: "Allahım! Sana inanarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak (bunu yapıyorum)" derdi. [108] (Ebû Dâvud et-TayâlİsÎ)
1146. Abdullah b. Amr merfû olarak şöyle nakletmiştir: Eğer {Hacer-i Esved'e) Câhiliye pislikleri bulaşmamış olsaydı, ona dokunan her hastalıklı kişi mutlaka İyileşirdi. Yeryüzünde cennetten gelme ondan başka bir şey yoktur." (Müsedded) [109]
1147. Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer [110] demiştir ki: İbn Abbâs'ı şöyle derken işittim: "Kuşkusuz, bu rükün (Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe) Allah'ın yeryüzündeki yemini (sağ elfjdir. Bunun vesilesiyle O, bir kimsenin kardeşiyle musafaha yaptığı gibi kullanyia musafaha yapar. " (İbn Ebî Ömer) [111]
1148. İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hacer-i Esved'i bir melek indirmiştir" buyurdu.[112] (el-HârİS)
1149. Abdurrahman b. Avfin naklettiğine göre Nebî (sallaUahu aleyhi vesellem) ona: "Hacer-i Esved'i nasıl istilam ettin?" diye sormuş, o da: "İstilâm edip, bıraktım" deyince "İsabet etmişsin" buyurmuştur.[113] (el-HârİS)
1150. Menbûz babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Hz. Âişe'nin yanındaydım. Derken bir azatlı cariyesi geldi ve: "Yaptığım yedi şavtta (tavafta) Hacer'i üç kez istilâm ettim" dedi. Âişe de (iki veya üç defa) ona: "Allah sana sevap vermesin. Tekbir alıp devam etseydin ya! Erkeklerle itişip kakışmak mı istedi^' diye çıkıştı. (Müsedded) [114]

İki Rekattık Tavaf Namazında Okunanlar

1151. Ya'kûb b. Zeyd'den nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki rekatlık tavaf namazında Kâfirûn sûresi ile İhlâs sûresini okumuştur. Rivayette zayıflık vardır. {İbn Ebî Ömer) [115]

Hacer-İ Esved Üzerine Secde Etmek

1152. Tavus demiştir ki: Hz. Ömer, Hacer-i Eved'i öper, sonra üzerine secde ederdi. Sonra yine öper, üzerine secde ederdi. Bunu üç kez tekrarlardı.....Devamım (Küüb-i Sitte müellifleri) nakletmişlerdir.[116] (İshâk)

1153. Mekke halkından Ca'fer b. Abdullah b. Osman el-Kureşî demiştir ki: Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'in Hacer-i Esved'i öpüp üzerine secde ettiğini gördüm. Dedi ki: Dayım İbn Abbâs'ın da onu öpüp üzerine secde ettiğini gördüm. O da dedi ki: Ben, Ömer'in Hacer-i Esved'i öpüp, üzerine secde ettiğini gördüm. (Ebû Dâvud et-Tayâİlsî) [117]
1154. İsa b. Talha bir adamdan şöyle nakletmiştir: Söz konusu zat Hz. Peygamberin (sallaliahu aleyhi vesellem) Hacer-i Esved'in yanında durup "Elbette ben senin zararsız ve faydasız bir taş olduğunu biliyorum" buyurup öptüğünü görmüş. Sonra Ebû Bekr haccetmiş ve Hacer-i Esved'in yanında durarak: "Elbette ben senin zararsız ve faydasız bir taş olduğunu biliyorum. Eğer ben, Allah Resûlü'nü seni öperken görmeseydim, seni ben de öpmezdim" demiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [118]

Kadının Tavafı

1155. Safiyye binti Şeybe demiştir ki: Hz. Âişe Beyt{ullah)ı peçeli olarak [119] tavaf ederdi. Ravi demiştir ki: Ben kendisine bu hadisi nakledene kadar Atâ, peçeyi mekruh sayardı. Ondan sonra buna uygun fetva vermeye başladı. (Müsedded)

Arafat'ta Vakfe Ve İfâda

1156. İbn Abbâs demiştir ki: "Hac, Arafat(ta vakfe)tan ibarettir. Umre de tavaftan ibarettir.[120] {Müsedded)
1157. İbn Rabî'a el-Kureşî, babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Ben, Câhiliye döneminde Allah Resulü'nün (saMahu aleyhi vesellem) Arafat'ta müşriklerle birlikte vakfe yaptığına tanık oldum. İslam döneminde de aynı yerde vakfe yaptığını gördüm. Anladım ki ona orada vakfe yaptıran Allah'tı. (Müsedded). Senedi gar/kir.[121]
1158. İbn Ömer demiştir ki: Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem) Nemire vadisinde konaklardı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [122]
1159. İbn Ömer demiştir ki: "Arafat'(ta vakfey)e yetişen, hacca yetişmiştir. Arafat(ta vakfey)ı kaçıran haccı kaçırmıştır." (Müsedded} [123]
1160. Abdullah b, Amr'ın naklettiğine göre Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Cebrail, Hz. İbrahim'e gelip, onu Mina'ya götürdü. Orada ona bütün namazları kıldırdı. Sonra sabah namazını kıldırdı. Sonra onu alıp Arafat'a götürdü. İnsanların konakladığı yerde konaklattı. Sonra ona iki namazı cem ederek kıldırdı. Sonra vakfe yerine getirdi. İnsanlardan bir kimsenin akşam namazım en erken kıldığı bir vakitte (Arafat'tan) hareket etti. Onu Miizdelife'ye getirdi. Orada geceledi. İnsanlardan bir kimsenin sabah namazını en erken kıldığı bir vakitte ona sabah namazım kıldırdı. Sonra ona vakfe yaptırdı. İnsanlardan bir kimsenin namazı en geç kıldığı bir vakitte oradan Minya hareket etti. Cemreye tas attı. Sonra kurban kesip tıraş oldu. Sonra oradan hareket etti. Sonra Allah, Peygamber'ine: Muvahhid olarak İbrahim'in dinine tâbi ol diye vahyetti." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [124]
1161. İbn Ebî Müleyke'den nakledildiğine göre Kureyş'ten bir zat Lbdullah b. Amr'a: "Ben, aile ve binek bakımından güçsüzüm. Tek ineğimiz şu (yavaş) hareket eden eşeklerdir. Müzdelife'den geceden hareket ideyim mi?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "Hz. İbrahim akşamlardı. Sabah olup da güneşin yayı ortaya çıkınca Arafat'a doğru yürürdü. Orada bir yerde konaklar, sonra öğleden sonra gidip vakfe yerinde vakfe yapardı. Jüneş batınca orado hareket ederdi. Müzdelife'ye geldiğinde bir yerde :onaklar ve geceyi orada geçirirdi. Sabah namazının erken kılınan vaktinde e yapardı. Ortalık iyice aydınlanınca da oradan hareket ederdi. İşte Hz. rahim'in dini budur. Sizin Peygamber'inize, ona tâbi olması emredilmiştir." (Ahmed b, Menî ve Ebû Ya'lâ) [125]
1162. Abdullah b. Amr nakletmektedir: Cebrail, Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi veseilem) (Arafat'tan) hareket ettirip Müzdeîife'ye getirdi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseilem) orada konaklayıp, geceledi. Sonra Müslümanlardan birinin en hızlı namaz kılması gibi sabah namazını kıldı. Sonra Müslümanlardan birinin en yavaş namaz kılması gibi vakfe yaptı. Sonra Mina'ya hareket edip (cemreyi) taşladı ve kurban kesti. Sonra Allah, Muhammed'e (.sallallahualeyhiveseilem) şöyle vahyetti: "Muvahhid olarak İbrahim'in dinine tâbi ol"[126] (İbn Ebı Ömer) [127]
1163. Abdülazîz b.[128] Hâlid b. Useyd'den nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "A refe günü, insanların A raf at 'a gittikleri gündür" buyurmuştur. (el-HârÎs)
1164. Habîb b. Hamâşe el-Cühenî'den [129] şöyle dediği nakledilmiştir: Arafat'ta Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle buyururken işittim: "Vrane vadisi dışında Arafat'ın her yeri vakfe yeridir. Muhassir vadisi dışında [130]

Arefe Günü Dua Etmek Ve Bunun Fazileti

1165. Hz. Ali'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurmuştur: "Ben ve benden önceki peygamberler Arafat'ta genellikle şöyle dua ederiz: Allah'tan başka tanrı yoktur. O tektir, ortağı yoktur. Mülk/Asıl hükümranlık yalnız O'na ittir. Hamd yalnız O'na aittir. Allahım, İşitme duyumu aydınlat, görme duyumu aydınlat, kalbimi aydınlat. Allahım, göğsümü ferahlat ve işimi kolaylaştır. Göğüslerdeki vesveselerden ve İşlerin dağınıklığından sana sığınırım. Allahım, gece içerisinde saklananların şerrinden, gündüz içerisinde saklananların şerrinden, rüzgarların savurduklarının şerrinden ve zamanın felaketlerinden sana sığuurım. " Rivayette zayıflık vardır.[131] (Ishâk)
1166. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) 'ta vakfe yaparken böyle dua etmiş ve dua ederken ellerini, arkalan göğsüne dönük vaziyette tutmuştur.[132] (Ahmed b. Menî')
Bize Ebû Nasr bildirdi. Dedi ki: Bize Hammâd hadisi, "Arafat'ta vakfe yaptı ve ellerini göğsüne doğru kaldırarak şöyle buyurdu..." ifadeleriyle bildirdi.[133]
1167. îbn Abbâs demiştir ki: Resûlullah (salkllahu aleyhivesellem), Arefe akşamı ellerini koltuk altları görünecek şekilde kaldırarak dua ederken görülmüştür; [134] (Ahmed b. Menî) [135]
1168. Câbir'in naklettiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem): "Allah katından Zİlhicce'nin on gününden daha faziletli gün yoktur1' buyurdu. Câbir demiştir ki: Bir adam: "Ya Resûlallah! O günler mi daha faziletli, yoksa onların sayısınca Allah yolunda cihat etmek mi?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahualeyhiv-sellan): "Bu günler, onlar sayısınca Allah yolunda cihat etmekten Jaha faziletlidir. Ancak yüzünü toprağa sürten müstesna" diye cevap verdi. Sonra şöyle devam etti: "Allah katında Arefe gününden daha faziletli gün yoktur; o gün (Allah) dünya semasına tecelli ederek: Bakın şu kullarıma! Güneşin alnında saçları başları dağınık bir halde, elleri yüzleri toz toprak içinde bütün uzak bölgelerden geldiler. Daha benim rahmetimi ya da azabımı görmediler. Arefe günü gibi, insanları cehennem ateşinden azat edecek bir gün görmedim buyurur, [136] (Ebû Ya'lâ)
1169. Ümmü'1-Fadl demiştir ki: İbn Mes'ûd'u Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) naklen şöyle derken işittim: "Her kim Arefe gecesi şu on kelimeyi bin kere okursa, sda-İ rahmi (akrabalık bağlarını) kesmedikçe veya günah işlemedikçe Allah'tan ne dilerse, verir: Denizde yol var eden (Allah)ı (noksan sıfatlardan) tenzih ederim, gücünü ateşte gösteren (Allah)ı tenzih ederim. Rahmetini cennete saklayan (Allah)ı tenzih ederim. Kabirlere hükmeden (Allah)ı tenzih ederim. Havada nimet var eden (Allah)ı tenzih ederim. Göğü yükselten Allah'ı tenzih ederim. Yerleri alçaltan/yaratan (Allah)t tenzih ederim. Kendisinden başka kurtuluş makamı bulunmayan (Allah)ı tenzih ederim. (Ebû Ya'lâ) [137]
1170. İbn Abbâs: "Muhakkak ki Allah, Arafat halkıyla meleklere karşı iftihar eder" demiştir.[138] (Müsedded)
1171. Saîd'in naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl'e MüzdeHfe sabahı insanlara "Sessiz olunuz veya dinleyiniz" diye seslenmesini emretmiş, o da {dediği gibi) yapmıştır. Sonra Allah Resulü (sallalbhu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah sizin (MüzdeIİfe'deki) şu toplantınıza muttali olup içinizden kötülük işleyenleri İyilik sahiplerine bağışladı, iyilik sahiplerinize dilediklerini verdi. Haydi Allah'ın adıyla (Mina'ya) hareket ediniz [139] (Müsedded)
1172. Tâlib b. Süleyman dedi ki: Bana ailemizden birisinin bildirdiğine göre dedemin şöyle dediği işitilmiş: O gün Allah Resulü (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Muhakkak ki Allah şu topluluğa bakıp salihlerini(n dualarını) kabul etti, yine salihlerine facirlerîne şefaat etme hakkı tanıdı. Böylece hepsini bağışlamış oldu. " (Ebû Ya'lâ) [140]

Müzdelife'den (MinayaDoğru) Hareket

1173. Nâfi'nin bildirdiğine göre İbnü'z-Zübeyr sabah etraf iyice aydınlanınca (Müzdelife'den) hareket etti. Bunun üzerine İbn Ömer: "Câhiliye halkının yaptığı gibi Güneş'in doğmasını bekliyorlar" diyerek buna tepkisini dile getirdi. Sonra İbn Ömer hareket etti. Onunla birlikte insanlar da hareket ettiler. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr de hareket etti. (Müsedded)
Rivayet mevkuftur? [141]
1174. İbn Abbâs demiştir ki: Câhiliye halkı Arafat'ta vakfe yaparlar, Güneş dağların tepelerine inince de oradan hareket ederlerdi. [142] İslam gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat'tan hareketi gün batınıma kadar erteledi, Müzdelife'den hareketi ise ileri aldı. Oradan her şeyin iyice göründüğü son vakitte hareket etti. (Sabah) Namazını ise alaca karanlıkta kıldı. (Ebû Yala) [143]
Ahmed (b. Hanbel), bunu Ebû Dâvud yoluyla Zem'a'dan muhtasar olarak rivayet etmiştir. [144]
1175. îbn Abbâs demiştir ki: (Hacdaki) İki hareket (Arafat'tan hareket ve Müzdelife'den hareket) anında da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte hareket ettim. O, sakin bir şekilde hareket ederdi. (İshâk) [145]

Mina'da Konaklama

1176. Abdülmelik b. Ebî Bekir'in bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "İnşallah (Mina'ya) vardığımızda Hayf'da konaklarız" buyurmuştur. Hayf, Mina mescididir. (Müsedded) Rivayet mürseldir. [146]

Tıraş Olmanın Fazileti

1177. Ümmü Umâre Nuseybe binti Ka'b demiştir ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) develerini ayakta boğazlarken ona bakıyordum. Başını tıraş etti, sonra kendisi için kurulmuş kırmızı bir çadıra girdi. Sonra çadırdan başını çıkararak (üç kere): "Allah başlarını tıraş edenlere rahmet etsin" buyurduğunu gördüm. Sonra "Saçlarını kısaltanlara da (rahmet etsin)" buyurdu. (el-Hâris) [147]
1178. Abdullah b. Ömer şöyle bildirmiştir: Allah Resulü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: Arefe günü kalbinde zerre miktarı iman bulunan hiç kimse kalmaz, Allah hepsim bağışlar. " O zaman bir adam: Sadece Arafat'ta vakfe yapanları mı, yoksa bütün insanları mı?" diye sordu. "Bilakis bütün insanları" buyurdu. (Abd b. Humeyd) [148]
1179. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki yüce Allah meleklere karşı Arafat halkıyla iftihar eder. Buyurur ki: Meleklerim! Şu kullarıma bakınız- Bütün uzak bölgelerden saçları başları dağınık bir halde, toz toprak içinde bana yönelip gelmişler. Sizler şahit olunuz ki, ben onların dualarını kabul ettim. Günahkârlarım salihlerine bağışladım. Aralarındaki hukuka ilişkin olmamak kaydıyla salihlerine benden istediklerini verdim. (Arafat'tan) Hareket edip Müzdelife've geldiklerinde tekrar Allah'tan dilek diledikleri zaman da Allah şöyle buyurur: Meleklerim, kullarım benden yine dilek dilediler. Şahit olunuz kİ, ben onların dualarını kabul ettim. Günahkârlarını salihlerine bağışladım. Salihlerine benden istediklerini verdim ve aralarındaki hukuka ilişkin kusurlarına kefil oldum." (Ahmed b. Menî) [149]
1180. Salih el-Murrî benzerini rivayet etmiştir. Metninde şu ifadeler yer almıştır: "Salihlerine, aralarındaki hukuka İlişkin dilekleri hariç bütün dilediklerini verdim." Yine şu ifadeler yer almıştır: "Ey meleklerim! Kullarım vakfe yaptılar, yeniden arzu ve istekte bulundular. Sizleri şahit tutuyorum ki, ben onların dualarım kabul ettim. "... (Ebû Ya'lâ)

Mina'da Geceleme

1181. İVn Abbâs: "(Hacılara) Su dağıtımı hizmeti sebebiyle Abbâs b. Abduîmuttalib dışında kimsenin Mina haricinde gecelemesine ruhsat verilmedi" demiştir. [150]

Cemreleri Taşlama

1182. Câbir der ki: Muhassir vadisine vardığımızda Allah Resulü (sallallahu aleyhivesellem): "Cemre taşlarını Muhasssir vadisinden toplayınız" buyurdu. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [151]
1183. Selman b. Rabî'a demiştir ki: İlk hareket gününde Ömer b. el-Hattâb'a baktık. Yanımıza geldiğinde sakalından su damlıyordu. Elinde çakıl taşları vardı. Yaya olarak yola çıktı ve yolda tekbir getiriyordu. Bu halde birinci cemreye vardı ve onu taşladı. Sonra, taş atanların taşlan yerine ulaşmaz korkusuyla [152] taşlardan uzaklaştı. Sonra bir müddet dua etti. Sonra orta/ikinci cemrenin yanına gitti. Sonra da son/diğer cemrenin yanma.[153] (Müsedded)
1184. Ebû Saîd demiştir ki: Cemrelere atılan çakıl taşlarından kabul edilenler (göğe) yükseltilirler, reddedilenler ise bırakılırlar. Eğer böyle olmasaydı (orası) Sebir dağından daha yüksek olurdu.[154] (Müsedded)
1185. Abdullah b. Amr b. Osman, Ebû Habbe'den işittiğini bildirerek demiştir ki: Ebû Habbe insanlara: "Kişinin cemrelere taş ya da başka bir madde atmasında bir sakınca yoktur" diye fetva verirdi. Abdullah b. Amr b. Osman demiştir ki: Sonra bu, Abdullah b. Ömer'e anlatıldı. O da: "Doğru söylemiş" dedi. Ebû Habbe Bedir gazisiydi. [155] (Müsedded)
1186. Muhammed b. İbrahim'in kendi kavmine mensup -Muâz veya İbn Muâz adında- bir zattan naklettiğine göre Resûİullah (saMahu aleyhi vesellem) insanlara hac kurallarını öğretmiştir. O zat demiştir ki: Allah kulaklarımızı açtı da konak yerlerimizde olduğumuz halde (O'nun söylediklerini) işitiyorduk. Bize öğrettikleri arasında: "Cemreyi taşlarken çakıl taşı gibi (küçük) taşlar atınız' buyruğu da vardı. [156] (el-Humeydî)
Hadisin bir kısmını Ebû Dâvud, Abdurrahman b. Muâz et-Teymî'den, o da sahabeden bir zâttan nakletmiştir. [157]
1187. İbn Abbâs'dan nakledildiğine göre Resûİullah (sallallahu aleyhi vesellem) çobanların cemreleri (Şeytanları) gece taşlamalarına izin vermiştir. (Ebû Ya'lâ) [158]

Hedy Kurbanı

1188. Enes demiştir ki: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) bir adamın yalın ayak (yürüyerek) bir deveyi kurban olarak sevk ettiğini gördü ve: "Ona bin!" buyurdu. O da bindi. (EbÛ Ya'lâ)
Ben derim ki: "yalm ayak" lafzı hariç hadis yine Enes'in nakliyle Sahih'te yer almıştır. [159]
1189. Hz. Ali ve Huzeyfe'nin naklettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) Müslümanlardan yedi kişiyi bir sığır kurbana ortak etmiştir.[160] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
1190. Humeyd b. Abdurrahman'dan nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık develeri önden gönderir, onlarla birlikte gönderdiği kişiye, onlardan herhangi biri halsiz/bitkin düşerse kesmesini ve nalınını/sandaletini/terliğini kanıyla boyayarak böğrüne çarpmasını emrederdi. (Derdi ki:) "Onu senin ardından gelenler yesin. Ne sen, ne de beraberindek'derden biri ondan yemeyin.[161] Muhammed b. Şîrîn de böyle yapardı. (Müsedded)
1191. İbn Ömer mukim olduğu halde kurbanlık deve gönderen kişi hakkında şöyle demiştir: Bir gün için randevulaşırlar. O gün gelince ihramh kişinin kaçındığı şeylerden kaçınır.[162] Hadis, sahih mevkuftur. (Müsedded)
1192. Muhammed b. Ömer b. Ali'nin babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Peygamber (sallallahualeyhiveseliem) haccmda bir kurbanlık deve sevk etmiştir. (el-Hâris) [163]
1193. Abdurrahman b. Sâbit'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem) ve ashabı develeri sol ayakları bağlı olarak üç ayak üzerinde boğazlarlardı. (Müsedded) [164]
1194. Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nafile kurbanlık develer hakkında: Eğer Harem'e girmeden önce bitkin düşerse, onu boğazla. Sonra elini kanına baîır, sonra böğrüne vur. Ondan yeme. Eğer yersen, kefaretini ödersin" buyurmuştur.[165] (Ebû Ya'lâ)
1195. İbn Abbâs demiştir ki: Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bir deve kesmem gerekti. Fakat ben bütün develeri boğazladım. Nasıl yapayım (Ne dersin)?" diye sordu. O da: "Onun yerine yedi koyun kes!" buyurdu.
(Ebû Ya'lâ)

Telbiye (Ne Zaman Kesileceği ve Kutsal Yerlerde Söylenip Söylenmeyeceği)

1196. Hz. AİŞe şöyle nakletmiştir: Ben (telbiye olarak) Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) yalnız şu sözleri duydum: "Lebbeyk Allahümme iebbeyk! Lebbeyke lâ şerike leke iebbeyk, inne'l-hamde ven-ni'mete lek (Emret/ Emrini yapmaya geldim, Allahım, emret!. Emrine amadeyim. Senin hiç bir ortağın yoktur. Bütün hatnd sanadır. Nimet senindir." Hac ya da umreyi zikrettiğini işitmedim. Mücâhid demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb bu ibarelere ilave olarak:
Bütün mülk/hükümranlık sana aittir. Senin hiçbir ortağın yoktur" sözlerini ae okumuştur.[166] (Ishâk)
Ben derim ki: Rivayet, Sahîh'te Âişe rivayeti olarak "Hac ya da umreyi zikrettiğini işitmedim" sözü olmaksızın, bazı ilavelerle yer almıştır.
1197. Abbâd [167] demiştir ki: Bana bildirildiğine göre Ömer b. el-Hattâb Beytü'l-Makdis'e girdiğinde "Lebbeyk/Emret Allahım, emrine amadeyim" demiştir. (İshâk)
1198. Yahya b. Sîrin'in bildirdiğine göre o, Enes b. Mâlikle birlikte haccetmiş. (Enes) telbiyesinde şöyle derdi: "Lebbeyk/Hak [168] emrini yerine getirmeye, sana kulluk etmeye, (sana) boğun eğmeye geldim [169] (Müsedded)
1199. Hz. Ömer'in Arafat'tan hareket ettiğinde telbiyesi şöyle idi: "(Lebbeyk Allahümme lebbeyk) Emret Allahım, emrine amadeyim.[170] (Müsedded)
1200. Abdullah (b. Mes'ûd)'un naklettiğine göre Peygamber (saMbhu aleyhi vesellem): "En üstün hac, acc (telbiye getirmek) ve secc (kurban kesmekjtir" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
Ebû Usâme aynı senetle naklederek şu açıklamayı yapmıştır: acc "g "telbiye", secc sözcüğü de "deve boğazlamak" demektir. [171]
1201. Enes'in naklettiğine göre Peygamber şöyle derdi: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk! Lebbeyke la şerike leke lebbeyk, inne'l-hamde ven-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerike lek (Lebbeyk/Emret Emrini yapmaya geldim. Allahım, emret! Emrine amadeyim. Senin hiç bir ortağın yoktur. Bütün hamd sanadır. Nimet senindir. Bütün mülk/hükümranlık da sana aittir. Senin hiçbir ortağın yoktur).[172] (Ebû Ya'lâ)

Kurban Bayramının Birinci Ve İkinci Günlerinde Hutbe

Konuyla ilgili Ammâr b. Yâsir ve başkaları tarafından nakledilen hadisler Hadler kitabının "Kan Akıtmanın Haram Oluşu" bölümünde gelecektir.
1202. Câhiliye döneminde put evine sahip olan (rabbetü beyt) Serrâ binti Nebhân b. Amr demiştir ki: Resûlullah'ın (saMahu aleyhi vesellem) Veda haccında şoyîe

buyurduğunu işittim: "Bu günün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. "Bugün teşrik günlerinin ortasıdır" buyurdu. Sonra: "Bu belde hangi beldedir biliyor musunuz?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. O da: "Burası Meşar-i Haramdır" buyurup şöyle devam etti: "Bilemiyorum. Belki bu yıldan sonra sizinle (burada) bir daha karşılaşmayabilirim. İyi bilin ki: Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız birbirinize haramdır. Bunlar, sizler aziz ve celil olan Allah'a kavuşup da (Allah) sizi amellerinizin hesabını soruncaya kadar bu beldenizde bu gününüzün kutsallığı gibi kutsaldırlar. Dinleyin! Sizden ycıkındükileriniz uzak)'akilerinize (bu söylediklerimi) ulaştırsın. " Sonra "Tebliğ ettim mi? Allahım.!" diye niyaz etti. Medine'ye vardığında da vefat etti. (Ebû Ya'lâ)
Hadisi Ebû Dâvud {Sünen 'inde) aynı senetle Ebû Âsım'dan muhtasar olarak nakletmiştir.[173]

Avlanmanın İhramliya Haram Oluşu Ve Cezası

1203. Yûsuf b. Mahek, Abdullah b. Ebî Ammâr'ı şöyle derken işitmiş: Muâz b. Cebel ve Ka'b ile birlikte umre için ihrama girerek Beytü'l-Makdis'ten (Kudüs'ten) yola çıktık. Başkanımız Muâz idi. İşimizi o idare ediyor, bize imamlık yapıyordu. Bir müddet yol aldıktan sonra Muâz ihtiyaç gidermek için araziye çıktı. O esnada bir adam ona muhalefet ederek bir yaban eşeği kesti. Ka'b eşeği alarak yol arkadaşlarına takdim etti. Muaz döndüğünde, topluluğun tencereleri eşek etiyle kaynıyordu. Onun ne olduğunu sordu. Haber verilince: "Bana itaat eden herkes tenceresini döksün" dedi. Ka'b ve diğerleri tencerelerini döktüler. Yine bir müddet yol aldıktan sonra Ka'b ateşin başında ısınırken bir çekirge sürüsü geçti. Sürüden iki çekirge yakalayıp öldürdü, ihramlı olduğunu unuttu. Sonra ihramlı lduğunu hatırlayınca onları attı. Medine'ye geldiğimizde topluluk Hz. Ömer'in yanma girdiler. Onlarla birlikte ben de girdim. Ka'b: "Ey üminlerin emiri ne düşünüyorsun?" deyip iki çekirge olayını kendisine Adattı. Ömer: "Bunda bir sakınca yoktur Ka'b" dedi. Ka'b: "Evet" diye ıhk verdi.[174] Sonra Hz. Ömer: "Himyer (halkı) çekirgeyi sever. Kendine eyi öngördün?" diye sordu. Ka'b: "İki dirhem (tasadduk etmeyi)" deyince •ftd dirhem yüz çekirgeden daha değerlidir. Sen bu öngördüğün parayı kendine harca!" dedi.[175] (Müsedded)
1204. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre kendisi Ka'b'la birlikte haccederken çekirge sürüsü gelmiş. Ka'b kırbacıyla onlara vurmaya başlamış. (Ebû Saîd ler ki) "Ey Ebû İshâk sen ihramlı değil misin?" dedim. "Evet, ihramlıyım. ima bu, deniz avına girer. Zira bunun ilk nesli balığın burnundan çıkmıştır" iedi.[176] (Müsedded)
1205. Talha şöyle nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Ravhâ [177] yamaçlarında idik. Birden yaralanmış bir eşekle karşılaştık. Peygamber (saüallahu aleyhi vesellem): "Birazdan bu eşeğin sahibi gelir" buyurdu. Çok geçmeden sahibi geldi ve: "Onu siz alın" dedi. Resûluliah (sallaliahu aleyhi vesellem) de Ebû Bekir'e onu yol arkadaşları arasında bölüştürmesini emretti. Sonra yola çıktık. Arc [178] bölgesindeki Usâye [179] mevkiine geldiğimizde kıvrılmış yatan bir ceylana rastladık. Vücuduna bir ok saplanmıştı. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekir'e başında beklemesini ve onu insanlardan korumasını emretti. Ravi demiştir ki: Eşeğin sahibi Behz kabilesinden bir zattı. (İbn Ebî Ömer) Rivayet illetlidir. [180]
1206. Hişam'ın, babasından naklettiğine göre Zübeyr yanında yaban eşeği kebabıyla yolculuk yapar ve ihramlı olduğu halde onu yerdi. (Müsedded) [181]
1207. Abdurrahman b. Züeyb el-Esedî demiştir ki: Ben, Medine'den Mekke'ye kadar ihramlı bulunan Zübeyr b. Avvâm'a arkadaşlık ettim. Deniz avının etini yerdi. Kendisine bunun av olduğunu hatırlattığımda: "Onu ihramsız biri avlamıştır. Ben bunu Allah Resûlü'ne sordum. Bunda bir sakınca görmedi" dedi. (el-Hâris)
1208. Câbir'in bildirdiğine göre Hz. Ömer (ihramlı iken) jerboa/çöl sıçanı öldürülmesi halinde ceza olarak bir iri kuzu, sırtlan öldürülmesi halinde bir coç, ceylan öldürülmesi halinde bir koyun, tavşan öldürülmesi halinde de bir ceçi yavrusu (tasadduk edilmesi)na hükmetmiştir. (Müsedded)
Ahmed b. Menî demiştir ki: Bize Süfyan bunu "jerboa" kelimesine kadar muhtasar olarak bildirmiştir.
1209. Yine EbuVZübeyir'den nakledilmiştir. Ancak bunda: "Bu cezai hükümlerin Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) ait olarak nakledildiğini sanıyorum" ilavesi yer almıştır. (Ebû Yala) [182]
1210. İbn Abbâs'ın azatlı kölesi İkrime demiştir ki: Hz. Ali deve kuşu yumurtalarını alan ihramh kimseye şöyle dedi: "Erkek deveni dişi develerinin üzerine salacaksın. Döllendiklerini anladığın zaman aldığın yumurtaların sayısı kadar deveyi belirleyerek Bunlar kurbanlık devedirler dersin. Ondan sonra sana tazmin etmen gerekmez. Bunlardan döl tutanları, tutar. Tutmayanları konusunda ise sana bir şey gerekmez. Tıpkı yumurtalardan da sağlam çıkanları ve bozuk çıkanları olduğu gibi." (Ravi) Dedi ki: Muâviye, Hz. Ali'nin hükmüne şaşırdı. İbn Abbâs da: "Muâviye niçin şaşırdı ki! O kişinin yapacağı, yumurtaları pazarda satıp, parasını tasadduk etmekten ibarettir.[183] (Müsedded)
1211. İkrime'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) (ihramh olarak) sırtlan öldürülmesi halinde bir koç kesilmesine hükmetmiş ve bunu av saymıştır.[184] (Müsedded)
1212. Abdullah b. Amr'ın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) {ihramh iken) av köpeğinin öldürülmesi halinde kırk dirhem, çoban köpeğinin (davar köpeğinin) öldürülmesi halinde bir koyun, tarla köpeğinin (bekçi köpeğinin) öldürülmesi halinde bir farak [185] yemek, kapı köpeğinin öldürülmesi halinde bir farak toprak tasadduk edilmesine hükmetmiştir. Bu durumda katil sahibinin bunu ödemesi vazifesidir. Ev sahibinin de onu kabul etmesi bir vazifedir. (İbn Ebî Ömer) [186]

Umre

1213. Ensar'dan Ümmü Sinan adında bir kadın Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte haccetmek istedi. Hz. Peygamber (sallaUahu aleyhi vesellem) de ona: "Ramazan'da umre yap. Bu da senin için bir hac yerine geçer" buyurdu.[187] Saîd:[188] "Bu hükmün yalnız bu kadın için olduğunu biliyoruz" demiştir. (Ahmed b, Menî')

Zilhicce'nin On Gününde Umre Yapmak

1214. İbn Ebî Müleyke demiştir ki: Urve, İbn Abbâs'a: "Yazıklar olsun sana! Sen (halkı) yanıltmışsın?! (Zilhicce'nin) on gününde umre bulunmadığı halde sen bu günlerde umre yapmayı emrediyorsun (öyle mi)?" diye çıkıştı. O da: "Ey cahil! Sen annene sor!" diye karşılık verdi. Urve: "Ebû Bekir ve Ömer böyle yapmadılar. Onlar [189] elbette Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) senden daha iyi tanıyorlar ve ona senden daha çok uyuyorlardı" demesi üzerine İbn Abbâs şöyle karşılık verdi: "İşte tam burada tökezliyorsunuz. Ben, size Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bahsediyorum. Siz ise Ebû Bekir ve Ömer'i karşıma çıkarıyorsunuz." (İshâk) [190]

Beytü'l-Makdis'ten (Kudüs'ten) Umre Yapmak

1215. Yûsuf b. Mahek'in bildirdiğine göre o, Abdullah b. Ebî Ammâr'ı şöyle derken işitmiş: Muâz b. Cebel ve Ka'b ile birlikte umre için ihrama girerek Beytn'l-Makdis'ten (Kudüs'ten) yola çıktık... (Hadisin devamını yukarıdaki gibi anlam) (Müsedded) [191]

Veda Tavafı

1216. Atâ'dan nakledildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bu Beyt(ullah)a hac ziyaretinde bulunursa, oradan ayrılmadan önce son yapacağı iş Beyt(ullah)ı tavaf etmek olsun" buyurmuştur. Kadınlara ise (tavaf etmeme) ruhsat(ı) vermiştir. (Müsedded) [192]
1217. Tavus demiştir ki: İbn Abbâs'a muhalefet eden kimseyi görmedim. Sustu... Yalnız Câbir b. Abdullah, Kurban bayramının ilk günü tavaf ettikten sonra adet gören kadın konusunda ona (İbn Abbâs'a) muhalefet etmiştir. İbn Abbâs: "Bu durumdaki kadın yola çıkar, (memleketine) döner" dedi. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında başına bu hal gelen bir kadına adam gönderdiler (ve bu meseleyi sordular). Kadın da îbn Abbâs'm görüşüne muvafik şeyler söyledi.[193] (İshâk)
Ben derim ki: Hadisin aslı, Câbir'le ilgili kısım hariç, Sahîhayn'da mevcuttur. Orada söz konusu kadının ismi Ümmü Süleyrn diye verilmiştir. [194]

Hacı Karşılamanın ve Hacıların Selamette Oluşlarını Müjdelemenin Meşru Oluşu

1218. Muhacir demiştir ki: Hz. Ömer: "Zilhicce'nin geri kalan günleri ile Muharrem, Safer ayları ve Rabiülewel'in on gününde hacmin ve onun af dilediği kimselerin günahları bağışlanır" dedi. (Müsedded) [195]
1219. Vehb b. Keysân der ki: Ebû Hureyre'nin Medine'de insanlara ilk hareket günü (Arefe) akşamı namazı kıldırdıktan sonra şöyle dediğini gördüm: "Dinleyin! Ebu'l-Kasırn Muhammed hayır işlerinde (herkesi) geçmiştir. Mervan'm azatlısı Zekvân da hacıları geçmiş ve insanların selamette olduklarını bildirmiştir." Süfyan demiştir ki: Bu konuda Zekvan şu şiiri söylemiştir:
Onu bir gece boyunca yürüten benim durmadan, Haber ulaştırmak için Yesrib halkına, Mina halkından" (el-Humeydî) [196]

Kabe Ve Mescid-İ Haram'ın Fazileti

1220. Hasan'm bildirdiğine göre Hz. Ömer, Kabe'nin hazinelerini alıp
Allah yolunda harcamak istedi. Ubey b. Ka'b da: "Seleflerin olan iki dostun, bunu yapmadılar. Eğer bu hayırlı bir şey olsaydı, mutlaka onlar yaparlardı" diye itiraz edince, vazgeçti. (İshâk) [197]

Hadis, munkatı bir senetle nakledilmiştir.
1221. Muâz b. el-Müsennâ, Müsedded'in Müsnectindeki ziyadelerde demiştir ki: Bize Dâvud b. Ruşeyd ... Atâ'dan: "Arş, Harem üzerindedir" sözünü nakletmiştir. [198]
1222. ibn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Allah her gün yüz. rahmet indirir. Bunun altmışı tavaf edenler için, yirmisi Mekke halkı için, yirmisi de diğer insanlar içindir" buyurmuştur.[199] (el-Hâris)
1223. Hz. Ali b. Ebî Talib demiştir ki: "Ben biliyorum ki, Allah nezdinde yeryüzünün en sevimli bölgesi Beyt(ullah) ve civarıdır." (el-Fâkihî)
1224. İbn Cüreyc demiştir ki: Ben, İbn Ebî'l-Hüseyn'i şöyle söylerken duydum: Abdullah b. Ömer dedi ki: Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah, kelamını seçerken Kur'ân'ı seçmiştir. Beldesini seçerken Harem'i seçmiştir. Harem içerisinde Mescid'i seçmiştir. Mescit içerisinde de Beyt(ullah)i seçmiştir." (el-Fâkihî)

Kabe'nin Örtüsü

1225. Ebû Hureyre demiştir ki: Resûlullah (salMiahu aleyhi veseilem), Es'ad el-Himyerî'ye sövülmesini yasaklayarak: "O, Beyî(ullah)e ilk örtü örten kişidir" buyurdu.
Hadisi, z»yıf biri olan Vâkıdî tek basma rivayet etmiştir.[200] (el-HârİS)
1226. Mînâ demiştir ki: Abbâs b. Abdülmuttalib'i şöyle söylerken işittim: "Resûlullah (salla^u aleyhi veseilem) haccı sırasında Beyt(ullah)e Yemen kumaşından örtü örttü. [201] (el-Hâris)
Fetih Gazvesi'nden bahseden Câbir hadisi inşallah ileride gelecektir.

Kabe İçinde Namaz

1227. Ali b. el-Hüseyn'e Kabe içinde kılman namazın hükmü [soruldu]. "Ben, babam Hüseyin b. Ali ile birlikte Kabe'de namaz kıldım" şeklinde cevap verdi. (Müsedded) [202]
1228. İbn Ebî Müleyke'nin bildirdiğine göre Muâviye (Mekke'ye) geldiğinde Kabe'ye girdi. Sonra İbn Ömer'e birini göndererek: "Resûlullah (sallaüahualeyhivesellem) nerede namaz kılmıştı?" diye sordurdu. İbn Ömer de: "İki sütun arasında" dedi. Derken Abdullah b. ez-Zübeyr geldi ve sertçe kapıyı açtı. Kapı açılınca: "Ey Muâviye! Sen, vallahi, benim, îbn Ömer'in bildiğini senden daha iyi bildiğimi bilirdin. Fakat sen bana birini gönderip bunu sordurmak istemedin" dedi. (Ahmed b. Menf)

Beyt(ullah)e Girmenin Vacip/Farz Olmadığının Beyanı

1229. Hz. Âişe şöyle nakletmiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi veseliem) bir gün onun yanma girerek: "Bugün bir şey yaptım. Keşke yapmasaydım. Beyt(uHdh)e girdim. Korkarım ki, (uzak) bölgelerden bir bölgeden biri çıkıp gelir, oraya girmeye güç yeîiremez ve kalbinde bundan dolayı bir burukluk olduğu halde geri döner" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [203]
1230. Zeyd b. Hâlid şöyle nakletmiştir: Hz. Peygamber'in (saüallahu aleyhi veseilem) Safa tepesine çıktığını gördüm. Sa'ya gündüz oradan başladı. Orada vakfe yaptı. Sonra oradan aşağı indi ve Batnü'l-Vadi'ye kadar yürüdü. Vadiyi geçinceye kadar remel yaptı (kısa ve hızlı adımlarla çalımlı yürüdü), onunla birlikte insanlar da remel yaptılar. Sonra normal yürüdü.[204] (el-Hâris)
1231. Şeybe'nin ümmü veledi şöyle nakletmiştir: Resûlullah'ı (sallallahualeyhi veseilem) Safa ile Merve arasında sa'y yaparken gördüm. "Vadinin ortası ancak sert adımlarla geçilir/geçilmelidir" buyuruyordu.[205] (İbn Ebî Ömer)
1232. İbn Ümmi Mektûm'un bildirdiğine göre o, Peygamber (sallallahu aleyhi veseliem) ile birlikte Safa ile Merve arasında sa'y yapmış. İbn Ümmi Mektûm tepeden inip sa'y yapmış/koşmuş, sonra Peygamber (sallallahu aleyhi veseilem) ona yetişsin diye durup beklemiş. Sonra şu şiiri okumuş:
Mekke ne hoş şehir, ne hoş vadi Ailem oradadır, dönüşüm ae orayadır Urada rehbersiz yürür aolagırım, Çünkü ben oraya kazıh çakmışmair.
Bunu duyan Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem) de: "O ne hoş beldedir buyurmuş.[206] (İbn Ebî Ömer)
1233. Safiyye binti Şeybe anlatıyor: Bana ait bir çardaktaydım. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) Safa ile Merve arasında sa'y yaptığına şahit oldum. Batnü'l-Vadi'ye (Vadinin ortasına) gelince, diz kapakları açılacak kadar hızlı koştuğunu gördüm.[207] {İbn Ebî Ömer)
1234. Safiyye binti Şeybe'nin kendilerinden bir kadından naklettiğine göre o kadın, kendisine ait bir çardaktan Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) Batnu'l-Mesîl'de sa'y yaparken ve şöyle derken görmüş.... Birinci rivayettekinin aynısını zikretti.[208] (Müsedded)
1235. Safiyye binti Şeybe'nin Nevfel oğullarından bir kadından bildirdiğine göre o kadın kendisine ait bir çardaktan Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "Şüphesiz, ki, Allah size sa'y t farz kılmıştır. Sa'y ediniz" buyurduğuna muttali olmuş. Yine sa'y yaparken: "Rabbim, bağışla, esirge! Zİra sen en güçlü olansın, en cömert olansın" diye dua ettiğini işitmiş.[209] (İbn Ebî Ömer)
1236. îbn Abbâs: "Ey Mekke halkı! Mina'dan döndüğüz zaman Safa ile' Merve arasındaki sa'ymızı unutmayın" demiştir. (Müsedcled) [210]

Abbâs'ın (Hacılara) Su Dağıtım Hizmeti

1237. Hz. Ali bildiriyor: Abbâs'a dedim ki: "Bizim için Allah Resulü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) hicâbe (Kabe'ye örtü giydirme) görevini talep et!" O da dedi ki; "Size bundan daha hayırlı bir hizmeti lütfetti; sikâye/su dağıtım hizmeti. O sizi eksiltir, ama siz onu eksiltmezsiniz." Yine demiştir ki: Kabîsa'ya: O, Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) bunu talep etti mi?" diye sordum. "İstekte bulunduğu halde, bundan fazlasını vermedi" dedi. (İshâk)
Hadisin senedi hasendir.[211] Aynı hadisin benzerim Ahmed b. Menî ve Ebü Bekir b. Ebî Şeybe de Kabîsa'dan nakletmişlerdir. Bezzâr ise Muhammed b. Ma'mer yoluyla Kabîsa'dan nakletmiştir.
1238. Muhammed b. Abdullah b. ez-Zübeyr, -ki künyesi Ebû Ahmed'dir-demiştir ki: Bize Süfyan aynı senetle benzerini nakletti. Ancak (Abdullah b. Ebî Rezîn) "babasından naklen" ifadesini kullanmadı.[212] (EbÛ Ya'lâ)
1239. Abbâs b. Abdülmuttalib demiştir ki: Su dağıtım yerinde Allah Resulü (sallaüahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi. Sonra halkın içtiği havuzdan su içmek için davrandı. "Sana su çıkaralım mı? Buraya insanlar ellerini daldırdılar" dedik. "Hayır. Bilakis bana insanların içtiği bu yerden su verin" buyurdu. Sonra İnsanların içtiği yerden su içti. (İshâk)
Senedinde kopukluk vardır.[213]
1240. Ebû Rafi' demiştir ki: Allah Resulü (saMahu aleyhi vesellem) cemreye gelince, Beyt(ullah)e kadar yürüdü, yedi şavtla tavaf yaptı. Sonra Zemzem kuyusuna gitti. Kendisine bir kova su getirildi. Ondan abdest aldı. Sonra: "Ey Abdulnutttaiib oğullan! Su dağıtım hizmetinize sükunetle devam ediniz.[214] Eğer insanların size izdiham yapmasından endişe etmeseydim, ben de (sizinle birlikte) su çekerdim" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)

Zemzemin Fazileti

1241. Ebû Zerr'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zemzem doyurucu bir yiyecek ve hastalıklara şifadır" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [215]
1242. Süleyman b. el-Muğire'den nakledilmiştir. Muhtasar olarak zikredilen hadiste "hastalıklara şifadır" ifadesi geçmiştir. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [216]

Medine Harem'i Ve Fazileti

1243. İbrahim et-Teymî'nin naklettiğine göre Sa'd b. Ebî Vakkâs, Âsiye'yi [217] Harem'in korusunu (ağaçlarını) keserken yakaladı; baltasını ve abasını aldı. Kadın ona karşı Ömer b. el-Hattâb'dan yardım istedi. Hz. Ömer: "Baltasını ve abasını ona geri ver!" dediyse de Sa'd: "Vallahi ben Allah Resûlü'nün (salkllahu aleyhi vesellem) bana helal gördüğü bir ganimeti geri vermem" diyerek reddetti. Sonra Sa'd bu baltadan biçki yapıp Ölene kadar onu kullandı.[218] (Ishâk)
1244. Ze"d b. Eslem'in bildirdiğine göre Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem); Korudan/Harem 'den hir şey keseni görürseniz, onu dövün ve elindekileri alın " buyurmuştur.[219] (İshâk)
1245. Ebû Katâde'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Tebûk gazvesinden dönerken şöyle buyurmuştur: "Burası tayyibe/hoş beldedir. Beni oraya Rabbiin yerleştirdi. Körüğün demirin kirini/tortusunu giderdiği gibi (Allah da) oranın kirini giderir. Sizden kim (Tebuk savaşından) geri katanlardan biriyle karşdaşırsa, sakın onunla ne konuşsun, ne de birlikte otursun." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [220]
1246. Urve'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Medâin/Şehirler kılıçla fethedildi. Ama Medine Kur'ân'la fethedildi" buyurmuştur.[221] (Ebû Ya'lâ)
1247. Sübey'a el-Eslemiyye'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Medine'de ölebilen ölsün. Çünkü orada ölen herkese ben kıyamet günü mutlaka şefaatçi veya şahit olurum. " (Ebû Ya'lâ) [222]
1248. Şube, Amr b. Murre'nİn şöyle dediğini bildirmiştir: Bana Ebu'l-Bahterî et-Tâî'nin bildirdiğine göre bazı insanlar Kûfe'de idiler... Sonra Medine'ye geldiler. Hz. Ömer: "Muhakkak ki Allah, Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) için, yeryüzünün yiyeceği en az ve suyu en tuzlu olan beldesi olduğu halde Medine'yi seçti. Şu hurmamdan olanı)

[223] müstesna! Çünkü oraya Yüce Allah'ın izniyle Deccal ve veba girmez.[224] (el-Hâris)

Uhud'un Fazileti

1249. Abdülmüheymin b. Abbâs b. Seni b. Sa'd es-Sâ'ıdî demiştir ki: Bana babamın, dedemden naklen bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Tebuk gazvesinden dönerken Berk tepesine [225] çıkınca Uhud'u görmüş ve: "Bu öyle bir dağdır ki, o bizi sever, biz de onu severiz" buyurmuştur.[226] (İshâk)

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) Kabrini Ziyaret Etmek

1250. Ömer b. Muhammed'in babasından naklettiğine göre İbn Ömer bir yolculuktan döndüğünde Hz. Peygamber {sallallahu aleyhi vesellem)'in Mescid'inde iki rekat namaz kılar, sonra kabrinin başına gider ve: "Sana selam olsun ya Resûlullah. Sana selam olsun ey Ebû Bekir. Sana selam olsun ey babacığım! derdi. (Müsedded) [227]
1251. Abdullah b. Dînâr der ki: İbn Ömer bir yolculuktan döndüğü zaman önce Mescid'e gider, iki rekat namaz kılar, sonra kabrin başına gelerek.....(İbn EbîÖmer} [228]
1252. Ebû Hureyre 'nİn naklettiğine göre Resûlullah (saüallahu aleyhi vesetkm): "Sakın kabrimi put edinmeyiniz." buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [229]
1253. Hz. Ömer der ki: Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesdiem) şöyle buyururken işittim: "Kim benim kabrimi veya beni ziyaret ederse, onun için (âhirette) şahit ve şefaatçi olurum. Kim iki Harem'den birinde ölürse, aziz. ve celil olan Allah onu kıyamet günü güvende olanlar arasında diriltir. [230]
(Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
1254. İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Kim vefatımdan sonra hacceder de beni ziyaret ederse, hayatımda beni ziyaret etmiş gibi olur" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [231]
1255. Ali b. Hüseyin'in bildirdiğine göre o, bir adamın gelip Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kabrinin yanındaki bir açıktan/delikten içeri girerek dua ettiğini görmüş. Onu çağırıp kendisine şöyle demiş: Sana babamdan işittiğim, onun da dedemden, onun da Resûlullah'tan naklettiği bir hadisi söyleyeyim mi? Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) buyurmuş ki: "Kabrimi bayram yerine, evlerinizi de kabirlere dönüştürmeyin. Bana salâtü selam getirin. Zira sizin salât ve selamınız her nerede olursanız olun bana ulaşır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [232]

Küba'nın Fazileti

1256. Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyfin babasından naklettiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Kim eksiksiz olarak (tam) abdest alır da sonra Kubâ mescidine giderek orada dört rekat namaz kılarsa bu, bir umreye denk (amel) olur" buyurmuştur. Senedinde zayıflık vardır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [233]
1257. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Küba'ya yaya ve binekli olarak giderdi. (el-Hâris) [234]
1258. el-Velîd B. Kesîr bir adamdan şu sözünü nakletmiştir: Hz. Ömer Kubâ mescidine gelerek Ebû Leylâ'ya emir verdi ve ona: "Hurma özüne yakın dallara dokunma, mescidi bir hurma dalıyla süpür" dedi. Sonra: "Eğer bu mescid uzak bölgelerden (ufuklardan) bir bölgede veya (uzak) beldelerden bir beldede bulunsaydı bile, mutlaka ona gitmemiz gerekirdi" dedi. (Müsedded) [235]

Mescid-i Nebevî'nin Fazileti

1259. Ebû Saîd b. el-Muallâ demiştir ki: Hz. Ali'yi şöyle derken işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Benim mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Harem hariç, diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır." (el-Hâris) [236]
1260. İbnü'z-Zübeyr demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb'ı [237] şöyle derken işittim: "Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz diğer mescitlerde kılman yüz namazdan daha faziletlidir." Süfyan demiştir ki: (Ashab) Mescid-i Haram'da kılman namazı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mescidi hariç diğer mescitlerde kılman yüz bin namazdan daha faziletli görürlerdi. Zira Mescid-i Haram'ın ona fazileti 100 namaz kadardır.[238] (el-Humeydî)

Hayf Mescidi

1261. Ebû Hureyre demiştir ki: "Hayf mescidinde ve Hira [239] ile Sebir [240] dağları arasında yetmiş peygamber namaz kılmıştır." (Müsedded) [241]
1262. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Hayf mescidine yetmiş peygamber defnediimiştir" buyurdu.[242] (Ebû Ya'lâ)

Taif'in Fazileti

1263. Ka'b demiştir ki: "Vec vadisi kutsaldır. Zira Rab yeryüzünü yarattığında oradan dünya semasına yükselmiştir." Mahzûmî, Vecc'in Tâif te bir vadi olduğunu söylemiştir. (İshâk) [243]

Mescid-i Aksa'nın (Kudüs'ün) Fazileti

1264. Abdullah b. Ahmed ez-Zühd'de senediyle Süleyman b. Keysân Ebû İsa el-Horâsânî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Kim, Mescid-i Aksa'da farz bir namazı cemaatle kılarsa, ona yirmi beş bin namaz sevabı verilir. Kim bunu tek başına kılarsa, ona da bin namaz sevabı verilir."
1265. Ebû Umâme demiştir ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Meymûne binti't-Hâris: "Ya Resûlallah! Bize Beytü'l-Makdis'i anlat!" dedi. O da: "Orası diriliş (neşr) ve toplanma (haşr) yendir. Oraya gidiniz ve orada namaz kılınız. Zira orada kılınan bir namaz, diğer yerlerde kılınan bin namaz gibidir" buyurdu. Meymûne: "Ya Resûlallah! Eğer oraya gitmeye gücümüz yetmezse ne yapalım?" diye sorunca da: "O zaman oraya, aydınlatılması için zeytinyağı hediye edersin. Kim oraya bir şey [244] hediye ederse, orada namaz kılmış kimse gibi sevap kazanır" buyurdu. (Ebû Yala)
Ben derim ki: Yahya ve hocası son derece zayıflırlar. Bu senet hatalıdır. Zira hadisi Ziyad b. Ebî Şevde kardeşinden, o da Osman'dan, o da Meymûne'den -ki bu, Hz. Peygamber'in eşi değil- rivayet etmiştir. Yahya veya Amr [245] senedi karıştırmıştır. Ebû Dâvud ve İbn Mâce'de rivayetin doğrusu yer almıştır. [246]

ALIŞVERİŞ KİTABI

Satın Alma ve Alacağı Tahsilde Hoşgörülü Olmanın Fazileti

1266. Abdurrahman b. Ebî Hüseyin'in bildirdiğine göre Osman b. Affân, bir adamdan bir bahçe satın aldı. Onunla pazarlık yaparak fiyatta anlaştı ve "Ver elini" dedi. Zira el sıkışmadan alışverişi geçerli saymazlardı. Bu durum karşısında satıcı: "Hayır, vallahi. On bin (dirhem) daha vermezsen, satmıyorum" dedi. Bunun üzerine Osman, Abdurrahman b. Avf a dönerek şöyle sordu: "Sen Allah Resulü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittin (değil mi?): Muhakkak ki Allah, ister satıcı, isterse alıcı olsun, ister borçlu, isterse alacaklı olsun, hoşgörülü davranan kişiyi cennete koyar, Hz. Peygamber'den (saMahu aleyhi vesellem) duyduğum bu sözü/müjdeyi hak etmem için sana on bin (dirhem) daha vereceğim.[247] (Ishâk)
1267. Matar el-Verrâk'ın bildirdiğine göre Osman b. Affân hacı olarak (Mekke'ye) geldi. Haccını bitirdikten sonra Taife gitti. Hemen kendi arazisine bitişik bir arazi gördü ve satın almak istedi. Fiyatta on bin (dirhem) üzerinde anlaşamadılar. Hz. Osman, ayağını üzengiye attığında Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir zata şöyle dedi: "Sen Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) Allah (mal) satın almada, borcunu ödemede ve borcunu tahsilde hoşgörülü davranan kişiye rahmet eylesin? diye buyururken işittin mi?" O da: "Evet" deyince Osman: "Siz ikiniz hemen o kişiyi (satıcıyı) bana getirin" dedi. Sonra adama on bin (dirhem)i verip yeri satın aldı. (Ishâk) [248]
1268. Salim el-Hayyât'ın bildirdiğine göre Osman b. Affân bir adamla bir yer konusunda pazarlık yaptı ve alışveriş kesinleşti -veya kesinleşmek üzereydi- ki adam: "Vallahi, on bin (dirhem) daha vermezsen, bu yeri sana vermeyeceğim" dedi. Bunun üzerine Hz. Osman yanındakilere dönerek şöyle dedi: "Sizler biliyor musunuz ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Allah borcu ödemede ve borcu tahsilde kolaylık gösterene rahmet eylesin" Onlar da "Evet, biliyoruz" deyince, adama on bin (dirhem) daha verip yeri satın aldı. (Ebû Ya'lâ)
1269. Harb b. Süreye demiştir ki: Bana Bel'aduyeh'den bir adam bildirdi. Dedi ki: Bana dedem şöyle bildirdi: Medine'ye gittim. Vadi'de konakladım. Baktım iki adam bir keçi için pazarlık yapıyorlar. Müşteri satıcıya: "Benimle alışverişte hoşgörülü ol!" diyor. Baktım adam güzel yapılı biri. Müşteri: "Ya Resûlallah! Şuna söyle de benimle alışverişte hoşgörülü olsun" diye ricada bulundu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de -elini utarak- şöyle buyurdu: "Ben kıyamet günü Allah'la buluştuğumda kimsenin, yaptığım bir haksızlık sebebiyle benden malı, canı ya da namusu konusunda hak talep etmeyeceğini umarım. Fakat Allah, satımda ve satın almada, almada ve ödemede ve (alacağını) tahsilde yumuşak davranana rahmet eylesin.[249] (Ebû Ya'lâ)

Alışverişte Karşılıklı Rıza ve İndirimin Caiz Oluşu

1270. Ebû Matar demiştir ki: Mescitten çıktım. Baktım bir adam arkamdan: "İzarmı (peştamalını) kaldır. Böyle yapman Rabbinden sakınmaya ve elbiseni temiz tutmaya daha uygundur. Eğer Müslüman isen başından (saçından) biraz al!" diye sesleniyor. Ben de arkasından yürüdüm. İzar ve rida (entari) giyinmişti ve elinde kırbaç vardı. "Acaba bu kim?" diye sordum.

"Müminlerin emiri Ali....." denildi. Sonra Dâru Fırat [250] pazarına vardı. "Ey ihtiyar! Lütfedip üç dirheme bana bir gömlek sat!" dedi. Adam kendisini tanıyınca, ondan bir şey satın almadı. Sonra başkasına gitti. O da kendisini tanıyınca ondan da bir şey satın almadı. Sonra genç bir delikanlının yanma vardı ve ondan bir gömlek satın alarak bileklerinden topuklarına kadar giydi. Sonra elbisenin asıl sahibi geldi ve ona: "Senin oğlun müminlerin emirine üç dirheme bir gömlek sattı" denildi. O da: "Ondan iki dirhem alsaydın ya!" dedi. Sonra bir dirhemi alıp Müslümanlarla birlikte oturan Hz. Ali'ye götürerek: "Al bu dirhemi" dedi. Ali: "Niçin?" diye sorunca da: "(Oğlumun sana üç dirheme sattığı) gömleğin fiyatı iki dirhemdi" dedi. Ali ise: "O, bana kendi rızamla sattı ve ben de onun rızasıyla satın aldım" deyip (bir dirhemi almayı) reddetti. (İshâk ve Abd b. Humeyd) [251]

Ebû Ya'lâ da kendine ait bir ravi zinciri ile Muhtar et-Temmar'dan aynı hadisi tahrîc etti.

Târik b. Abdullah el-Muhâribî'nin alışverişte indirimin geçerliliğine dair hadisi Ölçü bahsinde gelecektir.

Alışverişte Uyanık Olmaya Teşvik

1271. Hüseyin b. Ali der ki: [252] Aldanan kişi ne övgüye layıktır, ne de ükafat alır" demiştir. (Ebû Ya'lâ) [253]

Zanaatkarlar Ve Kazançları

1272. İbn Ömer demiştir ki: Peygamber (sallaMıu aleyhivesellem) teyzesine bir uşak vererek: "Onu kasap, hacamatçı ya da kuyumcu yapına!" diye tembihledi.[254] (Ebû Ya'lâ)

1273. Câbir'in bildirdiğine göre Peygamber (salbüahu aleyhi vesellem) boyun damarlarından ve omuzları arasında kan aldırmış ve hacamatçıya ücretini vermiştir. Eğer haram olsaydı, ona bunu vermezdi.[255] (Ebû Ya'lâ)

1274. Hz. Ali demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şarkıcı ve ağıtçıların alış verişlerini ve onlarla ticareti yasaklamış; "Onların kazançları haramdır" buyurmuştur.[256] (Ebû Ya'lâ)

1275. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki Allah gizden biti bir iş yaptığında, onu sağlam yapmasını sever" buyurmuştur. [257] (Ebû Ya'lâ)

Haram Kazançtan Sakındırmak (Ve Helal Kazanmaya Teşvik)

1276. Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Resûlullah (saUaüahu aleyhi vöeliem) şöyle buyurmuştur: "Sakın kan döken güçlü kişi hoşunuza gitmesin. Çünkü onu Allah katında hiç ölmeyecek bir katil beklemektedir. Sakın haram kazanç sağlayan bir kimse hoşunuza gitmesin. Zira bu kişi malını infak etse veya tasadduk etse kabul edilmez; tasadduk etmezse (bıraksa) bereketi olmaz. Eğer geride onddft bir şey kalırsa, bu da onun için cehenneme azık olur." (Ebû Dâvud eî-Tayâlisî) [258]

1277. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zenginlik, inal çokluğundan değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir" buyurmuştur.[259] (Ebû Ya'lâ)

1278. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Zenginlik, mal çokluğundan değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir. Mutlaka Allah, kulu için yazdığı rızkı ona verir. Öyleyse rızkı helal yollardan arayınız. Size helal olanı alıp, haram olanı bırakınız [260] (Ebû Ya'lâ)

Atâ/Ulûfe Dağıtım Vaktine Kadar Askerlere Vadeli Satış Yapmak

1279. Rubeyyi' binti Muavviz b. Afra demiştir ki: Bir kaç Ensarlı kadınla birlikte Ebû Cehil'in annesi Esma binti Mahrabe'nin yanma girdim. Oğlu Abdullah [261] b. Ebî Rabî'a ona Yemen'den koku gönderiyor, o da onları atiyye zamanına kadar vadeli satıyordu. Kendisinden koku satın aldım. Benim için koku tartıp, başkasının şişelerine koydu. Sonra: "Alacağımı sana yaz" dedi. Ben de (yazıcıya): "Onu Rubeyyi' binti Muavviz b. Afrâ'nm hesabına yaz" dedim. Bunun üzerine bana: "Sen efendisinin katili olan adamın kızısın" dedi. Ben de: "Vallahi ben efendisinin katili olan adamın kızı değilim. Fakat kölesinin katili olan adamın kızıyım" diye karşılık verdim. "Ben, sana asla bir şey satmam" dedi. "Ben de, vallahi, senden asla bir şey satın almam. Bu, ne kokuya, ne de miske benziyor" dedim. Sonra (Rubeyyi') demiştir ki: "Oğlum! Bu zaman? kadar ondan daha güzel koku koklamadım. Ama o öyk konuşunca, ben de öfkelenip, dediğimi dedim." (İshâk)

Elbise (Bez) Ticareti

1280. Ebû Bekir es-Sıddîk'in bildirdiğine göre Resûlullah (saüallahu aleyhi vsellem): "Cennetlikler alışveriş yapmazlar. Alışveriş yapsalar bile yalnız elbise/giyim alışverişi yaparlar" buyurmuştur.[262] (Ebû Yala)

Haram Kazançtan Sakındırmak Ve Helal Kazanca Teşvik

1281. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat etti....." Uzunca zikrettikleri hadiste şu sözler geçmiştir: "Kim haram mal kazanırsa, Allah onun ne sadakasını, ne köle azadını, ne haccını, ne de umresini kabul eder. Aksine kendisine o kadar günah yazar. Ölümünde geride bıraktığı ise cehennem azığı olur. Hıyanet yoluyla elde edilen bir malı bile bile satın alan, onu, ayıbı ve günahıyla hıyanet yoluyla temin eden gibidir. Hırsızlık yoluyla sağlanan bir malt, çalıntı olduğunu bile bile satın alan, ayıbı ve günahıyla onu çalan gibidir. " (el-Hâris)

Hadis, bu senetle uydurmadır. Son kısmı başka bir senetle de rivayet edilmiştir.

1282. Mus'ab b. Muhammed'in, Kabîsa'nm rivayetine göre Mus'ab b. Mina'nın, Ensarlı bir ihtiyardan (şeyhten) naklettiğine göre veya Veki'nin rivayetine göre ise Medine'li bir zattan naklettiğine göre Resûlullah (salfcdlahu aleyhi veseîlem): "Kim çalıntı olduğunu bile bile bir malı satın alırsa, onun günahına ve ayıbına ortak olmuş olur" buyurmuştur. (İbn Ebî Ömer ve Ahmed b. Menî)

1283. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (saîkllahu aleyhi veseîlem): helalinden bir mal kazanır da ondan kendine yedirir veya Allah'ın diğer yaratıklarına giydirİrse, bu onun İçin bir zekattır/arınmadır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [263]

Erkende Bereket Vardır

1284. Yûsuf b. Abdullah b. Selâm'm babasından naklettiğine göre peygamber (saliallahualeyhiveseüem): "Allahım, ümmetimin günün erken saatlerinde yapılan işlerini bereketli eyle!" diye dua etmiştir.[264] {Ebû Ya'lâ)

1285. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allahım, ümmetimin günün erken saatlerinde yapılan işlerini bereketli eyle!" diye dua geniştir.[265] (Ebû Ya'lâ)

Muzara'a/Belli Ölçekte Ürün Karşılığı Arazi İcarı

1286. Ebû Seleme demiştir ki: Ebû Ca'fer'e (yani Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin'e) "Muhabere nedir?" diye sordum. "Mukâsemedir" dedi. (İshâk)

1287. Rifâ'a b. Râfi' b. Hadîc'in bildirdiğine göre bir zatın bir arazisi vardı. Başka biri ona: "Ürün karşılığı orayı bana kiraya verir misin? Allah oradan ne ürün çıkarırsa, seninle benim aramda ortak olacaktır" diye teklifte bulundu. O da: "Kabul. Ama Allah Resûlü'ne (sailallahu aleyhi vesellem) bir sorayım" dedi. Sonra Ebû Bekir ve Ömer'in yanma gitti. Onlar da: "Allah'ın Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) sor" dediler. Hz. Peygamber'e sordu; ama yanıt vermedi. Ebû Bekir ve Ömer'e, Allah Resûlü'nün yanıt vermediğini söyleyince onlar da: "Haydi git. Eğer bu haram olsaydı, seni bundan menederdi. Git, belli ürün karşılığı arazini kiraya ver!" dediler. Derken ekin canlanıp yeşercü. Bir gün o tarafa Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yolu düştü ve tarlanın yanından geçerken: "Bu arazi kime aittir?" diye sordu. "Falan kimseye aittir. Burasını falan kimseye belli ürün karşılığında icara verdi" dediler. "İkisini de bana çağırın" buyurdu. İkisi de geldi. Toprak sahibine: "Arazi için yaptığı masrafım buna iade et. Tarlandan çıkan ürün sana aittir" buyurdu.[266] (ishâk)

1288. Ebû Ca'fer el-Hatmî demiştir ki: Amcam beni bir uşağıyla birlikte Saîd b. el-Müseyyib'e gönderip: "Müzâraa (tarlayı icara vermek) hakkında ne dersin?" di)"? sordurdu. O

da şöyle cevap verdi: İbn Ömer, kendisine bu konuda Rafi b. Hadîc'ten bir hadis rivayet edilene kadar bunda bir sakınca görmezdi. Hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Harise oğullarına gitmiş- Zuhayr [267] topraklarında bir ekin görmüş ve: "Zuhayr'ın ekini ne güzel olmuş!" demiş. Yanındakiler: "Bu, Zuhayr'a ait değildir" deyince "Burası Zuhayr ait topraklar değil inidir?" diye sormuş. Onlar da: "Evet, ama o burasını falan kimseye ürün karşılığında icara verdi" demişler. Bunun üzerine Peygamb (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunun için yaptığı masrafını ona iade edin. Ekininizi alın" buyurmuş. Râfi' demiştir ki: "Biz de ekinimizi aldık ve yaptığı masrafı kendisine ödedik.[268] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

1289. Rifâ'a b. Râfi' b. Hadîc'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ekin tarlalarının kiraya verilmesi ve icarını yasaklamıştır. Fakat kişinin bir araziyi satın veya ödünç almasına bir şey dememiştir. Bunun üzerine babam bir araziyi Ödünç verdi. Ödünç alan da orasını ekip, içine bir ev yaptı. Bir gün babam hayvanına binip oraya gitti ve evi görünce: "Bu da nedir?" diye sordu. "Bunu, arazini ödünç verdiğin zat inşa etti" denildi. O da "Ödünç vermeme karşılık mı!?" deyip emir verdi ve ev yıkıldı. (İshâk) [269]

1290. Hz. Âişe'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ellem): "Rızkı yerin derinliklerinde/gizlediklerinde arayınız" buyurmuştur.[270] (Ebû Ya'lâ)

1291. Ebû Muhammed'in bildirdiğine göre bir adam İbn Ömer'den bir arazi satın almış ve (İbn Ömer) oraya pislik/hayvan gübresi atmamasını şart koşmuş. Adam da: "Orasını ancak bu ıslah eder" deyince "Madem ki, orasını ancak bu ıslah eder, öyleyse bırak" demiş. (Müsedded)

Simsar Ve Şehirlinin Köylü Adına Satış Yapmaması

1292. Salim Ebu'n-Nadr (Temîm oğullarından bir ihtiyardan naklen) şöyle anlatmıştır: Haccac b. Yusuf zamanında ben Basra mescidinde bulunurken elinde bir asâ ve bir sahife ile ihtiyar gelip yanıma oturdu.....Bu şekilde başlayan hadisin ilerleyen kısmında şu ibareler geçmiştir: Ben henüz genç bir delikanlı iken babamla birlikte Medine'ye girdik. Satmak için Medine'ye develerimizi getirmiştik. Talha b. Ubeydullah babamın dostu idi. Ona konuk olduk. Babam: "Ebû Muhammedi Bizimle birlikte sen de gel ve develerimizi satıver. Çünkü biz bu piyasayı bilmiyoruz" dedi. Talha da şöyle cevap verdi: "Senin adına satış yapmama gelince, bunu yapamam. Çünkü Allah Resulü (saîlalkhu aleyhi vesellem) şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı. Fakat sizinle birlikte pazara çıkarım. Şayet sizinle pazarlık yapanlardan sizia adınıza güvendiğim bir kişi olursa, ona satmanızı söylerim." Sonra bizimle birlikte (pazara) çıktı ve pazarın bir köşesinde oturdu. Biz bir çok kişiyle develerimiz konusunda pazarlık yaptık. Sonunda biri bize, bizi memnun edecek bir teklif verdi. Bunun üzerine Talha'nın yanına gidip (develerimizi) ona satmak konusunda görüşünü sorduk. O da "Ona satınız. Size, onun vefakârlığı ve dürüstlüğü konusunda güvence veririm" dedi. Böylece biz de ona sattık ve paramızı aldık. (Ebû Ya'lâ) [271]

Faiz

1293. Ubâde b. es-Sâmit şöyle demiştir: Resûlullah'ı (sallaMıu aleyhi veseliera) Ramazan ayı içerisinde Perşembe gecesi -ki, o geceden sonra artık Ramazan orucu tutmadı bir Ensar meclisinde: "Arpa arpayla kafizi (33 it) kafiline eşit ve peşin olarak değiştirilir. Fazlası faizdir" buyururken işittim. (Ahmed b. Menî) [272]

Hadisin aslı Müslim'in Sahîh'inde farklı ifadelerle ve buradaki ziyade olmaksızın geçmiştir.

1294. İbn Ömer'in bildirdiğine göre ResûÎullah (sallallahu aleyM vesellem): "Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, tuz tuzla ve hurma hurmayla misli misline, ölçeği ölçeğine birbirine eşit olarak trampa edilirler. Kim artırırsa veya artırılmasını talep ederse, faize bulaşmış olur" buyurmuştur.[273] (Ebû Ya'lâ)

1295. Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî demiştir ki: Câbir b. Abdullah'a buğdayın hurmayla farklı miktarlarda peşin olarak değiş tokuş edilmesinin hükmünü sordum. Dedi ki: Biz, Resûlullah'm (saMahu aleyhi vesellem) zamanında bir sâ' buğdayı, altı sâ' hurmaya karşılık peşin olarak satın alırdık. Eğer bedeller aynı cinsten ise, misli misline değiştirilmesinden başka seçenek yoktur.[274] (Ebû Ya'lâ)

1296. Atâ der ki: İbn Abbâs kölelerine hurma ürünlerini bir, iki ve üç sene önceden satardı. Câbir kendisine neden böyle yaptığını sorunca da:

Bilmez misin ki, köle ile efendisi arasında faiz cari değildir" diye yanıtladı.[275] (Müsedded)

1297. Ebû Ma'bed'in bildirdiğine göre İbn Abbâs, kölesine meyveleri henüz tatmadan satardı. Kendisi ile kölesi arasında faizin cari olmadığını düşünürdü. (Müsedded)

1298. Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseUem) azatlısı Ebû Râfi' anlatmaktadır: Muhtaç duruma düştük ve hanımımın iki halhalini alarak Ebû Bekir'in halife seçildiği yıl yola çıktım. Yolda Ebû Bekir'e rastladım ve bana: "Bu nedir?" diye sordu. Ben de "Hayatta olanın nafakaya ihtiyacı vardır" dedim. "Bende gümüş para var" dedi ve terazi istedi. Halhalleri bir kefesine, gümüşü de diğer kefesine koydu. İki halhal bir dânik kadar fazla geldi. Bunun karşılığını verdi, Ben "Ey Allah Resulü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) halifesi bu sana helaldir" deyince "Ey Ebâ Rafi'! Sen helal etsen de Allah bunu helal kılmaz.

Zira ben Resûlullah'ı (salblhu aleyhi veselkm): Altın altınla, gümüş gümüşle ağırlığı ağırlığına birbirine eşit olarak değiştirilir. Fazla veren de, fazlasını alan da cehennemdedir buyururken işittim." (İshâk, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) [276]

1299. Ebû Kays'm bildirdiğine göre Ebû Bekir es-Sıddîk Şam'daki ordu kumandanlarına şöyle yazmıştır: "Sizler faizin yaygın olduğu topraklara düştünüz. Altını altınla yalnız ağırlığı ağırlığına eşit olursa değiş tokuş ediniz. Gümüşü gümüşle yalnız ağırlığı ağırlığına eşit olursa, değiş tokuş ediniz. Yiyeceği yiyecekle yalnız ölçeği ölçeğine eşit olursa, değiş tokuş ediniz.[277] (İshâk)

Ben derim ki: "Muhammed b. es-Sâib, İbnü'l-Kelbî olup kesinlikle metruktür.

1300. Ebû Saîd er-Rakkâşî'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs'm azatlısı İkrime Basra'ya geldi. Cuma mescidinde/Büyük mescitte yanma oturduk. Dedi ki: "Şu pirinizi/şeyhinizi (Hasan b. Ebi'l-Hasan'ı kastetmektedir) menetmez misiniz? Müslümanların gümüşü gümüşle, altını altınla değiştirmek şeklinde peşin olarak yaptıkları alışverişin haram olduğunu ileri sürmektedir. Ben şahadet/tanıklık ederim ki, İbn Abbâs bunu helal kabul etmiştir." Ebû Saîd demiştir ki: Ona dedim ki: "Yazıklar olsun sana! Hatırlamıyor musun ki, ben başucunda, sen de ayaklarının yanında oturuyorduk da bir adam gelip, senin başucuna dikilmişti. Sen de ona: "Ne istiyorsun?" diye sormuştun. O da: "İbn Abbâs'a altının altınla satışını soracağım" demişti ve sen ona: "Haydi git. O, bunda bir sakınca olmadığını söylemektedir" deyince İbn Abbâs sarığını yüzünden kaldırıp oturmuş ve şunları söylemişti: "Estağfurullah! Vallahi ben yalnız Müslümanların her türlü peşin alış verişlerini helal görüyordum. Sonra Abdullah b. Ömer ve Ömer b. el-Hattâb'tan bu konuda hadis işittim. Onlar bu hususta Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vsellem), benim duyup belleyemediklerimi bellemişlerdi. Allah'tan af dilerim (Estağfirullah) [278] (İshâk)

1301. Abdullah b. Ebî Müleyke demiştir ki: İbn Abbâs'ı "Sarftan/Dövizcilikten tövbe eder, Allah'tan bağışlanmak dilerim" derken işittim.[279] (İshâk)

1302. Ata demiştir ki: Hz. Peygamber'in (saMahu aleyhi vesellem) ashabından on, on beş kişi (13-19) îbn Abbâs'm yanma gitti ve dediler ki: "Biz senden daha yaşlıyız ve Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) senden daha iyi tanımaktayız. O ne zaman sarfi (para değiş tokuşunu) helal saydı? Halbuki biz Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bundan men ederken işitmiştik..... Ravi, hadisi Usâme'den nakletmiştir.

Hadis Sahîh'te geçmektedir. Kütiib-i Süte müellifleri hadisi bu sözlerle bu sayıda sahabiden nakletmemişlerdir. Senette geçen İsmail [280] hakkında tenkit vardır.! (İshâk)

1303. Katâde demiştir ki: Saîd b. el-Müseyyib'e bolluk zamanına kadar vadeyle iki koyuna karşılık bir koyun satmanın hükmünü sordum. Dedi ki: Bunu bir adam Ömer b. el-Hattâb'a sordu. Ömer de: "Allah'ın en son indirdiği âyet ribâ/faiz âyetidir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bize tefsir etmeden vefat etti. Bu yüzden faizi de, faiz kuşkusu bulunanı da Kakın" dedi. [281]

Ben derim ki: Bunu, sual kısmı hariç, İbn Mâce rivayet etmiştir. (İshâk)

1304. Bilâl demiştir ki: Yanımda kalitesiz hurma vardı. Onunla pazardan yarı ölçeğinde daha kaliteli hurma satın aldım. Sonra erkenden Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gittim ve bu yaptığımı ona anlattım. "Hemen git hurmanı al ve bunu iade et" buyurdu. Ben de öyle yaptım. Sonra ResûlulLah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hurma hurmayla misli misline, buğday buğdayla misli misline, arpa arpayla misli misline, tuz tuzlamisti misline, altın altınla ağırlığı ağırlığına, gümüş gümüşle ağırlığı ağırlığına takas yapılır. Fazlası faizdir [282] {İshâk ve Ebû Ya'lâ)

1305. İbrahim demiştir ki: Bilâl'ın yanında kurtlanmış hurma vardı. Onun iki sa'ını bir sâ (kaliteli) hurmaya sattı.[283] (el-Hâris)

1306. Bilâl demiştir ki: Yanımda Peygamber'e (salhllahu aleyhi vesellem) ait hurma vardı. İki sâ'a karşılık bir sâ olmak üzere ondan daha kaliteli hurma buldum ve (değiş tokuşla) satın aldım. Sonra onu alıp Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi veseliein) götürdüm. "Bunu nereden buldun Bilâl!" dedi. Ben de: "(Sizin hurmadan) İki sâ'a karşılık (bundan) bir sâ' satın aldım" demem üzerine: "Onu iade et ve bize kendi hurmamızı getir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [284]

1307. Şurayh'ın naklettiğine göre İbn Ömer: "Bir dirheme karşılık bir dirhem verilir. Onlardan biri fazla olursa, faiz olur" demiştir. [285] (Müsedded)

1308. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Allah Resulü (sailallahualeyhivöellem) bize hutbe irat etti.... Zikrettikleri uzun hadiste şu sözler eeçmiştİr: "Kim faiz yerse, yediği faiz kadar karnını ateşle doldurmuş olur. Eğer faizle bir mal kazanırsa, Allah onun hiç bir amelini kabul etmez Yanında faiz malından bir kırat bile bulunduğu müddetçe Allah 'in ve meleklerin lanetine duçar olur." (el-Hâris) [286]

1309. Ebû Hureyre'nin meclislerine katılanlardan birisi olan Yezîd b. Abdurrahman es-Suhaymî der ki: Ona (Ebû Hureyre'ye) vadeyle iki koyuna karşılık bir koyun satın almanın hükmünü sordum. "Ancak peşin olursa caizdir" dedi.[287] (Müsedded)

1310. İbrâhîm demiştir ki: "Eğer altını gümüşten koparıp ayıramıyorsan (yani her iki metalden oluşmuş bir malı), onu altın ya da gümüş karşılığında satmanda sakınca yoktur." (Müsedded)

1311. Saîd b. el-Müseyyib'in bildirdiğine göre Hz. Ali ile Osman sarftan/dövizcilikten menetmişlerdir.[288] (Müsedded)

1312. Muhammed b. Sîrin'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallaüahu aleyhi veseUem), Ebû Bekir ve Ömer sarfi (paranın parayla satışını) yasaklamışlardır.[289] (Müsedded)

1313. Ebû Abdullah demiştir ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından otuz kişi gördüm. Hepsi de sarftan menederdi. Bunlardan biri de Muâz b. CebePdir. {Müsedded)

1315. Yezîd b. Ebî Yezîd'in bildirdiğine göre o, İbn Abbâs'a rastlamış ve ona sarfın hükmünü sormuş. O da: "Bana gelen her Müslüman'a eski görüşümden döndüğümü ilet!" dedi. (Müsedded)
1316. Ubeyd b. Nadle'nin bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) devenin bir parçasının, deve yavrusu karşılığında satılmasının hükmü sorulmuş ve O, bunu yasaklamıştır.[290] (Müsedded)
1317. Yahya b. Ebî Kesîr demiştir ki: Bana İbn Abbâs'dan duyan birinin naklettiğine göre, ona bir devenin iki deve karşılığında vadeyle satışının hükmü sorulmuş. O da: "Fazlalık, uygundur. Et bazında bir sakınca yoktur.[291] (Müsedded)
1318. Hasan b. Muhammed b. Ali'nin bildirdiğine göre Hz. AH bir deveyi iki deveye karşılık vadeyle satmıştır. (Müsedded)
1319. Saîd b. el-MüseyyÎb'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) hayvanın hayvanla satışını yasaklamıştır.[292] (Müsedded)
1320. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Gümüş gümüşle, altın altınla, hurma hurmayla, buğday buğdayla, arpa arpayla ve tuz tuzla misli misline veya ağırlığı ağırlığına birbirine eşit olarak trampa edilirler..[293]
1321. Abdullah [294] şöyle anlatmıştır: Resûlullah (saMahu aleyhi zamanında bir deve kesilip parçalandı. Bir adam: "Bana bir koyun karşılığında onun parçalarından bir parça verin" dedi. Peygamber aleyhivesellem) de: "Bu (satış) uygun olmaz" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [295]
1322. Ebû Nadre'nin bildirdiğine göre Ebû Saîd: "Hurmanın hurmayla satışında, gümüşün gümüşle satışına nazaran daha çok faiz vardır" demiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [296]

Hakkını Tam Almak İsteyenin Ölçek Kullanma Zorunluluğu Ve İndirimin Geçerli Oluşu

1323. Târik b. Abdullah el-Muharibî bildiriyor: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) iki kere gördüm..... Hadisin devamında demiştir ki: Beraberimizde bize ait bir de tahtırevan olduğu halde bir kafileyle Rabeze'den yola çıkarak Medine yakınma gelip konakladık. Biz otururken yanımıza üzerinde iki beyaz elbise bulunan bir adam çikageldi. Selam verdi, selamını aldık. Sonra: "Bu kavim nereden geldi?" diye sordu. "Rabeze ve Rabeze'nin güneyinden" dedik. Yanımızda kızıl bir (erkek) devemiz vardı. "Deveyi bana satar mısınız?" dedi. "Tabi ki satarız" dedik. "Kaça satarsınız?" dedi. "Şu kadar sa hurmaya" dedik. Hiç indirim yapmadan: "Aldım gitti" dedi. Sonra devenin başından tutup Medine'ye girdi ve gözden kayboldu. Sonra birbirimizi kınayarak: "Siz devenizi tanımadığınız bir adama verdiniz" dedik. Tahtırevan içindeki kadın: "Kendinizi kınamayınız. Benim gördüğüm o yüz, size zarar vermez. Dolunay gecesinde onunki kadar yüzü Ay'a benzeyen birim görmedim" diye teselli etti. Akşam olunca adam geldi ve şöyle söyledi: "es-Selamü aleyküm (Selam olsun size). Ben, Resûlullah'ın (salkllahu aleyhi vesellem) size gönderdiği elçisiyim. O, size doyuncaya kadar (hurmadan) yemenizi emretmektedir. Hakkınızı tam olarak alıncaya kadar ölçüp alın." Biz de doyana kadar yedik, ölçüp hakkımızı tam olarak aldık. Ertesi gün Medine'ye girdik. Baktık ki Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) minberde (hutbe irat ediyor). (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [297]
1324. Ebû Sahra demiştir ki: Bizden Târik adında bir adam şöyle nakletmiştir: Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi veseilem) iki kez gördüm. Birinde Zülmecaz panayırında bir hayvan üzerinde idi. Hayvanın ayakları kanamıştı.
Sonra gelip Medine'de konakladık. Yanımıza bir adam çıkageldi ve:
"Nereden geldiniz?" diye sordu. "Rabeze'den ve Rabeze civarından" dedik. "Satacak bir şeyiniz var mı?" diye sordu. "Evet şu deveyi satacağız" dedik. "Kaça satacaksınız?" diye sordu. "Şu kadar vesk (163 İt) hurmaya" dedik. Bunun üzerine yularından tutup deveyi kendine doğru çekti ve sonra onu alıp Medine'ye götürdü. Dedim ki: "Kaybettik. Tanımadığımız birine deve sattık" dedim. Beraberimizde çadırın bir köşesinde duran bir kadın vardı. Dedi ki: "Ben size devenin bedelini garanti ediyorum. Allah'a yemin ederim ki, ben, adamın yüzünü dolunay gecesi parlayan Ay gibi gördüm. Size hıyanet etmez" dedi. Sabah olunca adam yanında hurmayla geldi ve: "Ben, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseilem) size gönderdiği elçisiyim. Doyuncaya kadar bu hurmadan yiyiniz. Hakkınızı tam olarak alıncaya kadar ölçüp alınız" dedi. Biz de öyle yaptık. (Ebû Ya'lâ)

Alışverişte Şart Koşma ve Dirhem (Gümüş Para)

1325. Hz. Âişe, satmamak ve hibe etmemek şartıyla cariye satın alan kimse hakkında: "Ben bunu mekruh görmekteyim. Şartı mekruh görmekteyim" demiştir.[298] (Müseclded)
1326. Abdullah b. Mes'ûd'un hanımı Zeynep bildiriyor: Hz. Ömer, benim hizmetime bir hizmetçi verdi. Abdullah (b. Mes'ûd): "Onu satar mısın?" dedi. Hanımı: "Ben, müminlerin emirinin benim hizmetime verdiği bir hizmetçiyi satmam" dedi ve bu konuda ısrar etti. Sonunda onu hanımından satın aldı ve (başka) bir hizmetçi satın alıncaya kadar onun hizmetinde devam etmesini şart koştu. Bunu duyan biri hemen koşup Hz. Ömer'e haber verdi. Hz. Ömer yanına vararak: "Duydum ki Zeyneb'in cariyesini satın almışsın" dedi. O da: "Evet. Satın aldım" deyince "Sakın ona yaklaşma. Onda başka biri için istisna ve şart vardır" dedi.[299] (Müsedded) Beyhakî, bunu Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Dirâr vasıtasıyla Hz. Ömer'den nakletmiştir.
1327. Âbis'in bildirdiğine göre Huzeyfe, Nahalı iki adamdan bir nâka (dişi deve) satın aldı ve nakit paraya (gümüş paraya) razı olmalarım şart koştu. Sonra onlarla birlikte evine gitti ve onlara bir kese çıkardı. Bunun için adamlar birbirleriyle kavga ettiler. Sonra onlara başka bir kese çıkardı. Yine kavga ettiler. Bunun üzerine Huzeyfe: "Sizden Allah'a sığınırım" dedi... (Hadis devam ediyor) (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1328. Haccâc b. Ertât ise aynı olayı ravi zinciri ile şu ibarelerle nakletmiştir: Huzeyfe bir adamdan dört yüz (dirhem)e bir dişi deve satın aldı ve nakit paraya razı olmasını şart koştu. Bunun üzerine ona îsfehan'dan, gümüş parayı ondan daha iyi tanıyan birini getirdi. Huzeyfe ona bir kese çıkardı. Hepsinin sahte (karışık) olduğunu söyledi. Sonra bir kese daha çıkardı. Yine hepsinin sahte olduğunu söyledi. Sonra bir kese daha çıkardı. Yine hepşjnin sahte olduğunu söyleyince (Huzeyfe): "İkinizden de Allah'a sığınırım" dedi.... (el-Hâris) [300]

Yasaklanan Alışveriş Türleri

1329. Saîd b. el-Müseyyib bildiriyor: İbn Ömer, Râfi' b. Hadîc'e birini göndererek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Acem (Arap olmayanların) topraklarının satın alınması ve kiralanması hakkındaki sözünü sordu. Râfi b. Hadîc de: "Resûlullah ((sallallahu aleyhi vesellem) Acem topraklarının satılması, satın alınması ve kiralanmasını yasakladı" diye haber gönderdi. (İshâk)
Hadiste zayıflık vardır. [301]
1330. Attâb b. Useyd'in dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini (memur olarak) gönderirken onu selef usûlü alışverişten, şartlı satıştan menetmiş ve: "Mâlik olmadığın şeyi satma!" diye tembihlemiştir.
(Ebû Ya'lâ) Senedinde kopukluk vardır. [302]
1331. Abdülkerim el-Cezerî'nin Temîm oğullarından bir adamdan naklettiğine göre Peygamber (sallallahualeyhivesellem): "Köpek bedeli, fahişe mehri ve içki parası haramdır" buyurmuştur. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [303]
İçki satışı yasağı ile ilgili diğer rivayetler İçecekler bahsinde gelecektir.
1332. Ebû Hureyre'nin meclisine katılanlardan birisi olan Yezîd b. Abdurrahman es-Suhaymî'nin bildirdiğine göre o, Ebû Hureyre'ye davarın memesindeki sütü satmanın hükmünü sormuş, o da: "Onda hayır yoktur" demiştir. (Müsedded) [304]
1333. Ibn Ömer demiştir ki: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) mecr [305] satışını, yani henüz anne karnındaki yavruların satın alınmasını yasaklamıştır.[306]
1334. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iyice meydana çıkmadan/olgunlaşmadan meyvelerin satışını yasaklamıştır.[307] (Ebû Bekir b. Ebeybe)
1335. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) borcun borçla satın alınmasını yasaklamıştır.[308] {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1336. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah ((sallallahu aleyhi vesellem): "Kim göğsü şişirilmiş bir koyun satın alırsa, onu üç gün tutma hakkı vardır. Ondan sonra memnun kalırsa, onu tutar. İade ederse, onunla birlikte bir sâ' da hurma verir" buyurmuştur.[309] (el-Hâris)
1337. Yine Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Mülâmese (gece elle dokunma) yoluyla alış veriş yapmayın. Müşteri, kızıştırmayın. Garar (bedellerden biri meçhul) alış verişi yapmayın. Şehirli köylü adına satış yapmasın. Kim göğsü şişirilmiş bir koyun satın alırsa, üç gün onu sağsın. Sonra iade ederse, onunla birlikte bir sâ' da hurma versin" buyurmuştur.[310] (Ebû Ya'lâ)
1338. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Azgın deve iade edilir" buyurmuştur.[311] (Ebû Ya'lâ)
1339. ibn Ömer: "Meyveler iyice belirmeden/olgunlaşmadan satılmaz" demiştir. İbn Abbâs ise: "Tatlanıncaya kadar" derdi.[312] (Müsedded)
1340. Abdurrahman b. Ebî Nuam'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi veseliem) uncunun ölçeğini yasaklamıştır. (MÜsedded) Bu, miirsel ve hasen bir ravi zinciridir. Ancak Dârekutnî, başka bir kanaldan yine Abdurrahman vasıtasıyla Ebû Saîd'den mevsûl olarak tahrîc etmiştir.
1341. Ebû^Iuâz demiştir ki: Ben tekecilik yapardım (yani, teke veya koçla, dişi davarları döllerdim). Berâ beni bundan men ederek: "Bu helal değildir" dedi. (Müsedded)

İhtikârdan Men

1342. Ebû Useyd'in azatlısı Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Osman b. Affan yiyecek ve tabaklanmış deri dışındaki mallarda stokçuluğu yasaklardı. (İshâk) [313]

1343. Süleyman et-Teymî ise: "Hz. Osman ihtikârı (stokçuluğu) yasaklardı. Sonra Zübeyr bir azatlısı -veya bir kişi- hakkında onunla konuştu..... Bunun üzerine (yasaktan) vazgeçti" ifadesiyle nakletmiştir. {Müsedded)
1344. Müslim el-Hayyât demiştir ki: Saîd b. el-Müseyyib için gazel (silkilmiş ağaç yaprağı) ve hurma çekirdeği satın alıyordum. O da onları stokluyordu. (ishâk)
1345. Ebû Umâme'nİn bildirdiğine göre Resûluilah (sallaliahu aleyhi vesellem) yiyecek maddelerinin stoklanmasını (ihtikârı) yasaklamıştır.
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve İbn Ebî Ömer) [314]
1346. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûluilah (sallaUahu aleyhi vesellem) ülkede stokçuluğu (ihtikârı) yasaklamıştır. (el-HâlİS) [315]

Kapora (Süftece)

1347. Abdullah (b. Mes'ûd)'un hanımı Zeyneb'in bildirdiğine göre Resûluilah (sallaliahu aleyhi vesellem) ona Cedâd'de kırk vesak hurma, Hayber'de de yirmi vesak arpa verdi. Sonra yanma Âsim b. Adî geldi ve: "İstersen hepsini burada sâ'tıa verip Hayber'de senden tam olarak alayım" dedi. Zeynep de: "Bekle, müminlerin emirine bir sorayım" dedi. Bunu ona anlattığı zaman o bunu hoş karşılamadı ve: "Bunu nasıl garanti edeceksin?" dedi.[316] Vekî demiştir ki: "İşte bu, süftece olup Hz. Ömer'in görüşüne göre mekruhtur." (İshâk)

Selem Akdi

1348. Muhammed b. Hamza b. Yûsuf b. Abdullah b. Selâm babasından, o da dedesinden nakletmiştir: Resûluilah (sallaliahu aleyhi vesellem) Yahudilerden Yâmîn adında bir adama belli bir vâdeyle selem akdiyle kuru hurma satu. Yahudi: "Ama falan kimsenin bahçesindeki hurmadan olsun" diye şart koştu. Bunun üzerine Nebî (sallaUahu aleyhi vesellem): "Falan kimsenin bahçesindeki hurmadan şartıyla olmaz" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [317]

Kökler Ve Meyveler

1349. Saîd b. el-Müseyyib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müzâbene ve muhâkaleyi yasaklamıştır. [318] (Hadisin içinde bunların açıklamaları da yer almıştır)
Ravi demiştir ki: Saîd b. el-Müseyyib'e mülkün altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesini sordum. "Bunda sakınca yoktur" dedi.[319] (Müsedded)
1350. İbn Tâvus'un bildirdiğine göre babası otları otlakta satardı.[320] (Müsedded)
1351. Hasan'dan nakledildiğine göre o, yaş otların kesilmeden satılmasını mekruh görürmüş. (Müsedded}
1352. Atâ'ya yaş" otların satılması sorulduğunda, "İki kere değil, bir kere kesilip satılmalıdır" demiştir. (Müsedded}
1353. Sa'd demiştir ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim su fazlasını (başkalarından) saklarsa, Allah da kıyamet günü onu fazlından mahrum eder" buyururken işittim. (Ebû Ya'lâ) [321]

Şüpheli Durumlardan Sakınmak

1354. Ammâr b. Yâsir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Helal de bellidir, haram da bellidir. Bunlar arasında İse şüpheli şeyler vardır. Kim şüpheli, şeylerden sakınırsa, dinini daha iyi korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere bulaşırsa, büyük günahlara girmesi pek muhtemeldir. Koru etrafında hayvanlarını otlatan çoban misali. Sürülerini koruya sokması pek muhtemeldir. Dikkat ediniz, her hükümdarın bir korusu vardır. Allah'ın korusu da hadleridir (yani had cezası takdir ettiği günahlardır)." (İshâk) Senedi zayıftır. [322]
Muhammed b. Ferac kendisine nakleden zattan, o da Ammar b. Yasir'den benzerini nakletmiştir. [Ebû Ya'lâ] [323]
1355. Sa'd'ın azatlısı Ebû Abdurrahman anlatmaktadır: Gece ben ve Sa'd hurma dolu bir bahçeye gittik. Bahçenin sahibini aradık, ama bulamadık.
Sa'd bana: "Eğer gerçek mümin olmak seni sevindirecekle, ondan hiç bir şey yeme" dedi. Bu yüzden geceyi aç geçirdik. (Müsedded)

Zor Durumdaki Kişinin Satışı

1356. Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanların en serleri, her darda kalanı gözetip onunla alış veriş yapanlardır Dikkat ediniz, darda kalanlardan alışveriş haramdır. Dikkat ediniz. Darda kalanlardan alışveriş yapmak haramdır. Müslüman Müslümamn kardeşidir. Ona zulmetmez ve onu yalnız bırakmaz.- Eğer iyilik yapacaksan, kardeşine yap. Yoksa, derdine dert/sıkıntısına sıkıntı katma!"
Senedinde metruk bir ravi vardır. Aynı zamanda nmtıkatıâır.l (Ebü Ya'lâ)
1357. Vasile b. el-Eska' anlatmaktadır: Hayf mescidinde Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi veseüem) gördüm. Arkadaşlarım bana: "Kenara çekil Vasile!" dediler. Yani, Resûlullah'm (sallaUahu aleyhi vesellem) önünden çekilmemi söylediler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Bırakın gelsin. Sadece, soru sormak için geldi" buyurdu. Yaklaştım ve dedim ki: 'Anam babam sana feda olsun ya Resûlallah, bize senden sonra tutunacağımız bir konuda fetva ver" dedim. "Sen bunu kendine danış" buyurdu. Ben de "Ben bunu nasıl yaparım ki?" deyince; "Müftüler/Fetvacılar fetva verse bile sen, kalbinde kuşku uyandıranı bırak, kuşku uyandırmayana sarıl!" buyurdu. Ben yine: "Ben bunu nasıl yaparım?" dedim. "Elini kalbinin üzerine koy. Zira kalp, helal konusunda sakin olurken haram konusunda sakin olmaz. Muhakkak ki, büyük günaha düşme korkusuyla küçük günahı terk etmesi Müslümamn takvasının sonucudur" buyurdu. "Ya haris (hırs sahibi) kimdir?" diye sordum. "Kazancını helal olmayan yolardan arayan kimsedir" buyurdu. "Mütteki (vera sahibi) kimdir?" diye sordum. "Şüpheli yerlerden uzak duran kimsedir" buyurdu. "Mümin kimdir?" diye sordum. "Canları konusunda insanların şerrinden emin oldukları kimsedir" buyurdu. "Müslüman kimdir?" diye sordum. "Müslümanların dilinden ve elinden emin oldukları kimsedir" buyurdu. "Hangi cihat daha üstündür?" diye sordum. "Zalim hükümdar karşısında gerçeği haykırmaktır" buyurdu.[324] (Ebü Yala)

Aldatmaktan Sakındırmak

1358. İsmâîl b. îbrâhîm b. Abdullah b. Ebî Rabî'a, babasından, o da dedesinden naklen selef hadisini şu ilaveyle zikretmiştir: "Resûlullah (sallnllahu aleyhi vesetlem) üzerine kuru buğday konmuş yaş buğdaya rastladı ve (sahibine) "Neden böyle yaptın? Bıraksana kardeşlerin kendi bildiklerini satın alsınlar" buyurdu. (Ishâk)
1359. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle anlatmışlardır: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseOem) bize hutbe irat etti..... Zikrettikleri uzun hadiste şu sözler de geçmiştir: "Kim alışverişte bir Müslümanı. aldatırsa, o bizden değildir. O kıyamet günü Yahudilerle birlikte haşr olunur. Çünkü onlar, insanlar arasında Müslümanları en çok aldatanlardır. " (el-Hâris) Hadis uydurmadır!
1360. Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bizi aldatan bizden değildir" buyurmuştur. (Müsedded)
Hadiste zayıflık vardır. [325]
1361. Kays b. Ebî Garaze'nin anlattığına göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yiyecek maddesi satan bir adama rastladı ve: "Ey yiyecek satıcısı, yiyeceğin altı da üstü gibi mi?" diye sordu. "Evet" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Müslümanları aldatan, onlardan değildir" buyurdu. (EbûYa'lâ) [326]

Satış Âdabı

1362. Bize Muhammed b. Ubeyd, Muhtar (b. Kani et-Temmâr)dan, o da Ebû Matar'dan naklen bildirdi: Mescitten çıktım. Bir adamın arkamdan "İzarım/eteğini topla!" diye seslendiğini gördüm.... Baktım ki Hz. Ali. Sonra deve pazarına gitti ve: "Satış yapın, ama yemin etmeyin. Zira yemin, malı yok eder, bereketi kaldırır" dedi. Sonra hurma satıcısının yanma gitti. Baktı ki bir hizmetçi ağlıyor. "Ne oldu sana?" diye sordu. "Bu adam bana bir dirheme hurma sattı. Efendim onu kabul etmek istemedi" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Al onu ve parasını ona geri ver! Çünkü o bir hizmetçidir. Onun bir yetkisi yoktur" dedi. Adam da parayı geri ödedi. Sonra devam edip hurma satıcılarına uğradı ve: "Yoksulu yedirin ki, kazancınız artsın" dedi.
Abd b. Humeyd demiştir ki: Bize Muhammed b. Ubeyd ravi zinciri ile benzerini bildirdi. Metinde "Ona dirhemi geri verdi" sözünden sonra şu ilave yer almıştır: "Ey müminlerin emiri benden memnun kalmanı istiyorum" dedi. O da: "İnsanlara haklarını tam olarak vermen kadar beni hiçbir şey memnun edemez!" dedi.
Yine "Kazancınız artsın" sözünden sonra şu ilave geçmiştir: Sonra hareket edip beraberinde Müslümanlar olduğu halde balıkçıların yanma vardı ve: "Bizim pazarımızda ölüp suyun yüzüne çıkmış balık satılmaz" dedi. Sonra Dam Fırat'a -Kerâbîs pazarına gitti. Bir Müslümanm yanma vararak: "Ey ihtiyar! Bana üç dirheme bir gömlek satıver" dedi. Satıcı onu tanıyınca, ondan bir şey satın almadı. Sonra başka birine gitti. O da tanıyınca, ondan da bir şey satm almadı. Sonra bir delikanlının yanma gitti ve ondan üç dirheme bir gömlek satm aldı ve onu, bileklerinden topuklarına kadar giydi [327] (İshâk)
1363. Câbir b. Abdullah'ın naklettiğine göre Resûlullah (saUailahu aleyhi veseüem): "Muhakkak ki Allah fahiş (çirkin söz ve davranış sahibi) ve mütefahh'ışİ (çirkin söz ve

davranış sergilemeye çalışanı) de, çarşı pazarlarda bağıranı da sevmez" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
1364. İbn Ömer, küçük boylu koyunlarını satan bir adama rastladı ve: "Koyunlarını kaça satıyorsun?" diye sordu. "Şu şu fiyata satıyorum" dedi. İbn Ömer de: "Ben şu şu fiyata satm alırım" dedi. Ama adam o fiyata satmamaya yemin etti. Bunun üzerine İbn Ömer oradan ayrıldı. İşini görüp tekrar geldi. Bu sefer adam: %sy Ebû Abdurrahman! Koyunları bana verdiğin fiyattan al!" dedi. Fakat İbn Ömer: "Sen yemin etmiştin. Şeytana yardım edip sana yeminini bozdurmam" dedi. (Müsedded) [328]
1365. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Sizden hiç biriniz kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın, kardeşinin dünür gittiğine dünür gitmesin" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [329]
1366. Muhammed b. Musa b. Mihrân'ın babasından naklettiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhiveseltem) Veda haccmda şöyle buyurmuştur: "Ey tüccar topluluğu! Sizlerin omuzlarına şu sorumluluğu yüklüyorum; Kervanları yolda karşılamayın. Şehirli de köylü adına satış yapmasın." (İbn Ebî Ömer) [330]
1367. Hz. Ali b. Ebî Tâlib bildiriyor: Resûlullah (sallailahu aleyhi vsetlem) bir cenaze töreninde idi. Buyurdu ki: "Sizden kim Medine'ye giderek hiç bir put bırakmayıp kırar, hiç bir resim bırakmayıp karalar, hiç bir kabir bırakmayıp, düzler?" Topluluk arasından bir adam ayağa kalkarak: "Ben ya Resûlallah!" dedi. Adam hemen yola çıktı. Sanki Medine'den ürküp geri döndü. Sonra Hz. Ali gitti. Döndüğünde: "Ya Resûlallah! Orada hiçbir put bırakmadım, hepsini kırdım. Hiçbir kabir bırakmadım, hepsini düzledim. Hiçbir resim bırakmadım, hepsini karaladım. Sonra döndüm" dedi. Resûûulîah (sallallahualeyhi vesellem): "Kim bunlardan birini tekrar yaparsa,..." buyurarak, çok ağır söz söyledi. Hz. Ali'ye: "Ne fitneci, ne kendini beğenmiş, ne de hayır işleriyle meşgul olmayan tüccar ol! Zira bunlar amelde geri kalmışlardır" buyurdu. (Ebû Dâvud eî-Tayâlisî)
Kabirlerin düzlenmesi vb. ile ilgili kısmı Sahîh'te geçmiştir.[331]
1368. Nuaym b. Abdurrahman demiştir ki: Bana ulaştığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Rızkın onda dokuzu ticarettedir" buyurmuştur. Nuaym demiştir ki: "Geri kalan onda birlik kazanç da sürü (koyun) beslemektedir.[332] (Müsedded)
1369. Ebû Saîd demiştir ki: Hz. Ali'yi: "Hakkıyla alış veriş yapmayan tüccar fâcirdir" derken işittim.[333] (Müsedded)
1370. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs anlatmaktadırlar: Resûlullah (sallaüahu akyhivesilem) bize hutbe irat etti... Uzun hadis içerisinde şu sözler geçmiştir: "Kim kardeşini aldatırsa, Allah ondan rızkı çeker alır, işlerini bozar ve onu, kötülüğe teslim eder. Müslümana zarar veren, dünya ve âhirette bizden değildir, biz de ondan değilizdir. Kim, Ödeme gücü bulunduğu halde alacaklısını savsaklarsa, ona öşür memurunki gibi günah yazılır. " Hemen Avf b. Mâlik el-Eşce'î ayağa kalkarak: "Öşür memurunun günahı nedir?" diye sordu. Resûlullah (salklkhu aleyhi vesellem) de: "Öşür memurunun günahı, her gün Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğramasıdır. Allah kime lanet ederse, ona hiçbir yardımcı bulamazsın" buyurdu.[334] (el-HârİS)
1371. Ebû Umâme demiştir ki: "Kim, Allah biliyor ya, ödemek niyetiyle insanlardan bir borç alırsa, daha vadesi dolmadan Allah alacaklıyı memnun eder ve o alacağından vazgeçer. Kim de, Allah biliyor ya, ödememek niyetiyle bir borç alırsa, Allah ondan onun (kısasen) öcünü alır ve Sen, onun hakkını senden almayacağımı düşündün (öyle mi?) buyurur. [335] (el-Hâris)
1372. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre bir adam: "Ya Resûlallah! Hem haccetmem gerekiyor, hem de borcum var (nasıl yapayım?)" diye sordu. O da: "Önce borcunu Öde!" buyurdu.[336] (Ebû Ya'lâ)
1372b. Ebû Harız, İbrâhîm (b. Yezîd en-Nehaî)'den nakletmiştir: Esved b. Yezîd, Naha' ailesinin tacir azatlılarından borç alır, sonra atası (devlet yardımı/ödeneği) çıkınca, öderdi. Atası çıktığında Esved ona: "İstersen, alacağını ertele. Çünkü bu atadan ödememiz gereken (başka) haklar vardı" dedi. Ama tacir: "Olmaz" dedi. Bunun üzerine Esved ona beş yüz dirhem nakit ödeme yaptı. Tacir parayı teslim alınca: "Al bunu. Sende kalsın" dedi. Esved: "Daha önce ben bunu istediğimde reddetmiştin" deyince tacir şöyle karşılık verdi: Ben senin bize, Abdullah b. Mes'ûd'dan naklen Hz. peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim iki kere borç verirse, birini tasadduk etmiş gibi sevap kazanır" buyurduğunu naklettiğini işittim. (Ebû Ya'lâ)
İbn Hibban bunu sahih görmüş [337] ve Ebû Ya'lâ'dan aynı senetle nakletmiştir. Ahmed b. Hanber ve İbn Mâce de Alkame yoluyla İbn Mes'ûd'dan benzerini nakletmişlerdir. İçeriğinde Alkame'nin bir kıssası geçmekte olup metin farklıdır. Bunların iki ayrı olay olduğu anlaşılmaktadır. [338]

Menfaat Karşılığı Borç Vermekten Men

1373. Umâre el-Hemdânî demiştir ki: Hz. Ali'den işittiğime göre Resûlullah (salbllahu aleyhi veseöem): "Menfaat sağiayan her borç, faizdir" buyurmuştur. (el-Hâris) [339]

Vadeli Borcun Vadesinden Önce Ödenmesi Halinde Borçtan Düşülmesi Konusunda Ruhsat Verilmesi

1374. Muhammed b. Alî b. Yezîd b. Rukâne'nin bildirdiğine göre Muhammed b. Ömer b. Alî ona şöyle nakletmiş: Resûluîlah (salbllahu- aleyhi vesellem) Yahudilerin (Medine'den) sürülmelerini emredince: "Bizim alacaklarımız var" dediler. O da: "(Alacaklarınızı) Şimdi alın ve biraz indirim yapın" buyurdu. (İbn EbîÖmer) [340]
İbn Cüreyc demiştir ki: Bana, Dâvud b. el-Husayn, sonra İbn Abdü'l-Eşhel yoluyla Hz. Peygamber'den (saMahu aleyhi vesellem) bunun benzeri nakledildi.

Borçlanmaktan Sakındırmak ve Borçlanma

Allah adına alışveriş yapın. Allah adına borçlanın" sözleriyle nakledilen İbn Mes'ûd hadisi Cihad bölümünde gelecektir.
1375. Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf, babasından, o da dedesinden, o da Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem): "İslam'da kimse borçlu bırakılmaz" buyurmuştur. Yani, borçlunun borcu mutlaka ödenir. [341]
Hadiste zayıflık vardır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1376. Ebû Utbe'nin bildirdiğine göre o, Ebû Umâme'den şöyle işitmiş: ResûluUah (saUallahu aleyhi vesellem) zamanında bir adam, arkasında ödenmemiş iki dinar borç bırakarak vefat etti. Allah Resulü (sallaUahu aleyhi vesellem) bu yüzden namazını kılmayı reddetti ve: "Arkadaşınızın namazını (kendiniz) kılın" buyurdu. Hemen Ebû Katâde yanma vararak: "Onun borcunu ben ödeyeceğim" de. Bunun üzerine Resûluîlah (saüaüahu aleyhi vesellem) kalkıp namazım kıldı. (Ahmed b. Menî) [342]
İbn Vehb, Muâviye'den benzerini nakletmiş, ancak Ebû Katâde'nin ismini zikretmemiştir. (Ebû Ya'lâ)
1377. Ebû Saîd demiştir ki: Hz. Peygamber'in (sallallalıı aleyhi vesellem) katıldığı bir cenaze töreninde ben de bulundum. Cenaze (musalla taşına) konduğu zaman Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Borcu var mı?" diye sordu. Ashap: "Evet, var!" deyince namazını kılmaktan vazgeçip: "Arkadaşınızın namazını siz kılın" buyurdu. Hz. Ali, onun dönüp gittiğini görünce, peşinden gidip: "Ya Resûlallah! Borcundan kurtuldu. Borcunu ben üsleniyorum" buyurdu. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) geri dönüp namazını kıldı. Namazı bitirince şöyle buyurdu: "Ey Ali! Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Sen Müslüman kardeşinin ipoteğini kaldırdığın (bağlarını çözdüğün) gibi Allah da kıyamet günü senin ipoteğini kaldırsın (bağlarını çözsün). Hangi kul, kardeşini borcundan kurtarırsa, mutlaka kıyamet günü Allah da onu borcundan kurtarır (günahlarını bağışlar)" buyurdu. Bunu duyan Ensar'dan bir zat ayağa kalkarak: "Ya Resûlallah, bu Ali'ye özgü bir şey midir?" dîye sordu. O da: "Hayır. Bütün Müslümanlar içindir" buyurdu. (Abdb. Humeyd) [343]
1378. Sadaka b. Isa demiştir ki: Enes b. Mâlik'i şöyle anlatırken işittim: Namazını kılsın diye Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) bir erkek cenazesi getirildi. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Borcu var im?" diye sordu. "Evet" dediler. Bunun üzerine: "Borcunu ödemeyi garanti ederseniz, namazını kılarım" buyurdu.[344] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1379. İsâ b. Sadaka b. Abbâd el-Yeşkurî demiştir ki: Babamla birlikte Enes b. Mâlik'in yanma girdim. Ona: "Bize, Allah'ın izniyle istifade edeceğimiz bir hadis naklet" dedim. Sonra şöyle dediğini işittim: "Sizden borçsuz ölmeyi becerebilen, yapsın. Zira ben Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Kendisine borcu bulunan bir cenaze getirildi. "Borcunu ödemeyi garanti etmediğiniz sürece onun namazını kılmam. Zira benîm namazım, ona fayda erir" buyurdu. İnsanlar borcunu ödemeyi garanti etmeyince, namazını Vlmadı ve: "O, kabrinde de borçludur/rehindir" buyurdu.[345] (Ebû Ya'lâ)
1380. Enes'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber'e (sallaMıu aleyhi vesellem), namazını kılması için bir cenaze getirildi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Borcu var mı?" diye sordu. İnsanlar: "Evet, var" deyince; "Cebrail beni borçlu kimsenin namazını kılmaktan menetti. Borcu olan kişi, borcu Ödenene kadar kabrinde rehin tutulur" buyurdu.[346] (Ebû Ya'lâ}
1381. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Üç şeye dikkat çevrilmez [347] buyurdu. Bunlardan biri olarak: "Kişi, borcu sırtına bininceye kadar ona dikkat çevirmez' buyurdu. (Ahmed b.
1382. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs bildirmektedirler: Resûlullah (salîallahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat etti.... Zikrettikleri uzun hadiste şu sözler yer almıştır: "Felaketzedeye borç veren, borcunu güzellikle istesin, sonra aynı ameline yeniden başlasın. Zira Allah katında, verdiği her dirheme karşılık ona cennette bin kantar verilir. Kim Müslüman kardeşine borç verirse, ona, verdiği her dirheme karşılık Uhud, Hira, Sebir ve Sina dağlan ağırlığınca (sevap) verilir. Eğer vadesi geldiğinde borcunu talepte ona hoşgörülü davranırsa, ona, geçen her gün için sadaka sevabı, yazılır. Hesap ve azap görmeksizin, Sırat köprüsünden, çakan şimşek gibi geçer. Kime de Müslüman kardeşi borç için muhtaç olur da verecek gücü bulunduğu halde ona borç vermezse, Allah, iyilik sahiplerini mükâfatlandırdığı, günde ona cenneti haranı kılar. " (el-Hâlis)
Hadis uydurmadır.!
1383. Ebû Kesîr'in bildirdiğine göre Sa'd b. Ebî Vakkâs, bir adamdaki alacağını tahsil etmeğe geldi. "Çıktı" dediler. Bunun üzerine o da: "Şahitlik ederim ki ben Resûlullah'ı (salîallahu aleyhi vesellem): "Bir adam Allah yolunda öldürülse, sonra diriltilse, sonra yine Öldürülse, sonra diriltilse, sonra yine öldürülse bile borcunu ödemedikçe cennete giremez" buyururken işittim. (Abd b. Humeyd) [348]

[1] İki asılda şeklinde yer almıştır. Ama bana göre doğrusu şeklinde olmalıdır.
[2] Senedinde hakkında ihtilaf edilen Kâbus b. Ebî Zabyân bulunmaktadır. Bana göre bu zatın hadisi hasen derecesindedir. Bûsîri de demiştir ki: "Senedinde yer alan Kâbus hakkında ihtilaf edilmiştir. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir."
[3] Senedinden oldukça zayıf biri olan Husayn b. Ömer bulunmaktadır. Bûsîrî bu zat lakkında yorum yapmamış, yalnızca: "Hadisin iki şahidi vardır" demiştir.
[4] Senedinde Kilâb b. Ali yer almaktadır. İbn Ebî Hatim bu zatı eİ-Cerh ve't-Ta'âîl isimii serinde zikretmiştir. Müsnede'de şöyle denilmiştir: "Harem'de kim birini öldürürse, udürülür. "Ruhbanlık sebebiyle haccetmedim ve Harem'İn kutsallığını bilemedim" sekinde bir mazereti kabul edilmez." eî-İthâfm hamişinde ise şu açıklama yer almıştır: Yani ne evlilikten uzak durmak ne de Hıristiyanlıkta olduğu gibi tamamen iba dete yönelmek vardır. Sarûra aynı zamanda haccetmeyen kimse anlamına da gelir. Bûsîrî: "Senedinde yer alan Mansûr b. Seleme zayıf biridir. Ama haberin şahidi vardır" demiştir.
[5] Bu, müellifin defalarca yalan ve uydurma olduğunu açıkça ifade ettiği hadis cüz'ünden alınma bir parçadır.
[6] Bu kelimeyi M. ez-Zeî«nd'den ekledim, el-îthafda da metin iki asıldaki gibidir.
[7] Senedinde yer alan İsmail b. Râfi'i zayıf görmüşlerdir. Sonra Heysemî'nin şöyle dediğini gördüm: "Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup senedinde yer alan İsmâîl b. Râfî' zayıf bindir. (III, 276) Benzer değerlendirmeyi Bûsırî de el-İthâf da yapmıştır.
[8] el-Ithâfda bu şekilde geçmiştir. İki asılda (yani Müsnede ve Mücerrede nüshalarda) liiüj (arkadaşlarımızi)"yer almıştır.
[9] İki asılda ifade bu şekildedir. el-İthâf da ise "Necde'nin mallarından ve kölelerinden tanıdıklarınızı alınız" şeklinde yer almıştır.
[10] M. ez-Zevnid'de ifade "Kurban bayramı günü, denildi" şeklindedir. Ki bu gün hacc-ı ekber (büyük hac) günüdür.
[11] Heysemî rivayetin yalnız merfû kısmını nakletmiş ve "Senedinde yer alan Fırat b. cl-Ahnet zayıf biridir" demiştir (III, 270). Bısırî ise değerlendirme yapmamıştır.
[12] Tevbe sûresi, 9/37.
[13] Bunu Bezzâr da nakletmiştir. M. ez-Zevâid'de bildirildiğine göre (III, 268) hepsinin senedinde de zayıf biri olan Musa b. Ubeyde er-Rabezî yer almıştır. Bunun zayıf oluşu konusunda Bûsırî de ez-Zevâid müellifine katılmıştır.
[14] Bûsîrî bunu İsmail b. Ebî Salih'in babasında nakîi şeklinde zikrederek "Bunu el-Hâris mürsel olarak rivayet etmiş ve zayıf olduğunu söyledi" demiştir.
[15] Müsnede ve el-Ithâf da ise ifade "Abdullah b. Ömer'in bir oğlundan nakledildiğine göre Resûlullah (sailallalıu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur...." şeklindedir. Ben bunu el-Hâris'in bAüsned'İnin elimde bulunan iki nüshasında da bulamadım. Hadisi Taberânî eî-Mu'cemu'l-kebîr'de rivayet etmiştir. Heysemî de demiştir ki: "Senedinde yer alan Haccâc b. Nusayr'ı İbn Hibbân ve başkaları güvenilir kabul ederken Nesâî ve başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir." {III, 278). Aynı konuda Sünen müellifleri tarafından nakledilen ibn Mes'ûd ve İbn Abbâs'dan gelen başka rivayetler de mevcuttur. Bûsîrî ise rivayetin senedine ilişkin bir değerlendirme yapmamıştır
[16] Senedinde yer alan Hâris'in hocası Halîl b. Zekeriyya zayıf biridir. Bûsîrî de aynı yerde onun zayıf olduğunu belirtmiştir. Aynı konuyla ilgili Ebû Davud'un naklettiği
[17] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedinde ismi zikredilmeyen bin vardır. i ı u,M«ı nakleden ravi de zavıftır.
[18] İki asılda bu "A-al 0^ (annesinden naklen) şeklinde geçmiştir. İfade el-Cerh ve't-Tn'dîl'den istifadeyle tashih edilmiştir. Senette geçen Musa b. Katan'] Buhârî ve İbn Ebî Hatim eserlerinde zikrettikleri halde onunla ilgili herhangi bir tenkit nakletmemişlerdir.
[19] İfade iki asılda bu şekilde geçmiştir. Kenzü'l-urnmM'da ise: (Ebû Ubeyd, İbn Ebî Şeybe, İbn Sa'd ve Müsedded'den naklen) "^^j' (iplerini boyunlarında bırakmayınız)" şeklinde yer almıştır.
[20] Müsnede'de belirtildiğine göre bunu İbn Ebî Ömer de nakletmiştir. Bkz. Kenzii'l-ummâl (III, 28). Bûsîrî bununla ilgili yorum yapmamıştır.
[21] Senedinde yor .lan Harâm b. Osman metruktür Müsnete de sene* d o ha Ebû Osman'dan naklen» .fadesi yer alm.ş». Doğrusu, üzere (I, 191, yazma) Haram b. Osman*. Bûsîrî hadisi pek çok kaynağa nispe fakat zayıflığına işaret etmemiştir.
[22] Müsneifde: »Bu, senedi Sn«*. mevkuf bir hadvst.r" denilmisür. Bûsîrî ravilerini, güvenilir olduklarını belirtmiştir.
[23] (IV, T.81) belirtildiğine göre hadisi Nesâî ve Ebû Dâvud nakletmişlerdir. Bûsîrî de ravilerinin güvenilir olduklarım söyiemiş ve: "Bunu Sünen müellifleri daha kısa bir metinle naklettiler" demiştir.
[24] Haf, ibn Hacer demiş* ki: "Bunu İbn Ebî Şeybeman yoluyla nakletmlŞ olup senedi ceyyiMn, (IV 114) Heysemî de Bu Bezzâr muhtasar olarak nakletm^ olup ravileri Sahih'in ravileridir. (L 280). ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[25] Bakara sûresi 2/202.
[26] Beyhakî ceyyid bir senetly rivayet etmiştir. (IV, 333). Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[27] Müsnede'de denilmiştir ki: "Ebû Dâvud başka bir tarikten farklı ifadelerle naklet-mişür." Ben derim ki: Ebû Davud'un Sünen'inde Kira bahsine bakınız. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Müsedded zayıf bk senetle rivayet etmiştir. Çünkü Abdullah b. Şebîb zayıftır. Aynı hadisi İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiştir. Onun senedinde ise ismi zikredilmeyen bir ravi vardır "
[28] Heysemî demiştir ki: "Senedinde, hakkında tenkit bulunan İbn Ebî Leyla vardır" (III, 283). Bûsîrî ise "İbn Abbâs hadisi onun şahididir" demiştir. Hafiz İbn Hacer de "Mahfuz olan İbn Abbâs hadisidir" demiştir.
[29] Söz konusu hadisi Ebû Dâvud ve İbn Mâce nakletmişlerdir.
[30] Bunu İbn Mâce, Husayn b. Avf'dan merfû olarak nakletmiştir. Buradaki ise tnürseldu. Bûsîrî raviîerirnin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[31] Senedinde Ebû Ma'şer vardır. Bûsîrî, Ebû Ma'şer'in zayıf oluşu nedeniyle hadisin
[32] el-Medenî. Bunu İbn Ebî Hatim zikretmiştir. Aynı zatı Lisnnü'I-mizan'da zikreden Hafız İbn Hacer demiştir ki: "Hatîb bunu peltek sâ harfi ile Şüays diye tespit etmiş ve Buhârî'nin Şuayb şeklindeki tespitinin tashif olduğunu söylemiştir. İbn Maîn ise "Beş para etmez bir ravidir" demiştir. Bûsîrî bunu doğru tespite göre İbrahim b. Şuays'dan nakletmiş ve senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir."
[33] Haris, bunu Vâkıdî'den nakletmiştir. Bûsîrî ise Vâkıdî'yi zayıf addetmiştir.
[34] Senedi sahihtir. Bûsîri ravilerînin güvenilir olduklarım söylemiştir.
[35] Senedi sahihtir. Kenzii'l-ummâi'da şöyle denilmiştir: Beyhakî'nin Hasan'dan naklen bildirdiğine göre tmran b. Husayn, Basra'da ihrama girmiş ve Ömer b. el-Hattâb bundan hoşlanmamıştır. (III, 31). Bûsîrî de senedini sahih görmüştür.
[36] Senedinde yer alan Haccâc b. Dînâr güvenilir bir ravidir. Geri kalan ravıleri de öyledir. Bûsîri ise yorum yapmamıştır.
[37] Âsim b. Ubeyde'nin zayıf olması sebebiyle Bûsîri senedini zayıf olarak değerlendirmiştir.
[38] Senedinde yer alan Musa b. Ubeyde er-Rabezî i:ayıf biridir.
[39] Mücerrid bunu gözden kaçırmıştır. Bezzâr'ın sözünden hemen sonra: "Bu ikisi Abd b. Humeyd'e aittir" dediği halde bunu zikretmiş, diğerini hazfetmiş tir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk ve Bezzâr zayıf bir ravi olan Muhammed b. Ebî Humeyd'in yer aldığı bir senetle rivayet etmişlerdir."
[40] Müsnede'de bu şekildedir. Asılda ise "aJi^Ji" diye geçmiştir. el-İthâf da ise: "Ben Mirdâs el-Cenedi'yim" şeklinde yer almıştır. İbn Ebî Hatim, Mirdâs b. Abdurrahman el-Cenedi'yi {ei-Cerh ve't-Ta'dil'de) zikrederek Abdullah b. Amr'dan rivayette bulunduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Mirdâs b. Şeddâd'ı da zikretmiş ve kendisinden Mirdâs b. Abdurrahman'm rivayette bulunduğunu söylemiştir.
[41] Senedinde bir mahzur yoktur. Bûsîrî ise değerlendirme yapmamıştır.
[42] Senedi ceyyiddir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını belirtmiştir.
[43] Heysemî'nin bildirdiğine göre bunu Tabcrânî de rivayet etmiştir. Ama senedinde metruk biri vardır. (I, 209). Ben derim ki: Bunu el-Hâris yine metruk biri olan Dâvud b. el-Muhabber'den nakletmiştir. Bu yüzden Bûsîrî de hadisi zayıf görmüştür.
[44] Senedinde zayıf biri ulan Ebü Ma'şer vardır. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, zayıf biri olan İshâk b. Bişr'den nakletmiştir."
[45] Bunu Heysemî nakletmiş ve Âiz b. Nuseyr sebebiyle zayıf olduğunu söylemiştir. Aynı zat sebebiyle rivayeti Hafız İbn Hacer de zayıf saymıştır. M. ez-Zevâid'o. talik yazarak, "Muhtemelen bu kişi Beşîr'dir" diyen yanılmıştır. (III, 208). Rivayetin senedinde ayrıca İbnü's-Semmâk yer almıştır ki, Hafiz İbn Hacer onun hakkında: "Bu zat Muhammed b. Sabîh olup zayıf biridir" açıklamasını yapmıştır. Müsncde'dc bu şekilde geçmiştir. Senedi Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[46] Senedinde yer alan Cemîl b. Ebî MeymÛne'yi İbn Ebî Hatim eserinde zikrettiği halde hakkında cerh/tenkit, ya da ta'dil/olumlu değerlendirme naktetmemiştir. ibn Hıbban ise es-Sikâfte zikretmiştir. Bkz. Heysemî, III, 209. Hadisi Taberânî de nakletmıştır. Busrn ise: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Muhammed b. Ishak tedtıs yapar" değerlendirmesini yapmıştır.
[47] Mücerrid bunu ihmal etmiştir. Müsnede'ye göre Hafiz İbn Hacer: "Ebû Dâvud aynı hadisi bizzat Hz. Ömer'den nakletti" açıklamasını yapmıştır.
[48] Senedi söhîfitir, Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[49] M. ez-Zevâid'de Taberânî'den naklen bu şekilde gelmiştir. Asıllarda onun yerinde "nalınlarını çıkarırken" ifadesi yer almıştır ki bu anlamsızdır. el-İthâfda ifade, M. ez-Zevâid'deki gibi geçmiştir.
[50] Senedinde metruk biri olan Ubeydullah b. Ebî Humeyd vardır. Aynı hadisi Taberânî el-Mu'cemu'l-kebîr'de nakletmiştir. Bkz. Heysemî, III, 233. Bûsîrî ise bir açıklama yapmamıştır.
[51] Ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî de aynı değerlendirmeyi yapmıştır.
[52] Müsnede'de "Hadis sahîh mevkuftur" denilmiştir. Bûsîrî ise değerlendirme yapmamıştır.
[53] Asıllarda "Saçlarını kısaltıyordu" ifadesi geçmiştir. el-İthâfda da böyle yer almıştır.
[54] İkisinin senedinde de "Kilâb b. Ali, Mansûr b. Süleyman'dan naklen" ifadesi yer almıştır. Bu iki raviyi de İbn Ebî Hatim eserinde zikretmiş, ancak haklarında ne cerh/tenkit, ne de ta'dil/olumlu değerlendirme nakletmiştir. Söz konusu isimler Müsnede'de hata sonucu "Kilâb b. Ali an Mansûr b. Süleyman" şeklinde geçmiştir. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[55] Heysemî demiştir ki: "Leys b. Ebî Süleym güvenilir olmakla beraber müdellistir." (III, 246).
[56] Heysemî demiştir ki: "Hasan ne Ubey'den, ne de Ömer'den hadis duymuştur" (III, 236).
[57] İki rivayetin de ravileri güvenilir kimselerdir. Ama senetleri munkatıdır.
[58] el-İthâfda da böyle yer almıştır. KenzÎi'l-ummâl'da ise İfade: "Önce umre yapıp sonra haccedecek olsaydım, mutlaka temettü yapardım" şeklinde geçmiştir. (III, 33). Ravileri güvenilir kimselerdir. Senedini Bûsîrî sahih olarak değerlendirmiştir.
[59] İki asılda ifade "İbn Ömer b. el-Hattâb .... Ayırmalarını emretti" şeklinde yer almıştır. Ama benim yaptığım ilaveler yerindedir. Zira Tahâvî'nin eserinde yer alan Mâlik an Hafi mı İbn Ömt'r'den rivayetinde şu ifadeler geçmektedir: Ömer b. el-Hattâb: "Haccı-nız ile umrenizin arasını ayırınız. Zira bu şekilde sizden birinizin haccı daha mükemmel/tam olur ve hac aylan dışında umre yaparsa, umresi

daha mükemmel/tam otur" dedi (E, 375). Sonra el-İthâfda "İbn Ömer dedi ki: Ömer b. el-Hattâb.... dedi" rastladım.
[60] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedi sahihtir.
[61] Senedi sahihtir.
[62] Senedi sahihtir. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[63] Senedi kasetidir. Bûsîrî değerlendirme yapmamıştır.
[64] Zem'a b. Salih hariç, senedinde geçen ravİler güvenilir kimselerdir. Zem'a da zayıf olmakla birlikte hadisini almak caizdir. Bûsîrî de rivayetin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir.
[65] Bûsîrî senedini sahih görmüş ve hadisi İbn Ebî Şeybe, İbn Menî', Ahmed b. Hanbel, el-Hâris ve Ebû Ya'lâ'nın, Ebû Ya'lâ'dan da İbn Hibbân'm naklettiklerini belirtmiştir.
[66] Müsnede'de denilmiştir ki: "Bu, senedi sahih, mevkufbİT hadistir. Hadis, sedd-i zerâi konusunda asıldır." Ben derim ki: Bunu Mâlik e!-Muvnttn'da nakletmiştir. Bûsîrî Müsnede"deki rivayeti nakletmiş, ama ona gönderme yapmamıştır.
[67] Kenzü'l-ımımnl ve başka kaynaklarda bu şekilde geçmiştir ki, doğrusu böyledir. Asıllarda yani bu kitabın elyazması nüshalarında ise hata sonucu isim "İbn Cübeyr" şeklinde yer almıştır.
[68] Bûsîrî yorum yapmamıştır. Kenzii'l-ummâl'da belirtildiğine göre hadisi Şafiî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.
[69] Beyhakî'nin rivayet ettiği (V, 864) bu hadisin senedi «j/yiddir. Bûsîrî de ravilerinm güvenilir olduklarını söylemiştir.
[70] Müsnede'de "Bu sahîh mevkûjhır" denilmiştir. Bûsîrî de ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[71] Senedi hasendit. Bûsîrî de rivayeti hasen olarak değerlendirmiştir.
[72] Müsnede'de "Bu sahîh mevkuftur" denilmiştir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[73] Bûsîrî ravilerinden birinin tanınmaması nedeniyle hadisin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.
[74] Bûsîrî ravilerinden birinin tanınmaması dolayısıyla hadisin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.
[75] Bûsîrî "Bunu el-Hâris, Vâkıdî'den naklen rivayet etmiştir" deyip başka bir şey ek-lememiştir.
[76] Bu zat el-Hâris'in hocası İbn Fadl'dır. Bûsîrî bunu nakletmiş, ama Müsnede'ye gönderme yapmamıştır.
[77] Ya'lâ'nın hadisini Buhârî ve Tirmizî nakletmişlerdir. (II, 87)
[78] Hadisi Beyhakî de nakletmiştir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[79] Haris, zayıf biri olan Abdülazîz b. Abân'dan nakletmiştir. Bûsîrî ise hakkında yorum yapmamıştır.
[80] Hadis no. 173
[81] hadis no: 1232
[82] Aynı olayı Ebû Ya'lâ, İbn Abbâs'dan, buradakinden daha detaylı oiarak nakletmiş-tir. Heysemî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Aşağıda Hafız Ibn Hacer'in Kıtal sûresinin tefsirinde nakledeceğini söylediği rivayet de budur. Bûsîrî ise bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[83] Beyhakî'den naklen Nasbü'r-Rnı/e'de bu şekilde yer almıştır. Asıl nüshalarla el-İthâfâa ise hata sonucu "^*^ ^" (cenaze namazı) yerine (Beytullah'da) denilmiştir.
[84] Mücâhid ile Ömer arasında kopukluk vardır. Aynı hadisi Abdürrezzâk, Ma'mer yoluyla Mansûr'dan nakletmiştir.
[85] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Musa b. Ubeyde er-Rabezî zayıf biri olup, Abdullah b. Dinar'dan başkasından naklettiği rivayetlerde güvenilir kabul edilmiştir. Bu rivayet de onlardan biridir." (III, 243). Bûsîrî ise "Senedinde Musa b. Ubeyde bulunmaktadır" demekle yetinmiştir.
[86] İbn Sa'd, îbn Hüseyin'den, o da Ebu't-Tufeyl'den, o da İbn Abbâs'dan muttasıl oia-rak rivayet etmiştir. Hafız İbn Hacer demiştir ki: "Bunu Ebû Nuaym hasen bir senetle nakletmiştir." Bkz. el-İsâbe, 1,183.
[87] el-îsâbe'âe denilmiştir ki: "Temîm b. Useyd, bunun Esed olduğu da söylenmiştir. Mekke fethinden önce Müslüman olup sahabî olmuştur."
[88] el-İthâfda (sınırlarını belirlemiştir)" ifadesiyle geçmiştir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. Aynı rivayeti el-îsâbe'âe (1/183) belirtildiğine göre Fâ-kihî de nakletmiştir. Bezzâr'ın Esved b. Halef den naklettiğine göre ise Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine Harem'in sınır taşlarını yenilemesini emretmiştir. Bunu İbn Hacer, Esved'in biyografisinde ve Heysemî M. ez-Zevâid'de nakletmişlerdir. Tercih olunan ise buradaki rivayettir. Bu konuda birden fazla rivayetin bulunması da muhtemeldir.
[89] Abdürrezzâk'ın Musonne/indeki rivayette, geçtiği her yerde Mekke yerine "Bekke'nin sahibi" denilmiştir.
[90] Abdürrezzâk'ın Mıtsmınefmde de böyle geçmiştir.
[91] Abdürrezzâk, Ma'mer yoluyla Zühri'den "Bana ulaştı ki..." ifadesiyle nakletmiştir. (III, 212, yazma) İbn Ebî Ömer'in senedi muttasıl olmakla birlikte hocası Nasr b. Sabit hakkında çok tenkit vardır.
[92] Ravi zincirinde sakınca yoktur.
[93] Bunu İbn Menî', Hüseyin'den, o da Haccâc'dan, o da Atâ'dan; Abdürrezzâk ise İbn Mücâhid'den, o da babasından nakletmişler. Atâ ile Mücâhid'in ikisi de Abdullah b. Ömer'den nakletmişlerdir. Senetler birbirini kuvvetlendirmektedir. Taberânî de anlam bakımından benzerini Abdullah b. Amr'dan nakletmiştir. Ama senedinde yer alan İsmail b. ibrahim b. Muhacir zayıftır. Bkz. Heysemî, III, 297. Bûsîrî ise bir değerlendirme yapmamıştır.
[94] Senedinde Mekke halkından ismi zikredilmeyen biri vardır. Bûsîrî bu açıklamayla yetinmiştir.
[95] Metnin aslında geçen kelimesi deve sürerken söylenen şarkı anlamına gelmektedir.
[96] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Asım b. Ubeydullah zayıf biridir. (III, 244). Senedini Bûsîrî de zayıf saymıştır.
[97] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî de rivayet etmiş olup senedinde yer alan Asım b. Ubeydullah zayıf biridir." Ben derim ki: Asım hepsinin senedinde yer almıştır.
[98] Senedi, hasendir. Bûsîri ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[99] Abdürrez/'.âk, III, 150, yazma. Müsnede'de denilmiştir ki: "Bu mürsel olup ravileri Snhîh'in ravileridir." Aslı Urve'nin Zeyneb binti Ebî Seleme'den, onun da Ümmü Sele-me'den rivayeti şeklinde Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde muttasıl olarak geçmektedir.
[100] Asıl nüshalarda bu kısım düşmüş olup onu Kenzü'l-ummâl'dan ekledim.
[101] Zira senedinde yer alan Aiz b. Nüseyir ve Muhammed b. Subayh zayıfturlar. Kenzü'î-ummnl'ds belirtildiğine göre (III, 10) hadisi Ebû Nuaym Hih/e'de ve Beyhakî Şuabu'l-imân'da nakletmiş ler d ir.
[102] Müsnede'de bu şekilde geçmiştir. Kenzü'l-ımnıâl'da İse Ebû Dâvud remziyle İbn Ömer'den "bir köle azat etmek gibidir" ifadesiyle nakledilmiştir. el-İthâfda ise "bir köle azat etmeye denktir" ifadesi yer almıştır. Bûstrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Isbehânî, ismi zikredilmeyen bir ravinin bulunduğu bir senetle nakletmişlerdir."
[103] Bûsîrî "Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır" demiştir.
[104] Müsnede'de de böyle geçmiştir. M. ez-Zevâid'de ise "sabah namazından Önce" denilmiştir. el-İthâföa da bu şekilde yer almıştır ki, bana göre doğrusu budur.
[105] M. ez-Zevâid'de "namaz kıldı" yerine "kıraatte bulundu" denilmiştir. el-İthâf da da "namaz kıldı" şeklinde geçmiştir.
[106] Müsnede'de "Senedi zm/r/tır" denilmiştir. Heysemî de senedinde zikri geçen Abdüsselâm b. Ebi'l-Cenûb'un metruk olduğunu söylemiştir. (III, 246). Rivayeti Bûsîrî de zayıf saymıştır. Fakat el-Ithâfda ravinin ismi "İbn Ebi'n-Nücûd" diye geçmiştir.
[107] Müsnede'de belirtildiği üzere senedinde yer alan Süfyân, İbn Ferrûh'tur. Ama bu zatın adına rastlamadım. Korkarım ki burada müstensihlerden kaynaklanan bir karıştırma söz konusudur.
[108] Kenzü'l-ummâl"da Taberânî, İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî remizleriyle: "...Kitabını ve Peygamberinin sünnetini tasdik ederek" ifadesiyle nakledilmiştir (IV, 35).
[109] Beyhakî, hadisi Müsedded'in tarikleriyle nakletmiştir. (V, 75). Senedi ceyyiddiv. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[110] Bana göre doğrusu budur. Asıllarda ise ravinin ismi "Muhammed b. Abbâd b. Hudayr" şeklinde yer almıştır. Sonra el-İthâfda da "Ca'fer" ismiyle buldum.
[111] Miisnede'de: "Bu, senedi cei/yid derecesinde mevkuf'bir hadistir" denilmiştir. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Ömer, Sahîh'in rivayet zinciri ile mevkuf olarak nakletmiş-tir."
[112] Bunu el-Hâris, Vâkıdî'den nakletmiş olup, Bûsîrî zayıf olarak değerlendirmiştir.
[113] Müsneâe'de denilmiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. Eğer Urve bunu Abdurrahman b. Avf'dan işitmişse, sahihtir. Şafiî bunu, onun sıkışıklık halinde istilâm etmediği; başka zamanda istilâm ettiği şeklinde yorumlamıştır." Ben derim ki: Beyhakî 'Bu mürsel bir rivayettir" değerlendirmesini yapmıştır (V, 80). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[114] Ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî, hakkında yorum yapmamıştır.
[115] Miisnede'de yer alan MCısa b. Ukbe zayıf biridir. Rivayeti Bûsîrî de zayıf görmüş ve: "Mu'âal'dir. Ama Tirmizî'nin naklettiği Câbir hadisi bunun şahididir" demiştir.
[116] Mücerrid bunu ihmal etmiştir. Hadisin başında onu nakledenin ismi zikredilmemiş-tir. Kenzü'l-ımntâl'da belirtildiğine göre hadisi İshâk nakletmiştir. Zann-ı galibimce hadis ona aittir. Ama nüshadan düşmüştür. Sonra Bûsîrî'nin hadisi ona nispet ettiğini gördüm. "Hadisin gerisini (müellifler) nakletmişlerdir" derken kastettiği, hadisin burada zikret mediğim şu kısmıdır: "Eğer ben Allah Resulünü seni öperken görmeseydim, ben de seni öpmezdim." Bu kısmı Buhârî ve Müslim ile Sünen müellifleri zikretmişlerdir.
[117] Senedinde sakınca yoktur. Tayâlisî'nin hocası Ca'fer b. Abdullah'ı, Ebû Hatim güvenilir görmüştür. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[118] Senedi ceyyiddir. Kenzü'l-ummâl'da belirtildiğine göre hadisi Dârekutnî eî-Üd'de nakletmjştir. Bûsîrî ise hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[119] Ben derim ki: Eğer bu ihramlı olma durumuyla ilgili ise peçeyi yüzünden uzak tutması ihtimali vardır. Çünkü bizzat kendisinden "İhramlı kadın peçe giymez, maske takmaz, İsterse örtüsünü yüzünden aşağı sarkıtır" dediği sabittir, bkz. Beyhakî, V, 47. Buhârî de İbn Ömer'den merfû olarak: "İhramlı kadın peçe takmasın" kavlini nakletmiştir. Bûsîrî rivayet hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[120] Bûsîrî'nin belirttiğine göre hadisin ravileri güvenilir kimselerdir.
[121] Bunu Hasan b. Süfyan, Beğavî ve başkaları, Cerîr'in Atâ b. es-Sâib'den rivayeti şeklinde nakletmişlerdir ki, bu hadis ondan (Atâ'dan) Kınadıktan sonra dinlenmiştir. Aynı hadisi Taberânî de Rabîa b. Abbâd'm babasından rivayeti olarak nakletmiştir. Ama M. fe-Zevâid'de belirtildiğine göre (III, 251} onun senedinde de yine Âtâ yer almıştır. Bûsîrî ıse yorum yapmamıştır.
[122] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[123] Müsnede'da bildirildiğine göre hadis sahîh mevkuftur. Senedini Bûsîrî de sah'th kabul etmiştir.
[124] Senedinde yer alan İbn Ebî Leylâ'nın hafızası zayıftır. Bûsîrî rivayetin zayı/olduğu-m söylemiştir.
[125] Ravileri Snhîh'm ravileridir. Bkz. Heysemî, III, 251. Bûsîrî ise "Hepsinin senedinin merkezinde İbn Ebî Leylâ vardır. Bu da zayıf biridir" demiştir.

[126] Nahl sûresi 16/123.
[127] Senedinde yine İbn Ebî Leyla ve ismi zikredilmeyen bir zat vardır.
[128] Asıllarla ve el-İthâfda bu şekilde geçmiştir. Hadisi, el-Hâris'in bendeki eksik Müsned'inde bulamadım.
[129] İsâbe'da bu şekilde geçmiştir. İbn Hacer, el-Hâris'den naklen bu raviye ait bu hadisi zikretmiştir. Ası) nüshalarda ise "Cübeyr b. Cumâne el-Cühenî" ismiyle yer almıştır ki, bu büyük bir tahriftir, el-lthâfda ise Habib b. Hımâse geçmiştir.
[130] Senedinde yer alan Vâkıdî'yi, Bûsîrî zayıf saymıştır
[131] Müsnede'de "Musa b. Ubeyde zayıftır" denilmiştir. Beyhakî de "Kardeşi Ali'ye yeilavesini yapmıştır (V, 117)
[132] Asıl nüshalarda bu noktada a? bir açıklık/silik vardır. Ayru hadisi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ise "Ellerinin arkasını yüzüne doğru, iç kısmım/ayalarını da yere doğru tuttu" ifadeleriyle nakletmiştiv. Bkz. Kenzü'l-ummnt, 111, 37. Sonra Bûsîrî'nin hadisi Ahmed b. Menî'ye nispet ettiğini ve Bişr b. Harb'den dolayı onu zayıf saydığını gördüm.
[133] Beyhakî, İbn Abbâs'dan şöyle nakletmiştir: "Ben, Rcsûlullah'ı (salbMuı aleyhi vesellem) Arafat'ta yoksulun yiyecek dilenmesi gibi ellerini göğsüne koyarak dua ederken gördüm" (V, 117). el-îthâfda da rivayet İbn Menî'ye nispet edilerek "göğüs memeleri hizasına" şeklinde geçmiştir.
[134] Asıllarda "{İbn Abbâs) gördü" şeklinde geçmiştir.
[135] Ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[136] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Muhammed b. Mervan el-Ukayli'yi, Ibn Mam ve İbn Hibbân güvenilir kabul etmekle birlikte hakkında biraz tenkit vardır. Gen kalan ravileri ise Sahih hadis ravileridir." (III, 253). Bûsîrî ise hadisi İbn Hibbân'm Sn-hîh'ine nispet etmiş, fakat hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[137] Aynı zamanda Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde geçen Uzre b. Kays'ı İbn Maîn zayıf görmüştür" (III, 252). Bûsîrî de Uzre'nin zayıf oluşu sebe-bıy!e rivayeti zayıf saymıştır.
[138] Ayyaş el-Kelbî dışındaki ravileri güvenilir kabul edilmişlerdir. Ayyâş'ı da İbn Ebî Hatim (eserinde) zikretmiş ve hakkında ne cerh/tenkit, ne de tadil/olumlu değerlendirme nakletmemiştir. Fakat Şı/be yalnız güvenilir raviden rivayette bulunurdu. Bûsîri ise değerlendirme yapmamıştır.
[139] Bunu İbn Asâkir, bazı ilavelerle İbn Ömer'den nakletmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, III, 38. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded mu'daî olarak nakletmiştir. Şuayb'dan maksat İbn Ebt Hamza'dtr." el-İthâf da bu şekilde geçmiştir.
[140] Heysemî demiştir ki: "Senedinde tanımadığım biri vardır" (III, 253). Bûsîrî de mavilerinden birinin tanınmaması dolayısıyla hadisi zayıf saymıştır.
[141] Müsnede'de "Bu, merfû hükmünde snhîh, mevkuf bir rivayettir" denilmiştir. Bûsîri de demiştir ki: "Ravileri güvenilir olup, rivayet merfû hükmündedir."
[142] el-İthâf da ifade şöyledir: "Güneş dağların başında erkeklerin başındaki sarıklar gibi bir hal aldığında hareket ederlerdi. Sonra MüzdeHfe'de vakfe yaparlar. Güneşin erkeklerin başındaki (sarıklar gibi) hal almasına yakın bir vakitte oradan hareket ederlerdi..."
[143] Kenzü'I-ummâl'da (III, 44) belirtildiğine göre bunu İbn Cerîr rivayet etmiştir. Bûsîrî Zem'a b. Salih'in zayıf oluşu sebebiyle rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir.
[144] Zem'a b. Salih zayıf biridir.
[145] Senedinde yer alan İbn Ebî Leyla'nın hafızası zayıftır.
[146] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded mu'dal olarak naklermiştir. Ravüeri ise güvenilir kimselerdir."
[147] Senedinde yer alan Vâkıdî hakkında Bûsîrî: "Zayıftır" demiştir.
[148] Taberânî de rivayet etmiştir. Ancak senedinde yer alan Ebû Dâvud el-A'mâ oldukça zayıf biridir. Bkz. Heysemî, III, 252. Bûsîrî ise hakkında yorum yapmamıştır.
[149] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde yer alan Salih el-Murrî zayıf biridir." (III, 257). Ben derim ki: Senedinde geçen Yezîd er-Rakkâşî de zayıf biridir. Sonra benden Önce Bûsîri'nİn de bunu ifade ettiğini gördüm.
[150] Bunu İbn Mâce de İsmail b. Müslim tarikiyle Atâ'nım İbn Abbâs'dan rivayeti şeklinde nakletmiş olup (227) senedi güçlüdür.
[151] Senedinde yer alan Abdullah b. Âmir el-Eslemî zayıf biridir. Kavilerinden birinin tanınmaması sebebiyle rivayeti Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[152] el-İthnfda ise ifade: "Sonra taş atanların taşları kendisine dokunmayacak şekilde taşlardan uzaklaştı" şeklindedir.
[153] Harun b. Ebî Âişe dışındaki ravileri güvenilir kimselerdir. Harun hakkında da İbn Ebî Hatim ne cerh/tenkit, ne de tadil/oiumlu değerlendirme nakletmiştir. Bûsîrî ise değerlendirme yapmamıştır.
[154] Sebir, Mina'da bir dağdır. Rivayetin senedi ceyyiâdii. Beyhakî bunu muallak olarak nakletmiştir (V, 128). Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[155] Senedi kuvvetlidir. Ancak Abdullah b. Amr b. Osman, Ebû Habbe'ye yetişmediği halde aradaki aracı ravi zikredilin emiştir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[156] Bunu Nesâî ve Ebû Dâvud, Abdurrahman b. Muâz et-Temîmî'den rivayet etmişlerdir. Bûsîrî hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[157] Asıllarda bu ifade geçmiştir. Ama doğrusu, Ebû Dâvud, hadisin tamamını Abdurrahman'dan nakletmiştir. Bir kısmını ise Abdurrahman'dan, o da bir zâttan bildirmiştir.
[158] Abdurrahman b. İshâk dışındaki ravileri güvenilir kimselerdir. Abdurrahman da srtdû/c/gayet dürüst olmakla birlikte kadercilikle itham edilmiştir. Bûsîrî ise hadis hakkında yorum yapmamıştır.
[159] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan İsmail b. Müslim el-Mekkî zayıf olmakla birlikte hadisi yazılır." (III, 227)
[160] Ahmed (b. Hanbel) Huzeyfe'den nakletmiştir. Heysemî demiştir ki: "RavÜeri güvenilir kimselerdir." Ben derim ki: Ebû Davud'un ravileri de güvenilir kimselerdir. Bûsîri ise yorum yapmamıştır.
[161] Hadis mürsel olup ccyyıd senetlerle sabit olmuştur. Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[162] Eser anlam olarak, Ahmed b. Hanbel'in Benî Seleme'ye mensup bir grup kimseden naklettiği rivayetle sabittir. Bkz. ez-Zcvâid, III, 227. Bûsîrî: "Mevkuf olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[163] Senedinde Vâkıdî yer almıştır. Bezzâr benzerini İbn Abbâs'dan nakletmiştir. Heysemî, senedinde zikredilen Haccâc b. Ertât'm güvenilir olmakla birlikte miidellis 61-tfuğunu belirtmiştir.
[164] Mürseldiv. Hafız (İbn Hacer) bunu zevâidden saymakla yanılmıştır. Zira hadisi Sü~ «e?7'inde Ebû Dâvud nakletmiştir. (s. 246).
[165] Bunu Taberânî de nakletmiştir. Heysemî: "Hepsinin senedinde hafızası zayıf olan Muhammed b. Ebî Leylâ vardır" (III, 228) demiştir.
[166] Senedinde yer alan Câbir el-Cu'fi zayıf biridir. Fakat rivayet ileride geleceği gibi bazı ilave ve eksikliklerle sahih senetlerle nakledilmiştir.
[167] Abbâd, İbn Abdullah b. ez-Zübeyr olup senetteki diğer raviler gibi güvenilirdir. Ne var ki Ömer'den rivayeti mürseldir. Bûsîrî "İbn İshâk'm tedlis yapması sebebiyle senedi zayıftır" demiştir.
[168] Kenzü'l-ummâl ve başka kaynaklarda bu şekilde varit olmuştur. Müsnede'de ise "Hak hac" ifadesiyle zikredilmiştir. M.. ez-Zevâid'de de bu şekildedir. (Heysemî) Bunu Bezzâr'a ftisbet etmiştir. (III, 223).
[169] İbn Asâkir, Yahya'dan, o da kardeşi Enes b. Sirîn'den nakletmiştir. Diğer kaynaklar ıse Yahya'dan, o da Ma'bed'den, o da kardeşi Enes b. Sirîn'den nakletmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, III, 69. Senedi ceyyiddir. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[170] Senette, rivayeti Hz. Ömer'den nakleden zatın ismi zikrediimemiştir. Fakat İbn Cerîr'in naklettiği Esved ve Târik b. Şihâb'ın mutabaatları vardır. Bkz. Kenzü'l-ummâl, III, 29. Bûsîrî ravilerİnden birinin bilinmemesi sebebiyle rivayeti zayıf olarak değerlendirmiştir. Hadisi buradakindcn daha detaylı olarak nakletmiş ve naklettiği metinde telbiye tam olarak zikredilmiştir.
[171] Bunu İbn Ebî Şeybe, Ebû Usâme'den, Ebû Ya'lâ da Ebû Hişâm er-Rifâî yoluyla Ebû Usâme'den nakletmişlerdir. Heysem! senedinde zayıf bir ravinin bulunduğunu belirtmiştir (III, 224). Ben derim ki: Söz konusu ravi Ebû Habîbe'dir. Bûsîrî rivayetin senedi üzerine yorum yapmamış, aksine "Tirmizî tarafından nakledilen Ebû Bekir hadisi buna şahittir" demiştir.
[172] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Abdullah b. Nümeyr'in İsmail'den rivayeti olarak nakletmiş, İsmail'in kim olduğunu belirtmemiştir. Eğer bu zat İbn Ebî Hâlid ise bu Sahîh'in ravilerindendir. Eğer İsmail b. İbrahim b. Muhacir ise bu zat zayıftır. İkisi de hadisi bundan rivayet etmişlerdir" (III, 223). Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[173] Heysemî demiştir ki: "Ebû Dâvud hadisin bir kısmını rivayet etmiştir. Taberânî de el-Mu'cemu'l-evsat'ta nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ahmed (b. Hanbel) ve oldukça muhtasar olarak Ebû Dâvud da tahrîc etti."
[174] Beyhakî'nin Sünen'inde ifade şöyledir: Hz. Ömer: "Bunu kim yaptı? Yoksa sen mi Ka'b!" diye sordu. Ka'b da: "Evet" diye karşılık verdi.
[175] Bunu Şafiî ve Beyhakî (V, 206) rivayet etmişlerdir. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[176] Ke mü't-lininini'da geçtiği üzere (V, 206) Mâlik'in Muvnttn'daki rivayetine bkz. Bûsîrî rivayet hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[177] Ravhâ, Mekke yolu üzerinde Medine'den kırk mil kadar uzaklıkta bir yerdir.
[178] Arc, Medine'den 78 mil uzaklıkta bulunan büyük bir kasabadır.
[179] Usâye, Mecd'in dediğine göre Cuhfe yolu üzerinde Medine ile arasında 25 fersah mesafe bulunan bir yerdir.
[180] Bu hükmü Ali b. el-Medînî d-İlel'de belirtmiştir. İbn Uycyne'ye: "insanlar sana muhalefet ediyorlar, bunu İsa b. Talha yoluyla babasından rivayet etmiyorlar" demiş. O da: "Ben bu olayı sana anlattım. Onun babasından nakledildiğini zannediyordum" diye karşılık verdi. Ali demiştir ki: "Doğrusu İsa b. Talha'mn en-Nehdî'den nakli şeklinde olmalıdır." Müsnede'de de böyle yer almıştır. Ben derim kî: Hadisi Ahmed (b. Hanbel) Umeyr b. Seleme ed-Damrî'den nakletmiştir. Heysem? de demiştir ki: Bunu Nesâî Umeyr'den, o da bir zattan nakletmiştir. İmam Ahmed'in ravileri Snhîh'in ravileridir. (III, 230)."
[181] Müsnede'de "sahih mevkuf denilmiştir. Bûsîrî de "Bunu Müsedded Sahîh'in senediyle mevkuf olarak rivayet etmiştir" demiştir.
[182] Ebû Ya'lâ, bunu Ebu'z-Zübeyr'den Eclah vasıtasıyla nakletmiştir. Bu zat hakkında, güvenilir olduğu belirtilmiş olmakla birlikte tenkit vardır. Bkz. Heysemî, III, 231.
[183] Kenzü'l-ummâl'da bu hadis Müsedded'den nakledilmiştir (ili, 53). Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Şafiî demiştir ki: "Ne biz, ne onlar, yani Iraklılar, ne de bildiğimiz bir kimse bu hükmü esas alır. Aksine biz hüküm olarak <Onun değerini borç-lamr> deriz." Yine demiştir ki: bunu Ali'den başka bir yolla da rivayet etmişlerdir. Ama Beyhakî'nin bildirdiğine göre hadis bilginleri öyle bir yolla rivayeti kabul etmezler. (V, 208),
[184] Senedinde meçhul biri vardır. Aynı hadisi Beyhakî ravileri tanınan başka bir tarikten nakletmiştir. (V, 183). Bûsîrî senedinde ismi zikredilmeyen bir ravinin bulunduğunu söylemiştir.
[185] Farak, üç sâ' veya 16 ntıllık bir kaptır.
[186] Müsnede'de senedinin oldukça çürük olduğu belirtilmiştir. Bûsîrî de: "Bunu zayıf bir senetle İbn Ebî Ömer rivayet etti" demiştir.
[187] Senedi ceyyiddir. Bkz. d-İsabe. Bûsîrî, hakkında yorum yapmayarak şahidi bulunduğunu belirtmiştir.
[188] Yani İbn Cübeyr.
[189] Asıllarda "ve ben" ilavesi yer almıştır. Aynı hadisi Taberânî, hasen bir senetle şu ifadelerle nakletmiştir: Urve: "Ey İbn Abbâs, insanları çok yanılttın!" dedi. İbn Abbâs: "Ey cahil nedir o?" diye

sorunca Urve şöyle dedi: "Bir kimse hac veya umre için ihrama girip yola çıkıyor. Tavafını tamamladığında sen onun haccettiğini ileri sürüyorsun. Oysa Ebû Bekir ve Ömer bunu yasaklarlardı" Bunu duyan İbn Abbâs: "Yazıklar olsun sana! Senin nezdinde onlar mı daha ileri, yoksa Allah'ın Kitabındaki hükmü ile Allah Resû-lü'nün (sallallahu aleyhi vesdlem) ashabı ve ümmeti için ortaya koyduğu sünneti mi?" dedi. Urve buna: "Onlar Allah'ın kitabını ve Resûlulîah'm (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini benden de senden de daha iyi biliyorlardı" diyerek karşılık verdi. İbn Ebî Müleyke demiştir ki: "Böylece Urve onu bastırdı" bkz. ez-Zevâid, III, 234.

[190] Müsnede'de denilmiştir ki: "Senedi sahihtir. Umre ile ilgili bölümün bir kısmı Müslim'in Snhîh'inde geçmektedir," Fakat işarete göre İbn Abbâs, Sahîhayn'da der ki: Bu Ebu'I-Kasım'm sünnetidir. Çünkü Ebû Cemre rüyasında kendisine "Bu makbul bir umredir veya makbul bir temettüdür" dediğini söyleyen birini gördüğünü söylemişti. İbn Abbâs'm Sahîhayn'da yer alan: "Bu, Ebuİ-Kasım'ın sünnetidir...." sözüne işarettir. Demek istemiştir ki, Urve'nin sözünde geçen (W) ibaresindeki kinaye zamiri müennes olup mercii, Sahîhayn'da yer alan teferruatlı rivayetten anlaşıldığı üzere "kelimesidir. Müslim'in Snhîh'mde yer aldığına göre Müslim el-Karrî demiştir ki: İbn Abbâs'a hacc-ı temettüyü sordum. Ruhsat verdi. Oysa İbnü'z-Zübeyr bunu yasaklardı. (İbn Abbâs) dedi ki: "İşte İbnü'z-Zübeyr'in annesi! Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) buna ruhsat verdiğinden bahsetmektedir. Yanına girin ve bunu ona sorun" (I, 406).

[191] Hadisin tamamı için bkz. Nr: 1203.

[192] Senedinde geçen İbn Ebî Leylâ zayıf biridir. Bûsîrî bundan başka bir şey söylememiştir.

[193] Ravileri güvenilir kimselerdir. 4 bkz. Beyhakî, V, 163.

[194] Hacı Karşılamanın ve Hacıların Selamette Oluşlarını Müjdelemenin Meşru Oluşu

[195] Senedinde yer alan İbn Ebî Süleym, hakkında tenkit bulunmakla birlikte sadûktur. Hadis ayrıca İbn Ebî Şeybe tarafından da nakledilmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl, III, 27. Bûsîrî ise senedinde yer alan İbn Ebî Süleym'i ulemânın çoğunluğunun zayıf saydığını söylemiştir.

[196] Humeydî, II, 491. Bûsîrî, bunu Humeydî'nin Sahlhm/n'm şartlarına uygun bir senetle mevkuf olarak naklettiğini söylemiştir.

[197] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir olmakla birlikte senet munkatıdn. Ben derim ı: Fethu'l-BârT'de belirtildiğine göre bunu Abdürrezzâk ve Ömer b. Şebbe de rivayet mislerdir. Buhârî de buna benzer bir olay zikretmiştir. Ama konuşma, Şeybe ile Ömer arasında geçmiştir. Bkz. Fethu'l-Bârî, III, 295,

[198] Busırî hakkında değerlendirme yapmamıştır.

[199] Bunu Taberânî başka bir tarikten şu ifadelerle nakletmiştir: "Muhakkak ki Allah her e gece 120 rahmet indirir. Bunun altmışı şu Beyt(ullah)te onu tavaf edenler için, kırkı na maz kılanlar için, yirmisi de ona bakanlar için indirilir-" Senedinde yer aian Yusuf b. Ebi's-Sıfr metruk biridir. Bkz. ez-Zevâid, ili, 292. el-Hâris'in senedine gelince, hocası Ahmed b. Yezîd ki, muhtemelen Lisânü'l-Mîzân'da bahsedilen el-Horasânî'dir, güvenilir görülmemiştir. Taberânî'nin hadisini Beyhakî rivayet etmiştir. Bûsîrî'nin belirttiğine göre Münzirî, hadisin senedini hasen olarak değerlendirmiştir.

[200] Rivayeti Bûsîrî de zayıf görmüştür. Bunu ayrıca el-Fâkihî, Vehb b. Münebbih'ten rivayet etmiştir. Orada "Zannetmişlerdir ki...." ifadesi yer almıştır. Bkz. Fethu'l-Bârî, III, 297.

[201] Bunun senedinde de Vâkıdî yer almıştır. Bu konuda Müsnede'nm diğer bir nüshasına ve el-Hâris'in Müsned'ine bakılabilir. Bûsîrî de senedinde Vâkıdî'nin bulunduğunu söylemiştir.

[202] Müsnede'de "Bu, senedi sahih mevkuf bir hadistir" denilmiştir. Bûsîrî de böyle söy-lemistir.

[203] Senedinde Câbir el-Cu'fî yer almıştır. Beyhakî benzerini Âişe'den daha sağlam bir senetle nakletmiştir. (V, 159). Ebû Dâvud hadisi Müsedded'den rivayet etmiştir, (s. 277)

[204] Senedinde Vâkıdî vardır. Bûsîrî senedinde yer alan Vâkıdî'nin zayıf biri olduğunu söylemiştir.

[205] Bunu Taberânî de rivayet etmiştir. Ravileri Sahîh'm ravileridir. Bkz. Heysemî, IH, 248. Ben derim ki: Hadisi aynı zamanda Ahmed b. Hanbel de rivayet etmiştir. Doğrusu, Hin bunu ona nispet etmemesi son derece gariptir. Bkz. Müsned, VI, 404,

[206] Senedinde yer alan Talha b. Amr el-Mekkî metruktür, Bûsîri de Talha'nın zayıf oluşu sebebiyle rivayeti zayıf görmüştür.

[207] Bu rivayette belirtildiğine göre çardaktan seyreden Safiyye'dir. Sonraki rivayete göre ise çardaktan (Peygamber'i) gören onlardan bir kadındır. Bu rivayetin senedinde görünürde bir sakınca yoktur.

[208] Yani onu "Vadi ancak sert adımlarla geçilir/geçilmelidir" dediğini görmüş. Ahmed b. Hanbel Müsned'inde hadisi, Müsedded'in senedinin aynısıyîa bu şekilde rivayet etmiştir. Sadece Hammâd'dan Affân vasıtasıyla nakletmiştir. Bkz. Müsned, VI, 404. Senedi sahihtir.

[209] Senedinde yer alan İbrahim b. Yezîd el-Hûzî'nin hadisi terk edilmiştir. Bûsîrî bu ve bundan önceki hadis hakkında yorum yapmamıştır.

[210] Senedi hasendir. Bûsîri, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[211] Bûsîrî de müellifin hnsen hükmüne katılmıştır.

[212] Heysemî demiştir ki: "Hadis mürseîâit. Abdullah b. Ebî Rezîn kıssaya yetişmemiştir." Ben derim ki: Bu zatın Hz. Ali'den rivayeti miirseldk.

[213] Yani Şa'bî ile Abbâs arasında kopukluk vardır. Müsnedc'de rivayetin hemen ardından "Hadis bilginleri bunun benzerini Ibn Abbâs'dan naklettiler" denilmiştir. Bunu Bûsîrî de zikretmiş, ama el-MetâUbü'l-âliye'ye gönderme yapmamıştır.

[214] Müslim'in naklettiği Câbir hadisinin ifadesi: "Ey Abdiilmuttalib oğullan! Su çekiniz" şeklindedir. Bûsîrî, rivayet hakkında yorum yapmamıştır.

[215] Hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir. Heysemî ravilerinin Snhîh'in ravileri olduklarını söylemiştir. (III, 286) Müsnedc'de müellif demiştir ki: Sahihtir. Bu Ebû Zerr'in Müslüman oluşunu anlatan uzun hadisin bir kısmıdır. "Hastalıklara şifadır" cümlesi hariç tamamını Müslim rivayet etmiştir.

[216] Bûsîrî "Sahıh'm senedi ile nakledilmiştir" demiştir.

[217] Asıllarda ve el-îthâf da bu şekilde geçmiştir. Vefâü'l-vefâ'da. ise İbn Zebâle'den naklen onun Âsiye es-Sülemîyye'nin bir cariyesini (bu şekilde) bulduğu rivayeti yer almıştır. ti 75).

[218] Müsnede'de şöyle geçmiştir: "Bunu Müslim ve başkaları, başka bir tarikten farklı lafız ve siyakla rivayet etmişlerdir. Burada ilave olarak kadının Sa'd'a karşı yardım istemesi ve Ömer'in Sa'd'ın tavrını benimsemesi yer almıştır. Senette adı geçen Muhammed b. ibrahim, Sa'd'dan hadis işitmemiştir. Tirmizî onun Sa'd'dan, onun da babasından naklettiği bir hadisini rivayet etmiştir. Bûsîrî Müsnede'de geçen ifadelerin çoğunu kaynak göstermeden nakletmiştir.

[219] Vefâü'l-Vefn'da (I, 75) belirtildiğine göre bunları İbn Zebâle de nakletmiştir. Zeyd b. Eslem'in hadisi mürseldk.

[220] Senedindeki Musa b. Ubeyde zayıf biridir. Bûsîrî'nin el-İthâf mda da benzer bir ifade geçmiştir.

[221] Müsnede'de denilmiştir ki: "Bunu oldukça zayıf biri olan Muhammed b. Hasan (b. Zebâle) tek başına rivayet etmiştir." Esasen bu Mâlik'in sözüdür. İbn Zebâle onu merfû hadis yapmış, onun için bir de senet ortaya çıkarmıştır. Aynı rivayeti Muhammed b. Hasan'dan başkası da rivayet etmiş ve senedine Âişe'yi eklemiştir. Ben derim ki: et-Hhâf ve Müsnede'de de öyledir. Belki de doğrusu (senedi) Züheyr b. Harb, Muhammed b. Hasan'dan naklen.....şeklinde değildir. Zira Bezzâr, bunu Seleme b. Şebîb'in Muhammed
b. Hasan'dan rivayeti olarak nakletmiş ve senedine Âişe'yi eklemiştir. Demiştir ki: "Bunu İbn Zebâle tek başına nakletmiştir. Bundan ve daha başka nedenlerden dolayı tenkit edilmiştir." (I, 240, yazma). Heysemî de Bezzâr'dan naklen zikretmiş (III, 298) ve zayıf olduğuna hükmetmiştir. Bûsîrî, Müsnede'de. geçen değerlendirmelerin çoğunu naklettiği halde İbn Hacer'e işaret etmemiştir.

[222] Müsnede'de denilmiştir ki: Bu hadis, bu tarikten Sübey'a el-Eslemiyye değii, Subeyte el-Leysiyye'nin rivayeti olarak bilinmektedir ve Nesâî tarafından nakledilmiştir. Heysemî de demiştir ki: "Bunu Tabcrânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de rivayet etmiş olup ravileri, Abdullah b. IkrÎme hariç, Snhîh'in ravileridir. Bu zatı da İbn Ebî Hatim eserinde zikretmiş, ondan bir grup kimse rivayette bulunmuş ve kimse hakkında olumsuz konuşma-mıştır." (III, 306). Bûsîrî, Heysemi ve İbn Hacer'in değerlendirmelerini naklettiği halde onlardan hiçbirine işaret etmemiştir.

[223] el-Hâris'in Müsned'inde bu şekilde geçmiştir. Doğrusu da budur. Asıllarda ise "Yemen" diye geçmiştir.

[224] Ravileri güvenilir kimselerdir. Fakat Ebu'İ-Bahterî, Hz. Ömer'den hadis işitmemiş-tir. Bu yüzden senet munkatıdı. Bûsîrî ise ravilerinin güvenilir olduklarını belirtmekle yetinmiştir.

[225] el-îthâf da bu şekilde geçmiştir. Asıl nüshalarda ise hata sonucu "Tebul tepesi" yazılmıştır. Berk tepesi, Mibrek tepesidir. Bkz. Vefnü'İ-vefn, II, 260, 268.

[226] Müsnede'de denilmiştir ki: Buhârî'nin muallak olarak zikrettiği Abbâs b. Sehl'den ri-vayetiyle Umâre b. Ğaziyye, buna (Abdülmüheymin b. Abbâs'a) mutabaat yapmıştır. Ben derim ki: Buharı, Amr b. Yahya'nın Abbâs b. Sehl'den, onun da Ebû Humeyd es-Sâidî'den nakli şeklinde benzerini müsned olarak nakletmiştir. Orada şu ifadeler yer almıştır: "Hatta Medine'yi gördüğümüzde ...buyurdu" (Tebuk gazvesinin sonu). Bûsîrî Abdülmüheymin'in zayıf olduğunu belirtmiş, konu hakkında ibn Hacer'in görüşünü, kaynak göstermeksizin nakletmiştir.

[227] Bûsîrî senedinin sahih olduğuna hükmetmiş. Vefâü'l-vefâ'da denilmiştir ki: "Bunu Abdürrezzâk sahih bir senetle rivayet etmiştir." (II, 409).

[228] Müsnede'de hadisin sahih mevkuf o\du%u belirtilmiştir.

[229] Senedinde sakınca yoktur. Bûsîrî hadisi buradakinden daha uzun zikretmiş ve "Ravileri güvenilir kimselerdir. Hadis "Sakın kabrimi put edinmeyiniz" kısmı hariç Sahîhân'da mevcuttur" demiştir.

[230] Senedinde Ömer ailesinden ismi zikredilmeyen biri vardır. Bûsîrî "Bunu Tayâlisî, tabiinin bilinmemesi sebebiyle zayıf bir senetle nakletmiştir" demiştir.

[231] Senedinde geçen Hafs el-Kârî'nin bu hadisini Buhârî ed-Duâfâ'da zikretmiştir. Bûsîrî de "Bunu Ebû Ya'lâ ve Sünen'inde Beyhakî, cumhur tarafından zayıf görülen Leys b. Ebî Süleym'in yer aldığı bir senetle zikretmiştir" demiştir. Bkz. Vefâü'î-vefâ, II, 398.

[232] Senedinin zararı yoktur. Bûsîrî yorum yapmamıştır.

[233] Müsnede'de "Musa zayıf biridir" denilmiştir. İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî bundan daha iyi bir senetle başka bir tarikten nakletmişlerdir. Hadisin senedini Bûsîrî de Musa er-Rabezî'nin zayıf olması nedeniyle zayıf görmüş ve "Bunu Ahmed b. Hanbei, Nesâî ve Ibn Mâce muhtasar olarak naklettiler" demiştir.

[234] el-Hâris, Vakıdî'den nakletmiştir. Bûsîrî de Vâkıdî'nin zayıf olduğunu belirtmiştir.

[235] Senedinde bunu Ömer'den nakleden zatın ismi verilmemiştir. Vefâü'î-vefn'da es-Semhûdî benzerini Ebû Ğaziyye yoluyla Ömer'den nakletmiştir. (II, 20).

[236] Bunu el-Hâris, zayıf biri olan Vakıdî'den nakletmiştir. Ama Bûsîrî'nin bildirdiğine göre rivayetin şahitleri vardır.

[237] Humeydî'nin Müsned'ının nüshalarından bizim muttali olduklarımızda "Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle derken işittim" cümlesi yer almamıştır. Aksine orada "Süleyman b. Atîk'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben minberde İbnü'z-Zübeyr'i şöyle derken işittim" ifadesi geçmiştir. İleride bu farklılık zikredilecektir.

[238] Humeydî, Müsneâ, II, 420. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını belirtmiştir. Hafız İbn Hacer Fefhü'l-Bâri'de Süleyman b. Atik'in İbnü'z-Zübeyr'den, onun da Ömer'den rivayetini kaynak göstermeden zikretmiştir. Süleyman ve Atâ'nın İbnü'z-Zübeyr'in kendisinden rivayetini ise Abdürrezzâk'a nisbet ederek zikretmiştir. Yine İbnü'z-Zübeyr'den merfû olarak nakledilen bir rivayeti de Ahmed b. Hanbel'e nispet etmiş ve Ibn Abdülber'den şöyle dediğini nakletmiştir: "İbnü'z-Zübeyr'den nakledilen rivayetin merfû veya mevkuf olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Merfû olarak nakledenler daha sağlam ve hafızaları daha güçlüdür. Böyle bir şey akılla söylenemez." Burada yine işaret edilmelidir ki, Hafız İbn Hacer "Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz ... yüz bin namazdan daha faziletlidir" cümlesinin Hz. Ömer'e ait olduğunu söylemiştir. Bkz. Fethü'UBârî, III, 44, st. 31. Gerçekte ise bu Süfyan'in sözüdür,

[239] Mekke dağlarından bir dağdır, Hattâbî: "Muhaddİslerin ekseriyeti yanılarak bu sözcüğü "Hara" diye okurlar" demiştir.

[240] Mekke yakınında bir dağdır.

[241] Senedi basendir ama (rivayet) mevkuftur. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[242] Asıl nüshalarda "defnedildi" ifadesi yoktur. Bundan önceki kısım İse Müsnede'de açık değildir. ez-Zevâîd ve Keşfü'l-estâr'da: "Hayf mescidine yetmiş peygamber defnediimiştir" şeklinde geçmiştir. Bezzâr demiştir ki: "İbn Ömer'den nakleden bundan daha iyi bir senet bilmiyoruz. İbrahim bunu Mansur'dan tek başına nakletmiştir." (I, 241, yazma). Heysemî de ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir; bkz. III, 297. el-Ithâf da ise İfade ".... yetmiş peygamberin kabri bulunmaktadır" şeklindedir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Bezzâr sahih bir senetle rivayet etmişlerdir."
[243] Senedinde tanımadığım biri vardır. Bûsîrî: "Bunu Humeydî mvkfof olarak zikretmiştir" açıklamasıyla yetinmiştir.
[244] Asıllarda bu şekilde geçmiştir. Ama M. ez-Zevâîd'de bunun yerine "zeytin yağı" sözcüğü yer almıştır.
[245] İbn Husayn.
[246] Heysemî demiştir ki: "Hz. Peygamber'in azatlı cariyesi Meymûne'nin hadisinin bîr kısmım Ebû Dâvud nakletmiştir." (IV, 7).
[247] Müsnede'de denilmiştir ki: "Bu, hemen arkasından gelen hadisin teyit ettiği mürsel ve hasen bir hadistir.."
[248] Bûsîrî demiştir ki: "İshâk bunu hnsen bir senetle rivayet etmiştir." Müsnede'de de şöyle geçmiştir: "Bu, bir önceki hadisin teyit ettiği mürsel ve kasen bir rivayettir. Kaynaklan farklı olduğundan her biri diğerini kuvvetlendirmiştir. Hadisin üçüncü bir tariki daha vardır."
[249] Heysemî hadisi buradakinden daha uzun ve daha detaylı olarak nakletmiş ve "Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır" demiştir. (IV, 74). Bûsîrî de aynı şeyi söyleyerek ravilerinden birinin tanınmaması dolayısıyla hadisin senedini zayıf görmüştür.
[250] Fırat, bir şahsın ismidir.
[251] Senetlerinde yer alan Muhtar b. Nafi et-Temmar hakkında Buhârî ve bir gurup bilgin: "münkeru'l-hodis (hadisi münkerdir) hükmünü vermişlerdir. Iclî ise güvenilir olduğunu söylemiştir. Bkz. 1362 nolu hadis. Bûsîrî de: "Senetlerinin ekseninde yer alan Muhtar b. Nafi zayıf biridir" açıklamasını yapmıştır.
[252] Zehebî hadisi el-Mizmn'da Ebû Ya'lâ'ya ulaşan bir senetle rivayet etmiştir. Senette "Ali b. Hüseyin, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) naklen şöyle demiştir" ifadesi geçmektedir. M. ez-Zevâîd'de de hadis aynı ifadeyle yani merfıı olarak geçmiştir. Sonra bu ilaveyi d-İthâf da. da buldum.
[253] Senedinde geçen Ebû Hişâm ed-Debbâğ (el-Mizmn'da ise el-Kannâd şekilde geçmektedir) hakkında Zehebî: "Tanınmamaktadır. Haberi münkerdir" açıklamasını yapmış, sonra bu hadisini nakletmiştir. Aynı hadisi Taberânî, Hasan'dan nakletmiş olup senedinde Muhammed b. Hişam geçmektedir. Heysemî: "el-Mizmn'da Muhammed b. Hişam adında kimse yoktur. Bu yüzden zayıftır. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir" demiştir. (IV, 76). Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[254] Senedinde İbn Ömer'den nakleden zatın ismi zikredilmemiştir. Yine ismi tam olarak zikredilmeyen biri daha vardır. Bunun hakkında Bûsîrî de benzer şeyler söylemiştir.
[255] Heysemî demiştir ki: Senedinde yer alan Cübâre b. el-MuğallÎs'i, İbn Nümeyr güvenilir olarak değerlendirirken hadis bilginleri zayıf saymışlardır. İbn Maîn ise yalancılıkla itham etmiştir." (IV, 94). Hadise Büsîrî de zayıf hükmünü vermiş ve "Aslı, Müslim'de İbn Abbâs hadisi olarak nakledilmiştir" demiştir.
[256] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan İbn Nebhân metruktür" (IV, 91).
[257] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Mus'ab b. Sâbit'i, İbn Hibbân güvenilir görürken, bir grup bilgin zayıf saymıştır." (IV, 98).
[258] Senedinde yer alan Nadr b. Ma'bed hadis konusunda gevşektir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr nakletmiştir. Hepsi de Sabbâh b. Mu-hammed el-Ahmedî tarikiyle rivayet etmişlerdir. Bu zat hakkında Bozzâr: "Meşhur değildir" derken, İbn Hibban: "Güvenilir ravilerden uydurma hadisler rivayet eder" demiştir. Iclî ise güvenilir kabul etmiştir.
[259] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî el-Mu'cemü'l-evsat'ta ve ayrıca Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup Taberânî'nin ravileri Snhîh'in ravileridir." (X, 237)
[260] Heysemî demiştir ki: "Senedinde geçen Ubeyd b. Nestâs'ın biyografisini yazana rastlamadım. Ama geri kalan ravileri güvenilir kimselerdir." (IV, 71) Ben derim ki: Bu zattan Usâme b. Zeyd el-Leysî ve Müslim b. Saîd b. Banek rivayet etmiş olup mechulii'l-mjn değildir (kimliği bilinmektedir). Bkz. et-Tehzib, VII, 75. Bûsîri, senedin hnsen olduğunu söylemiştir.
[261] Müsnede'de böyle geçmektedir. Ama el-Îsâbe'de bunun onun kocası olduğu belirtilmiştir. Oğlu ise Ayyaş b. Abdullah b. Ebî Rabî'a'dır. Ona Yemen'den güzel koku gönderen budur. Bkz. IV, 332. Korkarım, Hafız İbn Hacer, İbn Sa'd'dan naklederken yanılmıştır. Çünkü İbn Sa'd'ın rivayeti de buradaki gibidir. Müellif orada açıkça onunla {Es-ma'yla) Hişam b. el-Muğîre'den sonra kardeşi Ebû Rabî'a'nm evlendiğini ve ondan Ayyaş ve Abdullah diye iki oğlu olduğunu belirtmiştir. {VIII, 300)
[262] Senedinde "İsmail b. Nûh babasından, o da dedesinden naklen" ifadesi yer almıştır ki, bu zat hakkında el-Ezdî: "Hadisi metruktür" hükmünü vermiştir. Yine Ukaylî de onun isminin geçtiği bir hadis hakkında "Ravileri meçhuldür" demiştir. Bkz. el-Lisân, I, 441).
[263] Senedinde İbn Lehî'a geçmektedir. Hafız İbn Hacer demiştir ki: İbn Hibban tarafından nakledilen Amr b. el-Hâris'in Derrac'dan nakli bunun mutâbiidir. Bkz. Müsnedc. Ahmed b. Hanbel "Derrac'm Ebu'l-Heysem'den nakillerinde zayıflık vardır", derken İbn Şâhîn: "Bunda bir sakınca yoktur" değerlendirmesini yapmıştır. Bkz. et-Tehzib. Bûsîrî de "Bunu İbn Hibban Sahîh'inde rivayet etmiştir" deyip, yorum yapmamıştır.
[264] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Hişâm b. Ziyâd oldukça zayıftır." (IV, 61.) Bunu Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[265] Senedinde geçen Adî b. Fadl oldukça zayıf bindir. Muhammed b. Anbese ona mutâbaat etmiştir. Ama bu zatı da tanımıyorum. Heysemî bu hadisi zikretmeyip, yerine Bezzâr'dan naklen Enes'in Allahım ümmetimin Perşembe günü erkenden yapılan işlerim bereketli kıl" ifadeleriyle rivayet ettiği hadisi zikretmiştir. Ne var ki, senedinde metruk bir ravi vardır.
[266] Müsnede'de "Hadis müellifleri bunu bu siyakla nakletmemişlerdir" denmiştir. Ben derim ki: Senedi sahihtir. Fakat mürseldir. Bûsîrî de: "Bunu İshâk mürsel olarak nakîet-nııştır. Müellifler bu siyakla rivayet etmemişlerdir" açıklamasını yapmıştır.
[267] Bu zat, Zuhayr b. Râfi' b, Adî olup Bedir savaşma katılmıştı. Râfi' b. Hadîc b. Râfi' b. Adî'nin de amcasıdır.
[268] Senedi ceyyiddır. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarım söylemiştir.
[269] Senedi sahihtir. Fakat hadis miirsridîr. Müsnede'de denilmiştir ki: "Bu sahîh bir senettir. Rivayetin bir kısmı mürsel, bîr kısmı ise mevkuftur."
[270] Müsnede'de denilmiştir ki: "Bunu Hişâm (b. Abdullah b. İkrime), Hişâm (b. Urve)den tek başına nakletmiştir." Heysemî de der ki: "Hişâm b. Abdullah b. İkrime'yi ibn Hibbân zayıf saymıştır." (IV, 63). Hişâm'in zayıflığı sebebiyle hadisin senedini Bûsîri de zayıf görmüştür.
[271] Heysemi demiştir ki: Bunu Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir. Ravileri Sahîh'in ravileridir." (III, 83). Ben derim ki: Hadisin bir kısmı zekat bölümünde geçmişti (hadis no. 824).
[272] Senedinde ismi zikredilmeyen Basralı bir adam vardır. Bûsîrî de: "Senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi vardır" demiştir.
[273] Heysemî demiştir ki: Bunu Ebû Ya'lâ, Abdülmümin'in İbn Ömer'den rivayeti olarak nakletmiştir. Buradaki Abdülmümin'i tanımıyorum" (IV, 114). Ben derim ki: Kanaatimce bu, Abdülmümin b. Ebî Şir'a'a el-Cellâb olup İbn Ömer ve Câbir b. Zeyd'den rivayette bulunmuştur. İbn Ebî Hâtim'in bildirdiğine göre İbn Mam onu güvenilir kabul etmiştir. Bûsîrî de hadisin ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[274] Senedinde zararlı bir durum yoktur. Sonra benden Önce Heysemî'nin "Ravileri Sa-h'ih'm ravileridir" dediğini (IV, 114) gördüm. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[275] Ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded hcısen bir senetle rivayet etmiştir."
[276] Hepsinin senedinde de Muhammed b. es-Saib el-Keibî yer almıştır. Onun hakkında Heysemî: "Ona nispet edilen çirkefliklerden Allah'a sığınırız" demiştir. Yine demiştir ki: Bunu Bezzâr da Hafs b. Ebî Hafs'ın geçtiği bir senetle rivayet etmiştir. Zehebî onun hakkında kavi/sağlam olmadığını söylemiştir. (IV, 115). Müsnede'de ise şöyle kaydedilmiştir: Muhammed b. es-Sâib, İbnü'l-Kelbî olup kesinlikle metruktür. Muhtemelen İshâk onun hadisini, aslı bulunduğu için nakletmiş ve hemen peşinden geÎen, senedi sakıncasız mevkuf hadisi ona şahit olarak zikretmiştir.
[277] Müsnede'de şöyle kaydedilmiştir: Zannımca Ebû Kays, Amr b. el-As'ın azatlısıdır. Ondan Ali b. Rabâh hadis işitmiştir. Bunu Ebû Bekir'den işitti mi, yoksa mektubundan mı okudu, bilmiyorum." Ben derim ki: Daha evvel senedinin sakıncasız olduğuna dair Hafız'ın görüşü zikredilmişti. Bunu Tahâvî de rivayet etmiştir ve onun rivayetinde açıkça Ebû Kays'ın Amr b. el-As'm azatlısı olduğu belirtilmiştir. Rivayetin sonunda "Ebû Kays <Ben onun mektubunu okudum> dedi" kaydı yer almıştır. (II, 235). KenziÎ'Î-ummnSda müellif hadise sahih hükmünü verirken, Bûsîrî de "Bunu İshâk sahih bir senetle nakletmjştir" açıklamasını yapmıştır.
[278] Ebû Saîd er-Rakkâşî dışındaki ravileri güvenilir kimselerdir. Ebû Saîd'in durumu bana göre aşikârdır. Onu eserinde zikreden İbn Ebî Hatim, hakkında tenkit/cerh naklet-nıemiş ve "Enes'den rivayette bulunmuştur" kaydını düşmüştür. Hadisin anlamını Tahâvî'nin şu rivayeti izah etmektedir: Irak halkından bir adam İbn Ömer'e: İbn Abbâs başımızda emir/yönetici iken dedi ki: "Kime bir dirheme karşılık yüz dirhem verilirse, alsın." İbn Ömer de dedi ki: Ben, Ömer b. el-Hattâb'dan işittim. Dedi ki: "Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) <Altın altınla ağırlığı ağırlığına ve misli misline birbirine eşit olarak değiştirilir. Kim artmrsa, (fazlalık) faiz olur> buyurdu." Sonra İbn Ömer: "Eğer şüphen varsa bunu Ebû Saîd el-Hudrî'ye sur" dedi. O da sordu ve Ebû Saîd bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesdlem) duyduğunu söyledi. Sonra İbn Abbâs'a İbn Ömer'in dedikleri bildirilince, Rabbinden bağışlanmak diledi ve "Bu benim kişisel görüşümdü" dedi. (II, 234). Beyhakî'nin rivayet ettiğine göre de İbn Abbâs demiştir ki: "Ben bu şekilde fetva verirdim. Tâ ki Ebû Saîd ve İbn Ömer, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesdlem) bunu yasakladığını bildirdiler. O günden beri ben de bundan men ediyorum." (V, 282).
[279] Senedinde yer alan Salim b. Ebî Hafsa hakkında İbn Hacer "hadis konusunda sndûit/dürüst olmakla birlikte aşın Şiidir" açıklamasını yapmıştır.
[280] Yani İsmail b. Abdülmelik b. Ebis-Sufeyrâ. Hadis münekkitleri bu zatı tenkit etmekle birlikte Buhârî ve İbn Adî: "Hadisi yazılır" demişlerdir. İbn Ebî Hatim de "Terk edilme noktasında değildir" demiştir. Bûsîrî, İbn Hacer'İn bu sözlerini kaynak göstermeden nakletmiş ve "Hakkında tenkit vardır" demek yerine "İsmail hakkında ihtilaf edilmiştir" ifadesini kullanmıştır.
[281] Senedi ceyyiddit. Kenzü'l-ummâl'da o* remziyle yani, İbn Ebî Şeybe'nin Saîd b. el-Müseyyib'den nakli olarak şöyle denilmiştir: Hz. Ömer'e bolluk zamanına kadar vadeyle iki koyuna karşılık bir koyunun satışı soruldu. O bunu mekruh gördü. (II, 230). Bûsîrî demiştir ki: "Bunu sahih bir senetle İshâk b. Râhaveyh ve sual kısmı hariç, İbn Mâce riayet etmiştir."
[282] Müsneâe'de denilmiştir ki: "Sahîh'te yer alan Ubâde b. es-Sâmit hadisi bunun şahididir." Bu senet hasenâir. Ama Saîd b. e-Müseyyib, Bilâl'den hadis işitmemiştir. Büsîrî ise bir değerlendirme yapmamıştır.
[283] Bûsîrî, hadisin mürsel veya mıı'dai olduğunu söylemiştir.
[284] İsnadı sakıncasızdır. Bunu Tahâvî rivayet etmiştir. (II, 235).
[285] Şerhu Meâni'l-âsâr'âa "Dirhem, dirhemle değiştirilir. Biri fazla olursa, faiz olur" rivayeti nakledilmiştir. Tahâvî bunu Ebû Nuaym yoluyla Süfyan'dan nakletmiştir. (III, 235). Aynı hadis Kenzü'l-ummâl'da da geçmiş olup müellif ona sahih hükmünü vermiştir. Hadisi Abdiirrezzâk'a da nispet etmiştir.
[286] Bu, müellifin defalarca uydurma olduğuna dikkat çektiği hadisin bir parçasıdır.
[287] Senedinde sakınca yoktur.
[288] Senedi sahihtir. Kenzii'l-ummâl'da müeüf bunu aynı zamanda Abdürrezzâk'a da nispet etmiştir. (II, 232). Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir.
[289] Bûsîrî'nin belirttiğine göre hadis mürsel olup ravileri güvenilir kimselerdir.

[290] Taberânî de Ubeyd b. Nadle'den şöyle dediğini nakletmiştir: Bir adam kendisine ait bir deveyi on parçaya ayırdı. Sonra: "Kim bu etin onda bir parçasını, develerin hamile kaldığı zamana kadar vadeyle bir kalûs (genç dişi deve) karşılığında satın alır?" dedi. Bazı insanlar satın aldılar. Sonra bu haber Hz. Peygamber'e (sallaüahu aleyhi vesellem) ulaştı ve alış verişi iptal etmesini emretti, o da iptal etti. Heysemî demiştir ki: "Bu mürseİ bir hadistir. Ama ravileri SflMfa'in ravileridir. Yine aynı şahıstan nakledildiğine göre bir adam bir deve kesmiş ve bir adam da onun onda birini bir hukka (üç yaşını doldurmuş dişi deve) karşılığında satın almış. Sonra bu haber Hz. Peygamber'e (saMlahu aleyhi vesellem) ulaşınca satışı iptal etmiş. Ebû Nuaym da demiştir ki: "Stifyan'dan nakleden bazı ravilerimiz hadiste "vadeyle" ifadesini kullanmışlardır." Fakat bu da niirselöir. Bkz. ez-Zevâid. IV, 104.

[291] Bunu, İbn Abbâs'dan işiten kişi meçhuldür. Metin de kapalı olup tahkik ve tashihe muhtaçtır. Abdürrezzâk, Ma'mer'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da bir adamdan, o da ibn Abbâs'dan: "Etin, koyun karşılığında satılmasında bir sakınca yoktur" dediğini nakletmiştir. (IV, 482, yazma).

[292] Bu, mürsei oiup^senedi sahihtir. Doğru metin, "Ete karşılık hayvan satışını yasaklamıştır" şeklinde olmalıdır. Bkz. Mvvattâ, II, 150; Beyhakî, V, 296. Bûsîrî ravilerinin güve-nılir olduğunu söylemiştir.

[293] Senedinde yer alan Rabî' b. Subayh dürüst olmakta birlikte hafızası zayıftır.

[294] Müsnede'de bu şekilde geçmiştir. Ama hadis, senet ve mânâ bakımından Ubeyd b. Nadle'nin hadisinin aynısıdır. Bkz. Abdürrazzak, Musannef. Eş'as yerine Tev'eme'nin azatlısı Salih yoluyla Abdullah b. Abbâs'dan nakledildiğine göre Ebû Bekir zamanında bir deve kesilip on parçaya ayrılmış. Bir adam: "Bir koyun karşılığında bana bir parça verin" demiş ve Ebû Bekir: "Bu (satış) uygun olmaz" diyerek reddetmiştir.

[295] Senedi Abdullah'a kadar ajı/ı/;rfdir.

[296] Senedinde bir sakınca yoktur. Bununla birlikte Bûsîrî, senedinde yer alan Yahya b. Zekeriya'nın zayıf görüldüğünü söylemiştir.

[297] Senedi hasendir.

[298] Senedinde yer alan Âsim b. Ubeydullah zayıf biridir.

[299] Tahâvî, Şu'be b. Hâlid b. Seleme tarikiyle nakletmiştir. (II, 222). Senedi sahihtir. Aynı hadisi Saîd b. Mansûr da başka bir tarikten nakletmiştir. (III, 109). Beyhakî'nin Abdurrahman b. Abdullah b. Utbu tarikiyle Muhammed b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Ebî Dırar'dan naklettiğine göre Ömer b. e!-Hattâb, Abdullah b. Mes'ûd'un hanımına humus hissesinden bir cariye vermiştir....

[300] İbn Ebî Şeybe ve el-Hâris'İn senetlerinde adı geçen Haccâc b. Ertât sadûk/dürüst olmakla birlikte sık sık hata yapan birîdir.

[301] Taberânî, el-Mı'cenu'l-kdur'de rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Bişr b. Umâre el-Has'amî zayıf biridir." (IV, 111). Ben derim ki: İshâk'm senedinde Bişr b. Umâre yoktur. Onda Ahvas b. Hakîm'in Ebû Avn el-Ensârî'den, onun da İbnü'l-Müseyyib'den rivayeti söz konusudur. Ahvas'dan rivayette bulunan ravi ise Isa b. Yûnus'tur. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk tek senetle rivayet etmiştir. Senedin merkezinde ise zayıf biri olan Ahvas b. Hakîm bulunmaktadır

[302] Müsnede'âe şu ilave kaydedilmiştir: "Hadiste, Atâ ile Attâb arasında kopukluk vardır. Ayrıca Leys b. Ebî Süleym de zayıftır." Bunu Taberânî el-Mıt'cetnu't-kebîfde nakletmiş olup sözleri şöyledir: "Sizden hiçbiriniz selef usûlü satış yapmasın. Sizden hiçbiriniz garar satışı (bedellerden birinin meçhul olduğu satış) yapmasın. Sizden hiçbiriniz sahip olmadığı bir şeyi satmasın" Senedinde zikri geçen Musa b. Ubeyde zayıftır. Bkz. Heysemî (IV, 86). Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Ibn Mâce muhtasar olarak nakletmişlerdir. Her ikisi de zayıf biri olan Leys b. Ebî Süleym tarikiyle tahrîc etmiştir. Fakat biri Ebû Dâvud tarafından, diğeri Tirmizî tarafından nakledilmiş iki şahidi vardır."

[303] Bûsîrî ravilerinirı güvenilir olduklarını söylemiştir.

[304] Senedi zararsızdır. Bûsîrî yorum yapmamış ve Ibn Abbâs hadisinin bunun şahidi olduğunu söylemiştir.

[305] Mecr, dişi devenin karnındaki yavrudur. Hamile devenin doğumu yaklaştığı zaman karnındaki yavruya mecr denir.

[306] Senedinde yer alan Musa b. Ubeyde er-Rabezî zayıftır. İbn Maîn demiştir ki: Musa'nın bu hadisi münker kabul edildi. Bu yüzden zayıf görülmektedir. Bkz. Beyhakî (V, 341). Bu zâtı Bûsîrî de zayıf saymıştır.

[307] Senedi hasendir.

[308] İkincisini Ahmed b. Menî de rivayet etmiştir. Bûsîrî: "İbn Ömer hadisinin ekseninde Musa b. Ubeyde vardır ki, zayıftır" demiştir.

[309] Senedinde yer alan İsmaîl b. Müslim el-Mekkî zayıf biridir.

[310] Heysemî demiştir ki: "Senedinde geçen İsmail b. Müslim el-Mekkî zayıftır. (IV, 81). Bûsîri de benzer şeyler söylemiştir.

[311] Beyhakî, V, 322. Heysemî demiştir ki: "Senedinde Abdüsselâm b. Aclân yer almıştır." Bu zat hakkında Ebû Hatim: "Hadisi yazılır" derken, başkaları onunla ihticâc etmekten sakınmışlardır. Bkz. Zehebî, IV, 80.

[312] Senedi sahihtir. Bkz. Beyhakî, V, 302. Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[313] imam Mâlik, Muvattâ. Bûsîrî bunu MÜsedded ve İshâk'a nispet etmiş ve ifadenin Osman ihtikârı yasaklardı. Babam dedi ki: Sadece yiyecek ve tabaklanmış deride ihtikar duğunu düşünürlerdi" şeklinde olduğunu söylemiştir. Yukarıda bu rivayetin metni yer almıştır.

[314] Beyhakî muallak olarak nakletmiş olup senedi basendir.

[315] Kenzü'l-ummâl'da. "zayıf görülmüştür" ilavesi yer almıştır. Bûsîrî de: "Bunu el-Hâris zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Nevfel b. Abdülmelik tanınmamaktadır. Ayrıca hadisi ondan nakleden ravi de zayıf görülmüştür" açıklamasını yapmıştır.

[316] Beyhakî, Ca'fer b. Avn yoluyla Ebu'l-Umeys'den "Bu süre içinde onu nasıl garanti edeceksin?" ifadesiyle nakletmiştir." (V, 352} Senedinde sakınca yoktur.

[317] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, İbn Hibbân'ın şartına göre sahih bir senetle mürsel olarak rivayet etmiştir." Ben derim ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Dâvud b. Reşîd'den, o da Velîd b. Müslim'den rivayet etmiştir. İbn Hibbân ve başkaları ise İbn Ebi's-Sürrî yoluyla Velîd'den nakletmiştir. Hadisi Hafız İbn Hacer, ei-İsâbe'de hasen derecesinde görmüştür. Bkz. Mevâridü'z-Znm'nn, s. 516; İbn Mâce, s. 166.

[318] Senedi sahih olmakla birlikte miirsclAn. Müzâbene; hurma ağacındaki yaş hurmayı kuru hurma ölçeği ile satmaktır. Muhâkde ise ekinde olur; başaktaki daneyi, başaktan çıkarılıp arınmış dane ölçeği karşılığında satmaktır.

[319] Mâlik, Muvattâ, II, 129. Bûsîrî: "Bunu Müsedded, Sahîh'in ravi zinciri ile ancak mi'trsel olarak nakletmiştir" açıklamasını yapmıştır.

[320] Bûsîrî'nin belirttiğine göre ravileri güvenilir kimselerdir.

[321] Heysemî demiştir ki: "Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır" (IV, 124). Ben derim ki: Bu zât, Kahraman li-Sa'd'dır. Bûsîrî de tabii neslinden olan bu ravinin tanınmaması sebebiyle senedini 201///saymıştır.

[322] Bunu Taberânî rivayet etmiş olup Heysemî: "Senedinde yer alan Musa b. Ubeyde er-Rabezî zayıf biridir" açıklamasını yapmıştır. (IV, 73) Müsnede'de "Sahîhayn'da Numân B^ŞÎr'den nakledilen bir şahidi vardır" açıklaması yer almıştır.

[323] Mücerrede'de burada "İkisi de İshâk'a aittir" ifadesi yer almıştır. Ama bu bir yanıl-8'dır. Doğrusu birincisi İshâk'a, ikincisi Ebû Ya'lâ'ya aittir.

[324] Bunu Taberânî de rivayet etmiştir. İki senette de Ubeyd b. Kasım yer almıştır ki, °nun hakkında Heysemî "metruktür" açıklamasını yapmıştır. (X, 294).

[325] Müsnede'de "Hadis, Haccac'm zayıfhğıyla birlikte mürsetdir" açıklaması geçmiştir.

[326] Bunu Taberânî de rivayet etmiş olup Heysemî ravilerinin güvenilir olduğunu söy-J^rniştîr. (IV, 79). Ravilerini Bûsîrî de güvenilir kabul etmiştir.

[327] Hadisin tamamı Abd b. Humeyd'in Müsned'inde geçmiş olup Giyim bölümünde inşallah gelecektir. Hadisi Bûsîrî, İbn Râhaveyh, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ'ya nispet ederek "Hadislerin merkezinde yer alan Muhtar b. Kani zayıftır" açıklamasını yapmıştır.

[328] meufcû/hır" kaydı vardır.

[329] Bûsîrî, Bişr b. el-Hüseyin el-Asbahânî'nin zayıf olması sebebiyle hadisi zayıf görmüştür.

[330] Bûsîrî yorum yapmayıp asimin Ebû Hureyre rivayetiyle Sahîhmjn'da geçtiğim soy-lemekie yetinmiştir.

[331] Hafız İbn Hacer, et-Tehzib'de "Hadis mürsel olup bunu Nesâî, Müsnect-i Ali'de zikretti" açıklamasını yapmıştır.

[332] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded sabah bir senetle mürsel olarak nakletmiştir. Nuaym b. Abdurrahman ise Basralı olup onu İbn Hibbân es-Sikât'ta zikretmiştir."

[333] Bûsîrî: "Bunu Müsedded sa/îift bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır.

[334] Bu. Müellifin defalarca uydurma olduğunu belirttiği haberin bir parçasıdır.

[335] Hadisi, Taberânî başka bir tarikle Ebû Umâme'den rivayet etmiş olup senedinde yer alan Ca'fer b. Zübeyr yalancıdır. Bkz. Heysemî, IV, 132. Ben derim ki: el-Hâris'nin senedinde geçen Bişr b. Nümeyr de yalancının tekidir. Hadisi Bûsîrî de zayıf görmüştür.

[336] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Benî Umeyye'nin azatlısı Abdullah'ın biyografisini zikredene rastlamadım. Geri kalan raviler ise Sahîh'm ravileridir." (IV, 129)

[337] bkz. Mevâridü'z-Zam'ân, s. 281.

[338] Bûsîrî benzerini hocası Hafız Ebu'1-Fadl b. el-Hüseyin el-Irâkî'den nakletmiştir.

[339] el-Hâris, Miisned, I, 308, yazma. Senedinde yer alan Sevvâr b. Mus'ab metruktür. Bunu zayıf gören Bûsîrî: "Hâkim'in ve ondan da Beyhakî'nin naklettiği Nadle b. Ubeyd hadisi bunun şahididir" demiştir.

[340] Hadis mı'/rse/dir. Fakat Taberânî bunu, İbn Abbâs'dan mcrfCı ve muttasıl olarak rivayet etmiştir. Senedinde yer alan Müslim b. Hâlid ez-Zencî zayıftır. Bununla birlikte güvenilir olduğu da söylenmiştir. Bkz. Hcysemî IV, 130. Heysemî diğer yandan bu işlemin yasak oluşuna dair, senedinde Musa b. Ubeyde er-Rabezî'nin yer aİdığı İbn Ömer hadisini ve ayrıca Mikdâd haberini nakletmiştir ki, bunun senedinde geçen Ebu'l-Me'ârik'i tanımadığını söylemiştir. Geri kalan ravüeri ise güvenilir kimselerdir.

[341] Bûsîrî, Kesîr b. Abdullah'ın zayıf olması nedeniyle hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir.

[342] Bunu Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî: "Senedinde yer alan Ebû Utbe el-Kindî'yi tanımıyorum" demiştir. (111, 40) Ben derim ki: Onu İbn Ebî Hatim zikretmiş °up hakkında cerh ya da tadil kaydetmemiştir. Bûsîrî de yorum yapmamıştır.

[343] Senedinde yer alan Ubeydullah b. el-Velîd o!-Vessâfî zayıftır. Atiyye el-Avfî'nin zayıf oluşu sebebiyle Bûsîrî de hadise 2nı/(/hükmü vermiştir.

[344] Sadaka b. İsa veya İsâ b. Sadaka'nım zayıf olması nedeniyle Bûsîrî hadisi ztryrfgörmüştür.

[345] Heysemî demiştir ki: "İsa'yı Ebû Hatim güvenilir kabul ederken, başkaları zayıf görmüştür." (III, 39). İsa'nın zayıf oluşu sebebiyle Bûsîrî de hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir.

[346] Heysemî demiştir ki: "Senedinde tanımadığım biri vardır." (III, 40). Ben derim k: Kavileri tanınmaktadır. Ancak senedinde geçen Ensar'ın azatlısı Yûsuf b. Atiyye es-Sar'mî, hadisi zayıf biridir. Bkz. el-Cerh ve't-Tn'dil. Diğer yandan Bûsîrî, hadisin şahitleri Sunduğunu söylemiştir.
[347] Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Hadîc b. Savmî mesturdur (hali bilinmemektedir)-" Ben derim ki: Onu İbn Ebî Hatim eserinde üretmiş olup hakkında cerh ya da tadil nakletmemiştir. Bûsîrî ise: "Senedindeki e -frîkî zayıftır" açıklamasını yapmıştır.
[348] Senedi sakıncasızdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÎTÂBU'L-HAYZ
HAYIZ BÖLÜMÜ
Bâb: Hayızlı Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Saçını Taraması
Bâb: Hayızh Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Saçını Taraması
Bâb: Hayızh Kadın İle İlişki Kurmak
Bâb: Hayızh Kadın İle İlişki Kurmak
Bâb: Müzmin Kanama (İstihâze)
Bâb: Hayız (Adet) Kanının Yıkanması
Bâb: Hayz (Âdet) Kanının Kesilmesi Ve Başlaması
Bâb: Bir Ayda Üç Kez Kanama Olması
Bâb: Hayızlı Kadın Temizlendiğini Düşündüğünde

KÎTÂBU'L-HAYZ

HAYIZ BÖLÜMÜ

Bâb: Hayızlı Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Saçını Taraması

29- Adullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti: Ben hayızlı iken Allah Resûlü'nün başını tarardım.[1]

Şerh

Tarardım" fiili, saçların taranması anlamında kullanılan bir fiildir. Hadise göre, hayızlı kadın temiz sayılır ve hayız hâline rağmen ona dokunmak men edilmiş değildir.

Hüküm

Hayızlı kadınlarla ilgili olarak diğer semavî şeriatlardan Yahudilikte çok ağır yasaklar olup bu durumdaki kadınlara dokunmak bile haram sayılmaktadır. Hâlbuki İslamiyet, kadın tabiatının ayrılmaz bir özelliği hayız, yani adet görme konusunda genelde kulluğa dair fiiller dışında gündelik hayatı zorlaştırıcı hemen hiçbir kısıtlama getirmemiştir.
Hayızlı bir kadının yapamayacağı fiilleri şöyle sıralayabiliriz:
1. Namaz kılamaz, şükür secdesi dahil secdede bulunamaz, 3. Oruç tutamaz, 3. Kur'an-ı Kerim'den bir ayet olsun okuyamaz, dua maksadıyla ezberden okunan dua ayetleri bu hükmün dışındadır, 4. Mushafa veya ayet yazılı her hangi bir levhaya dokunamaz, 5. Cami ve mescitlere giremez, 6. Kâbeyi tavaf edemez, 7. Kocasıyla cinsel münasebette bulunamaz, ancak avret mahalli kapalı olmak üzere onunla sevişebilir.
Bu hükümler loğusa hanımlar için de geçerlidir. İslamiyet, hanımlara bir kolaylık olmak üzere bu dönemde kılınmayan namazların kazasını emr etmemiş tir. Ramazan orucuna rastlayan âdet günlerinde tutulmayan oruçlar İse bilâhare kaza edilir.

Ders

Adet gören ve loğusa olan bir hanım, dinimize göre bütün ev işlerini yapar, yemek hazırlar, ibâdet niteliği taşıyan fiiller dışında hemen hiçbir engellemeye muhatap olmaz.
Dinimiz, bu dönemde hanımlarla ilişki kurmayı kesin bir surette haram kılmış ve bunun hanımlar için "eziyet" olduğunu bildirmiştir. Modern bilim de adet dönemindeki hanımlarm fiziksel ve psikolojik bakımdan kırılgan bir dönemden geçtiklerini, diğer zamanlara göre daha sıkıntılı ve alıngan olduklarını saptamıştır. Dolayısıyla bu dönemde onları ilişkiye zorlamak, hem fiziken rahatsız olmalarına, hem de ruhen zedelenmelerine yol açacak bir davranıştır.

Bâb: Hayızh Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Saçını Taraması

30- İbrahim b. Musa bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Yûsuf bize İbni rûreyc'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babası Urve'den (ra) şunu bildirmişle
Ona şöyle soruhnuştu: Hayızlı (kadın) bana hizmet edebilir mi? Yahut üdın cünüp iken bana yaklaşabilir mi? Urve şöyle cevap verdi: Bütün bun-l- benim için kolaydır. Her ikisi de bana hizmet edebilir. Bu konuda hiç enseye bir mahzur yoktur. Zira Âişe bana şunu haber verdi:
Kendisi hayızlı iken Allah Resûlü'nü (sav) -yani başını- tararmış. O :mu yatığında Allah Resulü (sav) mescidde itikâfta imiş. O (Aişe) oda-snda iken Allah Resulü (sav) başım ona yaklaştırır, o da hayızlı olarak rırarnnş.[2]

Şerh

İtikâfta", hadisin metninde geçen 'mücavir' kelimesi; komşuluk eden anlamındadır. Terim olarak kullanıldığında ise her hangi

bircami veya mescitte itifkâfa girmeyi ifade eder. Bu arada Hz. Âişe'nin (r.anhâ) odasının (hücre-i saadet) mescide bitişik olduğu bilinmelidir. Hayız hâli, cünüplükten daha ağır sayıldığı için, hayizlı bir kadının mescide girmesine müsaade edilmezdi. Hadisten çıkarılan bir hüküm de hayızh bir hanim tarafından başın taranması sebebiyle abdestin bozulmadığıdır.

Bâb: Hayızh Kadın İle İlişki Kurmak

31- Kabîsa bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Mansûr'dan, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
İkimiz de cünüp iken ben ve Allah Resulü (sav) bir kaptan gusleder-dik. Ben adetli iken de bana emreder, (belime) önlüğümü bağlardım, bana sarılırdı. Yine ben adetli, kendisi mescitte itikâfta iken başını çıkarır, ben de yıkardım.[3]

Şerh

Önlüğümü bağlardım" ifadesinin birebir mânâsı, izârıma bürünürdüm, şeklindedir. İzâr, belden aşağısını örtmeye yarayan bir giysi türüdür. Türkçede karşılığı önlüğe yakındır.

Hüküm

Hadisten çıkarılan hükümleri, farklı sened ile gelen önceki rivayetlerde zikretmiş olduğumuz için tekrar etmiyoruz.

Ders

Bir erkek, hanımımla âdet döneminde ancak avret mahalli örtülü olduğu hâlde sarılıp öpüşebilir. Yine de âdet ve loğusalığın kadın psikolojisi ve fizyolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde bulundurmak suretiyle onun arzu etmediği bir şeye zorlamaması daha doğru olacaktır.
Unutmamak gerekir ki kısa ayrılıklar, birlikteliği perçinleyen, eşler arasında varolması gereken çekim gücünü arttıran olaylardır. Bu açıdan bakıldığında âdet dönemlerinde ilişkiye girme yasağının böyle de bir faydası olduğu görülecektir.

Bâb: Hayızh Kadın İle İlişki Kurmak

32- İsmail b. Halil'den: Bize Ali b. Müshir haber vererek dedi ki: Bize Ebû İshâk (eş-Şeybânî) Abdurrahman'dan, o el-Esved'den, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini bildirdi:
"Bizden biri âdet görürken Allah Resulü (sav) onunla birlikte olmak istediğinde, âdetinin başında ise önlük bağlamasını emreder, sonra da onunla yakınlaşırdı. Hanginiz Allah Resulü (sav) gibi şehvetine hâkim olabilir ki?"[4]

Şerh

Bizden biri", Hz. Âişe'nin (r.anhâ) 'biz' zamiri ile kasdettiği Allah Resûlü'nün (sav) pak zevceleridir.
Âdetinin başında" ifadesiyle ilgili olarak el-Hattâbî şöyle demiştir: Yani âdetin başlangıcında ve kanamanın en yoğun olduğu dönemde.
Şehvetine hâkim olabilir" ifadesiyle ilgili olarak bazıları 'irb' sözcüğünün cinsel uzuv, bazıları cinsel ihtiyacın doğurduğu baskı olduğunu söylemişlerdir. Buradan anlaşılan, esasen Allah Resûlü'nün (sav) şehvet konusunda kendisine herkesten daha fazla hâkim olduğu, kendisini abildiğidir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bir erkek adetli hanımına, göbekaltından diz ka-raklarına kadar olan bölge örtülü olmaksızın yaklaşıp şehevî olarak istifade edemez. Bu, Kur'an nassıyla haram kılınmıştır.
Bu ruhsat, diğer mezheplerde var olup Selef-i sâlihin büyük çoğunluğu, Süfyân-i Sevrî, Ahmea b. Hanbel ve ishâk, adetli kadında istifade edilmesi aen edilen tek şeyin cinsellik uzvu olduğunu söylemişlerdir. Hanelilerden Iaam Muhammed de bu görüşte olup Tahâvî de bunu tercih etmiştir. Yine Mâlikîler ve Şâfıîlerde tercih edilen görüş budur. Müslim'de yer alan: "Fiilî i dışında her şeyi yapın" manâlı Enes (ra) Hadisi de buna delalet etmek.

Ders

Allah Resulü (sav), bazı ruhsatları, ümmetine bir genişlik ve kolaylık olması için özellikle işlemiştir. O'nun bu meyandaki ruhsatlarından biri de üt döneminde şehvetine hâkim olmakta güçlük çekecek Müslümanlar için oyduğu bu ruhsattır. Hz. Âişe'nin de (r.anhâ) ifade ettiği üzere, şehvetine terissten çok hâkim olan Efendimizin bu fiili de, tamamıyla diğer Müslümanlara bir ruhsat ve kolaylık olma gayesiyle yapılmıştır.

Bâb: Müzmin Kanama (İstihâze)

33- Abdullah b. Selâm bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Fâtima bn. Ebî Hubeyş Allah Resûlü'ne (sav) dedi ki: "Ey Allah'ın Elçisi! Ben bir türlü temizlenemiyorum, namazı bırakayım mı?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Bu seninki kanayan bir damar kanı olup hayız kanı değildir. Ancak hayız günün geldiğinde namazı bırak, onun miktarı gittiğinde üze-rindeki kanı temizle ve namazı kıl."[5]

Şerh

Namazı bırakayım mı? Falıma (ra) hayız kanından dolayı namazın terk edilmesi gerektiğini öğrenmişti. Kendindeki sürekli kanamayı (istihâze), hayız kanıyla karıştırmış ve bu yüzden namazı terk edip etmemek arasında tereddüte düşmüştü.
Üzerindeki kanı temizle ve namazı kıl" ifadesiyle kastedilenin tam olarak ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Kimileri sadece kan izinin yıkanarak abdest alınması gerektiğini söylerken bazıları gusletmesi gerektiğini söylemişlerdir. Hadisin bazı rivayetlerinde 'gaslu'd-dem=Kanın yıkanması' değil 'iğtisâl^gusletme' fiili kullanılmıştır.

Hüküm

Sürekli kanaması olan bir hanım (müstehâze), Hanefî mezhebine ve ulemânın çoğunluğunu temsil eden cumhura göre sadece namaz abdesti almakla yetinir. Böyle bir hanım hakkında özürlü kimselerle ilgili hükümler geçerli olur.

Ders

Bu hadisin önceki rivayetinde zikrettiğimiz üzere, hadisten çıkarılabilecek en önemli ders; Müslüman hanımların dinî bilgileri öğrenme konusunda haya ve utanma gibi etkenlerle ihmalkâr davranmamaları gereğidir.
İkinci ders ise, dinimizin gerçek anlamda bir çözüm ve kolaylık dini ol-duğudur. Mazeret sahiplen için her zaman bir ruhsat ve kolaylık kapısı mevcuttur. Yeter ki insanlar dini yaşama konusunda samimi bir yaklaşım içinde olsunlar.

Bâb: Hayız (Adet) Kanının Yıkanması

34- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o Fâtıma bn. el-Münzir'den, o Esma bn. Ebî Bekr'den (r.anhâ) Şöyle dediğini nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) sorarak şöyle dedi: -Ey Allah'ın Elçisi! Bizden birinin elbisesine hayız kanı bulaşsa, ne yapmasını söylersin?
Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
Sizden birinin elbisesine hayız kanı bulaştığında onu ovar, sonra suyla çitiler, sonra da onunla namazı kılar.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhiyle ilgili olarak 16 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hanefî mezhebine ve ulemânın çoğunluğuna göre, hayız kanı da diğer kanlarla aynı hükümde olup temizlenmesi için suyla yıkanması farzdır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek derslerle ilgili olarak daha önceki 16. nolu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Hayz (Âdet) Kanının Kesilmesi Ve Başlaması

35- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Hişâm'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Fâtıma bn. Ebî Hubeyş istihâze olurdu. Allah Resûlü'ne (sav) bu durumu sorduğunda şöyle buyurdu:
Bu seninki kanayan bir damar kanı olup hayız değildir. Hayız günün geldiğinde namazı bırak, bittiğinde gusül abdesti al ve namazı kıl"[7]

Şerh

Bu hadis-i şerifin metni 17 no.lu hadiste geçmiş ve şerhi yapılmıştır. Burada farklı olarak 'istihâze' kavramı geçmektedir ki o,

âdet kanaması dışında olmak üzere kadının uzvundan gelen kandır.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkan fikhî hükümler 17 no.lu hadisin hüküm başlığı altında zikredilmiştir.
Bâb başlığıyla ilgili olarak hayız (âdet) süresiyle ilgili Hanefî mezhebinin belirlediği sınırları zikretmemiz yararlı olacaktır. Hanefî mezhebine göre hayız en az 3 gün (72 saat), en fazla 10 gün (240 saat) sürer. Bu iki süre arasında görülecek kan, âdet kanı sayılır. Kanamanın sürekli olması gerekmediği için bu günler içinde kesilmeler görülebilir.
Mâliki mezhebine göre âdetin alt sınırı için belli bir süre yoktur. Bir an dahi olabilir.
İki hayız arasındaki günlere temizlik (tuhr) hâli denir. Bunun süresi 15 günden az olmayıp fazla olabilir. Aylar hatta yıllar boyu sürebilir.
Alimler bu hadisten hareket ederek, kadınların mahrem konuları dahi sorarak öğrenmelerinin caiz olduğuna hükmetmişlerdir.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılan dersler için 17 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Bir Ayda Üç Kez Kanama Olması

36- Ahmed b. Ebî Recâ bize anlatarak dedi ki: Ebû sâme bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Urve'yi şöyle derken dinledim: Babam Hz. Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Fâtima bn. Ebî Hubeyş Allah Resûlü'ne (sav) sorarak dedi ki: Ben istihâze oluyor, bir türlü temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı?
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hayır. O ancak kanayan bir damar kanıdır. Ancak (normalde) hayız görüyor olduğun günler kadarınca namazı bırak. Sonra guslet ve namazı kıl[8]

Şerh

Hayız görüyor olduğun günler kadarınca" ifadesinde hayız (âdet) görülen asgari ve azami süre gündeme gelmektedir.

Hüküm

Hayız görmenin asgari ve azami süresi hakkında ulemâ ihtilaf etmiştir. Dâvudî'nin ifadesine göre azami sürenin 15 gün olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. İmam Ebu Hanife buna karşı çıkarak hayızın azami ve asgari süresinin birlikte olamayacağını beyan etmiştir. Sâhibeyn olarak bilinen iki büyük öğrencisi (imam Ebû Yusuf ve imam Muhammed) ise, 39 günde sona ereceğini söylemiş ve hayız süresinin asgarisinin 3 gün olduğunu, temizlik günlerinin asgarisinin de 15 gün olduğunu eklemişlerdir.
İmam Şâfiî ise ilgili ayette geçen 'Kur'un' kelimesinin temizliği ifade ettiğini temizliğin asgari süresinin 15 gün, hayzın asgari süresinin de ber gün bir gece olduğunu söylemiştir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 17 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Hayızlı Kadın Temizlendiğini Düşündüğünde

37- Alımed b. Yûnus bize Züheyr'den anlatarak dedi ki: Hişâm b. Urve bize Urve kanalıyla Âişe'den şunu anlattı:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hayız başladığında namazı bırak. Hayız sona erdiğinde üzerindeki kanı yıka ve namazı kıl.[9]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi için 17 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümler için 17, 35-36 no.lu hadislerin hükümlerine bakınız.

Ders

Dersler için , 17 no.lu hadise bakınız.

[1] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/] 888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, taharet/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, siyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikaf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[2] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libas/1677, sıfetu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musSnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

[3] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-430, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

[3] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-293, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, talıâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243^244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[5] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, lahâret/767, 772

[6] Buhârî, vudû/220, hayz/296; Müslim, tahâret/438; Tirmizî, tahâret/128; Nesâî, ta-hâret/291; Ebû Dâvud, tahâretf3O6-3O7; İbn Mâce, tahâret/621; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-Ensâr-25683, 25742; Mâlik, tahâret/121; Dârimî, tahâret/765, 998.

[7] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâreî/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772.

[8] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772.

[9] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. NAMAZ BÖLÜMÜ
Namazın Fazileti
Namazı Terk Edene Verilecek Ceza
Namazın Meşru' Kılınışındaki Hikmet
1. (Farz Olan Namaz)
2. Namaz Vakitleri
3. Resûlüllah'ın (S.A.) Namaz Kıldığı Vakit Ve Namazı Kılış Şekli
4. Öğle Namazının Vakti
5. İkindi Namazının Vakti
6. Akşam Namazının Vakti
7. Yatsı Namazının Vakti
8. Sabah Namazının Vakti
9. Namaz Vakitlerini Muhafaza
10. İmâm, Namazı Vaktinden Sonraya Bırakırsa (Cemaat Ne Yapmalıdır?)
11. Namaz Vaktinde Uyuyan Veya Namazı Unutan Kimse
Kaza' Namazı için ezan ve kamet
Iskat-ı Salât
12. Mescid İnşası
Kabristanda Namaz ve Kabristanın Mescide Çevrilmesi
Hz. Peygamber'in Şiir Söylemesi
13. Mahallelerde Mescid Edinmek
14. Mescidlerde Kandil Yakmak
15. Mescide Çakıl Koymak Ve Mescidden Çakıl Çıkarmak
16. Mescidleri Süpürmek
17. Mescidlerde Kadınların Erkeklerden Ayrı Bulunmaları
18. Mescide Girerken Okunacak Duâ Ve Zikirler
19. Mescide Girince Kılınacak Namaz (Tahiyyetü'l - Mescid)
20. Mescidde Oturup Beklemenin Fazileti
21. Mescidde Yitik İlânının Keraheti
22. Mescide Tükürmenin Keraheti
Mescidlerde Tükürmenin Hükmü
23. Müşrikin Mescide Girmesi (Mümkün Mü)?
24. Namaz Kılınması Caiz Olmayan Yerler
25. Deve Yataklarında Namaz Kılmak Nehyedilmiştir
26. Çocuğa Namaz Kılma Emri Ne Zaman Verilir?
27. Ezanın Meşru' Kılınışı
28. Namazın Geçirdiği Değişiklikler
Namazın Geçirdiği Değişiklikler:
Oruç İle İlgili Hükümlerdeki Değişmeler
29. İkâmet İle İlgili Hadisler
30. Bir Kişinin Ezan Okuyup Başkasının Kamet Getirmesi
31. Ezanı Yüksek Sesle Okumak
32. Namaz Vakitlerine Dikkat Göstermek Müezzine Düşen Bir Vecîbedir
Ezanla İlgili Bazı Mühim Meseleler
33. Ezanı Minarede Okumak
34. Müezzinin Ezan Okurken Yüzünü Çevirmesi
35. Ezanla İkâmet Arasındaki Duâ
36. Müezzini Duyan Kişinin Söyleyecekleri
İkâmeti İşitenin Ne Söyleyeceği?
37. Ezan Bitince Yapılacak Duâ
38. Akşam Ezanı Esnasında Okunacak Duâ
39. Ücretle Müezzinlik Yapmak
40. Vakit Girmeden Ezan Okumak

2. NAMAZ BÖLÜMÜ

Bu bölüm namazın ahkâmı ve ona müteallik meseleleri içine almaktadır.
"Salât"m manâ ve tarifi:
Istılah olarak "namaz" diye tabir ettiğimiz "salat" kelimesi lûgatta en meşhur şekliyle duâ mânâsındadır. Kur'ân-ı Kerim'deki "onlar için dua et"[1] âyetinde .bu manada kullanılmıştır.
Bu kelime ıstılah olarak, duayı da içine aldığı için bilinen hareketlerle yapılan ibâdete isim olmuştur.
Salât kelimesinin namaz için kullanılması bu malum hareketler hakkındaki şer'î bir hakikat, duâ manasında da mecazî lügavî olmak üzere nakil midir, (çünkü lügatte nakil, ahkâmda nesh gibidir) yoksa isim olduğu namaz hakkında râcih mecaz, kendisinden nakledildiği duâ hakkında mercûh hakikat mıdır? Usûlcüler arasında ihtilaflıdır.
Bu kelimenin lügatte, duâ, ta'zim, rahmet ve bereket manalarına müşterek bir lâfız olduğu da söylenilmektedir. Şeriatteki tarifi de şudur: "Tekbirle başlayan, selamla biten belli sözler ve hareketlerdir."
Salât masdar yerine vaz edilmiş bir isimdir. "Namaz kıldım" manasına denmez denilir.
İştikak : Bu kelimenin iştikak (türetilmiş şekli) de ihtilaflıdır. Bir kısım âlimler, kuyruk sokumunun yanındaki kemikler

manasına olan kelimesinden müştak olduğunu, bazı âlimler: Kulu, Rabbi'nin rahmetine yaklaştırdığı için sıla kökünden türediğini, bazıları da insanı kötülüklerden nehyedip doğru yola yönelttiği için "değneği ateşle düzelttim" manasındaki aslından alınmış olduğunu söylerler.[2]

Namazın Fazileti

Namaz; Kitab, Sünnet ve İcma-i ümmet ile sabittir. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de "namazı kılınız"[3]
"Namaz mü'minlerin üzerine vakitleri belli bir farz olmuştur"[4] buyurur.
Namazın farz oluşuna delâlet eden bir çok hadisten biri Kütüb-ü Sitte' nin tamamında yer alan ve İbn Abbâs'tan rivayet edilen şu hadistir:
"Resûlullâh (sallellahu aleyhi vesellem) Mûaz'ı Yemen'e gönderirken şöyle buyurdu:
Sen Ehl-i Kitap olan bir kavme varacaksın. Onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğumu tasdike davet et. Eğer bunda sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara her gün beş vakit namazı farz kıldığını bildir..."[5]
Namazın farz olduğunda icmâ vardır. İnkâr eden kâfir olur.[6]

Namazı Terk Edene Verilecek Ceza

Farz olduğunu inkâr etmemekle beraber tenbellikle namazı kılmayana uygulanacak dünyevî cezanın ne olacağı mezhepler arasında ihtilaflıdır.
Hanefilere göre, namazı kılmayan fâsıktır. Namazı kılıncaya veya ölünceye kadar hapsedilir ve dövülür.
Mâlikîlere göre, vaktin sonuna kadar beklenir, bu müddet zarfında kılarsa serbest bırakılır, kılmazsa ceza olarak (kâfir sayarak değil) öldürülür.
Şâfiîlere göre, vaktin sonuna kadar beklenir sonra tevbeye davet edilir. Tevbe edip namazını kılarsa, serbest bırakılır. Aksi halde ceza olarak öldürülür. Öğleyi ve ikindiyi terkten dolayı güneş batıncaya kadar, akşam ve yatsıyı terkten fecir, sabahı terkten dolayı da güneş doğuncaya kadar ceza tatbik edilmez. Ancak, kendisinden namazı vaktinde edâ etmesini istemek şarttır.
Hanbelîlere göre, namazı tenbellik göstererek terkeden kimseyi devlet başkanı veya naibi namazı kılmaya davet eder. Eğer, sonraki namazın vakti daralıncaya kadar kılmazsa katli vaciptir. Fakat üç gün kendisi tevbeye dâvet edilmedikçe ceza infaz edilmez.
Mezheplerin herbirinin görüşlerini dayandırdıkları aklî ve naklî deliller vardır. Ancak sözü uzatmamak için onları buraya nakletmeye lüzum görmedik.
Namaz, hicretten bir buçuk sene evvel Mi'râç gecesinde farz kılınmıştır. Önce elli vakit olarak emredilmişken, Resulullah (s.a.)'ın Cenab-ı Allah'a yaptığı müteaddit müracaatları sonucu beş vakte indirilmiş ve sonunda Cenab-ı Hak, "Ya Muhammed, bil ki benim katımda söz değiştirilmez. Bu beş vakit namaza mukabil sana elli vakit sevabı vardır"[7] buyurmuştur.[8]

Namazın Meşru' Kılınışındaki Hikmet

Namazın meşru' kılınışının hikmeti, nimete şükür ve günahlara kefarettir. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste Resulullah (s.a.) şöyle buyurur: "(Söyleyin bakayım) sizden birinizin kapısının önünde bir nehir olsa ve onda her gün beş defa yıkansa, ne dersiniz? Kirden bir şey kalır (mı) onda?" Ashab, "hayır onda hiç bir kir kalmaz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) "İşte bu beş vakit namazın benzeridir. Allah onunla hataları mahveder" buyurdu.[9]
Namazı edanın semeresi, dünyada emrin ifâsı, âhirette sevaba nail olmak ve Cenab-ı Allah'ın emrine muhalefetten uzak kalmaktır.
Namaz her hayrın başı (aslı) olduğu için, Sâri onun fazlını beyâna, vakit, şart, erkân, âdâb, ruhsat ve nafilelerini tayine hiç bir tâatte göstermediği ihtimamı göstermiş ve namazı dinin şiarlarının en büyüğü kılmıştır.
Bu mukaddimeden sonra, Fahr-i Kâinat Efendimizin namazla ilgili hadis-i şeriflerini takatimiz nisbetinde terceme ve izaha geçebiliriz.
Sünen'in bu bölümü 367 bâb ve 1165 hadisi ihtiva etmektedir.[10]

1. (Farz Olan Namaz)

391. ...Talha b. Ubeydillah[11] (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Necidlilerden, saçları dağınık bir adam Resûlullah (s.a.)'a geldi: Sesinin fısıltısı duyuluyor, fakat iyice yaklaşmadıkça ne dediği anlaşılmıyordu. (Yaklaşınca) bir de ne görelim. Resûlullah (s.a.)'a İslâm (farzların)dan soruyor, Resûlullah (s.a.):
“Gece ve gündüzde beş (vakit) namaz"(sana farzdır) buyurdu. Adam:
Bana onlardan başkası yok mu? diye sordu. Efendimiz: "Hayır, ama nafile kılarsan müstesna','cevabım verdi.
Hz. Peygamber Ramazan ay' ının orucunu söyledi. Adam yine:
Bana ondan başkası yok mu? diye sordu. Resûlullah: " Nafile tutmandan başka yok','buyurdu.
Efendimiz bundan sonra zekâtı zikretti. Adam:
Bana ondan başkası yok mu? diye sordu. Hz, Peygamber (s.a.): "Hayır, fakat sadaka vermen müstesna" buyurdu.

Bunun üzerine bu adam:
Vallahi, ne bunu artırırım ne de eksiltirim, diyerek dönüp gitti. Resûlullah (s.a.) (arkasından); "Eğer doğru söylüyorsa, kurtuldu','buyurdu.[12]

Açıklama

Hz. Talhâ b. Ubeydillah'ın haber verdiği bu zat Buhârî'nin haberine göre Dımam b. Sa'Iebe'dir. Necid tarafındandır. Necid, lûgaita yüksek rakımlı yere denir. Hicaz ile Irak arasındaki bölgeye özel isim olmuştur.
Bu zat Hz. Peygamber'e İslâm'ın erkânını sormuş Efendimiz de hadis metninde zikredildiği şekilde cevap vermiştir. Gerçi metinde erkân veya farzlar zikredilmeden mücerred "İslâm'dan sordu" şeklinde vâriddir. Fakat Hz. Peygamber'in cevâbından ibarede muzafın hazf edildiği, bu zatın İslâm'ın erkânını sorduğu anlaşılmaktadır. Resûlullah (s.a.) soruyu namaz, oruç ve zekâtı haber vererek cevaplandırmış, şehâdet kelimesini ve haccı anmamıştır.
Efendimizin şehâdet kelimesini mevzuu bahsetmeyişi, adamın zaten müs-lüman olduğundan ötürü olabilir. Hacc'ı anmayışı ise, ya o zaman henüz farz kılınmadığı, veya adamın vaziyetinden hac etme imkânının olmadığını anlamasındandır. Vâcib olan bayram namazını zikretmeyişi, onun günlük değil, senelik, salat-ı vitri söylememesi de bu namazın yatsı ile birlikte mutâlaa edilmesinden veya vitrin henüz vacip kılmmayişmdan dolayı olabilir. Yoksa bu bazılarının dediği gibi vitrin vacip olmamasına delalet etmez.
Görüldüğü gibi hadis-i şerif, İslâm'dan bahsetmektedir. Bu münâsebetle, İslâm kelimesi hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.
İslâm: Lûgatta, bağlanmak, ıstılahta ise, Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem)in haber verdiğini kabul ve itaat etmektir. Eğer bununla birlikte inanç ve kalb ile tasdik de bulunursa o, İmandır. Aksi halde değildir. İman, İslâm'dan daha husûsidir. İmanı İslâm, İslâm'ı iman yerine kullanmak da caizdir.
İman ve İslâm aynı şey mi, yoksa ayrı ayrı şeyler mi, iman artıp eksilir mi konulan ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Cumhurun görüşü şudur: İslâm, zahirî bağlanma, ve Hz. Peygamber'in getirdiklerine boyun eğmedir.
İman ise, noksan sıfatlardan münezzeh kemâl sıfatlarla muttasıf olduğunu bilerek Cenab-ı Allah'ın varlığım, melekleri, kitapları, peygamberleri, âhiret gününü ve Hz. Muhammed aleyhisselâmın getirdiği herşeyi seksiz şüphesiz tasdik etmektir.
Buna göre iman ve İslâm birbirinden ayrı olmaktadır.
İmam Şafîî şöyle der: "İman, kalb ile tasdik, dil ile ikrar ve erkân ile ameldir." Buna göre de iman ile İslâm bir olmuş oluyor. Şafîî'nin bu görüşü, Mâlik, Ahmed ve ashab-ı hadisten de nakledilmiştir.
Hadis-i şerifte üç defa tekrarlanan istisnaların, hem münkatı, hem de muttasıl olmaları mümkündür. Şâfîîler bunu "lâkin" manasına munkatı kabul etmişler ve "ancak senin tetavvu olarak yapman müstehaptır" şeklinde anlamışlardır. Bundan dolayı da "Nafileye başlayınca bitirmek vacip değil, müstehaptır" demişlerdir.
Hanefîler ve Mâlikîler ise, muttasıl kabul etmişlerdir. Buna göre mana, "Hayır ama, tetavvuya başlarsan tamamlaman vacip olur" şeklinde terceme etmişlerdir."Amellerinizi bozmayınız"[13] âyet-i kerimesi ve tetavvu olarak başlanan bir haccın tamamlanmasının ittifakla vacip oluşu bu görüşü daha haklı çıkarmaktadır. Bu görüş sahiplerine göre başladığı bir nafile ibâdeti tamamlamayıp yarıda kesen kimsenin kaza etmesi vaciptir.
Hadis-i şerifin sonunda, Hz. Peygamber'in adamın cevaplarına karşı "eğer doğru ise kurtuldu" buyurması, bu zâtın "Vallahi bunu eksiltmem" demesi ile alâkalıdır. "Artırmam" demesi ile ilgili olamaz. Çünkü sadece farz ve vacipleri ifâ etmekle kurtuluşa eren bir kimsenin bunlara ilâve olarak sünnet ve nafileleri de işlemesi durumunda evleviyetle kurtuluşa ereceği gayet açıktır. Gerçi, bu hadiste İslâmın bütün erkânı zikredilmediği için bu kadarcık bir amelle insan nasıl felaha erebilir, şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Fakat, bu hadisin Buhâri'deki rivayetinin sonunda zikredilen "Resûlüllah (s.a.) ona İslâm'ın esaslarını haber verdi..." ifâdeleri bu soruya cevap olur.
Ayrıca, bu zâtın "Ben vallahi bunu ne artırır ne eksiltirim" demekten maksadı, kendisi kavminin elçisi olabileceği için, "hâdiseyi olduğu gibi haber veririm, senin sözüne ne bir şey ilâve eder, ne de bir şey eksiltirim" manâsında olma ihtimali de vardır.[14]

Bazı Hükümler

1. Dinini öğrenmek için yolculuğa çıkmak meşrudur.
2. Namaz, oruç ve zekat İslamın erkanındandır.
3. İstenilmeden yemin etmek caizdir.
4. Delil istemeden iman sahihtir.[15]

392. ...Nâfi' b. Mâlik b. EbîÂmir, önceki hadisi ayni isnadla rivayet edip şöyle dedi:
(Resülüllah adamın arkasından):
"Babasına yemin ederim ki, doğru söylediyse kurtuldu. Yemin ederim ki doğru söyledi ise, Cennete girdi (girecek)" buyurdu.[16]

Açıklama

Müellifin bu rivayeti kitabına almaktaki maksadı, bundan önceki rivayet ile bunun arasındaki farka işarettir. Ancak, bu

rivayette karşımıza bir müşkil çıkmaktadır. O da şudur: Resûlullah (s.a.) bir çok hadislerinde babaya yemin etmeyi men'etmektedir. Halbuki burada bizzat kendisi bu şahsın babasına yemin etmektedir.Bu müşkile bir kaç şekilde cevap verilmiştir:
1. Üzerinde durduğumuz hadis, babaya yemin men' edilmeden önce vârid olmuştur.
2. İbarede bir hazf vardır. Aslı "Babasının Rabbi-ne yemin olsun" şeklindedir. Muzaf hazf edilmiştir.
3. Nehy, Şâri'nin dışındakileredir.
İbn Hacer el-Askalânî bütün bu görüşleri zayıf bulmuştur. Ona göre doğru izahı şudur: Bu kelimeyi Hz. Peygamber maksatlı olarak değil, insanlar arasında söylenen bir ifâde olması ve söylediklerini pekiştirmesi maksadı ile söylemiş olmalıdır. Yemin kastı ile söylememiştir.
4. Hz. Peygamber açığa vurmamakla beraber, içinden Allah'ın adını anmış şeklinde söylememiştir. Diğer insanlar, içlerinden bunu zikretmedikleri için Efendimiz bu şekildeki yemini yasaklamıştır.
Hadisin bu rivayetinde diğerindekine ilâve olarak Efendimiz, mezkûr şahsın kurtulduğunu haber verdikten sonra, Onun Cennete gireceğini de bildirmiştir.[17]

2. Namaz Vakitleri

393. ...İbn Abbâs (r.a.)dan demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Cebrail aleyhisseiâm Kabe'nin yanında iki defa bana imam oldu. Öğleyi güneş batıya eğilip (gölge) nalının tasması kadar olduğu zaman ikindiyi, (her şeyin) gölgesi kendisi kadar olunca; akşamı, oruçlunun iftar ettiği vakitte; yatsıyı, şafak kaybolunca; sabahı da (oruçluya yemek ve* içmenin) haram olduğu zaman kıldırdı.
Ertesi gün ise öğleyi, (her şeyin) gölgesi kendisi kadar; ikindiyi, iki misli olunca; akşamı, oruçlunun orucunu açtığı zaman; yatsıyı, gecenin üçte birine doğru; sabahı da ortalık ağarınca kıldırdı. Sonra da bana dönüp şöyle dedi:
Ya Muhammed, bu senden evvelki nebilerin vaktidir ve vakit, bu iki vaktin arasıdır.[18]

Açıklama

Namaz vakitlerini öğretmek maksadıyla Cebrail aleyhisselâm' in Hz. Peygambere imam olarak namaz kıldırdığı bu hâdise, Şevkânî'nin İbn Abdilberr'den naklen bildirdiğine göre, İsrâ Gecesi'nden sonraki günde olmuştur. Bu şekilde kılman ilk namaz da meşhur olan kavle göre öğlen namazıdır.
Hadisten de anlaşılacağı üzere, Cebrail aleyhisselâm'in Resûlullah (s.a.)a imam olarak namaz kıldırması, peşipeşine iki günde olmuş ve bazı namazları her iki günde de aynı vakitte kıldırdığı halde, bazılarımı değişik zamanlarda kıldırmıştır. Bu hal namaz vakitlerinin tâyininde ulemâ arasında bazı ihtilâflara sebeb olmuştur. Bu ihtilâfların beyânına geçmeden önce, hadis metninde geçen ve açıklanmasına lüzum görülen bir iki hususa temasta fayda mülâhaza edilmiştir.
1. Güneşin, nâlinin tasması kadar olması meselesi; bundan maksat güneş batıya yönelince doğuya doğru hareket eden gölgedir. Burada mecaz vardır. Sebep zikredilmiş,müsebbeb kastedilmiştir. Çünkü güneş gölgeye sebebtir, Tirmizî'nin "İlk günde öğleyi gölge nalinin tasması gibi olduğu zaman kıldırdı" şeklindeki rivayeti bu anlayışı te'yid etmektedir. Bu ifâdeden murat şudur, öğle namazının vakti, zevalden sonra gölgenin artmaya başladığı zamandır.
2. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifte, Cebrail aleyhisselâm ikinci günü namazları kıldırdıktan sonra, hiç bir istisnada bulunmadan, "Ya Muhammed, bu, senden evvelki nebilerin vaktidir" demiştir. Bu ifâde, ulemânın üzerinde durduğu konulardan biri olmuştur. Çünkü Efendimizden gelen diğer bazı rivayetlerde, yatsı namazının ümmet-i Muhammed'e has bir namaz olduğu, önceki ümmetlerde bu namazın olmadığı açıkça beyân edilmektedir. Meselâ, Tahâvî'nin Ubeydullah b. Muhammed tarikiyle Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir haberde beş vakit namazın her birinin ilk defa hangi Peygamberler tarafından kılındığı ifâde edilmiştir. Bu rivayete göre, sabah namazını ilk defa Hz. Âdem, öğleyi Hz. İbrahim, ikindiyi Hz. Uzeyr, akşamı Hz. Dâvüd, yatsıyı da bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhimusselâm) kılmışlardır. Yine bu rivayette akşam namazının üç rekât oluşunun sebebi şu şekilde beyân edilmiştir:
Hz. Dâvûd (aleyhisselâm) evlâ olanı terk ettiğinden dolayı işlediği hata affedilince kalkıp dört rekat namaz kılmak istemiş, fakat üç rekati kılınca ağlamaktan dolayı namaza devam edemeyip selam vermiş, böylece akşam namazı üç rekât olmuştur.[19]
İlk bakışta, bu hadisler arasında bir ihtilâf olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bu görünümü izâle ve hadislerin arasım birleştirme sadedinde değişik görüşler ortaya atılmıştır. Bunların içerisinde en muvafık görüneni Kâdî'nin şu sözleridir:
"Yatsı namazını diğer peygamberler nafile olarak kılardı. Teheccüdün farz olmadığı gibi yatsı da onların ümmetlerine farz değildi. Yatsı namazı bizim Peygamberimize farz kılınmıştır. Bu durumda hadisler arasında zıddiyet yoktur. Çünkü yatsı namazının bu vaktinin diğer nebilerin vakti oluşu, onların yatsıyı nafile olarak kıldıklarına itibar iledir."
Aliyyü'1-Kârî de, Kâdî'nin bu açıklamasını beğenmiş ve "gerçek şu ki hak Kâdî ile berat erdir" demiştir.
Ulemâ her namaz için muayyen bir vaktin olduğu ve vaktinden evvel kılınan namazın edâ sayılmayacağı konusunda müttefik oldukları halde bu vakitlerin başlama ve bitme anları konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Öğle namazının vakti: Güneşin zevalinden itibaren başlar. Bunda ulemâ müttefiktir. Bu vaktin ne zamana kadar devam ettiği ise, ihtilaflıdır.
Şafîî, Mâliki, Hanbelî mezhepleri ile İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre fey'-i zevalden (bir şeyin gölgesinin en kısa olduğu andan) başlar, her şeyin gölgesi bir misli oluncaya kadar devam eder, buna "Asr-ı evvel" denilir.

Ülkemizdeki amel de bu istikâmettedir.
İmam Azam'a göre ise, Fey'-i zevaldan başka her şeyin gölgesi iki misli oluncaya kadar devam eder. Buna "asr-ı sâni" denilir. Ülkemizin birçok köyünde amel buna göredir.
İmam Mâlik ve bir kısım ulemâya göre öğle namazı ile ikindi namazı arasında müşterek bir vakit vardır. Her şeyin gölgesi bir misli olduktan sonra, hem öğlen hem de ikindinin edasına uygun dört rekat kılacak kadar bir zaman vardır. Bu zaman öğle ve ikindi namazları arasında ortak vakittir. Diğer ulemâ ise, böyle ortak bir vaktin olmadığı fey'-i zeval hariç her şeyin gölgesi bir misli olunca öğlenin vaktinin çıktığı görüşündedir. Tabii İmam-ı Âzam da gölge iki misli olduğu zaman öğlenin vakti çıkar görüşündedir.Cuma nın vakti de öğlenin vaktidir.
İkindinin Vakti: (Öğle ile ilgili ihtilâflar nazar-ı itibara alınarak) öğlenin vakti çıktığı andan itibaren başlar. Cumhura göre güneş batıncaya kadar devam eder. İmam Şafii'den ise iki kavi vardır:
a. Her şeyin gölgesi iki misli olunca ikindinin vakti çıkar, fakat.akşamın vakti girmez. Bu zamanla güneşin batması arasında boş bir vakit vardır.
b. Her şeyin gölgesi iki misli olunca ikindinin mustehap vakti sona erer, vaktin aslı ise güneş batıncaya kadar devam eder. Şafiî mezhebinde fetva bu kavle göre verilmiştir. ,
Akşam Namazının Vakti: Güneş battığı andan itibaren başlar, Şafak kayboluncaya kadar devam eder, Şafağın ne olduğu hususu ihtilaflıdır. İbn Ömer, İbn Abbâs, Mekhûl, Tâvûs, Mâlik, Süfyan es-Sevrî, İbn Ebî Leylâ, Ebû Yûsuf, Muhammed Şafiî, Ahmed b.Hanbel, İshâk b. Râhûye ve İmam-ı Azam'dan bir kavle göre şafak güneşin battığı taraftaki kırmızılıktır. Ebû Hureyre.Ömer b.Abdülaziz, İmam Ebû Hanife'nin esah kavli veEvzâî'ye göre ise, ufuktaki kızıllıktan sonra beliren beyazlıktır.
Âlimlerden bazıları "Akşam namazının vakti abdest alıp, ezan ve kametle birlikte uç rekât namaz kılıncaya kadarlık bir müddettir. Bundan sonraya kalırsa edâ olmaz kaza olur" derler.
Her ne kadar cumhurun görüşü bu değilse de, akşam namazının ilk vaktinde kılınması müstehabtır.
Yatsı Namazının Vakti: Akşamın vakti çıkınca başlar. (Tabii burada akşamın vaktinin çıkışındaki ihtilâf aynen mevcuttur). İkinci fecrin (fecr-i sâdıkm) doğuşuna kadar devam eder. Hanefî ve Şâfiüer bu meselede müttefiktir. Yatsı namazının son vaktinin gecenin üçte biri ve gece yarısı olduğunu söyleyen âlimler de vardır.
Hanefî mezhebine göre, her ne kadar yatsının vakti yukarıda işaret edildiği gibi ise de, gecenin üçte birine kadar te'hiri müstehab gece yarısına kadar te'hiri mubah, fecrin doğmasından hemen evvele kadar beklemek de (bir özür yoksa) mekruhtur. Uyuyup da uyanamayacağından korkan kimse namazını yatmadan kılmalı, gecenin üçte birine bırakmamalıdır.
Vitir namazının vakti de aynen yatsı namazının vaktidir. Ancak vitir namazı yatsı kılındıktan sonra kılınmalıdır. Bu İmam-ı Azam'a göredir. İma-meyn'e göre vitir namazının vakti yatsı namazı kılındıktan sonra başlar. Bu ihtilâfın sonucunda şöyle bir mesele ortaya çıkar: Bir kimse yatsı ve vitir namazlarını kıldıktan sonra yatsı namazının herhangi bir sebepten!dolayı sahih olmadığı ortaya çıksa, İmam-ı Azam'a göre sadece yatsıyı, İmameyne göre ise, hem yatsıyı hem de vitir namazını iade etmesi gerekir.
Sabah Namazının Vakti: İkinci fecrin (fecr-i sâdıkın) doğması ile girer. Fecr-i sâdık güneşin doğduğu istikâmette; genişlemesine (yatay) beliren ve kaybolmayan aydınlıktır. Bundan önce doğan ve yukarıdan aşağıya (dikey) uzanan bir fecir daha vardır ki buna "fecr-i kâzib" denir. Fecr-i Kâzib, oruç tulan kimsenin yemesine içmesine mâni değildir. Bu fecirle sabahın vakti girmez. Sabah namazı vaktinin giriş zamanında ihtilâf yoktur. Vaktin çıkışı konusu ise ihtilaflıdır. Hanefilere göre sabah namazının vakti güneş doğuncaya kadar devam eder.
Şafiilere göre sabah namazının dört vakti vardır:
a. Efdal olan vakit: Tam fecir doğduğu zaman,
b. ihtiyar vakti: Ortalık ağarıncaya kadar süren zaman.
c. Cevaz vakti: Kırmızılık doğduğu zamandır.
d. Tahrfm vakti: Namaz yetiştirilemeyecek kadar az olan zamandır. Buna göre Şâfiîler sabah namazını erken kılmayı efdal addederler. Hanefilere göre ise, sabah namazını ortalık aydınlanınca kılmak müstehaptır.
Buraya kadar anlatmaya çalıştığımız namaz vakitleri gece ve gündüz normal olup bütün namaz vakitleri belli olan mutedil bölgelere göredir. Gecelerin çok uzun veya çok kısa olması sebebiyle bazı namaz vakitleri namazın edasına müsait olmayacak kadar dar, veya hiç olmayan gayr-i mutedil bölgelerde namaz vakitlerinin nasıl tayin edileceği konusunda ulema değişik görüşlere sahiptirler.
Nuru'l-İzah Şerhi, Merakıl-Felah'ta, Şafak kaybolmadan önce fecrin doğduğu bölgelerde yatsı ve vitir namazlarının vacip olmadığını söyler. Şû-runbilâlî bundan sonra bu meselenin, Hz. Peygamber'den rivayet edilen, Dec-câlin bir gününün bir seneye denk olacağını ve bu zamanda namazların takdir edilerek kılınacağını bildiren hadisin hükmüne girmediğini ilâve eder. Şurun-bilâlî'nin bu ifadelerinden vakit olmadığı için kılanamayan bu namazların kazasına da lüzum yoktur, manası çıkarılır.
Kemal İbnu'l-Hümam Hidâye Şerhi Fethu'l-Kadîr'de yukarıda mevzuu bahs edilen Deccal Hadisini zikrettikten sonra şunları kaydeder:
"Anladık ki vacip olan namaz umûmu üzerine beştir. Ancak bunların vakitlerine tevzii vaktin mevcudiyetine bağlıdır. Vaktin olmayışı namazın farziyyetini düşürmez. Resulullah (s.a.) da:
"Allah beş vakit namazı kullarına farz kıldı" derken bunu söylemiştir."
Tenvîru'l-Ebsâr'da da, şafak kaybolmadan fecrin doğduğu bölgelerde müslümanın yatsı namazı ile mükellef olduğu ve onu takdir ederek kılacağı ifâde edilmektedir.
İbn Âbidin'in Reddü'l-Muhtar'daki beyânına göre, Hanefî ulemâsından Bakkalı bu bölgelerde yatsının vacip olmadığını söyler. Hulvanî önceleri farz olduğuna fetva verirken bilahare, Bakkalî'nin fikrine dönmüştür. Burhânu'l-Kebîr, İbn Emiri'1-

Hac, Şeyh Kasım b. Kutlu Boğa, İbn Hümâmve İbn Şıhne ise, vaktin belli olmadığı bölgelerde namazın farz olduğunu ve takdir edileceğini kaydederler. Tenvirü'I-Ebsâr'da bu mezhebin görüşü olarak takdim edilmiştir.
Hanefî fıkıh kitaplarından, Kenz, Diirer, Müllekâ'da bu durumda müs-lumanların namazla mükellef olmayacağı gorüşu benimsenmiştir.
İbn Âbidin, yukarıdaki âlimlerin birbirine zıt olan görüşlerini uzun uzadıya aktardıktan sonra kendi görüşünü şu cümle ile ortaya koymuştur:
"Hülasa bu iki görüş de sahihtir. Ancak beş vaktin gerektiğinde müddet takdiri ile kılınması icap ettiğini söyleyen görüş daha kuvvetlidir. Bilhassa bu görüşü savunanlar arasında Şafîî gibi müctehid bir imamın olması, bu görüşü daha da kuvvetlendirmektedir."
İslâm dininin namaza verdiği önem, oturmaktan âciz olanın yattığı yerden, abdest ve teyemmüm imkânı bulamayan kimsenin abdestsiz, üzerine giyecek bir şey bulamayanın çıplak olarak namaz kılmasının gereği ve namazı terk edene karşı takınılan kesin tavır gözönüne alınırsa bu mutedil olmayan bölgelerde (Hollanda, İsveç, Norveç, Danimarka vs.de) yaşayan müslümanların yatsı namazlarını terketmeyip Burhânü'l-Kebir, İbn Hümam, İbn Emiri'l-Hac, Kasım b.Kuthıboğa, İbn Şıhne İbn Âbidin gibi büyük hanefi alimlerinin ifâde ettikleri gibi vakti takdir ederek kılmaları icâb eder. Bu, vaktin tahakkuk etmediği yerlerde namazın farz olmadığını söyleyen âlimlerin görüşünü alıp namaz sayısını dörde indirmekten çok daha ihtiyatlı ve isabetlidir.
Bu konuda büyük Şafii âlimi İmam NevevFnin sözleri çok daha açık ve kesindir. Nevevî şöyle der:
"Şafak hiç batmadığı için yatsının vakti belli olmayan bölgelerde, yatsının ilk vakti, şafağın battığı en yakın bölgeye göre kıyas edilir. Yani şafağın battığı o komşu memlekette güneşin batışı ile şafağın batışı arasında geçen müddet, şafağın kaybolmadığı bölgede güneşin battığı âna eklenir ve bu vakit yatsı namazının vakti olmuş olur."[20]

Bazı Hükümler

1. Namaz İbadetinin kadri yücedir ve ona ihtimam lâzımdır. Çünkü Cenab-ı Allah, namaz vakitlerini ve kılınışını sadece sözle bildirmekle kalmamış fiilen tatbik ederek göstermesi için en büyük meleğini, Cebrail aleyhisselâmı göndermiş ve tatbik ettirmiştir...
2. Resûlullah (s.a.), kendi kendine hüküm koymamış, yaptığı ve istediği şeyleri Cenab-ı Hakk'ın talimine göre yapmıştır.
3. İbâdet Cenab-ı Allah tarafından bildirilen amellere mahsustur.
4. Namaz vakitleri kavlen ve fiilen beyân- edilmiştir.
5. Daha faziletli olan birisinin kendisinden daha az fazilet sahibi olan birinin arkasında namaz kılması sahihtir.
6. Beş vakit namazı mescidde kılmak teşvik edilmiştir.
7. Bütün Peygamberler kendilerine mahsus vakitlerde namaz kılmışlardır.
8. Namaz vakitleri (akşam hakkındaki ihtilâf hâriç) belirli biri noktaya hasredilmemiş ve aralarında belli süre olan bir başlama ve bitiş vakti arasında geniş tutulmuştur.[21]

394. ...İbn Şihâb'ın Usâme b. Zeyd el-Leysî'ye bildirdiğine göre;
Ömer b. Abdil-Aziz (bir gün) minberde oturmakta idi. Bu yüzden ikindiyi birazcık geciktirdi. Bunun üzerine Urve b. Zübeyr kendisine:
Dikkat et, Cebrail (aleyhisselâm), Muhammed (sallellahü aleyhi ve sellem)e namaz vakit(leri)ni haber verdi, demiş. vÖmer de Ona:
Söylediğini iyi bil[22] karşılığını vermiştir. Bu sefer Urve:
Ben Beşîr b. Ebî Mes'ud'dan işittim; O da Ebû Mes'ud el-Ensârî'den duymuş; Ebû Mes'ud demiş ki: Resûlullah (s.a.):
"Cebrail indi ve bana namaz vakt(ler)ini haber verdi. Ben de onunla namaz kıldım. Sonra (yine) onunla namaz kıldım, sonra (yine) onunla namaz kıldım, sonra (yine) onunla namaz kıldım, sonra (yine) onunla namaz kıldım" buyuruyor, parmaklan ile de beş namazı sayıyordu.
(Ebû Mes'ud devamla şöyle dedi):
Resûluılah'ı öğle namazını güneş batıya eğildiği zaman kılarken gördüm. Hava sıcak olduğu zaman ise, bazan biraz geciktirirdi. İkindiyi güneş sararmadan önce beyaz ve yüksek bir halde[23] iken kıldığını gördüm. Bir kimse (ikindi) namazından çıkar ve güneş batmadan önce Zul-Huleyfe'ye[24] gelirdi. Resûlullah akşam güneş battığı, yatsıyı da ufuk karardığı zaman kılardı. Bazan da insanların toplanması için geciktirirdi. Sabahı bir sefer alacakaranlıkta, başka bir sefer de ortalık ağarınca kıldı. Bundan sonra, Efendimizin sabah namazı, ölünceye kadar alaca karanlıkta oldu, bir daha ortalık, ağarınca kılmadı.[25]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi ZuhrVden, Mâmer, Mâlik ve İbn Uyeyne, Şuayb b. Ebî Hamza, Leys b. Sa'd ve başkaları da rivayet etti. Bunlarıı hiç biri Resûlullah 'in namaz kıldığı vakit(ler)i zikretmediler ve açıklamadılar. Aynı şekilde, Hişam b. Urve ve Habîb b. Ebî Merzûk da Urve (b. Zü-beyrj'den Ma'mer ve Ashabının rivayetleri gibi rivayet ettiler. Ancak Habib Beşîr'i zikretmedi. Vehb b. Keysân da Câbir kanalıyla Resûlullah 'tan akşamın vaktini rivayet etti. (Bu rivayette Câbir) şöyle dedi:
Sonra (Cebrail) ertesi günü güneş battığı zaman tek vakit olarak akşam için geldi.
Ebû Dâvûd devamla şöyle dedi:
Ebû Hureyre vasıtasıyla Hz. Peygamber'den aynı şekilde rivayet edilmiştir. (Bu rivayette) Resulütlah (s.a):
"Sonra bana akşamı (yani ertesi günü -tek vakit olarak-) kıldırdı" buyurdu,

Abdullah b. Amr b.-el-As'dan Hassan b. Atıyye'nin hadisi, Amr b. Şuayb 'dan; O babasından, O da dedesinden Ebû Hureyre ve Câbir'in rivayetleri gibi rivayet edilmiştir.[26]

Açıklama

Devlet başkanına imam denir ve imamlar, ümmetin lideri, devletin başkanı olması hasebiyle devletin özel işlerini de camilerdeki mimberlerden ümmete hutbe ile irad ederlerdi. Bu alışkanlık ve dinî örfün gereği Ömer b. Abdülaziz'in o gün ikindi olmasına rağmen hutbeye çıkışı yorulup oturuşu, devlete ait özel durumu halkına iletmek için olsa gerektir.
Olay, Hz. Peygamber'in "ümmetimikindiyi güneşin sararmasına, ak-samı yıldızların çoğalmasına, kadar te'hir etmiyorsa hâlâ o ümmetimde hayır vardır" hadisini duyan ve bilen bir kişinin emiru'l-mü'minîni ikaz etmesinden başka bir şey değildir.
Hadis-i şeriften de anlaşıldığına göre Halife Ömer b. Abdülaziz minberde otururken ikindinin vakti girince kalkıp hemen namazı kıldırmamış biraz geciktirmiş. Cemaat içerisinde bulunan Urve b. Zübeyr bu durumu hoş karşılamayarak kendisini uyarmış ve Ebû Mes'ud el-Ensârî tarafından rivayet edilen Hz. Cebrail'in, Resûlullah (s.a.)a namaz vakitlerini öğrettiği hâdiseyi nakletmiştir. Halife'nin namazı te'hiri, Nevevî'nin dediği gibi ya Cebrail'in imameti ile ilgili haber kendisine ulaşmadığından, ya da vakit çıkmadıkça namazın te'hirini caiz gördüğünden dolayıdır. Çünkü Râfiî'nin de işaret ettiği gibi Ömer İbn Abdülaziz gibi kişiler, bile bile efdali terk etmezler. Hz. Urve'nin kendisine ihtarda bulunması ikindiyi Cebrail'in kıldırdığı faziletli vakitten geriye bırakmasındandır. Bu Hadis-i Şerif de bundan önceki hadiste olduğu gibi namaz vakitlerini bildirmektedir. Ancak o hadiste Peygamber Efendimiz Cebrail (aleyhisselâm)ın hangi namazı hangi vakitlerde kıldırdığını teker teker bildirdiği halde, bu rivayette açıklanmamış, sadece Cebrail'in kendisine beş defa namaz kıldırdığını söylemekle iktifa etmiştir. Buna mukabil, Râvî Resûlullah'ın namaz kıldığı vakitleri haber vermiştir. Buna göre Efendimiz genellikle öğleyi güneş batıya yönelir yönelmez kılmış, fakat hava sıcak olduğu bazı zamanlarda te'hir etmiştir. İkindi namazının vakti de güneş daha sararmadan hararet ve ışığı varkendir. Akşam, güneş batınca yatsıida,ufuk kararınca kılınır. Ancak Efendimiz bazı günler yatsıyı tehir etmiştir. Sabah namazını ise, ekseriyetle alaca karanlıkta kılmış, bazan da ortalığın ağardığı vakitte kılmıştır. Bu, sabah namazını alaca karanlıkta kılmayı efdal gören Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlerin görüşünü takviye etmektedir. Sabah namazını ortalık ağarınca (güneş doğmadan) kılmayı, daha faziletli sayan Hanefîler ise, "Sabahı aydınlığa bırakınız. Çünkü onun ecri daha büyüktür" hadis-i şerifini esas almışlardır. Resûlullah'ın bu namazı alaca karanlıkta kılması kendi füli,ortalık ağarınca kılınmasını emretmesi de ümmetine ait bir emri olması mümkündür.
Müellif, hadis-i şerifin devamında başka isnadlara ve farklı rivayetlere de işaret etmiş ve sarihler bu rivayetlerle ilgili hayli tafsilât vermişlerdir. Ancak biz bu bilgileri buraya almaya lüzum görmedik.[27]

Bazı Hükümler

1. Namaz'ın edası için vakit şarttır.
2. Sıcak günlerde öğle namazını geciktirmek caizdir.
3. Akşam ve ikindiyi kılmakta acele etmek efdaldir.
4. Yatsı namazını geciktirmek meşrudur.
5. Sabah, (Şafiî, Mâliki ve Hanbelî mezheplerine göre) alacakaranlıkta (Hanefilere göre de) gün ağardıktan sonra kılmak daha efdaldir.[28]

395. ...Ebû Bekr b. Ebî Musa'dan rivayet edilmiştir ki;
Bir adam Resûlullah (s.a.)a (namaz vakitlerini) sordu. Fakat Efendimiz hiç bir cevap vermedi. Bilâl'e (ezan okumasını) emretti, O da fecir doğduğu zaman (ezan okudu ve) kamet etti. Efendimiz (sabahı)
bir kimse (yanındaki) arkadaşının yüzünü tanıyamadığı veya[29] bir kimse yanındakinin kim olduğunu tanıyamadığı bir zamanda (alaca karanlıkta) kıldı. Sonra Bilâle emretti o da öğle namazına güneş batıya eğildiği zaman kamet getirdi.Öyle ki cemaatten (en bilgili olan) biri: "gündüz yarı oldu" demişti. Sonra Bilâl'e yine emretti o da güneş bembeyaz ve yüksekte iken ikindiye ikâmet etti.
Akşam namazı için de güneş battığı zaman ikâmet ettirdi. Şafak kaybolduğunda Bilâl'e emretti, o da yatsı için kamet etti.
Ertesi günü, sabah namazını kıldı ve çıktı. (O kadar geciktirmişti ki) biz "güneş doğdu mu ne?" dedik. Öğleyi bir evvelki günün ikindi vaktinde, ikindiyi güneş sararmış bir halde iken -veya[30] akşam olunca- akşamı şafak kaybolmadan biraz önce, yatsıyı da gecenin ilk üçte birinde kıldı ve:
Namaz vakitlerini soran nerede? Vakit işte bu ikisinin arasındadır" buyurdu.[31]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Süleyman b. Mûsâ Atâ'dan, Ata Câbir'den o da Resûluîlah (s.a.)'dan akşam namazı vaktini yükyandaki rivayette olduğu gibi rivayet etti. Câbir (devamla): "Resûlüllah sonra yatsıyı kıldı, sahâbilerden bazısı onu gecenin üçte birinde bazısı da yarısında kıldığını söyledi."
İbn Büreyde de babası vasıtasıyla Resûluîlah 'tan aynı şekilde rivayet etti.[32]

Açıklama

Ashâb-ı Kiramdan birisi Resûluîlah (s.a.)'a namaz vakitlerim sormuş, Efendimiz ise, sözle cevap vermemiş, soruyu fiilen bizzat tatbik ederek cevaplandırmıştır. Bu hareketi Hz. Peygamberin sorulan soruyu cevapsız bıraktığı anlamına gelmez.

Çünkü Efendimizin sorulan her soruya mutlaka cevap verdiği inkârı imkânsız gerçeklerdendir. Nitekim - hadis-i şerifin Müslim'deki bir rivayetinde Efendimizin soru soran zata:
"Bizimle beraber namazda hazır bulun" Tirmizî'dekinde de;
"Bizimle beraber dur inşallah" buyurması, Resûlüllahın maksadının soruyu cevapsız bırakmak değil, fiilen tatbik ederek cevaplandırmak olduğunu gösterir. Bir şeyin açıklanmasını ihtiyaç vaktine kadar geciktirmeyi caiz görenler Efendimizin bu hareketini esas almışlardır.
Bu hadis-i şerif de öteki hadislerde olduğu gibi namazların ilk ve son vakitlerini beyan etmektedir. Bu vakitler hakkında mezheplerin görüşleri ve hangi namazın hangi vakitte kılınmasının daha efdal olduğu 393. hadisin açıklamasında verilmiştir.[33]

Bazı Hükümler

1. Dinin hükümleri öğrenilmelidir.
2. Soru sorulanın mevkiinin büyüklüğü soru sormaya mâni olmamalıdır.
3. Namaz vakitleri müslümanlara kolaylık olması bakımından geniş tutulmuştur.
4. Âlimin câhili öğretme yolunda bütün gayretini ortaya koyması ve en faydalı metodu seçmesi lâzımdır.
5. Öğretmenin öğretimde hem söz, hem de hareketten faydalanması, öğrenci için en faydalı metod sayılır.[34]

396. ...Abdullah b. Amr (r.a.) ResûluIlah (s.a.)ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Öğlenin vakti, ikindi vakti girmedikçe; ikindininki güneş sararmadikça, akşamın vakti de şafağın kırmızılığı kalbolmadıkça (devam eder); yatsının vakti gece yansına; sabah namazının vakti ise, güneş doğuncaya kadardır."[35]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namaz vakitlerinin çıkış zamanlarını tesbit etmektedir. Burada üzerinde durulmayı gerektiren iki husus vardır:
Biri ikindi namazı ile ilgili bölümdür. Bu hadis-i şeriften ikindinin vaktinin güneşin sarardığı ana kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Halbuki başka rivayetlerde ikindi namazının güneş batmcaya kadar kılınabileceği beyân edilmekte idi. Buna göre hadisler arasında bir tearuz olduğu görünümü ortaya çıkmaktadır. Ulemâ bu tearuzu ortadan kaldırmak üzere bu hadis-i şerifte gösterilen ikindi vaktinin kâmil vakit olduğunu söylemişlerdir. Buna göre ikindi namazını güneş sararmadan önce kılmak efdal, fakat güneşin batmasından önce kılmak kerâheten caizdir.
İkincisi de akşam namazı ile ilgilidir. Ulemâdan bir kısmı akşam namazı vaktinin batıdaki kırmızı şafağın kaybolması ile son bulduğu, diğer bir kısmı da kırmızılıktan sonra meydana gelen beyazlığın kaybolması ile son bulduğu görüşündedirler. İmam Şafiî, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed birinci görüştedir. Bu hadis-i şerif bu görüşü takviye etmektedir. İmam Âzam ve Evzâî de ikinci görüştedirler. Hanefî mezhebinde fetva Ebû Yûsuf ve Muhammed'in görüşlerine göre verilmiştir.[36]

3. Resûlüllah'ın (S.A.) Namaz Kıldığı Vakit Ve Namazı Kılış Şekli

Bu bab, Hz. Peygamberin namazlarını vaktin hangi kısımlarında ve nasıl kıldığını açıklayan hadisleri ihtiva etmektedir.[37]

397. ...Hz. Hüseyin'in oğlu olan Muhammed b.Amr'dan,demiştir ki:
Câbir'e Resûlüllah(s.a.)'ın namaz kıldığı vakitleri sorduk, şu cevâbı verdi:
Öğleyi zeval vaktinden sonra, ikindiyi güneş canlı (parlak) iken, akşamı güneş battığı zaman kılardı. Yatsıyı, cemaat kalabalık olduğunda acele eder, az olduğunda da te'hir ederdi. Sabah namazım da alaca karanlıkta kılardı.[38]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen Hâeira kelimesi zeval vaktinden sonra güneşin hararetinin şiddetli olduğu zamandır. Bu kelime hecr veya hicret kökünden alınmıştır. Bu vakitte insanlar sıcağın şiddetinden dolayı çalışmayı terkettikleri için bu ad verilmiştir.
"canlı" kelimesinden maksat da güneşin hararetinin devam etmesi veya renginin parlaklığını muhafazası hâli demektir.
Bu hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinden anlaşıldığına göre, Hz. Câbir'e sorulan bu soru Haccâc'ın Medine'ye geldiğinde namaz vakitlerini geciktirmesi üzerine vaki olmuştur.
Bu hadis-i şerif Hz. Peygamberin öğle namazını ilk vaktinde kıldığına işaret etmektedir. Aynı manâyı ifâde eden başka hadisler olduğu gibi, Ebû Zer, Ebû Said, Ebû Hureyre ve Ebû Musa'dan rivayet edilen ve yaz aylarında öğleyi ortalık serinleyinceye kadar te'hir etmeyi tavsiye eden hadisler de vardır Muğîre b. Şu'be'nin rivayet ettiği:
"Resûlullah (s.a.) bize öğleyi zevalden sonra kıldırdı" hadisi ile "muhakkak sıcağın şiddeti CehennenTin kaynamasındandır. Namazı serine bırakınız" mealindeki hadis-i şerif de bu cümledendir.
Muğîre'nin rivayeti Hz. Peygamberin öğleyi zeval vaktinden hemen sonra kılmaya itina ettiğine dâir rivayetlerin neshedildiğini göstermektedir.
Fahr-i Kâinat Efendimiz yatsı namazını da cemaatin durumuna göre bazan ilk vaktinde, bazan da geciktirerek kılardı. Efendimizin bu farklı tatbikatı ulema arasında efdal vaktinin tayini hususunda ihtilaflara yol açmıştır. İbn Dakiki'1-îd ihtilâflar konusunda şunları söyler:

"Yatsı hakkında ulema ihtilâf etmişlerdir. Bir grup onun takdimini efdal görmüştür. Şafii mezhebinin zahiri budunBir grub da te'hirini efdal bulur. Bir kısmı ise, cemaat toplanmışsa acele etmeyi, toplanmamışsa te'hiri daha faziletli kabul etmiştir. Bu, Malikîlerden bir kavidir. Bir başka grup ise, Ramazanda ve kışın yatsıyı te'hir etmenin diğer zamanlarda erken kılmanın daha efdal olduğu görüşünü benimsemişlerdir."
Bu konuda Hanefîlerin görüşü 393. hadisin şerhinde beyân edilmiştir.[39]

Bazı Hükümler

1. Dinin esaslarını ilim ehlinden sorup öğrenmek meşrudur.
2. Soru sorulan kişi bildiği konuda cevap vermekten kaçınmamalıdır.
3. Soru sorulan biliyorsa verdiği cevabın delilini de söylemelidir.
4. Öğle ve yatsı namazlarının dışında namazı edada acele etmelidir.
5. Cemaatin teşkili umut edilirse, namazı münferiden ilk vaktinde kılmayıp cemâati beklemek daha efdaldir.[40]

398. ...Ebü Berze[41] (r.a.)den demiştir ki;
Resülullah (s.a.) öğle namazını zevalden hemen sonra, ikindiyi, bizden biri (namazdan sonra) güneşin parlaklığı devam ederken Medine'nin en uzak yerine gidip gelebileceği (kadar) bir zaman olduğu vakitte kılardı.[42]
(Râvîlerden Ebû Minhâl dedi ki: Ebû Berze'nin) Akşam namazı (hakkında hangi vakti söylediğini) unuttum. Yatsıyı gecenin üçte birine - (Ebû Minhal, Ebû Berze'nin) bir başka sererde: "gece yarısına kadar" dediğini söyler- kadar geciktirmekte bir beis görmezdi. Efendimiz yatsı namazından önce uyumayı, sonra da konuşmayı hoş görmezdi.
Sabah namazını ise, birimizin önceden bildiği birini (gördüğünde) tanıyabileceği bir vakitte kılar, bu namazda altmış ilâ yüz arası âyet okurdu.[43]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Buhâri ve Müslim'de ki rivayetlerinde bâzı farklılıklar vardır. Bu farklılıklardan bazıları, hadis-i şerifin mânâsına tesir edecek biçimdedir diye hükmetmişlerdir. Ebû Dâvûd'da ikindi namazı ile ilgili Dölümde "İkindiyi, bizden, birisi güneş parlaklığını korurken Medine'nin en uzak yerine gidip gelebileceği bir vakitte kılardı" ifâdesi olduğu halde, bu bölümün Buhârî'de Abdullah b.Mübarek tarikiyle gelen rivayeti: Bizden biri güneş parlak olduğu halde Medine'nin en uzağındaki evine dönerdi" şeklindedir. Bu rivayetten anlaşılan ikindiden sonra "güneş parlaklığını korurken, bir kimsenin Medine'nin en uzak noktasındaki evine sadece gidebilmesinin mümkün olduğudur. Müslim'in rivayeti de aynen bu manayı ifade etmekte, ancak "döner" kelimesinin yerine “gider” kelimesi yer almaktadır. Ebû Davud'un rivayeti ise, ikindiyi kılan bir kimsenin, henüz güneş parlaklığını korurken Medine'nin en uzak noktasına hem varıp, hem de mescide geri dönebileceğini göstermektedir. Buhâri'nin Şû'be tarikiyle yaptığı rivayet de Ebî Dâvûd'unkine muvafıktır.
Sarihler bu rivâyetlerdeki mana farklılıklarım izâle etmek için bir takım te'villerde bulunmuşlar, neticede Ebû Davud'un rivâyetindeki "döner" kelimesinin başındaki "vav" harfini atf-ı tefsir kabul ederek rivayetler arasında bir uyum sağlamışlardır. Buna göre üzerinde durduğumuz cümlenin mânâsı, "İkindiyi, bizden birinin, güneş parlaklığını korurken Medine'nin en uzağına gidebileceği bir zamanda kılardı" şeklinde olacaktır.
Hadis-i şerifin sabah namazı ile ilgili bölümü de Sahih-i Müslim de "Resûlüllah sabah namazını kıldırır namazdan çıktıktan sonra insan, tanıdığı bir dostunun yüzüne bakınca onu tanırdı" Buhârî'deki Avf tarikiyle yapılan rivayeti ise; "Sabah namazından kişi dostunu tanıyabileceği bir zamanda ayrılırdı" şeklindedir. Bu rivayetler, bir kimsenin gördüğü bir dostunu tanıyabileceği vaktin namazda iken değil, namazdan çıktıktan sonra olduğunu, dolayısıyle, Hz. Peygamberin sabah namazına ortalık iyice karanlık iken başladığını gösterir. Ebû Davud'un rivayetinde ise, bu tanıma işinin namazdan, çıktıktan sonra olduğuna dâir herhangi bir kayıt yoktur.
Bu hadis-i şerif namaz vakitlerini tayinden başka iki nokta üzerine daha dikkatimizi çekmektedir;
1. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz yatsı namazından önce uyumayı, sonra da konuşmayı hoş görmezdi. Namazdan önce uyumayı hoş görmemesindeki hikmet, namaza uyanamama ve yatsıyı geçirme korkusu; namazdan sonra konuşmayı mekruh görmesindeki hikmet de, günün son amelinin ibâdet olmasını istemesi ve teheccüd ya da sabah namazına uyanılmama endişesidir.
Efendimizin yatsıdan sonra konuşulmasını kerih gördüğü şeyler, Nevevî'nin beyânına göre faydasız boş lâkırdılar, Battal Gazi, Antere gibi destanların anlatılmasıdır. Yoksa faydalı olan şeyleri konuşmakta, ders müzâkere etmekte, dinleyenlere ibret olacak şekilde hikâye ve kıssalar anlatmakta, zevce ve çocuklarla konuşmakta beis yoktur.
Yatsı namazından önce uyumayı, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, İbn Ab-bas ve başka sahabiler mekruh kabul etmişlerdir. Şafîî ve Mâlikîlerin mezhebi de budur.
İbn Mes'ûd Hz. Ali, Ebû Mûsâ ve Küfe ulemâsına göre yatsıdan önce uyumakta beis yoktur. Tahavî, "Yanında kendisim uyandıracak kimse varsa uyumasında beis yoktur" derken, îbn Arabî bunun, namaz vakti çıkmadan uyanabileceğini bilene caiz olduğunu söyler.
2. Resûlullah Efendimiz sabah namazında zamm-ı süre olan altmış âyetten yüz âyete kadar okurdu. Tabii bu rakamlar her zaman için, uyguladığı değişmez rakamlar değildir. Çünkü Efendimizin bu namazı yirmi dokuz âyet olan Tekvîr, kırkbeş âyet olan Kaaf, yüz otuz iki âyet olan Sâffât, altmış âyetlik Rûm, doksan sekiz âyetlik Hac ve Kur'an-ı Kerim'in en kısa surelerini okuyarak kıldırdığına dâir rivayetler de vardır. Demek ki Hz. Peygamber zaman ve şartların durumuna göre değişik

uzunlukta sûreler okuyarak sabah namazını kıldırmıştır. Ancak çoğunlukla Efendimizin uzun sûreler okuduğu bir gerçektir.[44]

Bazı Hükümler

1. Namazları ilk vakitlerinde kılmak efdaldır.
2. Yatsı namazını gecenin ilk üçte bin veya yansına kadar te'hir etmek caizdir.
3. Yatsı namazından evvel uyumak ve maslahat olmadığı takdirde namazdan sonra konuşmak mekruhtur.
4. Hz. Peygamber sabah namazında kıraati uzun tutardı.[45]

4. Öğle Namazının Vakti

399. ...Câbir b. Abdillâh (r.a.) şöyle demiştir:Ben öğle namazını Resûlullah (s.a.) İle birlikte kılar, elimle serinlemesi için bir avuç çakıl taşı alır, (secdede)alnım(ı koyacağım yer)e kor, sıcağın şiddetinden (dolayı onların) üzerine secde ederdim.[46]

Açıklama

Hattâbî: "Bu hadiste fıkıh olarak şunlar vardır" der:
a. Öğle namazını kılmakta acele etmek.
b. Secde ancak alnın üzerine yapılır. Çünkü eğer giydiği elbise üzerine veya sadece burnu üzerine secde caiz olsaydı, Câbir avucuna çakıl almaz ve buna ihtiyaç da hissetmezdi.
c. Az bir amel namazı bozmaz.
Hadis, ilk bakışta Hattâbî'nin de işaret ettiği gibi, öğle namazım kılmakta acele etmenin Efendimiz devrinde carî olduğunu göstermektedir. Bu durumda, bu hadis ile, sıcak günlerde öğle namazım serin vakte bırakmayı tavsiye eden hadisler arasında bir ihtilâf göze çarpmaktadır. O halde Aska-Iânî'nin dediği gibi ya namazı serin vakte bırakmak bir ruhsattır veya öğleyi kılmakta acele etmeyi teşvik eden hadîsler serin vakte bırakmayı emreden hadisler ile neshedilmiştir. Hanefîlerden Tahâvî bu görüştedir. Askalânî bunlardan daha güzel bir yaklaşım olarak bir üçüncü te'vilde daha bulunur ki, o da şudur: Namaz ilk vaktinde kılmmayıp serin vakte bırakılırsa dahi, yerin hararetinin şiddeti devam eder. Çünkü kumun sıcaklığı akşama kadar soğumayabilir. Öyle olunca Hz. Câbir'in bu namazı aslında ortalık serinlediği halde yer yüzü hâlâ sıcakken kalmış ve üzerine alnını koymak için eline çakıl taşları almış olması mümkündür.
Bu hadisten Hattâbî'nin dediği gibi elbise üzerine secde etmenin caiz olmayacağına delil getirmek mantıkî bir hüküm olabilir. Ancak, Buhârî ve Müslim'de ashâb-ı kiramın elbiselerinin bir ucu üzerine sedce ettiklerini haber veren açık rivayetler vardır. Üstelik Câbir'in elbisesi üzerine secde etmemesi, onun caiz olmayışından değil, elbisesinin buna müsait olmayışından olabilir. O halde cübbe veya palto gibi bir elbisenin eteği üzerine secde etmeyi men'eden bir şey yoktur.[47]

Bazı Hükümler

1. Hadis öğle namazını kılmakta acele edilmesini istemektedir.
2. Namaz esnasında herhangi bir zararı, namaz harici bir fiille izâle etmek caizdir.
3. Az bir meşgale namazı bozmaz.
4. Meşakkatle de olsa, namaz kılmayı terk etmek caiz değildir.
5. Namazda huşûa mâni olabilecek şeyleri gidermek lâzımdır.[48]

400. ...Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)den, şöyle demiştir: Resülullah (s.a.)'ın (öğle) namazını (zevalden sonraya bırakma) müddeti, (insanın gölgesi) yazın, üç ayaktan beş ayağa, kışın da beş ayaktan yedi ayağa varıncaya kadardır.[49]

Açıklama

Hadis-i şerif, öğle namazının vaktini tayinde gayet pratik bir yol tayin etmektedir. işaret edilen bu vakit namazın
giriş vakti değil, Hz. Peygamber'ir ilk vaktinden geciktirerek kıldığına delildir. Buna göre Peygar ıiz öğle namazını yazın zevalden sonra bir insanın gölgesi ken ayak, yazın en şiddetli olduğu aylarda da beş ayak oluncaya ka di. Kışın ilk günlerinde gölge beş ayak, tam kış ortasında ise y aya kadar te'hir ederdi. Aşağıdaki bilgileri Dehlevî vermektedir.
"Bu, iklim ve bölgelere göre eydir. Her tarafta aynı ölçüde olmaz. Çünkü gölgenin uzayıp kısalmasının sebebi güneşin yüksekliğinin azalıp çoğalması ile alâkalıdır. Güneş yüksek ve kendi mecrasına yakın olduğunda gölge kısa, aksi halde de gölge uzundur.
"Bundan dolayı kışın gölge dâima yazdan daha uzundur. Bu her yerde böyledir. Hz. Peygamber namazı Mekke ve Medine'de kılmıştır. Buradaki iklimin ikinci dilim iklimi olduğunu biliyoruz. Buralarda, denildiğine göre, gölge yazın başında ağustos ayında öğle vakti üç ayaktan biraz fazladır. Buna göre Hz. Peygamber havaların sıcağı şiddetlendiği zaman öğleyi daha çok mûtad vaktinden geciktirirdi. Bu esnada gölge beş ayak kadar olurdu..."
Bu ifâdelerden anlaşılıyor ki; gö' i ayaklarla ölçerek yapılacak vakit tayininde dünyanın her tarafı aynı ile kayıtlanamaz.
Burada dikkat çekebileceğimiz nokta şudur; yukarıda işaret edildiği gibi, Hz. Peygamber bilhassa havalar sıcak olduğunda

öğle namazını, hemen kılmamış, ortalığın serinlemesini beklemiştir.[50]

Bazı Hükümler

1. Öğle namazını serin vakte kadar te'hir meşrudur.
2. Namaz vakitlerini, gölgeye bakarak tayın caizdir.
3. Gölge uzunluğu vaktin tayininde her mevsimde aynı değildir.[51]

401. ...Ebû Zer (r.a.) şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (s.a.) ile beraberdik. Müezzin öğle ezanını okumak istedi. Fakat Resûlullah (s.a.);
"Serinliğe bırak" buyurdu.
Biraz sonra müezzin yine ezanı okumak istedi. Efendimiz (s.a.) biz tepeciklerin gölgesini görünceye kadar iki veya üç defa;
"Serinliğe bırak, şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin kükremesindendir. Sıcak şiddetlendiği zaman namazı serinliğe bırakınız" buyurdu.[52]

Açıklama

"ibrâd", Hattâbî'nin bildirdiğine göre, "sıcağın öğle vaktindeki şiddetinin kırılmasıdır. Çünkü öğle vaktindeki şiddetli sıcağa nisbetle sıcağın biraz kırılması soğumak sayılır. Öğle namazını serinliğe bırakmaktan maksat, akşam serinliğine bırakmak değildir. Çünkü bu şekildeki bir anlayış bütün imamların görüşlerinden dışa çıkma yi gerektirir.
Kadı Iyâd'ın beyânına göre, ashabın tepeciklerin gölgelerini görmeleri, namazı geciktirme sürelerinin uzunluğunu gösterir. Zira küçük tepelerin gölgesi, ancak güneş iyice yıkılıp gölge uzadıktan sonra mümkün olabilir. Dik olarak dikilmiş şeylerin gölgesi ise, gölgenin en kısa olduğu anlarda bile görülebilir.
Ulemâ öğle namazını serinliğe bırakmanın süresinde görüş birliğinde değildirler. Bazıları gölge zeval gölgesinden sonra bir Zira, bazıları boyun bir katı, üçte biri, bazıları da yarısı oluncaya kadar te'hir edilir demişlerdir.
Namazı bu şekilde geciktirmenin meşru oluşunun illeti, Efendimizin tabiriyle "sıcağın şiddetinin, cehennemin1 kiikremesi" olduğundan dolayıdır. Ulemâ, Cehennem'in kükremesi hususunda iki değişik görüş beyân etmiştir:
1. Bu bir teşbih ve temsildir. Yani öğle vaktinin sıcağı cehennemin kükremesi gibi şiddetli olur.
2. Bu söz hakiki manasında kullanılmıştır. Öğle vaktindeki şiddetli sıcak cehennemin kükremesinin tesiri iledir. Nevevî, bu görüşü savunanlardandır.
Öğle namazının ortalık serinleyinceye kadar te'hir edilmesinin hikmetinin ne olduğunda da ihtilâf edilmiştir. Bir kısım ulemâya göre, geciktirme meşakkati defetmek içindir. Çünkü sıcak, huşuâ mânidir. Diğer bazılarına göre sıcağın şiddetlendiği bu vaktin, azabın yayılma vakti olmasıdır. Bu görüşü destekler mahiyette hadis de vardır.
Ancak burada şöyle bir soru hatıra gelebilir:
Namaz rahmete sebeptir, onu kılmak azabın define vesiledir. Dolayısıyle böyle bir zamanda namazı terk etmek değil de, azabı def için namaz kılmak daha muvafık olmaz mı? Hz. Peygamber niçin bu vakitte namazı terketmeyi emretmiştir?
Bu soruya Ebu'1-Feth el-Yâ'murî şu cevabı vermiştir:
Tâ'lil şeriat sahibi tarafından gelmişse mânâsı anlaşılmasa bile kabulü gerekir. Burada namazı serinliğe bırakmaktaki hikmeti bizzat Peygamber (s.a.) haber vermiştir. Öyleyse nedenini araştırmak lüzumsuzdur.
Hadis-i şerifin zahiri öğle namazını serinletmenin vacip olduğuna delâlet eder. Kadı Iyad'ın bildirdiğine göre ulemânın bazıları bu görüştedir.
Cumhura göre buradaki emir, nedbe hamledilir. Sıcak günlerde namazı serin vakte kadar te'hir menduptur. Hanefîlerden Hidâye sahibi el-Merğinanî; "Öğle namazını yaz günlerinde serinliğe bırakmak, kışın ise, ilk vakitte kılmak müstehabtır" der. Cumhurun görüşü de budur.
Nesâî'nin Enes'ten rivayet ettiği: "Peygamber (s.a.) sıcak olduğu zaman öğleyi serin vakte bırakır, serin günlerde de acele ederdi" mealindeki hadis bu görüşü takviye etmektedir.
Üzerinde durduğumuz hükmün sadece cemaate mi mahsus, yoksa münferid kılanlara da şâmil mi olduğu konusu ihtilaflıdır. Hadisin zahirine göre cemaatle,münferid kılan arasında fark yoktur. Ahmed, İshâk, İbn Munzir ve Kûfeliler bu görüşü benimsemişlerdir.
Mâlikîlerin çoğunluğu münferid için namazı ilk vaktinde kılmanın efdal olduğunu söylerler.
İmam Şafiî'ye göre bu hüküm, sıcak bölgelere ve cemaat mescide uzaktan geldiği durumlara mahsustur. Toplu halde olurlarsa veya camiye gölgeden gelme imkânları varsa, ilk vaktinde kılmak efdaldır. Ancak hadisin zahiri bu anlayışa pek müsait değildir.
Bu ve bundan evvelki bâbdaki hadislerin şerhinde de yeri geldikçe temas edildiği gibi, bu hadisin ifâde ettiği hükmün tam zıddını ifâde eden ve öğle namazını ilk vaktinde kılmayı tavsiye eden hadisler de vardır. Hadisler arasındaki bu ihtilafı te'lif veya te'vil bakımından ulemâ çok ve çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Daha önce bunların bir kısmına işaret edildiği için burada birşey eklemeye lüzum görülmemiştir.[53]

Bazı Hükümler

1. Sıcağın şiddetli olduğu günlerde öğle namazı ezanını ortalık sennleyrnceye kadar geciktirmek meşrudur.

2. Bir soruya cevap veren kişi o cevabın hikmetini de beyân etmelidir.[54]

402. ...Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber (s.a.)ıı şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Sıcak şiddetlendiği zaman namazı serinliğe bırakınız"[55]
İbn Mevheb, (rivayetinde Efendimizin sözünü naklederken) yerine kelimesini kullanmış ve:
"Muhakkak sıcağın şiddeti cehennemin kükremesindendir" dediğini ilâve etmiştir.[56]

403. ...Câbir b. Semure[57] (r.a.):
"Bilâl (r.a.) öğle ezanını güneş (batıya) yıkıldığı (yöneldiği) zaman okurdu" demiştir.[58]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayeti, "Resûlullah (s.a.) öğle namazını güneş yıkıldığı zaman kılardı" şeklindedir.
Nevevî bu hadis hakkında "Bunda öğle namazını ilk vaktinde kılmanın müstehap olduğuna delâlet vardır. İmanı Şafîî ve cumhur bu görüştedir" demiştir.
Aynî ise, bu hadisin, Nevevî'nin dediği mânâya delâlet etmediğini söyleyerek, "Çünkü onun serinliğe bırakıldığını bildiren hadisler Efendimizin öğleyi güneş batıya yıkıldıktan sonra kıldığını Ltasdik eder" demiştir.
Bu anlayışa göre bu hadis ile bundan öncekiler arasında herhangi bir zıddiyet kalmamaktadır.[59]

5. İkindi Namazının Vakti

Bu bâb Peygamber (s.a.)in ikindi namazını kıldığı vakti beyân eden hadisleri ihtiva etmektedir.[60]

404. ...Enes b. Mâlik (r.a.) haber vermiştir ki; Peygamber (s.a.) ikindi namazını güneş beyaz (parlak), yüksek ve dipdiri iken kılardı. Ve (Namazdan sonra) Avâliye giden kimse güneş daha yüksek(te) iken oraya varırdı.[61]

Açıklama

Avâlî, Âliye kelimesinin çoğulu olup yüksek yaylalar mana-sına gelir. Burada murad, Medine'nin Necid tarafına düşen köylerinin adıdır. Bu köylerin Medine'ye olan uzaklığı hakkında değişik rivayetler vardır. Ebû Davud'un Zûhrî'den yaptığı rivayete göre iki-üç veya dört mil, Dârakutnî'nin rivayetinde altı mildir. Bu mesafenin üç dört mil olduğuna dair başka rivayetler de vardır. Kadı Iyâz bu köylerin Medine'ye en uzak olanının sekiz mü olduğunu, İbn Esîr de en yakınının dört, en uzağının sekiz mil olduğunu söyler.
Bu farklı rivayetlerden anlaşılıyor ki, bu köylerin Medine'ye en yakın olanı iki, en uzak olanı da sekiz mil mesafededir. Üç dört ve altı mil olduğuna dâir rivayetler değişik köylerin Medine'ye olan uzaklığına göredir.
Hadis-i şerifdeki güneşin dipdiri olmasından maksat 406 numaralı rivayette ifâde edildiğine göre, ısısının devamıdır. Beyazlık ve yüksek oluşu da güneşin henüz tam olarak batmaya yüz tutmadığını gösterir.
Hadisin Nesâî ve Müslim'dek i bir rivayetinde Avâlî tabiri yerine Kubâ kelimesi kullanılmıştır.
Hadisin zahiri ikindi namazını kılmakta acele etmenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca bu ikindi namazının vaktinin, bir şeyin gölgesi kendisi kadar olduğunu söyleyenlerin görüşünü te'yid etmektedir. Çünkü gölge iki misli olduktan sonra bir kimsenin namazı kılıp yukarıda ifâde edilen mesafelere güneş dipdiri iken varabilmesi hemen hemen mümkün değildir. Cumhurun ve bu meyânda İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'in bu görüşte oldukları CebrâiI aleyhisselâmin imameti ile ilgili hadiste ifâde edilmişti.Hatırlanacağı üzere İmamAzam'a göre ikindi namazının vakti,her şeyin gölgesi iki misli olduğu zaman girer. İmam-ı Âzam, görüşüne Resûlül-lah (s.a.)'ın öğleyi serinliğe bırakmayı tavsiye eden hadislerini delil almıştır. Çünkü eşyanın gölgesi iki misline varmadan önce, ortalığın serinlemesi mümkün değildir. Bu mütâleaya buridan evvelki babda rivayet edilen ve öğleyi tepeciklerin gölgesini gördüklerinde kıldıklarını ifâde eden Ebû Zer hadisi ile itiraz edilmektedir. Fakat bu itiraza şu cevap verilebilir: Küçük tepelerin gölgesi görününceye kadar, dikili şeylerin gölgesi boylarının iki misli olabilir.
İmam Âzam'ın ikindi konusunda ilk görüşünden cumhurun görüşüne döndüğünü söyleyen fakihler de vardır.[62]

405. ...Zuhrî şöyle demiştir:
Avâlî iki veya üç mil (mesafedendir. (Mâ'mer b. Raşid) dedi ki:
Zuhrî'nin "veya dört mil" dediğini zannediyorum.[63]

Açıklama

Müellif bu rivayeti, Enes hadisindeki Avalî'nin Medine'ye olan uzaklığını tesbit için zikretmiştir. Önceki hadiste konu hakkında tafsilât verilmiştir.[64]

406. ...Hayseme (b.Abdurrahman) şöyle demiştir: "Güneşin dipdiri olması, hararetini hissetmendir."[65]

Açıklama

Bu rivayetin zikredilmesindeki maksat 404 no'lu Enes hadisindeki "güneş dipdiri iken..." ifadesini açıklamaktır.[66]

407. ...Âişe (r.anha)nın haber verdiğine göre: Resûlüllah (s.a.) ikindiyi güneş, kendisinin odasında iken, henüz (ışığı) yükselmeden (odadan çıkıp gölge yayılmadan) kılardı.[67]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki bir rivayetinde "güneş henüz yükselmeden ibaresinin yerinde, gölge odasına yayılmadan" ibaresi yer almaktadır. Bir başka rivayette ise, bizzat Hz. Âişe'in ifadesiyle "güneş odamda iken..." şeklindedir.
İkindi namazım edada acele etmenin daha efdal olduğunu söyleyen ulemâ bu hadis-i şerifi de delilleri arasına almakta ve "Efendimizin hanımlarının odaları dardı ve Medine'nin alçak bir yerinde idi. Bu yüzden güneş erkenden onların odalarından çıkar ve gölge yayılırdı" demektedirler. İmam Şafiî, Hattâbî ve Nevevî bu görüş sahiblerindendir.
Hanefî âlimlerinden Tahâvî ise, bu mütalaaya itiraz ederek bu rivayetin ikindiyi ta'cile delil olamayacağını, çünkü Hz. Âişe'in odasının duvarlannın engin olma ihtimâlinden dolayı güneşin, batacağına yakın bir zamana kadar odaya girebileceğini söyler. Ancak Tahâvî'nin söyledikleri oda geniş olduğu takdirde düşünülebilir. Oysa yukarıda da ifâde edildiği gibi Efendimizin hanımlarının odaları dar olduğu müşâhade ile sabittir. Tabiatıyla böyle odalarda da güneş ancak yüksekte iken kalır.[68]

408. ...Ali b. Şeybân[69] (r.a.)dan şöyle demiştir: "Medine'ye Resûlullah (s.a.)ın yanma geldik. İkindiyi güneş, beyaz ve parlak olduğu müddetçe te'hir ediyordu."[70]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "ikindinin vakti gölge iki misli olduğu zamandır" diyen İmam Azam'ın görüşünün delillerindendir.Kurtubî, İmam Azam'ın bu görüşü için, "Ebû Hanîfe'ye bu konuda arkadaşları bile muvafakat etmemiştir" der. Buna karşılık Aynî, "Ebû Hanîfe'nin görüşü hadise dayanıyorsa, başkalarının muvafakat etmemesi hiç önemli değildir. Bu hadis imamın görüşünün delillerindendir. Ayrıca Câbir (r.a.)'in rivayet ettiği, "Resûlullah ikindiyi her şeyin gölgesi iki misli olun-caja kadar te'hir ederdi" mealindeki hadis de Ebû Hanîfe'nin görüşünün hadisten kaynaklandığını göstermektedir..." der.
Aslında ikindinin vakti, her şeyin gölgesi bir misli veya iki misli olduğunda girdiğini söyleyen görüş sahiplerinin hepsinin de hadisten dayanakları vardır. Ne var ki her görüş sahibi görüşlerine karşı görünen hadisleri hükme esas teşkil edecek derecede sağlam bulmamış olacaklar ki, ortaya farklı mezhepler çıkmıştır. Zaten ikindinin eşyanın gölgesi iki misli olduğunda kılınamayacağını söyleyen hiç bir âlim yoktur. Şu da var ki cumhur, bu namazı ilk vaktinde kılmanın daha efdal olduğunu söylemektedir. Buna göre Hz. Peygamberin ikindi namazını her iki vakitte de kıldığı vâriddir. Ancak hangi vaktin efdal, hangisinin ruhsat olduğu ihtilaflıdır.[71]

409. ...Ali(r.a.)den demiştir ki; Peygamber (s.a.) Hendek günü,
"Bizi orta namazından (yani) ikindi namazından alıkoydular. Allah (da) onların evlerine ve kabirlerine ateş doldursun" buyurdu.[72]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde kelimesinin yerinde ifadesi yer almaktadır; ve her ikisi de aynı manaya gelmektedir.
Hadis-i şerifin metninden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamberin müşriklere bedduada bulunmasının sebebi Hendek Savaşında müslümanları meşgul edip ikindi namazını kılmalarına fırsat vermemeleridir.
Hendek Savaşı, bazı rivayetlere göre hicretin dördüncü senesi Şevval ayında, bazılarına göre ise, Hicretin beşinci Senesi Zülka'de ayında cereyan etmiştir. Kureyş ve Gatafân müşrikleri ile Yahudiler müşterek olarak müslümanlarla savaştıkları için bu savaşa Ahzâb Savaşı da denilir. Hendek savaşı denilmesine sebep de, İran asıllı olan Selmân-i Fârisî (r.a'.)nin fikri ile Medine'nin etrafına hendek kazılarak müdafaa edilmesidir. Bu savaşta Müslümanların adedi üç bin müşriklerin sayısı ise on veya on iki bin kişi idi. Yirmi dört gün karşılıklı ok atışından sonra, Resulüllah'ın kullandığı bir casus vasıtasıyla düşman kuvvetlerinin araları açılmış nihayet şiddetli bir fırtına çıkıp müşriklerin ağırlıklarını uçurunca müşrikler gerisin geri dönüp gitmek zorunda kalmışlardır. Bu savaşta müslümanlar altı şehid, müşrikler de üç ölü vermişlerdir. Harbin tafsilatı siyer kitaplarında mevcuttur.
Bu hadis, salat-ı vustâ'ya ikindi namazı diyenlerin görüşlerini takviye etmektedir.
Aynî: "Salat-ı vustâ hakkında ulema ihtilaf etmiştir. Cumhura göre o, ikindi namazıdır. İbn Mes'ûd, Ebû Hureyre, Hanefi mezhebinin sahih görüşü, Ahmed b. Hanbel ve Şâfîîlerin ekserisinin mezhebi budur" demiştir.
Bu konuda diğer bazı âlimlerin söyledikleri de şöyledir:
Nevevî: "Salat-ı vustâ'nın ikindi namazı oluşu, sahabilerin âlimlerinin çoğunluğunun görüşüdür."
Mâverdî: "Bu tâbiOnun cumhurunun görüşüdür."

İbn Abdilberr: "Bu -' f i eserin çoğunluğunun görüşüdür. Mâli kilerden İbn Hubeyb, İbn Arabî v ibn Atıyye de bu fikri paylaşmaktadırlar. Hafız ed-Dimyâtî bu konuda, ' Îteşfü'l-Muğattâ ani's-Salatı-l-Vusta" adında bir kitap te'lif etmiş ve orada on dokuz görüş zikretmiştir:
1. Sabah namazıdır,
2. Öğle namazıdır, Ebû Hanife bir rivayette bu görüştedir.
3. İkindi namazıdır.
4. Akşam namazıdır. Çünkü bu namaz seferde kısaltılamaz ve kendisinden evvel kıraati gizli, sonra da kıraati cehrî ikişer namaz vardır.
5. Bütün namazlardır.
6. Cuma namazıdır,
7. Cuma günü cuma, sair günler öğle namazıdır.
8. Yatsı namazıdır. Çünkü o, seferde kısaltılmayan iki namaz (akşam ve sabah namazları) arasındadır.
9. Sabah ve yatsı namazlarıdır.
10. Sabah ve ikindidir.
11. Cemaatle kılınan namazdır.
12. Vitir namazıdır.
13. Korku namazıdır (Salatü'I-havf).
14. Kurban bayramı n'amazıdır.
15. Ramazan bayramı namazıdır.
16. Kuşluk namazıdır.
17. Beş vakit namazdan herhangi biridir.
18. Sabah veya ikindidir.
19. Hangi namaz olduğu bilinemez.
Yirminci olarak da "gece namazıdır" diyenler olmuştur.
Görüldüğü üzere salât-ı vustânın hangisi olduğu konusunda hayli ihtilâf vardır. Ancak bu görüşler içerisinde en çok taraftar toplayanı yukarıda da işaret edildiği gibi ikindi namazı olduğudur.
Bu savaşta Hz. Peygamberin korku namazı kılmayıp da ikindiyi terketmelerine sebep, o zaman korku namazının henüz meşru kılınmamış olmasıdır.
Bu hadisin bâb ile alâkası şu olsa gerektir:
Efendimiz: "Bizi orta namazından -ikindi namazından- alıkoydular" buyurmuştur. Namazdan alıkoyma, vaktin geçilmesini gerektirir. Bu da ancak .namaz için giriş ve çıkış zamanlan belli bir vaktin olması ile mümkündür.[73]

Bazı Hükümler

1. Kâfirlerin dünyada müslümanlara ezâ vermeleri mümkündür.
2. Bazı beşeri arazların Peygamberlerin başına gelmesi de caizdir.
3. Zâlimler için zulmüne uygun olarak beddua etmek caizdir. Çünkü Hz. Peygamber kâfirlerin dünyada evlerine, âhirette de kabirlerine ateş doldurması için Allah'a duâ etmiş, yalvarmıştır.
4. Vustâ (orta) namazı, büyük ihtimalle ikindi namazıdır.
5. Resûlüllah (s.a.) ve ashabı ikindi namazını vaktinden geriye bırakmışlardır. Ancak bu korku namazı meşru olmadan evvel olmuştur. Bugün için, harb sebebiyle namazı te'hir etmek caiz değildir. Böyle bir durumda korku namazı kılınır.[74]

410. ...Aişe (r.anhâ)nın azatlısı Ebû Yûnus[75] şöyle demiştir:
Âişe (r.anhâ) kendisi için bir mushaf yazmamı emretti ve, "Namazlara ve orta namazına devam edin"[76] âyetine gelince bana haber ver dedi. Ben de o âyete varınca kendisine haber verdim.Bana o âyeti "Namazlara, orta namazına ve ikindi namazına devam edin, Allah için tevazu halinde namaz kılın" şeklinde yazdırdı. Sonra da:
"Ben bunu Resulüllah salellahü aleyhi veseİlem'den duydum" dedi.[77]

Açıklama

Hz. Aişe'nin Bakara Sûresi'nin 238. âyeti kerimesini mütevâtir rivayetlerin hilâfına "El-Vustâ" kelimesinden sonra, "Salatu'1-Asr" lâfzını illave ederek yazdırması, orta namazının ikindi namazı olmadığını gösterir. Çünkü atıf muğayereti gerektirir. Yani matufla mâtûfun aleyhin ayrı ayrı şeyler olması gerekir.
Bu iki tâbir (salatü'l-Vusta ve Salatü'1-Asr) arasındaki "vav"ı atıf edatı değil de tefsir kabul etmek de mümkündür. Buna göre, orta namazından maksadın, ikindi namazı olduğu manası çıkar, böylece önceki hadisle bu hadis arasında ihtilâf kalmamış olur.
Yukarıda da işaret edildiği gibi Hz. Âişe'in yazdırdığı bu şekîî şazdır. Bu bakımdan itibar edilmez. Hz. Âişe (r.anha)nın bunu, tefsir maksadı ile yazdırmış olması ihtimali olduğu gibi neshedilmiş olması da muhtemeldir.
Bu hadisin bâb ile alâkası, ikindiyi muhafazayı emretmenin, onun belli bir vaktinin olmasını gerektirmesi yönündendir.[78]

411. ...Zeyd b. Sabit[79] (r.a.)den demiştir ki; Resûlullah (s.a.) öğle namazını, zevalden hemen sonra kıldırırdı. Ashabına ondan daha meşakkatli hiçbir namaz kıldırmadı.
"Namazlara ve orta namazına devam ediniz" âyeti inince, Efendimiz:
"Ondan önce iki namaz ve sonra iki namaz vardır" buyurdu.[80]

Açıklama

Hadis-i şerifin zâhiri,orta namazının öğle namazı olduğu intibaını vermektedir.Çünkü Zeyd b.Sâbit(r.a.)ın ifâdesine göre, orta namazına delâlet eden âyet-i kerimenin nüzul sebebi, ashâb-ı kirama sıcağın şiddetinden dolayı öğle namazını kılmanın meşakkatli olmasıdır. Cenabı Allah, meşakkatine mebni öğleyi terketmemeleri için, namazlara devam emrinin yanında orta namazını hususen zikretmiştir. Buna göre orta namazından evvelki iki namaz, yatsı ve sabah sonrakiler de ikindi ve akşamdır.
Ancak, bu görüş Zeyd bin Sâbit'in zannından neş'et eden bir içtihadı olsa gerektir. Çünkü , orta namazının ikindi namazı olduğuna delâlet eden daha sarih nasslar mevcuttur. Bundan önceki hadislerin izahında da ifâde edildiği üzere, ulemânın çoğunluğu orta namazının ikindi namazı olduğunda birleşirler.[81]

Bazı Hükümler

1.Öğle namazı ilk vaktinde kılınmalıdır.
2. Bu hadise göre orta namazı, öğle namazıdır.[82]

412. ...Ebû Hureyre (r.a.)den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim güneş batmadan önce ikindiden bir rek'ata yetişirse, (ikindi namazına) yetişmiş olur. Kim de güneş doğmadan önce sabah (namazından bir rek'ata yetişirse (sabaha) yetişmiş sayılır."[83]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bazı farklı lâfızlarla Kütüb-ü Sitte'nin tamarnında mevcuttur. Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde "kim bir rekâta yetişirse" lâfzı yerine "kira bir secdesine yetişirse" şeklindedir.Buhârî'nin rivayetinde ayrıca "yetişmiş sayılır" ifâdesinin yerine "namazını tamamlasın"ifâdesi yer almıştır.
Hadis-i şerif güneş batmadan önce ikindinin veya güneş doğmadan sabahın birer rekk'atine yetişen bir kimsenin bu vakitlerini idrâk etmiş olacağına işaret etmektedir.
Bununla beraber ikindi konusunda bütün ulemâ hemfikirdir. Yani bir kimse ikindi namazının bir rek'atini kıldıktan sonra güneş batıverse, namazı bozulmaz, o namazın tamamlanması gerekir.
Sabah namazı ile ilgili yönü ise ihtilaflıdır. İmam Şafiî, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre, hüküm aynen ikindi gibidir. Yani sabah namazının bir rek'atini kıldıktan sonra güneş doğarsa, namaza devam etmek gerekir.
İmam Âzam ise, sabah namazı kılınırken güneşin doğması hâlinde namazın bâtıl olacağı görüşündedir.
Muhalifleri bu hadis-i şerifi İmam Azam aleyhine delil göstermişlerdir. Buharî şârihi Aynî, bu şekildeki bir itirazı reddederek İmam Azam'ın haklı olduğunu isbat için aklî ve naklî bir takım deliller ibraz ettikten sonra bu hadis hakkında şöyle der:
"Üzerinde durduğumuz hadise gelince, Tahâvî'nin dediği gibi, buradaki yetişmeden murat, güneş doğmadan önce bir rekat kılabilecek kadar bir vakit varken, bir çocuk bulûğa ererse, kâfir müslüman olursa, haytzlı kadın temizlenirse veya deli kendine gelirse, sabah namazına yetişmiş sayılır. Nitekim hadiste namazdan bahsedilmemekte "yetişmek" tâbiri kullanılmaktadır. O halde yukarıda zikri geçen kimseler sabah namazının bir rekatini edâ edebilecek kadar bir zamana yetişirlerse, o namazı kaza etmeleri kendilerine farz olur."
Yukarıda Buhârî'de farklı bir rivâyat olarak işârat edilen ve Ebû Hureyre'nin naklettiği:
"Sizden biriniz, güneş batmadan önce ikindinin bir rek'atine yetişirse, namazını tamamlasın. Güneş doğmadan önce de sabah namazının bir rekatına yetişirse, namazını tamamlasın" mealindeki hadis, açıkça güneş doğduktan sonra sabah namazına devam edileceğini göstermektedir.
Görüldüğü gibi bu rivayet ilk bakışta İmam Azam'ın aleyhine sarih bir delildir. Fakat güneş doğarken namaz kılmanın haram olduğunu bildiren hadisler mütevâtir derecesindedir. Bu esnada namazın mubah olduğuna delâlet eden hadisler ise, bu tevatür derecesinde değildir. "Bir şeyi haram kılan delillerle, mubah kılan de£2«jr bir araya gelince, haram kılan delil tercih edilir" kaidesince güneş doğarken namaz kılmayı mubah gören hadislerin neshedil-miş olduğunu kabul etmek gerekir.
Haneliler, ikindi vaktinin güneş batıncaya kadar devam ettiğine bu hadisi delil kabul ederler. Çünkü bir veya iki rekata yetişen kimse o namaza yetişmiş sayılacağına göre o vakit ikindinin vakti olmuş olur. Nitekim, güneş batmazdan hemen evvel bir çocuk baliğ olsa, kâfir müslüman olsa, hayızlı temizlense veya deli kendisine gelse, kendilerine ikindi farz olur. Şayet bu esnada ikindi vakti çıkmış olsaydı, bunlara namazın farz olmaması gerekirdi. İmam Züfer'e göre ise, ikindi namazını kılacak kadar bir vakit bulamayan (o mezkûr) kimselere bu namazın kazası lâzım gelmez.
Güneş doğmadan önce namaza, bir rekat kılabilecek zamandan daha az, meselâ bir iftitah tekbiri, alacak kadar bir müddette yetişen kimse için Hanefilerde hüküm aynıdır.
İmam Züfer'e göre namaz farz olmaz. İmam Şafiî'den iki görüş rivayet edilmiştir. Esah olana göre bu durumdaki kimsenin

namazı kaza etmesi lâzımdır.
Cuma namazına yetişme konusu da ihtilâlflıdır. İmam Mâlik, Sevrî, Ev-zaî, Leys, İmam Şafiî, İmam Ahmed, İmam Züfer ve Muhammed'e göre, Cuma namazmının bir rekatine yetişen kimse, diğer rekati de kılarak namazı tamamlamalıdır.
İbrahim en-Nehaî, Hakem, Hammâd, Ebü Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre ise, cuma namazına imam selam vermeden yetişen kimse imam selâm verdikten sonra kalkıp o iki rekati kılar.[84]

Bazı Hükümler

1. Vakit çıkmadan önce bir rekatı kılınan ve kalanına vakit çıktıktan sonra devam edilen namaz edadır.
2. Vakit çıkmadan önce bir rekat edâ edebilecek kadar vakit varken kendisinden namazı iskat eden özür zail olan kimseye bu namaz farz olur.[85]

413. ...Alâ b. Abdurrahman şöyle demiştir:
Öğle namazını kıldıktan sonra Enes b. Mâlik'in yanına girdik. Enes kalktı ve ikindi namazım kıldı. Namazını bitirince namazı erken kıldığını söyledik -yahut[86] o söyledi- Bunun üzerine Enes şu cevâbı verdi:
Resûlüllah (s.a.)i Bu (güneş sararıncaya kadar geciktirilen ikindi namazı) münafıkların namazıdır; bu münafıkların namazıdır, bu münafıkların namazıdır. Onlardan biri güneş sararıp şeytanın boynuzları arasına -veya[87] boynuzları üzerine- girinceye kadar oturur. (Sonra) kalkar ve (kuşun yem gagaladığı gibi) dört rekât namaz kılar. O namazda Allah'ı çok az zikreder" derken işittim.[88]

Açıklama

Hadisin, Resûlüllah (s.a.)ın sözüne kadarki kısmının Müslim'deki rivayeti şu şekildedir:
"Alâ (öğle namazından çıktıktan sonra) Basra'daki evinde Enes b. Mâlik'in yanına girdi. Enes'in evi Mescid'in yakınında idi. Alâ dedi ki: Enes'in yanına girdiğimizde, "ikindiyi kıldınız mı?" diye sordu. "Öğleden henüz çıktık" dedik. "Kalkın ve ikindiyi kılın" dedi."
Hadiste zikri geçen "güneşin şeytanın boynuzları arasına girmesi"nden' maksadın ne olduğu hususunda Hattâbî beş ayrı görüş nakletmiştir. Nevevî de bu konudaki bazı görüşlere işaret etmiş ve esah olanın, terkibin hakiki mânâsında kullanılmış olmasıdır, demiştir.
Şu var ki bundan muradın, ikindiyi geciktirmenin, şeytanın süslemesi ve gayreti ile olmasıdır. Şeytanın namazı vaktinde kılmayı engellemesi, boynuzlu hayvanın müdafaasına benzemesi yönünden bir temsil olması daha uygun olmalıdır.
"Dört rekatı gagalamamda tâdil-i erkânına ve huşuuna riâyet etmeden sür'atle yatıp kalkmadan kinayedir. Bu şekilde namaz kılan kişinin alelade inip kalkması, tavuğun yem yemesine benzetilmiştir. İkindi namazında sekiz tane secde olduğu halde, "dört gagalama"ile ifade edilmesi, her iki secdenin bir rekat itibar edilmesi sebebiyledir.
Peygamber'in bu şekildeki namaz için "bu münafıkların namazıdır" buyurması, özürsüz olarak ikindiyi geciktirmeyi zemmetmektedir.
İkindi namazını eşyanın gölgesi bir misli olduğu zaman kılmayı efdal görenler, görüşlerini bu hadisin takviye ettiğini söylemektedirler.[89]

Bazı Hükümler

1. İkindi namazını güneşin sarardığı vakte, kadar geciktirmek mekruhtur.
2. İkindiyi bu şekilde te'hir edeni zem etmek caizdir.
3. Namazı huşu ve tâdİl-i erkâna riâyet etmeden, sür'atle kılmak mekruhtur.
4. Vaktinden geciktirilerek ve acele ile kılınan namaz münafıkların namaz kılma tarzıdır.[90]

414. ...İbn Ömer (r.a.)'den, Rasulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İkindi namazını geçiren, sanki ailesini ve malım kaybetmiştir."[91]
Ebû Davud dedi ki: Ubeydullahb. Ömer yerine dedi: O konuda Eyyûb'un ne dediğinde ihtilaf edildi. Zuhri Sâlim' den o da babası vasıtasıyla Rasûlullah't diye nakletti.[92]
Bu hadisin manasının ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. İbn Abdi'1-Ber, "Bu hadisin manası ikindiyi kaçıran kimsenin ailesine ve malına intikamı gerektiren musibet isabet eden kimse gibidir. Böyle bir kimsede iki keder bulunur: Biri musibetten, diğeri de intikam alma lüzumundan doğar" der.
Hattabî de şöyle der: "İkindi namazını geçiren ailesini ve malını eksilten ve böylece ailesiz ve malsız kalan kimse gibidir. Dolayısıyla bir kimse ailesinin ve malının elinden kaçmasını nasıl istemezse ikindiyi kaçırmaktan da öylece sakınmalıdır" demişlerdir.
İkindiyi kaçırmaktan maksadın ne olduğu da ihtilfhdır. Bazı âlimler bunu namazı hiç kılamama şeklinde anlarken, bazıları da onu efdal vaktinden geciktirmek ve güneşin sarardığı zamana kadar kılmamaktır, biçiminde tefsir etmişlerdir. Bundan muradın cemaate gitmemek olduğunu söyleyenler de vardır.
İbn Abdi'1-Berr, geçirme veya geciktirme yönünden bütün namazların ikindi hükmünde olduğunu, bu hadis-i şerifin ikindinin hükmünü soran bir zâta cevap olarak vârid olması dolayısıyla ikindi namazının zikredildiğini söyler.

"îkindi,(salat-ıvüstâ)oiduğu hasseten zikredilmiştir" diyenler de vardır. İbn Hibbân'ın Nevfel b. Muâviye'den merfû olarak rivayet ettiği, "Her kim bir namazı kaçırırsa, o kimse ailesini ve malını elinden kaçırmış gibidir" hadis-i şerifi yukarıdaki mütalealeri te'yid etmektedir.
Müellifin, hadisin sonundaki ziyâdeleri sünen'e almasındaki maksat, yerinde ifâde edildiği üzere, bir kelime üzerindeki rivayet farklılıklarına işaret etmektir.[93]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif, ikindi namazını kaçırma veya te'hir etmenin ne kadar tena bir hareket olduğuna ve bu duruma düşen bir kimsenin aile ve malını kaybetmiş gibi üzülmeye lâyık olduğuna işaret etmektedir.[94]

415. ...Ebû Amr -yani Evzâî- :
"Bu senin güneşi yer yüzünde sarı olarak görmendir" demiştir.[95]

Açıklama

Evzâî'nin bu ifâdesi hadisteki ikindiyi kaçırmaktan muradın, namazı güneş sararıncaya kadar geciktirmek olduğunu gösterir. Yâni Evzâi'ye göre, ikindiyi kaçırmaktan maksat, onu güneşin sarardığı vakte kadar te'hir etmektir.[96]

6. Akşam Namazının Vakti

416. ...Enes b.Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: "Biz Resûlüllah (s.a.)'le birlikte akşam namazım kılar, sonra da ok atardık da her birimiz okunun düştüğü yeri görürdü."[97]

Açıklama

Hadis-i şerif, Fahr-i Kâinat'ın akşam namazını ilk vaktinde kıldığına ve kısa sûreler okuduğuna delildir. Çünkü öyle olmasaydı namazdan çıktıktan sonra ok atan birinin okunun düşdüğü yeri görmesi mümkün olamazdı. Ancak Hz. Peygamberin kısa sûreleri okuması daimî değidir. Zira A'râf, Saffât, Dûhân, Tûr ve Miirselât Sûrelerinden birini okuyarak akşam namazı kıldırdığı da vâkidir.[98]

Bazı Hükümler

Hadis, akşam namazını kılmakta acele etmenin meşru olduğuna delildir.[99]

417. ...Seleme b.el-Ekvâ[100] (r.a.)dan, demiştir ki;
"Nebî (Sallellahü aleyhi ve sellem), akşam namazını güneşin batıp üst kısmının kaybolduğu bir zamanda kılardı."[101]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim ve Tirmizî'deki rivayetinde Ebû Dâvud dakı üst kısmının kaybolduğu bir zamanda" ifâdesinin yerine "Perde arkasına gizlendiği /uman" mânâsına ibaresi yer almaktadır.
Bu hadis de önceki hadisde olduğu gibi, akşam namazını güneş batar batmaz kılmanın meşruiyetini göstermektedir.[102]

418. ...Mersed b. Abdullah'dan şöyle demiştir:
Ukbe b. Âmir Mısır'da emîr iken, Ebû Eyyûb bize gâzî olarak gelmişti. Ukbe akşam namazım geciktirdi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb kalktı ve Ukbe'ye:
Ya Ukbe, bu ne namazı? dedi. Ukbe:
Meşgul idik (işimiz vardı) dedi. Ebû Eyyûb:
Resûlullah (s.a.)ın; "Ümmetim, akşam namazını yıldızlar çoğalmcaya kadar te'hir etmedikleri müddetçe hayır-veya[103] fıtrat-üzere devam eder" buyurduğunu duymadın mı?" dedi.[104]

Açıklama

Râvîlerden birisi Efendimizin "hayır" mı, yoksa "Fıtrat"mı buyurduğundan şüphelenmiştir.
Fıtrat hak din ve sünnet mânâsındadır.
Metindeki cümlesinin manası, yıldızların çoğunun görünüp birbirlerine karışması demektir.
Ebû Eyyûb (r.a.)un bu rivayeti nakletmekteki maksadı, namazın te'hirini hoş görmediğini izhâr içindir. İmam Âzam da akşam namazını bu vakte kadar te'hiri mekruh saymaktadır.[105]

Bazı Hükümler

1. Akşam namızım kılmakta acele etmek müstehaptır.
2. Bu namazı te'hir hayrm yok olmasma sebeptir.[106]

7. Yatsı Namazının Vakti

Bu bâb, yatsı namazını hangi vakitte kılmanın daha efdal olduğuna dâir hadisleri ihtiva etmektedir.[107]

419. ...Nu'mân b. Beşîr[108] (r.a.)den şöyle demiştir:
Ben, bu namazın (yani) yatsı, namazının vaktini insanların en iyi bileniyim. Resulüllah (s.a.) yatsıyı hilâl üçüncü gecesinde kaybolduğu vakitte kılardı.[109]

Açıklama

Nu'man b. Beşîr'in "Ben bu namazın vaktini insanların en iyi bileniyim" demesi, Allah'ın kendisine olan nimetini tah-dis kabilindendir. Bu sözün, sahâbîlerin büyüklerinin vefatından sonra söylenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Zira bu hususu ondan daha iyi bilen sahâbîler de vardı.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, Efendimiz yatsı namazını ayın üçüncü günü hilâlin battığı anda kılarmış. Yani üç günlük ayın batma zamanı yatsı vaktinin başlangıcıdır. Bu ifâdeden maksat, yatsının başlangıcı, güneş battıktan sonra üç günlük ayın kaybolacağı kadar bir zamanın geçmesidir. Bu müddet de Hanefîlere göre güneş battıktan bir buçuk saat sonraya kadar geçen vakte tesadüf eder. Şâfîilere göre daha az bir müddet, takriben güneş battıktan bir saat sonraya tesadüf eden vakit kadardır.
Ancak Efendimizin bu tatbikatı devamlı değildir. Zira daha sonra kıldığına dâir rivayetler de vardır.
Netice olarak Resûîullah (s.a.) yatsı namazını ilk vaktinde kılmıştır. Ancak bu devamlı olmamıştır. Zira önce de ifade edildiği gibi Hz. Peygamberin bn namazı bazan ilk vaktinde, bazan da te'hir ederek kıldığı vâkidir.[110]

420. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)dan şöyle demiştir:
Bir gece Resulüllah sallellahü aleyhi ve sellemi yatsı namazı için (mescidde) bekleyip durduk. Nihayet gecenin üçte biri geçtiği zaman veya daha sonra yanımıza geldi. Onu (ailesi ile ilgili) bir şey mi alıyokdu, yoksa başka bir şey mi oldu, bilmiyoruz. Resûlullah (s.a.) yanımıza gelince:
"Siz bu namazı mı bekliyorsunuz? Eğer ümmetime ağır gelmeyecek olsaydı, onu bu saatte kıldırırdım" buyurdu. Sonra müezzine (kaamet et diye) emretti, o da namaz için kaamet getirdi.[111]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinde "Resûhıllah'ı meşgul eden şeyin ailesi mi, yoksa başka bir şey mi olduğu" ifâdesi saraheten zikredilmiş ve"Onu ehlimi meşgul etti yoksa başka bir şey mi oldu bilmiyoruz" buyurul-muştur. Hz. Peygamber'in (s.a.) mescide çıkınca cemaate söylediği şeylerin Müslim'deki ifadesi de "siz öyle bir namazı bekliyorsunuz ki onu sizden başka hiç bir din ehli beklemez" şeklindedir.
Ebû Dâvûd sarihleri bu rivayeti göz önüne alarak, Sünen'deki "bekliyor musunuz?" soru cümlesini ihbarı mânâda almışlar ve "Bu namazı siz beklersiniz, başkaları değil" şeklinde tefsir etmişlerdir.
Hadis-i şerif, hüküm olarak, Hz. Peygamber (s.a.)'in yatsı namazını gecenin üçte biri geçinceye kadar te'hir ettiğini göstermektedir. Ancak ulema yatsı namazını hangi vakitte kılmanın daha efdal olduğu konusunda ittifak hâlinde değildirler.
Bunu İmam Nevevî şöyle ifâde eder:
"Yatsı namazının takdimi mi yoksa te'hiri mi daha efdaldir?" konusu âlimler arasında ihtilaflıdır. Namazı te'hirin daha efdal olduğu görüşünde olanlar, bu hadisleri delil addetmişlerdir. Takdimi efdal kabul edenler ise, Efendimizin âdetinin ekseriyetle takdim olduğunu ileri sürerek ihticâc etmektedirler. Bunlar, Resûlullah'm cevazı beyân için veya bir özre mebni çok az zamanlar namazı te'hir ettiğini ileri sürerler."
Aîiyyu'I-Kârî bu son iddiayı reddederek, Efendimiz'in yatsıyı temhirinin, belli bir maksada dayalı olduğunu söyler.[112]

Bazı Hükümler

1. Yatsıyı gecenin üçte birine kadar te'hir etmek, câizdir.
2. Din güçlüğlü değil, kolaylığı ister.[113]

421. ...Muâz b. Cebel (r.a.) şöyle demiştir:
(Bir gün) yatsı namazında Resûlullah (s.a.)i bekledik. O kadar gecikti ki bizden kimi onun hiç (Mescid'e) çıkmayacağını zannetti. Kimi de o namazını kılmıştır, diyordu. Biz bu halde iken Nebî (s.a.) (Mescid'e) çıkageldi.(Ashab) önceki söylediklerini ona da söylediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.);
"Bu namazı geciktiriniz, çünkü siz bununla diğer ümmetlere üstün kılındınız. Sizden önce onu hiç bir ümmet kılmadı" buyurdu.[114]

Açıklama

Metindeki cümlesi, bazı nüshalarda sülâsîden şeklindedir.Ancak mana bakımından bir farklılık yoktur.
Görüldüğü gibi, bu hadis-i şerif de yatsı namazını geciktirmeyi tavsiye etmekte ve mü'minlerin bu namazla diğer ümmetlere üstün kılındığını beyân etmektedir. Bu konuda, tafsilat, namaz vakitleriyle ilgili babın başında verilmiştir.[115]

Bazı Hükümler

1. İman, namazın ilk vaktinde camiye gelmemişse, onun gelmesini beklemek meşrudur.
2. Yatsı namazını geciktirmek efdaldır.
3. Cenab-ı Hak müslümanları bazı ibâdetlerle diğer ümmetlere üstün kılmıştır.[116]

422. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)den demiştir ki: (Bir gün) Yatsı namazını Resûlullah (s.a.) ile birlikte kıl(mayi iste)dik. Fakat O, gece yansına yakın bir zaman geçinceye kadar (mescide) çıkmadı. (Sonra çıktı ve) "Yerlerinizden ayrılmayınız" diye buyurdu.
Biz de yerlerimizde kaldık. Daha sonra şöyle buyurdu: "Muhakkak (bazı) insanlar, namazlarım kıldılar ve yataklarına yattılar. Siz ise, namazı beklediğiniz müddetçe namazda imiş gibi sevap aldınız. Eğer zayıfların zayıflığı ve hastaların hastalığı olmasaydı, bu namazı gece yarısına kadar geciktirirdim"[117]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de öncekiler gibi yatsı namazını te'hir etmenin faziletine delâlet etmektedir. Hz. Peygamber, bu fazilete iki şeyin sebep olduğunu beyân etmiştir. Bunlar:
1. İnsan namazı beklediği müddetçe, sanki namazdaymış gibi sevâb ve ecir alması,
2. Yatsı namazını gecenin ilk üçte biri veya gece yarısına kadar geciktirmenin daha çok sevaba vesile olması.
Fakat Resûlullah Efendimiz, hastaların ve zayıfların durumlarını nazar-ı itibara alarak namazın te'hirini emretmiş ve bunu açıkça da ifâde etmiştir.Çünkü namazı te'hir ederek sevap almaya çalışmakta cemaatin çok oluşunun sevabını kaçırmak da olabilir. Halbuki cemaatin çok olması, namazı geciktirmekten daha efdaldir.
Hadis-i şerif, yatsıyı gecenin üçte birine kadar geciktirmenin efdal olduğunu söyleyenler için bir delildir.
Bu konuda Hanefî ulemâsı şu iki hususu belirtirler:
1. Vaktin gecikmesi ile cemamat azalacaksa, namazı öne alarak cemaate hizmet edip cemaati kaçırmamak,
2. Resûlullah'ın son fiilinin namaz olması, namazdan sonra konuşmayı kerih görmesini ele alarak namazın te'hir edilmesi,
Netice olarak da, Hanefîler, cemaatin durumu esas alınarak cemaatı azaltmayacak kadar ve son fiilin de namaz olmasına dikkat edilecek şejsüde namazın te'hir edilebileceğini belirterek iki husus arasında da den tutmaya çalışmışlardır.[118]

Bazı Hükümler

1. Namazı bekleyen kimseye namaz kıhyormuş gibi sevap verilir.
2. Bilenlerin, bilmeyenlere öğretmesi lazımdır.
3. Yapılacak muamelefcrde zayıf ve hastaların durumları gözetilmelidir.
4. Din, dâima kolaylığı ister.[119]

8. Sabah Namazının Vakti

423. ...Âişe (r.anha)dan, şöyle demiştir:
"Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) sabah namazını kılardı da kadınlar, örtülerine bürünmüş olarak ayrılırlar (ve) karanlıktan dolayı tanınmazlardı"[120]

Açıklama

Hadis i şerifteki "... bürünmüş olarak..." kelimesi bazı nüshalarda şeklindedir. Ancak bu fark mânaya tesir etmez. "karanlıktan dolayı tanınmazlardı" cümlesi de Buhârî'deki bir rivâyetde "onları karanlık sebebiyle kimse tanımazdı" şeklinde zikredilmiştir.
Bu son cümledeki karanlığın sebebi hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı, "Mescidin karanlığından dolayı tanınmazdı, çünkü mescidin tavanı basıktı. Ancak güneşin doğmasına yakın aydmlanabilirdi" derken, bazıları da gecenin sonunun karanlığından dolayı dışarıda tanınmadiklanm söylerler. Bu ikincisi cümlelerin kuruluşuna daha uygun bulunmaktadır. Buna göre hadis-i şerif, sabah namazını ortalık iyice aydınlanmadan, alacakaranlıkta kılmanın daha efdal olduğuna delalet etmektedir. Mâlik, Şafîî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Sevr, Evzâî, Dâvûd b. Ali ve Taberî (Allah hepsine rahmet etsin) bu görüştedirler. Hülefâ-i Râşidîn ve sahâbilerin ileri gelenlerinden çoğunun da bu görüşte oldukları rivayet edilmektedir. Bu görüşte olanların, üzerinde durduğumuz hadis-i şeriften başka naklî delilleri de vardır.

Hanefî İmamları, Sevrî ve Iraklıların çoğunluğuna göre sabah namazını biraz aydınlığa bırakmak daha efdaldir. Bu görüş Hz. Ali ve İbn Mesf-ûd'dan da rivayet edilmiştir. Bu görüş sahiplerinin delilleri, Râfi' b. Hadîc'in rivayet ettiği, "Sabahı aydınlığa bırakınız*' hadis-i şerifi ile Buhârî ve Müslim'in İbn Mes'ud'dan rivayet ettikeri şu hadistir:
"Resûlullah (s.a.)ı iki namaz hariç hiç bir namazı vakti dışında kıldığını görmedim. Bunlar (Müzdelife'de) akşam ile yatsıyı cem'etti. O gün sabah namazını da vaktinden evvel kıldı."
"Hz. Peygamber fecirden evvel sabah namazını kılmadığına göre, İbn Mes'ud'^un bahsettiği sabah namazını Efendimiz fecirden sonra, fakat ortalık ağarmadan kılmıştır" derler. Ayrıca, bu görüş sahipleri namazı geciktirmenin cemaatin artmasına ve namazdan evvel daha çok nafile kılınmasına imkân verdiğini söyleyerek sabahı ortalık aydmlanıncaya kadar geciktirmenin efdal olduğuna dâir olan görüşlerini takviye ederler.
Bu görüşte olanlar, üzerinde durduğumuz Hz. Âişe hadisi'nin mensûh olduğunu söylerler ise de muhalifleri, Tirmizı'nin hadis hakkında, "Hasen-sahih" dediğini ileri sürerek nesh iddiasını reddederler. Hadislerin zahirde muhalif görünmesi Hz. Peygamber (s.a.)in sabah namazını bazan alacakaranlıkta, bazan da ortalık ağardığında kıldığını gösterir. Her iki tatbikat da vâriddir. Efendimiz namazda kıraati uzatacağı zaman erken başlar, kısa okuyacağı zaman geciktirirdi.[121]

Bazı Hükümler

1. Sabah namazını ilk vaktinde kılmak efdaldir. Bu, cumhurun görüşüdür.
2. Kadınların mescide gitmeleri meşrudur. Ancak bu fitne korkusu olmadığı zamanlara mahsustur.[122]

424. ...Rafi'b. Hadîc[123] (r.a.)dan, şöyle demiştir: .
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Sabah namazım ortalık aydınlanınca kılınız. Çünkü bu(nu böyle yapmanız halinde) ecrinizi daha büyük kılar veya[124] ecir(iniz) daha büyük olur."[125]

Açıklama

“Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılınız" diye tercüme ettiğimiz cümlesi en-Nihâye'de "Onu sabah doğduğu anda kılınız" diye mânâlandırılrmştır. Hadiste namazı ortalık ağarıncaya kadar geciktirme emredilmektedir.
Suyûti, bu Hadisle ilgili olarak, "bununla anlaşılmış oluyor ki, "sabahı aydınlığa bırakınız" lâfzı, ile rivayet eden-
ler, hadisi mânâ olarak rivayet etmişlerdir" der.
Bu hadis önceki hadisin şerhinde de işaret edildiği gibi, sabah namazını aydınlığa bırakmayı efdal gören Hanefîlerin delillerindendir.
Sabahı ilk vaktinde, alaca karanlıkta kılmayı daha efdal görenler bu hadisteki "aydınlığa bırakma" veya "sabahın doğmasından" maksadın, ikinci fecrin doğması olduğunu söylerler.
Önceki hadiste sabah namazının efdal vakti hususundaki ihtilâflar ve delilleri mufassal olarak verildiği için burada tekrarına lüzum görülmemiştir.[126]

9. Namaz Vakitlerini Muhafaza

Namaz vakitlerini muhafazadan maksat, ya sünnetlerini, menduplannı, hudû ve huşûunu îfâ ya da namazı müstehap vaktinde edâ etmektir.
İslâm'da iman esaslarından sonra üzerinde en çok durulan ve dinin temeli sayılan namaz ibâdetidir. Bu ibâdet, vakitlerle mukayyettir. Vakitlerle ilgili bilgi bir önceki babta verilmiştir. Bu önemli ibâdetin kıymeti, vaktinde kihnmasındadır. Sevap bakımından da ecri daha büyüktür. Nitekim imandan sonra en hayırlı ibâdetin re olduğu Resûlullah'a sorulduğunda; "Vaktindeki namazdır." buyurmuş olmaları vaktin önemi için en bariz delildir. Ayrıca Mâ'ûn Sûresinde namazlarını te'hir edenler, vaktinde edâ etmeyenler için de "yazıklar olsun" denmesi, namaz vakitlerinin riâyet edilmesi gereken şartlardan olduğunu açıkça Keyân etmektedir.
Bir diğer husus da ResûluÜah (sallellahü aleyhi vesellem)in namazını vaktinde kılanları cennetle müjdelemesi, namaz vakitlerine bağlı kalmanın lüzumuna işaret etmektedir.[127]

425. ...Abdullah b. Sunâbihî[128] demiştir ki;
Ebû Muhammed[129] Vitrin vacip (farz) olduğunu ileri sürdü.
Ubâde b.es-Sâmit[130] ise dedi ki;
Ebû Muhammed hatâ etti. Şehâdet ederim ki, Resûlullah (s.a.)ı şöyle buyururken işittim:
"Beş vakit namazı Allah farz kıldı. Her kim, bu namazların abtleslini (farzlarına riâyetle) tam alır, onları vaktinde kılar, rükû ve hûşularını eksiksiz yaparsa, onu bağışlayacağına dâir Allah'ın va'di vardır. Her kim de bunu yapmazsa, Allah'ın ona bir va'di yoktur. Dilerse bağışlar, dilerse azap eder"[131]

Açıklama

Hadis-i şerifte "Ebû Muhammed hata etti" diye tercüme ettiğimiz kısım "Ebû Muhammed yalan söyledi" manasına

şeklindedir. Çünkü Ebû Muhammed'in yalan söylemesi düşünülemez. Zira yalan, haberle alâkalıdır. Ebû Muhammed'in yaptığı ise, haber verme değil, fetva'dır. Fetva veren kimse yalan söylemez, verdiği fetvada hatâ eder. Ayrıca Ebu Muhammed sahâbilerdendir. Bİr sahâbinin verdiği haberde yalan söylemesi tasavvur edilemez.
Vitir namazının vacip olmadığını söyleyenler bu hadisi delilleri arasında sayarlar. Ubâde b. es-Sâmit, Ebû Muhammed'in "vitir vaciptir" derken hata ettiğini ileri sürerek fikrine Allah'ın farz kıldığı namazların beş vakit olduğuna dâir olan hadis-i şerifi şahit tutmuşlardır.
Hadis'în devamında Hz. Peygamber, bu namazları abdestlerini tam olarak alıp vaktinde kılan huşu' ve rukûunu eksiksiz yapan kimseleri affetmenin Allatsın va'di olduğunu haber veriyor.
Abdesti tam almaktan maksat, bazılarına göre, sünnet ve âdabına riâyet ederek bazılarına göre ise farz ve şartlarına itina ederek abdest almaktır. Hadis-i şerifin sonundaki tehdid gözönüne alınınca ikinci mânânın daha makul olduğu anlaşılır.
Namazları vaktinde kılmaktan murat, Tîybî'ye göre ilk vaktinde kılmaktır. Ibn Hacer, bunu kabul etmez ilk vaktinde olmasa bile, vakit içinde kılınan namazın aynı sonucu verdiğini söyler.
Rükûıı eksiksiz yapmak itmi'nan ile ve teşbihlerini ihmal etmeden ifâdır. Diğer rükûnlar anılmadan sadece rukuun mevzu-ı bahs edilmesi, ya diğer rükûnlara galip kılındığı veya öbürlerine bir mukaddime ve vesile addedildiği içindir. Cahillerin bunu önemsememeleri yüzünden özellikle anılmış olması da mümkündür.
Huşû'un tam olması ise, azaların lüzumsuz şeylerle uğraşmaması, gözün secde mahalline bakması gibi,âzâyı ve kalbi başka şeylerle meşgul olmaktan korumaktır.
İşte bu sayılanlara riâyet ederek beş vaktini kılan kimseye, Allah'ın kendisini bağışlayacağına dâir ahdi vardır.
And: Aslında, yemin, emânet, zimmet, muhafaza mânâlarmdadır. Burada, vaad demektir. Allah vaadi, ahd diye isimlendirmiştir. Çünkü bu her türlü vaad'den daha sağlamdır. Bu vaad Allah'a vacip değildir. Çünkü kulun Allah üzerine vacip olan hiç bir hakkı yoktur. Ancak bu ve buna benzer şeyler, söylenilenin jmutlak vakî olacağını beyân içindir.
Allah'ın bağışlamayı vâdettiği günahlar, küçük günahlardır. Bağışlamaktan murad ya onları amel defterlerinden silmek veya meleklerin gözlerinden gizlemektir.
Büyük günahlar, Ehl-i Sünnet inancına göre, ancak tevbe veya Allah'ın affı ile bağışlanabilirler. Fakat büyük günahların bağışlanacağını söyleyenler de vardır.
Hadis-i şerifte ifâde edilen şeyleri yapmayanları bağışlayacağına dâir Cenab-i Allah'ın bir vâ'di yoktur. Dilerse lütfeder, onları bağışlar, dilerse adaletine binâen azablandırır.[132]

Bazı Hükümler

1. Farz namazların adedi beştir.
2. Hadis-ı şerifte beyan edildiği şekilde bu beş vakti kılanların küçük günahlarını bağışlamayı Cenab-ı Allah va'detmiştir.
3. Küfre götürmediği takdirde, âsinin günahı mutlaka azabı gerektirmez. Mutîlere sevap da vacip değildir. Çünkü Cenab-ı Allah üzerinde mahIûkâtının hiç bir hakkı yoktur.[133]

426. ...Ummu Ferve[134] (r.anha)dan, demiştir ki;
Resûlullah (s.a.)a, amellerin hangisinin daha efdal olduğu soruldu. Nebi (s.a.);
" İlk vaktinde kılman namazdır" buyurdu.[135]
Huzâî rivayeti(el-Kasım b. Gannârn) Ummu Ferve denilen halasından, -ki o, Resûlullah salellahü aleyhi veselleme biat etmiştir- "Resûlüllah'a soruldu" şeklindedir.[136]

Açıklama

İlk bakışta bu hadisin, bazı hadislere muhalif olduğu zannedilebilir.Çünkü amellerin en efdalinin, vaktinde kılınan namaz, Allah'a iman, Cihad, hac ve ana-babaya iyilik olduğuna dair çeşitli hadisler vardır. Fakat mesele üzerinde biraz durulunca, hadisler arasında herhangi bir tezat olmadığı meydana çıkar. Şöyle ki; Amellerin en efdalinin vaktinde kılınan namaz olmasından maksat, bunun, namazın dışındaki amellerden daha sevimli, ilk vaktinde kılınan ise, namaz da dahil bütün amellerin en efdali olduğunu beyândır.
Amellerin en efdalinin Allah'a iman olduğunu bildiren hadisin mânâsı, "itikatla ilgili amellerinin en efdaline" işarettir. Üzerinde durduğumuz hadiste haber verilen amel ise, ibâdete müteallik amellerdir. Zaten Allah'a iman olmazsa diğer bütün ibadetlerin hiçbir kıymeti olmaz.
Amellerin en efdalinin, cihad, hac ve ana-babaya iyilik olduğuna işaret eden hadis-i şeriflerin mânâları zamana, zemine ve şahıslara göre değerlendirilir. Genel manada değildir. Yani bazı hallerde ve bazı şahıslar için amellerin en efdali anaya babaya ihsan, bazıları için hac, bazıları için cihaddır.
Müellifin, hadisin sonuna Huzâî'nin sözünü ilâve etmekteki maksadı hadiste bir ızdırap olduğuna işarettir. Huzâî, Abdullah b. Mesleme'ye muhâlefet etmiştir. Çünkü Abdullah b. Mesleme, hadisin başındaki senedde, "Kasım b. Ğannâm, annelerinden, o da Ümmü Ferve'den" şeklinde rivayet ettiği halde, Huzâî, "Kasım b. Gannâm, Ummü Ferve adındaki halasından..."
diye rivayet etmiş, "analarından birinden" ifadesini zikretmemiştir. Ayrıca Abdullah b. Mesleme, Ummu Ferve'nin biat ettiğini anmamış, Huzâî bunu da zikretmiştir.[137]

Bazı Hükümler

1. İbâdetle ilgili amellerin en efdali, ilk vaktinde kılınan namazdır. Ancak bazı namazları geciktirmeyi tavsiye eden hadisler var. Bunlar daha evvel geçmiştir.
2. Câhilin bilmediğini sorması gereklidir.[138]

427. ...Abdullah b. Fedâle, babasının şöyle dediğini haber vermiştir:
Resûlullah (s.a.) bana (İslâm'ın hükümlerini) öğretti. (Efendimizin), şu emri bana öğrettikleri arasındadır:
"Beş vakitnamaza devam et!"
Bu vakitlerde benim meşguliyetlerim var. Bana (çeşitli faziletleri) toplayan bir şey emret, onu yaptığım zaman bana, yetsin dedim.
"İki Asr'a devam et" buyurdu.
Bizim lûgatımızda bu kelime yoktu. "İki Asr nedir?" dedim.
"Güneş doğmadan ve batmadan Önce birer namaz" buyurdular.[139]

Açıklama

Hadis-i şerifin metninde görüldüğü gibi, el-Asrân (iki asr) sözünü bizzat Hz. Peygamber "Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazlar" diye tefsir etmiştir.
Hattâbî, bu namazların sabah ve ikindi namazları olduğunu söyler. Aslında kelimenin müfredi olan "asr" ikindi demektir. Ancak Araplar bazı hallerde sabah ve ikindi (asr) kelimelerinden her birini diğeri üzerine hamlederek, hafiflik olsun diye isim olarak aralarını cem ederler. Arapçada bunun başka örnekleri de vardır. Mesela hurma ve su için "Esvedeyn", Ebû Bekr ve Ömer (r.anhumâ) için "Ömereyn" tabirleri bu kabildendir.
Hadisin zahiri, ilk bakışta meşguliyeti olan kişiye sabah ve ikindiyi kılmasının kâfi geleceği, diğer namazlara lüzum olmayacağı intibaını vermektedir. Ne var ki Resûlullah (s.a.)ın "Beş vakit namaza devam et" emri, "onlara ilk vakitlerinde devam et" manasınadır. Hadisi haber veren sahâbî, Efendimize meşguliyetlerinin çokluğunu bu yüzden hepsini ilk vaktinde kılmasının mümkün olmadığını özür olarak beyân edip teklifin hafifletilmesini isteyince Hz. Peygamber, başkası olmasa bile özellikle ikisini, sabah ile ikindiyi ilk vaktinde kılmasını, diğerlerini biraz geciktirirse, ilk vaktinde kılınanların diğerlerine keffâret olacağını haber vermiştir.
Hz. Peygamberin evvelâ beş vakte devamı emrettikten sonra ikinci seferinde sabah ve ikindiyi hususan zikretmesi, bu iki namazın vaktinden sonraya bırakılması ihtimali daha çok olduğundan dolayı da olabilir. Çünkü sabah vakti uyku vaktidir. Yataktan kalkıp namaz kılmak insana ağır gelebilir. İkindi vakti de özellikle Arabistan gibi sıcak ülkelerde iş güç vaktidir. İnsanlardaki çalışma ve kazanç hırsı bu namazı ihmal etmelerine sebep teşkil edebilir. Dolayısıyla, bu iki namazı vaktinde kılan kimse diğerlerini öncelikle kılacağı için Resûlulİah sadece sabah ve ikindiyi zikretmiş, diğerlerine lüzum görmemiştir.
Bununla beraber bu iki vaktin üzerinde durup "namazınızı vaktinde kılimz"ısrarı bu iki vaktin kerahete en yakın vakit olmasındandır. Zira ikindi vakti te'hir edildiği zaman kerahet vaktine kalması, sabah namazının ise, güneş doğması ile namazın devamına mâni kerahet vaktinin girmek endişesi bulunmaktadır.[140]

Bazı Hükümler

1. Beş vakit namazı özellikle sabah ve ikindiyi ilk vaktinde kılmak tavsiye edilmektedir.
2. Soru soran kişinin anlamadığının açıklanmasını istemesi yerinde bir harekettir.,
3. İnsan, kendisine zor gelen bir şeyin hafifletilmesini isteyebilir.[141]

428. ...Ebû Bekr b.Umara b. Ruveybe, babası (Umâra)[142] 'dan naklen onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Basralılardan bir adam Umâra'ya:
Resûlullah (s.a.)dan duyduğunu bana haber ver, dedi. Umara şu karşılığı verdi:
Resûlullah (s.a.)ı şöyle buyururken işittim;
"Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan adam ateşe girmez."
Basralı, üç defa:
"Sen onu bizzat Resûlullah'tan duydun mu?" dedi. Umara her seferinde:
"Evet, onu kulaklarım duydu, kalbim hıfzetti" diyordu.
Adam:
"Ben de Resûlullah'ı (s.a.) aynısını söylerken işittim" dedi.[143]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinde "güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılarsa manasındakı cümleden sonra: "Yani sabahı ve ikindiyi" açıklaması yer almıştır.
Müslim'deki bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamberin insanın cehenneme girmesine engel olacağım haber verdiği namazlar, sabah ve ikindi namazlarıdır. Bu ifâde hiç bir zaman diğer namazların ihmâlini meşru kılmaz. Çünkü uyku vakti"olan sabah ve iş vakti olan ikindi namazlarını ihmal etmeyip devam eden kişinin, diğer namazları ihmal etmeyeceği

tabiîdir. Ayrıca bu iki namaza hem gündüz hem de gece melekleri şâhidlik ederler. Bu yönden de bu namazların ayrı bir değeri vardır.
Hadisteki, "cehenneme girmez" ifâdesi, "ebedî azab için oraya girmez"-şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü oraya girebilir veya uğrayabilir. Bir de bu va'd ya namazlara devama teşvik bakımından söylenmiştir, ya da kıldığı namazı kötülüklere mâni olacak şekilde namaz kılanlar kastedilmiştir. Zira Efendimizin haberine göre; kıyamet günü namazı, orucu ve zekâtıyla gelip de başkalarına sövdüğü, iftira ettiği, başkasının malını yediği veya kanım döktüğü için elinden bu amellerinin sevabı alınıp yetişmezse hasmının günahı yüklenerek cehenneme atılacak nice musallîler vardır.[144]

Bazı Hükümler

1. Özellikle sabah ve ikindi namazlarını vakitlerinde edâ etmek gerekir.
2. Diğerleri ile birlikte bu namazları muntazam bir şekilde kılanlar ebediyyen ateşte kalmayacaklardır.
3. Başkasının söyleyip de kendisinin de bildiği konularda gereğinde şahitlik edilebilir.[145]

429. ...Ebû'd-Derdâ[146] (r.a.)dan demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Beş (haslet) var ki, her kim onları (bilerekve) inanarak yaparsa, cennete girer: (Bu hasletlerin sahipleri) Abdestlerine, rükûlarına, secdelerine, ve vakitlerine riâyet ederek beş vakit namaza devam eden, Ramazanda oruç tutan, gücü yeterse Kabe'yi hacceden gönlü razı olarak zekât veren ve emânete riâyet edenlerdir."
(İşitenler): Ya Ebâ'd-Derdâ "Emanete riâyet nedir?" dediler.
Cünüplükten dolayı yıkanmak, dedi.[147]

Açıklama

Hz. Peygamber hadiste zikredilen beş haslete sahip olan kimsenin cennete gireceğini ifâde ettikten sonra, bu kişilerin hangi amelleri işleyenler olduklarını teker teker açıklamış ve en son olarak emâneti edâ etmeyi saymıştır.
Rivayeti Ebû'd-Derdâ'dan dinleyenler, emâneti yerine getirmekten maksadın ne olduğunu sorunca, büyük bir ihtimalle yine ResulüIlah'tan Öğrendiği bîr karineye dayanarak, "cünüplükten dolayı gusletmek" şeklinde cevap vermiştir.
Ancak bu ifâdenin genel manada emânete riâyet maksadıyla söylenmiş olması ve fakat Ebu'd-Derdâ (r.a.)nın açıklamasının tamamen anlayışına dayalı olması da mümkündür.
İslâm'ın bütün vecibeleri Allah'ın bizlere bir emânetidir. Cünüplükten dolayı gusletmek bu emânetler zincirinin bir halkasıdır. Ebu'd Derdâ Hazretlerinin kül içinde cüz olan cünüplükten gusletmeyi özellikle zikretmesi önemine binaen olsa gerektir.[148]

Bazı Hükümler

1. İslâmın esaslarını edâ, kişinin felahına ve cennete girmesine vesiledir.
2. Hac ancak gücü yetene farzdır.
3. Zekâttan dolayı sevap alınabilmesi için, gönül rızasıyla verilmesi şarttır.[149]

430. ...Ebû Katâde b.Rib'î(veya Rab'î) (ra.) "Resûlullah (s.a.)ıı "Allah (azze ve celle) şöyle buyurdu" dediğini haber vermiştir:
"Ben ümmetin üzerine beş (vakit) namazı farz kıldım ve onları tam vakitlerinde kılarak geleni, cennete koyacağıma katımda ahdettim. Ama kim o namazlara devam etmezse benim katımda onun için herhangi bir ahd yoktur" buyurdu.[150]

Açıklama

Görüldüğü üzere hadis-i şerif, lafzı Resûlullah'tan, mânâsı Cenâb-ı Allah'dan gelen kııdsî bir hadistir.
Hadiste zikredilen "ahd'den maksat, "va'd"dır.Anlaşılıyor ki Cenab-ı Allah beş vakit namaza devam edeni cennete koyacağını va'detmekte, bunlara devam etmeyen için böyle bir va'dinin olmadığını ifâde buyurmaktadır. Bazıları, Tirmizî'nin Bureyde'den rivayet ettiği,"Bizimle onlar arasın-dak: ahd namazdır. Kim onu terkederse kâfir olmuştur" hadisine dayranarak, namazı terk eden kimsenin cennete giremeyeceğini söylemişlerdir. Fakat cumhur bu hadisi, namazı inkâr ederek terketmeye hamletmişlerdir.[151]

Bazı Hükümler

1. Farz namazların adedi beştir.
2. Bu namazları vakitlerinde eda eden kimse cennete girmeye hak kazanmıştır.
3. Namazları terk edenler, büyük tehlike içerisindedirler.[152]

10. İmâm, Namazı Vaktinden Sonraya Bırakırsa (Cemaat Ne Yapmalıdır?)

431. ...Ebû Zer (r.a.)den demiştir ki:
“Resûlullah (sallellahu aleyhi ve sellem) bana;
" Ya Ebâ Zer, namazı öldüren (geçiren) veya[153] geciktiren emirler sana âmir olunca ne yaparsın?" buyurdu. Ben;
"Ne emir buyurursun ya Resûlallah? dedim.
" Namazı vaktinde kıl, eğer emirlerle birlikte namaza yetişirsen, yine kıl, çünkü o senin için nafile olur " buyurdu.[154]

Açıklama

Namazı Öldürmek'ten murat, onu te'hir etmek, canı çıkmış ceset hâline getirmektir. Te'hir etmek de namazı efdal vaktinden sonraya bırakmaktır. Tamamıyle vaktini geçirmek değildir. Çünkü eski ve yeni emirlerden nakledilen, namazları muhtar vakitlerinden geri bırakmalarıdır. Hiç biri onu tüm vaktinden sonraya bırakmamıştır.
Hz. Peygamberin Ebû Zer'e namazı ilk vaktinde kılmasını emretmesi vakte riâyet etmesi, emirlerle birlikte tekrar kılmasını emretmesi de onlara muhalefetten kaçınması içindir.
Hadis-i şeriften anlaşılan, bu namazlardan ilki farz, ikincisi nafiledir.
Mâlikîlerden meşhur olan görüşe göre, böyle bir kimse ikinci namaza ikisinden herhangi birini kabul etmeyi Allah'a havale ederek başlar.
Yine hadis-i şerif, namazın tekrarı bakımından âmmdır; bütün namazlara şâmildir. Hanefîler, sabahtan sonra güneş doğuncaya kadar, ikindiden sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı men'eden hadis-i şerife dayanarak, sabah ve ikindi namazlarını kılan bir kimsenin, bilâhere cemaat olunursa, onlarla tekrar kılamayacağını söylerler. Bunlara göre akşam namazı bu şekilde iade edilirse, bir rekat daha ilâve edilerek dört rek'ate tamamlanır. Çünkü tekli nafile mekruhtur.
Mâlikî'ler ise, akşam namazının aynen tekrar kılınmayacağım söylerler.[155]

Bazı Hükümler

1. İrnam bir namazı müstehap olan ilk vaktinden sonraya bırakırsa mükellef, o namazı tek başına kılmalı,, bilâhere imam cemaatle kılarken onlara rastlarsa onlarla tekrar namaza durmalıdır. Bu ikinci namaz nafiledir. Eğer bu iki ameliyeden sadece birini yapmayı isterse, fazilet itibariyle hangisinin tercihe şâyân olduğu ihtilaflı ise de muhtar olan, te'hir fazla değilse cemaati beklemesidir.
2. Fitne çıkmaması için ma'siyet olmamak kaydıyle emirlere itaat edilmelidir.
3. Namazı ilk vaktinde kılmak teşvik, geciktirme ise zemmedilmiştir.
4. Hadis, Resûlullahın Peygamberliğine delil olan mu'cizelerdendir. Çünkü Emevî Halifelerinden itibaren emirler, namazları geciktirmeye başlamışlardır. Efendimiz bu hâdiseyi önceden haber vermiştir.[156]

432. ...Amr b. Meymûn el-Evdî şöyle demiştir:
Muâz b. Cebel (r.a.) bize -Yemen'e- Resûlullah (s.a.)ıı elçisi olarak geldi. Fecirle birlikte onun tekbirini işittim. Kalın sesli biri idi. Onu sevdim. Artık onun cenazesini Şam'da defnedinceye kadar bir daha yanından ayrılmadım. Ondan sonra insanların en bilginini aradım ve İbn Mes'ûd'a gelip ölünceye kadar onun peşine takıldım. (Bir keresinde) İbn Mes'ûd şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) bana:
"Size namazı (efdal) vakti dışında kıl(dır)an emirler geldiği zaman hâliniz ne olur, (Ne yaparsınız)" dedi. Ben de:
Bu benim başıma gelirse ne yapmamı emredersin Ya Resûlallah? dedim.
" Namazı vaktinde kıl, sonra onlarla birlikte nafile olarak tekrar kıl" buyurdu.[157]

Açıklama

Hadis-i Şerifteki "subha" kelimesinden murad nafiledir. Farz namazlar dışındaki namazlar, teşbihler gibi nafile oldukları için bu adla anılmıştır.[158]

433. ...Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)dan, demiştir ki;
ResûluIlah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Benden sonra size, meşguliyetleri kendilerini (efdal) vakti geçinceye kadar namazları vakitlerin(deedâ)den alıkoyan emîrler âmir olacak. İşte o zaman siz, namazları vaktinde kılınız!”
Bir adam:
Ya Resûlellah, onlarla da kılayım mı? dedi. Nebi (s.a,);
"İstersen, evet" buyurdu.[159]
Süfyân (rivayetinde) dedi ki (adam);
Namaza onlarla birlikte yetişirsem, onlarla beraber kılayım mı? dedi. ResûluIlah da;
"İstersen, evet" buyurdu.[160]

Açıklama

Ubâde b. Sâmit'ten rivayet edilen bu hadis de mânâ ve hüküm olarak öncekilerden pek farklı değildir. Sadece önceki

hadislerde emirlerin namazları efdal vakitlerinden geciktirme sebepleri anılmadığı halde, burada bunun bazı meşguliyetler olduğu beyân edilmektedir. Bir de önceki hadislerde namazı ilk vaktinde kılan bir kimse bilâhere cemaate rastlarsa, onlarla namazı tekrar etmesinin hükmü belirtilmemişti. Bu hadis-i şerifte iadenin vacip olmadığı, aksine tamamen mükellefin isteğine bağlı olduğu açıklanmaktadır. ResûluIIah (s.a.) münferiden kıldıktan sonra cemaate ulaşan kimsenin namazı iade edip etmeyeceğine dair bir soruyu "isterse iade et" şeklinde cevaplandırmıştır.
Müellifin , hadisin sonuna Süfyân es-Sevrî'nin sözünü ilâve etmekten maksadı, Cerîr ile Süfyân'm yaptıkları rivayetler arasındaki farka işaret etmektir. Efendimize soru soran zâtın ifadeleri, iki râvî tarafından değişik biçimde aktarılmıştır. Evvelkisi Cerîr'in sonraki de Sufyân'ın naklidir.[161]

Bazı Hükümler

1 . Hz Peygamber istikbâle matuf hadiselerden haber vermektedir. Bu, Onun hak peygamber olduğuna delâlet eden mû'cizelerdendir.
2. Önceki hadislerde olduğu gibi namazı vaktinde kılmak teşvik edilmekte, emirlere muhalefet etmemek için de onlarla birlikte namaz tavsiye edilmektedir.[162]

434. ...Kabîsab. Vakkâs[163] (r.a.)dan, dedi ki: Resûlullah (s.a.): "Benden sonra size namazı (efdal) vaktinden sonraya bırakacak emirler âmir olacaktır. O (geciktirilen namaz) sizin için faydalıdır. Zararı da onlara aittir. Ancak onlar kıbleye (müteveccihen) namaz kıldıkları müddetçe siz de onlarla birlikte namaz kılınız."'[164]

Açıklama

Efdal vaktinden sonra bırakılarak kılınan namazlarda, tebaanın suçu olmadığı için onlar aynen efdal vaktinde kılmış gibi sevap elde ederler. Hadisteki, "O sizin için faydalıdır" ifâdesinin mânâsı budur. Geciktirmeden dolayı hasıl olacak zarar da buna sebep olan emirlere aittir. Bu da "zararı onlara aittir" şeklinde ifâde edilmiştir.
Hadis-i şeriften mü'min oldukları, İslâm dairesinden çıkmadıkları takdirde fâcir kimselerin arkasında namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Sehfden bazılarının, zâlim sultanlar zamanında namazlarını önce evlerinde tek başlarına kıldıkları, sonra da cemaate çıkıp sultanın peşinde iade ettikleri rivayet edilir. îbn Mâce, İbn Mes'ûd, kanalıyla Hz. Peygamberden, bu uygulamaya ışık tutan mânâda bir hadis rivayet etmiştir. Hadisin tercemesi şöyledir:
"Siz namazı vakti dışında kılan kavmlere rastlayacaksınız. Eğer onlara yetişirseniz, bildiğiniz (vakitte) evlerinizde kılınız. Sonra da onlarla birlikte nafile olarak iade ediniz."[165]

11. Namaz Vaktinde Uyuyan Veya Namazı Unutan Kimse

435. ...Ebû Hureyre (r.a.)den şöyle rivayet edilmiştir: Resûlüllah (s.a.) Hayber gazvesinden dönüşünde geceleyin yoluna devam etti. Hepimizi uyku bastırınca (gecenin sonuna doğru) konakladı ve Bilâl'e:
"Bizim için geceyi bekle ve kontrol et" buyurdu. Fakat Bilâl,bineğine dayanmış bir halde uyuya kaldı. Ne Resûlüllah (s.a.), ne Bilâl, ne de ashabtan herhangi biri uyandı. Onların ilk uyananı Resûlüllah oldu, fırladı ve Bilâl'e seslenerek:
"Ya Bilâl!.. (Niçin uyudun)?" buyurdu. Bilâl şu cevabı verdi:
Seni bastıran (uyku) beni de bastırdı. Ya Resûlallah anam babam sana feda olsun, dedi.
Ashab bineklerini biraz çekip götürdüler. Sonra Resûlullah (sallalahü aleyhi ve sellem) abdest aldı ve Bilâl'e emretti, o da namaz için kamet getirdi. Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) ashabına sabah namazını kıldırdı. Namazını (kaza edip de) bitirince:
"Her kim bir namazı unutursa, onu hatırladığı zaman kılsın. Çünkü Allah Teâlâ, "Tezekkür için namaz kıl"[166] buyurdu." dedi.
Yûnus dedi ki:
İbn Şihâb, bu âyet-i kerimeyi yukarıdaki şekilde okurdu. Ahmed de şöyle dedi:
Anbese -Yunus'tan naklen- bu hadiste âyet “li zikri: beni anmak için" şeklindedir, dedi.
Yine Ahmed Kerâ nuas (yani uyuklama, ımızganma)dır dedi.[167]

Açıklama

Hadis-i şerifte haber verilen hâdise, metinde açıkça ifâde edildiği gibi, Hayber savaşından dönerken meydana gelmiştir.Sahih-i Müslim'deki rivayet de bu şekildedir. Bâcî, İbn Abdilberr, Nevevî ve Kadı Iyâz da sahih olanın bu olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, bu hâdisenin Huneyn gazvesi dönüşü olduğunu söyleyen Asîlî'nin görüşü zayıf kalmaktadır.
Hz. Peygamber (s.a.) ashâb-i kiramın uykusu gelip de konaklama mecburiyetinde kalınca, sabah namazı vaktinde kendilerini uyandırması için Bi-lâl'i görevlendirmiş ve ashabla birlikte istirahata çekilmiştir. Bu görevi bir başkasına değil de Bilâl'e vermesinin sebebi, onun müezzin oluşu ve namaz vaktini daha iyi bilmesi olsa gerektir. Ancak diğer sahabîlere arız olan uyku Bilâl'e de gelmiş ve üzerine aldığı vazifeyi ifâ edememiş, Resûlullah'ı sabah namazına uyandıramamıştır.
Burada akla şöyle bir soru gelebilir, Resûlullah bir başka hadis-i şerifte, "Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz" buyurmaktadır. Buna göre, bu hadisler arasında bir tearuz yok mu?

Bu mukadder suâle iki şekilde cevap verilmiştir ve'meşhur olanı şöyledir: "Kalb ancak kalble ilgili hisleri idrâk edebilir. Hades, elem, vs. bu kabildendir. Ama gözle alâkalı olan fecrin doğması gibi şeyleri idrâk edemez. Efendimizin kalbi uyanık ise de gözleri uyumakta idi."
Sarihlerin zayıf dedikleri ikinci cevap da şudur: Resülullah'ın iki hâli vardı, bunlardan birinde kalbi uyur, diğerinde uyumazdı. Hadis-i şerifte güneşin harareti vurduktan sonra ilk önce Hz. Peygamberin uyandığı beyân edilmektedir. Sahihi Müslim'de İmrân b. Husayn'dan yapılan rivayette ise, ilk uyananın Hz. Ebû Bekir, sonra da Hz. Ömer olduğu zikredilir. Sahihayn'de İmrân ve Ebû Katâde'den yapılan rivayet de sefer ismi zikredilmezken, Müslim'de de ayrıca İbn Mes'ûd'dan naklen "Hudeybiye'den dönerken" şeklinde rivayetler gelmiştir. Bunlar göstermektedir ki, bu hâdise bir defa değil daha fazla olmuştur. Dolayısıyle rivayetler arasında zıtlık yoktur. Birisinde ilk uyanan Hz. Peygamber (sallellahü aleyhi ve sellem) ise, bir diğerinde Hz. Ebû Bekir'dir.
Resûlullah (s.a.) ve ashabı kalktıktan sonra yerlerini değiştirmişler, bir miktar yürümüşlerdir. Üzerinde durduğumuz hadiste, bu yer değiştirmenin Hz. Peygamber'in emriyle olduğuna dair bir işaret yoktur. Ancak bundan sonraki rivayette Efendimiz, "Size gaflet ânz olan yerinizi değiştiriniz" Müslim'deki rivayette ise;/'Herkes hayvanın başını tutsun. Çünkü burası bize, şeytanın musallat olduğu yerdir" buyurmuştur.
"Bu yer değiştirmeden maksat, güneşin yükselmesini beklemektir, çünkü güneş doğarken namaz kılmak nehyedilmiştir" diyenler varsa da, gerek az önce naklettiğimiz rivayetlerde Hz. Peygamberin yer değiştiriş sebebini şeytanın tasallutu ve gaflete bağlaması, gerekse Efendimiz ve ashabının güneşin harareti ile uyandıklarının açıkça ifâde edilmesi, o iddia sahiplerinin görüşlerinin pek isabetli olmadığını göstermektedir.[168]

Kaza' Namazı için ezan ve kamet

Hadis-i şerifin devamında, Hz. Peygamber'in BilâTe emrettiği, O'nun da namaz için kamet ettiği zikredilmiş, ezan hiç bahis konusu edilmemiştir. Bu, kaza namazlarında ezan okunmayacağı görüşünde olan Malik, Evzâî ve sonraki kavlinde de Şafîî'nin görüşüne delil olmaktadır. Bunlar ayrıca Ebû Said el-Hudrî'den gelen Hendek günü vaktinde kılınamayan öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının ezan anılmadan sadece kametle kılındığına dâir rivayeti de delilleri arasına alırlar. Görüşlerini mantıkî olarak da şöyle müdafaa ederler: "Ezan vaktin girdiğini haber vermek ve insanları cemaate dâvet etmek içindir. Kaza vakti ne vaktin girdiğini bildirme ve ne de insanları cemaate davet etme vaktidir. Ayrıca kaza namazı için ezan okumak insanların zihnini karıştırır ve onların vakitleri şaşırmasına sebep olabilir."
Bunlara mukabil Şafîî'nin ilk görüşü (ki ashabının ameli buna göredir) Ahmed, Ebû Sevr ve Ebü Hanîfe'ye göre, kaza namazları içen de ezan okunur. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifin Sahihayn'daki "Sonra Bilâl ezan okudu ve Resûlullah (s.a.) iki rekat namaz kıldı. Sonra da sabah namazını kıldı..." şeklindeki rivayeti kendilerine delil almışlardır. Bu rivayette önce ezan, sonra iki rekat sünnet daha sonra da sabah namazının zikredilmesi, zikri geçen "ezsın"dan maksadın, kamet değil, ezan olduğunu gösterir. 443. numarada gelecek olan İmrân b. Husayn hadisi ile 444. numarada gelecek olan Amr b. Umeyye ed-Damrî'nin rivayetleri de bu görüş sa-hiblerini açıkça desteklemektedirler. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadis ve ezan zikredilmeyen buna ben/er hadisleri iki şekilde manalandırmışlardır:
Birincisi: Aslında önce ezan okunmuş sonra kamet getirilmiş, fakat ezan söylenmemiştir.
İkincisi: Ezanı terketmenin de caiz olduğunu bildirmek için ezan terk edilmiştir.
Hendek savaşındaki uygulama hususunda hem ezan hem de kametin mevcut olduğuna dâir rivayetler de mevcuttur. Üstelik birden fazla namaz aynı anda kaza edilirse, her birisi için ayrı ayrı ezan okunmasının sünnet olup olmadığı konusunda bu görüş sahipleri arasında fikir birliği yoktur.
Şâfîîlerle Hanefîlerden İmam Muhammed'e göre, birden fazla namaz aynı anda kaza edilirse, ilk kılınacak olanı için hem ezan okunur, hem de kamet getirilir; diğerleri için sadece kamet getirilir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre sonrakiler için muhayyerdir, isterse hem ezan okur, hem de kamet getirir, isterse sadece kamet getirir.
Kaza namazlarında ezan okunmaz diyenlerin, "Ezan, vakti haber vermek ve insanları cemaata çağırmak içindir..." şeklindeki sözleri isabetli değildir. Çünkü ezanın vakit değil, namaz için olduğunu bidiren âyetler vardır. Meselâ "Namaza çağırıldığı zaman"[169] "Namaza çağırdınız zaman"[170] âyetleri bunlardandır.
Hanefilerin görüşleri bu hadisle te'yid edilmiştir. Zira kaza olarak kılınan namazın edaya benzemesi ve kâmil bir şekilde ifâsı, vakit için bile olsa, ezanın tekrar edilmesiyle gerçekleşir.
Hadis-i şerifte daha sonra Hz. Peygamber, "Bir namazı unutan, onu hatırladığı zaman kılsın" buyurmuştur. Bu emir, unutarak veya uyuyarak namazı geçiren kimseye, uyanır uyanmaz veya hatırlayınca o namazı kaza etmenin derhal vacip olduğuna delâlet eder. Hâdî, Müeyyedbillâh, Nasır, imam Âzam Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muzenî, Kerhî... bu görüşü benimsemişledir. Bunlar, bu babın hadislerin yamsıra Nesâî, Tirmizî ve Ebû Davud'un Ebû Katâde'den ve Müslim'in Enes b. Mâlik'ten rivayet ettikleri ve hatırlar hatırlamaz namazın kaza edileceğini bildiren hadisleri de delil almışlardır.
Mâlik ve Şafîî'ye göre, bu şekilde geçirilen bir namazın kazası hemen (fevri) olarak değil, terâhî ile (geniş bir tarzda) vaciptir. Resûlullah'ın uyanır uyanmaz namazı kaza etmeyip de yer değiştirdikten sonra kaza etmesini esas kabul etmişler; "Hatırlayınca namazını kılsın" emrini istihbâba hamletmişlerdir.
Uykudan dolayı veya unutarak namazı geçirene kaza vacip olduğuna göre kasten namazı geçirene öncelikle vaciptir. Bu cumhurun görüşüdür. "Amden (kasten) namaz geçirene kaza yoktur" diyenler de vardır. Sahih olanı cumhurun dediğidir. Şu kadar var ki, unutarak geçiren için günah yok, sadece zimmete borç vardır. Bile bile geçiren için ise, hem günâh hem de zimmetinde kaza borcu vardır. Bu günâhtan ancak tevbe ile kurtulabilir, tevbesi de geçirdiği namazı kaza edip borçtan kurtulduktan sonra olabilir. Borcunu ödemeden tevbenin şartları yerine gelmez.

Hz. Peygamber unutarak geçirilen bir namazın hatırlanınca kaza edileceğini haber verdikten sonra sözünü tesbit için, Kur'ân-ı Kerim'den âyet okumuştur. Hadisin meşhur rivayetinde âyet, meşhur olan yedi kıraatte olduğu gibi değil de şaz olan bir kıraata uygun olarak vârid olmuştur. Ancak müellif, Ahmed b. Salih'in, bu âyeti meşhur kıraatlere uygun olarak şeklinde rivayet ettiğini kayd eder ki Buharî, Müslim ve İbn Mâce'deki rivayetler de bu şekildedir.
Kâdî İyâz bu bölümle ilgili olarak,
"Bunda bizden evvelki şeriatlerin, bizim için de şeriat olduğuna delil vardır. Zira hüküm, âyetten alınmıştır ve bu âyetle Musa aleyhisselâma hi-tab edilmiştir" der. Konunun tafsilâtı Usûl kitaplarında verilmiştir.[171]

Bazı Hükümler

1. Mühim işler için bekçi tâyini istenen bir iştir.
2. Resulullah (s.a.) için de beşeri ihtiyaçların arız olması tabiîdir.
3. Üzerine aldığı işi, arız olan bir özürden dolayı yapamayanların özrünün kabul edilmesi meşrudur.
4. Şeytanın mekânı zannedilen yeri değiştirmek caizdir.
5. Geçmiş namazları unuturak bile olsa geçiren kimseye kazası gerekir.
6. Kaza namazlarının cemaatle kılınması meşrudur.
7. Kerahet vakitleri müstesna, farz namazlar her zaman kaza edilebilir.
8. Kazaya kalan namazların kazaya kalışının akabinde kaza edilmesi istenen bir iştir.
9. Gece namazları gündüz, gündüz namazları gece kaza edilebilir.[172]

436. ...Ma'mer, Zührî'den, Zührîde Saidb. Müseyyeb vasıtasıyla Ebû Hureyre'den bu (önceki hadiste geçen) haberi şöyle rivayet etmişlerdir:
Resûlullah (s.a.):
"Size gaflet gelen yerinizi değiştiriniz" buyurdu ve Bilâl'e emretti, o $a ezan okudu, kamet etti ve Efendimiz namazı kıldı.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Mâlik, Süfyân b. Uy ey ne, Evzaî ve Abdurrezzak bu haberi Ma'mer ve İbn İshâk'tan rivayet etmişler fakat hiç birisi, Zührî'nin bu hadisinde ezanı zikretmemiştir. Yine bunlardan Evzâf ve Ebân el-Attar'dan başka hiç birisi bu haberi Ma'mer'e isnâd etmemiştir.[173]

Açıklama

Müellifin bu rivayeti kitabına almaktaki maksadı Zührî'den yapılan rivayetler arasındaki farklılığa işaret etmektir. Çünkü bir evvelki hadis-i şerifte Efendimizin Hz. Bilâl'e güneş doğduktan sonra kaza namazı için ezan okumasını emrettiğine dair herhangi bir kayıt yok iken, bu rivayette Efendimizin ezanı emrettiği açıkça beyân edilmiştir. Ancak Ebû Davud'un rivayetin sonuna ilâve ettiği sözleri Mâlik, Süfyân b. Uyeyne, Ev-zâî ve Abdurrezzak'ın bu hadisi Ma'mer'den rivayet ederken Hz. Peygamber'in ezanı emrettiğini hiç zikretmedikleri intibaını vermektedir. Fakat Mâlik, Süfyân b. Uyeyne ve Evzâî bizzat Zührî'nin ashabından oldukları için Ma'-mer'in aracılığına muhtaç değillerdir. Öyleyse, Müellifin bu sözleri şu şekilde anlaşılmalıdır: "Mâlik, Süfyân b. Uyeyne ve Evzâî, Zührîden; Abdurrezzak da Ma'mer'den bu hadisi rivayet etmişlerdir. Ancak ezanı zikretmemişler."
Burada, güneş doğduktan sonra kaza edilecek olan sabah namazı için ezan okunmasının Efendimiz tarafından emredildiğini gösteren rivayet zayıf görülmüşse de bu rivayeti takviye eden başka haberler de mevcuttur. Meselâ Beyhâkî bu hadis-i şerifi mevsûl ve mufassal olarak rivayet ettikten sonra, "Bunu Malik, Muvattâ'da Zührîden o da, İbnü'l-Müseyyeb'den mürsel olarak rivayet etmiş ve ezanı zikretmiştir. Bu hâdisede ezan sahihtir, sabittir. Bunu Ebû Hureyre'den başkaları da rivayet etmiştir" demiş, sonra da Buhârî'nin Sahih'inde de mevcut olan Ebû Katâde hadisini nakletmiştir. Bu hadisde, "Efendimiz, sonra;
Ya Bilâl! Kalk da insanlara namaz için ezan oku... buyurdu" denilmektedir.
Müslim'in bir rivayetinde de sonra Bilâl namaza nida etti (ezan okudu) denilmektedir.
Bu haberler geçmiş namazlar kaza edileceğinde bunlar için ezan okunacağı görüşünde olan Hanbelîlerle, Hanefîlerin görüşlerini te'yid etmektedir. Bu konuda ulemâ arasında görüş birliği yoktur. Bu ihtilâflara bir evvelki hadisin şerhinde işaret edilmiştir.[174]

437. ...Ebû Katâde (r.a.)den nakledildiğine göre, Peygamber (sallellahü aleyhi ve sellem) bir yolculukta idi, birden yoldan ayrıldı; onunla birlikte ben de ayrıldım.
"Bak bakalım (kimseyi görüyor musun)?" buyurdu.
Biz yedi kişi oluncaya kadar, bu bir süvari, bu ikisi iki süvari, bunlar üç süvari... dedim. Sabah namazını kastederek;
"Bize namazımızı geçirtmeyiniz." buyurdu.
Uyuyakaldılar ve ancak güneşin hararetiyle uyanabildiler. Uyanır uyanmaz hemen kalktılar ve birazcık yürüdüler. Biraz sonra konaklayıp abdest aldılar. Bilâl ezan okudu ve önce sabah namazının iki rekât (sünnet)ini, sonra da farzım kılıp (hayvanlarına) bindiler.
Ashâb, biribirine:
Namazımızda kusur yaptık, diyorlardı. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.):

"Uyku hâlinde kusur yoktur, kusur uyanıkkendir. Biriniz namazı unutursa hatırladığı zaman kılsın, ertesi günde ise (onu) vaktinde kılsın" buyurdular"[175]

Açıklama

Hadis-i Şerifteki "uyuyakaldılar" diye terceme ettiğimiz tabın Kur an-ı Kerim'den[176] iktibas edilmiştir. Hattâbî, bu tâbirin Arapçada fasîh bir terim olduğunu, "sesin ve hissin kulağa girmesine perde olmak" manasına geldiğini söyler.
Bu hadis-i şerif de öncekilerde olduğu gibi, Hz. Peygamber (s.a.)'in bir yolculuğunda sabah namazı vaktinde uyuyakalıp namazı güneş doğduktan sonra kaza ettiğini ortaya koymaktadır. Bu rivayette de, Hz. Bilâl'in kaza edilecek namaz için ezan okuduğu açıkça görünmekte ve kaza namazlarında ezan okunmasına lüzum görenlerin görüşlerine dayanak olmaktadır. Hattabî, bu rivayette ezanın zikredildiğini hatırlattıktan sonra senedinin de sağlam olduğunu söylemiştir.
Yine bu rivayette güneş doğduktan sonra kaza edilen sabah namazının, sünnetinin de kılındığı anlaşılmaktadır. İmam Azam Ebû Hanîfe hazretleri ve Ebû Yûsuf, bunu delil alarak, "sabah namazının sünneti farzı ile birlikte geçirilirse, güneş doğduktan sonra birlikte kaza edilir" demişJerdir. Sadece sünnet geçirilirse, İmam Âzam'a göre kaza edilmez. İmam Muhammed'e göre kaza edilir. Diğer namazların sünnetleri kaza edilmez. Sabah namazının sünnetinin kaza edilmesinin mesnedi bu hadistir.
Şâfiîlere göre de sabah sünneti ister tek başına, ister farzla birlikte geçirilsin kaza edilir. Diğer sünnetler için de durum aynıdır.
İmam Mâlik'e göre sabahın sünneti kaza edilmez. Fakat ashabı, kaza edileceğini söylemişlerdir. Mezhebin görüşü de bu şekilde sabit olmuştur. Ancak Hanefî ve Şâfiîlerin aksine Mâlikîlere göre sünnet farzdan sonra kaza edilir.
Hadis-i şerifin Ebû Dâvûd'daki rivayetinde, namazı unutan bir kimsenin hatırlayınca kılması emredilmektedir. Tirmizî'de unutmaya ilâve olarak uyku da zikredilmiştir. Müslim'deki bir rivayet ise, "kusur ancak namazı sonraki namaz vakti girinceye kadar kılmayanadır. Kim böyle yaparsa uyandığında kılsın" buyurulmaktadır.Hadisin bu bölümü, "Uyku esnasında mükellefiyet yoktur. Kaza yeni bir emirdir" diyenlere delildir.
Bu hadisin son bölümündeki "Ertesi"günü de vaktinde kılsın" cümlesi, ulemâ arasında bazı görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Bu sözün zahiri, geçirilen bir namazın bir defa, hatırlanınca bir de ertesi günkü vaktinde olmak üzere iki defa kaza edilmesini gerekli göstermektedir. Nitekim bazı âlimler, bu şekilde anlamışlar, ancak ertesi günkü vakitte kazayı müstehap saymışlardır. Şu da var ki, cumhûr-u ulema-bu görüşü benimsememiş, seleften hiç birisi kaza edilen bir namazın, ertesi günkü vaktinde tekrar kılınmasını müstehap görmemiştir. Nevevî, bu cümlenin mânâsının "bugün uyanamayıp da namazı kaza eden bir kimse yann da böyle yapmasın, namaz vaktini değiştirmesin, yarının namazını kendi vaktinde kılsın" şeklinde olduğunu söylemiştir. 442. hadiste gelecek olan "geçen namazın bundan başka kef fareli yoktur" cümlesi de cumhurun görüşünün isbâbetini ortaya koyar.[177]

Bazı Hükümler

1. Geçmiş namazların kazasında ezan okumak meşrudur.
2. Sabah namazının sünneti farzı ile birlikte geçirilirse -öğleye kadar-kaza edilir.
3. Uyku veya unutma sebebiyle namazı vaktinden sonraya bırakmakta günah yoktur. Tabiî bu devamlı namaz kılanlar içindir. Namaza hiç alışık olmadığı için unutan veya sabah namazına hiç kalkmadığı için uyanamayanlar bu ruhsatın dışındadırlar. Nitekim namaz vakti daraldığı ve uyuduğu takdirde uyanamayacağını bildiği halde uyuyan kimsenin günahkârr olacağı söylenilmiştir.[178]

438. ...Hâlid b. Sümeyr demiştir ki;
Ensâr'ın kendisini fakih tanıdığı Abdullah b. Rebâh el-Ensârî, Medine'den bize gelip şöyle haber verdi:
Resûlullah (s.a.)m süvarisi[179] Ebû Katâde:
Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) emîrler ordusunu gönderdi dedi ve önceki hadiste geçen hâdiseyi anlattı. (Ebû Katâde devamla):
Bizi ancak doğmakta olan güneş uyandırdı. Namazımız (geçti) diye korku ile kalktık. Efendimiz güneş yükselinceye kadar:
"Yavaş olun, acele etmeyin" buyurdu. (Güneş yükselince Resûlullah):
"Sizden, sabah namazının (sünnet olan) iki rekatini devamlı kılmakta olanlar (şimdi de) kılsın" buyurdu.
Bunun üzerine önceden (sünnet olan) iki rekati kılmayı itiyâd eden de, etmeyende kalkıp kıldı. Sonra Resülullah (s.a.) namaz için ezan okunmasını[180] emretti. Ezan okundu ve Efendimiz kalkıp bize namazı kıldırdı. Namazı bitirince:
"Dikkat ediniz! Allah'a hamdederiz ki, biz, bizi namazdan alıkoyan dünya işlerinden bir şeyde değildik. Fakat ruhlarımız Allah'ın elindedir (uyuyorduk). Allah (celle celâluhu) ruhlarımızı, dilediği zaman gönderir. Sizden her kim yarının sabah namazına vaktinde yetişirse, onunla birlikte onun gibisini (bugün vaktinde kılamadığı sabah namazını) kaza etsin" buyurdu.[181]

Açıklama

Bazı sarihler, ordunun başına önceden Ca'fer b. Ebî Tâlib, onun şehâdetinden sonra Abdullah b. Revana, ondan sonra da Hâlid b. Velid emir olduğu için Emirler Ordusu'nun Mûte muharebesindeki ordu, bu hâdisenin de Mûte seferinde olduğunu söylemişler ise de, bu isabetli değildir. Çünkü Mûte seferinde Hz. Peygamber bizzat bulunmamıştır. Bu icma ile sabittir. Bu

yüzden Aynî, bu hadisteki "Emirler ordusu" tâbirinin Hâlid'den bir vehm olduğunu söyler. Menhel sahibi ise, burada Hâ-Ud'in vehminin bir değil, üç yerde olduğunu, bunlardan birincisinin "Emirler ordusu" tâbirinde; ikincisinin, "Sizden her kim daha evvel sabah namazının sünnetini kılarsa..." cümlesinde; üçüncüsünün de hadisin sonundaki "Onunla birlikte benzerini kaza etsin*' sözünde olduğunu söyler.
Emirler Ordusu sözü râvîden bir vehm değilse, bu ordu olsa olsa Hay-ber'i fetheden ordu olabilir. Çünkü bu savaşta Hz. Peygamber yarım baş ağrısına tutulduğundan sancağı ilk gün Hz. Ebû Bekir'e, ertesi gün Hz. Ömer'e, daha sonra da Hz. Ali'ye vermiş ve feth Hz. Ali'nin eliyle müyesser olmuştur. Görüldüğü gibi bu orduda üç ayrı emir vazife almıştır. Öyleyse Emirler Ordusu denilip de içerisinde Hz. Peygamber'in bulunduğu anlaşılan ordunun, Hayber gazvesindeki ordu olduğunu anlamak gayet tabiî ve mantıkîdir.
Bu hadiste, Hz. Peygamber, ashabını sabah namazının sünnetini kaza hususunda muhayyer bırakmış ve "daha evvel sabahın sünnetini kılma âdeti olanlar kılsın" buyurmuşlardır. Sabah namazının sünneti,' müekked bir sünnet olduğu ve ashabı kiramın böyle bir sünneti terk etmesi düşünülemeyeceğine göre, Efendimizin sözünü seferle kayıtlı anlamak daha doğrudur. Yani "daha önce seferde iken sünneti kılma âdeti olanlar, yine kılsın" demektir.
Hadis-i şerifin sonundan anlaşıldığına göre Resûlullah (s.a.) geçirilmiş sabah namazını güneş yükseldikten sonra kaza ettiği halde bir de ertesi gün kaza edilmesini emretmiştir. Fakat bu ifâde yukarıda Menhel sahibinin de dediği gibi, râvilerin vehmi olmalıdır. Nitekim Tirmizî ve başkaları, Buhâ-rî'nin bu hadisi galat kabul ettiğini söylemişlerdir. 442 numarada gelecek hadis ile, Nesâî'nin İmrân b. Husayn'dan rivayet ettiği "onlar (ashab) ya Resulel-lah! Bu geçen namazı yarınki vaktinde tekrar kaza clmiyelini mi? dediler. Resûllullah (s.a.) "hayır Allah sizi ribâdan menettiği halde onu sizden alır mı? buyurdu" mealindeki hadis de üzerinde durduğumuz hadisin galat olduğu veya râviden bir vehmin bulunduğu fikrini te'yid etmektedir.
Yukarıdaki hadisin şerhinde de işaret edildiği gibi, kaza edilen bir namazın, ertesi günkü vaktinde tekrar kaza edileceğini selef ulemasından hiç kimse söylememiştir.[182]

439. ...Ebü Katâde bu haber hakkında dedi ki:
Resûlullah (s.a.)
"Allah (azze ve celle) ruhlarınızı dilediği zaman kabzetti ve dilediği zaman iade etti. Kalk ve namaza davet et (ezan oku)" buyurdu.
Resûlullah ve ashabı kalkıp abdest aldılar güneş yükselince (kerahet vakti çıkınca) Efendimiz cemaate namaz kıldırdı.[183]

Açıklama

İbn Reslân Hz. Peygamber'in: "Allah ruhlarınızı dilediği zaman kabz etti, dilediği zaman da iade etti" sözünün mânâsının, ruhun bedenle olan alâkasının kesilmesi olduğunu, bunun ölümü gerektirmediğini söyler.
Burada şu hususları belirlemekte fayda vardır. Çoğu kez kullandığımız nefis ve ruh kelimeleri muhteva itibariyle aynı şeyler mi, yoksa ayrı şeyler midir? Bu hususta elde yeterli bilgiler olmamasına rağmen âlimlerimiz, nefisle ruhun aynı şeyler olduğunda ittifak etmeyip kimi, aynı şey, kimi de ayrı ayrı şeylerdir demişlerdir. Nefis ile ruh insanda bir ise, ruh, bir midir, yoksa birden fazla mıdır? sorusunu sormuşlardır. Bunun neticesinde şu hükümler ortaya atılabilir:
1. İnsan vücudunda ruh birdir, faaliyetleri ve nitelikleri bakımından değişiklik arzeder diyen görüş takdire şayan sayılmıştır.
2. Birden fazla ruh vardır diyenler ise, bu ruhlardan biri insan üzerinde faaliyetini icra ettiği zaman insan uyanık olur, çıktığı zaman uyku ve rü'ya görür; diğer bir ruh ise, beden ile ittisali insanın diriliğim", bedenden ayrıldığı zaman da insanın ölümü gerçekleşir, demişlerdir.
Bütün bunların yanında şunu hatırlamakta fayda vardır: Hz. Peygamber (s.a.)e ruh ve mâhiyeti hakkında soru sorulduğunda Peygamber (s.a.) hemen cevap vermemiş, Cibril-i Emin vâsıtası ile gelen âyet-i celilede soru sorunlara cevap verilmiştir:
"Ruh benim Rabbimin işidir. (Bu konuda) size ancak az bir bilgi verilmiştir" buyurulması, ruhun mâhiyetinin insanlarca meçhul olduğuna işarettir.
Efendimizin, bu hâdisede ezan okumasını kime emrettiği açıkça belli olmamaktadır. Bununla beraber diğer rivayetlerin yardımıyla bu emrin Hz. Bilâl'e verildiği anlaşılmaktadır. Yine bu rivayette ezan okuma ve abdest alma işlerinin güneş yükselmeden önce olduğu görülmektedir. Halbuki önce geçen ve bundan hemen sonra gelecek olan rivayetlerde abdestin, güneş yükseldikten sonra alındığı anlaşılmaktadır. Sabah namazına kalkıîamayıp da, kuşlukta kaza edildiği vak'a birden fazla olabileceği için, hadisler arasında tezat söz konusu değildir.[184]

440. ...Ebû Katâde (r.a.) Resulullah (sallellahü aleyhi ve sellem)den bir evvelki -Halid'in rivayet ettiği- hadisin manasını rivayet ederek şöyle dedi:
"Resûlullah (s.a.), güneş yükselince abdest alıp ashabına namazı kıldırdı."[185]

Açıklama

Bu rivayetin tekrar Sunen'e alınmasındaki maksat, bununla önceki rivayet arasında mevcut olan ihtilafa işarettir. Çünkü bir evvelki hadiste cemaatin, abdesti güneş yükselmeden aldıkları ifâde edildiği halde, burada güneş yükseldikten sonra aldıkları ifâde edilmektedir.
Yukarıda da işaret edildiği gibi rivayetler arasındaki bu kihtilâf, hâdiselerin farklılığına hamledilerek giderilmiştir.[186]

441. ...Ebû Katâde (r.a.)den; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Uyku hâlinde kusur yoktur. Kusur ancak, uyanıkken, diğer namazın vakti girinceye kadar bir namazın geciktirilmesidir."[187]

Açıklama

Hadisteki kelimesini meçhul olarak gaibe sığası ile okuyanlar olduğu gibi, malum olarak muhatap sîgasiyla da okuyanlar olmuştur. Terceme birinci okuyuşa göre yapılmıştır.
Bu rivayet Ebû Dâvûd'da 437. hadîsin sonunda da biraz değişik lâfızlarla mevcuttur. Ayrıca bu hadisin yeri de 337. hadisten sonra olması gerekirken Ebû Dâvûd burada zikretmiştir.
Orada gerekli açıklamada bulunulmuştur. İlâve olarak şunu diyebiliriz:
Bu hadîsten anlaşılıyor ki, sabah namazı dışındaki namazların vakitleri, bir sonraki namazın vakti girinceye kadar devam eder. Sabah namazının vakti ise, güneşin doğması ile sona erer.
Kusurun bir namazı diğer bir namaz vaktine bırakılması olduğuna göre Arafat ve Muzdelife dışında iki namazın bir vakit içinde birleştirilmesi (yani cem'edilmesi) yoktur; diyen Hanefiler bu'hadise dayanırlar.[188]

Bazı Hükümler

1. Uyuma veya unutma sebebiyle namazı vaktinde kılamamaktan, dolayı günah yoktur.Günah özürsüz olarak vaktinde kılamamaktan dolayıdır.
2. Sabah namazı dışındaki namazların vakitleri, bir sonraki namazın vakti girinceye kadar devam eder.[189]

442. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den demiştir ki: Resüiullah (s.a.) :

“Bir namazı unutan kimse, onu hatırladığı zaman kılsın. O namaz için bundan başka bir keffâret yoktur."[190]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili olarak Hattâbî şöyle der: "Demek istiyor ki, Ramazan'da özürsüz olarak orucu tutmayana keffâret, hac menâsikinden bir şey terk eden ihramlıya dem ve yemek yedirme gibi bir ceza lâzım olduğu gibi, namazı terk etmekten dolayı sadaka gibi herhangi bir keffâret ve borç yoktuı. Ru hadisde bii kimsenin başka birinin borcunu ödemesi ve onun yerine hac etmesi caiz olduğu gibi, başkasının yerine namaz kılmasının caiz olmadığına da delil vardır. Oruçta olduğu gibi, namazın mal ile ödenemeyeceği de hadisten anlaşılmaktadır."
Hadis-i şerifde, unutularak vaktinde kılınamayan namazın, hatırlanılınca kaza etmekten başka bir keffâretinin olmayışının hasr terkibi ile ifâde edilmesi, terk edilen bu namazın ertesi günü vaktinde tekrar kaza edileceğini söyleyenlerin aleyhine açık bir delildir. Geçirilen bir namazın kazası bir defadır, tekrarına lüzum yoktur.[191]

Iskat-ı Salât

Menhel sahibi, bu hadîsin şerhinde Hattâbî'nin yukarıya naklettiğimiz açıklamasını kaydettikten sonra:
"Bununla bilinmiş oluyor ki, (târikü's-salât) namaz borcu olan bir kimsenin ölümünden sonra, bazı insanların, başkalarına mal verip iskat-ü salât diye isimlendirdikleri şey delilsizdir" demektedir.
Ancak Hanefî ulemasının İmam-ı Muhammed'den yaptıkları bir nakle göre, namazın da bedenî olan ve bir mazerete mebnî tutulamayan oruç ibâdetine kıyasla öksüz ve yetimlerin hakkına tecâvüz edilmeksizin namaz kef-fâretinin de verilebileceğini ve bu konuda İmam-ı Muhammed'in "Cenab-ı, Hakk'ın onu muaheze etmeyeceğini umarım" dediğini de ilâve etmişlerdir.
En azından onun ruhu için bir sadaka olacağından veriimesinde ve yapılmasında beis olmadığı, uygulamanın da ülkemizde bu istikamette olduğu bilinmektedir.[192]

Bazı Hükümler

1. Unutularak vaktinde kılanmayan bir namaz, hatırlanır hatırlanmaz kılınmalı, tehır edilmemelidir.
2. Geçirilen bir namaz, bir defa kaza edilir, başkaca dünyevî bir cezası yoktur.[193]

443. ...Imrân b. Husayn[194] (r.a.)den nakledildiğine göre;
"Resûlullah (s.a.) bir sefer esnasında o ve ashabı sabah namazı vaktinde uyuya kaldılar ve güneşin harareti ile uyandılar. Güneş yükselinceye kadar biraz yürüdüler, sonra Efendimiz müezzine emretti, o da ezanı okudu. Sabah namazının farzından önce iki rekât (sünnet) kıldı, bilahare müezzine emretti o da kamet etti, Resûlullah da sabahın farzını cemaatle birlikte) kıldı."[195]

Açıklama

Hz. Peygamberin bu hadiste bahis konusu edilen seferinin hangi sefer olduğu ihtilaflıdır. Müslim'in Ebû Hureyre'den bu

kıssaya benzer bir rivayetinde hâdisenin Hayber'den dönerken olduğu, Ebû Davud'un İbn Mes'ûd'dan yaptığı rivayette (bk. 447. hadîs) Hudeybiye zamanında, İmam Mâlik'in Muvattâ'da Zeyd b. Eslem'den Mürsel olarak yaptığı rivayette Mekke yolunda, Abdurrezzak'ın M usan ne T de Atâ b. Ye-sâr'dan yaptığı nakilde, Tebûk yolunda ve yine Ebû Davud'un başka bir rivayetinde de Ceyşü'i-Umerâ (Mûte veya Hayber) seferinde olduğu ifâde edilmektedir. Ancak bu hâdisenin Ebû Dâvûd'da 435. hadiste de ifâde edildiği gibi Hayber gazvesinden dönerken olması daha kuvvetli görünmektedir. Hadis-i Şerif bundan Önceki rivayetlere çok benzemektedir. Gerekli açıklama daha önceki hadislerin şerhinde verilmiştir.[196]

444. ...Amr b. Umeyye ed-Damrî[197] (r.a.)den demiştir ki;
Seferlerinin birinde Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem)îe beraberdik. Sabah namazı (vaktinde) güneş doğuncaya kadar uyuyakaldı. Uyanır uyanmaz:
"Bu yeri değiştiriniz" buyurdu.
Sonra BilâPe emretti, o da ezan okudu. ;Ashâb) abdest alıp sabah namazının iki rekât (sünnet)ini kıldılar. Sonra Bilâl'e (tekrar) emretti, kamet getirdi; Efendimiz de cemaata sabah namazının farzını kıldırdı.[198]

Açıklama

Bu ve bundan önceki hadis, kaza namazlarında ezan okumanın sünnet olduğunu söyleyen Hanenlerın görüşüne delildir. Ayrıca bu rivayette Ef. ndimizin ezan okumasını emrettiği zat açıkça belirtilmiştir. O da Bilâl-i Habeşî (radiyellahü anh)dir.[199]

445. ...Resûlullah (s.a.)a hizmet eden Zî Mihber el-Habeşî[200] ,bu olay hakkında şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) bir abdest aldı ki abdestinden toprak çamurlaşmadı.[201] Sonra Bilâl'e emretti, O da ezan okudu. Sonra Hz. Peygamber kalkıp acele etmeden iki rekat (sünnet) kıldı. Daha sonra Bilâl'e:
"Namaza kamet et" buyurdu.
Bilâhere yine acele etmeden farzı kıldı.
İbrahim;(b.el-Hasen an lafzını kullanarak)Haccâc'dan, Oda Yezid b. Suleyh'den, O da; "Bana Habeşli bir adam -Zû-Mihber- haber verdi" şeklinde rivayette bulundu.
Ubeyd (b. Ebî'l-Vezîr) ise, (Yezîd b. Suleyh yerine) Yezid b. Sulh[202] dedi.[203]

446. ...Necâşî'nin kardeşinin oğlu Zû Mihber önceden zikri geçen haberi rivayet edip şöyle dedi:
"(Müezzin) acele etmeden ezan okudu."[204]

Açıklama

Bu rivayet de yukarıdaki rivayetin aynısıdır. Bu rivayette sadece müezzinin ezanı acele etmeden okuduğunu belirten bir söz ilâve edilmiştir.
Müellifin, bu rivayeti getirmekten maksad yukarıda işaret edilen farkı göstermek ve Zû Mihber'den rivayet yapan zâtın adının Yezîd b. Salih değil de Yezid b. Suleyh olduğunu söyleyen Haccac'ın iddiasını takviye etmek olsa gerektir.[205]

447. ...Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den demiştir ki;
Hudeybiye zamanında Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem)le birlikte geldik. Resûlullah (s.a.):
"Bizi kim bekleyecek?" buyurdu.
Bilâl:
Ben, dedi.
Ancak ashab(ın hepsi) güneş doğuncaya kadar uyudu kaldı. Peygamber (s.a.) uyanır uyanmaz:
"Daha evvel yaptığınız gibi yapınız. (Önceden normal vaktinde abdest alıp, ezan okuyup, namaz kıldığınız gibi yine kılınız)" buyurdu.
Biz de öyle yaptık. Daha sonra Nebî (s.a.);

"Uyuyan veya unutan (uyuduğu veya unuttuğu için namazı vaktinde kılamayan) böyle yapsın" buyurdular.[206]

Açıklama

Önceden de ifâde edildiği gibi, Resûlullah'ın uyuyakalıp da sabah namazını güneş doğduktan sonra kıldığı yolculuğu, bu rivayete göre Hudeybiye'den dönerken olmuştur. Farklı rivayetler de göz önüne alınınca, Efendimizin sabah namazına kalkamadığı yolculuğunun birden fazla olduğu anlaşılmaktadır.
Hz. Peygamber'in Hudeybiye yolculuğu hicretin 6. yılında olmuştur. Hudeybiye Mekke'ye dokuz mil mesafede Cidde istikâmetinde bir köydür. Bugün oraya "Şemîsiye" veya "Şumeysiye' denilmektedir. Efendimiz 1625 kişi ile Medine-i Münevvere'den çıkmış, öğle namazını Zul-Huleyfe'de kılmış ve umre için ihrama girerek Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Ancak Ku-reyşliter, müslümanları Mekke'ye sokmak istemiyorlardı. Bunun için askerlerini topladılar, Mekke civarındaki sratejik önemi olan yerleri tuttular. Süvarilerini de müslümanların üzerine gönderdiler. Hz. Peygamberin savaş yapma niyeti

yoktu. Zaten hepsi ihramlı idiler ve yanlarında kınlarına sokulmuş yolcu kılıcından başka silahları da yoktu. Resûlullah Kureyş süvarilerinin kendilerine doğru geldiklerini görünce onlarla karşılaşmamak için yolunu değiştirdi, dağ yollarına saptı ve Hudeybiye'ye kadar geldi. Burada Efendimizin devesi çöktü, bunun üzerine ashaba orada konaklamalarını emretti. Hz. Peygamber'le Kureyş arasında, Huzâa kabilesinden Budeyl b. Varkâ ve arkadaşları aracılığı ile bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşma hükmünce müs-lümanlar Umre yapmadan geri döndüler. Konunun tafsilatı siyer kitaplarında mevcuttur.
Bu hadis-i şerifte ifâde edildiğine göre; işte bu seferden dönerken, müslümanlar gece yarısından sonraya kadar yürümüşler ve dinlenmek ihtiyacını duymuşlar. Hz. Peygamber, kendilerini sabah namazına uyandıracak ve muhafızlık yapacak birini istemiş, Hz. Bilâl bu göreve talip olmuştur. Ne var ki yorgunluğun tesiriyle Bilâl de uyuyakalmış ve ancak güneşin harareti ile uyanabilmişti. Hz. Peygamber, hadiste ifade edildiği şekilde ashabına namazlarını kılmalarını emretmiştir.
Hz. Peygamberin "daha evvel yaptığınız gibi yapınız" sözlerinden, bazı âlimler namazların kazasının da aynen edası gibi olduğunu, dolayısıyle edası cehrî olan namazların kazasının da cehrî, edası hafi olanların kazasının da hâfî olacağı hükmünü çıkarmışlardır.
Netice olarak görülüyor ki, İslâm'ın namaza vermiş olduğu önem aynen vakitlere de yansımıştır. Uyku, unutkanlık ve kahir sebebler dışında namazların vaktinde kılınmasının önemine işaret edilmiştir. Namazı kılmak bir vecibe olduğu gibi, vaktinde ve belirli zamanlar içerisinde edası da bir vecibedir. Şu veya bu bahanelerle namazı kılmayan veya vaktinde kılamayanlar için bir mazeret yoktur.
Her ne suretle olursa olsun edâ edilmeyen namazlar kaza edilmeli kaza ederken de edasındaki kemâle ulaşmak için ezan ve ikâmetin ihmal edilmemesi lüzumuna da dikkat edilmelidir.
Sünnetlerin kazasına gelince,sabah namazının sünneti öğleden önce farzı ile beraber kaza edilir. Bunun dışında kazası emredilen sünnet yoktur. Her ne kadar sünnetlerin hikmeti teşriiyyesi şeytanı kovarak, kendisinden uzaklaştırmak ve farz namazları huzû' ve huşu içerisinde edâ etmesini sağlamak ise de, bu husus vakitle kayıtlanmıştır. Ancak vakit içerisinde ise, edâ edilir. Vaktin çıkmasından sonra kaza edilmez.
Farz borcu olan revâtib sünnetleri kılamaz görüşünde olanlar var ise de sözü edilen hikmete binaen Hanefîlerce sünnetin terki benimsenmemiş, farz borcu olsa dahi sünnet kılmalıdır, görüşü ağırlık kazanmıştır. Farzlardan borcu varsa bir an evvel kaza etmeli görüşü müftâbih olan görüştür.
Ancak misafir olanların sünneti kılmaları efdal ise de, muhayyer olmaları bundan müstesnadır.[207]

12. Mescid İnşası

İslâm'da esas olan mescidlerin inşasını ön plana almak değil, mescidi dolduracak insanları yetiştirmektir. Mescitlerin inşasında ana hedef de, ibâdet yapacak müslümanların huzur ile ibadet yapmalarına imkân sağlamaktır. Başka bir ifade ile îslâmî bir cemaat teşkil edecek olan müslümanların bir araya gelmesine imkân hazırlamaktır. Nitekim Resûlullah'ın Mescidi'-nin her tarafı açık hurma liflerinden dökülen yağmur damlaları, altlarındaki kumlarda görülen ayak izleri, caminin içindeki insanları bir şuur içinde yüceltmiş, "Lâ ilahe illellah" kelimesinde toplamış, Peygamber ile kucak-laştırmış, o sıcak sevgiden bir din ve bir cemaat zuhur etmiştir. O cemaatin sıcak bağlan bütün bir insanlığı sarmış yeni bir medeniyet meydana çıkarmıştır. Bütün bunlar cemaatlerin mescitlerde toplanmasından neş'et etmiştir. Çünkü İslâm'da mescid hem ibâdet yeri, hem eğitim ve öğretim hem de İslâm devletinin merkezi ve toplantı yeridir.
Bunun içindir ki Resûlullah Mekke'den Medine'ye gelişinde, İslâm devletinin kuruluşuna Küba'da ilk mescidi yaparak başlaması mescidin esas hedefini göstermiş oluyordu. Medine'de ise, evini mescidin içinde yaparak, hem talim, hem de öğretim görevini yerine getirmedeki stratejisini belirlemiş oluyordu.
Bütün bunlar gösteriyor ki İslâm'da mescidJİslâm ümmetinin hem dini, hem dünyevî bütün meselelerin görüşüldüğü yerdir. Görüyoruz ki:
Resûlullah (s.a.v.)ın Mekke'den Medine'ye hicret edenleri Medinelilerle kardeş yaptığı yer mescid: düşmanları ile sulh antlaşması yaparak müsrü-manlara nefes aldırdığı yer yine mescid, bütün müslümanların bir lider etrafında toplanıp İslâmî cemaat oluşturdukları merkez mescid, geleceğin âlimlerinin öğrenim gördüğü yer mescid, misafirlerin ağırlandığı yer mescid, fa-kirlerin doyduğu yer mescid, Kur'ân'ın öğrenildiği, hadisin tatbik edildiği yer mesciddir.Dünya' da sulh ve sükûn istenirse, onun yeri yine mescid olacaktır. Mescidin dışında hak, huzur ve sükûn olmasına imkân yoktur...[208]

448. ...İbn Abbâs (r.anhuma)dan dedi ki;
Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu;
"Ben mescidleri yükseltip, genişletmekle emrolunmadım."
İbn Abbâs dedi ki:
"Vallahi siz yahudî ve hıristiyanların (kilise ve havralarını) süsledikleri gibi, mescidleri süsleyeceksiniz. "[209]

Açıklama

Hadis-i Şerifin birinci bölümü merfû, ikinci bölümü mevkûftur. Merfû olan bölümde, Hz. Peygamber ihtiyaç fazlası olarak camilerin genişletilme ve yükseltilmesine Cenab-ı Allah'ın izin vermediğini ifâde etmiştir.
İkinci bölüm ise, İbn Abbâs'ın sözüdür. Fakat bu gibi hususlar, rey ve ictihad ile bilinemeyeceği için ulemâ bu kısmı da merfu hükmünde kabul etmişlerdir.
Tîbî ikinci bölümün başındaki "lâm"ı kesre okuyarak tâlil ifâde ettiğini ve hadisin tamamının Resûlullah'ın sözü olup merfû

olduğunu söylemişse de bu görüş pek rağbet görmemiştir. Ulemânın çoğunluğu bu "Iâm"ın kasem için olduğunu ve bundan sonraki kısmın İbn Abbâs'ın sözü olduğunu söylemişlerdir. Terceme de buna göre yapılmıştır.
İbn Abbas bu bölümde, camilerin süslenip püslenmesini doğru saymamakta ve onu Yahûdî ve Hıristiyanların âdetlerine benzetmektedir.
Hattâbî'nin bildirdiğine göre, mescidleri ilk tezyin eden Velid b. Abdilmelik b. Mervân olmuştur. Fakat çoğu âlimler, fitne olmasın diye seslerini çıkarmamışlardır.
İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadîste Resûlüllah (s.a.), "Sizi, benden sonra Yahudi ve Hıristiyanların kilise ve havralarını dikkat çekecek şekilde tezyin ettikleri gibi mescitlerinizi tezyin edeceğinizi görüyorum" buyurmuştur.
Aynî, "Bununla ashabımız (Hanefîler) mescidleri nakışlama ve süslemenin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Bunun vakıf malı ile yapılması caiz değildir. Vakıf malını buna sarfeden kim olursa olsun öder. İnsan, kendi malı ile yaparsa mekruh olmasına sebep, ya namaz kılanı meşgul etmesi veya malı gereksiz yere harcamadır" demiştir.
Şevkânî de şöyle der:
"Hadîs, mescidlerin süslenmesinin bid'at olduğuna delildir. Ebû Hanife'nin buna ruhsat verdiği rivayet edilmiştir. Ebû Talib de mihrabları süslemenin mekruh olmadığını söyler."
İbn Hacer el-Askalânî meseleyi daha detaylı olarak ele almış ve beş madde halinde incelemiştir. İbn Hacer'in sözleri özetle şöyledir:
Ulemânın bazısı mecsidleri tezyine ruhsat vermiştir ki bu, Ebû Hanîfe'nin kavlidir. Ancak bununla mescidleri ta'zim hedef alınmalı ve masraflar beytü'l-mal'den yapılmamalıdır.
Bu meselede değişik veçheler vardır. Şöyle ki:
1. Camilerin süslenip güzelleştirilmesi namaz kılanı meşgul ediyor ise ittifakla me> ruhtur.
2. Süsleme, öğünmek ve gösteriş için yapılıyor ise, bu da mekruhtur. Bırakın süslemeyi bu maksatla cami inşa etmek bile mekruhtur.
3. Camiyi sağlam yapma ve bu maksatla kireç vs. gibi maddeler kullanma bize göre caizdir, mekruh değildir. Buhârî ve Müslim'in Osman b. Af-fân'dan rivayet ettikleri: "Her kim Allah için bir mescid inşâ ederse, Allah da onun için Cennette bir köşk inşa eder." Hadis-i Şerifi ile yine Hz. Osman'ın hilâfeti esnasında mescide yaptığı şeyler bu görüşümüze delildir. Ebû Davud'un rivayet ettiği "Ben mescidleri yükseltmekle emrolunmadım" mealindeki (üzerinde durduğumuz) hadis, bu görüşümüze muhalif değildir. Çünkü burada nehye delâlet eden bir şey yoktur. Bir şeyle emrolunmamak, onun mekruh olmasını gerektirmez. İbn Abbas'ın sözleri ise, mevkuftur. Hükmen merfû olduğunu kabul etsek bile bu cemaatı, meşgul edecek derecede mescidi nakışlama ve süslemeye hamledilir.
4. Mescidleri, halkın mallarını zorla alarak inşâ etmek haramdır.
5. Vâkıfın (cami inşası için olmayan) vakıf malı ile cami inşâ ettirmesi de haramdır.
İbn Hacer'in bu sözlerinden ve Abdullah b. ez-Zübeyr (r.a.)ın Kâbe-i Muazzama'yı inşa edip binasını yükseltmesinden, camileri sağlam ve yüksek yapmanın caiz olduğu hükmüne varmak mümkündür. Camiyi tazim maksadıyla süslemenin imam Azam hazretlerine göre mekruh olmadığı da yukarıda kaydedilmiştir.[210]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif, camilerin ihtiyaç yokken yükseltilip, ihkam edilmesinin doğru olmadığının delilidir. Ancak bu, yukarıda da işaret edildiği gibi te'vile uğramıştır.
2. Camilerin altın, gümüş, kristal veya buna benzer şeylerle cemaati meşgul edecek şekilde tezyini mekruhtur.[211]

449. ...Enes b. Mâlik (r.a.) Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem)in şöyle buyurduğu haber vermiştir:
"İnsanlar, mescidleriyle öğün(eceği zaman gelin)ceye kadar kıyamet kopmaz."[212]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Resûlullah (s.a.)ın gaybten haber verme tarzındaki mu'cizelerinin en bariz örneklerindendir. Efendimiz, insanların gösteriş ve anılmak için cami yaptırmalarını ve biribirlerine karşı, yaptırdıkları camilerle övünüp böbürlenmelerini kıyametin alâmeti olarak haber vermiştir. Gerçekten, Resûlullah'm haberi kısa zamanda olduğu gibi tahakkuk etmiş ve gün geçtikçe artan bir hızla devam etmiştir.
Bu hadis-i şerif, bir önceki hadiste, İbn Abbâs'tan mevkuf olarak rivayet edilen "eser"le aynı mânâyı ifâde etmektedir. Bu da gösteriyor ki, İbn Abbâs'ın sözü, kendi görüş ve nevasından doğan bir söz değil, Hz. Peygam-ber'in hadislerinden mülhemdir.
Yine, bu hadis gösteriş için cami yaptırmanın caiz olmadığının açık bir delilidir. Bu bâbda İbn Huzeyme'nin Ebû Kılâbe kanahyle Enes'ten, Beyha-kî'nin İbn Ömer'den ve Tirmizî'nin rivayet ettiği hadisler de vardır. Bütün bu hadisler, müslümanların, bir gün gelip cami inşasını övünme ve böbürlenme vasıtası yapacaklarını haber vermektedirler.[213]

Bazı Hükümler

Camilerin süslenmesi ve onlarla övünme kıyamet alâmetlerindendir. Bundan kaçınılması gerekir.[214]

450. ...Osman b. Ebi'l-Âs[215] (radıyellahü anh)den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) ona, Tâif mescidini, putlarının olduğu yere (tapınaklarının yerine), inşa etmesini emretmiştir.[216]

Açıklama

Tâif; Mekke'nin doğusunda Mekke'ye iki veya üç konak uzaklıkta bir şehirdir.
Müslümanlar, bu hadis-i şerife dayanarak, feth ettikleri yerlerden küfrün kökünü kazımak, izlerini yok etmek için kilise ve havraları cami hâline getirmişlerdir.[217]

Bazı Hükümler

Fethedilen kâfir beldesindeki ibadethanelerin cami hâline getirilmesi meşrudur.[218]

451. ...Abdullah b. Ömer (r.anhümâ) haber vermiştir ki:
Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) devrinde mescid-i Nebevî'nin (duvarları) kerpiç, tavanı ve direkleri hurma ve hurma dalların-dandı. -Mücâhid (rivayetinde) dedi ki: Direkleri hurma dallarındandı.-Ebû Bekir (radiyellahü anh) buna bir şey ilâve etmedi. Ömer (radıyel-lahu anh), Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi kerpiç ve dallarla inşa etti, fakat biraz (kıble tarafına) ilâve yaptı. Eski ağaç direklerini yine yerine dikti. -Mücâhid, direklerini ağaç dallarından yaptı- Osman (radiyellahü anh) ise onu (mescidin binasını) değiştirdi ve çok büyük ilâvelerde bulundu. Duvarını nakışlı taşlar ve kireçle yaptırdı. Direklerini nakışlı taşlardan yaptı, tavanını da sâc'la (abanoz ağacı veya hind çınarı ile) kaplattı.[219]
Mücâhid, (metindeki "bi's-sâc" kelimesini harf-i cersiz olarak) "sac" (manasını verecek şekilde isim cümlesi) olarak rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki; "kassa" kireç'dir.[220]

Açıklama

Müellif, bu hadisi Muhammed b. Yahya ve Mücâhid b. Mûsâ'dan rivayet etmiştir. Metinde râvîlerin rivayetleri arasındaki farka işaret edilmiştir. Muhammed b. Yahya "direkler" manasına gelen kelimeyi "ameduhu" şeklinde rivayet ettiği halde Mücâhid, "Umuduhu" şeklinde nakletmiştir.
Hadis-ı şeriften anlaşıldığına göre Mescid-i Nebevi ilk üç halife devrinde yıkılıp yeniden inşâ edilmiştir. Hz. Ebû Bekir mescidde her hangi bir değişiklik yapmamış Hz. Peygamber'in yaptırdığı hey'et üzere inşa ettirmiş ve mescidi büyütme cihetine gitmemiştir. Hz. Ömer, mescidin kıble tarafına bir miktar ilâvede bulunmuşsa da malzemede bir değişiklik yapmamış, eskiyenlerin yerine yenisini koymuş, ilk hâlini korumuştur. Hz. Ömer, bu ilâveyi yaparken, Fahr-i Kâinattan duyduğu "Mescidimizi büyütmemiz gerekir" hadisine dayanmış ve "eğer bunu duymasaydım hiç bir şey ilâve etmezdim" demiştir. Bu rivayet Ahmed b. Hanbel'in Müsned'in de mevcuttur.
Bu konuda İbn Sa'd Salim b. Ebi'n-Nadr'dan şunları nakletmektedir: Hz. Ömer zamanında müslümanlar çoğalıp Mescid daralınca Hz. Ömer, mescidin etrafındaki evleri satın alıp mescide ilhak etti. Bunlar içinde Hz. Abbâs'ın evi de vardı. Hz. Abbâs'a, Hz. Ömer evini istimlâk edeceğini söyleyince Hz. Abbas buna razı olmadı. Hz. Ömer de üç şey ile muhayyersin:
1. Evini istimlâk ederiz, paranı alırsın,
2. Evinin benzeri bir ev satın alırız veya,
3. Kendi rızanla müslümanların istifâdesine verirsin.
Abbas hiçbirine razı olmadı. Bunun üzerine Ubey b. Ka'b'ı hakem tayin ettiler. Ubey;
İsterseniz Resûlullah'tan duyduğum bir hadisi nakledeyim, dedi. Kabul ettiler. Ubey dedi ki:
Resûlullah (s.a.) "Cenab-ı Hak Davud'a içinde zikir edeceği bir ev yapmasını vahyetti. Hz. Dâvûd mescidin planını hazırladı fakat bu plan İsrail oğullarından birisine ait olan bir evin bir bölümünü içine almaktaydı. (O mes-cid,Mescid-i Aksa'ya aitti) Hz. Dâvûd bu evi satın almak istedi, sahibi vermemekte direnince, Hz. Dâvûd gönlünden zorla almayı geçirdi. Bunun üzerine Cenab-ı Allah:
"Yâ Dâvûd, ben sana içinde zikredeceğin bir ev yapmanı emrettim. Sen ise, evime zorla alınan bir malı katmak istedin. Halbuki gasb, benim şanımdan değildir. Cezan da bu evi yapmamandir" buyurdu. Hz. Dâvûd:
Ya zürriyetimden biri yapmak isterse, diye niyaz edince, Cenab-ı Hak:
Onlar için de aynıdır, buyurdu.
Bunun üzerine, Hz. Ömer, Ubeyy'in yakasına yapışıp; "sana bir şey getirdim sen daha şiddetlisini gösterdin" dedi. "Bu söylediklerinden kendini kurtarman gerekir" diye ekledi. Daha sonra kendisini alıp sahâbîlerin toplu olduğu mescide getirdi. Sahâbîlere Ubeyy:
Mescid-i Aksâ'nın yapılışı ile ilgili Resûlullah'tan bir şey duyan var mı? diye sordu. Ebû Zerr ve diğer bir sahâbî peş peşe duyduklarını söyleyince Hz. Ömer'e:
"Beni bu konuda itham edici hareketlerin vardı ya Ömer, işte şahitlerim" dedi. Hz. Ömer de;
"Hayır ya Ebâ Munzir, seni itham etmedim; ancak Resûlullah'tan nakledilen hadise bir destek aradım, hepsi o kadar" dedi.
Daha sonra Hz. Abbâs'a dönüp:
Gidebilirsin artık evine dokunmayacağım, dedi. Hz. Abbâs ise:

Madem ki bunu söyledin ben de evimi müslümanlara vakfettim mescitlerini genişlet, dedi. Hz. Ömer de FVviet bütçesinden .bir miktar para ayırıp mescidi genişletti.
Hz. Osman ise, cemaatin çoğalması dolayısıyla mescid dar geldiği için hem sahasını genişletmiş, hem de malzemelerde büyük değişiklikler yapmıştır. Eskiden kerpiç olan duvarları nakışlı taşlarla ördürmüş, sağlam olması için harcını kireçten yaptırmış, tavanını da Hindistan tarafından getirilen ve sâc denilen bir ağaçla örtmüştür.
Hz. Osman duvarları taşla ördürürken bu taşlara kendisi nakış yapmamış ve nakışlanmasını da emretmemiştir. Bu taşlar, bazı civar bölgelerden getirilmiş ve nakışlarına dokunulmamıştır. Bazı âlimler Hz. Peygamberin, "Benim ve Râşid halifelerimin sünnetine sanlınız" hadisi şerifinin delâleti ile, Hz. Osman'ın bu hareketine bakarak böbürlenme maksadı olmaksızın mescidi tazim ve sağlamlaştırmak maksadıyla nakış yapmanın ve bazı malzemelerin kullanılmasını caiz görmüşlerdir. Her ne kadar Hz. Osman'ın yaptığı, devrindeki bazı sahâbiler tarafından hoş görülmemiş ise de mekruh olacak şekilde süs ve övünme için değildir.[221]

452. ...Abdullah b. Ömer (r.anhuma)dan, demişteki;
Resûlullah (s.a.) zamanında Mescid-i Nebevî'nin direkleri hurma ağacı gövdesindendi. Üstü de hurma dalları ile örtülü idi. Ebû Bekir devrinde direkler çürüdü, o da yine hurma gövdesi ile onları değiştirdi. Hz. Osman'ın hilâfetinde direkler yine çürüdü bu sefer Hz. Osman direkleri ve duvarları tuğla ile inşâ etti. Mescid'in bu şekli şu ana (İbn Ömer'in bu açıklamayı yaptığı zamana) kadar değişmeden kaldı.[222]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu ve bundan evvelki hadîsler Abdullah b. Ömer'den rivayet edilmişlerdir. Ancak bu rivayetler arasında bazı farklar göze çarpmaktadır. Öncekinde, Mescidin Hz. Ömer devrinde de tamir edildiği ifâde edildiği halde bu rivayette buna temas edilmemiştir. Buna sebep Hz. Ömer'in yaptığı tamirin Ebû Bekir'in yaptırdığının aynısı olduğundan dolayıdır, denilebilir.
Bir de, önceki rivayette Hz. Osman'ın direkleri nakışlı taşlardan inşa ettirdiği zikredildiği halde, burada tuğladan yaptırdığı bildirilmektedir. O zaman, direklerden bazılarının tuğladan, bazılarının da nakışlı taşlardan inşa edildiği söylenebilir. Böylece rivayetler arasındaki farklılık da telâfi edilmiş olur. Bazı âlimler de, üzerinde durduğumuz hadîsin senedinde Atıyye b. Sa'd el-Avfî bulunduğu için, bu rivayeti zayıf saymışlar, vakıaya uygun olanının önceki rivayet olduğunu söylemişlerdir.[223]

453. ...Enes b. Mâlik (r.a.)den, demiştir ki;
Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) (Mekke'den Medine'ye gelince Medine'nin (Necid tarafındaki) Benû Amr b. Avf denilen mahallesinin yüksek semtine indi. Orada on dört gün kaldı. Sonra, Neccâr oğullarına haber gönderdi. Onlar da kılıçları omuzlarına asıllı bir vaziyette geldiler. Sanki şu anda Resulullâh'ı hayvanının üzerinde, Ebû Bekr'i terkisinde, Neccâr oğullarının ileri gelenlerini de Efendimizin etrafında görür gibiyim. Böylece, Ebû Eyyûb'un bahçesine geldi.
Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) namazı vakti geldiği yerde hatta koyun ağıllarında kılardı. Mescidi bina etmekle emrolundu ve Neccâr oğullarına haber gönderdi. (Onlar gelince):
"Ey Neccâr oğulları, Şu bahçenizin fiatını söyleyiniz (ve bana satınız)" buyurdu.
Vallahi bunun ücretini ancak Allah (azze ve celle)den isteriz, dediler.
Enes devamla dedi ki, bahçede şu söyleyeceğim şeyler vardı:
Bir bölümünde müşriklerin kabirleri, bazı yerlerinde yıkık bina kalıntıları, bir kısmında da hurma ağaçlan. Resûlullah (s.a.)ın emri ile müşriklerin kabirleri açılıp (kemikleri) başka yerlere nakledildi. Bina kalıntıları düzeltildi, hurmalar da kesildi. Bu hurmalar, mescidin kıble tarafına dizildi. Kapının kenarlarını taşla yaptılar. Sahâbîler recez[224] söyleyerek taş taşımaya başladılar. Hz. Peygambt çle onlarla birlikte;
"Allah'ım, yegâne hayrdır; hayr-i âhıret - Sen Ensâr'a ve Muhacirlere yardım et"[225]

Açıklama

Bu "eser" Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Mescid-i Nebevî'yi inşa edişini anlatmaktadır.Burada anlatıldığına göre,'Efendimiz Medine'ye teşrif edince önce şehrin Necid istikametindeki yüksek kısmında bulunan Benû Amr b. Avf kabilesinin yanına inmiş, orada on dört gün kaldıktan sonra Neccâr oğullan yurduna gelmiş ve Neccâr oğullarına ait bir bahçeyi satın almak istemiştir. Ancak Neccâr oğulları bu bahçeyi maddî bir karşılık beklemeden Allah rızası için vermek istemişlerdir. Bu rivayette Neccâr oğullarının bu rızâsına karşılık Resûlullah'ın para ödeyip ödemediği, tasrih edilmemiştir. Halbuki başka rivayetlerde bu bahçenin Seni ve Süheyl adında iki yetime ait olduğu, bu yetimlerin bahçeyi karşılıksız hîbe etmek istedikleri, fakat Hz. Peygamber'in burayı hîbe olarak kabul etmediği ve parasının Hz. Ebû Bekir tarafından ödenerek satın alındığı ifade edilmektedir. Bu farklı rivayetler bir araya getirilince, Neccâr oğullarının bahçeyi karşılıksız vermek istemeleri üzerine, Hz. Peygamber burasının, o kabileden iki yetime ait olduğunu öğrenmiş ve hîbe olarak kabul etmemiş, satın almakta ısrar etmiş, sonunda parası Ebü Bekir (r.a.) tarafından ödenerek satın alınmış olduğu anlaşılmaktadır.[226]

Kabristanda Namaz ve Kabristanın Mescide Çevrilmesi

Bu hadis-i şerifin belirlediği en önemli konu mescid yapılacak arazideki müşrik kabirlerinin başka tarafa nakledilmesi

meselesidir. Bu bölüm incelenince şu hususlar karşımıza çıkar:
1. Kabristanda namaz kılınması men'edilmiş olduğu halde, Hz. Peygamber, kabristanın yerini mescid yapmıştır.
2. Müşriklerin kabirleri açılmış ve içerisindeki kemikler başka tarafa nakledilerek yerine mescid yapılmıştır.
3. İhtiyaç anında müslümanlann kabristanına da aynı uygulamanın yapılması caiz midir?
Şimdi teker teker bu maddeleri açıklanmaya çalışalım:
Birinci maddede belirtilen konu için, Hattâbî aynen şunları söyler:
"Bu hadisten anlıyoruz ki, kabirler açılıp toprakları nakledilerek burada yere karışan bir necaset kalmayınca orada namaz kılmak caizdir. Kabristanda namazın men'edilmesi, oranın toprağına ölülerin irin ve kanlan karıştığı içindir. Ama toprak başka tarafa nakledilince artık oraya kabristan denmez ve arazî tekrar temiz hükmüne döner."
2 . İhtiyaç anında müşriklerin kabirlerinin açılıp açılamayacağı konusunda âlimlerin değişik görüşleri vardır. Evzâî, Hz. Peygamber müşriklerin evlerine girmeyi men'etmiştir. Öyle olunca kabirlerine girme öncelikle yasaktır. O halde müşriklerin kabirleri açılarak içindeki ölülerin kemikleri çıkartılamaz, der.
Ulemânın çoğunluğu ise, ihtiyaç duyulduğunda müşriklerin kabirlerinin açılabileceği ve yerine mescid inşa edilebileceği görüşündedir.
Hâttâbî bu konuda da şunları söyler:
"Bu hadisten öğrenmiş oluyoruz ki, ihtiyaç anında kâfirlerin kabirlerinin açılması mubahtır. Nitekim rivayet edilmiştir ki, Hz. Peygamber Taife giderken ashabına Ebû Rigal'İn kabrinin açılmasını emr etmiş ve onunla beraber altından bir dalır^ gömülmüş olduğunu söylemiş. Ashab da kabri açıp o dalı çıkarmıştır.
3. Müslümanların kabristanına câmî yapılıp yapılamayacağı veya bir başka şey için kullanılıp kullanılamayacağı konusunda âlimlerin görüşü de şudur:
"Mâlikîlerden İbn Kasım şöyle der, "Müslümanların kabirlerinin izi silinirse, oraya mescid inşa edilmesinde bir beis görmüyorum. Çünkü kabristan müslümanların ölülerini gömmek için bir vakıftır. Dolayısıyla oraya bir kimsenin mâlik olması caiz değildir. Kabirlerin izi kaybolur ve oraya ölü gömmeye ihtiyaç olmazsa, oranın mescide sarîedilmesi caizdir. Çünkü mescid de müslümanlar için vakıftır."
Mâlikîlerden İbn Vehb ve İbnü '1-Mâcişûn'un görüşleri de aynı istikâmettedir. Ancak İbn Vehb bunu yirmi sene ile kayıtlamıştır.
Hanbelîler de şöyle derler:
"Ölü çürümüş, ise, kabristana ekin ekmek, ağaç dikmek veya üzerine bina yapmak caizdir. Çürümemiş ise caiz değildir."
Hanefî âlimlerinden Aynî bu konuda şöyle der:
"Hanefî uleması der ki; mescid harâb olup eskidiği ve etrafında cemaat kalmadığı, kabristan da harap olup kabirlerin izleri kaybolduğu zaman eski sahiplerinin mülküne dönerler. Buralar mülk olduğuna göre, mescidin yerine başka bir bina, kabristana da mescid veya başka bir şey yapılması caizdir. Eğer eskiyip harab olan mescid veya kabristanın sahibi yoksa buralar beyiüİmâle intikal eder."
Şurası unutulmamalı ki; Hanefîlere göre cami olarak yaptırılan yer ile ölülerin defnine tahsis edilen yerler içinde namaz kılınır veya bir ölü defne-dilirse vakıf olur. Onun defnedildiği yer; vakıfın ise, alınıp satılmayacağı, özel mülk olarak kullanılmayacağı hüküm olarak bilinmektedir. İslâm diyarındaki uygulamalar da bu şekilde olmuştur.
Üzerinde durduğumuz hadîs-i şerifte, Hz. Peygamber'in içerisinde müşriklerin kabirleri bulunan bahçeyi sahiplerinden satın alması, Aynî'nin sözlerinin isabetini ortaya koymaktadır. Hattâbî ölünün sarıldığı kefenin de kefen sahibinin mülkü olduğunu ilâve etmiştir.
Şâfîîlerin bu konudaki görüşlerine gelince:
Vakfedilmiş kabristanlarda mescid yapılması mekruhtur. Vakfedilmeyen yerlerde ise, haramdır. Binanın yerin üstünde veya altında olması arasında fark yoktur. Böyle binaların yıktırılması hâkim üzerine vaciptir.
Yukarıya naklettiğimiz görüşlerden anlaşılıyor ki, eskiyen ve cenaze defnedilmeye ihtiyaç olmayan kabristanların başka bir maksatla kullanılması, Mâlikî, Hanbelî ve Hanefî mezheblerine göre caiz, Şafîîlere göre ise, mekruhtur.
Hadis-i şerifin son kısmında, Resulüllah (s.a.)ın taş taşırken ashabı ile beraber recez söylediği ifade edilmektedir. Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir.[227]

Hz. Peygamber'in Şiir Söylemesi

Cenabı Allah "Biz ona şiiri öğretmedik, O'na yakışmaz da..."[228] âyet-i kerimesi ile Hz. Peygamberin şiir söylemesini haram kılmıştır. Nasıl oluyor da Hz. Peygamber mescidi inşâ ederken şiir söylemiştir?
Hatıra gelmesi muhtemel bu soruya iki şekilde cevap verilmiştir:
a. Hz. Peygamberin söylediği şiir değil, seci'li sözdür,
b. Hz. Resûlullah'ın söylediğinin şiir olduğu kabul edilirse, Hz. Peygamber kendi şiir yanmamıştır. Başkalarının yazdığı şiiri söylemiştir. Bu şiir söyleme değil, şiir okumadır. Bu da haram değildir. Cenabı Allah'ın men'-ettiği Hz. Peygamber'in kendi şiirini söylemesidir.
Ayrıca şunu belirtelim ki, arapçada şiir nedir?
Arapça'da şiir Bahir denilen belirli kalıplar içinde uyum sağlanarak söylenen vezinli sözlerdir. Buna göre söylenen söz tesadüf eseri bir kalıba uyarsa kasıt şartı bulunmadığından buna şiir denmez. Yine, seçili olan veciz ifadeler vezne uymadığı takdirde şiir olmamaktadır.
Resûlullah'ın başkasına ait olan bir şiiri tekrarlamasına gelince tam bir beyti aynı kalıplar içinde tekrarladığını ifâde eden bir

delile rastlanmamaktadır.. Hatta, müslüman olan Muallaka şâirlerinden Lebîd'e ait bir şiirin bir" beytinin bir mısraını söylediği ikinci mısrai tamamlamadığı siyer kitaplarında açıkça nakledilmektedir. Bundan da anlaşılıyor ki, Resûlullah şiir söylememiş, söylenmiş bir şiirin yarısını şâirlerin söylediğinin en doğrusu diyerek ashabına: "Allah'tan başka her şey yok olacaktır ve yok olmaya mahkumdur" mânasına gelen Lebîd'in mısraını nakletmiştir.[229]

Bazı Hükümler

1. Kâfir beldesinden, İslâm ülkesine hicret caizdir.
2. Tebeanın, reisin etrafında toplanmaları vacıbtır.
3. Namaz vakti nerede girerse girsin orada kılınması caizdir.
4. Koyun ağıllarında (necaset üstünde olmamak şartıyie) namaz kılmak caizdir.
5. Cami yapımı teşvik edilmiştir.
6. Ahş-veriş caiz, gasb memnudur.
7. Allah için teberruda bulunmak meşrudur.
8. Müşriklerin eskimiş olan kabirlerini açmak ve kabristanın yerini satmak caizdir.
9. İhtiyaç hâlinde meyveli de olsa ağaçların kesilmesi caizdir.
10. Müşriklerin kabirleri açılıp içindekiler başka bir tarafa taşındıktan sonra orada namaz kılmak caizdir.
11. Müslüman topluluğun ihtiyacına ait işleri birlikte çalışmak sureti ile yapmaları mümkündür.[230]

454. ...Enes b. Mâlik (r.a.)den demiştir ki:
Mescid'in yeri, Neccâr oğullarına ait bir bahçe idi. Orada, ekin, hurma ağaçları ve müşriklerin kabirleri vardı.
Resulullah (sallellahü aleyhi ve sellem) (bahçe sahiplerine):
"Bana bahçenin fiatını söyleyiniz (ve satınız)" buyurdu.
Bahçe sahipleri:
Biz para istemiyoruz, dediler.
Bunun üzerine, hurma ağaçlan kesildi, ekin (yeri) düzeltildi, müşriklerin kabirleri de açılıp içindekiler çıkartıldı.[231]
(Râvilerden, Hammâd b. Seleme); hadisin bundan sonraki kısmını, önceki hadiste olduğu gibi aktardı, ancak (önceki hadisin sonundaki) "yardım et" kelimesinin yerine "bağışla" kelimesini söyledi.
(Ebû Davud'un hocası) Musa dedi ki;
Abdül-vâris de bu rivayetin benzerini bize haber verdi. Ancak Abdül-vâris "ekin" kelimesinin yerine "harabe" derdi.
Abdül-vâris bu hadisi, Hammâd'a rivayet ettiğini söylemiştir.[232]

Açıklama

Aslında, bu ve bundan evvelki rivayetler tek hadistir. Sahabî ve Tabiî râvüeri tektir. Fakat, Tâbiûndan olan Ebû't-Teyyâh'tan sonraki râvîler ayrılmış ve rivayetleri arasında iki farklılık meydana gelmiştir. Bunlar:
Birincisi: Önceki rivayette, bahçede harabede, hurma ağaçları ve müşriklerin kabirleri olduğu beyân edildiği halde bu rivayette "harabe" kelimesinin yerine "ekin" kelimesi kullanılmıştır, görüldüğü gibi bu farklılık, bir harfin noktasının değişmesi ile hasıl olmuştur. Hadis-i şerifte bu kısmın düzeltildiği ifâde edildiğine göre "harabe" şeklindeki rivayetin daha sahih olması gerekir. Çünkü ekin zaten düz araziye ekilir.
İkincisi: Önceki rivayetin sonundaki şiir "Ensâra ve muhacirlere yardım et" şeklinde vârid olduğu halde, bu rivayetin sonunda "Ensâr ve muhacirleri bağışla" şeklinde vârid olmuştur.
Müellifin bu ikinci rivayeti kitabına almaktaki maksadı, bu rivayet farklılığına işaret etmektir.[233]

Bazı Hükümler

1. Uygun olan yerler cami yeri olarak seçilebilir, ağaçlar kesilebilir.
2. İslâm öncesi müşriklere ait mezarlığın taşınması ile o yere cami yapılabilir.
3. Cami inşaatı ve benzeri için arzu edilen arsanın teberru yoluyla alınıp cami yapılması daha uygun olur.
4. Cemaat reisinin teb'asına duada bulunması teb'ası için moral kaynağı olacaktır.
5. Cami inşaatı için seçilecek yerlerin toplum ihtiyacına karşılık verebilecek konumda olmasına dikkat edilmelidir.Cami müslümanların karargahı dır: bütün işleri orda görülmektedir. Bütün bunlara rağmen rızasız yapılamaz; yaparken de birlik ve beraberlik ruhunun tecelli etmesi, caminin imarından daha çok içindeki insanların ruhunun imar edilmesi gereklidir.[234]

13. Mahallelerde Mescid Edinmek

Başlıkta "Mahallelerde" diye terceme ettiğimiz ... (dûr) kelimesi... (dâr) kelimesinin çoğuludur. Bu kelime mahalle mânâsına geldiği gibi, hâne, ev mânasına da gelmektedir. İbn Melek, ikinci mânayı tercih edenlerdendir. Biz Ebû Dâvûd sarihlerinin tercihine uyarak başlığı ilk manâya göre terceme ettik. Kelimenin bu farklı manalandırılışı, hadis-i şerifden elde edilecek hükmün de farklı oluşuna sebep olmaktadır.
Birinci manâya göre: Hadis-i şerifte mahallelerde mescid inşa edilmesi emredüdiği halde, ikinci manâya göre hâne halkının,

kendi evleri içerisinde özel bir bölümü namaz kılmaya tahsis etmeleri emredilmiş olmaktadır.
Her ne kadar evlerde bir bölümün ibâdet için hazırlanmasına müsaade edilmekte ise de bu, evde zaruret hâlinde namaz kılma noktasındandır Mahalle mescidine gitmenin ısrarla istenilmesi ve bazılarınca vâcib olduğunun söylenmesi de gösterir ki, evde namazgah bulundurmak müslümanın mescidinden uzaklaşmasına ruhsat vermez. Ancak cemaate iştirak etmeleri mahzurlu olan kadın ve çocukların dinî vecibeleriyle eğitimlerini yapmalarını sağlamak noktasından önemlidir.[235]

455. ...Âişe (r.anhâ) şöyle demiştir:
peygamber (sallellahü aleyhi ve sellem) mahallelerde (veya evlerde) mescidler yapılmasını oraların temiz tutulmasını ve güzel kokular sürülmesini emretti.[236]

Açıklama

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi kelimesi hem mahalle, hem de ev manâsına gelmektedir. Sarihlerin aşağı yukarı tümü kelimeyi mahalle olarak kabul edip açıklamışlardır; ev manâsına gelebileceğine de işaret etmişlerdir.
Hattâbî, bu kelimenin ev manâsına geldiğini fakat mahalle için de kullanıldığını söylemiş, Aynî de Hattâbî'nin söylediğini tercih etmiştir.
Hz. Peygamber'in mahallelerde mescidler inşa edilmesini emretmesindeki hikmet, evi camiye uzak olanları meşakatten kurtarmak ve onların camiye gidemedikleri hallerde cemaatten mahrum olmamalarım sağlamaktır.
İkinci manâya göre düşünüldüğünde, Hz. Peygamber'in evleri kabirlere benzetmekten men'eden hadisinin manâsı tahakkuk etmiş olur.
Hadis-i şerif ayrıca camilerin temiz tutulmasını ve buralarda terden veya başka sebeplerden dolayı olması muhtemel kokuların izâlesi için güzel kokular sürülmesini emretmektedir. Ibn Reslân, camilerde kullanlacak olan kokunun, rengi kalmayan ve erkeklere mahsus olan kokular olacağını, çünkü kadınların kullandıkları ve renk bırakan kokuların cemaati meşgul edeceğini söyler. Yine İbn Reslân'ın ifâde ettiğine göre, bu kokular, insanların duracağı ve secde edecekleri yerlere sürülmelidir.[237]

Bazı Hükümler

1. Evlerde ve mahallelerde mescid edinmek meşrudur.
2. Mescidler temiz tutulmalı ve güzel kokular sürülmelidir.[238]

456. ...Semure (b. Cündüb) radıyellahü anh, oğluna bir mektup yazmış, (hamdele ve salveleden) sonra şöyle demiştir:
Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem),bize mahallelerimizde -veya evlerimizde-[239] mescidler inşa etmemizi, onların binasını sağlam yapmamızı ve temiz tutmamızı emrederdi"[240]

Açıklama

Hadis-i Şerifte işaret edilen emir, vücûba değil, cevaza delâlet eder. Çünkü bu emrin esası insanlardan meşakkati kaldırma ve onların cemaatten mahrum kalmamalarını temindir.
Bazı sarihler "Mescidlerin binasını sağlam yapma"yı ifâde eden sözlerden, camilerin yapılış tarzı olarak farklı olması gerektiğini çıkarmışlardır.[241]

14. Mescidlerde Kandil Yakmak

457. ...Nebî (s.a.)'in azatlısı Meymûne[242] r.anhadan, nakledildiğine göre, Resûlullah (sallellahu aleyhi ve sellem)e:
Beyt-i Makdis'de (namaz kılmanın hükmünü) bize beyân et, dedi.
Resûlullah (s.a.):
"Oraya gidiniz ve orada namaz kılınız" buyurdu. O zaman Beyt-i Makdis'te savaş vardı (Efendimiz devamla):
"Eğer oraya gidemez ve orada namaz kılamazsanız, kandillerinde yakılmak üzere zeytin yağı gönderiniz" buyurdu.[243]

Açıklama

Beytü'l-Makdis, Kudüs'teki Mescidü'l-Aksâ'dır. Mescid-i Aksâ müslümanların ilk kıblesidir. Bölge olarak da bütün semavî dinlerin kudsiyetinde birleştikleri bir yerdir.
İsrâ ve Mi'raç mu'cizesinden sonra Peygamber (s.a.) 18 ay Mekke'de 18 ay da Medine'de Mescid-i Aksâ'yı kıble ittihaz etmiştir.
Daha sonra kıble Mekke'ye çevrilmiş, hatta Resûlullah ile birlikte bütün müslümanlar kıblenin Mekke'ye tahvilini bekledikleri emrin namaz esnasında kendilerine iletilmesinden sonra Kabe'ye yönelmelerinin gerçekleştiği mecside "Mescidü'l-Kıbleteyn" denilmektedir.
Kıblenin tahvilinden sonra Mescid-i Aksâ'da namaz kılınıp kılınmaya-cağı sorusuna karşılık Resulüllah (s.a.):
"Oraya gidiniz ve namaz kılınız" buyurmuştur.

İbn Mâce'nin rivayetinde, Orası mahşer ve menşer yeridir, gidin ve orada namaz kılın zira orada kılınan bir namaz başka yerlerde (Mekke ve Medine hariç) kılman bin namaz gibidir, buyurmaları Mescid-i Aksâ'nın kudsiyeti-ne işarettir. Yalnız buradaki emir nebd içindir.
Meymûne, (r.a.) Mescid-i Aksa'ya kadar gidip orada namaz kılmanın fazileti haiz olup olmayacağını anlamak için Resûlullah (s.a.)dan fetva istemiş, Hz. Peygamber de oraya gidip namaz kılmayı tavsiye etmiştir. Ancak o zaman bu bölgede müslümanlarla müşrikler arasında savaş olduğu ve müslümanların oraya girmesi mümkün olmadığı için, Mescid-i Aksâ'nm kandillerine konulmak üzere zeytin yağı gönderilmesini tavsiye etmiştir. Kudüs Hz. Ömer devrinde fethedilmiştir. Hz. Peygamberin bu emri vücûb için değil cevaza işarettir.[244]

Bazı Hükümler

1. Beyt~ı Makdis faziletli bir mekândır.
2. Mescıd-ı Aksa ya ibadet için gitmek ve orada namaz kılmak matlûptur.
3. Caminin ışıklandırılmasına iştirak menduptur.
4. Bir mescidde kılınan namaz, ecir bakımından diğerlerinden farklı olabilir.[245]

15. Mescide Çakıl Koymak Ve Mescidden Çakıl Çıkarmak

458. ...Ebu'i-Velîd'den, demiştir ki:
İbn Ömer (radiyellahü anh)'a, Mesciddeki çakıl taşlarım sordum, şöyle dedi:
Bir gece yağmur yağdı ve yer ıslandı. Bir adam eteğinde çakıl getirip altına döşemeye başladı. Resûlullah (s.a.) namazı bitirince:
"Bu ne kadar güzel!..."[246]

Açıklama

Daha önce de ifâde edildiği gibi, Mescid-i Nebevî'nin tavanı Resûlullah ve ilk halifeler devrinde hurma dallanyle kaplı idi.Bu yüzden, yağmur yağdığı zaman olduğu gibi yere iner ve mescidin tabanını ıslatırdı. Yine böyle bir günde, sahâbîlerden biri eteğinde taşlar getirerek namaz kılacağı ye re döşemiş. Resûlullah (s.a.) bunu beğenmiş, takdirini açıkça ifâde etmiştir. Gerek Resûlullah'ın beğenmesi, gerekse mescidden çıkanlmayarak sonraki nesillere kadar baki bırakılması, mescidlere döşeme yapılmasının cevazına delildir.[247]

Bazı Hükümler

1. Mescidlere sergi sermek, Peygamber (s.a.)'in methme mazhar bir davranıştır.
2. Güze! bir hareket (hayr) yapanın övülmesi caizdir.
3. İyi bir hareket özel bir izne tabi değildir.
4. Asr-ı Saadette mescidin tabanında hasır vs. gibi herhangi bir sergi yoktu.

5. Reisin, tebaasından gördüğü güzel bir hareketi övmesi caizdir.[248]

459. ...Ebû Salih demiştir ki;
(Resûlullah devrinde, sahabîler arasında) bir kimse mescidden bir çakıl taşı çıkaracak olsa, o çakıl taşının ("Allah aşkına çıkarma") diye yakardığı söylenirdi.[249]

Açıklama

Görüldüğü gibi hadis, mevkuftur ve söyleyen sahabi de belli değildir. Ancak verilen haberin ashab-ı kiram arasında konuşulduğu râvî tarafından bildirilmektedir. Bu gibi şeyler, aklen bilinemeyeceği için, hadis-i şerif hükmen merfû' sayılmıştır.
Çakılların Cenab-ı Allah'tan mescidden çıkarılmamalarını istemesi ya cemâdâtve hayvanların Cenab-ı Allah'ı teşbih ettikleri gibi kendi lisanları ile, ya da lisan-ı halleri iledir. Mecazen böyle denilmiştir. Selef uleması birinci takdiri daha çok benimsemiştir.
Çakılların isteklerindeki hikmet, üzerlerinde namaz kılınmasını istemeleri ve pisliklerden uzak kalma arzularıdır. Hadisten, mescidlerin eşyasını zaruret olmadan dışarı çıkarmanın doğru olmadığı anlaşılmaktadır.[250]

460. ...Ebû Hureyre (r.a.)den rivayet edilmiştir: (Râvilerden) Ebû Bedr, dedi ki Ebû Hureyre'nin, Resülullah'a ref ’ettiğini sanıyorum."
"Çakıllar,kendilerini mescidden çıkaranlardan, Allah için çıkarmamalarını isterdi.”[251]

Açıklama

Bu hadis de yukarıdaki ile aynı manaya gelmektedir. Ancak önceki hadis mevkuf oiduğu halde, Ebu Bedr bu hadisi Ebû Hureyre'nin bizzat Resulullah (sallellahü aleyhi vesellemi)in mübarek ağızlarından naklettiğini sandığını söylemektedir.
Bu bâbda tehdidkârâne ifâdeleri haiz hadisler de rivayet edilmiştir. Meselâ İbn Ebî Şeybe'nin Saîd b. Cübeyr'den yaptığı bir rivayette "Çakıllar, kendilerini mescidden çıkarana küfreder ve lanet eder." Süleyman b. Ye-sar'dan yaptığı rivayette de: "Çakıllar mescidden çıkarıldığı zaman geri getirilinceye kadar feryad ederler" buyrulmaktadır.[252]

Bazı Hükümler

1. Camiye ait herhangi bir şeyin camiden çıkarılması doğru değildir.
2. Canlı olmayan çakılların bile, mescidden çıkarılmaları ve üzerlerinde namaz kılınmasından mahrum bırakılmalarına karşı duydukları keder ve yaptıkları aksülamel ibâdetle mükellef olduğu halde camiye yaklaşmayan veya camiye gelip de bir an evvel çıkabilmeyi sabırsızlıkla bekleyen insarilar için ibrettir.[253]

16. Mescidleri Süpürmek

461. ...Enes b. Mâlik (r.a.)den, demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Bana, kişinin mescitten çıkardığı toza toprağa varıncaya kadar ümmetimin ecirleri arz edildi. Ve yine bana ümmetimin günahları da arz edildi ki, kulun kendisine (nimet olarak) verilen bir sûre veya âyeti unutmasından daha büyük günah görmedim."[254]

Açıklama

Hadis-i Şerifte "toz - toprak" diye terceme ettiğimiz (kazat) kelimesi, aslında toprak, saman veya kirden suya veya diğer içeceklere düşen şey manasındadır. Burada kir, saman çöpü, veya başka şeylerden müslümana eza veren az şey kast edilmiştir. Bu ifadelerden anladığımıza göre, Allahu Tealâ müslümanların yaptığı her türlü ameli, büyük küçük demeden değerlendirecek, hiç birisini karşılıksız koymayacaktır. Bizim mühimsemediğimiz çok basit ameller yarın kıyamette karşımıza çıkacak ve amel defterimizin ibresini lehimize yöneltmeye müessir olacaktır. Mescidden bir saman çöpünü çıkarma sevap olarak kaydedildiğine göre, camileri süpürme, temizleme ve cemaatin huzur içerisinde namaz kılmalarına yardımcı olmanın sevabı da elbette karşılıksız kalmayacaktır.
Müslümanların iyi amelleri bu şekilde değerlendirileceği gibi, kötü amelleri de değerlendirilecek; bu amellerin günahları da karşılarına çıkarılacaktır. Hz. Peygamber, müslümanların günahlarının da kendisine gösterildiğini ve bunların en büyüğünün, öğrenilen sûre veya âyetin unutulması olduğunu haber vermiştir. Çünkü, İslâm dininin ana kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'i unutma, ona değer vermeme ve İslâm dinini ihmâl demektir.
Diğer bir hadiste büyük günahlar, Allah'a ortak koşma, rızık korkusuyla evlâdı öldürme, komşunun karısıyla zina yapmak şeklinde sıralanmıştır. Buna göre hadisler arasında bir tezat ortaya çıkmaktadır. Zahirde çelişki gibi görünen bu durum birkaç şekilde açıklanmıştır:
a. Bir şeyin günah yönünden üstünlüğü onun ihtiva ettiği günah ile ölçülür, mutlak olarak ifâde edilmez. Mutiak olarak düşünülünce küfür'den daha büyük günah yoktur.
b. Mirkat'ta, buradaki günahın büyüklüğü küçük günahlara nisbetledir, denilmiştir.
c. Bazıları, Kur'ân'ı unutmaktan maksadın ona inanmamak olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda da hadisler arasında ihtilâf söz konusu olmaz.
Büyük günâh sayılan unutma, öğrenilenin unutulmasına sebep olacak derecede, Kur'ân'a kasten ilgisiz kalmaktadır. Çünkü, başka hadislerde, kulun, unuttuğu şeyden dolayı muaheze edilmeyeceği beyân edilmektedir.
Bazı âlimler, Kur'an-ı Kerı"m'i unutmayı, yüzünden okuyamamak şeklinde anlamışlardır, Şir'atü'l-İslâm şerhinde de bu şekilde ifade edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'i unutmaktan maksadın, ona iman etmemek ve Kur'ân'dan yüz çevirmek olduğunu söyleyenler de vardır.
Kur'an-ı Kerim'den ezberlenen bir bölümü unutmanın hükmü mezhepler arasında ihtilaflıdır.
İmam Mâlik'e göre, kendisi ile namaz sahih olandan fazla olarak Kur'ân'dan birşeyler ezberlemek müstehapj onu unutmak mekruhtur.
Şafîî'ye göre, Kur'an-ı Kerim'den ezberlenen bir harfi bile unutmak büyük günahtır. Bu günahtan kurtulma tevbe ve unutulanı ezberlemekle mümkündür.
Hanbelîlerin meşhur görüşlerine göre, Kur'an-ı Kerim'i unutmak büyük günâhtır.
Hanefîler, Kur'ân'm tümünü veya bîr kısımını -bir âyet bile olsa- unutmak büyük günâhtır, demişlerdir.
Hadis-i şerifte, Kur'an-i Kerim'i unutanlar anlatılırken, "Kur'an-i Ke-rim'i ezberleyip de unutanlar" denmemiş; kendisine Kur'ân'ın sûre veya âyetlerini ezberleme imkânı verilip de unutanlara buyurulmuştur. Bu ifâdedeki incelik, aslında hıfzın, Cenabı Allah tarafından ihsan edilen büyük bir nimet, onu unutmanın da nankörlük olduğuna işarettir.
Ümmetin iyi veya kötü amellerinin Resûluîlah (s.a.)'e arzedilmesinden murad "Efendimizin bilgisinin onları ihatasından kinayedir" denilmekle beraber, hakikat olması da mümkündür. Hakikat olduğu kabul edilirse, bu arz Mi'rac'da vâki' olmuştur.[255]

Bazı Hükümler

1. Allah (c.c), Ümmetin (hatta bütün insanların) küçük büyük hiç bir amelim karşılıksız bırakmaz.
2. İbadet mahallen temiz tutulmalıdır.
3. Kur'an-ı Kerim'den bir sûre bile olsa ezberleyip unutmak veya onunla amel etmemek günahtır.[256]

17. Mescidlerde Kadınların Erkeklerden Ayrı Bulunmaları

462. ...îbn Ömer (r.anhumâ)'dan, demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.);
"Şu kapıyı kadınlara ayırsak (iyi olur)" buyurdu.[257]
Nâfi' dedi ki; İbn Ömer, ölünceye kadar o kapıdan (Mescid'e) girmedi.
(Ebû Dâvûd şunu da ekledi):
(Bu hadisi rivayet edenlerden) Abdulvâris'in dışında biri; ("Bu kapıyı kadınlara ayırsak" sözünü Rasûlullah değil) Ömer söylemiştir dedi.Bu daha doğrudur.[258]

Açıklama

Hz. Peygamber'in sadece kadınlara tahsis etmek istediği kapı, Mescidi Nebevî'nin, kıble değiştikten sonra Mescidü'l-Aksâ tarafına açılan kapısıdır. Efendimizin maksadı, mescide girip çıkarken erkeklerle kadınların karışık bir halde olmamalarını sağlamak, böylece herhangi bir fitne çıkmasına önceden mâni olmaktır.
Efendimizin bu arzusundan, camilerde sadece kadınların girip çıkacakları özel bir kapının bulunmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu hadisten anlaşılıyor ki, kadınların camiye cemaate gelmelerinin cevazı, fitneden emin olunması şartıyle kayıtlıdır. Nitekim 569. hadiste Hz. Âişe (r.an-ha); "Eğer Resulullah (s.a.) kadınların bugünkü yaptıklarını görseydi, İsrail Oğullarının kadınlarında olduğu gibi, onları mescide gitmekten men'ederdi" demiştir. Meselenin tafsilâtı yerinde gelecektir.
Nâfi'nin "İbn Ömer ölünceye kadar bu kapıdan girmedi" sözünden anlaşılan şudur : Diğer sahabiler de bu kapıdan girmişlerse, ya namaz vakitleri dışında girmişlerdir veya bu emirden habersiz oldukları için gitmiş olabilirler .Yada kadınların olmadığı zamanlarda girmişlerdir. Çünkü ashabın Rasul-u Ekrem'in emrine itaatsizlik etmesi düşünülemez ve her sahâbi sünnete itti-bâda İbn Ömer kadar titizdi.
Ebû Dâvûd, hadisin sonunda Râvilerden Abdül-Vâris'den başka birinin "Bu kapıyı kadınlara bıraksak" sözünün Hz. Peygambere değil de, Hz. Ömer'e ait olduğunu söylediğini nakletmiş ve bunun daha doğru olduğunu belirtmiştir. Bunu takviye için de aşağıdaki iki rivayeti nakletmiştir. Bu mutaleaya göre, hadis-i şerif mevkuftur.[259]

463. ...NâfPden, demiştir ki; Ömer b. el-Hattâb (r.a.) şöyle dedi:
(Nâfi burada önceki hadisin manasını zikretti) ki doğrusu da budur.[260]

Açıklama

Bu rivayetle önceki rivayet, manâ yönünden aynı olmakla beraber râvileri bir değildir. Bir de önceki hadisi Nâfî, İbn Ömer kanalıyla Hz. Peygambere ref ettiği halde bu rivayette İbn Ömer'i anmamış; orada Hz. Peygambere isnad ettiği "Bu kapıyı kadınlara ayırsak" sözünü burada Hz. Ömer'in söylediğini rivayet etmiştir.
Her ne kadar rivayetler, merfû ve mevkuf olma yönünden fârkıl iseler de, mana yönünden birdirler. Dolayısıyla rivayetler arasında bir ihtilâf yoktur. Aynı sözü hem Hz. Peygamber'in hem de Hz. Ömer'in söylemiş olmaları ihtimali olduğu gibi, Resûlullah (s.a.)'ın o kapının kadınlara bırakılmasını arzu ettiği halde bunu açıkça belirtmemiş olması ve fakat Efendimizin arzusunu fark eden Hz. Ömer'in bu sözü söylemiş olması da muhtemeldir.
Ancak önceki rivayette râvî, sözü bizzat Resûlullah'ın söylediğini rivayet ettiğine göre Ebû Davud'un mevkuf veya munkatı olarak te'vili biraz zayıf görünmektedir.
Ahmed b. Hanbel, bu hadisin de munkati olduğunu söyler. Zira, Nâfî, direkt Hz. Ömer'den değil, oğlu Abdullah vasıtasıyla nakletmiş fakat arada vasıta olan Abdullah b. Ömer' zikretmemiştir.[261]

464. ...Nâfî'den rivayet edildiğine göre Ömer (r.a.): (Mescide) kadınların kapısından girilmesini yasaklardı.[262]

Açıklama

Bu rivayet de mana yönünden yukarıdakilerin aynısıdır. Ancak öncekilerde Hz. Peygamber veya Hz. Ömer'in sözleri rivayet edildiği halde, bunda Hz. Ömer'in fiilî rivayet edilmiştir. Ayrıca rivayetlerin râvileri de bir değildir. Bundan önceki rivayetinin râvilerijsırayla:1 Muhammed b. Kudâme, İsmail, Eyyûb, Nâfî olduğu halde, bu rivayetin râvileri:Kuteybe b. SaîdBekr b. Mudar, Amr b. el-Haris, Bukeyr veNafi'dir. Netice : Bu bölümü özetlememiz gerekirse, ister merfu, ister mevkuf, isterse munkati olsun, bu hadislerde kadınlarla erkeklerin aynı kapıdan mescide girmemeleri istenmektedir. Bu da devleti idare

edenlerin üzerine düşen bir vazifedir. İslam devletinin idarecisi, ferdleri ifsâd edecek günaha itecek meselelerden kaçınmak ve kaçındırmakla da görevlidir.[263]

Bazı Hükümler

1. Fitne olmadığı takdirde kadınların camiye gitmeleri caizdir.
2. Cami kapısında ve cami içinde erkekle kadının bir arada olmaları dinen yasaktır.
3. Sakıncalı işlerin önlenmesi için tedbirin Önceden alınması en uygun yoldur.[264]

18. Mescide Girerken Okunacak Duâ Ve Zikirler

465. ...Ebû Humeyd[265] veyaEbû Useyd[266] ; "Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" demiştir:
"Sizden biri mescide girerken Nebî sallallahu aleyhi ve selleme salât ve selâm getirsin, sonra da; "Allahım, bana rahmetinin kapılarını aç" desin; camiden çıkarken ise: "Allahım, fazıl ve kereminden (ihsanını yine) senden istiyorum" desin.[267]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.) ümmetine camiyigirip çıkarken ne şekilde dua edeceklerini tâlim buyurmuşlardır. Bu babda rivayet edilen hadislerde bazı farklı ifadeler dikkat çekmektedir. Bu farklı ifadeler ve "Ona salât edin ve tam bir teslimiyetle selâm verin"[268] âyet-i kerimesi göz önüne alınırsa, mescide giren bir kimsenin, önce Resûlullah'a salavât getirip, sonra selâm vermesi gerektiği ortaya çıkar.
Salât ve selâmdan sonra Efendimizin yaptığı dualar hakkındaki farklı rivayetler de şunlardır:
"Sizden biri mescide girdiği zaman Nebî sallellahü aleyhi veselleme salavât getirsin ve, "Allahım beni mel'ûn şeytandan koru"desin."'(Hakim).
"Resûlüllah sallellahü aleyhi ve sellem mescide girdiği zaman, Bismillâhi vesselâmü alâ Resulillah, Allahım günâhımı bağışla ve bana fazlının kapılarını aç; mescidden çıkarken de: Bismillâhi vesselâmü alâ Resulillahi, Allahım benim günahımı bağışla ve bana fazlının kapılarını aç, derdi."[269]
"Resûlüllah sallellahü aleyhi vesellem mescide girdiği zaman Muham-med aleyhisselama salât ve selâm getirir ve "Allahım günâhımı bağışla ve bana rahmetinin kapılarını aç"; çıktığı zaman da Muhammed aleyhisselama salât ve selâm getirir sonra da; "Allahım günahımı bağışla ve bana fazlının kapılarını aç" buyururdu."[270]
Görüldüğü gibi Ebû Dâvûd' unkinden farklı olan rivayetlerde selâmdan önce salavât zikredilmiş ve ilâve olarak günâhının bağışlanmasını istediği de kaydedilmiştir. Bu ilâveler, mescide girerken yaptığı duada yer aldığı gibi, çıkarken yaptığında da mevcuttur.
Sarihler Efendimizin, mescidden çıkarken söylediği "Allahım senin fazlından isterim" sözündeki fazlı, "helâl rızık" diye izah etmişlerdir.
İbn Reslân; Mescidden çıkarken fazl istemek Cenab-ı Allah'ın; "(Cuma) namaz(ı) kılındığı zaman yer yüzüne yayılıp Allah'ın fazlından (helâl rızkından) isteyiniz"[271] kavli şerifine muvafıktır" demiştir.
"Allah'ın fazlı"ndan muradın, ilim talebi olduğunu söyleyenler de olmuştur. Aslında her iki tercih de biri birine yakındır. Çünkü ilim de Allah'ın rızkıdır. Rızık, sadece bedenin gıdasına has değildir. Ruhların gıdası da rızık içerisindedir; böyle mütalaa edilebilir.
Duanın mescide girerken rahmet, çıkarken de fadl'a, tahsis edilmesindeki hikmet, Huccetullahi'l-Bâliğa'da şöyle izah edilir:
"Mescide girenin rahmeti, çıkanın da fadlı taleb etmesindeki hikmet, şudur: Rahmetle Kur'an-ı Kerim'de velayet ve nübüvvet gibi uhrevî ve nefsânî nimetler murat edilmiştir. Cenab-ı Hak, "Rabbinin rahmeti topladıkları şeylerden daha hayırlıdır"[272] buyurmuştur. Fadl ile ise, dünyevî-nimetler kast edilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Rabbinizden rızık istemenizde bir günah yoktur"[273] ve "Nama/ bitince yeryüzüne dağılıp Allah'ın rızkından isteyiniz"[274] buyurulmaktadır. Mescide giren, Allah'a yakın olmayı ister, Mescitten çıkış zamanı ise rızık arama vaktidir."
Huccetülallf 1-Bâliğa'daki bu izah gerçekten yerinde ve vakıaya uygundur. Çünkü her ne kadar insan, ömrünün her safhasında Allah'ı zikretmeli ve onu hatırlamalı ise de, insanın ahireti, en çok duyduğu ve Rabbini kendisine en yakın hissettiği yer, ibadethanedir. Cami dışındaki en büyük gaile de rızık endişesidir. Her halde Efendimizin duası bu hikmete mebnî olarak vârid olmuştur.[275]

Bazı Hükümler

Rasûlullah'(a.s.)a selam vermek ve camiye girerken Allah'dan rahmet, çıkarken de helal rızık istemek müs-tehaptır. Her ne kadar bu istekler, hadiste emir olarak varid olmuşsa da vücûba değil istihbâba delâlet eder.[276]

466. ...Hayve b. Şüreyh dedi ki; Ukbe b. Müslim ile karşılaştım ve O'na:
"Duydum ki, sen Abdullah b. Amr b. el-As'tan Resûlullah (s.a.)'ın mescide girerken:
"Lanetlenmiş şeytandan, ulu Allah'a, O'nun kerîm zâtına ve kadîm kuvvet ve galebesine sığınırım" diye duâ ettiğini rivayet etmişsin, öyle mi?,dedim.
Hepsi bu kadar mı? dedi.

Evet, dedim. Dedi ki:
Mescide giren bunu söyleyince şeytan:
"Günün geri kalan kısmında da benden emin oldu" der.[277]

Açıklama

Hadis-i şerifte "zâtına" diye terceme ettiğimiz "vech" kelimesi müteşâbih lâfızlardandır. Bu gibi lâfızlara h. V. asra kadar ki âlimler mânâ vermemişler, "Allah mahlukâttan hiç bir şeye benzemediği için, biz bu gibi kelimelere mânâ vermeyiz, olduğu gibi inanır kabul ederiz" demişlerdir. Bunlardan sonra gelen âlimler ise bütün müteşâbihJeri te'vil etmişler ve "vech"den muradın, Kur'ân lügatinin muktezâsınca zât olduğunu söylemişlerdir.
"Lanetlenmiş şeytandan" diye türkçeleştirdiğimiz terkibteki kelimesi, Allah'ın kapısından kovulmuş, taşlanmış, lanetlenmiş demektir. Menhel sahibi, burada kast edilenin "Lanet ve semâ alevlen ile taşlanmış" mânasında olduğunu söyler.
Şeytan, tercih edilen görüşe göre "Haktan uzak oldu" mânâsına gelen fiilinden türemiştir. İbn Abbâs'ın dediğine göre, "insan cin ve hayvandan, azgın olanlara şeytan denilir. Hususî manâsı ile: Hz. Adem'e tazim secdesi yapmaktan imtina ederek Allah'ın emrine isyan eden ve Allah'ın huzurundan kovulan varlıktır. Aslının, cin mi, melek mi olduğu ihtilaflıdır. Nesefî'nin beyânına göre, Hz. Ali, İbn Abbas ve İbn Mes'ûd şeytanın melek olduğunu söylemişlerdir. Hasan el-Basrî ve Katâde cin olduğunu söyleyenlerdendir.Câhız'dan meleklerin ve cinlerin aynı cinsten oldukları görüşü nakledilmiştir. Her görüş sahibinin kendilerine göre delilleri vardır. Ancak Kehf (18) 50. âyette şeytanın cinlerden olduğu açıkça belirtilmiştir.
Önceki hadisin şerhinde de ifâde edildiği gibi, mescide girerken ve çıkarken yapılacak dualar hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bu farklı rivâyetler birleştirildiğinde, mescide girerken okunacak duanın şu olduğu ortaya çıkar:
Mescidden çıkarken de bu duâ okunur. Ancak sözünün yerine denilmiştir.[278]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (sallellahu aleyhi vesellem) ümmetine öğretmek için şeytandan Allah'a sığınırdı. Yoksa masum olan, Allah tarafından terbiye ve kontrol edilen bir Nebi'ye şeytânın tasallutu düşünülemez.
2. Şeytanın insanoğluna tasallutu vâkidir. Bundan emin olmak için Allah'a sığınmak, ondan yardım dilenmelidir.
3. Faydalı olan şeyleri temin ve yararlı olan şeyleri defetmekte merci Allah teâlâdıı.[279]

19. Mescide Girince Kılınacak Namaz (Tahiyyetü'l - Mescid)

467. ...Ebû Katâde (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ıı şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Biriniz mescide geldiği zaman oturmadan önce, iki rek'at namaz kılsın."[280]

Açıklama

Hadis-i şerifin mevzuu bahs ettiği namaz, tahiyyetü'l-mescid namazıdır. Hadis-i şerifin zahiri tahiyyetü'l-mescid namazının vacip olmasını gerektirir. Çünkü namaz emir sîgâsıyla zikredilmiştir. İbn Hazm'ın dışındaki zahirîler bu namazın vücûbuna kaildirler. Diğer mezheplerin âlimleri ile zahirîlerden İbn Hazm ise, bu namazın vacip değil, sünnet olduğunu söylemişler, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin rivayet ettikleri Dımâm b. Sa'Iebe hadisini delil kabul etmişlerdir. Bu hadis, Ebû Da-vûd'da "Kitâb'üs-Salâf'ın ilk hadisi olur. 391. hadistir. Efendimiz, o hadiste beş vaktin dışındaki namazları, tetavvu olarak nitelendirdiğine göre, tahiyyetü'l-mescid vacip değildir, demiştir.
Hanefî ulemâsından Aynî, bu namazın vacip olmadığım mantıkî olarak da şöyle izah eder:
"Eğertahiyyetü'l-mescid namazının vacip oİduğunu söylersek, abdesti olmayanın camiye girmesinin haram olması gerekirdi. Halbuki bunu kimse söylememiştir. Abdestsizin mescide girmesi caiz olduğuna göre camiye girdiğinde kılınması vacip olan bir namaz yoktur."
Hanefî mezhebinde tahiyyetü'l-mescid müstehaptır.
Tahiyyetü'l-mescid namazının en azı iki rek'attir, en çoğu için bir sınır yoktur. Camiye girilince kılınan sünnet, farz veya başka bir namaz, bu namazın yerini tutar.
Hadisin zahiri bu namazın istisnasız her vakitte, hatta cuma günü hatip hutbe okurken bile kılınmasının meşru olduğunu gösterir. Şâfiîler, İbn Uyeyne, Ebû Sevr, Humeydî, İbn Munzir, Dâvüd, İshak b. Rahûye,Hasen el-Basrî ve Mekhûl bu görüştedirler. Bunlar, üzerinde durduğumuz bu hadis ve benzerlerini delil almışlar, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindiden sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı nehyeden hadisleri, sebebi olmaksızın namaz kılmaya hamletmişlerdir.
Mâlikîler, İbn Şîrîn, Atâ b. Ebî Rebah, Nehâî, Katâde, Şüreyh, Leys, Saîd b. Abdi'laziz ve Hanefîler, namaz kılınması nehyedilen vakitlerde ve cuma günü hatip hutbe okurken tahiyyetü'l-mescid namazı kılmasını mekruh görmüşlerdir.
Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifin âmm olduğunu, sabah namazından sonra güneş doğuncaya, ikindiden sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı nehyeden hadislerin bu hadis-i şerifi tahsis ettiğini söylerler. Ayrtca, Kütüb-i Sitte'de mevcud olan 'İmam hutbe okurken arkadaşına sus dediği zaman (hutbeyi) boşa giderdin" hadis-i şerifi, bu görüşün bir delilidir. Çünkü, hutbe esnasında konuşan birine sus demek hem çok az bir meşguliyet, hem de emir bilmâruftur. Emir Bi'I-ma'ruf farzdır.' Hz. Peygamber, başka zaman da farz olan bir ameli bile hutbe esnasında men'ettiğine göre, sünnet

olan bir namazın öncelikle meşru olmaması gerekir. Ayrıca kerahet vaktinin dışında kalan ikindi, sabah ve yatsı namazlarında ezandan önce gelirse vaktin dışında camiye girerse müstehabtır. Ezandan sonra girerse o vaktin sünneti (vefa farzı) tahiyyetü'l-mescid yerine geçer.
Hanbelîlere göre güneş doğarkan, batarken ve hutbe esnasında haram, diğer yasak vakitlerde mekruhtur.
Tahiyyetü'I-Mescidin camiye girilince hemen kılınması şart mıdır, yoksa biraz oturulduktan sonra da kılınabilir mi? Bu konuda ihtilaflıdır.
Hanbelîlere göre oturma uzamazsa, bir müddet oturduktan sonra da kılınabilir.
Şafiîlere göre, oturma hatâen veya unutmadan dolayı ise kılınabilir, aksi takdirde kılınamaz.
Hanefî ve Malikîlere göre, mescide girince, uzun zaman da olsa oturduktan sonra tahiyyetu'l-mescid kılınabilir. Ancak namazdan önce oturmak mekruhtur.
Hanefî mezhebine göre bir günde bir kaç defa camiye giren kimsenin bir defa tahiyyetü'l-mescid kılması kâfidir. Her giriş için ayrı namaz kılmaya lüzum yoktur.Şafiîler, her giriş için ayrı ayrı namaz kılınmasının sünnet olduğu görüşündedirler. Mâlikîler, birden fazla camiye girişlerin arası yakınsa bir namaz kâfi, uzunsa her girişte namaz tekrarlanmalıdır derler. Hanbeliler, mekruh vakitlerin haricinde, camiye girenin her girişte bu namazı tekrarlamasının sünnet olduğu görüşündedirler.
Bundan Önceki babın hadisleri ile, bu hadis beraber düşünüldüğünde karşımıza şöyle bir soru çıkabilir: Camiye giren bir kimse önce Resûlullah (s.a.)a salât ve selâm ve dua mı etmelidir, yoksa tahiyyetü'l-mescid mi kılmalıdır? İbn Kayyım, Zâdü'1-Meâd adındaki eserinde bu konuya temas etmiş ve şöyle demiştir:
"İçerde cemaat varsa camiye giren bir kimsenin sırayla şu üç tahiyyeyi yapması sünnettir:
1. Önce "Bismillahi vessalâtü ve'sselâmü alâ Resûlillah" der.
2. İki rekat tahiyyetü'l-mescid (namazı) kılar.
3. İçerde bulunan cemaata selâm verir."[281]

Bazı Hükümler

Herhangi bir camiye giren bir müslümanın, başka namaz kılmayacaksa en az iki rekat tahiyyetü'l-mescid kılması, bazı mezheplere göre müstehap, bazılarına göre sünnettir. Zahirîlere göre vaciptir. Her görüşün delili açıklamada verilmiştir.[282]

468. ..Ebû Katâde (r.a.)'den önceki hadisin aynısı rivayet edilmiştir. Ancak (râvi) bu rivayette (Efendimizin):
' 'Bundan sonra isterse otursun, isterse (bir) ihtiyacı için (çıkıp) gitsin." buyurduğunu ilâve etmiştir.[283]

Açıklama

Bir önceki rivayetle, bu rivayetin sahâbî râvîleri aynı zât olduğu halde, seneddeki diğer bazı râvîler farklıdır. Önceki hadisi Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, Mâlik almışt ir, bunu ise, Ebû Umeys rivayet etmiştir. Ebû Umeys'den gelen rivayette, metindeki fazlalık yer almıştır. Buna göre Ebû Umeys'in rivayet ettiği bu hadisin tam metni şöyledir: Resûlullah (s.a.):
"Biriniz mescide geldiği zaman oturmadan önce iki rekat namaz kılsın. Bundan sonra isterse otursun, isterse bir ihtiyacı için (çıkıp) gitsin" buyurmuştur.[284]

20. Mescidde Oturup Beklemenin Fazileti

469. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den Peygamber (s.a.)'m şöyle buyurluğu rivayet edilmiştir:
"Sizden biri, abdestini bozmadan ve yerinden kalkmadan namaz kıldığı yerde kaldığı müddetçe, melekler onun için "Allahım onu bağışla, ona rahmet et" diye duâ ve istiğfar eder."[285]

Bab başlığı ve hadisin metninden, her ne maksatla olursa olsun, mescidde oturmanın, meleklerin duasını celb edeceği anlaşılmaktadır. Ancak diğer rivayetlerden, bu beklemenin, ibâdet cinsinden bir şeyle meşgul olarak veya sonraki bir namazı gözleyerek olduğu takdirde değer ifâde edeceği anlaşılmaktadır.
Hadisi şerifte "Sîzden biri namaz kıldığı yerde beklediği müddetçe..." buyurulmaktadır. Bu İfâdenin, insanın evindeki namaz kıldığı yer için kullanılması muhtemel olduğu gibi, tüm mescidler için kullanılmış olması da muhtemeldir. İkinci ihtimal göz önünde bulundurulursa, mescidin bir bölümünden başka bir bölümüne yer değiştirmek, mescidde namaz beklemenin sevabını ihlâl etmez.
Hadis-i şerifteki "yerinden kalkmadıkça..." kaydı, mescidden dışarıya çıkmaya hamledilir.
Metindeki "Abdesti bozmadıkça..." ifâdesinden bazı âlimler, mescidde yel çıkarmamı} Jıaram olduğu hükmüne varmışlardır. |Ancak cumhûr-u ulemâ bunun haram olmadığı fakat sakınmak gerektiği görüşündedir. Camide abdestsiz olarak oturma, meleklerin dualarına mâni ise de caizdir.
Mescitte itikâf, zikir veya sonraki namazı beklemek gibi bir maksatla, oturmak müstehaptır. Böyle bir gaye olmadan oturmaya bazı âlimler mubah, bazıları da mekruh demişlerdir. İbn Hacer el-Askalânî, Suffe Ashabını delil göstererek câmide uyumamn caiz olduğunu söyler. İmam Mâlik ve Ahmed'e göre yabancının mescidde uyuması caiz, yerlinin uyuması mekruhtur.[286]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılan namaz kıldığı yerde ibadetle meşgul olarak kalırsa, meleklerin duasını celbeder.
2. Mescidde abdesti bozmak, hayra mânidir.[287]

470. ...Ebû Hureyre (r.a.)den Resûlullah salellahü aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Sizden biri namaz kendisini (mescidde) alıkoyduğu müddetçe namaza devam etmiş olur. (Çünkü) onu evine dönmekten alıkoyan namazdan başka bir şey değildir."[288]

Açıklama

Bu hadis, hem râvileri hem de ihtiva ettiği hüküm itibariyle bundan önceki hadisin aynısıdır. Sadece bazı lafız farkları dolayısıyla mânâ değişikliği vardır.
"Namazın, bir kimseyi mescidde alıkoyması"ndan maksat, o şahsın, musallasında bir sonraki namazın girmesini beklemesi ve yerinden ayrılmamasıdır. Efendimizin haber verdiğine göre, mescidde oturup namaz vaktini bekleyen bir kimse sanki namaz içindeymiş gibi sevaba müstahak olur. Her ne kadar o, hakikaten namazda değilse de hükmen namazda sayılır. Zira, bu kimsenin evine, ailesinin yanına dönmemesine sebep namazı beklemesidir.[289]

471. ...Ebû Hureyre (r.a.) Resûlullah (sallellahu aleyhi ve sellemi)in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Bir kul, namaz kıldığı yerde (bir sonraki) namazı bekleyerek kaldığı müddetçe, namazda olmaya devam eder. O kimse (yerinden) ay-Tilıncaya veya abdesti bozuluncaya kadar, melekler kendisi için: "Allahım onu bağışla, ona rahmet et" diye dua ederler."
Ebû Hureyre'ye;
Abdesti ne bozar (hades nedir)? denildi, O da:
Sessiz veya sesli yellenmek dedi.[290]

Açıklama

Hadis-i şerif bundan önceki iki hadisini manalarını müştereken ihtiva etmektedir.Oradaki açıklamalara ilâve edilecek bir şey yoktur.[291]

472. ...Ebû Hureyre (r.a.) Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem)in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kimse mescide hangi niyetle gelirse nasibi ondan ibarettir"[292]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "herkese ancak niyetinin karşılığı vardır" hadisindeki genel mânânın, mescide tahsis edilmiş bir şeklidir. Amelde ve mescide devamda ihlâsı tavsiye etmektedir. Çünkü, dünyalık bir maksat için camiye giden kimse bu gidişinin karşılığını dünyada iken ve niyetine uygun olarak görecek, âhirette bir nasibi olmayacaktır.
Bundan sonraki hadiste ifâde edildiği gibi mescidler, uyumak sohbet etmek, ticâret yapmak ve hepsinden öte insanlara âbid görünmek suretiyle dünyalık kazanmak veya bazılarının yaptıkları gibi bağırıp çağırarak şöhret ve gelir elde etmek için değil, sadece ve sadece Allah'a ibâdet etmek için yapılmışlardır. Mesciddeki faaliyetine, Allah rızasından başka bir maksat karışan kimse Allah'ın rızasını değil, niyetinin karşılığını bulacaktır.[293]

21. Mescidde Yitik İlânının Keraheti

473. ...Ebû Hureyre (radıyellahu anh) demiştir ki; Resulullah, (salleüahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim:
"Kim mescidde yitiğini ilan eden birini işitirse, "Allah onu sana buldurmasın" desin. Çünkü mescidler, bunun için bina edilmemiştir."[294]

Açıklama

Hadis-i şerif kaybedilen bir malı halka ilan etmek için mescidde sesi yükseltmeyi men etmektedir. Hadisin metni sadece kayıp bir malı ilân etmeyi mevzuu bahs etmekte ise de ibâdet dışındaki her türlü muamelenin hükmü aynıdır. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadiste, Efendimiz "Mescidde mal alıp satan birini görürseniz, Allah kâr ettirmesin" deyiniz. Mescidde kayıp ilân eden birini gördüğünüzde de "Allah onu sana buldurmasın" deyiniz"[295] buyurmuştur.
Görüldüğü gibi, Tirmizî'nin rivayet ettiği bu hadis, mescidde alış-veriş yapmayı da men etmektedir.
İhtiyaç olmadığı halde Kur'ân okurken, zikir yaparken sesi yükseltmeyi men eden haberler de mevcuttur. Bu haberlerde bazıları ve bu konularda muteber fıkıh kitaplarında yazılanlardan bir kısmı aşağıya çıkartılmıştır:
Ebû Davud'un, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre Resulullah (sallellahü aleyhi vesellem), mescidde itikâfa girmişti. Ashabın sesli olarak Kur'ân okuduklarını duydu, örtüyü kaldırdı ve "Hepiniz Rabbinize sesleniyorsunuz. Birbirinize eziyet etmeyiniz. Kıraatte sesinizi yükseltmeyiniz"[296] buyurdu.

İbn Mâce'nin rivayet ettiği binhadiste Efendimiz; "Küçük çocuklarınızı, delilerinizi, alış-verişlerinizi, husûmetlerinizi ve seslerinizi yükseltmeyi mescidden uzaklaştırınız" buyurmuştur.[297]
Bu konuda Hatîb'in Câbir'den rivayet ettiği başka bir hadis de şudur:
"Okurken biri birinize (karşı) sesinizi yükseltmeyiniz."[298]
Yukarıya tercümelerini aldığımız hadisler ve bunlara benzer diğer meşhur rivayetler mescidde Kur'ân okurken veya zikrederken sesi yükseltmeyi nehyetmektedir. Resûlullah'ın ilim sofrasından ilim ve feyz alan ashâb ve onlardan sonra gelen büyük şahsiyetlerden de mescidde sesi yükseltmeyi nehyeden birçok haber nakledilmiştir.
Ibn Mes'ûd (r.a.) mescidde toplanıp sesli olarak salavât ve tehlil okuyan bir gruba rastlamış ve "Biz Resûlüllah'ın zamanında böyle şey bilmezdik, siz bid'atçilerden başka bir şey değilsiniz" diyerek onları mescidden çıkarmıştır.[299]
Ömer b. Hattâb (r.a.) mescidin yanına "Butayhâ" denilen bir yer ayırmış ve, "Kim bağırıp çağırmak, sesini yükseltmek veya şiir söylemek isterse oraya çıksın" demiştir.
Said b. Müseyyeb bir gün gece yarısından sonra mescidde teheccüd kılarken halife Ömer b. Abdilaziz içeriye girmiş, sesi güzel olan halife, seslice okumaya başlamış, Said, hizmetçisine: "Şu namaz kılana git söyle, ya sesini akıt tisin ya da mescidden çıksın" demiş ve namaza durmuş. Hizmetçi o zatın yanına gelip de onun halife olduğunu görünce bir şey demeden geri dönmüş. Said b. Müseyyeb selâm verince, "Ben sana, şu namaz kılanı, yaptığından nehyet demedim mi?" diye çıkışmış. Hizmetçi, onun halife Ömer b. Abdul-Aziz olduğunu söylemiş, Said tekrar, "git ve ona, sana söylediğimi söyle" demiş. Hizmetçi de gidip "Said, ya sesini kısmanı ya da mescidden çıkıp gitmeni söylüyor" demiş. Bunun üzerine Halife sesini alçaltmış, selâm verince de ayakkabılarım alıp gitmiştir.[300]
Bu konuda muteber fıkıh kitaplarından bazılarında da şunlara rastlıyoruz:
"Mescidde, fıkıh öğrenenlerin dışında sesi yükseltmek haramdır" (ed-Duru'l-Muhtar, - Hanefî-)
"İmam, cemaatin ihtiyacından fazla olarak sesini yükseltirse kötülük yapmış demektir." (el-Bahru'r-Râik,- Hanefî-)
"Mescidde, Kur'ân okurken sesi yükseltmek, namaz kılanların ve zikredenlerin kafasını karıştırmaktan korkulursa mekruh, karıştırırsa ittifakla haramdır." (Muhtasara İmam Halil. - Mâliki-)
"Namaz kılanın kafasını karıştıracak şekilde açıktan okumak haramdır." (İbn İmad, -Mâliki-)
Şafiî ve Hanbelî âlimlerinden de yukarıdakilere benzer şeyler nakledilmektedir.
Yukarıya aldığımız hadis-i şerifler, ashabın haberleri ve fıkıh kitaplarından aktardığımız ibareler camide Kur'ân okurken ihtiyaç olmadığı halde sesi yükseltmenin, sesli olarak zikir yapmanın ve bağırıp çağırmanın caiz olmadığım, bunun açıkça bid'at olduğunu ortaya koymaktadır.
Ömer b. Abdülaziz gibi sâlih bir halifeyi sesli Kur'ân okuduğu için camiden çıkartan Said b. el-Müseyyeb, sesli zikir yapan müslümanlan mescid-den kovan Ibn Mes'ûd bugün olsalardı ve hiçbıı ihtiyaç yokken bağırıp çağıran vaizleri, ses ve tegannî gösterisi yapan imamları, müezzinleri ve mevlidhan-ları görselerdi acaba ne yaparlardı? Bırakın bunlara vazife yaptırmayı, camiye sokarlar mıydı?
Hadîs-i şerif, camide ses çıkarıp cemaati rahatsız etmeyi nehyediyor. îhtiyaç sahiplerinin, saflar arasmda dolaşarak cemaati rahatsız etmemeleri kaydıyla mescidde yardım istemeleri ise, caizdir.
İbn Mâce'den naklettiğimiz hadîsde, çocukların da mescidden uzaklaştırılması emredilmektedir. Mescide konulmaması istenen çocuk, mescidi kirletecek veya hareketleriyle cemaati meşgul edecek kadar küçük olan çocuk olsa gerektir. Çünkü Resûlullah efendimiz, yedi yaşına gelen çocuğu namaza alıştırmayı emretmişth. Nitekim Dürru'l-Muhtâr'da "Mescidi pisletmeleri kuvvetle muhtemel olan deli ve çocukların mescide sokulması haram, aksi takdirde mekruhtur" denilmektedir.
Ayrıca safların tanziminde erkek çocukların kadınların saflarından önce yer almaları çocukların da camiye gelebileceklerine işaret etmektedir.
Şafîî ve Hanbelîler, "Mescidin kıymetini idrâk edemeyen çocukların, orayı pisletmelerinden emin olunamayacağı için mescide sokulmaları mekruhtur" derler. Bu ifâdeden, mescidi kirletmeyeceği bilinen çocukların mescide girmelerinin caiz olduğu anlaşılır. Yedi yaşına gelen bir çocuğun mescidi kirletmesi beklenemeyeceğine göre, Efendimizin bu hadisi ile çocuklara yedi yaşına gelince namaz kılmayı emreden hadisi arasında bir tezat söz konusu değildir.
Namaz dışında lüzumlu olan gerekli ilanların cami hoparlörlerinden halka duyurulmasında bir beis yoktur. Çünkü bu, ihtiyaca binaen yapılan bir ilandır. Bilhassa köylerimiz için bir zarurettir. Dikkat edilmesi gereken husus, ilânı özel meselelere hasretmemektir.[301]

Bazı Hükümler

1. Mescidler cemaati gereksiz yere uğraştıracak türden özel işlerin konu edilmesi için bina olunmamıştır.
2. Camide kaybedilen bir şeyin İlan edilmesi caiz değildir.
3. Meşru olmayan bir harekette bulunan kimseye yaptığı bu işte muvaffak olmaması için beddua edilmesi caizdir.[302]

22. Mescide Tükürmenin Keraheti

474. ...Enes b. Mâlik (r.a.)den Peygamber (s.a.)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Mescide tükürmek günahtır, keffâreti ise, onu (izâle etmesi) gömmesidir."[303]

Açıklama

Yukarıda da temas edildiği gibi, Resûlullah ve sahâbiler devrinde mescidlerde sergi olmadığı ve yeni müslüman olanların bir kısmının görgüleri de haderî görgüden farklı olduğu için mescide tükürmek vak'alarına şahid olunmakta idi. Bu gibi durumlarda Resûlullah bazan, mescide değil, elbisenin bir tarafına türükülmesini, bazan da yere tü-kürülmesi halinde o tükürüğün gömülmesini tavsiye ederlerdi.
Bu hadis-i şerifte, önce mescide tükürmek günah olarak nitelenmiş sonra da bu günahın keffâretinin o tükürüğün izâlesi olduğu beyân edilmiştir.
Tercümeye "günah" diye geçtiğimiz (hatî e) kelimesinin, tam günah karşılığı olan (ism) kelimesi ile değil de yukarıdaki şekilde vârid oluşunun sebebi, müslümanın bu işi ancak hatâ ile yapabileceğine işaret içindir.
Hadis-i şerifteki bu ifâdeden, bazı âlimler mescide tükürmeyi günah telakki ederlerken, bazıları bu mevzudaki diğer rivayetleri de gözönüne alarak, tükürük gömülürse günah değil, gömülmezse günahtır, demişlerdir.
Hafız İbn Hacer, bu ihtilâfların sebebini şu sözleriyle özetlemektedir:
"İhtilâfın esası şudur: Bu mevzuda biri biriyle tearuz halinde olan iki rivayet vardır. Bunlar, mescide tükürmeyi günah olarak niteleyen (üzerinde durduğumuz) hadis ile, tükürme ihtiyacı duyan kimsenin, sol tarafına veya sol ayağının altına tükürmesini tavsiye eden (478.) hadis. Mescide tükürmeyi günah kabul eden Nevevî, önceki (üzerinde durduğumuz) rivayeti âmm, kabul etmiş, sonrakini 'mescidde olmadığı takdirde" kaydı ile tahsis etmiştir. Kadı Iyaz ise, tam tersine sonraki rivayeti âmm kabul etmiş, öncekini -defnetmezse günahtır- şeklinde kayıtlamıştır..."
Bezlu'l-Mechûd sahibi ise, Kadı İyaz'ın bu hususta söyledikleri mesnedsiz, delilsiz ve nassa muhalif olduğu gibi muteber ilim adamlarının görüşüne de terstir demiştir.
Bu ihtilâflara adı karışan ve görüşü nakledilen başka âlimler de vardır. Ancak biz hepsini teker teker buraya almaya lüzum görmedik. Zira, zamanımızda, cami ve mescidler, aklı başında hiç kimsenin tükürmeyi aklından geçiremeyeceği şekilde tefriş edilmekte, her müslümanın cebinde ihtiyacı halinde kullanacağı kâğıt ya da bez bir mendil bulunmaktadır.
İslâm dininin, temizliğe verdiği önem ve başka müslümanları rahatsız etmemeyi ana prensipleri arasına aldığı gerçeği gözönünde bulundurulursa mescide tükürme ya da sümkürmenin (günah olmadığı kabul edilse bile) en azından müslümanın edebine aykırı olduğu açıktır. Dolayısıyle müslümanlar, mescidlerini kirletmekten ve.ibâdet için gelen mü'min kardeşini rahatsız etmekten şiddetle kaçınmalıdırlar. Müslüman, özellikle yerleşim bölgelerinde yollara, sokaklara tükürmekten de sakınmalıdır.
Hadisteki örtmek mânâsına gelen kelimesi gömmek veya izâle etmek mânâsına alınarak diğer rivayetlerle uyum sağlaması için "gömmesidir" şeklinde tercüme edilmiştir.[304]

Bazı Hükümler

1. Mescid'ere Sürmek günahür. Keffâreti o tükrüğü, görülmeyecek şekuce yok etmektir.
2. Bilen kişinin bilmeyenlere münâsip bir lisanla görgü kurallarını öğretmesi gerekir.[305]

475. ...Enes b. Mâlik (r.a.)den demiştir ki; - Resûlüllah (sallellahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: " Mescide tükürmek günahtır. Onun keffâreti ise tükürüğü gömmektir."[306]

Açıklama

Bu rivayet ile önceki rivayet arasında mânâ yönünden hiçbir fark yoktur. Müellif, Ebû Dâvûd, öncekini Müslim b. ibrahim'den, bunu ise,Müsedded'den duymuştur. Fakat senedleri farklı olan rivayetlerde, bazı ifâde değişiklikleri de göze çarpmaktadır.
Önceki rivayette, "tükrük" karşılığı olarak et-Teflu kelimesi kullanılmışken, bu rivayette (el-Buzak) tâbiri yer almıştır. Ayrıca, mescide tükürmenin keffâreti olarak önceki rivayette "tük-rüğün gizlenmesi, üzerinin örtülmesi" gösterildiği halde, burada "gömülmesi" ifâdesi kullanılmıştır. Çunku (et-teflu) kelimesi az tukruk, (buzak) ise, balgam karışımı tiksindirici bol miktardaki tükrük manasınadır.
İşte bu farklılıklardan dolayı, Ebû Dâvûd bu rivayeti kitabına almıştır. Bu farklılığa sebep hâdisenin tekerrüründen dolayı olabileceği gibi, rivayetin birinin mânâ olarak yapılmış olmasından dolayı da olabilir.[307]

476. ...Enes b. Mâlik'den (r.a.) demiştir ki: - Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Mescidde (sümkürme veya) balgam çıkarmak (günahtır)". (Said b. Urve bundan sonra) önceki rivayetin aynısını zikretti.[308]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayet de yukarıdaki rivayetlere çok benzemektedir. Farklı olarak bu rivayette "tükrük" yerine "balgam" söz konusu,, bir de sümkürme söz konusudur.[309]

477. ...Ebû Hureyre (r.a.)den Resûlullah (s.a.)ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir kimse mescide girer de oraya tükürür veya balgam çıkarırsa, yeri eşip onu gömsün.

Böyle yapmazsa elbisesine tükürsün; sonra da (mescidden) çıkarsın."[310]

Bazı Hükümler

1. Mescidin tabanı topraksa, oraya tüküren bir kimse yeri eşeleyerek tukrügunu gömmen, aksı takdirde bir beze tükürerek onu mescidden dışarıya çıkarmalıdır.
2. Tükrük temizdir.
3. Mescidlere hürmet gösterilmelidir.[311]

478. ...Târik b. Abdillah el-Muhâribî[312] (r.a.) Resûlullah (sallella-hü aleyhi ve sellem)in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Bir kimse namaza kalktığı, -veya[313] biriniz namaz kıldığı- zaman, önüne ve sağına tükürmesin. Ama sol tarafında kimse yoksa, soluna veya sol ayağının altına tükürsün. Sonra da tükrüğü (ayağı ile) sürtelesin."[314]

Açıklama

Hadis-i şerif, müslümanların namazda iken kıbleye doğru veya sağına tükürmesini men etmektedir. Kıbleye karşı tükürmekten nehyeden başka hadisler de vardır. Bu hadislerden bir kısmında, tükürmeyi men etmenin illetleri de belirtilmektedir. Meselâ Ebû Dâvûd'da hemen bundan sonra gelecek hadis de, "çünkü Allah(ın kıblesi) sizin ön tarafınızdadır" buyurulmaktadır. İbn Hibbân ve İbn Huzeyme'nin Sahîhlerinde rivayet ettikleri bir rivayette, "kıble tarafına tüküren kimsenin kıyamet günü o tükrük gözlerinin arasında, (İbn Huzeyme'nin başka bir rivayetinde de yüzünde) olduğu halde diriltileceği" ifâde edilmektedir. Ebû -Dâvûd'taki bir rivayette (481. hadîs)de, Efendimizin kıbleye doğru tüküren bir imamı, imamlıktan men ettiği belirtilmektedir.
Bu hadis-i şeriflerin zahirleri ve illetleri, namazda iken kıbleye doğru tükürmenin haram olmasını gerektirir, ibn Hacer:"Bu ta'lil, ister mescidde isler başka bir yerde, kıbleye karşı tükürmenin haram olduğuna delildir. Durum böyle olunca mescide tükürmenin tenzihen mi, yoksa tahrimen mi mekruh oluşunda ihtilâfa mahal yoktur" demiş, daha sonra da yukarıya aldığımız îbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın rivayetlerini nakletmiştir.
Hz. Peygamber, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifde sağa tükürmeyi men etmiş, sola tükürmeye ise ruhsat vermiştir. Bu yasak ve ruhsatın illeti konusunda da ulemâ bir hayli goruş beyân etmiştir. Bunların özeti şudur:
1. Sağ, dinimizde devamlı tazime lâyık görülmüş, ayakkabı giymekten tutun da saç taramaya varıncaya kadar bütün işlerde sağa öncelik tanınmıştır.
2. İnsanın sağ tarafında haseneleri yazan melekbulunmaktadır. Bu melek, rahmet alâmetidir. Şeref ve tazime daha çok lâyıktır. Üstelik bu melek sol taraftaki günahları yazan melekten daha üstündür. Onu üç saat günahları yazmaktan nehyeder. Bu hadisin İbn Şeybe'deki rivayetinde "Çünkü sağında sevapları yazan melek vardır" ziyâdesi bu görüşü takviye etmektedir.
3. Sağda, kâtip ve hafaza meleklerinden başka melekler bulunur. Bunlar namaz kılana ilham vermek ve onların duasına âmin demek için gelmiş-" lerdir. Misafir sayılırlar. Misafir ise, ikrama başkalarından daha lâyıktır.
Hadisin zahiri sağa tükürmeyi men'in namazla alâkalı olduğuna, namaz dışında bunun yasak olmadığına delâlet etmektedir.
İnsanın sol tarafında da melek olduğu halde sola doğru tükürmenin caiz oluşunun illeti de şudur:
Namaz bedenî ibâdetlerin en önemlisidir. Namazda seyyiâti yazan meleğin hiç bir rolü yoktur. Bu melek, namaz esnasında insana tükrük isabet etmeyecek kadar bir uzaklıkta bulunabilir.
Sola tükürmenin cevazı sol tarafın boş olması şartı ile kayıtlıdır. Sol yanında bir başkası varsa, oraya tükürmesi caiz değildir. Çünkü bir müslüma-nın başka bir müslümana ezâ vermesi haramdır.
İmam Nevevî, "sola veya sol ayağın altına tükürmek ancak cami dışında caizdir. Cami içinde ise, ancak bir beze tükürülebilir" demektedir.
Bu hususta İmam Nevevfnin sözü gerçekten kayda değer. Şöyle ki: "Sol tarafa ve ayak tarafına Iükürsün" emri, cami içinde olmasa gerekir. Zira camiye tükürmenin günah olduğu yukarıdaki hadisle beyân edilmişti. Cami içinde tükürmek mecburiyetinde olan bir kişi ancak elbisesinin bir kenarına (şimdi mendile) tükürmesi gerekir." Yani camiye tükürmenin günah olduğunu açıkladıktan sonra Resûlullah'ın camiye tükürmeye izin vermesi düşünülemez. Ayrıca namaz esnasında tükürmenin namazı bozup bozmayacağına ait hükümler, yerinde gelecektir.[315]

479. ...İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Resûlüllah (sallellahu aleyhi ve sellem) bir gün hutbe irâd buyururken, mescidin kıblesinde(ki duvarda) bir balgam (sümük) görüverdi. Bunun üzerine cemaate kızdı ve onu kazıdı.[316]
Nâfîdedi ki: İbn Ömer'in "Resûlüllah za'feran isteyip balgamın yerine sürdü ve;
"Muhakkak Allah(ın kıblesi) biriniz namaz kıldığında onun yüzünün geldiği taraftadır. Sakın ön tarafına tükürmesin" buyurdu dediğini zannediyorum.
Ebû Dâvûd şöyle dedi:
İsmail ve Abdulvâris, Eyyûb vasıtasıyle Nâfi'den yine Mâlik, Ubeydullah ve Musa b. UkbefNâfî'den,Hammâd'ır (yukarıdaki) rivayetinin bir benzerim rivayet etmişler, ancak za'ferândan bahsetmemişlerdir.
Ma 'mer ise Eyyûb 'dan yaptığı rivayette ' 'za 'ferânı" zikretmiştir. Yahya b. Süleym de Ubeydullah vasıtasıyle Nâjî'den (za 'ferân yerine) halûk (bir koku çeşidi) kelimesini zikretmiştir.[317]

Açıklama

Hadis-i şeriften anladığımıza göre Hz. Peygamber, balgamı cemaate hitap ederken görmüştür. Ancak, Efendimizin hutbeyi bitirdikten sonra ve namaza duracağı anda görmüş olması daha muhtemeldir. Çünkü hitabet esnasında yönü cemaate karşı dönük olacağından kıble, ya arkasına veya yan tarafına gelir. Halbuki balgamın kıble duvarında olduğu zikredilmektedir.
Hz. Peygamberin, balgamı gördüğü duvar mihrâb değildir. Çünkü esah olan görüşe göre, Resûlullah devrinde mescidde mihrâb yoktu. Camilerde mihrab ilk defa Ömer b. Abdilaziz devrinde yapılmıştır. Üstelik, mihrâbla-rın hıristiyan âdeti ve camilerde rrihrab inşa etmenin kıyamet alâmeti olduğunu bildiren bir çok hadis-i ;erif rivayet edilmiştir. Bu yüzden, ulemâdan bir çoğu mihrab İnşasını bid'at ve mihrabda namaz kılmayı mekruh addetmişlerdir. Hatta Suyûtî bu konuda: "İ'lâmü'1-Erîb bi Hudûsi bid'ati'l-mehârıb" adında özel bir risale yazmış ve bu risalesinde Mescid-i Nebevî'de mihrab olmadığını üstelik Hz. Peygamber'in mihrabı tasvib etmediğine dair bir çok rivayet olduğunu söyleyip bu hadisleri nakletmiştir. Suyûtî'nin verdiği bilgilerden, Beyhakî'nin Sünen-i Kübrâ'sındaki "Peygamber (s.a.) mescide gelip mihraba girdi sonra ellerini kaldırıp tekbir aldı" şeklindeki rivayette yer alan mihrabdan muradın, mescidin ön ortası, imamın namaz kıldığı yer olduğu anlaşılır.
Hadis-i şerifin devamından Hz. Peygamberin cemaate kızıp balgamı kazıdığını anlıyoruz. Efendimizin cemaate kızması, ya balgamı kimin bulaştırdığını bilmediği ya da cemaatin, o pisliği görmeyip izale etmek maksadıyle davranmadıkları içindir.
Nesâî'nin rivayetinde balgamı, ensârdan bir kadının kazıyıp yerine "halûk" isminde bir koku sürdüğü ve Hz. Peygamberin bu hareketi tasvib ettiği bildirilmektedir. Buna göre, hâdisenin iki defa olduğu, birinde balgamı bizzat Resûlullah'ın.diğerinde de ensârdan bir kadının kazıdığı anlaşılmış olmaktadır.
Resûlullah (s.a.) balgamı karıdıktan sonra cemaate dönmüş ve "sizden biri namaza durduğunda, Allah onun yüzünün döndüğü taraftadır..." buyurmuştur. Cenab-ı Allah mekândan münezzeh olduğuna göre, ilk nazar da bu ibare biraz müşkil görünmektedir. Ancak burada, Hattâbî'nin de dediğigibi bir muzaf gizlidir. İbarenin mânâsı "Allanın kıblesi onun yüzünü döndüğü taraftadır" şeklindedir. Zaten hadis-i şerifin tercemesi bu takdir gözönüne alınarak yapılmıştır.
Kıble namaz kılan müslümanın Allah'a ibâdet ederken yöneldiği cihet Mduğu çin tazime lâyıktır. Oraya doğru tükürmek ve sümkürmekten men edilmiştir. Mescid dışında kıbleye karşı balgam atmanın hükmü bu babın ilk hadislerinin şerhinde verilmiştir.
Ebû Dâvûd hadisin sonuna koyduğu ta'lîkda hadis-i şerifin başka tanklardan gelen rivâyetlerindeki farklılıklara işaret etmiştir. Görüldüğü gibi bu rivayetler arasında hadisin ruhuna tesir edebilecek bir farklılık yoktur. Ancak Ebû Davud'un bu ilâvesi Sünen'in bazı nüshalarında mevcut değildir.[318]

Bazı Hükümler

1. Mescidler kirletilmemeli ve görülen her türlü pislik temizlenmelidir.
2. İmam daima mescidin temizliğini kontrol etmelidir.
3. Çirkin bir şey gören hemen onu ıslâh etmeye çalışmalıdır.
4. Yersiz bir davranışa kızmak meşrudur.
5. Kible'ye tazim ve hürmet gerekir.
6. Hadis, Hz. Peygamberin tevâzuuna da delildir.[319]

480. ...Ebû Said el-Hudrî şöyle haber vermiştir:
Resulullah (sallellahu aleyhi ve sellem), hurma salkımı sapından olan çubuğu (taşımayı) sever onu devamlı elinde bulundururdu. (Bir gün) mescide girdi, kıble (duvarında) bir balgam gördü onu kazıdı ve kızgın bir halde cemaate dönüp:
"Sizden birinin yüzüne tükürülmesi hoşuna gider mi? Bilmiş olun ki, bîriniz kıbleye dönünce ancak Aziz ve Celîl olan Rabbine dönmüş olur. Melek de sağındadır. Öyleyse, sakın sağına ve kıbleye karşı tükürmesin, sol tarafına veya ayağının altına tükürsün. Eğer tükrük kendisini sıkıştırırsa şöyle yapsın" buyurdu.[320]
(Halid b. Haris dedi ki):
İbn Aclân bunu "şöyle..."yi bize; "elbiseye tükürmek sonra da onu dürmek" şeklinde tarif etti.[321]

Açıklama

Hadis-i şerif lâfız ve hüküm bakımından öncekilere benzemektedir. Oralarda lüzumlu izah yapılmıştır.[322]

481. ...Ebû Sehle es-Sâib b. Hallâd'dan -ki (Ebû Davud'un hocası) Ahmed (b. Salih), bu zatın ashab'dan olduğunu söyler.[323]- demiştir ki;
Bir adam cemaate imam oldu ve Resûlullah (s.a.) bakıp dururken, kıbleye karşı tükürdü. Namazı bitirince Hz. Peygamber:
"(Bu adam bir daha) size namaz kıldırmasın" buyurdu.
Bundan sonra o zat cemaate namaz kıldırmak istedi. Fakat kendisine mâni oldular ve Resülullah'ın dediği şeyi haber verdiler. Adam bu durumu Peygamber (s.a.)e söyledi. Nebî (s.a.):
"Evet" (Ebû Sehl dedi ki, zannediyorum Efendimiz şöyle devam etti:) "Sen Allah'a ve Resulüne eziyet ettin" buyurdu.[324]

Açıklama

Hz. Peygamber sağlığında, hazır bulunduğu cemaate dâima bizzat kendisi imam olduğu için hadiste bahsedilen hâdisenin,

Hz. Peygamber namazı kıldıktan sonra kendisine gelen bir heyetle ilgili olduğu tahmin edilmektedir. Görüldüğü gibi Resûlullah imamın namazda kıbleye karşı tükürmesini hoş görmemiş, adamın cemaatle beraber olmadığı bir zamanda onlara o zatı bir daha imamete geçirmemelerini tenbih etmiştir. Zikri geçen şahıs, bilâhere kavmine tekrar imam olmak isteyince, kendisine mani olmuşlar ve Hz. Peygamber'in emrini bildirmişlerdir. Adam, mes' elenin esasını anlamak ve imametten men edilmesinin asıl sebebini öğrenmek için Fahr-i Kâinata müracaat etmiştir. Hz. Peygamber de "Evet (ben men ettim) Çünkü sen (kıbleye karşı tükürmekle) Allah'a ve Resulüne eziyet ettin" buyurmuştur.
Hoşlanmadığı bir şeyi yapan kimsenin Resülullah'a eziyet etmiş olması mümkündür. Fakat Allah'a eziyet etmesi mümkün değildir. Öyleyse Hz. Peygamber'in kendisine eziyetle birlikte Allah'ı da anması ya teberrükendir, ya da Resülullah'a eziyetin, Allah'a eziyet olduğunu ihsas etmek içindir. Efendimiz, bu sözü sakındırmak için söylemiştir. Bu "Allah, Allah'a ve Resulü'ne ezâ edenlere dünyada ve âhirette lanet etmiştir"[325] mealindeki âyet-i kerimenin hükmü altına girmez. Çünkü bahsi geçen şahıs, bu tehdide sebep olan hareketini ya hata olarak ya da bilmeyerek yapmıştır. Bu da küfre sebep olmaz.
Bu adamın münafık olduğu ve Hz. Peygamber onun durumunu bildiği için imametten men edip bu sözü söylediği ihtimali üzerinde duranlar da vardır. Bu ihtimâle göre, Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem)in söylediği bu söz, yukarıdaki âyet-i kerimenini hükmü altına girer.[326]

Bazı Hükümler

1. İslâm edebiyle edeblenmey enler, cemaate imam olup namaz kıldırmaya layık değildirler. Ancak hüküm olarak fâsıkın imameti caizdir.
2. İmam, şeriata uymayan bir harekette bulunursa, imamlıktan uzaklaştırılır.
3. Cemaatin büyüğü ve ileri gelenleri, halkın hâl ve davranışını kontrol etmelidirler.
4. Hadis-i şerif, Allah'a ve Resulüne muhalefetten kaçınmayı emretmektedir.
5. Eğiticinin yanlış bir hareket yapanı doğrudan ilân yerine toplum fertlerine hitap ederek, açıklayıcı misaller vererek eğitmesi daha müessirdir.[327]
482. ...Mutarrif, babası (Abdullah b. Eş-Şehir)'nın şöyle dediğini nakletmiştir:
Resûlullah (s.a.) namaz kılarken, yanına geldim. (Efendimiz), sol ayağının altına tükürdü.[328]

Açıklama

Aynî, hadiste zikri geçen hâdisenin mescidde değil, dışında olduğunu, Efendimizin mutlak olarak mescide tükürmeyi men etmesinin buna delâlet ettiğini söyler. Ancak bundan sonraki rivayetten de anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber ayağının altına tükürdükten sonra yere sürttüğü için hâdisenin mescid içinde olmuş olması da mümkündür.[329]

483. ...Müsedded, Yezîd b. Zürey'den, o Said el-Cüreynî'den; o da Ebu'l-'Alâ'dan, Ebû'1-Alâ da babasından önceki hadisi mânâ olarak rivayet etmiş, "Sonra (Resûlullah) ayakkabısı ile yere sürttü" cümlesini ilâve etmiştir.[330]

Açıklama

Bu ve bundan önceki rivayetlerin râvileri Said el-Cüreynî'den sonra değişmektedir. Bu rivayette, öncekinden farklı olarak.Hz. Peygamberin sol ayağının altına tükürdükten sonra ayakkabısı ile yere sürttüğü beyân edilmektedir. Bu farklılığa işaret etmek için Ebû Dâvûd bu rivayeti Sünen'e almıştır.[331]

484. ...Ebû Saîd (el-Himyerî)'den, demiştir ki; - Vasile b. el-Eska'ı[332] Dımaşk mescidinde gördüm. Hasıra tükür-dü sonra onu ayağı ile sürteledi. Kendisine bunu niçin yaptığı sorulunca: "İnanın, ben ResûluUah (s.a.) böyle yaparken gördüm" dedi.[333]

Açıklama

Bu hadis daha önce Secen ve mescide tükürmenin hata, tükürülürse keffâretinin, o tükrüğü gömmek olduğunu belirte'rî hadislere"zıt görünmektedir. Çünkü, hasırın üzerine tükürülünce o tükürüğün gömülmesi mümkün değildir. Üstelik onu sürtmek pisliği yayar ve zararını artırır. Fakat bu hadisin senedinde bulunan Ferec b. Fudâle'yi, birçok kişi zayıf saymaktadır. Öyle olunca, bu hadis öncekilerin mertebesine çıkamaz ve onlara muarız olamaz. Dolayısıyla, görülen muhalefetin önceki hadislere zararı yoktur.[334]

485. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'den demiştir ki;
Resûlüllah (sallellahu aleyhi ve sellem), elinde İbn Tâb[335] Hurması salkımının sapından bir çubuk olduğu halde bizim şu mescidimize[336] geldi. Mescidin kıble duvarında bir balgam gördü. Gidip o balgamı çubuğu ile kazıdı, sonra:
"Hanginiz Allah'ın kendisinden yüz çevirmesini ister? Bilin ki, biriniz namaz kılmaya kalktığında Allah(ın kıblesi) onun yüzünü döndüğü taraftadır. (Öyleyse) sakın ön tarafına ve sağına tükürmesin. Soluna, sol ayağının altına tükürsün. Eğer kendisini balgam sıkıştırırsa, elbisesine şöylece tükürsün" buyurdu ve ağzına elbisesinin (ucunu) koydu, sonra da orayı ovalayıp:

"Bana abîr (bir çeşit renkli koku).getiriniz" buyurdu.
Kabileden bir genç, koşarak evine gitti ve avucunda halûk (bir çeşit koku) olduğu halde geldi. Hz. Peygamber onu alıp çubuğun tepeşine koydu, sonra balgamın yerine sürdü.
Câbir (r. .) "İşte bundan dolayı siz, mescidlerinizde halûk kullanır oldunuz" dedi.[337]

Açıklama

Hadis-i şerifin benzerleri daha evvel nakledilmiştir. Onlardan farklı olarak bu rivayette hâdisenin vuku bulduğu yer zikredilmekte ve olay daha tafsilatlı olarak anlatılmaktadır. Bu hadiste bahsi geçen olay ile aynı mânâya gelen diğer hadîslerde anlatılan olayların aynı olması muhtemel olduğu gibi, ayrı olmaları da muhtemeldir.
Cenab-ı Allah'ın bir kimseden yüz çevirmesinden maksat, ona gazab etmesi, rahmetinden uzaklaştırmasıdır.
Hz. Peygamberin, mecbur kalan kimseye, balgamını elbisesine çıkarmayı emretmesi, balgam ve sümük gibi şeylerin temiz olduğuna delildir. Zaten, tükrüğün temizliğinde ihtilâf yoktur. Sadece İbrahim en-Nehâî'nin bunu pis saydığına dâir zayıf bir rivayet vardır.
Netice : Bundan önceki babta, mescidlerin temizlenmesi, kudsiyetini muhafaza için kirletilmemesi, huzur içinde ibâdet yapmanın sağlanması, ecir ve sevabın artması için nelerin okunmasının gerektiği belirtilmişti. Burada ise, camiyi veya mescidi kirleten, ibâdet huzurunu bozan ve âdaba aykırı olan camiye tükürme, sümkürme ve balgam ile ilgili hususlar açıklanmış, hakimane bir şekilde eğitim ve öğretim yolları belirtilerek mürebbinin nasıl olması gerektiği hakkında örnekler sergilenmiştir.
Yukarıda da belirtildiği gibi günümüz insanının:"Böyle şey olur mu"deme-den önce, bu hadiselerin oluş şeklini düşünmesi gerekir. O günün mescidleri, üstü açık, içi 40-50 derece sıcak, namaz kılınan yerler kumluk... Böyle bir ortamda sola veya ayağının altına tükürmek onu izâle etmek insanlara kerih görünmeyebilir. Bu davranışlar oranın şartları ve o zamanın insanına göredir.[338]

Mescidlerde Tükürmenin Hükmü

Mescidler, ibadet edilen yer olması bakımından davranışların da buradaki ibâdet kudsiyetine uygun olmasını gerektirir. Orada sümkürmek balgam ve benzeri şeyler sakildir. Onun için de mezhepler bunun üzerinde titizlikle durmuşlardır.
Şafîîler: Mescidin zemini yumuşak (yani toprak, kum ve çakıl taşlan ile örtülü) ise, tükürük veya sümüğün örtülmesine ve gömülmesine müsait olur ve bunu gömer ve örterse hareketi uygun olmamakla beraber haram da değildir. Zemin sert veya örtülü ise, tükürmek veya sümkürmek haramdır. Hemen izâlesi gerekir. Aksi halde hararn hükmü ve günahı devam eder görüşündedirler.
Malîkîlere göre: sert zeminli mescitlerde tükrüğün azı mekruh, çoğu ise, haramdır. Zemin yumuşak, izâlesi mümkünse, herhangi bir beis sözkonusü değildir.
Hanefilere ve Hanbelîlere göre de camiye tükürmek kesinlikle caiz değildir. Ancak Hanefîlerce tahrîmen mekruh, Hanbelîlerce haramdır. Hanefiler mescidin zemini ne olursa olsun, camiyi kirletmek tahrimen mekruhtur, izâlesi ise vâcibtir, demektedirler.
Görülüyor ki, mesele, sanıldığı gibi basit değildir. Her müslümanın camide hareketlerine dikkat etmesi ve ibadetini yaptığı yere hürmette kusur etmemesi gerekir. Soğan ve sarımsak yiyen ve benzeri kerih kokuları bulunan kişilerin cemaate ezâ vereceğinden; "camilerimize yaklaşmasın" mealindeki hadislerle mescidlerden uzak durmaları bildirilmektedir. Geçici olan bu durumdaki hüküm böyle olursa, kısmen devamlılık arz eden mescide tükürenin halini düşünmek gerekir.
Bu husustaki hadîslerin beyân ettiği mescide tüküren bir kimsenin imamlıktan reddedilmesi bir daha imam olmaması, Resûlullahın; "Sen Allah'ın Resulüne eziyet ettin" buyurmasını çok düşünmek gerekir.
Ayrıca burnunu elleri ile karıştırarak pisliklerini örtüler üzerine süren ve atan kişilerin de kendilerini buna kıyas etmeleri gerekir.[339]

23. Müşrikin Mescide Girmesi (Mümkün Mü)?

486. ...Şerif b. Abdullah b. Ebî NT.ir, Enes b. Mâlik (r.a.)ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Bîr adam devesi üzerinde mescide gelip devesini çöktürdü, sonra da ayağını bağladı ve:
Muhammed (s.a.) hanginiz? dedi.
Nebi (s.a.) de ashabın arasında yaslanmış bir vaziyette duruyordu. Adama:
Şu yaslanmış vaziyetteki beyaz (yüzlü) zattır, dedik. Bu sefer adam Peygamber (s.a.)e;
Ey Abdülmattalib'in oğlu! dedi. Resûlüllah (s.a.); " Seni dinliyorum (söyle)" buyurdu. Adam:
Ya Muhammed sana (bir şeyler) soracağım... dedi. Bundan sonra Enes^hadîsin tamamını zikretti.[340]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahsi geçen fakat açıklanmayan zât, hadisin Buhârî'deki rivayetinden ve bundan sonraki rivayetten anladığımıza göre Sa'd b. Bekir kabilesinden[341] Dimâm b. Sa'lebe'dir. Bu zat Hz. Peygamberle yaptığı konuşmanın sonunda müslüman olduğunu haber vermiştir. Onunbufcaberi, Resûlullah'la konuşmasından sonra müslüman olup onu açıkladığına mı, yoksa eskiden müslümanlığa girip de durumunu bu konuşmadan sonra haber verdiğine mi delâlet eder,

ihtilaflıdır. Buhârî ve Kadı Iyaz ikinci görüştedirler. Ebû Dâvûd hadisi "müşrikin mescide girmesinin (hükmü)" başlığı altında zikrettiğine göre birinci görüşü benimsemiş olmalıdır. Yani Dımâm'ın eskiden müşrik olup Hz. Peygamberle konuştuktan sonra müslüman olduğu görüşüne sahiptir.
Hadis-i şerifin zahirî Dımâm'ın devesini mescide sokup oraya çöktür-düğünü göstermektedir. Ibn Battal, bu hadisi hüccet kabul ederek eti yenen hayvanların idrarlarının temiz olduğuna hükmetmiştir. Çünkü, hayvanın oraya bevletmeyeceğinden emin olunmadığı halde Hz. Peygamber devenin dışarıya çıkarılmasını emretmemiştir.
Fethü'l-Bâri'de tbn Hacer, bu istidlali reddetmiş ve "Hâdisenin devenin idrarının temizliğine delâleti açık değildir. Bu mücerred bir ihtimalden ibarettir. Ebû Nuaym'ın:
"Devesi üzerinde mescide kadar geldi, sonra devesini çöktürüp bağladı ve mescide girdi" şeklindeki rivayeti deveyi mescidin önüne çöktürdüğüne delildir. İbn Abbâs'ın, Ahmed b. HanbeI'in,Müsned veHâkim'in Müsted-rek'indeki "Devesini mescidin kapısına çöktürüp bağladı, sonra da mescide girdi" şeklindeki rivayeti daha açıktır. Buna göre (üzerinde durduğumuz) Ertes'in rivayetinde mecazi hazf vardır. Takdir: "Devesini mescidin önüne çoktürdü" veya buna benzer bir şekildedir" demiştir. İbn Hacer'in Ahmed ve Hâkim'den naklettiği hadîs, Ebû Dâvüd'da da hemen bu hadisten sonra gelecektir.
Merhum Ahmed Naim Tecrid-i Sarih TercemesFndeki hadisi terceme ederken bu takdiri göz önüne almış ve cümleyi: "devesini mescid(in kapı-sın)da çökerettikten sonra..." diye terceme etmiştir. Biz bu takdiri yapmadan, ibareyi zahirîne göre terceme ettik ve meseleyi şerhte açıklamayı daha uygun bulduk.
Enes'in haberine göre, Dımâm Resûlullah'i gördükten sonra O'na "Ey Abdulmuttalib'in oğlu" diye hitab etmiştir. Buna sebep Hz. Peygamberin babasının, Efendimiz henüz dünyaya "teşriflerinden önce vefat etmiş olmasıdır. Böyle durumlarda insanın dedeye nisbet edilmesi Araplar arasında âdetti. Adamın Peygamber (s.a.)'in makamına uygun hitab etmemesinden dolayı Efendimiz de "evet" şeklinde cevap vereceği yerde "söyle seni dinliyorum" diye mukabelede bulunmuştur.
Kur'an-ı Kerim'de "Peygamberi, kendi aranızda biribirinizi çağırdığınız gibi çağırmayınız"[342] buyurulduğu halde, Dımâm'ın yukarıda belirtilen hitabını, onun daha önceden müslüman olmadığına delil saymak mümkündür. Eğer önceden müslüman olmuşsa o zaman bu âyeti henüz duymamıştır, hükmüne varılabilir.
Hadîsin râvisi Enes, hâdiseyi buraya kadar naklettikten sonra, Resûlul-lah ile Dımâm arasında geçen konuşmayı haber verdiği halde, müellif, konu ile ilgili kısmın dışında kaldığı için bu konuşmayı kitabına almamış, sadece "ve hadisi nakletti" demekle hadisi ihtisar ettiğini belirtmiştir.
Hadisin tamamı Buhârî'de mevcuttur. Buhârî'deki rivayete göre hadisin devamı şu şekildedir:
"...(Dımâm Resülüllah'a) Ben sana bazı şeyler soracağım, amma soracaklarım (pek) ağırdır. Gönlün benden incinmesin" dedi. Peygamber (s.a.) "aklına geleni sor" buyurdu. "Senin ve senden evvelkilerin Rabbi aşkına (söyle), bütün halka (Peygamber olarak) seni Allah mı gönderdi?" dedi. Resulüllah: "Evet" buyurdu. "Allah aşkına (söyle), bir gün bir gece için beş vakit namaz kılmayı sana Allah mı emretti?" dedi. "Evet" buyurdu. "Allah aşkına (söyle), senin şu (malum) ayında oruç tutmayı sana Allah rm emretti?" dedi. "Evet" buyurdu. (Yine) "Allahaşkına şu (malum olan) sadakayı zenginlerimizden alıp fukaramıza dağıtmayı sana Allah mı emretti?" dedi. Nebiyy-i muhterem (a.s.) (buna da) "evet" buyurunca, adamcağız: "Sen ne getirdin ise, ben ona iman ettim. Kavmimin geride kalannlarma da* elçi benim. Ben Sa'd b. Bekr kabilesinden Dımâm b. Sa'lebe'yim" dedi.[343]

Bazı Hükümler

1. Kâfirin ihtiyaç halinde mescide girmesi caizdir. Ancak, bu konu mezhepler arasında ihtilaflıdır.
İmam Azam Ebû Hanife Hazretlerine göre, kitabînin her ne maksat ile olursa olsun mescide girmesi caiz, dinsiz ve putperestlerin girmesi caiz değildir. Bu görüşünün delili Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde çok sağlam bir senetle Câbir'den rivayet ettiği; "Bu seneden sonra şu mescidimize ehl-i ahd ve hizmetçilerinden başka hiç bir müşrik giremez" mealindeki hadistir. Mü-câhid ve İbn Muhayriz de bu görüştedirler.
Ömer b. Abdilaziz, Katâde ve Muzenî'ye göre, hiç bir kâfirin mescide girmesi caiz değildir.
imam Mâlik, "Bir ihtiyaçtan dolayı kâfirin mescide girmesi caizdir" demiştir.
Şafîîlere göre, ister kitabî olsun, ister müşrik olsun bütün kâfirlerin Mescid-i Haram dışındaki mescidlere girmeleri müslümanların izin vermesi halinde caizdir.
2. Mescidde yaslanarak oturmak caizdir.
3. Bir kimseyi veya bir şeyi özellikleri ile tarif caizdir.
4. Bîr kimseyi dedesinin ismine nisbet ederek çağırmak caizdir.
5. Sorusu tekerrür etse bile sorana cevap vermek meşrudur.
6. Bilmeyene adamın kendisini tarif etmesi caizdir.
7. İlim tahsili için sefere çıkmak meşrudur. Nitekim Buhârî, hadisi bu babda mütelaâ etmiştir.[344]

487. ...İbn Abbâs (r.anhumâ)dan, demiştir ki; Benû Sa'd b. Bekr kabilesi Dımam b. Sa'lebe'yi Resûlullah (s.a.)'a gönderdi. Dımâm gelip devesini mescidin kapısına çöktürdü.Sonra ayağını bağladı. Daha sonra da mescide girdi.
İbn Abbâs (bundan önceki Enes hadisinin) aynını nakledip şöyle dedi:
Dımam:
Abdulmuttalib'in oğlu hanginizdir? Resûlullah (s.a.); "Abdulmuttalib'in oğlu benim" Dımam:
Ey Abdulmuttalib'in oğlu!... dedi.
îbn Abbâs (bundan sonra) hadisin tamamım anlattı.[345]

Açıklama

Bu hadiste öncekinden farklı olarak Dımâm'm devesini kapının önüne çökerttiği açıkça tasrih edilmiştir. Bu tasrih, önceki hadisi anlamada mescid kelimesinin önüne muzaf takdir edenleri takviye etmektedir. Ayrıca İbn Hacer'in de işaret ettiği gibi bu hadise dayanarak devenin idrarının temizliğine hükmedenlerin tezini zayıflatmaktadır. Hadisler arasında görülen Dımâm'ın hitabı ile ilgili farklılık önemli değildir.[346]

488. ...Ebû Hureyre (r.a.)den demiştir ki;
Peygamber (s.a.) ashabından bir cemaatle birlikte mescidde otururken (bazı) Yahudiler kendisine gelip:
Ya Ebe'l-Kasım, Yahudilerden zina eden erkek ve kadın hakkında ne dersin? dediler.[347]

Açıklama

Bu hadis aslında daha uzundur. Sünen-i Ebu Davud'un "Kazâ,, bahsinde 3624 Hudud bahsinde de 4450 ve 4451 numaralarda tekrar gelecektir. Müellif buraya sadece konu ile ilgili kısmını, yani yahudilerin mescide girdiklerine işaret eden bölümünü almıştır. Hadisenin tamamı 4450 numarada gelecektir.[348]

24. Namaz Kılınması Caiz Olmayan Yerler

489. ...Ebû Zer (r.a.)den, demiştir ki; "Resulüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Bana yer yüzü temizleyici ve mescid (namazgah) kılındı"[349]

Açıklama

Ebu Zerr'm rivâyet ettiği bu hadis Buhârî'de, Beyhakî'de, Müslim'de, Nesâî'de ve İbn Mâce'de değişik lâfızlarla Hz Câbir'den rivayet edilen yalnız Resûlullaha ve ümmetine has olan beş hususiyetten biridir.
"Öncekilerden hiç birine verilmeyen beş şey bana verilmiştir..." diye başlayıp devam eden hadisin bir bölümüdür.
Yer yüzünün temiz olan her yerinde namaz kılma, normal ibâdet yapma diğer semavî dinlerde yoktur. Onlar ibâdetlerini kiliselerde veya havralarda yapmaları gerekir. İslâm'da ise, Cenab-ı Hakk'ın bu ümmete bir lütfü olarak temiz olan her yerde namaza durulabileceği ve temizleyici olarak teyemmüm edilebileceği beyân buyurulmaktadır.
Hadis-i şerif, mutlak mânâda, teyemmüm için toprağı şart koşmayan, bilakis yer yüzünün kireç, kum vs. gibi diğer maddeleri ile de teyemmümü caiz gören Hanefî mezhebinin delilidir. Bu meselenin tafsilâtı teyemmümle ilgili hadislerin şerhinde beyan edilmiştir.
Hattâbî bu hadisin mücmel ve mübhem olduğunu, bu mübhemiyetin Müslim'deki (523 numara) Huzeyfe'den nakledilen "Bize yer yüzü mescid, toprağı da temizleyici kılındı" hadisi ile tafsil edildiğini söylemiş, hadiste mü-fessirin mücmel üzerine tercih edileceğini kaydederek teyemmümün sadece toprakla caiz olduğunu söyleyen Şafîîlerin görüşünü takviye cihetine gitmiştir.
Bezlü'l-Mechûd sahibi, Hattâbî'nin bu mütalaasına karşı çıkarak şöyle demektedir:
"Huzeyfe hadisi, topraktan başka hiç bir şeyle teyemmümün caiz olmadığına delil olamaz. Çünkü bu teyemmümün sadece toprakla olduğuna delâlet etmez. Üstelik biz, Huzeyfe hadisinin, Ebû Zerr hadisini tefsir ettiği görüşüne katılmıyoruz. Bilakis diyoruz ki, Ebû Zer hadisinde kapalı bir taraf yoktur. Mesele mutlak mukayyet meselesidir. Teyemmüm konusunda esas delil Kur'an-ı Kerim'deki lâfzıdır ve (sa'id) mutlak olarak "yeryüzü " mânâsındadır. Kur'an'ın bu mutlak lâfzını haber-i vâhid ile kayıtlayarak "teyemmüm sadece toprakla caizdir" demek mümkün değildir.[350]
Hadis-i şerifin geri kalan bölümünde, yeryüzünün tamamının müslümanlar için namazgah olduğu bildirilmektedir. Bu, Hattâbî'nin de ifâde ettiği gibi, Cenab-ı Hakk'ın İslâm ümmetine bir ihsanıdır. Zira, önceki ümmetler, ibâdet edebilmek için kilise veya havraya gitmek mecburiyetinde idiler. Müslümanlar ise, namazlarını her istedikleri yerde kılabilirler.
Bu hadiste "yer yüzünün tamamı namazgah kılındı" denilirken, mutlak olarak ifade edilmiş, herhangi bir istisnada bulunulmamıştır. Halbuki bazı hadislerde, pis oldukları için veya başka mülahazalarla kabristan, küllük, deve ağılı, hamam vs. gibi yerlerde namaz kılınması men edilmiştşir. O halde hüküm olarak, yer yüzü bazı istisnaları olmakla beraber müslümanlar için genelde namazgah kılınmıştır.
Hz. Peygamber "Bana yer ı yüzü..." derken bu hükmün sadece kendi^ sine ait olduğunu kastetmemiştir. İfâdede bir hazf vardır. Harf-i atıf ile matuf hazf edilmiştir. Cümlenin tamamı, ""yer yüzü, bana ve ümmetime..." şeklindedir. Zaten hadisin diğer rivayetleri bu hususu açıkça dile getirmektedirler.[351]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaç hâlinde yer yüzü cinsinden her şeyle teyemmüm etmek caizdir.
2. Yeryüzünün temiz olan her yerinde namaz kılmak caizdir.[352]

490. ...Ebû Salih el-Gıfârî demiştir ki;
Ali (r.a.) (Basra'ya)[353] giderken yolu Bâbil'e uğradı. Müezzin kendisine ikindi namazını(n vaktinin girdiğim) haber vermeye

geldi. (Ali karşılık vermedi). Bâbil'den çıkınca, müezzine emretti o da namaza ikâmet getirdi. Ali namazı bitirince:
Habibim, sallellahu aleyhi ve sellem beni, kabristanda ve Bâbil arazisinde namaz kılmaktan men etti. Çünkü Bâbil(in eski sakinleri) lânetlidir" dedi.[354]

Açıklama

Bâbil, Irak'ın eskiden mamur ve meşhur bir şehridir. Sihrî ve şarabı ilk defa burada yaşayanların buldukları söylenir. Ken'an melikleri burada ikâmet ederlerdi. Burada ilk yerleşenin ve imar edenin Nûh (aleyhisselâm) olduğu da söylenir. Bu rivayete göre Hz. Nuh oraya Tu-fan'dan sonra gelip yerleşmiştir. Ebû'l-Munzir, Bâbil şehrinin on iki fersah genişliğinde olduğunu, Fırat'ın, şehrin içinden aktığını, Buhtunnasr'ın şehrin sakinlerini korumak için nehrin yatağını sonradan değiştirdiğini söyler.
Hz. Ali'nin "Burası lânetlidir" sözünü söylemiş olması "buranın ahalisi lânetlidir, yani bugünkü yaşayanları değil de eski kavimlerden Allah'a isyan etmeleri, kendilerine gönderilen Peygamberlere karşı çıkmış olmaları, sebebiyle Allah'ın gazabına uğrayarak lanetlenmiş ve helak olmuş kişilerin bakiyyeleri (cesetleri, mezarları)" sebebi ile olsa gerektir. Aksi takdirde geçmiş nesillerin günahını o gün yaşayan ve müslümanlardan olan kişilere yükleyerek lanetlenmiş bir toplum olmalarının, İslâm prensipleri ile bağdaşır tarafı yoktur. "Burası lânetlidir" tabiri arapçada çok kullanılır, mecazidir. Zikrü'l-Mahal irâdetü'1-hâll kabilindendir. Yani mahal söylenir, içindekiler kastedilir. Çünkü mücerred manada bir yerin lânetli olması söz konusu olamaz.
Nemrûd b. Ken'an, İbrahim (aleyhisselâm)ın zamanında buranın en büyük meliki idi. Zannınca semaya çıkmak ve semâ ehli ile savaşmak için çok yüksek bir kule inşâ ettirdi. Bir rüzgâr esti, onu yıktı ve tepesini denize attı. Sonra müthiş bir zelzele oldu. Binalarını yerle bir etti. Ahalisi binalarının altında kalarak helak oldu. Bu zelzelenin şiddetinden lisanları karıştı, birbirlerinin sözünü anlamaz hâle geldiler. Bu yüzden buraya "Bâbil" denildi.[355]
İşte Hz. Ali buradan geçerken ikindi namazının vakti girdiği halde namazı kılmamış ve metinde geçen şeyleri söylemiştir. Bu hadisde iki yerde namazın nehyedildiği haber verilmiş olmaktadır:
1. Kabristanda,
2. Bâbil arazisinde.
Kabristanda namaz kılmanın hükmü mezhepler arasında ihtilaflıdır.
Hanbelflere göre her halü kârda kabristanda namaz kılmak haramdır. Orada kılınan namaz sahih değildir. Zahiriler de bu görüştedir.
Şafüler kabirlerin üzerinin kapalı veya açık olmasını ayrı değerlendirmişler, açık olur da toprak ölülerin etleri, irinleri ve ondan çıkanlarla karışık ise oranın pisliğinden dolayı namaz caiz değil, kabristanın temiz bir yerinde kılımrsa, caiz demişlerdir.
Mâlikîlere göre kabristanda namaz kerâhetsiz caizdir.
İmam Ebû Hanife, Sevrî ve Evzâî'ye göre temiz bile olsa kabristanda namaz kılmak mekruhtur.
Bâbil arazisinde namaz kılmanın mekruh oluşu biraz şaibeli bir konudur. Zira ehlinin lanetlenmiş olması ile o arzın ne alâkası vardır? Sonra Resülullah, mutlak olarak yer yüzünün namazgah kılındığını haber vermiştir. Bazı yerlerde namaz nehyedilmişse de bu, ya oraların necâsetli olma ihtimalinden ya da, tehlikeli oluşundandır. Bizce bu konuda söylenecek en güzel şey Hattâbî'nin şu sözleridir:
"Bu hadisin isnadı söz götürür (zayıftır). Âlimlerden,Bâbil toprağında namaz kılmayı haram kabul eden hiç bir kimseyi bilmiyorum. Bu hadis, kendisinden daha kuvvetli olan "Yer yüzü bana temizleyici ve namazgah kılındı" hadisine zıt düşmektedir. Bu hadisin mânâsı (eğer hadis sabitse), Resûlul-lah, Hz. Ali'yi Babil arazisini ikâmet için vatan edinmekten nehyetmiş demektir. Çünkü orayı ikâmet için vatan edinse orada namaz kılacaktır. Bu nehy sadece Hz. Ali'ye mahsustur. Görüldüğü gibi Hz. Ali, "Bizi menetti" dememiş, "Beni men etti" demiştir.Bu, Kûfe'deHz. Ali'nin başına gelecek musibetlerden dolayı onu uyarma niteliğinde bir mu'cize de olabilir. Çünkü Küfe, Bâbil arazisidir. Nitekim ondan önce hiç bir halife Medine'den başka bir yere ikâmet için gitmemiştir."[356]

491. ...Ahmed b. Salih, İbn Vehb'den, îbn Vehb Yahya b. Ezher ve İbn Lehîa'dan bunlar Ebû Salih el-öifârî'den o da Hz. Ali'den (yukarıdaki) Süleyman b. Davud'un rivayetini mânâ olarak nakletmişler fakat...yerine (yine aynı anlama gelen) demişlerdir.[357]

492. ...Ebu Said el-Hudrî (r.a.) Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Mûsâ b.İsmail ise rivayetinde, "zannediyorum ki Amr" demiştir.
"Hamam ve kabristanın hâricinde yer yüzünün tamamı mesciddir (Namazgahtır)"[358]

Açıklama

Müellif Ebu Dâvud bu hadisi iki ayrı üstaddan almıştır. Bunlar, Müsedded ve Mûsâ b. İsmail'dir. Müsedded rivayetinde Abdülvâhid'in Amr b. Yahya'dan duyduğuna şüphe etmediği halde Musa b. İsmail bunda şüphe etmiş ye bu şüphesine; "Zannediyorum ki..." diye işaret etmiştir. Tercemedeki tire arasındaki kısım bu şüpheye işaret olarak vârid olmuştur.
Üzerinde durduğumuz hadis, kabristanlarla hamamlarda namaz kılmayı nehyetmektedir. Kabristanlarda namazın hükmüne ait görüşler, bundan evvelki hadisin şerhinde açıklanmıştır.
Hamam sözünden maksat, sadece bugünkü manada umûma açık yıkanma yerleri değil, nerede olursa olsun yıkanmaya tahsis edilen her yerdir. Buralarda namazı kılmanın hükmü de ulemâ arasında ihtilaflıdır:

Ahmed b. Hanbel Ebû Sevr ve Zahirilere göre hamamlarda namaz sahih değildir.
Cumhura göre ise, necaset olmadığı takdirde ğusul edilen yerlerde namaz kılmak mekruhtur. Necaset olduğu takdirde sahih değildir. Hanefîlere göre tuvalet çukurları üzerinde de namaz kılmak sahih değildir.
Mâlikîler, hamamlarda namazın kerahetsiz caiz olduğu görüşündedir.
Üzerinde durduğumuz babın hadislerinde beyân edilenlerden başka namaz kılınması nehyedilen başka yerler de vardır. Mezbahalar, çöplükler, yol ortaları, deve yatakları, Beytullahın üzeri, gasbedilen arazi, mescid-i dırar, kabre karşı, kilise ve havralarda resimlere karşı, üzerinde necaset bulunan gusulhâne duvarında, yanan ateşe karşı ve resme karşı namaz kılmak bu cümledendir. Bunlardan ilk ikisi pis olduklarından, üçüncüsü gelene geçene zarar vereceği için, dördüncüsü tehlikesinden ve kalbe vesvese vereceğinden, Beytullah'ın üstü de tazim içindir. Bundan sonrakilerin her biri için ayrı sebepler vardır. Bunlardan her birinde namaz kılmayı nehyeden ayrı ayrı hadisler vârid olmuştur.
Bazı âlimler, yer yüzünün tamamının namazgah olduğunu ifâde eden hadisin umûmuna bakarak bütün buralarda namazı caiz görmüşlerdir. Şevkânî bunlara karşı, adı geçen yerlerde namazı men eden hadislerin hâs olduğunu hüküm yönünden umûm ifâde eden hadislerin bunlar üzerine bina edilmesi gerektiğini söyler.[359]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif, kabristanlarda ve hamamlarda namaz kılmayı nehyetmektedir.
2. Buralara kıyasla pis olan her yerde de namazın nehyedilmiş olduğu hükmüne varılır.[360]

25. Deve Yataklarında Namaz Kılmak Nehyedilmiştir

493. ...Berâ b. Azib (r.a.) demiştir ki;
Resûlullah (s.a.)'a deve yataklarında namaz kılmanın h ükmü soruldu. Nebî (s.a.):
"Deve yataklarında namaz kılmayınız. Çünkü develer şeytanlardandır" buyurdu.
Koyun ağıllarında namaz kılmanın hükmü sorulunca da:
"Oralarda kılınız, çünkü onlar berekettir" karşılığını verdi.[361]

Açıklama

Bu hadis-i $erif 184 numarada geçmiştir. Orada gerekli açık-lamada bulunulmuştur.[362]

26. Çocuğa Namaz Kılma Emri Ne Zaman Verilir?

494. ...Sebra[363] (r.a.) "Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir: "Çocuk yedi yaşına gelince namaz kılmasını emrediniz. On yaşına gelir de kılmazsa dövünüz."[364]

Açıklama

Hadis-i Şerifteki hitab velileredir. Çünkü çocuklar mükellef değildirler. Velinin, baba, dede, vasî veya hâkim tarafından tâyin edilen kayyum olması arasında fark yoktur. Çocuğa namazın emredilebilmesi için onun mümeyyiz olması lâzımdır. Ekseriya yedi yaşından itibaren çocuk mümeyyiz olmaya başladığı için, bu yaşla kayıtlandırılmıştır.
Bu emrin gereği olarak, çocuğa erkek olsun, kız olsun namazın şartları, rükünleri ve namaz sahih olacak kadar Kur'an-ı Kerim'den bir bölümün öğretilmesi lâzımdır. Bunun için gerektiğinde -varsa- çocuğun malından, yoksa babasının malından o da yoksa anasının malından harcamada bulunabilir. İmam Nevevî "Fatiha ve farzlardan başka şeyi öğretmek için çocuğun malından ücret verilebilir mi? Bu konuda iki cevap vardır. Esah olanına göre verilebilir" demektedir.
Çocuk on yaşma geldiğinde buluğ çağı yaklaştığı için, namaz kılmazsa dövülmesi emredilmektedir. Bu çocuklara değil, velilere hitabeden bir emirdir. Bu emrin vücûb için mi yoksa nedb için mi olduğu ihtilaflıdır. Bu emrin vücûbuna kail olanlar "Ehline namazı emret"[365] ve “Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu ateşten koruyunuz"[366] âyet-i kerimelerim görüşlerine delil getirirler.
Şâfiîler emrin vücûb ifâde ettiği, Hanefiler ise,nedb için olduğu görüşündedirler.
Şevkânî, hadisteki emrin nedbe delâletinin kabulü halinde bunun "emrediniz" emrine uygun olabileceği fakat "dövünüz" emrine muvafık olamayacağını söyler. Çünkü dövmeyi emretme başkasına bildirmedir,da mendûp için olan bir emirde mübâh olmaz.
Emrin nedbe delâlet ettiği görüşünde olanlar, çocuğun mükellef olmayışını, emrin hakiki manasında kullanılmasına mâni olduğunu, çünkü icbarın, ancak vacibi yapmak veya haramı terk etmek için olabileceğini namaz da çocuğa vâcib olmadığı için terkinin mahzurlu olmadığını söylerler.
Hattâbî bu hadis-i şerifin şerhinde şunları söyler:
"On yaşına geldiğinde namazı kılmazsa dövünüz"sözü bulûğa erdikten sonra bile bile namazı geçirenin cezasının ağırlığına delildir. Biz deriz ki, baliğ olmayan çocuk, namazı geçirdiğinde dayağa müstahak olunca, bulûğdan sonra çarptırılacağı cezanın daha şiddetli olması gereği açıktır. Ulemânın ifâdesine göre dayaktan sonra en şiddetli şey de katl'dir."
Aynî, Hattâbî'nin bu ifâdesine itiraz etmiş; "Bu istidlal zayıftır. Biz (Hanefîler) buluğdan önce dövmeyi vacip görmüyoruz ki,

buluğdan sonra daha şiddetli olan katle müstehak olduğunu kabul edelim. Biz günahtan dolayı katlin vacip olduğunu da kabul etmiyoruz. Çünkü Resûlüllah "İnsanlar lâi-lahe i ilci I ah deyinceye kadar onlarla harbetmekle emrolundum" buyurmuştur. Her dövme bir değildir. Buluğdan sonra namazı geçiren kimse, buluğdan evvel geçiren kimseden daha şiddetli olarak kan çıkıncaya kadar dövülür ve hapsedilir. İmam-ı Azam'ın mezhebi de budur. Bu mücerred dövmeden daha şiddetlidir. Öyleyse ulemâ, "dayaktan sonra en şiddetli ceza ölümdür" diye nasıl söyleyebilir? Ayrıca buluğdan önceki dövme, te'dip maksadıyla buluğdan sonraki ise, zecr ve ceza maksadıyladır. Bu, önceki dövmeden daha şiddetli olmuş olur" demiştir.
Namaz geçiren kimseye verilecek ceza konusu ihtilaflıdır. Hattâbî'nin bildirdiğine göre, bu hususta mezheplerin görüşü şudur:
Mâlik ve Şafîî, namaz geçiren öldürülür, demişlerdir.
Mekhûl, Hammad b. Zeyd ve Vekî' b. el-Cerrâh'a göre, tevbeye davet edilir, tevbe ederse birşey yoktur. Aksi halde öldürülür.
Ebû Hanife'ye göre, öldürülmez fakat dövülür ve hapsedilir.
Zührî'derurivâyet edildiğine göre, namazı geçiren fâsıktır, şiddetli olarak dövülür ve zindana atılır.
Bir gurup ulemâ "Vakti çıkıncaya kadar özürsüz olarak namazı kılmayan kâfirdir" demişlerdir. Bu, İbrahim en-Nehâî, Eyyûb, Abdullah b. Mübarek, Ahmed ve İshâk'ın görüşüdür. İmam Ahmed, "Kasden namazı terkedenden başka hiç bir kimse işlediği bir günahtan dolayı küfre nisbet edilemez" demiştir. Bu görüş sahipleri "Kul ile küfür arasında namazı terkten başka bir şey yoktur" hadisini hüccet almışlardır.[367]

Bazı Hükümler

1. Veli, küçük ÇOcuğu vedi yaşına geldiğinde ona namaz kılmayı emretmeli, on yaşına geldiğinde de kılmafesa dövmelidir. Bu, bazı âlimlere göre veliye vacip bazılarına göre menduptur.
2. Yedi yaşına gelinceye kadar çocuğa dinî bilgilerin öğretilmesi gerekir.[368]

495. ...Amr b. Şuayb babası vâsıtası ile dedesinden Resûlullah(s.a.)ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
“Çocuklarınıza, yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmalarını emrediniz. On yaşına geldiklerinde kılmazlarsa dövünüz ve yataklarını ayırınız"[369]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte öncekinden fazla olarak, çocukların yataklarının ayrılması da emredilmektedir. Bu emri ifâde eden cümlenin "on yaşına gelince dövünüz" cümlesine atfedilmesi mümkün olduğu gibi, "Yedi yaşında iken namaz kılmalarını emrediniz" cümlesine atfedilmesi de mümkündür. Birinci takdire göre, çocuklar on yaşına geldiklerinde, ikinci takdire göre ise, yedi yaşına geldiklerinde yataklarının ayınlması gerekir. On yaş bulûğ çağma daha yakın olduğu için çocukların şehvetleri artar ve kötü durumların ortaya çıkmasından korkulur. Bu bakımdan atfın "on yaşına geldiklerinde dövünüz" cümlesine olması daha isabetli olsa gerektir. Buna göre cümlenin mânası "on yaşına geldiklerinde namazı kılmazlarsa dövünüz ve yataklarını da ayırınız" şeklinde olacaktır. Ne var ki, Bezzâr'ın yaptığı bir rivayet, ikinci takdiri destekler mâhiyettedir.
Çocukların aralarını ayırmış olmak için her birinin ayrı elbise giymiş olmaları kâfidir, yorganlarının ayrı olması şart değildir. Ancak en güzeli her birini ayrı yataklara yatırmaktır.
Mâlikîler "Çocukların biri birlerine sarılmaları, îezzet kastı ile de olsa aralarında bir Örtü olunca mekruhtur. Çünkü onlarda lezzet yok hükmündedir" derler.
Çocukların velisi, onların lezzet kastı ile biri birlerine sarıldıklarını öğrenir de buna ses çıkarmazsa haram işlemiş olur. Çünkü onları ıslah velinin vazifesidir.
Baliğ olanların, arada örtü yokken biri birlerine sarılmaları, lezzet kastı ile olsun olmasın haramdır. Aralarında örtü varsa, lezzet kastı ile olursa haramdır. Lezzet kastı yoksa haram değildir.
Her ne kadar, uygun olan ayrı yataklarda yatırmak ise de, zarûretden dolayı yataklarını ayiramayıp aynı yatakta bir kaç çocuğu yatırmak mecburiyetinde kalınırsa (şehvet duygusu olmadan) onları pijamaları ile bir arada yatırmalarında mahzur yoktur.[370]

496. ...Dâvûd b. Sevvâr el-Müzenî, önceki hadisi manası ve senedi ile rivayet edip şunu ilâve etmiştir:
(Resûlullah devamla şöyle buyurdu):
"Ve sizden biriniz, câriyesiyle kölesini (veya[371] hizmetçisini) evlendirirse,(câriyesi efendisinin,efendi de cariyesinin) göbeğinden aşağısına ve dizinden yukarısına bakmasın."[372]
Ebû Dâvûd dedi ki: VekV hocasının isminde yanıldı. Ebû Dâvûd et-Tayâlisîbu hadisi ondan (Sevvâr b. Dâvûd) rivayet edip "Bize Ebû Hamza Sevvâr es-Sayrafi haber verdi" dedi.[373]

Açıklama

Bu nacusm mevzu üe alâkalı kısmı, metinde zikredilmeyen bölümüdür. Hadiste zikredilen ifadeler, cariyesini evlendiren bir efendiye o cariyenin artık haram olduğunu, dolayısıyle dizkapağı ile göbeği arasına bakamayacağını bildirmektedir. Hz.

Peygamber, "câriye" diye terceme ettiğimiz (hadim) kelimesini müzekker olarak kullanmıştır. Buna göre, "diz kapağının üstüne ve göbeğinin altına bakmasın" emrinin cariyeye ait olması da muhtemeldir. Bu durumda "câriye efendisinin göbeği ile diz kapağı arasına bakmasın" mânâsı çıkmış olur. N'etice itibari ile her iki ihtimal de aynı sonucu verir. Çünkü, câriye evlendikten sonra, efendisi onun göbeği ile diz kapağı arasına bakamayacağı gibi, o da efendisinin göbeği ile diz kapağı arasına bakamaz. Cariyeyi kölesi ile veya bir başkası ile evlendirmesi arasında hüküm bakımından fark yoktur. Bu sebeple hadisin tercemesinde parantez içindeki açıklamalarla bu nükteye işaret etmeye çalıştık.[374]

497. ...Hişâm b. Sa'd demiştir ki;
Muâz b. Abdullah b. Hubeyb el-Cuhenî'nin yanına girmiştik. (Mu-âz) karısına:
Çocuk namaz kılmakla ne zaman emrolunur? dedi. Karısı:
Bizden bir adam Resûlullah (s.a.)dan naklederdi. Bu soru Efendimize sorulmuş da, O (s.a.);
"Sağını solundan ayırdığı zaman namaz kılmasını emredin" buyurmuş.[375]

Açıklama

Görüldüğü gibi hadiste sahâbinin ismi zikredilmemiştir.Fa kat bu, hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü sahâbilerin hepsi âdildirler. Bu rivayette çocuğun namaz kılmakla emredileceği yaş açıkça zikredilmemiş, sağını solunu ayırması esas alınmıştır. Normal olarak çocuk yedi yaşına gelince bunu ayırabilir. Bu durumda hadisler arasında bir farklılık olmaz.
Bu hadislerden henüz bulûğ çağına girmeyen çocukların namaza alişti-nlmalannın gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Çocuklar bulûğdan Önce mükellef olmadıkları için kıldıkları namazlar nafile olur, sevabı vardır. Kılmadıklarında ise günâh işlemiş sayılmazlar.
Bir çocuk, bulûğa ermeden namazı kılsa da vakit çıkmadan baliğ olsa Ebû Hanife, Mâlik ve İmam Ahmed'e göre namazını iade etmelidir. Abdesti varsa abdesti iade etmesine !üzum yoktur. Şafîîlere göre namazı iadesi şart değilse de iade etmesi müstehaptır. Dâvûd Zâhirî'ye göre hem abdesti, hem de namazı iade etmelidir.
Netice : Bu hadislerde îslâmın çocuk eğitimine verdiği önem açıkça ortaya çıkmaktadır.
Velinin her konuda çocuklarını eğitmesi ilk görevleri arasındadır. Eğitilmesi gereken konuların başında tslâmm direği sayılan namaz gelmektedir. Namaz uygulamalı bir ibâdet olduğundan evvelâ velinin bu ibâdeti kendisi yaparak çocuğunu dolaylı olarak eğitmesi ve gereken ilmihal bilgilerini öğretmesi gerekmektedir.
Baskı ile henüz buluğ çağına ermemiş çocukların namaz kılmalarını sağlamak eğitim safhasında son merhale ve son çâredir. Bu da İslâm'da on yaşında başlar.
Bunda önceki merhaleleri velinin veya eğiticinin tslâmm irşâd metodla-rı içerisinde uygulaması gerekmektedir. Zira Hâlık'ına karşı görevlerini ihmal edenin halka karşı da görevlerini ihmal edeceği bir gerçektir.
Ayrıca hadis-i şerifler, günümüzde mahzuru zaman zaman görülen içtimai bir probleme işaret etmektedir. Hislerin kabarmaya başladığı halk ifadesi ile, kanın deli olduğu ve akim henüz hislere hâkim olamadığı bir dönemde doğabilecek mahzurları önleme bakımından tenin tene değebileceği şekilde çıplak olarak bir örtü altında yatırılmaları yasaklanmıştır. Bundan maksat, doğabilecek kötülükleri Önleyici tedbirler almaktır.[376]

27. Ezanın Meşru' Kılınışı

498. ...Ebû Umeyr b. Enes, Ensârdan olan amcalarından birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Nebî (s.a.)in zihni halkı namaza nasıl toplayabileceği meselesiyle (meşgul) idi. Kendisine "namaz vakti girince bir bayrak dik, onu görenler birbirlerine haber verirler" denildi. Fakat, o, bu teklifi beğenmedi. Kurî (çi)"dan yani borudan söz edildi. Râvilerden Ziyâd bunun Yahudilere ait ibâdete davet borusu olduğunu bildirmiştir. Mebij(s.a.) bunu da beğenmedi ve "bu Yahudilerin işidir" buyurdu. (Ravi) Ebû Umeyr (yahut amcası) demiştir ki; Resûl-i Ekrem (s.a.)'e (bir de) çan (çalınması) teklif edildiyse de Resûl-i Ekrem (s.a.) "Bu, hıristiyan işidir" buyurdu. Abdullah b. Zeyd Resûlullah (sa..)in üzüntüsünü içinde hissederek oradan ayrıldı (gece), rü'yasında kendisine ezan gösterildi. Sabahleyin hemen Resûlullah (s.a.)'a gelerek; "Ben uyku ile uyanıklık arasında iken bir de baktım ki, birisi geldi bana ezanı öğretti" diyerek rüyasını nakletti. Ebû Umeyr (yahut amcası) dedi ki, "Halbuki Ömer b. el-Hattâb (r.a.) bu rü'yayı yirmi gün evvel görmüş (fakat gördüğünü) saklamıştır. Râvi Umeyr (veya amcası) dedi ki, sonra da (Ömer rü'yasını) Resûlullah (s.a.)a nakletti. Resulü Ekrem(s.a.)de ona; "Bunu bana daha evvel neden haber vermedin?" buyuranca, Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:
Abdullah b. Zeyd benden erken davrandı. Ben de utandım. Resûlullah (s.a.) de:
"Ya Bilal, kalk da bak Abdullah b. Zeyd sana ne söylerse ezberle ve aynen icra eyle" buyurdu. (Râvi) dedi ki: "Bilal (ilk) ezanı (böylece) okudu."[377]
Ebû Bişr dedi ki: Bana Ebû Umeyr'in haber verdiğine göre, En-sâr; "Şayet Abdullah b. Zeyd o gün hasta olmasaydı, Peygamber (s.a.) O'nu müezzin yapardı" derlerdi.[378]

Açıklama

Ezan sözlükte bildirmek, ilân etmek demektir. Dinî bir terim olarak ise ezan; "namaz vaktinin girdiğini özel lâfızlarla ilân etmektir."
Ezan okuyana müezzin denir. Ezan Kitab, öuı:net ve icmâ-ı ümmetle sâbitir. Kur'an-i Kerim'de (el-Maide : 53), (el-Cuma : 6)

âyet-i kerimelerinde ezandan bahsedildiği gibi pek çok hadis-i şerifte de ezan bütün ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.
Her ne kadar ezanın hicretten Önce meşru kılındığına dâir Taberânî, İbn Merdûye, Dârekutnî ve el-Bezzâr tarafından pek çok haberler nakledilmişse de, gerçekte bu rivayetlerin hiç birisi sağlam ve itimada şayan değildir. (Bu hadislerin senetlerini görmek için, el-Menhel IV, 125'e bakılabilir.)
Gerçekte ise ezan Hicretin birinci yılında hadis-i şerifte beyân edildiği şekilde meşru kılınmıştır. Daha önce ise müslümanlar birbirlerini "haydi namaza, namaza..." diyerek mescide çağırırlardı.
Bunu uzakta olanlar işitmezlerdi. Namaz vaktinin girdiğini bildirmek için bir alâmete ihtiyaç duyulunca Hz. Peygamber ashabına danıştı. Yapılan teklifleri ise hadis-i şerifte açıklandığı üzere, küffâra benzememek için kabul etmedi. Neticede vahy ile te'yid edilen bir rü'ya sonucu namaz vakitlerini ilân etmek için ezan meşru' kılındı.
Burada, Peygamberlerden başkasının rü'yasıyla dinî bir hüküm sabit olmadığı halde nasıl olup da bir sahâbinin rüyâsıyla ezanın meşru' kılındığı sonucu akla gelebilir. Ancak ezan, sadece bir veya iki sahâbînin rüyâsıyla sabit olmuş değildir. Çünkü Resul-i Ekrem(s.a.)e Mi'rac gecesinde yedinci kat semâda ezan gösterilmişti.Fajkat semâda gördüklerinin yer yüzünde uygulanıp uygulanmayacağı konusunda bir vahy veya bir jşâret bekliyordu. Abdullah b. Zeyd(r.a.)in rü'yâsım anlatması ve ardından Hz. Ömer b. el-Hattab'ın da aynı rü'yayı gördüğünü söylemesiyle Resûl-i Ekrem (s.a.) Allah Teâlâ'mn semada gösterdiklerini yer yüzünde sünnet kılmak istediğini hemen o anda anlayayrak "inşallah bu rii'ya haktır" diyerek ezanın okunmasını emretmiştir. Buna göre bu mübarek sahâbîlerin gördükleri rüya rast-gele bir rü'ya değil, vahyle desteklenmiş bir rü'yadır. Nitekim Ebû Davud'un Kitâbu'l-Merâsilin'inde Ömer b. el-Hattâb'ın, rü'yâsım nakletmeye geldiği vakit, Resul-i Ekrem(s.a.)in O'na: "Bu senin dediğin hususta bana daha evvel vahy geldi." buyurduğu rivayet edilmektedir.
Bir de "senin namım yükselttik" (el-lnşirah, 4) âyet-i kerimesi ile Resûl-i Ekrem'in isminin her zaman ve her yerde anılarak yükseltileceği va'd edilmişti. Bu bakımdan ezanın ilk defa Resûl-i Ekrem'in dilinden değil de başka bir kimsenin dilinden duyulması ve bu va'd'ın çok parlak bir şekilde gerçekleşmesine daha uygun düşmektedir.
Ezan kuvvetli (müekked) bir sünnettir. İmam Ebû Hanife der ki, bir topluluk şehirde ezansız ve ikâmetsiz namaz kılarlarsa, onlar sünnete karşı gelmiş ve günahkâr olmuşlardır. İmam-ı Muhammed'in şu sözüne bakarak ezanın vacip olduğunu söyleyenler de vardır: "Bir belde halkı ezanı terk etmekte birleşirlerse, onlarla (vazgeçinceye kadar) harb edilir." Bu iş ancak onun vacip olduğuna göre yapılabilir. Bu iki hüküm birleştirilince ortaya sünncl-i mükeddenin terkinden, vacibin terki gibi günah kazanılacağı neticesi çıkar. Onun terk edilmesine karşı savaşılır. Çünkü ezan İslâm'ın bir alâmeti ve özelliğidir. Bir hadis-i şerife göre Resul-i Ekrem (s.a.) harbetmek istediği bir kavmin üzerine vardığı zaman o beldeden ezan sesi duyulunca onların müslüman olduğuna hükmeder ve saldırmaktan vazgeçerdi.[379]
Nitekim aynı durum Asr-ı Saadette vuku bulmuş Hz. Peygamber Beni Müstalik kabilesine tahsildar olarak Velid b. Ukbe'yi göndermişti. Kabile halkı onu gördüklerinde kendisini karşılamak üzere çıkmışlar gelene ikram, gönderene ikram olacağından, uygun bir şekilde onu karşılamak istemişlerdi. Kabile ile Velid'in eski bir anlaşmazlıkları olduğundan bunu fırsat bilerek kendisini öldürmeye geldikleri zannı ile hemen geri dönmüş, Resûlullah'a onların İslâm'dan irtidâd ettiklerini haber vermişti. Buna sinirlenen Hz. Peygamber, Hz. Hâlid b. Velid'i bir bölük askerle onların üzerine göndermiş acele etmemesini ve durumu soruşturmasını da emretmişti. Geceleyin kabilenin bölgesine yaklaşanız. Halid, öncüler ve casuslar göndermiş gelen haberde onların İslama bağlı olduklarını, o kabileden ezan sesleri duyduklarını, namaz kıldıklarını gördüklerini haber vermeleri üzerine Hz. Hâlid sabahleyin nakledilenleri bizzat görmüş ve Resûlullah'a dönerek namaz kıldıklarını, ezan okuduklarını, İslâm şiarını terk etmediklerini, çıkışlarının karşılamaya niyet ile olduğunu haber vermiştir. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) bu habere memnun kalmış ve bu konuda yanlış haber veren sahâbiyi te'diben müs-lümanları teenniye davet eden, Hucûrat Sûresinin 6. âyeti nazil olmuştur.[380]
Hattâbî'nin açıklamasına göre, ezan iman in aklî ve naklî esaslarını içine alan özlü kelimelerden meydana gelmiştir. Şöyle ki; "Allahu Ekber" sözleriyle başlar. Bu sözler Allah Teâlâmn varlığını ve kemal sıfatları ile müttasıf olup,noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu bildirir. Sonra Allah'ın birliğini, benzeri eşi-ortağı olmadığını bildiren sözlerine geçilir.sözleriyle ise Peygamberlik ikrar edilir. Bundan sonra da sözleriyle namaza davet edilir. Çünkü namaz ancak Peygamberin haber vermesiyle bilinebilir. Daha sonra da sözleriyle felaha çağrılır ki, felâh'dan maksat, daimî ve sıkıntısız bir hayat ve kurtuluştur. Bu da âhiret hayatıdır. Yani ezan iman esaslarını ihtiva etmektedir.
Nevevî'ye göre ezanın faziletleri pek çoktur:
1. Ezan sesini duyan şeytanlar, ezan sesini duymayacak kadar uzaklara kaçarlar,
2. Büyük korku ve dehşete düşenlere ezan huzur, emniyet ve ferahlık bahşeder.Bu durumda kalan kimselere ezan okumaları tavsiye edilir.
3. Ezan okunduktan sonra duâ kabul edilir.
4. Ezanın İslâm'da şiar olması ve her zaman her yerde yükselmesi gerektiği hatta yeni doğan bebeğin bir kulağına ezan, öbür kulağına kamet getirilmesi Peygamberimizin sünnetlerindendir.
5. Ezanı işiten canlı-cansız her şey, ezanı okuyanın müslüman olduğuna kıyamet gününde şahitlik edecektir. Şeytan şahit olmak korkusuyla ezan sesinden kaçar. Çünkü kendisi şahitlik etmek istemese bile uzuvlarının şahitlik edeceğini bilir.
Ezan namaz vaktinin girdiğini bildirmek için okunur. Arapça olması ve akıllı bir kimse tarafından okunması gerekir. Müezzinin iyi ahlâklı, namaz vakitlerini bilen, abdestli, cemaati namaza yöneltmeye gücü yeten, güzel ve yüksek sesli birisi olması ve yüksekçe bir yerde okuması tercih edilir. Yüksek bir yere çıkmakla sağır kimseler de müezzini görerek vaktin girdiğini anlayabilirler. Halbuki günümüzde hoparlörlerle cami içinden ezan okuyanlar bu tutumlarıyla işitme özürlüleri ihmâl etmektedirler.
Ezan ikâmetin tersine ağır ağır okunur. Cumadan başka bir farz için birden fazla ezan okunmaz. Evde ve kırda kılınacak namazlar için de ezan okunabilir. Yalnız başına kırda namaz kılan kimse şayet ezan okursa, iki ucu görülemeyecek sayıda

melâike-î kiram gelerek arkasına cemaat olurlar.
Bir namaz için daha vakti girmeden ezan okunmaz. Ezan ile ikâmetin arasını biraz ayırmak uygun olur. Ezan ve İkâmet kaza namazları için de sünnettir. Ezanda lahn (kelimeleri doğru okumamak veya makama riayet kas-dıyla lafızları değiştirmek) caiz değildir. Ezan ve ikâmet esnasında müezzinin bir söz söylemesi, hatta verilen selâmı alması mekruhtur. Ezan okunurken konuşulmaz; hatta evinde Kur'ân okuyan kimsenin bile durup ezanı dinlemesi ve müezzinin okuduklarını tekrarlaması gerekir. Camide Kur'an okuyanın Kur'ân'ını kesmesi gerekmez. " Ezan şu sözlerden meydana gelir:
Dört defa "Allahü ekber, (Allah büyüktür)"; İki defa "Eşhedü en-lâ ilahe illallah (Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim)", iki defa "Eşhedii enne Muhammeden Resulullah (Muhammed'in (s.a.) Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederim)" İki defa "Hayye ala's-Salat (Haydin namaza)"; iki defa "Hayye alel-felah (haydin kurtuluşa)'.' Sadece sabah ezanlarında iki defa "Es-Salâtü hayrün mine'n-nevm" (Namaz uykudan) daha hayırlıdır)'/ iki defa "Allahu ekber" (Allah eri büyüktür)',' bir defa da "Lâ ilahe illallah (Allah'tan başka tanrı yoktur)" denir. Ezan ve ikâmeti işiten kimsenin bunları kendi kendine tekrarlaması salât ve felahlarda "La havle velâ "kuvvete illa billah" demesi, ve sabah ezanında "Es-salâtü hayrünjminnevm"e "sadakte ve bererte" (doğru söylüyorsun) diye karşılık vermesi sünnettir.
Hadis-i şerifte geçen "Ya Bilâl kalk..." sözü ezanın ayakta okunmasının meşru olduğuna delildir. Kadı İyaz "Hiç bir mezhebe göre oturarak ezan okumak caiz değildir. Yalnız, Ebû Sevr ile Malİkîlerden Ebü'l-Ferec oturarak ezan okumanın caiz olduğunu söylemişlerdir" demişse de, İmam Nevevî bu sözü tenkid etmiştir.Nevevi'ye göre "kalk" sözünün anlamı,"ezanı okumak için uygun bir yere git" demektir. Ezanı ayakta okumanın sünnet oluşu ise başka hadis-i şeriflerle sabittir. Bu hadisle ilgili değildir" demiştir.
Nitekim, ezanın ayakta okunması Şafiî ve Hanefî mezheblerine göre sünnettir. Şayet oturarak okunursa, ezan sahihtir. Hanefîlerin "El-Muhît" adlı fıkıh kitabında şöyle denilmektedir: "Bir kimse yalnız kendisi çin ezan oku-yacaksa, özrü olmadığı halde oturarak ezan okumasında bir sakınca yoktur. Çünkü burada başkalarına duyurmağa ihtiyaç yoktur. Özürsüz olarak oturduğu yerden okuduğu ezan sahihtir. Yalnız fazileti yoktur. Aynı şekilde ayakta durmaya gücü yettiği halde ezan okusa da sahihtir."[381]

Bazı Hükümler

1. Dinî konularda son derecetdikkatli ve itinalı davranmak lazımdır.
2. Mühim meselelerin çözümünde istişareye başvurmalıdır. Kişi umûmun menfaatiyle ilgili olduğuna inandığı düşüncelerini istişareye başkanlık edene iletmekten çekinmemelidir.
3. Sapıklara uymamak dinî bir esas ve görevdir.
4. Mü'minin sâlih rü'yası haktır.
5. Peygamberlerin dışında bazı kimselerin rü'yasında hakka uygun tecelliler olabilir.
6. Farz namazlar için ezan meşru kılınmıştır. Buna paralel olarak kaza namazları için de ezan ve kamet getirilebilir.
Netice : Ezan okumanın hükmü üzerinde ulema ihtilâf etmiştir. Mâliki-lire göre cemaatle namaz kılmak istiyen kişilere namaz kılacakları her mes-cid için veya toplanıp namaz kılacakları her hangi bir yer için ezan okumak sünnet-i kifâyedir. Ancak bir şehirde her namaz için bir ezanın okunması farz-i kifâyedir.
Hanefî ve Şâfîîlere göre ise, gerek cemaat ve^gerekse münferid için hazarda ve seferde ezan okumak sünnettir.
Hanbeliler'e göre ise, farz namazlar için o namazı,cemaatle eda edecek erkeklere, hazarda, farz-ı kifâyedir. bu konuda köy ile şehir veya kır arasında bir fark yoktur.
İbn Münzir'e göre ezan, cemaat hakkında hazarda ve seferde farz-ı ayndır.[382]

499. ...Abdullah b. Zeyd[383] şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.) halkı namaza toplamak maksadıyla çalınmak üzere bir çan yapılmasını emrettiği sıralarda idi. Ben uyurken (rü'yamda) yanıma elinde çan taşıyan bir adam çıkageldi. Ben ona:
Ey Allah'ın kulu! Bu çanı bana satmaz mısın? dedim.
Onu ne yapacaksın? dedi.
Onunla (halkı) namaza çağıracağız, dedim.
Sana bundan daha hayırlısını göstereyim mi? dedi. Ben de ona:
Evet (göster), dedim. Dedi ki:
"Şöyle dersin : Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Ben, Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. Ben,Allah'dan başka ilâh olmadığına şehadet ederim. Ben.Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim. Ben, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim. Haydin na- maza, haydin namaza. Haydin kurtuluşa, haydin kurtuluşa. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilâh yoktur."
Sonra benden biraz uzaklaştı ve (şöyle) dedi; "Namaza kalktığın vakitte de (şöyle) dersin: Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahitlik ederim. Ben Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim. Haydin namaza, Haydin kurtuluşa, Namaz başladı. Namaz başladı. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilâh yoktur." Sabah olunca Resûl-i Ekrem'e gelip gördüklerimi haber verdim. "İnşallah hak rü'yadır. Bilal ile beraber kalk gördüklerini O'na öğret de ezanı o okusun. Çünkü onun sesi seninkinden daha gür ve tatlıdır" buyurdu. Bilâl ile beraber kalktık. Ben O'na öğretmeye başladım, o da okumaya (başladı). Abdullah b. Zeyd (devamla) dedi ki:
Bu ezanı evinde işiten Ömer b. el-Hattab (r.a.) sür'atle dışarı çıktı ve "Ya Rasûlullah, seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki O'nun gördüğünü ben de gördüm" diyordu. (Bunun üzerine) Resûl-i Ekrem (s.a.) de:
"Allah'a hamd olsun" buyurdu.

Ebû Dâvûd dedi ki: Zührî'nin, Saidb. el-Müseyyeb vasıtasıyla Abdullah b. Zeyd'den rivayet ettiği (hadis) de aynen yukarıdaki hadis gibidir. Ancak îbn İshâk, ZührVden rivayetinde "Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür. Allah en büyüktür" (lâfızlarını dört defa) söylemişse de Ma 'mer ve Yûnus ZührVden yaptıkları rivayetlerinde (iki defa) "Allah en büyüktür, Allah en büyüktür" demişler. Bir daha tekrarlamamışlardır.[384]

Açıklama

Bir numara önce geçen hadis-i şerifle beraber üzerinde durduğumuz bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, cemaatle namaza yetişememek korkusu ile, sahabe-i kiram namaz vaktini müslümanlara kolayca ilanledecek bir çare arıyorlardı.Resûl-i Ekrem'in başkanlığında bir istişare kurulu teşekkül ettirilerek müzâkereler yapılmıştı. Neticede çaresiz kalınarak, bir çan çalıp namaz vaktinin girdiğini halka ilân etmeye karar verildi. Her ne kadar çan çalmak hıristiyanların âdeti idiyse de Resûl-i Ekrem (s.a.) bunu Yahudilerin âdeti olan boru sesiyle ilân etmeye tercih etmişti. Çünkü Hıristiyanlar Resûl-i Ekrem (s.a.)'e karşı Yahudilere nisbetle daha yumuşak ve ılımlı idiler. Nitekim Cenab-ı Hak Hıristiyanların bu halini Kur'an-ı Kerim'inde şöyle beyân buyurmuştur:
"Andolsun ki, insanlardan iman edenlere en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve Allah'a şirk koşanları bulacaksın. And olsun ki onlardan iman edenlere sevgice en yakını da "Biz Hıristiyanlanz" diyenleri bulacaksın. Bunun sebebi, onların içinde keşişler ve rahibi er bulunmasından ve onların gerçekten büyüklük taslamamasındandır"[385]
Ancak daha sonra Abdullah b. Zeyd (r.a.) ile Ömer b, el-Hattab'm vahy ile tasdiklenmiş rü'yaları neticesinde, ısmarlanmış olan çandan vazgeçilerek İslâm'ın bir şiarı olmak üzere ezan-ı Muhammedi meşru kılınmıştır.
Ezan-ı Muhammedi'nin ihtiva ettiği zengin mânâlara bir evvelki hadis-i şerifte temas edilmiştir. Bu mübarek lâfızlar arzın her noktasında değişen namaz vakitlerine göre fasılasız olarak okunarak hakimiyeti sürdürecektir. Hayat onunla sabahleyin başlayıp yine onunla yatsı vaktinde sükûnete erecektir. Kıyamete kadar arzın dört tarafında bu kelimelerin hâkimiyetini sürdüreceğinin bir remzi olarak AIlalıü Ekber lâfızları dört kere tekrarlanır. Yine her yüksek mekâna çıkıldığında da bu kelimeleri okayarak Allah'ın büyüklüğü hâtıra getirilir.
Ezan, ehl-i tasavvufun da dediği gibi, malının, mülkünün büyüklüğüne kapılıp, ona güvenip büyüklenenlere lisan-ı hal ile, "Hayır, en büyük Allahtır; ne malınız, ne canınız, ne de sultanınız!" diyerek uyarır.
Hadis-i şerifte geçen "sonra benden biraz geriye çekildi" sözlerinde ulema ikâmetin ezan okunan yerden ayrı bir yerde yapılması gerektiğine hükmetmişler ve ezanla ikâmetin birbirine ekienmeyip fasılalı yapılmalarına işaret edildiği manasını çıkarmışlardır. Yine bu hadis-i şeriften, Resûlullah (s.a.)'ın sesinin gür ve tatlı olması sebebiyle Hz. Bilâl'e ezan okumasını emretmesinden dolayı müezzinlikte sesi gür olan kişilerin gür sesli olmayanlara tercih edileceği hükmünü çıkarmışlardır.
Yine bu hadiste geçen ezan lâfızlarına bakarak tekbirlerin dört kere tekrarlanacağı hükmüne varılmıştır. İmam Ahmed, Şafiî ve Ebû Hanife bu görüştedirler. Bu görüş aynı zamanda ulemanın büyük çoğunluğu tarafından da benimsenmiştir, delilleri ise, bu üzerinde durduğumuz hadis ile, ileride gelecek olan (501) numaralı Ebu Mahzûre hadisi ve bütün müslümanların toplandığı bir merkez olan Mekke halkının tatbikatıdır. Çünkü Mekke'lile-rin bu uygulamasına hiç bir sahabi veya ilm adamı itiraz etmemiştir.
İmam Mâlik, Ebû Yusuf, Zeyd b. Ali, Sâdık, Hadi, Kasım ise Abdullah b. Zeyd'in bazı rivayetlerine, Ebû Davud'un Ma'mer ve Yunus kanalıy-le Zührî'den rivayet ettikleri, tekbirin dörtlenemeyeceği hadîsine, sünneti en iyi bilen Medînelilerin uygulamasına, Ebû Mahzûre'nin İbrahim b. İsmail ve Ziyâd b. Yûnus tarikiyle rivayet ettikleri tekbirin sadece iki kere okunacağını ifâde eden Hadîse ve yine aynı mevzudaki Müslim hadisine bakarak ezanın evvelinde tekbirin sadece iki kere okunması lâzım geldiğine hükmetmişlerdir. Şevkânî de tekbirin dörtlenmesi görüşünü tercih etmiştir.
Ezanda bir de terci' meselesi vardır. Dinî bir terim olarak terci' iki şehâdeti alçak sesle okuduktan sonra dönüp bir de yüksek sesle okumaktır.
İmam Şafiî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre ezanda tercF meşrudur. Tercî'in hükmü ise Mâlikîlere göre mendûp, Hanbelî ve Şafnlere göre ise, sünnettir. Şayet bile bile terk edilirse, ezan sahih olursa da fazileti kaybolur.[386] Hanbelî mezhebinde terci' yoktur, deniyorsa da Menhel sahibi gerçekte Hanbelilere göre de terciin sünnet olduğunu Nevevî'den naklediyor.
Ebû Hanife (r.a.) ile Küfe ulemâsına göre ise ezanda tercî' yapılması caizdir. Yani terci' ne sünnettir, ne de mekruhtur.[387]
Tercî'in nasıl yapılacağı meselesi için (500) nolu hadisin şerhine müracaat edilmelidir.
Netice: Resul-i Ekrem (s.a.)'in dört müezzini vardı:
1. Medine'de, Bilâl b. Rebâh (r.a.)
2. Medine'de, Amr b. Umm-i Mektûm (r.a.)
3. Küba'da, Sa'd el-Karat (Sa'd b. Âiz) (r.a.)
4. Mekke'de, Ebû Mahzûre el-Cumahî (r.a.)
Bunlardan Ebû Mahzûre ezanda tercî' yapardı. Bilâl (r.a.) ise, tercî' yapmazdı, fakat ikâmette ise cümleleri tekrarlamak sızın sadece birer kere okurdu. İmam-i Şafiî ile Mekkeliler Ebû Mahzûre'nin ezanı ile Hz. Bilâl'in ikâmetini örnek almışlar, İmam Ebû Hanife ile Iraklılarsa, Bilâl'ın ezanı ile Ebû Mahzûre'nin ikâmetini esas almışlardır. İmam Ahmed ile Medineliler ise, Bilâl'ın ezanı ile ikâmetini esas aldılar. İmam Mâlik ise, hem tekbirleri, hem de ikâmet cümlelerini ikişer kere okudu.[388]

500. ...Ebû Mahzûre[389] (r.a.)den, demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)a;
Bana ezanın okunuş usûlünü öğret, dedim.
Başımı okşadı ve şöyle buyurdu:

"Sesini yükselterek, Allahu ekber, AUahu ekber, AHahu ekber, Allahu Ekber dersin. Sonra şöyle buyurdu : Sesini alçaltarak, Eşhe-dü en lâilâhe illellah, eşhedü en lâ ilahe illallah, eşhedü enne Muhammeden Râsulullah, eşhedü enne Muhammeden Râsûlullah dersin. Sonra da sesini yükseltir ve eşhedü en Iâ ilahe illellah, eşhedü en lâilahe illel-lah; eşhedü enne Muhammeden resûlullah, eşhedü enne Muhammeden resûlullah dersin.
Hayye alc's-salâh. hayye ale's-salâh; hayye ale'l-felâlı, hayye ale'l-felâh (dersin), eğer sabah ezanı ise, es-salâtü hayrun mine'n-nevm, es-Salâtu hayrun mine'n-nevm" dersin (ve) Allahu ekber, Allalıu ekber, La ilahe illellah" (diye bitirirsin)[390]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen, Resûl-i Ekrem'in Ebû Mahzüre'nin başını okşamasının hikmeti, mübarek ellerindeki bereketin, Ebû Mahzüre'ye de intikal ederek telkin edilen ezanı kolayca öğrenmesine vesile olmasıdır, denebilir. Bu hâdisenin tafsilâtını İbn Mâce ve Beyhakî'nin rivayetlerine göre hadisin râvisi Abdullah b. Muhayrîz şöyle nakletmektedir: "Ben Şam'a gitmek üzere hazırlanırken Ebû Mahzûre'ye; ey amcacığım ; ben Şam yolculuğuna çıkıyorum, senden nasıl müezzinlik yaptığını bana anlatmanı rica ediyorum, dedim. O da bana şunları anlattı.
"Ben bir toplulukla beraber yolculuğa çıkmıştım. Yolun bir noktasına varınca Resûluîlah'ın müezzini namaza davet için Resûl-i Ekrem (s.a.)'in yanında ezan okumaya başladı. Biz de sırtımız müezzine donuk olarak ezana kulak verdik. Onunla alay ederek bağıra çağıra ezanı taklid etmeye başladık. Resul-i Ekrem (s.a.) bizi işitip yanına çağırdı. O işittiğim sesler hanginizden geliyordu? diye sordu. Yanımdakiler de hepsi birden benî gösteriverdiler.
Resûl-i Ekrem hepsini serbest bıraktı fakat beni bırakmadı. Sonra da "Kalk ezan oku" dedi.'Ben de kalktım ama o ana kadar benim için dünyada en hoşlanmadığım, Resûlullah (s.a.) ve bir de ezan okumaktı.
Kalktım yanına yaklaştım bana ezanın nasıl okunacağını şu şekilde öğretti:
de, sonra tekrar bana dedi ki: "Bir de sesini yükselterek şöyle de: sonra ezan bitince beni çağırdı ve içi-gümüş dolu bir kese verdi ve, elini başımın ön tarafına koydu ve yüzüme, göğsüme doğru gezdirdi, ta göbeğime kadar getirdi ve "Allah seni mübarek kılsın, Allah seni mübarek kılsın" diye dua etti. Ben de, "Ya Resûlellah beni Mekke'ye müezzin tayin etsen" dedim. Resulü Ekrem'e karşı duyduğum kın ve nefret hislerim sevgi ve saygıya dönüşüverdi. Doğru Mekke"ye Resul-i Ekrem'in valisi Attâb b. Esîd'in yanına geldim. Onun yanında Resul-i Ekrem (s.a.)'in emriyle ezan okudum.[391]
İmam Tahâvî'nin Şerhu Meâni'l-Âsâr'da beyân ettiğine göre Resûl-i Ekrem (s.a.)in Ebû Mahzûre'ye şehâdetleri önce hafif sesle okuttuktan sonra bir de yüksek sesle okutmasının sebebi:Ebû Mahzûre'nin şehadetieri okurken sesini Resûl-i Ekrem (s.a.)'in istediği gibi yükseltmemesidir. Bu sebebledir ki Resûl-i Ekrem; "Yüksek sesle şehâdetleri bir daha tekrarla" buyurmuştur. Bu inceliğe dikkat etmeyenler ezandaki tercî'i (yani şehâdeîlerin yüksek sesle tekrarlanarak dört kere okunmasını) ezanın aslından zannetmişlerdir.
Bazıları da bu tekrarın sebebi Resul-i Ekrem (s.a.)in yeni müslüman olan Ebû Mahzûre'ye şehâdeti iyice öğretmek istemesidir. Yoksa ezanın aslından şehâdetlerin dört kere tekrarı (terci) yoktur.
İbnu'l-Cevzî ise Tahkîk isimli eserinde Ebû Mahzûre (r.a.) yeni müslüman olduğundan ezandan nefret eden arkadaşlarına ezanı öğretmesi için kendisinin iyice şehâdetleri öğrenmesi gayesiyle bu tekrarlar yapılmıştır demektedir. Zeylâî de diyor ki: "Şu üç söz mana itibariyle biribirine yakındır. Fakat Ebû Davud'un rivayet ettiği şu hadis, bunların üçünü de reddeder. Çünkü hadis-i şerifte ezanın kendisine öğretilmesini isteyen Ebû Mahzûre (r.a.)'ye Resûlüllah (s.a.) ezanın nasıl okunacağını öğretirken bu tekrarları yapmıştır. Yani bu tekrarları, ezanın aslını teşkil eden bir unsur olarak öğretmiştir. Hadis-i şerifteki "Aİlahu ekber..." dersin" sözünden maksat "ezanı böyle okumalısın anlamında" emirdir.
Tercî'in hükmü 499 numaralı hadisin izahında geçti. Ancak burada ter-cî'in nasıl yapılacağı üzerinde mezheplerin görüşüne işaret etmek istiyoruz. Kitabü'l-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Arab'da şöyle denilmektedir.[392]
"Şâfîîler ve Mâlikîler, eşhedu en lâ ilahe ilallah, eşliedıı en lâ ilahe illallah, eşhedu enne Muhammeden Resûlüllah, eşhedu enne Muhammeden Resûlullah kelimelerini önce işitilebilecek kadar alçak bir sesle söyledikten sonra yüksek sesle okurlar. Ancak Mâlikîler önce okunan kısık seslere tercî' diyorlarsa da Şâfîîler sonra tekrarlanan yüksek seslere tercî' diyorlar."
Sabah namazı için okunan ezanla 'dan sonraki "Namaz uykudan hayırlıdır" cümlesi ilâve edilir. Bunun manası AHyyu'l-Karî'ye göre, "Namazdaki zevk, uykunun zevkinden daha üstün ve hayırlıdır" elemektir. Hz. Bilâl (r.a.) sabah namazı vaktinin girdiğini haber vermek için Hz. Âişe'nin hücresine vardığında Cenab-ı Risâletpenah'ın uykuda olduğunu Öğrenince bu mübarek lâfızları telâffuz etmiş, Resul-i Ekrem de Hz. Âişe'den (r.anhâ) bunu duyunca ziyadesiyle memnun olmuş ve her sabah ezanında "hayye ale'l-f elan "dan sonra bu cümlenin iki kere tekrarlanmasını tavsiye etmiştir. Dört mezhebe göre de sabah ezanında bu cümleleri okumak sünnettir. Buna tesvîb denir.[393]

Bazı Hükümler

1. Bilmeyen kimse bilmediğini bilene sormalıdır.
2. Öğretmen öğrenciye karşı çok yumuşak davranmalıdır.
3. Allah yanında faziletli olduğu bilinen kimselerin dualarını almak için fırsatları değerlendirmek caizdir.
4. Sabah ezanında tesvib, "es-Salâtu hayrun mine'n-nevm" cümlesini iki kere okumak sünnettir.[394]

501. ...Sâidile Abdulmelik b. EbîMahzûre'nin annesi, Ebû Mahzûre vasıtasıyla bir önceki hadisin benzerini Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişlerdir. Ancak bu rivayette (sabahın) ilk (ezanın)da iki defa "Namaz uykudan hayırlıdır" (cümlesi) bulunmaktadır.

Ebû Dâvud dedi ki; (bir önceki) Müsedded hadisi daha tafsilatlıdır. (Hasen b. Ali, tbn Cureyc'den rivayet ettiği) hadisinde (şöyle) der:
"Ebû Mahzûre, "Resûl-i Ekrem bana ikâmet lâfızlarını, Allahü ekber, Allahü ekber; eşhedü en lâilâhe illallah, eşhedü en tâitâhe illallah, eşhedü enne Muhammeden Resulüllah, eşhedü enne Muhamme-den Resulüllah, Hayye ale 's-salah, hayye ale 's-Salah: Hayye ale 'l-Felah hayye ale'l-felah; Allahü ekber, Allahü ekber; Lâilahe illallah (şeklinde) ikişer kere (tekrarlamayı) öğretti" dedi.
Ebû Dâvûd Abdurrezzak'ın şöyle dediğini ilâve etti:
Resulüllah (s.a.) Abdullah b.Ebî Mahzûre'ye ikâmet ettiğin zaman (kâamet lâfızlarını) kad kaameti's-Salatü - kad kaametVs - salah (şeklinde) ikişer kere söyle, duydun mu? dedi. (Râvf Sâib) der ki:
Ebû Mahzûre başının ön tarafını tıraş etmezdi ve ayırmazdı. Çünkü orayı Nebi (s. a.) okşamıştı.[395]

Açıklama

Hasen îbn Ali'nin gerek Ebû Âsim ve tbn Cureyc vâsıtasiyla gerekse Abdurrezzak ve îbn Cureyc aracılığıyla Ebû Mahzûre'den rivayet ettiği bu hadis mânâ olarak bir evvelki 500 no'Iu Müsedded hadisine benzemektedir. Fakat bir evvelki hadis ezanı bütün ayrıntılarıyla ifade etmesi bakımından daha tam ve doyurucudur. Fakat bu hadisin Ebû Âsim kanalıyla gelen rivayetinde, Müsedded hadisinden fazla olarak: "Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'dan başka ilah olmadığına şahidlik ederim. Allah 'dan başka ilah olmadığına şahidlik ederim.Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim. Haydin namaza, Haydin namaza, Haydin kurtuluşa. Haydin kurtuluşa. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'dan başka ilah yoktur" şeklinde kaametin, son cümlenin dışındaki bütün cümlelerinin ikişer kere okunacağı ifadesi vardır.
Abdurrezzâk kanalından gelen rivayetinde ise, "Kaamet ettiğinde namaz başladı, namaz başladı, (şeklinde sadece) kamet cümlelerini ikişer defa tekrarla" sözleriyle ifâde edilmektedir. Nitekim müellif Ebû Dâvûd,hadisin sonunda râvilerinden gelen rivayet farkına bu şekilde işaret etmiştir.
Hadis-i şerifte geçen; "Eğer sabahın ilk ezanıysa iki kere "Namaz uykudan hayırlıdır" dersin" sözlerine bakarak Subulu's-selâm sahibi Sancânî ve Tahavî bu cümlelerin ancak sabah vakti girmeden okunan ilk ezanda okunabileceğine hükmetmişlerdir. Bunlara göre ilk ezan halkı uyandırmak için okunur. Bu tesvbîb'in (yani demenin) yeri de birinci ezandır.EbûDâvûd şârihi İbn Reslân da bu görüşü tercih etmiş ve İbn Hüzeyme hadisinin de bu görüşü desteklediğini sözlerine eklemiştir.
Fakat Hanefi uleması ve bunların görüşünde olanlara göre, Hz. Bilâl'-in fecirden önce okuduğu ezanın, halkı namaza uyandırmakla bir ilgisi yoktur. O teheccüd namazıyla ilgilidir. Sahabe-i kiramın bir kısmı gecenin ilk yarısında, diğer bir kısmı da ikinci yarısında teheccüd namazını kılarlardı. Hz. Bilâl'ın ezamyla birinciler uykuya yatarlar, ikinciler ise, teheccüd namazına kalkarlardı. Bu bakımdan hadis-i şerifte geçen tesvîb'in yeri sabah vakti girince okunan ezandır,demişler ve hadis-i şerifte geçen (sabahın ilk ezanında) cümlesini böyle anlamışlardır. Çünkü aslında bu cümle bundan önce geçen 500 numaralı hadiste bulunmamaktadır. Ayrıca İbn Ömer'den rivayet edilen, "Bilâl fecrden önce ezan okudu. Peygamber (s.a.) ona bir daha dönüp; ey nâs, haberiniz olsun köle yanılmıştır" diye nida etmesini emretti" mânâsmdaki hadisde bunların görüşünü kuvvetlendirmektedir.[396]

502. ...İbn Muhayrîz'în Ebû Mahzûre'den naklettiğine göre:
"Nebiyy-i Ekrem (s.a.) Ebû Mahzûre'ye ezam ondokuz kelime, ikâmeti de onyedi kelime (olarak) öğretmiştir. Ezan (şu kelimelerden meydana gelir): **1.** Allah en büyüktür, **2.** Allah en büyüktür, **3.** Allah en büyüktür, **4.** Allah en büyüktür.
1. Allah'dan başka İlâh olmadığına şahidlik ederim. **2.** Allah'dan başka ilah olmadığına şâhidlîk ederim. **3.** Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim. **4.** Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
1. Allah'dan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim, **2.** Allah'dan başka ilah olmadığına şahidlik ederim, **3.** Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim, **4.** Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
1. Haydi namaza, **2.** Haydi namaza,
1. Haydi kurtuluşa, **2.** Haydi kurtuluşa,
1. Allah en büyüktür. **2.** Allah en büyüktür.
1. Allah'dan başka ilâh yoktur.
İkâmet de,(şöyledir):
1. Allah en büyüktür, **2.** Allah en büyüktür, **3.** Allah en büyüktür, **4.** Allah en büyüktür.
1. Allah'dan başka ilâh olmadığına şahitlik ederim, **2.** Allah'dan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim.
1. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim, **2.** Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim.
1. Haydi namaza, **2.** Haydi namaza
1. Haydi Kurtuluşa, **2.** Haydi kurtuluşa,
1. Namaz başladı, **2.** Namaz başladı.
1. Allah en büyüktür, **2.** Allah en büyüktür,
1. Allah'dan başka ilâh yoktur.
Hemrâm'ın kitabındaki (rivayet) de (bu) Ebû Mahzûre hadisindeki gibidir.[397]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, yukarıdaki tercemede görüldüğü gibi ezan lâfızlarının ondokuz, ikamet lâfızlarının da onyedi olduğu beyân edilmektedir. Nitekim Şafiî uleması ve onların dışında bazı âlimler bu hadis-i şerife bakarak ezan kelimelerinin ondokuz kelime olduğuna hükmetmişlerdir.
Ebû Hanife, İmam Sevrî ve Ahmed b. Hanbel ise, ezan kelimelerinin onbeş kelime olduğuna hükmetmişlerdir. Bunların delili ise 499 no.lu Abdullah b. Zeyd hadisidir. İmam Mâlik'e göre ise, şehâdetlerde tercî' ile ve diğer cümleleri de ikişer ikişer okumak suretiyle ezanın bütün cümlelerinin sayısı onyedidir. Bunların da delili Müslim'in Ebû Mahzûre'den rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir:
"Nebiyyu'Hah sallellahü aleyhi vesellem kendisine şu ezanı öğretmiştir:
Allah her şeyden büyüktür. Allah her şeyden büyüktür.
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim.
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim.
Ben Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehâdet ederim.
Ben Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehâdet ederim.
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim.
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim.
Ben Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehâdet ederim. Ben Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehâdet ederim.
Sonra iki defa:
Haydin namaza, iki defa da haydin felaha İshak, "Allah her şeyden büyüktür, Allah her şeyden büyüktür. Allah'dan başka ilah yoktur" cümlelerini de ziyade etti.
İbn Rüşd Bidâyetu'l-Müctehid isimli eserinde şunları yazıyor:
"Ulemâ ezanın nasıl okunacağı konusunda dört kısma ayrılmıştır:
1. Mâlikîler, Bunlara göre ezanın bütün cümleleri ikişer ikişer okunur. Ancak şehâdet kelimeleri (yani kelimeleri) önce ikişer ikişer çok kısık bir sesle okunur. Sonra da yüksek sesle tekrar edilir. 499 Nolu hadiste beyan edildiği gibi buna terci' denir. Buna göre şahadet kelimelerinin okunuşunun toplam sayısı sekiz eder. Medinelilerin tatbikatı da böyledir.
2. Mekkeliler ve onlara tâbi olan **Şâfiîlerin görüşü**. Bunlara göre ezanın başındaki tekbirler dörder kere kelimeleri önce kısık bir sesle toplam dört kere, sonra da tekrar dört kere yüksek sesle okunur. Toplamı sekiz eder.Geriye kalan cümlelerise, ikişer kere okunur.
3. Kulelilerin ezanı ki, Ebû Hanîfe de bunlara tâbidir, sadece tekbirleri dört kere okuyup diğerlerim ikişer ikişer okurlar.
4. Basrahlarm ezanıdır. Bunlara göre ilk tekbirler dört kere, okunur, sonra şehâdet kelimeleri, "hayye ala"lerle birleştirilerek üçer kere sondaki tekbir iki tevhîd de bir kere okunmak suretiyle ezanın tüm cümlelerinin sayısı ondokuza ulaşır. Hasan el-Basrî ve İbn Şîrîn bu görüştedirler.
Bu görüşlerin hepsinin dayandıkları deliller ve örnek aldıkları uygulamalar vardır. Şöylece birinci tekbirin iki kere okunması sıhhatli yollarla Ebû Mahzûre ile Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den rivayet olunmuştur. Dört kere okunması da yine Ebû Mahzûre ile Abdullah b. Zeyd'den başka yollarla rivayet olunmuştur. İmam Şafiî "Bu, Mekke'de öteden beri câri olan ezan şekli olmakla beraber kabulü gereken bir takım ziyâdelerdir" demiştir.
İmam Mâlik'ten sonrakilerin kabul ettikleri tercî'e gelince, o da Ebû Kudâme yoluyla rivayet olunmuştur. Ancak Ebû Kudâme Ebû Ömer'e göre, hadis ulemasınca zayıf sayılmaktadır.
Küfe uleması ise, Ebû Leylâ'nın hadisine dayanmaktadırlar. Bu hadiste "Abdullah b. Zey d, rü'yada üstünde yeşil renkli iki kürk bulunan bir adamın bir duvarın saçağı üzerinde durup kelimeleri ikişer defa tekrarlamak suretiyle bir kere ezan okuduğunu bir kere de ikamet ettiğini görmüştür"denilmektedir.
Buhârî'nin bu mevzuda kaydettiği yalnız Enes hadisidir. Bu hadiste "Bilâl' e ezan lâfızlarını ikişer ikişer, ikâmet lâfızlarını da birer birer söylemesi emrolundu. Ancak "kad kaametissalah"' lafzını iki defa söylemekle emro-lundu."[398]
İkamet kelimelerinin onyedi olmasına gelince, bu mevzuda da mezheb imamlarının dayandıkları deliller ve çıkardıkları hükümler ayrı ayrıdır. Şöyle ki İmam Mâlik ve Şatîî hazretlerine göre ikamette ezanın başında ve sonunda bulunan, tekbirler ikişer kere, diğer cümleleri de birer kere okunur. Ancak Şafiî Hazretleri cümlesinin de iki kere okunacağını söyleyerek İmam Mâlik'ten ayrılmıştır. Ancak eskiden o da İmam Mâlik'in görüşündeydi.
Hanefîlere göre ise, ezanın başında bulunan tekbirler dört kere, bunun dışındaki cümleler ise, ezanın sonundaki kelime-i tevhid hariç hepsi iki kere okunur. Tevhid ise bir kere okunur. Toplamı onbeş cümledir. İkâmette ayrıca iki kere deniliir.
Ahmed b. Hanbel (r.a.) ise, ezan ve ikâmetteki rivayetlerin farklı oluşlarına bakarak bunların hepsiyle amel etmenin caiz olduğunu ifâde etmiş, aralarında bir tercih yapmamıştır. İmam Mâlik Hazretlerinin delili Medine-lilerin uygulaması ile ileride zikredilecek 509 no'lu hadistir. Bu durumda ikâmet cümlelerinin sayısı ondur.
İmam Şafiî Hazretlerinin delili ise, 499 nolu Abdullah b. Zeyd hadisi ve Buhârî'nin Hazret-i Enes'ten rivayet ettiği Tecrid'deki 559 no'Iu hadis-i şeriftir. Aynı zamanda Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. Ömer, Enes, Hasan el-Basrî, Zührî, Mekhûl, Evzaî, Ahntıed, İshâk ve İbn Münzir de bu görüştedirler.
Hanefî ulemâsının ve Kûfelilerin delili ise, üzerinde durduğumuz 502 no'Iu hadistir.[399]

503. ...İbn Muhayrîz'in rivayet ettiğine göre Ebû Mahzûre (r.a.) şöyle demiştir:
"Resulullah (s.a.) bizzat kendisi bana ezanı (kelime kelime) öğretti ve (şöyle) buyurdu:
"(Ya Ebâ Mahzûre!) Ezan okumak için şöyle de:
Allah en büyüktür. Allah en büyüktür.

Allah en büyüktür. Allah en büyüktür.
Allah'tan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim.
Allah'tan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim.
Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Sonra (tekrar başa) dön ve sesini yükselt(erek okumana şöyle devam et):
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim.
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim.
Ben Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Ben Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Haydi namaza, haydi namaza.
Haydi kurtuluşa, haydi kurtuluşa
Allah en büyüktür, Allah en büyüktür.
Allah'dan başka ilah yoktur.[400]

Açıklama

Bu hadis"i §erifte geçen, önce şehâdetleri kısık sesle telâffuz ettikten sonra bîr de yüksek sesle telâffuz ederek okuma şekline tercî denildiği 499 ve 500 no'lu hadislerde zikredilmişti. Bu hadis-i şerif ezanda tercî yapmanın mendûb olduğunu söyleyen Mâlikilerle sünnet olduğunu söyleyen Şafîî ve Hanbelî ulemâsı için bir delildir. Hanefî ulemâsına göre ise, ezanda tercî' sünnet değildir. Mezhep imamlarının delilleri için bir evvelki hadise müracaat edilmelidir. Hanefîler bu hadisteki tercî'i ezanla ilgiii değil de yeni müslüman olan Ebû Mahzûre'nin ezanıöğrenmesiyle ilgili görmektedirler.[401]

504. ...Abdülrnelik b. Ebî Mahzûre (babası) Ebû Mahzûre'yi (şöyle) derken, işittniştir:
Resûlullah (s.a.) bana ezanı harf harf öğretti. (O şudur:)
"Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür.
Allah'tan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim. Allah'tan başka ilah olmadığına şahidlik ederim.
Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Allah'tan başka ilah olmadığına şahidlik ederim.
Allah'tan başka ilah olmadığına şahidlik ederim.
Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Muhammed'in Allanın elçisi olduğuna şahidlik ederim.
Haydi namaza, haydi namaza, haydi kurtuluşa, haydi kurtuluşa."
(Ravi İbrahim b. İsmail) der (ki: Ebû Mahzûre) sabahleyin "Namaz uykudan hayırlıdır" derdi.[402]

Açıklama

RasuM Ekrem'in Ebû Mahzûre' ye ezanı harf harf öğretme sinin anlamı kelime kelime öğretmesidir. Yani cüz zikredilip kül kasd edilmiştir. Buna edebiyatta mecâz-ı mürsel denir. 500 no'lu hadis-i şerife bakarak, dört mezheb imamı sabah ezanında "Namaz uykudan hayırlıdır" cümlesini iki kere okumanın mendûb olduğu hükmüne varmışlardır.[403]

505....Ebû Mahzûre (r.a.)den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) kendisine ezanı (şu lâfızları) söyleyerek öğretmiştir:
"Allah en büyüktyür. Allah en büyüktür. Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim. Ben Allah'dan başka ilah olmadığına şahidlik ederim."
Sonra (Nâfi b. Ömer) İbn Cüreyc'in Abdulaziz b. Abdulmelik' den rivayet ettiği hadisin mânâsını ve o hâdisedeki ezanın benzerini zikretti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Mâlik b. Dinar'ın hadisinde (şu rivayet vardır): İbn Ebî Mahzûre'den, bana babasının Resûlullah'dan aldığı ezanından bahset, diye bir istekte bulundum. (O da) sadece "Allah en büyüktür Allah en büyüktür1' diye cevab verdi.
Cafer b. Süleyman'ın İbn Ebî Mahzûre 'den, onun da amcası vasıtasıyla dedesinden naklettiği hadis de böyledir. (Yani Mâlik hadisin-deki gibi tekbirin iki kere okunduğunu ifade eder). Ancak Cafer'in rivayetinde (fazla olarak) "Sonra Allahü ekber, Allahü ekber" (diye) tekrarlayarak sesini yükselt(ti)" ifâdesi vardır.[404]

Açıklama

Üzerinde durduğumuz bu hadis-i şerif ile 503 numarada geçen ibn Cureyc hadisi lafız ve mana itibariyle birbirine benzemektedir. Ancak îbn Cüreyc hadisinde ezanın başında bulunan tekbir dört kere tekrarlanırken, üzerinde durduğumuz bu NafF b. Ömer hadisinde ezanın başındaki tekbir iki kere tekrarlanmıştır Bunun dışındaki lâfızlar her ikisinde de ikişer kere okunmuş ve ezanın sonundaki tevhîd bir kere okunmuştur. Ayrıca her iki hadiste de tercî'in bulunması mânâ itibariyle aralarındaki benzerliği teşkil eder.
Merhum müellif Ebû Davud'un ifâdesine göre, bu hadis-i şerifte ezanın başında bulunan tekbîr iki kere tekrarlanıyor. Lâkin

Darekutnî'nin muttasıl senedle rivayet ettiği bu hadisin aslında Ebû Mahzûre'nin tekbiri iki kere okuduğu ifâdesi yoktur. Bu hadisin sened ve metnini Darakutnî şu şekilde rivayet etmiştir: "Bize, Kadı Ebû Ömer haber verdi, dedi ki; "bize Ali b. Abdilaziz söyledi" dedi ki , "Bize Müslim nakletti" dedi ki "Bize Dâvûd b. Ebî Abdurrahman el-Kureşî anlattı" Dedi ki; "Bize Mâlik b. Dinar şöyle dedi: Ezan okuduktan sonra Mescid-i Haram'ın damında duran İbn Ebî Mahzûre'nin yanına çıktım ve bana Resûl-i Ekrem'in öğrettiği ezanı, babanın nasıl okuduğunu anlat" dedim. O da şöyle anlattı: "Ezana tekbirle başladı. Sonra birer kere:
derdi sonra döner: derdi."
Dârekutnî'nin bu rivayetine göre şehadetlerde ve hayye alelerde bir kere terci' yapılmıştır. Lâkin Ebû Dâvûd bu rivayetinde tek kalmıştır.
Ca'fer b. Süleyman'ın rivayetinde ikisi kısık ikisi de yüksek sesle olmak üzere tekbirlerin sayısı dört oluyor. Gerisi, Mâlik b. Dînâr hadisi gibidir.
Bu hadis-i şerifte geçen İbn Ebî Mahzûre'nin Bedr'de kâfir olarak ölen amcası Enîs, vasıtasıyle yine kâfir olarak ölen dedesinden hadis rivayet etmesi izaha muhtaçtır. Ayrıca bütün râviler ezanı Ebû Mahzûre'den rivayet ettiği halde burada Ebû Mahzûre'nin babasından rivayet edilmiş olması da bu hadis-i şerifin izaha muhtaç ikinci bir yönünü teşkil etmektedir. Bu konuda Menhel sahibinin izahı şöyledir: İbn Ebî Mahzûre'den maksat Abdul-melik'tir. Abdulmelik bu hadisi babası Ebû Mahzûre'den vasıtasız olarak almıştır.
İkinci bir izah tarzı da şudur: İbn Ebî Mahzûre'den maksat Abdulaziz b. Abdilmelik b. Ebî Mahzûre'dir. Abdulaziz bu hadisi Abdullah b. Ma-hayrız'den rivayet etmiştir. Her ne kadar Abdullah b. Muhayrîz Abdulaziz'in gerçek amcası değilse de Ebû Mahzûre'nin evinde yetim olarak büyüdüğü için mecazen Abdulaziz'in amcası hükmündedir. Abdullah da Ebû Mahzûre'den rivayet etmiştir.
Bu hadis-i şerifte görüldüğü gibi ezanda baştaki tekbirin terci' ile iki kere okunduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında yine bazı sağlam hadislerde ise, bu tekbirin yüksek sesle dört kere tekrarlandığı ifade edilmektedir. Bütün bu rivayetleri göz önünde bulunduran bazı hadis âlimleri bu şekillerin hepsine göre ezan okumanın caiz olacağı kanaatine varmışlardır ki, Ah-med b. Hanbel'in mezhebi de budur.
Diğer mezheb imamlarının görüşleri ise, 502 no'lu hadis-i şerifin izahında geçmiştir.[405]

28. Namazın Geçirdiği Değişiklikler

506. ...Amr b. Murre, "İbn Ebî Leylâ'yı (şöyle derken) işittim" demiştir:
Namaz üç kere değişiklik geçirmiştir. Sahâbe(-i kiram efendilerimiz bize (şunları) naklettiler:
Resûlullah (s.a.) buyurdu (ki); "(Bütün) müslumanların yahut müzminlerin namazının tek (cemaatte kılınmış) olması beni memnun eder. Hatta bütün evlere namaz vakit(inin girdiği)ni ilân edecek adamlar göndermeyi (bile) düşündüm. Ve hatta (bazı) kişilere damların üzerine dikilip namaz vakti(nin girdiği)ni ilân etmelerini emretmeyi kalbimden geçirdim." Hatta (neredeyse bu maksatla) çan çalacaklardı. (İbn Ebî Leylâ) der ki: Ensârdan bir adam geliverdi:
Ya Resûlallah (s.a.) seni tasalı olarak gördüğümden dolayı eve döndüğümde (rü'yamda) üzerinde sanki iki yeşil elbise bulunan bir adam gördüm mescidin üzerine dikilip ezan okudu, sonra birazcık oturup (tekrar) ayağa kalktı, aynı şeyleri söyledi. Ancak (bu defa fazladan olarak) namaz başladı diyordu. Eğer insanlar(ın bu yalancıdır) demeleri (korkusu) olmasaydı" muhakkak ki ben uykuda dçğildim, uyanıktım derdim dedi.
(İbn Müsennâ (bu cümleyi); "sizin "bu yalancıdır" demeniz korkusu olmasaydı" (şeklinde rivayet etmiştir) Resûlullah (s.a.) buyurdu ki;
"Vallahi Allah (c.c.) Sana hayrı göstermiştir". (Bu cümleyi) İbn Müsennâ rivayet etmiştir. (Diğer râvi) Amr ise, mevzuu bahs (etmemiştir) Resûlullah, "Bilâl'e öğret ezan okusun" buyurdu. (Yine İbn Ebî Leylâ) der ki: "Ömer onun gördüğünün benzerini ben de gördüm lâkin (haber vermekte) geciktiğim için (söylemeye) utandım" dedi.
Sahâbe(-i Kiram efendi)lerimiz(in) bize haber verdiğine göre (önceleri) bir adam (cemaate) geldiği zaman (namazın imamla kaç rekatinin kılındığım) sorardı ve kendisine namazdan (kaç rekate) geç kaldığı haber verilirdi. Resûiullah ile beraber namaz kılan cemaat(ın kimisi) kıyamda, (kimisi) rükûda, (kimisi) oturuşta, (kimisi de) Resûlullah (s.a.) ile aynı halde olurdu.
İbnu'l-Müsennâ, dedi ki; Amr "Bana bunu (bu rivayeti) bir de Husayn İbn Ebî Leylâ'dan nakletti" demiştir. (Derken bir gün) Muaz (cemaate) çıkageldi ve (-Şu'be der ki, ben bunu bir de Hüsayn'den dinlemiştim-) Muaz'ın, "Ben Resulullah'ı (namazda) hangi halde gö rürsem... (diye başlayan)", Resûlullah'ın "siz de böyle yapınız" demesine kadar devam eden sözünü nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Sonra Amr b. Merzûk hadisine dönüyorum (bu rivayette) İbn Ebi Leylâ diyor ki:
(Bir gün) Muâz (cemaate) geldi, -daha önce cemaatle kaç rekât namazın kılınmış olduğunu- kendisine işaret ettiler. (Şu'be der ki, ben bunu bir de Husayn'dan dinlemiştim.) (İbn Ebî Leylâ rivayetine devamla) dedi ki: Muâz (r.a.);
"Ben O'nu (Resulüllahı) hangi halde görürsem göreyim o haline uyarım" dedi. Resûlullah da (s.a) buyurdu ki: "Muâz sizin için bir yol açtı, siz de böyle yapınız."
Sahâbe(lerimiz)in bize naklettiğine göre: Resûlullah Medine'ye gelince müslümanlara (her ay) üç gün oruç tutmayı emretti. Sonra Ramazanın (orucuyla ilgili âyet-i kerime) indirildi. (Medine'li müslümanlar) oruca alışmamış bir toplum idiler, oruç onlara çok zor geliyordu. (Bu yüzden) oruç tutamayan kimse (tutamadığı gün için) bir fakiri doyuruyordu. Sonra "Sîz mü'minlerden her kim bu (mübarek) ayda hazır bulunursa (veya bu mübarek aya şahid olursa) bunda oruç tutsun "[406] âyeti nazil olunca oruç tutma ruhsatı sadece müsâfir ve hastalar için (geçerli) oldu. (Bunun dışındakiler) oruç tutmakla emrolundular.
İbn Ebî Leylâ der ki; (Bazı) sahabelerimiz (r.a.) bize rivayet etti ki; (başlangıçta) bir kimse iftar zamanına erişir de yemek

yemeden önce uyuyakahrsa bir daha yiyemez, oruçlu halde sabahlardı.
(Yine bir sahabe şöyle) dedi: Ömer (r.a.) (eve) gelip karısım(n yatağına gelmesini) istedi. O da; (ben yemek yemeden) uyudum, dedi. Ömer karısının bahane uydurduğunu zannederek kendisine yaklaştı. (Bir de) ensârdan bir adam (evine) geldi (iftar vakti) yemek istedi (ev halkı) "sana birşey ısıtana kadar (bekle)" decjiler, o da (yemeden) uyu-yakaldı. Bunun üzerine Resûlullah'a şu âyet-i kerime indi: "Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı."[407]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, namaz ve orucun son şeklini almadan üç kere değişikliğe uğradıkları ifâde edilmektedir.[408]

Namazın Geçirdiği Değişiklikler:

1. Ezan meşru kılınmadan önce namaz vaktinin girdiğini, "namaz , namaz!" nidalarıyla birbirlerine haber verirlerdi. Resûlullah (s.a.) bazı kimselerin evlerin damlan üstüne çıkarak namaz vaktinin girdiğini yüksek sesle ilân etmelerini, bütün mü'minlerin namazlarını bir cemaatle kılmaları için bir çâre olarak düşündüğü gibi, namaz vaktinin bir çan çalınarak ilân edilmesini bile emretmeyi tasarlamıştı. Derken ensârdan Abdullah b. Zeyd ve Muhacirlerden Hz. Ömer (r.a.) sözü geçen rü'yayı sâdıkayı görmüşler, bundan sonra da ezan meşru kılınmıştır.
2. Bir kimse cemaatle namaz kılmak için mescide geldiğinde cemaat Resûlullah ile beraber namazın bir kısmım kılmış idiyse sonradan gelen kimse daha önce kaç rekat kılınmış olduğunu sorardı, onlar da şayet namazda iseler, işaretle daha iftitah tekbiri almamışlarsa sözle cevap verirlerdi. Çünkü halk Resûlullah'ın arkasında namaz kılarlarken kıldıkları rekâtların farklı olması dolayısıyla, kimisi rükûda kimisi kıyamda kimisi kuudda bulunurdu. Bir kısmı da, Resûlullah^a uymuş vaziyette namaz kılardı. Buna göre, mescide sonradan gelenler kaç rekatı kaçırdıklarını öğrenirler, önce bunu ya Resûl-i Ekrem'le beraber namaz kılanların safına katılarak veya safın dışında kalarak kılarlar, ondan sonra Resul-i Ekrem'e uyarlardı. Bu bakımdan dışardan gelen bir kimse camideki cemaatin kimisini kıyamda, kimisini de rükûda bulur ve kaç rekâtı kaçırdığım onlara sorardı. Yukarıdaki izahta beyan edildiği şekilde cevap verirlerdi.
Cemaatle namazlar bu şekilde kılınırken, bir gün Muâz (r.a.) gecikmişti. Mescide girdiğinde, cemaatin Resûl-i Ekrem'in arkasında namazın ayrı ayrı rükünlerini edâ etmekte olduğunu görmüş ve kendisine namazın kaç rekâtını kaçırdığı haber verilmişse de o bu işaretlere değer vermemiş "Ben Resul-i Ekrem'i (s.a.) hangi halde bulursam, mutlaka, o anda O'na uyarım" demiş ve Resûl-i Ekrem'e uymuştur. Resûl-i Ekrem de bu davranış ve ifâdeyi tasvib ederek, memnuniyetini izhar etmiş, "Muâz sizin için çok güzel bir yol açmıştır. Artık siz de onun gibi hareket edin" buyurmuştur. Yukarıda görüldüğü gibi, Muâz (r.a.) hazretlerinin mescide gelmesi ve Resûl-i Ekrem'e (s.a.) hemen uyması açıklanırken, birden bire (Şu'be der ki) diye başlayan hadisin senediyle ilgili bir cümle araya giriyor. İşte söz esnasında bir parantez içerisine alınacak şekilde, araya sıkıştırılan böyle cümlelere cümle-i mu-tarıza denir. Ayrıca metinde bu hadisin râvilerinden Amr b. Murre'nin bu hadisi bir kere doğrudan doğruya İbn Ebî Leylâ'dan, bir kere de Husayn vasıtasıyla İbn Ebi Leylâ'dan aldığına işaret edilmiştir.
Yine aynı şekilde bu hadisin diğer r"-isi Şu'be'nin de bu hadisi bir kere Amr b. Murre'den, bir kere de Husayn' dan duyduğuna müellif Ebû Dâvûd işaret etmiştir. Ve nihayet Ebû Dâvud hadisin, Muâz'ın (r.a.) davranışını ayrıntılarıyla ifâde eden, Amr b. Merzûk'un Husayn'dan ve Şu'be'nin de yine Husayn'dan rivayet ettiği şeklini ele alarak bunların farklı taraflarına işaret etmiştir.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Muâz (r.a.) hazretlerinin davranışını tasvib ve takrir etmesiyle namazın ikinci dönemi de tamamlanmış oldu. Artık bundan sonra müsiümanlar cemaate geç kaldıklarında imamı namazın hangi rüknünde bulurlarsa hemen ona uyuyorlar, imam namazı bitirip selâmı verince de yetişemediklerini tamamjiyorlardı.
3. Namazın uğradığı üçüncü değişiklik de kıble ile ilgilidir. Ancak bu meseleye üzerinde durduğumuz bu hadis-i şerifte temas edilmemiştir. Bu husus Ahmed b HanbeF'in Müsned'inde, el-Mes'ûdî, Amr b. Mürre, Abdurrah-man b. Ebî Leylâ ve Muâz senediyle gelen hadis-i şerifte nakledilmektedir. Buna göre müsiümanlar, Medine-i Münevverede 18 ay, Beyt-i Makdîs'e (Kudüs'e) doğru namaz kılmışlardır. Sonra âyet-i kerimesinin inmesiyle, Kâbe-i Muazzama mü'minlerin kıblesi haline getirilince, namazla ilgili üçüncü değişiklik de gerçekleştirilmiştir.[409]

Oruç İle İlgili Hükümlerdeki Değişmeler

Oruç da namaz gibi üç kere değişikliğe uğramıştır:
1 . Resul-i Ekrem (s.a.)'ın her ay üç gün oruç tutmak âdet-i seniyyeleri idi. Medine-i Münevvere'yi teşrif ettiği zaman mü'minlere de bu orucu ve aşure orucunu tutmayı emretmişti. İşte müslümanların ilk oruçları bundan ibaretti.
2 . Sûre-i Bakara'nın 185. âyet-i kerimesinin inmesiyle bütün müslüman-ların ramazan orucunu tutmaları emredildi. Ancak emredümekle beraber oruca tahammül edemeyen kimselere de tutamadıkları her gün için bir fakir doyurmalarına da izin veriidi. Yani müsiümanlar oruç tutmakla fidye vermek arasında muhayyer bırakıldılar. Bu da orucun ikinci dönemini teşkil etmektedir.
3. Başlangıçta müslümanlar iftar vaktinden sonra uyudular mı bir daha uyandıktan sonra yemek yiyemez, su içemez, orucu bozacak bir davranışta bulunamazlardı.
Nihayet hadiste anlatıldığı gibi Hz. Ömer'in ve ensardan bir kimsenin başlarına gelen hâdiseler üzerine "Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı"[410] âyet-i kerimesi nazil oldu. Artık bundan sonra müslü-manların daha önceki sünnete istinad eden uygulamaları neshedildi. Ramazan geceleri mü'minlerin iftar vaktinden itibaren, şafak sökünceye, tan yeri

ağarıncaya kadar yiyip içmelerine ve ailelerine yaklaşmalarına izin verildi."Sizden her kim bu ayda şuhudda (yani hazarda) ise onu tutsun."[411] âyetiyle de daha evvelki oruç tutmakla fidye vermek arasındaki muhayyerlik kaldırılmıştır. Her müslümanın mutlak surette oruç tutması emrolunmuştur. Hasta ve misafirlere sonradan tutmaları şartı ile izin verilmiştir.[412]

Bazı Hükümler

1. Bir toplumun reisi durumunda bulunan kimse o toplumun dini ve dünyevi menfaatlerini gözetmen ve onların hayrına olacak tedbirler almalıdır.
2. Bir kimsenin toplum için faydalı ve ehemmiyetli gördüğü bir işi başka durumda bulunan kimseye haber vermesi müstehabtır.
3. Ezan ve ikâmet meşrudur.
4. Namaz son şeklini alıncaya kadar bazı değişikliklere uğramıştır. Bazı dinî hükümlerin böyle değişikliğe uğramasındaki en büyük hikmet, mü'minin münafıktan ayrılmasıdır. Çünkü böyle dinî hükümlerin her değişikliğe uğramasında yeni hükme, mü'minler taptaze bir imanla sarılırlarken imanlarının tazelenip, yeniden kuvvet bulduğunu hissederlerken, münafıkların da kalbinde küfür ve şekavet duygulan kabarır. Neticede küfürlerini dışarı vururlardı.
5. Oruç da bir takım değişikliklere uğramıştır. Ancak orucun değişikliğe uğramasındaki hikmet, mü'minlerin oruca alışmalarında kolaylık sağlamak, zorluğu kaldırmak hikmeti olsa gerekir. Doğrusunu Cenab-ı Allah bilir.[413]

507. ...Muâz b. Cebel (r.a.)'den demiştir ki; Namaz ve oruç üç kere değişikliğe uğramıştır. Nasr (b. el-Muhâcir bu değişikliklerle ilgili) hadisin tamamım nakletmiştir. Îbnü'l-Müsennâ (bu hadisin) sadece (Müslümanların) Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmaları (ile ilgili) kısmını nakletmiştir. (İbnu'l-Müsennâ) der ki; (Namazın değişmesiyle ilgili) üçüncü hal (şöyle olmuştur), Resûlullah (s.a.) Medine'ye geldi ve on üç ay Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldı. Sonra Allah azze ve celle şu âyeti indirdi:
"Hakîkaten yüzünün semada aranıp durduğunu görüyoruz. Artık (müsterih ol), seni hoşnud olacağın bir kıbleye döndüreceğiz. Haydi yüzünü Mescid-i Harama doğru çevir. Siz de (ey mü'minler) nerede bulunursanız bulunun, yüzünüzü ona doğru çeviriniz."[414]
(Bu âyet-i kerimeyle) Allah azze ve celle Resulünü Ka'be'ye yöneltti. (İbnu'l-Müsennâ'nın) hadisi (burada) sona erdi. Nasr (b. Muhacir) de (rivayetinde) Rü'ya sahibinin ismini açıklayarak şöyle dedi:
"Ensârdan bir kimse (olan) Abdullah b. Zeyd geldi. Kıbleye yöneldi ve: Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'dan başka ilâh olmadığına şahidlik ederim. Allah'dan başka ilâh olmadığına şâhid-lik ederim. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederjm. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik ederim. İki defa da: Haydi namaza, iki defa : Haydi kurtuluşa. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilâh yoktur" dedi. Sonra biraz durdu ve ayağa kalktı, aynı sözleri (yine) söyledi. (Abdullah b. Zeyd) der ki: Ancak (bu defa rü'yamda gördüğüm kişi) haydi kurtuluşa dedikten sonra namaz başladı namaz başladı, (sözlerini) ilâve etti. (Muâz) der ki: Resûlullah (s.a.) (Abdullah'a hitaben); "bunu Bilâl'e öğret" buyurdu. Bilâl de bu kelimelerle ezan okudu. Nasr (b. el-Muhâcir riva-yetinde)oruç konusunda da şunları söyledi:
Resûlulla (s.a.) her ayın üç gününde ve bir de Aşure gününde oruç tutardı. Sonra Allahu Teala:
"Üzerlerinize oruç yazıldı. Nitekim sizden evvelkilere de yazılmıştır"
(ayet-i kerimesini) "Miskin doyumu fidye"[415] (sözlerine) kadar indirdi. Artık oruç tutmak isteyen tutuyor, oruç yemek isteyen de her gün (için) bir fakir doyuruyordu. Bu doyurma orucun yerini tutuyordu, işte bu (oruçta bir) değişikliktir. Sonra da Allah azze ve celle: "Ramazan ayı ki insanları (irşâd için), hak fürkfını, hidayet delili feeyyineler halinde Kur'-ân onda indirildi" âyetini indirdi.Oruç bu aya erişen herkese farz oldu. Yolcular için (yolculuk esnasında orucu yeyip sonra) kaza etmeleri, oruca güçleri yetmeyen ihtiyar kadın ve erkekler için de (fakir) doyurmaları izni baki kaldı. (Derken bir gün) Sırma b. Kays bütün gün çalışmış (olarak evine) geldi..." ve (Nasr, orucun geçirdiği devrelerle ilgili olan bu) hadisi (sonuna kadar) nakletti.[416]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin ravileri olan İbnu'l-Müsennâ ve Nasr b. el-Muhacir, Mes'ûdi'ye dayanan rivayetlerinde namaz ve orucun geçirdiği değişikliklere kısaca temas ettiler. Ancak birinci ravi İbnu'l-Müsennâ, namazla ilgili değişikliklerin sadece üçüncüsüne ait ayrıntılı bilgi vermişse de oruçla ilgili değişikliklerin ayrıntılarına girmemiştir.
İkinci râvi Nasr'ın rivayet ettiği bu konuya ilişkin uzunca hadiste bu değişiklikler bütün ayrıntılarıyla dile getirilmişse de müellif Ebû Dâvûd bu hadisin namazla ilgili kısımlarını hiç nakletmemiş sadece oruçla ilgili değişikliklerin üçüncü kısmını nakletmiştir.
Amr b. Merzûk'un Şu'be'den ve İbnu'l-Müsennâ'nın Muhammed b. Ca'fer vasıtasıyla yine Şu'be'den rivayet ettiği hadiste ise, orucun geçirdiği değişiklikler uzun uzadıya anlatılmış fakat orucun ikinci ve üçüncü değişiklikleri birbirinden net bir şekilde ayrılmamış namazın da sadece iki halinden söz edilmiştir.
Üzerinde durduğumuz bu hadiste İbnu'l-Müsennâ namazın üçüncü şeklini alışım şöyle anlatıyor:
"Müslümanlar Beyt-i Makdis'e doğru onüç ay namaz kıldılar. Nihayet Cenab-ı Hak âyet-i kerimesini indirdi."[417]
İbnu'I-Musennâ'nın rivayeti de burada sona eriyor. Ancak biz bütün bu rivayetleri gözönünde bulundurarak namaz ve orucun geçirdiği değişiklikleri üç dönemde sırayla ve tamamıyle, bundan önce geçen hadisin izahında açıkladık. Oraya müracaat edilmelidir.

İbnu'l-Müsennâ her ne kadar mü'minlerin Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldıklarını rivayet etmişse de, Sahih-i Buhârî'de bu müddetin 16 veya 17 ay olduğu yer alıyor. Sahih-i Müslim ve Nesâî'de bu müddetin 16 ay olduğu kesinlikle ifâde ediliyor.
İmam Nevevî, Müslim Şerhi'nde, Hafız İbn Hacer de Fethü'l-Bârî'de bu rivayeti tercih etmişlerdir. Hafız İbn Hacer bı müddetin onüç ay olduğunu ifade eden rivayetin de on ay, on iki ay, 18 ay, 19 ay, iki sene olduğunu ifâde eden rivayetler gibi şâzz olduğunu, çünkü bu rivayetlerin hepsinin zayıf olduğunu söylemiştir.
Rivayetlere bakılırsa bu müddetin on altı veya on yedi ay olduğu ihtimali üzerinde durmak lâzım.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre, Resûlullah (s.a.) Mekke'de iken Kabe'yi karşısına alarak Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılardı. Taberî'nin rivayetine göre ise, "Medine'ye hicret ettikten' sonra da yine Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmaya devam etti. Çünkü Medine'lilerin ekserisi Yahudi olduğundan onların gönüllerini İslama çevirmek için Cenab-ı Allah böyle emretmişti. Hakikaten Yahudiler bundan memnun oldular. Resûl-i Ekrem 17 ay böyle devam etti. Fakat gönlü Hz. İbrahim'in kıblesi olan Kâbe-i Muaz-zama'ya yönelmek istiyordu. Derken el-Bakara Sûresi'nin 144. âyeti olan âyet-i celilesi nazil oldu. Demek ki bazı râviler on altı aylık müddeti, geçen günleri de hesap ederek 17 ay demişler, bazıları da bu 16 ay'ı tecâvüz eden günleri hesaba katmayarak, yuvarlak bir hesapla 16 ay demişlerdir. Müslümanlar artık namazlarını Kabe'ye doğru kılmaya başlayınca Huyey b. Ahtab gibi bazı Yahudiler; "Eğer şimdiye kadar doğru bir yol üzerinde idiyseler şimdi bunu niçin terkediyor-lar da sapık yollara gidiyorlar? Yok eğer şimdiye kadar uygulamaları yanlış idiyse, kıldıkları namazlar ne olacak?" demeye başladılar. Müslümanlar bu sözlerden müteessir olarak Resul-i Ekrem'e müracaat ettiler. Bunun üzerine önce "De ki: Doğu da Allah'ındır batı da..." ve sonra "Allah sizin imanınızı (amellerinizi)boşa çıkaracak değildir" âyet-i kerimeleri nazil oldu; Kabe-i Muazzama müslümanların kıblesi hâiine geldi.
Yine bu hadis-i şerifte orucun da üç kere değişikliğe uğradığı ifâde edilmektedir ki, bu değişikliklerle ilgili açıklama bundan Önceki hadisin izahında geçmiştir.[418]

Bazı Hükümler

1. Asr-ı Saadette namaz ve oruç. mütekâmil hale gelinceye kadar çeşitli uygulama merhalelerinden geçmiştir.
2. İbâdetler son şeklini almadan, -alıştırmak vb. hikmetlere mebni olarak-tedricî bir uygulama yapılmıştır.
3. Bir hüküm başka bir hükümle nesh edilebilir.
4. Oruç ibâdeti bütün semavî dinlerde farzdır.
5. Her ay üç gün oruç tutmak ve aşure günü oruçlu olmak sünnettir.
6. Yolcu ve hasta olan ramazanda oruç tutmayıp daha sonra kaza edebilir.
7. Oruç tutamayacak kadar yaşlı erkek ve kadın oruç tutmayıp fidye verebilir.[419]

29. İkâmet İle İlgili Hadisler

508. ...Enes (r.a.)den, demiştir ki; "Bilâl'e ezanı çift, ikâmeti tek okuması emredildi". Hammâd (Simâk b. Atiyye'den rivayet ettiği) hadisine, ancak : "kad kametis-salât" lafızları müstesnadır (bunlar ikişer defa söylenir), sözünü ilâve etmiştir.[420]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte geçen "emrolundu" kelimesinden hareketle emir verenin kim olduğu hakkında farklı,görüşler ileri sürülmüştür. Bu hususta Ebâ Dâvûd şârihi Hattâbî şunları söylemektedir: "Dinde emr evvelâ Allah'a ve Resulüne isnâd edilir. Bu bakımdan burada Hz. Bilâl*e emir verenin Resûl-i Ekrem olduğunu kabul etmek gerekir. Bazı ilim adamlarının Bilâl'e bu emri veren kimsenin Ebû Bekir veya Ömer olabileceği ihtimali üzerinde durmaları büyük bir hatadır. Çünkü Bilâl (r.a.) Resûlullah'ın irtihâlinden sonra Medine'yi terk etmiş Şam'a gitmiştir. Müezzinlik görevini de Sa'd'a devretmiştir."
Ayrıca bu hadis-i şerif,ezan' kelimelerinin kişer ikişer, ikâmet kelimelerinin de birer birer okunacağını söyleyen İmam-ı Şafîî ile İmam Ahmed b. Han-bel'in delilidir. Diğer mezheplerin ezan ve ikametle ilgili görüş ve delilleri 502. hadis-i şerifin açıklamasında geçmiştir. Gerçekte ikamet kelimelerinin de ezan kelimeleri gibi ikişer ikişer okunacağına dair bir çok hadisler vardır.
Nitekim, Ebû Av^ne'nin SahîlTinde rivayet ettiği Şa'bî hadisi TirmizT-nin el-Câmiînde rivayet ettiği Ebû Mahzûre hadisi ve Tahâvî'nin rivayet ettiği Seleme b. el-Ekva' hadisi ikâmet cümlelerinin ikişer ikişer okunacağını ifâde etmektedirler. Hatta Hanefî uleması Ebû Mahzûre hadisinin üzerinde durduğumuz Enes hadisini neshettiğini söylemişlerse de aksi görüşte olan ulemâ buna itiraz etmişlerdir.
Ezanın çift, ikâmetin ise tek okunmasını, müslümanların ikisini karıştırmadan kolayca ayırabilmelerini sağlama hikmetine bağlamak isteyen Şafîî âlimi Hattâbî'yi, Hanefî ulemasından Aynî merhum ağır bir dille tenkid etmiş, ezan dışarıda vaktin girdiğini ilân etmek için okunur, ikâmet ise, cami içinde namaza başlandığını bildirmek için okunur, bunların karışması hiç bir zaman söz konusu değilken, Hattâbî'nin bu görüşü nasıl ortaya attığını hayretle karşıladığını ifade etmiştir.
Zeylaî merhum, Tebyinu'I-hakâîk'te ikâmetin aslında bütün cümlelerin ikişer ikişer okunduğu halde Emevîlerin bunu değiştirerek bu cümleleri ilk defa birer kere okuduklarını söylemektedir, (bk. Bezlu'l-mechûd, IV, 59)[421]

509. ...Humeyd b. Mes'ade İsmail'den, O da Hâlid el-Hazzâî'den, o da Ebî Kılâbe vasıtasıyla Enes'den (508 nolu Vüheyb hadisinin), benzerini nakletmiştir.
İsmâîl der ki; "Ben bu hadisi Eyyûb'e naklettim, o da ancak ikâmet "kad kameti's-salât" kelimesi müstesnadır. (Bu cümle iki

defa söylenir)" diye cevap verdi.[422]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte geçen, Eyyûb'un "Kad kameti's-salah lafızları bundan müstesnadır" sözünün, Eyyûb'un kendi sözü olup Peygamberimize ulaşan bir hadis olmadığım kabul edenler, ikâmet ederken "kad kameti's-salâh" cümlesinin bir kere okunacağı görüşündedirler. Bunlar İmam Şafiî, İmam Ahmed ve İmam Mâlik hazretleridir. Fakat bu, "ancak kad kameti's-salah lafızları bundan müstesnadır" sözünün Eyyûb'a ait bir söz olup hadis olmadığı görüşü yanlıştır. Zira bu ifâde pek çok merfû hadislerde geçmektedir. Nitekim Abdurrezzak da, Ma'mer vasıtasıyla bu hadisi Eyyûb'dan açık ifadelerle nakletmişti. Aynı şekilde aynı hadisi Ebû Avâne Sahîh'inde, es-Serrâc,Müsned'inde rivayet etmişlerdir. Hadis usûlünde bilinen bir kaidedir ki, bir haberde geçen ifâde,aksine bir delil bulunmadıkça o haberden sayılır.
Bu ifadenin hadisin aslından olduğunu kabul edenler de "kad kaameti's-salâh" kelimesinin iki kere okunacağı görüşündedirler ki, bu görüş aynı zamanda Hanefîlerin görüşüdür.[423]

510. ...İbn Ömer (r.a.)den, demiştir ki:
"Resûlullah (s.a.) zamanında ezan ikişer ikişer, ikâmet ise, birer birer okunurdu. Fakat (müezzin) iki kere, kad kaameti's-salâh, Kad kaameti's-salâh derdi. Biz ikâmeti duyunca abdest alır, sonra camiye giderdik."[424]
Şu'be der ki; Ebû Cafer'den, bu hadisten başka (bir hadis) işitmedim.[425]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ezanın bütün cümlelerinin çift okunduğu ifade ediliyorsa da, ezanın sonunda bulunan kelime-i tevhîd bundan müstesnadır. Çünkü bu cümlenin bir kere okunacağına dair pek çok sahîh ve merfû hadis vardır. Nitekim daha önce tercemesini ve açıklamasını yaptığımız 502 ve 503 no.lu hadis-i şerifler de bu hususu açıkça ifade etmektedirler. Ayrıca bu cümlelerin bir kere okunacağı hususunda mezhep imamları görüş birliği içindedirler.
Yine aynı hadisler ezanın başında bulunan tekbirlerin dört kere okunacağını ifade etmektedirler. Ancak bu mevzuda gelen hadisler arasında sübût ve delâlet yönünden farklılıklar bulunduğundan mezheb imamlarının görüşleri de birbirinden farklıdır ki, lüzumlu açıklamalar işaret ettiğimiz hadislerin şerhinde geçmiştir.
Ayrıca bu hadiste ezanda Şafüler ve Malikîlerce benimsenen tercî'den bahsedilmemekte ve ezanda tercF yoktur diyen Hanefîlerin görüşü için bir delil bulunmaktadır.
İkâmet edilirken cümlesinin iki kere tekrarlanacağı görüşünde Mâlikîler'in dışında mezheb imamları arasında görüş birliği vardır.
Şâfiîler ve Hanbelîlerce ittifakla kabul edilen ikametin metni şöyledir:
Hanefîler ise başta bulunan tekbirleri dört kere; sonda bulunan kelime-i tevhidi bir kere; geri kalan cümleleri de ikişer kere okurlar.
Mâlîkilerse, başta ve sonda bulunan tekbirleri ikişer, bunun dışında kalan bütün cümleleri de birer kere okurlar.[426]

511. ...Muhammed b. Yahya b. Fâris, Ebû Âmir yani el-Akadî'den, o da Abdülmelik b. Amr'.dan, o da Şu'be'den, o da el-Uryan mescidinin müezzini Ebû Ca'fer'den, o da el-Ekber mescidinin müezzini Ebu'l-Müsennâ'dan o da, "İbn Ömer'den işittim" diyerek (510 numaralı) hadisi nakletmiş(ler)dir.[427]

Açıklama

Muhammed b. Yahya bir evvelki Muhammed b. Beşşâr'ın rivâyet ettiği hadisi sırasıyla verdiğimiz senede dayanarak rivayet etmiştir. Hadis-i şerifte geçen Akad, Yemen'de veya Becîle'de bulunan bir kabiledir. Üryan mescidi Nesâî'nin de rivâyet ettiği gibi Kûfe'de bir mesciddir. Mescidi'l-Ekber kelimesinin aslı, "Mescidu'l-Câmii'l-Ekber"dir. Nesâî'nin bir rivayetinde bu kelime "Mescidü'1-Câmi" diye geçmektedir.[428]

30. Bir Kişinin Ezan Okuyup Başkasının Kamet Getirmesi

512. ...Muhammed b. Abdillah, amcası Abdullah b. Zeyd'den, naklederek dedi ki:
Nebi (s.a.) (namaz vaktinin girdiğini) ilân için bir şeyler yapmak istemiş (ama) bunlardan hiç birini yapmamıştı. (Sonra) Abdullah b. Zeyd'e (rü'yasmda) ezan gösterildi. (O da) Peygamber (s.a.)'e gelip gördüğünü haber verdi. Resûlullah (s.a.) "Onu BUâl'e öğret" buyurdu, Zeyd de Bilâl'e öğretti. Bunun üzerine Bilâl ezanı okudu. (Bilâl -radiyellahü anh- ezanı okuyunca) Abdullah, "Onu (rüyada) ben gördüm ve ben okumak istiyordum" dedi. Resûlullah (s.a.) de, "Sen de ikâmet et" buyurdu.[429]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ezanı bir kimsenin ikâmeti de diğer bir kimsenin okumasının caiz olduğu ifade ediliyor. Ancak biraz sonra gelecek olan 514 numaralı hadiste ikâmet etmenin ezam okuyanın hakkı olduğu ifâde edildiğinden bu iki rivayetin hangisine

uymanın daha faziletli olduğu mevzuunda mezhep imamları arasında görüş ayrılıkları doğmuştur.Bu ihtilâfları şu şekilde özetleyebiliriz:
1. İmam Mâlik ile Hicazlıların ve Kûfelilerin ekserisi ve Ebû Sevr, ikâmeti ezanı okuyan kimsenin yapmasıyla diğer bir kimsenin yapması arasında bir fark görmemişlerdir. Bu hususta üzerinde durduğumuz Abdullah b. Zeyd hadisini delil getirmişlerdir. Hanefilerin de görüşü budur.
2. Hanbelî ve Şafîî ulemâsına göre ise, ikâmet etmek öncelikle ezanı okuyanın hakkıdır. Bunlar 514 numaralı hadis-i şerifi delil getirirler ve; "Abdullah b. Zeyd hadisi gerek metin ve gerekse sened bakımından ihtilaflıdır. Bizim dayandığımız Ziyad b. Haris hadis-i şerifi ise daha kuvvetlidir. Hem de Abdullah b. Zeyd (r.a.)'m rivayet ettiği hadiste anlatılan uygulama İslâm'ın ilk yıllarına ait bir uyguiama idi. Halbuki bizim delilimiz olan Ziyâd b. Haris hadisi ise daha sonraki uygulamalarla ilgilidir. Sonraki uygulamalara sarılmak ise, daha isabetli bir harekettir" derler.
3. Hanefî ulemasına göre ise3eğer ezanı okuyan kimse razı olursa ikâmeti başkasının yapmasında bir sakınca yoktur. Şayet razı olmuyorsa o zaman gönlünün kırılması söz konusu olacağından mekruh olur Çünkü bir müslümanın gönlünü kırmak mekruhtur.
Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden Abdullah b. Zeyd hadisidir.[430] Gerçekte ise, ilme ve insafa en uygun olan bu hususta her iki hadise göre de uygulamanın caiz olduğunu kabul etmektir. Binaenaleyh iki hadisin arasını cemetmek mümkün iken neshden bahsetmek asla doğru olmaz. Ve burada neshin isbatını gerektiren bir durum görmek de mümkün değildir.[431]

513. ...Abdullah b. Muhammed'den demiştir ki: - "Dedem Abdullah b. Zeyd bu (512 no'lu) hadisi naklederdi' (Sonra da) ve "dedem ikâmet etti" sözünü ilâve etti.[432]
514. ...Ziyâd b. el-Hârisî es-Sudâî demiştir ki:
Sabah ezanının ilk (vakti) girince Nebiyy-i Ekrem (s.a.) bana emir verdi, ben de ezan okudum ve ya Resûlullah (sa..):
"İkâmet de edeyim mi? deyince doğu tarafına doğru, sabahın doğuşunu gözetlemeye başladı, "hayır" dedi. Sabah olunca (devesinden) indi, abdest bozduktan sonra (namaza hazırlanan) arkadaşlarının (arasına) katıldı. Yani abdest aldı. Bilâl ikâmet etmek isteyince Resûlullah (s.a.) O'na, "Ezanı Suda'lı (Ziyâd b. Haris) okudu. Ezanı kim okursa ikâmeti de o eder" buyurdu. Bunun üzerine ikameti de ben ettim.[433]

Açıklama

Hadis-i şerifte râvinin ismi "Sudâ'nın kardeşi" şeklinde geçinektedir, fakat biz onu "Suda'lı" diye terceme etmeyi daha uygun bulduk. Suda' Yemen'de bir kabiledir. İnsan mensub olduğu kabilenin kardeşi sayıldığı için Resûl-ü Ekrem (s.a.) bu râviden "Sudâ'nın kardeşi" diye bahsetmiş ve bir kabilenin fertleri arasında bulunan fıtrî kardeşlik duygusunu ifâde buyurmuştur.
Metinden anlaşıldığına göre sabah ezanının vakti girince orada Hz. Bilâl hazır bulunmadığından Hz. Peygamber o anda orada hazır bulunan Zi-yâd b. Haris (r.a.)'e ezan okumasını emretmiştir. Bu emri yerine getiren Ziyâd (r.a.) ikâmet etmek için Hz. Peygamber'den izin istemişse de buna hemen izin vermeyerek ortalığın aydınlanmasını beklemeye başlamıştır. Biraz sonra Hz. Peygamber abdestini tazeleyip gelmiş, tam o sırada Hz. Bilâl (r.a.)'in ikâmet etmek istediğini görünce buna müsaade etmemiş, ikâmetin, ezan okuyanın hakkı olduğunu ifâde buyurmuştur. Ancak bu hususta mezheblerin delilleri ve görüşleri farklıdır. Nitekim 512. hadiste izah edildi.
Bu hadisten "Ezanı okuyanın ikâmet etmesi, başkasının ikâmet etmesinden daha evlâdır" hükmü çıkarılır.[434]

31. Ezanı Yüksek Sesle Okumak

515. ...Ebû Hureyre (r.a.) den rivayet edildiğine göre, Nebiyy-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Müezzin sesinin (ulaştığı yer) miktarınca mağfirete erişir, kuru ve yaş (ne varsa) ona şahitlik eder. (Cemaatle) namaz kılan kimseye de yirmi beş namaz (sevabı) yazılır ve ondan (cemaatle kıldığı) iki namaz arasındaki (küçük günahlar) affedilir"[435]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften müezzinin sesinin çıktığı nisbette mağfirete olaQagı aniaşıııyor. Müezzinin bulunduğu yer ile sesinin eriştiği son nokta arasındaki mesafe müezzinin günahlarıyla dolu olsa, bütün bu günâhların ezan sebebiyle affedileceği hadis şârihlerince açıklanmıştır. Bazı âlimler bu mağfiretin kapsamı İçine cemaati de sokan tefsirler yapmışlar, ezanı işitip de cemaatle namaza gelen herkesin günahlarının affedileceğini söylemişlerdir. Bazı âlimler de "Müezzinin bulunduğu noktadan sesinin eriştiği son noktaya kadar olan mesafe üzerinde işlemiş olduğu bütün günahları affolunur" şeklinde yorumda bulunmuşlardır.
Yine bu hadis-i şerifte kuru ve yaş her şeyin kıyamet gününde müezzinin lehine şahitlikle bulunacağına işaret edilmektedir. Nitekim Buhârî'nin bir hadisi bunu açıkça ifade etmektedir.[436]
Bu şahitliğin nasıl olacağı konusunda da ilim adamları tarafından çeşitli tefsirler yapılmıştır. îbn Hacer bu konuda şunları söylemektedir: Kıyamet gününde Allah Teâla'nın bu cansız varlıklara bir hayat ve konuşma kabiliyeti vermesi ve bu sayede onların da şahâdette bulunması mümkündür. Aslında bütün varlıklarda -insanın idrâk etmediği ve yaratılış hikmetlerine uygun bir çeşit- ilim ve idrâk bulunduğu ve Allah'ı' teşbih ettikleri bilinen bir gerçektir Nitekim bu gerçek şu âyet-i kerimelerde beyân edilmiştir: "Taşların öylesi var ki; içinden nehirler kaynıyor, öylesi var ki çatlıyor da bağrından sular akıyor ve öylesi var ki Allah'ın haşyetinden (yerlere) yuvarlanıyor. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir"[437]

Yani o taşlar yağmurlar, kasırgalar, zelzeleler gibi kudret-i ilâhiyeyi gösteren âyât-ı ilâhiyye'den müteessir olarak Allah korkusundan her halde düşer yuvarlanır yerinden oynar. Halbuki sizin kalpleriniz bu kadar zahir âyetler karşısında zerre kadar müteessir olmaz! Tergîb ü terhîbden bir eser duymaz"[438]
Hiç bir şey yoktur ki onu hamdiyle teşbih etmesin ve lâkin siz onların teşbihlerini iyi anlayamazsınız"[439] Elmalılı Merhum bu âyet-i kerimenin tefsirinde şunları söylemektedir: "Çokları bu teşbihin lisan-ı hal ile delâlet veya halin kaiden camm olduğuna kail olmuşlardır. Fakat bazı tefsirciler mânâyı hakikîsi üzere kavlen teşbih demek olduğunda ısrar etmiştir. Ekseriyyetin kavli ukul-ı avamaa emess görünürse de Âlûsî tefsirinde tafsil olunduğu üzere Re-sûlullah'ın elinde taşların teşbihinin duyulması gibi birçok ehadis ve asar-ı varide bazın kavlini te'yid etmektedir. Muhyiddin-i Arabi ve sair birçok sofiyye dahi buna kaildirler."[440]
Nitekim ehl-i sünnetin görüşünün bu merkezde olduğu el-Bağavî.tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca kurdun ve öküzün konuşmaları da bu konuda en ufak bir şüphe bırakmayacak deredece kuvvetli birer delildir.[441]
Bütün varlıkların müezzin için şahitlikte bulunmasının hikmeti ise, "Müezzinin fazilet ve yüksek derecesinin her tarafa yayılmasını ve takdirle karşılanmasını sağlamaktır" şeklinde izah edilmiştir.
Yine bu hadisteki cemaatle namaz kılan kimsenin iki namazı arasındaki günahlarının affolacağı ifâdesindeki günâhlardan maksat, bazılarına göre küçük günahlar ise de bazılarına göre kul haklarının dışında kalan bütün günâhlardır.[442]

Bazı Hükümler

1. Varlıkların kıyamet günündeki şahitliklerini kazanmak için müezzinin ezan okurken sesini yükseltmesi müstehaptır.
2. Kıyamet gününde müezzinlerin dereceleri çok yüksektir.
3. Cemaatle kılınan iki namaz arasındaki günahlar affolunur.[443]

516. ...Ebû Hureyre (r.a.)'nin Rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan arkasını dönüp yellene yellene ezan sesini işitmez oluncaya kadar uzaklaşır. Ezan bitince geri gelir; namaz için ikâmet edilince (tekrar) arkasını dönüp kaçar. İkâmet bitince tekrar geri gelir, (namaz kılan) kişiyle kalbi arasına girer ve hatırına gelmeyen şeyler hakkında "şunu da bunu da hatırla" der. Nihayet adam kaç (rekât) namaz kıldığını bilmez hale gelir."[444]

Açıklama

Şeytanın ezan sesini işitince yellenerek kaçması Kadı Iyaz'a göre hakikat manasına alınabilir. Çünkü Şeytan da yiyen ve içen ruhani bir yaratıktır. Onun da kendine has bir şekilde yellenmesi mümkündür.
Fakat Buhârî şârihi Aynî gibi bazı alimler ise, "Şeytanın yellenmesinden maksat, çok korktuğu büyük bir musibete uğramasıdır. Nasıl ki büyük bir musibete mâruz kalan kimsenin, o anda korkusundan dolayı dizlerinde can kalmaz, ayaklan birbirine dolaşıp abdesti kalmazsa şeytanın da ezan sesini duyunca mü'minlere vesvese vermekten ümitsizliğe düşerek büyük bir korku hâli yaşadığı ifâde edilmek istenmiştir. Yani yellenmek kelimesiyle yellenmeye sebeb olan büyük bir korku hâli kast edilmiş, şeytanın ezan karşısındaki durumu korkunç bir felâkete uğrayan kişinin haline benzetilmiştir" demişlerdir.
İşte şeytan bu duruma sebeb olan ezan sesinden kurtulmak için ezan sesi işitilmez oluncaya kadar uzaklara kaçmaya devam eder.
Bu uzaklaşmanın miktarı hakkında Müslim'in Sahîh'inde rivayet ettiği şu hadis-i şerif bir fikir verebilir: "Şüphesiz kî şeytan namaza nida edildiğini işittiği vakit Revha denilen yere vanlıncaya kadar gider. Süleyman (el-A'meş), "Ebü Sufyân'a Ravha'nın nerede olduğunu sordum; bu yer Medine'den 36 mil uzaktadır, cevabını verdi, demiştir."[445]
Şeytanın en faziletli bir ibâdet olan Kur'ân okumak'dan ve namazdan kaçmadığı halde ezandan kaçışının hikmeti, kıyamet gününde müezzinin lehine şehâdette bulunmaktan kurtulmak istemesine bağlanabilir. Çünkü bir evvelki hadis-i şerifte beyân edildiği gibi kıyamet günü ezan sesini duyan her şey müezzinin lehine şehâdet edecektir.
Bazıları da bu hususu şöyle açıklamışlardır: Ezan insanları Allah'a secdeye çağıran bir davettir. Şeytan ise, secdeden kaçtığı için Allah'ın rahmetinden uzak kalmıştır. Şeytan ezan sesini duyunca bu hâdiseyi hatırladığı için rahatsız olur, daha fazla duymamak için süratle uzaklaşır. Bir de ezandaki cümleler'en faziletli zikr olan kelime-i tevhid ve benzeri sözlerden ibarettir ki, bu cümlelerin sayısı bellidir. Şeytan vesevese vererek bu kelimeler üzerinde bir eksiklik veya fazlalık yaptırmaya muvaffak olamaz. İşte şeytan bundan nefret ederek kaçar. Amma şeytan vesvese ile insanın kıldığı namaza bir noksanlık ve sünnete uymayan bir fazlalık eriştirebilir. İşte şeytan bu ümide kapılarak namaz kılana yaklaşır.
Fakat eksiksiz namaz kılabilen kimselere yaklaşmak istemez. Ancak böyle kimseler az bulunur.
İbn'ül-Cevzî ise şeytanın kaçışını şöyle açıklar; "Ezandan nefs, lezzet alamaz, ezan okuyan kişiye gaflet ve riya yaklaşamaz. Namazdan ise nefs kendine bir pay çıkarabilir. Bu bakımdan şeytan namaz kılan kişiden kaçmak istemez. Ancak şeytanın kaçtığı ezan, aslına uygun olarak tegannîden uzak, kelimelerinin hakkı verilerek okunan ezandır..."
Bu bakımdan, Sahih-i Müslim'de bulunan şu hadis-i şerifte cinlerin şerrinden korunmak için ezan okumak tavsiye edilmektedir:
"Süheyl demiş ki: Babam beni, Benû Hârise'ye gönderdi, yanımdan bizim uşaklardan biri yahut bir dostumuz vardı. Ona bir kimse bir bahçeden ismiyle seslendi. Yanındaki (arkadaş) bahçeye bakındı ise de hiç bir şey göremedi. Ben bu hâdiseyi babama anlattım. Babam : Senin böyle bir şeyle karşılaşacağını bilsem göndermezdim. Ama bundan böyle bir ses işitirsen hemen ezan oku. Çünkü ben Ebû Hureyre'yi Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellern)'den şu hadisi rivayet ederken işittim:

"Şüphesiz ki namaza nida edildiği vakit şeytan geri gider. Onun sesli bir yellenmesi vardır."[446]

Bazı Hükümler

1. Ezanın fazileti çok büyüktür.
2. Şeytan ezan sesinden çok rahatsız olur.Hatta onu dinlemeye tahammül edemez. Ezandan rahatsız olanlarda da şeytana benzer bir taraf var demektir.
3. Şeytan, peygamberler ve evliya gibi Allah'ın sâdık ve ihlash kullarının dışında herkese namaz kılarken ve Kur'an okurken bile vesvese verebilir.
4. Şeytân insanlara zarar vermek için çok çaba sarfeder. Ondan Allah'a sığınmak lâzımdır.[447]

32. Namaz Vakitlerine Dikkat Göstermek Müezzine Düşen Bir Vecîbedir

517. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki; - Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem); "İmam (cemaat için) kefil, müezzin de mu'temeddir. Ey Allah'ım, imamları doğru yola eriştir, müezzinleri de bağışla" buyurdu.[448]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte geçen imamın kefil olmasından maksat Aliyyü'l-Kaarî'ye göre, imamın, cemaate kıldırdığı namazı bütün ahkâmına titizlikle riâyet ederek kıldırmak görevini yüklenmesidir.
Kadî Iyaz'a göre ise, bu sozun anlamı; İmamın, cuma namazı ile ilgili bütün görevleri üstlenmesidir. Cemaatle kılınan namazda cemaatin kıraatte bulunmaması şartını koşan imamlar açısından ise, imamın cemaatle kılınan bütün namazlarda cemaatin kıraatini üzerine almasıdır. Namazın farzlarını, sünnetlerini, rekâtlarını gözetmek, duâ esnasında Allah'a cemaati için de dua etmek suretiyle onları gözetmek de imamın yüklendiği kefillik görevi içine girmektedir.
İbn Melek ise, imamın kefil olması sözünü şöyle açıklıyor: "Cemaatin namazının sahih veya fâsid olması imamın namazının sahih veya fâsid olmasına bağlıdır. İmamlar bu sorumluluğun idraki içinde kıldırdıkları namaza dikkat etmek mecburiyetindedirler. Şayet imamın kıldırdığı bu namaz sahih olursa sevabı daha çok, fasid olursa vebali cemaatin vebalinden daha büyük olur. Çünkü bütün cemaatin vebalini yüklenir. İşte bu hadisteki kefilliğin mânâsı budur. Yahutta buradaki kefillikten maksat, cemaat adına dua etme görevini yüklenmektir."
Müezzinin mutemed olmasından maksad ise, namaz ve oruç gibi vakte bağlı olarak edâ edilen bütün ibâdetlerde halkın, müezzinin sesine güvenerek ibâdetlerini ifâ etmeleridir. Yahutta müezzinlerin, ezan okumak için minarelere veya benzeri yüksek yerlere çıktıkları zaman halkın mahrem hallerine bakmaktan sakınan, halkın bu hususta müezzinlere duyduğu güvene gerçekten lâyık kimseler olmalarıdır. Yani gerçek müezzinler bunlardır.
Resul-ü Ekrem'in imamlar için "Ey Allahım onları doğru yola eriştir" diye duâ ettiği halde, müezzinler için "Ey Allah'ım onları bağışla" diye duâ buyurması, imamların müezzinlerden daha faziletli olduğuna delâlet eder. Çünkü:
1. Cenab-ı Peygamberin müezzinlerin hatalarının bağışlanması için duada bulunması onların kusurlu olduklarını ifâde ettiği gibi, imamların görevlerinde muvaffak olmaları için duada bulunması da onların faziletli olduklarını ifâde eder.
2. Müezzin sadece vakitleri ilân etme görevini üzerine almışken imam cemaatin namazını erkân, adabı ve her yönüyle en mükemmel şekilde kıldırmak görevini üzerine almıştır. Bu ise, imamın ifâ ettiği görevin ağırlığını ve dolayısıyla imamlığın faziletinin büyüklüğünü gösterir.
3. İmam Resûlullah (s.a.)'in vekili, müezzin ise Bilâl- Habeşi'nin (r.a.) vekilidir.İkisi arasındaki farkı izaha lüzum yoktur.Nitekim İmam Ebû Ha-nife, Horasanlılar ve Şâfiiler de imamlığın müezzinlikten üstün olduğu görüşündedirler. Şafîî imamlarından Nevevî'nin beyânına göre, İmam Şafîî Hazretleri müezzinliğin imamlıktan daha faziletli olduğu görüşündedir. Hazreti İmam "el-Ümm" isimli eserinde bunu böyle beyan etmiştir. İmamlıkla müezzinliğin faziletçe eşit olduğu görüşünde olanlar bulunduğu gibi, imamlığın hakkını verebilenler için imamlığın, müezzinliğin hakkını verebilenler için de müezzinliğin daha faziletli olduğunu söyleyenler de vardır.[449]

Bazı Hükümler

1. İrnamlığa toplum içinden kefil olma ehliyetinde bulunan kimseler seçilmelidir.
2. Müezzin müslüman, akıllı ve adaletli bir kimse olmalıdır. Delinin, kâfirin okuduğu ezan sahih değildir.[450]

Ezanla İlgili Bazı Mühim Meseleler

1. Müezzinin hür olması gerekir. Kölenin kendi namazı için okuduğu ezan sahih olursa da, cemaat için okuduğu ezan, sahibinin izni olmadıkça caiz değildir. Çünkü cemaat için kölenin müezzinlik vazifesini yüklenmesi, sahibinin hizmetine bir engel teşkil eder.
2. Yedi yaşına girmiş çocuğun okuduğu ezanın caiz olup olmadığı konusunda İslâm âlimleri arasında görüş ayrılıkları vardır. Şafîî âlimlerinin ekserisine, İmam Ahmed'e ve Mâliki âlimlerine göre vakitleri adaletli bir kimsenin tesbit etmesi ve denetlemesi halinde yedi yaşındaki çocuğun (mümeyyiz çocuğun) ezanı caizdir, nâvud-ı Zâhirî'ye göre ise, kesinlikle ve mutlaka caiz değildir. Hanefi'lere göre mürâhik çocuğun (bulûğ çağına geldiği halde baliğ olmayan çocuğun) ezanı caizdir.

Şafiî âlimlerinden bir kısmı da mümeyyiz çocuğun okuduğu ezanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
3. Abdestsiz olan kişinin ezan okumasına cevaz verilmiş ise de dört mezhebe göre mekruhtur.[451]

518. ...A'meş dedi ki; Ebû Sâlih'den bana haber verildi; -ancak bunu ondan başkasından işitmiş olduğuma ihtimal de vermiyorum-(Ebû Salih) Ebû Hureyre'den (rivayetle şöyle) demiştir: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu; (diyerek bir önceki hadisin) benzerini nakletmiştir.[452]

Açıklama

Musannif bu hadisi rivayetle bir önceki hadisi takviye etmek maksadını gözetmiştir. Bir önceki hadise dair yapılmış açıklamalara ayrıca birşeyler eklemeye gerek yoktur.[453]

33. Ezanı Minarede Okumak

519. ...Neccâr oğullarından bir kadın (şöyle) demiştir:
Benim evim mescidin etrafında bulunan evlerin en yükseği idi. (Mescid-i Nebevi yapılmadan önce) Bilâl (r.a.) sabah ezanını onun üzerinde okurdu. Seher vakti gelir, evin üzerine oturur, sabahın olmasını beklerdi. Sabahın olduğunu görünce ayağa kalkar ve "Ey Allahım sana şükranlarımı arzeder, Kureyş'in (müslüman olması ve) senin dinini ayakta tutmaları için yardımını dilerim "derdi. Sonra da ezanı okurdu. O kadın dedi ki; "Vallahi onun bu kelimeleri terk ettiği tek bir geceyi (bile) hatırlamıyorum."[454]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen seher vaktinden maksat bazılarına göre gecenin son üçte biridir. Esasen seher gizlilik ve kapalılık anlamına gelir. Gecenin son bölümünde tam manâsıyla bir gizlilik ve kapalılık bulunduğu için seher ismi verilmiştir.Cenab-ı Allah,âl-i İmrân sûresinin 17. âyetinde seher vaktinde istiğfar edenleri övmektedir. AIûsî merhum bu âyetin tefsirinde[455] bu vakitte tevbe ve duaların kabul edildiğini ifâde ettikten sonra İbn Cerîr'in tahric ettiği şu hadis-i şerifi nakletmektedir: "İbn Ömer geceyi namazla ihya ettikten sonra;
Ey Nafi, seher vakti oldu mu? diye sorardı. Eğer Nâfi:
Evet seher vakti girdi, diye cevab verirse namazı bırakır, sabaha kadar duâ ve tevbe ile meşgul olurdu."
İbn Merdûye, Enes b. Mâlik'den nakletmiştir. Enes b. Mâlik (r.a.) demiştir ki: "Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) bize seher vakitlerinde yetmiş kere istiğfar etmemizi emrederdi. Buhârî'nin Sahîh'inde rivayet ettiğine göre; Cenab-ı Zülcelâl Hazretlerinin emri ile melekler her gecenin son üçte birinde sema-i dünya'ya (vazifeli bir melek) iner ve:
"Duâ eden yok mu, duasını kabul edeyim, isteği olan yok mu, isteğini vereyim, günahlarının bağışlanmasını isteyen yok mu, bağışlayayım" der. Bu durum sabah oluncaya kadar devam eder.[456]
Bütün bu ve benzeri rivayetler seher vaktinde 4ua etmenin kıymet ve ehemmiyetini gösterir. îşte Hz. Peygamberin yakınında bulunmanın bahşettiği imtiyaz ile zaman ve mekânın esrar ve hikmetine âşinâ olan Bilâl-i Habeşi (r.a.) bu hadis-i şerifte beyân edildiği şekilde seher vaktinin feyz ve bereketinden azamî derecede ve devamlı olarak nasibini almıştır.[457]

Bazı Hükümler

1. Ezanın yüksek yerlerde okunması gerekir. Çünkü yüksek yerlerde okunan ezan halka daha rahat duyurulur ve sesin daha uzaklara erişmesini mümkün kılar. İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hâlid vasıtasıyla Hişâm'dan, O'nun da babasından rivayet ettiğine göre Mekke fethedildiği gün Hz. Bilâl ezanı Ka'be-i Muazzama'nın üzerinde okumuştur.
2. Ancak ezan okumak için yapılan minarelerin, müezzinin sesinin aşağı erişmesine engel teşkil edecek şekilde yüksek olmaması lâzımdır. Böyle haddi aşan yükseklikler aynı zamanda müezzinin evlerin mahremiyetini ihlâl etmesi bakımından da sakıncalıdır. Ancak minarenin evlerden şahısları seçemeyecek kadar uzak olması halinde bu ikinci sakınca ortadan kalkar. Bir evvelki babta geçtiği, gibi, "İmamın, bütün sorumlulukları yüklenen kişi; müezzinin ise, emin kişi" olması hasebiyle müezzinlerin namahreme bakmayacak ciddiyette kişilerden olması da gerekmektedir.[458]

34. Müezzinin Ezan Okurken Yüzünü Çevirmesi

520. ...Ebû Cuhayfe, (Vehb b. Abdillah)[459] Man;demiştir ki: "Mekke'de Peygamber (sallellahü aleyhi ve sellemin yanın)a geldim. Kendisi deriden (yapılmış) kırmızı bir çadırda bulunuyordu. Sonra Bilâl (r.a.) çıkıp ezan okudu. Ben de onun ağzım sağa-sola döndürüşünü takibe koyuldum. Sonra Resûlullah (s.a.v.) üzerinde Yemen kumaşından kırmızı (çizgili) kıtrî (demlen) bir elbise ile çıktı." Mûsâ(b.îsmâil Ebû Cuhfe'den bu hadisi şöyle) rivayet etti: "Ben Bilâl (r.a.)'i Ebtah'a çıkmış, ezan okurken gördüm, Hayye ale's-salâh, Hayye ale'l-felâh cümlelerine gelince, vücudunu döndürmeden boynunu sağa ve sola çeviriyordu. Sonra (Bilâl) çadıra girdi. Bir değnekle çıktı. (Musa b. ismail Ebû Cuheyfe)hadisini(n geri kalan kısmını da) rivayet etti.[460]

Açıklama

Bu hadis~i şerif, ezan okurken "hayyeleP'lerde sağa ve sola dönmenin ve kırmızı çizgili elbise giymenin hükmünü ihtiva etmektedir.
Birinci konuda Şevkânî şunları söylemektedir: Ezan okunurken sağa-sola dönülüp-dönülemeyeceği konusunda gelen rivayetlerin bazısı buna cevaz verirken, bazısı da cevaz vermemektedir. Hafız İbn Hacer el-Askalânî'ye göre bu rivayetler arasında bir çelişki yoktur. Ezan okunurken sağa-sola dönülemeyeceğini ifâde eden rivayetlerde kasdedilen, vücudu döndürmektir. Dönmenin caiz olduğunu ifâde eden rivayetlerde kasd edilen ise, ayaklar kıbleye karşı sabit, göğüs , kıbleden çevrilmeden sadece sağa ve sola yüzü çevirmektir. Binaenaleyh çelişik gibi görülen bu rivayetler arasında aslında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. İbn Battal ve onun görüşünde oİan âlimler ise, ezan okurken vücudu döndürmenin caiz olduğunu ifâde eden rivayetlerin zahirî manalarına sarılarak bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. İbn Dakiki'I-İyd ise, şunları söylemektedir: "Müezzin sesini duyurmak için ihtiyaç duyarsa hayyealel'lerde isterse, bütün vücuduyla veya sadece yüzüyle sağma-soluna dönebilir. Ancak hayyealelerde sağa ve sola dönüşün nasıl olacağı konusunda da ilim adamları arasında ihtilaf vardır. Bazılarına göre "hayye ale's-salâti, hayye ale's-salâh" cümleleri okunurken sağa dönülür; "hayye ale'I-felâh hayye ale'I-felâh" cümleleri okunurken de sola dönülür, bazılarına göre de "Hayye ale's-salah" cümlesinin birincisi sağa doğru okunur, ikincisi sola doğru okunur. Hayye ale'I-felâh cümleleri de aynı şekilde okunur. Bu şekilde okuyuşta sağ ve sol cihetlerin bu kelimelerden, eşit bir şekilde nasibini alması imkânı bulunduğundan bu okuyuş tercihe lâyıkgörülmüşse de birinci okuyuş şekli hadisin zahirine daha uygundur.
İmam Ahmed'den rivayet edildiğine göre müezzin ancak minarede ezan okuıken minarede dolaşabilirse de minarenin dışında ancak ayaklan sabit kalarak yüzünü sağa-sola döndürebilir.
İmam Ebû Hanife ve İshâk da bu görüşdedirler. Nehâî, Sevrî, Evzâî, İmam Şafîî, Ebû Sevr gibi âlimlere göre de müezzin nerede olursa olsun vücuduyla sağa-sola dönemez. Ancak ayaklan ve göğsü kıbleye dönük kalarak, yüzünü sağa-sola döndürebilir. Bir rivayete göre Ahmed İbn Hanbel de bu görüştedir.
Hadisi şerifte geçen, "Hz. Bilâl elinde bir değnekle çıktı" lâfzı ile ilgili şunu belirtelim: Resûlullah kırda namaz kıldıklannda "Aneze" denilen ucunda sivri demir bulunan değneği kıble cihetine diker onu sütre ittihaz ederek ona karşı namaz kılarlardı. İşte Hz. Bilâl bu değneği Resûlüllah'a uzattı, Peygamber (s.a.) bu değneği kıbleye dikti. Hadisin râvisi Mûsâ b. İsmail'in de beyan ettiği gibi, Resûlullah öğle ve ikindiyi bu sütreye karşı kıldı.
Sütre ötesinden gelip geçen canlılar namazı bozmazlar.
İmam Mâlik'e göre ise: "Müezzin sesini duyurmak için ihtiyaç duymadığı müddetçe sağa-sola ne vücuduyle, ne de yüzüyle yönelemez."[461]
Hanefî mezhebinin bu mevzudaki görüşü kısaca şöyledir: Ezan ve ikâmet kıbleye dönük olarak okunur.Ancak*'hayye ale's-salâh"derken müezzin yüzünü sağa; "hayye ale'l-felâh" derken de sola çevirir. Ezan minarede okunuyorsa, kıbleye dönük olarak başlanır, şerefede sağdan dolaşmaya başlanarak hayye ale's-salah'ları kıblenin sağ tarafında ve hayye ale'l-felah'ları kıblenin sol tarafında söyler. Geri kalan son kısmı da kıbleye karşı tamamlar.[462]

35. Ezanla İkâmet Arasındaki Duâ

521. ...Enes b. Mâlik'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) "Ezan ile ikâmet arasında (edilen) duâ (geri) çevrilmez" buyurdu.[463]

Açıklama

Allahü Zülcelâl Hazretleri, lütuf ve merhametinin eseri olarak isyan ve hatadan beri olmayan kulları için tevbe kapısını ölünceye kadar açık bulundurduğu gibi, dünya ve âhiretle ilgili isteklerinin büyük-küçük her çeşidini sadece kendinden istemeleri, kullara boyun eğmemeleri için de dergâh-ı izzetine el açıp ihlâsla niyazda bulunmalarını emretmiş ve kulun duasının kabul olunduğuna dâir bir takım alâmetler yaratmıştır. Duanın kabul olmasının başta gelen şartı, haramlardan kaçınmak ve ihlâsla belli zaman ve mekânları değerlendirmektir.
İşte bu hadis-i şerifte ezan ile ikâmet arasında edilen duanın reddolunmayacağını ifade ve kulları bu zamanlarda duaya teşvik etmektedir. Hâkim ve Ebû Ya'lâ'run Ebû Ümâme'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte de Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz şöyle buyurmaktadır: "Müezzin ezan okumaya başlayınca gök kapıları açılır ve duâlar(ı) kabul edilir"[464] Yine Enes b. Mâlik (r.a.)'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Efendimiz şöyle buyuruyor: "Müezzin ezan okuduğu zaman yapılan dua kabul olur. İkâmet edilince bir daha duâ geri çevrilmez."[465]
İmam Mâlik ve Beyhakî, Ebû Hâzim vasıtasıyla Sehl b. Sa'd'den şu hadis-i şerifi rivayet etmişlerdir: "İki vakit vardır ki, duası kabul olunmayan kişi pek azdır. Namaz için ezan okunduğu an, Allah yolunda mücâhidlerin saf teşkil ettiği an"[466]
Kelime olarak duâ her türlü isteği ifâde eder. Bu anlamda bir kimsenin nzık peşinde koşması da bir duadır. Rızık te'mini yolunda sebeblere sarılmak da şartlarına riâyet fedilerek yapılan bir duâ hükmündedir. Bu manadaki duâ bütün müslümanlar için yapıldığı zaman kabul edilme ümidi çok kuvvetlidir.
Ancak bu hadis-i şerifte kasd edilen duâ, şartlarına sarılarak yapılan, kendisiyle bir günâhın tahakkuku istenmeyen ve akraba ziyaretini kesmeyen bir kimsenin yaptığı duadır.
Kişi duâ esnasında bütün varlığıyla Allah'a yönelmeli ve duasının mutlaka kabul olunacağına inanmalıdır. Çünkü Cenab-ı Hak kulunun zannma göre muamele eder: "Ben kuluma, bana olan zannına göre muamele ederim"[467]
Ancak duâ kabtal olmadı diye duadan vazgeçmemeli, devam etmelidir. Çünkü Cenab-ı Allah ya o duâ ile kula isabet edecek

bir belâyı önlemiştir; yahutta bu duanın kabulü te'hir edilmiştir. Ya da onun karşılığı âhirette verilecektir.
Bazı duaların gerçekleşmesinin, kulun aleyhine olabileceğini .de unutmamak lâzımdır. Bu bakımdan duanın neticesini Allah'a bırakmak gerekir.
Bilindiği gibi Cenab-ı Peygamber (s.a.) zamanında Sa'lebe isminde bir fakir var idi. Allah'ın kendisine çok mal vermesi içinResûlullah (s.a.)'dan duâ etmesini istedi. Bu maksatla her gelişinde Resûlullah (s.a.)
" Ya Sa'lebe, şükrünü edâ edebileceğin az mal, hazmedemeyeceğin çok maldan daha hayırlıdır" derdi. Üçüncü defa gelişinde Resûl-i Ekrem (s.a.):
"Ey Sa'lebe, ben senin için bir örnek değil miyim? Vallahi dağların elimde gümüş veya altın olmasını isteseydim öyle olurdu" demişse de Sa'lebe: "Seni gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer beni zengin ederse, bu malın şükrünü hakkıyla edâ edeceğim. Bu malda hakkı olan herkese de hakkım eksiksiz vereceğim" diye ısrar ediyordu. Sa'lebe o sıralarda hakikaten Resûl-i Ekrem'den ayrılmıyor, cuma ve cemaate devam ediyordu.Nihayet Resûl-i Ekrem (s.a.) Sa'lebe'nin ısrarı karşısında O'nun için "Ey Allahım Sa'lebe'-ye çok mal nasib eyle" diye duâ etti. Bunun üzerine Sa'lebe gidip kendisine bir koyun aldı. Kısa zamanda davarları çoğaldı. Medine'ye sığmaz oldu. Medine'den uzak bir çiftliğe çekilerek davarlarının derdine düşen Sa'lebe, Allah'ı ve Resulünü unutup cami ve cemaat nedir bilmez oldu. Resûlullah ona bir mektup gönderip davarlarının zekâtını istediyse de o, "ben bunu veremem bu sizin istediğiniz cizye gibi bir şeydir" diye cevab verdi. Elçiler bu haberi Resül-ü Ekrem'e eriştirmeden önce Resul-ü Ekrem (s.a.)'in mübarek ağzından şu kelimeler döküldü: "Vay yazık Sa'lebe'ye, yazık Sa'lebe'ye" sonra da şu âyet-i kerime nazil oldu: "Vaktaki Allah (adlından istediklerini verdi, cimrilik edip yüz çevirdiler"[468]
Tirmizî'nin rivayet ettiğine göre Efendimiz:
"Ezan ile ikamet arasında duâ geri çevrilmez." buyurunca sahâbe-i Kiram;
Ya Resulallah, nasıl duâ edelim? diye sormuşlar. Resul-i Ekrem (s.a.) de; "Allah (c.c.)'ın affını, dünya ve âhirette afiyette kılmasını isteyiniz" buyurmuştur.[469]

Bazı Hükümler

1. Kırmızı Çizgileri olan elbise giyilebilir.
2. Ezan okurken Hayye ale's-salâh ve felahlarda sağa ve sola başın çevrilmesi sünnettir.
3. Sahrada namaz kılarken önüne sütre koymak sünnettir.
4. Ezan yüksek bir yerde okunmalıdır.
5. Müezzinler emîn kişilerden tayin edilmelidir.
6. Müezzin ezan okurken parmaklarını kulaklarına koyabilir.[470]

36. Müezzini Duyan Kişinin Söyleyecekleri

522. ...Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.) Resûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Ezan sesini duyunca, müezzinin dediğini siz de söyleyiniz"[471]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine göre, baştan sona kadar müezzinm okuduğu kelimelerin hepsini söylemek ezanı işiten kimse için bir vazifedir. Ancak ilerde gelecek olan 527 no'lu hadis-i şerifte hay-ye ale's-salâh ve hayye ale'l-felâh cümleleri okunurken, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi'l-aliyyi'l-azim" (günahdan dönmek, çekinmek, itaate güç yetirmek ancak Allah Teâla'nın korumasıyla ve yardımı ile kabil olur) cümleleriyle karşlık verilir.
Bu mevzuda fikir beyân eden ilim adamlarının kimisi mevzumuzu teşkil eden bu hadisle amel ederek ezanın bütün cümlelerinin aynen tekrarlanacağını söylemişler, bir kısmı da 527 no'lu Hz. Ömer hadisinin zahirine dayanarak, hayye ale'lerde sadece denileceğini söylemişlerdir. Bir kısmı da "Hükmü genel olan cümlelerle (522 no'lu hadis gibi) hükmünde özellik bulunan cümleler (527 no'îu hadis gibi) arasında te'lif mümkün olunca te'Iif (birleştirme) yoluna gitmek, esastır" kaidesinden hareket ederek hayyealelerde hem hayye alel cümlelerinin aynen tekrarlanacağını, hem de cümlelerinin söylenmesi gerektiğini ifâde etmişlerdir.
Namaza çağrı mesabesinde olan ezana icabet fiilî ve kavlî olarak iki durumda incelenebilir:
1. Fiilî icabet de ikiye ayrılır:
a. Ezanla namaz vakti bildirildiğine göre, vakit içerisinde mükellefin namaz kılarak yapmış olduğu fiilî icabettir;
b. Şartlarını hâiz mükellefin namazını cemaatle edâ etmek için cemaate iştirak icabetidir.
2. Kavlî icabet ise, müezzinin söylediklerini aynen tekrar ederek yapacağı kavlî icabettir ki, bu bâbda incelenecek husus ve işte bu mevzuyu açıklayan hadislerdir.
Müezzinin söylediklerini tekrarlama hakkında mezheb imamlarının görüşlerini de şöylece sıralamak mümkündür:
1. "Ezanı işiten herkesin, ister cünüb, ister hayızlı, ister nifaslı olsun hayyelalelerin dışında bütün cümleleri aynen söylemesi, hayyealelelerde ise, demesi mendubtur. Bu mesele de bütün fakîhler ittifak etmişlerdir.
2. Ancak Hanefîlere göre hayızlı ve nifaslı kadınlar bu faziletten mahrumdurlar. Bunlar için ezana icabet etmek mendüb değildir.
Hanbelîlere göre ise farz namaz kılmakla meşgul olmayan herkes için ezana icabet etmek mendubtur.[472]

3. Sabah ezanında cümlesi okunurken ise "doğrusun, gerçeksin, doğru söylemiş bulunuyorsun" denilir. Bu son kelimelerin söyleneceğine dâir bir delilin bulunmadığını söyleyen el-Hattâbî gibi bazı âlimler varsa da İmam Nevevî el-Min'hâc isimli eserinde böyle söyleneceğini beyân etmiştir. Demiri de "İbn Rifa'a bu mevzuda delil bulunduğunu söyledi" demiştir.
4. Ezana sadece kalbi ile icabet etmek kâfi gelmeyip dil ile telâffuz etmek mendubtur.
5. Bu hadisin zahirine göre, Hanefîlerin dışında bütün imamlarca hayızlı, nifaslı ve cünübün ezan cümlelerine usulüne göre icabet etmesi men-dûb iken Hanefîlerin hayızlı ve nifaslının icabet edemeyeceğim söylemelerinin hikmeti şudur: Çünkü hayızlı ve nifaslı kadınlar namaz kılmakla mükellef değillerdir. Bu sebeble ezana da icabetle mükellef değildirler. Diğer imamların hareket noktaları da ezana icabet etmek bir zikirdir. Mü'min içinse, her an zikir hâlidir. Hayız ve nifas hâli bunun dışında değildir.
6. Hanefî, Şafîî ve Hanbelî mezheblerine göre farz olsun, nafile olsun namazda olan bir kimse ezana icabet etmekle mükellef değildir. Şayet icabet ederse, namazı bozulur. Fakat Şafîîler namazın bozulması için kişinin na-mazda olduğunu ve işittiğinin bir insan sesi olduğunu bilmesini şart koşmuşlardır.
7. İmam Mâlik'e göre ise, nafile namazı kılmakta olan kimse ezana icabet ederse namazı bozulmaz.
8. Her ne kadar bu hadis-i şerifin zahirine göre ezana icabet etmek farz ise de, hadisdeki "müezzinin söylediğini siz de söyleyiniz" emrinin hükmünü farz olmaktan çıkarıp müstehaba çeviren delil Sahih-i Müslim'deki şu hadis-i şeriftir: "Resûlullah (s.a.) fecr doğduğu zaman baskın yapardı. Ezanı dinletirdi. Şayet ezan sesi işitirse, baskından vazgeçer, işitmezse baskın yapardı. Bir defa Allahu Ekber, A İla hu Ekber diyen birini işitti. Bunun üzerine Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sillem) : "Fıtrat-ı İslâm üzere" buyurdular. Sonra o zât:
"Eşhedü enlâ ilahe illallah, Eşhedu enlâ ilahe illallah" dedi. Resûlül-lah (s.a.) de; "Cehennemden çıktı" buyurdular. Müteakiben ezam okuyan kimsenin bir keçi çobanı olduğunu anladılar.[473]
Resul-i Ekrem (s.a.) bu ezanı dinleyince kendisi icabet etmemiştir. Şayet icabet farz olsaydı kendisi de icabet ederdi. Ancak bunun aksini iddia edenler de vardır. Kemâlüddin b. Hümâm (v.861) Fethu'I-Kadîr isimli eserinde bu meselenin münâkaşasını yapmış ve ezana icabetin müstehab olduğunu söylemiştir.
9. Ezan okunurken ve ikâmet getirilirken cemaatin konuşmaması, mescid dışında bulunanların Kur'ân okumam&sı, selâm almaması, hasılı müezzine icabetten başka bir işle meşgul olmaması icâb eder.
Hanefî âlimlerinden Hulvânî: "Dili ile müezzine icabet eden, fakat mescidde olup da müezzinin söylediklerini tekrarlamayan günahkâr olmaz" diyor . Bu sözlerden bilfiil ezana icabetin esas olduğu anlaşılıyor ki Reddu'l-Muhtâr'da bu mânâ şöyle ifâde ediliyor : "Ezana sözle icabet müstehab bilfiil icabet ise. vacibtir"[474]
10. Yine Hanefi ulemâsına göre, kişi her mescidden gelen ezan sesine değil, sadece kendi mahallesinin müezzinine icabet etmekle de mükelleftir.[475]

523. ...Abdullah b. Amr b. el-Âs, Resûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işitmiştir: "Müezzini işittiğiniz vakit, onun dediğini siz de söyleyin. Sonra bana salavât getirin. Çünkü kim bana bir defa salavât getirirse, Allah da ona o salâvat sebebiyle on sevâb verir. Sonra Allah'dun benim için vesîle'yi isteyiniz. Çünkü vesile, Allah'ın kullarından (sadece) birine nasib olan cennette bir makamdır. Umarım ki o bir kişi ben olurum. Her kim benim için vesileyi isterse, ona şefaatim vâcib olur."[476]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ezan okunurken ezanı işiten kimselerin aynen müezzinin söylediklerini tekrar etmeleri istenmektedir ki,bunun nasıl olacağı bir evvelki hadiste genişçe anlatılmıştır.
Biz bu hadis-i şerifi açıklarken, hadisin içine aldığı ikinci mühim konuyu teşkil eden Resûlullah (s.a.) üzerine salavât getirmenin hükmü üzerinde durmak istiyoruz.
Allah'm kuluna salât etmesinden murad rahmet ve mağfiret buyurmasıdır. Resul-i Ekrem (s.a.)'în "Benim üzerime salavât getirin" buyurmasından maksat, benim dünyada şân ü şerefimin yükselmesi, sünnetimin yayılıp kuvvet bulması, ismimin yükselmesi, dinimizin ebediyete kadar hâkim olması ve âhirette de şefaatçi olmam için Allah'a duâ ediniz demektir. Bu duanın nasıl yapılması gerektiğini Buhârî, Sahîh'inde ve Ebû Dâvûd ileride gelecek olan 529 no'lu hadis-i şerifte şöyle rivayet etmişlerdir : "Her kim ezanı işitir de, "Ya Rabbi, şu tam davetin ve daimî sulatın Rabbi olan Allahım! Muhammed'e vesileyi ve fazileti ver. O'nu va'd buyurduğun makam-ı Mahmûd'a gönder" derse, kıyamet gününde o kimseye şefaatim vâcib olur."
Bu hadis-i şerifin zahirine bakılırsa müezzin de dahil olmak üzere, ezan sesini işiten herkesin ezandan sonra Resûlullah (s.a.)'e salavât getirmesi ve duâ etmesi müstehabdır. Zira müezzin de "sonra bana salavât getirin" emri içerisinde dâhildir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir.
Buhârî, Nesâî ve İmam Ahmed'in tahrîc ettikleri bir hadise göre, sahabe-i kiram Resûl-i Ekrem (s.a.)'e; "Ya Resûlallah sana nasıl selâm verileceğini biliyoruz. Fakat nasıl salât getireceğimizi ise, bilmiyoruz" deyince Resul-i Ekrem (s.a.);deyiniz"buyurmuştur.[477]
Hanefi alimlerinden Ayni; "Ezan okunurken okunanları tekrarlamak ve Resûlullah üzerine salavât getirmek vacibtir. Bilhassa ezan içerisinde Re-sûlullah'ın ismi duyulunca bunun ehemmiyeti iyice ortaya çıkar. Nitekim tmam Tahâvî Resûlullah'ın ismi zikredilince, salavât getirmenin vâcib olduğuna hükmetmiştir" diyor.
Ancak salavât getirmenin de bir takım edebleri vardır: Bu edeblerden birisi, müezzinin veya ezanı işiten bir kimsenin salavât, ancak kendisinin ve yamndakinin duyacağı kadar alçak bir sesle getirmesidir. Bugünkü müezzinlerin yaptığı gibi bunu yüksek sesle minarelerden ilân ederek okumak sünnet-i seniyyeye uymayan bir bid'attir. Hayır, ancak sünnete uymaktadır. Yüksek sesle sala verme adeti h. 781. yılının Rebiülevvelinde Salahaddin Yûsuf b. Eyyûb zamanında ortaya atılmıştır. el-Mansûr

Kılavun zamanında h, 791 yılında ortaya çıktığı da söylenir.[478]
Bununla ilgili olarak Tâhiru'l-Mevlevî şu malumatı vermektedir : "700 tarihlerinde Mısır hükümdarı olan Melikü'n-Nasır Seyfüddin Kılavun'un emriyle cuma namazından evvel sala vermek usûlü va'zedildi. 791 tarihinde ve Melik Salih b. Eşref zamanında akşamdan maada bütün ezanların akabinde (es-salat) okunmak kararlaştırıldı."[479]
İb nü'l-Hâc da Medhal isimli eserinde mescid imamlarının bu hususta dikkatli olmaları müezzinlerin minarelerde işleyecekleri bid'atlere göz yummamaları lâzım geldiğini söylemekte ve sözlerini şöyle bitirmektedir: "Evet saiavât getirmek bir ibâdettir. Lâkin yerli yerince olmalıdır. Nasıl ki Kur'ân-ı Kerîm okumanın fazileti çok büyük oiduğu halde sünnete uymadığı için rükü'da, sücudda ve tehiyyâtta okumak caiz değilse, sünnete aykırı olarak saiavât getirmek de caiz değildir. Binânelayh hayır ve fazilet ancak ve ancak sünnete uymaktadır."
İbn Hacer el-Heytemî de bu mevzuda, "ezandan sonra okunan selâ hakkında şeyhlerimizden fetva istediğimiz zaman bize; Resûlullah (s.a.)'a saiavât getirmek aslında sünnettir. Fakat günümüzdeki şekliyle saiavât getirmeler bid'attir" cevabını verdiler demiştir.
Sofiyye'den İmam Şâ'rânî de bu mevzuda şeyhinden naklen şunları söylemiştir: "Bugünkü müezzinlerin yaptıkları saiavât getirme şekline Resûl-i Ekrem zamanında ne de onun râşid halifeleri zamanıda vardı. Bu âdet Mısır'da Râfizîlerin hâkimiyetleri zamanında ortaya çıktı."
Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hutbe esnasında sesi son derece yükselir, gözleri kıpkırmızı olur ve son derece sert bir tavır takınır, sanki hücuma geçecek bir düşman ordusunun tehlikesini haber verir gibi şunları söylerdi; "Sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabıdır. En doğru yol Muhammed'in (s.a.) çizdiği yoldur. En şerli yol da din adına sonradan çizilip ortaya atılan yoldur. Din adına ortaya atılan (fakat aslında dinden olmayan) her şey bid'attir. Ve her bid'at sapıklıktır."[480]
İmam Şafiî (r.a.) de iyiliğin ve güzelliğin ancak îslâmın koyduğu esaslar içinde bulunduğunu, bunun dışına çıkan davranışlarda bulunamayacağını ifâde buyurmuştur.
Vesîle ise, lugatta, başkasına yaklaşmaya vasıta olan şey ve hükümdarın yanında mevki sahibi olmak anlamına gelir. Bu makam Kur'ân-ı Kerim'de de beyân buyurulan ve makam-i mahmûd (övülen makam) denilen, Cenab-ı Peygamber'in bütün mü'minlere şefaat etme makamıdır. İleride de beyân edileceği üzere her mü'min Allah'ın izniyle bu şefaatten nasibini alacaktır. Günahkârlar affa uğrayarak, günahsızlar da daha yüksek makamlara yükselerek bu şefaatten yararlanacaklardır. Nitekim yüce Allah, Kur'ân-ı Ke-rim'inde "Muhakkak ki Rabbin seni bir makâm-ı mahmûd'a gönderecektir"[481] buyurmuştur.[482]

Bazı Hükümler

1. Müezzini işiten kimse müezzinin sözlerini tekrarlamadır.
2. Ezan bittikten sonra Resûlullah üzerine salavât getirmelidir.
3. Bu ümmetin işlediği hayırların sevabı kat kat verilir.
4. Muhammed ümmeti cennette bir makam olan vesilenin Resul-i Ekrem'e (s.a.) nasib olması için duâ etmekle mükelleftir.
5. Aslında vesîle Resûl-i Ekrem'e mahsûs bir makam olduğu halde Resul-i Ekrem (s.a.) tevâzuundan dolayı ümmetinden, bu makamın kendisine nasib olması için duada bulunmalarını istemiştir.[483]

524. ...Abdullah b. Amr'den rivayet edildiğine göre, bir adam;
Ya Resûlullah (s.a.) müezzinler faziletçe bizi geçtiler, deyince; Resûlullah (s.a.) da şöyle buyurmuştur : "Onların (ezan okurken) söylediklerini sen de söyle (ezanın) sonuna erdiğinde de iste, istediğin verilir"[484]

Açıklama

Ashâb-ı Kiramın Resûl-i Ekrem (s.a.)e "müezzinler fazilet ve sevab bakımından bizi geçti" demeleri, müezzinliğin Allah yanındaki mertebesini çok iyi bilmeler indendir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in de onlara müezzinlerin söylediği cümleleri aynen tekrarlamalarını ve sonunda da duâ etmelerini tavsiye buyurması ise, hem onlara ezana icabet sevabı kazandırmak, hem de icabetteki büyük ecir ve sevabı haber vererek gönüllerini hoş etmek içindir. Yoksa aslında kıyamet gününde müezzinlerin eriştiği yüksek mevkiye erişmek herkese nasib olmayan büyük bir nimettir. Nitekim Müslim'in ve İbn Hibbân'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Müezzinler kıyamet günü insanlar arasında boyu en uzun olanlarıdır"[485] Bu hadis-i şerife bazı mutasavvıflar şöyle mânâ vermişlerdir: Nasıl ki dünyada insan, kendi dışında bulunan fizik kanunlarına tabi ise, ahirette de insan imanının veya inançsızlığının şekillendirdiği kendi iç dünyasının şartlarına tabidir. İşte bu sebeble dünyada bir ışık yandığı zaman o ışığın ulaştığı her yüz o ışıkla aydınlanır. Ahirette ise, kâfir üzerine beyaz bir elbise giyse küfrünün zulmetiyle bir anda o elbise kömür gibi simsiyah kesilir, kalbi iman nuruyla aydınlanmış mü'min ise, tamamen bunun tersidir. Dışındaki zulmet, içindeki nurâniyetle aydınlığa dönüşür.
İşte ümmetlerin kıyametin dehşetinden döktüğü ecel terleri diz kapaklarına çıktığı ve diz kapağından aşağısı görünmediği için de boyları kısaldığı halde, müezzinler bu ter denizinden etkilenmezler ve herkesten daha uzun görünürler. Halbuki dünya şartlarına göre gelen bir selden herkes aynı derecede etkilenir.
Taberânî'nin Evsâfında rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c.)'ın en sevgili kullarının, namaz vakitlerini tesbit edip de ezan okumak için ay ve güneşi tâkib edib duran müezzinler olduğuna dair yemin etsem yeminimde isabet etmiş olurum."[486]
Yine Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Efendimiz şöyle buyuruyor: "Üç kişi vardır ki bunlar kıyamet gününde misk yığınlarının üzerinde bulunurlar, herkesin kıyametin dehşeti karşısında korkuyla kendinden

geçtiği anda bunlar rahattırlar : **(1)** Allah'ın rızasından ayrılmayan ve Allah katında bulunan sevaba nail olmak için Kur'ân öğrenen kimse, **(2)** Allah'ın rızâsına ve Allah katında bulunan sevaba nail olmak için hergün beş vakit ezan okuyan kişi, **(3)** Dünyadaki köleliği kendisini Rabbine itaattan alıkoymayan köle"[487]
Yine Buhâri Tarih'inde ve Taberânî'nin Evsafında İbn-i Abbas'tan rivayet edilen şu hadis-i şerif müezzinin hakiki değerini ortaya koymaktadır. Peygamber (s.a.)'e birisi gelerek:
Bana bir yol göster ki Cennete girmeme vesile olsun, dedi, Resûlullah da:
"Müezzin ol" buyurdular. O zat yapamam deyince, Peygamber (s.a.);
"İmam ol" Ona da muktedir değilim, cevabına karşılık Peygamber (s.a.);
"Birinci safta namaz kılanlardan ol" buyurdu.[488]

Bazı Hükümler

1. İnsan daima kencusim hayır kazanmaya teşvik etmelidir.Bilhassa başkalarının kendisinden ileri gittiğini görünce bu hayra erişmek arzusu iyice kabarmalıdır. Kısaca insanlar hayırda birbirleriyle yarışmalıdır.
2. Müezzinler için ahirette tarifi imkânsız derecede büyük sevablar ve yüksek makamlar hazırlanmıştır.
3. Ezanın sonunda yapılan duâ makbuldür.
4. Müezzinin okuduğu cümleleri tekrarlayan kimse de müezzinin aldığı sevaba erişir.[489]

525. ...Sa'd b.Ebî Vakkâs (r.a.)den Resûlullah(s.a.)ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir; "Her kim müezzîn(in şehâdet getirdiğin)i duyunca "Ben de Allah'dan başka ilâh olmadığına, birliğine ortağı bulunmadığına, Muhammed(s.a.)'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şahitlik ederim. Allah'ı Rabb, Muhammed(s.a.)i Resul ve İslâmi din olarak kabul ettim" derse bağışlanır."[490]

Açıklama

Hadis-i Şerifin zahirinden bu duaların, ezânın"şehâdeteyn" dediğjmiz "Eşhedü enlâ üâhe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Resûlüllah" cümlelerinden sonra okunacağı anlaşılıyor. Her ne kadar bu duanın, ezandan sonra okunacağı ihtimali varsa da ezan esnasında okunması ihtimali yoktur. Çünkü o zaman ezanın diğer cümlelerini tekrarlamak mümkün olmaz.
Allah'dan razı olmanın alâmeti O'nun kazasına ve kaderine razı olmaktır. Ceza amel cinsinden verildiği için Allah'dan razı olanlardan, Allah razı; yine Allah'dan razı olan kişi Resûl-ü Ekrem (s.a.)'in Peygamberliğinden ve onun İslâm adına getirdiği şeylerin hepsinden en küçük ayrıntılarına varıncaya kadar razı olan ve onlara sımsıkı sarılan kimse demektir. Hadiste geçen "el-İslâm" kelimesi insanlığın yegâne kurtuluş yolu olan kâmil İslâm dinini ifâde eder ki, bu da kâmil iman ve amelle gerçekleşir.
Bu mevzuda Kadı Iyaz şunları söylemiştir; "Muhakkak ki iman esasları ezan içerisinde toplanmıştır. Sonra ezan imânın, hem aklî, hem de naklî her iki çeşidini de içine almaktadır. Ezandaki Allah-ü Ekber lâfzı, Allah'ın zatım noksan sıfatlardan tenzih eder. Ezanın ikinci cümlesi ise, Allah'ın birliğini ve ortağı olmadığım ifâde eder ki, bu iman ve tevhidin temelidir. Muhammed (s.a.)'in Peygamberliğine şahitlik etmekse, Allah'ın birliğine imandan sonra gelen en büyük dinî bir kaidedir. Yeri de tevhidden sonradır. Çünkü Allah'ın varlığı ve birliği aklen vâcib (zarurî) iken Peygamberliğin vücudu aklen mümkündür. Yani Peygamberliğin hakikatine ermek ancak Allah'ın varlığının ve birliğinin hakikatine ermeye bağlıdır. Daha sonra ezan cümlelerinin, davet ettiği namazın hakikatine, felaha ve öldükten sonra dirilmenin hakikatine ise, ancak Peygamberin haber vermesi ile erilebilir ki, bu yüzden hayye ale'l cümleleri şehâdeteynden sonra gelmiştir. Bunların ikâmette de tekrar edilmesinin hikmeti ise, kişinin kalbinde iman iyice kuvvet bulup da namaza imân basiret, kalbî ve fiilî şehâdetiyle girmesini sağlamak içindir."
Bu duaları okuyan kişinin bağışlanmasından maksat, o kişinin işlemiş olduğu küçük günahlarının bağışlanmasıdır.[491]

526. ...Hz. Âişe(r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.); müezzini (eşhedü enlâ ilahe illallah, eşhedü erine Muhammeden resûlullah diyerek) şehadet getirirken duyunca, "Ben de, ben de" derdi.[492]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Fahr-i Kâinat Efendimiz müezzinin şehâdet kelimelerini okuduğunu duyunca "ben de seninki gibi, Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahidlik ediyorum" anlamında "ben de, ben de" dermiş. Ancak burada Resûlullah'ın şehâdet kelimelerini duyması sözüyle ezan cümlelerinin tümünü dinlemiş olması kasd edilmiş olabilir. Nitekim Hâkim'in, Hz. Âişe'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir: "Resûlullah (s.a.) müezzini işittiği zaman", müezzine, "ben de,ben de" diye karşılık verirdi." Yani Efendimiz müezzinin okuduğu bütün cümleleri ayrı ayrı tekrar etmezdi. Sadece ezan bitince "ben de ben de senin dediklerine aynen katılıyorum" anlamında "Ben de. ben de" derdi. Ezanın bütün cümlelerini tekrar etmeksizin sadece bu kelimelerle cevâb vermesinin sebebi iki şekilde açıklanabilir:
Birincisi: Ya ezanın bütün cümlelerini aynen tekrarlamak farz olmadığı için sadece "ben de ben de" kelimeleriyle yetinmiş olabilir.

İkincisi: Yahut bu uygulama "müezzinin sesini duyunca siz de onun dediğini aynen tekrarlayınız"[493] emri gelmeden önceki dönemlerde olmuştur.
"Ben de" kelimesinin iki kere tekrarlanmasının sebebi de yine iki şekilde açıklanabilir:
Birinci "bende" kelimesiyle kelimesine, ikinci "ben de" kelimesiyle de cümlesine cevab vermiş olması mümkündür.
Ayrıca bu kelimeleri her şehâdet kelimesiyle toplam dört kere söylemiş olması da mümkündür.
İlim adamları Resûlullah'ın ezana icabetinin bizim toibi şeklinde mi, yoksa şeklinde mi olduğu mevzuu üzerinde çeşitli fikirler ileri sürmüşlerse de, bu hadis-i şerifin zahirine bakılırsa, O'nun da bizim gibi şeklinde ezana karşılık verdiği ve ezana bizim gibi karşılık vermekle mükellef olduğu anlaşılmaktadır.[494]

527. ...Ömer b. el-Hattâb[495] (r.a.)dan Resülullahın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Müezzin, Allahu ekber, Allahu ekber" dediği vakit, sizden biriniz, "Allahu ekber, Allahu ekber" müezzin "Eşhedü en lâ ilahe illallah" dediği vakit, o da "Eşhedü enlâ ilahe illallah" müezzin "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah "dediğinde o da, "Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah"; müezzin "Hayye alessalah" dediği vakit, "La havle ve lâ kuvvete illâ billah"; müezzin "Hayye ale'l-felâtf" deyince o, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh"; Allahu ekber, Allahu ekber", dediğinde, "Allahu ekber Allahu ekber" sonra müezzin "La ilahe illallah" dediği vakit, bütün kalbiyle "Lâ ilahe illallah" derse, cennete girer.[496]

Açıklama

Ezana icabet etme mevzuunu 522 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan, burada aynı konu üzerinde durmaya lüzum görmüyor, ezan ve ikâmetin okunuş şekillerini açıklamak istiyoruz.
Bilindiği gibi ezan cümlelerinin sonunda bir sekte ile durulacağı mevzuunda dört mezheb âlimleri arasında ittifak vardır. İkâmette ise, sekte yapılmaz sür'at gösterilir.
Bu hüküm Hanefî imamlarından İbnu'l-Hümâm tarafından şöyle ifâde edilmiştir: "Ezanda iki defa okunan cümlelerinden her iki cümlenin arası bir sekte ile ayrılır"[497]
İbn Nuceym ise el-Bahru'r-râik isimli eserinde "ezan yavaş, ikâmet ise sür'atli okunur, bunun ölçüsü ezanda, tekrarlanan kelimeler arasında durmak, ikâmette ise, durmamaktır"[498] diyor. Yine Hanefî âlimlerinden İbn Âbidîn merhum şunları söylemektedir: "Ben Efendimiz Abdülğânî'nin bu mevzuda özel bir risale yazdığını gördüm. Bu risalede netice olarak şunları söylüyordu: "Sünnet olan birinci Allahu ekber lâfzının üzerinde durarak (r H)'yı sakin okumaktır. Şayet birinci Allahu ekber'i ikinciye bitiştirirse yine üzerinde durmaya niyyet eder fakat râ'mn harekesini fetha okur. Eğer ra'nm harekesini zamme okursa, sünnete aykırı hareket etmiş olur."[499]
Bu mevzuda Ni'met-i İslâm sahibi Muhammed Zihnî Efendi sözü geçen eserinde şunları nakletmektedir: "Ezan ve ikâmet meczumdur ki, gerek tekbirler, gerek şâir cümleler, birbirine vasi olunmamak üzere âhirleri sakin bırakılır. Tekbirlerin bitîştirilmesinde "ra"lar nakl-i hareke ile meftûh olur şeklinde okunur.Nâs bundan gafillerdir. Ezanda hakikaten vakf ikâmette niyyeten vakf vardır."[500]
Hadis-i şerifte "kim bu şekilde hareket ederse cennete girdi" şeklinde geçmiş zaman sîgası (kipi) kullanılarak "girecektir" manasının kast edilmesi ileride Cennete gireceğinin kesinliğine delâlet eder. Ancak buradaki Cennete girmek kelimesiyle kast edilen, cehennemde günahlarının azabım çektikten sonra Cennete girmek değildir. Bilakis ük Cennete girenlerden olacaktır anlamına gelmektedir. Çünkü günahının azabını çektikten sonra Cennete girmek, zaten her mü'min için söz konusudur.[501]

Bazı Hükümler

1. Ezanı işiten kimse müezzinin okuduğu her cümleyi sona erer ermez aynen tekrarlamalıdır.
2. Ancak Hayye aie cümlelerinden sonra demelidir.
3. Ezan kelimelerine bu şekilde karşılık vermenin sevabı Cennettir.
4. Amellerin kıymeti kalb deki ihlâs derecesindedir.[502]

İkâmeti İşitenin Ne Söyleyeceği?[503]

528. ...Ebû Umâme (r.a.)'dan veya ashabdan birinden rivayet edildiğine göre;
Bilâl (r.a.) ikâmete başlayıp da cümlesini söyleyince, Peygamber (s.a.) "Allah namaz kılmayı nasib etsin ve onu devam ettirsin" derdi.İkâmetin(cümlesi dışındaki) diğer cümlelerinde (ise) ezan(a icabet) konusunda ki (527 no'lu) Ömer hadisi(nde anlatıldığı) gibi karşılık verirdi.[504]

Açıklama

Bu hadis-i şerife göre ikâmeti işiten kimse icabet etmekle mükelleftır. Şöyle ki: cümlesini işitince "Allah onu kılmayı nasib etsin ve onu devam ettirsin" demeli. Hayye ale's-salah ve hayye ale'l-felâh (cümlelerini işitince ise) "isyandan dönmek ve itaate muvaffak olmak, ancak yüce ve büyük olan Allah'ın fazlı iledir" denilir. Kalan cümleleri ise, aynen tekrar edilir. Şâfiîler ve Hanbelîler bu görüştedirler. Malikîler ile Hanefîlerse, ikâmete İcabetin gerekmediği görüşündedirler. Senedinde Muhammed b. Sabit ve Şehr b. Havşeb bulunduğu için bu hadisle amel etmezler. Şafiî ve Hanbelîler amellerin faziletiyle ilgili konularda zaif hadislerle amel edileceği esasından hareketle bu hadisle amel etmişlerdir.

Nitekim müezzinin kametinin, Hayya ale's-salâh kelimesinde mi, yoksa kad kaameti's-salâh'da mı, yoksa kameti bitirince mi imamın namaza başlaması gerektiği hususundaki ihtilâf da bundan doğmuştur.[505]

37. Ezan Bitince Yapılacak Duâ

529. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'den,demiştir ki; -Resûlullah şöyle buyurdu: "Kim ezanı işitince,"Ey eksiksiz olan şu davetin ve (kıyamete kadar) devam edecek olan namazın sahibi olan AUahım, vesileyi (Cennette bulunan ve ancak O'na lâyık olan yüksek makamı) ve fazileti (bütün kulların makamından daha üstün olan makamı) Muhamined'e ver ve onu kendisine va'd etmiş olduğun öğül-müş makama kavuştur" derse, kıyamet gününden kendisine şefaat (edilmesi) vâcib olur"[506]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "vesile" kelimesinin sözlükteki anlamı gayeye eriştiren şeydir. Vesilenin dini bir terim olarak anlamı ise, ilim, taat ve ibâdetle doğru yolda yürümektir. Yani dinin bütün emirleri insanı gayeye eriştiren bir vesiledir. Kısaca dini emirlere sarılmak yasaklardan da kaçınmaktır.[507]
Ancak vesile kelimesinin buradaki anlamı cennette bir makamdır. Bu makam sadece Cenab-ı Peygamber için hazırlanmıştır. Oraya ondan başkası lâyık değildir. Fakat bununla beraber Efendimiz (s.a.) O'nun büyüklüğünü ümmetine öğretmek, o mertebeye ermenin zevkini tatmak ve şefaat etme ümidini yaşatmak gibi duygu ve düşüncelerle Cenab-ı Hakk'ın bu makamı kendisine nasibetmesi için duâ etmelerini ümmetine tavsiye etmiştir. Bu mevzu ile ilgili malumat 523. hadiste geçmiştir.
Fazîlet kelimesi ise, Cennette vesîleden ayrı bir makam olabileceği gibi, vesile kelimesinin bir açıklaması da olabilir.
Makâm-ı Mahmûd Cenab-ı Peygamber (s.a.)'e verilen, bütün Ümmet-i Muhammed'in yararlanacağı şefaat-i uzmâ makamıdır. Eğer bu kelimenin o makama ait bir özel isim olduğu kabul edilirse, kelimesi onun sıfatı olur. Nekre olduğu kabul edilirse kelimesinin bedel veya atf-i beyan olduğu söylenebilir.
Beyhakî'nin rivayetinde bu duanın sonunda "Muhakkak ki sen sözden dönmezsin" ziyâdesi vardır. Halk tarafından yapılan yüksek derece ve kelimeleri hiçbir sağlam hadis kitabında mevcut değildir.[508]

Bazı Hükümler

1. Her ezanın sonunda hadis-i şerifte öğretilen duaların okunması teşvik edilmiştir.
2. Bu duayı okuyan kimse sayısız hayırlara ve Rasûlullah (s.a.)'in şefaatine nail olur.
3. Bu hadis-i şerifte sözü geçen duaları okuyan kimsenin, âhirete imanla gideceğine işaret vardır. Zira imansız gidenler şefaata nail olamazlar.
4. Bir kimsenin sevaba erişmek maksadıyla kendisinden daha faziletli bir kimseye duada bulunması caizdir.[509]

38. Akşam Ezanı Esnasında Okunacak Duâ

530. ...Ümmü Seleme (r.anha), Rasûlullah (s.a.) bana, akşam ezanı esnasında (şunları) söylememi öğretti demiştir:
"Allah'ım şu (akşam ezanı) Senin gecenin gelişi(ni), gündüzünün de gidişi(ni bildirmekte)dir. Senin (yoluna çağıran) davetçilerinin (müezzinlerin) sesleri (de yükselmekte)dir. Beni bağışla!"[510]

Açıklama

Allah'ın izni ve dilemesiyle varlıkların büyük değişikliklere, yenilenmelere, bozulup düzelmelere uğraması zaman içerisinde olmaktadır. Eşyadaki sür'atli değişikliğe eş zamanda da daimî bir yenilenme ve değişiklik olmakta kısaca her an yerini yeni bir ana terk etmektedir. Akşam ezanında bu duanın okunmasının hikmeti diğer vakitlere nisbetle bu vakitte daha büyük değişikliklerin vuku bulmasıdır. Çünkü akşam gece ile gündüz arasında bir köprüdür.
Zaman üzerinde ve eşyada böyle büyük değişiklikler meydana gelirken insanın iç dünyasında da büyük inkılâbların meydana gelmesi tabiidir. Müezzinlerin seslerinin de semâlara yükseldiği bu mübarek anda bir kul için en güzel duâ günahlarının bağışlanması, eşyadaki değişikliğe uygun olarak günahlarının sevaba tebdil edilmesi, günahkâr bir kul olmaktan kurtulup Sâlih bir kul olmak isteğidir. İşte bu ve bilemediğimiz daha pek çok hikmetlere bağlı olarak Cenab-ı Peygamber (s.a.)'in duayı, akşam ezanı esnasında okumayı tavsiye etmiş olduğu düşünülebilir.
Her ne kadar hadis-i şerifin zahirinden bu duanın akşam ezanına başlanacağı sırada okunacağı anlaşılırsa da, ezandan sonra okunacağı ihtimali de vardır.
İbn Hacer gibi bazı ilim adamları bu duanın akşam ezanında okunabileceği gibi cümlelerini cümleleriyle değiştirerek sabah ezanında da okunabileceğini söylemiştir. Çünkü Kur'ân ve Hadis-i şerifte geçen dualara benzetilerek insanlar tarafından düzenlenen duaları okumak da caizdir.[511]

39. Ücretle Müezzinlik Yapmak

531. ...Osman b. Ebi'l-Âs'ın haber verdiğine göre kendisi;
Ya Resûlallah (s.a.) beni kavmime imam yap deyince, Resûlullah (s.a.):

"Sen onların imamısın. (Namazını kıldırırken) en zayıf olanlarını göz önünde bulundur ve ezanına ücret almayan bir müezzin edin" buyurmuştur.[512]

Açıklama

İnsanın yapmakla mükellef bulunduğu herhangi bir ibadet karşılığı ücret alması caiz değildir.
İmamlık, müezzinlik, Kur'ân ve fıkıh öğreticiliği toplum içinde yapılması gereken ibâdetlerdendir. Dolayısıyla prensip olarak bu görevler karşılığında ücret alınmasına ruhsat verilmemiştir. Ücret verilmeden de bu görevlerin muntazaman yürütülmesi mümkün olamayacağı hallerde Kur'ân-ı Kerim'in öğretilmesine, cemaatle namazın ^ılınmaması ve ezan-ı Muhammedi'nin okunmaması korkusu vardır. Fukahamız ücret verilmesindeki zararla verilmediğinde bu görevlerin ihmali korkusu ile karşılaştırmış ve aşağıdaki görüş ve mütalaaları serd etmişlerdir.
Ücretle ezan okumanın caiz olup olmaması konusunda Ebû Hanife ücretle ezan okumanın caiz olmadığı kanaatindedir. Hanefî mezhebine ait meşhur Bedayiü's-Sanâyi' isimli eserde Hanefî âlimlerinin bu mevzudaki görüşleri şöyle ifade edilmektedir: "Ezan, ikâmet ve imamlık için ücret almak caiz değildir. Çünkü bu görevleri yerine getirmek farz hükmündedir.
Nitekim Osman b. Ebi'l-Âs'ın rivayet ettiği hadis-i şerifte, Resûi-i Ekrem'in ona ezanı karşılığında ücret istemeyen bir müezzin edinmesini emrettiği beyân edilmektedir."[513] Ayrıca böyle dinî görevleri para karşılığı yapmak halkı camî ve cemaate devam etmekten ahkoyar.
"Bu sebeble Cenâb-ı Allah Kur'ân-ı Kerim'de "Halbuki sen buna karşı onlardan bir ücret istemiyorsun"[514] beyân buyurmuştur. Nasıl Cenab-ı Peygamber (s.a.) dinî görevleri ücretsiz olarak yerine getirmişse aynı görevleri yüklenen rnüslümanlar da hizmetlerine karşılık bir ücret talebinde bulunmamalıdırlar.
"Resûl-i Ekrem (s.a.) de "Sizden burada hazır bulunanlar burada olmayanlara duyduklarını nakletsinler" buyurarak her mü'-mine öğrenmiş olduğu dinî hakikatleri bilmeyenlere ve duymayanlara meccânen tebliğ etme görevini yüklemiştir"[515]
Bedâyi'de anlatılmak istenen kısaca şundan ibarettir. Her mü'min İslâ-ma meccânen hizmet etmekle görevlidir. İmamlık ve müezzinlik de bu görevlerden biridir. Ehil olanlar bunları meecânen ifâ etmelidirler.
Bu mevzuda Şevkânî, Neylu'l-Evtâr'da İbn Hibbân'dan şu hadisi nakletmiştir: "Yahya demiştir ki, bir adam İbn Ömer'e :
"Ben seni Allah için seviyorum" deyince, İbn Ömer de O'na, "ben de sana Allah için buğz ediyorum" dedi. Bunun üzerine o adam:
"Sübhânellah ben sana, Allah içi seni seviyorum diyorum, sen de bana Allah için bana buğzettiğini söylüyorsun" dedi. İbn Ömer O'na:
"Evet ben sana buğzediyorum. Çünkü sen ücret karşılığında ezan okuyorsun" cevabını verdi.[516] Bu mevzudaki hadisler ve hanefî âlimlerinin görüşleri böyle olmakla beraber, sonradan gelen alimler müslümanların dinî hizmetlere karşı olan isteklerinin zayıfladığına bakarak bu hizmetlerin yüzüstü kalacağı korkusuyla ücretle ezan okumanın caiz olduğuna fetva verdiler. Hanefilerin Hidâye isimli meşhur fıkıh kitablannda "bazı üsf adlarımız, dinî işlerdeki gevşekliğe bakarak bugün için ücretle Kur'ân okumanın caiz olduğuna istihsanen hükmettiler. Bu mevzuda fetva böyledir"[517] deniliyor. Bazıları da müezzinlerin aldığı ücret ezan karşılığında değil, ezan okumak için yolda geçirdiği zaman karşıhğındadır, diye te'vil ederek müezzinlerin aldığı paranın helâl olduğunu izaha çalışmışlardır.
İmam Şâiî ise, el-Umm isimli eserinde "Benim hoşuma giden müezzinin ücretsiz oluşudur, imam müezzinin geçimini üzerine almakla mükellef değildir. Ancak imama düşen ücretsiz ezan okuyan ehliyetli birini bulmaktır. Eğer bulamazsa işte o zaman kendi malından müezzinin geçimini te'-min eder" demektedir. Kısaca Şafiî âlimleri bu mevzuda üç görüşe sahiptirler:
1. En kuvvetli olan birinci görüşe göre devlet reisinin temsilcisi durumunda olan imamın gerek kendi malından, gerekse hazineden ücretle müezzin tayin etmesi caizdir. Mahalleden herhangi bir kişinin ücret vermesi de caizdir.
2. Hiç bir kimse vereceği ücretle müezzin tutamaz.
3. Ancak devlet başkanının vereceği ücret karşılığında müezzin tutulabilir.
HanbelHere göre, ücretsiz ezan okuyacak kimse varken ücretle ezan okumak caiz değildir. Yoksa hazineden ödenecek ücret karşılığında müezzin tutmak caizdir.
Malikîltrin bir kısmı ücretli ezan okumanın caiz olduğunu söylediği halde bir kısmı caiz olmadığını söylemektedir. Ancak Îbn'ul-Arabî Malikîlerde sahih olan ücretle ezan okumanın cevazıdır demektedir.
Bu mevzuda caiz olmadığını söyleyen ilim adamlarının dayandıkları delil yukarıda zikrettiğimiz tbn Hibbân'ın rivayet ettiği hadis ve benzerleridir.
Caiz olduğunu söyleyenlerin delilleri ise, Resûl-i Ekrem'in "Ailelerimin nafakasından ve valilerin mallarından başka ne bıraktı isem hepsi sadakadır" (bk. 2974 numaralı hadis-i şerif) mealindeki hadisidir. Âlimler müezzinleri valilere benzeterek onların da beytü'l-malden ücret alarak ezan okumalarının caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ama, bunun caiz olduğunu nakleden İbnu'l-Arabî'nin bu görüşü, açık nasslara ters düşen bir, kıyas olmasından dolayı caiz görülmemiştir. Doğru olan husus, zaruretlere binâen cevazına hükmedilmesidir.
Bu hadis-i şerifte geçen cemaatin en zayıfının gözetilmesi sözünden mak-sad ise, namazı, erkân ve âdabına zarar gelmeyecek şekilde; namaz ve cemaatin en zayıfının tahammül edebileceği şekilde kısa kesmektir.[518]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin altından kalkabileceği vazifeye tâlib olması câizdir
2. İmamın, cemaatin durumunu dikkate alması gerekir.

3. Bir camide imamla müezzinin ayrı kişilerden olması meşrudur.
4. Cemaatin başkanı durumunda olan kimse, o cemaat için bir müezzin tayin etmekle mükelleftir.
5. Müezzin ezam karşılığında ücret istememelidir.[519]

40. Vakit Girmeden Ezan Okumak

532. ...İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Bilâl (r.a.) sabah olmadan ezan okumu?, Nebiyy-i Ekrem (s.a.)de ona (tekrar ezan okud-ğu yere) dönmesini ve "haberiniz olsun köBe uyudu, haberiniz olsun köle uyudu" diye seslenmesini emretmiştir. Mûsâ (rivayetine) devamla " Bilâl dönüp haberiniz olsun köle uyumuştur.” diye nida etti" cümlesini eklemiştir.[520]
Ebû Dâvûd dedi ki; bu hadisi Eyyûb 'dan sadece Hammâd rivayet etmiştir.[521]

Açıklama

Bilâl sabahın olduğunu zannederek, daha sabah olmadan sabah ezanını okumuştur.Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem"Tekrar ezan okuduğu yere dönerek köle (yani Bilal) uyudu" diye nida etmesini emretmiştir.
Hattâbî'nin beyânına göre "köle uyudu" sözünün anlamı iki şekilde açıklanabilir:
1. Bilâl bu ezanı uyku mahmurluğu ile, daha sabah olmadan yanlışlıkla okudu.
2. Daha gece hüküm sürdüğü için Bilâl uykuya yattı.
Bu hâdisenin daha hicretin ilk günlerinde vuku bulduğu anlaşılıyor. Çünkü Resûl-ü Ekrem (s.a.)in hayatının son zamanlarında Bilâl (r.a.) geceleyin ezan okuyarak halkın seher vaktinde ibâdetle meşgul olmaları için uyanmalarını sağlardı. Sabah olunca da İbn Ümmü Mektûm (r.a.) ezan okurdu. Resûlul-lah (s.a.) de "Bilâl ezan okuyunca yiyiniz, içiniz (çünkü daha oruç vakti girmemiştir)" buyururlardı. Bir başka ifadeyle Hz. Bilal, Hz. Peygamberin son zamanlarında sabahleyin değil, gece yarısı okurdu. Sabahleyinse Ümmü Mektûm okurdu.
İmam Mâlik, Evzâî, Şafiî, Ahmed ve İshak sabah namazı vakti girmeden ezan okumanın caiz olduğu görüşündedirler. İmam Ebû Yûsuf'a göre ezam, sabah namazı vakti girmeden okumanın bir sakıncası yoksa da İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed sabah ezanının sabah olmadan okunmasının caiz olmadığı görüşündedirler. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir.
Hadis ulemâsına göre ise, bir mescidde iki müezzin varsa, sabah ezanının, vaktinden önce okunması caizdir. Yoksa caiz değildir. Bu âlimlere göre Hz. Peygamberin Bilâl (r.a.)i geceleyin ezan okumaktan nehyettiği sırada Mescid-i Nebevî'de müezzin olarak sadece Hz. Bilâl vardı. Eğer orada bir başka müezzin daha bulunsaydı onu bu ezandan nehyetmezdi.[522]

533. ...Nâfi'in, Ömer'in Mesrûh denilen müezzininden naklettiğine göre, Mesrûh sabah vakti (girmeden) önce ezan okuyunca Ömer (r.a.) O'na, ezanı yeniden okumasını emretmiştir.
Daha sonra (râvi Eyyûb bir öneki hadisin) aynısını nakletmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Hammâd b. Zeyd, Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den veya başka birinden rivayet etmiştir. (Bu rivayete göre) Ömer (r.a.)in müezzinine Mesrûh veya başka birşey deniyordu.
Ebû Dâvûd dedi ki; bu haberi bir de Derâverdî, Ubeydullah, Nâfi ve tbn Ömer senediyle rivayet etmiştir. (Bu rivayette Derâverdi), "Hz. Ömer'in müezzinine Mes'ûd denirdi" demiş ve (Hammad b. Zeyd'in rivayet ettiği hadisin) aynısını nakletmiştir. (Ebû Davud dedi ki:) Şu (Abdulazizb. EbîRevvâdhadisi, Hammâdb. Seleme'ninEyyûb'dan naklettiği) öbüründen daha sağlamdır.[523]

534. ...Bilâl'den rivayet edildiğine göre Resûlüllah (s.a.) kollarını yana doğru açmış ve; "Fecrin ağardığı sana şöyle iyice belirmedikçe (sakın) ezan okuma" buyurmuştur.[524]
Ebû Dâvud dedi ki: lyaz'ın azatlısı olan Şeddâd, Bilâl'i görmemiştir.[525]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sabah vakti girmeden geceleyin ezan okırmanın caiz oımadığım söyleyen İmam Ebû Hanife (r.a.) ile İmam Muhammed için bir delildir. Bu imamlara göre "ezan, vakti girdiğini halka bildirmek için meşru kılınmıştır. Vakit girmeden ezan okumak ise, bir nevi yalan söylemektir. Aynı zamanda emânete hıyanet demektir. Halbuki Resûlullah (s.a.) müezzinin emîn bir kimse olması lâzım geldiğini fâde buyurmuştur. Ayrıca geceleyin ezan okumak, uyumak ihtiyacını duyanlara zarar verdiği gibi teheccüd namazı kılmak isteyenlere de zarar verebilir. Çünkü onlar ezan sesini duyunca sabahın olduğunu zannederek nafile kılamazlar. Hz. Bilâl'in sabah olmadan ezan okuyuşunun gayesi ise, Ramazanda halkı uyandırmaktı. Öyleyse Hz. Bilâl'den, bu ezanı iade etmesini istemesi (bk. 532 no'lu hadis-i şerife) fecrden Önce sabah ezanı okumanın caiz olmadığını gösterir."
Nitekim Hz. Fahr-i Kâinat Efendimiz'in, "Ey Bilâl sabah olmadan asla ezan okuma"[526] buyurmuş olması da bu görüşün doğruluğun isbat eder. Bu mevzuyu 532. hadisin şerhinde açıklamıştık.
Müellif Ebû Davud'un râvi "Şeddâd Bilâl'i görmedi'* demekten maksadı, bu hadisin zayıf olduğunu ifâde etmektir.
Buna göre Şeddâd ile Bilâl arasında tabiinden bir kimsenin bulunması lâzımdır. Bu kişi senedden atlandığına göre hadis munkatidir. Bu niteliği taşıyan hadislerin delil olarak kabul edilip edilemeyeceği konusunda ulemâ arasında ihtilâf vardır İmam Ebû Hanife ile İmam Mâlik'e ve İmam Ahmed'in bir görüşüne göre, bu hadis delil olarak kabul edilebilir. Hadis âlimlerinin

büyük çoğunluğu bu hadisler üzerinde bir şey söylememeyi tercih etmişlerdir. İmam Ahmed'in iki görüşünden biri de budur.[527]

---

[1] et-Tevbe (9), 103.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/111-112.
[3] el-Bakara (2), 43.
[4] en-Nisâ (4); 103.
[5] Buhârî, zekât 1, 63; Müslim, iman 29; Ebû Dâvûd, zekât 5; Nesâî, zekât 46; Tirmizî, zekât 6; Ibn Mâce, zekât 1; Ahmed b. Hanbel, 1,232.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/112.
[7] Tirmizi, salât 45.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/112-113.
[9] Buharı, mevakît 6; Tirmizî, edeb 80 ; Nesaî, salât 7.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/113.
[11] Talha b. Ubeydillah: Dünyada iken Cennetle müjdelenenlerdendİr. Islâmı kabul yönünden de sekizincidir. Resûlullah (s.a.) kendisini, Ebû Süfyan'ın kervanını gözetlemesi için Sa'îd b. Zeyd'le birlikte Şam'a göndermiş, bu yüzden Bedir Savaşında bulunamamıştır. Uhud Savaşına katılmış ve Resûlullah'ın yanında ölünceye kadar savaşmaya biat etmiştir. Mâlik b. Züheyr'in, Efendimiz'in yüzüne attığı oku, eli ile karşılamış ve küçük parmağı sakatlanmıştır. Uhud günü anıldığında Hz. Ebû Bekir "Bugün tümüyle Talha'nındır" derdi. Efendimiz, Hz. Talhâ'yı Mekke'de Zübeyf'le, Medine'de de Ebû ' Eyyub el-Ensârî ile kardeş ilan etmiştir. Talha Cemel Vak'asında (h. 36) Mervan'ın attığı bir okla şehid olmuştur. (Bilgi için bk. tbn Hişam, Siyre II, 80; İbn Sa'd Tabakât, III, 152-161; Ebû Nuaym Hüyetu'l-evliy», I, 87; Ibnu'1-Esir, Üsdu'l-gabe, III, 85-89; er-Riyadu'n-nadira, II, 249; Zehebi, A'lanuTn-nubelâ, I, 23-40", Ibn Hacer, el-İsâbe, II, 229; Anlsârî, Asr-ı Saadet (Ashab-ı Kiram), I, 386-399.
[12] Buhârî, hıyel 3; iman 3; savm I; şehâdât 26; Müslim, iman 8-9; Nesâî, salât 4, siyam 1, iman 23; Muvatta', sefer 94; Dârimi, 208; Ahmed b. Hanbel, I, 162.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/113-115.
[13] Muhammed (47), 8.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/115-116.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/116.
[16] bk. Önceki hadisin kaynaklan.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/117.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/117.
[18] Tirmizî, salât 1: Ahmed b. Hanbel, I , 223, 354; III, 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/118-119.
[19] Şerhu Meâni'l-Asâr, I, 175.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/119-123.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/123-124.
[22] Bu cümleyi "söylediğini açıkla" manasına göre şeklinde okuyanlar da vardır.
[23] Bu güneşin ışık ve ısısının mevcut olduğu zamandan kinayedir. Her şeyin gölgesi bir misli olduğunda güneş bu haldedir.
[24] Zül-Huleyfe: Medine'ye altı mil uzaklıkta bir yerin adıdır. Medinelilerin mîkatıdır.
[25] Buhârî, mevâkit 1; tbn Mâce, salât 1.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/124-126.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/126-127.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/127-128.
[29] Buradaki şüphe râvilerden birisine aittir.
[30] Şüphe râvilerden birine aittir.
[31] Bk. Buhârî, mevâkıt 1: Müslim, mesâcid 176; İbn Mace, salat 1: Tirmizî, mevâkît i; Nesâî, mevâkit 1, 24; Muvatta; vakt 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 416-.V, 349.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/128-129.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/129-130.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/130.
[35] Müslim, mesâcid 172; Nesâî, mevâkît 15; Ahmed b. Hanbel, II, 21. 213, 223, 232.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/130.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/130-131.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/131.
[38] Buhârî, mevâkît II, 13, 18, 21; Müslim, mesâcid 233; Nesâî, mevâkît 15, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/131-132.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/132-133.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/133.
[41] Ebu Berze Nadle b. Ibcyd: İslâm'ı ilk kabul edenlerdendir. Hz. Peygamberle birlikte Mekke fethinde bulunmuş, önce Medine'de daha sonra da Basra'da ikâmet etmiş Neh-revân'da Hz. Ali'nin saflarında Haricîlere karşı harb etmiştir. Horasan savaşlarına da katılmıştır. Resülullah'tan 46 hadis rivayet etmiştir. Bunların altısı Müslim'de, dördü Buhârî'de mevcuttur, ikisinde Buhârî ve Müslim müttefiktir. Esah olan görüşe göre h. 65 senesinde Nişâbûr veya Basra'da vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Ibn Sa'd, Tabakât, IV, 298; 9, 366; Buhârî, e t-Târih u'I-kebîr. VIII, 118; Ebû Nuaym, Hilyetu'l-evliyâ II, 32; Hatîb, Tarihu Bagdfîd, I, 182; lbnu'1-Esir, Üsdü'1-ğabe, II, 93; III, 268; V, 19, 146; Zchebî A'lâmu'n-nubelâ, III, 40-43; Ibn Hacer, el-İsâbe III, 556-557; Tehzîbu't-Tehzib, X, 446; Ansarî, Asr-ı Saadet (Ashab-i kiram), II, 488-489).
[42] Bu cümlenin tercemesi hususunda açıklama bölümüne müracaat edilmelidir.
[43] Buhârî, mevâkıt 11, 39; Müsüm, mesâcid 235; Nesâî, mevâkît 2, 16, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/133-134.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/134-135.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/136.
[46] Nesaî, tatb'ik 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/136.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/136-137.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/137.
[49] Nesâî, mevâkıt, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/137.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/138.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/138.
[52] Buhârî, mevâkît, 9, 10; ezan 18; Müslim, mesâcid 180, 181, 183, 184, 186; Tirmizî, me-vâkît 7; Nesâî, mevâkît 5; Ahmed b. Hanbel, II, 29, 238, 256, 266, 285, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/138-139.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/139-140.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/140.

[55] bk. Bir önceki hadisin kaynakları.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/141.
[57] Câbir b. Semure Ashabtandır. Hz. Peygamber'den yüz kırk altı hadis rivayet etmiştir. Bunlardan ikisini Buharî ve Müslim müştereken rivayet etmiştir. Ayrıca sadece Müslim'de yirmi altı rivayeti vardır. Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Ömer, Hz. Ali, Ebû Eyyüb (r. an-hüm) gibi büyük sahâbilerden de hadis rivayet etmiştir. Babasından yaptığı rivayetler de vardır. H. 72 veya 73 senesinde Kûfe'de veât etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Taba-kât, VI, 24; Buhârî, et-Târihuıl-kebîr, II, 205; Hatib, Tarihu Bağda d, I, 186; İbnu'l-Esîr, Üsdu'I-ğâbe, I, 254; Zehebî, A'lâmu'n-nubelfi, III, 186-188, İbn Hacer, el-İsâbe, I, 212; Tehzibul-Tehzib, II, 39; îbnu'I-limâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 74).
[58] Müslim, mesâcid 160; ibn Mace, salât 3; Ahmed b. Hanbel, V, 91, 106.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/141.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/142.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/142.
[61] Buhârî, mevâkit, B, 18, 21; i'tisam 16; Müslim, mesâcid 176, 193, 233; Nesâî, mevâkît 8, 12, 1"5, 18; Ibn Mâce, salât 1, 5; Tirmizî, salât 1; Ahmed b. Hanbel, III , 131, 184, 209, 214, 217.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/142.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/142-143.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/143.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/144.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/144.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/144.
[67] Buhârî, mevâkît 1, 13; Müslim, mesâcid 167, 169, Nesâî, mevâkît 8; İbn Mâce, salât. 5 (benzeri); Tirmizî salât 6; Muvatta', salât 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/144.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/144-145.
[69] Ali b. Şeybân Yemâmelidir. Benû Hanîfe'den Resûlullah (s.a.)a gelen heyetin içinde idi. Bazı rivayetleri Buhârî (Edebü'l-Mufred'de) Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve İbn Hüzeyme tarafından nakledilmiştir. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdu't-ğabe, IV, 90-91; ibn Hacer, el-tsâbe, II, 507).
[70] Bu hadisi sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/145.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/145-146.
[72] Buhârî, Cihâd 98, meğazî 39; Müslim mesâcid 202 ?0fi: Tirmizî, tefsir-i sflre(2), 31; İbn Mâce, salât 6; Nesâî, salât 14, Ahmed b. Hanbe!, I, 79, 113, 122. '26, 135, 137, İ46, 150, 152, 404, 456.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/146.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/146-148.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/148.
[75] Ebu Yûnus; İbn- Sa'd bu zatı ikinci tabaka içerisinde zikreder. İbn Hibbân da "sikalardandır" der. Müslim'de ve Sünen'lerde iki hadisi vardır. (Bilgi için bk. Ibnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricali's-Sahihayn, II, 601).
[76] el-Bakara(2), 238.
[77] Müslim, Mesâcid 207; Nesâî, salât 14; Vesâyâ 4; Tirmizî, tefsirü sûre 3, 29; Muvattâ', cemaa 25, 26; Ahmed b. Hanbel, VI 73, 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/148-149.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/149.
[79] Zeyd b. Sabit: Ensârdan olup Neccâr oğullarına mensuptur. Efendimiz Medine'ye hic ret ettiklerinde, on bir yaşında idi. Ashabın en âlimlerindendi. Şâ'bî, kendisi için "ferâ-iz ve Kur'an'da üstündü" der. Kabre konulduğunda, Ibn Abbas: "İlmin nasıl gittiğini görmek isteyen varsa, işte ilim böyle gider. Vallahi bugün çok ilim defnedildi, Ebû Hureyre de: "Bugün ümmetin en bilgini öldü, umarım Allah ona İbn Abbâs'ı halef kılar" demiştir. Zeyd b. Sabit, Resûlullah'tan doksan uç hadis rivayet etmiştir.
Bunlardan beşi Buhârî ve Müslim'de, dördü sadece Buharî'de, biri de yalnızca Müslim'de mevcuttur. (Bilgi için bk. Ibn Sa'd, Tabakât, II, 358; Buhârî, et-Târihu'1-kebir, III, 380-381; Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil III, 558; tbnu'1-Esir, Üsdu'J-gabe, II, 278; Zehebî, A'lâmu'n-nuUelâ, II, 426 - 441: Ibn Hacer, el-İsâbe, I, 561 - 562; Tehzîbu't-Tehzib, III, 399; lbnu'1-îmad, Şezerâiu'z-zeheb I, 54, 62; Ansarî, Asr-ı Saadet (Ashâb-ı kiram), III, 405 - 424.)
[80] Ahmed b. Hanbel, V, 183.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/149-150.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/150.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/150.
[83] Buhârî, mevâkît, 28; Müslim, mesâcid 165; İbn Mâce, salât 11, Nesâî, mevâkît 11, 28; Tirmizî, mevâkît 23; Dânmî, salât 22; Ahmed b. Hanbcl, II, 254, 282 muvatta, salât 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/150-151.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/151-152.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/152.
[86] Şüphe râvilerden birine aittir.
[87] Şüphe râvilerden birine aittir.
[88] Müslim, mesâcid 195; Nesâî, mevâkît 9; Tirmizî, mevâkît 65; muvatta, kur'ân 46; Ah-med b. Hanbel, III, İ49, 185.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/153.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/153-154.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/154.
[91] Buhârî, mevâkît, 14; menâkıb 25; Müslim, mesâcid 200, 201; fiten 11; Nesâî, salat 17; mevâkît 9; Tirmizî, mevâkît 14; İbn Mâce, salât 6; Dârimî, salât 27; muvatta', vukût's-salat, 21, Ahmed b. Hanbel, II / 8, 13, 27, 48, 54, 64, 75, 76, 102, 134, 145, 148.
[92] Buhârî, mevâkît, 14; menâkıb 25; Müslim, mesâcid 200, 201; fiten 11; Nesâî, salat 17; mevâkît 9; Tirmizî, mevâkît 14; İbn Mâce, salât 6; Dârimî, salât 27; muvatta', vukût's-salat, 21, Ahmed b. Hanbel, II / 8, 13, 27, 48, 54, 64, 75, 76, 102, 134, 145, 148.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/154-155.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/155.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/155.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/155.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/156.
[97] Buhârî, salât 18; Müslim, mesâcid 217; İbn Mâce, salât 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/156.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/156.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/156.
[100] Seleme b. el-Ekvâ': Meşhur sahâbilerdendir. Rıdvan biatinde bulunmuş ve Efendimize uç kere biat etmiştir. Son derece cesurdu. İyi ok atar ve ata binerdi. Resûlullah (s.a.)'dan yetmişyedi hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim bunların on altısında müttefiktir. Ayrıca Müstakil olarak Buhârî'de beş, Müslim'de de yedi rivayeti vardır. (Bilgi İçin bk. İbn Sa'd, Tabakât, IV, 305; Buhârî, et-Tarihu'1-kebir, IV, 69; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricâli's-sahihayn, I, 190; îbnu'l Esir, Üsdu'l-ğâbe II, 423; Zehebî, A'laraıTn-nubelâ, III, 326-331; tbn Hacer, el-Isâbe, 66-67; TehzibıTt-Tehzib, IV, 150; tbnu'1-lmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 81; Ansârî, Asr-i Saadet (Ashâb-ı Kiram), II, 423-429.
[101] Buhârî, mevâkît 18; Müslim, mesâcid 216; Tirmizî, mevâkit 8; İbn Mâce, salât 7; Dâri-mî, salât 16; Ahmed b. Hanbel. IV, 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/156-157.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/157.
[103] Şüphe râvüerden birine aittir.
[104] İbn Mâce, salât 7, Ahmed b. Hanbel, IV, 147; V, 417, 422; İbn Huzeyme, Sahîb, I, 174-175, Hâkim, el-Müstedrek, I, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/157-158.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/158.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/158.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/158.
[108] Nu'mân b. Beşîr b. Sa'd b, Sa'lebe: Ensârdandır ve Hazrec kabilesindendir. Hz. Peygamber (sallellahü aleyhi ve sellem) Medine'ye teşrif ettikten sonra Ensar'dan Medine'de dünyaya gelen ilk çocuk olmuştur. Hicretin 2'nci senesinde doğmuştur.
Efendimizden yüz yirmi dört hadis rivayet etmiştir. Bunlardan beşi müttefekün aleyh tir. Ayrıca Buhârî'de bir, Müslim'de de dört rivayeti vardır. H. 64 veya 66 yılında Halid b. Hâlidd adında biri

tarafından Öldürülmüştür. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 53; Buhârî, el-Târihu'l-kebîr, VIII, 75; tbn Ebî Hatim, el-Cerb ve't-ta'dfl, VIII, 444; İbnu'1-Esîr Üsdu'l-gfîbe, V, 326; Zehebî, A'lâmu'n-mıbelâ, III, 411-4I2;"lbn Hacer, el-İsâbe, III, 559; Tehzibu't-Tehzîb, X, 447; Ibnu'1-İmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 72).

[109] Tirmizî, salât 9; Nesâî, mevâkît 19; Dârimî, salât 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/158-159.

[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/159.

[111] Müslim, mesâcid 220; Nesâî, mevâkît 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/159-160.

[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/160.

[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/160.

[114] Kutûb-i Sitte müelliflerinden sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/161.

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/161.

[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/161.

[117] Nesâî, mevâkit 21; tbn Mâce, salat 89; Ahmed b. Hanbel, III, 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/161-162.

[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/162-163.

[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/163.

[120] Buhârî, salat 13, mevâkît 27; Müslim, mesâcid 230, 231, 232; Tirmizî, mevâkît 2; Nesâî, mevâkît 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/163.

[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/163-164.

[122] Nitekim Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadisten bu konu anlaşılmaktadır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/164.

[123] Râfî' b. Hadîc b. Râfî: Ensârın Hazrec kulundandır. İlk önce Uhud daha sonra da Hendek gazalarına iştirak etmiştir. Efendimizden 78 hadis rivayet etmiştir. Şeyhân (Buhârî ve Müslim) bunların beşinde müttefiktir. Ayrıca Müslim'de üç rivayeti vardır. H. 73 veya 74'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Târihu'1-kcbir, III, 299; Ibn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, III, 479; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricali's-sahîhayn, I, 139; lbnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, I, J51; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, III, 181-183; tbn Ha-cer, el-İsâbe, I, 495; Tehzibu'J-Tehzib, III, 229; İbnu'l- İmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 82; Ansârî, Asr-ı Saadet {Ashab-ı Kiram), III, 395-397).

[124] Şüphe râvilerden birisine aittir.

[125] Tirmizî, mevâkît 3 (Benzeri); Nesâî, mevâkit 27 (Benzeri); İbn Mâce, salât 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/165.

[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/165.

[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/166.

[128] Abdullah b. Sunâbihî; Bu zâtın sahâbî olup olmadığı İhtilaflıdır, tbn Maîn Medine'liler-den bir sahâbî olduğunu söyler. Resûlullah'tan ve Ubâde b. Sâmit'den hadis rivayet etmiştir. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, III, 281-282).

[129] Ebû Muhammed, Mes'ûd b. Evs b. Zeyd el-Ensârî'dir. Bedir ve Akabe'de bulunmuş tur. İbn Hibbân, Sahâbî olduğunu söyler. (Bilgi için bk. tbnu'1-Esîr, Üsdü'1-ğabe, V, 158; tbn Hacer, el-tsâbe, III, 522).

[130] Ubâde b. es-Sâmit: Hazrec kabilesine mensuptur. Akabe biatinde hazır bulunanlardandır. Resûlullah (s.a.)ın bütün savaşlarına katılmış ve Rıdvan bey'atinde hazır bulunmuştur. Hz. Peygamber'den 181 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim bunların altısını müştereken, ayrıca her biri bir hadisini kitaplarına almışlardır. Buhârî, et-Tarihu's-Sağîr'inde Ubâde'nin Hz. Peygamber zamanında Kur'an-ı Kerim'i toplayanlardan olduğunu kayd eder. H. 34 yılında Şam'da 72 başında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. îbn Sa'd, Tabakât, III, 546, 621; Buhârî, et-Târihu'1-kebir, VI, 92; tbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 95; Îbnu'1-Esir, Üsdu'l-ğabe, III, 160; Zehebî A'lâmu'n-nubelâ, II, 5-11; tbn Hacer, el-tsâbe ; Tehzîbu't-Tehzîb, V, 111 -112, tbnu'1-tmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 40, 62; Ansa-rî, Asr-ı Saadet, (Ashâb-ı Kiram), III, 473-480).

[131] Nesâî, salât 6, b. İbn Mâce, ikâme 194;Dârimî, salât 208; Muvatta, salâtu'1-leyl, 14; Ah-med b. Hanbel, V, 315, 317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/166-167.

[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/167-168.

[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/168.

[134] Ümmü Ferve: Hz. Ebû Bekr'in baba bir kız kardeşidir. Hz. Ebû Bekir kendisini (Ümmü Ferve'yi) Eş'as b. Kays ile evlendirmiş ve bu evlilikten Muhammed b. Eş'as dünyaya gelmiştir. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, VII, 377; Ibn Hacer, el-isâbe, IV, 483).

[135] Tirmizî, mevâkıt, 15.

[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/168-169.

[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/169-170.

[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/170.

[139] Ahmed b. Hanbcl, IV, 344.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/170.

[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/171.

[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/171.

[142] Umara b. Rueybe; Resûlullah'tan dokuz hadis rivayet etmiştir. Bunlann ikisi Müslim'in Sahih'inde mevcuttur. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, IV, 138, İbn Hacer, el-Isâbe, II, 515).

[143] Müslim salat 13, 21; mesâcid2I3, 214, Nesâî, salat 13, 21; Ahmed b. Hanbel IV, 136, 261.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/172.

[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/172-173.

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/173.

[146] Ebu'd-Derdâ, Uveymir b. Mâlik: Ensârın Hazrec kabilesindendir. Bedr günü müslüman olmuştur. Uhud gazasına iştirak etmiş ve Hz. Peygamber'in övgüsünü kazanmıştır. Kendisinden 179 hadis nakledilmiştir. Bunların ikisinde Buhârî ve Müslim müttefiktir. Ayrıca sadece Buhârî'de üç, Müslim'de de sekiz rivayeti vardır. Hz. Peygamber onu Avf b. Mâlik'le kardeş yapmıştır. Hz. Ömer'in emri İle Hz. Muâviye onu Şam'a kadı tayin etti. Menkıbe ve faziletlerine dair birçok rivayet bulunmaktadır. (Bilgi için bk. İbn Sa'd,' Tabakât, VII, 391-393; İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl VII, 26-28; İbnu'1-Esîr, Üsdü'I-ğâbe, VI, 97; Zehebî, Tezkirem'1-huffaz, I, 24; A'lamu'n-nubclâ. II, 335-353; İbn Ha-cer, el-İsâbe III, 45-46, Tehzibu't-Tehzib, VIII, 175-177, lbnu'1-fmad, Şezerâtu'z-zeheb, I, 39, 44; Ansârî, Asr-ı Saadet (Ashâb-ı Kiram) III, 254, 271).

[147] Ahmed b. Hanbel, 1, 46; II, 362; V, 367.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/173-174.

[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/174.

[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/174-175.

[150] 1bn Mâce, ikâme 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/175.

[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/175.

[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/175-176.

[153] Şüphe ravilerden birine aittir.

[154] Muslim, mesâcid 26, 236, 241, 243, 244; Tirmizî, mevâkît, 17; tbn Mâce, ikâme 150; cihâd 40; Nesâî, imame 55 Ahmed b. Hanbel, I, 400, 409, 455, 459; III, 445, 446, V,168, 169, 314, 315, 329, VI 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/176.

[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/176-177.

[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/177.

[157] Muslim, mesâcid 26 (benzeri); îbn Mâce, ikâme 150; Ahmed, Hanbel IV, 124; V, 232.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/177-178.

[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/178.

[159] lbn Mâce, ikâme 150; Ahmed b. Hanbel, V, 314, 315, 329, VI; 7.

[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/178-179.

[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/179.

[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/179-180.

[163] Kabisa b. Vakkas: Basrahlardan sayılır. Buhârî'nin dediğine göre, sahabîdir. Zehebî,kendisinden sadece bu hadisin rivayet edildiğini söyler. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esîr, Üsdu'lğabe, IV, 384 - 385; İbn Hacer, el-İsâbe, III, 223).
[164] Müslim, mesacid 26, 238, 241, 243, 244; Nesâî, imame, 55; tbn Mâce, ikâme 150; cihad40; Ahmed b. Hanbel, I, 400, 409, 455, 459; III, 445, 446; V, 168, 169, 314, 315, 329;VI, 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/180.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/180.
[166] Tâhâ (20), 14, Âyet-i kerime, "Li'z-zikrâ" şeklinde hadis-i şerifte harekelidir. Ancak bu kıraat şazdır. Meşhur oİan kıraat "Beni hatırlamak için namaz kıl" şeklindedir.
[167] Müslim, mesâcid 309; Nesâî, mevâkît 52, 54; Tirmizî: tefsir Sûre (20) 1; tbn Mâce, salât 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/181-182.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/182-183.
[169] el-CunTa(62), 9.
[170] el-Mâide(5), 58.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/183-185.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/185-186.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/186.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/186-187.
[175] Müslim,mesacit 311; Nesâî, mevâkit 53; tbn Mâce, salat 10; Tirmizî mevakİt 16; Ahmed b. Hanbel.V, 298.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/187-188.
[176] el-Kehf (18), 10.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/188-189
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/189-190.
[179] Efendimiz Ebû Katâde için, "Süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katâde'dir" buyurduğu için bu lâkapla meşhur olmuştur.
[180] İbn Reslân, bu kelimenin "kamet etme" manasında olduğunu söyleyenlerin de bulunduğunu haber vermektedir.
[181] Dârimî, siyer 12; Ahmed b. Hanbel, V, 299, 300.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/190-191.
[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/191-192.
[183] bk. Buhârî, mevâkît 35; tevhîd 31; Nesâi, imame 47; Ahmed b. Hanbel, V, 307.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/192.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/192-193.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/193-194.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/194.
[187] Müslim, mesâcid 311; Tirmizî, mevâkît, 16; Nesaî, mevâkît 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/194.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/194-95.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/195.
[190] Buhâri, mevakit 37; Müslim, mesacid 309, 314, 316; Nesâî, mevakit 52,-54; İbn Mâce, salat 10, 11, 26; ikâmet 122; Tirmizî, salat 16, 17; Muvatta',vukûtu's-salat 25; Ahmed b. Hanbel, 111,31, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/194-195.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/195.
[192] Ancak şunu belirtelim ki; çeşitli hileler yapılarak fakirlere verilmesi gereken miktar -maalesef - çoğu kere hak sahibi sayılamayacak kimselerin, hatta imam ve müezzinlerin, ya da bir takım cenaze merasimi ifâ edenlerin eline geçmektedir. Bilinmelidir kî, tslâm dini bu tur nahoş uygulamalardan münezzehtir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/195-196.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/196.
[194] tmrân b. Husayn Ebû Nuceyd el-Huzal; Hayber'in fethi yılında Müslüman olmuştur. Sahabİlerin ileri gelenlerindendir. Fazıl ve fakih bir zat idi. İbn Sa'd, meleklerin îmrân b. Husayn ile musafaha edip kendisine selâm verdiklerini, İbn Abdi'1-berr de, Basralıla-rın onun hakkında "Hafaza meleklerini görür ve onlarla konuşur" dediklerini söyler. Hz. Peygamber'den 180 hadîs rivayet etmiştir. Bunların sekizi müttefekun aleyhtir. Ayrıca Buhârî'de dört, Müslim'de dokuz rivayeti vardır. H. 52 senesinde vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, IV, 287; Buharı, et-Târîh'ui-kebir, VI, 408; tbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, VI, 296; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricali's-Sabihayn, I, 388; İbnu'1-Esir, Üsdu'l-ğabe, IV, 281; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, II, 508 - 512; ibn Hacer, el-tsâbe, III, 26 - 27; Tehzibu't-Tehzîb, VIII, 125 -126, tbnu'1-tmâd, Şerezâtu'z-zeheb, I, 62).
[195] Müslim, mesâcid 312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/196-197.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/197.
[197] Amr b. Umeyye ed-Damrî; Meşhur bir sahabidir, Müşrikler Uhud'dan ayrıldıkları za man Müslüman olmuştur. Gayet cesur idi. İlk katıldığı sefer, Bi'rü Maûne olmuştur. Hz. Peygamber'den 20 hadis rivayet etmiştir. Bir rivayetinde Buhârî ve Müslim müttefiktir. Ayrıca Buhârî'de bir başka rivayeti vardır. Muaviye (r.a.)ın hilâfeti esnasında Medine'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, IV, 248; Buhârî, et-Târihu'1-kebîr, VI, 307; İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil VI, 220; tbnu'l-Kayserânî el-Cem' beyne ricâli's-Sahihayn, 1,362; îbmTl-Esir, 181; İbn Hacer, el-tsâbe, II, 524; Tehzibu't-Tehzib, VIII, 6).
[198] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/197-198.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/198.
[200] Zûmihber el-Habeşî: Sahâbîdir. Bazı kaynaklardan isminin Zi Mihber değil Zü MİIhmer olduğu kaydedilir. Necâşî'nin erkek kardeşinin oğludur. Resûlullah aleyhisselâma hizmette bulunmuştur. Resulullaha elçi olarak geldi sonra Şam'a geçti ve orada vefat etti. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdı'1-Ğâbe, H, 178 ; Ibn Hacer, el-İsâbe, I, 488).
[201] Bu ifade Hz. Peygamberin suyu gayet az kullandığına işaret etmektedir.
[202] Bazı nüshalarda "sâlih" bazılarında da "subh" ve "Subeyh" şeklinde geçmektedir.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/198-199.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/199.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/199.
[206] Nesâî, mevâkît, 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/199-200.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/200-202.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/202.
[209] Merfu' kısmı sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Mevkuf kısmını Buhârî ta'lıkan rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/202-203.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/203-204.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/204-205.
[212] Nesâî, mesâcid 2; İbn Mâce, mesâcid 2; Dârimî, salât, 123; Ahmed b. Hanbel, III 134, 145, 152, 230, 283.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/205.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/205.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/205.
[215] Osman b. Ebi'l-As Sakîf kabilesindendir. Bu kabileden Rasûlullaha gelen heyet içinde idi. Hz.Peygamber kendisini Taife âmil tayin etmiştir. Hz. Ebû Bekir de aynı vazifeden onu almamıştır. Hz. Ömer ise onu Umman ve Bahreyn'e âmil tayin etmiştir. Hz. Pey-gamber'den dokuz hadîs rivayet etmiştir. Hz. Muaviye'nin hilâfeti devrinde Basra'da vefat etmiştir.(Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakaât, V, 508; lbnu'1-Esir, Üsdü'1-ğabe, III, 579; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, II, 374 - 375; Ibn Hacer, el-İsâbe, II, 460 ; Tehzibu't-Tehzib, VII, 128 - 129, İbnu'l-limâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 36).
[216] İbn Mâce, mesacid 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/205-206.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/206.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/206.
[219] Buhârî, salât, 62; Ahmed b. Hanbel, II, 130.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/206-207.

[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/207-209.
[222] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/209.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/209-210.
[224] Arap şiirinde bir aruz veznidir. Bazı âlimler bunun şiir değil secİ'Ii bir söz olduğunu söylerler.
[225] Buhârî, salât, 48; Buyû'lı; vesâyâ, 27, 30, 34; Medine 1; Menâkibu'l-Ensâr, 46; Müslim, mesâcid 9; Nesâî, mesâcid 12; Ahmed b. Hanbel, III, 118, 163, 212, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/210-211.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/211-212.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/212-214.
[228] Yâsîn (36), 69.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/214.
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/214-215.
[231] bk. önceki hadisin kaynakları.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/215-216.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/216.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/216.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/217.
[236] Tirmizî, Cum'a 64; Ibn Mâce, Mesâcid 9; Ahmed b. Hanbel, IV 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/217.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/217-218.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/218.
[239] Metindeki "mahallelerimizde veya evlerimizde" kelimesi, bazı nusnalarda "memleketimizde" şeklindedir. Ahmed b. Hanbel'in rivayeti bu şekildedir.
[240] Ahmed b. Hanbel, V, 17. 371; Tirmizî, cum'a 64; Ibn Mâce, mesacid 8, 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/218.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/219.
[242] Hz. Meymûne, Sa'd'ın kızıdır. Hz. Peygamber (s.a.)in hizmetçisi idi. İbn Reslân, Mey-mûne'nin Ebû Dâvûd'da dört rivayeti olduğunu söylemiştir. Ayrıca, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'de de rivayetleri bulunmaktadır. (Bilgi için bk. lbnu'1-Esîr, Üsdu'1-ğabe, VII, 275; ibn Hacer, el-İsâbe, IV, 413 - 414.
[243] İbn Mâce, İkâme 196; Ahmed b. Hanbel, VI, 463.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları 2/219.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/219-220.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/220.
[246] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/220-221.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/221.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/221.
[249] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/221.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/222.
[251] Sadece Ebû Dâvüd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/222.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/222.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/222-223.
[254] Tirmizî, Sevâbü'l-Kur'ân 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/223.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/223-225.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/225.
[257] Ebû Dâvûd, salât 53'de 571. hadis olarak tekrar edilmektedir.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/225.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/226.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/226.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/226-227.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/227.
[263] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/227.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/227.
[265] Ebû Humeyd; isminin Abdurrahman b. Sa'd, Abdurrahman b. Amr b. Sa'd ve Mun-zir b. Sa'd olduğuna dair görüşler vardır. Abbas b. Sehl b. Sa'd'in amcası olduğu söylenir. Uhud ve ondan sonraki gazvelere iştirak etmiştir. Resûlullah'dan 26 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan uçu n.uttefekun aleyhtir. Ayrıca Buhârî ve Müslim'de münferiden birer rivayeti vardır. Muâviye'nİn hilâfetinin son günlerinde veya Yezîd'in ilk günlerinde vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Ibn Ebî Hâlim, el-Ccrh ve't-ta'dîl, V, 237; İbnu'1-Esir, Üsdü'l-gabe, III, 453; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, II, 481; îbn Hacer, el-İsâbe, IV, 46; Tehzibu't-Tehzîb.VI, 184; İbnu'I-Imâd,Şe;eerâtırz-zeheb,I, 65).
[266] Ebû Useyd: Mâlik b. Rabî'a b. Beden, Bedr harbine katıldı. Hz. Peygamber (s.a.)den 28 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan birisi müttefekun aleyhtir. Ayrıca mustakilen, Bu-hârî'de iki, Müslim'de bir rivayeti vardır. H.60 senesinde vefat etmiştir. Bedr'e iştirak eden sahabilerden en son vefat eden olduğu söylenir. Sonraki râviler, sahabi râvinin Ebû Humeyd mi, yoksa Ebû Useyd mî olduğunda şek etmişlerdir. Müslim'deki rivayet de burada olduğu gibidir. İbn Mâce bir rivayetinde seksiz olarak Ebû Humeyd'den diğer bir rivayetinde de "Ebû Humeyd ve Ebû Useyd diyorlar ki" şeklindedir. (Bilgi için bk. Ibn Sa'd, Tabakât, III, 557 - 558; Buhârî, et-Târihu'1-kebir, VII, 299; İbnu'l-Esîr, Üsdu'l-ğâbe, V, 23; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, II, 538 - 540: Ibn Hacer, el-İsâbe, 111,344: Tehzîbu't-Tehzîb,X, 15-16).
[267] Müslim, müsâfirin 68; Nesâî, mesâcid 36; Ibn Mâce, mesâcid 13; Tirmizî, salât 117; Dâ-rimî, isti'zân 56; Ahmed b. Hanbel, III, 497; V, 435.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/228.
[268] el-Ahzâb (33), 56
[269] İbn Mâce, mesâcid 13; Ahmed b. Hanbel, VI, 282, 283.
[270] Tırmizî, salat, 117.
[271] el-Cum'a (62), 10.
[272] ez-Zuhruf (43), 32.
[273] el-Bakara (2) 198.
[274] el-Cum'a (62), 10.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/229-230.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/229.
[277] Son cümle birinci nın failinin Ukbe olduğu gozonune alınarak terceme edilmiştir. Failin Hz. Peygamber'e râcî olması da muhtemeldir. Bu durumda bîr hazf söz konusudur. O zaman mâna; "Ukbe, hayır hadis bitmedi, tamamı şudur: ResuluNah (s.a.); mescide giren bunu söyleyince şeylan, günün geri kalanında da benden eminoldu der,buyurdu" şeklinde olur. Hadisi sadece Ebû Dâyûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/230-231.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/231-232.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/232.
[280] Buhârî, teheccud 25; Müslim, musâfirîn 69, 70; Nesâî, mesâcıd 37; Tirmızî, mevâkît 118; İbn Mâce, ikâme 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/232.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/232-234.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/234.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/234-235.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/235.

[285] Buhârî, ezan 30, 36; buyu 49; Müslim, mesâcid 273, 274, 275, 276; Nesâî, mesacid 40; Tirmizî, salât 128; Ibn Mâce.mescâcid 19; Dârimî, Salât 122; muvatta, sefer 51, 54; Ah-med b. Hanbel, 11,312, 486, 502.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/235.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/235-236.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/236.
[288] Buhâri, salât 87; ezan 36; Müslim, mesâcid 274, 273; Ibn Mâce, mesâdd 14, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/236.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/237.
[290] Bir önceki hadisin kaynakları.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/237.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/237.
[292] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/237-238.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/238.
[294] Müslim, mesâcid 79; İbn Mâce, mesâcid 11; Nesâî, mesâcid 25; Ahmed b. Hanbel, II, 349.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/238-239.
[295] Tİrmİzî, büyü 76; Dârimi, salât 118.
[296] Ebû Dâvûd, tatavvu 25; Ahmed b. Hanbel, III, 94.
[297] İbn Mâce, mesâcid 5.
[298] bk. Muvatta, nida 29; Ahmed b. Hanbel, II, 36, 67, 129, IV, 344.
[299] bk. el-Menhel, IV, 89.
[300] bk. aynı yer.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/239-241.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/241.
[303] Müslim, mesâcid 56; Ahmed b. Hanbel, III, 289; V, 260.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/242.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/242-243.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/243.
[306] Buhârî, salât 37; Müslim, mesâcid 55, 57; Tirmizî, cuma, 49; Dârimî, salât 116; Ahmed b. Hanbel.III, 232, 274, 277.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/243.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/244.
[308] Ahmed b. Hanbel, III, 109, 209, 234, 277.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/244.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/244.
[310] Ahmed b. Banbel.II, 260, 318, 324, 415, 471, 472, 532.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/244-245.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/245.
[312] Tank b. Abdillah : Kufeli'dir. Hz. Peygamberle görüşmüş ve ondan iki veya üç hadis rivayet etmiştir. {Bilgi için bk. İbnu'1-Esîr, Üsdu'1-gâbc, III, 71; İbn Hacer, cl-İsâbe,II, 220).
[313] Buradaki şek râvileden birine aittir.
[314] Nesâî, tahâre 192; Tirmizî, cum'a 49; ibn Mâce, ikâmetü's-sala 61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/245.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/245-247.
[316] bk. Buhârî,edeb75;el-'amelfi's-salât 12; Dârimî, salât 116,'Ahmed b. Hanbel, II, 6, 141.
[317] Buhârî, salât 36; Müslim, mesacid 51, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/247-248.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/248-249.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/249.
[320] Buhân, salât 34, 36, 38,' Müslim, zuhd 74; Nesâî, mesâcid 32.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/249-250.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/250.
[323] Bu zat, sahâbilerin meşhurlarından olmadığı veya sahabiliği hakkında ihtilâf edildiği için "Resûlullah'in ashabından" kaydı konulmuştur. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdu'l-ğabe, II, 313 - 315; ibn Hacer, el-İsâbe, II, 10).
[324] Sadece Ebû Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/250-251.
[325] el-Ahzâb (33), 57.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/251.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/251-252.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/252.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/252.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/252.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/252.
[332] Vâsile b. el-Eska': Sahâbidir. Tebûk seferinden önce müsluman olmuş ve Hz. Peygamberle birlikte bu sefere katılmıştır. Ehl-i Suffadandır. Hz. Peygamber'den 36 hadis rivayet etmiştir. Buharı ve Müslim'de ayrı ayrı iki rivayeti vardır. H.85 senesinde 105 yaşında vefat etmiştşir. el-Menhel'de H. 83'de 78 yaşında vefat ettiği söylenmekte ise de, önceki tarih daha sıhhatlidir. Eğer Menhel'in dediği gibi olsaydı, Hz. Peygamber'in vefatında 5-6 yaşlarında olması icab ederdi. Bu yaş ise, ne sefere çıkmaya, ne de hadis rivayet etmeye uygundur. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII, 407; Ibn Ebî Hatîm, el-Cerh ve't-ta'dfl, IX, 47; Ebu Nuaym, HilyetiTI-evliyâ, II, 21; Ibnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricali's-Sahîhayn, II, 544; Ibnu'1-Esîr, Üsdü'1-ğâbe, V, 428; Zehebî, A'lâmu'n-fiubelâ, III, 383-387; İbn Hacer, el-İsâbe, III, 626; TehzibıTt-Tehzîb, XI, 101; İbnu'1-Imâd, şezerâtu'z-zeheb, I, 95.)
[333] Sadece Ebû Dâvüd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/253.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/253.
[335] İbn Tâb, Medineli bir şahıstır. Bir hurma nevi onun ismine nisbet edilmekte idi. Resû-lullah'm elindeki çubuk o hurma çeşidinin salkımının sapından yapılmıştı.
[336] Câbir, hâdiseyi anlatırken zikri geçen mescidde idi. Bu mescid Benî Seleme mescididir. "Mescidu Benî Haram" da denilir.
[337] Müslim, zuhd 74.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/253-255.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/255.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/255-256.
[340] Buhârî, ilim 6; Nesâî, sıyâm i; îbn Mâce, ikâme, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/256-257.
[341] Benî Bekir, Hz. Peygamberin süt dayılarının kabilesidir. Süt annesi Halime bu kabiledendir. Ibn îshâk'ın beyânına göre bu kabile H. 9 senesinde Huneyn savaşından sonra islâm'ı kabul etmiştir.
[342] en-Nûr (24), 63.
[343] Hadisin bu kısmının tercemesı Tecrîd-i Sarih'ten (I, 70-71) nakledilmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/257-259.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/259.
[345] bk. Buhârî, ilim 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/259-260.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/260.

[347] Müslim, hudûd 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/260.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/261.
[349] Buhârî, teyemmüm, 1, salât 56, enbiyâ, 40; Tirmizî, salât 119; Nesâî, ğusl 26, mesâcid 3, 42; İbn Mâce, tahâre 90; Dârimî, siyer 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/261.
[350] Bezlu'I-mechûd, III, 336.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/261-262.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/262.
[353] İbn Reslan, Hz. Ali'nin bu yolculuğunun Basra'ya olduğunu söyler.
[354] Yalnız Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/263.
[355] Bu haberleri, Ka'b b. Ahbâr vermektedir. İsrâiUyattan olması mümkündür.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/263-265.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/265.
[358] ibn Mâce, mesâcid 4: tirmizî, salât 119; Ahmed b. Hanbel, V, 248, 256; Darimî, salât, 11. Tırmızî, bu hadis hakkında: "Bunda ızdırap var. Sufyân-ı Sevrî Amr b, Yahya'dan o da babası kanalıyla Resulullah'tah mursel olarak, Hammâd b. Seleme'de, amr b. Yahya'dan o babası kanalıyle Ebû Said'den O da Resûlullah'tan rivayet etmiştir. Sanki Sev-rî'nin Amr b. Yahya'dan onun da babasından yaptığı rivayet daha sahih ve sahihtir" der.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/265.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/265-266.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/266.
[361] Müslim, hayz 97; Ebû Dâvûd, tahâre, 71; Ahmed b. Hanbel, IV, 150, 288, 352, V; 57, 92, 93, 98, 106.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/267.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/267.
[363] Sebra b. Ma'bid'dİr. Ibn Avsece b. Harmele b. Sebre b. Hadic el-Cuhenİ denilmektedir. İbn Hibbân, Rabî'nin babası Sebre b. Mabid ile Sebre b. Avsece'nin ayrı ayrı şahıslar olduğunu söyler. Bu zat, Resûûullah'dan 19 hadis rivayet etmiştir. Bunun rivayetlerinden Müslim'de bir tane vardır. Hz. Muâviye'nin hilâfeti esnasında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, IV, 295| İbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricâli's-Sahîhayn, I, 210; İbnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, 11, 325; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 14).
[364] TirmİzÎ, mevâkît 182: Ahmed b. Hanbel II, 180; Dârimî, salât 141.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/267-268.
[365] Tâhâ(20), 132
[366] et-Tahrîm (66), 6.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/268-269.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/269-270.
[369] Ahmed b. Hanbel, II, 180, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/270.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/270-271.
[371] Şek râviye aittir.
[372] Ebû Dâvûd, libâs 34.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/271.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/271-272.
[375] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/272.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/272-273.
[377] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/273-275.
[379] bk. Buhârî, cihâd 102; ezan 6; Müslim, salât 9; Ebû Dâvûd, cihâd 91; Tirmızî, siyer 47; Dârimî, siyer 9; Ahmed b. Hanbel, III, 132, 159, 205, 229, 253.
[380] bk. Tefsir-i Kurtubî, XVI, 31.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/275-279.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/279.
[383] Abdullah b. Zeyd: Ebû Muhammed, Abdullah b. Zeyd b. Abdi rabbih b. Sa'lebe b. Zeyd el-Ensârî, el-Hazreci.
Akabe bey'alında musluman olan Abdullah Bedr'e ve diğer savaşlara iştirak etmiştir. Ezanı rüyasında gorduğu için kendisi Sâhibu'I-ezân diye bilinir.
Hz. Peygamberden hadis rivayet etmiştir. O'nun ezan hadisinden başka rivayeti olmadığı söylenirse de Ibn Hacer, onun rivayetlerini bir cüzde topladığını belirtir. Kendisinden oğlu Muhammed, SaİD b. el-Museyyeb, îbn Ebî Leylâ gibi zevat hadis rivayet etmişlerdir.
64 yaşındayken h. 32'de vefat etti. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırdı. (Bilg i için bk. Ibn Sa'dTabakât, III, 536 - 537; tbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, V, 57; İbnu'I-Esir, Üsdu'1-gabe, IH, 247; zehebî.A'larau'n-nubelâ, II, 375-377, İbn Hacer, el-İsabe,II, 312, Tehzibu't-Tebzîb; V, 223, 224; Ansarî, Asr-ı Saadet (Ashab-ı Kiram)III, 503 - 505.)
[384]Tirmizî, mevâkît 25; Ibn Mâce, ezan 1; Dârimî, salât 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/280-282.
[385] el-Mâide (5), 82.
[386] el-Menhel, III, 133; Mezâhibi erbaa, I, 312.
[387] Ibn Nuceym, el-Bahr, I, 370.
[388] Tecüd Tercemesi, II, 459.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/282-284.
[389] Ebû Mahzûre el-Cumahî. H. 57 yılında vefat edinceye kadar Mescid-i Haram'da müezzinlik yapan Ebû Mahzûre'nin isminin Evs veya Sumeyr olduğuna dair iki ayrı rivayet bulunmaktadır. Kendisi Hz. Peygamberden hadis rivayet etmiştir. Ondan da eşi oğlu Abdulmelik, el-Esved b. Yezîd, Abdullah b. Muhayrîz ve İbn Ebî Muleyke gibi zevat hadis rivayet etmişlerdir. Rivayetleri Müslim'in Camii ve Sünen-i erbaa'da bulunmaktadır. Gür ve tatlı sesliydi. Kendisinden sonra Mescid-i Haram müezzinliğini çocukları ve torunları devam ettirmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, V, 450; İbnu'1-Esir, Üsdu'l-gâbe, I, 150, V, 292; Zehebî, Alâmu'n^nubelâ, III, 117 - 119; İbn Hacer, eJ-tsâbe, IV, 176; Tehzibu't-Tehzîb, XII, 222; îbnu'Umad, ıŞezerâtu'z-zeheb, I, 65.).
[390] Ahmed b. Hanbel, III, 408, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/285-286.
[391] bk. TirmİzÎ, salât 26; Nesâî, ezan 3, 5; İbn Mâce, ezan 2.
[392] bk. Abdurrahman el-Cezîrî, Kitabu'1-fikh aile'l-mezfihibi'I-erba'a»!, 312 (Beyrut).
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/286-288.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/288.
[395] Nesâî, ezan 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/288-289.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/289-290.
[397] Nesâî, ezan 4; tbn Mâce, ezan 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/290-292.
[398] İbn Ruşd, Bidâyetü'l-Müctehid (trc. A. Meylânî, IV, 153 - 154).
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/292-294.
[400] Tirmizî, salât 26; Nesâî, ezan 3, 5; îbn Mâce, ezan 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/294-296.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/296.
[402] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/296-297.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/297.
[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/297-298.

[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/298-300.
[406] el-Bakara (2), 185.
[407] el-Bakara(2), 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,Şamil Yayınları: 2/300-303.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/303.
[409] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/304-305.
[410] el-Bakara(2), 187.
[411] el-Bakara(2), 185.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/305-306.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/306.
[414] el-Bakara (2), 144.
[415] el-Bakara(2), 184.
[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/306-309.
[417] el-Bakara (2), 144.
[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/309-311.
[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/311.
[420] Buhârî, ezan 1-3; enbiya 50; Müslim, salât 2, 3, 5; Tirmizî, salât 27; Nesâî, ezan 2; İbn Mâce, ezan 6; Dârimî, salât 6; Ahmed b. Hanbel III, 103, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/311-312.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/312.
[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/313.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/313.
[424] Nesâî, ezan 2, 28; bk. Buhârî, ezan 2; İbn Mâce, ezan 6; Dârimî, salât 6; Ahmed b. Hanbel II, 87; V, 232, 246.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/311-314.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/314-315.
[427] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/315.
[428] Nesâî, ezan 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/315.
[429] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/316.
[430] el-Kâsâni, bedâyiu's-sanâyi, I, 151.
[431] Hâzimî el-t'tibâr, s.69; Koçkuzu, A.O. Hadiste nâsih-mensûh, s. 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/316-317.
[432] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/317.
[433] Tirmizî, salât 32; İbn Mâce, ezan 3; Ahmed b. Hanbel IV, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/318.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/318-319.
[435] Buhârî, ezan 5; Nesâî, ezan 14; İbn Mâce, ezan 5; Ahmed b. Hanbel.II, 136, 266, 411, 429, 458, 461; IV, 284.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/319.
[436] bk. Buhârî, ezan 5; tevhîd 56; bedü'1-hak 12; muvatta', nida 5.
[437] el-Bakara (2), 74.
[438] Hak Dini Kur âtı Dili, I, 389.
[439] el-Isrâ (17), 44.
[440] Hak Dini kuran Dili, V, 3181.
[441] Bu hususta tafsilât için bk. Şifâ-i Şerîf, trc. F. Yavuz, I, 94-ßO8.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/319-321.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/321.
[444] Buhârî, ezan 4; sehv 6; bedü'1-halk 11; Müslim, salat 16 -19; mesâcid 83; Nesaî, ezan 30; sehv 25; Dârimî, salât 174; muvatta', nida 6; Ahmed b. Hanbel, II, 313,460, 503, 522.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/321-322.
[445] Müslim, salat 15.
[446] Müslim, salât 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/322-323.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/323.
[448] Tirmizî, salât 39; Ahmed b. Hanbel, II, 232, 284, 378, 382, 419, 424, 461, 472, 514; V, 260; VI, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/324.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/324-325.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/325.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/325-326.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/326.
[453] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/326.
[454] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/326-327.
[455] Alûsî, Rûhu'l-MeânU, 102.
[456] Buhârî, teheccüd 14.
[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/327-328.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/328.
[459] Ebu Cûhayfe Vehb b. Ab d Ulah es-Suvâî.
Sığar-ı sahabedendir. Hz. Peygamberin vefatında buluğ çağında idi. Ibn Abbâs'ın akranmdandır. Hz. Peygamber, Alı ve Berâ'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Avn b. Ebî Cuhayfe İsmail b. EbÎ Halıd ve Seleme b. Kuheyl gibi zevat hadis rivayet etmiştir. Hadisleri Kutub-u Sitte'de yer almıştır. H. 74 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Ibn Sa'd, tabakat,VI, 63; Ibn Ebî Hatimel-Cerh ve't-ta'dil, IX, 221; Hatib, Tarihu Bağdad, I, 199; Ibnu'I-Esır, usdu'I-ğabe, V, 95, 107, Zehebî, A'lamıTn-mıbelâ, III, 202-203; Ibn Hacer, el-İSâbe, III, 642, Tehzibu't-Tehzib, XI, 164; Ibnu'1-lmad, Şezerâtu'z-Zeheb, I, 82.)
[460] Buhârî, salât 17; cizye 16, menâkıb 23, libâs 42; Müslim, salât 249, 250; Ebû Dâvûd, edeb 84, 112; Tirnuzî, salât 30; Nesâî, menâsik 29; Ibn Mâce, ezan 3; Ahmed b. Han-bel I, 401; IV, 308: VI, 24, 341.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/328-329.
[461] Şevkânî, NeylıTI-Evtar, II, 53.
[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/330-331.
[463] Tirmizî, salât 44; da'âvât 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/331.
[464] el-Mutteki, Kenzu']-Ummal,II, 102.
[465] Aynı eser, II, 103.
[466] Aynı eser, II, 101.
[467] bk. el-Aclûnî, Keşfu'1-hafâ, I, 202.
[468] bk. Hak Dini Kur'ân Dili, IV, 2591.
[469] Tirmizi, salât 44; deâvât 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/331-333.

[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/333.
[471] Buhâri, ezan 7; Müslim, salât 10; Tirmizî, mevâkît 40; Nesâî, ezan 33; İbn Mâce, ezan 4; muvâttâ', nida 2; Ahmed b. Hanbel, III, 6, 53, 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/334.
[472] el-Cezîrî, el-Fıkh ala'l-Mezâhibi'l-erba'a, I, 317
[473] Müslim, salât 9.
[474] Davudoğlu, Ahmed; İbn Âbidin Tercemesi II, 91.
[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/334-336.
[476] Müslim, salât,ll, Nesâî, ezan 37; Tirmizî, menâkıb I, Ahmed b. Hanbel; II, 168, 265, 365; III, 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/336-337.
[477] bk, 976 no'Iu hadis-i şerif.
[478] Menbel, IV, 193.
[479] Müslümanlıkta İbâdet Tarihi, s.63.
[480] Buhârî, büyü' 83, meğâzî 12; Müslim, imân, 61; cuma 43; birr 109; İbn Mâce, mukaddime 7.
[481] el-İsrâ (17), 79.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/337-339.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/340.
[484] Ahmed b. HanbeUI, 172.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/340.
[485] Müslim, salât 14.
[486] el-Heysemî, Mecma'üz-ievâidsl, 326.
[487] a.g.e., I, 327-328.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/340-341.
[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/342.
[490] Müslim, salât, 13; Nesâî, ezan, 38; TirmİzÎ, salât 42; tbn Mâce, ezan 4; Ebû Dâvûd, vitr 26; Dârimî, vesâyâ 4; Ahmed b. Hanbel, IV, 297, 303, 367.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/342.
[491] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/342-343.
[492] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/343-344.
[493] bk. 522 numaralı hadis.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/343-344.
[495] Ömer b. et-Hattâb: Hz. Ömer (r.a.) Fil yılından 13 sene sonra doğmuştur. Kureyşlidir. Peygamberliğin altıncı senesi (616) 27 yaşında isen Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek muslüman olmuştur. Hz.Peygamber'ın meşveret arkadaşı büyük kahraman, adalet, timsâlidir. Hz. Ebû Bekr'den sonra hilâfete seçilmiş, on sene altı ay vazife gördükten sonra 26 Zilhicce 23 H. Çarşamba günü sabah namazını kılarken bir köle tarafından hançerle yaralanıp uç gun yaşadıktan sonra 63 yaşında şehid olmuştur. Hz. Ömer devri İslâm'ın en parlak devirlerindendir. Zamanında bir taraftan ülkeler fethedilirken, diğer taraftan islâm devleti, sağlam temeller üzerine oturtulmuştur. Hz. Ömer cesaret ve kahramanlığı yanında ilmi ve adaleti ile de meşhurdur. Bir kere Hz. Peygambeı 'in verdiği hükme razı olmayan bir münafığın boynunu vurduğu için "el-Fârûk" (hak ile batılı güzelce ayıran) lakabıyla anılmıştır. Hz. Ömer'in adaleti hakkında Peygamberimiz (s.a.) "Allah hakkı Ömer'in diline ve kalbine koymuştur" buyurmuştur. Sağlığında cennetle mujdelenenlerdendir. Kızı Hz. Hafsa da Hz. Peygamberin hanımıdır. Hz. Ömer hadis naklinde çok sıkı davranırdı. Sahâbîlerin yanılıp yanlış şeyler rivayet etmesinden çekinirdi. Bunun için kendisi az: rivayeti tavsiye etmiştir. Hz. Peygamberden rivayet ettiği hadislerin toplamı 573'tür. (el-Menhel, I, 153-156)
[496] Müslim, salât 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/345-346.
[497] Fethu'l-KaadÎr, I, 170.
[498] İbnü'n-Nüceym, el-Bahru'r-râik, I, 271.
[499] İbn Âbidîn Tercemesi, II, 71.
[500] M.Zih.ıî, Ni'met-i tslâm s.175.
[501] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/346-347.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/347.
[503] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[504] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/347-348.
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/348.
[506] Buhârî, ezan 8; tefsir-i sure (17), 11; Tirmizi, salât 43; Nesâî, ezan 38; Ibn Mâce, ezan 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/348-349.
[507] M. Zihnî Ni'met-i İslâm, s. 65.
[508] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/349.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/349-350.
[510] Tirmizi, daevât 126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/350.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/350-351.
[512] Müslim, salât 186; TirmİzÎ, salâl 155; Nesâî, ezan 32. Ibn Mace, ezan 3; Ahnıed b. Han-bel, IV, 217.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/351.
[513] el-Kâsânî, Bedâyiü's-sanayi,l)152.
[514] Yûsuf (12), 104.
[515] el-Kâsâni, Bedâyi, IV, 191.
[516] Şevkânî Neylu'ly-Evtâr, 11,65; A.A. el-Benna, cl-Fethu'r-Rabbânî, III, 27.
[517] el-Aynî, el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye, VII, 942.
[518] Ssünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/351-354.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/354.
[520] Buhârî, ezan 11, 12, 13; savm 17; şehâdet 11; âhâd 1; Müslim, sıyâm, 36-38; Tirmizî, salât 35; Nesâî, ezan 9-10; Dârimî, salât 4; muvattâ' nida 14-15; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 57, 62, 64, 73, 79, 107, 123.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/354-355.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/355.
[523] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/355-356.
[524] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[525] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/356-357.
[526] İbnü'l-Humam, Fethu'l-Kaadir, I 221.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/357.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- GECE VE GUNDUZ OKUNACAK DUALAR
Uykadan Uyanınca Okunacak Dualar
Elbise Giyilirken Okunacak Dualar
Yeni Bir Elbise, Ayakkabı Ve Benzeri Bir Şey Giyen Kimsenin Okuyacağı Dualar
Arkadaşının Üzerinde Yeni Bir Elbise Gören Kimsenin Okuyacağı Dualar
Elbise, Ve Ayakkabı Giyme Ve Çıkarma Şekilleri
Yıkanmak, Uyumak Yahud Bunlara Benzerişler İçin Elbisesini Çıkaran Kimsenin Okuyacağı Dualar
Evden Çıkarken Okunacak Dualar
Eve Girerken Okunacak Dualar
Gece Uykusundan Uyanıp Evinden Çıkan Kimsenin Okuyacağı Dualar
Tuvalete Girerken Okunacak Dualar
Helada Konuşmak Ve Zikretmek Yasaktır
Abdest Bozmak İçin Oturana Selam Verilmemesi
Tuvaletten Çıkarken Okunacak Dualar
Abdest Alırken Okunacak Dualar
Abdesti Tamamladıktan Sonra Okunacak Dualar
Abdest Azalarını Yıkarken Okunacak Dualar
Gusül Ederken Okunacak Dualar
Teyemmüm Yaparken Okunacak Dualar
Mescide (Camiye) Gitmek İçin Evinden Çıkan Kimsenin Okuyacağı Dualar
Mescide Girerken Ve Oradan Çıkarken Okunacak Dualar
Mescidde Okunacak Dualar
Mescid İçinde Yitiğini Bağırarak Arayan Yahut Satış Yapan Kimsenin İşini HoşGörmemek Ve Ona Beddua Etmek
İçinde Ne İslâmı Öven, Ne Takvayı Öğreten, Nede Ahlakın Güzelliklerine Teşvik Eden Sözbulunmayan Bir Şiir; Mescidde Okuyan Kimseye Beddua Edilmesi

3- GECE VE GUNDUZ OKUNACAK DUALAR

Uykadan Uyanınca Okunacak Dualar

35-Muhaddis iki İmam Buharı ve Müslim'in Sahîh'lerinde, (Allah kendilerinden razı olsun) bize rivayet edildiğine göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz uyuduğu zaman, Şeytan onun ensesinde üç düğüm bağlar, her düpümü yerinde sağlamlaştırarak der ki, gecen uzun olsun, uyu... Eğer insan uyanır da (Hangi zikirle olursa olsun) Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür. Eğer abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Eğer namaz kılarsa, bütün düğümleri çözülür ve gönlü hoş neş'eli olarak sabahlar. Böyle (uyanınca zikir, abdest, namaz) yapmazsa, gönlü berbat, sıkıntılı ve tenbel olarak sabahlar."[1]
36) Huzeyfe b. Yeman'dan (Radıyallahu anhüma) ve Ebû Zerr'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine şöyle demişlerdir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, yatağına girdiği zaman:
"Bismîkeîlâhümme ehyâ ve emûtü (Allah'ımı Senin adınla dirilirim ve ölürüm) derdi. Uyandığı zaman da:
Elhamdü lillâhillezî ehyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhinnüşûr
(Bizi öldürdükten sonra) bizi dirilten Allah'a hamd olsun; (Kıyamette) dirildikten sonra varış O'nadır) derdi,,[2]
37- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü Ânh) rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz uykudan uyanınca şöyle desin:
Elhamdü lillahillezi redde aleyye ruhî ve âfânî fî cesedi veezine îî bi-zikrihi
(Hamd, O Allah'a olsun ki, ruhumu bana iade etti, bedenimde bana afiyet verdi ve kendisini zikretmek için bana izin verdi)"[3]
38- Hazreti Aişe'den (Radıyallahü Anha) Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"(Allah (c.c), Hangi kulun ruhunu geri verir (onu salimen uykudan uyandırır) de, o vakit (kul) şunları söylerse, günahları deniz köpüğü kadar olsa bile Allah Teâlâ onun günahlarını bağışlar:
Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerikelehu, lehü'l-mülküveiehü'l-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadîr.
(Allah'dan başka İlâh yoktur, yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur. O'nundur mülk ve O'nundur hamd, O her şeye kadîrdir."[4]
39- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü Anh) bize rivayet edildiğine göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Hangi bir adam uykusundan uyanır da:
Elhamdü lillâhillen halekannevme velyakazete, elhamdü lillâhillezî be-asenî salimen seviyyen. Eşhedü enneÜâhe yuhyilmevtâ ve hüve ala külli şey'in kadîr,
(Uyku ve uyanıklığı yaratan Allah'a hamd olsun. Beni selâmet içinde ve dimdik uyandıran Allah'a hamd olsun. Allah'ın ölüleri dirilteceğine ve her şeye muktedir olduğuna şahitlik ederim.)
derse; Allah Tealâ: Kulum doğru söyledi, der."[5]
40- Hazreti Aişe'den (Radıyallahü Anha) rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem gece uykudan uyanınca on defa tekbir getirirdi (Allâhü Ekber - Allah en büyüktür, derdi, on defa hamd ederdi (Elhamdü liliâh - Hamd Allah'a mahsustur, derdi), on defa (Sübhânellahi ve bihamdihî- Allah'a hamd ederek O'nu noksanlıklardan tenzih ederim), on defa (Sübhânelkuddûsi - Yüce Allah noksanlıklardan münezzehtir), derdi. On defa istiğfar ederdi (Estağfirullâh - Allahdan mağfiret dilerim, derdi). On defa Tehlîl getirirdi (Lâ ilahe illallah - Allah'dan başka İlâh yoktur, derdi). Sonra on defa şöyle buyururdu: (Allâhümme innî eûzü bike min dîkı 'd-dünyâ ve dîkı yevmi'1-kıyâmeti - Allah'ım! Dünyanın darlığından ve kıyamet gününün darlığından sana sığınının), derdi. Sonra namaza başlardı."[6]
41- Yine Hazreti Aişe'den (Radıyallahü Anha) rivayet edildiğine göre, o şöyle demişti:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, geceden uyandığı zaman şöyle derdi:
Lâ ilahe illâ ente sübhâneke. Allâhümme estağfiruke lizenbî ve es'e-lüke rahmeteke. Allâhümme zidnîilmen ve lâ tüziğ kalbî ba'de iz

hedey-tenî ve heb lî min ledünke rahmeten inneke ente'l-vehhâb
(Senden başka İlâh yoktur, Seni noksanlıklardan tenzih ederim. Allah'ım, günâhım için senden mağfiret dilerim ve Senden rahmetini isterim. Allah'ım bana ilim ziyâde et ve bana hidâyet verdikten sonra kalbimi kaydırma. Yüce katından bana rahmet ihsan et. Muhakkak ki sen, çok bağış yapansın)"[7]

Elbise Giyilirken Okunacak Dualar

Elbise giyerken "Bismillah" demek müstahab olduğu gibi, bütün (hayırlı) işlerde de besmele getirmek müstahabdır.
42- Ebû Sa'îd El-Hudrî'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir gömlek, bir hırka (cüb-be) yahud bir sarık gibi bir elbise giydiği zaman şöyle duâ ederdi:
"Allâhümme innîes'elükemin hayrihîvehayrimâ hüveleh, ve eûzü bike min şerrihî ve şerri mâ hüve İehû"
(Allah'ım! Bu elbisenin h ayırım ve içinde yapılan şeyin hayırlı olanını Senden isterim; ve bunun (verebileceği gurur-kibir gibi) kötülüğünden ve altında yapılan günâhın şerrinden Sana sığınırım)"[8]
43- Muaz b.Enesden (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim yeni bir elbise giyer de:
"Elhamdü lilîâhilîezî kesânî hazâ ve rezekânihî min gayri havlin min-nî ve lâ kuvvetin"
(O Allah'a hamd olsun ki, benden bir kudret ve kuvvet olmaksızın bu elbiseyi bana giydirdi ve bunu bana nzik olarak verdi) derse, Allah onun geçmiş günahlarını (kul hakkına ait olmayan küçük günahlarını)bağışlar."[9]

Yeni Bir Elbise, Ayakkabı Ve Benzeri Bir Şey Giyen Kimsenin Okuyacağı Dualar

(Bundan önceki kaydettiğimiz duaları söylemek müstahabdır)
44- Ebû Saîd EI-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre; şöyle demiştir:
"ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, yeni bir elbise edindiği zaman, sarık olsun, gömlek olsun, hırka olsun, onun cinsini adlandırır (bu yün hırkadır yahud bu keten sarıktır, bu pamuk gömlektir, der) sonra şöyle buyururdu:
"Allâhümmeleke'I-hamdüentekesevtenîhi, es'elükehayrehû vehayre ma sunia İehû ye eûzü bike min şerrihî ve şerri ma sunia İehû"
(Allah'ım hamd Sana mahustur, Sen bunu bana giydirdin, bunun hayrım ve kendisinde yapılan hayri Senden isterim. Bunun şerrinden (vereceği gurur ve kibirden) ve onunla yapılacak kötülükten de Sana sığınırım)"[10]
45- Hazreti Ömer'den (Radıyalîahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den işittim:
"Kim yeni bir elbise giyer de:
Elhamdü lilîâhilîezî kesânî mâ uvârî bihî avretî ve etecemmelü bihî fî hayatî
(O Allah'a hamd olsun kî, avretimi ve hayatımda kendisi ile güzelleşe-ceğim elbiseyi bana giydirdi) derse, sonra da eskitmiş olduğu elbiseyi niyetlenerek onu sadaka olarak verirse, hem hayatta, hem ölü iken o kimse Azîz ve yüce Allah'ın yolunda bulunur, himayesinde ve yolunda olur."[11]

Arkadaşının Üzerinde Yeni Bir Elbise Gören Kimsenin Okuyacağı Dualar

46- Ümmü Halid'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir.
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e elbiseler getirildi. Bunların içinde ipekten veya yünden yapılmış nakışlı siyah bir giysi vardı. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:
- Bu giysiyi giydireceğimiz hangi hanımı (uygun) görüyorsunuz? (Ce-vab vermeyip orada bulunan) insanlar sustular. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
- Beni Halid'in annesine (Ümmü Halid'e) götürün, Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana getirildi ve o giysiyi eli ile bana giydirdi ve iki defa: EBLÎ VE AHLİKÎ (Eskit ve yıprat) buyurdu. "[12]
47- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazreti Ömer'in (Radıyallahu Anh) üzerinde bir elbise gördü ve şöyle buyurdu:
- Bu elbise yeni midir, yoksa yıkanmış mıdır? Hazreti Ömer cevab verdi:
- Yıkanmıştır. Bunun üzerine Hazreti Peygamber (s.a.v.):
"îlbes cedîden ve iş hamiden ve mut saîden (Yeni olarak giy, hamdederek yaşa ve mutlu şehîd olarak öl) dedi."[13]

Elbise, Ve Ayakkabı Giyme Ve Çıkarma Şekilleri

Elbise, ayakkabı, don ve benzerleri olan giysileri giymekte sağ kollardan ve sağ paçalardan işe başlamak ve önce solu, sonra sağı çıkarmak müsta-habdır. Göze sürme çekmek, misvak (özel dış fırçası) kullanmak, tırnakları kesmek, bıyıkları kısaltmak, koltuk altını yolmak, başı traş etmek, namazdan çıkışta selâm vermek, mescide girmek, heladan çıkmak, ab-dest almak, gusletmek, yemek-içrnek, musafaha etmek, Hacer-i Esved'e d sürmek, bir insandan bir şey almak ve ona vermek ve bunlara benzer işleri yapmak da sağ (el veya ayak) ile olur. Bu işlerin zıddı da sol ile yapılır.
48- Hazreti Aişe'nin (Radıyallahu Anha) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bütün işlerinde - temizlenmesinde ve taranmasında- sağ ile iş yapmak onun hoşuna giderdi:"[14]
49- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) sahih bir isnadla rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu aleyhi ve Sellem'in sağ eli, temiz işleri ve yemeği içindi. Sol eli de, istincası (tuvalet temizliği) ve bedene eziyet veren (sümkürmek gibi) şeyler içindi."[15]
50- Hazreti Hafsa'dan (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, sağ elini yemesi, içmesi ve giyinmesi için kullanırdı: sol elini de bunlardan başka şeyler için kullanırdı."[16]
51- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Elbise giydiğiniz zaman, abdest aldığınız zaman sağlarınızla işe baş-laymız."[17] Bu konuda çok hadisler vardır; Daha doğrusunu Allah (c.c) bilir.

Yıkanmak, Uyumak Yahud Bunlara Benzerişler İçin Elbisesini Çıkaran Kimsenin Okuyacağı Dualar

52- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Saüaliahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Müslüman kişinin elbisesini çıkarmak istediği zaman, Cinlerin gözleri arasında ve insano-ğullannın avretleri arasında engel olan perde, şöyle demesidir.
Bismillâhillezî îâ ilahe illâ hû
(Kendisinden başka hiç bir ilâh olmayan Allah'ın ismi ile (elbisemi çıkarmaya) başlarım."[18]

Evden Çıkarken Okunacak Dualar

53- (Adı Hind olan müminlerin annesi) Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem evinden çıktığı zaman şöyle derdi:
Bismillâhi tevekkeltü ahîlâhi. Allahümme innî cüzü bike en edılleev udalle ev ezille ev uzelle ev ezlime ev uzleme ev echeîe ev yüchele aleyye
(Allah'ın adıyla (çıkarım), Allah'a tevekkül ettim. Allah'ım sığınırım Sana, hakdan sapmamdan yahud saptırılmamdan, ayağımın kaymasından ya Ihı d kaydırılmasından, zulmetmemden yahud zulmedilmemden, bilmememden yahud bana bilgisizlik isnad edilmekten."[19]
Ebû Davud'un rivayetinde, (Ümmü Seleme Radıyallahu Anha'dan Hadîsi şerifin başı şöyle) nakledilir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem benim evimden her çıkışında, gözünü göğe doğru kaldırıp dua ederdi: Allah'ım, ben Sana sığınırım...." Başkasının rivayetinde de: "Evinden çıktığı zaman şu duayı edirdi...." şeklinde başlayarak anlatılan duayı yapardı. Daha doğrusunu Allah bilir.
54- Enes'den (Radiyaîlahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim evinden çıktığı zaman:
"Bismillâhi tevekkeltü alellâhi ve Iâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" (Allah'a tevekkül edip Allah'ın adıyla çıkarım. İbâdete güç yetirmek ve günahlardan korunmak ancak Allah'ın kuvvet ve kudreti iledir), derse; (Melek tarafından) ona şöyle söylenir: Her kederden emin kılındın, muhafaza altına alındın ve doğru yola iletildin. Ayrıca şeytanlar ondan uzaklaşır."[20]
Ebü Davud da rivayetinde şunu ilâve etmiştir: "Bir şeytan diğer şeytana der ki: Hidayete iletilen, her kederden emin kılman ve muhafaza altına alman bir adamla nasıl uğraşacaksın (onu nasıl kaydıracaksın)?"
55- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem evinden çıktığı zaman şöyle buyururdu:
"Bismillâhi, ettükiânü alellâhi, lâ havle ve lâ kuvvete illâ. billahi (Allah'ın adıyla (çıkıyorum), tevekkül Allah'adır. İbâdete güç yetirmek ve günahlardan korunmak ancak Allah'ın kudret ve kuvveti iledir"[21]

Eve Girerken Okunacak Dualar

Evde insan bulunsun veya bulunmasın, içeri girildiği zaman BÎSMİLLÂH demek ve Allah Teaiâ'yi çok zikretmek ve selâm vermek müstahab-dır; çünkü Allah Tealâ şöyle buyurmuştur):
"Evlere girdiğiniz zaman, Allah katından tespit edilmiş bereketli ve çok hoş sağlık dileyişi ile kendinizden olanlara selâm verin (evdeki mü'min-lere yahud evde kimse yoksa: Esselâmu Aleyna, diyerek kendinize selâm verin)."[22]
56- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Enes (Radıyallahu Anh) demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle dedi:
"Yavrum! Ailenin yanma girince selâm ver; çünkü bu, hem sana, hem de ev halkına bereket olur."[23]
57- Ebû Malik El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. (Ebû Malik'in adı El-Haris'dir. Ubeyde, Kâ'b, Amr olduğu da söylenmiştir.) Ebû Malik demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"İnsan evine girdiği zaman şöyle söylesin:
"Allâhümme innîes'elüke hayre'l-mevleci ve hayre'I-mahreci, BismiM-hi velecnâ ve bismillâhi harecnâ ev aîellâhi rabbinâ tevekkelnâ.
(Allah'ım! Ben, girilen yerin hayırlısını ve çıkılan yerin de hayırlısını Senden isterim. Allah'ın adıyla girdik ve Allah'ın adıyla çıktık, Rabbimiz olan Allah'a tevekkül ettik. Sonra ailesine selâm versin. "Esselâmu aleyküm"desin)[24]
58- Ebû Ümame El-Bahilîden rivayet edilmiştir. (Bunun adı, Sudeyy b. Aclân'dır.) Demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur.
"Üç kimse vardır ki, bunların hepsi Azız ve Yüce olan Allah'ın teminatı altındadır:
a) Azîz ve Yüce olan Allah yolunda savaş için çıkan bir adam: bu kimse Azîz ve yüce Allah'ın teminatı altındadır, tâ onu öldürüp de cennete koyun-caya yahud da kazandığı sevab ve ganimetle (evine) onu döndürünceye kadar..
b) (Namaz kılmak için) mescide giden bir adam; bu kimse, Allah Tea-lâ'nın teminatı altındadır, tâ onu öldürüp cennete koyuncaya yahud elde ettiği sevab ve mükâfatla onu eve döndürünceye kadar..
c) Evine" selâm vererek giren bir adam, bu da, noksanlıklardan münezzeh olan Allah Teâlâ'nın himaye ve teminatı altındadır. "[25] Geniş manası ile bu üç kimse, Allah'ın gözetim ve muhafazası altında bulunurlar. Bu ne büyük bir ihsandır!.. Allah'ım, bize bu rızkı ver.
59- Cabir b.Abdullah'dan (Radiyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"İnsan evine girerken ve yemek yerken Allah Teâlâ'yı anarsa, şeytan (arkadaşlarına) şöyle der:
(Burada) size gecelemek yok, aş yok... Fakat adam evine girerken Allah Teâlâ'yi anmazsa, Şeytan şöyle der:
(Arkadaşlar), gecelemek imkânına kavuştunuz. Yemeği zamanında Allah Tealâyi anmazsa, Şeytan şöyle der:
Geceleme yerine ve aşa kavuştunuz. "[26]
60- Abdullah b. Amr b. El-As (Radıyallahu Anhüma) rivayetinde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem gündüz evine döndüğü zaman şöyle derdi:
"Elhamdü lillâhilîezîkefânî ve âvânî, ve'1-hamdü îiîiâhilîezîet'amenî ve sekânî, ve'1-hamdü Îiîiâhilîezî menne aleyye, es'eîüke en tücîrenî minen-nâr.
(Beni barındıran ve himaye eden Allah'a hamd olsun. Beni yediren ve içiren Allah'a hamd olsun, bana ihsan eden Allah'a hamd olsun. Ateşten beni korumanı Senden istiyorum)."[27]

61- Malik'in Muvatta'ından rivayet edildiğine göre, içinde insan bulunmayan bir eve girildiği zaman şöyle demek müstahabdır:
"Esselâmü aleynâ ve ala ibâdillâhissâlihîn . (Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullan üzerine olsun).

Gece Uykusundan Uyanıp Evinden Çıkan Kimsenin Okuyacağı Dualar

İnsan geceleyin uyanıp evinden çıktığı zaman, göğe bakarak Âl-i îmrân Sûresi'nin 190. âyetinden sonuna kadar okuması müstehabdır:
(Gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde akıl sahipleri için (Allah'ın kudret ve azametine delâlet eden) çok büyük alâmetler var...)"[28]
62- Buharî ve Müslim'de, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in böyle yaptığı sabittir; ancak "göğe bakmak" hususu, Buharî'nin Sahîh'in-de vardır, Müslim'de yoktur.
63- Ibni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) sabit olmuştur ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem geceleyin kalkıp teheccüd namazı kılacağı zaman şöyle derdi
"Allâhümme rabbenâ îeke'l-hamdü, ente kayyimussemâvâti ve'l-arzı ve men fîhmne, ve Îeke'l-hamdü, leke mülkü's-semâvâti ve'1-arzı ve men fîhinne, ve leke'l-hamdü ente nûrussemâvâti ve'1-arzı ve men fîhmne ve îeke'l-hamdü ente'l-hakku veva'düke'l-hakku, ve likâuke hakkun, vekav-lüke hakkun, ve'1-cennetü hakkun, vennâru hakkun, ve Muhammedün hak-kun, vessâatü hakkun, alîâhümme leke esîemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve lleyke enebtü, ve bike hâsamtü, ve ileyke hâkemtü, fağfirlî mâkaddemtü vemâahhartü vemâesrertü vemâa'lentü, ente'l-mukaddimu ve ente'l-muehhiru, lâ ilahe illâ ente.
(Allah'ım! Hamd, Sana mahsustur. Sen göklerin, yerin ve onlarda olanların idarecisisin. Hamd, Sana mahsustur. Göklerin ve yerin ve onlarda olanların mülkü Senindir. Hamd, Sana mahsustur. Sen göklerin ve yerin ve onlarda olanların nurusun. Hamd, Sana mahsustur. Sen haksin, va'dın haktır, Sana kavuşmak haktır, sözün haktır, Cennet haktır, Cehennem haktır, Muhammed haktır, Kıyamet haktır, Ya Rab! Sana teslim oldum, Sana îman ettim, Sana tevekkül ettim, (ibâdet ve tevbe ile) Sana döndüm. Senin delillerinle, düşmanlarım yere serdim. Senin hükmüne razı oldum. Yapmış olduğum ve geriye bıraktığım (ölümden sonra da devam edecek) günahlarımı bağışla. Gizliden yaptığım ve alenen yaptığım günahları da bağışla. Sen her şeyin evveli ve her şeyin sonusun (varlığın ezelî ve ebedîdir). Senden başka hiç bir İlâh yoktur."[29]
Bazı raviler, bu duaya "VE LÂ HAVLE VE LÂ KUVVETE ÎLLÂ BİLLÂH" sözünü de eklemişlerdir.

Tuvalete Girerken Okunacak Dualar

64- Enes'den (Radıyallahu Anh) sabit olmuştur ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Helaya gireceği zaman şöyle söylerdi:
"Allâhümme innî eûzü bike minelhubsi ve'1-habâisi" (Allah'ım! Şeytandan ve zararlı şeylerden sana sığınırım)."[30]
65- Buharı ve Müslim'in Sahihlerinden başka yerde, (yukarda geçen hadîs) şöyle rivayet edilmiştir:
"Bismillâhi alîâhümme innî eûzü bike mine'Uhubsi ve'1-habâisi'.'
(Bismillah, Allah'ım, Şeytandan ve zararlı şeylerden Sana sığı-
nınm)."[31]
66- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) bize rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"İnsan helaya girdiği zaman, cinlerin gözleri ile insanoğullanmn avret yerleri arasında perde: BİSMİLLAH, demektir."[32]
Bu hadîsi Tirmizî rivayet etmiştir ve demiştir ki, bunun isnadı kuvvetli değildir. Biz daha önce kitabımızın önsözünde faziletle ilgili işlerde zayıf hadîslerle amel etmenin caiz olduğunu söylemiştik
Alimlerimiz de demişlerdir ki, insan ister binalar içinde bulunsun, ister açık sahrada olsun, bu zikri yapmak müstahabdır. Yine alimlerimiz (Allah onlara rahmet etsin) demişlerdir ki, önce: "BİSMİLLAH" sonra:
"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-hubsi ve'1-habâisi" demek müsta-
habdır.
67-İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, helaya girerken şöyle derdi
"Alîâhümme innî eûzü bike minerricsi'nnecisi, el habîsi'l-muhbisi, eşşeytânirracîmi."
(Allah'ım, ben pisleten pislikten, zarar verenin /uranından, kovulmuş olan şeytandan Sana sığınırın)."[33]

Helada Konuşmak Ve Zikretmek Yasaktır

Bütün zikir çeşitleri ile her türlü konuşma, helada ihtiyaç giderme esnasında mekruhtur. İnsan ister binalar dahilinde, ister açıkta sahralarda bulunsun, hüküm değişmez. Ancak zaruret gereği olarak konuşulabilir. Bu hususta alimlerimizden bazısı demiştir ki, insan aksırdığı zaman bu halde iken Allah Tealâ'ya hamd getirmez, aksırana da "Yerhamükellah" demez, selâmı almaz, ezan okuyan müezzine icabet etmez (sözlerini tekrarlamaz). Selâm veren, verdiği selâmla yetinir ve helâdakinden karşılık almaya hak kazanmaz. Burada bütün sözler tenzihen mukruhtur, haram değildir. Eğer aksırır da kalbi ile Allah Tealâ'ya hamd ederse ve dilini dep-retmezse, bunda bir sakınca yoktur. Cima halinde de insan yine böyle davranır.
68- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve sellem idrarını yaparken ona bir adam tesadüf etti de selâm verdi. Peygamber onun selâmına mukabele etmedi."[34]
69- Muhacir b.Kunfüz'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem idrarını yaparken yanına varmış oldum da ona selâm verdim, abdest alıncaya kadar benim selâmıma mukabele etmedi. Sonra benden özür dileyerek şöyle buyurdu:
O durumda Allah'ın adını anmayı hoş görmedim, ancak taharet veya temizlik halinde söylenmesini istedim, "[35]

Abdest Bozmak İçin Oturana Selam Verilmemesi

Alimlerimiz demişlerdir ki, buna selâm verilmesi mekruhtur. Eğer selâm veren olursa, cevab almaya hak kazanmaz; çünkü bu hususta îbni Ömer ve El-Muhacir'in rivayet ettikleri hadîs geçmiştir.

Tuvaletten Çıkarken Okunacak Dualar

Tuvaletten çıkan Şöyle söyler:
Ğufrâneke, elhamdü HHâhillezî ezhebe annî el-eza ve âfânî"
(Allah'ım) Senin mağfiretini dilerim. Benden eziyeti gideren ve bana afiyet veren Allah'a hamd olsun."[36]
70- Ebû Davud ve Tirmizi'nin sünenlerinde sahîh hadîs olarak sabittir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem (heladan çıktığı zaman) "ĞUFRÂNEKE (Senin mağfiretini dilerim)." söylerdi. Hadisin geri kalan kısmını Nese'î ve îbni Mace rivayet etmişlerdir.
71- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüliah Sailallahu Aleyhi ve Sellem helâden çıktığı zaman şöyle buyururdu:
"Elhamdü lillâhillezî ezâkanî lezzetehû ve ebkâ fiyye kuvvetehû ve defea annî ezâhu
(Nimetin lezzetini bana taddıran, onun kuvvetini bende bırakıp eziyetini benden gideren Allah'a hamd olsun)[37]

Abdest Alırken Okunacak Dualar

Abdest almak için su kabına suyu dökmek veya kuyudan abdest suyu çekmek istendiği zaman "BÎSMÎLLÂH" demek müstahabdir Abdestin başında
' 'Bismillâhirrahmânirrahîm''
(Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım)." demek müstahabdir. Eğer yalnız "BİSMİLLAH" denirsede kâfi gelir. Âlimlerimiz demişlerdir ki, eğer bir kimse abdestin başında besmele getirmeyi terkederse, abdest arasında onu söyler. Fakat abdesti tamamlayıncaya kadar terk etmiş olursa, besmele yerini geçirmiş sayılır, onun için besmele getirmez, ancak abdesti yine sahîh olur; ister kasden, ister sehven terk etmiş olsun...
Bu görüş, bizim mezhebimizin ve alimler çoğunluğunun mezhebidir. Abdest alma sırasında besmele getirilmeyeceğine dair zayıf hadîsler nakledilmiştir. Ahmed b.Hanbel'den sabit olduğuna göre, demiştir ki, Abdest almada besmele getirilmesine dair sabit olmuş bir hadîs bilmiyorum.
72- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) Hazretlerinin Peygamber SallalIahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet ettiği şu hadîs, bu cümledendir:
"Allah adını anmayan (Besmele getirmeyen) kimse için abdest yoktur."[38]
Âlimlerimizden biri olan Şeyh Ebu'1-Feth Nasru'l-Makdisî El-Zahid demiştir ki, abdestin başında besmele getirdikten sonra: Eşhedü En Lâ îlâhe İllallâhu Vah Vahdehû Lâ Şerîke Leh. Ve Eşhedü Enne Muhammeden Abduhû ve Resûîühu. (Allah'dan başka İlâh olmadığına yalnız O var olduğuna ve O'nun ortağı bulunmadığına şâhidlik ederim. Yine şâhidlik ederim ki, Muhammed O'nun kuludur ve Peygamberidir) demek müstehap-tır."
Şeyh Ebû'l-Feth'in söylediği budur; böyle söylemekte bir sakınca yoktur; fakat sünnet olma bakımından bunun aslı da yoktur. Âlimlerimizden ve başkalarından da bunu söyleyen hiç bir kimseyi bilmiyoruz. Daha doğrusunu Allah bilir.

Abdesti Tamamladıktan Sonra Okunacak Dualar

"Eşhedü en lâ ilahe illâîlâhu vahdehû lâ şerîke lehu ve eşhedü enne Muhammeden abduhû verasûlühu. Alîâhümme'c-aîmminettevvâbîne vec-alnîmine'l-mütatahhirîne sübhânekellâhümme ve bihamdike. Eşhedü en lâ ilahe illâ ente estağfiruke ve et'ubü ileyke.
(Allah'dan başka bir İlâh olmadığına yalnız O'nun var olduğuna şâhidlik ederim. O'nun ortağı yoktur. Yine şâhidlik ederim ki Muhammed O'nun kuludur ve Peygamberidir. Allah'ım! Beni tevbe edicilerden kıl ve beni temizlenip pâk olanlardan yap. Sana hamd ederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim. Şâhidlik ederim ki, Senden başka İlâh yoktur. Senden mağfiret dilerim ve Sana sığınıp tevbe ederim."
73- Ömer b.EI-Hattab'dan (Radıyaîlarm Anh) bize rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim abdest alır da:
"Eşhedü en lâ ilahe illallâhu vahdehû lâ şerîke lehu ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasûlühu"
(Allah'dan başka İlâh olmadığına, yalnız O var olduğuna şâhidlik'ederim. O'nun ortağı yoktur. Ve Şâhidlik ederim ki, Muhammed O'nun kuludur ve Peygamberidir)[39] derse, Cennetin sekiz kapısı ona açılır, hangisinden isterse (cennete) girer."
74- Yukarki hadîsi Tirmizî rivayet etmiş ve:
"Allâhümmec'alnî minettevvâbîne vec'alnî minelmütatahhirîne
(Allah'ım! Beni tevbe edicilerden kıl ve beni temizlenip pâk olanlardan yap) "sözlerini ilâve etmiştir. Nese'î de," Gece-gündüz İşleri" bölümünde ve başkası zayıf bir isnadla:
"Sübhânekellâhümme ve bihamdike. Eşhedü en îâ ilahe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyk
(Allah'ım, Sana hamd ederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim. Senden başka İlâh Yoktur. Senden mağfiret dilerim ve Sana tevbe ederim), şeklinde rivayet etmişlerdir.
75- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anh) bize rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim abdest alır da sonra:
Eşhedü en lâ ilahe illâlîahu ve eşhedü enne muhammeden abduhû ve rasûlühu
(Allah'dan başka ilâh olmadığına şâhidlik ederim ve yine şâhidlik ederim ki, Muhammed Allah'ın kuludur ve Peygamberidir), sözlerini konuşmadan önce söylerse, iki abdest arasındaki günahları bağışlanır."[40]
76- Enes'den bize rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim abdesti güzelce alır da ve sonra üç defa:
Eşhedü en lâ ilahe illâllahu vahdehû lâ şerike lehu ve eşhedü enne mu-hammeden abduhû ve rasûlühu
(Şahidlik ederim İd, Allah'dan başka Üâh yoktur, yalnız O vardır O'nun ortağı yoktur. Yine şahidlik ederim ki Muhammed Allah'ın kuludur ve Peygamberidir) derse, Cennet kapıları ona açılır ve hangisinden dilerse girer"[41]
"Eşhedü en lâ ilahe illallah" sözünün üç defa tekrar edilmesi, İbni Sünnî'nin kitabında, Osman b.Affan'dan (Radıyallahu Anh) zayıf bir is-nadla rivayet edilmiştir.
Şeyh Nasru'l-Makdisî şöyle demiştir: İnsan bu anılan zikirlerle beraber: "Allâhümme saîii vesellim ala muhammedin ve ala âli muhammedin" (Allah'ım, Muhammed'e ve O'nun âline rahmet et ve selâmet ver) söyler, tnsan bu zikirleri kıbleye dönük olarak ve abdesti tamamladıktan sonra söyler.

Abdest Azalarını Yıkarken Okunacak Dualar

Abdest azaları üzerine duaya gelince, bu hususta Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den herhangi bir rivayet gelmemiştir. Ancak fıkıh âlimleri demişlerdir ki, Selef den gelen duaları yapmak müstahab olur. Onlar bu dualar üzerinde uzatmalar ve kısaltmalar yapmışlardır. Onların söyledikleri duaların özü şudur:
Abdest almaya başlarken Besmele getirdikten sonra:
Eîhamdü lillâhillezî ceale'1-mâe tahûren (Suyu temiz yaratan Allah'a ha m d olsun) der.
Ağzı çalkaladığı zaman:
"Allâhümmeskmîmin havzı nebiyyike sallaîlahu aleyhi ve selleme ke'-sen lâ ezmeu ba'dehu ebeden
(Allah'ım! Bana Peygamberinin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) havuzundan öyle bir Cennet içkisi içir ki, artık ondan sonra susamayayım)" söyler.
Buruna su verdiği zaman:
"Allâhümme lâ tüharrimnî râihate naîmike ve cennâtike (Allah'ım! Cennetlerinin ve nîmetlerinin kokusundan beni mahrum etme)" söyler.
Yüzünü yıkadığı zaman:
"Allâhümme beyyiz vechî yevme tebyezzu vücûhun ve tesveddü vücûhun"
(Allah'ım!, bazı yüzlerin karardığı ve bazı yüzlerin beyazladığı günde (kayâmette) benim yüzümü ağart)" söyler.
Kollarını yıkadığı zaman:
"Allâhümme a'tınî kitabî biyemînî, Allâhümme lâ tu'tınî kitabî bişimâlî (Allah'ım!, amel defterimi sağ elime ver, Allah'ım, amel defterimi sol elime verme)" der.
Başı meshettiği zaman:
"Allâhümme harrim şa 'n ve beşerîaîennâri ve ezıîlenî tahte arşike yev~ me lâ zille illâ zıllüke
(Allah'ım, saçımı ve derimi ateşe haram kıl ve Senin gölgenden (himayenden) başka bîr gölge olmayan günde, beni Arş'ımn altında gölgelendir)" der.
Kulaklarını meshederken:
"AUâhümmec'alnî minellezîne yestemi ûnelkavle ve feyettebiûne ahsenehu"
(Allah'ım, hak sözü işitip de onun en güzeline uyanlardan eyle beni)"der.
Ayakları yıkarken:
"Allâhümme sebbit kademeyye alessırâtı"
(Allah'ım, benim ayaklarımı sırat (köprüsü) üzerinde sabit eyle)" der. Daha doğrusunu Allah bilir.
77- Ebû Musa Eî-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) sahîh bir isnadla rivayetlerine göre şöyle demiştir:
"Ben, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e abdest suyu getirdim de o abdest aldı. Onun şöyle diyerek dua ettiğini işittim:
"Allâhümmeğfir lî zenbî ve vessi lî fî darı ve bârik lî fi nzkî" (Allah'ım, benim günâhımı bağışla, evimde bana genişlik ver, rızkımda bana bereket ver)."
Ben dedim ki: Ey Allah'ın Peygamberi! Senin şöyle şöyle dua ettiğini işittim. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
- O dualar herhangi (noksan) bir şey bıraktı mı"[42]

Gusül Ederken Okunacak Dualar

Abdest hakkında anlattığımız besmele ve ondan başka bütün duaları gusül yaparken de söylemek müstehabdır. Cünüb, hayız ve bunlar dışındaki yıkanma hallerinde fark gözetilmez. Bazı alimlerimiz demişlerdir ki, gusleden kimse cünüb yahud hayız ise, Besmele getirmez. Fakat meşhur olan, Besmeleyi, diğer dualar gibi söylemektir. Ancak cünüb ve hayız olanların Besmele ile Kur'an'ı kasdetmeleri caiz olmaz.

Teyemmüm Yaparken Okunacak Dualar

Teyemmümün başında "BİSMİLLAH" demek müstehabdır. Teyemmüm alan kimse, cünüb yahud hayız ise, durum değişmez, gusülde zikrettiğimiz gibi hareket eder. Ancak Besmele'den sonra kelime-i şehâdet getirmek, abdest kısmında geçen zikirleri, yüz ve eller üzere söylenen du-âları yapmaya dair âlimlerimizden ve başkalarından nakledilen bir şey görmedim. Bu husustaki açık hüküm, abdest hakkında söylediklerimizi uy- . gulamaktır; çünkü teyemmüm, abdest gibi bir taharettir (temizliktir).

Mescide (Camiye) Gitmek İçin Evinden Çıkan Kimsenin Okuyacağı Dualar

İnsan evinden hangi yere çıkarken ne söyleyeceğini daha önce anlatmıştık. Ancak cami ve mescide gitmek üzere evden çıkarken (öncekilerine) şu duaları da eklemek müstehab olur:
78- Bu dualardan biri de, İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) teyzesi (ve müminlerin annesi) Meymûne'nin (Radıyallahu Anha) evinde gecelediğinde, Peygamberin teheccüdü (gece namazı) ile ilgili olarak uzunca anlattığı şu hadîstedir:
İbni Abbas demiştir ki: "... Nihayet müezzin ezan okudu, yani sabah ezanını okudu. Peygamber de şöyle söyleyerek namaza çıktı:
"AHâhümmec'aJ fî kalbînûren, ve fîHsânînûren, vec'al fî sem'î nû-ren, vec'aî fî basarî nûren, vec'al min hal fî nûren, ve min etnâmînûren,vec'al min fevkînûren, ve min tahtı nûren. Allâhümme a'tinî nûren." tahtı nûren."
(Allah'ım! Benim kalbime nur,lisânıma da nur ver. Kulağıma nur ver, gözüme de nur ver. Arkamdan nur, önümden de nur ver. Üzerimden nur, altımdan da nur ver. Allah'ım' Bana nur ver)"[43]
79- Bilâl'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Rasûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seılem namaza çıktığı zaman şöyle derdi:
"Bismiîlâhi âmentü billahi, tevekkeltü alellâhi. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi. Allâhümme bi hakkı's-sâilîne aleyke ve bihakkı mahreci hazâ feinnîlem ahruchu eşeren ve lâ betaren ve lâ riyâen ve lâ süm'aten. Harectü ibtigae merzâtike vettikâe sehatıke. Es'elüke en tüîzenîminennâri ve tüdhilenî'l-cennete.
(Bismillah, Allah'a iman ettim, Allah'a tevekkül ettim. İbâdete güc yetirmek ve günahlardan sakınmak, ancak Allah'ın kudret ve kuvveti iledir. Allah'ım! Senden isteyenlere olan va'dın hakkı için ve benim bu (ibadete rızan için) çıkışım hakkı için, ben ne azgın, ne taşkın

kimse olarak, ne de gösteriş ve riya sahibi olarak çıkmadım; Senin rızânı kazanmak için ve Senin gazabından korunmak için çıktım. Senden, beni ateşten korumanı ve beni cennete koymanı istiyorum"[44]

Mescide Girerken Ve Oradan Çıkarken Okunacak Dualar

Mescide girerken şöyle demek müstehab olur:
"Eûzü billahi'1-azîmive bivechihilkerîmi ve suîtânihi'l-kadîmi mineşşey-tânirracîmi. Elhamdü lillâhi. Allâhümme salli ve settim alâ muhammedin ve alâ âli muhammedin. Allahümmeğfir lî zünûbî veftah lî ebvâbe rahmetike.
(Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan Şeytandan, yüce Allah'a, kerîm zatına ve daimî olan kudretine sığınırım. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in Ailesine rahmet et ve selâmet ver. Allah'ım! Benim günahlarımı bağışla ve rahmetinin kapılarını bana aç)"
Sonra içeri girerken "Bismillah" deyip sağ ayağını ileri atarak. Çıkışta ise, sol ayağını ileri atar ve yukardaki duayı tekrar aynen okur. Yalnız
"Ebvâbe rahmetike" (Senin rahmet kapılarını) yerine "Ebvâbe fadîike" İhsanının kapılarını (bana aç)" def.
80- Ebû Humeyd yahud Ebû Üseyd'den (Radıyallahu Anhüma) Re-sûlüllah Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biriniz mescide girerken Peygambere Salâtü selâm getirsin, sonra şöyle desin:
"Allâhümmeftah lî ebvâbe rahmetike"
(Allah'ım! Bana rahmetinin kapılarım aç). Çıkarken de:
"Allâhümme innî es'elüke min fadlike"
(Allah'ım! Senin ihsanından Senden isterim) söylesin."[45] Müslim'in rivayetinde: "Peygambere Salâtü Selâm getirsin" sözü yoktur. Bu diğerlerinin rivayetinde vardır.
îbni Sünnî de rivayetinde: "Çıkarken peygambere salâtü selâm getirsin
ve:
"Allâhümme e'izni mineşşeytânirracîm"
(Allah'ım! Beni koğulmuş şeytandan koru) desin." sözlerini ilave etmiştir. Bu ziyadeleri, îbni Mace, Ibni Huzeyme, Ebû Hatem b. Hibban, sahihlerinde rivayet etmişlerdir.
81- Abdullah b. Amr b. El-As, Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem'den rivayet ettiğine göre, Peygamber mescide girerken şöyle buyururdu:
"Eûzü billahi* 1-azîmi ve bivechihi'î-kerîmi ve suîtânihi'l-kadîmi mineş-şeytânirrâcîmi."
(Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan Şeytandan, Yüce Allah'a, kerîm zatına ve daimî olan kudretine sığınırım)" Peygamber buyurdu ki: "İnsan bu sözleri söydeği zaman, Şeytan: Bu adam diğer günlerde de benden korundu. "[46]
82- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem Mescide girdiği zaman:
"Bismillâhi, Allâhümme salli alâ Muhammedin" (Allah'ın adıyla, Ey Allah'ım! Muhammed'e rahmet et) derdi. Mescid-den çıktığı zaman da yine:
"Bismillâhi, Allâhümme sallı alâ Muhammedin" derdi"[47] Mescide girerken ve mescidden çıkarken Peygambere Salât getirmekle ilgili bu hadîsi, yine biz İbni Ömer'in rivayetinden naklettik.
83- Hazreti Hasan'ın oğlu Abdullah annesinden, annesi de Abdullah'ın büyük annesinden (Hazreti Fatıme'den Radıyallahu Anha) yapılan rivayette, Hazreti Fatıme şöyle demiştir: "Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Mescide girdiği zaman Allah Tealâ'ya hamd ederdi ve Besmele getirirdi ve şöyle derdi:
"Allâhümmeğfir lî veftah lî ebvâbe rahmeüke" (Allah'ım! Beni bağışla ve rahmetinin kapılarım bana aç) Dışarı çıkınca da bunun gibi söyler ve şöyle bitirirdi:
"Allâhümmeftah lî ebvâbe fadlike" (Allah'ım! Bana ihsanının kapılarını aç)"[48]
84- Ebû Ümâme'den (Radıyallahu Anhu), o da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz mescidden çıkmak istediği zaman, İblis'in askerleri çağrışırlar ve onları, arılar anaları etrafında toplandığı gibi bir araya getirip toplanırlar. Bunun için sizden biriniz mescidin kapısında durduğu zaman:
"Allâhümme innî eûzü bike nıin iblise ve cünûdihi" (Allah'ım! Ben, İblis'den ve askerlerinden Sana sığınırım) desin; çünkü bunu söylerse, artık ona zarar veremez."[49]

Mescidde Okunacak Dualar

Mescid içinde Allah'ı zikretmeyi çoğaltmak, tesbîh, tehlîl, tahmîd, tekbîr ve bunlardan başka zikirlerde bulunmak müstehabdır. Yine çok Kur'ân okumak, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadîslerini okumak, fıkıh iimini ve diğer şeriat ilimlerini öğrenmek müstehabdır.
Allah Tealâ şöyle buyurur:
"Bu nûr, o mescidlerde yakılır ki, onların yüce tamnmasını ve içlerinde isminin anılmasını Allah emretmiştir. Bu mescidlerde sabah ve akşam (müminler) Allah'ı tesbîh ederler, (beş vakit namaz kılarlar). Nice adamlar vardır ki, ne bir ticaret, ne de bir ahş-veriş, Allah'ı anmaktan, namazı gereği üzere kılmaktan ve zekât vermekten kendilerini alıkoymaz. Onlar bir günden korkarlar ki, o günde (kıyamette) kalbler ve gözler korkudan halden hale döner kıvranır."[50]
Yine Allah Teâlâ buyurur ki:
"...Kim Allah'ın alâmetlerim (din işlerini) büyük tanırsa, muhakkak ki bu kalblerin takvâsındandır."[51]
Yine Allah Teâlâ buyurur:
"Kim, Allah'ın korunmasını emrettiği şeylere hürmet gösterirse, bu, Rabbi katında kendisi için mutlak hayırlıdır."[52]
85- Büreyde'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallalîahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Mescidler, bina edildikleri şey (zikir ve Kur'ân okumaktan ibaret ibadetler) için esastırlar."[53]
86- Enes'den (Radıyallahu Anh):
' 'Mescid içinde idrar yapan bir Bedeviye, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Bu mescidler, ne bu idrar ve ne

pisliklerden ibaret hiç bir şey için mahal olamaz. Mescidler ancak Allah'ı zikretmek ve Kur'ân okumak içindir.'[54] Yahud Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bunun benzerini söylemiştir. (Namazda hem zikir, hem de Kur'an okumak olduğu için, camide namaz kılınmakla her iki ibâdet yapılmış olur.)
Mescidde oturana, îtikâfı (ibâdet niyeti ile beklemeyi) niyet etmek uygun düşer. Az bir zaman beklese dahi, bizim mezhebimizde (şafii) îtikâf olur. Öyle ki, alimlerimizden bir kısmı: Yürüyüp geçmek suretiyle mescide giren kimse, beklemese dahi, onun îtikâfı sahîh olur, demiştir. Bu görüş sahibine göre, îtikâf faziletini elde etmek için, mescide uğrayıp geçenin îtikâfa niyet etmesi uygun olur. Bunun da en faziletlisi, kısa bir müddet bekleyip sonra geçip gitmektir.
Yine mescidde oturan kimsenin iyi gördüğü şeyleri tavsiye etmesi, kötü gördüğü şeylerden insanları alıkoyması uygundur. Böyle hareket etmekle, mescidler dışında olan insanlar görevli iseler de, mescidlere tazim, hürmet ve saygı gösterme bakımından buralarda görev daha kuvvetleşir.
Alimlerimizden biri demiştir ki, mescide girip de, ya abdestsizlikten, ya meşguliyetten ya da benzeri hallerden dolayı orada "Tahiyye-i Mescid Namazı (îki rekât mescide hürmet namazı) kılmak imkânını bulamayan kimsenin, dört defa:
"Sübhânellâhi ve'î-hamdü lillâhi ve lâ ilahe illâhu vellâhu ekber" (Allah noksanlıklardan münezzehtir. Hamd, Allah'a mahsustur. AI-lah'dan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür) demesi müstehabdır. Selefden (önceki alimlerden) bir kısmı da bunu söylemiştir. Bunu söylemekte bir beis yoktur.

Mescid İçinde Yitiğini Bağırarak Arayan Yahut Satış Yapan Kimsenin İşini HoşGörmemek Ve Ona Beddua Etmek

87- Ebû Hureyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Bir kimse, mescid içinde yüksek sesle yitiğini arayan adamı işittiği zaman:
"Lâ reddehaüahu aleyke"
(Allah onu sana geri vermesin) desin. Çünkü mescidler bu mak-sad için yapılmamıştır, "[55]
88- Büreyde'den (Radıyaliahu Anh) rivayet edilmiştir: "Mescidde bir adam bağırıp şöyle dedi: Kırmızı deveyi bulup da sahibini arayan kim? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: LA VE-CEDTE (Aradığını) bulmayasın; mescidler, ancak ibâdet için yapılmıştır.»[56]
89- Ebû Hureyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Mescid içinde satan yahut satın alan bir kimseyi gördüğünüz zaman:
"La erbahallâhu Ticâreteke"
(Allah ticaretine kâr vermesin) deyin. Yine orada yitiğini çağırarak arayan kimseyi gördüğünüz zaman:
"Lâ reddellâhu aleyke"
(Allah (onu) sana geri vermesin) deyin."[57]

İçinde Ne İslâmı Öven, Ne Takvayı Öğreten, Nede Ahlakın Güzelliklerine Teşvik Eden Sözbulunmayan Bir Şiir; Mescidde Okuyan Kimseye Beddua Edilmesi

90- (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Mescidde şiir okuyan kimseyi gördüğünüz zaman ona üç defa:
"Faddellâhu fâke".
(Allah dişlerini kırsın) deyin."[58]

---

[1] Buhârî. Müslim.
[2] Buhârî.
[3] İbn-i Sünnî, Sahih bir isnadla Ebû Hüreyre (r.a.)'den. Nesâî. Tirmizî.
[4] ibn-i Sünnî.
[5] İbn-i Sünnî.
[6] Ebû Dâvud. Nesâî.
[7] Ebû Dâvud. Nesâî. Hâkim, el-Müstedrek.
[8] İbn-i Sünnî. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[9] İbn-i Sünnî.
[10] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadîs Hasen'dir.)
[11] Tirmizî.
[12] Buhârî.
[13] İbn-i Mâce. İbn-i Sünnî. Nesâî.
[14] Buhârî. Müslim.
[15] Ebû Dâvud ve başka Sünen sahipleri.
[16] Ebû Dâvud. Beyhakî
[17] Ebû Dlvud ve TirmİzÎ, Ebû Hureyre (r.a)'den. Ibn-i Mâce. Beyhakî. Bu hadiss hasendir.
[18] İbn-i Sünnî, Enes (r.a)'den.
[19] Tirmizî. Ebû Dâvud. İbn-i Mâce. Nesâî, Ümmü Seleme (r.anhâ)'den. (Tirmizî demiştir ki bu sahih bir hadistin)
[20] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî ve başka sünen sahipleri. Tirmizî: "Bu hadis Hasen'dir.1'
[21] Ibn-i Mâce, İbn-i Sünnî.
[22] Kur'ân-ı Kerim, Nûr Sûresi: 6
[23] Tirmizî (Tirmizî demiştir ki bu hadîs Hasen'dir Sahîh'tir.
[24] Ebû Dâvud.
[25] Ebû Dâvud. Hasen bir isnadla. Hâkim, el-Müstedrek.
[26] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[27] İbn-i Sünnî. Bu hadisin isnadı zayıftır.
[28] Kur'ân-ı Kerim, Âl-İ İmrân Sûresi: (190-200).
[29] Buhârî. Müslim.
[30] Buhârî. Müslim.
[31] Tirmizî. Ebû Dâvud. Nesâî.
[32] Tirmizî.
[33] Ibn-i Sünnî. İbn-i Mâce.
[34] Müslim. Nesâî.

[35] Ebû Dâvud. Nesâî. İbn-i Mâce. Sahih isnadlarla rivayet etmişlerdir.
[36] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbnî Mâce. Nesâî. Hz. Aişe (r.anhâ)'den.
[37] Ebû ibn-i Sünnî. Taberânî.
[38] Bunu Ebû Davud ve ondan başkası rivayet etmiştir. Yine Saîd b. Zeyd, Ebû Sâid, Aişe, Enes b. Malik ve Sehl b. Sa'd Radıyallahu Anhüm Hazretlerinden bize bu şekilde rivayet edilmiştir. Bu hadîslerin hepsi Beyhakî ve ondan başkasının sünenlerinde bize rivayet edilmişse de bu hadislerin tümünü Beyhakî ve ondan başka alimler zayıf görmüşlerdir.
[39] Müslim. TİrmizÎ. Ibn-i Mâce. Nesâî.
[40] Sünen-i Dârekutnî. Bu hadisin isnadı zayıftır.
[41] Ahmed ibn-i Hanbel. İbn-i Mâce. îbn-i Sünnî. Bu hadîsin isnadı zayıftır.
[42] Neseî. İbn-i Sünnî.
[43] Müslim, Ebû Dâvud. Ncsâî.
[44] Bu hadis zayıftır. Bunun ravilerinden biri, El-Vazi' b. Nafi' El-Ukaylî'dir. Bu kimsenin zayıf bir ravi olduğunda ittifak vardır ve bu Münker bir hadis'tir. (Ravisi zayıflar). İbn-İ Sünnî'nin kitabında, Ebû Saîd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) Atıyyetü'l-Avf'ın aynı manada naklettiği hadis bize rivayet edilmiştir. Ancak Atıyye de zayıf bir ravidir.
[45] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî. tbn-i Sünnî. İbn-i Mâce. Hâkim.
[46] Ebû Dâvud. Bu hadis hasendir. Ebû Davud, sağlam bir isnadla bunu rivayet etmiştir.
[47] îbn-i Sünnî.
[48] İbn-i Sünnî. Tirmizî. İbn-i Mâce. Müsned-i Ahmed b. Hanbel.
[49] İbn-i Sünnî.
[50] Kur'ân-ı Kerim, Nûr Sûresi: 36-37.
[51] Kur'ân-ı Kerim, Hac Süresi: 32
[52] Kur'ân-ı Kerim, Hac Sûresi: 30
[53] Müslim.
[54] Müslim. Buhârî. Nesâî. İbn-İ Mâce.
[55] Müslim. Ebû Dâvud. TİrmizÎ.
[56] Müslim.
[57] Tirmizî, (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[58] İbn-i Sünnî

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nezrin, Cimriyi Malını Vermeye Zorlaması Ve Allah'ın Kazasının Geri Çevrilmeyeceği Hakkında Gelen Rivayetler
Bir Kimsenin "Ben Filandan Hayırlıyım" Demesinin Doğru Olmayacağı Hakkındaki Hadis
233-235. Hadîslerin Şerhi
Bir Kulun "Ben Yunusu'bnu Metta'dan Daha Üstünüm' Demesi Yaraşmaz' Hadisi
236 - 238. Hadislerin Şerhi
İyiliğe Teşvik Ve Kötülükten Alıkoymak Hakkındaki Rivayetler Zor Durumda Olan Birindeki Alacağını Geciktirmenin Fazileti İle İlgllt Hadîs
239 ¦ 244. Hadislerin Şerhi
"Kim Zor Durumda Olanın Borcunu Bekletirse" Hadisi
245 - 249. Hadislerin Şerhi
•Fenalıktan Alıkoymak1 İle İlgili Hadis
250-258. Hadislerin Şerhi
Bir "Not
Allah İçin Birbirlerini Sevenler1 İle İlgili Hadis
Yüce Allah'ın "Hastalandım Beni Ziyaret Etmedin" Diye Buyurması İle İlgili Hadis
265. Hadisin Şerhi
Yüce Allah'ın "Ey Kullarım Ben Zulmü Kendi Nefsime Haram Kıldım". Diye Buyurması İle İlgili Hadis
267. Bir Başka Rivayette:
266-269. Hadislerin Şerhi
"Kibriya Benim Ridamdık, Azamet İse İzarımdır"Hadisi
270 - 273. Hadislerin Şerhi
'Musa Aleyhisselam'ın Hızır Aueyhisselâm'la Buluşma İsteği' İle İlgili Rivayetler:
274-27a Hadislerin Şerhi
İntihar Etmenin Cezası Cehennemdir
277. Hadisin Şerhi
Kimse Allah'ın Fazlından Müstağni Kalamaz
278 - 280. Hadislerin Şerhi
Eşlem Kabilesini Allah Selamete Kavuşturdu
281 - 282. Hadislerin Şerhi
Kur'an Okumayı Kolaylaştırma Kur'an Okurken Zorlanmayıp Rahat Okumak, Gece Kur'an Okumak, Kevser Suresinin İndirilmesi, Resulullah Aleyhîsselam'a Salat Getirmenin Fazileti, Hazret! Hatice
Radıyallahü Anka'nın Üstünlüğü Ve Onun Cennette Bir Ev İle Müjdelenmesiyle İlgili Rivayetler
283. Hadisin Şerhi
"Üç Kişi Vardır Ki, Onları Allah Sever" Hadisi.
284. Hadisin Şerhi

Nezrin, Cimriyi Malını Vermeye Zorlaması Ve Allah'ın Kazasının Geri Çevrilmeyeceği Hakkında Gelen Rivayetler

Bir Kimsenin "Ben Filandan Hayırlıyım" Demesinin Doğru Olmayacağı Hakkındaki Hadis

233. Buharı Rahmetullahi Aleyh, nezir hadisini C.8,s.l25-te, Kitabu'l-Kader'in 'Nezrin Kulu Kadere İlkası' başlıklı babda rivayet etmiştir Ebu Nu'aym'ın Sufyan'dan, onun Mansur'dan onun da Abdul-lahi'bnu Mürre'den rivayetine göre Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anh şöyle söylemiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm nazirden nehyetti ve: "O bir şeyi geri çevirmez, onunla cimriden hak alınır" buyurdu"[1]

234. Yine Buharı şöyle bir rivayete yer vermiştir:
Bişru'bnu Muhammed Abdullah'tan, o Ma'mer'den, o Hemmamu'bnu Munebbih'ten, o da Ebu Hur&yre Radıyallakü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Nezir Ademoğluna bir şey sağlamaz. Benim takdir etmediğim vuku bulmaz. Ancak ona kaderde olan gelir. Onu kendisi için mukadder kılmışımdır. Ancak nezirle cimriden malını çıkarırım, (sadaka vermeyen cimrinin malından bu yolla sadaka hakkını çıkarırım)."[2]

235. Bu hadisi İbnu Mace de şu lafızla rivayet etmiştir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Nezir Ademoğluna kendisi için takdir olunandan fazla bir şey sağlamaz. Ancak onun için kader galabe eder ve kendisi için takdir olunan verilir. Nezir ile de cimrinin malndan gereken çıkarılır. Kendisi için daha Önce kolaylaştırılmamış olan o halde kolaylaş-tırılır. Allahü Teala: İnfak et, Ben de sana vereyim, buyurdu."[3]

233-235. Hadîslerin Şerhi

Birinci hadisin kudsî hadis olduğunu gösterecek herhangi bir delil ve işaret yoktur. O normal bir hadisi nebevidir. Aynı hadisi Müslim, Ebu Davud, Nesâî ve tbnu Mace de rivayet etmiştir,
Müslim'in rivayetinde şöyle deniliyor: "Nezirde bulunmayın, nezir kaderden bir şey değiştirmez. "Buradaki anlam şudur: Allah'ın hakkınızda mukadder kıldığını bertaraf etmek niyetiyle yahut Allah'ın sizin için mukadder kılmadığı bir şeye kavuşacağınız ümidiyle nezirde bulunmayın.
"Onunla cimriden hak alınır". Yani cimri bir kimse kendine ulaşacak bir karşılık olmaksızın sadaka vermezken, nezirde bulunur, nezrettiği şey de kendisi için takdir olana denk gelebilir ve böylece onun vermek istemediği şey ondan alınır.
"Hak alınır" sözü nezredilenin yerine getirilmesinin vacib olduğuna delalet etmektedir.
Nehyedilen nezir ise, kaderde olanı değiştireceğine inanılan nezirdir. Niceleri böyle inanmaktadır. Nezir ile bir çok dileğin yerine

geldiğini görünce bu şekilde inanmaktadırlar.
Ama kişi. zararı da faydayı da verenin Allah olduğuna, kaderde olanı da hiçbir şeyin değiştirmeyeceğine, nezrin ancak bir vesile teşkil edebileceğine inanarak nezirde bulunursa, yasak bir iş yapmış olmaz. Bilakis bu bir taattır ve nezredileni yerine getirmeyi gerektirir.
ikinci hadis ise, zahiren hadis-i kudsîdir. Çünkü hadiste "Nezir Ademoğluna bir şey sağlamaz, benim takdir etmediğim vuku bulmaz" diye buyuruluyor. Fiiller kimin hakkında takdir olunmuş ise ona nisbet edilir. Gerçekte, yaratan Allah'tan başkası değildir.[4]

Bir Kulun "Ben Yunusu'bnu Metta'dan Daha Üstünüm' Demesi Yaraşmaz' Hadisi

236. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh Kitabu't-Tev-hid'in 'Peygamber Aleyhisselâm'ıı Zikri ve Rabb'inden Rivayeti11 başlıklı babında C.9,s.l57 rivayet etmiştir:
Hafsu'bnu Ömer Şu'be'den, o da Katade'den rivayet etmiştir. Ayrıca Halife, Yezidu'bnu Zurey'den, o Sa'îd'den, o da Katade'den; Katade ise Ebu'l-Aliye'den, o Abdullah ibni Abbas Radıyallahü Anh'ten, o da Peygamber Aleyhisselâm'ın, Rabb'inden rivayetle şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Bir kulun 'O, Yunusu'bnu Metta'dan daha üstündür', demesi yaraşmaz. Peygamber Aleyhisselâm bu şekilde babasının adını a-narak Metta oğlu Yunus diye söyledi" [5]

237. Bu hadîsi Müslim Sahih'inde 'Musa Aleyhisse-lâm'in Üstünlükleri" başlıklı babda rivayet etmiştir:
Ebu Bekru'bnu Ebi Şeybe, Muhammedu'bnu Musenna'dan ve Muhammedu'bnu Beşşar'dan bu ikisi Muhammedu'bnu Cafer'den, o Şu'be'den, o Sa'd ibni İbrahim'den, o Hamidu'bnu Abdur-rahman'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Allahü Teala buyurdu ki: Bir kulun, Benim için (İbnu Müsenna burada benîm için kelimesinin geçmediğini, sadece 'bir kulun1 dendiğini bildirmiştir): Benim Yunusu'bnu Metta'dan daha üstün olduğumu söylemesi yaraşmaz".[6]

238. Bu hadisi İbnu Ebi Şeybe de Muhammedu'bnu Ca fer'den o Şu'be'den (sonraki raviler yukarıda geçtiği gibi) rivayet etmiştir:
Muhammedu'bnu Musenna ve îbnu Beşşar (aşağıdaki metin Muhammed ibnu Musenna'nın rivayet ettiği metindir) Muham medu'bnu Cafer'den rivayet etmişlerdir, o Şu'be'den, o Katade'den o Ebu'l-Âliye'den, o Peygamber Aleyhisselâm'ın amcasının oğlu îbnu Abbas Radıyallahü Anh'den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kulun 'Ben Yunusu'bnu Metta'dan daha üstünüm' demesi yaraşmaz", Bu şekilde babasının adını anarak bildirdi. [7]

236 - 238. Hadislerin Şerhi

Bu hadisin metnine göre, "bir kimsenin, benim Yunusu'bnu Metta'dan daha hayırlı olduğumu söylemesi yaraşmaz" veya "Ben Yunusu"bnu Mettadan daha üstünüm, demesi yaraşmaz" anlamı çıkar. Birinci durumda Resulullah Aleyhisselâm kendini kastetmiş olmaktadır. Bu durumda, Resulullah bu hadisi, tevazu için veya kendisinin diğer bütün Peygamberlerden üstün olduğunun bildirilmesinden önce söylemiş olabilir.
Hadisin rivayetlerinin çoğunda, "Resulullah Aleyhisselâm Allahü Teala'mn şöyle buyurduğunu bildirdi" veya "Resulullah Aleyhisselâm, Rabb'inden rivayetle bildirdi ki" ifadesi bulunmaktadır. Sefası diyor ki, 'Rivayetlerin çoğunda "Resulullah Aleyhisselâm Rabb'inden rivayetle bildirdi ki" ifadesi bulunmaktadır. Eğer Mahfuz ise bu Resulullah Aleyhisselâm'dan başkasmdandır'.[8]
Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi'nden hadisin açıklaması:
Alimler diyorlar ki: Bu hadisin açıklaması iki türlüdür. Birincisi: Resulullah Aleyhisselâm bu hadisi, kendisinin Yunu-su'bnu Metta'dan hayırlı olduğunu bilmesinden önce söylemiş, bu kendisine bildirilince de "Ben bütün Ademoğlunun efendisiyim" demiştir. İkincisi: Cahillerin Yunus Aleyhisselâm'm mertebesinin düştüğüne dair herhangi bir iddiaya kapılmalarının önüne geçmek için böyle söylemiştir.
Alimler diyorlar ki: Yunus Aleyhisselâm'm başından geçen hâdise, Onun Peygamberlik mertebesinden bir zerre ağırlığınca bir düşüklüğe sebep olmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de onun başından geçen hâdiseden sözedildiği için Peygamber Aleyhisselâm da bilhassa onu anmıştır.
Ayrıca cümledeki zamir Peygamber Aleyhisselâm için de olabilir, bizzat sözü söyleyen için de olabilir. Zamirin bizzat söyleyen için olması halinde hadisin anlamının, Resulullah Aleyhisselâmm, bir kimsenin ibadet ve ilimde üstün dereceler kazanması halinde, kendisini Yunus Aleyhisselâm'dan üstün görmeye kal kısmamasını istemesi, olmaktadır. Çünkü insan ne kadar üstün dereceler kazansa da Peygamberlik derecesine ulaşamaz. "Bir kulun: Ben Yunusu'bnu Metta'dan daha üstünüm, demesi yaraşmaz" ifadesi de bu manayı kuvvetlendiriyor. En doğrusunu ise ancak Allah bilir.

İyiliğe Teşvik Ve Kötülükten Alıkoymak Hakkındaki Rivayetler Zor Durumda Olan Birindeki Alacağını Geciktirmenin Fazileti İle İlgllt Hadîs

239. Bu hadisi Müslim, "Kitabu'l-Musakat ve'1-Muza-raa'da rivayet etmiştir. (Kastallanî'nin Hamişine göre C.6,s.435).
Ahmedu'bnu Abdullahi'bni Yûnus Zuheyr'den, o Mansur'dan, o Rib'iyyi'bni Hiraş'tan, o Huzeyfe Radıyallahü Anh'den Resulul-lah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Sizden önce gelenlerden bir adamın ruhu ile melekler karşılaştılar. Ona: iyilik adına bir iş işlemedin mi? diye sordular. O da: Hayır, dedi. Onlar: İyi düşün bakalım, dediler. O da: insanlara borç verirdim ve adamlarıma zor durumda olanının vereceğini geciktirin, durumu iyi olanın vereceğini de bırakın, derdim, diye cevap verdi. Yüca Allah da : Onu bırakın, diye buyurdu.[9]

240. Müslim'in Rib'iyyi'bni Hiraş'dan gelen bir başka rivayetinde şöyle denilmektedir:
"Huzeyfe ile Ebu Mes'ud biraraya geldiler. Huzeyfe şöyle söyledi: Bir adam Rabbi Azze ve Celle'nin huzuruna çıkarıldı. Ona: Ne işledin? diye sordu. Adam: Hayır adına bir iş işlemedim, ancak ben mülk sahibi bir adamdım, insanlar benim bu mülkümden is-" terlerdi. Geri verirken de imkanları ölçüsünde verebileceklerini kabul eder, zorlanarak vereceklerini bırakırdım, dedi. Yüce Allah:
Kulumu bırakm,buyurdu.Bunun üzerine EbuMes'ud Radıyallahü Anh: Ben de Resulullah Aleyhisselâm'dan böyle duydum diye söyledi.[10]

241. Müslim'in üçüncü bir rivayetine göre yine Rib'iy-yu'bnu Hiraş Huzeyfe Radıyallahü Anh'in şöyle söylediğini bildirmiştir:

"Yüce Allah kullarından hayatında kendisine mal mülk verdiği bir kulunu huzuruna çıkarır. Ona: Dünyada ne işledin? diye sorar. Huzeyfe Yüce Allah'ın: "O günde kimse Allah'tan bir söz gizle-meyez" diye buyurduğunu bildirerek şöyle devam etti: Adam: Ey Rabbim bana malını verdin, ben de insanlarla alış-veriş ederdim. Benim bir adetim vardı, ödenmesi mümkün olan için kolaylık gösterir, zor olanı ise bekletirdim, diye söyledi. Yüce Allah: Kulumu bırakın, diye buyurdu.[11]
Ukbetu'bnu Amir el-Cuhennî ve Ebu Mes'ud el-Ensarî Radıyallahü Anhuma da: Biz de bu hadisi Resulullah Aleyhisselâm'dan aynen böyle duyduk demişlerdir.

242. Müslim'in dördüncü rivayetinde de ebu Mes'ud el-Ensarî Radıyallahü Anh'a ulaşan bir senedle şöyle bildirilmiştir:
"Resulullah Aieyhisselâm buyurdu ki, Sizden öncekilerden bir adam hesaba çekildi, herhangi bir iyiliğine rastlanılmadı. Ancak o insanlarla ilişkilerde bulunur, onlara kolaylık gösterirdi, adamlarına da zor durumda olanların vereceklerinden vazgeçmelerini söylerdi. Yüce Allah onun hakkında: îşe (yani zor durumda olan bir kimseye müsamaha göstermeye) Biz daha layıkız, onu bırakınız, diye buyurdu".[12]

243. Yine Müslim, ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den şöyle rivayette bulunmuştur:
"Resulullah Aieyhisselâm buyurdu ki, bir adam insanlara borç verir ve kölesine, 'zor durumda birine gidersen ona müsamaha göster, borcunu bırak, olur ki Allahü Teala da bizi bağışlar' derdi. Adam Allah'ın huzuruna çıktığında, Yüce Allah onu bağışladı.[13]
Müslim, bir başka senedle de, yine Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den bu hadisi rivayet ediyor.

244. Bu hadisi Nesâî de, Sünen'inde "Güzel Muamele ve Alacaklarını İstemede Kolaylık Gösterme" babında rivayet etmiştir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın rivayetine göre Resulullah Aieyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Bir adam vardı, hiçbir iyilik yapmamıştı. Sadece insanlara borç verir ve gönderdiği adamına, durumu iyi olanın vereceğini al, zor durumda olanınkini bırak, derdi. Olur ki Allahü Teala'da bizi bağışlar, diye söylerdi. Öldüğünde Yüce Allah Ona: Hiçbir iyilik yaptın mı? diye sordu. Adam: Hayır, ama benim bir kölem vardı, bir de insanlara borç verirdim, onu borç almaya gönderdiğimde "durumu iyi olanın borcunu al, zor durumda olanınkini bırak, olur ki Allahü Teala da bizi bağışlar" derdim, diye cevap verdi. Yüce Allah da : Ben de seni bağışladım, diye buyurdu.[14]

239 ¦ 244. Hadislerin Şerhi

Nevevî'nin Müslim Şerhi, "Zor Durumda Olanın Borcunun Bekletilmesi" başlıklı babdan hadisin açıklaması:
Bu hadisler zor durumda olanın borcunun bekletilmesinin sevab olduğunu göstermektedir. Bu da, ya borcun tamamını bekletmekle veya az ya da çok bir kısmını bekletmekle olur.
Aynı şekilde ister zor durumda olsun, ister durumu iyi olsun, borcu alırken müsamahakar davranmanın sevab olduğu da anlaşılmaktadır, iyiliklerden hiçbir şey küçük görülemez. Olur ki, bu iyilik mutluluk ve rahmete vesile olur.
Hadis aynı zamanda, kölelerin vekil tayin edilmesinin ve tasarruf için görevlendirilmesinin caiz olduğunu gösteriyor. Bu hüküm "Bizden öncekilerin şeriatı bizim için de şeriattır (yani bizim şariatımız da neshedilmiş değilse) diyenlere göredir".

245. Müslim, "Zor Durumda Olanın Borcunu Bekletmek ve Borç Alırken Bazriarınınkini Bırakmak" başlıklı babda bu manada bir hadis rivayet etmiştir. Bu hadisin Kudsî Hadis olduğunu gösterecek herhangi bir yönü olmamakla birlikte konuyla ilgisi dolayısıyla burada zikrediyoruz. Hadis şöyledir:
Muhammed ibnu Musenna, Muhammedu'bnu Cafer'den, o Şubeden, o Abdülmelik ibni Umeyr'den, o Rib'iyyu'bnu Hiraş'dan, o da Huzeyfe Radıyallakü Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Adamın biri öldü ve cennete girdi, ona: Sen ne iş yapardın? diye soruldu. O da: Ben insanlarla alış veriş yapardım, zor durumda olanın vereceğini bekletirdim. Çok sıkışanların borcunu da bırakırdım,, diye cevap verdi. Onun da günahları bağışlandı.[15]
(Metinde aynen böyle geçmektedir. Ancak hadisin tümünden anlaşıldığına göre "Sen ne iş yapardın?" sorusu adama cennete girmeden önce hesaba çekilmesi esnasında sorulmuştur. Yani hadisin manası şöyle anlaşılmalıdır: 'Adamın biri öldü ve cennete jirdi Cennete girmesinin sebebi ise şu idi. Hesaba çekilmesi esnasında ona, "Sen ne iş yapardın?" diye soruldu...'-Mütercim).
Ebu Mes'ud Radıyallahü Anh, bu hadisi 'ben de Resulullah Aleyhisselâm'dan duydum1 demiştir.

"Kim Zor Durumda Olanın Borcunu Bekletirse" Hadisi

. 246. Buharı, Kitabu'1-Büyü "Zor Durumda Olanın Borcunu Bekleten" başlıklı babda, C.4,s.2rde bu konuyla ilgili bir hadise yer vermektedir. Bu rivayetin hadis-i kudsî olduğunu gösterecek açık bir ifade yoktur. Ancak hadis-i kudsî obuası da muhtemeldir, orada şöyle deniliyor.
Ahmedu'bnu Yunus Zuheyr'den, o Mansur'dan, o Rib'iyyu'bnu Hiraş'dan, o da Huzeyfe Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Melekler Sizden öncekilerden bir adamın ruhuyla buluştular. Ona: Hayır adına herhangi bir şey yaptın mı? diye sordular. O da: Adamlarıma zor durumda olanların vereceklerini bekletmelerini veya tamamen bırakmalarını söylerdim, diye cevap verdi. Melekler de onu bıraktılar. Yani Allahü Teala'nın kendilerine böyle emretmesi dolayısıyla onu bıraktılar. Doğrusunu ise Allahü Teala bilir.[16]

247. Ebu Malik'in Rib'iyy'den rivayetine göre, adam cevabında:
"Biraz sıkıntıda olanın işini kolaylaştırır, çok zor durumda olanın vereceğini ise bekletirdim, diye söylemiştir." [17]
Ebu Avane'nin Abdulmelik'ten onun da Rib'iyv'den rivayetine göre ise: "Sıkınuda olanın borcunu bekletir, çok zor durumda olanınkini ise bırakırdım", demiştir.

248. Buharı Rahmetullahi Aleyh daha sonra : "Zor Durumda Olanın Borcunu Bekletenin Fazileti" başlıklı babda şöyle diyor:
Hişam îbnu Ammar Yahya'bnu Harazadan, o ez-Zebidî'den, o
ez-Zuhrî'den, o Ubeydullahi'bnu Abdullah'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivvayet etmiştir:

"Bir tüccar vardı, insanlara borç verirdi, zor durumda olanı gördüğünde adamlarına, onu bırakın olur ki Allahü Teala'da bizi bağışlar, derdi. Allahü Teala da onu bağışladı.[18]

249. Yine Buharî, Benî İsrail ile ilgili babda Huzeyfe Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sizden öncekilerden bir adama, canını almak üzere melek geldi. Adama: Hayır namına bir iş yaptın mı? diye soruldu. Adam: Bilmiyorum, dedi. "îyi düşün" diye hatırlatıldı. Adam bu sefer: Bir şey bilmiyorum, ama ben dünyada insanlarla alış veriş yapardım* onlara kolaylık gösterirdim, biraz sıkıntı içinde olanların vereceğini bekletirdim, çok zor durumda olanın vereceğini ise bırakırdım, diye söyledi. Allahü Teala da onu cennetine koydu.[19]

245 - 249. Hadislerin Şerhi

Kastallanî'nin şerhinde geçen rivayetlerle ilgili açıklamalar:
Yüce Allah, zor durumda olan kimse karşısında sabırlı olunmasını emrederek "Borçlu darda ise eli genişleyene kadar ona mühlet verin" diye buyurdu. Cahiliye zamanındaki âdetleri yasakladı. Onlar» borcun zamanı geldiğinde borçluya: 'Ta borcunu ödersin ya da faizini artırırsın" derlerdi.
Hak sahibi borçlunun darda olduğunu bilirse, borcunu istemesi helal olmaz. Eğer ki, darda olduğu hakim indinde kesinlik kazanmamış olsa bile.el-Kurafî ve başkaları bildirdiler ki, darda olanın borcunu bağışlama bekletmekten daha faziletlidir. Darda olanın borcunun bekletilmesi vacib, bağışlanması ise müstehab olmakla birlikte, bu durum "farz nafileden üstündür" hükmünden müstesna tutulmuştur. Dolayısıyla darda olanın borcunun bağışlanması bekletmekten daha faziletlidir. İmam Ahmed bin Hanbel Rahmetullahi Aleyh'in rivayet ettiği şu hadis de darda olanın borcunu bekletmenin fazileti hakkındadır: "Kim darda olan birinin borcunu bekletirse, her gün için ona sadaka yazılır". Bekleten alacaklı, her gün yeni bir karşılık elde etmektedir.

•Fenalıktan Alıkoymakl İle İlgili Hadis

250. Bu hadisi Müslim, Kastallanî'nin Hamişine göre C.9,s.458'de "Fenalıktan Alıkoymak" başlıklı babda rivayet etmiştir;
Kuteybetu'bnu Sa'îd Malik ibnu Enes'den (kendisine okunması ve onun da bu hadisin kendinden olduğunu tasdik etmesi demek olan kıraat usulüyle) rivayet etmiştir. Malik ibnu Enes ise Sehl'den, o babasından, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Cennetin kapıları pazartesi ve perşembe günleri açılır ve Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmayan herkesin günahları affedilir. Ancak kendisiyle kardeşi arasında bir husumet, düşmanlık olan adamın günahları affedilmez, onlar hakkında: bu ikisini barışmcaya kadar bekletin, bu ikisini banşıncaya kadar bekletin, bu ikisini banşıncaya kadar bekletin, denilir[20]

251. Bu hadisi Müslim Başka bir yoldan da rivayet etmiştir. Ancak orada:
Ubeyde Radıyallahii Anh'den rivayet edilmekte ve :
"Birbirine küserek, birbirlerini terkeden iki kişi" diye geçmektedir.
Kuteybe Radıyallahü Anh'de:
"Birbirine küserek, birbirlerini terkeden iki kişi" diye zikretmiştir. [21]

252. Yine Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den merfu olarak rivayet edildiğine göre şöyle söylenmiştir:
"Ameller pazartesi ve perşembe günleri arzedilir. Yüce Allah,
kendisine ortak koşmayan her kişiyi bağışlar. Ancak kendisiyle kardeşi arasında bir husumet bulunan adamın günahını bağışlamaz. "Bu ikisini banşıncaya kadar bekletin" diye söylenir.[22]

253. Bir başka rivayette de Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir.
"İnsanlann amelleri her cuma Öncesinde (yani her hafta) iki kere arzedilir: Pazartesi ve perşembe günleri. îman sahibi her kul bağışlanır. Ancak kendisiyle kardeşi arasında bir husumet bulunan kimse bağışlanmaz. "Bu ikisini üzerlerine düşeni yerine getirinceyei kadar bekletin" denilir.[23]

254. İmam Malik Rahmetullahi Aleyh bu hadisi el-Muvat> ta'da iki ayrı rivayet halinde vermiştir. Birinci rivayeti Müslim'in ikinci rivayetinin aynısıdır. [24]

255. ikinci rivayeti ise Müslim'in yukarıda verilen birinci rivayetinin aynısıdır. Ancak orada
"Bu ikisini banşmcaya kadar bekletin" sözü tekrar edilmemekte sadece bir kere geçmektedir.[25]

256. Bu hadisi Ebu Davud Raknıetullahi Aleyh Sünen'inde C.4,s.218'de "Müslüman Kardeşini Terkeden" başlıklı babda vermiştir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Her pazartesi ve perşembe günleri cennetin kapıları açılır. Bu I iki günde Allahü Teala'ya herhangibir şeyi ortak koşmayan her Ikulun günahı bağışlanır. Ancak kendisiyle kardeşi arasında bir
husumet bulunan kimse müstesna tutulur. Bunlar hakkında
(yani Yüce Allah tarafından) : Bu ikisini barışıncaya kadar bekletin, diye buyurulur[26]
Ebu Davud diyor ki 'eğer terk, yani o kimseden uzaklaşma Allah için olmuşsa o buna dahil değildir'.

257. Buharı Rahmetullahi Aleyh bir kimsenin Müslüman kardeşini küsmek dolayısıyla terketmesine dair hadisleri, Kastallanî'nin Hamiş'ine göre C.9,s.52'de Kitabu'l-Edeb'in "Arkadaşı Terkin Zemmi" başlıklı babda rivayet etmiştir:
Oradaki rivayetlerin birine göre Ebu Eyyûb el-Ensarî Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Bir adamın kardeşini üç günden fazla terketmesi helal olmaz. Bu ikisi buluşurlar, biri yüzünü bir tarafa çevirir, öbürü de diğer tarafa. Bu

ikisi içinde hayırlı olan önce selam'verendir. [27]

258. Yine Buharî, Peygamber Aleyhisselâm'ın hanımı Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'nın anadan kardeşi (yani Ümmü Ruman bintu Amir el-Kinaniye'nin oğlu) Avfu'bnu MalikiToni Tufeyl (yani İbnul-Haris) Radıyallahü Anlı'e ulaşan bir senedle rivayet etmiştir ki:
"Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'ya kendisinin bir alış verişinden veya bir hediyesinden dolayı Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in: Ya o bu işten vazgeçer veya onu bundan alıkoyacağım, dediği bildirildi. Hazreti Aişe Radıyallahü Anha: "O, gerçekten böyle söyledi mi?" diye sordu. "Evet" dediler. Bunun üzerine Aişe Radıyallahü Anha: Allah'a- andolsu ki, bir daha katiyen Îbnu'z-Zübeyr'le konuşmaya-cağım, diye söyledi. Hazreti Aişe'nin terki uzun sürünce Îbnu'z-Zübeyr birisini araya sokarak arabuluculuk etmesini istedi. Hazreti Aişe Radıyallahü Anha: Vallahi, onun hakkında kimsenin arabuluculuğunu kabul etmem ve andımı da bozmam, dedi. Bu iş iyice uzayınca Îbnu'z-Zübeyr, Benu Zuhre kabilesinden el-Misveru'bnu Mahzeme ile Abdurrahman ibnu'l-Esvedi'bni Abdi Yeğus'a giderek onlara: Allah için sizden rica ediyorum, beni Aişe'nin yanına götürün, onun benimle ilişkiyi kesmek için andetmesi helal olmaz, dedi. el-Misver ve Abdurrahman onu ridalarının arkasına gizleyerek önüne düştüler. Aişe Radıyallahü Anha'nın yanına girmek üzere izin istediler. "Allah'ın selâmı, rahmeti ve berekâtı üzerine olsun, girebilir miyiz?" dediler. Aişe Radıyallahü Anha: Giriniz, dedi. onlar: Hepimiz mi? diye sordular. Aişe Radıyallahü Anha: Evet, hepiniz giriniz, dedi. Bunu söylerken Îbnu'z-Zübeyr'in de beraberlerinde olduğunu bilmiyordu, içeri girdiklerinde İbnu'z-Zübeyr örtüye büründü, Aişe Radıyallahü Anha'yı kucakladı (Hazreti Aişe Radıyallahü Anha, Abdullah ibnu'z-Zübeyr Radıyallahü Anh'ın teyzesidir. Çünkü Abdullah Radıyallahü Anh'ın anası esma Radıyallahü Anha Hazreti Ebu Bekri's-Sıddık Radıyallahü Anh'ın kızıdır. -
Mütercim-) ve ağlayarak yalvarmaya başladı. Misver ve Abdurrahman Radıyallahü Anhuma da onu kabul etmedikçe ve kendisiyle konuşmadıkça katiyen razı olmayacakları üzere kendisinden ricada bulunmaya başladılar. Bu sırada Resulullah Aleyhisselâm'm da; yaptığı işten menettiğini, bir kimsenin Müslüman kardeşini üç geceden fazla terketmesinin helal olmayacağını bildirdiğini kendisine hatırlattılar, iyice yalvarıp yakarmaları üzerine, Hazreti Aişe Radıyallahü Anha ağlamaya başladı ve: Ben andettim ve andım pek kuvvetlidir, diye hatırlattı. Ancak onlar Ibnu'z-Zübeyr'le konuşmadıkça kendisini bırakmadılar. O da bu andından (nezrinden) dolayı kırk köle azad etti. Ondan sonra da her ne zaman bu andını hatırlasa, gözyaşlarmdan başörtüsü ıslanıncaya kadar ağlardı.[28]

250-258. Hadislerin Şerhi

Kastallanî Rahmetullahi Aleyh diyor ki:
Nezrin yemin hükmünde olup olmadığı hakkında ihtilaf edilmiştir. Mesala bir kimse: "Eğer filanca ile konuşursam Allah için bir köle azad etmek benim üzerime borç olsun" derse onun bu nezri yemin hükmündedir. Çünkü bununla kendi nefsini bir işden ohkoymayı kasdetmiştir. Eğer o işi yaparsa yemin keffareti gerekir. Selefin çoğu ve Şafii Rahmetullahi Aleyh bu görüştedir ve buna nezru'l-Lucâc adı verilir.
Malikîler derler ki: Nezir, köle azad etmek gibi Allah'a itaat yönü olan bir şeyle olursa tahakkuk eder. Bu durumda, Hazreti Aişe Radıyallahü Anka'nın, Ibnu Zübeyr hakkındaki küskünlüğe götüren nezri, haram veya mekruh olan bir fiile yolaçmaktadır.
Bu hâdise şöyle izah edilmiştir: Aişe Radıyallahü Anha, îbnu Zübeyr'in "ya da onu bundan alıkoyacağım" demekle büyük bir hata işlediğini gördü. Çünkü bu ifadede kendini küçümseme ve kendini tasarruftan alıkoymaya varan bir aşırılık anlamı bulunmaktadır. Üstelik Hazreti Aişe'nin Mü'minlerin annesi ve îbnu'z-Zübeyr'in de teysezi olması dolayısıyla bu aşırılık daha da şiddet kazanmaktadır. Bütün bunlardan dolayı Hazreti Aişe Radıyallahü Anha ondan sadır olan bu hareketin bir nevi isyankarlık olduğuna kanaat etmiş ve Resulullah Aleyhisselâm'm Müslümanları,
Ka'bu'bnu Malik ve iki arkadaşıyla konuşmaktan menetmesini mesned edinerek Ibnu'z-Zübeyr'le ilişkiyi kesmeye nezretmiştir.
Nevevî'nin Sahih'î Müslim Şerhinden bu hadisin şerhi:
"Cennetin kapıları pazartesi ve perşembe günleri açılır".
Kadı Rahmetullahi Aleyh el-Bacî'nin şöyle söylediğini bildirir: Cennetin kapılarının açılmasının anlamı, af ve mağfiretin, derecelerin yükseltilmesinin çok olması ve bolca sevab verilmesidir.
el-Kadî Rahmetullahi Aleyh diyor ki: bu ifade zahiri anlamda da olabilir. Kapıların açılması buna alamettir.

Bir "Not

257 ve 258 nolu hadislerin tamamı kudsî hadisler cümlesinden sayılmamaktadır.
Bu iki hadis, üç geceden fazla bir Müslümana dargın durmanın haram olduğunun ve bunun ise; dargınlığın ve konuşmayı kesmenin Allah için değil başka bir şey için olması halinde gerçekleştiğinin bildirilmesi için zikredilmiştir. Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'nın îbnu Zübeyr'e karşı yaptığı ise, Allah Teala içindi. îbnu Zübeyr, Mü'minlerin annesine karşı gösterilmesi gereken hürmeti, üstelik annesi Esma binti Ebi Bekri's-Sıddık Radıyallahü Anha'nın kızkardeşi olmasına rağmen, göstermediği için bu muameleyi yapmıştır.

Allah İçin Birbirlerini Sevenler1 İle İlgili Hadis

259. Bu Hadisi Müslim, Kastallanî'nin Hamişine göre C.9,s.460!da, Kitabu'l-Fedaü'in "Allah için Sevmenin Fazileti" başlıklı babında rivayet etmiştir.
Kuteybetu'bnu Sa'ld, Maliku'bnu Enes'den kıraat yolu ile, o Ab-dullahi'bnu Abdurrahman ibni Ma'tner'den, o ebu'l-Hubab'dan, o Sa'ldu'bnu Yesar'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Re-sulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Yüce Allah kıyamet gününde: Benim rızam için birbirlerini sevenler nerededirler? Bugün onları, Benim gölgemden başka gölgenin bulunmadığı günde, kendi gölgemde gölgelendireceğim, diye buyur.[29]

260. Yine İmam Müslim, 'Allah İçin Sevmenin Fazileti' babında şöyle bir rivayete yer vermiştir.,
Abdu'L-A'lâ ibnu Hamfnad, Hammadu'bnu Seleme'den, o Sa-bit'ten, o Ebu Rafi'den, o Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den, o da Resululla Aleyhisselâm'dan rivayet etmiştir ki,
"Bir adam başka bir köyde bulunan bir kardeşim ziyarete gitti. Yüce Allah onun geçeceği yola bir melek gönderdi. Melek adama: Nereye gidiyorsun? diye sordu. Adam: Şu köydeki kardeşimi ziyaret etmek istiyorum? dedi. Melek: Onun sana yaptığı bir iyilikten dolayı

kendisine minnet borcunu mu yerine getirmek istiyorsun? diye sordu. Adam: Hayır, ama ben onu Allah için sevdim, diye cevap verdi. Bunun üzerine melek: Ben, senin onu Allah için sevdiğin gibi Allah'ın da seni sevdiğini bildirmek üzere Yüce Allah tarafından sana gönderilmiş bir elçisiyim, diye buyurdu.[30]

26L Allah .için birbirlerini sevenlerle ilgili olarak, Müslim'in yukarıda verdiğimiz birinci hadisini Tm^m Malik de el-Muvatta'da rivayet etmiştir.
Ancak Müslim'de geçen "bi celâli" ibaresi yerine Muvatta'da "H celâli" kelimesi geçmektedir. Diğer kısımlar Müslim'dekinin aynısıdır.[31]

262. İmam Malik, bu konuda Muaz ibnu Cebel'den rivayet edilen bir başka hadise de yer veriyor. Bu rivayete göre Muazu'bnu Cebel Resulullah Aleyhisselam'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Yüce Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki, Benim rızam için birbirlerini sevenleri, Benim için birbirlerini ziyaret edenleri, benim rızam için birbirlerine iyilikte ve ihsanda bulunanları Benim de sevmem gerektir[32]

263. Bu hadisin Muvatta'da güzel bir hikayesi vardır ki o da şöyledir:
Malik'in Ebu Hazimi'bnu Dinar'dan rivayetine göre Ebu îdris el-Haulanî şöyle söylemiştir.
"Dımeşk camiine girdim, baktım içerde parlak dişleri olan bir genç var, etrafında da birtakım insanlar toplanmış (Bir rivayette beraberinde yirmi sahabî vardı, bir başka rivayette de otuz şahabı vardı diye geçmektedir). Ona isnad ettikleri ve onun sözünden çıkardıkları bir meselede ihtilafa düşmüşlerdi. Onun kim olduğunu sordum. Bu Muazu'bnu Cebel'dir, dediler. Ertesi gün olunca erkenden gittim. Baktım o benden daha erken gelmiş. Gittiğimde kendisi namaz kılıyordu. Namazını bitirinceye kadar bekledim. Sonra önüne vardım, selam verdim, ve: Allah'a yemin olsun ki, ben seni Allah için seviyorum, dedim. "Allah'a yemin eder misin?" dedi. "Allah'a yemin ederim" dedim. Tekrar "Allah'a yemin olsun mu?" dedi. Ben: "Allah'a yemin olsun" dedim. Yine "Allah'a yemin olsun mu?" dedi. Ben: "Allah'a yemin olsun" dedim. Bunun üzerine ridamm eteğinden tutup beni kendine doğru çekti ve: "Müjdeler olsun, ben Resulullah Aleyhisselâm1 in şöyle buyurduğunu duydum: Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki, Benim için birbirlerini ziyaret eden, Benim için birbirlerine iyilik ve ihsanda bulunanlara sevgim vacib oldu, diye rivayette bulundu". (Muvatta'dan)-[33]
Teberanî buna: "Benim için birbirlerine karşı doğru olanlar" şeklinde bir ibare eklemiştir.
ez-Zerkanî'nin kitabında da bu hadisin sahih olduğu belirtilmektedir. Hakim en-Neysaburî de, hadisin Buharı ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtiyor.
Ibnu Abdi'1-Berr de: Bu hadisin isnadı sahihtir, demiştir. "Benim için birbirlerine iyilik ve ihsan edenler" ibaresinin manası : Canlarını ve mallarını Benim yolumda feda edenler, şeklindedir.

264. Bu hadisi Tirmizî Rahmetullahi Aleyh "Allah İçin Sevgi1 babında Muazu'bnu Cebel Radıyallahü Anh'den rivayet ediyor. Oradaki rivayetin metni şöyledir:
Muazu'bnu Cebel der ki, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini işittim:
"Benim rızam için birbirlerini sevenlerin nurdan minberleri (kürsüleri) olacaktır. Peygamberler ve şehidler onlara gıpta edeceklerdir.[34]
Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu belirtiyor. C2,&63. 259-264. Hadislerin Şerhi
Bu hadis Allahü Teala hakkında "Allah diyor ki" demenin caiz olduğunu göstermektedir. Doğru olan da budur ve âimlerin hemen hepsi de bu görüş üzeredirler. Ancak daha önce Kitabu'l-Imân'da da açıkladığımız üzere Seleften bazıları böyle denilmesini uygun görmeyerek Allahü Teala hakkında ancak "Allah dedi ki" diye söylenilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere Allahü Teala hakkında "Allah diyor ki" ifadesini kullanmanın caiz olduğu Kur'an-ı Kerim'in ifadesinden de anlaşılmaktadır. Yüce Allah: "Allah doğru olanı söyler ve doğru yola iletir" diye buyuruyor. Ayrıca bu mevzuda bir çok hadis rivayet edilmiştir.
"Benim celalim (rızam) için birbirlerini sevenler" yani dünyalık için değil, Benim yüceliğime hürmet ve Bana itaat için birbirlerini sevenler.
"Hiçbir gölgenin olmadığı günde Benim gölgemde gölgelendiririm" ibaresinin açıklamasında el-Kadî Rahmetullahi Aleyh şöyle diyor: İbarenin zahirî anlamından anlaşıldığına göre, o kişi, günün sıcağından, güneşinden, kargaşasından ve insanların nefeslerinin oluşturduğu havadan korunmak üzere gölgeye alınacaktır. Çoğunluğun görüşü de budur.
îsa ibni Dinar da diyor ki: Bunun anlamı, Yüce Allah'ın o kimseyi hoşlanmayacağı durumlardan koruması, ona ihsanda bulunması, kendi örtü ve korumasına almasıdır. "Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir" sözü ile kastedilen anlam da budur.
Ayrıca burada gölgeden kastedilenin, rahatlık ve nimet olabileceği de söylenmiştir. Araplar arasında "filanca gölgede bir hayat sürüyor" denildiğinde, onun rahat bir hayat sürdüğü kastedilir.
îkinci hadisin şerhinde (260) Nevevî şunları söylüyor:
Âlimler diyorlar ki, Allahü Teala'mn kulunu sevmesi, ona rahmetini ulaştırması, ondan razı olması, onun için hayır dilemesi ve seven birinin yaptığı iyiliği ona ulaştırmasıdır.
Kullar hakkında sevginin aslı, kalbin sevilen şeye meyletmesi-dir. Allahü Teala ise bundan münezzehtir.
,I}u hadis Alah için sevmenin üstünlüğünü ve bu sevginin Allan fm da kulu sevmesi neticesine götürdüğünü bildiriyor. Hadis aynı zamanda, salih kimseleri ve arkadaşları ziyaret etmenin faziletli, çok sevab bir iş olduğunu ortaya koyuyor.
Hadisten anlaşıldığına göre insanların, melekleri görmeleri mümkündür. Yani melekleri insan suretinde görebilirler.
"Benim için birbirlerini sevenleri, Benim de sevmem gerekti", yani dünya için olan bir maksatla değil de, Allahü Teala'ya itaat, iyilik ve takva yolunda yardımlaşma gayeleriyle birbirlerini seven-, leri Allah da sever. Ayrıca bu amaçla olan sevgi, ulaşıldıktan sonra, sevginin sona ermesine yolaçacak olan dünyalık bir gaye için olan sevgi gibi değildir. Çünkü Allahü Teala hiç ölmeyen, daima diri olduğundan. O'nun rızası için olan sevgi de devamlıdır. Dünyevî gayelerle olan sevgiler koparlar. Hatta bu tür gayelerle birbirlerine yakın dost olanlar kıyamet gününde birbirlerinin düşmanı olacaklardır. Nitekim Yüce Allah ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "O günde, takva sahipleri hariç, yakın dostlar birbirlerine düşman olacaklardır".
"Benim rızam için birlikte oturanlar" sözüyle gerek zikir için, gerek Kur'an okumak veya ilim öğrenmek, va'z dinlemek, irşad hizmetinde bulunmak, ferde ve cemeate yararı olacak dünyevî konular üzerinde nasihatleşmek üzere biraraya gelen ve bununla yalnız Allah'ın rızasını arayanlar kastedilmektedir.
."Benim rızam için birbirlerine iyilikte bulunanlar" denilirken kastedilenler, Allah rızası için canlarıyla, mallarıyla ihsanda bulunanlar,

canlarıyla, mallarıyla birbirlerine yardım edenlerdir.
Tebaranî'nin ilavesindeki "birbirlerine karşı doğru olma" durumuna gelince: Bu Allah için olan samimi sevgi ve dostluğun gereklerindendir. Eğer her türlü hile, aldatmaca ikiyüzlülük ve yağcılıktan uzak, doğruluk üzere oturmuş bir sevgi olmazsa bu, gerçek manada Allah için bir sevgi olamaz.
"Allah için birbirlerini sevenlere nurdan minberlerin verilmesi" kıyamet gününde, mahşerde, insanların son derece izdiham içinde, şiddetli sıcak altında ve sıkıntılı olduğu zamanda olacaktır. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "O en büyük korku (mahşer gününün korkusu) onları asla tasalandırmaz".
Peygamberlerin onlara gıpta etmesi ise, onların derece itibariyle Peygamberlerden ve şehidlerden üstün olduğunu göstermez. Bunların dereceleri onlarınkinden daha üstündür ve bunlarda başka kimsede bulunmayan üstünlükler vardır.
Allahü Teala bize de, kendi rızası için sevmeyi nasib etsin ve en çok sevdiği kulu Efendimiz Muhammed Aleyhisselâm'm şefeatine kavuştursun. [35]

Yüce Allah'ın "Hastalandım Beni Ziyaret Etmedin" Diye Buyurması İle İlgili Hadis

265. Bu hadisi İmam Müslim Rahmetullahi Aleyh C.9,s.463'de, (Kastallanî'nin Hamişine göre), Kitabu'1-Birr ve's-Sıla ve'1-Edeb'ı "Hasta Ziyaretinin Fazileti" başlıklı babda rivayet etmiştir.
Muhammedu'bnu Hatimi'bni Meymun, Behz'den, o Ebu Rafi'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'tan Resulullak Alay-hisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Azze ve Celle kıyamet gününde: Ey Ademoğlu, Ben hastalandım, Beni ziyaret etmedin, diye buyurur. Kul: Ey Rabbim, ben sem nasıl ziyaret ederim ki, sen bütün alemlerin Rabbisin, der. Yüce Allah: Bilmez misin ki, filanca kulum hasta oldu ama sen onu ziyaret etmedin, bilmez misin ki, eğer sen onu ziyaret etmiş olsaydın, Beni onun yanında bulurdun, diye buyurur. Ve yine buyurur: Ey Ademoğlu, Ben senden yiyecek istedim, ama sen Bana yiyecek vermedin! Kul: Ey Rabbim, ben sana nasıl yiyecek veririm ki, Sen bütün alemlerin Rabbisin, der. Yüce Alllah: Bilmez misin ki, filanca kulum senden su istedi de, sen ona su vermedin, oysa sen ona su vermiş olsaydın, o verdiğini Benim katımda bulurdun, diye buyurur.[36]

265. Hadisin Şerhi

Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi'nde:
Hadisi şerifte bildirildiği üzere, Yüce Allah'ın kulunu kastederek "hastalandım, Beni ziyaret etmedin" diye buyurmasının, gerçekte kulun şeref ve üstünlüğünü göstermek için olduğu âlimlerimiz tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca bununla kulun Allah'a yakınlığı da bildirilmiş olmaktadır.
"Beni onun yanında bulurdun" denilirken "Benim sevabımı onun yanında bulurdun; ihsanımı, rahmetimi onun yanında bulurdun" manası kastedilmektedir. Hadisin devamında "eğer sen ona yiyecek vermiş olsaydın, o verdiğini Benim katımda bulurdun" denmesi de bu manayı kuvvetlendirmektedir. Yani bu verdiğin şeylerin sevab ve karşılığım Allah katında bulurdun, denilmektedir.
En doğrusunu bilen Allah'tır.
Bu hadis aynı zamanda, hasta ziyaretinin, ihtiyaç içinde olana yiyecek vermenin, su içirmenin faziletini bildiriyor. Şüphesiz bütün bu işler ahlaki üstünlüklerdendir, islam da bu ahlaki üstünlüklere çağırmaktadır. Nitekim Peygamberimiz Aleyhisse-lâm da, bu ahlaki üstünlükleri tamamlamak üzere gönderilmiştir.
Müslim, ilgili bölümde bu hadisten önce hasta ziyaretinin fazileti ile ilgili olarak başka hadisler de rivayet ediyor. Onlardan birinde "kim hasta ziyaret ederse dönünceye kadar cennet meyvelerinden toplamaya devam eder" denilmektedir. Nevevî diyor ki: Bu, kişinin cennete girmesi ve meyvelerinden toplaması ile te'vil olunmaktadır.
Sa'îd der ki: Ebu İdris el-Havelanî bu hadisi rivayet ederken iki dizi üzerine oturdu.

Yüce Allah'ın "Ey Kullarım Ben Zulmü Kendi Nefsime Haram Kıldım". Diye Buyurması İle İlgili Hadis

266. Hadisi, İmam Müslim, Kastallanî'nin Hamişine göre C.lO.s.8 ve sonrasında "Zulmün Haram Kılınması" babında rivayet ediyor:
Abdullahi'bnu Abdurrahmani'bni Behrami'd-Dârimî, Mer-van'dan -yani îbnu Muhammed ed-Dımeşkt den, o Sa'ld'bnû Abdülaziz'den, o Rebi'a ibnu Yezid'den, o, Ebu îdris el, Hevlâni'den, o da Ebu Zer Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirdiğini rivayet etmiştir:
"Ey kullarım, Ben kendi zatıma zulmü haram ettim, onu sizin aranızda da haram kıldım, ey kullarım birbirinize zulmetmeyin, Benim doğru yola eriştirdikleri m dışında hepiniz yanlış yoldasınız. Benim sizi doğru yola eriştirmemi isteyiniz ki, Ben de sizi doğru yola eriştireyim. Ey kullarım, Benim kendilerine nimet verdiklerimin dışında hepiniz açsınız, Benden rızık isteyiniz ki, Ben de sizi rızıklandırayım. Ey kullarım, Benim giydirdiklerim dışında hepiniz çıplaksınız. Benden giyecek isteyiniz ki, sizi giydireyim. Ey kullarım, siz gece ve gündüz hata işlersiniz, Ben de bütün hatalarınızı bağışlarım. Benim sizi bağışlamamı dile'yiniz ki, Ben de
sizi bağışlayayım. Ey kullarım, siz Bana zarar verecek herhangi bir fenalık yapamazsınız. Aynı şekilde Bana fayda sağlayacak bir iyilik de yapamazsınız. Ey kullarım, eğer sizin baştan sona hepiniz, insanlarınız, cinleriniz, içinizden en takva sahibi kulun hali üzere olsanız, bu Benim mülkümden birşey artırmaz. Ey kullarım, eğer siz baştan sona hepiniz, insanlarınız ve cinleriniz, içinizden en fena kalpli kulun hali üzere olsanız bu durum, Benim mülkümden bir şey eksiltmez. Ey kullarım, eğer sizin baştan sona. hepiniz, insanlarınız ve cinleriniz, bir hal üzere olup Benden dilekte bulunsalar, Ben de hepinizin dilediğini versem, bunun Benim mülkümden eksilteceği, bir iğnenin denize sokulup çıkarılması halinde alacağı sudan fazla değildir. Ey kullarım, yaptıklarınızı sizin hesabınıza kaydediyorum, sonra bunların karşılıklarını size vereceğim. Kim bir iyilik bulursa, Allah'a hamdetsin, kim de bir fenalık bulursa nefsinden başkasını kınamasın[37]

267. Bir Başka Rivayette:

Resulullah Aleyhisselâm Rabbinden rivayetle buyurdu ki:
"Ben zulmü kendi nefsime haram kıldım, aynı şekilde kullarıma da haram kıldım, birbirlerine zulmetmesinler...." deniliyor, ve sonra hadisin devamı bildiriliyor. [38]
Ancak başta zikrettiğimiz Ebu Idris rivayeti buradakinden daha kapsamlıdır.

268. Ebu İsa et-Tirmizî Rahmetli 11 ah i Aleyh bu hadisi Ebu Zer Radıyallahü Anh'den Müslim'in verdiğinden daha değişik bir metinle rivayet etmektedir. Oradaki rivayet şöyledir:
Ebu Zer Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah hilâ buyurdu ki:
"Yüce Allah şöyle buyurur: Ey kullarım Benim doğru yola erdirdiklerim dışında hepiniz yanlış yoldasınız. Benden doğru yola eriştirmemi isteyin ki, Ben de sizi doğru yola eriştireyim. Benim zengin kıldıklarım dışında hepiniz fakirsiniz, Benden isteyin ki sizi rızıklandırayım, Benim koruduklarım dışında hepiniz günaha dalarsınız. Kim Benim günahlarını bağışlamaya gücümün yettiğini bilir de Benden bağışlama dilerse onu bağışlarım, hiç aldırış etmem. Eğer sizin baştan sona hapiniz, ölünüz - diriniz, kurunuz-yaşımz, kullarımdan en takva sahibi bir adam gibi olsalar, bu durum Benim mülkümde bir sineğin kanadından fazla bir şey arttırmaz. Aynı şekilde eğer sisin baştan sona hepiniz, ölünüz ve diriniz, yaşınız ve kurunuz, kullarımdan en fena halde olanın durumu üzere olsalar, bu da Benim mülkümden bir sineğin kana* dmdan fazla birşey eksiltmez. Yine eğer baştan sona hepiniz, diriniz ve ölünüz, yaşınız ve kurunuz, bir yerde toplansanız ve her insan bütün umduklarını Benden istese, Ben içinizden her istek sahibinin istediğini versem, bu Benim mülkümden, birinizin denizin yanından geçerken oraya bir iğne daldırıp çıkarması halinde denizden alacağı su miktanndan fazla bir şey eksiltmez. Çünkü Ben cömertim, fazilet sahibiyim. Dilediğimi yaparım, Vermem de, azad etmem de, bir söz iledir. Benim bir şey istemem halinde yaptığım, ona: "Ol" demektir, o da oluverir.[39]
Ebu İsa et-Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

269. İbnu Mace de, Sünen'inde bu hadisi et-lirmizî'nin rivayetindeki metne yakın bir metinle rivayet etmiştir. Onun rivayetinde bazı kısımlar burada geçtiği yerden önce zikredilmiş, bazı kısımlar da burada geçtiği yerden sonra zikredilmiştir.
Ayrıca orada "ölünüz, diriniz, kurunuz, yaşınız kullarımdan en takva sahibi adamın hali üzere toplansalar" ibaresi ile "azab etmem söz iledir" ibaresi geçmemektedir. Bunun dışında Tirmizî'nin rivayeti ile aynıdır. [40]

266-269. Hadislerin Şerhi

Yüce Allah'ın "Ben kendi zatıma zulmü haram ettim" diye buyurması hakkında ilim adamları diyorlar ki: Bunun manası "Ben böyle birşeyden münezzeh ve uzağım" şeklindedir. Zulüm Allah için muhal olan bir şeydir. Çünkü zulüm sınırı aşmak ve başkasının mülkünde tasarrufta bulunmak anlamındadır. Allah'ın sınırı aşması nasıl düşünülebilinir ki, O'nun üstünde itaat edilmesi gereken bir şey yoktur. Bütün kainat O'nun mülkü ve O'nun hükmü altında olduğuna göre, Allahü Teala'nın başkasının mülkünde tasarrufta bulunması da düşünülemez.
Bir şeyi haram kılmanın sözlükteki asıl anlamı; yasaklamaktır. Aslen yok olan bir şey yasak edilmiş olana benzediğinden, Allahü Teala zulmü kendi hakkında haram kılınmış olarak isimlendirdi.
"Benim doğru yola eriştirdikleri m dışında hepiniz yanlış yoldasınız" sözünün anlamı hakkında el-Mazerî, Rahmetullâhi Aleyh şöyle diyor: Bu sözün zahirî anlamından anlaşıldığına göre insanlar ellerinden tutan olmadıkça sapıtmaya elverişli bir tabiat üzere yaratılmışlardır, ancak Allah'ın hidayete erdirdikleri müstesnadır. Meşhur bir hadiste: "Her çocuk fıtrat üzere doğar" denilmektedir. Bu durumda bir tenakuz ortaya çıkmaktadır. Bu meseleye şöyle cevap verilmiştir: Birinci hadisle, insanların Peygamber Aleyhisselâm gönderilmeden önceki özellikleri kastedilmiş olabilir. Yahut, eğer insanlar başıboş bırakılırsa tabiatlanndaki şehvete ve rahata düşkünlük, aldırmazlık özellikleri dolayısıyla sapıtabilirler. Bu ikinci anlam daha kuvvetli görünmektedir.
Bu aynı zamanda bizim mezhebimizin ve diğer ehli sünnet mezheplerinin "gerçek anlamda doğru yolu bulabilenin ancak Allah'ın doğru yola eriştirdiği kinişe olduğu" tarzındaki görüsüne delil teşkil etmektedir. Buna göre kişi, Allah'ın hidayet vermesiyle doğu yolu bulur ve bu da Alahü Teala'nm onun için hidayeti dilemesiyle olur.
Allahü Teala bir kısım kullarının doğru yolu bulmalarım diledi, onlar doğru yolu buldular. Diğerleri için böyle irade etmedi, eğer irade etseydi onlar da doğru yolu bulurlardı. Bu görüş mutezilenin: "Allah herkesin hidayet bulmasını diledi" tarzındaki görüşüne muhaliftir.
Allahü Teala, olmayan bir şeyi dilemekten veya dilemediği bir-şeyin O'nun mülkünde gerçekleşmesi halinden münezzehtir. Çünkü: "Allahü Teala'nın dilediği gerçekleşti; dilemediği ise gerçekleşmedi",
"Bu benim mülkümden, bir iğnenin denizden eksilttiğinden fazla bir şey eksiltmez" sözü hakkında âlimler şöyle diyorlar: Bu ifade insanların meseleyi anlaması içindir, yoksa eses itibariyle Allah'ın mülkünden bir şey eksilmez. Nitekim diğer hadisi şerifte de: "Allah'ın eli cömerttir, vermek ondan bir şey eksiltmez" deniliyor. Çünkü Allah katında olana eksiklik gelmez. Eksiklik sınırlı ve geçici olana gelir. Allah'ın vermesi kendi rahmet ve ihsanmdandır. Bu ikisi ise Allah'ın ezelî iki sıfatıdır. Bunlara asla eksiklik gelmez.
İğnenin denizden aldığı ile.örnek verilmesi ise, bu örnekle verilende eksilme hâdisesinin his s e dilemeyecek derecede olması dolayısıyladır. Amaç ise, görülen ile mukayese etmek suretiyle meselenin zihinlerde anlaşılmasını sağlamaktır. Deniz, gözle görülen şeylerin en büyüklerinden, en genişlerindendir. îğne de eyşanın en küçüklerin dendir. Üstelik iğnenin madeni, denize daldırılınca su tutmaz. En doğrusunu bilen Allah'tır.
"Vermem de, azab etmem de bir söz iledir" ifadesi "dilediğimi yaparım" ifadesini açıklamak içindir. Bu da Allahü Teala'nın dilediğini çok kısa bir anda gerçekleştirdiğini bildirmek içindir. Burada kastedilen sözün kendisi değildir. Söz burada temsili anlamdadır ve insanların zihinlerinin bunu kavrayabilmeleri için böyle
bildirilmiştir. Yani Allah'ın bir şeyi dilemesi, o şeyin, ânında olmasını gerektirir. (Nevevî Şerhi, Kastallanî'nin hamişine göre, C.lO.s.8)

"Kibriya Benim Ridamdık, Azamet İse İzarımdır"Hadisi

270- Hadisi, Müslim, Sahih'inde, Kastallanî'nin
Hamişine göre C.10,s.53'de "Kibirlenmenin Haramlığı" babında Ebu Hureyre ve Ebu Sa'îd el-Hudrî Radıyallahü Anhuma'dan rivaye etmiştir.
Bu ikisinin rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm buyurdu:
"izzet, yücelik Allah'ın iz'arıdır, kibriya, büyüklük de ridasıdır. (Allah buyurur ki): Kim bunlarda Benimle bir münakaşaya girerse ona azab ederim.[41]

271. Bu hadisi Ebu Davud, Sünen'inde C.4,s.50'de "Kibir Hakkındaki Rivayetler" babında veriyor:
Musa'bnu İsmail Hammadu'bnu Seleme'den, o Muhamme-du'bnu Ziyad'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resu-lullal

Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki: Büyüklük Benim ridamdır, yücelik de iz'arımdır. Bunlardan birisi hakkında Benimle münakaşaya giren olursa onu cehenneme atarım[42]

272. İbnu Mace, Sünen'inde C.2,s.282'de "Kibirden Sakınmak ve Tevazu" başlıklı babda bu hadisi senediyle birlikte veriyor:
Oradaki hadis Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edilmiştir ve metni Ebu Davud'un rivayetindeki metnin aynısıdır.
Ancak Ebu Davud'un rivayetinde geçen attım anlamındaki "kazeftu" kelimesinin yerine burada "elkaytu" kelimesi kullanılıyor, yine Ebu Davud'un rivayetinde yer alan cehennem anlamındaki "en-nar" kelimesinin yerine burada "cehennem" deniliyor. [43]

273. İbnu Mace bu hadisi aynı şekilde İbnu Abbas Radıyallahü Anh'den de rivayet ediyor.
Bu rivayet Ebu Davud'da geçen rivayetin metninin aynısıdır.
Yani yukarıda zikredilen farklılıklar burada yoktur. [44]

270 - 273. Hadislerin Şerhi

Nevevî'nin Sahih'i Müslim Şerhi, C.10,s.53'den.
Hadiste anılan sıfatlarda, Allah'la münakaşaya girmenin anlamı, bu sıfatlan edinmeye kalkışmak; izzet ve yücelik taslamaktır. Bu hadisde kibirlenenlere şiddetli bir azab vaadedilmekte ve hadisi şerif kibrin, kendini büyük görmenin kesinlikle haram olduğunu bildirmektedir.
izzet ve yüceliğin Allah'ın iz'arı ve ridası olarak adlandırılması mecazî anlamdadır. Mesela Araplar bir kimse hakkında: "Zühd onun gömleği, takva da kaftanıdır" derler. Bununla o kimsenin elbisesi kastedilmez. Bu söz ile ifade edilmek istenen zühd ve takvanın, o kimsede çok bariz şekilde kendini gösteren iki özellik olduğu, bu iki özelliğin hiçbir zaman kendisinden ayrılmadığıdır. İzzet ve yüceliğe en layık olanın Allahü Teala olması ve bu iki özelliğin O'nun zatına yakışması itibariyle bu şekilde örneklendirilmiş tir. Araplar arasında meşhur olan bir söz vardır: "Filanca geniş ri-dalıdır veya bol elbiselidir" derler. Bu sözle o kimsenin, çok cömert, iyilik sahibi bir kimse olduğu kastedilir. (Nevevî Şerhinden alınan açıklama bitti).
Biz de deriz ki:
Kur'an-ı Kerim'de kibirden söz edilmiş ve kibirlenenler şiddetli azabla korkutulmuşlardır. Allahü Teala, kibiri, sahibinden iyilik ve başarıyı engelleyen bir sebeb olarak göstermiştir. Bir ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: "Yeryüzünde haksız yere büyüklük tas-layanları, ayetlerimden uzaklaştıracağım" Bir başka ayet-i kerimesinde de: "Kibirlenenler için cehennemde bir yer yok mudur?" diye buyuruyor. Bir başka ayet-i kerimede de şöyle buyuruyor: "Bugün yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızın ve yoldan çıkmanızın karşılığında alçaltıcı bir azab göreceksiniz". Bir başka ayet-i kerimede de şöyle buyurulüyor: "Bugün Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun ayetlerine karşı büyüklük taslamanızdan ötürü alçaltıcı bir azabla cezalandırılacaksınız". Allahü Teala'dan bizim nefislerimizi kibirden temizlemesini ve bize tevazu nimetini bahşetmesini diliyoruz. Amin.

'Musa Aleyhisselam'ın Hızır Aueyhisselâm'la Buluşma İsteği' İle İlgili Rivayetler:

274. Buharı, Hızır Aleyhisselâm'm Musa Aleyhisselâm ile buluşmasıyla ilgili hadisi C.4,s.l54'de vermiştir:
Aliyyu'bnu Abdillah, Süfyan'dan, o, Amru'bnu Dinar'dan, o, Sa'îdu'bnu Cubeyr'den rivayet etmiştir, Sa'îdu'bnu Cubeyr der ki:
"ibnu Abbas Radıyallahü Anh'a, Nefv el-Bikâlî, hızırla buluşan Musa'nın Beni israil'e gönderilen Musa olmadığını, Onun başka bir Musa olduğunu sanıyor, diye söyledim. Ibnu Abbas şöyle söyledi: Allah'ın düşmanı yalan söylüyor, Übeyyu'bnu Kaab'm Re-sulullah Aleyhisselam 'dan bize rivayet ettiğine göre Musa Aleyhis-selâm bir gün Benî israil içinde bir konuşma yapmaya durdu, ona: İnsanların içinde en bilgilisi kimdir? diye soruldu. O da: Benim, dedi. Yüce Allah, asıl ilim sahibinin Hakk Teala olduğunu zikretmediği için onu azarladı ve ona: Hayır,iki denizin buluştuğu yerde benim bir kulum vardır, o senden daha bilgilidir, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm: Ey Rabbim, beni ona kim ulaştırabilir? diye sordu. -Hadisin ravüerinden Şüfyan der ki: Ben ona nasıl ulaşabilirim?" diye söylemiş de olabilir- Yüce Allah: Bir bahk alırsın, onu bir zenbile koyarsın, nerede balığı kaybedersen bil ki orası onun yeridir, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm zenbilin içine balğı koydu., Sonra adamı Yuşa'du'bnu Nün ile birlikte yola koyuldular. Bir kayaya geldiklerinde, başlarını o kayaya koyup dinlendiler... hadisin devamı hayli uzundur.[45]

275. Buharî Rahmetullahi Aleyh bu hadisi C.6,s.88'de 'Kehf Suresi'nin Tefsiri1 ile ilgili babda, Cenab'ı Hakk'ın: "Hani Musa Adamına Demişti ki..." sözü ile ilgili kısımda rivayet etmektedir:
Orada şöyle deniliyor:
"Allahü Teala kendisine vahyetti ki, Benim, iki denizin buluştuğu yerde bir kulum vardır, o senden daha bilgilidir. Musa Aleyhisselâm: Ey Rabbim, ben ona nasıl ulaşabilirim? diye sordu. Cenabı Hakk: Yanma bir balık alırsın," onu bir zenbile koyarsın, nerede o balığı kaybedersen bil ki, orası onun yeridir, diye buyurdu... hadis bu şekilde devam ediyor". [46]

276. Buharî, aynı babda bu hadisi farklı bir şekilde de rivayet etmektedir. O rivayette şöyle deniliyor:
Cenabı Allah, ilmi Allahü Taala'mn zatına nisbet etmediği için onu azarladı. Kendisine: Hayır, denildi. Musa Aleyhisselâm: Ey Rabbim, benden daha bilgilisi nerede? diye sordu. Hakk Teala: iki denizin kavuştuğu yerde, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm: Ey Rabbim, bana bir işaret göster, onun yerini bu işaretle bileyim, dedi. Amr'ın rivayetine göre Hakk Teala: Balığın seni terkettiği yerdir, diye buyurdu. Ya'la'mn rivayetine göre ise Cenabı Allah: Kendisine ruh üflenecek ölü bir balık al, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm da balığı aldı.... hadis bu şekilde devam ediyor." [47]
Buharı, bu babda hadisi daha önce verdiğimiz metne yakın bir metinle vermektedir. En doğrusunu Allahü Teala bilir.
el-Kastallanî Rahmetullahi Aleyh C.7,s.22l'de Kehf Suresi ile ilgili bölümde: Bu hadis Kitabu'l-îlm'de geçti, müellif Rahmetullahi Aleyh bu hadisi, kitabı el-Cami'de (yani el-Cami'u's-Sahih'de) ondan fazla yerde zikretmektedir, diye kaydetmektedir.

274-27a Hadislerin Şerhi

îbnu Abbas Radıyallahü Anh'ın Nevf el-Bikâlî hakkında "Allah'ın düşmanı yalan söylüyor" demesi, ona şiddetle karşı çıkması, bunda mübalağa etmesi ve ona son derece hiddetlenmesi dolayısıyla idi. Yoksa böyle biri olduğuna inanması sebebiyle değil.

iki denizin buluştuğu yerle kastedilen, Doğudaki Fars denizi ile Rum denizinin buluştuğu yerdir.
"O senden daha bilgilidir" yani özel bir şeyde, özel bir konuda. (Kitabın metin kısmında Musa Aleyhisselâm ile Hızır Aleybisselâm arasında geçen hâdise ile ilgili hadisin baş tarafı verilip "devam hayli uzundur" denilerek kesiliyor. Ancak şerhte hadisin devamı Sahih-i Buharî'den alınarak açıklamalı şekilde veriliyor. Aşağıda hadisin devamım şerhteki açıklamalarıyla birlikte-tercüme ettik. -Mütercim-):
"Sözkonusu kayaya başlarını koyunca Musa Aleyhisselâm uykuya daldı. Bu esnada balık canlanmaya başladı. Çünkü Cenabı Allah'ın hikmet ve kudreti ile balığa hayat verildi. Zenbilden çıkarak, denize döştü. Sonra da denizin içinde yolu tutup gitti. Allahü Teala, balığın geçtiği yerde suyun akışını durdurdu, böylece su üzerinde kemer gibi bir iz kaldı. Musa Aleyhisselâm ile Hızır Aleyhisselâm in bir mucizesi olarak orası bir kemer gibi kaldı.
Uyanınca, gecenin kalan kısmında ve ertesi gün bir miktar daha yürümeye devam ettiler. Ertesi gün biraz geçince, Musa Aleyhisselâm yanındaki adamına "Şu azığımızı getir, bu yolculuğumuzdan dolayı hayli yorgun düştük" dedi.
Allah'ın emrettiği yeri geçinceye kadar Musa Aleyhisselâm kendinde yorgunluk hissetmedi. Adamı: "Gördün mü, o kayada dinlendiğimiz esnade ben balığı unutmuşum (yani balığın canlandığını, suya dalıp orada bir kemer gibi iz bıraktığını sana haber vermeyi unutmuşum) Bana onu hatırlamamı unutturan ancak şeytandır. (Akla durgunluk veren, ilahi kudretin yüceliği ile meydana gelen o hadise olunca birden sana söylemeyi unuttum). Balık şaşılacak şekilde denizde yolunu tutup gitmiş." dedi. Şaşılacak durum, balığın gittiği yolda bir boşluk oluşmasıdır.
Musa adamına: "Bizim de istediğimiz zaten buydu" dedi. Hemen geldikleri yoldan kendi izlerini takib ederek geri döndüler. O, dinlenmiş oldukları kayaya gelince Hızır Aleyhisselâm'ı araştırmaya başladılar. Baktılar ki, bir adam elbisesine bürünmüş uyuyor. Musa Aleyhisselâm ona selam verdi. Hızır Aleyhisselâm da selâmını aldı ve: Senin ülkende selam var mıdır? diye sordu. (Bir rivayete göre de, "benim yaşadığım bu ülkede selam var mıdır?" diye sordu). Musa Aleyhisselâm: Ben Musa'yım dedi. Hızır Aleyhisselâm: Israiloğlu Musa mı? diye sordu. Musa Aleyhisselâm: Evet, dedi. Sonra: Sana öğretilenden bana hayra götüren bilgi öğretmen için geldim, diye söyledi. (Kendisine din konusunda bir bilgi öğretmesini istediğine dair herhangi bir. rivayet gelmiş
değildir. Çünkü Peygamberler Ümmetlerinin ibadet düzenini ihtiva eden dinleri hakkında yeterince bilgiye sahiptirler).
Hızır Aleyhisselâm: Ey Musa, ben Allah'ın bana öğrettiği ama senin bilmediğin bir bilgiye sahibim. Sen de, Allah'ın sana öğrettiği amaç benim bilmediğim bir bilgiye sahipsin. (Yani ben senin bildiklerinin hepsini bilmem, sen de benim bildiklerimin hepsini bilemezsin), dedi. Musa Aleyhisselâm: Ben sana uyabilir miyim? diye sordu. Hızır Aleyhisselâm: Sen benim yaptıklarıma dayanamazsın, dedi. (Çünkü Musa Aleyhisselâm kendi şeriatına aykırı bir şey gördüğü zaman, ona karşı çıkmadan duramazdı).
Sonra, Hızır Aleyhisselâm: "Bütün inceliklerini bilginle kavra-yamadığın bir şeye nasıl dayanabilirsin" diye söyledi. (Yani sen bir Peygamber olarak, dış görünüşü itibariyle kabul edilemeyecek, batini inceliklerini de senin bilmediğin işlerime nasıl sabredebilirsin?). Sonra Musa Aleyhisselâm: İnşallah sabrettiğimi göreceksin, sana hiçbir işde baş kaldırmayacağım, dedi. Musa ve Hızır Aleyhisselâm deniz sahili boyunca yürüyerek birlikte yola çıktılar.(Yaniarında Yuşa da bulunuyordu). Yanlarından bir gemi geçti, gemi dekil erden kendilerini gemiye almalarını istediler. Onlar Hızır'ı tanıdıklarından berikileri ücretsiz olarak gemiye aldılar. Gemiye bindiklerinde bir serçe gelip geminin kenarına kondu ve bir iki kere gagaladı. O zaman Hızır Aleyhisselâm: Ey Musa, benim ve senin ilmin Allah'ın ilminden, şu kuşun denizden eksilttiği kadar bir şey eksiltmiş değildir, diye söyledi.
(Burada eksiltme sözü zahirî anlamında değildir. Bu sözün anlamı şudur: Benim ve senin ilmin Allahü Teala'nm ilmine oranla bu kuşun denizden aldığı suyun bütün denize oranı gibidir. Bu da zihinlerin meseleyi kavrayabilmesi için yapılan bir benzetmedir. Esas itibariyle Allah'ın ilmi sonsuz, deniz ise sonludur.)
Birara Hızır eline balta alıp, denizin üstünde giden geminin tahtalarından bir tahtayı söktü. Musa Aleyhisselâm işin şaşkınlığını üzerinden atana kadar Hızır Aleyhisselâm tahtayı ayağıyla attı.
Musa Aleyhisselâm yapılana itiraz edecek: Sen ne yaptın? Bunlar bizi ücretsiz olarak gemilerine aldılar, sen se onu delerek içindekileri batırmaya çalışıyorsun, dedi. (Çünkü açılan delikten gemiye su dolacak, bu da içindekilerle beraber geminin batmasına yol açabilecek).
Musa Aleyhisselâm Hızır'a: Sen çok garib bir iş işledin, diye söyledi. Hızır Aleyhisselâm Musa Aleyhisselâm'm başta kabul etmiş olduğu şartı kendisine hatırlatarak: Ben sana; benim yaptıklarıma dayanamazsın dememiş miydim? diye söyledi. (Bur-daki soru onun yaptığının doğru olmadığını bildirmek içindir). Musa Aleyhisselâm Hızır Aleyhisselâm'a: Unuttuğum için bana çıkışma (bunu unutarak yaptığından dolayı özür diliyor veya şarta uymamasının unutmak dolayısıyla olduğunu bildiriyor). Gücümün yetmediği şeyden beni sorumlu tutma, dedi. (Musa Aleyhisselâm'm bu ilk itirazı unutmak sebebiyle olmuş oldu).
Gemiden inince çocuklarla oynayan bir erkek çocuğu gördüler. Hızır Aleyhisselâm onun başından tutarak şöylece bedeninden ayırdı. -Ravilerden Süfyan parmaklarıyla bir şeyi koparır gibi işaret etti-. Musa Aleyhisselâm bu sefer ona: Bir cana karşılık olmaksızın masum bir cana mı kıydın? Doğrusu pek kötü bir şey yaptın, dedi. Hızır Aleyhisselâm; Tekrar: Ben sana, sen benimle sabredemezsin dememiş miydim? diye hatırlattı. Musa Aleyhisselâm da: Bundan sonra sana bir şey sorarsam, artık benimle arkadaş olma, o zaman benim tarafımdan mazur sayılırsın, dedi. Tekrar yola koyuldular. Sonunda vardıkları bir kasaba halkından yiyecek istediler (Onların kendilerini misafir etmelerini istediler). Kasaba halkı bu ikisini misafir etmek istemedi. Şehrin içinde yıkılmağa yüz tutan, eğilmiş halde bir duvar gördüler. Hızır Aleyhisselara onu doğrulttu. -Ravilerden Süfyan, bir şeyi yukarı doğru düzeltir gibi eliyle işaret etti.-
Musa Aleyhisselâm: Adamlara geldik, bizi misafir etmek istemediler, bize yiyecek vermediler; sen tuttun onların yıkılmak üzere olan duvarlarını doğrulttun, İsteseydin bunun karşılığında bir ücret alabilirdin, diye söyledi. Bu sefer Hızır Aleyhisselâm: "işte-bu, seninle benim ayrılmamı gerektiriyor, dayanamadığın işlerin yorumunu sana bildireceğim, diye söyledi. Yani dış görünüş itibariyle yanlış olduğunu sandığın bu işlerin, bilmediğin taraflarını ve hikmetlerini sana bildireceğim".
(Hâdisenin bundan sonraki kısmı, tercümesini yaptığımız kitapta yer almıyor. Ancak biz, hâdisenin devamını Kur'an-ı Kerim'de geçen şekliyle vermeyi uygun gördük -Mütercim).
"(Hızır dedi ki) : Gemi, denizde çalışan birkaç yoksula aitti: Onu kusurlu kılmak istedim. Çünkü peşlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı. Oğlana gelince, onun ana, babası Mü'min kimselerdi.Çocuğun onları azdırmasından ve inkâra sürüklemesinden korkmuştuk. Rabblerinin o çocuktan daha temiz ve onlara daha çok merhamet eden birini vermesini istedik. Duvar ise; şehirde iki yetim erkek çocuğa aitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardı; babaları da iyi kimseydi. Rabb'in onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabb'inden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarım istedi. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte day anam adı ğın işlerin içyüzleri bunlardır".
Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Dilerdik ki Musa sabret-seydi de, Allahü Teala onların hikayelerini bize bildirseydi.
Ravi Süfyan der ki: Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: Allah Musa'ya rahmet eylesin. Sabretmiş olsaydı Allahü Teala onların hikayelerini bize bildirirdi.

Yine Ritabu't-Tefsir'de el-Hamîd'in Süfyan'dan rivayeti ile gelen bir hadis-i şerifte Resulullah Aleyhisselâm in şöyle buyurduğu bildiriliyor: isterdik ki, Musa sabretseydi de, Allahü Teala onların hikayelerini bize bildirseydi. (Kastallanî Şerhi, C.5,s.381)
Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

İntihar Etmenin Cezası Cehennemdir

277, Elini bıçak ile kesip de ölen adamla ilgili hadis. Bu hadisi Buharı, c.4,sll80'de "Benî İsrail'den Sözetme" başlıklı babda rivayet etmektedir:
Muhammed'in Haccac'dan, onun da Cerir'den rivayetine göre el-Hasen şöyle söylemiştir: Cundebu'bnu Abdullah bize şu mescidde rivayette bulundu. Rivayette bulunduğu günden bu yana söylediklerini unutmuş değiliz, Cundeb'in Allak Resulü Aleyhisselâm'a yalan isnad etmiş olacağı yolunda bir endişemiz de yoktur. O, Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduğunu bildirdi:
"Sizden öncekilerde, bir adam vardı. Bir yarası çıkmıştı. O yara dolayısıyla çok acı çekti. Bunun üzerine bir bıçak aldı ve onunla elini kesti. Kanama durmadı ve adam bu yüzden öldü. Yüca Allah da: "Kulum kendi nefsinde Benim hükmüme karşı çıktı, Ben de ona cenneti haram kıldım" diye buyurdu.[48]

277. Hadisin Şerhi

"Sizden Öncekiler" denilirken kastedilen, îsrailoğullan veya başka bir topluluk olabilir. Ancak îsrailoğullan olması ihtimâli kuvvetlidir.
Hadiste sözü edilen, intihar eden adamın ebediyen cehennem azabını haketmesi, kendisini öldürmesi dolayısıyla değil, Allah'ın hükmüne karşı çıkarak küfre düşmesi dol ayı siy ladır. Yahut bu adam, esasında kâfir birisi idi, kendini de öldürünce yaptığı kötülük için küfründen dolayı çekeceği azaba ilave olarak, bu azabı haketmiş oldu.
"Kulum kendi nefsinde Benim hükmüme karşı çıktı" yani "Benim hükmüm ona ulaşmadan, o kendisini öldürdü" sözünde müşkil bir durum bulunmaktadır. Çünkü bu sözün zahirî anlamına göre öldürülen kimse, eceli gelmeden ölmektedir. Oysa her.hangi sebeple olursa olsun bir kimse, eceli gelmeden önce ölmez, ayrıca Aîlahü Teala onun anılan sebepten dolayı öleceğini bilmektedir. Allahü Teala'mn ilminde değişme olmaz.
Bu meselenin cevabında denildi ki: Allah o kimseyi kendi ilmine muttali kılmış değildir, O kimsenin kendini öldürmek suretiyle Allah'ın hükmüne karşı çıkmak istemesi, kendi irade ve arzusuyla olmuştur. O kendisini öldürme yolunu seçti, böylece âdeta Allah'ın hükmünün ona ulaşmasından önce o, kendi hakkında hüküm vermek istemiş gibi oldu. Bu karşı çıkışı ile de cezayı haketti.
Hadis cana kıymanın ne kadar büyük bir günah olduğunu bildirmektedir, însan ister kendi canına kıysın, ister bir başkasının canına kıysın. Çünkü kendi canı da; onun mülkü değildir. Bilakis onun canı Allahü Teala'mn mülküdür. Doğru olanı Allah bilir. (Kastallanî Şerhinden).

Kimse Allah'ın Fazlından Müstağni Kalamaz

278. TSyyûb Aleyhisselâm'ın Yıkanması ve Üzerine Altın Çekirge Konmasıl ile ilgili hadis. Bu hadisi Buharı, C.l,s.64'te Kitabu'l-Gusl'un "Çıplak Halde Gusletmenin Durumu" başlıklı babında rivayet etmiştir:
f
îshaku'bnu Nasr Abdurrezzak'tan, ö Ma'mer'den, o Hemma-mu'bnu Münebbih'ten, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Re-sulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Eyyûb Aleyhisselâm çıplak olarak guslediyordu. Bu sırada bir altın çekirge üzerine kondu. Eyyûb'Aleyhisselâm hemen elbisesi-nebüründü. Rabbi ona: Seni gördüğün her şeyden müstağni kılmamış mıydım? diye buyurdu O da: Evet, izzetin hakkı için Öyledir, fakat senin verdiğin bereketten de müstağni kalamam, dedi.[49]

279. Buharı bu hadisi, C. 4, s. 151'de, Kitabu'l Badu'l-Halk'ın, "Eyyûb de: Başıma Bir Bela Geldi (sana sığındım)..., Diye Nida Etmişti ayet-i kerimesi ile ilgili babında da rivayet etmiştir. Ayrıca C.9,s.l43'de Kitabu't-Tevhid'in, "Allah'ın Sözünü Değiştirmek İstiyorlar" ayet-i kerimesi ile ilgili babında da bu hadise yer vermiştir.
Ancak bu iki rivayette yukarıdaki rivayett ekin den farklı olarak, "üzerine altın çekirgeler sürüsü kondu" denilmektedir. [50]

280. Nesâî de, bu hadisi C.l,s.20rde, "Guslederken Bir Perdenin Arkasına Geçmek" başlıklı babda rivayet ediyor.

Buradaki rivayetin metni de Buharfnin Kitabu'1-Gusl'de geçen rivayetindeki metnin aynısıdır. Ancak Buharî'nin rivayetinde tekil olarak geçen bereket kelimesi, burada "berekât" şeklinde çoğul olarak geçmektedir. [51]

278 - 280. Hadislerin Şerhi

Kastallanî diyor ki: Eyyûb Aleyhisselâm'm üzerine atlayan çekirgenin altından, ama ruh sahibi bir çekirge mi yoksa, ruhu olmayıp çekirge şekli taşıyan altından bir şey mi olduğu anlaşılmıyor. Şerhu't-Takrib'de ikincisinin daha kuvvetli ihtimal olduğu belirtiliyor.
Allahü Teala'nın Eyyûb Aleyhissalâm'a nida etmesi, Musa Aleyhisselâm ile konuşması gibi konuşma veya meleklerden bir melek vasıtasıyla nidasını bildirmesi olabilir.
Kastallanî daha sonra şöyle diyor: Eyyûb Aleyhisselâm'ın bu malı, dünya sevgisi ile almış olması mümkün değildir. Ancak, onun kendi nefsi hakkında bildirdiği gibi, Rabb'inin katından bir bereket olması dolayısıyla almıştır. Öyleki O, Allahü Teala'nın yakın zamanda varettiği bir şey, yahut alışılanın üstünde bir özelliğe sahip, yeni bir nimet olması itibariyle kabule şayan görülmüştür. Bunda, Allahü Teala'ya şükür, O'nun şanının yüceliğinin ifadesi anlamı vardır. Reddinde ise nimeti inkar ve Allah'tan gelen nimeti red anlamı vardır.
Hadisten anlaşıldığına göre çıplak olarak banyo yapmak caizdir. Çünkü Allahü Teala Eyyûb Aleyhisselâm'ı, çıplak olarak banyo yapmasından dolayı azarlamadı. Allah'ın hitabı, çekirgeleri toplaması dolayısıylaydı. (Kastallanî'den açıklama bitti).
Ben derim ki: Rivayet edildiğine göre Musa Aleyhisselâm çıplak olarak yıkanıyordu, bir taş elbisesini aldı. Ona vurarak iki kere, "elbisem, elbisem ey taş" dedi. (Kastallanî Şerhi C.l,s.333)

Eşlem Kabilesini Allah Selamete Kavuşturdu

2 8 L Bu hadisi Müslim, Kastallanî'nin Sahih-i Buharı Ve yazdığı hamişine göre Ç.9,s.407'de Kitabu'l-Fadâil'in "Gıfar ve Eşlem Kabilelerinin Üstünlükleri" başlıklı babda rivayet etmiştir:
Huseynu'nu Harb, el-Fadlu'bnu Musa'dan, o Haysemu'bnu İrak'dan, o babasından, ö da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Eşlem kabilesini Allah selamete kavuşturdu, Gıfar kabilesini de Allah mağfiret eyledi. Bunları ben söylemedim, bilakis Allah Azze ve Celle söyledi.[52]

282. Müslim, "Eslem'i Allah Selamete Kavuşturdu" hadisini, Ebu Bekre Radıyallahü Anh'a ulaşan bir senedle yukaridakinden daha uzun bir rivayetiyle de zikretmektedir. Bu rivayette, senedin Muhammedu'bnu Ya'kub'a kadar olan kısmı zikredildikten sonra şöyle deniliyor:
Muhammedu'bnu Ya'kub der ki, ben Abdurrahmani'bnu Ebi Bekre Radıyallahü Anh'dan duydum. O da babasından rivayetle bildirdi ki, el-Ekrau'bnu Habis Resulullah Aleyhisselâm'a gelerek: Eşlem, Gıfar ve Muzeyne kabilelerinden hacıları soyan hırsızlar gelip şana bey'at ettiler, diye söyledi. Resulullah Aleyhisselâm'da:
"Ne dersin, Eşlem, Gıfar ve Muzeyne kabileleri, Benî Temim, Benî Âmir, Esed ve Gatafan kabilelerinden daha üstün olurlarsa bunlar hüsrana uğrar ve kaybederler mi? diye sordu. el-Akra: Evet, dedi. Resulullah Aleyhisselâm: Nefsim elinde olana yemin ederim ki, onlar bu berikilerden daha üstündürler, diye buyurdu[53]

281 - 282. Hadislerin Şerhi

Hadisteki "Eşlem kabilesini Allah selamete kavuşturdu..." ifadesinin onlar için dua anlamı taşıdığı söylenmiştir. Ve yine bu ifadenin onların durumlarından sözedici bir ifade olduğu da bildirilmiştir.
el-Kadî, el-Meşarık'ta diyor ki: Bu söz sözlerin en güzellerin-. dendir. Birinde hoş olmayan bir şey görmeyince "onunla müsâ-leme, ettim" dersin. Bu ifâde de aynı kökten alınmıştır. Adeta Resulullah Aleyhisselâm, zikri geçen kabilelerin durumlarına uygun olanı Allah'ın vermesi için onlara dua etmiş olmaktadır.
Bunun gibi Ğıfar kabilesini de Allah mağfiret eyledi, sözü de Cenabı Allah'ın o kabileye layık olanı yapması için bir dua sözü olabilir.
Ve yine şöyle demiştir: Gıfar kabilesi için övgü olarak Ebu Zer el-Gıfarî'nin kendilerinden olması yeterlidir, ilk Müslüman olanlar arasında idi. Onun Müslüman olmasıyla ilgili olarak meşhur bir hikaye vardır Bununla ilgili hadis, Sahih-i Buharı, Kitabu'l-Menakıb'da geçmektedir. (Nevevî'nin, Şahih-i Müslim Şerhinden)

Kur'an Okumayı Kolaylaştırma Kur'an Okurken Zorlanmayıp Rahat Okumak, Gece Kur'an Okumak, Kevser Suresinin İndirilmesi, Resulullah Aleyhîsselam'a Salat Getirmenin Fazileti, Hazret! Hatice Radıyallahü Anka'nın Üstünlüğü Ve Onun Cennette Bir Ev Île Müjdelenmesiyle İlgili Rivayetler

283. Birinci Olarak: "Allah Azze ve Celle Kur'an'ı Yedi Harf Üzere Okutmanı Emrediyor..." hadisi. Bu hadisi Nesâî, Sünen'inde "Kıır'an'la İlgili Rivayetler" babında rivayet etmiştir.
Ubeyyu'bnu Ka'b Radıyallahü Anh'ın rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm Benî Gıfar gölünün kenarında idi. O sırada Cibril Aleyhisselâm geldi ve:
"Allah Azze ve Celle sana Kur'an'ı Ümmetine bir harf üzere okutmanı emrediyor" diye bildirdi. Resulullah Aleyhisselam: Allahü Teala'dan af ve mağfiret diliyorum, Ümmetim buna güç yeti-remez, dedi. Sonra ikinci kez tekrar geldi ve: Allah Azze ve Celle, Kur'an'ı Ümmetine iki harf üzere okutmam emrediyor, diye bildirdi. Resulullah Aleyhisselâm: Allah1 dan af ve mağfiret diliyorum, Ümmetim buna güç yetiremez, diye buyurdu. Sonra üçüncü kez tekrar geldi ve: Allah Azze ve Celle Ümmetine Kur'an'ı üç harf üzere okutmanı emrediyor, diye buyurdu. Resulullah Aleyhisselâm: Allah'tan affını ve mağfiretini diliyorum, Ümmetim buna güç yetiremez, diye buyurdu. Sonra dürdüncü kez tekrar geldi ve: Allah Azze ve Celle Kur'an'ı Ümmetine yedi harf üzere okutmanı emrediyor, bu yedi harften hangisine göre okurlarsa doğru okumuş olurlar, diye bildirdi.[54]

283. Hadisin Şerhi

Harf denilirken kastedilen, i'rab, yani Kur'an'm harekelenme-sinde izlenen yoldur. Resulullah Aleyhisseîâm'ın, Kur'an'm birden fazla i'rab şekli üzere okunabilir olmasını istemesi, ümmetinin zorluğa düşmemesini arzulaması dolayısıyladır.
Burada yedi harf denilirken kastedilen, bir harfe yedi okuyuşun geçerli olması değildir. Kur'an'm tümü üzerindeki farklı okuyuş şekillerinin bu sayıda olmasıdır.
Kur'an-ı Kerim'in okunuşunda izlenen yolların farklılığında şu gibi durumlar sözkonusuduf: Mana ve yazılışta fark olmaksızın sadece hareke değişik okunur: 'Buhl' ve 'Bini' gibi. Yahut anlamda, tümden bir değişme ve tamamen zıt bir anlam ortaya çıkmaksızın küçük bir farklılık olabilir. Mesela Bakara suresi, 37. ayet-i kerimesinin ilk cümlesi bir kıraatte "fe telekkâ Âdemu min Rabbihi kelimâtin" diye okunmaktadır. Bu okuyuşa göre bu cümlenin anlamı "Adem Rabbinin kendisine ilhamı ile, birtakım kelimeler, tevbe istiğfar sözleri aldı" olur. Bir başka kıraatte bu cümle "fe telekkâ Ademin Rabbihi kelimâtun" şeklinde okunmaktadır. Bu okuyuşa göre de cümlenin anlamı, "Adem'e Rabb'inden birtakım kelimeler, tevbe ve istiğfar sözleri geldi" olur. Değişiklik bazen harekede olmayıp, harfte olur ve anlamda yukarıdaki gibi ufak bir değişikliğe yolaçabilir. 'Teblû ve tetlû1 kelimelerinde olduğu gibi. Bazen anlam değişikliğine sebep olmayacak harf değişikliği de olabilir. es-Sırat kelimesinin sin ve sad ile okunuşu gibi. Harflerin öncelik ve sonralığmda değişiklik olabilir. Bazen de kelimelerin öncelik sonralığmda değişiklik olabilir: "fe yektûlûne ve yuktelûne" kelimeleri bu şekilde okununca' "öldürür ve öldürülürler" anlamı vermektedir. Bir başka kıraatte ise "fe yuktelûne ve yektûlûne" diye okunmaktadır ki bu zaman da, "öldürülür ve öldürürler" anlamına gelir. Bu değişiklik ise ibarenin tümünde bir değişikliğe sebep olmamaktadır. Bazen de harflerin sayısında ziyadelik noksanlık olabilir. "Evsâ" ve "vessâ" kelimesindeki durum gibi. Bu iki kelimenin her ikisi de aynı anlama gelmektedir. Ancak birinde elif ziyade edilmiştir. Diğerinde bu anlam şedde ile sağlanmaktadır.
Te'cvid ilminin teferruatına giren konulardaki ihtilaf ise, lafız ve manada değişikliğe yolaçan ihtilaflardan sayılmamaktadır.
Çünkü bu farklılıklar kelimenin yapısında bir değişikliğe yolaçmıyor. (Kastallanî Şerhi, c.5,s.271).
Kastallanî, C.7,s.45l'de Kur'an'm Üstünlükleri bölümünde, "Kur'an, Yedi Harf Üzere İndirilmiştir" başlıklı babda da şöyle diyor:

Diller arasındaki farklılığın zarureti ve insanların başka dilleri konuşmakta zorluğa düşmeleri sebebiyle bu, insanlara bir kolaylık olması için verilmiş ve işin başında kendileri için yol geniş tutulmuştur. Herkese kendi okuyuş üslubuyla, dillerini alıştırma yaparak, herkesin tek bir yol üzere okumasının mümkün olacağı vakte kadar, insanların kendi dil özellikleri üzere Kur'an okumalarına izin verilmiştir.
Ancak bu izin, insanların zevklerine göre okumaları için verilmiş bir izin değildir. Yani insanlar okumakta zorluk çektikleri zaman, kendi dillerindeki karşılıklarıyla denk gelen harflerle telaffuz ederler. Burada esas olan Resulullah Aleyhisselâm'dan duyulan şekildir. Nitekim Hazreti Ömer ve Hişâm Rahmetullahi Anhuma'mn "Resulullah Aleyhisselâm bana böyle okuttu" diye söylemeleri de bunu gösteriyor.

"Üç Kişi Vardır Ki, Onları Allah Sever" Hadisi.

284. Bu hadisi Nesâî Sünen'inde, C.3,s.207'de 'Yolculukta Gece Namazı Kılmanın Fazileti" babında rivayet etmiştir:
Ebu Zer Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Üç kişi vardır ki onları Allah Azze ve Celle sever: Bir topluluğa gidip onlardan, aralarındaki yakınlık hürmetine değil de, Allah rızası için talepte bulunan adama, o topluluğun bir şey vermemesi üzerine, kendilerinden gizli olarak ve yaptığı iyiliği Allah'tan başka kimsenin bilmeyeceği şekilde, onlara ihsanda bulunan kimse. Bir de şu adam ki, bir topluluk içinde bulunur, o topluluk gece yol alır, sonra öyle bir hal olur ki, yorgunluk dolayısıyla uykuyu, karşılığında verilecek her şeye tercih ederler ve bineklerinden iner, başlarını yere koyup uyurlar, Bu adam ise kalkıp bana (yani Al-lahü Teala'ya) niyazda bulunur ve ayetlerimi okur. Bir de bir askerî grubun içinde bulunup, o grupla beraber düşmanla karşı karşıya gelen, içinde bulunduğu grup, düşman karşısında hezimete uğrayıp dağıldığı halde; kendisi kaçmayıp ölünceye veya zafer elde edinceye kadar Allah için çarpışmaya devam eden adam,[55]

284. Hadisin Şerhi

Bu hadiste, Allahü Teala'nm kendilerine olan sevgi ve merhametinin arttığını bildirdiği üç kişiden söz ediliyor. Bununla aynı zamanda bu üç kişinin ahlakıyla ahlaklanmaya teşvik ediliyor. Bu üç kişi şunlardır:
Birincisi: Yalnız Allah'ın rızasını gözeterek gizlice sadaka veren kimse, Bu adamın verdiği sadakadan yalnız Allahü Teala'nm ve sadakayı alan adamın haberi vardır. "Allahü Teala yedi sınıf insanı, kıyamet gününde kendi gölgesinde gölgelendirir..." hadisi de bu anlamı te'yid etmektedir. Çünkü orada sayılanlar arasında, "sağ elinin verdiğini sol elinden gizleyecek kadar gizlice sadaka veren adam" da geçiyor. Bu ifade sadakayı çok gizlemekten kinayedir.
İkincisi: Kendisiyle beraber yoluculuk edenlerin dahi haberi olmayacak şekilde insanlardan gizli olarak gece kalkıp ibadet eden, Allah'ı zikreden, namazda veya namaz dışında Kur'an okuyan kimse. Özellikle, çok yol yürümekten dolayı yorgun bir halde iken ve arkadaşları yorgunluktan uyuyakalmışken.
Üçüncüsü: Arkadaşlarının dağılmasından sonra düşmanın üzerine atlayan ve öldürülünceye veya savaşı kazanmcaya kadar mücadeleye devam eden. Şüphesiz böyle bir hareket Müslümanların gayret ve azimetim artırır. Dağılanların yeniden cesaretlenerek, tekrar savaş alanına dönmelerine vesile olur. Bunun tersi durum ise, azimetlerini kırar ve henüz dağılmamış olanların da dağılmalarına sebep olur.

---

[1] Buhari: Kader: 6.
[2] Buhaari: Eyman: 26
[3] îbnu Mace: KefTarât: 15
[4] Kastallanî, C.9,s.353.
[5] Buharî: Tevhid: 50
[6] Müslim: Fedâil: 166
[7] Müslim: Fedftil: 167
[8] Kastallanî şerhi C.10,s.465.
[9] Müslim: Musakât: 26

[10] Müslim: Musakât: 27
[11] Müslim: Masakât: 29
[12] Müslim: Musakât: 30
[13] Müslim: Musakât: 31
[14] Nesâi: Büyü: 104

[15] Müslim: Musakât: 28
[16] Buharî: Büyü: 17
[17] Buharî: Büyü: 17
[18] Buharî: Büyü : 18
[19] Buharî: Enbiya: 50; Istikrâd: 5

[20] Müslim: Birr: 35
[21] Müslim: Birr: 35
[22] Müslim: Birr: 36
[23] Müslim: Birr: 36
[24] Muvatta: Hüsnü'l-Huluk: 17
[25] Muvatta: Hüsnü'1-Huluk: 18
[26] Ebu Davud: Edeb: 47
[27] Buharî: Edeb: 62
[28] Buharî: Edeb :62

[29] Müslim: Kitabu'l Fedâil'de 'Allah İçin Birini Sevmenin Fazileti' başlıklı bir bab bulunmamaktadır. Bu bab , Kitabu'l Birr ve's-Sıla ve'1-Adab'da geçiyor.
[30] Müslim: Birr: 38
[31] Muvatta: Şar: 12
[32] Muvatta: Şar: 12

[33] Muvaatta : Şar : 16
[34] Tirmizî: Zühd: 53

[35] Nevevî Şerhi, Kastallanî'nin hamişine göre, C.9,s.46O
[36] Müslim: Birr: 43

[37] Müslim: Birr: 55
[38] Müslim: Birr: 55
[39] Tirmizl: Kıyame: 48
[40] îbmı Mace: Zühd:30

[41] Müslim: Birr: 136
[42] Ebu Davud: Libas: 26
[43] ibnu Mace: Zühd: 16
[44] ibnu Mace: Zühd: 16
[45] Buharî: îlm: 44
[46] Buharî: Tefsir, Kehf Suresi: 2

[47] Buhatî: Tefsir, Kehf Suresi: 2; Enbiya Suresi: 27

[48] Buharî: Enbiya: 50

[49] Buharî: Gusl: 20
[50] Buharî: Tovhid: 35 (Yüce Allah'ın "Eyyûb'da Rabbinc: Bu dert bana dokundu, sen merhametlilerin en mcrhametlisisin, dedi" mealindeki ayet-i Kerimesi ile ilgili bab, Sa-hihu'l-Buhart'de Kitabu Bedu'l-Halk'da değil, kitabu'l-Enbiya'da geçiyor. Bkz. Buharî: Enbiya: 20
[51] Nesâî: Gusi : 7

[52] Müslim: Fedailu's-Sahabe: 185 (Değişik rivayetleri için bakınız, Müslim: Fedai-lu's-Sahabe: 182-187)
[53] Müslim: Fedâilu's-Sahabe: 193
[54] Nesâî: Iflitah: 37

[55] Nesâî: Kıyamu'1-Leyl: 7

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Söz Hak Sahibine Aittir Ve Borcunu Ödeyenin Fazileti
Kölesinin Malında Müşterinin Değil, Satıcının Hak Sahibi Oluşu
Âriye/Ödünç
İflas
Borcunu Ödemede Güçlük Çeken Kimseye Yardımcı Olmaya Teşvik
Borç
Anlaşma
Havale
Emaneti Sahibine İade Emri
Buluntu
Dinar ve Dirhemi Kırmaktan Men
İcâr/İşçi Çalıştırmak
Hediye
Bağış Konusunda Çocuklar Arasında Eşit Davranmaya Teşvik
Rehin
Hacr/Tasar rufların Kısıtlanması
Satıcıların Cimriliği
Mükellefiyetin Bağlandığı Ergenliğin Alâmeti
Ölü Arazilerin Islahı
Vakıf
Ödül
Köle Azadı Kitabı
Zina Çocuğunun Azâd Edilmesi
Vasiyetler Kitabı
MİRAS BAHİSLERİ
Dedenin Mirası
Bir Topluluğa Mensup, Kız Kardeş Oğlu ile Azatlıları ve Müttefiklerinin Durumu
Sadaka Veren, Sonra Verdiği Sadaka Kendisine Miras Olarak Dönen Kimsenin Durumu
Aynı Anda Ölenlerin Varis Olma Durumları
Kelâle (Babasız/Çocuksuz Ölenin Mirası)
Çocuğun ve Bir Kimsenin Eliyle Müslüman Olan Kişinin Miras Durumu
Müslümanın Kafire Varis Olacağım Savunanlar ve Aksini Söyleyenler
Hz. Peygamber'in (Sallaibıhualeyhivesellem) Mirası
Mürtedin Mirası
Asabenin Olmaması Durumunda Zevi'l-Erhamin Mirası
Mirasın Kan Bağıyla Akrabalığa Bağlanmasından Sonra Akit Yoluyla Varis Olma Durumunun Kalkması (Neshi)
Diyet Mirası
Katil Varis Olamaz
EVLİLİK VE BOŞANMA KİTABI
Kendileriyle Evliliğin Haram Olduğu Kadınlar
Kız İsteme
Mehir ve Mehrin Kolaylığını Teşvik
Boşanma Hürriyeti
Mehiri Vermeden Önce Gerdeğe Girmenin Caiz Olduğuna Dair
Evlilik Törenine Katılmaya Teşvik ve Törenin Cuma Günü İcra Edilmesi
Kadının Uğursuzluğu
İhramlı Olanın Evlenmesi
Eşler Arasında Âdil Davranmak ve Kadının Hakkı Olan Mehri Yememek
Kendileriyle İlgili Konularda İstişare Edilmesi, Kızıyla İstişare Etmese Bile Babanın (Kızını) Evlendirmesinin Geçerli Olması
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesei)Em)'İn Hem Kendisine, Hem De Başkasına Dilediği Kadını Mehirsiz Nikahlaması
Yabancı Kadına Temastan Kaçınmak
Köle Azâd Etmenin Mehir Hükmünde Olması
Harama Bakmanın Hükmü
Evlenme Konusunda Kadınların Salâhiyetlerinin Olmadığı
Kişinin Evlendirmek Üzere Kızını Salih Birine Teklif Etmesi
Bekârlarla Evlenmek
Kadınların Hile ve Tuzakları; Kıskançlıkları Anında Söylediği Sözlerden Dolayı Kıskanç Kadının Affedilmesi
Eşler Arasında Adil Davranmak
Kadınlara Karşı İyi Muameleyi Tavsiye Etme
Salih Kadınların Az Olduğu
Kadınlarla Geçim
Azil (Meniyi Rahmin Dışına Akıtmak)
Eşi Yatağa Çağırdığı Zaman Kadının Bu İsteği Yerine Getirmesi
Kadınla Anal İlişki Kurmak
Evlenen Kişinin Koku Sürülmesi
Evlenene Neler Söyleneceği
Kadının Salih Kişiye Teklif Edilmesi
Ayın Başında ve Ortasında İlişki Kurulmaması, İlişki Esnasında Örtünmenin Gerekliliği ile Cinsel Organa Bakmanın Caiz Oluşu
Dindar Kadınl^Evlenmenin Teşviki ve Mü'min Bir Hanımı Olan Kişiye Gıpta Edilmesi
Kadım Evlendiği Kocasının Yanına (Gerdeğe) Sokmak
Evliliğe Teşvik
İhtiyaç Olmaksızın Kadının Yolculuğa Çıkması
Kadının Cimada Hakkı Olmadığına Dair İstidlal
Kadının Ev İçi Görevi
Veliler
Kadınların Evlilik Tercihini Etkilemeyecek Bazı Kusurlarını Gizlemenin Caiz Olduğu
VELİME (DÜĞÜN ZİYAFETİ)
Düğün Yemeği Daveti Dışında Bir Davete İcabet Etmeme

Düğün Yemeği ve Mikdârı
Hoş Olmayan Uygulamalara Şahit Olanın Daveti Terkedebilecepi
Düğün Yemeği Davetine İcabet Etmek
Davetsiz Velimeye Gitmenin Mekruh Oluşu
Kocanın Hanımı Üzerindeki Hakkı
Kadının Cimada Hakkı Olmadığına Dair
Kadınlara İyi Davramlmasını Tavsiye Etmek
Kadına Yalan Söylemenin Caiz Olduğu
Kuşkulanılan Birisi de Olsa, Güzel Kadından Boşanılmamasının Caiz Olduğu
Düğünde Def Çalmak ve Evliliği Duyurmak
Himaye
Kadınların Vasıfları
İddet
Üç Talâkla Boşanan Kadının Nerede Kalacağı
Boşamada İstisna Etme Durumu
Sarhoşun Boşaması
Hülle Gayesiyle Üç Talâkla Boşanmış Kadınla Evlenmek
Boşamayı Bir Eğlence Haline Getirmeyi Yasaklamak ve Boşamaya Başvuracak Kişinin Sünnete Uygun Bir Boşama Yapmasını Teşvik Etmek
Boşamada Niyet
Boşama İfadeleri
Niyet Etmesi Durumunda Üç Talâkın Bir Sözle Geçerli Olması
Şaka İle de Olsa Talâkın Geçerli Olması
Üç Talâk İle Boşanan Kadının Başka Biriyle Evlenmedikçe Eski Kocasına Dönemeyeceği
Evlilikten Önce Boşamanın Olacağı
Boşamanın Hoş Bir Şey Olmadığı
Talâk Sayısı
Babalarından Başkasına Nesebini Dayandırmanın Yasak Olduğu
Kadının Ahirette (Dünyadaki) Son Eşine Ait Olduğu
Soy Takibi
Mut'a Nikâhı
Hayız Müddeti Geçinceye Kadar Kadını Beklemek Ve Cariyelerle Evliliği Teşvik
İddetli Kadının Yolculuğu
Doğumla İddetin Sona Ermesi
Cariye Olan İki Kız Kardeşle veya Anne-Kızla Bir Anda Evli Olmak
Liân Ve Kıskançlık

Söz Hak Sahibine Aittir Ve Borcunu Ödeyenin Fazileti

1384. Hişâm b. Urve'nin babasından naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu deyhi vesellem) bir bedeviden, o anda elinde olmayan bir vesak acve hurmasına carşılık kesimlik bir deve veya dişi bir deve satın aldı. Sonra bedevî gelip alacağını istedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) borcunu erteleyince bedevî: "Hain, hain!" diye bağırdı. Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabı onu azarladılar. Ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bırakın. Zira söz hak sahibinindir" buyurdu. Adam aynı şeyi iki üç kere tekrarlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu Havle binti Hakım'e götürün. -Havle ilk muhacirlerdendi- Ondan borç isteyin. Çünkü o, acve hurması topluyor" buyurdu. Ona gittiler ve adama alacağını tam olarak ödedi. Sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma dönerek: "Sen borcunu eksiksiz ödedin, iyi davrandın" dedi. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Allah katında en hay ırklar mız onlar değil midir? Şüphesiz ki Allah katında yaratılanların en hayırlıları, borçlarını eksiksiz ödeyenler ve iyi davrananlardır" buyurdu.[1] (İshâk)
1385. Veki' demiştir ki: Bize Hişâm b. Urve'nin, babasından naklen bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir bedeviden vadeyle bir deve satın almış.... Muhammed'in {sallallahu aleyhi vesellem) ashabı adamı azarladılar. Hadiste "Muhacirlerdendi" ifadesi yer almamıştır. (İshâk)

Kölesinin Malında Müşterinin Değil, Satıcının Hak Sahibi Oluşu

1386. Hz. Ali demiştir ki: "Kim malı bulunan bir kölesini satarsa, müşteri aksini şart koşmamışsa, onun malı satıcıya aittir. Kim aşılanmış hurmalık satarsa, müşteri aksini şart koşmadıkça, meyveleri satıcıya aittir. Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem) böyle hükmetti." (İshâk)

Âriye/Ödünç

1387. Ebu'l-Abbâs, Ensarlı bir zattan şöyle dediğini nakletmiştir: Resûlullah'ı (saUallahu aleyhiveseOem): "Âriye/ödünç eşya, iade edilir, meniha (sütü, kılı ve yününden istifa İçin verilen ödünç memeli) iade edilir" buyururken işittim. (İbn EbîÖmer)

İflas

1388. Adî b. Adî'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi -vesellem) borcunu ödeyecek durumu olmayan bir adam hakkında şöyle hükmetmiştir: Alacaklılarından biri adamın yanında mal bulmuş ve o da bunu itiraf itmiştir. Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) de, borçlunun yanında kendi malını bulması halinde alacaklının, malını alabileceğine hükmetmiştir. (İbn Ebî Ömer)
1389. Abdullah b. Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik anlatmaktadır: Muâz b. Cebel yumuşak huylu, yakışıklı bir gençti. Hatta kavminin en değerli gençlerindendi. Hiç bir şey saklamazdı. Bu yüzden git gide borçlandı Derken bütün malını borca ipotek etti. Sonra Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gidip ondan, alacaklılarına borçlarını düşürmelerini söylemesini rica etti. Fakat alacaklıları kabul etmediler. Eğer birinin hatırı için birinden alacaklarını silselerdi, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hatırı için Mu'az'dan alacaklarını silerlerdi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mu'az'm bütün malını borcuna karşılık sattı. Öyle ki Muâz'in hiçbir şeyi kalmadı. Sonra Mekke fethinde Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu, bir grup Yemenlinin başında komutan olarak gönderdi ki, yaralarını sarsın. Muâz, Yemen'de emir/vali olarak bir müddet kaldı. Böylece Allah'ın malıyla ilk ticaret yapan kişi o oldu. Muâz, Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) hastalanıp vefat edene kadar orada kaldı. Döndüğünde Hz. Ömer, Ebû Bekir'e: "Şu adama birini gönder, ihtiyacı kadar kendisine mal bırakıp, gerisini ondan al!" dedi. Ebû Bekir: "Onu oraya Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yaralarını sarsın/zararını karşılasın diye gönderdi. Kendisi bana bir şey vermedikçe ben ondan hiçbir şey almam" diye karşılık verdi. Ebû Bekir dediğini yapmayınca Hz. Ömer kendisi Muâz'a gitti ve meseleyi kendisine arz etti. Muâz: "Peygamber beni oraya durumumu düzelteyim diye gönderdi. Bunu yapmam" dedi. Sonra bir gün Hz. Ömer'le karşılaşınca ona: "Seni dinleyip söylediğini yapacağım. Çünkü rüyamda kendimi büyük bir suyun ortasında buldum. Boğulmaktan korktum. Beni oradan sen kurtardın Ömer" dedi. Sonra Ebû Bekir'e gidip aynısını ona da anlattı ve ondan hiçbir şeyi gizlemeyeceğine yemin etti. Hatta kırbacını dahi bildirince Ebû Bekir: "Vallahi ben bunu senden almam. Onu sana hibe ettim" dedi. Ömer de: "Bu, gönül rızasıyla ve helallikle olursa, mümkündür" dedi. Sonra Muâz oradan ayrılıp Şam'a gitti. (İshâk) [2]
1390. İbn Ka'b b. Mâlik anlatmaktadır: Muâz b. Cebel, yumuşak huylu bir cti. Kavminin gençlerinin en iyisiydi. Git gide malını borca ipotek ettirdi. R nUn için Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) alacaklılarıyla konuştu. Eğer birinin hatırı için birinin borçları silinseydi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veseüem) hatırı i<Jfcii Muâz b. Cebel'in borçlan silinirdi. Sonunda Muâz malsız kaldı. (el-Hâris)

Borcunu Ödemede Güçlük Çeken Kimseye Yardımcı Olmaya Teşvik

1391. Ebû Ca'fer'in -Bedir savaşı gazilerinden- Ensarlı bir zattan naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim Cehennem alevinden kurtulmak -ya da Allah'ın kendisini kurtarmasını- ister?" diye sordu. Bütün topluluk: "Biz, ya Resûlallah!" dediler. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Borcunu Ödeme sıkıntısı bulunana mühlet tanıyan veya ondan, alacağının bir kısmını silen kimse bunu hak eder" buyurdu. (Ahmed b. Menî)

1392. Bureyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim °fcıuıu Ödeme sıkıntısı bulunana süre tanırsa, geçen her güne karşılık ona da sevabı yazılır" buyurmuştur. Ondan sonra da: "Kim borcunu ödeme sı bulunana süre tanırsa, geçen her güne karşılık ona, verdiği süre kadar
sevap yazılır" buyurdu.[3] Bureyde demiştir ki: "Dedim ki, ya Resûlallah, bu ne demektir?"
Geçen her güne karşılık sadaka sevabı yaz.dır sözüm, süre doluncaya kadar geçerlidir. Geçen her güne karşılık verdiği süre kadar sadaka sevabı yazıhr sözüm ise sürenin dolmasından sonraya aittir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
1393. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Duasının kabul edilip sıkıntısının kalkmasını isteyen, kendisine olan borcunu Ödeme sıkıntısı yaşayan kimsenin sıkıntısını kaldırsın" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd) [4]
1394. Ebû Umâme'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bir adam cennetin kapısına götürüldü. Başını kaldırıp baktığında bir de ne görsün, cennetin kapısında şöyle yazıyordu: Sadaka, on katıyla karşılık görür. Her borç ise, on sekiz katıyla karşılık görür Çünkü borçlu, ancak muhtaç olduğu için sana geür. Sadaka ise zenginin eline de düşebilir." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [5]
1395. İbn Ka'b b. Mâlik'in, babasından naklettiğine göre Hz. Peygamber {sallallahu aleyhi veselfcpı), bir adamdan iki ukiyelik alacağının peşine düştüğü bir sırada onun yanma uğramış ve "Şöyle şöyle yap yani. alacağının yarısını sil[6] buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
Ben derim ki: Hadis, "İki ukiyelik" ifadesi hariç, Sahîh'te geçmiştir.

Borç

1396. İbn Abbâs anlatmaktadır: Abbâs b. Abdulmuttalib bir şahsa mudârebe ortaklığı için sermaye verirken, ortağına sermayesiyle karada ve denizde seyahat etmemesini, vadiye konmamasını ve canlı hayvan satın almamasını şart koşar ve eğer bunu yaparsa, zararı tazmin edeceğini söylerdi. Sonra onun bu şartı Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) iletildi ve Allah'ın Resulü (sallallahualeyhiveselian) de bunu geçerli saydı. (Ebû Ya'lâ)[7]

Anlaşma

1397. Ebû Eyyûb şöyle nakletmiştir: Bana Peygamber (sallallahualeyhivesellem): "Ey Ebû Eyyûb! Sana Allah ve Resulü'nün hoşlandığı sadaka türünü söyleyeyim mi? Birbirine kızıp, aralan bozulan insanların arasını düzeltmendir" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [8]
1398. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs anlatmaktadırlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe verdi..... Hadisin devamında şu sözler yer almıştır:
"Kİm ikî kişinin arasını düzeltmek için giderse, dönünceye kadar onun için melekler mağfiret dilerler ve ona, Kadir gecesinin sevabı gibi sevap verilir. " (el-Hâris) Hadis uydurmadır!
1399. Saîd b. el-Müseyyib'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahualeyhi vesellem): "Eskiden açılmış normal kuyunun sahası elli arşındır. Yeni açılan bir kuyunun sahası yirmi beş arşındır" buyurmuştur. Saîd, Allah'ın Resûlü'ne (salhllahu aleyhi vesellem) nispet etmeksizin kendisi: "Ve ekin kuyusunun sahası da Üç yüz arşındır" diye eklemiştir. (Müsedded) [9]
1400. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs anlatmaktadırlar: Resûlullah (sdlallahu aleyhi vesellem) bize hutbe verdi..... Hadisin devamında şu sözler yer almıştır:
"Kim komşusuna bir karış toprak haksızlık ederse, kıyamet günü, cehenneme sokuhıncaya kadar boynuna yedi kat yer kadar ateşten halka geçirilir." (el-Hâris) [10]

Havale

1401. Câbir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zenginin borcunu savsaklaması zulümdür. Bu yüzden, (alacağı) zengine havale edilen, bunu kabul etsin." Hadiste zayıflık vardır. (el-Hâris) [11]

Emaneti Sahibine İade Emri

1402. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey insanlar! Kimin yanında emanet mal varsa, onu kendisine emanet edene iade etsin" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [12]
1403. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs anlatmaktadırlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe verdi.... Hadisin devamında şu sözler yer almıştır: "Kim dünyada emanete hıyanet eder, onu sahiplerine iade etmezse, İslam 'dan başka bir din üzere ölür ve gazabına uğramış olarak Allah'ın huzuruna çıkar. Sonra cehenneme atılması emredilir ve sonsuza dek cehennem çukuruna yuvarlanır. " (el-Hâris) Hadis uydurmadır.!
1404. Câbir'in bildirdiğine göre Ebû Bekir'e kaybolmuş bir emanet davası getirildi; fakat onu tazmin ettirmedi.[13] (Müsedded)
1405. Abdullah b. Ukeym'in bildirdiğine göre Hz. Ömer b. el-Hattâb emaneti tazmin ettirmezdi.[14] {Müsedded}
1406. Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vöellem): "Kıyamet günü Allah katında en büyük hırsızlık, komşu olan iki kişiden birinin diğerinin arazisinden çaldığı bir arşın toprak hırsızlığıdır. Bu, tâ yedi kat yarden onun boynuna geçirilir" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [15]
1407. Mu'temir, babasından nakletmiştir: Bana Bahreyn'de karşılaştığım bir şeyh Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccmdaki hutbesinden şu sözleri nakletti: "Kişinin matından, gönül hoşnutluğuyla verdiğinden başkası helal değildir" (Müsedded)
1408. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hakkı olmadan arazi sınırlarından bir şey eksilten, melundur" buyurmuştur.[16] (Müsedded)
1409. Tâlib b. Selmâ demiştir ki: Bana ailemden birinin anlattığına göre dedem Âsim b. el-Hakem, onlara, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) hutbesine tanık olduğunu ve hutbesinde "Muhakkak ki mallarınız ve canlarınız birbirinize haramdır...." buyurduğunu anlatmış. [17] (Ebû Ya'lâ)
1410. Hakem b. el-Hâris es-Sülemî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber {sallallahu aleyhi vesellem): "Kim Müslümanların yolundan bir karış toprak çalarsa, onu kıyamet günü, tâ yedi kat yerden yüklenerek getirir" buyurmuştur.
(Ebû Ya'lâ)
1411. Yine demiştir ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte yedi gazveye katıldım. Bunlardan birisi Huneyn gazvesi idi. Resülullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) önünde yürüyordum. Birden devem çöktü, yürümedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımdan geçerken ben kalkması için ona vuruyordum. "Bırak!" dedi. Sonra ona vurdu ve hemen kalktı.[18] (Ebû Ya'lâ)
İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'tan başkası için kurban kesen melundur; Allah'ın kendisine lanet ettiği kişi de melundur; arazinin sınır işaretlerinden haksız yere bir şeyi eksilten de melundur" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Buluntu

1412. Ebû Sa'lebe el-Huşenî anlatmaktadır: Dedim ki: "Ey Allah'ın Peygamber'i! Meskun köyde veya işlek yolda bulunan gümüş paranın hükmü nedir?" "Bir yıl boyunca onu tanıt/ilan et! Sahibi çıkarsa, onu kendisine ver. değilse torbasını ve bağını sakla, sayısını iyi belle, sonra onu kullan" buyurdu. "Ya Resûlallah! Normal arazide bulunan gümüş paranın hükmü nedir?" diye sordum. "Onda ve rikazda (definede) beşte bir hak vardır" buyurdu. "Ya Resûlaîlah! Çölde bulunan koyunun hükmü nedir?" diye sordum. "Onu ye! Zira bu ya senin veya kardeşinin veyahut kurdun hakkıdır" buyurdu. "Ey Allah'ın Peygamberi! Çölde, üzerinde heybeleri ve kovalarıyia bulunan yük devesi veya dişi devenin hükmü nedir?" diye sordum. "Onu kendi haline bırak. Ondan sana ne!" buyurdu.
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [19]
1413. Abdullah b. Ebî Evfâ el-Eslemî bildiriyor: Dışarı çıkmıştım. Baktım Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ebû Bekir ve Ömer oturuyorlar. Bir küçük çocuk da ağlıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ömer'e: "Çocuğu alıp bağrına bas.' Çünkü o, kaybolmuştur" buyurdu. Ömer çocuğu alıp bağrına bastı... Hadisin tamamı Edep bölümünde gelecektir. (Abdb. Humeyd) [20]
1414. Bilâl b. Yalıya el-Habeşî'nin bildirdiğine göre Hz. Ali, (yolda) bir dinar bulmuş ve onu parçalayarak iki kırat altın yapmış. Sonra Fâtıma'ya giderek: "Bize yemek yap!" demiş. Sonra Hz. Peygamber'in (salbllahu aleyhi veseltem) yanma gidip onu (yemeğe) davet etmiş. Peygamber (salkikhu aleyhi vesellem) beraberindekilerle birlikte gelmiş. Hz. Ali, kendilerine bir kap yemek getirmiş. Allah'ın Resulü (saMahu aleyhi vesellem) onu görünce, hoşlanmamış ve: 11 Bit nedir?" diye sormuş. O da anlatınca; "Buluntu mu? Buluntu mu? İlci kırat benim borcum olsun. Allah'ın adıyla ellerinizi uzatın" buyurmuş. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [21]
1415. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Hz. Ali, Hz. Peygamber'e 'ateyhi vm) [22] pazarda bulduğu bir dinarı getirdi. Allah'ın Resulü "Onu üç kere ilan et!" buyurdu. O da üan etti, Vlenen çıkmadı. Sonra Hz. Peygamberin (saMahu aleyhi vesellem) yanma TL durumu anlattı. Peygamber (Unıaleyh,vesellem): "Ye veya onu istediğin hi kullan'" buyurdu. Hz. Ali onun üç dirhemiyle arpa, üç dirhemiyle un', Sr dirhemiyle et, bir dirhemiyle de sıvı yağ satın aldı. Bir dirhem arttı. Bir dinar on bir dirhemdi. Derken paranın sahibi geldi ve parasını tamdı. Hz Alı Ae ona- "Bana Resûlullah (sallahu aleyhi «sdfem) böyle yapmamı emretti dedi. Adam olayı anlatınca Peygamber (»Hfafau aleyhi ve em): "Eğer bize bir mal gelirse, bunu sana öderiz" buyurdu.[23] (Ebû Ya'lâ}

1416. Âişe bintı Sa'd, babası Sa'd'dan nakletmıstır: Allah Resulü aleyhi veseton) ile birlikte yürüyordum. Yolda içinde ıkı kuru hurma bulunan bir hurma sapçığı buldu. Bir hurma kendi aldı, bir hurma da bana verdi.' (Ebû Ya'lâ) [24]
1417. Ebû Hamza el-A'rac bir komşusundan şöyle dediğini nakletmiştir: Ben buluntu mal hakkında İbn Ömer'i: "Onu sultana/yöneticiye teslim ediniz" derken işittim.[25] (Müsedded)
1418. Eyyûb b. Musa'nın babasından -veya bir adam yoluyla babasından-naklettiğine göre babası, Ömer b. el-Hattâb'a: "Ben bir dinar bulup aldım. Şimdi o yüz dinara ulaştı. (Ne yapayım?)" diye sormuş. O da: "Onu bir yıl ilan et!" demiş. Sonra tekrar gelmiş. Yine: "Bir yıl ilan et!" demiş. Sonra dördüncü kez geldiğinde: "Onu bir kere daha ilan et, ondan sonra dilediğin gibi kullan!" demiş. ((Müsedded)
1419. el-Kâsım b. Muhavvel el-Behzî demiştir ki: Câhiliye dönemini de, İslam dönemini de idrak etmiş olan babamın şöyle dediğini işittim: "Ya Sûlallah! Göğüsleri sütle dolmuş (sahipsiz) develere rastlıyoruz ve bizim onlara ihtiyacımız oluyor (ne yapalım?)" diye sordum. Buyurdu ki: "Üç kere ievelerin sahibine seslen. Gelirse, ne ala. Gelmezse, torbalarını çöz ve iç, ?otıra torbalarını yeniden bağla ve memeye süt inmesi İçin geride biraz bırak!" uyurdu. "Ya Resûlallah! Yanımıza başıboş susuz develer gelmektedir. Onları sularsak, bize sevap yazılır mı?" diye sordum. "Elbette. Susuz her can sahibin(e su vermeniz) sebebiyle size mükafat vardır" buyurdu.[26] (Ebû Ya'lâ)

Dinar ve Dirhemi Kırmaktan Men

1420. Saîd b. el-Müseyyib: "Dinar ve dirhemi kırmak, yeryüzünde fesat ;ıkarmaya girer" demiştir. (Müsedded) [27]

İcâr/İşçi Çalıştırmak

1421. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saUailahu aleyhi veseUem): 'işçiye, alın teri kurumadan ücretini veriniz" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [28]

Hediye

1422. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi veseflem): "Her kime, ya/unda başkaları varken bir hediye verilirse, ona onlar da ortak olurlar" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd) [29]
1423. Hüseyin b. Ali'nin naklettiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhivesellem): "Kime, yanında oturan başkaları varken, hediye gelirse, ona onlar da ortak olurlar" buyurmuştur. (Ishâk) [30]
1424. Muâviye Ebû Salih [31] demiştir ki: Bir kâfirde (Acem kâfiri) yirmi dirhem alacağım vardı. Sonra bana bir hediye verdi. Bu hususu İbn Abbâs'a sorduğumda: "Hediyeyi düştükten sonra gerisini al!" dedi. (Müsedded) [32]
1425. Saîd b. er-Rabî'nin bir adamdan naklettiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ziyaretlesiniz, hediyeleşiniz, Zira ziyaret sevgiyi pekiştirirken, hediye de kin ve husumeti (kalpten) söküp atar" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
1426. Ümmü Hakîm binti Veda' el-Huzâiyye şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in (saMlahu aleyhi vesellem): "Hediyeleşiniz. Zira hediyeleşmek, (kalpteki) sevgiyi kat kat artırır, kinleri yok eder" buyurduğunu işittim. [33]
(Ebû Ya'lâ)
1427. Hz. Âişe nakletmiştir: ResûluUah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): "Bedeviden hediye kabul etmem...." dediğini işittim. [34] (Ebû Ya'lâ)
1428. Mervan b. el-Hakem'in bildirdiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "Kim akrabalık bağlarını güçlendirmek ya da sadaka olsun diye bir bağışta bulunursa, bu caizdir/geçerlidir. Kim de karşılık bekleyerek bir bağış yapar da karşılığını göremezse, o ona daha layıktır." (Müsedded) [35]
1429. Zeyd b. Eslem'in babasından, onun da Hz. Ömer'den naklettiğine göre bir adam Hımar (Eşek) lakabıyla bilinir ve Resûlullah'a (salMahu aleyhi vesellem) bir külek {ukke) katı yağ ve bir külek bal hediye ederdi. Sahibi gelip de borcunu istediğinde onu, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) götürür ve: "Ya Resûlallah! Şuna malının parasını öde!" derdi. Allah Resulü de (salîallahu aleyhi vesellem) sadece gülümser, sonra emir verip borcunu ödetirdi. (Ebû Ya'lâ) [36]
1430. Ömer b. el-Hattâb, bir kuzu hediye eden, sonra verdiği hayvan yavrulaymca vazgeçmek isteyen bir adam hakkında: "Ancak kıymetini geri alabilir" demiştir.[37] (Müsedded)
431. Ömer b. Abdülazîz, bir hizmetçi kız hediye eden, sonra huvüdüğünde vazgeçmek isteyen bir adam hakkında: "Ancak aşikâr/bilinen " dii1 (Müddd)
vüdğ vrnetini geri alabilir" demiştir.[38] (Müsedded)
1432. Şa'bî: "Hibe/Bağış harcandıktan sonra sahibinin (bağış yapanın) vazgeçme hakkı kalmaz" demiştir.[39] (Müsedded}

Bağış Konusunda Çocuklar Arasında Eşit Davranmaya Teşvik

1433. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): 'Bağış konusunda çocuklarınız arasında eşit davranın. Eğer bir kimseyi üstün tutacak olsaydım, kadınları üstün tutardım " buyurmuştur. (el-Hârİs) [40]

Rehin

1434. Ebû Râfi' anlatmaktadır: Resûlullah'a (sailallahualeyhiveseüem) bir misafir geldi. Bunun üzerine beni bir Yahudi'ye göndererek "Ona de ki: Allah'ın Resulü diyor ki: Receb ayına kadar vadeyle bana bir şeyler sat veya borç ver" Ona gidip bunu söylediğimde: "Vallahi rehin/ipotek bırakmadıkça ona ne bir şeyi satarım, ne de borç veririm" dedi. Dönüp bunu Resûlullah'a (saUaüahu aleyhi vesellem) anlatım. "Vallahi bana satış yapsa veya borç verseydi, mutlaka borcumu öderdim. Çünkü ben gökte de yerde de güvenilir kişiyim. Şu demir zırhımı al da ona götür" buyurdu. Sonra "Kâfirlerden bir kısmına, onları sınamak için dünya hayatının ziyneti olarak verdiğimiz ve onunla kendilerini geçindirdiğimiz şeye (mal ve saltanata) sakın rağbetle bakma [41] âyeti nazil oldu ve kendisine dünyaya rağbet etmemesini emretti. (Ishâk, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [42]
1435. Ca'fer b. Ali b. Ebî Râfi'nin dedesinden naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veellem) onu gönderip Yahudi birinden borçla hurma aldırmış. Yahudi: "Rehinsiz olmaz vallahi" demiş. Resûlullah (saBallahu aleyhi vesellem) de: "Ben gökte de, yerde de güvenilirim" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
1436. Semure'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Borcu karşılığında bir araziyi rehin veren kimse, borcunu oranın nafakasından arta kalan meyvelerinden öder. İşçiliği ve nafakası adil biçimde düşüldükten sonra kalanından borcunu öder.[43] (Ebû Yala)

Hacr/Tasar rufların Kısıtlanması

1437. Ebû Atîk'in Câbir'den naklettiğine göre Resûlullah (saUallahu aleyhi "Ergenlik çağıyla birlikte yetimlik kalmaz" buyurmuştur. (el-Hârİs) [44]
1438. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) bir Sen ele, senin malın da babana aitsinizdir" buyurmuştur. {Ebû Ya'lâ) [45]

Satıcıların Cimriliği

1439. Câbir'den nakledildiğine göre o, şu üç şeyde cimrilik yapmazmış: Mekke'ye yol ücreti, köle azadı ve kurban alımı. (Ebû Ya'lâ)

Mükellefiyetin Bağlandığı Ergenliğin Alâmeti

1440. Mücâhid demiştir ki: Küfe mescidinde bir zâtın şöyle dediğini işittim: "Sa'd, Kurayza oğulları hakkında hüküm verdiğinde ben henüz çocuk yaşta delikanlı idim. (Ergen olup olmadığımdan) Kuşku duydular. Sonra avret mahallime ustura vurulmadığını görünce beni sağ bıraktılar. (İbn Ebî Ömer)
Hırsızlığın cezası bölümünde, onu akı karış sayanlar zikredilecektir.

Ölü Arazilerin Islahı

1441. Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf, babasından, o da dedesinden şöyle dediğini nakletmiştir: Ben, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim, bir Müslümana ait olmayan ölü bir araziyi ıslah ederse, orasına sahip olur. Ürün vermeyen toprak Üzerinde (eski sahibinin) hak iddiası olmaz" buyururken işittim. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Hadiste zayıflık vardır. [46]
1442. Hz. ^işe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kullar Allah'ın kullarıdır. Ülkeler Allah'ın ülkesidir. Ürün vermeyen toprak üzerinde hak iddiası

olmaz" buyurmuştur. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [47]
1443. Hz. Ömer: "Ölü bir araziyi ıslah eden, oraya sahip olur" demiştir. (Müseclded) [48]

Vakıf

1444. İsmail b. Umeyye'nin İbn Ömer'den duyan birinden naklettiğine göre İbn Ömer'e, Allah yolunda bir şey vakfeden kimseyle ilgili olarak: "Onu başka yere harcayalım mı?" diye sorulmuş. O da: "Sahibi nereye harcanmasını söylediyse, o yere harca!" diye cevap vermiştir. Sonra: "Ama, vallahi birbirinizin boynunu vurmanız, Allah yolu değildir!" diye ilave etmiştir. (Müsedded) [49]

Ödül

1445. Ebû Amr eş-Şeybânî demiştir ki: İbn Mes'ûd'a Aynü't-Temr'den -veya Ayn'dan- kaçak köleler getirdim. Bana: "Müjde! Sana sevap ve ganimet var" dedi. Ben de: "Sevabı anladık da, ganimet (ödül) neyin nesidir?" diye sordum. "Kırk dirhem [50] dedi. O zaman kendisi Kufe'de idi. (Ishâk)
1446. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe irat etti..... Uzunca zikrettikleri hadiste şu sözler geçmiştir: "Kim işçinin ücretinde haksızlık yaparsa, bütün ameli boşa gider ve cennetin kokusundan mahrum kalır. Oysa ki cennetin kokusu beş yüz yıllık mesafeden duyulur." (el-Hârİs)
1447. Abdullah b. Dinar'ın bildirdiğine göre Peygamber (salllallahu aleyhi vesellem) şehir dışında yakalanıp getirilen kaçak köle için on dirhem ödül takdir etmiştir. (Müsedded) [51]

Köle Azadı Kitabı

1448. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "(Köleyi henüz) Sahiplenmeden azat etmek olmaz" buyurmuştur. (el-Hâris) [52]
1449. İbn Ebî Muleyke'nin bildirdiğine göre, Hz. Âişe kendisine ait bir köleyi azat eden bir kadına: "Madem ki malına sahip olmayı şart koşmaksızın onu azat ettin, öyleyse malı ona aittir" demiştir. (Müsedded) [53]
1450. Ebû Miclez'in bildirdiğine göre iki adamdan biri, aralarında ortak olan köleden kendi hissesini azat etmiş. Hemen ortağı bineğine atlayıp soluğu Hz. Ömer'in yanında almış. Ömer de: "En yüksek değerden kıymeti biçilsin" diye yazmış. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [54]
1451. İbrâhîm ve eş-Şa'bî, iki kişi arasında ortak olup, ortaklardan birinin kendi hissesini azat ettiği köle hakkında: "Hissesini azat ettiği tarihte adil biri tarafında köleye değer biçilir ve ortağının hakkı ödenir" demişlerdir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1452. Mücâhid'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre kendisine ait bir köleye "Ey falan, eğer sen veled-i zina (piç, zina çocuğu) olmasaydın, seni azat ederdim" demiştir. (Müsedded) [55]
1453. Hâşim oğullarının bir azatlısı demiştir ki: Bize ulaşan habere göre Resûlullah (saMahu aleyhi vtsellem): "Siyahiler, sizin kölelerinizin en köîülerindendir. Acıktıkları zaman çalarlar. Doyduklarında ise zina ederler," (el-Humeydî) [56]
Köle azadının faziletine dair Sa'd b. Ebî Vakkas hadisi ileride... gelecektir.
Köle Azadına dair Ebû Zer hadisi Peygamberler bahsinin başında gelecektir.
Ümmü veledlerin azadına dair Cerîr hadisi Kadınlarla Geçim bahsinde gelecektir.
1454. Urve'nin Zühri'ye bildirdiğine göre Hz. Âişe'ye "Ebû Hureyre diyor ki, Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) Veledi zina (zina çocuğu) azat etmektense nalınımın bağcığım tasadduk etmeyi yeğlerim buyurdu (Ne dersin?)" diye soruldu. Âişe de şu yanıtı vermiştir: "Hem yanlış duymuş, hem de yanlış anlatmış! Aksine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Cariyeme zina etmesini emredip, sonra doğurduğu çocuğu azat etmektense nalınımın bağcığını tasadduk etmeyi yeğlerim" (el-Hâris)
1455. Tavus demiştir ki: "Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) sattığı müdebber köleyi gördüm." (İbn Ebî Ömer) [57]
1456. Mücâhid'in bildirdiğine göre Hz. Ömer: "Kişinin, hastalığında azat ettiği köleleri, vasiyet hükmündedir. Dilerse, vazgeçer" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [58]
1457. Rivayete göre Tavus, kişinin azat ettiği köleden caymasında bir sakınca görmezdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1458. Zeyd b. SâbİT demiştir ki: "Mükâtep köle iflas ederse, önce borcunu öder." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1459. İbn Ömer'in bildirdiğine göre, kendisine ait bir köle borcunu ödemekten aciz kalınca, o da onu tekrar köleliğe döndürmüş ve ondan aldıklarını geri vermemiş.[59] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1460. Câbir: "Mükâteb köleden aldıkları onlara aittir" demiştir. (Yani, borcunun tamamını ödeyememişse, köleliğe iade edilir ve ödedikleri de sahibine ait olur).[60] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1461. Hz. Ali demiştir ki: "İki taksit geçtiği halde {mükâteb köle) taksitlerini ödememişse, köleliğe iade edilir.[61] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1462. Hz. Ömer, ümmü veled hakkında: "Ne satılır, ne hibe edilir, ne de mjras bırakılır. Aksine çocuğu yaşadıkça ondan yararlanılır. Çocuğu ölürse, Özgür olur" diye hükmetmiştir.[62] (Müsedded)

Zina Çocuğunun Azâd Edilmesi

1463. Yahya b. Ebî Kesîr demiştir ki: Bana arkadaşlarımdan biri, bir adamdan naklen bildirdi ki: Hz. Peygamber'in (sallaUahu aleyhi veseüem) bir azatlı cariyesi ona şöyle nakletmiş: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine bir cariye vermiş ve o cariye zinadan olma bir çocuk doğurmuş. Sonra o bu cariyeyi azat etmek istemiş ve konuyu Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) danışmış. O da: "Bir sadaka vermen, onu azat etmenden daha hayırlıdır. Fakat onu hizmetinde kullan" buyurmuş. (İshâk)
Ben derim ki: İsmi zikredilmeyen ravi ile, onun hocası hariç, hadisin ravileri güvenilir kimselerdir. [63]

Vasiyetler Kitabı

1464. Sabit b. Kays b. Şemmâs hadisi, öldükten sonraki vasiyeti ve vasiyetinin yerine getirilmesi ile ilgili kıssanın tamamı Sahabe Menkıbeleri bölümünde gelecektir.
1465. Hâlid b. Ma'dân'm bildirdiğine göre Ebû Bekir dedi ki: "Muhakkak ki Allah, vefatınız sırasında mallarınızın üçte birini sizin için tasadduk etmiştir.[64] (Müsedded)
1466. Hâlid b. Ebî Azze'nin bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekir, malının beşte birini vasiyet ederek: "Ben malımdan, Allah'ın Müslümanların ganimetlerinden aldığı oranda alıyorum" demiştir. (Müsedded)
1467. Mücâhid'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (saüaUahu aleyhi vesellem) Mekke'nin fethi günü bir münadi göndererek şöyle seslenmesini emretmiştir: "Varise vasiyet yoktur. Çocuk doğduğu firâşe (kadının resmi nikâhlısına) aittir. Kadının, kocasının izni olmadan bağış yapması- caiz. Değildir [65] (Müsedded)
1468. Esma binti Yezîd, zannımca merfû olarak: "Varise vasiyet yoktur" demiştir. (İshâk) [66]

MİRAS BAHİSLERİ

Dedenin Mirası

1469. İsa b. Ebî İsa'nın bildirdiğine göre Zeyd b. Sabit, Ömer b. el-Hattâb'a şöyle demiştir: "Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem), erkek çocuğun varlığında dedeye maldan/mirastan altıda bir pay, tek erkek kardeşin varlığında yarı pay, iki ve daha fazla erkek kardeşin varlığında İse üçte bir pay vermiştir. Eğer kendisinden başka varis yoksa, bütün malı/mirası ona verirdi." (el-Hâris) [67]
1470. Ebû Saîd demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında dedeye miras payı verirdik. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
Ebû Ya'lâ demiştir ki: Bize Ebû Bekir (b. e. Şeybe) aynı senetle rivayet etmiştir. [68]
Bezzâr demiştir ki: Bize Muhammed b. Ömer b. Heyyâc, jCabîsa'dan bildirdi. Yine Bezzâr demiştir ki: Ebû Saîd'den bu ibarelerle yalnız bu tarikten öğrenmekteyiz ve zannımca Kabîsa ifadede hata etti. Gerçekte ise ondaki ifade "Biz onu, yani fıtır sadakasını öderdik" şeklindeydi. Kabîsa'ya bu rivayetinde (yani bu lafızlarla) mutabaat edilmemiştir. [69]

Bir Topuluğa Mensup, Kız Kardeş Oğlu ile Azatlıları ve Müttefiklerinin Durumu

1471. Kesîr (İbn Abdullah b. Amr b. Avf) demiştir ki: Bana babam, babasından, o da Resûlullah'tan (saOallahu aleyli vesellem) şöyle buyurduğunu nakletti: "İnsanları huzuruma alın. Kureyşlilerden başkasını yanıma sokmayın." Bunun üzerine halk içeriye hücum ettiler. Öyle ki ev ağzına kadar doldu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "İçinizde sizden olmayan kimse var mı?" diye sordu. "Kız kardeş oğlu, azatlı köle ve müttefik var" dediler. Bunun üzerine Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kız kardeş

oğlu da, müttefikleri de, azatlıları da onlardandır" buyurdu. (İshâk) [70]

Sadaka Veren, Sonra Verdiği Sadaka Kendisine Miras Olarak Dönen Kimsenin Durumu

1472. Ebu'd-Dehmâ'dan nakledildiğine göre o, annesine, kendisiyle mükâtebe anlaşması yaptığı bir cariyesini sadaka olarak verdi. Derken cariyenin bir miktar kitabet borcu kalmışken annesi vefat etti. {Demiştir ki) Bunu İmran b. Husayn'a sordum. "Sen annene varis olursun; ama cariyeyi, annenin akrabaları (zevilerhamı) arasında bölüştürmen bence daha iyidir" dedi. (Müsedded) [71]

Aynı Anda Ölenlerin Varis Olma Durumları

1473. el-Hâris el-A'ver'den nakledildiğine göre Hz. Ali, bir gemide boğulan topluluğu birbirlerine varis yapmıştır. (Müsedded) [72]

Kelâle (Babasız/Çocuksuz Ölenin Mirası)

1474. Saîd b. el-Müseyyib'in naklettiğine göre Hz. Ömer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseUem) "Kelâleyi nasıl mirasçı yapalım?" diye sordu. Resûlullah (sallaüahualeyhi veselfem) da: "Allah bunu açıklamadı mı? buyurup: Eğer ölen bîr erkek veya kadlftın çocuğu ve babası bulunmadığı halde kelâle olarak {yan koldan) mirasına konuluyor ve kendisinin bir erkek veya kız kardeşi
bulunuyorsa, bunlardan her birinin miras payı terekenin altıda biridir..[73] âyetini okudu. Ama Hz. Ömer sanki bir şey anlamadı. Bunun üzerine Allah: Senden fetva istiyorlar. "De ki: Allah size kelâle (babasız ve çocuksuz-kimse)nin mirası hakkında hükmünü açıklıyor.[74] âyetini indirdi. Sanki Ömer yine anlamadı ve Hafsa'ya: "Eğer Resûlullah'ı (sallaUahu aleyhi veseUem) iyi gününde görürsen, ona bu âyeti sor" dedi. Sonra onu iyi gününde görüp bu âyeti kendisine sorduğunda: "Bunu sana baban yazdı? Babanın bunu asla anlayacağını sanmıyorum" buyurdu. Sonraları Hz. Ömer derdi ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söyleyeceğini söyledi. Bunu asla anlayacağımı sanmıyorum"
Eğer bunu Îbnü'l-Müseyyib, Hafsa'dan işitmişse, hadis sahihtir. (Ishâk)
1475. İbn Ebî Müleyke demiştir ki: İbn Abbâs'ı şöyle söylerken işittim: "Bir mesele var ki bu ne Allah'ın Kitab'mda, ne de Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) hükümlerinde açıklanmıştır." İnsanlar: "Nedir o?" diye sorduklarında ise şöyle yanıt verdi: "Kız çocuğunun varlığında kız kardeşin miras payı yarımdır. Zira aziz ve celil olan Allah: Çocuğu olmayan, fakat kız kardeşi bulunan bir kişi ölürse, bıraktığı malın yansı o (kız kardeşi)nundur.[75] buyurmuştur." (İbn Ebî Ömer) [76]
1476. Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in naklettiğine göre Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişi ana baba bir erkek kardeşine varis olamazken, baba bir erkek kardeşlerine varis olur" buyurmuştur.[77] (Ebû Ya'lâ) [78]
1477. Amr b. Murre, Murre'nin kelâleyi açıkladığını işitmiş.[79] (Demiştir ki) Murre'ye: "Kelâle hakkında kim şüphe eder ki? Bu, çocuk ve babanın olmaması durumudur" dedi. "İnsanlar, baba konusunda şüphe ediyorlar" dedi. (Ebû Dâvucl et-Tayâlisî)

Çocuğun ve Bir Kimsenin Eliyle Müslüman Olan Kişinin Miras Durumu

1478. el-Hakem b. Uteybe demiştir ki: Hz. Ali ile Zübeyr, Hz. Ömer'in huzurunda Safiyye'nin azatlıları hakkında tartıştılar. Hz. Ali: "O benim halamdır. Diyetini öder, mirasına konarım" dedi. Zübeyr ise: "O benim annemdir. Ona ben mirasçı olurum" dedi. Bunun üzerine Ömer, Aliye: Sen bilmez misin ki, Resûluilah (saUallahu aleyhi vesellem) velâyı, mirasa bağlamıştır" dedi.[80] (İshâk)
1479. Eclah, el-Hakem'den benzerini rivayet etmiştir. Orada şu sözler geçmiştir: Hz. Ali'ye: "Sen bilmez misin ki Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Velâ mirasa tâbidir buyurmuştur" dedi. Böylece Zübeyr lehine hüküm verdi.[81] (İshâk)
1480. Râşid b. Sa'd'm naklettiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kimin eliyle bir kimse Müslüman olursa, o onun mevlasıdır; ona varis olur ve diyetini öder1' buyurmuştur.[82] (Müsedded)
1481. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem): "Kim bir kimsenin eliyle Müslüman olursa, o onun ıneviasıdır" buyurmuştur.[83] {Müsedded)
1482. Mansûr demiştir ki: "İbrâhîm (en-Nehaî)'ye Müslüman olup, birine mevia olan Nabatî'nin:i durumunu sordum.[84] "Ona varis olur ve diyetini öder" dedi.[85] (Müsedded)

Müslümanın Kafire Varis Olacağım Savunanlar ve Aksini Söyleyenler

1483. Yahya b. Ya'mur'un bildirdiğine göre Muâz b. Cebel Müslüman'ı kafire varis yaparken, kafiri Müslüman'a varis yapmazdı. (Ahmed b. Menî') [86]
1484. Abdullah b. Bureyde'nin bildirdiğine göre -biri Yahudi, diğeri Müslüman- iki erkek kardeş Yahya b. Ya'mur'un huzurunda tartıştılar. Yahya da onlardan Müslüman olanım varis yaptı. Kendisine; "Sen Müslüman'ı varis mi yaptın?" diye sorulunca şöyle anlattı: "Bana Ebu'l-Esved'in bildirdiğine göre bir adam ona şöyle anlatmış: Biri Yahudi, diğeri Müslüman iki erkek kardeş Muâz'm huzurunda tartışmışlar. Müslüman olanı demiş ki: "Babam Yahudi'ydi, malı ve toprağı vardı. Müslüman olmamın, o hayatta iken bana zararı dokunmamıştı. Yalnız, malını ve bir arazisini bana havale etmişti. Ben o araziyi ekip işletiyordum. Sonra ürününden sadaka veriyor, misafir ağırlıyor, yolda kalmışa yardım ediyor, köle azat ediyordum. O, bundan dolayı beni ayıplamazdı. Derken babam öldü ve Senin bunda hakkında yoktur diyerek malını benden aldılar." Bunun üzerine Muâz Müslüman'ı varis yapmış.[87] (Müsedded}
1485. Hz. Ali demiştir ki: "Müslüman kafire mirasçı olmaz. Ancak kölesi olursa, o başka." Diğer bir rivayette ise "Ancak memlûkü olursa, o başka" ifadesi geçmiştir. [88] (Müsedded)
1486. Hz. Âişe nakletmektedir: Resûlullah'm (salîallahualeyhivselkm) kılıcının sapında şöyle bir yazı bulundu: "Müminlerin kanlan/diyetleri eşittir. En aşağı mevkide bulunanları dahi zimmet ahdi yapabilir. Ne Müslüman kafire karşılık, ne de sözleşmeli/zimnâ sözleşme süresince öldürülür. İki ayrı dîn mensubu, birbirine varis olamaz. " (Ebü Ya'lâ) [89]

Hz. Peygamber'in (Sallaibıhualeyhivesellem) Mirası

1487. Huzeyfe'nin [90] bildirdiğine göre Resûlullah (saDaMıu aleyhi vesellem): Peygamber miras bırakmaz." buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)

Mürtedin Mirası

1488. Abdullah b. Mes'ûd'dan: "İslam'dan çıkan biri (mürted) öldüğünde çocuğu ona varis olur" dediği nakledilmiştir. (Ishâk)
Senedinde kopukluk vardır. [91]

Asabenin Olmaması Durumunda Zevi'l-Erhamin Mirası

1489. Vâsi' b. Hibbân'm naklettiğine göre Peygamber (saüallahu aleyhi vesellem) Âsim b. Adî'ye Sabit b. ed-Dehdâh'la ilgili olarak: "Sizinle bir soy ilişkisi var mı? Biliyor musun?" diye sordu. "Hayır. O aramıza sonradan katılmadır (yabancıdır)" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mirasının kız kardeşinin oğluna verilmesine hükmetti. (el-Hâris) [92]

Mirasın Kan Bağıyla Akrabalığa Bağlanmasından Sonra Akit Yoluyla Varis Olma Durumunun Kalkması (Neshi)

Binti Sa'd b. er-Rabî' hadisi. [93]

Diyet Mirası

1490. Haccâc es-Sawâf demiştir ki: Dedem, Ebî Kılâbe'nin amcasının oğlu Muâviye'nin, Ebû Kılâbe'den kalma kitaplardan bir kitabında şu satırları buldum: "Muhammed b. Sabit, Muğîre b. Şu'be'den Resûlullah'm (saMahu aleyhi vesellem) verdiği hükümlerden "Varisler arasında dağıtılan diyet, Allah'ın hükmüne (kitabına) göre mirastır" hükmünü nakletmiştir.[94] (Ebû Ya'lâ)

Katil Varis Olamaz

1491. Abdurrahman b. Harmele demiştir ki: Bana Adî isminde bir adamın nlattığına göre, kendisiyle iki hanım(ı) arasında tartışma çıkmış. Onlardan birine bir taş atarak öldürmüş. Hemen o sırada Tebuk'ta bulunan T?eSûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma giderek öldürülen kadının Hurumunu sormuş. Allah Resulü de (sallallahu aleyhi vesellem): "Diyetini ödersin, ama ona varis olamazsın.... " buyurmuştur.[95] (Ebû Ya'lâ)

EVLİLİK VE BOŞANMA KİTABI

Kendileriyle Evliliğin Haram Olduğu Kadınlar

1492. Ebû Cafer der ki: Hz. Ali, Ka'b b. Ucre'nin elinden tutup topluğunun huzurunda ona şöyle dedi : "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem)'den işittiklerini naklet, dinleyelim." Bunun üzerine Ka'b şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Üvey kız ve erkek kardeşlerin kızlarıyla (yeğenlerle) evlenmek haramdır. " (Ishâk) Bu hadisin isnadı zayıftır. İsnadında yer alan Câbir el-Cu'fî olup çok zayıf bir râvidir. Ebû Cafer ise, ne Ali, ne de Ka'b'dan hadis işitmemiştir. [96]
1493. Hz. Âişe: "Resûlullah (allallahu aleyhi veseUem)'in kılıcının kabzasında... yazılıdır" hadisini naklettikten sonra sonunda şunları söyledi: "Kadın, ne halasının ne de teyzesinin nikâhı üzerine nikahlanmaz. Aynı şekilde kadın, mahremi (yakını) olmaksızın üç günlük yolculuğa çıkamaz [97] (Ebû Ya'lâ)
1494. el-Hasan (el-Basrî) der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hür kadın üzerine cariyenin nikahlanmasın! yasakladı. (Müsedded) [98]
1495. İbn Abbâs şöyle dedi: "Hür kadın üzerine câriye ile nikâh, cariyenin boşanması anlamına gelir." (Müsedded) [99]
1496. Ali b. Ebî Tâlib der ki: "İhramlı iken evlenen kişiden hanımını çeker alırız; zira onun evliliği geçersizdir.[100] (Müsedded)
1497. Saîd b. Abdülcebbâr b. Vâü b. Hucr'un,[101] babasından, onun da Resûlullah (sallallahu aleyhi veseöem)'den rivayet ettiğine göre, Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bir mektup yazmış ve şöyle buyurmuştur: "İslam'da, ne zekat memurunun uzak bir yere konaklayıp aracılar vasıtasıyla zekatları toplama hakkı vardır, ne mal sahihinin zekat memuruna zorluk çıkarma hakkı vardır, ne zekat vermekle yükümlü kimsenin malını zekat memurundan gizlemesi vardır, ne de mehir olmaksızın değiş tokuş usulü evlilik yapmak vardır.
Sarhoşluk veren her şey haramdır. Olgunlaşmadan önce. ürünü satan fai muamelesi yapmış olur.[102] fel-Hâris}
1498. Ebân b. Osman (b. Affân) şöyle der: "İhramlı kişi ne evlenebilir, ne de kendisi veya başkası için kız isteyebilir." (Ebû Ya'lâ) [103]

Kız İsteme

1499. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle rivayet etmişlerdir. Resûlullah (sallaBahu aleyhi veseHem) bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu: "Kim de helal yolla bir kufiyi evlendirmek için gayret ederse Allah Teâlâ onu bin huri ile mıhlandırır. Hurilerin her biri İnci ve yakuttan bir saray içinde olacak. Bundan dolayı attığı her adım ve konuştuğu her kelime karşılığında gecesi kıyam (namazla) gündüzü oruçla geçen bir yıllık sevap verilecektir. Kim de karı-kocayı barıştırmak için gayret ederse, hak uğrunda ve Allah yolunda canını feda etmiş bin şehit sevabına nail olur. Bu uğurda attığı her adıma karşılık, oruç ve kıvam ile geçen bir yıllık sevap kazanacaktır." (el-HâlÎs) Uydurma bir hadistir!

Mehir ve Mehrin Kolaylığını Teşvik

1500. İbn Abâs, Resûlullah (salMlahu aleyhi vesdfem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kadınlar! Sizin en hayırlınız, mehir konusunda en kolaylaştırıcı o lanın izdir.[104] Mücâhid şöyle derdi: "Mehir bir dirhem de olsa helaldir." (Ishâk)
1501. Ebû Salebe el-Huşenî [105] der ki: Resûlullah (sallallahualeyhivesellemj'e: " Ya Resûlallah! Bir gün amcam ile bir yolculuğa çıktım. Çok yürümekten ayak tabanları şişince bana: "Ayakkabını ödünç ver!" dedi. Ben: "Kızınla evlenirsem veririm" şartını koştum. O da: "Tamam, verdim sana" diyerek şartımı kabul etti. Ailelerimize döndüğümüzde ayakkabımı bana gönderip: "Sana verecek kızım yok" dedi. Olayı anlattığımda Allah'ın Resulü (saliallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bırak onun kızını, sana ondan hayır yok. "
{Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [106]
1502. Enes, Resûlullah (sallhu aleyhi vesellam)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Herhangi bir konuda iki durum .söz. konusu olduğunda bunlardan Allah 'a en sevimli olanı, mutlaka daha kolay olanıdır. " (el-HâlÎs) [107]
1503. Ebû Ubeyd Hâcibu Süleyman b. AbdİlmeIik, ResûluUah (salMalıualeyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kini sadece Allah rızası için birini severse, bu iyiliğine karşılık Allah Teâlâ onu cennette bir taç ile mi'ikâfatlandıracüktır. " Mürsel bir rivayettir. (Müsedded)
1504. Mesrûk bildiriyor: Hz. Ömer, ResûluUah (saMahu aleyhi vesel]em)'in minberine çıkıp: "Dört yüz dirhem sınırını geçen mehri tanımıyorum" dedi ve minberden indi. Kureyşli bir kadın itiraz edip Ömer'e: "Ey müminlerin halifesi! Sen insanların kadınlara dört yüz dirhemden fazla vermesini mi ya-saklıyorsun?!" diye sordu. Hz. Ömer: "Evet" deyince; kadın: "Allah Teâlâ'nın Kur-ân-ı Kerim'de: "Eşlerinizden birine çok miktarda mal vermiş olsanız da ondan hiçbir şeyi geri almayın [108] buyurduğunu duymadın mı?!" dedi: Bunun Üzerine Ömer: "Allahım! Affet! Herkes Ömer'den daha bilgili" deyip tekrar minbere çıktı ve şöyle seslendi: "Ey insanlar! Kadınlara dört yüz dirhemden fazla mehir vermeyi yasaklamıştım. Ancak bundan sonra dileyen malından dilediği kadarını mehir olarak verebilir." (Ebû Ya'lâ) [109]
1505. Ebû Saîd el-Hudrî, ResûluUah (sallalfehu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Şahit huzurunda gerçekleştirdikten sonra, kişinin az olsun çok olsun (mehir olarak) dilediği miktar malı ile evlenmesinde hiçbir salanca yoktur.[110] (el-Hâris)
1506. Ebû Hureyre naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zekat olarak alman koyunları ashabına paylaştırır ve iki kişiye bir kuzu düşerdi. Böyle durumlarda (bazen) biri diğerine: "Payını bana bırak da onunla evleneyim" derdi. [111] (Ebû Ya'lâ)
1507. Yahya b. Abdurrahmân b. Ebî Lebîbe, dedesinden, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kim bir dirhem mehirle evlenirse helaldir. " (Ebû Ya'lâ) [112]
"On dirhemden az mehir olamaz" hadisi veliler bahsinde zikredilecektir. [113]
1508. İbrahim b. Meysere, teyzesinden, o da başka bir kadından naklediyor: Cahiliye döneminde babam akıncılardan bir grupla seferde iken bir adamın aşırı sıcaktan ayaklan pişmiş ve etrafindakilere: "Kim ayakkabılarını bana verirse onu doğacak ilk kızımla evlendiririm" demiş. Babam ayakkabılarını çıkarıp o kişiye vermiş. Daha sonra o adamın bir kızı olmuş. Kız büyüdüğünde babam adama: "Bana eşimi ver!" demiş. Adam: "Mehir getir!" deyince babam: "Yok vallahi! Benden istediğin ayakkabının üstüne bir kuruş vermem" diye karşılık vermiş. Adam: "Vallahi onu sana mehirsiz vermem!" diye ısrar edince babam ResûluÎah (sallallahu aleyhi vesdlem)'e gelerek durumu anlatmış. Resûlullah (rallaMıualej'hivesellem) buyurmuş ki: "Sana bundan daha hayırlı olan bir haber vereyim mi? Onu bırak; hem sen yeminini, de (kızın babası olan) arkadaşının yeminini bozmamış olursunuz." Bunun Üzerine babam da kızı almaktan vazgeçti. (Ishâk) [114]

Boşanma Hürriyeti

1059. Hz. Ali'ye deli, yahut cüzamlı veya alacalı bir kadınla evlenen bir âsinin durumu iletildiğinde şöyle demiştir: "Hanımını dilerse boşar, dilerse tutar." (Müsedded)

Mehiri Vermeden Önce Gerdeğe Girmenin Caiz Olduğuna Dair

1510. Hayseme naklediyor: Bir adam bir kadınla nikahlandı. Adam hiç mehir vermeden Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseüem) kadını gerdeğe hazırlamıştır. (Müsedded} [115]

Evlilik Törenine Katılmaya Teşvik ve Törenin Cuma Günü İcra Edilmesi

1511. İbn Ömer, Resûlullah (salkdlahu aleyhi vesellemj'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kim Müslüman kişinin evlilik merasimine iştirak ederse, Allah yolunda (cihâd ederken) bir gün oruç tutmuş sevabı kazanır. Böyle bir gün de yedi yüz gün hükmündedir. " (Abd b. Humeyd) [116]
1512. Ebü Ya'lâ, İbn Abbâs'tan şunları nakletmiştir: "Cuma günü nikâh ve evlilik günüdür." Bu rivayet "Yaradılışın Başlangıcı" bölümünde zikredilecektir.

Kadının Uğursuzluğu

1513. Mekhûl der ki; Hz. Âişe'ye: "Ebû Hureyre, Resûlullah (saMahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu söylüyor: Uğursuzluk üç şeydedir; Evde, kadında ve attadır " denince şu karşılığı verdi: "Ebû Hureyre meseleyi tam kavramamıştır. Çünkü kendisi içeriye girdiğinde Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyuruyordu: Allah, Yahudilerin cezasını versin, onlar şöyle diyorlar: Uğursuzluk üç şeydedir: Evde, kadında ve attadır. Ebû Hureyre hadisin başını kaçırıp sadece son kısmını işitti." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [117]

İhramlı Olanın Evlenmesi

1514. İbn Abbâs, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in ihramlı iken Meymûne ile evlendiğini nakletmiştir. İbn Ömer ile Saîd b. el-Müseyyib ise bu davranışı yadırgadıkları ifade edilmiştir. (İshâk)
Derim ki, İbn Abbâs'dan nakledilen bu hadis Sahîh'de (Buhirî'de) yer almıştır. îbn Ömer'in bu durumu yadırgaması ibaresinden dolayı bu rivayeti burada verme ihtiyacı hissettim.

Eşler Arasında Âdil Davranmak ve Kadının Hakkı Olan Mehri Yememek

1515. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) bir defasında bize bir hutbe irâd etti. Hutbede şu ifadelere yer vermiştir: "Kim kadının mehir hakkını yerse, o kişi Allah katında zânidir. Kıyamet günü Allah Teâlâ ona: Seni ahdim üzere everdim, ama sen ahdime vefa göstermedin! diye azarladıktan sonra kadının hakkını ondan almayı bizzat kendisi üstlenecek. Bu haksızlığa karşılık bütün hasenatını alacak, sonra da cehenneme atılmasını ferman buyuracaktır." (el-Hâlîs) Uydurma bir hadistir!
1516. Müsedded şöyle der: Bize Yahya, Cafer b. Muhammed'den, o da babası (M. el-Bâkir'dan) nakletti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olduğu zaman hanımlarına taşınarak götürülür ve böylece gece hangisinde kalacağı konusunda âdil davranırdı.[118] (Müsedded)
1517. Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (saMîahu aleyhi veseîlem) yolculuğa çıkmak istediği zaman eşleri sırasında kura çekerdi. Benî Mustalik gazvesine çıktığı zaman kura Âişe'ye çıkmıştı. (Ebû Ya'lâ) [119]

Kendileriyle İlgili Konularda İstişare Edilmesi, Kızıyla İstişare Etmese Bile Babanın (Kızını) Evlendirmesinin Geçerli Olması

1518. İbrâhîm b. Salih (meşhur ismi Nuaym b. en-Nehhâm olup Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu Salih diye isimlendirmiştir) anlatıyor: Abdullah b. Ömer, (babası) Ömer b. el-Hattâb'a: "Bana Salih'in kızını iste!". deyince Ömer: "Bakmakla yükümlü olduğu yetimleri var, onlar varken kızlarını bize verecek değil" karşılığını verdi. Bunun üzerine Abdullah kızı istemesi için amcası Zeyd b. el-Hattâb'a gitti. Zeyd, Salih'e gidip: "Abdullah b. Ömer, kızını istemek üzere beni sana gönderdi" dedi. Salih: "Yanımda yetimler var, onlar varken size verecek değilim. Sizi de şahit tutuyorum ki ben kızımı falancaya nikahladım" cevabım verdi. Ama kızın annesinin gönlü Abdullah b. Ömer'den yanaydı. Onun için annesi çıkıp Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)' in yanma geldi ve O'na: "Ya Resûlallah! Abdullah b. Ömer kızımı istedi, ancak babası kıza danışmadan onu himayesinde olan bir yetime nikahladı" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Salih'i çağırtıp: "Kendisiyle istişare etmeden ini kızım nikahladın?" diye sordu. O da: "Evet" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vsellem) iki defa: "Kendisiyle ilgili konularda kadınlarla istişare ediniz" buyurdu. Salih de: "İbn Ömer kızma mehir vereceği için eşim böyle yaptı, ibn Ömer'in takdir edeceği miktarda ona malımdan mehir takdir ediyorum" dedi.[120] (el-Hârîs) [121]
1519. Hz. Âişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kadını evlendirmek istediği zaman: "Falanca erkek, falanca kıza talip oluyor" derdi. (Ebü Ya'lâ) Ahmed b. Hanbel, Ebû Seleme kanalıyla Âişe'den daha detaylı olarak tahrîc etmiştir.
1520. Abdullah b. Ebî Bekr,[122] Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in rızası olmadan nikahlanan bekar bir kızı eşinden ayırdığını ifade ettikten sonra şunu aktardı: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kızlarından birini evlendirmek istediğinde, çardağına gelir ve: "Falanca erkek, filanca kıza talip oluyor" derdi. (Müsedded) [123]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesei)Em)'İn Hem Kendisine, Hem De Başkasına Dilediği Kadını Mehirsiz Nikahlaması

1521. Abdullah b. Ebî Evfâ anlatıyor: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in yanında otururken bedevi birisi gelip şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Şehvet arzusu ve açlık beni mahvetti dedi. Resûlullah (sall ahu aleyhi vesellem): "Şehvet arzusu ve açlık mı?" diye sordu; bedevi de: "Evet öyle" karşılığını verdi. Bunun üzerine ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) adama şöyle buyurdu: "Surdan çıkıp git, karşılaşacağın İlk nikâhlı, olmayan kadın senin" Bedevi anlatıyor: Neccâr oğulları kabilesinin hurmalıklarına girdim. Zenbille hurma toplayan genç bir kızla karşılaştım ve: Evli misin? diye sordum. Kız: Hayır dedi. Ben: "O zaman ağaçtan in, ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) seni benimle everdi" dedim. Kadın ağaçtan indi, beraber evlerine gittik. Babasına: "Ben zenbille hurma toplarken bu bedevi gelip: "Evli misin?" diye sordu, ben de: "Hayır" dedim. Bedevi bana: Ağaçtan in! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seni benimle everdi dedi." Bunun üzerine kızın babası Bedevi'nin olduğu yere çıktı. Bedevi ona: "Şu zenbilli kız neyin olur?" diye sordu, o da: "Kızım" dedi. Bedevi: "Evli mi?" diye sordu, o da: "Hayır" dedi. Bedevi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu benimle everdi" dedi. Adam kızıyla Resûlullah sallahu aleyhi veselkmj'in yanına gidip Bedevi'nin durumunu ona haber verince Resûlullah (salklbhu aleyhi vesellem): "Kız evli mi?" diye sordu. Adam: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Git, kız/m güzel bir gelin et, sonra Bedevi'ye gönder!" buyurdu.
Adam gidip kızını güzel bir gelin etti ve beraberinde bir miktar hurma ve süt ile Bedevi'ye gönderdi. Bedevi evine geldiğinde içinde süslü bir gelin, hemen yanı başında da hurma ve süt gördü ve kalkıp namaza durdu. Sabah namazı vakti olunca Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gitti. Gelinin babası da kızına doğru geÎdi: Kız babasına: "Yemin ederim ki ne bize, ne de getirdiğimiz hurma ve süte yaklaştı" deyince babası hemen Resûlullah (salkllahu aleyhi vesdlem)'e gitti ve durumu kendisine nakletti. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem) Bedevi'yi çağırıp: "Ey bedevi, niçin ailenle gerdeğe girmedin?" diye sordu. Bedevi: "Ya Resûlallah! Senin yanından ayrılıp eve gittiğimde; karşımda süslü bir gelin ve yanında hurma ve sütle karşılaştım. Şükrünü eda edeyim diye gecemi ibadetle geçirmem gerekiyordu" cevabını verince Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey bedevi! Git ve hanımınla gerdeğe gir!" buyurdu. (Abd b Humeyd) [124]
1522. Ebû Berze el-Eslemî naklediyor: Erisar'dan Cüleybîb adında biri vardı ve kadınların olduğu meclislere girip onlarla sohbet ederdi. Eşime: "Cüleybîb'i yanınıza içeri almayın" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlein)'in ashabından bekâr kızı olanlar da, O'na danışmadan evlendirmezlerdi. Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ensar'dan birine: "Kızını bana ver!" dedi. Adam: "Seve seve" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem); "Kendim için değil" deyince, adam: "Ya kimin için?" diye sordu. Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) de: "Cüleybîb için" buyurdu. Bunun üzerine adam: "Annesine danışalım" dedi... Hanımına gelip: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem) kızını istiyor" dedim. O da: "Evet, seve seve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e kızımızı veririz" dedi. "Kendisi için istemiyor" dediğinde hanımı: "Ya kimin için istiyor?" diye sordu. O da: "Cüleybîb için" dedi. Hanım: "Vâh başımıza gelenlere! Cüleybîb'e mi? Allah'a yemin olsun ki Cüleybîb'e vermeyiz" dedi. Babası kalkıp Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) gidecekken kız çardağından anne babasına: "Kim beni sizden istiyor?" diye sordu. Anne-babası: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)" dediler. "Resûlullah'i (sallallahu aleyhi vesellem) mi geri çeviriyorsunuz?! Beni Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e götürün. O beni asla zayi etmez" dedi. Bunun üzerine babası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gitti ve: "Buyurun kız sizin, onu Cüleybîb'e geri verin" dedi.
Hammâd der ki: İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha, Sâbit'e: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)1!!! o kıza nasıl dua ettiğini biliyor musun?" diye sordu, o da: "Nasıl dua etti?" dedi. İshâk: "Allahım! Ona bol hayır ve bereket ver, geçimini zor ve sıkıntılı kılma!" diye dua eni, dedi. Sabit der ki: "Sonra onu Cüleybîb'le evlendirdi." {Ebû Yala) [125]

Yabancı Kadına Temastan Kaçınmak

1523. Şehr b. Havşeb, Esma binti Yezîd'in şöyle dediğini nakleder: Bir grup kadınla beraber Resûlullah (sallaüahu aleylıi veseliem)'e biat ettim: Şöyle buyurdu: "Elinizden geldiği (gücünüzün yettiği) kadarıyla." Biz: "Ya Resûlallah! Bizimle biat edin" dedik. O: "Ben sizinle ımtsâfaha etmem/ tokalaşmam, sadece Allah Teâla'nm sizden aldığı sözü alırım" buyurdu, (el-Humeydî) [126]
1524. Şehr b. Havşeb, Esma binti Yezîd'le görüştüğünü ve kendisine, Müslüman kadınların Resûlullah (sallallahu aleylıi veseliem) ile biat ettikleri gün kendisinin de biat ettiğini, ancak Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in onlarla sözlü biat yaptığım anlattığını nakletmiştir. (Ebû Ya'lâ)
1525. Şehr b. Havşeb, Esma'nm kendisine şunları söylediğini nakleder: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlarla musafaha etmezdi.[127] (Ebû Ya'lâ)

Köle Azâd Etmenin Mehir Hükmünde Olması

1526. Mücâhid naklediyor: Cüveyriye binti'l-Hâris, Resûlullah (sallallahu vesellem)'e şöyle dedi: "Diğer hanımların bana karşı övünüyor ve: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seninle bizim gibi evlenmedi, seni cariye olarak aldı diyorlar." Bunun üzerine Resûmlîah (sallallahu aleyhi vesellem): "Senin lehrini büyük tutmadım mı?! Akrabalarından kırk kişiyi azâd etmedim mi?!" (İshâk) [128]
1527. Safiyye, Resûlullah (sallaOahu aleyhi vesdlem)'in, mehiri karşılığında kendisini (esirlikten) azad ettiğini söylemiştir. (Ebû Ya'lâ)
İleride Menkıbeler bahsinde onun azatlısı olan Ruzeyne'nin rivayet ettiği hadiste buna zıt ifadeler zikredilecektir.

Harama Bakmanın Hükmü

1528. Amr b. Saîd naklediyor: Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle dedi: "Kabe'de tavaf ederken bir kadın gördüm, hoşuma gitti. O zaman şöyle bir şey söylenirdi: Tanımadığın bir kadının güzelliği sana zarar vermez." (Ahmed b. Meni') [129]
1529. Ashaptan Alkame b. el-Huveyris eî-Gıfârî, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdfcm)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Gözün zinası, (yabancıya) bakmaktır." (Ebû

Ya'lâ) [130]
1530. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs rivayet ediyorlar: Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem) bizlere bir hutbe irâd etti... ve şöyle buyurdu: "Kim bir yabancı kadına bakarsa, Allah Teâlû iki gözünü ateşle doldurur ve cehenneme atılmasını emreder. Ancak gözünü haram bakıştan sakınırsa, Allah Teâlâ onun kalbini sevgi ve merhametle doldurur ve cennete girmesini emreder. Kim de mahremi olmayan bir kadınla musafaha ederse/tokalaşırsa kıyamet günü, elleri boynuna bağlanmış olarak Allah'ın huzuruna gelir, sonra da cehenneme atılması emredilir. Eğer o kadınla konuşursa, konuştuğu her kelime karşılığında bin yıl atılacaktır... Aynı şekilde namahrem bir erkeğe bakan, evli kadına Allah feâlâ'nın aşırt gazabı tecelli edecektir. Böyle yapan kadının, İşlediği her iyi ?lini Allah Teâlâ yok sayacaktır. Öldüğü günden itibaren onu ateşte yakmak [ilah Teâlâ için kaçınılmaz bir şeydir. " (eİ-Hâris) [131]
1531. İbn Mes'd şöyle der: "Günah, kalpleri dilim dilim doğrar.[132] Harama yöneltilen her bakışta şeytanın arzusu saklıdır." (İbn Ebî Ömer) [133]
1532. Behz b. Hakîm, babasından, o da dedesinden Resûlullah (sallallahualeyhi vöellem)in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Üç kişinin gözü kıyamet günü ateşi görmeyecektir: Allah korkusundan ağlayan göz, Allah yolunda nöbet tutan göz ve Allah 'in haramlarına yönelmeyen göz. " (Ebû Ya'lâ) [134]
1533. Mücâhid, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve ellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ey Ümmü Eymen! Karşımızda saçını ört! [135] (İshâk)
1534. el-Fadl b. Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in terkisinde idim. Yanında güzel bir kızı olan Bedevi vardı. Bedevi, evlenmesi için kızını Resûlullah (sallallahualeyhiveseHem)'e teklif etmeye başladı... (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Evlenme Konusunda Kadınların Salâhiyetlerinin Olmadığı

1535. el-Kâsım naklediyor: Hz. Âişe, (erkek kardeşi) Abdurrahman'm kızını, el-Münzir b. ez-Zübeyr'le evlendirince Abdurrahman ona: "Babasının onayı olmadan bir kızı nasıl evlendirirsin!" diye çıkıştı. Âişe öfkelendi ve el-Münzir'e: "O halde kıza kendini boşama hakkını ver " dedi, o da kabul etti. Ancak bu boşama hakkı geçerli kabul edilmedi. (Müsedded)

Kişinin Evlendirmek Üzere Kızını Salih Birine Teklif Etmesi

1536. Saîd b. el-Müseyyib naklediyor: (Hz. Ömer'in kızı) Hafsa eşinden boşanmış ve dul kalmıştı. Aynı şekilde Rukayye vefat edince Hz. Osman dul kalmıştı- Bir gün Hz. Ömer, Osman'ın yanma gelerek ona: "Hafsa'yı ister misin, zira o iddeti bitmiş dul bir kadındır" diye teklifte bulundu. Osman hiçbir Şey söylemedi. Hz. Ömer, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem)'e gelip ona bu durumu anlatınca şöyle buyurdu: "Hafsa ile ben evlenir, Osman'a da llmmii Külsûm'ü veririm." Ömer: "Evet, uygundur" deyince, Resûlullah (saBallahualeyhivsellerr) Hafsa ile; Osman da Ümmü Külsûm ile evlendiler. (İshâk) [136]

Bekârlarla Evlenmek

1537. Ka'b b. Mâlik naklediyor: Bir yolculuk esnasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdim. Gece yansı istirahata çekildik. Sabah erken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma geldiğimizde tek tek: "Falan sen evlendin mi? Falan sen evlendin mi?" diye sormaya başladı. Sıra bana gelince: "Ey Ka'b, evlendin mi?" diye sordu. Ben: "Evet, ya Resûlallah" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bekâr mı, yoksa dul biriyle mi?" diye sorunca, ben: "Dul biriyle evlendim" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onun seni, senin de onu ısıraeağın (yani cilveleşeceğin) bekâr biriyle evlenseydin ya!" buyurdu. (Ahmed b. Menî') [137]
1538. er-Rabî b. Ka'b b. Ücra, babasından naklediyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanındaydım. Birisine: "Ey falan evlendin mi?" diye sordu, o da: "Hayır" cevabını verdi. Bu defa bana: "EvledİN mi?" diye sordu, ben: "Evet" cevabını verdim. Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem): "Bekar mı, yoksa dul birisiyle mi evlendin?" diye sordu... (Ebû Ya'lâ)
Abdurrahman b. Cebele, Amr b. en-Nu'mân'dan aynısını rivayet etti; ancak onda "babasından" ifadesi yoktur.
1539. Yûnus der ki: "Hasan (el-Basrî), buluğ çağlarına girmedikçe yetimleri evlendirmeyi hoş görmezdi." (Ebû Ya'lâ)

Kadınların Hile ve Tuzakları; Kıskançlıkları Anında Söylediği Sözlerden Dolayı Kıskanç Kadının Affedilmesi

1540. Âişe naklediyor: Veda haccına Resûlullah (allaüahu aleyhi vesellem) ile beraber çıkmıştım. Diğer hanımlarını da yanma almıştı. Yolculuk esnasında ben hafif eşyalarla seri bir deve üzerindeydim. Safiyye'nin eşyaları ise ağır, devesi de yavaş tfereket eden bir deveydi. Bu da kervanın yavaş hareket etmesine sebep oluyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Âişe'nin devesine aktarın da kervan rahat bir şekilde yoluna devam etsin," Bunu görünce: "Ey Allah'ın kulları! Şu Yahudi kızı Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) katında bizden daha değerli oldu" dedim. Bunun üzerine Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "£V Ümmü Abdullah! (yani ey Âişe) senin eşyaların hafif, Safiyye 'nin eşyaları ise ağır, bu da kervanın yavaş hareket etmesine sebep oluyor, onun için onun eşyalarım senin devene, seninkini de onun devesine naklettik. " Bunun üzerine ben: "Sen, Allah'ın Resulü olduğunu söylemiyor musun?" diye çıkışınca, Resûlullah (salialkhu aleyhi vesellem) gülümseyerek: "Bunda şüphen mi var, ey Ümmü Abdullah!?" diye mukabelede bulundu. Ben bir daha: "Sen, Allah'ın Resulü olduğunu söylemiyor musun? Adil davransan ya!" diye itirazda bulununca, babam hiddetli bir şekilde bana doğru gelip yüzüme bir tokat attı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun üzerine: "Sakin ol ey Ebû Bekr!" buyurdu. Babam ise: "Ya Resûlallah! Ne dediğini duymadın mı?" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kıskanç kadınlar vadinin üst tarafıyla alt tarafını birbirinden ayırt edemez" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [138]
Ruzeyne hadisi "Edep" bölümünün şaka başlığı altında zikredilecektir.
1541. Meymûne binti Ebî Habîbe, Cüreş kabilesinden bir kadın devesiyle Hz. Peygamber (saMahu aleyhivesellem)'in yanma gelerek şöyle seslendi: "Ey Âişe! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bana dua etmesi için yardımcı ol da beni rahatlat! Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Sağ elini kalbinin üstüne koyup ovala ve şöyle dua et: Bismillah, Allahım! Senin devan İle bana deva ver, senin şifanla bana şifa ver. Fazl-u kereminle başkalarına muhtaç etme! [139] Bana verdiğin ezayı/sıkıntıyı üzerimizden defet!" Rabîa der ki: [140] "Ben de bu duayı yaptım ve doğruluğunu müşahede ettim." Râvi der ki: Rabîa'nım bu hadiste ayrıca şöyle dediğini zannediyorum: "Kadın kıskanç biriydi. [141] (Ebû Ya'lâ)

Eşler Arasında Adil Davranmak

1542. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs naklediyorlar: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu: "Kim de iki evli olur da nefsinden ve malından eşlerine düşen hakkı âdil bir şekilde taksim etmezse, kıyamet günü eli-kolu bağlı ve vücudu bir yana yamultnuş vaziyette gelecek ve ateşe girecektir." (el-Hârîs) [142]

Kadınlara Karşı İyi Muameleyi Tavsiye Etme

1543. Muâviyg, b. Ebî Süfyân, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellemj'in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Sizin en hayırlınız, ehline karşı en iyi olamnzdır." (Ebû Ya'lâ) [143]

Salih Kadınların Az Olduğu

1544. Âişe naklediyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) babam Ebû Bekir ile beraber eve girdi ve: "Ey Âişe, bize yiyecek bir şeyler ver!" dedi. Ben: "Allah'a yemin olsun ki yiyecek bir şeyimiz yok" dedim, ama Resûlullah (sallallahualeyhivesdfen) tekrar: "Bize yiyecek bir şeyler ver!" dedi. Ben yine: "Allah'a yemin osun ki yiyecek bir şeyimiz yok" dedim. Bunun üzerine Ebû Bekir: "Ya Resûlallah! Mümin kadın, yanında olan şeye, yanımda yoktur, diye yemin etmez" deyince Resûîullah (sallalbhu aleyhi vödlem): "Onun mümin olup olmadığını nereden bileceksin? Kadınlar arasında mümin kadının oranı, kargalar içerisinde ayaklarından biri alacalı olanın oranı kadardır. Ateş sefihler için yaratılmıştır. Kocasına ahdest suyunu ve feneri tutup hizmet eden kadınlar dışında kalan kadınlar da sefih grubundandıtia.[144] buyurdu. (Abd b. Humeyd)

Kadınlarla Geçim

1545. Evs. b. Sureyb es-Sa'lebî [145] der ki: Hac mevsiminde Cerîr b. Abdullah'ı kiralamıştım. Cerîr, Hz. Ömer'e gidip onunla sohbet etti. Ömer ona şöyle bir soru yöneltti: "Hanımlarını nasıl buluyorsun?" Cerîr de cevaben şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! İçlerinden birini günü dışında öpmek istesem hemen beni itham etmeye kalkar. Bir ihtiyaç için dışarı çıksam hemen: «Falancanın yanmdaydm, filancanın yanmdaydın derler." Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Onların çoğu Allah'a iman etmez, müminlere de güvenmezler. Kocaları kendi ihtiyaçlarını görmek üzere bir yere gitse veya çarşıya çıksa ve içlerinden birine bir şey olsa hemen onu itham ederler." Bunun üzerine İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! İbrahim'in, Sâre annemizin davranışlarında bir anormallik olduğunu ?Ülah şikayet ettiğini, Allah Teâlâ'nım da: Kadın kaburga kemiği gibidir, olduğu gibi bırakırsan eğridir, düzeltmeye kalkarsan da kırılır. Var olan haliyle kabullenip ondan yararlanmaya bak! dediğini bilmiyor musun?" Bunun üzerine Ömer, İbn Mes'ûd'un iki omuzu arasına vurarak: "Ey İbn IVles'ûd! Ailah Teâlâ kalbine epey ilim yerleştirmiş" dedi.[146] (İshâk)

1546. Süreyb (veya oğlu) anlatıyor: "Bir Hac mevsiminde ücretli olarak istiham edilmiştim. Mescid'e girdiğim zaman içeride bir toplulukla beraber Hz. Ömer ve Cerîr b. Abdullah oturuyorlardı. Hz. Ömer, Cerîr'e... dedi" Devamında yukarıdaki hadisin aynısını nakletti. (İshâk)
1548. İbn Ömer uzun bir hadis rivayet etmiş ve o hadiste Resûûullah (sallalbhu aleyhi vseüem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ey insanlar! Kadınlar sizin yatımızda yardımcılanmzdır. Siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Allah'ın ismini anarak nikahladınız. Sizin onlar üzerinde, onların da Jfa'n üzerinizde haklan vardır. Sizin hakkınız yalağınızı kimseye çiğnetmemeleri, hoşlanmayacağınız kimseleri evlerine almamaları ve meşru hususlarda size isyan etmemeleridir. Bunları yerlerine getirdikleri takdirde, meşru örf ve âdetlere göre yiyecek ve giyeceklerini tedarik etmek size düşer. Onlara vuracak olursanız acıtmayacak ve canlarını yakmayacak şekilde vurun... " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd) [147]
1549. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs naklediyorlar: Resûlullah (saüallahu aleyhi vesdlem) bizlere bir hutbe irâd etti ve şöyle buyurdu: "Kim, arkadan kadınla veya erkekle veya çocukla ilişki kurarsa, kıyamet günü leşten daha pis bir koku içerisinde haşredilecektir..." (el-Hâris)
Hadisin geri kalan kısmı "Hadler/Şer'î cezalar" bahsinde geçecektir. Hadiste şu ifadeler de yer almaktadır: "Hangi kadın kocasına eziyet ederse, onu razı etmedikçe, hiçbir namazı kabul edilmez, ve işlediği hiçbir amelin sevabı yazılmaz O kadın ömür boyu oruç tutsa, gecelerini ibadetle geçirse, köleler a'cıd etse ve Allah yolunda cihcıd else bile, onu razı edip gönlünü almadıkça, ateşe Hk giren kişi olacaktır. Erkek de eşine karşı zalim ve eziyetkâr birisi ise, ayf günah ve azap onun için de söz konusudur. Kim de eşi kendisinden sakınacak şekilde ona eziyet ederse Allah Teûlâ'dan başkasını ceza olarak o fasiye cehennemi uygun görmez.. Çünkü Allah Teâlâ yetim için öfkelendiği kadar kadın için de öfkelenir. Hangi kadın da para veya belli bir şey karşılığında eşinden boşanmaya kalkarsa, Allah'ın meleklerin, elçilerin ve bütün insanların lanetini hak eder. Ölüm meleği ona geldiği zaman: <Girenlerle başa baş cehenneme gir!>Wiyecek. İyi bilin ki, Allah ve Resulü, haksız yere eşlerinden boşanmaya kalkışan kadınlardan uzaktır. Yine iyi bilin ki boşanma hakkını kendisinden talep edecek kadar hanımına eziyet eden erkekten de Allah ve Resulü uzaktır. Kim kötü ahlaklı bir kadına sabreder ve sevabını Allah Teâlâ'dan beklerse, Allah Teâlâ ona, Eyyûb Aleyhisselûma verdiği sevabın-aynısını verir. O kadına da her gün için Alic çölünün kum tanesi kadar günah yazılır- Eğer eşinin gönlünü almadan ve onu razı etmeden ölürse, kıyamet günü, cehennemin en alt derekesinde/katında münafiklarla beraber baş aşağı vaziyette dirilülecektir. Kimin de hanımı olur da onunla anlaşmaz, Allah'ın verdiği rızka sabretmez., aleyhine çalışır ve gözünün yetmeyeceği yükü yüklerse, hiçbir hasenesi/ameli kabul edilmez. Bu hal üzere ölürse, Allah Teâlâ'nın
"kendilerine öfkelendiği/gazap ettiği" zümre ile beraber hasredilir. " (el-Hâris) [148]
1550. Humeyd b. Hilâl anlatıyor: Safiyye şöyle dedi: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in yanma vardığımda, benim için insanlar arasında en hoşlanmadığım kimse idi. Kendisi bana: "Senin kavmin bana şöyle şöyle yaptılar... Şunları şunları işlediler..." demeye başladı. Oturduğum yerden kalktığımda O, benim için insanların en sevimlisi oldu. (Ishâk) [149]

Azil (Meniyi Rahmin Dışına Akıtmak)

1551. Ubâde b. es-Sâmit der ki: İlk azil yapanlar Ensâr'dan bir gruptu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Ensâr'dan bir grup azil yapıyorlar" dediklerinde Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ürktü ve: "(Allah Teâlâ takdirinde) yaratılmış ruh, mutlaka dünyaya gelecektir" buyurdu. Dolayısıyla ne emretti, ne de yasakladı. (İshâk) [150]
1552. İbn Abbâs şöyle der: "Resûlullah (sallaDahu aleyhi vesellem) azil ile ilgili bir şey söylemişse, mesele O'nun söylediğinden ibarettir. Ben de bu konuda hiçbir sakınca görmüyorum. Kendi tarlanı, ister susuz bırakırsın, ister sularsın." (Ahmed b. Menî') [151]
1553. Cerîr anlatıyor: Bir adam Resûlullah (sallallahualeyhıvesellemj'e gelip: "Yâ Resûlallah! Sana hicret etmek üzere müşriklerden sadece bir câriye ile gelebildim. Çarşıda çalışmasını istediğim için azil yapıyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Allah'ın takdir ettiği gerçekleşir" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [152]
1554. Azil ile ilgili olarak Ebû Sâîd şöyle der: "Bir cariyemle azil yapıyordum, ama (buna rağmen) dünyada en çok sevdiğim şu çocuğu bana doğurdu." (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [153]
1555. Abdûlvâhid el-Bunânî şöyle demiştir: Bir adam İbn Ömer'e gelip azil meselesini sordu. İbn Ömer öfkelenip eliyle yere vurdu. Adam gerisin geriye dönüp gitti. İbn Ömer peşinden küçük taşlar atıp: "Öf be!" dedi. Abdülazîz der ki: Bunu Enes'e anlattığımda: "Azilde herhangi bir sakınca görmezdik" dedi. (Müsedded)
1556. Alkame ve Abdullah (b. Mes'ûd)'un ashabı (öğrencileri): "Azil yapmakta herhangi bir sakınca yoktur" demişlerdir.[154] (Müsedded)

Eşi Yatağa Çağırdığı Zaman Kadının Bu İsteği Yerine Getirmesi

1577. İbn Ömer anlatıyor: (Allah'ın Resulü şöyle buyurdu) "Allah erteleyenlere lanet etmiştir"
Erteleyenler" kimlerdir?" diye sorulduğunda: "Kocası kendisini yatağa davet ettiğinde: Biraz sonra, biraz sonra deyip onun uyumasını bekleyen kadındır" cevabını verdi. (Ahmed b. Menî') [155]
1558. Aynı isnâd ile ResûluUah (sallallahualeyhi veseilem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kendisini kocasına arzeîmedikçeJsunmadıkça yatağa girip uyuması kadına helâl değildir. "
"Kendisini kocasına nasıl arzedecek?" diye sorulduğunda ResûluUah (sallallahualeyhivesellem): "Elbiselerini çıkarıp onunla beraber yatağa girecek, cildim kocasının cildine yapıştıracak... Bunu yaptığı zaman kendini arzetmiş olacak" buyurdu.[156] (Ahmed b. Menî')
1559. Ebû Hureyre naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "müsevvife" ve "müfessile" kadınlara lanet etti. Müsevvife, eşi kendisini yatağa davet ettiği zaman Birazdan diyen kadındır. Müfessile ise eşi kendisini yatağa davet ettiği zaman olmadığı halde Hayızlıyım diye bahane uyduran kadındır.[157] (Ebû Ya'lâ)

Kadınla Anal İlişki Kurmak

1560. Semura. b. Cündüb (bir rivayette İmrân b. Husayn) ResûluUah (sallallahu aleyhi vese]lem)'in: "Kadınların dübürleri size haramdır" buyurduğunu nakletmiştir.[158] (el-Hâris)
1561. İmrân der ki: "Resûlullah (sallallalıu aleyhi vesellem) kadınlarla dübürlerinden ilişki kurulmasını yasaklamıştır." el-Hasan (el-Basrî) der ki: "Böyle bir eylemi ahmak ve fâcir (sapık)dan başkası yapar mı?!" (el-Hâris) [159]
1562. Hz. Ömer, Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Allah Teâlâ'dan haya edin; zira Allah, Hakk'ı söylemekten hâyâ etmez: Kadınlarla dübürlerinden ilişki kurmayın. " (Ebû Ya'lâ) [160]

Evlenen Kişinin Koku Sürülmesi

1563. Hz. Ali, Fâtıma ile evlendiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'in kendisine: "Bütün mehiri kokuya ayır!" buyurduğunu nakleder. (İshâk)

Evlenene Neler Söyleneceği

1564. Enes b. Mâlik naklediyor: Ümmü Süleym, beni Resûlulîah (sallallahu aleyhi vseliem)'e gönderdi... (Hadisin devamında şu ibareler yer almıştır) Sonra elimden tuttu. Dışarı çıktık. Henüz Zeyneb bint Cahş ile yeni evlenmişti. Hanımlarına uğradığında kendisini tebrik ettiler, diğer insanlar da onu tebrik ettiler ve şöyle dediler: Yâ Resûlallah! Gözünüzü aydın kılan Allah'a hamdü senalar olsun"... (Ebü Ya'lâ)

Kadının Salih Kişiye Teklif Edilmesi

Enes naklediyor: Bir kadın, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Şöyle şöyle bir kızım var" deyip endam ve güzelliğine dair bir şeyler söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahualeylıivesellem): Kabul ettim" buyurdu. Fakat o kadını o kadar çok Övdü kî, nihayet hiç başının ağrımadığını ve hiç bir rahatsızlığı olmadığını söylediğinde ise Allah'ın Resulü (sallallahualeyhiveseliem): "Benim senin kızına ihtiyacım yok" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) Bu hadis "Hastalığın Kefareti" bahsinde [161]îpektir. [162]
1565. el-Fadl Abbâs'ın "Yanında güzel bir kızı olan bir bedevinin, nunla evlenir ümidiyle onu Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'e arzetmesiyle" ilgili hadisi "Harama Bakmanın Hükmü" başlığında zikredilmişti.[163]

Ayın Başında ve Ortasında İlişki Kurulmaması, İlişki Esnasında Örtünmenin Gerekliliği ile Cinsel Organa Bakmanın Caiz Oluşu

1566. Hz. Ali naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: "Ey Ali! Eşinle ayın ortasında ve Hilal'in İlk göründüğü günlerde ilişkiye girme! Delilerin bu iki dönemde çokça sârâya yakalandıklarını görmedin mi!" (el-Hâris) [164]

1567. Sa'd b. Mes'ûd el-Kindî, Osman b. Maz'ûn'un Resûlullah (sallallahu aleyhi veseOem)'e gidip şöyle dediğini nakleder: "Ya Resûlallah! Ben hanımımın avret mahalline bakmaktan hoşlanıyorum, ancak kendisi benim avret mahallimi görmüyor. [165] Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem): "Niçin ' o seninkini görmüyor ki?! Zira Allah Teâlâ seni ona bir örtü yarattığı gibi, onu da sana bir örtü olarak yaratmıştır. Ben ailemin avret mahallini gördüğüm, gibi, onlar da benimkini görürler" buyurdu. Bunun üzerine Osman: "Ya Resûlallah! Sen böyle yapıyorsan senden ötesi yoktur" dedi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzurundan ayrıldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "İbn Maz'un çok hâyâ sahibi ve tesettüre çok riayet eden birisidir" buyurdu. (el-HârÎs) [166]
1568. Abdullah (b. Mes'ûd), Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sizden biriniz ailesiyle yatağa girdiği zaman üstüne örtü alsın ve merkepler gibi soyunmasın. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [167]
1569. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ^yle buyurdu: "Sizden biriniz ailesiyle cima yaptığında ona karşı samimi olsun; eğer eşinden Önce davranırsa, ihtiyacım görünceye kadar onu beklesin, acele davranmasın.[168] (Ebû Ya'lâ)

Dindar Kadınl^Evlenmenin Teşviki ve Mü'min Bir Hanımı Olan Kişiye Gıpta Edilmesi

1570. Ata ve Yahya b. Ca'de naklediyor: "Kadın dört şey için nikahlanır: Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Sen, -elleri toprak olası- dindarım al.[169] (Müsedded)
1571. Yahya b. Ca'de naklediyor: "Müslümanın İslam gibi bir nimetten sonra yararlandığı en büyük nimet şudur: Kocası kendisine bakınca gönlüne huzur veren kadın ile, emrettiği zaman itaat eden ve hoşlanmadığı bir şey yapmayan kadındır [170] (Müsedded)
1572. İbn Ömer, Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Beli kıran üç şey vardır: İçeri girip de çıkmak bilmeyen fakirlik, kocası kendisine güvenen ancak eşine hıyanet eden kadın, Allah'ın Öfkesini kazanıp insanları razı eden idareci! Bilesiniz ki mü'inin kadının iyiliği, yetmiş sıddîkın iyiliği gibidir. Facir kadının fücuru bin fâcirin fücuru gibidir.[171] (el-Hâris)
1573. Ebû Bekr b. Muhammed b. Hazm, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kadınlar oyuncaktır/eğlencedir; kim bir oyuncak edinirse ona en güzel şekilde baksın veya onu güzel görsün. " (el-Hâris)

Kadım Evlendiği Kocasının Yanına (Gerdeğe) Sokmak

1574. İkrime ve Ebû Yezîd el-Medînî naklediyorlar: Hz. Fâtıma, Hz. Ali ile zifafa girmeden Resûlullah (sallallahualeyhiveseüem) Hz. Ali'ye haber gönderip: "Ben gelene kadar zifafa girme!" diye emretti. Sonra Resûlullah (sallallahualeyhi vEsel]em) su getirip ona Allah'ın dilediği kadar dua etti. Sonra Fâtıma'yı çağırdı, patıma kalktı, hayadan elbisenin kenarına basarak yürüyordu. Sonra aynı sudan onun da üstüne serpti. Sonra örtünün arkasından bir karartı gördü. "Kim o?" diye sordu. Esma: "Benim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Esma binti Umeys mi?" diye sordu; o: "Evet" dedi. Esma anlatıyor: Bana dua etti. Sevap hanenrc yazılan en iyi amelim oldu. Sonra Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem) Fâtıma'ya: "Yakınlarımdan en çok sevdiğim kişiyi evlendirmekle herhangi bir kusur etmedim" dedikten sonra çıkıp Hz. Ali'ye: "Ailen senindir, artık!" buyurdu. Sonra çıktı ve evine gidene kadar onlara dua etti. (İshâk)
Derim ki: Bu hadisin râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Esma binti Umeys bu olayın olduğu zamanda eşi Cafer ile birlikte Habeşistan'daydı, bu konuda hiçbir tartışma yoktur. Muhtemelen burada zikredilen onun kız kardeşi Selmâ binti Umeys'dir ki, o da Hamza b. Abdulmuttalib'in hanımıdır.[172] (Ebû Ya'iâ)
1575. Ebû Musa bir adamın Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Ben hoşuma giden bir kadın buldum, ancak kısırdır, onunla evleneyim mi?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Hayır evlenme!" buyurdu. Adam o kadını bıraktı; ancak daha sonra gönlü tekrar ona meyletti. Yine Hz. Peygamber (saüallahu aleyhi veseDem)'e gelerek: "Bu kadın ve davranışları hoşuma gitti, işvesi ve tarzı beni etkiledi, onunla evlenebilir miyim?" diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Hayır evlenme! Doğurgan siyah bir kadın bana göre ondan daha iyidir. Bilmiyor musun ki ben kıyamet günü sizin çokluğunuzla övüneceğim. Kıyamet günü müslümanların çocukları anne-babalarına tutunmuş olarak gelecek ve kendilerine: Cennete girin! denilecektir. Hatta cennetin kapısından içeriye ağır ağır giren düşük doğmuş çocukları görür gibiyim; onlara: Hadi cennete girin denildiğinde: Ya Rabbi! Ya anne-babalarımız? diyecekler. Bunun üzerine Allah Teûlâ: Gir anne-babanla beraber! diye nida edecektir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
1576. Abdullah (b. Mes'ûd), Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'m şöyle buyurduğunu nakleder: "Güzel, ancak kısır kadınları bırakın, siyahi de olsa doğurgan kadınlarla evlenin; zira ben, sizin çoğunluğunuzla övüneceğim. Kıyamet günü düşük çocuklar dahi cennetin kapısında bekleşecekler. Kendilerine: Cennete girîn! denildiğinde onlar: Annem-babam benimle girinceye kadar girmeyeceğİm diyecekler. [173] (Ebû Ya'lâ)
1577. Ka'b b. Ücra, Resûlullah (saMahu aleyhi vese!lem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Size cennet kadınlarınızı söyleyeyim mi? Eşini çok seven ve doğurgan kadınlar ki onlar bir haksızlığa uğradıklarında veya bir haksızlıkta bulunduklarında eşlerine Sen razı oluncaya kadar uyku uyumayacağtm derler. [174] (Ebû Ya'lâ)
1578. Enes b. Mâlik, Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim evlenirse ibadetin/kulluğun yansını elde etmiş olur. [175] (Ebû Ya'lâ)
1579. Ebû'I Muğallis der ki: Ebû Necîh es-Sülemî'nin şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kimin evlenmeye gücü olur da evlenmezse bizden değildir. " (el-Hâris) [176]

Evliliğe Teşvik

1580. İbn Sirîn naklediyor: Utbe b. Farkad, oğluna evlenmesini teklif etti de oğlu yanaşmadı. Bu durumu Hz. Osman'a zikrettiğinde, Osman kendisine şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evlenmedi mi, Ebû Bekir ve Ömer evlenmediler mi, üstelik sayılmayacak kadar adaylarımız var." Bunun üzerine Utbe: "Ey Mü'minlerin Emiri! Kimimizin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir, Ömer ve senin gibi ameli var?" deyince Osman: "Yeter artık; dilersen evlen, dilersen evlenme!" dedi. (İshâk) [177]
1581. Saîd b. Cübeyr naklediyor: Daha sakalım çıkmamışken İbn Abbâs bana şöyle dedi: "Ey îbn Cübeyr evlendin mi?" Ben: "Hayır, şu an evlenmek istemiyorum" dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi: "Senin sulbünde var olan mutlaka yaratılacaktır." (Ahmed b. Menî') [178]
1582. Ebu'l-Bahterî, Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "öv/e şeyler vardır ki, kişi onları yaptığında sevap kazanır, hatta ailesiyle beraber olmasından dolayı da sevaba nail olur." Bunun üzerine ashâb-ı kiram: "Yâ Resûlallah! Bu nasıl olur?! Tattığı şehvetinden dolayı da mı sevap alır?" dediklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ya o ihtiyacını haramda görseydi günah kazanmayacak mıydı?!" Ashâb-ı kiram: "Evet" deyince Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "İşte bundan dolayı kendisine sevap yazdır" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [179]
1583. Hasan' (el-Basrî) naklediyor: Bir grup toplanıp: "Resûlullah'ın eşlerine haber göndersek de onlara Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemj'in" ibadetlerini sorsak" dediler. Hz. Peygamber'in hanımları kendilerine: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hem namaz kılar hem uyur, hem oruç tutar, hem tutmaz ve evlenirdi" dediler. Bunun üzerine o kişiler: "(Biz nerede Peygamber nerede!) Zira O'nun geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmıştır" dediler. Bunun üzerine biri: "Her gece sürekli ibadet edeceğim ve uyumayacağım"; ikincisi: "Her gün sürekli oruç tutacağım"; üçüncü ise: "Kadınlarla beraber olmayacağım, onlara yaklaşmayacağım, zira kadın insanı meşgul etmektedir" dedi. (Bilahare durumdan haberdar olan) Hz. Peygamber {sallallahu aleyhi vesellem) onları bularak: "Bakıyorum da bazı kimseler Peygamberlerinin durumunu araştırıyorlar, kendilerine anlatıldıktan sonra da ondan yüz çeviriyor ve kimileri şöyle, kimileri böyle böyle şeyler söylüyorlar... Ancak bilesiniz ki ben, namaz kılanın da, uyurum, da; hem oruç tutar, hem yerim; kadınlarla beraber de olurum (Benim sünnetim budur), kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir" buyurdu. (el-Hâris) [180]
1584. Câbir, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Gençliğinin ilk yıllarında evlenen genç, şeytanını çileden çıkarır. Şeytanı: Eyvah, dinini benden korudu diye yakınır. [181] (Ebû Ya'lâ)
1585. Yine Salih Mevla't-Tev'eme'ye kadar aynı isnâdla Ebû Hureyre naklediyor: Ömrümden tek bir gün kalsa bile Allah Teâlâ'nm huzuruna evli çıkmak isterim; zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Sizin en şerlileriniz bekarlarınızdır. [182]
Bu iki hadis mimker olup senedlerinde yer alan Hâlid (b. İsmâîl) "Hadis uydurmakla itham edilmiştir! (Ebü Ya'lâ)
1586. Ubeyd b. Sa'd, kendisine Hz. Peygamber (saüalkhu aleyhi vesellem)'in şu sözünün ulaştığını bildirdi: "Kim benim fitratımı seviyorsa sünnetime uysun, o sünnetimden birisi de evlenmektir. [183] (Ebü Ya'lâ)
1587. Tâvûs der ki: "Evlenmedikçe genç kişinin ibadeti tamam değildir.[184] (Ebû Ya'lâ)
1588. Ebû Talhâ, Resûlullah (salMahu aleyhi vEsellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey Kureyş gençleri! Zina etmeyin, kim gençliğini zinaya düşmekten muhafaza ederse cennete girer." {Ebû Ya'lâ} [185]
1589. Atiyye b. Busr el-Mâzinî anlatıyor: Attâf b. Vedâa el-Hilâlî Resûlullah (salMahualeyhivesellem)'e geldi. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) ona: "Ey Attâf, hanımın var m;?",diye sordu. O da: "Hayır" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sağlığın ve durumun yerinde iken mi?" diye sordu. O da: "Evet, elhamdülillah sağlığım ve durumum yerinde iken" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "O zaman sen şeytanın kardeşisin! Sen ya hristiyanlann nthbanlanndansın ki şu anda öylesin, ya da bizdensin ki o zaman bizim yaptığımızı yap. Zira sünnetlerimizden birisi de nikâhtır. Sizin en kötüleriniz bekarlarınızdır. Zira şeytanın salih kimselere karşı kadından daha güçlü/ etkili bir silahı yoktur. İyi bilesiniz ki evliler, çirkin sözden uzak olan pak kimselerdir. Yazıklar olsun sana ey Attâf! Kadınların Dâvud, Ey âb, Yusuf ve Kürsufu çelen varlıklar olduğunu unutmayasın.[186] Yazıklar olsun sana ey Attâf! Evlen, zira sen .sıkıntılı bir konumdasın." Bunun üzerine Attâf şöyle demiştir: "Ya Resûlallah! İstediğin bir adayla beni evlendirmedikçe evlenmeyeceğim." Bunun üzerine Resûlullah (saHlahu aleyhi vesellem): "Allah'ın adıyla ve O'nun berekeüiyle seni Kerîme binti Gülsüm el-Himyerî ile evlendirdim" buyurdu.[187] (Ebû Ya'Îâ)

İhtiyaç Olmaksızın Kadının Yolculuğa Çıkması

1590. Ümmü Seleme, Resûlullah (saMahu aleyhi vse]lem)'in Veda Haccı'nda kendilerine şöyle buyurduğunu nakleder: "Bu farz haccımız, sonra tekrar evdeki hasırlara! [188] (Ebû Ya'İâ)
1591. İbn Ömer, Resûlullah (saMahu aleyhi veseUem)'İn hanımîarıyla hacc ettiğinde kendilerine şöyle dediğini nakleder: "Bu sizin farz haccımız, sonra evlerinizdeki hasırlara!" (Ebû Ya'İâ) [189] peygamber (salblkhu aleyhi vesellem)' in kılıcının kabzasında yazılı olan şeylerle ilgili dis, Evlilik bölümünün başında Hz. Âişe'den nakledilmiştir, [190]

Kadının Cimada Hakkı Olmadığına Dair İstidlal

1592. İbn Cüreyc'in bir zât vasıtasıyla Enes'ten rivayet ettiği hadisinde kadının cimada hakkı olduğuna dair bir delil vardır.
Câbir'in bu konudaki hadisi ise Peygamberliğin Alâmetleri bölümünde "Peygamber (saMlahu aieyhi vesellem)'in Duasının Bereketi" başlığında zikredilecektir.
1593. el-Hakem, Tayyi' kabilesinin Benî Sinbis boyundan adı Ümmü Yala olan bir kadının eşiyle birlikte Hz. Ali'ye gelerek ona şöyle dediğini nakleder: "Ben çocuk arzulayan bir kadınım, ancak eşim bana yanaşmıyor." Bunun üzerine adam: "Görmüyor musun, erkeği kendisine çekecek üzerinde hiçbir çekicilik yoktur" dedi. Hz. Ali: "Süslü iken de mi?" diye sordu. Adam "Evet o zaman da yoktur" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Erkeğin istekli olduğu seher vaktinde de mi ona yanaşmazsın?" diye sorduğunda, adam: "Hayır, o zaman da yanaşmam" dedi. Bunun üzerine Ali: "Hem kendim helak etmişsin, hem de başkasını" dedi ve kadına dönüp ona: "Allah bu sıkıntıyı giderinceye kadar sabret!" dedi.[191] (Müsedded)

Kadının Ev İçi Görevi

1594. Damra b. Habîb der ki: Resûlullah (sallallahualeyhiveseilem) kızı Fâtıma'ya evin iç işlerini, Hz. Ali'ye de evin dış işlerim yapmalarını emretti. (Müsedded) [192]
1595. Enes naklediyor: Kadınlar: "Yâ Resûlallah! Erkekler cihâdın faziletini alıp götürdüler. Cihâdın faziletini yakalayacak bir amelimiz var mı?" diye sorduklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle buyurdu: "Evet, her birinizin kendi evinde yaptığı iş ve hizmet, kendisini cihâdın faziletine ulaştırır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)

Veliler

1596. Hasan (el-Basrî) ve İbrahim naklediyor: "Veli (veya yetkili kişi) olmadan nikâh yoktur.[193] (Müsedded)
1597. Hasan (el-Basrî) der ki: "Veli olmaksızın nikâh olmaz." (Müsedded) [194]
1598. Câbir Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem)nin şöyle buyurduğunu nakleder: "Kadınlar sadece kendilerine denk kimselerle nikahlanır, onları sadece velileri evlendirir ve on dirhemden aşağı mehir yoktur." (Ebû Ya'lâ) [195]

Kadınların Evlilik Tercihini Etkilemeyecek Bazı Kusurlarını Gizlemenin Caiz Olduğu

1599. eş-Şa'bî naklediyor: Bir adam Hz. Ömer b. el-Hattâb'a gelerek şöyle dedi: "Benim bir kızım var, ben onu Cahiliye döneminde toprağa gömmüş, ancak sonra dayanamayıp geri çıkarmıştım. Kız müslüman oldu ve bir suç işleyip keskin bir aletle boğazını keserek intihara kalktı. Ben ona yetiştiğimde bazı damarlarını kesmişti. Alıp onu tedavi ettim ve şifa buldu. Daha sonra bu kez kendini ibadete ve Kur'an'a verdi. Şu an birileri ona talip oluyor. Acaba başından geçenleri talip olan kimselere anlatayım mı?" Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Allah Teâlâ'nın örttüğü bir şeyi yeniden açmaya mı çalışıyorsun! Eğer kızın başından geçenleri birilerine anlattığını duyarsam seni âleme ibret bir ceza ile cezalandırırım. Yapman gereken şey, onu iffetli, müslüman bir genç kız gibi evlendirmendir." (el-Hâris) [196]

VELİME (DÜĞÜN ZİYAFETİ)

Düğün Yemeği Daveti Dışında Bir Davete İcabet Etmeme

1600. Hasan el-Basrî şöyle der: Osman b. Ebî'l-Âs, bir sünnet davetine çağrıldığında ona icabet etmedi. Bu tavrı kendisine sorulduğunda şöyle dedi: "Biz, Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) döneminde sünnet davetine çağrılmaz ve öyle bir merasime gitmezdik. [197] (Ebû Ya'lâ)
1601. Osman b. Ebi'l-Âs, bir yemeğe davet edilmişti. Davete geldiğinde: "Bu nedir?" diye sordu. Davet sahipleri: "Bir cariyenin sünneti" cevabını verdiler. Bunun üzerine Osman yemeden kalkıp gitti ve şöyle dedi: "Bu, Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) döneminde davet edilmediğim bir şeydir.[198] (Ebü Ya'lâ)

Düğün Yemeği ve Mikdârı

1602. Esma binti Umeys der ki: Fatımâ'nın düğününde Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem.), bana bir kaç sâ' hurma ve arpa verdi ve: "Ensar'ın kadınları geldiği zaman onlara bundan ikram et!" buyurdu. (Ahmed b. Menf)
1603. Enes şöyle der: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) velimeyi üç gün olarak belirledi. (Ebû Ya'lâ) [199]
1604. Ebû Rûmân naklediyor: Ömer b. el-Hattâb'a düğün yemeği hakkında: "Ey Mü'minlerin Emiri! Düğün yemeğinin kokusu bizim evdeki yemeklerden neden daha hoş oluyor?" diye bir soru soruldu. Hz. Ömer şu cevabı verdi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Düğün yemeğinde cennetin kokusundan bir miskâl koku bulunur. " Ayrıca Hz. Ömer der ki: "İbrâhîm Halil ile Muhammed, düğün yemeğinin bereketli ve lezzetli olması için dua etmişlerdir." (el-HârÎs) Bu, karanlık (zayıf) bir rivayet zinciridir.[200]

Hoş Olmayan Uygulamalara Şahit Olanın Daveti Terkedebilecepi

Ebû Eyyûb'un hadisi "Evlerin Süslenmesinin Yasaklanması" bölümünde ' zikredilecektir. [201]
1605. Amr anlatıyor: Bir adam Abdullah b. Mes'ûd'u bir velimeye davet etti. Abdullah b. Mes'ud düğür yemeğine geldiğinde eğlence sesi duyup içeriye girmedi. Kendisine: "Hayırdır, ne oldu sana?" diye sorulduğunda şu cevabı verdi: Resûlullah (sallaüahu aleyhi veseEem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim bir topluluğun karanlığını arttırırsa, kendisi de onlardandır. Kim de bir topluluğun yaptığı bir eylemi onaylarsa kendisi de onlara ortak olur." (Ebû Ya'lâ) [202]
Hz. Ömer'in hadisi ise İçecekler bölümünde zikredilecektir. [203]

Düğün Yemeği Davetine İcabet Etmek

1606. Ümmü Hakim binti Veda' el-Huzâîyye şöyle der: Resûlullah (salkllahu jgyki vesellem)'e: "Hediyenin reddedilmesi mekruh mudur/kötü bir şey midir?" dîye sordum; şöyle cevap verdi: "Ne kadar kötü bir şey! Bana bir paça hediye edilse onu kabul ederim, bir paça yemeğine davet edilsem mutlaka icabet Uerim." (Ebû Ya'lâ)
1607. Ömer b. Abdullah b. Ya'lâ, İyâz b. Ebî Eşres'den şunları naklediyor: Bir gün Ya'lâ b. Murre'yi gördüm ve onu bir yemeğe davet ettim. İçeri girip insanlar yemek yemeğe başladığında kendisi oruçlu bir halde bir kenarda oturup bir şey yemedi. Biz kendisine: "Allah'a yemin olsun ki, senin oruçlu olduğunu bilseydik seni yormazdık" dediğimizde bize şu karşılığı verdi: "Aman böyle söylemeyin, zira ben Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kardeşinin davetine icabet et, zira onun davetine İcabet etmekle iki şeyden birini yapmış olursun: Ya hayır bir şey ile karşılaşmış olursun ki bu, karşılaşabileceğin en iyi durumdur. Ya da nahoş bir şeyle karşılaşırsın ki, bu durumda onu kötü şeyden alıkoyar ve iyiyi emredersin. [204] (Ebû Ya'lâ)
Konuyla ilgili olarak Mücâhid'in mürsel hadisi Şemail bölümünde zikredilecektir.

Davetsiz Velimeye Gitmenin Mekruh Oluşu

1608. Ebû Hureyre şöyle der: "Kim davet edilmeksizin bir yemeğe oturursa fâsık halde girmiş ve dolayısıyla haram yemiş olur." (Ebû Dâvud et-Tayaiisî) [205]

Kocanın Hanımı Üzerindeki Hakkı

1609. İbn Ömer, Peygamber (sallallahualeyhivesellemJ'den naklediyor: Bir kadm Hz. Peygamber (sallallu aleyhi vesellem)'e gelip: "Kocanın hanımı üzerindeki hakkı nedir?" diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Binek üzerinde de olsa kendini (kocasına) arzetmekîen uzak durmayacak. Onun izni olmadan evinden hiç birşey vermeyecek; eğer böyle bir şey yapacak olursa verdiğinin sevabı kocasına, günahı kendisine yazılacaktır. Onun izni olmadan birgün bile olsa nafile oruç tutmayacak, şayet böyle birşey yaparsa günah işlemiş ve orucunun sevabına nail olmamış olur. İzni olmadan evinden dışarıya çıkmayacak; şayet çıkacak olursa tevbe edinceye dek hem gazap, hem de rahmet melekleri ona lanet edecek." Hz. Peygamber (sallailahualeyhivesellem)'e: "Kocası zalim ise de mi?" diye sorduklarında: "Evet, zalim ise de" cevabını verdi. (Ebû Dâvud et-Tayalisî)

1610. Abdülvâhid b. Ziyâd: Biz Leys bildirdi... deyip, yukarıdaki hadisi nakletmiştir. "Zalim İse de mi?" ifadesinden sonra anılan kadının: "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, bundan sonra asla bir erkeğin tasarrufu altına girmeyeceğim" sözünü eklemiştir. (Müsedded ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

1611. Abd b. Humeyd şöyle der: Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Ebû Muaviye'den, o da Ebû Kutbe'den, o da Leys'ten... İlk rivayetin benzerini nakletmiş ancak: "Zâlim ise de mi?" ile başlayıp devam eden ibareyi zikretmemiştir.

İbn Abbâs der ki: Bir kadm, Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem)'e şöyle sordu... deyip Cerîr'in naklettiğine benzer bir rivayet nakletmiş, ancak sonundaki ilaveyi zikretmemiştir. Söz konusu rivayet farklılığı Leys b. Ebî Süleym'den kaynaklanmaktadır ki, bu zât zayıftır. (Ebü Ya'lâ) [206]

1612. İbn Abbâs naklediyor: Has'am kabilesinden bir kadm Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Ya Resûlallah! Ben dul bir kadınım. Bana kocanın hanımı üzerindeki hakkını söyler misiniz?" diye sordu. Peygamber (sallallahualeyhivesellem) cevaben şöyle buyurdu: "Kocanın hanımı üzerindeki hakkı, (cinsel) arzusuna cevap vermesini Talep etmesi durumunda binek sırtında olsa bile bu talebini engellememesi. Kocanın hanımı üzerindeki bir hakkı da, onun izni olmadan bir gün bile olsa nafile oruç tutmamasıdır. Bunu yapması durumunda aç, susuz kalmış, ancak orucu kabul edilmemiş olur. Kocanın hanımı üzerindeki haklarından birisi de onun izni olmadan evinden hiçbir şey vermemesidir; şayet verirse sevabım başkası, günahını da kendisi yüklenmiş olur. Yine kocanın hanımı üzerindeki haklarından birisi de onun izni olmadan dışarıya çıkmamasıdır; şayet çıkarsa dönünceye veya tevbe edinceye kadar gök melekleri, rahmet melekleri ve azap melekleri ona lanet eder." (Müsedded ve Ebû Ya'lâ) [207]

Bezzâr der ki: Bize Muhammed b. Abdülmelik el-Kureşî, Hâlid b. Abdullah kanalıyla bu hadisi nakletmiş ve hadisin sonunda kadının şu ifadesini de ilave etmiştir: "Artık hiçbir şekilde evlenmeyeceğim."

1613. Ebû Zabyân, Ensar'dan bir kişiden şunları naklediyor: Muâz, Yemen'den döndüğünde: "Ya Resûlallah! Ben orada birbirlerine secde eden bir topluluk gördüm, biz de sana secde etmeyecek miyiz?" diye sordu. Bunun üzerine Resûhıliah (salbllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimsenin diğerine secde etmesini emredecek olsaydım kadınların kocalarına secde etmelerini emrederdim."

el-A'meş der ki: Ben bu hadisi İbrahim'e zikrettiğimde kendisi şu karşılığı verdi: "Eğer kadın, cüzzam hastalığından dolayı eşinin akan burnunu yalasa bile onun hakkını yerine getirmiş olmaz." (el-Hârİs)

1614. Ebû Saîd naklediyor: Bir adam kızını Resûlullah (sallallahu aleyhi getirip: "Ya Resûlallah! Bu kızım evlenmeye yanaşmıyor" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (saUaUahu aleyhi vesellem) kıza: "Babam dinle!" buyurdu. Bütün bunlara rağmen kız babasını dinlemiyordu. Daha sonra kız, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e şöyle dedi: "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, bana kocanın hanımı üzerindeki hakkının ne olduğunu söylemedikçe evlenmeyeceğim." Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseBem) ona şöyle buyurdu: "Eğer kocanın bir yarası veya burnu kan veya irin aksa, sonra da sen onu dilinle yalasan onun hakkım ödemiş olmazsın." Bunun üzerine kız: "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, asla evlenmeyeceğim" deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kızlarınızı rızaları/onayları olmadan evlendirmeyin".buyurdu. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [208]

1615. Fâtıma binti Kays, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bir kadın topluluğunun yanından geçtiğinde onlara şöyle dediğini nakletmiştir: "Ey size nimet bahşeden kimselere nankörlük yapan kadınlar! Allah'ın selamı üzerinize olsun." Bunun üzerine kadınlar: "Allah'ın nimetine nankörlük etmekten Allah'a sığınırız" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Öfkelendiğinde biriniz eşine: Senden asla hiç bir hayır görmedim iyor." (el-Hâris) [209]

1616. Enes naklediyor: Bir kadın birisiyle evliyken kadının babası hastalanmış ve bunun üzerine Peygamber (salbllahü aleyhi vesellein)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Babam hasta, eşim de babama bakmaya müsade etmedi" dedi. Bunun üzerine Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kocam dinle, ona itaat et!" dedi. Daha sonra kadının babası vefat edince namazını kılması için eşinden izin istedi, ancak eşi babasının cenaze namazına katılmasına müsade etmedi. Durumu Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem)'e iletince şöyle buyurdu: "Kocanı dinlemenden dolayı Allah, babanın günahlarım affetmiştir. " (Abd b. Humeyd) [210]

1617. Yûsuf b. Atiyye, benzer bir ifadeyle rivayet etmiştir. [211] Ancak hadisin başında şöyle geçmiştir: Bir adam cihâda çıkmıştı. Hanımı yüksek bir mevkide, babası ise aşağıda bir yerde oturuyordu. Eşine evinden dışarı çıkmamasını emretmişti. Ancak babası hastalanmıştı... {el-Hâris}

1618. Umara b. Gurâb bir halasının kendisine, mü'minlerin annesi Âişe'ye şöyle bir soru yönelttiğini nakletmiştir: "İçimizden birinin kocası kendisiyle beraber olmayı arzuladığında, ya öfkeli olması veyahut kendini dinç hissetmesi sebebiyle yanaşmamaktadır. Bundan dolayı kadın için herhangi bir günah söz konusu mudur?" Âişe şöyle dedi; "Evet, eşinin senin üzerindeki haklarından birisi de, seni arzuladığında, binek üzerinde olsan dahi talebini geri çevirmemendir..." (İbn Ebî Ömer) [212]

1619. İkrime naklediyor: Esma binti Ebî Bekir, (kocası) ez-Zübeyr'i şikayet etmek üzere babası Ebû Bekir'e geldiğinde, babası ona: "Kızım dön! Şayet sabredersen onunla iyi geçinirsin, sonra da eşin ölürse ve sen ondan sonra kimseyle evlenmezsen ikiniz beraber cennete girer ve orada onun zevcesi olursun" dedi. (İshâk)

1620. Mâlîk b. Yuhâmir es-Seksekî, Muâz b. Cebel'den Resûlulîah (sallalMıu aleyhi veselkm)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bir kadının kocasının izni olmadan onun evinden birşey alması helâl değildir. O istemedikçe ve izin vermedikçe dışarı çıkması uygun değidir, onunla beraber oldukça ondan başkasının sözünü dinlemesi de uygun değildir. Kocasının gönlünü kırmayacak ve onu öfkelendirmeyecek, onu yatakta dışlamayacak, ona dargın küskün davranmayacak, kendisinden gaddar da olsa gönlünü edinceye kadar ona yakın olmaya çalışacak. Şayet kocası onu kabul ederse üzerine düşeni yapmış olur ve Allah Teâlâ onun özrünü kabul eder, sıkıntısını giderir ve ona hiçbir günah terettüp etmemiş olur. Şayet koca razı olmaya yanaşmazsa, gönlünü almak üzere yanına gelmiş olmakla ondan Özür dilemiş gibi olur. [213]

1621. Ümmü Selmâ binti Kays der ki: Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesdkm)'e Ensar'dan bir grup kadın ile biat ettiğimizde "Kocalarınızı aldatmayın!" diye bizden ahit/ söz aldı. Hz. Peygamber (saMtahu aleyhi vesellem)'in yanından ayrılıp gittiğimizde birbirimize şöyle dedik: "Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem)'e eşlerimizi nasıl aldatmış olacağımızı sorsak" dedik ve tekrar O'na dönüp bu soruyu sorduğumuzda şöyle buyurdu: "Malını/servetini başkasına hediye etmen/ver mendir. [214] (Ishâk)

Kadının Cimada Hakkı Olmadığına Dair

1622. Kehmes el-Hilâlî naklediyor: Hz. Ömer'in yanındaydım. Biz otururken bîr kadın çıkageldi ve Ömer'in karşısında oturdu. Hz. Ömer'e: "Ey Mü'minlerin Emiri! Eşimin şerri arttı, hayrı azaldı" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Eşin kim?" diye sordu. O da: "Ebû Seleme" dedi. Ömer: "Senin kocan sahabî ve doğru bir adamdır" dedikten sonra yanı başında oturan bir adama dönüp: "Böyle değil mi?" diye sordu. O zât da: "Ey Mü'minlerin Emiri! Aynen senin dediğin şekilde o zâtı tanırız" karşılığını verdi. Daha sonra Hz. Ömer bir başka adama: "Git Ebû Seleme'yi bana çağır!" dedi. Ömer, eşini çağırtmaya gidince kadın kalkıp Ömer'in arkasında bir yere oturdu. Çok geçmeden kocası adamla beraber geldi ve Ömer'in önünde oturdu. Ömer:

"Su arkamda oturan kadın ne diyor?" diye sorunca Ebû Seleme: "Kim bu Vadm ey Mü'minlerin Emİri" dedi. Ömer: "Bu senin hanımın" deyince Ebû Seleme: "Ne diyorsun?" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: "Bu kadın senin hayrının azaldığını, şerrinin çoğaldığını söylüyor" dedi. Ebû Seleme de: Ne kadar kötü söylemiş ey Mü'minlerin Emiri! Kadınlar arasında en iyi fonumda olan, en fazla üst-başa sahip olan ve en çok refaha sahip olan bir kadındır, ancak kocası zayıf düşmüştür" dedi. Bunun üzerine Ömer kadına: "Ne dersin?" diye sordu. Kadın da: "Doğru söylüyor" dedi. Bunun üzerine Ömer eline kırbftı alıp kadını kırbaçladı ve: "Ey nefsinin düşmanı kadın! Adamın malını yedin, gençliğini bitirdin, sonra onda olmayan bir şeyi gelip anlatıyorsun" diye azarladı. Bunun üzerine kadın: "Ey Mü'minlerin Emiri, yavaş ol! Allah'a yemin olsun ki, bu meclise asla bir daha gelmeyeceğim" dedi. Sonra Ömer ona üç elbise verilmesini emretti ve: "Sana attığım kırbaçlara karşılık şunu al ve sakın bu yaşlıyı bir daha kimseye şikayet etme" dedi. Kehmes der ki: Kadının elbiseleri alıp gittiği anı görür gibiyim. Daha sonra da Ömer kadının kocasına dönüp: "Hanımına bu yaptıklarımdan cesaret alarak sakın ona kötü davranma!" dedi. Ebû Seleme de: "Bunu yapmam mümkün değil" dedi ve oradan ayrılıp gitti.

Bu hadis "îlk Neslin Fazileti" bölümünde de zikredilecektir. (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [215]

Kadınlara İyi Davramlmasını Tavsiye Etmek

İbn Ömer'in bu konuyla ilgili hadisi Hac bölümünde geçmiştir. [216]

1623. el-Mikdâm b. Ma'dîkerib naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhiveseüem) hutbe irâd etmek üzere ayağa kalktı, Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Allah Teâla size kadınlara iyi davranmanızı Öğütlüyor, Allah Teâla size kadınlarınıza iyi davranmanızı tavsiye ediyor, Allah Teâla size kadınlarınıza iyi davranmanızı tavsiye ediyor. Kilise ehline mensub bir adam kendisinden hayır geleceğini bilmediği bir kadınla evlenir de karı-koca ikisi piri fânî olup vefat edinceye kadar birbirlerinden nefret etmezler,[217]

Ebû Seleme der ki: Bu hadisi el-Alâ b. Sûfyân el-Gassânî'ye naklettiğimde şöyle dedi: "Allah Teâla'nın Kur'an-ı Kerim'de açıklamadığı nahoş eylemlerden biri de, kişinin bir kadınla evlenmesi, kadının yaşı ilerleyip güç ve takattan düşmesiyle hiç acımadan onu boşamasıdır." İbn Mâce bu hadisi: "Allah, size annelerinize karşı iyi davranmanızı öğütlüyor" ibaresiyle, ancak başka bir tarikle Mikdâm'dan nakletmiştir. (el-Hârİs)

1624. Ümmü Gülsüm binti Ebî Bekir der ki: Resûlullah (sallaMıualeyhivseliem) kadınlara vurmayı yasakladı. Ancak kadınlara yönelik bir takım şikayetler gelince, onlara vurulmasına müsâde etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Muhammed ailesine bu gece tümü darb edilmiş yetmiş kadın gelmiştir." Bir başka hadisinde Resûlullah (saMahuakyhi^sdlem) şöyle buyurmuştur. "Hanımına köpürmüş vaziyette onu döven öfkeli erkeği görmekten hoşlanmıyorum. " (İshâk) [218]

Derim ki: Hadis mürselâii. Zira Ümmü Gülsüm, Ebû Bekir'in ölümünden sonra doğmuştur.
1625. İbn Abbâs, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu kleder: "Cebrail bana kadınlara iyi davranılmasım o kadar tavsiye etti ki, nıında kadınların boşanmasını haram kılacağını zannettim. "
(Ahmed b. Menî1) [219]

Kadına Yalan Söylemenin Caiz Olduğu

Bu konuyla ilgili hadis Edep bölümünde zikredilecektir.

Kuşkulanılan Birisi de Olsa, Güzel Kadından Boşanılmamasının Caiz Olduğu

1626. İbnu'z-Zübeyr (veya Ebu'z-Zübeyr) naklediyor: [220] Bir adam Resûlullah (sallallahualeyhiveeüem)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Benim hanım kendisine lokunan hiçbir eli reddetmiyor" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu boşa!" dedi. Ancak adam: "Kendisi güzel bir kadın, ben de onu seviyorum" deyince Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Onunla yaşamaya devam et!" diye buyurdu. (Ahmed b. Menî') [221]

Düğünde Def Çalmak ve Evliliği Duyurmak

1627. İbn Ömer, Hz. Ömer'in bir ses işittiği zaman rahatsız olduğunu ancak kendisine sünnet veya düğün olduğu hatırlatıldığında ise sustuğunu ve ses çıkartmadığını nakleder. [222] (Müsedded)
1628. Hişam b. Hassan, Muhammed b. Sirîn'in eline geçmesi durumunda def çalmaktan hoşlandığını nakleder. (Müsedded) [223]
1629. Âmir b. Sa'd el-Becelî şöyle der: Sabit b. Vedîa ve Karaza b. Ka'b el-Ensârî'yi bir düğünde görmüştüm. Düğünde şarkı, türkü söylemeye başlanınca onlara bunun caiz olup olmadığını sordum. Şöyle dediler: "Düğünde şarkı-türküye ruhsat verilmiştir. Aynı şekilde dövünüp yırtınmadan ölüye ağlamaya da izin verilmiştir." (Ebû Dâvud et-Tayalİsî) [224]
1630. Âmir b. Sa'd der ki: Ukbe b. Amr, Sabit b. Yezîd ile Karaza b. Ka'b'ın bulunduğu bir meclise girmiştir. Yanlarında şarkı, türkü söyleyen câriye ve çocuklar vardı. Onlara: "Siz de mi böyle yapıyorsunuz?" diye sorduğumda bana şu cevabı verdiler: "Düğünde şarkı-türkü söylemek bize müsade edildi. Aynı şekilde yırtınmadan ölüye ağlamak da." (Ahmed b. Meni') [225]
1631. Yine Âmir b. Sa'd anlatıyor: Ebû Mes'ud Ukbe b. Amr, Karaza b. Ka'b ile Yezîd b. Sâbit'in içlerinde bulunduğu bir meclise girdim... deyip yukarıdaki hadisi Nakletti. Her iki rivayette geçen Sâbit'in bilinen adı Sabit b. Yezîd olup, tam adı Sabît b. Yezîd b. Vedîa'dır. Hadisi Nesâî, Şerîk tarikiyle Ebû İshâk'tan rivayet etmiş ve sadece Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr'ı ve Karaza b. Ka'b'ı zikretmiştir.
1632. Ebû Saîd el-Hudrî, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem)'in düğünü ilân 2tmeyi sevdiğini ifade etmiştir. (el-HârİS) [226]

Himaye

1633. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî naklediyor: Çöl halkından bir adam amcası kızıyla evlendi ve bir kız çocukları oldu. Daha sonra adam vefat etti. Kadın Ensar'dan birisiyle evlendi. Kadının yakınları: "Biz kızımızı onların yanında bırakmayız" deyip durumu Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem)'e şikayet ettiler. Anne şöyle dedi: "Onu karnında taşıyan, küçükken ona bakan ve süt emziren benim, bende kalsın." Bunun üzerine Resûlullah (saMMıu aleyhi vesellem) kıza: "Kimi istersin?" diye sordu. Kız: "Ben, Allah'ı, Resulünü ve iman yurdu Medine'yi, Muhacir ve Ensar'ı tercih ederim" deyince Resûlullah (saUaîlahu aleyhi vesellem), kızın velilerine: "Burada gözümün önünde olduğu müddetçe onu başka bir yere götürmeyin. Şayet Allah ömür verirse ve o zamana kadar hayatta kalırsam onu mutlu olacağı bir yere yerleştireceğim" buyurdu.
Ravî der ki: Daha sonra Ebû Bekir'e meseleyi götürdüler. Ebû Bekir kıza: "Kimi tercih edersin?" diye sordu. Kız, Resûlullah (salkllahu aleyhi veseBem)'e verdiği cevabın aynısını verdi. Bunun üzerine Ebû Bekir velilerine verilmesine hükmetti. Bilâl ayağa kalkıp: "Ey Ebû Bekir..." diye hatırlatınca, Ebû Bekir, Resûlullah CsaMlahuaJeyhiveseilem)'ın verdiği hükmün aynısını verdi.
Bu hadis zayıf ve munkatıdır. [227] (lshâk)
1634. Âmir (eş-Şa'bî), Mesrûk'tan naklediyor: Hz. Ömer, Ümmü Âsım'ı boşadı. Daha sonra Ümmü Âsim vefat edince, Âsim büyükannesinin himayesinde kaldı. Büyükannesi durumu Ebû Bekir'e şikâyet etti. Ebû Bekir çocuğun, anneannesiyle birlikte kalacağına, nafakasının da Ömer tarafından ödeneceğine hükmetti. (Müsedded) [228]
1635. Ali b. Ebî Tâlib naklediyor: Zeyd b. Harise, Mekke'ye doğru yola Çıktı. Hamza'nın kızını da beraberinde götürdü. Cafer b. Ebî Tâlib: "Onu ben himayeye alacağım, o benim hakkım; hem amcamın kızı, hem de teyzesi yanimdadır. Zira teyze anne hükmündedir ve onu himaye etmeye en yakın isimdir" dedi. Hz. Ali ise şöyle dedi: "Yok, ben onu himaye etmeye en layık kimseyim. Zira o amcanın kızı ve yanımda Allah Resûlü'nün kızı vardı. O, onu yanına almaya daha çok hak sahibidir. Ben de çıkmadan önce sesimi ve gerekçemi yüksek bir sesle ilân ediyorum." Zeyd ise şöyle dedi: "Onu (Mekke'den) çıkaran, onunla yolculuk yapan ve buraya getiren benim." Bunun üzerine Resûlullah (sallallahualeyhivesellan) dışarı çıkıp: "Net oluyor?" diye sorunca Hz. Ali: "O amcamın kızıdır. Ben onu himaye etmeye en lâyık kimseyim. Hem Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın kızı bendedir, ikisi beraber olurlar" diye cevap verdi. Cafer de şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Onu himaye etmeye ben daha layığım, zira o amcamın kızı ve teyzesi yanımda, teyze de anne gibidir, dolayısıyla o ona bakmaya daha layıktır." Zeyd ise şöyle dedi: "Hayır, ben daha layığım, yâ Resûlallah. Zira onu yola çıkaran, sefer meşakkatine katlanan ve ona bakan benim, dolayısıyla ben daha layığım." Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu ve daha başka konularda aranızda hüküm vereceğim. "
Hz. Ali der ki: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) "ve daha başka konularda" sözünü söyleyince: "Resûlullah (saüaUahu aleyhi vesellem) ile konuşurken yüksek sesle konuşmamız nedeniyle vahiy nazil oldu" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Zeyd! Sana gelince, sen hem benim, hem de onların dostusun." Buna Zeyd: "Hükmüne razı oldum, yâ Resûlallah" diyerek karşılık verdi. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cafer'e dönüp şöyle dedi: "Ey Cafer! Sana gelince, sen hem sureti, hem ahlâkı bana benzeyensin. Sen benim soyumun geldiği şeceremdensin." Cafer de: "Yâ Resûlallah! Hükmünüze razı oldum" dedi. Daha sonra Hz. Ali'ye dönüp şöyle buyurdu: "Ya Ali! Sana gelince, sen benim seçkinim ve emİnİmsin."
Yezîd b. el-Hâd der ki: Bu olayı Abdullah b. Hüseyn'e zikrettiğimde şöyle dedi: O hadisde Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) Ali'ye: "Sen bendensin, ben de sendenim" buyurdu. Hz. Ali de: "Ya Resûlallah! Hükmüne razı oldum" dedi. Râvi der ki: (Sonra) Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıza gelince onu Cafer'e veriyorum. Teyzesiyle beraber olsun, zira teyze annedir." Bunun üzerine hepsi: "Hükmüne razı olduk yâ Resûlallah" dediler. (İbnEbîÖmer) [229]

Kadınların Vasıfları

1636. Ebû Umâme, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve3ellem)'in şöyle buyurduğunu akleder: "Sâliha kadının, bütün kadınlar içerisindeki konumu el-A'sam iargasının diğerlerine olan oranı gibidir." Ashâb-ı Kiram: "Yâ Resûlallah! el-i'sâm kargası nasıl bir şeydir?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nvle buyurdu: "İki ayağından biri alacalı olanıdır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [230]

İddet

1637. Ubeyd b. Amr şöyle dedi: "Kadına cinsel organı emanet edilmiştir." (Müsedded) [231]
1638. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Fâtıma (binti Kays)'a şöyle dediğini nakleder: "Ümmü Şerîk'in yanına git ve bizimle istişare etmeden kendin hakkında karar verme. " (Ebû Ya'lâ ve İshâk) [232]

Üç Talâkla Boşanan Kadının Nerede Kalacağı

1639. Meymûn b. Mihrân der ki: Saîd b. el-Müseyyib'e üç talâkla boşanan kadının iddetini nerede geçireceğini sorduğumda şöyle dedi: "Eşinin evinde geçirir." Bu defa ona: "Fâtıma binti Kays ile ilgili rivayet edilen hadisi ne yapacağız?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Söz konusu olan o kadın insanları birbirine düşürdü, dili uzun birisiydi." Bir başka rivayette: "Kocasının ailesine karşı çok küfürlü bir dili olan kadındı" ifadesiyle geçmiştir.
(İshâk ve Müsedded)
1640. Meymûn b. Mihrân naklediyor: Saîd b. el-Müseyyib ile bu konuyu müzâkere ettik... dedikten sonra yukarıdaki hadisi nakletmiştir. (İshâk ve Müsedded)
1641. Meymûn b. Mihrân bildiriyor: Medine'ye gittiğimde oranın en fakihinin kim olduğunu sordum. Beni Saîd b. el-Müseyyib'e gönderdiler. Ona boşanan kadının iddetini nerede geçireceğini sorduğumda: "Eşinin evinde" dedi. Bu defa ona: "ed-Dahhâk binti Kays'ın kız kardeşi olan Fâtıma binti Kays'ı kocası, üç defa boşadığında İbn Ümmü Mektûm'un evinde iddetin geçirmişti" dediğimde Saîd: "O, dili keskin bir kadındı" dedi.

(İshâk ve Müsedded) [233]

Boşamada İstisna Etme Durumu

1642. Muğîre Allatıyor: İbrâhîm en-Nehâî'ye gidip ona dedim ki: "Saîd adında bir kişiyle tartıştım..." Daha sonra İbrâhîm en-Nehâî olayı şöyle nakletmiştir: Bu zat bir defasında bana geldi ve hanımına: "Sen hariç bütün kadınlar boştur" dediğini iddia etti. Ben ise ona şöyle dedim: Şureyh şöyle derdi: "Kişi boşama lafını ağzına aldığı ve telaffuz ettiği zaman bununla o' hanımını kasdetmiştir." Sonra bu zâtın çıkarken şöyle dediğini haber aldım: "Bu sadece bir görüştür." Daha sonra da bu adamın hanımım terk ettiğini duydum. Cerîr der ki: Saîd ez-Zübeydî ile buluştuğumda ona bu hadiseyi sordum; şöyle dedi: Ben, Saîd b. Cübeyr'e sordum, bana: "Bu durumda kadın boş olmaz" dedi. Daha sonra ez-Zübeydî şöyle der: "Bu gün içinde bulunduğum konuma o gün sahip olsaydım onu boşamazdım.[234] (İshâk)
1643. Muâz, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey Muâz! Allah Teâlâ yeryüzünde kendisine köle âzâd etmekten daha sevimli bir şey yaratmamıştır. Yine Allah Teâlâ yeryüzünde talâktan (boşamaktan) daha kötü bir şey yaratmamıştır. Şayet birisi kölesine: Sen Allah'ın izniyle hürsün derse o kişi hürdür ve bunun hiçbir istisnası geriye dönüşü yoktur. Bir adam da hanımına: Sen Allah'ın izniyle boşsun dese bunun istisnası/geri dönüşü vardır ve talâk gerçekleşmemiştir." (îshâk ve Ebû Ya'lâ) İsnadı munkatıâır. [235]

Sarhoşun Boşaması

1644. Ebân b. Osman, babasından (Hz. Osman'dan) naklediyor: "Sarhoşun boşaması geçerli değildir." (Müsedded) [236]

Hülle Gayesiyle Üç Talâkla Boşanmış Kadınla Evlenmek

1645. İbn Ömer, boşandığı kimseye tekrar dönsün diye üç talâk ile boşanmış kadınla evlenen kişi (hulleci) hakkında şöyle der: "Evlenen kişi bu gaye ile evlendiğini bilerek böyle bir kadınla evlenirse on (yahut yirmi) yıl beraber yaşasalar da ikisi de zânidir." (Müsedded) [237]

Boşamayı Bir Eğlence Haline Getirmeyi Yasaklamak ve Boşamaya Başvuracak Kişinin Sünnete Uygun Bir Boşama Yapmasını Teşvik Etmek

1646. Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî naklediyor: Ebû Musa, peygamber (sallallahu aleyhi -veseDem/in kendilerine kızdığı haberini alınca doğruca Hz- Peygamber (salMahu aleyhi vesellem/e gelip, O'na sebebini sorduğunda peygamber (sallallahu aleyhi veselkm) şöyle buyurdu: "İçinizden birinin çıkıp müslümanm boşama tarzı olmadığı halde ben evlendim, ben boşandım demektir. îddet döneminin başlangıcında kadım boşayınız,"
(Ebû Bekir b. Ebî^eybe) [238]
1647. Ebû Burde naklediyor: Adamın biri hanımına: "Seni boşadım, tekrar seninle evlendim" diyordu. Bu durum Peygamber {sallaUahu aleyhi veseUem)'e ulaşınca şöyle buyurdu: "Bakıyorum da bazı kimseler Allah Teâlâ'nın koyduğu sınırlarla oynuyorlar." (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [239]
1648. Hz. Ali şöyle der: "Sünnet olan talâk/ boşama usulüyle boşamaya başvuran hiçbir erkek daha sonra pişman olmamıştır." (Ahmed b. Menî') [240]

Boşamada Niyet

1649. Şehr bildiriyor: Bir adam bir kadına talip oldu. Kadının yakınları: "Üç defa boşamadıkça seni evermeyiz" dediler. Bunun üzerine adam: "Şahid olun ki, üç defa boşadım" dedi. Gerdek gecesi kadmm yakınları adamın eşini boşadığını hatırlatınca adam şu karşılığı verdi: "Nasıl olur, ben bu eşimi boşamadım ki." Kadının yakınları: "Üç defa boşamadıkça seni evermeyiz" dedik. Sen de üç defa boşadm ya!" Bunun üzerine adam şöyle dedi: "Siz bilmiyor musunuz ki ben falancayla evlenmiş idim, onu kasterek boşadım." Bu cümleyi üç defa tekrar etti. Bu defa kadının yakınları: "Biz senin o kadını boşamanı istememiştik ki" dediler. Bunun üzerine adam, Şakîk'i Hz. Osman'a gönderdi. Adam meseleyi Osman'a nakletti. Dönünce kendisine Osman'dan ne cevap aldığını sordu. Bize Osman'ın şöyle dediğini nakletti: "Hangi niyet ile yaptıysa onun için geçerlidir." (Müsedded) [241]

Boşama İfadeleri

1650. Yahya b. Vessâb der ki: Mesrûk'un şöyle dediğini işittim. İbn Mes'ûd şöyle derdi. "Erkek hanımına: Kararın elinde, kurtuluşunu kendin tayin et, seni ailene doğru yöneltiyorum der ise bu bir hâin talâk hükmüne girer. [242] (Müsedded)
1651. Hârice b. Zeyd naklediyor: İbn Ebî Atîk, Zeyd b. Sâbit'e ağlayarak İdî ve Zeyd kendisine: "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. O da: "Hanımıma T di kendini boşama yetkisi verdim de o beni boşadı" dedi. Bunun üzerine Seni buna sevk eden ne idi?" diye sorunca o: "Kader" dedi. Bu defa Bu bir talâk hükmündedir; dilersen ona geri dönersin, dilersen boşarsın" dedi.[243] (M^sedded)
1652. İbn Ömer haram konusunda şöyle der: "Şayet kişi talâk niyetiyle söylese talâk hükmünde olur. Talâk niyetiyle söylememişse o zaman kefareti gereken bir yemin olur." (Müsedded} [244]

Niyet Etmesi Durumunda Üç Talâkın Bir Sözle Geçerli Olması

1654. Alkame bildiriyor: İbn Mes'ûd ile beraber oldduğumuz bir ortamda bir adam gelip şöyle dedi: "Bir adam karısı için: Sekiz defa boştur dedi." Bunun üzerine İbn Mes'ûd adama: "Bir defamı söyledin?" diye sordu, Adam da: "Evet" cevabını verdi. İbn Mes'ûd: "Hanımının senden tamamen ayrılmasını mı kastederek söyledin?" diye sorunca adam: "Evet" dedi. Daha sonra başka birisi gelip: "Bu gece adamın biri hanımına: Yüdızlann sayısı kadar boşsun dedi." İbn Mes'ûd: "Bir defada mı söyledin?" deyince adam: "Evet" dedi. İbn Mes'ûd: "Peki hanımının senden tamamen ayrılmasını kastederek mi söyledin?" diye sordu. Adam yine: "Evet" dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ûd kadınlar hakkında hafizamda tutamadığım bir şeyler söyledi ve sonra şöyle dedi: "Allah Teâlâ size talâkın nasıl olacağını beyan etti; kim Allah Teâlâ'nm emir buyurduğu şekilde talâkı uygulamak isterse onu açıkça görebilir. Kim de talâk ifadelerini şık ve net olmayan ifadeler şeklinde ortaya koyarsa onun sonucuna katlanır. Dolayısıyla talâkta kapalı ifadeler kullanmayın ki, biz de sorumluluk altına girmeyelim. O denildiği gibidir.[245] (İshâk)
1655. İbn Abbâs der ki: "Duhûl vâki olmayan (fiilen evli olmayan) kadın hakkında üç talâktan bahsedilmesi durumunda talâk gerçekleşir." Ravi şöyle der: Bu hükmü Tâvus'a andığımda: "Ben, İbn Abbâs'm bu tür boşamayı bir boşama kabul ettiğine şahidim" dedi. Yine râvi şöyle der: Amr: "Tümünü birden kullansa da boşama hükmündedir" dedi.[246] (İshâk)
1656. İbn Abbâs der ki: "Fiilen evli olmayanla, normal evli olan kadın hakkında üç talâk ile boşanmanın hükmü aynıdır. [247] (İshâk)
1657. Dâvûd b. İbrâhîm b. Ubâde b. es-Sâmit bildiriyor: Dedelerimden birisi hanımını bin defa boşadığmı ifade etmişti. Bunun üzerine oğulları Peygamber (sdlallahu aleyhi vesellem/e gelerek durumu anlatmışlar. Peygamber (sdlallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurmuş: "Babanız Allah Teâladan korkmamış ki Allah ona bir çıkış yolu bıraksın. Anneniz üç talâkla ondan boşanmıştır. Üçün üstünde kalan rakam ise aşırılık ve zulümden başka birşey değildir. Allah dilerse ona azab eder, dilerse affeder."

Şaka İle de Olsa Talâkın Geçerli Olması

1658. Ubâde b. es-Sâmit, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Üç şeyde oyun olmaz: Talâk/ boşama, evlilik ve köle âzâd etme. Bunlardan birini kim telaffuz ederse gereği yerine gelmiş olur ve ondan dönüş olmaz." (el-Hârİs) [248]
1659. Ubâde b. es-Sânıit naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminde kişi hanımını boşar ve: Oyun olsun diye söylem iştim derdi: Aynı şekilde kölesini âzâd eder ve: Oyun/ şaka olsun diye yapmıştım; kızım evlendirir ve: Şaka olsun diye evlendirmiştim derdi: Bunun üzerine Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem): "Üç şey vardır ki, kim bunları oyun/ .şaka olsun diye söylerse onun gereği yerine gelmiş olur: "Talâk, köle âzâd etme ve evlilik." Bunun üzerine Allah Teâlâ da şöyle bir ayet indirmiştir: "Allah'ın âyeüeriyle alay etmeyin!" [249] (Ahmed b. Menî') [250]

Üç Talâk İle Boşanan Kadının Başka Biriyle Evlenmedikçe Eski Kocasına Dönemeyeceği

1660. Abdullah (veya el-Fazl) b. Abbâs, el-Gumeysâ (veya er-Rumeysâ)'nın kocasını şikayet etmek üzere Peygamber (saliallahu aleyhi vesellem)'e gelip, onun kendisiyle beraber yatmadığını söyledi. Bunun üzerine kocası: "Yalan söylüyor, yâ Resûlallah! Ben onunla yatıyorum ancak kendisi önceki kocasına dönmek istiyor" dedi. Bunun üzerine

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen onun balçığını tutmadıkça (beraber yatmadıkça, önceki) kocasına helâl olmaz/geri dönemez" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [251]
1661. İbn Ömer yukarıdaki rivayete benzer olarak naklettiği bir hadiste su ifadelere yer vermiştir: "O, onun balçığım tatmadıkça (beraber yatmadıkça) önceki kocasına haramdır. [252] (Ebû Ya'lâ)
1662. Abdullah^b. Ebî Muleyke der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): Balçık (liseyle), cinsel ilişkidir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
1663. Hz. ÂİŞe der ki: Peygamber (sallaUahu aleyhi vesellem): "Balçık sözüyle cinsel ilişkiyi kinayeli olarak ifade etmiştir.[253] (Ebû Ya'lâ)

Evlilikten Önce Boşamanın Olacağı

1664. îbn Cüreyc der ki: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'den bana şöyle bir hadis rivayet edildi. "Nikâhtan/ evlenmeden önce talâk (boşama) yoktur." (İshâk)
1665. Yine İbn Cüreyc der ki: Amr b. Şuayb, Tâvûs'dan, o da Muâz b. Cebel'den Resûlullah (salla]lahualeyhivesellem)'in aynı hadisini nakletmiştir.[254] (ishâk)
1666. Muhammed b. el-Münkedir, Tâvûs'dan işiten birinden Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem)' in şöyle buyurduğunu nakleder: "Evlilikten önce boşanma yoktur, sahip olmadan önce de köle âzâd etme yoktur' (İshâk ve Bezzâr)
1667. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseflan/in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Evlenmeden önce boşama yoktur..." (el-HârÎs) [255]
1668. Câbir Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemj'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Evlenmeyenin boşaması, köleye sahip olmayanın da azâd etmesi söz konusu değildir. (Ebû Dâvud et-Tayalisî)
1669. Muâz b. Cebel, Resûlullah (sallallahualeyhiveseilem)'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Evlenmeyenin boşaması, köleye sahip olmayanın azâd etmesi ve Allah'a isyan konusunda adak etme yoktur." (Abd b. Humeyd) [256]

Boşamanın Hoş Bir Şey Olmadığı

1670. Ebû Umâme naklediyor: Evlilik konusunda izin almak üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir adam geldi ve: "Yâ Resûlallah! Ben uzun bir süre önce evlendim" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Evlen, ancak boşama! Zira Allah Teâlâ, gözü başkasının zevkinde olan kadın ve erkeklerden hoşlanmaz" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [257]

Talâk Sayısı

1671. Ebû Razın naklediyor: Bir adam Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem)'in yanma gelerek: "Allah Teâlâ'mn: Boşama ikidir buyurduğunu işittim. Üçüncüsü nerede?" diye sordu. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) âyetin geri kalan kısmını okudu: "Bundan sonrası ya iyilikle tutmak, ya da güzellikle salıvermektir. [258] (el-Hâris) [259]

Babalarından Başkasına Nesebini Dayandırmanın Yasak Olduğu

1672. Saîd b. el-Müseyyib der ki: Sad b. Ebî Vakkâs: "Ya Resûlallah! Ben kimim?" diye sordu. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhiveseliem) şöyle buyurdu: "Sen, Sad b. Mâlik b. Vehb b. Menâr b. Zühre'sin. Kim bundan başkasını söylerse Allah'ın laneti üzerine olsun. " (İshâk) [260]

Kadının Ahirette (Dünyadaki) Son Eşine Ait Olduğu

1673. Meymûn b. Mihrân naklediyor: Muaviye, Ümmü'd-Derdâ'ya talip oldu. Ancak Ümmü'd-Derdâ onunla evlenmeyi reddetti ve şöyle dedi: "Ebu'd-Derdâ'nm şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallaDahu aleyhi veseliem) şöyle buyurdu: Kadın, son eşine ait olacaktır. Ben de Ebu'd-Derdâ'nm yerine başka birini istemiyorum." (Ebû Ya'lâ) [261]

Soy Takibi

1674. Süfyan b. Uyeyne naklediyor: Ubeydullah b. Ebî Yezîd, babasının şöyle dediğini işitmiş: Hz. Ömer, Kabe'nin Hicr tarafından oturan Benî Zühre kabilesine mensup bir adamı çağırttı. Ben de adamla beraber Ömer'in yanma gittim. O adam Cahiliye döneminde de yaşamış birisiydi. Ömer ona Cahiliye döneminde farklı anne ve babalardan dünyaya gelen çocuklar hakkında soru sordu. Cahiliye döneminde kadınlar iddet beklemezdi. Eşleri öldüğü zaman hemen evlenir ve iddet beklemezlerdi. Adama asıl babanın kim olduğunu sordu. Adam: "Asıl baba başka birisi iken çocuk üzerinde doğduğu yatağa ait olurdu" dedi. Hz. Ömer: "Doğru söyledin. Ancak Resûlullah (sallaMıu aleyhi veseliem) de, çocuğun doğduğu eve ait olduğuna hükmetmiştir" dedi. Adam çekip gidince Ömer: "Bize Kabe'nin inşâsı hakkında bilgi ver" deyince adam: "Kureyş, Kabe'nin İnşâsı için büyük zorluklara katlandı ve etraftan borç aldı" dedi. Bunun üzerine Ömer yine: "Doğru söyledin" dedi. (İshâk) [262]
1675. Muhammed b. İshak naklediyor: Nasr b. el-Haccâc, Hâlid b. el-Velîd'in azadlı kölesi olan Abdullah b. Rabâh'm kardeşi olduğu iddiasında bulununca, Abdurrahman b. Hâlid kalkıp şöyle dedi: "Hayır, o bizim azatlı kölemizdir ve babamın evinde doğmuştur." Bunun üzerine Nasr: "Hayır, kardeşimdir, o benim ayrılmaz bir parçamdır" dedi ve aralarındaki tartışma uzadı. İkisi beraber Muaviye'ye gittiler. Muaviye'nin başı altında küçük bir taş vardı. İkisi beraber iddialarını onun huzurunda dile getirdiler. Bunun Üzerine Muaviye şöyle dedi: "Resûlullah (saMlahu aleyhi veseilem)'in şöyle buyurduğunu İşttim: Çocuk doğduğu eve aittir, zâni babasına da onu himaye etmek düşer." Bunun üzerine Muaviye'ye: "Peki Ziyâd hakkında verdiği hüküm nerede kaldı?" deyince Muaviye şu karşılığı verdi: "Resûlullah (sallaflahu aleyhiwsdlem)'in hükmü Muaviye'nin hükmünden daha hayırlıdır." Muhammed b. İshak şöyle der: Abdullah b. Rabâh, Nasr'ın bu iddiasını kale almazdı. Bunun üzerine Nasr şu beyitleri söylemiştir.
hbû Hâlid! Babamdan aldığın mirasın yarısını al!
Ancak sıkıntı anında da benî yanma kardeş al!
Hâlid kiziarımizi Manzum kabilesine câriye kılma!

Mut'a Nikâhı

1676. Amr naklediyor: Ben, başucunda ayakta durmakta iken İbn Abbâs'a birinin şöyle dediğini işittim: "Muaviye mut'a nikâhını yasaklatmaktadır." Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi: "Bakın, eğer bu hükmü Allah'ın kitabında bulursanız o zaman Muaviye, Resûlullah (saMahualeyhiveseEem)'e yalan söylemiştir, eğer Allah'ın kitabında yoksa o zaman mesele onun dediği gibidir."
Bu sahîh ve mevkuf bir rivayettir.[263] (İbn Ebî Ömer) İbn Abbâs "Allah'ın kitabında" ifadesiyle: "Kadınlardan faydalanmanız/ mut'alanmanız karşılığında onlara haklarını verin..." âyet-i kerimesini (Nisa 24) kastetmiştir. Buhârî'de geçtiği üzere ibn. Mes'ûd da bu âyeti delil kullanmıştır.
1677. İbn Ebî Müleyke naklediyor: Hz. Âişe'ye mut'a nikâhı ile ilgili soru sorulduğunda şöyle cevap verirdi: Benimle onlar arasında Allah'ın kitabı var. Zira.Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "O mü'minler ki kendi eşleri hariç ferclerini yabancılara karşı korurlar. [264] Sonra şunu eklerdi: "Kim Allah Teâlâ'run kendisine bahşettiği eşten veya cariyeden başkasının peşine düşerse haddi aşmış olur." (el-HârÎs) [265]
1678. Abdullah b. Saîd [266] Resûlullah (salkllahu aleyhi veseîlem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Evlenme, boşama ve miras, mut'a nikâhını yok etmiştir.[267] (el-Hâris)
1679. Ebû Hureyre naklediyor: Tebuk gazvesine Resûlullah (salbllahu aleyhi veseüem) İle beraber çıkmıştık. Derken Veda tepesinde konakladığımızda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazı ışıklar gördü ve ağlaşan kadınlar duydu. "Bu nedir?" diye sorduğunda kendisine: "Mut'a nikâhına tâbi tutulan kadınlar ağlaşmaktadır" denildi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi veseltem): "Mut'a nikâhı haram kılınmıştır" buyurdu ve şöyle ekledi: "Evlenme, boşama, İddet ve miras mut'a nikâhım yok etmiştir." (Ebü Ya'lâ} [268]

Hayız Müddeti Geçinceye Kadar Kadını Beklemek Ve Cariyelerle Evliliği Teşvik

1680. İbn Ömer der ki: "Eğer onu (cariyeyi) bekar elde ederse, dilerse hayız döneminden temizlenmesini beklemeyebilir." Eyyûb der ki: Bu durum, savaşta esir alman cariyelerle ilgilidir.[269] (İshâk)
1681. Ebû Umâme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Hayber Gazvesinde esir alınan kadınlardan hamile olanlarla doğum yapıncaya kadar ilişkide bulunulmasını yasaklamıştır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [270]
1682. ez-Zübeyr b. Saîd el-Haşimî der ki: Bana Hâşim oğullarından bir amcazadem Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "(Evlenirken) Cariyeleri tercih ediniz; zira onlar rahimleri bereketli kimselerdir." (İbn Ebî Ömer) [271]
1683. Yahya b. Saîd naklediyor: Güvenilir bir ravi Peygamber (sallallahualeyhi veseUem)'in Hayber Gazvesinde hamile kadınlarla ilişkide bulunulmasını yasaklamış ve: "Başkasına ait ekini sulamış olursun!" buyurmuştur.

(Ebû Ya'lâ) [272]
1684. Câbir, Resûlullah (saüallahualeyhivesellem)'in esir edilen hamile kadınlarla ilişkide bulunulmasını yasakladığını nakleder. (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [273]
1685. Enes, naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye'yi (azat edip kendisine) aldığında hayız müddeti geçinceye kadar ona yaklaşmadı. Kendisine: "Onu mü'minlerin annesi olarak mı alıyorsun, yoksa câriye olarak mı?" diye sorulduğunda Peygamber (sallalkhualeyhivesellem): "Mü'minlerin annesi olarak" buyurdu. (el-Hâris) [274]

İddetli Kadının Yolculuğu

1686. Atâ der ki: Hz. Âişe, Talha b. Ubeydullah'ın hanımı olan kız kardeşi Ümmü Gülsüm'ü yanma alarak iddetli olduğu dönemde onunla birlikte hacca çıktı. (Müsedded) [275]

Doğumla İddetin Sona Ermesi

1687. Amr b. Meymûn b. Mihrân, babasından naklediyor: Ukbe'nin kızı Ümmü Gülsüm, Zübeyr b. el-Avvâm'm hanımıydı. Namaza çıktığı bir sırada doğum sancısı gelmiş, ancak bu durumu gizleyerek kocasına: "Beni bir boşamayla boşa da, beni rahatlat" dedi. Bunun üzerine ez-Zübeyr onu boşadı. Ancak namazdan döndüğünde doğum yapmıştı. Bunun üzerine Peygamber (saUallahu aleyhi vesellem) de: "Onu tekrar iste!" buyurdu. Bunun üzerine Zübeyr: "Beni neden kandırdın? Allah müstehakkını versin" dedi. (İshâk) [276]

Cariye Olan İki Kız Kardeşle veya Anne-Kızla Bir Anda Evli Olmak

1688. Ebû Salih el-Hanefi naklediyor: Îbnu'l-Kevvâ, Hz. Ali'ye iki kız kardeş câriye ile evli olma durumunu sorduğunda şu cevabı verdi: "Bunu bir âyet helal kıldı, bir âyet ise haram kıldı. Ne ben, ne de ehl-i beytimden hiç kimse böyle bir evlilik gerçekleştiremez, dolayısıyla ben onu ne helâl, ne de haram görürüm." (Müsedded)
1689. Ebû Salih naklediyor: Hz. Ali şöyle dedi: "Sorunuz varsa bana sorun; zira benim gibi sorularınıza cevap verecek birisini asla bulamazsanız." Bunu üzerine İbnu'l-Kevvâ şöyle dedi: "İki kız kardeş cariye ve süt yeğen ile evli olma konusunda bilgilendirir misin?" Bunun üzerine Hz. Ali şöyle dedi: "Seninle alâkalı konularla ilgili soru sor, zira bakıyorum da alâkasız sorular soruyorsun." Bunun üzerine İbnu'l-Kevvâ': "Ben sana bilmediğimiz bir soruyu soruyorum, bildiğimiz şeye gelince onu sana niçin soralım ki?" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali şu cevabı verdi: "Kız kardeş olan iki cariyeyle evliliğe gelince bu durumu bir âyet-i kerime helâl kılmış, bîr başkası ise yasaklamıştır. Ben bu konuda ne yapılmamasını, ne de yapılmasını emrediyorum ve ne ben, ne de ehl-i beytim böyle bir evliliği yapmayız." (Ebû Ya'lâ) [277]
1690. Kabîsa b. Züeyb naklediyor: Hz. Osman'a, köle iki kız kardeş ile aynı anda evli olma durumu sorulduğunda şu cevabı verdi: "Bu durumu bir âyet helâl, bir âyet te haram kıldı. Ben böyle bir şey yapmak istemem." Bu durum Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in sahabelerinden birine ulaştığında şöyîe dedi: Müslümanların idarecisi konumunda olsaydım, sonra da bu durumu haber alsaydım yapanları cezalandırırdım." ez-Zührî der ki:
Hadiste bunu söyleyenin Osman değil de, H2. Ali olduğunu sanıyorum." (Müsedded) [278]
1691. Müsedded, ez-Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da babasından n&lediyor: Hz. Ömer'e köle olan kadın ve kızıyla aynı anda evli olma durumu ile ilgili soru sorulduğunda şu cevabı verdi: "İkisinin aynı kişiyle evli olmasını caiz görmem" dedi ve bu durumu yasakladı. [279]
1692. İbn Cüreye der ki: İbn Ebî Müleyke'yi işittim, Muâz b. Ubeydullah b. Ma'mer'in Aişe'ye şu soruyu sorduğunu nakletti: "Beraber olduğum bir cariyem var. Bu cariyemin de genç bir kızı var. Onunla beraber olabilir miyim?" Hz. Âişe, onu caiz görmeyip yasakladı. Bunun üzerine adam: "Bana haramdır demedikçe onunla beraber olacağım" dedi. Bunun üzerine Hz. Âişe: "Bunu benim yakınlarımdan ve beni dinleyenlerden hiç kimse yapmaz" karşılığını verdi. İbn Ebî Müleyke der ki: "İbn Ömer'e de bu soru sorulduğunda o da uygun görmemiş ve yasaklamıştır." {Müsedded) [280]

Liân Ve Kıskançlık

1693. Sa'd b. Ubâde bildiriyor: Resûlullah (saîlaEahu aleyhi vesellem)'in yamndayken O'na bir adam gelip: "Karımın karnı üzerinde bir adamı görsem kılıçla başını kesebilir miyim?" diye sordu. Resûlullah (salMahu aleyhi veseUem) de: "Kılıçtan daha açık bir delil olur mu?" buyurdu. Arkasından bu sözünden vaz geçerek: "Allah'ın Kitabı ve şahit" buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde: "Kılıçtan daha açık bir delil var mı?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Allah'ın Kitabı ve şahit" dedi. Bu defa Sa'd yine: "Kılıçtan daha acık bir delil var mı?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu: "Ey Ensar topluluğu! İşte Sa'd'in kıskançlığı harekete geçti de Allah'ın Kitabına aykırı hareket etti. " Bunun üzerine Ensar'dan birisi şöyle dedi: "Sa'd çok kıskanç birisidir ve hayatında bir dul ile evlenmemiştir. İçimizden hiç birisi boşadığı bir hanımla tekrar evlenmemiştir." Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sa'd çok kıskanç birisidir, ben de çok kıskanç birisiyim, ancak Allah benden daha kıskançtır." Bunun üzerine Ensar'dan birisi: "Allah Teâlâ neye (karşı) kıskanç olur?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah, yolunda cihâd eden bir kişinin ailesi konusunda Allah Teâlâ'nın yasakladığı bir şeyin yapılmasını kıskanır." (İshâk) Kanaatimce hadiste kopukluk vardır; hadisin senedinde yer alan Ebû Ma'şer zayıftır. [281]
1694. Ümmü Seleme bildiriyor: Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem) her sabah, hanımlarını dolaşır ve hal-hatırlarını sorardı. Hanımlarından birinin yanında bal vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona uğradığında kendisine biraz bal takdim eder ve yanında bir süre kalırdı. Hz. Aişe ve Hafsa bu durumu kıskandılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına geldiğinde ikisi: "Ya Resûlallah! Sende meğâfir (meşe ağaçlarından sızan zamk) kokusu var" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) balı yemeyi bıraktı. (Ebû Yâ'îâ) [282]
1695. Ömer b. el-Hattâb'm şöyle dediği nakledilir: Ey Zeyd b. Sabit! Bilmiyor musun ki biz Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle bir âyeti okurduk: "Babalarınızı dışlamayın, zira bu sizin hakkınızda bir nankörlüktür." Zeyd: "Evet" dedi. (İshâk) [283]
1696. Hz. Peygamber (saMlahu aleyhi veseUem)'in huzurunda liân olayına şahit olan Hz. Ali'nin şöyle dediği nakledilir: "Bu dört kişi arasında ilk kişi olmayı istemem." (İshâk)
1697. İmrân b. Ebî Enes der ki: Abdullah b. Cafer'in şöyle dediğini işittim: f.esûlullah (saUallahu aleyhi vesellem), el-Aclânî ile hanımı arasında liân yemini yaptırdı. Liân karnındaki çocuğun kendisinden hamile kalıp kalmadığı ile ilgili idi. (el-Hâris) [284]
1698. Saîd b. Amr b. Süleym der ki: el-Kâsım b. Muhammed'e, "Şayet falanca kadınla evlendiysem o bana boştur" sözünü söyleyen bir kişi hakkındaki hükmü sorduğumda bana şu cevabı verdi: Bir adam Hz. Ömer'e gelip: "Ben şöyle dedim: Falanca kadınla evlendiysem o bana boştur." Bunun üzerine Ömer: "Şayet onunla evlenmiş isen ve onu yanında tutmak istiyorsan bu eyleminden dolayı kefaret ver" dedi.[285] (Müsedded)
1699. Saîd b. el-Müseyyib bildiriyor: Bir adam Ramazan ayı geçinceye kadar hammıyla zıhâr yaptı/ ona yaklaşmamaya yemin etti. Gece evine geldi.[286] Hadisin devamını uzunca zikretti. (Müsedded)
1700. Ebû Yezîd el-Medînî naklediyor: Benî Beyâda kabilesinden bir kadın, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir ya da yarım vask (60 sâ') ağırlığında arpa gönderdi, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de bunu hammıyla zıhar yapan birisine verdi ve ona şöyle dedi: "Bununla tasaddukta bulun, zira bir sa' arpa, yarım sa' buğdayın yerine geçer." (el-Hâris) [287]
1701. İbn Abbâs naklediyor: Bir adam hammıyla zıhar yaptı, ancak hanımını Ay ışığında görünce hoşuna gitti ve onunla beraber yattı. Bu durum üzerine Resûlullah (sallallahualeyhivesellem/e gelerek O'na durumu bildirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) de: "Allah Teâtâ: Eşler birbirlerine dokunmadan önce. buyurmuyor mu?" deyince adam: "Onu Ay ışığında gördüm, hoşuma gitti" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kefaret verinceye dek ona yaklaşma!" buyurdu. (İshâk) [288]

---

[1] Bunu İshâk mürsel olarak nakletmiştir. Aynısını İmam Ahmed ve Bezzâr da ^e'den nakletmişlerdir. Heysemî, İmam Ahmed'in senedinin sahih olduğunu söylemış-' 140). Hadisi Hz. Peygamber'in (sillallahu aleyhi vesdiem) ashabından bir kaç kişi nakletmiştir.
[2] Müsneâe'de şu kayıt yer almıştır: "Bu sahih bir hadis olmakla birlikte miirseîdir. Hadis müellifleri bunu eserlerinde zikretmemişlerdir. Ebû Dâvud el-Mernsii'mde bir kısmını zikretmiştir. Abdürrezzak, Hişâm b. Yusuf'a muhalefet ederek bunu Ma'mer'den muttasıl olarak rivayet etmiş ve "İbn Ka'b, babasından naklen" diye kaydetmiştir. İbn Mübarek ise Ma'mer'den mürsel alarak rivayet etmiştir."
[3] Bureyde hadisini İmam Ahmed rivayet etmiş olup ikinci hadisin sözleri: "Kim borcunu Ödeme sıkıntısı bulunana süre tanırsa, geçen her güne karşılık ona, onun iki katı sadaka sevabı yazılır" şeklindedir. Heysemî "İmam Ahmed'in ravilerİ Sahîh'm ravileridir" açıklamasını yapmıştır. (IV, 135). BCısîrî Ebû Ya'lâ'nın senedi hakkında yorum yapmamıştır.
[4] İmam Ahmed ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir. Heysemî, İmam Ahmed'in ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (IV, 133). Bûsîrî ise "Bunu İbn Mâce muhtasar olarak rivayet etmiştir. Hepsi de zayıf biri olan Zeyd el-Ammî yoluyla nakletmişler-dir" açıklamasını yapmıştır.
[5] Bunu Taberânî de rivayet etmiş olup senedinde yer alan Utbe b. Hamîd'i, İbn Hibban güvenilir kabul ederken, başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Heysemî, IV, 126. Ben derim ki: et-Tayâlisî'nin senedinde geçen Ca'fer b. Zübeyr metruktür. Ancak Bûsîrî, zayıf olduğunu söylemiştir.
[6] Bûsîrî "Senedinde yer alan Zem'a b. Salih'i İmam Ahmed zayıf saymıştır" açıklamasını yapmıştır.
[7] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Cârûd el-Ammî metruk ve kezzab/yalana biridir." (IV, 161). Ben derim ki: Aynı zat Ebû Ya'lâ'nın senedinde de geçmektedir. Hadisi Habîb b. Yesar'dan nakletmektedir. Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[8] Senedinde yer alan Musa b. Ubeyde er-Rabezî zayıftır.

[9] Müsncde'de şu kayıt yer almıştır: "Bunu Ebû Dâvud el-MerâsîV\nde es-Sevri'den, o da İsmail b. Umeyye'den rivayet etmiştir." Ben derim ki: Beyhakî de bunu, onun tarikiyle nakletmiştir. (VI, 156).
[10] Bu, daha evvel geçen uydurma hadisin bir parçasıdır.
[11] Miisnede'de "Senedinde yer alan İsmail zayıftır" kaydı düşülmüştür. Bunun hakkında Bezzâr "Mutabaat yapılmaz" hükmünü verirken, Bûsîri: "Fakat Ebû Hureyre ha-disi şahididir" diye belirtmiştir.
[12] Senedinde geçen Musa b- Ubeyde er-Rabezî zayıftır.
[13] Senedinde Haccâc b. Ertât yer almıştır.
[14] Bunun senedinde de Haccâc geçmiştir.
[15] Senedi tendir. Heysemî demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmiş olup senedi tendir." (IV, 175). BÛsîrî ise "Senedinde Abdullah b. Muhammed b. Ukayl yer almıştır" açıklamasını yapmıştır.
[16] Senedinde yer alan Muhammed b. Küreyb'in rivayetleri mimkerdir. Bu zatı BÛsîrî de zayıf görmüştür.
[17] Senedi dikkate alınabilir. Fakat Heysemî: "Tâlib ve hocasının biyografilerini zikredene rastlamadım" açıklamasını yapmıştır. (IV, 172).
[18] Senedi, bana göre sakıncasızdır. Heysem? demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Muhammed b. Ukbe es-Sedûsî'yi İbn Hibban güvenilir kabul ederken, Ebû Hatim zayıf görmüş ve Ebû Zür'a da terk etmiştir." Ben derim ki: Bu zat Ebû Ya'lâ'nırn senedinde yer almamıştır. Bûsîrî de: "Senedinde yer alan Atıyye b. Saîd zayıftır" açıklamasını yapmıştır.
[19] Senedinde EbCı Ferve yer almıştır. Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet et- olup senedinde geçen Ebû Ferve Yezîd b. Sinan'ı, Ebû Hatim ve başkaları güvenilir ul ederken bir kesim âlim zayıf saymıştır. (IV, 169). Yine demiştir ki: Hadisin bir mı Sünelilerde geçmektedir. Bûsîrî ise "Ravüeri güvenilir olmakla birlikte senedi " demiştir.
[20] Senedinde ismi geçen Fâid Ebu'l-Verkâ metruktür. Bûsîrî de onu zayıf görmüştür.
[21] Müsnede'de "Bu hnsen bir hadis olup Ebû Dâvud az bir kısmını rivayet etmiştir" ifadesi geçmiştir. Bûsîri de "Senetlerinde yer alan Sa'd b. Evs ihtilaflıdır" açıklamasını yapmıştır.
[22] Miisnede'de de benzer hat/yazı yer almış olup eğer muharrer değilse, un ı doğrudur. Fakat M. ez-Zevâid'de şöyle geçmiştir: Uç dirhemiyle kuru hurma satın Üç dirhem ödeme yaptı. Bir dirhemiyle et, bir dirhemiyle de sıvı yag satın aldı. dinar on bir dirhemdi." (IV, 169). Bu durumda "Yanında bir dirhem de arttı * gelmemektedir.
[23] Heysemî dem,ştir ki: »Bunu Bezzâr ve Ebû Yala rivayet an*;olup senedinde^er dan Ebû Bekir b. Ebî Sebre hadis uydurucusudur!» (IV, 170). Mfirfde ,se şu umld geîm,şt,r: »Buna (yani Muhammed b. Bekir'e) Yahya b. Saîd, Ibn Cureyc de, tabaat etmiş olup rivayetin, Bezzâr nakletmiştir. Ebû Bekir: "Bana göre bu zai S*re'd,r ki, bu da İbnü'l-Haris'tir» demiştir. Ben derim ki, Hafız Zıya bunun olduğunu zannederek bu hadisi el-Muhtâm'd* zikretmiştir. Hadis, Busın de,nm /.ayıf olması nedeniyle zayıf görmüştür.
[24] Heysemî demiştir ki: "Bunu Bezzâr ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir... Senedinde geçen Osman b. Abdurrahman et-Tarâifî de, güvenilir olmakla birlikte zayıflık vardır." (IV, 170).
[25] Senedinde, Şu'be'nin ismi zikredilmeyen dolayısıyla durumu meçhul bir komşusu vardır.
[26] Senedinde geçen Muhammed b. Süleyman b. Mesmûl, Heysemı nm behrtUgm^ go re, zayiftı, Hadis, Taberânî'den nakletmistir. (IV, 165). Bûsîn y^/^^ * İsâbe'L ise "İbn Samûal zayıftır" denilmiştir. (III, 393). Doğrusu, ehCerh ve t-Ta âti başka kaynaklarda geçtiği üzere isim "İbn Mesmûl"dür.
[27] Mâlik, Muvattâ, II, 137.
[28] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Abdullah b. Ca'fer b Necîh ki, Ibnü'l-Medinî'nm babasıdır, zayıftır." (IV, 98). Hadis hakkında değerlendirme yapmayan Sûsîrî, iki şahidi bulunduğunu söylemiştir.
[29] Senedinde yer atan Mendel b. Ali, zayıf olmakla birlikte güvenilir olduğu da söylenmiştir. Bkz. Heysemî. (IV, 148).
[30] Senedinde yer alan Yahya b. Saîd el-Attâr el-Hımsî zayıftır, Bkz. Heysemî, (IV, 148). Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Yahya b. Aiâ zayıftır."
[31] Basrah olup güvenilir kimsedir. Bkz. cl-Cerh ve't-Ta'dü.
[32] Senedi hascnd\r.
[33] M. ez-Zevâid'de müellif bunu Taberânî'ye nispet ederek senedinde tanınmayan birinin bulunduğunu söylemiştir.
[34] Bûsîrî, İbn İshâk'in tediis yapması sebebiyle hadisi zayıf görmüştür. Sonra "Fakat >bn İshâk bu rivayetinde yalnız değildir" açıklamasını yapmıştır.
[35] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[36] Bûsîrî'nin belirttiğine göre Ebû Ya'lâ bunu sahih bir senetle rivayet etmiştir.
[37] Senette Ömer b. el-Hattâb ile Zührî arasında kopukluk vardır. Bûsîrî ise ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiş, fakat senetteki kopukluğa işaret etmemiştir.
[38] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[39] Bûsîrî, "Mrtktü (tabiine ait söz) olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[40] Senedinde yer alan Saîd b. Yusuf er-Rahbî zayıftır. İbn Adî demiştir ki: "Bu zatın, tbn Abbâs'dan naklettiği "çocuklarınıza eşit davranın" hadisinden daha munker rivayeti yoktur." Hadisi Heysemî kaynak göstermeden nakletmiş ve: "Senedinde el-Leys'in katı-bi Abdullah b. Salih bulunmaktadır. Onun hakkında Abdülmetik b. Şuayb b. el-Ley: Onu Me'mûn güvenilir kabul edip överken, İmam Ahmed ve başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir> demiştir." (IV, 153). Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[41] Tâ hâ sûresi 20/131.
[42] Hepsinin senedinde, ayrıca Taberânî ve Bezzâr'm senetlerinde Musa b. Ubeyde er-Rabezî yer almıştır ki, zayıftır. Bkz. Heysemî, IV, 126.
[43] Senedinde yer alan Ca'fer b. Sa'd b. Semure'yi İbn Abdülberr ve başkaları zayıf görürken İbn Hibban es-Sikât'te zikretmiştir. Hocası Hubeyb b. Süleyman ise meçhuldür. Yine onu ve babası Süleyman b. Semure'yi İbn Hibban es-Sikât'ta zikretmiştir. Süleyman b. Semure'den oğlu ve Ali b. Rabî'a el-Vâlibî rivayette bulunmuştur. Bûsîrî rivayeti, Yusuf b. Hâlid'in zayıf oluşu nedeniyle zayıf görmüştür.
[44] Hadis son derece zayıftu.
[45] Müsnede'de: "Bu, hasen bir senettir" kaydı vardır. M- ez-Zevâid'de ise şöyle denilmiş-*fr: "Senedinde yer alan Ebû Hureyz'i, Ebû Zür'a, Ebû Hatim ve İbn Hibban güvenilir kabul ederken İmam Ahmed ve başkaları zayıf görmüşlerdir. Geri kalan ravileri ise gu-venilir kimselerdir." (IV, 154)
[46] Müsncde'de "Kesîr, oldukça zayıftır" ifadesi yer almıştır. Bu zatı Bûsîri de zayıf görmüştür.
[47] Senedinde geçen Zem'a b. Salih zayıftır. Bu zatı Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[48] Hadis sahih olup mevkuftur.
[49] Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır.
[50] el-İthâf ta belirtildiğine göre, bu rakam kelle basınadır.
[51] Beyhakî demiştir ki: "Bu hadis munkattdıt." Bûsîrî de "Bunu Müsedded mürsel olarak nakletmiştîr" açıklamasını yapmıştır. Metin, aynı metindir.
[52] Senedinde yer alan Haram b. Osman hakkında İmam Şafiî: "Ondan rivayet haramdır" demiştir.
[53] Ravileri güvenilir kimselerdir.
[54] Asıl nüshalarda bu şekilde geçmiştir. d-İthâfta ise şöyle geçmektedir: "Ebû Miclez'den nakledildiğine göre iki kişiden biri, aralarında ortak olan bir köleden kendi hissesini azat etmiş. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de onu, kendisine ait koyunu satm-caya kadar tutmuş. İbn Avn yoluyla Muhammed'den nakledildiğine göre ise "İki kişiarasında ortak bir köle vardı..... Buradaki hadisin benzerini zikretmiştir ki, bana göre doğrusu budur. Burada gördüğün karışıklık, Müsnede nüshasını kopya edenin göz ya mlgısından kaynaklanmıştır. Ebû Miclez hadisinin senedinde geçen İbn Ebî Leylâ zayıftır. Bu, değerlendirme Bûsîrî'ye aittir. Diğer rivayet hakkında ise yorum yapmamıştır.
[55] Ravileri güvenilir kimselerdir. Bûsîri demiştir ki: "Ravileri güvenilir olmakla birlikte senet munkatıdır."
[56] Bişr b. Musa nüshasında bu hadise rastlamadım. Bûsîrî de yorum yapmamış, yalnız buna hasen bir senetle nakledilmiş bir şahit zikretmiştir.
[57] Müdebber köle, sahibinin ben öldükten sonra hürsün dediği köledir.
[58] Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır.
[59] Senedi hasendir. Bûsîri ise İbn İshâk'ın tediis yapması sebebiyle hadisi zm/i/gprmüş tür.
[60] Senedi sahihtir. Bûsîri ise yorum yapmamıştır.
[61] Bûsîri, Haccac b. Ertât'm zayıflığı sebebiyle hadisi zayıf görmüştür.
[62] Bûsîri demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[63] Abdürrezzâk, Ömer b. Râşid'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den bu senetle nakletmiş-tir. (IV, 426, yazma)
[64] Senedi sahihtir. Fakat Hâlid b. Ma'dân Ebû Bekir'den hadis işitmemiştir. Bûsîrî ise 'Kavileri güvenilir kimselerdir" demekle yetinmiştir.
[65] Hadis mürsel olup Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[66] Senedinde yer alan Leys b. Ebî Süleym sndûk/dürüst olmakla birlikte son zamanlarında bunamıştır. Şehr b. Havşeb de sadftk/dürüst olmakla birlikte çokça yanılırdı.
[67] Bunu el-Hâris, İshâk b. İsa et-Tabbâ'dan, o da Ebû Ma'şer'den rivayet etmiştir. Aynı hadisi Saîd b. Mansûr da Ebû Ma'şer'den rivayet etmiş, fakat Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) nispet etmemiştir. Bilakis bunun Zeyd b. Sâbit'in kendi sözü olduğu belirtilmiştir. (III/1/20). İsa b. Ebî İsa zayıf olup Zeyd'den hadis işittiği kesin değildir. Rivayeti Bûsîrî de, İsa'nın zayıf oluşu nedeniyle zayıf görmüştür.
[68] Heysemî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ'nın ravüeri Sahîh'in ravileridir. (IV, 227).
[69] Kcşfii'l-estâr'da da böyle geçmiştir (I, 285). Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Bezzâr rivayet etmiş ve zayıf görmüştür. Âlimlerimizden birisi ise sahih görmüştür." Sanki Heysemî'yi kastetmektedir.
[70] Kesîr b. Abdullah oldukça zayıf biridir.
[71] Ravileri güvenilir kimselerdir.
[72] Saîd b. Mansûr, Ebû Muâviye'den, o da İbn Ebî Leylâ'dan aynı isnatla rivayet etmiştir. (III/I/63] Bûstri, el-HâriS ve İbn Ebî Leylâ'nın zayıf olması sebebiyle hadisi zayıf görmüştür.
[73] Nisa sûresi 4/12
[74] Nisa sûresi 4/176.
[75] Nisa sûresi 4/176.
[76] Bu rivayet, Beyhakı'nin naklettiği rivayeti açıklamaktadır: Rivayete göre Tavus, İbn Abbâs'ı şöyle derken işitmiş: Allah Teâlâ Çocuğu olmayan, fakat kız kardeşi bulunan bir kişi ölürse, bıraktığı

malın yarısı o (kız kardeşi)nundur buyurmuştur." İbn Abbâs demiştir ki: "Sizler mirasın yarısı onundur" dediniz. "Eğer çocuğu varsa" âyetinde çocuktan (veledden) maksat oğuldur. Peygamber (saflaüahualeyhi veseüem.) ve ondan sonrakilerin uygulaması bunu göstermektedir. (VI, 233) Beyhakı'nin rivayetini, Abdürrezzâk başka bir tarikten rivayet etmiştir. İbn Ebî Müleyke'nin İbn Abbâs'dan rivayetinin senedi ise zm/ı/tır. Süfyan'ın hocası Mus'ab b. Abdullah, Mus'ab b. Sabit b. Abdullah'tır. Bûsîrî de hadisi Mus'ab'm zayıflığı nedeniyle zayıf görmüştür.

[77] Hadis, M. ez-Zevnîâ'de ise bunun tam tersi bir ifadeyle geçmiştir. (IV, 229).

[78] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Manasını anlayamadım. Senedinde yer alan el-Hâris ise zayıftır." (IV, 229) Ben derim ki: Hadisin mânâsı şöyledir: Aynı anneden olma oğullar birbirlerine varis olurlarken kumaların oğullan olamazlar. Bunun izahı da şöyledir: Kişi öldüğünde geride bir ana-baba bir erkek kardeş, bir de baba bir erkek kardeşi kalmışsa, birincisi ona varis olur, ikincisi olamaz. Bkz. Beyhakî, VI, 232. Ama bu açıklama, "Kişi ana baba bir erkek kardeşine varis olurken, baba bir erkek kardeşlerine varis olamaz" ifadesiyle varit olan rivayete göre geçerlidir. Diğerine göre değil. Bûsîrî demiştir ki: "Ebû Ya'iâ'ya ait mevkuf bil rivayette <Anne bir erkek kardeşler, öldürülen anne bir erkek kardeşlerinin diyetine varis olamazlar> ifadesi geçmiştir."

[79] Tayâlisî'nin Müsned'mde şöyle geçmektedir: Murre'nin şöyle dediğini işitmiş: Hz. Ömer dedi ki: "Üç mesele var ki, onları keşke Resûlullah'a (saUallahu aleyhi wsel!em) sorsay dım. Bu, benim için kızıl develere sahip olmaktan bile daha iyi olurdu: Halifelik, kelâle ve faiz" Murre'ye dedim ki:... (s. 12) Kavileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî "Ravileri güvenilir olmakla birlikte hadis munkatıdır" demiştir.

[80] Bkz. Saîd b. Mansûr, Sünen, 01,1/73.

[81] Bunu Saîd, İbrahim'den naklen rivayet etmiş olup senedinde kopukluk vardır. (III,1/3).

[82] Saîd b. Mansûr, Müsedded'in senedinin aynısıyla nakletmiştir. (111, 1/57). Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded güvenilir ravüerden oluşan bir senetle mürset olarak rivayet etmiştir."

[83] Bunu Saîd b. Mansûr, Müsedded'in senediyle rivayet etmiş olup sözleri şöyledir: "Kimin etiyle bir kimse Müslüman olursa, onun velnsı onn nit olur" (III, 1/56). Senedinde yer alan Muâviye b. Yahya es-Sadefî zayıf olup ihticaca elverişli değildir. Hadisi Bûsîrt de Yahya'nın zayıflığı sebebiyle zayıf görmüştür.

[84] Saîd b. Mansûr ve Dârimî'nin Sünen'lennâe bu şekilde geçmişken asıl nüshalarda "Kıptî" kelimesiyle yer almıştır.

[85] Saîd b. Mansûr, Müsedded'in senediyle rivayet etmiştir. (111, 1/57). Dârimî de İsrâîl tarikiyle Mansûr'dan nakletmiştir. (s. 400)

[86] Ravileri güvenilir kimselerdir.

[87] Ravileri güvenilir olmakla birlikte Ebu'I-Esved'in hocası meçhuldür. Ebı/1-Esved ise ed-Deylî'dir. Bûsîrî hadisi buradakinden daha detaylı olarak nakletmiş ve "hadisin Söeninde Amr b. Kürdî bulunmakta olup durumunu bilmiyorum. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir" açıklamasını yapmıştır.

[88] Aynı hadisi Saîd b. Mansûr da Müsedded'in senediyle nakîetmiştir. (III, 1/43).

[89] M. ez'Zevâiâ'de Heysem! demiştir ki: "Mâlik b. Ebi'r-Rahhâl dışındaki ravileri Sn-hîh'\r\ ravileridir. Mâlik'i de İbn Hibbân güvenilir kabul etmiştir ve onu zayıf gören olmamıştır (İV, 293). Bûsîrî de "Mâlik b. Muhammed b. Abdurrahman meçhuldür. Ancak şahidi vardır" demiştir.

[90] Mücerrede'de "Abdullah b. Mes'ûd" ismi zikredilmiştir. Senedinde yer alan Ebû Ya'Iâ'nın hocası Amr b. Mâlik'i, Ebû Ya'lâ ve başkaları zayıf görmüşlerdir.

[91] Müsnede'deki senedinde geçen Velid b. Cemi, Beyhakî'nin rivayetinde geçtiği üzere Velid b. Abdullah b. Cemî'dir. Beyhakî rivayetin münkati olduğunu, Kasım'ın dedesine yetişmediğini söylemiştir. (VI, 255) Bûsîrî ise bundan fazla bir şey söylememiştir.

[92] Saîd b. Mansûr, (III, 1/48; Abdürrezzâk, Dârimî 401. Bûsîrî, İbn İshâk'm tedlıs yapması sebebiyle hadisi zayıf görmüştür.

[93] Bu kadın, Ümmü Sa'd binti Sa'd b. er-Rabî' olup onun akit yoluyla elde edilen mirasın kalkmasına ilişkin hadisini Ebû Dâvud nakletmiştir.

[94] Bûsîrî değerlendirme yapmamıştır. Mugîre b. Şu'be'nin Ebû Sabit b. Hazn veya b. Ha/m'dan naklettiğine göre Peygamber (sdllallahu aleyhi vöellan), Dahhâk b. Süfyân'a, E-şîm/Uşeym ed-Dubâbî'nİn hanımını, onun diyetine varis kılmasını yazmıştır. Bkz. Kenzü'l-ummâl, VI, 21.

[95] M. ez-Zevâiâ'de hadisin tamamı zikredilmiştir. (IV, 230) Heysemî demiştir ki: Ravi!eı-j Snhîh'in ravileridir. Ne var ki aralarında ismi zikredilmeyen biri vardır. Aynı Misi Beyhakî ise Abdurrahman b. Harmele'den "Bana birden çok kimsenin bildirdiği-ne göre Adî el-Cuzzâmî...." ifadeleriyle nakletmiştir. (Vi, 219) Tâbiûn neslinden olan ravinin meçhul olması sebebiyle Bûsîrî ha-disi zayıf olarak değerlendirmiştir.

[96] Benzer bir rivayet Bûsîrî'nin eî-îthâfmâa mevcuttur.

[97] Bu hadisin bir kısmı 1486 nolu hadiste geçmiştir. Heysemî der ki: Hadisin râvileri, Mâlik b. Ebî'r-Rahhâl hariç hepsi Snhîh'in şartlarına uygun râvilerdir. Ancak İbn Hibbân onu güvenilir kabul eder. Onu hiç kimse zayıf ravi telakki etmemiştir (Mecma' 7/293).

[98] Beyhakî şöyle der: Hadis mürseldir, ancak mânâsı el-İthnfda ifade edildiği gibi şu ayetle Örtüşiriektedir: "İçinizden inanmış hür kadınlarla evlenmeğe gücü yetmeyen kimse, elleriniz altında bulunan inanmış genç kızlarınız (olan cariyelerinizden alsın."

[99] Bu hadisin senedini Busın sahih diye nitelemiştir.

[100] Bu rivayet Hac bölümünde 1121 nolu hadiste geçmiştir.

[101] İbn Hibbân bu kişiyi güvenilir olarak zikretmiş, Nesâî ise onun hakkında: "Güçlü bir râvi değildir" ifadesini kullanmıştır.

[102] Hadisin son cümlesini: "Zekat vermekle yükümlü kimse, develeri zekat memurundan gİzlemeklee faize düşmüş olur" şeklinde anlamak da mümkündür. Bûsîrî'nin ifadesine göre hadisi el-Hâris ve Bezzâr hasen bir isnâdla rivayet etmişlerdir.

[103] Sahih bir mevkuf rivayettir. Bûsîrî senedin şahinliği konusunda bir şey söylememiştir.

[104] Bu hadisi Bûsîrî rivayet etmemiştir. Heysemî der ki: Bu hadisi Taberânî iki isnâdla rivayet etmiştir. Birinci isnadında Câbir el-Cu'fî vardır ki bu zat zayıftır. Ama Şu'be ve es-Sevrî onu güvenilir kabul etmişlerdir. Diğer isnadında Recâ b. el-Hâris yer almış olup ibn Ma'în ve daha başkaları onu zayıf kabul etmişlerdir. İsnadında bulunan diğer Havileri ise güvenilir kimselerdir.

[105] Ebû Sa'lebe'den bu hadisi rivayet eden Urve b. Meryem, Ebû Sa'lebe ile görüştüğünü ve onunla konuştuğunu ifade etmiştir. Bu râvinin rivayet ettiği hadislerin nûirse! olduğu ifade edilmiştir. (Tehzîbıt't-Tezhîb)

[106] Heysemî der ki: Bu hadisi Taberânî rivayet etmiş ve senedinde yer alan Ebu Ferve vezîd b. Sinan'ın zayıf olduğunu ifade etmiştir (Mecma i/287). Bûsîrî ise herhangi bir "eğexlendirmede bulunmamıştır.

[107] Senedinde Dâvûd b. el-Muhabber ve Ebân b. Ebî Ayyaş olup ikisi de zayıftır. Bûsîrî de şöyle der: el-Hâris bu hadisi zfli/i/bir senedle rivayet etmiştir.

[108] Nisa sûresi 4/20

[109] Heysemî şöyle der: Ebû Ya'lâ bu hadisi Mıısned el-Keb'ir'de rivayet etmiştir. Senedindeki Mücâlid b. Saîd'de zayıflık vardır. Bu raviyi güvenilir kabul edenler de vardır (Mecma 4/284). Aynı değerlendirmeler el-îthâfda da yer almıştır.

[110] Senedinde Hârûn el-Abdî vardır ki, herkes onun zayıf olduğu konusunda hem fikirdir. Bu raviyi Bûsîrî de zayıf addetmiştir. d-İthâfta hadis: "Taraflar karşılıklı anlaşıp vitrin şahitler huzurunda gerçekleştirdikten sonra hiçbir sakınca ı/oktur" şeklinde rivayet edilmiştir.

[111] İsnadında zararlı bir durum söz konusu değildir. Heysemî der ki: "Senedinde yer alan Harb b. Meymûn el-Abdî zayıftır. İbn Ebî Hatim onu güvenilir kabul eder. Diğer ravileri güvenilir kimselerdir {Mecma 4/271). Bûsîrî şöyle der: Ebû Ya'lâ bu hadisi Bişr b. Seyhan'dan nakletmiştir. İbn Hibbân bu raviyi güvenilir kabul etmiştir.

[112] Heysemî der ki: "Yahya b. Abdurrahmân b. Ebî Lebîbe zayıftır (Mecma 4/281).

[113] Hadis 1598 numarada gelecektir.

[114] Müsnede'de şöyle geçer: Bu hadisi Ebû Dâvud: "... derken kız büyüdü" ifadesine r aynen nakletmiş, geri kalan kısmını ise Meymûne binti Kerdem'in hadisinden n akl etmiştir.

[115] Müsnede'de şöyle geçer: "Bu mürsei bir hadis olup Ebû Dâvûd ve daha başkaları Ş"ik vasıtasıyla Hz. Âişe'den mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Süfyan ise mürsei olarak iletmiştir"

[116] Ravilerden MİndeI'm zayıflığına binaen Bûsîrî bu hadisi zayıf addetmiştir.

[117] Mekhûl'un Âişc'den hadis işittiği kesinlik kazanmamıştır. Ancak (Müsnede'<ie geçtiği üzere) Ahmcd b. Hanbel, Ebû Hassân'dan, o da Âişe'den olmak üzere aynı mânâda bir hadis rivayet etmiştir. Bûsîrî senedin ravileri için güvenilir ifadesini kullanmıştır.

[118] Bûsîrî der ki: Râvileri güvenilir olan mürsel bir hadistir.

[119] el-Hâris'in Müsned'inde: "bekar iken ..." ilavesi vardır. Aynı ilave Ahmed'in Müsned'mde mevcut iken "İki defa" kaydı yoktur (Müsned 8/5720).

[120] cl-Hâris (1/242), Ahmed (Müsned 8/5720) ve Heysemî (Mccma 4/278) rivayet etmişlerdir.

[121] Müsnede'de şöyle geçmektedir: "İbrahim b. Salih, Hz. Peygamher'i (sallaflahu aleyhi Vesellem) idrâk edip O'ndan hadis rivayet etmemiştir. Hz. Peygamber (saüallahu aleyhi Vl hd döneminde doğduğunu söyleyenler de vardır." Derim ki: Bu hadisi Ahmed, b. Muhammed'den rivayet etmiştir. el-İthâf da Müsnede'dekine benzer ifadeler yer almaktadır.

[122] Abdullah b. Ebî Bekr b. Abdurrahmân el-Mahzûmî olup, güvenilirdir. Muhacir b. İkrime, amcazadosidir.

[123] Abdurrezzâk hadisin her iki bölümünü Muhacir b. ikrime'den mevkuf olarak nakletmiş ve Abdullah b. Ebî Bekri anmamıştır. Bûsîri de bir değerlendirme yapmamıştır.

[124] Senedinde yer alan Abdürrahîm b. Harun el-Gassânî, münker hadisler rivayet etmiştir. Hocası Fâid b. Abdurrahman münkcnıl-hndistir. Bûsîrî der ki: Fâid b. Abdırrahman ve ondan rivayet edenin zayıf olmalarını binaen İbnu'l-Cevzî bu hadisi uydurma hadisler içerisinde irad etmiştir.

[125] Müsnede'de şöyle geçer: Derim ki bu hadisi Ma'mer, Sâbit'ten, o da Enes'ten olmak üzere rivayet etmiştir. Başka bir tarikle ise Deylem b. Gazvân, Sâbit'ten, o da Enes'ten rivayet etmiştir. Hammâd b. Seleme'nin rivayeti daha Sfl/n/itir. Devim ki: Ahmed her İki tarikten rivayet etti. Bkz: cz-Zevâid 9/368 Hammâd'ın rivayeti için bkz: Ahmed, Müsneâ 4/422 ve 425.

[126] el-Humeydî, Müsned 1/178

[127] İsnadında mahzurlu bir durum yoktur.

[128] Mürseldii.

[129] İsnâd zttytfnt. Senedinde yere alan Hâşim b. Saîd el-Kûfî'yi İbn Ebî Hatim zayıf görür. Hocası ve Safiyye'nin efendisi Kinâne de aynı şekilde zayıftır. Bûsîrî ise hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.

[130] Tabetânî de rivayet etmiştir. Her iki isnâdda Muhammed b. Mutarrif dedesinden nakletmiştir. Heysemî der ki: Muhammed b. Mutarrifin dedesini tanımıyorum. Diğer râviler İse güvenilir kimselerdir [Mectnn 6/256) Bûsîrî ise bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[131] Bu hadisin bu rivayet /inciri ile uydurma olduğu daha önce birkaç defa zikredilmiştir.
[132] Kalpleri kontrolüne alır ve onlara baskın gelir" şeklinde de tercüme edilebilir.

[133] Bunu Taberânî de güvenilir râvilerin bulunduğu senedlerle rivayet etmiştir. Bunu eysemî ifade etmiş {Mecma 1/176), ancak hadisi Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmemiştir, el-Münzirî der ki: "Bunun râvilerinden cerhedilen birini tanımıyorum." Ancak Bûsîrî, doğrusunun mevkuf olduğunu söylemiştir.
[134] Bunu el-Heysemî, Ebû Ya'lâ'ya değil de et-Taberânî'ye nisbet etmiş ve ilave etmiş: senedinde yer alan Ebû Habîb el-Ankazî (veya el-Kanavî, Müsnede de: el-Ganevî Şeklinde geçmektedir) adlı râviyi tanımıyorum. Diğer râvüeri güvenilir kimselerdir." usırî herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[135] Hadis mürseldu.
[136] İsnadı hasen, ancak mürsu/dir.
[137] Bûsîrî der ki: Ahmed b. Menî, DâvCıd b. ez-Zibrikân'dan rivayet etmiştir ki bu zât zayıftır.
[138] Heysemî der ki: "Senedinde İbn İshâk vardır ki kendisi miidellis'tir. Seleme b. el-Fadl'ı bir grup güvenilir addederken, bir diğeri ise "zayıf" olduğunu ifade etmişlerdir." (Mecnın 4/322) Bu hadisin bir kısmı ilerde 1927 nolu hadisi bir daha zikredilecektir. İbn Ishâk'ın tedlis'inden dolayı Bûsîri hadisi zayıf olarak değerlendirmiş ve başka bir tavikten rivayet edildiğini ifade etmiştir.
[139] lsâbe'dc dua burada bitmektedir. M. ez~Zevâid'd£ ise tamamı geçmektedir.
[140] el-îsâbe'de der ki: "Hadisin isnadında "Rabîa b. Yezîd, Münebbih'ten" ifadesi vardır. el-İthâfta da böyle geçmektedir.
[141] Heysemî der ki: Bunu Taberam rivayet etmiştir. İsnadında tanımadığım kişiler vardır (Mccma 10/180). Bu yüzden Bûsîrî bu hadisi zm/ı/kabul etmiştir.
[142] Bu da "uydurma" olarak geçen 1515 nolu hadisin bir parçasıdır,
[143] Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî (Mecma 4/303) iki isnadında yer alan Ali b. Asım b. Suheyb'in "çok galat" (rivayette yanlışlık) yapan bir râvi olduğunu ifade etti ve rivayeti Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmedi. Bûsîrî ise onu Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmiş, ancak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[144] Hadisin son kısmını el-Hakîm et-Tinnizî, Kesîr b. Murre'den; İbn Asâkir ise Ebû Şeçere'den rivayet etmişlerdir. eî-Kenz'de (8/264) böyle geçmektedir.
[145] İbn Ebî Hatim zikretmiştir.
[146] el-Dûlabî hadisi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'den, ö da Ebû Usâme'den olmak üzere nvayet etmiştir (2/18). Hadisin isnadı, "zararsız" olup Bûsîrî hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[147] Bezzâr da rivayet etmiştir. İki isnadında yer alan Musa b. Ubeyde er-Rabazî "zayıftır." Bunu Heysem! ifade etmiştir (4/368). Bu hadisin bir kısmı "Hac" bölümünde 1060 nolu hadiste geçmiştir.
[148] Bu da uydurulmuş hadisin bir parçasıdır.
[149] Miisnede'de "miirsel" olduğu ifade edilmiştir.
[150] İsnâdmdaki İsâ b. Sinan'ı, Ibu Maîn ve daha başkaları "zayıf" addetmişlerdir. Onu, zayıf görmeyenler de vardır. Bunu Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî bu râvi hakkmda aynı şeyleri söylemiştir. (Mecma 4/296)
[151] Senedinde Süleym kabilesinden bir zâtın ismi verilmemiştir. Bûsîrı der ki: el-Hâkim de bunu "mevkuf olarak rivayet etmiş ve hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[152] İsnâdmdaki Mindel var ki o da "zayıftır." Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "İsnadında yer a)an Mindel zayıftır; onu güvenilir kabul edenler de vardır." {Mecmu 4/298) Bûsîrî de isnadını zayıf bulmuştur.
[153] Senedinde Umâratü'1-Abdî vardır ki onun hakkında İbn Abdi'1-Berr: "Zayıf olduğunda ittifak edilmiştir" demiştir. Bûsîrî sadece: "Senedinde Ebû Harun eî-Abdî var" demiştir.
[154] İsnadı sahihtir. Bûsîrî: "Râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[155] Senedinde Ca'fer b. Meysere vardır ki o zât, Ca'fer b. Ebî Ca'fer, Ebûl-Vefâ'dır. Tam anlamıyla münkerü'l-hndistiv. Ondan rivayet eden Ali b. Sabit el-Cezerî güvenilir ravidir. Müsnede'de Ali b. Vehb şeklinde vârid oluşu hatadır. Hadisi Taberâm de rivayet etmiştir. Heysemî ise onu Ca'fer b. Meysere adıyla zayıf kabul etmiş ve: "Babasının İbn Ömer'den hadis işittiğini sanmıyorum" demiştir. (Mectna 4/296). Ca'fer'in "zayıf" olmasından dolayı Bûsîrî de rivayeti zayi/kabul etmiştir.
[156] İsnadı zayıf olup Ca'fer b. Meysere'nin "zayıf" olmasından dolayı Bûsîrî senedini zayıf kabul etmiştir.
[157] Heysemî der ki: Senedinde Yahya b. el-Alâ vardır ki bu zât, zayıf bir ravidir (Mecma A/296). Bûsîrî: "O zayıftır" demiştir.
[158] Bûsîrî bu hadisi İmrân'dan, bir sonrakini ise Semura'dan tahrîc etmiştir.
[159] Bu iki rivayetin senedinde Amr b. Ubeyd var ki bu zât aleyhinde çok şeyler söylenmiş ve çok noktadan tenkide uğramıştır. Bûsîrî, Semura'nm hadisinin el-Halîl b. Zekeriyya'nın rivayeti olması hasebiyle zayıf kabul etmiştir. Ancak İmrân'ın hadisi hakkında bir şey söylememiştir.
[160] Taberânî ve Bezzâr rivayet ettiler. Heysemî der ki: "Ya'lâ b. el-Yemân güvenilir bir ravidir. Bunun dışında kalan Ebû Ya'lâ'nm râvileri, Sahih şartlarına uygun râvilerdir. {Mecma 4/299). Zem'a b. Salih'in zayıf olmasından dolayı Bûsîrî bu hadisi zayıf kabul eder.
[161] 2424 nolu hadis.
[162] Bûsîrî: "Râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[163] Bkz.: 1534 nolu hadis. Bûsîrî bunun hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[164] Senedinde Hammâd b. Amr var ki o da münkerü'l-hndistir. Bûsîrî: "İsnadında zayıf aviler var" demiş ve isimlerini vermiştir.
[165] el-Hâris'in Müsned'mde böyle geçmektedir. Mücerrede'de ve el-İthaftd ise: "Ben, hanımımın avret mahalline bakmaktan hoşlanıyorum..." ibaresi yer almıştır.
[166] Hadisin senedinde Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am vardır ki bu zât, hafızası zayıf olarak nitelenir. Bu hadisi ondan İsmâîl b. Ayyaş rivayet etmiştir. Taberânî ise Yahya b. el-Alâ'nm bulunduğu bir senet ile rivayet etmiştir. Heysemî der ki: Bu hadisin senedinde Yahya b. el-Alâ vardır ki, o da metruktür. (4/294). Bûsîrî der ki: "Bu hadis zayıftır."
[167] Bu hadisin senedinde Mindel adlı bir râvi vardır ki zayıftır. Onu güvenilir kabul edenler de vardır. Bu hadisi Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Bezzâr der ki: "Hadisin merfû olduğu konusunda Mindel hata etmiştir. Doğru olanı hadisin rnürsel olduğudur." M. ez-Zevâid'dc böyle geçmektedir (4/293) Mindel'in zayıf bir râvi oluşundan dolayı Bûsîrî bu hadisi zayıf kabul etmiş ve: "İki şahidi var" demiştir.
[168] Hadisin senedinde adı verilmeyen bir râvi mevcuttur. Senedin diğer râvileri ise güvenilirdir. (Mecma 4/595). Bûsîrî de: "Senedinde adı geçmeyen bir râvi var" demiştir.
[169] Bu hadis mürsel basendir.
[170] Bu hadis de mürseldk. Taberânî hadisi Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet eîrniştir, ancak o rivayette: "Emrettiği zaman itaat eden" ifadesi yoktur. Hadisin senedinde Câbir el-Cu'fî vardır ki bu zât, zayıftır, onu güvenilir kabul edenler de vardır. Diğer güvenilirdir. Bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 4/272)
[171] Hadisi İbn Zenceveyh de tahrîc etmiştir. Hadis el-Kenz'de (8/184) zayıf olarak geçmiştir.
[172] Taberânî benzer bir hadisi İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. Heysemî der ki: Hadisin senedinde Yahya b. Ya'lâ vardır ki, o da metruk bir râvidir. (Mecma 9/209)
[173] Hadisin senedinde Ebû Ya'lâ'nın şeyhi Amr b. el-Husayn vardır. ed-Dârekutnî der ki: "Bu râvi metruktür." Bu rivayeti Heysemî kitabına almamıştır. Bûsîrı ise der ki: "Senedinde Hassan b. Siyah adlı bir râvi vardır ki o da zayıftır."
[174] Senedinde Hüseyn b. Yezîd et-Tahhân vardır ki bu zât, leyyinu'l-hadis'tir. Ancak hocaları Saîd b. Hüseyin ve Muhammed b. Hâlid ed-Dabbî zararsız ravüerdir. Yine senedinde es-Seriyy b, İsmâîl vardır ki bu zât, çok "zayıftır." el-Hcysemî, hadisi Ebû Ya'lâ yerine Taberânî'ye nispet ederek tahric etmiş ve şöyle demiştir: "es-Seriyy b. İsmâîl metruktür." (Mecma 4/312) Bûsîrî, es-Seriyy b. İsmail'in zayıf oluşundan dolayı hadisi zayıf telakki etmiştir.
[175] Heysemî der ki: Senedinde Abdurrahîm b. Zeyd el-Ammî vardır ki bu zat, metruktür (4/252). Bûsîrî ise şöyle demiştir: Senedinde Zeyd el-Ammî vardır ki o da zayıf bir râvidir.
[176] Hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî der ki: Bu hadisin isnadı mürseldu. {Mecma 4/252) el-Busîrî ise der ki: Bu hadisi, K, el-Merâsîl'de Ebû Davûd ve el-Beyhakı tahrîc etmiştir. Hepsi hadisi munkatı bir senetle rivayet etmişlerdir.
[177] Bûsîrî der ki: Senedin râvileri güvenilir kimselerdir.
[178] Miisnede'de şöyle geçer: "Hadis ssftîfe mevkuftur." Bûsîrî de aynı kanaati paylaşmıştır.
[179] Bu hadis mürseldir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Hibbân, Sn/iî/ı'inde rivayet etmiştir."
[180] Bûsîrî der ki: Bu hadis mürseldir, râvileri Sahih şartlarına uygun ravilerdir.
[181] el-Heyserni der ki: Senedinde Hâiid b. İsmail el-Mahzûmî vardır ki, bu zat (4/253). Bûsîrî ise hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir.
[182] Bu hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde Hâlid b. İsmâîl el-Mahzûmî vardır ki, bu zat metruktür." (4/251). Bûsîrî de şöyle demiştir: "Bu ve bundan önceki hadis münker olup isnâdlarma yönelik hüküm aynıdır."
[183] Heysemî der ki: "Eğer Ubeydullah b. Saîd sahabi ise senedindeki raviler güvenilir kimselerdir. Yok eğer sahabi değilse hadis mürse/dir." (Mecnıa 4/252).
el-Hâfiz, eî-îsâbe'de şöyle der: "Büyük bir tahminle o râvi (Ubeyd) tabiîidir." (2/444) Bûsîrî ise şu değerlendirmede bulunmuştur: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Beyhaki sahîh bir senetle mürsel olarak rivayet etmişlerdir."
[184] Hadisin isnadı "zararsız" derecesindedir. Bûsîrî ise şöyîe der: "Ravileri güvenilir kimselerdir, ancak hadis maktûdur, yani tabiî sözüdür."
[185] Heysemî der ki: "İsnadı munkatidır ve içerisinde tanımadığım ravi mevcuttur/ {Hecma 4/253).
[186] Hadisin tamamı Ahmed'in Müsned'inde ve M. ez-Zevâid'de mevcuttur. (4/250)
[187] Heysemî der ki: "Senedinde Muaviye b. Yahya es-Sadefî olup bu zât zayıftır. Ahmed de bu hadisi Ebû Zer'den rivayet etmiş ve içerisinde kimliği belirsiz bir ravi geçmiştir. İbn Hacer der ki: Bu hadisin bütün tariklerinde zayıflık mevcuttur (el-İsâbe, 2/46). BûsM de bu hadisi zayıf kabul eder. ez-Zehebî, et-Tecrid'de şöyle der: Hadis kuvvetli bir hadistir.
[188] Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ'nın râvileri güvenilir kimselerdir." (Mecma 3/214)
[189] Hadisi Taberânî de rivayet etmiştir, her iki isnâdda Asım b. Ömer el-Umerî mevcuttur. Heysemî der ki: Bu zâtı İbn Hibbân güvenilir kabul etmiş ve: "Hata eder" demiştir. Cumhur ise bu zâtı zayıf kabul eder. (Mecma 3/214). Heysemî hadisi Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmemiştir.
[190] bkz. 1493 no'lu hadis
[191] Bûsîrî, bu hadis hakkında herhangi bir şey söylememiştir.

[192] Bûsîrî mürsel olduğunu ifade etmiştir.
[193] Hadisi Saîd b. Mansûr tahrîc etmiştir. (Sünen 2/3/133)
[194] Bu iki hadis el-İthâfts, zikredilmiş ancak haklarında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.
[195] Heysemî der ki: Senedinde Mübeşşir b. Ubeyd vardır ki o da metruktür (Mecma 4/285). Bûsîrî, Mübeşşir'in zayıf oluşuna binaen hadisi zm/ı/kabul etmiş ve: "İbnü'l-Cevzî uydurma hadisler içerisinde verdi" demiştir.
[196] Saîd b. Mansûr bu olaya benzeyen başka bir olay nakletmiştir (Sünen 3/2/213). s, el-Hâris'in MİİSMed'inde (1/36) yer almaktadır.
[197] Bu hadisi Taberânt de rivayet etmiştir. Her iki isnâdda İbn İshâk yer almıştır. Heysemî der ki: İbn İshâk güvenilir kimsedir. Ancak tedlîs ile maruftur {Mecma 4/60). Ahmed de hadisi rivayet etmiştir. Bûsîrî, İbn İshâk'm tedlisinden dolayı hadisi zayıf kabul eder.
[198] Bu hadisin isnadında zayıf bir ravi olan Cubâra b. el-Muğallis vardır. Ayrıca Ali b-Ğurab yer almaktadır ki bu zât, tedlîsle itham edilmekle beraber sadûktvr. Bûsîrî ise Cubâra b. el-Muğallis'in zayıf oluşuna binaen hadisi zayıf kabul etmiştir. Ancak Taberânî bu hadisi başka bir isnâd île tahrîc etmiştir, bkz. ez-Zevâid 4/60.
[199] Bu hadisi Heysemî irâd etmemiştir. O, Enes'ten Safiye'nin velimesi ile ilgili bir adis rivayet etmiştir. Hadisin sonunda da: "ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ns ani ara üç gün yemek ikram etti" ifadesi yer almaktadır (Mecma A/49). Burada yer alan isin isnadında Ebû Ca'fer er-Râzi vardır ki, bu zât sadûk, ancak seyyiu'l-hıfz'dır zberi kötü). Bûsîrî ise şöyle demiştir: "Bu hadisin İbn Mes'ud'dan nakledilen bir şahidi
[200] Bûsîrt der ki: Bu hadisi el-Hâris zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Abdurrahîm b. Vâkıd'ın zayıf oluşu ve el-Velîd b. Müslim'in tedtîs ile maruf oluşundan dolayı zayıf bit senetle tahrîc etmiştir.
[201] Bkz. 2174 nolu hadis.
[202] Ebû Ya'lâ bu hadisi munkatı bir senetle rivayet etmiştir.
[203] Bkz. 1796 nolu hadis
[204] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir." Ancak o, Ebû Ya'lâ'ya nisbet etrnerniştir. Hadisin senedinde Ömer b. Abdullah b. Ya'lâ vardır ki, o da zayıftır (Mecma 4/53) Bûsîrî ise bir değerlendirme yapmamıştır.
[205] Bu hadis, Hz. Âişe ve İbn Ömer'den mertti olarak nakledilmiştir. Bak: ez-Zevnid (4/55). Tayâlisı'nin isnadında geçen el-Yemân Ebû Huzeyfe adlı zât, münker hadisler rivayet eden bir ravidir.
[206] Daha önce ifade edildiği gibi Heysemî bu hadisi Bezzâr'a nisbet etmekle yetinmiştir. Bezzâr, hadisi Hüseyn'den, o da İkrime'den nakletmiştir. Ebû Ya'lâ ise hadisi, Muhammed b. Abdurrahman et-Tafâvî'den, o da Leys'den, o da Atâ'dan nakletmvştir. Bûsîrî ise hadisi Beyhakî'ye nisbet etmiş ve herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[207] Bu hadisi Bezzâr da nakletmiştir. Her iki isnâdda Hüseyn b. Kays vardır ki, bu zât zayıf bir râvidir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisin senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır ki, bu zâtı hadisçilerin büyük bir kısmı zayıf kabul etmiştir."
[208] Müsnede'de şöyle geçer: Bu hadisi Bezzâr, Cafer b. Avn'dan nakletmiş ve şöyle Emiştir: "Bu hadisin bu rivayet zincirinden başka bir yolla rivayet edildiğim bilmiyoruz. Onu Rabîa b. Osman'dan sadece Cafer'in rivayet ettiğini biliyoruz." Ayrıca hadisi îbn Hibbân ve el-Hâkim sahih kabul etmiştir. Heysemî ise şöyle der: "Bu hadisin ravilerinden olan Nehâr el-Abdî de güvenilirdir." (Mecma 4/307). Bûsîrî ise hadisi Beyhakî'ye nisbet etmiştir.
[209] Bu hadisin senedinde Mücâlid b. Saîd vardır ki bu ravi güçlü değildir. Bu zâtın hafızası, ömrünün sonlarında değişmiştir. İmam Ahmed, Esma binti Yezîd'den bu hadisin benzerini rivayet etmiştir ki, senedinde yer alan Şehr b. Havşeb zayıftır. Onu güvenilir kabul edenler de olmuştur. Bunu Heysemî ifade etmiştir (Mecma 4/311). Bûsîrî şöyle der: "Bu hadisi el-Hâris, Mücâlid b. Saîd ve ondan rivayet eden ravinin zayıf oluşuna binaen zayıf bu senetle rivayet etmiştir."
[210] Hadisin senedinde Yûsuf b. Atiyyc vardır ki, bu zât metruktür. Taberânî, İsmet b. el-Mütevekkil'in bulunduğu bir isnâdla bu hadisi rivayet etmiştir ki, adı geçen zât zayıftır. ez-Zavâid'de böyle ifade edilmiştir (4/313).
[211] Yûsuf daha önce ifade edildiği gibi metruk bir râvidir. Bûsîrî der ki: Bu hadisi Abd b. Humeyd, Yûsuf'un zayıf oluşuna binaen, zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Onun tarikiyle de hadisi el-Hâris tahrîc etmiştir.
[212] Hadisin senedinde el-İfrikî vardır ki, bu zat hıfzı zayıf bir ravidir. Yine senedinde Umara b. Gurâb vardır ki, el-Hâfız bu zâtm durumunu meçhul olduğunu ifade etmiştir. Ancak İbn Hibbân bu zâtı güvenilir raviler arasında zikreder. İbn Hibbân bu konuda Şöyle der: "Bu zâtm, el-İfriki'nin kendisinden naklettiği rivayetler dışındaki hadisleri muteberdir." Bûsîrî ise şöyle der: "Bu hadisi muhtasar olarak Ebû Dâvûd, el-Ifrîkı tarikiyle Sümm'inde rivayet etmiştir, el-İfrikî ise zayıftır."
[213] Hadisin buraya kadar olan kısmını Taberânî İki ayrı isnâdla rivayet etmiştir ki, bu isnatlardan birinin ravileri güvenilirdir, bunu Heysemî ifade etmiştir (Mecma 4/313). el-Hâkim ise bu hadisi Atâ el-Horasanı'den, o Mâlik b. Yuhâmir'den olmak üzere rivayet etmiştir ki, bunu el-Hâkim sahîh kabul eder. ez-Zehebî der ki: "Hadis münker olup, isnadı munkatıdır." (2/190)
[214] Hadisi Ahmed de rivayet etmiştir. Her iki isnatta ismi verilmeyen ravi mevcuttur. Yine isnadında İshâk diye bir râvi vardır ki, o da müdellstir. M. ez-Zevâid'de böyle ifade edilmiştir {4/312). Bûsîrî de bazı ravilerinin tanınmaması ve İbn İshâk'ın tedlisinden "Olayı hadisin isnadında zayıf bulmuş ve şöyle demiştir: Ancak Ebû Ya'iâ bu hadisi sahîh bir senetle rivayet etmiştir.
[215] Tayâlisî'nin (syf. 8) isnadı zarasız hükmünde olup, Kehmes Peygamber (sallallahu veseUem) ile görüşmüş ve sahabi olmuş birisidir. Bunu Buharı ve İbn Ebî Hatim ifade etmişlerdir. (Bkz. 1592)
[216] Hadis 1060 no'dadır.
[217] Heysemî der ki; Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve ravileri Yahya b. Câbir hariç güvenilirdir. Yahya, Mikdâm'dan hadis işitmemiştir (Mecma 3/302)
[218] Hadis, el-Kenz'de İbn Sa'd, el-Hâkim ve el-Beyhakî'ye nisbet edilmiştir. (8/260)
[219] Bûsîrî der ki: Ahmed b. Menî bu hadisi zayıf bir senedle rivayet etmiştir.
[220] Bu hadisi es-Sevrî, Abdulkerîm b. Mâlik'ten, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Benî laşîm'in azatlı bir kölesinden; ayrıca Ubeydullah b. Amr er-Rukiy'den, o Ebu'z-'übeyr'den, o da Câbir'den rivayet etmiştir. Aynı şekilde Ma'kıl b. Ubeydullah da, -bu'z-Zübeyr'den o da Câbir'den rivayet etmiştir. {Bkz. el-Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ
[221] Bûsîri der ki: Bu hadisi Ahmed b. Menî' bazı ravilerin zayıf oluşu sebebiyle zayıf bir senet ile rivayet etmiştir.
[222] Hadisin isnadı sahihtir. Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[223] Hadisin ravileri güvenilirdir.
[224] Bûsîrî hadisin ricalinin güvenilir olduğunu ifade etmiştir.
[225] Bu hadisi Beyhakî, İsrail tarikiyle Ebû İshâk'tan rivayet etmiştir.(Sünen 7/289)
[226] Bûsîrî şöyle der: Bu hadisi el-Hâris, el-Vâkidî' den rivayet etmiştir ki, el-Vâkıdı zayıftır.
[227] Bûsîrî der ki: İshâk, Musa b. Ubeyde'nin zayıf oluşuna binaen zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Hadis munkatıdır ve Ebû Bekir'den rivayet edilen bir hadisten şahidi vardır.
[228] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Müsedded, Mücâlid b. Saîd'in zayıf oluşuna binaen zayıf bir senetle rivayet etmiştir.
[229] Hadisi Ebû Dâvud Sünen'inde Abdülmelik b. Amr tarikiyle ed-Derâverdî'den muhtasar olarak rivayet etmiştir. (5/311) Hadisin zevaidinden sayılması bir yanılgıdır, el-Kenz sahibi hadisi İbn Ebî Ömer el-Adenî'ye, el-Müstedrek'e ve daha başka kaynaklara dayandırmıştır.
[230] Hadiste Mutarrah b. Yezîd vardır ki, onun zayıf olduğu konusunda icmâ vardır. Bunu Heysemî ifade etmiştir. Hadisi aynı zamanda Taberânî rivayet etmiş, bazı mavilerinin bilinmemesi, bazılarının da zayıflığı dolayısıyla da Bûsîrî zayıf kabul etmiştir.
[231] Hadisi isnadı sahihtir:. Bûsîrî der ki: Hadisi Müsedded rivayet etmiştir, râvileri güvenilirdir.
[232] Her ikisi güvenilir ravilerle rivayet etmiştir. Bûsîrî şöyle der: "Ebû Ya'lâ bu hadisi güvenilir ravilerin bulunduğu bir sened ile nakletmiştir."
[233] Cafer b. Burkan hariç hadisin bütün ricali güvenilirdir. Cafer yanılgı sahibi sadûk bir ravidir.
[234] Abdürrezzâk bu rivayeti hem geniş, hem de özet bir şekilde rivayet etmiştir {Musannef 3/713). Saîd b. Mansûr (1/2/3) ve Vekî de Ahbâru'l-Kudât'da (2/280) rivayet etmiştir. Saîd ez-Zübeydî, İbn Abdurrahman olup et-Tehzîb'in ravilerin dendir.
[235] Bu hadisi İshâk, Yahya b. Yahya'dan, oda İsmâîl b. Ayyâş'tan rivayet etmiştir. Ebû Ya'lâ da, Dâvud b. Reşîd'den, o da İsmail'den rivayet etmiştir. Bûsîrî der kî: Hadisi Ebû Ya'lâ munkah ve zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Dârekutnî ve Beyhakî de böyle rivayet etmişlerdir.
[236] Hadisi Saîd b. Mansûr muhtasar olarak rivayet etmiştir. (3/1/268) Beyhakî ise muallak olarak irâd etmiştir.
[237] Hadisin senedinde Abdullah b. Şerik vardır ki, bu zâtı Ahmed ve İbn Maîn güvenilir kabul ederken, daha başka muhaddisler onu zayıf telakki etmişlerdir. Bûsîrî ise hadisin ravilerinin güvenilir olduklarını kabul eder.
[238] Hadiste Yezîd ed-Dâlânî vardır ki, bu zat Yezîd b. Abdurrahman Ebû Hâlid el-fesıtî olup rivayetlerde çok kötü hatalar yapan birisi idi; el-Lubâb'da böyle ifade ilmektedir. İbn Maîn ve Ebû Hatim bu zâtı güvenilir kabul ederler. Heysemî der ki: "Bu hadisin râvileri güvenilirdir." (Mecma 4/336)
[239] Hadis mürseldir.
[240] Müsnede'de denir ki: "Hadisin isnadı sahihtir." Hadisi Bûsîrî de sahih addetmiştir.
[241] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Müsedded rivayet etmiştir ve râvileri güvenilirdir.'
[242] Bûsîrî der ki: Bu hadisi el-Hâkim, ondan da el-Beyhakî rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Sahîh olan bu hadisin Mesrûk'un sözü olduğudur. Hadisi Beyhakî daha detaylı olarak rivayet etmiştir (Sünen 7/346). Abdürrezzak ise muhtasar olarak rivayet etmiştir (Mûsannef 4/36)
[243] Bûsîrî der ki: Bu hadisi de Beyhakî rivayet etmiştir, râvileri de güvenilirdir. Saîd ise aŞka bir tarikle Zeyd'den tahrîc etmiştir (Sünen 3/1/386). Abdürrezzak da hadisi rivayet benler arasındadır (Mûsannef'4/36).
[244] Bu hadis İbn Mcs'ûd'un rivayeti ile tanınan bir hadistir. (Bkz. ez-Zevâid 4/337) Bûsîn e Şöyle der: Hadisin senedinde el-Haccâc b. Ertât vardır, el- Bûsîrî senedin isnadı âkında herhangi bir hüküm belirtmemiştir.
[245] Bûsîrî bu hadisin isnadını sahîh kabul eder. Beyhakî, hadisi Yezîd b. İbrahim tarikiyle İbn Sirîn'den rivayet etmiştir. (Sünen 7/335) Müsnede'de şöyle geçer: "Bu isnâd, eğer İbn Şirîn, Alkame'den işittiyse mevkûf-sahîh bir isnâddır. Beyhakî'nin rivayetinde do İbn Sirîn'in hadisi Alkame'den işittiğine dair ifade açıkça yer almaktadır." (Bkz. ez-Zevâid 4/348)
[246] Hadisi Abdürrezzak rivayet etmiştir (Musnnnef 3/648)
[247] Hadisi Abdürrezzak başka bir lafızla rivayet etmiştir. (Musmnef 3/648)

[248] Bûsîrî bu hadis üzerinde herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[249] Nisa sur. 231
[250] Bu hadisi Hasan'm Ubâde'den rivayetidir ki, onun Ubâde'den hadis rivayet ettiği kesinlik kazanmamıştır.
Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Amr b. Ubeyd vardır ki o da, Allah düşmanlarından biridir." (Mecma 4/288). el-Heysemî, Ebû'd-Derdâ'nm köle âzâd etmeyle ilgili hadisini muhtasaran irâd ettikten sonra şöyle der: içerisinde İsmâîl b. Müslim el-Mekkî vardır ki, bu zat zayıftır." (Mecma 4/246).
[251] Heysemî der ki: Hadisin ravileri Sahîh şartlarına uygun ravilerdir (Mecma 4/340). Bûsîrî ise herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[252] Bu hadisi Taberâni de rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Ebû Yâ'lâ'nm ravileri Sahih şartlarına uygun ravilerdir." (Mecma 4/240). Bûsîrî ise şöyle der: "Bu hadisi Ahmed b. Menî rivayet etmiştir ve senedinde Süleyman b. Razîn vardır. Bu zâtı Buhârî zayıf kabul ederken, İbn Hibbân onu güvenilir addeder. Diğer ravileri ise güvenilirdir."
[253] Bu ve bir Önceki hadiste Ebû Abdulmelik el-Mekkî bulunmaktadır. Heysemî der ki: "Ben bu zâtı bu hadisten başka bir rivayetle tanımıyorum." Heysemî bu iki hadisi Âişe hadisinden irâd etmiştir (Mecma 4/341). İbn Hacer der ki: "Ebû Abdulmelik, Mervan b. Muâviye el-Fezârî'den hadisi nakleden râvi, kendi hocalarının adlarını karıştırmakla (tedlh yapmakla) bilinen birisidir." Bunu İbn Hacer, Ta'cîlu'l-Menfea adlı eserinde zikretmiştir, (s. 500). Bûsîrî, Muharnmed b. Dinar'ın zayıf bir râvi olması sebebiyle bu iki hadisten birincisinin isnadını zayıf görür. Diğeri hakkında ise: "Mürsel zayıftır" ifadesini kullanmıştır.
[254] Heysemî der ki: "Tâvûs, Muâz b. Cebel ile bulvışmamıştır." (Mecma 4/334). Bûsîrî ise herhangi değerlendirmede bulunmamayı tercih etmiştir.
[255] İsnadında Haram b. Osman adlı bir ravi vardır. eş-Şâfiî bu zat hakkında: "Ondan rivayet haramdır" demiştir.
Hadisinin senedinde kimliği belirsiz bir râvi vardır.
[256] Senedinde Tâvûs'un Muâz'dan naklettiği ifade edilmiştir ki, Tâvûs, Muâz'la buluşmamıştır. Bu husus daha önce de Heysemî tarafından İfade edilmiştir.
[257] Hadisin senedinde Bişr b. Numeyr vardır ki, bu zat münkerü'l-hadis ve metruktür. Bûsîrî bu hadisi irâd etmemiştir.
[258] Bakara 229
[259] Bu hadisi Beyhakî mürsel olarak tahrîc etmiştir (Sünen 7/340). Bûsîrî, Beyhakî'den naklen onun şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu mürsel hadisi güvenilir ravilerden bir grup İsmail'den rivayet etmiştirler ki, doğrusu da budur."
[260] Hadisin isnâd] Esendir. Bûsîrî şöyle der: "Bu hadisi İshâk, Musa b. Ubeyde'nin zayıf olmasına binâen zayıf bir senetle tahrîc etmiştir. Ebû Bekir'den nakledilen bir hadisten şahidi vardır. Hadis munkahdır."
[261] Heysemî, hadisi Ebû Yâ'lâ'dan değil, Taberânî'den aktarmıştır. Taberânî, Atiyye b. Kays el-Kilâî'den rivayet etmiştir (Mecma 4/270).
[262] Müsnede'dç şöyle geçmiştir: "Derim ki: Ahmed, İbn Mâce ve daha başkaları hadisin sadece ınerfû kısmını rivayet etmişlerdir. İbn Ebî Ömer ise Müsned'mde hadisi, ibn Uyeyne'den İshâk'ın rivayetinin benzeri olarak tahrîc etmiştir." Bûsîrî hadisi İbn Ebî Ömer cl-Adenî'ye, İshâk ve Beyhakî'ye nisbet etmiş ve şöyle demiştir: "Hadisi Müsedded, İbn Ebî Şeybo, İbn Mâce muhtasar olarak rivayet etmişlerdir."
[263] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilirdir."
[264] Mü'minûn 5-6
[265] Hadisinin ravileri güvenilirdir. Bunu Bûsîrî ifade etmiş ve: "Hadisi el-Hakîm, ondan da Beyhakî tahrîc etti" demiştir.
[266] Bûsîrî bu ve bundan sonraki hadisi Saîd'den, o da Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.
[267] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Ebû Yâ'lâ, Sahîh'inde İbn Hibbân ve Beyhakî rivayet etmiştir.
[268] Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Mu'cmmil b. Ismâîl vardır ki, bu raviyi İbn Maîn ve İbn Hibbân güvenilir kabul ederken, Buhârî ve daha başka muhaddisler onu zayıf görürler. Diğer ravileri Sahih şartlarına uygun ravilerdir." (Mecmn 4/264)
[269] Bûsîrî der ki: İshâk bu hadisi sahih bir senedle mevkuf olarak rivayet etmiştir.
[270] Heysemî der ki: Hadisi Taberânî rivayet etmiştir; ravileri Sahih şartlarına uygundur {Meana 4/300)
[271] Hadisin senedinde ismi verilmeyen bir ravi vardır ve hadis mürseldit. Bûsîrî herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
Bu hadis mürsel olup, isnadı "zararsız" hükmündedir. Diğer taraftan Ebû'd-Derdâ'dan rivayet edilen bir tarik ile mevsûl olarak rivayet edilmiştir. Bunu el-Hâkim tahrîc etmiştir. Senedi çok zayıf olduğu için İbnü'l-Cevzî onu mevzu hadisler içerisinde irâd etmiştir. Taberânî de tahrîc etmiştir. Heysemî şöyle der: "Hadisin senedinde Amr b. Muhammed el-Ukaylî vardır ki o da metruk bir ravidir." (Meana 4/259)
[272] Heysemî der ki: "Senedinde geçen Yahya'yı tanımıyorum. İbn Ebîz-Zinâd ise zayıftır. Onu güvenilir kabul edenler de vardır." {Mecmn 4/400). Bûsîrî ise herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[273] Hadisin isnadı hasenâir. Müsnede'deki isnadında Rebâh b. Ebî Ma'rûf yer almıştır. Bûsîrî de: "Ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[274] Hadisi Beyhakî, ez-Zühri'den, o da Enes'den muhtasar olarak tahrîc etmiştir ve: "isnadında zayıflık var" demiştir {Sünen 7/449). Bûsîrî hadis hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış ve onun tahrîcini el-Hâkim'e nisbet etmiştir.
[275] Senedinde İbn Ebî Leylâ adlı bir ravi vardır ki onun ezber gücü bozuktur. Bûsîrî hadisin isnadını zayıf görmüştür.
[276] Hadisi ınürseldir.
[277] Heysemî der ki: Ravilcri Sahih şartlarına uygun ravilerdir {Mecma 4/269). Bûsîrî ise şöyle demiştir: "Hadisi Müscdded, Ebû Yâ'lâ (râvileri güvenilirdir). Bezzar ve Beyhakî rivayet etmiştir."
[278] Hadisi Mâlik, el-Muvattâ'da tahrîc etmiştir (2/72). Hadisin râvileri güvenilirdir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded sahih bir sened ile rivayet etmiştir."
[279] Hadisi Mâlik rivayet etmiştir (Muvattâ 2/72). Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded sahth bir sened ile rivayet etmiştir."
[280] Her iki hadisin râvileri güvenilirdir. Bûsîrî der ki: Müsydded bu hadisi sahih bir senetle rivayet etmiştir.
[281] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ahmed ve Taberâm rivayet etmiştirler. Ahmed'in râvileri güvenilirdir." (4/329). Bûsîrî der ki: Bu hadisi İshâk ve Ahmed, Ebû Ma'şer'in zayıflığından dolayı zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Bu hadisin İbn Abbâs'dan rivayet edilen bir hadisten şahidi vardır.
[282] Bûsîrî, herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[283] Hadisin râvileri güvenilirdir, bunun Bûsîrî ifade etmiştir. Bkz. Tayâlisi'ye nispet edilen 2504 no'lu hadis.
[284] Hadiste Vâkıdî yer almaktadır. Abdullah b. Cafer ise sahabenin küçüklerindendir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den rivayet etmiştir ki, zayıftır."
[285] el-iihâf'da böyle geçmektedir. Mâlik'in el-Muvattâ"sinda ise rivayet şöyle nakledilmektedir: "Hz. Ömer o kişiye, şayet o hanımla evlenirse zıhar kefareti vermedikçe kendisine yaklaşmamasını emretti." (2/84) Hadisin bir benzer rivayeti Saîd b. Mansûr'un Sünen'inde yer almaktadır (3/1/248). Bu hadisi Müsedded, Yahya'dan, o da Mâlik'ten rivayet etmiştir. Bûsîrî ise şöyle der: "Senet mıtnkatt olup, el-Kâsım, Ömer'e yetişmemiştir."
[286] Bûsîrî şöyle demiştir: "Bu hadisi Müsedded rivayet etmiştir ve râvilerİ güvenilirdir."
[287] Ricali güvenilirdir, ancak hadis mürseldir. Bûsîrî der ki: Bu hadisi el-Hâris mürsel olarak rivayet etmiştir.
[288] Hadisin senedinde İsmâîl b. Müslim el-Mekki vardır ki, o da zayıftır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- SEHİV SECDESİ KİTABI
1. Namazda Yanılınca Yapılacak İşlem

4- SEHİV SECDESİ KİTABI

1. Namazda Yanılınca Yapılacak İşlem

1. Ebû Hüreyre'den Resûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Sizden biri namaza durunca şeytan yanına gelir, onu şaşırtır. Kaç rekât kıldığını bilemez. Hanginiz böyle olursa, oturduğu yerde sehiv secdesi etsin.»[1]

2. tmam Mâlik'e Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet olundu: «Dinde bir hüküm koymam için bazen unuturum, yahut unutturulurum.» [2]

3. îmam Mâlik şöyle rivayet eder: Bir adam Muhammed oğlu Kasım'a:
«— Namazda yanılıyorum. Bu da bende çok oluyor» deyince Kasım:
*— Evhama kapılma. Namazda kararlı ol. Vesveseyi bırak-Yoksa namazı bitirinceye kadar şüphelenirsin, namazın eksik kaldı sanırsın,» dedi.

---

[1] Buharı, Sehv, 22/7; Müslim, Mesâcid, 5/82, Ayrıca bkz. Şeybanî, 136.
[2] tbni Abdilber der ki: Bu hadisin ne müsned ne de maktu' olarak Resulü Ekrem'den rivayet olunduğunu bilmiyorum. Yalnız bu yolla rivayet edilmiştir. Bu, Muvatta'nm dışındaki kitaplarda müsned ve mürsel olarak bulunmayan, sadece Muvatta'da bulunan bir hadistir. Mânâsı, usûle göre doğrudur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

50 — MÜNAFIKLARIN SIFATLARI VE HÜKÜMLERİ BAHSİ
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Kıyametin ve Cennetle Cehennemin Sıfatı Bahsi
1- Mahlukatın İlk Yaradılışı ve Âdem (Aleyhisselâm)'ın Halkedilmesi Babı
2- Öldükten Sonra Diriltip Hasretmek ve Kıyamet Gününde Yerin Sıfatı Hakkında Bir Bab
3- Cennetliklerin Ağırlanması Babı
4 - Yahudilerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ruhu Sormaları ve Teala Hazretlerinin: «Sana Ruhu Soruyorlar...» Âyeti Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
5 –Teala Hazretlerinin ; «Sen Aralarında Allah Onları Azab Edecek Değildir...» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab
6- Gerçekten İnsan Zenginliğini Görünce Azar... Âyet-i Kerimesi Babı
7- Duman Babı
8 – Ay'ın Yarılması Babı
9- «Ezaya Allah (Azze ve Celle)'den Daha Sabırlı Kimse Yoktur» Hadisi Babı
10- Kafirin Yer Dolusu Altın Fidye Vermek İstemesi Babı
11- Kafirin Yüz Üstü Hasrolunması Babı
12- Dünyaya Dalanların En Müreffehinin Cehenneme, Dünyada En Şiddetli Sıkıntı Çekenlerin Cennete Daldırlması Babı
13- Mü'minin Hasenatı Sebebiyle Dünyada ve Âhirette Mukafatlandırılmışı ve Kafirin Hasenatının Dünyada Peşin Ödenmesi Babı
14- Mü'minin Misali Ekin Gibi, Kafirin Misali Îse Erz Ağacı Gibi Olması Babı
15- Mü'minin Misalinin Hurma Ağacı Gibi Olması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
16- Şeytanın Aldatması, Çetelerini İnsanlara Fitne Vermek İçin Göndermesi ve Her İnsanla Beraber Bir Şeytanın Bulunması Babı
17- Hiç Bir Kimsenin Cennete Ameliyle Değil, Allah Teala'nın Rahmetiyle Gireceği Babı
18- Amelleri Çok Yapmak ve İbadet Hususunda Güç Sarfetmek Babı
19- Va'zda İktisad Babı

50 — MÜNAFIKLARIN SIFATLARI VE HÜKÜMLERİ BAHSİ

1- (2772) Bİze Ebû Bckr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr b Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İshak rivayet etti ki: Kendisi Zeyd b. Erkam'ı şöyle derken işitmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'le birlikte bir seferde halka kıtlık isabet etti. Bunun üzerine
Abdullah b Ubey : «Medine'ye dönersek elbette kuvvetli olan zelili oradan çıkaracaktır.» dedi. Bunun üzerine ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'^ gelerek tunu kendisine haber verdim. Az sonra o da Abdullah b. Übey'ye haber göndererek ona sordu. Abdullah yapmadığına var kuvvetiyle yemin yerdi. Ve :
— Zeyd, RİesûlüllAh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yalan söylemiş dedi. Bunun üzerine onların söylediklerinden kalbime bir şiddet düştü. Nihayet Allah beni tasdik ederek: «Münafıklar geldiği vakit...» sûresini indirdi.
Zeyd demig ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine istiğfarda bulunmak için onları çağırdı. Ama onlar başlarını çevirdiler. Bir de şu âyet indi:
«Bunlar sanki dayanmış odunlardır.»
Zeyd; bunlar en güzel adamlardı, demiş.

2- (2773) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet ettiler. Lâfız tbni Ebî Şeybe'nindir. (İbni Abde: Ahberana; ötekiler : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne Amr'dan rivayet etti ki: Cabir'i şöyle derken işitmiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah h. Übey'yin kafcrine geldi ve onu kabrinden çıkararak dizleri üzerine koydu. Üzerine tükürüğünden üfürdü, oıla gömleğini de giydirdi. Ama Allah bilir.

(...) Bans Ahmed "b. Yûsuf El-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdilrrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İibnû Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Anır b. Dînar haber verdi. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillah'ı şö'y-Ie derken işittim. Peygamter (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Abdullah b. Übey çukuruna konulduktan sonra onun yanına geldi... Ve râvi Sütyân'm hadîsi gibi nakle tmiştir.

3- (2774) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize E hû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b Ömer, Nâfi'den, o da İbnû Ömer'den naklen rivayet etti, (Şöyle demiş) : Abdullah b. Übey İbnû Selûl vefat ettiği vakit oğlu Abdullah b. Abdillah, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e gelerek babasını kefenlemek için ondan gömleğini vermesini İstedi. O da verdi. Sonra cenaze namazını kılmasını istedi. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) de namazını kılmak için ayağa kalktı. Derken Ömer, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyh: ve Sellemyin elbisesinden tutarak;
— Yâ Resûlallnh! Allah onun namazını kılmayı sana yasak ettiği halde onun namazım mı kılacaksın? dedi. Bunun üzerine Kesûlüllah('Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«BenİAliah sadece muhayyer bıraktı ve : Onlar için ister istiğfar et, ister etme. Onlar için yetmiş kere istiğfar etsen..» buyurdu. Ben yetmişten de ziyade yapacağım, dedi. Ömer :
— Hiç şüphe yok ki, o münafıktır, dedi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun namazını kıldı. Bunun üzerine Allah (AzzeveCelle):
«Onlardan Ölen bir kimsenin üzerine ebedtyyen namaz kılma! nin başına da dikilme.» [1] âyetini indirdi.

4- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Ubeyduliah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zat Kattan'dır),

Ubeydullah'dan bu isnadla hu hadîsin mislini rivayet etti. Şunu da ziyâde eyledi : «îbnû Ömer bir daha onlar üzerine namaz kılmayı terketti, dedi.»
Bu hadîsin Zeyd b. Erkam rivayetini Buhârî «KKa-bu't-Tefsir»'de; Cabir ve İbni Ömer rivayetlerini «Kitâbul-Cenâîz*'le «Kitâbu'l-Libas»'da; İbnû Ö zî, Nesâî ve İbnû Mâce vilerden tahric etmişlerdir.
Münafıkların reisi Abdullah Hazrec kabilesinin reisi idi.
İbni Abbâs Hazretlerinin beyânına göre, iri yarı, yakışıklı ve ağzı lâf yapar bir adammış. Münafıklardan bir takımları da onun sıfatında olup, Medîne'nin reisleri imişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meclisine gelirler, orada sözleri dinlenırmiş. Fakat âyet inince, onların dayalı ağaçlar gibi akılsız ve ruhsuz bir takım cesetlerden ibaret oldukları, kendilerinde imandan ve hayrdan eser bulunmadığı anlaşılmıştır. Çünkü faydalı odun; duvar veya tavan gibi faydalı bir işde kullanılır. Faydasız odun ise, bir yere dayayıp bırakılır. Yakmaktan başka bir şeye yaramaz. İşte bunların bir şeye yaramadıkları dayalı odunlara benzetilmek suretiyle ifâde olunmuştur. Bazıları buradaki dayalı odunlardan putların kastedilebileceğini söylemişlerdir. Çünkü câhiliyyet Arablari odundan put yapar, onları duvarlara dayarlardı.
Abdullah b. Übeyy, Resûlullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Tebûk seferinden döndüğü vakit ölmüştür. Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini dolaşmaya gidermiş. Öldüğü gün can çekiştirirken yanma varmış ve kendisine :'
«Ben seni yahudileri sevmekten men etmiştim.» demiş. Abdullah :
«Esad b. Ziirâra onlara buğzetmişti ama kendisine bir fayda vermedi." mukabelesinde bulunmuş. Sonra :
«Yâ Resûlallah! Bu muaheze zamanı değildir. Bu ölümdür. Şayet ölürsem beni yıkamaya gel! Hem lıana tenine değen gömleğini ver de beni onunla kefenle, namazımı kıl, benim için istiğfar et.» demiş. Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Jde hu dediklerini yapmıştır.
İbnû Übeyy'in oğlu Abdullah ise ashâb-ı kiramın en büyüklerindendir. Bütün gazalarda bulunmuş ve Yemâme harbinde şehid düşmüştü. Babasına karşı şiddetli buğzu vardı. Hattâ Peygamber izin verse boynunu vururdu.
İbnû Übeyy'in ailesi onu acele teçhiz edip, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilenı) gelmeden defnetmişlerdi. Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelince, ona verdiği sözü yerine getirmek için kabrinden çıkartarak namazını kıldı. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Acaba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in münafıkların reisi olan bir adama gömleğini vermesindeki hikmet nedir?
Bu suâle muhtelif cevaplar verilmiştir.
Bazılarına göre gömleği oğlu Abdullah'a ikram için vermiştir. Bir takımları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden bir şey isteyen kimseyi asla boş çevirmediği için gömleğini verdiğini söylemiş; daha başkaları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Benim gömleğim şüphesiz Allah indinde ona fayda verecek değildir. Ama ben bu sebeple onun kabilesinden birçok kimselerin İslâm'a gireceğini ümid ediyorum.» dediğini ve hakikaten bu sebeple Hazrec kabilesinden bin kişinin müslüman olduğunu hatırlatmışlardır. Ekser ulemâya göre lîesûlüllah (SaihtUahii Aleyhi ve Sellem) bu gömleği ona Bedir gazâsmda Hz. Abbâs 'a yaptığının karşılığı olarak vermiştir. Orada İbnû Übey, Hz. Abbâs 'a gömleğini vermişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Hz. Ömer'in tenbihine rağmen onun na-imazmı kılması bu husûsdaki âyet henüz inmediği içindir. Münafıklar.n Jenâzesini kılmaktan men eden âyet bu hâdiseden sonra nazil olmuştur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Gömlekten kefen yapılabilir.
2- Kâfirin cenaze namazı kılınmaz. Yıkanıp kefenlenmesi ve defni ise ihtilaflıdır.
3- Hadis-i şerîf, Hz. Ömer 'in faziletine delildir.
4- Bir ihtiyaç veya maslahattan dolayı cenazeyi kabirden çıkarmak Icâizdir.
5- Hadîs-i şerîf, Hz. Zeyd b. Erkâm'ın faziletine de delildir.

5- (2775) Bize Muhammed b. Ebi Ömer EI-Mekkî rivayet etli. (Dedi ki) : Bİze Süfyan, Mansûr'dan, o da Mücâhid'den, o d Ebû Ma'mer'-den, o da İbnü Mes'ud'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Kâ'be'nin yanında üç kişi toplandı. İkisi Kureyşli, birisi Sakifli yahut ikisi Sakifli, birisi Kureyşli idi. KalblerinİN anlayışı az, karınlarının yağı çoktu. Bunlardan biri: Allah'ın bizim konuştuğumuzu işittiğini zanneder misiniz? dedi. Diğeri :
— Aşikar konuşursak işitir. Gizli konuşursak işitmez, cevâbını verdi. Öteki:
— Aşikâre konuştuğumuz zaman işitirse, gizli konuştuğumuzda da işitir, dedi. Bunun üzerine Allah (Azze ve Ceze) :
«Kulaklarınızın, gözlerinizin ve ciltlerinizin aleyhinize şehâdef edeceğinden korunduklarınızı da... ilâh.» [2] âyetini indirdi.

(...) Bana Ebû Bekr b. HaHâd EI-Bâhilî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yâni; îbni Saîd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Süfyân rîvâ-yet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman, Umara b. Umeyr'den, o da Vehb b. Rabîa'dan, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti.
Ve dedi ki, bize Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mansûr, Mücâhid'den, o da Ebû Ma'mer'den, o da Abdullah'dan naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kİtâbu't-Tefsir» ile «Kitâbu't-Tevhîd>'de; Tirmizî ile Nesâî «Kitâbu't-Tefsir»'de tahric etmişlerdir.
Râvî Ebû Ma'mer iki Kureyşli, bir Sakirli mi; yoksa iki Sakifli, bir Kureyşli mi? denildiğinde şekketmiştir. Abdûrrezzâk'ın tahric ettiği îbnû Mes'ud hadîsinde seksiz olarak bir Kureyşli ile onun iki kayın biraderi denilmiştir. Kureyşlinin Esved b. Abdi Yegûs , Sakîflilerin birinin Ahnes b. Şüreyk olduğu İbnû Abbas rivayetinde bildirilmiş, diğer SakîflinİN ismi

söylenmemiştir. Sakîflilerin Ümeyye b. Halef oğulları Safvan ile Rabîa olduklarını söyleyenler bulunduğu gibi, Kureyşlinin Safvan b. Ümeyye, Sakîfîilerin Amr oğulları Rabîa ile Habib olduğunu ileri sürenler de vardır. Kaadî ly âz: «Bu hadîsde semiz kimsenin anlayışı az olacağına tenbih vardır.» demiştir.
Übbî'nin beyânına göre İmam Şafiî: «Muhammed 3. Hasen 'den başka akıllı şişman görmedim.» demiştir. (İmam Muhammed b. Hasen, İmam Âzam'm talebesidir.)
İnsanın aleyhine azası nasıl şehadet eder, bunlar nasıl konuşur denilirse cevabı şudur : Allah Teâlâ her şeye kadirdir. Ağacı konuşturduğu gibi, azayı da konuşturabilir. Bazıları âyetteki cildden murâd; tenasül uzuvlarıdır, demişlerdir.

6- (2776) Bize Ubeydullah b. Muaz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Adiy'den (bu zat İbnü Sâbit'dir.) rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdullah b. Yezîd'i, Zeyd b. Sâbit'den naklen rivayet ederken dinledim ki, Peygamber (Salîaîhhü Aleyhi ve Selle m) Uhud harbine çıkmış da, beraberindeki insanlardan bazıları geri dönmüş. Bunlar hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabı iki fırkaya ayrılmışlar. Bazıları bunları öldürelim; bazıları da hayır, öldürmeyelim, demişler. Bunun üzerine:
«Size ne oluyor kif münafıklar hakkında iki fırkaya ayrılıyorsunuz?» [3] âyet-i kerîmesi nâzıl olmuş.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekr b. Nâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'den bu isnadla bu hadîsir ismini rivayet etmişlerdir. .
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fadâili Medîne»'de tahric etmiştir.
Uhud harbînde ordudan ayrılıp geri dönenler, münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy ile ona tâbi olanlardır.
Nevevî diyor ki: «Lisân ulemasının beyânlarına göre bu âyetin mânâsı: Münafıklar hakkındaki bu ihtilâfta size ne var? demektir, Fieteyn kelimesi iki fırka mânâsına gelir. Bu kelime Basralılara göre hâl olmak üzere mansubdur. Ferra' ise mahzuf kânenin haberi olarak nasbe-dildiğini söylemiştir.»

7- (2777) Bize Hosen b. AH EMIulvânî ile Mııhammed b. Sehl Et-Temîmî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnû Eb Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhamracd b. Ca'fer haber verdi. (Dedi ki) : Bana Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesar'dan, o da Ebû Saîdî Hudrî'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında münafıklardan bir takım adamlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gazaya çıkınca ondan ayrılırlar. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yın hilâfına (evlerinde) oturduklarına sevinirlermiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldiği vakit ondan özür dilerler; yemin ederler ve yapmadıkları bîr şeyle övülmelerini isterlermîş. Bunun üzerine ;
«Sakın yaptıklarına sevinenleri ve yapmathklarıyle övülmek isteyenleri zannetme. Evet, bunları sakın azabdan kurtulacak zannetme!» [4] âyet-i kerîmesi inmiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsîr»'de tahric etmiştir. Hadîsde zikri geçen âyet-i kerîmedeki «Tahsebenne» fiili «Yahsdben-ne» şeklinde de okunmuştur. Bu takdirde âyetin mânâsı :
«Sakın yaptıklarına sevinenler ve yapmadtklartyle Övülmek isteyenler zannetmesin. Evet, bunlar sak:n kendilerini azabdan kurtulacak zannetmesin.» demek olur. Aynı kelime «Tahsebünne» şeklinde dahi okunmuştur ki, bu takdirde âyet mü'minlere hitâb olur. Yâni:
«Ey mü'minler, sakın yaptıklarına sevinenleri ve yapmadiklarıyle Övünenleri azabdan kurtulacak sanmayın!» mânâsına gelir.
Âyet-i kerîmenin ne sebeple indirildiği ihtilaflıdır. Bu hadîse göre münafıklar hakkında nazil olmuştur. İbnû Abbâs Hazretlerinden rivayet edilen bir hadîsde ehl-i kitab hakkında indiği bildirilmiş; Kur-t u b î her iki fırka hakkında nazil olduğunu söylemiş. Ferra' ise, yahudiler hakkında nazil olmuştur, demiştir.
Âyetin lâfzı umûmîdir. Yaptığına sevinen, yapmadığıyla övülmek isteyen herkese şâmildir.

8- (2778) Bize Züheyr b. Harb ile Harun b. Abdillah rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Haccac b. Muhammed, İbm Cüreyc'den rivayet elti. (Demiş ki) : Bana İbnû Ebî Müleyke haber verdi. Ona da Humcyd b. Abdirrahmar b. Av£ haber vermiş ki : Mervan kapıcısına şöyle demiş :
— Yâ Kâfi', İbnû Abbas'a git de de ki : Eğer bizden her yaptığına sevinen ve her yapmadığıyle övünmek isteyen azab olunacaksa, hepimiz azab olunacağız, demektir. Bunun üzerine İbnû Abbâs :
— Bu âyetten size ne? Bu âyet ancak ehl-i kitab olanlar hakkında indirilmiştir, demiş, sonra şu âyeti okumuş :
«Hanİ Allah kendilerine kitab verilenlerden onu insanlara mutlaka açıklayacaklarına ve gizlemeyeceklerine dâir söz almıştı.» [5] îbnû Abbâs:
«Sakın yaptıklarına sevinenleri ve yapmadıklarıyle övülmek isteyenleri azabdan kurtulurlar carıma» âyetini de okumuştur.
İbnû Abbâs şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara bir şey sordu, bunu ondan gizlediler de, kendisine başkasını haber verdiler. Bu suretle ona kendilerine sorduğu şeyi haber vermiş göstermek mevkiine çıktılar. Ve kendisinden bundan dolayı övülmelerini istediler, kendilerine sorduğu şeyi gizlemiş olmaktan da sevindiler.
Buhârî bu hadîsi dahi Â1-i İmrân Sûresinin tefsirinde tahric etmiştir.
Hz. İbni Abbâs birinci âyeti okumakla, ondan sonraki âyette zikri geçenlerin bu âyette bahsedilenler olduğuna işaret etmiş ve Allah Teâlâ'nm onları vaadleri hilâfına bildikleri şeyi gizlediklerinden dolayı zemmettiğini; bu sebeple kendilerini azabla tehdid buyurduğunu anlatmak istemiştir.
9- (2779) Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeybc rivayet etti. (Dedi ki) : Esvetl b. Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be b. Haccac Katâde'dcn, o da Ebû Nadra'dan, o da Kays'dan naklen rivayet etti. Kays şöyle demiş : Ammâr'a :

__ Alî'nin işi hakkında şu yaptığınıza ne dersiniz? Bunu kendi re'yi-
nizle mi yaptınız yoksa size Kcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vasiyet ettiği bir şey mi? diye sordum. Ammâr :
__ Bize RcsıiKilluh (SuHullchü Aleyhi ve Sellem) bütün insanlara bildirmediği bir şey vasiyet etmiş değildir. Velâkin Huzeyfe ana Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)1den naklen haber verdi. (Dedi ki) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Ashabımın içinde on iki münafık vardır. Onlardan sekizi deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremezler. Onlardan sekizine senin namına aîeşden bir kandil yeter. Dördüne gelince :» Bunlar hakkında Şube'-nin ne söylediğini belleyemedim, dedi.

10- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed "b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'mndır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Kays b. Ubâd'dan nakler rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ammâr'a:
— Harbetmeıiize ne dersiniz? Bunu kendi re'yinizle mi yaptınız. Şüphesiz ki re'y ba'zan hata eder ba'zan isabet! Yoksa bu size Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)"m yaptığı bir vasiyet mi? diye sorduk. O da :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bütün insanlara vasiyet etmediği bir şeyi bize vasiyet etmiş değildir, cevâbını verdi. Ve şunu söyledi:
— Şüphesiz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ümmetimin içinde...» tuyurdular. Şu'ue demiş ki: Zannederim bana Huzeyfe rivayet etti, dedi.
Gunder şöyle demiş : Zannederim : Ümmetim içinde on iki münafık vardır. Bunlar deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyecek, onun kokusun da bulamıyacaklardır. Onlardan sekizine senin namına dü-beyle (yâni) omuzlarında meydana çıkacak tâ göğüslerinden yükselecek ateşten bir kandil yetecektir, dedi.

11- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eliû Ahmed El-Kûfî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Vclid b. Cümey rivayet eUi. (Dedi ki) : Bize Ebû't-Tufeyl rivayet etti. (Dedi ki) : Akabelilerden tir adamla Huzeyfe arasında, insanlar arasında olağan bazı şeyler vardı. O adam dedi ki :
— Allah aşkına söyle, Akabeliler kaç kişiydiler? Bunun üzerine cemâat Huzeyfe'ye :
— Madem sordu, ona haber ver, dediler. Huzeyfe şunu söyledi:
— Bize ondört oldukları haber verilirdi. Şayet sen de onlardansan, bu cemâat onbeş kişi olur. Allah'a şehadet ederim ki, onlardan onikisi hem dünya hayâtında, hem de şâhidler dikildiği gün Allah'a ve Resulüne düşmandırlar. Üçünü ma'zur görmüştür. Cemâat:
— Biz ResûlüMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m dellâhm işitmedik. Bu kavmin ne yapmak istediğini de bilmedik. Taşlık bir yerde idi. Yürüdü ve:
«Gerçekten su azdır. Benden önce onun yanma kimse varamaz.» buyurdu. Ama kendinden önce oraya vai"*uş bir kavm buldu da, o gün kendilerine lanet etti, dediler.
Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) ashab tâbirini kullanmakla benim sohbetime nisbet edilenler mânâsını kasdetmiştir. Nitekim ikinci rivayette : Ümmetimin içinde, demiştir.
«Deve iğne deliğinden geçinceye kader...» sözünden murad; ebediy-yen demektir. Yâni; deve nasıl ebediyyen iğne deliğine giremezse, bunlar da ebediyyen cennete giremiyeceklerdir.
Buradaki Akabe, ensârın bey'at ettikleri Mina'daki Akabı değil, Tebûk yolu üzerinde bir yerdir. Tebûk gazasında münafıklar Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gadretmek için orada toplanmış, fakat Teâlâ Hazretleri Resulü Ekremini onlardan korumuştu. Re-sûtüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkasından gelen münafıkların şamatasını duyunca, onları geri çevirmek için Hz. Huzeyfe'ye emir vermiş. Münafıklar onu görünce Allah tarafından kalblerine korku düşerek acele geri dönmüş ve orduya karışmışlardı. Hz. Huzeyfe, Peygamberin yanına dönünce onları tanıyıp tanıyamadığını sormuş; o da yüzleri zırhlı olduğu için kendilerini tanıyamadığını, fakat hayvanlarını tanıdığım söylemişti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)
«Allah onları bana isimleriyle ve babalarının adlanyle haber verdi. Inşaallah sabahleyin onları sana bildiririm.» demişti. Bundan dolayı halk münafıklar hususunda bilâhere dâima Hz. Huzeyfe'ye müracaat et-mislerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu münafıkların kimler olduğunu gizli tutması, fitne çıkmasından endişe ettiği içindir, deniliyor.

12- (2780) Bize Ubeydullah b. Muaz El-Anfcerî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurra b Hâlid, Ebû'z-Zü-beyr'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mürar yoluna kim çıkacak? Gerçekten onun günahları Benî İsrail'in günahlarının affedildiği gibi affedilecektir.» buyurdular. Derken oraya ilk Çikan bizim süvarimiz (yâni) Benî Hazrec'in süvarisi oldu. Sonra cemâatin hepsi geldi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Hepiniz affedil mistir. Yalnız kail devenin sahibi müstesna.» buyurdu. Arkacığmdan biz o adamın yanma vararak :
— Gel Kesûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellen) senin için istiğfar etsin, dedik. Fakat o :
— Vallahi kaybolan hayvanımı bulmanı, benim için sizinkinin benim namıma istiğfar etmesinden daha makbuldür, dedi.
Bu adam kaybolan hayvanını arayan biriydi.

13- (...) Bize bu hadîsi Yahya b. Habîb El-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize

Kurra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Câbir b, AbdİIlah'dan rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Mürar yahut Mirar yoluna kim çıkacak...» buyurdular.
Râvi Muâz'ın hadîsi gibi rivayette bulunmuş. Yalnız o : «Bir de baktık o adam kayıp hayvanını aramaya gelen bir ıbedevî imiş.» demiş.
Seniyye, dağa çıkan sarp yol, demektir. Bazıları iki dağ arasındaki yol mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Mürar, mirar ve merar acı yemişi olan bir ağaçtır. Burada ondan murad; bu isimle anılan bir yerdir, Bu yer Hudeybiye'ye yakındır. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Mürar yoluna kim çıkacak diye sorması, ya çıkılması güç bir yer olduğu yâbut düşman oraya yakın bulunduğu içindir. Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'dan rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem), Tebûk 'de suyun çok az olduğunu haber almış, ashabına :
«Yarın Inşaallah Tebûk suyuna varacaksınız. Ona kim varırsa, ben gelip emretmedikçe, kuşluk zamanına kadar ktmse suya dokunmasın.» diye tenbihde bulunmuş, bunu dellâla ilân ettirmişti. Çünkü su iplik gibi akıyordu. Derken münafıklardan iki adam herkesten önce oraya vararak suya el sürdüler. Bundan dolayı Resûlüllah (SaİIallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine sitem etmiştir. Sonra ashabı o sudan avuçlanyle azar azar alarak bir tuluma koymuşlar. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bu sudan yüzünü ellerini yıkamış, ağzını çalkalamış ve suyu kaynağına iade etmiş. Bunun üzerine su gürül gürül akmağa başlamıştı.
Kızıl devenin sahibinin Ced b. Kays olduğu söylenir. Bu adam münafık idi.

14- (2781) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ehu'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (bu za İbnû Muğî-ra'dır.) Sâbit'dcn, o da Enes b. MâHk'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bizden (yâni) Benî Neccâr'dan bir adam vardı ki, Bakara ile Âl-i İmrân Sûrelerini okumuştu. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e katilik yapıyordu. Derken kaçarak savuştu gitti. Ve ehl-i kitaba katıldı. Onlar kendisini kaldırdılar : Bu adam Muhammed'e kâtiplik yapıyordu, dediler. Ve onu beğendiler. Fakat çok geçemeden aralarında Allah onbn boynunu helak etti. Kendisine bir hendek kazarak, onu içine gömdüler. Ama yer onu yüzüne atmış olarak sabahladı. Sonra döndüler, ona tekrar bir çukur kazarak gömdüler. Yer yine onu yüzüne atmış olarak sabahladı. Sonra döndüler ona tekrar bir çukur kazarak gömdüler. Fakat yer yine onu yüzüne atmış olarak sabahladı. Nihayet onu atılmış olarak bıraktılar,
Bu hadîsi Buhar! «Kitâbu'l-Menâkıb-'de tahric etmiştir. Onun rivayetinde, bu adamın evvelce hıristiyan olup, sonra müslümanlığı kabul ettiği, sonra yine hıristiyanlığa döndüğü bildirilmektedir. Hıristiyanlığa döndüğü vakit kavmine :
«Muhammed benim ona yazdıklarımdan başka bîr şey bilmez.» dermiş. Öldüğü zaman ona derin bir kuyu kazmışlarsa da cesedini yer kabul etmeyip, görenlere ibret olmak üzere onu dışafr atmıştır. Küffâr bunu görünce : Bu işi Muhammed ile ashabı yapmıştır. Onlardan kaçtığı için onun kabrini eşip, cesedini çıkardılar, diyerek onu daha derin bir kuyuya gömmüşlerse de, cesedini yine yer kabul etmeyip yüze atmış. Üçüncüde daha derin kazdıkları halde, yine dışarı atmış. Nihayet bunun insan işi olmadığına kanâat getirerek, onu gömmekten vaz geçmişlerdir.

15- (2782) Bana Ebû Küreyb Muhammcd h. AhV rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs (yâni; İbnü Gıyas), A'meş'dcn, o da Ebî Sitfyan'dan, o da CâbirMen naklen rivayet etti ki: Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seferden gelmiş. Medine yakınına geldiği vakit ııcrdeyse atlıyı gömecek derecede şiddetli bir rüzgâr esmiş. Câbir demiş ki, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem);
«Bu rüzgâr bir münafık öldüğü için gönderilmiştir.» buyurdular. Medine'ye geldiğinde gördü ki : Münafıklardan büyük bir münafık ölmüştür.

16- (2783) Bana Abbâs b. Abdî'1-Azîm EKAnberî rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muhammed Nadr b. Muhammcd b Musa El-Ycmâmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrınıe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tyaz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet elti. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birlikte sıtmalı bir ilamı dolaşmaya gittik. Ben elimi onun üzerine koyarak :
— Vallahi bugünkü gibi şiddetle hararetli bir adam görmedim, dedim. Bunun üzerine Nebiyyıllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben size kıyamet gününde bundan daha şİddefle hararetli birini haber vereyim mi?» dedi. Ve o gün ashabından bulunan iki adam için :
«Hayvanlara binmiş giden şu iki adam!» buyurdular.

17- (2784) Bana Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet e (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şcybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üb me rivayet etti. Her ikisi dediler ki: Bize TJbeyduIIa rivayet etti. H
Bize Muhammed b. Müsennâ dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Vehhab (yâni; Sakafî) haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ubeydıllah, Nâfî'den, o da İbnû Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Münâfıkın misâli iki sürü arasında hayretle kalan koyun gibidir. Kimi o sürüye gider, kimi bu sürüye!»

(...) Bize Kuteybet b. Saîd rivayet etti. (Dedi İbni Abdirrahman El-Kaâri) Musa b. Ukbe'den, c Ömer'den, o da Peygambe

(Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) dîsin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o:
«Bir defa o sürüye, bir defa bu sürüye hücum eder.» dedi.
Münafık öldüğü zaman şiddetli rüzgar çıkması, ona bir ceza ve ölümüne alâmet olmak ve şerrinden kulların rahata emdiğini bildirmek içinidir.
iki münâfıkın ashabdan sayılmaları hakikatin sahabe oldukları için değil, zahiren müslüman göründükleri içindir,
Bu rivayetler âhirette münafıkların şiddetle azab göreceklerine delildirler.
Münafıkların delibaş koyuna benzetilmesi m|üslümanlarîa müslüman, kâfirlerle kâfir göründükleri içindir.

Kıyametin ve Cennetle Cehennemin Sıfatı Bahsi

18- (2785) Bana Ebû Bekr b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muğîra (yâni; El-Hızâmî) Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlülluh (Sallallahü Aleyhi ve Sd/em/den nakler rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) ;
«Kıyamet gününde semiz, İri bir adam gelecek. Fakat Allah İndinde bîr sivrisineğin kanadı kadar ağırlığı olmayacaktır, (Bîr de onlar için K;-yâmet gününde tartı dikmeyiz...) âyetini okuyun.» [6] buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri , Kehf Sûresinin tefsirinde tahric etmiştir.
Hadîsin. Hz. Ebû Hüreyre rivayetinde : Kıyamet gününde uzun, iri, yiyici ve içici bir adam gelecek... denilmiştir. Böyle bir adamın Allah indinde sivrisineğin kanadı kadar ağırlığı olmaması hiç bir kıymeti olmadığından kinayedir.
Hadîs-i şerif semizlik ve şişmanlığı zemmetmektedir.
Âyeti okuyun sözü zahire göre hadîsdendir. Maamafih sahabinin sözü olması ihtimali de vardır.

19- (2786) Bİze Ahmcd b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl (yâni; îbni Iyâz) Mansur'dan, o da İbrahim'den, o da AMde's-Sclmânî'dcn, o da Abdullah b. Mesud'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir âlim Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Seilem) 'e gelerek.
— Yâ Muhammedi Yahut Yâ Eha'l-Kâsım! Şüphesiz ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde gökleri bîr parmak üstünde, ye'rleri bir parmak üstünde, dağlarla ağaçları bir parmak üstünde, su ile toprağı bir parmak üstünde, şâir mahlûkatı da bir parmak üstünde tutacak, sonra onları sallayarak:
— Melik benîm; Melik benim; buyuracaktır, dedi. Bunun üzerine Kesûlüllah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) bu âlimin söylediğine şaşarak 'onu tasdik için güldü. Sonra şu âyeti okudu :
«Onlar Allah'ı hakktyle takdir etmemişlerdir. Halbuki Kıyamet gününde bütün yer ve gökler onun sağ elinde dürülüp toplanacaklardır. Onu tenzih ederim. O müşriklerin koştukları şirkten münezzehdİr.» [7]

20- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshak b. İbrahim rivayet jetti. Her iki râvi Cerir'den, o da Mansur'dan bu i sn adla rivayette bulumıuş-lardır. Mansûr: Yahudilerden bir âlim Resûlüllah (Sallallahü Aleyh; ve Sellem)'e geldi, diyerek Fudayl'ın hadîsi gibi rivayette bulunmuş. Fakat: «Sonra onları sallayacak...» dememiştir. O şunu söylemiştir:
— Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem) 'in onun söylediğine şaşarak kendisini tasdik için güldüğünü gördüm. Hattâ yan dişleri göründü. Sonra Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem):
«Onlar Allah'ı hakkıyle takdir etmediler.» dedi ve âyeti okudu.

21- (...) Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. (Ded ki) : Ben İbrahim'i şöyle derken işittim: Alkame'yi dinledim, şunu söylüyordu: Abdullah dedi ki: Ehl-i Kitabdan bir adam Resûlüiiah (SallallahU Aleyhi ve Selîem)'e gelerek:
— Yâ Eba'l-Kâsim! Şüphesiz ki, Allah gökleri bir parmak üzerinde, yerleri bir parmak üzerinde, ağaçlarla toprağı bir parmak üzerinde, mah-lûkatı da bir parmak üzerinde tutacak; sonra :
— Melik benim, Melik benim! buyuracaktır, dedi. Abdullah demiş ki: Bunun üzerine Peygamber (Salîallahii Aleyhi ve Se';lem)"m güldüğünü gor-düm. Hattâ yan dişleri göründü. Sonra :
«Onlar Allah'ı haklayle takdir etmediler.» âyetini okudu.

22- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler1 ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İsbak b. İbrahim ile Alî b. Haşrem de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İşet b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Osman b. Ebî Şcybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isıiadla rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki : Her birinin hadîsinde : «Ağaçları bir parmak üzrinde ve toprağı bîr parmak üzerinde...» ifâdeleri vardır. Cerir'in hadîsinde: «Mahlûkatı da bir parmak üstünde...» ifâdesi yoktur. .Lâkin onun hadîsinde: «Dağları da bir parmak üstünde...» ibaresi vardır. Cerir'in hadîsinde şu ziyâde de vardır: «Onu tasdik için söylediğine şaşarak...»
Bu hadîsi Buhârî, Ziimcr Sûresinin tefsirinde ve «Kitâfeu't-Tevhid»'de; Tirmizî ile Nesâî dahi «Kitâbu't-Tefsir»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Habr ve Ilıbr : Âlim demektir. Bu kelime umumiyetle yahudilerin âlimleri hakkında kullanılır.
Hadîs-i şerif sıfat hadislerindendir. Bunlar hakkında ulemânın iki mezhebi olduğunu evvelce görmüştük. Yine hülâsa edelim ki: Bir mezhebe göre el, parmak v.s. gibi uzuvlar Allah Teâlâ hakkında mümtenf
yâni; imkânsız olduğu için, bu gibi kelimelerin hak olduğuna itikad etmek ve mânâlarım Allah'a havale kılmak gerekir. Diğer

mezhebe göre bunlar te'vil olunurlar. Bu takdirde buradaki parmaktan murad; muktedir olmaktır.
Hadîsin zahirine bakılırsa, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) yâ-hûdî âlimini tasdik için gülmüştür. Kaadî Iyâz'la bazı kelâm ulemâsına göre ise, onun gülmesi tasdik için değil, yahûdî âliminin söylediklerini red ve inkâr içindir. O yahudinin kötü itikadına şaşmıştır. Çünkü yahudilere göre Ccnâb-ı Allah cisimdir. Hadîsdeki (onu tasdik için) sözü râvi tarafından söylenmiştir. Nevevî birinci mânâyı daha zahir bulmaktadır.
Resûlüiiah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gülmesinden murad; tebessümüdür.

23- (2787) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana İbnû Müseyyeb rivayet etti ki, Ebû Hü-reyre şöyle diyormuş : Kesûlülîah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Kıyamet gününde Allah Tebareke ve Teâla yeri kabzeder, göğü de sağ eliyle dürer. Sonra : Melîk benim! Nerede yerin melekleri? buyurur.»

24- (2788) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) :
Bİze Ebû Üsâme, Ömer b, Hamza'dan, o da Salını b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdullah "b. Ömer haber verdi. (Dedi ki) : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Allah (AzzeveCelle) Kıyamet gününde gökleri dürecek; sonra onları sağ eline alacaktır. Sonra : Melik benim; cebbarlar nerede? Nerede mütekebbİrler? diyecektir. Sonra sol eliyle yerleri dürecek. Sonra : Melîk benim. Cebbarlar nerede? Nerede mütekebbİrler? buyuracaktır.»

25- (...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Yakub (yâni; İbni Abdirrahman) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Kâzim, Ubey-dullah b. Miksem'den rivayet etti ki, kendisi Abdullah b. Ömer'in, Resûlülİah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'i nasıl taklid ettiğine bakmış:
«Allah (Azze ve Ceile) gokleriyle yerlerini ikî eliyle tutacak ve : Allah benim! Melik benim! buyuracaktır.» demiş. Parmaklarını yummuş ve açmış.
(Abdullah demiş ki :) Hattâ minbere baktım, altından "bir şey kıpırdıyordu. Kendi kendime : Acaba bu minber Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i düşürecek mi, dedim.

26- (...) Bire Saîd h. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Aziz b. EM Hazim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Ubeydullah b. Miksem'den, o da Abdullah h. Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i minber üzerinde gördüm:
«Cebbar (AzzeveCelle) gökleriyİe yerlerini iki eliyle tutacak...» buyu-ruyordu. Sonra Ya'kub'un hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbu'r-Rikâk» ile «Kitâbu't-Tevhid»'de; îbni Ömer rivayetini «Kitâbu't-Tevhid»'de tahric etmiştir.
Bu rivâyetlerdeki iki el tâbiri kudret mânâsına te'vil olunmuştur. Çünkü biz insanlar işlerimizi ellerimizle görürüz. Bundan dolayı bize anlayacağımız şekilde hitab olunmuştur. Sağ ve sol el tâbirleri misâl tamamlanmak için zikredilmişlerdir. Çünkü biz kıymetli gördüğümüz şeyleri sağ elle, başkalarını sol elle tutarız. Bir de bizim nazarımızda sağ el solun göremediği işleri görür. Göklerin yerden daha büyük oldu&u malûmdur. Bu sebeple onları sağ ele, yerleri de sol ele izafe ederek istiârevi bizim zihinlerimize daha açık surette ifâde etmiştir. Hakikatte Allah Teâlâ bir şeyin Kendisine daha ağır, diğerinin daha hafif olmasıyle vasıflanamaz. Kaadîjffyâz diyor ki: «Bu hadîsde üç kelime var, hepsi toplamak mânâsına gelir. Bunlar: Kabzeder, dürer ve alır kelimeleridir.
Peygamber (Salhllahü Atevhi ve Selîem) 'in -parmaklarını yumup açması Allah'ın rrjıâhlûklarıni toplamasını temsilen anlatmak içindir.»
Minberin titremesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeVem)*m bu işaretini yaparken hareketinden ileri gelmiş olabilir. Maamafih Kaadî Iyâz işittiğinin heybeti sebebiyle kendiliğinden titremiş olabileceğine de ihtimal vermektedir. Nitekim hurma kütü&ü de ağlamıştı. Neticede Kaadî Tyâz şunları söylemiştir: «Bu hadîslerde vârid olan müşkil kelimelerden Peygamber (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ne kasdettiğini Allah bilir. Biz Allah Teâlâ'ya ve sıfatlarına iman eder, ona hiç bir şeyi benzetmez, onu da hiç bir şeye benzetmeyiz. Onun misli yoktur. Hakkıyle işiten, gören odur. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ne söylediyse haktır, doğrudur. Anlayabildiğimiz bir şey varsa Allah'ın lütfü keremiyledir. Anlayamadıklarımıza ise iman eder; ilmini Allah Teâlâ'ya havale eyleriz.» «Nerede yeryüzünün melikleri?» suâli bütün canlılar öldükten sonra sorulacaktır.

1- Mahlukatın İlk Yaradılışı ve Âdem (Aleyhisselâm)'ın Halkedilmesi Babı

27- (2789) Bana Süreye b. Yûnus ile Hânın b. Abdillah rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccac b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbnti Cüreyc şunu söyledi: Bana İsmail b.-Ümeyye, Eyyûb b. Hâlid'den, o da Ümnıü Seleme'nin azatlısı Abdullah b. Râfi'den, o da Ebû Hürey-re'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Resûlüllah (SalîaHahü Aleyhi ve Seîîem) etimden tutarak şöyle buyurdular :
«Allah (Azze veCelle) yeri cumartesi günü yaratmış, o toprakta dağları pazar günü, ağaçlan pazartesi günü, sevilen şeyleri salı günü, nuru çarşamba günü yaratmış. Yerin üzerine hayvanları perşembe günü yaymıştır. Adem (Aleyhisselâmi'ı da cuma

günü ikindiden sonra mahlûkatın en sonunda ve cum'a saatlerinin nihâyetinde, ikindi ile akşam arasında yaratmıştır.»
tbrâhim dedi ki: Bise Bistâmî (bu zat Hüseyn b. îsâ'dır) ile Sehl b. Ammâr, tbrâhim b. binti Hafs ve başkaları bu hadîsi Haccâc'dan rivayet ettiler.
Hadîsdeki mekruh yâni; sevimsiz şeylerden murad; demir v.s. gibi yerden çıkan madenler ve bir şeyin ıslâhına yarayan maddelerdir. Bazı rivayetlerde nur yerine nûn denilmiştir. Nûn, balık demektir. Teâla Hazretleri, gerek nuru gerekse balığı çarşamba günü yarattığı için rivayetler
Sarasında münâfaât yoktur. Hz. Âdem'in bütün mahlûklardan sonra (yaratılması illet-i gâiye (asıl maksat) menzilesinde olduğu içindir. Uls-İmâdan bir cemaata göre Âdem (Aleyhisselâm) cuma gününün icabet jsaatında yaratılmıştır. Teâlâ Hazretlerinin muhtelif mahlûkatim haftanın ayrı ayrı günlerinde yaratmasındaki hikmet bizce malûm değildir.

2- Öldükten Sonra Diriltip Hasretmek ve Kıyamet Gününde Yerin Sıfatı Hakkında Bir Bab

28- (2790) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : föize Ilâlid b. Mahled, Muhammed b. Ca'fer h, Ebî Kesîr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Hâzim b. Dînar, Sehl b. Sa'd'dan rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Seilem):
«Kıyamet gününde insanlar beyaz, kızıl beyaz, beyaz unun çöreği gibi bir yerin üzerinde toplanacak, orada hiç kimse İçin bir alâmet olmayacaktır.» buyurdular.

29- (2791) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Müshir, Dâvud'dan, o da Şa'bî'dcn, o da MesrûkMan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye Allah (Azze ve Celle) Jnin :
«O gün yer, yerden başka bir kılığa değişecek, göklerde Öyle olacak...» [8] âyet-i kerîmesini sordum, İnsanlar o gün nerede olacak yâ Resûlallah? dedim. «Sırat üzerinde!» buyurdular.
Sehl rivayetini Buhârî «Kitâbu'r-Rikâk»'da tahric etmiştir.
Muhtelif rivayetlerden anlaşıldığına göre, kıyamet gününde insanların haşrolunacakları yer dünyadan başka olacak, insanlar haşr için dünyadan oraya aktarılacaklardır. Hz. Abdullah b. Mes'ud 'dan rivayet edilen bir hadîse göre, değişen yer gümüş gibi sâf olup, üzerinde kan dökülmemiş, günah işlenmemiştir.
Afra: Kızıla çalar beyaz demektir. Nakıy, beyaz un'dur. Mahşer yeri beyaz undan yapılmış çöreğe benzetilmek suretiyle Allah Teâlâ'nın azametine lâyık bir yer olduğu anlatılmıştır. Alâmetden murad; ev, bina gibi bir eser bulunmamaktır. Bununla dünya toprağına işaret buyurul-muş. Onun yok olup, gittiği ve kulların onunla alâkası bittiği anlatılmak
istenmiştir.
Müslim sarihlerinden Übbî'ye göre ikinci rivayetteki sırattan murad; malûm sırat köprüsü olabileceği gibi, mahlûkatm üzerinde duracakları başka bir yer olmak ihtimâli de vardır. Hatta bu ihtimal daha kuvvetlidir. Çünkü bir hadîsde :
«Âişe : Yer değiştirildiği vakit, insanlar nerede olacak? diye sormuş : Onlar köprünün yanında karanlıkta olacaklardır. Köprü sırattır, buyurmuşlar.» denilmektedir.

3- Cennetliklerin Ağırlanması Babı

30- (2792) Bize Abdu'I-Melik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hâlid b. Yezid, Saîd b. Ebî Hilâl'den, o da Zeyd b. Eslem'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîdi Hudrî'den, o da Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellemj'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Kıyamet gününde yer bir çerek olacak. Onu Cebbar kendi yed-i kudretiyle sizden birinizin seferde çöreğini elden ele çevirdiği gibi, cennetliklere ikram olmak üzere çevirecektir.»
Ebû Saîd demiş ki : Az sonra yahudilerden bir adam gelerek: — Rahman olan Allah sana bereket versin ey Eba'l-îvaâsım. Kıyamet giınünde cennetliklerin ağırlanacağı şeyi sana haber vereyim mi? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
<Hay hay!» Duyurdular. Yahudi: (Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibi) :
— Yer bir çörek olacak, dedi. Bunun üzerine ResûlüllaVı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize baktı, sonra güldü, hattâ yan dişleri göründü. Yahudi:
— Sana onların katığını haber vereyim mi? dedi. «Hay hay!» buyurdular. Yahudi:
— Onların katıkları bâlâm ile nûn'dur, dedi. (Oradakiler) :
— Bu ne demektir? diye sordular.
—Öküzle balıktır. Onların ciğerlerinin kenarından yetmiş fora kişi yiypcektir, dedi.

31- (2793) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Halid b.Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurra rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed, Ebû Hüreyre'den rivayet etti (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
<Bana yahudilerin on kişi tabi olsa, yeryüzünde müslüman olmadık yahudi kalmazdı> buyurdular.
Onlar bu ekmeği cennete girmeden durak yerinde yiyecek, orada beklerken acıkmıyacaklardır.
Nûn: Bilittifak balık mânâsına gelirse de, bâlâmın mânâsı hususunda ihtilâf edilmiş ve birçok muzdarib kaviller ortaya atılmıştır. Bu kavillerden Kaadî Iyâz ile diğer muhakkıklarm ihtiyar ettikleri en sahih olanına göre kelime İbrânî olup, öküz mânâsına gelir. Nitekim Yahûdî de onu öküz diye tefsir etmiştir. Kelime Arabca olsa Ashab-ı kiram onu bilir, sormağa ihtiyaçları kalmazdı. Hattabî'ye göre ya-hudî bu kelimeyi anlaşılmasın diye takdimli tehirli söylemiş olabilir. Aslı leâdır.

îbrânîde mânâsı yaban öküzü demektir.
Zâidetü'l-Kebid: Karaciğer ziyadesi demektir. Bu ziyâde karaciğere takılı bir parça olup, hayvanın en lezzetli yeridir.
HcsÜMillah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in gülümsemesi kendisinin vahy suretiyle haber verdiklerini yahudinin Tevrat'tan naklen söylemesine şaştığı içindir.
Yetmiş bin kişi mes'elesine gelince : Kaadî Iyâz'in beyânına göre ihtimâl bunlar soruşuz hesapsız cennete girecek olanlardır. Maamafih bu adetten çokluk kastedilmiş olması da muhtemeldir.
Ebû Hüreyre rivâyetindeki on yahudiden murad; bazılarına göre yahudilerin âlimleridir. Bir takımları bunlardan murad; yahudilerin meşhur reisleri Ebû Yâsir, Ka'b b. Eşref v.s. olduğunu söylemişlerdir.

4 - Yahudilerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ruhu Sormaları ve Teala Hazretlerinin: «Sana Ruhu Soruyorlar...» Âyeti Babı

32- (2794) Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbrahim AlkameMcn, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir defa ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\e birlikte bir ekinlikte yürüyordum. Kendisi bir hurma dalına dayanıyordu. Aniden yahudilerden bir cemaatın üzerine uğradı. Yahudiler birbirlerine:
— Ona ruhu sorun! dediler. Ve şöyle konuştular:
__ Ona sormaya sizi sevkeden nedir? O sizin karşınıza hoşlanmadığınız bir şeyle çıkmıyor! Fakat yine de ona sorun! dediler. Bunun üzerine biri kalkıp gelerek ona ruhu sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se'lem' sükût buyurdu. Ona hiç bir cevab vermedi. Anladım ki, kendisine vahy geliyor. Yerimde durdum. Vahy inince şö'yle buyurdular:
«Sana ruhu soruyorlar. (Dedi ki) : Ruh RabbİmIn işidir. Size ilim nâmına ancak az bîr şey verilmiştir.» [9]

33- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd El-Eşecc rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki rivayet etti. H.
Bize İshak b. îhrâhim El-Hanialî ile Alî b. Haşrem dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsa b. Yûnus haber verdi.
Her iki râvî A'meş'den, o da İbrahim'den,- o da AlkameMen, o da Abdullah'dan naklen rivayet etmişlerdir. Abdullah: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'le birlikte Medine'de bîr ekinlikte yürüyordum, diyerek Hafs'ın hadîsi gibi rivayet etmiştir. Şu kadar var ki, Veki'in hadîsinde : «İlimden size ancak az bir şey verilmiştir.» İsa b. Yûnus'un hadîsinde ise İbnû Haşrem'in rivayetinden olmak üzere: «Onlara ilimden ancak az bir şey verilmiştir.» ibareleri vardır.

34- (...) Bize Ebû Saîd El-Eşecc rivayet etti. (Dedi ki) : Abdullah b. İdris'i şöyle derken işittim. Ben A'meş'den dinledim. Bu hadîsi Abdullah b. Mûrra'dan, o da Mesruk'dan, o da Abdullah'dan naklen rivayet ediyordu. Abdullah şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) bir hurmalık içindeydi. Bir hurma dalma dayanıyordu...
Sonra râvî yukarkilerin A'meş'den rivayet ettikleri hadîs gibi nak-letmiştir. O rivayetinde:
«Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.» demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «İlim», «Tevhid», «Tefsir» ve «İ'tisam» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Tefsir» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Tirmizî : «Bu hadîs hasen sahihtir.» demiştir.
Mârâbeküm: Tâbiri, sizi ona sual sormaya ne şevketti? mânâsına geldiği gibi: Size bu hususta şüphe veren odur ki, ona sormaya muhtaç oluyorsunuz? mânâsına da gelebilir. Bazıları bu hadîsdeki «Eskete» kelimesine sükût buyurdu, mânâsı vermiş. Bir takımları boynunu önüne eğdi, diğerleri de, ondan yüz çevirdi, demişlerdir.
Ma'zirî diyor ki: «Ruh ve nefis hakkında söz söylemek en derin ve ince meselelerdendir. Bununla beraber insanlar bu babda çok söz söylemiş, birçok eserler te'lif etmişlerdir. Ebû'l-Hasen E1-Eş'arî ruh, giren-çıkan nefestir, demiş; İbnû Bâkıllâni, Eş'ari 'nin söylediği ile hayat arasında müteredd it bir şeydir, demiş; bir takımları ruhun lâtif bir cisim olup, zahirî cisimlere ve a'zaya iştirak ettiğini söylemiş, bazıları da: Ruhu Allah'dan başka kimse bilmez, demişlerdir. Cumhura göre, ruh malûmdur. Onlar da bu kaviller üzerinde ihtilâf etmiş; kimisi ruh kandır, demiş; bazısı daha başka bir şey söylemiştir. Âyet-i kerîme'de ruhun bilinmeyeceğine, onu Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) in bilmezliğine delil yoktur. O ancak âyet-i kerîmedeki beyanatla cevab vermiştir.»
Ruhla nefsin aynı şey olup olmadığı da ihtilaflıdır. Esah olan kavle göre bunlar ayrı ayrı şeylerdir.

35- (2795) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Abdullah b. Saîd EI-Eşec rivayet etliler. Lâfız Abdullah'ındır. (Dediler ki) : Bize VekİI' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû'd-Duhâ'dan, o da Mesruk'dan, o da Habbab'dan naklen rivayet etti. Habbab şöyle demi; : Benim Âs b. Vâil'-de alacağım vardı. Onu almak için kendisine gittim de bana :
— Muhammed'e küfretmedikçe sana asla bir şey ödemem, dedi. Ben de kendisine:
— Sen ölüp sonra dirilinceye kadar, ben Muhammed'e asla küfrede-mem, dedim.
— Ben öldükten sonra dirilecek miyim? Öyleyse mala ve çoluğa -Çocuğa döndüğüm vakit sana borcumu öderim, dedi.
Veki demiş ki : A'meş de böyle söyledi, dedi ki: Bunun üzerine şu âyet indi:
«Bizim âyetlerimize küfredene ne dersin. Bana mutlaka mal ve çoluk çocuk verilecektir, dedi.» Âyet tâ:
«Bize yalnız başına gelecektir...» cümlesine kadar inmiştir.

36- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ-viye rivayet etti. H.
Bize İbnû Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize balram rivayet etti.

H.
BİZe İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir haber verdi.
II.
Bize İbnû Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnadla VekİI'm hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır. Cerir'in hadîsinde : «Dedi kİ : Câhiliyyet devrinde demirci idim. Âs b. Vâile bir iş yaptım da, ondan alacağımı istemeğe gittim.» ibaresi de vardır.
Bu hadîsi Buharı, «Buyu'», «Tefsir» ve «İcâre» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Kitâbu't-Teisir»'de muhtelif râvilerden tah-ric etmişlerdir.
Âs İbni Vâil câhüiyyet devrinin zmdıklarmdaridır. Mukâtil'in beyânına göre Hz. Habbab kuyumcu imiş. Âs îbni Vâile zînet yapmış. Ücretini isteyince : «Siz cennette ipek, altın, gümüş olduğunu söylemiyor musunuz?» demiş. Habbab : Evet! cevâbını vermiş. Öyle ise aramızda buluşacağımız yer cennet olsun, demiş1. Ve onunla alay etmiş. Bunun üzerine hadîsde zikri geçen âyet-i kerîmi İnmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Demircilik, kuyumculuk gibi san'atlar, doğruluk göstermek şar-tıyîe sahibine bir nakısa sayılmazlar.
2- Alay eden kimsenin sözleri kıyamete kadar Allah'ın gazabına sebep olurlar.
3- Borcunu ödemeyen kimseye karşı şiddet göstermek

5 –Teala Hazretlerinin ; «Sen Aralarında Allah Onları Azab Edecek Değildir...» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab

37- (2796) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Abdû'l-Hanıid Ez-Ziyâdî'den rivayet etti. O da Enes b. Mâlik'i şunu söylerken işitmiş. Ebû Cehl:
— Alîahım! Eğer bu senin tarafından gelen hak (din) ise, bi; k gökten taş yağdır. Yahut bize acıklı bîr azab getir, dedi. Bunun üze ine şu âyet indi:
«Sen aralarında iken Allah onları azab edecek değildir. Onlar ettikleri müddetçe dahi Aüah kendilerini azab edecek değildir. On lir Mes-cid-i Haram'dan men edip dururken, neden Allah kendilerini azab etmiyecekmiş![10] ilâh.»
Bu hadîsi Buhârî Enfaî Sûresinin tefsirinde tahric etmiştir.
Bazı rivayetlerde bu sözü Nadr b. Hâris'in söylediği bildirilmiştir. Maarnafih rivayetler arasında mûnafaat yoktur. Çünkü aynı sözü ikisinin de söylemiş olması mümkündür. Filhakika Nadr b. Haris, İrân'a gitmiş, onların kıralları Rüstem ve tsfendi-yar'a dâir bir şeyler öğrenmişti. Dönüşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) "in Allah tarafından gönderildiğini ve insanlara Kur'ân okurduğunu işitince Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bulunduğu meclislerde o da İran'a öğrendiklerini hikâye eder. Sonra : Hangimiz güzel kıssa anlatıyor? Ben mi? Muhammed mi? diye sorarrnış. Bundan dolayıdır ki, Bedr'de esir alındığı vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun boynunun vurulmasını emir buyurmuş ve öldürülmüştür.

6- Gerçekten İnsan Zenginliğini Görünce Azar... Âyet-i Kerimesi Babı

38- (2797) Bize Ubeydullah b. Muai ile Muhammed b. Abdi'I-A'Ia [El-Kaysî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mu'temir babasından rivayet 'etti. (Demiş ki) : Bana Nuaym b. Ebî Hind, Ebû Iîâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti (Demiş ki) : Ebû Cehl:
— Muhammed sizin aranızda halâ yüzünü toprağa sürtüyor mu? dedi. Kendisine : Evet! cevabı verildi. Bunun üzerine :
— Lât ve Uzza'ya yemin ederim kî onu, bunu yaparken görürsem mutlaka boynuna basarım. Yahut mutlaka yüzünü toprağa gömerim, dedi. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) namaz kılarken onun yanına vardı. Boynuna basmak niyetinde idi, fakat birdenbire onu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler. Kendisine :
— Sana ne oldu? denildi.
— Gerçekten onunla benim aramda ateşten bir hendek, korkunç bir Şey ve bir takım kanatlar var, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Alevh' ve Seilem) de:
«Bana yaklaşmış olsaydı melekler onu birer birer uzuvlarını koparırdı!» buyurdular.
Râvi demiş ki: Bunun üzerine Allah (Azze veCelle) —Ebû Ilüreyre'-nin hadîsinde midir, yoksa duyduğu bir şey midir bilmiyoruz—:
«Hayır! Gerçeklen İnsan kendini zengin görünce azar. Hiç şüphe yok ki, dönüş RabbİnedIr. Bir kulu namaz kılarken meneden kimseye ne dersin? Ya hidâyet üzere ise; veya takvayı emrederse ne dersin! Yalanladı ve dönüp gitti ise (Ebû Cehl'i kastediyor) ne dersin? Bilmez mi ki, Allah görüyor! Hayır! Eğer vazgeçmezse mutlaka alnına yapışacağız. Yalancı, günahkâr alına! O meclisini çağırsın. Biz zebanileri çağıracağız! Hayır! Ona itaat etme I» [11] âyetlerini indirdi.
Ubeydullah kendi hadîsinde ziyâde etti: «Ve ona ne emretti ise etti.» dedi.
İbra AhdİI'1-A'lâ da: -Meclisini yâni; kavmini çağırsın...* ibaresini ziyâde etti.
Anlaşılıyor ki, Ebû Cehl zenginliğine güvenerek fazla şımarmış, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in namaz kılmasını, Muhammed yüzünü toprağa sürtüyor mu? diye alaylı bir edâ ile sormuş. Kıldığını anlayınca, taptığı en büyük putlardan lât ile uzza'ya yemin ederek onu namaz kılarken görürse mutlaka boynuna basacağına söz vermiştir/ Fakat bu kadar alayişle ilân

ettiği kahramanlık komedisi az sonra pek gülünç bir hezimetle nihayete ermiş, boynunu toprağa gömmek için gittiği Resûl-i Kibriya'nın kılına bile dokunamadan neye uğradığını anlayamamış, birdenbire geri dönmüştür. Ve her halde yalanı şanına yedirememiş olacak ki, o anda gördüklerini dosdoğru söylemiştir. Evet, Ebû Cehil o anda önünde ateşten bir hendek, korkunç bir manzara ve meleklerin kanatlarını görmüştür. Allah her şeye kadirdir. Resûl-ü Zişânını insanların şerrinden koruyacağına kefil olmuş ve böyle nice tehlikeli anlarda çeşitli mucizelerle onu korumuştur. Bu hususta hadîsler çoktur.

7- Duman Babı

39- (2798) Bize tshak b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir Mansûr'dan, o da Ebû'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'dar naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Abdullah'ın [12] yanında oturuyorduk. Kendisi de aramızda yaslanmıştı. Derken ona bir adam gelerek :
— Yâ Ebâ Abdirrahman! Gerçekten Kinde kapıları yanında bir hikayeci kıssa anlatıyor ve duman mucizesi gelerek kâfirlerin canlarını alacağını, mü'minlerinse ondan nezle şeklinde müteessir olacaklarını söylüyor, dedi. Bunun üzerine Abdullah kızarak oturdu ve şunları söyledi:
— Ey insanlar! Allah'dan korkun! Sizdeıı kim bir şey bilirse, bildiğini söylesin. Bilmeyen de, Allah bilir, desin. Çünkü birinizin bilmediği bir şey için, Allah bilir, demesi en büyük ilimdir. Gerçekten Alîah (Azze ve Ceîle) Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e :
«Ben bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Ben tekellüf yapanlardan da değilim de!» [13] buyurmuştur.
Şüphesiz Resûlüllüh (Sallaîlahü Aleyh- ve Selleni) insanlarda bir gerileme gördüğü vakit :
«Atlahım! Yûsuf'un yedi (sene) si gibi yedi (sene)!» buyurmuştu. Müteakiben başlarına öyle bir kıtlık gelmişti ki, her şeyi silip süpürmüş. Hattâ açlıktan deri ve İaşeleri yemişlerdi. Onlardan biri gökyüzüne bakarak duman şeklinde bir şey gördü. Hemen Ebû Süfyan gelerek :
— Yâ Muhammedi Sen Allah'a tâatı ve akrabaya yardımı emrederek geldin. Ama kavmin helak oldular. İmdi onlar için Allah'a dua et, dedi. Allah (Azze veCetle):
«Semânın insanları saracak aşikâr bir duman getireceği günü gözeî! Bu acıklı bir azabdır.» [14] âyet-i kerîmesini:
«Şüphesiz ki, siz döneceksiniz...» kavli kerîmine kadar fcuyurdu Abdullah şöyle dedi : Hiç hakkında :
«O gün biz en büyük savlette tutacağız, biz İntikam alacağızla [15] buyurulan günde âhirdin azabı açılır mı? Batşe, Bedir günüdür. Duhan ayeti batşe, lızâm ve rûm âyeti geçmişlerdir.

40- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki : Bize Ebû Muâviye ile Veki' rivayet ettiler. H.
Bana Ebû Saîd El-Eşec de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki verdi. H.
Bize Osman b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Biz rivayet etti.
Bunların hepsi A'meş'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize Yahya "b. Yahya ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da MüsHm b. Subeyh'den, o da Mesrûk'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah'a bir adam gelerek:
— Mescidde kendi re'yiyle Kur'ân'ı tefsir eden bir adam bıraktım. Şu âyeti tefsir ediyor:
«O gün semâ aşikâre bir duman getirecektir.» Bu adam: İnsanlara kıyamet gününde bir duman gelecek ve canlarını alacak, hattâ ondan nezleye tutulmuş gibi olacaklar diyor, dedi. Bunun üzerine Abdullah şunları söyledi:
— Her kim bir ilim biliyorsa, onu söylesin. Bilmeyen de, Allah bilir, desin. Çünkü bir adamın bilmediği hir şey için, Allah bilir, demesi anlayışından ma'duddıır. Bu mes'ele şöyle olmuştur. Kureyş (kabilesi) Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Seilem) 'e âsi gelince onların aleyhine Yûsuf'un seneleri gibi seneler gelmesine dua etti. Bunun üzerine onlara kıtlık ve şiddetli meşakkat isabet etti. O derecedeki adam semâya bakıyor da, açlıktan kendisi ile semâ arasında duman gibi bir şey görüyordu. Kemikleri bile yediler. Nihayet Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'c bir adara gelerek:
— Yâ Resûlallah! Mudar (kabilesi) için Allah'a istiğfar et! Çünkü onlar helak oldular, dedi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem)'.
«Mudar için mi? Sen hakikaten cüretkârsın!» buyurdu. Arkacığmdan onlar için duâ etti. Allah (Azze veCelle) de:
«Biz azabı biraz açacağız, siz gerçekten (yine) döneceksiniz.» [16] âyetini indirdi. Ve kendilerine yağmur verildi. Onlar refaha kavuşunca yine eski hallerine döndüler. (Bu sefer) Allah (Azze ve Celle) de:
«Semânın insanları saracak aşikâr bîr duman getireceği günü gözet! Bu acıklı bir azabdır.»
«O gün biz en büyük savletle tutacağız. Biz intikam alacağız.» âyetlerini indirdi. Abdullah, bundan Bedir gününü kastediyor, demiş.

41- (...) Bize Kuteyhe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebu'd-Duha'dan, o da Mesrûk'dan, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) ; Beş şey vardır ki, bunlar geçmişlerdir. Duman, Hizâm, rûm, batşe ve kamer,

(...) Bize Ebû Saîd El-Eşec rivayet etti. (Dedi ki) : Bixe Yeki' rivâ-et etti. (Dedi ki) : Bize A*meş bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

42- (2799) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.

Bize Ebû Bekr h. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den, o da Katâde'den, o da Azra'dan, o da Hasen El-Uranî'den, o da Yahya b. Cezzâr'dan, o da Abdurrahman b. Ebî tylâ*-dan, o da Übey b. Ka'b'dan naklen Allah (Azze ve Celleynm şu âyeti hakkında rivayette bulundu:
«Büyük azabdan başka biz onlara mutlaka yakın azabdan da tattıracağız.» [17]
Râvî demiş ki: (Yakın azab) dünya musibetleri, rûm, batşe yahut dumandır. (Batşe ini yoksa duman mı? dediğinde şekkeden Şu'be'dir.)
İbnû Mes'ud (Radiyallahu anh^ rivayetini Buhârî «tstis-ka» ve «Tefsir» bahislerinde tahric etmiştir.
Kinde kapıları Kûfe'de bir kapının ismidir. Hikayecinin kim olduğu malûm değildir.
Hadîsden anlaşılan mânânın hülâsası şudur: Hikayeci Duhan âyetini tefsir ederken, onun kıyamet alâmetlerinden biri olduğunu söylemiş ve kıyamete yakın zuhur edeceğini bildirmiştir. Hz. Abdullah ibnû Mes'ud ise bunun B e d r harbinde geçtiğini, insanların açlıktan gözleri dumanlanarak gökyüzünde duman varmış gibi gördüklerini anlatmış ve bir kimsenin bilmediği bir şeye karışmaması icâb ettiğini tenbihde bulunmuştur. Maamafih mes'elede hilaf vardır. îbnû Abbâs, îbnû Ömer ve Zey d b. Alî hazeratından rivayet olunduğuna göre kıyamete yakın böyle bir duman zuhur edecektir. Hattâ bu duman kıyametin on büyük alâmetinden biridir.
Batşe: Şiddetle tutmak savletle kapmak mânâsına gelir. Burada ondan murad; Bedir harbidir.
Lizâm: Lâzım gelen demektir. Bununla da batşe-i kübra namı verilen Bedir savaşında kâfirlerin öldürülüp, esir edilmeleri kastedilmiştir.
Rûm âyeti, Romalıların evvelâ mağlûp olup, sonra gâlib geleceklerinden bahseden âyettir ki, bu da mazide kalmış ve Hudeybiye harbinde Romalılar, İranlılara galebe çalmışlardır.
Yûsuf (Aleyhisselâm)'m senelerinden murad: Onun zamanında Mısır'da vuku bulan yedi senelik kıtlıktır.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SeHem),Kureyş kabilesinin İslâm'ı kabul etmeyip, düşmanlıklarını artırdıklarını görünce Cenâb-ı Hak'dan on-lan kıtlıkla azab etmesini niyazda bulunmuştu. Filhakika bu duâ kabul buyurulmuş, müşrikler açlıktan deri ve lâşe yemişlerdi.

8 – Ay'ın Yarılması Babı

43- (2800) Bize Amru'n-Nâlad ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, İbnû Ebî Necih'dan, da Mücâhid'-den, o da Ebû Ma'mer'den, o da Abdullab'tlan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selle m) zamanında ay ikiye ayrıldı. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü A leyhi ve Selkm) :
«Şahid olun!» buyurdular.

44- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve İshak b. İbrahim toptan Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. H.
Bize Ömer b. Hafs b. Giyâs da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvi A'meş'den rivayet etmişlerdir. H.
I Bize Mincab b. Haris Et-Temîmî dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İbnû Mûshir, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Ebû Ma'mer'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Bir defa biz Mina'da Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) % birlikte iken, ansızın ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın arkasında, bir parçası da önünde idi. Bunun üzerine ResûIüLIah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bize :
«Sahici olun!» buyurdular.

45- (...) Bize Ubcydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Ebû Ma'mer'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Saîlallahü A leyhi ve Sellem) zamanında ay iki parçaya yarıldı da, parçanın birini dağ örttü, diğer parça dağın üzerinde idi. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü A leyhi ve Sellem):
«AİIahım! Şahid ol!» dedi.

(2801) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, A'meş'den, o da Mücâhid'den, o da ibnû Ömer'den, o da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bu hadîsi bana Bişr b, Hâlid de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Ebî Adiy rivayet etti. Her iki râvî Şu'be'den İbnû Muâz'u Şu'be'den is-nâdıyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalnız İbni Ebî Adiyy'in hadîsinde :
«Bunun özerine : Şahîd olun! Şahîd olun! buyurdular.» ifâdesi vardır.

46- (2802) Bana Züheyr b. Harb ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şeyban rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes'den rivayet etti ki: Mekkeîiler Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellemj'den kendilerine bir mu-cize göstermesini istemişler. O da onlara ayın yarılmasını iki defa göstermiş.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Abdûrrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : BİIze Ma'mer, Katâde'den, o da Enes'den naklen Seyhan'ın hadîsi mânâsında haber verdi.

47- (...) Bize Muhammed b. Mûsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : BİI2e Muhammed b. Ca'fer ile Ebû Dâvud rivayet ettiler. H.

Bize îbnû Beşşâr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd ile Muhammed b. Ca'fer ve Ebû Dâvud rivayet ettiler. Bunların hepsi Şu'-be*den, o da Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etmişlerdir.
Enes: «Ay iki parçaya ayrıldı.» demiştir.
Ebû Davud'un hadîsinde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nında ay yarıldı.» ifâdesi vardır.

48- (2803) Bize Musa b. Kureyş Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshak b. Bekr b. Mudar rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Rabîa, Irak b. MâHk'den, o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mesud'dan, o da tbni Abbas'dan naklen rivayet etti. İbnû Abbas: «Gerçekten ay Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında yarıldı.» demiş.
Kitâbu'l-Menâkıb» ile «Kitâbu't-Tefsir» «Kitâbu't-Tefsir»'de muhtelif râvüerden
Bu rivayetleri Buharı de; Tirmizî ile Nesâî tahric etmişlerdir.
Kaadî Iy âz diyor ki: «Ayın yarılması Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in en büyük mucizelerinden biridir. Onu ashab-ı kiramdan birçokları rivayet etmişlerdir. Bununla beraber âyet-i kerîmenin siyakı ve zahiri de ayın varıldığını göstermektedir.» Zeccâc bazı bid'-atçılann bunu inkâr ettiğini söylemiş, buna sebep kalblerini Allah'ın kor etmesi olduğunu göstermiştir. Aklın bunu inkâra mecali yoktur. Çünkü ay Allah'ın bir mahlûkudur. Allah onun üzerinde dilediği tasarrufu yapar. Bâzı mülhidler: «Böyle bir şey olsa tevâtüren nakledilir. Bunu bütün yeryüzünde yaşayanlar bilir. Mekkelilere mahsus kalmazdı.» demişler-se de, ulema kendilerine cevab vermiş: «Ayın yarılması geceleyin insanların çoğu uyurken vuku bulmuştur. Gökyüzüne bakarak ibret olan o saatte nadir bulunur.» demişler. Mutad ay tutulmasını buna misal göstermişlerdir. Filhakika ay tutulması yıldız göçmesi vesaire gibi şeyler geceleyin olur, fakat bunları ancak mahdut şahıslar görür. Birçok kimselerin uykuda bulunmak sebebiyle bundan haberleri bile olmaz. Burada da ayın yarılması mucizesi geceleyin olmuştu. Müşriklerden bir cemâat bunu istemişlerdi. Başkalarının bundan haberi olmamıştı. Bir de caiz ki, ay menzillerine göre değiştiği için bazı ufuklardan görünmüş, bazılarından gö-rünmemiştir. Nitekim ay tutulması da böyledir. Bâzı yerlerden görünür bazı yerlerden görünmez.
Hattâbi: «Ayın yarılması büyük bir mucizedir. Sair peygamberlerin mucizelerinden ona muadil/hemen hemen hiç bir mucize yoktur.» demiştir.
Mekkelüer bu mucizeyi görünce etrafa adamlar göndererek, oralardan da görülüp görünmediğini sordurmuşlar. Ve görüldüğü haberini almışlardı. Hâdiseyi tevatür derecesine varan hadîslerle Kur'ân-ı Kerîm te'yid ettikten sonra, onu kabul etmeyenlerin hiç bir Özrü kalmaz.

9- «Ezaya Allah (Azze ve Celle)'den Daha Sabırlı Kimse Yoktur» Hadisi Babı

49- (2804) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye ile Ebû Üsâme, A'meş'clen, o da Saîd b Cübeyr'dcıı, o da Ebû Abdirralıman Es-Sülenıî'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşittiği ezaya Allah (Azze ve Celie) 'den daha sabırlı kimse yoktur. Kendisine şirk koşulur. Çocuk iddia edilir. Sonra o yine bunlara afiye» verir. Rızık ihsan eder.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümcyr ile Ebû Saîd El-Eşec rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. (Dedi ki) : Bîze Saîd b. Cübeyr, Ebû Abdirrahmnn Es-Sülemi'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fden naklen İm hadîsin mislim rivayet etti. Yalnız: «Kendisine çocuk iddia edilir...» cümlesi müstesna! Çünkü onu % i kr etmemiştir.

50- (...) Bana Ubeydullah b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Üsâme, A'meş'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Saîd b Cü'jeyr, Ebû Abdirrahman Es-Sülemî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Abdullah b. Kays şunu söyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İşittiği bîr ezaya Allah Tealâ'dan daha sabırlı kimse yoktur, kâfirler ona şerik koşuyor, çocuk iddia ediyor, bununla beraber o kendilerine1 nzk ve afiyet ihsan ediyor, onlara veriyor!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Edeb» ile «Kitâbu't-TevliH »'de; Nesâî «Kitâbu'n-Nuût» ve «Kitâbu't-TefsnVde muhteli râvilârden tahric etmişlerdir.
Ulemânın beyânına göre bu hadîsten murad; Allah Teâlâ'nın vâsi' hil-mini anlatmaktır. Onun hilmİ o kadar geniştir ki : Allah'ın çocuğu ve eşi vardır, diyen kâfirlere bile şâmildir. Mâziri : «Sabrın hakikati nefsi intikam almaktan ve emsali şeylerden men etmektir. Binâenaleyh sabır bir şeyden vaz geçmenin neticesidir. Bu neticeye Teâlâ hakkında sabır ismi verilmiştir.» diyor.
Kaadî Iyâz dahi : «Sabûr Allah Teâlâ'nm isimlerinden biridir ve âsilerden intikam almayan mânâsına gelir. Allah Teâlâ'nın isimler arasında halim ne mânâya gelirse, sabûr da o mânâyadır. Halim : İntikam almaya kudreti varken affedendir.» demektedir.

10- Kafirin Yer Dolusu Altın Fidye Vermek İstemesi Babı

Bize Ubeydullah b. Muâz EI-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû tmran El Cevnî'-den, o da Enes b. Mâlik*den, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. (Şöyle

buyurmuşlar) :
«Allah Tebâreke ve Teâla cehennemliklerin en hafif azab edilenine : Dünya ve ondaki butun varlıklar senin olsa, onları fidye verir miydin? diye soracak. O kîmse : Evet! cevabını verecektir. Bunun üzerine : Ben senden daha Adem'in sulbünde iken bundan daha ehvenini, şirk koşmamanı (zannederim şöyle dedi)... Benim de seni cehenneme koymamamı diledim de, sen şjrkden başkasını kabul etmedin, buyuracaktır.»

(...) Bize bu hadîsi Muhammed "b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni; îbni Ca'fer) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû îmran'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Enes b. Mâlik'i, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellemj'dcn naklei bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledim. Yalnız:
«Seni cehenneme koymamamı...» ifâdesi müstesna! Çünkü onu anmamıştır.

52- (...) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî ile İshak b. İbrahim, Muhammed h. Müsennâ ve İbni Beşşâr rivayet ettiler (İshak: Ahbeıana; ötekiler: Haddesena tâbirlerini kullandılar.) (Dediler ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki, Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Kıyamet gönünde kâfire : Ne dersin? Senin yer dolusu altının olsa, bunları fidye verir miydin? diye sorulacak. Kâfir: Evet! cevabını verecek. Bunun üzerine kendisine : Senden bundan daha kolayı istenmişti, denilecektir.»

53- (...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. H.
Bana Amr b. Zürâra da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vahhab (yâni; İbnû Atâ') haber verdi. Her iki râvi Saîd b. Ebî Arûbe'den, o da Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmiştir. Yalnız o:
«Kendisine : Yalan söyledin, senden bundan daha kolayı İstenmişti, buyurulacaktır...» demiştir.
Bu hadîsi Buhârî -Kitâbu'l-Enbiya* ile «Kitabu sıfetü Nâr»'da tahrİc etmiştir.
İftida : Kişinin düştüğü vartadan kurtulmak için mal vermesidir.
Bu hadîsdeki «diledim» tâbirinden murad; emrettim, demektir. Nitekim rivayetin birinde, senden istenildi, buyurulması bu mânâyı te'ytö etmektedir. Çünkü ehl-i hakka göre Allah Teâlâ bir şeyi dilediği vakit olmaması imkânsızdır. Ehl-i Hakkın mezhebine göre Allah Teâlâ var olan şeylerin hepsini hayrıyle, şerriyle dileyerek yaratır. Bunlar da imanla küfürde dâhildir. Mü'minin imanını, kâfirin de küfrünü murad eder. Bu bâb da Mu'tezile fırkası muhalefet etmiş : «Allah kâfirin imânını murad etmiş; küfrünü dilememiştir.» demişlerdir. Bu söz bâtıldır. Çünkü Allah Teâlâ hakkında âciz isbatını istilzam eder. Bundan Allah Teâlâ'mn mülkünde dilemediği şeylerin vuku bulması lâzım gelir. Ki, Teâlâ Hazretleri bundan münezzehdir.
Hadisin mânâsı şudur: Kıyamet gününde dünya bütün varlıklarıyle kâfirlerin elinde olsa ve azabdan kurtulmak için bunu fidye olarak vermek ellerinden gelse, hiç tereddüd etmeden verirlerdi.
Hadîsdeki, yalan söyledin, tâbiri: Dünyaya dönmüş olsan bunu yapmazdın, yalan söylerdin, manasınadır. Yoksa âhirette milke kadir olsalar onu gerçekten fidye olarak verirler.
Hadîs-i şerif Allah buyuruyor. Allah diyor, gibi sözlerin caiz olduğu da delildir. Selefden bazıları bunu kerih görmüş : «Allah "buyurdu...» »nilmesi lâzım geldiğini söylemişlerdir. Bunun doğru olmadığını evvelce örmüş, bilûmum ulemânın cevaza kail olduklarını bildirmiştik.

11- Kafirin Yüz Üstü Hasrolunması Babı

54- (2806) Bana Züheyr b. Harb ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. lıâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban, Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki: Bi adam :
— Yâ Resûlallab! Kıyamet gününde kâfir yüzüstü nasıl hasredilecek? diye sormuş. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selletn):
«Onu dünyada iki ayağı üzerinde yürüten, Kıyamet gününde yüzüstü yürütmeye kadir değil midir?» buyurmuşlar.
Katâde: Hay hay, Rabbimizin izzeti hakkı için, demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsir» îîe «Kİtâbu'r-Rikâk»'da; Nesâî «KHâbu't-TefsnVde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Kâfirlerin yüzüstü cehenneme haşredilecekleri Kur'ân-ı Kerîm 'de de haber verilmiştir. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyin cevâbı kâfirlerin hakikaten yüzüstü yürüyeceklerini takrirdir. Bundan dolayı Katâde: Hay hay, Rabbimizin izzeti hakkı için, diyerek tas-dikde bulunmuş. O buna kadirdir, demek istemiştir. Kâfirin yüzüstü haş-rolunmasmdaki hikmet, dünyada iken Allah'a secde etmediğinin cezâsfdır.
Kıyamette bu şekilde rezil ve rüsyay edilecektir.

12- Dünyaya Dalanların En Müreffehinin Cehenneme, Dünyada En Şiddetli Sıkıntı Çekenlerin Cennete Daldırlması Babı

55- (2807) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezıd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kammad b. Seleme, Sabit El-Bû-nânî'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Resûlülüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Kıyamet gününde cehennemliklerin dünyaya dalan en müreffehi getirilerek cehenneme bir kere daldırılacak. Sonra :

— Ey âdemoğlu! Hiç bir hayır gördün mü? Sana hiç bir nimet uğradı mı? denilecek. O :
— Hayır! Vallahi Yarabbi! diyecek. Bir de cennetliklerden dünyada iken insanların en yoksulu getirilecek ve cennete bîr kere daldırılacak. Kendisine :
— Ey Âdemoğlu! Hiç yoksulluk gördün mü? Başından hiç şiddet geçti mi? dîye sorulacak. O da :
— Hayır! Vallahi ya Rabbi! Başımdan hiç yoksulluk geçmedi : Hiç bir şiddet görmedim, diyecektir.»
Hadîsin mânâsı şudur. Kıyamet gününde dünyanın en müreffeh, zenginlerinden cehennemi hak etmiş birisi getirilerek, cehenneme bir kert» daldırılacak ve kendisine cehennemden bir hayır görüp görmediği sorulacak. Sonra dünyada iken fakru zaruret içinde yaşamış, fakat cenneti haketmiş biri getirilerek o da cennet nehirlerine yahut kevsere daldırılacak ve kendisine cennette yokluk ve sıkıntı görüp görmediği sorulacak ikisinden de hallerine göre cevap alınacaktır. Kullar buna göre hareket etmeli, dünyada iken âhiretini kazanmaya çalışmalıdır.

13- Mü'minin Hasenatı Sebebiyle Dünyada ve Âhirette Mukafatlandırılmışı ve Kafirin Hasenatının Dünyada Peşin Ödenmesi Babı

56- (2808) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Zühcyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm b. Yahya, Katâde'den, o da Enes b. Mâ-lik'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Stllem):
«Şüphesiz ki, Allah hiç bir mü'mine işlediği hayrı mükâfalsız bırakmaz. O hayr sebebiyle hem dünyada dilediği verilir, hem de âhirette mükâfatlandırılır. Kâfire gelince dünyada Allah için yaptığı hayırlar karşılığında ona nzık verilir. Ahirete vardığında ise onun kendisi ile mükâfat-landırılacağı bir hayrı yoktur.» buyurdular.

57- (...) Bize Asım b. Nadr Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Ben babamdan dinledim. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b. Mâlik'den rivayet etti. O da Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Selletny den rivayet etmiş ki ŞÖyle buyurmuşlar:
«Kâfir bir hayır işlediği vakit onun sebebiyle kendisine dünyadan bir nimet verilir. Mü'mine gelince, şüphesiz Allah onun hasenatını âhirette biriktirir. Tâatından dolayı dünyada da akabinde nztk verir.»

(...) Bize Muhammed b. Abdillah Er-Ruzzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Vehhab b. Atâ', Saîd'den, o da Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukarkilerin hadîsi mânâsında haber verdi.
Küfrü üzere dünyadan giden kâfirin âhirette hiç bir sevabı olmadığına, dünyada Allah için işlediği hayırların hiç bir mükâfatını göremiye-ceğine ulemâ ittifak etmişlerdir. Bu hadîs-i şerîf dahî kâfirin dünyada yaptığı hayr hasenat karşılığında kendisine dünyada nimet verileceğini, bunların âhirette kendisine bir faydası olmayacağını sarahaten bildirmektedir. Mü'mininse hayr hasenatının karşılığı, hem dünyada hem âhirette verilecektir. Buna hiç bir mâni yoktur.
Şeriatın bildirdiği bu hakikate itikad vâcibdir.
Hadîsdeki zulümden murad; terkdir. Yâni; Allah mü'minin mükâfatını terketmez, demektir. Çünkü zulüm bazan noksanlık mânâsına gelir. Zulmün hakikati haddi tecâvüzdür ki: Bu, Allah Teâlâ hakkında müste-hildir.
Dünyada iken hayır hasenat işleyen kâfir, sonradan müslüman olur ve müslüman ölürse, sahih olan kavle göre, bu hasenatının mükâfatım âhirette görecektir.

14- Mü'minin Misali Ekin Gibi, Kafirin Misali Îse Erz Ağacı Gibi Olması Babı

58- (2809) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'1-A'la, Ma'mer'den, o da Zûhrî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'minİn misâli ekin gibidir. Ekini rüzgâr sallar durur. Mü'mine de belâ gelmekte devam eder. Münafıkın misâli ise erz ağacı gibidir. Kesilmedikçe sallanmaz.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Kâfi' ile Abd b. Humeyd, Ahdûrrezzak'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnadla rivayet etti. Yalnız Abdûrrezzâk'ın hadîsinde «tümîlühû» yerine «tülîühû» kelimesi vardır.
59- (2810) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nüraeyr ile Muhammed b. Bişr rivaye ettiler. (Dediler ki) : Bize Zekeriyya b.. Ebî Zaide, Sa'd b. İbrahim'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İbnû Ka'b b. Mâlik babası Ka'b'dan rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûHülah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'minin misali ekinden bir deste gibidir. Rüzgar onu eğiltir. Kimi yere yıkar, kimi doğrultur. Nihayet kurur. Kâfirin misâli ise kökü üzerinde dimdik duran erze ağacı gibidir. Onu hiç bir şey eğiltemez. Nihayet sökülmesi bir defada olur.» buyurdular.

60- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Seriy ile Abdurrahman b. Mehdi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süf-yan, Sa'd b. İbrahim'den, o da Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'den, o da
babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem):
«Mü'minin misâli ekinden bir deste gibidir. Rüzgarlar onu eğiltîr. Bazen yere yıkar, bazen de doğrultur. Nihayet eceli gelir. Münafığın misali ise, kendisine hiç bir şey dokunmayan dimdik erze ağacı gibidir. Sonunda
bu ağacın sökülmesi bir defada olur.» buyurdular.

61- (...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim ile Mahmud b. Gay-lan da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Bişr b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Sa'd b. İbrahim'den, o da Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şu kadar var ki, Mahmud, Bişr'den naklettiği rivayetinde : «Kâfirin misâli ise erze ağacı gibidir.» demiş. İbnû Hatim ise Züheyr'in dediği gibi münafığın misâli.» demiştir.

62- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Beşşâr ile Abdullah b. Hâ-şhn de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zat Kattân'dır.) Süf-yan'dan, o da Sa'd b, İbrahim'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarkilerin hadîsi gibi rivayet etti. Bunların ikisi de Yahya'dan rivayet ettikleri hadîslerinde : «Kâfirin misâli ise erze ağacı gbidir.» demişlerdir. (İbnû Haşim : Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'den, o da babasından naklen, dedi. İbnû Beşşâr ise : İbnû Ka'b b. Mâlik'den, o da babasından naklen, dedi.)
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'I-Merda»'da; Nesâî «Ki-tabu't-Tıb»'da tahric etmişlerdir.
Hâme: Ekin kümesi, yumuşak ekin sapı mânâlarına gelir.
Erze yahut erzen, çam cinsinden ulu bir ağaçtır. Buna sedir ağacı denir. Halk arasında katran ağacı diye maruftur. Aynî: «Ben bu ağacı Tarsus dağlarında ve Lârende'de gördüm. Uzunluğuna gelince, ondan bir ağacı şiddetli rüzgârlar sökmüş de, bir ucu karşiki dağa varmıştı. İki dağın arasında büyük bir vadi vardı. Ağaç dağdan dağa köprü gibi olmuştu. Kalınlığı ise yirmi kişi elele tutunsa kucaklayamaya-cak derecede idi.» diyor.
Ulemânın beyânına göre bu hadîsin mânâsı şudur : Mü'minin bedenine, ailesine veya malına elem, keder çok arız olur. Bu ise onun günahlarına kefiarettir. Derecelerini yükseltir.
Kâfirin başına belâ az gelir. Gelse de günahlarına kefaret olmaz. Onun belâsı kıyamet gününde tam olarak gelecektir.

15- Mü'minin Misalinin Hurma Ağacı Gibi Olması Babı

63- (2811) Bize Yahya . Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Ali b. Hucur Es-SaJdî rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni; îbnû Ca'fer) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Dînar haber verdi ki: Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten ağaçlardan bir ağaç vardır ki, yaprağı düşmez. Bu ağaç müslümanın misalidir. Şimdi bana söyleyin, bu ağaç nedir?» buyurdular. Bunun üzerine cemâatin zihinleri kırlardaki ağaçlara takıldı.
Abdullah demiş ki: İçimden bunun hurma olduğu geçti. Fakat (söylemeye) utandım. Sonra cemaat:
— Bize bunun ne olduğunu söyle yâ Resûlallah! dediler. Bunun üzerine :
«O hurma ağacıdır.» buyurdu.
Abdullah demiş ki: Ben bunu Ömer'e andım da :
«O hurma ağacıdır deseydin, benim için filân ve filân şeyden makbul olurdu.» dedi.

64- (...) Bana Muhammed b. Ubeyd El-Guberî rivayet etti.' (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb Ebû'l-Halil Ed-Dubaî'dcn, o da Mücahid'den, o da İbnû Ömer'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına :
«Bana misâli mü'min gibi olan bir ağaç haber verin!» dedi. Bunun Üzerine cemâat çölün ağaçlarından birini anmaya başladılar.
Ihnü Ömer demiş ki: İçimden yahut kalbimden bu ağacın hurma olduğu geçti. Bunu söyleyecek oldum, bir de baktım ki, karşımdakiler kavmin büyükleri! Konuşmaktan çekindim. Onlar susunca Resûlüllah (Sallallahü Aleyh'ı ve Settem):
«Bu ağaç hurmadır.» buyurdular.

(...) Bİze Ebû Bekr b. Ebî Şeybe İle İbnû Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne îbnû Ebî Necilı'dan o da Mücâ-hid'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : İbnû Ömer'le Medine'ye doğru arkadaşlık ettim. Ama onu Resûlüllah (Sû//a/!a/ıü Aleyhi ve Sellem)'den bir hadîsden başka hadîs rivayet ederken işitmedim. (Dedi ki) : Peygamber (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. Kendisine hurma özü getirildi... Ve râvî hadîsi yukarkilerin hadîsi gibi nakletmiştir.

(...) Bize İbnû NÜmeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seyf rivayet etti. (Dedi ki) Mücâhidi şöyle derken işittim. Ben İbnû Ömer'i: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'e hurma özü getirildi... derken dinledim.
Ve râvî yukarkilerin hadîsi gibi anlatmıştır.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer Nâfi'den, o da İbnû Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in yanında idik:
«Bana müsiüman bir adamın benzeri yahut müslöman bir adam gibi bir ağaç haber verin, o ağacın yaprakları dökülmez.» buyurdular.
İbrahim demiş ki: Umulur ki Müslim, meyve verir de, dedi. Başkasının nüshasında da : Her zaman meyve vermez, şeklinde buldum.
îbnü Ömer demiş ki: Bu ağacın hurma olduğu içimden geçti ama Ebû Bekr'le Ömer^n konuşmadıklarını gördüm. Ben de

konuşmaktan yahut bir şey söylemekten çekindim. Müteakiben Ömer : Onu söylemiş1 olsaydın, benim için filân ve filân şeyden daha makbul olurdu, dedi.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-İlmin» üç yerinde, bir de «Büyü'», «Etime» ve «Edeb» bahislerinde tahric etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in hurmayı müslümana benzetmesi hayrının çokluğu, meyvesinin güzelliği ve devamı itibariyledir. Çünkü hurmanın yemişi çıktığı günden kuruyuncaya kadar devam üzere yenir. Kuruduktan sonra da ondan birçok faydalı şeyler yapılır. Odunundan, yapraklarından ve dallarından da istifade edilir. Hattâ çekirdeği de hayvanlara yem olarak verilir. Hâsılı hurmanın her şeyi faydalıdır. Nitekim mü'min de ibâdetleriyle, güzel hlâkı ile, namazı, orucu, zikri, sadakası vesâiresiyle bunun gibidir. Aralarındaki sahih vech-i Şebeh budur. Bazıları benzeme yönünün tepesi Kesildiği vakit, insan gibi ölmesi olduğunu söylemişlerdir. Başka ağaçlar böyle değildir. Onlar tepeden kesildiği vakit kurumazlar.
Cummâr: Hurma Özü, demektir. Bundan murad; hurmanın başından çıkan sığır dili gibi, beyaz ve yumuşak bir şeydir. Arablar bunu yerler.
Anlaşılıyor ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m suâli karşısında ashab-ı kiramın her biri kırlarda yetişen ağaçlardan bîrini düşünmüş, bunun hurma olacağı kimsenin aklına gelmemiştir.
Son rivayette zikri geçen İbrahim, îmanı Müslim'in arkadaşı İbrahim b. Süfyan 'dır. Bu zatın ve başkalarının Müslim 'den rivayet ettikleri hadîsde : «Yapraklan düşmez, her zaman meyve de vermez.» denilmiştir. Başka rivayetlerde : «Her zaman meyve verir...» denildiği için İbr âh im b. Süfyan buradaki rivayeti müşkil görmüş ve : «Umulur ki, Müslim her zaman meyve verir, demiştir.» diyerek, bu suretle hatanın kendinde ve hadîsi: «Her zaman yemiş vermez.» şeklinde rivayet edenler de olacağına işaret etmiştir. Fakat Kaadî lyâz'la diğer imamlardan bazıları hadîsde hata olmadığını, İbrahim b. Süfyan'm burada vehme kapıldığım söylemişler, hadîsi Bubârî 'nin de nefiy edatı olan «Lâ» ile rivayet ettiğini hatırlatmışlardır. Onlara göre Nefiy edatı «lâ» «tü'tî» fiiline değil, mahzufa müteâlliktir. Cümlenin takdiri şöyledir : «Bu ağacın ne yaprakları düşer, ne de ona bir şey arız olur. Meyvesini de daima verir.» Yalnız râvi matufları zikretmemiştir,

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Âlimin bir mes'eleyi arkadaşlarına arzederek, onların anlayışlarım denemesi ve kendilerini düşünmeye teşvik etmesi müstehabdır
2- Büyükleri saymak ve yanlarında konuşmamak İslâm âdabından dır.
3- Bir zarara müeddi olmamak şartıyle utanmak müstehabdır.
4- Darb, mesel ve teşbih caizdir.
5- Büyük bir âlim bazan kendinden aşağı olanın, anladığı bir mânâdan gaflete düşebilir. Çünkü ilim bir bak vergisidir. Onu Allah dilediğine verir,
6- Hadîs-i şerîf hurmanın faziletine delâlet etmektedir,

16- Şeytanın Aldatması, Çetelerini İnsanlara Fitne Vermek İçin Göndermesi ve Her İnsanla Beraber Bir Şeytanın Bulunması Babı

65- (2812) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshak b. İbrahim rivayet ettiler. (îshak bize haber verdi; Osman ise bize rivayet etti tâbirlerini kullandılar. Osman dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Peygamber (Saîîaîîahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Şeytan Arab yarımadasında namaz kılanların kendisine ibâdet etmesinden ümidini kesmiştir. Lâkin aralarında aldatma hususunda (çalışmaktadır).» buyururken İşittim.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye rivayet etti. Her iki râvi A'raeş'den bu isnadla rivayet etmişlerdir.

66- (2813) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile tshak b. İbrahim rivayet ettiler. (İshak : Ahberana; Osman ise : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Osman dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş : Ben Peygamber (Salîaîlahli Aleyhi ve Sellemj'i:
«Şüphesiz iblisin tahtı denizin üzerindedir. Çetelerini gönderir de insanlara fitne verirler. Ona göre bunların en büyüğü, en büyük fitne verendir.» buyururken işittim.

67- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala ile İshak b. İbrahim rivayet ettiler, isafız Ebû Küreyb'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (SaîlalhhU Aleyhi ve Seîlem):
«Gerçekten iblis tahtını suyun üzerine koyar. Sonra çetelerini gönderir. Bunların ona derece İtibariyle en yakın olanı, en büyük fitne çıkaranıdır. Bunlardan biri gelerek : ŞÖyle şöyle yaptım, der. O da : Hiç bir şey yapmamışsın, der. Sonra biri gelerek onu karısıyla birbirinden ayırmadan bırakmadım, der. Bunu kendisine yaklaştırır ve : Sen ne iyisin, der.» yurdular, A'meş demiş ki: «Zannederim onu iltizam eder, dedi.»

68- (...) Bana Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi İd) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebû'z Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işitmiş :
«Şeytan çetelerini gönderir de insanlara îiîne verirler. Onun indinde derece İtibariyle bunların en büyüğü, en büyük fitne çıkaranıdır.»

69- (2814) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshak b. İbrahim rivayet ettiler. (İshak : Ahberana; Osman ise : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerir, Mansûr'dan, o da SâlİIm b. Ebi'I-Ca'd'dan, o da babasından, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden hiç bir kimse yoktur ki : Kendisine cinlerden bir arkadaşı ve kim kılınmamış olsun!» buyurdu. Ashab :
— Yâ sana yâ Resûlallah? dediler.
«Bana da : Şu kadar var ki, Allah onun hakkında bana yardım etti de o müslümnn oldu. Artık bana hayırdan başka bir şey emretmiyor.» buyurdular.

(...) Bize İbnû Müscnna ile İbnû Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler kj) : Bize Abdurrahman (yâni; İbni Mehdi) Süfyan'dan rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahyâ b. Âdem, Ammâr b. Ruzeyk'dan rivayet etti. Her iki râvî Mansur'dan, Ce-rir'in isnadıyle onun hadîsi gibi rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, Süf-yan'm hadîsinde :
«Kendisine cinlerden bir arkadaşı, meleklerden de bir arkadaşı vekil kılınmıştır.» ibaresi vardır.

70- (2815) Bana Harun b. Saîd EI-Eyîî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Sahr, İbnı Kuseyt'dan naklen haber verdi. Ona da Urve, ona da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SellemVm zevcesi ÂİŞe rivayet etmiş kj : Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin Âişe'nin yanından çıkmış. Âişe demiş ki: Ben onukıs-kandim. Az sonra gelerek benim ne yaptığımı gördü. Ve:
«Sana ne oldu ya ÂİŞe! Kıskandın mı?» diye sordu.
— Bana ne olacak, benim gibisi, senin gibi bir zâtı kıskanmaz
dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'. «Sana şeytanın mı geldi?» dedi. Ben:
— Yâ Resûîaîlah! Benimle beraber şeytan mı var? dîye sordun «Evet!» dedi.
— Yâ her insanla birlikte? dedim. «Evet!» cevâbını verdi.
— Seninle de mi yâ Resûlallah? dedim.
«Evet! Lâkin Rabbîm onun hakkında bana yardım etti, tâ ki müsluman oldu.» buyurdular.
Bu hadîslerin birinci rivayeti Arab yarımadasında şeytana ibâdet edecek kimse kalmadığını bildirmektedir. Nevevi: «Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mûcizelerindendİr.» diyor. Filhakika Arab yarımadasında o günden bugüne müslüman olmayan yoktur. Fakat şeytan her ne kadar müslümanlan dinlerinden döndüremiyeceğini anlamışsa da araîannda fitne ve fesad saçmak için dâima koşmuş ve hâlen çalışmaktadır.
Arş : Hükümdarın tahtı demektir. Şeytanın tahtından murad; bulunduğu merkezdir. Hadîs-i şerîf şeytanın merkezi su üzerinde bulunduğunu anlatmaktadır.
El-Mebârik nam eserde şöyle deniliyor: «Şeytanın tahtını su üzerine koyması hakikî olabilir. Allah Teâlâ istidrac için ona bu kudreti vermiştir. Fakat bu söz onun şiddetli azgınlığını ve ordusu arasında emrini ge-jirdiğini temsil de olabilir. Her iki takdire göre de Resûlüllah (Sallallohü 4îeyhî ve SeUem) bu tumturaklı ibareyi (yâni; tahtının su üzerinde oluşunu) onunla istihza için kullanmışa benziyor. Çünkü aynı ibare Allah hakkında kullanılmış (Ve onun arşı su üzerindeydi) buyurulmuştur.» Feesleme» kelimesi «Feeslemü» şeklinde de okunmuştur. Bu takdir-3e cümlenin mânâsı ben ondan kurtuldum, demek olur. Ulema bu İki ri-^âyetin hangisi tercih edileceğinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Hattâbî : Sahih ve muhtar olan refî' rivayeti (yâni; eşlemü) dır.» demiş; Kaadî Iyaz ise «esleme» rivayetinin muhtar olduğunu söylemiştir. Çünkü bundan sonra Resûîülîah (Sallallahü Aleyhi ve Setfem):
«Artık bana hayırdan başka bîr sey emretmiyor.» buyurmuştur. Eslemenin mânâsında da ihtilâf vardır. Bazıları bunun teslim oldu mânâsma geldiğini söylemiş; bir takımları da Müslüman ve Mü'min oldu mânâsında kullanıldığını bildirmişlerdir. Hadîsin.zahir mânâsı da budur.
Kaadî Iyâz şöyle demiştir: «Bilmiş ol ki, ümmet Peygamber (SallaVahü Aleyh' ve SellemYin cismivle, fikriyle ve diliyle şeytandan masum ve mahfuz olduğuna İttifak etmiştir.»
Bu hadisler şeytanın vesvesesinden fitne ve igvasmdan korunmak gerektiğine işaret etmektedirler. Şeytanın dâima bizimle beraber olduğunun bildirilmesi imkân nisbetinde ondan korunalım diyedir.

17- Hiç Bir Kimsenin Cennete Ameliyle Değil, Allah Teala'nın Rahmetiyle Gireceği Babı

71- (2816) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Bükeyr'den, o da Büsr b. Saîd'dcn, o da Ebı Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sc;/em)'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar :
«Sizden hiç bir kimseyi ameli kurtarmcyacaktir.» Bir adam :
— Seni de mi yâ Resûlallah! diye sormuş.
«Beni de! Meğer ki, Alialı kendinden bir rahmeîle beni örtmüş ola. Lâkin doğruyu dileyin!» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Yûnus "b. Abdi'1-A'la Es-Sadefî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki)

: Bana Amr b. Haris, Bükeyr b. Eşec'den naklen bu isnadla haber verdi. Yalnız o : «Kendinden bir rahmet ve fadlile...» demiş. «Lâkin doğruyu dileyin..."» cümlesini anmamıştır.

72- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni; İbni Zeyd) Eyyûb'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Hiç bir kimseyi ameli cennete koymaz.» Bunun üzerine:
— Seni de mi yâ Resûlallah? denilmiş.
«Beni de! Meğer ki, Rabbim beni rahmeîiyle örîe.» buyurmuş.

73- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Adiy, İbnû Avn'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyh: ve Sellem)
«Sizden hiç bir kimse yoktur ki, kendisini ameli kurtarsın!» buyurdu.
Ashab:
— Seni de mi yâ Resûlallah? dediler.
«(Evet!) Benî de! Meğer ki, Allah kendinden bir mağfiret ve rahmetle beni sarmış ola!» buyurdu.
îbnü Avn eliyle şöyle yapmış ve taşına işaret ederek : Beni de! Meğer ki, Allah kendinden bir mağfiret ve rahmetle beni örtmüş ola!» demiş.

74- (...) Bana Züheyr h. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûiüllah (Sallallahü Aieyhi've Sellem):
«Hiç bîr kimseyi ameli kurtaracak değildir.» huy urdu. Ashab :
— Seni de mi yâ Resûlallah! dediler.
«(Evet!) Beni de! Meğer ki, Allah kendinden bîr rahmet İle imdadıma yetişe!» buyurdular.

75- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Abbâd Yahya b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Şihab Abdurralunan b. Avf'ın azatlısı Ebû Ubeyd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden hiç birinizi ameli cennete koyacak değildir.» buyurdu. Ashab:
— Seni de mi yâ Resûlallah! dediler,
«(Evet!) Beni de! Meğer ki, Allah kendinden bir fadl-u rahmetle beni örte!» buyurdular.

76- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yaklaşın ve doğruyu arayın! Bilmiş olun ki, sîzden hiç bir kimse ameliyle kurtulacak değildir.» buyurdu. Ashab
— Yâ Resûlallah! Sen de mi? dediler.
«(Evetl) Ben de! Meğer ki, Allah kendinden bîr rahmet ve fad! ile beni Örtmüş ola.» buyurdular.

(2817) Bize İbnû Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize İshak b. İbrahim rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'-den iki isnadla birden İbni Nûmeyr'in rivayeti gibi rivayette bulundu.

(2816) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye, A'meş'den, o da Ebi Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve kellem)1'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. O:
«Müjde size!» cümlesini de ziyâde etmiştir.

77- (2817) Bana Seleme b. Şebîb rivayet elti. (Dedi ki) ; Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ma'kil Ebû'z Zübeyr'dcn, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş : Ben Peygamber (Sallallcthü Aleyhi ve SclUmfit
«Sizden hiç bir kimseyi ameli cennete koyamaz. Onu cehennemden de koruyamaz. Beni de (öyle)! Ancak Allah'dan bir rahmetle (olursa) o başka!» buyururken işittim.

78- (2818) Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'1-Aziz b. Muhammed haber verdi. (Dedi ki) : Bize Musa "b. Ukbe haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Hatim dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vûheyb rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Musa b. Ukbe rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Seleme b. Abdirrah-raan b. Avf'ı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe'den rivayet ederken dinledim. Âişe şöyle diyormuş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Doğruyu arayın, yaklaşın ve müjde size! Çünkü hiç bir kimseyi ameli cennete koyacak değildir.» buyurdu Ashab:
— Seni de mi yâ Resûlallah? dediler.
«(Evet!) Beni de! Meğer ki, Allah kendinden bir rahmetle beni örtmüş olaMyi bilin kî, Allah'a en makbul amel az da olsa en

devamlı yapılandır.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Hasen EI-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bİ2u Ya'kub b. İbrahim h. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Abdü'1-Aziz b. Mut-talib, Musa b. Ukbe'den tu isnadla rivayet etti.'Ama «Müjdeleyin...» sözünü anmadı.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'r-Rikâk»'da; Hz. Âişe rivayetini Nesâî yine «Kitâlıu'r-Rikâk»'da tahric etmişlerdir.
«Doğruyu arayın, yaklaşın...» cümlesinden murad : Doğruyu arayın, onunla amel edin. Bunu yapamazsanız hiç olmazsa ona yaklaşın, demektir. Buradaki doğruluk, her işte ifratla tefrit arasında orta yolu tutmaktır. Müjdeden murad da amelin karşılığındaki cevabdır. Velev ki az olsun.
Bu hadîsler hiç bir kimsenin ibâdet ve taatlarıyle sevabı ve cenneti hak etmediğine, bunların ancak Allah tarafından bir ikram ve ihsan olmak üzere verildiğine delâlet etmektedirler ki, ehl-i sünnetin mezhebi de budur. Ehl-i Sünnete göre akıl; sevab, azab gibi şeyleri isbat etmediği gibi, bir şeyi vâcib veya haram da kılamaz. Allah'ın teklif ettiği şeylerde aklın hiç bir dahlü tesiri yoktur. Bunlar ancak şeriatla sabit olur. Yine ehl-i sünnetin mezhebine göre Allah'a vâcib olan bir şey yoktur. Bütün dünya ve âhiret âlemi onun milk ve sultanmdadır. Dilediğini yapmakta tamamiyle serbesttir. Bütün muti ve sâlih kullarını azab etmiş olsa, bu onun bir adaleti; ikram ve ihsan buyurarak cennetine koysa, bu da onun fadlu keremidir. Bu hal kâfirler hakkında da böyledir. Ancak kâfirleri cennete koymıyacağmı haber vermiştir. Şu halde mü'minleri rahmetiyle cennete koyacak, kâfirleri de adaletiyle ebediyyen cehennemde azâb edecektir.
Dalâlet fırkalarından Mutezile, şer'î hükümleri akılla isbata kalkışırlar ve : «Amellerin sevabını vermek, kulun yararına olanı yaratmak Allah'a vâcibdir...» derler. Onların bu bâtıl iddiasına göre Cenab-ı Hak (hâşâ) onların düşündüğü gibi yaratmaya mecburdur. Bu çirkin iddia bütün şer'î delillere muhâlifdir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Kur'ân-ı Kerîm'de:
«Amelleriniz sebebiyle cennete girin.»
«İşlediğiniz ameller sebebiyle mirasa olduğunuz cennet işte budur.» Ve emsali âyetlerde cennete ameller sayesinde girileceği bildiriliyor. Bu hadîslerle âyetler arasında çatışma yok mudur?
Cevab: Hayır, yoktur. Gerçi âyetler ameller sebebiyle cennete girileceğini bildiriyorsa da, o amellere muvaffak kılan, hidâyet veren ve onları kabul eden Allah'dır. Bu cihet onun sırf bir rahmeti ve fadlu keremidir. Binâenaleyh hiç bir kimse mücerret ameliyle cennete giremez denilebilir. Hadîslerden murad da budur.
Rafîî diyor ki : «Hiç bir kimse cehennemden kurtulmak için ameline güvenmemeüdir. Çünkü amel ancak Allah'ın tevfiki ile meydana gelir. Günâhı terk etmek de Allah'ın korunmasıyle olur. Bütün bunlar Allah'ın fadlu rahmetiyle meydana gelir.»

18- Amelleri Çok Yapmak ve İbadet Hususunda Güç Sarfetmek Babı

79- (2819) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Avâne, Ziyâd b. Ilâka'dan, o da Muğira b. Şu'be'den naklen rivayet etti kî, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) ayakları şişinceye kadar namaz kılmış. Kendisine:
— Sen hâlâ bu külfete katlanıyor musun? Halbuki Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını atfetmiştir, denilmiş. Bunun üzerine: «Şükreden bir kul olmayayım mı?» buyurmuşlar.

80- (...) Bİze Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile lbnü Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyan Ziyâd b. Ilâka'dan rivayet e«i O da Mu-ğîra b. Şu'be'yi şöyle derken İşitmiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakları şişinceye kadar namaz kıldı. Ashab :
— Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını atfetmiştir, dediler. O:
«Şükreden bir kul olmayayım mı?» buyurdular.

81- (2820) Bize Harun b. Mâruf ile Harun b. Saîd EI-Eylî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bire İfenü Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebû Sahr, İbnü Kuseyt'den, o da Urve b. Zübeyr'den, o da ÂişeMen naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : ResÛlüllal (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) namaı kıldığı vakit ayaklan patlayacak derecede ayakta dururdu, Aişe :
— Ya Resûlallahî Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarım sana bağışladığı halde yine bunu mu yapıyorsun? demiş. Bunun üzerine:
«Ya Aişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Teheccüd», «Rikak» ve «Tefsir» bahislerinde- Tirmizî ile İbni Mâce «Namaz» bahsinde; Nesâl «Namaı» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Hz. Enes'den; Taberânî, İbnû Mes'ud ile Nu'man b. Beşir'den bu mânâda hadîsler rivayet etmişlerdir.
Kaadi Iyâz'ın beyânına göre şükür : îyilik eden kimsenin iyi-'ligini bilerek onu söylemektir. İyiliğin karşılığındaki mükâfata da şükü denilmiştir. Çünkü bu mükâfat o kimseyi övmeyi tazammun eder. Kulur Allah Teâlâ'ya şükretmesi: Nimetlerini itiraf ederek ona senada bulun mak ve ibâdetlerine devam etmekle olur. Kullarının fiillerine karşı Al lah'ın şükrü ise, onlara mükâfat vermek ve sevablarını katlamaktır. Allah'ın şekür ismi bu mânâyadır.
Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Şükreden bir kul olmayayım mı?» buyurmasından murad: Aliah'u beni affetmesi, ona şükür için kalkıp teheccüd namazı kılmama sebebdii Onu nasıl bırakabilirim, demektir.
ResÛlüllah (Sallşallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözüyle: «Teâlâ Hazretleri bana bunca nimetler ihsan etmiş; iki cihanın hayrını bana tahsis buyuı muş iken, ben ona şükretmeyeyim mi?» demiş gibidir.

19- Va'zda İktisad Babı

82- (2821) Bîze Ebû Bekr.b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize İbnû Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Şakik'dan naklen rivayet etti. (Şöyle de-mİş) : Abdullah'ın kapısı yanında oturduk, onu bekliyorduk, derken yanımızdan Yezid b. Muâvİyete'n-Nehaî geçti.
— Bize şunun yerini bildir, dedik. Hemen onun yanına girdi. Ve az sonra Abdullah yanımıza çıkarak:
— Ben sizin burada olduğunuzu haber aldım. Ama yanınıza çıkmama sizi bıktırırım endişesi mani' oldu. Gerçekten ResûÎüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) bizi bıktırır endişesiyle bazı günler va'z hususunda bizden söz alırdı, dedi.

(...) Bize Ebû Saîd El-Eşec rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû İdris rivayet etti, H.
Bize Mincab b. Haris Et-Temîmî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Müshir rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim ile Ali b. Haşrem de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsa b. Yûnus haber verdi. H.
BİZe İbnû Ebî Ömer dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Mincâb İbnû Müshir'den rivayetinde şunu zîyâde etti: «A'meş dedi ki: Bana Amr b. Murra dahî Şakîk'dan, o da Abdullah'dan naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.»

83- (...) Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : B ze Ce-rir, Mansûr'dan naklen haber verdi. H.
Bize İbnû Ebî Ömer dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Iyâd, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil Şakîk'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah "bize her perşembe günü müzâkere yapardı. Bir adam kendisine :
— Yâ Ebâ Abdirrahman! Biz senin konuşmam seviyor, onu arıu ediyoruz. Bize her gün konuşmuş olmanı diliyoruz, dedi. Bunun üzerine Abdullah şunu söyledi;
— Sizinle konuşmaktan beni men eden sizi bıktırırım korkusudur, Gerçekten ResûÎüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bıktırır endişesiyle bazı günler va'z hususunda tizden soz alırdı.
Bu hadîsi Buhârî «KitâbuM-İlim»'de tahric etmiştir.
Ebû Abdirrahman, Hz. Abdullah b. Mesud'ur künyesidir.
«Yete havvelûnâ» kelimesinin meşhur mânâsı bizden söz alırdı, de mektir. Bazıları bunun bizi ıslâh ederdi, mânâsına geldiğini; bir takımlar va'z için bize anîden gelirdi, demek olduğunu söylemişlerdir.
-Bizi bir insanın hizmet işini kapadığı gibi hapsederdi...» mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır.
Hadîs-i şerif cemaatı bıktırmamak için va'zı fazla uzatmayıp orta hâle dikkat etmenin lüzumuna delildir.

---

[1] Sûre-i Tevbe, âyet: 84
[2] Sûre-i Fussılet, âyet : 22
[3] Nisa Sûresi, âyet: 88
[4] Âl-i İmran Sûresi, âyet: 188
[5] Âl-i İmrân Sûresi, âyet : 187.
[6] Sûre-i Kehf, âyet: 105
[7] Sûre-i Zümer, âyet: 67.
:[8] Sûre-i İbrahim, âyet : 48
[9] Sûre-i İsra, âyet: 85
[10] Sûre-i Enfal, âyet : 33-34
[11] Sûre-I Alâk, âyet : 6-19.
[12] İbnû Mes'ud.
[13] Sûre-i Sa'd, âyet: 86.
[14] Sûre-İ Duhân, âyet: 10-11.
[15] Sûre-i Duhân, âyet: 16.
[16] Sûre-i Duhân, âyet; 15
[17] Sûre-i Secde, âyet: 21

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(HAYZ BAHSİ)

1- Hayzlı Kadına Gömlek Üzerinden Mübaşeret Babı
Hadisi Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.
2- (Hayzlı Kadınla Bir Yorgan Altında Yatma Babı)
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.
3- Hayızlı Kadının Kocasının Başını Yıkayıp Taramasının, Cevazı, Artığının Temizliği, Kocasının Onun Kucağına Yaslanarak Orada Kur'an Okumasının Cevazı Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.
(Mezi Babı)
Hadis-i Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.
5 - Uykudan Uyanınca Yüzü ve Elleri Yıkama Babı
6- Cünüp İken Uyumanın Cevazı;(Uyku İçin Abdest Almanın, Yemek İçmek Yahut Uyumak veya Cima' Etmek İstediği Zaman Cima' Uzvunu (Yıkamanın Müstahab Oluşu Babı)
Hadisi Şerifin Muhtelif Rivayetlerinden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.
7- Meni Gelmekle Kadına Yıkanmanın Vacib Olması Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
8- Erkekle Kadın Menilerinin Sıfatını ve çocuğun Her İkisinin Menisinden Halk Olunduğunu Beyan Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir.
9- (Cünüblükten Yıkanmanın Sıfatı Babı)
Hadisi Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır
10- Cünüplükten Yıkanırken Müstahab Olan Su Miktarı ve Aynı Haldeki Erkekle Kadının Bir Kaptan Yıkanması, Birbirlerinden Artan Su İle Yıkanmaları Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :
Ebü Ömer Bu Hususta Beş Mezheb Olduğunu Söylüyor.
Hadis-i Şeriften Ulema İki Hüküm İstinbat Etmişlerdir
11- Başa ve Diğer Yerlere Suyu Üç Defa Dökünmenin Müstahab Oluşu Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
12 - Yıkanan Kadının Peliklerinin Hükmü Babı
13- Hayzdan Yıkanan Kadının Kan Gelen Yere Bir Perça Misk Sürmesinin Müstehap Oluşu Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder
14- Müstehaze, Müstehazenin Yıkanması ve Namazı Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.
15- Hayızlı Kadına Namaz Değil Yalnız Orucun Kazası Vacip Olması Babı
16- Yıkanın Kimsenin Elbise ve Ona Benzer Bir Şeyle Örtünmesi Babı
Hadisi Şerif Muhtelif Rivayetleri İle Şu Hükümleri İhtiva Eder.
17- Başkalarının Avret Yerlerine Bakmanın Haram Kılınması Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
18- Tenhada Çıplak Yıkanmanın Cevazı Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.
19- Avret Yerini (Açılmaktan) Korumaya Dikkat Gösterilmesi Babı
Hadisi Şerif Şu Faideleri İhtiva Eder
20- Kazay-ı Hacet İçin Örtülecek Şey Babı
21- «Sü Ancak Sudan Dolayı İcab Eder» Hadisi Babı
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır
22- Şu Ancak Sudan Dolayı Vacib Olur Hadisinin Neshi ve Sünnet Mahallerinin Birbirlerine Kavuşması İle Guslün Vacib Olması Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder
23- Ateşte Pişen Şeylerden Abdest Lazım Gelmesi Babı
24- Ateşte Pişen Şeylerden Dolayı Abdest Lazım Gelmesinin Neshi Babı
Yukarıki Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır
25- Deve Eti Yemekten Abdest Lazım Gelmesi Babı
26- Abdestli Olduğunu Yakinen Bilen Bir Kimse Sonra Abdestinin Bozulduğundan Şüphe Etse O Abdestle Namaz Kılabileceğinin Delili Babı
Babımız Hadisinden Murad
Hadisten Çıkarılan Hükümler
27- Ölü Hayvan Derilerinin Dibagatla Temizlenmesi Babı
28- Teyemmüm Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder
29- Müslümanın Necis Olmıyacağına Delil Babı
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.
30- Cünüplük Halinde ve Diğer Hallerde Allah Tealayı Zikir Babı
31- Abdestsizin Yemek Yemesinin Cevazı, Bunda Hiçbir Kerahet Bulunmadığı ve Abdest Almanın Hemen Vacib Olmadığı Babı
32- Helaya Girmek İsteyenin Ne Okuyacağı Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler
33- Oturarak Uyumanın Abdesti Bozmayacağına Delil Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır

(HAYZ BAHSİ)

Bu bahisde hayzm bâzı ahkâmı görülecektir. Hanefîlere göre hayzın en az müddeti üç gün üç gece en çok müddeti de on gün on gecedir, Üç günden az ve on günden çok gelen kan hayız değil, istihâza yâni hastalık kanıdır. Şafiîlere göre hayzm en azı bir gün bir gece, en çoku on beş gündür. Mâlike göre ise en azı kanı görecek kadar zamandır velev bir saat olsun.

1- Hayzlı Kadına Gömlek Üzerinden Mübaşeret Babı

1- (293) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim rivayet ettiler. İshak: Bize haber verdi tâbirini kullandı Ötekiler: Bize Cerir Man sûr'dan, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Aişe-den naklen rivayet etti. dediler. Aişe (Radıyaîlahu Anhâ) şöyle demiş:
«Bizden, birimiz hayzini gördüğü zaman Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona emreder o da bir peştamal kuşanır sonra ona mübaşeret eylerdi.

2- (.,.) Bize yine Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Müshir Şeybani'den rivayet etti. H.
Bana Ali b. Hucur es-Sa'dî dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû İshâk Abdurrahman b. Esved'den o da babasından o da Âişe'den naklen haber verdi. Şöyle demiş.
«Bizden birimiz hayızh olduğu zaman Resulüllâh (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) ona hayızmm şiddetli zamanında peştamal kuşanmasını emreder; sonra ona muhaşeret eylerdi. Sizin hanginiz Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gibi nefsine malik olabilir!..»

3- (294) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdiîlâh Şeybani'den o da Abdullah b. Şeddâd[1] dan, o da Meymûne'-den naklen haber verdi. Şöyle demiş: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarına hayızh iken gömlek üzerinden mübaşeret eylerdi»
Bu hadisi Buhârî «Kitâbu'l Hayz» da EbûDâvûd, Tirmîzî, Nesâî ve İbni Mâce Kitâbu't - Tahâre» de muhtelif râvilerden muhtelif lâfızlarla tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri hayzın ahkamını bildirmektedir.
Hayz: Lûgatta akmak manasınadır. Bazıları çıkan kan manasına geldiğini Söylemişlerdir. Şeriat İstılahında: Küçük ve hasta olmayan bir kadının rahminin dışarıya attığı kandır. Lisanımızda buna aybaşı hali yahut âdet görmek denilir. Âdet halindeki kadına araplar «hâiz» derler. Fasih ve meşhur olan lûğât budur. Kelime müerinese sıfat olduğu halde sonuna niçin müennes alâmeti olan (tâ) getirilmediği Nahiv ulemâsı arasında ihtilaflıdır. İmâm Halil b. Ahmed'e göre bu kelime fiîl mânâsında kullanıldığı için ism-i mensup hükmündedir. Sibeveyhe göre müzekker bir mevsûfun sıfatı olup mevsufu mahzûftur. Şey, insan yahut şahıs diye takdir edilir. Yanî «insanün hâidûn» yahut «şahsım hâi-dun» takdirindedir. Küfe ulemâsının mezhebine göre ise bu sıfat kadınlara mahsus olduğu için sonundan müennes alâmeti atılmıştır. Fakat Kü-fe'lilerin mezhebine itiraz edenler vardır. Çünkü hem müennese hem müzekkere sıfat olduğu halde sonundan müennes alâmeti atılan bazı kelimeler vardır.
Ezherî hayzi : «Bulûğa eren kadın rahminin mu'tâd vakitlerde rahimin dibinden attığı kandır.» diye tarif eder.
Kerhî: «Hayz bir kandır ki; çıktığı andan itibaren onunla kadın bulûğa erer» demektedir. Daha başka tarifler de vardır.
İstihâza: Kadın rahminden vakitsiz olarak gelen kandır. Hanefî-lere göre istihâza kadından üç günden az yahut on günden çok gelen kandır. Buna biz hastalık kanı deriz.
Cümlesindeki «kâne» fi'linin müzekker olarak kullanılması Nahiv imamlarını bir hayli meşgul etmiştir. Rivayet bu şekilde sahihtir. Sîbe-veyhe göre bazı araplar cümlenin faili müennes olduğu halde fi'li müzekker kullanırlar. Meselâ derler. Bunu Nahiv imamlarından Ebu'l Hüseyin b. Harûf dahi nakletmiştir. Dîğer Nahiv ulemâsı buradaki kâne'nin şan ve kıssa manâsına geldiğini söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin manâsı: «Kıssa şu ki: birimiz hayzini gördüğü zaman Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona emrederdi» demek olur. Bu günkü arap gramercileri «kâne» yi doğrudan doğruya lisânımızda olduğu gibi yardımcı fiil kabul ederler. Bu takdirde hadisteki kâne «emere» fiilinin yardımcısı olurki «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) emrederdi» mânâsına gelir.
Mübaşeret: Teni tene değdirmektir.
îttizâr : Gömlek giymek peştemal veya çarşaf gibi bir şeye bürünmek demektir. Burada ondan murad göbekten diz kapağın altına kadar olan yerleri Örtmektir. Hadisteki hayızın fevrinden murâd: Hayz kanının en şiddetli ve çok geldiği zamandır.
İrb : Cima' âletinden kinayedir. Bâzıları bu kelimeyi «erab» şeklinde rivayet etmişlerdir. Erab; Hacet demektir. Bundan murâd cima' arzusudur. Bu takdirde hadisin mânâsı: «Sizin hanginiz nefsine mâlik olurda böyle bîr muhaşeret esnasında haram irtütâb etmekten yani hayız halindeki o kadınla cima'dan kendini koruyabilir» demek olur.
Hattâbî bu rivayeti kabul etmiş birinci rivayeti ihtiyar eden hadis ulemâsını ayıplamıştır.

Hadisi Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Hayızlı kadına mübaşeret caizdir. Mübaşeret erkeğin teni kadının tenine dokunmaktır. Bu kelime cima' mânâsına da gelirse de burada bilicma' teni tene dokundurmak manasınadır. Hayızlı kadına mübaşeret üç şekilde tasavvur olunabilir.
a) Hayızlı kadına cima' etmekle olur. Bu bilicma' haramdır. Hattâ bunun helâl olduğuna îtikad eden kâfir olur. Haram olduğunu bilerek yapan büyük günah işlemiş olur. Böylesinin Allah'a tevbe ederek bir daha bu işi yapmaması gerekir. Keffâret lâzım gelip gelmiyeceği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzılarına göre keffâret vermesi lâzımdır. Katâde , Evzâî, Ahmed b. Hambel, İshak ve eski mezhebine göre İmam Şafiî 'nin kavilleri budur. Şafiî 'nin yeni mezhebine göre keffâret lâzım değildir. Hanefilerle Ekseri ulemânın kav-]ide budur. Şafiîlerden Nevevî diyorki: «Hayız halindeki cima'ın helâl olmadığına îtikad eden bir kimse onu unutarak yahut hayız hali olduğunu bilmeyerek yahut o hâlde cima'ın haram olduğundan bihaber bulunarak veya cima';ı mecbur edilerek yapsa o kimseye günah ve keffâret yoktur. Eğer hayz halinde olduğunu ve bu halde cima'ın haram kılındığını bildiği halde kasten yaparsa ma'siyet irtîkâb etmiş olur. Onun büyük günah olduğunu Şafiî nassan bildirmiştir. O kimseye tevbe vâcib olur. Keffâret vacip olup olmaması hususunda iki kavil vardır. Bunların esah olanına göre o kimseye keffârat lâzım değildir. Üç mezhep imamının yani Ebû Hanjfe, Mâlik ve Ahmed b. Hanbe1in ve cumhur-u selefin kavilleride budur. Seleften At â' İbni Ebi Müleyke, Şa'bi, İbrahim Nehaî, Mekhûl, Zühri, Ebu'z-zinâd, Rabîa, Hammâd b Ebi Süleyman, Eyyub-u Sahtiyâni, Süfyan-ı Sevri ve Leys b. Said (Rahimehûmûllah) bunlar meyanındadır.
Şafiî 'nin zayıf olan eski kavline göre keffâret lâzımdır. Bu kavil İbni Abbâs (Rcıdiyallahıı anhiimâ) ile Hasan-ı Basri, Saîd b. Cübeyr, Katâde, Evzâî ve İshak 'tan da rivayet olunmuştur. Bir rivayete göre İmam Ahmed b. Hambelin kavlide budur. Bu zevat keffâretin ne olacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hasan-ı Basrî, Saîd b. Cübeyr ve diğerlerine göre bu cima'm keffâreti ya bir altın yahut onun yarısıdır. Bir dinar keffâretin hayızm evvelinde, yarım dinarın hayzm sonunda yahut bir dinarın hayzın şiddetli zamanında, yarım dinarın hayız bittikten sonra lâzım geleceği meselesi dahi aralarında İhtilaflıdır. Delilleri: İbnî Abbas (Radiyallahu anhiimâ) dan merfu' olarak rivayet edilen:

«Her kim hayz halinde karısına yakınlık ederse, bir altın yahut yarım altın tasadduk etsin.» mealindeki hadistir.
Fakat bu hadis bilittifâk zayıftır. Doğrusu keffâret lâzım gelmemektir.
b) Göbeğin üst tarafına ve dizden aşağıya öpmek dokunmak veya sarmaşmak sureti ile yapılan mübaşerettir. Bu bilicma' helâldir. Yalnız Ubeydetü's - Selmanî ile diğer bazılarından bu yerlerin hiç birine mübaşeretin caiz olmadığı rivayet edilmişsede bu rivayet şaz ve münkerdir. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin gömlek üzerinden mübaşerette bulunduğunu bildiren sahih hadisler bunu reddetmektedir.
c) Ön ve arkaya olmamak şartiyle göbekle dizler arasına yapılan mübaşerettir. İmâm A'zâma göre bu haramdır. Bir rivayete göre İmam Ebû Yusuf 'un Kavlide bu olduğu gibi Şafiî1erce sahih olan kavilde budur Mezkûr kavil İmam Malik 'tende rivayet olunur. Ulemâdan Saîd b. el-Müseyyeb, Kaadi Şüreyh, Tavus, Atâ', Süleyman b. Yesâr, Katâde gibi bir nice zevat dahi bu kavli tercih etmişlerdir. Hanefî-lerden İmâm-ı-Muhâmmedle bir rivayette İmam Ebû Yûsuf 'a göre yalnız kan gelen yerlerden korunmak suretiyle mübaşeret caizdir. îkrime ile Mücahid, Şa'bî, İbrahim Nehaî, Hakem, Süfyân'ı Sevri, Evzâî, Ahme-d b. Hambel, İshâk b. Râhuye, Ebû Sevı İbnî'l Münzir ve Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhebleride budur. Bu kavil delil itibarı ile sair kavillere nazaran en kuvvetli kavildir. Zîra Enes (Radiyallahu anh) hadîsinde:
«Her şeyi yapın, yalnız cima1 müstesna.» Duyurulmuştur.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in gömlek üzerinden mübaşereti bu işin müstehab olduğuna hamledilmiştir. İmam Muhammedin kavli Hz. Ali, İbni Abbâs ve Ebû Ta1ha (Radiyallahu arihüm) hazeratmdanda nakledilmiştir. Kurtubî'nin Mücâhid 'ten rivayetine göre cahiliyet devrinde Araplar hayz-lı kadınlara arkadan cima'da bulunurlarmış. Hıristiyanlar hayızlı kadınlara cima' eder yahudilerle mecûsiler ise bilâkis o halde kadınlardan, son derece uzak kalır; hattâ hayz kesildikten bir hafta sonraya kadar onlara yaklaşmazlar; kitaplarının emri bu olduğunu söylerlermiş.
2- Mübaşeret halinde kadının mutlaka bir şeyle örtünmesi lâzımdır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) Âişe (Radiyallahu Anhâ) ya bunu emretmiştir. Maksat kadının cima'dan korunmasıdır.
3- Mübaşeret ancak o halde cima' etmiyeceğine itimadı olanlara caizdir. Nefsine itimadı olmayana mübaşeret de caiz değildir. Zira bir hadis-i şerifte varid olduğu üzere korunan bir yerin etrafında dolaşan çobanın koyunlarını oraya kaçırması işten bile değildir. Şafiî 'lerden bazısının kavli de budur. Nevevî bu kavli beğenmiştir.
4- Hadis-i Şerifte gömlek giymenin hayzın şiddetli zamanı ile tak-yîd buyurulması onun iptidası ile devamı arasında fark olduğuna delildir. Nitekim îbni Mâce 'nin «Sünen» inde Hz. Ümmü Selem e (Radiyallahu Anhâ) dan rivayet ettiği bir hadiste «Resulül1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kanın şiddetli geldiği üç gün zarfında korunur ondan sonra mübaşerette bulunurdu» denilmesi de bunu gösterir.
Nevevî'nin beyânına göre kadın hayzı kesilip yıkanmadıkça yahut teyemmüm etmedikçe cima* haramdır. Mübaşereti haram sayanlara göre onun hükmü de budur. İmam Mâlik ile îmâm Ahmed ve diğer bir çok ulemâ dahi buna kaail olmuşlardır. İmam A'zama göre kan hayz müddetinin son haddi olan on günde kesilirse yıkanmadan cima'a dahi helâl olur.
Übbî diyor ki: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in zevcelerine mübaşeret yapması nefsânî şehvetini tatmin için değil onun caiz olduğunu göstermek içindir. Mübaşereti zevcelerinin her birine yapması onun yayılıp şüyu' bulmasını ifade eder. Nitekim çok kadınla evlenmesinden maksat da ahkâmı neşrederek belletmekti. Çünkü zevcelerinden her biri gördüğünü ümmete haber verecekti...» Bundan sonra Übbî her kocanın ailesine kızlarına ve hizmetçilerine öğretmesi gerektiğini tenbih ederek fürûat kabilinden bir çok meseleleri ele almış ve onları misallerle izah etmiştir. Biz sözü daha fazla uzatmamak için onları buraya nakletmedik. Ancak mes'ele Übbînin dediği gibi pek mühimdir. Anne ve babaların nazar-ı dikkatini celb eder kendilerine:
«Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüz sürüden mes'ulsünüz.» hadis-i Şerifi ile Teâla hazretlerinin:
«Ey iman edenler! Kendinizi ve aile efradınızı cehennemden koruyun!..» ayet-i kerimesini hatırlatırız.

2- (Hayzlı Kadınla Bir Yorgan Altında Yatma Babı)

4- (295) Bana Ebu't-Tâhîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb, Mahrama'dan rivayet etti. H.
Bize Harun b. Said el-Eylî ile Ahmed b. İsa da rivayet ettiler. Dediler-ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mahreme babasından, o da İbni Abbâs'ın azatlısı Küreyb'den naklen haber verdi. Küreyb[2] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Meymûneyi şöyle derken İşitmiş:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ben hayzlı iken benimle beraber yatardı. Aramızda bir elbise bulunurdu.

5- (296) Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Muâz b. Hîşâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. Ebi Kasîrden rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Selemetü'bnü Abdirrahmân rivayet etti. Önada Zeynep[3] binti Ümmü seleme rivayet etmiş. Önada Üm-mü Seleme[4] rivayet etmiş. Demişki: Bir defa ben Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelJem) le beraber kadife bir çarşaf altında yatarken hayzı-mi gördüm hemen sıvışarak hayz esvabımı giydim. Resulüllah (Sallallafiü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Hayzını mı gördün?» dedi.
«Evet» dedim. Müteakiben beni çağırdı ve onunla kadife çarşafın altında beraber yattım.
Zeyneb: «Ümmü Seleme ile Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüblükten dolayı ikisi bir kabta yıkanırlarmış» demiş.
Bu hadisi Buhar i «Kitâbu'l Hayz'ın bir iki yerinde ve «Kitâb't-Tahâre»de; Nesaî dahi «Kitabu't-Tahare»de muhtelif ravilerden tah-riç etmişlerdir.
Gerçi Ebu Dâvûd Hz. Aişe 'den buna muarız bir hadis rivayet etmişdir. O Hadiste Hz, Aişe: «Ben hayzımı gördüğüm zaman yataktan hasırın üzerine inerdim. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana yaklaşmazdı; ben de temizleninceye kadar ona yaklaşmaz-dım. demişsede de Aliyyû-1' Kaarî: İhtimal bu hadis mensuh-dur; diyor. İbni Kesir ise onun tenezzüh ve ihtiyata hamledil-diğini söylüyor. İbni Abbas (Radiyallahû anh) Hayz zamanında karısından uzaklaşirmış. Halası Meymûne (Radiyallahû anh) bunu duyunca; ona haber göndererek: «Sen Resulullahm sünnetinden yüz mü çeviriyorsun! Vallahi o hayızh kadınlarından biri ile yatar aralarında dizleri geçecek kadar bir Örtüden başka bir şey bulunmazdı.» demiş
Hamile yahut hâmil: Saçaklı kadife demektir. Hadîsin bâzı rivayet-, lerinde kelimenin yerine «hamîsa» zikredilmiştir. Hamîsa dört köşeli ve iki çizgili çarşaftır. Bâzıları siyah ve kırmızı çizgili bir kumaş olduğunu'
söylerler.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Hayzh kadınla br yorgan altında yatmak Caizdir. Yalnız çıplak tenlerin göbekle diz arasında biri birine değmesine mani bir perde bulunması lâzımdır. Ulemânın beyânına göre gömlek üzerinden hayzh kadından istifade edildiği gibi kadının mayiattan bir şeye elini sürmesi kocasının başını taraması ekmek ve yemek pişirmesi gibi şeylerde mekruh değildir.
2- Kadının mu'tâd elbisesinden başka hayız için elbise kullanması müstahabdır.
3- Hayızh kadının teri temizdir. Gerçi Teâlâ Hazretleri: «Hayız hafinde kadınlardan uzak kalın!» buyurmuştur:
Fakat bunun mâ'nâsı, onlarla cima' etmeyin, demektir.
4- Hayızla nifâsın, namaz ve oruca mâni olmak mescide girememek, kâbeyi tavaf edememek, kur'an okuyamamak, ve mushafa dokunamamak hususatmda hükümleri birdir. Burada her ne kadar nifastan bah-sedilmemişsede onun hakkında da bir çok hadisler vardır.
Nifas: Çocuk doğurduktan sonra gelen kandır. Azı için hudûd yoksada son haddi kırk gündür. Ondan sonra kan gelse bile hastalıktan dolayı olduğu için kadının namaz oruç gibi ibadetlerine manî değildir. Ekseri ule--mâ ve fukahânm kavilleri budur. Hasan-ı Basrî'den nifâslı kadının elli gün namaz kılamayacağı rivayet olunmuştur. Atâ' ise bu müddeti altmış güne çıkarmıştır.

3- Hayızlı Kadının Kocasının Başını Yıkayıp Taramasının, Cevazı, Artığının Temizliği, Kocasının Onun Kucağına Yaslanarak Orada Kur'an Okumasının Cevazı Babı

6- (297) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi kj: Mâlike İbni Şîhâb'daıı duyduğum onunda Urveden, onunda Amre[5] den, onunda Aişe'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum, Aişe şöyle "demiş:
«Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seîîem) îtikafe girdiği vakit başı bana yaklaştırır; bende onu tarardım. İnsanın hacetinden başka hiçbir ş< için eve girmezdi» demiş.

7 - (...) Bize Kuteybetü'bnü Sa'id rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. Dedi ki: Bize Leys, İbni Şi-hab'dan, o da Urve ile Amre binti Abdirrahman'dan o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Âişe'den naklen haber verdi ki Aişe şunları söylemiş :
«Ben (îtikafta iken) hacet için eve girerdim. Evde hasta bulunduğu halde onun halini ancak geçerken sorardım. Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) dahi mescidde (itikâfda) iken başını bana uzatır; bende saçını (hayzh olduğum halde) tarardım. Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfta iken eve ancak hacet için girerdi.»
İbni Rumh (hadisi) : «İtikâfta bulundukları zaman de (ye tefsir et) mistir.»

8- (...) Bana Harun b. Sa'îd el-Eylî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris Muhnmmd b Abdirrahman b. Nevfel[6] den o da Urvetü'bnü Zübeyr'den o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Aişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
«Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi mücavir iken mes-cidden başını bana çıkarır bende hayzh olduğum halde başını yıkardım.»

9- (...) Bize Yahya b. Yalıya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Hişâm'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize Urve Aişe'den naklen haber verdi. Aişe şöyle demiş:
«Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ben hücremde iken başını bana yaklaştırır; bende hayzh olduğum halde onun başını tarardım.

10 — (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Ali, Zâide'den, o da Mansûrdan, o da İbrahim'den, o da Eşved'-den, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Aişe:
«Ben hayzlı iken Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) in başını yıkardım» demiş.

11- (298) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Yahya: Bize Haber verdi tabirini kullandı. Ötekiler bize Ebû Muâviye*, A'meş'ten o da Sabit b. Ubeyt[7] ten, o da Kaasim b. Muhammed[8] ten o da Aişe'den naklen rivayet etti dediler, Aişe: «ResulülIah (Sallaltafıü Aleyhi ve Seîlem) bana mescidden:
«Şu seccadeyi bana uzatıver.» buyurdular. Ben hayzliyim dedim. Bunun üzerine:
«Senin elinde hayz yokfur.» buvurdnioı-

12- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide Haccac ile Ebû Ganiyye'den, onlarda Sabit b. Ubeyt'ten o da Kaasim b. Muhammed'den o da Aişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Bana Eesulüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Selle/n) kendisine seccadeyi uza ti vermemi mescidden emretti. Ben hayalıyım dedim. Bunun üzerine: «Sen onu bana uzat. Çünkü senin elinde hayz yokfur.» buyurdular.

13- (299) Bana Züheyr b. Harb ile Ebû Kâmil ve Muhammed b. Hâtım toptan Yahya b. Said'den rivayet ettiler. Züheyr dediki: Bize Yahya Yezid b. Keysan'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş. Bir defa ResulülIah (Salîaiiahü Aleyh ve Seliem) mescidde iken:
— «Ya Âişe! Bana elbiseyi uzat.» dedi. Aişe:
— «Ben hayzlıyım» dedi. Bunun üzerine:
— «Şüphesiz ki, senin elinde hayz yokfur.» buyurdular. Aişe de elbiseyi kendilerine verdi.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'I-İ'tikâf»m muhtelif yerlerinde Ebû Dâvûd ile Tirmizî ve îbni Mâce «Kitabu's-Savm» da Nesaî «Kitabu' İ'tikâf»ta tahrîc etmişlerdir.
Hadisin bütün rivayetleri hayzlı bir kadının i'tikâfta bulunan kocasının başını taramak ve yıkamak ona seccade vermek gibi hizmetlerinde bulunabileceğini ve hayızlı kadının bedeni ile terinin temiz olduğunu göstermektedir.
İ'tikâf: Lûgatta bir yerde durmak; iyi veya kötü birşey için nefsini hapsetmek mânâlarına gelir. Şeriat istilahmda ise; Allah'a ibadet niyeti ile nefsini mescidde hapsetmektir. İ'tikâfm sıfat ve ahkâmı inşaallah i'tikâf bahsinde görülecektir. İ'tikâfa giren kimseye mu'tekif derler.
Hadîsin bir rivayetinde zikri geçen mücavirden murâd da budur.

Hamre: Seccade demektir. Nevevî'nin beyânına göre bundan murad* yüzünün secde edeceği yere serilen hasır veya kumaş parçasıdır. Hattâbî 'ye göre hamre yalnız başın secde edeceği yere değil tnitfün vücüde kâfi gelcek derecede büyük seccadedir. Ebû Dâvûd 'un İbni Abbâs (Radiyallahu anhümâ)dan rivayet ettiği bir hadis Hattabî 'nin kavlini te'yid eder.
ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in insanın hacetinden başka hiçbir şey için eve girmemsinden murâd Zührî'nin beyânına göre büyük ve küçük abdest bozmaktır. Ulemâ bunların i'tikaf hükmünden istisna edildiğinde müttefiktirler. Fakat hasta dolaşmak cuma ve cenaze namazları gibi başka ihtiyaçlardan dolayı mutekifİn mescidden çıkıp çıkamayacağında ihtilâf etmişlerdir. Ashâb-ı kiramdan bazıları ile diğer bir takım ulemâya göre bu gibi ihtiyaçlardan dolayıda mescidden çıkabilir. Sevrî ile İbnî Mübarek'in mezhebleri budur. 'Bâzıları mu'tekifin kazâ-i Hacetten başka hiç bir sebeple mescidden çıkamıyacağına kaildirler. Tirmizî şöyle diyor: «Ulema bir şehirde cuma kılınan cami bulunursa o camiden başka yerde İtikâf yapılamıyacağını söylemişlerdir. Çünkü mu'tekifin bulunduğu mescidden çıkmasını mekruh görürler. Cuma namazını terk etmesine ise cevaz vermezler...»
İmam Ahmed b. Hambel: «Mu'tekif hasta dolaşamaz; cenaze arkasından gidemez, demiştir. İshak'a göre ise i'tikâfa girerken bu gibi şeyleri şart koşan onlar için mescidden çıkabilir.
İ'tikâfta bulunan kimsenin ilim meclislerine iştirak edip edemiyeceği dahi ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e göre iştirak edemez, ve i'tikâfla alâkası olmayan hiç bir kurbette bulunamaz. Namaz kılan nasıl başka ibadetleri meşgul olamazsa mu'tekifin halide öyledir. Diğer ulemâya göre bu caiz hatta ilim meclislerine iştirak ederek ilimle meşgul olmak müsta-haptır. Çünkü tahsil-i ilim en makbul ibâdetlerdendir. Onlara göre mescidin şanına yakışan dikiş dikme gibi bir sanatla meşgul olmak ve mubah olan şeyler hususunda cemaatla konuşmakta caizdir. İmam Malik'-ten bir rivayete göre mu'tekif mescidde kendi sanatı ile meşgul olursa i'tikâfı bâtıl olur. Han ef ilerin «el-Bedâyi» namındaki fıkıh kitabında: «Mu'tekif abdest bozmaktan mada hiç bir ihtiyaç için gece veya gündüz mescidden çıkamaz yemek içmek uyumak, hasta dolaşmak ve cenaze namazı kılmak içinde çıkamaz. Çıkarsa i'tikâfı bozulur. Bu hususta kasten çıkmakla unutarak çıkmak arasında fark yoktur. Zorla çıkarılır. Veya mescid yıkılırda çıkar ve hemen başka bir mescide girerse istihsa-nen i'tikâfı bozulmaz» deniliyor. Bazıları mu'tekifin beş şeyden dolayı mescidini değiştirebileceğini söylemişlerdir. Bunlar: Mescidin yıkılması, mescidin cemaati dağılarak oraya kimsenin gelmez olması, hükümet tarafından çıkarılması, zâlim tarafından çıkarılması ve mütegallibenin canına veya malına kastetmelerinden korkması halleridir.
İmam Şafiî'ye göre kasten mescidden çıkmak i'tikâfı bozarsada unutarak çıkmak bozmaz. Ona göre yemek içmek için evine çıkmak dahi caizdir. Şafiî' imamlarından bazıları bunu caiz görmemiş bu meselede Han ef Herle birleşmişlerdir. Bu rivayetler kadının rızâsı ile ona başını yıkatmak; ekmek ve yemek yaptırmak gibi hususatın caiz olduğuna da delildirler. Bu babta icma vardır. Fakat kadının rızası olmadan onu bu gibi hizmetlerde kullanmak caiz değildir. Çünkü kadının vazifesi cima' hususunda ona itaat ve evi ne kapanıp oturmaktan ibarettir.

14- (300) Bize Ebû Bekr, b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dedilerki) : Bize Vekî' Mis'arla Süfyan'dan, onlarda Mikdam b.
Şüreyc'den o babasından, o da Âişeden naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Ben hayz halinde ikn bir şey içer; sonra onu Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) e verirdim. O da ağzını benim ağzımın değdiği yere koyarak içerdi. Ben hayızh iken kemiğin etini ısırır sonra onu Peygamber (Saîîaîlahü Aleyhi ye Sellem} e verirdim. O da ağzını benim ağzımın değdiği yere koyar (ak ısırır) di» Züheyr: «içerdi» cümlesini zikretmedi.
Ark : Üzerinde et bakiyyesi bulunan kemiktir. Kelimenin meşhur mânâsı budur. Bazılarına göre; bir miktar et demektir. İmam Halil b. Ahmed'e göre ark etsiz kemik demektir. «Etearraku» kemiğin etlerini dişlerimle ısırırdım. Manasınadır. Hadis-i Şerif hayızh kadının artığı ile bedeninin temiz olduğuna delildir. Bazıları İmam Ebü Yûsuf'a göre bedeninin necis olduğunu söylemişlersede bu rivayet doğru değildir.

15- (301) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâ-vûd b. Abdurrahman el-Mekkî [9], Mansur'dan, o da annesinden, o da Aişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
«Ben hayızh iken Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} kucağıma yaslanır da kur'an okurdu»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Hayz» ile «Kitabu't Tevhidi» de Ebû Dâvûd, Nesâ-i veîbni Mâce dahi «Kitabu't-Ta-hare» da muhteliî râvîlerden tahric etmişlerdir. cümlesi şeklinde de rivayet
olunmuşsada Kurtûbî bunun doğru olmayıp bir vehimden ibaret olduğunu söylmiştir. Buhârî 'nin rivayetinde: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başı benim kucağımda olduğu halde kur'an. okurdu» denildiğine göre buradaki yaslanmadan murad da başını onun dizine koyması olacaktır. Safi î'lere göre mu'tekif mescidde su bulanmazsa su içmek için dışarıya çıkabilir. Su bulursa bir kavle göre yine çıkabilirsede esah olan kavle göre çıkamaz. Nevevî : «Vacip olan i'tikâfta mu'tekif hasta dolaşamaz, cenaze için de çıkamaz. Veîevki cenaze vazifesi alettayin ona düşsün; ama vacib olmayan i'tikâfta hasta dolaşmak ve cenaze namazı kılmak caizdir» diyor. Ancak Şafiî 'lerden bazıları buna itiraz ederek bu gibi şeylerden dolayı nafile i'tikâftan da çıkılamı-yacağını söylemişlerdir. Bu mesele hakkında Şafiî1er dört hal mülâhaza ederler.
1- Hasta dolaşmak ve cenaze namazı kıldırmak gibi vazifeleri te-hammül ve edâ alettayin mu'tekife teveccüh etmez;
2- Tehammülü mu'tekife düşer fakat edası ona teveccüh etmez. Bu iki halde mu'tekifin mescidden çıkması i'tikâfmı bozar.
3- Vazifenin tehammülü değilde edası mu'tekife teveccüh eder. Bu haldede mescidden çıkmakla i'tikâf batıl olur.
4- Vazifenin hem tehammülü hem edası mu'tekife teveccüh eder.
Bu halde Mescidden çıkmak î'tikafı bozmaz.
«Mescidden bana elbiseyi uzat!» buyurdu» cümlesindeki «mescidden» sözü Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kavline müteallıktir. Yani bana söylediklerini mescidden söyledi demektir. Bazıları bu sözün: «Bana mescidden bir seccade ver» mânâsına geldiğini iddia ederek hayzlı kadının bedeninde necaset olmamak şartiyle bir hacetten dolayı mescide girebileceğini söylemişlersede bu doğru değildir. Çünkü Peygam'be r (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) zaten mescidin içinde idi. Aişe (Raâıyallahu Anhâ)dk kendi hücresinde bulunuyordu ve hayz halinde idi. Onun özür beyân ederek seccadeyi vermek istememesi hayz halinde kolunu mescide uzatmaktan çekindiği içindir. Eğer Resulüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ona mescide girmeyi emretmiş olsaydı: «Senin elinde hayz yoktur.» diye eli tahsis etmenin bir mânâsı kalmazdı. Zira bu cümlenin mâ'nâsı: «Mescide sokulmaması icâbeden hayız kanı senin elinde yoktur» demektir.
İbni Rümh'un «i'tikafta bulundukları zaman» diye tefsirde bulunması ümmehat-ı' mü'mininin de i'tikâfa girdiklerini gösterir. Filhakika öuhârî 'ninde rivayet ettiği vecihle Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zevcelerinin bâzılarına mecsidde kendisi ile beraber îtikâfa girmelerine izin vermişti.

ibni Dakiki'lIyd: «Bu hadîsde hayzlı kadının kur'an okuyamıyacağına işaret vardır. Çünkü caiz olsaydı onun dizinde kur'an okumanın doğru olmadığı hâtıra gelmez ve okunabileceğini bildirmeye -lüzum kalmazdı» diyor.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.

1- Hayzlı kadına dokunmak caizdir. Çünkü temizdir.
2- Nevevî: «Bu hadiste necaset mahalline yakın yerlerde Kur'an okumanın caiz olduğuna delil vardır» demişsede Aynî buna itiraz etmiş ve: «Hayzlı kadın temizdir. Pis olan ondan gelen kandır. Kan hayz zamanlarının hepsinde pistir. Nevevî *nin dediğine bakılırsa helaya karşı Kur'an okumakta mekruh olmamak îcab eder halbuki kur'an-ı
kerîme ta'zim için helaya karşı onu okumamak gerekir. Çünkü bir şeye yakın olan onun hükmünü alır.» demiştir.

16- (302) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den naklen rivayet ettiki: Yahudiler, aralarında kadın hayz gördüğü zaman onunla beraber yemek yemezler ve evlerde onunla bir araya gelmezlermiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabı (bu hususu) ona sormuşlar bunun üzerine Allah Teâlâ:
«Sana hayz meselesini soruyorlar. De ki : O bir ezadır. Binaenaleyh siz hayz halinde kadınlar (ınızla cima) dan sakının...» [10]
ayet-i kerimesini sonuna kadar inzal buyurmuş Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Her şeyi yapın, yalnız cima' müstesna.» buyurmuş.
Yahudiler bunu duymuşlar ve: «Bu adam bizim işlerimizden bize muhalefet etmedik hiç bir şey bırakmak istemiyor» demişler. Az sonra Üseyd b. Hudayr ile Abbâd b. Bişr gelerek:
«Ya Resulüllah! Yahudiler şöyle şöyle diyor. Şu halde biz hayzlı kadınlarla düşüp, kalkmayalım mı?» demişler.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in çehresi derhal değişmiş: , (Ashab) biz onlara darıldığıni zannettik demişler.
Müteakiben Üseyd ile Abbâd dışarıya çıkmışlar. Derken karşılarına
Peygamber (Salîaîîahü Aleyhi ve Sellem) e hediye-süt götüren biri çıkmış Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) o sütii bunların arkasından göndererek onlara içirmiş. Böylelikle Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in kendilerine darılmadığım anlamışlar.
Nefs-i hadistende anlaşılıyorki ashab-ı kiramın hayzlı kadın hakkındaki sualleri bu babtaki âyet nazil olmazdan evveldir. Onlar bunu; bizden önceki şeriatlar bizim içinde şeriattır» zannederek sormuşlardı.
Nevevî diyorki hadiste zikredilen ayetteki birinci mahîzdan murad kandır. İkinci mahîz ihtilaflıdır. Bizim mezhebimize göre hayzdır. Bâzı Ulemâ bundan muradın fere olduğunu diğer bazılarıda hayz zamanı olduğunu söylemişlerdir.
Üseyd ile Abbâd (Radıyallahu Anhâ) nin; «Hayızlı kadınlarla düşüp kalkmayalım mı?» şeklindeki suallerinden neyi kaşdettikleri Ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları: Bundan maksad; kadınlarla bir arada yaşamak, beraber yiyip içmektir.
Übbî'ye göre bu suali eski şeriatleri kendileri içinde şeriat zannettikleri için sormuşlardır. İhtimal bu zevat Hayızlı kadınları ile cinsi mü-nasebetde bulunmak istemiş ve bu suretle yahudilere muhalefet kasdet-mişler; Fakat dilekleri şeriata aykırı olduğu için Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in canı sıkılmıştı diyenler vardır.
Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in Üseyd ile Abbâd (Radıyallahu Anhüma) nın arkalarından kendilerine süt göndermesi hatırlarını hoş etmek ve gönüllerini almak içindir. Yani yüzündeki değişikliği görerek canının sıkıldığını anlayınca üzülmüşlerdir diye göndermiştir. Bu Fahr-i Kainat (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin son derece müşfik ve merhametli olduğuna delildir.

(Mezi Babı)

17- (303) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' ile Ebû Muaviye ve Hüşeym, A'meş'den o da Münzir b. Ya'lâ [11] dan-ki bu zât Ebû Ya'lâ künyesini taşır- o da İbni'l Hanefiyye' [12] den, o da Ali'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Ben çok mezî* gören bir adamdım. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) e sormağa da kızının bende olması dolayısıyle utanıyordum. Binaenaleyh Mikdad b. Esved'e emrettim de o sordu Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Zekerini yıkar ve abdest alır.» buyurdu.

18- (...) Bize Yahya b. Habib el-Harisi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâbib yani İbni'l Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman haber verdi. (Dedi ki) :Münziri Muham-med b. Ali'den o da Ali'den naklen rivayet ederken işittim. Ali şöyle demiş:
«Fatime'den dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e meziyi sormaktan utandımda Mikdad'a emrettim o sordu. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ondan abdest lâzım gelir.» buyurdular.

19- (...) Bana Harun b. Sa'id el-Eyli ile Ahmed'b. İsa dahi rivayet ettiler. Dedilerki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mahreme-tü'bnü Bükeyr, babasından, o da Süleyman b. Yesâr'dan o da İbnİ Abbâs'-tan nalden haber verdi. İbnİ Abbâs şöyle demiş:
Ali b. Ebî Tâlib: Mikdad b. Esved'i Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selienı) e gönderdik de ona insandan çıkan nıeziyi ne yapacağını sordu-. ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Abdesf al; fercini de yıka.» buyurmuşlar, dedi.
Bu hadisi Buharî Taharet ve -İlim bahislerinde Nesaî Taharet bahsinde Ebû Dâvûd ile Tirmizî'de ayni bahiste tah-rîc etmişlerdir. Müslim'in Harun 'dan tahriç ettiği ikinci rivayetin senedindeki Mahreme hakkında söz edilmiş ve babasından işitmediği söylenmişsede hadisin metni sahihtir. Nitekim diğer rivâyet-leride bunu gösterir.
Hadîsin rivayetleri muhteliftir. Nesâi'nin rivayetinde Hz. Ali (Radiyallahû anh) m: «Ben çok mezî gören bir adam idim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızı da nikahım altında idi. Bu sebeple sormaya utandım da yanı başımda oturan bir zata: Şunu sor dedim. O da sordu ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mezide abdest vardır.» buyurdular» dediği; Tîrmizî'nin. rivayetinde meseleyi bizzat kendi sorduğu Resulüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) in cevaben:
«Meziden abdest, menidense gusul lâzım gelir.» buyurduğu; Ebû Dâvûd 'un rivayetinde Ali (Radiyallahû anh) in:
«Ben çok mezi gören bir adamdım. Bu sebeple her mezi gördükçe yıkamaya başladım. Hattâ sırtım çatladı. Nihayet bunu Peygamber

(Saltallahü Aleyhi ve Sellem)e söyledim. Yahut söylendi. ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu yapma, mezî gördüğün zaman zekrini yi kayr ver ve abdesfini al.» buyurdular.» dediği; İmâm-ı Ahmet Taberanî ve Nesâî'nin bir rivayetinde soran zatın Ammar olduğu bildirilmektedir.
Görülüyor ki bâzı rivayetlerde Resulüllah'a soranın Mikdad b. Esved, bazılarında Ammâr (Radiyallahû anh) bir ri-vâyettede bizzat A1i (Radiyallahû anh) olduğu zikredilmektedir. İbni Hibbân bu rivayetlerin arasını te'lif edrek: « Hz. Ali (Radiyallahû anh) Mikdad'a sormasını emretmiş fakat sonra kendisi sormuştur. Yahut sorduğu için mecazen kendisi sordu denilmiştir.» diyor. Hz. A1i (Radiyallahû anh) 'm-hem Mikdad'a hem Ammar'a sordur-w"- olmasıda mümkündür.
Mezi: Ekseriya zevcesi ile oynaşırken gelen berrak sudur. Kadınlarda erkeklerden daha çok görülür. Bu kelime mezy ve meziy şekillerinde de okunabilir. Hattâ bâzıları şedde ile meziyy şeklinde okunmasını daha fasih görünürler.
Vedy: Bevlden sonra gelen sudur. Bunu da şedde ile vediyye şeklinde okuyanlar vardır.
Hz. Ali (Radiyallahû anh) m buradaki arkadaşlarına emri vücüb ifade eden emir değildir. Buna ilmi tâbiri ile İltimas denilir: Hadiste zikri geçen fercten murâd zekerdir. Lafzın mutlak zikredilmesi bütün zekerin yıkanmasını İcab edersede burada murâd küllü zikir cüz'ü irade kabilinden yalnız pisliğin çıktığı yerdir. Maamafih bütün zekeri yıkamak lâzımdır diyenlerde olmuştur.

Hadis-i Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Meziden dolayı yıkanmak lâzım gelmezsede abdest bozulur. Çünkü mezî necistir. Zekerin yıkanması bundan dolayı emredilmiştir. İmam1 Şafiî'ye göre bütün zekeri yıkamak vacip değildir. Yalnız mezinin bulaştığı yerleri yıkamak kâfidir. Bu bâbta İmam-ı Ma1ik'ten muhtelif rivayetler vardır.
2- İstiftâda vekâlet caizdir. Yani bir kimse bir meseleyi sormak için başka birini vekil edebilir.
3- Damadın kayın pederine karşı adab-ı muaşerete riayet etmesi ve gerek onun grekse kayın validesinin huzurunda cima'a dair sözler söylememesi müstahabtır. Bu hüküm kadının sair akrabaları hakkında da böyledir.
4- Mezînin mutlak surette abdest îcâb ettiğine İmam-ı Azam ile İmam-ı Şafiî bu hadisle istidlal etmişlerdir. Mâ1ikiyye ulemâsına göre ise hadisten murad karısı ile oynaşırken gelen mezidir. Bu meziden dolayı abdest almak lâzım gelirsede başka bir sebeple veya bir illetten dolayı gelen mezî abdest icab etmez. Ma1ikîlerin bu sözü cumhûr-u ulemânın kavline muhaliftir.
Şâfiilerden Nevevî diyor ki: «Bu hadis taşla istihcânın yalnız mûtâd olan bevlle kazurat hakkında caiz olacağına delildir. Kan ve mezî gibi nâdir vuku bulan hallerde mutlaka su ile temizlenmek îcâb eder. Mezhebimize göre esah olan kavil budur.»

5 - Uykudan Uyanınca Yüzü ve Elleri Yıkama Babı

20- (304) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî' Süfyân'dan, o da Selemetü'bnü Küheyl'den, o da Küreyb'den, o da İbni Abbâs'tan naklen rivayet ettiki: Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Seîlem) geceleyin kalkmış; Kazâ-i hacet etmiş sonra yüzünü ve ellerini yıkamış ve uykuya yatmış.
Bu hadisin şerhinde Nevevî şunları söylemiştir: Allah-ü A'lem kazâ-i hacetten murad abdest bozmak olacaktır. Kaadi lyâz'da aynı şeyi söylemektedir. Yüzü yıkamaktaki hikmet uyku eserini gidermektir el yıkamaya gelince Kaadi lyâz: «İhtimal ellerine bulaşan bir şeyden dolayıdır» demiştir.
Bu hadis geceleyin uyandıktan sonra tekrar uyumanın mekruh olmadığına delildir. Selefin bazı zâhid ve âbid zevatından bunun mekruh olduğu nakledilmiştir. İhtimal onlar bundan vazifeye mâni olacak derecede dalarak uyumayı kastedmişlerdir. Bu takdirde uykuyu kerih görmeleri Resulü İlah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) in fi'line muhalif değildir. Çünkü (Aleyhisselâtii vesselam) efendimiz vazife ve evradına mani olacak derecede uykuya dalmazdı.»

6- Cünüp İken Uyumanın Cevazı;(Uyku İçin Abdest Almanın, Yemek İçmek Yahut Uyumak veya Cima' Etmek İstediği Zaman Cima' Uzvunu (Yıkamanın Müstahab Oluşu Babı)

21- (305) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler: Dediler ki: Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihab'dan, oda Ebû Selemete'bni Abdirrahman'dan, o da Aişe'den naklen rivayet etti ki, Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Seîlem) cünüb iken uyumak isterse uyumazdan önce namaz abdesti gibi abdest ahrmış.

22- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Uleyye ile Vekî' ve Gunder, Şu'be'den, o da Hakem'den, o da İbrahim'den o da Esved'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: ResuIüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olurda yemek veya uyumak isterse namazına aldığı abdest gibi abdest alırdı.

(...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahi rivayet etti. Dedi ki: Bize babam rivayet etti. Dedi ki: Bize Şu'be bu isnâdla rivayet etti.
İbnü'I Müsennâ kendi rivayetinde: «Bize Hakem rivayet etti. İbrahîmi rivayet ederken işittim dedi» ibaresini kullandı.
Bu hadisi Buhârî «Kitabul-gusl» de muhtelif ravîlerden tahriç etmiştir. Nitekim Müslim de burada muhtelif râvîler vasıtasiyle onu Hz. Aişe. İbnî Ömer Ebû Saîd-i Hudrî ve Ene &(Radiyallahu anhüm) tahriç etmiştir. Bu babta Ebu Davud ve başkaları Hz. Ali (Radiyalîah anh) dan merfu' bir hadis rivayet etmişlerdir. O hadiste:
«Şüphesiz ki içinde köpek, suret ve cünüb bulunan eve melekler girmez.» denilmektedir:
Bazıları babımız hadisi için: «Buhârî bunu Ebû Dâvûd hadîsinin zayıf olduğuna işaret olmak üzere tahrîc etmiştir» demişlerdir. Fakat bu söz doğru değildir. Çünkü evvelâ Ebû Dâvûd hadisi zayıf değil sahihtir. Onun sahih olduğunu İbni Hıbban ve Hâkim tasrih etmişlerdir. Zayıf olduğunu söyleyenler isnadında Nüceyy-i Hadramî bulunduğunu bu zattan yalnız oğlu Abdullah rivayet ettiğini onunda meçhul olduğunu söylersede mezkûr Abdullahm meçhul değil mevsuk bir zat olduğunu Iclî beyân etmiştir. Binaenaleyh hadisin sıhhatma bir diyecek yoktur.
Sonra bu hadîsten murad yıkanmaya kulak asmayrpta cünüp gezmeyi âdet edinen ve cünüb olduğu halde üzerinden bir veya birkaç vakit namaz geçenlerdir ki zamanımız hakkında pek mühim bir hüccettir. Çünkü bu gün bir çok kimselerin boyuna cünüb gezdiklerini hattâ bir çoklarının cünüblük nedir; bu babta ne gibi bir vazife vardır bilmediklerini kimi gıyaben kimi şifahen işitiyoruz. İşte hadis-i şerif

böyle müslümanlara şiddetli bir ihtardır. Ve âdeta kulaklarından çekercesine: «Eğer müslü-mansanız nıüslümanliğm şerait ve adabını Öğrenin! Bu perişan halinizle sizin evlerinize melekler girmez. Müslüman olduğunuza şehadet edecek kimse bulunmaz; tuttuğunuz şeytanî yol göz baka baka sizi esfel-i sâfilî'ne götürür...» demektir. Hadisin maazallah dinden dönmüş mürtedlerle yahut müslüman olmayanlarla alâkası yoktur. Onun ihtarı müslüman olduğu halde bu gibi cürümleri irtikâb edenlerdir.
Babımız hadîsine gelince; o da muhtelif rivayetleri ile cünüblüğün hükmünü bildirmektedir. Hulâseten söylemek lâzım gelirse hüküm, şudur. Cünüb olan bir kimseye derhal yıkanmak müstehab olmakla beraber farz değildir. Yıkanmayı namaz vakti gelinceye kadar yahut Kur'an-ı kerimi ele almak, okumak. Kâbeyi tavaf etmek ve secde-i tilâvet gibi cünüp olarak yapılması memnu olan bir ibadeti yapmak isteyinceye kadar tehir edilir. Fakat bunlardan hiç birini cünüb olarak yapamayacağı için o anda yıkanması farz olur. Hadîsin geri kalan hükümlerini inşallah bütün rivayetlerini sıraladıktan sonra göreceğiz.

23- (306) Bana Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemi İle Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya -ki İbni Saîd'dir- Ubey-dullah'tan rivayet etti H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyr dahî rivayet ettiler. Lâfız onlarındır. İbni Nümeyr: Bize babam rivayet etti dedi. Ebû Bek ise: Bize Ebû Üsâme rivayet etti dedi. Her ikisi: Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da (babası) Ömer'den naklen rivaye etti dediler. Ömer:
— «Ya Resulâllah! Bizden birimiz cünüb olduğu halde uyuyabilirini?» demiş. Resulüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Evet, abdest alırsa (uyuyabilir).» buyurmuşlar.

24- (...) Bize Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ahdurrezzak, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbn Ömer'den naklen haber verdi ki: (babası) : Ömer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den fetva istiyerek:
— «Bizden birimiz cünüp olduğu halde uyuyabilir mi?» diye sormuş ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
- «Evet, abdest alsın; sonra y.kanmak istediği vakte kadar uyusun.»
buyurmuşlar.

25- (...) Bana Yahya b. Yahya da rivayet etti. Dedi ki: Abdullah b. Dinar'dan dinlediğim, onunla İbnî Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadisi Malik'e Okudum. İbni Ömer şöyle demiş:
Ömerübnü'l-Hattâb geceleyin bâzan cüniib olduğunu Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) e anlattı.
Resulüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Seüem) ona:
«Abdest al; zekerini yıka; sonra uyu.» buyurdular.

26- (307) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Muaviyetü'bnü Salih'den, o da Abdullah b. Ebî Kayş[13] tan naklen rivayet etti. Abdullah: Aişe'e Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'in vitir namazını sordum diyerek hadisi zikretmiş ve sözüne şöyle dvam etmiş. (Aişe'ye) cünüblük hususunda ne yapıyordu? Uyumazdan Önce yıkan ıyormuydu? Yoksa yıkanmazdan öncemi uyuyordu? dedim. Aişe:
«Bunların her ikisini de yapıyordu; bazı defa yıkanır da öyle uyur; bazen de abdesf ahr uyurdu.» dedi.
— Ben: «Bu işte serbesti halk eden Allah'a hamd olsun» dedim.

(...) Bana bu hadisi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdî rivayet etti. H.
Bana bunu Harun b. Said el-Eylî dahi rivayet etti. (Deki ki) : Bize İbni Vehb. rivayet etti. Bunların ikisi de Muaviyetü'bnü Salih'tan bu is-nadla bu hadisin mislini rivayet etmişlerdir.

27- (308) BİIze Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gısas rivayet etti. H.
Bize Ebu Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide haber verdi, H.
Fana Amru'n-Nâkid ile îbnü Nümeyr dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mervân b. Muâviyete'I-Fezârî rivayet etti. Bunların üçü de Âsım'-dan, o da Ebu'l Mütevekkil[14] den, o da Ebû Said-i Hudrî'den naklen rivayet etmişler. Ebû Said şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bîriniz ehline yakınlık eder de sonra onu tekrarlamak isterse abdest alıversİn.» buyurdular.
Ebû Bekr kendi rivayetinde:
«İkisinin arasında abdest alıversin.» ibaresini ziyade etmiş ve yeûde fi'linin yerine yuâvide fiilini zikrederek demiştir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Hz. Ömer (Radiyallohû anh) Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e cünüb olarak uyumanın hükmünü sormuştur. Buradaki rivayetlerin zahirine bakılırsa bazı geceler cünüp olan Hz. Ömer'in kendisi isede Nesaî'nin rivayet ettiği bir hadisten bunun İbni Ömer olduğu anlaşılıyor. Çünkü o hadiste:
«İbni Ömer cünüb olmuş da (babası) Ömere gelerek bunu soyle-. mis. Ömer (Radiyaîîahû anh) da Resulüllah (Saîlaiîahü Aleyhi ve Sellem)"& giderek bu hususta ne emir buyuracağını sormuş. Resulüllah (Saîlaiîahü Aleyhi ve Sellem):
«Abdesf alsın da öyle uyusun.» buyurmuşlar, deniliyor.
Binaenaleyh babımızın 25 numaralı hadîsinde Resulüllah (Saîlaiîahü Aleyhi ve Sellem)m
«Abdest al; zekerini yıka; sonra uyu.» emri Hz. Ömer 'e değil oğlu Abdulahadır.
Anlaşılan mes'eleyi sormak için Resûlu Ekrem (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem)evvlâ Ömer (Radiyaîîahû anh)gitmiş sonradan oğ-luda gelmiş ve Resulüllah (Saîlaiîahü Aleyhi ve Sellem) cevabı doğrudan doğruya ona vermiştir. Böyle olmasa bile bu emir babası vasıtasiy-le yine Hz. Abdullah 'a aid olmuş olur. Çünkü verilen cevab bizzat sorana hitaben söylenmiş de olsa sordurana aiddir.
Mezkûr rivayette: «Abdest al; zekerini yıka; sonra uyu.» buyurulmuş yani evvelâ abdest sonra zekerini yıkama zikredilmişsede cümleler biribirinin üzerine . (vav)la atfedildiği için evvelâ abdest almak ondan sonra zekerini yıkamak icab etmez. Çünkü atıf edatı olan vav tertibe delâlet etmez o yalnız iki şey'in bir araya toplanmasını ifade eder. Şu halde mânâ «Abdest almakla zekerini yıkama işlerinin ikisini birden yap» demek olur. Evvelâ zeker yıkanıp sonra abdest alınacağı malumdur. Hatta hadisin İmam Mâlik 'ten rivayet edilen lâfzı:
«Zekerini yıka; sonra abdesf al; sonra uyu.» şeklindedir.
Asıl olanda budur. Bu rivayet kitabımızdaki rivayetin zahirine göre hüküm vererek: «Evvelâ abdest alınır; sonra zeker yıkanır.» diyenlerin sözünü reddeder. Çünkü bu abdest hadesle bozulan abdest değil sırf te-abdüd için alınan hususi bir abdesttir.

Hadisi Şerifin Muhtelif Rivayetlerinden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Cünüb olan bir kimsenin uyumadan önce abdest alması meşru'-dur. Ancak bunun müstehabmı yoksa vacibmi olduğu ihtilaflıdır. Sevri, Hasan b. Hay, Sa'id b. el-Müseyyeb ile hanefilerden İmam Ebu Yusuf 'a göre cünüb olarak uyumakta bir beis yoktur. Onlar bu hususta Tirmizî'nin rivayet ettiği Hz. Aige hadisiyle istidlal ederler. Mezkûr hadiste Aişe (Radiyaîîahû anhâ) Peygamber (Saîlaiîahü Aleyhi ve Sellem)- Cima'dan sonra (eğer her hangi bir farzın edası zamanı değilse) uyur suya temas etmezdi.» demiştir.
Ayni hadîsi İbni Mâce ile İmam Ahmed b. Han-belde tahriç etmişlerdir. Tahâvî onu yedi tarikten rivayet eder-ki bunların birinde şöyle denilmektedir: «Aişe: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidden döndükten sonra Allanın dilediği kadar namaz kılar; sonra döşeğine uzanır ve zevcesinin yanına yatardı. Bir ihtiyacı olursa onu kaza eder sonra olduğu gibi her hangi bir farzın edası zaman değilse uyur suya dokunmazdı» demiştir.
2- Evzâî. Leys , İmam Ebû Hanîfe, İmam Muhammed, Şafiî., İmam Mâlik, İmam Ahmed b. Hanbel, İshâk, İbni Mübarek ve diğer ulemây göre cünüb olan kimse uykuya yatmadan namaz abdesti gibi abdest alır. Ancak bu abdestin sıfatı ve hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Ahmede göre; cünüb olan kimsenin uyumazdan yahut ikinci defa cima' etmez'den veya. yeyip içmezden önce zekerini yıkayarak abdest alması müstehaptır. Bu kavil ashab-ı kiramdan Hz. Ali ile Abdullah b. Ömer (Radiyaîîahû anh) den rivayet edilmiştir. Sa'id b. el-Müseyyebe göre cünüp olan kimse yemek yiyeceği zaman ellerini yıkar ve mazmaza yapar. Bu kavil İmam Ahmedle İshak'tan da rivayet olunur. «Mücâhit yalnız ellerini yıkar demiştir. İmam Malik'e göre ellerine pislik bulaşmışsa onları yıkar. Ulemâdan Ebû Ömer: «Et - Temhid» nam eserinde şöyle demektedir: «Cünüp olan kimseye uyumazdan evvel abdestin vâcib olup, olmadığı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Fukahânın ekserisine göre bu vacip değil mendüp ve müstehabdır.
Bazılarına göre cünüb kimsenin me'mur olduğu abdestten murad: pisliği zekerini ve ellerini yıkamaktır, ki temizlikten İbarettir. Araplarcâ temizliğe de abdest denilir. Bu zevat İbni Ömer (Radiyaîîahû anh) m uykudan evvel tam abdest almazdığını söylerler ve hadîsi rivayet eden odur. Hangi hususta söylendiğini en iyi bilende odur. Derler İmam Mâlik cünüp olan kimse namaz abdesti gibi abdest almadıkça uykuya yatamaz; fakat abdest almadan cima' edebilir. Yemekte yiyebilir. Yalnız ellerinde pislik varsa onları yıkar. Hayzlı kadın abdest almadan uyuyabilir; demiştir. Bütün bu hususatta İmam Şafiî'nin mezhebi-de budur. İmam Ebû Hanîfe ile Sevrî: Cünüb olan kimsenin abdestsiz uyumasında bir beis yoktur. Amma abdest alması bizce daha makbuldür. Bir şey yemek isterse ellerini yıkar ve ağzını suyla çalkalar» demişlerdir. Hasan b. Hayy'in kavlide budur. Evzaî: Hayzlı kadınlar cünüb bir şey yemek istedikleri zaman yalnız ellerini yıkarlar» diyor, Leys b. Sa'd ise: «Cünüb olan bir kimse erkek olsun kadın olsun abdest almadıkça uyuyamaz» demektedir. «Ebu Ömer'in sözü burada sona erer.
3- Mâliki 'lerden İbni Habîb'e göre cünüb kimsenin uyumazdan evvel abdest alması farzdır. Dâvûd-u Zahir î'nin mezhebide budur.İbni Hazm bu meselede Dâvûdu Zâhîri'den ayrılarak: «Cünüb bir kimsenin j^mek yiyeceği, ;' uyuyacağı, selâm alacağı ve Allah'ı zikredeceği zaman abdest alması müstehabtır. Bu abdest vacip değildir» demiştir. İbnü'l A'rabî îmam Mâlik 'le İmam Şafiî 'ninde vücûbe kail olduklarını söyler. Onlardan sonra gelen ulemâdan bazıları bu nakli inkâr etmiş ve Şafiî 'nin böyle bir şey söylemediğini; Şâfiîyye ulemâsının bunu söylediğini bilmediklerini ileri sürmüşlerdir. Aynî diyorki: «Sonra gelen ulemânın Şafiî 'den nakledilen bu sözü kabul etmemeleri mü-cerred bir inkârdır. Binaenaleyh ispata mukavemet edemez. Şafiîyye ulemasının mezkûr kavli bilmemeleri Şafiî 'nin onu söylememiş olmasını istilzam etmez.»
Resûlüllâh (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem) in cünüb iken suya dokunmadan uyuduğuna dair az yukarıda zikri geçen Hz. Aişe hadîsine Tahâvî şu mukabelede bulunmuştur; «Hadîs ulemâsı bu hadisin yanlış olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu hadis muhtasardır. Onu uzun bir hadisten Ebû İshâk kısaltmış ve kısaltırken de hatâ etmiştir...» Ebû Dâvûd diyor ki: «Bize Hüseyn elvâsitî rivayet etti. (Dedi ki) : Yezid b. Hârunu bu hadis yani Ebû İshâk hadisi vehimdir derken işittim. Bir rivayette Yezîd : Bu hadis sahih değildir demiş» Tirmîzî ile Ebû Ali et-Tu-s î:» Bir çok kimselerin Esved tarikiyle Hz. Aişe'den rivayet ettiklerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüblükten dolayı namaz için aldığı abdest gibi abdest alırmış. Bu rivayet Ebu İshak'm rivayetinden daha sahihtir. Ulemâ Ebû İshâk hadîsini Ebû İshâk'm bir hatâsı gibi kabul ederlerdi» demişlerdir.
Dâre-Kutnî, Beyhaki ve İbni Kuteybe gibi bazı hadis ulemâsı mezkûr Hz. Âişe hadisini sahih çıkarmağa çalışmışlardır* Dâre-Kutnî: «Hz Aişe 'den gelen iki şekildeki rivayetin ikiside doğruya benziyor. Çünkü Aişe: Bâzan evvela yıkanır bazan sonra yıkanırdı demiş. Nitekim gudayf, Abdullah b.Ebi Kays ve başkaları da Aişe (Radiyallahû anh) dan onu bu şekilde rivayet etmişlerdir. Câizki Esved bunu bellemiş Ebû İshak'da Esvedden abdesti gusulden sonra aldığı cümlesini; İbrahim ile Abdurrahman ise abdesti gusulden 'önce aldfığı şıkkını bellemişlerdir. Bu babta İbni Kuteybe şunları söylemiştir: «İhtimâl her iki şekilde vaki' olmuştur. Abdest alması onun müs-tehab olduğunu; almamasıda caiz olduğunu göstermek içindir. Şayet Ebû İshâk hadisi doğru ise en güzel çare-i hal şudur; Hz. Aişe Esved'e Resulülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bazen abdest aldığını bazanda abdest ile güslü sabaha doğru bırakdığını haber vermiştir. Esved'de İbrahim 'e rivayet ederken tesu1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in abdest alırdığı Ebû İshak'a rivayet ederkende guslû tehir ederdiğini söylemiştir.» Aynî bu tevcihi daha güzel bulmaktadır. Gerçi Âişe (Radiyallahû anha) dan birinci rivayetine muhalif rivayetler nakledilmiştir. Bu rivayetlerin birinde Resulüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) in cünüb iken bir şey yemek isterse yalnız ellerini yıkadığı; diğerinde namaz aböesti gibi abdest aldığı beyan edilmişsede Tahâvî abdest rivayetinin ellerini yıkama rivayeti ile nesh edildiğini söylemiştir. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in cünübken uykudan evvel abdest aldığını İbni Ömer (Radiyallahû anhümâ) dahi rivayet etmişsede sonraları kendisi yalnız ellerini yıkamakla iktifa etmiştir. Buda abdest hadisinin nesh edildiğine delildir. Çünkü ravi bir hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet eder de sonra o rivayetin hilâfına harekette bulunur. Yahut hilâfına fetva verirse bu o rivayetin neshedildiğini bildiğine hamledilir. Çünkü öyle olmasa kendi rivayet ettiği hadîsin hilâfiyle amel edemez.
İbni Cevzî 'nin beyânına göre cünüb olan kimsenin uykuya yatmazdan önce ya abdest alarak yahut elleri ve ağzı yıkamak suretiyle yapılan temizliğin hikmeti melekler kirden pastan ve pis kokulardan kaçtıkları içindir.

28- (309) Bize Hasan b. Ahmed b. Ebî Şuayb el-Harranî[15] rivayet etti (Dedi ki) : Bize Miskin[16] yâni Bükeyr el-Hazzâ', Şu'be'den, o da. Hişâm b. Zeyd[17] den o da Ens'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bir gusül ile bütün kadınlarını dolaşırmış.
Bu hadisi Buhârî tiraz lâfız farkiyle «Kitabu'I Gusul» de bir iki yerde Nesaî dahi «Işratü'n-Nisâ» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Buhârî 'nin bir rivayetinde o gün Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dokuz zevcesi diğer rivayetinde onbir zevcesi olduğu beyân ediliyor. Bu cihet ulemâ arasında ihtilaflıdır. Tafsilâtı Buhârî şerhlerindendir.
Hadîs-i Şerifteki tavaftan murad cima'dir. Buhârî 'nin rivayetinde Katade'nin:

«Enes'e Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna daya-nabîliyormuydu? dedim Enes:
Biz aramızda ona otuz erkek kuvveti verildiğini konuşuyorduk cevabını verdi» demeside bunu gösterir.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bir gusulle bütün kadınlarını dolaşmasının birkaç veçhe ihtimali vardır, Şöyleki:
1- Bunu seferden geldiği zaman yapmıştır. Çünkü o zaman Kasım denilen zevceler arasında adalete riayet lâzım değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sefere çıkarken zevceleri arasında kur'a çektirir; .kur'a kime düşerse beraberine onu alırdı. Döndüğü zaman kasme yine başlardı. Fakat başlarken bu hakta bütün zevceleri müsavi olduğu için hiç birini tercih etmez bir defada hepsinin yanma uğrar kasme ondan sonra başlardı.
2- Birden tavaf meselesi zevcelerinin rizası ile olmuştur.
3- Mühelleb'e göre bu iş zevceleri arasında kur'a çektirerek sefere çıkacağı gün olmuştur. Çünkü kur'adan sonra kasme riâyet lâzım değildir.
Ancak bu te'viller Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e zevceleri arasında devam üzre müsavata riâyet farzdır diyenlere göredir, ki ekseri ulemânın kavli budur. Ona kasm vacip değildir diyenlere göre hadisi te'vile hacet yoktur. İbnü'l Arabî diyor ki: Allah nikâh babında bazı şeyleri Peygamberine tahsis buyurmuştur. Onlardan biride kendisine bir saat tahsis etmesidir o vakitte zevcelerinin onun üzerinde hakkı yoktur. Onların hepsinin yanma, girer kendilerine dilediği muameleyi yapar sonra nevbet sırası hangisininse ona döner. Müslim'in kitabında I farıi Abbas'tan rivayet edilen bir hadiste bu saati'n ikindiden sonra .olduğu bildirilmektedir.»
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) m zevcelerini bir gusulle fakat ayrı ayrı abdest alarak tavaf etmiş olması muhtemeldir. Yahut abdest almadan bir gusulle hepsini dolaşmış ve bununda caiz olduğunu göstermek istemiştir. Ebû Davud'un «Sünen» inde rivayet ettiği bir hadîste:
«Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) bir gece bütün kadınlarını ziyaret etti ve her birinin yanında ayrı ayrı yıkandı. Kendisine:
Ya Resulâllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Neden bir defa yıkanmakla iktifa etmiyorsun? dediler. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Böyle yapmak daha pâkf daha temiz ve daha iyidir.» buyurdular, denilmektedir.
Ebû Dâvûd evvelki rivayetin bu rivayetten daha sahih olduğunu söylemiştir. Rivayetlerin ikisi de sahih olduğuna göre bazan arada yıkanmış bazan yıkanmamış demek olur.
Nevevî cima'dan evvel alman abdestin hikmeti hakkında şunları söylüyor: «Ulemâmız hikmeti ;hadesi hafifletmesidir. Çünkü abdest azadan hadesi giderir. Diyorlar. Ebû Abdillâh Mâzirî di-yorki: Bu abdestin sebeb-ü hikmeti ihtilaflıdır. Bazıları uyku esnasında ölürüm korkusu ile iki taharetten biriyle gecelemiş olmak için almıştır, demiş; bir- takımları da ihtimal abdest alması yıkanmaya neşatı açılsın içindir demişlerdir. Aynî hilaf hayzlı kadının uykudan önce abdest alması hususunda da mevcuttur. Geceyi temiz geçirmekle ta'lil edenlere göre kadının abdest alması müstehabtır. Mazirinin sözü budur.
Ulemâmıza gelince: Onlar Hayz ve nifaslı kadınlara abdest almanın müstehab olmadığında ittifak etmişlerdir. Çünkü bu kadınların hadesleri-ne abdestin bir tesiri yoktur. Kadının hayzı kesildimi cünüb gibi olur.»
Babımız hadisleri cünüblükten yıkanmanın fevrî olmadığına yani derhal yıkanmak farz değil namaz gibi temizliğe mütevakkıf bir ibadet yapılacağı zaman farz olduğuna delildirler. Bu babta bütün ulemâ müt-tefİKtir.

7- Meni Gelmekle Kadına Yıkanmanın Vacib Olması Babı

29- (310) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b- Yûnus el Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrimetü'bnü Ammâ rivayet etti. Dedi ki: İshak b. Ebî Talha: Enes b. Mâlik bana şunu rivayet etti dedi. Enes şöyle demiş.
Ümmü Süleym[18] —ki bu kadın râvî İshâk'm ninesidir— Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) e gelerek Aişe;de onun yanında olduğu halde:
Ya Resulâllah! Erkeğin uyku esnasında gördüğünü kadın da görür. Binaenaleyh erkeğin kendinde gördüğünü kadın da görüyor, demiş bunun üzerine Aişe:
— Ya Ümme Süleym kadınları kepaze ettin. Allah hayırını versin demiş. Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) Aişe'ye.
— «Bilâkis sen!.. (Bu söze sen daha lâyıksın.) Allah senin hayırını versin. Evet, ya Ummü Süheym kadın da bunu gördüğü zaman yıkanmalıdır.» buyurmuşlar.

30- (311) Bize Abbâs b. Velid[19] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zîd b. Zürey, rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Said, Katadeden naklen rivayet etti. Onlara da Enes b. Mâlik rivayet etmiş. Ona da Ümmü Süleym söylemiş ki kendisi Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) e uykusu esnasında erkeğin gördüğünü gören kadının ne yapması lâzım geldiğini sormuş Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem):
— «Kadın bunu görürse yıkansın.» buyurmuş. Ümmü Süleym demiş ki:
— «Ben bundan utandım, (ama yine de) Bu olurnıu? diye sordum» Nebiyyyullah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem)
— «Evet! Ya benzerlik nereden oluyor. Erkeğin suyu (menisi) koyu beyazdır; kadınınla ise sıvı ve sandır. Bunlardan hangisi üstün yahut önce gelirse benzerlik ondan olur.» buyurdular.

31- (312) Bize Dâvûd b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salih b. Ömer[20] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mâlik-i Eşcâî, Enes h, Mâlik'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
— Bir kadın Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) e uykusu esnasında erkeğin gördüğünü gören kadınm ne yapması lâzım geldiğini sordu Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem):
— «Erkekten gelen kadından da gelirse yıkansın.» buyurdular.

32- (313) Bize Yahya b. Yahya et-Temimî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye, Hişâm b, Urveden, o da babasından, o da Zeyneb binti Ebî Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den naklen haber verdi. Ümmü Seleme şöyle demiş:
— Ümmü Süleym Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek:
— Ya Resulâllah! Şüphesiz kî Allah hak (ki beyân buyurmak) dan haya etmez. Acaba ihtilâm olduğu vakit kadına da gtısul lâzım mı? diye sordu. Resuliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Evet! Suyu (meniyi) görürse lâzımdır.» buyurdular. Bunun üzerine Ümmü Seleme:
— Ya Resulüllah kadın ihtilâm olurmu? dedi Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Allah hayrını versin. Ya çocuğu ona neden benziyor?» buyurdular.

(...) Bize Ebû Berkr b. EM Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî rivayet etti. H.
Bize îbnî Ebi Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Bunlar hep birden Hişâm b. Urveden bu isnadla bu hadîsin mânâca benzerini rivayet etmişlerdir. Yalnız Süfyân:
«Ümmü Seleme dedi ki ben kadınları rezîl ettin dedim» cümlesini ziyâde etmiştir.

(314) Bize Abdülmelik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden rivayet etti.. (Demiş ki) : Bana Ukayl J> Hâlid, 1b-nî Şihab'dan rivayet etti. İbnî Şihâb şöyle demiş:
— Bana Urvetü'bnü Zübeyr haber verdi ona da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Aişe (Radiyallahû anh) haber vermişki Ümmü Süleym -yani Ümmü Benî Ebî Talha- Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına girmiş... Âişe Hişâm hadisi mânâsında rivayette bulunmuş; Yalnız bu hadiste: «Râvî şunu söylemiş:
«Aişe dedi ki: Ben de ona: Yazık sana! hiç kadın bunu gÖrürmü? dedim cümlesi vardır.

33- (...) Bize İbrahim b. Mûsâ er-Râzî[21] ile Sehl b. Osman ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreybindir. Sehl «haddesenâ» tabirini kullandı, ötekiler: «Bize İbni Ebî ZâÎde, babasından, o da Mus'ab b. Şeybe'den, o da müsâfî' b. Abdillâh[22] dan o da UrvetüVnü Zübeyr'-den, o da Aişe'den naklen haber verdi dediler. Âişe şöyle demiş:
— «Bir Hanını Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Kadın ihtilâm olurda suyu görürse yıkanacakmı? diye sordu. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet» cevabım verdi Âişe kadına: «Allah hayrını versin. Kahrolası!» dedi. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bırak onu. Benzerlik bundan başka bir sebebten mi olur? Kadının suyu erkeğin suyuna galip gelince çocuk dayılarına benzer; erkeğin suyu kadınınkine galip gelirse çocuk amcalarına benzer.» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri «Kitabu't-Tahâre», «Kitabu'İ Edep» ve «Halk-ı Adem» de Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesâî ve İbni Mâce «Kitabu't- Tahâre»de muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki Resulüllah (SaUalkıhü Aleyhi ve Seîlem) e Suali soran kadın Ünımü Süleym'-dir. Müslim 'in Abbâs b. Velid .den tahriç ettiği 30 numaralı hadiste: «Ünımü Süleym ben bundan utandım (ama yinede) Bu olur-mu diye sordum dedi.» buyuruluyor. Hafız Ebû Ali el-Gassânî bunun yerine bâzı nüshalarda Ümmü Seleme zikredildi-ğini söylemişsede Kaadî Iyâz: «Doğrusu Ümmü Süley m'-dir. Çünkü bu hadiste suali soran Ümmü Süleym, ona itiraz eden Ümmü Seleme 'dir. Önceki hadiste ise itirazı yapan Aişe (Radiyalîahû anha) dır. Âişe ile Ümmü Selemenin hep birden itiraz etmiş olmaları da muhtemeldir» diyor.
Ümmü Süleym (Radiyalîahû anha) Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e uyku esnasında kadının ihtilâm olmasının hükmünü sormuştur. Kadınların bu meseleyi erkeklere açması âdeten ayıp ve utanılacak bir şey sayıldığı için Hz, Ümmü Süleym suâlini kendine hâss bir nezâketle kapalı bir şekilde sorduğu halde Aişe ve Ümmü Seleme (Radiyalîahû Anhüma) dayanamayıp itiraz etmişlerdir. Hz. Âişe' nin: «Ya Ümme Süleym kadınları kepaze ettin» diyerek onların dâima sakladıkları utanılacak bir sıfatlarını söylediğinden dolayı Ümmü Süleym'i muâhaze etmiştir. Çünkü kadınlardan menî gelmesi onların erkeklere karşı fazla şehvetli olduklarına delâlet eder.
cümlesinin asıl mânâsı sağ elin topraklansın demektir. Evvelce de beyân ettiğimiz gibi bu cümle hakkında gerek selef gerekse halef ulemâsı arasında pek çok ihtilâf edilmiştir. Muhakkikinin tesbit ettiği on sahih kavle göre bunun asıl mânâsı «fakir olasın» demektir. Lâkin araplar onu bu mânâda kullanmazlar. Söz gelişi türkçede olduğu gibi «Allah hayırını versin, Allahtan bul, Allah müstehakım versin» mânâsında kullanırlar. Nitekim lisanımızda da bu ve emsali sözler ekseriyetle beddua makamında değilde bâzan takdir bâzan leaccüb bâzan da ta'yib için kullanılırlar. Araplar bu mânâda: «Allah belâsını versin, annesiz kalsın, babasız kalsın, annesi ağlasın, vay anasının haline» gibi sözler kullanırlar. Bunları onlar da kimi zem kimi medih, teşvik ve teaccüb makamında söylerler. Meselâ : derler ki bunun asıl mânâsı «Allah belâsını versin ne cesur adammış» demektir. Fakat bu cümle ile o kimseye beddua değil takdir murâd edilir. Ve âdeta: «Aferin ne cesur adammış» denilmiş gibi olur. Bâzıları mezkûr cümlenin hakikaten beddua mânâsında kullanıldığım iddia etmişlersede kabul edilmemiştir. Kaadi İyâz: «Bu söz arapların konuşma âdetine göre bir şeyi inkâr yahut takdir ve'î'câb için söylenir; Araplar bunun asli mânâsını kasdetmezler» diyor. Hâsılı bu gibi sözler yerine göre mânâlandırürlar.
Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) in ayni cümleyi Aişe (Radiyalîahû anha) ya iade etmesi: «Bu sözü asıl sana söylemeli. Çünkü Ümmü Süleym bir kusur işlemedi. O ancak dinine âid kendisine terettüp eden bir vazifeyi sordu. Bundan dolayı ona itiraz olunur mu? Asıl itiraza lâyık sensin. Zira itiraz edilmeyecek bir şeye itiraz ettin» mâ'nâsmadır.
Bazı nüshalarda bu cümleden sonra bir «hayır» kelimesi zikredilmiştir. Bü kelime cümlenin tefsiri sayılır. Bir çok müshalarda burada olduğu gibi zikredilmemiştir. Zikredilen nüshaların bâzısında da «haber» şeklinde zaptedilmiştir. Kaadi Iyâz haber şeklindeki rivayetini beğenmeyerek: bu bir şey csğildir» demişsede Nevevî her ki şeklinde doğru olduğunu söylüyor. «Hayır» kırâetine göre «ben bu cümle ile beddua kastedmedim; senin hayrını murâd ettim mânâsına gelir. Haber kira-etine göre ise: «Ben bu cümle ile beddua kasdetmedim; bu bir haber cümlesidir. Hakikatıkastedilmez» demektir. Aişe (Radiyalîahû anhâ)mn bir rivayette mezkûr cümle ile beraber «ve Üllet» demesi dahî ayni mânâyadır. Bu kelimenin aslı «eline harbî batsın» demektir. Fakat hakîkî mânâsı maksut değildir. Bir rivayette Hz. Âişe sual sahibine «uf» demiştir. Bu kelime «sıkılıyorum» mânâsına gelen bir ism-i fiildir. Bununla bıkkınlık sıkıntı ve tiksinti ifade edilir.
Hadisin bir rivayetinde Hz.Ümmü Seleym sualine başlarken: «Şüphesiz ki Allah hakkı beyân buyurmaktan haya etmez» demiştir. Bu söz bir iktibastır. Çünkü âyet-i kerîmedir. Allah'ın hakkı beyandan haya etmemesi, onu beyandan çekinmemesi manasınadır. Çünkü hayanın asıl mânâsı ayıplanmak veya zemmedilmek korkusu ile insana arız olan kırıklık ve değişmedir. Biz buna utanma deriz. Utanmanın hakikati Allah Teâlâ hazretleri hakkında müstahildir. Binaenaleyh .bu söz burada bir istiâre-i tebaiyye kabîlindendir.
Hazreti Ümmi Süleym'in sorduğu suali Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Havle binti Hakîm, Sehle binti Süheyl ve daha başka kadınlarda sormuşlardır.
Refu1ü1 1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in cevaben «Evet! Ya benzerlik nereden geliyor?» sözünün mânâsı:
Çocuk erkekle kadının menilerinin karışmasından meydana gelir. Bunların hangisi galebe çalarsa çocuk ona benzer demektir. Bu sözü müteakip:
«Erkeğin suyu (menisi) leoyu beyazdır; kadınınla İse sıvı ve sarı.» buyurmuştur.
Bu îzâhât meninin sıfatı hakkında büyük bir kaide olmuştur. Sağlam oîan erkek ve kadınların ekseriyetle menilerinin sıfatı budur. Ulemânın beyânına göre erkek menisinin üç hassası vardır.
1- Yaş olduğu zaman kokusu hamur kokusuna; kuru olduğu zaman ise yumurta kokusuna çaldırır.
2- Atıla atıla gelir.
3- Dışarıya lezzetle çıkar; çıktıktan sonra da bir gevşeklik arız olur.

Ekseri ulemâya göre bu üç sıfatta erkekle kadın menileri arasında fark yoktur. Mezkûr sıfatların bir tanesi meniyi İspat için kâfidir. Bu sıfatlardan hiç biri bulunmazsa çıkan suya meni hükmü verilmez.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Dînî bir meseleyi âdeten utanılacak husûsâta ait olsa bile sormak îcâb eder. Çünkü hakikatta böyle bir mesele karşısında utanmak haya sayılmaz. Hayadan ancak hayır doğar. Bu gibi yerlerde utanarak sormaktan çekinmek ise hayır değil şer doğurur. Unutulmamalıdır ki Hz. Aişe (Radiyalîahu arihâ) «Ensârın kadınları ne iyi kadınlardır. Utanmak dinde fakîh olmalarına engel teşkil etmedi.» demiştir.
2- Erkek ve kadının meniyi gördüğü zaman yıkanmaları farzdır. Çünkü Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selîem) in bir kişiye verdiği hüküm umûma şâmildir. Meğerki; o hükmün husûsi olduğunu bildiren bir delil buluna.
3- Kadının da erkek gibi menîsi vardır.
4- Hadîs-i Şerif kıyasın sübûtuna delildir. Zira uyku esnasında ih-tilâm olan kadına ayni hal başına gelen erkeğin hükmü verilmiştirki bu. nâzîri nazire kıyastan başka bir şey değildir.

8- Erkekle Kadın Menilerinin Sıfatını ve çocuğun Her İkisinin Menisinden Halk Olunduğunu Beyan Babı

34- (315) Bana Hasan b. Alî el-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Tevhe[23] —ki Rabî' b. Nâfi'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye yânı" İbni Sellâın, Zeyd'den yani kardeşinden naklen rivayet etti. Zeyd Ebû Sellâm'dan dinlemiş. Demiş ki: Bana Ebû Esma' er Rahabî [24] rivayet etti. Ona da Resulüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) m âzâdhsı Sevbân rivayet etmiş.'Demiş ki: Resulüllah(Sallallahi Aleyhi ve Sel!em)1ın vâyet etti. Önada Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)ın yanında ayakta duruyordum. Derken yahudi ulemâsından bir âlim gelerek esselâmu aleyke yâ Muhammedi dedi. Bunun üzerine ben onu öyle bir it-timki az daha yere yuvarlanıyordu.
— Beni Niçin itiyorsun? dedi.
— Yâ Resulâllah desene! dedim. Yahudi:
— Biz onu ancak ailesinin verdiği ismiyle çağırırız; dedi. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Hakikaten benim adım ailemin bana isim olarak verdiği Muham-med'dir.» buyurdu. Müteakiben yahudî :
— Sana bazı şeyler sormaya geldim; dedi. Resulüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
— «Acaba söylersem sana bir faydası olur mu?» dedi Yahudi:
— Kulaklarımla dinlerim; cevabını verdi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanındaki bir sopa ile yere bir takım çizgiler çizerek:
— «Sor.» dedi. Yahudî!
— Yerle göklerin başka bir kılığa değiştirileceği gün insanlar nerede olacak? dedi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Köprünün yanında karanlık içinde olacaklar.» cevâbım verdi. Yahudi:
— «Peki insanlardan (köprüyü) ilk geçen kim olacak? diye sordu.
— «FakİR muhacirler.»-buyurdu. Yahudi:
— Ya cennete girerken onların hediyesi ne olacak? dedi.
— «Balık ciğerinin ziyâdesi!» buyurdular.
— Onun arkasından yiyecekleri ne olacak? diye sordu.
— «Onlara cennetin etrafında otlayan cennet Öküzü kesilecek.» buyurdu,
— Onun üstüne ne içecekler? dedi.
— «Orada Selsebîl adı verilen bir kaynakfan (içecekler).» buyurdular Yahudi:
— Doğru söyledin; dedi ve şunu ilâve etti: Hem ben sana yer yüzünde yaşayanların bir peygamberden yahut bir veya iki kişiden başka hiçbirinin bilmeyeceği bir şeyi sormağa geldim. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Acaba söylersem sana bîr faydası olur mu?» buyurdu. Yahudi:
— İki kulağımla dinlerim; dedi ve ilâve etti: Sana çocuğun nasıl meydana geldiğini sormaya geldim. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Erkeğin menisi beyaz, kadının menisi ise sarıdır. Bunlar bir yere gelirde, erkeğin menisi kadınınkine galebe çalarsa Allah'ın izni ile erkek çocuk doğururlar. Kadının menisi erkeğinkine galebe çaldığı zaman da Allah'ın izni ile kız doğururlar.» buyurdular. Yahudi:
— Vallahi doğru söyledin sen gerçekten bir Peygambersin; dedi sonra çekilip gitti. Müteakiben Resulüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Hakikaten bu adam bana soracağını sordu. Ama ben onun sorduklarından bir şey bilmiyordum. Tâ ki Allah onları bana bildirdi.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâ-viyetü'bnü Sellâm bu isnadda bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanında oturuyordum» dedi. Birde:
«Batık ciğerinin zaidesi. »
«Çocuk doğurur; kız doğurur.» dedi.
Çocuk doğururlar kız doğururlar.» demedi.
Yahudi âliminin Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelmesi ya onun doğruluğunu deneyerek îman etmek için yahut sırf imtihan maksadı iledir. Zahire bakılırsa cevaplarını tastik ettiği halde iman etmeden oradan ayrılmıştır. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm vermesi ve Hz. Sevban (Radiyallahû anh) kendisini ittiği halde ona unf-u şiddetle cevap vermemesi ilminin kendisine kazandırdığı edep ve terbiyeye delâlet eder: Biz onu ancak ailesinin verdiği ismiyle çağırırız» demesi de âlime yakışan bir cevaptır. Halbuki Kureyş Hudey-biye musâlehasmda; «Senin hakikaten Resulüllah olduğunu bilsek seninle harb etmezdik» demişlerdi. Maamafih Yahudi âliminin nezâket göstermesi o anda başka bir şey elinden gelmediği için de olabilir;
«Kulaklarımla dinlerim» demesi: «Senin söylediklerini dinler doğrumu dcgilmi düşünürüm» manasınadır. Yoksa bununla senin sözlerin bir kulacımdan girer bir kulağımdan çıkar manasını kastedmemiştir.
Resulüllah (Saüallahü Aleyhi ve Selletn) in elindeki değnekle yeri kazması öteden beri arap büyüklerinin âdeti olan,bir iştir. Onlar mühim bir mesele karşısında düşünceye daldıkları zaman böyle yaparlardı.

Yahudi âliminin, ilk Suali kıyamete dair olmuştur. Gerek onun sualinden gerekse Fahr-i kâinat (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)efendimizin verdiği cevaptan anlaşılıyorki kıyamet gününde yer yüzünün yalnız sıfatı değil bizzat kendisi değişecektir. Çünkü yeryüzünün yalnız sıfatı değişse meselâ dağlar vadiler dümdüz edilmek sureti ile yeryüzü bugünkünden başka bir hal alsa yahûdî âlimine bunu anlamak müşkil gelmezdi.
Ayni suali Resu1ü11ah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)e Aişe (Radiyallahu anhâ) nın dahi sorduğu rivayet olunur. Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in:
«Onlar köprünün yanında karanlıkta olacaklardır.» buyurmasıda bu değişmenin zat itibarı ile olacağına delildir. Köprüden murâd sırattır. Nitekim Âişe (Radiyallahu anhâ)ya. verilen cevapda tasrih edilmiştir.
Değişen yerin dümdüz beyaz olacağı gizlenecek hiçbir yeri bulunmayacağı Hz. Seh1 (Radiyallahu anh) m rivayet ettiği bir hadiste beyan buyurulmuştur. Bunun keyfiyetini Allah bilir.
Yahûdinin: «Sıratı ilk defa kimler geçecek?» sualine Resû1u Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sel!em)«fakır muhacirler.» cevabını vermiştir. Bu sözün umumu fakir muhacirlerin zenginlerden efdal olmasını iktizâ edersede Hz. Osman ve Abdur rahman b. Avf {Radiyallahu anhüm) gibi zenginlerin Ebû Hüreyre ve Ebû
Zerr (Radiyallahu anhüm) gibi bakirlerden efdal olduğuna icmâ'ı ümmet vardır. Bâzan bir zât kendisine hâss bir meziyetten dolayı üstünlük vasfı . iiezikrolunabilir. Bu onun mutlak surette başkalarından üstün olduğuna delâlet etmez. Bu sebepledir ki böyle hadislerle fakirliğin zenginlikten daha makbul olduğuna istidlal edilemez. Ashab-ı kiramın kendi aralarında fakirlikmi daha makbul dür, Zenginlik mi? meselesini münakaşa ettikleri ve neticede zenginliği daha makbul buldukları rivayet olunur. Çünkü zenginlerin mallan ile kazandıkları dereceleri fakirler kazanamaz. Fakirle zenginin ibâdet ve tâât hususunda müsavi olduklarını kabul edersek zengin mâli ibadetleri sayesinde fakiri geçer. Resul Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in zikrettiği fakirler kendi zamanındaki fakirlerdir. Yoksa sırattan önce geçmek için muhacirlerin aleddevam fakir kalmaları şart değildir.
Yahûdinin üçüncü suali cennete girerken ehl-i cennete ne gibi iz-zet-ü ikramda bulunulacağı meselesidir. Tuhfe: ikram için bir kimseye verilen hediyedir. Bu suâle cevaben Resûl-ü Zîşân (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bir rivayette «Balık ciğerinin ziyadesi.» diğer bir rivayette «Balık ciğerinin zaidesi.» buyurmuştur. Bu iki kelime manâca birdir. Ve ciğerin kenarındaki çıkıntı demektir ki; ciğerin en güzel yeri de orasıdır. Cennete girer girmez yiyecekleri şey evvelce kendileri için tahsis edilip cennet bahçelerinde otlamakta olan öküzün eti, içecekleri de selsebil ismindeki kaynağın suyu olacaktır. Bunların hakikatlarım Allah bilir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir.

1- Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)in: «Benim adım ailemin bana isim olarak verdiği Muhammed'dir.» buyurması onun son derece insaf ve yüksek ahlâk sahibi olduğuna delildir.
2- Bir kimse bililtizam iman ve itikad etmedikçe «doğru söyledin silâmiyet yüce bir dindin; Muhammed (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Peygamberdir» gibi sözlerle müslüman olmuş sayılmaz.
3- Bu hadis gâibden haber veren bir cûcizedir.
4- Mühim bir iş karşısında yeri sopayla kazmak mürüvvete aykırı sayılmaz.-

9- (Cünüblükten Yıkanmanın Sıfatı Babı)

35- (316) Bize Yahya b. Yahya et - Temîmiî rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Ebû Muâviye, Hişâm b. Urveden, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş: Kesulitflah (Sallallahü Aleyhi ve Seiletn) çünüblükten yıkanacağı zaman, evvelâ ellerinden başlar onları yıkardı. Sonra sağ eliyle sol eline su dökerek avret yerini yıkardı. Sonra namaz abdestî gibi abdest alırdı sonra suyu alır ve parmaklarını saçlarının diplerine sokar (ak başını güzelce yıkar) di. İyice temizlendiğine kanaat getir-dimi başına üç avuç su atar, sonra bütün vücüdüne su dokunurdu (en) sonra ayaklarını yıkardı.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybetü'bnü Said ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize Ali b. Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir rivayet etti, H.
Bize Ebû Küreyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnî Nümeyr rivayet etti. Bunların üçü de Hişânıdan bu isnadla rivayet etmişlerdi Onların hadisinde ayakların yıkanması yoktur.

36- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet ettit (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «çünüblükten yıkanmış ve evvelâ üç defa ellerini yıkamış...» Bundan sonra râvi hadîsi Ebû JVtuâvîyeninki gibi rivayet etmiş. Fakat (o da) ayakların yıkanacağını zikretmemiştir.

(...) Bize bu hadisi Amru'n-Nâkid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bizt Muâviyetü'bnü Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zaide Hîşâm'dan rivayet etti. Demişki: Bana Urve, Âişe'den naklen rivayet ettiki: Resulü I lalı
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çünüblükten yıkanacağı zaman evvelâ ellerinden başlayarak onları kaba daldırmazdan önce yıkar; sonra namaz için aldığı abdest gibi abdest alırmış.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Gusl» de Nesâî «Kitâbu't-Tahâre» de tahrîc etmişlerdir.
Re sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in evvelâ ellerini yıkaması ya temizlik; yahut uykudan uyandıktan sonra elleri yıkamanın meşru olduğunu göstermek içindir. «Namaz abdesti gibi abdest alırdı» cümlesiyle lügaten abdest denilebilen el yıkamadan ihtiraz olunmuştur.
Bu bâbta Nevevî şunları söylemiştir: «Ulemâmız diyor ki çünüblükten temizlenmenin kemâli şöyle olur. Yıkanan kimse ellerini kaba daldırmazdan önce onları üç defa yıkayarak taharet mahallerini ve bedeninin sair yerlerini pislikten temizledikten sonra tamamiyle namaz abdesti gibi abdest alır. Sonra parmaklarının hepsini suya daldırarak bir avuç su a,hr. Onunla başının ve sakalının saçlarını hilâllar ve başına üç avuç su atar. Bedeninin koltuk altı, kulak ve göbek gibi çukur yerlerine, ayak parmaklarına dikkat eder. Bunların her yerine suyu ulaştırır. Sonra başına üç avuç su döker sonra da vücûdunun sair yerlerine üçer defa su dokunur; ve her defasında elinin erebildiği yerleri ovalar. Eğer nehirde veya gölde yıkanıyorsa üç defa suya dalar ve suyu vücûdunun her yerine, sık veya seyrek bütün saçlarının dışına ve içine ta saç bittiği yerlere kadar ulaştırır. Müstehab olan sağ taraflardan ve bedeninin üst kısımlarından başlamaktır. Kıbleye karşı durmalı ve gusul sona erdikten sonra şe-hadet getirmelidir. Gusle başlarken niyet etmeli ve niyyet gusul bitinceye kadar devam etmelidir. İşte guslün kemâli budur: Bütün bu vazifelerin içinde farz olanı suyun ilk cüz'ü vücuda temas ettiği anda niyet etmek ve suyu

bütün bedenine, saçlarına ta'mim etmektir. Bedenin necasetten temiz olması guslün şartıdır. Bundan geriye kalanlar sünnettir. İbrik gibi bir kabla yıkanan kimsenin şu inceliğe dikkati gerekir. İstincâ edecek istincâ yerini su ile temizledkten sonra o yeri birde çünüblükten temizlemek niyetiyle yıkamalıdır. Çünkü onu o anda yıkamazsa sonra unutabilir. Ve yeri yıkamadığından dolayı da guslü sahih olmaz...»
Nevevî şafiîlere göre bu izahatı verdikten sonra: «Bizim mezhebimiz ve bir çok imamların mezhebi budur. Yıkanırken veya abdest alırken ovunmanın farz olduğuna İmam Malik ile Müzenî'den başka kail olan yoktur. Diğer ulemaya göre ovunmak sünnettir; onu terkedenin abdesti de, guslü de sahihtir. Çünüblükten yıkanılacağı zaman abdest almak yalnız Davûd-u Zahirîye göre farzdır. Şâir ulema onun sünnet oldugunu söylemişler. Bir kimse abdest almadan bütün vücudune su dökünse guslü sahihtir; onunla namaz kılması ve diğer ibadetleri yapması caiz olur. Lâkin efdal olan yukarıda zikrettiğimiz gibi-guslün ya başında ya sonunda abdest alarak onun faziletini kazanmaktır. Guslün başında abdest alan sonunda almaz. Bir gusülde iki defa abdest almanın müstahab olmadığında bütün ulemâ müttefiktir." diyor.
Hanefîler göre gerek abdest de gerekse gusül de niyet farz değil sünnettir.

Hadisi Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır

1- Abdest ve gusülden önce elleri yıkamak müstahabtır. Ancak ellere pislik bulaşmışsa o zaman elleri yıkamak farz olur.
2- Gusülden Önce abdest almak sünnettir. Bu husustaki kavilleri daha evvel görmüştük. Resûlül'lâh (Salîalîahü Aleyhi ve Seliem) İn gusülden Önce tam abdest alması ayakların gusülden sonra yıkanmayacağına delildir. Şafiî 'den rivayet olunan esah kavilde budur. İkinci kavline göre ayaklar gusülden sonra yıkanır Üçüncü kavline göre ise yer temiz olduğu takdirde ayaklar önce yıkanır, temiz değil veya su azsa sona bırakılır. Hazreti Şafiî bu babdâkı hadislerin arasını bu suretle birleştirmiştir.
Hanefîlere göre: Ayakların altında su birikiyorsa guslün sonunda, birikmiyorsa başında yıkamak icâbeder. îmâm Mâlik'in mezhebide budur.
3- Gusülde sakal ve baştaki saçların aralarını güzelce hilâllayarak suyu saçların diplerine ulaştırmak Hanefîlere göre farzdır, Abdestde bu sünnettir.
Malîkîler 'den bir rivayete göre sakalı hilâllamak vâcib, diğer rivayete göre vâcib değildir. İbni Battal gusülde baştaki saçların Mallanmasının vâcib olduğuna icmâ' nakletmiştir. Mâlikiyye ulemâsı sakalıda buna kıyâs ederler.
4- Bâzılarına göre yıkanırken başa üç avuç su atmak ve bedenin şâir yerlerinide üçer defa yıkamak müstehaptır. Mâlikilerden Kurtubî ile Mârûdî üçer defa yıkamanın müstehab olmadığını söylemişlerdir. Kurtûbî :
«Başına üç avuç su atmasından, başını üç defa yıkadığı anlaşılmaz; zira gusülde tekrar meşru' değildir. Tekrarda meşakkat vardır. Resûlüllâh (Sallatlahü Aleyhi ve Seliem) in başına üç defa su atması, başmın sağ tarafından başladığı içindir; sonra sola geçmiş: Sonra da başının orta yerinden dokunmuştur; nitekim Buhârî ile Ebû Dâvûd 'un rivayet ettikleri Hz. Aîşe hadisinde de ayni şekilde yıkandığı bildiriliyor.» demiştir.
5- Hz. Âişe 'nin: «Sonra vücudunun sair yerlerine suyu döktü» sözünden vücudunu ovuşturdu mânâsı çıkmaz. Ovuşturmak Hanefilerle ve Hambelîlere göre müstehabtır. Mâlikiler 'den bazıları da bu kavli tercih etmişlersede İmam Mâlik ile Müzenî ovuşturmanın farz olduğuna kaildirler. Onlar guslü ab-deste kıyas ederler. Hattâ İbni Battal: «Bu lâzımdır» demiştir. Fakat diğer ulemâ ovuşturmanın abdestde dahi farz olduğunu kabul etmezler.
6- Gusül ederken parmakları suya daldırmak caizdir.

37- (317) Bana Ali b. Hucr es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İsâ b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : O Bize A'meş Salim bin Ebi'l- Câ'c [25] dan o da Küreyb'den, o da İbni Abbâs'tan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana teyzem Meymûne rivayet etti. DedikİÜ: Resuiüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüblükteıı yıkanmak için suyunu getirdim. Evvelâ elerini iki yahut üç defa yıkadı. Sonra elini kaba daldırdı. Sonra ondan .aldığı suyu avret mahalline dökerek onu sol eliyle yıkadı. Sonra sol elini yere sürerek onu şiddetle oğdu. Sonra namaza- abdest aldığı gibi abdest aldı. Sonra başına avuç dolusu üç avuç su döktü, sonra bedeninin sair yerlerini yıkadı, sonra bulunduğu yerden çekilerek ayaklarını yıkadı; sonra ben kendisine havluyu getirdim. Fakat o bunu kabul etmedi.»

(...) Bize Muhammed b. Sabbâh ile Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Ebû Kü-reyb, Eşecc ve îshak toptan Vekî'den rivayet ettiler. H.
Bize bu hadisi Yahya b. Yahya île Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Vekî' ile Ebû Muâviye'nin ikisi-de A'meş'den bu isnadla rivayet etmişler. Yalnız onların hadisinde, başına üç avuç su döktüğü ibaresi yoktur. Vekı'in hadisinde nıazmaza ve istîn-şâki da zikretmek suretiyle bütün abdestin tavsifi vardır. Ebû Muâviye'nin hadîsinde ise havlu kaydı yoktur.
Bu hadisi Buhârî gusl bahsinin «Mazmaza ve istinşak» babında tahriç etmiştir. Bâzıları «Buhâri'nin onu burada Gusl bahsinde zikretmekten muradı Mazmâzâ ile İstinşâkm Gusûlde farz olmadığına işaret içindir. Gusül için abdest almak bilicmâ' farz değildir. Mazmaza ile istinşak ise abdest de tabî olan şeylerdir. Asıl olan abdest farz olmayınca onun tabileri bulunan mazmaza ile istinşak ta farz değildir.» demişlerdir. Fakat bu istidlal doğru değildir. Zira hadîsin bir rivayetinde mazmaza ile istinşak tasrih edilmişlerdir.
Resûlüllâh (Sallallahii Aleyhi ve Sellen) in onlara devam üzere yaptığı şüphesizdir. Bu ise vücûb ifade eder.
Hadîsin buradaki rivayetinde Resûl1ül1âh (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) .in kurulanmak için getirilen havluyu kabul etmediği; Buna-r î 'nin rivayetinde ise onunla kurulanmadığı bildiriliyor ki mânâ itibariyle ikiside birdir. Hz. Âişe (Radiyallahu anhâ) dan rivayet olunan' bir hadîste Resûlüllâh (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) in yıkandıktan sonra kurulanmak için bir bezi bulunduğu bildirilmektedir,

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır

1- Sü ile taharetlenen kimsenin ellerini sabunla yahut onun yerini tutacak bir şeyle hiç olmazsa toprakla yıkaması müstahabdır. Çünkü, bu gibi şeyler pisliğin kokusunu daha iyi giderirler.
2- Yıkandıktan sonra mümkünse kurulanmamak müstahaptır. Nevevî diyor ki: «Ulemâmız abdestde olsun gusülde olsun azanın kurulanması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta beş kavil vardır. Bunların en meşhuruna göre kurulanmamak müstahaptır. Fakat kurulanmak da mekruh değildir. İkinci kavle göre kurulanmak mekruhtur. Üçüncüye göre mubahtır. Biz de bu kavli ihtiyar ediyoruz. Çünkü kurulanmak memnudur, veya müstahabdır demek için delil lâzımdır. Bu hususta bir delil yoktur. Dördüncü kavle göre müstahabdır. Çünkü kurulanmakta, kirden pastan korunmak Vardır. Beşinci kavle göre kurulanmak yazın mekruh, kışın mekruh değildir. İşte ulemâmızın kavilleri bunlardır. Diğer ulemâ ile ashab-ı kiram kurulanma hususunda İhtilâf etmişlerdir. Onlardan da üç kavil rivayet olunur.
a) Abdestte olsun gusülde olsun kurulanmakta beis yoktur. Enes b. Malık (Radiyallahu anh) ile Süfyân-ı Sevrî 'nin mezheb-leri budur.

b) Abdestte ve gusülde kurulanmak mekruhtur. İbni Ömer (Radiyallahu Anhüma) ile (îbni Ebî Leylâ)'m kavilleri budur.
c) Kurulanmak yalnız abdestte mekruhtur. Gusülde mekruh değildir. İbni Abbâs (Radiyallahu Anhüma) nm mezhebi de budur. Buradaki hadisle diğer sahih bir hadiste Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m havlu kullanmadığı; hattâ bir rivayette yıkandıktan sonra başından su damlayarak çıktığı bildiriliyor. Ashab-ı Kiramdan bir cemâat onun kurulandığını da bir çok vecihlerden rivayet etmişlerdir. Yalnız bu rivayetlerin senedleri zayıftır. Tirmîzî bu babda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den hiç bir sahih hadis rivayet olunmadığını söyler.
Ulemâdan bâzıları bir rivayette Meymûne (Radiyallahu anha) nm: «Eliyle suyu şöyle şöyle yapıyordu» diyerek suyu silktiğini göstermesi ile istidlal etmiş ve kurulanmanın mubah olduğuna kail olmuşlardır. Zira silkmek mubah olunca kurulanmak da Öyle hatta evlâ olmak îcâbeder. Çünkü suyu gidermekde her ikisi müşterektir.
3- Yıkanan kimseye suyunu hazırlayarak getirmek müstahabtır.

38- (...) Bize Ebû Bekr b. Ehî Şcybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdıis, A'meş'den, o da SâlİnI'den o da Küreyb'den, o da İbni Abbâs'dan, o da Meymûne'den naklen rivayet etti. Ki Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve SeHem)e bir peşkir getirilmiş. Fakat o buna dokunmamış ve suyu şöyle yapmaya yani silkmeğe başlamış.
Bu rivayet Abdest ve Gusülden sonra elleri silkmekte bir beis olmadığına delildir. Nevevînin beyânına göre Şâfiîyye ulemâsı bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Meşhur kavle göre elleri silkmemek müs-tehabdır. Fakat mekruh değildir. İkinci kavle göre elleri silkmek mekruhtur. Üçüncü kavle göre mubahtır. Bizzat Nevevîde bunu ihtiyar etmekte; el-silkmenin mekruh olduğunu bildiren hiç bir hadis sabit olmadığını söylemektedir.

39- (318) Bize Muhammedü'bnül - Müsennâ el - Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Âsim Hanzaletü'bnü Ebî Süfyan'dan o da Kaasım'-dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
Resûlüllâh {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüblükten yıkanacağı zaman külek[26] gibi bir şey isterdi. (Ondan) iki avucu ile (su) alır; (yıkanmaya) haşinin sağ tarafından başlar; sonra sol tarafını yıkardı. Sonra iki avucu ile (tekrar) su alarak onu başının üzerine dökerdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabü'I Gusl» de tahrîc etmişdir. Buhârî onun için bir bâb tahsis ederek: «Yıkanmaya hilâb veya koku sürünme ile başlayanın babı» demişsede bu hususta kendisine üç fırka tarafından îtîraz edilmiştir.
Birinci fırka: Bu hususta Buhârî 'nin vehm ve hatâya düştüğünü İddia ederler. Hattâ İ smaîl î «Müstahrec» inde şöyle der: «Allah Ebû Abdi11âh Buhârî'ye rahmet eylesin. Hatâdan kim salim olabilir ki? Hazret, hilâbı koku sanmış. Gusülden önce kokulanmanın ne mânâsı olabilir? Hilâb ancak içine süt sağılan k^b demektir. Buna Mihleb de derler...»
İkinci Fırka : Hadis'te tashif yapıldığını iddia ederler. Onlara göre kelimenin aslı hilâb değil cüllâb yani gülsuyu demektir. Kelimenin aslı Fârisîdir. Ezherî de bu fırkadandır.
Üçüncü fırka : Buhârî 'nin sözünü te'vil ederek: Korkudan, örfî manâsını kasdetmediğini bu sözle bedeni temizleyerek, kiri pası ve necaseti gidermeyi, hilâb kelimesiyle de su kabını muiâd ettiğini söylerler. Taberî de bunlardandır.
Aynî bu üç fırkanın kavillerini sıraladıktan sonra her birine ayrı ayrı cevap vermiştir. Şöyleki:
1- Buhârî hilâb kelimesiyle koku sürünmeyi kasdetmemiştir. Çünkü koku sürünmeyi hilâbm üzerine atfetmiştir. Matufla, matufun aleyhin hükümleri ise başka başka şeylerdir. Onun hilâbdan maksadı su kabıdır. Hattabî'nin beyânına göre hilâb bir devenin sütünü alacak kadar kabtır.
2- Ezherî 'nin de dahil olduğu ikinci fırkanın tashif iddiası doğru değildir. Kelime hilâb şeklinde rivayet olunmuştur. Hattâ Kurtûbî : Bu kelime ancak hâ'nm kesri ile hilâb okunur. Başka türlü okumak doğru değildir. Onu koku zanneden vehmetmiştir. Fârisî de gülsuyuna cüllâb değil, cülâb derler. Aslı gülâbdır. Bu da maruf çiçeğin adı olan gül ile su mânâsına gelen «âb» kelimelerinden mürekkebdir. Onlarda kaide muzâfun ileyhin muzâftan önce gelmesidir. Keza sıfat da mev-sufundan önce gelir. Cüllâb içilen meşrubatın ismidir.» demektedir.
3- Buhârî biri kab diğeri koku olmak üzere iki şey zikretmiş; bunları biri biri üzerine atfeyle mistir. Fakat maksadı onlardan birini anlatmaktır. Onu âdeti, ekseriya babın evvelinde bir şey zikretmek, sonra bir sebebten dolayı o şeye dair hadis rivayet etmemektir. Burada da Öyle yapmıştır.
Hasılı hilâbdan murad koku sürünmek değil su kabıdır. Kabı zikretmekle gusl için ne kadar su harcanacağı beyân edilmek istenilmiştir.
Hadisin buradaki rivayetinde: «Eliyle aldı» denilerek, el müfred olarak zikredilmişse de diğer rivayetlerde «elleriyle» denildiğine göre buradaki elden murâd iki elidir. Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in elleriyle suyu alarak başına dökmesi «kaale» kelimesiyle ifâde edilmiştir. Bu kelimenin asıl mânâsı söylemekse de, arablar onu yapmak mânâsında bütün işlerde kullanırlar. Meselâ: «Kaale bi yedihî keza» derler ve «eliyle şöyle yaptı» mânâsını kasdederler. Burada da öyledir.
Hadis-i Şerif yıkanan kimseye su hazırlamanın ve yıkanırken evvelâ başın sağ tarafına; sonra sol tarafına; sonra da ortasından dökerek yıkamanın müstehab olduğuna delildir. Hz. Âişe'nin: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yıkanmak istediği vakit şunu isterdi» demesi, âdetinin devam üzere bu olduğunu gösterir.

10- Cünüplükten Yıkanırken Müstahab Olan Su Miktarı ve Aynı Haldeki Erkekle Kadının Bir Kaptan Yıkanması, Birbirlerinden Artan Su İle Yıkanmaları Babı

40- (319) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlike İbni Şihâbdan dinlediğim onun da Urvetü'bnü Zübeyr'den, onunda .Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) cünüblükten dolayı farak denilen bir kabtan yıkanırdı.»

41- (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh da rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Bekr b. Şeybe, Amrü'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb dahi rivâyet ettiler. Dediler ki: Bize Siifyan rivâyet etti Bunların ikiside Zührî'den, o da Urve'den o da Âişe'den naklen rivâyet etmişlerdir. Âişe şöyle demiş:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kadeh denilen bir kabda yıkanırdı ki o da farak demektir. Bir kaptan hem ben hem o yıkanırdık.» Süfyân'ın hadisinde «Bir kaptan» denilmiştir. Kuteybe şöyle demiştir: «Süfyân: Farak üç sâ'dır, dedi»
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî dahî tahrîc etmişlerdir.
Farak : Onaltırıt1 su alan kabtır. Hadîs ulemâsı bu kelimeyi «fark» şeklinde okurlar. İbni Esîr'in beyânına göre farak on-altı, fark ise yüz

yirmi ntl su alan kablardır. Müs1im'in buradaki rivayetine göre Siifyan b. Uyeyne farakı üç sâ' alan kaptır, diye ta'rif etmiştir. Nevevî cumhûr-u ulemânın bu kavli tercih ettiğini söyler. Bâzıları: «Farak: İki sa' alan kaptır» demişlerdir. Üç sa'takriben dokuz litre eder.
Rıtl: Takriben dört yüz altmış gramlık bir ölçüdür.
Müdd: İki rıtl alan ölçüdür. Hadîsin bir rivayetinde «Kabdan», diğer rivayetinde «Kabda» yıkanıyordu, denilmişsede ikisindende maksat bir kaptan yıkanmasıdır. Zaten «Kabdan» mânâsını ifâde eder «min» edatı burada cinsi beyân eder. Yâni o kabdaki sudan yıkanıyordu, demektir. Kabdaki suyun hepsini sarfediyordu mânâsına değildir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- Erkekle kadın bir kabdan yıkanabilirler. Ayni kabdan abdest almaları dahi bilittifâk caizdir.
2- Erkekten artan su ile yıkanan kadın cünüplükten temizlenir. Cumhura göre bunun aksi de caizdir. Yanî kadından artan su ile erkek de yıkanabilir. Bu hususta Nevevî şunları söylemiştir:
«Erkek ve kadının gerek bir anda bir kabdan gerekse birbirlerinden artan su ile yıkanmaları caizdir. Abdest veya gusle yetecek su bir miktarla tayin edilmiş olmayıp guslün şartı, yani bütün âzânın yıkanması te'min olunursa bu hususta az suyun da çok suyun da kifayet edeceğinde bütün müslümanlar müttefiktir. İmam Şafiî (Rahimehullah):
«Bâzan idareli davranılır azsu yeter. Bazanda idaresiz davranılarak çok su yetmez» demiştir. Ulemânın beyânına göre gusülde müstehab olan bir sâ'dan azı, abdestte müstahab olan ise bir müdden az su kullanmamaktır...
Deniz kenarında bile olsa suyu israf etmenin memnu' olduğunda bütün ulemâ müttefiktirler. Zahire göre; bu memnûiyetden murâd kerâ-het-i tenzîhiyyedir. Ulemâmızdan bazıları: «İsraf haramdır» demişlerdir.
Erkekle kadının bir kabtan yıkanmalarına gelince: Bu da bütün müs-lümanlarm ittifakı ile caizdir. Delilleri bu babın hadisleridir.
Kadının erkekten artan su ile yıkanması bilittifak caizdir. Erkeğin kadından artan su ile yıkanması ise İmam Mâlik ve Ebû Hanîfeye hûtan su ile yıkanması ise İmam Mâlik ve Ebû Hanîfeye ve cumhûru ulemâya göre caizdir. Bu hususta kadının evvel yıkanması ile sonra yıkanması arasında fark yoktur. İmâm Ahmed b. Hambel ile Dâvûd-u Zâhîri'ye g kadın yalnız başına suyu kulanarak yıkanırsa ondan artan su yıkanması caiz olmaz. Bu kavil Abdullah b. Sere İs ile Hasan-ı Basrî 'den de rivayet olunmutu
Ahmed b. Hambel ile Dâvûd-u Zâhîri'ye göre evvelâ kadın yalnız başına suyu kulanarak yıkanırsa ondan artan su ile erkeğin yıkanması caiz olmaz. Bu kavil Abdullah b. Sere İs ile san-ı Basrî 'den de rivayet olunmuştur. Bir rivayette İm Ahmed bizimle beraberdir. Hasan-ıBasrî ile Said b. el-Müseyyebin kadından artan suyu mutlak surette mekruh gördükleri rivayet edilir. Muhtar olan. cumhurun kavlidir. Çünkü; Resulü11âh (Salîaîlahü Aleyhi ye Sellem) 'in zevceleri ile birlikte ve keza birbirlerinden artan suyla yıkandıklarını bildiren hadisler şahindirler. Kadının yalnız yıkanmasının bu hususta hiç bir tesiri yoktur. Nitekim hadisin bir rivayetinde Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) in zevcelerinden birinden artan suyla yıkandığı bildirilmektedir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesâî ve diğer Sünen sahipleri tahrîc etmiş; Nesâî onun hakkında; «Hasen sahih bir hadistir» demiştir. Vakıa karıkocanın birbirlerinden artan suyla yıkanmasını me-neden bir rivayet vardır. Fakat Ulemâ bu hadise muhtelif cevablar vermişlerdir.
Evvelâ; başta Buhârî olmak üzere Hadîs imamları mezkûr hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. İkinci cevap: O hadisteki nehiy-den murad kadının âzasından dökülen sudur. Bittabi o su müsta'mel olur.
Üçüncü cevap : Hadisteki nehiy müstehab ve efdal şekli beyân içindir. Mezkûr hadîs sahîh bile olsa nesh edildiğine hüküm olunur.
3- Cünüb ile hayzlı kimseden artan su temizdir.
4- Derâverdî'ye göre bu hadis karı ile kocanın bir birlerinin avret yerine bakabileceklerine delildir.

42- (320) Bana Ubeydııllah b. Muâz el - Anberî rivayet etti. Dedi ki Bize babam rivayet etti. Dedi ki: Bize Şu'be Ebû Bekr b. Hafs'dan [27] o da Ebû Selemete'bni Abdirrahman'dan naklen rivayet etti. ŞÖyle demiş: Âişe'nin süt kardeşi ile birlikte, onun yanına girdim. Süt kardeşi ona Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) in cünüblükten nasıl yıkandığını sordu. Bunun üzerine Aişe bir sâ' kadar (su alan) bir kab isteyerek yıkandı. Onunla aramızda bir perde vardı. Ve başının üzerine üç defa su dökün-dü Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) in zevceleri saçlarını kısaltırlar perçem gibi olurdu.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabû'l Gusl» de tahrîc etmiştir.
Bazıları Hz. Âişe'nin yanma giren zâtın kardeşi Abdur-rahman, diğer bazıları anne bir kardeşi Tufey1 olduğunu söy-lemişlersede doğru değildir. Buradaki rivayet o iddiaların fâsid olduğunu gösteriyor. Hakikatta onun yanma giren zat süt kardeşidir. Bâzıları onun Abdullah b. Yezîd olduğunu söylerler ve bu hususta Müslim'in Cenaze bahsinde rivayet ettiği bir hadisle istidlal ederlersede bu da doğru değildir. Çünkü o hadîs bu hâdiseye ait değildir. Gerçi onda süt kardeşi Abdullah b. Yezid zikredilmiştir. Fakat orada zikredildi diye buradakinin de aynı zat olması icâb etmez. Çünkü; Âişe (Radİyallahu anhâ)mn Kesir isminde bir süt kardeşi daha vardır. Bu sebeple buradakinin hangisi olduğunu ta'yine imkân yoktur.
Âişe (Radiyallahû anha) mn süt kardeşi ile birlikte yanma gelen Ebû Seleme onun kız kardeşi Ümmü Külsüm 'ün süt oğludur. Yani Âişe (Radiyallahû anha) onun teyzesidir. Kaadi Iyâz diyor ki: «Anlaşılan bu iki zat Hz. Âişe 'nin başını ve vücudunun mahrem zevata haram olmayan üst kısmını yıkarken görmüşlerdir. Çünkü görmeyecek olsalar su istiyerek onların huzurunda temizlik yapmasının mânâsı kalmazdı. Onların görmiyeceği bir yerde olsa bu sefer de: «Bize şöyle anlattı» diye hikâye ederlerdi. Demek ki mahrem zevatın görmesi helâl olmayan yerlerini örtmek için araya bir perde koymuştur.
Vefre : Kulakları geçmeyen salınmış saç demektir. Bazıları vefre lim-me'den daha çok olan saçtır, demiş. Bir takımları bilâkis, vefrenin, lim-meden daha az olduğunu söylemişlerdir. Limme omuz başlarına kadar sarkan Örülmedik saçtır. Kaadî Iyâz (Rahimehullah, m beyânına göre; arap kadınlarının âdeti saçlarını pelik yaparak örmekti. İhtimal Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Selîem) 'in zevceleri onun vefatından sonra ziyneti terk ettikleri için pelik uzatmaktan vaz geçmişlerdir. Kaadî 'nin bu kavli başkalarından da rivayet olunmuştur. Ümmehât-ı mü'minin Resulü İlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatında böyle bir şey yaptıkları nakledilmediği gibi vuku'u tahmin dahi olunmamıştır.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :

1- Bir şey'i fi'len öğretmek ve Öğrenmek müstehabtır. Çünkü fiilin tesiri sözden daha çoktur.
2- Yıkanan kimsenin suyu vücudüne tekrar tekrar dökünmesi şart değildir. Bu hususta muayyen bir abdest yoktur. Şart olan yalnız suyun bütün bedeni kaplamasıdır.
3- Hîn-i hacette kadınların saçlarını bir parça keserek hafifletmeleri caizdir.

43- (321) Bize Harun b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mahremetü'bnü Bükeyr babasından, o da Ebû Selemte'bni Abdirrahman'dan naklen haber verdi. Ebû Seleme şöyle demiş: Âişe dedi ki: ResûlüIlah (SaUallahi Aleyhi ve Sellem) yıkanmak istediği vakit sağından başlar sağ eline su dökerek onu yıkardi. Sonra vücudundaki pisliğin üzerine sağ eliyle su döker; onu sol eliyle yıkardı. Bu işleri görünce başına su dokunurdu. Resulüllâh (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) ile ben cünüb iken bir kabtan yıkanırdık.»

44- (...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd[28] den o da Irak'dan, o da Hafsa binti Abdirahman b. Ebî Bekr'den — bu kadın Münzirü'bnü Zübeyr'in zevcesidir — naklen rivayet etti. Önada Âişe haber vermiş ki: Kendisi Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ile üç müdd yahut ona yakın (su) alacak bir kabdaıı yıkanırlarmış.

45- (...) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. Dedi ki: Bize Eflâh b. Humeyd[29], Kaasim b. Muhammed'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ile ben cünüblükten dolayı bir kabdan yıkanıyorduk. Ellerimiz o kabın içine girib çıkıyordu.»

46- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Haysem'e, Âsım-ı Ahvelden, o da Muâze[30] den, o da Âişe'den naklen haber verdi: Âişe şöyle demiş:
Resulüllâh (Saiîaiiahü Aleyhi ve Seliem) ile ben aramızdaki bir kab-dan yıkanırdık. O benden evvel davranır; ben kendisine bana bırak; bana bırak derdim. Âişe her ikisinin cünüb olduklarını söylemiştir.

47- (322) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe hep beraber İbnİ Uyeyne'den rivayet ettiler. Kuteybe dedi ki: Bize Süfya Amr'dan, o da Ebu'ş- Şâ1 sâdan, o da İbnİ Abbâs'tan naklen rivayet etti* İbni Abbâs şöyle demiş:
«Bana Meymûne haber verdi ki kendisi Peygamber (Salîaîîahü Aleyhi ve Seliem) ile bir kabdan yıkanırlarmiş.

48- (323) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Hatim rivayet ettiler. İshâk: Bize haber verdi tâbirini kullandı. İbni HâtİIm ise: Biz Muhammed b. Bekr rivayet etti, dedi. Muhammed. demiş ki; Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dinar haber verdi Dedi ki: Galiba bildiğime ve hatırımda kaldığına göre bana Ebû'ş - Şa' sâ haber verdi. Önada İbni Abbâs haber vermiş ki:
Resûlüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) Meymune'den artan su ile yıkanırmış:
49- (324) Bıze Muhammed b. el - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muazb. Hışam r.vayet etti. Dedi ki: Bana babam, Yahya b. Ebî Ke-sır'den nvâyet etti. (Demis ki) : Bize Ebû Selemete'bni Abdirrahman rivayet ett, Önada Zeyneb hinti ümnıi Seleme rivayet etmiş. OnadTümmü Seleme anlatmış ki: Kendisi Resûlüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sel(em) ile cünüblükten dolayı bir kabtan yıkanırlarmış.
Bütün bu rivayetler erkekle kadının bir kabtan beraberce veya biri diğerinden artan suyla yıkanmalarının caiz olduğunu göstermektedir. Ulemânın bu husustaki kavillerini yukarıda gördük.

Ebü Ömer Bu Hususta Beş Mezheb Olduğunu Söylüyor.

Şöyleki :
1- Kadın cünüb veya hayzlı değilse; ondan artan suyla erkeğin yıkanmasında beis yoktur.
2- Erkek ve kadının birbirlerinden artan suyla yıkanmaları mekruhtur.
3- Kadından artan suyla erkeğin yıkanması mekruh ise de erkekten artan suyla kadının yıkanmasında kerahet yoktur.
4- Erkekle kadının beraberce başlıyarak abdest almalarında beis yoktur. Kadından artan su da zararsızdır. İmam. Ahmed b: Hambe1'in mezhebi budur.
5- Erkekle kadının birbirlerinden artan suyla yıkanmalarında beis yoktur. Bu hususta beraberce yahut ayrı ayrı aynı kaptan yıkanmaları hükmen müsavidir. Cumhur-u Fukahânm kavli budur. Erkekle kadının bir kabdan yıkanabileceği hususunda Tahâvî, Kurtubî ve Nevevî ulemânın müttefik olduklarını nakletmişlerdir. Bu mes'ele Ashâb-ı Kiramdan Ali b. Ebi Tâlib, İbni Abbâs, Câbir, Enes, Ebû Hüreyre, Âişe, Ümmü Seleme, Ümmü Hâni ve Meymûne (Radiyaîlahu anh'ûm) hazerâtmdan rivayet olunmuştur. Hz. A1i hadisini İmam Ahmed b. Hanbel, İbn-i Abbas hadisini «El' Kebir» inde Tabarânî, Cabîr hadisini «Musannef» inde İbni Ebî Şeybe, Enes hadisin Buhârî, Ebû Hüreyre hadisini « Müsned» inde Bezzâr, Âişe hadisini Tahâvî ile Beyhâkî, Ümmü Seleme hadisini İbnî Mâce ile Tâhavî Ümmû Hâni hadisini Nesaî, Meymûne hadisini Tirmîzî tahrîc etmişlerdir. Mezkûr hadislerin hepsi sahih olup «erkekle kadın birbirlerinden artan su ile yıkanamaz» diyenlerin aleyhine delildirler.
Erkekle kadının ayni kaptan hangisinin evvel başlıyacağı meselesine gelince bir hadiste peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerinden birinin cünüblükten yıkandığı ve Resûlüllâh (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in ondan artan su ile sbdest almak ve yıkanmak istediği zevcesinin: «Ya Resûlâllâh! Ben cünübtüm» dediği Fahr-i kâinat efendimizin ona:
«Su cünüb olmaz» buyurduğu rivayet edilmiştir. İbnî Mâce ile Tahâvî de abdest hakkında buna benzer hadisler rivayet etmişlerdir. Hattâ Tâha vî, hadîsi rivayet ettikten sonra: «Bu gösteriyor ki suyu biri diğerinden sonra ahrmış» demektedir. Vâkıâ Resû1ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in erkekle kadının birbirinden artan suyla yıkanmalarını men ettiğini bildiren rivayetler de vardır. Fakat bu rivayetler itirazdan salim değildirler. Hattâ bâzıları hakkında hadîs ulemâsı «Sahih değildir» demişlerdir.
İbni Tîn bazı ulemâdan naklen eskiden erkeklerle kadınların bir kaptan ayrı ayrı abdest aldıklarını rivayet edersede mezkûr zevat her halde ecnebi erkeklerle ecnebi kadınları kasdetmiş olsalar gerektir. Çünkü bir adamın kendi ailesiyle bir kabdan beraberce yıkanabileceğim babımız hadîsleri göstermektedir.

50- (325) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el- Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman yanî İbnî Mehdî rivayet etti. İkisi de demişler kî: Biz Şu'be Abdullah b. AhdiIlâh b. Cebr'den rivayet etti. Demiş ki: Enes'i şöyle derken işittim. Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş mekkûk ile yıkanır bir mekkûk (su) ilede abdest alırdı.
İbnü'l- Müsenna: «Beş Mekâkî dedi.
İbnî Muâz da: «Abdullah b. Abdillâh'dan naklen dedi. tbnî Cebr'i zikretmedi.
Görülüyor ki rivayetlerin birinde İbnî Cebr lâfzı zikredilmiş diğerinde edilmemiştir. Nevevî bunların ikisinin de sahih olduğunu

söylüyor. Ulemâdan bazıları İbnî Cebr'in yanlışlıkla zikredildi-ğini, doğrusunun İbnî Cabîr olacağını söylemişsede buradaki hatâ itiraz edendedir. Çünkü Abdullah b. Abdillâh'a hem İbnî Cebr hemde İbnî Câbir denilir. Bu iki vechi İmam Buhârî beyân etmiş; ona Mis'ar b. Kidânı, Şu'be ve Abdullah b. İsâ gibi zevatın İbnî Cebr dediklerini söylemiştir.
Mekkûkün cem'i Mekâkîk ve Mekâkiy gelir. Nevevî .burada ondan «Müdd» kastedilmiş olmasını muhtemel görüyor. Übbî: «Mekkûk Iraklıların kullandığı bir ölçektir. Medine sâ'i ile bir buçuk sâ' alır» diyor.

51- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Mis'ar'dan o da İbnî Cebir'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müd (su) ile abdest alır. Bir sş'dan beş müdde kadar (su ile) yıkanırdı.

52- (326) Bize E>û Kâmil el- Cahberî ile Amir b. Alî ikisi birden Bişr b. Mufaddal'den rivayet ettiler. Ebu Kâmil dedi ki: Bize Bişı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Reyhâne, Sefine'den rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i cünüblükten bıı sâ' su yıkar bir müdd (su) da abdestine yeterdi.

53- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İbnî Uleyye rivayet etti. H.
Bana Ali b. Hucr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Ebû Rey-hâne[31] den, o da Sefine [32] den naklen rivayet etti. Ebû Bekr bu Se-fîne için Resûlüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) in sahabisi olan Sefine dedi- Sefine şöyle demiş: Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bir sâ' (su) ile yıkanır bir müdd (su) ilede abdest alırdı.»
İbni Hucr hadisinde: «Yahut onu bir müdd su temizlerdi» dedi, İbaresi vardır. Ebû Rey hâne:
«Ama Sefine ihtiyarlamışti. Ben onun hadisine (pek) güvenemiyor-dum» demiş.
Bu hadisi Buhâri «kitabu'l Vudû» da tahric etmiştir.
Hadis-i şerif muhtelif rivayetleri ile Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) abdest ve guslü için ne kadar su sarf ettiğini göstermektedir. Müdd ile Sâ'ın neler olduğu yukarıda kısaca arz edilmişti. Ancak sâ' hakkında muhtelif rivayetler vardır. Bu husustaki tafsilâtı «Tec-rid-i Sarîh» mütercimi merhum Ahmed Naîm beyden dinleyelim. Naîm bey şöyle diyor:
«Sâ': Beş rıtl-ı Bağdadî ile bir sülüs rıtl (1/3) istîab eden kaba denir. Bir müdd de bir sâ'ın dörtte biri miktarıdır. Bu Şafiîler-den Nevevî 'nin verdiği hesaptır. Ancak bu ölçek pek ihtilaflı olduğundan ihtilâfların derecesini anlamak istiyenler Kamus Tercemesi'nden müdd, sâ', mekkûk, rıtl kelimelerine müracaat edebilirler. (Aleyhisselâtü vesselam) Efendimiz hazretlerinin muhtelif miktarlarda su ile abdest alıp iğtisal buyurduklarına dâir diğer pek çok rivayetler de vardır. Buradaki miktarlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak âzası üzerinden akacak suyun en az miktarını gösterir. Bedenin azası üzerinden su aktıktan sonra bu mikdarlardan da az su ile hades giderilebilir. İsraf dedirtmeyecek ziyadesiyle de caizdir. Medine-i Münevvere'de kullanılan müdd -ki fuka-
hâ arasında «Müdd-ü Nebevi» namıyla maruftur- (4/3) rıtıl miktan alan bir hacim ölçüsüdür. Dört müdd bir sâ'dır. Ancak müdd ile sâ'ın miktarlarını anlamak, mikyas tutulan ritim ne miktar olduğunu bilmeye bağlıdır. Ritim ise Bağdadîsi, Şâmîsi vardır. Yani birinin küsuru İran, diğerinin ki Roma ölçüleri olup hesap edilince takrîbî bir miktar gösteren iki ölçektir. Rıtl-ı Bağdadî (130) daha doğrusu İmam Nevevî 'nin tahkikine göre (900/7) dirhemdir. Esah olan ikinci takdir isede kesirli olduğundan buna (10/7) dirhem; diğer ta-
birle bir miskâl katarak kesirsiz (130) dirhem itibâr edilmiştir, deniliyor.
(4/3) rıtl olan bir müdd-ü nebevi bu hesaba göre (1200/7) veya (130) dirhem hesabına göre (520/3) dirhem eder ki en doğru hesap ve takdire göre bir dirhem (3.0898) gram ettiğinden bu miktar su (0,530) yani yarım litreden biraz ziyadece bir şey tutar. Bu miktar bu gün sucu* ların kullandıkları su bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu, İmam Şâfîî ile Hîcâz fukahasmm takdiri olup Ebu Hanife ile Irak fukahasma göre ise müdd, iki rıtl olduğundan abdest suyunun miktarı (1,06) litre eder ki; beş kadehten biraz ziyadecedir.
Rıtl-ı Şâmî : Kamus Tercümesi'nin rıtl maddesinde beyân edildiğine göre (12) okiyye ve her okiyye (40) dirhem olduğundan bu hesaba göre (480) ve bir müdd (620) dirhem olmak lâzım gelirse de yine kamusun mekkük maddesinde tafsil edildiğine göre bir okiyye (5/3) istâr bir istar
(9/2) mıskal, bir miskâl de (10/7) dirhem olduğundan bir rıtl- yine İmam Nevevi 'nin bildirdiği üzere - (900/7) ve bir müdd (1200/7) dirhem olmuş olur. Bu hesaba göre okiyye Kamus mütercimin rıtl maddesinde dediği gibi kırk dirhem değil Hicazlılarm" takdirine göre (75/7) ve Iraklıların takdirine göre (150/7) dirhem olmuş olur. Meğer ki o maddede dirhem nâmiyle gösterdiği, başka ölçü ola.
Kesûl-ü Ekrem (Aleyhisselâtü vesselam) Efendimiz hazretlerinin -buradaki rivayete nazaran - abdest suyu işte bu kadar az miktardadır. Gusül için kullandıkları su da - bu rivayete nazaran - dörtten beş müdd kadardır ki; o da (4800/7) den (6000/) dirhem eder ki aşağı yukarı (2,120) den (2,650) litreye kadar eder. Irak fukâhasının müddû iki rıtl itibâr ettiklerine göre ise bu miktar takriben (4,24) den (5,3) litreye kadardır.
Müs1im'in burada Ebû Bekr b. Ebî Şeybe 'den rivayet ettiği son hadisdeki tefsirinden anlaşılıyorki Ebû Bekr b. Ebi Şeybe Sefine'y Resûlüllah (SailallaHü Aleyhi ve Sellem) in sahâbisi olmakla vasıflandırmış; Ali b. Hucr ise bu tavsifi yapmayarak sâdece ismini anmakla iktifa etmiştir. Hadisin sonunundaki: «Ihtiyarlamişti da ben onun hadisine itima d edemiyordum» cümlesini söyleyen Ebu Reyhâne ihtiyarlıyandan maksad da Hz. Sefine 'dir. Müslim (Rahimehullah) bu Hadisi ssir hadislere mütâbaat için rivayet etmiştir.

Hadis-i Şeriften Ulema İki Hüküm İstinbat Etmişlerdir

1- Resûl-ü Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bir sâ' su ile yıkanırdı. Bazen bu miktarı beş müdde kadar arttırırdı. Bu gösteriyorki; gusl için yetecek su bir miktarla tayin ve tahdid edilmemiştir. Binaenaleyh vücûdun her yerini ıslamak şartı ile az su ile de, çok su ile de yıkanmak caizdir. Ancak gusül ve abdestde hadislerin gösterdiği miktardan daha az su kullanmamak müstehabdır. Vâkıâ Enes (Radiyallahû tmh) beş müddü Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)in gusülde kullandığı saya hudut göster mişsede bazı ulemânın kanâatlerine göre o. daha ziyade kullandığını duymamış olacaktır. Yoksa Âişe (Radiyallahû artha) dan Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)m farak denilen büyük bir kaptan yıkandığı rivayet edilmiştir. Maamafih Hz. Enes'in «Beş müdde kadar suyla yıkanırdı» demesinden. «Bundan öteye geçr mezdi, bundan aşağiyada bırakmazdı» manasını çıkararak daha fazla kullandığını onun duymamış olmasına hamletmek doğru değildir. Çünkü Enes (Radiyallahû anha) gördüğünü hikâye etmiştir. Onun gördüğü bu.miktardır. Fakat hâller ihtiyaca göre değişebilir. Hz. Âise (Radiyallahû anha) Hadis'inde farak denilen o kabın dolu olup olmadığı ve keza içindeki suyun bitinceye kadar sarfedilip edilmediği zikredilmemiştir. Binaenaleyh beş müdden daha fazla su harcadığı hususunda o hadis delil olamaz.
Bazıları Mâ1ikiler 'den İbni Şaban ile Hanefi1erden bir takımlarının müdd ve sâ'ın miktarında bu hadis'e muhalefette bulunduğunu, fakat

yinede hadis'te zikredilen miktarla abdest ve gusl'su-yurıu ta'yin ettiğini söyliyerek hadis'i onların- aleyhine hüccet göstermek istemişse de buda doğru değildir. Gerçi î bn i Şaban abdest ve gusül suyunu vacip olmak üzere bir miktarla tayin etmişsede Hanefî-1 erden miktar gösterenler onu vâcibdir diye göstermemiş yalnız kifayet edeceğini söylemişlerdir.Hanefi1er 'don buna kail olan yalnız İmam Muhammed 'dir. İmam Mulıammed 'in «Gusül için kullanılan su bir müdden az olursa bedenin her tarafına kâfi gelmez» dediği rivayet olunur. Ama bu mesele yıkanan şahısların vücudlarına göre değişir. Onun için İzzüddin b. Abdisselâm abdest alan ve gusl eden kimselerin hallerini üçe ayırmıştır.

a) Vücudça Resûlüllah (SulUıflahü Aleyhi re Sellem) Efendimiz gibi mu'tedil hilkatta bulunanlar bir müdd ve hadım az su kullanmamak hususunda ona uymalıdırlar.

b) Vücudça zaif ve nahif olanlar gusül ve abdeslte suyu Resûlüllah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem) in kullandığı nisbete göre kullanmalıdırlar.

c) Vücudça pek uzun. geniş ve şişman olanlara yine peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) in kullandığı müdd ve sa'a nisbetle kullanmaları müstehab olur.

2- Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz bir müdd ile abdest alırlardı. Hanefîler'e göre bir müdd ile iki rıtl, Şafiîlere göre bir Irak rıtlı ile onun üçte biridir. Sa' ise İmam Ebû Yusuf 'a göre Irak rıtlı ile (16/3) rıtlıdır. İmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtmın kavilleri de budur. İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammet!'e göre Sâ': Sekiz rıtldır.

11- Başa ve Diğer Yerlere Suyu Üç Defa Dökünmenin Müstahab Oluşu Babı

54- (327) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Yahya: Bize haber verdi tâbirini kullandı ötekiler: Bize Ebü'l Ahvas, Ebû İshak'dan, oda[33] Süleyman b. Surad'dan,[34] Oda Ciibeyr b. Mut'im'den naklen rivayet etti, dediler. Cübeyr şöyle demiş: Ashab Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selle/n) in huzurunda gusüî hakkında münakaşa ettiler. Cemaatten biri:
— Bana gelince, ben başımı şöyle ve şöyle yıkarım, dedi. Bunun üzerine Resulüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) :
«Bana gelince : Ben de başıma üç avuç su dokunurum.» buyurdular.
Bu hadis'i Buharı «Kitabü'l Gusl» de Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce «Kitabü'l - Tahâre»de tahrîc etmişlerdir
İfâda : Suyu akıtmak, dökünmek demektir. Hadeste taksime delâlet eden «Emmâ» kullanılmış, fakat ibarenin bâzı kısımları hazfedilmiştir. Mânâ şudur.: «Bana gelince: Ben suyu başıma üç avuç döküyorum, fakat başkalarının ne yapardığım bilmiyorum. Yahut başkaları böyle yapmıyor.» Maamafih mezkûr edat tahkik edilirse mahzûf takdirine dahî hacet kalmadığı görülür. Çünkü «Emmâ» şart tafsil ve te'kid bildiren bir edât-dır. Te'kid bildirdiğini Zemahşerî beyân etmiştir. Burada da te'kid içindir. Binaenaleyh taksime giderek mahzûf takdirine hacet yoktur.
Ashab-ı kiram'ın münâkaşası guslün sıfatı hakkındadır. Bazısı gusül şöyle yapılır; bazısı böyle yapılır demiş Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) de sünnet vecihle guslün nasıl yapılacağını kendilerine öğretmiştir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- İlim hakkında münazara ve mübahase yapmak caizdir.
2- Büyükler huzurunda münazara ve mübahase yapılabilir.
3- Gusülde âzâyı üç defa yıkamak sünnettir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir. Fakat bütün bedeni bir defa yıkamak bilicmâ farzdır. Mazmaza ile istinşâkm farz olup olmadığı ihtilaflıdır. Hanefîlere göre gusülde bunlar da farzdır. Bu husustaki hilaf meşhurdur. Nevevî'nin beyânına göre bilumum Safi ilerce, yıkanırken suyu üç defa başa dökmek müstehabdır. Bedenin şâir kısımları da başa ve abdest uzuvlarına kıyasla üçer defa yıkanır. Hattâ Gusülde her uzvu üç defa yıkamak abdestdekinden evlâdır. Çünkü abdest tekerrür eder. O tahfif esası üzerine mebnîdir. Binaenaleyh Abdestde âzâyı üçer defa yıkamak müs-tehab olunca guslde bu iş evleviyette kalır. Nevevî; Bu hususta «El-Hâvi» sahibi Kaâdi'l kudât İmam Ebul Hasen Mârûdi'den başka ulemâmızdan muhalefet eden kimse bilmiyoruz Mârûdi: Gusülde tekrar müstahab değildir demişse de bu söz şazz ve metruktür» demektedir.

55- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be Ebû ishâkdan o da Süleyman b. Surad'dan, o da Cübeyr b. Mut'im'den, o da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seîiem) den naklen rivayet etti ki: (Aleyhisseîâtü vesselam) efendimizin huzurunda cünüblükten yıkanmak (meselesi) konuşulmuş da:
«Bana gelince ben başıma üç defa su dokunurum.» buyurmuşlar.

56- (328) Bize Yahya b. Yahya ile İsmail b. Salim rivayet ettiler. Dediler kî: Bize Hüseyni, Ebu Bişr'den, o da Ebu Siifyan'dan, o da Cabir b. Abdillâh'dan aklen haber verdi ki: Sâkif hey'eti Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) e sorarak:
— Bizim memleketimiz soğuktur. Acaba yıkanma işi nasıl olacak? demişler, Resulü Ekrem (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bana gelince, ben başımın üzerine üç defa su dökerim.» buyurmuşlar.
îbni Salim kendi rivayetinde şöyle dedi: «Bize Hüşeym rivayet etti, (Dedi ki) : «Bize Ebû Bişr haber verdi» bir de: «Sakif heyeti dedilerki.. Resûlallâh!...» dedi.
İmam Müslim (Rahimehullah) bu hadîsin rivayetinde de zaman zaman gösterdiği ilmî dirayet ve vukufunu göstermiştir. Şöyleki: Kavilerden Hüşeym müdellistir ve Ebû Bişr 'den rivayet ederken hadis imamlarınca ihtilaflı olan «an» sığasını kullanmıştır. Bir müdellisin bu sîga ile rivayet ettiği hadis hüccet olarak kabul edilmez. Meğer ki o hadisi şeyhinden işittiğini ispat eylesin. İşte Müslim, Salim 'in rivayetinde Hüşeym'in bize Ebû Bişr haber verdi dediğini göstermekle şeyhinden işittiğini ispat etmiştir. Bu rivayetler de yukarıkilerih delâlet ettikleri Ahkâmın delillerindendir.

57- (329) Bize Muhammed b. El Müsenna da rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abdülvehhab yâni Es - Şekaf[35] rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ca'-fer babasından, o da Cabir b. Abdillahtan naklen rivayet eyledi. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) cünüplükten yıkanacağı zaman başına üç avuç su dökerdi.
Bunun üzerine Hasan b. Muhammed Cabir'e:[36] «Ama benim saçım çoktur» demiş. Cabir denıişki bende ona; «Ey kardeşim oğlu Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) in saçı senin saçından daha çok ve daha temizdi, dedim.»
Bu Hadis-î Buharı Kitâbü'l Gusl»ün bir iki yerinde Nesâî dahî aynı bahiste tahrîc etmişlerdir.
Hasan b. Muhammed Hz. Câbir'e «Benim saçım çoktur» demekle başını yıkamak için üç avuç suyun yetmiyeceğini anlatmak istemiştir.

Hz. Câbir de ona «Be kardeşim oğlu Resûlüllah (Sa'.allahü Aleyhi ve Sellem)in saçı senin saçından daha güzel ve daha temizdi» Cevabını vererek üç avuç su ona bile yeterdi sana mı yetmeyecek demek istemiştir.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Selef-i Sâlihîn Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) in fiilleri ile ihticâc eder ve ona râm olurlardı.
2- Suyu israf etmek mekruh'tur.
3- Saç çok da olsa başı üç avuç suyla yıkamak kâfidir.
4- Yıkanırken evvelâ başa ondan sonra vücûdun sair yerlerine su dökülür.
5- Dinî husûsâtı ulemâya sormak gerektiği gibi bilenlerin cevap vermesi de vâcibdir.
6- Hadîs-i Şerîf, Resu1ü1 1ah (Salîaîlahü Aleyhi ve Selîem) in daima başını üç avuç suyla yıkadığına delildir.

12 - Yıkanan Kadının Peliklerinin Hükmü Babı

58- (330) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrü'n - Nâkıd, İshâk b. ibrahim ve İbni Ebî Ömer hepsi birden İbni Uyeyne'den rivaye ettiler. İshak dediki: Bize SÜfyan, Eyyüb b. Musa'dan[37] o da Saîd b. Ebî Saîd el- Makburî'den, o da Ümınü Seleme'nin âzâdlısı[38] Abdullah b,
Râfi'den, o da Ümmü Seleme'den naklen haber verdi Ümnıü Seleme şöyle demiş.
«Yâ Resûlüllâh. Ben başımın peliğini ören bir kadınım, cünüplükten yıkanmak için onu çözeyim mi?» dedim.
«Hayır! Başına yalnız üç avuç su atman sana yeter; sonra üzorine suyu dökünür ve temizlenirsin.» buyurdu.

(...) Bize Amru'n - Nâkıd'da rivayet etti (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hâ-rûn rivayet etti. H. Bize Abd b. Humeyd dahi rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi (Yezid ile Abdürrezzak) demişlerki bize (Sevri, Eyyüb b. Musa'dan naklen bu isnadla haber verdi.
Abdürrezzak hadîsinde «Onu hayz ve cünüplük dolayısîyle çözeyim mi?
(Peygamberimiz) Hayır, dedi «cümlesi vardır. Sonra râvî Hadîs-i İbni Uyeyne hadîsinin manâsîyle zikretmiştir.

(...) Bu Hâdîs-î bana Ahmed ed-Dârimi dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Zekeriyâ b. Adiy rivayet etti. (D.edi ki) : Bize yezîd yanî İbni Zürey, Ravh b. Kaasim'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyüb b. Musa bu isnadla rivayet etti. ve: «Onu cünüplükten dolayı çözerek yıkayayımmı?» dedi Hayzı zikretmedi.

59- (331) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ye Ali b. Hucr toptan İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Yahya dediki bize İsmail b. Uleyye Eyyüb'deıı, o da Ebu Zübeyr'den, O da Ubeyd b.[39] Umeyr'-den naklen haberlerdi. Demiş ki: Aişe Abdullah b. Amr'in[40] kadınlara yıkanacakları zaman peliklerini çözmelerini emrettiğini duymuş. Bunun üzerine; «Şu İbni Amr'a şaşarım, kadınlara, yıkanacakları zaman peliklerini çözmeyi enıredernıiş, başlarını tıraş etmelerini eniretmiyormuş bârî,
Vallahi, ben ve Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) bir kaptan yıkanırdık .Başıma üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım» dedi.
Bu rivayetler gusül ederken kadının saçını çözmesi îcap etmediğini bildirmektedir.
Dafr : Saç örgüsü yani pelik demektir. Bazıları bu kelimenin «Dufur» şeklinde okunacağını, dafr kırâetinin yanlış olduğunu iddia etmişlerse de bu iddia doğru değildir. Kelime iki şekilde de okunabilir. Ancak sabit ve muttasıl Hadislerde «Dafr» şeklinde zaptedildiği için o şekilde okunması tercih olunur.
Hafne: Avuç dolusu demektir. Hâdis-i rivayet eden Ümmül Müminin Seleme (Radiyalîahû anha)nın ismi Hind'dir. Hadîs'in ahkâmı hakkında Nevevî şunları söyler.:
«Cumhur ulemâ ile bizim mezhebimize göre yıkanan kadının saçlarının içine ve dışına su işlediği zaman onları çözmek vacip değildir. Pe-liklerini çözmeden içlerine su işlemiyecekse çözmek vacip olur. Ümmü Seleme Hadisi onun saçlarına çözmeden su işlediğine hamledilir. Çünkü suyu saçların her tarafına vardırmak vâciptr. Hattâ İbrahim Nehâi 'den rivayet olunduğuna 'göre saçların içine su işlesin, işlemesin her halde onları çözmek vaciptir. Hasan-ı Bâsrî ile Tavus «Hayzdan yıkanırken saçların çözülmesi vacip, cünüplükten yıkanırken vacip değildir, demişlerdir. Bizim delilimiz Ümmü Seleme Hadis'idir. Erkeğin başında peliği bulunursa onun hükmü de kadın gibidir.»
Hanefîlere göre yıkanırken su saçların dibine işlemek şartıyle kadının peliklerini çözmesi vacip değildir. Hattâ Sahîh rivayete göre pelik-lerini ıslatmak dahî lâzım değildir. «Hanefîlere» Bu Hadis haber-i vahittir. Binaenaleyh onunla Tealâ hazretlerinin
«Cünüp olursanız tertemiz yıkanın.» âyet-i kerimesine ziyâde edilemez, şeklinde bir itiraz da vârid olamaz. Çünkü saç her cihetle bedenden değildir. Âyet-i Kerîmedeki emirse bedenin temizlenmesine aittir. Bir de gözlerin içi gibi zaruret yerleri yıkamaktan istisna edilmiştir. Zira bunda güçlük ve zarar vardır. Kadının saçını çözmesinde zarar yoksada güçlük vardır.
Peliklerin ıslatılmasına gelince: Sahîh Kavle göre bu da vacip değildir çünkü bunda da güçlük vardır. İmam Hasan b. Ziyâd'm Ebû Hanîfe'den bir rivayetine göre saçlar üç defa ıslanır ve her defasında sıkılır. Bu suretle aralarına suyun işlemesi temin edilir. Pelikler zaten çözülmüş ise Fakîh Ebû Cafer 'den bir rivayete göre onları ıslatmak vacip olur.
Erkeğin başında pelik bulunursa çözüp çözmeyeceği ihtilaflıdır. İhtiyaten çözmesi vaciptir.
Nevevî diyorki; «Gerek cünüplükten gerekse hayz ve nifâs gibi şeylerden yıkanma hususunda erkekle kadının hükmü birdir. Yalnız hayz ve nifâstan yıkanan kadınların misk kullanmaları müstehabdır. Erkeklere Misk kullanmak müstehab değildir. Kadın bakire ise yıkanırken suyu fercinin dahiline ulaştırması vacip değildir. Bakire değilse fercinin kaza-i hacete oturduğu zaman açılan yerlerini yıkaması vacip olur. Çünkü o yerler bedenin dış kısmı hükmündedir. İmam Şafiî ile ulemâmızın ekserisi bu ciheti nassan beyân etmişlerdir. Ulemâmızdan bâzılarına . göre bakire olmayan kadmm dahili fercini yıkaması vacip değildir. Bâzıları da bunun hayz ve nifâstan temizlenirken vacip olduğunu, cünüplükten temizlenirken vacip olmadığını söylerler. Fakat Sahîh olan birinci kavildir.
Hanefilere göre kadının fercinin dış kısmını yıkaması vaciptir. Zira ağız hükmündedir. Parmağını dahile sokarak yıkaması vacip değildir. Fetvada buna göredir. Yâni bu meselede Hanefilerle Şafiiler hemen hemen ittifak etmiş gibidirler. Sünnetsiz erkeğin avret mahallindeki kılıfın içini yıkaması müstehabtır. Hattâ «En - Nevazil» nam eserde yıkanmasının vacip olduğu bildiriliyorsa da esah olan birinci kavildir.
Hz. Abdullah b. Amr'in yıkanırken kadınlarına saçlarını çözmelerini emretmesi bunu vacip gördüğüne hamledilir. Şu halde yıkama emrini vermesi ya suyun ulaşması îcap eden saç diplerinin yıkanması içindir. Yahut onun mezhebine göre yıkanacak kadının mutlaka saçını

çözmesi vaciptir. Nitekim İbrahim Nehâi 'nin mezhebi de budur. Bu takdirde İbni Amr (Radiyalîahû anh) Ümmü Seleme .ve Âişe (Radiyalîahû Anhüma) hadîslerini duymamış demektir. Mamafih İbni Amr'm bu emri müstehab olmak üzere ihtiyaten vermiş olması da ihtimal dahilindedir. Allahüâlem.

13- Hayzdan Yıkanan Kadının Kan Gelen Yere Bir Perça Misk Sürmesinin Müstehap Oluşu Babı

60- (332) Bize Amr b. Muhammed en - Nâkıd ile İbni Ebi Ömer hep beraber İbni Uyeyne'den rivayet ettiler, Amr dediki: Bize Süfyân b Uyeyne, Mansûr b. Safiyye'den [41] o da annesinden [42] o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Bir kadın Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) e hayzmdan nasıl yıkanacağını sordu.»
Müteakiben Âişe Resulüllah (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) in kadına nasıl gusül edeceğini sonra bir misk kırıntısı alarak onunla nasıl temizleneceğini anlattığını söylemiş ve demişki:
«Kadın fcen o misk kırıntısı ile nasıl temizleneceğim» dedi Resulüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onunla temizlen işte! Sübhânallâh!» buyurdu, ve örtündü. Süfyan b. Uyeyne eliyle yüzünü kapayarak nasıl örtündüğünü bize işaret etti - Âişe demişki:
«Ben kadını kendime doğru çektim ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ne demek istediğini anlayarak kadına: onu kanın geldiği yere sürersin dedim.»
îbni Ebî Ömer kendi rivayetinde;
«Onu kanın eserleri Üzerine sürersin dedim» şeklinde söyledi.

(...) Bana Ahmed b. Saîd ed-Dârimi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vübeyb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Mansûr Annesinden o da Âişe'den naklen rivayet ettiki bir kadın peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e;
«Ben hayz'rmdan temizlendiğim vakit nasıl yıkanacağım?» diye sormuş Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üzerine misk sürülmüş bir bez parçası al da onunla temizlen.» buyurmuşlar. Sonra Mansûr hadîsi' (geri kalan kısmını) Süfyân hadîsi gibi anlatmış.

61- (...) Bize Muhammed b. El Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. îbni'l Müsenna dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Şube, İbrahim b. el Muhacir'den[43] rivayet etti. Demiş ki, Safiyye'yi Âişe'den naklen rivayet ederken dinledim. Şöyleki Esma' Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) e hayz'dan nasıl yıkanılacağım sormuş Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz suyunu ve sidresini alır da temizlenir. Temizliği de güzel yapar. Sonra suyu başına dökerek başını şiddetle ovalar, ta ki su saç diplerine kadar ulaşsın. Sonra vücuduna su dökünür, sonra üzerine misk sürülmüş bir bez parçası alarak onunla temizlenir.» buyurmuşlar. Esma:
«Onunla nasıl temizlenecek ya?» diye sormuş, Resül-ü Ekrem
«Sübhanallah! Onunla temizlenirsin işte!» buyurmuş. Bunun üzerine Aişe galiba sözünü gizlemek isteyerek (Fısıltı ile Esma'ya) «Kanın yerine sürersin» demiş.
Esma «Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) e cünüplükten nasıl yıkanılacağım da sormuş Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Su alarak temizlenir ve güzelce paklanır. Yahut mübalağalı şekilde paklanır. Sonra onu başına dökerek başım ovalar. Tâ ki su saçların dibine varsın, sonra üzerine suyu dökünür.» buyurmuşlar. Bunun üzerine Âişe:
«Şu ensar kadınları ne iyi kadınlardır. Dinlerini öğrenmek hususunda kendilerine haya mâni olmuyor» demiş.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Bu isnadla bu hadis-in mislin rivayet etti. Ve şöyle dedi. «Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sübhanallah! Onunla temizlen işte.» buyurdu ve örtündü.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebi Şeybe dahi hep birden Ebül Ahvâs'dan o da İbrahim b. Muhâcir'den, o da Safiyye binti Şeybe'-den, o da Âişe'den naklen rivayet ettiler. Âişe şöyle demiş:
«Esma binti Şekel Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) in huzuruna girerek:
— Yâ Resülâllah! Bizden birimiz hayzdan temizlendikten sonra nasıl yıkanacak? dedi...
Râvi hadîsi nakl etmiş, fakat hadîste cünüplükten yıkanmayı zikretmemiştir.
Bu hadisi Buhârî «Taharet» ve «Hayz» bahislerinde, Ebû Dâvûd ile Nesâi dahi «Taharet» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Yalnız Müslim'in, Muhammed b. El Müsennâ ve İbni Beşşâr tarikiyle tahrîc ettiği (61) numaralı rivayeti Buhâri kitabına almamıştır. Çünkü mezkûr rivayetin senedinde İbrahim b. Muhacir, vardır. Bu zat Buharı 'nin şartına uygun değildir. Bununla beraber Alî b. El Medîni 'nin ondan kırk tane hadîs rivayet ettiğini yine Buhâri söylemiştir. İmam Ahmed b. Hanbel ile Süfyan onun hadisini kabulde beis görmemişlerdir. Fakat İbnil Cevzî onu zayıflar arasında zikretmiştir.
Buraya kadar geçen hadîslerde erkek ve kadının nasıl yıkanacakları görülmüştü. Bu bâbta hassaten hayz'dan temizlenen bir kadının sünnet veçhiyle nasıl temizleneceği beyân ediliyor. Hayz'dan ve keza nifas'dan temizlenen bir kadın evvelâ güzelce yıkanıp paklandıktan sonra bir pamuk veya bez parçasına misk yahut gül yağı gibi güzel kokular sürerek onunla fercini ve kan bulaşan yerlerini güzelce oğuşturarak temizliği bu suretle tamamlayacaktır. Nevevî bütün kan bulaşan yerlerin güzel koku sürülmüş bezle silinmesi îcap ettiğini yalnız «Elmuknî»:
Sahibinin söylediğini bunu başka yerde bulamadığını kaydederek garip görüyorsa da nefsi hadiste Hz. Aişe 'nin:
— Ben kadına o bezle kan m eserlerini sil, dedim cümlesi bu garabete mahal bırakmamakta ve «Elmuknî» sahibinin haklı olduğunu göstermektedir. Yine Nevevî'nin beyânına göre güzel koku sürünmenin hikmeti hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Cumhuru Ulemânın kabul ettikleri Sahih kavle göre bunun hikmeti o yerlerdeki pis kokuyu gidermektir. Bu bâbta Şafiilerden Mârûdi iki vecih nakletmiştir. Bunlardan biri pis kokuyu gidermek, diğeri güzel koku sürmenin gebeliği ko-laylaştırmasıdır. Birinci Kavle göre misk bulamayan onun yerini tutacak güzel kokularla kanın yerinde kalan pis kokuyu giderir. İkinci kaville amel edilirse kadın misk yerine kust ve ezfâr gibi şeyler kullanacaktır. Kust bir nevî güzel kokulu nebattır.
Ezfâr : Diş büyüklüğünde yapılmış siyah renkli güzel kokulu bir şeydir. Onun ne zaman kullanılacağı dahi ihtilaflıdır. Pis kokuyu gidermek için sürülür, diyenlere göre gusülden sonra, gebeliğe faydası olur, diyenlere göre gusülden önce kullanılır. Fakat bu ikinci kavle Nevevi itiraz etmiş:

«Onun bâtıl olduğunu ispat için Müslim'in buradaki rivayeti kâfidir» demiştir.
Hadîsi Şerifde zikri geçen sidreden murad dahi yıkanırken kullanılan sidre yaprağıdır. Sidrenin Nebik ağacı demek olduğunu Miraç hadisinde görmüştük. Rivayete göre bu ağacın yapraklarını kurutarak döğerler ve onunla hamamda yıkanırlarmış. Az evvel işaret ettiğimiz vecihle Nevevî : «Güzel koku sürünmekten Murâd kadının çabuk gebe kalmasına sebep olmasıdır «sözünü zaif hattâ bâtıl bulmakta. Ve şu mütâlâayı dermeyan etmektedir: Çünkü bunun muktezasmca kokuyu yalnız evli ve hemen cimâı tasavvur olunan kadın sürecektir. Halbuki bizim bildiğimiz ulemâdan böyle bir şeye kail olan yoktur. Doğrusu koku sürünmekten maksat o yeri temizlemek ve pis kokuyu gidermektir. Evli ölsün olmasın Hayz ve Nifasdan temizlenerek yıkanan kadınlara bu müstehaptır. Ve yıkandıktan sonra sürülür. Kadın misk bulamazsa onun yerine herhangi bir güzel koku sürebilir. Onu da bulamazsa toprak ve benzeri şeylerle pis kokuyu giderir. Ulemâmızın kavilleri budur. Kadın pis kokuyu giderecek bir vasıta bulamazsa su ile yıkanması kâfidir. Ancak vasıta bulduğu halde kullanmaması mekruh bulamadığı takdirde su ile iktifa etmesinde kerahet yoktur.
Fırsat: Bez veya pamuk parçası demektir. Misk herkesçe malum olan kokudur. Umumiyetle ulema onu bu manâya almışlardır. Bâzıları kelimeyi meşk şeklinde okumuş ve onun üzerinde kılları bulunan deri parçası mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Kaadı İyâz «Meşk» rivayetinin daha çok olduğunu söylemiş, Ebû Ubeyd ile İbni Küteybe Fırsat kelimesini kabul etmiyerek doğrusunun (Karda) olacağını iddia etmişler hatta bazıları karsa denileceğini söylemişlerdir. Vakıa «karda» ve «korsa» kelimelerinin mânâsı da parça demektir. Fakat bu iddiaların hepsi zaîfdir. Doğrusu kitabımızın rivayetidir.
Mümesseke : Üzerine misk sürülmüş demektir ki, Bu da o şeyin yün veya pamuktan bir parça olduğunu gösterir.
Rivayetlerin mecmu'undan anlaşılıyor ki Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e sual sormağa gelen kadın ensardan Esma'binti Şeke1'dir. Sahih ve meşhur olan da budur. «Elmetâli» sahibi Şeke1'in «Şek» okunacağım söylemiş; Hatibi Bağdadi ile diğer bazı Ulemâ ise soran kadının Esma'binti Yezid b. Seken olduğunu kendisine «Kadınların hatibi» denildiğini söylemişler. Hattâ İbni Cevzî İle Dimyatı buna cezmen kail olmuşlardır. Dimyâti, Müslim'deki ismin tashif olduğunu söylemiştir. Esma (Radiyallahû anha) nın babası Yezid olup kendisine Şeke1 lâkabı verilmiş olması ihtimâl dahilindedir. Hadisin birçok kitaplardaki rivayeti Müslim'in buradaki rivayeti gibidir. Ebû Dâvûd gibi bâzı hadîs imamları Esmâ'yi babasının adını zikretmeden rivayet etmişlerdir. Nevevî her iki vechi zikretmiş, fakat hangisinin tercih edileceğini söylememiştir. Ebû Tâhir ve Ebû Mûsâ gibi bâzı zevat bu hususta Nevevî'ye tabi olmuşlardır.
Sonradan yetişen bazı Ulemâ Hatibi Bağdadi 'nin sözünü doğru bulmuş ve ensar içersinde Şeke1 isminde bir kimse bulunmadığını söylemişlerdir. Vak'amn müteaddit olduğunu söyleyenler de vardır.
Hz. Esma 'nın sualine karşı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin «Sübhanallöh» buyurması hayretinin ifadesidir. Resulü Zîşan (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle herkesin düşünmeden anlıyabileceği bir sözü Hazreti Esma'nın anlıyamamasma şaşmıştır. Sübhanallah kelimesinin böyle yerlerde taaccüp için kullanıldığını yukarıda görmüştük.
Hadisin bir rivayetinde «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) utanarak yüzünü çevirdi» denilmiştir. Müs1im'in rivayetinde yüzünü kapadığı bildiriliyor. Diğer bir rivâyetde Hz. Aişe (Radiyallahû anha) «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in utandığını görünce kadına Öğrettim» demiştir. Müs1im'in rivayetinde bu Ta'limİn fısıltı ile konuşarak yapıldığına işaret olunmuştur.
Cünüplükten yıkanma sualine Resulüll ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Su alarak temizlenir ve güzelce paklanır. Yahut mübalâğalı şekilde paklanır.» cevabını vermiştir. Burada Ravinin şek ettiği anlaşılıyor. Yani Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Güzelce paklanır» mı «yoksa «Mübalâğalı şekilde paklanır» mı buyurduğunu kestirememiştir. Kaadî lyâz'a göre bu cümlede birinci defa zikredilen temizlikten murad pislik ve hayz kanıdır. Fakat Nevevî bununla abdest kas-dedilmiş olmasını daha vârid bulmaktadır. Abdest bahsinde gördüğümüz hadisler Nevevî'nin kavlini te'yid ederler.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- Hayız ve Nifastan sonra yıkanan bir kadının hayz kanı bulaşan her yerine güzel koku sürünmesi müstehabtır.
2- Dînî bir meseleyi sormaya Âr' etmemelidir.
3- Bir şeye hayret edince Sübhanallah denilebilir.
4- Avret yerlerine dair söz edilirken onları kinaye suretiyle anlatmak müstehabtır. Şâir müstehcen sayılan şeylerde de hüküm budur.
5- Kadın utandığı hallerini dahi bir alime sorabilir. Hattâ Hz. Aişe bundan dolayı ensâr kadınlarını medhetmiş ve «Şu ensâr kadınları ne iyi kadınlardır dinlerini öğrenmek hususunda kendilerine haya mani olmuyor» demiştir.
6- Soran kimseye anlatmak için cevab tekrar edilebilir.
7- Alimin anlatığı bir meseleyi anlayamayana, o meseleyi alimin huzurunda başkasının izah etmesi caiz'dir. Elverirki alimin bundan memnun kalacağını bilsin. Bu suretle anladığı o meseleyi o alimden dîye nakletmek caizdir.
8- Bir alimin huzurunda ondan daha aşağı mertebede olan birinden ilim öğrenilebilir.
9- Bir alimi dinleyenlerin onun her söylediğini bellemeleri şart değildir.
10- Öğreniri mevkiinde bulunan bir kimseyi mazur görerek kendisine rıfku mülâyemetle muamelede bulunmak gerekir.
11- Bir kimsenin kusurlarını ört bas etmelidir.
12- Hadis-i Şerif Fahri Âlem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin yüksek ahlâkına delildir.

14- Müstehaze, Müstehazenin Yıkanması ve Namazı Babı

62- (333) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki Bize Vekî, Hişânı b. Urve'den, o da Babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş. Fâtime Binti Ebi Hubeyş Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek:
— Ya Resûlâllah, ben (daimî surette) istihâzah bir kadınım, hiç temizlenemiyorum, acaba namazı bıraksam mı? diye sordu Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayır! O bir damar kanından ibarettir, hayz değildir. Hayz geldi mi namazı bira ki ver, gittiği vakit kanı yıka ve namazını kıl.» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abdülâziz b. Muhammed ile Ebû Muâviye haber verdiler. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet eyledi H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti H.
Bize Halef b. Hişâm da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamnıâd b. Zeyd rivayet etti. Bunların hepsi Hişâm b. Urve'den, Veki'in hadisi ve isnadı gibi rivayette bulunmuşlardır.
Ruteybe'nin Cerîr'den naklen rivayet ettiği hadisde:

«Fâtıma binti Ebî Hubeyş b. Abdilmuttalip b. Esed geldi. O bizden bir kadındır» sözleri vardır. Hammad b. Zeyd hadisinde ise ziyade bir söz vardır, biz onu terk ettik.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbül - Vudu'» da taline ettiği gibi Ebû Davûd, Tirmizi ve Nesâi dahi rivayet etmişlerdir. Hadisi rivayet eden Fâtime Binti Ebî Hubeyş b. Muttalib b. Esed !dir. Ebu Hubeyş'in ismi Kays b. Muttalib'-dir. Müslim'in ekseri nüshalarında Abdulmüttalib diye zikredilmiştir. Bâzıları bunun yanlış olduğunu iddia etmişlerdir. Hattâ Nevevî «Ulemâ bunun Vehm olduğunda müttefiktirler. Doğrusu Fatime 'nin dedesinin ismi Abdulmüttalib değil sadece Mutta1ib'tir.» demiştir. Aynî dahî bunu tasdik ederek «Doğrusu budur Zehebide (Tecridü's - Sahabe) adlı eserinde onun Kays b. Mutta1ib b. Esed olduğunu söylemiştir. Bu Fatime bir hadiste üç defa boşandığı zikredilen Fatime binti Kays değildir» diyor.
İstihâzanın hayz kanı değil hastalık sebebiyle kadından gelen kan olduğunu hayz bahsinde görmüştük. Bu kan bazı hadîslerde bildirildiğine göre azil denilen bir damardan çıkar. Halbuki Hayz kanı Rahmin dibinden gelir.
İstihâzalı bir kadının ibadetleri hususundaki hükümleri fıkıh kitaplarında tafsilatıyla îzâh edilmiştir. Biz burada Nevevi'nin işaret ettiği bazı noksanlara temas edeceğiz.
Birçok hususda istihâzalı kadının hükmü temiz kadınlar gibidir. Bi-.naenaleyh kan geldiği halde mezhebimize ve Cumhûr-u ulemâya göre kocası o kadana yakınlık edebilir. İbni'1 Münzir (el-İşrak) nâm eserinde bu kavli -İbni Abbâs (Radıyallahu Anhiima) ile Sâid b. el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Ata' b. Ebi Ra-bâh, Saîd b. Cübeyr, Katâde , Hammad b. Ebi Süleyman, Bekr b. Abdillah el-Müzeni, Evzâ Süfyan-ı Sevri, İmam Mâlik, İshâk ve Ebû Sevr Hazerâtından nakletmekte ve kendisininde buna kail olduğunu söylemektedir. Yine İbnil Münzir 'in beyânına göre Hazreti Aişe istihâzalı kadına kocasının yakınlık edemiyeceğini söylemiştir. İbrahim Nehâi ile Hakim'in mezhepleri de budur. "İbni Şîrîn'e göre istihzah kadınla cima' etmek mekruhtur. İmam Ahmed b. Hanbe1'den bu hususta iki kavil rivayet olunur. Birinci kavle göre İstihâzalı kadınla cima' caiz değildir. Meğerki hastalığı uzun zaman devam ede. İkinci kavle göre yine caiz değildir. Ancak kocasının zina etmek ihtimali karşısında caiz olur. Bu kaviller içersinde muhtar ve makbul olanı Cumhurdun kavlidir. 'Cumhur'un delili İkrime'nin rivayet ettiği Hamne binti Cahş (Radiyallahû anha) hadîsidir. Mezkûr hadisde Hz. Hamne 'nin istihâzalı bir kadın olduğu ve kocasının kendisi ile cima' ederdiği beyân olunur. Hadisi Ebû Dâvûd ile Beyhâki ve diğer imamlar tahric etmişlerdir. İmam Buhâri Sahih'in-de İbni Abbâs'm «İstihâzalı kadınla kocası cima' edebilir» dediğini rivayet eder. Böyle bir kadın namaz, oruç, v.s. ibadetler hakkında teiniz sayılınca, cima hakkında da temiz addedilmesi gerekir. Birde bir şeyin haram olması ancak şeriat'le sübut bulur. İstihâzalı kadınla cimâ-nm tahrimi hususunda Şer'i bir delil yoktur.
Namaz, Oruç, İ'tikâf, Kur'an okumak, mushafa el sürmek ve üzerinde taşımak, secde-i tilâvet, secde-i şükür ve diğer ibadetlerin üzerine farz olması hususunda istihâzalı kadın ulemânın ittifakı ile temiz hükmündedir. Yani bunlarla mükelleftir. Yalnız namaz kılmak istediği vakit gerek hadesten, gerekse necasetten temizlenmesi ihtiyaten lâzımdır. Binaenaleyh abdest veya teyemmümden önce fercini yıkaması ve içine pamuk yahut bez parçası gibi birşey sıkıştırarak necaseti gidermesi hiç olmazsa azaltması îcab eder. Eğer gelen kan az olur da bu kadarcığı ile önü alınırsa başka bir şeye hacet yoktur. Kan çok gelirse bundan başka kuşak kullanması icap eder. Bu şöyle olur: Kadın beline bezden veya ipten bir kuşak sarar sonra iki tarafı ip şeklinde uzun başka bir bez parçası alarak fercinin üzerine yerleştirir. Ve bir tarafını önünden, diğerini de arkasından almak üzere belindeki kuşağı sımsıkı bağlar. Bu suretle fercine yerleştirdiği pamuğu güzelce yerine yerleştirerek kanın akmasına mâni olur. Şafiilerce bu vaciptir. Buna teleccüm, istisfâr, veya tâsîb derler. Kuşak kullanmak onlara göre yalnız iki yerde vacip değildir. Biri pamuğun üzerinde toplanan kan çok gelerek vücudu yaktığı ve rahatsız ettiği, diğeri oruçlu bulunduğu zamandır. Bu iki surette pamuk kullanmaz sadece kuşak kullanır.
Şafiîlere göre, gerek pamuk kullanmak gerekse üzerine kuşak sarmak abdestden önce vâcib olan vazifelerdir. Kuşağı sarar sarmaz vakit kaybetmeden abdest alması icab eder. Şayet aradan biraz zaman geçtikten sonra abdest alırsa o abdestin sahih olup olmaması hususunda iki kavil vardır. Bunların sahih olanına göre o abdest makbul değildir.
Kadın tarîf edildiği şekilde pamuğu kullanır, kuşağı sarar da sonra kendi taksiri olmaksızın kan gelirse abdesti ve namazı bozulmaz. O ab-destle farz namazını kıldığı gibi dilediği kadar nafile namaz da kılabilir. Çünkü kadın kendine düşen vazife hususunda kusur etmemiştir. Gelen kanı durdurmak ise elinde değildir. Fakat gerek pamuğu tıkıştırmakta, gerekse kuşağı bağlamakta kusur ederde ondan dolayı kan dışarıya çıkarsa abdesti bozulur. Bu hal namazda vâki olursa namazı bâtıl olur. Farz namazı kıldıktan sonra olursa abdest bozulduğu için nafile kılamaz.
Her farz namaz için fercini yıkamak ve oraya pamuk doldurarak bağlamak îcap edermi? Etmezmi? meselesine gelince bakılır. Eğer sargı yerinden kaymışda etrafından kanın çıkmasına mani olamıyorsa yeniden yıkayarak sargıyı tazelemesi îcab eder.
Sargı yerinden oynamış, kan da çıkmamışsa esah olan kavle göre yine sargıyı ve abdesti tazelemesi icap eder.
Şafiilere göre istihâzalı kadın bir abdestle, eda olsun kaza olsun yalnız bir farz namazı kılabilir. Fakat aynı abdestle farzdan önce ve sonra dilediği kadar nafile namaz kılabilir. Bir kavle göre hiç nafile namaz kılamaz. Çünkü nafile kılmasında zaruret yoktur. Bunların doğrusu birinci kavildir. Ulemâdan Urvetüb'nü Zübeyr, Süfyan-ı Sevri, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr 'in mezhebleri de budur.
Hanefilere göre istihâzalı kadının temizliği vakitle mukayyetdir. Vakit çıktımı abdesti bozulur. Müteakip namaz için tekrar abdest alması îcab eder. Bevlini tutamayan, daima burnu kanıyan ve yarasından daima kan sızan mazurların hükmü de budur. Yalnız İmam Züfer'le Ebû Yûsuf'a göre ikinci namazın vakti girdiği zaman tekrar abdest almak îcap eder. Meselâ özürlü bir kimse güneş doğduktan sonra abdest alsa İmam Â'zam ile İmam Muhammed'e göre o abdestle öğleyi kılabilir. Fakat İmam Züfer'le Ebû Yûsuf'a göre kılamaz. Öğlenin vakti girdiği zaman tekrar abdest alması îcab eder. Hasılı özürlülerin abdesti İ-mam Âzam'la İmam Muhammed'e göre vaktin çıkması ile İmam Züfer'e göre vaktin girmesi iîe, İmam Ebû Yûsuf'a göre ise hem çıkmasiyle, hem girmesiyle bozulur. Bu ihtilâfın faydası yalnız yukarıki misâlde arz ettiğimiz vecihle güneş doğduktan sonra abdest alan mazur hakkında zahir olur. Vakit içinde alınan abdestle mazurlar istedikleri kadar farz, nafile, ve kaza namazı kılabilirler.
İmam Mâlik ile Rabia ve Dâvud-u Zahiri 'ye göre istihâza kanı abdesti bozmaz. Kadın abdest aldığı zaman o abdesti kandan başka bir sebeple bozuluncaya kadar dilediği farz namazları kılabilir.
İstihâzeli kadına yalnız hayz vakti geçtiği zaman yıkanma vacip olur. Selef ve halef ulemâsının cumhuru buna kaildirler. Ashab-ı Kiramdan Ali İbni Mes'ud, İbni Abbas, ve Aişe (Radiyaîîahu anhüm) ile onlardan sonra gelen Urvetü'bnü Zübeyr, Ebû Selemete'bni Abdirrahman, Ebû Hanife, 'Mâlik ve Ahmed b. Hanbel Hazeratmm kavil-leride budur. Abdullah b. Ömer, İbni Abbas, İbni Zübeyr, Ata b. Ebî Rabâh hazerâtmın «İstihâzalı kadına her namaz için yıkanmak vaciptir.» dedikleri rivayet olunur. Hz. Aişe 'den bir rivayete göre her gün bir defa, Saîd b. el Müseyyeb ile Hasan-ı Basri 'den bir rivayete göre öğleden öğleye daima yıkanması îcâb eder.
Cumhurun delili : Esas itibarı ile bu gibi mazurlara şeriatın vâcib kıldığı ibadetlerden başka hiç bir şeyin vacip olmamasıdır. Peygamber (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem) îstihazalı kadına yalnız hayzı geçtikten sonra yıkanmasını emretmiştir. Bu bâbta başka bir emri yoktur. Vâkia Ebû Dâvûd ile Beyhâki 'nin ve diğer bâzı hadis ulamasının eserlerinde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) in istihâzalı kadına yıkanmasını emrettiği bildirilîyorsa da bu rivayetler sabit değildir. Onların zayıf olduğunu Beyhâki ile ondan önceki bâzı ulemâ beyân

etmişlerdir. Bu babta sahih olan rivayet Buhâri ile Müs1im'in tahrîcettikleri Ümmü Habîbe Binti Cahş hadîsidir ki az sonra görülecektir. Mezkûr Hadiste Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ümmü Habîbe'ye;
«Bu ancak bir damar kanıdır, sen yıkanıver de namazını kil.» buyurmuş, bu emre binâen Ümmü Habîbe (Radiyallahû anha) da her namaz için yıkanmaya başlamıştır. İmâm Şafiî; «Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yalnız yıkanıp namaz kılmayı emretmiştir. Bundan her namaz için yıkanmayı emrettiği anlaşılmaz. Şüphesiz ki; emrolunmadiği halde yıkanması inşaallah tetavvu olur. Bu ona kalmış bir iştir.» demiştir. Şafiî'nin üstadı Süfyan b. Uyeyne ile Leys b. Sa'd ve daha başkaları buna yakın sözler söylemişlerdir.
İstihâza bahsinin sair ahkâmı fıkıh kitaplarında görülebilir. Hadis-i Şerif de
«Hayır o bir damar kanından ibarettir. Hayz değildir. Hayz geldi mi namazı bırakıver, gittiği vakit kanı yıka ve namazını kıl» buyurulmaktadır.
Hayızın bittiği hanefilere göre âdet zamanının geçmesi ile bilinir. Kadın adet zamanını şaşırırsa teharri eder. Yani araştırma yapar. Eğer adet günlerinin geçtiğine kanaat getiremezse bildiği günlerin en azı ile amel eder.
Şâfiilere göre hayzm bittiği kanın renginden anlaşılır. Hayzm bittiğine en kuvvetli delil kanın siyah renkte gelmesidir. Ondan sonra sıra ile kırmızı sarımtırak, sarı ve bulanık renkler gelir. Bu renklerin en kuvvetlisini gördüğü günlerde kadın hayızlıdır. Zayıfını gördüğü zaman hayzı bitmiş olur. Hayz zamanını ayırmak için Şafiilerin üç şartı vardır.
1- Kanın kuvvetli renkte geldiği günler onbeş günü geçmeyecektir.
2- Kuvvetli renkte gelen kan hayz sayılabilmek için en az bir gün bir gece devam edecektir.
3- Zayıf renkte gelen kan kadının hayızdan temizlenmesine delil olabilmek için en az onbeş gün devam etmelidir. İmam Mâlik ile İmam Ahmed b. Hanbel 'in mezhebleri de budur. Nevevi :
«Hayzın bittiğine ve temizlik devresinin başladığına alâmet, kanın, sarılık ve bulanıklığının kesilmesidir. Ondan sonra beyaz bir akıntının gelip gelmemesi mühim değildir.» demektir.
Bir çok fıkıh kitaplarında Resulüllah (Saîialîahü Aleyhi ve Sellem) in
«Bu ancak koparak boşanan bir damar kanıdır.» buyurduğu rivayet edilirse de Nevevî bu cümle hakkında; «Mânâsı doğru olmakla beraber Hadisteki bu ziyade maruf değildir» diyor.
Hadîsin sonunda Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in «Gittiği vakit kanı yıka ve namazını kıl.» buyurmuş olması zahiren müşkül görünür. Çünkü yıkanmayı emretmemiştir. Fakat her ne kadar bu rivayette yıkanmayı zikretmese de yıkanmak yine vaciptir.. Zira Hadis'in başka rivayetlerinde yıkanma emri vardır. Rivayetler birbirini tefsir ederler.
İkinci rivayetteki «Bizden bir kadın» dan Murâd Benî Esed kabilesinden demektir. Bu söz ya Hişâm b. Urve 'nin yahut babası Ürvetü'bnü Zübeyr 'indir. Aynı rivayete Hammâd b. Zeyd 'in naklettiği ziyâdeyi Ebû Dâvûd ve başkaları abdest deye tahric etmişlerdir. Kaadi İyâz'm beyânına göre mezkûr ziyade «Kendinden kanı yıka da abdest al.» cümlesidir. Bu ziyâdeyi Nesâi ile başkaları tahric etmişlerdir. Müs1im'in ondan Sarfı nazar etmesi yalnız Hammad b. Zeyd rivayet ettiği içindir. Nesâi :
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bu hadisde «Abdest al» dediğini Hammad 'den başka rivayet eden bilmiyoruz.» demiş, Ebû Dâvûd dahi abdest rivayetlerinin hepsinin zayıf olduğunu söylemiştir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.

1- Dini hususlarda kadın bizzat erkeklerden fetva sorabilir.
2- Şer'i bir ihtiyaç karşısında kadının sesini dinlemek caizdir.
3- Hayz günlerinde istihâzalı bir kadının namaz kılması haramdır. O günlerde kıldığı namaz bütün ulemanın icma'ı ile fasittir. Bu hususta farz ve nafile namazlar arasında bir fark yoktur. Kabe'yi tavaf, cenaze namazı, secde-i tilâvet ve secde-i şükür dahi namaz hükmündedir.
4- Hadis, kanın pis olduğuna delildir.
5- Hayız biter bitmez kadına namaz farz olur, Binaenaleyh kadının derhal yıkanarak eriştiği vaktin namazını kılması icap eder. Çünkü temiz hükmüne girmiştir. Artık namaz ve oruç gibi ibadetlerini bırakamaz. İmam Şafii 'nin mezhebi de budur. İmam Malik 'den üç kavil rivayet olunur. Birinci rivayete göre hayız günleri geçtikten sonra üç gün yıkanır. Buna «istithâr» denir. Kadm ondan sonra istihâzalı sayılır. İkinci kavlime göre kadın onbeş gün namaz kılmaz. Ona göre hayzm en uzun müddeti onbeş gündür. Üçüncü rivayete göre, Hanelilerle beraberdir.
6- Hanefilerden bazıları ön ve arkadan başka yerlerden çıkan kanın abdesti bozduğuna bu hadisle istidlal etmişlerdir. Çünkü Resûlül1âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taharetin bozulduğuna sebeb, kanın damarlardan akmasını göstermiştir. Vücuddan çıkan her kan ise mutlaka bir damardan gelir.
7- Özür sahiplerinin her namaz için mi, yoksa her namaz vakti için mi abdest alacakları Hânefilerle Şâfiîler arasında ihtilaflıdır. Hânefiîere göre her namaz vakti için alırlar. Çünkü hadisin bir rivayetinde bu cihet tasrih edilmiştir. Şâfiîlere göre ise her farz namaz için ayrı abdest alır. Ancak o abdestle bir çok nafile namaz kılabilirler.

63- (334) Bize Kuteybetü-bnü Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leyş rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize leys, İbni Şihab'dan o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
— Ümmü Habibe Binti Cahş Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den fetva isteyerek; «Ben istihâzahyım, dedi.» Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O sadece bir damar (kanı) dır, yıkanıver, sonra namazını kıl.» buyurdular. Artık Ümmü Habibe her namaz için yıkanıyordu.
Leys b. Sa'd «İbni Şihab» Rcsûlüllah (SalkıUahu Aleyhi ve Sellem) İn Ümmü Habibe biııti Cahş'a her namaz için yıkanmasını emrettiğin söylemedi, lâkin bu iş Ümmü Habibe'nin kendiliğinden yaptığı bir şeydir» demiş.
İbni Itıımh kendi rivayetinde: İbnetÜ Cahş dedi: Ümmü Habibe'yi söylemedi.

64- (...) Bize Muhammed b. Selemete'I - Muradı de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vchb, Anır b. el- Hâris'ten, o da İbni Şihab' dan, o da Urvetü'bnü Zübeyr ile Amra Biııti Abdirrahman'dan, onlar da
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Âişe'dcn naklen rivayet ettiler. Ki Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) in baldızı ve Ab-durrahman b. Avf'ın zevcesi Ümmü Habibe binti Cahş yedi sene İstihâza görmüş ve bu babda Resûlüllah (Saüalîahü Aleyhi ve Sellem) e fetva sormuş Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki bu hayz değildir, lâkin bu bir damar (kanı) dır. Binaenaleyh sen yıkan ve namazını kıl.» buyurmuşlar.

Âişe demişki:
«— Artık Ümmü Habibe kız kardeşi Zeynep binti Cahş'in odasında bir leğen içinde yıkanıyor, hatta kanın kızıllığı suyun üstüne çıkıyordu.»
İbni Şihap şöyle demiş:
— Ben bu hadisi Ebu Bekr b. Abdirrahman b. Haris b. Hişam'a naklettim, de Ebu Bekr:
«Allah Hind'e rahmet eylesin, bu fetvayı o işitseydi vallahi ağlardı, çünkü kendisi namaz kılmazdı, dedi.»

(...) Bana Ebu İmran Muhammed b. Ca'fer b. Ziyad dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim yani İbni Sa'd, İbni Şihâb'dan, o da Amra bint Abdirrahman'dan, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş.:
«Ümmü Habibe Bînti Cahş Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)e geldi kendisi yedi sene istihâza görmüştü...»
Ravi hadîsi «Hâttâ kanın kızıllığı suyun üstüne çıkıyordu» cümlesine kadar Amr b. Haris hadisi gibi rivayet etmiş; sonunu söylememiştir.

(...) Bana Muhammed übnü'l Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyııe, Zühri'den, o da Amra'dan, o da Âîşe'den nakler rivayet etti. Aişe bu rivayette de ötekilerin hadisinde olduğu gibi.
«Binti Cahş yedi senedir istihâza görüyordu» demiş.

65- (...) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti (Dedi ki) Bize leys, haber verdi. H. Bize Kuteybetüb'nü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys, YezÎd b. Ebi Habib'den, o da Ca'ferden, o da.Irâk'dan, o da Urve'-dcn, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Ki Aişe söyle demiş: Ümmü Ha-bibc Kesûlûllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) e (İstihaza) Kanı(ni) sordu, ben onun leğenini kanla dolu gördüm. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Hayzın seni hapsettiği müddet bekle, sonra yıkan ve namazını kıl.» buyurdu.

66- (...) Bana Musa[44] b. Kureyş Et - Temimi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Bekir b. Mudar[45] rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ca'fer b. Rabia Irak b. Malik'den, o da Urvetii'bnü Zübeyr'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Aişe'den naklen rivayet etti: Aişe şöyle demiş: [46] «Abdur-rahman b. Avf'ın zevcesi Ümmü Habibe binti Cahş Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) e (İstihaze) kan(m) dan şikâyet etti. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Hayzın seni hapsettiği müddet bekle, sonra yıkan!» buyurdular. Artık Ümmü Habib'e her namaz için yıkanıyordu.
Bu hadisi bütün Kütübü - Sitte sahihleri tahric etmişlerdir. Hadis-i şerifte Resû1ü1ah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) e sual sorduğu bildirilen Hz. Ümmü Habîbe Ümmehat-ı Mümininden Zeynep binti Cahş (Radiyallahû anha) nın kız kardeşidir. Vâkidi ile Harbi isminin Habîbe, künyesinin Ümmü Habîb olduğunu söylemişler, Dare Kutni dahi bunu tercih etmiş isede sahih rivayetlerdeki meşhur künyesi Ümmü Habîbe 'dir. İmam Ma1ik'in (El-Muvatta) ında Hz. Abdurrahman b. Avf'ın zevcesi Zeyneb binti Cahş olduğu, istihaze kanını da onun gördüğü rivayet edilmiştir. Bazıları bunun vehmolduğunu, diğer bazıları da vehim değil, doğrusunun bu olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre bu kadının ismi Zeyneb, künyesi Ümmü Habîbe 'dir.
Ümü'l Mü'minin Zeynep (Radiyallahû anha) ya gelince Onun asıl isminin Birre olduğunu sonra Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) onu değiştirerek kız kardeşinin ismini verdiğini söylerler. Çünkü kız kardeşi künyesi ile meşhur olduğuna göre ona Zeyneb demekle bir iltibas vaki olmamıştır. Hz. Ümmü Habibe 'nin Hamne isminde bir kız kardeşi daha vardır. Ulemadan bazıları Ümmü Habibe ile Kamne 'nin ikisininde istihazalı olduğunu diğer bazıları Ümmü1-Mü'minin Zeynep (Radiyallahû anha) nın dahi istihazalı olduğunu söylerler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında on- kadının istihazalı olduğu rivayet edilmiştir. Bunlar, Ümmü Habibe binti Cahş, Ü m -raü'l Mü'minin Zeynep binti Cahş, diğer kız kardeşi Hamne binti Cahş, Ümmü1 Mü'minin Meymune (Radiyallahû anha) nın anne bir kız kardeşi Esma, Fatime binti Ebi Hubeyş, Sehle binti Süheyl, Ümmü'l Mü'minin Şevde binti Zem'a, Zeynep binti Ümmü Seleme, Esma el Harisiyye ve Badiye binti Gay1ân'dır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hz. Ümmü Habibe'ye verdiği yıkanma emri mutlaktır. Bunun her namaz için yahut bazan yıkanma ihtimali vardır. Ebu Davud 'un tahric ettiği bir rivayet her namaz için yıkanması lâzım geldiğini bildirmektedir. Çünkü o rivayette «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona her namaz için yıkanmayı emretti» denilmiştir. Beyhaki bu rivayetin yanlış olduğunu söylemiştir. Müs1im'in buradaki rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in her namaz için yıkanmayı emretmediği Hz. Ümmü Habibe 'nin kendiliğinden yıkandığı bildirliyor. Bu hususta rivayetler muhteliftir. Bazılarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümmül Mü'minin Zeynep Binti Cahş'a:
«Her namaz için yıkan.» diye buyurduğu, diğer bazılarında :
«Her namaz için abdest al.» dediği bildiriliyor. Hattâ Müslîm'in Hammâd b. Zeyd 'den rivayet ettiği hadiste, Hammâd yalnız başına rivayet etmiştir diye kitabına almadığı cümle dahi bazılarınca budur. Mezkûr cümleyi yalnız Hammâd " değil Ebû Avâne ve başkaları dahi rivayet etmişlerdir. Bununla beraber onu yalnız Hammâd rivayet etmiş olsa bile kabul edilmesi lâzım gelir. Çünkü Hammâd mütemed bir ravidir. Mutemed ravinin ziyadesi ise makbuldür.
Bazıları bu hadisin Fatime binti Ebi Hubeyş hadisi ile nesh edildiğini söylerler. Çünkü Hz. Aişe, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatından sonra Fatime hadisiyle fetva vermiş, bu suretle Ümmü Habîbe hadisine muhalefette bulunmuştur. Bundan dolayı Ebu Muhammed el-îşbîlî; «Fatime hadisi istihaza hakkında rivayet edilen en sahih hadistir.» demiştir. Az yukarıda İmam Şafii 'den naklen onun da; «Ümmü Habibe'nin her namaz için yıkanması Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in emri ile değil kendi fiilidir.» dediğini söylemiştik. Cumhur'u Ulemanın kavli de budur. Yani istihazalı bir kadına her namaz için yıkanmak vacip değildir. Hattabi (319 - 388); «Bu haber muh tasar» dır. Onda kadının hal-u şanı beyan edilmemiştir. Her istihzah kadına her namaz için yıkanmak vacib değildir. Yıkanmak aucak müptelâ kadına vaciptir.
Müptelâ : Gelen kanın hayz'mı istihaza mı olduğunu ayıramıyan yahut gününü, vaktini ve sayısını unutan kadındır. Böylesi hiçbir namazını terk edemediği gibi her namaz için yıkanması da vacibtir, diyor.
Ebu Bekr b. Abdirrahman'm; «Allah rahmet eylesin» diyerek zikrettiği Hind'in onun zevcesimi yoksa akrabasımı olduğuna dair hiçbir yerde bir malûmata tesadüf edilememiştir. İbni Hacer'in «El-İsâbe» adlı eserinin sonunda bir Hind'den bahsedilmiş fakat kim olduğu beyan edilmemiştir.

15- Hayızlı Kadına Namaz Değil Yalnız Orucun Kazası Vacip Olması Babı

67- (335) Bize Ebu'r Rabi'ez Zehram rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd Eyyub'dan, o da Ebu Kılâbe'den, o da Muaze'den nakler

rivayet etti. H.
Bize Hammâd da Yezid er-Rişk [47] den, o da Muâze'den naklen rivayet etti ki bir kadın Aişe'ye:
«Bizden birimiz hayz günlerindeki namazını kaza edeceknıi?» Diye sormuş. Aişe'de:
— «Sen Haruriye'misin? Muhakkakla bizden her birimiz Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında hayz görür; sonra hiçbir kaza ile Me'mur olmazdık» demiş.

68- (...) Bize Muhammedü'bnü'I - Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti: (Dedi ki) : Bize Şu'h Yezid'-den naklen rivayet eyledi. Demişki.
— Ben Muâze'den dinledim. Kendisi Aişe'ye «Hayzlı bir kadın namazı kaza edeceknıi» diye sormuş. Aişe:
«Sen Har ur i yemisin? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kadınları elbette hayz görürlerdi: Kendilerine onun yerine bir şey emr bu-yurdumu? Cevabını vermiş.
Muhammed b. Cafer: «Aişe bu sözü ile kazayı Murad ediyor» demiştir.

69- (...) Bize Abd bin Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Asım'dan, o da Muâze'-den naklen haber verdi demişki: Aişe'ye sordum, neden hayzlı kadın orucu kaza ediyorda, namazı kaza etmiyor» dedim. Aişe :
«Sen Harûriyemisin? dedi.
«Haruriye değilim ama soruyorum işte.» Dedim Aişe:
«(Vaktiyle) Bu iş bizim başımıza gelirdi de orucu kaza etmekle emro-lunur; namazın kazası ile me'mur olmazdık» cevabını verdi.
Bu Hadis-i bütün Kütüb-ü Sitte sahipleri muhtelif ravilerden tahric etmişlerdir. Hadisin birinci rivayetinde Hz. Aişe'ye sual soran kadının ismi zikredilmemiş. Diğer rivayetlerinde soranın bizzat Muâze olduğu bldirilmiştir. Hadisin muhtelif rivayetlerinin ifade ettiği mana kadının suali ve Hz. Aişe (Radiyallahû anha) nm cevabıdır. Kadın: «Hayzhlar neden orucu kaza ediyorda, namazı kaza etmiyorlar?» diye sormuş Aişe (Radiyallahû anha) da «Sen haruriyyemisin yoksa» diye söze başlayarak Sahib-i Şeriat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kendilerine böyle emrettiğini anlatmıştır.
Harûrâ: Kûfe'ye yakın bir köydür, Hz. A1i (Radiyallahû anh) aleyhine kıyam eden hariciler ilk defa burada toplanmışlardı. Bunlar Hz. Ali 'nin, Ebu Muse1 Eş Jari ile Amr b. Âs'ı hakem tayin etmesine şiddetle itiraz ediyorlardı. Hatta kendisine «Allah'ın emrinde şekk ettinde düşmanını hakem yaptın» demişlerdi. Husumetleri gitgide artarak nihayet bir sabah kumandanları Abdullah 'm idaresi altında 8.000 nefer toplanarak Hz.. A1i aleyhine kıyam ettiler. Hz. A1i kendilerine Abdullah İbni Abba s(Radıyallahu Anhüma) yi gönderdi. İbni Abbâs (Radiyallahû anha) onlarla münazarada bulundu, kendilerine nasihatlar verdi. Bunun üzerine 2.000 nefer yaptıklarına pişman olarak muhalefetten vaz geçtiler. 6.000 i inatlarında ısrar ettiler Hz. A1i (Radiyallahû anh) da üzerlerine ordu göndererek onlar-la harb ve kendilerini perişan eyledi. Bunlar din babında pek şiddet gösterirler. Hayzlı kadının namazları kaza edeceğine kail olurlardı. Hariciler aslen altı fırka olup hepsi Hz. Ali ile Osman (Radiyallahû anh) dan teljerri ederler ve onlardan uzak kalmayı her ibadete tercih eylerlerdi. Nikâhlarında bile bunu şart koşarlardı. Halbuki bu yaptıkları tamamıyla dalâlet ve İcma'ı Ümmete muhalefet idi. İşte Aişe (Radiyallahû anha) nm (Sen harûriyemisin) diye sorması bundandır. Yani; bu sual dalâlet fırkalarından haricilerin soracağı bir sualdir. Çünkü onlar hayzlı kadinin namazları kaza edeceğini kaildirler. Sen de bu çirkin tarikatamı mensupsun? demek istemiş sonra, Resûlüllah (Sallallahil Aleyhi ve Sellem) zamanında bütün ezvac-ı tâhiratın hayz gördüklerini fakat Resûlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) in yalnız orucu kaza etmelerini emir buyurduğunu, namazın kazasını emretmediğini, kazası lâzım' gelse onu da emrederdiğini anlatmıştır. Bunun üzerine kadın kendisinin Haruriye' olmadığını yani haricilerle bir alâkası bulunmadığını, yalnız meseleyi iyi anlamak için sorduğunu söyleyerek özür beyan etmiştir.
Hayzlı kadının yalnız orucu kaza edip namazı kaza etmiyeceğine bütün müslümanlarm icma'ı vardır. Bu hususta nifaslılar da aynı hükümdedir. Yalnız hâriciler Ehl-i Sünnetin bu icma'ına muhalefet etmişlerse de onların muhalefetinin hiçbir kıymet ve tesiri yoktur. Ulema-i kiram namazla oruç arasındaki farkı şöyle izah ederler. Namazların sayısı çoktur. Çünkü onlar günde beş defa tekerrür ederler. Bu sebeple günlerce kalan namazları her hayızdan temizlendikçe kaza etmek güç olur. Oruçda ise bu güçlük yoktur. Çünkü oruç senede bir defa gelir. Hayz günleride ekseriyetle birkaç günü geçmez. Binaenaleyh orucun kazasında hiçbir güçlük yoktur. İşte orucun kaza edilip, namazın edilmemesi bu hikmete meb-nidir. Selefi Sâlihinden bazıları namaz vakti geldikçe hayzlı kadına ab-dest almasını ve kıbleye karşı oturarak Allah'ı zikretmesini emrederler-miş. Bu kavil Ukbetübnü Âmir (Radiyallahû anh) ile Mekhu1'den rivayet olunmuştur. Atâ'; «Ben böyle bir şey duymadım ama bu pek güzel bir iştir» demiştir. Ebu Ömer ise; «Bu emir fukaha indinde metruktür. Hatta onu mekruh görürler diyor.» Ebû Kılâbe dahi; «Bu meseleyi soruşturduk fakat aslı olduğunu Öğrenemedik.» demiştir. Said b. Abdilâziz; «Biz bunu bilmiyoruz ve mekruh görüyoruz» mütelaasmda bulunmuştur. Hanefilerih «Münyetül - Müfti» nam eserinde hayzh kadının her namaz vakti abdest alarak evinin mescidinde bir namaz miktarı oturması, teşbih ve tehlilde bulunması müs-tehabdır.» denildiği gibi «Ed-Dirâye» nam kitapda da; «Böyle yapan kadına kıldığı en güzel namazın sevabı yazılır» denilmektedir.
Hayzlı kadın oruçla muhatap değildir; orucun kazası ona ayrı bir emirle lâzım gelir. Bazıları onunda oruçla muhatap olduğunu fakat hayz halinde onu terketmesi emredildiğini söylerler. Bunlar «Abdestsiz bir kimsede namazla muhatabdır. Ama Abdestsiz olarak namazını kılamaz» derlersede bu doğru değildir. Çünkü kadına hayz halinde iken oruç tutmak haramdır. Bir kimsenin haramı işlemekle muhatap olması caiz değildir. Bu Mes'ele Abdestte kıyas edilemez, zira Abdestsiz bir kimsenin ab-dest alarak namazı kılması mümkündür. Lâkin hayzlı bir kimsenin Ab-dcst dahi alsa namaz kılması, caiz değildir.

16- Yıkanın Kimsenin Elbise ve Ona Benzer Bir Şeyle Örtünmesi Babı

70- (336) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti dediki Malike Ebü'n Nadr'dan duyduğum ona da.Ümmü Hânî binti Ebi Talib'in[48] azadlısi Ebü Mürre'nin [49] haber verdiği şu hadisi okudum. Ebu Mürre Ümmü Hâni binti Ebi Talib'i şunları söylerken işitmiş.
«Mekke'nin fethedildiği sene Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) e gittim. Onu yıkanırken buldum kızı Fatime'de kendisine bir elbise ile perde tutuyordu.

71- (...) Bize Muhammed b. Rumh b. el Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize leys Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Said b. Ebi Hind'den naklen haber verdi. [50] Said'e de Akîl'in azadlısi Ebu Mürre rivayet etmiş, ona da Ümmü Hani Binti Ebi Talib söylemişki rivayet etmişki: Kendisi Mekke'nin fethedildiği sene Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin yukarısında bulunduğu bir sırada onun yanına gelmiş, Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) yıkanmıya kalkmış, Fatime'de onun üzerine perde tutmuş. Sonra Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Selle/a) Elbisesini alarak ona sarınmış, sonra sekiz rekât kuşluk nafilesini kılmış.

72- (...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu Üsame, Velid b. Kesîr'den, o da Said b. Ebi HİInd'den bu isnadla rivayet etti. Said :
«Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) e (yine) kendi elbisesi ile kızı Fatime perde tuttu yıkandığı zaman elbisesini alarak ona sarındı sonra kalkarak sekiz rekât namaz kıldı. Bu kuşluk zamanında idi» demiş.
Bu Hadis-i Buhari «Kitabu's - Salât», «Kitabu't - Tahâre» «Ki-tabü'l - Ed*.b» de bir hayli lâfız farkıyla tahric ettiği gibi Müslim buradar başka «Kitabu's - Salât» da Tir mizi «Kitabü'I - İstizan» da Nesai ile İbni Mâce'de «Kitabu't - Tahâre» de muhtelif ra-vilerden tahric etmişlerdir. Tirmîzî İmam-ı Ahmed 'in. Bu bab-ta vârid olan en sahih şey Ümmû Hân'i hadisidir.» dediğini nakleder, ki doğrudur.
Hadisde de beyan olunduğu vecihle Ümmü Hâni Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem)in Amcası Ebu Ta1ib'in kızı ve Hz. A1i 'nin kız kardeşidir. İsmi ihtilaflıdır. Bazılarına göre Fâhite diğer bazılarına göre Fatime 'dir. Hind olduğunu söyleyenlerde vardır. Hâni ismindeki oğlunun adı ile kün yel en m iştir. Ümmü Hânî (Radiyallahû anha) Mekke'nin fethedildiği gün müsiüman olmuştur. Mekke hicretin 8 nci yılında fethedilmişti.

Hadisi Şerif Muhtelif Rivayetleri İle Şu Hükümleri İhtiva Eder.

1- Bir kimse arada perde olmak şartı ile mahrem akrabasından bir kadının yanında yıkanabilir.
2- Erkek yıkanırken kadın ona perde tutabilir.
3- Sekiz rekât kuşluk namaz kılmak meşru'dur. Hadisdeki «Bu kuşluk zamanında idi» cümlesini bazıları «Bu kuşluk namazı idi» şeklinde tefsir ederler. Mezkûr cümle kuşluk namazının sekiz rekât olduğuna delil değildir, diyenler olmuş ve Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) in o anda kıldığı sekiz rekât kuşluk namazı diye değil Mekke feth edildiği içindir, mütelâasmı ileriye sürmüşlersede bu söz bir hayalden ibarettir. Çünkü Hadisin ikinci rivayetinde Hz. Ümmü Hâni «Sonra sekiz rekât kuşluk nafilesini kıldı» demiştir ki bu söz o namazın kuşluk zamanına mahsus bir sünnet olduğunu sarahaten ifade eder. İbni Abdi1berr «et Temhîd» nanıındaki eserinde ikrime tarikiyle Ümmü Hânî 'den şu hadisi rivayet etmiştir. Ümmû Hâni demişki: Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye geldi de sekiz rekat namaz kıldı.
Ben bu nedir? diye sordum.
«Bu kuşluk namazıdır.» buyurdular.
Müslümanlar öteden beri kuşluk namazının sekiz rekât olduğuna bu Hadisle ihticac edegelmişlerdir.
Hadisin üçüncü rivayetinde «Sekiz secde namaz kıldı» denilmiştir. Bundan maksad: Sekiz rekâttır. Her rekâtda mutlaka secde bulunduğu için Cüz'ü zikir, küllü murad kabilinden mecazen rekâta secde denilmiştir.

73- (337) Bize İshak b. İbrahim El - Hanzali rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müse'[51] Kaari haber verdi. (Dedi ki), bize Zaide A'meş'den, o da Salim b. Ebil Ca'd'dan o da Küreyb'den, o da İbni Abbas'dan, o da Mey-mune'den naklen rivayet etti. Meymune;
«Ben Peygamber (Salîalîahü A leyhi ve Sellem) e su koydum ve ona perde çektim de yıkandı» demiş.
Bu hadis de yukarıdakiler gibi yıkanırken başkalarının göremiyece-ği şekilde kapalı bir yerde bulunmanın vücubuna delâlet eder. Bir kimsenin zaruret olmadıkça başkasına avret yerlerini göstermesi caiz olmadığı gibi yine zaruret olmadıkça başkasının avret yerine bakması da caiz değildir. İbni Batta1'm de naklettiği vecihle peştemalsız hamama giren kimsenin şehâdeti kabul edilmiyeceğine Fetva imamlarının ittifakı vardır. İmam A'zam (80-150), Mâlik (93-179), Şafii (150-204) ve Süfyanı Sevri 'nin kavilleri budur. Hatta hamamda yıkanacağı havuza girerken peştemalmı atarak avreti görünen kimsenin şehâdeti dahi İmam Ma1ikle Şafii'ye göre sakıttır. İmam A'zam'la Sevri bu kadarını özür saymışlardır. Çünkü bundan korunmak imkansızdır. Ulema karı kocanın birbirlerinin avretlerini görebileceklerine ittifak etmişlerdir.

17- Başkalarının Avret Yerlerine Bakmanın Haram Kılınması Babı

74- (338) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize zeyd b. Hubab, Dâhhak b.[52] Osman'dan naklen rivayet etti Demiş ki, Bana Zeyd b. Eşlem, Abdurrahman b. Ebi Said'i[53] Hudrî'den o da babasından naklen haber verdiki Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakamaz ve bir elbisenin içinde erkek erkeğe yanaşamaz. Kadın dahi bir elbisenin İçinde kadına yanaşamaz.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadisi Harun b. Abdillah ile Muhamıned b. Râfi'dc rivayet ettiler dediler ki bize ibni Ebî Füdeyk[54] rivayet etti. (Dedi'ki) : Bize Dahhak b. Osman bu isnadla haber verdi. Harünla Muhanımed (Avret yerine) Erkeğin uryesİ, Kadının uryesi tabirlerini kullandılar. Urye kelimesi, «ırye» ve «ureyye» şekillerinde de okunabilir. Lügat ulemasının beyanına göre manası; soyunmuş ve çıplak demektir.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Erkekler erkeklerin kadınlar kadınların avret yerlerine bakamaz-lar. Bu cihet ulemanın ittifakı ile haram olduğu gibi erkeklerle kadınların birbirlerinin avret mahalline bakması dahi bil ıcma' haramdır. Peygamber (Saiîaîlahü Aleyhi ve Sellem) erkeklerin birbirlerinin avret mahallerine bakmalarını men etmekle onların kadınların avret mahalline bakmaları dahi memnu olduğuna işaret buyurmuştur. Hatta erkeğin avret mahalline bakmak memnu olunca kadmınkine bakmanın memnu ve haram olacağı evliyette kalır. Yalnız bu tahrim ecnebi erkeklerle ecnebi kadınlar hakkındadır. Karı kocaya gelince Hanefilere göre karı koca birbirlerinin avret yerlerine bakabilirler. Hatta İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma)dan rivayet edildiğine göre lezzet-i tahsil için bakmak daha müessirdir. Bazıları bakmamanın evlâ olduğunu çünkü bakmanın unutkanlığa sebebiyet verdiğini söylemişlerdir. Bu bâbda Re sûl üllah (Saiîaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz ehline yakınlık etmek istediği zaman mümkün olduğu kadar örtünsün, merkep gibi çırılçıplak soyunmasınlar.» buyurmuştur.
Erkek erkeğin avretinden başka her yerine bakabilir. Kadının ecnebi bir kadına bakması da erkeğin erkeğe bakmasına kıyas olur. Yani göbeğinden diz kapağının altına kadar olan yerlerine bakamaz. Kadının erkeğe bakması da aynı hükme tabidir. Maamafih erkeğe bakmakla şeh-vetlenir veya bakarsa şehvetleneceğini tahmin ederse fitneden korunmak için bakmaması icab eder. Bakılması caiz olan yerlere şehvetlenme-mek şartiyle dokunmak da caizdir.

Erkek kendi cariyesinin bütün bedenine bakabilirsede başkasının cariyesinin ve nikâhı haram olan akraba kadınların yalnız yüzlerine, başlanna, göğüslerine, kol ve baldırlarına, saçlarına bakabilir. Ecnebi hür bir kadının ise şehvetten emin olmak şartiyle yalnız yüzü ile ellerine bakabilir.
Şehvetten emin olmayan onlarada bakamaz. Bundan yalnız hâkim ile şahit müstesnadır. Ecnebi hür bir kadına şehvetten emin olsa bile dokunmak caiz değildir. Sahibesine karşı köle ecnebi bir erkek hükmündedir.
2- Şafii'lere göre bu meseleleri Nevevi Şöyle anlatmaktadır.
«Karı koca birbirlerinin avret mahallerine bakabilirler. Yalnız bundan fere müstesnadır. Bu hususta ulemamızın üç kavli vardır. Esah olan kavle göre karı kocanın hacet yokken birbirlerinin ferclerine bakmaları mekruhtur. Haram değildir. İkinci kavle göre ikisininde bakmaları haramdır. Üçüncü kavle göre erkeğin karısının fercîne bakması haram kadının erkeğinkine bakması mekruhtur. Kadının fercinin içine bakmak daha şiddetle mekruh ve haramdır.
Erkeğin cariyesine nispetle hükmü : Onunla Cima'a hakkı varsa karı kocanın hükmü gibidir. Eğer cariye neseben erkeğe haramsa meselâ kız kardeşi, halası, veya teyzesi gibi yakın akrabası ise yahut süt kızkardeşi veya, nikah dolayısiyle haram olan kaynana ve onun kızı yahut oğlunun karısı olursa hür kadınlar gibidir. Şayet cariye mecusi, Mürted, putperest, veya iddet beklemekte yahut mükatebe olursa ecnebi cariye hükmündedir.
Erkeğin nikâhı haram olan akraba kadınlara bakması ve keza o kadınların erkeğe bakmaları sahih olan kavle göre göbekten yukarı ve diz kapaktan aşağıya olmak şartıyla mubahtır. Bazıları yalnız hizmet esnasında açılan yerlere bakabileceklerini söylemişlerdir.
Hanefilere göre avret mahallinin hududu erkeklerde göbeğin altından başlıyarak diz kapağın altına kadar olan yerlerdir. Diz kapak avrettir. Çünkü Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir Hadis-i Şe-rifde :
«Diz kapak avrettendir.» buyurmuştur. Cariyenin avret mahalli dahi, erkeğin gibi İsede onun karnı ile sırtı da avrettir. Çünkü bu yerler şehvet yerleridir. Binaenaleyh göbekle diz arasına benzerler. Bu hususta bütün cariyeler hatta mükâtebe, müdebbere ve ümmü veled olanların hükmü hep birdir. Hürre bir kadının elleri ile yüzünden başka her yeri avrettir. Ayaklan hakkında iki rivayet vardır. Sahih rivayete göre ayaklar namaz dışında avret, namaz İçinde değildir.
— «Ed - Dürrû'l - Muhtar» da şöyle deniliyor.: «Genç kadının erkekler arasında yüzünü açması menedilir. Bu, yüzü avret olduğu için değil, fitneden korktuğundan dolayıdır.»
Şafiilere göre ecnebi erkeklerin birbirlerine nisbetle avretleri göbekle diz arasıdır. Kadınların birbirlerine nisbetle hükümleri dahi budur. Ancak göbekle dizlerin a.vret sayılıp sayılmıyacağı hususunda Şafiiyye ulemasının üç kavli vardır. Esah kavle göre bunlar avret değildir. İkinci kavle göre ikiside avrettir. Üçüncü kavle göre göbek avret, dizler değildir. Erkeğin ecnebi bir kadının neresine olursa olsun bakması haramdır. Kadının erkeğe bakması dahi böyledir. Bu hususta şehvetli olup olmamanın hiç bir ehemmiyeti yoktur. Bazıları 'Şehvetsiz olmak şartıyla kadın erkeğin yüzüne bakabilir.» demişlersede Nevevi bu sözün hiç bir kıymeti olmadığını söylemiştir. Ecnebi hür kadınla ecnebi cariye hüküm itibarı ile müsavidirler.
Erkeğin güzel ve yalabık gençlerin yüzüne bakması şâfiilerce haramdır. Bu hususta şehvetle veya şehvetsiz bakmanın bir farkı olmadığı gibi fitneden emin olup olmamanın da bir tesiri yoktur. Hz. Şafii 'nin nassan beyan ettiği mezhebi budur. Delili «Böyle bir gencin kadın hükmünde olmasıdır. Çünkü güzellikçe kadına benzediği gibi şer hususuna böyleleri kadınlardan daha yakındırlar. Binaenaleyh onlara bakmak.ev-leviyetle haramdır. Ancak şer'i bir ihtiyaç dolayısiyle meselâ alışverişde, doktor muayenesinde ve mahkeme huzurunda şehadet ederken bakmak caizse de o halde şehvetle bakmak yinede haramdır.
Zira bakmak ihtiyaç için tecviz edilmiştir. Şehvete ihtiyaç yoktur. Şafiiyye ulemasmca karı koca ile cariye sahibinden başka her insana şehvetle bakmak herkese haramdır.
4- İki erkeğin ye keza iki kadının bir örtü altına girmeleri tahrimen memnu'dur.
5- Bir kimsenin avret mahalline vücudunun hangi uzvuyla olursa olsun dokunmak haramdır. Bu hususta ulema müttefiktirler. Nevevi diyorki:
«Bu mesele birçok kimselerin hamamlarda dikkat etmedikleri umumi bir belvâdır. Böyle bir yere giren kimseye gözünü, elini ve diğer azasını başkasının avretinden koruması kendi avretini de başkalarından muhafaza etmesi gerekir. Böyle bir şeyin vukuunu gördüğü zaman gördüklerine tenbih ve ihtarda bulunması vacibdir. Ulema tenbihin fayda ver-miyeceğini zannetmekle bu vazifenin sükut etmiyeceğini inkârın behemehal vacip olduğunu söylemişlerdir. Meğerki kendisi veya başkası hakkında fitne çıkacağından endişe ede.»
6- Nevevi'nin beyanına göre kimsenin görmiyeceği bir yerde erkeğin- bir ihtiyaçtan dolayı avret mahallini açması caizdir. İhtiyaç yoksa mesele ihtilaflıdır.. Ulemadan bazıları mekruh olduğunu söylemişlerdir. Şafii'lerin esah kavline göre haramdır.

18- Tenhada Çıplak Yıkanmanın Cevazı Babı

75- (339) Bize Muhammed b. Rafi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hammâm b. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmâm bize Ebu Hüreyre'nin Resûlüllah Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) den rivayeti şudur, diyerek bir takım hadisler söylemiş ez-cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benî İsrail çıplak olarak yıkanırlar; birbirlerinin avretlerine bakarlardı. Musa (Aleyhisselâm) ise yalnız başına yıkanırdı. Benî İsrail :
— Vallahi Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan olsa olsa fıtıklılığı men ediyor, dediler. BİR defa Musa (Aleyhisselâm) yıkanmaya gitti ve elbisesini bir taşın üzerine koydu, derken tas elbisesini kaçırdı. Musa :
— Aman taş elbisemi, aman taş elbisemi bırak, diyerek arkasından alabildiğine koştu. Böylelikle Benî İsrail, Musa'nın avret yerini gördüler de:
— Vallahi Musa'da hiç bir kusur yokmuş, dediler. Müteakiben taş durdu ve Musa İyice görüldü; sonra elbisesini alarak taşı dövmeye başladı.», buyurdular demiş. Ebu Hüreyre:
«Vallahi Musa'nın taşa vurmasından taşta altı veya yedi tane bere izi kalmıştır» demiş.
Bu hadis-i Müslim «Ehadisü'I - Enbiyâ» bahsinde tahric etmiştir. Buhari'de ise «KitabıTl Gusl» dedir.
Kaadi İyaz'm beyanına göre Beni İsrail'in çıplak yıkanarak birbirlerinin avret yerlerine bakmaları Hz. Mûsâ'ya ve onun şer'iatma muhalefet içindir. Bu hadisin bizim için delil teşkil etmesi şer'atınıızdan önce geçen seri'atların bizim içinde şeri'at olması esasına istinad eder. Mesele ihtilaflıdır. Esah olan kavle göre bizden önce geçen şeriatlar Allah'veya Resulü tarafından red ve inkâr edilmemek şaratıyla bize hikâye edilirse bizim için de seri'attırlar.
Beni İsrail : İsrail oğulları demektir. İsrail, Yakup (Aleyhisselâm)m ismidir. Yakup (Aleyhisselâm) İshak'in, İshak'da Ha-lilullah ibrahim (Aleyhimesselâm) m oğludur. Beni İsrail Yakup (Aleyhisselâm)m oniki oğlundan türemiş ve üremişlerdir.
A' der : Fıtıklı ve poluç demektir.

Musa (Aleyhisselâm) m taşa hitab ederek, (Elbisemi ver ey taş) demesi taş elbisesini kaçırdığı için ona akıllılar muamelesi yaptığmdandır. Taş elbisesini vermeyince onu dövmesi de bundandır. Ulemadan bazıları «Hz. Musa 'nm taşı dövmesi, onda iz bırakarak mucize göstermek içindir. Bunun vahiy suretiyle yapılmış olması da muhtemeldir. Taşın beni İsrai1'e doğru yuvarlanarak elbiseyi götürmesi Musa (Aleyhisselâm) m ikinci bir mucizesidir.» diyorlar.
Hz. Ebu Hüreyre 'nin taşta altı veya yedi darbe izi bulunduğunu yeminle ifade ettiğini söyleyen zât bazılarına göre Ravi Hemmâm 'dır. Fakat Kirmanî bu söz doğrudan doğruya Ebu Hüreyre 'nin olduğuna kaildir Hemmâm'm sözü olarak kabul edildiğine göre bu söz müsneddir. Ebu Hüreyre 'nin sözü olduğuna göre ise mürseldir. Fakat her iki takdire gorede Hadis Merfu hükmündedir. Çünkü Ebu Hüreyre (Radiyallahû anh) Hazretlerinin böyle bir sözü kendiliğinden söylemesine imkân yoktur. Onu mutlaka Resû1ü1Iah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den duymuştur.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.

1- Kimseye görünmemek şartıyla tenha bir yerde yıkanmak için veya başka bir sebeple soyunmak mubahtır.
2- Tedavi yahut bir kusurunu ispat veya kusurdan salim olduğunu göstermek gibi mücbir zaruret karşısında bir kimsenin avret yerine bakmak caizdir.
3- Bir şeyi haber verirken Hz. Ebû Hüreyre 'nin yaptığı gibi yemîn etmek caizdir.
4- Allah Tealâ hazretleri hilkat ve ahlâk cihetiyle peygamberlerini-
bütün noksanlıklardan nezîh yaratmıştır.
5- Hz. Musa (Aleyhisselâm)'d, beşeriyet galebe ederek taşı dövmüştür. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Avret yerini açmak Peygam-ber'ân-i İzam şöyle dursun bizlere bile haramdır. Şu halde bunu Musa (A leyhisseîâm) gibi büyük bir peygamber nasıl yapmıştır?.
Cevap : Bu bizim şeriatımızda böyledir. Onların şeriatında avret mahallini açmak memnu değildi. Buna delil Beni İsrai1'in çıplak olarak yıkanmaları, Musa (Aleyhisselâm)' kendilerini gördüğü halde men etmemesidir. Haram olsa mutlaka men ederdi. Bu sefer de Musa (Aleyhisselâm) m neden tenhada yıkandığı suali ortaya çıkar. Bunun cevabı: Vacib olduğu için değil, utandığından bunu yapardı. İhtimal üzerinde ince bir gömlek varmıştır da, suda ıslanınca tenine yapışmış; azasını Beni İsrail görmüşler ve bu suretle şüpheleri zail olmuştur.
Saîd b. Cübeyrin beyanına göre Musa (Aleyhisseîâm)m elbisesini götüren taş seferlerde daima yanında bulundurduğu taştır. İcabında ona vurur ve su kaynamağa başlardı. (Allah'u A'lem)
6- Hadîs-i Şerif Mûsâ (Aleyhisselâm)m mucizelerine delâlet etmektedir. Bunlar taşın elbiseyi Benî İsrail 'den bir cemaate götürmesi, Hz. Mûsâ 'nın taşa nida etmesi ve taşı döverek onda iz bırakmasıdır.

19- Avret Yerini (Açılmaktan) Korumaya Dikkat Gösterilmesi Babı

76- (340) Bize İshâk b. İbrahim El - Hanzalî ile Muhammed b. Hatim, b. Meymûn hep birden Muhammed b. Bekr'den rivayet ettiler Muhammed: Bize îbni Cüreyc haber verdi demiş. H.
Bana İshâk b. Mansûr ile Muhammed b. Râfi' dahi rivayet ettiler. Lâfız onlarındır. İshâk (Ahberanâ İbni Râfi ise) (Haddesanâ) tabirlerin kullandılar. İbni Râfi dedi İd; Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc' haber verdi (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr haber verdi ki Câbir b. AbdiIlah'ı şöyle derken işitmiş. Kabe bina edilirken Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) ile Abbas taş getirmeye gittiler. Abbas, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e.
— Taşlardan korunmak için esvabını omuzuna koy! dedi. O da Öyle yaptı. Fakat derhal yere düştü ve gözleri semaya dikildi. Sonra kalkarak; esvabımı - ver esvabımı dedi. Abbas'da üzerine esvabını kuşattı.
îbni Râfi Kendi rivayetinde: «Boynuna...» dedi; «Omuzuna...» demedi.

77- (...) Bize Zühey b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. İshâk rivayet etti (Dedi ki) : Bize Amr b. Dînâr rivayet etti. Dedi ki;
Câbir b. Abidillah'ı şöyle rivayet ederken işittim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kureyş'le birlikte Kabe'ye taş i1[55] taşıyormuş. Üzerinde de esvabı varmış. Amcası Abbas ona:
Ey kardeşim oğlu esvabını çözsende onu omuzuna taşların altına koy-sana, demiş.
Râvi diyorki: Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu çözerek omuzumuı üzerine koydu. Fakat hemen bayılarak düştü. Artık o günden sonra bir daha çıplak olarak görülmedi.
Bu hadis-i Buharı «Kitâbü's - Salât» ile «Bünyânü'l Kabe» de tahric etmiştir. Vak'a R,esû1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in çocukluğunda geçmiştir. İbni Battal ile İbni Tîn'in beyanlarına göre Kureyş Kâbe'yi bina ederken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yaşı onbeş idi. Hişâm; «Kabe'nin bina edilmesi ile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Peygamber olarak gönderilmesi arasında beş senelik bir müddet vardır, demiştir. Bir rivayete göre Kabe Resullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğumundan 36 sene sonra bina edilmiştir. Beyhâki; «Kabe'nin bina edilmesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hatice (Radiyallahû anha) ile evlenmesinden öncedir» diyor. Meşhur kavle göre Kureyş Kabe'yi Hz. Hatice 'nin evlenmesinden 10 sene sonra bina etmiştir. Şu halde R e-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in o zaman yaşı135 olur. Nitekim Muhammed b. İshak'ın kavli de budur. İbni İslı âk'm beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçüklüğünde görüp geçirdiği ve Allah'ın kendisini muhafaza buyurduğu bazı şeyleri hikâye ederken şöyle demiştir.
«Kendimin Kureyş çocuklarının arasında bulunduğumu hatırlarım.. Birbirimize oynamak için taş taşırdık, hepimiz soyunmuş, esvabını boynuna asmış, üzerlerinde taş taşıyorduk, ben de onlarla beraber aynı halde gidip geliyordum. Birden bana birisi bir tokat vurdu, kim olduğunu göremedim. Yalnız canımı yakan bir tokat olduğunu hatırlıyorum. Sonra bana (elbiseni kuşan) dedi, ben de elbisemi alarak kuşandım ve taşları elbisemi kuşanmış olarak arkadaşlarımın arasında ensemde taşımaya başladım.»
Sühey1i : « İbni İshak'in bu hadisi salıihse vak'anm iki defa cereyan ettiğine hamledilir. Biri küçüklüğünde biride Kabe yapılırken vuk'u bulmuştur.» diyor. Buharı ile Müs1îm'in tahric etmedikleri bir rivayette Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e bir melek inerek esvabını bağladığı bildiriliyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in düşüp bayılmasına sebep avret mahallinin açılmasıdır. Bu vak'adan sonra kendileri hiç bir zaman açık saçık görülmemişlerdir.

Hadisi Şerif Şu Faideleri İhtiva Eder

1- Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz küçüklüğünden beri çirkin şeylerden cahiliyet ahlâkından ve her türlü re-zâilden muhafaza buyurulmuş, peygamberliğinden önce ve sonra daima en nezîh bir hayat yaşamıştır.
2- (Aleyhisselâtü vesselam) Efendimizi Cenab-ı Hak, en güzel ahlâk ve en mükemmel hâyâ fıtratı ile yaratmıştır. Kendileri evinden çıkmayan bakire bir kızdan daha utangaç idiler. Onun için de avret mahalli açılınca düşüp bayılmış, ve bir daha asla çıplak görülmemişlerdir.
3- Çıplak gezmek ve avretinin görüneceği şekilde halk arasında açık saçık dolaşmak caiz değildir. Ulemanın beyanına göre buradaki Abbâs (Radiyallahû anh) Hadisi hem halk huzurunda hemde tenha bir yerde çıplak gezmenin caiz olmadığına delildir. Bazıları bunun o hâle mahsus olduğunu söylerler. Çünkü Kâbe'yi bina ederken Kureyş'in kadını erkeği taş taşımışlardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem):
«Ben böyle bir yerde çıplak gezmekten men edildim.» demek istemişti. Eğer buradaki nehiy her zaman ve mekâna şamil olsaydı kimsenin göremiyeceği tenha bir yerde cünüplükten yıkanan kimseyede açılmayı yasak ederdi. Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız görülecek yerde çıplak bulunmaktan men etmiştir.
Avret yeri görülecek şekilde oturmak da çıplak gezmek hükmündedir. Onun içindir ki Şarî' hazretleri peştamalsız hamama girmeyi yasak etmiştir.
Vâkı'a Hz. Ali: «Bir kimse avret yerini açarsa melek ondan kaçar» demiş. Ebû Mûse'l-Eş'arî 'nin dahi: «Ben Rabbimden utandığıma karanlık evde yıkanırım. Belimi bile doğrultmam» dediği rivayet olunmuşsa da bu rivayetler o halde örtünmenin müstahab olduğuna hamledilmişlerdir. «Et - Tevdih» nam eserde: «Tenha yerde de Örtünmek vacibdir dediğimize göre acaba nehir ve kaynak sularına peştamalsız girmek câizmidir? Bu hususta iki kavil vardır:
Birinci kavle göre caiz değildir. Çünkü nerede olursa olsun çıplak gezmek yasak edilmiştir.
İkinci kavle göre caizdir. Çünkü su avret yerini örtme hususunda peştamal yerini tutar. Allah-u A'lem» deniliyor.

78- (341) Bize Saîd b. Yahya el - Emevî [56] rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Hakûn b. Abbâd Tt. Huneyf el - Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu Ümâmete'bnü Sehl b. Huneyf[57], Misver b. Mahreme'den naklen haber verdi. Misver şöyle demiş: Taşımakta olduğum ağır bir taşı getirdim. Üzerimde hafif bir esvab vardı. Taş üzerinde iken esvabım çözülüverdi. Taşı bırakamadım ve (o vaziyette) yerine kadar götürdüm. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Don de elbiseni al. Çıplak gezmeyin!» buyurdular.
Bu hadisleri müslümanların dikkatle okumaları îcâb eder. Müslüma-mm diyenler bir kere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in «Çıplak gezmeyin» emrine baksınlar. Bir de kendilerinin ve ailelerinin bu günkü hallerini düşünsünler.Ondan sonra söyleyecek bir şey bulabilirlerse lütfen söylesinler. Burada mini etekten, deniz kıyılarındaki üryan ve perişan hallerden bahsederek sözü uzatmaya lüzum görmüyoruz. Müslümanlıktan istifa ederek onunla alâkasını kesenlere ve maruf tabiriyle gayri müslimlere de sözümüz yoktur. Ancak müslümanlara ve müslümanlık iddiasında bulunanlara söylenecek pek çok sözler vardır. Emr-i bil maruf ve nehy-i ani-1' münker müslümanların en mümtaz ortak vazifesi olduğuna göre, biz de bu kabilden sayılmak üzere, mümlümanları kendi hallerini kontrole davet ediyoruz. Sunuda hatırlatmak isterizki «Zamanın icâbı böyle» diye bir kaide olmadığı gibi «Modadır, modaya uymak icab eder» şeklinde bir kaide de yoktur. Bunlar islâm düşmanları tarafından müslümanlar arasına salınmış mikroplar, Tabîr-i âharlâ, zehirli gazlardır. Bu kabilden olmak üzere «Zaman sana uymazsa sen zamana uy.» şeklinde uçurtmalar îcad olunmuş. Bugün bunlar hâşâ emr-i ilâhi imiş gibi dillere destan edilmiştir.
Hülâsa İslama taban tabana zıd mânâ taşıyan bu saçmaların islâmda asla yeri yoktur. Müslüman zamana değil Kur'an'a ve Nebî-i Zîşan Efendimizin hadislerine uymakla mükelleftir. Onlar da müslüman-lara açık saçık üryan ve perişan bir halde gezip dolaşmamalarını müslü-manlığm vakar ve şerefi ile mütenasip bir şekilde giyinerek avret mahallerini her zaman ve her yerde örtmelerini emretmektedirler. Bu hadisde «Çıplak gezmeyin» buyurulması, çıplak gezmenin haram olduğuna delildir.

20- Kazay-ı Hacet İçin Örtülecek Şey Babı

79- (342) Bize Şeyban b. Ferrûh ile Abdullah b. Muhammed b. Esmâ'ed-Dubaî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mehdî -ki İbni Meymûn'- dur- rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Abdillâh b. Ebi Yakûp [58] Hasan b. Alî'nin âzadlısı [59], Hasan b. Sa'd'dan, o da Abdullah b. Ca'fer'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Birgün Resûlüllah (Saliallahii Aleyhi ve Sellem) beni terkisine aldı. Bana sur olarak öyle bir söz soy-lediki ben onu insanlardan hiç bir kimseye söylemem. Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Seilem) in def-i hacet için, kendisi ile siperlenmeyi en sevdiği şey ya bir tepecik yahut hurmalık idi.
İbni Esma' kendi rivayetinde «Yâni bir hurma bahçesi» dedi.
Hâiş : Hurma kümesi demektir. Kelimenin kendi lâfzından .müfredi yoktur: Buna Hâs ve Huş' da denilir. Hadiste bu kelime hurma bahçesi diye tefsir edilmiştir.
Hedef : Tümsek yer ve tepecik manasına gelir..
Hadis-i Şerîf kazâ-i hacet esnasında bahçelik veya çukur bir yere oturarak kimseye görünmemenin sünnet olduğunu bildirmektedir.

21- «Sü Ancak Sudan Dolayı İcab Eder» Hadisi Babı

80- (343) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya h. Eyyiib, Kuteybe ve İbni Hucıır rivayet ettiler. Yahyr. b. Yahya «Ahberanâ» diğerleri ise «Had-desana» tabirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmail - ki İbni Ca'fer'dir [60] Serik'ten yani ibni Ebi Nemr'den, o da Abdurrahman b. Ebi Saîd el - Hudrî'den, o da babasından naklen rivayet etti demiş ki:
Pazartesi günü Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellenı) ile birlikte - kuba'ya (gitmek üzere yola) çıktım Benî Salim (in bulunduğu yer) e vardığımız zaman Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi-ve Sellem) Itbâ'nıri kapısı önünde durarak ona seslendi, İtbân esvabını sürükleyerek çıktı. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Adama acele ettirdik.» buyurdu, İtbân :
«Ya Resûlallah ne buyurursun, bir adam karısı İle cima halinde iken acele ettirilirde meni indirmezse ona ne lâzım gelir? dedi.
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):

«Su ancak sudan dolayı icab eder.» buyurdular.

81- (...) Bize Harun b. Said el - Eyli rivayet etti (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Ebu Selemete-bnü Abdirrahman, Ebû Saîd-i Hud-rî'den o da peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet et-mişki,. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Su ancak sudan dolayı icab eder.» buyurmuşlar.
Bu hadîs'in şerhinde Nevevî şunları söylemiştir.:
«Malumun olsun ki şimdi Ümmet inzal vaki olsun olmasın cima'lâ gusl'ün vacip olacağına ittifak etmiştir. Ashab-ı Kirâm'dan bir cemaat guslün ancak meninin inzali ile vacip olacağına kaildiler. Sonra bazıları bu kavilden döndü ve diğerlerinin vefatından sonra icma «Münakid oldu.» Buhâri ile Müs1im'in ittifaken rivayet ettikleri aşağıda görülecek bir hadisde Zeyd b. Hâlid el-Cüheni 'nin Osman b. Affan'a:
«Bir adam karısı ile cima1 ederde meni gelmezse buna ne dersin?» "diye sorduğu, Osman (Radiyallahû anh)m;
«Namaz abdesti gibi abdest alır ve zekerini yıkar» dediği Hz. Osman'ın bunu Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ye Sellem) 'den işittiği ve Ali b. Ebi-Ta1ib, Zübeyrü'bnü'l-Avvam, Ta1hatü'bnü Ubeydillâh ve Ubeydü'bnü Kâ'b (Radiyallahû Anhüm) hazeratma da sorduğu onların da abdest almayı ve zekerin yıkanmasını emrettikleri bildiriliyor. Babımız hadisinde dahi:
«Su ancak sudan dolayı icab eder.» buyurulmaktadır. Fakat bu Babdan sonra Müs1im'in rivayet ettiği bir hadiste cima' halinde, meni nazil olsun olmasın gusül lâzım geldiği beyân olunmaktadır. İşte ulemâ bu hadisle amel etmişlerdir.
«Su ancak sudan dolayı icab eder.» hadisi sahabenin cumhuru ile onlardan sonra gelen ulemaya göre mensuhtur. Onlara göre buradaki ne-sihden murad vakti ile meni nazil olmaksızın yapılan cima'dan dolayı yıkanmak sakıt iken sonra vacip olmasıdır. İbni Abbas (Radiyallahû anh) ile başkalarına göre hadis mensuh değildir. Ondan murad uyku halinde ihtilâm olupda meni görmiyenlere guslün vacip olmamasıdır. Bu hüküm şüphesizki bakidir.
Hadîsin mânâsı gusül ancak meninin çıkması dolayısiyle vâcîb olur demekdir. Yani Hadisteki birinci sudan murad hakîki su, ikinciden ma-radda menidir. Buna Bedi' ilminde «Cinası tam» derler:

82- (344) Bize Ubeydullah b. Muâz el - Anberi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize el- Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Alâ'İbnü'ş-Şİhhİr[61] rivayet etti Dedi ki: Kur'-an'ın bazı âyetleri birbirini nasıl neshederse Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) in bazı hadisleride birbirini neshederdİ.
Müs1im 'in Ebu -1. Â1â'da naklolunan bu haberini burada rivayet etmekten muradı yukarıda geçen:
«Su ancak sudan dolayı İcab eder.» hadisinin mensuh olduğunu anlatmaktır.
Ebu'1 Âlâ 'nm: «Sünnet de sünneti neshederdİ» sözü doğrudur.
Ulema sünnetin sünnetle dört şekilde neshediHiğini söylerler. Şöyle ki:
1- Mütevâtir hadis yine kendisi gibi mütevâtir olan bir hadisle nesh edilir.
2- Haber-i Vahid, Haber-i vâhidle neshedilir.
3- Haber-i vâhid mütevâtir hadisle nesh edilir.
4- Mütevâtir Haber-i vâhid ile nesh edilir. Bu dört vecihten üçü bil-ittifâk câizsede dördüncüsü ihtilaflıdır. Cumhur'u Ulemâya göre mütevâtir bir hadis haber-i vahid ile neshedilemez. Zahirîlerden bazıları bunu tecviz etmişlerdir.
Usûl-ü Fıkıh ulemâsı neshin kitapla sünnet arasında da cereyan ettiğini söylerler. Onlara göre kitap kitapla sünnette sünnetle neshedildiği gibi sünnet kitapla ve kitap sünnetle dahi neshedilebilir. Ancak kitabı neshedecek sünnetin kitap derecesinde olması îcab eder. Bundan murad sünnetin mütevâtir olmasıdır. Mütevâtirden bir derece aşağı olan Haber-i meşhur ile kitap üzerine ziyade meselesi usul uleması arasında ihtilaflıdır.
Kitap âyetlerinin birbirlerini neshetmesi de üç şekilde tasavvur olunabilir.
1- Bazen bir âyetin başka bir âyetle hem tilâveti hem hükmü neshedilir, Yani artık o âyetin hükmü ile amel edilemediği gibi namazda okunması da caiz değildir.
2- Tilâveti nesh edilmekle beraber hükmü baki kalir.
3- Hükmü nesh edilir, tilâveti kalır. Yani o âyetin hükmü ile amel olunmaz. Fakat âyet Kur'an'da yazılıdır, namazda okunabilir.

83- (345) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeyhe livâyet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler.
Dediler ki. Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Hakem'den, o da Zekvan'dan, o da Ebu Saîd'i Hudri'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensardân bîr zatın yanına uğramış ta kendisini çağırtmış. O zat başından su damlayarak çıkmış bunun üzerine Peygamber
«Galiba sana acele ettirdik.» buyurmuş. O zat:
«Evet Ya Resûlüllah» mukabelesinde bulunmuş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şayet acele ettirilir veya meninin tıkanmasına maruz kalırsan, sana gusül lâzım değil, yalnız abdest icab eder.» buyurmuşlar.
İbni Beşşar :
«Acele ettirilir veya meninin tıkanmasına maruz bırakilırsan.» demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l Vudu'» da tahrîc etmiştir.
Hadîsin buradaki rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ensârdan bir zatın evine uğrayarak kendisini çağırttığı, Buhari 'nîh rivayetinde ise evine uğramaktan bahsedilmiyerek ensardân bir zatı çağırttığı bildiriliyorsada hâdise bir olduğuna göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zatın evine uğrayarak kendisine haber göndermiş demektir. Mezkûr zatın Itban (Raâiyallahû anh) olduğunu .Müs1im yukarıki rivayetlerinden birinde tasrih etmişti. İtbân b. Mâlik (Radiyallahû anh) Bedr gaza'sına iştirak eden en-sardandır/ Bazı rivayetlerde Resûlüllah (SaÛallahü Aleyhi ve Sellem) in çağırttığı zatın Salih ismini taşıdığı bildirmiştir. Bu takdirde hâdise ayrı ayrı iki yerde tekerrür etmiş demektir. Aksi takdirde MüsIim'in rivayeti daha sahihtir.
İkhât : Asıl itibarı ile yağmursuzluk ve yerin bu sebeple çoraklaması demektir. Burada ondan murad istiare tarikiyle cima' esnasında meninin tıkanması ve dışarıya çıkmamasıdır.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Karine'ye göre hüküm vermek caizdir. Çünkü Hz. İtbân çağrıldığı dakikada beklenilen süratle çıkmamış, çıktığı zaman da üzerinde yıkandığını gösteren alâmetler görülmüş; Bundan cima ile meşgul olduğu anlaşılmıştır.
2- Yıkanmaya devam müstehabdır. Zira Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Seliem) yıkandığı için geciken İtbân (Radiyallahû anh) a birşey dememiştir.
3- Bu hadisin hükmü mensuhtur. Yalnız Hişâm b. Urve, A'meş, Süfyan b. Uyeyne ve Dâvûd-u Zahirî 'nin neshe kail olmadıkları rivayet edilir. İnzal olmaksızın yapılan cima'nın gusül icab etmiyeceği Osman b. Affan, Ali b. Ebi Tâlib Zübeyrü'bnü'l-Avvâra Talhatü'bnü Ubey-dillah, Sâ'dü'bnü Ebî Vakkas, Abdullah b. Mes'ud, Rafi' b. Hadîc, Ebû Saîd-i, Hudrî, Übey b. Kâ'b, Eyyubel-Ensâri, İbni Abbâs Nu'mân b. Beşir, Zeydü'bnü Saîd (Radiyallahû Anhüm) Hazerâtı ile Cumhur'u Ensârdan ve tabiinden Ata' b. Ebi Rabâh, Ebi Selemete'bnü Abdurrahman, Hişam b. Urver A'meş ve bazı zahirîlerden rivayet edilmişsede bu zevatın irtihallerinden sonra mes'elenin guslü îcab edeceğine icma'ı ümmet mün'akîd olduğunu yukarıki hadislerde arz ettiğimiz vecihle Nevevî beyân etmiştir. Maamafîh İbni Hazm'in beyânına göre İnzâlsiz cima'nm gusül icab edeceğine Ashab-ı Kiram'dan Ümmü-1 Mümin'in Aişe, babası Ebû Bekr-i Sıddık, Ömer b. Hattab, Abdullah b. Ömer, Osman b. Affan, Ali b. Ebi Ta1ib, Abdullah b. Mesud ve İbni Abbas (Radiyaîlahü anhüm) ile muhacirîn-i kiram kail olmuşlardır. Görülüyorki; inzâlsiz cima'nm gusül icap etmiyeceğine kail olan birçok Ashab-ı kiramdan guslü icap edeceği de rivayet olunmuştur. Mezheb imamlarından Ebu Hanife, Malik, Şafii ve Ahmet b. Hanbel Hazerâtı ile bu zevatın mezheblerine tabi birçok ulema hatta zahirîlerden bazıları inzâlsiz cima'nın guslü icap ettiğine kaildirler. İbrahim Nehai ile Süfyan-ı Sevrî 'nin mezhebleri de budur.

84- (346) Bize Ebü'r - Rabî'ez - Zebram rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Urve rivayet etti. H. Bize Ebû Küreyb Muhammed b. A'lâ dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişan babasından, o da Ebû Eyyub'dan, o da Übey b. Ka'b'dan naklen rivayet etti. Übey şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) e kadınla cima7 ederken menisini getirmeyen erkeğin hükmünü sordum.
«Kadına temas eden nesneyi yıkar, sonra abdest alarak namaz kılar.» buyurdular.

85- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hişâm b Urve'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana babam mutemed bir zattan, - bununla Ebu Eyyub'u kastediyor - O da Übey b. Ka'b'dan, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) den naklen rivayet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ehliyle cima' edip de meni indirmeyen erkek hakkında :
«Zekerini yıkar; ve abdest alır.» buyurmuşlar.
Bu Hadîs-i Buharı «Kitabû'l - Gusl» de tahric etmiştir.
«Kadına temas eden nesneyi yıkar...» cümlesinden murad kadının fercine temas eden zekerini yıkar demektir. Burada Buhâri sarihlerinden Kirmâni şöyle diyor:
«Eğer bundan maksad kadının fercinden bulaşan rutubeti yıkamak-sa, o halde bu söz bu manaya nasıl delâlet ediyor? Zahire göre kadına mutlak surette temas eden el ve ayak gibi uzuvları yıkamak vacib değildir? dersen, ben de derim ki: Bu sözde izmar vardır. Yahut bu söz kinayedir. Çünkü şöyle takdir edilir. «Erkek kadının fercine temas eden uzvu yıkar» bu ise lâzımı zikir, melzumu murad kabilinden kinayedir. Zira kadına temas lâzım, rutubet bulaşması da melzumdur.»
Anlaşılıyorki; erkek evvelâ avret mahallini yıkayacak, sonra abdest alacaktır. Hatta hadîsin bir rivayetinde namaz abdesti gibi abdest alacağı tasrîh edilmiştir.
Buhârî bu hadîsi rivayet ettikten sonra «Yıkanmak daha ihtiyattır» demiş ve hadîsin mensûh olmadığına işaret etmiştir. Fakat Cumhur'u ulemâya muhalefet ettiği için İbnü'l A'râbî (468-543) kendisine şiddetli tariz de bulunmuş: «Meni gelmese bile her cima'mn gusl icab edeceğine Ashab-ı Kiram ve onlardan .sonra gelen ulemâ ittifak etmişlerdir. Bu bâbda Davud-u Zahirî 'den başka muhalif yoktur. Onun muhalefetine de itibar yoktur. Binaenaleyh din imamlarından ve müslüman ulemasının en büyüklerinden biri olduğu halde nasıl olurda İmam Buharî burada guslün müstehab olduğunu söyleyebilir. Ama ihtimâl o bu sözü ile «dinde ihtiyat olan yıkanmaktır» manasını kastetmiştir. Bu mesele Usul-ü dinde meşhur bir babtır. İmam Buharî 'nin ilmine ve imamlığına yakışan da bu mânâdır» demiştir.
İbnü'l A'rabî 'nin ittifak iddiası söz götürür. Çünkü az yukarıda da arz ettiğimiz vecihle bu mesele hakkında Ashab-ı Kiram arasındaki hilaf meşhurdur. Yalnız Nevevî'nin dediği gibi bu mesele hakkında ihtilâf eden Ashab ile tabiinden sonra icma' vak'i olmuştur denilebilir. Tahâvî'nin (238-321) rivayet ettiği bir habere göre Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Selîem) in ashabı Ömerü'. bnü'l Hattab'm huzurunda cünüplükten yıkanma meselesini müzakere etmişler. Bazıları: «Sünnet mahalli sünnet mahallini geçtimi gusül vacip olur demiş, diğer bazıları yıkanmak ancak meninin çıkması ile vacib olur» idiasında bulunmuşlar. Bunun üzerine Ömer (Radiyallahû anh)
«Sizler en hayırlı insanlar, Bedr gazileri olduğunuz halde hu meselede böyle ihtilâf ederseniz, sizden sonra gelenlerin hali ne olur? de.mîş. Hemen Ali b. Ebi Tâ1ib söz alarak;
«— Ya Emire'l Mü'minin. Bu meseleyi öğrenmek istersen Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) in zevcelerine birini gönderde sorduruver» demiş.
Ömer (Radiyallahû anh) 'da Aişe (Radiyallahû anha)ya bir adam göndererek sordurmuş. Hz. Aişe:
«Sünnet mahalli, sünnet mahallini geçtimi muhakkak gusl vacib olur»
cevabını vermiş.
O zaman Ömer (Radiyallahû anh) şunu söylemiş :
«Bundan sonra gusül ancak meninin çıkması dolayisiyle vâcib olur diyen birini işitmeyeyim, yoksa şiddetle cezalandırırım. « Tahâvi bunları kaydettikten sonra şöyle demektedir.
«İşte Ömer. Halkı Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) in ashabı huzurunda bu meselede yıkanmaya teşvik etmiş kendisine hiçbir itiraz eden bulunmamıştır.»
Hâsılı, Ashab-ı Kirâm'dan sonra bâzı zevat menî nazil olmayan ci-ma'dan gusül lâzım gelmiyeceğine kail olmuşlarsada ulemânın büyük ekseriyeti lâzım geleceğine ittifak ettiklerinde şüphe yoktur. Bu sebeple bu mesele hakkında icma'ı ümmet vaki olduğu söylenmiştir. Atâ' ;
«Bu meselede nâs ihtilâf ettikleri için ben en sağlam bir mesnede is-tinad etmiş olmak maksadıyle yıkanmadıkça canım rahat etmiyor» dermiş.

86- (347) Bana Züheyr b. Harb ile Abd b. Hümeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdüssamed b. Abdülvârîs rivayet etti. H.
Bize Abdülvâris b. Abdüssamed'de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden, o da Hüseyin b. Zekvân'dan, o da Yahya

b. Ebî Kesir'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme haber verdi, ona da Atâ' b. Yesâr haber vermiş, ona da Zeyd b. Hâlid el - Cühenî haber vermiş, ki Kendisi Osman b. Affan'a sormuş ve şöyle demiş.:
«Bir adam karısı ile cima' ederde menisini indirmezse ne buyurursun?» dedim. Osman:
«Namaza abdest alır gibi abdest alır ve zekerini yıkar» dedi ve şunları ilâve etti. :
«Ben bunu Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) den işittim.»

(...) Bize yine Abdülvâris b. Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden, o da Hüseyin'den naklen rivayet etti. Yahya demiş-ki: Bana Ebû Seleme'de haber verdi. Ona da Urvetü'bnü Zübeyr haber vermiş. Ona da Ebû Eyyûb kendisinin bu hadîsi Resûlüllal (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) den işittiğini haber vermiş.
Bu Hadîsi Buhâri «Kitabü'l Vudû» ve «KUâbü'l - Gusl) de tah-ric etmiştir. Osman (Radiyaîlahû anh) m evvelâ abdest almayı sonra zekerini yıkamayı zikretmesi, bu işin bu tertib üzere'yapılmasını îcâb etmez. Çünkü cümleler birbiri üzerine atıf edatlarından (vav) ile bağlanmıştır. Vav tertibe delâlet etmez. O mutlak surette cemi' bildirir. Yani iki iş birden yapılacaktır. Binaenaleyh ibarede her ne kadar zekerin yıkanması sonra zikredilmişsede fi'len evvelâ o yıkanacak sonra abdest alınacaktır. Nitekim bunu tasrih eden rivayetler de vardır. Mamaafih evvelâ abdest alsada sonra zekerini yıkasa abdesti bozulmaz.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır

1- Karısı ile cima' ederek menisini indirmeyen kimseye yıkanmak va-cib değildir. Ona vâcib olan yalnız zekerini yıkamak ve namaz abdesti alır gibi bir abdest almaktır. Ancak yukarıda da beyân ettiğimiz gibi bu hadîs mensûhtur. Binaenaleyh bugün onunla amel edilemez. Maksat: Bu hadîs mensûh olmasa ondan bu hüküm çıkardı demektir. Onun hükmünü nesheden hadis bu bâbdan sonra görülecektir.
2- Ulema bütün zekerin mi yoksa ona mezi gibi pislik bulaşan yerin mi yıkanacağında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik 'e göre bütün zekeri yıkamak Şafii'ye göre ise yalnız pislik bulaşan yerini yıkamak vacibtir. Malikîlerden bazıları bu meselede Hz. Şafiî ile beraberdirer. Zührî'den bir rivayete göre hayalara mezi bulaşmamışsa onları yıkamak lâzım değildir. Ekseri ulemânın kavlide budur. Hanbelî'lerden îbni Kudâme (541 - 620) «El - Mugnî» nam eserinde; «Mezî abdesti bozar, mezi şehvet sebebiyle çıkan kaygan bir sudur. Zekerin başında bulunur. Bunun hükmü hususundaki rivayetler muhteliftir. Bir rivayette istincâ ve abdest îcab etmez. İkinci bir rivayete göre mezîden dolayı zekeri ve hayaları yıkayarak abdest almak vacibtir.» diyor. Tahâvî: «Peygambe r (Sallaüahü Aleyhi ve Seltem) in edep yerlerini yıkaması vacib olduğu için değil büzülsünde mezi çıkmasın diyedir. Buna delil Müslim'in sahihinde rivayet ettiği:
«Abdest al ve fercinin üzerine su serp.» hadisidir. Hanefîlerle Şâfiî ve Mâlik'in ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri budur.» demiştir.

22- Şu Ancak Sudan Dolayı Vacib Olur Hadisinin Neshi ve Sünnet Mahallerinin Birbirlerine Kavuşması İle Guslün Vacib Olması Babı

87- (348) Bana Züheyr b. Harb ile Ebû Gassân el - Mismaî rivayet ettiler. H.
Bize bu hadîsi Muhammed b. el - Müsennâ ile tbni Beşşâr dahi rivayet ettiler. Bu ravilerin hepsi dediler ki. Bize Muâz b. Hişam rivayet etti dedi ki: Bana babam, Kâtade'den, Matar'da Hasan'dan, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiler ki Nebiyullar (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Erkek kadının dört şu'besi arasına oturup da onu yorarsa kendisine yıkanmak vacib olur.» buyurmuşlar.
Matar'ın hadîsinde :
«Meniyi indirmese bile.» kaydı vardır. Râvilerden Züheyr : «Kadının dört eş'ubu arasına.» diye rivayet etti.

(...) Bize Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebele rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ebî Adiy rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Vehb b.[62] Cerir rivayet etti. Bunların ikiside Şu'be'den, O da Kâtade'-den bu isnadla b uhadîsin mislini rivayet ettiler. Ancak Şu'be'nin hadisinde:
«Sonra varını yoğunu sarfederse.» kaydı vardır. «Meni indirmese bile.» dememiştir.
Bu Hadîs-i Buhâri «Katâbü-I - Gusl» de, Ebû Dâvûd (202 - 275) Nesâi (215 - 303) ve İbni Mâce (209 - 273) dahi «Kitabü-t Tahâre» de tahrîc etmişlerdir.
Şu'ab : Şu'be'nin cem'idir Şu'be, İbni Esîr'in beyânına göre herşeyin bir kısmı ve parçası demektir. Hadîsin bir rivayetinde şu'ab yerine «Eş'ub» denilmiştir. Eş'ub toplanmak manasına gelen şâabm cem'idir.
Hadîsdeki dört Şu'beden ne kastedildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunlar elerle ayaklardır. Bir takımları ayaklarla uyluklar olduğunu söylemişlerdir. Kâadi İyâz (476-544)'a göre bundan murad kadının dört tarafı yani kollariyle bacaklarıdır. En akla yakın mânâ ellerle ayaklar yahut ayaklarla uyluklar olmasıdır. Bununla kinaye suretiyle cima' kastedilmiştir. U44Ş- < cümlesini bazıları :
«Sonra kadına var kuvvetini sarfederse.» şeklinde, bir takımları da : «Kadını yararsa» mânâsında tefsir etmişlerdir. .

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır

1- Gusl icab etmek için meninin gelmesi şart değildir. Haşefe yani sünnet mahallinin kaybolması ile erkeğe de kadına da gusl lâzım gelir. Bugün bu mesele hakkında hiç bir hilaf yoktur. Hilaf ilk zamanlarda mevcuttu. Yukarıda da beyân ettiğimiz gibi. ulemâdan bazıları menî gelmemek şartıyla yapılan cima'ın gusülü icap etmiyeceğine kail olmuşlardı. Bu zevat: Hz. Osman ve Ubey b. Ka'ab (Radıyallahu Anhüma) hadisleri iîe ve bu bâbda Buharı 'nin Ebu Saîd' Hudri'den; İbni Mâce'nin Ebû Eyyûb-u Ensâri'-den; Tâhâvi'nin Ebû Hüreyre 'den îmam Ahmed b. Hanbel'in İtban-ı Ensâri ile Râfi b. Hadîc'den; Ebû Ya'la'nin Abdur rahman b. Avf 'dan, Bez-zar'm Abdullah b. Abbas 'dan tahric ettikleri hadislerle istidlal etmişlerdir. Bu hadislerde guslü ancak meninin inmesi îcab, edeceği bildirilmektedir. Cumhurun delilleri de sadedinde bulunduğumuz Müslim hadisleri ile Tahâvi ve Tirmizi'nin rivayet ettikleri Hz. Aişe hadisidir. Mezkûr hadisi birçok hadîs ulemâsı muhtelif senetlerle rivayet etmişlerdir. Tirrnizî onun hakkında: «Bu hadîs hasen sahihtir, demiştir.» Bu eserler Resûlüllah (Sallaliahli Aleyhi ve Sellem) in filini yani meni gelmese bile cima'dan sonra yıkandığını haber vermektedir. İbni Abbas (Radıyallahu

Anhüma) dan rivayet edildiğine göre:
«Gusl ancak meni gelmekle vâcib olur.» hadisi ihtilâm olanlar hakkındadır. Yani bir kimse rüyasında cima ettiğini görsede meni gelmese ona gusl lâzım değildir, demektir. Babımızın hadisi muhaliflerin istidlal ettikleri rivayetleri neshetmiştir. Vakıa buradaki rivayette neshe dair bir kayıt yoksa da Ebû Dâvûd 'un «Sünen»mde rivayet ettiği bir hadiste Übey b. Ka'b (Radiyallahû anh) Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bu işi islâmiyetin başında halka bir ruhsat olsun diye yapmıştı. Çünkü o zaman sebat azdı, sonra bize yıkanmayı emretti: Bunu nehy buyurdu... demiştir. Ebû Dâvûd H. Übeyy'in işaretle anlatmak istediği şeyin: «Gusul ancak menî gelmekle vacib olur» hadisi olduğunu söylemiştir. Bu mânâda başka bir Jıadîsi Ebu Dâvûd, İbni Mâce ve Tirmizî tahric etmişlerdir. Tirmizi onun hakkında da «Hasen sahih bir hadistir.» demiştir.
2- Ebû Bekr Ed-Dekkâk ile Hanbelîlerden bâzıları «Bir şeyi alem yani ism-i hassı ile zikretmek, hükmün o şeyden başkasında bulunmamasını îcab eder» diyerek menî gelmemek şartıyla yapılan cima'-nın gusl icab etmiyeceğini ileri sürmüşler ve şunları söylemişlerdir. «En-sar menîsiz cima'nın guslü îcab etmeyeceğini Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Su ancak sudan dolayı İcab eder.» hadîsi şerifinden anlamışlardır. Hadîsteki birinci sudan murad gusl, ikinci sudan murad menidir. Yani yıkanmak ancak menî sebebiyle vacib olur demektir. Bittabi Ensâr-i Kiram ehl-i lügat ve Fasih araplardandılar. Onlar bu hadisten yıkanmanın yalnız meni geldiği surete mahsus olduğunu anladılarda menî gelmemek şartıyla vâki olan cimanm gusl icap etmiyeceğine bu hadîsi delil getirdiler. Eğer hadiste su isminin betahsis zikredilmesi ondan başkasında bu hüküm bulunmayacağına delâlet etmemiş olsaydı ensarm istidlalleri de sahih olmamak îcâbederdi.
Bunlara Buhârî şârihi Aynî şu cevabı vermiştir. Hadîste suyun zikredilmesi hükmün ona tahsisi kabilinden değildir. Su «Elif - lâm» ile ma'rife olarak zikredilmiştir. Elif Lâm'm hükmü ortada malum ve ma'hud bir şey bulunmadığı zaman istiğrak ifâde etmektir. Biz de En-sar-ı Kiramın anladıkları gibi bu sözün istiğrak ve inhisar mânâsı ifâde ettiğine kailiz. Lâkin başka bir delil, yâni; icma' hay^ ile nifastan dolayı yıkanmanın vâcib olduğunu bildirince; bunlardan mâda yerlerde artık inhisara mahal kalmamıştır; ve mânâ şöyle olmuştur: «Meniye müteallik bütün yıkanmalar suya münhasırdır. Bu hüküm başkasına sabit değildir.» Gerçi burada da meni inmeden yapılan cima'da gusl lâzım gelmemek îcâb eder gibi bir sual hatıra gelebüirsede buna şöyle cevap verilir. Meni bazen ıyânen bazen de takdîren sabit olur. Nitekim erkekle kadının sünnet mahalleri birbirlerine kavuştuğu zaman hakikaten meni yoktur; fakat takdiren vardır. Çünkü maruf tabiri ile iltika-i hıtâneyn denilen bu iş meninin gelmesine sebeptir. Hakikatini görmeğe imkan olmayan böyle gizli yerlerde sebep müsebbinin yerine ikame olunur. Nitekim uyku halinde insanın abdesti bozulup bozulmadığını anlamasına imkan olmadığı için abdestin bozulmasına sebep olan uyku müsebbeb yerine ikame edilmiş ve uyku abdesti bozar denilmiştir.

88- (349) Bize Muhammed b. el - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. Abdillah el[63] Ensarı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize
Hişam b. Hassan rivayet etti. (Dedi ki) : Humeyd b. Hilâl [64] Ebu Bür-de'den, o da Ebû Mûs'el - Eşari'den naklen rivayet etti. H.
Bize yine Muhammed b. el - Müsenn'â rivayet ettj. (Dedi ki) : Bize Ab-dül Â'lâ rivayet etti. Bu hadis onundur. (Dedi ki) :Iîize Hişâm Humeyd b. HİIâl'den rivayet etti, o: Ebû Musa'dan demiş: Halbuki ten bu hadisin yalnız Ebû Bürde'de rivayet edildiğini bilirim. Ebû Mûsa şöyle demiş.
Bu bâbta Muhacirlerle Ensâr'dan bir cemaat ihtilâf ettiler. Eıısâr;
«Gusl ancak defkden yahut meniden dolayı lâzım gelir, dediler Muhacirler ise:
«Hayır, Cima' varını? gusl vacibdir» mukabelesinde bulundular.
Râvi diyorki, Ebu Musa şöyle dedi:
«Ben sizi bu münakaşadan kurtarayım dedim ve kalkarak, Aişe'nin yanına girmek için izin istedim. Bana izin verildi. Aişe'ye dedim ki; Ey anneciğini; yahut ey müminlerin annesi! Ben sana birşey sormak istiyorum, ama senden de utanıyorum.» Aişe :
«Seni doğuran annene sorabileceğin bîrşeyi bana sormaktan utanma; çünkü ben de senin annenim» dedi ben :
«Öyle ise guslü icab eden nedir?» dedim Aişe :
«Bilene rastladın; Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seîîem):
«Erkek (cadının dört şu'besi arasına oturur da sünnet mahalli sünnet mahalline temas ederse gusl vacib olur.» buyurdular, dedi.
Deik : Meninin atıla atıla gelmesidir. Aslında suyun şiddetle dökülmesi manasınadır. cümlesi «Tam sorduğunun hakikatini bilen mütehassısına rastladın manasınadır.
Bu cümleyi ilk defa arap hükemasmdan Malik b. Cübeyr söylemiş. Sonraları darb-ı mesel olarak kalmıştır. Hz. Hasan bey'at için Irak'a giderken yolda meşhur şair Ferezdak'a rastlamış;
— Kendisine ne var ne yok diye sorunca; Ferezdak şu cümleyi kullanmış.
«Halkın kalpleri seninle amma kılıçları Beni Ümeyye ile beraberdir.» demiştir.
Hadisdeki: «Mess» den murad cima'dır. Hıtân dahi sünnet olmak manasına gelirsede burada murad sünnet yeridir.
«Sünnet mahalli sünnet mahalline temas ederse...» cümlesinden mu-rad cima eder de erkeğin aletinden haşefe miktarı kadmm fercine dahil olursa gusl vacip olur, demiştir. Yoksa; sırf dokunmak değildir. Çünkü zekerin sırf kadının sünnet mahalline dokunması bütün ulemânın ittifakı ile guslu icap etmez, İbni Kudame «el Mugni» nam eserinde şunları söylemektedir.
«Guslü icab eden şey haşefenin ferce dahil olmasıdır. Bu hususta ci-ma'mn öne yapılsın arkaya yapılması insana veya hayvana; ölü veya diriye, gönüllü veya zorla, uyurken veya uyanık olarak îka-ı müsavidir.
Hanefîlere göre; erkekle kadının sünnet mahalleri birbirine kavuşurda haşefe miktarı duhul vâki' olursa gusl vacibdir. Haşefe miktarı duhul yoksa sırf sünnet mahallerinin birbirine değmesi guslü icab etmez. Yalnız imâm Âzam'la İmam Ebû Yusuf'a göre abdest almak lâzım gelir. İmam Muhammed'e göre abdestte lâzım değildir. Hanefîlerin «el-Muhit» adlı kitabında; «Bir adanı bakire olan karısına yakınlık etse menî gelmedikçe gusl icab etmez. Zira kadının hâlâ bakire kalması duhul olmadığına delâlet eder. Lâkin bakire kadın fercinden başka bir yerine cima edilmek suretiyle gebe kalsa hem kadına hem kocasına gusl vacib olur. Buna sebep meninin gelmesidir. Çünkü meni olmakasızm gebelik sübut bulamaz.
Ebû Hanîfe (Rahimehuîlah) Hayvana veya ölüye cima etmekle gusl vacib olmaz meğerki; menî gele demiştir.
Babımızın hadislerini şerh ederken Nevevî (631-676) şunları söylemiştir. «Hadîsin mânâsı şudurki: Guslün vacip olması için menî gelmesi şart değildir. Her ne zaman haşefe ferce dahil olursa, hem erkeğe hem kadına gusl vâcib olur. Bugün bu meselede hilaf yoktur. Eshâb-ı Kiramdan bâzıları ile onlardan sonra gelen zevat buna muhalefet etmişler.. Fakat sonraları söylediğimiz şekilde icma'ı ümmet vâki olmuştur. Bunu yukarıda da beyan etmiştik. Ulemâmızın beyanına göre; erkeğin haşefesi kadının veya erkeğin dübürüne veya bir hayvanın ferci ile dübürün-den birine dahil olsa gusl îcab eder. Bu babda insan veya hayvanın ölü veya diri, küçük veya büyük olmaları ve keza o işin kasten veya unutarak yapılması, kendi arzusu ile veya zorla îkâ edilmesi müsavidir. Erkek uyurken onun aletini kendi aletine

idhal etmesi ve keza zekerin intişar edip etmemesi, erkeğin sünnetli veya sünnetsiz olmasının bir farkı yoktur. Bütün bu suretlerde hem faile hem mef'ûle gusül vacip olur. Meğerki; faille, mef'ûlden biri sabîy ola. Bu takdirde ona gusl vacip olmaz. Çünkü mükellef değildir. Fakat cünüp olmuştur; denilir. Eğer sabîyy-i mümeyyiz olursa ona yıkanmasını emretmek velisine vacib olur. Nitekim abdest almasını da emretmek vacibtir. Böyle bir sabî ve sabiyye yıkanmadan namaz kılsalar kıldıkları namaz sahih olmaz Âkil baliğ olmazdan önce yıkanmayan sabiye baliğ olduktan sonra yıkanmak vacibtir. Sabî iken yıkansada sonra bulûğa erse tekrar yıkanması lâzım gelmez.
Ulemâmız cima'da nazar-ı itibâra alınacak cihetin, sağlam kimselerde haşefenin duhulü olduğunu söylerler. Bu cihet ittifâkîdir. Haşefe ta-mamiyle görünmez olursa bu cima'a bütün hükümler taalluk eder. Bütün zekerin duhulü bi-1' ittifak şart değildir. Haşefenin yalnız bir kısmı dahil olsa buna da bir ittifak hiç bir hüküm terettüp etmez. Yalnız- bazı ulemâmız şazz bir kavil olmak üzere buna da bütün haşefe hükmü verilir demiş-lerse de mezkûr kavil yanlış, münker ve metruktür.
Erkeğin aleti kesilmiş olursa bakılır. Eğer haşefeden az bir miktarı kalmışsa ona hiçbir hüküm taalluk etmez. Kalan haşefe miktarı olursa görünmez olacak derecede girdiği takdirde bütün hükümler taalluk eder. Kalan miktar haşefeden fazla ise bu hususta ulemamızdan iki meşhur kavil vardır; bunların esah olanına göre ahkâm haşefe miktarına, taalluk eder.
İkinci kavle göre : Kesildikten sonra uzvun geriye kalan kısmı ta-mamiyle görünmez olmadıkça hiçbir hüküm terettüp etmez.
Bir kimse zekerine bez sararak bir kadının fercine idhal etse bu hususta ulemâmızın üç kavli vardır. Bunların sahih ve meşhur olanına göre erkeğe ve kadınada gusl vacibtir. İkinci kavle göre ikisinede bir şey lâzım değildir.
Üçüncü kavle göre; sarılan bez kalın olurda lezzetin ve ıslaklığın geçmesine mâni teşkil ederse gusl vacib değildir. Aksi takdirde gusl vacibtir. Bir kadın fercine hayvan zekeri idhal etse yıkanması vacip olur, kesilmiş zeker idhal ederse esah kavle göre kadına yine gusl vacip olur.» Nevevî'nin sözü burada nihayet bulur.

89- (350) Bize Hârûn b. Maruf ile Hârûn b. Said el-Eylî rivayet et-tüer. Dediler ki: Bize İbni vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İyâz b Abdillah, Ebû Zübeyr'den o da jCâbir b. AbdîIIah'dan, o da[65] Ünımii Kül-süm'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Âişe'deıı naklen haber verdi: Âişe şöyle demiş.
«Bir adam ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) 'e, zevcesi ile cima' yaparak menisini inzal etmiyen kimsenin hükmünü sordu. Bu karı kocaya gusl vacip olur mu? dedi, Aişe'de orada oturuyordu, Kesûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve S elle m):
«Sununla ben, ikimiz bunu yapıyoruz, sonra yıkanıyoruz.»: buyurdular.
İksâl : Meniyi zaptetmek inmesine mâni olmaktır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sununla ben, ikimiz bunu yapıyoruz, sonra yıkanıyoruz.» buyurarak Aişe (Radiyallahû anha) yi göstermesi onu bizzat kendisinin de yaptığına beyândır. Çünkü böyle söylemesi soran zata daha ziyâde tesir eder.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fiilleri vücûp ifade eder; aksi takdirde bu söz soran zâta cevap teşkil etmez. Fakat mesele ulemâ arasında tafsilâtlıdır. Bir defa fiil Kasdî yapılmış olmalıdır. Kasıtsız olarak meselâ; uyku halinde yaptığı fiiller bundan hâriç kaldığı gibi zelle tabii fiiller, mücmeli beyan ettiği fiiller ve ResûlüIIah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in zâtına mahsus fiilleri de hariçtirler.
Zelle : Hata sureti ile yaptığı fiildir. Hz, Adem'in memnu' olan ağaçtan yemesi Musa (Aleyhisselâm) 'm-kıpti ye dokunmakla ölümüne sebep olması gibi.
Tabii fiillerden murâd yiyip -içmek, oturup- kalkmak gibi mubah olan fiillerdir.
Mücmeli beyandan murâd : Anlaşılması izaha muhtaç olan âyetlerin izah ve tefsiridir. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu husustaki beyânı âyete tabidir. Tabi' için ise ayrı hüküm yoktur. Âyet o fiilin vâcib olduğunu bildiriyorsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in fiili de vaciptir. Mubah olduğunu bildiriyorsa onun fiili de mubahtır.
Resûl-ii Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) efendimizin zatına mahsus yâni ümmetine değil de yalnız ona vâcib olan bir takım fiilleri vardır. Teheccüd denilen gece namazı ile duha ismi verilen kuşluk namazı bunlardandır. Mezkûr namazları kılmak ümmeti için farz değil fakat onun için farzdır.
İşte bu saydığımız fiiller ümmet için hüccet değildirler. Bunlardan başka işlediği fiillere gelince: Evvelâ fiilin sıfatına bakılır. Eğer ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında o fiil vâcib ise ümmeti hakkında da vâcib, müstahab ise ümmeti hakkında da müstahabtır. Fi'lin Peygamber-i Zişan (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkındaki sıfatı bilinmiyorsa o fiilin yakînen bilinen en aşağı derecesi ile amel olunur ki; o da mubah olmasıdır.
2- (Aleyhisselâtü vesselam) Efendimizin Hz. Aişe'ye işaretle :
«Sununla ben ikimiz bunu yapıyoruz, sonra yıkanıyoruz» buyurması hin- hacette böyle bir sözün zevcenin yanında söylenebileceğine delildir. Bir maslahata mebni olduğu için bu söz çirkin sayılmaz. Ancak böyle bir sözü maslahat ve hacetten dolayı değil de bir sırrı ifşa maksadı ile söylemek çirkindir.

23- Ateşte Pişen Şeylerden Abdest Lazım Gelmesi Babı

90- (351) Bize Abdülmelîk b. Şuayb b. Leys rivayet etti. Dedi ki: Bana bahanı dedemden rivayet e"tti. Demiş kii Bana UkayI b. Halic rivayet etti, dedi ki: İbni Şihab şunu söyledi. Bana Abdülmelik b. Ebî Bekr b. Abdurrahman b. Haris b. Hişâm[66] haber verdi, Ona da Haricetü'bnü Zeyd el - Ensâri [67] haber vermiş ki babası Zeyd b. Sabit şunları söylemiş: Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i :
«Abdest; ateşte pişen şeylerden dolayı icab eder.» buyururken işittim.

... - (352) İbni Şihab dedi ki: Bana Ömer b. Abdilâziz haber verdi, ona da Abdulah b. İbrahim b. Kaariz[68] haber vermİşki kendisi Ehu Hü-reyre'yi mescidde abdest alırken bulmuş, Ebû Hüreyre:
«Ben sadece yediğim keş kırıntılarından dolayı abdest alıyorum. Çünkü Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'i:
«Ateşte pişen şeyleri yedikten sonra abdest alın.» buyururken işittim,» demiş.

... - (353) İbni Şihâb dedi ki: ana Said b. Hâlid b. Amr b. Osman[69] haber verdi. Ben kendisine bu hadîsi rivayet ederken o da ateşten pişen şeylerden dolayı abdest almak lâzım gelip gelmiyeceğini Urvetü'bnü Zü-beyr'e sorduğunu söyledi. Urve Şöyle demiş: Ben

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in zevcesi Aişe'yi «Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ateşte pişen şeyler (İ yedik) den sonra abdest alın.» buyurdular, derken işittim.
Buradaki birinci rivayetin senedindeki Abdülmelik b. Ebî Bekr b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam yerine bazı nüshalarda Abdullah b. Ebî Bekr denildiği yani Abdü1me1ik'in yerine Abdu11ah'm konulduğu görülmüşse de bunun hatâ olduğunu Ebû Ali el-Gassani ve başkaları beyân etmişlerdir. Doğrusu burada zikredilendir.
İkinci rivayetteki Abdullah b. İbrahim b. Kaariz'-m yerine Müslim Cuma bahsinde İbrahim b. Ab, dillah b. Kaarız'ı zikretmiştir. Bu isim hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Müslim adeti vecihle burada da evvelâ mensûh hadisleri, sonra onlan nesheden rivayetleri zikretmiştir. Diğer hadîs imamlarının dahi bu gibi yerlerde adetleri Müs1im'in âdeti gibidir. Filhakika yukarıdaki üç rivayet ateşte pişen et ve süt gibi şeyleri yemenin ab-desti bozduğuna delâlet ediyorsada aşağıdaki hadisler bozmadığını göstermektedirler. Ebû Hüreyre hadîsi mescitte abdest almanın caiz olduğuna delildir.

24- Ateşte Pişen Şeylerden Dolayı Abdest Lazım Gelmesinin Neshi Babı

91- (354) BİZe Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Malik, Zeyd b. Eslem'den, o da Ata b. Yesar'dan, o da İbni Ab-bâs'dan naklen rivayet etti. Ki: Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) bir koyun küreği yemiş sonra namaz kılmış abdest almamış.

(...) Bize Züheyr b. Harb'da rivayet etti, dedi ki: Bize Yahya b. Said,
Hişam b. Urveden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Vehb b. Keysân[70] , Muhammed b. Amr b. Ata' [71] 'dan o da İbnİ Abbâs'dan naklen haber verdi. H.
Bana Zührî de Ali b. Abdillah b. Abbâs' [72]'dan, o da İbni Abbâs'-dan naklen rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Ali dahi babasından, o da İbni Abbas'dan naklen rivayet ettiki Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve SeUem) etli bir kemik yahut et yemiş, sonra namaz kılmış fakat abdest almamış; suya da el değdir-memiş...

92- (355) Bize Muhammed b. Sabbâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zühri, Ca'fer b. Amr b Ümeyyete'd-Damrî'den o da, babasından naklen rivayet etti. Babası Re-sûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Selîem) 'i bir (Koyun) kürek(in)den kesip yerken görmüş, sonra namaz kılmış, fakat abdest almamış.

93- (...) Bana Ahmet b. İsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, İbni Şihâb'dan, o da Cafer b Amr b. Ümeyyete'd Damri[73] den o da babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş: Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i bir koyun küreğinden kesip yerken gördüm, Müteakiben namaza davet edildi. Hemen kalkarak bıçağı attı ve namaz kıldı, fakat abdest almadı.
İbni Şihâb : «Bunu bana AH b. Abdillah b. Abbâs babasından, o da Re-sûlülfah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) den bunu rivayet etti» demiş.

... - (356) Amr demiş ki, Bana Bükeyr b. Eşec dahî İbni Abbâs'ın azadlısı Küreyb'den, o da Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Meymûne'den, o da Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) Meymûne'nin yanında kürek yemiş. Sonra namaz kılmış, fakat abdest almamış.

(...) Amr : Bana Ca'fer b. Rabîa, Yâkup b. Eşecc[74] den, o da İbni Abbâs'ın azadlısı Küreyb'den, o da Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve SeUem) in zevcesi Meymûne'den naklen bunu rivayet etti» demiş.

94- (357) Amr demiş ki : Bana Said b. Ebi Hilâl, Abdillah b. Ubey-dillâh b. Ebi[75] Râfi'den, o da Ebu Gâtâfan'da, o da Ebu Râfi'dan naklen rivayet etti. Ebu Râfi :
«Şahadet ederim ki: Ben Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem)'e koyuıuıı ciğerini kızartırdım. Sonra namaz kılar, fakat abdest almazdı» demiş.

95- (358) Bize Küteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den o da Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdullah'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelJem) süt içmiş sonra su isteyerek ağzını çalkalamış ve:
«Bunun yağı vardır.» buyurmuş.

(...) Bana Ahmed b. İsa dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana da Amr haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâhyâ b. Saîd, Evzâ'i'den rivayet etti. H.
Bana Harmeletü'bnü Yâhyâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus rivayet etti. Bunların hepsi ibni Şihab'dan Ukayl'in Zühri'den naklettiği isnadla bu hadisin mislini rivayette bulunmuşlardır.

96- (359) Bana Ali b. Hucr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhamnıed b. Amr b[76] Halhale, Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaiiaiUıhü Aleyhi ve Sellem) esvabını üzerine toplayarak namaza çıkmış. O esnada kendisine ekmekle etten müteşekkil bir hediye getirmişler. Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ondan) üç lokma yiyerek cemaata namaz kıldırmış, hiçbir suya da el değdirmemiş.

(...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Velid b. Kesır'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b Amr b. Atâ rivayet etti. Ben İbni Abbâs'Ia beraberdim...» diyerek hadîsi İbni Halhale hadisinin mânâsı île rivayet etti.» Bu hadiste «İbni Abbâs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu yaptığına şahit olmuş» cÜmlesîde vardır. Birde «Namaz kıldı» demiş. Fakat «Cemaata kıldırdı» kaydını söylememiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Abdest» bahsinde muhtelif râvîlerden muhtelif lâfızlarla rivayet ettiği gibi diğer (Kütüb-ü Sitte) sahipleri dahî rivayet etmişlerdir. Hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir koyunun kürek etinden yediği diğer, rivayetinde kendisine koyunun içi yani böbrekleri ile ciğerlerinin kızartıldığı başka rivayetinde süt içip ağzını çalkaladığı daha başka bir rivayetinde kendisine hediye olarak getirilen et ve ekmekten üç lokma yediği fakat bütün rivayetlerde bundan dolayı abdest tazelemeye lüzum görmiyerek namaz kıldığı bildirilmektedir. Buharı 'nin bu bâbda rivayet ettiği bir hadiste. Ebû Bekr, Ömer ve Osman (Radiyallahû

Anhûm) Hazeratmm da et yedikleri fakat abdest almadıkları bildiriliyor. Aynı ha-disî birçok imamlar tahric etmiştir. Hattâ Tahavî onu on tarikden rivayet eder. Tahavî Ashab-ı Kiram'dan birçoklarının et vesaire yedikten sonra abdest almadıklarını da kaydeder. Buharı 'nin Ashab hadîsini rivayet etmekten muradı ateşde pişen şeyleri yemekle abdest bozulmayacağına İcma'i sükuti vâki olduğunu anlatmaktır.
İcma'ı Sükûtî : Bir asırda yetişen müctehidlerin bir mesele hakkında bir kısmının hükmü beyân etmesi, diğerlerinin de o meseleyi duydukları halde birşey söylemeyip susmalarıdır.
Görülüyorki; ateşte pişen herhangi bir yemeğin bâ husus etin abdes-ti bozduğuna ve bozmadığına dâir rivayetler vardır. Bu sebeple ulemâ iki kısma ayrılmışlardır. Bir kısmına göre ateşte pişen herhangi bir şeyi yemek Abdesti bozar. Hasan-ı Basrî Zührî, Ebû Kılâbe, Ebu Miclez ve Halife Ömer b. Abdi Haziz hazerâtı buna kail olanlardandır. Ashab-ı Kiram'dan Zeydb. Sabit, Ebû Talha, Ebu Mûse'l -Eş'ari Ebû Hüreyre Enes b. Malik, Ümmü'l-Mü'minin Aişe ve Ümmü Habîbe ile Ebû Eyyüb el-Ensarî (Radiyalîahâ Anhûm) haze-ratınn mezhebleri de budur. Delilleri Müs1imıin bu babta rivayet ettiği hadislerle Nesaî (215 - 303), Taberanî (260-360) ve Tahâvî (238 - 321)'nin rivayet ettikleri Zeydü'bnü Sabit (RadiyaUahû anh) hadisi; yine Tahâvî ile Tabâranî 'nin rivayet ettikleri Ebu Talha hadisi Tirmizî (209-279) ile İmam Ahmed b. Hanbel'in (164-241) rivayet ettikleri Ebu Hüreyre hadisi ve Tahavî 'nin rivayet ettiği Seh1 b. Hanza1e hadisidir. Mezkûr hadisler ateşte pişen şeylerin abdestin bozacağına delâlet ederler.
Selef ve Halefin cumhuruna göre ateşte pişen herhangi bir yemeği yemekle Abdest bozulmaz. Nitekim Ashab-ı Kiram'dan Ebu Bekri Sıddik, Ömer b. Hâttab, Osman b. Affân Ali b. Ebi Tâlib, Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Ab-bâs, Abdullah b. Ömer, Ebud-Derdâ, Cabir b Semura, U"bey b. Ka'b, Amir b. Rabia ve Ebü Ümâme (RadiyaUahû anhûm) hazerâtı ile diğer birçoklarının .mezhebleri bu olduğu gibi Cumhur-u tabiin ve Mezheb imamlarından E b'u. Hanife, Malik, Şafii ve Ahmed b. Hanbel de buna kaildirler. Aynı kavil hadis imamlarından İshâk b. Rahuye, Yâhyâ b. Yâhyâ, ve Ebu Sevr gibi zevattan da rivayet olunmuştur. Bu zevatın delilleri de babımızın neshe delâlet eden hadisleri ile İbni Abbâs 'dan, Amr b. Ümeyye 'den ve daha başkalarından rivayet edilen birçok hadislerdir. Bu hadisler ateşte pişen birşeyi yemekle abdestin bozulacağını bildiren hadisleri neshetmiş-lerdir. Bâ husus Câbir (RadiyaUahû anh)'dan rivayet edilen bir hadis bu bâbda soylecek söz bırakmamıştır. Zira Hz. Câbir «Bu iki şıktan Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Seîlem) 'in son olarak yaptığı ateşte pişen bir şeyden dolayı abdest almamalttı» demiştir. Bu hadis abdest îcab eden hadislerin nesh edildiğini sarahaten göstermektedir. Hadisi Tahavi, Ebu Dâvud, Nesai ve İbni Hibban rivayet etmişlerdir.
Gerçi nesh ancak tarihle bilinir. Müslim 'in rivayetlerinde tarih zikredilmemiştir. Lâkin «El-Muvâtta» da hâdisenin Huneyn gazasında, geçtiği tasrih edilmiştir. Bu gaza ateşte pişmiş yemeğin abdesti bozacağım bildiren hadislerin söylenmesinden çok sonradır, Câbir hadisi de son olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleın) 'in pişmiş yemekten sonra abdest almadığını bildirir Du bâbda İbni Abbas ile Ebu Hüreyre münazara yapmışlar, İbni Abbâs:
«Ateşten pişen şeyden abdest lâzım gelirse kaynak su ile abdest almak da caiz olmamak icab eder» demiş. Ebu Hüreyre:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir hadis rivayet olunurken ona misâl getirme» mukabelesinde bulunmuştur.
İkinci bir delilleri de abdest icab ettiğini gösteren delillerden muradın Şer'î değil lügavî abdest alması ihtimalidir. Yani et ve süt gibi yağlı şeyler yiyenin elini ağzını yıkaması emrolunmuştur. Lügaten buna da abdest denilebilir.
Son rivayette «İbni Abbas, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu yaptığına şahit olmuş» denilmesi Hz. İbni Abbâs'ın ilk rivayetinden doğacak bir şüpheyi gidermek içindir. Şüphe şudur; bundan önceki rivayetin senedinde sıra İbni Abbâs (RadiyaUahû Anhüma) gelince «İbni Abbas'da Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmiş» denilmiştir. Bundan İbni Abbâs (RadiyaUahû Anhüma) 'nm hadiseyi gözüyle gördüğü yüzde yüz anlaşılmamakta görmüş olması ihtimali muhtemel olduğu gibi, görmeyip başkasından işitmiş olması ihtimali de çıkartabilmektedir. Başkasından işittiği takdirde ise; hadis mürsel olur. Gerçi; Cumhurun kavline göre onunla yine istidlal edilebilirse de Ebu İshâk el-Esferai 'nin kavline göre böyle bir hadisten hüccet olamaz. İşte İmam Müslim bu ciheti nazar-ı dikkate alarak ikinci rivayette İbni Abbâs hazretlerinin vak'ayı bizzat müşahade ettiğini bildiren rivayeti göstermekle, bu bâbdaki şüpheyi gidermiş ve hadise hiçbir diyecek olmadığını anlatmak istemiştir.

Yukarıki Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır

1- Ateşte pişen et, süt vesaire gibi yiyecekleri yemekle abdest bozulmaz.
2- Eti bıçakla kesmek caizdir, vakıa Ebu Davud'un «Sünen» inde rivayet ettiği bir hadiste bundan menedilmişsede o hadis zayıftır. Sabit olsa bile ihtiyaç olmadığı zaman bıçak kullanmak memnudur, diye tahsis olunur.
3- İmamları namaza davet etmek caiz hatta müstehabdır. Resû1ü11ah (Sallailahü Aleyhi ve Seîlem) 'i namaza davet eden Bi1âl-ı Habeşî (Radiyaîlahû anh) 'dır.
4- Nefî üzerine şahadet etmek caiz ve makbuldür, Elverirki; nefiy edilen şey burada olduğu gibi mahsur bulunsun. (Burada mahsur bulunan şey abdest almadı cümlesidir.)
5- Yemekten ve süt gibi yağlı şeyleri içtikten sonra ağzı çalkalamak müstahabdır. Bundan maksat ağzın temizlenmesi ve yağlı maddelerle, yemek kırıntılarının dişlerin arasında kalarak namaz esnasında yutulmasına mani olmaktır.
6- Yemekten önce ve sonra elleri yıkamanm hükmü ulema arasında ihtilaflıdır. Makbul olan kavle göre bunların ikisi de müstehabdır. Meğerki ellerin tertemiz olduğu yüzde yüz bilinsin. İmam Malik (Radiyaîlahû anh) «Eller temizse yemekten önce ve sonra onları yıkamak müstahab değildir. Ancak yemekten evvel eller kirli yemekten sonrada yemeğe kokacak şekilde bulaşık olursa yıkamak müstahabdır» demiştir.

25- Deve Eti Yemekten Abdest Lazım Gelmesi Babı

97- (360) Bize Ebû Kamil Fudayl b. Hüseyin el - Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne Osman b. AbdiIlah b. Mevheb'den,[77] o da Ca'fer b. Ebû Sevr'den, [78] o da Câbir b. Semure'den [79] naklen rivayet ettiki. Bîr zat Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seîlem) 'e :
— «Koyun eti yedikten sonra abdest alayım mı?» diye sormuş Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seîlem) :
— «İstersen al, istersen alma.» cevabını vermiş. O zat :
— Deve eti yedikten sonra abdest alayım mı?» diye sormuş Resûl-ü Ekrem (Sallailahü Aleyhi ve Seîlem):
— «Evet, deve eti yedikten sonra abdost al.» buyurmuşlar. O zat :
— «Koyun ağıllarında namaz kılabilirmiyim?» demiş Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seîlem) :
— «Evet!» cevabını vermiş.
— Deve ireklerinde namaz kılabilirmiyim?» diye sormuş Efendimiz (Buna) :
— «Hayır!» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâvi-ye b. Amr rivayet etti. (Dedi (ki) : Bize Zaide, Simâk'tan rivayet etti H.
Bana Kaasim b. Zekeriya'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydul lah b. Musa Şeyban'dan, o da Osman b. Abdillah b. Mevheb ile Eş'as b Ebi'ş- Şa'sa'dan[80] naklen rivayet etti. Bunların her biri Ca'fer b. Ebi Sevr'den, o da Câbir b. Semura'dan, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seîlem) den naklen Ebû Kanıil'in Ebû Avâne'den rivayet ettiği hadis gibi rivayette bulunmuşlar.
Bu hadis deve eti yemenin abdesti bozacağını bildiriyor. Ulemâ bu hususta da ihtilâf etmişlerdir. Başta Hulefa-i Râşid'în Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (Radiyaîlahû Anhûm) olmak üzere Abdullah b. Mes'ud, Übey, b. Ka'b, Abdullah İbni Abbâs, Ebu'd-Derdâ, Ebû Talhâ, Amir b. Ra-bia ve Ebû Ümame (Radiyalîahû anhûm) ile Cumhuru tabiin, Ebû Hanîfe, Malik, Şafii ve bu mezheplerin ulemâsı deve' eti yemenin abdesti bozmadığına kail olmuşlardır.
İmam Ahmed b. Hanbel ile İahâk b. Râhuye, Yâhyâ b. Yahya, Ebû Bekr İbni'l-Münzir İbni Huzeyme ve Ebû Bekr Beyhakî'ye göre deve et abdesti bozar. Bu kavil mutlak surette hadis ulamasından ve bir kısım Sa-habe-i Kiramdan rivayet olunur.
Abdestin bozulduğuna kail olanlar, babımızın hadisîyle istidlal ederler. Berâ b. A2 îb (Radiyalîahû anki 'dan rivayet olunan bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e deve eti yemenin abdesti bozup bozmadığı sorulduğunda, abdest almayı emir buyurduğu bildiriliyor. İmam Ahmed'le İshak b. Rahuye bu bâb-da biri Câbir diğeri Berâ (Radiyalîahû Anhüma) dan olmak üzere iki sahih hadis bulunduğunu söylemişlerdir. İmam Nevevi (631 -676) bu mezhebin delilini daha kuvvetli buluyor.
Cumhuru ulemâ bu hadise Hz. Câbir hadisiyle cevap vermişlerdir. Yukarıda da' gördüğümüz vecihle Câbir (Radiyalîahû anh) hadisinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son icraatı ateşte pişen bir şeyden abdest almamaktı» denilmiştir.
Koyun ağıllarında namaz kılmak bilittifak mubahtır. Deve ireklerin-de namaz kılmaz ise kerahet-i tenzihiye ile mekruhtur. Buradaki kera-hatin sebebi ihtilaflıdır. Bazıları koyun ağılından daha pis koktuğu için mekruh olduğunu söylerler. Zira koyun ve deve sidiklerinin necis veya temiz olması hususundaki ihtilâf müsavidir. Yani birinin necaset veya tahareti diğerininkine tercih edilmiş değildir. İmam Malik her iki cins hayvanın bevillerinin temiz olduğuna, İmam-ı A'zam Ebu Hanife ile İmam Şafii ise her ikisinin necis olduğuna kaildirler. Bazıları «buradaki nehyin deve ireklerine kazâ-i hacet için oturul-masıdır» derler. Bir takınılanda develer ürkerek namaz kılan kimseyi korkutacağı veya meşgul edeceği için orada namaz kılmanın men edildiğini söylemişlerdir,
Ibnü-1 Kâtip buradaki nehyi mûtad olan deve ireklerine tahsis etmiştir. Ona göre geceleyin develerin yanında yatan bir kimsenin onların yanında namaz kılması mekruh değildir. Çünkü, Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) seferde devesine karşı durarak namaz kılmıştır.

26- Abdestli Olduğunu Yakinen Bilen Bir Kimse Sonra Abdestinin Bozulduğundan Şüphe Etse O Abdestle Namaz Kılabileceğinin Delili Babı

98 - (361) Bana Amru'n - Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. Bunlar hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr dedi ki, bize Süfyan b. Uyeyne Zührî'-den, o da Saîd ile Abbad[81] Temîm'den, Abbâd da amcasından naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e namazda iken; hayaline abdesti bozuldu gibi gelen kimsenin hükmü arz olumuş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Böyle bîr kimse ses İşitmedikçe veya koku duymadıkça namazdan çıkamaz.» buyurmuşlar.
Ebû Bekr ile Züheyr b. Harb kendi rivayetlerinde. «Soran zât Abdullah b. Zeyd'dİr» dediler.

99- (362) Bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüliah (Salkiîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz karnında bir şey hisseder de ondan bir şey çıkıp çıkmadığını kestiremezse ses İşitmedikçe veya koku duymadıkça sakın mescidden çık-masın.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l Vudu'un müteaddit yerlerinde ve «Kitâbü'l Bûyû'» da Ebû Dâvud, Nesâi ve İbni Mâce dahi «Kitabü't Tahâre» de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Bu manada daha birçok hadisler varid olmuştur. Ez cümle İbni Huzeyme (223-311) İbni Hibban (-354) ve Hâkim (321 - 405)'in tahric ettikleri Ebû Saîd'i Hudr î(Radiyallahû anh) hadisinde: «Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birinize şeytan gelir de abdestin bozuldu derse, yalan söyledin deyiversin; ancak burnu ile bir koku duyar veya kulağı ile ses işitirse o başka!» buyurdular, denilmektedir. İmam Ahmed b. Hanbe1'in «Müsned» inde dahi bu manada bir hadis vardır. Ebu Saîd (Radiyallahû anh) hadisindeki :
«Yalan söyledin deyiversin.» cümlesini İbni Huzeyme:
«İçinden yalan söyledin dersin.» şeklinde tefsir etmiştir. Doğrusuda budur. Çünkü namazda olan bir kimsenin dili ile bunu söylemesi caiz değildir. İbni Hibbân'm «Sahih'inde yine Hz. Ebu Saîd'den Merfu olarak rivaye tettiği bir hadiste:
«Birinize şeytan gelir de, sen abdestin i bozdun derse, içinden, yalan söyledin, deyiversin!» buyurulmuştur ki bu da İbni Huzeyme'nin tefsirini te'yid eder.

Babımız Hadisinden Murad

Namazda olan kimsenin yellendiğini ya koku duymak, yahut ses işitmek sureti ile bümesidir. Bunlardan birini iyice bilmedikçe namazdan çıkmak doğru değildir. Sesi kulağı ile işitmek, kokuyu da burnu ile duymak bil icma' şart değildir. Çünkü sağır olan bir kimse sesi işitmez, burnu tıkalı olan da kokuyu duyamaz. Binaenaleyh bunların mevcut olduğunu bilmek kâfidir.
Hattabi (319 - 385) : «Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki nevi hadisi zikretmekle hükmün onlara mahsus olduğunu anlatmak istememiştir. Onun verdiği cevap soran zatın sualine uygun düşmek için bu tarzda varid olmuştur. Ön ve arttan çıkan her şey bu manâdadır. Bazan namaz kılan yellenir de sesini işitmez kokusunu da duymaz fakat bu halin vuku bulduğunu iyi bilirse yeniden abdest alması icab eder...» diyor.
Hadisin birinci rivayetinde Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sual soran zatın kim olduğu tasrih edilmemişse de Ebu Bekr ile Züheyr rivayetlerinde bu zatın Abdullah b. Zeyd olduğu bildirilmiştir. Yalnız bunu ezanın râvisi olan Abdullah b. Zeyd (Radiyallahû anh) ile karıştırmamahdır. Çünkü o-nun ismi Abdullah b. Zeyd b. Abdirabbih 'dir. Ve yalnız ezan hadisini rivayet etmiştir. Buradaki Abdullah ise; Abdullah b. Zeyb b. Âsim 'dır ki buradan başka bazı yerlerde mesele abdestin sıfatı ve «Sâlâtü'l - İstiska» bahislerinde hadîsleri vardır.

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1- Bu hadis islâmın temellerinden ve Fıkhın kadelerinden birini teşkil eder. Bu kaide «Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye»'nin onuncu maddesinde: «Bir zamanda Sabit olan Şey'in hilâfına delil olmadıkça bekası ile hük-molumır.» Şeklinde hülâsa edilmiştir. Buna mâruf tabiri ile «İstishab» derler. Ulemâ mezkûr kaidede müttefik iseler de onun nasıl kullanılacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Kaidenin misâli babımızın meselesidir. Yani bir kimse abdestli olduğunu yakînen bilirde bozulduğunda şüphe ederse o kimsenin abdestli olduğuna hükmedilir. Şüphenin namaz içinde veya dışında olmasının bir te'siri yoktur. Fukaha bu hususa ittifak etmişlerdir. Yalnız İmanı Mâlik 'den iki rivayet vardır.
Birine göre namaz hâricinde abdestinde şüphe eden kimseye abdest almak lâzım, fakat namaz içinde şüphe edene lâzım değildir.
İkinci rivayete göre; her iki hâlde de abdest alması lâzım gelir. İmam Ma1ik'in birinci kavli Hasan-ı Basrî 'dende rivayet olunur. Ancak Şafiî1er mezkûr kavli şazz olarak kabul ederler.
Mâ1ik'in ikinci kavli Şafiilerdende rivayet olunmuşsa da bu kavil garib görülmüştür. İbni Kaani' İmam Malik 'ten üçüncü bir kavil rivayet eder.Bu kavle göre İmam Malik hazretleri
Cumhur-u ulemâ ile beraberdir. Yani şüphe ile abdest bozulmaz demiştir. MâlikÎlerden İbni Habib bu şüphenin yalnız yellenmeğe mahsus olduğunu, diğer hadeslere şümulü bulunmadığını söylemiştir.
Abdestsiz olduğunu yüzde yüz bildiği halde abdest alıp almadığında şüpheye düşen bir kimse ulemânın ittifakı ile abdestsizdir. Şekk meselesi ayrıca Mecelle'nin dördüncü maddesinde «Şek ile yakın zail olmaz.» şeklinde hülâsa edilmiştir. Bir kimse karısını boşayıp, boşamadığında veya kölesini azad edip etmediğinde yahut temiz suyun pislenip, pislenmediğinde veya pis bir şeyin temizliğinde şüphe etse, keza namazı üçmü kıldı, dörtmü, rükû ile sücûdu yaptımı yapmadımı, oruca veya namaza niyet-lendimi, niyetlenmedimi? gibi. hususlarda ibadet esnasında şüpheye düşse bütün bu şüphelerin hiçbir tesiri yoktur. Çünkü kaide icabı: Hadis[82] olan şey yok hükmündedir. Şafiîier bu kaideden on küsur meseleyi istisna ederler.
2- Şafiilere göre şekkin iki tarafının müsavi gelmesi hadesîn mevcut olup olmamasmda ve iki ihtimalden birisini tercih hususunda tesirsizdir. Onlara göre şek yakînın zıddıdır. Bu tarif Usûl-ü Fikh ulemâsının Istılahına uymazsada lügat ulemâsının ıstılahına muvafıktır. Böyle müsavi şekilde tereddüt eden yani abdestli olduğunu ne kadar tahmin ederse abdessiz olduğunuda o derece tahmin eden kimseye ihtiyaten abdest almak müstahab olur.
3- Hâ11âbi «Bu hadiste içtiği görülmeyen yahut içtiğine şahit bulunmayan bir kimseye itiraf etmese bile üzerinde içki kokusu bulunması sebebile had vurulur, diyenlere delil vardır.» demişsede Aynî bunun söz götürdüğünü söyleyerek. «Şer'i hadler şüphe ile sakıt olur. Burada şüphe vardır» diyor.
4- Hadis-i Şerif Vuk'u bulan hâdiselerin ulemâya sorulmasının ve onların da cevap vermesinin meşru olduğuna delildir.
5- İlim hususunda utanmak yoktur. Zira Peygamber (Satlallakü Aleyhi ve Seîlem) ashabına herşeyi Ta'lim buyurmuştur.
6- Haber-i vâhid makbuldür.
7- Bir hâlde bulunan kimse o halin hilafı vuku bulmadıkça başka hâle intikal edemez.
8- Hadisi şerif Ashabın her hususta Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem)e müracaat ederdiklerini göstermektedir.

27- Ölü Hayvan Derilerinin Dibagatla Temizlenmesi Babı

100- (363) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe, Am-ru'n-Nâkıd ve İbni Ebû Ömer Toptan İbni Uyeyne'den rivayet ettiler, Yahya dedi ki, Bize Süfyan b. Uyeyne Zührî'den, o da Ubeydullah b. Ab-dillah'dan, o da İbni Abbas'dan naklen haber verdi. İbni Abbas şöyle demiş: Meymûne'nin azadlı bir cariyesine bir koyun tasadduk edilmiş. Koyun ölmüş. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) de onun yanından geçerek :
«Bunun derisini alsanız da tabaklayıp ondan faydalansanız ya!» buyurmuş oradakiler.
— «O Ölüdür, dediler» bunun üzerine Resul-u Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Onun ancak yenmesi haramdır.» buyurmuşlar.
Ebû Bekr ile İbni Ebî Ömer kendi rivayetlerinde Meymûne (Radiyallahû anha) dan dediler.

101- (...) Bana Ebut' Tâhir ile Harmele'de rivayet ettiler, dediler ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Ölü bir koyun buldu. Bu koyun Meymunenin azadlı bir cariyesine sadaka malından verilmişti. Bunun üzerine: Resulüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Seîlem):
— «Bunun derisinden istifade etseniz ya!» buyurdu. (Oradakiler)
— «O ölüdür» dediler. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «Onu.i ancak yenmesi haramdır.» buyurdular.

(...) Bize Hasan el-Hulvânî ile Abd b. Humeyd hep birden Ya'kup b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. Demiş ki, Bana babam Sâlih'den, o da tbni Şihab'dan bu isnadla Yunusun rivayeti gibi rivayette bulundu.

102- (...) Bize İbni Ebî Ömer ile Abdullah b. Muhammed ez Zührî[83] de rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. Dediler ki Bize Süfyân, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) atılmış bir koyun ölüsünün yanına uğradı. Bu koyun Meymunenin azadlı bir cariyesine sadaka malından verilmişti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Bunun derisini alarak tabaklasalar da ondan istifade etseler ya!» buyurdular.

103- (364) Bize Ahmet b. Osman en - Nevfeli rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dinar haber verdi. (Dedi ki) : Bana hayli zaman önce Ata haber verdi. Dedi ki Bana İbni Abbâs haber verdi. Önada Meymûne haber vermiş ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) zevcelerinden birinin bir koyunu varmış; koyun ölmüşde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Onun derisini alsanız da ondan istifade etsenizdi ya!» buyurmuşlar.

104- (365) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrahim b[84] Süleyman, Abdülmelik b. Ebî[85] Süleymandan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Meymûne'nin âzâdh bir cariyesine âid (ölü) bir koyunun yanından geçmiş de.»
«Bunun derisinden istifade efsenizdi ya!» buyurmuşlar.

105- (366) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Zeyd b. Eslem'den naklen haber verdi. Ona da Abdurrahman b. [86] Va'le haber vermiş ki Abdullah b. Abbâs şöyle demiş:
Ben Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Deri tabaklandığı vakit femiz olur.» buyururken işittim.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Anıru' - Nâkıd da rivayet ettiler. Dediler ki Bize İbni Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülaziz yani İbni Muhammed rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile İshâk b. İbrahim dahî hep birden Vekfden, o da Süfyan'dan naklen rivayet ettiler. Bunların hepsi Zeyd b. Eslem'den, o da Abdurrahman b. Va'Ie'den, o da İbni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bunun yani Yahya b. Yahya hadîsinin mislini rivayet ettiler.
pw X™r Cu \Bana İshfk b- Mansû' "e Ebû Bekr b. İshâk rivayet ettiler Ebu^Bek^Haddesenâ» Ibni Mansûr ise; «Ahberanâ» tabirir kullandılar
İbni Mansur dedi ki. Bize Amr b.[87] Rabî haber verdi dediki, bize Yahya b. Eyyüb, Yezid b. Ebî Habib'den naklen haber verdi. Ona da Ebu'l Hayır [88] rivayet etmiş demiş ki. İbni Va'Iete's Sebe'î- [89] nin üzerinde bir kürk gördüm, de ona dokundum. İbni Va'le :
«Ona neden dokunuyorsun? Ben Abdullah b. Abbâsa sordum. Dedim ki biz MağrİIbde bulunuyoruz yanımızda Berberîlerle, Mecusiler de var. Bazan onların kestikleri bir koç bize getiriliyor, ama biz onların kestiklerini ye-miyoruz. Bize içine hayvan yağı koydukları tulumları da getiriyorlar?» İbni Abbâs şu cevabı verdi.»
— Biz bu meseleyi Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e sorduk. «Deriyi tabaklayan şey, onun temİzleyiçişidir.» buyurdular.

107- (...) Bana İshak b. Mansûr ile Ebû Bekr b. İshâk da Amr b. Rabî'dan rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Yahya b. Eyyüb, Ca'fer b. Ra-bîa'dan, o da Ebu'l Hayr'dan naklen haber verdi. Ebu'l Hayr demişki, Bana İbni Va'Iete's - Sebei rivayet etti dedi ki. Ben Abdullah b. Abbas'a sordum. Ve:
— Biz Mağrib'de bulunuyoruz. (Ba'zan) bize Mecusîler içlerinde su ve hayvan yağları bulunan tulumlar getiriyorlar dedim. İbni Abbâs sadece «iç» diye cevap verdi bunun üzerine ben :
— «Bu senin düşündüğün bir reymidir?» dedim. îbni Abbas Ben Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : i :
— «Deriyi tabaklayan şey, onnu tem izley içişidir.» buyururken işittim dedi.
Bu Hadîsi Buhârî Kitabii' - Zekât «Kitabu'I - Buyu ve «Kitabuz Zebâih» da Ebû Dâvûd «Kitaâbu'I - Libas'da», Nesâî «Kitâbu'z - Zebâih» (tahric etmişlerdir..
Hadis-i Şerif burada olduğu gibi birçok tarîklerden muhtelif lâfızlarla rivayet edilmiştir. Bunların bazılarında ölen koyunun Ümmü'l Müminin Şevde Bin ti Zem'a (Radiyallahû anha) ya diğer bazılarında Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) ya, bir takımlarında da Zeynep (Radiyallahû anha) ya âit olduğu bildiriliyor. Hâdisenin ayrı ayrı geçmiş olması muhtemeldir.
Bütün bu rivayetler eceli ile ölen bir hayvan derisinin tabaklanmakla temizleneceğini bildirmektedir. Gerçi Ölü hayvanın hiçbir yerinden istifade edilemiyeceğini bildiren hadisler de vardır. Fakat o hadisler zayıftır. Bunların bazıları «Tabaklanmadan istifade edilemez» şeklinde te'vil dahî edilmişlerdir. Tabaklanmakla derinin temizleneceğini bildiren hadisler ise sahihtirler. Binâenaleyh nesih iddiasına da lüzum kalmadan onlarla amel olunur.
Babımız hadîsleri ile gerek Ashab-ı Kiramdan gerekse tabiin hazerâ-tından pek çok zevat istidlal etmiş ve ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizleneceğine kail olmuşlardır. Ezcümle İbni Mes'ud (Radiyallahû anh) ile Saîd b. El-Müseyyeb, Atâ b. Ebû Rabâh, Hasan-ı Basrî, Sa'bî ibrahim Nehâî, Salim ibni Cübeyr Katade Dalıhak, Yahye'l Ensarî Leys, Evzâi,- Süfyan'i Sevri ve Abdullah b Mübarek hazerâtı buna kail oldukları gibi Hanefi1er'le Şafiîler'in mezhebleri de budur.
Bu Hadîsler «Ölü hayvan derisi tabaklansa bile ondan istifade caiz değildir.» diyenlerle «Ölü hayvan derisinden tabaklanmadan dahi istifade edilebilir.» diyenlerin kavillerini reddetmektedir. İbni Şihâb-ı Zühri ile Leys b. Sa'd , Meşhur olan kavilerine göre ölü hayvan derisinden tabaklanmadan dahi istifade edilir demişlerdir. Maamafih aynı zevattan bunun hilafı da rivayet olunmuştur. Ma1mer b. Raşid'in rivayetine göre Zührî derinin tabaklanmasına lüzum görmez ondan ne surette olursa olsun istifade edilebileceğini söylermiş. Ebî Abdillah Mervezî «Buna Zührî'den önce hiçbir kimsenin kail olduğunu bilmiyorum, Zühri ise hadisin zahirine bakarak hüküm veriyordu. Çünkü Hadiste «Onun yalnız yenmesi haramdır, buyurulmuştur.» diyor. Tahavi (238-321) Leys
«Tabaklanmamış Ölü hayvan derilerinin satılmasında beis yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan istifade etmeğe izin vermiştir. Satmak ta bir istifadedir.» dediğini rivayet eder.
«Tabaklanmamış ölü hayvanın derisinin satılabileceğine fukahâdan Leys 'den başka hiçbiri kail olmamıştır.» demektedir. İmamı Ma1ik'den dahi îbni Şihâb'ın mezhebine benzeyen bir kavil rivayet olunmuştur. Hz. Mâlik; «Bir kimse ölmüş bir hayvan derisi satın alırda onu tabaklar ve ayakkabı yapmak için parçalarsa kurumadan onu satamaz.» demiştir ki bu söz onun mezhebine göre tabaklanmamış ölü hayvan derisinin satılabileceğini gösterir. «El-Tavdîh» nam eserde ölü hayvan derisinin tabaklanması ve temizlenmesi hususunda yedi kavil zikrediliyor. Şöyle ki:
1- Tabaklanmakla köpek ve domuz derisinden mâda bütün derilerin içi ve dışı temiz olur. Artık bu deriler yaş ve kuru bütün yiyecekler hususunda kullanılabilir. Ölen hayvanın eti yensin yenmesin derisi kullanılabilir. Ashab-ı Kiramdan Ali b. Ebî Ta1ib ile Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahû anhûma.) 'nın ve İmam Şafii 'nin mezhebleri budur.
2- Ölü hayvanın hiç bir yeri temizlenemez. Bu kavil selefi sâlihin'den bir cemâatin mezhebidir. Hz. Ömer ile Oğlu Abdullah ve Aişe (Radiyallahû anhûm) hazeratının mezhebleri bu olduğu söylenir. İmam Ahmed b. Hanbel'in Meşhur kavli bu olduğu gibi bir rivayette İmâm Malik'in mezhebi de budur.
3- Tabaklanmakla yalnız eti yenen hayvanların derileri temiz olur. Evzâi, İbni Mübarek ve Ebû Sevr 'in mezhebleri budur.
4- Domuzdan mâda bütün hayvanların derileri tabaklanmakla temiz olur. İmam Âzam Ebû Hanife 'nin mezhebleri budur.
5- Tabaklanmakla bütün hayvanların derileri temiz olursa da bu temizlik derilerin içlerine değil dışlarına aittir , İçleri temizlenmez. Deriler yalnız kuru yiyeceklerde kullanılabilir. Sıvı yiyeceklerde kullanılamaz. Derilerin tüylü taraflarında yani dışlarında namaz kılınabilir. Fakat içlerinde kılınamaz. Mâlikiyye imamlarının rivayetlerine göre İmam Mâ1ik'in meşhur olan mezhebi budur.

6- Köpek ve Domuz da dahil olduğu halde bütün hayvan derilerinin içi ve dışı tabaklanmakla temiz olur. Dâvud-u Zahirî (202 -270) iîe diğer zahiriye ulemasının mezhebleri budur. Bu kavil Hanefîler-den İmam Ebû Yusuf (113 - 182) dan da rivayet olunur.
7- Ölü hayvan derilerinden tabaklanmadan dahi istifade edilebilir. Onları kuru ve yaş bütün yiyecekler hususunda kullanmak caizdir. Züh-r î ile Şafiilerden bazılarından söz olarak rivâye-t edilen kavil budur. Nevevî bu kavle şafiilerden hiçbir kimsenin iltifat etmediğini söylüyor.
Lügat ulaması «îhâb» kelimesinin mânâsında ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre ihâb: Mutlak surette deri demektir. Diğer bazıları ise tabaklanmayan, deriye ihab denildiğini tabaklandıktan sonra ona «Edîm» ıtlak edildiğini söylemişlerdir.
Derinin ne ile tabaklanacağına gelince: Hanefîlere göre derinin bozulup kokmasını önleyen her şeyle hatta güneşte kurutmak, topraklamak ile dahi deri tabaklanmış olur. Hayvanı Şer'i usule göre kesmek dahi ayni işi görür. Bu surette kesilen hayvanın eti de temiz olur. Yalnız hayvan, eti yenrniyenlerden ise eti temiz olmakla beraber yenmez. Fakat hayvanı ehil olmayan birisi meselâ bir Mecusî keserse o hayvanın derisi kesmekle temizlenmez. Ayrıca tabaklanmak îcâb eder. .
Yine Hanefîlere göre ölü hayvanın hayat girmeyen cüzleri temizdir. Binaenaleyh kemikleri, tüyleri, gagaları, sinirleri, tırnakları, temizdir. İnsanın kemik ve killanda bu hükme dahildir. Şafiî1ere göre hayvanın derisi çürüyüp bozulmayı menedecek nar kabuğu karaz vesaire ile tabaklanırsa da güneşte kurutmak, topraklamak, kül veya tuz serpmekle esah olan kavle göre deri temizlenemez. Necis ilâçlarla temizlenip temizlenemiyeceği hususunda iki kavil vardır. Bu kavillerin esah olanına göre temizlenir. Yalnız tabaklandıktan sonra deriyi yıkamak ister. Temiz bir şeyle tabaklandıktan sonra dahi yıkamak icab edib etmeyeceği hususunda yine iki kavil vardır. Şafiî 1 ere göre deriyi mutlaka bir Fail-i muhtarın tabaklaması şart değildir. Deriyi rüzgâr tabakhaneye uçursa temiz sayılır. Tabaklanan deri şafiîîerce bilittifak temiz olursa da satılıp satılamıyacağı hususunda îmam Safi (Radiyaiîahû artha) 'den iki kavil rivayet olunur. Bunların esah olanına göre o deriyi satmak caizdir.
Ölü hayvanın üzerinde bulunan tüyleri muhtar olan kavle göre temiz değildir. Çünkü dibağatın onlara bir tesiri yoktur. Şafîîyye ulemâsı ölü hayvan derisinin tabaklanmadan önce yaş şeylerde kullanıla-mıyacağma fakat kuru şeylerde kullanılabileceğine kail olmuş fakat bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir.

28- Teyemmüm Babı

108- (367) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti, dedi ki, Mâlik'e Ab-durrahman b. [90] Kaasim'den dinlediğim, onunda babasından, onunda Aişe'den rivayet ettiği şu hadisi okudum. Âişe şöyle demiş:
— Seferlerinin birinde ResûlülIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte (yola) çıktık. Beydâ' yahut Zatü'l - Ceyş denilen yere vardığımızda gerdanlığım koptu. Onu aramak için ResûlülIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o yerde bekledi, Cemaat da onunla beraber beklediler. Halbuki su başında olmadıkları gibi yanlarında su da yoktu. Bunun üzerine halk Ebû Bekr'e gelerek: Aişe'nin yaptığını görüyormusun? Hem ResûlülIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i, hemde yanındaki insanları yollarından alıkoydu. Bunlar su başında değiller yanlarında su da yok, dediler. Derken Ebu Bekr yanıma geldi ResûlülIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başını dizime koymuş, uyumuştu. Ebu Bekir (bana) :
«Sen hem Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i, hem de yanındaki insanları yollarından alıkoydun. Bunlar su başında değiller, yanlarında su da yok!» dedi. (Hasılı) Ebu Bekr beni (adamakıllı) azarladı ve Allah'ın dilediği kadar söylendi. Eliyle de böğrüme vurmaya başladı. Kıpırdamama ancak Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selîem) Jin dizimde bulunması mâni oluyordu. Böylece Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) uyudu ve susuz olarak sabahladı. Bunun üzerine Allah Teâla teyemmüm âyetini indirdi ve Ashâb teyemmüm ettiler. Nakîblerden biri olan Üseyd b. Hudayr.
— Bu sizin ilk bereketiniz değildir, Ey Ebu Bekr hanedanı! dedi. «Aişe demiş ki:
Müteakiben üzerinde bulunduğum deveyi kaldırdık gerdanlığı da altında bulduk.

109- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe rivayet etti dedi ki, Bize Ebü Usame rivayet etti, H.
Bize Ebu Küreyb'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu Üsame ile İbni Bişr, Hişâm'dan o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti ki Aişe kızkardeşi Esma'dan emaneten bir gerdanlık .almış bu gerdanlık kaybolmuş da Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selîem) ashabından bazı zevatı onu aramaya göndermiş. Namaz vakti gelince gerdanlığı arayanlar abdestsiz olrak namaz kılmışlar ve Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Selîem) in yanına geldikleri vakit vaziyeti kendisine şikayet etmişler. Bunun üzerine teyemmüm ayeti inmiş, Üseyd b. Hudayr (Hz. Aişe'ye : (Radiyallahû anha) :
«Allah sana hayır ihsan eylesin. Vallahi senin başına birşey gelmemiştir ki Allah sana ondan bir mahlas ve Müslümanlara onda bir bereket halk etmesin.» demiş.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbüt - Teyemmüm» «Kitâbü'n Nikâh» «Fadlu Ebû Bekr» «Kitâbü't - Tefsir» ve «Kitâbü'I - Muharibin» de muhteli: râvilerden tahric ettiği gibi Ebû Dâvûd ve Nesâi'de rivayet etmişlerdir.
Beydâ' : Ebû Ubeyd el-Bekr'in beyânına göre Mekke'ye Zülhüleyfe'den daha yakın bulunan bir yerdir. Yine Ebû Ubeyd bu yerin Zülhüleyfe 'nin karşısındaki Şerif olduğunu söylemiştir. Kirmanı Beydâ' ile Zatü'l-Çeyş'in Medine ile Mekke arasında iki yer olduğunu söylemiştir. Hâdisenin Beydâ 'da damı yoksa Zatü'1-Ceyş 'demi geçtiğinde şüphe eden Aişe (Radiyallahû anha) 'dır.
Hz. Aişe 'nin kaybettiği gerdanlık hadisin ikinci rivayetinde tasrih buyurulduğu vecihle kız kardeşi Esmâ'ya ait olup oniki dirhem kıymetinde ucuz bir şeymiş. Bundan dolayı babası Ebu Bekr-i (Radiyallahû anh) Sıddık Hz. Aişe 'yi nıuâhaze etmiş hattâ böğrüne dokunmuştur. Aişe (Radiyallahû anha) 'nin hâdiseyi anlatırken babam demeyip «Ebu Bekr beni azarladı» demesi onu ecnebi menzilesinde tuttuğu içindir. Çünkü Babalık makamı Merhamet ve şefkat iktizâ eder. Ebû Bekr (Radiyallahû anh) 'in tekdiri ise buna muhaliftir.
Bahsedilen seferin hangi sefer olduğu ihtilaflıdır. İbni Abdilber (368-463) «Et - Temhîd» nâm eserinde bunun Benî Mustalik gazası olduğunu nakletmiş «El - İstizkâr» adlı eserinde de seferin bu olduğunu kati bir lisânla anlatmıştır. Ondan önce İbni Sa'd ile İbni Hibban dahi aynı şeyi söylemişlerdir. Beni Mustalik gazasına Gazve-i Müreysî' adı da verilir. Meşhur İfk kıssası bu gazada geçmiştir. Müreysi' gazası İbni Sa'd'm rivayetine göre Hicretin beşinci yılında vuku' bulmuştur. «El-îklil' sahibi Ebû Abdill ah dahi bunu tercih eder. Buharı 'nin İbni İshâk 'dan rivayetine göre ise Hicretin altıncı senesinde vaki' olmuştur. Hatta Mûsâ b. Ukbe'nin rivayetine göre Hicretin dördüncü yılındadır. İbnül-Cevzi, İbni Habib'in: «Aişe (Radiyallahû anha) 'nin gerdanlığı hicretin dördüncü yılında Zatü'r-Rika' gazasında düşmüştür. İfk hadisesi ise Beni Mustalik gazasında vuku bulmuştur.» dediğini söylerse de, bu rivayet Taberanî 'nin rivayetine muhalif düşer. Taberânî'nin rivayetine göre İik hâdisesi teyemmümün meşru1 kılınmasından öncedir. Onun rivayetinde şöyle denilmektedir.
«Aişe dedi ki:»
«Benim gerdanlığım hadisesi geçtikten ve iftiracılar sözlerini söyledikten sonra Resûlüllah (Saliallahü. Aleyhi ve Selîem) ile birlikte

başka bir gazaya çıktım ve yine gerdanlığım düştü de onu aramak için ordunun beklemesine sebep oldu, Fecr doğdu, ben de Allah'ın dilediği kadar Ebû Bekr'den tekdir yedim. Bana;
«Kızcağızım her seferde âlemin başına belâ ve çile kesilirsin insanların yanında su yok dedi,
«Bunun üzerine Allah teyemmüm hakkındaki ruhsatını indirdi, Ebû Bekr'de bana; Senin ne mübarek olduğunu ben anlayamamışım, dedi.»
Bu hadisin isnadı güzeldir ,bazıları Taberânî 'nin bu rivayetine bakarak vak'anın ayrı ayrı seferlerde geçtiğini iddia etmişlerdir. Hattâ Muhammed b. Habîb-i Ensârî buna cezmen kail olmuş ve «Aişe'nin gerdanlığı hem Zatûr -' Rika, hem de Benî Müstalik gazasında düşmüştür,» demiştir. Sonra gelen ulemâdan bir takımları gerdanlığın Müreysi gazasında düşmesini ihtimalden uzak görmüşler ve Müreysi denilen yerin Mekke tarafında olduğunu Vak'anın ise Hayber taraflarında geçtiğini söylemişlerdir.. Onlar bunu Hz. Aişe'nin Beyda'a yahut, Zatü1-Ceyş'e vardığımız zaman...» Sözünden almışlardır. Bu yerlerin Medine ile Hayber arasında bulunduğunu söylerler. Nitekim Nevevî de buna cezmetmiştir, fakat doğru değildir. Beyda, Zülhüleyfe'dir. Ebû Ubeyd'in beyânına göre Zatü'I-Ceyş, Medine'ye bir konak mesafede bulunan bir yerdir. Ve Medine ile Mekke arasına düşer. Humeydjî'-nin rivayetinde gerdanlığın Ebva gecesi düştüğü bildirilmektedir. Ki bu da Vak'anın Mekke ile Medine arasında cereyan ettiğini gösterir. Çünkü Ebvâ, Mekke ile Medine arasındadır. Hadisin Ali b. Müshir rivayetinde gerdanlığın düştüğü yerin ismi «Salsal» diye zikredilmektedir. Bunun Zfilhüleyfe'de bir dağ olduğunu Bekrî söylemiştir. «el-Ubâb» sahibi; « (Salsal) Medine yolu üzerinde bir yerdir. Aslen Salsal, Yemâme yakınlarında Benî Aclan kabilesine ait kızıl bir tepenin içinden kaynayan bir sudur» demiştir.
Hasılı İfk vak'ası ile bu hadiste beyan edilen gerdanlık düşürme hâdisesi ayrı ayrı iki-seferde vuk'u bulmuştur.
«Bu sizih ilk bereketiniz değildir ey Ebu Bekr hanedanı!» diyen zat ikinci Akabe begâtmda nâkib seçilen zevattan biri olan Üseyd b. Hudayr (Radiyaîlahû anh) hazretleridir. Hicretin yirminci yılında vefat etmiş, cenazesini bizzat Hz. Ömer (Radiyaîlahû anh) kıldırarak Medine'nin «el-Bakî» nammdaki kabristanına defnedilmiş tir.
Hadisin İbni Nümeyr rivayetinde «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adam gönderdi o da gerdanlığı buldu» denilmekte Mâlik 'in rivayetinde ise «Deveyi kaldırdık ve gerdanlığı bulduk»
buyurulmaktadır. Zahiren bu iki rivayet birbirine zıd gibi görünürse de El-Mühe11eb'in beyânına göre aralarında tearuz yoktur. Çünkü ihtimal gerdanlığı aramaya Üseyd b. Hüdayr hazretleri gönderilmiş fakat gittiği yerde bulamayıp döndükten sonra bulmuştur. Gönderilen zevat dönüp geldikten sonra gerdanlığı bizzat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in deveyi kaldırırken bulmuş olması da muhtemeldir. Binâenaleyh iki rivayetinde arasında tenâ'kuz yoktur. Maama-fih yukarıda da işaret ettiğimiz gibi vak'a iki defa cereyan ettiği için El-Mühelleb'in te'viline hacet dahi yoktur. Rivayetin biri vak'anın birine diğeri de ötekine aittir, demekle ortada tearuz kalmaz.
«Hanedan» diye tercüme ettiğimiz «Âl» den murad bizzat Ebû Bekr (Radiyaîlahû anh) dır. Ebu Bekr (Radiyaîlahû anh) ile birlikte ailesi efradı ve ona tabi olanlar da kastedilmiş olabilir. Bu kelime eşraf hakkında kulanılır. Gerçi Kur'an-i Kerîm'de «Âl-i Fir-avn» buyurulmuşsa da bu, ya fir'avnm tesavvuruna göre böyle zikredilmiş yahut tehekküm ve istihza içindir.
Zatü'r-Rika' ile Beni Müstalik gazalarının hangisinin evvel vuk'u bulduğu Siyer ulemâsı arasında ihtilaflıdır. İbni Ebi Şeybe 'nin Hz. Ebu Hüreyre 'den rivayet ettiği bir hadise göre Zatü'r - Rika gazası Beni Müstalik seferinden sonradır. Buharî'ye göre de Zatü'r - Rika' Ebu Muse'l-Eş'ari (Radiyaîlahû anh) Hazretlerinin gelişinden sonra vuk'u bulmuştur ki bu da o seferin Beni Müstalik gazasından sonra olduğuna delâlet eder.
Teyemmüm ayetine gelince: Bu bâbda İbnü-1 Arab.î şunları söylemiştir:
«Bu mesele müşkildir. Ben bunun derdine bir çare bulamadım. Çünkü Âişe (Radiyaîlahû anha) 'nın iki teyemmüm âyetinden hangisini kasdet-tiğini bilmiyoruz» İbni Battal (... — 444) Acaba bu ayet Sûre-i Nisa ayetimidir, yoksa Mâide süresindeki ayetimidir, diyerek tereddüdünü ifade etmiş; Kurtubi ise Sure-i Nisa'daki teyemmüm ayeti olacağını söylemiştir. Çünkü Maide Süresindeki ayete abdest ayeti derler. Sûre-i Nisa'daki ayetde ise abdest zikredilmemiştir. Vahidi «EsfcaV-ün - Nüzul» de bu hadisi Nisa Süresindeki- âyetin yanında zikretmiştir. Bu bâbda daha birçok sözler söylenmiştir.
Hadisdeki kelimesinin fi'li mazi ve emr-i hâzır olması ihtimali vardır Fi'li mazi olduğuna göre «Teyemmüm ayeti indikten sonra ashab teyemmüm ettiler» mânâsına gelir. Emir olduğuna göre Kur'an'-m nazmini beyan yahut âyeteki lâfızdan bedel olur. Yani; Allan Teâlâ «Teyemmüm edin» ayetini indirdi demek olur.
Bu hadisin şerhinde safiîlerden Nevevî (631-676) şu izahatta bulunmuştur:
«Teyemmüm lügatte kasdetmek mânâsına gelir. İmam Ebû Mansur el-Ezherî Arap lisânında teyemmüm kast mânasına gelir» demiştir.
«Teyemmüm Kitab, sünnet ve icma'i ümmetle sabittir, O Allah Teâlâ'-nın bu ümmete tahsis buyurduğu bir imtiyazdır. Ümmetin ulemâsı gerek küçük gerekse büyük abdestden dolayı teyemmümün yalnız yüzle ellere yapılacağına ittifak etmişlerdir. Yalnız nasıl yapılacağı ihtilaflıdır. Bizim mezhebimizle ekseri ulemânın mezheplerine göre elleri iki defa toprağa vurmak ve biri ile yüze diğeriyle de dirseklere kadar kollara mesh etmek lâbübdür. Ashab-ı kiramdan Ali b. Ebi Talib, Abdullah b. Ömer, Hasan-ı Basri, Şa'bi, Salim b. Abdil-lah b. Ömer, Süfyan-ı Sevri, İmam Malik, Ebû Hanife ve eshab-ı rey (Radİyallahû anhûm) hazerâtı ile diğer birçoklarının mezhebleri budur.
Ulemâdan bir cemaate göre teyemmüm için eller yalnız bir defa toprağa vurulur. Ve onunla hem yüze hem kollara mesh edilir. Ulemâdan Atâ, Mekhul, Evzâi, Ahmed b. Hanbel, İshak ve İbni Münzir ile bilumunr hadis imamları buna kaildirler. Zührî'nin «KoNar©koltuklara kadar mesh etmek vacibtir» dediği rivayet olunur. Ulemamızın ondan rivayetleri budur. İmam. Ebû Süleyman Hattâbi ise: «Dirseklerin arkasını mesh etmek lâzım gelmiyeceği hususunda ulemanın hiçbir ihtilâfı yoktur» demiştir. Ulemâmız İbni Sîrîn'in «Teyemmüm için elleri üçden daha az toprağa vurmak kâfi değildir. Eller bir defa toprağa vurularak yüze mesh edilir, ikinci vuruşla ellere, üçüncü vuruşlada kollara mesh edilir.» dediğini rivayet ederler.
Ulema küçük Abdest için teyemmüm etmenin caiz olduğuna ittifak ettikleri gibi cünüp, hayz ve nifash olanlar için dahi teyemmümün cevazına bütün şehirler uleması ile onlardan önce geçenler ittifak eylemişlerdir. Halef ve selefden bu babda muhalefet eden bulunmamıştır. Yalnız •Ömerü'bnü'l Hattab ile Abdullah b. Mes'ud (RadİyallahÛ anhûma.j'nm bu meselede muhalefetleri rivayet olunmuştur. Aynı kavil tabiinden İmamı İbrahim Nehai'ye dahi nisbet edilir. Maamafih Ömer'le İbni Mes'ud hazeratmın muhalefetten rücu' ettikleri söylenmektedir. Teyemmümün cünüp için de caiz olduğunu gösteren birçok sahih ve meşhur hadisler vardır.
Cünüp olan bir kimse teyemmümle namazını kıldıktan sonra yıkanması bilittifak vacib olur. Bu hususta muhalefet eden yalnız tabiinden Ebû Selemetü'bnu Abdirrahman 'dir. Ona göre yıkanmak lâzım gelmez, ise de bu mezheb ondan evvelki ve sonraki ulemanın icma'ı ve bu bâbdaki sahih ve meşhur hadislerle terkedilmiştir, R e-sûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) suyu bulduğu zaman cünüp kimsenin yıkanmasını emretmiştir.
Abdestsiz olan kimsenin bazı uzuvlarında nesacet bulunsa ve ondan dolayı teyemmüm etmek istese bizim mezhebimizle Cumhur-u ulemanın mezheblerine göre bu teyemmüm caiz değildir. İmam Ahmed b. Hanbel (Rahimehullah) «Pislik bedene bulaşmışsa teyemmüm caizdir. Elbisede ise caiz değildir.» demiştir. Böyle bir kimseye namazını tek-' rar kılmak icab etmediği hususunda Hanbeliyye uleması

ihtilâf etmişlerdir. İbni Münzir diyorki «Sevri, Evz.ai ve Ebu Sevr, necaset yerini toprakla silerek namazını kılar derlerdi.
Teyemmümle kılman namazın iadesine gelince: Bizim mezhebimize göre hastalık veya yara gibi birşeyden dolayı teyemmüm eden kimseye namazını iade lâzım değildir. Ama su bulamadığından dolayı teyemmüm etmiş ise bakılır. Yolculuk gibi ekseriyette su bulunmayan bir yerde ise namazı iade etmesi vacib değildir. Fakat suyun nadiren bulunmadığı bir yerde teyemmüm etmişse sahih olan mezhebe göre namazın iadesi vacib olur.
Kendileri ile teyemmüm caiz olacak şeylerin cinsi hususunda ulema ihtilâf etmişlerdir. Şafii, Ahmed b. Hanbel, İbni Münzir, Davud-u Zahirî, ve ekseri fukahaya göre teyemmüm ancak azaya yapışacak tozu bulunan temiz toprağa yapılır. Ebu Hanife ile Mâlik yer cinsinden olan herşeye hatta yıkanmış taşa bile teyemmümün caiz olduğunu söylemişlerdir. Malikiler'den bazıları daha ileriye giderek yere bitişen ağaç vesaire gibi şeylere de teyemmüm etmenin caiz olduğunu beyan etmişlerdir. Kâr üzerine teyemmüm hususunda İmam Ma1ik'in iki rivayeti vardır. Evzai ile Süfyan-ı Sevrî'ye göre gerek kar gerekse yer üzerinde bulunan herşeyle teyemmüm caizdir.
Teyemmümün hükmü : Bizim mezhebimizle ekseri ulemanın mezhebine göre teyemmüm hadesi gidermez. Yalnız namazı mubah kılar. Onunla farz namazları ve dilediği kadar nafile kılmak mubahtır. Yalnız bir teyemmümle iki farz kılınmaz. Bir kimse farz namaz kılmak için teyemmüme niyet etse onunla farz ve nafile kılabilir. Fakat yalnız nafile namaz için niyet ederse o teyemmümle nafile kılar, farz kılamaz. Bir teyemmümle birkaç cenaze namazı kümak caiz'dir. Keza bir teyemmümle bir farz namazı birkaç cenaze namazı kılabilir: Namaz vakti girmeden teyemmüm edilemez. Su bulamadığı için teyemmümle namaz kılan bir kimse namazda iken suyu görse namazı bozulmaz onu tamamlaması icab eder. Ancak üzerine iade lâzım gelenlerden ise böylesinin namazı suyu görmekle bozulur. Allahu A'lem. Nevevi'nin izahatı burada sona erdi.
Hanefilere göre suyu bulamayan veya kullanmaya kudreti olmayan kimse temiz olmak şartıyle toprak ve yer cinsinden olan kum, kireç, taş, vesaire gibi şeyler üzerine teyemmüm edebilir. Ancak İmam Ebû Yusuf toprakla kumdan başka birşey üzerine teyemmümü caiz görmemiştir. Abdestsiz, cünüp, hayz, ve nifaslı kimselerin teyemmümle namaz kılmaları caizdir. Teyemmümde niyet farzdır. Yalnız taharete yahut namaz kılmak için teyemmüme niyet etmek kâfidir. Abdestsizliği ve cü-nüplüğü gidermek için niyetlenmek şart değildir. Teyemmüm eden kimse onunla istediği kadar farz ve nafile namaz kılabilir. Abdest aldığı takdirde yetişemiyeceğini tahmin eden bir kimse cenaze ve bayram namazları için teyemmüm edebilir. Fakat cuma namazı için teyemmüm edemez. Çünkü Cumanın halefi vardır. Ona yetişemiyenler öğleyi kılarlar, vaktin daralması dahi teyemmümü mubah kılamaz. Zira namazın kazası vardır.
Abdesti bozan herşey teyemmümü de bozar. Ayrıca suyu kullanmaya kudreti olan kimsenin suyu görmeside teyemmümünü bozar. Tafsilât fıkh kitaplarmdadır.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Bazıları bu hadisle istidlal ederek susuz bir yerde kalmanın ve susuz bir yola gitmenin caiz olduğunu söylemişlerse de onların bu kavli söz götürür. Çünkü hadiste mevzuu bahis olan Ashab-ı Kirama Medine yakındı. İhtimal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ashabın yanında su olmadığını bilmezdi. Yanlarında su bulunmamasından murad abdest almaya yetecek kadar su da olabilir. İhtimâl içecekleri kadar suları varmıştır.
2- Kadın evli bile olsa icabında babasına şikâyet edilebilir. Ashabı Kiramın Aişe (Radiyallahû anha) 'yi Hz.. Ebû Bekr'e şikâyet etmeleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykuda bulun du-ğundandir. Maamafih uyanık dahi olsa hatırı kırılmasın diye onu babasına şikâyet etmiş olabilirler.
3- Bir işi sebebine nisbet etmek caizdir. Zira Ashâb-ı Kiram «Aişe'nin yaptığını görmüyormusun» diyerek orada kalmalarına sebep olduğu için susuz bırakmayı ona nisbet etmişlerdir.
4- Bir kimse mübaşeret halinde olmamak ve damadının rızası bulunmak şartıyla kocasının yanında da kızını ziyaret edebilir.
5- Bir kimse kocadaki kızını dahi te'dib ve terbiye edebilir. Müreb-bînin terbiyesi de bu hükümde dahildir.
6- Uyuyan bir kimseyi rahatsız etmemek için hareketi mucib olan bir hâl karşısında sabrederek kıpırdamamak müstahabdır. Namaz kılan Kur'an okuyan veya ilimle meşgul olan kimselere karşıda aynı şekilde hareket olunur.
7- Seferde teheccüd namazını terketmeye bu hadisle istidlal edilerek ruhsat verilebilir
8- Abdest almak için su aramak ancak vakit girdikten sonra vâcib olur. Çünkü hadîsin Amr. b. Haris rivayetinde
«Namaz vakti geldi de su aradı.» denilmiştir.
9- Hadîs-i Şerîf, abdest ayeti inmezden önce de müslümanlara abdest vâcib olduğuna delildir. Ashab-ı Kiramın susuz kaldıklarından Ebû Bekr (Radiyallahû anh) 'a şikâyetleri ve önün da Aişe (Radiyallahû anha) 'yi muâhaze etmesi bunu gösterir. İbni Abdilber (368-463} «Bütün siyer ulemâsmca mâlumdurki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz farz kılındıktan sonra abdestsiz namaz kılmamıştır. Bunu kimse inkâr edemez. Meğer ki cahil veya inatçı ola!» demiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Abdest daha önceden farz kılındığına göre sonradan abdest âyetinin indirilmesinde ne hikmet olabilir?.
Cevap : Bunun hikmeti abdestin farz kılındığı âyetle okunmuş olmaktır. Abdest ayetinin baş tarafı evvelce nazil olup müslümanlarm onunla amel etmesi sonra geri kalan kısmının nazil olması da muhtemeldir. Bu1 takdirde âyete teyemmüm ayeti denilmesi küllü zikir cüz'i murad kabilinden mecaz olur. Lâkin hadîsin Amr b. Haris rivayetinde âyetin bütünü zikredilmiştir. Yani abdest ve teyemmümü farz kılan âyet bu kıssada tam olarak indirilmiştir. Şu halde evvelce abdest yalnız sünnetle sabit olmuştu; sonra abdestle teyemmüm beraberce bu ayetle meşru kılınmışlardır. Yalnız Hz. Aişe teyemmümü zikretmiş, abdesti söylememiştir. Çünkü burada maksat teyemmümdür denilir.
10- Teyemmümde niyet farzdır, zira teyemmümün mânâsı, kasdet-mektir. Evzâi ile İmam Züfer'den mâda bütün fukahânın kavilleri budur.
11- Teyemmüm hususunda hasta, sağlam, abdestsiz ve cünüp müsavidir. Bu hususta Hicaz, Irak, Şam, Mağrib ve Maşrık'da bulunan bütün şehirler ulemâsı ittifak etmişlerdir. Yalmz Hz. Ömer'le İbni Mes'ud (Radıyallahu Anhüma) 'nın «cünüplüğü sudan başka hiçbirşey temizleyemez» dedikleri rivayet olunursa da bu babdaki hadisler sahih ve sabit oldukları için fukahadan onların kavlini tercih eden bulunmamıştır.
12- Seferde teyemmüm caizdir. Bu cihet ittifaki ise de hazarda yani evinde bulunana teyemmümün caiz olup olmayacağı ihtilaflıdır. İmâm Malik ile diğer Malikiyye ulemâsına göre teyemmüm seferde de, hazarda da caizdir. Su bulamıyan yahut hastalık, şiddetli korku ve vaktin çıkması gibi bir özürden dolayı suyu kullanamayan kimse teyemmüm eder. Ebû Ömer: «Bütün bunlar Ebû Hanife ile İmam Muhammed'in kavilleridir» demiştir. Ancak bu iddia doğru değildir. Zira vaktin çıkacağından korkmakla Ebû Hanife 'ye göre teyemmüm caiz olmaz.
İmam Şafii'ye göre evinde bulunan sağlam kimseye teyemmüm caiz değildir. Meğerki telef olmak korkusu bulunan. Bu hususda Taberi'de

Şafii ile beraberdir. Hanefîler'den İmam Ebû Yûsuf ile İmam Züfer'e göre evinde olan kimseye hastalık, korku, vaktin çıkması gibi sebeplerle teyemmüm caiz olamaz. Leys, Taberî ve İmam Şaiii'ye göre evinde su bulamayan sağlam veya hasta bir kimse vaktin çıkmasından korkarsa teyemmüm ederek namazını kılar ve sonra o namazı iade eder. Atâ b. Ebi Rebâh «Su bulunursa ne hasta teyemmüm edebilir ne de sağlam» demiştir.
13- Emniyet bulunmak şartiyle gaza ve diğer seferlere kadınlarla çıkmak caizdir. Bir adamın üç veya dört karısı bulunsa onlardan hangisini dilerse seferde onu yanma alabilir. Sefere çıkmazdan önce kur'a çektirerek kime düşerse onu götürmesi müstehabdır. İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre kura çektirmek vâcibtir.
14- Helâl mal muhteremdir. Az da olsa kıymetini bilmek ve muhafaza etmek gerekir. Çünkü Hz. Aişe'nin kaybettiği gerdanlık 14 dirhem kıymetinde ehemmiyetsiz birşeydi. Böyle iken yine de arayıp buldular.
15- Mal muhafazası vakit içinde susuz kalmaya bile sebep olsa yine caiz ve meşrudur.
16- Bir kimseden emaneten bir mal almak ve sahibinin izni bulunmak şartiyle o malla sefere gitmek caizdir.
17- Kadınların gerdanlık ve zinet takınmak suretiyle kocalarına karşı süslenmeleri caizdir;.
Maalesef bugün birçok kadınların bunun tam tersine hareket ettikleri yani kocalarına karşı süslenmeyip sokağa, çarşıya, pazara çıkarken kendilerini başkalarına beğendirmek için alabildiklerine süslendikleri ve bu uğurda birçok mahrem yerini de gösterdikleri herkesin malûmudur. Bu hale karşı caiz demek şöyle dursun sadece haram demek bile az gelir. Zira irtikâb edilen menhiyat yalnız bir cihetten değil müteaddit yollardan olduğu için tabir caizse buna katmerli haram demek îcab eder.
18- Erkek başını karısının dizine koyarak uyuyabilir.
19- Bir maslahattan dolayı meşakkate tahammül caizdir Çünkü Aişe (Radiyallahû anha) «Kıpırdanmama Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dizimde yatması mâni oluyordu» demiştir.
20- Hadis-i Şerif Hz. Aişe ile babası Ebû Bekr'i Sıddık (Radıyallahu Anhüma) 'nın faziletine ve onlardan birçok defalar bereket geldiğine delildir.
21- Hadîsin ikinci rivayetinde «Namazlarını abdestsiz olarak kıldılar» denilmesi su veya toprak bulamayan kimsenin abdestsiz namaz kılabileceğine delildir. Mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefîler'den İmam Âzam 'in kıyasına göre su ile teyemmümden birine kudret kazanmcaya kadar bekler, namaz kılmaz İmam Ebu Yusuf'a göre teşeb-büh maksadıyla namaz kılar sonra namazı iade eder. İmam Muhammed'in bu husustaki kavli muztaribtir.
Nevevî, İmam Şafii 'nin bu mesele hakkında dört kavli bulunduğunu söylüyor. Mezkûr kavillerin en sahihine göre: Abdestsiz namazı kılarak sonra iade etmek vâcibtir. İkinci kavle göre o namazı kılmak vâcib değil müstehabtır. Fakat onu kılsın kılmasın kaza etmesi vâcibtir.
Üçüncü kavle göre: Abdestsiz bir kimsenin namaz kılması haramdır. O namazın iadesi vâcibtir.
Dördüncü kavle göre: Abdestsiz kılması vacib, iadesi lâzım değildir.
Müzeni 'nin mezhebi de budur. Nevevî delil itibariyle bu kavlin en kuvvetli olduğunu söylüyor ve bu hadisle benzerleri hadisler onu teyid eder mahiyettedir. Zira böyle bir namazın iadesi lâzım geldiği Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Selletn) 'den nakl olunmamıştır. Muhtar olan kavle göre kaza yeni bir emirle vâcib olur. Halbuki bu babda bir emir sabit olmamıştır. Binâenaleyh kaza vâcib değildir» diyor.

110- (368) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve İbni Nümeyr toptan Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Ebû Bekr dediki: Bize Ebû Muâviye [91] A'meşden, o da Şakîkdan naklen rivayet etti. demiş ki; Ben Abdullah ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Ebû Musa'ya:
«Yâ Ebâ Abdirrahman [92] bir adam cünüp olşada bir ay su bulama-sa ne buyurursun.
«— Bu adam namazı ne yapacak.» dedi Abdullah:
— «Bir ay suyu bulanıasada teyemmüm edemez» cevabını verdi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ :
— «Ya Maide süresindeki şu :
(Eğer su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm [93] ediverin) âyetine ne dersin?.» dedi Abdullah:
— Eğer bu ayette bu adamlara ruhsat verilmiş olsa nerdeyse suyu soğuk buldukları zaman toprakla teyemmüme kalkışırlar.» dedi. Bu sefer Ebû Musa Abdullah'a şunu söyledi.:
— «Sen Ammar'm: Beni Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Seltem) bir hacet peşinde gönderdi. Ben cünüp oldumda su bulamadım ve toprakda hayvan yuvarlanır gibi yuvarlandım. Sonra Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Selletn) 'e gelerek bu vak'ayı kendisine anlattım. Resûlüllah (Sailailahü
Aleyhi ve Sellem) :
«Ellerinle şöyle yapman sana yeterdi.» buyurdular dediğini işittin mi? Sonra elerini bir defa yere vurarak sol eliyle sağ eline, avuçlarının dışına ve yüzüne mesh etti. Abdullah'da:
— «Ya sen Ömer'in Ammar'm sözüne kanaat getirmediğini görmedin mi?» Cevabım verdi.

111- (...) Bize Ebû Kâmil el-Cahderî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : bize Abdülvâhid[94] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş Şakik'ten rivayet etti. Şakik; Ebû Musa, Abdullah'a şöyle dedi diyerek. Hadîsi bütün kıssası ile Ebû Muaviye hadisi gibi rivayet etmiş şu kadar varki o Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Sellem):
«Şöyle yapman sana yeterdi.» buyurdu, demiş. Ve ellerini yere vurmuş. Sonra ellerini silkereJc yüzüne ve kollarına mesh etmiş.

112- (...) Bana Abdullah b. Hâşiftı el-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yani İbni Saîd el-Kâttan, Şu'be'den rivayet etti. Demiş ki [95] bana Hakem [96] Zerr'den o da Said b. Abdirrahman b. Ebzâ [97] dan, o da babasından naklen rivayet etti ki, bir adam Ömer'e gelerek:
— Ben cünüb oldum da su bulamadım, demiş. Ömer :
— Namaz kılma, cevabını vermiş. Bunun üzerine Ammar :
— Hatirlarmisın ya Emire1 - Müminin! Hani senle ben bir seriyye-deydik ve ikimizde cünüb olmuş fakat su bulamamıştık, sen namaz kıl-mamıştın ama ben toprakda yuvarlanarak namazımı kılmıştım da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sana sadece ellerini yere vurman, sonra üfürerek onlarla yüzüne ve kollarına mesh etmen yeterdi.» buyurmuştu, demiş. Bunun Üzerine Ömer:
— Allahtan kork ya Ammâr» demiş Ammâr:
— İstersen bunu hiç söylemiyeyim mukabelesinde bulunmuş. Hakem diyor ki: Bu hadîsi bana İbni Abdirrahman b. Ebza da babasından Zerr'in hadisi gibi rivayet etti. (Dedi M): Bana [98] Seleme de Zerr'den naklen Hakem'in zikrettiği bu isnadla rivayet etti. Ömer:

(Ammâr'a) :
«Üzerine aldığın mesuliyeti sana bırakıyoruz» demiş.

113- (...) Bana Ishak b. Mansûr'da rivayet etti". (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümeyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Hakem'den naklen haber verdi demiş ki: Zerr'i İbni Abdurrahman b. Ebzâ'dan naklen rivayet ederken dinledim. Şunları söyledi: Hakem dedi ki: «Ben bu hadîsi İbni Abdurrahman b. Ebzâ'dan, o da babasından naklen rivayet ederken dinledim ki: Bir adam Ömer'e gelerek:
— Ben cünüb oldum da su bulamadım; demiş, İbni Abdirrahman ha-r dişi rivayet etti ve ona şunu ziyade eyledi. Ammar :
— Ya Emîre'l Mü'min'in istersen Allah'ın üzerime farz kıldığı (İtâât) hakkın için ben bunul kimseye söylemiyeyim, demiş. Fakat «Bana Seleme Zerr'den rivayet etti.» cümlesini söylemedi.
Bu Hadisi Buhâri «Kitâbü't - Teyemmüm» ve «Kitâbü't - Taha-re»de; Ebû Dâvûd, Tirmîzi, Nesâî ve İbni Mâce «Kitabü't-Tahâre» de tahric etmişlerdir.
Hadîsin birçok muhtelif rivayetleri vardır. Kütüb-ü Sitte sahibleri onu kimi uzun kimi muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. Buhâri ile Müslîm'in rivayetleri dahi muhtasardır. Bâzı rivayetlerinde çölden bir bedevi gelerek Hz. Ömer (Radiyallahû anh)'a sual sorduğu, keza bazı rivayetlerinde teyemmüm için ellerin toprağa bir defa, diğer rivayetlerinde iki defa vurulacağı zikredilmektedir. Ebû Dâvud bu hadisin tamamını Abdurrahman b. Ebzâ (Radiyallahû anfy) dan rivayet etmiştir. O rivayetde Abdirrahman (RadiyaUahû anh) şöyle demiştir. «Ömer (RadiyaUahû anh) 'm yanındaydım. Ona bir a-dam gelerek; Biz bir yerde bir veya iki ay kalıyoruz, cünüp oluyor su bulamıyoruz, dedi. Ömer: Ben su bulmadıkça namaz kılmam diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammar ;
«Ya emire'l - Mii'ıtıinin hatırlamazmısın hani seninle ikimiz develerin basındaydık. İkimiz de cünüp olduk. Ben yerde yuvarlandım. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek bunu kendisine anlattım» da:
«Sana sadece şöyle yapman yeterdi.» buyurarak ellerini yere vurmuş sonra onları üfleyerek yüzüne ve yarıya kadar kollarına mesh etmişti, dedi. Ömer:
«Ya Ammar Allah'tan kork.» mukabelesinde bulundu. Ammar :
«Ya emire'l - Mü'minin! İstersen vallahi ben bunu ebediyyen kimseye söylemem» dedi.
Ömer: «Hayır vallahi biz senin üzerine aldığın mesuliyeti sana bırakıyoruz.» dedi.
Hz. Ömer, Ammâr (RadiyaUahû mıha)'a «Allahtan kork» ihtarım yapmakla rivayet ettiğin hadise dikkat et! Belki unutmuşsundur, ihtimal bunu başka bir hadîsle karıştırmışsmdir, demek istemiştir. Ammâv (Radiyallahû anha) dahi «İstersen bunu kimseye söylemiyeyim» diyerek şayet söylememekde bir maslahat varsa söylemiyeceğini, çünkü Emirü'l-Mü'minine itaatin kendisine borç olduğunu anlatmıştır. Hz. Ammâr (RadiyaUahû anh) âzâdhlardan ve Bedr gazasına iştirak eden As-hab-ı Kiramdandır. Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) onu Hz. Huzeyfe ile kardeş vsnmKtif

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler

1- Hz. Ömer (RadiyaUahû anh) cünüp İçin teyemmümü caiz görmemiştir. Buna delil hadisin bir rivayetinde Hz. Ammâr'a «Sen namaz kılmadın» demiş olmasıdır.
2- Bu hadîs kıyâsın sahih olduğuna delildir. Çünkü Ammar (RadiyaUahû anh) «Bana gelince ben yerde yuvarlandım» demiştir. Bu gösteriyor ki Hz Ammâr ictihad etmiş ve cünüplük halinin abdest-sizliğe benzemediği zanniyle onu gusîe kıyas eylemiştir. Anlaşılıyor ki Hz. Ammâr teyemmümün aslını biliyormuş. Bu içtihadını Peygamber (Saiiallahii Aleyhi ve Sellem) 'e haber verince Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem} teyemmümün nasıl yapılacağını ve bu bâbda cünüplük ile abdestsizliğin müsavi olduğunu kendisine tâlim buyurmuştur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde ictihâd caiz-midir?, değil midir meselesi Usûl-ü fıkıh, ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Esah kavle* göre caizdir. Bir kavle göre hiç caiz değildir. Bir kavle göre ise onun huzurunda caiz değil fakat gıyabında caizdir.
3- Bu hadis teyemmümün sıfatın beyân etmekte ve teyemmüm için ellerin bir defa toprağa vurularak yüz ve kolların mesh edileceğini bildirmektedir. Nitekim Atâ 'mn bir rivayette Şa'bî'nin ve meşhur kavline göre Evzâi 'nin mezhepleri bu olduğu gibi İmam Ahmed bin Hanbel, İshak, Taberi, ve Ebu Ömer'de buna kail olmuşlardır. Bu babda Hz. Ammar 'dan rivayet edilen en sahih hadîs budur. Ammâr (RadiyaUahû anh) m diğer rivayetleri ihtilaflıdır. Ancak bu hadis hakkında İbni Ebî Hâzim Şunları söylemiştir. «Ammâr 'in bu hadisi iki şeyden hâli değildir. Yani Ammâr bu teyemmümü ya emirle yapmıştır, yahut emirsİz. Eğer Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Selieıu) den emir almadan yaptıysa, Peygamberin bunun hilâfına teyemmüm ettiği sabit olmuştur. Emirle yaptıysa hadis men-suhtur. Hem de Nâsihi yine Ammâr hadisidir.»
Ulemâ teyemmümün nasıl yapılacağında İhtilâf etmişlerdir. Hane-fîler'Ie, Malikîler'e ve Şafiîler'e göre teyemmüm için eller iki defa temiz toprağa vurulur. Bunların birincisi ile yüze İkincisi ile dirseklere kadar kollara mesh edilir. Leys b. Sad'm mezhebi de budur. Ancak İmam Malik'e göre elleri bileklere kadar mesh etmek farz, dirseklere kadar mesh etmek farz değil İhtiyaridir. İbni E bi Leylâ ile Hasan b. Hayy'a göre dahi teyemmüm için eller iki defa toprağa vurulur. Fakat her vuruşta yüze ve dirseklerle beraber kollara mesh edilir. Hattâbi (319-388) «Benim bildiğime göre bunlardan başka ulemâdan bu söze kail olan yoktur.» demiştir. Zührî (50-124) teyemmümde kolların koltuklara kadar mesh edileceğine kail olmuştur. Ulemâdan bazıları teyemmüm için ellerin yere dört defa vurulacağını ikisiyle yüze, ikisiyle de kollara mesh edileceğini söylemişlerse de bu sözün sünnetten hiçbir delili yoktur. Bâzılarıda cünüplükten dolayı yapılan teyemmümde kolların omuzlara kadar, abdestsizlikten dolayı yapılan teyemmümde ise bileklere kadar mesh edileceğini söylemişlerdir. Bu kavil dahî zayıftır. İmam Mâlik 'ten bir rivayete göre eller üç defa toprağa vurulur, bunların ikisi farz üçüncüsü müstahabdır. İbni Sirîn 'den dahi böyle bir kavil rivayet olunur. Ona göre üçüncü defada toprağa vurularak birinci ile yüze, ikincisiyle ellere, üçÜncüsüyle de kollara mesh' edilir.
Hz. Ammâr'dan bu bâbdaki rivayetler muhtelif ve muztarip olduğu için her rivayetine kail olanlar bulunmuş; bu sebeple birçok kaviller ortaya çıkmış olduğundan Kitabullah'ın zahirine müracaat olunmuş ve abdeste kıyasen teyemmüm, için ellerin iki defa toprağa vurulacağına bunların biri ile yüze diğeri ile ellere dirseklerle beraber mesh edileceği-.ne hükmolunmuştur. Nitekim hadîsin bu şekli gösteren rivâyetleride vardır. Bunların bâzılarını Tahâvi, Taberâni, Dâre Kutni, Beyhâki, Hâkim, İbni Ebi Şeybe, Bezzâr ve diğer hadîs imamları tahric etmişlerdir. Mezkûr hadislerin bâzısı mevkuf bâzıları merfu'dur. Ancak mecmuu birbirlerini takviye ve teyid ettikleri cihetle hasen derecesinden de aşağı düşmezler. Binaenaleyh onlarla ihti-câc olunabilir.
4- Ebû Hanîfe'ye göre üzerinde toz bulunmayan taş üzerine teyemmüm caizdir. Zira ellerin tozlanması muteber olsa Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve- Seliem) ellerini üfürmezdi.
5- Teyemmümde ellerini üfürmek veya silkmek sünnet yahut müstahabtır.

114- (369) Müslim der ki: Leys b. Sa'd, Cafer b. Rabîa'dan, o da Abdurrahman b. Hürmüz'den, o da İbni Abbâs'ın azadlısı Ümeyr'den naklen rivayet etti ki, Abdurrahman Umeyr'i şöyle derken işitmiş.:
«Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) 'in zevcesi Meymûne'nin âzâdhsı Abdurrahman b. Yesâr ile ikimiz geldik ve Ebû Cehm b. Haris b. Sımmete'l - Ensârî'nin yanına girdik. Ebû Cehm şunu söyledi, Resûlül-lah (SalldUahü Aleyhi ve Seliem) Bi'r-i Cemel tarafından geldi, kendisine bir adam rast gelerek selâm verdi, ise de; Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) hemen onun selâmını almadı: (Oradaki) bir duvara varınca yüzüne ve ellerine mesh etti, sonra selâmı aldı.
Bu hadisi Buhârî «Kitabü't-Teyemmüm» de Ebû Dâvûd, ile Nesai'de «Kitabü't - Tahare» de tahric etmişlerdir.
Müs1im'in bütün rivayetlerind ebu hadis burada olduğu gibi Müs1im 'le Leys'in arası münkatı' olarak rivayet edilmiştir. Böyle hadislere muallâk denildiğini kitabın mukaddimesinde görmüştük. Müslim'in Sahih'inde ondört yahut oniki münkatı' hadis vardır.
Bu Hadisin senedindeki Abdurrahman b. Yesar hata olarak zikredilmiştir. Doğrusu Abdullah b. Yesâr 'dır. Bu-hârî, Ebû Dâvûd, Nesai ve diğer hadis imamları onu doğru olarak Abdullah b. Yesâr diye rivayet etmişlerdir. Kaadî Iyâz (476-544) «Sahih-i Müslim 'in bizim rivayet ettiğimiz Semerkandî tarîkmda bu isim Abdullah b. Yesâr şeklinde doğru olarak tesbit edilmiştir. Bunlar dört kardeştir. Abdullah, Abdurrahman, Abdülmelik ve Meymûne 'nin azadlısı Atâ' » diyor. Yine bu hadîsteki Ebû Cehm ismi hatâdır. Doğrusu Buharı ile diğer Hadis İmamlarının tesbit ettikleri ve-cihle Ebû Cuheym 'dir. Ayni ismi Müslim dahi «Esma'ül Rica'I» nâm eserinde Ebu Cüheym şeklinde tesbit etmiştir. Bu zatın ismi Abdullah 'tır. Namaz kılanın Önünden geçmenin hükmüne dâir hadîs rivayet etmiştir. Tam ismi Abdullah b. Haris b. Sım'mete'l.-Ensârî 'dir. «Hamisa» hadîsinde ismi geçen Ebû Cehm başkadır. Bi'r-i Cemel, Medine'ye yakın bir yerin ismidir.
Hadîs-i Şerif Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) 'in o defa su bulamadığı için duvardan teyemmüm ettiğine hanılolunmuştur. Çünkü su bularak onu kullanmaya kaadir olan kimseye teyemmüm caiz değildir. Bu hususta namaz vaktinin daralmasının da bir te'siri yoktur. Vakıa Şafiilerden Beğavi (214-310) bazı Şafiiyye ulemâsından naklen vakit daralınca teyemmüm ederek farz namazın kılınacağını sonra ab-dest alarak o namazın kaza edileceğini söylemişse de bu kavil Şafii1er arasında ma'ruf ve makbul değildir. Onlara göre vaktin daralması sebebiyle bayram ve cenaze namazları için bile teyemmüm edilemez. Ha-nefîler'e göre cenaze ve bayram namazları için yetişememek endişesiyle su bulunduğu halde dahi teyemmüm caiz olduğunu az yukarıda görmüştük.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- Duvara teyemmüm caizdir. Yalnız Şâfiilerle diğer birçok ulemaya göre üzerinde toz bulunması şarttır.
2- Hanefîler'den bazıları taş üzerine teyemmüm edilebileceğine bu hadisle istidlal etmişlerdir. Çünkü Medine'nin duvarları kara taştan yapılırdı.
3- Tahavî (238-321) Cenaze namazı için teyemmüm caiz olduğuna bu hadisle istidlal etmiştir. Küfe ulemâsı ile Leys ve Evzâi'nin mezhebleri de budur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fırsatı kaçırmamak için duvara teyemmüm ederek selâmı almıştır.
4- Nafile ibadetlerle Secde-i tilâvet, Secde-i Şükür ve Mushafa dokunmak gibi fazilet sayılan işler için de teyemmüm edilebilir. Bu hususta bütün ulema müttefiktirler. Şafîiler'den bazıları: «Teyemmüm ancak farz için caizdir» demişlersede bu kavil şazz ve münkerdir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Sahibinin izni olmaksızın Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) o duvardan nasıl teyemmüm etmiştir.
Cevap : Duvarın sahibsiz orta malı olması ihtimali vardır. Sahibli olsa bile Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) o zatın bu işe kızmayıp memnun kalacağını bildiği için duvarına teyemmüm etmiştir. Rizâ halinde sahibine sormadan başkasının malından istifade etmek yalnız Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) e değil bütün ümmetine ca-iz'dir; bunu evvelcede gördük.
5- Teyemmüm yüze ve ellerle kollara meshetmek suretiyle yapılır.

115- (370) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Dahhâk b Osman'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki; Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdest bozarken (yanından) bir zat geçmiş de kendilerine selâm vermiş fakat Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) onun selâmını almamış.:»
Bu hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Ez cümle Taberânînin «El-Evsât» daki rivayetinde «Adam yolda görünmez olmak üzere iken Resûlülllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini duvara vurarak kollarına meshetti sonra o adamın selâmını aldı ve :
«Senin selâmını almama bir mâni yoktu ama ben abdestsizdim.»
buyurdu. Keza Bezzâr'm sahih bir senedle haric ettiği rivayette «Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdest bozarken yanından bir adam geçti de ona selâm verdi, o da selâmı aldı, adam geçi.t» gittikten sonra Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) arkasından seslendi ve :
«Senin selâmını almama sebep, gider de ben Peygambere selâm verdim ama selâmımı almadı, dersin diye endişelenmemdir. Bir daha beni bu halele görürsen bana selâm verme, çünkü versen de selâmını almam!» buyurdu.» denilmektedir. Bu bâbda daha başka rivayetler de vardır. Bu rivayette; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine abdest alırken verilen selâmı almadığı, Abdesti bitirdikten sonra özür dileyerek Allaha'ın ismini abdestsiz olarak anmak istemediğini bildirdiği görülmektedir.
Bâzıları; bunun islâmiyetin ilk zamanlarına mahsus olduğunu, sonraları abdest alırken verilen selâmı kabul ettiğini söylerler. Tahavî Şerhinde «Selâm almamak meselesi abdest ayeti ile neshedilmiştir. Bazıları Aişe (Radiyallahû anha) 'dan rivayet edilen hadisle nesh edildiğini söylemişlerdir: Mezkûr hadiste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi-ve Sellem) 'in her zaman Allah'ı zikrederdiği beyân ediliyor» denilmektedir. Hattâ Abdullah b. Alkame 'nin babasından rivayet ettiği bir hadisde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almak istediği zaman biz kendisiyle konuşmazdık, o da bizimle konuşmazdı ona selâm verirdik, fakat o bize selâm vermezdi, bu hâl ta ruhsat âyeti (yani) :
«Ey mü'minler! Namaza kalkmak istediğiniz vakit yüzünüzü yıkayın.» kavl-i kerimi ininceye kadar böyle devam etti» denilerek nesh meselesi tasrih edilmiştir. Bâzıları neshe.gitmeyerek hadisi istihbab manâsına te'-vil etmişlerdir. Onlara göre abdestsiz selâm almak caizse de abdest bittikten sonra selâm almak müstahabdır

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- Abdest alırken selâm veren bir kimse selâm sımayı hak edemez. Bu cihet ittifâkidir.
2- Kaza-i hacet esnasında selâm vermek ve almak mekruhtur. O halde bulunan bir kimsenin zikir, teşbih, tehlil ve aksıran kimseye

teşmitte bulunması dahi aynı hükümde dahildir. Müezzinin ezanını takip ederek okuyamaz. Bütün bunlar cima halinde dahi mekruhturlar. Kendisi aksır-sa dili ile söylemiyerek içinden Allah'a hamdeder. Ancak Nevevi'nin beyanına göre buradaki kerahet, tahrim için değil kerahet-i tenzîhiy-yedir.
Kaza-i Hacet esnasında her nevi söz mekruhtur. Yalnız zaruret halinde meselâ kuyuya düşmek üzere bulunan bir âmâyı yahut yılan, akrep gibi bir insana zarar vermek üzere bulunan hayvanları gördükte'konuşmak mekruh değil bilâkis vâcibtir.
Mevzu-i bahis kerahet meselesi Şafiilerle ekseri ulemânın mezhebidir. İbni Münzir onu İbni Abbâs, Atâ, 'id-i Cüheni ve İkrime hazerâtırun kavilleri olmak üzere rivayet etmiştir. İbrahim Nehâi ile İbni Şirin'in konuşmakda
beis görmedikleri rivayet olunur.

29- Müslümanın Necis Olmıyacağına Delil Babı

(371) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yani ibni Saîd rivayet etti. Dedi ki: Bize Hunıeyd rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe de rivayet etti lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye, Humeyd-i Tavü'den, o da Ebû Rafi'den, O da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Ebû Hüreyre cünüp olarak Medine yollarından birinde Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e rastlamış ve hemen sıvışarak gitmiş, yıkanmış, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) onu araştırmış, Ebû Hüreyre geldiği zaman :
«Nerede kaldın ya Eba Hüreyre?» diye sormuş. Ebû Hüreyre :
«Ya Resulâllah bana cünüp halimde tesadüf ettin. Ben de yıkanma-dikça senin yanında oturmayı doğru bulmadım; demiş.' Bunun üzerine
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sübhânallah! Mü'm İn necis olmaz.» buyurmuşlar.
Bu Hadîsi Buhârî «Kitâbü'I - Gusl» ün bir iki yerinde tahrîc ettiği gibi Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesâi, ve İbni Mâce dahi muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadis-i Şeriftedi yani (Sıvıştı) kelimesi biri bu olmak üzere dokuz şekilde rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerin bazılarıda denilmiştir. Mezkûr kelimeler (Geriledim, Çekildim) ve (Döndüm) mânâlarına gelirler. Bâzı rivayetlerd yani (Koştum) diğerlerinde yani (Kendimi necis itikad ettim), bir rivayette yani (Şitab ettim), diğer rivayette yani (Kendimi noksan buldum), başka bir rivayette, yani (Kendimi Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yürümekten men ettim), diğer bir rivâyettede yani (Sıvıştım) denilmiştir.
«Sübhânallah» kelimesi evvelce de arz ettiğimiz gibi taaccüb ve hayret makamında kullanılır. Bu kelime mahzûf bir fi'lin mef ulüdür. «Seni tenzih için teşbih ettim yâ Rabbî!..» takdirindedir. Daha başka takdirlerde yapılmıştır. Hattâ bazıları Sübhânallah»m mânâsı: «Tâat hususunda Allah'a koşarım» demektir. Mütâlâasında bulunmuşlardır.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Mü'min necis olmaz, o cünüp de olsa abdestsizde bulunsa temizdir. Hattâ onun dirisi, ölüsü, artığı, teri, salyası ve gözyaşı dahî temizdir. Daha doğrusu bütün Ben'i Âdem temizdirler. Çünkü bu hususlar da^kâfir de mü'min gibi temiz hükmündedir. Ölü hakkında İmam Şafii 'den iki kavil vardır. Bunların esah olanına göre Ölü temizdir. İmam Buhârî'-nin «Sahİh»inde İbni Abbas (Radıyallahu Anhütna) 'dan ta'lîk suretiyle rivayet ettiği bir hadisde :
«Müslüman diri iken de, ölü iken de necis olmaz.» buyurulmuştur. Aynı hadisi Hâkim- «El-Müstedrek» inde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Hâkim bu hadisin Buharı ile Müs1im'in şartlarına uyduğunu, fakat onu kitaplarına almadıklarını söylemiştir. Mezkûr hadis müslümanm dirisinin de ölüsünün de temiz olduğu hususunda büyük bir asıl ve kaidedir. Müslümanm dirisi bilicmâ, temizdir. Hatta bir kadın çocuk düşürse, fer cin den çocuğun üzerine bulaşan ıslaklık bile temizdir. Bu hükümde kâfir de müslüman gibidir. Dâre-Kutn î 'nin rivayet ettiği Hz. Âişe hadisinde Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m bedene ve yere cünüp hükmü vermediği beyân olunmuştur. İbni Abbâs(Radıyaîlahu Anhüma) «Dört şey vardırki cünüp olmazlar. İnsan, elbise, su, ve yer» demiştir. Begavî'nİn tefsirine göre bunun mânâsı; Cünüp olan bir kimseye temas eden insan, elbise, yer cünüp olmadıkları gibi yine cünüp bir kimsenin elini daldırdığı su dahi necis olmaz demektir. İbni Münzir; «Bilumum ulemâ Cünüp olan kimsenin terinin temiz olduğuna ittifak etmişlerdir.'Bu hüküm İbni Abbâs., İbni Ömer ve Aişe (Radiyallahû anhûm) 'den de sabit olmuştur. Ebû Hanîfe ile Şafiî 'nin mezhepleri budur. Başkalarından onların kavline muhalefet eden de bilmiyorum, demiştir.
Kurtûbi, İmam Şafii'ye göre kâfirin necis sayıldığını söylemiştir. İbni Münzir «Yahudi, Hristiyan, ve Mecûsînin teri bence temizdir.» demiş. İbni Hazm ise Müşriklerin terlerinin necis olduğuna hükmetmiştir. Delili :
«Müşrikler ancak necistir.» âyet-i kerimesinin zahiri ile babımız hadîsinin mefhum-u muhalifidir. Yani ona göre hadis-i şerifde:
«Mü'min necis olmaz.» buyurulnıası, kâfir necis olur mânâsına gelir.
Bu delillerle İbni Hazm kâfirin necis-i ayn olduğuna hükmetmiştir. Fakat kendisine cevap verilmiş ve «Ayet-i Kerîmeden murad kafirlerin bedenleri değil itikad ve fiillerinin necis olmasıdır. Buna delil Teâlâ hazretlerinin Ehl-i Kitaptan kız almayı müslümanlara mubah kılmasıdır. Malumdur ki; Ehl-i kitap bir kadınla evlenen kimseye beraber yattıkları vakit onun teri bulaşır, bununla beraber ondan dolayı yıkanması emre-dilmemiştir. Şu halde diri olan bir insan ayn değildir. Zira erkeklerle kadınlar arasında hüküm itibarı ile bir fark yoktur, denilmiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Müslüman'ın dirisi de ölüsü de temiz olduğuna göre cenazesi niçin yıkanıyor.
Cevap : Hanefiyye ulemâsı cenazenin niçin yıkandığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre; cenazenin yıkanması necis olduğu için değil, hadesden dolayıdır. Çünkü ölen kimsenin mafsalları gevşediği için kendisinden hades zuhur eder. Yoksa insan ölüsü Allah tarafından bir ikram olmak üzere necis sayılmamıştır. Necis sayılmış olsa sair hayvanlar gibi yıkamakla temizlenmemesi icab ederdi. Burada sağlığında olduğu gibi ona yalnız abdest aldırmakla iktifa etmek gerekirdi. Lâkin sağlığında hades daima tekerrür ettiği, ölüm sebebi ile ise tekerrür etmediği için ölüm halindeki hades cünüplüğe benzetilmiş ve bütün azanın yıkanması îcab ettiğine hükmolunmuştur. Çünkü bu yıkama bir defaya mahsus olduğu için onda hiçbir güçlük yoktur.
Irak ulemasına göre cenaze hadesten dolayı değil ölüm sebebi ile pislendiği için yıkanır. Çünkü insanda kan vardır, bu sebeple Ölüm halinde insan pislenir ve diğer necis şeylere kıyas olunur. Cenaze necis olmasa su kuyusuna düşerek Ölen insanın oradaki suyu pislemesi ve keza cenaze üzerinde iken namaz kılan bir kimsenin namazının sahih olması icab ederdi. Halbuki insan ölmekle kuyunun suyu pis olduğu gibi üzerinde cenaze bulunan kimsenin namazı da caiz değildir.
2- Fazilet sahiplerine hürmet ve ta'zimde bulunmak, onların yanında en güzel kılık ve kıyafet, terbiye ve nezâketle oturmak müstehab-tır. Ulema, hocasının yanında, talebenin kendini çekip çevirerek temiz, pak bir hâlde oturmasını, onun yanma giderken sünnet vecihle traş olmasını, tırnak ve bıyıklarını keserek üzerinden kir ve ter kokularını gidermesini müstehab görmüşlerdir.

3- Âlîm bir zât kendisine tâbi olanlardan birinin hatâya düşeceğini anladığı zaman o meseleyi açarak doğrusunu anlatmalı ve hükmünü bildirmelidir.
4- Kendisine gusl icap eden bir kimse yıkanmayı bir parça geciktirebilir; ancak bu gecikmenin namaz vaktini geçirecek kadar fazla olmaması şarttır.
5- Namaz vaktini geçirmemek şartı ile cünüp kimse yıkanmadan bazı işlerine bakabilir.
6- Hadis-i Şerif müminlerin gönüllerini hoş etmeye, fakirlere yardıma ve Allah için tevazu göstererek onun emirlerine tabi olmaya işaret etmektedir.

116- (372) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb'de rivayet ettiler. Dediler ki BİIze Veki', Mis'ar'dan o da Vasıl'dan, o da Ebí Vail'den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet ettiki, Huzeyfe cünüp iken kendisine ResûlüIIah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) tesadüf etmiş. Huzeyfe hemen sıvışarak (Gitmiş) yıkanmış sonra gelerek:
Ben cünüptüm demiş Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) : «Müslüman necis olmaz.» buyurmuşlar.
Müslim (Rahimehullah) bu rivayeti yükarkini takviye için zikretmiş olsa gerekir. Çünkü yukarki rivayetin isnadı hakkında söz edilmiştir. Kaadı Iyaz, Ebû Abdillah Mâzerî 'nin, «Bu isnâd münkâtı'dır. Hadisi Humeyd, Bekir b. Abdillah el Müzenî'den, o da Ebû Râfi 'den, rivaye etmiştir. Onu Buhârî ile Ebû Bekir b. Ebi Şeybe'de böyle tahric etmişlerdir.» dediğini söylemektedir. Filvaki' Buhârî öyle rivayet ettiği gibi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, İbni Mâce ve diğer hadis imamlarida'aynı şekilde tahric etmişlersede Müs1im'in böyle münkâtı rivayet etmesinin metn-i hadîse hiçbir zararı yoktur. Çünkü hadîsin" metni 'Munkati1 senedli Ebû Hüreyre rivayetinde ne ise buradaki muttasıl senedli rivayetinde de odur.
Huzeyfe rivayetinin senedine bir diyecek yoktur. Râvîlerinin hepsi Kûfelidir. Yalnız Huzeyfe (Radiyallahû anh) ekseriyetle Me-dâin'de yaşamıştır.

30- Cünüplük Halinde ve Diğer Hallerde Allah Tealayı Zikir Babı

117- (373) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala ile İbrahim b. Mûsâ rivayet ettiler dediler ki; Bize İbni Ebî Zaide babasından, O da Hâli b. Seleme [99] den, o da Behiy' [100] den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Aişe: Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) (zamanının) her anında Allah'ı zikrederdi» demiş.
Bu hadis bütün hallerde Allah Tealâ'yı zikir, teşbih, tehlil, tekbîr
ve tahmîd'in caiz olduğuna delildir. Bu hususta ulemâ ittifak halindedir. Yalnız cünüp ile hayzlı kimselerin Kur'an okuyup okuyamaması hususunda ihtilâf vardır. Cumhuru ulemaya göre, cünüp ve hayzlı kimselerin Kur'an okuması haramdır, Hattâ Şâfiilere göre; bu hususda bütün âyetle yarım âyetin farkı yoktur. İkisini de okumak haramdır. Onlara göre cünüp bir kimsenin Kur'an kasdı ile (Bismillah), yahut (Elhamdülillah) demesi haramdır. Bunlarla zikri kasdeder; Yahut hiçbirşey niyet, etmezse haram değildir. Cünüp ve hayzlının kalplerinden Kur'an okumaları ve mushafa bakmaları caizdir. Yıkanmak istedikleri zaman zikir kasdiyle (Bismillah) demeleri müstahabdır.
Hanefîlere göre; kur'an kasdiyle (Bismillah) yahut (Elhamdülillah) demek mekruhtur. Fakat bunları nimete şükür yahut sena kasdiyle söylemekte kerahet yoktur.
İmam Mâlik Hayzlı kadına Kur'an okumayı tecviz 'etmiştir. Tahâvî'ye göre Cünüp ve hayzlılar yanın âyet okuyabilirler. Bu kavil İbni Semâ'a tarikiyle İmam Âzam 'dan da menkûldür. Onlara göre hayzlı bir muallime Kur'an-i Kerîm'i kesik kesik kelimeler şeklinde okutabilir. Hattâ dua ve sena niyetiyle fatihayı okumak dahî caizdir.
«Fetâvâ'i Zâhiriyye» adlı kitabda, «Hayzlı ile cünübün Tevrat, Zebur, ve incili okumamaları gerekir. Çünkü hepsi kelâmullahtır. Vitir duasını okumalarıda mekruhtur. Zira Übey b. Ka'b (Radiyallahû anh) kunut duasını Kur'an-ı Kerîm'den iki sûre saymıştır.
Büyük veya küçük abdest bozarken ve cima halinde zikrin mekruh olduğunu teyemmüm babında görmüştük. Şu halde Hadis-İ Şerif o hallerle tahsis olunmuş demektir. Yâni bu hadisten maksat o hallerden gayri Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) 'in her zaman Allah'ı zikir ettiğini anlatmaktadır. Bu hususta abdestli abdestsiz veya cünüp bulunmakla ayakta, oturur, yürür veya yatar halde bulunmak arasında hiçbir fark yoktur.

31- Abdestsizin Yemek Yemesinin Cevazı, Bunda Hiçbir Kerahet Bulunmadığı ve Abdest Almanın Hemen Vacib Olmadığı Babı

118- (374) Bize Yahya b. Yahya et - Temîmî ile Ebu'r Rabî' Ez -Zehrânî rivayet ettiler. Yahya: Bize Hammâd haber verdi dedi. Ebu'r Rabî' ise; Bize Hammâd, Amr b. Dinar'dan o da Saîd b. el - HuveyrİS'den[101] o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti, ki Peygamber (Saîlalîohü Aleyhi ve Sellem) heladan çıkmış, kendisine yemek getirmişler ve Abdest lâfı etmişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve" Sellem) :
«Ben namaz kılmak mı istiyorum ki, abdest alayım.» buyurmuşlar; dedi.

119- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Anır'dan, o da Saîd b. el-Huveyris'den naklen rivayet etti. Demiş ki:
Ben İbni Abbâs'dan dinledim. Şöyle diyordu:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idik. Heladan gelmiş de kendisine yemek getirmişlerdi. Abdest almayacak mısın, dediler. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Niçin? Namaz mı kılacağım ki, abdest alayım.» buyurdular.

120- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Müslim et - Tâifî,[102] Amr b. Dinar'dan, o da Sâib oğullarının âzâdlısı Saîd b. HuveyrİS'den naklen haber verdi ki, Saîd, Abdullah b. Abbâs'i şöyle derken işitmiş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya gitti; geldiği zaman kendisine yemek takdim ettiler ve:
— Ya Resûlüllah! Abdest almayacakmısın? dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Niçin? Namaz için mi?» buyurdular.

121- (...) Bana Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebele dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim, İbni Cüreyc'den rivayet etti. Demiş ki

Bize Saîd b. Huveyris rivayet etti. Saîd, İbni Abbâs'ı şöyle derken işitmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helada kazâ-i hacet etti de kendisine yemek getirildi. O (bundan) yedi, fakat suya falan dokunmadı.
İbni Cüreye demişki: Bana Amr b. Dînâr, Said b. HuveyrÎs'den naklen sunuda ziyade etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)':
— Sen abdest almadan, demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaz kılmak istemedim' ki, abdest alayım.» buyurmuşlar. Amr bunu Said b. HuveyrÎs'den dinlediğini söyledi.
Bu hadis-i Şerifin bütün rivayetleri abdestsiz bir kimsenin .yemek yiyebileceğini göstermektedir Ulemâ abdestsiz yemek yemek, su içmek,
Allah'ı zikretmek ve Kur'an-ı Kerim okumak gibi şeylerin caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Bıa hususta hiçbir kerahet yoktur. Bütün sahih hadisler bunların cevazına delâlet ettiği gibi icma-ı ümmet dahi mün'akid olmuştur. Abdest almak ancak namaz vakti daraldığı zaman vacib olur.
Buradaki rivayetlerin metinlerinden de anlaşılacağı vecihle mevzu-i bahis olan abdestden murad: Şer'î abdesttir. Bununla beraber Kaadî îyâz onu lûgavî abdest mânâsına almış ve elleri yıkamaktan ibaret olduğunu söylemiştir. Kaadi İyaz yemekten önce el yıkamanın müstehap veya mekruh olduğu hususunda ulemânın ihtilâf ettiğini ve îmam Mâlik'le Sevrî 'nin bunun kerahetine kail olduklarına nakletmişse de Hadîsden murad! Neveyî 'ninde beyân ettiği vecihle el yıkamak değil Şer'i abdesttir. Allah-u A'lem.

32- Helaya Girmek İsteyenin Ne Okuyacağı Babı

122- (375) Bize Yâhyâ b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd haber verdi, Yahya şunu da söyledi. Bize Hüşeym haber verdi. Bunların ikisi de Ahdulaziz b. Suheyb'den o da Enes'den naklen rivayet etmişler.
Hammâd'ıı hadîsinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) helaya gireceği vakit...» Cümlesi, Hüseyin'in hadisinde: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) kenîfe gireceği zaman...» ibareleri vardır. Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya girerken :
«Ya Rabbi, Hübs ve Habâisden sana sığınırım.» dermiş.

(...) Bize Ebû Bekr h. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb'da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail -ki İbni Uleyye'dir - AbdulazÎz'den bu isnadla rivayet etti ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Hubs ve Habâisden Allah'a sığınırım.» dediğini söyledi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l - Vudû» ile «Kitâbü'd - Deavât» da Ebû Dâvûd, Tirmîzi, Nesaî ve İbni Mâce «Kitâbü't - Tahâre» de tahric etmişlerdir.
Hattâbî (319-388)'nin beyânına'göre; huds, habisin cem'i, ha-hâis ise habîsenin cem'idir. Bu iki kelimeden murad Şeytanların erkek ve dişileridir. Yani Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya girerken erkek ve dişi şeytanlardan Allah'a sığmırmış.
Hattabî umumiyetle hadîs ulemasının bu kelimeyi «Hubs» şeklinde «ba»nm sükûnu ile telâffuz ettiklerini, fakat bunun hata olduğunu, kelimenin doğru olarak Hubus şeklinde okunacağını söylemiş ve sözlerine şunu ilâve etmiştir. Çünkü şeytanlar helalarda bulunurlar. Helalar Allah'ın zikre dilmediği yerlerdir. Bu sebeple Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şeytanlardan korunmak için evvelâ Allah'a sığmırmış. Fakat Hattabî'nin hata iddiası doğru değildir. Çünkü tahfif için sakin okumak caizdir. Kelime burada olduğu gibi başka yerlerde de hubs şeklinde bâ'nm sükûnu ile rivayet edilmiştir. Ulemâdan Ebî Ubeyd Kaasim b. Sellâm, Fârâbi ve Fârisî gibi zevat mezkûr kelimenin bu şekilde okunduğunu rivayet etmişlerdir. Meşhur- olan rivayetide budur. Yalnız bazıları kelimenin mastarının da aynı şekilde gelmesine bakarak birbirlerine karışmasınlar diye bunun hubus okumanın evlâ olacağı söylenebilir, demişlerdir. Bazıları Huhs'dan murad küfür, Habâîs'de şeytanlardır, demişlerdir. İbni Battal (-444)'a göre hubus kelimesi bilumum kötülüklere şamil bir kelimedir. «Hubs» şeklinde okunursa pislik mânâsına masdardır. Bâ-zan da isim olarak kulanılır. Habâis'den murad ona göre de şeytanlardır. Bu kelime hakkında İbnü1-A'rabî şu tafsilâtı verir «Arap lisanında» Hubs'un aslı kerih görülen şey mânâsına gelir. Bu kelime söz hakmda kullanılırsa sövmek, dinler hakkında kullanılırsa küfür, yemekler hakkında haram, içilen şeyler hakkında zararlı, mânâlarına gelir. Bazıları «Hubs» iyi ve makbul olmayan fiil yani kötülük, Habâis ise; bilcümle kötü fiiller ve çirkin huylar mânâsına gelir demişlerdir.
Kenîf, Hela ve mirhâd, aynı manâya gelen sözlerdir. Bunlardan murad bizim de hela dediğimiz ayak yoludur.

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1- Helaya girileceği zaman Resûlüllah1 (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in yaptığı gibi istiâ'zede bulunmak bütün ulemâya göre müstahabdır .Bu hususta evlerdeki helalarla ovanın farkı yoktur. Çünkü ovada Kazâ-i hacete oturmak da hela hükmündedir. Helaya girerken istiâ'zeyi unutan kimsenin helaya girdikten sonra istiaze etmesi Hz. İbni Abbâs ile diğer bir takım ulemâya göre mekruh, İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) 'nın da dahil olduğu bir cemâate göre caizdir.
2- İbni Battal bu hadisle istidlal ederek helada Allah'ın zik-redilebileceğine kail olmuştur. Maamafîh bu hususdaki rivayetler muhteliftir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bi'ri Cemel denilen yere kazâ-i hacet için giderek döndükten sonra bile teyemmüm etmeden selâm almadığını az yukarıda görmüştük. Bu sebeple ulemâ ihtilâf etmiş. Bâzıları helada Allah'ı zikretmenin mekruh olduğunu, diğer bâzıları da caiz olduğunu söylemişlerdir. İbni Abbâs (Radiyallahâ anh) Atâ', Mücâhid ve Şa'bi kerahete kail olanlardır. îkrime dille değil, kalple zikrin caiz olduğunu söylemiştir. Hz. Abdulah b. Amr'in helada Allah'ı zikreddiği, îbni Vehb'den rivayet olunmuştur. Azramî diyorki Şâ'bî 'ye; «Ben helada aksırırsam Allah'a hamd edeyim mi? diye sordum: «Hayır, oradan çıkmadıkça hamdetme!» dedi. Müteakiben Nehâî'ye giderek bu meseleyi sordum o «Allah'a hamdet!» dedi. Ona Şa'bî'nin sözünü naklettim, Nehaî; «Hamd yukarı çıkar aşağı inmez» dedi. îbni Şîrîn ile İmam Mâ1ik'in kavlide budur.
Buharı 'nin Atâ'dan rivayet ettiği bir habere göre üzerinde ismullah yazılı yüzükle helaya girmekde beis yoktur. Hasan- Basrı ile Said b. el-Müseyyeb'in nıezhebleri de bu olduğu rivayet edilir. Ulemâdan bâzıları üzerinde ismullah yazılı yüzük vesaire ile helaya girmeyi doğru bulmamışlardır. Buhârî,; «Bunun haram olmaması sahihtir» diyerek kerahet-i tenzîhiye ile mekruh olduğuna işaret etmiştir.
Bi'r-i Cemel hadisini ulemâ ihtiyata ve fazilete hamletmişlerdir. Çünkü abdestsiz selâm almamak şart değildir. Taberî (224-310) «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdestsiz selâm almaması müslümanlarm birbirlerine abdestsiz selâm vermemelerini ta'lim ve te'dib içindir» demiştir.
3- Helaya girerken yapılacak istiâze gibi sözlerle olur.
4- Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) 'in istiaze etmesi Allah'a kulluğunu ifade ve ümmete bunu talim içindir. Yoksa Fahri Kâinat efendimiz bütün ins-ü cinnin şerlerinden mahfuz idiler. Hattâ cinlerden birini mescidin direğine bağlamıştı. Bu onun cinlerede hakim ve

mutasarruf olduğuna delildir.
5- İstiâzeden Önce Bismillah demek müstehabdır. Mamer'inin rivayet ettiği bir hadisde besmele tasrîh olunmuştur.

33- Oturarak Uyumanın Abdesti Bozmayacağına Delil Babı

123- (376) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ismail h. Uleyye rivayet ettu H. Bize Şeyban b. Ferrûh dahî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abdülvaris rivayet etti, bunların ikisi de Abdülaziz'den, o da Enes'den, naklen rivayet etmişler. Enes şöyle demiş:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birisine yavaşça birşey söylerken namaza ikâmet getirildi. (Abdülvaris'in hadisinde: Nebiyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birisiyle gizlice konuşurken denilmiştir) fakat cemaat uyuyuncaya kadar kendisi namaza kalkmadı.

124- (...) Bize Ubeydullah b. Mûâz el-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Abdüllaziz b Süheyb'den, o da Enes b. Mâlik'den işitmiş olmak üzere rivayet etti. Enes şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamla gizlice konuşurken namaz için ikâmet getirildi. Fakat kendileri ashabı uyuyuncaya kadar gizli konuşmaya devam ettiler, sonra gelerek onlara namaz kıldırdılar.

125- (...) Bana Yahya b. Habîb el-Hârisi dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Halid —ki îbnil Haristir— rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be Kâtade'den, naklen rivayet etti. Demiş ki: Enes'i şöyle derken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemjm. ashabı uyurlar sonra abdest almadan namaz kılarlardı.
Şu'be demiş ki:
Katâde'ye «Sen bunu Enes'den mi işittin?» dedim:
Evet İyvallah!» cevabını verdi.

126- (...) Bana Ahmed b. Saîd b. Sahr ed - Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad, Sâbit'den, da Enes'den naklen rivayet etti ki şöyle demiş: Yatsı namazına ikâmet getirildi. Bu sırada bir zât; benim bir hacetim var, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla gizlice görüşmeye gitti. Tâki cemaat yahut cemaatten bâzıları uyudular; sonra namazı kıldılar.
Bu hadîsi Müslim «Namaz» bahsinde de tahric ettiği gibi Buhârî «Ezan» bahsinde. Ebu Davud 'da namaz bahsinde tahric etmişlerdir. Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Ashab-ı Kiram yatsı namazını kılmak üzere toplanmışlar, namaz için ikâmet getirilmiş. Tam bu sırada bir kavmin büyüğü olduğu söylenen bir adam gelerek Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüşmek istemiş, o da mescidin bir köşesine çekilerek kendisi ile gizlice uzun uzun görüşmüş ve onu İslama yatıştırmaya çalışmış. Aynî diyorki; «Gelen bu zatm bir melek olması En es (Radiyallahû anh) 'in onu insan suretinde görmesi ihtimalden uzak değildir.
Hadis muhtelif rivayetleri ile uykunun abdest boznuyacağma delâlet etmektedir. Yine Enes (Radiyallahû anh) 'dan bir rivâyetde; «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı yatsıyı beklerken uyurlar hatta başları göğüslerine düşerdi; sonra namazı kılarlar, abdest almazlardı» denilmektedir.
Hadîsin bir rivayetinde Katâde «Enes rivayet ederken işittim» dediği halde Şu'be' nin ona; «Sen bunu Enes'den mi işittin» diye sorması, işitip işitmediğini iyice tesbit etmek içindir. Çünkü Katâde (Rahimehullah) Müdellislerdendir. Şu'be ise tedlîsi son derece hor görenlerdendir. Hattâ «Zina etmek tedlis yapmaktan ehvendir» dediği rivayet olunur. Evvelcede arzettiğimiz gibi müdellisin «an» edatı ile «filândan» diyerek rivayet ettiği hadisle ihticac olunmaz. Filândan işittim derse ancak o zaman hadisi makbul olur. Bu sebepten Şu'be (Rahimehullah) Katâde 'nin hadîsi işitip işitmediğini iyice tesbit etmek istemiştir. Her halde Katâde dahi onun bu fikrini anlamış olacakki hadîsi Enes 'den işittiğini Allah'a yemin ederek söylemiştir.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır

1- Bir cemâat huzurunda iki kişinin gizlice konuşmaları caizdir. Ancak bir yerde bir kişiyi yalnız bırakıp da iki kimsenin gizli konuşmaları yasak edilmiştir.
2- Zaruret îcâbı olarak namazla ikametin arasını ayırmak caizdir. Gerçi Ulemâdan İbrahim Nehâi, ile Zührî ve Hançfî-ler ezanla ikâmet arasında konuşmayı kerih görmüş; İmam Mâlik'-in dahî İkametle namaz arası uzarsa ikametin iadesi müstahabdır. dediği rivayet olunmuştur. Fakat Hanefîler'in konuşmayı kerîh görmesi zaruret olmadığına göredir. Hattâ onlarca zaruret yokken konuşmak haramdır. Zaruret bulunduğu zaman konuşmak onlara göre de mekruh değildir.
3- Namaz vaktin evvelinden biraz sonraya geciktirilebilir.
4- Birçok meseleler bir araya gelince evvelâ en mühim olanın çaresine bakılır.
5- Oturarak uyumak abdesti bozmaz. Babımız hadisinde asıl maksat budur. Ulemâ uykunun hades olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre uyku bizzat hades yani abdesti bozan şeylerden bindir. Diğerleri uykunun bizzat hades olmadığına onun yalnız bir mazınne-i hades yâni abdestin bozulduğu zannını veren bir hâl olduğuna kaildirler. Bir şeyin künhünü anlamak mümkün olmazsa sebebine o şeyin hükmü verilir. Meselâ seferde dört rekâtlı namazların ikiye indirilmesi meşak-katdan dolayıdır. Fakat meşakkati yüzde yüz tahdid mümkün olmadığı için ona sebeb olan yolculuk meşakkat yerine geçirilmiş ve şer'an muteber olan bir mesafeye gidilirse namazlar ikişer rekât'kılınır, denilmiştir. Burada da öyledir. Haddi zatında uyku abdesti bozmamakla beraber, uyku halinde bulunan bir insan abdestinin bozulup bozulmadığını kontrol imkânına sahip olmadığı için uyku hades yerine geçirilmiş ve onunla abdestin bozulduğuna hükmedilmiştir.
Uyku hakkında ulemâdan dokuz kavil rivayet edilmiştir.:
a) Uyku hiçbir surette abdesti bozmaz. Bu kavil Ebû Mûse1, Eş'arî (Radiyalîahû anh) ile Saîd b. El-Müseyyeb, Ebû Miclez, Humeyd b AbdİrrahmaN, e1-A'rac ve Evzâi 'nin mezhebi eridir Hattâ İbni Hazm 'in beyânına göre Ashab-ı kiramdan bir cemaatle îbni Ömer (Radiyalîahû anh) Mekhûl ve Ubeydetü's-Selmanî dahi buna kaümişler.
b) Uyku herhalde abdesti bozar. Hasan-ı Basrî, Müzeni, Ebû Ab dillâh Kaasim b. SeZlâm ve î s-hâk b. Râhuye buna kaildirler. îbni Münzir: Bu kavil garip olarak İmam. Şafiî 'dende rivayet edilmiştir. Ben de buna kailim demiş; aynı kavlin mânâ itibarı ile İbni Abbâs, Enes ve Ebû Hüreyre (Radiyalîahû anhûm) hazerâtından rivayet o-lunduğunu söylemiştir.
İbni Hazm'e göre haddizatında uyku hadestir ve az olsun,

çok olsun abdesti bozar. Bu hususta oturarak uyumakla, ayakta uyumanın ve keza namaz içinde yahut namaz dışında rükû ve sücûd halinde veya dayanarak yahut uzanarak uyumanın bir farkı olmadığı gibi yanmda-kilerin, uyuyan kimsenin abdesti bozulmadığını yakînen bilip bilmemelerinin de bir tesiri yoktur.

c) Çok uyku abdesti bozarsada az uyku hiçbir hâlde abdesti bozmaz. İbni Münzir bu kavlin Zührî, Rabîa , Evzâi, İmam Mâlik bir rivayetde İmam Ahmed b. Hanbe1'in mezhebi olduğunu söylüyor. Bâzıları akla galebe çalacak kadar derin olursa uykunun abdesti bozacağına kail olmuştur.

d) Uyku rükû, sücûd, kıyam ve kuûd gibi bir namaz hey'etinde olursa abdesti bozmaz bu hal namazın içinde olsun, dışında olsun hükmen müsavidir. Fakat birşeye dayanarak veya sırtüstü yatarak uyuyan kimsenin abdesti bozulur. Ebû Hanîfe ile Dâvûd-u Zâhi-r î 'nin mezhebleri budur. Garîb bir kavil olarak imam Şafiî 'den de rivayet olunur. Hammad b. Ebî Süleyman ile Süf-yan-ı Sevrî dahi buna kail olmuşlardır.

e) Uyku yalnız rükû hâlinde olursa abdesti bozar İbni Tîn bunu İmâm Ahmedb. Hanbel'in bir kavli olmak üzere rivayet etmiştir.

f) Yalnız secde hâlinde uyku abdesti bozar. Bu kavil de İmam Ahmed'den rivayet olunmuştur.

g) Namazda secde halinde uyuyanın abdesti bozulmaz. Fakat namaz dışında secde halinde uyuyanın abdesti bozulur. Namazda kasten uyuyanın abdesti dahî bozulur. Bu kavil İbni Mübarek 'indir.

h) Namazda uyumak abdesti bozmaz, namaz dışında uyumak bozar. Bu kavil İmam Şafii 'den rivayet olunur.

i) Oturarak ve Mak'admı yere yerleştirerek uyuyan bir kimsenin abdesti bozulmaz. Bu hususda az veya çok uyumakla namaz içinde veya dışında bulunmak müsavidir. İmam Safi (Rahimehullah) 'm mezhebi budur.

Ebû Bekr İbni'l- Arabi «Ulemâmız uykuya dair birbirine muarız olarak rivayet edilen hadislerden çıkarılan uyku meselelerini tetkik etmiş ve bunların onbir hale inhisar ettiğini görmüşlerdir ki, bunlar uyku, yürüme, ayakta durma, dayanma, rükû, bağdaş kurarak oturma, dizlerini dikerek ve ellerini önden bağlıyarak oturma, yaslanma, hayvan üzerinde bulunma, secde, yatma ve bir yerde karar kılıp oturma şekillerinden birine mahsustur.» demiştir.

Fakat bütün bunlar yalnız ümmet hakkındadır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin uykusu onun hasâisinden olmak üzere hiçbir surette abdestini bozmaz.

Nevevî diyor ki: Delilik, baygınlık, içki veya ilâçtan mütevellid -sarhoşluktan dolayı aklın zail olması bilittifak abdesti bozar. Bu hususta azlığın ve çokluğun vesâirenin de bir farkı yoktur. Uyuklamak abdesti bozmaz. Sünnet budur. Uyumanın alâmeti akla galebe çalması göz ve diğer hassaların muattal kalmasıdır. Uyuklamak ise akla galebe çalmaz. Onda hasselerde muattal kalmaz. Yalnız gevşerler. Bir kimse uyudumu, uyukladımı şüphe etse abdest alması vacip değil müstehab olur. Uyuduğunu yüzde yüz bilsede mak'adımn yere döşenip döşenmediğinde şüphe etse abdesti bozulmaz, yalnız onu tazelemesi müstahâb olur. Oturarak uyuşa da. Sonra mak'adı yahut mak'adınm bir tarafı yerden ayrılsa bakılır; eğer bu iş uyanmadan olmuşsa abdesti bozulur. Çünkü makadı yere yerleşmediği halde bir müddet uyumuştur. Uyandıktan sonra yahut uyanırken makadı yerden ayrılır yahut ne zaman ayrıldığında şüphe ederse abdesti bozulmaz. Makadmı yere döşeyerek kendisi de duvar gibi bir şeye dayanarak uyursa abdesti bozulmaz. Bu hususda dayandığı şey alındığı takdirde kendisi yere düşecek derecede uyusun uyumasın fark yoktur.

Dizlerini dikerek ve ellerini önden sararak oturan ve bu halde uyuyan hakkında Şafiiler'den üç kavil nakledilir. Bir kavle göre bağdaş kurup oturan gibi bunun da abdesti bozulmaz. İkinci kavle göre yatarak u-yuyan gibi bunun da abdesti bozulur. Üçüncü kavle göre makadı yere yerleşmeyecek derecede zayıfsa abdesti bozulur. Şişmansa abdesti bozulmaz.

Hanefîlere görede uyuklamadan abdest bozulmaz.

6- Hanefîlere göre ikametle namazın arası yemek ve çok konuşmak gibi amel-i Kesîr sayılan bir şeyle ayrılırsa ikamet yeniden getirilir. Az bir amelle ayrılırsa ikamet tekrar edilmez. Çünkü onun tekrarı meşru olmamıştır. Mâlikîlerden Übbî'de ve Namaz gecikirse ikamet tekrarlanır.» diyor.

---

[1] Ebu'l Velid Abdullah b. Şeddad b. Hâd: Kûfe'lidir. 81 tarihinde nehirde boğularak vefat etmiştir.
[2] Küreyb b, Ebî Müslim: İbni Abbas radiyallahu anhümanın azadlısıdır. Sahi-hayn râvîlerindendir. Vefat tarihi 98 dir.
[3] Zeynep biati Ümmi Seleme (Radiyallahû anha): Asıl ismi Bİrre olup Resulul-lah (S.A.V.) kendisine Zeynep ismi vermiştir. Resulüllah (S.A.V.) den hadis rivayet etmiştir. Hadisleri Buhâri ve Müslim'dedir.
[4] Ümmiil Mİİ'mİnin Ümmü Seleme (Radiyallahu anha): îsmi Hİnd binti Ümey-ye'dir. Hz. Zeyneb'in annesidir.
[5] Anra binfi Abdjrrahnıan b. Es'ad: Sahihayn râvîlerindendu. 103 tarihinde 77 yaşında vefat etmiştir.
[6] Muhammed b. Ahdirrahman b. Nevfel: Medine'lidir. Urvetü'bnü Zübeyr'in yetimidir. 119 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir. Sahihayn râvîlerindendir.
[7] Sabit b. Ebcyd el-Ensari: Müslim'in râvîlerindendir.
[8] Kaasim z. Muhammed b. Ebi Bekr: Sahihayn râvîlerindendir. 102 tarihinde 73 yaşinda vefat etmiştir
[9] Ebu Süleyman Davud b. Abdirrahman el-Mekki: Sahihayn râvîlerindendir
[10] Sûre-i Bakara, âyet: 222.
[11] Ebû Yala Miinzir b. Ya'lâ cs-Sevrî: Kûfe'lidir. Sahihayn, râvîlerindendir
[12] Ebu'l-Kaasîm Muhammed b. AH- b. Ebî Tâlib : Hz. Ömer zamanında doğmuş, 80, 81 veya 114 tarihinde Medine'de vefat ederek «eI-Baki'»a defnedilmiştir.
[13] Ebu'l-Esved Abdullah b. Ebİ Kays: Azadlılardandır. Müslim'in râvîlerindendir.
[14] Ali b. Davud.
[15] Ebu Müslim Hasan b. Atamed b. Ebi Şuayb: Halife Ömer b. Abdilaziz'in azad-r. Müslim'in râvîierindendir.
[16] Ebu Abdirrahman Miskin b. Bekeyr el-Hazzâl el-Cezerî: Sahihayn râvîlerindendir.
[17] Hişâm b. Zeyd el-Ensarî: Hz. Enes b. Mâlik'in torunudur.
[18] Hz. Enes b. MaHk'in annesidir. tsmi ihtilaflıdır. Sehle diyenler olduğu gibi Muleyke ve daha başka olduğunu söyleyenler de vardır. Meşhur bir sahabİyyedir.
[19] Ebu'l Abbas b. Velid b. Nasr: Sahihayn râvîlerindendir
[20] Salih b. Ömer el-Vâsîfi: Hulvan'da yaşamıştır. Müslim'in râvîlerinden olup bir hadis rivayet etmiştir.
[21] Ebu İshak İbrahim fa. Musa er-Râzî: Sağır lâkabı ile mâruftur. Sahihayn râ-vîlcrindendir. 220 tarihinden sonra vefat etmiştir
[22] Bu ismin hata olduğu söylenir, doğrusu Abdullah b. Musâfi'dir: Müslim'in râ-vîlerinden olup bir hadis rivayet etmiştir.
[23] Ebu Tevbe Rabi' b. NâfÎ el-Halebı: TarSUSta yaşamıştır. Sahihayn râvîlerindendir
[24] Ebı Esma1 er-Rahabî Anır b. Mersed : şam'lıdır Müslim'in ravilerindendir
[25] Salim b. Ebi'I Ca'd Rafi' el-Eşcaî: Kûfe'ii azadlılardandır. 89 tarihinde vefat etmiştir.
[26] İçerisine süt sağılan kaptır.
[27] Ebu Bekr Abdullah b. Hafs b. Ömer: Müslim'in râvîlerindendir.
[28] Yezîd b. Ebi Habîb.
[29] Ebu Abdirrahman Eflâh b. Humeyd b. Nâfi' el-Ensâri: Azadhlardandır. Sa-hihayn râvîlerindendir.
[30] Muaze binU Abdillâh el-Adeviyye: Basra'lidır. Sahihayn râvîlerindendir.
[31] Ebu Reybâne Abdullah b. Matar yahud Ziyâd bin Malar: Basrali azadlılar-dandır. Müslim'in râvîlerindendir.
[32] Sefine Ebu Abdirrabmsn Mihran b. Ferrâh: Resûlüllâh (S.A.V.) in veya Üm-mü Seleme (R.A.)'nm âzadhsıdır. İsmi ihtilaflıdır. Sefine onun lâkabıdır. Bİr gazada çok yük taşıdığı İçin Resûl-ü

Ekrem (S.A.V.) kendisine: «Sen sefinesin (gemisin)» demiş bir daha bu lâkabla anılır olmuştur.
[33] Süleyman 4». Surad el-Huzâi (R.A.): Kûfeli meşhur bir Sahabi-i Celildir. 65 tarihinde Eteezire'de Vali iken şehid edilmiştir
[34] Cübeyr b. Mut'im b. Adiy (R.A.): Ashab-i Kirâm'dan olup Hz. Muaviye'nin hilâfeti zamanında Medine'de vefat etmiştir
[35] Ebu Muhammed Abdülvehhab b. Abdilraecİd Es-Sekafi: Basra'lıdır. Sahiheyn râvîlerindendir. 110 tarihinde doğmuş 194 de vefat etmiştir.
[36] Hasan bin Muhammed ibnil Hanefiye: Hz. Ali'nin torudunur, Ömer b. Ab-dilaziz zamanında vefat etmiştir.
[37] Ebu Musa Eyyüb b. Musa b. Amr: Mekke'İidir. Sahihayn râvîlerİndendir
[38] Ebu Rafi' Abdullah b. Râfi: Medine'Iidir. Hz. Ümmii Seleme'nin azadlısıdır. Müslim'in râvîlerindendir.
[39] Ebu Abdiliâh Ubeyd b. Unıeyr b. Kalâde: Mekke'lilerin kadısıydı. Sahihayn râvîlerindendir
[40] Bazı nüshalarda bunun îbni Ömer (R.A.) olduğu zikredilmiştir.
[41] Mansur b. Safiyye: Sahihayn râvîlerindendİr. Babasının adı Abdurrahman1-dır. Ancak annesinin adıyla meşhurdur
[42] Safiyye bînti Şeybete'l-Kureşiyye: Müsafi'nin kız kardeşidir. Sahihayn râvî-lerindendir
[43] İbrahim b. Muhacir el-Beceli, Müslim'in râvîlerindendir. Kûfe'lidir.
[44] Musa b, Kureyş b. Nafi'et-Tcmimi: Müslim'in râvîlerindendir.
[45] Ebu Yakup İshâk b. Bekr b. Mudar: Azadlılardandır. Mısırlılardan sayılır, Müslim'in râvîlerindondir.
[46] Saflığında cennetle müjdelenen on sahabeden biri ve Resûlüllah (S.A.V.) in bacanağıdır. Bedr gızilerindendir. 33 tarihinde irtihal etmiştir.
[47] EbıTl-Ezher Yezid b. Ebî Yezîd ed-Dabiii: Azatlılardandır, Basralılardan sayılır, Mekke'nin arazisini bir defa hac mevsiminden evvel, bir de hac mevsiminde ölçmüş; ikinci Ölçümde mesahanın daha geniş olduğu görülmüş. Bundan hac mevsiminde bir mucize olarak Mekke arazisinin genişlediği anlaşılmıştır. 130 tarihinde Basra'da vefat etmiştir. Kendisine neden Risk denildiği ihtilaflıdır. FârİsÎde risk : Taksimci, gayretli, uzun sakallı ve akreb manâlarına gelir. Filhakika bu zat hem taksimci, hem de uzun sakallı idi.
[48] Ümmü Hâni Fâhite binti Ebi Talib: Hz. Ali'nin kız kardeşidir. Fetih yılında Müslüman olmuştur.
[49] Ebu Miirre Yezîd: Ümmü Hani'nin azadlısi olup, ondan hadîs rivayet etmiş-lir. Sahihayn râvîlerindendir.
[50] Said b. Ebî Hind: Medine'lİ Selemetü'bnü Cündep (R.A.)'ın azadlısıdır. Sahihayn râvîlerindendir.
[51] Muse'l-Kaari: Müslim'in râvîlerinden olup, abdest hakkında Zâide'den hadis rivayet etmiştir.
[52] Ebu Osmam Dahhâk b, Osman El-Kureşi : Medine'liciir. Hakîm b. Hizam'ın kardeşi oğludur. Müslim'in râvîlerindendir.
[53] Ebu Cafer Abdurrahman b. Ebî Saîd'i-Hudri (?-112): Mcdine'lidir. Müslim'in râvîlerindendir
[54] İbni Ebi Füdeyk Ebu İsmail Muhammed b. İsmail: Azadlılardantlir. Sahîhayn râvîierindendir. 200 veya 201 tarihlerinde vefat etmiştir
[55] Süheylî, Kabe'nin beş defa -bina edildiğini söyler. İlk defa Hz. Âdem'in hayatında Şit (A.S.) tarafından; ikinci defa İbrahim (A.S.); üçüncü defa Islâmiyetten önce Kureyş tarafından; dördüncü defa İbni Ziibeyr zamanında Kabe yanarak İbni Zübeyr tarafından; beşinci defada Abdülmclik tarafından bina edilmiştir. Da!ıa sonra Ebu Ca'fer-el Mansûr'da Kabe'yi yıkarak yeniden yapmak istemişse de bu iş oyuncak olur ve Kabe'nin heybeti kalmaz endişesi ile İmam Malik (R.A.)'e kendisine mani olmuştur.
[56] Ebu Osman Saîd b. Yahya b. Saîd el-Emevî: Bağdat'lıdır. Sahihayn râvîlerindendir.
[57] Ebu Ümâmete'bnü Sehl: Es'ad b. Sehl b. Huneyf (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'e yetişmiş, fakat ondan hadîs rivayet edememiştir. Sahihayn râvîlerindendir. Vefat tarihi 100 dür.
[58] Muhammed b. Abdillah b. Ebi Yakup : Basra'lidır. Sahihayn râvîlerindendir.
[59] Hasan b. Sa'd: Hasan b. Ali'nin azadlisıdır, Kûfe'Iidir, Müsl'm'İn râvîlerindendir
[60] Ebu Abdillah Şerik b. Abdillah b. Ebi Nemr el-Kurcşi : Sahihayn râvîlerin-dendir.
[61] Ebu'l Alâ Yezid b. Abdillâh b. Şihhir el-Âmiri: Sahihayn râvîlerindendir.
[62] Ebu'l-Abbas Vehb b. Cerir b. Hâzim (? - 206) : Basra'lıdır. Sahihayn râvîle-rindendir. 588
[63] Muhammed b. Abdillah b. el-Müsenna el-Ensari (118-215): Medine kadısıdır. Sahihayn râvîlerindendir
[64] Ebu Nasr Humeyd b. Hilâl el-Hilâlî: Basra'hdır. Sahihayn râvîlerindendir.
[65] Ünımii Küisiim binti Ebî Bekr: Müslim'in râvîierindendir. Hz. Âi^e'den hadîs rivinet etmiştir.
[66] Abdülmelik b. Ebi Bekr; Mecline'lidİr. Sahihayn râvîlerindendİr. Hişam b. Ab-dilmelik zamanında vefat etmiştir.
[67] Haricetü'bnü Zeyd b. Sail el-Ensârî: Medine'üdir, Sahihayn râvîlerindendİr.
[68] Abdullah b. ibrahim b. Kaarız ez-Zührî: Medine'lidır. Müslim'in râvîlerindendir.
[69] Ebu Osman Sa'id b. Halİd b. Amr b. Osman b, Affan el-Kureşi : Medine-lidir. Müslim'in râvîlerindendİr.
[70] Ebü Nuaym. Vehb b. Keysân: Hz. İbni Zübeyr'in âzâdlısıdır. Medine'lidı'r. Sahihayn râvîlerindendir.
[71] Ebü AbdİIIah Muhammed b. Amr b. Atâ b. Ayyaş: Medine'li âzâdlılardan-dır. Sahihayn râvîlerindendir. Pek heybetli ve mürüvvet sahibi bir zat olduğu için Halife olması bile konuşulurmuş
[72] Ebü Muhammed Ali b. Abdillah b. Abbas e] Hâşimî: Müslim'in râvîlerin-dendir. 110 veya 117 tarihlerinde Şam'da vefat etmiştir
[73] Cafer b. Aıır b. Ümeyyete'd-Damrî: Medıne'lidİr. Halife Afadiilmelik b. Ver-van'ın mi t kardeşidir. Velid b. Abdülnıelİk zamanında vefat etmiştir.
[74] Ya'kup h. Abdillah b. el-Eşecccl-Mahzunıi: Azadlılardandır. Müslim'in râvîlerindendir.
[75] Abdullah b. Ubeydillah b. Ehi Râfi': Müslim'in râvİlerindendir.
[76] Muhammed b. Amr b. Halhale: Medinelidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[77] Osman b. Abdillah b. Mevheb El-A'rac el-Kureşî: Aslen Medine'li olup Irak'la yaşamıştır. Sahihayn râvîlerindendir
[78] Ebu Sevr Ca'fer Ebî Sevr tkrinıe : Müslim'in râvîlerindendir.
[79] Ebû Abdillah Cabir b. Semura b. Cünâde (R.A.) : Ashab-ı kiramdandır. 74 tarihinde Kûfe'de vefat etmiştir.
[80] Eş'as b. Ebi Şa'sa' Süleym b. Esved : Kûfe'İidir. Sahihayn râvilerindendir.
[81] Abbad b. Temim el-Eosari: Medİne'lidir. Sahihayn râvîlerindendİr.
[82] Hadîs olmak : Sonradan meydana gelmek; yeni olmak demektir.
[83] Abdullah b. Muhanmıed b. Misver Ez-Zütıri: Basra'lıdır. Abdest ve Cihad bahislerinde Süfyan b. Uyeyne'den hadîs rivayet etmiştir.
[84] Ebu Ali Abdürrahim b. Süleyman el-Kİnâni: Kûfe'de yaşamıştır. Sahihayn râvîlerindendir
[85] Ebu Abdillah Abdülmelik b. Ebi Süleyman el-Fezart: Kûfe'lidir. Müslim'in râvîlerindendir
[86] Abdurrahman b. Va'le es-Sebe'i : Mısırlıdır. Müslim'in râvîlerindendir
[87] Amr b. Rabî' b. Tarık: Mısır'lıdır, SahİIhayn râvîlerindendir.
[88] Ebul-Hayr Mersed b. Abdullah el-yezenî.
[89] Abdurrahman b. Va'le es-Sebe'i: Mısır'lıdır. Müslim'in râvîlerindendir
[90] Ebu Muhammed Abdurrahman b. Kaasim b. Muhammed b. Ebi Bekr es-Sıddık : Zamanının en fâzıl ve âlimi olduğu söylenir. 126 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.
[91] Ebu Muaviye Muhamıned b. Hazim
[92] İbni Mes'ud'un kîinyesidir.
[93] Sure-i Mâide, âyet: 6.
[94] Abdülvâhid b. Ziyad el-Abdi.
[95] Hakem b. Uteybe
[96] Zerr b. Abdillaîı el-Hemdanî : Kûfe'lidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[97] Said b. Abdirrahman b. Ebzâ: Azadlilardandir. Kûfe'lidir. Müslim'in râvîlerindendir
[98] Selemetii'bnü Köbeyl.
[99] Hâlid b. Sclcmetc'1-Mahzûmî el-Kureşi: Kûfe'lidir. Müslim'in râvîlerindendir
[100] Behiy : Ebı'ı Muhamnıed Abdullah b. Beşşâr; Kûfe'lidir. Müs'ab b. Zübeyr'in âzadlısıdsr.
[101] Saîd b. El-Huveyris yahut İbni Ebî Huveyris: Mekke'lidir. Sâib oğullarının âzadlisidir.
[102] Muhammed b. Müslim el-Tâifî: Müslim'in râvîlerindendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- NAMAZ BÖLÜMLERİ
1- NAMAZIN FARZ KILINIŞI VE BU KONUDAKİ DEĞİŞİK RİVÂYETLER
2- NAMAZ NEREDE FARZ KILINDI?
3- NAMAZ NE KADAR VE NASIL FARZ KILINDI?
4- BİR GÜN VE GECEDE KAÇ VAKİT NAMAZ FARZ KILINDI?
5- NAMAZ KILMAK ÜZERE PEYGAMBER (S.A.V)'İN SİYASİ OTORİTESİNİ KABUL (BEYAT) ETMEK
6- BEŞ VAKİT NAMAZA DEVAMLI VE DİKKATLİ OLMAK
7- BEŞ VAKİT NAMAZIN DEĞER VE KIYMETİ
8- NAMAZ KILMAYANIN DURUMU
9- ÖNCE NAMAZDAN SORULACAK
10- NAMAZ KILMANIN SEVABI
11- MEDİNE İLE ZULHULEYFE'DE NAMAZ NASIL KILINIR?
12- MEDİNE CİVARINDA YOLCULUK NEREDEN BAŞLAR?
13- İKİNDİ NAMAZININ DEĞERİ VE KIYMETİ
14- İKİNDİ NAMAZINA DEVAMLI VE DUYARLI OLMAK
15- İKİNDİ NAMAZINI KILMAYANIN CEZASI
16- ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA KIRAAT MİKTARI
17- İKİNDİ NAMAZINI KILMAYAN KİMSENİN DURUMU NASILDIR?
18- AKŞAM NAMAZI
19- YATSI NAMAZININ DEĞER VE KIYMETİ
20- YOLCULUKTA YATSI NAMAZI
21- CEMAATLE KILINAN NAMAZIN, DEĞER VE KIYMETİ
22- KIBLE DEĞİŞMİŞ MİYDİ?
23- NAFİLE NAMAZLAR KIBLE YÖNÜNE OLMAKSIZIN DA KILINABİLİR
24- KIBLENİN DEĞİŞTİRİLMESİ

5- NAMAZ BÖLÜMLERİ

1- NAMAZIN FARZ KILINIŞI VE BU KONUDAKİ DEĞİŞİK RİVÂYETLER

444- Malik b. Sa'saa (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kâbe'nin yanında uyku ile uyanıklık arasında idim. O esnada üç kişiden birisi yanıma yaklaştı, içerisi hikmet ve iman dolu bir altın tas getirildi, o kişi göğsümden karnımın aşağısına kadar yardı, kalbimi su ve zemzem ile yıkadı, hikmet ve iman ile doldurdu. Sonra katırdan küçük eşekten büyük bir binit getirildi. Cibril (a.s) ile birlikte yola devam ettik. Dünya semasına varınca kim o denildi. Cibril: "Ben Cibril'im" dedi. Yanındaki kimdir? Denilince; Cibril: "Muhammed'dir" dedi. O peygamber olarak gönderildi mi? Cibril: "Evet" dedi. Hoş geldi sefa geldi, ne mutlu geliş denildi.

Adem (a.s)'ın yanına varıp selâm verdim. Merhaba oğul ve peygamber dedi. Sonra ikinci semaya geldik. Kim o denildi. Cibril: "Ben Cibril'im" dedi. Yanındaki kimdir? denildi. "Muhammed'dir" dedi. Burada da aynı şekilde karşılandık. Burada da Yahya ve İsa (a.s)'a selâm verdim. Merhaba kardeş ve peygamber dediler. Sonra üçüncü semaya vardık, "Kim O" denildi. Cibril: "Ben Cibril'im" dedi. Yanındaki kimdir denildi. "Muhammed" dedi. Yine aynı şekilde karşılandık, burada da Yusuf (a.s)'ın yanına varıp selâm verdim. O da: Merhaba kardeş ve peygamber dedi. Sonra dördüncü semaya vardık, orada da aynı şekilde karşılandık. Orada da İdris (a.s)'ın yanına vardım ve selâm verdim. O da: "Merhaba kardeş ve peygamber" dedi. Sonra beşinci semaya vardık aynı şekilde karşılandık. Orada da Harun (a.s)'a gelip selâm verdim. O da: "Merhaba kardeş ve peygamber" dedi. Sonra altıncı semaya vardık, orada da aynı şekilde karşılandık. Musa (a.s)'a varıp selâm verdim. O da: Merhaba kardeş ve peygamber dedi. Yanından ayrılınca ağladı. Neden ağlıyorsun denilince şöyle dedi: Ya Rab! Benden sonra peygamber olarak gönderdiğin bu delikanlının ümmeti benim ümmetimden daha üstün olup pek çoğu Cennete girecekler. Sonra yedinci semaya vardık, aynı şekilde karşılandık. Orada da İbrahim (a.s)'a vardım ve selâm verdim. O da: "Merhaba peygamber oğlu peygamber" dedi. Sonra beyti Mamur denilen yere çıkarıldım. Oranın ne olduğunu Cibril'e sorunca şöyle dedi: Burası Beyti Mamur'dur burada her gün yetmiş bin melek namaz kılar, buradan çıkan bir daha buraya giremez. Sonra bana Sidretül Münteha yaklaştırıldı. Bir de baktım ki meyveleri Hecer testileri gibi yaprakları ise fil kulakları gibidir. Ağacın altında ikisi zahir, ikisi batın dört nehir akmaktadır. Bunları Cibril'e sordum. O da şöyle dedi: "Batın denilenler Cennettedir; Zahır olanlar ise Bu'ta ve Nil'dir. Sonra bana elli vakit namaz farz kılındı. Musa (a.s)'ın yanına dönünce; "ne yaptın?" dedi. Ben de: "Üzerime elli vakit namaz, farz kılındı" dedim. Musa: "Ben, insanları senden iyi tanırım; İsrailoğullarından neler neler çektim, senin ümmetin bu elli vakit namaza hiç dayanamaz. Rabbine dön, bu yükün biraz hafifletilmesini iste" deyince; Rabbime döndüm ve biraz hafifletmesini istedim. Kırk vakte indirdi. Tekrar Musa'nın yanına dönünce: "Ne yaptın?" dedi. "Kırk vakte indirdi" dedim. Bana yine ilk sözünü söyleyince, yine Rabbime döndüm; otuz vakte indirdi. Yine Musa'ya döndüm bana aynı ilk sözünü söyleyince yine Rabbime döndüm, yirmi vakte indirdi. Sonra on, sonra beş'e indirdi. Yine Musa'ya geldim, bana yine aynı ilk sözü söyleyince: "Rabbime tekrar dönmeye utanırım" dedim. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Kullarımdan farz kıldığım yükü hafiflettim, böylece ibadet ve iyiliklerini on katıyla mükafatlandıracağım." (Buhârî, Salat: 1; Müslim, İman: 74)

445- Enes b. Malik ve İbn Hazm (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah ümmetime elli vakit namazı farz kıldı, Ben de öylece dönüp geldim. Musa (a.s)'ın yanına uğradığımda: Rabbin ümmetine neyi farz kıldı dedi. Ben de: "Elli vakit namaz" dedim. Bana dedi ki: Rabbine müracaat et, ümmetin bu elli vakit namaza dayanamaz deyince; Rabbime müracaat ettim yarıya indirdi. Tekrar Musa (a.s)'a gelince durumu haber verdim. Bu sefer yine ümmetin buna da dayanamaz dedi. Ben de tekrar Rabbime müracaat ettim. O da: Şöyle buyurdu: "O elli değerinde olup beş vakittir, benim katımda hüküm değiştirilemez. Musa'ya dönüşümde yine Rabbine yalvar bunu da azaltsın deyince; Ben de: "Rabbimden artık utanırım" dedim.** (Müslim, İman: 74; İbn Mâce, İkametü's Salat: 194)

446- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bana katırdan küçük eşekten büyük bir binek getirildi, adımını gözünün görebildiği yere atıyordu. Cibril (a.s) ile birlikte bindim ve biraz yol aldık, Cibril dedi ki: "İn ve namaz kıl." Ben de aynen yaptım. Cibril şöyle dedi: "Namaz kıldığın yer neresidir biliyor musun? Taybe** (Medine'de) **namaz kıldın, Oraya hicret edilecektir." Sonra tekrar: "İn ve namaz kıl" dedi. Ben de inip namaz kıldım. Bunun üzerine Cibril dedi ki: "Nerede namaz kıldığını biliyor musun? Allah'ın, Musa (a.s) ile konuştuğu Tur-ı Sina'da namaz kıldın. Daha sonra tekrar, "İn ve namaz kıl" dedi. İndim ve namaz kıldım. Yine dedi ki: "Namaz kıldığın yer neresidir biliyor musun? İsa (a.s)'ın doğduğu yer olan Beyti Lahm'da kıldın." Sonra Beyti Makdis'e girdim, tüm Peygamberler (s.a.v) yanımda toplandı. Cibril beni öne geçirdi, onlara imamlık yaptım. Sonra en yakın sema olan dünya semasına**

çıkarıldım, orada Adem (a.s) vardı. Sonra ikinci semaya çıkarıldım, orada teyze çocukları olan İsa ve Yahya (a.s) vardı. Sonra Üçüncü semaya çıktım, orada da Yusuf (a.s)'ı gördüm. Sonra dördüncü semaya çıkarıldım, orada Harun (a.s) vardı. Sonra beşinci semaya yükseltildim, orada da İdris (a.s) vardı. Sonra altıncı semaya yükseltildim, orada da Musa (a.s) vardı. Sonra yedinci semaya yükseltildim, orada da İbrahim (a.s) vardı. Sonra yedi semanın yukarısına çıkarılıp Sidret-ül müntehaya ulaştım, orada Beni bulut gibi bir şey kaplayınca secdeye kapandım ve bana şöyle denildi: "Yedi kat semayı ve arzı yarattığım gün Sana ve ümmetine elli vakit namazı farz kıldım, Sen ve ümmetin o namazı kılın." Hemen İbrahim (a.s)'a vardım, bana bir şey sormadı sonra Musa'nın yanına varınca; "Allah sana ve ümmetine ne kadar namaz farz kıldı?" dedi. Ben de: "Elli vakit namaz farz kıldı" dedim. Musa da dedi ki: "Sen ve ümmetin bu elli vakti eda etmeye dayanamazsınız, Rabbine dön bunu hafifletmesini iste." Ben de, Rabbime döndüm on vakit indirdi. Sonra Musa'ya tekrar gelince, tekrar dönüp bu yükün hafifletilmesini istememi emretti. Ben de tekrar döndüm on daha indirdi. Sonra da beş vakte indirildi. Musa (a.s), tekrar: "Dön Rabbinden hafifletilmesini iste, çünkü Allah İsrailoğullarına günde iki vakit namaz farz kıldı onu bile eda edemediler" dedi. Tekrar Rabbime döndüm, hafifletmesini istedim o da şöyle buyurdu: "Gökleri ve yeri yarattığım gün sana ve ümmetine elli vakit namaz farz kıldım bu beş vakit; elli vakit yerindedir. Sen ve Ümmetin bu beş vakti eda edin." Böyle olunca bu işin Allah tarafından kesinleştiğini anladım. Musa (a.s)'a döndüm. O da yine: "Rabbine dön" dediğinde beş vaktin kesinleştiğini ve hafifletilmeyeceğini bildiğim için tekrar dönmedim." (Müslim, İman: 74; İbn Mâce, İkametü's Salat; 194)

447- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mirac'a çıkarıldığında Sidret-ül Münteha'ya kadar ulaştı o altıncı semadadır. Aşağıdan çıkanlar oraya ulaşır. Yukarıdan indirilenler de yine oraya ulaşır. Ve oradan kabzolur. Ravi diyor ki: "Sidreyi kaplayan kaplamıştır." (Necm: 16) Enes diyor ki: "Altın kelebekler."

Rasûlullah (s.a.v)'e, bu İsra gecesinde üç şey verildi. Beş vakit namaz, Bakara sûresinin son ayetleri ve ümmetinden Allah'a şirk koşmayanların büyük günahlarının affedilmesi. (Müslim, İman: 76; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 54)

2- NAMAZ NEREDE FARZ KILINDI?

448- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Namazlar Mekke'de farz kılındı. İki melek gelip Rasûlullah (s.a.v)'i zemzem kuyusunun yanına götürüp karnını yardılar, içersinde olanları çıkarıp altın tasla su ve zemzemle yıkadıktan sonra ilim ve hikmetle doldurarak kapattılar. (Müslim, İman: 74; Müsned: 12048)

3- NAMAZ NE KADAR VE NASIL FARZ KILINDI?

449- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Namaz, önce ikişer rekat olarak farz kılındı. Yolculukta kılınan namaz farz kılındığı gibi kaldı. Hazarda kılınan namaz ise dörde tamamlandı." (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 1; Ebû Davud, Salat: 270)

450- Ebû Amr yani el Evzâî (r.a), Zührî'ye: Hicretten önce Peygamber (s.a.v), Mekke'de namazı ne kadar kılardı diye sordu. Zührî: Urve haber verdi; Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Allah, Rasûlüne namazı önce iki rekat iki rekat olarak farz kılmış sonra hazarda kılınan namaz dörde tamamlanmıştı. Seferde kılınan namaz ise farz kılındığı şekilde kaldı." (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 1; Ebû Davud, Salat: 270)

451- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Namaz, ikişer ikişer rekat olarak farz kılındı. Yolculukta kılınan namaz aynen kaldı. Hazarda kılınan namaz ise dörde çıkarılarak artırılmış oldu. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 1; Ebû Davud, Salat: 270)

452- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Namaz, Rasûlullah (s.a.v)'in dili üzere hazarda dört, seferde iki, savaşta ise bir rekat olarak farz kılındı. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 1; Ebû Davud, Salat: 270)

453- Ümeyye b. Abdullah b. Halid b. Üseyd (r.a) anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e: "Allah, "Korkarsanız namazı kısaltmanızda günah yoktur." (Nisâ: 101) buyurduğu halde nasıl oluyor da namazı kısaltıyorsunuz" deyince; bana: "Ey kardeşimin oğlu! Rasûlullah (s.a.v), bize peygamber olarak geldiğinde bizler sapıktık, bize her şeyi öğretti; seferde namazı iki rekat kılmamızda bu öğretilenler arasındaydı." (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 1; Ebû Davud, Salat: 270)

4- BİR GÜN VE GECEDE KAÇ VAKİT NAMAZ FARZ KILINDI?

454- Talha b. Ubeydullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle diyordu: Necid kabilesinden saçı başı dağınık bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi. Yaklaşıncaya kadar sesini duyuyor fakat ne dediğini anlamıyorduk. İslâm ile ilgili sorular soruyordu. Rasûlullah (s.a.v), ona şöyle buyurdu: **"Bir gün ve gecede beş vakit namaz kılmalısın."** O adam: Bundan başka namaz kılmam gerekir mi? dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır ancak nafile namaz kılabilirsin. Ramazanda da bir ay oruç tutarsın"** buyurdu. Adam: "Bundan başka oruç tutmam gerekir mi?" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır, fakat nafile oruç tutabilirsin"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v), zekat verilmesi gerektiğini de söyleyince, adam: "Ondan başka bir şeyler vermem gerekir mi?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır, ancak nafile olarak sadaka verebilirsin"** deyince, adam: "Vallahi bundan ne fazla yaparım ne eksik" diyerek dönüp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sözünde doğru ise kurtuldu gitti"** buyurdular. (Buhârî, İman: 34; İbn Mâce, İkametü's Salat: 194)

455- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah, kullarına namazlardan neyi farz kılmıştır?" Rasûlullah (s.a.v): **"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kılmıştır"** buyurdu. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Bundan önce ve sonra başka bir şey farz kıldı mı? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah kullarına beş vakit namazı farz kıldı"** deyince; Adam bunlardan hiçbir şeyi artırıp eksiltmeyeceğine yemin etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Eğer sözünde doğru ise mutlaka Cennete girer"** buyurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 194; Buhârî, İman: 34)

5- NAMAZ KILMAK ÜZERE PEYGAMBER (S.A.V)'İN SİYASİ OTORİTESİNİ KABUL (BEYAT) ETMEK

456- Avf b. Malik el Eşcaî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyorken, Rasûlullah (s.a.v): **"Sizler, Allah'ın Rasûlüne biat etmiyor musunuz?"** diye üç sefer tekrarladı. Bizler de hemen ellerimizi uzatarak biat ettik. Ey Allah'ın Rasûlü! Sana biat ettik. Ama ne üzerine biat ettik? deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Sadece Allah'a kul ve köle olmak üzere ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamak üzere beş vakit namazı gereği gibi kılmak ve sesini biraz kısarak: Kimseden bir şey istememek üzere"** buyurdular. (Müslim, Zekat: 35; Ebû Davud, Zekat: 23)

6- BEŞ VAKİT NAMAZA DEVAMLI VE DİKKATLİ OLMAK

457- İbn Muhayriz (r.a)'den rivâyete göre, beni Kinane'den Muhdeci diye bilinen bir adam, Şam'da Ebû Muhammed diye künyelenen bir kimsenin "Vitir namazı vaciptir" dediğini işitince; Muhdeci diyor ki: Hemen Ubade b. Samit'in yanına vardım ve durumu ona aktardım. Kendisi mescide gidiyordu. Bunun üzerine Ubâde dedi ki: Ebû Muhammed yalan söylüyor. Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah kullarına beş vakit namazı farz kıldı. Kim bunları hafife almadan ve hiç terk etmeden gereği biçimde kılarsa; Allah o kimseyi Cennete koyacağına söz vermiştir. Kim de beş vakit namazı kılmazsa Allah'ın o kimselere verilmiş bir sözü yoktur, dilerse azablandırır. Dilerse affederek Cennetine koyabilir."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 194; Dârimi, Salat: 208)

7- BEŞ VAKİT NAMAZIN DEĞER VE KIYMETİ

458- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Herhangi birinizin kapısı önünde günde beş defa yıkandığı bir nehir olsa, o kimsede bir kir olabileceğini düşünebilir misiniz?"** bunun üzerine sahabe: "Hiçbir kir kalmaz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah

(s.a.v): **"İşte beş vakit namaz da böyledir, Allah bu namazlarla günahları yok eder."** (Müslim, Mesacid: 5,1; Tirmizî, Emsâl: 5)

8- NAMAZ KILMAYANIN DURUMU

459- Abdullah b. Büreyde (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kafirlerle aramızdaki fark, kılmak için söz verdiğimiz namazdır. Kim namaz kılmayı terk ederse kafir olur."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 77; Tirmizî, İman: 9)

460- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kulu, kafir olmaktan kurtaran amel namazdır."** (Kul namazı terk ederse kafir olur.) (Tirmizî, İman: 9; İkametü's Salat: 77)

9- ÖNCE NAMAZDAN SORULACAK

461- Hureys b. Kabîsa (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'ye vardığımda: "Allah'ım, bana salih bir arkadaş nasib et diye dua ettim ve Ebû Hüreyre'nin yanına oturdum ve ona şöyle dedim. Bana salih bir arkadaş nasib etmesi için Allah'a dua ettim. Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğun hadislerden bana anlat. Belki de bu hadislerden Allah beni faydalandırır. Bunun üzerine Ebû Hüreyre dedi ki: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurmuşlardı: **"Kıyamet gününde kul önce namazından hesaba çekilecek, namazı tamam ise kurtulur ve rahatı bulur. Namazı bozuk ve eksik ise pişman olur ve sıkıntıya düşer.** (Hemmam diyor ki: Bu söz Katade'nin sözü mü yoksa hadisten mi bilmiyorum)**Eğer o hesabı görülen kimsenin farz namazları eksik ise Allah: Bakın bakalım kulumun nafile namazları var mı? buyurur. Bunun üzerine noksan olan farz namazları nafilelerle tamamlanır. Diğer amelleri de aynen bu şekilde hesaplanarak tamamlanmış olur."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 202; Müsned: 9130)

462- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü kula sorulacak ilk şey namazdır. Namazı tamamsa tamam olarak yazılır. Eğer namazında eksiklik varsa Allah, "Bakın bakalım nafile namazlarına"** buyurur. Farz namazlardaki eksikleri nafile namazlarıyla tamamlanır. Sonra diğer amelleri de aynı şekilde hesaplanır. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 202; Müsned: 9130)

463- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır. Namazı tamam ise tamamdır değilse Allah: "Kulumun nafile namazlarına bakın" buyurur. Nafile namazları varsa farzlardan eksikleri onunla tamamlanır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 202; Müsned: 9130)

10- NAMAZ KILMANIN SEVABI

464- Ebû Eyyub (r.a)'den rivâyete göre, bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Beni Cennete sokacak bir amel haber ver" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'a kulluk eder, hiçbir şeyi O'na ortak koşmazsın. Namazı kılar zekatı verir akraba ile ilgiyi kesmezsin onları ziyaret edersin"** buyurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 193; Müslim: İman: 4)

11- MEDİNE İLE ZULHULEYFE'DE NAMAZ NASIL KILINIR?

465- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte öğle namazını Medine'de dört rekat, Zulhuleyfe'de ikindi namazını iki rekat olarak kıldım. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 1; Ebû Davud, Hac: 21)

12- MEDİNE CİVARINDA YOLCULUK NEREDEN BAŞLAR?

466- Ebû Cuhayfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), öğle vakti Medine'den çıktı -İbn-ül Müsenna diyor ki- Batha'ya varınca abdest aldı, öğle namazını iki rekat olarak kıldı. İkindiyi de aynı şekilde iki rekat olarak kılmıştı, önüne de sütre olarak bastonunu koymuştu." (Ebû Davud, Hac: 45; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 51)

13- İKİNDİ NAMAZININ DEĞERİ VE KIYMETİ

467- Umara b. Rüveybe es Sekafi (r.a), babasından naklederek diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim diyor ki: **"Güneş doğmadan önce kılınan sabah namazıyla güneş batmadan önce kılınması gereken ikindi namazını ihmal etmeyip kılan kimse asla Cehenneme girmez."** (Muvatta', Mevakît: 12; Müslim, Mesacid: 37)

14- İKİNDİ NAMAZINA DEVAMLI VE DUYARLI OLMAK

468- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Aişe (r.anha)'nın kölesi Ebû Yunus'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Aişe kendisine bir Mushaf yazmamı emretti, **"Namazlara dikkat edin! Özellikle orta namaza."** (Bakara 238) ayetine gelince bana haber ver" dedi. Ben de: O ayete geldiğimde kendisine haber verdim. Bana şunu yazdırdı: "Tüm namazlarınıza, özellikle orta (ikindi) namazına devam edin ve Allah'ın huzurunda içten bir bağlılıkla durun" dedi ve şöyle devam etti: "Bunu; Rasûlullah (s.a.v)'den böylece duymuştum." (Müslim, Mesacid: 36; Ebû Davud, Salat: 5)

469- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): Hendek savaşında Müslümanların namazlarına engel olan müşrik ordusu için: **"Güneş batıncaya kadar bizi oyaladılar ve orta** (ikindi) **namazını kılamadık"** buyurdular. (Müslim, Mesacid: 36; Dârimi, Salat: 28)

15- İKİNDİ NAMAZINI KILMAYANIN CEZASI

470- Ebû'l Melih (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bulutlu bir günde Büreyde ile beraberdik. Namazı kılmakta acele edin, geciktirmeyin, çünkü Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"İkindi namazını terk edenin ameli boşa gider."** (Buhârî, Mevakît: 16; Müslim, Mesacid: 35)

16- ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA KIRAAT MİKTARI

471- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in öğle ve ikindi namazlarındaki kıraat miktarını tahmin etmiştik; Öğle namazının kıyamında okuduğunu tahmin ettik, otuz ayetlik Secde sûresi kadar ilk iki rekatta okuyordu. Son iki rekatta ise bu okuduğunun yarısı kadar okurdu. İkindi namazının kıyamında ilk iki rekatta okuduğunu tahmin ettik, öğle namazının son iki rekatında okuduğu kadar son iki rekatında da bunun yarısı kadar okuduğunu tahmin etmiştik." (Dârimi, Salat: 63; İbn Mâce, İkametü's Salat: 7)

472- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), öğle namazını kılar her rekatında otuz ayet kadar okurdu. Sonra ikindi namazını kılar her rekatında on beş ayet kadar okurdu." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 7; Dârimi, Salat: 63)

17- İKİNDİ NAMAZINI KILMAYAN KİMSENİN DURUMU NASILDIR?

473- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Medine'de öğle namazını dört rekat, Zulhuleyfe'de ikindi namazını iki rekat kıldı. (Ebû Davud, Menasik: 21; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 1)

474- Nevfel b. Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İkindi namazını geçiren kimsenin durumu; malını ve ailesini kaybeden kimse gibidir."**

Arrâk diyor ki: Abdullah b. Ömer'den nakledildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle derken işitmiştir: **"Kim ikindi namazını geçirirse sanki çoluk çocuk ve malını kaybetmiş kimse gibidir."** (Ebû Davud, Salat: 56; Buhârî, Mevakît: 16)

475- Nevfel b. Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Namazlardan bir namaz vardır ki onu geçiren kimsenin hali, ailesi ve malını kaybeden kimse gibidir."** İbn Ömer diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"O namaz ikindi namazıdır."** (Ebû Davud, Salat: 5; Buhârî, Mevakit: 16)

476- Nevfel b. Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir namaz vardır ki onu geçiren, çoluk çocuğunu ve mal varlığını kaybetmiş kimse gibidir. İbn Ömer der ki: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"O namaz ikindi namazıdır."** (Müslim, Mesacid: 35; Buhârî, Mevakît: 16)

18- AKŞAM NAMAZI

477- Seleme b. Küheyl (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Said b. Cübeyr'i, Müzdelife'de namazı cem ederken gördüm, Akşam namazını kamet edip üç rekat olarak kıldı. Sonra kamet getirip yatsı namazını iki rekat olarak kıldı. Sonra İbn Ömer'in de orada öyle yaptığını söyledi. Onun da, Rasûlullah (s.a.v)'in orada öyle yaptığını söylediğini aktardı." (Tirmizî, Menasik: 54; Buhârî, Hac: 97)

19- YATSI NAMAZININ DEĞER VE KIYMETİ

478- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), yatsı namazına biraz gecikince, Ömer; "Kadınlar ve çocuklar uyuyakaldı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), odasından çıktı ve şöyle buyurdu:**"Bu namazı sizden başka kılacak kimse yoktur."** Yani namazı sadece siz kılarsınız o günlerde Medineliler dışında namaz kılacak kimse yoktu. (Müslim, Mesacid: 39; Buhârî, Mevakît: 23)

20- YOLCULUKTA YATSI NAMAZI

479- Hakem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. Cübeyr Müzdelife'de akşam namazını üç rekat olarak kamet getirerek kıldırıp selâm verdi sonra yatsı namazını iki rekat olarak kıldı. Sonra Abdullah b. Ömer'in böyle yaptığını onun da Rasûlullah (s.a.v)'in aynı şekilde yaptığını söylediğini söyledi. (Tirmizî, Hac: 56; Buhârî, Hac: 96)

480- Seleme b. Küheyl (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. Cübeyr'den işittim şöyle demişti: Abdullah b. Ömer'i, Müzdelife'de gördüm kamet getirip akşam namazını üç rekat olarak kıldı. Sonra da yatsı namazını iki rekat olarak kıldı ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'in de burada böyle kıldığını gördüm." (Tirmizî, Hac: 56; Buhârî, Hac: 96)

21- CEMAATLE KILINAN NAMAZIN, DEĞER VE KIYMETİ

481- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Gece ve gündüz melekleri size nöbetlerini takip ederek gelirler. Sabah ve ikindi namazlarında birleşirler. Yanınızda geceleyen melekler Allah'ın huzuruna çıktıklarında Allah onlara:** -durumlarını çok iyi bilmesine rağmen- **şöyle sorar: Kullarımı ne yapar durumda bıraktınız. onlar da derler ki: "Yanlarına vardığımızda da yanlarından ayrıldığımızda da namaz kılıyorlardı."** (Tirmizî, Salat: 161; İbn Mâce, Mesacid: 16)

482- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Cemaatle birlikte kılınan namaz kişinin kendi başına kıldığı namazdan yirmi beş kat daha üstündür. Sabah namazı esnasında gece ve gündüz melekleri nöbetlerini değiştirmek için birleşirler. Dilerseniz İsra sûresi: 78. ayetini okuyunuz: "… Sabah namazını da kılınız çünkü sabah namazı** (İkindi namazı gibi) **gece ve gündüz meleklerinin tanık olduğu bir namazdır."** (Tirmizî, Salat: 161; İbn Mâce, Mesacid: 16)

483- Umara b. Ruveybe (r.a), babasından aktararak diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle demiştir:**"Güneş doğmazdan önceki namaz olan sabah namazıyla güneş batmazdan önceki ikindi namazını kılan hiç kimse Cehenneme girmez."** (Buhârî, Mevakît: 15; Müslim: Mesacid: 37)

22- KIBLE DEĞİŞMİŞ MİYDİ?

484- Bera (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Beyt-i Makdis (Kudüs)'e doğru on altı veya on yedi ay kadar süreyle namaz kılmıştık (on altı mı on yedi mi konusunda Süfyan şüpheye düşmüştür) sonra kıble yönü Kâbe'ye çevrilmişti."(Müslim, Mesacid: 2; Muvatta', Kıble: 4)

485- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Medine'ye geldi, on altı ay kadar Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldı. Sonra Kâbe'ye döndürüldü. Rasûlullah (s.a.v) ile beraber (Kudüs'ten Kâbe'ye dönüldüğünde) Kâbe'ye karşı namaz kılan bir adam Ensar'dan bir topluluğun yanına uğradı ve: Rasûlullah (s.a.v)'in Kudüs'ten Kâbe'ye döndürüldüğüne şahit oldum dedi. Bunun üzerine o cemaat de Kâbe'ye doğru döndüler. (Müslim, Mesacid: 2; Muvatta', Kıble: 4)

23- NAFİLE NAMAZLAR KIBLE YÖNÜNE OLMAKSIZIN DA KILINABİLİR

486- Sâlim (r.a), babasından aktararak şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), binitinin üzerinde (biniti hangi yöne giderse gitsin) nafile ve vitir namazlarını kılardı. Fakat farz namazlarını biniti üzerinde kılmazdı." (Tirmizî, Salat: 260; İbn Mâce, İkametü's Salat: 127)

487- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mekke'den Medine'ye doğru gelirken binit üzerinde namaz kılıyordu. İşte orada: **"Doğu da Batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz dönün orada Allah'a dönmüş olursunuz…"** (Bakara: 115) ayeti nazil oldu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Buhârî, Vitr: 5)

488- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), yolculuğunda biniti üzerinde -biniti ne tarafa dönerse dönsün- nafile namazlarını kılardı. Malik, Abdullah b. Dinar'dan naklederek şöyle der: İbn Ömer de aynı şekilde nafile namazları binit üzerinde kılardı."(İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Buhârî, Vitr: 5)

24- KIBLENİN DEĞİŞTİRİLMESİ

489- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlar Kuba mescidinde sabah namazını kılarken birisi gelerek şöyle dedi: "Bu gece Rasûlullah (s.a.v)'e bir ayet nazil oldu ve bundan sonra Kâbe'ye yönelerek namaz kılması emrolundu" dedi. (yani sizler de Kâbe'ye doğru namaz kılınız) O esnada Şam'a doğru yönelerek namaz kılıyorlardı bu haber üzerine Kâbe'ye döndüler. (Müslim, Mesacid: 2; Muvatta', Kıble: 4)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. BİD'ATLER MERDUTTUR
Bu Hadisin Önemi:
Dinde Olmadık Şeyleri (Bid'atleri) Çıkarmanın Yasaklanışı:
İbadetlerde Yeni Şeyler Ortaya Çıkarmak (Bid'atler)
1-Belli Bir İbadette Allah'a Yakınlaştırıcı Özelliği Bulunan Bir Şeyin Bu Özelliği Her Zaman Olmayabilir.
2- Bütünüyle Şeriat'in Dışında Olan İşler:
3- Meşru' Amele Birşeyler Eklemek:
4- Meşru' Amelin Herhangi Bir Bölümünü İhlâl Etmek:
Muamelâtta Yeni Şeyler İhdas Etmek (Bid'at Çıkarmak):
1- Sert Birtakım Akidlere Alternatif Olan Şeyler:
2- Şeriat'ın Yasakladığı Akidler:
3- Taraflardan Birisine Haksızlığın Sözkonusu Olduğu Akidler:
Özet:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

5. BİD'ATLER MERDUTTUR

Mü'minlerin annesi Um Abdullah Âişe -r.a.-den dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Her kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi sonradan ortaya çıkarırsa {ihdas ederse) o merdûddur.[1]
Bir başka rivayette de şöyle denilmektedir: "Her kim bizim bu işimize uymayan bir amelde bulunacak olursa, o merduddur.[2]

Bu Hadisin Önemi:

Hafız İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demektedir: "Bu hadis İslâm asıllarından sayılmakta ve dinin kaidelerinden bir kaide olarak kabul edilmektedir.[3] İmam Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- der ki: "Bu hadis ezberlenmesi ve münkerlerin iptal edilip çürütülmesi, bu doğrultuda delil olarak kullanılmasının yaygınlaştırılması gereken hadislerdendir.[4]
et-Tarkî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demektedir: "Bu hadis Şeriat'in delillerinin yarısıdır demek uygundur. Çünkü delilde aranan şey bir hükmü isbat etmek veya reddetmektir. Bu hadis ise her bir Şer'i hükmü is-bat veya red etmekte büyük bir mukaddime (önerme)dir.[5]
İbn Receb -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de şöyle demektedir: "Bu hadis İslâm'ın esaslarından, oldukça büyük bir esastır. Nasıl ki "ameller niyetler iledir" hadisi bâtını itibariyle amellerin Ölçüsü ise, bu hadis de zahirleri itibariyle amellerin ölçüsüdür.[6]

Dinde Olmadık Şeyleri (Bid'atleri) Çıkarmanın Yasaklanışı:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Her kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi ortaya çıkarırsa o merdûddur" buyruğunun anlamı şudur:
Kim Allah'ın dininde ve bizim için beğenip seçmiş olduğu Şeriat'inde kendi hevâsından ve nefsinden dine uymayan, onunla çelişen, dinin genel kaideleri ve esaslarından lehine herhangi bir tanık getirilemeyen bir şeyi ortaya koyacak olursa, onun bu ortaya çıkarıp meydana getirdiği şey, sahibine geri çevrilir. Dünyasında da, dininde de ondan faydalanması mümkün değildir. Hadisin lafızları buna delâlet etmektedir. Bu büyük kaideyi temel-lendiren bu hadisin muhtevasına Kitap ve Sünnet'ten pek çok buyruk tanıklık etmektedir ki, bunların hepsini kaydetmeye kalkışacak olursak, oldukça uzun sürer. [7]

İbadetlerde Yeni Şeyler Ortaya Çıkarmak (Bid'atler)

İbadetlerde aslolan haramlıktır. Müslürnanın, Allah'ın ve Rasûlünün teşri' buyurmadığı her bir ibadet şeklinde Allah'a yaklaştıran bir yol edinmesi haramdır. İlim adamlarımızın ortaya koymuş olduğu bu kaidenin ışığında şunu söylüyoruz: Herhangi bir ibadet ile Allah'a yakınlaşmaya çalışan herkesin bu hususta kendisinden delil isteyenlere bunun meşrûiyyetini delil ile isbatlaması gerekir.
Şu kadar var ki, bu ibadetin reddolunup kabul olunmayacağı ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamaları yapmamız zorunludur: [8]

1-Belli Bir İbadette Allah'a Yakınlaştırıcı Özelliği Bulunan Bir Şeyin Bu Özelliği Her Zaman Olmayabilir.

Meselâ, ihram esnasında erkeklerin »aşlarını açması Allah'a yakınlaştır-cı meşru' bir kurbettir. Namaz ve ezan .snasmda da ayakta durmak meşru' bir kurbettir. Fakat nass ile sabit olma. ıış bir başka yerde ayakta durarak ya da başını açarak Allah'a yakınlaşmayı adayan bir kimse, bu adayışı ile dinin yasaklamış olduğu bidatin içine düşmüş olur ve onun bu ameli kabul edilmeyerek red olunur.
Rasulullah (s.a) güneşte ayakta duran bir adam görünce, durumu hakkında soru sorar; O'na şöyle cevap verilir: Bu adam ayakta durup oturma-mayı, gölgelenmemeyi ve oruç tutmayı adadı. Rasulullah (s.a) ona oturmasını, gölgelenmesini ve orucunu tamamlamasını emretti.[9] Görüldüğü gibi, Rasulullah (s.a) ayakta durmayı ve güneşin altında beklemeyi yerine getirilmesi gereken Allah'a yakınlaştırıcı bir ibadet olarak değerlendirmemiştir. [10]

2- Bütünüyle Şeriat'in Dışında Olan İşler:

Allah'a yakınlaşmak amacıyla oyalayıcı şeyleri işitmek, yahut raksetmek veya bunun dışında kalan Allah'ın, haklarında delil indirmediği fakat İslâm âleminin her tarafında görülen ve yaygınlaşmış bulunan, birtakım kimselerin görerek yetiştiği ve yaşlanıncaya kadar sürdürdüğü işler halini alan, türlü hurafe ve bid'atler gibi, tamamıyla Şeriat'in dışında kalan ve ibadet diye benimsenen şeylere gelince; bütün bunlar sahiplerine red olunur, geri çevrilir. Allah bunları o kimseden kabul etmez. Hatta Allah bunları işleyenlerin bu yaptıklarını terkedinceye kadar tevbelerini kabul etmez. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah, her bid'at sahibinin tevbe-sini o

bidatini terkedinceye kadar perde ile engellemiştir.[11] Böyle bir bidati işlemeye devarr/eden, şanı Yüce Allah'ın şu buyruğunun kapsamına girer: "Yoksa onların, Allah'ın kendisine izin vermediği şeyleri dinden kendilerine Şeriat yapan ortaklan mı vardır? "(es-SM, 42/21) [12]

3- Meşru' Amele Birşeyler Eklemek:

Şanı Yüce Allah'ın meşru' kılmış olduğu amele birşeyler eklemek de merduddur ve kabul olunmaz. Şu kadar var ki, kendisine fazlalıkta bulunulan amelin bâtıl olup olmaması açısından konuya bakılacak olursa, böyle bir amel bazan bâtıl olur. Meselâ, bir kimse farz namaza kasten bir rek'at arttıracak olursa, durum böyledir. Bazan da amel bâtıl olmaz. Abdest azalarını abdestte dörder defa yıkayanın durumu gibi.
Bundan dolayı kendisine fazladan birşeyler eklenen meşru1 her bir amelin bâtıl olacağına dair bu hadisin umumî ifadesini delil göstermek caiz olmayabilir. Bunun yerine kendisine fazlalıkta bulunulan amele dikkatle bakmak ve ona dair delilleri tesbit edip, bu hususta ilim adamlarının görüşlerini ortaya çıkarmak gerekir. Ta ki, herhangi bir delil olmaksızın kulların amellerini bâtıl diye ilân etmeyelim. [13]

4- Meşru' Amelin Herhangi Bir Bölümünü İhlâl Etmek:

Bir kimse, kendisi ile Yüce Rabb'ine yakınlaşmak üzere bir amel işlemeye koyulsa, sonra da bu amelin bir bölümünü ihlâl edecek olursa, bu amelin kabul edilmesi yahut bâtıl olması bakımından, o ihlâl ettiği şeyi dikkatle incelemek gereklidir. Eğer amelin şartlarından birisini ihlâl edecek olursa -namaz için tahareti {abdesti} terkeden kimse gibi- böyle bir durumda amelinin bâtıl olduğu ve kabul olunmayacağı söylenir. Aynı şekilde bir kimse böyle bir amelin bir rüknünü de terk ile ihlâl edecek olursa, onun bu ameli de merduddur. Bir namaz rek'atinin bir secdesini terkeden gibi.
Meşru' amelin bâtıl olmasını gerektirmeyen birşeyi ihlâl edene gelince-, böyle bir durumda amelin bâtıl olup reddolunacağını söylemek sözkonusu olmaz. Bunun yerine, eksik olduğu söylenir. Cemaatle namaz kılmayı ter-kederek evinde namaz kılanın durumu gibi, Böylesinin namazı sahihtir; fakat cemaatle namaz kılmanın vacib olduğunu kabul edenlerin görüşüne göre, cemaatle namaz kılmayı terketmekten dolayı günahkâr olması söz konusudur. [14]

Muamelâtta Yeni Şeyler İhdas Etmek (Bid'at Çıkarmak):

Muamelâtta aslolan helâl oluştur. Herhangi bir muamelenin haram olduğunu söyleyen bir kimsenin buna dair delil ortaya koyması gerekir. Muamelâtta yeni birtakım şeyler ortaya çıkarmak çeşitli şekillerde olabilir. Bazıları şunlardır: [15]

1- Sert Birtakım Akidlere Alternatif Olan Şeyler:

Şer'î birtakım akidlere alternatif olmak üzere insanların ortaya koydukları akidlerin bâtıl olacağında ve her iki tarafın da bu akıdlerin bendlerinde zikrettiği hükümlerden yararlanamayacakları konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bunun delili şudur:
Ebû Hureyre ile Zeyd b. Hâlid'den nakledildiğine göre, Bedevi Araplardan bir adam Rasûlullah (s.a)'a gelip şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü, Allah adına sana and veriyorum ki, bana Allah'ın Kitab'ı gereğince hüküm veresin." Diğer hasmı ise -ondan söz inceliklerini daha iyi bilen birisi idi-: "Evet" dedi. "Aramızda Allah'ın Kitab'ı ile hüküm ver ve bana da (konuşmam için) izin ver." Rasûlullah (s.a): "Söyle!" diye buyurdu. Adam şöyle dedi: "Benim oğlum bunun yanıda işçi olarak çalışıyordu. Hanımı ile zina etti. Bana haber verildiğine göre, benim oğlumun recmedilmesi gerekiyordu. Oğlumu ondan kurtarmak için ona yüz koyun ve bir cariye verdim. Daha sonra ilim ehline durumu sordum, bana oğlumun cezasının yüz celde ve bir sene de sürgün olduğunu, bunun hanımının cezasının ise recm olduğunu bana haber verdiler.
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, aranızda mutlaka Allah'ın Kitab'ı gereğince hüküm vereceğim. Küçük kız çocuğu cariye ve koyunlar sana geri verilecektir. Oğlunun cezası ise yüz celde ve bir sene sürgüne gönderilmektir. Şimdi ey Uneys, (huzurda bulunan Eslem'li bir kişi) bu adamın hanımının yanına git, eğer itiraf ederse onu recmet." Uneys yanma gitti, kadın da itiraf etti. Rasûlullah {s.a)'ın emri üzerine kadın recmedildi.[16]
2- Şeriat'ın Yasakladığı Akidler:

a) Şayet ma'kûdu'n-aleyh (akdin konusu) akde mahal (konu) değilse: Akrabalık, neşeb yahut da bir arada aynı nikâhta tutmak gibi bir sebepten Ötürü nikâhı haram olanların nikâhlanması gibi. Böyle bir akid bâtıldır. Çünkü o akid yapıldığı takdirde Allah'ın hakkı çiğnenmiş olur. Halbuki Allah bizlere neseb yahut akrabalık veya süt akrabalığı ya da aynı nikâh altında toplanması haram kabul edilen bir sebep dolayısıyla mahrem olanları nikâhlamayı haram kılmıştır.
b) Akidde aranan şartlardan birinin bulunmaması, karşılıklı nza ile ortadan kalkmaz. Meselâ, iddet bekleyen bir kadının nikâhlanması, velisiz nikâh yapmak gibi. Böyle bir akid bâtıldır. Çünkü Rasûlullah (s.a)'ın hamile olduğu halde bir kadın ile evlenen bir erkeği birbirinden ayırmış ve iddet süresi içerisinde yapıldığından dolayı böyle bir nikahı reddetmiştir.
c) Şanı Yüce Allah'ın haram kıldığı akidler:İçki, leş, domuz, put, köpek ve faizli satış ile Allah'ın, satışını yasakladığı diğer şeylerin satışı gibi. Bu akidler bâtıldır ve merduttur. Mülkiyet ifade etmez. Rasûlullah (S.A.S.)'in bir ölçek hurma karşılığında iki Ölçek alan bir kimseye aldığını geri vermesini emrettiği sabittir. [17]

3- Taraflardan Birisine Haksızlığın Sözkonusu Olduğu Akidler:

Velinin, kızın izni olmaksızın kızını nikahlaması gibi. Bu gibi akidlerin red ve kabulü hak sahibinin irâdesine bağlıdır. Eğer hakkından vazgeçecek olursa, akid sahih olur. Şayet hakkından vazgeçmeyecek olursa, o akid merduddur ve bâtıldır. Rasûlullah (s.a)'ın izni alınmaksızın evlendirilen dul bir kadının nikâhını reddettiği sabittir. Yine Rasûlullah (S.A.S.)'in izni olmaksızın evlendirilen bir kadını muhayyer bıraktığı da rivayet edilmiştir.

Yine, başkasının malında sadaka veya başka bir yolla izni olmaksızın tasarrufta bulunanın bu akdinin sıhhati de hak sahibinin rızasına bağlıdır. Eğer bu akdi geçerli kabul ederse, o akid sahih olur. Kabul etmezse bâtıl olur. Çünkü buradaki yasak ilim adamlarının ifadesiyle: Muayyen bir insanın hakkı dolayısıyladır ve bu bâtıl oluş, onun rızasıyla ve hakkını kullanmaktan vazgeçtiği taktirde ortadan kalkar. [18]

Özet:

İlim taleb eden kimsenin, işi gereği gibi tetkik etmesi ve bu hadisi delil göstererek yapılan bir amel hakkında red ve kabul olunmamak şeklinde hüküm vermekte acele etmemesi; ilim adamlarının mesele ile ilgili görüşlerine muttali olması, konu ile ilgili amel hakkında reddolunması ve kabul olunmaması şeklinde hüküm vermesini sağlayacak bakış açısını teşkil eden temel kaide ve esasları iyice bellemesi gerekmektedir. [19]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Yasak, amelin fâsid olmasını gerektirir. Nevevî der ki: "Hadis-i şerifte, usûl âlimleri arasından şöyle diyenlerin lehine delil vardır: Yasak, fâsid oluşu gerektirir. Fâsid olmasını gerektirmem, diyenler ise; bu vâhid bir haberdir, derler. Bu derece önemli bir kaideyi tesbit etmek için yeterli değildir. Ancak bu da tutarsız bir cevaptır. [20] Hafız (İbn Hacer) ise der ki: "Bu hadis-i şerifte yasağın (nehyin) fesadı gerektirdiğine dair delil vardı.[21]
2- Hadis-i şerif, İslâm'ın eksiksiz ve kâmil bir din olduğunu ortaya koymaktadır. [22]

---

[1] Buhârl Sulh 5, III, 167; Müslim Şerhi, IV, 312. Lafız Buhârfnin.
[2] Müslim Şerhi, 111,313
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 91.
[3] Fethu'1-Bârî, VI, 231
[4] Müslim Şerhi, IV, 312
[5] Fethu'İ-Börî, Vı, 231
[6] Cdmiu'MJ/ûmi ve'l-Hikem, 56
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 91-92.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 92.
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 92-93.
[9] Bk. İrvâu't-Galil, VIII, 218
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 93.
[11] Bk. Sahihü't-Tergîb ue't-Terhîb, I, 26, hadis no: 52
[12] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 93-94.
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 94.
[14] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 94.
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 94-95.
[16] Buhârî, VIII, 34; Müslim Şerhi, VI, 281. Lafı^MüsIim'e aittir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi) ba Yayınları: 95
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 95-96.
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 96.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 96-97.
[20] Müslim Şerhi, VI, 312
[21] Fethu'l-Bârî.Vl, 231.
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 97.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebul-Âliye'nin Zühdü İle İlgili Haberler
Muverrik El-'Icli'nin Zühdü İle İlgili Haberler
Muhammed B. Sîrîn'in Zühdü İle İlgili Haberler
Rebî' B. Haysem'in Zühdü İle İlgili Haberler

Ebul-Âliye'nin Zühdü İle İlgili Haberler

1746. Câ'fer, Ebû'l-Âliye'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Bir zaman gelecek, insanların göğüsleri Kur'ân okuya okuya parçalanacak. Fakat bir lezzet ve halâvet bulamayacaklar. Kur'ân'ın emirlerini yerine getirmede kusur ettiklerinde, 'Allah, Gafur ve Rahimdir' diyecekler. Kur'ân'ın yasakladığı işleri yaptıklarında 'Biz Allah'a şirk koşmadıkça O bizi afv edecek' diyeceklerdir. Onların bütün işleri yalandır, doğruluk bulmak mümkün olmayacaktır. Kurtlara koyun postu geçirerek insanları aldatacaklardır. En dindarları yağcı olacaktır."

1747. Şuayb b. Habhâb der ki; "Bir gün Ebû'l-Âliye evimize geldi. Biz ona mükellef bir sofra hazırlamak istedik. Bize, evde ne varsa onu getirin sakın mükellef bir şey getirmeyin." dedi.

1748. Hişâm b. Hafsa'nm rivayetine göre Ebû'l-Âliye şöyle demiştir. "Oruçlu, uykuda da olsa gıybet etmedikçe ibâdet halinde sayılır."

1749. Şuayb, Ebû'l-Âliye'nin "Bir eve girerseniz de size neresi gösterilirse oraya oturun. Çünkü evi en iyi sahibi bilir" dediğini haber verir.

1750. Rebî°in bildirdiğine göre Ebû'l-Âliye şöyle demiştir: "Allah'a itaat edin ve itaat edeni de sevin. Ma'siyetten kaçının, ma'si-yet ehline de düşman olun, fakat Allah ma'siyet işleyen kuluna dilerse azab eder, dilerse afv eder."

1751. Ebû Halide, Ebû'l-Âliye'den şu sözü nakleder: "Biz kişinin Kur'ânı öğrenip sonra unutmasını en büyük günah addederdik."

1752. Hâlid b. Dînâr da onun: "Kişinin Kur'ân'ı öğrenip sonra onu okumadan yatmasını büyük günah addederdi" dediğini nakleder.

1753. Yezîd er-Reşek, Ebû Kılâbe'nin şöyle dediğini nakleder: "Kıyamet günü arştan bir münâdî: Dikkat edin Allah'ın dostlarına ne hüzün ne de korku vardır.[1] diye çağırır. Herkes başını kaldırır, fakat bütün münafıklar başlarını eğerler."

1754. Amr b. Meymûn, Ebû Kılâbe'nin bir gün Ömer b. Abdulazîz'e geldiğini Ömer'in kendisine, 'konuş' demesi üzerine şöyle dediğini nakleder: "Allah'a andolsun ki ben çok konuşmaktan ve çok sükût etmekten hoşlanmam."

1755. Eyyûb, Ebû Kılâbe'nin: "Her kim, sözü bilmiyorsa konuşmasın. Zira konuştukları fayda vermez kendisine zarar verir." dediğini haber verir.

1756. Yine Eyyûb der ki: "Ebû Kılâbe ile beraber bir cenazedeydik. Birisi sert bir şekilde sesini yükseltti. Bunun üzerine ölüye sükûnetle hürmet edilmesi gerektiğini söyledi."

1757. İbrahim b. Isâ, Bekr b. Abdullah el-Müzenf nin şöyle dediğini haber verir: "Mihrap ve su ile aranı açma (namaz-abdest). Ne zaman dilersen, arada tercüman olmadan Allah'ın huzuruna gir."

1758. Husayn, Bekr b. Abdullah el-Muzenî'nin şu sözünü nakleder: "Açılıp saçılmak cefâdır (boş ve batıldır). Cefa da ateştedir. Haya ise imandandır. İman cennettedir."

1759. Yine Hasan'ın bildirdiğine göre, el-Muzenî, "İnsan öfke ve tamahlık yönünden de arınmadıkça takvaya ulaşamaz" demiştir.

1760. Hammâd b. Seleme, Bekr b. Abdullah'ın şöyle dediğini nakleder: "Anne, evlâdının afiyeti için nasıl ki herşeyine katlanır. Allah da kulunun âkibetinin salâhı için defalarca ona fırsat verir."

1761. Ebû'l-Eşheb'in rivayet ettiğine göre Muverrik el-'Iclî şöyle demiştir: "Bana zekat malı nasib olmadı. Ben yirmi senedir Rabbimden bir şey istiyorum bana vermedi. Fakat ümidimi kesmiş değilim." "Nedir?" diye sormuşlar: "Ondan beni ilgilendirmeyen şeyler hakkında konuşmamamı istedim" cevabını vermiştir.

1762. Abdurrahman b. Ziyâd babasının komşusu olan Berk b. Abdullah'a kendisi için dua etmesini isteyen bir mektup gönderdiğini onun da şöyle cevap verdiğini söyler: "Mektubunu aldım. Sana dua etmemi istemişsin. Mazeretsiz günah işleyen ve Ölümden korkan insanın müşfik olması lâzım, onun için sana dua edeceğim, fakat günahkar olduğum ve amelim olmadığı için kabul olunacağını ümid etmiyorum."

1763. Muâviye b. Abdulkerim der ki: "Bekr b. Abdullah'ı Ara-fe günü ikindi namazından sonra yavaş yavaş va'zederken sesini yükseltmeden için için ağladığını gördüm."

1764. Ebû Hayve der ki: "Bekir b. Abdullah'ı hasta iken ziyarete gittik. Biz evinde oturduk iki adam arasında içeri girdi selâm verip yüzlerimize baktıktan sonra şöyle dedi: "Allah'ın verdiği kuvveti onun için amel ederek geçirene, yahut Allah'ın haramlarından kaçınana Allah rahmet etsin."

Muverrik El-'Icli'nin Zühdü İle İlgili Haberler

1765. Katâde, Muverrik el-'Iclî'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Mü'min için bulduğum tek misâl, onun denizde bir odun parçası üzerinde kalıp kurtarması için kendisine 'Yâ Rabbi! Yâ Rabbü' diye yalvaran kişiye benzemesidir."

1766. Hişâm'ın bildirdiğine göre Muverrik el-'Iclî, "Kızgınlık ânımda söylediğim herşeyden Öfkem geçtikten sonra pişman olmuşumdur." demiştir.

1767. İbn Ziyâd'ın haber verdiğine göre Muverrik el-Iclî: "Yirmi senedir Allah'tan birşey istiyorum, henüz elde edemedim. Fakat istemeye de devam ediyorum" demiş. "Nedir?" diye sorulduğunda da: "Beni ilgilendirmeyen meselelerde susmaktır" cevabını vermiştir.

1768. Ebû't-Tiyâh, Muverrik el-Iclî'nin şöyle dediğini nakleder: "Allah'a itaate yapışan kimse insanlardan ayrılır ayrılmaz ibâdete sarılır."

1769. Süleyman er-Rib'î der ki: "Ebû'l-Havrâ, yedi gün üst üste oruç tutar, sonra bir gencin kollarında ölür. Ateşinden gencin elleri yanacak gibi olur."

1770. Hafsa binti Şîrîn der ki: "Muverrik el-Iclî bizi ziyaret ederdi. Bir defasında selam verdi. Ben de selamını aldım ve kendisine: 'Nasılsın, ailen ve çocukların nasıl?' diye sordum. 'Bolluk içerisindedirler' dedi. 'Öyleyse Allah'a hamd et' dedim. 'Allah'a andol-sun ki, bu halleriyle beni helak etmelerinden korkuyorum' diye cevap verdi."

Muhammed B. Sîrîn'in Zühdü İle İlgili Haberler

1771. Hişâm, Muhammed b. Sîrîn'in: "Bir koyun sağımlığı kadar da olsa muhakkak gece namazına kalkmak lâzımdır" dediğini nakleder.

1772. Hafsa binti Şîrîn der ki: "Muhammed, annesinin yanına girdiği zaman onun huzurunda konuşmazdı. Her konuda saygılı davranırdı."

1773. Hubeyb, İbn Sîrîn'in şöyle dediğini haber verir; "Allah bir kulunun hayır murad ettiği zaman kalbinde ona iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran bir vaiz yaratır,"

1774. İbn Avn der ki: "Muhammed b. Şîrîn, annesinin huzurunda iken yanına bir adam girer. Onun garip bir halde suskun olduğunu görünce etrafındakilere: 'İbn Sîrîn'e ne olmuş, bir hastalığı mı var?' diye sorar. Onlar da: 'Hayır, annesinin yanında iken hep böyle olur' derler."

1775. Hişâm'm bildirdiğine göre, Hind binti Muhelleb, Hasan Basrî ve İbn Sîrîn'i yemeğe davet eder; Hasan icabet ederken İbn Şîrîn icabet etmezmiş."

1776. Eyyûb [es-Sahtiyânî], Muhammed b. Sîrîn'in "Kardeşine hoşlanmadığı birşeyi ikram etme" dediğini nakleder.

1777. İbn Avn Muhammed'in şöyle dediğini haber verir: "Arkadaşına zor gelecek birşeyi ikram etme!"

1778. İbn Uyeyne'nin azadhsı Vâsıl der ki: "İbn Şîrîn bana, 'Hangi ticâretle uğraşıyorsun?' diye sordu. Ben de, 'Yiyecek şeyler satıyorum" dedim. Bana: 'Tozu çok olur' dedi." Ebû Ca'fer der ki: "Mahled'e sordum: Yâni günah mı demek istemiş?' 'Evet' dedi."

1779. Ebû Yahya'nın haberine göre İbn Şîrîn kırkbin dirhem para bırakmıştır. Süleyman et-Teymî der ki: "Öyle bir şey için vasiyet etmişti ki hiç bir âlim o konuda ihtilaf etmemiştir."

1780. Abdullah b. Avn'm bildirdiğine göre İbn Sîrîn'e dost olan ve araları bozulan iki adamın durumu sorulmuş. O da: "İşte bu şerrin ta kendisidir" demiştir.

1781. Hişâm, îbn Sîrîn'in Ramazanın tüm gecelerini ihya ettiğini haber verir.

1782. Recâ b. Ebî Seleme der ki: "Yunus b. Ubeyd'in Hasan Basrî ve İbn Sîrîn'i şöyle tavsif ettiğini işittim: 'Ben Hasar Basrî gibi sözü, davranışıyla uyuşan bir adam görmedim. İbn Şîrîn ise dini konusunda kendisine iki yol gösterilince en güvenilir ve şüpheden uzak olanı seçerdi.'"

1783. Abdullah b. Avn'm rivayetine göre İbn Şîrîn vefat edeceği zaman oğluna: "Yavrum, borçlarımı öde ki sözümü yerine getirmiş olayım" der. Oğlu: "Senin için bir köle azad edeyim mi?" der. İbn Şîrîn: "Allah bana ecir vermeye kadirdir. Hayır işleyeceksen kendine yap" der.

1784. Mûsâ b. Mugîre der ki: "İbn Sîrîn'in günün ortasında Allah'ı tekbir ve teşbih ederek pazara girdiğini gördüm. Bir adam kendisine 'Kıyamet ne zaman?' diye sordu. O da: 'İnsanın gaflet ânı kıyametidir' cevabını verdi."

1785. İbn Şevzeb'in haberine göre İbn Şîrîn bir gün oruç tutar; bir günde yermiş. Fakat oruçlu olmadığı günde sabah yemeğini yer, akşamı yemez; sahura kalkar ve oruç tutarmış.

1786. İbn Avn, îbn Sîrîn'in şöyle dediğini haber verir: "Uyanık olduğun zaman Allah'tan kork, rüyada gördüklerine de aldırma."

1787. Hişâm b. Hassân'ın hanımı Ümmü Abbâd der ki: "Biz İbn Sîrîn'lerîe komşu idik. Gündüz gülmesini, gece ağlamasını duyardık."

1788. İbn Avn rivayet eder, der ki: "Biz bir cemaatte bulunuyorduk. Namaz vakti geldi. İbn Şîrîn: 'Kur'ân'm tamamını ezberleyenler öne geçsin. Zira burada çok hafız vardır' dedi. Namazdan sonra kendisine: 'Bize neden imam olmadın' dediğimizde: 'İnsanların İbn Şîrîn bize imam oldu diye ayrılmalarından korktuğum için' diye cevap verdi."

1789. Sabit el-Bünânî şöyle bir kıssa anlatır: "Bir delikanlı vardı. Baliğ olduğunda annesi ona nasihat ederek: 'Yavrum, bir gün [ölüm günü] var ki onu hiç unutma!' der. Allah'ın emri gelip çatar ve delikanlı ölüm döşeğinde yatarken annesi üzerine sarılarak: 'Yavrum, işte sana bu günü hatırlatıyordum ve bu günden sakındırıyordum' der. Genç ise annesine şöyle der: 'Anneciğim, benim iyilik sever bir Rabbim var. Bu iyiliğini bugünden sonra da benden esirgemeyeceğini ve beni affedeceğini ümid ediyorum.' Rabbi konusunda beslediği hüsn-ü zan ile gider ve o iyiliği de görür."

1790. Hişâm b. Hassân'in haber verdiğine göre İbn Şîrîn bir ziyafete davet edildiği zaman davet edildiği eve girdiğinde: "Bana bir içimlik çorba getirin' derdi. Kendisine: "Sen düğün ziyafetinde sadece çorba mı içeceksin?" dediklerinde, "Ben açlığımı başkalarının yemekleriyle kıramam" derdi.

1791. İbn Zuheyr'in bildirdiğine göre İbn Şîrîn, ölümü hatırladığı zaman bütün organları ölü kesilirdi.

1792. Gâlib el-Kattân, Bekr b. Abdullah [el-MuzenîJ m şöyle dediğini nakleder: "Her kim yetiştiğimiz en âlim kimseyi görmek istiyorsa Hasan Basrf ye baksın. Zira biz ondan daha âlim kimseye rastlamadık. Her kim yetiştiğimiz en muttaki insanı görmek istiyorsa İbn Sîrîn'e baksın, zira o şüphelendiği bazı halleri de terke-derdi. Her kim yetiştiğimiz en âbid kimseyi görmek isterse Sabit el-Bünânî'ye baksın. Zira biz ondan daha âbid kimse görmedik. Sıcak ve uzun günlerde sürekli oruç tutardı. Her kim de yetiştiğimiz en hafız kimseyi ve işittiği hadisleri en güzel şekilde nakleden kimseyi görmek isterse Katâde'ye baksın."

1793. Hişâm'm naklettiğine göre Enes b. Mâlik, Ömer'den önce İbn Sîrîn'in kendisini yıkamasını vasiyet etmiş. Öldüğünde kendisine gidilmiş ve bu vasiyet haber verilmiş. Ancak o: "Hapiste olduğum için gelemem" demiştir. "Biz emirden izin aldık, o da verdi" dediklerinde: "Beni hapseden emir değil üzerimde hakkı bulunan kimsedir" der. Kendisinde hakkı olan kimse

gelir, izin verir, o da gelip Enes b. Mâlik'i yıkar ve birisi sarığı olmak üzere beş parça elbiseyi baştan ayağa miske batırarak onu kefenler.

1794. İbn Avn, îbn Sîrîn'in şöyle dediğini nakleder: "Allah birine hayır murad ettiği zaman ona mârufu emreden ve kötülükten sakındıran [bir duygu] verir."

1795. Mehdî, İbn Sîrîn'den naklen şöyle der : "Bir kız kardeşimizin oğlu evleniyordu. Bir ziyafet verdi ve bizi de çağırdı. İbn Şîrîn bu yemekte şöyle dedi: 'Resûlullah'm (sav) ashabı bazen günlerce yemek bulamazlardı. Bir deri parçası gördüklerinde onunla iktifa ederlerdi. Onu da bulamadıklarında karınlarına taş bağlarlardı.'"

1796. el-Cerîrî der ki: "Biz İbn Sîrîn'in yanına giderdik. Kalkmak istediğimiz zaman 'Bir dua et de kalkalım' derdik. O da şöyle dua ederdi: "Allahım, amellerimizi en güzel bir şekilde kabul et. Bizi cennet ehlinden eyle ve onlara va'dedileni bize de ver.'"

1797. Hişâm der ki: "İbn Şîrîn yolda yürüdüğü zaman arkasına dönüp bakmazdı. Bir bayram günü çıkmasını bekledim yolda ve camide ne yaptığını görmek istiyordum. Sanki durumu anladı ve yavaş yavaş hareket etmeye başladı. Ben de ağır davrandım ki çıksın. Sonra benim daha yavaş davrandığımı görünce çıktı. Ben de tâkib etmeye başladım. Arkasına döndü ve beni gördü. 'Hırsız olsaydın kötü biri olurdun' dedi ve 'Bunun benim ve senin için hayırlı olduğunu bilseydim, aldırmazdım' diye çıkıştı."

1798. Sehl b. Eşlem el-Adevî der ki: "Babam öldüğünde Avf el-A'râbî taziyeye gelmişti. Bana şöyle dedi: 'Bil ki, bu ayrılıktan sonra tekrar bir araya geleceksiniz. Babanla karşılaşmaktan utanmazsan karşılaşırsın. Öyleyse, eğer bir vasiyeti varsa yerine getir, eğer bir emaneti varsa yerine ulaştır, eğer bir borcu varsa öde. Onun akrabasını gözet. Yine bil ki, bir araya geldikten sonra tekrar ayrılık olacaktır. Sonra ya ayrılık olmayacak şekilde biraraya gelinir ya buluşmamak üzere ayrılırsınız.'"

1799. Saîd b. Âmir'in rivayetine göre Avf el-A'râbî yanında oturanlara: "Allah'a andolsun ki bilmediğiniz birşeyi size öğretecek değilim. Fakat bildiğiniz bir şeyi hatırlatmak isterim. Belki size faydası olur" derdi.

1800. Salih el-Murrî der ki:: "Annem vefat etmişti. Abdullah b. Hasan taziyeye gelmişti. Bana şöyle dedi: 'Eğer bu musibet sana bir ibret olarak meydana gelmişse senin için nimettir. Yoksa bil ki, nefsindeki musibet daha büyüktür.'"

1801. Kays b. Abes babasından Hz Âişe'nin şöyle dediğini nakleder: "Dünyada buğz ettiğim bütün insanlardan âhirette de uzak kalacağım."

1802. Ubeydullah b. Abd'm bildirdiğine göre Hz. Âişe'nin vefatından sonra bir adam gelmiş ve Ubeyd b. Umeyr ona: "insanlar onun ölümünü nasıl karşıladılar?" diye sormuş. O da : "Fazla hü-zünlendüer; ama herkes değil" deyince, Ubeyd: "Âişe'nin ölümüne kimin annesi ise o hüzünlenir" demiş.

1803. Fadl b. Atiyye der ki: "Salim b. Abdullah'ın yanında oturdum ve elbiselerine ve ayakkabılarına on üç veya on beş dirhem değer biçtim."

1804. Ömer b. Abdülaziz babasından şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Resûlullah'a (sav): 'Hangi din daha efdaldir?' diye soruldu. O da: 'Müsamahakar tevhid dini' diye karşılık verdi."[2]

1805. Kasım b. Muhammed, Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini nakleder: "Allah sadakaları kabul eder, fakat iyi olanları kabul eder. Sadaka miras ve mihrin malı artırdığı gibi artırır. Hatta öyle ki, sadaka sayesinde bir lokma, Uhud Dağı kadar büyür."[3]
(Abbâd b. Mansûr) dedi ki: "Bu hususu Abdurrahman b. el-Kâsını'a sordum. Bana, babası Kâsım'ın bu konuda bir bilgisi olmadığını söyledi."

1806. Ebû'l-Ahves, Abdullah'dan naklen Hz. Peygamberin (sav) şöyle dediğini bildirir; "Bilir misiniz hangi sadaka daha efdal-dır?" "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediklerinde: 'Kardeşine para getiren bir kazanç, binek veya koyun yahut inek sütü [4] diye karşılık verir.

1807. Ebû'l Buhterî, Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğini nakleder: "Kur'ân'ı öğrenin ve okuyun. Her kelime için on sevap alırsınız. Elif için on, lam için on, mim için de on sevap alırsınız."

1808. Sabit [el-Bünânî], Ukbe b. Abdülğafîr'in şöyle dediğini rivayet eder: "Gizli bir dua, aşikâr duadan yetmiş kat daha efdal-dır. Aşikâre bir amelin aynısını gizli olarak yapan bir kul için Allah, 'îşte bu Benim gerçek kulumdur' der."

1809. Sabit yine Ukbe b. Abdülğafîr'in "Yatsı namasını cemaatle kılmak, bir hac gibi; sabah namazını cemaatle kılmak da bir umre gibidir" dediğim haber verir.

1810. Süfyân der ki: "Komşularım görür de kıskanıp gıybet ederek günaha girerler diye yeni elbise giymeyen bir zâhid vardı"

1811. Süfyân, Ebû Ca'fer'in, "Ölüm tehlikelerle doludur. İman kalpte sabit olandır" dediğini nakleder.

1812. Âmir el-Ahvel'in rivayetine göre Nevf [el-Bekâlî'ye][5] '....Biz onların arasına tehlikeli bir uçurum koyduk[6] âyeti sorulmuş. O da: "Yâni iman ehli ile dalalet ehli arasına bir vadi koydu" diye tefsir etmiştir.

1813. Ebûl-Mu'allâ el-Attâr, Saîd b. Cubeyr'in 'Biz cehennemi kâfirler için hasîr kıldık'"[7]âyetindeki "hasîr"i hapis diye tefsir ettiğini haber verir.

1814. Ebû'1-Alâ'nın anlattığına göre, Enes b. Mâlik'e, 'Biz aralarına uçurum koyduk' âyeti sorulmuş. O da bu uçurumdaki vadinin kan ve irinle dolu olduğunu söylemiştir.

1815. Ebû İmrân el-Cevnî ve Ebû Hârûn el Abdî, Nevf [el Bekâlî] nin şöyle dediğini naklederler: "Dünya bir kuşa benzer. İk kanadı koptuğu zaman düşer. Yeryüzünün de iki kanadı vardır. Biri Mısır, diğeri Basra. Bunlar harab olursa dünya da batar."

1816. İbn Uyeyne'nin azadlısı Vâsıl der ki: "Seleften bâzıları: 'Bir ödünç vesilesi olmasaydı size nefsimi kmardım' derlerdi.5'

1817. Ebû İmrân el-Cevnî der ki: "Bize gelen haberlere göre cehennemin bekçilerinden bir melek var ki, iki omuzunun arası bir mevsimlik yoldur. Cehennem ehlinden birine vurduğu zaman un gibi Öğütür."

1818. Mâlik b. Dinar'ın haber verdiğine göre bir âbid bir âbide mektup yazar ve mektubunda, "Nasılsın iyi misin?" diye sorar. Öbür âbid cevaben: "Benim hâlimle meşgul olacak kadar hâlin iyi demek ki" der.

1819. Abdullah şöyle demiştir: "Bu haberlerin tamamını babama (Ahmed b. Hanbel'e) okudum. O da onayladı."

1820. Sabit el-Bünânî, As'as'm, "Gelin bugün bir şey yemeyelim ve içmeyelim" diye teklif ettiğini söyler.

1821. İbn Avn, İbn Sîrm'in: "Müttekilerden olmayı reddetme; muhsinlerden olmayı reddetme " dediğini nakleder ve der ki: "Bunu Eyyub les-SahtiyânîJ'ye sordum, bana Saîd b. Cubeyr'in şu iki âyeti okuyarak şerh ettiğini anlattı: Boşanmış kadınların iyilikle faydalandırılmak haklarıdır. Bu mûttaküer için bir vazifedir.[8] ...Mühsinler için de bir vazifedir.[9]

1822. Ebû Muâviye el-Gallâbî, Kureyşli birisinin şöyle dediğini nakleder: "Yunus b. Ubeyd bir cenazeden dönüyordu, Hasan Basrî arkasından seslenerek: *Yâ Ebâ Abdullah' dedi. Kendisine dönünce: 'Sen hem bizim evi seviyorsun; hâne halkı da seni sever; hem de biraz orada konaklamıyorsun.'"

1823. Ebû Muâviye Basralı bir adamdan naklen anlatır: "Hasan Basrî'nin bir evi vardı. Kapısının açık olması girmek için izin sayılırdı. Arkadaşlarından kim gelir, kapısını açık görürse girerdi. Bir gün bir adam geldi. Kapıyı açık gördü ve girdi. Fakat Hasan'ı göremedi. Divanın altına baktı orda yemek buldu ve önüne alıp yemeye başladı. Derken Hasan çıkıp geldi. Adamın yemek yediğini görünce epeyce kendisine baktı ve gözlerinden yaşlar aktı. Adam: 'Sen neden ağlıyorsun?' dediğinde Hasan: 'Sen bana geçen kavmin (ashabın) ahlakını hatırlattın' diye karşılık verdi."

1824. Ebû Osman, Selmân'm şöyle dediğini haber verir: "Bir adam bolluk anında dua eder, sonra başına bir musibet gelir, tekrar dua ederse melekler: 'Bu ses tanıdık bir sestir, onun için istiğfar dileyin' derler. Fakat bir adam bolluk anında hiç dua etmez başına bir felaket geldiğinde dua ederse melekler: 'Bu ses tanıdık değil' der ve ona şefaatçi olmazlar."

1825. Sabit el-Bünânî der ki: "Ebû Osman en-Nehdî'nin yanında oturuyorduk. Bize nasihat edip dua ediyordu. Sonra: 'Elbet bir gün duamız kabul olur ve affolunuruz' dedi. Biraz durduktan sonra da: 'Eğer biz sâdık isek' diye tamamladı."

1826. Ebû İmrân el-Cevnî der ki: "Mescidde oturuyorduk. Bir ihtiyar gelip şöyle seslendi: 'Ey mescidin halkı! Allah'a andolsun ki, Allah cenneti de cehennemi de sizinle dolduracak.' Biz bu söz üzerine ağladık."

1827. Ubeydullah b. Ebû Şumayt, babasından naklen der ki: "Ebû Müslim el-Havlânî diyar diyar dolaşıp İslâm'ı tebliğ ediyordu. Bir gün Muâviye'ye geldi. Onu yanma çağırarak: 'Senin ismin nedir?' diye sordu. O da: 'Muâviye'dir' deyince, 'Sen daha babası yeni ölen birisisin. Bil ki, eğer hayır ya da şer işlersen karşılığını görürsün. Ey Muâviye, bütün dünyaya âdil

davransan, fakat bir kişiye zulmetsen zulmün adaletine galebe çalar' dedi."

1828. Ca'fer b. Süleyman Muhammed b. Vâsfın, "Dünyada cemaatle namaz kılmak ve dostlarla buluşmaktan başka lezzetli bir şey kalmadı" dediğini anlatır.

1829. Ca'fer b. Süleyman bâzı arkadaşlarının şu haberini nakleder: "Muverrik el-İclî ticâretle uğraşır ve kazanırdı da. Her cuma yanına para alır, karşılaştığı müslüman kardeşlerine üçyüz, dörtyüz hatta beşyüz dirhem verir ve 'Bunlar sizin yanınızda kalsın. İhtiyacımız oluncaya kadar' derdi. Sonra da onlarla karşılaşır, *O paraları ne yaparsanız yapın' derdi. Onlar: 'Bizim ihtiyacımız yok' derler, fakat o yemin ederek almayacağını belirtir ve yine 'Ne yaparsanız yapın' derdi."

1830. Yezîd es-Sünnî [veya es-Sinnî]'nin rivayetine göre bir adam Muverrik el-İclî'ye: "Ben çokça (nafile] namaz kılamıyor ve oruç tutamıyorum" diye nefsini şikayet eder. Muverrik de ona: "Nefsini ne kötü övüyorsun.Nefsin hayrı yapamıyorsa onu serden alıkoy. Ben biraz uyku ile ferahlık bulurum" diye cevap verir.

1831. Katâde, Muverrik el-Iclî'nin ticaretle uğraşıp kazandığı paraları da fakir ve miskinlere dağıttığını, "Eğer bunlar olmasa ticaretle uğraşmam" dediğini haber verir.

1832. Zuheyr el-Bünânî de Muverrik'in hep oruç tuttuğunu, iki parça ekmekle iftar ettiğini, ayrıca zengin olup malım fakirlere dağıttığını, onunla akrabaya yardım ettiğini ve "Şayet fakirler olmasa ticarete bulaşmam" dediğini nakleder.

1833. Yunus b. Ubeyd, Bekr b. Abdullah el-Müzenî'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Siz çok günah işliyorsunuz, öyleyse çok istiğfar edin. Her kim çok günah işler fakat hemen istiğfar ederse onun yerini tutar."

1834. Sabit ve Humeyd, Bekr b. Abdullah'ın şunu anlattığını rivayet ederler: "Sizden önce çok şerli bir kral vardı. Müslümanlar onunla savaştılar ve sağ olarak ele geçirdiler. Nasıl öldüreceklerini istişare ettiler ve "Ateş üstünde bir kazan içinde kaynatıp azabın tadını tattırarak öldürmek hususunda ittifak ettiler. Nitekim bunu da yaptılar ve kral ilahlarını bir bir çağırmaya başladı: "Yâ falan senin için dua etmiş, ibadet etmiş ve yüz sürmüştüm. Beni kurtar' diye yalvardı. Hiç birisi cevap vermeyince başını semaya kaldırarak, 'Allah'tan başka ilah yoktur' dedi. İhlash olarak dua etmeye başladı. Allah gökten bir yağmur gönderek ateşi söndürdü. Bir rüzgar da kazam devirdi. O hâlâ, 'lâ ilaha illallah' diyordu. Allah onu kurtardı fakat Allah'ı tanımayan bir kavmin arasına attı. O, 'Lâilaha illallah' deyince oradan çıkardılar ve kendisine: 'Sana yazıklar olsun sana ne oldu?' dediler. 'Ben falan kavmin kralıyım' dedi ve başından geçeni anlattı. Onlar da iman ettiler."

1835. Gâlib el-Kattân, Bekr b. Abdullah'ın hanımına şöyle dediğini bildirir; "Benim hakkımda söyleyeceklerinden korkmasam sana birşeyler derdim."

1836. Mübarek b. Fadâle, Bekr b. Abdullah'ın şöyle dediğini nakleder: "Ben zenginler gibi yaşar fakirler gibi ölürüm" Râvî der ki: "Gerçekten de Öldüğünde borcu vardı."

1837. Humeyd'in naklettiğine göre Bekr b. Abdullah el-Müzenî şöyle demiştir: "Sizden biriniz hastanızı koruduğunuz gibi Allah ta kulunu korur. Bir kadının çocuğunu nasıl koruduğunu ve akıbetinin salâhı için nasıl çalıştığını görmez misiniz? İşte Allah ta kulunu öyle gözetir."

1838. Ebû Hayve der ki: "Bekr b. Abdullah el-Muzenfnin yanma girdik. Gayemiz ölüm döşeğinde onu ziyaret etmekti. Başım kaldırdı sonra şöyle dedi: "Allah'ın verdiği kuvveti O'na itaat için kullanan yahut o kuvveti zayıflatıp Allah'a isyan etmeyen kişiye Allah rahmet etsin."

1839. Yezîd es-Sinnî, bir zatın Muverrik el-İclî'ye şöyle dediğini haber verir: "Ben çokça (nafile) namaz kılamıyor ve oruç tutamıyorum, diye nefsimi sana şikayet ediyorum." Muverrik de: "Nefsini ne kötü övüyorsun. Nefsin hayrı yapamıyorsa onu serden alıkoy. Ben biraz uyku ile ferahlık bulurum" demiştir.

1840. Yezîd es-Sinnî, Muverrik el-Iclî'nin şöyle dediğini haber verir: "Ben az öfkelenen biriyim. Öyle olur ki, bir sene hiç kızmam. Buna rağmen az da olsa öfkelendiğim zaman söylediğim bir şeyden pişman olurum."

1841. el-Mübârek, Bekr b. Abdullah el-Müzenfnin sürekli şöyle dua ettiğini anlatır: "Allahım! Rahmet hazinelerini bize aç, dünya ve âhirette bize ebediyyen azab etme ve engin fazlınla bizi helal rızık ile rızıklandır. Senden başka kimseye muhtaç etme. Onunla şükrümüzü artır. Herkes Sana muhtaçtır ancak senin fazlınla varlıklı olabilir."

1842. Yezîd b. Ömer, Bekr b. Abdullah el-Müzenî'nin Basra mescidinde şöyle dediğini haber verir: "Resûlullah'm (sav) ashabından iyi giyinenler giyinmeyenleri ayıplamaz, giyinmeyenler de giyinenleri ayıplamazdı."

1843. İbn Avf, Ebû Recâ'nm şu sözünü nakleder: "Her kim benden sonra bıraktığım bir şeyi örnek almak isterse bilsin ki,

ben günde beş defa Rabbim için yüzümü toprağa sürerdim."

1844. Ebû'l-Eşheb der ki: "Ebû Recâ Ramazan gecelerinde kıldırdığı namazlarda her on günde bir hatim indirirdi."

1845. Eyyûb, Ebû Recâ'mn "Devenin çöküş ânı gibi mütevazı ol" dediğini nakleder,

1846. Ebû't-Teyyâh, Ebû's-Sevvâr el-Adevfnin: "Her insanın amel defterini boynuna astık, insan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız [10]âyetini okuduktan sonra şöyle dediğini nakleder: "Sen delirdin mi, ey Ademoğlu? Defterin açıkken nasıl dilediğini yaparsın? Öldüğün zaman defterin dü-rülür. Dirildiğin zaman neşredilir (ve şöyle denir:) Kitabını oku bu gün hesap sorucu olarak nefsin yeter.[11]

1847. Mahled b. Hüseyin'in anlattığına göre bir adam bir gün Ebü's-Sevvâr el-Adevfnin evinde su ister. Hanımı: "Küpde bir damla su yok" der. Bunun üzerine Ebû's-Sevvâr gidip küpün kulpundan tutarak getirir ve içindeki suyu hanımının başına boşaltarak: "Ey kötülükler anası! Bak nice damlalar var içinde" der.

1848. Salim b. Nuh'un bildirdiğine göre, Avff bir Cuma günü Yunus'la karşılaşır ve "Nasılsın?" diye sorar. Avf der ki: "Ebû's-Sevvâr el-Adevî'ye: 'Bütün halin iyi mi?' diye soruldu. O da: 'Keşke onda biri iyi olsa' demişti."

1849. İbn Şevzeb'in rivayetine göre Ebû's-Sevvâr bir ilim halkasında bulunuyordu. Beraberinde bir de genç vardı. Genç: "Sub-hanallah ve'1-hamdulillah' deyin" dedi. Bunun üzerine Ebu's-Sevvâr el-Adevi: "Sana yazıklar olsun, biz ne yapıyoruz ki, [yâni bizim ilim tahsilimiz de teşbih değilmiş]" dedi.

1850. Mahled'in anlattığına göre bir adam Ebu's-Sevvâr'a eziyet eder. O da sükutla karşılar ve evine girer: "Şimdi ne yaparsan yap" der.

1851. Mâlik'in haber verdiğine göre Atâ b. Yesâr bir adamın mescidde alışveriş yaptığını görür onu çağırarak "Burası âhiret pazarıdır. Eğer alış veriş yapmak istiyorsan dünya pazarına çık" der.

1852. Mâlik, Atâ b. Yesâr'ın şöyle dediğini nakleder: "Dininizi, size dininizi tavsiye ediyorum. Dünyanız konusunda vasiyet etmiyorum. Zira ona karşı harîs olduğunuz gibi, zâten o konuda öğüdünüzü almışsınız."

1853. Humeyd b. Hilâl'in bildirdiğine göre Hakem b. Eyyub hutbede zühd konusunu işler. Ebû's-Sevvâr onu dinler ve "Şuna bakın, otuzbin dirhem maaş alıyor, insanlara zühdden bahsediyor" der.

1854. Ebû Halde der ki: "Ebû's-Sevvâr el-Adevfye oruçlunun hanımını öpmesinden sordum. Bana: 'İhtiyarlara ruhsat var, fakat ileri gider korkusuyla gençlere mekruhtur' dedi."

1855. Yine Ebû Halde, Ebû's-Sevvâr'a: "İmamın arkasında Kur'ân okuyayım mı?" diye sorar. O da: "Sadece tekbir getir ve Allah'ı teşbih et" der.

1856. Muhammed b. el-Ferec'in anlattığına göre Ahmed b. Hanbel'e Mihne hâdiselerinde işkence edilirken rüyasmda kendisine sorulur:"Sen onun Ebû's-Sevvâr el-Adevî'nin makamına gitmesini istemez misin?" O da: "Evet" deyince: "Onun makamı Ebû's-Sevvâr'ın makamıdır" denilir.

1857. Bistam b. Müslim, Hasan'dan şu hadiseyi nakleder: "Bu ümmetin bazı ileri gelen yöneticileri Ebû's-Sevvâr el-Adevî'yi çağırarak bazı dini sorular sordu. O da bildiği gibi cevap verdi. Adam istediği cevabı alamayınca: '(Şöyle şöyle cevap vermezsen) İslamdan berî olasın' dedi. O da —istihza ile karşılık vererek— 'O zaman hangi dine gireyim?' dedi. Adam: 'Hanımın boş olsun' dedi. 'Gece kime sığınayım?' diye yine istihza ile cevap verince kendisini kırk kırbaçla dövdüler. Hasan der ki: "Onun yediği bu sopalar boşa gitmeyecektir." Râvilerden Ebû Ca'fer der ki: "Gidip hâdiseyi Ah-med b. Hanbel'e anlattım. O da: 'İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn' dedi."

1858. Ebû Halde'nin haber verdiğine göre, Ebû's-Sevvâr el-Adevî, Benû Adiyy mescidinde Mu'âze el-Adeviyye'ye şöyle der: "(Siz bayanlar) Mescide geliyorsunuz başınızı yere koyuyor, arkanızı da kaldırıyorsunuz, secde ediyorsunuz (bu uygun mu?)." Mu'âze kendisine: "Neden bakıyorsun, gözlerine toprak serperim senin, bakma" diye karışlık verir. Ebû's-Sevvâr: "Bakmamak elimde değil" diye mazeret beyan edince: "Ey Ebû Sevvâr, evde olduğum zaman çocuklar bana huzur vermiyor. Onun için mescide geliyorum mescidde daha huzur içinde ibâdet ediyorum" der. Bunun üzerine Ebû's-Sevvâr: "Fakat bu huzur beni senin adına korkutuyor" diye cevap verir.

1859. Abdullah b. Ebî Şumayt'ın babasından naklettiğine göre Saîd b. Cubeyr, Ebû's-Sevvâr'a şöyle bir mektup yazar: "Ey kardeşim, insanlardan sakın ve nefsini onlardan koru. Birini zor durumda görürsen seni afiyette kılan Allah'a hamdet. Şeytandan emin olma. Yaptığın şeylerle seni aldatır."

1860. Ebû'd-Derdâ'mn oğlu Bilal, babasının: "Şerri gördüğünüz vakit onu da, yapanı da terkediniz" dediğini nakleder.

1861. Hasan Basrî, İmrân b. Husayn'in şöyle dediğini rivayet eder: "Yedirenler gitti, yiyiciler kaldı. (Her an Allah'ı) hatırlayanlar gitti unutanlar kaldı." Hasan der ki: "İmrân şimdi sağ olsaydı daha neler söylerdi."

1862. Ca'fer b. Abdullah der ki: "Ferkad es-Sebehî'nin yanına girdim. Yaşlı bir ihtiyardı. Önünde tuzlu sirke vardı. Önce sirkeden alıyor, sonra yemekten bir lokma yiyordu. Neden öyle yaptığını sordum, 'Şehvetten kesileyim diye' cevap verdi."

1863. Bişr b. Mufaddal der ki: "Bişr b. Mansûr'u öldükten sonra rüyamda gördüm. Kendisine: 'Allah sana ne yaptı' diye sordum. Bana; 'Durumu nefsime yüklediğimden daha kolay buldum' diye cevap verdi."

1864. Ca'fer, Mâlik b. Dinar'ın, "Eğer biz Kur'ânı dağlara in-dirseydik Allah korkusundan param parça olurdu'[12] âyetini okuduktan sonra ağlayıp şöyle dediğini nakleder: "Yemin ederim ki Kur'ân karşısında kalbi ürpermeyen bir kul Kur'ân'a iman etmiş olmaz."

1865. Ca'fer, yine Mâlik b. Dinar'ın şu sözünü nakleder: "Cehennem ehli kırbaç seslerini hissettiklerinde cehennemin ortalarına doğru hareket eder; insanın suya yavaş yavaş battığı gibi derinlere batarak inerler."

1866. Ca'fer, Mâlik b. Dînâr'dan yine şöyle bir nakilde bulunur: "Ey Kur'ân hâmilleri, Kur'ân kalbinize ne ekti? Şunu bilin ki Kur'ân mü'minin ilkbaharıdır. Tıpkı yerin baharı yağmur olduğu gibi. Gökten yağmur iner tohum olan yere isabet eder. Tohum yerin sertliğine aldırmadan yeşerir. İşte Kur'ân da mü'minin kalbinde öyle tohum eker. Ey Kur'ân hamilleri, Kur'ân kalbinizde neler ekti? Nerede bir sûreyi, iki sûreyi ezberleyenler? Onlarla ne derece amel ettiniz?"

1867. Ca'fer'in bildirdiğine göre Mâlik b. Dînâr'a: "Biraz yumuşak sözlü olsan arkadaşların ve çevren çoğalır" dediklerinde şöyle demiştir: "Onlar yüzünden sofram mı kurur, gelirim mi tükenir? Allah onları getirmese de olur."

1868. Ca'fer, yine Mâlik'in şöyle dediğini haber verir: "Kaypak insanlardan korkunuz. Âlimlerin kalplerini büyüleyen de onlardır."

1869. Ca'fer Mâlik'in şu sözünü de nakleder: "Dünyalık bir şey için üzüldüğün kadar âhiret kaygısı kalbinden çıkar. Ahiret için hüzünlendiğin kadar da dünya kaygısı kalbinden çıkar."

1870. Aynı isnadla gelen habere göre Mâlik b. Dînâr, "Biz iman eden ve sâlih amel işleyenleri yeryüzünde bozgunculuk yapa-lanlarla bir tutarmıyız?[13] Biz müttekilerle günahkarları eşit tutar-mıyız?"1 âyetini okumuş ve şöyle demiştir.

1871. Yine aynı isnad ile gelen haberde Mâlik: "Eğer yatma-maya gücüm yetse hiç yatmam. Zira uykuda iken azabın gelmesinden korkuyorum. Bâzı yardımcılar bulsam vallahi yeryüzüne dağıtır ve 'Ey insanlar, ateş geliyor' diye nida ettirirdim" demiştir.

1872. Aynı isnadla Mâlik şöyle demiştir: "Ey insanlar küçük ve büyük çok komşunuz vardır. Hoş söz sahibi olup salih amel işlemeye devam edenlere Allah rahmet etsin."

1873. Mâlik, Hasan'dan merfû olarak şöyle bir hadis nakleder: "Allah aklı yarattığında, "Bana dön" dedi, döndü. "Geri dön" dedi, yine döndü. Sonra şöyle buyurdu: "Senden daha sevimli bir yaratık yaratmadım. Zira seninle isteyeceklerimi alır, seninle de veririm."[14]

1874. Mâlik, Ebû Zer'in Ömer b. Hattâb'a şöyle dediğini nakleder: "Ey Ömer, eğer dostun (Resûlullah'a varmak istiyorsan) elbiseyi kısalt, ayakkabıyı incelt ve doymayacak kadar ye."

1875. Ca'fer, Mâlik'in şöyle dediğini haber verir: "Bir evde oturulmadığı zaman harabe olduğu gibi, bir kalpte de eğer hüzün yoksa o kalb harabe demektir."

1876. Ca'fer'in bildirdiğine göre Mâlik b. Dînâr şöyle demiştir; "Bir kula verilen en büyük ceza kalbinin kasvetleşmesidir. Kalbimin bir kilisede ıslah olacağını bilse'm, gider orada otururum. Allah'ın kalplere ve bedenlere ayrı ayrı cezaları vardır. Bazen de maişeti kısar, rızkı daraltır ve ibadette gevşeklik verir. Bunlar hep birer cezadır."

1877. Aynı isnadla gelen habere göre Mâlik b. Dînâr: "Nice insanlar var ki, kardeşleriyle buluşmak isterler, onları ziyaret etmek isterler, meşguliyetler insanları bundan engeller. Fakat ayrılığın olmadığı cennette buluşmayı ümid ederler. Ben de sizinle Tûbâ gölgesinde, âbidler istirahatgâhmda buluşmayı Allah'tan istiyorum."

1878. Mâlik'in naklettiğine göre Hz. Lokman oğluna: "Yavrum, insanlar vâdolunmadıklanna süratle giderken, sen nasıl olur da vâdolundukları hususlarda onlara üstünlük taslayabilirsin."

1879. Ca'fer, Mâlik'ten naklen der ki: "Hz. Mûsâ (sav) Bel'âm b. Bâ'ûrâ'yı Medyen kralını ve halkını Allah'ın dinine davet etmek için gönderdi. Bel'âm, İsrailoğullarmın davetine icabet edilen âlimlerindendi. Hz. Mûsâ şiddet anlarında onun duasına başvururdu. Musa'ya iman edenlerdendi. Medyen'e varınca kral kendisine çeşitli hediyeler verdi. O da dinini terk ederek onun dinine girdi. Nitekim bunu şu âyet ile Allah Teâlâ doğrulamıştır: Onlara kendisine âyetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan kimsenin haberini oku,'[15]

1880. Ca'fer, Mâlik'in şöyle dediğini rivayet eder: "Nimet verilenler Allah'ın zikri gibi bir nimet ile nimetlenmemişlerdir. Birisi gider en güzel soylu bir kadınla evlenir; birisi de kara üzüm gibi siyah bir cariye ile evlenir ve ona: 'Ne istiyorsun benden?' der. O da: 'Beni güzelleştirecek bir baş örtüsü' der. Alır ve ecir kazanır. Birisi de zayıf yetim bir kızla evlenip onu giydirir ve öylece eeir alır."

1881. Cafer b. Abdullah der ki: "Mâlik bir gün mihrabına başını koymuş hüzünlü bir sesle: 'Allahım! Kimlerin cehennemde, kimlerin de cennette olacağını biliyorsun. Malik hangi taifedendir?' diyerek ağlıyordu.
Bir defasında da şöyle diyordu: 'Allah Teâlâ: 'Ben kullarımdan bir kısmına azabı murad ettim . Sonra Kur'ân meclislerine, mescid imar edenlere ve mü'minlerin çocuklarına baktığım zaman azabımı geri çevirdim' der.'
Başka bir konuşmasında da: 'Sıddıklarm Kur'ân okunduğu zaman kalpleri âhirete meyleder' dedi."

1882. Cafer, Mâlik'in Mugîre b. Habîbe: "Ey Mugîre! Beraber oturduğun kimselere ve arkadaşlarına iyi bak. Eğer dinin konusunda sana bir hayırları olmuyorsa sohbetlerini kes" dediğini nakleder.

1883. Haris b. Nebhân ve Cafer, Mâlik'in şöyle dediğini naklederler: "Basra emiri Kasım b. Muhammed bana: 'Yâ Mâlik, bu elbiselerle yanımıza girme' dedi. Ben de: 'Allah, emiri ıslah etsin; bu elbiselerle huzuruna girmem neyini değiştiriyor bilemiyorum' dedim. Bunun üzerine bana: *Yâ Mâlik, seni bize karşı cüretli yapan nedir, biliyor musun? Sen bizden bir şey istemiyorsun işte bunun için cüretlisin' dedi." Mâlik der ki: "Eğer Mushafa bir şey yazabil-seydim Kasım b. Muhammed es-Sekafî'nin bu sözünü yazardım."

1884. Ösmân Ebû İbrahim el Himyerî'nin anlattığına göre Mâlik b. Dînâr bir gün bir arkadaşına: "Gönlüm bir taze ekmekle kaymak istiyor" der. Arkadaşı derhal gider, her ikisini de getirir ve Mâlik'in eline verir. Mâlik taze ekmeği eline alıp çevirerek: "Kırk senedir gönlüm seni istiyor, seni yendim. Bugün beni yenmek mi istiyorsun?" der ve yemeyi reddeder.

1885. Ca'fer, Mâlik b. Dinar'ın şöyle dediğini haber verir: "Ağır bir hastalığa yakalanmıştım. Beni Hasan Basrî ziyaret etti. Ridasım başımın ucuna koydu sonra abdest aldı ve gelip başımın ucuna oturdu. Kendisine, "Yâ Hasan, bu hastalıktan ölürsem ellerimi ve kollarımı bağlayın kölenin efendisine götürüldüğü gibi Rabbime gitmek istiyorum' dedim. Hasan etrafındakilere: 'Arkadaşınız kriz geçiriyor' dedi. 'Hayır kriz geçirmiyorum' dedim. Sonra iyileştim beni gördüğünde: 'Ey iple bağlanmak isteyen, bir zulmette idin, sabahladın yâni iyileştin' diyerek bana nasihat etti. Hasan iyi bir öğretici ve eğitimci idi."

1886. Ca'fer, Mâlik'in "Mü'minin niyeti amelinden daha önemlidir" dediğini nakleder.

1887. Ca'fer, Mâlik'in şöyle dediğini haber verir: "Keşke kıyamet günü Allah huzurunda kendisine bir secde etmeme izin verse sonra da benden razı olduğunu söyleyip toprak ol dese ben razıyım. Herkese bir istek hakkı verilseydi kıyamet gününde ateşten kurtulup bir hurma kamışı ile suya razı olduğumu söylerdim."

1888. Ca'fer'in bildirdiğine göre Mâlik şöyle demiştir: "Tuvalete gidip gelmekten haya ediyorum. Keşke rızık olarak bir çakıl taşını emmek verilseydi ve ölene kadar öyle yapsaydım."
Bir defasında da şöyle der: "Kişiye hainlere güvenmek hıyanet olarak yeter."

1889. Aynı isnadla Mâlik'in şöyle dediği anlatılır: "Âlim ilmiyle amel etmediği zaman yağmurun kaya parçasında durmayıp kaydığı gibi nasihatleri de kalplere te'sir etmeyip kayar. İlmi amel etmek için istersen seni sevindirir. Başka şeyler için istersen sadece övünmeni arttırır."

1890. Bâzı Basralılar, Mâlik'in şöyle dediğini naklederler: "Her kim kendi nefsi için ilim talep ederse az ilim kendisine yeter. Her kim insanların ihtiyaçlarına karşılık vermek için tahsil ederse insanların ihtiyaçları çoktur."

1891. CaTer, Mâlik'ten şöyle bir nakilde bulunur: "Mü'minle-rin göğüsleri iyi amellerle kaynar, fâcîrlerin göğüsleri de kötü amellerle kaynar. Allah sizin niyetlerinize ve maksatlarınıza bakar. Maksatlarınızı iyi kontrol ediniz ki, Allah size rahmet etsin."

1892. Ca'fer, Mâlik'in "Sâlihler anıldığı zaman onların hallerini düşununuz" dediğini haber verir.

1893. Abbâd b. Velîd, Mâlik b. Dînâr'm şöyle dediğini nakleder: "İnsanların 'Mâlik delirdi' demelerinden korkmasaydım, yırtık elbiseler giyer, azığımı başıma koyar ve insanlar arasında 'Her kim beni görürse Allah'a (cc) isyan etmesin' diye nida ederdim."

1894. Mâlik b. Dînâr, Hasan'dan naklen Hz. Peygamberin (sav): "Bir konuşma yapan, hutbe okuyan her kulun muradını Allah kendisine soracaktır"[16] dediğini rivayet etmiş ve CaTer'in bildirdiğine göre sonra ağlamış ve şöyle demiştir: "Gözlerimin sözlerimi doğruladığını sanıyorlar. Oysa ben Allah'ın bu ağlamaktan maksadımın ne olduğunu soracağını biliyorum."

1895. Ca'fer'in bildirdiğine göre Mâlik şöyle demiştir: "Bize gelen haberlere göre gökte Allah'ı teşbih eden melekler vardır. Bazı gök tabakalarında bulunan meleklerin çakıltaşları ve yıldızlar adedince gözleri vardır. Her gözün altında sahibinin anlamadığı bir dilde Allah'ı teşbih eden iki dudak vardır. Arşı taşıyan meleklerin boynuzları vardır; boynuzlarının aralan beş yüz yıllık mesafe kadardır. Arş da boynuzun üzerindedir.

1896. Ca'fer'in rivayet ettiği farklı rivayetlerde Mâlik b. Dînâr şunları söylemiştir:
"Kendisine: 'İki ekmek sana yeter mi?' diye sorduklarında: 'Benim doymak istediğimi mi sanıyorsunuz?' der. Şöyle devam eder:
*Ben ne açlıktan ne de susuzluktan korkarım. Ekmeğim isimdedir, suyum da nehirlerdir.'
'Abdest bozmak olmasaydı hiç mescidden çıkmazdım.'"

1897. CaTer'in anlattığına göre hanımı öldüğünde Mâlik b. Dinar'a "Evlenmek ister misin?" diye sorarlar, o da: "Gücüm yetse nefsimi de boşayacağım" der.

1898. Ca'fer, San'alı bir adamın şöyle dediğini nakleder: "Rüyamda Resûlullah'ı (sav) gördüm: 'Ümmetinin ebdâli nerede?' diye sordum. O da Şam'ı işaret etti. 'Irak'ta kimse yok mu?' dedim. 'Muhammed b. Vâsi', Hassan b. Ebû Sinan, ve Ebû Ze gibi zâhid olan Mâlik b. Dinar var' dedi."

1899. Ca'fer, Mâlik'in şöyle dua ettiğini nakleder: "Allahım! Kalbimizi kendine yönelt ki seni iyi tanıyalım; Senin ahdine riâyet edelim, Senin vasiyetlerini yerine getirelim. Allahım, bize iman simasını ver, takva elbisesi giydir. Allahım, ölmeden önce tevbe ediyoruz. Allahım bize dünya ve âhiret hayırlarını getirecek bir nazar ile bak." Râvi der ki: "Mâlik burada durarak: 'Benim dünya hayrından para kasdettiğimi mi düşünüyorsunuz? Hayır, ben sâlih amel kasdediyorum. Seninle mülâkî olacağım güne kadar. Ta ki o gün benden razı olasın. Ey arzın ve semanın sahibi, Sana rağbet ediyor ve Senden korkuyorum' dedikten sonra içten ağlamaya başladı, biz de beraberinde ağladık."

1900. Mu'allâ b. Ziyâd der ki: "Seleme b. Kuteybe Basra'ya geldiği zaman Mâlik bana: Tanına gidelim' dedi. Yanma gittik; izin isteyip girdik. Biraz sonra bize, 'merhaba' dedi ve ziyaret için mi yoksa bir ihtiyacımız için mi geldiğimizi sordu. Mâlik: 'Bir ihtiyacımız var' dedi. Seleme: 'O nedir?' diye sordu. Mâlik; 'Bakıyorum kral ve sultanların yanma çok gidiyorsun' dedi. Seleme: 'Bizi tanıyorlar (yakamızı kurtaramıyoruz)' dedi. Mâlik: 'Onlara karşı biraz delilik yapsan olmaz mı?' deyince, 'Fayda vermez' dedi. Neticede Mâlik: 'Onların seni bir çukura atıp çıkarmamalarından korkuyorum' diyerek endişesini açıkladı."

1901. Rivayet edildiğine göre Mâlik b. Dînâr bir manastıra uğrar ve rahibini çağırır. Râhib gelip kendisiyle konuşur ve şöyle der: "Eğer kendi nefsin ve şehvet ve arzuların arasına demirden bir duvar örebilirsen yap. Sana fayda getirmeyen meclislerden ister yakın olsun ister uzak kaçınmalısın" der.

1902. [Buradaki rivayetin metni yoktur. Kitabın aslında boşluk mevcuttur.]

1903. Aynı isnadla gelen habere göre Mâlik şöyle demiştir: "Bulut gelir ve yağmur yağmadan geri gider. Siz yağmur bekliyorsunuz; ben ise taş yağmasını bekliyorum. Eğer yağmıyorsa, hayırdayız demektir."

1904. Mugîre b. Habîb der ki: "Bir gece Mâlik ile sözleştim. Kış gecesinde bir kaftan giymiştim ve gittim evin kapısında durdum. Mâlik geldi, eve girdi ve kıbleye yönelerek sakalından tuttu ve şöyle dua etti: 'Allahım, bütün insanları topladığın mahşer gününde ihtiyar Mâlik'e ateşi haram kıl.'"

1905. Ca'fer, Mâlik'in "Açlığı tatmayan kavimler hâriç, hiçbir ümmet Allah'ın gözünden düşmemiştir" dediğini haber verir.

1906. İbn Süleyman'ın rivayetine göre Mâlik ile Muhammed b. Vâsi' bir araya gelirler. Mâlik: "İki seçenek vardır; ya Allah'a itaat ya da ateş" der. Muhammed b. Vâsi' ise: "Ben aynı fikirde değilim, ya Allah'ın rahmeti, ya ateş, diyorum" der. Bunun üzerine Mâlik: "Şehadet ederim ki sen Allah'ın lütfuna mazhar bir âlimsin" der.

1907. İbn Şevzeb'in rivayetine göre bir adam Mâlik b. Dinar'dan vergi memurlarına karşı yardım ister. Mâlik de yardımcı

olur. Sonra kendisine: "Bir dua eder misin?" diye sorarlar. Orada üzeri deriden para konulan bir kap (kasa) vardır. Mâlik: "Ellerinizi kaldırın" der; sonra para kabını da koltukaltına alır ve "Allah'a an-dolsun ki, bu kap bizimle olduğu müddetçe bizim duamız kabul olmaz" der.

1908. Mûsâ b. Hâlid'in haber verdiğine göre Mâlik b. Dînâr şöyle demiştir: "Bâzı kitaplarda yazılı olduğuna göre kötü çobanlar kıyamet günü hesaba çekilerek "Ey kötü çoban, eti yedin, yünü giydin, sütü içtin, hayvanların yaralarını sarmadın, kayıpları aramadın, otlağında yaymadın. Bugün onların intikamı senden alınacaktır" denilir.

1909. Süfyân der ki: "Sâlihler zikredilince rahmet iner denilirdi."

1910. Kendisine: "Kim böyle dedi?" diye sorarlar, "Alimler" der, ve devamla "İlmi ile amel eden âlim semada büyük diye anılır. Yarınki rızıkla ilgilenmek hatâdır."

1911. Süfyân: "Allah'ın ilmini artırdığı kimsenin O'na yakınlığı çoğalır" demiştir.

1912. Rivayet edildiğine göre Mâlik b. Dînâr der ki: "Görevi öşür toplamak olan bir komşum Ölmek üzere iken yanma girdim. Şöyle dedi: 'Miskinlere acıyanı (Peygamberi) rüyamda gördüm. Bana kızgın olduğunu söyledi ve 'Senin benimle ilgin yok3 sözünü tekrarlayınca korktum: 'Kime söylüyorsun?' dedim. Kendisini göstererek: 'Sana' dedi."

1913. Abdu's-Samed'in rivayet ettiğine göre Mâlik b. Dînâr ölmek üzere olan bir komşusunu ziyarete gider. Kendi kendisine: "Ateşten iki dağ ateşten iki dağ" diye söyleniyormuş. Meğer alırken fazla verirken eksik tarttığı bir ölçeği varmış.

1914. İbrahim b. Edhem'in bildirdiğine göre Atâ es-Sülenıî, gece yarısı uyandığı zaman, hilkatinin değişmesinden korktuğu için elleriyle organlarını kontrol ederdi,

1915. Rivayet edildiğine göre Mâlik b. Dînâr, meclisinde oturanlara şöyle demiştir: "Bazı insanlar hem âlim oluyor ve ilimden bir pay alıyor; hem de devlet ricaline gidiyor, bir pay da oradan alıyorlar. Siz Allah rızası için ilim tahsil edin."

1916. Havşeb, Mâlik b. Dinar'ın yanında bir gün şöyle der: "Bir münadi: 'Göç var, ey insanlar' diye bağırdı. Muhammed b. Vâsi* den başka kalkıp icabet edeni görmedim. Bunu işiten Mâlik neredeyse bayılacak kadar ağlar."

1917. Ferkad es-Sebehî, Tevrat'ta şu ibareyi okuduğunu nakleder: "Her kim bir dünyalık için üzülürse Rabbinin gazabını cel-betmiş olur. Her kim bir zenginle beraber oturur ve zenginliğinden dolayı ona yardakçılık yaparsa dininin üçte birisi gider. Her kim de başına gelen musibeti bir başkasına şikayet ederse Rabbini insanlara şikayet etmiş olur."

1918. Rivayete göre Ferkad es-Sebehî bir gün İbn Sîrîn'in yanma girer. Önüne hurma tatlısı getirilir, yemeyi reddeder. İbn Şîrîn hizmetçiye: "Ferkad'a ekmek ile yağ getir" der. Gelince yemeye başlar. İbn Şîrîn: "Helva da bunun gibidir" diyerek güler.

1919. Rivayete göre bir gün Hasan Basrî, Ferkad es-Sebe-hî'ye: "Sen hurma tatlısını sever misin?" diye sorar. Ferkad: "Hayır sevmem, onu seveni de sevmem" deyince, Hasan: "Bu deli mi ne?" diye karşılık verir.

1920. Muhammed b. Ca'fer, Ferkad es-Sebehf nin şöyle dediğini haber verir: "Hiçbir peygamberin ashabı Hz. Muhammed'in (sav) ashabı kadar faziletli, onlar kadar cesur ve onlar kadar hoşgörülü olmamıştır. Allah'ın selamı hepsine olsun."

1921. Heysem b. Muâviye'nin naklettiğine göre bir gün Küfe âbidleri toplanırlar ve "Haydi Basra'ya gidelim de orada âbidlerin ibâdetlerini görelim" derler. Oraya vardıklarında: "Bizi Ferkad es-Sebehî'ye götürün" derler. Ferkad es-Sebehî'nin yanma girer, bir saat sohbet ederler. Sonra da kendisine: "Bize kahvaltı yok mu?" derler. Ferkad: "Sözü uzattım ki, biraz acıkıp yanımda olan her şeyi yiyesiniz dedim" der ve "Şu çıkını indirin orada siyah arpa ekmeği kırıkları var" der. Tadına bakarlar ve "Tuz yok mu?" diye sorarlar. "Hamura bir defa tuz attık; sizin için daha istemem, beni ilgilendirmedi" der.

1922. İbn Şevzeb, Ferkad es-Sebehî'nin şu sözünü nakleder: "Siz işe başlamadan boş vakitte giyilecek elbiseyi giyiyorsunuz. Oysa işçiler çalışırken kötü elbiselerini giyerler. İşlerini bitirdiklerinde de yıkanıp iki kat temiz elbise giyerler. Siz ise iş yapmadan önce boş vakitte giyilecekleri giyiyorsunuz."

1923. Salih b. Misnıâr der ki: "Bir arkadaşa: 'Haydi gidip biraz Hasan Basrî'nin sözlerini dinleyelim' dedim. O da bana şöyle cevap verdi: 'Biz işittik ve dinledik, haydi gidip işttiklerimizle amel edelim.'"

1924. Ca'fer b. Abdullah der ki: "Bir gün Havşeb elimden tutarak: 'Neredeyse iyi bir insan ve iyi bir mürşid ile karşılaşamaz olduk' dedi."

1925. Haccâc b. Karâfısa, Hassan b. Ebû Sinan'ın şöyle dediğini haber verir: "Gafillerin içinde Allah'ı zikreden kişi, harpten kaçıp gidenlerle birlikte savaşan kimse gibidir."

1926. Rivayete göre Muâviye b. Kurre: "Kim bana gündüz tebessüm eden ve gece ağlayan birisini gösterebilir?" derdi.

1927. Süleyman b. Harb'm anlattığına göre Ebûl-Hilâl şöyle demiştir: "Çarşıda Allah'ı zikredenin misâli, ölmüş kuru ağaçların arasındaki yeşil ağacın misâli gibidir."

1928. Ebûl-Eşheb, Ebû'l-Minhâl'in şöyle dediğini haber verir: "Bir kul için kabirde, dünyada iken çok istiğfar dilemesinden başka hayırlı bir komşu düşünülemez."

1929. Abdullah b. Bureyde Ka'bu'l-Ahbâr'ın şöyle dediğini nakleder: "Şiddetli belalara maruz kalan kul Allah'ın indinde değerlidir."

1930. Ebû Zer el Gıfârî ile görüşen Yezîd b. Meysere şöyle demiştir: "Bir genç ölene kadar Allah'a ibâdette daim olursa, Allah ona yetmişdokuz sıddık ecri verecektir."

Rebî' B. Haysem'in Zühdü İle İlgili Haberler

1931. Abdullah b. Mes'ûd'un anlattığına göre Hz. Peygamber (sav) bir gün eliyle yere bir kare çizer, sonra karenin içine bâzı çizgiler çizer. Bir çizgi de dışardan karenin merkezine doğru çizer. Sonra: "Bu nedir biliyor musunuz?" diye sorar. Çevresindekiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediklerinde, "Şu ortadaki çizgi insandır. Şu etrafındaki çizgiler ona musallat olan arızî şeylerdir. Eğer birisinde hatâ ederse diğerinde isabet eder. Kare çizgileri onu kuşatan ecelidir. Dışarıdaki çizgi ise emelidir" der.[17]

1932. Beşîr'in naklettiğine göre bir gün Rebf [b. HeysemJ'in kapısına bir dilenci gelir. Rebf ehline: "Şu dilenciye şeker verin" der. Ailesi: "Ekmek kırığı istiyor, onu verelim" derler. Rebf ise: "Hayır, Rebf şeker sever, öyleyse şeker vereceksiniz" der.

1933. Aynı rivayete göre Beşîr der ki: "Retti* in yanında geceledim. Namaza kalktı, namazda okurken: Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve hayatlarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağız sandılar, ne kötü hüküm veriyorlar [18] âyetine gelince ağlamaya başladı; öyle ki başka âyete geçemedi."

1934. Ebû Vâil, Rebf b. Haysem'in şöyle dediğini nakleder: "Ad kavmi Yemen ile Şam arasında karınca gibi yaygındır. Her kim birisini getirirse ona mükafaat vardır."

1935. Hamnıâd el-Esanım el-Hammânî bazı arkadaşlarından naklen der ki: "Rebf b. Haysem'in akşamki halini, gider sabah da görürdük ve hiç yatmadığını anlardık."

1936. Bişr b. Hâris'in kitabında geçtiğine göre Rebf b. Haysem'in yanında bir adamdan söz edilir. O bunun üzerine: "Allah'ı anmak adamı anmaktan daha hayırlıdır" der.

1937. Asım'ın naklettiğine göre, Rebfe: "Senin arkadaşların şiirlerden misaller getirdi. Sen neden hiç şiir okumuyor ve onlardan misaller getirmiyor s un?" denilir. Şöyle cevap verir: "Konuşulan her şey yazılıyor. Kıyamet günü elime verilen kitaptan şiirler okumayı istemiyorum.

1938. Bekr b. Mâiz'in rivayet ettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd, Rebf b. Haysem ile birlikte Fırat kıyısında-bir yere gider. Rebî* orada demircileri görünce bayılır. İbn Mes'ûd alır evine götürür; öğle namazını kılar, gelir, uyandırmak ister, hâla uyanmamış-tır. Ertesi gün sahur vaktine kadar uyanmaz. [Tabîî ki Rebf, demirciler kendisine cehennemi hatırlattıkları için bayılmıştır.]"

1939. Aynı isnadla gelen habere göre Rebf e, "Nasıl sabahladın?" diye sorduklarında, "Zayıf ve günahkar olarak, rızkımızı yiyor ve ecelimizi bekliyoruz" cevabını vermiştir.

1940. Aynı rivayete göre Rebf b. Haysem şöyle demiştir: "İnsanlar iki kısımdır; mü'min ve câhil, mü'mine eziyet etmeyiz, câhili de techil etmeyiz."

1941. Süfyân'm rivayet ettiğine göre, Rebf b. Haysem'e felç isabet etmiş, kendisine: "Tedavi olsan olmaz mı?" dediklerinde şöyle cevap vermiştir: "Ben de Önce tedavi olmak istedim sonra Ad, Semûd ve diğer kavimleri hatırladım. Bunların da çok doktorları vardı; onları tedavi ediyorlardı. Fakat ne tedavi edilenler ne de tedavi edenlerden kimse kalmadı.

Bunun üzerine vazgeçtim."

1942. Abdullah b. Zebîd'in naklettiğine göre bir soğuk kış gecesinde bir dilenci Rebf b. Haysem'in kapısını çalar. Kapıyı açar bakar ki, sanki çıplak gibidir. Hemen üzerindeki çok kıymetli kaftanı verir ve şu âyeti okur: 'Sevdiklerinden Allah yolunda infak etmedikçe iyilerden olamazsınız.'[19]

1943. Ebû Vâil der ki: "Rebî b. Haysem'in yanma gittik. Bize: "Niye geldiniz?" dedi. Biz de: "Seninle beraber Allah'a hamdetmek ve O'nu zikretmek için geldik" deyince, "Allah'a hamdolsun ki seninle beraber içki içmeye, zina etmeye geldik demiyorsunuz" der.

1944. Alâ b. Museyyeb'in anlattığına göre Rebî' b. Haysem'in atı çalınır. Kendisine: "Hırsıza beddua et" derler. O da elini açar, şöyle dua eder: "Allahım, eğer zengin ise kalbini mal sevgisinden çevir; eğer fakir ise onu zengini eştir."

1945. Bekr b. Mâiz'in rivayet ettiğine göre Rebf b. Haysem hizmetçisine: "İşlerin yarısı bana, yarısı sana aittir. Çöpleri süpürmek de bana ait olsun" demiştir.

1946. Aynı rivayete göre bir gün küçük kızı Rebî'e gelir, "Babacığım, gidip oynayabilir miyim?" der. O da, "Hayır" der. Etrafındakiler: "İzin ver de oynasın" derler. O da şöyle cevap verir: "Benim kitabımda 'git oyna' yazmaz; ancak 'git hayır söyle veya hayır işle' diyebilirim."[20]

1947. Bekr b. Mâiz, er-Rebî'in şöyle söylediğini bildirir: "Hüküm verme hususunda verebileceğim yegâne misâl.[21]

1948. Bekr b. Mâiz'in rivayetine göre Rebf b. Haysem otuz bin dirheme bir at satın alır, onunla gazvelere katılır. Bir yerde atını bağlar, kölesini ot toplamaya gönderir, kendisi de namaza durur. Kölesi geldiğinde atın nerede olduğunu sorar. Rebf çalındığını söyler; köle: "Senin gözlerinin önünde mi çalındı?" deyince şu cevabı verir: "Yâ Yesâr, elimi açmış Rabbime yalvarıyordum hiç birşey beni bundan alıkoyamazdı." Daha sonra da şöyle dua eder: "Allahım, eğer zenginse Sen onu ıslah et, eğer fakirse zenginleş-tir." ve üç defa tekrarlar.

1949. Aynı isnadla gelen rivayete göre Rebf b. Haysem: "Hiç bir sözde hayır yoktur. Sadece şunlar hariç: Allah'ı tehlil etmek, O'na hamdetmek, O'nu teşbih etmek, O'ndan hayır dilemek, serden O'na sığınmak, ma'rufu emretmek, münkeri yasaklamak ve Kur'ân okumak."

1950. Münzir es-Sevrî, Rebf b. Haysem'in şöyle dediğini nakleder: Allah'ın, Peygaberine gönderdiği her şeyi idrak edemediğiniz gibi her okuduğunuzu da biliyor değilsiniz."

1951. Bilâl b. Münzir'in haberine göre bir adam: "Bugün de Rebf b. Haysem'den birileri için kötü bir sözü çıkaramazsam hiç bir zaman çıkaramam demektir" der ve kendisine: "Ey Ebû Yezîd, Hz. Fâtıma'nın oğlunu öldürdüler" dedi. O da dönerek şu âyeti okudu: 'De ki, ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi ve aşikarı da bilen Allah! Kullarının arasında ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak Sen verceksin.[22] Adam: "Peki bu konuda ne dersin?" der. Rebf ise: "Ne diyebilirim, varacakları yer Allah'tır. Hesaplarını görecek olan da Allah'tır" cevabını verir.

1952. er-Rebî'nin seriyyesi onun babasının bütün amellerinin gizli olduğunu hatta birisi kendisine geldiğinde Mushaf önünde açıksa elbisesiyle örttüğünü rivayet eder,

1953. Saîd b. Mesrûk'un haber verdiğine göre Rebî' b. Haysem, birgün üç veya dört dirheme bir gömlek satın alıp giyer. Kollarını uzattığı zaman ucu tırnaklarına değer. Kaldırdığı zaman da mafsallarına kadar düşer. Gömleğin parlaklığını görünce kendi kendisine: "Ey Allah'ın kulu! Rabbin için bunu bırak" der ve sözlerine şöyle devam eder: "Ey etim, ey kanım, dağlar yürütülüp parça parça olduğu gün Melekler saf saf (emir beklerken) Allah'ın emri geldiği zaman ve o gün cehennem getirildiği zaman'[23] siz ne yapacaksınız?"

1954. Ebû Vâil rivayet eder, der ki: "Abdullah b. Mes'ûd ile birlikte gezintiye çıkmıştık. Yanımızda Rebî' b. Haysem de vardı. Bir demirciye uğradık. Abdullah b. Mes'ûd ateşteki demire baktı. Rebî' de ibretle baktı; sallandı, neredeyse düşecekti. Daha sonra Fırat'ın kenarında büyük bir ateşin yakıldığı yere gittik. İbn Mes'ûd büyük ateşin alevlerini görünce şu âyeti okudu: 'Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerine görününce, onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler, elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları vakit yok oluvermeyi isterler.[24] Bunun üzerine Rebî' b. Haysem yere yıkıldı. Biz onu taşıyarak evine götürdük. İbn Mes'ûd öğleye kadar gözetledi, uyanmadı; ikindiye kadar gözetledi, yine ayılmadı; nihayet gece ayıldı da İbn Mes'ûd evine gidebildi."

1955. İbnü'l-Mübârek, Rebf b. Haysem'in bir kardeşine yazdığı mektupta şöyle dediğini haber verir: "Yüzüne karşı seni öveni yer, arkandan yerenden kork, nefsinin vâsisi sen ol, başkaları olmasın."

1956. Isâ b. Ferrûh'un bildirdiğine göre Rebî b. Haysem, gece herkes yatıp gaflete dalınca kabristana gider ve onlara: "Ey kabir ehli, siz bizim gibiydiniz; biz de sizin gibi olacağız" derdi. Sabah olunca kabir ehli gibi görünürdü.

1957. Nuseyr b. Zalûk'un haber verdiğine göre İbn Mes'ûd, Rebî1 b. Haysem ile karşılaşınca şöyle demiştir: "Allah'a yönelenleri müjdele!"[25] Eğer Hz. Peygamber (sav) seni görseydi severdi."

1958. Bekr b. Mâiz, Rebf in kendisine: "Ey Bekr, dilini tut... Zira dilinden dolayı insanlar seni itham ederler" dediğini haber verir.

1959. Saîd b. Mesrûk'un bildirdiğine göre, Ebû Vaü'e: "Sen mi büyüksün Rebî' b. Haysem mi?" diye soruldu. "Ben yaşça, o da akıl yönünden büyüktür" cevabını verdi.

1960. Şakîk es-Sevrf nin rivayetine göre, Rebî' b. Haysem bir oğlunun ölümü üzerine şu şiiri okumuştur: "Ben bir tabibi, tıbbı için çağırmıyorum; ancak Seni çağırıyorum ey gökten yağmur yağdıran Allahım. Tâ ki musibetimden dolayı bana sabır veresin. Doğru bir şekilde işlerim yoluna girsin. Senden dileğim, bilmesem de musibetim bana ecir getirsin."

1961. Münzir'in naklettiğine göre, Rebf b. Haysem bir gün ailesinden hurma tatlısı yapmasını istemiş. Yapıldıktan sonra da aklını kaybetmiş bir komşusuna göndermiş. Komşusu salyasını akıta akıta yiyince ailesi: "Neden ona gönderdin? O ne yediğini bilmez ki" demişler. Rebf ise: "Lâkin ne yediğini Allah biliyor" karşılığını veriyor.

1962. Yasin ez-Zeyyât'm rivayetine göre, bir adam Rebî* b. Haysem'e gelerek: "Bana senden daha hayırlı bir adam gösterir misin?" diye sorar. O da şu cevabı verir: "Konuşması zikir, susması tefekkür, yürüyüşü tedebbür olan kimse benden daha hayırlıdır."

1963. Rivayet edildiğine göre Rebî* b. Haysem, 'Her kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir'[26] âyetini tefsir ederken: "İnsanın başına gelen her türlü darlıktan kurtarır" demiştir.

1964. Muhammed b. Nadr, Rebf b. Haysem'in şöyle dediğim nakleder: "Önce nkıh öğrenin (ilim tahsil edin) sonra inzivaya çekilin."

1965. Munzir, Rebî* b. Haysem'in, 'Gebe develer başıboş salı-verildiğinde'[27] âyetini tefsir ederken: "Sütleri ne sağılmış ve ne de göğüsleri sıralanmıştır" demiştir.

1966. Saîd b. Rebî' babasının iki bin dirhem maaş aldığını binikiyüz dirhemini kendisi harcamak için aldığını, gerisini de ta-sadduk ettiğini nakleder.

1967. Aynı tarikle gelen rivayete göre Rebî* b. Haysem sabah kalkınca şöyle derdi: "Hayır işleyin, iyi işlere devam edin uzun emelli olmayın yoksa kalbiniz katılaşır. İşitmedikleri halde işittik diyenlerden olmayın.[28]

1968. İbrahim en-Nehaî, Rebî' b. Haysem'in şöyle dediğim haber verir: "Allah kıyamet günü herkesi uhdesinde toplar ve 'Nerede zorbalar, nerede kibirliler, Allah'tan başka ilahlara dua edenler nerede? Allah'tan başka ilah yoktur' der,"

1969. Ebû Vâil der ki: "Ben, Kays b. Useyl, Hayye b. Useyl, Abdurrahman b. Seleme, Rebî' b. Haysem'in yanına gittik Evini sorduk, bize şöyle dediler: 'Siz öyle bir adama gelmişsiniz ki, konuştuğu zaman yalan söylemez, emanet ettiğiniz zaman ihanet etmez, söz verdiğinde sözünde durur. İşte onun evi de şudur.' Biz evine girdik kendisi mescidinde idi. Ona: 'Seninle beraber Allah'ı zikretmeye geldik' dedik. Bunun üzerine ellerini kaldırarak: 'Alla-hım, bunlar bana Seni zikretmek için gelmişler, içki içmek ya da zina etmek için değil' dedi. Daha sonra bize konuşmaya başladı ve şöyle dedi: 'Dokuz şey hariç hiçbir sözde hayır yoktur: Tesbîh (Sübhânallâh), Tahmîd (Elhamdülillah), Tehlîl (Lâ ilahe illallah), Kur'ân okumak, ma'rufu emretmek, münkeri nehyetmek, hayır duada bulunmak ve serden Allah'a sığınmak.'"

1970. Münzir es-Sevrî, Rebî* b. Haysem'in şöyle dediğim nakleder: "Gizlilikler insanlara gizli kalır. Onlar Allah'a ayandır. (Gizli günahların) devasını arayın. Onların tek devası bir daha yapmamak üzere tevbe etmektir."

1971. Süfyân'ın bildirdiğine göre, Rebî' b. Haysem'i Cuma günü mahallesinden bir genç takip eder; istirahata çekildiği zaman eliyle (o gence) işaret ederek: "Sizin şerrinizden Allah'a sığınırım" derdi.

1972. İbnü'l-Munzir, Rebî* b. Haysem'in şu sözünü nakleder: "Allah'ın rızâsı gözetilmeyen herşey izmihlale mahkumdur."

1973. Munzir es-Sevrî'nin rivayetine göre, Rebî' b. Haysem ölümü esnasında şöyle tavsiye etmiştir: "Rebî* b. Haysem'in nefsi için ikrarı şudur: Salih kullarına mükâfaatı veren Allah'ı şâhid kılarak söylüyorum ki, ben Rabb olarak Allah'ı, nebî olarak Muham-med'i (as), din olarak İslâm'ı kabul ettim. Kendim ve tebam için âbidlerle beraber ibadet etmeyi, hâmidlerle

beraber hamdetmeyi, müslüman cemaate katılmayı tercih ettim."

1974. Saîd b. Mesrûk'un rivayet ettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd, Rebî* b. Haysem'e: "Resûlullah seni görseydi severdi." demiştir.

1975. Nüseyr Ebû Ta'me şöyle demiştir: "Rebî1 b. Haysem namaz kılmış ve namazda: Yoksa kötülükleri işleyen kimseler, inanıp iyi ameller işleyenler gibi yapacağımızı mı sandılar'[29] âyetini okuyarak sabaha çıkmıştır. Geceyi sabaha kadar rüku' ve secde ile geçirmiştir."

1976. Rivayet edildiğine göre Abdullah b. Mes'ûd, Rebî' b. Haysem'e gelir, içeri girdiğinde: "Muhsinlere müjdeler olsun" derdi.
Ebû Hayyân babasının: "Rebf b. Haysem'in dünya işleriyle ilgili birşey konuştuğunu işitmedim, sadece bir defasında 'Kaç mescidiniz var' demişti" dediğini nakleder.

1977. [30] İbn Yunus'un haberine göre Rebî' b. Haysem'in yanında bir adamdan söz edilir. Bunun üzerine şöyle der: "Ben nefsimden razı değilim ki, kendimi bırakıp başkalarını kınayayım. İnsanlar kendi günahlarından emin oldular. Fakat başkalarının günahlarının telaşına düştüler."

1978. Süiyân, Rebf b. Haysem'in '... Biz hakkı bâtılın başına çalarız da onu çiğner, bir de bakarsınız ki bâtıl yok olmuştur'[31] âyetini tefsir ederken şöyle dediğini bildirir: "Böyle bir durumda bâtılda öyle bir yara açılır ki, kimse tedavi edemez."

1979. er-Rebfin cariyesi tüm ekmeği tasadduk ettiğini ve "Ekmek kırığı tasadduk etmekten utanıyorum" dediğini nakleder.

1980. Aynı rivayete göre Rebî' Ölüm döşeğinde iken, kızı ağlar. O kızma hitaben: "Ağlama kızım, de ki: 'Ey beşer! Hayırların sahibi (Allah ile) ne zaman mülâki olacaksın?"' der.

1981. Süfyân, Nüseyr'den naklen der ki: "Rebfin mahalle mescidinde bir defadan başka nafile namaz kıldığını görmedim. Adamın birisi kendisine: 'Bana mushafta bulunan bir şeyi vasiyet et' dedi. Rebf yanındaki küçük oğluna bakarak: '... Allah'ın kitabına göre rahim sahipleri (akrabalar) bir birlerine (vâris olmaya) daha uygundurlar...'[32] dedi."

1982. er-Rebfin cariyesi der ki: "Rebî' b. Haysem helvayı severdi. 'Bize yemek yapın' derdi. Biz de çok yemek yapardık. Başkalarını davet eder, kendi elleriyle onlara yedirir, içirir; arta kalanı da kendisi yerdi. Kendisine, 'Bu davet ettiklerin yediklerinin farkında bile değiller* denildiğinde: 'Allah biliyor ya' derdi."

1983. Munzir es-Sevrî, Rebf b. Haysem'in şöyle dediğini haber verir: "'Allahım! Tevbe ile sana yöneliyorum' deyip te sonra da tevbe etmeyip yalan söylemeyin. 'Allahım! Tevbe etmemi sağla' diye dua edin."

1984. Nuseyr b. Za'lûk'un bildirdiğine göre Rebî' b. Haysem (bir gün) sakallan ıslanmcaya kadar ağlamış, sonra: "Biz öyle bir topluluğa ulaştık ki, biz onların yanında hırsız gibiyiz" demiştir.

1985. İbrahim et-Teymî der ki: "Rebf b. Haysem ile yirmi yıl arkadaşlık yapan birisinin 'Ondan ayıplanacak bir tek kelime işitmedim' dediğini duydum."

1986. Nuseyr'in bildirdiğine göre yine Rebî' b. Hayseme bâzıları geldiğinde: "Sizin şerrinizden Allah'a sığınırım" demiştir.

1987. Ca'fer'in rivayetine göre kızı Rebf b. Haysem'e: "Babacığım görüyorum ki herkes yatıyor fakat sen yatmıyorsun" demiş, O da: "Yavrum baban kötülüklerden korkuyor" demiştir.

1988. Munzir es Sevrî'nin bildirdiğine göre birisi Rebfin yanma geldiğinde Rebf şöyle derdi: "Ey Allah'ın kulu! Bildiğin şeylerde Allah'tan kork, bilmediklerini bilenlere götür. Zira âlimler günah işlemekten daha çok korkarlar. Bu gün hayırlılarınız hayırla üstün olmamışlardır. Bilakis serden kaçınmakla hayırlıdırlar. Yoksa gereği gibi hayra tâbi olmuyorlar. Serden de gereği gibi kaçınmıyorlar. Muhammed'e (sav) nazil olan herşeyi idrak etmiş, her okuduğunuzu da anlamış değilsiniz. İnsanlara gizli kalan günahlar Allah'a ayandır. Onların devalarını arayınız. Bilin ki, dönmemek üzere tevbe en büyük devadır."

1989. Münzir, Rebî' in şöyle dediğini nakleder: "İslâm'dan önce câhiliye döneminde Resûlullah'ın (sav) hakemliğine baş vurulurdu. İslâm'da da kendisine bu özellik verildi. Her kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur[33]

1990. el-A'meş'in bildirdiğine göre Rebî' b. Haysem demircilere uğrar, körüğe bakar ve bayılır. A'meş der ki: "Ona benzemek için ben de demircilere gittim fakat pek hayrı olmadı."

1991. Abdulmelik el-İsfahânfnin birisinden bildirdiğine göre Rebî' b. Haysem arkadaşlarına şöyle derdi: "Bilir misiniz, dert nedir, deva nedir, şifa nedir?" Onlar: "Hayır" cevabını verince de şöyle der: "Dert günahtır, deva istiğfardır, şifa da dönmemek üzere tevbe etmektir."

1992. Ebû Ya'lâ, Rebî' in şöyle dediğini haber verir: "Kulun Allah'a: 'Ya Rabbi, Sen kendi nefsine rahmeti hükmettin; Sen kendine şunu hükmettin' diye sözetmesini hoş görmüyorum. Hiç kimsenin: 'Allahim! Ben bana düşeni yaptım; Sen de Sana düşeni yap' dediğini işitmedim."

1993. Süfyân, babasından naklen Rebî* b. Haysem'in: "Mü'mi-ni gıyabında ölümden daha hayırlı bekleyeni yoktur" dediğini bildirir.

1994. Bekr b. Mâiz'in haberine göre Rebî1 şöyle demiştir: "Hadislerin gün ışığı gibi aydınlığı, gece karanlığı gibi de karanlığı vardır."

1995. Yusuf b. Haccâc el-Enmâtî, Rebî' b. Haysem'in şöyle dediğini rivayet eder: "Domuzun iç yağını ellerimle çevirmek, ellerime tavla alıp oynamaktan daha iyidir."

1996. Rivayet edildiğine göre bir adam bir gün Rebî' b. Hay-sem'e gelerek: "Bana üç gündür (rüyada) birisi geliyor ve 'Rebf b. Haysem'e cehennem ehlinden olduğunu haber ver' diyor. Sonra uyanıp istiâze okudum ve soluma üç kez tükürdüm.Akşam olunca tekrar birisi geldi. Yanında yüzünde üç yara olan ve boynunda zil bulunan bir de siyah köpek vardı. Bana: 'Rebî' konusunda sana vesvese veren işte budur' dedi." demiştir.

1997. Ebû Ubeyde'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Mes'ûd Rebî' b. Haysem'e geldiğinde baş başa kalırlar ve başkasına izin verilmezdi. Abdullah kendisine: "Eğer Resûlullah (sav) seni görseydi seni severdi, seni gördüğümde bana Allah'a yönelenleri hatırlatıyorsun" derdi.[34]

1998. Münzir'in bildirdiğine göre Rebî' b. Haysem evinin çöplerini kendisi süpürürdü. Ona: "Sen bunu yapma" denildiğinde, "İşten payımı almak istiyorum" derdi.

1999. Mugîre, Rebî' b. Haysem felç olduğunda taşınarak namaza götürüldüğünü nakleder.

2000. Ebû Hubeyre, felcin peygamberler hastalığı olduğunu haber verir.

2001. Ebû Hayyân babasından naklen der ki: "Rebf b. Hay-sem felç olmuştu. Namaza taşınarak gidiyordu. Kendisine: 'Sana ruhsat var, evde kıl' dediklerinde de: 'Ben bunu biliyorum, fakat kurtuluş çağrısı işittim' diyor."

2002. Amr b. Mürre'nin rivayetine göre Rebf b. Haysem bir gün hanımına: "Güzel bir yemek yap, çok sevdiğim bir kardeşimi davet edeceğim" der. Hanımı güzel bir yemek yapar, evi süsler ve meclisi hazırlar. Sonra: "Dostunu çağır" der. Rebf gözlerini kaybeden bir komşusunu, çağırır ve onu en güzel yerde oturtur. Hanımı, "Bu yemeği onun için mi yaptırdın" deyince: "Ben sana doğru söyledim. Bu benim kardeşimdir ve ben onu seviyorum" der ve en güzel yerlerinden yedirmeye çalışır.

2003. İbn Hıbbân'm, babasından rivayetine göre Rebf b. Haysem felç olduğunda, iki kişinin arasında mescide gidiyordu. İbn Mes'ûd'un arkadaşları kendisine: "Sana ruhsat vardır, evinde kıl" derler. Fakat onlara şu cevabı verir: "Söylediğiniz doğrudur fakat ben, 'Salaha koşunuz' çağrısını duydum. Sizden biriniz bu çağrıyı duyarsa, hangi halde olursa olsun icabet etsin."

2004. Ebû Hayyân'm babasından naklettiğine göre, Rebf: "Benim ölümümü kimseye duyurmayın. Ve beni Allah'a havale ediniz [35]demiştir.

2005. Süfyân'ın verdiği habere göre annesi, Rebf b. Haysem'e gece vakti: "Yatmayacak mısın?" diye sorar. O da: "Kötülüklerden korkan birisi gece karanlığında yatmamalıdır" der. Ne zaman ki gelir onu ağlarken bulur: "Yavrum, birisini mi öldürdün de böyle ağlıyorsun?" diye sorar. O da: "Evet, ben birisini öldürdüm" cevabını verir. Annesi: "Kim olduğunu söyle de, sahibine haber verelim, Senin bu hâlini görürlerse affederler" deyince. Rebf: "O, nefsimdir" der.

2006. Rezzâm b. Saîd der ki: "Rebf b. Haysem, bizim mescide geldi. Katırım bağlayıp, namaz kılmak için içeri girdi. Katırını çözüp, çaldılar. Çıkınca bize sordu. Biz de: 'Bilmiyoruz, beddua etsene' dedik. Şöyle cevap verdi: 'Bırakın onu, belki tevbe eder. Allah da tevbesini kabul eder de, hırsızlığı terkedip çalışmaya başlar.'"

2007. Ebû Rezîn, Rebî' b. Haysem'in 'Az gülsünler[36] âyetini dünya için, 'Çok ağlasınlar[37] âyetini de âhiret için te'vil ettiğini

nakleder.

2008. Münzir es-Sevrî, Rebî' in 'Ölen kişi, eğer Allah'a yakın ise ona rahatlık ve cennet vardır^ âyetini tefsir ederken: "Ölüm anında rahatlık, âhirette ise cennet vardır"[38] dediğini nakleder. Aynı şekilde: 'Fakat ölen yalanlayım sapıklardan ise işte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır sonu ise cehenneme atılmaktır '[39] âyetinde ise: "Kaynar sudan ziyafet ölüm esnasında, cehennem ise âhirette-dir" demiştir.

2009. Rivayet edildiğine göre Rem: "Kul isterse dudaklarını kapatarak da Allah'ı zikredebilir" demiştir.

2010. Münzir, Rebî'in mushafı okurken dudaklarını hiç oynatmayıp içinden okuduğunu bildirir.

2011. Aynı rivayete göre, bir gün Rebî' ailesine: "Bir yemek yapın, fakir arkadaşlarımı davet edeceğim" der. Yemeği hazırlarlar gidip mesciddeki fakirleri toplayıp getirir. Ailesi: "Senin arkadaşların bunlar mı?" diye sorar. O da: "Evet bunlar benim arka-daşlarımdır" der.

2012. Yine aynı isnadla gelen habere göre Rebî', şimşekli gecelerde secde ederken: "Rabbim, Sana boyun eğerek rızâmla secde ettim" derdi.

2013. Hüseyn b. Alî'nin Mescide erken giden birisi olan Mu-hammed'den naklettiğine göre Rebf b. Haysem, secdeye vardığı zaman serçe kuşları onu atılmış bir elbise zannedip gelir üzerine konarlardı.

---

[1] Yûnus sûresi, 10/62.
[2] Müsned 1/236. İbn Kesîr 3/376. Mecma'u'z-zeuâid 1/60. el-Hâvî li'l fetâuâ 2/221. edDürrü'l-mensûr l/140; 190.
[3] Müsned 2/471, Şerhu's-Sünne 6/130, Tirmizî 662.
[4] Müsned 1/463, Mecma'u'z-zevâid 3/133, Kenzu'İ-ummâl 16329,16364,16365.
[5] K'abu'l-Ahbâr'm üvey oğludur.
[6] Kfihf 18/52.
[7] îsrâ 17/8.
[8] Bakara 2/241.
[9] Bakara 2/236.
[10] Isrâ 17/13.
[11] îsrâ 17/14.
[12] Haşr sûresi 21.
[13] Sâd sûresi 38/28.
[14] İbn Teymiye bu hadisin mevzu oldğunu tesbit etmiştir. İbn Kayyim de, el-Menâru'l-münîf adlı eserinde tahririni yapmıştır,
[15] A'râf sûresi 7/175.
[16] et-Tergtb ve't-terhlb 1/125, 3/230. Ithâfu'ssâdeti'l- müttekîn 7/571.
[17] Buhârî 8/111. Fethu'l-b&rî 11/238. İbn Mâce 4231. ed-Dârimî 2/304. îthâfu's-sâdeti'l-müttekln 11/538.
[18] Câsiye sûresi 45/21.
[19] Al-i Imrân sûresi 3/92.
[20] Ibnü'l-Mübârek 126.
[21] Kitabın aslında boşluk mevcuttur.
[22] Zümer sûresi 39/46.
[23] Fecr sûresi 89/22.
[24] Furkân sûresi 25/12-13.
[25] Ibnü'l-Mübârek 57. Hilye 2/106.
[26] Talâk sûresi 65/2.
[27] Tekvir sûresi 81/4.
[28] Enfâl sûresi 8/21.
[29] Câsiye sûresi 45/21
[30] Kitabın orjinaline uyulmuştur.
[31] Enbiyâ sûresi 21/18.
[32] Enfâl sûresi 8/75.
[33] Nisa sûresi 4/80.
[34] Ibnü'l-Mübârek, Kitâhu'z-zühd 57. Hilye 2/106.
[35] Ibnü'l-Mübârek, s. 145.
[36] Tevbe sûresi 9/82.
[37] Tevbe sûresi 9/82.
[38] Vâkı'a sûresi 56/88.
[39] Vâkı'a sûresi 56/92.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'S-SALAT
NAMAZ BÖLÜMÜ
Bâb: Tek Parça Kumaş İçinde Namaz Kılmak
Bâb: Şam İşi Cübbeyle Kılınan Namaz
Bâb: Şalvar, Gömlek Vb. Giysilerle Namaz
Bab: Uyluk Hakkında Zikredilenler
Bâb: Kadının Namaz Kıyafeti
Bâb: Çatılar, Minber Ve Çardakta Namaz
Bâb: Mestle Namaz Kılmak
Bâb: "İbrahim Makamını Namazgah Edinin" Buyruğu Hakkında
Bâb: Mescidde Abdest Bozmak
Bâb: Kabe Ve Mescidlerin Kapıları Ve Bunları Kapatmak
Bâb: Mescidde Halka Olmak Ve Oturmak
Bâb: Mescitte Halka Olmak Ve Oturmak
Bâb: Çarşı Mescidinde Namaz Kılmak
Bâb: Mescidde Ve Başka Yerlerde Elleri Kenetlemek
Bâb: İmamın Sütresi Arkasındakiler İçin De Sütredir
Bâb: Kabe'de Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak
Bâb: Kabe'de Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak
Bâb: Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak
Bâb: Namaz Lalanın Önünden Geçenin Günahı
Bâb: Aşın Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak
Bâb: Aşırı Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak
Bâb: İkindi Namazını Kaçıranın Günahı

KİTÂBU'S-SALAT [1]

NAMAZ BÖLÜMÜ

Bâb: Tek Parça Kumaş İçinde Namaz Kılmak

38- İsmail b. Ebî veys bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bana Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan şöyle dediğini nakletti: Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra kendisine Ümmü Hâni bn. Ebî fâlib'i şunu söylerken dinlediğini haber vermiş:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nü (sav) -görmeye- gitmiştim. Kızı Fâtıma kendisini perdelemiş yıkamyorken buldum. Selam verdim. "Kim o (gelen)?» dedi.
"Ben, Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib" dedim.
'Hoş geldin ey Ümmü Hâni" dedi. Yıkandıktan sonra namaza durup tek parça kumaşa sarılmış 'hâlde sekiz rekat namaz kıldı.
Namazı bitirdiğinde "Ey Allah'ın Resulü! Annemin oğlu koruma altına aldığım Hübeyre'nin falan oğlunu iddia etti" dedim,
Allah Resulü (sav) "Ey Ümmü Hâni! Senin koruma altına aldığını Biz de koruma altına aldık" buyurdu.
Bu (kıldığı namaz) kuşluk vaktinde ıdı.[2]

Şerh

Annemin oğlu söyledi, iddia etti" ifadesinde kastedilen, Ali b. Ebî Tâlip'tir. Bir başka rivayette 'babamın oğlu' gezmektedir ki her ikisi de doğrudur. Çünkü Ümmü Hâni ile Hz. Ali (ra) kardeştirler.
Hübeyre'nin falan oğlunu" ifadesinde geçen Hübeyre, Mekke'nin fethi sırasında kaçarak Necran'a gitmiş ve orada müşrik olarak ölmüştür. Aynı zamanda Ümmü Hâni'nin kocası olan Hübeyre'nin ondan olan çocuğu fetih sırasında koruma verilecek çağda olmadığı için bununla kastedilenin Haris b. Hişâm olma ihtimali daha güçlü görünmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften sadece namazla ilgili değil emân verilenlerle ilgili hükümlerin de çıkması mümkün olmasına rağmen İmam Buhârî, hadise Namaz bölümünün başında yer vermiştir. Hadisten namazla ilgili çıkarılabilecek hüküm, namazın farzlarından setr-i avret hakkındadır.
Hanefi mezhebine göre, setr-i avret, yani avret mahallinin örtülmesi şarttır. Erkeklerin avret mahalli sayılan uzuvları göbek altından dizlerin altına kadar olan bölümdür. Bu bölüm, setr-i avret şartının asgari şartı olup esasen toplumun örf ve âdetlerine uygun şekilde, vakur bir giysiyle namaz kılmak müstehaptır.
Kadınları için şart koşulan avret mahalli, hür kadınlar için yüzleriyle ellerinden başka tüm vücutlarıdır. Ayaklar konusunda ihtilaf edilmiş olup sahih sayılan görüşe göre ayaklan da avret mahalline dâhil değildir. Cariyelerin avret mahalli erkekler gibi göbekalkti ile diz kapaklan arasına ilâveten arkaları ve karınlarıdır.
Kadınların vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde giyinmeleri gerekir.
Hadisi şerife ve Hanefî mezhebine göre, bir erkeğin avret mahallini örtmesi şartıyla tek veya çok parçadan oluşacak giysiyle

namaz kılmasında bir sakınca yoktur.

Ders

Dinin direği olarak kabul edilen namazın kılınabilmesi için her tür kolaylık gösterilir ki buna giysinin sadelik ve basitliği de dâhildir. Kişi, eğer giyinecek bir şey bulamryorsa avret mahallini örtecek bir parça kumaşla namaz kılabileceği gibi mezhebimize göre avret mahallini örtecek bir şey bulamayan kimse oturarak ve ayaklarını kıble tarafına uzatarak îmâ ile namaz kılabilir.
Hadisten çıkarabileceğimiz bir diğer ders, bir Müslüman tarafindan verilecek koruma ve güvenceye diğer Müslümanların da saygı göstermeleri gereğidir. Ancak hakkında kesinleşmiş ceza bulunan, kanun kaçağı hükmünde bulunanler ve benzeri şartları taşıyanlar için güvence ve koruma söz konusu olamaz.

Bâb: Şam İşi Cübbeyle Kılınan Namaz

39- Yahya bize anlatarak dedi ki: Ebû Muâviye bize el-A'meş'ten, o Müslim'den, o Mesrûk'tan, o, Muğîre b. Şu'be'den şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ile bir seferde idim. "Ey Muğîre! İbriği al" buyurdu. Ben de onu aldım. Allah Resulü (sav) gözümden kayboluncaya kadar uzaklaştı ve abdestini bozdu. Kendisinin üzerinde Şam işi bir cüppe vardı. Elini, cüppenin yeninden çıkarmaya çalıştı, ama cüppenin yeni dar geldi. Bunun üzerine altından çıkardı. Kendisine su döktüm, namaz abdesti aldı, mestleri üzerine raesh etti, sonra da namaz kıldı.[3]

Şerh

Üzerinde Şam işi bir cüppe vardı" ifadesinde, Allah Resûlü'nün (sav) o zamanlar küfür diyarı olan Şam'dan gelme bir cüppe giydiği anlaşılmaktadır.
Hadisin diğer lafizlarıyla ilgili açıklamalar için 12 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükümler için 12 no.lu hadise bakınız. Oradaki hükümlere ilâve olarak İmam Buharî'nin bâb başlığı olarak zikrettiği husus çerçevesinde, küfür diyarından gelme giysi ve elbiselerin giyilmesinde bir sakınma olmadığı hümü çıkmaktadır. Bunlarda aslolan Müslümanın giymesinde mahzur bulunmaması, renk, kumaş türü ve kullanılan malzeme bakımından haram olarak nitelendirilebilecek bir unsur barındırmamasıdır. Böyle olduğu takdirde yabancı ülkelerden gelen giysileri giyinmenin bir sakıncası yoktur.

Ders

Peygamber Efendimiz (sav) giydiği cüppenin yeninin dar olmaması sebebiyle dirseklere kadar sıvanamaması yüzünden kollarını dışarıdan sıvazlama yoluna gitmemiş, kollarını tamamen sıvayıp yıkayarak abdestini almıştır. Buradan çıkarılacak ders, 'kolaylık' dini olduğu iddiasıyla en azından farzlardan feragat etmenin mümkün olmadığıdır. Efendimizin davranışı bunu kesin olarak göstermektedir. Şu hâlde, farzlar noktasında gevşeklik ve kolaycılık hoşgörülebilir bir yaklaşım değildir.

Bâb: Şalvar, Gömlek Vb. Giysilerle Namaz

40- Âsim b. Ali bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize Zührî'den, o Sâ-lim'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Bir adam, Allah Resûlü'nc (sav) şunu sordu:
İhhrama giren kimse ne giyer?
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Ne gömlek (kamis), ne şalvar, ne bornoz (türü kukuletalı elbise), ne alaçehre ve safranla boyanmış elbise giyer. Arkası açık terlik türü bir şey bulamayan, mest giysin, yalnız topuklarını (kayış bağlama yerlerinden aşağısını) kessin.[4]
Nâfı de İbni Ömer (ra) kanalıyla Allah Resulü'nden benzerini nakletti.

Şerh

Hadis-i şerifin lafızlarıyla ilgili şerh daha önce 3 no.lu hadiste geçmiştir.

Hüküm

Hadisten çıkarılan şer'î hükümler için 3 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.
İmam Buhârî'nin hadise namaz bölümünde de yer verme hikmeti, dikişli elbiseler giymesi yasak olan ihramlının, şalvar ve gömlek gibi bilinen dikişli elbiseler dışında dikişsiz elbiseler içinde de namaz kılabileceği hükmünün bu hadis-i şeriften

çıktığıdır. Çünkü kişi, ihramlı iken de namaz kılmakla mükelleftir.
Namazda giysinin rolünün setr-i avret şartıyla belirlendiğini, bunu bulamayanın çıplak olarak da namaz kılabileceğini daha önce açıklamıştık. Bakınız: Hadis No: 38

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız ders, Allah Resûlü'nün (sav) seçilecek giysi renkleri konusunda da biz Müslümanları bilinçlendirmeye çalıştığıdır. O'nun terbiyesine muhtaç olan bizler, alacağımız giysilerin renklerini seçerken safran ve alaçehre bitkilerinin renklerindeki kumaşları tercih etmemeliyiz. Bunun dışında O'nun kullandığı renklerin başında beyaz, yeşil ve siyahın geldiği de bilinmektedir.

Bab: Uyluk Hakkında Zikredilenler

41- Yakûb b. İbrahim bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Uleyye bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Suhayb bize Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber Gazasına çıktı. Sabah namazını ortalık karanlıkken orada kıldık. Ardından Allah Resulü (sav) bineğine bindi. Ebâ Talha da bindi. Ben Ebû Talha'nın terkisinde idim. Allah Resulü (sav) Hayber sokağı içinde ilerledi. Dizim onun uyluğuna dokunuyordu. Sonra Allah Resulü (sav) mübarek uyluğunun beyazlığını göreceğim kadar izârmı sıyırdı. Şehre girdiğinde üç defa şöyle haykırdı:
"Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!" (Son cümle ayettir: Sâfîât sûresi ayet: 177)
Halk (gündelik) işleri için çıktıklarında "(Eyvah) Muhammed!" dediler.
(Abdülaziz der ki: Bazı arkadaşlarımız "Ordu!" dediler.)
Hayber şehrini kuvvet kullanarak ele geçirdik. Esirler toplandı. Bu sırada Dıhye geldi ve "Ey Allah Resulü! Esirlerden bana bir câriye ver" dedi.
O da "Git bir câriye al" dedi. Dıhya de Safiye bn. Huyey'i aldı. Ardından bir adam Allah Resûlü'ne (sav) gelip "Ey Allah'ın Elçisi! Dıhye'ye Kureyzâ ve Nadîr kabilelerinin hanımefendisi Safiye bn. Huyey'i verdin, o ancak sana düşer" dedi.
Allah Resulü (sav) "Dıhye'yi çağırın, onu da getirsin" buyurdu. Dıhye, Safiyye ile birlikte geldi. Allah Resulü (sav) Safiyye'ye bakınca "Esirlerden bunun dışında bir cariye al" buyurdu.
Sonra Allah Resulü (sav) onu azat etti ve onunla evlendi.
Sabit "Ey Ebû Hamza! Mehri ne idi?" diye sordu. "Onun kendisi idi. Onu hürriyetine kavuşturdu ve onunla evlendi."
Yola çıktıklarında Ümmü Süleym, Safiyye'yi süsledi, gecenin bir vaktinde Allah Resûlü'ne (sav) sundu. Allah Resulü (sav) güvey olarak sabaha çıktı ve "Kimin yanında bir şeyler varsa onu getirsin" buyurdu ve bir yaygı serdi. Kimi hurma, kimi yağ getirmişti, (Enes'in (ra) seviki de zikrettiğini sanıyorum.)
Sonra Hays yemeği yaptılar. Bu da Allah Resûlü'nün (sav) düğün yemeği oldu.[5]

Şerh

"Orada namaz kıldık", ifadesinde kastedilen Hayber şehrinin dışıdır.
Dizlerim Allah Resûlü'nün (sav) uyluğuna dokunuyordu, sonra uyluğunun beyazını göreceğim kadar izârını sıyırdı" ifadesinde, yan yana oldukları ve Peygamber efendimizin devesini sokakta hızla sürmek için izârmı sıyırdığını efendimizin devesini sokakta hızla sürmek için izârını sıyırdığını anlıyoruz. Râvi Enes (ra) da bu sırada O'nun uyluğunu görmüştür. Uyluğun görünmesi hakkında Nevevî şöyle demiştir: Ulemânın çoğunluğuna göre uyluk avret mahallindendir.
Ahmed b. Hanbel ve Mâlik'ten yapılan rivayetlerde ise avretin sadece ön ve arka uzuvlar olduğu zikredilmiştir. Zahirîler ve İbn Cerîr de bu görüştedir. Ulemâ, uyluğun avret mahallinden olup olmadığı üzerinde ince tartışmalara girmişler, avretten olmadığını savunanlar, diğer delillerle birlikte bu hadis ile de istidlalde bulunmuşlardır.
Hamîs!" kelimesinin Hayber Yahudilerince 'Ordu' anlamında kullanıldığına dair tefsir, sadece râvilerden Abdülaziz tarafından zikredilmiştir.
Bir adam geldi" ifadesinde sözü edilen adamın kim olduğu bilinmemektedir.
Esirlerden bunun dışında bir cariye al" ifadesiyle ilgili olarak imam Şafîî el-Ümm adlı eserinde Vâkıdî'nin Siyerinden nakille şunu aktarmıştır: Dıhye'ye (ra), Kinâne b. er-Rebî'in kızkardeşini verdi. Kinâne, Saflyye'nin kocasıydı. Allah Resulü (sav) Safiyye kadar soylu bir cariye vermek suretiyle Dıhye'nin de (ra) gönlünü almıştır.
Sevîk: Hurma kavutuna verilen ad.
Hays: Hurma, tereyağı, un ve çökelekten yapılan bir tür yemek.

Hüküm

Hadis-i şeriften, sabah namazının erken kılınması, savaş hukuku, esirlerin durumu gibi konularda bir çok şer'î hüküm çıkmakla birlikte burada bâb başlığıyla ilgili olarak avret mahallinin sınırlanmasıyla ilgili hüküm üzerinde durmak istiyoruz:
Hanefî mezhebine göre erkekler için avret mahalli diz kapaklarıyla göbek altında kalan bölümdür. Avret sayılan uzuvlardan birinin tamamı veya dörtte biri açıldığında namaz bozulur. Fakat dörtte birden az miktarının açılması namazı bozmaz. İmam

Ebû Yusuf a göre ise, söz konusu uzuvlardan her hangi birinin en az yarısı açılmadıkça namaz bozulmaz.
Kişi, kendi iradesi dışında açılan avret mahallini örterek namaza devam ettiği takdirde namazı bozulmaz. Fakat tercih edilen görüşe göre kıyam veya rükû gibi rükün süresi uzunluğunda örtmediği takdirde namazı bozulur.
Ten rengini gösterecek derecede şeffaf bir giysi, avret mahallini örtmüş sayılmayacağı için böyle bir giysiyle namaz kılınmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkartacağımız bir çok ders vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:
Her işte erken davranmak, gevşeklik ve ihmalkârlık göstermemek. Demir tavında dövülür deyişinden hareketle her şeyi zaman ve zeminine uygun olarak yapmak. Eğer yapılacak şey savaşsa, düşmana göre daima bir adım önde olmak. Görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) hain Hayberlileri, onlar henüz uykudayken gafil avlamış, önlem almalarına fırsat bırakmamıştır. Aksı takdirde çok daha fazla Müslümanın şehit düşmesi veya yaralanması söz konusu olurdu.
Düşman da olsalar, kişilerin sosyal statülerini gözetmek, onları rencide etmekten ve aşağılamaktan kaçınmak. Bu olayda Allah Resulü (sav) Yahudilerin en seçkin hanımlarından biri olan Safiyye'yi (r.anhâ) gururunu incitmeyecek şekilde taltif etmiş, derhal azat ederek evlenme teklif etmiştir. Bu, büyük bir incelik, aynı zamanda siyasi bir dehadır.
Alacağınız kararlarla yanınızda saf duran ve kader birliği ettiğiniz kimseleri kırmamak, hoşlarına girmeyebilecek kararları gönüllerini almak suretiyle sindirmelerine çalışmak. Hayber esirleri konusunda Allah Resûlü'nün (sav) Dıhye (ra) ile yaşadıkları bunun canlı bir misâlidir.
Toplumsal olayları insanları paylaşmak ki burada evliliğin, gayet mütevazı da olsa bir yemekle insanlara ilânı ve insanların da bu coşkuyu paylaşmalarına katkıda bulunulması söz konusudur. Allah Resulü (sav) başka hadislerinde de ziyafeti teşvik etmiş, sahabeyi bu konuda özendirmiştir.

Bâb: Kadının Namaz Kıyafeti

42- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şu'ayb bize Zührî'den haber verdi: Urve bana Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini bildirdi:
Allah Resulü (sav) sabah namazı kılar, O'nunla birlikte mümin hanımlar da yün giysilere bürünmüş olarak cemaatte bulunur, sonra da evlerine dönerlerdi de onları kimse tanıyamazdı.[6]

Şerh

Bürünmüş olarak" ifadesiyle kastedilen bedenleri tamamen gizleyecek biçimde örtünmüş olaraktır. el-Esnıa'î'ye göre bu fiilin tam olarak gerçekleşebilmesi için başın kasinlikle örtülü olması gereklidir.
Yün giysiler" yün, tiftik ve benzeri elyaftan dokunmuş kumaşlarla hazırlanmış kalın giysiler için kullanılır.
Onları kimse tanıyamazdı" ifadesinde iki ihtimal mevcuttur. Tanınmayış sebepleri ya sabah vaktinin karanlığındandı, ya da aşırı örtülü olmalarındandı.

Hüküm
İmam Buhârî'nin, hadis-i şerifi bu bâbda zikretmesinin sebebi, kadınların tek bir giysiyle nimaz kılmalarının caiz oluşuna delil olarak görmesin-dendir. Onun bu yaklaşımına, söz konusu kalın örtülerin altınd başka giysiler de bulunulabileceği söylenerek itiraz edilmişse de, asıl olanın hadiste zikredilen şekilde örtünmek olduğu söylenerek bu itiraza cevap verilmiştir. Kadının avret mahalliyle ilgili daha nceki hadislerde zikredilen hükümler ışığında, hadiste geçen örtünmenin yeterli olduğu ziyadeye gerek kalmadığı açıktır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılması gereken en mühim ders, Asr-ı Saadette hanımların sosyal ve dinî hayat ile ne kadar iç içe oldukları gerçeğidir. İslamiyet, bazılarının iddia ettikleri gibi hanımları evlerine hapsetmemiş, bilakis, çarşıda, tarlada, camide, hatta savaş meydanında onun varlığını özendirmiştir, îslamiyeti bu noktadan tenkit edenlerin, daha düne kadar kadınları insan yerine dahi koymayan bir kültüre mensup olmaları düşündürücüdür.
Şu var ki geçen yüz yıllar içinde Müslümanlar da ilk devirdeki bu hoşgörü ve paylaşımı terk ederek hanımları sosyal ve dinî hayatın dışına taşıma eğiliminde olmuşlar, bunun sonucu hanımlar, erkeklere oranla, üretim, paylaşım ve sosyal gelişmeye katkida'bulunmaktan mahrum kalmışlardır.
Hadisten çıkartılması gereken bir diğer ise, polis, güvenlik kameraları, adliye, zaptiye ve mahkemelerin kurumsal olarak var olmadığı, cahiliye geleneklerinden henüz yeni kurtulmuş bir toplumda, kadınların sabahın alaca karanlığında evlerinden güven içinde çıkarak mescide gelmeleri ve namazlarını cemaatle kıldıktan sonra yine güven içinde evlerine dönebilmeleridir. Bu, onca eğitim, aydınlanma, güvenlik vs. imkânlarına rağmen bugün bile tehlikeli bir davranış olarak nitelendirilir.

Bâb: Çatılar, Minber Ve Çardakta Namaz

43- Muhammed b. Abdürrahim bize anlatarak dedi ki: Yezid b. Harun bize anlatarak dedi ki:Humeyd et-Tavîl bize Enes b.

Mâlik'ten (ra) şyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) atından düştü ve kolu yahut omzu ezildi. (Bu sırada) hanımlarına bir ay yaklaşmayacağına dair (îlâ) yemin etti. Kendisi, merdiveni hurma kütüğünden yapılma bir bir çardakta oturdu. Sahabe hastalığından dolayı O'nu ziyaret ediyordu. Onlara namaz kıldırdı. Kendisi oturuyor, onlarda ayakta kılıyorlardı. Selam verince şöyle buyurdu: İmam, kendisine uyulmak için vardır. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O secde ettiğinde siz de secde edin. Eğer ayakta kılıyorsa siz de ayakta kılın.
Yirmi dokuz gün geçince çardaktan indi. Sahabe "Ey Allah Resulü! Bir ay ayrı kalacağınızı söylemiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: "(Bu) ay yirmi dokuz gündür.[7]

Şerh

"Kolu veya omzu" ifadesi, râvinin tereddüdünü göstermektedir. Zührî'nin yaptığı rivayette "sağ yanı ezildi" şeklinde geçmektedir ki daha kapsamlı bir iadedir.
Hanımlarına yaklaşmayacağına dair yemin etti" ifadesinde, fıkıh dilinde 'îlâ' olarak bilinen yeminden söz edilmektedir. Allah Resulü (sav) mübarek eşlerinden gördüğü sıkıntı yüzünden, bir anlamda onları terbiye etmek için bir ay yaklaşmama kararı almıştır.
Çardak" kelimesi, yüksek havadar oda anlamındadır. Bu ha-dis-i şerifin bu bâbda yer alma sebebi de bu tür mekanda namaz kılınabileceğinin gösterilmesidir. Bu hadise göre her tür çatıda namaz kılınabilir.

Hüküm

Müslümanlar, necaset barındırmadığı, şirk sembolleri taşımadığı sürece her yerde ferdî olarak veya cemaat ile namaz kılabilirler.
Hadisten çıkan diğer hüküm, kişinin te'dib ve terbiye amacıyla makul bir süre için eşine yaklaşmama yemininde bulunabileceğidir.
Namazda imama uymanın temel kuralları da bu hadis-i şerif ile belirlenmiştir. Hanefî mezhebine göre cemaat ile namazın bazı esasları şunlardır:
1.Cemaat ile namazda imama uyulduğuna da niyette yer verilmelidir. Örneğin "Niyet ettim bugünkü akşam namazının farzına, uydum imâma" demek gerekir. Bu şekilde niyet edilmediği takdirde, imama uymak fiili sahih olmaz.
2.Kişi tek başına namaza başladıktan sonra imama uymaya niyet etse, diliyle tekbir getirdiği anda, öncekinamazını bozup imama uymuş olur.
3. Kişinin, kılınacak namazı belirlemeksizin sadece "uydum imama" vb. ifadeler kullanması sahih olan görüşe göre yeterli değildir.
4. İmam tekbir getirmeden namaza başlayan kişi de imama uymuş sayılmaz. Ancak onun tekbirinden sonra tekbir getirirse iktidâ etmiş olur.
5. İmamın kim olduğunu bilmek gerekli değildir. Eğer imamın adı belirtilerek niyet edilmiş ve o olmadığı anlaşılmışsa, imama uyma geçersiz olur. Çünkü böyle bir niyette imamın belirlenmesi söz konusudur. Genel olarak niyet edildiğinde iktidâ geçerli olur.
6. İmam olan kişinin imamet için niyet etmesi gerekmez. Yalnız cemaat içinde hanımlar da varsa,onların iktidâsının sahih olabilmesi için niyet etmesi gerekir.
7. Namazın bütün rükünlerinde imam takip edilmeli, ondan önce davranmamalıdır. Aksi takdirde cemaat ile namazın sevabından mahrum kalınır.

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız en önemli ders, cemaat ile namaz kılarken bize emredilmiş kurallara uymamız gerektiğidir.
Bunu dışında, yeryüzünün bize mescit kılındığı bilinciyle her türlü temiz mekanda namaz kılınabileceği de bu hadisten çıkardığımız bir derstir.
En az bunlar kadar önemli ders, ilk Müslümanların hasta ziyaretine verdikleri önemden almamız gereken ibrettir. Müslümanların canlı ve başarılı bir sosyal hayat kurmalarını sağlayan faktörlerin başında gelen hasta ziyareti, cenaze teşyii, davetlere icabet, gündelik işlerde yardımlaşma, günümüzde giderek kan kaybeden geleneklere dönüşmüştür. Oysa sağlıklı ve dinamik bir toplumun kurulmasında bu sünnet ve geleneklerin önemli yeri vardır.

Bâb: Mestle Namaz Kılmak

44- İshâk b. Nasr bize anlatarak dedi ki: Ebû Üsâme bize el-A'meş'ten, o Müslim'den, o Mesrûk'tan, o Muğîre b. Şu'be'der şöyle dediğini nakletti:
Ben Allah ResûhVne (sav) abdest aldırdım. Mestleri üzerine mesnetti ve namaz kıldı.[8]

Şerh

İmam Buhârî bu hadis-i şerifi abdest bölümünde yer vermiştir. Hadise burada da yer verme sebebi, mestler ile namaz kılmanın sünnete uygun olduğunu göstermektir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümlerle ilgili 12 ve 13 no.lu hadislerin hüküm bölümlerine bakınız.

Ders

Bu hadisten alınabilecek dersler için 12 ve 13 no.Iu hadislere bakınız.

Bâb: "İbrahim Makamını Namazgah Edinin" Buyruğu Hakkında

45- Müsedde bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Seyften (İbni Süleyman) anlatarak dedi ki: Mücâhid'in şöyle dediğini duydum:
İbni Ömer getirildi ve kendisine soruldu: Allah Resulü (sav) Kabe'ye nasıl girdi?
İbni Ömer anlattı: Ben (Kabe'ye) yöneldiğimde Allah Resulü (sav) çıktı. İki kapının arasında Bilâl'ı gördüm. Bilâl'e sordum "Allah Resû
Evet, sen girdiğinde soluna gelen iki direk arasında iki rekat kılmış-ti. Sonra çıktı ve Kabe'ye yüzünü dönerek iki rekat namaz kıldı.[9]

Şerh

iki kapı arasında ayakta", ifadesiyle ilgili olarak kapının iki kanadı arasında şeklinde bir açıklama yapılmıştır. el-Kirmânî ise, buradaki musannayı (ikilik) hakîkî anlamında kullanmak suretiyle ikinci kapı ile, Kabe'yi inşa ettikleri zaman açmadıkları kapının kastedildiğini, Hz. Bilâl'ın (ra) bu ikisi arasında durduğunu söylemiştir.
Kabe'ye yüzünü dönerek" yani Kabe'nin kapısını karşısına alarak anlamında olduğu söylenmiştir.
Bu metinden çıkan zahirî mânâ, Makam-ı İbrahim'in Kabe'nin kapısında olduğudur. Hâlbuki ilim ehlinden gelen bilgiler, bunun aksi söylemektedir. Buna göre Makam-ı İbrahim'e doğru yönelmek farz değildir. Taberânî'nin riâyet ettiği İbni Abbâs'ın (ra) ifadesi de bu bâbda önemli bir bilgidir; "Kabe'de namaz kılmayı sevmiyorum. Çünkü orada namaz kılan biri, onun bir kısmını arkasında bırakmış olur."

Hüküm

Makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kılmak haccın sünnetle-rindendir. Kişi, eğer buna imkân bulamazsa ona yakın başka bir yerde iki rekat namaz kılar.
İmam Buhâri'nin bu hadis-i şerifi bu bölümde zikretme sebebi, makam-ı İbrahim'de namaz kılmanın sünnet olduğunu beyan etmek içindir. Bu, sünnet imkan bulup hacca gidenlerin terk etmemeleri gereken hac şartlarındandır.

Ders

Makam-ı İbrahim: Hz. İbrahim'in (as) Kabe'yi inşa ederken kullandığı iskele veya insanları hac görevini ifa ederken üzerine çıktığı taş olduğu söylenen ve günümüzde Kabe kapısının biraz gerisinde bulunan bir noktadır. (İlgili ayet-i kerime: Bakara, 125)

Bâb: Mescidde Abdest Bozmak

46- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) naklederek bildirdi ki:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden biri namazgahında namaz kıldığı müddetçe, abdestini bozmadıkça melekler ona salat eder ve şöyle derler: "Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamat et![10]

Şerh

Melekler salat eder" ifadesindeki melekler hakkında el-Keşmihenî Hafaza veya Seyyare ya da daha genel bir melaike topluluğu olduklarını söylemiştir.
Abdestini bozmadıkça", ifadesi, abdestin bozulmasının bu hâlin sona ermesine delalet ettiğini göstermektedir. Kişi mescidde oturmaya devam etse dahi, abdestsiz olduğu için melekler ona salat etmezler. Mescidde abdest bozmak, balgam çıkarmaktan çok daha ağır bir fiil olduğu için, balgamın kefareti zikredilirken abdest bozmanın kefareti zikredilme-miştir. Mescidde özürlü olanlar dışında abdest bozanlar, meleklerin dua ve istiğfarından mahrum kalmak gibi ağır bir ceza ile muhatap olacaklardır. Bilindiği üzere meleklerin duaları kabul edilmesi umulan dualardır.

Hüküm

Mescid ve camilerde özür bulunmaksızın abdest bozmak mekruhtur. Çünkü bu, buraların saygınlık ve vakarıyla bağdaşmayacak türden bir fiildir.
Abdest bozmak için, mescid dışına çıkılmalıdır.

Ders

Cami ve mescitler, Kur'an-ı Kerim'de de bildirildiği üzere Yüce Allah'ın evleridir. Oraları inşa edip temiz tutmak kadar, oralara zaman ayırarak
imâr etmek de büyük sevaptır. Allah Resulü (sav), bu mübarek mekanlarda namaz kılanların, meleklerin dua ve istiğfarlarına nail olacaklarını haber vermek suretiyle biz Müslümanlara da çok önemli bir sır vermiş olmaktadır. Dualarının kabul edilmeleri ihtimali yok kuvvetli olan o masum varlıkların bağışlanma ve esirgenme niyazlarına konu olabilmek, hemen hepimiz için dünyada bulunmaz bir nimet olsa gerekir.
Gündelik hayatın kirleriyle mülevves olmuş ruhlarımızın arınması ve melâik-i kiramın dua ve niyazları ile mağfur olabilmek için cami ve mescitlerde daha fazla kalmalı, oraları sıra savar gibi namaz kılınıp terk edilen mekanlara dönüştürmemeliyiz.
Unutmamalıyız ki Allah'ın evlerini imâr etmek; bildiğimiz tek anlamıyla camiler inşa etmek değil, aynı zamanda onları ruhlarımız ve nefeslerimizle yaşayan mekanlara dönüştürmemizdir.

Bâb: Kabe Ve Mescidlerin Kapıları Ve Bunları Kapatmak

47- Ebu-Nu'mân ve Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dediler ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Mekke'ye geldi. Osman b. Talha'yi çağırttı. O, Kabe'nin kapısını açtı. Allah Resûiü (sav), Bilâl, Üsâme b. Zeyd ve Osman b. Talha içeri girdiler. Sonra kapı kapandı. Allah Resulü (sav) orada bir saat kadar kaldıktan sonra çıktılar.
İbni Ömer der ki: Hemen davrandım ve Bilâl'e sordum. O, içeride namaz kıldığını söyledi. Hangi tarafında diye sorunca "İki sütun arasında" dedi. Kaç rekat kıldığını sormayı unuttum.[11]

Şerh

Kapıyı kapattı", yani Kabe'ye girildikten sonra kapı arkalarından kapatıldı. Böyle yapılmasının hikmeti, Kabe'nin içinde namaz kılmanın sonrakiler tarafından da yaşanacak bir sünnete dönüşmesini, enmı sonrakiler tarafindan da yaşanacak bir sünnete dönüşmesini, en azından lifînların böyle zannetmelerini engellemekti. Allah Resûlü'nün (sav) kapıyı oirme gerekçesi, huzur ve huşu içinde şükür ve niyazda bulunma isteği de
Osman b. Talha'mn içeri alınma sebebi, Kabe anahtarlarını koruma azledildiği gibi bir kanaatin oluşmamasına yönelikti. Hz. Bilâl ve iÜsâme'nin alınması ise, Efendimizin sürekli hizmetinde bulunmaların-x dolayı idi.

Hüküm

Bu hadis-i şerif çerçevesinde mescidlerle ilgili bazı hükümleri zikret fayda görüyoruz:
1.Cami ve mescit kapılarını, içerideki eşyanın çalınma ihtimali bulunsa Lui namaz vakitleri dışında kapatmak mekruhtur.
2.Bir mescidin içerisi, arsası ve avlusu mescit sayıldığı gibi gökyüzüne »adar olan üst kısmı da mescit hükmündedir. Buna bağlı olarak cami ve mescitlerin içinde yapılması mekruh olan fiillerin üstünde yapılmaları da mekruhtur.
3. Mescitlerin üstünlük sıralaması Hanefî mezhebine göre şöyledir: cid-i Haram, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Kubâ. Mâlir'e göre ise en üstünü Mescid-i Nebevi, sonra Mescid-i Haram, sonra id-i Aksâ'dır. Bu mescitler dışındaki bütün cami ve mescitler eşittir.
4. Bir kimsenin kendi mahallesi veya sokağındaki mescitte namaz kılma-\ diğer mescitlerde kılmasından daha evlâdır. Ancak imamın daha Salih ve âlim olması durumunda, onun mescidinde kılmak daha faziletlidir.
Mescidlere saygılı ve temiz bir şekilde girmeli, mabedin huşu ve sükûnunu bozacak hareketlerden kaçınmalıdır. Girerken sağ ayakla girmeli ve Efendimize salat ü selâm getirip "Allahım! Lütuf kapılarını bize aç" diye dua etmeli, çıkarken de sol ayağı kullanmalı ve aynı duada bulunulmalıdır.
6. Mescidlerde yüksek sesle konuşmak, imam, müezzin ve vaizin görev icabı yaptıkları dışında mekruhtur.
7. Mescitte namaz kılanın önünden geçmek mekruh olduğu gibi, ön saflara geçmek için arkadakileri çiğneyerek geçmek de günahtır. Ancak ön saflar boşken arkaya oturmuş kimseleri aralayarak geçmek caizdir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en önemli ders, dini öğrenme konusunda gayretli ve meraklı olmamız gerektiğidir. Büyük sahabî İbni Ömer (ra) Efendimizin (sav) Kabe'ye giriş sebebini ve orada ne yaptığını merak etmiş ve içeriden

çıktıkları anda Hz. Bilâl'e (ra) bunu sormuştur. Bu gayret ve merak, dinî konuları öğrenme noktasında bütün Müslümanlarda bulunması gereken bir niteliktir.
İkinci ders, her hangi bir konuda yetki ve tecrübe sahibi kimseyi dışlamamak, gururunu incitmekten sakınmaktır. Nitekim Allah Resulü (sav) Mekke'nin fetih günü Kabe'nin anahtarlarını o an hâlâ müşrik olan Osman b. Talha'yı çağırtarak getirtmiş ve kapıyı ona açtırarak, içeriye onu da almıştır. Daha sonra Müslüman olan Osman b. Talha ve ailesi Kabe'nin anahtarlarını muhafaza etme görevini sürdürmüşlerdir. Buradan anladığımız, yeni bir yapıyı kurarken güçlü gelenekleri dinin uygun gördüğü çerçevede yıkmamak gerektiğidir.

Bâb: Mescidde Halka Olmak Ve Oturmak

48- Müsedded bize^anlatarak dedi ki: Bişr b. el-Mufaddal bize anlattı ki: Ubeydullah Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) minberde iken bir adam şu soruyu sordu:
Gece namazı hakkında ne düşünüyorsun? Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
İkişer ikişer (kılar). Sabah vaktinin girmesinden endişe ederse bir rekat kılarak vitir eder. Böylece kıldığı vitirlenmiş olur.
O şöyie derdi: Namazınızın sonunu vitir kılın. Allah Resulü (sav) bunu emretti.[12]

Şerh

Adamın biri sordu" ifadesinde soru sahibinin kimliği tespit edilememiştir.
"Ne düşünürsün?" fiili, ru'yet kökünde kullanıldığı zaman ilim ve bilgi, re'y kökünde kullanıldığı zaman görüşlerden her hangi biri anlamına gelir.
"O şöyle derdi" ifadesinde kastedilen kişi Nâfı'dir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hüküm, cami ve mescitlerde ilim halkalarının kurulmasının sünnet olduğudur. Bu halkalarda oturanlar belli bir âdâb içerisinde dinler, akıllarına takılanları da yine âdâb dâiresinde minberde oturan ilim sahibine sorarlar. Bu usûl, Allah Resûlü'nün (sav) devrinde yaşanmış ve O'nun tarafından teşvik edilmiştir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak derslerin başında dinimizin ilme ve ilim öğrenmeye verdiği önem gelir. Cami ve mescitler, sadece namaz kılınan mekanlar olmamalı, aynı zamanda insanların eğitilip aydınlatıldıkları ilim yuvalan olmalıdırlar.
Günümüzde Cuma hutbeleri ve vaazları dışında cami ve mescitler, halkın namaz vakitlerinde doldurup bunun dışında uğramadıkları mekanlara dönüşmüşlerdir. Hâlbuki dinamik bir Müslüman toplumda cami, önemli bir sosyal merkezdir. Müslümanlar bir çok merasimin en azından ön hazırlığını orada yapar, davetlerini orada duyurur, acılarım ve sevinçlerini orada paylaşırlar.
Kandillerde dağıtılan şekerler ve dökülen gül suları, cenazelerin ardından dağıtılan aşlar, düğünlerin ardından dağıtılan lokumlar ve benzeri gelenekler günümüzde neredeyse unutulmak üzeredir.
Tabii en önemlisi de cami ve mescitlerde eğitim, öğretim ve aydınlatma faaliyetlerinin iyice körelmesidir. Bütün bu sünnet ve gelenekler, onları yeniden diriltecek aydın görevlileri beklemektedir.

Bâb: Mescitte Halka Olmak Ve Oturmak

49- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) hutbe verirken adamın biri geldi ve Allah Resû-hVne (sav) "Gece namazı nasıldır?" diye sordu.
Allah Resulü (sav) "İkişer ikişerdir. Sabah namazının vaktinin girmesinden endişe edersenbir rekatle vitir et. Böylelikle kıldığın bütün namazı vitr etmiş olursun" buyurdu.
el-Velîd b. Kesîr dedi ki: "Ubeydullah b. Abdillah bana anlatarak dedi ki: İbni Ömer (ra) onlara şunu anlatmış: Allah Resulü (sav) mescitte iken adamın biri ona seslendi..[13]

Şerh

İmam Buhârî'nin bu hadisi burada zikretme sebebi, mescidde halka kurulması ve mescitte oturmanın sünnet olduğunu göstermek içindir. El-İsmailî ise, hadiste bunlara delil teşkil edecek bir hüktüm bulunmadığını söylemektedir. Buhârî, sahabenin mescitte Allah Resûlü'nü (sav) dinlemek üzere oturmalarını, halka yaparak oturmaya benzetmiştir. Ancak bazı âlimlere göre O'nun mescitte hitabı, insanların saf hâlinde oturup dinlemeleri şeklinde olup bir tür sohbet veya tedrisat halkası biçiminde değildir. Bir başkası ise, hadisten mescitte oturmaya dair hüküm çıktığını söylemiştir.
Her halükarda, mescitte bir bilgi alışverişinin olduğu muhakkaktır. Bir soru sorulmakta ve ona cevap verilmektedir.

Hüküm

Bu hadisten hem bâb başlığıyla ilgili, hem de gece namazıyla ilgili hükümler çıkarmak mümkündür. Mescitte ilim halkası kurulmasına dair bir önceki hadiste (48 no.lu hadis) bilgi verildiği için buna tekrar girmek istemiyor, sadece gece namazıyla ilgili fıkhı hükümleri kısaca zikretmek istiyoruz:
Gece namazı (teheccüd), yatsı namazından sonra uyumadan veya bir miktar uyuyup kalktıktan sonra kılınan nafile namazdır. Allah Resûlü'ne (sav) farz kılındığı için, kendisi bu namazı devamlı surette kılmıştır.
Teheccüt namazı, her iki rekatte bir selam vermek üzere iki rekatten sekiz rekate kadar kılınabilir. İki rekatte bir selam verilmesi daha faziletli görülmüştür.
Teheccüt namazını itiyat hâline getirmiş biri onu özürsüz olarak terk etmemelidir. Çünkü Efendimiz'in de (sav) buyurdukları üzere amellerin en sevimlisi devamlı olanlarıdır.

Ders

Gece namazı, günümüzde Müslümanların genel olarak ihmâl ettikleri bir sünnete dönüşmüştür. Hâlbuki kalplerin diri tutulması, manevî kalkınmanın başlaması gece namazına devam edilmesiyle mümkün olabilecektir. İnsanlar, imanlarını gece ibadetiyle takviye etmeli, nefsleriyle giriştikleri mücadelede gece namazı silahından yararlanmalıdırlar. Herkesin sıcak yataklarında uyudukları bir saatte kişinin Rabbiyle baş başa kalması, belki perdelerin aralanmasına vesile olarak kalp gözlerinin açılmasını sağlayacak, gecenin ağabeytleri çok büyük armağanlara boğulmuş olarak sabaha çıkacaklardır.

Bâb: Çarşı Mescidinde Namaz Kılmak

50- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Ebû Muâviye bize el-A'meş'ten, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Cemaat ile kılınan namaz. Kişinin evinde kıldığı namazdan, çarşıda kıldığı namazdan yirmibeş derece daha üstündür. Sizden biri abdest alıp onu güzelce yaptığında ve namazdan başka bir niyeti olmaksızın mescide yürüdüğünde, mescide girinceye kadar attığı hiçbir adım yoktur ki Yüce Allah onu bu adımı sayesinde bir derece yükseltip bir de günahını bağışlamasın. Mescide girdiğinde ise, namazgahında oturduğu'müddetçe abdestini bozmadıkça melekler onun için salat eder ve "AHahım! Onu bağışla!", "Allahim! Ona merhamet et!" diye duada bulunurlar.[14]

Şerh

Güzelce yapar", ifadesiyle murat edilen, abdesti farzlarına ve sünnetlerine riâyet ederek güzelce almaktır.
İmam Buharı, bu hadisi cemaatle namazın fazileti bölümünde de zikretmiştir. Meleklerin namazı bekleyen kişi için dua ve istiğfarda bulunmaları ise daha önce 46 no.lu hadiste geçmiştir. HÜKÜM
Bu hadisten çıkan hükümlerin başında cemaatle namazın ferdî namaza göre yirmi beş (bazı rivayetlerde yirmi yedi) derece üstün olduğudur.
Hanefî mezhebine göre akıl baliğ ve hür Müslümanların Cuma namazını cemaatle kılmaları farz, diğer ferz namazları cemaatle kılmaları ise sünnet-i müekkededir.
Mâlikîler ve bir kısım Şâfiîler de aynı görüştedir. Hanbelî ve Zahirî mezhebine göre ise diğer farz namazları cemaat ile kılmak vaciptir.

Ders

Dinimiz, başta Cuma namazı olmak üzere farz namazların cemaat ile kılınmasına büyük önem vermiştir. Yalnız kılınan namaza göre vaat edilen katlarca fazla sevaba nail olmak ve Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği devam ettirmek için cemaat ile namaza devam edilmelidir.
Cemaat ile topluca namaz kılmak İslam ümmetinin en önemli sembollerinden ve iman alâmetler indendir. İslamiyet bir çok farizada olduğu gibi namazda da cemaat ile yapılmasını teşvik etmiş, bunu kılınan namazın kabul edilmesini sağlayan faktörler arasında saymıştır. Öte yandan namaz esnasında ve sonrasında yapılan toplu duaların, huzur-i ilâhide kabul edilme ihtimalleri çok daha yüksektir.

Bâb: Mescidde Ve Başka Yerlerde Elleri Kenetlemek

51- İshâk bize anlatarak dedi ki: en-Nadr b. Şumeyl bize anlatarak dedi ki: İbni Avn bize İbni Sîrîn'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) bize iki akşam namazından birini kıldırdı. (İbni Şîrîn der ki: Ebû Hüreyre (ra) adını söylemişti, fakat ben unuttum.) Bize iki rekat kıldırdıktan sonra selam verdi. Mescitteki kütüğün yanına vardı ve ona yaslandı. Öfkeli gibi duruyordu. Sağ elini sol elinin üzerine koydu. Parmaklarını kenetledi ve sağ yanağını sol elinin üzerine koydu. Tez canlılar mescidin kapılarından çıktılar ve "Namaz kısaldı mı?" dediler. Ebu Bekir (ra) ve Ömer (ra) de cemaatin arasında

bulunuyordu. O ikisi, O'nunla (bu konuda) konuşmaktan çekindiler. Cemaatin içinde elleri uzun olduğu için "İki elli Zül yedeyn" diye bilinen bir adam vardı. Bu adam Allah Resûlü'ne (sav) sordu:
Ey Allah'ın Resulü! Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı?
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Ne ben unuttum, ne (namaz) kısaldı! Sonra cemaate döndü:
Zül-yedeyn'in dediği gibi mi oldu? diye sordu.
Evet, dediler. Bunun üzerine tekrar öne geçti ve kılmayıp bıraktığı kısmı kıldırdı. Sonra selam verip tekbir getirdi ve her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun bir secdeye kapandı. Sonra başını kaldırdı, tekbir getirdi, sonra tekrar tekbir getirdi ve ilk secdesi gibi daha uzun secdede kaldı. Sonra başını kaldırdı ve tekbir getirdi. -Belki de ona sordular-sonra selam verdi mi? "Bana haber verildi" diyordu.
Imrân b. Husayn der ki: Sonra selam verdi.[15]

Şerh

"Belki de ona sordular: Selam verdi mi?" ifadesinde soru sorulan kişi, İbra Sîrîn'dir. Ona sorulan soru, hadisin aslında "Sonra selam verdi. "Bana haber verildi" diyordu" ibaresinin bulunup bulunmadığıdır.

Hüküm

İmam Buhârî, bu hadis-i şerifi mescidde elleri bağlamak ve parmaklan kenetlemenin caiz olduğunu belirtmek için zikretmişse de hadisin asıl konusu namazda sehiv yani hata ve unutkanlıktır. Bununla ilgili hükümleri şöyle
sıralayabiliriz:
Sehiv secdeleri, bir namazın vaciplerinden birini hata ile veya ertelemeden dolayı o namazın sonunda yapılması gereken iki secde ile teşehhüdden ve salavat-ı şerife ile iiüadan ibarettir.
Sehiv secdesinin yapılışı:
Son ka'dede yalnız tahiyyât okunduktan sonra iki tarafa selam verilir, bundan sonra tekbir getirerek secdeye varılıp üç kere Sübhâne Rabbiye 7-A 'lâ okunur. Sonra tekbir ile secdeden kalkılır ve bir teşbih miktarı durulduktan sonra tekrar tekbir ile secdeye varılır. Yine üç defa Sübhâne Rabbiye 'l-A 'lâ okunduktan sonra tekbir ile kalkılır ve et-Tahiyyât ile sala-vât-ışerife okunur. Daha sonra önce sağa, sonra sola selam verilerek namaz tamamlanmış olur.
Sehiv secdesi yapılacağı zaman sadece sağ tarafa selam vermek ihtiyata daha uygundur. Özelliklecemaatle kılınan namazda, imamın sadece sağ tarafa selam vermesi, cemaatin dağılmasını önlemek bakımından gereklidir.
Sehiv secdesi Hanefî mezhebine göre vacip iken Mâlikîlere ve Şâfnlere göre sünnettir.
Namazda her hangibir farzın kasden veya sehven terk edilmesi hâlinde o namazın tekrar kılınması gerekir. Sehvi secdesi, ancak vaciplerin unutulmasını veya bunlarla ilgili hataları telafi edebilir. Farzlarda yeterli olmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en önemli ders, İslam cemaatini ilgilendiren bir konuda hata veya yanlışlık gördüğümüz zaman bunu dile getirmekten geri durmamak ve uygun bir dille bunu açıklamak gereğidir. Nitekim hadise konu olayda Zül-yedeyn lakaplı sahabî bu cesareti göstermek suretiyle, hem Allah Resûlü'nün (sav) hem de arkasındaki cemaatin namazlarının eksik kalmamasını sağlamıştır.
Bunu sadece namazla sınırlamak da yanlış olur. Çünkü hemen hepimiz, aile hayatında veya gündelik yaşantımızda bu tür hata ve kusurlarla karşılaşabiliriz. Bu gibi durumlarda uygun bir dille hatırlatıcı olmak ve yanlışlıkların düzeltilmesine aracı olmak, gerçekten medeni cesaret isteyen bir erdemdir. Çoğu kimse çeşitli kaygılarla bu erdemli davranışı sergilemekten çekindiği için hata ve yanlışların toplumda daha hızlı bir şekilde yayıldığını görmek hiçbirimiz için şaşırtıcı olmamalıdır.

Bâb: İmamın Sütresi Arkasındakiler İçin De Sütredir

52- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana îbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o Abdullah b. Abbas'tan naklederek dedi ki: (İbni Abbâs) şöyle dedi:
Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da duvarsız bir hâlde namaz kıldırıyordu. Safın bir bölümünün önünden geçtim ve eşeği serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da safa katıldım. Bu (hareketim) yadırganmadı.[16]

Şerh

Bu hadiste geçen lafız ve ibarelerin şerhi için 1 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan şer'î hükümler için 1 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i eriften çıkarılacak dersler için 1 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Kabe'de Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak

53- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav), Üsâme b. Zeyd, Osman b. Talha ve Bilâl ile Kabe'ye girdi. (İçeride kalma vaktini) uzattı. Sonra çıktı. O'nun ardından Kabe'ye ilk giren insan ben olmuştum. Bilâl'e nerede namaz kıldığını sordum. "Ön iki sütun arasında" dedi.[17]

Şerh

İnsanların ilki oldum" ifadesinde Abdullah b. Ömer'in (sav) Peygamber Efendimiz (sav) çıkar çıkmaz Kabe'ye girdiğini anlamaktayız.
Ön iki sütun arasında" ifadesinin açıklamasıyla ilgili olarak Allah Resûlü'nün (sav) bir sütunu sağına, bir sütunu soluna aldığı ve üç sütunu de arkasında bıraktığı söylenmiştir. el-Kirmânî 'sütun' kelimesinin cins isim olduğu için bir sütunu olduğu gibi iki sütunu da ifade edebileceğini söylemiştir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere, Kabe'de ön sütunlardan biri sağa, diğeri sola alınarak namaz kılınabilir. Diğer mescidlerde ise sütunlar arasında cemaat ile veya cemaat olmaksızın her şekilde namaz kılınabilir. Bununla ilgili herhangi bir sınırlama yoktur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 47 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Kabe'de Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak

54- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah'tan, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha ile Kabe'ye girdi. Kapıyı üzerine kapattı. İçeride bir süre kaldı. Çıktığında Bilâl'e Allah Resûlü'nün (sav) içerde ne yaptığını sordum. Şöyle dedi:
Bir sütunu soluna, bir sütunu sağma, üç sütunu da arkasına aldı. Kabe o sıralar altı sütuna sahipti. Sonra namaz kıldı. İsmail bize dedi ki: Mâlik bana anlatarak dedi ki: İki sütunu sağına aldı.[18]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi için önceki 47 ve 53 no.lu hadislere bakınız.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan hükümler için 53 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılacak dersler için 47 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak

55- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Ebu Damre bize anlatarak dedi ki: Musa b. Ukbe bize Nâfi'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) Kabe'ye girdiği zaman aynı istikamette yüzü yönünde ilerler, kapıyı tam arkasına alır, önündeki duvarla arasında üç arşın kalıncaya kadar giderdi. (Orada) namazını kılar ve bunun için Bilâl'in (ra) Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yer olarak bildirdiği yeri bulmaya çalışır, sonra da şöyle derdi: Bizden biri için Kabe'nin dilediği hangi tarafında kıldığının sakıncası yoktur.[19]

Şerh

"Üç arşın" ifadesindeki arşın, bir uzunluk ölçüsü olup 68.58 cm miktarındadır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükme göre bir Müslüman, Kabe'nin içinde istediği noktada namaz kılabilir. Bu meyanda Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yeri araştırmasına gerek yoktur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders Sahabe-i Kirâmdaki Peygamber sevgisidir. Onlar, Efendimizi öyle severlerdi ki, söz ve fillerini aynen taklit etmeye, O'nun gibi olmaya çalışırlardı. Sahabe neslinin bütün İslam tarihi içindeki mümtaz makamlarının sebebi de bu olsa gerekir. Onlar, Peygamber efendimizin emirlerini uygularken, akıl ve mantığı bile devreden çıkarmaya çalışır, sonunda muhakkak ölüm de olsa gözlerini karartıp sonuna kadar giderlerdi. Zaten Sahabe kuşağının az zamanda büyük işler başarmalarının sebebi de bu olsa gerekir. Bu hadisede Abdullah b. Ömer'in (ra) davranışı, günümüzde bir çok Müslüman tarafından bile anlaşılması zor olan bir davranış biçimidir. Hadiste gördüğünüz gibi, kendisi Kabe'nin her tarafında namaz kılınabileceğini söylerken, O'nun namaz kıldığı yeri bulabilmek için olağanüstü titiz davranırdı. Sahabe-i Kiramın Peygamber (sav) sevgisi işte böyle olağandışı bir duyguydu.

Bâb: Namaz Lalanın Önünden Geçenin Günahı

56- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'm azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Büsr b. Saîd'den şunu nakletti: Zeyd b. Hâlid onu Ebû Cüheym'e göndererek namaz kılanın önünden geçenin durumu hakkında Allah Resûlü'nden (sav) ne duyduğunu sordu. Ebû Cüheym (ra) şöyle dedi:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz kılanın önünden geçen kimse, (yüklendiği vebali) bilecek olsaydı, kırk (vakit) beklemek kendisi için onun önünden geçmekten daha hayırlı olurdu.
Ebu'n-Nadr dedi ki: Kırk gün mü, kırk ay mı, kırk yıl mı dedi bilmiyorum.[20]

Şerh

"Üzerine düşen" ifadesi el-Keşmihenî tarafından "günah" kelimesiyle birlikte zikredilmiştir. Ancak bu ilâve hadisin bir çok sahih kitabdaki rivayetinde mevcut değildir. Nevevî de Şerhu 'l-mühezzeb adlı eserinde bu ziyade olmaksızın nakletmiştir.
Kırk (vakit) durması", yani üstlendiği vebalin büyüklüğünü bilse, geçmeyip beklemesi kendisi için daha hayırlı olurdu, el-Kirmânî'ye göre sürenin belirsiz bırakılması, işlenen günahın büyüklüğünü ve önemini göstermek içindir.
Konuyla ilgili Ebû Hüreyrc (ra) hadisinde 'yüz yıl beklemesi' ibaresi yer almaktadır. Hadisin söyleniş tarzı, caydırma ve korkutma olduğu için 'kırk' sayısının belirsiz bırakılması, daha müessir olacaktı.
Nevevî'ye göre bu hadis, namaz kılanın önünden geçmenin haram kılınışının delilidir. Hadisin üslûbunda bulunan şiddetli yasak ve ağır tehdit, bu fiilin büyük günahlar arasında sayılmasını gerektirmiştir.

Hüküm

Açık alanda veya namazda önünden geçilmesi ihtimâli bulunan yerlerde sütre koymak sünnettir. Sütre en az bir arşın (68.58 cm) yüksekliğinde olur. Dikine konması mümkün olmazsa yatay olarak konur. Masa, sandalye, perde ve sehpa gibi eşyalar da sütre olarak kullanılabilir.
Namaz kılan birinin önünden geçmek büyük bir günah ve edebe aykırı bir davranıştır. Namazdaki kimse, önünün kesilmemesi çin "Sübhânallah" diyerek, yahut eliyle göiyle işarette bulunarak geçme durumunda olan kimşeyi uyarabilir.
Namaz kılanın önünden geçmenin vebaline dair bir çok hadis-i şerif rivayet edilmiştir.

Ders

Müslüman, duyarlı ve dikkatli olmalıdır. Bu erdemlerini en fazla sergilemesi gereken alanların başında ibadetle ilgili konular gelir. Bu nedenledir ki namaz kılan bir kardeşinin önünden geçmek, duyarlı ve bilinçli bir Müslümandan beklenebilecek son harekettir.
Mescit ve camilerde ön safları boş bırakarak arka saflara yığılanların önlerinden geçmek buna dâhil değildir. Çünkü bu durumdakiler, cemaat ile namaz âdabına uymamak suretiyle bunu hak etmiş olurlar. Unutulmamalıdaki cami veya mescitte saf oluşturma imamın tam arkasından başlar ve sağa sola doğru tamamlanarak gerçekleşir. Bu toplu ibâdet düzeni içinde uyulması gereken kuralların başında gelir.

Bâb: Aşın Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak

57- Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl bize anlatarak dedi ki: Ebû Bekir bize Süleyman'dan anlatarak dedi ki: Salih b. Keysân, el-A'rac Abdurrahman ve başkası Ebû Hüreyre'den (ra), Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nâfi, İbni Ömer'den (ra) şöyle dediklerini nakletti:
Sıcak şiddetlendiği zaman namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddetlenmesi, cehennemin kaynamasındandır.[21]

Şerh

Serinliğe bırakın" ifadesiyle murat edilen namazın, biraz ertelenmesi ve ortalığın serinlemesinin beklenmesidir. Buradaki serinliğe bırakma emrinin müstehaplık, aydınlatma hatta vâciplik ifade ettiği dahi söylenmiştir. İlim ehlinin ekserisi, bu emri müstehaplığa yorarak, havanın çok sıcak olduğu günlerde öğle namazının ertelenmesini müstehap saymışlardır. Bu hüküm cemaat namazı için geçerli olup ferdî kılınacak namaz için vaktinde kılmak daha uygun bulunmuştur. Mâlikîler ve Şâfiîler bu görüştedir.
Hanbelî mezhebinde böyle bir ayrım yapılmayarak her ikisi de müsavi tutulmuştur. Hanefîlerden et-Tahâvî ve diğerleri de öğle namazının serinliğe bırakılmasını uygun görmüşlerdir.
Cehennemin kaynamasından dolayıdır" ifadesinde murat edilen, o vakitte genişlemesi ve derin nefes almasındandır.
Ertelemenin öğle namazıyla sınırlı olduğu söylenmiştir ki, sıcağın dayanılmaz olduğu tek vakit de budur. Diğer vakitlerde böyle bir uygulamaya genellikle ihtiyaç duyulmaz. Esas itibariyle aşırı sıcağın cehennemin kaynamasından doğması anıklaması da,aşırı sıcağın doğurduğu sıkıntı ve bu sıkıntının namazda bulunması gereken huşu ile bağdaşmamasıdır.

Hüküm

Yaz mevsiminin aşırı sıcaklarında öğle namazını serinliğe ertelemek müstehaptır. Hanefî mezhebinin görüşü bu yöndedir.

Ders

Dinimizin en temel prensiplerinden olan kolaylaştırıcı olup zorlaştırıcı lmak esasının canlı bir numunesini bu hadis-i şerif vesilesiyle bir kez daha görmekteyiz. İslamiyet, insanlara hayatı zorlaştırmak için değil bilakis koîaşlaştırmak için gelmiş bir dindir. Yazın aşın sıcağında yaşlıyı, hastayı düşünerek cemat ile namazı biraz erteleyerek ortalığın serinlemesini beklemek, ne kadar ince bir düşüncenin eseridir. Yüce dinimizin bu boyutunu, dinî ve içtimaî hayatın bir çok alanında gözlemlemek mümkündür. Çünkü bu dinin mübelliği olan Rahmet Peygamberi (sav) şöyle buyurmuştur:
"Kolaylaştırın zorlaştırmayın, sevdirin nefret ettirmeyin! "(Ebû Dâvud, Edeb 20; Müslim, Cihâd 6)

Bâb: Aşırı Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak

58- Ali b. Abdiilah el-Medînî bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize anlatarak dedi ki: Bunu ez-Zührî vasıtasıyla Saîd b. el-Müseyyeb'den, onun kanalıyla Ebû Hüreyre'den (ra) hıfzettik:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Sıcak şiddetlendiğinde namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasından dolayıdır. Cehennem Rabbine "Ey Rabbim! Bir kısmım, bir kısmımı yedi" diye şikâyette bulunmuş, bunun üzerine cehenneme, bir nefes kış ayında, bir nefes de yaz ayında olmak üzere iki nefese izin verilmiştir. Duyduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile soğuğun en şiddetlisi işte budur.[22]

Şerh

"Cehennem şikâyette bulundu" ifadesinde, cehennemin bu şikâyetinin hâl diliyle mi, yoksa sözlü olarak mı olduğu noktasında ihtilaf edilmiştir. Örneğin İbni Abdi'1-Berr her iki görüşün de açıklama ve destekleri var olmasına rağmen birincinin daha tercihe şâyân olduğunu söylemiştir, îyâz da bunu belirtmiştir. Kurtubî bu konuda tevil ve yoruma gerek olmadığını Efendimizin söylediği sözün hakikati üzere anlaşılması gerektiğini söylemiştir. Nevevî de aynı istikamettegörüş belirterek söylendiği şekilde anlaşılması gerektiğini söylemiştir. Kadı Beydâvî ise mecazî anlama yorulmasının daha doğru olacağını söylemiştir.
Bu hadis-i şerife Mutezile ve diğerlerinin cehennemin kıyamet günü yaratılacağına dair söylediklerinin de reddi söz konusudur.
Hadisle ilgili bir iliğer huşur, bazılarının bu hadisin soğukta da namazın ertelenebileceği gibi bir ruhsatı meşru kılacağı yönündeki endişeleridir ki hiçbir âlim bunu dile getirmemiştir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek şer'î hüküm bir önceki 58 no.lu hadiste zikredilmiştir.

Ders

Hadis-i şeriften çıkaracağımız ders, cehennemin yaygın olarak bilinenin aksine sadece aşırıcı sıcak değil, aynı zamanda

aşırı soğuk da barındırdığıdır. Dünyanın ateşine ve soğuğuna bile dayanmak zorken cehennemin o inanılmaz sıcağına ve kavurucu ateşine, ilikleri donduran soğuğuna dayanmanın ne çetin bir iş olacağı açıktır. Şu hâlde kendimizi ve sevdiklerimizi, hatta bütün insanlığı o yakıcı ve dondurucu azap yuvasından kurtarmak için elimizden geleni yapmalıyız. Unutmamak gerekir ki hiçbir zaman, geç kalınmış sayılmayız.
"Ey insanlar! Kendinizi ve yakınlarınızı yakıtı insanlar ve taşlar olacak bir ateşten koruyun!" (Tanrım, 6)

Bâb: İkindi Namazını Kaçıranın Günahı

59- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: İkindi namazını kaçıran kimse sanki ailesi ve malı helak edilmiş kimse gibidr.
Ebû Abdillah dedi ki: Bir adamın yakınını öldürdüğünüz veya malına el koyduğunuz zaman ona vitirde bulunmuş olursunuz.[23]

Şerh

Ailesi helak edilmiş", ifadesinde kullanılan 'vütire' fiili iki mef ûle sahip olup biri öldürülen aile, diğeri ailesi öldürülen kimsedir. Anlamı, kişinin ailesi ve malının musibet ve helake uğramasıdır. Fiilin anlamının, kişinin sevdikleri ve malının alınarak tek başına kalakalmasından türe-diği de söylenmiştir.
el-Mühelleb ve onu izleyen sarihler, ikindi namazmı kaçırmayla murat edilenin cemaat ile kılmak olduğunu, yoksa güneşin kızarması veya kaybolması suretiyle vaktinin geçirilmesi olmadığını söylemişlerdir.

Hüküm

Bu hadis-i şerif, ikindi namazının faziletine dair söylenmiş olup bu namazı cemaat ile Ummasını ısrarla teşvik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "Na-tazlara ve orta namaza devam edin" buyruğunda geçen 'orta namazı'nın imdi Namazı olduğu da söylenmiştir. Tabii ki farz namazlardan birinin ^yle bir hususiyetle tahsisi, ancak özendirme ve sakındırma (terğîb ve ,rhîb) babında görülebilir. Yoksa bütün farz namazlar, fazilet ve farziyet rakımından müsavidirler.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarmamız gereken en mühim ders, cemaat ile nabzi mümkün olduğenca kaçmnamak gereğidir. Bu hadiste Allah Resulü sav) ikindi namazım" kaçıran kimseyi, sevdiklerini ve mallarını yitirip acılar çırıl çıplak kalan kimseye benzetmektedir.
Bir insan için düşünülebilecek en kötü durum, her halde bu olsa gerekir. 3öyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız.

---

[1]
[2] Buhârî, gusl/271, salât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfirîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesâî, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, salât/1098-1099; İbn Mâce, tahâret/458, 606, ikâmetu's-satât/1313, 1369; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Mâlik, nidâ/323; Dârimî, salât/1416-1417.
[3] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350.. 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmızî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, îahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu mus-nedi'l-K.ûfiyym/17432, 17440, 17461, 17-569, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, ta-hâret/64; Dârimî, tahâret/707.
[4] Buhârî, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; TirmİzÎ, hac/763; Nesâî, menâsiku'i-hac/2618-2619, 2621, 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâce, menâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831, 4860, 4885, 4919, 4946, 4992, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731, 5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732

[5] Buhârî, saiât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdisu'l-enbiya/3116, menâkib/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nİkâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, keiârât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/3899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 33471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmİ/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.
[6] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müslim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salâtööl; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-saIât/3; Dârimî, salât/1190.

[7] Buhârî, saIât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi't-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 3276.

[8] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu mus-nedi'l-KÛfiyyîn/17432, 17440, 1?461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, ta-hâret/64; Dârimî, tahâret/707.
[9] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'l-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hatıbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792.
[10] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, beđul-haik299Ü, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, saIât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.
[11] Buharı, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'I-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'I-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792.
[12] Buhârî, satât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfirin/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, saiât/401, 423; Nesâî, kıyâmu1!-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; EbûDâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, İkâmetu's-salât/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252;Dârimî, salât/1422
[13] Buharı, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfimn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252; Dârimî, saIât/1422.

[14] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, beď ul-halk2990, tef-sîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.

[15] Buhârî, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'İ-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; Tirmizî, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, saîât/856-858; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/1204; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6903, 7070, 7342, 7486, 8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, nidâ/195-196; Dârimî, salât/1458.

[16] Buhârî, salât/463, czân/814, hac/1724, megâzî/4060; Müslim, saIât/780, 781; TirmİzÎ, salât/309; Nesâî, kıble/744, 746; Ebû Dâvud, saİât/714-715; İbn Mâce, İkâmctu's-salât/937; İbn Hanbcl, musncd-İ Benî Hâ-şim/1793, 1991, 2256, 2667,2749, 2862, 3001, 3136, 3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, saIât/1379.

[17] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsikıTl-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'I-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792.

[18] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'l-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Darimî,
menâsik/1792.

[19] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'I-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hdhbel, musnedu'I-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bâkîmusnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/683; Dârimî, menâsik/1792

[20] Buhârî, salât/480; Müslim, saIât/785; Tirmizî, salât/308; Nesâî, kıble/748; Ebû Dâvud, salât/601; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/935; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/16882; Mâlik, nidâ/329; Dârimî, salât/1380-1381.

[21] Buhârî, mevâkîtu's-salât/502, 504, beď ul-halk/3020; Müslim, mesâcid/973-975, 977-979; Tirmizî, salât/145, sıfatu cehennem/2517; Nesâî, mevâkîî/496; Ebû Dâvud, salât/341; İbn Mâce, salât, 669-670, zühd/4310; İbn Hanbel, bakî musnediİ-müksirîn/6833, 6948, 7161, 7295, 7397, 7495, 7874, 8229, 8545, 8742, 8825, 8967, 9576, 10102, 10134, 10187, 11072; Mâlik, vukûtıTs-salât/25-26; Dârimî, 1181, rikâk/2722.

[22] Buhârî, mevâkîtu's-salât/502, 504, beď ul-halk/3020; Müslim, mesâcid/973-975, 977-979; Tirmizî, saiât/145, sıfata cehennem/2517; Nesâî, mevâkît/496; Ebû Dâvud, salât/341; İbn Mâce, salât, 669-670, zühd/4310; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6833, 6948, 7161, 7295, 7397, 7495, 7874, 8229, 8545, 8742, 8825, 8967, 9576, 10102, 10134, 10187, 11072; Mâlik, vukûtu's-salât/25-26; Dârimî, U8l' rikâk/2722.

[23] Buhârî, mevâkîtu's-salât/519; Müslim, mesâcid/991-992; Tirmizî, salât/160; Nesâî, salât/474-476, mevâkît/508; Ebû Dâvud, salât/351; İbn Mâce, salât/677; İbn HanbeİÎ, musnedu'l-müksirîn/4317, 4393, 4574, 4840, 4914, 5061, 5198, 5519, 5792, 5901, 6038, 6073; Mâlik, vukûtu's-salât/18; Dârimî, saİât/1202-1203.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41. A'mânın Ezan Okuması
42. Ezandan Sonra Mescidden Çıkıp Gitmek
43. Müezzinin İmamı Beklemesi
44. Ezanda Tesvîbin Hükmü
45. İmam Gelmeden Kamet Getirilmiş De Olsa, Cemaat Oturarak İmamı Bekler
46. Cemaati Terk Etmenin Vebali
47. Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti
48. Namaza Yürüyerek Gitmenin Fazileti
49. Karanlıkta Namaza Gitmenin Fazileti
50. Namaza Gidiş İle İlgili Hadisler
51. (Cemaatle) Namaza Gitmek Maksadıyla Çıktığı Halde (Cemaate) Yetişemeyenin Durumu
52. Kadınların Mescide (Gitmek Üzere) Çıkmaları İle İlgili Hadisler
53. Kadınların Camiye Çıkmalarını Yasaklayan Hadisler
54. Namaza Koşarak Gitmek
55. Bir Mescidde İki Defa Cemaat Yapılması
56. Namazını Evinde Kılıp Sonra Bir Cemaate Rastlayan Kişi Onlarla Birlikte Namaz Kılmalıdır
57. Cemaatla Namaz Kıldıktan Sonra Başka Bîr Cemaata Yetişen Kişi Yeniden Kılar Mı?
58. İmamlığın Fazileti
59. İmam Olmakta Münazaanın Keraheti
60. İmamlığa Kim Daha Lâyıktır
61. Kadınların İmamlığı
62 Kendini İstemeyen Topluluğa Kişinin İmam Olması
63. Salih Ve Fâcir Kişilerin İmamlığı
64. Âmânın İmamlığı
65. Bir Topluluğu Ziyaret Edenin İmamlık Yapması
66. Îmamın Cemaatten Daha Yüksek Bir Yerde Durması
67. Kıldığı Namazı Bir De Cemaate Kıldıran Kimse
68. İmamın Oturarak Namaz Kıldırması
69. Birbirine İmam Olan İki Kişinin Namazda Nasıl Duracakları
Kadın Ve Erkeklerin Aynı Safta Namaza Durmaları
70. Cemaat Üç Kişi Olduğu Zaman Nasıl Saf Tutarlar?
71. İmam Selam Verdikten Sonra (Sağına Veya Soluna) Döner
72. İmamın (Namaz Kıldırdığı) Yerde Nafile Kılması
73. İmamın Son Rekatte (Secdeden) Başını Kaldırdıktan Sonra Abdestinin Bozulması
Son Rekâtın Sonunda Teşehhüd Miktarı Oturmak Ve Hükümleri
74. Cemaatın İmama Uyması Gereken Yerler
75. İmamdan Ewel Başını Kaldıran Veya İndirenleri Tehdid
76. İmamdan Önce Namazdan Çıkan Kimsenin Durumu
77. İçinde Namaz Kılınan Elbiselerin Sayısı İle İlgili Hadisler
78. İzarını Boynuna Bağlayarak Namaz Kılan Kimsenin Durumu
79. Elbisenin Bir Ucu Başkasının Üzerinde İken Namaz Kılanın Durumu
80. Bir Tek Gömlekle Namaz Kılan Kimsenin Durumu
81. Elbise Dar İse (Elbiseyi) Nasıl Bürünür
82. (Elbisesi) Dar Olursa Ona Bürünür Diyenler
Namazda Yere Sürünecek Kadar Elbiseyi Sarkıtmak
83. Kadın Kaç (Parça) Elbise İle Namaz Kılar?
84. Kadınların Başörtüsüz Namaz Kılmaları
85. Namazda Elbiseyi Yerde Sürünecek Kadar Sarkıtmak
86. Erkeğin, Kadının İç Çamaşırıyla Namaz Kılması
87. Erkeğin Saçlarını Topuz Yaparak Namaz Kılması
88. Ayakkabıyla Namaz Kılmak
89. Namaz Kılan Kimse Ayakkabılarını Çıkardığı Zaman Nereye Koyar?
90. Seccade Üzerinde Namaz
91. Hasır Üstünde Namaz Kılmak
92. Kişi Elbisenin Üzerine Secde Edebilir
Saflarla İlgili Çeşitli Bablar
93. Safların Düzeltilmesi
94. Direkler Arasında Saf Tutmak
95. İmamın Arkasına Durması Müstehab Olan Kimseler Ve Bundan Kaçınmanın Keraheti
96 Çocukların Saftaki Yeri
97. Kadın Safları Ve Birinci Saftan Geri Durmanın Keraheti
98. Safta İmamın Yeri
99. Safların Arkasında Tek Başına Namaz Kılan Kimse(nin Durumu)
100. Safların Arkasında (Yalnız Başına) Ruku'a Varan Kimse(Nin Durumu)
Sütre İle İlgili Basların Ayrıntıları
101. Namaz Kılanın Önüne Koyması Gereken Sürte
102. (Sütre İçin) Sopa Bulunamadığı Zaman Çizgi Çizilir
103. Bînek Hayvanına Doğru (Onu Sütre Vaparak) Namaz Kılmak
104. Kişi Direğe Veya Benzeri Şeylere Doğru Namaz Kıldığında Onu Hangi Tarafına Almalıdır?
105. Konuşmakta Olanlara Ve Uyuyanlara Karşı Namaz Kılmak
106. Namaz Kılan Kimsenin Sütreye Yakınlığı
107. Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçilmesine Mani Olma Yetkisi
108. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Yasak Oluşu
109. (Namaz Kılanın Önünden) Geçişi Namazı Bozan Şeyler
110. İmamın Sütresi Cemaatin De Sütresîdir
111. "Kadın, Önünden Geçtiği Kimsenin Namazını Bozmaz" Diyenler(İn Delilleri)
112. "Namaz Kılanın Önünden Eşek Geçerse Namaz Bozulmaz" Diyenler

113. “Önünden Köpek Geçmesi İle Namaz Bozulmaz” Diyenlertfn Delili Olan Hadisler)
114. "Namaz Kılanın Önünden Geçen Hiçbir Şey Namazı Bozmaz'* Diyenler(İn Delili Olan Hadisler)

41. A'mânın Ezan Okuması

535. ...Âişe(r.anha)dan rivayet edildiğine göre; "İbn Umra-i Mektum â'mâ olduğu halde Resûlullah (s.a.)'e müezzinlik yapardı.”[1]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "â'mâmn ezanı caizdir" diyenler için bir de İmam Nevevî'nin beyânına göre Şafiî âlimleri, beraberinde gözü gören bir müezzin bulunduğu vakit, âmânın müezzinliğini caiz görürler. Bunu, yanında Hz. Bilâl varken İbn Ümm-i Mektûm'un müezzinlik yapmasına benzetirler. Fakat âmânın yalnız başına müezzinlik yapmasını mekruh görürler.
Beraberinde gözü gören bir müezzin bulunduğu zaman âmânın ezan okumasının caiz olduğunda imamlar arasında görüş birliği varsa da, bazı Hanefî imamları da âmânın yalnız başına müezzinlik yapmasının mekruh olduğu görüşündedirler. Bu âlimlerce kerahet â'mâmn namaz vakitlerini bilemeyişinden ileri gelir. Çünkü müezzinlik yapabilmek namaz vakitlerini bilmeye bağlıdır. Yanında gözü gören birisi bulununca bu kerahet ortadan kalkar. Hatta cemaat içerisinde imamlığa a'mâdan daha lâyıkı bulunmadığı vakit a'mânın imamlık yapması tercih bile edilir. Çünkü Peygamber (Sallellahü aleyhi ye sellem) Tebûk gazasına gittiği vakit Medine'de kendi yerine â'mâ birisi olan İbn Ümm-i Mektûm'u bırakmıştı.[2]

42. Ezandan Sonra Mescidden Çıkıp Gitmek

536. ...Ebu'ş-Şa'sâ'dan; demiştir ki;
Biz Ebû Hureyre ile beraber mescidde idik. İkindi ezanı okunduktan sonra birisi mescidden çıktı (gitti). Bunun üzerine Ebû Hureyre (r.a.); "Bu adam Ebu'l-Kâsım (s.a.)'e isyan etti" dedi.[3]

Açıklama

Her ne kadar bu söz Hz. Ebû Hureyre'ye ait ise de Hz. Peygamber (s.a.)'in sözü hükmündedir. Çünkü böyle ibâdetle ilgili meselelerde şahsî görüşlerin hiçbir değeri olamaz. Ancak Allah (c.c.) *ın veya Resulünün haber vermesiyle sabit olur ve hükme bağlanır. Sahâbe-i Kiram bu meselelerde son derece titiz olduklarından onların ibâdet ve i'tikad ile ilgili mevzulardaki şahsî gibi görünen fikir ve sözleri aslında kendilerine ait değildir. Ancak Allah'ın veya Resûlü'nün hükümlerine ait bir beyândan ibarettir.
Bu hadis-i şerifin beyânına göre ezan okunduktan sonra namazı kılmadan mescitten çıkıp gitmek haramdır. Nitekim Hanbelî âlimleri de bu görüştedirler. Mâliki âlimlerine göre ise, ezandan sonra, ikâmetten önce mescidden çıkıp gitmek mekruh, ikâmetten sonra çıkıp gitmekse haramdır.
Hanefî ve Şafiî ulemâsına göre ise, ezan okunduktan sonra namazı kılmadan mescidden ç\kıp gitmek mekruhtur.
Hanefî ulemâsından İbn Hümam Fethıı'l-Kadîr isimli eserinde "ezandan sonra mescitten çıkıp gitmenin mekruh oluşu bir takım şartlara bağlıdır" diyor. Ancak bu şartlar gerçekleşirse o zaman mescidi terketmek mekruh olur. Bu şartlar şunlardır:
1. Namazı kılmadan çıkıp giderse,
2. Başka bir cemaate yetişmek niyyeti olmadan giderse,
3. Terkettiği mescit kendi mahallesinin mescidi olursa,
4. Kendi mahallesinin mescidinde namaz kılındığı halde içinde bulunduğu mescidi terk ederse.Ama henüz mahallesinin mescidinde namaz kıhnmanıışsa o zaman bulunduğu mescidi terk ederek mahallesinin mescidine gitmesi caizdir, gitmemesi ise daha evlâdır.
Bütün bunlar mazereti olmayan kimseler içindir. Fakat abdest almak gibi bir mazeretle ve tekrar dönmek niyyetiyle veya daha önce namazını kıldığı için mescidi terk eden kimse hakkında kerahet söz konusu değildir. Yolcu olup cemaati bekleyememe, hasta bakıcı olup acil durumda olanların da namazı kılıp çıkmalarında mahzur yoktur.[4]

43. Müezzinin İmamı Beklemesi

537. ...Câbir b. Semure demiştir ki; "Bilâl (r.a.) ezanı okur, sonra (Peygamberin gelmesini) beklerdi. Nebi (s.a.)ın (evinden) çıktığını görünce de namaz için ikâmet getirmeye başlardı."[5]

Açıklama

Bu kacu's-i şerife göre vakit müsait olduğu takdirde müezzin, ikâmet getirmek için imamın gelmesini beklemekle mükelleftir.
Bu mevzuda Tirmîzi şunları söylemektedir: "îlim adamlarından bazılarına göre müezzin ezana, imam ise kamete daha müstehaktır." Yani ezan vaktinin tâyini müezzine, kaamet vaktinin tâyini ise imama bırakılmıştır.
Beyhâkî'nin Musa b. Akabe vasıtasıyla rivayet ettiği hadisi şerif de şöyledir: "Nebî'Cs.a.) ezan okunduktan sonra evinden çıkar mescide gelirdi. Mescide gelen cemaatin az olduğunu görünce, halk mescidde tamamen top-lanıncaya kadar oturur, sonra da namazı kıldırırdı.

Üzerinde durduğumuz Ebû Dâvûd hadîsiyle Beyhâkî'nin rivayeti arasında bir fark yoktur. Çünkü Rasûlullah bazan öyle bazan da böyle yapardı.
Bu hadis-i şerif ezandan sonra hemen ikâmet edilmeyerek bir müddet beklemenin meşru oluşuna delildir. Beklenilmediği takdirde ise bilhassa evi uzak olan kimselerin cemaat sevabından mahrum olmaları söz konusudur. İkâmeti biraz geciktirmekle müslümanların cemaate yetişmelerine yardım edilmiş olur ki, bu iyilikte ve takvada yardımlaşmak kâbilindendir.Ancak cemaati beklerken, camideki mazeretlilerin ve ihtiyarların da durumunu göz önünde bulundurmak gerekir.[6]

44. Ezanda Tesvîbin Hükmü

538. ...Mucâhid'den;demiştir ki;
İbn Ömer ile beraberdim. Öğle veya[7] ikindi namazında bir adam tesvib yapınca; diye nida edince, İbn Ömer; "haydi (buradan) çıkalım, çünkü bu bid'attir" dedi.[8]

Açıklama

Tesvîb ezandan sonra farza durmadan önce ikine i bir nidadır.gu jânın yapılıp yapılmayacağı, yapıldığı takdirde ne zaman ve hangi lâfızlarla yapılacağı hususlarında ilim adamlarının görüşleri farklıdır. İbn Mübarek ve îmam-ı Ahmed'e göre tesvîb sabah ezanında demektir.
İshâk'a göre tesvîb'in anlamı, müezzinin ezandan sonra cemaati bekleterek diye nida etmesidir. Gerek İshâk, gerekse diğer ilim adamları ezandan sonraki tesvîbi mekruh görmektedirler. Bu anlamdaki tesvîb Hz. Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra ortaya çıktığı için Hz. Abdullah b. Ömer hadis-i şerifte beyân edildiği gibi onu bid'at saymıştır.Tesvîb Mnsabah ezanında demek anlamında tefsir edilmesi ise, ilim adamlarının büyük çoğunluğu tarafından tasdik ve tasvib edilmiştir.
Tesvib'in sözlükteki mânâsı, duaya dönmek demektir. Müezzin nidalarıyla halkı ezana çağırdıktan sonra dönüp bir daha dediği için bu cümlelere tesvib denilmiştir. 504 no'-lu hadis-i şerifte bu mevzuda yeterli bilgi verilmiş bu'Cümlelerin sabah ezanına mahsus olduğu görülmüştü. Ancak her sözün ve her hareketin kendine mahsus bir zamanı ve mekânı vardır. Bunlar sünnetle tayin ve tesbit edilmiştir. Bu inceliklere riâyet edilmediği zaman bu davranışlar sünnet veya farz olmaktan çıkar, bid'ate dönüşür. İşte bu yüzdendir ki, öğle veya ikindi ezanında müezzin, tesvîbin yerini değiştirdiği için Hz. Abdullah b. Ömer, "haydi buradan çıkalım bu adamın yaptığı iş bir bid'attir" diyerek mescidi terk etmiş ve bu hareketiyle bid'atin işlendiği yerde dahi durmanın caiz olmadığını anlatmak istemiştir. Hz. Abdullah'ın "haydi buradan çıkalım" sözünden, gözlerinin görmediği anlaşılıyor. Gerçekten de Abdullah hayatının son zamanlarında gözlerim kaybetmişti.
Nitekim babası Hz. Ömer de ezandan sonra kapısının önüne gelerek, "Namaza ey emire'1-mü'minin namaza" diyen müezzin Ebû Mahzûre'yi azarlamıştı. Yatsı namazında diyen bir müezzin hakkında da Hz. Ali "Şu bid'atçiyi mescidden çıkarınız" buyurmuştur. Bu mevzu-daki Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir:
"Yüce Allah bid'atçinin ne orucunu kabul eder, ne namazım, ne sadakasını, ne haccını, ne umresini, ne cihadını, ne tevbesini ne de fidyesini. Ondan hiç bir şey kabul etmez. Çünkü o kılın hamurdan çıktığı gibi İslâmdan çıkmıştır:"[9]
Bütün bunlardan sonra şunu bilmek gerekir ki, ne Hz. Ömer, ne Ali ne de Abdullah İbn Ömer tesvîb'in bizatihi yapılmasına karşı değildirler. Onlar tesvîb'in zaman ve zeminine riâyet edilmediğinden meydana gelen bid'ate karşı çıkmışlardır. Aksini düşünme imkânımız yoktur. Çünkü tesvîb'in kaynağı Hz. Peygamber (s.a.) Efendimizdir. Hz. BilâPin sabah ezanından sonra Peygamber aleyhisselama uğrayıp "Namaz uykudan hayırlıdır" sözlerini söylemesine karşılık Peygamber sallellahü aleyhi vesellem:
"Ne güzel söyledin, ne güzel söz,onu ezanına ekle ya Bilâl" demesi tesvîb'in sünnetteki yerini tescil eder.
Münakaşa ve münazara tesvîbin, zaman ve zeminindeki ayarlamayı yapamamaktan doğmaktadır. Peygamber (Sallellahü aleyhi ve sellem)in yapmadığını yapmış göstermek veya kendi zannınca iyi olur kasdi ile ilâve etmek bid'attir. Münakaşalar buralardan kaynaklanmaktadır.
Nitekim Hanefî fukahâsı tesvîbin varlığını kabul ederek, zamanın müş-killerini, insanların gafletim cemaatin tenbellîğini düşünerek ezandan sonra bizatihi cemaate davet etmeyi bunun bölgenin örfüne göre yapılmasında mahzur görmedikleri gibi alı sendir demişlerdir.[10]

45. İmam Gelmeden Kamet Getirilmiş De Olsa, Cemaat Oturarak İmamı Bekler

539. ...Abdullah b. Ebî Katâde'nin babası (Ebû Katâde) vasıtasıyla Nebî (s.a.)den rivayet ettiğine göre, (Resûlullah sallellahü aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur : "Namaz için ikamet edildiğinde beni görünceye kadar (ayağa) kalkmayınız"[11]
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadis-i şerifi aynı şekilde Eyyûb ile Haccacu's-Savvâf da,Yahyâ'dan rivayet etmişlerdir.Hişam ed-Destevâî dedi ki: "(Bu hadisi) bana Yahya (mektubunda) yazdı. " Bu hadisi bir de Muâviye b. Sellâm ve Ali b. El-Mübârek Yahya'dan rivayet etmişler ve rivayetlerinde (fazla olarak şunu) nakletmişlerdir: "Beni görünceye kadar (kalkmayınız ve) acele etmeyiniz"[12]

Açıklama

Her ne kadar ta'likteki rivayetler aynen Ebân'ın Yahya'dan rivayetine benziyorsa da Hişâm bizzat Yahya'yı dinleyerek

rivayette bulunmamıştır, mektubla rivayet etmiştir. Yani Hişâm'ın rivayeti sadece bu bakımdan farklıdır. Muâviye b. Sellâm ile Ali b. el-Mubârek'in Yahya'dan yaptıkları nakillerinde ise, "acele etmeyiniz" ziyâdesi vardır.
Sahih-i Müslim'de rivayet edilen "Bilâl, Resul-ii Ekrem'in hücresinden çıktığını görmedikçe kaamet getirmezdi" manasındaki hadisle Ebû Dâvûd'-un rivayet ettiği bu hadis-i şerif arasında bir tearuz yoktur. Hafız İbn Hacer bu iki hadisin arasını şöyle birleştirmektedir: Hz. Peygamberdin hücresinden çıktığını gören Bilâl (r.a.) hemen kaamete başlardı. Cemaat de ondan sonra Hz. Peygamberin gelmekte olduğunu görür ve saf tutmaya başlardı. Binaenaleyh netice itibariyle bu iki hadis arasında bir fark yoktur. Yine bu hadis-i şerifle "Namaza kamet getirildi, biz de Resûlüllah (s.a.) yanımıza çıkmadan önce kalkarak saf olduk"[13] ile "Namaz için kamet getirildi. Cemaat saflarını düzenlediler. Sonra Hz. Peygamber hücresinden çıktı"[14] mealindeki hadisler arasında da bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü bu hadis-i şerifler, Hz.Peygamber'in odasından çıkacağı tecrübe ile bilinen saatte kamet edip saf tutmanın caiz olduğuna delâlet ederken; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifleri Hz. Peygamberin odasından çıktığı görülünceye kadar kamet getirmemenin ihtiyata daha uygun olduğuna, çünkü Hz. Peygamberin aniden çıkan bir mazereti sebebiyle odasından çıkmakta gecikmesi halinde cemaatin uzun süre ayakta beklemesi icab edeceğine, bunun da bıkkınlığa sebeb olacağına delâlet etmekte ve bu şekilde acele davranmaktan nehy etmektedir. Binaenaleyh bu iki husus arasında bir çelişkiden söz edilemez.
Kamet getirilirken cemaatin hangi cümlelerde ayağa kalkacağı meselesi de fıkıh imamları arasında ihtiltaf konusu olmuştur. Ulemânın bu mevzu-daki görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:
M âl i kilere göre: Cemaatin namaza kalkması için belli bir vakit yoktur. İsterse ikâmet edilirken isterse ikâmet bittikten sonra namaza kalkabilir.
Şafiîlere göre :se, müezzin ikâmeti bitirdikten sonra ayağa kalkılır.
Hanbelîlere göre, Müezzin derken ayağa kalkılır, fakat imam ayağa kalkmamışsa, müezzin demiş olsa bile yine de kalkılamaz.
Hane filere göre; Müezzin derken ayağa kalkılır.[15] denildiği anda imam namaza başlar, imam olan zat bu hareketiyle müezzini tasdik etmiş olur. Bununla beraber ikamet bittikten sonra da tekbir almasında bir beis yoktur. Hatta İmam Ebû Yûsuf'la diğer üç mezheb imamına göre uygun olan da budur.[16]

540. ...(Bir evvelki) hadis-i şerifi (bir de) İbrahim b. Mûsâ, ayni senedle İsa ve Ma'mer kanalıyla Yahya'dan rivayet etmiştir. (Ma'mer, Yahya'dan bu hadisi şöyle) rivayet ediyor: "Benîm çıktığımı görünceye kadar kalkmayın"
Ebû Dâvûddedi ki: "Benim çıktığımı" ifadesini Ma'mer'den başka kimse rivayet etmedi. Aynı hadisi Ma'mer'den îbn Uyeyne de rivayet etti. Ama bu rivayetinde "benim çıktığımı" ifâdesini kullanmadı.[17]

541. ...Ebû Hureyre'den, (şöyle dediği rivayet edilmiştir);
Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem, evinden çıkınca) namaz için kamet getirilmeye başlanırdı. Cemaat da Peygamberden önce yerlerini alırlardı.[18]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle 539 no'lu "namaz için kamet edildiğinde beni görünceye kadar ayağa kalkmayınız" mealindeki hadis-i şerif arasında herhangi bir tearuz yoktur. Bu mevzu ile ilgili açıklama bahis konusu hadis-i şerifin şerhinde geçmiştir. Oraya müraccat edilmelidir.[19]

542. ...Humeyd'den, demiştir ki;
Ben Sabit el-Bunânî'ye namaz için ikâmet getirildikten sonra konuşan kimsenin (halini) sordum. O da bana Enes b. Mâlik'in (şöyle) dediğini söyledi: "Namaza ikâmet getirilmişti. Bir adam Resûlullah (s.a.)'ın önüne gerildi, ikâmetten sonra onu (namaza durmaktan) alıkoydu."[20]

Açıklama

Hafız İbn Hacer Fethu'1-Bârî isimli eserinde bu hadis-i seri açıklarken "Bu hadis-i şeriften ihtiyaç duyulduğu zaman ikamet bittikten sonra hemen namaza durmayıp, gecikmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu; ihtiyaç olmadan namaza durmayı geciktirmekse, mekruhtur. Yine bu hadis müezzin "kad kameti's-salah" dediği anda imamın tekbir alması gerekir, diyen Hanefî âlimlerinin aleyhine birr delildir" demektedir.
Hanefi âlimlerinden Buhâri Şârihi Aynî merhum ise, bu hadis-i şerifin şerhinde "Hanefi âlimleri, ikâmetten sonra namaza durmayı özürsüz geciktirmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Fakat dinî bir sebeble meydana gelen bir gecikme içinse, herhangi bir kerahet söz konusu değildir" diyerek Hanefi imamlarına göre ikâmetten sonra hemen namaza başlamanın farz olmadığını ifâde etmiş ve bu "bu hadis, ikâmet biter bitmez namaza durmanın müstehab olduğuna delildir" demiştir.
Merakı'l-felâh isimli eserde hanefî âlimlerinin görüşleri şöyle ifâde edil-, mektedir: "İmamın, kad kaametissalah denince tekbir alması, Ebû Hanife ve Muhammed'e göre namazın edeblerindendir. Ebû Yûsuf ve diğer üç mez-heb imamına göre ise namaza başlamayı ikâmetin sonuna kadar geciktirmekte bir sakınca yoktur."[21]
Ni'met-i İslâm müellifi merhum M.Zihnî Efendi ise, sözü geçen kıymetli eserlerinde bu mevzuyu şöyle ifâde ediyor: "Demek ki imam namaza başlamayı ikâmenin sonuna kadar geciktirirse bunda bütün imamlarca herhangi bir sakınca yoktur. Ancak imamlar arasındaki ihtilâf, Kad kaameti's-salâh dendiği zaman namaza başlamanın müstehab olup olmadığı konusundadır". Burada açıklanması gereken husus, müezzinin kamet getirmesi anındaki mecburiyetlerin bütün görüşleri ortadan

kaldırdığıdır. Günümüz cemaatinin câhil olması İslâm'daki saf ve intizamı bilmemeleri neticesinde imam cemaata kamet getirirken müdâhale etmek mecburiyetinde kalmaktadır ki, bu şarttır. "Ön safta boş yer varken arka saflarda namaz olmaz" diyen görüşlere hürmeten cemaatin durumu ile ilgilenmesi de imamın vazifelerinden-dir. (Daha geniş bilgi için bk. 661. hadis 4.)[22]

543. ...Kehmes (b. el-Hasen)'den; demiştir ki;
Mina'da, henüz imam yokken namaz kılmak için ayağa kalktık (sonra) bir kısmımız oturdu. Bunun üzerine Kûfeli bir ihtiyar bana, "niçin oturuyorsun?" dedi. Ben de "oturmanın sebebi İbn Büreyde'nin (ayakta imamı bekleme hali için) "bu tekebbürdür" sözüdür" dedim. Bunun üzerine yaşlı adam dedi ki: "Abdurrahman b. Avsece el-Berâ b. Azib'den onun şöyle dediğim bana nakletti: "Biz Resûlul-lah (s.a.)ın zamanında namaza başlamadan önce uzun süre ayakta saf olarak beklerdik". el-Berâ demiş ki; "Resûlullah şöyle buyurdu: Allah azze ve celle ve melekleri ilk saflara ulaşanlara rahmetle duâ ederler. Kişiyi bir saf ileri götüren adımdan, Allah katında daha sevimli hiç bir adım yoktur."[23]

Açıklama

Her ne kadar bu hadiste, kimliği bilinmeyen ihtiyar, el-Berâ'dan naklen Resûlullah (s.a.) zamanında saflarda ayakta beklediklerini söyleyerek, imamı oturarak bekleyen kimseleri tenkid etmişse de bu ihtiyarın kimliği kesin olarak bilinmediğinden bu hadis zayıftır. Bu bakımdan 539 numarada geçen "namaz için ikâmet edildiğinde beni görünceye kadar (ayağa) kalkmayınız" hadis-i şerifine muarız sayılabilecek kuvvette değildir. Kaldı ki, saflarda ayakta beklemelerinin imam gelmeden vuku bulduğuna dâir kesin bir ifâde de yoktur. Belki de bu bekleme Resûl-i Ekrem (s.a.) cemaatin önüne geçtikten sonra olmuştur.
Hadis-i şerifte geçen "Salât" kelimesi lûgatçıların bir çoğuna göre , duâ, tebrîk, temcîd ve ta'zim manalarına gelir. C enabı Hakk'ın müslümanlar hakkında salât etmesi onları günahlardan arındırması ve ilâhi rahmetine eriştir-mesidir. Meleklerin salat etmesi ise, mü'minlere dua etmeleri ve onların affedilmelerini Allah'dan istemeleridir. Namaza salât denmesi aslının duâ olmasındandır.
Seyyid Şerife göre ise, Allah'dan salat, "rahmet" anlamına geldiği gibi meleklerden "salat" "istiğfar" anlamına, müzminlerden salat ise, "hayırlı dua" anlamına gelir.[24]

Bazı Hükümler

1. İmam tekbir almadan önce cemaatin imamı ayakta bek)emeleri câizdir.
2. İkâmetten sonra hemen namaza başlamayarak bir müddet gecikmek câizdir. (Bu mevzuda geniş bilgi için bir evvelki hadisin açıklamasına bakılmalıdır.)
3. İlk saflar diğerlerinden daha faziletlidir.
4. Ön saflardaki açıkları kapatmak teşvik edilmiştir.[25]

544. ...Enes'ten; demiştir ki;
Namaz için kamet getirilmişti. Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) ise mescidin bir kenarında (birisiyle) fısıldaşıyordu. Cemaat uyuklamaya başlayıncaya kadar da namaza durmadı.[26]

Açıklama

Müslim'in rivayetinde "sonra kalktı ve namaz kııdırdf'ilavesi vardır.539. ve 541. hadis-i şeriflerin şerhinde açıklandığı gibi, namaz için ikâmet edildikten sonra dini bir meselenin çözümü için bir müddet beklemek caiz ise de keyfi oyalanarak beklemek mekruhtur. Muhakkak ki Rasûl-i Ekrem (s.a.)'in mescidin bir kenarında gizlice konuştuğu mesele mühim bir meseleydi. Bazıları Resul-i Ekrem'in konuştuğu bu zatın bir kabile reisi olduğunu, onunla reisi olduğu kabilenin dini ihtiyaçlarını konuştuğunu söylemişlerdir. Hadisten cemaat hazır olduğu halde bir kimsenin dini bir meseleyi diğer bir kimseyle hatta imamla konuşmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır.[27]

545. ...Salim Ebu'n-Nadr demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) mescidde namaz için ikemet edildiği zaman cemaati az görürse namaza durmaz, otururdu, Cemaati (tamamen) toplanmış görünce de namaza dururdu.[28]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen "namaz için İkâmet edildiği zaman" sözündeki ikâmet kelimesinden maksad namaza başlarken okunan ve içinde cümlesi bulunan malum ikâmet olabileceği gibi, bu kelimeyle ezan da kast edilmiş olabilir. Bu kelime ile "namazı edâ etme vaktinin girmesi" de kasd edilmiş olabilir. Hadis sarihleri bu üç ihtimal üzerinde durmuşlardır. Binaenaleyh sözü geçen cümleyi bu üç ihtimâle göre de terceme etmek mümkündür ki, bu üç şekilde hareket etmenin hükümleri kısmen bir evvelki hadisin izahında ve tafsilatlı olarak da 539. hadisteki açıklamada geçmiştir.[29]

Bazı Hükümler

1. İmamın namaza durmayarak cemaatin çoğalmasını beklemesi caizdir.
2. Cemaat çoğaldığı zaman imam namaza başlamakta gecikmemelidir. Bu husus bilhassa çarşı camilerinde ve bu özelliği taşıyan mescidlerde daha büyük önem kazanır.[30]

546. ...(Bir evvelki) hadisin aynısı (bir de) Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilmiştir.[31]

46. Cemaati Terk Etmenin Vebali

547. ...Ebû'd-Derdâ'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim:
"Köyde ve kırda üç kişi bir arada olur da, namazı cemaatle kılmazlarsa şeytan mutlaka onlara gâlib gelir, (musallat olur ve onları Allah'ın zikrinden alıkoyar). Aman, cemaate sarri, çünkü kurt, sürüden ayrılan koyunu kapar".[32] Zaide dedi ki; Sâib cemaatten muradın, "cemaatle namaz" olduğunu söyledi.[33]

Açıklama

ifâdesi cemaatle namaz kılmanın, konaklama halinde, yolcular için de sünnet olduğuna işaret eder ki, Hanefî mezhebinin goriişu de bu şekildedir.
Hadis-i şerifte geçen "üç kişi yoktur ki" sözünden murad erkeklerdir. Çünkü kadınların cemaat yapmaları ve onlardan birinin imam olması hususu ihtilaflıdır. Hatta Bezlu'l-mechûd'taki ifâdeye göre mekruhtur. Buradaki (üç kişi) ifâdesi, üç kişiden fazla olduklarından cemaat-yapmanın evleviyetle gerekli olduğuna delâlet eder. "Üç kişi" olarak kaydedilmesinin sebebi köy ve sahra ahalisinin genellikle üç kişiden az olmadığındandır.
İki kişi ile cemaat yapılarak namaz kılındığında yine cemaat sevabı alınır.
Hadisteki "Cemaate sanı " lâfzında muhatab tek gibi görünmekte ise de hitab umûmidir. Çünkü Nebî (s.a.)'in, "kurd sürüden ayrılan koyunu kapar" ifâdeleri ile beyân buyurduğu gibi, şeytan cemaatten uzaklaşır, kaçar ve cemaatten ayrılan kişiye musallat olur. Şeytan cemaate zarar veremeyeceğine göre, muslüman cemaatinin arasını ayırmaya, onlar arasına fikir ayrılıkları sokarak müslümanları tevhid nurundan ayırarak onları ifsâd etmeye çalışır.
Nitekim Hind nüshasının hâmişindeki ifâdeden bu anlaşılmaktadır. Görülüyor ki, üç erkeğin yolcu veya mukîm olmaları halinde farz olan namazın cemaatle edâ edilmesine teşvik vardır. Mukim olan üç kişinin ikâmet ettikleri yerde cemaatle namaz kılabilecekleri bir mescidin yapılmasına da işaret edilmektedir ki, günümüz koy ve köy hükmündeki yaylalarda bu vazifeyi yapabilecekleri bir mescid tesbit etmeleri de onlar üzerine bir vazifedir.[34]

Bazı Hükümler

1. İster şehirli, ister köylü olsun cemaat yapacak kadar msan aracıa bulunurlarsa namazlarını mutlaka cemaatle kılmalıdırlar.
2. Cemaat yapma imkânı olduğu halde cemaati terk edenlere şeytan musallat olur.Şeytanın tasalutundan korunmak için İslâm birliği sağlanmalı, cemaatle namaz ihmâl edilmemelidir.
3. Bir fikrin açıklanması için muhatabların anhyabileceği cevaplar verilebilir.[35]

548. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "And olsun ki, namazın kılınması, (ikâmetin yapılması) ve birinin geçip onlara namaz kıldırması için emir vermeyi, sonra da beraberlerinde odun bulunan bir kısım insanlarla gidip (cemaatle) namaza iştirak etmeyenlerin evlerini cayır cayır yakmayı arzu ettim"[36]

Açıklama

Müslim'in rivayetinden anlaşıldığı gibi bu hadisin vürûduna seteb, Resûlullah (s.a.)'ın bazı sahâbileri bazı namazlarda Cemaat içinde görememesidir.
Beyhakî'deki rivayete göre ise, hadis sabah veya yatsı namazlarına devam etmeyen münafıklar hakkındadır. Hadisin Beyhakî'deki zabtı şu şekildedir:
' Muhakkak münafıklara en ağır gelen namazlar yatsı ve sabah namazlarıdır. Bu namazlarda olan sevabı bilselerdi, emekleyerek de olsa gelirlerdi..."sonra bu hadis, metindeki şekli ile devam ediyor.
Ebû Davud'un rivâyetindeki namaz kelimesi umûm ifâde eder. Bütün namazlara şâmildir. Fakat bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre sadece yatsı namazının kast edilmesi muhtemeldir. Nitekim Ahmed b. Han-bel, İbn Huzeyme ve Hâkim'in İbn Ümmi Mektûm'dan, Ahmed b. Hanbel'in ayrıca Ebû Hüreyre'den yaptığı rivayette bu namazın yatsı namazı olduğu anlaşılır. Yukarıda tercemesi ile beraber verdiğimiz Beyhakî'-nin rivayetinden ise, sabah ve yatsı namazları olduğu anlaşılır.
Müslim ve Nesâî'nin rivayetleri de aynı şekildedir. Müslim'in İbn Mes'ûd'dan yaptığı başka bir rivayete göre ise Wnamazınlcuma namazı olması muhtemeldir.
Hadis-i şerifteki tehdid ve teşdîdin zahirinden bütün namazlarda cemaatin farz-ı ayn olduğu anlaşılır. Çünkü farz-ı kil ay c

olsaydı, Resûlullah ve onunla beraber olan sahâbilerin cemaat yapması ile bu farz düşerdi. Eğer sünnet olsa idi Resûlullah cemaati terk edenleri bu şekilde tehdid etmezdi. Çünkü sünneti terk etmek böyle bir cezayı gerektirmez. Öyleyse cemaatin farz-ı ayn olduğu meydana çıkar. Bu görüş, Atâ, Evzâî, İshâk, Ebû Sevr, İbn Huzeyme, İbnu'l-Münzir, İbn Hibbân, Zahirî ve Hanbelî mezhebleri-nin görüşüdür. Bunların istinad ettiği başka hadisler de vardır.
Ayrıca cemaatin farz-ı ayn olduğunu söyleyenler, onun namazın sıhhati için şart olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Zahirîlere göre cemaat, namazın sıhhati için şarttır. Binaenaleyh bu görüşe göre bir kimse ezanı işitir, özürsüz cemaate gelmez de evinde namazı kılarsa, namazı bâtıldır. Eğer ezanı duymazsa, namazını evinde, bir veya daha fazla kişi ile birlikte kılmalıdır. Eğer bir özrü varsa veya ezanı işitemeyecek yerde olur ve beraber namaz kılacak kimse bulamazsa ancak o zaman tek başına namaz kılabilir.
Şâfiî ve Mâlikîlerin bazılarına göre cemaat farz-i kifâyedir. Hanefîler-den Tahâvî ve Kerhî de aynı görüştedir. Ancak Şâfülerden bu görüşte olanlar, cemaatin farz-ı kifâye oluşunu, kaza namazlarına değil, sadece edâ edilen namazlara mahsus olduğunu söylerler. Bunların delilleri de aynen cemaatin farz-ı ayn olduğunu söyleyenlerin delilleridir.
Yalnız "Cemaatle kıla-nan namaz tek başına kılınan namazdan yirmi beş derece daha efdaldir" hadisi ile bu farzın farz-ı kifâye olduğuna kail olmuşlardır. Çünkü bu hadisten, tek başına kılınan namazın sahih olduğu anlaşılır. Öyleyse diğer delillerden çıkarılan farziyyet, kifâye olmuş olur.
Hanefî, Malikî ve Şafîîlerin cumhuruna göre cemaat sünnet-i müekke-dedir. Delilleri az önce zikredilen hadisle, Şeyhân (Buharı ve Müslim)'in müştereken rivayet ettikleri şu hadistir:
"Ibn Ömer'den mervîdir ki; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kişinin cemaatle kıldığı namaz tek başına kıldığı namazdan yirmi yedi derece daha ef daldır."
Cumhur, bu hadis-i şeriflerden, cemaatle namaz kılmanın sünnej-i mü-ekkede oluşuna şöyle istidlâi ederler: Bir şeyin başka birşeyden efdal olması ancak o iki şeyin de caiz ve faziletli olması halinde mümkündür.
Aşağıda meallerini vereceğimiz hadisler de cumhurun görüşüne delil teşkil etmektedirler: Buhârî ve Müslim, Ebû Musa'dan rivayet etmişlerdir ki, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuşdur: "Muhakkak, namaz hususunda insanların sevab alma yönünden en üstünü namaza (camiye) yolu en uzak olanıdır. Ondan sonra uzaklığına göre sevablar ölçülür. Namazı imamla beraber kılmak için bekleyen kişinin sevabı, tek başına kılıp da yatmağa gidenin sevabından daha fazladır."
Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Yezîd b. Esved'den rivayetinde de, Resûlullah (s.a.) kendisiyle birlikte namaz kılmayıp (bir kenarda) oturan iki adama; "Sizi bizimle namaz kılmaktan men'eden şey nedir?" diye sordu. Adamlar : "Ya Resûlullah biz evimizde namazımızı kıldık" dediler. Buna karşılık Resûlullah (s.a.) onlara, "Evinizde namazınızı kılıp da mescidde cemaatle namaz kılınırken gelirseniz onlarla yine kılınız. O namaz (ikincisi) sizin için nafile olur" buyurdular.
Cumhur, Ebû Davud'un bu hadisini delil olarak, cemaatle namaz kılmanın farz olduğuna hükmedenlere şu şekilde cevab vermiştir:
1. Bu hadis, cemaate gelmeyip namazı evde de kılmayan münafıklar hakkında vârid olmuştur.
2. Resûlullah (s.a.) camiye gelmeyenlerin evlerini yaktırmamıştır. Eğer cemaat farz olsaydı bunu yapardı.
3. Kadı Iyaz'm ifâdesine göre namaz için cemaatin farz oluşu, İslâm'ın ilk zamanlarında münafıkların namazı terk etmelerine mâni olmak içindi. Sonra farziyyet nesh edildi.
4. Şevkânî, cumhurun, bu hadisin cemaate gelmeyenleri zecr için vârid olduğuna kail olduklarını söyler.[37]

Bazı Hükümler

1. Hadis istenilmeden yemin etmenin cevazına işaret eder.
2. Ceza vermeden evvel tehdid ve korkutma caizdir.
3. Yapılacak işlerde yardım istemek, caizdir.
4. Zahire göre mal ile ceza vermenin caiz olduğu anlaşılmaktadır.Mâlikîler bu. görüştedir. Cumhura göre İslâm'ın başlangıcında durum bu iken, bilâhere nesh edilmiştir.
5. Kendisinden hak istenen kişi evine gizlenmiş ise, onun evinden çıkartılması caizdir.
6. Suçlu ve isyankârların yakalanması caizdir.
7. Cemaatle namaz kılmanın önemine işaret vardır.[38]

549. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.)ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İçimden öyle geldi ki gençlerime odun demetleri toplamalarını emredeyim, sonra da özürsüz olarak (cemaata gelmeyip) namazı evlerinde kılanlara gideyim ve evlerini yakayım"[39]
(Râvilerden Yezîd b. Yezîd diyor ki): Yezîd b. el-Esamm'a; Ya Ebâ Avf! (Resûlullah) Cum'a namazım mı yoksa başka bir namazı mı kast etti? diye sordum. Yezid b. el-Esam şu karşılığı verdi: "Eğer ben bunu, Ebû Hüreyre'yi Resûlullah (s.a.)'dan (böylece) rivayet ederken işitmemişsem kulaklarım sağır olsun. (Ebû Hüreyre) bunun cuma namazı mı, yoksa başka bir namaz mı olduğunu söylemedi."[40]

Açıklama

Hadis-i Şerifte "Namazını evlerinde kılanlara" ifâdesinden hadisin münafıklar hakkında değil, mü'miner hakkında vâ-rid olduğuna işaret etmektedir. İbn Reslân, burada mevzuu bahs edilen kişilerin amelde münafıklar olduğunu söyler. Çünkü itikadda münafıklar gösteriş için namazı camide kılarlar evlerinde kılmazlardı.

Bu hadis-i şerif, bundan evvelki 548. hadis ile mânâ itibariyle hemen aynıdır. O hadisin şerhinde verilen bilgilerden burada tekrarına lüzum yoktur.[41]

550. ...Abdullah İbn Mes'ûd (r.a.) şöyle demiştir:
Şu beş vakit namazı (şart ve rükünlerine riâyet ederek) nida edildikleri yerde (ezan okunan mescidlerde cemaatle) edâ ediniz. Muhakkak bunlar Hüdâ sünnetlerindendir. Allah (c.c.) Resulüne Hüdâ sünnetlerini beyân edip göstermiştir. Vallahi ben, apaçık münâfıklar-hariç , sahabîlerin beş vakit namazı cemaatle kılmayı hiç bir zaman terk etmediklerini gördüm. Vallahi ben, iki kişinin koltuğuna girip safa kadar götürülen sahabilerden adamlar gördüm. Sizden evinde mescid (namaz kılacak bir yer) olmayan hiç bir kimse yoktur. Eğer mescidle-ri terk eder de (farz) namazlarınızı evlerinizde kılarsanız, Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz, (adım adım küfre yaklaşır) kâfir olursunuz.[42]

Açıklama

Hattâbî,' 'peygamberinizin sünnetini yavaş yavaş terk etmek sızı küfre goturur" der.
Hadis-i şerifte geçen tercemeye Hüdâ sünnetleri olarak geçirilmiştir. Bunlar Resûlullah'ın ibâdet maksadıyla farz ve vâcib dışında yaptığı ve edası dinin kemâlinden olan sünnetlerdir. Özürsüz olarak ısrarla bu sünnetleri terk eden ayıplanır. Bunlar Resûlullah'ın uyuması, oturması vs..gibi olan zevâid sünnetlerinin aksine ibâdet cinsinden amellerdir.
İbn Âbidin Dürrû'l-Muhtâr Haşiyesi'nde şu malûmatı verir: "Yapılması meşru olan şeyler dört kısımdır. Bunlar farz, vâcib, sünnet ve nafiledir.
"Kat'î delille sabit olup terki men edilen ve yapılması füzumlu olan amel farz, aynı şekilde olup da zannî delille sabit olanlar vâcib; terk edilmesi ya-saklanmamakla birlikte Resûlullah veya Hulefâ-i Râşidin'in devam edip yaptıkları ameller sünnet, devam etmedikleri de mendûb ve nafiledir.
Sünnet iki çeşittir:
1.Sünnet-i Hüdâ: Terk edilmeleri hoş karşılanmayan yani mekruh olanlardır.Cemaat, ezan, ikâmet bu tür sünnetlerdendir.
2.Sünnet-i Zevâid: Terki ayıplanmayan, kerih görülmeyen amellerdir. Resûlullah'ın (s.a.) giymesi, ayakta durma ve oturmasındaki sîreti gibi..
İbn Mes'ud'un sözünden, cemaatin sünnet-i hudâ'dan olduğu ve ashâb-i Kiram devrinde cemaati münafıklardan başkasının terk etmediği anlaşılmaktadır.
Münafık : Küfrünü içinde gizleyip dışta mü'min görünen kişidir.[43]

Bazı Hükümler

1. Hadiste beş vakit namazı cemaatle kılmaya teşvik vardır.
2. Hasta olan kişi, kendisine yardım edecek bir kimse bulursa cemaatten geri kalmamalıdır.[44]

551. ...İbn Âbbâs (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Müezzinin ezanını duyup da namaza gitmesine mâni bir özrü olmayan kimsenin...";
(Bu arada sahâbîler Rasûlullah'a) "özür nedir?" diye sordular. (Resûlullah) "Korku veya hastalıktır" karşılığını verdi. "(Evinde) kıldığı namaz kabul olunmaz."[45]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisiMbû İshâk, Mağrâ'dan rivayet etmiştir.)[46]

Açıklama

Özrün ne olduğu sorusunun, dinleyenler tarafından İbn Abbâs'a sorulmuş olması ve cevabı İbn Abbâs'ın vermiş olması da muhtemeldir. Nitekim Ebû Dâvûd şerhlerinden el-Menhel, bunu ikinci görüş olarak, Bezlu'l-mechûd'da yegâne ihtimal olarak kaydetmiştir. Tercüme Menhel'in, açıklamasına göre yapılmıştır.
Belirtildiğine göre cemaate gitmeye mâni özürler şunlardır:
1. Cana, mala veya ırza arız olmasından korkulan bir tehlike,
2. Camiye gidip gelmesine mâni olan veya meşakkat veren hastalık.Bu iki özür hadis-i şerifin zahirinden anlaşılmaktadır.
3. Yağmur ve şiddetli soğuk, Buhârî ve Müslim'in İbn Ömer'den rivayetinde, Resûlullah (s.a.) seferde iken soğuk ve yağmurlu gecelerde, müezzine ezan okumasını, sonra da "namazınızı odalarını/ (çadırlarınız) da kılın" demesini emrederdi.
4. Kişinin canının çektiği bir yemek hazır olduğu takdirde cemaate gitmeyebilir.
5. İnsanı büyük veya küçük abdestin sıkıştırması cemaate gitmemesi için özürdür.
Hadisi şerifteki "özürsüz olarak camiye gelmeyenin namazının kabul edilmeyeceği"nden maksat, kılınan namazın sevabının olmamasıdır. Nevevî buna işaret etmiş ve bu gasbedilen evde namaz kılmaya benzer. Namaz borcu, kılanın uhdesinden düşer fakat sevâb alamaz demiştir.
Buhârî sârini Aynî de "hadisin hükmü zecr ve tehdittir" der.
Netice şudur ki bu ifâde namazın fazilet ve kemâlinin olmayacağına işarettir.
Yine hadis-i şerifteki "ezanı duyan..." lâfzı galibe İşaret olarak vârid olmuştur. Çünkü insanlar ekseriyetle ezanı işitirler. Bunun mânâsı ezam duymayan camiye gelmeyebilir demek değildir. Çünkü ezanı duymamak mazeret değildir.
Menhel senetteki Ebu Cenâb ve Mağrâ'ın bazı yönlerden tenkid edildiklerine işaretle hadisin zayıf olduğunu söyler. [47]

Bazı Hükümler

1. Çemaat teşvik edilmektedir.
2. Öürsüz oıarak cemaate devam etmeyen çok büyük sevabtan mahrum kalır.
3. Özrü olan kişi cemaate devam etmeyebilir.[48]

552. ...İbn-i ÜmmiMektûm (r.a.)'denrivayet edilmiştir ki; Resûlullah (s.a.)'a; "Ya Resûlullah, ben gözü görmeyen ve evi mescide uzak olan bir adamım. Bana kılavuzluk etmeyen bir hizmetçim var. Benim namazımı evimde kılmama ruhsat var mı?" diye sormuştur. Resûlul-lah'ın, "Ezanı duyuyor musun?" sualine de "Evet" cevabım vermiştir. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) "sana ruhsat bulamıyorum" buyurmuşlardır.[49]

Açıklama

Metindeki kelimesi bazı nüshalarda şeklindedir. Hattâbî doğru olanın, yardım etme, muvafakat etme mânâsına gelen olduğunu söyler.
Bu hadis-i şerifin zahirî cemaate devamın arz-ı ayn olduğunu iddia edenlerin görüşünü desteklemektedir. Sübülü's-Selâm'da cemaati farz-ı ayn kabul edenlerin delillerinin yukarıda geçen "ev yakma..." hadisi ile bu hadis olduğu söylenir. Hattâbî de bu hadisin, cemaatin vücûbuna delâlet ettiğini söyler ve şunları nakleder: Atâ b. Ebî Rebâh "Şehirde v e köyde ezanı işiten hiç kimsenin cemaati terk etmesine ruhsat yoktur" demiştir. Evzâî de ebeveynin evlâdım cemaate gitmekten men etmesi hâlinde, ebeveyne itaatin gerekli olmadığını söyler.
Cemaatin sünnet-i müekkede olduğuna kail olanlar, Resûlullah'ın son ifâdesine "sana cemaat sevabı getirecek bir ruhsat bulamıyorum" şeklinde mânâ vermişlerdir.
Ayrıca hanefî mezhebi imamları başka birinin yardımı ile muktedir hale gelen kişiye cuma ve cemaat namazlarının gerekli olup olmadığında değişik ictihadlara sahiptirler.
İmam-ı A'zam'a göre, kudretin bizatihi kendisinde bulunması gerektiğini, başkasının kudreti ile muktedir olamayacağını, dolayısıyla âmâ üzerine cuma'nın farz olmadığın söylerken, talebeleri Ebu Yusuf ve îmam Muhammed, insanın başkasından alacağı güçle güçlü sayılacağından cuma namazının âmâ üzerine farz olacağına zâhib olmuşlardır. Bu ihtilâf cemaat namazında da aynen vâriddir.
Yardımcı bulamamasına rağmen âmâ olan İbn Ümmü Mektûm'a ruhsat tanınmaması o günkü zemin şartları ile mütenâsib olabilir. Günümüzde, özellikle trafik akımının yoğun olduğu yerlerde, âmânın, sakatın cemaate gitmemesi içhr mazeret daha da açıktır kanaatindeyiz.
Cemâatle namazın hükmü hakında bu babın ikinci hadisinin şerhinde geniş malumat verilmiştir.[50]

Bazı Hükümler

1. Dini konulardan herhangi bir meselede tereddüdü olan kışı bir ehline sormalıdır.
2. Bazı hallerde körlük bile cemaate gitmemek için özür değildir.[51]

553. ...İbn Ebi Leylâ İbn Umm-i Mektûm'dan, şöyle dediğini nakletmiştir: (Bir gün):
Ya Resûlallah, Medine, (yırtıcı) hayvanları, zehirli haşereleri çok olan bir şehirdir. (Ben bu hayvanların zarar vermesinden korkarım, benim cemaate çıkmayıp evde namaz kılmama ruhsat var mı?) dedi. Resûlullah;
"Hayye ale's-salah, hayye ale'l-felâh (sözlerini) işitiyorsan cemaate koş" buyurdu.
Ebû Dâvûd aynı hadisi Kasım el-Cirmî'nin Süfyân 'dan rivayet ettiğini söylemiştir. Bu rivayette kelimesi yoktur.[52]

Açıklama

kelimesi, Mirkâtü's-Su'ûd ve Şerhu'I-Mufassafdaki ifadelere göre ve kelimelerinden teşekkül eden teşvik ve rağbet için kullanılan bir isim-füldir. İbn Ümmi Mektûm'un; yırtıcı hayvan ve zehirli haşerelerden korktuğunu söyleyerek cemaate katılmamak için izin istemesine Resûlullah (s.a.) ruhsat vermemiştir. Herhalde Resûlullah (s.a.) tbn Ümmi Mektûm'a herhangi bir zararın gelmeyeceğini bildiği için bunu özür saymamış ve ruhsat vermemiştir. Yoksa nefse bir zarar gelmesinden korkulması halinde cemaate gitmemeye ruhsat vardır.[53]

47. Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti

554. ...Ubey b. Kâ'b'dan-.demiştir ki;
Birgün Resûlullah(s.a.) bize sabah namazını kıldırdı ve "filan burada mı?" dedi. (Ashab) "hayır" dediler. Resûlullah tekrar "peki ya, filan burada mı?" diye sordu, oradakiler yine "Hayır" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.); "Bu iki namaz (yatsı ve sabah namazları) münafıklara en ağır gelen namazlardır. Eğer siz bu namaz-lardaki (sabah ve yatsı) sevabı bilseydiniz dizler üzerinde emekleyerek de olsa (bunları cemaatle kılmak için camiye) gelirdiniz. Birinci saf (Allah'a yakınlık, şeytandan uzaklık, ecir ve sevab yönünden) meleklerin saffı gibidir. Siz birinci saftaki fazileti bilseydiniz, ona koşar (onun

için yarışıldınız. Muhakkak bir adamın başka bir adamla (cemaat yaparak) namaz kılması tek başına namaz kılmasından, iki kişi ile birlikte kılması da, bir kişi ile birlikte kılmasından daha çok sevablıdır. (Cemaat) ne kadar çok olursa Allah'a o kadar sevimli olur" buyurdular.[54]

Bazı Hükümler

1. İmamın, cemaatin durumu ile ilgilenmesi cemaata gelmeyenlerin gelmeyiş sebeblerını araştırması gerekir.
2. İmam, cemaatın sabah ve yatsı namazı için camiye gelmesini teşvik etmelidir.
3. Birinci saf yarışmaya değecek kadar faziletlidir.
4. İmamdan başka bir tek kişi de olsa cemaat yapmak caizdir.
5. Cemaatle namazın sevabı cemaatin azlığı ve çokluğuna göre değişir.[55]

555. ...Osman b. Affân (r.a.)den; demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yatsı namazını cemaatle kılan kimse o gecenin yarısını namaz kılmakla geçirmiş gibidir. Yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılan kimse o gecenin tamamını namaz kılmakla geçirmiş gibi sevab alır"[56]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mânâ itibariyle"Kadir gecesi (içerisinde kadir gecesi bulunmayan) bin aydan daha hayırlıdır" âyet-i kerimesine benzer. Hadisten anlaşılacak mana şudur: Yatsı namazını cemaatle kılan kimse (içerisinde yatsı namazıplmayan) bir gecenin yarısını ihya etmiş, yatsı ve sabah namazlarını cemaatie kılan kişi de (içerisinde sabah ve yatsı namazı olmayan) bir gecenin tümünü ihya etmiş gibi sevab alır.
Bu hadis-i şerifi : Müslim yine Hz. Osman'dan, "Resulüllah (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Bir kimse yatısı namazını cemaatle kılarsa sanki gecenin yarısını , bir kimse de sabah namazım cemaatle kılarsa sanki gecenin tümünü namaz kılmakla geçirmiş gibidir" şeklinde rivayet eder.
Müslim'deki bu rivayette sabah namazı ile birlikte yatsı namazı zikredilmemiştir.
İmam Mâlik de Muvatta'ında hadisi, Abdurrahman bin Ebi Amre tarikiyle Hz. Osman'dan, Müslim'in rivayetine benzer bir şekilde fakat mevkuf olarak rivayet etmiştir. Zürkânî Mâlik'in rivayeti için: "Her ne kadar bu mevkuf ise de, merfu hükmündedir. Çünkü bu söz, rey'le söylenemez" der.
Müslim ve Muvatta'daki bu rivayetlerden, sadece sabah namazını cemaatle kılanın da, bütün geceyi ihya etmiş gibi sevab kazanacağı anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerle Ebû Dâvûd'taki rivayet arasındaki farklılığı "Muhtemeldir ki Müslim ve Muvatta'daki rivayetlerde bir hazf vardır ve kelimesi hazfedilmiştir" şeklinde te'lif etmişlerdir.[57]

Bazı Hükümler

Yatsı ve sabah namazını cemaatle kılmak diğer namazlari cemaatle kılrıaya msbetle daha üstündür.[58]

48. Namaza Yürüyerek Gitmenin Fazileti

556. ...Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sevabı en çok olan, mescide en uzak yerden gelendir"[59]

Açıklama

Aynı mevzuda Müslim'in Ebü Musa'dan yaptığı rivayet de; "Namazda insanlann sevabca en üstün olanları, yolu namaza (mescidden) en uzak olanlardır" şeklindedir.
Gerek Ebû Davud'un hadisi, gerekse Müslim'in rivayeti evi mescide uzak olanlar için bir tesellidir. Zira evi mescide yakın olanın cemaate devamı daha kolay olur. Namazlarını ekseriyetle cemaatle kılacağı için sevabı da fazla olur. Ama evi mescide uzak olan bundan mahrum olabilir. İşte Resûlullah (s.a.) evi uzak olanın mescide gelmek için katlandığı meşakkatleri ve attığı adımları onun namazı menzilesinde tutmuştur. Nitekim 559. hadis-i şerifte geleceği üzere cemaate gitmek için yola çıkan kişinin ayağını her kaldırışta derecesi yükselecek ve her yere basışta bir günahı silinecektir.
Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin Ebû Hureyre'den yaptıkları bir rivayette Resûlullah (s.a.) tam olarak abdest alıp mescide giderken adımların çok olmasının ve bir namazdan sonra diğer namazı beklemenin hataları mahvedip dereceleri yükselttiğini haber vermektedir.
Açıktır ki, hadisi şerif, çok sevab almak için evleri mescîdden uzak yapmaya teşvik etmemektedir. Zira Resûlullah (s.a.)'ın evi mescidin hemen bitişiğindedir.
Bu, "Muhakkak oruçlunun ağzının kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir" hadis-i şerifine benzer. Resûlullah burada insanları ağız temizliğini, terk ederek ağızlarının tiksindirici bir şekilde kokutmaya teşvik etmemiştir. Maksat oruçlu için çok büyük sevab olacağını müjdelemektir.[60]

Bazı Hükümler

Mescide gitmek için atılan adımların çok olması, sevabın o nısbette çok olmasını gerektirir.[61]

557. ...Übey İbn Ka'b'dan; demiştir ki:
Bir adam vardı; Medinelilerin içinde müslümanlardan evi mescide onunkinden daha uzak olan bir kimseyi tanımıyorum. Bu adam cemaatle namazı katiyyen kaçırmazdı. (Bir gün) kendisine "bir eşek satın alsan da karanlıkta ve şiddetli sıcaklarda binsen" dedim. "Evimin mescidin yanında olmasını istemiyorum (bu benî sevindirmez)" karşılığını verdi. Hâdise Resûlullah(s.a.)a ulaştırıldı. Resûlullah o za-tadurumu sordu. Adam şu cevabı verdi: "Ya Resûlullah ben mescide gidişimin ve ailemin yanına dönüşümün benim lehime (sevab olarak) yazılmasını istedim. Resûlullah (s.a.) da ona; "Allah bütün bunları sana verdi, Allah senin istediğin şeylerin hepsini sana verdi" buyurdular.[62]

Açıklama

Hadiste zikri geçen zâtın evinin mescide yakın olmasını iste meyip bilakis onu kerih görmesi ilk anda müslümanın haline ve takınması gereken tavrına aykırı görünmektedir. Sahih-i Müslim'in rivâyetindeki "Evimin Muhammed (s.a.)'in evine çadır ipleriyle bağlanmış kadar yakın olmasını istemem" ifadeleri bu kuşkuyu kuvvetlendirir. Ancak mesele Resûlullah'a arz edildikten sonra bu sahâbinin verdiği cevâblar bu kuşkulan izâle etmektedir.[63]

Bazı Hükümler

1. Sahâbiler birbirlerine merhametlidirler.
2. Bir kimsede hata olduğu zannedilen bir şey duyulursa hatânın düzeltilmesi maksadıyla o kişinin uyarılması için bir bilene durumunu iletmek caizdir.
3. İslâm toplumunun lideri, kendisine bir şey arz edilince ceza vermede acele etmemeli, meseleyi araştırmalı ve şikâyet edileni dinlemelidir.
4. Mescide gitmek için atılan adımların çokluğu sevabın da çok olmasına vesiledir.
5. Amelde ihlâs aranır.[64]

558. ...Ebû Ümâme[65] (r.a.)'den rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur; "Evinden abdest alarak farz bir namaza çıkan kişinin sevabı, ihrama girip hac edenin sevabı gibidir. Bir kimse kuşluk namazı için bulunduğu yerden çıkar da bu çıkışındaki yorulmanın sebebi yalnız kuşluk namazı olursa o kişinin sevabı Umre yapanın sevabı gibidir. Aralarında boş ve bâtıl söz olmaksızın bir namazın peşinden kılınan bir namaz illiyînde[66] yazılır."[67]

Açıklama

Hadis-i şerifteki, "Evinden çıkan" ifâdesi galiba işarettir.Çünkü insanlar camiye ekseriyetle evlerinden giderler. Yoksa, mezkûr sevaba nail olmak için mutlaka evden çıkmak diye bir kayıt yoktur. İş yerinden, dükkânından, bahçe ve tarlasından camiye giden bir müslüman da aynı sevabı kazanır. Bu şekilde namaza çıkan kişiye verilecek ol#n sevabın bir haccın tüm sevabına eşit bir sevab mı, yoksa mânânın hacca giderken atılan her adıma sevab verildiği gibi, namaza giderken atılan her adıma da sevab verileceği şeklinde mi olduğu hususunda iki görüş vardır:
Hadis-i şerifte, kuşluk namazını camide kılmak için camiye çıkmanın bir umre sevabına eşit olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hacer el-Mekkî "İmamlarımız kuşluk namazının mescidde kılınmasının sünnet olduğunu bundan almışlardır, bu "farz namazlar dışında kişinin kıldığı namazın efdali evinde kıldığıdır" haberinin müstesnâlarındandır" demiştir.
Mirkât'ta şöyle denilmektedir: Bu hadî^ nafile namazı camide kılmanın faziletli olduğuna değil caiz olduğuna delâlet edt.. yahutta maksat evi olmayan ya da evinde meşguliyeti olan kişinin kuşluk kılmak için evinden çıkmasıdır. Nitekim hadisin metninde, mescid sözü zikr edilmemiş, mücerred evden çıkmak söz konusu edilmiştir. O zaman mânâ "evini, dükkânını, veya işini kuşluk namazı kılmak için bırakıp çıkan" demek olur.
İbn Reslân da "Bu hadisle sadece cuma günü kuşluk namazının kast edilmiş olması muhtemeldir. Çünkü bununla ilgili başka deliller de varid olmuştur" der.
Bu te'villerden de anlaşılmaktadır ki mutlak olarak bütün nafile namazların evlerde kılınması, camide kılınmasından efdâldir.[68]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmak için yürümekte büyük sevab vardır.
2. Kuşluk namazı kılmak meşru ve sünnettir.
3. Aralarında boş ve bâtıl söz olmayan iki namazın büyük fazileti vardır.[69]

559. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) buyurdu ki;"Kişinin cemaatle kıldığı namazın sevabı evinde ve dükkânında kıldığı namazın sevabından yirmi beş derece daha fazladır. Bu fazlalık, sizden birinin abdest aldığı zaman (sünnet ve farzlarına riayet ederek) abdestini

güzel yapması, namazdan başka bir şey kast etmeyerek mescide gelmesi ve onu evinden namazdan başka bir şeyin çıkarmaması sebebiyledir. O mescide gelinceye kadar hiç bir adım atmaz ki o adım sebebiyle derecesi yükseltilmiş veya ondan bir günah silinmiş olmasın. Mescide girdiği zaman, namaz omı habsettiği (dışarıya çıkmaktan men ettiği) müddetçe sanki o namazdadır. Sizden biriniz, namaz kıldığı yerde durduğu, (veya namazı beklediği) müslümanlardan kimseye eziyet etmediği ve abdestini bozmadığı müddetçe melekler onun için "Allah'ım onu bağışla, Allah'ım ona rahmet et ve Allah'ım onun tevbesini kabu! tt" diye dua ederler"[70]

Açıklama

Hadisin zahirinden camide cemaatle kılınan namazın, ev ve dükkânda cemaatle kılınan namazdan daha efdal olduğu anlaşılmaktadır. Ancak maksat bu değildir. Bilakis maksat mescitte cemaatle kılınan namazın ev ve dükkânda tek olarak kılınan namaza üstün oluşudur. Çünkü hadisin içinde bulunduğu konu, mescitte cemaatle kılınan namazın mescid dışında tek başına kılınan namaza olan üstünlüğünün be-yân'ıdır. Ancak bu camice cemaatle namaz kılmanın ev veya dükkânda cemaatle namaz kılmaktan daha efdal olduğunu söylemeye mâni değidir. Camide cemaatle kılınan namaz evde cemaatle kılınandan daha efdaldir. Ayrıca ev'veya çarşıda cemaatle kılınan namaz buralarda tek olarak kılınan namazdan 25 derece daha efdaldir.
Ebû Davud'un bu rivayeti, cemaatle namazın efdaliyetini 25 derece olarak gösteriyor. Buhârî'nin İbn Ömer'den rivayetinde ise bu efdaliyet 27 derece olarak geçmektedir.
Tirmizî, İbn Ömer hâriç râvilerin tamamının bu üstünlüğü 25 derece olarak haber verdiklerini söyler.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî, hangisinin daha tercihe şayan olduğunda ihtilâf edilmiştir. Rivayetlerin çokluğundan dolayı 25'i tercihe şayan bulanlar olduğu gibi, 27'yi de fazlalık olduğu için tercih edenlerin bulunduğunu söyler. Ancak şu vecihler nazar-i itibara alındığında iki rivayet arasında zıddiyet olmadığı meydana çıkar.
1. Azın zikredilmesi çoğun zikredilmesine aykırı değildir.
2. ResüluHah evvela azmi haber vermiş sonra Allah (c.c.) çoğunu bildirmiştir.
3. Efdaliyet namaz kılanların hallerine göre değişebilir. Çünkü herkesin namazın erkânına riâyeti, huşuu bir değildir.
4. Üstünlüğün 27 derece oluşu sabah ve yatsı veya sabah ve ikindi namazlarına mahsustur.
5. 27 derece üstünlük cehri namazlara, 25 derece ise, gizli namazlara mahsustur. Hafız, "Bence en uygun vecih budur" demektedir.
Hadis-i şerifte, Resûlullah (s.a.) mescide gitmekteki bu üstünlüğün sebeblerini, abdesti tam olarak almak, camiye gitmek, namazı beklemek, meleklerin duâ etmesi şeklinde belirtmişlerdir. Namazı evde cemaatle kılmakta bu dereceler yoktur. Mescid kelimesi zikredilmeden mutlak olarak yapılan rivayetler, mescid lafzı, zikredilen mukayyed rivayete hami olunur. Hâftz, Zeyn İbnu'l-Münîr'den bu üstünlüğe sebeb olan şeylerin bazılarını şöylece nakletmektedir:
1. Cemaatle namaz niyeti ile müezzine icabet
2. Vaktin evvelinde namaza durmak,
3. Vakarla mescide kadar yürümek,
4. Duâ ederek mescide girmek,
5. Mescide girdiğinde tahiyyet'ül-mescid namazı kılmak ve cemaati beklemek.
6. Meleklerin ona duâ, istiğfar ve onun için şahitlik etmeleri,
7. Kamete icabet,
8. Şeytan kametten kaçtığında şeytandan kurtulmak,
9. İftitâh tekbirini idrâk,
10. Safların düzeltilmesi ve aradaki boşlukların doldurulması,
11. İmam"Semi Allahu limen hamideh"dediğinde buna cevap vermesi,
12. Çok kere hatadan salim olması,
13. İslâm'ın şiarından olan cemaat namazına icâb etmesi,
14. Namazdan geri kalan tenbelleri teşvik etmesi,
15. Ameldeki münafık sıfatından arınması,
16. Hakkında yapılacak suizandan kurtulması,
17. İmamın selâmına cevab vermesi,
18. Duâ ve zikirde birleşmenin faydalarından istifade etmesi,
19. Komşular arası ülfetin devamını sağlaması,
20. Komşularım beş vakit arayıp sorması,
21. İbâdet üzere birleşme ile şeytânı kovması,
22. Taat ve ibâdet konusunda yardımlaşmada bulunması,
23. Sesli okunan namazlarda tilâvet ahkâmına alışma ve öğrenme,
24. Namazın kâmil bir şekilde edasını sağlaması,
25. Ferden kılınan namaza nisbetle huzurlu bir namaz kılması, Fakat Tıybî'nin dediği gibi, bunlar re'y ve fahminle bilinecek şeyler değildir.
Hadiste bahse konu edilen dereceden maksat, bir sonraki hadisten anlaşıldığına göre yirmibeş veya yirmi yedi kere namaz kılmış gibi sevab almaktır.[71]

Bazı Hükümler

1. Cemaatle namaz tek olarak kılınan namazdan daha faziletlidir.
2. Farz namazların ev ve dükkanlarda kılınması caizdir.
3. Namaz kılan meleklerin duasını ihtiva ettiği için namaz diğer amellerden daha efdaldır..
4. Namazı bekleyen kişiye sanki namaz kılıyormuş gibi sevab vardır.
5. Namaz bittikten sonra mescidde oturmak teşvik edilmiştir.
6. Mescidde oturan kimsenin başkalarına ezâ vermeden, taharet üzere olması gerekmektedir.
7. Mescidde abdestsiz oturmak hali, meleklerin onun için istiğfar etmelerine mânidir.[72]

560. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.) den; demiştir ki; "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "cemaatle kılınan namaz, (ce-maatsiz kılınan) yirmi beş namaza eşittir. Kişi namazını rükû' ve secdelerini tam yaparak (erkânına, tam riâyetle) kırda kılarsa (sevabı) elli namaz sevabına ulaşır."[73]
Ebû Dâvûd dedi ki; Abdulvâhid b. Ziyâd bu hadis hakkında, "Kişinin kırda kıldığı namaz, cemaatle kıldığı namaz üzerine (.....) katlanır" dedi ve hadisin tamamını zikretti.[74]

Açıklama

Neylü'l-evtâr'da "Kırda kılınıp da 50 namaza denk olan bu namaz, cemaatle kılınan namaz değil, münferid namazdır"denilmektedir. Bu mütalaasında Şevkânî'nin delili, hadisin rivayet edildiği babın, cemaatle mukayyet olmayıp mutlak oluşu ve (hadisin sonunda terce-mesini verdiğimiz) Ebû Davud'un Abdullah b. Ziyad'dan yaptığı rivayettir. Buna göre kırda tek olarak kılınan namaz köyde veya şehirde cematle kılınan namazdan d.°ha faziletlidir.
İbn Reslân'ın dediğine göre ise, kırda cemaatle kılınan namaz kır haricinde tek başına kılınan namazdan 50 namaz sevabı daha üstündür.
Kırda kılınan namazın fazileti hakkında Ebû Ya'lâ'mn Enes'den; Ab-durrezzak'ın, Selman-ı Fârisi'den; Nesâî'nin Ukbe b. Âmir'den rivayetleri vardır.
Kırda kılınan namazın bu şekilde efdal oluşundaki hikmetler şunlardır:
1. Çok kere kırlarda namaz kılan yolcudur, seferde de meşakkat eksik olmaz, kişinin meşakkatlere katlanarak namaz kılması fazilete sebebtir.
2. Kırlar ıssız ve bazan da korkunç olur. Böyle bir halde, ancak takva sahibleri namaza meyi eder.
3. Böyle yerlerde pek başkaları bulunmayacağı için kılınan namazda gösteriş bulunmaz. Nitekim kişinin karanlık gecede, evinde Allah'tan başka kimse görmeden kıldığı nafile namaz, dışarda kıldığı namazdan daha efdaldir. Buna sebeb tenhada kılanan namazın riyadan uzak oluşundan başka bir şey değildir.[75]

Bazı Hükümler

1. Cemaatle namaz kılmak faziletlidir.
2. Sahrada kılınan namazın sevabı çoktur.
3. Namazın sevabı ancak erkânına riâyetle hâsıl olur.[76]

49. Karanlıkta Namaza Gitmenin Fazileti

561. ...Büreyde'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Karanlıklarda mescidlere çokça yürüyenleri, kıyamet gününde tam (bir) nûr ile müjdele"[77]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen karanlık, gece karanlığına şâmil olduğu gibi havanın bulanık veya sisli olmasına da şâmildir. Böyle durumlarda namaza gitmeyi ihmal etmeyip cemaate devam edenleri Resû-lullah kıyamet gününde nurla müjdelemiştir.
Metinde geçen kelimesi, sevindirici haber mânâsına gelen kökünden müjdele mânâsına gelen emirdir. Bu emir, Resülullah'tan belirli olmayan ve müjdeleme vasfı bulunan bir müslümana, özellikle âlimlere tevcih edilmiş bir emirdir.kelimesi yürümek mânasına gelen kökünden mübalağalı ism-i failin çoğuludur. Bu şekildeki ifâdeler, belirli bir işi birden fazla yapanlar için kullanılır. Buradaki manası ise, "çokça gidenler" demektir. Bundan da anlaşılıyor ki tesadüfen gidenlerle seyrek gidenlere bu müjde vârid değildir.
"eksik olmayan tam nur" demektir ki, mü'minler için Cennete girinceye kadar devam edecek nurdur. Münafıklar içinse dilleri ile de olsa kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdeti telâffuz ettikleri için başlangıçta bir an görülecek sonra sönecektir. Karanlıkta kalan bu münafıklar mü'minlere, "ne olur bize bakın da nurunuzdan faydalanalım" diyeceklerdir. Onlara alaylı bir ifâde ile "arkanıza dönün nuru orada arayınız" denecek, döndüklerinde de onlarla mü'minler arasına bir sûr çekilecek mü'minler tarafından olan iç bölümü rahmet, münafıklar tarafında kalan dış bölümde ise, azab c!a-çaktır. (Bk. el-Hadîd (57), 14).
Gece karanlıkları tepeleyerek camiye gidenleri nurla müjdeleyen hadis-i şerifler pek çoktur. Nitekim Taberâni'nin Ebû

Hüreyre'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Resülullah (s.a.) şöyle buyurur:
"Karanlıklar arasında mescitlere gidenleri muhakkak ki Cenab-ı Hak kıyamet günü parlak bir nurla aydınlatacaktır."
Yine Taberânî Ebu'd-Derdâ'dan, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:
"Gecenin karanlığında mescide giden kıyamet günü nur içinde Allah'ın huzuruna varacaktır."
Taberânî, Ebû Umâme'den de Resûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet etmiştir:
"Karanlıklar içerisinde geceleyin camiye gidenleri kıyamet gününde nurdan minberlerle müjdele ki insanların korktuğu o günde onlar korkmayacaklardır."
Ayrıca îbn Hibbân'ın Sahîh'înde rivayet etmiş olduğu:
"Gece karanlığında camiye gidenlere Allah (c.c.) kıyamet günü nûr verecektir."
İbn Mâce, Hâkim, İbn Hüzeyme'de nakledilen Sehl b. Sa'd hadisinde Resûlullah, "Karanlıklarda camiye gidenler kıyamet günü tam nûf ile müjdelensinler" buyurmaktadır. (İbn Huzeyme, Sahih, II, 377).
Hatta karanlıklarda devamlı gidip gelmeye gonul verenlerin dünyada da bu nurdan nasiblendiklerine dâir rivayetler vardır. Nitekim Buharı Enes b. Mâlik (radiyellahü anh)ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Nebi (s.a.)'in ashabından iki zat[78] karanlık bir günde Nebi (s.a.)'nin nezdinden önlerinde parlayan çıraya benzer iki şey olduğu halde çıktılar. Birbirlerinden ayrıldıktan sonra o çıralar da onlarla beraber ayrıldılar, her birinin evine varıncaya kadar (yollarını aydınlattılar)"[79]

Bazı Hükümler

1. Hayır yaPan ki§ileri müjdelemek riya değil, aksine meşru ve mendub olan bir teşviktir.
2. Karanlıklarda mescide gitmek için atılan adımların çokluğu uhrevî saadete vesiledir.
3. Sabah ve yatsı namazlarının mescitte kılınması teşvik edilmiştir.
4. Karanlık gecelerde namaza devam edenlerin hüsn-i hatime ile âhirete gideceklerine işaret edilmektedir.[80]

50. Namaza Gidiş İle İlgili Hadisler

562. ...Ebû Sumâme el-Hannâî[81] , mescide giderken, Ka'b İbn Ucre'nin[82] arkadan gelip kendisine yetiştiğini, (daha doğrusu) birbirlerine rastladıklarını haber verdi. Dedi ki: "Ka'b, beni parmaklarımı birbirine geçirmiş olduğum bir vaziyette buldu. Beni bundan nehy etti
ve;
Muhakkak, Resûlüllah,"Biriniz abdestini tam oarak (farz ve sünnetlerine riâyet ederek) alıp, mescidi kast ederek (yola) çıktığı zaman, el parmaklarını biribirine geçirmesin. Çünkü o namazdadır, (namazda sayılır) buyurmuştur, dedi.[83]

Açıklama

İbn Hıbbân ve Hâkim'in tahrîc ettikleri başka rivayetlerde de parmakların biribirine geçirilmesi men edilmiştir. Çünkü bu hareket,
1. Huşua aykırıdır. Halbuki insan namaza giderken, (hükmen namazda olduğu için) huşu' içerisinde olmalıdır.
2. Parmaklan biribirine geçirmek şeytan işidir. İmam Ahmed'in Ebû Sa'id el-Hudrî'den rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.); "Sizden biriniz mescidde olduğu zaman parmaklarını biribirine geçirmesin. Çünkü parmakları biri birine geçirme şeytandandır" buyurmuşlardır. (Ahmed b. Hanbel, III, 43, 54).
3. Bu halin abdest bozmaya sebeb olacak olan uykuyu celb ettiği söylenmektedir.
Parmakların biribirine geçirilmesini nehyeden bu hadisin ve yukarıda zikredilen rivayetlerin, Buhârî'nin ve Ebu Davud'un sehv secdesi babında 1008. hadis olarak tahric ettiği Zü'I-yedeyn kıssası hakkındaki hadise muarız olduğu zannedilmektedir. Nitekim bu hadisin Buhârî'deki rivayetinde :"...Resûlullah sağ elini sol eli üzerine koydu ve parmaklarını biri biri arasına geçirdi" denilmektedir, (bk. Buhârî, salât, 88; mezâlim 5; edeb 36).
Ancak Resûlullah (s.a.), bunu kendi zannınca namazdan ayrıldıktan sonra yapmıştır. Sonra parmaklan biri birine geçirmekten nehy, ümmete mahsus lâfızlarla vârid olmuştur. Resûlullah (s. a.)'in yaptığı işler ümmete mahsus olan sözlere muarız sayılmaz. Onun için, bu babın hadisi ile Buhârî hadisi arasında bir tezâd yoktur.[84]

Bazı Hükümler

1. Namazdf aza giderken parmaklan biribirine geçirmek nehyedılmıştır. Bu nehy kerahete hamledilmiştir. Hanefi'lerde bu, tahrimen mekruhtur. Hanbeliler kerahetin namazda daha şiddetli olduğunu söylerler. Ibn Abbâs, Atâ, Neha'î, Mücâhid, Said b. Cübeyr teşbîkin sadece namazda mekruh olduğunu söylerler. Şafiî ve Mâlikîler de bu görüştedirler.
2 . Hadisten namazı kasteden kişiye namaz kılanın ecrinin verileceği de anlaşılmaktadır. Namazdan dönüşün de aynı hükümde olduğuna dâir hadisler vardır. Meselâ Hâkim'in Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biri evinde abdest alıp sonra da mescide gelse, (evine) dönünceye kadar namazda sayılır" (el-Müstedrek, I, 206).[85]

563. ...Saîd b. el-Müseyyeb'den:demiştir ki; "Ensârdan bir.adam ölüm döşeğinde yatıyordu. O zat dedi ki:

Size bir hadis haber vereceğim ki onu sadece Allah'ın rızasını umarak söylüyorum. ResûluIIah (s.a.)ı şöyle buyururken duydum:
"Sizden birisi (farz ve sünnetlerine riâyetle) tam olarak abdest alıp, sonra mescide çıktığı zaman, sağ ayağını her kaldırdığında Allah ona bir hasene yazdırır. Sol ayağını her yere bastığında ondan bir günah sildirir. Artık o kişi isterse (ayaklarını biribirine veya evini mescide) yaklaştırsın, isterse uzaklaşırsın. Eğer mescide gelir de namazı cemaatle kılarsa bağışlanır. Cemaat, namazın bir kışımı m kalmış, bir kısmı kalmış bir halde iken mescide vanrsa, yetişebildiğim (cemaatle) kılar, kalanlarını da (kendi kendine) tamamlarsa, durum yine aynıdır. (Namazın tamamım cemaatle kılmış gibi, bağışlanır). Cemaat namazi(n tamamını) kılmışken mescide gelir de (kendi başına) namazını kılarsa yine aynı şekilde (cemaate yetişmiş gibi bağışlanır).[86]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmak için mescide gitmenin fazileti büyüktür.
2. Camide cemaatle namaz kılmak maksadıyla çıkan kimse, ister namazın tamamında ister bir kısmında cemaate yetişsin, isterse hiç cemaate yetişemeyip tek başına kılsın, bağışlanır.
3. Cemaate gitmek için uzun yol yürümek teşvik edilmiştir.[87]

51. (Cemaatle) Namaza Gitmek Maksadıyla Çıktığı Halde (Cemaate) Yetişemeyenin Durumu

564. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den;demiştir ki;Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Bir kimse tam olarak abdest alıp (mescide) gitse, fakat insanları namazlarım kılmış bulsa, Allah ona, cemaate hazır olup da namazını cemaatle kılanın sevabı gibi sevab verir. Bu, o cemaatin sevabından hiç bir şey eksiltmez."[88]

Bazı Hükümler

1. Namazım cemaatle kılmak niyetiyle evinden çıkan, fakat cemaate yetışemeyen kişiye, namazı cemaatle kılmış gibi sevab verilir.
2. Bu sevab, cemaate hazır olanların sevabından bir şey eksiltmez.[89]

52. Kadınların Mescide (Gitmek Üzere) Çıkmaları İle İlgili Hadisler

565. ...Ebû Hureyre (r.a.)den Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın kadın kullarım Allah'ın mesidlerin-den men'etmeyiniz. Ancak onlar süslenmemiş ve koku sürünmemiş olarak camiye gelsinler."[90]

Açıklama

Hadis-i şerifteki nehy, 567 numarada gelecek olan İbn Ömer hadisinden anlaşıldığı üzere kerahete delâlet etmektedir. Çünkü İbn Ömer'den rivayet edilen bu hadisteki " Onların evleri kendileri için daha hayırlıdır" ifâdesinden kadınları mescide çıkmaktan men'etmenin haram olmadığı anlaşılmaktadır.
Nevevî, "Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre kadınlar mescide çıkmaktan men edilmezler, ancak bunun bazı şartları vardır" der. Nevevî'nin zikrettiği ve hadislerden çıkartılan şartlar şunlardır:
1. Kadın, süslenmemiş olmalıdır.
2. Kadın koku sürünmemiş olmalıdır.
3. Sesi duyulacak şekilde ziynet eşyası (bilezik, halhal) takmamış olmalıdır.
4. Erkeklerle karışık olmamalıdır.
5. Genç olmamalıdır.
6. Fahr alâmeti olan bir elbise giymiş olmamalıdır.
7. Yolda korkulacak bir fitne bulunmamalıdır.
Yine Nevevî'nin bildirdiğine göre kadın evli ise ve bu şartlar bulunursa, onu camiden men'temek tenzihen mekruh, evli değilse haramdır. Bu Şafiî, Malikî ve Hanbelîlerin görüşüdür.
Hanefî mezhebinde mesele ihtilaflıdır: İmam-ı Azam'a göre sadece ihtiyarlar, öğlen ve ikindi dışındaki namazlara çıkabilirler. Çünkü bu vakitler fasıkların yaygın olduğu vakitlerdir, bu vakitlerde fitne ihtimali daha fazladır. Akşam, yemek zamanı, yatsı ve sabah da uyku zamanı olduğu için fitne yönünden daha emniyetli vakitlerdir, denmekte ise de günümüzde bu fitnenin ekseriyetle akşam, yatsı ve sabah namazları zamanında olması sebebiyle emniyette olunmadıkça gidilmemesi gerekir. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ihtiyar kadınlar bütün vakitlerde mescide gidebilirler. Buhârî şârihi Aynî, "Fesadın yayıldığından dolayı bu zamanda fetva, kadınların hiç bir vakitte mescide çıkmaması şeklindedir" der. Zaten gençlerin mescide gitmelerinin kerahetinde Hanefî imamları arasında ihtilâf yoktur. Hidâye'de, Mutlak olarak "Kadınların cemaate gitmeleri mekruhtur" denilir. Sarihler bu sözlerden maksadın gençler olduğunu söylerler. Aynî'nin yaşadığı zamanla bu günü mukayese edersek, bu günün fitne yönünden o devirleri fersah fersah geçtiğini görürüz. Öyleyse günümüzde, ister genç olsun ister ihtiyar olsun kadınların namaz kılmak, vaaz dinlemek, hele hele mevlid dinlemek için mescide gitmeleri mekrûtur. Bezlu'I-Mechûd sahibi de aynı şeyi söylemektedir.

Hattâbî'nin bildirdiğine göre bazı âlimler (îbn Reslan,' bunların Mâliki-Ierle Şâfiîlerin bazıları olduğunu söyler) bu hadise istinad ederek, erkeğin karısını hac için yola çıkmaktan men'edemeyeceği görüşüne varmışlardır. Ancak bu istidlal cumhura göre sıhhatli değildir. Çünkü kadınların sefer mesafesi kadar bir yere tek başlarına çıkmaları caiz değildir. Bu, hadisle sabittir. Ancak kadın Mescid-i Haram'a, sefer mesafesinden daha yakın bir yerde ise, veya kadının yanında beraber gideceği mahremi bulunursa kocası onu farz olan hacdan men edemez. Bu hanefî mezhebinin görüşüdür.[91]

Bazı Hükümler

1. Kadınların mescide çıkmaları (fitneden korkulmuyorsa) caizdir.
2. Erkekler kadınları mescide gitmekten men'edemezler.
3. Kadınların mescide, pazar ve çarşıya giderken, zinet ve koku sürünmesi caiz değildir.[92]

566. ...İbn Ömer(r.a.)den; demiştir ki;
Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah'ın cariyelerini (kadın kullarını) Allah'ın mescidlerinden men etmeyiniz"[93]
Hadisi, Buhari, Müslim ve Malik de rivayet etmişlerdir.[94]

567. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki:Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kadınlarınızı mescidlerden men etmeyiniz. Bununla birlikte ev-Ieri(nde namaz) kendileri için daha hayırlıdır."[95]

Açıklama

Hadis-i Şerif bir tayftan erkeklere kadınları mescidlerden men etmemelerini tenbih ederken, diğer taraftan kadınlar için evlerinde namaz kılmanın daha hayırlı olduğuna işaret etmektedir.
Taberânî kadınların namazlarım evlerinde kılmalarının daha efdal olduğuna dâir başka hadisler de rivayet etmiştir.[96]

568. ..Abdullah b.ömer(r.a.) dedi ki; "Resûlüllah (s.a.), "Kadınlara geceleyin mescidlere gitmek için izin veriniz" buyurdular. Bu rivayeti duyan İbn Ömer'in oğlu (Bilâl veya Vâkid), "Vallahi onlara izin vermeyiz. Çünkü onlar bunu bir fitne ve fesad vesilesi yaparlar. Vallahi onlara izin vermeyiz" dedi. (Mücâhid) dedi ki; (İbn Ömer) oğluna kızıp azarladı ve "Ben Resûlüllah, "onlara izin veriniz" buyurdu, diyorum, sen "Onlara izin vermeyiz" deyip duruyorsun" dedi.[97]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "küfretti" sözü, azarladı şeklinde terceme ediımjştir. Abdullah İbn Hubeyre, Taberânî'deki rivayette geçen sözünü, üç defa "lanet etti" diye açıklamıştır.
Görüldüğü üzere Abdullah b. Ömer, oğlu kadınların fitneye düşeceğinden korktuğu için, kendi içtihadı ile yemin ederek "biz onlara izin vermeyiz" dediği için onu azarlamış ve "ben kesin nassı haber veriyorum, sen kendi görüşünü söylüyorsun" demiştir. Şüphesiz İbn Ömer'in oğlu Bilâl'in bu sözü, hadise karşı çıkmak maksadıyla değil, fitne kapısını kapamak gayesiyle söylenmiştir.
Yalnız sözü söyleme şekli hoş olmamış, bu yüzden babası onu azarlamıştır. Böyle değil de "zaman değişti, insanlar arasında fâsıklar çoğaldı, onun için bu devirde kadınları mescide salmayız" gibi ifâdeler kullansaydı herhalde babasının gazabına maruz kalmazdı. Nitekim bundan sonraki hadiste Hz. Âişe buna benzer ifâdeler kullanarak kadınların mescide çıkmasını tasvib etmemiştir.
Buna benzer bir olay da Ebû Yûsuf'un başına gelmiştir. Şöyle ki; Ebû Yûsuf, Resûlullah (s.a.)'ın kabağı sevdiğini rivayet etmiş, oradaki bir adam da "ben onu sevmem" demiş. Bunun üzerine Ebû Yusuf kılınanı sıyırmış ve "imanını tazele, yoksa seni öldürürüm" demiştir.
İbn Hacer, bu hadisten hareketle sünnete kendi görüşü ile karşı çıkanın te'dib edilmesinin ve babanın büyük de olsa oğlunun suçunu bulduğunda azarlamasının caiz olduğunu söylemiştir.[98]

Bazı Hükümler

1. Kadınların mescide çıkmalarına izin vermek caizdir.
2. Hadise reyle karşı çıkmak doğru değildir.[99]

53. Kadınların Camiye Çıkmalarını Yasaklayan Hadisler

569. ...Resûlullah (s.a.)'ın zevcesi âişe (r.anhâ) şöyle demiştir: Eğer Resûlullah (s.a.) kadınların (süslenme, giyinme ve koku sürünmeden yana) ihdas ettiklerini görseydi, İsrail oğullarının kadınlarının men edildiği gibi onları mescide çıkmaktan men ederdi.
(Senedde adı geçen) Yahya, Amrâ'ya; "İsrail oğullarının kadınları men edildiler mi idi?" dedim,O da "evet" cevabını verdi, demiştir.[100]

Açıklama

Şarih Aynî' özellikle Mısır kadınlarının ihdas ettikleri birçok bid'at ve munkerâtı sayarak "Eğer Hz.Âişe(r.anha) buzamanın kadınlarının yaptıkları bid'at ve münkerâtı görseydi, onların çıkmasını daha şiddetli bir şekilde red ederdi" demektedir.
Hafız İbn Hâcer el-Askalanî, bazı kişilerin Hz. Âişe'nin sözüne dayanarak kadınlarının mescide çıkmalarını kayıtsız şartsız men etmeyi caiz gördüklerini, fakat bunun doğru olmadığını söyler. Çünkü Askalânî'nin ifâdesine göre, Hz. Âişe hükmü bir şarta bağlamıştır. Yani "Eğer Resûlullah kadınların bu yaptıklarını görseydi men ederdi" demiştir. Demek ki Resûlullah (s.a.) bunları görmemiş ve onları mescide çıkmaktan men etmemiştir. Öyleyse Re-sûlullah'ın koyduğu hüküm devam etmektedir. Ayrıca Cenab-i Allah ileride olacak olan hadiseleri bildiği halde Peygamberine kadınları mescidden men etmesini emretmemiştir. Eğer onların yaptıkları şeyler men'e sebeb olabilecek nitelikte şeyler olsaydı men ederdi. Askalânî'nin ifâdesi kadınları mescidden men etmenin caiz olmadığını isbatlar mahiyette devam etmektedir. Bu meselede bazı bilgiler ve mezheblerin görüşü 565. hadisin şerhinde verilmiştir.
Hz. Âişe'nin bu sözü, mücerred re'ye dayanarak söylenmiş bir söz değildir. Resûlullah (s.a.)'ın kadınları, fesada meydan vermemek için bazı dini kaidelerden men'etmesi, 565. hadisde "Onlar zinetsiz, koku sürünmemiş oldukları halde çıksınlar" buyurması Hz. Âişe'nin bu sözü söylemesine âmil olmuştur.[101]

570. ...Abdullah (İbn Mes'ud)'dan Resûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kadının özel odasında kıldığı namaz (evin) salonunda kıldığı namazından, (eşyalarının gizlendiği) daha özel odada kıldığı namaz da Özel odasında kıldığı namazdan daha efdaldir."[102]

Açıklama

Kadın işlerinde esas, mümkün olduğu kadar tesettüre riayet olduğu için Resühiiiah (s.a.) kadının daha çok gizlenme imkânı bulduğu yerde kıldığı namazın daha sevab olduğunu haber vermiştir.
Bu rivayetten anlaşıldığına göre, kadının evinde ve evinin gizli köşelerinde namaz kılması, mescidde hatta Mescid-i Nebevî'de bile namaz kılmasından daha efdaldır. Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân'ın Ümmü Humeyd'den rivayet ettikleri hadis de bu mânâyı te'yid etmektedir.[103]

Bazı Hükümler

1. Kadınların namazlarını evlerinde kılmaları teşvik edilmektedir.
2. Kadının namazının, fazilet yönünden en üstünü setre en müsait olan yerde kıldığıdır. Bunu yaparken eğitme durumunda olan kadınların, eğitici vasfını nazar-ı dikkate alması teşvik noktasındaki vazifesini unutmaması gerekir.[104]

571. ...îbn Ömer'den; demiştir ki; Resûlullah (s.a.) "Şu kapıyı kadınlara bıraksak" buyurdu. NafT dedi ki; "İbn Ömer ölünceye kadar bu kapıdan bir daha girmedi."
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadîsi İsmail b. İbrahim, Eyyûb'dan o da Nâfî'den (mevkuf olarak) "Ömer dedi" şeklinde rivayet etmiştir. Doğrusu da budur.[105]

Açıklama

Hadis"i Şerifte adı geçen kapı, bugün “kadınlar kapısı" denilen kapıdır. Bu hadis 17. babda 462. hadis olarak daha evvel de geçmiştir. Hadisle ilgili detaylı açıklama aradadır.[106]

54. Namaza Koşarak Gitmek

572. ...Ebû Hureyre (r.a.) dedi ki;
Resûlullah (s.a.)ı şöyle buyururken işittim: "Namaz için ikamet edildiğinde ona koşarak gelmeyiniz, sükûnet ve vakarla yürüyerek geliniz, Yetişebildiğinizi (imamla beraber) kılınız, yetişemediğinizi tamamlayınız"[107]
Ebu Dâvûd dedi ki: Zebidî, İbn Ebi Zi% İbrahim b. Sa'd, Ma'mer ve Şuayb b. EbîHamze, ZührVden yetişemediğiı tamamlayınız" şeklinde sadece, îbn Uyeyne ZührVden"kaza ediniz" şeklinde rivayet etmiştir.
Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den ve Ca'fer b. Rebia, el-A'rac tarikiyle Ebû Hureyre'der "tamamlayınız" şeklinde; İbn Mes'ûd Resûlullah (s.a.)'dan ve Ebû Katâde ile Enes (r. a.) da yine Resûlullah 'tan şeklinde rivayet etmişlerdir.[108]

Açıklama

Hadis-i şerifte Resûlullah (s.a.); "Kamet getirilince namaza gelmeyiniz" buyurmuştur. Burada kamet lâfzının zikri hüküm kamete bağlı olduğu için değildir. Kamet edilmesi farza başlanılacağına delildir .Kamet işitildiği halde cemaate yetişmek için koşmaktan menedilmesi, kamet getirilmeden evvel koşmaktan öncelikle men edilmeyi gerektirir. Gerçi bazıları nehyin kamete başlandığı âna mahsus olduğunu söylüyor ise de, Nevevî'nin de ifâde ettiği gibi önceki anlayış daha uygundur. Hadisin

Müslim'deki rivayetinde "Sizden biriniz namazı kastettiği zaman o namazdadır" ziyâdesi ile üzerinde durduğumuz hadis-i şerifin devamındaki "yetişebildiğiniz! cemaatle kılarsınız, yetişemediğinizi tamamlarsınız" ifâdeleri de yukarıdaki birinci manayı te'yid etmektedirler. Camiye koşarak girmekten men ifâde eden bu nehy, bütün vakitler için geçerlidir.
Bu hadis-i şerifin "Allah'ın zikrine koşunuz" âyet-i kerimesine zıt olduğu samlmamalıdır. Çünkü âyet-i kerimedeki sa'y (koşmak) kelimesinden murad, kasttır. Âyetin devamındaki "alış-verişi bırakınız" ifâdesi de buna delâlet etmektedir. Buna göre âyet-i kerimeden anlaşılacak mânâ,"Alış-veriş işlerini bırakıp Allah'm zikri ile meşgul olunuz" şeklindedir.
Hadisin zahirine göre koşularak gidilmesinden men edilen namaz mutlaktır. Cuma namazı veya başka bir namaz arasında fark olmadığı gibi, iftitah tekbirine yetişememe korkusu olup-olmaması arasında da fark yoktur. Zeyd b. Sabit, Enes, Ahmed, Ebû Sevr ve İbnu'l-Munzir bu görüştedirler. "Sekinet ve vakarı elden bırakmayınız" ifâdesi namaza giderken sağa-sola fazla bakılmaması, gözlerin haramdan korunması, sessizlik içinde yürünmesini gerektirir. Zira Müslim'in rivayetinde "namaza giden kişi sanki namazdadır" denmektedir. Özellikle mescid içerisinde acele etmemek gerekir. Çünkü acele eden kişi iktidâ esnasında tekbir getirmeden ellerini kaldırarak namaza girmektedir ki, bu giriş sahih değildir. Namaza giriş için kişinin en azından "Allahu ekber" lâfzını kendisi duyabileceği şekilde sesli tekbir getirmesi gerekir. Kalben getirilen tekbirler hükümsüzdür. Bununla namaza girilmiş olmaz. Namazdaki kıraatin de aynı hükümde olduğunun bilinmesi ve dikkat edilmesi gereken hususlardandır.
İbn Mes'ûd, İbn Ömer,Esved b.Yezid, Abdurrahman b. Yezid ve İs-hâk b. Râhûye'ye göre iftitah tekbirine yetişememekten korkulursa koşula-bilir. Nitekim Ömer (r.a.) birgün Bakî'de iken kameti duymuş ve mescide koşmuştur.
Bu hadis-i şerifte mevzu bahs edilen hususlardan birisi de şudur:
Namazın tamamında cemaate yetişemeyen kişinin, yetişebildiği bölüm namazının başı mıdır, sonu mudur? Bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Cumhura göre bu durumda kişinin imamla birlikte kıldığı kısmı namazının başıdır. Hz. Ali, Said b. Müseyyeb, Hasan el-Basrî, Mekhûl, Atâ, Zührî, Evzaî, İshak ve Şafii bu görüştedirler.
Süfyan es-Sevrî, Ebû Hanife, Ahmed, Mücâhid ve İbn Sîrîn'e göre bu durumda kişinin imamla kıldığı kısım, namazının sonudur. Ferden kaza ettiği bölüm ise, namazın evvelidir. Şöyle ki, Ramazanda cemaatle kılınan vitre ikinci veya üçüncü rekâtta uyan kişi imamla birlikte kunût yapar, daha sonra kunûtunu tekrarlamaz. Buna delil olarak da, Hadis-i şerifte "geçeni ise kaza ediniz" emridir. Zira imamla kılamadığı ve kaza etmesi gerekli bölüm namazın evvelidir. Ancak hadis-i şerifin "geçeni tamamlayınız" rivayetinden, kılınan kısmın, namazın evveli olduğu anlaşılıyor gibi ise de, geçeni tamamlamak olduğundan ilk rivayetle arasında bir fark bulunmamaktadır.
Bu iki rivayetten sonuncusu daha meşhur olanıdır. Bu konudaki görüşler şöyledir:
1. Kişinin imama yetiştiği kısım namazın evvelidir. Kalan kısım söz ve fiillerde (okuma ve hareket) onun üstüne bina edilir. Şafiî, İshak ve Evzâî'-nin görüşü budur.
2. Ef'âle nisbetle namazın evveli, akvâle nisbetle sonudur. Yani hareket bakımından ilk duruşu namazın evveli, okunacak kıraat ve dualar bakımından ise, sonudur. Bu Malikî'nin görüşüdür.
3. Namazının evvelidir. Ancak bu durumdaki kişi imamla birlikte fatiha ve sûre okur sonradan kalanı kazaya kalktığında sadece fatiha okur. Çünkü namazın son bölümündedir. Bu, Müzem, İshak ye Zahirîlerin görüşüdür.
4. Namazının sonudur. Hem fiillerin hem sözlerin kaza edilmesi gerekir. Bu, Ebû Hanife, Ahmed, Süfyan, Mücâhid ve İbn Sîrîn'in görüşüdür.[109]

Bazı Hükümler

1. Namaza koşarak gitmek men edilmiştir.
2. Yürümede vakar ve teenniye dikkat edilmelidir.
3. Namazın bir bölümünde cemaate yetişen kişi, cemaat sevabı alır.
4. Namaza gelen kişi imamı hangi halde bulursa, hemen cemaate o halde dâhil olur.[110]

573. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Namaza, sükûnet ve vakarla geliniz, yetiştiğinizi kılınız, geçeni kaza ediniz"[111]
Ebû Dâvûd, dedi ki: İbn Şirin ve Ebû Raf i' hadisi Ebû Hüreyre'den "kaza etsin" lâfzı ile rivayet etmişlerdir. Ebû Zer'den şekillerinde ihtilaflı olarak rivayet edilmiştir.[112]

Açıklama

Bu hadis yukarıdaki hadisin hemen hemen aynısıdır.Yalnız araıarıncıa çok ufak rivayet farklılığı bulunmaktadır.[113]

55. Bir Mescidde İki Defa Cemaat Yapılması

574. ...Ebû Saîd el-Hudrî'den; rivayet edilmiştir; Resulüllah (s.a.) tek başına namaz kılan bir adam gördü ve şöyle buyurdu: "Şu adama onunla beraber namaz kılarak tasaddukta bulunacak (iyilik edecek) kimse yok mu?"[114]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikredilen adamın kim olduğu belli değildir.Bu sahâbînin kıldığı namaz, Ahmed b. Hanbel ve Darakutnî'nin rivayetlerinden anlaşıldığına göre öğle namazıdır.
Resûlullah (s.a.) tek başına namaz kılan bu sahâbî ile beraber namaz kılmayı "sadaka" olarak isimlendirmiştir. Çünkü onunla namaz kılan kişi >bir iyilik yapmış olacaktır. Buhârî'nin Câbir'den, Müslim'in de Huzeyfe' den yaptıkları bir rivayette Resûlullah (s.a.) "Her iyilik sadakadır" buyurmuştur.
Bu bâb, adından da anlaşılacağı gibi bir mescidde aynı vakitte birden fazla cemaatin yapılması ile ilgilidir. Mesele, mezhebler arasında oldukça ihtilaflı ve üzerinde çok konuşulan bir meseledir. Hulasası şudur:
Tirmizî bu hadis-i şerifi verdikten sonra şöyle der: "Cemaatle namaz kılınan bir camide tekrar cemaat yapılmasında beis yoktur, ki bu sahabî ve tabiî âlimlerinin bir çoklarının da görüşüdür."
Nitekim bu hadisin zahiri de buna delâlet etmektedir. İbn Mes'ud, Enes, İshak, İbnü'l-Munzir, Dâvûd, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hazm bu görüştedir. Ancak Hanbelîlere göre sadece Mescid-i Haram'la, Mescid-i Nebevî'de aynı vakitte cemaatin tekrarı mekruh, diğer mescidlerde mubahtır.
M âl i kilere göre camide muayen bir imam varsa bu imamın namazı kıldırmasından sonra ikinci bir cemaat yapılması mekruhtur. Çünkü bu ilk cemaatin azalmasına sebeb olur.
Şâfiîlere göre caminin muayyen bir imamı yoksa, cami ister iki tarafında kapı olup insanların içinden gelip geçtiği bir cami olsun, ister böyle olmasın, cemaatin tekrar edilmesi mekruh değildir. Caminin tayin edilmiş bir îmamı varsa ve cami insanların içinden gelip geçtiği cinsten bir cami değilse, o zaman aynı vakit için cemaatin tekrarı mekruhtur.
Nevevî'nin beyânına göre caminin muayyen bir imamı varsa ve cami, içinden herkesin gelip geçtiği bir cami ise, imamın gelme vakti geçmediği müddetçe, bir başkasının cemaatin önüne geçerek namaz kıldırması da mekruhtur.
Bu konuda Hanefî mezhebi ulemâsının görüşlerini de şu şekilde özetleyebiliriz: Buharı şârihi Aynî şöyle der: Bir mescidde o mahalle halkından başkaları (caminin devamlı cemaati dışındakiler) ezan okuyup kamet getirerek namazı cemaatle kılsalar, o mahalle halkı (caminin devamlı cemaati)nin tekrar cemaat yaparak namaz kılmalarında beis yoktur. Bir camide o caminin devamlı cemaati veya bu cemaatten bazıları ezan okuyup kamet ederek namazı cemaatle kılsalar sonradan gelenlerin tekrar cemaat yapmaları mekruhtur."
DürrıTl-Muhtâr'da, yukarıda Aynî'den nakledilen hususlara ilâve olarak, cami, içinden herkesin gelip geçtiği biçimde bir cami olursa veya muayyen bir imamı ve müezzini yoksa aynı vakit için cemaatin tekrarının bu kerahetin dışında olduğu kaydedilmektedir. Kâfî'deki "caiz değildir", Mecma'daki "mubah olmaz" ve Camiü's-Sağîr Şerh'indeki "o bidattir" ifadelerine istinad ederek tahrimen mekruh olduğu da söylenir.
Münye'de ise, caminin vasfı ayırd edilmeden "Camide tayin edilmiş bir imam ve müezzin varsa, cemaatin tekrarı mekruh, yoksa mekruh değildir" denilmektedir.
Eğer mahalle mescidinde cemaatle kılınan namaz ezansız olarak kılınmışsa cemaatin tekrarı ittifakla mekruh değildir.
İkinci defa cemaat yapılmasının mekruh görülüşünün hikmeti yukarıda işaret edildiği gibi cemaatin azalmasına meydan vermemektir.
Ebû Yusuf dan, ikinci cemaat çoksa mekruh, ama üç dört kişi gibi az olduğunda mekruh değildir, şeklinde bir rivayet vardır.
Camide cemaatle namaz kılınırken o cemaata dahil olmayıp ikinci bir cemaat kurma bütün ulemânın ittifakıyla caiz değildir.
Eğer ikinci cemaat birinci cemaat şeklinde olmazsa mekruh değildir. Aksi takdirde mekruhtur. Sahih olan da budur. İkinci imamın mihrabdan uzak bir yerde durmasiyla birinci cemaatin duruş şeklinden farklılık meydana gelmiş olur. Tatarhâni'ye de Velvaliciye'den naklen; "Biz de bununla amel ederiz" denmektedir.[115]

Bazı Hükümler

1.Bir camide aynı vakitte (hepsi aynı anda olmamak kaydıyla) birden fazla cemaat yapmak caizdir. Bu mesele ile ilgili tafsilat verilmiştir.
2. Tek başına namaza duran bir kişiyi imam ittihaz ederek ona uymak caizdir.
3. Resûlullah (s.a.) ümmetine karşı şefkatli ve merhametlidir.
4. Müslümanların hayır üzerinde yardımlaşmaları teşvik edilmektedir.[116]

56. Namazını Evinde Kılıp Sonra Bir Cemaate Rastlayan Kişi Onlarla Birlikte Namaz Kılmalıdır

575. ...Yezid b.el-Esved'den; rivayet edilmiştir ki; o gençken Resûlullah (s.a.)'la beraber namaz kıldı. Resûlullah (s.a.) namazını bitirince bir de ne görsün, iki kişi mescidin bir köşesinde namaz kümayıp oturuyorlar. Bunun üzerine Onları çağırt(t)dı, onlar titreyerek Resûlullah'a getirildiler. Hz. Peygamber (s.a.): "Sizi bizimle beraber namaz kılmaktan men eden şey nedir?" buyurdu. Adamlar, "Biz evimizde kıldık" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) "Böyle yapmayınız. Sizden biri evinde namazı kılıp sonra da imamı namaz kılmamış bir halde bulursa onunla birlikte yine kılsın. Çünkü o (imamla beraber kılacağı namaz) kendisi için nafile olur" buyurdu.[117]

Açıklama

Şevkânî Neylü'l-Evtâr'da bu iki namazdan hangisinin farz hangisinin nafile olduğu hususunda ihtilâf bulunduğunu söyleyerek bu ihtilafları şu şekilde sıralar:
Haris, Evzâî, Şâfiîlerden bazılarına göre birincisi tek olarak, ikincisi cemaatle kılınmışsa, farz sonradan kılınandır. Hanefî,

Şafiilerin cumhuru ve (Mugnî'nin ifadesine göre) Hanbelîlere göre önce kılınan, farz yerine geçer. Şâfiîlerden bazıları, bu iki namazdan hangisi daha kâmil ise farzdır, derken, bazıları da farzın hangisi olduğu belli değildir, Allah dilediğini farz, dilediğini nafile sayar, görüşündedirler.
Bu hadisin zahirinden anlaşılmaktadır ki, kişi hangi namaz olursa olsun, bir namazı tek başına kılar da sonradan cemaate tesadüf ederse, o cemaate iştirak eder. Zira Hadis mutlaktır, herhangi bir namaza işaret edilmediği gibi, hiç bir namaz istisna da edilmemiştir. Hattâbî'nin bildirdiğine göre Hasan, Zührî, Ahmed, İshak ve Şafiî'nin görüşleri bu merkezdedir. Neha'î ve Evzâî'ye göre akşam ve sabah namazları kılınmışsa sonraki cemaate iştirak edilmez, diğerlerinde iştirak edilir. Mâlik ve Sevrî ise, akşam namazından sonra, tekrar cemaate uymanın mekruh olduğunu söylerler.
Hanefîlere göre sabah, ikindi ve akşam namazlarından birini tek olarak kılan bir kimse, sonra bir cemaate tesadüf ederse o cemaate iştirak edemez, diğer namazlarda nafile olarak iştirak edebilir. Dârekutî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.) "Evinde namaz kıldığın zaman cemaate rastlarsan, akşam ve sabahın dışındakileri tekrar kıl" buyurur. Bu hadis-i şerif ile Peygamber (s.a.)'in sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindiden sonra da güneş batıncaya kadar nafile, kılmaktan men etmesi HanefîlerİN görüşünü te'yid etmektedir. Hattâbî'nin bildirdiğine göre kılman hiçbir namazın iadesinin mekruh olmadığını söyleyenler bu hadisleri şu şekilde te'vil etmişlerdir:
a. Bu vakitlerde namaz kılmanın nehyedilmesinden maksat, sebebsiz yere, yeni bir cemaat fiilen söz konusu olmadan nafile kılmaktır.
b. Adı geçen hadisler, bu babın hadisi ile nesh edilmiştir. Yezid b. Câ-bir'in hadisi daha sonra vârid olmuştur. Çünkü o Veda Haccına iştirak etmiştir.
Bezlü'I-Mechûd sahibi, sabah ve ikindiden sonra namaz kılmayı nehyeden hadislerin Yezid b. Câbir hadisi ile neshedildiğini kabul etmemektedir. Neshe delâlet eden bir delil olmadığını, Yezid b. Câbir'in veda haccında bulunmasının bu hadisin sonradan vârid olduğuna delâlet edemeyeceğini söyler.[118]

Bazı Hükümler

1 Resulullah (s.a.) Sünnetine muhalif birşey görürse bunu yapana muhalefetinin sebebini sorardı.
2. İmam olan kişi cemaatini kontrol etmeli, yanlış bir hareket görürse hemen o yanlışı düzeltme cihetine gitmelidir.
3. Farz namazların camiler dışında edası caizdir,
4. Cami dışında namazını kılan bir kişi cemaate rastlarsa, cemaatle birlikte tekrar kılmalıdır. Mâlike göre önce kılınan namaz cemaatle kılınmış ise tekrar kılınamaz. İbn Abdi'I-Ber cumhuru ulemânın görüşünün böyle olduğunu söyler.
5. Evvel kılınan namaz farz, sonradan kılınan nafiledir.[119]

576. ...Yezid b. el-Esved'den; demiştir ki; "ResûluHah (s.a.)'la beraber Minâ'da sabah namazım kıldım" (daha sonra) bundan evvelki hadisi (mana olarak) zikretti.[120]
577. ...Yezid b. Âmir[121] 'den; demiştir ki;
Peygamber (s.a.) namazda iken geldim. Onlarla birlikte namaza durmayıp oturdum. ResûluHah (s.a.) beni oturur görünce:
"Sen müslüman değil misin (olmadın mı) ya Yezid?" buyurdu. Ben de:
Evet ya Resulellah, müslüman oldum" dedim. ResûluHah (s.a.): "Öyleyse niçin insanlarla beraber namaza durmuyorsun?"
buyurdu.
Sizin namazı kıldığınızı zannederek ben evde kılmıştım, karşılığım verdim. Bunun üzerine ResûluHah (s.a.); "Mescide geldiğin zaman insanları (namazda) bulursan namazını kılmış da olsan onlarla birlikte namaza dur. (İnsanlarla beraber kıldığın sonraki) o namaz senin için nafile, öteki (evvelki) de farz olur" buyurdu.[122]

Açıklama

Hadis-i şerifin son kısmını "Evinde kıldığın senin için nafile, insanlarla birlikte kıldığın da farz olur" şeklinde anlayanlar da bulunmaktadır. Ancak Hadisin tercemesinde verdiğimiz mana diğer hadislerle tearuz etmemesi bakımından daha muvafıktır.
Bu hadis bir evvelki hadisin mana yönünden aşağı yukarı aynısıdır. Evvelki hadisten çıkartılan hükümleri bu hadisten de anlamak mümkündür.[123]

578. ...Esed b. Huzeyme oğullarından bir adam; Ebû Uyyûb el-Ensârî'ye: "(kendisini kastederek) birimiz evinde namazı kılıp mescide geliyor. (O anda) namaz kılınmakta oluyor. Ben de onlarla birlikte namaza duruyorum, fakat bundan dolayiiçimhiç de rahat değil, (bunun hükmü nedir?)" diye sordu. Ebû Eyyûb şu cevâbı verdi:
Aynı şeyi biz de Resûlullah (s.a.)'a sorduk. Resûlullah (s.a.) "Bu onun için cemaat sevabından bir nasibtir" buyurdu.[124]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse dinî bir meselede şüpheye düşerse bir bilene sormalıdır.
2. Sorulan soruya cevaben fetva veren kişi biliyorsa verdiği fetvanın delilini söylemelidir.
3. Tek başına namazım kılıp da sonra aynı namazı cemaatle kılan kişiye cemaat sevabı verilir.[125]

57. Cemaatla Namaz Kıldıktan Sonra Başka Bîr Cemaata Yetişen Kişi Yeniden Kılar Mı?

579. ...Meymûne'ninmevlâsı Süleymanb. Yesâr'dan; demiştir ki;
Belât'a İbn Ömer'in yanına geldim. Onlar (Belathlar) namaz kılıyorlardı. İbn Ömer'e:
Onlarla birlikte namaz kılmıyor musun?" dedim.
Ben namazımı kıldım. Resûlullah (s.a.)'ı;
"Bir namazı bir günde iki defa kılmayınız" buyururken işittim, dedi.[126]

Açıklama

Belât: Medine'de bir yerin ismidir. Mescidle çarşının arasına düşer. Bu kelime aslında yere döşenen bir çeşit taşın adıdır.
Anlaşıldığı üzere Süleyman b. Yesâr, Belât denilen yere vardığında, o muhitin ahâlisi namaz kılmakta oldukları halde İbn Ömer (r.a.) namaza iştirak etmeyip bir kenarda oturmakta imiş. Süleyman b. Yesâr bu durumu yadırgayıp niçin onlarla namaza durmadığını sormuş; o da soruyu Hz. Peygamber (s.a.)'den "Bir günde bîr namazı iki kere kılmayınız" hadisiyle cevaplandırmıştır.
İlk bakışta bu hadisle, bir önceki babta geçen hadisler arasında bir çelişki varlığı zannedilmektedir. Çünkü o bâbtaki hadislerde, evinde namazını kılan kişi bir cemaata eriştiği takdirde, cemaatle birlikte namaz kılmaya teşvik ecUlmektedir. Bu hadis ise, bir namazın aynı günde iki defa kılınamayacağını ifâde etmektedir. Varlığı zannedilen bu çelişki şu şekilde izâle edilebilir:
Önceki hadislerdeki; cemaata erişildiği zaman kılınacak olan ikinci namaz, kılınmış olan farz namaz değil, nafiledir. Gelen kişi, insanlar namaz kılarken oturmamak ve elde edemediği cemaat sevabına nail olmak için namaza durur. Bu kıldığı ikinci namazı nafile olur. Bu hadiste men edilen ise, aynı farz namazı, farz niyetiyle iki defa kılmakdır.
Üzerinde durduğumuz hadisdeki ikinci namazı, farz niyetiyle İcayıtlamadan mutlak olarak anlamak da mümkündür. O zaman, bu hadisin, önceki babta geçen ve evinde namazını kıldığı halde, yetiştiği cemaata uymaya teşvik eden hadislerle tahsis edildiğini söylemek gerekir. O zaman nehiy başka birşey için olur ki o da; önceden kılmış olduğu bir namazı münferid olarak iade etmektir.
İbn Hacer şöyle der: "Namazını kılıp da, münferiden onu iade etmek isteyenin namazı bize göre caiz olmaz. Çünkü aslolan; iadenin caiz olmayışıdır. Ancak hakkında delil olan yerlerde iade caizdir. Delil de, sadece cemaatle iade konusunda varid olmuştur."
Namazım kılan kişinin; rastladığı bir cemaata tekrar katılıp onlarla namaz kılması mes'elesinde iki hal sözkonusudur. Bunlar:
1. Namazını daha önce tek başına kılmış olabilir. Bu konudaki ahkâm önceki bâbda geçmiştir.
2. Namazını daha önce cemaatla kılmış olabilir.
Farz namazını cemaatle kılan kişinin, ikinci bir cemaate rastladığı zaman onlarla birlikte namaza durup duramayacağı konusunda mezhepler farklı görüştedirler.
Mâlikilere göre; Namazım cemaatle kılmış olan kimse, aynı vakitte başka bir cemaata uyamaz. Bunlar; önceki babda geçen: "Mescide gelip de insanları namaz kılar gördüğünde, namazını kılmış da olsan onlarla birlikte kıl!" manasındaki hadisi, vakit namazını tek başına kılmış olması haline hamletmişlerdir.
Hanbelîler; vakit namazını ister cemaatle, ister tek başına kılmış olsun yetiştiği cemaatle tekrar namaz kılmanın cevazına kaildirler.
Şafîîlere göre de; her hâlü kârda ikince cemaata uyup namaz kılmak müstehaptır.
Hanefîlere göre; evinde tek başına namazım kılan kişi öğle ve yatsı namazım bilâhere rastladığı cemaatle birlikte kılar. Diğerlerini kılmaz. Bu namazları cemaatle kılmrş olan kişinin daha sonra ikinci bir cemaata yetişmesi halinde onlarla birlikte bir daha kılıp kılmayacağı konusunda Hanelilerin görüşünü tesbit edemedik.[127]

58. İmamlığın Fazileti

580. ...Ukbe b. âmir[128] (r.a.) demiştir ki;
Ben, Peygamber (s.a.)i şöyle buyururken duydum: "Bir kimse insanlara İmam olur ve vakte isabet ederse (sevabı) ona ve cemaatadır. Bundan bir şeyi eksiltenin (vakitte kusur edenin) günâhı ise, kendisinedir, cemaata değil."[129]

Açıklama

Ukbe b. Âmir'in bu hadisi rivayet etmesinin sebebi İbn Mâce ve Beyhakfnin rivayetinde Ebû Aii Hemedânî'den'şöyle anlatılmaktadır: İçerisinde Ukbe b. âmir el-Cühenî'nin de bulunduğu bir gemiyle yolculuğa çıktım. Namazlardan birisinin vakti geldi. Ukbe'den, bize imam olmasını istedik ve kendisine; "buna en lâyık sensin. Sen Rasûlullah (s.a.)'in sahabisisin" dedik. İmam olmaktan kaçındı ve, "Ben Rasûlullah (s.a.)'in; Bir kimse insanlara imam olur ve vakte isabet ederse..." buyurduğunu işittim" dedi.
Bu hadisin manası şudur: Bir kimse insanlara imam olur ve onlara vaktinde namaz kıldınrsa, bu namazın sevabı hem imama hem de cemaatadır. Namazı, vaktinden çıkarmak suretiyle bir kusur ederse günahı sadece imamadır, cemaatin bunda bir günahı yoktur.Anlaşılan, Ukbe hadisi, umûmuna hamletmiş ve onlara namaz kıldırmaktan geri durmuştur. Ancak hadis idarecilere hamledilir. Nesâi'nin İbn Mes'ud'dan rivayet ettiği şu hadis de buna delâlet etmektedir: "Herhalde siz namazı vakti

hâricinde kılan milletlere yetişeceksiniz. Eğer onlara yetişirseniz namazınızı vakti içinde evlerinizde kılın, sonra onlarla birlikte tekrar kılıp bunu nafile sayın."
Hadisin zahiri, isabet ve kusurun vakte mahsus olduğuna delâlet etmektedir. Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetine göre ise, isabet ve kusur daha geneldir. O rivayette, "Namazı vaktinde kılarlar, rüku ve sucûdu tam yaparlarsa onun sevabı size ve onlaradır" buyurulmaktadır. İbn Mâce'nin aynı konu ile ilgili olarak rivayet ettiği hadis de şöyledir; "İmam kefildir. Namazı doğru olarak kıldırırsa sevabı ona ve cemaatadır. Kusur işlerse, günahı onadır, cemaate değil."
Bu rivayetler gösteriyor ki; hadiste anılan isabet ve kusur sadece vakitle ilgili değil daha geneldir.
Hadis-i şeriften anlaşılıyor ki; imam cemaatin namazından mes'uldür. Şayet namazı âdâb ve erkânına uygun bir şekilde ve vakti içinde kıldınrsa bunun sevabını hem kendisi hem de cemaat alır. Ama eğer namazda kusur ederse bunun vebali sadece imamadır. Cemaata bir mes'uliyet yoktur.[130]

Bazı Hükümler

İmam olan kişi namazları vaktinde kıldırmaya, âdâb ve erkanına dikkat etmelidir. Namazında edeceği hatanın günahı sadece kendisinedir.[131]

59. İmam Olmakta Münazaanın Keraheti

581. ...Haraşeb. el-Hurri'I-Fezârî'nin kız kardeşi Sellâme binti'l-Hurr dedi ki;
Resûhıllah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Kendilerine namaz kıldıracak imam bulamayarak, cemaatın biri birlerini öne itmeleri kıyametin alâmetlerindendir"[132]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayeti şu şekildedir: "İnsanlar üzerinde bîr zaman gelecek, bir müddet duracaklar da kendilerine namaz kıldıracak birisini bulamıyacaklar."
Hadisin isnadında hâli bilinmeyen iki râvi vardır. Bu yüzden İmam Şafîî ve daha başka alimler hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir.
Hadisi şeriften anlaşıldığına göre bir zaman gelecek müslümanlar: ya cehaletin yaygınlaşmasından ya da aralarındaki ihtilâflardan dolayı kendilerine namaz kıldıracak imam bulamayacaklar ve imam olması için biribir-lerini öne geçirmeye çalışacaklardır. Bu hal, kıyametin küçük alâmetlerindendir.
Hadisin manasını; cemaatten herbirinin kendisi imam olmak isteyeceği, başkalarını imametten menedeceği, bu yüzden namaz kıldırmak içinkim-senin bulunamayacağı şeklinde anlamak da mümkündür.[133]

Bazı Hükümler

Dünyevi bir maksada binaen, İmanı oîma veya olmama konusunda mücadele etmek doğru değildir. Bu kıyametin alâmetlerindendir. Ama mücâdele en fakih veya en iyi okuyanı imamete geçirmek gibi dinî bir maksada dayanırsa bunda hiç bir mahzur yoktur. Nitekim gelecek babtaki hadisler buna delâlet etmektedir.[134]

60. İmamlığa Kim Daha Lâyıktır

582. ...Ebû Mes'ûd el-Bedrî (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlüîiah (s.a.) şöyle buyurdu: "Cemaate Allaıı'm Kitabını en iyi uksıyafiları ve okumada esi kıdemlileri imam olur. Eğer okumada müsavi iseeer, hicret b&kamındsîii en kıdemlileri, eğer hicrette de eşitseler, yaşça en büyükleri onlara imam olsun. Kişiye evinde ve idaresi Şu'be dedi ki: Ben İsmaile "kişinin tekrimesi nedir?" diye sordum. O da, "yatağıdır" dedi.[135]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte imamlığa lâyık olmanın en ba^ta gelen ölçüsü olarak belirtilen "Allah'ın Kitabım ea iyi okumak" cümlesinin mânâsı, Kur'an-ı Kerimî tecvid kaidelerine göre en güzel okumak demekti;. "Okumada en kıdemli olmak'* cümlesinin mânâsı ise, "Kur'an-ı Kerimi daha çok ezberlemiş olmak" demektir. Bu hadis-i şerifi Buhâri'den başka bütün Kütüb-ü Şilte sahihleri, "İmamet" bahsinde rivayet etmişlerdir. Nesâî'de "hicrette eşitseler, sünneti en iyi bilenler..." kaydı bulunmaktadır. Hâkim ise eî-Müstedrek'te, "Sünneti en iyi bilenler" yerine "en fakih ofcmlar" cümlesini rivayet etmiştir.
"Hicret bakımından en kıdemli GÜmîsk" cümlesinin mânâsı, Mekke fethedilmeden önceki zamanlarda Mekke'den Medine'ye daha önce göç etmiş olmakta. Bu dönemlerde Mekke küfr diyân olduğundan bir an önce, İslâm diyarı olan Medine'ye göç edenler ilim ve irfan bakımından daha gelişmiş olduklarından göç etmeyenlere nisbetSe imamlığa daha lâyık görülmüşlerdir. Ancak Mekke fethedildiktene sonra orası da İslâm diyarı olduğtmdan Resûî4 Ekrem Efendimiz; Artık Mekke de Medine gib şereflidir. Bundan sonra Medine'ye göç etmeye gerek yoktur, anlamında "Fetihten sonra hicret yoktur" buyurmuşlardır.[136]
Yine bu hadis Mekke'den Medine'ye hicretin sona erdiğini haber vermektedir. Küfür diyarından isisin diyarına olan hicretler ist, kıyamete kadaı devam pdeceUir. Bu balımdan küftü" diyarından İslâm diyarına daha önce göç edenler, daha sonra goç

edenlere nısbetie imamlığa daha lâyık sayılacaklardır. İslâm âlimlerinin i?,uyük çoğunluğu bu görüşledir.
ıbn Melek ise Mekke'nfn fethinden sonra encak günahları terk anlamına gelen manevi hicretin söz konusu olabileceği, u,yoksa bir diyar; terk ederek başka bir diyara yerilmenin söz konusu olamayacağını savunmuştur.
Netice o'arak bu mevzuda nıe?beb imamlar nın görüşleri şöyledir:
HantJ.Herr ginvt Bifctoplum İçerisinde imamlığa en lâyık oianlar sünneti en K; bilenleridir. Eğer bu noktada müsavi olurlarsa, AÎIahV- Kitabını en iyi okuvaulan, bunda da müsavi oluılarsa, en zij âde veri ve takva sahibi olanlan, bunda da müsavi omılarsa en yaşlı olanları imam olur.
ile* ne kadar hadi-sle ilk aranacak vastfm Kur'ân-i Kerim'i en iyi okumak olduğuna işaret buyurulmuşsa da ashâta-ı kıı.ım zamanında en iyi Kur'ân okuyanlar aynı zamanda dinîn ahkâmım en iyi belenlerdi. Somaları hai değişmiştir. Onun için Hanefîyye ulemâsı sünneu yaı i ahkâmı en iyi bilenin imamlığa en lâyık olduğunu sdj kinişlerdir.[137]
Bununla berabcı imanı Ebû YüsufMan bir rivâvete göre eti iyi Kuran okuyan imamlığa en lâyık olan kimsedir.
Ş&fitlerle MîsISkîîere göre, hükümdar veya onun vekili olan vali ve benzeri kimselerin, kendilerinden daha lâyığı bulunduğu halde imam olmaları bendublısr. O yoksa ev sahibine gelir, o da lây*k değUse cemaat alalarından en fakib olanım seçerler. Çünkü namazda lâzım oiaît kıraat nektarı malum ve mahduttur. Onu herkes biliv. Fıkıh meseleleri ise, Herkesin biieaği şekilde mahdud değildir. Bazan namazda Öyle hal arız olur ki onun hal? yolunu anc?k fıklıî mese^eSeıi iyi bilen kimse bulabilir. Bandan dolayıdır ki Peygamber (s.a.) namazda imam olmak üzere ashate arasından Ebu Bekr (i .a.)'ı seçmiştir.
Halbuki ashab içerisinde Uz. Ebû 3ekr{r.a.Vdesi Jaha güzel Kur'ân-ı Kerim okuyansar bulunduğunu öi/.zat Resûlüüah (s.a., be>ân etmiştir.
Nevevî'nin beyânına göre, Şaf'îlerüen bazı'ars vera* sahibin'* fakib ve en iyi K.uı'ân okuyana tercih etmişlerdir. Çünkü imamlıkta gözetilen gaye herkesten ziyâde vara ve takva sahibi kimselerle gerçekleşebilir.
Vera' ile takva arasında fark vardır. Takva: Haram olan şeylerden sakınmaktır. Vera ise, haramın da ötesinde şüpheli olan şeylerden bile sakınmaktır.
Hanbelîlere göre: İmamlığa en lâyık olan, fıkhı en iyi bilen sonra Kur'ân'ı en iyi okuyandır. Bu hususta müsâvî olurlarsa, hicret bakımından kıdemli olan tercih edilir.
"Bir kimseye evinde ve idaresi altında bulunan yerde imam olunamayacağı" cümlesi üzerinde ulemâ şu görüşleri ileri sürmüşlerdir: "Ev sahibi, bir meclisin hakimi ve mescidin imamı, imamlık hususunda başkalarına tercih edilir. İsterse başkaları fıkıh kıraat, verâ vs. bakımlardan ondan daha üstün olsunlar. Ev sahibi dilerse imam olur, dilerse imamlığa başkasını geçirir. Bu hususta yetki kendisinindir.
Ancak bu meselede her mezhebin kendilerine göre ayrıntılı görüşleri vardır. Bunları fıkıh kitablanndan öğrenmek mümkündür.[138]

Bazı Hükümler

1. Namaz kıldırmak, dini işlerin en mühimlerindendir. Bu bakımdan Resulü Ekrem (s.a.) imamlığa layık olmanın şartlarını beyan etmiş ve bu şartları en çok taşıyan kimseyi diğerlerine tercih etmiştir.
2. Ev sahibinin izni olmadan evinde ve bir idarecinin izni olmadan idaresi altında bulunan yerde önüne geçilerek kendisine imam olmak uygun değildir.
3. îzni olmadan bir kimsenin yatağı üzerine oturmak da caiz değildir.[139]

583. ...İbn Muâz babası vasıtasıyla Şu'be'den bu (bir önceki) ha-disi(n aynısını) rivayet etmiştir. (Ancak Muâz el-Anberî) bu rivayette (şöyle) demiştir: "İdaresi altındaki yerde bulunan kimseye her hangi bir kimse imam olamaz".
Ebû Dâvûd dedi ki; Yahya el-Kattân da (Ebû'l-Velîd'in Şu'be'den) rivayet ettiği gibi "Okumada en kıdemlileri (imam olur)" ziyadesiyle rivayet etmiştir.[140]
584. ...el-A'meş'in, İsmail b. Recâ'dan, onun da Evs b. Dam'ac'dan naklettiğine göre Evs. b. Dam'ac şöyle demiştir:
Ben İbn Mes'ûd'u, Peygamber (sallalellahü aleyhi ve sellem)in (bir önceki) hadisini naklederken işittim. (Ancak A'meş bu rivayetinde) "Eğer okuyuşta eşitseler sünneti en iyi bilenleri; eğer sünneti bilmede eşitseler; daha önce hicret edenleri (imam olur)" demiş; "okumada en kıdemlileri" (sözünü) söylememiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadisi İsmail'den bir de Haccâc b. Ertât; "Bir kimsenin yatağına izni olmadan oturma" şeklinde rivayet etmiştir.[141]

Açıklama

1. Yukarıda geçen iki rivayetin neticesi şudur: Şu'be, İsmail rivâyetinde (582 hadiste)İmamlığa tercih mevzuunda önce okumayı, sonra hicreti, sonra da yaşı zikretmiş fakat sünnetten hiç bahsetmemiştir.
el-A'meş ise, İsmail'den aynı hadisi (584. hadisi) naklederken, önce okumayı, sonra sünneti ve daha sonra da hicreti zikredip, okumada en kıdemli olma şartından hiç bahsetmeyerek Şu'be'ye muhalefet etmiştir.
Bu hadis-i şerifin ifade ettiği hükme göre, okuyuşu daha iyi olan kimse imamlığa, namaz meselelerinin fıkhi hükümlerini daha iyi bilen kimseden daha lâyıktır. Nitekim, Ahnef b. Kays İbn Şîrîn, es-Sevrî, Ebû Yûsuf ve İrnam Ahmed b. Hanbei (r.a.) bu görüştedirler.
İmam Mâlik, Şafîî, Evzâî, Ata, Hanefîlerin büyük çoğunluğuna göre ise, namaz meselelerinin fıkhî hükümlerini daha iyi bilen, okuyuşta daha üstün olana tercih edilir. Çünkü namaz meseleleri pek çoktur. Namazda okunacak miktar ise, sınırlıdır. Bu

mevzuda 582. hadisin açıklama kısmında yeterli bilgi verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.[142]

585. ..lAmr b. Selime dedi ki, Biz halkın Peygamber (s.a.)'i (ziyarete) gidip geldikleri (yol üzerinde bulunan) bir yerleşim bölgesinde idik. (İnsanlar ziyaretten) dönerlerken bize uğrarlar ve "Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu." diye konuşuyorlardı. Ben zeki bir çocuktum. Bu sebeble Kur'ân-ı Kerim'den pekçok (âyetler) ezberledim. Babam (bir defa) kabilesinden bir heyet içerisinde Peygamber (s.a.)'e elçi olarak gitmişti.(Resûlullah -s.a.-)onlara namazı öğretip;"(Kur'ân-ı Kerimi)" en çok bileniniz size imam olsun" buyurdu. (İçlerinde) ezberinde en çok Kur'an-ı Kerim bulunan kimse olduğum için, Kur'ân-ı Kerimi en çok bilenleri ben idim. Beni öne geçirdiler, onlara üzerimde sarı küçük bir hırkam olduğu halde imamlık yapıyordum. Secdeye vardığım zaman hırka vücudumdan sıyrılıp kasılıyordu. Kadınlardan biri "İmamınızın avret mahallini bizden gizîeyiniz"dedive bana Umman kumaşından bir gömlek satın aîıverdiier, Müslümanlıktan sonra onun kadar hiç bir şeye sevinmiş değilim. Onlara yedi, yahut sekiz yaşında iken imamlık yapıyordum. "[143]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerif farz ve nafile bütün namazlarda baliğ olmamış bir çocuğun baliğ olmuş kimselere imamlık yapmasının caiz olduğunu ifâde ediyor. Nitekim el-Hasen, Ebû Sevr5 tshâk ve Şafîî (r.a.) bu görüştedirler, Delilleri de bu hadis-i şeriftir.
2. el-Hâdî, en-Nâsır, eî-Müeyyedbillah, eş-Şa'bî, Mücâhide Amr b. Ab-dilaziz ve Ata gibi âlimler de "Bu hadis Resûl-ü Ekrem'in çocuğun imamlığının caiz olduğunu ifâde eden bir emri ve takdirî niteliğinde değildir" diyerek mutlak surette sabinin imamlığının caiz olmadığını söylemişlerdir.
îbn Hazm ise, ne farz namazlarda ne de nafilelerde sabînin imambk yapamayacağına şöyle hükmetmiştir: 'Biz bir meselede ihtilâfa düşersek bu meselemizi Kitaba ve Sünnete havale ederiz. Sünnete baktığımız zaman Re&ul-i Ekrem (a.s.)'in "Namaz vakti gelince biriniz e/an ©taun ve Kssr*aıs-ı Kerimi en iyi okuyanınız da itamaz kıSdarsm" buyurmuş olduğunu görüyoruz. Bunun anlamı şudur: îmam namaz kıldırmakla mükelleftir ve ondan sorumludur. Müezzin de ezan okumakla mükelleftir ve ondan sorumludur." Halbuki ResûSullah (s.a.) Efendimiz "Üç kişiden sorumlsıluk kaldırılmıştır:
(1) Kâliğ oluncaya kadar çocuk, **(2)** uyanıncaya kadar uyuyan ve **(3)** Zorlanan kimse (nıükreh)" buyurmuştur.[144]
"İmamlık gibi mühim dinî bir görev hususunda ise, bu mesele daha çok ehemmiyet kazanır.
"Kim böyle bir çocuğun arkasında çocuk olduğunu bile bile namaz kılarsa namazı câîz değildir. Fakat baliğ bir kimse olduğunu zannederek arkasından namaz kılarsa namazı sahihdir. Bilmeden cünüb ve kâfirin arkasında namaz kılan kimsenin durumuna düşer."
Netice olarak bu konuda mezbeb imamlarının görüşü şöyledir:
Baliğ bir kimsenin bir mümeyyiz çocuk arkasında farz namazı kılması üç imama göre de caiz değildir. Ancak Şâfîîler "Cuma namazının dışında bütün farz namazları bir mümeyyiz çocuk arkasında kılmak caizdir. Ancak cuma namazının çocuk arkasında caiz olabilmesi için imam olan çocuktan başka baliğ 40 kişinin bulunması gerekir. Eğer imamlık yapacak çocukla 40 kişi tamamlanıyorsa o zaman caiz değildir.
2. Hanefî mezhebi imamlarının dışında bütün imamlarca çocuk arkasında nafile namaz kılmak caizdir. Hanefilerce sahih olan görüşe göre ise, ne farz namazlarda ne de nafile namazlarda kesinlikle çocuk arkasında kılınamaz.[145]
Yine bu hadis-i şeriften namazda avret mahallini örtmenin farziyyeti anlaşılmaktadır. Amr b. Seleme'nin "İslâmiyeti kabul ettikten sonra bir kere daha böylesine sevindiğimi hatırlamam" diyerek derecesinin büyüklüğünü ifade ettiği sevinci çok küçük yaşta olduğu içni çocukluğuna bağlanabileceği gibi, avret mahallinin bir daha açılmasına engel olacak bir elbiseye kavuşmasıyla da izah edilebilir.[146]

Bazı Hükümler

1. Atılan her adım hayır kazanmak için atılmalıdır.
2. Bi[en biMiğini biimeyerıe öğretmelidir.
3. Kur'an-ı Kerimi daha iyi okuyan imamlığa daha lâyıktır.
4. Çocuğun imamlığı caizdir.[147]

586. ...Amr b. Seleme'den yine aynı hadis rivayet edilmiş, (ancak o, bu rivayette, ilâve olarak) şunları da söylemiştir: "Ben yamalı veya yırtık bir elbise ile onlara imamlık yapıyordum. Secde ettiğim zaman makatım (elbisenin yırtığından dışarı) çıkıyordu.[148]

Açıklama

Bundan evvelki Eyyüb'un Amr b. Seleme'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Amr b. Seleıne'nin üzerinde küçük bir hırka bulunduğu, kısalığından dolayı her secdeye varışında avret mahallinin meydana çıkarak görüldüğü ifâde edilirken, Âsım'ın yine Amr b. Seleme'den rivayet ettiği bu hadiste ise biraz daha farklı olarak "Amr'in üzerinde yamalı ve yırtı; uii elbise olduğu bu yüzden her secdeye varışında makadının meydana çıkarak göründüğü ifadesi vardır ki, görünüşte birbirinden farklı olan bu iki ifâdenin arasını şu şekilde birleştirmek mümkündür:
1. Amr'ın hadis-i şeriflerde belirtildiği gibi biri yırtık, diğeri yamalı olmak üzere iki elbisesi bulunduğu, bazan birini bazan da diğerini giyindiği ve hadis-i şeriflerde nakledilen olayların birinde Amr'ın üzerinde bu elbiselerden biri, diğerinde de Öbürü

bulunduğu ve rivayetler arasındaki farkın buradan kaynaklandığı düşünülebilir.
2. Yahutta üzerinde hem dar hem de yamalı ve yırtık bir elbise bulunduğundan, bir taraftan elbise,secdeye varırken kasıldığı için avret mahallinin bir kısmı görülürken, yırtık yerinden de oturağının meydana çıkmış olması ihtimali üzerinde durulabilir.
Fıkıh âlimleri mahrem yerleri örtmenin farz olduğunda görüş birliğine varmışlarsa da, avret yerlerini örtmenin namazın sıhhati için şart olup olmadığında ayrı ayrı görüşlere sahiptirler.
Malikî mezhebinin söylediklerinden, mahrem yerleri Örtmenin namazın sünnetlerinden olduğu anlaşılmaktadır. İmam Ebu Hanife ile imam Şafiî ise namazın farzlarından olduğu görüşündedirler."
Bu ihtilâfın sebebi: "Ey insan oğullan, mescidlere güzel elbiselerinizi giyerek gidin"[149] âyet-i kerimesindeki emrin vücûb için mi, yoksa nedb için mi olduğunda ihtilâf edilmiştir. Bu emri vücûbe hamledenler "Bu emirden m ura d, mahrem yerlerin örtülmesidir." Peygamber Efendimiz (s,a.) bu âyet nazil olunca, O; "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik Ka'be'yi çıplak olarak tavaf etmesin diye emir vermiştir" diyorlar.
Âyetin emrini nedb'e hamledenler de "Bu emirden murad, güzel ve temiz giyinin demektir"[150] derler.[151]

587. ...Amr b. Seleme babasından nakletmiştir.(Seleme, kavminden bir grabla beraber) Peygamber (s.a.)'e elçi olarak, gitmiştir.(Memleketlerine) dönmek isteyince; "Ya Resûlallah, bize kim imam olacak?" diye sormuşlar, Resûlullab (s.a.) de; "Kur'ân-ı Kerim en çok (ezberine) alanmiz" diye cevap vermiştir. (Seleme) dedi ki: "Omaat içeri çirdiler.(Bundan sonra) Cirm kabilesinden içinde buîunduğum her cemaatte imam oldum ve b^s^nc kt'tdar da ceîîâze nama/İarını küdudım. Ebü Dâvâd dedi ti: Bu hadisi bir de Yezîd h. JHârûn, Mis "ar b.
HabibıH-Cırmiy vasıtasıyla Amr b. Sekmemden nakletmiştir. (Bu rivayette ibn Seleme) "Kavmim, Nebiyy-i Ekrem (s.a.)'e elçi olarak gitmişlerdi." Demiş (fakat) babasından söz etmemiştir.[152]

Açıklama

Müeîîif Ebu Dâvûd'îîn (r.a.) sözünden anla.şüan şudnr: Bu hadis-i şerifi hem Veks hem de Yezîd b, Hârûs rivayet etmiştir. Ancak bunlasın rivayetleri biri birinden farklıdır. Veki'in rivayetine göre Amr hâdiseyi Resûlullah'a elçi olarak giden babası SdemeMen cak-letnektedir ve Amr, bizzat elcilik görevi ile giden heyetin içinde bulunraaim$> hâdiseyi babasından veya bu heyetin üyelerime birinden dinlemiş ir.
Yezid b. Harun'un naklettiğine göre ise, Seleme'nin sözü geçmediğine göre ya Amr bizzat heyetin içinde elçi oiarak bulunmuş, imamlıkla ilgili sözleri bizzat Resûl-ü Ekrem (s.a.)'den işitmiştir, vfya kendisi elçi olarsk bulunmamıştır, fakat bu sözleri eiçilikle gorevîi heyetin üyelerinden işitaiştis:.
Bu hadis~i şerifte Gyen ifadelerle iSgüs fihbî hükümler 582 ve 584. hadis-i şeriflerin açıklamasında geçmiştir. Oraya müracaat edilmelidir.[153]

588. ...Abdullah ibn Ömer (şöyle) demiştir: "İlk muhacirler Resü-lullah (s.a.) (Medine'ye) gelmeden Önce Asba'da konaklamışlardı ve kendilerine Ebû Huzeyfe'nin hürriyetine kavuşturduğu Salim, Kur'ân-ı Kerim ençok ezberinde bulunan bir kişi olarak (onlara) imamlık ediyordu." (Râvi) el-Heysem (rivayetine şunları da) ilâve etti: Onların içinde Ömer b. Eî-Hattâb ve Seleme b. Abdi'1-Esed de vardı.[154]

Açıklama

Bu hadis-i şerif iki ayrı senetle rivayet edilmiştir: **Birincisi;** el-Ka'nebî, Enes, İbn Nüraeyr, Übeydullah, Nâfi, İbn Ömer.**İkincisi;** İse, el-Heysem, ibn Numeyr, Übeydullah, Nâfi, ibn Ömer'dir. Her iki rivayet, her ne kadar mânâ bakımından aynı ise de el-Heysern'in rivayetinde fazla olarak "Sâlim'ıı, kendilerine imamlık ettiği ilk muhacirler arasında Hz. Ömer b. Hattab'Ia Ebû Seleme b. Abdi'l-Esed'in de bulunduğu" ifâdesi vardır.
Salim (r.a.)'in imamlığa tercihi edilişi, hadis-i şerifte ezberinde daha çok Kur'an-i Kerim bulunmasıyla izah edilmiştir. Bu mevzuda 582.hadis-i şerifin açıklamasında mezheb imamlarının görüşü nakledilmişse de burada şunları da anlatmakta fayda vardır. Asr-ı Saadette Kur'ân-i Kerimi'tamamıyle ezberlemiş olanlar pek azdır. Fakat herkes ne ezberlemişse, ezberlemiş olduğu âyet-i kerimelerin mânâlarını» özelliklerini, fıkhı hükümlerini de beraber öğrenirdi. İbn Ömer (r.a.) bu şekilde Bakara Sûresi'ni 12 senede ezberlemişti.
İbn Ömer (r.a.) buyurmuştur ki, "Resülullah (s.a.)'e ne zaman bir sûre nazil olsa ibiz hemen o anda içindeki emri, nehyi, zecr ve terhîbi helal ve haramı öğrenirdik. Şimdi ise, bir adam bir sure okuyor da ahkâmından bir şey bilmiyor."[155]
İmamlığa lâyık olmanın en önde gelen şartının fıkhı en iyi bilmek olduğu görüşünde olanlar, "Kur'an-ı Kerimi en iyi okuyan ve ezberinde daha çok âyet olan" cümlelerine böyle mana vererek, "Kur'an-ı Kerimi en iyi okuyanlardan maksat onun fikhî hükümleri en iyi bilenlerdir" diyorlar.
Kur'an-ı Kerimi daha güzel okuyan kimsenin, imamlık için fıkhî hükümlerini daha iyi bilene tercih edileceği görüşünde olanlar da görüşlerinin doğruluğunu isbat için "Kıraat hususunda denk iseler sünneti en iyi bilenleri imam olur" mealindeki 584 numaralı hadisi delil getirirler.
İmamet hususunda aranan sadece kıraat ile ilimden ibaret olmayıp, bu şartlarda eşitlik halinde başka vasıflar aranır. Meselâ Hanefîlere göre; kıra-atta ve ilimde eşitlik halinde günahtan sakınmakta daha titiz olan, günahtan sakınmada eşitlik halinde daha yaşlı olan, yaşça da eşitlik halinde ahlâkı en güzel olan, tercih edilir. Bütün bu sıfatlarda da eşitlik olursa ya kur'a çekilir veya cemaatin tercihi ile birisi imamlığa seçilir. Bu tertib içinde sözü geçen daha yaşlı olan kimseden maksat, müslüman

olarak yaşanan yaş kast edilir. Binaenaleyh yeni müslüman olmuş bir ihtiyar daha önce müslüman olan bir gence tercih edilemez.
Bu mevzuda İmam Şafîî'den de iki görüş rivayet edilmiştir: En kuvvetli ve eski olan birinci görüşüne göre sırasıyla,**1.** En şerefli olan, **2.** İslâm diyarına daha evvel hicret eden, **3.** Daha yaşlı olan kişiler tercih edilir.
İkinci görüşüne göre ise; önce en yaşlı olan, sonra en şerefli olan, sonra daha önce İslam ülkesine hicret etmiş olan sonra daha temiz giyinen ve en sonra da sesi en güzel olan tercih edilir.[156]

589. ...Mâlik b. Hüveyris'ten (rivayet edildiğine göre) Pe>gam-ber (s.a.) Mâlik'e veya arkadışına (şöyle) buyurmuştur: "Namaz vakti gelince ezan okuyunuz ve sonra kamet ediniz, sonra yaşça büyük olanınız size imam olsun." Mesleme'nin (rivayet ettiği) hadisinde (Mâlik b. Huveyris şöyle) demektedir: "Biz o gün (ilimce) biri birinize yakındık,," (Müsedded) İsmail'in (rivayet ettiği) hadisinde de Hâlid'in (şöyle) dediğini nakl ediyor: "Ben Ebû Kılâbe'ye» Kur'ân kıraatinin tercih edilmesi) nerede (kaldı ya)? dedim. O da, "'Onlar (Malik'le arkadaşı Kur'ân okumakta) biribirlerine yakındılar" diye cevab verdi."[157]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin çeşitli rivayetleri vardır. Bu rivayetlerin çeşitliliğine bakarak Kurtûbî, "Bu sözlerin ayrı ayrı cemaatler arasında söylenmiş olması veya aynı cemaat içinde söylendiği halde hadisin değişik kişiler tarafından farklı şekillerde rivayet edilmiş olması mümkündür"demiştir.
Bu hadis-i şerifte geçen "namaz vakti gelince ezan okuyunuz" cümlesi, diğer bir rivayette şöyledir; "Ailelerinize dönünüz onların arasında kalın, namazı kılın, hem onlara öğretin ve emredin namaz vakti gelince size içinizden birini müezzinlik yapsın." Bu, Eyyûb'un Ebu Kılâbe'den rivayetidir.
Fakat Hâlid'in, Ebû Kılâbe'den yaptığı rivayette ise, Efendimizin şöyle dediği naklediliyor, "Siz şimdi yola çıktığınız zaman ezan okuyunuz ve ikâmet ediniz."
Bu iki farklı rivayet görünüşte iki ayrı hüküm ifâde etmektedir:
1. a) Birinci rivayete göre ailelerinin yanına varıp onlara namazı emrettikten sonra ezan okumaları emredilmiştir, **b)** îkinci hadis-i şerifte ise, hemen Medine'den çıkar çıkmaz daha ailelerinin yanına varmadan, yolculuk hâlinde iken ezan okumaları emredilmektedir.
2. Bu iki rivayet arasındaki bir başka farklılık da şöyledir:
a) Birinci rivayette ezanın içlerinden biri tarafından okunması emredilmektedir.
b) îkinci rivayette ise, ikisine birden ezan okumaları emredilmektedir.
Her ne kadar görünüşte bu rivayetler arasında fark varsa da gerçekte en küçük bir ayrılık dahi yoktur. Çünkü birinci hadiste, evlerine vardıkları-zaman ezan okumalarının emredilmesi, yolculuk esnasında ezan okumalarına mâni değildir. Aynı şekilde ikinci hadis-i şerifte yolculuk, esnasında ezan okumalarının emredilmesi yolculuk bittikten sonra evlerinde ezan okumalarına mâni değildir. İkisine birden ezan okumalarının emredilmesinin hikmeti ise, ikisinin de ezan okumaya liyâkat bakımından eşit olmalarıdır. Yâni her ikisinin de ezan okumaya yetkili olduklarını ve hangisinin içinden gelirse onun okumasının caiz olacağı ifâde edilmiştir. Çünkü ezanda yaşlı olmak gibi namazda aranan bazı şartlar aranmaz. Nitekim bu husus Eyyûb'un rivâyetindeki hadis-i şerifin şu cümlelerinden anlaşılmaktadır: "Size biriniz ezan okusun, en yaşlınız da imamhk yapsın"
"Sizin ikiniz de ezan okuyunuz." cümlesinden (biriniz ezan okusun diğeri de içinden okuyarak ezana icabet etsin) mânâsını anlamak da mümkündür. Kirmanı de bu konuda "arab dilinde fiili tesniye veya çoğul sığasiyle kullanıp da müfred bir fiil kast etmek caizdir" demektedir.
Tercernesi üzerinde durduğumuz bu hadisdeki "sonra ikâmet ediniz" cümlesinin mânâsı da "sizden biriniz ikâmet etsin" demektir. Bunun izahı da ezanın izahı gibidir. Ezanı kim okumuşsa kameti de onun okuması daha uygun olur. İmamlık için aranan tercih' sebebleri bir evvelki hadisin şerhinde geçmiştir.
Mâlik b. Huveyris'in; "biz o zaman ilimce biri birimize çok yakındık" sözlerinden imamlık için ilimde eşitlik olunca yaşça büyük olanın tercih edileceği anlaşılmaktadır. Zira Hz. Peygamber onlara "Yaşça büyük olanınız imamınız olsun" buyurmuştur.[158]

Bazı Hükümler

1. Cemaatla namaz kılmak için ezan okumak meşru kılınmıştır.
2. Hadis-i şerif "tmamlık müezzinlikten daha faziletlidir" diyen Hanefîlerin delilierindendir. Çünkü Resûlullah (s.a.) imamlığa yaşça büyük olanı tercih buyurmuştur.
3.Cemaat bir kişiden ibaret olsa bile namazı cemaatle kılmak emredilmiştir. İmamdan başka bir kişi ile cemaat olup namaz kılmanın câizliğine dair icma vardır.
4. Hazarda ve seferde ezan okumak teşvik edilmiştir.
5. Ezan okumak ve cemaatla namaz yolculara da emredilmiştir.[159]

590. ...îbn Abbâs (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "En hayırlınız, size müezzinlik yapsın; Kur'an'ı en iyi okuyanınız da imam olsun."[160]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen hayırlı kimselerden maksat, haramdan korunan, namaz vakitlerini çok iyi bilen ve titizlikle gözetleyen kimsedir.
Kur'ân Okuyanlardan maksatsa, namazın fıkhı meselelerini bilmekle beraber, Kur'ân-ı Kerimi tecvid kaidelerine göre en güzel şekilde okuyan ve ezberinde daha çok Kur'ân-ı Kerim bulunan kimselerdir.
Aynı zamanda bu cümlelerde Kur'ân okumaya ve ezberlemeye teşvik vardır. Kur'ânı en güzel okuyanın tercih edilmesi için namaz ahkâmını bilmiş olması gerekir.[161]

61. Kadınların İmamlığı

591. ...Abdurrahman b. Hallâd el-Ensârî, Ummü-Veraka bint NevfeFden rivayet etmiştir:
Resûlullah (s.a.) Bedr savaşına çıkacağı zaman kendisine dedim ki: "Ya Resûlullah seninle beraber savaşa çıkmama izin ver de hastaları tedavi edeyim. Belki yüce Allah (bu sayede) bana şehidlik nasib eder."Resûlullah (s.a. da şöyle) cevap verdi:"Evinde kal,muhakkak Allah (c.c.) sana şehitliği nasib edecektir"
(Vekî' b. Cerrah) der ki; Ona "şehide" denirdi. (el-Velîd) der ki: (Ümmü Veraka) Kur'ân okurdu, evinde özel müezzin bulundurmak için Peygamber (s.a.) den izin istemiş, (Hz. peygamber) O'na izin vermişti. (Veki') der ki; Ümmü Veraka'ya ait bir köle ile câriye vardı. Ölümünden sonra onların hür olacaklarını ifâde etmişti. Bu köle ile câriye bir gece kalktılar, onu bir kadife ile boğup öldürdüler. Sonra da kaçıp gittiler. Hz. Ömer (r.a.) sabahleyin bunu duydu ve halka hitaben bir konuşma yaparak; "Kim bunları bilir" veya "görürse, yakalayıp getirsin" dedi. Nihayet Ömer (r.a.) onların (asılmasını) emretti de asıldılar ve Medine'de ilk asılan kimseler oldular."[162]

Açıklama

Bu hadis-i §erifte geçen Bedr savaşı, İslâm tarihinde iki defa vuku bulmuştur. Aslında Bedr -ismini bir- kuyudan alan- Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Bu kuyu Bedr b. Kureyş'e ait olduğu için bu ismi almıştır. Birinci Bedr savaşı hicretin ikinci yılı Rabiülevvelinde (Milâdî 623) vuku bulmuştur. Kureyş kabilesinden bir çete Medine otlaklarına kadar sokulup halkın hayvanlarını alıp götürmüşlerdi. Hz. Peygamber bir gurub muhaciri Hz. Ali'nin sancaktarlığında çeteyi takibe memur etti. Bunlar Bedr'e kadar gittilerse de Kureyşli çeteyi yakalayamayarak geri döndüler. İkinci Bedr Savaşı: Aynı yılın Ramazan'ında (Mart 624) vuku bulmuştur. Buna Büyük Bedr de denir. Peygamber (s.a.) Mekkeli müşriklerin ticâret kervanlarının geliş-gidişlerini engellemek için tedbirler alıyor, bunun için komşu kabilelerle ittifaklar kuruyordu. Yine Hz. Peygamber Suriye'den dönmekte olan bir ticâret kervanını üçyüzü aşkın bir kuvvetle ele geçirmek istemişti. Ancak ashâbıyla müşavereden sonra kervanı tâkib etmeyip savaşmaya karar verdi. Bunun üzerine İslâm kuvvetleri, Bedr'e gelmiş ve Hz. Peygamber harekat için en uygun yeri seçerek müşriklerin su ile alâkasını kesmiş oldu. O gece Peygamber (s.a.) Allah'a şciyle duâ etmiştir: "Ya Rabbi! Bana va'd ettiğin yardımı bugün lütfet ya Rabbi. Bu İslâm cemaati bugün telef olursa yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmayacaktır."
Kur'ân-ı Kerim'de de "Karşı karşıya gelen ve biri Allah yolunda döğüşen, diğeri kâfir olan iki kimsenin halinde herkese ibret vardır" (Ali İmran (3, 13) âyetiyle savaşın kaçınılmazlığı ve yine "Bütün bu toplananlar hezimete uğrayıp dağılacaklar ve kaçacaklardır" (Kamer 54, 45) müjdesi ile de müslümanların gâlib gelecekleri bildirilmekteydi. Nitekim bu savaşta melekler müslümanlara yardım ettiler, düşman ağır bir yenilgiye uğradı. 70 ölü ve bir o kadar da esir bırakarak kaçtılar. Müslümanların şehid sayısı ise 14 idi.
Hadis-i şerifte geçen köle, bütün varlığıyla bir başkasının malı olan kimse demektir. Bu, kadın ise câriye ismini alır, kölelik özellikle harplerin ortaya çıkardığı içtimaî bir kurumdur. Bugün bu kurum İslâmiyetin tâkibettiği ciddi ve psikolojik usullerce ortadan kalkmıştır.
Köleler beş kısma ayrılır:
1. Azad edilmesi söz konusu olmayanlar. Bunlara kınn denir.
2. Belli bir para karşılığında âzâd edilmek üzere efendisiyle anlaşan ve sözleşme yapan köle. Bunlara mükâteb köle denir.
3. Kısmen âzâd olup hürriyetim tamamen elde edebilmesi için çalıştırılan köle. Bunlara müstes'î denir.
4. Efendisinden çocuk doğuran cariyeye de Ümmü Veled denir.
5. Âzâdı Efendisinin ölümüne bağlı olanlara Müdebber denir.
İşte hadis-i şerifte söz konusu olan bu iki köle beşinci maddede zikredilen müdebber sınıfından idiler. Hemen hürriyetlerine kavuşabilmek için efendileri Ümm-ü Veraka'yı boğarak şehid ettiler. Bu hareketlerinin cezasını da asılarak, hayatlarıyla Ödediler. Her ne kadar bu hadis-i şerif görünüşte "kısas ancak kılıçla yapılır" (İbn Mâce, diyât 25) hadis-i şerifine muhalif görünüyorsa da Hz. Ömer'in onları önce kılıçla öldürdükten sonra ibret olsun diye astırmış olması mümkündür.
Ümmü Veraka (r.anhâ) Kur'an-ı Kerim'i tamamen ezberlemiş bir kimseydi. ResuM Ekrem (s.a.) kendisine şehitliğin nasib olacağını müjdelediği için de halk kendisine "şehîde" ismini vermiştir. Nitekim gerçekten de zulme uğrayarak hunharca şehid edildi.
Kur'an-ı Kerim'i hıfz ettiği için evinde mahalle kadınlarına imamlık yapmak gayesiyle evinde özel bir müezzin görevlendirmek istedi. Resûl-i Ekrem de sadece kendi ev halkına imamlık etmek üzere isteğini kabul etti. Bu husus bir sonraki hadisten (no 592) anlaşılmaktadır. Tafsilât için oraya müracaat edilmelidir.[163]

Bazı Hükümler

1. Kadınların evlerinde oturmaları cihada çıkmalarından daha faziletlidir.
2. Kadınların ezan okumak üzere evlerinde özel müezzin bulundurmalan caizdir. Nitekim İbn Müseyyeb Zührî, Dehhâk bu görüşdedirler. Bazıları da İbn Şîrîn ve Hasan el-Basrî'den gelen rivayete bakarak kadın için ezan ve ikâmete lüzum yoktur, demişlerdir.
3. Kölenin efendisinin ölümünden sonra hürriyetine kavuşmak üzere anlaşma yapması caizdir.
4. Katilin asılarak idam edilmesi caizdir.[164]

592. ...Bir evvelki (591 nolu) hadis birbaşka senedledeÜmmü Veraka bint Abdillah'dan rivayet edilmiştir. (Veki'den gelen) Önceki rivayet daha tamdır.
(Muhammed b. Fazl) dedi ki: Peygamber (s.a.) Ümmü Veraka'-yı evinde ziyaret ederdi ve ona bir müezzin tayin edip, kendisinin de ev halkına imam olmasını emretmişti. Abdurrahman b. Hallâd "Ümm-ü Veraka'nın müezzinini yaşlı bir kimse olarak gördüm" dedi.[165]

Açıklama

Hâkim'in rivayetine göre[166] Hz. Peygamber Ümm-ü Veraka hakkında "geliniz şehideyi ziyaret edelim*' derdi ve onu daima evinde ziyaret ederdi. Ümmü Veraka'nın ricası üzerine Efendimiz özel olarak kendisine bir müezzin tayin etmiş ve hadîs-i şerifte izah edildiği şekilde kendisinin de ev halkına farz namazlarda imamlık yapmasını emretmişti. Bu hadis-i şeriften içlerinde erkek bulunsa bile, bir kadının ev halkına imamlık yapmasının caiz olduğu anlaşılmaktadir.Zira Ümmü Veraka'nın evine özel olarak tayin edilen müezzin yaşlı bir erkekti. Ayrıca evinde bir de kölesi vardı. İşte bu hadisin zahirine bakarak Dâvûd, Ebû Sevr, Müzenî, Taberî gibi âlimler kadının erkeklere imamlığının caiz olduğu kanaatine varmışlardır. Fakat âlimlerin büyük çoğunluğu İbn Mâce'nin merfu olarak rivayet ettiği şu hadis-İ şerife bakarak kadının erkeğe imamlık yapmasının caiz olmadığı görüşünü benimsemişlerdir: "Kadın erkeklere kesinlikle imamlık yapmasın, çünkü kadın erkeklere ne müezzin olabilir, ne de imam."[167]
Kadının erkeklere imam olabileceğini ifâde eden hadis-i şerif, "'Belki de bu müezzin ezan okuduktan sonra namazı başka bir mescitte kılmıştır. Kölenin de aynı şekilde başka bir mescitte namaz kıldığı düşünülebilir" şeklinde te'vil edilmiştir. Darâkutnî'nin Amr b. Şeybe'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif, böyle bir te'vîi desteklemektedir: "Resûlullah (s.a.) Ümmii Veraka'-ya hem ezan okuması, hem de ikâmet etmesi için özel olarak bir müezzin tâyin etmişti. Ümm-ü Veraka da kadınlara imamlık yapardı."[168]
Kadının kadınlara imamlık yapması konusunda imamlar arasında ihtilâf vardır. Bu mevzudaki görüşleri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Şafîî imamları, Hanbelîler ve bir rivayete göre İmam Mâlik, yukarıda geçen hadis-i şeriflere dayanarak kadının kadınlara imamlık etmesinin caiz olduğunu söylemişlerdir.
Ayrıca yine Darâkutnî'nin Râytatu'l-Hanefiyye'den rivayet ettiği şu, "Hz. Âişe validemiz farz namazlarda aramıza dururdu"[169] hadis-i şerifini delil getirirler.
İbn Münzir, H7. Âişe, Seleme, Atâ, Sevrî, Evzâî, İshâk ve Ebû Sevr hazretlerinin de kadınların kadınlara imam olabileceğ görüşünde olduklarını rivayet etmektedir.
2. Hasan el-Basrî, Süleyman b. Yesâr, Maliki imamları ise, kadının kadınlara imamlık etmesinin kesinlikle caiz olmadığı görüşündedirler. Bu mevzuda farzlar ile nafileler arasında bir fark görmezler. Bir rivayete göre İmam Mâlik de bu görüştedir.
3. Hanefi ulemâsına göre ise, kadın'ın kadınlara imamlık etmesi caizdir. Fakat mekruhtur.
Bu mevzuda İmam Kâsânî, Bedâyi' isimli eserinde şöyle demektedir: "Hanefî imamlarınca kadının kadınlara imamlık etmesi caizdir. Ancak imamlık ederken kadınların önüne geçmeyip, ortalarında bulunması gerekir. Nitekim Hz. Âişe (r.anha)'dan gelen bir rivayete göre,
O, kadınlara ikindi namazını kıldırmış fakat namaz esnasında onların ortalarına durmuştur. Ümmü Seleme (r.anha) da öyle yapmıştı. Çünkü bu hal, onların daima tesettürü esas almalarını gerekli gören hükümlere daha uygundur. Ancak bize göre, kadının imametinde kerahet vardır. Şâfîîlerde ise, kadınların cemaatle namaz kılmaları müstehabdır. Kadınların imamlık yapmalarının caiz olduğunu ifâde eden hadis-i şerifler varsa da bunlar nesh edilmiştir."[170]
İbn Hümâm ise bu mevzu üzerinde uzun uzudıya durarak şöyle der: "Bu mevzuda nesh kesin değildir. Bu mevzuda neshin varlığı kabul edilse bile, nesh kadının imamlığının sünnet olması ile ilgili olduğundan kadının imam-hkyapmasının hükmü tahrimen mekruh değil, tenzihen mekruh olur."[171] Yine Hanefi mezhebinden Aliyyü'l-Kaari ise Nukâye şerhi'nde şunları söylemektedir: "Her ne kadar Şerhü'l-Mecma'da, Hz. Âişe ve Ümm-ü Seîeme'nin imamlık yaptıkları ve bunun İslâmın ilk devirlerinde müstehab olduğu fakat sonraları buımüstehabhğıntneshedildiği söyleniyorsa da, ben derim ki; mekruh olan kadının dışarı çıkmasıdır. Ama örtünerek evinde imamlık yapmasında herhangi bir sakınca yoktur."[172]

62 Kendini İstemeyen Topluluğa Kişinin İmam Olması

593. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'in rivayet ettiğine göre Resûlül-lah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Üç kişi vardır ki, AIlah(ü Teâla) onların namazlarını kabul etmez: Kendisini istemeyen bir topluluğa imamlık eden kimse, namazı jsonra (yani vakti geçtikten sonra) kılan kimse, hürriyetine kavuşturduğu köleyi (tekrar) köle edinen kimse"[173]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen, na mazi an kabul olunmaz" sözünden, "namazları caiz değildir" mânâsı anlaşılabildiği gibi, "namazlarının sevabı yoktur, bu bakımdan noksandır" mânâsı da anlaşılabilir.
Bu sebeble hadis-i şerif, cemaat tarafından istenmeyen bir imamın imamlık yapmasının tahrimen mekruh olduğunu söyleyenler için bir delildir. Lâkin cemaatin imamı istemeyişinin dinî bir sebebe bağlı olması lâzımdır. Yoksa dinî sebeblerin dışında şahsî ve hissî düşüncelerin mahsûlü olan nefretlere itibar edilemez. Yine nefret eden kimselerin cemaatin çoğunluğunu teşkil etmesi lâzımdır. Cemaat içinde azınlıkta kalan kimselerin nefterinin de ehemmiyeti yoktur. İslâmî bir toplumda devlet reisine karşı ehl-i dinin dışında kalan kimselerin nefret duygularının da bir değeri yoktur. Bu hususta da itibâr ehl-i dinin duygu ve düşüncelerinedir.
Râvileri içinde Abdurrahmen b. Ziyâd bulunduğu için her ne kadar bu hadis-i şerifi "zayıf" sayanlar varsa da, gerçekte bu hadisi destekleyen ve takviye eden pek çok hadis-i şerifler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır;
1. "Üç kişi vardır ki, namazları kulaklarım aşmaz: Firar eden köle (dönünceye kadar), Kocasını gücendirmiş olarak geceyi geçiren kadın, Kendisini istemeyen cemaata imam olan kişi."[174]
2. "Resûlullah (s.a.) üç kişiye lanet etti: Kendisini istemeyen cemaata imam olan kişiye, kocasını gücendirmiş olarak geceyi geçiren kadına, "Haydin felaha" davetini işitip de icabet etmeyen kişiye"[175]
3. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi vardır ki bunların namazları başlarının üstüne bir kanş bile yükselmez (kabul olmaz): Kendisim istemeyen bir topluma imam olan kimse, kocasını gücendirmiş olarak geceleyen kadın, bir biriyle çekişen kardeşler."[176]
Hadis-i şerifte geçen "Vakti çıktıktan sonra namazı kılan kişi" sözüyle, namazın vaktini her zaman geçiren ve herkes namazını kıldıktan sonra kılmayı âdet edinen kimse kasdedilmiştir. Ancak bu söz râvînin hadisi açıklayıcı mâhiyette yaptığı bir ilâvedir. Ravilerin her ne maksatla olursa olsun, yaptığı bu şekildeki ilâvelere "idrâc"; İlâve ettikleri sözlere de "müdrec" denir. Ki bunlar hadisin aslından sayılmazlar. Ibn Melek merhum, "hadisteki bu tehdid, namazın vaktini tamamen geçirmeyi ve geciktirmeyi alışkanlık hâline getirenler içindir" demektedir.
"Hürriyetine kavuşturduğu köleyi tekrar köle edinen kimse" âzad ettiği köleyi tekrar köle gibi istihdam eden veya âzâd etmesine rağmen bunu gizleyen veya inkâr eden kimsedir.
Meşhur hanefî âlimi Aynî (öl 855/1451) şunları söylemiştir: "Günümüzdeki bazı krallar ve hakanların yaptığı işler bu hadisin şümulüne girmektedir. Onlar kölelerini önce hürriyete kavuşturuyorlar, sonra da bunu inkâr ederek yine köle olarak kullanmaya devam ediyorlar. Onlardan bir kısmı da kölesini hürriyetine kavuşturduğunu açıkladığı halde yine onu zorla işinde kullanıyor. Bir kısmı da hür olduklarını bildikleri halde bazı çocukları köle diye satın alıp onları köleleştiriyorlar."[177]

Bazı Hükümler

1. Kişinin kendisim (dini bir gerekçeden dolayı) istemeyen bir cemaata imamlık yapması mekruhtur.
2. Namazı vakti çıkıncaya kadar geciktirmek haramdır.
3. Hür bir kimseyi köleleştirmek haramdır.[178]

63. Salih Ve Fâcir Kişilerin İmamlığı

594. ...Ebû Hüreyre (r.a)'den; demiştir ki; Resülullah (sallellahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Salih olsun,, fâcir olsun hatta büyük günah işlemiş de olsa her müslümamn arkasında farz namazı (cemaatle kılmak) vaciptir."[179]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif "Günahkâr kimselerin arkasında namaz kılmanın caiz olduğunu ve imamlık için adaletin şart olmadığını ifâde etmektedir. Ulemânın ekserisi de imamlıkta adaletin şart olmadığı görüşünde olmakla beraber, fâsık (günahkâr) kimselerin arkasında namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemektedirler.[180]
Cafer b. Mübeşşir, Ca'fer b. Harb ve bir rivayette tmam Malik, imamlık için adaletin şart olduğu görüşündedirler. Çünkü İbn Mâce'nin Câbir'-den (r.a.) rivayet ettiği hadis-i şerifte; "Sakın bir kadın bir erkeğe ve bir a'rabî (bedevi) bir muhacire (şehire yerleşen kimseye) bir fâcir (günaha dadanan) bir mü'mine imam olmasın."[181] buyurulmaktadır. Bu âlimler tercemesini sunduğumuz hadis-i şerifte sözü geçen ve arkalarında namazın kılınabileceği ifâde edilen fâsık kişilerden maksadın idareciler olduğunu, idarecilerin dışında fasıkların arkasına namaz kılmanın caiz olmadığı görüşündedirler. Hanbelî âlimleri de aynı görüştedirler.
Hanefilerle Şâfîîlere göre fâsıkın imamlığı kerahetle caizdir. Bunlar her ne kadar görüşlerinin doğruluğu için pek çok hadisleri delil getirirlerse de bu hadisler zayıftır. Ve; "Size dininde cür'etkâr olan imam olmasın" hadisine ve benzerlerine zıttır. Lâkin bu zıt olan hadisler de de zayıflık vardır.Bu sebeble Hanefiler ve Şâfiiler asla müracaat ederek,fâsığın imamlığı caizdir, derler. Asi olan kimin namazı sahih olursa imamlığının da sahih olmasıdır. Bunu ashab-ı Kiramın uygulaması da doğrulamaktadır. Nitekim Bahân (256/870) nin Abdulkerim'den şöyle bir rivayeti vardır: "Muhammed (s.a.)'in ashabından fâsık imamlar arkasında namaz kılan on kişiye yetiştim" demiştir. Nitekim "Sen namazı vaktinde kıl eğer ona emirlerle birlikte

yetişirsen tekrar kıl, çünkü bu senin için nafile olur"[182] mealindeki hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir.[183]

64. Âmânın İmamlığı

595. ...Enes'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) âmâ olduğu halde, İbn Ümmü Mektûm'u halka namaz kıldırmak üzere vekîl bırakmıştır.[184]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.)'in İbn Ummü Mektûb'u vekil bırakması pek çok defalar olmuştur. Bunlardan bazıları şu savaşlarda vuku bulmuştur. Ebva Gazvesi, Sevîk Gazvesi, Gatafan, Uhud, Hamrâü'l-Esed, Necrân, Zâtü'r-Rika ve Bedr savaşları v Veda Haccı.
Bu hadis-i şerifin zahiri, âmânın imamlık yapmasının caiz olduğunu ifâde etmektedir. İshak el-Mervezî ile İmam Gâzâlî (r.a.) "Namaza kendini daha çok verebileceği için âmânın imamlığı gözü gören kimsenin imamlığından daha faziletlidir" derler.
Şafîî âlimleri ise, âmâ ile gören kimse arasında imamlık konusunda bir fark görmezler. Onlara göre ama kalbi meşgul edecek şeyleri görmediği için namaza bütün varlığıyla kendini verebilir. Bu onun için bir fazilettir. Buna karşılık gören kimse de pislikten sakınmakta âmâdan daha üstündür. Bu bakımdan her ikisinin de kendine göre fazileti vardır. Şafîî âlimlerinden İmam Nevevî ise, "gözü gören kimse imamlığa âmâdan daha lâyıktır. Âmâ pislikten kaçınamaz. Pislikse namazı bozar. Bazı kalbi meşgul eden şeyleri gör-mekse, namazı bozmaz" demiştir. Mâliki, Hanbelî ve Hanefîlere göre ise, necasetten sakınması ve kıbleye karşı tam yönelmesi bakımından gözü gören kimsenin imamlığı, âmânın imamlığına tercih edilir. Gören kiihse varken âmânın imamlığı mekruhtur. Cenâb-ı Peygamber (s.a.)'in İbn Ümmü Mektûm'u imamlık için vekil olarak bırakıp gitmesi Medine'de o zaman ondan başka namaz kıldıracak bir kimsenin bulunmayışmdandır.[185]

65. Bir Topluluğu Ziyaret Edenin İmamlık Yapması

596. ...(Ukeyl oğullarının) hürriyete kavuşturduğu Ebû Atiyye dedi ki:
“Mâlik b. Huveyris, bizim şu mescidimize gelirdi. Biz O'na; "Öne geç de namaz kıldır" deyince, bize (şöyle) cevap ver(ir)di: "Sizden birini öne geçirin de namazı o kıldırsın. Ve ben de size niçin namaz kıldırmadığımı haber vereyim" dedi (ve şöyle devam etti): "Resûlullah (s.a.)'i:
Her kim bir topluluğu ziyaret ederse, onlara imam olmasın. Onlara kendilerinden biri imam olsun; derken işittim."[186]

Açıklama

Hadis-i şerifte beyân edildiğine göre Mâlik b. Huveyris (r.a.), ziyaretine gittiği kimseler izin verdiği halde namaz kıldırmak için öne geçmemiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem'den işitmiş olduğu hadis-i şerifin zahirine göre ziyaret edilen kimse, imamlığa ziyaret eden kimseden daha lâyıktır. Ziyaret edilen kimse izin verse bile, ziyaretçinin öne geçmemesi daha uygundur.
Bazı ilim adamları bu hadisin zahirî mânâsına sarılarak onlarla amel ederler. Nitekim İshâk bunlardan biridir.
Ulemânın çoğunluğu ise, ziyaret edilen kimse izin verdiği takdirde ziyaretçinin öne geçerek imam olabileceği görüşündedir. Hanefî uleması bu görüştedir. Bu görüş "kişiye evinde ve idaresi altında bulunan yerde imam olunamaz, evinde sergisi üzerinde oturulamaz, izni olursa başka" mealindeki 91 ve 582 no'lu hadis-İ şerifler ile bu hadisin arasını uzlaştırıcı bir görüştür.
Belki de Mâlik b. Huveyris (r.a.), bu (582.) hadis-i şerif kendisine ulaşmadığı için böyle hareket etmiştir. Şayet bu hadis-i şerif kendisine ulaşmış olsaydı. Ziyaret ettiği kimseler imamlığa geçmesi için izin verdiklerinde hiç tereddüd etmeden Öne geçip namazı kıldıracaktı.
Şu kadar var ki; ev sahibi câhil ve imamete ehil değilse, o zaman imamlığa hakkı yoktur. Ehil olan ziyaretçinin imamlığa geçmesi gerekir.[187]

66. Îmamın Cemaatten Daha Yüksek Bir Yerde Durması

597. ...Hemmâm (b. el-Hâris)'in rivayetine göre, Huzeyfe (b. el-Yemân) (r.a.) Medâyin'de bir sedir üzerinde halka imam olmuştu. Ebû Mes'ûd, O'nu gömleğinden tutup çekti (ve oradan indirdi). Namazı kıldıktan sonra, (Ebû Mes'ud ona) "Sahabîlerin böyle yüksek yerde namaz kıldırmaktan nehyedildiklerini bilmiyor muydun?" dedi. O da "evet biliyorum. (Ama unutmuşum). Sen beni çekince hatırladım." (diye cevap verdi.)[188]

Açıklama

Bu mevzuyu açıklarken, merhum Ömer Nasuhî Bilmen Efendi, Büyük İslâm İlmihâli isimli eserinin 146. sahifesinde şöyle diyor:
"İmamın cemaatten en az bir arşın (68 cm) miktarı yüksek veya alçak bir yerde durup namaz kıldırması mekruhtur. Meğer ki kendisiyle beraber cemaatten bir kaç kişi bulunsun.”
Bu hadis-i şerifte geçen kelimesi, bazı nüshalarda mechûl sigasiyle (ojiî) şeklinde harekelenmiştir ki, biz de tercememize

bunu esas aldık. Bu mevzudaki imamların görüşü için aşağıda gelen 598 no'lu hadis-i şerifin şerhine müracaat edilmelidir.[189]

598. ...Adiyy b. Sabit el-Ensârî, "biri bana dedi ki" diyerek şunları nakletmiştir:
Ammâr b. Yâsir, Medâyin'de iken kamet edildiği zaman, namaz kıldırmak üzere öne geçip yüksekçe bir yere durdu. Halk ise ondan daha aşağı bir seviyede (bulunuyordu). Huzeyfe, hemen ilerleyip onun ellerinden tutup çekti. O da o'na tabî oldu. Nihayet Huzeyfe o'nu (oradan aşağıya) indirdi. Ammâr namazını bitirince Huzeyfe O'na;
(Sen Resûlullah (s.a.)'ın; "Bir kimse bir cemaata imam olduğu zaman cemaatin durduğu yerden daha yüksek bir yerde durmasın" buyurduğunu -veya bu manada bir söz söylediğini- duymadın mı? dedi. Ammâr da;
Elimi tuttuğunda ben de sana zaten bunun için itaat ettim karşılığını verdi.[190]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerifte imamlık edenin Ammâr b.Yâsir olduğu, onu bulunduğu yüksek yerden çekip indirenin de Huzeyfe olduğu kaydedilmekte ise de, bundan evvelki hadis-i şerifte, imamlık yapanın Huzeyfe ve O'nun gömleğinden tutup indirenin de Ebû Mes'ûd olduğu zikredildiği için iki hadis-i şerif arasında bir uyuşmazlık var gibi görünmektedir. Ama gerçekte böyle bir uyuşmazlık yoktur. Çünkü bu iki hadis-i şerifte beyân edilen hadislerin ayrı ayrı zamanlarda adı geçen kişiler arasında meydana gelmiş iki ayrı hâdise olması mümkündür. Ancak bu ikinci hadis-i şerifin râvileri arasında ismi kesinlikle bilinemeyen meçhul bir kimse bulunduğundan, bir evvelki hadis-i şerif daha kuvvetli ve tercihe daha lâyıktır. Çünkü bir evvelki hadis-i şerifi aynı zamanda İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve el-Hâkim' de rivayet etmişlerdir. Ayrıca Hâkim'in rivayetinde hadisinmerfu' olduğuna dair sarahat vardır.
Bu hadis-i şerif imamın cemaatten yüksek bir yerde bulunmasını mutlak surette yasaklamaktadır. Nitekim Hanbelîler bu görüştedir. Bunlara göre mekruh olan yükseklik bir arşın kadar olan yüksekliktir. Daha azı zarar vermez. Bu hadis-i şerifle, Buhârî ve Müslim'in Sehl (r.a.)'den rivayet ettikleri: "Resûlullah (s.a.) minber üzerinde namaz kıldı. Sonra geri geri gelerek minberden inip secde etti. Cemaatde onunla beraber secdeye vardı. Sonra tekrar yerine döndü. Namazı bitirince bu kıldığım namazı öğrenesiniz ve bana uyasımz diye böyle yaptım" buyurdu.[191] Mealindeki hadis-i şerifin arasını uzlaştırmak için minber basamağı yüksekliğinin namaza zarar vermeyeceğini söylerler. Demek ki; Resûlullah, en alt basamakta bulunuyormuşki, namaz esnasında minberden ameli kesiri gerektirmeden inip çıkmış ve namazına bir zarar gelmemiş.
Hanefîler ise, sadece imamın yüksek bir yerde bulunup da cemaatin aşağıda bulunmasını Ehl-i Kitabın papazlarına ve hahamlarına yüksekçe bir yer ayırarak ibâdetlerini o şekilde edâ etmelerine benzeterek bunun mekruh olduğunu fakat imamın yanında cemaatten bir kişi daha bulunsa bu kerahetin kalkacağını söylerler.[192]
İbn Hümâm'ın beyânına göre keraheti gerektiren bu yükseklik hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüşse de tercih edilen görüşe göre, bu yüksekliğin miktarı bir arşındır. Bir arşın, 68 cm. bir uzunluğa tekabül etmektedir.
Şâfiîlere göre de herhangi bir zaruret olmaksızın imamın böyle yüksek bir yerde namaz kıldırması mekruhtur. Ancak öğretmek gibi bir maksatla böyle yüksekçe bir yerde namaz kıldırmak zorunluluğu doğarsa kerahet yoktur.
Mâlikîler de bu görüştedirler. Onlara göre "İmamın yanında cemaatten biri bulunursa bu kerahet kalkar" diye görüş var ise de sarih olan kavle göre yine mekruhtur. Ancak İmamın yüksekte bulunuşu imama bir kibir ve böbürlenme hissi veriyorsa, namazı bâtıl olur. Bir arşından aşağı yüksekliklerin namaza zararı yoktur.
İbn.Dakiki'l-îyd ise.öğretmek gayesinin dışında imamın yüksekte bulunmasının kesinlikle mekruh olduğu kanaatindedir.
Şevkânî'nin Neyi'de naklettiğine göre; cemaatin imamdan yüksekte bulunması Hanefilerle Şâfiîlere göre, mekruhsa da Malikîlere ve Hanbelîlere göre mekruh değildir. Ancak Malikîlere göre imama uyanın yüksekte duruşu kibir sebebiyle ise, namazı bâtıldır.[193]

67. Kıldığı Namazı Bir De Cemaate Kıldıran Kimse

599. ...Câbir b. Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre) Mu'âz b. Cebel (r.a.) önce Resûlullah (s.a.) ile yatsıyı kılar, sonra kavmine gelip bu namazı (bir de) onlara kıldmrdı. [194]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifin sahihliğinde şüphe yoksa da yorumunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konuda merhum Aynî şunları söylemektedir: "İmam Şafiî (r.a.) Hz. Muâz'ın Resûlullah (s.a.) ile kıldığı birinci namazda farza niyet ettiği, kavmine kıldırdığı ikinci namazda ise nafileye niyet ettiği görüşünden hareketle nafile namaz kılan kimsenin arkasında farz namazın kılınabileceğini söylemiştir. Bîr rivayete göre İmam Ahmed de bu görüştedir. İbn Münzir, Atâ, Tâvûs, Süleyman b. Harb ve Dâ-vud (Zahirî) de aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Hanefi âlimleri ise, farz kılmakta olan kimsenin nafile kılacak kimse arkasında namaza duramayacağını söylerler. İmam Mâlik ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel'in görüşü de böyledir."
İbn Arabî der ki; "Bu Hadis-i şerifin değerlendirilmesinde beş farklı izah tarzı ortaya çıkmıştır:
1. Farz kılacak olan nafile kılana uyabilir. İmam Şafiî bu görüştedir. İmam Mâlik ve Ebu Hanîfe bu görüşe katılmamışlardır.
2. Muaz (r.a.) Resul-i Ekrem'le namazı gündüz kılmıştır. Kavmiyle de gece namazı kılmıştır. Yani Hz. Muâz'la kavminin kıldığı namaz ayrı namazdır.
3. Câbir hadisi keyfiyeti iyice anlaşılmayan bir hâdiseyi anlatmaktadır. Bu bakımdan bu hadisle amel edilemez.
4. Bu hadis-i şerif "İmam ancak kendisine uyulması için vardır" mealindeki 601 nolu hadis-i şerife aykırı düşmektedir.

Çünkü namazın her cüz'-ünde cemaatin imama uyması gerekirken, nasıl olur da cemaat imama niyyet bakımından muhalefet edebilir? İmam nafile namaza niyyet ederken, cemaat nasıl olur da farza niyet edebilir? Bu caiz değildir.
5. Bu hadis-i şerif yine "İmam cemaatin namazına kefildir" mealindeki 517 no'lu hadise aykırıdır."
İşte yukarıda İbn Arabi'nin belirttiği sebeblerle Mâliki, Hanbelî ve Hanefi âlimleri bu hadis-i şerifle amel etmemişler ve farz kılan kimsenin nafile kılanın arkasında namaz küamayacağım söylemişlerdir. İbn Hacer'e göre bu" hadis-i şerif "Bir namazı bir günde iki defa kılmayın" hadisiyle nesh edilmiştir.[195]

600. ...Câbir b. Abdillah (r.a.) şöyle demiştir: "Muâz (r.a.) namazı Peygamber (s.a.) ile kılar, sonra da döner kavmine imam olurdu."[196]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklamalar bir evvelki hadis-i şerifte geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir. Bu hadıs-ı şerifi Beybakî, Câbir b. Abdillah'dan şöyle rivayet etmiştir:
Cabir b. Abdillah der ki "Muâz İbn Cebel, yatsı namazını Resûlullah'-la birlikte kılar, daha sonra kavmi Beni Seleme'ye dönerdi ve onlara yatsı namazını kıldırırdı. Bir gün Resûlullah (s.a.) yatsı namazını geciktirmişti. Muâz (r.a.) Resûlullah (s.a.) ile yatsı namazını kıldıktan sonra kavmine dönüp imam oldu. Namazda (en uzun sûre olan) Bakara sûresini okumaya başlayınca arkasından biri ayrılarak tek başına namaz kıldı. Namaz bitince, "arabozanlık yaptın, münafıklık yaptın" dediler. O da "hayır münafıklık yapmadım, Rasûlullah (s.a.)'a gideceğim ve bu durumu haber vereceğim" dedi ve Resûlullah'a giderek, "Ya Resûlallah, dün yatsı namazını geciktirmiştiniz. Muâz (r.a.) da sizinle birlikte kılmıştı. Döndüğünde bize imam olup Bakara Suresini okumaya başladı. Ben de ondan ayrıldım, namazımı tek başıma kıldım. Bizler bahçelerinde bedenen çalışan kişileriz (bu kadarına tahammül edemeyiz)" deyince.. Resûlullah (s.a.) Muâz'a dönerek "Ya Muâz! Sen insanları namazından mı edeceksin?" diye iki defa tekrarladı ve; "Şu, şu sûreleri oku!" diyerek Muâz'a emir verdi. Bu sûreler (Tarık, Burûç sûreleri gibi kısa surelerdi).[197]

68. İmamın Oturarak Namaz Kıldırması

601. ...Enes b. Mâlik (r.a.) demiştir ki;
Resûl-i Ekrem (s.a.) bir ata binmişti. Attan düştü de sağ tarafı berelendi. Namazlardan birini oturarak kıldı. Biz de arkasında oturarak namazımızı kıldık. Namaz bitince; "İmam ancak kendisine uyulmak içindir. O namazı ayakta kılınca, siz de ayakta kılınız. O rukû'a vardığı zaman siz de rukû'a varınız. O başım kaldırdı mı siz de kaldırınız. "Semiallahü limen-hamideh" deyince siz de "Rabbanâ ve leke'l-hamd" deyiniz. Namazı oturarak kıldığı zaman siz de hep beraber oturarak kılınız" buyurdu.[198]

Açıklama

İbn Hibbân'ın rivayetinden anlaşıldığına göre, hadis-i şerif anlatılan olay, hicretin beşinci yılında olmuştur. Çeşitli rivayetlerin ifâdesinden anlaşıldığına göre ise, Resûlullah (s.a.) attan düşerek bir hurma kütüğüne çarpmış ve ayağı çıkmıştır. Bunun üzerine ashâb-ı kiram onu ziyarete koşmuşlar. Namaz vakti gelince Resûlullah (s.a.) oturduğu yerden imam olarak kendilerine namaz kıldırmış. Ashabın namazı ayakta kıldıklarını görünce oturmalarını işaret buyurmuştur. Onlar da oturarak kılmışlardır. Muhtelif rivayetlerin ifâdelerindeki farklılıklar, olayların ayrı ayrı zamanlarda meydana gelmiş olması ihtimalim mümkün kılmaktadır. Oturarak kılınan bu namazın farz veya nafile olduğu hususu da ilim adamları arasında ihtilaflıdır Kurtubî sahâbe-i kiramın ancak farz namazlar için mescide gittiklerine bakarak bu namazın farz namaz olduğunu söylerken, Kadı îyaz ise, o gün kılınan namazın nafile namaz olduğunu İbn Kasını Man nakletmiştir.
"İmam ancak kendisine uyulmak için imam olmuştur" cümlesinin anlamı şudur: İmama namazın bütün cüzlerinde uymak lâzımdır. O ayakta ise, cemaat da ayakta durur; o oturuyorsa cemaat da oturur, hareketlerinde ne ondan önce davranabilir, ne de onunla beraber hareket edebilir. Sadece onun hareketlerini takibetmekle ve ona uymakla mükelleftir. Bu bakımdan imam ayakta namaz kılıyorsa cemaatin de ayakta kılması, bilakis oturarak kılıyorsa, cemaatin de oturarak kılması gerekir.
"İmam "semi'allahü limen hamiden" dediği zaman siz de "Rabbanâ ve leke'1-hamd"deyiniz"sözlerinden; imam, birinci cümleyi söyleyince cemaatin sadece aynı cümleyi tekrarlaması gerektiği anlaşılıyor. İmam Ebû Hâ-nife (r.a.) işte bu hadisle amel ederek, cemaatin sadece bu cümle ile yetinmesi gerektiğini söylemiştir. Mâlikîler de bu görüştedirler. Ancak Şâfîîlerle Han-belîlere göre cemaatin her iki cümleyi birleştirerek (xJ-i dJ l^ »^ J- *& ç?) "Allah kendine hamdenin hamdini işitir. Yani kabul eder, Ey Rabbimiz (sadece sana itaat eder, ve) sadece sana hamd ederiz" der. Dâvud-i Zahirî der kî: "Bu hadis-i şerife göre, imam gücü yeterken bile oturarak namaz kıldırıyorsa cemaatin de namazlarını oturarak kılması gerekir" İshâk, İb-nu'1-Münzir veEvzâî de bu görüştedirler.
îbn Hazm der ki; "Biz bu hadisle amel ederiz. Ancak imamın yanına duran ve halka imamın tekbirini duyurmakla görevli olan kimse bu hükmün dışındadır. Bir kimse, isterse imama uyarak, oturduğu yerden kılar, isterse ayakta kılar. Bu hususta selefin icmâı vardır. Yine İbn Hıbbân da aynı görüşe katılarak bu konuda sahabenin icmâı olduğunu söylemiştir. Esasen bize göre makbul olan icmâ, sadece sahabenin icmaldir. Yine tabiilerin de bu konuda icmaları vardır. Sahâbe-i Kiramdan bu görüşün aksini iddia eden hiç bîr kişi de duyulmamış ve görülmemiştir. Bu ümmet içinde imam oturarak namaz kılarken, cemaatin ayakta kılabileceği fikrini ilk defaortaya atarak bu gerçeğe aykırı hareket eden kimse el-Muğire b. Mıksem'dir. Onun bu hatalı

fikrim ilk defa kabul eden de Hammad b. Ebû Süleyman olmuş, ondan da bu fikri Ebû Hanife almış; ondan sonra gelenler de bu mevzuda kendisine uymuşlardır."
Hanbelîler ayakta namaz kılmaya gücü yeten kimselerin, ayağa kalkmaktan âciz olan kimse arkasında oturarak kılmasının caiz olduğunu kabul ediyorlarsa da bu namazın sahih olabilmesi için imamın görevli mahalle imamı veya devlet reisi olmasını şart koşmuşlar ve bunların dışındaki imamların arkasında bu şekilde kılınacak namazın caiz olmadığını söylemişler ye; "Diğer imamların arkasında oturarak kılınan namazın sahih olabilmesi için cemaatin de imam gibi ayağa kalkmaktan âciz olması lâzımdır" demişlerdir.
Şâfiîler, Ebu Sevr, es-Sevrî, El-Humeydî ve Hanefilere göre ayağa kalkmayan kimsenin arkasında namaz kılmak caizdir. Ancak cemaatin namazı ayakta kılması şarttır. Bu konuda Buharı ve Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettikleri Peygamber (s.a.)'in son hastalığında namaz kıldırmakta olan Hz. Ebû Bekr'in soluna gelip oturarak, oturduğu yerden namaz kıldırdığına dair olan hadis-i şerifi[199] delil getirirler. Sözü geçen ulemâya göre Hz. Ebû Bekr Cenâb-i Peygamber (s.a.)'in sağında kaldığına göre imam değil artık cemaat olmuşlar ve Hz. Peygamber'in arkasında cemaat olarak namazı ayakta kılmıştır. Hz. Ebû Bekr'in eski yerinde durması ise, oturarak namaz kıldıran Resul-i Ekrem'in tekbirlerini Cemaate iletmek içindir. Çünkü Hz. Ebû Bekr imamlık görevine devam edecek olsaydı Resûlullah (s.a.) onun soluna değil, sağ tarafına dururdu. İşte Hz. Âişe hadisi mevzumuzu teşkil eden 601 no'lu hadisi neshetmiştir. Ahmed b. Hanbel ise neshi kabul etmeyerek bu iki hadisin arasını te'Iif cihetine gitmiştir. Malikîlere göre ise, hiç birzaman oturarak namaz kılan kimsenin arkasında namaz kılmak caiz değildir. Bu hususta cemaatin ayakta ve oturmakta olması neticeyi değiştirmez. (601 no'lu) Er es hadisi mensûhtur. Hz. Âişe hadisi de Peygamberin şahsına ait özel bir durumdur.[200]

Bazı Hükümler

1. İnsanların başına gelen hastalık ve benzeri arızalar bir insan olarak Resûlullah in başına da gelebilir.Bu onun Peygamberlik makamına bir noksanlık getirmez. Bilakis mânevi derecesinin yükselmesini sağlar.
2. Cemaat namaz içerisinde bütün hareketlerinde imama uymalıdır.
3. İmam "Semi A İlah u limen hamiden" dediği zaman, cemaat sadece "Rabbena ve leke'1-hamd" demelidir.
4. İmam herhangi bir özründen dolayı namazı oturarak kılarsa cemaat da oturarak kılmalıdır.[201]

602. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki;
Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sellem) Medine'de bir ata bindi de at onu bir hurma kökünün üzerine düşürdü, (bu sebeble) bir ayağı çıktı. Biz kendisini ziyarete geldik, O'nu Hz. Âişe'nin odasında oturmuş namaz kılarken bulduk. Biz de arkasında ayakta o'na uyduk. Resül-i Ekrem bize ses çıkarmadı. Başka bir defa ziyaretine gittiğimizde oturduğu yerden farz namazı kılmaktaydı. Biz de arkasında ayakta (farz namazı kılmakta) ona uyduk. Bu defa bize (oturmamızı) işaret buyurdu. Biz de oturduk. Namazı bitirince: "İmam oturarak kıldığı zaman siz de oturarak kılın, o ayakta kılarsa, sîz de ayakta kılın, Acemlerin büyüklerine karşı davrandıklan gibi hareket etmeyin" buyurdu.[202]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi aynı zamanda İbn Hıbban da Sahîh'inde rivâyet etmiştir. Bu haberler, gösteriyor ki, Resûl-i Ekrem'in oturduğu yerden ayakta bulunan ashabına namaz kıldırdığına dâir olan Enes hadisindeki namaz, nafile imiş. Farz kıldırdığı zaman ashaba oturmalarını emretmiş, onlar da oturmuşlardır. Buna göre buradaki emre uymak farzdır. Çünkü bu emir fazilet değil, farz ifâde eder. Bilindiği gibi farz namazlarda caiz olmayan bazı şeyler nafile namazlarda caiz olur. Nitekim bu husus Hz. Enes'ten rivayet edilen şu hadis-i şeriften de anlaşılmaktadır. Enes (r.a.); "Re-sûlüEkrem(s.a.)bana:"Sakınnamazda sağına soluna bakınma, helak olursun. Eğer bakınmak zorunda kalırsan, hiç olmassa farzda değil, nafile namazda yap" buyurdu" demiştir.[203]

Bazı Hükümler

1. Hasta ziyâreti teşvik edilmiştir.
2. Nafile namazları cemaatle kılmak caizdir.
(Belirli şartlar içerisinde) Malikîlere göre teravih bayram namazlarının dışında farz olmayan namazlar cemaatle kılınamazlar. Ancak narnaz kılınan yer meşhur olmayan bir yer olur, cemaatte iki veya üçü geçmeyecek kadar az olursa o şartla caiz olur.
Şafiî ve Hanbelilere göre İse, nafile namazları cemaatle kılmak mutlaka caizdir. Ancak Şâfiîler "Teravih dışında cemaatle kılınacak nafile namazların sahih olabilmesi için herhangi bir farz namaza bağlı olmadan müstakil bir nâfüe namaz olarak kılınması lâzımdır." derler.
Hanefilere göre ise, Ramazandaki teravih namazı dışında nafile namazların cemaatle kılınması mekruhtur. Ancak bir birini namaz kılmak gayesiyle davet edilmeksizin tesadüfen toplanan bir cemaatin cemaatle nafile kılmasında cemaatin sayısı üçü geçmemek şartıyla bir sakıncası yoktur.
3. Ayakta olan cemaatin oturmakta olan imamın arkasında nafile namaz kılması caizse de farz namazı ayakta kılmaları caiz değildir. Cemaatin de oturması gerekir.
4. Müslümanlar kâfirlere benzemekten nehyedilmişlerdir.[204]

603. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; "Resûlullah -sallellahü aleyhi vesellem- (şöyle) buyurmuştur; "İmam ancak kendisine uyulmak için (imamlığa geçirilmiş) dir. Bu sebeple imam tekbir alınca siz de tekbir alınız. O tekbir alıncaya kadar (sakın) siz tekbir almayınız. O rukû'a varınca, siz de rükûa varınız. O rükû'a varıncaya kadar sakın siz rii-kû'a varmayınız. İmam "Allah kendine hamd edenin hamdini işitti (kabul etti)" dediği zaman, siz de "Ey Rabbimiz bütün hamd ve sena senin içindir" deyiniz. [(Kavi) Müslim (b. İbrahim) bu cümleyi şeklinde rivayet etti.] Secde ettiği zaman, secde ediniz, o secde edinceye kadar (sakın) secde etmeyiniz. Ve o namazı ayakta kıldığı zaman siz de ayakta kılınız, oturarak kılarsa siz de hepberaber oturarak kılınız"
Ebû Dâvûd dedi ki: cümlesini arkadaşlarımdan biri Süleyman (b. Harb) den naklen bana bildirmiştir.[205]

Açıklama

"İmam tekbir alınca siz de tekbir alınız" cümlesindeki tekbîrden maksat, iftitah (başlama) tekbiridir. Bu ifâdeden cemaatin iftitah tekbirini imamın tekbirinden sonra alması gerektiği anlaşılıyor. Mâlik , Şafiî ve Hanbelî âlimleri ile Ebû Yusuf ve Muhammed bu hadis-i şerifi delil getirerek, "İmam tekbir alıncaya kadar cemaatin tekbiri geciktirmesi farzdır. Eğer cemaat imamdan evvel veya imamla beraber tekbir alırsa namazları fasit olur" derler. Bunlara göre"İmam tekbir alınca siz de tekbir alınız" cümlesindeki kelimesinin başında bulunanfâ-i ta'kibiyyedir. Ve bu cümle "imamın tekbiri biter bitmez tekbir alınız" anlamına gelir.
İmam Ebû Hanife'ye göre ise, cemaatin tekbirleri imamın tekbirine mukârin olmalı. Yani imamın tekbiri ile cemaatin tekbiri aynı zamanda alınmış olmalıdır. Çünkü bunda, ibâdette acele etme fazileti fardır. Geciktirilirse bu faziletten mahrum kalınır. Ancak imamdan evvel tekbiri bitirmemesi gerekir.
"İmam rukıVa varıncaya kadar, sakın rükû'a varmayınız" cümlesine bakarak bazı âlimler; "imamla beraber veya imamdan önce rükû'a varmak haramdır. İmam rükûa varıncaya kadar rükû'u geciktirmek farzdır" denıiş-Ierse de Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî âlimlerine göre, imamla rükû'a varmak mekruhtur.
Ulemânın büyük ekseriyetine göre imamdan önce rükûa varmak men'-
edilmiş olmakla beraber namazı bozmaz. İbn Ömer (r.a.)'e ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre namaz esnasında imamdan önce hareket eden kimsenin namazı fasit olur. Zâhiriye'nin görüşü de budur.
Bu hadis-i şerifte selâm verirken imama uymaktan söz edilmemiştir. Mâlikî ve Hanbelî mezhebine göre selâmda imama uymanın rüknü aynen iftitah tekbirinde imama uymanın hükmü gibidir. Eğer cemaat imamla beraber veya imamdan önce kasden selâm verirse, namazı fasit olur. Eğer yamlarak selâm verirse, imam selâm verdikten sonra bir kere daha selâm vermesi gerekir. Yoksa namazı fasit olur. Şâfiîlere göre ise, eğer cemaat imamdan evvel selâm verirse, namazı fasit olur. İmamla beraber (aynı anda) selâm verirse bu hususta iki görüş vardır. Birinci ve sahih olan görüşe göre, namaz mekruh olur. İkinci görüşe göre ise, namazı fasit olur.
Hanefi âlimlerine göre de imamla selâm verme konusunda iki görüş vardır: **1)** Cemaat imamla beraber aynı anda selâm verir. Bu görüş imam Ebû Hanife (r.a.)'nin görüşüdür. **2)** Cemaat imamdan sonra selâm verir. Bu görüş imam Ebû Yusuf ve Muhammed'e aittir. Hanefî mezhebinde mu'teber olan görüş budur.
Hanefi mezhebinde cemaatin imama uymasıyla ilgili ayrıntılar Nimet-i İslâm isimli eserde şöyle ifâde edilir: "Cemaat rükû ve sücutta, imamdan önce başını kaldırırsa, geriye dönüp tekrar rükûa ve sucuda varması gerekir.[206]
Bu mevzuda İbn Âbidîn (r.a.) şöyle diyor; "Tatarhâniye'de bu mesele beş vecihle zikredilmiştir:
1. Rükû ve secdeyi imamdan önce yapan kimse bir rekat kaza eder.
2. Rükû ve sücûdu imamdan sonra yapan kimsenin namazı tamdır.
3. Cemaatin imamla birlikte rükû' edip secdeyi ondan önce yapması halinde iki rekât kaza eder.Çünkü ikinci rekâttaki secdeleri ilk rekâttaki rükûna karışır. Bu sebeble ilk rekâttaki rükûu muteber idi. İkincideki rükûu hükümsüz kalır. Zira ilk rükûundan sonra secdesiz olarak vuku bulmuştur. Üzerinde bir rekat kalır. Sonra üçüncü rekâtta imamla birlikte yaptığı rükûu muteberdir. İmamla birlikte dördüncü rekatindeki secdesi buna katılır. Böylece ikinci ve dördüncü rekâtların secdeleri boynuna borç kalır. Bunları iki rekât olarak İcaza eder. Zira birinci rekâttaki secdesi hükümsüzdür. Binaenaleyh ikincisinin secdesi birinci rekâta intikal eder ve ikinci rekât secdesiz kalarak bâtıl olur. Çünkü bir kıyamla bir rükûdan ibaret kalmıştır. Secdesi yoktur. Sonra üçüncü rekâtla imamla beraber rükû edip secdeye ondan önce varınca secde de hükümsüz kalır. Dördüncü rekâtta da böyle yapınca secdesi üçüncü rekâta intikal eder ve dördüncü rekât bâtıl olur. İki rekat kılmıştı;iki rekat da kıraatsız olarak kaza eder.
4. Cemaatin imamdan evvel rükû ederek imamla birlikte secdeye varmasıdır. Böyle kıraatsiz olarak dört rekât kaza eder. Çünkü imamla birlikte yapılan secdeden önce imamla birlikte rükûtı yapılmadıkça secde muteber değildir.
5. Cemaatin rükû ve secdeyi imamdan önce yapması ve imamın bunda kendisine yetişmesidir. Bu caiz fakat mekruhtur. Kısaltılarak alınmıştır.
Ben derim ki; üçüncü surette üçüncü rekâtın secdesinin ikinci rekata intikal etmeyip bâtıl olması,o rekâtta birinci rekât tamam olmazdan evvel yapılan bir kıyamla bir rükuu'dan başka bir şey kalmadığı içindir. Bunun için secde bâtıl olmuş, üçüncünün secdesi ile ikmal edilememiştir. Nitekim Tatarhâniye'nin Huccet'ten naklettiği şu fer'î meseleden de ayni hüküm alınabilir: "İmamla birlikte rükû eder de secdeyi yapamadan imam kalkar ve onunla ikinci rekâtı kılarak dört secde yaparsa bu secdelerin ikisi birinci rekatın olur. İkinci rekatı kaza eder. Zira ikinci kıyamla rükû namazdan hesab edilmezler: Bunlar ilk rekat tamam olmadan yapılmışlardır."[207]
Müellif Ebu Dâvûd hadis-i şerifin sonunda, cümlesini arkadaşlarımdan biri bana Süleyman'dan naklederek anlattı" sözüyle, "Her ne kadar bu hadis-i şerifi bütünüyle bana Süleyman b. Harb nakl etmişse de, bu hadis-i şerif içerisinde bulunan

cümlesini iyi anlayamadım. Ancak bu cümleyi bana benimle beraber Süleyman'dan hadis dinleyen arkadaşlarımdan biri anlattı" demek istiyor.[208]

604. ...Ebû Hureyre'den; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (şöyle) buyurmuştur: "İmam ancak kendisine uyulmak için (imamlığa geçirilmiş)dir. (Ebû Halid) bu habere şu cümleyi ilâve etmiştir; "(İmam) okuduğu zaman susunuz."
Ebû Dâvûd, dedi ki; 'Hmam okuduğu zaman susunuz" ilâvesi, (sağlam râvilerden) zobdedilmiş değildir. Bize göre (bu ilâve) Ebû Halid'e ait bir vehimdir."[209]

Açıklama

Her ne kadar müellif Ebû Dâvûd "imam okuduğu zaman susunuz" cümlesinin, hadisin aslında olmadığını, bilakis bu sözün Ebû Hâlid'in vehminin bir neticesi olarak hadise karıştığım söylüyorsa da el-Münzirî, Ebû Davud'un bu kanaatine katılmamakta ve şöyle demektedir: "Ebû Hâlid, Buhârî ve Müslim'in itimad ettiği Süleyman b. Habbân el-Ahmer isimli sağlam bir kişidir. Hem de bu ilâveyi yapan sadece kendisi değildir."
Gerçekten el-Münzirî'nin sözlerinin doğruluğuna birçok delil vardır. Nitekim aynı cümlenin on üç güvenilir senetle ayrı ayrı yollardan rivayet edildiği es-Sehârenfûrî tarafından Bezlu'l-Mechûd isimli şerh'de kaydedilmiştir.[210]
Netice olarak Bezlu'l-Mechûd sahibi adı geçen oniki değişik rivayetleri açıkladıktan sonra şöyle demektedir: "İmam okuduğu zaman susuruz" rivayetini muhaddisler değişik râvilerden rivayetle desteklemişîerse de bu ziyâdenin za'fı veya sıhhati konusunda ihtilâf etmişlerdir. Ebü Dâvûd, ı Dârekutnî, Beyhakî, Ebü Hatim er-Râzî ve diğer bazı muhaddisler zayıf olduğunu söylemişler ve bu ifadeleriyle de hadis âlimlerinin cumhuruna göre kabul edilen kaideye ters düşmüşlerdir. Zira sika (güvenilir) olan herhangi bir râvinin ziyadesi daha kuvvetli birinin rivayetine ters düşmedikçe kabul edilir. Hadiste adı geçen ziyâdeyi Ebû Hâlid eklemiştir.
Ebû Hâlid iddia edildiği gibi bu ziyâdede yalnız kalmamış, Nesâî'nin tahricinde Ebû Said Muhammedü'bnü Sa'd el-Ensârî'nin İbn Aclân'dan ri-vâyetiyle Ebû Hâlid'i desteklediğini beyân etmiştir.
Bu ziyâde için, -Müslim'in Sahih'inde "şahindir" demesine rağmen- Bey-hakî'nin, "bunun zayıf olduğunda ittifak vardır" demesine ve Buharî'nin "Ebu Halid'in bu ziyâdesine mutabaat edilmemiştir" sözüne şaşmamak mümkün değildir.
Bu hadis-i şerif, 'imamın arkasında namaz kılan kimsenin gizli ve açık namazlarda okuması tahrimen mekruhtur" diyen Hanefîlerin delilidir.
İleride açıklanacağı üzere Şafîî mezhebinde imama uyan kimsenin bütün namazlarda Fatiha okuması farzdır. Mâlikîlere göre, imama uyan kimsenin gizli namazlarda kıraat etmesi mendûb, cehri namazlarda mekruhtur. Haııbelilere göre ise, cemaatin gizli namazlarda kıraat etmesi müstehabtır. Cehri namazlarda imamın sektelerinde okuması yine müstehabdır. Fakat cehri namazlarda imam kıraat ederken cemaatin okuması mekruhtur.[211]

605. ...Peygamber (s.a.)'in eşi Âişe'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) evinde oturarak namaz kılıyordu. Bir topluluk da arkasında ayakta namaza durdu. Onlara oturmalarım işaret etti. Namazı bitirince de (şöyle) buyurdu: "İmam ancak kendisine uyulsun diye imam olmuştur. Rükû'a vardığı zaman, siz de rükû a varınız. Başını kaldırdığı zaman siz de (başınızı) kaldırınız. O oturarak kıldığında siz de oturarak kılınız"[212]

Açıklama

Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğunluğu, arkasındaki cemaat ister kendi gibi özründen dolayı oturarak kılsınlar, ister ayakta kılsınlar, imamın oturarak namaz kıldırmasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir.
Meşhur olan görüşüne göre İmam Mâlik (r.a.) bu hükme katılmamıştır. Ona göre bu izin sadece Resûl-i Ekrem (s.a.)'e aittir. Hanefî âlimlerinden Muhammed b. el-Hasen Şeybânî de İmam Mâlik hazretlerinin bu görüşünü tercih etmekte ve fazla olarak Câbir-i Cufî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerifi de delil getirmektedir:"Sakın hiç kimse benden sonra oturarak imamlık yapmasın!" Ancak Cabir-i Cu'fî zaif ve rivayet ettiği bu hadis-i şerif de mürsel olduğu için sağlam hadisler karşısında delil olma niteliği taşımamaktadır. Şayet bu hadisin sağlamlığı kabul edilse bile, yine de imamın oturarak namaz kıldırmasının caiz olmayacağına delâlet etmez. Bazı âlimlere göre de Bu hadisin anlamı, "Sakın bundan sonra hiç kimse oturmuş olana imamlık etmesin" demektir ki, imam Mâlik ve Muhammed'in hadisten çıkarmak istedikleri mânâdan tamamen farklıdır.
Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Şafîî, Evzâî diğer bir rivayete göre de İmam Mâlik (r.a.) hep ayakta namaz kılanın, oturarak namaz kılan kimse arkasında namaz kılmasını uygun görmüşlerdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) son hastalıklarında kendileri oturarak, ayakta namaz kılan cemaate imamlık etmiş ve onlara oturmalarını emretmemiştir.[213]
Ancak gerek Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği 601 no'lu hadis ve gerekse üzerinde durduğumuz şu Hz. Âişe hadisinden anlaşılıyor ki, Resûlullah (s.a.) bu mevzuda farz ile nafileyi birbirinden ayırmış, farz namazlarda imam özründen dolayı oturarak namaz kılarken bile cemaatin ayakta kılması gerektiğine işaret buyurmuştur. Nafile namazlarda ise, cemaat oturarak namaz kılan bir imama uydukları zaman, imama uyarak onların da oturmalarını emretmiştir.
Bu hadis-i şerifin hükmüyle ilgili açıklamalar 601-604 no'lu hadis-i şeriflerin şerhlerinde geçmiştir.[214]

606. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) hastalandı, biz de o, oturduğu halde arkasında namaza durduk. Ebû Bekr (r.a.) Resul-i Ekrem (s.a.)'in tekbirini cemaate duyurmak için tekbir getiriyordu." Sonra bir evvelki hadisi aynen nakletti.[215]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili hükümlere ve kaynaklara bir evvdki hadis_i şerjfte işaret edilmiştir.
Hadisin devamı Sahih-i Müslim'de şöyledir: "Resûlullah (s.a.) (bir ara) bize bakarak (namazı) ayakta kıldığımızı gördü, hemen bize işaret etti. Biz de oturduk ve namazımızı ona uyarak oturduğumuz yerden kıldık. .Selâm verince şöyle buyurdular: "Demin nerdeyse İranlılarla, Romalıların yaptığını yapıyordunuz. Onlar kırallan otururken ayakta dururlar. Siz öyle yapmayın, imamlarınıza uyun, şayet imam ayakta kılarsa siz de ayakta kılın, oturarak kılarsa siz de oturarak kılın."[216]
Yukarıdaki hadislerden çıkarılan fıkhî hükümlere ek olarak; bu hadisten; müezzinin veya herhangi birinin, imamın sesini iletmek için tekbir almasının caiz olduğu anlaşılır.[217]

607. ...Üseyd b. Hudayr'dan; (rivayet edildiğine göre); Kendisi kavmine imamlık edermiş. (Bir gün hastalanmış) ve Resûlullah (s.a.) onu ziyarete gelmiş. (O sırada kavmi) Resûl-i Ekrem'e; "Ya Resûlallah imamımız hastalandı... (Ne yapacağız?) diye sormuşlar. Resûl-i Ekrem (s.a.) de; "O namazı oturarak kılarsa, siz de oturarak kılınız" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd der ki; Bu hadis muttasıl bir hadis değildir.[218]

Açıklama

Müellif Ebû Davud'un ifâdesine göre, bu hadisin senedinde kopukluk vardır. Yani râviler zinciri arasında bulunması gereken bağ Husayn'dan sonra kopmuştur. Çünkü Husayn tebe-i tabiinden-dir. Bu bakımdan sahabelerle görüşmesi söz konusu değildir. Bilindiği gibi Useyd b. Hudayr büyük bir sahâbidir. Demek ki; Husayn ile Useyd (r.a.) arasında bir veya birkaç râvinin bulunması gerekir. İşte bu sebeple merhum müellif haklı olarak bu hadis için "muttasıl değildir" ta'birini kullanmıştır.
Sonuç olarak, hasta veya halsiz olan birinin imamlığı caizdir. Ancak buna iktida edenlerin özellikle farz namazlarda muktedir oldukları takdirde ayakta uymaları gerekir. Zira mazereti olan imamdan farz olan kıyamın düşmesi mazeretine binâendir. Muktedîlerin mazeretleri olmadığına göre, farz olan kıyamın onlardan düşmemesi ve ayakta imama uymaları gerekir. 2ira farzlarda oturarak namaz kılana ayakta uyulması, nafilelerde ise oturarak iktidâ edilebileceğine yukarıda işaret edilmiştir.[219]

69. Birbirine İmam Olan İki Kişinin Namazda Nasıl Duracakları

608. ...Enes b. Mâlik'den; demiştir ki;
Resûlullah (s.a.>(bir defa) Ümmü Haram'a geldi. (Ev halkı) Resûlullah(s.a,)'a yağ ve hurma ikram ettiler. Hz. Peygamber de; "Şunu (yağ) tulumuna, şunu (hurmayı) da kabına geri götürünüz. (Çünkü) ben oruçluyum" buyurdu. Sonra kalktı, bize iki rekât nafile namaz kıldırdı. Ümmü Süleym ile Ümmü Haram da arkamızda namaza durdular.
Sabit dedi ki: Ben, Enes'in -sadece- "Resûlullah (s.a.) beni sağına, sergi üzerine durdurdu" dediğim biliyorum (o kadar)"[220]

Açıklama

Resul-i Ekrem'in Ümmü Haram (r.anhâ)'mn evine böyle rahatça girip-çıkması üzerinde ilim adamları uzun uzadiya durmuşlar ve neticede bizzat bu büyük İslâm hanımının Resûlullah'ın süt annesi ve süt teyzesi olduğunda birleşmişlerdir.
Hadis-i şerifte geçen "bize iki rekât nafile namaz kıldırdı" cümlesinden, cemaatle nafile namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır.
Nafile namazları cemaatle kılmanın hükmü mezheblere göre şöyledir:
1. Mâli kilere göre: Küsûf, istiskâ ve bayram namazlarından sevab hâsıl olması için bu namazların cemaatle kılınması şarttır. Bu namazları sünnet üzere kılmak ancak cemaatle kılmakla gerçekleşir. Teravihi cemaatle kılmak ise müstehabtır. Bunların dışında kalan nafile namazlar, çokça girilip çıkılmayan bir evde (sayıları iki veya üçü geçmeyen) az bir cemaatle kihnırsa mekruh değildir; yoksa mekruhtur.
2. Hanbelîlere göre; bütün nafile namazları cemaatle kılmak sünnettir.
3. Şâfîîlere göre; bayram, teravih ve ramazanda vitr namazlarının cemaatle kılınması mendubdur.[221]
4. Birbirini davet etmeksizin üç kişiyi geçmeyen kişilerin cemaatle namaz kılmaları Hanefî mezhebine göre de caizdir.
Ayrıca bu mevzu için 603. hadisin şerhine de bakılabilir.
Yine bu hadis-i şerifte Hazret-i Enes'in Resul-i Ekrem'in sağ tarafına durduğu ve onun gerisinde de kadınların durduğu ifâde ediliyor ki, Hanefî mezhebinin görüşü de budur.Cemaat içerisinde bir erkekle birkaç kadın bulunduğu zaman bu şekilde durulur. Erkeğin imamla aynı hizada bulunması da zarar vermez. Ancak diğer üç mezhebe göre erkeğin, imamın sağına durması mendûb ise de, imamla aynı hizada bulunması mekruhtur. Kadınlar ise, bütün mezheblere göre, çocukların gerisinde bulunurlar. Bu hadis-i şerifte olduğu gibi eğer çocuk yoksa, erkeklerin gerisine dururlar.[222]

Bazı Hükümler

1. Toplumda lider durumunda olan kişilerin halkın seviyesine inerek onları evlerinde ziyaret etmesi meşru kılınmıştır.
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz son derece alçakgönüllü idi.
3. Ev sahibinin misafire yemek ikram etmesi mendûbtur.

4. Nafile oruç tutan kişi kendisine yapılan ikram karşısında orucunu bozmayabilir.
5. Nafile namazları belirli şartlarla cemaatle kılınabilir.
6. Erkek ve kadınlara imam olan kimse kadınları erkeklerin arkaa durdurmalıdır.
7. Misafir olarak gelen salih kişilerin misafir oldukları evde kıldıkları namaza iktida etmek caizdir.[223]

609. ...Enes (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre); Resülullah (s.a.) Hazret-i Enes'le onlardan bir| kadına imam olmuş; Enes'i sağına kadını da onun arkasına durdurmuştur.[224]

Açıklama

Hadis-i şerifte ismi açıklanmayan kadının Mûsâ b. Enes'in ninesi, Müleyke (r.anhâ) olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, Musa'nın annesi Ünımü Hayr olduğunu söyleyenler de vardır. Hadis-i şerif bir erkekle bir kadının imam arkasında namaz kılmak istedikleri zaman nasıl saf teşkil edeceklerini beyân etmektedir. Buna göre erkek, imamın sağına, kadın da erkeğin gerisine durmalıdır. Kadınla erkeğin aynı safta durması fitneyi mûcib olduğundan Resûl-i Ekrem (s.a.) ilk safa erkekleri erkeklerin arkasına çocukları, çocukların arkasına da kadınları durdurmuştur.[225]

Kadın Ve Erkeklerin Aynı Safta Namaza Durmaları

Şayet kadınla erkek yan yana namaza dururlarsa ulemanın büyük ekseriyetine göre, namaz sahih olursa da Hanefî âlimlerine göre erkeğin namazı fasittir, kadının namazı ise fasit olmaz.
Ancak kadınla yanyana namaz kılan erkeğin namazının bozulması için Hanefî âlimleri on şartın bulunması lâzımdır demişlerdir. Bu on şart fıkıh kitablannda yazılıdır. Şayet bu on şart gerçekleşirse erkeklerin namazı bozulur. Şöyle ki, imama uyan kadınlar erkeklerin saffı önünde bir saf teşkil etseler, bütün erkeklerin namazları fasit olur. Erkeklerin arasında üç kadın bulunsa, bunların hem sağ ve hem sol yanlarındaki birer erkeğin hem de arka cihetlerindeki her saftan üç erkeğin namazı fasit olur.
Şayet erkeklerin arasına iki kadın durursa, yanlarındaki bir erkek ile arka cihetlerindeki yalnız iki erkeğin namazı bozulur. Daha arkada bulunanların namazına bir zarar gelmez.
Aradaki kadın bir tane olunca, sağ ve sol tarafındaki birer erkek ile arka tarafındaki saftan bir erkeğin namazı fasit olur. Başkalarının namazları ise fasit olmaz.[226]

610. ...İbn Abbâs (r.a.)'den; demiştir ki; Teyzem Meymûne'nin evinde gecelemiştim. Resûlullah (s.a.) geceleyin kalktı, su tulumunun ağzım çözüp abdest aldı, sonra da tulumun ağzım bağladı ve namaza durdu. Hemen ardından ben de kalkıp onun aldığı gibi abdest alarak gelip sol tarafına durdum. Beni sağ eliyle tutarak arkasından dolandırıp sağ yanma durdurdu ve namazı onunla beraber kıldım.[227]

Açıklama

Müslim'in rivayetinden anlaşıldığına göre Resûl-i Ekrem (s.a.) su tulumunun ağzını açtıktan sonra suyu önce bir taşa veya çanağa dökmüş ve abdesti o kaptan almıştır. Hz. tbn Abbâs daha bulûğ çağına ermediği için teyzesi Meymûne'nin odasında gecelemesinde Resul-i Ekrem (s.a.) dinen bir sakınca görmemiştir.[228]

Bazı Hükümler

1. Mümeyyiz çocuk (yedi yaşındaki çocuk) kendisine nikah düşmeyen bir kadının yanında kocasıyla beraber bir odada geceleyebilir.
2. Gece namazı kılmak müstehabür.
3. Erkeklere imam olan kişinin imamete niyet etmese de kendisine iktidâ caizdir.
4. Cemaat bir kişi olunca imamın sağına durur.
5. Namaz içerisinde amel-i kalîl (az meşguliyet) namazı bozmaz.
6. Cemaatin, imâmın önüne geçmesi caiz değildir.(Hadis-i şerifte geçen "beni arkasından dolandırıp sağına durdurdu" cümlesinden bu mânâ anlaşılmaktadır. Üç mezheb imamına göre cemaatin, imamın önünç geçmesi namazını bozarsa da İmam-i Malik'e göre bozmaz.
Meşhur Hanefî fıkıh kitablarından Hidâye'de şöyle deniliyor: "Eğer cemaat bir kişi olursa, imamın arkasına veya soluna durarak kıldığı namazı caizdir. Ancak, "evlâ olanı" terk etmiş olur.
Hidâye şârihi îbn Humam ise Hidâye'nin bu beyânını tasdik ederek "Evet, bu görüş Hanefi mezhebinin görüşüdür" dedikten sonra, nafile namazının cemaatle kılınması meselesi üzerinde şunları söylüyor: Cemaatle nafile namazının caiz olması, ezansız ve ikâmetsiz olarak iki kişiyi geçmeyen az sayıda bir cemaatle kılanmasına bağlıdır. Nitekim Hz. İbn Abbâs'ın Nebiyy-i Ekrem(s.a.)'in arkasında kıldığı namaz bu şartlarda bir namazdır.
Kaldı ki, Resûl-i Ekrem (s.a.)'e gece teheccüd namazı kılmak farzdır. Buna göre nafile kılan bir kimse, farz kılana uymuş oluyor ki, bunda bir kerahet yoktur.
7. İmama birvçocuğun uymasıyla cemaat teşekkül etmiş oluyor. Çocuklarla cemaat teşkil ederek namazı kılma Şâfülerle

Hanefilere göre caizse de Maliki ve Hanbelilere göre caiz değildir.[229]

611. ...Said b. Cübeyr'den; demiştir ki: İbn Abbas (önceki olayı anlatırken); "Resûlullah (s.a.) başımdan yahut saçımdan tuttu, beni sağına durdurdu" dedi. [230]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte geçen "başımdan yahut saçımdan tuttu" cümlesindeki şüphe, İbn Abbâs (r.a.)'a değil, ondan nakleden râviye aittir. Bu hadiste Efendimiz'in İbn Abbâs (r.a.)'in saçından tuttuğu ifâde edildiği halde, bundan evvelki hadiste sağ tarafından tuttuğunun ifâde edilmiş olması, iki hadis arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez.Çünkü İbn Abbâs'ın her iki hadiseyi de yaşamış olması mümkündür. Bu hadisle ilgili hükümler bir evvelki hadiste geçmiştir.[231]

70. Cemaat Üç Kişi Olduğu Zaman Nasıl Saf Tutarlar?

612. ...Enes b. Mâlik'den; demiştir ki:
(Enes'in) ninesi Müleyke, Resûl-i Ekrem (s.a.)'i hazırladığı bir yemeğe çağırdı. Resûl-i Ekrem yemekten yedi ve sonra; "kalkın size namaz kıldırayım" buyurdu. Enes dedi ki; uzun müddet kullanılmaktan kararmış bir hasınmız(ı sermek) için kalktım ve üzerine su serp(erek onu sil)dim. Resûl-i Ekrem (s.a.) kalktı, ben ve bir yetim çocuk onun arkasında saf olduk, yaşlı kadın da bizim arkamıza durdu ve Resûlullah (s.a.) bize iki rekât namaz kıldırdıktan sonra ayrılıp gitti.[232]

Açıklama

Hadis"i Serifte sözu geçen yetimden maksat Damîre b. Sa'd el-Himyerî, yaşlı kadından maksat da Hz. Enes (r.a.)'in ninesi Müleyke'dir. Hadis-i şerifte geçen "size namaz kıldırayım" sözünün anlamı, "cemaat içerisinde kadınlar da bulunduğu zaman, nasıl saf teşkil edilerek namaz kılınacağını öğretmek için size namaz kıldırayım" demektir. Resul-i Ekrem evlerde bu şekilde cemaat teşkil ederek namaz kıldırmakla camiye gelemeyen kadınlara da cemaatle namazın nasıl kılınacağını öğretmiş olurdu. Hasırın üzerine Hz. Enes'in su serpmesi onu yumuşatmak ve tozunu almak için olabildiği gibi, uzun müddet kullanılması sebebiyle bir pisliğin isabet etmiş olması ihtimalinden dolayı da olabilir. Nitekim Kadı îyaz'a göre, "Hz. Enes hasırın üstüne suyu bu maksatla serpmiştir. Çünkü pislik isabet etmiş olma ihtimali bulunan bir şeyin üzerine sadece su serpmekle o şey temizlenmiş olur". Burada geçen kelimesi, su serpmek anlamına geldiği gibi, yıkamak anlamına da geldiğinden Hz. Enes'in hasırı yıkamış olması da mümkündür. Ancak birinci ihtimal daha kuvvetlidir.[233]

Bazı Hükümler

1. Resûl-i Ekrem çok mütevâzi idi. Uygun sebepler dışında bile her davet eden kimsenin evine gider, yemeğini yerdi. Hatta çağıran kadın bile olsa yine giderdi. Ancak kadının davetine icabet ederken fitne korkusundan emin olmak lâzımdır.
2. Nafile namazı cemaatle kılmak caizdir.
3. Davete gidilen yerde öğretmek maksadıyla veya berekete nail olmak gayesiyle nafile namaz kılmak müstehabtır.
4. Çocuklarla beraber erkeklerin bir safta namaz kılmaları caizdir.
5. Kadınlar cema'atle kılınan namazda safların gerisinde ayrıca saf teşkil ederler.
6. Başka kadın bulunduğu zaman bir kadının tek başına bir saf teşkil etmesi caizdir.
7. Gündüzün nafile namazı iki rekât olarak kılmak caizdir.
8. Hasır üzerinde namaz kılmak kerâhetsiz olarak caizdir.
Bu hadisle ilgili olarak merhum Hattâbî şunları söylemektedir: "Bu hadis-i şerif ifâde edildiği şekilde safların yerlerinin belirlenmesinin müstehab oluşuna bir delildir. Buna göre faziletçe üstün olanlar diğerlerinin önüne geçmelidirler. Nitekim Resül-i Ekrem bu gerçeği şöyle ifâde buyurmuştur: "Benim arkama sizden âkil ve baliğ olanlar dursunlar."[234] Buna kıyas edilerek şu hükme varılabilir: Çok sayıda cenaze üzerine namaz kılmak gerektiği zaman imamın önüne önce erkekler, sonra çocuklar, sonra hünsâlar (yani kadın veya erkek olduğuna kesinlikle hükmedilemeyenler) sonra da kadınlar konulurlar. Eğer hepsi bir kabre konulmak istenirse kıbleye yakınlık dereceleri de bu şekilde sıralanır.[235]

613. ...Abdurrahmân b. el-Esved'in, babası Esved'den rivayet ettiğine göre (Esved şöyle) demiştir:
Alkame ve ben (Esved) Abdullah (b. Mes'ûd)'un huzuruna girmek için izin istedik. Kapısında uzun müddet oturduk. (Nihayet) cariyesi çıktı(ve dönüp Abdullah'dan) bizim (içeriye girmemiz) için izin istedi. O da girmemize müsaade etti (girdik). Sonra (Abdullah) kalktı ikimizin arasına durup namaz kıldı (ve şöyle) dedi: "Resûlullah (s.a.)ı işte böyle yaparken gördüm."[236]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte el-Esved kendisinden Esved diye bahsetmekte, "biz izin istedik" diyecek yerde "Alkame ile Esved izin istediler" demektedir. Biz tercümemizde kavis içinde Ou noktaya işaret ettik. Ancak Abdullah (r.a.) ile namaz kılışlarını anlatırken ise kendisiyle arkadaşından "biz" kelimesiyle bahsetmektedir.

Hadis-i şerifin zahirine göre imamla beraber iki kişi daha olduğu zaman, imamı aralarında almak şartıyle hepsi aynı safta ve hizada bulunarak namazlarını cemaatle kılarlar. Nehaî, Ebû Yûsuf, ve bazı Kûfeli âlimler bu görüşü benimsemişlerdir. Delilleri de, bu hadisle bareber "İmamı ortanıza durdunuzu ve saftaki boşlukları doldurunuz" mealindeki 681 no'lu hadisi şeriftir. Ulemanın büyük ekseriyetine göre cemaat iki kişi olduğu zaman imam öne durur, iki kişilik cemaat de imamın arkasına durur. Delilleri ise daha önce geçen (612) no'lu Enes b. Mâlik hadisiyle Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği, "Resûl-i Ekrem namaz kılmak için kalktı, ben de gelip sol tarafına durdum. Bunun üzerine elimden tutarak beni çevirdi ve sağ tarafına durdurdu. Sonra Cubar b. Sahr geldi o da Resul-ü Ekrem'in (s.a.) soluna durdu. Bunun üzerine ikimizin de elinden tutarak arkasına durdurdu"[237] mealindeki hadis~i şerif ve Tirmizî'nin Semure b. Cundub'den rivayet ettiği "Resûl-i Ekrem (s.a.) üç kişi olduğumuz zaman namazda birimizin öne geçmesini emretti"[238] mealindeki hadis-i şeriftir. Bu görüşte olan fıkıh âlimleri mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi üzerinde şu görüşleri ileri sürerler: Resûl-i Ekrem (s.a.)'in iki kişiyle beraber aynı safta ve aynı hizada, namaz kılması namaz kıldıkları yerin çok dar oluşundan ileri gelmiş olabileceği gibi, bu şekilde namaz kılmanın caiz olduğunu göstermek maksadıyla da olabilir. Nitekim Beyhakî'nin Abdulvehhab b. Atâ'dan rivayet ettiğine göre İbn Şîrîn, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in namazı bu şekilde saf teşkil ederek kıldırmasını mescidin darlığına bağlamıştır. Şevkânî ise, Neylu*l-Evtâr isimli eserinde şunları söyler: "Ebû Ömer bu İbn Mes'ûd hadisinin mevkuf olduğunu söylerken bir çok ilim adamı da bu hadis-i şerifin mensûh olduğunu söylemektedirler. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) Medine'ye geldiği zaman bu uygulamayı terk etmiştir. Nitekim Hanefi âlimlerinden İbn Hümâm da bu hadis-i şerifin mensûh olduğunu söylemektedir, ileride gelecek olan 681 no'lu Ebû Hüreyre hadisi üzerinde de şu görüşleri ileri sürüyorlar: İmamın safın ortasında bulunmasından maksat, saffın ortasında bulunan kişinin önünde durması demektir. Ayrıca Arapçada "falan ortada bir kişidir" demek "kavminin en hayırlısı" demektir. Buna göre "imamı ortanıza durdurunuz" sözünün anlamı, "en hayırlınızı imam tayin ediniz" demektir."[239]

Bazı Hükümler

İmamla beraber sadece iki kişi bulunursa imam ortalarında bulunmak şartıyla hep aynı hizada ve bir safta namaz kılarlar. İmam önlerine geçmez.[240]

71. İmam Selam Verdikten Sonra (Sağına Veya Soluna) Döner

614. ...Câbir b. Yezid b. El-Esved'in babası Yezîd'den naklettiğine göre (Yezîd şöyle) demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'ın arkasında namaz kıldım. Selâmı verince (kıbleden sağma veya soluna) dönerdi."[241]

Açıklama

Tirmizî'nin bu mevzuda rivayet ettiği hadis-i şerifte ise, ifâde şöyledir; Resulullah (s.a.) bize imam olur ve namazdan sonra (kıbleden) her iki yanına da dönerdi." TirmizîTıin rivayet ettiği bu hadis hasendir. İlim adamları bu hadis-i şerifle amel etmektedirler. İmam iki yanının herhangi birine dönebilir. Dilerse sağma, dilerse oluna her ikisi de Resûl-i Ekrem'den rivayet edilmiştir.
İmam Begavî bu hususta şunları söylemiştir: "Efdal olan (kıbleden dönerken) sağ tarafa dönmektir. Bununla beraber dönmek iki şekilde olabilir:
a. Sağına kıbleyi, Soluna da cemaati alarak. Nitekim Ebü Hanife bu görüştedir.
b. Soluna kıbleyi sağına da cemaati alarak. Kıbleden sağa veya sola dönmenin hikmeti ise, namaz kılındıktan sonra camiye gelen kimsenin, namazın kılındığının anlamasını te'min etmek ve yanlışlıkla cemaatin araşma katılarak imama uymasını önlemektir.[242]

615. ...el-Berâ b. Âzib (r.a.)'den; demiştir ki;
Biz Resûl-i Ekrem (s.a.)'in arkasında namaz kıldığımız zaman (namazın sonunda) yüzünü bize (doğru) dönmesi için sağ tarafında olmayı tercih ederdik.[243]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften Hz. Fahr-i âlem Efendimizin namaz bittikten sonra sağ tarafa dönerek sağ tarafta bulunan cemaate yöneldiği, bu sebeble cemaatin, onun teveccühüne mazhar olmak ümidiyle sağ tarafta bulunmaya evkalâde rağbet gösterdikleri anlaşılmaktadır.
Ancak Buhârî'de Semure'nin rivayet ettiği "Peygamber (s.a.) namazı kılınca, yüzünü (arkasında cemaat teşkil etmiş olan) bize dönerdi."[244] mealindeki hadis-i şerif ile bu hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü Buhârî'nin hadisi, Resül-i Ekrem'in bazan arkasındaki cemaate doğru dönerek bunun da caiz olduğunu gösterdiğine delâlet eder.
Resûl-İ Zişân Efendimizin bu uygulamalarına bakarak Mâlikîlerle Şâfi-îler ve Hanbelîler imamın namazı kıldırdıktan sonra yönünü sağ tarafına dönmesinin müstehab olduğu kanaatine varmışlardır.[245]
Hanefflere göre ise, "imam selâm verince bakınır. Eğer cemaatın namazı bitmişse muhayyerdir; dilerse sağ tarafına, dilerse sol tarafına döner. Kıbleyi sağ veya sol tarafına alır, o veçhile oturur, dilerse xle çıkıp işine gidebilir ve dilerse cemaate istikbal eder."[246]

72. İmamın (Namaz Kıldırdığı) Yerde Nafile Kılması

616. ...el-Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den; demiştir ki; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İmam, yerini değiştirmedikçe (farz) namaz kıldığı yerde (nafile) namaz kılamaz"[247]
Ebû Dâvüd dedi ki; (Bu hadisin râvilerinden) Ata el-Horasanit el-Muğire b. Şu'beye erişmemiştir.[248]

Açıklama

Bu hadis-i şerif farzı kılan imâmın nafile namaz kılmak için farzı kılmış olduğu yeri terk etmesinin mustehab olduğuna delildir. Bu konuda fakihler arasında görüş ayrılıkları vardır. Ebû Hanife'ye göre imam, peşinden sünnet kılınacak her farz namazdan sonra yerini değiştirir. Fakat ikindi ve sabah namazı gibi arkasında sünnet kılınmayacak olan farzlardan sonra yerini değiştirmesine lüzum yoktur. İmam Muhammed ise, "arkasında sünnet bulunsun veya bulunmasın her farz namazdan sonra imam bulunduğu yeri terk etmelidir ki, cemaat bu sayede imamın sehv secdesi yapmak durumunda olmadığını anlayabilsin" demiştir. Bedayi isimli meşhur fıkıh kitabında şöyle deniyor: "Rivayet edildiğine göre Hz. Ebû Bekr ve Ömer farz namazı kılar kılmaz sanki kızgm bir taşın üzerindeymiş-ler gibi bulundukları yeri hemen terk ederlermiş." Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte de Efendimizin şöyle buyurduğu ifâde ediliyor: "Biriniz namazım kıldığı zaman önüne, ardına, sağına veya soluna çekilmekten aciz mi de böyle yapmıyor?"[249]
Mâliki, Şâfiî ve Hanbelî âlimlerine göre imamın farz namazı kıldığı yerde nafile namaz kılması mekruhtur. Ancak mescidin darlığı gibi bir mazeret varsa, o zaman bu kerahet de ortadan kalkar.
Bu şekilde yer değiştirmenin mustehab oluşunun hikmeti, Buhârî ve Be-gâvî'nin de İfâde ettikleri gibi üzerinde namaz kılınan ve secde edilen yerlerin adedini arttırmaktır. Çünkü bu yerler kıyamet günü secde eden kişinin ibâdet ve secdesine şahitlik edeceklerdir. Cenâb-ı vâcibü'l-Vücûd, Kur'an-ı Kerim'inde bu gerçeği şu âyet-i kerime ile ifâde buyurmuştur : "Arz kıyamet günü (üzerinde yapılan amellere
ait) haberlerini verecektir"[250] Şu âyet-i kerime de bu gerçeği dile getirmektedir: "Gök ve yer onların (helaki) üzerine ağlamadı."[251]
Rivayet edildiğine göre her mü'min kul için semâda iki kapı vardır. Birinden rızkı iner, diğerinden ameli yükselip çıkar. Mü'min vefat ettiği zaman namaz kıldığı ve amellerinin semâya yükseldiği yer onun vefatına ağlayacaktır. Bu sebeble kişi her namazı ayrı bir yerde kılarak lehinde şahitlik yapacak ve ölümüne ağlayacak olan mekânların sayısını artırmalıdır.
Ancak müellif Ebû Davud'un kanaatine göre, bu hadisin râvilerinden Atâ el-Horasânî'nin el-Muğîre'yle bizzat görüşüp ondan hadis aldığı sabit olmadığından ikisinin arasında bir râvinin bulunması gerekir. İşte bu râvinin ismi zikredilmediği için kim olduğu bilinmemektedir. Bu sebeble de hadis sıhhatini kaybederek "munkatî" denilen zayıf hadisler araşma girmektedir.
İmamın yer değiştirmesi yalnız imama mahsus olmayıp cemaatle veya tek başına namaz kılanlar için de geçerlidir. Zira belirtildiği gibi bunun hikmeti yer değiştirerek namaz kıldığına dâir şahitlerin arttırılmasıdır.
İkinci bir husus da gerek farz öncesi ve gerekse farz sonrası kılınan sünnetlerin mescidde mi, yoksa evde veya mümkünse iş yerinde mi kılınmasının daha uygun olduğudur.
Bu konuda Hanefî âlimleri şu noktalara dikkat çekmektedirler:
1. Sünnetlerin evde kılınması daha faziletlidir. Zira Hz. Peygamber (s.a.) bu konuda kendisine tevcih edilen bir soruya cevaben, "Evimin mescide ne kadar yakın olduğunu biliyorsunuz. Ben buna rağmen sünnetleri evimde kılarım" buyurmuşlardır. Başka bir hadisinde Hz. Peygamber: "Evlerinizi içinde namaz kılarak nurian d iriniz" buyurmaları, farz namazlar cemaatle mescidde kılınacağına göre, buradaki namazdan maksat nafile namazlar olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Her ne kadar bunun tetavvu' namazlarla yapılması mümkün ise de yukarıdaki hadisin de te'yidiyle revâtib dediğimiz farz öncesi ve sonrası kılınan namazlar kast edilse gerektir. Ayrıca "Farzlar müstesna,kişinin kıldığı namazlann en efdali evinde kaldığı namazdır" buyuruiması da bu hususu desteklemektedir.
2. Meşguliyetinden dolayı sünnetleri evde veya iş yerinde kılamayacak kimselerin mescidde kılmaları daha uygundur. Günümüz insanlarının işlerinin fazla olması, sünnetle farz arasında işleri ile meşgul olmaları, sünnet olan namazlann terk edilmesine yol açacağından ya da sünnet kılmaktan maksat, farz namazları huzur ve huşu' içinde kılmaları hikmetine aykırı olacağından mescidde kılınması ve her namaz için yer değiştirilmesi daha güzel, ibâdet maksadına daha uygun olur. Bütün bu ruhsatlar karşısında sünneti evinde kılma alışkanlığı olan kişiler hakkında, "sünnet kılmıyor" diye, su-i zan edilmesi doğru değildir. Ama böyle bir töhmetle karşı karşıya kalmak-tansa sünnetleri mescidde kılmak -bilhassa memleketimizde- uygun olur. Bununla beraber, bu konuda müslümanları mümkün mertebe sünnete uygu amel etmeye teşvik de ihmal edilmemelidir.[252]

73. İmamın Son Rekatte (Secdeden) Başını Kaldırdıktan Sonra Abdestinin Bozulması

617. ...Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İmam namazı ktfar ve (teşehhüd miktarı) oturur da selâmdan önce abdesti bozuluverirse, namazı tamamdır. Arkasında (cemaat olarak) bulunan kimsenin de namazı tamdır."[253]

Açıklama

Bu hadis-i §ertften imamın son rekâtta teşehhüd miktarı oturduktan sonra konuşmadan (yani selâm vermeden) önce abdestinin bozulması halinde hem kendi namazının hem de arkasında bulunan cemaatin namazının sahih ve tamam olacağı anlaşılmaktadır.
Tirmizî'nin rivayetinde ise, "konuşmadan önce*' ifâdesi yerinde "selâm vermeden önce" ifâdesi geçmektedir. Buna göre hadis-i şerife böyle mana vermek gerekir. Biz de öylece mânâlandırdık.
İşte bu hadis-i şerife dayanarak, Ebu Hanife (r.a.) ile taraftarları ve Atâ b. Ebî Rebâh, Saîd b. Müseyyeb ve İshâk b. Râhüye, son rekâtta teşehhüd miktarı oturan kimsenin abdesti bozulsa bile namazının sahih olduğu kanaatine varmışlardır.[254]

Son Rekâtın Sonunda Teşehhüd Miktarı Oturmak Ve Hükümleri

Bu ve benzeri meseleler Hanefî mezhebinde on iki mesele diye bilinen meselelerden biridir. Özeti şöyledir;
Herhangi bir namazdan soma son rekâtında teşehhüd miktarı oturmakla namazın farzları bitmiş olur mu? Yoksa namaz kılanın namazdan kendi sun'u olan bir fiilde namazdan çıkması farz mıdır? Ebû Hanife'ye göre farzdır.Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre farz değildir. Yalnız namazdan selâm ile çıkmak ittifakla vâcibtir. Vacibi sehven terk eden kişi, sehiv secdesi yapmalıdır; aksı halde o namazı vakit varsa iade etmesi de vâcibtir. Çünkü Hanefi mezhebindeki kaideye göre "Vacibi terk edilen namaz, keraheti tah-rimiyye ile sahihtir. Kerâhet-i tahrimiyye ile kılmanher namazın vakit içinde iadesi vâcibtir." Durum böyle olunca, selâmı terk ederek namazdan çıkma her ne kadar zimmetten namaz borcunu düşürüyor ise de, namazın kemâli için vakit içerisinde iadesi gerekir. Hadis sarihlerinin Hanefilere mutlak olarak nisbet ettikleri hüküm, namazın farzlarının tamam olup olmaması bakımındandır. Yoksa namaz eksiksiz, kusursuz olarak tamdır, demek değildir.
İshâk b. İbrahim de, "kişinin teşehhüd miktarı oturduktan sonra selâm vermeden namazdan çıkmasıyla namazı tamamlanmış olur" demektedir. Sözü geçen bu âlimler görüşlerinin doğruluğuna "Resûluiiah (s.a.) İbn Mes'ûd (r.a.)'in elini tutarak şöyle buyurmuştur: "İşte teşehhüdü bu şekilde edâ ettin mi, namazın tamdır. Kalkıp gitmek istersen, kalkıp gidebilirsin, oturmak istersen oturabilirsin" mealindeki ileride gelecek 970 no'lu hadis-i şerifi delil getirirler. İşte İbn Mes'ûd (r.a.)'in bu hadis-i şerifi mezkûr âlim-lerce iki yönden delil getirilmek istenmiştir:
1. Bu hadis-i şerifte teşehhüdden sonra selâm vermeden namazdan çıkan kimsenin namazının edâ edilmiş olduğu ifade ediliyor. Eğer selâm farz olsaydı bu kimsenin namazı edâ edilmiş sayılmazdı.
2. Eğer selâm vermek farz olsaydı, Resul-i Ekrem İbn Mes'ûd (r.a.)'u teşehhüd miktarı oturduktan sonra namaza devam etmekle, kalkıp gitmek arasında muhayyer bırakmazdı. Rükün (farz) namazın kendisiyle edâ edildiği şeydir. Selâm ise, namazdan çıkış ve namazı terk etmektir. Zira selâm başkasına yöneltilen bir hitab olması sebebiyle namaza aykırı bir davranıştır. Bu itibarla namaza aykırı bir davranışın rükün sayılması imkânsızdır.
Ashâb-ı Ivirâmın ve tabiîlerin büyük çoğunluğu ile onlardan sonra gelen âlimlerin ekseriyeti ise, bir sonra gelecek olan "namazın anahtarı taharettir, Ia lirimi tekbirdir ve tahlili selâm vermektir" mealindeki 618 no'lu hadis-i şerifi delil getirerek selâm vermenin farz olduğunu söylerler. (Şafîî, Hanbelî ve Mâlikî âlimleri de bu görüştedirler). Ayrıca "Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız"[255] hadisini de delil getirerek, "Resul-i Ekrem (s.a.)'in selâm vermeden namazdan çıktığı görülmemiştir" derler. Mevzuu teşkil eden hadis-i şerifin de râvilerini tenkid ederek zayıf olduğunu söylerler. Şayet bu hadisin sahihliği kabul edilse bile rriensuhtûr, derler. Selâmın farz olmadığı görüşünü savunanların ikinci delili olan İbn Mes'ûd hadisindeki:
"İşte teşehhüdü bu şekilde edâ ettin mi namazın tamdır" cümlesinin Cenab-ı Peygamber (s.a.)'e değil, İbn Mes'ûd'a ait bir söz olduğunu iddia ederler.
İmam Nevevî de bu cümlenin hadis-i şerifin aslından olmadığı halde, hadisin cümleleri arasına sıkıştırılmış (müdrec) bir söz olduğunda hadis nafızları ittifak etmişlerdir demektedir.[256]

618. ...Ali (k.v.)'den; demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Namazın anahtarı taharettir, tahrîmi (girişi) tekbîrdir, tahlili (çıkışı) selâm vermektir."[257]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin genişçe izahı abdestin farzları bölümünde (61 no'lu) hadiste geçmiştir. Esasen hadisin yeri de orası olduğu halde, namazdan selâmla çıkmanın lüzumunu isbat maksadıyla münâsebet düştüğü için müellif burada ikinci defa tekrar etmiştir.[258]

74. Cemaatın İmama Uyması Gereken Yerler

619. ...Muâviye b. Ebî Süfyân (r.a.)'den; demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Rükû ve secdeye benden önce varmayınız. Çünkü ben rükû'a vardığım zaman sizden Önce (rükû ve sücûdda) edâ etmiş olduğum kısmı siz (başımı) kaldırdığım zaman telâfi etmiş olursunuz. Çünkü ben yaşlandım."[259]

Açıklama

Resûl-i Zişân Efendimiz cemaatin rükû'a ve sücüda kendisinden sonra varılmasını emretmiştir. Çünkü her ne kadar rükû'a ve sücûda geç varılmakla imam ile beraber rükû' ve sucuda varılmadığı için cemaat rükû ve sücûdda imamın kaldığı kadar kalamamış oluyorsa da bu kaybedilen zamanı imam başım rükû ve secdeden kaldırırken telâfi etmiş oluyor. İşte Peygamber (s.a.) bu gerçeğe işaret ederek cemaatin rükû ve secdelere varırken imamdan sonraya kalmasını tavsiye etmiş ve imamdan sonraya kalmadan dolayı herhangi bir kaybın söz konusu olmadığını ifâde buyurmuştur.
Bu konuda mezheblerin görüşünü öğrenmek için 603 no'lu hadisle ilgili açıklamalara bakılmalıdır.
Hadis-i şerifin son bölümündeki "Çünkü ben yaşlandım" ifâdesi cümlesinin tercemesidir. Buna göre dal'ın şeddeli okunması gerekir. Ekseri hadis âlimleri de bu görüştedirler. Ebû Ubeyd dal'i şed-desiz okuyorak veya şeklindedir, demiş ise de İbn Düreyd bunu kabul etmemiş; zira bu, vakıaya aykırıdır, demiştir. Çünkü şed-desiz okunduğu zaman tercemesi "ben şişmanladım, kilo aldım" demek olur. Bu da Resûluüah'ın beyân edilen vasfına aykırıdır. Gerçi genellikle yaşlanan kişiler eskiye nisbetle biraz daha kilo alırlar.Nitekim İbn Reslân; Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadisde "Resûlullah (s.a.) yaşlanıp biraz kilo alınca" ifâdesi yer aldığına göre, her iki şekilde de hadisin okunabileceğini ifâde etmiştir.Biz tercemeyi cumhurun tesbitine göre yaptık.[260]

620. ...Ebû tshak'dan; demiştir ki;
Ben, Abdullah İbn Yezîdi'l-Hatmı'yi halka hitab ederken dinledim. Şöyle diyordu: "Bize asla yalancı olmayan el-Bera'(nın) haber verdi(ğine göre); kendileri (Hz.Peygamberle namaz kılarlarken) rukû' dan başlarını Resulullah (s.a.)'le beraber kaldırdıkları zaman ayakta beklerlermiş.O'nun secdeye vardığı zaman secdeye varırlarmış."[261]

621. ...el-Berâ (r.a.)'den; demiştir ki: "Biz Peygamber (s.a.) ile birlikte namaz kılardık da (Hz. Peygamberin alnım yere) koyduğu görülünceye kadar bizden hiç bir kimse belini eğmezdi."[262]

Açıklama

Bu hadis-i şerif cemaatin rükû* ve secdelere imamdan önce varmasının caiz olmadığına delâlet etmektedir.
Cemaatin namazda imamdan önce hareket etmesi mevzusunda ilim adamları üç ana mesele üzerinde ihtilâf etmişlerdir:
1 . İftitâh (başlama) tekbirinde imamdan önce hareket etmek: Şafiî'nin dışında kalan bütün mezheb imamlarınca iftitah tekbirlerini imamdan önce alan kişinin iftitah tekbiri ve namazı sahih değildir.[263] Ancak İmam Şafi-î'(r.a.)'den bu konuda iki görüş rivayet edilmiştir. Meşhur olan rivayette, imamdan önce tekbir alırsa kâfi gelmez, ikinci rivayette ise, "imama uyan kimse imamdan önce de tekbir alsa, kâfidir" demiştir.
Abdullah b. Yezid, yaşça küçük olan sahâbilerdendir. Kûfe'de îbnü'z-Zübeyr'in valisi iken irâd ettiği bir hutbesinde büyük sahâbi el-Berâ' b. Âzib'-den naklen bu hadisi zikretmiş, bunu yaparken de Hz. Bera' için "sâdıktır" diyerek sözünü takviye etmek istemiştir. Halbuki sahâbilerin hepsi kendisi de dâhil, âdil ve sâdık oldukları kesindir. Bu hadisi nakletmesinin sebebi de oradaki cemaatin çoğu kez yaptıkları bir hareketin sahâbilerin Resûlullah'la kıldıkları namaza aykırı olduğunu belirtmek ve onları muhalefetten men'etmek içindir. Bu da imam ve hatiplerin, sünnete muhalif veya eksik bir hareketlerini gördüğünde uyarıcı ve aydınlatıcı bilgi veren vaaz ve konuşma yapmalarının gereğini ortaya koymaktadır.[264]
Ancak Şafii âlimlerine göre yalnız başına namaz kılmakta olan bir kimseye, namazın ortasında imama uymak isterse daha önce imamdan evvel almış olduğu iftitah tekbiri yeter.
Hanbelîlere göre de imamdan Önce unutularak alınan iftitah tekbiri kifayet eder.
2. İftitah tekbirinin imamla beraber alınması Ebû Hanife'ye göre caiz ise de imam Muhammed ve İmâm Yûsuf'a göre caiz değildir.
3. Selâma gelince; cemaatin imamla beraber selâm vermesi ulemânın büyük çoğunluğuna göre caizdir. Ulemânın çoğunluğuna göre namazın geriye kalan rükünlerinde imamdan önce veya imamla davranmak caizdir. Ancak îmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre imamdan evvel davranmak caiz değildir.[265]
Hanefi mezhebinin bu konudaki görüşlerinin tafsilatı için 603 no'lu hadisin açıklamasına bakılmalıdır.[266]

622. ...Muhârib b. Disâr (şöyle) demiştir:
Abdullah b. Yezîd'i minber üzerinde şöyle konuşurken dinledim: "Bana el-Berâ rivayet etti ki, kendileri Resül-i Ekrem (s.a.)'Ie birlikte namaz kılarlarmış. O rükû etti mi onlar da rükû' ederlermiş. (Berâ sözlerine şöyle devam etmiştir:) "Semiallahü limen hamideh" dediği vakit, Resûlullah (s.a.)'ın alnını yere koyduğunu görünceye kadar ayakta dikilirdik. Sonra (bütün cemaat secdeye vararak) Peygamber (s.a.)'e uyardık.[267]

Açıklama

Aliyyü'1-Kâri rükû'a varmak için Resûl-i Ekrem (s.a.)'in rükû'a vardığını görünceye kadar beklemenin hikmetini şöyle açıklıyor: Kıyam ile rüku'un arasındaki mesafe kısa olduğu için imamdan önce rükû'a varma tehlikesi yoksa da kıyamla secde arasındaki mesafe uzun olduğundan, imamla beraber secdeye giden kimsenin imamdan önce secde mahalline erişmesi, dolayısıyla imamın önüne geçmiş olması tehlikesi söz konusudur. Bu sebeble ashâb-ı kiram, Nebiyy-i Ekrem'in talimatı üzere imam secdeye varmadığı müddetçe secdeye gitmezlerdi.
Bu babta geçen bütün hadis-i şerifler cemaatin, namazın bütün cüzlerinde imama uymaları gerektiğini ifâde etmektedir.
Hülâsa olarak şunu söylemek mümkündür: Hanefîlere göre imama tâbi olmak üç şekilde mümkündür:

1. Cemaatin fiilinin imamın fiiliyle aynı anda olmasıdır. Yani imamla beraber cemaatin aynı anda niyet etmesi ve rükû'a gitmesi gibi.
2. Cemaatin hemen imamdan sonra hareket etmesi.
3. Cemaatin imamdan oldukça geç davranması fakat edâ etmekte olduğu rüknü bitirmeden imama yetişmesi.
İşte bu suretlerin üçüne de "imama uyma" denilir. Buna göre imamdan önce hareket etmemek veya* tamamen geri kalmamak şartıyla imamla beraber rükû'a varan yahut imam rükû'dan doğrulduktan sonra imamla birlikte secde eden cemaat imama uymuş sayılır. Namazın farzlarından bu manada imama uymak farz, vâciblerinde uymak vâcib, sünnetlerinde uymaksa sünnettir.[268]
Şâfiîlere göre de imama uymak şu şekilde olur:
1. Cemaatin iftitah tekbiri mutlaka imamın tekbirinden sonraya kalmalıdır. İmamdan önce veya onunla beraber tekbir alacak olursa, namaz bâtıl olur. Bir harfi dahi imamla beraber telaffuz etse durum aynıdır.
2. Cemaatin selâmı imamdan sonra olmalıdır. İmamla beraber selâm vermek mekruhtur. İmamdan önce selâm vermekse namazı bozar.
3. Birbiri ardınca gelen iki fiilî rüknü cemaat Özürsüz olarak imamdan önce veya sonra yapmamalıdır.
Mâlikî ve Hanbelîlere göre imama uymak bütün fiillerde imamdan sonraya kalmakla olur. Ancak imama yetişemeyecek derecede gecikmemek lâzımdır. 603. hadisin şerhine bakılmalıdır.[269]

75. İmamdan Evvel Başını Kaldıran Veya İndirenleri Tehdid

623. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; dedi ki:
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz başını, imam secdede iken kaldırınca Allah'ın onun başını eşek başına, yahud da[270] suretini eşek suretine çevireceğinden korkmaz mı?"[271]

Açıklama

Bu hadis-i şerif daha imam secdeden kalkmadan önce, secdeden başım kaldıran kimseler için büyük bir tehdid mânâsı taşıdığı gibi, imamdan önce secdeye veya rükü'a varanlar için de aynı şekilde bir tehdiddir. Çünkü secdeye eğilmek secdeye varabilmek için bir vesile olduğundan secdenin hükmünü taşır. Usul-î fıkıhta malum olduğu üzere, vesileler gayelerinin hükümlerine tabidirler.
İbn Hacer Buharı Şerhi'nde bu hadis-i şerifi açıklarken şunları söylemektedir: Bu hadis-i şerifi et-Tayalisî, Hammad b. Seleme'den; İbn Hüzeyme de Hammad b. Zeyd'den rivayet etmiştir. Müslim'in rivayetleri de Yunus ve er-Rabi'a dayanmaktadır. Gerek Tayâlisî'nin gerekse İbn Hüzeyme'nin Hammâd'dan gelen rivayetlerinde "baş" tabiri geçtiği halde, Yunus'un rivâyetinde "suret", Rabî'in rivayetinde ise, "yüz" tâbiri geçmektedir.
Hadis-i şerifin muhtelif rivayetlerinde görülen bu zahirî ve küçük farklılıklar râvilerin dikkat derecesindeki farklılıktan ileri gelmektedir. Kadı Iyaz bu küçük farklılıklara bakarak "aslında bu tabirler arasında esaslı bir fark yoktur. Çünkü yüz baştadır. İnsanın suretinin ancak tecelli ettiği organ da yüzdür..." demiştir.
Hadis-i şerifte geçen suret değişikliğinin hakiki mânâda olacağını söyleyen âlimlerin başında İbn Hacer ve Bedrüddin Aynî gelmektedir.
Kadı Ebû Bekr İbnü'l-Arabi'nin, "Allah'ın eşek başına çevirdiği bir kimse bu ümmette mevcut değildir. Çünkü bu ümmet meshden emindir. Bu cümleden murad, olsa olsa, eşeğin huyu olan ahmaklık ve inatçılıktır" şeklindeki sözlerini Bedrüddin-i Aynî "âhir zamanda meshin (şekil ve şemail değişmesi) vuku bulacağını sahabeden bir cemaat haber vermiştir" diyerek reddettiği gibi, şimdiye kadar böyle bir değişikliğin vuku bulmadığını ileri sürenlerin sözlerini de "bu sözün doğru olduğunu kabul etsek bile cezanın Allah Teaala'nın dilediği bir zamana kadar geciktirilmesi mümkündür. Nitekim ashâb-ı kirama dil uzatan bazı sapıkların ölürken eşek ve domuz şekline girdiğini bazı kitaplardan okuyoruz" diyerek reddetmiştir. Nitekim îbn Mâce'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir:
"Bu ümmetin en son gelenlerinde hasf da mesh de kazf de olacaktır"[272] Bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ümmetine karşı beslediği hudutsuz şefkatini, bu sebeble de insanlığın iki cihanda saadetinin te'minâtı olan dinî ahkâmın bütün inceliklerini ve bu ahkâma bağlı olarak doğacak bütün mükâfat ve mücazatı beyân ediyor. Ayrıca bu hadis imama uymayan kişilere karşı büyük bir tehdidi de dile getiriyor.
tbn Mes'üd (r.a.) imamdan önce başını kaldıran bir zata bakmış da; "Sen ne yalnız kaldın, ne de imama uydun" demiştir, tbn Ömer'den de buna benzer bir söz rivayet edilir. Hatta îbn Ömer (r.a.), imamdan evvel başını kaldıran kimseye namazı yeniden kılmasını emretmiştir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre başını imamdan önce kaldırmak haram ise de bundan dolayı namazın iadesi gerekmez.[273]

76. İmamdan Önce Namazdan Çıkan Kimsenin Durumu

624. ...Enes (r.a.)den, rivayet edildiğine göre "Peygamber (s.a.) kendilerini namaza teşvik edermiş ve imamdan önce namazdan çıkıp gitmeyi de yasaklanmış. "[274]

Açıklama

Hadis-i şerifte nehyedilen "kişinin imamdan önce namazdan çıkması" iki manaya gelebilir:
1 . İmamdan önce selâm vermek.Peygamber (s.a.) zaten kişinin imamdan önce selâm vererek namazdan çıkmasını yasaklamıştır.
2. İmam o mescitten çıkmak üzere yerinden kalkmadığı halde mescidden çıkıp gitmek. Nitekim Buhârî'nin rivayeti bu ikinci ihtimali kuvvetlendirmektedir. Resûlullah (s.a.)ın sağlığında cemaatle namaz kılındıktan sonra kadınlar (mescidden çıkmak üzere) ayağa kalkınca Allah Resulü (s.a.) ve beraberindeki erkekler mescidde bir müddet otururlardı.[275]
Demek ki ashâb-ı kiram hemen selâmı verir-vermez mescidi terk etmezlerdi. Çünkü o anda arka saflarda bulunan kadınlar mescidi terketmek üzere bulunduklarından, erkekler de mescidi terk etmek üzere ayağa kalkacak olurlarsa kadınlarla erkeklerin karışacaklarından, Efendimiz (s.a.) erkeklerin selâmdan sonra bir müddet yerlerinde beklemelerini emretmiş ve hemen mescidi terketmelerini yasaklamıştır.[276]

77. İçinde Namaz Kılınan Elbiselerin Sayısı İle İlgili Hadisler

625. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den, rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'a bir tek elbise içinde namaz kılmanın hükmü sorulmuş da: " Herbirinizin ikişer elbisesi var mı ki?" cevabım vermiş.[277]

Açıklama

Hadis-i şerifte, Resûl-i Ekrem'e soru soran kimsenin ismi açıklanmamıştır. Ancak İbn Hacer, "ben bütün araştırmalarıma rağmen bu kişinin adına rastlayamadım ama Serahsî Mebsût'da bu kişinin Sevbân olduğunu söylemektedir" diyor.
Resûl-i Ekrem'in; "her birinizin ikişer elbisesi var mı ki?" sözünü Hat-tâbî şöyle açıklamaktadır: "Bu hadisin lâfzı soru manası taşıyorsa da gerçekte ashâb-ı kiramın içinde bulundukları fakr-ü zarureti dile getirmekte ve bu şartlar içerisinde bulunan kişilerin bir tek elbise içerisinde namaz kılmalarının caiz olacağını beyân etmektedir."
Gerçekten bu hadis-i şerif bir tek elbise içerisinde namaz kumanın caiz olacağına bir delildir. Nevevî merhum bu hadisle ilgili görüşlerini açıklarken şunları söylemektedir: "Bir tek elbise ile namazın caiz olmayacağına dair İbn Mes'ûd'un rivayetinden başka bir rivayete rastlamadım ki, o rivayetin de sahih olduğunu zannetmiyorum. îki elbise içerisinde namazın daha faziletli olduğuna dair ilim adamları arasında görüş birliği vardır. Ancak Resûl-i Ekrem'in ve sahâbe-i Kiramın fazla elbiseleri bulunduğu halde bile bazan bir tek elbise içerisinde namaz kılmaları, bir tek elbise içerisinde de namazın kılınabileceğini göstermek içindir."
Nitekim Buhârî'nin Câbir b. Abdillah'dan rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu meseleye ışık tutmaktadır.
"Ya Eba Abdillah üzerinden cübbeni çıkardığın halde namaz kıldın ha? diye sorulunca Câbir (r.a.) şöyle cevap vermiştir: "sizin1 gibi (bu meseleyi) bilmeyenlerin beni (bu şekilde) görüp örnek almalarını arzu ettim de onun için böyle yaptım.'* ibn Ebi Şeybe'nin Ebû Hureyre'den bu Ehl-i Suffe'den yetmiş kadar sahabinin tek elbise içinde namaz kıldıklarım, bazılarının ancak diz kapaklarına kadar, bazılarının da biraz daha uzunca elbiseler içinde namaz kıldıklarını ve ruku'a varırken de avret yerleri açılmasın diye dizle-riyle elbiselerini sıkıştırdıklarım gördüm, dediğini nakletmektedir."[278]
Abdurrezak'ın rivayetine göre Ubeyy b. Ka'b (r.a.) ile İbn Mes'ûd (r.a.) bu konuda tartışmışlardı. Ubey (r.a.) kişinin her zaman bir tek elbise içerisinde namazı kılınabileceğini savunurken İbn Mes'ûd (r.a.) da bunun ancak iki elbise bulamayan kişilere ait bir izin olduğunu, imkânı olan kişilerin iki elbise içinde namaz kılmaları gerektiğini savunuyordu. Bunu öğrenen Hz. Ömer minbere çıkarak Hz. Übeyy'in sözlerinin isabetli olduğunu belirtti. Bu mevzuda ayrıntılı açıklama için 626 no'Iu hadis-i şerifin açıklamasına bakılmalıdır.[279]

626. ...Ebü Hüreyre (r.a.)den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz bir tek elbise içinde omuzlarında o elbisenin bir kısmı bulunmadan namaz kılmasın."[280]

Açıklama

Hadis-i şerifte "sevb" elbise demektir. Kelimenin asıl manası dokunmuş bez, keten, ipek ve yün gibi kumaşlardır.O zamanın tam takım elbisesi biri izâr» diğeri ridâ olmak üzere iki ayrı kumaştan meydana gelirdi, tzâr, futa gibi bele bağlanır, ridâ da ihram gibiomuza atılır, ikisi bir elbise teşkil ederdi. Buradaki "bir tek elbise" sözünden kast edilen omuza atılan ridâdır ki, bir ucu sol omuzun üzerinden diğer ucu da sağ omuzun altından geçirilerek ya göğüs tarafından, ya da arkadan bağlamak suretiyle bürünülen elbisedir. Böyle çapraz bir şekilde bürünmeye te-veşşuh, iltihaf veya istimal denir, kumaşın iki ucunu bağlamaktaki hikmet rükû esnasında örtünün düşmemesini ve namaz kılan kimsenin kendi avret yerlerini görmemesini sağlamaktır. Ancak bu örtünün bütün avret yerlerini örtecek kadar geniş ve uzun olması şarttır. Yoksa beline bağlar.
Netice olarak, önemli olan, elbisenin sayısı ve cinsi değil, avret yerlerinin örtülmesidir. Yalnız İbn Cerîr, Tâvûs, İbrahim, Nehâi, AbduIIah b. Vehb ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel bu görüşe katılmayarak bir tek elbise içinde namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre bir tek elbiseden başka giyecek bulamayan kimsenin o elbiseye sarılarak namaz kılması yine mekruhtur. Sünnet üzere kılmış olmak için onu giymiş olması icâ-beder. Delilleri Tahâvî'nin rivayet ettiği İbn Ömer hadisidir. Mezkûr hadiste Resûlullah (s.a.t; "Biriniz namaz kıldığı vakit, iki elbisesini de giysin, zira huzuruna ziynetti çıkmaya en lâyık zât AHah'dır. İki elbisesi olmayan kimse namaz kılarken elbisesini giysin. Yahudiler gibi ona

sarınmasın'1 buyurmuşlardır. Ashâb-ı Kiram ile tabîîn ulemâsı bir elbise içinde namaz kılmanın caiz olduğu kanaatindedirler. İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ebû Yusuf, Muhammed, Ebû Hanife ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel de tek elbise içinde namazın caiz olduğunu kabul edenler arasındadır. Hatta Hanefî imamlarından Tahâvr "Başka elbise bulunduğu halde bir tek elbiseye sarılarak namaz kılmanın caiz olduğunu bildiren hadisler tevatür derecesine ulaşmıştır" demiştir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte bir ucu omuzda olmayan tek elbise ile namaz kılmanın yasaklanmasının hükmü, ulemânın büyük çoğunluğuna göre tenzihen mekruhtur. Tahâvî mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle diğer hadislerin arasım şu şekilde uzlaştırmaktadır: Asıl olan elbiseyi omuzdan aşağıya doğru sarkıtarak örtünmektir. Fakat bu şekilde örtülen elbise avret mahallini kapamaya yetmiyorsa o zaman bele bağlayarak örtünmek lâzımdır.[281] Tek elbise içinde namaz kılmayı caiz gören ulemâ iki elbise giymeyi emreden İbn Ömer hadisini efdaliyyetle tefsir etmişlerdir.
Bu hususun erkekler için olduğu malumdur. Çünkü erkeklerin avreti göbek ile diz kapağı arası olmasına mukabil, kadınların el ve yüzün dışındaki topuklara kadar bütün vücutları avrettir.[282]

627. ...Ebû Hüreyre (r.a.)den; demiştir ki: -Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz bir tek elbise içinde namaz kıldığı zaman, elbisenin iki ucunu (sağ omuzunun altından sol omuzunun da üstünden geçirerek) çapraz bir şekilde boynuna bağlasın."[283]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin izahıyla ilgili malumat bir evvelki hadisin açıklamasında geçtiğinden oraya müracaat edilmelidir.[284]

628. ...Ömer b.EbîSelemé[285] demiştir ki: "Peygamber (s.a.)'i (bir defa) iki ucunu omuzları üzerine çapraz bir şekilde bağladığı bir tek elbise içinde namaz kılarken gördüm".[286]

Açıklama

Bu hadisle ilgili geniş bilgi almak için 626 nolu hadisin açıklamasına müracaat edilmelidir.[287]

629. ...Kays b. Talk'ın babası Talk'dan rivayet ettiğine göre Talk şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (s.a.)'in huzuruna vardığımızda bir adam gelerek; "Ya Resûlullah bîr tek elbise içinde (kılınan) namaz hakkında ne dersin?" dedi.
(Hadisin ravisi Talk rivayetine devamla) dedi ki: Resûlullah (s.a.) de (o anda belinde bağlı olan) peştemalini çözerek (omuzundaki) ri-dâsının üstüne koydu. (İkisini bir elbise haline getirerek) ikisini birden uçlarını sol omuzun üstünden ve sağ omuzun altından geçirdi ve bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince de, "Sizin her biriniz iki elbise bulabilir mi ki?" buyurdu.[288]

Açıklama

Fahr-i Kâinat (s.a.) kendisinden bir tek elbise içinde kılınan namazın hükmünü soran kimseye böyle kılınan bir namazın sahih olduğunu ifâde etmek maksadıyla izâr ve ridâdan ibaret olan elbisesinin iki parçasını da üst üste koyarak bir tek elbise haline getirip onunla namaz kıldırıyor.
Resûl-i Ekrem (s.a.) böyle yapmakla soru soran kişiye bir tek elbise içinde kılman namazın caiz olduğunu bilfiil ve açık bir şekilde göstermiştir. Çünkü böyle uygulamalı öğretim daha verimli ve te'sirlidir. Hadisle ilgili ayrıntılı açıklama 626 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[289]

78. İzarını Boynuna Bağlayarak Namaz Kılan Kimsenin Durumu

630. ...Sehl b. Sa'd (r.a.)den; demiştir ki:
Ben bazı kimseleri yetersizliğinden dolayı izarlarını çocuklar gibi boyunlarına asmış oldukları halde Resûlullah (s.a.)'ın arkasında (namaz kılarken) gördüm. Bir sözcü (kadınlara hitaben):
Ey kadınlar cemaati, erkeklerden önce başınızı (secdeden) kaldırmayın" dedi.[290]

Açıklama

Erkeklerin bir parçadan ibaret olan elbiselerini çocuklar gibi boyunlarına asmaları elbiselerinin yetersizliğindendir.Bu durum İslâmiyetin ilk devirlerinde müslümanların ne kadar büyük bir sıkıntı ve imkânsızlık içinde olduklarını gösterir. Başka bir giyecekleri de olmadığından tek parçadan ibaret olan elbiselerini namaz içerisinde açılır korkusuyla boyunlarına bağlamak mecburiyetinde kalmışlardır.
Ancak böyle bir durumda cemaate gelen kadınların erkeklerden önce secdeden başlarını kaldırmaları halinde erkeklerin avret mahallini görme ihtimali bulunduğundan hadis-i şerifte belirtildiği gibi, bir sözcü bu duruma dikkatleri çekerek kadınlara hitaben bir konuşma yapmış ve erkeklerden önce başlarını secdeden kaldırmamalarını söylemiştir.
Hafiz İbn Hacer el-Askalânî bu sözcünün Bilâl-i Habeşî olmasının kuvvetle muhtemel bulunduğunu söylüyorsa da Ebû

Davûd ile Beyhakî'nin Esma bint Ebî Bekr (r.anhâ)den gelen rivayetlerinden bu sözcünün bizzat Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem) olduğu anlaşılıyor..[291]

79. Elbisenin Bir Ucu Başkasının Üzerinde İken Namaz Kılanın Durumu

631. ...Âişe (r.anhâ)nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Nebî (s.a.) (bir defa) elbisesinin bir ucu benim üzerimde bulunduğu halde namaz kılmıştır."[292]

Açıklama

Bu konuda 369 no'lu hadis-i şerifin açıklamasına da bakılabilir.Oradan da anlaşılacağı üzere Resûl-i Ekrem hayızlı olan zevcesinin elbisesi kendi üzerine temas eder olduğu halde namaz kılmıştır. Yine Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. meymûne validemiz şöyle buyurmuştur: "Peygamber (s.a.) namaz kılar, ben de hayızlı olduğum halde onun hizasında bulunurdum. Çok defa secde ettiğinde elbisesi bana dokunurdu"[293] Gerek bu hadis-i şeriflerden ve gerekse mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften namaz kılan bir kimsenin elbisesinin bir başkasına -hayızlı bir kadın bile olsa- temas etmesinin namaza herhangi bir zarar vermediği anlaşılmaktadır. Hatta namaz kılan kimsenin tenine hayızlı bir kadının elbisesi temas etse bile durum aynıdır.[294]

80. Bir Tek Gömlekle Namaz Kılan Kimsenin Durumu

632. ...Seleme b. el-Ekva'dan; demiştir ki:
Ya Resûlullah, ben avcılık yapan bir adamım. Bir tek gömlek içinde namaz kılabilir miyim? dedim. (Bana);
“Evet (kılabilirsin) ve (lâkin) bir dikenle bile olsa onun uçlarını (birbirine) iljştir" cevabını verdi.[295]

Açıklama

Seleme b. el-Ekvâ' (r.a.) avcılık yapan bir kimse olduğundan bacaklarına dolaşarak avı yakalamasına mani olur düşüncesiyle peştemal kullanmıyor, sadece bütün avret yerlerini örten bir gömlek giyiniyor ve namazını da onunla kılıyordu. Birgün böyle bir gömlek içinde namaz kılmanın hükmünü Resûl-i Ekrem (s.a.)'e arzedince, Efendimiz bunda bir sakınca olmadığını beyân etmiş, fakat gömlek olarak kullandığı bu uzunca kumaşın iki yakasını mutlaka bir dikenle bile olsa birbirine iliştirerek hem kendinin avret yerlerini görmesini hem de namaz esnasında acıtarak avret yerlerinin görülmesini önlemesini tenbih etmiştir.[296]

633. ...(Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Bekr) babası (Ab-durrahman'ın şöyle) dedi(ğini rivayet etmiştir):
Câbir b. Abdillah (r.a.) (bir defa) bize (sadece) bir gömlek içerisinde olduğu halde imamlık yaptı. Üzerinde herhangi bir peştemal da yoktu. (Namazdan) çıkınca, "Ben Resûlullah (s.a.)i bir tek gömlek içerisinde namaz kılarken gördüm" dedi.[297]

Açıklama

Câbir b. Abdillah'ın namazdan sonra, "Resûlullah'ı bir tek gömlek içerisinde namaz kılarken gördüm."demesine sebeb, Buhârî'nin Muhammed b. el-Münkedir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte açıklandığına göre, "kendisine namazı niçin böyle abasız veya cübbesiz olarak kılıyorsun?" diye bir sorunun yöneltilmesidir. Bu soru karşısında Câbir (r.a.) Hazretleri, de hareketinin manasını Resûl-i Ekrem (s.a.)'in uygulamasından delil getirerek açıklama lüzumunu hissetmiştir.[298] Her ne kadar bu hadis-i şerifte Hz. Câbir'in üzerinde izar (eteklik) bulunup bulunmadığı üzerinde durulmamışsa da Avnu'l-ma'bud sahibi, Hz. Câbir'in üzerinde o anda izarın da bulunmadığını ifade etmektedir.
Bu hadis-i şerif, imamın cübbesiz olarak namaz kıldırmasının caiz olduğunu ifâde ediyorsa da cübbeli olarak kıldırması daha faziletlidir. Ancak Mâliki âlimleri, mescidde görevli imamın ve bir de herhangi bir kabilenin namaz kıldırmakla görevlendirdikleri imamın cübbesiz olarak namaz kıldırmasını mekruh görürler. Bu iki imamın dışında kalan imamların cübbesiz olarak kıldırdıkları namazda herhangi bir sakınca görmezler. Müdevvene'-de beyân edildiğine göre görevli olan imamın seferde cübbesiz olarak namaz kıldırmasında da herhangi bir sakınca yoktur.[299]

81. Elbise Dar İse (Elbiseyi) Nasıl Bürünür

634. ...Ubâde b. el-Velid b. Ubâde b. Es-Sâmit'den; demiştir ki:
Biz Câbir'in yani İbn Abdillah'ın yanına varmıştık. (Bize şunları) söyledi: "Bir gece Resûlullah(s.a.)'la beraber düşmanı takibe çıkmıştım. Resûlullah (s.a.) namaza kalktı. Benim üzerimde de bir örtü vardı. Bir ucunu sağ omuzuma, öbür ucunu da sol omuzuma atmaya uğraştimsa da yetişmedi (dar geldi). Aynı zamanda saçakları vardı. (Bir de) altını üstüne getirdikten sonra her iki ucundan birini sağ, öbürünü de sol omuzuma aldım, sonra da düşmemesi için üzerine eğildim (ve çenemle tuttum). Gelip Resûlullah(s.a.)'ın soluna durdum. Resûl-i Ekrem de (hemen) elimi tutup (arkasından) dolandırarak beni sağına durdurdu. (Çok geçmeden) İbn Sahr geldi, o da soluna durdu. (Hz. Peygamber) her ikimizi de elleriyle tutup beraberce arkasına durdurdu. (Câbir) dedi ki: Resûlullah (s.a.) gözlerini bana dikmişti. Bense hissetmiyordum. Sonra bunun

farkına vardım. Bana bu Örtüyü belime bağlamamı işaret etti. Resûl-i Ekrem (s.a.) namazı bitirince bana (hitab ederek);
"Ey Câbir" dedi, ben de:
"Buyur, ey Allah'ın Resulü" dedim.
"Elbise bol olunca iki uçlarını omuzlarına at. Dar olunca da beline bağla" buyurdu."[300]

Bazı Hükümler

1. Cemaat sadece bir kişi olunca imamın sağına durur. şayet soluna duracak olursa, imam onu arkasından dolaştırarak sağ tarafına durdurur.
2. Cemaat iki veya daha fazla olunca imamın arkasında yer alır.
3. İmamın sağında bir kişi varken bir kişi daha gelip o da imamın soluna duracak olursa imamın sağ eliyle sağdakinin sol eliyle de soldakinin kolundan tutup çekmek suretiyle ikisini de arkasına durdurması lâzımdır.
4. İhtiyaç anında namaz içerisinde yapılan amel-i kalilde herhangi bir sakınca yoktur.
5. Namaz içerisinde ihtiyaç duyulunca etrafa bakınmak namazı bozmaz.
6. Kişinin genişçe bir'peştemal içerisinde namaz kılması halinde gömleğinin uçlannın'sol omuzunu da kapatacak şekilde çaprazlama örtülmesi lâzımdır. Çaprazlamadan maksat gömleğin bir ucunu sağ omuzun altından, diğer ucunu sol omuzun üstünden geçirip iki ucunu göğsün üstünde veya arka tarafta bağlamaktır. Dar bir peştemal içerisinde namaz kılıyorsa onu beline bağlaması gerekir .Aksi takdirde çözülüp avret mahallinin açılmasına sebeb olabilir. Bu mesele bir sonra gelecek olan hadis-i şerifte tekrar ele alınacaktır, inşaallah.[301]

82. (Elbisesi) Dar Olursa Ona Bürünür Diyenler

635. ...İbn Ömer (r.a.) Resûl-i Ekrem (s.a.)'in yahutta Ömer(r.a.)'in (şöyle) dediğini haber vermiştir: "Birinizin iki elbisesi bulunursa, namazı onlarla kılsın. Yok eğer bir elbisesi varsa onu beline bağlasın (eteklik yapsın), onu yahudiler gibi (eller de içeride kalacak şekilde) bürünmesin."[302]

Açıklama

Dar bir ihramı hatalı bürünmek iki şekilde olur:
1. İhramı eller ve kollar da dahil olmak üzere bütün vücudu kapatacak şekilde bürünmek, bu türlü bürünmek namaz esnasında ellerin ve kolların rahatça hareket etmesine engel teşkil edeceğinden ve daha başka zararlara da sebeb olabileceğinden sakıncalıdır.
2. İhramın avret yerleri açık kalacak şekilde omuza atılmasıdır. Her ne kadar bu ikinci şekilde örtünmede kolun birisi dışarıda bırakılarak hareket etmesine imkân verilmişse de avret yerleri dışarıda bırakıldığı için bu tür örtünmeler haramdır. Namazın sıhhatine mânidir. Hadis-i şerifte "Yahudilere mahsus bir örtünme" diye nitelendirilen bürünme şekli birinci tür örtünmedir. İkinci tür örtünmeye ise fıkıhçılar "istimal-i sam ma" derler ki, her iki örtünme şekli de sakıncalı olduğu için Rçsûl-i Ekrem (s.a.) tarafından nehyedilmiştir. Böyle dar peştemallerin sadece eteklik olarak bele bağlanması emredilmiştir.[303]

Bazı Hükümler

1. İki elbise içerisinde namaz kılmak bir elbiseyle na-maz kılmaktan daha faziletlidir. Ikı elbisenin birisi eteklik, diğeri aba olabileceği gibi eteklik ve gömlek veya pantolon ile gömlek veya pantolon ile aba da olabilir.
2. Kişinin dar bir ihramı olduğu zaman onu onıuzuna değil de eteklik olarak beline bağlaması gerekir.
3. Kılık ve kıyafetlerimizde kâfirlere benzemekten sakınmamız gerekir.[304]

636. ...Abdullah b. Büreyde'den; babası Büreyde'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (s.a.) (iki şeyden) nehyetti: (Birincisi) elbisenin bir ucunu sağ kolun altından diğer ucunu da sol omuzun üzerinden geçirerek göğsün üstünde veya arkada bağlamaksızm namaz kılmak; Öbürü de üzerinde aba olmaksızın sadece pantolonla namaz kılmak."[305]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen teveşşüh kelimesini Ahmed Naim Efendi Tecrid Tercemesi'nde 229 numaralı hadis-i şerifi şerhederken şöyle açıklamıştır: "Sağ ucunu omuzundan geçirip ve sol ucunu sağ kolunun altından çıkarıp iki ucunu ya göğsü tarafından, ya arkadan bağlamak suretiyle tesettür (örtünme) ederek namaz kılmanın cevazı bununla sabit olur. Bu türlü telebbüse (giyinmeye) teveşşüh, iltihâf ve istimal da denir. Kumaşın iki ucunu bağlamaktaki hikmet esna-yi rükü'da libasın düşmemesi ve mu-sallînin kendi avretine nazarı isabet edememesidir."
İbn AbdİIberr'in Ahfeş'den nakline ve Hattâbi'ye göre teveşşüh: Kumaşın bir ucunu sağ omuzun üstünden sol kolun altından diğer ucunu da sağ kolun altından sol omuzun üstünden geçirerek iki ucu göğüs üzerinde-bağlamaktır.
Şunu da belirtelim ki mevzumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvüd hadisinin râvilerinden Ebû Turneyle ve Ebu'I-Münib aleyhinde

bazı söylentiler vardır.[306]

Namazda Yere Sürünecek Kadar Elbiseyi Sarkıtmak[307]

637. ...İbn Mes'ûd (r.a.)den; demiştir ki; Resûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Büyüklenerek namazda elbisesini yere sarkıtan kişinin Allah katında hiç bir değeri yoktur. (Yahut: Onu ne kötülük işlemekten korur ne de bağışlar.)"[308]
Ebû Dâvûd dedi ki: bu hadisi içlerinde Hammâd b. Seleme ve Hammâd b. Zeyd, Ebu'l-Ehvas ve Ebû Muâviye'nin de bulunduğu bir cemaat, İbn Mes'ûd'a (ulaşan) mevkuf bir hadis olarak nakletmiştir.[309]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen cümlesine İbn Reslân, "O kimse Allah katmda harama ve helâle iman etmemiş sayılır" diye mânâ vermiştir. "Allah onun kusurlarını affetmediği gibi, Allah katında bir değeri olmadığından Allah onu kötülüklerden korumaz" şeklinde mânâ verenler de vardır.
Nevevî merhum ise "Allah'dan uzaklaşmış ve dinini terketmiş olur" diye mana vermiştir.[310]
Bazıları da Allah (c.c.) Onun haram fiillerine de helal dairesinde işlediği fiillere de değer vermez[311] şeklinde anlamışlardır.
"O kimse helal dairesinde bulunmadığı gibi Allah katında kıymetli bir kişi de değildir" şeklinde mana verenler de vardır.
Bezlu'l-Mechûd müellifi ise şöyle mânâ vermiştir: "Kibrinden dolayı böyle davranan kimse, kibir ve gururu helâl saymış olacağından din dairesinden çıkmış demektir ki bu kişiye helal ve haram hükümleri teallük etmez."[312]
Bu hadis-i şerif eskiden arablar arasında giyilmesi adet olan uzun etekli veya uzun paçalı elbiseleri giymek suretiyle kibir ve gurur duyarak namaz kılmaktan sakındırmak için gelmiştir. Bu mevzuda 643 no'lu hadisin açıklama kısmına da müracaat edilmelidir.[313]

Bazı Hükümler

1. Büyüklenme hissiyle elbiseyi topuktan aşağıya sarkıtarak namaz kılmak haramdır.
2. Şâfiilerle Hanbelîler bu hadise göre hüküm vermişlerdir. Ancak Şâfiîler kibir hissetmeksizin namazda elbisenin paçalarını veya eteğini böylesine uzatmanın mekruh olduğunu söylerler. Hanbelilere göre ise, kibir hissedilmiyorsa bunda herhangi bir sakınca yoktur.
3. Hanefî ulemasına göre ise, kibir duygusuyla namaz kılacağı elbiselerin eteğini veya paçasını uzatmak mekruhsa da kibir duygusu olmaksızın paçaları veya eteği uzatmakta sakınca yoktur.[314]

638. ...Ebû Hureyre (r.a.)den; demiştir ki:
Elbisesini (yere) sarkıtarak namaz kılmakta olan bir adama Re-sûlullah (s.a.), "Git abdest al" dedi. O da gitti abdest aldı ve biraz sonrar geldi. Resûlullah (s.a.) (tekrar); "Git abdest al" dedi. (O adam da tekrar) gitti abdest alıp geldi. (Bunu gören başka) bir adam:
Ya Resûlallah, o adama (abdestli olduğu halde) niçin abdest almasını emrettin? dedi. (Resul-ü Ekrem de)
"O etekliğini (yere) sarkıtarak namaz kılıyordu. Şam yüce olan Allah elbisesini (yerde) sürünecek kadar sarkıtan kimsenin namazını kabul etmez" buyurdu.[315]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in bu ismi açıklanmayan sahabiye abdestli olduğu halde abdestini yenilemesini emretmesinin sebebi hadis-i şerifte açıklandığı üzere, haddinden fazla uzun elbise içerisinde namaz kılmak istemesidir. Etekliğin veya benzeri giyeceklerin aşağı sarkan kısımlarının dinen tecviz ve tesbit edilen Ölçü ve sınırı topuklara kadardır. Bu sınırı aşmak ise, kibir alâmeti sayılmıştır.
Kibir ise, ibâdet ve itaata aykırı olduğundan Cenab-ı Hak böylesine uzun elbiseler içerisinde namaz kılan kimselerin namazını kâmil bir namaz olarak kabul etmemektedir. Bu bakımdan böyle namaz kılan bir kimse sanki ab-destsiz namaz kılan bir kimse durumuna düşmüş olur.
İşte Resûl-i Ekrem bu sebeble hadis-i şerifte ismi açıklanmayan kimseye haddinden fazla uzun bir elbise içerisinde namaz kılmak isteyince abdestini yenilemesini emretmiştir.
Resul-i Ekrem'in bu sahâbîye abdestli olduğu halde abdestini yenilemesini emretmesindeki hikmeti şöyle açıklayanlar da vardır:
1. Resûl-i Ekrem abdestli olan bu kimseye abdestini yenilemesini emretmekle bu kimseyi ister istemez hatası üzerine düşünmeye zorlamıştır. Aslında bu kimsenin abdesti vardır ve uzun etekle namaza durduğu için de bozulmuş değildir.
2. Belki de Resûl-i Ekrem'in emrinde Cenab-ı Hak (c.c.) bir bereket yaratmıştır da bu emre uyarak abdest alan mezkûr sahâbinin içindeki kibir ve benzeri manevî kirler bu abdestlerle yıkanmıştır.
Ayrıca maddi temizliğin iç temizliğine te'sir ettiği de bir gerçektir, tkin-ci abdest sayesinde kibrin de dahil olduğu manevî kirler dökülmüştür.
Resul-i Ekrim'in birinci emrine uyarak abdest alan sahâbî Efendimizin emrindeki hikmeti ve kendi hatasını anlayamadığı için ikinci defa tekrar abdestini yenilemesi emredilmiştir.[316]

Bazı Hükümler

1. Uzun eteklikle bir elbise içerisinde namaz kılan kimsenin namazının kabul edilmeyeceğini ifade eden bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde Ebu Ca'fer vardır. Bu râvinin kimliği meçhuldür.
2. Şayet bu hadis-i şerifin sahihliği farz edilse bile, mensûh olduğunu söylemek icâbeder. Çünkü uzun eteklik içinde namaz kılan kimsenin namazının sahih olduğunda icma vardır.
3. Uzun etekle namaz kılmakla ilgili yasak, esasen sadece erkeklere aittir. Kadınlarla ilgisi yoktur. Bu mevzuda mezheblerin görüşünü öğrenmek için bir Önceki hadisin şerhine de müracaat edilmelidir.[317]

83. Kadın Kaç (Parça) Elbise İle Namaz Kılar?

639. ...Muhammed b. Zeyd'in annesinden rivayet edildiğine göre; Ümmü Seleme (r.anha)'ya; "Kadın hangi elbiseile namaz kılmalıdır?" diye sormuş. O da:
"Baş örtüsü ve ayaklarının üstünü de örten uzunca bir fistanla kılar" cevâbını vermiştir.[318]

Açıklama

Erkek karşısında kadının avret mahalli mezheb âlimlerine göre şöyledir;
Hanbelîler ise Şâfıılere göre kadının el ve ayakları da dahil bütün vücûdu avrettir. Kur'an-ı Kerim'den delilleri: "Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını korusunlar, zinetlerini açmasınlar, bunlardan görünen kısımlar müstesna"[319] âyetidir.
Bu âlimlere göre ayet-i kerimedeki "görünen kısımlar"dan maksat, elde olmadan ve istenmeden yürürken ve rüzgâr gibi herhangi bir dış tesirle kendiliğinden açılan kısımlardır. Yüz ve elin de tabii bir ziynet olmaları bakımından kasden açılmaları haramdır.
Hadisten delilleri ise, "Resûl-i Ekrem'e (bir kadına) aniden gözün isâbet etmesinin hükmünü sordum, "derhal gözünü çek" buyurdular" mealindeki (2148) numaralı hadis-i şeriftir.[320]
Ancak namaz içerisinde Hanbelilere göre hür kadının yüzünden başka her tarafı, Şafîî ve Mâlikilere göre ise, elleri ve yüzlerinden başka bütün vücûdu avrettir.[321]
Hanefî ulemâsına göre namazda avret mahallini Örtmenin farziyv etinin delili "Ey Ademoğullan her mesciddc (her namaz ve tavaf esnasında) zinetinizi alın"[322] âyet-i kerimesidir. Namaz kılmakta olan hür bir kadının ancak yüzleri, elleri ve ayaklarının dışında bütün vücudu avrettir. Bu bakımdan Hanefi mezhebinde namazda hür bir kadının ellerini, yüzünü ve ayaklarını açık bulundurmasında herhangi bir sakınca yoktur. Lâkin el başka, kol başkadır. Hür kadının kollan kuvvetli olan rivayete göre Hanefi mezhebinde avret sayılır. Bacak da ayaktan tamamen farklı olduğu için namazda bacağın dörtte biri kadarının bir rüknü edâ edecek kadar açık kalması namazı bozar.[323]
Bilindiği gibi namazı bozacak olan, açık avret mahallinin açılan organın dörtte biri miktarında olması ve bir rüknü sünnet üzere ifa edecek sürece devam etmesi lâzımdır ki, bunun da ölçüsü üç kere "sübhanellah" diyecek kadar bir zamandır.Ancak galiz avret sayılan ön ve arka bunun dışındadır. Çünkü bunların dirhem miktarının açılması namazı bozar.[324]
Hattabî'nin ve ona tabi olarak Şemsu'1-hak Azimâbâdî'nin bu hadis-i şerif üzerine yaptıkları şerhlerde, "namaz esnasında kadının avrel olan organlarından birinin açılmasıyla namazının bozulması için dörtte bir gibi bir ölçü söz konusu değildir. Bu hususta herhangi bir ölçü tanımıyoruz. Herhangi bir miktarının açılmasıyla namaz bozulur" demeleri doğru değildir.[325]
Çünkü bir bütünün dörtte biri bazı yerlerde Kitap ve Sünnetle bütünün tümü gibi kabul edilmiştir. İhramdan çıkmak için başın dörtte birini traş etmenin kâfi gelmesi gibi.[326]

640. ...Ümmü Seleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.)'e; kadın yalnız baş örtüsü ve gömleği ile eteklik olmadan namaz kılabilir mi? diye sordum da, "Gömlek ayaklarının üstünü örtecek şekilde uzun olursa kılabilir" buyurdular.[327]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Mâlik b. Enes, bekr b. Mudar, Hafs b. Gıyas, İsmail b. Ca'fer, tbn Ebî Zi'b ve İbn İshak (gib kimseler) Muhammed b. Zeyd ve annesi vasıtasıyla Ümmü Seleme'den rivayet etmişler ve bunlardan hiç biri de rivayetlerinde Hz. Peygamber (s. a.) 'den bahsetmeyip Ümmü Seleme'ye ait bir söz olarak zikretmişlerdir.[328]

Açıklama

Müellif Ebû Dâvûd bu hadis-i şerifin Ümmü Seleme'ye kadar ulaşan mevkuf bir hadis olduğunu, senedinin Resul-i Ekrem'e ulaşmadığım söyler.
Her ne kadar bu hadisi Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişlerse de senedinde Abdurrahman b. Abdillah b. Dinar bulunduğundan hadisin senedi ten-kid edilmiştir. Çünkü Abdurrahman aleyhinde söylentiler vardır.
Hadis-i şerifle ilgili hükümler bir önceki hadiste geçmiştir.[329]

84. Kadınların Başörtüsüz Namaz Kılmaları

641. ...Âişe (r.anhâ)den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) kşöyle buyurmuştur: "Allah, aybaşı olan (baliğa kadın)ın namazım ancak başörtüsü ile kabul,eder"[330]
Ebû Dâvud dedi ki; Bu hadisi aynı zamanda Said, yâni İbn Ebî Arûbe, Katade el-Hasen senediyle Peygamber (s. a.) 'der rivayet etmiştir.[331]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte "aybaşı olan kadın" cümlesi ile aybaşı görecek çağa erişmiş bâliğa kız ya da kadın kasdedilmiştir.Yoksa hayızlı bir kadının namaz kılamayacağı, kılsa bile bu namazın sahih olamayacağını söylemeye lüzum yoktur.
Hadis-i şerif, başını ve yakasını örten bir başörtü olmaksızın namaz kılan kadının diğer tarafları kapalı bile olsa, namazının caiz olmadığını ifâde etmektedir.
Hanbelî âlimlerinden İbn Kudâme başı açık olarak namaz kılan kadının namazının iadesi lâzım geldiğine dâir icmâ' bulunduğunu söylemiştir.
Zahirî âlimleri bu hadisin genel ifâdesine bakarak köle kadını da bu hükme dahil etmişlerdir.
Ama ulemânın büyük çoğunluğu ise, bu husustaki diğer delilleri de göz-önünde bulundurarak köle kadının avret yerlerinin erkeğinki gibi diz kapak-Iarıyla göbek arasında kalan kısım olduğuna hükmetmişlerdir. Delilleri de Beyhakî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Sizden birinizin câriye satınaimak istediği zaman onu gözden geçirmesinde, avret mahallinin dışında kalan yerlerine bakmasında herhangi bir sakınca yoktur. Onun avret yeri diz kapağı ile belinin arasında kalan yerdir."
Bu hadis Müellif Ebû Davud'a iki yoldan erişmiştir:
1. Yukarıdaki şekliyle ulaşmıştır ki; Katâde'den Hammad rivayet etmiş ve sened Hz. Âişe validemizin vasıtasıyla Peygamberimize ulaşmıştır.
2. Katâde'den îbn Ebî Arûbe rivayet etmiş, Katâde de Hasan el-Basrî vasıtasıyla Nebiyy-i Ekrem (s.a.)'den rivayet etmiştir.
Halbuki Hasan el-Basrî Peygamberimize yetişmemiştir. Buna göre Hasan el-Basrî'nin bu hadisi bir sahâbiden duymuş olması gerekir. Birinci senedden anlaşıldığına göre bu sahâbinin Hz. Âişe olduğu anlaşılmaktadır. Böyle sahabînin atlandığı hadislere mürsel hadisler denir. Her ne kadar zayıf hadislerden sayılsa bile, İmam Ebû Hanife'ye göre bu hadislerle amel etmek caizdir.[332]

Bazı Hükümler

1. Namaz esnasında kadının başını örtmesi farzdır.
2. Balığa olmamış kız çocuğunun başı açık olarak kıldığı namaz sahihtir.[333]

642. ...Muhammed (b. Sîrîn)'den (rivayet edildiğine göre) Âişe (r.anhâ) Safiyye'ye (yani) Ummü Talhati't-Talahat'a misafir olmuştu. Safiyye'nin kızlarını görünce (şöyle) dedi:
Resûl-i Ekrem (s.a.) (bir gün odama) girmişti. (Odamda da) rîir câriye vardı: (Resûl-i Ekrem) bana izarını atarak; "Şunu ikiye böl bir yarısını şuna diğer bir yansını da Ümnıü Seleme'nin yanındaki genç kıza ver. Çünkü bu kızın âdet görme çağına geldiğini, veya;[334] bu kızların adet görme çağma geldiklerini görüyorum" buyurdu.[335]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadîsi Hişâm da tbn Şîrîn 'den böylece rivayet etmiştir.[336]

Açıklama

İbn Mâce'deki bir rivayet ise şöyledir: "Peygamber (s.a.) bir gün Hz. Âişe'nin yanına gelince, Hz. Âişe'nin cariyesi gizlenmiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.) de bu cariyenin ergenlik çağına gelip gelmediğini sormuş. Hz. Âişe (r.a.); "evet (ergenlik çağına geldi)" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber sarığını yırtarak cariyeye hitaben: "Bunu (başına) ört" buyurmuştur. Bu hadisten anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem bu örtüyü Hz. Âîşe'ye, cariyenin başına dolaması için vermiştir. Yoksa "başıyla beraber yakalarını da örtün" diye vermemiştir. Çünkü ikiye bölünen sarık, yakaları da örtmeye kâfi değildir. Ancak bu emir sadece Hz. Âişe'nin cariyesine ait istisnaî bir durumdur. Yoksa cariyeler için başın avret olmadığı diğer hadis-i şeriflerden açıkça anlaşılmaktadır. Ebû Davud'un rivayet ettiği, üzerinde durduğumuz bu hadisle îbn Mâce'nin rivayet ettiği hadis arasında bir tenakuz yoktur. Her iki hâdise de ayrı ayrı zamanlarda meydana gelmiştir.[337] Ve İbn Mâce hadisinin râvileri zayıftır.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre cariyenin avret yerleri erkeğinki gibi diz kapaklarıyle göbeğinin arasıdır. Nitekim Ebû Dâvûd, Hâkim ve Bez-zâr'in rivayet ettikleri şu hadis-i şerif bunu ifâde etmektedir: "Sizden biriniz hizmetçisi olan kadın köleyi kendi kölesi veya ücretle çalıştırdığı başka biriyle evlendirdikten sonra onun göbeği ile diz kapaklan arasında kalan yere bakmasın."[338]
Buradaki emir haram ifade eder. Bakılması haram olunca dokunulması da açılması da haramdır. Ancak Mâlikîler câriye ile hürre kadın arasında bu hususta bir fark görmezler. Cariyenin hürre kadından farklı olarak sadece saçlarının avret olmadığını söylerler.
Hadisin sonundaki ta'likten müellif Ebû Davud'un maksadı, bu hadis-i şerifin mevkuf olduğunu ifâde etmektir. Çünkü tbn Şîrîn Resûl-i Ekrem (s.a.)'i görmemiştir. Tabiindendir. Bu bakımdan bu hadisi bir sahâbîden duymuş olması gerekir. Ancak sahâbînin bilinmemiş olması hadisin sıhhatine bir sarar vermez.[339]

85. Namazda Elbiseyi Yerde Sürünecek Kadar Sarkıtmak

643. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) namazda elbisenin yere sarkıtılması ve erkeğin ağzını örtmesini yasaklamıştır.[340]
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi bir de İsi, Ata yoluyla Ebû Hurey-reden "Nebîfs.a.) namazda elbiseyi yere sarkıtmaktan nehyetmiştir" şeklinde rivayet etmiştir.[341]

Açıklama

"Sedl; sarkıtmak" kelimesi üzerinde lügat ve hadis âlimleri çeşitli görüşler ortaya atmışlardır.
Bunlardan Hattabî "sedl", elbiseyi yere değecek şekilde salıvermektir, demiştir. Hattabî bu sözüyle sedl ile isbfil arasında bir fark görmediğini ifâde etmiştir.
Ebu Ubeyde'ye göre ise, bu kelimenin mânâsı, Önü açık kalacak şekilde elbiseyi iki tarafa salıvermektir.
Eğer öndeki açıklığı kapatacak şekilde elbisenin yanlarını önünde kavuşturacak olursa sedl sayılmaz.
Hanefî âlimlerinden İbn Hümâm da sedPi şöyle tarif etmiştir: "sed! insanın pek çok kişilerin yaptığı ve âdet hâline getirdiği gibi peştemal veya benzeri elbiseleri (üzerine giymeden veya usûlüne göre düğmelemeden) ozumuna atıvermektir. Elbiseyi böyle omuzuna alan kimsenin namaz esnasında bu elbiseyi çıkarması gerekir."
İbn Hümâm'ın bu sözlerinden "sedl" kelimesiyle, günümüzde bazı kimselerin yaptığı gibi ceket veya pardüsülerin giyilmeden omuzlarına atılmasının kasd edildiği anlaşılıyor.
îbn Esîr bu kelime üzerinde en-Nihâye'de iki görüş ileri sürmüştür:
1. Kişinin bir elbiseye bürünmesi ve kollarını içeride bırakarak rükû ve secdeye o şekilde varmasıdır.
2. Peştamalın ortasını başın üzerine koyup (iki ucunu omuzlarda birleştirmeksizin) sağından ve solundan aşağı sarkıtmaktır.
Nitekim Süyütî, Beyhakî, el-Herevî, Ebû Ishâk, îbn Kudâme, Hanefî âlimlerinden el-Merginânî ve ez-Zeylâî de îbnu'I-Esîr'ı birinci görüşünü tercih etmişlerdir.
Hattâbî'nin beyânına göre, bazı âlimler namaz esnasında "sedl" de bir sakınca görmemişlerdir. Atâ, Mekhûl, Zührî, el-Hasen ve. ibn Şîrîn bunlardandır.
Aynı şekilde îmam Mâlik de bunda bir sakmca görmemektedir.
Bu alimlerin bu kıyafette namaz kılmanın caiz olduğunu söyledikleri halde namaz dışında böyle kıyafetle gezmenin doğru olmadığını söylemelerine sebep şudur: Namaz esnasında insan bir noktada sabit kaldığından bu kıyafet namaz içerisinde insana bir böbürlenme duygusu vermez. Namaz dışında ise, bu kıyafet sahibine büyüklenme duygusu vereceğinden nehyedilmiştir.
Süfyan es-Sevrî bu kıyafetle namaz kılmayı mekruh görürdü, imam Şafiî ise, namaz içinde ve dışında bu kıyafetin mekruh olduğunu söylerdi.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, Sedl'in namazda mekruh oluşu, bu sarkıtılan elbisenin altında başka elbise olmamasına bağlıdır. Şayet elbisenin altında, ikinci bir elbise varsa mekruh değildir. Bezlu'I-Mechûd sahibi, Bedâyi' -den naklen şunları söylüyor: "Hanefî mezhebinde ise bu kıyafetle namaz kılmak mekruhtur."[342]
Şevkânî ise, Neyl'de şunları söylüyor: "Hadis-i şerifi sedl kelimesinin bütün bu mânâlarıyla tefsir etmek mümkündür. En sağlam olan yol da budur."
Hadis-i şerifte geçen "ağzı kapamak"tan maksat, eski Arapların yaptığı gibi ağzı yaşmakla sararak kapatmaktır. Bu hâl mecûsîlerin ateşe tapınma anındaki hallerine benzediğinden yasaklanmıştır.
Bezi sahibinin beyânına göre, ağzı bu şekilde kapamak, okumaya engel olacağı için de sakıncalıdır. Reddü'l-Muhtâr'dan ve TahâvFde hanefî imamlarının bu konudaki görüşleri nakledilirken namazı böyle ağzı kapalı kılmanın mekruh olduğu ifâde edilmiştir. Esnemeden dolayı ağzı elle kapatmakta ise, bir sakınca yoktur.
Bu konuda fazla bilgi için 637. hadisin şerhine de bakılabilir.[343]

644. ...Muhammed b. îsa b. Et-Tabbâ'in Haccâc'dan rivayet ettiğine göre İbn Cüreyc şöyle demiştir: "Ata'yı çoğu kere elbisesini sarkıtarak namaz kılarken görmüşümdür."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis (bir önceki) hadisin zayıflığını ortaya koymaktadır.[344]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerif bir önceki hadise ters dü- şüyor ve onu zayıflatıyorsa da aslında bir önceki hadis merfû' bir hadistir. Ayrıca bir önceki hadisi Hâkim de Müstedrek'inde rivayet etmiş ve Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih bir hadis olduğunu söylemiştir. Tirmizî'nin "biz bu hadisin 'İsi tarikiyle gelen şeklinden başkasını bilmiyoruz" sözü bu hadisin zayıflığını değil de bu hadisin Hasen b. Zekvân yoluyla rivayet edilen şeklinin Tirmizî'nin eline geçmediğini gösterir.
Ebû Davud'un bu ta'liki irad etmesinden maksadı, Atâ'mn bir önceki (643 no'Iu) hadisle amel etmediğini söylemektir. Bilindiği gibi bir önceki hadisi de Atâ rivayet etmişti. Kişi rivayet ettiği hadisle amel etmiyorsa bu durum o hadisin sıhhatine zarar getirir. İşte Ebû Dâvûd açıkça bunu söylüyor. Ancak burada sözü geçen Atâ, sahabeden Atâ b. Rebâh'dır. Bir önceki rivayet ettiği hadisle amel etmeyişinin sebebini Bezi sahibi şöyle açıklamaktadır: "Atâ'ya göre sedl (sarkıtma) sarkıtılan elbisenin altında başka bir elbise bulunmadığı zaman sakıncalıdır. Altında ikinci bir elbise bulunduğu zaman sakıncalı değildir. Bu bakımdan Ata'nın ekseriyetle elbisesini sarkıtarak namaz kıldığına dâir olan rivayeti böyle anlamak lâzımdır.

Yani Ata yere kadar sarkan elbise içerisinde namazkılarken altında ikinci bir elbisesi daha vardı."[345]
Beyhakî ise bunu şöyle açıklamaktadır: "Atâ'nın yerlere kadar sarkan elbise içerisinde namaz kılmanın sakıncasını kibir ve gurur vermesine bağlayıp böyle bir duygu,hissedilmediği zaman yere kadar sarkan elbise içerisinde namaz kılmakta bir sakınca görmemiş olduğunu söylemek mümkündür."
Netice olarak Atâ (r.a.)'ın bu hareketi bir önceki hadisin ruhuna aykırı değildir. Dolayısıyla onun sıhhatine herhangi bir zarar vermez.[346]

86. Erkeğin, Kadının İç Çamaşırıyla Namaz Kılması

645. ...Âişe (r.anhâ)dan; demiştir ki:
Resûlüllah (s.a.) bizim (iç) elbiselerimizle veya çarşaflarımızla namaz kılmazdı."
Râvî Ubeydullah dedi ki: (iç çamaşır mı, yoksa çarşaf mı olduğu noktasında) şekkeden babamdır."[347]

Açıklama

Bu hadis daha önce 367-368 numaralarda geçmişti. Gerekli açıklamalar için oraya müracaat edilmelidir.[348]

87. Erkeğin Saçlarını Topuz Yaparak Namaz Kılması

646. ...Saîd b. Ebî Sa'id el-Mekburî, babasının (aşağıdaki hâdiseyi) müşahede ettiğini haber vermiştir: Hz.Peygamber'in azatlı kölesi Ebû Râfi' (bir gün), saçlarını örgü yapıp ensesine toplayarak namaz kılmakta olan Hasen b. Ali'ye uğramış ve onun saçlarım çözmüş, (bunun üzerine) kendisine öfkeli bir halde bakan Hasan (r.a.)'a;
Namazına dönüp devam et ve kızma, çünkü Peygamber (s.a.)'in; "bunlar (yani saç topuzu) şeytanın oturak yeridir" buyurduğunu duydum; demiştir.[349]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.) saçların baş üzerinde toplanarak sarkmalarına engel olunmasını yasaklamıştır.Çünkü namaz esnasında secdeye varırken bu saçların yere dökülmeleri onların secdeleridir ve ibâdetleridir. Bu bakımdan saçları topuz yaparak secdeden nasiblerini almalarına engel olmak doğru değildir.
Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin Mu sannef inde sahih bir senetle rivayet ettiğine göre bir gün Abdullah b. Mes'ud mescidde saçlarını topuz yaparak ensesinde toplayıp namaz kılmakta olan birkimseye namazını bitirdikten sonra, "namaz kılarken saçlarını böyle arkana toplama, çünkü onlar da seninle beraber secde ederler. Bu secdeden dolayı her tel için sana sevab vardır" dedi. Bunun, üzerine o adam; "Ben onların tozlanmalarından korkuyorum" deyince, Abdullah (r.a.) da; "onların tozlanması senin için daha hayırlıdır" buyurdu.[350]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin saçlarını topuz yaparak namaz kılmalan verilmiştir.
2. Şâfîîler, Hanbelîler ile Hanefîlere göre namaz içinde veya namaz dışında erkeklerin saç örgülerini arkaya topuz yapmaları mekruhtur.
3. Mâlikîlere göre ise, saçları böyle toplamak namaz içinde mekrûhsa da namaz dışında mekruh değildir.
Ancak bu hükümlerin sadece erkekler için olduğunu unutmamak lzımdır.Yoksa 639 ve 641 no'lu hadis-i şeriflerin açıklamalarında geçtiği üzere kadının saçlarının açılması ve namaz esnasında görünecek şekilde yerlere dökülmesi haramdır ve namaza mânidir.[351]

647. ...tbn Abbâs (r.a.)'ın azatlı kölesi Kureyb'in rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. El-Hâris'i saçını arkasına toplanmış olduğu halde namaz kılarken görünce arkasına durup başını çözmeye başlamış öbürü de (saçlarının çözülmesine müsaade ederek) ona karşı çıkmamıştır. Abdullah b. el-Hâris namazını bitirince îbn Ab-bâs'a dönerek; "Benim başımdan sana ne?" demiş (o da) şöyle cevap vermiştir:
Ben Resulüllah (s.a.)'i; "Bu şekilde (saçlar arkada toplu olarak) namaz kılan, elleri arkada bağlı olarak namaz kılan kimse gibidir" buyururken işittim.[352]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte saçların da eller gibi secdeye vararak secdeden nasibini alması edebî bir üslûbla ifâde edilmiştir.Saçları enseye topuz yaparak namazda onları secdeden alıkoyan kimsenin hâli elleri arkada bağlı olarak ellerinin secdeden nasîb almasına İmkân vermeyen kimsenin hâline benzetilmiştir. Bir önceki hadis-i şerifte de açıklandığı gibi, bu kimse saçlarının secde hâlinde yere dökülmesini önlemekle saçlann her telinin secdeye varmakla kazanacağı sevâbdan mahrum kalacaktır.
Hadis-i şerifte bu kadar saç telinin sahibine kazandıracağı sevab ellerin secdeye varmakla kazanacağı sevaba denk tutulmuştur.

Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.); "ben yedi organ üzerinde secdeye varmakla emrolundum. Eğer böyle emrolunmasaydım saçlann secdeye varmasına engel olurdum"[353] buyurmuştur.
Hanefî fıkhına göre Bedâyiü '-sanayi isimli meşhur eserde saçları arkaya toplayarak namaz kılmanın mekruh olduğu ifâde edilirken Hidâye isimli eserde de aynı şekilde şu ifâde geçmiştir: "Kişi saçını arkasında toplayamaz. Zira Resûl-İ Ekrem (s.a.) saçlarını arkaya topuz yaparak namaz kılmakta olan bir kimseyi böyle namaz kılmaktan nehyetmiştir."
Netice olarak bütün âlimler kişinin elbisesinin eteklerini ve yenlerini toplayarak namaz kılmaktan nehyedildiğinde görüş birliğine varmışlardır. Şafîî âlimlerinden İmam Nevevî; "Bu şekilde namaz kılmak kerahet-i tenzihiyye ile mekruhtur" demiştir.[354]
Bu mevzuda mezheb imamlarının görüşünü öğrenmek için bir evvelki hadisin açıklama kısmına müracaat edilebilir.[355]

88. Ayakkabıyla Namaz Kılmak

648. ...Abdullah b. es-Sâib'den; demiştir ki: "Ben (Mekke'nin) fethi günü Peygamber (s.a.)'i ayakkabılarını (çıkararak) sol tarafına koymuş olduğu halde namaz kılarken gördüm"[356]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namaz kılan bir kimsenin sol tarafında bir kimse bulunmadığı zaman o tarafına ayakkabılar ını koymasında bir sakınca bulunmadığını ifâde etmektedir. Ancak 654 no'lu hadis-i şerifte geleceği üzere sol tarafta bir kişi bulunacak olursa, o zaman, o kimseyi rahatsız edeceği için ayakkabıyı sol tarafa koymak da caiz değildir. Çünkü hem mü'mine eziyet vermenin haram oluşu bakımından, hem de mü'minin nefsi için istemediği bir işi mü'min kardeşi için de istememekle mükellef oluşu bakımından sakıncalıdır. Sağ tarafa koymaya ise, zâten izin yoktur. Bu bakımdan sol tarafı ayakkabı koymaya müsait olmayan bir kimse ayakkabılarını sağına zaten koyamayacağı için sadece ayaklarının arasına koyabilir. Fakat ayakkabıların temiz olması hâlinde sağa veya sola koymakta herhangi bir sakınca yoktur.[357]

Bazı Hükümler

1. Kişinin sağ tarafını pisliklerden koruması, namazın edeblerındendır.
2. Kişinin sol tarafında kimsenin bulunmaması hâlinde ayakkabılarını sol tarafa koyması ela namazın edeblerindendir.
3. Camilerde ayakkabılar, ayakkabılıklara konulmalıdır.[358]

649. ...Abdullah b. es-Sâib'den; demiştir ki: "Peygamber (s.a.) Mekke'de bize sabah namazı kıldırdı. (Bu namazda fatihamdan sonra) Mü'minûn Sûresini okumağa başladı. Mûsâ ile Harun'un, yahut tsâ ile Musa'nın zikirleri geçen yere gelince burada râvi İbn Abbâd şübhe etmiştir yahutta (şüphe edenin o olup olmadığında) ihtilâf edilmiştir. Hazret-i Peygamberi öksürük tuttu da hemen (okumayı) keserek rükû etti. Abdullah b. es-Sâib de bu namazda bulunuyordu."[359]

Açıklama

Bu hadis-i şerif aslında bir Önceki hadîs-i şerifin devamı ve tamamlayıcısıdır. Bu bakımdan Ahmed b. Hanbel Müsned'inde her iki hadisi birleştirerek rivayet etmiştir. Bilindiği gibi bir önceki hadiste Resul-i Ekrem (s.a.)'in Feth günü Ka'be'nin önünde namaz kıldığı ve ayakkabılarım çıkararak sol tarafına koyduğu ifâde edilirken burada da namaz esnasında öksürük tuttuğu için okumayı keserek rukû'a vardığı ifade edilmektedir.
Hadiste Mûsâ (a.s.) ile Hârûn (a.s.)'in zikrinden maksad, "Daha sonra Musa'yı ve biraderi Harun'u bunca mucizelerimizle ve apaçık hüccetlerimizle Fınıvn'e ve onun ileri gelenlerine gönderdik de (iman etmeyi bir türlü) kibirlerine yediremediler. Onlar miitekebbir ve müstebid adamlardı."[360]
âyet-i kerimesidir. MÛsâ ile İsa'nın zikrinden maksad da şu âyet-i Kerimedir: "Biz Meryem'in oğlunu da anasını da (kudretimizle) bir âyet (ibret) kıldık."[361] Hattâbî'ye göre Resûl-i Ekremi namazda öksürük tutmasına sebeb, âyet-i kerimeyi okurken hikmet ve marifet hazinesi olan kalbinin cûş-ü huruşa gelerek kendini tutamayıp ağlaması olmuştur. Artık daha fazla okumaya kendisinde güç bulamadığını anlayınca da derhal rükû'a varmıştır.[362]
Ancak hadisteki tereddütten dolayı Resül-i Ekrem'in ağlamasına ve kendisini Öksürük tutmasına sebeb olan âyet-i kerimenin hangisi olduğunda ihtilâf edilmiştir. Bu hadisin râvîlerinden tbn Cü reye'in, "Burada rftvi İbn Abbâd şüphe etmiştir. Yahutta sübhe edenin o olup olmadığında ihtilaf edilmiştir" şeklindeki ifâdesinden anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem'in bu iki âyetten hangisini okuduğu hususundaki tereddüt tbn Abbâd'a ait olabileceği gibi, îbn Abbâd'ın şeyhleri olan Ebü Seleme'ye, Abdullah b. el-Müseyyeb'e veya Abdullah b. Amre'ye de ait olabilir.[363]

Bazı Hükümler

1. Sabah namazında uzun sûreler okumak müstehabdır.
2. imamın kendisini âciz bırakacak herhangi bir sıkıntıdan dolayı okumakta olduğu sûreyi keserek rükû'a varması caizdir.
3. Sûrenin bir kısmını okuyup da bir kısmını bırakmak bir ihtiyaca mebni ise, bütün âlimlerce kerâhetsiz olarak caizdir, ihtiyaç olmaksızın kesmek İmam Malik'in meşhur olan görüşüne göre mekruh ise de ulemânın çoğunluğuna göre mekruh

değildir. Ancak surenin tümünü okumak daha faziletlidir. Sûrenin tümü okunmamakla daha faziletli olan bir amel terk edilmiş olur.[364]

650. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) ashabına namaz kıldırırken ayakkabılarım çıkarıverdi ve sol tarafına koydu. Bunu gören cemaat de ayakkabılarını çıkardılar. Resûlullah (s.a.) namazı bitirince:
"Ayakkabılarınızı niçin çıkardınız?" diye sordu, (Onlar da:)
Senin çıkardığım gördük de (onun için) çıkardık, dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.);
"Bana Cebrail gelip papuçlanmda pislik olduğunu haber verdi." dedi (ve sözlerine devam ederek:)
"Sizden bir kimse mescide geldiği zaman, baksın, ayakkabılarında pislik varsa silsin ve onlarla namaz kılsın" buyurdu.[365]

Açıklama

Hadis-i şerif, üzerinde pislik bulunan ayakkabılarla, ancak toprakla sürtülerek veya suyla yıkanarak temizlendikten sonra namaz kılınabileceğini ifâde etmektedir.
"Temizlesin ve onlarla namaz kılsın" cümlesi emir değil, ruhsattır. Bu bakımdan fıkıh âlimleri, "ayağında böyle bir ayakkabı bulunan kimse onu yıkadıktan veya toprakla sildikten sonra isterse namazını bu ayakkabıyla kılar, isterse onu çıkarır, yalın ayak kılar" demişlerdir.
Nitekim ileride gelecek olan 653 no'lu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in bazan ayakkabıyla bazan da ayakkabısız olarak yalın ayak namaz kıldığı beyân edilmektedir.
İbn Ebî Şeybe'nin Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan rivayet ettiği şu hadis-i şerifde bu gerçeği dile getirmektedir:"Resûlullah(s.a.) ayağında ayakkabı olduğu halde namaz kıldırıyordu. Arkasında bulunan cemaat de ayakkabıları \ la namaza durdular. Bir ara Peygamber (s.a.) ayakkabılarını çıkarınca onlar da çıkardılar. Nihayet Nebî (s.a.) namazı bitirince; "İsteyen namazını ayakkabıyla kılar, ayakkabısını çıkararak yalın ayak namaz kılmak isteyen de ayakkabılarını çıkarır, öyle namaz kılar" buyurdu."
Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Ayakkabısına pislik bulaşan kimse şu iki işten birini yapmakta serbesttir. Ya o ayakkabıyı usûlüne göre temizledikten sonra o ayakkabıyla namazını kılar ve yahutta ayakkabıyı çıkararak yalın ayak namazını kılar.[366]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmakta olan bir kimse ayakkabısında namaza mani bir pislik bulunduğunun farkına varmasıyla namazı bozulmaz. Nitekim Hanbelîler'in,meşhur olan görüşlerine göre de kişi namaz esnasında ayakkabısında namaza mâni bir pisliğin bulunduğunu anlar anlamaz hemen o ayakkabıyı amel-i kalîl ile çıkarıp atarsa, namazı bozulmaz. Fakat o ayakkabıyı hemen o anda çıkarmasa veya amel-i kesir ile çıkarırsa namazı bozulur.
İmam Şafiî'nin eski mezhebi de böyle idi. Fakat Şafiî'nin daha sonraki benimsediği görüşe göre ise, namaz esnasında ayakkabısında veya elbisesinde namaza manî bir pisliğin bulunduğunu anlar-anlamaz namazı bozulur. Fakat bu pislikten haberi olmazsa namazı sahilidir, tmam Ahmed ve Ebû Hanife'nin görüşü de Şafiî'nin bu ikinci görüşü gibidir.
Mâlikî mezhebine göre ise, eğer bu pislik ayakkabının üstünde idiyse namaz mutlaka bozulur. Fakat ayakkabının altında bulunur ve sahibi de pisliğin farkına vanr varmaz ayakkabıyı hemen çıkarır atarsa, namazı bozulmaz.
2. Ayakkabı yere sürtmekle temizlenir.
3. Ayakkabılar temiz olursa ayakkabıyla namaz kılınabilir.
4. Amel-i kalîl namazı bozmaz. (651 no'lu hadisin izahına da bakılmalıdır.)

651. ...Bekr İbn Abdillah Peygamber (s.a.)'den (bir önceki) hadisi nakletmiştir. Ancak (râvî Ebân bir önceki hadiste geçen) yerine ifadesini nakletmiş ve kelime sinin geçtiği her iki yerde de kelimesini rivayet etmiştir.[367]

Açıklama

Bir evvelki hadis-i şerifte kelimesi iki kere geç-mistir. Şafiîler bunların birincisine hakiki manada pislik, ikincisine de insan tabiatının iğrendiği örfî pislik mânâsı vermişler. "Yere sürterek temizlenmesi emredilen ikinci pislik örfî pisliktir, yoksa birinci mânâdaki pislik değildir. Zira birinci mânâdaki pislik yere sürtmekle temizlenmez" demişlerdir. Hanefîlere ve onların görüşünde olanlara göre ise "kazer" kelimesinin bu iki mânâya da ihtimali vardır. Şayet hadisteki birinci kelimesinin hakiki pislik anlamında kullanıldığı düşünülürse, o zaman namaza manî olmayacak kadar az, -diğer bir tabirle-affedilecek kadar az bir pislik olduğu kabul edilir. Eğer tükrük gibi örfî mânâdaki pislik anlamında kullanıldığı düşünülürse, zaten namaza mâni değildir.
Ancak, konumuz olan bu hadis-i şerifte geçen "habes" kelimesi ise, hakiki pislik anlamına gelir. Bu bakımdan Hanefîler, enson görüşüne göre tmam Şafiî, halef ve selef uleması bu pisliğin namazda affedilen az miktarda pislik olduğunu kabul ederler. Çünkü namaza engel teşkil edecek kadar çok olan pisliğin namazdan önce ve usûlüne göre temizlenmesinin şart olduğunda ittifak vardır.[368]

652. ...Şeddâd b. Evs babasından (Evs'ten); demiştir ki: Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yahudilere muhalefet ediniz. Çünkü onlar ayakkabılanyla ve mestleriyle namaz kılmıyorlar (siz kılınız)!"[369]

Açıklama

Yahudiler "Ey Mûsâ, şübhesiz benim ben senin Rabbin, Haydi pabuçlarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadide "Tuva" dasın"[370] emrine uyarak ibâdetlerini yaparken ayakkabılarını çıkarırlardı. Ayakkabı ile ibâdet etmek onlarca makbul değildi. Müslümanlar ise, bu hadis-i şerifte namazlarını ayakkabı ile kılarak Yahudilere muhalefet etmekle emrolunmuştur. Ancak buradaki emir farziyet değil, mubahlık ifâde eder. Nitekim bir Önceki hadisin açıklanmasında, tercemesini sunduğumuz îbn Ebî Şeybe'nin Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan naklettiği "isteyen namazını ayakkabıyla kılar, yalınayak namaz kılmak isteyen de ayakkabılarını çıkarır öyle kılar"[371] mealindeki hadis-i şerif de buradaki emrin mubahhk ifâde ettiğine delâlet eder.
Hatta bazı âlimler, "Ey Adem oğullan, her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin"[372] âyetine bakarak ayakkabılı kılınan namazın daha faziletli olduğu hükmüne varmışlardır.[373] 653 numara ile terceme edeceğimiz hadis de buna delâlet eder.
ed-Dürru'I-Muhtâr'da bu mevzuda şöyle denilmektedir; "Ayakkabı ile namaz kılmak çıplak namaz kılmaktan daha faziletlidir." İbn Âbidîn de ona yazdığı haşiyesi Reddu'l-Muhtâr'da şöyle diyor; "temiz mest ve ayakkabılarla namaz kılmak, Yahudilere muhalefet için çıplak ayakla namaz kılmaktan daha faziletlidir." Tatarbâniye'de ise, şöyle denilmektedir; "Ayakkabılar temiz bile olsa, mescidi kirletmek tehlikesi varsa, çıplak ayakla namaz kılmak daha faziletlidir. Mescid-i Nebevi, Resûl-i Ekrem'in sağlığında kumlarla kaplı idi. Zamanımızda içine halılar serilmiştir."
Umdetü'l-Müftf isimli eserde de şöyle deniliyor; "Mescide ayakkabı İle girmek edebe uymaz."
Bütün bu fetvaları Bezlü'l-Mechûd isimli eserinde nakleden merhum es-Sehârenfûrî, bu mevzudaki kendi görüşlerini de şöyle ifâde ediyor; "Günümüzde ayakkabılarla ibâdet eden Hıristiyanlara bakarak namazın çıplak ayakla kılınması gerektiği kanaatindeyim."[374]
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, tslâmiyette ayakkabı ile de, çıplak ayakla da namaz-kılmak caizdir. Ancak bazı hallerde biri diğerine tercih edilebilir. (653 no'lu hadis-i şerifin şerhindeki izahata müracaat edilebilir.)[375]

653. ...Amr b. Şuayb'in babasından rivayet ettiğine göre dedesi (şöyle) demiştir: "Ben peygamber (s.a.)'i ayakkabılı da ayakkabısız da namaz kılarken gördüm."[376]

Açıklama

Bu hadis-i şerif gerek ayakkabılı, gerekse ayakkabısız olarak namaz kılmanın caiz olduğunu ifâde etmektedir. Aynı zamanda namazı ayakkabı ile kılmayı ifâde eden bir önceki hadis-i şerifteki emrin hükmünü farz olmaktan çıkarıp mübahlık ifade ettiğini bildiren de bu hadis-i şeriftir. Çünkü emr kayıtsız ve şartsız olduğu zaman, farziyet ifâde eder. Ancak onun farziyyet için olmadığını ortaya koyan diğer bir delil bulunursa, o zaman o emr farziyet ifâde etmekten çıkmış olur.
îşte bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem'in bazan ayakkabılarla bazan da ayakkabısız olarak namaz kıldıklarını ifâde ederek ayakkabı ile namaz kılmanın caiz olduğunu, farz olmadığını açıklamıştır. Bir önceki hadiste de açıkladığımız gibi bazı fıkıh âlimlerinin ayakkabı ile kılınan namazın daha faziletli olduğuna dair hükümlerinin delili ise, A'raf Sûresinin 31. âyetidir.
Kadı Iyaz, bu mevzuda şunları söylemektedir; "Eğer ayakkabıda pislik ol madiği biliniyorsa,o ayakkabı ile namaz kılmakta herhangi bir sakınca yoktur."
"Fakat üzerinde, pislik olduğunda bütün ulemânın birleştiği cinsten bir pislik bulunan ayakkabı, su ile iyice temizlenmedikçe o ayakkabı ile namaz kılınamaz.
"Ulemânın pis olup olmadığında kesinlikle görüş birliğine varmadığı hafif necaset cinsinden bir pislik bulaşan aVakkâbının toprağa sürtülerek temizlenip temizlenmeyeceği hususunda biz Mâlikîlere göre iki görüş vardır, Evzaî ve Sevrî'ye göre böyle hayvan tersi gibi hafif necaset cinsinden pislik bulaşan ayakkabı toprağa sürtünce kesinlikle temizlenir.
"Hanefilere göre, ayakkabıya bulaşan idrar ise, veya yaş pislik ise, yıkanmadıkça ayakkabı temizlenmiş olmaz ve o ayakkabıyla namaz kılınmaz.
"Şâfîîlere göre, ağır pisliği ancak su temizleyebilir. Bu mevzuda îmam Şafîî şöyle demiştir; "Pisliğinde ihtilâf edilen hafif pisliğin toprağa sürtmekle temizlenip temizlenmeyeceği hususu bize göre ihtilaflıdır."
Netice: Bu hususta iki noktayı belirtmekte fayda mülahaza edilir:
1. Hz. Peygamberin yaşadığı bölge ile içinde bulunduğumuz bölgenin özelliğidir. Bilindiği gibi Medine-i Münevvere ve Arab yarımadasında bölgenin sıcak ve kumluk olması, yolların kuru ve çoğu kez temiz olduğu gerçeğinden hareket edersek ayakkabıların temiz olup olmaması konusunda hüküm vermek kolaydır. Peygamber aleyhisselâm zamanında bugünkü tarzda tuvaletlerin olmaması, kum üzerine ihtiyaç giderilmesi, sıçrama tehlikesinin bulunmaması,kısa zamanda sıcağın harareti, pisliği izale etmesi, oradaki temizliği kolaylaştırmaktadır.
Zamanımızda, hayvancılığın çoğalması, pisliklerin sokaklarda belirmesi, yüznumaralara ayakkabı ile girilmesi yanında bunların pisliğini giderecek kum ve toz teması da olmaması ayakkabı ile namaz kılma hükmünü kaldırmaktadır. Çünkü hüküm ayakkabıların temiz olması halinde ayakkabı ile namaz kılınabileceğidir.
2 . Namazın sıhhatinin şartlarından biri de necâcetten taharet olduğuna göre, ayakkabılarda buna mâni bir necasetin bulunmamasıdır ki, yukarıda zikredilmiştir. Biz burada cenaze namazında kılınan namaz üzerinde duracağız ki, günümüzde buna dikkat edilmemektedir. Namazın, cenazesi ve farzı yoktur. Namaz namazdır. Camide kılınan namaz ile cenaze namazı arasında fark yoktur. Günümüzde ise, camide kılınan namaza dikkat edilirken, cenaze namazına dikkat edilmemektedir.

Ayağındaki ayakkabılarla beş vakit namazdan birini kılamayacaksa aynı ayakkabı ile cenaze namazını da kılamaz. Ancak, ayakkabıların altı pis üstü temiz olacak olursa, ayakkabısını çıkararak ayakkabılarının üstüne basarak namaz kılabilir. Aksi halde yerin temiz olması halinde yere basılmalı veya temiz bir şey üzerinde namaza durmalıdır.[377]

89. Namaz Kılan Kimse Ayakkabılarını Çıkardığı Zaman Nereye Koyar?

654. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallellahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden bîriniz namaz kılmak istediği zaman ayakkabılarını sağına veya soluna koymasın. Çünkü onun solu başka bir kimsenin sağı olur. Ancak solunda hiç bir kimsenin bulunmaması hâli müstesna (o zaman soluna koyabilir). (Şayet solunda da birisi varsa o zaman onları) ayaklarının arasına koysun.[378]

Açıklama

Ayakkabılarda pislik bulunma ihtimâli olduğundan namaz esnasında sağ tarafta ayakkabı bulunması sakıncalıdır. Çünkü sağ taraf devamlı surette saygıya lâyık görülmüş ve her türlü pisliklerden korunmuştur. Bu bakımdan sağ elin taharette ve benzeri yerlerde kullanılması caiz değildir. Çünkü insan yemek yerken pislik tuttuğu elle ağzına yemek götürdüğü sırada pisliği hatırlayarak iğrenebilir.
Aynı şekilde insanın namaz kılmak istediği zaman ayakkabıları sağ tarafına koyması sakıncalı görülmüş, burada da sağ taraf üzerinde pislik bulunması ihtimali olan ayakkabılardan korunmuştur.
Bu sebeble namaz kılmak isteyen kimse ayakkabılarını sol tarafında, bir kimse,bulunmuyorsa soluna koymalıdır. Ancak sol tarafında da bir kişi varsa, bu defa ayakkabılar o kişinin sağına konmuş olacağından yine caiz olmadığı gibi, aynı zamanda o kişiyi rahatsız edeceğinden haram işlenmiş olur. Öyleyse solunda namaz kılan bir kimse olduğu zaman ayakkabılarını ayaklarının arasında kalan boşluğa veya secdede göğsünün altına gelecek şekilde önüne koyabilir. Bunda bir sakınca yoktur. Nitekim bu konu 655 numaralı hadis-i şerifte de ifâde edilmektedir.[379]

655. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz namaz kılmak isteyip de ayakkabılarını (ayağından) çıkardığı zaman, onlarla kimseyi rahatsız etmesin. (Ya) onları ayaklarının arasına koysun, yahutta namazı onlarla kılsın."[380]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklamalar bundan önceki iki hadisin şerhinde geçmiştir. Oraya müracaat edilmelidir. Şuna işaret edelim ki, bugün artık camilerdeki ayakkabılıklar kullanmak, kesinlikle ayakkabıları, pencere kenarlarına veya duvar diplerine koymamak gerekmektedir. Mescidlerin temizliği ve cemaatin rahatsız edilmemesi buna bağlıdır.[381]

90. Seccade Üzerinde Namaz

656. ...Meymûnebint el-Hâris demiştir ki: "Peygamber (s.a.) namaz kılar ben de hayızh olduğum halde onun (yüzü) hizasında bulunurdum. Bazan seccade üzerinde namaz kılarken secdeye vardığında elbisesi bana dokunurdu."[382]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen kelimesi hurma yaprakların-dan örülmüş seccade anlamına gelir. Hıımre aslında örtmek demektir. Bazılarına göre bu seccade ipleri hurma yapraklan ile örtülü olduğu için bu ismi almıştır. Taberî'ye göre ise, küçük bir namazlık anlamına gelir. İnsanın elini ve yüzünü yerin soğuk veya sıcağından Örterek koruduğu için bu ismi almıştır. Eğer büyük olursa "hasır" ismini alır.[383]
Hattâbî ise, yerin yüzünü örttüğü için bu ismi aldığını söyler.
İbn Battal, seccade üzerinde namaz kılmanın caiz olduğuna dair ilim adamları arasında görüş birliği bulunduğunu, ancak sadece Ömer b. Abdullaziz'in seccade üzerine toprak dökerek secde ettiğini bunun da onun seccade üzerine secde etmeyi caiz görmediğine değil de tevazu ve huşû'daki derecesine delâlet ettiğini söylemiştir.
Merhum Hattâbî bu hadis-i şerif üzerine yazdığı haşiyesinde şunları kaydetmiştir: "Bu hadis hasır ve benzeri sergiler üzerinde namaz kılmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Seleften bazıları toprak üstünde kılınmayan namazın mekruh olduğunu söylemişlerse de bazıları yerden biten her cins bitkiden yapılmış sergi üzerinde namaz kılmak caizdir demişlerdir."[384]

Bazı Hükümler

1. Hayızlı kadınla bir arada bulunmak caizdir.
2. Hayızlı kadının bedeni temizdir.
3. Namaz kıtan bir kimsenin elbisesine kadının dokunması onun namazına zarar vermez. Bu hususta kadının temiz veya hayızlı olması halidir.
4. Hasır ve seccade üzerinde namaz kılmak caizdir.

5. Hayızlı kadının elbisesi temizdir.
Ancak Kirmanı, kadınla bir hizada namaz kılmak namazı bozmaz diyerek Hanefileri tenkid etmek istemiştir. Ancak Aynî, bu mesele Kirmânî' nin zannettiği gibi olmayıp bir takım kayıt ve şartlara bağlı olduğunu bu şartlar gerçekleşmedikçe erkeğin kadınla yan yana durmasının Hanefîlere göre de namazı bozmadığını beyân etmiştir.[385]

91. Hasır Üstünde Namaz Kılmak

657. ...Enes b. Malik'den; demiştir ki:
"Ensar'dan bir adam (Peygamberimize); "Ya Resulallah (s.a.), ben şişman bir adamım, seninle beraber namaz kılamıyorum" dedi.(Gerçekten de) şişmandı.Peygamber için bir yemek hazırlayıp onu evine çağırdı ve Peygamberimize, (haydi) bir namaz kıl da nasıl namaz kıldığını göreyim, böylece (bundan sonraki namazlarımda) seni örnek alayım" dedi.(Bunun üzerine kalkıp) ellerindeki hasırın bir yanını ıslattılar.(Hz. Peygamber de) kalktı iki rekat namaz kıldı.
İbn Carud, Enes b. Malik'e, "Peygamber (s.a.) böyle devamlı kuşluk namazı kılar mıydı?" dedi.O da:
O günden başka onu (kuşluk namazı) kılarken görmedim cevabını verdi.[386]

Açıklama

Yemek hazırlayarak Hz. Peygamberi evine çağıran sahâbî, Ibn Hacer el-Askalân'ye göre, Atbân b. Mâlik'dir. Çok, şişman olduğu için cemaatle namaz kılamazdı. İmama uyamadığı için geri kalır, namazını imamla beraber bitiremezdi. Resûlullah'ın namaz kılışını yakından görmek ve onu örnek almak için evine yemeğe çağırmış ve yukarıda geçtiği gibi ev halkı kendilerine ait bir hasırı yıkayarak sermişler, Resûl-i Ekrem de kuşluk namazını hasırın üzerinde kılmıştır. Bu hasın yıkamalarına sebeb, üzerinde pislik bulunduğunun kesinlikle bilinmesidir.
Enes b. Mâlik'e; Resûl-i Ekrem'in her zaman böyle kuşluk namazı kılmak âdeti miydi?" diye soru soran kimsenin ismi Abdulhamîd b. el-Münzir b. el-Cârûd'dur.[387]

Bazı Hükümler

1. Yemek hazırlayarak fazilet sahibi kimselere ikram etmek mustehabtır.
2. Meşru bir engel olmadığı zaman, davete icabet etmek gereklidir.
3. Hasır ve benzeri sergiler üzerinde namaz kılmak caizdir.
4. Namaza gitmeyi güçleştirendir özür bulunduğu zaman cemaati terk etmek caizdir.Hasır üzerinde namazın cevazı ile ilgili malumat için bir ön-çeki hadisin izahına bakılmalıdır.
5. Fakir bir müslüman davet ettiği zaman tekebbüre kapılmadan davete icabet etmek gerekir.[388]

658. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den şöyle cfediği rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.) Ümmü Süleym'i (zaman zaman) ziyaret ederdi, bazan (da bu ziyaret esnasında) namaz (vakti) girerdi. Resûl-i Ekrem (s.a.) de bize ait ve suyla yıkanmış hasırdan ibaret olan bir sergi üzerine namaz(ını) kılardı.[389]

Açıklama

608 numaralı hadis-i şerifi açıklarken belirttiğimiz gibi Enes b. Mâlik'in teyzesi Ümmü Haram, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in süt annesi idi. Enes (r.a.)'in annesi Ümmü Süleym ile beraber otururdu. Bl bakımdan Resûl-i Zişân Efendimiz sık sık bu iki kadını ziyaret ederdi. Bazan da bu ziyaret saatleri namaz vaktine isabet ederdi. Bu sebeble de namazın ilk sünnetini orada kılardı. Bu namazın farz namaz olduğunu kabul etmek imkânsızdır. Çünkü; "Resûl-i Ekrem, farz namazları mutlaka mescidde cemaatle kılardı.[390] Bu'bakımdanÜmmü Süleym'in (r.anhâ) evinde kılınan bu namazın farz namaza bağlı olarak kılınan revâtib sünnetlerinden birinin olması ihtimali çok kuvvetlidir. Çünkü Resûl-i Zişan Efendimizin mescidde nafile kılmak âdeti değildi.
Netice olarak bu hadis-i şerif hasır, post ve benzeri sergiler üzerinde namaz kılmanın caiz olduğunu beyân etmektedir. Bu sergilerin bitkilerden veya hayvan derilerinden yapılmış olması da önemli değildir. Tirmizî'nin ifâdesine göre gerek sahabeden ve gerekse sonraki nesillerden gelen ilim adamlarının büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Aynı zamanda İmam Ahmed, el-Evzaî, Şafiî ve fıkıh âlimlerinin büyük çoğunluğu da bu görüştedirler.[391]

659. ...el-Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den; demiştir ki: "Peygambs s.a.) hasır ve debağatlanmış post üzerinde namaz kılardı."[392]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hasır, post ve benzeri sergiler üzerinde namaz kılmanın caiz olduğunu ifâde eden bir önceki hadis-i şerifi te'yid etmektedir.
Yine bir önceki hadis-i şerifin izahında belirttiğimiz gibi ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedir.
Her ne kadar bu hadisin râvîleri arasında kimliği iyice bilinmeyen Abdullah b. Said bulunduğu için bu hadis zayıfsa da Resûî-i Ekrem'in hasır ve benzeri sergiler üzerinde namaz kıldığı bir çok sahih senedle rivayet edilmiştir.

Ancak tabiînden bazı kişiler, toprağın dışında herhangi bir sergi üzerinde namazı mekruh sayarlardı. İbn Şîrîn ile Saîd b. el-Müseyyeb keçe üzerinde namaz kılmanın mekruh olduğunu söylerlerdi. Câbir b. Zeyd ise, hayvan derisinden yapılan her çeşit sergi üzerinde namaz kılmayı mekruh görürdü
Urve b. Zübeyr de toprağın dışında herhangi bir sergi üzerinde namaz kılmayı mekruh sayardı.
Mâlİkî mezhebine göre, yumuşak sergi üzerinde secde etmek mekruhtur. Ancak hasır üzerine secde etmekte bir sakınca yoktur. Müdevvene'de İmam Mâlik (r.a.)'in keçe üzerine, kıldan yapılmış sergi üzerine, secde etmeyi mekruh gördüğü ancak bu sergiler üzerinde oturup kalkmada ve rükû etmede bir sakınca görmediği kaydedilmektedir. Yine İmam Mâlik, hasır ve otlardan örülen sergiler üzerine secde etmekte bir sakınca görmediği gibi, toprağın soğuğundan veya sıcağından korunmak maksadıyla ketenden veya pamuktan dokunmuş elbise üzerine secde etmekte de bir sakınca görmezdi.[393]

92. Kişi Elbisenin Üzerine Secde Edebilir

660. ...Enes b. Mâlik (r.a.)',den; demiştir ki: "Biz Resûlullah (s.a.) ile sıcağın şiddetli zamanlarında namaz kılardık. (İçimizden) birimiz (sıcağın şiddetinden dolayı) yüzünü yere koyamazsa elbisesini sererek üzerine secde ederdi."[394]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sıcağın ve soğuğun şiddetli zamanlarında giyilen elbiseyi namazda iken yayıp üzerine secde etmeyi caiz gören Ebû Hanife, Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve îshak b. Râhûye'nin delilidir. Bu imamların bu ictihadları aynı zamanda Hz. Ömer'in görüşüne de uygundur.
İbrahim en-Nehâî, Atâ, Mücâhid de bu görüşte oldukları gibi, Hasan el-Basri de "Bunda bir sakınca yoktur" demiştir.
İmam Şafiî ise, Hâkim ile Öeyhakî'nin[395] , Habbâb b. el-Eret (r.a.)'den rivayet ettikleri; "Nebiyy-i Ekrem (s.a.) 'e taşların sıcaklığından dolayı alınlarımızda hissettiğimiz acıdan şikâyette bulunduk da bize bu sıkıntımızı giderecek bir çâre söylemedi" mânâsındaki hadisle ve "Ey Rabah, alnım toprağa bula" mealindeki hadis-i şerif ile amel ederek bu âlimlere muhalefet etmiştir. Şafiî hazretlerine göre mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şerifin, üzerine secde etmeye izin verdiği elbise, namaz kılan kimsenin üzerinde giyili olmakla beraber üzerinde olduğu kimsenin hareketiyle hareket etmeyecek kadar uzun olan elbisedir. Şayet sahibinin hareketiyle hareket ederse, o elbisenin üzerine secde edilerek kılınan namaz fasit olur.[396]

Bazı Hükümler

1. Namaz esnasında namazın sıhhati veya kemâli ile olarak yapılan amel-j kalîlde herhangi bir sakınca yoktur.
2. Namaz kılan kimsenin üzerine giymiş olduğu elbisenin bir ucuna secde etmesi caizdir.
3. Namazda huşu duygusunu korumaya ve devam ettirmeye dikkat etmek lâzımdır. Çünkü Sahâbe-i Kirâm'ın elbiselerinin üzerine secde etmekten gayeleri sıcağın tesiriyle huşularının kaybolmasını önlemekti.[397]

Saflarla İlgili Çeşitli Bablar

93. Safların Düzeltilmesi

661. ...Câbir b. Semure'den; dedi ki:
Peygamber (Sallellahü aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Siz meleklerin Rabbleri huzurunda saf bağladığı gibi saf teşkil etmez misiniz?"
Melekler Rabbleri huzurunda nasıl saf bağlarlar? diye sorduk. Peygamber (s.a.):
"Öndeki safları tamamlarlar ve saf da sıkışık dururlar" buyurdu.[398]

Açıklama

Cemaat çoğalıp da saf teşkil etmek gerekince safların tertibi şöyle olur: Evvelâ erkekler, sonra erkek çocuklar, daha sonra kadınlar saf olur. İşte bu hadis-i şerif safların tertibine ve önemine dikkati çekmekte müslümanların saflarını düz ve sık tutmalarını emretmektedir.
Nitekim Resul-ü Ekrem Efendimiz : "Doğrulunuz ki ki kalpleriniz de doğrulsun. Sıklasınız ki, birbirinize karşı merhamet ve şefkat hasdolsun."[399]
Yine Resul-i Ekrem (s.a.) Efendijniz bu mevzunun önemini beyân etmek için şöyle buyurmuşlardır: "Safları düzgün ve omuzlarınızı bir hizada tutunuz. Aranızdaki açıklıkları kapatınız. Kardeşlerinizi ellerinizle yumuşatarak yani omuzlarını okşayarak safa sokunuz. Şeytana (aranızda) açıklık bırakmayınız. Saflara yaklaşan Cenab-ı Hakk'a da yaklaşmış olur. Safların arasını açanın Cenab-ı Hakla da arası açılır"[400]

Bazı Hükümler

1. îmamın cemaate dikkat etmesi ve onları haklarmda en hayırlı olan fullere teşvik ve davet etmesi lazımdır.
2. Öncelikle ilk safları tamamlamak ilk saflar tamamlanmadan ikinci saf fa geçmemek müstehabdır.

3. Safların sık tutulması müstehabdır.
Fıkıh âlimlerinin bu konudaki görüşleri için aşağıdaki hadisin izahına bakılmalıdır.[401]

662. ...Nu'mân b. Beşir şöyle demiştir:
(Birgün) Resûlullah (s.a.) cemaate yönelerek üç defa "saflarınızı düzeltiniz-' buyurdu (ve sonra şöyle devam etti): "Vallahi ya saflarınızı düzeltirsiniz, yabutta Allah kalblerinizi başka başka taraflara çevirir." (Râvi Nu'man b. Beşîr) dedi ki: Ben (Resûl-i Ekrem'in bu sözünden) sonra gördüm ki herkes omuzunu arkadaşının omuzuna, dizini arkadaşının dizine, topuğunu (da) arkadaşının topuduna yapıştırıyordu."[402]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine göre buradaki safların düz ve sık tutulmasına dair emrin farziyet ifâde etmesi gerekir. Çünkü böyle yeminle birlikte şiddetli tehdid bildiren emirlerin hükümleri farziyet ifâde eder. îbn Hazm bu hadis-i şerifin zahirine sarılarak namazda safları düz tutmanın farz olduğuna hükmetmiştir, tbn Hazm ayrıca Hz. Ömer'in, safların düz tutulması için Ebû Osman en-Nehdî'nin ayağına vurduğuna dair rivayet edilen hadis ile ve bir de Süveyd b.Ğafle'den rivayet edilen, "Bilâl bizim omuzlarımızı bir hizaya getirir ve namazda ayaklarımıza vururdu" mealindeki hadis-i şerifle amel etmiş ve Hz. Ömer ve Bilâl farzın dışında herhangi bir fiili terk etmekten dolayı kimsenin ayaklarına vurmamışlardır, demiştir.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, namazda safları düzgün tutmanın hükmü sünnettir. Hatta bazı kimseler safları namazda düz tutmanın hükmünün sünnet olduğuna dair icma bulunduğunu iddia etmişlerdir. Bu hükmü benimseyen kimseler göre hadis-i şerifteki yeminle te'kid edilmiş olan şiddetli tehditler farziyyet için değil, safların düzgün tutulmasına teşvik ve buna uymayanları bu hareketlerinden sakındırmak içindir.
Aynı şekilde Hz. Bilâl ve Hz. Ömer'in, safların düzenini bozan kimselerin ayaklarına vurmaları da safları düz tutmanın farz olduğunu ifâde etmez. Çünkü bu zatların, sünnetin terkinden dolayı da ta'zir cezası gerektiği görüşünde oldukları bilinmektedir.
Hadis-i şerifte geçen "Allah'ın kalbleri başka başka tarafa çevirmesi*' sözüyle kasd edilen mânâ ise kalblerin kin, düşmanlık ve öfke ile dolması, cemaatin kalbine müslümanhğın ekmiş olduğu esvgi ve merhamet duygularının, yerlerini bu süflî duygulara terk etmesi demektir. Çünkü dış organlarla yapılan fiillerin kalbteki ve iç dünyamızdaki tesiri büyüktür. Dışarıdaki her hareketin içte kendine göre bir tesiri vardır.[403]

Bazı Hükümler

1. Namazda safların sık ve düzgün tutulması teşvik edilmiştir.
2. Safların düzenini bozan kimseler Resûlullah'ın diliyle azarlanmıştır.[404]

663. ...Simâk b. Harb'den; demiştir ki:
Nu'man b. Beşîr'i (şöyle) derken işittim: "Peygamber (s.a.) bizi saflarda ok gibi düzene sokardı. Resûlullah (s.a.) bizim bunu öğrendiğimize (ve önemini) anladığımıza kanaat getirinceye kadar (bu işe devam etti). Bir gün (yine) bize yönelmişti. Bir de ne görsün, bir adam göğsünü (saftan) ileri çıkarmış (duruyor). Bunun üzerine (şöyle); (Allah'a yemin olsun ki) Ya saflarınızı düzeltirsiniz, yahutta Allah aranızı açar" diye buyurdu.[405]

Açıklama

Bu hadis-i şerif safların düzeltilmesini emretmektedir. Safların düzeltilmesinden maksat, bir safta bulunan kimselerin dümdüz bir hizada durmalarıdır. Safların aralarındaki boşlukları doldurmaya tesviye denir. Bu bakımdan cemaatle namaz kılacak olan kimse, hem safların sıklığına hem de düzgünlüğüne dikkat etmeli ve bu düzeni bozmaktan son derece sakıncalıdır. Peygamber Efendimizin, "Ya safları düzeltirsiniz, yahutta Allah yüzlerinizi başka başka kılıklara çevirir (aranızı açar)" buyurması, safları düzgün tutmayanlar hakkında büyük bir tehdiddir. Cemaat çeşitli yönlere dönerek safları bozunca, cezaları, suçları cinsinden olmak üzere, yüzleri de başka kılıklara döndürülecektir. Bazıları bu cümleye "Allah aranıza düşmanlık ve kin sokar, kainlerinizi değiştirir" şeklinde mânâ vermişlerdir. Çünkü cemaatin safları bozması zahirî bir muhalefettir. Zahirin muhalefeti ise, bâtının muhalefetine sebeb olur.
Ulemâdan bazıları da hadiste zahirî mânâsının kasd edildiğini söyleyerek hadise şöyle mânâ vermişlerdir: "Saflarınızı düzeltin! Düzeltmezseniz, Allah da sizin yüzlerinizi asli yaratılışından çıkararak kafanız tarafına çevirir. Neticede çirkin bir şekil alırsınız."
Namazda safları düzeltmenin mezheb imamlarına göre hükmü bir önceki hadis-i şerifte geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir.
Rivayete göre Hz. Ömer safları düzeltmek için özel adamlar görevlendirmişti. Kendisi imam olduğu vakit bu görevliler safların düzeldiğini haber vermedikçe namaza niyetlenmezdi. Hz. Osman ile Hz. Ali'nin bu cihete çok dikkat ettikleri rivayet olunur. Hatta Hz. Ali namaza duracağı zaman, safları teftiş eder bir safta eğrilik görürse: "Ey filan, sen biraz ileri çık; ey falan sen de biraz geri çekil!.." dermiş. Hadis-i şerif safların düzeltilmesinden başka ikâmet esnasında ve ikâmetle namaz arasında konuşmanın caiz olduğuna da delildir.[406]

664. ...el-Berâ b. Âzib (r.a.)'den; demiştir ki:

Peygamber (s.a.) bir ucdan bir uca safların arasına girer, göğüslerimize ve omuzlarımıza dokunarak (bizi doğrultur) ve; "eğri büğrü olmayınız ki kalbleriniz arasında ihtilaf olmasın, şüphesiz Allah ile melekler ilk saflara rahmet ve istiğfar ederler" buyurdu.[407]

Açıklama

Hadisin zahirine göre kalb, dış organların hareketlerinden müteessir olmakta ve hatta tamamen onların hareketlerine bağlı olarak değişmektedir. Gerçekten de fiillerimizle fikirlerimiz arasında karşılıklı te'sirler vardır. Toplumsal davranışların ise, fikir ve hisler üzerindeki te'siri daha da büyüktür.
Ancak bu hadis-i şerifin, "dikkat edin vücudda bir et parçası vardır; iyi olduğu zaman vücudun tamamı iyidir, o bozulduğu zaman vücudun tamamı bozulur. Dikkat edin o kalbdir."[408] hadis-i şerifiyle tearuz ettiği zan-nedilmemelidir. Çünkü bu hadiste fert veya toplum olarak kişilerin davranışlarının başkalarının kalbi, fikri ve hisleri üzerindeki tesirleri ifade edilirken, ikinci hadis-i şerifte şahsın kalb alemindeki kendi duygu, düşünce ve heyecanlarının yine kendi dış organları üzerindeki tesiri ifâde edilmektedir. Bu mânâda kalb gerçekten vücud sarayının hükümdarıdır. Vücudun bütün organları ona bağlıdır.
Bazan kalb sevinçle dolar da gözler bu sevincin müjdesini pırıl pırıl parlayarak verir, dudaklar memnuniyetle gülümser. Bazan sıkıntıdan patlayacak hâle gelen kalbin bu dehşet verici hali yüzlerde en açık ifâdesini bulur. Bazan berrak bir suyun şırıltısını hatırlatacak kadar şen ve tatlı, bazan bir kayanın uçurumlara yuvarlanışındaki korkunç gürültüleri hatırlatacak derecede sert ve keskin ifadeli sözler hep içteki kalbin dışta görülen eserleridir.
Ayrıca bu hadis-i şerifte ilk safların fazileti beyân edilmiştir. Nitekim diğer bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Erkek saflarının en hayırlısı birincisi ve en hayırsızı sonuncusudur. Kadın saflarının en hayırlısı sonuncusu ve en hayırsızı birincidir"[409]
Ayrıca,"Resûlullah birinci saf için üç kere ve ikinci saf için de iki kere istiğfar etmiştir."[410]
Bu bakımdan Allah'ın rahmeti en çok ilk safların üzerine iner.[411]

Bazı Hükümler

1. İmam safların tertib ve düzenine dikkat etmelidir.Gerektiği zaman eliyle mudahelede bulunmalıdır.
2. Safların gerisinde kalarak veya ilerisine durarak düzenini bozmak yasaklanmıştır.
3. îlk saflara durmak teşvik edilmektedir.[412]

665. ...en-Nu'man b. Beşîr'den; demiştir ki: "Peygamber (s.a.) biz namaza kalkınca saflarımızı düzeltirdi. Biz (saflarımızda iyice) düzelince de tekbir alırdı."[413]

Açıklama

Bu hadis-i şerif imamın gerek eliyle gerekse diliyle veya işâretleriyle safları düzeltmesi ve ondan sonra namaza durması lâzım geldiğine delâlet etmektedir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu hadis-i şerifi delil getirerek, "îmam iftitah (başlama) tekbirini, safları iyice düzelttikten sonra alır" demişler ve safların tertibi de cemaat ayağa kalktıktan sonra olacağına göre, imamın ancak ikâmet bittikten ve safları düzelttikten sonra namaza duracağı görüşünü kabul etmişlerdir. Bazı âlimlerse imam, ikâmet getirilirken safları düzeltir, müezzin "kad kametissalâtu" deyince de iftitah tekbirini alır demişlerdir. Bilindiği gibi Hanefî ulemâsı da bu görüştedir.[414]

666. ...tbn Ömer (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallellahü aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur: "Saflarınızı düz tutunuz, omuzları(mzi) bir hizaya getiriniz, boşluktan kapatınız, kardeşlerinize yumuşak davranınız."
(Râvi) Isa, "kardeşlerinize yumuşak davranınız" kelimelerini rivayet etmemiştir.
"Şeytana (aranızda) açıklık bırakmayınız. Saffı birleştiren kimseye Allah (rahmetini) eriştirir. Birleştirmeyenden de (rahmetini) keser."[415]
Ebü Dâvûd dedi ki: Ebû Şecere, Kesîr b. Mürre'dir.
YineEbû Dâvûd dedi ki: "Kardeşlerinize yumuşak davranınız" cümlesinin anlamı; bir kimse gelip de safa girmek istediği zaman, herkes ona karşı omuzlarını yumuşak tutsun da, o da safa girebilsin, demektir.[416]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "kardeşlerinize yumuşak davranınız" sözüne hadis âlimleri çeşitli mânâlar vermişlerdir. Merhum müellif Ebû Davud'un bu cümleden aldığı mânâ tercümede sunulmuştur. Kıymetli âlimlerimizden Nimet-i İslâm müellifi merhum M.Zihnî Efendi de bu cümlenin mânâsını şöyle açıklamıştır: "Kardeşlerinizin omuzlarını ellerinizle okşayarak saflara sokulunuz. Ancak bu cümleden bu mânânın çıkması kelimesinin şeklinde şeddeli okunmasına bağlıdır. İmâm Ahmed'in ve Ebû Davud'un rivayetinde ise, şeklinde şeddesiz olarak gelmiştir ki, saftakilere emirdir. "Kardeşlerinize size uzanan elleri sebebiyle yumuşayın. Yani safa sokulmak için omzunuza el koyanlara sertlik göstermeyiniz" demektedir.[417]
Netice olarak kelimesi, şeddesiz okununca şu mânâ anlaşılıyor: "Safları düzeltmek maksadıyla sizi elleriyle tutarak ileriye veya geriye çeken kardeşlerinize itaat edin de iyilik ve takva hususunda yardımlaşmanın sevab ve faziletine erişin."
Söz konusu olan bu kelime şeddesiz okununca şu mânâya da gelir: "tek başına bir safta namaz kılmak mecburiyetinde kalan

bir kimse, sizi eliyle tutarak yanma çektiği zaman, ona itaat ediniz de onun namazını fesada uğramaktan kurtarınız."
Şeddeli okununca, yukarıda da açıklandığı üzere bu "yumuşak davranınız"emri, safda bulunanlara değil, safa girmek isteyenleredir.
Hadis-i şerifte geçen "safı birleştiren" sözüyle, cemaate gelerek safta hazır bulunan kimse kast edilmiş olabileceği gibi, safları sıklaştıran kimsenin kasd edilmiş olması da mümkündür.
"Safları birleştirmeyen kimse" sözüyle de safta bulunuyorken ihtiyaç olmaksızın, kayfî olarak saftan çıkan kimse kast edilmiş olabileceği gibi, safa durduğu zaman kendisiyle sağında veya solunda bulunan kimse arasında açıklık bırakanın kasd edilmiş olması da mümkündür.
"Allah rahmetini eriştirir" cümlesi aynı zamanda "Allah o kimseye rahmetini eriştirsin"anlamındaCenab-ıPeygamber'indilinden bir dua da olabilir.
"Birleştirmeyeni de rahmetinden keser" cümlesinde de "Allah ondan rahmetini kessin" şeklinde beddua anlamı bulunduğu söylenebilir.[418]

Bazı Hükümler

1. Saflarda bulunan açığı kapatmak arkada bulunanlann üzerine vacıbdır.
2. Ön safta bulunan açıklığı kapatmakta büyük hayr ve sevab vardır.Bu sevaba erişmeye mü.'minler teşvik edilmiştir.
3. Saflarda açıklık bırakan kimseler için şiddetli tehdidler vardır. Hatta tbn Hacer bu tehdide bakarak saflarda açıklık bırakmayı büyük günahlardan saymıştır.[419]

667. ...Enes b. Mâlik'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Saflarınızı sıklaştırınız. Ve safları birbirine yaklaştırınız. Boyunlarınız bir hizada olmasın. Nefsim kudret elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, şeytanların siyah ve küçük koyunlar gibi saf aralıklarına girdiklerini görüyorum."[420]

Açıklama

"Safları sıklaştırmak "tan maksat saf teşkil eden fertler arasında açıklık bırakmamaktır. "Safların biri birine yaklaştırılması"ndan maksat ise, bazı imamların takdirine göre safların arasında üç zîra'dan fazla açıklık bulunmamasıdır.[421]
Ni'met-i İslâm müellifi iki saf arasındaki miktarın iki zira' olduğunu kaydetmektedir.[422]
Şeytanların saflar arasından küçük ve siyah davarlar gibi koşuşmaları namaz kılanların kalblerine vesvese vererek onların namazlarının sevabını düşürmek veya namazlarını tamamen ifsad etmek içindir. Bu bakımdan saflar arasında açıklık bırakmak tamamen şeytanların kalblere vesvese vermesine ve belki de namazı tamamen ifsad etmelerine imkân vermek demektir.
Halbuki saflar arasındaki yakınlık ve sıklık kalbler arasında da bir yakınlığa sebep olacağından, şeytanın bu kalblere kin ve düşmanlık tohumlan atmasına da engel olacaktır.
Hadis-i şerifte şeytanların benzetildiği küçük ve kara koyunlar aslında Yemen'de yetişir ve kuyruksuz olur.[423]

Bazı Hükümler

1. Safların sık ve düzgün oIması gerekir.
2. İki safın arasındaki mesafe de iki veya zira'(190-135 cm)'dan daha fazla olmamalıdır.
3. Zorlayıcı bir sebeb olmaksızın yemin etmek caizdir.
4. Safların sık olmayışı, saflar arasına şeytanların girmesine sebeb olur.[424]

668. ..Enes b. Mâlik (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) "Saflarınızı düzeltiniz. Çünkü safların düz olması namazın kemâlindendir." buyurdu.[425]

Açıklama

Hadis-i şerifte, safların sık ve düz tutulmasının namazın sıhhatinden değil de tamamından sayılmasına bakarak, ibn Battal gibi alimler, safların sık ve düzgün tutulmasının hükmü sünnettir demişlerdir. Çünkü bir amelin sıhhati; farzıyla, tamamı, sünnetiyle, güzelliği ise, âdâb ve müstehablarıyladır.
Ancak İbn Dakik'1-îd gibi bazı alimler de "tamam"kelimesinin örfte, "güzellik" anlamında kullanıldığına bakarak, safları sık ve düzgün tutmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Fakat "şer'î mânânın yanında örfî mânânın bir değeri yoktur" diye kendisine cevab verilmiştir.[426] Bununla beraber, Müslim'in bir rivayetinde "tamam" kelimesi yerinde "hüsn" (güzellik) kelimesi geçmektedir.[427]
îbn Hazm ise, hadisin zahirî mânâsına bakarak safların sık ve düz tutulmasının farz olduğunu söylemiştir. Biz bu mevzudaki mezheb imamlarının görüşlerim 662. hadisin açıklamasında naklettik. Oraya müracaat edilebilir.[428]

669. .. .Muhammed b. Müslim b. es-Sâib demiştir ki: Bir gün Enes b. Mâlik'in yanında namaz kıldım da (bana):

Bu sırık niçin yapıldı biliyor musun? dedi. (Ben de:)
Hayır Vallahi bilmiyorum dedim. O da (şöyle) dedi:
Peygamber (s.a.) bunu eline alır ve "saflarınızı düzgün ve sık tutunuz" buyurdu.[429]

Açıklama

Safların düzeltilmesinden maksat, bir safta bulunan cemaatin tamamıyla bir hizaya durmalarıdır.Safların aralarındaki boşlukları doldurmaya da "tesviye" denir. Biz tercümemizde buradaki tesviyeye safları düz ve sık tutmak manası verdik.
Resul-i Ekrem'in mescide konulmasını emrettiği bu sırığı safları düzeltme esnasında eline almasının hikmeti "Saflarınızı bu sırık gibi dümdüz yapınız" demek istemesiyle açıklanabilir.[430]

670. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) namaz kılmaya kalktığı vakit sağ eline bir sopa alıp (sağ tarafına) dönerek:
"Doğrulunuz, saflarınızı düzeltiniz!" buyururdu. Sonra sopayı sol eline alıp (sol tarafındakilere:)
“Doğrulunuz, saflarınızı düzeltiniz!" buyurdu.[431]

Açıklama

Cenab-ı Peygamber (s.a.) insanların dış dünyalarındaki düzensizlik ve kargaşalıkların iç dünyalarını olumsuz yönde, dış dünyalarındaki nizam ve intizamın ise iç dünyalarını olumlu yönde etkileyeceğini çok iyi bildiği için saflar arasındaki nizam ve intizamın gerçekleşmesinde son derece titizlik göstermiş, safları denetlerken önce deyneği sağ eline alarak safların sağ kanadını teşkil edenlere, sonra da sol eline alarak sol kanadını teşkil edenlere gösterip "işte saflarınızı bu değnek gibi dümdüz tutunuz da kalbleriniz de böyle doğru ve birbirine bağlı olsun" buyurmak suretiyle çok veciz ve canlı bir ifâde tarzı kullanmıştır.[432]

671. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.); "Önce birinci saffı, ondan sonra onu takib eden saffi tamamlayınız. Eksiklik kalırsa son safta kalsın" buyurmuştur.[433]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin mânâsını "ilk saf tam olduktan sonra diğer safların arasında açıklık bulunmasında sakınca yoktur" şeklinde anlamak yanlıştır. Bu hadiste ifâde edilmek istenen şudur: Safları tamamlamaya birinci saftan başlamalıdır. Ondan sonra ikinci saf ondan sonra da hiç atlamadan sırayla onu takib ederek saflar tamamlanmalıdır. Şayet safların birisi eksik kalacaksa bu eksik saf en arkadaki olmalıdır.
Bilindiği gibi safların teşkiline imamın ardından başlanır. Önce imamın arkasına durulur. Ondan sonra imamın arkasında bulunan kişinin sağma ve soluna durularak birinci saf tamamlanır. Diğer safların teşkil edilmesine de aynı şekilde imamın arkasından başlanır. Saffın sağ ve sol kanadında bulunan kimseler hizaya girerlerken imamın arkasında bulunan ve sabit nokta vazifesini gören kişiye göre kendilerini düzene sokarlar. Yoksa, günümüzde cemaat içerisinde bulunan bazı kimselerin zannettiği gibi sağ başta veya sol başta bulunanlara göre hizaya girmek yanlıştır. Her ne kadar İmam Mâlik, "kişi saf teşkiline istediği yerden başlar "demişse de onun bu sözü bu hadis-i şerife aykırıdır. 681. hadisin izahında bu mevzu tekrar ele alınacaktır.[434]

672. ..İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu "Sizin en hayırlınız, namazda omuzu en yumuşak olanınızdır"[435]
Ebû Dâvûd dedi ki: Ca'fer b. Yahya, Mekkelidir.[436]

Açıklama

Bu hadisin mânâsı şudur: Sizin en hayırlınız saflar arasındaki açıklığı kapatmak hususunda en çok gayret göstereniniz, bu konudaki emirlere en çabuk uyanınızdır. Saffa girmek isteyen kimseye kibre düşmeden, hemen yanından yer açarak onun arzusuna cevab vereninizdir.
Hattâbi'ye göre, "omuzu yumuşak" olmaktan maksat yanmdakini rahatsız etmemek, omuzuyla onu incitmemek, bir kimse safa girmek ve saftaki açığı kapatmak istediği zaman, ona imkân vermektir. Bu sayede saflar sıklaşır safta bulunan fertlerin kenetleşerek sayısı çoğalmış olur.[437]

94. Direkler Arasında Saf Tutmak

673. ...Abdulhamîd b. Mahmûd demiştir ki: Bir cuma günü Enes b. Mâlik'le namaz kılmıştım. (Kalabalıktan) direklerin arasına itildik. (Kimimiz) öne geçtik (kimimiz de) geride kaldık. (Namazı kılınca) Enes; "Biz Peygamber (s.a.) zamanında bundan sakınırdık" dedi.[438]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "bir kısmımız öne geçtik, bir kısmımız da geride kaldık." sözünün anlamı,"Kalabalık bizi ister istemez iki direk arasına itince her ne kadar içimizden bazıları direkler arasında saf olup namaz kılmaya başlamışlarsa da bir kısmımız da direkler arasında bulunmaktan sakınarak geriye çekildi" demektir.
Nesâî'nin riyâyetinde geride kalan kimsenin Enes olduğu ifade ediliyor.
İbn Arabî ve Aynî'nin ifâdesine göre, Hz. Enes'in beyân ettiği direkler arasında namaz kılmaktaki sakıncanın sebebi, direklerin cemaat arasına girerek onlar arasındaki irtibatı kesmesidir. Yahutta oraların müslüman cin-nîlerin namaz kıldıkları yerler olmasıdır. Direkler arasındaki hattın saflara paralel (müvâzi) olmaması "hâlinde safların düzenini bozacağı için de buralarda namaz kılmayı sakıncalı görmüşlerdir diye düşünülebilir.[439]
Direkler arası, ayakkabı koymaya mahsus yerler olduğu için buralarda namaz kılmak sakıncalıdır diyenler olmuşsa da İbn Seyyidi'n-Nâs; "Direkler arasında bulunan yerlere ayakabı koymak sonradan âdet olmuştur. Hz. Peygamber zamanında böyle bir âdet yoktu, bu bakımdan Hz. Enes'in; "Biz Peygamber (s.a.) zamanında bundan sakınırdık." sözü buna bağlanamaz" diyerek bu görüşe itiraz etmiştir.[440]
Ancak zaruret hâlinde direkler arasına saf teşkil ederek cemaatle namaz kılmakta bir sakınca olmadığına dair ulema arasında görüş birliği vardır. Bu mevzuda mezheblerin görüşü şöyledir:
1. Mâl ikilere göre, gerek cemaatle ve gerekse tek başına direkler arasında mescitlerde namaz kılmak mekruhdur.
2. Hanbelîlere göre ise, eğer direkler cemaatin arasına girerek saffı kesiyorlarsa, o zaman direkler arasında cemaatle namaz kılmak mekruh olur.
Yoksa herhangi bir sakınca yoktur, yalnız başına namaz kılan için zaten kerahet söz konusu değildir.
3. Şâfîîlere göre ise, cemaat için buralarda namaz kılmak mekruhsa da yalnız kılanlar için kerahet yoktur.
4. Küfe ulemâsı ve Hanefîlerce direkler arasında namaz kılmak kayıtsız, şartsız caizdir.
Direkler arasında namaz kılmayı, bazı şartlarla veya kayıtsız şartsız caiz gören âlimler, ResûM Ekrem'in buralarda namaz kılmayı yasakladığına dâir rivayet edilen hadis-i şerifleri te'vil etmektedirler.[441]

95. İmamın Arkasına Durması Müstehab Olan Kimseler Ve Bundan Kaçınmanın Keraheti

674. ...Ebû Mes'ûd el-Ensarî (r.a.) demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Benim arkama akıllı ve faziletli olanlarınız, sonra (bu vasıflarda) onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenler dursun."[442]

Açıklama

Metinde geçen (el-ahlam) kelimesini hüm mâ-nasına alırsak, hadisten; cemaatin en faziletli ve aklı başında olanlarının derece derece imama en yakın durmaları icab ettiği safların buna göre tertib edilmesi gerektiği anlaşılır. Zira cemaatin içerisinde en faziletli olanlar en ziyâde ikrama lâyıktırlar. Bir de bazan imam namazda iken burnu kanamak gibi bir mazeret sebebiyle namazdan çıkmak ve cemaatten birini mihraba geçirmek mecburiyetinde kalabilir. Bazan da âyet-i hatırla-yamayarak tıkanabilir. Bu gibi hallerde fazilet sahiblerinin imama yakın bulunmaları ve mihraba geçmek, imam tıkandığı vakit âyeti kendisine hatırlatmak hususlarında imama yardımcı olmaları gerekir. Hz. Ömer ön saflarda bir çocuk görürse, saftan çıkarırmış. Bunu Zırr b. Hubeyş ile Ebû Vâil de yaparlarmış. İlim ve fazilet sahiblerinin ön safa geçirilmesi yalnız namaza mahsus değildir.
Onların ilim, müşavere, hüküm, fetva ve saire meclislerinde de ön safta bulundurulmaları sünnettir.[443] Ancak bu tertibe riâyet etmek erkeklerle kadın safları için farz ise de erkek ve çocuk safları için farz değildir.[444]
Hadis-i şerifte geçen (el-ahlâm) kelimesini hulum'un çoğulu olarak alırsak -ki, Beyhakî bu görüştedir-hadise şöyle mânâ verilir:
"Birinci safta âkil baliğ olanlar, ikinci safta murahıklar, ondan sonra çocuklar, daha sonra da hunsâlar ve kadınlar dururlar"
Sarihler bu mânâyı verirken birinci saffın sevap derecesini göz önüne alarak orada herkesin namaz kılmaya lâyık olduğu, önce gelenin yerini bir başkasına terke mecbur olmadığı, imamın arkasında duranın haricinde herkesin ön safta namaz kılmak hakkına hâiz olduğunu belirterek âkil, baliğ olan herkesin ön safta namaz kılabileceklerini belirtirler. Ön, safın âlim ve fazılların yeri olması, bütün müslümanların aynı duruma gelmeleri için bir teşvik, bu mertebeye gelemeyenlerin de imamın arkasına yığılmamaları için bir ikazdır.[445]

675. ...Abdullah (b. Mes'ûd), Peygamber (s.a.)'den (bir önceki hadisin) benzerini rivayet etmiş (ve şu sözleri de) ilâve etmiştir: "Karma karışık durmayın ki, kaleleriniz ihtilâfa düşmesin. Pazar yerlerindeki (gibi)gürültü-patırtı çıkarmaktan (veya pazar yerlerindeki karma karışıklığa düşmekten) de sakınınız."[446]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "pazarlarda gürültü-patırtı, yüksek sesle konuşma" mânâlarına geldiği gibi "karma karışıklık" anlamına da gelir. Biz tercümemizde her iki mânâya da işaret ettik.
Buna göre hadis-i şerifi şöyle açıklamak mümkündür. Camiler ve mescidler bir ibâdet yeri, Allah'ın huzurunda bulunma mahalleridir. Bu bakımdan sakın pazar yerlerindeki gibi yüksek sesle konuşarak huzuru bozmayın, birbirinizle münâkaşa

ederek cami âdabına aykırı davranışlarda bulunmayınız. Ayrıca kadın erkek saflarda karma-karışık olup da fitne ve fesada sebeb olmayın.
Bir de bu hadis-i şerifin'* mescidlerde pazar yerinde bulunuyormuşsunuz gibi alışverişe dalmayınız. Çünkü insana Allah'ı unutturabilen bu gibi işler sizi Allah'a yaklaşmaktan alıkoyar" anlamına gelmesi ihtimâli de vardır.[447]

Bazı Hükümler

1. Mescitode yüksek sesle konuşmak ve kadın erkek safları ayırımına dikkat etmemek sakıncalıdır.
2. Mescitlerde konu edilmemesi gereken konulardan uzak durmalıdır.[448]

676. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem); "Allah safların sağ tarafında bulunanlara rahmet eder, melekler, de duâ ederler," buyurdu.[449]

Açıklama

Cenâb-ı Vâcibu'l-Vücud Hazretleri rahmetini, safların sol tarafına indirmezden önce sağ tarafına indirir. Yine aynı şekilde melâike-i kiram da önce sağ tarafta bulunanların affedilmesi için duâ eder, sonra da sol tarafta bulunanların bağışlanması için istiğfarda bulunurlar. Bu mevzuda Mehmed Zihnî Efendi şu bilgileri vermektedir:
"Rivayete göre Allah'ın rahmeti önce imama sonra imamdan geçerek imamın arkasında durana, sonra sağ tarafta bulunanlara, sonra sol tarafta bulunanlara iner. Birinci saffa rahmet bu sıraya göre indikten sonra da aynı sıraya göre ikinci saffa inmeye başlar. Bu şekilde dalga dalga bütün saflara yayılır. Ancak rahmetin derecesi de yine fertlerin bulundukları yere göre değişir.
Peygamber (s.a.)'den şu mânâda da bir hadis-i şerif rivayet edilmiştir: "İmamın hemen arkasında bulunana yüz, sağ tarafında bulunana yetmiş-beş, sol tarafindakine elli ve diğer saflarda bulunanlara yirmi beş namaz ecri yazılır."[450]
Yalnız sağ taraftakilerin bu ecir ve sevaba erişmeleri sol tarafta her hangi bir açıklığın bulunmayışına bağlıdır. Eğer sol tarafta bir açıklık bulunuyorsa o zaman sol taraftaki boşluğu doldurmanın sevabı daha büyüktür. Nitekim 671. hadis-i şerifte de geçtiği üzere, öndeki saf tamamlanmadan sağ tarafın faziletine nail olmak gayesiyle arkada bulunan saffın doldurulmaması dolmaması gerekmektedir.İbn Mâce'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu gerçeği te'yid etmektedir: "Nebiy-yi Ekrem (s.a.)'e denildi ki: Ya Resûlullah (sağ tarafa rağbet edildiğinden dolayı) safların sol tarafı ihmâle uğradı. Peygamber Efendimiz (s.a.) de cevaben şöyle buyurdular:
"Kim safların sol tarafındaki boşluğu doldurursa bu hareketinden dolayı kendisine diğerlerine nisbetle iki kat ecir verilir."[451]

96 Çocukların Saftaki Yeri

677. ...Abdurrahman b. Ganm'den; demiştir ki: Ebû Mâlik el-Eş'arî (şöyle) dedi: "Size Peygamber (s.a.)'in namazım anlatayım mı? Namaz için kamet ettirir ve önce erkekleri saf yapar, sonra çocukları onların arkasına sıraya koyar ve onlar (in hepsine birden) namaz kıldırırdı." (Ebû Mâlik sözlerine devamla Resûl-i Ekrem'in) namazını (şöyle) anlattı: (Resûl-i Ekrem safları bu şekilde tertib ettikten) sonra:
"İşte namaz böyledir" buyururdu. (Râvi) Abdü'1-A'Iâ dedi ki, öyle zannediyorum ki, (Şeyhim Kurre b. Hâlid) Resûl-i Ekrem "Ümmetimin namazı böyledir" buyurduğunu söyledi.[452]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin ön saflara erkeklerin sonraki saflara çocukların ve daha sonra da kadınların durması lâzım geldiğini ifâde etmektedir. Hadisin tamamı Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde daha genişçe ve şu anlamda geçmektedir: "Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin Eş'arîlere hitaben;
Ey Eşariler topluluğu, bir araya toplanınız. Size Resûlullah (s.a.)'ın nasıl namaz kıldığını göstereceğim, demesi üzerine Eş'arîler kadınlarım ve çocuklarını topladılar. Önce abdest alıp Resûl-i Ekrem'in nasıl abdest aldığını gösterdikten sonra, ilerleyerek evvelâ erkekleri en önde saf yaptı, çocukları onların arkasında, kadınları da çocukların arkasında saf yaptı."
Bu rivayetten anlaşılıyor ki, erkeklerin hemen arkasında çocuklar saf teşkil etmelidirler. Ancak çocukların saf teşkil etmeleri için iki veya daha çok sayıda olmaları gerekir. O mescidde bir çocuk bulunması halinde bu çocuğun erkek saflarına katılması gerekir. Ayrıca bir saf teşkil etmesi uygun değildir.
Kadınların durumu ise, çocuklarınkine benzemez. Mescidde bir kadın dahi bulunsa, ayrı bir saf teşkil etmesi gerekir.
Ulemânın büyük çoğunluğunun görüşü böyle olmakla beraber Şâfiîler, bazı Mâlikiler, "Çocukların namazı güzelce öğrenmeleri bakımından her iki erkeğin arasına bir çocuğun durması lâzımdır" demişlerse de, bu hadis-i şerif onların aleyhine bir delildir.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, on beş yaşına girmeden veya âkü-baliğ olmadan, çocuğun erkek saflarına katılması tahrimen mekruhtur.[453]

97. Kadın Safları Ve Birinci Saftan Geri Durmanın Keraheti

678. ...EbûHureyre(r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah(s.a.)şöyle buyurdu: "Erkek saflarının en hayırlısı ilkidir, hayrı en az

olanı da sonuncusudur. Kadın saflarının en hay iri; sı ise, sonuncusudur; hayrı en az olanı da birincisidir."[454]

Açıklama

Bilindiği gibi erkek saflarının birincisinin hayırlı oluşu sevabça daha üstün oluşundandır. Çünkü Allah'ın rahmeti önce birinci saffa sonra diğer saflara iner. Melâike-i kiram önce ilk saflar için istiğfarda bulunurlar, sonra da diğer saflar için istiğfarda bulunurlar. Ayrıca 674. hadis-i şerifte beyân edildiği gibi, birinci saffa aklı başında, faziletli kişilerin durması emredilmiştir. Ayrıca birinci saffa duran kişiler, imamın okuduğunu rahatça işitip zabt edebilmek imkânına sahiptirler. Peygamber (s.a.)'in birinci saffa üç defa ikinci saffa bir defa duâ ettiği de rivayet edilmiştir. Allah birinci safları dolduranlara rahmet eder, melekler de dua ederler ve safları doldurmak için atılan adımdan Allah'a daha sevgili bir adım yoktur.[455] Bütün bu hadis-i şerifler birinci saffın faziletini göstermektedir.
Birinci saffın hangi saf olduğu meselesi söz konusu olmuş ve bu mevzuda çeşitli fikirler ileri sürülmüşse de gerçekte birinci saf imamı takib eden ilk saftır.
Netice olarak şunu söylemek mümkündür:
1. Sevabı en çok olan erkek saffı imamın arkasında bulunan ilk saftır.
2. Sevabı en az olan erkek saffı da en geridekidir.
3. Sevabı en az olan kadın saffı hemen erkeklerin arkasında bulunan ilk saftır.
4. Sevabı en çok olan kadın saffı ise, kadın saflarının en gerisinde bulunan saftır.
Kadın saflarının en hayırlısının son saf olmasının hikmeti, erkeklerden uzak bulundukları için onları görmemeleri ve hareketlerini görmedikleri, seslerini işitmedikleri için de kalbleri bozulmadan huzur ve huşu' içinde namaz kılabilmeleridir. Ancak hadis-i şerifteki "kadın safları"ndan maksat erkeklerle beraber namaz kılan kadınların teşkil ettiği saflardır.
Nevevî'nin beyânına göre, kadınlar kendi aralarında cemaat teşkil ederlerse onların safları da hüküm itibariyle erkek safları gibidir. Birinci safları aynen erkeklerin birinci saffı gibi faziletçe ve sevabça üstündür.[456]

679. ...Âişe (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Bir kavim birinci saftan geri durmaya devam ederse Allah da onları ateşte(n çıkarmayı) geciktirir."[457]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifte beyân edilen birinci saftaki fazilet ve sevaba değer vermeyerek devamlı geri saflarda namaz kılmayı âdet haline getirenler için bu hadis-i şerifte şiddetli bir tehdit vardır. Bu tehditten anlaşılıyor ki, birinci saflardan geri durmayı alışkanlık hâline getiren kimseler sonunda Cehennemlik olur. Hem de mü'minlerin ilk Cehennemden çıkanlarından olamazlar ve Cehennemden en son çıkacak kimseler zümresinden olurlar. Çünkü cezalar ameller cinsindendir. Yahut da Allah bunları Cennetine en sonra koyacak veya âsi mü'minlerin gireceği Cehennem'in en alt tabakasına atacaktır.
Nevevî'ye göre bu cümlenin anlamı "Allah onları rahmetinden, o büyük fazl ü kereminden, yüksek derecelerden ve ilimden mahrum eder" demektir.
Bazı âlimler de bu cümleye şu isabetli manayı vermişlerdir: "Bu cümledeki tehdid, birinci saflardan kaçma alışkanlığı, kendisini namazı tehir alışkanlığına ve nihayet namazı terke götüren kişilere yöneliktir. Çünkü namazım cemaatle kılan kimse arka saflarda bile kılsa, Cennete hak kazanacağından ateşe atmakla ilgili tehdid ancak namazı terk eden kimseler için söz konusudur."[458]
Taberânî'nin İbn Abbâs'dan rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim birisine eziyet etme korkusuyla ön safa geçmekten vazgeçerse, Allah ona birinci saffın faziletini kat kat ihsan eder."[459] Nesâî ve İbn Mâce, ön safta namaz kılanlara Peygamber (s.a.)'in üç defa duâ ettiğini, Buhârî ve Müslim de; "Eğer insanlar birinci saffın faziletini bilselerdi, arkasından (birini saffa geçmek için) kur'a çekmekten başka bir yol bulmasalar aralarında kur'a çekerlerdi" hadis-i şerifini zikretmektedirler.[460]

680. ...Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Resülullah (s.a.) ashabında (birinci saftan) geri durma meyli görmüştü de onlara:
"İlerleyin ve bana uyun! Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir kavim gerileye gerileye nihayet Allah kendilerini geri bırakır" buyurmuştur.[461]

Açıklama

RasûI-i Ekrem (s.a.) saflarda bazı açıklıklar gördüğü için sahabelere bu ihtarda bulunmak lüzumunu hissetmiştir.
Sahâbe-i Kirâm'dan bazı kimselerin ön saflardaki açıklığı kapatmadan arka saflara durmalarının sebebi, "Benim arkama akıllı, uslu olanlarını dursun. Sonra (bu vasıflarda) onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenler (dursun)" anlamındaki 674 nolu hadisi duyup da bu vasıfları kendilerinde görmemelerine bağlanabilir.
Gerçekten de hiç bir sebeb yokken sahabenin birinci saftan uzak durmasını başka türlü izaha imkân yoktur. Çünkü onların birinci safta namaz kılmak hususunda ne kadar hırslı oldukları bilinen bir husustur.
"Sizden sonrakiler de size uysunlar" cümlesinin mânâsını, "ön safta bulunanları arka safta bulunanlar kendilerine imam kabul etsinler" şeklinde anlamak yanlıştır. Bu cümlenin anlamı şudur; "ön saflara durun, hareketlerinizi bana uydurun. Arkada

bulunduğu için beni göremeyenler de sizin hareketlerinize bakarak benim hareketlerimi anlamış olurlar. Dolayısıyla sizin hareketlerinize uyarak bana uymuş olurlar."
Demek ki, kişi önünde bulunan kimseyi kendisine imam etmiyor, sadece önündeki adamın hareketlerinden imamın hareketlerini anlayarak imama uyma imkânı buluyor.
Bu hadis-i şerif aynı zamanda imamın tekbirlerini yüksek sesle tekrarlayarak arka saflara eriştiren mübelliğin sesine kulak vererek imama uyum sağlamanın da caiz olduğuna delâlet etmektedir.[462]

Bazı Hükümler

1. İmam fazilet sahibi kimselere, hemen arkasına durmaları için tavsiyede bulunmalıdır.
2. İmam cemaat için hayırlı olan her işi tavsiye etmelidir.[463]

98. Safta İmamın Yeri

681. ...EbuHureyre(r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah(s.a.) şöyle buyurdu: "İmamı (birinci saffın önüne ve) ortaya durdurunuz, (safta bulunan) boşlukları da doldurunuz."[464]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, imamın en önde, birinci saffın sağ ucu ile sol ucuna eşit uzaklıkta bulunacak şekilde tam ortaya durmasını emretmektedir.
Yoksa imamın da birinci saffa katılarak cemaatle aynı hizada ve saffın ortasında durması söz konusu değildir. Çünkü diğer pek çok hadis-i şeriflerde belirtildiği üzere imamın yeri saffın önüdür. Bu durumda cemaat iki veya daha fazla kişi olunca imamın arkasına ve imam tam ortalarına gelecek şekilde dururlar. Ancak Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) cemaatin iki kişi olması halinde birinin imamın sağına diğerinin de soluna durması gerektiği görüşündedir.
Bununla beraber imamın hadiste tarif edildiği şekilde cemaatin önüne ve tam ortasına durmasının hükmü mendubdur. Şayet cemaat buna uymazsa efdal olanı terk etmiş olur.[465]

99. Safların Arkasında Tek Başına Namaz Kılan Kimse(nin Durumu)

682. ...Vâbisa (b. Ma'bed) (r.a.)'den rivayet edildiğine göre "Peygamber (s.a.) saffın arasında tek başına namaz kılan bir adam görmüş de kendisine (namazı) iade etmesini emretmiştir."Süleyman b. Harb, "namazı iade etmesini emretti" diye rivayet etmiştir."[466]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerif safların arkasında tek başına namaz kılan kimsenin namazının fasit olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Nehaî, Veki'b. el-Cerrâh, İbn Ebi Leylâ, el-Hasan b. Salih ve İbn Münzir bu görüştedirler.
Ahmed b. Hanbel'in meşhur olan mezhebi şudur: Safların arkasına durarak cemaatle namaz kılmakta olan kimse rükû'dan önce saffa girerse namazı sahihdir.[467] Tek başına saf teşkil ederek imama uyan bir kimsenin rükû'a vardıktan sonra hem kendi namazı hem de onun safına duracak olan kimselerin namazları fasit olur. İsterse bu kimselerin sayısı yüz veya daha çok olsun.[468]
Tercemesini sunduğumuz hadis-i şerif bu âlimlerin delilidir. Ayrıca İbn Mâce'nin de rivayet ettiği "Resûl-i Ekrem (s.a.)'in safların arkasında tek başına saf teşkil ederek namaz kılan bir kimseye hitaben dön namazını yeniden kıl" buyurduğuna dair 1003 no'lu Ali b. Şeybân hadisi de bunların görüşünü desteklemektedir.
2. Ancak İmam Mâlik Evzâî, Şafîî ve rey sahiplerine göre ise, safların gerisinde tek başına saf teşkil ederek cemaate uyan kimsenin namazı caizdir. Bunların delili de 683 no'lu hadisdir. Sözü geçen hadiste beyân edildiği üzere Resûl-i Ekrem (s.a.) rükû'da iken mescide giren bir kimsenin saffa katılmadan bulunduğu yerden imama uyarak namazını kılmış bunu gören Resûl-i Ekrem (s.a.) de ona iltifat ederek: "Allah senin (cemaatle namaz kılmaktaki arzu ve) hırsını artırsın. (Fakat) bunu bir daha yapma" buyurmuştur.
Bu imamlara göre, şayet safların arkasında tek başına imama uyarak namaz kılan bu kimsenin namazı fasit olsaydı, Resûlullah bu kimseye namazını iade etmesini emrederdi. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ifâde edilen, Resûl-i Ekrem'in, böyle yalnız başına namaz kılan bir kimseye "dön namazım tekrar et" buyurmasının gerçek sebebi ise, bu âlimlere göre o adamın safların gerisinde yalnız başına namaz kılması değildir. Gerçek sebeb bu adamın namazın kerahetini gerektiren başka bir davranışta bulunmuş olmasıdır, denebilir.
Yahutta böyle namaz kılan bu kimse fazileti terk ettiğinden dolayı Peygamber (s.a.) faziletten mahrum kalmaması için ona namazını yeniden kılmasını tavsiye etmiştir.
Ancak ön safta yer olmadığı için yalnız başına arkada namaz kılmak mecburiyetinde kalan kimsenin durumunda ihtilâf edilmiştir.
a. İmam Şâfi'î'ye göre, bu kimse ön saftan birini yanına çekmeden tek başına kılar. Çünkü eğer ön saftan birini yanına çekecek olursa evvelâ o kimseyi ön safta bulunmanın faziletinden mahrum eder ve ayrıca o safta da bir gedik açmış olur. Bu

bakımdan yalnız başına kılar.
b. İmam Mâlik'e göre ise, safların arkasında namaz kılan kimsenin namazı tamdır. Önden bir kimseyi yanına çekmesine lüzum yoktur. Şayet çekecek olursa, çekilen kimse o adama itaat etmemelidir.
c. Bazı âlimler de ön safta bulunan bir kimseyi arka safa çekmenin o kimseye zulüm olduğunu söylemişlerdir.
d . Hanefilere göre ise, o kimse imam rükû'a eğilmek isteyinceye kadar bir kimsenin dışarıdan gelmesini bekler. Gelmeyeceğini anlayınca da imam rukû'a varmadan ön safta bulunan birisini yanına çeker ve namazım öyle kılar. Bu hareketiyle hadis-i şerifteki nehye muhâtab olmaktan kurtulur.
Şafîî ulemâsının çoğunluğuna göre bu durumda kalan kimse namaza durduktan sonra ön safta bulunan bir kimseyi çekerek yanına durdurur. O kimse de bu adamın isteğine itaat etmekle büyük ecirlere nail olur.
Her ne kadar hüküm bu ise de, zamanımız insanlarının bunu bilmemesi, tatbikinden doğacak mahzurları da göz önüne alarak safta tek başına namazım kılabileceği ifâde edilmiştir.
Nimet-i İslâm müellifi merhum Mehmed Zihnî Efendi 'nin şu kıymetli mütaleasmı da unutmamak lâzımdır:
"Yalınız durmak zamanınızda evlâdır. Çünkü namaz meselelerini bilmemek halkın büyük çoğunluğu arasında yaygın olduğundan çekilen kişinin namazının fasit olma ihtimali vardır."[469]

100. Safların Arkasında (Yalnız Başına) Ruku'a Varan Kimse(Nin Durumu)

683. ...Ebû Bekre (r.a.)'nin haber verdiğine göre kendisi (bir gün) Peygamber (s.a.) rükû'da iken mescide girdiğini söylemiş ve (sözlerine devam ederek şöyle) demiştir: "Hemen saffın gerisinde rükû'a vardım." Bunun Üzerine Peygamber (s.a.); "Allah (cemaate iştirak etme arzu ve) hırsım artırsın fakat bir daha (bunu) yapma!" buyurdu.[470]

Açıklama

Bu babtaki hadis-i şerifler önceki bâblardaki hadis-i şerifleri tamamlayıcı mâhiyettedirler. Ancak önceki bab, safların dolu olduğu bir anda bir kişinin tek başına yeni bir saf teşkil edip edemiyeceği: ettiği takdirde namazının ve iktidâsının sahih olup olmayacağı meselesiyle ilgilidir. Bu bab ise, birinci safta boş yer olduğu halde imam rükû'da iken rekatı kaçırırım korkusuyla saf gerisinde hemen imama uyarak ve namaz içinde yürüyerek saf fi doldurması ile ilgilidir.
Bu hadis-i şerif, safların gerisinde tek başına namaz kılan kimsenin namazı sahihtir, diyenlerin delilidir. Çünkü bu hadis böyle namaz kılan bir kimsenin namazının sahih olduğunu açıkça ifâde etmektedir.
Hadis-i şerifteki "fakat bunu bir daha yapma" buyruğu, o kişiye sadece bir tavsiye niteliğindedir.
Hadis-i şerifin sonundaki cümlesi üzerinde sarihler değişik hususlar beyân etmişlerdir. Avdet etmek, dönmek manasına gelen kökünden kabul edenler, (ki cumhûr-ı ulemanın görüşü budur) "bir daha yapma" demektir. Buna göre yapılmaması istenen safta boş yer varken rekata yetişeceğim diye saf gerisinde namaza durmasıdır. Bu görüş imam Beyhakî'nin Ebû Bekre'den rivayet ettiği: "Ebû Bekre (r.a.) cemaat rukû' da iken camiye geldiğini saffın gerisinde rukû'a vardığını, sonra da yürüyerek saffa iltihak ettiğini, Resûlullah (s.a.)'ın namazı bitirince cemaate dönüp:
"Saf gerisinde rukû'a vararak sonra saffa İltihak edeniniz kimdi?" dediğini, Ebu Bekre'nin
Bendim (ya Resûlallah), demesi üzerine de;
"Allah fazilete karşı hırsını artırsın, ama bir daha yapma" hadisi ile Erlikte Tahâvî'nin, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği "sizlerden biri namaza geldiğinde saftaki yerini almadan saf gerisinde rüku'a varmasın" hadis-i şerifini esas almışlar, görüşlerini bu rivayetlerle takviye etmişlerdir.
Bazı âlimler de, bu kelimeyi "iade" kökünden, "namazını iade etme" yani "iadeye gerek yok'* diyerek te'vil etmişler ve namazının sahih olduğunu söyleyerek cumhurun görüşünü savunmuşlardır.
Diğer bir gurup da "koşmak" mânâsına gelen kökündendir, diyerek "bir daha namaza yetişeceğim diye koşma" şeklinde tefsir etmişler ve buna delil olarak da Îbnu's-Seken'in Ebû Bekre'den bu rivayetini göstermişlerdir. Ebu Bekre:"Kamet getirilmiş, herkes namaza durmuştu. Koşarak safa yetiştim. Namaz bitince Resûlullah "Biraz önce koşarak namaza gelen kimdi?" dedi. Ebû Bekre; "Bendim yâ Resülallah" dedim. Resûlullah da; "Allah hırsım artırsın, bir daha koşma" veya "bir daha yapma!" buyurdu. Görüldüğü gibi, birinci görüş ağırlık kazanmış, terceme de bu görüşe göre yapılmıştır.
Yoksa bu sözdeki emrin hükmü farz değildir. Sadece o kişiyi daha faziletli olan bir amele teşviktir. Çünkü bilindiği gibi saffa girerek kılınan namaz, safların arkasında imama uyarak tek başına kılınan namazdan daha faziletlidir.
Hattâbî'nin beyânına göre, imama uyan kimsenin saffın arkasında durmayarak ilerleyip saffa katılmasının hükmü müstehabtır.
Bu hadisle ilgili mezheb imamlarının görüşleri bir önceki hadisin izahında geçmiştir. Oraya bakılabilir.[471]

684. ...el-HasenMen rivayet edildiğine göre, (bir gün) Ebû Bekre (r.a.) Resûl-i Ekrem (s.a.) rükû'da iken (mescide) gelmiş ve hemen safın gerisinde rükû'a varmış,sonra dasaffa yürü(yerek gir)di.Peygamber (s.a.) namazı bitirince:
"O safın gerisinde rüku'a vardıktan sonra yürüyerek saffa giren hanginizdi?" demiş. Ebû Bekre de "bendim" diye cevab vermiştir. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) de şöyle buyurmuştur: "Allah senin (cemaatle namaz kılmaktaki arzu ve) hırsını artırsın (fakat) bunu bir daha yapma"[472]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, insanın namazda iken namazın ıslâhı ile ilgili bir harekette bulunması veya yürümesinin caiz olduğunu ifâde etmektedir. Bu yürümenin miktarı hakkında çeşitli görüşler vardır:
1. Bazı Hanefî âlimleri namazın ıslahı ile ilgili olarak ancak bir adım kadar yürümenin caiz olabileceğini söylerken, bazıları da ayaklarının bulunduğu yerden alnın konduğu yere kadar yürünebileceğini söylemişlerdir.[473]
2. Şâfîîlere göre ise, üst üste ancak iki adım yürünebilir. Fakat aralıklı olarak yüz adım bile yürünse herhangi bir sakınca yoktur.
3. Mâlikîlere göre ise, safta bulunan bir açıklığı kapatmak için iki veya üç saf arasındaki mesafe kadar yürünebilir. Fakat bu yürüyüş yılan veya akrep öldürmek gibi namazın dışında bir işle ilgili bulunursa, o zaman örfe müracaat edilir. Örfçe yakın sayılan mesafede yürümenin bir sakıncası olmaz, örfçe uzak sayılan mesafede yürumekse caiz olmaz. Bu mevzuya M. Zihni Efendinin kıymetli eseri Ni'met-i İslam'dan aktaracağımız şu satırlarla son vermek istiyoruz:
"Bir hadis-i şerifte "saftaki açığı kapayana on hasene yazılır ve kendisinden on günah silinir. O kimse on derece yükseltilir" buyurmuştur. Tahâvî der ki; "saftaki aralıktan maksat, bir adam sığacak kadar olan açıklık demektir. Şayet açıklık bu kadar değilse açıklık yok demektir."
"Bir de saflar arasında açıklık bulunmasındaki kerahet, cemaatle namaz kılan kimseler için söz konusudur. İmama uyarak saf teşkil eden kimselerin arasında açıklık bulunmasında kerahet yoktur."[474]

Sütre Île İlgili Basların Ayrıntıları

101. Namaz Kılanın Önüne Koyması Gereken Sürte

685. ...Talha b. Ubeydillah (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (sallellahü aleyhi vesellem bana hitaben) şöyle buyurdu:
"Önüne, semerin arka kemerinin boyu kadar bir şey koyunca önünden geçen kimse sana zarar vermez."[475]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen kelimesinin anlamı, "semerin arka kısmını teşkil eden tahta veya odun"dur. Deveye binen kimse bu tahtaya yaslanır. Bu ağacın Hz. Peygamber devrindeki yüksekliğinin miktarı üzerinde ulemâ çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları bu yüksekliğin bir arşın olduğunu söylerken, bazıları da arşının üçte ikisine eşit olduğunu söylemişlerdir. Netice olarak namaz kılan bir kimse bazılarına göre, bir arşın bazılarına göre de bir arşının üçte ikisine eşit yükseklikte her hangi bir nesneyi önüne koyarsa bu kimsenin önünden geçenler, namazına herhangi bir zarar vermezler. Namaz kılan kimsenin önüne koyduğu bu nesneye sütre denilir.
1. Sütrenin boyu ve eni üzerinde fakihler farklı görüşlere sahihtirler Nevevî merhum diyor ki biz (Şâfîîler)e göre» sütrenin inceliği veya kalınlığı söz konusu değildir. Bu mevzuda bizim delilimiz Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: Resûl-i Ekrem (s.a.) buyurmuştur ki: "Sütrenin semerin arkasına konan tahta boyunda olması kâfidir. (Eni ise) isterse kıl kadar ince olsun."[476]
Aynı şekilde Sebre b. Ma'bed'den rivayet edilen şu merfu hadis de bizim bu görüşümüzü te'yid etmektedir: "Nebiyyi Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Namazınızı hiç değilse bir ok arkasına gizlenerek kılınız."[477]
2. Hanbelî âlimleri de aynı görüştedirler.
3. Mâlikîlere göre ise, sütre en azından mızrak kalınlığında ve bir arşın boyunda olmalıdır. Bundan daha kısa olursa, sütre ile ilgili mendub yerine getirilmemiş olur.
4. Hanefîlere göre, sütrenin boyu bir arşın, kalınlığı parmak kadar olmalıdır.[478] Sütre dikmekteki hikmet, önünden herhangi bir kimsenin geçmesine engel olmakla birlikte gözün sütrenin gerisine kaymasına mani olarak namazdaki huşu ve hudu'un kaybolmasını önlemektir. Zaten namaz kılan kimseye önünden geçen bir kimsenin verebileceği zarar da huşu'u dağıtarak sevabın azalmasına sebep olmaktır. Zira ileride geleceği gibi, "namaz kılanın önünden geçmedeki günahın büyüklüğünü idrâk eden, kırk yıl bekler de yine geçmez" di.[479]

686. ...Atâ'dan; demiştir ki: "Semerin arka kemerinin boyu bir zira' ve daha yukarısıdır."[480]

Açıklama

Bu görüş aynı zamanda imam Sevrî'nin ve meşhur olan rivâyete göre İmam Ahmed (r.a.)'in görüşüdür.[481]

687. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) bayram günü namaz kılmağa çıktığı zaman (önüne) bir kargı (dikilmesini) emrederdi. Kargı dikildikten sonra insanlar da arkasında oldukları halde ona doğru namaz kılardı. Seferde de böyle yapardı. Bu yüzden emirler de bunu âdet edindiler.[482]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "bu yüzden emirler de bunu âdet edindiler" sözü, îbn Mâce'nin rivayetinde yoktur. Ali b. Müshir bu hadisle ilgili açıklamasında, bu sözün aslında Nâfi'e ait olduğunu ifâde etmiştir. Bu sözle ifade edilmek istenen şudur: Resûl-i Ekrem (s.a.) bayram namazında musallada önüne bir harbe (kargı) dikildiği için müslüman devlet adamları, bayram

namazlarında yanlarında harbe taşımayı âdet edinmişlerdir. Harbe kısa mızrak tarzında bir silahtır.[483]
Resûl-i Ekrem'in önüne dikilen bu harbenin Peygamber'e nereden ve kimden geldiği söz konusu olmuş ve bu mevzuda çeşitli rivayetler ortaya atılmıştır. Bazılarına göre bu harbeyi Habeş Kralı Necaşî hediye etmiştir. Ömer b. Şeybe'nin Ahbâru'l-Medinc'de rivayet ettiği bir habere göre Necâşî, Resülullah'a bir harbe hediye etmiş, Efendimiz de bunu bir hatıra olarak saklamıştı. İşte sözü geçen harbe bu harbedir.
Bazıları da "Bu harbe, Zübeyr b. el-Avvâm'ın Uhud'da öldürdüğü bir müşrikten kalmıştır. Resûl-i Ekrem bunu yanında taşır ve namaz kılarken önüne dikerdi" demişlerdir.
Bütün bu rivayetlerin çeşitliliğine bakarak şunu söylemek mümkündür. Necâşî'nin gönderdiği harbe gelmezden önce Efendimiz (s.a.) Uhud Harbinde ele geçen harbeyi sütre olarak kullanmış, Necâşî'nin gönderdiği harbe eline geçtikten sonra sütre olarak onu kullanmıştır. Sütrenin eni ve boyu hakkındaki görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz. Sütrenin hükmü hakkında Merhum Ahmed Naim Efendi şöyle diyor:
"Aslında duvarsız yerde namaz kılan kimsenin önünden geçilmesinden korkulması halinde, orada namaz kıldığına alâmet olmak üzere bir sütre dikmesinin mendûb olduğunda ittifak vardır. Kimsenin geçmeyeceğinden emin olunan yerde namaz kılan kimse de imam Mâlik ile Şafiî'ye göre -bu mevzu-daki hadislerin çokluğundan dolayı- yine sütre dikmekle mükelleftir. Bununla beraber Atâ, Salim b. Abdullah, Kasım b. Muhammed, Şa'bî, Hasan el-Basrî gibi tâbiûnun ileri gelenlerinin kırda sütresiz namaz kıldıkları rivayet olunuyor. İmamın sütresi cemaat için de geçerlidir.[484]

Bazı Hükümler

1. Namaz için bir sütre kullanmak mendubtur.
2. İnsanın karşılaşacağı tehlikelere karşı koymak için yanında mızrak ve benzeri bir âlet taşıması caizdir. Bu çeşit aletleri taşımanın önemi yolculukta daha da artar.
3. Hizmetçi edinmek caizdir.[485]

688. ...Avn b. Ebî Cuhayfe (r.a.), babası Ebû Cuhayfe'den rivayet ettiğine göre; Nebî (s.a.) onlara Bathâ'da, önünde bir kargı dikilmiş olduğu halde öğle ile ikindi namazlarını ikişer rekat kıldırmıştır. (Namaz esnasında) kargının arkasından kadın da geçti eşek de.[486]

Açıklama

Ulemânın büyük çoğunluğu namaz kılan kimse ile sütresi arasından geçmenin haram olduğunu söylemişlerdir- Ancak bundan dolayı o kimsenin namazı bozulmaz. Nitekim ileride gelecek olan "Namazı hiç bir şey bozamaz. Bununla beraber elinizden geldiği kadar (önünüzden) geçeni men'etmeye çalışınız. Çünkü o şeytandan başka bir şey değildir" anlamındaki 697 no'lu hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir. Fakat anılan hadis zayıftır. .
Her ne kadar Müslim'deki; "Önünde deve semerinin arka kaşı boyunda bir sütresi olmayan kimsenin namazını, kadın, eşek bir de kara köpek bozar"[487] hadis-i şerifi bu görüşe ters düşmekte ise de, bu hadisin hükmü; îbn Abbâs'ın rivayet ettiği; "Resûhıllah (s.a.) Mina'da sütresiz olarak namaz kıldırdığı sırada dişi bir merkebe binerek karşıdan geldim. O zaman bulûğ çağına yaklaşmıştım. Saflardan birinin önünden geçtim. Merkebi otlasın diye salıverdim. Ondan sonra safa girdim. Bu yaptığıma kimse ses çıkarmadı" mealindeki 715 numaralı hadis-i şerifle neshedilmiştir.
Çünkü bu hâdise Veda haccında, Resûl-i Ekrem'in irtihâlinden seksen gün önce olmuştur.
Müslim'in bu hadisinin nesh edildiğini kabul etmesek bile, namazın bozulacağına dâir olan ifâdelerim "Namazdaki huşu'un kaybolacağı" manasına almak ve namaz kılan kimsenin önünden geçmenin haramlığını beyan için söylendiğini kabul etmek yerinde ve isabetli olur.[488]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılan kimse yolculuk esnasında, kırda, önünden geçilme tehlikesi olmadığı zaman bile önüne sütre koymalıdır.
2. Sütrenin kargı kalınlığında olması yeterlidir.
3. Yolculukta dört rekâtli namazları ikişer rekât kılmak gereklidir.[489]

102. (Sütre İçin) Sopa Bulunamadığı Zaman Çizgi Çizilir

689. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz namaz kıldığı zaman önüne bir şey koysun, hiç bir şey bulamazsa bir sopa diksin, sopa da yoksa, önüne bir çizgi çizsin, bundan sonra önünden ne geçerse geçsin ona-zarar vermez."[490]

Açıklama

Bu hadis-i şerife göre namaz kılmak isteyen bir kimse önüne ya ağaç ve duvar gibi bir engel olarak onun arkasına gizlenip, önünden başkalarının geçmesine mâni olmalı veya bunları bulamadığı takdirde önüne bir sopa dikmelidir. Ancak sopanın da bulunmaması halinde kıble tarafına çizeceği bir çizgi ile yetinebilir.

Hadisin zahirine bakılırsa sütrenin yüksek olup olmaması, kalın veya ince olması söz konusu değildir. Nitekim Hâkim'in Sebre İbn Ma'bed'den rivayet ettiği "Namazınızı hiç değilse bir ok arkasında gizlenerek kılınız.'[491] anlamındaki hadis-i şerifle, Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayet ettiği; "sütre için deve semerinin arka kayışı boyunda bir yükseklik yeter. Eni isterse kıl kadar olsun"[492] mealindeki hadis-i şerifte sütrenin eninin kalın veya ince olması arasında bir fark gözetilmemiştir. Ancak sütrenin eni ve boyu mealini sunduğumuz Kenzu'l-Ummal hadisi ile ileride mealini sunacağımız 691 numaralı hadis gibi bazı hadis-i şeriflerle tayin ve tesbit edilmiştir. Biz bu mevzudaki mezheb imamlarının görüşlerini 685 no'lu hadisin izahında açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Yine bu hadis-i şerifteki "sopası da yoksa önüne bîr çizgi çizsin" cümlesinden, sopa bulamayan kimsenin önüne çizeceği bir çizgi ile yetinebileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu mevzuda da fıkıh âlimleri farklı görüştedirler. Çizgi çizmeyi caiz görenler de bu çizginin hilâl şeklinde mi yoksa kıbleye doğru önüne veya sağından soluna doğru mu çizileceğinde de ihtilâf etmişlerdir.
1. Çizginin sütre yerini tutacağı görüşünde olan âlimler şunlardır: imam Ahmed, eski görüşüne göre Şafiî, Ebû îshâk eş-Şîrâzî, Ebû Hâmid, Şâfiîlerin çoğunluğu ve bazı Hanefî âlimleri (r.a.).
2. Çizginin sütre yerini tutmayacağı görüşünde olan âlimler de şunlardır: Mâlikîler, yeni görüşüne göre İmam-ı Şafiî ve Hanefîlerin çoğunluğu (r.a.).
Çizginin sütre yerini tutmayacağını savunan bu ikinci gruptaki âlimlere göre mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi muzdaribtir. Yani zayıftır. Nitekim Ibn Uyeyne, Begavî, Şafiî gibi daha başka âlimler de bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Çizginin yeterli olmadığına, diğer bir sebeb olarak da çizginin sütrenin gayesini gerçekleştirememesim" gösterirler ve "sütreden gaye orada namaz kılınmakta olduğunu başkalarına bildirmektir. Çizgi ise, orada namaz kılındığım gösterecek bir alâmet olmaktan uzaktır" derler.
Sopa bulunmadığı zaman ne yapılacağı konusunda birinci görüşe sahib olan kimselerin düşüncelerine tercüman olarak imam Nevevî şunları söylemektedir:
"Gerçekte tercihe lâyık olan görüş şudur ki; sütre yerine çizgi çizmek müstehabdır. Sütre olarak kullanmak için sopa bulunamadığı zaman kıble cihetine bir çizgi çizilmesini emreden bu hadisin zayıflığı kabul edilse bile, amellerin faziletiyle ilgili mevzularda zayıf hadisle amel edilebileceğine dâir âlimler arasında tam bir görüş birliği vardır."[493]

Bazı Hükümler

1. Kırda namaz kılanın sütre edinmesine teşvik vardır.
2. Sutre için belli bir nesne tayın edilmiş değildir. Sutre özelliğini taşıyan her şey sütre olarak kullanılabilir.
3. Sutre için hadis-i şerifte belirtilen sırayı takibetmek gerekir. Önce duvar, ağaç ve benzeri tabii sutreler tercih edilir. Bunlardan biri bulunanmazsa o zaman sütre olarak baston dikilir. Baston da bulunamazsa, o zaman kıbleye doğru uzanan bir çizgi veya soldan sağa doğru mihrab gibi kavisli bir çizgi çizilir.[494]

690. ...Bize Muhammed b. Yahya b. Fâris haber vermiştir.(Demistir ki;) Bize Ali, yani İbn el-Medînî Süfyan'dan, (o da) İsmail b. Ümeyye'den, (o da) Ebû Muhammed b. Amr b. Hureys'den, (o da) Benî Uzre'den bir kimse olan dedesinden o da Ebû Hureyre'den, (o da) Ebu'l-Kasım (s.a.)'dan rivayet etti. (Ali Medinî) dedi ki; (bir önceki sopa bulunmadığı zaman çizgi çizilmesini ifade eden) çizgi hadisini (süfyan b. Uyeyne) rivayet etti.
Süfyan (şöyle) dedi: "(Ancak) bu hadisi takviye edecek bir şey bulamadık. Bize şu senedden başka (herhangi bir senedde) ulaşmadı." (Ali b. el-Medînî) dedi ki: ((Ben Süfyan'a; "Muhaddisler onda (yani Muhammed b. Amr'm İsminde) ihtilâf içindedirler" dedim de, bir süre düşündükten sonra şöyle dedi: "Ben (onun ismini) ancak Muhammed b. Amr (diye) hatırlıyorum."
Süfyan dedi ki: "Buraya İsmail b. Ümeyye vefat ettikten sonra-bir adam çıkageldi. Bu adam Ebû Muhammed (adındaki) şeyhi arıyordu. Nihayet onu buldu ve ondan bu hadisi (rivayet etmesini) istedi. (Fakat Ebû Muhammed) hadisi karıştırdı.
Ebû Dâvûd dedi ki; ben bir çok defalar Ahmed b. Hanbel'e (bu) çizginin şeklinden sorulduğunu ve onun da; "enine hilâl gibi (kavisli)" diye cevab verdiğini işittim. (Yine) Ebû Dâvûd, Müsedded'den; "İbn Davud'un (bu) çizgi uzunlamasına (çizilir) dediğininakletmiştir. [Yine dedi ki: defalarca bu çizginin vasıflarını Ahmed b. HanbeVden duydum. Dedi ki: "Şöylece yani enlemesine hilâl gibi kavistir.][495]

Açıklama

Râvi Süfyan b. Uyeyne'nin "Bu hadisi takviye edecek, elimizdeki şu senedden başka bir sened bulamadık." anlamındaki sözleri bu hadisin zayıf olduğunu ifâde etmektedir.
İsminin ihtilaflı olduğu söylenen kimse, İsmail b. Ümeyye veya Ebû Muhammed b. Amr'dir. Bazılarına göre ise, Amr b. Muhammed b. Hureys'dir.
Çizginin şekliyle ilgili ifâdelere bakarak fıkıh âlimleri çizginin hilâl şeklinde mi, kıbleye doğru öne mi, yoksa sağdan sola doğru mu çizileceğinde ihtilâf etmişlerdir. Çünkü, rivayetlerin birinde bu çizginin hilâl gibi kavisli ve soldan sağa doğru olabileceği ifade edilirken, diğerinde kıbleye doğru uzanacağı ifade edilmektedir.[496]

691. ...Süfyân b. Uyeyne demiştir ki: "Ben Şerîk'î cenaze (için geldiğimiz bir toplumda) bize ikindi namazı kıldırırken gördüm, başlığım (vakti) giren farz namazda, önüne (sütre olarak) koymuştu."[497]

Açıklama

Bu başlığın yüksekliğinin 685. hadis-i şerifte açıklandığı gibi deve semerinin arka kemeri kadar olduğu söylenebilir. Çünkü hadis-i şerifler bundan daha kısa bir nesnenin sütre olamayacağını ifâde ederken Şerîk'in küçük bir fesi sütre olarak önüne koyacağı düşünülemez. Sözü geçen hadis-i şerifte de açıkladığımız gibi semerin arka kemerinin boyu bazılarına göre bir arşın, bazılarına göre de arşının üçte ikisi kadardır.[498]

103. Bînek Hayvanına Doğru (Onu Sütre Vaparak) Namaz Kılmak

692. ...îbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) deveye doğru namaz kılarmış.[499]

Açıklama

Bu hadis-i şerif deveyi ve benzeri hayvanları sütre yaparak namaz kılmanın câiz olduğuna delildir. Ancak bu hadis deve yataklarında namaz kılmayı nehyeden 493. numaralı hadis-i şerife zıt değildir. Çünkü bu hadis-i şerifte söz konusu edilen deveye karşı Efendimiz (s.a.)'in namaz kılması yolculuk esnasında vuku bulmuştur. Yolculuk esnasında ise, deve hem bağlıdır, hem de sahibine karşı daha çok itaatlidir. Deve yataklarında ise, develer bağsız olduğundan içlerinde bulunan azgın develerin insana her an için saldırması mümkündür. Bu bakımdan deve yataklarında namaz kılmak tehlikelidir, huzur ve huşu'u bozucudur. Ayrıca araplar arasında deve yataklarına insanların da abdest bozdukları düşünülebilir ki,. Efendimizin yolculukta deveyi sütre edinerek namaz kıldığı halde deve yataklarında bulunan develere karşı namaz kılmaktan niçin nehyettiği daha iyi anlaşılmış olur.

1. Hanbelî ve Hanefi â limleri, bu hadis-i şerifi delil getirerek yerinde sabit olan hayvana ve arkası dönük olan insana doğru namaz kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.

2. Şâfiîlere göre ise, hayvana ve kadına doğru namaz kılınamaz, Şafiî âlimlerinden merhum İmam Nevevî hazretleri bu mevzuda şunları söylemiştir: "Kadını sütre edinerek ona doğru namaz kılmanın neden caiz olmadığı açıktır. Çünkü kadın o anda erkeğin zihnini meşgul eder. Fakat Resûl-i Ekrem (s.a.) deveyi sütre edinerek namaz kılmıştır. Buhârî ve Müslim'de İbn Ömer'den gelen hadis-i şerif bunu açıkça beyân etmektedir. Durum böyleyken İmam Şafiî (r.a.)nin deveye doğru namaz kılınamaz demesi, ancak bu hadis-i şerifin onun eline geçmemesiyle izah edilebilir. Şurasını da hatırdan çıkarmamak lâzımdır ki, İmam Şafiî (r,a.) sağlam hadis ele geçtiği zaman, kendi içtihadının bırakılarak o hadisle amel edilmesini vasiyyet etmiştir. Anılan Buhârî ve Müslim'deki İbn Ömer hadisi sağlam olduğuna göre, deveyi sütre kabul ederek ona doğru namaz kılmanın caiz olduğunu kabul etmek İmam Şafiî'nin vasiyyetini yerine getirmek demektir.

3. Mâlikîlere göre ise,eti yenmeyen hayvanları sütre edinerek onlara doğru namaz kılmak mekruhtur. Eti yenenlerin ise, bağlı olanlarını sütre edinmekte bir sakınca yoksa da bağsız olanlarını sütre edinmek mekruhtur.

Yabancı bir kadını sütre edinmek de aynı şekilde mekruhtur.

Kendisine nikâhı düşmeyen bir kadının sütre edilip edilemeyeceği mevzuunda ise, Mâlikî imamları arasında iki görüş vardır.

Yüzünü namaz kılan kimseye dönmediği müddetçe bir erkek sütre edinilerek kendisine doğru namaz kılınabilir.[500]

104. Kişi Direğe Veya Benzeri Şeylere Doğru Namaz Kıldığında Onu Hangi Tarafına Almalıdır?

693. ...Mikdâd b. el-Esved (r.a.) şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.)'i kaç kere bir ağaç parçası, bir direk veya bir ağaca (doğru) namaz kılarken gördümse onu tam karşısına değil de ancak sağ kaşının (sağının) veya sol kaşının (solunun) hizasına almış olduğunu gördüm."[501]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sütre olarak kullanılacak ağaç ve benzeri şeylerin iki kaşın arasına gelecek şekilde tam karşıya konularak onlara karşı namaz kılmaktan nehyetmektedir. Namaz, kılan kişi sütreyi tam karşısına koymakla görünüşü bakımından puta tapan kimselere benzeyeceği için bundan nehyedilmiştir.

Şurasını unutmamak lâzımdır ki, sütreyi tam karşıya almanın sakıncası, sütre ağaç ve benzeri bir nesne olduğu zaman ortaya çıkar. Sütre bir duvar veya bir bina ise, o zaman herhangi bir sakınca sözkonusu değildir.

Bu mevzuda M.Zihni Efendi Ni'meti'l-İslâm isimli kıymetli eserinde şunları söylemektedir: "Sünnet olan sütreye yakın durmaktır ve tam karşısına' durmayıp onu iki kaşlarından birinin (efdal olanı sağ kaşının) hizasına almaktır."[502]

105. Konuşmakta Olanlara Ve Uyuyanlara Karşı Namaz Kılmak

694. ...İbn Abbâs (r.a.)'m rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Uyumakta olan ve konuşan kimseye doğru namaz kılmayınız."[503]

Açıklama

Uyumakta olan kimseye karşı namaz kılmanın sakıncası bellidir. Uyuyan kimse kendisini murakabe edemediği için ondan her

an için namaz kılan kimsenin zihnini meşgul edecek haller zuhur edebilir. Bu da namaz kılan kişinin huzurunu bozar. Namaza kendini iyice vermesini engeller ve hatta onu şaşırtabilir.
Bu bakımdan İmam Mâlik, Tâvûs ve Mücâhid uyuyan kimseye doğru namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Bunların dışında kalan âlimler ise, ileride gelecek olan 810, 811 ve 812 numaralı hadislerle Buhâri ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Hz. Âişe'nin naklettiği, "Resûl-i Ekrem (s.a.) namaz kılardı; ben de onun yatağının üzerinde önüne uzanmış halde uyurdum."[504] anlamındaki hadis-i şerifi delil getirerek uyuyan kimseye karşı namaz kılmanın herhangi bir sakıncası olmadığını söylemişler ve mevzumuzu teşkil eden hadisin de zayıf olduğunu iddia etmişlerdir.Şafiî âlimlerinden Nevevî ve Hattâbî de bu hadisin zayıf olduğu kanaatindedirler. Hattâbî bu mevzuda şunları söylemektedir: Bu hadisin Peygamber (s.a.)'e ait olduğu kesin ve sağlam değildir. Çünkü bu hadisin senedi zayıftır. Abdullah b. Ya'kub bu hadisi kendisine Muhammed b. Ka'-b'dan kimin naklettiğini açıklamamıştır. Aslında Abdullah'ın ismini açıklamadığı bu râviler, hadis âlimlerinin itimad etmediği iki adamdır. Bunlardan biri Temmam b. Bezi', öbürü de İsa b. Meymûn'dur ki Buhârî ve Yahya b. Maîn bu kimseleri tenkid etmişlerdir.
Hadis-i şerifte ayrıca konuşmakta olan kimseye doğru namaz kılmak da yasaklanmıştır. Çünkü konuşan kimse namaz kılanın zihnini meşgul eder ve huzurunu bozar. Nitekim İbn Mes'ûd (r.a.) konuşmakta olan kimseye karşı namaz kılmanın mekruh olduğu görüşündedir. Ancak bu kimseler zikir yapıyorlarsa, o zaman onları sütre edinmekte herhangi bir sakınca yoktur.
imam Ahmed ile imam Şafiî de konuşan kimseyi sutre edinmenin mekruh olduğu kanaatindedirler. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de bu görüşe delâlet etmektedir.
Fakat herhangi bir kimsenin yüzüne doğru namaz kılmak hiç bir zaman ve hiçbir kimse tarafından uygun görülmemiştir.[505]

106. Namaz Kılan Kimsenin Sütreye Yakınlığı

695. ...Sehl b. Ebi Hasme, Peygamber (sallellahüaleyhi vesellem)in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Sîzden biriniz sütreye doğru namaz kıldığı zaman ona yaklaşsın ki, şeytan namazında ona vesvese vermesin."[506]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi(aynı zamanda) Vâkid b. Muhammed, Safvân'dan (o da) Muhammed b. Sehl'den (o da) babasından veya Muhammed b. Sehl (doğrudan doğruya) Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir. Bazıları da (bu hadisin) Nâfi' ö. Cübeyr vasıtasıyla Sehl b. Sa'd'den (nakledildiğini) söylemiştir. Ve bu hadisin senedinde ihtilâf edilmiştir.[507]

Açıklama

Hadis-i şeriften namaz kılmak isteyen kimsenin önüne sütre dikmekle mükellef olduğu anlaşılmaktadır. Sütre koymak kişinin istek ve arzusuna bırakılmış değildir. Çünkü hadis-i şerifte geçen "her ne zaman" manasına gelen edatı, kişinin her namaz kılışında önüm sütre ayması gerektiğini ifâde eder. Bu sayede namaza şeytanın vesvesesinin karışması önlenmiş olur. Bir başka açıdan şeytanın bazı kişileri aldatarak namaz kılan kimsenin önünden geçirtmesi engellenmiş olur.
Bilindiği gibi namaz kılan kimsenin önünden geçilince eğer namaz kılan kişinin önünü kesen, kadın, eşek veya köpekse bazı âlimlere göre bu kimsenin namazı gerçekten bozulur. Bazılarına göre ise namazın özünü teşkil eden huzur ve huşu bozulmuş olur.
Bazı âlimler de buradaki şeytandan maksat namaz kılan kimsenin önünden geçen her yaratıktır. Çünkü Peygamber (s.a.) namaz kılan kimsenin önünden geçen her yaratık için şeytan tâbiri kullanmıştır, nitekim 697 numaralı hadis-i şerifte gelecektir.
Sütreye yakın durmanın hükmü mendubtur. Hanefi âlimlerinden M.Zihni Efendi Ni'met-î İslâm'ın da, "Sünnet olan, sütreye yakın dumaktır" sözleriyle Hanefi ulemasının bu mevzudaki görüşlerini dile getirmiştir.
Sütreye yakınlığın ölçüsünü Atâ, İmam Şafiî ve İmam Ahmed (r.a.) üç zira' olarakk tesbit etmişlerdir. İmam Mâlik hiç bir ölçü getirmemiştir. Bazılarına göre bir karış bazılarına göre de altı zira'dır.[508]
Müellif Ebû Dâvûd hadisin sonundaki mütaleasmda bu hadisin zayıf olduğunu ifâde etmiştir.
Burada kadının eşek ve köpekle bir tutulduğu zannedilmemelidir. Çünkü eşekle köpeğin namaz kılan kimsenin huzurunu bozma sebebi ile kadının bozma sebebi tamamen ayrı şeylerdir. Eşekle köpeğin huzuru bozması yaratı Ilşlanndaki fevkalâde dikkat çekici özelliklerle ilgili iken, kadının huzur bozması onun cinsî cazibesi ve erkekler için zaaf kaynağı olmasıyla ilgilidir.
Namaz kılan bir erkeğin önünden geçen bir kadının, o erkeğin içinde ne gibi fırtınalar doğuracağını kimse kestiremez. Namazda gaye, İbâdet olması, Allah'a bağlılık ve Peygambere sadakatle tâbi olması hasebiyle, kadının geçmesi ile bütün bu sevgiler kadın sevgi ve ilgisi ile karışırsa namazın hikmeti ortadan kalkacağı malumdur. İşte bunda kadının zikredilmesi bundan başka bir şey ile tefsir edemez. Nitekim 702 no'lu hadiste gelecektir.[509]

696. ...Sehl(r.a.)Men;demiştir ki: "Peygamber(s.a.)in namaz kıldığı yer ile kıble (duvarı) arasındaki (mesafe) bir dişi keçinin geçebileceği kadardı"[510]
Ebû Dâvûd dedi ki; bu haber Nüfeylî'ye aittir.[511]

Açıklama

Resul-i Ekrem (s.a.)'in "namaz kıldığı yer'den maksat, Kirmânî'ye göre, ayaklarının bulunduğu yerdir. Ancak Aynî merhum, "ayaklarının bulunduğu yerden secde ettiği yere kadar uzanan mesafe" olduğunu söylemiştir.[512] Buna göre, namaz kılan kimse secdeye varınca secde halinde iken kıble duvarı ile arasında kalan mesafe bir keçinin geçebileceği kadar olmalıdır.

Ancak Ahmed b. Hanbel'in Hz. BilâT'den rivayet ettiği; "Peygamber (s.a.) Kabe'ye girip namaz kıldı. Kendisiyle duvar arasında üç zira' bir mesafe vardı" hadis-i şerifi ise, Resûl-i Ekrem'in ayakta bulunduğu zaman duvarla kendisi arasındaki mesafeyi belirlemektedir. Davudî, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle Ahmed b. Hanbel hadisinin arasım şöyle uzlaştırmıştır: Namaz kılan kimse ile duvar veya kıble arasındaki mesafe en az bir keçi geçebilecek kadar olmalı, en çok ise, üç zira olmalıdır.[513]

107. Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçilmesine Mani Olma Yetkisi

697. ...Ebu Said eI-Hudrî(r.a.)den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz namaz kılarken hiç kimseyi önünden geçirmesin, elinden geldiği kadar ona engel olsun. Eğer o kimse diretirse, onunla doğuşsun. Çünkü o ancak şeytan(ın yapacağını yapmakta)dır."[514]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte namaz kılmakta olan bir kimsenin, önünden geçilmesine mâni olması emredilmektedir. Ancak namaz esnasında önünden geçen kimseye müdâhele etme hakkının doğması için daha önce geçen 689 ve ilerde gelecek olan 700 numaralı hadis-i şeriflerde beyân edildiği gibi sütre olma niteliği taşıyan bir nesnenin önüne konulmuş olması lâzımdır.
Buhârî, bu hadis-i şerifin sebeb-i vürûdu ile ilgili olarak şu hâdiseyi nakletmektedir: "Ebû Salih es-Semmân dedi ki: Ebû Said el-H-udrîbir cuma günü insanlardan korunmak için önüne koyduğu bir sütrenin arkasında namaz kılıyordu. Derken Muayt oğullarından bir genç onun önünden geçmek istedi. Ebû Said de göğsünden iterek o gence mâni oldu. Genç, başka geçilebilecek bir yer olmadığını görünce, ikinci defa geçmeyi denedi. Ancak bu defasında da Ebû Said birincisinden daha şiddetli olarak karşı koydu. Bunun üzerine delikanlı Mervân'ın yanına gidip Ebû Said'i şikâyet etti. Hemen arkasından da Ebû Said, Mervân'ın yanına geldi. Ebû Said'i karşısında gören Mervân kendisine şu soruyu yöneltti:
Ey Ebû Said! Bu kardeşin oğluyla senin alıp veremediğin nedir? Ebû Said de şu cevabı verdi:
Resûl-i Ekrem (s.a.)'i şöyle büyürken işittim: "Sizden biriniz kendisini insanlardan koruyacak bir sütreye doğru namaz kılarken, birisi önünden geçmek isterse, ona mâni olsun. Eğer o kimse diretirse, onunla kavga etsin. Çünkü o şeytandan başka bir şey değildir."[515]
Kadı lyaz silâhla veya1 Önden geçen kişinin ölümüne sebeb olacak bir âletle müdâhelede bulunmanın caiz olmadığına ve tehlikeli olmayan bir müdâhale sonucu ölen bir kimse için de kısas lâzım gelmediğine dâir ulemânın görüş birliğinde olduğunu söylemiştir. Bu kişi için diyet lâzım gelip gelmediği konusunda ise Malikîler arasında iki farklı görüş vardır. Bunlardan îbn Şa'ban'a göre bu kişi için diyet lâzım gelir. İbnu't-Tîn'e göre ise, kanı heder olur, yani karşılığında diyet ödenmez.
Ancak hemen şunu söyleyelim ki; namaz kılanın önünü kesip geçen kimse ile nasıl mücâdele edileceğine dair serdedilen bütün bu görüşler namaz kılarken önünde sütre bulunan kimsenin önünü kesen kimse ile ilgilidir. Yoksa önünde sütre bulundurmayan kimse için müdâhele veya mücâdele hakkı yoktur.
İbn Ebî Hamza ise, hadis-i şerifteki şeytanla kavgadan maksat, gürültüsüz, patırtısız olan ince ve mânevi bir müdâheledir. Yoksa gürültülü patırtılı, kaba kuvvete dayalı bir mücâdele değildir. Bu manada bir mücâdele de ancak istiâze (eûzu) ve besmele ile şeytandan korunmak ve sütre koymakla gerçekleşebilir. Çünkü kaba kuvvete bağlı olarak yapılacak bir mücadelenin namaza vereceği zarar, önden geçen kimsenin vereceği zarardan daha büyüktür, demektedir.
Namaz kılan kimsenin önünden geçen kimse ile mücâdele etmedeki sebebin ne olduğu mevzuunda da iki görüş vardır:
a. Musallinin önünü kesen kişiyi günahtan alıkoymak,
b. Bu kişinin namaza zarar vermesini önlemek.
İbn Hamza birinci görüşü benimsemiştir. Aslında ikinci görüş daha kuvvetli ve isabetlidir. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre, "bir kişinin namaz esnasında önünden geçilmesi o namazın yarısını ifsâd eder". Yine Ebû Nuaym'in Ömer (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadisi şerifte ise, "namaz kılan kişi eğer önünden geçilmekle namazım(n derecesini) ne kadar kaybettiğini bilseydi, sütresiz olarak asla namaz kılmazdı" buyurulmaktadır. İşte bu hadis-i şerifler, namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçmek isteyen kimseye engel olmanın gerçek sebebinin namaza zarar vermesi olduğunu ortaya koymaktadır.
Ayrıca, "musallinin önünden geçeni günahtan alıkoymak için onunla mücâdele edilir" diyenlere de, "şayet sizin görüşünüz isabetli olsaydı, o zaman çocuğun namaz kılan bir kimsenin önünden geçmesinde bir sakınca olmaması lâzımdı. Çünkü çocuk mükellef olmadığı için bu hareketiyle günahkâr olmaz" diye cevap verilebilir.
Hanefî âlimlerine göre ise, efdal olan namaz kılanın, Önünden geçene müdâhale etmemesidir.
Buna göre namaz kılan bir kimseye mevzumuzu teşkil eden hadiste tanınan müdâhale hakkının doğması için namazdan önce önüne sütre niteliği taşıyan bir nesneyi koymuş olması gerekmektedir. İşte o zaman o kimse, önünden geçen kimseye gücünün yettiği kadar engel olmaya çalışır.
Zâhiriyye mezhebi âlimlerine göre, hadisteki "ona engel olsun" emrinin hükmü farzdır. Bu bakımdan namaz esnasında önünden geçen kimseye engel olmak o kimse için kaçınılmaz bir görevdir.
Şafîî âlimlerinden merhum Nevevî'ye göre ise, bu emrin hükmü kuvvetli bir mendubtur. Özellikle Şafîî âlimlerinden hiç bir kimse farz olduğunu iddia etmemiştir.[516]
İleride gelecek olan 700 numaralı hadis-i şerifte de temas edileceği gibi eğer önünden geçmekte olan kimse yakınsa ona eliyle mâni olur, uzaksa işaretle veya "sübhânellah" diyerek sesini yükseltmekle mâni olur.
Kadı İyaz ise, namaz kılmakta olan kimse 'önündenj geçene bulunduğu yerden müdâhalede bulunabileceğine, fakat bu

maksatla yürümesinin asla caiz olmadığına dair âlimlerin görüş birliğinde olduklarım söylemektedir. Çünkü namazda yürümenin namaza vereceği zarar, önünden geçilmekle doğacak zarardan daha büyüktür. Bu bakımdan kişinin bulunduğu yerden elle müdâhalede bulunmasına izin verilmiştir. Önden geçen kimse uzakta bulunursa, o zaman da bulunduğu yeri terketmeden sadece işaretle veya "sübhânellah" diyerek müdâhalede bulunabilir.
Hadisin zahirine bakılırsa namaz kılanın önünü kesmek isteyen kimseye çocuk bile olsa engel olunur. Nitekim İbn Mâce'nin Ümmü Seleme'den rivayet ettiği, "Peygamber (s.a.) bir gün Ümmü Seleme'nin odasında namaz kılarken Abdullah yahut Ömer b. Ebi Seleme önünden geçmek istedi de, Peygamber (s.a.) ona eliyle (geçmemesini) söyledi, o da vazgeçti, hemen sonra Zeyneb bint Ümmü Seleme gelip önünden geçmek istedi. Resûl-i Ekrem (s.a.) ona da aynı şekilde eliyle geçmemesini söylemişse de o (aldırış etmeden) geçip gitti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) namazı bitirir bitirmez (şöyle) buyurdu: "Kadınlar (isyanda ve inatçılıkta) galibtirler."533 Bu hadisten anlaşılıyor ki önden geçmek isteyen çocuk da olsa izin verilmemelidir.[517]
Hadis-i şerifteki "Onunla doğuşsun" cümlesinin anlamı İmam Şafiî'ye ve Mâliki âlimlerinden Kurtubî'ye göre, "eğer diretirse, birinci müdâhaleden daha sert bir müdâhalede bulunulsun"-demekse de, bazı Şafiîlere göre "gerçekten doğuşsun" demektir. Ancak bu ikinci görüş namazın özünü teşkil eden huşu'a aykırı olduğu için ulemâ tarafından kabul edilmemiştir.
Kıymetli âlim Kâsânî'nin el-Bedâyi' isimli meşhur eserinde bu mevzuda şu bilgiler verilmektedir: "Bizim için meselede delil şu hadis-i şeriftir: "Muhakkak ki namazda -ancak namazla ilgili fiillerle- meşgul olunur". Kavga ve mücâdele namazla ilgili bir hareket olmadığına göre bu fiillerle meşgul olmak doğru ve caiz değildir." Ancak mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi merhum Kâsânî şöyle te'vil etmektedir: Ebû Said Hadisi ise, namazda her türlü hareketin mubah olduğu zamanlara aittir. Sonradan namazla ilgisi olmayan davranışların mübahlığı neshedilmiştir.[518]
Hanefî âlimlerinin bazıları da namaz kılanın önünden geçene engel olmak bir görev değil, bilakis bir izindir. Engel olmamak daha faziletlidir. Çünkü engel olma hareketi namazın dışında bir harekettir demişlerdir.
Ancak gerek mâni olma işinin namazın dışında bir hareket olduğu, görüşüne, gerekse Ebû Said hadisinin neshedildiği görüşüne diğer mezheb âlimleri tarafından itiraz edilmiştir.
"Çünkü o, şeytandan başka bîr şey değildir" cümlesindeki "şeytan" kelimesi bu kişinin yaptığı iş, şeytan işidir, anlamına gelebileceği gibi, gerçekten insan ve cin şeytanı anlamına da gelebilir. Nitekim İbn Battal, "Şeytan" sözünün dinde fitne çıkaran herkes için kullanılmasının caiz olduğunu söylemekte ve kelimelerde mühim olan manadır, yoksa şekil değildir, demektedir.
Yine İbn Battâl'a göre, cinnilere hakikaten şeytan denebildiği gibi insanlara da mecazen şeytan demek caizdir.
Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de insanoğluna şeytan denildiği görülmektedir: "Biz (sana yaptığımız gibi) her Peygambere de insan ve cin şeytanlarını böylece düşman yaptık."[519]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmakta olan bir kimsenin, önünden geçmek isteyene mani olması caizdir. Ancak namaz kılmakta olan kimsenin bu müdâhale etme hakkını kazanabilmesi için namazdan önce önüne sütre niteliği taşıyan bir nesneyi koymuş olması şarttır.
2. Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçmek isteyen kimse en uygun bir yolla engellenmeli, tehlikeli sonuçlar doğuracak müdahale yollarına gidilmemelidir.
3. Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçmek isteyen kişi, önünden geçtiği kimsenin gönlünü meşgul edip namazdaki huşu'una mâni olduğu için şeytana benzer.
4. Dinde fesat çıkaran kimselere şeytan denilmesi caizdir.[520]

698. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Peygamber (s.a.)'îii; "Sîzden biriniz namaz kıldığı zaman sütreye doğru kılsın ve ona yakın dursun." buyurduğunu söylemiş sonra da (bir önceki hadisin) mânâsını rivayet etmiştir.[521]

Açıklama

Muhammed b. Aclân, Zeyd b. Eslem'den rivayet ettiği bu hadisin sonunda, bir önceki hadisin mânâsını ifâde eden lâfızları nakletmiştir. İbn Hibbân'ın Sahîh'inde rivayet ettiğine göre, bu lâfızlar şöyledir:
Yanı "sizlerden biri namaz kıldığında sütreye karşı kılsın ve ona yaklaşsın.Çünkü şeytan sütre ile onun arasından geçer. Önünden geçen kimseye de fırsat vermesin."[522]

699. ...Süleyman (b. Abdilmelik)in hacibi Ebû Ubey.d şöyle demiştir: Ben Atâ b. Yezîd el-Leysî'yi ayakta namaz kılarken gördüm ve önünden geçmek istedim. O da beni geri çevirdi. (Namazını bitirdikten) sonra da (şöyle) dedi:
Ebû Said el-Hudrî bana Resûlullah (s.a.)m şöyle buyurduğunu nakletti: "Sizden bir kimse (namaz kılarken) kıblesi ile kendi arasına birinin girmesine mâni olabilirse olsun."[523]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama 697. hadis-i şerifte geçmiştir. Oraya bakılabilir.[524]

700. ...Ebû Said (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Sizden biriniz kendisine

insanlardan süt-re olacak bir şeye doğru namaz kılar da başka biri önünden geçmek isterse, ona göğsüne dokunarak engel olsun. Diretirse, onunla dövüşsün. Çünkü o ancak şeytan(dan)dır."
Ebû Dâvûd, Süfyan-ı Sevrî'nin şöyle dediğini söylüyor: "Ben namaz kılarken önümden böbürlenerek geçen adama mâni olurum. Zayıfa mani olmam."[525]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıkljama 697. hadis-i şerifin açıklama kısmında geçtiğinden tekrara lüzum görmüyoruz. Oraya müracaat edilmelidir.[526]

108. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Yasak Oluşu

701. ...Ebû Cüheym (r.a.), Peygamber (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Namaz kılanın Önünden geçen kimse, ne kadar günah işlediğini bilseydi kırk beklemeyi önünden geçmekten daha hayırlı bulurdu."
Ebu'n-Nadr; "Ravînin kırk gün mü, ay mı, sene mi? dediğini bilemiyorum" dedi.[527]

Açıklama

Zeyd b. Halid el-Cühenî, namaz kılmakta olan bir kimsenin önünden geçmenin günâhını öğrenmek üzere Büsr b. Saîd'i Ebû Cüheym'e göndermiş, Ebü Cüheym (r.a.)'de bu hadis-i şerifi nakletmiştir. Buna göre namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçen kimse bu hareketinin vebalini bilmiş olsa uzun müddet beklemeyi tercih edecek yine de namaz kılanın önünden geçmeyecektir.
Ebû Davud'un bu rivayetinde "kırk beklemesi onun için daha hayırlı olurdu" şeklindeki cümle, bazı hadis kitaplarında kırk yi], kırk ay, kırk sabah, kırk saat, gibi farklı ifâdelerle nakledilmiştir. Bütün bunlardan şu anlaşılıyor ki, bu cümlelerde geçen "kırk" kelimesiyle bizce bilinen kırk sayısı değil de takdiri bizce mümkün olmaycak kadar uzun bir zaman kast edilmektedir.
İbn Mâce'nin Hz. Ebû Hüreyre'den tahric ettiği rivayette ise, Peygamber (s.a.) "biriniz namaz kılarken din kardeşinin önünden geçmekte ne derece büyük günah olduğunu bilse, yüz sene yerinde durması onun önünden bir adım atmaktan kendisine daha hayırlı gelirdi" buyurdu denilmiştir.[528]
Taberânî'nin rivayetinde; "Namaz kılanın önünden geçen kimse ne derece günah işlediğini bilmiş olsaydı, uyluğunun kırılmasına razı olur da onun önünden geçmezdi"[529] denilmiştir. Ka'bü'l-Ahbâr; "namaz kılanın önünden geçen kimsenin yere batması onun önünden geçmesinden daha hayırlıdır" demiştir.
Bütün bunlar namaz kılanın önünden kasten geçmenin pek çirkin ve veballi bir hareket olduğunu göstermektedir. Sütrenin ardından geçmekte ise, herhangi bir sakınca yoktur.[530]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçmek çok çirkin bir ıştır, bunu yapan günahkar olur. Nitekim bu mevzu ile ilgili olarak Ka'bü'l-Ahbâr'ın ve Taberânî'nin rivayet ettiği tehditkâr hadisler bulunmaktadır.
2. Namaz kılmakta olan kimse namazını ister tek başına, isterse imama uyarak kılıyor olsun, önünden geçmek isteyen kişiye engel olmalıdır. Nitekim bu mevzuda muktedinin durumu ileride tekrar ele alınacaktır.
3. Her ne kadar bu hadis-i şerifteki ve benzerlerindeki tehdid sadece namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçene aitmiş gibi görünüyor ve namaz kılmakta olan kimsenin önünde duran veya oturan veya önünde uyuyan kimseler bu tehdidin dışında kalıyor gibiyse de, aslında bu yasağın gerçek sebebinin namaz kılan kimsenin zihnini bozmak ve huşu'unu ifsat etmek olduğu düşünülürse, bu kimselerin de bu hadis-i şerifteki tehdidin kapsamı içine girecekleri kolayca anlaşılır.[531]

109. (Namaz Kılanın Önünden) Geçişi Namazı Bozan Şeyler

702. ...Ebû Zer (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (sallellahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu.[532] "Erkeğin önünde eğerin arka kemeri kadar bir nesne bulunmazsa eşek, kara köpek ve kadın(dan birinin geçmesi onun) namazi(m) bozar. (Râvi Abdullah b. Sâmit dedi ki;) Ben: "Ey Ebâ Zer, siyah köpeğin kırmızı köpekten, san veya beyaz köpekten farkı nedir ki?" dedim. (O da);
Ey kardeşimin oğlu, senin bana sorduğun gibi ben de Resûlüllah (s.a.)'a sordum da, "Kara köpek şeytandır" buyurdular, dedi.[533]

Açıklama

Hadis-i şerifte sözü geçen üç şeyin namazı bozup bozmayacağı mevzuunda ilim adamları arasında ihtilâf vardır. Bazı ilim adamlarına göre bunlar namazı hakikaten bozarsa da imam Ahmed b. Hanbel'e göre sadece kara köpek namazı kesinlikle bozmakla beraber, kadınla eşeğin namazı bozup bozmayacağı şüphelidir. Çünkü köpeğin namazı bozmayacağına dair bu hadise aykırı düşen hiç bir haber yoktur. Bu bakımdan köpeğin namazı bozacağı kesinlikle söylenebilir. Ancak eşek hakkındaki İbn Abbas'dan rivayet edilen aşağıda tercemesini sunduğumuz şu hadis-i şerif eşeğin namazı bozmayacağını

ifâde ettiğinden İmam Ahmed, eşeğin namazı bozup bozmayacağı mevzuunda şüphelenmektedir.
"İbn Abbas haber vermiştir ki, kendisi Veda Haccında bir merkeb üzerinde Hz. Peygamber'e gelmiş. Hz. Peygamber de Minâ'da cemaate namaz kıldırıyormuş. Merkeb saflardan birinin arasına yürümüş, sonra İbn Abbâs ondan inerek cemaatle birlikte saf olmuş."[534]
Hz. Âişenin rivayet ettiği 712 ve 716 numaralı gelecek olan hadis-i şerifler de İmam-ı Ahmed'i kadının namazı bozup bozmayacağı mevzuunda şüpheye düşürmüştür.
Diğer mezheb imamlarından İmam Mâlik, Şafîî ve Ebû Hanife hazretlerine ve halef ve selefin cumhuruna göre namaz kılmakta olan kimsenin önünden köpek, kadın, eşek ve daha başka bir şeyin geçmesi ile namaz bozulmaz. Bu görüşlerinin delili ise 720 Nolu, "kişinin namazını hiç bir şey bozmaz" hadis-i şerifidir. Bu âlimler mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisindeki "namazı bozar" cümlesini "namazdaki huşu ve huzuru bozar ve sevabını azaltır" diye tefsir etmişlerdir. Bazıları bu hadisin 720 no'lu hadis-i şerifle neshedildiğini söylemişlerse de muhakkik ve müdekkik âlimler bu iddiaya iltifat etmemişlerdir. Çünkü zahiren birbirine aykırı gibi görünen hadis-i şeriflerin aralarım te'lif imkânı mümkün olduğu müddetçe nesh cihetine gidilmez. Nitekim beyân ettiğimiz şekilde ulemâ bu iki hadisin arasını te'lif etmişlerdir.
Hadiste sözü geçen şeylerle namazın bozulduğunu iddia edenler, namazın bozulmasına sebeb, bu üç şeyin şeytan manasında olmasını sebeb gösterirler ve "köpeğin şeytan olduğu hadisle sabittir; kadının şeytanlığı da kurduğu tuzaklardadır.Eşeğin şeytan olması ise, Nuh aleyhisselama gemide iken şeytanının eşek suretinde gelmesindendir." derler.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle buna benzer bazı hadislerde kadının namaz kılanın önünden geçmesiyle o kimsenin namazını bozacağından bahdesilmesi, kadının kadr-ü kıymetini düşüren bir şey olarak anlaşılmamalıdır. Zira Hüccetü'Hahi'I-Baliğa'da bunun hikmetinden bahsedilirken, "namaz Allah'a yalvarış ve yakarıştır. Bu yakarışın huzur ve huşu içerisinde olması gerekir.Kadınlarla bir arada olmak ve onlara yaklaşmak, onlarla sohbet etmek ve hatta onlara bakmak sağlanması gereken bu huzur ve huşua mânidir" demektedir. Yoksa kadının kadr ve kıymetini düşürmek için değildir.
Nitekim İmam Nevevî Mecmu' isimli eserinde Mesrûk'tan rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte şöyle demektedir: "Hz. Âişe'nin bulunduğu bir mecliste namaza mani hallerden bahsedilirken köpeğin, merkebin ve kadının da bu haller arasında zikredilmesine şaşarak; bizi merkeb ve köpeklere mi benzetiyorsunuz? Halbuki Resûlullah (s.a.) namaz kılarken onunla kıblesi arasında karyolam üzerine uzanır, yatardım."
Diğer bir hadis-i şerifte Âişe (r.anhâ): "Ben hayızlı olduğum halde yatağımda yatarken Resûlullah (s.a.) namaz kılardı. Secdeye vardığında yerin dar olması sebebiyle ayaklarımı secdegâhından uzaklaştırır, sonra secde ederdi." demiştir.
Bu hadis-i şerifler gösteriyor ki, bundan maksat kendine mâlik olan bir kimsenin önünde kadın olması veya önünden kadın geçmesi, onun namazına zarar vermez.[535]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmak isteyen kimse önüne mutlak sütre koymalıdır.
2 . Namaz kılmakta olan bir kimsenin önünden, kadın eşek ve siyah köpek geçecek olursa, namaz kılanın huzurunun bozulacağına işaret vardır.
3. Özellikle siyah köpekten kaçınılmasına delâlet vardır.[536]

703. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre (Katâde'nin râvisi) Şu'be ref ederek: (Resûlullah sallaHahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Hayızh kadın ve köpek namazı bozar."[537]
Ehû Dâvûd dedi ki: Sâid, Hişam ve Hemmam bu hadisi, Katâde, Câbir b. Zeyd senediyle îbn Abbas (r.a.)'a ait, mevkuf bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.[538]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifin zahirine göre hayızlı kadın ve köpek, sütresiz namaz kılmakta olan bir kimsenin önünden geçecek olursa, bu kimsenin namazı bozulur. Nitekim İbn Abbâs (r.a.) ve Atâ da bu görüştedirler. Ancak bunlara göre namazı bozan köpekten maksat, kara köpektir. Nitekim İbn Abbâs (r.a.) ve Atâ da bu görüştedirler. Nitekim İbn Abbâs (r.a.)'ın rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte "köpek" yerinde "kara köpek" tâbiri geçmektedir.[539]
Ancak bir önceki hadis-i şerifte açıklandığı gibi, ulemânın büyük çoğunluğuna göre kadının sütresiz namaz kılan bir kimsenin önünden geçmesiyle o kimsenin namazı bozulmaz. Sadece namazının sevabını azaltır. Ayrıca bu mevzuda hayızlı kadınla hayızlı olmayan arasında bir fark yoktur. Bu hadisteki "hayızlı kadından maksat da "hayız görme çağına erişmiş baliğa kadın"dır.
Saîd b. Ebî Urve, Hişâm b. Ebî Abdillah ed-Destuvâî ve Hemmâm b. Yahya, bunların her biri bu hadisi Katâde'den rivayet etmişler, Katâde de, Câbir b. Zeyd'den o da Abdullah b. Abbâs'dan rivayet etmiştir. Böylece bu hadis İbn Abbâs'a ait bir söz olarak kalmış Hz. Peygamber'e isnat edilmemiştir.
Ancak Şu'be yoluyla gelen rivayette bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'e ulaşmakta ve "merfû hadis" niteliği kazanmaktadır.
Netice olarak şunu söylemek mümkündür; Bu hadis-i şerif, mahfuz olan rivayetine göre mevkuftur. Şâz olan rivayetine göre ise, merfû'dur.[540]

704. ...İbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz, sütresiz namaz kılarsa, (önünden geçecek) köpek, eşek, domuz, yahudi, mecûsi ve kadın onun namazını bozar, bir taş atma

mesafesi uzaklıktan geçerlerse namazı tamdır."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bende bu hadise dair bir şüphe vardı. Bunu İbrahimle ve başkalarıyla müzâkere ettim. (Fakat) hiç biri de bu hadisin Hişâm'dan (rivayet tedildiğini) bilmiyordu. (Ve Muâz'dan başka) bu hadisi Hişâm'dan (nakleden) bir kimse de görmedim. Öyle zannediyorum ki; vehm İbn Ebî Semine (yani Beni Haşim'in azatlısı Muhammedb. İsmail el-Basri)dendir. Bunda münker olan, "mecûsi" ve "bir taş atma mesafesi" sözleri ile "domuz" kelimesinin zikredilmesidir.
(Yine) Ebû Dâvûd dedi ki: Ben bu hadisi sadece Muhammed b. İsmail (b. Semine)'den işittim. Zannımca bu onun vehmidir. Çünkü o bize ezberinde naklederdi.[541]

Açıklama

Her ne kadar musannif, Ebu Dâvûd bu sözleriyle hadisteki domuzun, mecusımn, sutresız namaz kılan kimsenin onunden geçmesiyle o kimsenin namazının bozulacağına dâir olan sözlerin, zayıf olduğunu ve aynı şekilde bu mesafeyi "bir taş, atımlık bir mesafe" olarak belirleyen cümlenin sağlam rivayetlere ters düştüğünü söylüyor ve bu sözüne de bu hadisi Muâz'dan başka bir kimsenin rivayet etmediğini delil getiriyorsa da bunlar hadisin zayıf olması için yeterli bir delil teşkil etmemektedirler.
Ayrıca Muhammed b. İsmail'e vehim, isnadı da mesnedsiz kalıyor. Çünkü Muhammed b. İsmail'in sağlam, güvenilir sika bir kimse olduğunu bir çok hadis âlimleri itiraf etmektedirler.
Şayet hadis-i şerifin zayıf olduğu kabul edilse bile Tahâvî'nin aynı mânadaki Meâni'l-Âsâr'daki hadisi, bu hadisi takviye ederek zayıflıktan kurtarmaktadır.
Hadis-i şerifte zikredilen şeylerin, önünden geçtikleri kimsenin namazı bozup-bozmayacsğı meselesi 702 numaralı hadisin izahında geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir.[542]

705. ...Yezid b. Nimrân (şöyle) demiştir: Tebük'te kötürüm bir adam gördüm. (Şunları) söylüyordu:
(Bir gün) Peygamber (s.a.) namaz kılarken -Eşek üzerinde olduğum halde- önünden geçtim. (Namazdan sonra) : "Ey Allahım! Onun (yeryüzünden ayak) izini kes!" diye duâ etti. Artık bir daha onun üzerinde yürüyemedim.[543]

Açıklama

Râvi Yezid b. Himân'ın sözlerinde anlaşılıyor ki, Yezid Tebûk'te gördüğü kötürüm adama nasıl olup da bu hâle düştüğünü sormuş; o adam da, namaz kılarken Resûl-i Ekrem (s.a.)'in önünden geçtiği için onun (s.a.) bedduasını alması neticesinde bu duruma düştüğünü söylemiştir.
Bu kimsenin "artık bir daha onun üzerinde yürüyemedim" sözlerine, hadis sarihleri çeşitli mânâlar vermişlerdir. Netice olarak "Onun üzerinde yürüyemedim" cümlesi, "O eşek üzerinde yürüyemedim" mânâsına gelebileceği gibi bazı nüshalardaki rivayetlere bakarak "o ayaklar üzerinde yürüyemedim" manası da verilebilir. Ayrıca "O" zamiri müennes olduğu için "toprak üzerinde bir daha yürüyemedim" manası vermek de mümkündür.[544]
Ancak senedinde bulunan kölenin kimliği mechûl olduğu için bu hadis zayıftır.[545]

706. ...Saîd'den aynı sertedle, aynı manada yukarıdaki hadisi rivayet etmiştir. Ancak o, rivayetinde (Hz. Peygamber'in) "O bizim namazımızı kesti Allah da onun (yeryüzünden ayak) izini kessin" buyurduğunu ilâve etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (aynı zamanda) Said'den Ebû Mûshir de rivayet etmiştir ve bu hadisinde Ebû Mûshir de "O bizim namazımızı kesti" (sözlerini) nakletmiştir.[546]

Açıklama

Ebu Hayve ile EbÛ Müshir rivayetlerinde 705 numaralı hadisin ravisi Yezid'den farklı olarak "O birim namazımızı kesti.Allah da onun (yer yüzünden ayak) İzlerini kessin" cümlesini ilâve etmekte ve bu cümlede birleşmektedirler. Müellif Ebû Dâvûd bu taliki yapmakla, bu ziyâdenin hadisin aslında bulunma ihtimalinin kuvvetti olduğuna dikkatleri çekmek istemiştir.[547]

Bazı Hükümler

1. Allah (c-c-)'m koymuş olduğu sınırlan tanımayan veya onlara tecâvüz eden kimselere beddua etmek caizdir.
2. Peygamber (s.a.) Efendimizin duası Allah katında makbuldür. Geri çevrilmez.[548]

707. ...Gazvân eş-Şâmî(r.a.)'den rivayet edildiğine göre kendisi hac dönüşü Tebûk'e inmiş ve kötürüm bir adamla karşılaş!vermiş. Adam bu durumu(n sebebini) sormuş, o da şöyle cevab vermiş:
Sana bir hadis nakledeceğim, ancak benim sağ olduğumu işittiğin sürece onu kimseye söylemeyeceksin. Peygamber sallellahü aleyhi vesellem (bir gün) Tebûk'te bir hurma ağacının yanında konaklamış ve "bu (hurma ağacı) bizim kıble (cihetindeki sütre)mizdir" buyurmuş sonra da (ona doğru) namaza durmuştu. Ben de çocuk halimle koşarak geldim ve Peygamberle, hurma ağacının arasından geçtim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) de; "O bizim namazımızı kesti Allah da onun izini kessin!" buyurdu. Ben de bugüne kadar (bir daha) ayağa kalkamadım.[549]

Açıklama

Bu hadisin ravilerinden Said ve babası Gazvân'ın kimlikleri kesinlikle bilinmediğinden hadis âlimleri bu hadisin zayıf olduğuna hükmetmişlerdir.[550]

110. İmamın Sütresi Cemaatin De Sütresîdir

708. ...Amr b. Şuayb, büyük babası (Abdullah b. Amr b. As)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.) ile birlikte (Mekke ile Medine arasındaki) Ezâhir yolundan inmiştik. Namaz (vakti) giriverdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) duvarı kıblesine aldı, (onu sütre edinerek) namaza durdu. Biz de arkasındaydık. Hemen bir kuzu gelerek Önünden geçmeye yeltendi. Peygamber (s.a.) karnı duvara değinceye kadar ona engel olmaya çalıştı. Kuzu da (mecburen) O(s.a.)nun arkasından (cemaatin önünden) geçti. (Ebû Dâvûd,hadisi) yahutta Mü-sedded'in dediği gibidir (de ben iyi hıfz edememişimdir, dedi).[551]

Açıklama

Seniyye, dağyolu, dağ başlarındaki sel yatağı manalarına geldiği gibi, aynı zamanda da Mekke ile Medine arasındaki bir yerin ismidir. Hadis-i şerifte geçen "kıble" kelimesi sütre manasında kullanılmıştır. Sütre namaz kılanın kıblesinde bulunur. İşte bu alâkadan dolayı kıble kelimesi mecazen sütre manasında kullanılmıştır.
Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, imamın sütresi cemaat için de geçerlidir. Çünkü Resûl-i Ekrem, önünden geçmek isteyen kuzuya sadece kendisi müdâhale etmiş, müdahalesiz kalan cemaati tenkid etmemiştir. Eğer onlar için de ayrı bir sütrenin bulunması söz konusu olsaydı, onların da önlerinden geçmek isteyen kuzuya müdâhale etmelerini emretmeyi görevi icabı ihmal etmezdi.
Ayrıca bu hadis-i şerif, "sizden biriniz namaz kılmak istediği zaman karşısına bir sütre koysun" mealindeki 689 numaralı Ebû Hureyre hadisi ile, "sizden biriniz namaz kıldığı zaman namazını sütreye doğru kılsın" mealindeki 698 numaralı Ebû Said el-Hudrî hadisini tahsis etmektedir. Çünkü bu iki hadis-i şerifden yalnız başına veya cemaatle namaz kılmak isteyen her ferdin ayrı ayrı önüne sütre koyması anlaşılmaktadır. Oysa açıklamaya çalıştığımız hadis-i şerif, cemaatle kılınan namazda imamın sütresinin cemaat için de geçerli olduğunu belirterek önceki hadislerin hükmünü tahsis etmektedir.
Hadisin sonundaki "yahutta Müsedded'in dediği gibidir" sözü, müellif Ebû Dâvûd tarafından ihtiyat için konmuş bir sözdür. Musannif Ebû Dâ-vûd bu sözüyle "Her ne kadar biz bu hadisi Müsedded'den bize intikal eden lafızlarla nakletmişsek de nakledérken yanılmış olabiliriz. Asıl olan Müsedded'in dediğidir" demek istiyor.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: İmamın sütresi cemaat için de geçerlidir. Ancak bu mevzuda Mâlikîlerin iki ayrı görüşü vardır:
1. İmamın kendisi, cemaat için sütre teşkil eder. İmamın sütresi de kendisi içindir. Bu görüş Mâlikilerce itimad edilen görüştür.
2. îmamın sütresi aynı zamanda cemaat için de geçerlidir.[552]

Bazı Hükümler

1. Namaz kıIan kişinin sütresi ile kendisi arasından geçmek isteyen kimse ile mücâdele etmesi caizdir.
2. ihtiyaç sebebiyle namaz içinde az bir yürüyüş namazı bozmaz.
3. imamın sütresi cemaat için de geçerlidir.[553]

709. ...îbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) namaz kılarken bir oğlak önünden geçmek istemiştir. Nebi (s.a.) de ona mâni olmuştur.[554]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifle bu hadis-i şerifte geçen olay netice itibariyle birbirinin aynısı olduğundan oradaki yaptığımız açıklama bu hadis-i şerif için de geçerlidir.[555]

111. "Kadın, Önünden Geçtiği Kimsenin Namazını Bozmaz" Diyenler(İn Delilleri)

710. ...Âişe (r.anha)'den; demiştir ki:
"Ben bazan Peygamber (s.a.) ile kıble(si) arasında olurdum.'[556] (Râvi) Şu'be dedi ki, "öyle zannediyorum (Hz. Âişe); "hayızlı olduğum halde" demiştir."
Ebû Dâvûd dedi ki: bu hadisi (aynı zamanda) ez-Zühri, Ata, Ebû Bekr b. Hafs, Hişâm b. Urve, Irak b. Mâlik, Ebu'l-Esved v Temîm b. Seleme de rivayet eîmişdir. Bunların hepsi de Urve'den; o, Âişe (r.anhâj'den (rivayet etmişlerdir. Ayrıca) ibrahim, el-Esved'den; o da, Âişe'den; Ebu'd-Duhâ, Mesrûk'dan; o da, Âişe'den ve el-Kasım b. Muhammed ile Ebû Seleme d Âişe'den (rivayet etmişler) ve "hayızhydım" sözünü nakletmemişlerdir.[557]

Açıklama

Musanmf Ebû Davud'un bu sözlerden maksadı Sa'd b. îbrahim'in rivayetinde bulunan "hayızlıydım" sözünün şâz olduğunu sağlam bir rivayet olmadığını ifâde etmektir. Çünkü bu söz sağlam ve güvenilir râvilerin rivayetlerine aykırıdır.[558]

711. ...Hz. Âişe'den (nakledildiğine göre) kendisi Hz. Peygamber (s.a.)'in yatağında, Peygamber (s.a.)le kıble arasında enlemesine uzanıp uyurken , Peygamber (s.a.) gece (teheccüd) namazını kılarmış. (Sonra) vitri kılmak isteyince,Âişe'yi de uyandırır, o da vitri kılarmış.[559]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, uyuyan kimseye doğru namaz kılmanın câiz olduğuna delâlet etmektedir. İmam Mâlik, Mücâhid, Tâvûs gibi âlimler ise, uyuyan kimseden, namaz kılanın zihnini ve gönlünü meşgul edecek bir hâlin vukuunu düşünerek bu şekilde namaz kılmayı mekruh görmüşlerdir. Her ne kadar daha önce terceme ettiğimiz,"ne uyuyanın arkasında namaz kılınız, ne de konuşanın" mânâsındaki 694 no'lu hadis-i şerif, bunun caiz olmadığım ifâde ediyorsa da, izahı esnasında da söylediğimiz gibi o hadis zayıftır. Bu bakımdan ulemânın büyük ekseriyeti uyuyan kimseye doğru kılınan namazı caiz görmüşlerdir.
Namazı kılanın önünde kadının yatıp uyumasının namazı bozmadığına bakarak, namaz kılanın önünden kadının geçmesinin de namazı bozmayacağını söylemek mümkündür. Çünkü bu ikinci halde, birincisi kadar ifsat ihtimali yoktur.[560]
Hz. Âişe'nin vitri kılmadan yatmasının hikmeti, Resûl-i Ekrem'in geceleyin kendisini kaldıracağından emin olmasıdır. Bu bakımdan insan gece kalkabileceğinden emin olduğu takdirde vitri geceye bırakabilir, hatta bu daha faziletlidir.
Kadının, namaz kılmakta olan bir kimsenin önünde yatmasıyla o kimsenin namazının bozulacağı görüşünde olanlar, kendi görüşlerinin doğruluğunu isbat için şunları söylemişlerdir:
1. Kadının, önünde bulunduğu kimsenin namazını bozmasının sebebi, namaz kılan kimsenin o kadını görmesiyle kalbinde o kadına karşı bir meylin doğmasıdır.
Hz. Peygamber'in,'Hz. Âişe'ye doğru namaz kılması hâdisesinde ise, böyle bir meyil söz konusu değildir.Çünkü Hz.Peygamber'in kalbine fevkalâde hâkimiyetinin ötesinde, o günlerde lâmba olmadığı için Hz. Peygamber Hz. Âişe'yi görmüyordu da. Nitekim Buhârî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği, "O zamanlar evlerde lâmba yoktu'[561] hadisi bunu açıkça ifâde etmektedir. Öyleyse Hz. Peygamber önünde yatmakta olan Hz. Âişe'yi görmüyordu. Bu yüzden de namazının bozulması için bir sebeb bulunmuyordu.
2. Her ne kadar 711 no'lu hadis kadının, önünde bulunduğu kimsenin namazını bozmadığını ifâde ediyorsa da burada Hz. Âişe (r.ahhâ)'nin Hz. Peygamber'in zevcesi olduğunu unutmamak lâzımdır. îşte bu sebeble Hz. Peygamberin namazı bozulmamıştır. Kadının önünden geçtiği kimsenin namazının, bozacağını ifade eden 702 no'lu Ebü Zerr hadisinde kasd edilen kadın ise yabancı kadınlardır. Netice olarak namaz kılan kimsenin önünden geçen kadın yabancı bir kadın olursa, o kimsenin namazım bozar. Fakat yabancı bir kadın değilse bozmaz.
3. Kadının,namaz kılmakta olan kimsenin önünde yatmasıyla o kimsenin namazının bozulmayacağını ifâde eden Hz. Âişe hadisinin Resûl-i Ekrem'e ait özel bir durum olma ihtimali de vardır. Halbuki aksini ifâde eden 702 no'lu Ebü Zerr hadisinin hükmü umûmidir; herkese şâmildir.
Aksi görüşte olan âlimler de bu görüşleri sırasıyla şöyle tenkid etmişlerdir:
1. Her ne kadar bu âlimler, o günlerde evlerde lamba bulunmadığından Hz. Peygamber önünde yatmakta olan zevcesini görmemiş ve bu sayede namazı bozulmaktan kurtulmuştur diyorlarsa da, bu söz hakikati ifâde etmekten uzaktır. Yine Hz. Âişe'nin 712 no'lu hadiste gelecek olan "Secdeye varmak istediği zaman beni eliyle iterdi" sözleri, onların aleyhine bir delildir. Çünkü kadına elle dokunmanın o kadına karşı kalbde, uyandıracağı meyi gözle görmenin uyandıracağı mey İden daha kuvvetlidir.
2. 711 numaralı Âişe hadisindeki, Hz. Âişe'nin Cenab-ı Peygamberin-namazını bozmamasını, zevcesi olmasına bağlamaları da isabetsizdir. Çünkü insanın nefsi zevcesine karşı daha çok duyarlıdır.
3. Bu fiilin Hz. Peygambere ait özel bir durum olduğu iddiası da isabetsizdir. Çünkü fiilin Resûl-i Ekrem'in şahsına ait bir özellik ifâde edebilmesi için buna delâlet eden bir delilin bulunması gerekir. Gerçekte, asıl olan Resûl-i Ekrem'in her fiilinin bütün müslümanlara şâmil bir hüküm ifâde etmesidir. Resûl-i Ekrem'in bu fiilinin şahsıyla ilgili Özel bir durum ifâde ettiğine dâir herhangi bir delil mevcud değildir.[562]

Bazı Hükümler

1. Kadın namaz kılmakta olan kişi ile sütresi arasına girdiği zaman o kimsenin namazı bozulmaz.
2. Uyuyan kimseye doğru kılınan namaz kerahetsiz olarak caizdir.
3. Kişinin uyanabileceğinden emin olduğu takdirde vitir namazını gecenin sonuna kadar te'hir etmesi müstehabtır.
4. Uyuyan kimseyi namaza kaldırmak müstehabdır.[563]

712. ...Hz.Âişe'den demiştir ki:"Bizi eşeklerle ve köpeklerle bir tutmanız ne çirkindir!...Yemin ederim ki ben, önüne enlemesine uzanıp yatmış olduğum halde Peygamber (s.a.)in namaz kıldığını gördüm. Secde etmek istediği zaman ayağıma dürterdi. Ben de onları toplardım. Sonra secdeye varırdı."[564]

Açıklama

Bu hadiseyi Müslim'de Urve şöyle anlatır: "Hz. Âişe bize namazı ne bozar?...diye sordu. Biz de, "Kadınla eşek, (bozar)" deyince, Âişe (r.anhâ) "hakikatte kadın (size göre) pek kötü bir hayvandır. Vallahi ben kendimin Peygamber (s.a.) namaz kılarken cenaze gibi onun önüne aykırı uzandığımı bilirim"[565] cevabını verdi.
Urve ve arkadaşlarının Hz. Âişe'nin bu sözleri karşısındaki sükûtları kendi görüşlerinden dönerek Hz. Âişe'nin fikrine katıldıklarını, aralarında birlik hasıl olduğunu ifâde eder. Âişe (r.a.)nin Peygamberin önünde aykırı olarak uzanıp yatmasının anlamı,Peygamberin kıblesi istikâmetine dik, yani cenazenin imamın Önüne yatışı gibi yatması demektir.
Bu hadis-i şerif kadına, şehvetsiz olarak dokunmanın abdesti bozmayacağına delâlet etmektedir. Çünkü namaz kılan kimse o anda şehvetten uzaktır, bu bakımda. Resûl-i Ekrem'in namaz esnasında önünde yatmakta olan Hz. Âişe'ye ayaklarını toplaması için eliyle dokunurken en küçük bir cinsel duygu hissetmediği muhakkaktır.
Aksi görüşte olanlar, "kadına dokunmakla abdestin bozulmaması Resûl-i Ekrem'e ait özel bir durumdur. Hem de huzurunda uyumakta olan Hz. Âişe'nin üzerinde bir örtünün bulunması ihtimali vardır" demişlerse de, bu mü-cerred bir iddiadan ileri gidememiştir. Çünkü herhangi bir delile dayanmamaktadır. Bu hadisle ilgili olarak şunu da söylemek mümkündür: Bir önceki hadisi açıklarken de belirttiğimiz gibi namaz kılmakta olan bir kimsenin Önünden geçilmekle o kimsenin namazı bozulmuş olur. Nitekim Müslim'in namaz bölümünde rivayet ettiği şu hadis de bu gerçeği te'yid eder: Âişe (r.anha) şöyle demiştir; "Siz bizi köpeklerle ve eşeklerle bir tuttunuz! Vallahi ben yatak üzerine uzanıp yattığımı bilirim. ResûM Ekrem (s.a.) gelir de yatağın ortasına durarak namaz kılardı. Ben onun karşısına gelmekten çekinir, yatağın ayaklan tarafından, yorganımdan sıyrılırdım."[566]
Görülüyor ki, bu hadis-i şerifte Hz. Âişe Resûl-i Ekrem'in önünde durmaktan çekindiği için yataktan sıyrılıp çıktığını ifâde etmektedir. Bu ise Resûl-i Ekrem'in önünden geçmek demektir.[567] Bu mevzuda delillerin münakaşası için bir önceki hadis-i şerifin izahına bakılabilir.[568]

713. ...Aişe (r.a.)den; demiştir ki: "Ben Peygamber (s.a.) geceleyin namaz kılarken, ayaklarım onun önünde uzatılmış olarak uyurdum, secde etmek istediği zaman ayaklarıma vururdu, ben (de) onları toplardım. O da secdeye varırdı."[569]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama 711 - 713 numaralı hadis-i şeriflerin açıklamalarında geçtiğinden burada tekrara lüzum görülmemiştir.[570]

714. ...Âişe (r.anhâ)'den; demiştir ki: Ben Resûlullah (s.a.)m kıblesi cihetine enlemesine uzanmış bir halde uyurdum. Resûlullah (s.a.) ben önünde iken namaz kılardı. Vitir namazı kılmak isteyince; (burada râvi) Osman, "Bana dürterdi" (sözünü) ilâve etmiştir. "(Ey Âişe artık kalk), bir kenara çekil (de vitir namazını kıl)" buyururdu.
Bu son kısımda hadisin iki râvisi de müttefiktir.[571]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Ebû Davud'a iki râvi vasıtasıyla erişmiştir.Bunlardan birincisi Osman b. Ebi Şeybe, ikincisi de el-Ka'nebî'dir. Bu iki râvi hadisi rivayet ederken ikisi de aynı cümleleri naklederek birleşmişlerse de, Osman "vitir namazı kılmak isteyince" cümlesinden sonra "bana dürterdi" kelimelerini ilâve ederek rivayetinde el-Ka'nebfden ayrılmıştır.
Görülüyor ki, Hz. Âişe bu hadis-i şerifte de namaz kılmakta olan bir kimsenin önünde bir kadının bulunmasıyla o kimsenin namazının bozulmayacağı görüşünde olduğunu ifâde etmiştir.
Her ne kadar Şevkânî, Neylü'l-Evtâr isimli eserinde bu mevzu ile ilgili görüşünü açıklarken "Kadın, önünde bulunduğu kimsenin namazını boz-masa da önünden geçtiği kimsenin namazını bozar. Çünkü önde bulunmak başkadır, önden geçmek başkadır" demişse de gerek 712. hadisin açıklamasında naklettiğimiz Müslim hadisi ve gerekse Buhârî'nin namaz bölümünde 102. babında zikrettiği hadis-i şerif bu görüşün isabetsizliğini ortaya koymaktadır.
Her ne kadar Şevkânî sözü geçen eserinin 3. cildinin 12. sahifesinde Ahmed b. Hanbel'den naklettiği "Müslümanın namazını eşek, kâfir köpek ve kadından başka hiç bir şey bozamaz"[572] manasındaki hadis-i şerifi kendi görüşüne delil olarak getiriyorsa da, bu hadis-i şerif, kaynaklarını verdiğimiz Buhârî ve Müslim hadisleri karşısında başlı başına bir hüküm ifâde edebilecek kadar sağlam değildir. Irakî bu hadisin râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemişse de Buhârî ve Müslim hadislerindeki incelikleri taşımadığı kesindir. Bu bakımdan buradaki "kadın namazı bozar" sözünü namazın özü olan huşu' ve huzurunu bozar diye te'vil ederek bu hadislerin arasını bulmak en isabetli yoldur.[573]

112. "Namaz Kılanın Önünden Eşek Geçerse Namaz Bozulmaz" Diyenler

715. ...İbn Abbâs'dan: demiştir ki: Dişi bir merkebe binerek geldim. Ben o zaman ergenlik çağına yaklaşmıştım. Peygamber (s.a.) Minâ'da cemaatle namaz kılıyordu. Saffın birinin önünden (eşekle) geçtim ve indikten sonra otlasın diye onu salıverdim. Kendim de safa girdim. Bunu kimse kötü karşılamadı.[574]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu Ka'nebi'nin lafzıdır ve eksiksizdir. (Ravî) Mâlik dedi ki: "Ben bu hadiste namaza durulduğu zaman

(imamın önünden değil de) saflar arasından geçilmesinde bir ruhsat görüyorum. "[575]

Açıklama

Buhârî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, Resûl-i Ekrem burada namaz kıldırırken önünde sütre yerini tutacak bir duvar bulunuyordu. İbn Abbâs (r.a.) bu hâdiseyi anlatmakla, sütresiz olarak namaz kılan bir kimsenin önünden geçilmekle o kimsenin namazının bozulmayacağını ifâde etmek istemiştir. Çünkü Hz. İbn Abbâs'ın sütresiz olarak namaz kılan Resûlullah (s.a.)'ın arkasında bulunan sahabenin teşkil ettiği bir saffın önünden eşekle geçtiği halde hiç bir itiraz ile karşılaşmaması, ona göre bu fiilin onlarca caiz olduğuna delâlet eden bir beyândır. Binaenaleyh namaz kılan bir kimsenin önünden bir adamın veya eşeğin geçmesiyle namaz bozulmaz. Nitekim 711-714. numaralı hadis-i şeriflerin izahında açıklandığı gibi, ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedir.
Karşı görüşte olanlar ise, "Resûl-i Ekrem'in önünde duvarın bulunmaması demek, başka bir sütrenin de bulunmaması demek değildir. Belki önünde bir sütre bulunduğu için İbn Abbâs'ın safların önünden geçmesi, o saflarda bulunan kimselerin namazını bozmamıştır. Çünkü imamın sütresi cemaat için de geçerlidir" diyerek kendi görüşlerini müdafaa etmişlerse de, Bezzâr'ın sahih senedle İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet ettiği "el-Fadl ile beraber bir eşek üzerinde gelerek Arafat'ta sütresiz olarak namaz kılmakta olan Peygamberin önünden geçtik" hadisi bunların iddialarını çürütmektedir. Çünkü bu hadis-i şerif, Hz. Peygamber'in namaz kılarken önünde bir sütre bulunmadığını açıkça ifâde etmektedir.
Yine bunların "belki saflar kalabalık olduğu için İbn Abbâs'ın safların önünden geçtiğinden Resûlullah (s.a.)'in haberi olmamıştır" tarzındaki iddialarına da ulemânın büyük çoğunluğu iltifat etmemiştir.
Çünkü İbn Abbâs (r.a.)'ın; "benim bu hareketimi hiç bir kimse kötü karşılamadı" sözüyle esas maksadı, bilhassa Hz. Peygamber'in itiraz etmediğini söylemektedir. Yoksa delil olarak sadece Resûlullah (s.a.)ın içinde bulunduğu bir hâdiseyi nakletmesinin bir kıymeti kalmazdı.[576]

Bazı Hükümler

1. Büyük bir maslahatı elde etmek için bazı küçük mefsedetlere tahammül edilir.Çünkü namaz kılanların önünden geçmek bir mefsedet ise de bir namaz safına girmek o mefsedetten daha üstün bir maslahattır.
2. Cemaata binit ile gitmek caizdir.
3. Namaz kılan kimsenin önünden merkebin geçmesiyle o kimsenin namazı bozulmaz.
4. Bir kimse Hz. Peygamber'in huzurunda bir şey yapar da kendisini men etmezse bu, o şeyin caiz olduğuna delildir.
5. Bir hayvanı başında muhafız bulunmadan meraya salmak caizdir.[577]

716. ...Ebu's-Sahbâ'dan; demiştir ki: Biz İbn Abbâs'ın yanında namazı bozan şeylerden bahsediyorduk. îbn Abbâs (şöyle) dedi: "Ben ve Abdu'IMuttalib oğullarından bir çocuk eşek üzerinde olduğumuz halde namaz kılmakta olan Peygamber (s.a.)e (önünden geçerek) geldik. Sonra o da ben de eşekten inip eşeği safların önüne salıverdik. (Bunu gören Peygamber) hiç aldırış etmedi. Ve (yine) Abdulmuttalib oğullarından iki kız gelerek safların arasına girdiler. Bunu da mühimsemedi.[578]

Açıklama

Nesâî'nin rivayetinde açıklandığı üzere tbn Abbâs (r.a.)'la beraber eşek üzerinde safların önünden geçip giden çocuk îbn Abbâs'ın kardeşi FadI (r.a.)'dir.
Ebu's-Sahbâ'nın ifâdesinden anlaşıldığına göre, îbn Abbâs'ın da bulunduğu bir meclisde eşeğin ve kadının önünden geçtiği kimsenin namazını bozup bozmayacağı müzâkere edilirken îbn Abbâs eşeğin de kadının da namazı bozmayacağına bir delil olmak üzere bu hâdiseyi anlatmıştır. Hz. îbn Abbâs bu sözüyle Hz. Peygamberin bu hâdise karşısındaki sükûtunun eşek ve kadının namaz kılan bir kimsenin namazını bozmayacağına dâir bir ikrar ve beyân manası taşıdığını ifâde etmektedir. Nitekim ulemânın çoğunluğu da bu görüştedir.
"Sâkite bir söz isnad olunmaz, lâkin ma'nz-i hacette sükût beyandır"[579] kaidesi de cumhur-ı ulemânın bu mevzudaki ortak görüşünü ifâde etmektedir.
Netice olarak mevzuyu şu şekilde özetleyebiliriz:
Cumhûr-i fukahâ ile İmam Ebû Hanife, İmam Mâlik, îmam Şafîî kadının, namaz kılanın önünden geçmesinin namazı bozmayacağına kaildirler. Çünkü Hz. Âişe'den mervi hadis Resûlullah (s.a.) namaz kılarken, kendisinin Resûlullah'ın önünde yattığı fakat Resûlullah (s.a.)'in yine de namaza devam ettiği zikrediliyor.
Bazıları ise kadının, köpeğin ve eşeğin geçmesiyle namazın bozulacağını iddia etmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel de, "Kara köpek geçerse namazı bozar. Ama eşek ve kadın hakkında içimde biraz şüphe var" demiştir.[580]

717. ...(Önceki) hadisi, Cerîr (b. Abdi'l-Hâmid), Mansûr'dan aynı senetle nakletmiştir. (Ancak) Cerîr(in) dedi(kleri şöyledir): "Abdul-Muttalib oğullarından iki genç kız gelerek (safların önünde) çekişmeye başladılar. Bunun üzerine (Peygamber bunların ikisini de) tuttu" (Burada diğer râvi) Osman (birinci râviden ayrılarak şöyle) dedi ki: "O iki kızın arasını ayırdı." (Başka bir râvi olan) Dâvûd da (şöyle) dedi: Birini öbüründen ayırdı. (Hz. Peygamber) buna da önem vermedi."[581]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, namaz kılmakta olan bir kişinin önünden eşek ve kadının geçmesiyle o kimsenin namazı bozulmaz diyenler için bir delildir.[582]
Ayrıca bu hadis-i şerif kadına dokunmakla abdestin bozulmayacağına da delâlet etmektedir.[583]

113. "Önünden Köpek Geçmesi İle Namaz Bozulmaz" Diyenlertfn Delili Olan Hadisler)

718. ...Fazl İbn Abbas[584] dan; demiştir ki:
Biz kendimize ait olan bir arazide bulunduğumuz sırada Peygamber (s.a.) Abbâs'la beraber yanımıza geldi. Önünde bize ait bir eşekle bir dişi köpek oynaşırken sütresiz olarak kırda namaz kıldı da onlara aldırmadı.[585]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerif insanın, önünden geçilmeyeceğinden emin olduğu bir yerde namaz kılmak istediği zaman sütreyi terk etmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Şehirden uzak kırlar ve insanların ancak aşağısından gelip geçtiği yüksek yerler, bu bakımdan emin olunabilecek yerlerdir.
2. Mâlikîler bu hadis-i şerifi delil getirerek; "sütre koymayı emreden hadisler herkesin uğrağı olan veya insanların uğraması ihtimali bulunan yerlerde kılınan namazlarla ilgilidir. Bu ihtimalin bulunmadığı yerlerde sütresiz olarak namaz kılmakta bir sakınca yoktur" demektedirler.
3. Şafiî, Hanbelî ve Hanefî uleması ise, sütre koymayı emreden hadis-i şeriflerin zahirine sarılarak ve Hz. Peygamberin hazarda ve seferde önüne sütre koyduğuna bakarak "namaz kılmak isteyen kişinin nerede namaz kılarsa kılsın, önüne sütre koymasının sünnet olduğunu" söylemişler ve; "bu hadis, sütrenin farz olmadığının delilidir" demişlerdir.
4. Burada şunu da unutmamak gerekir ki, Peygamber (s.a:) gözle görülen yerlerde namaz kılarken önüne sütre koyduğu, sütre olmadığı zamanlarda önüne çizgiler çizdiği geçen hadislerde verilmişti. Peygamberimizin önüne çizgi çizdiğini Fazl b. Abbas'ın görmemiş olmasını da dikkatten uzak tutmamak gerekir.
5. Ayrıca bu hadis, bir kimsenin önünden köpek ve eşeğin geçmesiyle o kimsenin namazının bozulmayacağına delâlet etmektedir.[586]

114. "Namaz Kılanın Önünden Geçen Hiçbir Şey Namazı Bozmaz'* Diyenler(İn Delili Olan Hadisler)

719... .Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Namazı (önden geçen) hiçbir şey bozamaz. (Bununla beraber, yine de siz) gücünüz yettiğince (önünüzden geçene) mâni olmaya çalışınız. Çünkü o şeytandan başka bir şey değildir."[587]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerif, "namaz kılmakta olan bir kimsenin önünden köpek, kadın, eşek veya başka bir şeyin geçmesiyle o kimsenin namazı bozulmaz" diyen ve ulemânın büyük çoğunluğunu teşkil eden âlimlerin delilidir.
2. Daha önce de ilgili hadis-i şeriflerin açıklamalarında ifâde ettiğimiz gibi bu âlimler bazı yaratıkların, önünden geçtiği kimsenin namazım bozduğunu bildiren hadis-i şeriflerdeki "namazı bozar" sözünü "namazın özünü teşkil eden huzur ve huşuu bozar" diye tefsir etmişlerdir. Bu mevzudaki münakaşalar için 702. hadisin izahına bakılabilir.
3. Bazı yaratıkların namaz kılmakta olan bir kimsenin önünden geçmesiyle o kimsenin namazının bozulacağını iddia eden ilim adamlarına göre ise, bu hadis-i şerif zayıftır. Çünkü bu hadisin râvileri arasında Mücâlid bulunmaktadır. Pek çok hadis âlimi bu kimsenin güvenilir bir kimse olmadığını söylemektedir. Her ne kadar bu sözde hakikat payı varsa da, gerçek olan şudur ki, Dârekutnî' nin Ebû Umâme'den rivayet ettiği "namazı (önden geçen) hiçbir şey bozmaz'[588] Hadis-i şerifi, bu hadisi kuvvetlendirerek onların iddialarını çürütmektedir.
Yine Dârekutnî' nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Kişinin namazını ne kadın, ne köpek ve ne de eşek bozabilir. Bununla beraber sen gücünün yettiği kadar Önünden geçene engel olmaya çalış."[589]
İmam Mâlik'in Muvatta'ında Ali b. Ebi Tâlib'den rivayet ettiği bîr hadisin mânâsı da şöyledir: "Namaz kılan kimsenin önünden geçen hiç bir şey, o kimsenin namazını bozamaz."[590]
Bütün bu hadis-i şeriflerle birlikte daha önce tercemesini sunduğumuz 703 no'Iu hadis cumhur-ı ulemânın görüşünü desteklemekte ve onların görüşlerinin isabetli olduğunu ortaya koymaktadır.[591]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmakta olan kimsenin namazı, önünden bir şeyin geçmesiyle bozulmaz.
2. Namaz kılmakta olan kişinin, pnünden geçmek isteyene engel olması gerekir.
3. Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçmek çirkin bir harekettir. Çünkü Hadis-i Şerifte bu fiili işleyen kimse için "şeytan" kelimesi kullanılmıştır.[592]

720. ...Ebu'l-Veddâk demiştir ki: Kureyşli bir genç, namaz kılmakta olan Ebû Said el-Hudrî'nin önünden geçmek istedi. O da engel oldu. (Genç) tekrar geçmek isteyince (Ebû Said ona yine) engel oldu. (Bu durum peşi peşine) üç defa (vuku buldu. Ebû Saîd) namazı bitirince şöyle konuştu:
Namazı hiçbir şey bozamaz. Lâkin peygamber (s.a.); "gücünüz yettiği kadar (önünüzden geçene) mâni olunuz. Çünkü o şeytandır" diye buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Resûlullah (s.a.)den (rivayet edilen) iki haber birbiriyle çelişirse, ondan sonra sahabe-i kiram (r.a.)ın hangisiyle amel ettiğine bakılır (ve o tercih edilir)[593]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, namaz esnasında bir kimsenin önünden insan veya herhangi bir hayvanın geçmesiyle namazın bozulmayacağına ve iadesinin gerekmeyeceğine delâlet etmektedir. Halbuki daha önce geçen hadis-i şeriflerin bazıları, bazı yaratıkların önünden geçtiği kimsenin namazım bozacağını ifâde etmekteydi.
Bilindiği gibi musannif Ebu Dâvûd aralarında tearuz görülen hadisleri ayrı ayrı bablarda nakleder. Ebû Dâvûd bu babtaki hadislerle daha önce geçen hadisler arasında görülen tearuzla ilgili olarak, "sahâbilerin bu hadislerden hangisiyle amel ettiğine bakılır" demekte ve bu sözleriyle, "sahâbilerin kendisiyle amel ettiği hadis tercih edilir" demek istemektedir.
Şu da unutulmamalıdır ki, her zaman bir sahâbinin rivayet ettiği hadis, o sahâbinin o mevzudaki görüşünü ortaya koymayabilir. Çünkü sahâbi o hadise başka bir mana vermiş olabilir. Nitekim daha önce geçen kadının eşeğin, köpeğin vs. geçmesiyle namazın bozulacağını ifâde eden 703, 704 numaralı hadisleri İbn Abbas rivayet ettiği halde, eşeğin, önünden geçtiği kimsenin namazını bozmayacağım ifade eden 715 no'lu hadisi de yine kendisi rivayet etmiştir. 703-704 no'lu hadis-i şeriflerdeki "namazı bozar" sözünü de sahabe-i kiram ve" onları takib eden ulemâ "namazın özünü teşkil eden huşu'u bozar" şeklinde anlamışlardır.
Beyhakî'nin rivayetine göre, kadının, köpeğin ve eşeğin önünden geçtiği kimsenin namazını bozup bozmayacağına ilişkin bir soruya Hz. İbn Abbas, "namaz bozulmaz fakat mekruh olur" cevabım vermiştir. Bunun misalleri pek çoktur.[594]

---

[1] Müslim, salât 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/357-358.
[2] bk. 595 no'lu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/358.
[3] Müslim, mesâcid 258, 259; Tirmizî, mevakît 36; Nesâî, saat 40; tbn Mâce, ezan 7; Dâ-rimî, salât 12; Ahmed b. Hanbel, 11,410, 416, 471, 506, 537.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/358-359.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/359-360.
[5] Müslim, mesâcid 160; Tirmizî, salât 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/360.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/360-361.
[7] Şekk râvilerden birine aittir.
[8] Tirmizî, salât 3; Ahmed b. Hanbel,VI, 14-15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/361.
[9] ïbn Mâce, mukaddime 7.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/361-362.
[11] Buhârî, cuma 18, ezan 22, 23; Müslim, mesâcid 156-160; Tirmizî, salât 29; cuma 21, 63; Nesâî, ımâme 12, ezan 42; Dânmî, salat 47; Ahmed b. Hanbel, V, 304, 305, 307, 308, 310.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/363.
[13] Müslim, mesâcid 157.
[14] Buhârî, ezan 27.
[15] el-Cezîri.Kitabü'l-fikh ale'l-mezâhib ile'erbaa, I, 323-324.
[16] Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, s.138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/363-364.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/365.
[18] Buhârî, ezan 24, 25; Müslim, mesâcid 158; Nesâî,imâme, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/365.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/365.
[20] Buhârî, ezan 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/366.
[21] Haşiye ala MerakFl-felâh, 225.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/366-367.
[23] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/367-368.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/368.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/368.
[26] Buhârî, ezan 27; Müslim, hayz 123-124; Nesâî imame 13; Ahmed b. Hanbel, III-I01, 114, 182.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/368-369.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/369.
[28]Kütüb-ü Sitte'den sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/369.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/369-370.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/370.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/370.
[32] Nesaî, imame 4fi\ Ahmed b. Hanbel, V, 196; VI, 446.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/370-371.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/371.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/372.
[36] Müslim, mesâcıd 251, 252, 253; Tirmızî, salât 48; İbn Mâce, mesâcid 17; Ahmed b. Hanbel, II, 244, 292, 314, 319, 424, 472, 531, 539.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/372.

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/372-374.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/374-375.
[39] Tirmizî, mevâkît 48; İbn Mâce, mesacıd 17; Dârimî, salât 54; Ahmed b. Hanbel, I, 450; II, 314, 376, 472; Ayrıca bk. Müslim, mesacid 251.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/375.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/375-376.
[42] Müslim, mesacid 257; Nesâî, imame 50; İbn Mâce, mesacid 14; ikâme 142- Ahmed b. Hanbel, I, 382, 415, 455.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/376.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/376-377.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/377.
[45] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir. Biraz farklı bir rivayet için bk. İbn Mâce, mesâcid 17.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/377-378.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/378.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/379.
[49] ibn Mâce, mesâcid 17; Ahmed b. Hanbel III, 423; IV, 43: Ayrıca bk. Müslim, mesâcid 255; Nesâî, imame
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/379.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/379-380.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/380.
[52] Nesâî, imame 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/380-381.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/381.
[54] Nesâî, imame 45; İbn Mâce, mesacid 18; Ahmed b. Hanbel, V, 145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/381-382.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/382.
[56] Tirmizî, salat 51; muvatta, cemaa 7; îbn Huzeyme, sahîh II, 365. Müslim, mesâcid 260.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/382-383.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/383.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/384.
[59] Buhârî, ezan 31; Müslim, mesâcid 277; İbn Mace, mesacid 15; Muvatta, tahâre 33; Ah-medb. Hanbel, II, 351, 428.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/384.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/384-385.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/385.
[62] Müslim, mesâcıd 278; lbn Mâce, mesacid 15; Dârimî, salât 60; Ahmed b. Hanbel III, 226, 283; V, 133.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/385-386.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/386.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/386.
[65] Ebu Umâme cl-Bâhi1î,Suday b. Aclân;
Meşhur sahâbilerdendir, Humus'a gidip yerleşmiştir. 150 kadar hadis rivayet etmiştir.Kutub-i Sitte'nin hepsinde rivayetleri yer almıştır. Kendisi h. 86 yılıda Humus'ta vefat etmiştir. (Bilgi için bk. ibn Sa'd, Tabakât, VII, 411; Buhârî, el-Târihu'l-kebir, IV, 326; ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, IV, 454; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricâlFs-Sahîhayn, I, 226; İbnu'1-Esîr, Üsdu'I-ğabe, III, 16; VI, 16; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, III, 359 - 363; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 182; Tehzibu't-Tehzîb, IV, 420; Ibnu'1-İmâd, Şezerâtu'z-zcheb, I, 96.)
[66] İlliyyîn: iyi kulların amellerinin yazıldığı divanın adıdır.
[67] Ebu Dâvûd, tatuvvu' 12; Ahmed b. Hanbel, V, 264, 268.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/386-387.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/387.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/388.
[70] Buhârî, buyu' 49; Müslim, tahâre 12; mesâcid 272; Nesâî, mesâcid 6; İbn Mâce, tahâre 6; mesâcid 14; Ahmed b. Hanbel, II, 176, 252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/388-389.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/389-390.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/390-391.
[73] Sadece Ebû Davud rivayet etmiştir.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/391.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/391-392.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/392.
[77] Tirmizî, salât 51; İbn Mâce, mesâcid 1 ; tbn Huzeyme, sahih, II, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/392.
[78] Ahbal b. Bişr el-Eşhelî ile Useyd b. Hudayr el-Eşhelî (Uveym b. Saide e'-Eşhelî) bk. Tecrid Tere. II, 410.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/393-394.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/394.
[81] Ebû Sümâme el-Hannât: Ka'b b. Ucre'den Hadis rivayet etmiştir. İbn Hıbbân onu sika bir ravî olarak zikretmiştir.
[82] Ka'b b. Ucre b. Adiy: Sahâbî'dir. Künyesi Ebû Muhammed ve Ebû İshaktır. Biraz geç müslüman olmuş fakat Resulüllah'la birçok gazveye iştirak etmiştir. Hudeybiye'de başındaki bir hastalıktan dolayı, onun için ihramlıyken tıraş olup fidye vermesi hakkında ruhsat âyeti (el-Bakara (2), 196) gelmiştir. H.52 senesinde vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Târihu'1-kebir, VII, 220: İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dü, VII, 160; îbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricali's-sahihayn, II, 429; İbnu'1-Esir, Üsdu'I-ğabe, IV, 243; Zehebî, AMamu'n-nubelâ, III, 52-54; İbn Hacer, el-İsâbe, III, 297; Tehzibu'l-Tehzib, VIII, 435; İbnu'1-İmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 58).
[83] Tirmizî, mevâkıt 167; Dârimî, salât 21; Ahmed b. Hanbel, III, 43, 54, IV, 241 - 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/394-395.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/395-396.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/396.
[86] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/396-397.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/397.
[88] Nesâî, tahâre 108, 110; Hâkim el-Müstedrek, I, 208 - 209.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/397-398.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/398.
[90] Dârimî, salât 57; Ahmed b. Hanbel, II, 438, 475, 528; V, 192, 193; VI, 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/398.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/398-400.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/400.
[93] Buhârî, cum'a 13; Müslim, salât 136; Dârimî, salât 57; Muvatta, kıble 12; Ahmed b. Hanbel, II, 16, 151, 438, 475, 528; V, 192, 193; VI, 69.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/400.
[95] Müslim, salât 135, 138, 140; fbn Mâce, mukaddime 2; Ahmed b. Hanbel, II, 43, 90,140.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/400.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/400-401.
[97] Müslim, salât 138, 139; Tirmizî, cum'a 48; Ahmed b. Hanbel, II, 49, 127, 143, 145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/401.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/401-402.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/402.

[100] Buhârî, ezan 163; Müslim, salât 144; Tirtnizî, cum'a 35; Mır ıtta, kıble 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/402.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/402-403.
[102] Kütüb-i sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. İbn Huzeyme, sahîh, III, 94-96.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/403.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/403-404.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/404.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/404.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/404.
[107] Buhârî, ezan 20, 21; cum'a 18; Müslim, mesâcid 151-153, 155; Tirmizî, salât 127; İbn Mâce, mesâcid 14; Dârimî, salât 59; Ahmed b. Hanbel, II, 237, 239, 270, 387, 452, 460, 472, 529, 533; V, 306.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/404-405.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/406-407.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/407.
[111] Ahmed b. Hanbel, V, 306. Ayrıca bk. bir önceki hadisin kaynakları.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/407-408.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/408.
[114] Tırmızî, mevâkît 58; Ahmed b. Hanbel, III, 45; Dârakutnî, Sünen I, 276, Tirmızîdekı rivayet şeklindedir ve aynı manayadır. Ayrıca Tirmizî'nin rivâyetında "Bir adam kalktı ve onunla namaz kıldı" Ahmed'ın rivayetinde "Oradakilerden bir adam kalktı ve onunla beraber namaz kıldı" ziyâdeleri vardır. Şevkânî bu zâtın Hz. Ebû Bekr olduğunu söyler.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/408.
[115] Ibn âbidin, Hâşiyetu Reddi'l-Muhtâr, (ist. 1984 tıpkı baskısı) I, 553.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/409-410.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/410.
[117] Tirmizî, salât 49; Nesâî, imame 54; Dârimî, salât 97; Ahmed b. Hanbel, IV, 161; ed-Dârekutnî, sünen, I, 413 - 414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/410-411.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/411-412.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/412.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/412-413.
[121] Yezid b. âmir b.el-Esved b. Hubeyb Ebî Haciz es-Suvâî; Huneyn gazvesine müşrik olarak iştirak etmiş, bilahere musluman olmuştur. (Bilgi için bk. îbnu'I-Esir, Üsdu'l-ğâbe, V, 498; İbn Hacer, el-İsâbe, III, 659).
[122] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir; akutnî, sünen, I, 276.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/413-414.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/414.
[124] Muvatta', cema'a 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/414.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/414.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/415.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/415-416.
[128] Ukbe b. Âmir el-Cühenî, Ebû Amr, Ebû Amir ve Ebû Hammâd gibi künyelerle anılan âlim, mukrî, güzel konuşan ve fakih bir sahâbîdir. Şam'ın fethi haberini Hz. Ömer'e ulaştıran da odur. Kendisinden Said b. el-Museyyeb, Ebû Idris el-Havlânî ve Said el-Makburî gibi zevat hadis rivayet etmiştir: Kendisi Mısırın fethine iştirak etmiş, hatta Mısır'da uç yıl kadar valilik yapmıştır. Baki b. Mahled'in Müsned'inde 55 hadisi var-. dır. H.58 yılında vefat etmiştir, kabri el-Mukattam'dadır (Bilgi için bk. Ibn Sa'd, laba-kat, IV, 343, 344; Buhârî et-Târihu'1-Kebir VI, 430; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 313; İbnu'1-Esîr, usdii'1-ğâbe, IV, 53; Zehebi, A'lâmu'n-nubelâ, II, 467-469; İbn Hacer, el-isâbe, II, 489; Tehzibu't-Tehzib, VII, 242-244; İbnu'1-İmâd, şezerâtu'z-zeheb I, 64).
[129] Ibn Mâce, ikâme 47; Ahmed b. Hanbel, [V, 145, 154, 156; Hâkim, el-Müstedrek, I, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/417.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/417-418.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/418.
[132] İbn Mâce, ikâme 47; Ahmed b. Hanbel, VI, 281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/418-419.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/419.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/419.
[135] Buhârî, ezan 54; Müslim, mesâcid 290, 291; Tinnızî, salât 60, edeb 24, mevâkît 60; Ne-saî, imame 3, 56, II, 43; kıble 16; ibn Mâce, ezan 55 ikâme46; Ahmed b. Haiîbel.HI, 48, 51, 84, 163, 475; IV, 118. 121. 122; V, 71, 272; Hâkim el-Mastetfrek, I, 243.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/419-420.
[136] Buhârî, sayd 10; cıhâd i, 27, 194; menâkibül-^nsa; 45, meğazî 5?; Müslim, hnâre 86;Tirmizî, siyer 3?; Nesâî, beyât 15; !bn Mâce, keffârât 12; Dârimt. .yyer 69; Ahmed b.Hanbel, I, 226, 266, 316, 355; II, 2Î5; III, 22, 4(M, 431. 46S, 4ö9; V, 81, İ87; VI, 466.
[137] Bu mevzuda bk. 588. hadis.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/420-422.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/422.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/422-423.
[141] Nesaî, imame 3; Tirmizî, mevâkît 60," İbn Mâce, ikâme 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/423.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/423-424.
[143] Buhârî, ezan 54; Tirmizî, sala 60; Nesâi* imame 3, 5, 11, 43; kıble 16; îbn Mace, ezan 5; ikâme 46; Ahmed b. Hanbd, III, 84, 51, 48, 163, 475; IV/118, 121; V, 71, 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/424-425.
[144] bk. 4401. numaralı hadis. Buna göre çocuk mükellef değildir.
[145] el-Cezirî, el-Fıkıh ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, I, 409.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/425-426.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/426.
[148] Ahmed b. Hanbel, V, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/426.
[149] el-A'râf (7), 31.
[150] İbn Rüşd, Bidâye bi'1-muctehid ter. A.Maylânî, I, 169.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/426-427.
[152] Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, V, 29, 71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/427-428.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/428.
[154] Buhârî, ezan 54; Ahmed b. Hanbel, V, 71
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/429.
[155] bk. A.Naim, Tecrid Tncemcsi, II, 528.
[156] Ahmed Naim, Tecrid Tercemesi; II, 528.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/429-430.
[157] Buhârî, ezan 18, 35; Tirmizî, salât 37; Nesâî, ezan 7, 8, 29; imame 4; îbn Mâce, ikâme 46, Ahmed b. Hanbel, V, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/430-431.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/431-432.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/432.

[160] Ibn Mâce, ezan 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/432-433.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/433.
[162] Hadisi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/433-434.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/434-435.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/435-436.
[165] Sadece, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/436.
[166] el-Müstedrek, I, 203.
[167] ibn Mâce, ikame 78.
[168] ed-Dârakutnî, sünen, I, 403.
[169] ed-Dârakutnî, sünen, I, 404.
[170] Kâsânî, bedâyi', I, 157.
[171] Fcthu'I-Kadîr, I, 251.
[172] Bezlu'I-mechâd, IV, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/436-438.
[173] Tirmizî, mevâkît 149; Ibn Mâce, ikâme 431.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/438-439.
[174] Tirmizi, mevâkît 149; Ibn Mâce, ikâme 43; Ahmed b. Hanbel II, 439, 480.
[175] Tirmizi, mevakit 149.
[176] Ibn Mâce, ikâme 43.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/439-440.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/440.
[179] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Ayrıca bk. ed-Dârakutnî, sünen, II, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/440.
[180] Menhel, IV, 316.
[181] tbn Mâce, ikâme 78.
[182] Müslim, mesâcid 238.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/440-441.
[184] Buhârî, ezan 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/441-442.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/442.
[186] Tirmizi, salât 147; Ahmed b. Hanbel, III, 34, 36; V, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/442-443.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/443.
[188] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/443-444.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/444.
[190] KÜtüb-ü Sitte'den sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/444-445.
[191] bk. 1080 numaralı hadis, Buharî, cuma 26; Müslim, mesâcid 45.
[192] bk. es-Subkî, el-Menhel, IV, 322.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/445-446.
[194] Buhârî, ezan 60; Müslim, salât 178; Ebû Dâvûd, salât 124; Tirmizî, cum'a 57; Nesâi, imame 41; Ahmed b. Hanbel, I, 450; III, 376, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/446-447.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/447-448.
[196] bk. Bir önceki hadisin kaynakları.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/448.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/448.
[198] Buhârî.salât 18; ezan 51, 74, 82, 128; taksîrü's-salât 17; sehv 9;Merzâ 12;Müslim, salâi 77, 82, 86; Tirmizî, salât 150; Nesâî, eimme 16, 38, 40; iftitâh 30; tatbik 22; Ibn Mâce, ikâme 13, 144; Dârimî, salât 44, 71; Muvattâ, nida 56; cemaa 16, 17; Ahmed b. Han-bel, II, 230, 314, 341, 376, 411, 420, 438, 440, 459, 467, 475; III, 110, 154, 162, 200, 217, 300, 334; IV, 401, 405; VI, 51, 58, 68, 148, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/449.
[199] Buhârî, ezan 39,47, 51, 68; taksîrü's-salât 20; Müslim.salât 90, 95, 97; Nesâi, imame 40; İbn Mâce, ikâme 146; Dârimi,salât44; Ahmed b. Hanbel,I, 232, 356; II, 52; VI, 21, 224, 251.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/449-451.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/451.
[202] İbn Mâce, ikâme 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/452.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/452.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/453.
[205] Buhârî, salât 18; ezan 51, 74, 82, 128; taksîrü's-salât 17; sehv 9, merza 12; Müslim, salât 77, 82, 86; Tirmizî, salât 150; Nesaî, eimme 16, 38, 40; iftitah 30; tatbik 22; İbn Mâce, ikâme 13, 144; Dârimî, salât 44, 71; Muvatta, nida 56; cemaa 16, 17; Ahmed b. HanbeUl, 230, 314, 341, 376, 411, 420, 438, 440, 459, 467, 475.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/453-454.
[206] s.237.
[207] Davudoğlu, Ahmed, İbn-i Âbidîn Terceme ve Şerhi. II, 475 - 476.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/454-456.
[209] Müslim, salât 63; Ebû Dâvûd, salât 178; Nesaî, iftitâh 30; İbn Mâce ikâme 13; Ahmed b. Hanbel, II, 376, 420; IV - 415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/456-457.
[210] es-Sehârenfûrî, Bezlu'l-mechûd, IV, 245-247.
[211] el-Cezerî, Kitabu'1-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, I, 229, 230.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/457-458.
[212] Buhari, salât 18; ezan 51, 74, 82, 128; taksim's-salât 17; sehv 9; merzâ 12; Müslim, salât 77, 82, 86; Tirmizî, salât 150; Nesâî eimme 16, 33, 40; iftîtah 30, tatbik 22; tbn Mâce, ikâme 13; 144; Dârimî, salât 44, 71; Muvatta; nida 56; cemaat 16, 17, Ahmed b. Hanbel 11, 230, 314, 341, 376, 411, 420, 438, 440, 459, 467, 475; III, 110, 154, 162, 200, 217, 300, 334; IV, 401, 405; VI, 51, 58, 68, 148, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/458.
[213] Ahmed Naim: Tecrîd Tercemesi,H, 537.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/458-459.
[215] Buhârî, salât 18; ezan 51, 74, 82, 128; taksini's-salat 17; sehv 9; merza 12; Müslim, salât 77, 82, 86; Tirrnizi,salât 150; Nesâî,eimme 16, 38, 40; iftitâh 30; tatbik 22; İbn Mâce, ikame 13, 144; Dârimî, salât 44, 71; Muvatta, nida 56; cemaa 16, 17; Ahmed b. Hanbel, II, 230, 314, 341, 376, 411, 420, 438, 440, 459, 467, 475; III, 110, 154, 162, 200, 217, 300, 334; IV, 401, 405; VI, 51, 38, 68, 148, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/459.
[216] Müslim, salât 84.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/460.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/460.

[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/460-461.
[220] Buhârî, savm 61; Ahmed b. Hanbel, III, 108, 188, 348.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/461--462.
[221] el-Cezîri, Kitabu'1-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, I, 407.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/462.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/462-463.
[224] Nesâî, imame 21; Ibn Mâce, ikâme 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/463.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/463.
[226] Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.152.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/463-464.
[227] Müslim, salât ü'l-müsâfirîn 181, 187, 188,189; Buhârî, davet 9; Tirmizî, esribe 18; daa-vât 30; Nesâî, imame 22; Ahmed b. Hanbel, I, 284, 343, 352, 373.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/464.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/464.
[229] el-Cezirî, K.Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a, I, 405.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/464-465.
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/465.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/465-466.
[232] Buhârî, ezan 41, 161; salât 21; teheccüd 33; Müslim, mesâcid 266; Tirmizî, salât 59; Nesâî, mesâcid 43; imame 19; İbn Mâce, mesâcid 8; muvatta', sefer 31; Dârimî, salât 61; Ahmed b. Hanbel, III, 131, 145, 149, 164, 179, 184, 190, 226, 291.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/466.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/466-467.
[234] bk. 674 no'lu hadis.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/467.
[236] Müslim, mesâcid 26, 238, 239, 244; irnâre 62, 63; Tirmizî, fiten 72; Nesâî, imame 18; beya't 35, 36; Dârimî, salât 25; Ahmed b. Hanbel, 1,384, 409, 424, 428, 433, 456, 462; 11,95, III, 24, 28, 29, 92, 213, 321, 399, 445, 446; IV, 243, 267; V, 111, 169, 231, 314, 315, 329, 384; VI, 7, 295, 302, 305, 321, 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/467-468.
[237] bk. Müslim, müsafirîn 181, 185.
[238] bk. Tirmizî, salât 60.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/468-469.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/469.
[241] Tirmizî, salât 112; Nesaî, imame 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/469-470.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/470.
[243] Müslim, müsâfirîn 62; Nesaî, imame 34; îbn Mâce, ikâme 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/470.
[244] Buhârî, ezan 156; cenâiz 93; Nesaî, iftitâh 84; İbn Mâce, salât 8; ikâme 68; Ahmed b. Hanbel V, 14. 141.
[245] bk. es-Subkî, el-Menhcl, IV, 347.
[246] Bilmen, Ö.Nasuhî, Büyük islâm ilmihali, s.148.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/470-471.
[247] Ibn Mâce, ikâme 203
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/471.
[249] Kâsânî, Bedâyi'ü's-Sanâyı,I, 160.
[250] ez-Zilzâl (99), 4.
[251] ed-Duhân, (44), 29.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/472-473.
[253] Tirmizî, salât 183; bârimî, vudû' 114; Ahmed b. Hanbel, VI, 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/474.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/474.
[255] Buhârî, ezan 18; edeb 27; ahâd I; Dârimî, salât 42; Ahmed b. Hanbel, V, 53.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/474-476.
[257] Ebû Dâvûd, tahâre 31; Tirmizî, tahâre 3; mevâkit 62; tbn Mâce, tahare 32; Dârimi, vudu 22; Ahmed b. Hanbel, I, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/476.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/476.
[259] ibn Mâce, ikâme 41; Dârimî, salât 72; Ahmed b. Hanbel, IV, 92, 98, 176; VI, 264.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/476-477.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/477.
[261] Buhari, ezan 191; Müslim, salat 200; Ahmed b. Hanbel, IV, 284, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/477-478.
[262] Buhâri, ezan 52, 133; Müslim, salat 197, 198, 200, 201; Tirmizi, salât 92; Ahmed b. Hanbel, IV, 300, 304.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/478.
[263] Bezlu'l-mechûd, IV, 273.
[264] îbn Rüşd, Bidâyetu'l-mücteh id, (trc. Meylânî), I, 226.
[265] es-Sehârenfûrî Bezlu'l-mechud, IV, 273.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/478-479.
[267] Müslim, salât 199; Nesâi, imame 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/479-480.
[268] Davudoğlu Ahmedjbn Abidin Teoreme ve Şerhi, II, 232.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/480-481.
[270] Buradaki şek râvidendir.
[271] Buhârî, ezan 53; Müslim, salât 115, 116, 119; Tirmizî, cuma 56; Nesaî, İkâme 38; İbn Mâce, ikâme 41; Dârimi, salat 72; Ahmed b. Hanbel, II, 260, 271,425,456, 469, 472, 504.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/481.
[272] İbn Mâce, fiten 29.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/481-482.
[274] Kütüb-i Sİtte'den sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/483.
[275] bk. Buhârî, ezan 157.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/483.
[277] Buhârî, salât 3, 4, 9; Müslim, salât 275, 276, 280, 283; İbn Mâce ikâme 69; Muvatta' cemaa 30; Ahmed b.Hanbel, II, 230, 239, 243, 255, 266, 285, 319, 345, 380, 427, 464, 475, 478, 491, 495, 498, 499, 501, 520; IV, 22, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/483-484.
[278] bk.Buhârî, salat II, Müslim, zuhd 74, Ebû Dâvûd, menâsik 84, Dârimî, menâsik 34, Ahmed b. Hanbel, [II, 127, 128, 327, 375, 387.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/484-485.
[280] Buhârî, salât 5, Müslim, salat 277; Nesâî, kıble 18; Ahmed b. Hanbel.II, 243.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/485.

[281] es-Sehârenfûrî, Bezlu'l-mechûd, IV, 285.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/485-486.
[283] Buhârî, salat 4, 5; Nesâî, kıble İ4; İbn Mâce, ikâme 69, muvatta, cemaa 29, Ahmed b. Hanbel,H, 255, 266, 319, 427, 491, 520; III, İ0, İ5, 55; IV, 26, 27; VI, 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/486-487.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/487.
[285] Ömer b. Ebî Seleme b. Abdilesed: Hicretten iki yıl kadar önce doğan Ömer b. Ebî Seleme; babasının vefatından sonra, annesinin Hz. Peygamberle evlenmesi üzerine Hz. Peygamberin terbiyesi altında büyüdü. Nebî (s.a.)'den ve annesi Ümmü Seleme'den hadis rivayet etti. Kendisinden de Said b. el-Müseyyeb, Urve, Vehb b. Keysân, Kudâme b. ibrahim, Sabit el-Bunâni ve oğlu Muhammed b. Ömer b. Ebî Seleme rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. Buhârî, et~Târihu'l-Kebîr, VI, 139; İbn-i Ebî Hatim, el-Cerhve't-ta'dîl, VI, 117; Hatib , Tarihu Bağdad, I, 194; İbnu'1-Esîr, Usdul-Gâbe, IV, 183; Zehebi, A'lamu'n-Nubelâ, III, 406, 408; İbni Hacer, el-İsâbe, II, 519; Tehzibu't-Tehzîb, VII, 455).
[286] Buhârî, salat 4,11, cizye 9, edeb 94; Müslim, salât 55, 279, müsâfirîn 72, Nesâî, Tahâ-re 142; İbn Mâce, tahâre 59; muvatta, cemaa 34; Ahmed b. Hanbel III, 127; 128, 328, 375, 387; IV, 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/487.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/487.
[288] Buhârî, salat 3, 4, 9; Müslim, salat 275, 276, 280-283, Ibn Mâce, İkâme 69; muvatta, cemaa 30; Ahmed b. HanbeUI, 230, 239, 243, 255, 266, 285, 319, 345, 380, 427, 465, 475, 478, 491, 495, 498, 499, 501, 520, IV, 22, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/487-488.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/488.
[290] Buhârî, salât, 3, 6; ezan 136; Müslim, salât 133; Nesâî, kıble 16; Ahmed b. Hanbel, III, 33, V, 331.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/488-489.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/489.
[292] Buhârî, salât 107, 19; Hayız 30; Müslim, salât 513-514; Nesâî, kıble 17; İbn Mâce, ta-hâre 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/489-490.
[293] bk. Müslim, salât 273.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/490.
[295] Buhârî, salât Z;t Nesâi, kıble 15, Ahmed b. Hanbel, IV, 49, 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/490-491.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/491.
[297] Müslim, salat 281; İbn Mâce, keffârât 12; Muvattâ, cema'a 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/491.
[298] bk. Buhârî, salat 11.
[299] bk. el-Menhel, V, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/492.
[300] Müslim, zuhd 74; Ahmed b. Hanbel, IH, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/492-493.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/493-494.
[302] bk. Buhârî, saiât 6; Ebû Dâvûd, salât 82; Ahmed b. Hanbel, II, 328.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/494.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/494-495.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/495.
[305] bk. Buhârî, salât 9 (Bab başlığında)
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/495.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/496.
[307] Concordance'de bu bâb'a numara verilmemiştir.
[308] Ebû Dâvûd, vitr 22; Beyhakî, es-Sünenu'1-kubrâ'
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/496-497.
[310] es- Sehârenfûrî, Bezlu'l-mechiıd, IV, 297.
[311] es-Subkî, el-Menhel, V, 24.
[312] Bezlu'l -mechûd, IV, 2907.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/496.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/497.
[315] Ebû Dâvûd, libâs 25; Ahmed b. Hanbel, IV, 67; V, 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/498.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/498-499.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/499.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/499-500.
[319] en-Nûr (24), 31.
[320] Sâbûnî, TefsinTl-Ayeti'l-Kur'ânü'l-Kerîm, II, 155.
[321] el-Fikh ale'l-Mezahibi'l-Erba'a, I, 189.
[322] el-A'raf (7), 31.
[323] Nimet-i İslâm, I, 120.
[324] Hattâbî, meâlimu's-sünen, I, 422.
[325] Bezlü'l-mechud, IV, 304.
[326] M.Zihnî Efendi, Ni'met-i tslâm, I, 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/500-501.
[327] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/501-502.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/502.
[330] Tirmizî, salât 160; tbn Mâce, tahâre 132; Ahmed b. Hanbel, VI, 150, 218, 259.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/502.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/503.
[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/503.
[334] Buradaki şek râvilerden birine aittir.
[335] ibn Mâce tahâre 132; Ahmed b. Hanbel,VI, 96, 238.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/503-504.
[337] bk. el-Menhel, V, 32.
[338] bk. 4114 numaralı hadis.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/504-505.
[340] Tirmizî, salât 361; Ahmed b. Hanbel,II, 295, 341, 345, 348.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/505-506.
[342] bk.Bezhı'l-Mechûdl, IV, 309.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/506-507.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/507.
[345] Bezlu'l-mechûd, IV, 311.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/507-508.
[347] Tirmizî, cuma 67; Ahmed b. Hanbel, VI, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/508-509.

[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/509.
[349] Tirmizî, salât 165; İbn Mâce, ikâme 67; Ahmed b. Hanbel, I, 146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/509.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/510.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/510.
[352] Müslim, salât 122, 123; Tirmizî, mevâkît 54; Nesâî imame 23, 26; tbn Mâce, ikâme 45; Dârimî, salât 51; Ahmed b. Hanbel, I, 457, IV, 122.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/510-511.
[353] Ek bilgi için bk. bir önceki hadisin açıklaması.
[354] Avnu'l-ma'bûd, II, 351.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 2/511.
[356] Nesâî, kıble 25; Ibn Mâce, ikâme 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/7.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/7.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/8.
[359] Buhârî, ezan 106; Müslim salât 163; Nesâî, iftitâh 76; İbn Mâce, ikâme 5; Ahmed b.Hanbel, III, 411.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/8.
[360] el-Mü'minûn (23), 45.
[361] el-Mü'minun (23), 50.
[362] el-Menhel, V, 39-40.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/8-9.
[364] el-Menhel, V, 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/9.
[365] Ahmed b. Hanbel, III, 92; el-Hâkim, el-Müstedrek, I, 260.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/9-10.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/10-11.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/11.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/11-12.
[369] el-Hâkim, el-Müstedrek, I, 260.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/12.
[370] Taha(20), 11-12.
[371] bk. el-Menhel, V, 41.
[372] el-A'râf (7), 31.
[373] Tefsîru'l-Kurtûbî, XI, 174.
[374] Bezta'l-mechAd, IV, 320.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/12-13.
[376] İbn Mace, ikâme 66; Nesaî, sehv 100; Ahmed b. Hanbcl, H, 174, 178,' 179, 190, 206, 215, 248.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/13.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/14-15.
[378] el-Hakim, el-Müstedrek, I, 259; el-Beyhakî, es-Sünenu'I-kübrâ, II, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/15.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/16.
[380] el-Hâkim, el-Mfistedrek, I, 259, 260; d-Beyhakf, M-SünenîTl-kÜbra, II, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/16.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/16.
[382] Buhârî, hayzç 30; salât 19, 21; Müslim, mesâcid 270; Ebû Dâvûd edeb 416, 161; Tirmi-zî, salât 129; Nesaî, tahâre 173; hayz 19; mesâcid 44; III, 103^ IV, 149, 179, 209, 248, 302, 330, 335. 336, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/17.
[383] bk. Bezlu'l-mechûd, IV, 323.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/17.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/17-18.
[386] Buhari, salat 20; ezan 161; Müslim, mesacid 266; Tirmizi, salat 59; Nesai, İmame 19; Darimi salat 61;Muvatta' , sefer 31; Ahmed b. Hanbel, III,131, 145,149, 164.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/18.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/19.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/19.
[389] Buhârî, salat 20, ezan 161; Müslim, mesâcid 266; Tirmizî, salât 50; Nesâî, imame 19; Dârimî, salât Öl; Muvatta', sefer 31; Ahmed b. Hanbel, III, 131, 145, 149, 164.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/19.
[390] bk. el-Menhel, V, 48.
[391] bk. el-Menhel, V, 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/19-20.
[392] Ahmed b. Hanbel, IV, 254.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/20.
[393] Menhel, V, 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/20-21.
[394] Buhâri, el-Amel fi's-salât 9; Ml slim, mesâcid 191; tbn Mâce, ikame 64; Dârimî salât 82; Ahmet b. Hanbel, III, 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/21.
[395] bk .es-Sunenu'l-kubrâ, I, 438; II, 105-107.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/21-22.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/22.
[398] Müslim, salât 119; Nesâî, imame 28; tbn Mâce, ikâme 50; Ahmed b. Hanbel, V, 101.
Beyhakî es-Siinenu'1-kübrfi, III, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/22-23.
[399] Suyutî, el-Camiü's-Sagir, I , 41.
[400] bk. 666. numaralı hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/23.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/23.
[402] Müslim: salât 62; Tirmizi, mevâkît 53, Nesâî, tatbîk 24; 101; sehv 44; imame 28, 47; cenâiz 78; Ahmed b. Hanbel II, 98, 314; III, 103,182, 263; IV, 276; Beyhakî, es-Suneiu'l-kübrâ, I, 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/24.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/24-25.
[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/25.
[405] Buhârî, ezan 71; Tirmizi, mevâkit 53; Nesâî, imame 25; Ahmed b. Hanbel, IV, 271,272, 276, 277.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/25.
[406] A.Davudoğlu: Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, III, 197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/26.
[407] Nesâî, imame 27; ezan 14; îbn Mâce, ikâme 50, 51; Ahmed b. Hanbel, IV, 269, 284, 285, 296, 297, 298, 299, 304; V-262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/26-27.

[408] Buhârî, iman 39; Müslim, müsâkat 107; Îbn Mâce, fiten 14; Dârimî, büyü' 1; Ahmed , b. Hanbel, IV, 270, 274.
[409] bk. 678. hadis.
[410] Tirmizi, mevâkit 52; îbn Mace, ikâme 51; Dârimi, salat 50; Ahmed b. Hanbel IV, 126, 128.
[411] 678. hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/27.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/28.
[413] Müslim, salât 128; Tirmizî, mevâkît 53; Ahmed b. Hanbel, IV, 270, 272, 276.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/28.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/28.
[415] Nesâî, imame 31; Ahmed b. Hanbel II, 92. Ayrıca bk. Hâkim, el-Müstedrek, I, 213.
[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/28-29.
[417] serdaroğlu, Ahmed, İslâm'da Helâller ve Haramlar, I, 404.
[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/29-30.
[419] Ni'met-i İslam, I, 234.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/30.
[420] Nesâî, imame 28; Ahmed b. Hanbel, III, 260; IV, 297; V, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/31.
[421] bk. el-Menhel, V, 57.
[422] Ni'met-i İslâm, I, 205.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/31.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/31-32.
[425] Buhârî, ezan 74; Müslim, salât 124-126; Dârimî, salât 48, 49; İbn Mâce, ikâme 50; Ahmed b. Hanbel, II, 234, 319, 505; III, 177, 254, 274, 279, 291; V, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/32.
[426] Umdetii'l-Kaari, V, 255.
[427] bk. Müslim, salat 126.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/32.
[429] Buhârî, fedâilü ashabı'n-Nebİy 8; Müslim, salat 122; imame 26, 27, Ahmed b. Hanbel III, 254, 268, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/32-33.
[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/33.
[431] Buhârî, fedâilu ashâbi'n-Nebî 8, Müslim, salat 122; Nesâî, imame 26, 27; Ahmed b. Hanbel III, 254, 268, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/33-34.
[432] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/34.
[433] Nesâî, imame 30; Ahmed b. Hanbel, III, 132, 215, 233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/34.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/34-35.
[435] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, III, 101.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/35.
[437] bk. el-Menhel, V, 61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/35.
[438] Tirmızî, mevâkît 55; Nesâî, imame 33; Ahmed b. Hanbel III, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/35-36.
[439] bk. Bezlu'l-mechud, IV, 339.
[440] bk. el-Menhel, V, 62.
[441] Geniş bilgi için bk. el-Menhel, V, 62-63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/36-37.
[442] Müslim, salat 122, 123; Nesâî, ımâme 23, 26; Tırmızî, mevâkıt 54; İbn Mâce, ikâme 54, Dârımî, salat 51, Ahmed b. Hanbel, I, 457, IV, 122.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/37.
[443] bk. Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, III, 194.
[444] bk. Bezlu'l-Mechûd, IV, 342.
[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/37-38.
[446] Müslim, salât 123; Tirmizî, mevâkît 54; Dârimî, salât 51; Ahmed b. Hanbel, I, 457.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/38-39.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/39.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/39.
[449] İbn Mace, ikâme 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/39.
[450] Ni'met-i İslâm, I, 236.
[451] Ibn Mâce, ikâme 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/39-40.
[452] Ahmed b. Hanbel, V, 341, 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/40-41.
[453] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/41-42.
[454] Müslim, saİât 132; Tirmizî, mevakit 52; Nesâi, imame 32, tbn Mâce, ikâme 52; Dârimî, salat 52; Ahmed b. Hanbel, II, 485, 247, 336, 340, 353, 367, 380; III, 3, 16, 293, 398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/42.
[455] Mansûr, Ali Nâsif, et-Tac (trc. B. Sadak), I, 455.
[456] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/42-43.
[457] Beyhakî, es-Sünenu'l-kubrâ, III, 103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/43.
[458] bk. el-Menhel, V, 70.
[459] Heytemî, Mecmeüz-Zevâid, II, 95.
[460] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/43-44.
[461] Buhârî, ezan 68; Müslim, salat 130; Nesâî, imame 17; ibn Mâce, ikâme 45; Ahmed b. Hanbd, IV, 19, 34, 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/44.
[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/45.
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/45.
[464] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte'den.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/45-46.
[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/46.
[466] Tirmizî, mevâkît 56; tbn Mâce, ikâme 54; Dârimî, salat 61; Ahmed b. Hanbel, IV, 228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/46.
[467] e1-Menhel, V, 73.
[468] Hattâbî, Meâlimu's-sünen, I, 440.
[469] Nimet-i İslâm, I, 235.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/47-48.
[470] Buhârî, ezan 114; Nesâî, imame 63; Ahmed b. Hanbel, V, 39, 42, 45, 46, 50.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/48-49.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/49-50.
[472] Buhârî, ezan 114; Nesâî, imame 63; Ahmed b. Hanbel, V, 39, 45, 46, 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/50-51.
[473] el-Menhel, V, 76.
[474] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/51.
[475] Müslim, salat 241 - 244, 265, 266; Ebu Dâvud, salat 109; Nesâî, kıble 4,7; İbn Mâce, ikâme 36, 48,- Dârimî, salat 128; Ahmed b. Hanbel, I, 121, 162; II, 129; V, 149, 151, 155, 160, 161.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/51-52.
[476] el-Müttekî, Kenzu'l-Ummâl, VII, 352.
[477] A.A. el-Bennâ, eI-Fethu*r-rabbânî, IV, 128; el-Muttakî, Kenzu'l-Ummâl, VII, 346.
[478] el-Menhel, V, 77.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/52-53.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/53.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/53.
[482] Buhârî, salât 90, 93, 94; Tirmizî,,mevâkitu's-salât, 30; Nesâî, salât 12'; tbn Mâce, ikâme 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/53.
[483] Mütercim Asım Efendi, Kamus Tercemesi, I, 106; Pakalın, M.Z., Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, 737.
[484] Ahmed Naîm, Tecrid Tercemesi, II, 439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/54.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/54-55.
[486] Buhârî, vudu 40; salat 90, 93; menâkıb 23; Müslim, salat 252; Nesâî, salat 12; Dârimî, salat 124; Ahmed b. Hanbel, IV, 307, 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/55.
[487] bk. Müslim, salât. 260.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/55.
[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/56.
[490] İbn Mâce, ikâme 36; Ahmed b. Hanbel, II, 249, 255, 266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/56.
[491] el-Muttekî, Kenzu'l-Ummâl, VII, 351.
[492] Kenzu'l-Ummâl, VII, 352.
[493] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/56-57.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/57-58.
[495] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/58-59.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/59.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/59-60.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/60.
[499] Buhârî, salat 50, 98; Ebû Dâvûd, cihâd 149; Müslim, salat 248; Tirmizi, salaî 144; Ah-med b. Hanbel, II, 26, 106, 316, 326, 329, 330.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/60.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/60-61.
[501] Kutub-ı sıtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/61-62.
[502] bk. Nimet-i İslâm I, 345.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/62.
[503] İbn Mace, ikâme 40; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, II, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/62-63.
[504] Buhârî, salât 103; vitir 3; Müslim, salât 267, 268; Nesâî, kıble 10.
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/63-64.
[506] Nesaî, kıble 5; İbn Mâce, ikâme 39; Ahmed b. Hanbel IV, 2; Beyhakî, es-Sunenu'l-kubrâ, II, 272.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/64.
[508] el-Aynî, Umdetü'l-Kârî, IV, 280.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/65.
[510] Buhârî, salat 91; Müslim, salât 263; Ahmed b. Hanbel, IV, 54.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/65-66.
[512] el-Aynî, Umdetu'l-Kaarî, IV, 279.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/66.
[514] Buhârî, salât 100, Müslim, salat 258; Nesâî, kasem 48; İbn Mâce, ikâme 39; muvatta', sefer 33, Ahmed b. Hanbel, III, 34, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/66-67.
[515] Buhârî, salât 100.
[516] bk. el-Menhel, V, 90.
[517] İbn Mâce, ikâme 38; Ahmed b. Hanbel, VI, 294.
[518] bk. Bedâyiu's-sanâyi, I, 217.
[519] el-En'âm, (6), 112.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/67-70.
[520] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/70.
[521] Beyhakî, es-SünenıT'l-kübrâ, II, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/71.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/71.
[523] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/71-72.
[524] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/72.
[525] Buhârî, salât 100; bedu'1-halk 11; Müslim, salat 258, 259,-selâm 139; Ebû Dâvûd, salat 114; Nesâî, kasâme 48; Ibn Mace, ikâme 39; DârİImî, salat 125; Muvatta, sefer 33; İstı'zân 33; Ahmed b. Hanbel, III, 39, 49, 57, 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/72.
[526] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/73.
[527] Buhârî, salât 101? Müslim, salât 261; Tirmizî, mevâkît 134; Nesâî, kıble 8; Dârimî, sa-lât 130; Muvatta, sefer 34, 35; Ahmed b. Hanbel, IV, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/73.
[528] ibn Mâce, ikâme 37; el-Muttekî, KenzuI-Ummal, VII, 355.
[529] el-Muttekî, KenzuI-Ummâl, VII, 355.
[530] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/73-74.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/74.
[532] Hadisin Hafs b. Ömer yoluyla gelen rivayetinde: "Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Erkeğin önünde..." denilmekte iken; Süleyman b. el-Muğire yoluyla gelen rivayette; "Ebû Zer dedi ki: "Erkeğin önünde..." denilmektedir. Yani birincisinde rivayet Hz. Peygambere ulaşmakta iken: ikincisinde Ebû Zer'de kalmaktadır. Buna göre ilk rivayet merfû' iken ikincisi mevkuftur.
[533] Müslim, salat 265; Tirmizi, salat 136; jsayd 16; Nesâî, kıble 7; İbn Mâce, ikâme 38; Ah-med b. Hanbel V, 149, 151, 156, 158, 160; VI, 157, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/75.
[534] Müslim, salât 254 - 256.
[535] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/75-77.

[536] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/77.
[537] Nesâî, kıble 7.
[538] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/77-78.
[539] bk. ibn Mace, ikâme 38.
[540] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/78.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/78-79.
[542] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/79-80.
[543] Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, II, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/80.
[544] Bezlu'l-mechûd, IV, 379.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/80-81.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/81.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/81.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/81.
[549] Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, II, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/82.
[550] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/82.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/82-83.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/83-84.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/84.
[554] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/84.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/84.
[556] bk. Beyhakî, es-SünenıTl-kübrâ, II, 275.
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/84-85.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/85.
[559] Buhâri, salat 22, 103, 205, vitr 3; Müslim, salât 267; müsâfirîn 35; Nesâî, tahâre 119;kıble 10; İbn Mâce, ikâme 40; Ahmed b-. Hanbel I, 99; VI, 37, 64, 95, 102, 134, 154,182, 199, 200, 254, 260, 275; Dârimî, salât 175.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/85-86.
[560] el-Menhel, V, 107.
[561] bk. Buhârî, salât 22.
[562] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/86-87.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/87.
[564] Buhârî, salât 22, 104,108; Müslim, salât 272; Nesâî. tahâre 119; Muvatta, salâtu'1-Ieyl 2; Ahmed b. Han bel, VI, 44, 55, 148, 225, 255.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/88.
[565] bk. Müslim, salât 270.
[566] Müslim, salât 271.
[567] bk. BezlıTI-mechûd, IV, 386.
[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/88-89.
[569] Buhârî, salât 22, 104, 108; el-Amel fi'ssala 10; Müslim, salat 272; Nesâî, tahâre 119; Muvatta, salâtü'Meyl 2; Ahmed.b. Hanbel VI, 44, 55, 148, 225, 255.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/89.
[570] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/89.
[571] Buhârî, salât 103; Müslim, salat 268; Nesâî, tahâre 119; kıble 10; Ahmed b. Hanbel, VI, 260.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/89-90.
[572] Ahmed b. Hanbel, VI, 85.
[573] Bezlu'l-mechfid, IV, 388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/90-91.
[574] Buhârî, ilim 18; salât 90; ezan 161; sayd 25; Müslim, salat 254, 255; Nesâî, kıble 7; İbn Mace, ikâme 38; Muvatta, sefer 38; Ahmed b. Hanbel, I, 264 - 342; II, 149.
[575] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/91.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/92.
[577] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/92.
[578] Nesâî, kıble 7; Tirmizî, salât 135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/93.
[579] Mecelle, Madde: 67. Bu kaide günümüz Türkçesine şöyle aktarılabilir: "(Bİr olay karşısında) ses etmeyen bir kimseye "şöyle dedi" diye isnadda bulunulamaz. Fakat ihtiyaç görüldüğünde sükût da (bir çeşit görüş) açıklamak demektir."
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/93-94.
[581] Nesâî, kıble 7; Tirmizi, salat 135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/94.
[582] el-Menhel, V, 113.
[583] Bezlu'l-mecfifid, IV, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/94.
[584] Fazl b. Abbas b. Abdilmuttalip el-Kureşî: HZ. peygamberin amcası Hz. Abbas'ın oğludur. Mekke Fethi, Huneyn ve Veda Haccı'nda Hz. Peygamberin maiyyetinde bulundu. Huneyn savaşındaki bozgun sırasında yerinde sebat edenlerdendi. Kendisinden kardeşi Abdullah b. Abbas, Rebia b. el-Haris, Ebu Hureyre ve Süleyman b. Yesar hadis rivayet etmişlerdir. Yermuk savaşında şehid düşmüştür. Rivayetleri hadis külliyatında yer almış blunmaktadır. (Bilgi için bk. tbn Sa'd Tabakât, IV, 54; VII, 399; Buhârî, et-Tarihu'l-Kebir, VII, 114; İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ta'dfl, VII, 63; İbnu'I-Kayserânî, el-Cem' beyne ricâli's-sahiheyn, II, 411; İbnu'1-Esir, Üsdu'l-ğâbe, IV, 366; Zehebî, A'Iâmu'n-nübclâ, III, 444; İbn hacer, el-İsâbe, III, 208- Tehzibu't-Tehzib, VIII, 280.
[585] Nesâî, kıble 7; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, II, 278.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/95.
[586] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/95-96.
[587] Buhârî, salât 100; bedu'1-halk 11; Müslim, salât 258, 259; selâm 139; Ebû Dâvûd, salat 107; Nesâî, kasâme 48; İbn Mâce, ikâme 39; Dârimî, salat 125; Muvatta', sefer 33; istizan 33; Ahmed b. Hanbel IH, 39, 44, 49, 57, 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/96.
[588] el-Muttekî, Kenzü'l-Ummfil, VII, 354.
[589] Menhel, V, 116; el-Aynî Binâye, 2 , 429; eE-Zeylâî, Nasburrâye, II, 2 , 76.
[590] Muvatta, sefer 33; istizan 33.
[591] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/96-97.
[592] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/97.
[593] bk. Beyhakî, es-Sünenu'l-kıibrâ, II, 278.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/97-98.
[594] Misaller için bk. Bezlü'l-Miichûd, IV, 394 - 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/98-99.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- EZAN'IN FAZİLETİ
Ezanın Şekli
İkâmetin Şekli
Dualar Ve Zikirler
Müezzini Ve İkamet Getireni Dinleyen Kimsenin Okuyacağı Dualar
Ezandan Sonra Okunacak Duâ
Sabah Namazının İki Rekât Sünnetinden Sonra Okunacak Dualar
Namaz Kılmak İçin Saffa Girince Okunacak Duâ
Namaza Durmak İsteyince Okunacak Dualar
Namaz İçin İkamet Zamanında Okunacak Duâ

4- EZAN'IN FAZİLETİ

91- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Ahn) Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Eğer insanlar, ezanda (ezan okumada) ve ilk safta ne kadar büyük bir fazilet olduğunu bilseler, sonra sıkışıklıktan kura çekmekten başka çare bulamasalar, muhakkak (ön saffı elde etmek için) anılarında kura çekerlerdi.'[1]
92- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Namaz için ezan okunduğu zaman, şeytan ezan sesini işitemeyinceye kadar, kıç atıp geri kaçar."[2]
93- Muaviye'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve SellenVin şöyle buyurduğunu işittim:
"Müezzinler, kıyamet gününde insanların boyca en uzun (en şerefli ve baş) olanlarıdır."[3]
94- Ebû Sa'îd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre,
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den işittim:
"Müezzinin sesinin ulaştığı son hudud içerisinde, onun sesini duyan hiç bir cin, hiç bir insan ve hiç bir (cansız) şey yoktur ki, kıyamet gününde o müzzine şahidlik etmesin."[4] Ezanın fazileti hakkındaki hadisler çoktur.
Ezan okumakla imamlık görevlerinden hangisinin daha faziletli olduğu konusunda alimlerimiz dört görüşle ihtilâf etmişlerdir:
1- Sahih olan, ezanın daha faziletli olduğudur.
2- İmamlık daha faziletlidir.
3- İkisi de fazilette eşittir.
4- Eğer imam, imamlık haklarını yerine getirdiğini ve imamlık hasletlerini toplamışsa, imamlık daha faziletlidir, değilse müezzinlik daha faziletlidir.

Ezanın Şekli

Ezanın lâfızları, herkesçe bilinen sözlerdir. Ezanda terci' yapmak bize göre sünnettir. Terci' şudur: Müezzin en yüksek sesiyle dört defa:
"Allahu. ekber, Aîlahu ekber, AÜahu ekber, Allahu ekber" Dedikten sonra kendisine ve yanındakilere işittirecek kadar gizlice:
"Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü en lâ ilahe illallah - Eşhedü enne Muhammeden resûlüllah, Eşhedü enne Muhammeden resûlüllah" der. Sonra bu gizli söylediklerini aynen yüksek sesiyle tekrarlar. Yani:
"Eşhedü en lâ ilahe illallah, eşhedü en lâ ilahe illallah, eşhedü enne Muhammeden resûlüllah, eşhedü enne Muhammeden resûlüllah" söyler.
Tesvîb de bize göre sünnettir. Tesvîb şudur: Özellikle sabah ezanında "Hayye ale'l-felâh" sözünü bitirince:
"Esselâtü hayrün mine'n-nevm, esseiâtü hayrün mine'n-nevm" (Namaz uykudan hayırlıdır)
demektir. Ezanda terci' ve tesvîb yapmaya dair hadîsler naklolmuştur, bunlar meşhurdur.
Bilinmelidir ki, terci' ve tesvîb'i terk edenin ezanı sahihtir; ancak faziletli olanı bırakmış olur. Mümeyyiz olmayan (kâr-zararı ayıramayacak kadar küçük olan) kimsenin, kadının ve kâfirin ezanı sahîl olmaz. Mümeyyiz olan çocuğun ezanı sahih olduğu gibi, ezan okuyup da şehadet kelimelerini getiren bir kâfirin de ezanı, muhtar olan mezhebe göre İslâm'ından dolayı sahîh olur. Bazı alimlerimiz de, İslâm hükmünü ezan taşımadığından ezanı sahîh olmaz; çünkü başlangıçta müslüman değildi. Ezanın bir kısmı İslâm'dan önce okunduğundan onun ezanı sahîh olmaz.
Bu bölümle ilgili fer'i meseleler çok olup fıkıh kitablarmda tespit edilmiştir. Burası onları saymak yeri değildir.

İkâmetin Şekli

Sahîh hadislerle sabit olan muhtar ve sahîh mezhebe (Şafiî mezhebine) göre, İkâmet onbir cümleden ibarettir. Hanefi mezhebinde ise, ezanın şekli ile ikamet arasında fark yoktur; yalnız "Felâh"lardan sonra iki defa: "Kad kameti's-salâtü kad kameti's-salâh" denilir.
(Şafiî mezhebine göre) İkamet cümleleri şöyledir:
"Allahü Ekber Allahu Ekber, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü Enne Muhammeden Resûlüllah, Hayye Alessalâh, Hayye Alelfeiâh, Kad kameti 's-salâh, Kad katemi's-saîâh, Allahü Ekber, Allahu Ekber, Lâ ilahe illallah..."
Bilinmelidir ki, bizim mezhebde (Şafiîlerde) sahih olan, ezan ve ikametin sünnet oluşudur. Bu hususta cuma ve diğer namazların ezanı müsavidir. Bazı alimlerimiz de demişlerdir ki, bunların ikisi de farzı kifayedir. Bazıları da, cumada bunlar farzı kifayedir, diğer namazlarda değil. Eğer ezan ve ikametin farzı kifaye olduğunu kabul edecek olursak, bir şehir veya bir mahalle müslümanlan tüm olarak bunları terk ettikleri takdirde, onları bu terklerinden dolayı yola getirmek için şiddet kullanmak gerekir. Fakat bunları sünnet olarak kabul edince, onlara bu şiddeti uygulamak, sahîh mezhebde yoktur; nitekim öğlenin ve diğer vakitlerin sünnetlerini terkden dolayı şiddet kullanılmadığı gibi... Bazı alimlerimiz de demişlerdir ki, ezan ve ikamet, İslâm'ın alâmetleri olduğundan, bunları terk eden topluma şiddet kullanılır.
Ezanda sesi yükseltmek ve ağır ağır okumak müstehabdır. İkamet ise çabukça getirmek ve ezandan daha hafif bir sesle okumak

müstehabdır. . Ezan okuyan müezzinin güzel sesli, güvenilir ve itimad edilir, gönüllü ve vakıttan haberdar kimse olması da müstehabdır. Müezzinin yüksek yerde durması, kıbleye yönelmesi, ayakta olması, abdestli bulunması hem ezanda, hem de ikamette yine müstehabdır.
Bir kimse, kıbleye arka çevirerek yahud oturarak, yahud yatarak, yahud abdestsiz olarak, yahud cünüb bulunarak ikamet veya ezan okursa ezanı kerahetle sahîh olur. Cünübdeki kerahet, abdestsiz olandan daha şiddetlidir. Bu durumlarda ikamette olan kerahet çok daha şiddetlidir.
Ezan, ancak beş vakit namaz için meşru' kılınmıştır: Sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı. Bu namazlar ister kaza, İster edâ olsun ve ister namaz kılan mukim olsun, ister müsafir bulunsun, fark etmez. Yine ister tek başına kılsın, ister cemaatla kılsın. Ancak bir kişinin ezan okuması ve ikamet getirmesi kâfidir, diğerlerinin getirmesine gerek yok.
Bir vakit içinde, bir çok kaza namazları kıhnsa, yalnız ilk kaza için ezan okunur ve ondan sonra kılınan her kaza namazı için ikamet getirilir. (Arafat ve Müzdelife'de olduğu gibi) iki vakit namazı bir arada kıhnsa, yalnız birinci için ezan okunur, her namaz için ikamet yapılır. Beş vakit namaz dışındaki namazların hiç biri için ezan okumak yoktur; bunda ittifak vardır.
Bazı namazlar vardır ki, bunlar cemaatla kılınmak istendiği zaman "Essaîâtü camiatün (Cematla namaza)" demek müstehab olur; bayram namazı, güneş tutulma namazı, yağmur duası namazı gibi... Bir kısım namazlar için bunu söylemek müstehab olmaz; sünnet namazları, mutlak nafile namazları gibi... Bir kısım namazlar da vardır ki, bunlarda namaza davet edip etmemekte ihtilâf vardır. Teravih ve cenaze namazları gibi... Doğrusu, teravih namazı için davet yapılır, cenaze namazı için yapılmaz.
İkamet, ancak vakit içinde ve namaza girmek istendiği zaman sahîh olur. Ezan ise, sabah vakti müstesna, namaz vakti girdikten sonra sahîh olur. Sabah vakti için, vakit girmeden önce ezan okunması caizdir. Fakat sabah namazının vaktinden önce hangi zamanlarda ezan okunabileceği

Dualar Ve Zikirler

hususunda ihtilâf vardır. Sahîh olanı, gece yarısından sonra okunmasının * cevazıdır. Seher vaktinde okunabileceği söylenmiştir. Bütün gece boyunca okunabileceği söylenmişse de, bu bir şey ifade etmez. Gecenin üçte ikisinden sonra okunabilir sözü de vardır; fakat ilk hüküm geçerlidir.
Kadın ve Hünsa-i müşkil (Erkek veya kadın olduğu tesbit edilemeyen kişi) ikamet getirebilirler fakat ezan okuyamazlar; çünkü bunlar seslerini yükseltmekten yasaklanmışlardır.

Müezzini Ve İkamet Getireni Dinleyen Kimsenin Okuyacağı Dualar

Müezzini ve ikamet getireni dinleyen kişinin, söylenen sözleri aynen söylemesi müstehabdır; yalnız "Hayye alessalâh ve Hayye alelfelâh" dedikleri zaman, bunların herbiri arkasından
"Lâ havle ve la kuvvete denilir. Bir de sabah ezanındaki:
"Essaîâtü Hayrün Mine'n-nevm cümlesi arkasından:
"Sadakte ve bererte" (Doğru söyledin, sattakat gösterdin)" denilir. Burada:
"Sadaka Resûlûüah Salîalîahü Aleyhi ve Sellem, Essaîâtü Hayrun Mine'n-nevm"
söylenir de denmiştir.
İkametin: "Kad kameti's-salâh " (Namaz başladı) sözleri arkasından da:
Ekâmellâhu ve edâmeha" (Allah namazı ikame etsin ve devam ettirsin)" söylenir.
Eşhedü enne Muhammeden resûlüllah" dan sonra da
"Ve ene eşhedü enne Muhammeden resûlüllah" denir ve şöyle ilâve yapılır:
"Razîtü billahi rabben ve bimuhammedin sallallahu aleyhi ve selleme resûîen ve bi'1-islâmi dînen."
Ezanın bütün sözlerine uyulup ezan tamamlandıktan sonra, Peygambe-re salât ve selâm getirilir (Allahümme Salli ve Sellim alâ seyyidina Muham-med, denilir). Sonra şu dua yapılır:
"Allahümme rabbe hazihi'd-da'veü't-tâmmeti vessalâti'i-kâimeti, âti muhammedeniivesîlete ve'I-fazîlete,veb'ashü makâmen mahmuden* illezi vaadtehu"
(Ey bu kâmil davetin ve hazır olacak (devamlı) namazın Rabbı olan Allah! Muhammed'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cennette en yüksek ve en faziletli dereceleri ver ve onu kendisine va'd buyurduğun şefaat makamına eriştir)'* Sonra ahiret ve dünya işlerinden istenen dua yapılır.
95- Ebû Sa'id El-Hudrî (Radıyallahu Anh), Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediği gibi söyleyin."[5]
96- Abdullah b. Amr b. EI-As'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Müezzinin ezanını işittiğiniz zaman, onun söylediği gibi söyleyin, sonra bana salât getirin. Çünkü bana bir salât getirene, Allah o salât yüzünden on rahmet verir. Sonra benim için Allah'dan vesile isteyin; çünkü o vesile, cennette bir derecedir ki, o derece, Allah'ın kullarından ancak bir kula lâyıktır. O kimsenin de ben olduğumu ümid ediyorum. İşte ben benim içirt bu vesileyi isterse, ona şefaat kararlaşır (vacib olur)"[6]
97- Ömer b. Hattab'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Müezzin:
"Allâhu ekber, Allâhu ekber"
deyince, sizden biriniz: "Allâhu ekber, Allâhu ekber" derse; Müezzin sonra:
"Eşhedü en lâ ilahe illallah"
deyince, sizden biriniz: "Eşhedü en lâ ilahe illallah" derse; Sonra müezzin:
"Eşhedü enne Muhammeden resûlüllah"
deyince, sizden biriniz: "Eşhedü enne Muhammeden resûlüllah" derse; Sonra müezzin:
"Hayye Ale's-salâh" deyince, sizden biriniz:
Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" derse;
Sonra müezzin:
"Hayye ale'l-felâh"
deyince, sizden biriniz: "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" derse; Sonra müezzin:

"Aîîâhu ekber, Allahu ekber"
deyince sizden biriniz "Allahu ekber, Allahu ekber" derse; Sonra müezzin:
"Lâ ilahe illallah" deyince, sizden biriniz (bütün bunlara iman ederek) kalbi ile:
"Lâ ilahe illallah" derse, cennete girer. "[7]
98- Sa'd b. Ebî Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Müezzinin ezanını dinleyen kimse, şu sözleri söylerse, onun günahı bağışlanır:
"Eşhedü en lâ ilahe illâllahu vahdehû lâ şerike leh. Ve enne Muhamme-den abdühû ve resûlühu. Razîtü billahi rabben ve bimuhammedin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) resûlen ve bi'1-İsiâmi dînen."
(Allah'dan başka ilâh olmadığına yalnız O var olduğuna şahidlik ederim, O'nun ortağı yoktur: Muhammed (S.A.S.) O'nun kuludur ve peygamberidir. Rab olarak Allah'a, Peygamber olarak Muhammed'e (Sallallahu aleyhi ve Sellem), din olarak İslâm'a razı oldum)"[8]
Bir rivayette de: "Ben de şahidlik ederim..." şekh'nde söze başlanılıyor.
99- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) sahîh bir isnadla şöyle rivayet edilmiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, müezzinin ezanım işittiği zaman, şehadet kelimesini getirir ve: Ben de, ben de (şahidlik ederim." buyururdu.[9]
100- Câbir b. Abdullah'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kim ezanı işittiği zaman:
"Allâhümme rabbe hazihi'd-da'veti't-tâmmeti vessalâti'l-kâimeti; âti Muhammedeni'l-vesîlete ve'1-fazîlete veb'ashu makâmen mahmudeni'1-lezî vaattehû"
(Ey bu kâmil davetin ve hazır olacak (devamlı) namazın Rabbı olan Allah! Muhammed'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cennette en yüksek ve en faziletli dereceleri ver; ve onu, kendisine va'd buyurduğun şefaat makamına eriştir) derse, kıyamet gününde benim şefaatim ona vacib olur."[10]
101- Muaviye'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, müezzinin: Hayye Alelfelâh (kurtuluşa gelin) sözünü işittiği zaman:
"Allâhümmec'alnâ müflihîn"
(Allah'ım bizi kurtulanlardan yap) buyururdu."[11]
102- Ebû Ümame (Radıyaîlahu Anh) den rivayet edildiğine göre, Hazreti Bilâl (Radıyallahu Anh) ikamete başlayıp: "Kadkameti's-salâh' deyince, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selİem şöyle buyurdu:
"Ekâmehallâhu ve edâmehâ"
(Allah namazı ikâme etsin ve onu devam ettirsin)" ikametin diğer sözlerinde Hazreti Peygamber, Hazreti Ömer'in ezan hakkında rivayet ettiği hadîsteki sözlerin aynını söylerdi.[12]
103- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki: Hazreti Peygamber müezzinin ikamet getirdiğini işittiği zaman şöyle derdi:
"Allahümme rabbe hazihid-da 'veti't-tâmmeti vesseîâti'l-kâimeü, salli alâ Muhammedin ve âtihi su'lehû yevme'l-kıyâmeti"
(Ey bu kâmil davetin ve hazır namazın Rabbı olan Allah, Muhamnıed'e rahmet et ve kıyamet gününde dileğini ona ver)"[13]
Namaz kılmakta olan bir kimse, ezan okuyanı yahud ikamet getireni işitirse, namaz içinde bunlara karşılık vermez (icabet etmez, onların sözleri- ni tekrarlamaz). Ancak namazdan selâm verip çıkınca, namaz kılmayan kimsenin yaptığı icabet gibi, icabet yapar. Namaz içinde müezzine veya ikamet getirene icabet yapılmış olsa mekruh olur, namazı batıi olmaz.
Helada iken müezzinin sözlerine yine icabet edilmez. Heladan çıkılınca icabet edilir. Hadîs okurken, yahud başka bir ilim okurken, yahud benzeri meşguliyet varken müezzinin okuyuşu işitildiği zaman, bütün bunlar bırakılır ve müezzine icabet edilir, sonra bırakılan işe dönülür. Aksi halde icabet elden çıkar; fakat üzerinde bulunduğu iş çoğunlukla kaçmaz. Herhangi bir durumda, müezzin ezanı tamamlayana kadar ona icabet yapılamamış olursa, araya uzun fasıla girmedikçe, müezzinin sözlerinin tekrarlanması müstehab olur.

Ezandan Sonra Okunacak Duâ

104- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Ezan ile ikamet arasında yapılan dua geri çevrilmez."
Tirmizî demiştir ki, bu hadîs sahihtir, hasendir. Ancak Tirmizî rivayetinde, Câmi'inde "Kîtabu'd-Daavat = Dualar bölümünde" şu ilâveyi yapmıştır: "(Ashab) dediler ki: (Dua olarak) biz ne söyleyelim? Ey Allah'ın Resulü? Peygamber (ş.a.v) şöyle buyurdu: Allah'dan dünya ve ahirette afiyet isteyin. "[14]
105- Abdullah ibni Amr b. El-As'dan rivayet edildiğine göre, bir adam (Peygambere) şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü, müezzinler (şerefli hizmetlerinden dolayı) bize üstün bulunuyorlar? Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem (ona) şöyle buyurdu:
"Müezzinlerin söyledikleri gibi söyle; bitirdiğin zaman da, (Allah'dan) iste, istediğin sana verilir. "[15]
106- Sehl b. Sa'd (Radıyallahu Anh) dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"İki duâ var İd, bunlar geri çevrilmezler: Ezan zamanında yapılan duâ ve insanların birbirine girdiği şiddetli savaş anında..."[16]

Sabah Namazının İki Rekât Sünnetinden Sonra Okunacak Dualar

107- Ebu'l-Melih'den (Amr b. Üsame'den) o da babasından (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre; babası sabahın iki rekâtını (sünnetini) kıldı; peygamber de onun yanında hafif (uzatmaksızın) iki rekât kıldı. Sonra Peygamber otururken üç defa şöyle buyurdu:
"Allahümme rabbe cibrîle ve isrâfîle ve mikâîîe ve muhammedin 'in-nebiyyi (Sallallahu aleyhi ve sellem) eûzü bike mine'n-nâri"
(Cibril'in, İsrafil'in, Mikâil'in ve Peygamber Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Selleme) Rabbı olan Allah'ım! Ateşten (cehennemden) sana sığınırım."[17]
108- Enes (Radıyaîlahu Anh) yolu ile rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu: "Kim cuma günü sabahın farz namazından önce üç defa şöyle söylerse, günahları deniz köpükleri kadar dahi olsa, Allah onun günahlarını bağışlar:
"Estağfirullâhe'llezî lâ ilahe illâ hüve'l-hayye'l-kayyûme ve etûbü ileyhi"
(O Allah'dan mağfiret dilerim ki, O'ndan başka ilâh yoktur; O, hayat sahibidir, her şeyi idare edendir, ben de ona tevbe ederim)"[18]

Namaz Kılmak İçin Saffa Girince Okunacak Duâ

109- Sa'd b. Ebî Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem namaz kıldırıyordu. Bir adam namaza geldi ve saffa varınca şöyle dedi:
'"Allâhümme âtini efdale ma tü'tîibâdeke's-sâlihîn" (Allah'ım! Salih kullarına verdiğinin en faziletlisini bana ver)" Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem namazı bitirince sordu:
"- Az önce konuşan kimdi?" Adam dedi ki, bendim, ya Resûlallah!... Peygamber buyurdu:
"- Sen bunu dediğin takdirde, (cihat için savaşta olan) atının ayakları
kesilir ve sen de Allah Teâla yolunda şehid edilirsin (böyle büyük bir sevaba kavuşursun). "[19]

Namaza Durmak İsteyince Okunacak Dualar

110- Rafi'nin annesinden (Selma'dan Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Ya Resûlallah! Bana bir iş göster ki, Azîz ve Yüce Allah ondan dolayı bana sevab versin. Peygamber buyurdu:
- Ey Ümmü Rafi' (Selma), namaza kalktığın zaman, Allah Teâlâ'yı on defa tesbîh et "Sübhânellâhi" (Allah noksanlıklardan münezzehtir) de, O'nu on defa tehlîl et "Lâ ilahe illallah'* (Allah'dan başka ilâh yoktur) söyle, on defa ona hamd et "Elhamdü lillâh" (Hamd Allah'a mahsustur) söyle, on defa ona tekbir getir "Allâhu ekber" (Allah her şeyden büyüktür) söyle, on defa da ona istiğfar et "Estağfirullâh" (Allah'dan mağfiret dilerim) de. Sen Allah'ı tesbîh edince, (Allah) bu benim (hakkım), der. Tehlîl getirdiğin zaman, bu benim için, der. Hamd ettiğin zaman, bu benim için, der. Tekbîr getirdiğin zaman, bu benim için, der. İstiğfar getirdiğin zaman, mağfiret ettim (seni bağışladım), der."[20]

Namaz İçin İkamet Zamanında Okunacak Duâ

111- îmam Şafi'î, "Ümm" kitabına isnad ederek rivayet ettiği mürsel bir hadîse göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Duanın kabulünü; ordular (muharebe birlikleri) karşılaştığı zamanlarda, namaz için ikamet edildiği zamanlarda ve yağmur yağdığı zamanlarda isteyiniz."
Şafi'î demiştir ki, yağmur yağarken ve namaz için ikamet yapılırken, duanın kabulünü istemeyi, birden çok kimselerden ezberledim.

---

[1] Buhârî. Müslim
[2] Buhârî. Müslim. Muvatta', Ebû Dâvud. Nesâî.
[3] Müslim.
[4] Buhârî. Muvatta'. Nesâî. İbn-i Mâce.
[5] Buhârî. Müslim. Muvatta'. Ebu Dâvud. Tirmizî. Nesâî
[6] Müslim. Ebû Dâvud. T'İrmizî. Nesâî.
[7] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[8] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Ibtı-i Mâce.
[9] Ebû Dâvud.
[10] Buhârî. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî
[11] îbn-i Sünnî.
[12] Ebû Dâvud.
[13] İbn-i Sünnî.
[14] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. İbn-i Sünnî.
[15] Ebû Dâvud.
[16] Ebû Dâvud. Sahih bir isnadla.
[17] Ibn-i Sünnî.
[18] îbn-i Sünnî.
[19] Neseî. İbnİ Sünnî. Buharı de Tarihinde, Muhammed b. Müslim b. Aiz'in hal tercemesinde bunu rivayet etmiştir.
[20] İbn-i Sünnî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kevser Suresinin Nüzul Sebebi" İle İlgili Hadis
285. Hadisin Şerhi
"Namazın Ve Resulullah Aleyhisselâm'a Selâm (Selevât) Okumanın Fazileti" İle İlgili Hadis
286. Hadisin Şerhi
Mü'minlerin Annesi Hazretı Hatice Radıyallahü Anha'nın Cennette Bir Ev İle Müjdelenmesi Hadisi
287 ¦ 28a Hadislerin Şerhi
Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'ya Müjde Verilmesi
Amelde İhlas, Riyanın Kötülenmesi Ve Kötülükten Alıkoyma Görevinin Terki"
İle İlgili Rivayetler
"Ben Ortakların Ortaklığından En Uzak Olanım" Hadîsi
291. ikinci Rivayet:
289 - 29L Hadislerin Şerhi
Yüce Allah'ın "Beni Aldatmaya Mı Çalışıyorlar, Yoksa Bana Karşı Cür'et Mi Gösteriyorlar11
Sözü İle İlgili Hadis
292 - 29a Hadislerin Şerhi
Yüce Allah'ın "Ben Kendisinden Sakınjlmaya Layık Olanım" Sözü İle İlgili Hadis
294. Hadisin Şerhi
"Kıyamet Gününde Hesabı Görülen İlk Adam" Hadisi
295 297. Hadislerin Şerhi
Yüce Allah'ın Kıyamet Gününde "Kötülüğü Gördüğünde Ona Karşı Çıkmanı Alıkoyan Ne Oldu'
Diye Buyurarak Kulu Sorguya Çekmesiyle İlgili Hadis
"Allah Kıyamet Gününde Yaratıkları Topladığında Muhammed Ümmetine Secde Etmesi İçin İzin
Verir"Hadisi
298 - 300. Hadislerin Şerhi
Kim Allah'a Kavuşmayı Arzularsa Allah Da Ona Kavuşmayı Arzular
Ölüm. Meleğinin Musa Aleyhısselam*A Gönderilmesi
Ölüm Meleğinin Musa Aleyhisselâm'a Gönderilmesihadisi
308 - 310. Hadislerin Şerhi
Haşr Ve Korkulu Halleri
"Siz Yalınayak, Çıplak Ve Sünnetsız Olarak Haşrolunacaksınız" Hadisi
311 314. Hadislerin Şerhi
"Kullar Haşrolunur, Rabbleri: 'Ben Melikim' Diye Nida Eder" Hadisi
315. Hadisin Şerhi
Kıyamet Gününde Adem Aleyhısselam'a 'Zürriyetinden Cehennemljklerî Ayır' Denmesine Dair Hadis
316 - 318. Hadislerin Şerhi

Kevser Suresinin Nüzul Sebebi" İle İlgili Hadis

285. Bu hadisi Nesâî, Sünen'inde C^,sJ33'de 1TBismillahir-'i Okumak" babında rivayet etmektedir:
Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
"(Resulullah Aleyhisselâm'ı kasdederek) Bir gün O aramızdayken, kendisini hafif bir uyuklama aldı. Sonra gülerek başını kaldırdı. Kendisine: Seni güldüren ne oldu, ey Allah'ın Resulü? diye sorduk. Cevabında: Bana az önce bir sure indi diye buyurarak, Bismillahirrahmanirrahîm: Innâ A'teyna ka'1-kevser.. Ey Peygamber, Biz sana kevser'i verdik. Artık Rabbin için namaz kıl, ve kurban kes. Seni nesli kesilmişlikle itham edenin asıl kendisi nesli kesilmişlerdendir" sûresini okudu ve sözüne şöyle devam etti:
"Siz Kevser'in ne olduğunu bilir misiniz?". Biz: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Resulullah Aleyhisselâm: O, cennette, Rabbi-min bana va'dettiği bir nehirdir. Etrafına dizilen kapların sayısı yıldızların sayısından fazladır. O nehrin başında Ümmetim bana gelir. İçlerinden bir kul alınıp çıkarılır. Ben: Ey Rabbim, o benim Ümmetim dendir, derim. Hakk Teala: Onların senden sonra neler çıkardıklarını sen bilmezsin, der, diye buyurdu.[1]

285. Hadisin Şerhi

. Hadiste geçtiği üzere Resulullah Aleyhisselâm'ın Kevser sûresini Besmele ile okumasını bazı âlimler, Besmele'nin sureden olduğuna delil göstermişlerdir.

"Namazın Ve Resulullah Aleyhisselâm'a Selâm (Selevât) Okumanın Fazileti" İle İlgili Hadis

286. Bu hadisi Nesâî, Sünen'inde, C.4,s.44'tet "Resulullah ALeyhisselâm'a Selam Getirmenin Fazileti" başlıklı babda rivayet etmiştir:
Abdullah ibnu Ebi Talha'nın babası Ebu Talha Radıyallahil anh'den rivayetine göre, Resulullah Aleyhisselâm bir gün neşeli bir halde çıkageldi. (Ravi der ki), biz: Yüzünü neşeli görüyoruz, dedik. Resulullah da buyurdu ki:
"Bana melek geldi ve "Ey Muhammed, sana bir salât okuyana
Benim on salat okumama, sana bir selam getirene Benim on selam getirmeme razı olmaz mısın?" diye söyledi" [2]

286. Hadisin Şerhi

Resulullah Aleyhisselâm neşeli olduğu zaman, yüzünde ay gibi parlayan bir ışık belirirdi. Sahabe Radıyallahü Anhum kendisine, hadiste geçtiği üzere, neşeli olmasının sebebim sorunca onlara; kendisine meleğin geldiğini, Allahü Teala katından kendisine "Ey Muhammed, Sana bir salât okuyana Benim on salat okumama, sana bir selam getirene Benim on selam getirmeme razı mısın" diye bildirdiğini haber verdi,
Bu karşılığı hakedenler, Resulullah Aleyhisselâm'm Ümmetinden kendisine salât ve selâm getirenlerdir. Karşılığında on salât ve selâm

getirilmesinin anlamı ise ecrinin, sevabının on kat verilmesidir.
Melek bunu Ona, Yüce Allah'ın "Rabb'in sana verecek, sen de razı olacaksın" mealindeki ayet-i kerimede Resulullah Aleyhis-selâm'a vaadedilenin gerçekleştirilmesine dair müjdeyi bildirmek için söylemiştir.
Biz de diyoruz ki: "Efendimiz, sevgilimiz, şefaatçimiz, habibi-miz, Muhammed Aleyhisselâm'a, Onun âline, ashabına ve sevenlerine salât ve selâm olsun. Ey Rabb'imiz Onu bize şefaatçi eyle, Onun şefaati ile bizi cehennem azabından kurtar. Amin".

Mü'minlerin Annesi Hazretı Hatice Radıyallahü Anha'nın Cennette Bir Ev İle Müjdelenmesi Hadisi

287. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh, C.9,s.l44'te, Kitabu't-Tevhid'in 'Allah'ın Sözünü Değiştirmek İstiyorlar1 mealindeki ayet-i kerimeyle ilgili babında rivayet
etmiştir.
Zuheyru'bnu Harb, îbnu Fudayl'dan, o Ebu Umare'den, o Ebu Zur'a'dan, d da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den şu hadisi rivayet etmiştir:
"Şu Hatice, içinde yiyecek veya içecek bulunan bir kapla sana geliyor, Ona Rabbinin selamını söyle ve kendisini, içinde gürültü ve karışıklık bulunmayan inciden bir ev ile müjdele.[3]

288. Bu hadisi yine Buharî Rahmetullahi Aleyh, Kitabu'lr Menakıb'ın, "Resulullah Aleyhisselâm'm Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'y Nikahlaması ve Onun Fazileti" başlıklı babında rivayet etmiştir:
Kuteybetu'bnu Sa'td, Muhammedu'bnu Fudayl'dan, o Uma-re'den, o da Ebu Zur'a'dan, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğin rivayet etmiştir:
"Cibril Aleyhisselâm Resulullah Aleyhisselâm'a gelerek şöyle söyledi: Ey Allah'ın Resulü, şu Hatice, içinde katık veya yiyecek yahut içecek bulunan bir kapla sana geliyor. Yanına geldiğinde kendisine Rabbinden ve benden selam söyle ve kendisini, cennette gürültü ve karışıklıktan uzak, inciden bir ev ile müjdele.[4]
Buharî, Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'nın Menkıbeleri ve "Cennette Bir Ev île Müjdelenmesi" başlıklı babda, bu hadisin Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'ya varan senedle iki ayrı rivayetini vermiştir.
Ayrıca Ebu Evfa Radıyallahü Anh'dan, selamı zikretmeksizin sadece cennette ev ile müjdelenmesi kısmını rivayet etmiştir.

287 ¦ 28a Hadislerin Şerhi

Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'ya Müjde Verilmesi

Hazreti Hatice Radıyallahü Anha cennette, içinde gürültü ve yorgunluk bulunmayan inciden bir ev ile müjdelenmiştir. Çünkü, Resulullah Aleyhisselâm insanları İslam'a davet ederken o, hiçbir itirazda bulunmaksızın ve problem çıkarmaksızm bu dini kabul etmiştir. Bilakis Resulullah Aleyhisselâm'm bütün yorgunluklarını gidermiş, yalnızlıkta Ona arkadaş olmuştur. Dolayısıyla cennetteki evi, taşıdığı sıfata münasip düşen özelliklerde olmuştur. (Kastallanî şerhi, C.10,s.435, Suheylî'den naklen)
Kastallanî , Resulullah Aleyhisselâm'm Evlenmesiyle ilgili babda da diyor ki:
Taberanî'nin bildirdiğine göre, Resulullah Aleyhisselâm'a Cibril Aleyhisselâm'm bu haberi getirmesi Hira mağarasında olmuştur. Hadiste geçen "yiyecek veya içecek" ifadesindeki şüphe ravidendır.Yani ravi, yiyecek mi içecek mi dendiğini tam hatırlayamadığı için böyle söylemiştir.
Taberanî sözü geçen rivayetindeki ilaveye göre, Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'ya bu selâm bildirildiğinde "Selâm O'dur, Selâm O'ndandır. Cibril'e de selam olsun" demiştir.
Nesâî'nin rivayetinde yeralan ilaveye göre de; "Ey Allah'ın Resulü, sana da Allah'ın selamı, rahmeti ve berekâtı olsun" demiştir.
Hazreti Hatice Radıyallahü Anha, Hakk Teala'nm selâmım iade ederken, O'na sena etmiş; sonra Hakk Teala için kullanılması gereken ifade ile, O'ndan başkası için kullanılması gereken ifadeyi birbirinden ayırmıştır. Bu da, gayet açık bir şekilde, onun bilgi ve anlayıştaki üstünlüğünü ortaya koyuyor.
Resulullah Aleyhisselâm'a hiçbir zaman bir serkeşlik yapmamış, ve Onu hiç kızdırmamış olması Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'mn öz e İliklerin dendi. Bu bakımdan onun için cennette vaadedilen ev de, kendisinin fiillerine münasip düşecek özelliklerde kılınmıştır.
Kastallanî Rahmetullahi Aleyh diyor ki: Bu hadis mürseldir, yani sahabe m ürs eli erindendir. Çünkü Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Hazreti Hatice'yi görmemiş ve onun dönemine yetişmemiştir. (Mürsel hadis: Hadisi Resulullah Aleyhisselâm'dan ilk duyan ravi olan sahabe atlanarak direkt Resulullah Aleyhisselâm'dan duyulmuş gibi, nakledilen hadise denir. Sahabe mürseli ise, bir sahabi-den duyduğu hadisi bir başka sahabinin direkt Resulullah Aleyhisselâm'dan duymuş gibi ilk ravi'nin ismini anmaksızm rivayet etmesidir. Burada Ebu Hureyre îladıyallahü Anh, Hazreti Hatice Radıyallahü Anha zamanına yetişmiş olmadığından, bu hadisi bir başka sahabiden almış olması gerekmektedir) -Mütercim).
Sahabe mürselleri makbuldür. Çünkü genellikle bir başka sahabiden alınmış olmaktadır.
Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'mn şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
"Peygamber Aleyhisselâm hakkında Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'yı kıskandığım kadar hiçbir kadım kıskanmadım. O, Peygamber Aleyhisselâm benimle evlenmeden önce vefat etmişti. Peygamber Aleyhisselâm'dan, onun durumuyla ve Allahü Teala'nın kendisinin cennette inciden bir evle müjdelenmesi üzere emir vermesiyle ilgili haberleri duydukça (kıskanırdım).
ikinci Rivayet
Hazreti Aişe Radıyallahü Anha dedi ki: "Resululah Aleyhis-selâm'm kendisini çokça anması sebebiyle Hatice Radıyallahü Anha'yi kıskandığım kadar Resulullah Aleyhisselâm hakkında hiçbir kadını kıskanmış değilim. Resulullah Aleyhisseiâm beni onun vefatından üç sene sonra aldı. Cibril Aleyhisselâm kendisinden, Hatice Radıyallahü Anha'yı cennette inciden bir ev ile müjdelemesini istedi".
Abdullah ibnu Ebî Evfâ'nm rivayeti de şöyledir:
İsmail ibnu Halid der ki: Abdullah ibnu Ebî Evfâ Radıyaîlahü Anh'a: Resulullah Aleyhisselâm, Hazreti Hatice Radıyallahü Anha'y müjdeledi mi? diye sordum. "Evet. içinde gürültü ve yorgunluk bulunmayan inciden bir ev ile" diye cevap verdi.
Kastallanî diyor ki, bu hadis umre bablannda daha uzun olarak rivayet edilmektedir.

Amelde İhlas, Riyanın Kötülenmesi Ve Kötülükten Alıkoyma Görevinin Terki"

İle İlgili Rivayetler

"Ben Ortakların Ortaklığından En Uzak Olanım" Hadîsi

289. Bu hadisi İmam Müslim, Sahih'inde, Kastallanî'nin Hamişine göre C.10,s.443'te, "Riyanın Haram Kılınması" babında rivaye etmiştir:
Züheyru'bnu Harb, îsrnailu'bnu İbrahim'den, o Rûhu'bnu'l-Kasım'dan, o el-Atâu'bnu Abdurrahman ibni Yakub'dan, o babasından, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aley-hisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki, Ben ortakların ortaklığından en uzak olanım. Kim Benim için bir amel işler de, ona Benden başkasını ortak koşarsa, kendisini ortak koştuğuyla başbaşa bırakırım".[5]

290. Hadisi, İbnu Mace Sünen'inde, C.2,s.285'te, "Gösteriş ve Duyurma Arzusu" babında iki ayrı rivayette vermiştir:
. Birincisi: Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki, Ben ortakların ortaklığından en uzak olanım. Kim bir amel işler de, Benden başkasını, o amelde Bana ortak koşarsa, Ben ondan beriyim. Yaptığı da ortak koştuğunadır". [6]

291. ikinci Rivayet:

Sahabeden olan Ebu Sa'di'bni Ebî Fadale Radıyallahü Anh'ın rivayet ettiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Yüce Allah, gerçekleşeceğinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyamet gününde öncekilerle sonrakileri biraraya getirdiğinde, bir münadî şöyle bağırır: Kim Allah için işlediği bir amele Allah'tan başkasını ortak koştu ise yaptığının sevabım da Allah'tan başkasından istesin. Allah, ortakların ortaklığından en uzak olandır. [7]

289 - 29L Hadislerin Şerhi

Yüce Allah'ın kulun amelinde ortak kabul etmemesinin anlamı şudur ki, kim Allah ve beraberinde başkası için bir amel işlerse Allah onu kabul etmez. Onu ötekine bırakır. Nitekim: "Yaptığının sevabını da Allah'dan başkasından istesin" diye buyuruluyor.
Burada kastedilen şudur: Gösteriş için yapanın yaptığı boştur, karşılığında bir sevab alamaz. Bilakis günah işlemiş olur. Çünkü yaptığını ihlas ile yapmıyor. İbadette ise ihlas şarttır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde: "Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zakatı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru olan din de budur" diye buyuruyor.
Amelde gösteriş yapmak ise gizli şirktir. Onunla şeytan, ameli boşa çıkarmaya ve sahibini sevabdan mahrum bırakmaya yol bulur.
îhlas ibadetin ruhudur. îhlastan mahrum olan ibadet, ruhunu kaybetmiş beden gibi olur. Ruhsuz beden ise, çirkin kokusuyla insanları rahatsız eden kokuşmuş cîfe olmanın ötesinde bir yarar sağlamaz.
Amel ihlas ile arındırılır ve temiz kılınır. Bu yolla sahibi meyvesini görür. Öyleki bir amel, kişinin yüzünda parıldayan bir ışık olur. Tatlılığı sahibinin konuşmasında hissedilir. Sözleri dinleyenleri etkiler. Dinleyenler onun söyledikleri ile amel ederler. Yoldan çıkmışlar böylece doğru yolu bulurlar. Çünkü söz, konuşanın kalbinden gelirse, dinleyenlerin kalplerine ulaşır. Ama gösteriş maksadıyla sadece dilden, gelirse, dinleyenlerin kulaklarından kalplerine geçemez. Bilakis ancak, çıkış yerine denk gelen yere kadar Ulaşır. Kulak dilin hizasmdadır. Yani dilden çıkan kulaklara kadar ulaşır. Ama kalplerden çıkan,, kalplere kadar ulaşır. Çünkü çıkış yeri kalplerdir, dolayısıyla onun. hizasına gelen yere kadar ulaşabilmektedir. Çıkış noktasının hizasına gelen yerden yukarıya ancak bir başka yükseltici vasıtasıyla ulaştırılabilir. Allahü Teala bize sözde de, işte de ihlas versin. Amin. :
(Nevevî'nin Müslim Şerhinden).

Yüce Allah'ın "Beni Aldatmaya Mı Çalışıyorlar, Yoksa Bana Karşı Cür'et Mi Gösteriyorlar11

Sözü İle İlgili Hadis

292. Bu hadisi İmam Tirmizî Sünen'inde, C.2,s.65(te, Kitabul-Fiten'de başlıksız olarak rivayet etmektedir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Kıyamete yakın zamanlarda bir takım insanlar ortaya çıkar, din adına dünyalık elde ederler. İnsanlara karşı yumuşak koyun derisi giyerler, dilleri şekerden tatlıdır, kalpleri ise kurtların kalpleri gibidir. Allah Azze ve Celle onlar için: Beni aldatmaya mı kalkışıyorlar yoksa Bana karşı cür'et mi gösteriyorlar? Kendi zatıma yemin, ederim ki, onları kendi içlerinden fitneye maruz bırakacağım, öyleki başlarına gelen belanın şiddetinden yumuşak tabiatlı bir insan hayret içinde kalacak.[8]
Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin sıhhati konusunda herhangi bir açıklama yapmıyor.

293. Tirmizî Rahmetullah, bu hadisin Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anh'den gelen bir başka rivayetini de veriyor ve şöyle diyor:
Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Yüce Allah buyurdu ki: Ben birtakım insanlar yarattım, dilleri baldan tatlıdır, kalpleri ise sabir otundan acıdır. Kendi zatıma yemin ettim, onları Öyle bir fitneye maruz bırakacağım ki, içlerinden yufka yüreklileri hayret içinde kalacak. Onlar Beni aldatmaya mı kalkışıyorlar, yoksa Bana karşı cür'et mi gösteriyorlar?[9]
Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen garib olduğunu belirtiyor.

292 - 29a Hadislerin Şerhi

"insanlara karşı yumuşak koyun derisi giyerler" denilirken, bu insanların görünüş itibariyle çok yumuşak ve tatlı olacakları, içlerinin ise fenalık düşüncesiyle dolu olacağı bildirilmektedir. Bu kimselerin kalplerinde Allah'ın kullarına karşı bir sevgi yoktur. Sadece kendi nefislerini severler. Sevgi ve tatlılık göstererek insanları aldatmaya çalışırlar. Bunu yaparken maksatları kendi dünyalık çıkarlarını elde etmektir. Aynı zamanda görünüşlerini güzelleştirmekle insanların kendilerine hürmet etmelerini isterler.

"Beni aldatmaya mı kalkışıyorlar?" sözünün anlamı şudur: Benim onlara merhamet ederek, azablarını geciktirmemden dolayı cesaret mi kazanıyorlar? Oysa Ben Cebbâr'ım, azabım şiddetlidir, intikam sahibiyim, yani kötülük yapanların kötülüklerini yanlarına bırakmam, cezalandırdığım zaman çok şiddetli şekilde cezalandırırım. Benim onlara dünyada mühlet vermem ve azablarını geciktirmem kendilerini aldatmasın. Onların bundan dolayı cür'etkârlık ederek haksızlık etmeleri yanlarına kalmayacaktır.
Yüce Allah'ın: "Kendi zatıma yemin ederim" sözü "Kendi birliğime yemin ederim ki, bu yemine Benden başkası layık değildir" anlamındadır. Bunun gibi, insanlar katında değerli, mukaddes dahi olsa bir kimsenin, Allah'tan başkasının adına yemin etmesi doğru değildir. Nitekim Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyuruyor: "Ey insanlar! Babalarınızın adına yemin etmeyiniz. Kim yemin edecekse Allah adına yemin etsin veya yemin etmekten kaçınsın."
ikinci rivayette bildirildiğine göre; Hakk Teala, sözü edilen insanları, yaptıkları fenalıklarından dolayı, içlerinden yufka yüreklilerini hayret içinde bırakacak bir fitneye duçar edeceğini bildiriyor. Yani fitnenin şiddetinden ve çarpıcılığından dolayı ince kalpliler hayrete düşacektir. İşledikleri fenalıklardan dolayı Allahü Tea-la'nın kendilerini delalette bırakacağı, yaptıklarının- meyvelerini de bu şekilde toplayacakları bildiriliyor. Eğer Allah için ihlas sahibi olsalardı Cenabı Hakk onları doğru yola iletirdi. En doğru olanı bilen Allah'tır.

Yüce Allah'ın "Ben Kendisinden Sakınjlmaya Layık Olanım" Sözü İle İlgili Hadis

294. Bu hadisi İbnu Mace Sünen'inde "Kıyamet Gününde Allah'ın Rahmetinden Dilenen" başbkh babda rivayet etmiştir:
Enesu'bnu Malik Rahmetullahi Aleyh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm:
"O kendisinden sakmılmaya layık olandır ve O, mağfiret sahibidir" ayetini okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Allah Azze ve Celle buyurdu ki, Ben kendisinden sakmılmaya layık olanım. Benim yanımda başka birisi ilah edinilemez. Kim Benim yanıma başkasını ilah edinmekten sakınırsa, Ben onu mağfiret ediciyim.[10]

294. Hadisin Şerhi

Hadiste bildirildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm önce: "O, kendisinden sakmılmaya layık olandır ve O, mağfiret sahibidir" mealindeki ayet-i kerimeyi okuyor. Yani Allahü Teala, şiddetli azab sahibi, Cebbar ve Kahhâr'dır. Dilediğini yapmaya kadirdir. Bunun için, kendisinden sakmılmaya, korkulmaya en layık olan O'dur.
Allah'ın azabından ve gazabından sakınmak ise, kendisini O'nun azabından ve gazabından koruyacak bir koruyucu edinmekle olur. Bu koruyucu ise tevhid inancı, Allah'a ihlasla ibadet etmek, yalnız O'na gönül bağlamaktır. Buradaki hadisi şerifte bildirildiği üzere Cenabı Hakk, "Ben kendisinden sakmılmaya layık 'olanım, Benim yanımda bir ilah edinilemez" diye buyuruyor. Allah'ın azabından sakınılması, ancak, Cenabı Allah'ın birliğine inanılması ve bu inancın tasdiki ile olur. Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bunun dışındaki günahları dilediği anda bağışlayabilir.
Bunun için Yüce Allah: "Kim Benim yanımda başkasını ilah edinmekten sakınırsa Ben onu mağfiret ediciyim" diye buyuruyor. Yani: Kim Benim yanımda başkasını ilah edinmemek suretiyle, kendini azabdan koruyacak bir koruyucu edinirse, Benim bağışlamamı hak etmiş olur. Ben onu bağışlayıcıyım. Çünkü Ben, iyilik ve kerem sahibiyim, kitabımda da: "İyiliğin karşılığı yalnız iyilik değil midir?" diye bildirdim.
Allah günah işleyenlerin günahlarım bağışlayıcıdır. Bağışlayıcıhk Allah'ın sıfatlanndandır. Çünkü bağışlama iyilik ve rahmetin en üstünüdür. O'nun rahmeti gazabını geçmiştir.
O'ndan bizim de günahlarımızı bağışlamasını, ayıplarımızı Örtmesini, kötülüklerimizi kapatmasını diliyoruz. Aynı zamanda, Peygamberler, sıddıklar, şehidler, salihler ve Allah'ın kendilerine nimet verdikleri ile beraber olabilmemiz için bize, ömrümüzü iman ile tamamlamayı nasib etmesini diliyoruz. Âlemlerin Rabb'i olan Allah'a hamdolsun, efendimiz Muhammed'e ve Onun âline, Ashabına salât ve selam olsun.

"Kıyamet Gününde Hesabı Görülen İlk Adam" Hadisi

295. Bu hadisi İmam Müslim Sahihinde, Kitabul-Cihad'ın "Kim Gösteriş ve Duyurmak İçin Cihad Ederse Cehennemi Hak Eder" başlık babında rivayet etmiştir:
Yahya ibnu Habib el-Harisi'nin Halid ihnu'l-Haris'ten, onun îbnu Cureyc'den, onun Yunus ibnu Yusuf tan, onun da Süleyman ibnu Yesar'dan rivayetine göre Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın etrafındaki cemaat (onu dinledikten sonra) dağıldı. Şam (Suriye) ahalisinden bir kişi öne geçprek: Ey Şeyh, Resulullah Aleyhis-silâm'dan duyduğun bir hadisi bana bildir, dedi. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh şöyle söyledi: Evet, Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duydum:
"Kıyamet günü hakkında hüküm verilecek ilk kişi, şehid edilerek Ölmüş olan bir adamdır. Getirilir, kendisine nimetler anlatılır, o da bu nimetleri bilmiş olur. Hakk Teala: Sen bu nimetler için ne yaptın? diye buyurur. Adam: Senin yolunda şehid oluncaya kadar savaştım, der. Cenabı Hakk: Hayır, yalan söylüyorsun, sen hakkın-
da "bu adam çok cesaretlidir" densin diye savaştın, hakkında da, böyle söylenildi, diye buyurur. Sonra emir verir, adam yüzü üstüne süründürülerek cehenneme atılır. Yine ilim öğrenmiş ve öğretmiş, Kur'an okumuş bir adam, ilk hesaba çekilenlerdendir. O adam da getirilir,' Hakk Teala ona nimetlerini tanıtır, adam da bunları tanır. Yüce Allah: Bunlar için ne yaptın? diye sorar. Adam: ilim öğrendim ve öğrettim, senin rızan için Kur'an okudum, diye cevap verir. Hakk Teala: Yalan söylüyorsun, sen ilmi, sana âlim desinler diye öğrendin, Kur'an'ı da hakkında "şu adam çok Kur'an okur" desinler diye okudun, hakkında da bunlar söylendi, diye buyurur. Sonra emir verilir, yüzü üstüne süründürülerek cehenneme atılır. Yine dünyadayken kendisine Allahü Teala'nın geniş rızık verdiği, her çeşit maldan ihsan ettiği bir adam getirilir. Allahü Teala ona nimetlerini tanıtır, o da tanır. Hakk Teala: Bunlar için ne amel işledin? diye sorar. Adam: Senin infakta bulunulmasını sevdiğin yollardan hiçbirim bırakmaksızın hepsi üzere infakta bulundum, der. Hakk Teala: Yalan söylüyorsun, sen ancak hakkında "bu adam cömerttir" denmesi için infakta bulundun, hakkında da böyle denildi, diye buyurur. Sonra emir verilir, adam yüzü üstüne süründürülür ve sonra cehenneme atılır.[11]
Müslim, bu hadisin Süleyman ibnu Yesar'dan bir başka rivayetini de vermiştir. Ancak bu ikinci rivayette, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın 'etrafındaki cemaat dağıldı1 yerine, açıldı, çekildi manasına gelen bir kelime kullanılmaktadır. Ayrıca birinci rivayette geçen "natilu ehli'ş-Ş.am" ibaresinin yerine "natilu'ş-Şam" deniliyor. Diğer kısımları ise aynıdır.

296. Neşâî, bu hadisi Sünen'inde "Bu Adamlar Cesaretlidir Denmesi İçin Savaşanın Durumu" başlıklı babda, Süleyman ibnu Yesar

tarikiyle Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Müs-
lim'de geçen metne yakın bir metinle rivayet ediliyor.
Ancak onun rivayetinde, Müslim'de geçen 'natilu ehli'ş-Şam' ifadesinin yerine 'kailun min ehli'ş-Şam diyor ki, bu da yaklaşık aynı manayı vermektedir. Ayrıca Nesâî'nin rivayetinde hadis,
"Kıyamet gününde insanlar arasından ilk hesaba çekilecek olanlar üç kişidirler: Birincisi şehid olmuş olan bir adam..." diye başlıyor ve devam ediyor.[12]
îmam Nevevî Rahmetullahi Aleyh diyor ki: Şam ahalisinden biri öne geçerek sordu, denirken kastedilen kişi Natilu'bnu Kays el-Huzama'ş-Sami'dir. Filistin ahalisindendir. Kendisi tabiin'dendir, babası ise sahabe'dir. Natil kavminin ileri gelenlerinden biridir.

297. Tirmizî de Sahih'inde, "Gösteriş ve Duyurma" babında bu hadisi rivayet ediyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın rivayet ettiğine göre Resulul-lah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü olunca Allah Tebareke ve Teala, kulları arasında hüküm vermek üzere, (adalet sıfatı ile) nüzul eder. Her Ümmet diz çökmüş vaziyettedir. îlk hesaba çağrılan kimseler, Kur'an'ı toplamış (hıfzetmiş) bir adam, Allah yolunda öldürülmüş bir adam ve çok mal sahibi olmuş bir adamdır. Allah çok Kur1 an okuyana: 'Ben Peygamberime indirmiş olduğum kitabı sana Öğretmedim mi?' diye sorar. Adam: 'Evet, ey Rabbim' der. Allahü Teala:'Peki öğrendiğinle ne yaptın?' diye sorar. Adam: 'Ey Rabbim, gecenin ve gündüzün etrafında, öğrendiğim Kur'an'la namaz kılardım' der. Hakk Teala: "Yalan soyledin"der. Melekler de "yalan söyledin" derler. Allahü Teala: Sen, hakkında "şu adam çok Kur'an okur" denmesini arzuladın, öyle de denildi, diye buyurur. Arkasından kendisine bol mal verilmiş olan getirilir. Allahü Teala ona: Ben, senin rızkını kimseye ihtiyaç duymayacağın kadar geniş tutmadım mı? diye buyurur. Adam: Evet, Ey Rabbim, der. Hakk Teala: Peki, sana verdiğimle ne iyilik yaptın? diye sorar: Adam: Akrabalarla ilişkide bulunur, sadaka verirdim, der. Allahü Teala: 'Yalan söyledin1 der. Melekler de adama: 'yalan söyledin" derler. Allahü Teala: Bilakis sen, hakkında "bu adam cömerttir" denmesini arzuladın, öyle de denildi, diye buyurur. Sonra Allah yolunda öldürülen getirilir. Cenabı Allah ona: 'Ne için öldürüldün?' diye sorar. Adam: 'Senin yolunda cihad ile emrolundum, bunun için çarpıştım ve öldürüldüm' der. Allahü Teala: 'Sen hakkıda "bu adam cesurdur" denmesini istedin, öyle de denildi' diye buyurur.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh der ki; Sonra Reşulullah Aleyhis-selâm benim dizlerime vurarak: Ey Ebu Hureyre, bu üç adam kıyamet gününde, Allah'ın yaratıkları içinde kendileriyle cehennemin kızdınlacağı ilk kimselerdir, diye buyurdu.[13]
Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen, garib olduğunu belirtiyor.

295 297. Hadislerin Şerhi

Hadiste, gösteriş ve duyurmak için savaş eden kişinin durumu-bildiriliyor. Hayatu'l-Kulub adındaki kitapta şöyle deniliyor: "Biliniz ki, riyanın esası, ibadetlerle ve güzel işlerle, insanların kalplerinde bir derece kazanma isteğidir. Bu ise kalbe ait fenalıklardandır. İbadetlerde bu düşünce olursa bir bakıma Allah ile alay edilmiş olur."
Riyanın, yani gösterişin zıddı ihlastır. Bu ise, yaptıkları ile yalnız Alah'ın rızasını gözetmektir.
el-Hamevî'nin Şerhu'l-Eşbâh adlı kitabında şöyle deniliyor: "İh-las seninle Rabb'in arasında bir sırdır. Herhangi bir melek ondan haberdar olamaz ki, yazsın. Şeytan da onu bilemez ki, yok etsin. Nefsin hevası da aynı şekilde ondan habersiz olduğu için meyledemez."
Bazı büyükler dediler ki: îhlas sahibi insan, yaptığı işlerden dolayı insanların kendisini övmesini arzulamayan kimsedir.
Nevevî Rahmetullahi Aleyh de şöyle diyor: Hadiste gösterişin (riyanın) şiddetle haram edildiğine dair delil vardır. Cezanın şiddeti de kıyamet gününde görülecektir. "Hadiste aynı zamanda, amellerde ihlash olmaya teşvik de vardır. Nitekim Yüce Allah: "Oysa onlar, dini yalnız Allah'a has kılarak, O'na ihlas ile ibadet etmekten başkasıyla emrolunmamışlardı." diye buyuruyor. Bu hadisten anlaşıldığına göre, cihadın faziletiyle ilgili haberde bildirilen genel vaadler, yaptığında ihlas ile Allah'ın rızasını gözetenler içindir. Ve yine ilim sahipleri ve muhtelif iyilik yollarına harcama yapanlar hakkındaki övgülerin hepsi, yaptığını ihlas ile ve sırf Allah rızası için yapanlar içindir.
îmam Gazali Ihya'da şöyle diyor:
"Bil ki riya haramdır, gösteriş için iş yapan da, Allah'ın ga-dabına layıktır. Bunun böyle olduğunu çeşitli ayetler, hadisler ve büyüklerin sözleri göstermektedir. Ayetlerden delil, Yüce Allah'ın şu sözüdür: "Vay o namaz kılanların haline ki, onlar kıldıkları namazdan habersizdirler. Onlar gösteriş için ibadet yaparlar. En ufak bir yardımı esirgerler".
- Hadislerden delil ise şudur: Resuhıllah Aleyhisselâm, kendisine bir adam : Ey Allah'ın Resulü, kurtuluş nedir? diye sorduğu zaman şöyle cevap verdi: Kulun, insanları isteyerek Allah'a itaat etmemesinde (yani Allah için yaptığı ibadet ve iyiliklerde insanların teveccühünü istememesinde) dir.
Büyüklerin sözlerine gelince: Rivayet edilir ki, Hazreti Ömer Radıyallahü Anh, boynunu eğen, yani kendini huşu sahibi göstermek için boynu eğik halde duran bir adam gördü ve şöyle söyledi: Ey boyun sahibi, boynunu dik tut. Huşu boyunlarda değil kalplerde olur.
Ali Radıyallahü Anh'da şöyle söyledi: Gösterişçinin üç alameti vardır: Yalnız olduğu zaman tembellik eder, insanların araşır, da iken canlılık kazanır. Övüldüğü zaman amelini artırır. Zemmedil-diği, kötülendiği zaman ise amelini azaltır.
Hikmet erbabından bazıları şöyle demişlerdir: Riya, kişinin, insanların hakkında gösterişçi demelerinden korkarak ameli terket-mesidir. insanlar için amel etmek (yani Allah için yapılması gereken amelleri, insanların teveccühünü kazanmak için yapmak) ise şirktir.

Yüce Allah'ın Kıyamet Gününde "Kötülüğü Gördüğünde Ona Karşı Çıkmanı Alıkoyan Ne Oldu'

Diye Buyurarak Kulu Sorguya Çekmesiyle İlgili Hadis

298. Bu hadisi İbnu Mace, "Ey İman Edenler, Siz Kendi Nefislerinizden Sorumlusunuz11 mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babda rivayet ediyor:
Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre, Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittim demiştir:
"Allahü Teala kıyamet gününde, kulu sorguya çekerek, "kötülüğü gördüğünde ona karşı çıkmana engel teşkil edecek ne oldu?" diye buyurur. Allah Teala, kula delilini ilham edince de kul: 'Ey Rabbim seni arzuladım ve insanlardan uzaklaştım, yani insanlardan korktum1 der.[14]
299. Yine Ebu Saîd Radıyaîlalıü Anh'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, ResululLah Aleyhisselâm şöyle söyledi:
"Biriniz nefsini küçük düşürmesin, Oradakiler: Ey Allah'ın Resulü, birimiz nefsini nasıl küçük düşürür? diye sordular. Resulul-lah Aleyhisselâm buyurdu ki: Yüce Allah'ın, hakkında bir şey söylenilecek bir emri ile kendini karşı karşıya görür, sonra bir şey söylemez.

Allah Azze ve Celle kıyamet gününde: Şu hususta şöyle şöyle konuşmaktan seni alıkoyan ne oldu? diye sorar. O kimse: İnsanlardan korkmam mani oldu, der. Allahü Teala: 'Benden korkman daha yerinde olurdu' buyurur.[15]
Bu hadisi de, İbnu Mace rivayet etmiştir.

"Allah Kıyamet Gününde Yaratıkları Topladığında Muhammed Ümmetine Secde Etmesi İçin İzin

Verir"Hadisi

300. Ebu Bürde babasından Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allahü Teala kıyamet gününde bütün yaratıkları topladığında Muhammed Ümmetine secde etmesi için izin verir. Onlar Allah için uzun süre secde ederler. Kendilerine sonra; başlarınızı kaldırın, sürenizi cehennemden azad olmanız için fidye kıldık, denilir. [16]

298 - 300. Hadislerin Şerhi

Bu hadislerden anlaşıldığına göre, insanlardan korkması dolayısıyla iyilikle emr ve kötülükten men vazifesini terkeden kişi azarlanacaktır. Allahü Teala kendisinden korkulmaya en layık olandır.Çünkü O'nun azabı şiddetlidir. Bunun için kulun insanlar dan korkması sebebiyle iyilikle emir ve kötülükten men vazifesini
terketmesi doğru olmaz. Bilakis, Allah'tan korkarak iyilikle emretmesi, kötülükten alıkoyması gerekir. Böyle yapmalıyız ki, zalimler için vaadedilen azab bize gelmesin. Yüce Allah ayet-i kerimesinde: "Aranızdan yalnız zalimlere erişmekle kalmayacak olan fitneden sakınınız" diye buyuruyor. Bir başka ayet-i kerimede: "Ey inananlar siz kendi nefsinize bakın. Doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez" diye buyuruluyor. Ancak iyilik tavsiye etme ve kötülekten alıkoyma görevini yerine getirirsek işte o zaman, sapıtanm sapıklığı bize zarar vermez. En doğrusunu Allah bilir.
Kim Allah'a Kavuşmayı Arzularsa Allah Da Ona Kavuşmayı Arzular

Ölüm. Meleğinin Musa Aleyhısselam*A Gönderilmesi

301. Bu hadisi Buharı Kitabu't-Tevhid'de, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den, lafzı Cenab'ı Allah'a nisbet edilir şekilde rivayet etmiştir. Böyle obuası hadisin kudsî olduğuna delil teşkil etmektedir. Rivayette sened zikredildikten sonra şöyle deniliyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resu-lullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki, kulum Bana kavuşmayı arzu-larsa Ben ele ona kavuşmayı arzularım. O, Bana kavuşmaktan hoşlanmazsa Ben de ona kavuşmaktan hoşlanmam.[17]

302. Bu hadisi Buharı, Kastalianî'ye göre C.9, sJ95'te, Kita-bu'r-Rikak'ın "Kim Allah'a Kavuşmaktan Hoşlanırsa Allah da Ona Kavuşmaktan Hoşlanır" başlıklı babında da rivayet ediyor:
Haccac, Hemmam'dan, o Katade'den, o Enes'den, o da Ubade' ibnu's-Samit Radıyallahü Anh'dcn Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Kim Allah'a kavuşmaktan hoşlanırsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanır. Kim de Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah da ona kavuşmayı hoş görmez. Aişe Radıyallahü Anha veya Resulullah Aleyhisselâm'ın zevcelerinden birisi: 'Biz hiçbirimiz, ölümden hoşlanmayız' dedi. Resulullah Aleyhisselâm: Kastedilen bu değildir, ancak Mü'mine ölüm geldiğinde Allah'ın rizası ve ihsanı ile müjdelenir, o anda onun için önündeki ölümden daha sevimli bir şey yoktur. Bunun için Allah'a kavuşmayı arzular, Allah da ona kavuşmayı arzular, Ancak kafire ölüm geldiğinde, Allah'ın azabı ve cezası kendisine haber verilir. Bu durumda onun için önündeki ölümden daha sevimsiz bir şey yoktur. Dolayısıyla Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.[18]
Sonra Buharî diyor ki, bu hadisi Ebu Davud ve Amr yani İbnu Merzuk, Şu'be'den daha muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. Saîd de rivayetinde: Katade, Sa'd'dan, o Aişe Radıyallahü Anha'dan, o da Resulullah Aleyhisselâmdan rivayet ediyor.

303. Buharî, daha sonra bu hadisi, Ebu Musa el-Eş'arî Radıyallahü Anh'e ulaşan senediyle rivayet ediyor:
Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
"Kim Allah'a kavuşmaktan .hoşlanırsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanır, kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.[19]
Bu iki rivayette, hadiste geçen ifade Allahü Teala'ya nisbet edilmiyor. Bundan da anlaşılan, hadisin kudsî olmadığıdır.
Müslim de sahih'inde, Kitabu'd-Daavat'm "Kim Allah'a Kavuşmaktan Hoşlanırsa Allah da Ona Kavuşmaktan Hoşlanır" başlıklı babında bu hadisin birkaç değişik rivayetini veriyor:

304. Ebu Musal-Eş'arî Radıyallahü Anh'e ulaşan senedle, hadisin yukarıda geçen ve Buharî'nin Ebu Musa'l-Eş'arî'den rivayet ettiği muhtasar şeklini veriyor. Müslim de, Ebu Hu-reyre Radıyallahü Anh'den de bu şekilde muhtasar olarak hadisi rivayet etmiştir. Hadisin Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'dan da üç ayır rivayetini veriyor. Orta olanı şöyledir:
Şureyh ibnu Hânî'nin Aişe Radıyallahü Anha'dan rivayetine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Kim Allah'a kavuşmaktan hoşlanırsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanır. Kim de Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah da ona kavuşmayı hoş görmez. Ölüm ise, Allah'a kavuşmadan öncedir[20]

305. Müslim'in birinci rivayetinde, Sa'd ibnu Hişam'dan naklen şöyle deniliyor:
Aişe Radıyallahü Anha'dan rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Kim Allah'a kavuşmayı arzularsa, Allah'da ona kavuşmayı arzular. Kim Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz. Aişe Radıyallahü Anha der ki: Ben: Ey Allah'ın Resulü, bununla kastedilen Ölümden hoşlanmamak mıdır? Hiçbirimiz ölümden hoşlanmayız, dedim. Resulullah Aley-hisselâm bunun üzerine şöyle buyurdu: Durum böyle değildir. Ancak Mü'min, Allah'ın rahmetiyle, rızasıyla ve cennetiyle müjdelenince Allah'a kavuşmayı arzular. Allah da ona kavuşmayı arzular. Kafir ise, Allah'ın azabıyla ve gadabıyla müjdelenince, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.[21]

306. Müslim'in üçüncü rivayetinde de, Şureyh'in Ebu Hu-reyre Radıyallahü Anh'den rivayetiyle şöyle deniliyor:
Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki
"Kim Allah'a kavuşmayı arzularsa Allah da ona kavuşmayı arzular. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."306
Ravi Şureyh der ki; "Ben bunu duyunca Aişe Radıyallahü Anha'ya gittim ve: Ey Mü'minlerin annesi, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'n Resulullah Aleyhisselâm'dan bir hadis rivayet ettiğini duydum, eğer böyleyse hepimiz mahvolduk, dedim. Aişe Radıyallahü Anha: Mahvolan Resulullah Aleyhisselâm'm sözünden mahvolan kimsedir, diyerek, nedir mesele? diye sordu. Dedim ki: Ebu Hureyre, Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini söylüyor: Kim Allah'a kavuşmayı arzularsa Allah da ona kavuşmayı arzular, kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz! Oysa bizden hiç kimse ölümden hoşlanmaz. Bunun üzerine Aişe Radıyallahü Anha şöyle söyledi: Resulullah Aleyhisselâm bu sözü söyledi. Fakat senin anladığın gibi değildir. Şu var ki, gözler açıldığı, göğüs çarpmaya başladığı, derinin tüyleri dikildiği, parmaklar çekildiği zaman, işte bu zaman kim Allah'a kavuşmayı arzularsa, Allah da ona kavuşmayı arzular. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz"
Kastallanî Rahmetullahi Aleyh diyor ki: Bu babda geçen hadisi, Müslim Kitabu'd-Daavat'ta, Tirmizî Kitabu'z-Zühd ve Kitabu'l-Cenâiz'de Nesâî de yine Kutabu'l-Cenâiz'de rivayet ediyor._____
306- Müslim: Zikr: 17; Tirmizt: Cenâiz: 67; Zühd:6; Nesâî: Cenâiz:lO; Ibnu Mace: Zühd:35
307. Bu hadisi İmam Malik de aşağıdaki metinle, Muvat-ta'da rivayet etmektedir:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resu-lullah Aleyhisselâm buyurdu ki:
"Allah Tebareke ve Teala şöyle buyurdu; kulum Bana kavuşmayı arzularsa, Ben de ona kavuşmayı arzularım. Kulum Bana kavuşmaktan hoşlanmazsa Beri de ona kavuşmaktan hoşlanmam." 307
Kitabu'l-Cenâiz'den.
301 - 307. Hadislerin Şerhi
Hadiste, "Kim Allah'a kavuşmayı arzularsa, Alah da ona kavuşmayı arzular" diye buyuruluyor.
el-Hattabî diyor ki: Kulun Allah'a kavuşmayı arzulaması, ahire-ti dünyaya tercih etmesi, dünyada uzun süre kalmayı arzu etmemesi ve ahiret yolculuğu için hazırlanmasıdır.
Kavuşma çeşitli şekillerde olur; yani hadiste geçen kavuşma (lika) kelimesinin çeşitli anlamları vardır:
Görmek bu manadadır. Ayrıca lika, (kavuşma) kelimesi ahirette
307- Muvatta: Cenâiz: 50
yeniden dirilme anlamına gelir. "Allah'a kavuşmayı inkar edenler, hüsrana uğramışlardır" mealindeki ayet-i kerimede kavuşma kelimesi yeniden diriliş anlamındadır. Kavuşma kelimesi bu anlamdadır.
Îbnu'1-Esir diyor ki: Kavuşma ile kastedilen ahiret evine yönelme ve Allah katında olanı arzulamadır. Yoksa bununla kastedilen ölüm değildir. Çünkü hiç kimse ölümden hoşlanmaz. Kim dünyayı bırakır ve ondan hoşlanmazsa Allah'a kavuşmayı arzular. Kim de, dünyayı tercih eder ve ona bağlanırsa, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz.
Allahü Teala'nm kuluna kavuşmayı arzulaması ise, onun için hayır dilemesi ve ona nimet vermesidir.
el-Kevakib adlı kitapta şöyle deniliyor:
Eğer, 'şart cezanın sebebi değildir, bilakis iş tam tersidir' dersen, derim ki: Bunun benzeri haberler te'vil edilir. Yani kim Allah'a kavuşmayı arzularsa, Allah ona, kendine kavuşmayı arzuladığını bildirir. Hoşlanmama durumu da bunun gibidir.
Hazreti Aişe Radıyallahü Anha veya Resulullah Aleyhis-selâm'm zevcelerinden (Radıyallahü Anhunne) biri (Saîd ibnu Hişam kendi rivayetinde bu sözü Hazreti Alişe Radıyallahü Anha'nm söylediğini bildirmiş ve tereddüt etmemiştir): Resulullah Aleyhisselâm'a: Biz, hiçbirimiz ölümden hoşlanmayız, diye söyledi. Bu sözün zahirinden anlaşıldığına göre, Alah'a kavuşma ile kastedilen ölümdür. Ancak hakikatte böyle değildir. Çünkü Allah'a kavuşma hâdisesi ölümden farklıdır. Bir başka rivayette yer-alan: "Ölüm Allah'a kavuşmadan Öncedir" sözü buna delalet edi^ yor. Ancak Ölüm Allah'a kavuşmaya bir vesile olduğu için, Allah'a kavuşma hâdisesi de ölümle ifade edilmiştir. Çünkü ölüm olmadan bu neticeye ulaşılamaz.
Hassan ibnul-Esved diyor ki: Ölüm, sevgiliyi sevgiliye kavuşturan bir köprüdür.
Resulullah Aleyhisselâm Hazreti Aişe Radıyallahü Anhamn yukarıda geçen sözüne cevabında şöyle buyurdu: Öyle değil, ama Mü'mine ölüm geldiğinde Allah'ın rızası ve ihsanı ile müjdelenir.
O anda onun için önündekinden (yani ölümden) daha sevimli bir şey yoktur. Bu zaman Allah'a kavuşmayı sever, Allah da ona kavuşmayı sever.
Abdurrahman ibnu Ebi Leyla'nın rivayetinde ise şöyledir: "Ölüm geldiğinde, insan eğer Allah'a yaklaştırılanlardan (mukar-reblerden) ise, ona rahatlık, güzel rızık ve nimet cenneti vardır. (Kendisine bunun müjdesi verilince), Allah'a kavuşmayı sever. Allah ise ona kavuşmayı daha çok sever". Bu hadisi Ahmed ibnu Hanbel, kuvvetli senedle rivayet etmiştir. Hadisi rivayet eden sa-habinin bilinmemesi, kuvvetine bir zarar dokundurmaz, (ibnu Ebi Leyla'nın rivayetinde, hadisi rivayet eden sahabinin ismi geçmemekte ve "Filan oğlu Filan Resulullah Aleyhis selâm'dan şöyle duyduğunu rivayet etti" denilmektedir.)
Hadis şöyle devem ediyor: "Kafire ise ölüm geldiğinde, Allah'ın azabı ve cezası ile müjdelenir. O anda onun için önündekinden (ölümden) daha sevimsiz bir şey .yoktur, O Alah'a kavuşmaktan hoşlanmaz Allah'ta ona kavuşmaktan hoşlanmaz".
Abd ibnu Humeydin Hazreti Aişe Radıyallahü Anha'dan merfu olarak rivayet ettiği hadis-i şerifte ise şöyle deniliyor: "Allahü Teala bir kulu için hayır dilediğinde, ona ölümünden bir yıl önce bir yardımcı melek gönderir. Bu melek onun yanlışlıklarını düzeltmesine ve iyiliklerde başarılı olmasına yardım eder. Ta ki: Tuttuğu hayır yolu üzere öldü, denilir.Ölüm gelip de, sevablarını gördüğünde nefsi (Ölümü) arzular. îşte bu an, Allah'a kavuşmayı arzuladığı; Allah'ın da kendisine kavuşmayı arzuladığı andır. Allah bir kulu için şer dilediğinde de, ölümden bir yıl önce bir şeytanı başına musallat eder. Bu onu sapıtır, fitneye düşürür. Ta ki: Tuttuğu şer yolu üzere öldü, denilir. Kendisine ölüm geldiğinde, Allah'ın kendisi için hazırlamış olduğu azabı görünce, nefsi feryat etmeye başlar. îşte bu an, onun Allah'a kavuşmayı arzulamadığı, Allah'ın da ona kavuşmayı arzulamadığı andır". (.Buraya kadar ki açıklamalar Kastallanî Şerhi, Kitabu'r-Rikak, C.9,s.495'ten alınmıştır.)
Nevevî'nin sahih-i Müslim şerhinde de şöyle deniliyor (Kastallanî1 nin hamişine göre, C.10,s.118):
Bu hadisin sonu başını açıklamakta ve "Allah'a kavuşmayı seven, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayan" şeklinde mutlak manada gelen hadislerdeki maksadın ne olduğunu bidirmektedir.
Hadisten anlaşıldığına göre esas olan hoşlanmama hali, tevbe-nin ve pişmanlığın kabul olunmayacağı, can çıkma anındaki hoşlanmamadır. Bu anda her insan sonrasının ne olacağından, ve Allah'ın kendisi için ne hazırladığından haberdar edilir. Önündeki perde kalkar. Saadet ehli olanlar, Allah'ın kendileri için hazırlamış olduğu nimetlere kavuşmak için ölümü ve Allah'a kavuşmayı arzularlar. Allah da onlara

kavuşmayı arzular. Yani onlara çokça iyilik ve ihsanda bulunur.
Şekavet ehli, yani kötülük üzere ölenler, varacakları yerin fena olacağım bildiklerinden Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazlar. Alah da onlara kavuşmaktan hoşlanmaz. Yani onları rahmet ve ihsanından uzaklaştırır. Onlar için rahmet dilemez. îşte Allahü Teala'nm onlara kavuşmayı arzulamamasımn anlamı budur.
Bu hadisin anlamı, Allah'ın onlara kavuşmayı arzulamamasımn, bizim bildiğimiz anlamda bir hoşlanmama hali olduğu, berikilere kavuşmayı arzulaması da bizim bildiğimiz anlamda bir arzu olduğı şeklinde değildir. Bu haller insanların sıfatıdır.
Not: Bu hadisin Buharî'nin Kitabu't-Tevhid'inde ve îmam Ma-lik'in Muvatta'mda yer alan rivayetlerinde, mana Allahü Teala'ya nisbet edildiğinden kudsî olduğu açık olarak ifade edilmektedir. Diğer rivayetlerinde ise böyle bir nisbet sözkonusu olmadığından kudsî hadis olduğu açıkça ortaya konmamıştır. Dolayısıyla bu rivayetler kudsî hadis olarak ele alınamaz. Ancak biz, konunun tam olarak anlaşılması için bu rivayetleri de vermeyi uygun gördük. (Kastallanî Şerhi, C.9,s.495r Kitabu'l-Rikak)

Ölüm Meleğinin Musa Aleyhisselâm'a Gönderilmesihadisi

308. Bu hadisi Buharı, c.5 Kastaîlanî'ye göre s.387'de, Kita-bu Bedu'l-Halk'ın "Musa Aleyhisselâm'ın Vefatı" başlıklı babında rivayet etmektedir:
Yahya ibnu Musa Abdurrezzak'tan, o Ma'mer'den, o İbnu Tavustan, o da babasından ebu Hureyre Radıyallahü. Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Ölüm Meleği Musa Aleyhisselâm'a gönderildi. Melek ona geldiğinde, meleği geri itti. Melek Rabbine dönerek: Beni, ölümü istemeyen bir kula gönderdin, dedi. Rabbi: Ona geri dön ve kendisine, elini bir öküzün sırtına koymasını söyle, elinin. kapattığı bölgedeki her kıl için onun ömrü bir yıl uzatılacaktır, buyurdu. Musa Aleyhisselâm: Ey Rabbim, ondan sonrası ne? diye sordu. Hakk Teala: Ölüm, dedi. Musa Aleyhisselâm: Öyleyse şimdi olsun, dedi. Sonra Musa Aleyhisselâm Allahü Teala'dan kendisini mukaddes toprağa yani Kudüs'e bir taş atımlık mesafe yaklaştırmasını diledi. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh der ki: Burada Resulullah Aleyhisselâm: Eğer orada olsaydım size mezarım gösterirdim. Yolun kenarında kırmızı kum yığınının altındadır, diye buyurdu.[22]
Abdurrezzak Ma'mer'den, o da Hemmam'dan rivayetle der ki, Ebu Hureyre Radıyallahü anh bize Rusulullah Aleyhisselâm'dan bu hadisin bir benzerini rivayet etti ve bu rivayetinde hadisi açıkça Resulullah Aleyhisselâm'a nisbet etti. Diğer bütün rivayetlerde ise, hadis merfu olarak "Ebu Hureyre şöyle söyledi" şeklinde rivayet edilmiş, sadece son kısımda "Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Eğer orada olsaydım, size mezarını gösterirdim, Yolun kenarında kırmızı kum yığınının altındadır" deniliyor.
Bu hadisi Buharî ayrıca, Kastallanî'ye göre C.2,s.435'de Kita-bu'1-Cenâiz'in "Kutsal Toprakta -Beyt-i Makdis'de- Defnolunmak isteyen" başlıklı babında rivayet etmiştir. O rivayette şöyle deniliyor: Mahmud, Abdurrezzak'dan, ö Ma'mer'den, o Ibnu Tavus'tan (yani Abdullah), o da babasından Jübu Hureyre Radıyallahü Anh'm şöyle söylediğini bildirmiştir: Ölüm meleği Musa Aleyhisselâm'a gönderildi, Musa Aleyhisselâm onu geri itti. Melek Rabbine dönerek: Beni, ölümü istemeyen bir kula gönderdin, dedi. Allahü Teala onu tekrak göndererek buyurdu ki; Ona dön ve elini bir öküzün sırtına koymasını söyle. Elinin kapattığı alandakiher bir
kıl için kendisinin ömrü bir yıl uzatılacaktır. Musa Aley his selâm: Ey Rabbim, sonra ne olacak? dedi. Yüce Allah: Ölüm, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm: Öyleyse şimdi olsun, dedi. Bunun üzerine Hakk Teala'dan kedisini mukaddes toprağa (Beyt-i Makdis) bir taş atımlık mesafe yaklaştırmasını istedi. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Eğer orada olsaydım, size kabrini gösterirdim. Yolun kenarında kırmızı kum yığınının altındadır."

309. Bu hadisi Müslim, Kastallanî'nin Hamişine göre C.9,s.224'te,"Musa Aleyhisselâm'm Faziletlerinden Bazıları" başlıklı babda rivayet etmiştir. Orada şöyle döyon
Muhammed ibnu Rafı ile Abd ibnu Humeyd, Abdurrezzak'tan o Ma'ner'den, o îbnu Tavus'tan, o da babasından Ebu Hureyre Radıyallahii Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:
ölüm meleği Musa Aleyhisselâm'a gönderildi. Melek ona varınca, geri itti ve gözünü çıkardı. O da Rabbine dönerek: Beni ölümü istemeyen bir kula gönderdin, dedi. Allah ona yeniden göz verdi ve: Ona yine git ve elini bir öküzün sırtına koymasını söyle, elinin kapattığı alandaki her bir kıl için ömrü bir yıl uzatılacaktır, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm: Ey Rabbim, ondan sonra ne olacak? diye sordu. Allahü Teala: Sonra yine ölüm, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm: Öyleyse şimdi olsun, dedi. Allahü Teala'dan kendini kutsal beldeye bir taş atımlık mesafe yaklaştırmasını istedi. Burada Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Eğer orada olsaydım, kabrini size gösterirdim, yolun kenarında kırmızı kum yığınının altındadır.[23]

310. Müslim bu hadisin başka bir rivayetini de veriyor ve şöyle diyor.
Muhammed ibnu Rafi', Abdurrezzak'tan, o Ma'mer'den, o Hemmam ibnu Münebbih'ten rivayetle bunlar, Ebu Hureyre Radıyallahii Anh'ın bize Resulullah Aleyhisselâm'dan bildirdikleridir, diyerek bazı hadisler zikretti. Bunlardan birinde de şöyle söyledi:
"Ölüm meleği Musa Aleyhisselâm'a geldi, kendisine: Rabbinin davetine icabet et, dedi. Musa Aleyhisselâm ölüm meleğinin gözüne vurdu ve onun güzünü çıkardı. Melek Allahü Teala'ya dönerek: Sen beni ölümü istemeyen bir kula gönderdin, o da benim gözümü çıkardı, dedi. Allahü Teala ona yeniden göz verdi ve: Kuluma git, yaşamak mı istiyorsun, diye sor ve de ki, eğer yaşamak istiyorsan elini bir öküzün sırtına koy, elinin altına ne kadar kıl gelirse bunların her biri karşılığında bir sene yaşayacaksın de, diye buyurdu. Musa Aleyhisselâm: Sonra ne olacak? dedi. Hakk Teala: sonra Öleceksin, buyurdu. Musa Aleyhisselâm bunun üzerine: Şimdi hemen yakından daha iyi, Ey Rabbim, kutsal beldeye bir taş atımlık yakınlıkta canımı al, dedi. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Vallahi, eğer ben orada olsaydım yolun yanındaki kırmızı kum yığınının altında bulunan kabri size gösterirdim[24]
Müslim sonra şöyle diyor: Ebu Ishak Muhammed ibnu Yahya'dan, o Abdurrezzak'tan, o da Ma'mer'den bu hadisin bir benzerini daha rivayet etti.
Bu hadisi, Nesâî de, C.4,s.H8'de Ta'ziye babında rivayet ediyor. Onun rivayetinin metni de Müslim'in buradaki ikinci rivayetinin metnine yakındır.

308 - 310. Hadislerin Şerhi

"Ölüm meleği Musa Aleyhisselâm'a gönderildi". Yani Allahü Teala, ölüm meleğini bir insan şeklinde Ona gönderdi. Musa Aley-hisselâm'm bu zaman yaşı 120 idi. Melek bu şekilde kendisine gelince, Musa Aleyhisselâm onu, kendisinden izinsiz olarak evinin duvarına tırmanmış ve bir fenalık yapma düşüncesinde olan bir insan zannetti. Böyle zannedince de, insan suretine girerken kendisine

verilen gözüne vurdu. Bu göz kendisinin asıl sureti olan melek suretinden ayrıydı. O gözünü çıkardı.
Ahmed ibnu Hambel'in rivayetinde şöyle deniliyor: "Ölüm meleği insanlara açıktan gelirdi. Musa Aleyhisselâm'a gelince, ona vurup gözünü çakardı. Melek Rabb'ine döndü: "Ey Rabb'im beni ölümü istemeyen bir kula gönderdin" dedi."
Denildi ki: Burada göz çıkarma hâdisesi mecazî anlamdadır. Yani, Musa Aleyhisselâm onunla münakaşa etti, ona karşı çıktı ve münakaşada ona üstün geldi. Araplar arasında, biri münakaşada muhatabına üstün gelir ve daha kuvvetli deliller ortaya koyarsa "filanca filancanın gözünü çıkardı" denilir. Bu hadiste de "Allah gözünü ona iade etti" denilmesi de bu manayı kuvvetlendirmektedir.
Hadiste de geçtiği üzere, melek daha sonra tekrar gönderiliyor, Musa Aleyhisselâm en sonunda ölümün geleceğini anlayınca o an ölmeyi tercih ediyor ve kendisinin, Beyt-i Makdis'e yaklaş tinim asını istiyor.
Musa Aleyhisselâm o zaman sahrada idi, kendisinin Beyt-i Makdis'e yaklaştınlmasını istedi. Ancak bizzat Beyt-i Makdis'in içini istemedi. Çünkü kabrinin meşhur olmasından ve insanların o kabir dolayısıyla fitnelere düşmelerinden korktu.
İbnu Abbas Radıyallahü Anh dedi ki: Eğer yahudiler Musa Aleyhisselam ile Harun Aleyhisselâm'm kabirlerinin yerlerini bilselerdi, onları kendilerine Allah'dan gayri iki ilah edinirlerdi.
Musa Aleyhissselâm'm kabri olarak, Eriha'da, kırmızı kum yığınının yanında bir yer meşhur olmuştur. Eriha ise, Filistin'de mukaddes topraklar üzerindedir.
Mukaddes kabrinin üzerinde değişik şekillerde, kubbe tarzında görüntülerin bulunduğuna dair söylentiler vardır.
Kastallanî diyor ki: Ancak Şeyhu'l-İslam Burhanu'd-din ibnu ebi Şerif bana dedi ki: Orada hoş olmayan bir fiil işlendiğinde bir karanlık ve çalkantı oluyor ve o iş bırakılmcaya kadar devam ediyor, sonra açılıyor.
Vehb ibnu Münebbih'den rivayet edildiğine göre, Musa Aleyhis-selâm'ı melekler defnettiler ve namazını da onlar kıldılar. (Buraya kadarki açıklamalar, Kastallanî şerhi, C.5,s.387'den alınmıştır).
Kastallanî, Kitabu'l-Cenâiz'in "Mukaddes Beldede Defnedilmeyi İsteyen" başlıklı babında şöyle diyor: Vehb'den rivayet ediliyor ki, Musa Aleyhisselâm bazı ihtiyaçları için çıktı, giderken kabir kazan bir melekler topluluğuna uğradı. Ondan daha güzel bir şey görmemişti. "Bu kabri kimin için kazıyorsunuz?" diye sordu, "senin için olmasını ister misin?" dediler. "IstTİm" dedi. Bunun üzerine melekler: "İçine gir, uzan ve Rabb'ine yönel" dediler. Musa Aleyhisselâm da öyle yaptı, sonra oldukça rahat bir nefes aldı, Allahü Teala da ruhunu aldı. Sonra melekler üzerine toprak örttüler.
Yine denilmiştir ki: Ölüm meleği ona cennetten bir elma getirdi, Musa Aleyhisselâm o elmayı kokladı ve ruhu alındı.
Kastallanî yine Kitabu'l-Cenâiz'de şöyle diyor:
Yüce Allah, Musa Aleyhisselâm Onu imtihan etmek için ölüm meleğini bir insan şeklinde gönderdi. Ölüm meleği bu şekilde geünce Musa Aleyhissselâm onu, kendine bir fenalık yapmak amacıyla izinsiz olarak evinin duvarına tırmanmış gerçek bir insan sandı. Yanına kadar çıkınca ona vurdu ve girdiği insan sureti üzerinde bulunan gözünü çıkardı. Bü,melek suretine bağlı değildi.
Musa Aleyhisselâm'm onun ölüm meleği olduğunu bilmiş olması ve kendisini sözkonusu vuruşla savunmuş olması da muhtemeldir. Birinci anlam ise daha kuvvetlidir. Meleğin öldürmek üzere gelmiş olması ve kendini muhayyer bırakmaması durumu da bu manayı kuvvetlendiriyor. Çünkü Musa Aleyhisselâm'a, kendisinin isteği sorulmadan öldürülmeyeceği bildirilmişti. Bunun içindir ki, melek ikinci gelişinde isteğini sorunca "Şimdi öldür" diye söyledi. (Kastallanî şerhinden alman açıklama tamam oldu).
Biz diyoruz ki: Bu doğru olursa, "Burada söz mecazî anlamdadır, gerçekte bir göz çıkarma hâdisesi yoktur, bununla kastedilen delillerle üstün gelmesidir" diyenlerin açıklaması doğru olmaktadır. Çünkü Musa Aleyhisselâm münakaşa etmiş ve : Beni muhayyer bırakmadan canımı nasıl alırsın? demiştir. Peygamberlerin ölümden önce muhayyer kılındıkları bilinince Musa Aleyhisselâm in delili üstün gelmiştir.
Hadis'in, Nevevî'nin Müslim Şerhindeki açıklaması, (Kastal-lanî'nin Hamişine göre, c.9,s.224:
Musa Aleyhisselâm'm Beyt-i Makdis'e yaklaştırılmak istemesi, oranın şerefi ve orada Peygamberler ve ilim adamları gibi üstün meziyetteki insanların defnolunmuş olması dolayısıyladır.
Bazı ilim adamları dediler ki: Musa Aleyhisselâm Beyt-i Makdis'e yaklaştırılmayı istemekle beraber, kabrinin meşhur olmasından ve insanların onunla fitneye düşmelerinden korktuğu için bizzat Beyt-i Makdis'in içini istemedi.
Burada aynı zamanda, kıymetli ve mübarek topraklara, salih kimselerin kabirlerinin bulunduğu mevkiye defnolunmayı istemenin müstehab olduğuna işaret vardır. Doğru olanı Allah bilir.
el-Maferî diyor ki: Bazı mülhidler bu hadisi ve ondaki tasavvuru inkâr ettiler. "Musa'nın Ölüm meleğinin gözünü çıkarması nasıl sözkonusu olabilir?" dediler, ilim adamları bu soruya çeşitli
şekillerde cevap vermişlerdir:
Birincisi: Musa Aleyhisselâm'a Allah tarafından bu şekilde vurması için izin verilmiş olması imkânsız değildir. Bu kendisine vurulan için bir imtihan olabilir. 'Allah yaratıkları hakkında dilediğini yapar, onları dilediği şekilde imtihan eder.
İkincisi: Bu vurma mecazî anlamdadır. Kastedilen ise, Musa Aleyhisselâm'm onunla münakaşa ettiği ve delilleriyle ona galib geldiğidir. Birisinin bir konudaki delilleri muhatabınmkinden üstün çıkarsa "filan filanın gözünü çıkardı" denilir. Aynı şekilde bir şeye noksanlık getirilince "şunu şaşı yaptım" denilir.
Ancak bu durumda "Allah güzünü iade etti" sözünde bir zayıflık olmaktadır. Çünkü eğer bununla delilim iade etmesinin kastedildiği söylenirse, böyle bir şey uzak bir ihtimal olur.
Üçüncüsü: Musa Aleyhisselâm'm, onun ölüm meleği olduğunu bilememiş olması, kendi nefsine kasteden bir insan olduğunu zannetmiş ve bu yüzden nefsini savunmak istemiş olması mümkündür. Bu savunmada da güzünü çıkarmak istememesine rağmen, kazayla gözünü çıkarmış olması sözkonusu olabilir. "Onu geri itti" sözü bu ihtimali kuvvetlendiriyor. Bu sonuncu açıklama Ebu Bekir Ibnu Huzeyme ve ilk dönem âlimlerinden daha başkalarının da cevabıdır. el-Mazerî ve kadı Iyaz bu açıklamayı yerinde bulmaktadırlar. Hadiste, Musa Aleyhisselâm'm muhatabının gözünü çıkarmak kastıyla vurduğuna dair bir ifade yok. Eğer "Musa Aleyhisselâm, ikinci gelişinde onun ölüm meleği olduğunu itiraf etti" denirse, cevap şu olur: ikinci gelişinde, melek, ölüm meleği olduğunu ortaya koyacak bir işaretle birlikte geldi. Musa Aleyhisselâm da, bu kez birincisinin aksine teslim oldu. (Bu şerh Nevevî'nin şerhinden alman açıklamalardır)

Haşr Ve Korkulu Halleri

"Siz Yalınayak, Çıplak Ve Sünnetsız Olarak Haşrolunacaksınız" Hadisi

31L Bu hadisi Buharı, Kastallanî'ye göre C.5,s.342'de, Kita-bu Bedu'l-Halk'ın; Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Kendisine Dost Edindi sözü ile ilgili babında rivayet ediyor:

Muhammed ibnu Kesir, Sufyan'dan, o el-Muğire ibnu'n-Nu'man'dan, o Saîd ibnu Cubeyr'deh, o da îbnu Abbas Radıyal-lahü Anhuma'dan rivayet ediyor ki; Resululiah Aleyhisselâm:
"Siz yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaksınız" diye buyurdu. Sonra: "Yaratmaya ilk başladığımız gibi -katımızdan verilmiş bir söz olarak- onu (göğü) tekrar varedeceğiz. Doğrusu Biz dilediğimizi yaparız," mealindeki ayet-i kerimeyi okudu. Sonra şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde ilk giydirilecek olan İbrahim Aleyhisselâm'dır. Ashabımdan bazı kimseler sol tarafa alınırlar. Ben: Ashabım, ashabım, diye nida ederim. "Bunlar, sen onları terkettikten sonra hep topukları üzere geri dönmüş halde yaşadılar" denir. Ben de; salih kulun dediği gibi: "Aralarında bulunduğum müddetçe onlar hakkında şahiddim, beni aralarından aldığında onlar üzerine sen gözleyici oldun. Sen her şeye şahidsin. Onlara azab edersen, doğrusu onlar senin kullarındır. Onları bağışlarsan, güçlü olan, hakim olan şöphesiz ancak sensin" derim.[25]

312. Bu hadisi Buharı, Kitabu'r-Rikak'm "Haşır Nasıldır?' başlıklı babında da şu şekilde rivyet ediyor;
İbnu Abbas Radıyallahü Anhuma'nın şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Resulullah Aleyhisselâm bize hitabetmeye durdu ve buyurdu ki:
"Siz yalınayak çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaksınız... (hadisin devamı aynıdır.) [26]
Buharî bu hadisi, Kitabu't-Tefsir ve Kitabul-Enbiya'da rivayet ediyor.

313. Bu hadisi Müslim de, Kastallanî'nin Hamişine göre CJ,s.31Tde kıyametin özelliği ile ilgili babda rivayet ediyor. Orada senedi verdikten sonra şöyle diyor:
İbnu Abbas Radıyallahü Anhuma'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah Aleyhisselâm bize hitaben nasihatta bulunmaya başladı ve buyurdu ki:
"Ey insanlar, siz Allah'ın huzuruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak çıkarılacaksınız... hadis bu şekilde yukarıdaki gibi devam ediyor[27]

314. Tlrmizî bu hadisi, c.2, s,199'da Müslim'in rivayetindeki metne yakın bir metinle rivayet ediyor ve basen, sahih olduğunu söylüyor[28]

311 314. Hadislerin Şerhi

"Çıplak olarak hasrolunma" ile kastedilen, bazılarının çıplak bazılarının giyinik olarak hasrolunması olabilir. Çünkü Ebu Davud'un Saîd Radıyallahü Anh'den rivayet ettiği, îbnu Hibban'm da sahih olduğunu- bildirdiği ve merfu olarak rivayet ettiği bir başka hadiste şöyle Duyuruluyor: "Ölü, içinde öldüğü elbiseleriyle birlikte diriltilir"
Kastallanî, "Kıyamet gününde ilk giydirilecek olan ibrahim Aleyhisselâm'dır" sözünden sonra şöyle diyor: Yani insanların hepsinin çıplak olarak veya bazılarının çıplak bazılarının giyinik hasrolunmalarından yahut kabirlerinden kalkarken içinde öldükleri elbiselerle kalkıp ilk hasrın başlamasıyla birlikte bunları saçmaları sebebiyle, hepsinin çıplak olarak hasrolunmalarından sonra ilk giydirilecek, olan ibrahim Aleyhisselâm'dır. Peygamber Aleyhisselâm: Cennetten getirilen bir hülle giydirilir. Sonra bir kürsü getirilir, arşın sağ yanına konulur. Sonra ben getirilirim, cennetten getirilen ve insanoğlunun elde etmesinin mümkün olamayacağı bir hülle giydirilirim, diye buyurdu.
Yüce Allah'ın "yaratmaya ilk başladığımız gibi onu tekrar var-edeceğiz" sözünde, insanların yalınayak, çıplak ve sünnetsiz haşro-lunacaklarma delil vardır. Yani insanlar analarından doğdukları hâl üzere haşrolunurlar. Şüphesiz her çocuk yalınayak, çıplak ve sünnetsiz doğar.
Sonra denildi ki: ibrahim Aleyhisselâm'm ilk giydirilen kimse olmasındaki hikmet, onun ateşe atılırken elbiselerinin çıkarılmış olmasından ileri gelmektedir. Yani böyle bir uygulamaya maruz kalması, onun, Allah'a ve tevhid inancına çağırması sebebiyle idi.
ilim adamları dediler ki: ibrahim Aleyhisselâm'm burada ilk giydirilen kimse olması, onun Peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'dan daha üstün ve yüksek derecede olduğunu göstermez, Peygamberimiz Aleyhisselâm'a kendinden öncekilere verilmeyen nice üstünlükler tahsis edilmiştir. Bu üstünlüklerde kimse onunla aynı derecede değildir. Eğer en büyük şefaat sahibi olmasının dışında bir şey verilmemiş olsaydı bile bu, Ona yeterdi.
"Ashabımdan bazı kimseler sol tarafa alınırlar" yani cehennem tarafına alınırlar. "Ben ashabım, ashabım" derim, yani "bunlar benim ashabımdır" derim. Bir rivayette, ashabı (ashabım) kelimesi sayılarının azlığına işaret için "useyhabî" şeklinde tasgir sigası ile kullanılmıştır. Kelimenin tekrar edilmesi, te'kid içindir.
Denildi ki, bunlarla kastedilen Resulullah Aleyhisselâm'm vefatından sonra, dinden dönen ve Ebu Bekir Radıyallahü Anh'a karşı savaş açanlardır.
Bu söz dolayısıyla Resulullah Aleyhisselâm'm tanınmış ashabı ta'n edilemez. Ashab kelimesinin, muhacirin ve ensardan Resulullah Aleyhisselâm ile birlikte bulunmuş, onun hizmetinde olmuş kimseler için kullanılması yaygın olduğu gibi, Resulullah Aleyhisselâm zamanına yetişmiş, hayatında bir kez olsa dahi onu görmüş kimseler için kullanımı da yaygındır. Hadiste geçen "ashabım" kelimesi bu ikinci manaya alınabilir.
Resulullah Aleyhisselâm zamanına yetişmiş olanlardan imanları tam kalplerine yerleşmeyen birçok kimse Onun vefatından sonra dinden dönerek Ebu Bekir Radıyallahü Anh'a karşı savaş açtı. Bunlardan bir kısmı yeniden islam'a dönerek, bu dine yardımcı oldu, bir kimi da irtidad üzere, yani dinden dönmüş halde öldü. Böyle bir sonuçtan Allah'a sığmızır.
Hadiste Resulullah Aleyhisselâm'm "ben de salih kulun dediği gibi derim" sözüyle kasdettiği salih kul, Isa Aleyhisselâm'dır. (Kastallanî, C.5, s.342)

"Kullar Haşrolunur, Rabbleri: 'Ben Melikim' Diye Nida Eder" Hadisi

315. Bu hadisi Buharî, Kitabu't-Tevhid'de, Kastallanî'ye göre CIO, s.249'da rivayet ediyor. ;
Ebu Abdullah Mu hanime d ibnu İsmail el-Buharî, Yüce Allah'ın: "Allah'ın Katında, Kendisine İzin Verilenden Başka Kimse Şefaa Edemez. Sonunda Gönüllerindeki Korku Giderilince Birbirlerine: 'Ttabbiniz Ne Söyledi?1 Diye Sorarlar; "Hak Söyledi" Derler. (Yücedir, Büyüktür" sözü ile ilgili babda şöyle diyor:
Cabir (yani îbnu Abdullah el-Ensarî) Radıyallahü Anhjbnu Uneys Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken duyduğunu rivayet ediyor:
" Allah kulları hasreder, sonra içlerinde: "Ben Melik'im, Ben mutlak kudret sahibiyim" diye öyle bir sesle nida eder ki, yakın olan işittiği

gibi uzak olan da işitir.[29]

315. Hadisin Şerhi

Bu hadiste Yüce Allah'ın sesle nida edeceği bildiriliyor. Bu sesle kastedilen Allah'ın zatına ait olmayan yaratılmış (mahluk) bir ses olabilir. Yahut Allahü Teala'nm bir sesleniciye emretmesi ve onun seslenmesi anlamında da olabilir.
el-Buheykî diyor ki: Söz, konuşanın diliyle ifade ettiği şeydir. Bu söz aynı zamanda kişinin zihninde bir yer edinmiş yani orada teşekkül etmiştir. Nitekim 'Sakîfa1 hadisinde Hazreti Ömer Radıyallahü Anh'm "Kendi nefsimde bir söz hazırlamıştım" diye buyurması bu anlamdadır. Yani Ömer Radıyallahü Anh zihninde teşekkül eden şeyin daha konuşulmadan önceki halini söz olarak isimlendirmiştir.
Eğer sözü söyleyen, mahreç sahibi ise, yani sözü belli bir ahenge göre telaffuz edecek organlara sahipse, konuştuğu şey harfler ve mahreçler halinde işitilir.
İbnu Uneys'in rivayet ettiği hadise gelince, hadis hafızları, Ibnu Ukeyl'in hıfzında (ezber gücünde) ki zayıflığı dolayısıyla onun rivayeti ile delil getirmek hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Onun dışındakilerin rivayet ettiği merfu ve sahih hadisde "ses" ibaresi sabit değildir. Eğer sabit olsaydı îbnu Mes'ud'un rivayetine ulaşırdı.
Yani melekler, vahyi, oluşumu esnasında ses olarak duyarlar. Bu ses, gökyüzünde, ses veya vahiy getiren meleğin sesi yahut meleklerin kanatlarının sesi olabilir.
Bu ihtimale göre, meselede kesin nass olmaz. Yahut ravi "nida eder" deyince bunu açıklamak için "sesle" kelimesini kullanmış olabilir.
el Feth'de deniyor ki: buna göre Allahü Teala, meleklerinden veya Peygamberlerinden herhangi birine sözünü duyurarak bildirmiş değildir, ancak o kelamı onlara ilham etmiştir.
Ses mahreçsiz de olabilir, tıpkı görmenin, ışınların görülen şeyin üzerine vurmaksızın gerçekleştiği gibi ki, bunun olabileceği kesin olarak ortaya çıkmıştır. Bunu kabul ederiz, ancak sözkonusu kıyası ve yaratıcının sıfatının yaratılanların sıfatıyla kıyaslanmasını kabul edemeyiz.
Sonuç olarak, eğer buradaki sahih hadislerde "ses" kelimesi geçiyorsa buna iman etmek, durumun hakikatinin ne olduğunu Alah'a havale etmek veya te'vil yapmak gerekmektedir.
"Yakın olan işittiği gibi uzak olan da işitir" yani yakın olan da uzak olan da aynı derecede işitir. Burada bilinen seslerdeki âdeti aşan bir durum vardır. Çünkü bu sesleri işitmede, yakın olan ile uzak olan arasında farklılık bulunur.
Duyulan şeyin Allah'ın kelamı olduğu bilinsin, Allahü Teala, Musa Aleyhisselâm'a kelam ettiği zaman da, Musa Aleyhisselâm bu kelamı her cihetten duyuyordu. (Bu açıklamalar Kastallanî şerhinde yer almaktadır. C.10, s.429).
Biz diyoruz ki; Bu durum Kastallanî ve ona yakın ilim adamlarının zamanında harikulade bir şey sayılabilirdi. Fakat günümüzde radyo ve benzeri aletlerin çıkmasından sonra uzak olanın yakın olanla aynı derecede bir sesi duyması artık garibsene-cek bir şey değildir. Allahü Teala'nm sıfatları ise sonradan olanların sıfatları ile kıyaslanamaz. el-Feth müellifinin ve daha başkalarının söylediği de böyledir. Resulullah Aleyhisselâm'dan sahih olarak rivayet edilene inanmak gerekir. Keyfiyeti, durumu üzerinde ise söyleyeceğimiz, hiçbir şeyin Allah'ın benzeri olmadığı ve O'nun her şeyi görücü, işitici olduğudur.
"Ben Melik'im"- yani "Ben mülkün, bütün kainatın sahibiyim". "Ben mutlak kudret sahibi (Deyyân) yim" yani "mülkün Benden başka sahibi yoktur, iyilik ve kötülüğün karşılığını veren Benden başka bir varlık ta yoktur".
el-Huleymî diyor ki: Bu ifade Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'deki
"Din gününün sahibi" sözünün açıklamasıdır. Yani: Yapılanların karşılığını veren, hesaba çeken, hiçbir amel sahibinin amelini boşa çıkarmayan.
el-Kevakib'de şöyle deniliyor: Bu ibareyi seçmesi, bunda Yüce Allah'ın yedi sıfatına işaret olduğu içindir. Bu sıfatlar: Hayat (daima diri ve'var olma), ilim (bütün herşeyi bilme), irade, kudret, duyma, görme ve kelam. Genel şeylerin ve tek tek şeylerin, söz ve fiil olarak karşılığının verilmesi imkan dahilindedir. (Kastallanî Şerhi, aynı yer).
Bir Açıklama:
Buheykî'nin yukarıda iktibas edilen açıklamasında işaret ettiği, meleklerin vahyi duymalarına dair Ibnu Mes'ud Radıyallahü Anh'dan rivayet edilen hadis, Buharî'nin Sahihinde buradaki hadisten önce yer almaktadır. Hadis şöyledir:
Mesruk îbnu Mes'ud'dan, şöyle söylediğini rivayet etmiştir. "Allah vahyi bildirdiğinde gök ehli, bir şey duyarlar." Buheykî bu konuda şöyle diyor: Gök ehli boşlukta zincir çekilmesi halinde çıkan ses gibi hafif bir çıngırak sesi duyarlar. Bunun üzerine bağırırlar ve Cibrîl Aleyhisselâm kendilerine gelinceye kadar öylece devam ederler. Cibrîl Aleyhisselâm gelince kalplerine korku salar. "Kalplerine korku salınca ve ses susunca (bir başka nüshada 'ses sabit olunca1 diye geçmektedir) bunun Rabb'leri katından hak olduğunu anlarlar. Rabbiniz ne söyledi? derler". Çünkü bir ses duymuş, ancak korkuya kapılmalarından dolayı anlamını anlayamamışlardır. "(Sorulanlar): Hak, söyledi derler." (Ahmed ibnu Hanbel'in rivayetine göre ise: Ey Cibrîl Rabb'iniz ne söyledi? derler. O da: Hak söyledi, der. Bunun üzerine diğer melekler: Hakk, hakk, diye nida ederler). (Burada tırnak içine alman kısımlar hadisin metni, diğer yerler şerhtir. Mütercim)

Kıyamet Gününde Adem Aleyhısselam'a 'Zürriyetinden Cehennemljklerî Ayır' Denmesine Dair Hadis

316. Bu hadisi Buharı, C.7 s.97'de Hacc suresi tefsiriyle ilgili babda, 'İnsanları Sarhoş Gibi Görürsün..." mealindeki ayet-i kerimenir tefsirinde rivayet ediyor:
Umer ibnu Hafs babasından, o el-A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o da Ebu Salih el-Hudrî'den Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kıyamet günü Allah Azze ve Celle: Ey Adem, der. Adem Aley-hisselâm: Buyur ey Rabbimiz, emret, der. Yüce Allah seslice: Allah sana zürriyetinden cehenneme gidecek olan kısmı çıkarmanı (ayırmanı) emreder, diye nida eder. Adem Aleyhisselâm: Cehenneme gidecek kısım nedir? diye sorar. Hakk Teala: Her bin kişiden, -Ravi burada tereddüt ederek: Zannediyorum- dokuz yüz doksan dokuz kişi, diye söyledi, diyor. O esnada, hamile kadın karnındakini düşürür, çocuğun saçı ağarır, insanları sarhoş gibi görürsün,
gerçekte ise sarhoş değildirler, ama Allah'ın azabı şiddetlidir. Bu husus, oradaki insanlara çok ağır geldi, yüzlerinin rengi değişti. Resulullah Aleyhisselâm: Ye'cuc ve Me'cuc'dan olanlar dokuz yüz doksan dokuz kişi nisbetinde olacak, siz ise bir kişi nisbetinde olacaksınız. Sonra siz, beyaz bir öküzün yan tarafında bulunan tek bir siyah tüy gibisiniz, yahut siyah bir öküzün yanındaki beyaz bir tüy gibisiniz. Ben sizin cennet ehlinin dörtte birini oluşturacağın ızı umarım, dîye buyurdu. Biz tekbir getirdik. Sonra, cennet ehlinin üçte biri, dedi. Biz tekbir getirdik. Sonra, cennet ehlinin yarısı, dedi. biz yine tekbir getirdik,[30]
Bu hadisi Buharı yine, Kitabu'l-Enbiya'da Ye'cüc ve Me'cüc kıssasından sonra ve Kitabu'r-Rikak'm son kısmında rivayet ediyor. Müslim

de "Bu Ümmetin Cennet Ehlinin Yarısı Olmasının Bildirilmesi" başlıklı babda, Buharî'nin verdiği metne yakın bir metinle rivayet etmektedir.

317. Tirmizî de, C.2, s.l99-200'de hadisin iki ayrı rivayetini vererek şöyle diyor:
îmran ibnu Huseyn Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre: "Ey insanlar, Rabbinizden sakının, doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir. Kıyameti gören her emzikli kadın emzirdiğini unutur, her hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, oysa sarhoş değildirler, fakat bu sadece Allah'ın azabının şiddetli olmasındandır" mealindeki ayet-i kerime Resulullah Aleyhisselâm'a nazil olduğunda Resulullah Aleyhisselâm seferde idi.
"Bu günün -yani ayete bildirilen günün- hangi gün olduğunu bilir misiniz?" diye sordu. Yanındakiler: Allah ve Peygamberi daha iyi bilir, dediler. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu: Bu öyle bir gündür ki, bu günde Allahü Teala Adem'e: "Cehenneme gidecek olanları gönder" der. Adem Aleyhisselâm: "Ey Rabbim, cehenneme gidecek olanlar nelerdir?" diye sorar. Allahü Teala: "Dokuz yüz doksan dokuz kişi cehenneme, bir kişi de cennete gidecektir"
diye buyurur. Müslümanlar bunu duyunca ağlamaya başladılar. Resulullah Aleyhisselâm da şöyle buyurdu: Mukayese edin ve düzgün hesap yapın, her ne zaman bir Peygamberlik olsa, Onun öncesinde mutlaka cahiliyet olur. Cahiliye ehlinden olanlar belli bir sayıyı bulurlar, onlarla sayı tamam olmayınca münafıklarla tamamlanır. Sizin diğer Ümmetlere kıyasla durumunuz, bir hayvanın bileğindeki şişlik misali veya devenin yanındaki ufak ben (a-lacalık) misalidir. Sonra: Ben sizin cennet ehlinin üçte biri olmanızı umarım, diye buyurdu. Oradakiler tekbir getirdiler. Sonra da: Ben sizin cennet ehlinin yarısını teşkil edeceğinizi umarım, dedi. Oradakiler tekbir getirdiler. Ravi der ki, üçte ikisini söyleyip söylemediğini hatırlamıyorum.[31]
Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu rivayet etmiştir. 318. Tirmizı'nin ikinci rivayeti de söyledin
îmran ibnu Huseyn Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Bir yolculukta Resulullah Aleyhisselâm ile birlikte idik. Ashabdan bazıları yürüyüşte yavaş davranır oldular. Resulullah Aleyhisselâm yüksek sesle şu iki ayet-i kerimeyi okudu. (Burada meali yukarıda geçen ayetleri okuyor). Ashabı bunları duyunca yürüyüşlerine hız kattılar ve Rusulullah Aleyhisselâm'in birşeyler söylemek üzere olduğunu anladılar. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki:
"Bu ayetlerde sözü edilen gün öyle bir gündür ki, o günde Allahü Teala Adem'e seslenir, Rabbi ona şöyle der: Ey Adem, cehenneme gidecek olanları gönder, Adem: Ey Rabbim, cehenneme gidecek olanlar nelerdir? diye sorar. Allahü Teala: Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuz kişi cehenneme, bir kişi de cennete gidecektir, diye buyurur. Oradakiler bunu duyunca iyice mahzun bir hale geldiler, Öyle ki kendilerinde hiç bir gülücük görünmüyordu. Resulul-lah Aleyhisselâm ashabının bu durumunu görünce: Çalışın ve sevinin. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, siz öyle iki 'toplulukla birlikte olacaksınız ki, onlar, herhangi bir topluma
kanşsalar çoğunluğu oluştururlar. Bunlar Ye'cüc ve Me'cüc'dür. Ademoğuîlarmdan ölenler ve iblis evladından ölenler (hepsi birlikte haşrolunacaklar). Ravi diyor ki: Bunun üzerine halktaki hüzün kısmen geçti. Sonra Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu: Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, siz diğer Ümmetlere nisbetle bir devenin yanındaki ufak bir alacalık veya bir hayvanın ayağındaki şişlik misalisiniz.[32]
Tirmizî bu hadisin Hasen, sahih olduğunu söylüyor.

316 - 318. Hadislerin Şerhi

"Haşr Nasıldır?" başlıklı babda Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den merfu olarak şu hadis rivayet ediliyor: "Kıyamet gününde ilk çağrılacak olan Adem Aleyhisselâm'dır. Evlatları ona bakakalırlar. "Bu sizin babanız Adem'dir", denilir. Adem Aleyhisselâm: Emret Ey Rabb'im, Buyur Ey Rabb, der. Hakk Teala Ona: Neslinden cehenneme gidecek bir grup çıkar, diye buyurur.." hadîs bu şekilde devam ediyor.
Ye'cüc ve Me'cüc hikayesinde Ebu Saîd'in rivayet ettiği metinde fazlalık var; orada Adem Aleyhisselâm'm: "Emret Ey Rabb'im, Buyur Ey Rabb'im, hayrın tamamı senin elindedir" dediği bildiriliyor. Burada "hayrın tamamı senin elindedir" denilerek özellikle hayrın Allah'ın elinde olduğunun söylenmesinde, O'nun merhametine sığınma ve edebi gözetme durumu vardır. Yoksa esas itibariyle fenalık da ancak Allah'ın dilemesiyle ve O'nun takdir etmesiyle husule gelir.
Adem Aleyhisselâm'm "cehenneme gidecek olanlar nelerdir?" diye sorması "cehenneme gidecek olanların miktarı, sayısı ne kadardır?" manasınadır. Buradaki rivayetlerde Yüce Allah'ın Adem Aleyhisselâm'a cevabında "her bin kişiden dokuz yaz doksan dokuz kişi cehenneme gidecektir" diye cevap verdiği bildiriliyor. Kastal-lanî'nin kaydettiğine göre "Haşr Nasıldır?"- başlıklı babda Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den merfu olarak rivayet edilen hadiste ise "her yüz kişiden doksan dokuz kişi" olarak geçmektedir. Buna göre her bin kişiden on kişi müstesna kılınmış olmaktadır. Bu babdaki hadiste de bin kişiden bir kişi müstesna kılmıyor. Hüküm ise fazla olana göredir. Yahut bu babda verilen hadis, Adem Aleyhis-
selâm'm bütün evlatları, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın rivayet ettiği hadis ise; Ye'cüc ve Me'cüc çıkarıldıktan sonra kalanlar hakkında söylemiş olabilir. (Kastallanî şerhi, C.7, s.245)
Kastallanî bir başka konuda da şöyle diyor: Buradaki rakamlarla kastedilenler inkarcıların tamamı ile, Allah'a isyan ettiği, emri yerine getirmediği için cehenneme atılanların tamamı kastedilmiş olabilir. Buna göre her bin kişiden dokuzyüz doksandokuz kişi isyankarlığından dolayı cehenneme atılan olur. (Kitabu'r-¦ Rikak'dan).
Hadiste bildirildiği üzere, hamile kadının çocuğunu düşürmesi, küçük çocuğun saçlarının ağarması, meselenin anlaşılması için verilmiş Örnek ve temsildir. Yani aşırı üzüntüler insanlardaki kuvvetleri zayıflatır ve saçın ağarmasını çabuklaştırır. Bu hadislerin gerçek manada olması da mümkündür. Çünkü herkes öldüğü hal üzere diriltilecektir: Eğer bir kadın hamile olarak öldüyse öylece diriltilecek tir. Aynı şekilde emzikli kadın emzikli olarak, çocuk çocuk olarak diriltilecektir. Kıyamet kopunca ve Adem Aley-hisselâm'a sözügeçen emir verilince insanlar dehşete kapılacaklar ve hamile kadın çocuğunu düşürecek, çocuğun saçları ağaracak, emzikli kadın çocuğunu unutacak. Hafız Ebu'1-Fadl Ibnu Hacer bu şekilde açıklama yapmaktadır.
Resulullah Aleyhisselâm'ın"Ye'cüc ve Me'cüc1 dan olanlar dokuzyüz doksan dokuz kişi nisbetinde olacak, siz ise bir kişi nisbe-tinde olacaksınız" sözünün anlamı şudur: Ye'cüc ve Me'cüc ile, onlar gibi şirke sapanlar, küfür yolunu seçenler dokuz yüz doksan dokuz kişi nisbetinde olacak, siz ve sizin gibi iman sahipleri de bir kişi nisbetinde olacaksınız. "Ibnu Mes'ud Radıyallahü Anh'm hadisinde geçen "cennete Müslüman nefısden başkası giremez" sözü de bu anlama işaret etmektedir.
îbnu Mes'ud Radıyallahü Anh'den yine aynı babda rivayet edilen hadiste şöyle deniliyor: Biz deriden bir gölgeliğin altında Resulullah Aleyhisselâm ile birlikte kırk kişi idik. Resulullah Aleyhis-selâm: Cennet ehlinin dörtte biri olmaya razı mısınız? diye buyurdu. Biz: Evet, dedik. Sonra: Cennet ehlinin üçte birini oluşturmaya razı mısınız? dedi. Evet, dedik. Sonra: Cennet ehlinin yarısı olmaya razı mısınız? dedi. Biz: Evet, dedik.

es-Sefaksî diyor ki: Burada müjdeyi tam zihinlere yerleştirmek için soru yolunu seçiyor. Aynı zamanda sevincin büyük olması için tedricilik yolunu seçiyor.
imam Ahmed'in oğlu Abdullah'ın ilavelerinde ve Taberanî'nin Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayetinde: "Siz cennet ehlinin üçte ikisisiniz" şeklinde bir ziyade vardır.
Ayrıca Tirmizî'nin Bureyde'den merfu olarak rivayet ettiği ve sahih olduğunu söylediği bir hadiste: "Cennet ehli yüz yirmi saftır, benim Ümmetim bunların seksen safını oluşturur" denilmektedir.
Kastallanî Rahmetullâhi Aleyh diyor ki:
Bunlardan anlaşıldığına göre, Resulullah Aleyhisselâm Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden, Ümmetini cennet ehlinin yarısı kılmasını diledi, Hakk Teala da kendi ihsanından ona dilediğinden fazlasını verdi.
Yani yarıdan fazla eyledi ve Hazreti Muhammed Aleyhisse-lâm'ın Ümmetinden olanlar üçte ikilik oranı buldu. Bu da Allahü Teala'nm: "Rabb'in sana. verecek ve sen razı olacaksın" sözündeki vaadin gerçekleşmesidir. Resulullah Aleyhisselâm'm: "Ümmetimden bir kişi cehennemde oldukça razı olmam" diye buyurduğu bildirilmiştir. Allahü Teala'nm salat ve selamı efendimiz, sevgilimiz Muhammed Aleyhisselâm'ın üzerine olsun. Bir Peygambere Ümmetinden dolayı en güzel şekilde nasıl karşılık verirse, bizden dolayı Ona öylece karşılık versin. Bizi şefaatine layık olanlardan ve havzıha varanlardan eylesin. Amin, Duamızın sonu "Alemlerin Rabb'i olan Allah'a hamdolsun"dur.

---

[1] Nesâî: iflitah: 21
[2] Nesaiî: Zekat: 1

[3] Buharî: Tevhid: 35
[4] Buharî: Menakibu'l-Ensar: 20

[5] Müslim : Zühd: 46
[6] îbnu Mace: Zühd: 21
[7] IbnuMace:Zühd:21

[8] Tirmizî: Zühd: 60
[9] Tirmizî: Kıyame: 15

[10] ibnu Mace: Zühd: 35
[11] Müslim: İmare: 152

[12] Nesâî: Cihad: 22
[13] Tirmizî: Zühd: 48

[14] ibnu Mace: Fiten: 21
[15] İbnu Mace: Fiten: 20
[16] ibnu Mace: Zühd: 34

[17] Buharî: Tevhid: 35
[18] Buharî:Rikak:41
[19]Buhari: Rikak: 41
[20] Müslim: Zikr ve Dua: 16 (Sahih-i Müslim'de Kitabu'd-Daavat başlıklı bir bölüm yoktur)
[21] Müslim: Zikr:15

[22] Buharî: Enbiya: 31 (Sahih-i Buharî, Kitabu'l-Bedu'l-Halk'da "Musa Aleyhis-selâm'ın Vefatı" başlıklı bir bab mevcut değildir. Bu bab, Kitabu'l-Enbiya'nın 31. babıdır. Yukarıdaki hadis de buradadır.

[23] Buharî: Cenaiiz : 68
[24] Müslim: Fedail: 158

[25] Buharî: Enbiya: 8 (Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Kendine Dost Edindi" mealindeki ayet-i kerimesi ile ilgili bab, Kitabu Bedu'l-Halk'da değil, Kitabu'l Enbiya'dadır.)
[26] Buharî: Rikak: 45; Tefsir, Maide suresi: 14; Enbiya Suresi: 2
[27] Müslim: Cennet: 56
[28] Tirmizî: Kiyame: 3; Tefsir, Abese Suresi: 2

[29] Buharî: Tevhid: 3

[30] Buharî: Tefsir: Hacc Suresi: 1

[31] Tirmizi: Tefsir: Hacc Suresi: 1
[32] Tirmizî: Tefsir. Hacc Suresi: 2

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İHYÂ'U'L-MEVAT BÖLÜMÜ

?1? ?? ????? ?????? ?????? ???? ????: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ????? ??????? '??? ?????? ?????? ?????[???: ???? ?? ??????: ??? ???? ???? ?? ????? ???? ?????? ????. ????? ??????? .

1. (105)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sahibi olmayan bir araziyi kim ihya ederse, bu araziyi herkesten ziyade o hak kazanır."
Urvetu'bnu Zübeyr "Hz. Ömer (radıyallahu anh) halife iken bu hadisin hükmünü tatbik etti" dedi.[1]

AÇIKLAMA:

Mevat arazi kimsenin mülkü olmayan, meskun bölgenin (belde) bitişiğinde bulunmayan dışta kalan arazidir. Meskun bölgeye yakın veya uzak olmuş farketmez. Ebû Yusuf, bu araziyi şöyle tarif etmiştir: "Mevat öyle bir parçadır ki, bunun mamur araziye en yakın noktasına duran birisi, bütün gücüyle bağırdığı zaman mamur bölgenin ona en yakın yerinden sesi işitilmez."
Bir yerin ihyası: Oranın sulanması, ekilmesi, ağaç dikilmesi veya bina yapılmasıyla gerçekleşir. İhya etmek, lügat olarak hayatlandırmak, canlandırmak demektir. Cumhûr'a göre, bir kimse, yukarıdaki evsafta bir mevâtı, ihyâ edecek olsa, ona sâhib olur, bu arazi, ümrana yakın olmuş, uzak olmuş devlet reisi izin vermiş vermemiş fark etmez. İmâm-ı Âzam (rahimehullah)'a göre, devletin mutlaka izni gerekir. Ancak, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed de diğer ulemaya uyarak bu meselede Ebu Hanife'ye muhalefet ederler.[2]

?2? ??? ???? ??? ?????? ???: ??? ?????? ?????? #]???? ???? ????? ????? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???[. ????? ?'???? ?? ???????.???? ??? ????: ??? ????: ???? ??? ??????? ?????? # ???? ??? ?'??? ???? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ?? ?????? # ?????? ?????? ????????? ???? .

2. (106)- Urvetu'bnu Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim ölü bir arâziyi ihya ederse, burası onun olur. Başkasının arazisine izinsiz ağaç dikene hiçbir hak tanınmaz."[3]
Ebu Dâvud'da şu ziyade var: Urve (radıyallahu anh) dedi ki: "Şehâdet ederim ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şuna hükmetti:*"Arz, Allah'ın arzıdır, insanlar da Allah'ın kullarıdır. Kim bir ölü araziyi (mevat) ihya ederse, bu yere, o, herkesten ziyade hak sâhibi olur."* Bu hükmü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bize, ondan namazı getirenler getirdi."[4]

?3? ??? ?????: ???? ??????? ??????? ?????? ???? ??????]??? ?????????? ???????? ??? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??? ?? ???? ?Œ???? ?????? ?????? ?'??? ??????? ????? ????? ?????? ?? ???????? ?????? ???? ????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ????? ????? ???? ????????? ????[.??? ???? ???? ?????: »??????????? ???????« ???? ?? ?????? ???????? ??????? ???? ?? »???????« ??? ????? ??? ?Œ?? ????????? ?? ??????? »????????« ??? ???????? ??? ?????? ?? ????? ??????? .

3. (107)- Urve (radıyallahu anh) dedi ki: "Bana bu hadisi rivayet eden kimse şunu da anlattı: İki kişi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracaat ederek aralarındaki ihtilâfi arzettiler: Bunlardan biri, diğerinin arazisine hurma ağacı dikmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):*"Tarla, eski sâhibine aittir, ağaç diken de diktiklerini tarlada söksün"* diye hükmetti. Ben ağaçların köklerine baltalarla vurulduğunu gördüm. Ağaçlar boylu boslu tam haldeydiler, hepsi de tarladan söküldüler."[5]
?4? ??? ?????? ?? ???? ???: ??? ??????? ?????? #:]???? ????? ??????? ??? ??????? ?????? ????[. ????? ??? ????.???? ???? ???? ????? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ????? ???? ???? ??????? ????? ?????? ?????????? ??? ??[.

4. (108)- Semuratu'bnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:
"Mevât (ölü) bir araziyi kim bir duvarla çevrelerse, burası onun olur."[6]
Rezîn, Saîd İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'den şu ziyadeyi kaydetti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:*"Sahibi bir arazinin bakımından âciz kalarak helâk olmaya terkedince biri gelip bu araziyi ihya ederse, arazi kendinin olur."*[7]

AÇIKLAMA:

Duvar çekme ile temellük hasıl olup olmayacağı münâkaşa edilmiştir. Taş dikmek, duvar çekmekle temliki câiz görenler yukarıdaki hadisle istidlâl etmişlerdir. Bazı âlimler ise taş dikme (tahcir) ve duvar çekmenin ihya sayılmayacağını söylemiştir. Bu görüşte olan Türbüştî "arazi" tabirinin de açıklamaya muhtaç olduğunu, zira her araziye duvar çekmekle temellük edilemiyeceğini" söyler. Tîbî ise, "duvar çekme" tabirin yeterli açıklık getirdiğini, çünkü bu ifadenin tarlayı çevreleyici iç kısmındaki eşyayı koruyucu bir duvar inşa edildiğine delalet ettiğini, Sözgelimi duvarların korunması için eğrik, sığırların korunması için ağıl yapmak maksadıyla bu duvarların çekildiğine delalet eder" der. Nevevî hayvan için ağıl yapmak veya içerisinde sebze meyve kurutmaya, odun, saman depolamaya mahsus kuytu yer elde etmek istenirse, bunun temlik sayılması için duvar çekilmiş olması şarttır, ağaç dalı veya taş dikilmesi yeterli değildir" der.[8]

---

[1] Buhârî, Hars: 15; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/411.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/411.
[3] Muvatta, Akdiye: 26, (2, 743); Tirmizî, Ahkâm: 38, (1379); Ebu Dâvud, Harâc: 37, (3073).
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/412.
[5] Ebu Dâvud, Harac: 37, (3074); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/412-413.
[6] Ebu Dâvud, Harac: 37, (3077).

[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/413.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/413.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İla (Hanımıyla Yaklaşmama Yemini)
Ehl-i Kitap İle Evlenme
Dörtten Çok Hanım İle Evli Olan Kişinin Müslüman Olması Durumunda İçlerinden Dördünü Tercih Etmesi
Emzirme
Nafaka
Hamile Kadına Verilen Sevap
Yemin Ve Adaklar
Adak
ŞER'Î CEZALAR (HADLER)
Müslümanın Kanı ile Irzının Haram Kılınışı
Özellikle Namaz Kılıyorsa Müslüman Kanının Haram Olduğu
İçkinin Cezası
Yetimlere Ait Olsa Dahi İçki Satışının Haram Olduğu
Kaplar
İçkinin Haram Kılınışı
İçki İçmekten Sakındırmak
Her Sarhoşluk Veren Şeyin Haram Olduğu; Şıra ve Karışımların Yorumlanması
Sarhoşluk Vermeyen İçeceğin İçilebileceği
Kaplar
Su Kaplarına Şıra Koymak ve Bu Meselenin Aslı
Mürtedin/ Dinden Dönenin Hükmü
Tövbe Etmeleri İstendikten Sonra Dinden Dönenlerin Sürülmesi
Mürtedin/ Dinden Dönenin Tövbesi Kaç Kere Kabul Edilir?
Şer'i Cezayı Az Ya da Çok Uygulayanlar
Şüphe Durumunda Cezanın Askıya Alınması
Örtmeyi Teşvik
Hasta Olan Kişiye de Şer'i Cezanın Uygulanacağı
Lezbiyenlik
Sadece Faili Tarafından Bilinen Bir Suçu İtiraf etmenin Hükmü
Haddi/ Cezayı Gerektirmeyen Günahları İşleyenler
Recin (Taşlayarak Cezalandırma)
Mut'a Nikâhı
Hırsızlığın Cezası
Eşi Evinde Bulunmayan Kadınların Yanında Oturmanın Yasak Olduğu
Devlet Başkanına İftirada Bulunan Kişiye Ta'zir/Kınama Cezası Verilmesi
Devlet Başkanına Dil Uzatanın Susturulması
Tâzir Cezasının Miktarı
Töhmet (Zanlı) ve Ma'siyet Ehlinin (Büyük Suç/Günah İşlemiş Sabıkalıların) Evden Kovulması
Hapis
Kazif (Zina İftirasında Bulunma Suçu)
KISAS KİTABI
Taşla Adam Öldürene Kısas Uygulaması
Dünyada Kendisine Kısas Uygulanmayan Kimseye Ahirette Kısasın Uygulanacağı
Ölüm Dışında Kalan Kısas
Müslânın (Göz, Burun, Kulak, vs. Organların Kesilmesi)'nin Yasak Olması
Diyetler
Hatâen/Yanhşhkla Öldürmelerde Diyet ve Diyetin Affedilmesi
Diyetin Miktar ve Takdiri
Yol Kesici (Gaspçı)
CİHÂD KİTABI
Şehitler
Şehit İsminin Sadece Savaş Meydanında Öldürülen Kimseye Verilmesinin Yasaklanması
Cihatta Niyet
Şehidin Öldürüldüğü Yerde Defnedilmesi
Cihâdın Fazileti
Cihâdın Adabı; Kadın, Çocuk, Tacir, Heyet ve Elçileri Öldürmenin Yasak Olduğu
Mücâhitlere Yardım Etmeye Teşvik
Mücâhidi Uğurlayanın Fazileti
Bayraklar Ve Sancaklar
Sınır Boylarında Nöbet Tutmanın Fazileti ve Bunun İbadetten Üstün Olduğu
Yolculuk ve Arkadaşlık Adabı Evden Ayrılırken İki Rekat Namaz Kılmak ve Bu Esnada Okunacak Dualar
Uysal Bineğin Fazileti
Kadının Yalnız Başına Sefere Çıkmasının Yasak Olduğu
Hayvanlara İyi Davranmak
At Ve Atın Fazileti, Onlara İyi Davranmanın Teşvik Edilmesi, Cihâda Onlar Üzerinde Çıkmanın Fazileti
Atın Hissesi
Yarış Ve Atıcılık, Atıcılığın Faziletleri
Hızlı Yürüyüş
Cihâd İçin Silah Hazırlığının Emredilmesi
Merkebin Arap Atıyla Çiftleştirilmesinin Yasak Oluşu
Düşmanla Buluşulduğu Anda Dua Edilmesi ve Konuşulmaması
Parola
Savaşa Başlamadan Önce Düşmanın İslam'a Davet Edilmesi
Şirk Ehliyle Savaşmadan Önce Onlara Yazı Yazılması
Müşriklerden Yardım Almanın Mekruh Olduğu
Savaş Meydanından Firar Etmenin Sakındınlması
Düşman Yurdundan İslam Yurduna Hicret
Köle Ancak Efendisinin İzniyle Cihâda Çıkabilir

Cihâdın Kadınlara Farz Olmadığı
Şirk Ehliyle Anlaşma Yapılması
Sirk Ehlinden Müslümanlara Hediye Edilen Paranın Hükmü
Antlaşmanın İhlâl Edilmesinden Sakındırmak
Zimmet Ehli/Zimmîlerin Korunması ve Müslümanlarla Olan Antlaşmalarının Nasıl Bozulacağı
Kadın, Çocuk, Yaşlı, Hizmetçi ve İşçileri Öldürmekten Sakındırmak
Devlet Başkanına Nasihat
Kadın ve Çocuğa Kadar Her Müslümanın Emân Verebilmesi
Öldürülen Kişinin Organlarının Kesilmesinin Yasak Olması
Müslümanların Himayesinde Yaşayan Zimmîlerden Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)e Küfredenlerin Öldürülmesi
Korumalar
Şirk Ehlinin Bağışladığı Toprağın Hükmü
Düşman Toprağında Bulunan Yemek
Taksim Edilmeden Önce Ganimeti Kullanmanın Yasak Olduğu
İkram ve İkramdan Arta Kalan Kısmın Hükmü
Toprak Tahsisi
Bir Şey Kendi Mülkiyetinde İken Kişi Müslüman Olursa O Şey Öncelikle Onundur
Cizye Ve Ateşkes
Fey ve Ganimetin Taksimi
Yakınların Ganimet Paylan
Altın Veya Gümüş Karşılığında Satılan Şeylerde Ganimet Payının Geçerli Olduğu
Ganimetleri Taksim Eden Ayet Nazil Olmadan Önce Ganimetin, Onu Elde Eden Kimseye Ait Olduğu
Ganimetin O Bölgenin Yerlilerine Değil de Hicret Edenlere Taksim Edilmesi
Taksim Edilmeden Önce Ganimetin İade Edilmesi
Savaşçının Üzerinde Bulunan Şeylerin Taksimi
Ganimet
Kalbini İslâm'a Isındırmak
Diğerlerinin Rızası Karşılığında Devlet Başkanının Ganimeti Taksim Konusunda Bazılarını Tercih Etmesi
Ganimeti Taksim Etmeden Önce Devlet Başkanının Ganimetin Bir Kısmını Kendisine Ayırmasının Mekruh Olduğu
Mücahid Yetimlerine İhsanda Bulunmak
Hıyanetin Kötü Bîr Eylem Olduğu
Ganimet Taksiminden Önce Hisselerin Satılmasının Yasak Olduğu
Esirlerin Fidyesi
Savaşta Hile ve Tuzak
Mekke Fethinden Sonra Hicret Yoktur

İla (Hanımıyla Yaklaşmama Yemini)

1702. İbn Abbâs der ki: "Cahiliye döneminde îlâ bir yıl, iki yıl hatta daha uzun bir süre idi. Allah Teâlâ onu dört ay ile sınırladı. Dolayısıyla dört aydan az olanı îlâ değildir. [1] Atâ der ki: "Eğer koca, hanımı daha babasının evinde iken yaklaşmayacağına dair yemin ederse bu îlâ geçerli değildir." (Müsedded)

Ehl-i Kitap İle Evlenme

1703. Ali b. Ebî Talha naklediyor: Ka'b b. Mâlik bir Yahudi kadınla evlenmek istedi de Peygamber (saMahu aleyhi veselfenı)'e durumu aktardı. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) ise bunu yasaklayıp şöyle buyurdu: "O senin namusunu koruyamaz" (Müsedded ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [2]

Dörtten Çok Hanım İle Evli Olan Kişinin Müslüman Olması Durumunda İçlerinden Dördünü Tercih Etmesi

1704. İbn Abbâs rivayet ediyor: Gaylân, Müslüman olduğunda on kadınla evliydi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) ona dördünü tercih edip diğerlerini boşamasını emretti. Safvân da İslam'a girdiğinde sekiz hanımı vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi wsellem) ona dördünü yanında tutup diğerlerinden boşanmasını emretti. (el-Hâris) [3]

Emzirme

1705. Ebû Hureyre naklediyor: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) e: "Emzirme hakkını ne ile ödeyebilirim?" diye sorulduğunda: "Köle ve câriye ile" karşılığını verdi. (el-Hâris) [4]
1706. Hasan (el-Basrî) der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e: "Hamza'nın kızıyla evlensen ya!" denildiğinde Allah'ın Resulü (saMahu aleyhi vesellem): "O benim süt kardeşimin kızıdır, emzirme neseble gelen haramhk gibi evliliği haram kdan bir husustur." (Müsedded) [5]
1707. Câbir, Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sütten kesildikten sonra emzirmenin hiçbir hükmü yoktur, bulûğa erdikten sonra da yetimlik ortadan kalkar... " (Ebû Davûd et-Tayâlisî ve Ebû Yâ'lâ) [6]
1708. Hişâm b. İsmâîî el-Kuraşî es-Sehmî, kardeşi Zeyd (veya Ziyâd) b. İsmail'den Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ahmak kadınların süt annesi olarak seçilmesini yasaklamış ve: "Zira süt çeker" buyurmuştur. [7]
(İbn Ebî Ömer)
1709. İsmâîl der ki: Kays'dan işittim: el-Muğîra b. Şu'be şöyle dedi: " süt haramlığını gerektirmez." Bunun üzerine biz: "Ayfe nedir?" dediğimizde el-Muğîra: "Yeni doğum yapan kadının göğüslerinde sütün sıkışması sonucunda kendini rahatlatmak için bir veya iki defa komşu çocuğuna emzirtmesidir" dedi.[8] (Ibn Ebî Ömer)
1710. Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf, babasından, o da dedesinden peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Müzeyne kabilesinin kadınlarını süt anneleri olarak tercih edin, zira onlar güvenilir kimselerdir." (el-Hâris) [9]

Nafaka

Âsim b. Ömer ile ilgili zikredilen olay himaye bölümünde geçmiştir. [10]
1711. Abdullah b. Amr b. Umeyye ed-Damrî, babasından naklediyor: Amr b. Umeyye çarşıya çıktı. Çarşıda bir elbisenin pazarlığını yaparken Ömer b. el-Hattâb'ı karşısında gördü. Hz. Ömer: "Bu neyin nesi ey Amr?" diye sorunca Amr: "Bu elbiseyi satın alıp tasaddukta bulunmak istiyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Bunu yaparsan sen gerçekten Amr'sm" dedi ve uzaklaşıp gitti. Daha sonra Amr elbiseyi satın alıp ailesine gitti ve: "Bununla sana tasaddukta bulunuyorum" dedi ve tekrar çıkıp çarşıya gitti. Çarşıda otururken tekrar Ömer b. el-Hattâb ile karşılaştı. Ömer: "Elbiseyi ne yaptın?" diye sordu. Amr da durumu kendisine anlattıktan sonra şöyle dedi:
Resûlullah (sHaJJahuak^veseUemj'in şöyle buyurduğunu işittim: Hartımlarınız verdiğiniz her şey sizin için bir sadakadır. Bunun üzerine Ömer: "Allah Resulü {sallallahu aleyhi veseSem/e yalan söyleme!" dîye çıkınca Amr kapıdan Hz Âişe'ye: "Ey annemiz!" diye seslendi. Âişe de: "Buyur Amr, hayırdır, ne var?" diye sordu. Amr: Ömer bana: Allah Resûlü'ne yalan söyleme diye çıkıştı. Allah aşkına Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in: Hanımlarınıza verdiğiniz her bir şey, sizin için sadakadır dediğini işittin mi?" Âişe de: "Allah'a yemin olsun ki işittim" dedi.[11] (Ishâk)
1712. Abdullah b. Amr b. Umeyye, babasından naklediyor: Amr b. Umeyye (bir elbise satın almak üzere) çarşıya çıkıp pazarlık yapıyordu.., Hadisin geri kalan kısmını nakletti ve sonunda: Hz. Âişe'ye geldim ve ona: "Ey annemiz!" dedim.....ifadeleri yer almaktadır. (Ishâk)
1713. Abdullah b. Amr b. Umeyye babasından, o da dedesinden kendisinin çarşıya çıkıp bir elbise için pazarlık yaptığını.... nakletmiştir. Hadisin sonunda da Hz. Âişe'den bahsetmiştir. (İshâk) [12]
Derim ki: Muhammed b. Ebî Humeyd zayıftır. "Dedesinden" ifadesinin bu son isnâdda hiç bir mânâsı yoktur. Amr b. Umeyye'den nakledilen hadisi Ahmed tahrîc etmiş ve bu rivayette söz konusu olay ile Hz. Âişe'nin söylediklerine yer verilmemiştir. Sahabe ile ilgili yazdığım kitapta ifade ettiğim gibi Umeyye'nin sahabeliği söz konusu değildir. [13]
1714. Amr b. Umeyye naklediyor: Osman b. Affân veya Abdurrahman b. Avf bir elbisenin fiyatını sordular da pahalı buldular. Amr b.Umeyye gelip o elbiseyi satın aldı ve hanımı Suhayle binti Ubeyde binti'l-Hâris'e verdi. Daha sonra yanından Osman veya Abdurrahman geçip ona: "Elbiseyi ne yaptın?" diye sordu. Amr da: "Eşim Suhayle binti

Ubeyde'ye tasadduk ettim" dedi. Bunun üzerine Osman veya Abdurrahman: "Ailene yaptığın her şey sadaka mıdır?" diye sordu. Amr da: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in böyle dediğini işittim" karşılığını verdi. Amr'ın bu sözü Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemi'e söylendiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Amr doğru söylemiştir, ailene yaptığın her şey sadakadır" buyurdu. (EbÛ Yâ'lâ) [14]

1715. Ümmü Eymen, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in, Ehl-i beytinden birine şöyle söylediğini nakletmiştir: "Ailene cömertçe davran, değneğini onlardan eksik etme, ilahi emirler konuşundu onlara taviz verme!" (Abd b, Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [15]

1716. ez-Zührî der ki: "Yukarıdaki hadiste bildirilen tavsiyeye muhatap olan kişi Sevbân'dır." (Abd b. Humeyd) i

1717. Ümmü Seleme, Resûlullah (sallallahualeyhivesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kimin iki kızı, yahut İki kız kardeşi, yahut iki. kız yakını olur da ihtiyaçlarını karşılayıncaya kadar onlara harcamada bulunursa (kıyamet günü) onlar kendisi için ateşe karşı perde olurlar. " (Ebû Dâvûd et-Tayâlisî) [16]

1718. Müslim b. Yesâr naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir müfreze gönderme hazırlığını yapıyordu. Bunun üzerine bir genç gelip müfreze ile beraber çıkmak için kendisinden izin istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o gence: "Ailene bakacak birini arkanda bıraktın mı?" diye sordu. Genç: "Ailemde öyle birisi yok, onların hepsi küçük yaşta çocuklardır" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlara geri dön, zira onların arasında bulunmak ta iyi bir cihâddır" buyurdu. (el-Hâris) [17]

1719. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den naklediyor: "Kişinin ailesine, çocuklarına ve malına yönelik yaptığı her türlü harcama ona sadaka olarak yazdır. Yine kişinin ırzını koruması için yaptığı her türlü harcama kendisine sadaka olarak yazılır. Aynı şekilde binaya yapılan harcamalar hariç olmak üzere mü'minin, günah içermeyen her türlü harcaması Allah katında sevap olarak kaydedilecektir." Bunun üzerine biz Câbir'e: "Ey Ebû Abdullah! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Kişinin ırzını korumaya yönelik yaptığı her türlü harcama.. sözü ile neyi kastetmiştir?" diye sorduğumuzda bize şu cevabı verdi: "İnsanlar üzerine nüfuz sahibi olan şair ve hatip kimselerden emin olmak üzere onlara verilen şeyler." Câbir bununla sanki dilinden emin olunmak gayesiyle bazı kimselere bir şeyler verilmesini kastetmektedir. (Ebû Yâ'lâ) [18]

Hamile Kadına Verilen Sevap

1720. Hz. Ömer, Peygamber (sailallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kadın hamile kalmasından doğum yapmasına ve çocuğu sütten kesmesine kadar her aşamada Allah yolunda cİhâd eden kişiyle aynı sevabı alır. Şayet bu zaman zarfında ölürse ona şehit sevabı vardır. " (Abd b. Humeyd) [19]

1721. İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhiveselkm) şöyle buyurdu: "Doksan dokuz kadından biri cennettedir. Diğerleri ise cehennemde olacaktır." Bu durum Muhacir kadınlara ağır gelince Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müslüman kadın hamile kaldığında; namaz kılan, oruç tutan, ihramlı olan ve Allah yolunda cihâd eden kişinin sevabının aynısını alır. Doğum yaptığı an bebeğine verdiği ilk yudum süt ile bir kişinin hayatını bahşetmiş gibi bir sevab alır. " (Ebû Yâ'lâ) [20]

Yemin Ve Adaklar

1722. Urve b. Ruveym el-Lahmî, Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den naklediyor:[21] Ebû Sa'lebe: "Yâ Resûlallah! Ben Cahiliye dönemindeki putlardan birine bir zevd [22] deve kesmeyi adak etmiştim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona: "Adağını yerine getir, ancak onu putun yanında yerine getirme ki RabbİNe karşı günah işlemiş olmayasın" buyurdu ve akabinde şöyle dedi: "Allah'a isyanın olduğu bir hususta adağı yerine getirmek diye bir şey yoktur; aynı şekilde bir yakın ile ilişkiyi kesmek veya elinden gelmeyen /yapmayacağın şey konusunda yemin etmekte de gereğini yerine getirmek söz konusu değildir.[23] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

1723. Kurayb der ki: el-Misver, Abdullah b. Şeddâd ve Nâfi b. Cübeyr yanında olduğu halde İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Üç şeyde yemin geçerli değildir; anne-babanın oğluna yönelik yemini, kadının kocasına yönelik yemini ve kölenin efendisine yönelik yemini.[24] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

1724. Câbir, ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah'a isyanın söz, konusu olduğu yerde adak yoktur, yakınlarla ilişkiyi kesmenin söz konusu olduğu yerde yemin yoktur, kölenin efendisine yönelik yemini geçerli değildir, kadının kocasına yönelik yemini yemin değildir,
çocuk ile anne-babası arasında geçen yemin yemin değildir. " (ei-HârÎs) [25]

1725. İbn Avn şöyle der: Bize çöl halkından birisi babasından, o da dedesinden nakletti: Dedesi bir yakmiyla beraber hacc-ı kırana niyet etti. Resûlullah (saMahualeyhivesellem) onu görünce: "Bu nedir?" diye sordu. Kendisi de: "Adaktır" cevabını verince Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) kıran haccma son verilmesini emretti. (Ahmed b. Meni') [26]

1726. Ebû Luhayf rivayet ediyor: Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: "Kim Kur'an'a yemin ederse onun her âyeti yemin hükmündedir." Ravi der ki: Bu hususu İbrahim'e söylediğimde bana şöyle dedi: "Abdullah şöyle demiştir: Kim Kur'an'a yemin ederse, onun her âyeti yemin hükmündendir. Kim de Kur'an'm bir harfini inkar ederse bütününü inkar etmiş olur." (Müsedded)

1727. Abdullah b. Şakîk naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in yanında bulunan bir adam emanet ile ilgili soru sorduğunda Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Emanet mi?!" diye söze başladı ve bunu defalarca tekrar eti. O kadar ki bir "Keşke susup kendini yormasa" diye içimizden geçirmeye başladık.[27] (Müsedded)

1728. Mâlik b. Dînâr naklediyor: Enes b. Mâlik'e: Kocasının alacağı elbiseyi giymeyeceğine dair yemin eden kadının durumunu sordum. Bana: "Giymesi durumunda hediye hükmünde olur" dedi. Hasan'a da aynı durumu sordum: "Yemine keffaret gerekir" cevabını verdi.[28] (Müsedded)

1729. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim bir şeye yemin ederse, yemin aynen geçerlidir; Ben şöyle şöyle olursa Yahudi'yim derse Yahudi olur. Hıristiyan olacağına dair yemin ederse Hıristiyan olur. Mecusi olacağına dair yemin ederse Mecusi olur. " (Ebû Ya'lâ) [29]

1730. Abdurrahman b. Uzeyne, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder. "Kim bir hususa yemin eder de diğer bir hususun daha hayırlı olduğunu görürse, hayırlı olanı yapsın ve yeminine kefaret versin. [30] (Ebû Dâvud el-Tayâlisî)

1731. Ebû Hureyre, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'den naklediyor: "Kim bir hususa yemin eder de başkasının daha hayırlı olduğu kanaatine varırsa hayırlı olanı yapsın ve herhangi bir kefaret ödemesin." (Ahmed b. Meni) [31]

1732. İbn Ömer, Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kim bir hususa yemin eder de başkasının daha hayırlı olduğunu görürse, onun kefareti yemininin gereğini yapmaktadır. " {Ebû Ya'lâ) [32]

1733. İbn Abbâs der ki: "Kim kölesine vuracağına dair yemin ederse onun kefareti yemininin gereğini yapmamaktadır. Yapmamasından dolayı da kendisi için sevap vardır. [33] (Müsedded)

1734. Enes, Resûlullah (saUallahualeyhiveseIlem)'den naklediyor: Allah'ın Resulü (sallallahualeyhivesellem) bir adama: "Ey falan! Şöyle şöyle yaptın mı?" diye sordu. Adam da: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, yapmadım" dedi. Oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adamın çok konuştuğu eylemi istediğini biliyordu. Bundan dolayı kendisine: "Allah Teâlâ'yı teşbih etmenden dolayı Allah senin günahını bağışlamıştır" buyurdu.[34] (Müsedded, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ)

1735. Ebu'd-Derdâ, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/den naklediyor: "Allah Teâlâ ganimet olarak Resulüne develer ihsan etti. O da onları dağıttı. Bunun üzerine Ebû Musa el-Eş'arî: "Yâ Resûlallah! Bana da ver!" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Olmaz!" buyurdu. Ebû Musa bu talebini üç kez tekrarladı. Her defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem): "Vallahi vermeyeceğim" dedi. Nihayet hörgüçleri beyaz dört deve kalmıştı ki Resûlullah (sallallahu aleyhi veseltem): "Ey Ebû Musa, şunları al!" buyurunca Ebû Musa: "Yâ Resûlallah! Ben senden istemiştim, ancak bana vermedin ve yemin ettin. Seni üzmüş olmaktan korktum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben bir şeye yemin eder de daha sonra başkasının ondan hayırlı olduğu kanaatine varırsam yemine kefaret verir ve daha hayırlı olanı yerine getiririm" buyurdu.[35] (Ebû Ya'la)

1736. Hasan (el-Basrî), İmrân b. Husayn el-Huzâî'den naklediyor: Bir kaç kişiyle beraber cihâda çıkmak üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den binek istemeye geldik de kendisi bize: "Size vereceğim bir binek yoktur, vallahi sizi taşımam" dedi. Bir kaç gün Öyle kaldık. Daha sonra zekat olarak verilen develer geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana haber gönderip emrime üç beyaz hörgüçlü deve verdi: Biz onlarla yola çıktık.
Arkadaşlarıma: "Vallahi bu bineklerin hayrını göreceğimizi zannetmiyorum, zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem) bizi taşımayacağına dair yemin etti; belki de unutmuştur, hadi gidip O'na yeminini hatırlatalım" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gidip: "Yâ Resûlallah! Bizi taşımıyacağına dair yemin etmiştin" dedik. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben yeminimin farkındayım, sizden kim bir hususa yemin eder de başka bir hususun daha hayırlı olannu yapsın ve yeminine kefaret versin. [36] (Ebû Ya'lâ)

1737. İbn Ebi'l-Huvâr (Benî Âmir'in azatlı kölesi) der ki: el-Hâris b. Mâlik b. el-Barsâ'mn Jpc mevsiminde insanlara şöyle seslendiğini duydum: "Kim yalan yere yemin edip bir müslümamn hakkını gasp etme yoluna giderse kendisine öfkelenmiş halde Allah Teâla'nın huzuruna çıkacaktır. " (el-Humeydî)

1738. Ebû't-Teyyâh bildiriyor: Rufay' Ebû'l-Âliye'nin şöyle dediğini işittim: Ebû Abdurrahman (İbn Mes'ûd) şöyle dedi: "Yalan yere yemini, kefareti olmayan günahlardan sayardık." Ona: "Yalan yemin nedir?" diye sorduğumuzda şöyle cevap verdi: "Kişinin yemin etmek suretiyle başkasının hakkını gasp etmesidir." (Ahmed b. Menî') [37]

1739. Ebû Seleme, Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediğini nakleder: "Yemin kefareti olarak fakir birine bir müd oranında buğday vermek yeterlidir." (el-Hâris) [38]

Adak

1740. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle der: "Adak (bağlayıcılık hükmü açısından) yemindir.[39] (Müsedcfed)

1741. Ebû Süfyân, Câbir'den bu sözün aynısını rivayet etmiştir. (Müsedded)

1742. İkrime b. Hâlid naklediyor: Bir adam, Buvâne denilen bir yerde bir kaç deve keseceğine dair adak adadı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "içinde Cahiliye dönemine ait duyguları besleyerek yemin ettin mi?" diye sordu. Adam: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O zaman adağım yerine getir ve develeri kes!" buyurdu.[40] (Müsedded)
1743. Abdullah b. Mâlik bildiriyor: Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi yaya ve başı açık vaziyette hacca çıkacağına dair adakta bulundu. Peygamber (sallallahu aleyhi veseHem)'e haber vermesi üzerine şöyle buyurdu: "Ona şöyle: Başını örtsün, bineğine binsin ve üç gün oruç tutsun.[41] (Müsedded)
1744. İbn Abbâs, Sinan b. Abdullah el-Cühenî'den naklediyor: el-Cühenî'nin halası el-Furay'a Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Annem öldü, yerine getirmediğim adağı vardı. Ben onun yerine adağını yerine getirsem kabul olur mu?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Peki annenin üzerinde olan bir borcu sen ödeseydin bu, yerine gelmiş olmaz mıydı?" Kadın: "Evet" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O halde Allah borcu kabul etmeye daha layıktır" buyurdu. Bu defa kadın: "Yâ Resûlallah! Annem vefat ettiğinde üzerine Kabe'ye gitme adağı vardı" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen onun yerine gidebilir misin?" diye sordu. Kadın da: "Evet" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "O halde annenin yerine git" dedi.[42] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1745. Ebu'l-Cüveyriye der ki:[43] Abdullah b. Bedir'den Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allah'a isyanın söz konusu olduğu hususlarda adak olmaz. [44]
İbn Abbâs'ın: "Kefaret olarak bir deve kesmesi gereken kişinin deve bulamaması durumunda sekiz koyun kesmesi gerekir" hadisi [45] hac bölümünün kurban başlığı altında geçmiştir.[46] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe}
1746. Fâtıma binti Kays, Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in bir orduyu cihâda gönderirken sonra şöyle buyurduğunu nakleder:
Onlardan İyİ bir haber alırsam Allah Teâlâ'ya hakkıyla hamd edeceğim" Kendisine orduyla ilgili iyi bir haber gelince şöyle buyurdu: "Allahım! Bir şükran olarak hamd sadece Sana mahsustur ve bir İhsan olarak minnet sadece Sanaldır" Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb, O'na: "Yâ Resûlallah! Sen şöyle demiştin: Onlardan bana iyi haber gelirse Allah'a hakkı ile hamd edeceğim diye hatırlatınca Allah'ın Resulü (saDaüahu aleyhivesellem): "Bir şükran olarak hamd sadece Allah'a mahsustur, fazl ve ihsan olarak minnet sadece Sana'dır" buyurdu. [47] (el-HârÎs)

ŞER'Î CEZALAR (HADLER)

Müslümanın Kanı ile Irzının Haram Kılınışı

1747. Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr naklediyor: Ammar b. Yâsir'in şöyle dediğini işitim: Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize şöyle bir hutbe îrâd etti: "Bugün günlerden ne?" Biz: "Kurban günü" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu ay hangi ay?" diye sordu. Biz: "Haram aylardan Zilhicce ayıdır" dedik. Bu defa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu şehir hangi şehir?" diye sordu. Biz: "Haram beldedir/şehirdir" dedik. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu gününüzün, bu aynızın ve bu şehrinizin haram/kutsal oluşu gibi kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da haramdır/kutsaldır. Burada bulunanlar bulunmayanlara bunu iletsin" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [48]
Abdullah b. ez-Zübeyr'den nakledilen hadis, Mekke'nin haram/kutsal belde oluşu ile ilgili bölümde geçmişti. [49]
Aynı şekilde İbn Ömer'in hadisi de o bölümde geçmişti. [50]
1747M. Huceyr, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in Veda haccında şöyle bir hutbe îrâd ettiğini nakleder: "Ey insanlar! Bu şehir hangi şehirdir?..." Yukarıdaki hadisin benzerini nakletmiş ve şöyle bir ilavede bulunmuştur: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuran kâfir kimselere dönmeyin." (el-Hâris) [51]
1748. Tâlib b. Selmâ naklediyor: Bana ailemden birisinin, dedesinden naklettiğine göre kendisi Resûlullah (sallahu aleyhi vesilem/in Veda haccında şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "îyi bilin ki bu şehrin ve bu günün kutsallığı gibi mallarınız ve kanlarınız, birbirinize haramdır/kutsaldır. Sakın benden sonra birbirinizin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin. Burada bulunanlar bulunmayanlara bunu iletsin. Bundan sonra sizinle burada bir araya gelip gelmeyeceğimi bilmiyorum, Şâhid ol Allahım! Tebliğ vazifemi yerine getirdim (EbûYa'lâ) [52]
1749. Ibn Ömer naklediyor: Bu sûre (Nasr sûresi), Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem)'e kendileri Veda haccını ifa ederken Mina'da teşrik günlerinin ortalarında inmişti. Sûre indiği zaman ResûluUah (sallallahu aleyhi veseüem) bu haccm Veda haccı olduğunu anladı. el-Kasvâ bineğinin kendisi için hazırlanmasını istedi. Bineğine binip Akabe'de insanları bekledi. Herkes orada toplandı. Resûlullah (saüallahu aleyhi veselfem) Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Cahiliye döneminde işlenmiş her türlü kan davası ayağımın altındadır. Ayağımın altına aldığım ilk kan davası İyâs b. Rabîa b. el-Hâris'in kan davasıdır. Kendisi Benî Leys'in yanında çocuğuna süt anne ararken Müzeyi onu öldürmüştü. Aynı şekilde ayaklarımın altına aldığım ilk faiz el-Abbâs b. Abdülmuttalib 'in faizidir. Size ait olan sadece ana paranızdır, ne zulm edin, ne de zulme uğrayın." (Ebü Bekir b. Ebî Şeybe) [53]
1750. Hz. Âişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellern)'in kılıcının kabzasında şöyle yazıyordu: "İnsanların en azgını, kendisine el uzatmayan birisine vuran, kendisini öldürenden başkasını öldüren ve kendisine in'amda/ihsanda bulunanlardan başkasıyla dost olan kimsedir. Kim bunları yaparsa Allah ve Resulünü inkar etmiş olur ve Allah ondan hiç bir şey kabul etmeyecektir. " Hadisin başka bir rivayetinde: "Müminlerin kanlan birbirlerine denktir, en zayıflan aralarını bulmaya çalışır.[54] (Ebû Ya'lâ)
1751. Vâbisa'nm (İbn Ma'bed) kurban bayramında (veyahut Ramazan bayramında) insanlara şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben, Resûlullah (saMahu aleyhivesellem)'in Veda haccmda şöyle dediğini işittim: "Bugün günlerden ne?" Oradakiler: "Kurban günü" dediler. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Bu ay hangi ay?" diye sordu. Oradakiler: "Haram ayıdır" dediler. Devamla: "Bu şehir hangi şehir?" diye sordu. Onlar: "Mekke'dir" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu gününüzün, bu aynızın ve bu şehrinizin haram (kutsal oluşu gibi kanlarınız mallarınız ve ırzlarınız da haramdır) kutsaldır. Burada bulunanlar bulunmayanlara iletsin!" (Ebû Ya'lâ)
1752. Cafer b. Burkân'm rivayetinde ibare şöyledir: Salim b. Vâbisa b. Ma'bed, Rakka denilen yerde insanlara bayram namazı kıldırdı... Aynı hutbede Vâbisa şöyle demiştir: "Şahit tutulduğunuz gibi ben de sizi şâhîd tutuyorum. Biz şu anda size o tebliği yapıyoruz, o mesajı iletiyoruz. [55]

Özellikle Namaz Kılıyorsa Müslüman Kanının Haram Olduğu

1753. ez-Zührî naklediyor: el-Haccâc (ez-Zâlim), Îbnü'z-Zübeyr'in üstüne yürüyüp onu mağlup edince, bir adamı tutuklayıp Salim b. Abdullah b. Ömer'e öldürmesi için gönderdi. Salim o kişiye: "Müslüman mısın?" diye sordu. Adam da: "Evet" dedi. Salim: "Sabah namazını kıldın mı?" diye sordu. Adam: "Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine Salim: "Git, serbestsin" dedi. Bu durum Haccâc'a haber verildiğinde şöyle dedi: "Ne oldu adama?" Salim: "Ona: Müslüman mısın? diye sordum o da: Evet cevabını verdi. Sonra Sabah namazını kıldın mı? diye sordum o da: Evet cevabını verdi. Zira babam Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in şöyle dediğini bana nakletmişti: Kim sabah namazını kılarsa ertesi gün sabah oluncaya (veya akşam oluncaya) dek Allah 'in himaye s indedir. Bunun üzerine Haccâc: "O, Osman'ın katillerindendir" deyince Salim: "Ben, Osman'ın velisi değilim ki, onun katillerini öldüreyim" dedi. Bu hadis Sâlim'in babası Abdullah b. Ömer'e aktarıldığında hemen oğlu Sâlim'in yanma gitti. Vardığında oğlu kendisine olup biteni anlattı. Bunun üzerine babası şöyle dedi: "Selâmette kalasın diye sana Salim adını taktım, selâmette kalasın diye sana Salim ismini koydum." (Muâz b. el-Müsennâ'mn Müsedded'in Müsned'i üzerine yaptığı ziyâdatmda geçmiştir).

İçkinin Cezası

1754. ez-Zührî naklediyor: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellera) içki cezasına yönelik bir müeyyide uygulamamıştır İlk olarak Ebû Bekir kırk sopa vurulmasını emretti. İbn Şihâb der ki: es-Sâib b. Yezîd söyle der: Ebû Bekir'den sonra Ömer seksen sopa vurulmasını emretti, ondan sonra Osman seksen ve kırk olmak üzere ikisini de uyguladı: Ona kendinden geçmiş sarhoş getirildiğinde seksen sopa, hafif içmiş getirildiğinde ise kırk sopa cezasını uygulamıştır. (İshâk) [56]
1755. Ümmü Eymen, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Ehl-i Beyt'inden birine şöyle dediğini işitmiştir: "Sakın içkiye yaklaşma; zira içki her türlü kötülüğün anahtarıdır..." (Abd b. Humeyd) [57]
1756. ez-Zührî naklediyor: Bana ulaştığına göre Hz. Ömer, İbn Ömer ve Osman içki cezasını kırk sopa olarak uygulamışlardır. (Müsedded) [58]
1757. el-Alâ b. Bedr der ki: Adamın biri içki veya şıra içmiş ve Hz. Ömer'e getirilmişti. Adam helâl bir şey içtiğini iddia ediyordu. Adamın sözü Ömer'e yaptığından daha ağır gelmişti. Durumu istişare ettikten sonra seksen sopa vurulmasını kararlaştırdı. Bundan sonra seksen sopa sünnet/âdet olmuştu. (Müsed) [59]
1758. Abdullah b. Amr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vB3ellem)'in buyurduğunu naklediyor: "Kim İçki içerse ona seksen değnek atın! [60] (EbûYa'la) [61]
1759. İbn Ebî Müleyke naklediyor: İbnu'n-Nuaymân içki içmiş vaziyette Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna getirildi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evde bulunanlara emredip ona vurmalarını emretti. Evdekiler kalkıp ona elleriyle, hurma dallarıyla ve ayakkabılarla vurdular. Hadis mürseldii. Bunu Buharı, İbn Ebî Müleyke'den, o da Ukbe b. el-Hâris'ten muttasıl olark tahrîc etti ve en sonuna "Ben de ona vuranlar arasmdaydım" ibaresini ekledi. (Müsedded)
1760. Ebû Seleme b. Abdurrahman, Resûlullah (salbllahualeyhivselin Şöyle buyurduğu nakleder: "kim içki içerse ona sopa vurun, şayet dördüncü kez İçerse onu öldürün. " Hadis milrseldii. (Müsedded) [62]

Yetimlere Ait Olsa Dahi İçki Satışının Haram Olduğu

1761. Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor: Bir adam Resûlullah (saUallahı aleyhi veseHem)'e bir tulum içki hediye etti. Resûlullah (sallahu aleyhi veseHem) satılmasını emretti. Hediye eden kişi çekip gittikten sonra Resûlullah (saDaHahu aleyhi vesellem): "Onun içilmesini yasaklayan, satılmasını da yasaklamıştır" deyip ağzının açılmasını ve dökülmesini emir buyurdu. (Müsedded) [63]
1762. Isâ b. Câriye naklediyor: Adamın biri Hayber'den içki getirip müsîümanlara satıyordu. Bir defasında bir yük içki alıp Medine'ye geldi. Yolda müslümanlardan birisi onunla karşılaşıp: "Ey falan! İçki haram kılındı" dedi. Adam içkiyi indirip, üzerini elbiselerle kapattı ve Resûlullah (sallahu aleyhi veseUem)'e geldi: "Yâ Resûlallah! içkinin haram kılındığını duydum doğru mudur?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet" buyurdu. Adam: "Aldığım kişiye geri iade edeyim mi?" diye sordu. Resûlullah (saUaUahu aleyhi vesellem): "Hayır, onu geri vermek doğru değildir" dedi. Bu defa adam: "Karşılığını göreceğim birisine hediye edeyim mi?" diye sordu. Resûlullah (saflallahu aleyhi vesellem): "Hayır" dedi. Adam: "Himayemde olan yetimlere ait hisse var içinde" deyince Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem): "Bize Bahreyn'den mal geldiği zaman senin yetimlerin zararını telafi ederiz" buyurdu. Bu defa adam: "Yâ Resûlallah! Kapları kullanılabilir durumda." Bunun üzerine kapların kapaklan açılıp vadiye akıtıldı. (Ebû Ya'la) [64]

Kaplar [65]

1763. Ebû Hâcib, Ğifâr kabilesinden bir sahabiden naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tahta oyuk veya ziftli kap, kabak oyuk ve yeşil testi içine kurulan şırayı yasaklamıştır. (Müsedded ve Ebû Ya'lâ) [66]
1764. Saîd b. el-Müseyyib naklediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem), yeşil testi içinde yapılan şarabı yasaklamıştır. Aynı şekilde kabak oyuk ve ziftle sıvanmış kaplar içinde imâl edilen şırayı da yasaklamıştır. Ben: "Kurşun testiler içerisine akşam şıra koyar, sabahleyin de içerdik" deyince; "Allah'a yemin olsun ki, bu şaraptır" dedi. Ben: "Ne?!" deyince o: "Sabah koyup akşam içtiği şıradır" dedi. (Müsedded) [67]
1765. Ebû Mûsâ der ki: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in oruç olmadığı anı kollayıp O'na testi şırası getirdim. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan alıp ağzına, yaklaştırdığında şıranın köpürdüğünü gördü ve: "Şunu al, dök, zira bu, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan kişinin içeceğidir. [68] (Ebû Ya'lâ)
1766. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir testi şıra getirdiğini ve Allah'ın Resûlü'nün kendisine yukarıdaki sözün aynısını söylediğini nakleder. (Ebû Ya'lâ) [69]
1766M. el-Eş'as b. Umeyr el-Abdî, babasından naklediyor. Peygamber (sallallahu aleyhi vesdaaj[e Abdülkays kabilesinden bir heyet geldi. Görüşmeden sonra aynlmak istediklerini birbirlerine: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'den bir çok şey sorup cevabını aldınız. Ona şırayı sorun." Gelip: "Yâ Resûlallah! Biz kirli bir çevrede oturuyoruz, bize şıradan başkası iyi gelmez" dediklerinde ResûluUah (sallalîahu aleyhi vesellem): "Ne içiyorsunuz?1' diye sordu. Onlar da: "Hurma veya üzümden yapılan şıra" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hangi kap İçerisinde yapıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Tahta oyuk içerisinde yapıyoruz" dediler Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhiveseEem): "İçmeyin!'1 dedi. Resûlullah (sallalbhualeyhivesellemj'in yanından çıkıp gittiler ve birbirlerine: "Allah'a yemin olsun ki, bu durumu insanlarımıza anlatmayın!" dediler. Tekrar dönüp Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e meseleyi bir daha dile getirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de aynı cevabı verdi. Sonra tekrar dönüp Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'e geldiler. O da onlara şu cevabı verdi: "Tahta oyuk içindeki şırayı içmeyin ki, sarhoş olup içinizden birisi kıyamet gününe kadar topal kalacak şekilde amca oğlunu vurmasın" Bunun üzerine gülüşmeye başladılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Neye gülüyorsunuz?" diye sordu. Onlar da şu cevabı verdiler: "Yâ Resûlallah! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, biz tahta oyuktan şıra içip sarhoş olmuş ve birbirimizle kapışmıştık; şu zat da kıyamete kadar topal kalacağı bir darbe yemişti." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [70]
1767. el-Eşec el-Asarî, Abdülkays kabilesinden bir grup insanla Hz. Peygamber'i (saHallahu aleyhi vesellem) ziyaret etmek üzere gitti. Medine'ye vardıklarında develerinden iner inmez, üzerlerindeki yolculuk elbiseleriyle Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) yöneldiler. el-Asarî ise, hem kendi devesini, hem de arkadaşlarının develerini bağladıktan sonra heybesinden elbiselerini çıkarıp Hz. Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem)'in önünde giyindi. Sonra O'na gidip selam verdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle buyurdu: "Ey Abdülkays topluluğu! Yüzlerinizin renginin değiştiğini görüyorum, nedendir?" Onlar da: "Ey Allah'ın Peygamber! Biz kirli bir çevrede oturuyor ve âdeta iç organlarımızı paramparça eden şıra içiyorduk. Siz bize şırayı yasaklayınca biz de vazgeçtik, yüzümüze yansıyan budur." Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Şıranın içine konduğu kaplar hadd-i zâtında bir şeyi helâl ya da haram kılmaz, ancak sarhoşluk veren her şey haramdır. İçki içip arkasından sarhoş olmanız ve birbirlerinizle didişmeniz sonucunda birbirinizin üzerinize atlayıp kılıçla arkadaşınızı vurmanız ve bacağım kesmeniz uygun bir hareket değildir." Topluluk içerisinde böyle bir duruma maruz kalan bir topal da vardı. (Ebû Yala) [71]
1768. Katâde naklediyor: Enes'e testi şırasını(n hükmünü) sordum. Bana: "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemi'den hakkında herhangi bir şey duymadım" cevabını verdi. Enes de ondan hoşlanmazdı.
(Ebû Dâvud et-Tayâlisîve Ebû Ya'lâ) [72]
1769. Talk b, Ali naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem/in yanında oturuyorduk, bir süre sonra Abdülkays kabilesinden bir heyet geldi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: "Hayırdır, yüzleriniz sararmış, karınlarınız şişmiş ve damarlarınız, açığa çıkmış gözüküyor?" deyince onlar da: "Temsilcimiz sana gelmiş ve bize yarayan şıranın hükmünü sana sormuş ta sen yasaklamışsın. Biz kirli bir çevrede oturan kimseleriz" dediler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "O halde size yarayan şeyi için!" buyurdu. (Müsedded) [73]
1770. Asım b. Ömer der ki: Enes'e: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) toprak kapta kurulan şırayı yasakladı mı?" diye sordum, (veya başkaları sordu) Enes: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu nasıl haram kıldı ki, Allah'a yemin olsun ki, O onu hiç görmedi" dedi (Ahmed b. Menî') [74]
1771. Abdurrahman b. Suhâr el-Abdî, babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhiveselkm)'e: "Ben çok hasta bir adamım, içerisine şıra koyacağım bir testi için izin ver" dedi. O da ona izin verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [75]
1772. Abdullah b. Muğaffel der ki: "Resûlullah (salkllahuale^ivesellem/in testi şırasını hem yasakladığını, hem de içilmesine müsade ettiğini duydum.[76] (el-Hâris) [77]

İçkinin Haram Kılınışı

1773. Ebû Tevbe el-Basrî der ki: İbn Ömer'in şöyle dediğini işittim: İçkiyle ilgili üç âyet nazil oldu, ilk inen: "Sana içkiyi ve kuman sorarlar..." ayetidir. [78] Bunun üzerine: "İçki yasak kılındı" denilmeye başladı. İnsanlar: "Yâ Resûlallah! Bizi bırak da Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi içkiden yararlanalım" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise sustu. Daha sonra: "Sarhoş iken namaza yaklaşmayın [79] âyeti nazil oldu. Yine insanlar: "Artık içki haram kılındı" demeye başladılar. "Yâ Resûlallah! Namaz esnasında içmeyeceğiz [80] deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine sustu ve bir şey söylemedi. Arkasından: "Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar) fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir, bunlardan uzak durunuz [81] âyeti nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Artık içki (kesin olarak) haram. kılındı" buyurdu. Daha sonra bir adama Şam'dan tulumlar dolusu şarap geldi, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer'le beraber kalkıp.[82] (Ebû Dâvud et-Tayalisî)
1774. Temîm ed-Dârî naklediyor: O, her yıl Peygamber (sallalkhu aleyhi vesd2em)'e bir tulum şarap hediye ederdi. İçki yasağı ile ilgili âyet nazil oldu. Akabinde birisi Peygamber (saüaUahu aleyhi vesellern)'e hediye içkiyi getirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tebessüm etmeye başladı ve hediye sahibine: "Sen gittikten sonra içki haram kılındı" buyurdu. Adam: "Yâ Resûlallah! Onu satıp parasını kullanayım" deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah Yahudileri lanetledi; zira onlara sığır ve koyunların iç yağlarını yemeleri haram kılmıştı da onlar o yağları eritip sattılar. Allah Teâlâ içkiyi de, ondan elde edilecek bedeli de haram kılmıştır" buyurdu. (Ebû Yala) [83]
1775. Ebû Hureyre naklediyor: Adamın biri Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e her yıl bir tulum içki hediye ederdi. Adam, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir yıl bunu hediye etti. Arkasından içki haram kılındı. Adam Resûlullah (salbllahu aleyhi veseDem/e: "Satmayayım mı?" diye sorunca Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem): "Onun içilmesini haram kılan, satılmasını da haram kılmıştır" buyurdu. Bunun üzerine adam: "Onu başka bir şey karşılığında Yahudilere vereyim mi?" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu haram kılan, başka bir şey karşılığında Yahudilere verilmesini de haram kılmıştır" buyurdu. Bu defa adam: "Peki ne yapayım?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onu Mekke vadisine dök!" buyurdu. (e!-Humeydî ve İbn Ebî Ömer) [84]
1776. Mâlik b. es-Sabbâh, Sakîfli bir adamdan naklediyor: Bir adam Peygamber Sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Malımı getirdim" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Malın nedir?" diye sordu. Adam da: "İçki" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama: "Onu alıp Mekke vadisine git ve oraya dök!" dedi. Adam vadiye doğru yola çıktı, ancak yolda karar değiştirip Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e tekrar döndü. "Yâ Resûlallah! Benim ailemin bundan başka bir şeyi yok" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Mekke vadisine çık ve orada kapaklarım açıp dök!" buyurdu. Adam gidip vadiye döktü. Daha sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Onları vadiye döktüm" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) koltuk altı görünceye kadar ellerini kaldırıp: "Allahım! Falancaya ve falancanın ailesine fazlu kereminden ihsan eyle ve onları zengin kıl!" diye dua etti. Râvi der ki: O aileye mensup olan kişi, dünyadan ayrılıp gittiğinde bin deve miras bıraktı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [85]

İçki İçmekten Sakındırmak

1777. Abdullah b. Amr, Resûlullah (sallallabu aleyhi veseUemj'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İçki içen puta tapan gibidir, içki içen Lât ve Uzza'ya tapan gibidir." (el-Hâris) [86]
1778. İbn Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Â7m az olsun, çok olsun içki içerse, kıyamet günü Allah Teâla ona cehennemdeki kaynar sudan içirecektir. " (Ahmed b. Menî' ve Ebû Ya'lâ) [87]

1779. Ebû Saîd el-Hudrî, Resûlullah (sallallahu alhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "içkiden vücudunda bir şey kaldıkça/var oldukça Allah, içki içenin namazını kabul etmez." (Abd b. Humeyd) [88]
1780. İyâz b. Ganem, Resûlullah (saüallahualeyhivesel]em.)'in söyle buyurduğunu işitmiştir: "Kim içki içerse Allah Teâlâ kırk gün namazını kabul etmez, o hal üzere ölürse cehennemliktir. Şayet tövbe ederse, Allah Teâlâ tövbesini kabul eder. Ardından ikinci kez içerse yine Allah Teâlâ kırk gün namazını kabul etmez. Bu hal üzere ölürse yine cehennemliktir. Şayet tövbe ederse, Allah Teâlâ tövbesini kabul eder. Bundan sonra üçüncü kez veya dördüncü kez içerse ona cehennem halkının irin suyunu içirtmek Allah 'a vâcib olur. [89] (Ebû Ya'lâ)
1781. Sehr b. Havşeb, İbn Abbâs'dan bu hadisin benzerim rivayet etmiştir.[90] (Ebû Ya'lâ)
1782. Osman b. Ebi'l-Âs, Resûlullah (sallahu aleyhi veellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Zina çocuğu, anne-babasına isyan eden ve içki tiryakisi olan cennete girmeyecektir." O'na: "Yâ Resûlallah! İçki tiryakisi olmanın ölçüsü nedir?" diye sorulduğunda şu cevabı verdi: " Üç yıl, her yıl bir defa. [91] (Ebû Ya'lâ)
1783. Enes, Resûlullah (saDallahualeyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu.pakleder: "Kim dünyadan sarhoş ayrılırsa, mezara sarhoş olarak sokulur/ girer, aynı şekilde mezarından sarhoş olarak diriltilir ve sarhoş olarak ateşe atılması emredilir. Orada sarhoş (sekrân) diye bir dağa atılacaktır ki o dağda irin ve kan akan bir pınar vardır, yer gök sürdükçe yemekleri ve içecekleri o irin ve kan olacaktır. [92] (Ebü Ya'lâ)

Her Sarhoşluk Veren Şeyin Haram Olduğu; Şıra ve Karışımların Yorumlanması

1784. Süfyân b. Vehb el-Havlânî bildiriyor: Şam'da Ömer b. el-Hattâb ile beraberdim. Müslümanların himayesinde yaşayan zimmîler Hz. Ömer'e şöyle dedi: "Siz bizden bütün Müslümanlara bal temin etmemizi istediniz. Ancak biz bal bulamıyoruz." Bunun üzerine Hz. Ömer: "Müslümanlar daha önce yaşamadıkları bir bölgeye gittiklerinde oranın saf suyunu içmek onlara ağır gelir. Bu anlamda midelerini ıslah edecek başka bir şey içmeleri gerekir" dedi. Onlar da: "Yanımızda üzümden yaptığımız bala benzer bir içecek var" deyince Ömer: "Getirin bakalım" dedi ve parmağını kabın içine batırıp onu bal gibi yukarıya çekmeye başladı. "Develere sürülen katran gibi sanki" dedi ve su getirilmesini istedi. Üzerine su döküp karıştırdı, içip arkadaşlarına içirdikten sonra: "Ne kadar hoş!" dedi ve: "Bunlardan Müslümanlara tedarik edin!" talimatını verdi. Zimmîler de bu içeceği Müslümanlara temin ettiler ve bir süre onu içtiler. Daha sonra bir adam bu içecekten sarhoş oldu. Müslümanlar kalkıp ayakkabılarıyla adamı dövdüler ve "Sarhoş olmuş!" demeye başladılar Adam da: "Beni öldürmeyin, Allah'a yemin olsun ki, Ömer'in bize tedârik ettiği içecekten başka bir şey içmedim" deyince Ömer kalkıp şöyle bir hutbe îrâd etti: "Ben beşerim, ne bir helâl emredebilir, ne de haram kombilinin. Kendisine vahiy inen Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm) bu dünyadan göçüp gitmiş, vahiy de sona ermiştir" dedi ve elbiselerini silkeleyerek: "Haram olan bir şeyi size helâl kılmaktan Allah'a sığınırım, onû bir daha içmeyin, ben insanların buna alışmalarından korkuyorum. Zira Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Her sarhoşluk veren her şey haramdır. Artık onu bırakın." Daha sonra Muaviye geldi, o içeceğin tatlı olanını içti. (Ishâk) [93]
1785. Süfyân b. Vehb el-Havlânî, Ömer b. el-Hattâb'm söyle dediğini nakleder: Resûîullah (sallallahu aleyhi veseUemin şöyle buyurduğunu işittim: "Her sarhoşluk veren şey haramdır." (Ebü Ya'lâ)
1786. Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle der: "Ben size çoğu sarhoşluk veren şeyin azını da yasaklıyorum." (Ishâk) [94]
1787. Safvân b. Muhriz der ki: (Ebû Musa) el-Eş'arî, Basra minberinden îrâd ettiği hutbesinde şöyle dedi: "Medine'de haram kılman içki, yaş ve normal hurmadan imal edilen içki idi." (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [95]
1788. Vâil b, Hucr, Peygamber (saUalbhu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İslam'da, ne zekat memurunun uzak bir yere konaklayıp aracılar vasıtası ile zekatları toplama hakkı vardır, ne mal sahibinin zekat memuruna zorluk çıkarma hakkı vardır, ne zekat vermekle yükümlü kimsenin malını zekat memurundan gizlemesi vardır, ne de mehir olmaksızın değiş-tokuş usulü evlilik yapmak vardır. Sarhoşluk veren her şey haramdır. " (el-Hâris)
1789. Ebû Useyd es-Sâidî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) yaş hurma ile üzüm (hoşaflarının) karışmını yasakladı. (Ebû Yala) [96]
1790. Ümmü'd-Derdâ der ki: "Suyunun üçte ikisi gidip üçte biri kalıncaya kadar Ebû'd-Derdâ'ya (hurmadan) hoşaf/şıra kaynatırdım." (Müsedded) [97]
1791. Süveyd b. Gafele naklediyor: Ebû'd-Derdâ içi ziftlenmiş toprak kap (testi) içinde şıra içerdi. (Müsedded)
1792. Vâsıl b. Abdurrahman naklediyor: İbn Abbâs'm şöyle dediğini işittim: "İçki (içmek) büyük günahlardandır.[98] (Müsedded)
1793. İbn Abbâs, Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vssellem)'in şöyle buyrduğumı nakleder: "Aklı başından gidinceye kadar içki içen kimse büyük günahlardan birini işlemiş olur. " (Ebû Ya'lâ) [99]
1794. Hz. Aişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem)'İn şöyle buyurduğunu nakleder: "İçerisinde şıra denilen içecek olan kap yüzükoyun ters çevrildiği gibi, ilk tersyüz edilecek olan İslam'dır. " (Ahmed b. Menî') [100]
el-Kâsım b. Muhammed, Âişe'den aynı hadisi nakletmiştir. (Ebü Ya'lâ) [101]

Sarhoşluk Vermeyen İçeceğin İçilebileceği

1795. Talk b. Ali der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında otururken Abdülkays kabilesinden bir heyet geldi. Peygamber (sallallahı aleyhi vesellem) onlara: "Hayırdır, bakıyorum da yüzleriniz sararmış, karınlarınız şişmiş ve damarlarınız açığa çıkmış?!" deyince onlardan biri şu karşılığı verdi: "Reisimiz size gelip bize yarayan şarabın içilip içilemeyeceğini sormuş, siz de yasaklamışsınız. Biz kirli bir çevrede oturuyoruz." Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hoşunuza gideni ve s İze yarayanı için!" buyurdu.
(Ebû Ya'lâ) [102]
1796. Ebû Vâil der ki: Ömer b. el-Hattâb ile beraber Şam'a cihâda çıktım. Bİr yerde konakladık. O bölgenin reisi Hz. Ömer ile görüşmeye geldi. Ömer'i görüce ona secde etti. Ömer: "Bu secde neyin nesi?" diye sorunca adam: "Biz kralları böyle karşılarız" dedi. Bu defa Ömer: "Seni yaratan Rabbine secde et!" dedi. Daha sonra adam Ömer b. el-Hattâb'a: "Ey mü'minlerin emiri! Size bir yemek yaptırdım, teşrif eder misiniz?" dedi. Hz. Ömer ise: "Senin evinde Acemlerin resimleri var mı?" deyince adam: "Evet" dedi. Ömer: "O zaman senin yemeğinize ihtiyacımız yok, ancak eve gidip bize bir çeşit yemek gönder, başka bir şey gönderme" dedi. Adam gidip Ömer'e yemek gönderdi. Ömer de yedi. Daha sonra Ömer hizmetini gören kişiye: "Azığında o şıradan bir şey var mı?" diye sordu. O da: "Evet" dedi. Çocuk getirip içeceği bir kaba döktü. Ömer şırayı koklaymca, kokusunu beğenmedi. Üzerine üç defa su ilave etti. Sonra içip şöyİe dedi: "Eğer içecek konusunda içinize bir kuşku düşerse, onu böyle bir muameleye tâbi tutun (sulandırın)." (Müsedded)

Kaplar [103]

1797. Meryem binti Târik şöyle der: Ensar'dan bir grup kadınla beraber Aişe'nin yanma gittik. Kadınlar Âişe'ye içki kaplanyla ilgili sorular sormaya başladılar. Âişe şöyle dedi: "Ey müminlerin kadınları! Siz, Resûlullah (sdlaüabn aJeyhi vesellan)'in döneminde birçoğu olmayan kaplarla ilgili sorular soruyorsunuz, sizi sarhoş eden her türlü içecekten uzak durun, şayet testinizin suyu dahi size sarhoşluk veriyorsa ondan da uzak durun, zira her sarhoşluk veren şey haramdır.[104] (Müsedded)
1798. Hz. Aişe şöyle der: "Sarhoş eden hiç bir şeyi helal saymam, velev ki ekmek olsun, ya da su!" (Müsedded)
1799. el-Kâsım ve Salim,[105] Peygamber şöyle buyurduğunu naklediyorlar: Her sarhoşluk veren şey haramdır [106] (Müsedded)

Su Kaplarına Şıra Koymak ve Bu Meselenin Aslı

1800. Abdurrahman b. Cevşen der ki: Ebû Bekre'ye testi içerisinde şıra yapılırdı. Bir gün Ebû Berze uzun bir süreliğine gittiği yerden dönmüştü. Evine vardığında Meyye adında bir kadına Ebû Bekre'yi. ve onun halini sordu. Daha sonra gözü içinde şıra bulunan bir testiye ilişti. Kadına: "Bu testi nedir?" diye sordu. Kadın da: "Ebû Bekre'ye ait şıradır" dedi. Kadına: "Keşke onu bir su tulumuna koysan" dedi ve çıkıp gitti. Kadın şıranın bir su tulumuna konulmasını emretti. Sonra alıp onu bir yere astı. Ebû Bekre geldiğinde, ona Ebû Berze'nin geldiğini ve evlere uğradığını haber verdi. Daha sonra Ebû Bekre su tulumunu görünce şöyle dedi: [107] "Ben bu kaptan asla içmeyeceğim; bal şarap testisine konsa o bal haram, içki.de su kabına konsa o bana helâl mı olacak?! Zira bize yasaklanan kaplan biliyoruz, bize kabak oyuğu, ahşap oyuğu, sırlı yeşil testi, içi zift sıvalı testi yasaklanmıştır. Kabak oyuğuna gelince, bizler Taifte yaşayan Sakîf cemaati olarak üzüm salkımlarını içine boşaltır, sonra onu toprağa gömerdik ve tamamen ölünceye (dönüşüme uğraymcaya) kadar onu bırakırdık. Ahşap oyuğuna gelince, Yemâme halkı hurma kütüğünü oyar ve içini hurma ile doldururlardı. Suyu akmeaya ve ölünceye kadar onu o hal üzere bırakırlardı. Sırlı yeşil testiye gelince, onlar bize dışarıdan içki dolu olarak gelen kaplardı. Ziftli kaba gelince, onlar da içi ziftle sıvanmış su kaplandır."
(Ebû Dâvud et-Tayalisî, Müsedded, Ahmed b. Menî' ve Bezzâr) [108]

Mürtedin/ Dinden Dönenin Hükmü

1801. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden naklediyor: Amr b. el-Âs, Hz. Ömer'e Müslüman olan, ardından küfre sapan, daha sonra tekrar müslüman olup tekrar küfre sapan ve bu eylemi defalarca tekrarlayan kimsenin durumunu iletmek üzere bir mektup yazdı ve bu kişinin Müslümanlığa kabul edilip edilmeyeceğini sordu. Hz. Ömer de ona:

"Allah'ın insanlardan kabul ettiği şeyi sen de kabul et; ona İslam'ı teklif et, şayet kabul ederse aynen müslüman olduğunu kabul et, kabul etmezse kafasını uçur. [109] (Müsedded)
1802. İmrân b. Zabyân, Benî Hanîfe'den bir adamdan naklediyor: Ebû Hureyre bana şöyle dedi: "er-Reccâl'ı tanır mısın?" Ben: "Evet" dedim. Ebû Hureyre: "Ben, Resûlullah (sallaEahu aleyhi vesellem)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Onun cehennemdeki azı dişi Uhud dağından daha büyük olacak." Bu şahıs önce müslüman olmuş arkasından irtidâd etmiş ve yalancı peygamber Müseylime'ye iltihak etmişti. Şöyle diyordu: "İki koç birbirleriyle kapıştı. Bana en sevimli gelecek sonuçta koçumun galip gelmesidir!" (el-Humeydî) [110]
1803. eş-Şa'bî der ki: Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem) vefat ettikten sonra Arap yarımadasında epey dinden dönenler oldu. Adiy b. Hatim, Tay kabilesinden bin kişi ile geldi. Ebû Bekir, Hâlid b. el-Velîd'i Yemâme'ye gönderdi. Benî Âmir kabilesinden Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in vazifelendirdiği zekat memurlarını öldürmüş ve onları yakmışlardı. Ebû Bekir, Hâlid b. el-Velîd'e, Benî Âmir kabilesinin fertlerini öldürüp onları yakmasını emretti. Hâlid onları öldürdü. Kadınları bağrışmaya başladı, sonra suyun başına gelinceye kadar yoluna devam etti. Karşısına çıktıklarında Hâlid: "Allahu Ekber, Aliahu Ekber!" diye tekbir getirmeye başladı. Onlar da: "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" ("Şahadet ederiz ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şahadet ederiz ki Muhammed Allah'ın elçisidir) dediler. Hâlid bu şehadeti duyunca onların üzerine gitmekten vazgeçti. (Ebû Ya'la) [111]

Tövbe Etmeleri İstendikten Sonra Dinden Dönenlerin Sürülmesi

1804. Kays b. Ebî Hazım naklediyor: Bir adam Benî Hanife'nin mescitlerinden birine uğradı. Mescid imamının Müseylime'nin uydurduğu şu âyetleri okuduğunu gördü: "Öğüttükçe öğütenlere, hamuru yoğurdukça yoğuranlara, ekmeği ufak ufak doğradıkça doğrayanlara, o ekmekleri lokma lokma yutanlara....." Bunun üzerine Abdullah'ı gönderdi. Abdullah onları alıp geldi, hepsi Müseylime'nin uydurduğu âyetleri okuyorlardı. Abdullah: "Biz bu şeytanları rezil-rüzvay edecek değiliz. Onları Şam'a sürün, umulur ki Allah onları yaralamak ve veba hastalığına duçar etmek suretiyle helak eder." (İshâk) [112]
Derim ki: Dinden dönenlerle ilgili zikredilen bu olay, Ebû Dâvud ve daha başka muhaddisler tarafından Harise b. Mudarrib'den, o da İbn Abbâs'dan rivayet edilmiş olup, içerisinde buralarda zikredilenlerden hiç biri yer almamaktadır. [113]

Mürtedin/ Dinden Dönenin Tövbesi Kaç Kere Kabul Edilir?

1805. Câbir, Resûllah aleyhi vesellemj'in dört kez İslâm'dan dönen kişinin tövbe etmesini istediğini nakleder. (Ebû Yala) [114]

Şer'i Cezayı Az Ya da Çok Uygulayanlar

Huzeyfe'nin rivayet ettiği hadis "Âdil hükümdar" bölümünde geçecektir. [115]

Şüphe Durumunda Cezanın Askıya Alınması

1806. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle der: "(Şüphe durumunda) Allah'ın kullarından şer'i cezaları kaldırın/askıya alın." (Müsedded) [116]
Hz. Ali'den rivayet edilen hadis "Hırsızlık" bölümünde zikredilecektir. [117]

Örtmeyi Teşvik

Bu konu ile ilgili olarak Hz. Ömer'den nakledilen hadis "nikâh bölümünün başında "veliler" bahsinde zikredilmişti. [118]

Hasta Olan Kişiye de Şer'i Cezanın Uygulanacağı

1807. İbn Abbâs naklediyor: Resûlulîah (saMahu aleyhi ve3eUem)'in Ehl-ı beytine ait bir hizmetçi zina etti de Resûlulîah (sallallahu aleyhi veseUem): "Ey Ali! Ona şer'î cezayı uygula!" buyurdu. (Hamile olması sebebiyle) Ceza doğuma kadar ertelendi. Daha sonra Hz. Ali elli sopa vurdu. Bilahare Hz. Ali, Peygamber (sallallahua]eyhive3ellem)'e gelerek durumu ona naklettiğinde Resûlulîah (sallallahualeyhivesellem): "İsabet ettin/doğru karar verdin" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [119]
1808. Abdullah b. Ebî Bekir (ki bu zat İbn Amr b. Hazm'dır) babasından naklediyor: Hz. Ömer bir adama hasta iken şer'i cezayı uyguladı ve şöyle dedi: "Kendisine şer'i ceza uygulanmadan önce ölmesinden korkuyorum." (Müsedded) [120]

Lezbiyenlik

1809. Vasile b. el-Eska' Resûlullah (sallaDahu aleyhi veseHemfin şöyle buyurduğunu nakleder: "Kadının kadınla livatası kadınlar arası zinadır. " (Ebû Ya'la) [121]

Sadece Faili Tarafından Bilinen Bir Suçu İtiraf etmenin Hükmü

1810. Huleyd naklediyor: Bir adam Hz. Ali'ye gelerek: "Ben şer'i bir suç işledim" dedi. Hz. Ali etrafındakilere: "Ona hangi suçu işlediğini sorun!" diye emretti. Ancak adam işlediği suçu söylemedi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Vurmayın diyene kadar ona vurun!" dedi.

Haddi/ Cezayı Gerektirmeyen Günahları İşleyenler

1811. Saîd b. Abdurrahman b. Ebî'1-Amyâ naklediyor: Sehl b. Ebî Umâme b. Sehl, babasıyla birlikte Enes'in huzuruna girdi... Sabah erkenden kalkıp "Bineğimize binip etrafı ibretle izlemeye koyulalım" dediler. Enes: "Evet olur" dedi. Hepsi bineklerine binip yola koyuldular, derken ahâlisi helak olmuş, soyları kurumuş ıssız bir yerleşim birimine geldiler. Enes'e: "Bu evlerin kime ait olduğunu biliyor musun?" diye sordular. O da: "Nereden bilebilirim" diye karşılık verdi. Bunun üzerine şöyle dediler: "Bunlar kendilerini azgınlık ve hasedin helak ettiği insanların evleri; zira hased iyiliklerin nurunu/ışığını söndürür, azgınlık ta bunu doğrular veya yalanlar; göz zina eder, aynı şekilde avuç, ayak, el ve dil de zina eder, fere ise bunu tasdik eder veya yalanlar." (Ebû Yala) [122]

Recin (Taşlayarak Cezalandırma)

Câbir'in recm ile ilgili rivayet edilen hadisi Mâide sûresinin tefsir edildiği bölümde zikredilecektir.
1812. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (saMahu aleyhi vedian) recm cezasını uyguladı, aynı şekilde Ebû Bekir ve Ömer de uyguladılar, onların izinden gitmek sünnettir. (Ebû Ya'la) [123]

Mut'a Nikâhı [124]

1813. İbn Ömer naklediyor: Hz. Ömer dedi ki: "Mut'a (nikâhı) hakkında bir hüküm vermiş olsaydım, recm cezası verirdim." (Müsedded) [125]

Hırsızlığın Cezası

1814. Abdürrabbihi b. Ebî Umeyye naklediyor: el-Hâris b. Abdullah b. Ebî Rabîa ve İbn Sabit el-Ahvel ona şunları nakletmişlerdir: Resûlullah (salMahu aieyhi vesellem)'in huzuruna bir köle getirilip: "Bu hırsızlık yaptı, delil mevcut olup çaldığı şey de üzerinde yakalandı" denildi. Bunun üzerine Resûlullah (saHallabıı aleyhi vesellem): "Bu, mallan olmayan fakir yetimlere ait bir köledir, kendisinden başka birşeyleri yoktur" deyip serbest bıraktı. Sonra aynı suçla ikinci defa, sonra üçüncü defa, sonra dördüncü defa huzuruna getirildi ve her defasında Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu serbest bırakıyordu. Arkasından aynı suçla beşinci defa huzuruna getirilince elini kesti. Bilâhare altıncı kez aynı suçla yakalanınca ayağını kesti, arkasından yedinci defa huzuruna getirilince diğer elini kesti, bir süre sonra sekizinci kez huzuruna getirildiğinde bu defa diğer ayağını kesti. el-Hâris şöyle der: "Bununla Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) dörde dört uygulama yapmış oldu, yani dört defa affetti, dört defada cezalandırdı." (jshâk ve el-Hâris) Bu hadis mürseldh, el-Hâris ve İbn Sabit sahibi değillerdir. [126] Bu hadisi ayrıca Ebû Dâvûd mürsel rivayetleri ihtiva eden K. el-Merâsîl'de nakletmiştir.

1815. Abdullah b. Amr b. Osman b. el-Hadramî naklediyor: O, hırsızlık yapan bir kölesini Hz. Ömer'in huzuruna getirdi ve: "Bu şahıs, aileme ait bir ayna çaldı ki, o benim için atmış dirhemden daha değerlidir" dedi. Bunun üzerine Ömer o zâta: "Size hizmet eden malınızı almıştır" dedi.[127] (el-Hâris)
1816. Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemj'e bir örtü çalan bir adam getirildiğinde kendisine: "(Gerçekten) çaldın mı? Senin çaldığını sanmıyorum" buyurdu. Adam: "Evet yâ Resûlallah, çaldım" deyince ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "Alıp götürün ve elini kesin, daha sonra da tedavi edin ve yanıma getirin" buyurdu. Elini kesip diktiler ve ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'e getirdiler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Allah'a tövbe et!" buyurunca adam: "Allah'a tövbe ettim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahualeyhiveseilem) "Allahım! Tövbesini kabul buyur!" diye dua etti. [128] (Müsedded)
1817. el-Hasan (el-Basrî) naklediyor: Bir adam, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e hırkasını çalan bir kişiyi getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) elinin kesilmesini emredince adam: "Yâ Resûlallah! Hırkamın bir müslümanm elini kestirecek bir kıymette olduğunu bilmiyordum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise: "Bunu daha önce söyleseydin ya!" buyurdu. (el-Hâris) [129]
1818. İbn Ebî Müleyke naklediyor: Amr b. Abdullah b. Ebî Rebîa'nın bir hizmetçisi hırsızlık yapmış ve İbnu'z-Zübeyr'in huzuruna getirilmişti. Îbnu'z-Zübeyr adamın karışla Ölçülmesini emretti; adam ölçüldü ve altı karış çıktı. Bunun üzerine elini kesti. (Müsedded)
1819. Aynı şekilde bize şunları nakletti: Hırsızlık yapan Iraklı bîr kölenin durumu Hz. Ömer'e yazılı olarak bildirildiğinde cevaben şunları yazmıştı: "Onu altı karış uzunluğunda bulursanız elini kesin." Adamı ölçtüler, altı karıştan bir parmak az geldi, serbest bıraktılar. Bundan dolayı adama: "Bir parmaklık" anlamında "Nümeyle" ismi verildi. (Müsedded} [130]
1820. Süleyman b. Yesâr naklediyor: Hırsızlık yapan bir köle Hz. Ömer'in huzuruna getirildi, karışla ölçülmesini istedi. Adam ölçüldüğünde altı karıştan bir parmak eksik çıktı. Serbest bırakıldı ve ona bir parmak anlamında "Nümeyle" ismi takıldı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [131]
1821. Hasan (el-Basrî), Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "(Bir hırsızdan) bir el ve bir ayaktan fazlasını kesmem." (Müsedded) [132]
1822. Muâz b. Abdullah b. Hubeyb, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından olan Abdullah el-Cüheni'den Allah'ın Resulü (sallalîabu aleyhi vesel]em)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim hırsızlık yaparsa elini kesin, daha sonra bir daha hırsızlık yaparsa bu defa ayağını kesin, arkasından bir daha yaparsa diğer elini kesin, peşinden bir daha hırsızlık yaparsa diğer ayağını kesin." (Ahmed b. Menî'} [133]
1823. Ebû Matar şöyle dedi: Hz. Ali'nin huzuruna bir adamın getirildiğini gördüm. Hz. Ali'ye: "Bu şahıs bir deve çaldı" dediler. Adam huzuruna getirilince Hz. Ali ona: "Senin hırsızlık yaptığını sanmıyorum" dedi. Adam: "Evet yaptım" dedi. Bu defa Ali: "Belki de yaptın gibi gelmiştir sana" dedi. Adam: "Hayır, hırsızlık yaptım" dedi. Bunun üzerine Ali: "Ey Kamber! Git parmağını bağla ve ateşi yak, sonra da kesmesi için celladı çağır, sonra da ben gelinceye kadar bekle!" dedi. Geldiğinde adama bir daha: "Hırsızlık yaptın mı?" diye sordu. O da: "Hayır, yapmadım" dedi. Bunun üzerine onu serbest bıraktı. Etrafindakiler: "Ey mü'mİnlerin emiri! Suçunu itiraf etmişken neden bıraktın?" deyince Hz. Ali şu cevabı verdi: "İtirafı üzerine tutuklar, ağzından çıkan sözle de serbest bırakırım." Akabinde Hz. Ali şöyle dedi: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem/e hırsızlık yapan birisi getirildi; kesilmesini emretti ve sonra ağlamaya başladı. Kendisine: "Yâ Resûlallah! Niçin ağlıyorsun?" denildiğinde şu cevabı verdi: "Ümmetim sizin gözleriniz önünde kesilirken nasıl ağlamayayım?!" Bunun üzerine: "Yâ Resûlallah! Affetseydin ya!" deyince şu cevabı verdi: "Allah'ın koyduğu cezaları uygulamayıp affeden hükümdar, kötü hükümdardır, ancak sizler, birbirinize karşı şer'i cezalarda affedici olun. " {Ebû Ya'la) [134]

Eşi Evinde Bulunmayan Kadınların Yanında Oturmanın Yasak Olduğu

1824. Abdullah b. Amr der ki: "Eşi evde olmayan kadının yatağında oturan kimse, kıyamet günü aslanlar tarafından eti koparılmış kimse gibidir." (EbûYa'lâ) [135]
1825. İbn Avn, Muhammed (b. Sîrîn)'den rivayet ediyor: Sınır boylarında görev yapan bir kişi Hz. Ömer'e geldi, ok torbasını açtığında içinden şunlar yazan bir kağıt çıktı:
Ebû Hafs'a (Ömer'e) bizden elçi gönderin,
Canımız ona feda olsun; söyleyin, sınır boylarında iken
Kadınlarımızdan uzak olduğumuzu bilsin.
Benî Sa'd b. Bekr, Eşlem, Cüheyne ve Gijâr kabilelerinden kadınların,
Süleym kabilesinden Ca de nin eziyetlerine
Ve tartaklamalarına maruz kaldığını bilsin.
Asil bir toplulukta kadınların bağlanıp
Kendilerine eziyet edildiği görülmemiştir, bilsin!"
Bunun üzerine Hz. Ömer: "Bana Ca'de'yi çağırın!" dedi. Geldiğinde onunla konuştu. Ca'de suçunu itiraf etti. Hz. Ömer de ona yüz kırbaç vurdu ve kocası evde bulunmayan kadınların evine girilmesini yasakladı. (el-HârÎs)

Devlet Başkanına İftirada Bulunan Kişiye Ta'zir/Kınama Cezası Verilmesi

1826. Ebû Useyd'in azatlı kölesi Ebû Saîd naklediyor: Hatırladığım kadarıyla Mekke'de bir grup insan Hz. Âişe'nin çadırı etrafinda bulunuyorlardı. Yanlarından Osman geçti. Ben hariç orada bulunanların hepsi Osman'a lanet etti (veya sövdü). Ona lanet edenler (veya şovenler arasında) Kûfeli bir adam da vardı. Hz. Osman, Kûfeli bu kişiye karşı daha çok öfkeli idi ve kendisine: "Ey Kûfeli! Bana küfrediyorsun demek ha!" deyip onu tehdit eder gibi bir üslup kullandı. Medine'ye geldiğinde Kûfeliye Talha ile beraber Osman'a gitmesi istendi. Talha onu Osman'a götürdü. Osman: "Allah'a yemin olsun ki, sana yüz sopa vuracağım!" dedi. Talha ise şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, zina suçu işlemedikçe ona yüz sopa vuramazsın!" Bunun üzerine Osman: "Sana verilen yardımı keseceğim" deyince Talha: "Ey Kûfeli! Allah rızkını verir" dedi. (İshâk} [136]

Devlet Başkanına Dil Uzatanın Susturulması

1827. Aynı isnâdla şöyle geçmektedir: Hz. Osman ile Hz. Âişe arasında bir sorun çıktı ve birbirleriyle tartışmaya başladılar. Hz. Âişe yüksek sesle konuşmaya başlayınca Osman tekbir getirdi. Etraftaki insanlar da aynı şekilde tekbir getirdi. Osman bunu Âişe'nin sözü etrafa yayılmasın diye iki kez tekrarladı. Âişe de bu durum karşısında sustu. (İshâk)

Tâzir Cezasının Miktarı

1828. Abdullah b. Ebî Bekir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Had cezası hariç Allah'a ve âhiret gününe iman eden birinin, birine on sopadan fazla ceza uygulaması helâl değildir."
(el-Hâris)
1829. Abdullah b. Ebî Bekir b. el-Hâris b. Hişâm'ın Rûm diyarına düşen bir köyde köleleri vardı. Bu köleler birbiriyle dövüştü, o da her birine ceza olarak üçer sopa vurdu... Sonra râvi yukarıdaki hâdiseye benzer bir hâdise anlattı.[137] (el-Hâris)

Töhmet (Zanlı) ve Ma'siyet Ehlinin (Büyük Suç/Günah İşlemiş Sabıkalıların) Evden Kovulması

1830. Sâ'd b. Mâlik, Resûlullah (saüaMıu aleyhi vesellem) ile beraber Mekke'de bir kız istemeye gitmiş ve: "Keşke onu gören ve hakkında bize bilgi verebilecek olan birisi yanımızda olsa" demiş. Bunun üzerine adı Hiyt olan bir kişi: "Onu ben sana tasvir edeyim: Karşıdan geldiğinde altı ayak üzerine yürüdüğünü, [138] dönüp gittiğinde ise dört ayak üzerinde yürüdüğünü sanırsın." Resûlullah (salbEahu aleyhi veseüem) bu sözü duyunca: "Böyle konuşmak hoş değildir, bu zât kadınlarla ilgili meselelere pek ilgili birisidir" buyurdu. Bu şahıs, Mekke'de Hz. Sevde'nin yanma girer çıkardı; ancak Medine'ye geldiklerinde yanına yaklaştırmadı. Hz. Ömer'in hilafetine kadar bu durum böyle devam etti. Hz. Ömer onun sadece cuma günü Medine'ye girip, oradan sadaka babından bir şeyler almasına müsâde ederdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [139]

Hapis

1831. Ebû Ya'lâ der ki: Bize Ahmed b. Hatim et-Tavîl, İbn Huseym b. Irak'tan, o babasından, o da dedesinden, o da Ebû Hureyre'den Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseltem)'in bir ithama/suçlamaya karşılık ihtiyaten bir tam gün hapis cezası (gözaltı) verdiğini nakleder. [140]

Kazif (Zina İftirasında Bulunma Suçu)

1832. Hasan (el-Basrî) der ki: Bir adam diğerine: "Hanımınla yaptığın her ilişki zinadır" dedi. İftiraya uğrayan şahıs da durumu Hz. Ömer'e nakledince Ömer: "Sana helal olan bir şeyle sana iftira etmiştir!" dedi. (Müsedded) [141]

KISAS KİTABI

Taşla Adam Öldürene Kısas Uygulaması

1833. Mirdâs naklediyor: Bir adam diğerini taşla vurup öldürdü. Fail Resûlullah (sallaflahu aleyhi veseDem/in huzura getirildi, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona kısas uyguladı. (Müsedded) [142]
Muhamraed b. Câbir zayıf bir ravidir. Ayrıca Haccâc b. Artât, bunu Ziyâd b. Ilâka'dan, o da Hz. Peygamber (saUaliahu aleyhi vesdlem)'e yetişmiş olan bazı yaşlı kimselerden nakletmiştir. Haccâc, hakkında söz söylenmiş bir ravidir. Ayrıca bunu el-Velîd b. Ebî Sevr, Ziyâd'dan, o da Mirdâs b. Urve'den nakletmiştir: Mahalleden bîr adam bir kardeşini taşla vurarak öldürüp kaçtı. Onu Ebû Bekr'in yanında bulduk, alıp Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEera)'e götürdük. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) de ona kısas uyguladı.
Hadisi Ibnu's-Seken Kitâbu's-Sakâbe'de tahric etmiş, Buhârî ise et-Târih'âe zikretmiştir. İsnadı ceyyiddir.

Dünyada Kendisine Kısas Uygulanmayan Kimseye Ahirette Kısasın Uygulanacağı

1834. Ümmü Seleme bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi hizmetçilerinden birisini çağırmıştı da hizmetçi biraz ağırdan almıştı ve geç gelmişti. Bunun üzerine Resûlullah (salMlahu aleyhi vesellem): "Kıyamet günü kısas uygulamasından korkmasaydım, şu misvak çubuğuyla seni İyi bir açılırdım." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)
1835. Ümmü Seleme naklediyor: Resûlullah (salkMıu aleyhi vesellem) benim evimdeydi. Elinde de misvaktan bir çubuk vardı. Bir hizmetçisini çağırmıştı, ancak geciktiği için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in öfkesi yüzüne vurmuştu. Dışarı çıkıp hizmetçiye baktım. Bir kuzuyla oynadığını gördüm. Kendisine: "Bakıyorum da, şu kuzuyla oynuyorsun, oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) seni yanına çağırmıştı" dedim. Hizmetçi, Resûlullah (sallaöahu aleyhi vesellem)'in yanma gelip: "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, beni çağırdığını duymadım" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kısas korkusu olmasaydı, şu misvak çubuğuyla seni iyi bir haslardım" buyurdu. [143] (Ebû Ya'lâ)

Ölüm Dışında Kalan Kısas

1836. Amr b. Dinar, İbnu'z-Zübeyr'in bir tokatlama eylemine kısas uyguladığını ifade etmiştir. (Müsedded) [144]
1837. Amr b. Dinar, Câbir'den naklediyor: Bir adam bir başkasını ok ile dizinden yaraladı. Adam, Resûlullah gelip karşı tarafa kısas uygulanmasını istedi. Kendisine, adam iyileşince uygulansın teklifi yapıldığında, kabul etmedi ve acilen uygulanmasını istedi. Kısas uygulandı. Adamın kendi ayağı iyileşmedi, ancak kısas uygulanan şahsın ayağı iyileşti. Bunun üzerine Peygamber (saUallahu aleyhi vesellemj'e geldi; ona: "Artık hiç bir hakkın kalmadı, baştan razı olmadın" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [145]
1838. Katâde, Saîd b. el-Müseyyib'in kendilerine şu hâdiseyi naklettiğini ifade etmiştir: Hz. Ömer kendisine kısas uygulanan, sonra da vefat eden kişi ile ilgili olarak şöyle derdi: "O, bir hak karşılığında öldürülmüştür, diyet karşılığında değil.[146] (Müsedded)
1839. Yine Katâde, Hz. Ali'nin şu sözünü nakleder: "Allah'ın Kitabında kısas sonrası ölen kişi ile ilgili olarak herhangi bir diyet söz konusu değildir.[147] (Müsedded)
1840. Ebû Ma'şer, İbrahim'den İbn Mes'ûd'un şu sözünü nakleder: "Kısas sonucu ölen kimsenin aldığı yara oranı düşürülür, geri kalan kısmı ise tazmin edilir. [148]

Müslânın (Göz, Burun, Kulak, vs. Organların Kesilmesi)'nin Yasak Olması

1841. Esma binti Ebî Bekr der ki: Resûlullah (salhlfehualeyhi veseUem)'in müslâyı yasakladığını işittim. (Ishâk) [149] Derim ki: Kays b. el-Ahnafm kim olduğunu bilmiyorum; bilinen kişi el-Ahnaf b. Kays'tır; ancak bu durumda Yezîd b. e. Ziyâd onu idrak etmemiştir.

Diyetler

1842. Ömer'in azatlı kölesi Eşlem naklediyor: Hz. Ömer'in bu minbere çıbp insanlara sünnetleri öğrettiğini işittim. İnsanlara öğrettiği şeyler arasında şunlar da vardı: "Köprücük kemiğine karşılık bir deve, azı dişine karşı bir deve, kaburga kemiğine karşılık da bir deve diyet vardır. (Müsedded)
1843. Eşlem bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini işittim: "Azı dişine karşılık bir deve, kaburga kemiğine karşılık bir deve, köprücük kemiğine karşılık bir deve diyet vardır.[150] {Müsedded)
1844. Saîd b. el-Müseyyib naklediyor: Ömer b. el-Hattâb, başparmak ile onun yanı başındaki parmağa, avucun diyetinin yarısını takdir ederdi. Başparmağa on beş, yanı başmdakine on, orta parmağa on, onun yanındakine dokuz ve küçük parmağa da altı takdir ederdi. Osman b. Affan'a gelince, Resûlullah (sallalbhuakyhivesellem) tarafından Amr b. Hazm'a yazılmış bir ferman buldu, içerisinde: "Her parmak için on-on diyet vardır" yazılıydı. Bunun üzerine Osman her parmağa on takdir etti.[151] (Müsedded)
1845. İbnu'l-Müseyyib şöyle der: "Ömer b. el-Hattâb, başparmak ile onun yanı başındaki parmağa avucun yarısı oranında bir diyeti takdir ederken, orta parmağa on, onun yanındakine dokuz ve küçük parmağa ise altı takdir ederdi." Saîd der ki: Tâ ki Amr b. Hazm'a yazılmış bir ferman buluncaya kadar ki, o fermanda: "Her parmağa on vardır" yazılı idi. Saîd der ki: "Ondan sonra parmaklarda on-on uygulamasına gidildi. [152] (İshâk) Bu hadisin isnadı Saîd b. el-Müseyyib'e kadar sahîh muttasılda; şayet onun Hz. Ömer'den hadis dinlediği kesinlik kazanırsa.
1846. Ebû Miclez naklediyor: Bir adam İbn Ömer'e sağlam gözü oyulan şaşı birinin durumunu sordu da Abdullah b. Safvân şöyle dedi: "Ömer b. el-Hattâb bu konuda diyet verilmesine hükmetti." Bunun üzerine adam İbn Ömer'e: "Ben sana soruyorum (başkası cevap veriyor)" deyince İbn Ömer: "Sen bana soruyorsun, bu da sana Ömer'in verdiği hükmü söylüyor" dedi. (Müsedded) [153]
1847. Âsim b. Kuleyb, babasından naklediyor: Hac mevsiminde iken Hz. Ömer'le bir araya geldim. Konakladığı çadırın arkasından şöyle seslendim: "Ey ahali, ben falan oğlu falan el-Cermî'yim, bir yeğenimizin falancalara esir düşmüş bir kardeşi var, karşı tarafa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bu konuda takdir ettiği miktarı teklif ettik, ancak reddetti." Bunun üzerine Hz. Ömer çadırının bir kenarını kaldırıp şöyle dedi: "Peki, karşı tarafı tanıyor musun?" dedi. Ben: "Evet, şu zat" dedim. Ömer de: "Onu alıp götürün de Resûlullah (saüalLahu aleyhi veseUem)'in verdiği hükmü yerine getirsin" dedi. Ravi der ki: Biz kendi aramızda Resûiullah (sallallahu aleyhi-vesellem)'in verdiği hükmün dört deve olduğunu konuşurduk.[154] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
1848. Saîd b. el-Müseyyib, Hz. Ömer'in anne, üvey kardeşlere diyetten* pay ayırmadığını nakletmiştir.[155] (Müsedded)
1849. Hz. Ali der ki: "Annenin üvey kardeşleri, üvey kardeşlerden birinin öldürülmesi durumunda, diyetinden herhangi bir pay almazlar." (Ebû Ya'la) [156]
1850. Ömer b. Sahbân naklediyor: Amr b. Ma'dîkerib, Kinâne oğullarından bir adamın başını beyin zarına kadar yaraladı, Ömer b. el-Hattâb kendisine kısas uygulamak istedi, ancak el-Abbâs b. Abdulmuttalib şöyle dedİ: Resûiullah (saMİahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Beyin zarına kadar işleyen yaralarda, içe nüfuz eden yaralamalarda ve kemik kırmalarda kısas yoktur." Bunun üzerine Hz. Ömer ona diyet cezası verdi. (İshâk ve Ebû Ya'lâ) [157]
1851. Ömer b. Abdurrahman, bizzat ismini verdiği bir zattan, onun da Sakîf kabilesinden bizzat ismini verdiği bir şahıstan naklediyor: Ben, Ömer b. el-Hattâb'ın yanında iken bir bedevi gelip baş yarığının diyetini talep etti. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Biz aramızdaki küçük yaralardan diyet talep etmeyiz" dedi. (Müsedded) [158]
1852. Hârice b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik, babasından, o da dedesinden naklediyor: Cahiliye döneminde diyetin üçte biri hemen alınırdı. Şayet yanımızda yoksa borç sayılırdı. İslâm gelince Resûiullah (saMahualeyhi vesellein/in sünnet olarak bize getirdiği şeylerden biri de Kureyş ve Ensar'a diyetin üçte birini ödeme uygulamasını getirmesiydi.[159] (el-Hâris)
1853. Şibh-i amd (taammüde yakın yaralamalar) ile ilgili durum hakkında Hz. Ali şöyle demiştir: "Değnek ile vurma veya ağır taşla vurmanın.diyeti üç şeyle gerçekleşir: Üçte biri beş yılını doldurmuş develerden, üçte biri de altı ilâ sekiz, yaş arası develerdendir." Yezîd der ki: "Biz Hz. Ali'nin sadece: <Gebe develer> dediğini biliyoruz. [160] (el-Hâris)
1854. Câbir naklediyor: Hüzeyl kabilesinden iki kadın birbiriyle dövüştüler, biri diğerini öldürdü... Câbir der ki: Ölen kadın Limile idi. Bunun üzerine öldürülen kadının yakınları: "Kadın hamile idi ve bu sebeple çocuğunu düşürdü" dediler. Öldüren kadının yakınları Resûlullah (sallallahu akyhi vesel]em)'in kendilerine o çocuğun diyetini ödetmelerinden korkup: "Yâ Resûlallah! Biz yememiş, içmemiş ve bir hayat emaresi göstermemiş bir çocuğun diyetini mi ödeyeceğiz?" demeleri üzerine Allah'ın Resulü (saMahu aleyhivesellem): "Bu söylediklerinizCahiliye tekerlemesidir" buyurdu ve bir köle veya bir câriye verilmesine hükmetti. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [161]
1855. Ebu'l-Melîh naklediyor: Hamel b. en-Nâbiğa'nın Müleyke ve Ümmü Afif diye iki hanımı vardı. Biri diğerine taş atıp öldürmüş ve karnındaki çocuğun düşmesine sebep olmuştu. Durum Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem)'e iletildiğinde, diyetin öldüren kadının yakınları tarafından ödeneceğine karar verdi. Ceninin diyeti olarak ta bir köle ya da câriye verilmesine hükmetti. Kadının velisi (veya babası): "Yâ Resûlallah! Biz
1 yememiş içmemiş ve bir hayat emaresi göstermemiş bir çocuğun diyetini mi ödeyeceğiz?" eleyince Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem): "Cahiliye döneminin tekerlemeleri ile işimiz yoktur]" buyurdu. (el-Hâris) [162]
1856. Hz. Aişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/m kılıcının kabzasında şunlar yazılı İdi: "insanların en azgını, kendisine vurandan başkasına vuran, kendisini Öldürenden başkasını öldüren, kendisine düşen nimetten başka bir nimete talip olan kişidir. Kim böyle yaparsa Allah'ı ve Resulünü inkâr etmiş olur ve bu kişiden diyet olarak hiçbir karşılık kabul edilmez-" Bir başka rivayette ise şöyle geçmektedir: "Müzminlerin kanları ve malları birdir, en zayıflan onların hizmetine koşar. Bir kafire karşılık müslüman öldürülmez, müslümanların uhdesinde olan kişiye de dokunulmaz, iki din mensubu birbirine vâris olmaz- kadın halası ve teyzesiyle aynı anda bir nikâhta olamaz. İkindiden

sonra Güneş batana kadar namaz kılınmaz- Kadın mahremi olmadan üç günlük sefere çıkamaz." (Ebû Ya'lâ) [163]

Hatâen/Yanhşhkla Öldürmelerde Diyet ve Diyetin Affedilmesi

1857. Mücâlid naklediyor: Cüheyne kabilesinin reisinin bana naklettiğine göre Cüheynelilerden bir grup esiri yakalayıp Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) getirmişler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu götürüp ısıtın (bakın)" buyurdu. Ancak ısıtmak/bakmak anlamında kullanılan fiil kendi lehçelerinde Öldürmek anlamına geliyordu. Adamı alıp götü; Kiler ve öldürdüler. Daha sonra Peygamber (saîlallahu aleyhi vesellem) kendilerine esirin durumunu sorunca: "Yâ Resûlallah! Sen bize öldürmemizi emrettin, biz de öldürdük" dediler. Peygamber (sallaflahü-aleyhi vesellem): "Ben size nasıl böyle bir şey söyledim?" diye çıkıştığında onlar: "Sen bize <onu alır^öldürün diye söylemiştin" dediler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem); "O zaman ben de bu eyleminize ortak olmuş oldum, onun diyetini ödeyin, ben de size ortak olayım" dedi. Mücâlid der ki: Ben bu hadisi Âmir'e (yani eş-Şa'bî'ye) anlattım bana: "Doğru söylemiştir" diyerek olayı tanıdı. (Müsedded) [164]
1858. ez-Zührî naklediyor: Müslümanlar Uhud savaşında yanlışlıkla Huzeyfe'nin babasını vurdular, Huzeyfe: "babam babam!" diye bağırmaya başladı; ama onu öldürdüler. Bunun üzerine Huzeyfe: "Allah sizi affetsin. O, Erhamu'r-râhimm'dir" diye dua etti. Bu durum Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e ulaştığında onu teskin edip diyetini bizzat kendisi ödedi. (el-HârÎs) [165]
1859. Aynı hadisi Ebû İshak, İbn Ebî Üneyse'den, o ez-Zührî'den, o da Urve'den nakletmiştir. Ancak hadisin sonunda: "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) emretti ve diyeti ödendi" şeklinde bir ifade yer almaktadır.
Derim ki: Bu olay Buhârî'de Urve'den naklen anlatılmaktadır ki orada: "Diyeti Ödendi" şeklinde bir ifadeye rastlamadım.
1860. Yezîd b. Mezkûr der ki: Bir Cuma günü adamın biri kalabalığın altında ezildi de Hz. AH, Beytü'l-Mâl'den onun diyetini ödedi.[166] (Müsedded)
1861. Adiy b. Sabit der ki: Muaviye zamanında adamın biri, birinin dudağını yardı. Dudağı yarılan kişiye diyet teklif edildi, ancak kabul etmedi. Diyet üç misli arttırılıp ona ödendi. Orada bulunan Ashab-ı Kirâm'dan biri Peygamber (sallallahu aleyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Kim bir kan/ öldürme veya daha küçük bir eylem sebebiyle karşı tarafı affederse, bu hareket dünyaya geldiği günden beri işlediği günahlar için kefaret olur." Bunu duyan mağdur kimse karşı tarafı affetti. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [167]

Diyetin Miktar ve Takdiri

1862. es-Sâib b. Yezîd naklediyor: Diyet, Hz. Peygamber (saMahu aleyhi döneminde dört ayrı dilimden ibaretti. Dört yaşma girmiş yirmi beş deve, beş yaşına girmiş yirmi beş deve, üç yaşına girmiş yirmi beş deve ve yirmi beş tane bir yaşım doldurmuş deve. Ömer b. el-Hattâb halife olup da devleti ana bölgelere ayırınca şöyle dedi: "İnsanların hepsi artık deve bulamazlar, onun için develeri ukiyye şeklinde değerlendirin." Bunun üzerine her deve dört bin ukiyye olarak takdir edildi. Daha sonra develer pahahlaştı, Ömer de şöyle dedi: "Bundan sonra develeri bir buçuk ukiyye şeklinde değerlendirin." Râvi der ki: Bunun üzerine develer altı bin ukiyye oldu. Tekrar develerin fiyatları arttı. Ömer de: "Develerin değerini takdir edin!" diye emretti ve iki ukiyye daha eklenerek develerin fiyatı sekiz bin ukiyyeye çıktı. Yine bir süre sonra deve fiyatları arttı. Hz. Ömer de: "Develerin fiyatını yeniden belirleyin" dedi. Bu defa iki buçuk ukiyye takdir edilip, fiyatları on bine çıktı. Daha sonra yine fiyatları arttı; bunun üzerine Hz. Ömer onları üç ukiyye olarak fiyatlandırdı ve bununla on iki bine çıktı. Böylece Hz. Ömer para cinsinden on iki bin, altın cinsinden bin dinar, deve cinsinden yüz deve ve zinet cinsinden iki yüz hülle (her hülle beş dinar değerindedir), küçük baş için bin koyun, keçi cinsinden iki bin keçi, sığır cinsinden iki yüz sığır şeklinde takdir etti. (el-Hâris) Ebû Ma'şar ve hocası zayıftırlar. [168]

Yol Kesici (Gaspçı)

1863. Ebû Saîd el-Hudrî naklediyor: Adamın biri Resûlullah (saÜaUahu aleyhi vesellem/e gelip: "Yâ Resûlallah! Karşıma çıkıp elimden malımı almak isteyen birine karşı nasıl davranayım?" diye sorunca Resûlullah (saMahu aleyhivesellem) şu karşılığı verdi: "Üç defa, Allah için seni bırakmasını ve sana karışmamasını talep et; şayet yanaşmazsa onunla mücadele et ve çarpış, şayet seni öldürecek olursa cennete girersin, yok eğer sen onu öldürürsen cehenneme girer. " (Abd b. Humeyd) [169]
1864. Câbir b. Abdullah, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kim malı uğrunda öldürülürse şehittir. " (EbûYa'lâ) [170]

CİHÂD KİTABI

Şehitler

Ebû Zer'in "cihâd ve şehadetle" ilgili hadisi peygamberlerle ilgili hadislerin yer aldığı bölümün başında gelecektir.
1865. Sa'd naklediyor: Hasta ve baygın surette kendinden geçmiş bir halde yatan bir sahabenin yarımdaydık. Derken Peygamber (sdfcdlahu aleyhi veseUem) de o kişiyi ziyarete geldi. Bize: "Biraz önce hangi şeyden bahsediyordunuz?" diye sordu. Biz de: "Bu ümmetin şehitlerini kendi aramızda müzakere ediyorduk ve sadece malıyla cihâda çıkıp öldürülen kişinin şehit olacağını konuşuyorduk" dedik. Bunun üzerine Resûlullah (salHlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "O zaman ümmetimin şehitleri çok azdır demektir; oysa cinayete kurban gitmek, vebaya yakalanmak, boğulmak, bir hastalığa yakalanarak ölenler şehittir. Aynı şekilde doğumu takip eden lohusa günlerinde ölen kadın da şehittir. [171] (İshâk)
1866. Ebû Bekir b. Hafs b. Ömer b. Sa'd der ki: Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha, b. Ubeydullah ile bir malı dolayısıyla çekişti. Bir gün Sa'd kılıcını kuşanmış ve baldırına koymuş vaziyette otururken Talha geldi. Ona: "Ey Sa'd, bu kılıcı kimin için hazırladın?" diye sordu. Sa'd: "Senin için hazırladım" dedi. Bunun üzerine Talha: "Gerçekten vurmaya yeltenecek misin?" deyince şu cevabı verdi: "Muhammed'i hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah (sallaliahu aleyhi veseJlem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Kim malı uğruna savaşır da öldürülürse şehittir. " (İshâk ve Ahmed b. Menî')
1867. Yahya b. Abdulhamîd b. Rafi' b. Hadîc, büyük annesinden naklediyor: Rafi' b. Hadîc Uhud savaşında göğsünden bir ok yarası almıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'e gelip: "Oku göğsümden çekip çıkarayım mı?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurmuştu: "Dilersen oku ve kabzasını çekip çıkarırsın, dilersen de oku çekip kabzasını bırakırsın da kıyamet günü şehit olduğuna şehadet edeyim." Rafi': "Oku çekip kabzasını bırakayım da sen kıyamet günü benim şehit olduğuma şehadet et" dedi, Allah'ın Resulü (sallallahualeyhivesellem)de: "Olur" dedi. Bunun üzerine Râfi' oku çekip kabzasını göğsünde bıraktı ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman dönemine kadar yaşadı. Muaviye veya daha sonraki dönemde bir ikindiden sonra vefat etti. Kabristana götürmek üzere yola çıkarmak istediklerinde İbn Ömer şöyle dedi: "Râfi' b. Hadîc gibi bir insan ancak etraftaki bütün insanlara haber verildikten sonra kabristana uğurlanır." Bunun üzerine ertesi güne bekletildi. Ertesi gün olup naşı kabristana yola çıkarıldığında bir yakını mezarı başında ağlamaya başladı. Bunun üzerine İbn Ömer: "Merhumun (ağlamâ^ve sızlanmadan dolayı) ilahî azaba katlanma takati yoktur, kim bu beyinsiz!" diye çıkıştı. (İshâkve Ebû Dâvud et-Tayalisî) [172]
1868. İbn Abbâs, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ailesi uğrunda öldürülen şehittir, komşusu uğrunda öldürülen şehittir ve Allah yolunda öldürülen şehittir." (Ahmed b, Menî')
1869. el-Hâris der ki: Bize Abdülvehhâb b. Atâ', Cuveybir'den yukarıdaki hadisi şu lafızlarla rivayet etmiştir: "Malı uğruna mazlum, bir şekilde öldürülen şehittir, cam uğruna öldürülen şehittir, ailesi uğruna öldürülen şehittir, komşusu uğruna öldürülen şehittir, Allah uğruna öldürülen şehittir. " Hadiste kopukluk mevcuttur. (el-Hâlis)
1870. Cafer b. Abdullah b. el-Hakem naklediyor: Ukbe b. Âmir'in şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahualeyhiveselkm)'i işittim şöyle buyurdu: "Allah yolunda bineğinden düşürülüp ölen kimse şehittir.[173] (Ebû Ya'lâ)
1871. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem/in yanında şehitler anıldığında şöyle buyurdu: "Onlar o kimselerdir ki, düşmanla yüz yüze geldiklerinde öldürülünceye kadar çarpışır ve arkalarına bakmazlar. İşte cennetin en üst odalarında keyif sürecek olan bunlardır. Rableri de onlara tebessüm edecektir, RabbÎm herhangi bir konumdan bir kuluna tebessüm ederse o, hesaba çekilmeyecektir. [174] (el-Hâris)
1872. Selmân el-Fârisî, Peygamber (sallalbhu aleyhi veseDem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâla denizde şehid olanların ruhlarını bizzat kendisi kabzeder/ahr ve onları ölüm meleğine havale etmez. Bu kimselerin ruhu göğüslerinden/bedenlerinden tıpkı içildiğinde sütün vücutlarına süzülüşü gibi rahat çıkar, [175] (el-Hâris)
1873. Sehl b. Ebî Umâme b. Huneyf, babasından, o da dedesinden Resûlullah (sallahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Şehitlerin kanının aktığı ilk anda, borçları hariç bütün günahları affolunur. " (Ebü Ya'lâ) [176]
1874. Enes b. Mâlik, Resûlullah şöyle buyurduğunu nakleder: "Şehitler üç kısımdır: Birincis: Canı ve malı ile yola çıkıp sabreden ve sadece Allah'ın rızasını bekleyen, ne ölmeyi, ne de Öldürülmeyi arzulayan kişidir ki, bu kişi şayet Ölür veya öldürülürse bütün günahları affedilir, kabir azabından kurtulur, kıyametin o korkunç sahnesinden emin olur, hurilerle evlendirilir, keramet elbisesi giydirilir ve ebedilik tacı takılır. İkincisi ise: Canı ve malı ile yola çıkıp sadece Allah rızasını uman, öldürülmeyi değil sadece öldürmeyi arzulayan kişidir ki, bu kişi ölür veya öldürülürse, doğruluk meclisinde Allah Teâla huzurunda Halîlu'r-Rahmân ile diz dize oturacaktır. Üçüncüsü ise: Malı ve canı ile sırf Allah rızası için yola çıkıp hem öldürmeyi, hem de öldürülmeyi arzulayan kişidir ki, bu kişi ölür veya öldürülürse, kıyamet günü bütün insanların diz üstü çömeldiği sahnede kılıcını çekmiş ve onu omuzuna atmış halde dirilülecektir. Bu kişi etrafındakilere: Yol verin, açılın, zira biz kanlarımızı Allah'a Allah için akıttık diyecek."
Peygamber (sallahu aleyhi vesdlem) buyurdu ki: "Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki bu şehit zât, andan sözü Hz. İbrahim'e veya peygamberlerden herhangi birine

söyleyecek olsa, hak etmesine binâen ona yol verir ve yolunu açar. İşte bu kimseler Allah'tan ne dilerse kendilerine verilecek, şefaat ettikleri herkes şefaate nail olacak, cennette her istedikleri olacak, ne bir peygamber ne de başkası cennette ondan yüksek bir konumda olmayacak, Firdevs cennetinde gümüşten bin şehrin sahibi, altından bin şehrin sahibi, inciden bin şehrin, yakuttan bin şehrin, luluden bin şehrin, zebercedden bin şehrin, nurdan bin şehrin sahibi olacak ve her bir şehirde bir milyon saray, her sarayda bir milyon ev, her evde bir milyon taht, her tahtın uzunluğu bin yıl mesafe uzunluğunda olacak, eni bin yıl mesafede olacak, uzunluğu göğe doğru beş yüz yıllık mesafede olacak, üzerinde uyluk kemikleri görünen bir eş olacak, her köşesi yirmi mil olacak ve dört köşe uzunluğu bu kadar olacak. Kadının göz kenarları akbaba kanadı veya akbabanın ayakları gibi, kaşları hilâl gibi olacak. Elbiseleri Adn cennetlerinde biten elbiselerden olacak, suyu cennetteki tesnîm pınarından olacak. Cemâli gözleri kamaştıracak, dünyada yaşayanlara görünecek olsa ve onu bir peygamber yahut bir melek görse cemaline meftun olacak. Eşinin hizmetçilerinden hariç, her bir kadının hizmetinde yüz bin genç cariye olacak. Her yatağın yanında başka bir madenden mamul İkinci bir yatak olacak, her sandalyenin uzunluğu yüz bin zira, her birinin üzerinde yüz bin yatak, her bir yatağın kalınlığı yerle gök arasındaki kalınlık gibi olacak. Her bir hizmetçi cariye arası beş yüz yıllık mesafe olacak. Bunlar cennete sıddîk ve müminlerden beş yüz yıl önce girecekler. Bekâr eşlerle beraber olacaklar. Karyolasına yaklaştığında yatak alçalacak ve etrafı seyredecek şekilde dilediği gibi oturacak. Her oturuşta hurilerle beraber yetmiş yıl beraber olacak, en güzeli ve en alımlısı ona şöyle diyecek: Ey Allah'ın kulu! Bizimle beraber olmayacak mısın? O da ona dönüp bakacak ve: Sen kimsin? diyecek, huri şu karşılığı verecek: Ben. Allahu Teâlâ'nın "Ve katımızda dahası da var" buyurduğu sıfatanım. Daha sonra ondan daha güzeli ve daha alımlısı seslenecek: Ey Allah'ın kulu! Bize karşı bir arzun yok mu? diye soracak. O da: Yerini ve konumunu bilemedim diyecek. Bunun üzerine o huri: Allah Teâlâ'nın: "Hiç bir nefis mutlulukları için kendilerine ne saklandığını bilemez" dediğini bilmiyor musun? karşılığım verecek. O da: Evet biliyorum cevabını verecek."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu kişi, içinde bulunduğu nimet ve lezzetten bu huri ile kırk yıl meşgul olamayacak. Cennet ehli cennete girdiğinde deniz şehitleri inciden gemilere binecekler, nurdan bir nehir içerisinde, kürekleri inci, mercan ve yakuttan olacak, ez-Zehrâ diye isimlendirilen rüzgar onları dağ gibi dalgalara sürükleyecek, o rüzgar dalgalar gibi parıldayan nurdan ibaret olacak. Bu ikram, yaz günü şeffaf bir cam içerisinde dünya ehline sunulan soğuk içecekten daha tatlı olacak, önlerinde canlarını feda etmeye hazır okçuları için bir milyon beş yüz elli bin yıl, dünyada sağ cenahlarında görev yapan kimseler de arkalarında olacak ve sayıları diğerlerinin yarısı olacak, sol cenahlarında bulunan kimseler de aynı şekilde

yer alacak, onlara su ikram eden kimseler de arkalarında inciden sürahilerle orada bulunacaklar. Onlar bu halde anılan nehirde seyre dalmışlarken dalgalar onları Allah Teâlâ'nın arşının önüne getirecek. Onlar bu konumdayken karşılarına melekler çıkacak. Cennet ehli hizmetçilerini güzellik ve sahip oldukları nura göre sınıflandırdıkları gibi kendileri de Allah katındaki derecelerine göre sınıflara ayrılacaklar, içlerinden biri, melek olan hizmetçisine secde etmeye yeltenecek de melek ona şöyle diyecek: Ey Allah'ın dostu! Senin hizmetçinim, biz celâl cennetlerinde yüz bin hizmetçiyiz, yüz bin hizmetçi de selâm cennetlerinde yer alacak.> Bu hizmetçilerden her biri yüz şehirden sorumlu olacak; her şehirde yüz bin saray olacak, her sarayda altın, gümüş, inci, yakut, zeberced, lü'lü' ve nurdan yüz bin ev olacak, içerisinde eşleri, tahtları ve hizmetçileri bulunacak. En küçük sarayına insan ve cinlerin tümü ve onların bir milyon katı gelip oraya konaklayacak olurlarsa, o en küçük saray onları rahatlıkla alacak, içerisinde dilediklerî kadar ev, hizmetçi, meyve, yemek, içecek bulunacak. Her saray içerisinde anılan şeyler, diğer bir saraya ihtiyaç duymayacak kadar yeterli bulunacak. Orada bulunanların en düşük mertebede olanı Allah Teâlâ'nın cemâli ile sabah ve akşam müşerref olacak. Allah Teâlâ bütün kerametin kendisine verilmesini emredecek ve mübarek yüzüne nazar kılmasına müsade edecek." (el-Hâris)

Bu hadis uydurmadır, bunu iftira eden, ne kadar cüretkar, ne kadar da cahil cesareti sahibiymiş! [177]

Şehit İsminin Sadece Savaş Meydanında Öldürülen Kimseye Verilmesinin Yasaklanması

1875. Kbu'l-Bahterî et-Tâî naklediyor: Bir grup insan Kûfe'de Ebu'l-Muhtâr (yani el-Muhtar b. Ebî Ubeyd'in babası) ile beraber kendi adıyla anılan Ebû Ubeyd köprüsünün olduğu yerde öldürmüşlerdi. Kılıçlarıyla düşmanın üzerine bir hamle yapmış ve iki veya üçü hariç hepsi öldürülmüşlerdi. Buraya geldiklerinde Hz. Ömer onlara vâzü nasihatte bulunmuş ve: "O öldürülen arkadaşlarınız hakkında neler söylediniz?" diye sormuştu. Onlar da: "Onlar için Allah'tan af diledik ve onlara dua ettik" dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer ısrarla: "Mutlaka onlar hakkında söylediklerinizi bana söyleyeceksiniz" dedi. Onlar tekrar: "Onlar için Allah'tan af diledik ve dua ettik" dediler. Hz. Ömer bir daha: "Onlar hakkında söylediklerinizi söylersiniz yahut tarafımdan sert bir davranışa maruz kalırsınız!" diye çıkıştı. Onlar: "Şehittirler" dedik. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderene ve O'nun İzni olmaksızın kıyametin kopmayacağı Zât'a yemin olsun ki, Peygamber hariç hayatta olan birisi Allah Teâlâ'nın ölü birisi hakkında takdir ettiği-şeyi bilemez. Muhammed'i hak ile gönderen ve izni olmadan Kıyametin kopmayacağı Zât'a yemin olsun ki, gösteriş için çarpışan, milliyet/asabiyet için savaşan, dünyalık şey uğruna savaş yapan ve ganimet elde etmek için cihâda çıkan kimseler vardır. Allah yolunda savaşanlar içerisinde besledikleri niyete göre bir ödüle ve cezaya nail olurlar." (el-Hâlis) Kavileri güvenilir kimselerdir, ancak hadis munkatıdıi.

Cihatta Niyet

1876. Hanân b. Hârice, Abdullah b. Amr'dan naklediyor: Abdullah bana şöyle dedi: "Ey Hanân.1 Önce nefsinden başla ve onunla cihat et.' Ey Abdullah! Nefsinle başla ve ona bir izzet kazandır. Zira sen cihattan kaçar halde Öldürülürsen Allah seni firar etmiş bir vaziyette diriltir, gösteriş uğrunda Öldürülür sen Allah seni mürai/riyakâr olarak diriltir; ama sırf Allah rızasını umarak ve sabır göstererek Öldürülürsen Allah seni rızasına nail olmuş ve sabretmiş kul olarak diriltir.[178] (Ebû Ya'lâ)

1877. Zü'l-kelâ' el-Himyerî der ki: Hz. Ömer'in şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Savaşanlar kıyamet günü niyetlerine göre diriltileceklerdir.[179] (Ebû Ya'lâ)

Şehidin Öldürüldüğü Yerde Defnedilmesi

1878. Abdullah b. Muayye es-Suvâî naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından iki kişi Benî Salim kapısında öldürüldüler, bu durum Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem/e iletildiğinde öldürüldükleri yerde defnedilmelerini emretti. Bunun üzerine alınıp defnedilmek üzere oraya doğru götürülürken yol üzerinde Benî Hilâl'in bir kabristanına denk gelindi ve orada defnedildiler. (İbn Ebî Ömer} [180]

Cihâdın Fazileti

Cihatta iken öldürülmenin -emânet hariç- bütün günahlara kefaret olduğu" ile ilgili hadis, Nisa sûresinin tefsiri bölümünde yer alacaktır.

1879. Ebû Zür'â b. Amr b. Cerîr bildiriyor: Hz. Ömer, içlerinde Muâz b. Cebel'in de bulunduğu bir orduyu cihâda gönderdi. Ordu yola çıktıktan sonra Muâz'ı gördü ve: "Hayırdır, niye onlarla çıkmadın?" diye sordu. Muâz da: "Cuma namazını kılayım da öyle çıkayım diye arzuladım" deyince Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem)' in şöyle buyurduğunu işittim: Allah yolunda cihâda çıkış veya oradan dönüş, dünya ve dünya içindeki bütün nimetlerden daha hayırlıdır. " (Ishâk) [181]

1880. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdiem)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Allah yolunda bir saat bulunık, Hacerü'l-Esved'in yanında Kadir gecesini geçirmekten daha faziletlidir," (İbn Ebî Ömer) [182]

1881. Abdullah b. Amr, Resûlullah (sallallakı aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Allah yolunda kimin başı ağrırsa bütün günahları affedilir." el-Mukrî'nin rivayetinde ise: "Allah rızasını gözettiği sürece" kaydı vardır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, İbn Ebî Ömer, Ahmed b. Menf ve Abd b. Humeyd) [183]

1882. Abdullah b. Ebî Katâde, babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir hutbesinde bize cihattan bahsetti. Farz olan namazdan haricinde hiç bir ibadeti ondan üstün tutmadı. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [184]

1883. İbn Ömer naklediyor: Hz. Ebû Bekir, Yezîd b. Ebî Süfyân'ı bir ordunun başında Şam'a gönderdi. Onlarla beraber yaklaşık iki mil yürüdü. Kendisine: "Ey Resûlullah'ın halifesi, geri dönseniz" denildiğinde şu cevabı verdi "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Kimin ayakları Allah yolunda tozlanırsa, Allah Teâlâ o ayakları ateşe haram kılar. (Ahmed b. Meni) [185]

1884. İmrân b. Husayn, Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah yolunda bir saat durmak altmış yıl ibadetten daha hayırlıdır." (Ebû Ya'lâ) [186]

1885. Hz. Ömer naklediyor: Resûlullah (sallalkhu aleyhi veseHemi'in yanındaydım, beraberinde ise bir grup insan vardı. Bir adam gelip ona: "Yâ Resûlallah! Peygamberlerden ve seçkin kullardan sonra kıyamet günü Allah katında derecesi en iyi olan insan kimdir?" diye sordu. Resûlullah (sallaltehualeyhi vesellem) de şu karşılığı verdi: "Bineği üzerinde iken kendisine Allah'ın daveti (ölüm) gelinceye kadar canıyla ve malıyla Allah yolunda cihat eden kimsedir." Bunun üzerine o kişi: "Daha sonra kimdir?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) de şu cevabı verdi: "Bir köşeye çekilip Rabbine en güzel şekilde ibadet eden ve insanlara hiç bir külfeti olmayan kimsedir. " (Ebû Dâvucl et-Tayaüsî) [187]

1886. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs naklediyorlar: Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) bir hutbesinde cihattan bahisle şöyle buyurdu: "Kim, Allah yolunda sınır nöbeti tutar veya cihat ederse evine dönünceye kadar attığı her adım için yedi yüz milyon sevap yazılır, yedi yüz milyon günahı silinir, yedi yüz milyon derece verilir ve bu kişi, Allah'ın himayesinde olur. Şayet olduğu yerde vefat ederse Allah onu cennetine sokar; yok eğer sağ salim evine dönerse Allah günahlarım affetmiş ve duası kabul edilmiş halde döner." Bu hadis uydurmadır. (el-Hâris)

1887. Ebû Saîd der ki: Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) bir defasında bize cihattan söz etti ve şöyle buyurdu: "Ümmetimin mücahitleri tıpkı Allah'ın elçileri ve bekçileri hükmünde olan Cebrail ve Mikâil gibidir. " (el-Hâris) [188]

1888. Abdullah b. Amr, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Kim, Allah yolunda bir tekbir getirirse, bu ameli kıyamet gününde terazisine bir kaya ağırlığında yansıyacaktır. Bu kayanın ağırlığı da yedi yer ve gökten ve onların içinde bulunan herşeyden daha ağır olacak. Kim de Allah yolunda "Lâ ilahe illallah vallahu ekber" der ve bunu yüksek sesle haykınrsa Allah Teâlâ ona Rıdvan-ı Ekber (En büyük rızasını) verecektir. Allah Teâlâ kime Rıdvan-ı Ekber'ini verirse onu cennette Dâru'l-Celâl'de İbrahim ve Muhammed peygamberle bir araya getirir." Etraftakiler: "Dâru'l-Celâl nedir ya Resûlallah?" deyince Resûlullah {salMahu aleyhi veseîlem) şu karşılığı verdi: "Allah Teâlâ'nın bizzat kendi adını koyduğu yurttur, buraya giren kişi sabah-akşam Zü'l-Celâl ve'l-ikrâm olan Allah Teâlâ'nın cemâliyle müşerref olacak. Mümin bir cana kıyan ve anne-babasına isyan eden kimseler buraya giremeyecektir, burası onlara haramdır ve onlar benden uzak, ben de onlardan uzağım/beriyim. [189] (el-Hâris)

1889. Mücâhid naklediyor: Yezîd b. Şecere, ashabına hitab ederek şöyle dedi: "Bu vazife başka birilerine değil size vâcib oldu. Evlerinizde oturup ne yapacaksınız? Yarın düşmanla yüz yüze geldiğinizde taaruza geçin. Zira ki, bu kişi de zayıftır."

Resûlullah (salbllahu aleyhi vesdlem)'in şöyle dediğini işittim: "Kişi bir adım ileri attığı an, huri ona doğru bir adım ilerler, cihâdŞİ gitmekten geri kalırsa huri de ondan uzaklaşır. Şayet bu kişi şehit olursa bedeninden çıkacak ilk kan damlası günahlarına kefaret olur ve iki huri ona inerek üzerinden tozu toprağı silkeler ve ona şöyle derler: Hoş geldin, amelinin karşılığını görme zamanı geldi. O da onlara şu karşılığı verir: Hoş bulduk, sizin de hizmet sunacağınız an geldi " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd) [190]

1890. İbn Mes'ûd, Resûlullah (saMahu aleyhi veseüem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah'tan satın alın ve O'ndan borç dileyin." Ashab-ı Kiram: "Yâ Resûlallah! Kim Allah'a ödünç verir?" diye sordular.[191] Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurdu: Nâil olacağımız ganimetleri bize borç ver ve bize açtığın hayır kapılarını sat sözünüzdür. Cihat halinde olduğunuz sürece hayır ve bereket içerisinde kalacaksınız. Âhir zamanda cihat konusunda şüpheye düşen birileri olacak, siz onların zamanında cihat edin ve Allah yolunda savaşın, zira o gün cihat daha hayırlıdır. [192] (Ebû Ya'lâ)

1891. Ebû Hureyre, Resûlullah (saMahu aleyhi \eseBeaı)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kim hac niyetiyle yola çıkar ve yolda ölürse, kıyamete kadar kendisine hac yapmış kişinin sevabı yazılır. Kim de umre niyetiyle yola çıkar da yolda vefat ederse, Allah Teâlâ kıyamet gününe kadar ona umre yapanın sevabını verir. Kim de Allah yolunda cihâda çıkar da vefat ederse, Allah Teâlâ kıyamet gününe kadar ona mücahit sevabı yazar." (Ebû Ya'lâ) [193]

1892. İbn Ömer, Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah yolunda geçirilen bir saat elli hacdan daha hayırlıdır. [194] (Ebû Ya'lâ)

1893. İbn Abbâs, Resûlullah (Mahualeyhi ve Sellem)'in Tebuk'te Müslümanlara şöyle bir hutbe irâd ettiğini nakletmiştir: "Atına binip Allah yolunda cihat eden insanların şerrinden uzak duran ve hayvanlarını misafirlerine ikram edip üzerine düşeni yapan kimse gibisi (insanlar içerisinde) yoktur." (Ebû Ya'lâ)

1894. ez-Zübeyr, ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Cihar için erkenden yola çıkan ve geç vakitte evine dönen kimsenin bu ameli, dünya ve dünya içindeki her şeyden daha hayırlıdır.[195]
(Ebû Ya'lâ)

Cihâdın Adabı; Kadın, Çocuk, Tacir, Heyet ve Elçileri Öldürmenin Yasak Olduğu

1895. Ka'b b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizden Hayber'de iken (savaşta) çocuk ve kadınları öldürmeyelim diye söz aldı.[196] (İshâk)

1896. Ka'b b. Mâlik'in yeğeni, amcasından Resûlullah (sallallahu aleyhi wsellem)ıin onları İbn Ebi'l-Hukayk'a (üzerine muharebe için) gönderdiğinde kadın ve çocukları öldürmelerini yasakladığını nakletmiş tir.[197] (İshâk)

1897. Kays (b. e. Hazım) naklediyor: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına bir adam gelip önüne diz çöktü. Allah'a hamd etti. Sonra kullara hamd babından bir şeyler söyleyince ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah belâsını versin! Şeytan ona ne kötü bir cümle telkin etmiş. Dışarıdan gelen yabancı birini Öldürecek olsaydım bu kişiyi öldürürdüm." (Müsedded) İsnadı sahih nürsel bir rivayettir.

1898. Câbir naklediyor: Resûlullah (sallallahua]eyhivesel]em)'in döneminde (savaş esnasında) putperest tacirleri öldürmezdik. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [198]

1899. Cerîr b. Abdullah naklediyor: Resûlullah (sallaOahu aleyhi vesellem) bir müfreze göndereceği zaman şöyle derdi: "Bismillah/Allah'ın adıyla, Allah yolunda, Allah Resulünün getirdiği din gereği: Hıyanet etmeyin, aldatmayın, insanların organlarını kesmeyin ve çocukları öldürmeyin." (Ebû Ya'lâ) [199]

Mücâhitlere Yardım Etmeye Teşvik

1900. Ebû Hureyre, Resûlullah (saDailahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim, Allah yolunda cihat eden bir askeri donatırsa, onun gibi cihat etmiş olur. Kim de cihâda çıkan birinin ailesine yardımcı olur ve onun yokluğunu aratmazsa yine onun gibi cihâd etmiş olur." (el-HârÎs) [200]

Mücâhidi Uğurlayanın Fazileti

1901. Selman el-Farisî, Resûlullah fsallallahu aieyhi veselkm)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah yolunda cihâda çıkan bir mücâhidi konaklayacağı ilk yere kadar uğurlayan ve ertesi gün yola çıkıncaya kadar onlarla beraber geceleyen, arkasından da dönüp ailesine gelen kimse, Allah'ın Resulü ile beraber yapılmış yetmiş hac sevabını alır. " (el-HârÎs)

1902. Ebû Zer de benzer bir hadisi rivayet etmiştir. Ancak: "Yirmi beş hac yapmış gibi olur" ibaresini aktarmıştır. (el-Hâris) [201]

1903. İbn Ömer naklediyor: Ebû Bekir, Yezîd b. Ebî Süfyan'ı Şam'a gönderdiğinde orduyla beraber yaklaşık iki mil yürüyüp onları uğurladı. Kendisine: "Ey Resûlullah'ın Halifesi, dönseniz" denildiğinde Ebû Bekir şu karşılığı verdi: "Hayır dönmeyeceğim, zira Resûlullah (sallailahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Kimin ayaklan Allah yolunda tozlanırsa, Allah Teâlâ ateşi onlara haram kılar." (Ahmed b. Menî') [202]

Bayraklar Ve Sancaklar

1904. İbn Abbâs, Resûlullah (saMahu aleyhi wsellem)'in bayrağının siyah, sancağının ise beyaz olduğunu nakleder.[203] (Ebû Ya'lâ)

1905. Hâlid b. Kilâb, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini işitmiştir: Resûlullah {sallallafoıaleyH vesellem) buyurdu ki: "Allah Teâlâ benim ümmetime sancak kullanma şerefini bahsetmiştir.[204] (Ebü Yala)

Sınır Boylarında Nöbet Tutmanın Fazileti ve Bunun İbadetten Üstün Olduğu

1906. As'as b. Selâme naklediyor: Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) bir seferde idi. Beraberinde olan ashabından birini kaybetti. Daha sonra bulunup kendisine getirildiğinde o sahabi: "Bir köşeye çekilip kendimi, Rabbime ibadete vereyim ve kadınlardan uzak durayım istedim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır, böyle bir şey yapma, içinizden de hiç kimse böyle bir şey yapmasın" buyurdu ve üç defa bu cümleyi tekrar etti. Ardından şöyle buyurdu: "Müslümanların toprağını bir an beklemeye sabretmeniz, kırk yıl ibadetten daha hayırlıdır. [205] (Ebü Dâvud et-TayalİSÎ ve el-Hâris)

1907. Ubâde b. es-Sâmit, Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellenij'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Bir gün sınır boyunda nöbet beklemek, hem oruç, hem de nafile ibadetle dolu bir aylık (veya bir yıllık) ibadete denktir. Kim Allah yolunda cihâd etmek üzere sınır boylarında ölürse, Allah Teâlâ onu kabir azabından korur ve dünya var olduğu müddetçe cihâd eden kişiye verilecek sevabı ona verir.[206] (el-HârÎs)

Yolculuk ve Arkadaşlık Adabı Evden Ayrılırken İki Rekat Namaz Kılmak ve Bu Esnada Okunacak Dualar

1908. Abdulazîz b. Ömer, Ensar'dan bir adamdan, o da babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamı uğurlayıp şöyle buyurdu: "Allah seni takva ile azıklandırsın, günahını affetsin ve her gittiğin yerde sana hayrı kolaylaştırsın." (MÜsedded) [207]

1909. Ebû Bureyde, babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhivadlem) bir yere yolculuğa çıkmak istediğin»; perşembe günü çıkmayı uygun görürdü. (Ebû Ya'lâ) Amr b. el-Husayn metruktür. [208]

1910. Osman b. Sa'd naklediyor: Enes'in şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir yere konakladıklarında iki rekat kılmadan oradan ayrılmazdı. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [209]

1911. Süfyân b. Vekî der ki: Babam bize yukarıdaki hadisi rivayet etti, ancak ifade: "Sefere çıktığında..." şeklindedir. (Ebû Ya'lâ)

1912. Ebû Kitabe naklediyor: Resûlullah (saüallahu aleyhi veseüem) ashâbıyla beraber bir yolculuktaydı. Ashabı içerisinde de arkadaşları tarafından methedilen bir kişi vardı. Onunla ilgili olarak Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem/e şunları söylediler: "Yâ Resûlallah! O zat bir yere konakladığımızda namaz kılar, yürüdüğümüzde okurdu." Bunun üzerine Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem.): "Peki devesinin yemini kim veriyor ve hizmetini kim görüyordu" diye sordu. Onlar da: "Biz yapıyorduk" cevabını verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "SİZ ondan daha hayırlısınız." (MÜSedded)3 Bu rivayet ceyyidve mürseldir.

Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir, Ebû Dâvud eî-Merâsîl kitabında rivayet etmiştir."
1913. Selmân el-Fârisî, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakledi yor: "Kim, Allah yolunda cihâd eden on iki kişiye hizmet ederse annesinden doğduğu günkü gibi günahları yok olur. Kim de Allah yolunda cihâd eden birine su verirse, kıyamet günü Peygamber (saMahu aleyhi vesellemfin havuzundan su içecektir."
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashabı yolculuğa çıktıklarında, önde gelenlerine hizmet etmeyi, bunu yapamayanlara da ezanı şart koşardı. Bir defasında Ashâb-ı kiramdan bir topluluk bir gazveden dönmüşlerdi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) içlerinden bazılarının ibadetten yorgun düştüklerini gördü ve onlara: "Kim onlara hizmet ediyordu?" diye sordu. İçlerinden bir grup: "Biz hizmet ediyorduk, ya Resûlallah!" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem): "SİZ onlardan daha üstünsünüz" buyurdu.[210] (el-HârÎs)
1914. Ebû Abdullah ed-Dimeşkî naklediyor: Eksem b. el-Cevn el-Hüzâî el-Ka'bî'nin şöyle dediğini işittim: Bana Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Eksem b. el-Cevn! Kendi cemaatinden başka birileriyle cihâda çık, ahlakın güzelleşir ve beraber olduğun arkadaşların nezdinde saygın olursun."
1915. Yine Resûlullah (sallallahualeyhiveseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "En iyi arkadaşlar dörttür...," (Ebû Ya'lâ) [211]
1916. İbn Uyeyne naklediyor: Medineli birisi bana Peygamber (sallallahualeyhi veseüem)'in Zeyd b. Harise'ye (veya Amr b. el-Âs'a) şöyle dediğini anlattı: "Bir yere müfreze gönderirsen en zayıflarının durumunu göz önünde bulundurarak hareket etmelerini iste; zira Allah Teâlâ bir topluluğa en zayıfları vesilesiyle yardım eder/muzaffer kılar." (el-Hârîs)
1917. Useyd b. Abdurrahman, Cüheyneli birisinden, o da başka birisinden naklediyor: Resûlullah (sallaDahu aleyhi veseUem) ile beraber bir gazveye çıkmıştık. Derken dar bir konak yerine geldik, insanlar oraya sıkışıp yolu kestiler. Bunun üzerine O'nun bir münâdİsi şöyle seslendi: "Kim bir yerde izdiham yapar veya yolu kapatırsa onun cihâdı yoktur. [212] (el-HârÎs)
1918. îbn Ömer, yolculukta kendisine eşlik etmek isteyen birisine, helal olmayan bir deve üzerinde gelmemesini, ezan konusunda kendileriyle yarışmamasını ve izni olmadan oruç tutmamasını şart koşardı. Nâfi der ki: Bizimle beraber yolculukta ona eşlik eden birisi vardı. Onu uyandırmamızı ve ona sahur hazırlamamızı bize emrederdi. (Müsedded)

Uysal Bineğin Fazileti

1919. İsmâîl b. Muhammed b. Sa'd, babasından, o da dedesinden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Şu üç şey kişinin mutluluk vesilelerindendir: Sâliha kadın, iyi binek, geniş ev. Şu üç şey de kişinin mutsuzluk vesilelerindendir: Kötü kadın, kötü binek ve kötü ev." (İshâk} [213]
1920. Ziyâd b. Mihrak naklediyor. Kurre veya İbn Kurre'nin Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'den şu sözünü naklettiğini işittim; "Hiç bir nimet olmasa da şu üç şey dünya nimetlerindendir: Uysal binek, sâliha kadın ve geniş ev." (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [214]

Kadının Yalnız Başına Sefere Çıkmasının Yasak Olduğu

1921. Adiy b. Hatim merfû olarak ResûluUah (sailalkhu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder; "Kadın üç günden fazla bir mesafeye sadece eşi veya yakını ile beraber yola çıkabilir." (Ebû Ya'lâ) [215]

Hayvanlara İyi Davranmak

1922. Ammâr b. Ebî Ammâr der ki: "Keçilere iyi davranın, burun pisliğini silin ve ağıllarında namaz kılın; zira onlar cennet hayvanlarındandır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [216]
1923. Yahya b. Câbir naklediyor: Ebu'd-Derdâ develerine iki büyük torba yük atıp, arkasından bir tane daha ilave eden, bu yüzden de develeri ayağa kalkamayan kimselere yükü hayvanın üzerinden indirmelerini emretti, sonra da hayvanı ayağa kaldırdı. Ebu'd-Derdâ o kimselere şöyle seslendi: "Allah Teâlâ hayvanlara yaptığınızı affederse, büyük bir günahı affetmiş olur! Zira ben, ResûluUah (sflaflahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Allah Teâlâ, size, hayvanlara karşı iyi davranmanızı emrediyor: Onlara layıkıyla davranınız; zira kıtlık anında sizi taşıyacak onlardır." (el-Hâris) [217]
Ahmed bu hadisi Ebû İdrîs el-Havlânî tarikiyle Ebû'd-Derdâ'dan merfû olarak şu lafızla nakletmiştir: "Allah Teâlâ hayvanlara yaptıklarınızı affederse, sizin bir çok günahınızı affetmiş olur."
1924. Abdurrahman b. Ebî Umeyre, ResûluUah (sallallahualeyhivesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Her devenin sırtında bir şeytan vardır; onlara bindiğinizde Allah'ı zikredin, onları hizmetinizde kullanın, zira sizi taşıyan Allah Teâlâ'dır." (Müsedded) [218]
1925. Seleme b. el-Ekva' Resûlullah (saüallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Develeri, memeleri açık vaziyette çayıra salmayın ve onları güzel bağlayın; zira şeytan onları emer." (Ebû Ya'lâ)
1926. ez-Zührî der ki: Bana Enes, Resûlullah (saüaMıu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Otlaklarınız çoğaldığında hayvanlarınızı çayıra salın, yayılıp semizlenmesine müsade edin, otlaklar kuruduğunda ise sırtlarına binip işinizi görün."
Bezzâr der ki: Bu hadisi el-Leys'ten sadece Ruveym b. Yezîd'in rivayet ettiğini biliyoruz; hadis, ez-Zührfden mürsel olarak rivayet edildi.[219] (Ebü Ya'lâ)
1927. Hz. Âişe der ki: Veda haccına Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem) ile beraber çıkmıştım. Diğer hanımlarını da yanına almıştı. Yolculuk esnasında ben hafif eşyalarla süratli bir deve üzerindeydim. Safiyye'nin eşyaları ise ağır, devesi de yavaş hareket eden bir deveydi. Bu da kervanın yavaş hareket etmesine sebep oluyordu. Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Aişe'nin eşyalarını Safiyye'nin devesine, Safiyye'nin eşyalarını da Âişe'nin devesine aktarın da kervan rahat bir şekilde yoluna devam etsin.[220] (Ebü Ya'lâ) Hadisin bir bölümü nikâh bölümünde geçmiştir.

At Ve Atın Fazileti, Onlara İyi Davranmanın Teşvik Edilmesi, Cihâda Onlar Üzerinde Çıkmanın Fazileti

1928. Nuaym b. Ebî Hind el-Eşcaî atının yanaklarını sıvazlar vaziyette görüldüğünde kendisine bunu neden yaptığı sorulmuş ve şu cevabı vermiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Cebrail Aleyhisselâm, bana at konusunda sitem etti." (Ebû Dâvud et-Tayalisî) [221]
1929. Yahya b. Saîd el-Ensarî, bir adamdan naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi veseîlem) bir sabah vaktinde atının terini siler vaziyette görüldüğünde kendisine bu durumu sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Bu gece atlar konusunda siteme maruz kaldım." (Müsedded) [222]
1930. Zeyd b. Sabit, Resûlullah (sallaHahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim cihâd için bir ata bakarsa, o at onun için ateşe karşı bir perde."(Abdb. Humeycl) [223]
1931. Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr, babasından, o da dedesinden naklediyor: Peygamber (sallahualeyhivesel]em)'in yeni ile atmın yüzünü sildiğini gördüm. (el-Hâris) [224]
Bu hadisi İmam Ahmed, Huşeym'den, o da Yûnus'tan rivayet etmiş ve "Parmaklarıyla atın sümüğünü temizledi" şeklinde bir ibareye yer vermiştir. Muhtemelen bunlar iki ayrı hadistir.
"Şeytan asil bir at bulunan evi rahatsız etmez" hadisi Enfâl suresinin tefsirinde zikredilecektir.
1932. Abdullah b. Mes'ûd naklediyor: Bir adam ona gelip: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in atlar hakkında herhangi bir şey söylediğini duydun mu?" diye sordu. Ona şu cevabı verdi: "Evet, Resûlullah (saüaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet gününe kadar atların perçemlerinde hayır ve bereket düğümlüdür. [225] (Ebû Ya'lâ)
1933. el-Muğîre b. Şu'be, Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sahipleri onlara iyi baktığı sürece kıyamet gününe kadar hayır ve bereket (atların) perçemlerinde düğümlüdür.[226] (Ebû Ya'lâ)

Atın Hissesi

1934. Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebî Ahmed, Câbir'in şöyle dediğini nakleder: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ata iki hisse, sahibine ise bir hisse tahsis etti. [227] (el-Hâris)
1935. Ebû Bekir b. Yahya b. en-Nadr, babasından onun Ebû Hureyre'den aynı sözü işittiğini nakletmiştir.[228] (el-Hâris}
1936. el-Mikdâd b. Amr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem)'in Bedir günü ganimetten atı için iki, kendisi için bir hisse tahsis ettiğini rivayet etmiştir.[229] (el-Hâris)
1937. Ebû Haseme, kendisinin Hayber gazvesinde bulunduğunu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in atı için iki, kendisi için bir hisse ganimet tahsis ettiğini ifade etmiştir.[230] (el-Hâris)
1938. Ebû Gatafân der ki: İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: "Arap atıyla Acem atının hissesi aynıdır.[231] (el-Hâris)
Abdullah b. Süleyman der ki: İkrime'ye bunu sordum; bana her iki atın da aynı olduğunu söyledi. Atâ b. Yesâr da aynı şeyleri söylemiştir.
1939. Mâlik ve Süfyân es-Sevrî derler ki: "Söz konusu iki cins at hisse itibariyle aynıdır." (el-Hâris)
1940. îshak b. Ebî Ferve naklediyor: Ebû Ruhm'm azatlı kölesi Ebû Hazım ile kardeşi Hayber'de iki atlı mücahitlerdi. Kendilerine altı hisse verildi: Dört hisse atlarına, iki hisse de kendilerine. Onlar iki hisseyi iki genç deve karşılığında sattılar.[232] (Ebû Ya'lâ)
1941. İbn Abbâs der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) Bedir savaşı günü at (süvari) için iki pay, adam için ise bir pay verdi." (Ebû Ya'lâ)

Yarış Ve Atıcılık, Atıcılığın Faziletleri

1942. İbn Abbâs, Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Yarışlarda atı daha çok koşmaya zorlamak için bağırıp çağıran bizden değildir. Efendisine karşı kölenin aklıyla oynayan ve onu çelen bizden değildir. Kadınla eşinin arasım bozan bizden değildir." (Ebû Ya'lâ) [233]
1943. Hz. Ali naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) insanların arasında dolaşırken elinde Arabistan yapımı bir yay gördü. O kişiye: "Buna ve benzerlerine sahip çık ve hurmadan mızrak kullanmaya alış. Zira bununla Allah Teâlâ sizi yeryüzüne hakim kılacak ve zaferinize zafer katacaktır.[234]
(Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Dâvud et-Tayafisî)
1944. Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor: Resûlullah (saliallahualeyhi vesellem) atlarla develeri yarıştırdı. (Müsedded) [235]
1945. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ok atan insanların yanından geçti ve onlara şöyle dedi. "Atın, ben de İbnü'l-Ekva' Hey im." Bunun üzerine bazıları: "Yâ Resûlallah! Sen birilerimizin safında iken mi oynayacağız?!" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hadi ben sizinle olayım, ey İsmâîloğulları!" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [236]
1946. el-Ka'kâ' b. Ebî Hadred el-Eslemî naklediyor: Resûlullah (salkllahu alevhi vesellem) ok yarışı yapan kimselerin yanından geçti ve onlara: "Hadi îs'mâîloğulları atın, zira babanız bir okçuydu, ben de İbnü'-Ekva' ile beraberim/onların takımındayım." Bunun üzerine oradakiler ok atmayı kesti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Niçin atmıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Ya Resûlallah, sen: îbnü"l-Ekva' ile beraberim demişken ve kendileriyle beraber olduğun takımın yenilmeyeceğini bilmişken nasıl oynayalım?!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hadi atın ben hepinizle beraberim" buyurdu. {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [237]
1947. Ebû Ubeyde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Bedir günü şöyle buyurduğunu nakleder: "Kâfirlerle savaşın; kim bir ok isabet ettirirse ona bir derece vardır." Adamın biri: "Ya Resûlallah! Derece nedir? diye sorunca Resûlullah (salbUahu aleyhi vesellem); "Yerle gök arası" buyurdu. (el-Hârİs) [238]
1948. Muhammed b. Sâd b. Ebî Vakkâs, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İsabet etsin etmesin Allah yolunda düşmana ok atan her müslüman için bir köle azad etmiş kadar ecir vardır. Yine ok, Allah yolunda bir kılını ağartan her müslüman için kıyamet günü önünde yürüyen bîr nur olacaktır. Küçük olsun büyük olsun köle azad eden müslümana azad ettiği kölenin her uzvu için sayısız ecir takdir etmek Allah Teâlâ'ya vacib olacaktır. " (Abd b. Humeyd) [239]
1949. Hafs b. Ebî Dâvud, Medineli yaşlı bir zattan şunları naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) görülmeyen hedefe ok atılmasını yasakladı. (Müsedded) [240]
1950. Saîd b. el-Müseyyib iki kişi arasında ödüllü yarışta herhangi bir beis görmezdi. Yarışı kazanan ödülü alırdı. Ancak İbnu'l-Müseyyib onların bu hal üzere ayrılmalarını hoş görmezdi.[241] (Müsedded)
1951. Saîd b. el-Müseyyib der ki: "Denk atlarla olduktan sonra at yarışında herhangi bir sakınca yoktur; şayet birinci olursa ödülü alır, arkada kalırsa ona herhangi bir şey gerekmez." (Müsedded) [242]

Hızlı Yürüyüş

1952. İyâs b. Seleme, babasından naklediyor: Rüzgâr gibi acele gelmiştim. Resûlullah (sallaUahu aleyhi veselkm)'in yanında oturan bir grup Ensarlıya uğradım. Daha önce ve daha sonra onlar gibisini görmedim: Kılıçlarını kuşanmışlardı ve yaklaşık otuz kişilerdi. Resûlullah (salbllahu aleyhiveseUem) bana şöyle buyurdu: "Korku salan bir sahne gördün!" [243] (İshâk)
1953. Câbir b. Abdullah naklediyor: Bir grup sahabi Resûlullah (sallaliahu aleyhi-vesellem)'e yürüyemediklerinden yakındılar. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) de onları seri yürüyüşe davet ederek: "Hızlı yürüyün!" buyurdu. Bunun üzerine biz hızlı yürüdük ve normal yürüyüşten daha rahat olduğunu gördük.[244] (İshâk)
1954. Osman b. Affân, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah yolunda ayaklan tozlanan kula Allah cehennemi haram kılar." Biz yolun arkasında iken o günden çok yürüyen görmemiştim. (Ebû Ya'lâ) [245]

Cihâd İçin Silah Hazırlığının Emredilmesi

1955. Ebû Bekir b. Ebî Meryem, hocalarından, Hz. Ömer'in şöyle dediğini nakleder: "Tırnaklarınızı düşman toprağında uzatın, zira onlar da silahtır." (Müsedded) Hadis munkatıdır. [246]

Merkebin Arap Atıyla Çiftleştirilmesinin Yasak Oluşu

1956. Yezîd b. Ebî Habîb der ki: Ömer b. Abdülazîz şöyle bir ferman yazdı: "Hükümet dairelerinde çalışan herhangi bir kimse, merkep ile Arap atını çiftleştirirse maaşından on dinar kesinti yapacağım." (Müsedded)
1957. Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "ResûluUah (salîallahualeyhivesellem)'in Ufeyr adında bir merkebi vardı.[247]

Düşmanla Buluşulduğu Anda Dua Edilmesi ve Konuşulmaması

1958. Ebû Miclez naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) düşmanla buluştuğunda şöyle dua ederdi: "Allahım! Sen desteğimsin ve yardımcımsın, seninle taaruza geçer, seninle birlikte savaşırım." (el-Hârİs) [248] Derim ki: Ebû Dâvud, S/men'inde Enes hadisinden bundan daha detaylı olarak tahrîc etmiştir. Ayrıca Tirmizî ve Nesâî'de Katâde'nin Ebû Saîd'den rivayetiyle yer almıştır. Bir başka nüshada bunu Ebû Miclez an Enes şeklinde gördüm.
1959. Zeyd b. Erkam, Resûlullah şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ, üç yerde susmayı ve konuşmamayı sever: Kur'an okunduğu an, savaşa çıkıldığı an ve cenaze anında" (Ebû Yala) [249]

Parola

1960. Hz. Ali b. Ebî Tâlib der ki: ResûluUah (sallal]ahualeyhivese]]em)'in parolası şuydu: "Yâ külle hayr (Ey her iyilik)!" (Ebû Ya'lâ) [250]

Savaşa Başlamadan Önce Düşmanın İslam'a Davet Edilmesi

1961. Hz. Ali naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir grubun başkanı olarak beni bir yere gönderdi. Daha sonra bir adama şöyle emretti: "Ona yetiş ve: Resûlıdlah {sdMahu aleyhi veselkm) kendisini beklemenizi emretti ve İslam'a davet etmedikçe hiçbir toplulukla savaşmamanızı buyurdu> de!" (İshâk) [251]
1962. Abdurrahman b. Aîz der ki: Resûlullah (saMahuakyhi-veseüem) bir ordu gönderdiği zaman şöyle derdi: "insanlara sıcak davranın, hemen üzerlerine saldırmayın, üzerlerine akın etmeden önce onları İslam 'a davet edin. Şehirli olsun, bedevi olsun yeryüzünde ne kadar insan varsa onları huzuruma müslüman olarak getirmeniz hana erkeklerini öldürüp kadınlarını esir etmenizden daha sevimlidir." (Müsedded) [252]
1963. Şurayh b. Ubeyd benzeri bir hadisi zikretmiştir, ancak Abdurrahman'ı senedinde zikretmemiştir. (el-Hârİs)
1964. Ubey b. Ka'b der ki: Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem), Lât ve Uzzâ bulunduğu yere bir müfreze gönderdi: Müfreze bir mahalleye akın edip savaşanları ve çoluk çocuğu esir aldı. Bunun üzerine Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem)'e: "Yâ Resûlallah! Sizin müfrezeniz davet etmeden/çağrı yapmadan bize saldırdı" diye şikayet ettiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müfrezedekilere sordu. Onlar bu haberi doğruladılar. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseOem): "Onları yerine geri götürün, sonra islam'a davet edin" buyurdu.[253] (el-Hâris)

Şirk Ehliyle Savaşmadan Önce Onlara Yazı Yazılması

1965. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bekr b. Vâil'e şöyle bir mektup gönderdi: "Allah'ın elçisi Muhammenden, Bekr b. Vâil'e! islam'a girin kurtuluşa erersiniz." Dediler ki: "Bu mektubu Benî Dubay'a'da bir adamdan başka okuyacak kimse bulamadık." Halbuki onlar Katipoğulları diye isimlendirilirlerdi. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr)
îbn Hibbân hadisi sahîh kabul eder. [254]

Müşriklerden Yardım Almanın Mekruh Olduğu

Ebû Humeyd es-Sâİdî'nin bu konudaki hadisi "Uhud Gazvesi" başlığında zikredilecektir.

Savaş Meydanından Firar Etmenin Sakındınlması

1966. Ümmü Eymen, Resûluilah (sallalla hua]eyhivesellem)'in Ehli Beyt'ten birine şu tavsiyede bulunduğunu duymuştur: "Düşmanla yüz yüze geldiğin an savaş meydanından kaçma!" [255] (Abd b. Humeyd)
Cihâda Ücret Takdir Edilmesinin Mekruh Olduğu
1967. Abdurrahman b. Avf bildiriyor: Ücretli işçi olayı ile ilgili olarak Peygamber (sallallahualeyhivesellem) Ya'lâ b. Munye'ye şöyle demiştir: "(Cihâd için) Senin ona takdir ettiğin ücretten başka bir ücret takdir edilmesini uygun görmüyorum.[256] (İshâk)

Düşman Yurdundan İslam Yurduna Hicret

1968. Ebû İdrîs el-Havlanî, Resûluilah (sallallahu aleyhi vese!lem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Müşriklerle savaşıldığı sürece hicret devam edecektir." (Müsedded) [257]

Köle Ancak Efendisinin İzniyle Cihâda Çıkabilir

1969. el-Hâris b. Abdullah b. Ebî Rebîa der ki: Resûluîlah (saMlahu aleyhi vesellem) bir gazveye çıkmıştı. Müzeyne kabilesinden birilerine uğradı. Fakat o kabileye mensup bir kadının kölesi peşine takıldı. Yolun bir bölümünde Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem)'e kavuşup O'na selam verdi. Resûluilah (saMahu aleyhi vesellem): "Sen falanca mısın?" diye sordu. O da: "Evet" dedi. Resûluilah: "Hayırdır, ne var?" diye sordu. Köle de: "Seninle beraber cihâda çıkıyorum" dedi. Bunun üzerine Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem): "Efendin sana izin verdi mi?" diye sordu. Adam: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resûluilah (sallallahualeyhi vesellein) şöyle buyurdu: "Efendine dön ve ona benden selam söyle!" dedi. Adam dönüp efendisine Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) selamını iletti ve durumu ona haber verdi. Efendisi: "Allah aşkına, O mu sana, bana selam vermeni emretti" diye sordu. Kölesi: "Evet" dedi. Bunun üzerine efendisi: "Git ve O'nunla cihâd et!" dedi. (el-Hâris) [258]

Cihâdın Kadınlara Farz Olmadığı

1970. Saîd b. Amr el-Kuraşî naklediyor: Kudâa kabilesinin Urane boyundan Ümmü Kebşe adlı bir kadın: "Yâ Resûlallah! Falanca orduyla cihâda çıkmama müsaade buyurun" diye izin istedi. Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem): "Hayır" dedi. Bunun üzerine kadın: "Yâ Resûlallah! Ben savaşmak arzusuyla değil sadece yaralıları tedavi etmek ve hastalara bakmak (hastalara su vermek) gayesiyle çıkmak istiyorum." Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bir sünnet haline gelecek olmasaydı ve falanca kadın cihâda çıktı denilecek olmasaydı sana müsâde ederdim, ancak evinde kal!" buyurdu. [259] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)

Şirk Ehliyle Anlaşma Yapılması

1971. Sa'd b. Ebî Vakkâs naklediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vedlem) Medine'ye geldiğinde Güheyne kabilesi gelip O'na şöyle dediler: "Sen gelip aramıza yerleştin. Birbirimize karşı güvende olalım diye aramızda bir antlaşma yap!" Bunun üzerine Resûlullah (saUaÜahu aleyhi veseUem) onlarla bir antlaşma yaptı, ancak onlar İslam'a girmediler. (İshâk) [260]
1972. Hz. Ali bildiriyor: Resûlullah (salMahu aleyhi ^sellem) Benî Tağlib ile; "dinlerini değiştirmemeleri" ve "çocuklarını Hıristiyanlaştırmamaları" şartlarını koşan bir antlaşma yaptı. Daha sonra onlarla ilgili olarak şöyle buyurdu: "Ancak onlar antlaşmayı ihlal ettiler. Allah Teâlâ bana imkân verirse savaşçılarını/erkeklerini öldürür, çoluk çocuklarını esir ederdim.[261] (Ebû Ya'lâ}
1973. Muhammed (İbn es-Sâib el-Kelbî) aynı hadisi şu lafızla vermiştir: Peygamber (saMahu aleyhi vesellemi'in Benî Tağlib ile "çocuklarını Hristiyanlaştırmamalarına" dair bir antlaşma yaptığına şahit oldum. Şayet bu şartlara uymazlarsa müslümanlarm zimmetinden/korumasından çıkmış olacaklardı. Hz. Ali der ki: "Allah'a yemin olsun ki, onlar bu antlaşmayı ihlal ettiler. Allah'a yemin olsun ki, eğer Allah bana imkân verirse savaşanlanm öldürür, çoluk çocuklarını esir alırdım. [262] (Ebû Ya'lâ)

Sirk Ehlinden Müslümanlara Hediye Edilen Paranın Hükmü

Bununla ilgili hadis Megâzî (Gazveler) bölümünde zikredilecektir. Orada Tebuk gazvesiyle ilgili olarak Kayser'in Peygamber (saîlaUahu aleyhi vesdlem)'e hediye olarak dinar paralar gönderdiğini, Peygamberimizin de onu bölüştürdüğünü ifade eden bir rivayet mevcuttur.

Antlaşmanın İhlâl Edilmesinden Sakındırmak

1974. Büreyde naklediyor: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Hiçbir topluluk yaptığı antlaşmayı bozmasın ki kendi içinde birbirini Öldürmeler gerçekleşmesin. Yine bir topluluk içerisinde fuhuş ortaya çıkmış olmasın ki, Allah Teâlâ o topluluğa ölümü musallat etmiş olmasın. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [263]
Zimmet Ehli/Zimmîlerin Korunması ve Müslümanlarla Olan Antlaşmalarının Nasıl Bozulacağı

1975. Süveyd b. Gafele der ki: Zimmîlerden bir adam bir müslüman kadının merkebini dürtüp huysuzlandırdı. Kadın merkebin üzerinden düşünce sarkıntılık etmek istedi. Ancak Avf b. Mâlik buna engel olup, adamı dövdü. Daha sonra onu alıp Hz. Ömer'e getirdi ve ona hâdiseyi anlattı. Hz. Ömer kadını çağırıp olayın hakikatini sordu. Kadın da Avfı tasdik etti.
Bunun üzerine Hz. Ömer adamın asılmasını emretti. Daha sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Muhammed'in emân verdiği zimmiler konusunda Allah'tan korkun, onlara zulmetmeyin. Onlardan kim böyle bir harekette bulunursa onların emânı/zimmeti yoktur." (el-HârİIs) [264]

Kadın, Çocuk, Yaşlı, Hizmetçi ve İşçileri Öldürmekten Sakındırmak

1976. Abdullah b. Büreyde, babasından naklediyor: "Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gazveye çıktı. Ordunun öncü birliğine Hâlid b. el-Velîd'i tayin etti. Daha sonra yolda öldürülmüş bir kadın gördü ve: "Kim bu kadın öldürdü?" diye sordu. Oradakiler: Hâlid b. el-Velî d Öldürdü" dediler. Bunun üzerine ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adama şöyle ferman buyurdu: "Hâlid'e yetiş ve ona: Kadın, çocuk ve işçileri öldürme!, mesajını İlet!" [265] (el-Hâris)
1977. Ebû Hureyre naklediyor: Hayber günü insanlar çocukları öldürmeye başlayınca ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) Öfkelenip şöyle buyurdu: "Size çocukları ve yaşlıları öldürmeyi yasaklıyorum." Bunun üzerine birisi: "Anam babam sana feda olsun yâ Resûlallah! Müşriklerin çocuklarını öldürme yetkimiz yok mu? diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de:
"Büyüdükleri zaman onların ne yapacaklarını nereden biliyorsunuz ? buyurdu.[266] (el-Hâris)
1978. Abdurrahman b. Ebî Amre naklediyor: Resûhıllah (sailallahu aleyhi vesellera) Huneyn günü öldürülmüş bir kadının yanından geçtiğinde: "Kim bu. kadım öldürdü?" diye sordu. Bir adam: "Ben öldürdüm yâ Resûlallah. Onu arkama bineğime aldım, beni öldürmeye kastetti, bunun üzerine ben onu öldürdüm" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (salkllahu aleyhi wsellem) kadının defnedilmesini emretti. [267] (el-Hâris)
Abdullah b. Üneys'in hadisi "Meğâzî" bölümünde İbn Ebî el-Hukayk'ın öldürülmesi olayında zikredilecektir.

Devlet Başkanına Nasihat

1979. İbn Abbâs, Resûlullah (sailallahu aleyhi veseEem)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Din nasihattir." Ashab-ı Kiram: "Kimin için nasihattir?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) şöyle buyurdu: Allah'ın Kitabına, Peygamberine ve müslümanların imamlarına nasihattir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [268]

Kadın ve Çocuğa Kadar Her Müslümanın Emân Verebilmesi

1980. Ebû Umâme, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Müslümanlardan herhangi bir kişi (müşrik vb. için) emân verme hakkında sahiptir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [269]
1981. Sürâka naklediyor: Ci'râne'de iken Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'e geldim. Yanlarından geçtiğim her Ensar topluluğu: "Sana sana!" diye sesleniyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'e gelince elimdeki mektubu kaldırdım ve: "Benim yâ Resûlallah" dedim. Sürâka der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicret ettiğinde bana bir emân yazmıştı. Bunun üzerine Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Evet bugün vefa, İhsan ve doğruluk günüdür." (el-Humeydî) [270]
1982. Sürâka bildiriyor: Ci'râne'de iken Resûlullah (sallalîahu aleyhi vesellem)'e geldim. Yanından geçtiğim her Ensar topluluğu kafama vurup: "Sana, sana!" diyorlardı. Nihayet Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma vardım. Onu gördüğümde: "Benim, yâ Resûlallah" dedim. Bunun üzerine Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseltem) şöyle buyurdu: "Evet, bugün vefa, ihsan ve doğruluk günüdür."

Süfyân der ki: Sürâka: "Benim" sözüyle: "Bir bez üzerine emân yazdığın kimse benim" demek istemiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekir'le Sevr mağarasına doğru hicret ettiklerinde onunla karşılaşmış ve bir bez üzerinde ona bif emân yazmıştı. (İbn Ebî Ömer)

Öldürülen Kişinin Organlarının Kesilmesinin Yasak Olması

1983. Hâlid b. Ma'dân der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) öldürülen kişinin herhangi bir uzvunun kesilmesini yasakladı. (İbn Ebî Ömer) [271]
1984. Mekhûl der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi wsellem) askerlerine öldürülen kâfir birinin organlarından herhangi birinin kesilmesini yasakladı. (el-Hârİs) [272]

Müslümanların Himayesinde Yaşayan Zimmîlerden Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)e Küfredenlerin Öldürülmesi

1985. Ebû İshâk el-Hemdânî der ki: Müslümanlardan gözü görmeyen bir adam Yahudi bir kadının yanma gelir-giderdi. Kadında ona iyi davranırdı. Ancak kadın ismini andığı zaman Hz. Peygamber'e küfrederdi. Adam sövmemesini talep etti, ancak kadın küfretmeye devam etti. Bunun üzerine kadını öldürdü. Resûlullah (saîlallahualeyhiveselîem) de öldürülmesini uygun gördü, (cezalandırmadı) [273] (Müsedded)
1986. Husayn b. Abdurrahman bir zâttan naklediyor: İbn Ömer'e bir rahip getirildi ve kendisine şöyle denildi: "Bu rahip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/e küfrediyor." Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Küfrettiğini duysaydım öldürürdüm, Resûlullah (sallallahu aleyhi veselfem/e küfretsinler diye onlara himaye/ zimmilik vermedik." (Müsedded ve el-Hâris) [274]
1987. Ka'b b. Alkame naklediyor: Arafe b. el-Hâris (-ki bu zât sahabedendi) her gün bir elbise değiştiren bir adama uğradı. Adam müslümanların himayesinde yaşayan zimmîlerdendi. Arafe onu İslam'a davet etti, ancak adam öfkelenip Resûlullah (sallallahu aleyhi veselfemj'e küfretti. Bunun üzerine Arafe onu öldürdü. Amr b. el-Âs, Arafe'ye şöyle dedi: "Onlar bizim kendilerine verdiğimiz söze/ antlaşmaya güveniyorlar. Ancak Allah ve Resulü konusunda bize eziyet etsinler diye onlara himaye hakkı vermedik! [275] (Ebû Ya'lâ)

Korumalar

1988. el-Avvâm b. Havşeb naklediyor: Sahil boylarında nöbet tutan bir yaşlı mücahit bana şöyle anlatmıştı: Bir gece vakti, o bölgede nöbet tutan hiçbir mücahidin çıkmadığı bir yere çıktım. Limandaki bir karargâha varıp içeriye girdim. Dalgaların karaya vuruşu ile denizlerin dağların tepesine kadar yükseldiğini hayalimden geçirmeye başladım. Uyanıktım. Ancak az sonra uyudum. Rüyamda; elimde sancak ve bütün şehir halkı arkamdan beni takip ediyor, gördüm. Sabah olunca şehre döndüm, ordu komutanı ile birlikte Ömer b. el-Hattâb'ın azatlı kölesi Ebû Salih ile karşılaştım. İkisi şehirden ilk çıkan kimselerdi. Bana: "Nerede mücahitler?" diye sordular. Ben de: "Benden önce döndüler" dedim. Bunun üzerine onlar: "Niçin bize doğruyu söylemiyorsun? Zira biz şehirden ilk çıkan kimseleriz" dediler. Ancak ben onlara, benden başka şehirden kimsenin çıkmadığını söyledim. Ebû Salih bana: "Ne gördün?" diye sordu. Ben de: "Allah'a yemin olsun ki, denizin, dağın tepelerine kadar yükseldiğini içimden geçirdim." Bunun üzerine Ebû Salih: "Doğru söyledin" dedi ve ilave etti: Bize Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu anlattı: "Hiçbir gece yoktur ki, deniz üç defa yeryüzü halkına yaklaşmasın. O, üzerlerine saldırmak üzere Allah'tan müsâde ister, ancak Allah Teâla onu geriye çeker." Ben devamla şunları anlattım: Aynı şekilde rüyamda elimde sancak olduğu halde bütün insanların arkamdan yürüdüğünü gördüm. Bunun üzerine Ebû Salih şöyle dedi: "Eğer rüyan doğru ise bu gece şehir halkının kazandıkları sevabın aynısı sana yazılacak." Bundan önce Ebû Salih bana uzak ve soğuk duruyordu, sanki içi bana ısındı ve yakından benimle sohbet etmeye başladı. Şöyle dedi: Ömer b. el-Hattâb şu üç grup insanla beraber olmamızı tavsiye
etti: "Mal satan tacirle, cihâd eden mücahidle ve mal tedarik eden biriyle. İşte benim nöbetim bu. Şu an şehre gidiyorum." (İshâk) [276]
1989. Osman b. Atâ, babasından, o da dedesinden naklediyor: el-Abbâs b. Abdülmuttalib, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellenı) 'in şöyle buyurduğunu nakletti: "iki göze ateş dokunmayacaktır: Allah korkusuyla ağlayan göz ve Allah yolunda müslümanları korumak üzere nöbet tutan göz" (Ahmed b. Meni') [277]
1990. Enes b. Mâlik, Resûlullah (sallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İki göze asla ateş dokunmayacaktır: Allah yolunda müslümanları beklemek üzere geceleyen göz ve Allah korkusuyla ağlayan göz. " (Ebû Ya'lâ) [278]
1991. Salih b. Keysân, Ebû Abdurrahman'dan bildiriyor: Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ateşin iki göze dokunması yasaktır: Biri Allah korkusuyla yaşaran göz, diğeri İslam'ı küfür ehline karşı korumak üzere nöbette geceleyen göz. " (Abd b. Humeyd) [279]
1992. Mücâhid, Ümmü Mübeşşir'den bildiriyor: O, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e: "Allah katında konumu en iyi olan insanlar kimlerdir?" diye sordu. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu: "Atı üzerinde düşmana korku salan, bazen de onların korkutmalarına mâruz kalan kimsedir. "
(İshâk) [280]

Şirk Ehlinin Bağışladığı Toprağın Hükmü

1993. Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Müşriklerin kendisine toprak bahşettiği kimsenin toprağı yoktur (bu bağış geçersizdir)." {İshâk ve Ebû Ya'lâ) [281]

Düşman Toprağında Bulunan Yemek

1994. Abdullah b. Amr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vedlem/in Hayber günü şöyle buyurduğunu nakleder: "Kendiniz yiyin, hayvanlarınıza yedirin, ancak beraberinizde bir şey göturmeyin. " (el-Hârİs) [282]

Taksim Edilmeden Önce Ganimeti Kullanmanın Yasak Olduğu

1995. Sabit b. Rafi' -bu zât seriyyelerin başına komutan tayin edilirdi-Resûlullah (saUallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sakın hainlik yapmayın: Kendisine pay olarak ayrılmadan önce kişinin cariyeyi alıp onunla yatması, arkasından da tekrar onu iade etmesi; yahut kişinin ganimet malı olan bir elbiseyi taksim edilmeden önce eskitene kadar kullanıp geri iade etmesi (hainliktir)." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [283]

İkram ve İkramdan Arta Kalan Kısmın Hükmü

1996. Âsim b. Kuleyb der ki: Babam bana İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletti: Ömer b. el-Hattâb namazını kıldıktan sonra insanların dertlerini dinlemek üzere mescitte oturdu. Kimin bir ihtiyacı varsa onunla oturur, konuşurdu. Kimsenin söyleyecek bir ihtiyacı yoksa kalkar giderdi. Bir ara Hz. Ömer bu uygulamayı terk etti. İbn Abbâs der ki: Bunun üzerine kapışma gelip: "Ey Yerfe! Halifenin bir rahatsızlığı mı var?" diye sordum. O da: Onun herhangi bir rahatsızlığı yok" dedi ve içeri girip oturdum. Daha sonra Yerfe çıkıp şöyle dedi: "Ey İbn Abbâs, kalkın!" Biz de kalkıp Ömer'in olduğu yere gittik. Bir de baktık ki, üst üste yığılmış ve aralarına hurma lifi konmuş yiyecekler! Hz. Ömer dedi ki: "Medine halkı içerisinde en kalabalık ailelerden birisi olan sizin aileleriniz, şu yemeği alıp aranızda bölüştürün, artan birşey olursa geri getirin." Osman çöküp diz üstü oturdu. Ben de diz üstü çöküp şöyle dedim: "Şayet eksik kalırsa tamamlayacak mısın?" Bunun üzerine Ömer: "Amma da gözü açsın, doğrusu beklenir senden! Muhammed ve ashabı kıtlık zamanlarında hayvanların deri parçalarını kaynatıp yediklerinde bu nimetler Allah Teâlâ katında yok muydu?" dedi. Ben şu karşılığı verdim: "Evet, Allah'a yemin olsun ki, bu nimetler Muhammed yaşarken de Allah Teâlâ katında vardı. Ancak bu fetihler O'nun zamanında gerçekleşseydi, senin yaptığından farklı bir şey yapardı." Bu sözüm üzerine Ömer hiddetlendi ve: "Ne yapardı, söyler misin?" dedi. Ben de: "O zaman yer ve yedirirdi" dedim. Bu sözüm üzerine Hz. Ömer'in gözleri doldu ve vücudu titreyecek derecede ağladı. Daha sonra şöyle dedi: "Bu sorumluluktan ne borçlu, ne de alacaklı olarak, yüzümün akıyla kurtulsam keşke!" (el-Humeydî ve İbn Ebî Ömer)
Ömer b. el-Hattâb'ın faziletine dair bölümde bunlarla ilgili başka şeyler de zikredilecektir.

Toprak Tahsisi

1997. Ebû Cafer naklediyor: el-Abbâs, Hz. Ömer'e gelip şöyle dedi: "Resûlullah (saMlahualeyhi vesellem) bana Bahreyn'i verdi" dedi. Ömer de: "Şahidin var mı?" deyince el-Abbâs: "el-Muğîre b. Şu'be şahidim" dedi... (İshâk) İsnadında kopukluk vardır. [284]
1998. Yahya b. Amr b. Yahya b. Seleme el-Hüzelî, babasından, o da dedesinden, o da babasından naklediyor: Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) Kays b. Mâlik el-Erhabî'ye şöyle bir mektup yazdı: "Allahtın senin adınla başlarım. Allah'ın Resulü Muhammed'den Kays b. Mâlik'e... Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi ve mağfireti üzerinize olsun. Sonra, Arabi-Acemiyle, kölesi-efendisiyle seni kavminin başına reis tayin ediyorum. Bunun karşılığında Yesâr mısırından/darısından iki yüz sâ', Hîvân kuru üzümünden iki yüz sâ' vereceksin. Bu yetki sana ve senden sonraki nesline kadar geçerlidir," Kays der ki: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesel]em)'in: "Senden sonra nesline kadar..."

ifadesi benim için çok sevimli ve değerli bir ifade idi; zira neslimin ebediyete kadar devamını ümit ediyorum.
Derim ki, bu münker bir hadistir ve en münker olan ifadesi de: "Allahım senin adınla başlarım,, " (Ebû Ya'lâ)
1999. Nail b. Mutarrif b. Razın el-Eslemî Ebû Enes naklediyor: Bana babam, dedem Razın b. Enes'den şunları nakletti: İslam dini zuhur ettiğinde benim bir kuyum vardı. Etraftan birilerinin onu ele geçirmesinden korktum. Bu sebeple Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem/e geldim, bana şöyle bir yazı yazdı: "Allah'ın Resulü Muhammed'den sonra: Eğer doğru ise kuyuları kendilerine aittir, aynı şekilde doğru ise evleri kendilerine aittir." Razın der ki: Bu yazıya istinaden Medine'de başvurduğumuz her hâkim/kadı kuyunun bize ait olduğu yönünde karar verdi. (Ebû Ya'lâ) [285]
Bu hadis gartbfcek bir yolla gelmektedir ki bunu rivayette Fehd yalnız kalmıştır. Feliâs, onun hakkında metruk hükmü vermiştir. Taberî ve bir başkası ise Muhammed b. Humeyd tarikiyle Nail b. Mutarrif b. el-Abbâs'tan, o babasından, o da dedesinden şu sözünü nakletmiştir: "Allah'ın Resûlü'nden (sallaUahu aleyhi vesellem) bana bir kuyu tahsis etmesini istedim. Bu rivayet yollarından hangisinin doğru olduğunu ancak Allah bilir.
2000. Ubeyde naklediyor: Uyeyne b. Hısn ve el-Akra' b. Habis, Ebû Bekr'e gelip şöyle dediler: "Ey Resûlullah'm halifesi! Elimizde çorak bir arazi var, üzerinde ne ot, ne de yararlı bir şey biter. Uygun görürseniz onu bize tahsis edin." Bunun üzerine Ebû Bekir o araziyi ikisine tahsis etti ve onlara bir yazı yazdı... Bu hadis İmâre bölümünün vezirler bahsinde geçmektedir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [286]
2001. Abdülmelik b. Ebî Hurre el-Esedî, babasından naklediyor -ki bu zât bölgeyi en iyi tanıyanlardandı-: Ömer b. el-Hattâb, Huzeyfe'yi kadı/hâkim tayin etti ve kendisine on nasihati içeren bir yazı yazdı. Ben bunların altısını aklımda tutup dördünü unuttum. Ona şunları yazmıştı: "Sadece Kisra'ya yahut onun ailesine veya savaşta öldürülenlere arazi tahsis et. Yine kervansaray yerlerinden, hapishane mahallerinden, göletlerden ve su birikintilerinden başka yerleri birilerine tahsis etme/verme." (el-Hâris) [287]

Bir Şey Kendi Mülkiyetinde İken Kişi Müslüman Olursa O Şey Öncelikle Onundur

2002. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Bir şey mülkiyetinde iken kişi müslüman olursa o şey ona aittir." (Ebû Ya'lâ) [288]
2003. Ebû Saîd el-A'şa naklediyor: Resûlullah (saMabu aleyhi vesellem) şöyle hüküm verdi: "Bir köle müslüman olur da peşinden efendisi müslüman olursa, o köle öncelikle efendisinindir. " (el-Hâris) [289]

Cizye Ve Ateşkes

Abdullah b. Şeddâd'ın hadisi Megâzi bölümünde Hirakl'a gönderilen mektup bahsinde zikredilecektir.
2004. Mücâhid der ki: "Namazdan dolayı küfür ehliyle savaşılır.[290] Ehl-i Kitab ile de cizyeden dolayı savaş yapılır." (Müsedded ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [291]
2005. el-Ahnef bildiriyor: Hz. Ömer, zimmîlere bir gün, bir gece misafir etmeyi, köprü yapmayı ve kendi topraklarında bir müslümanın ölmesi durumunda diyetini ödemeyi şart koştu. (Müsedded) [292]
2006. Hz. Ömer'in azatlı kölesi Eşlem naklediyor: Ömer cizye memurlarına, kadın ve çocuklara cizye vergisi koymamalarını bildiren bir ferman gönderdi. Hz. Ömer cizye vergisi ile yükümlü kimselerin boyunlarını mühürlerdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2007. el-Hasan b. Muharnmed b. Ali naklediyor: Resûlullah (saMiahu aleyhi veseüem) Hecer mecûsilerine bir ferman yazıp onlara İslâm'ı teklif etti; müslüman olan bir kimsenin müslümanlığmı kabul etti, müslüman olmaya yanaşmayanlara ise cizye vergisini koyup, kestiklerinin yenilmemesini ve kadınlarıyla da evlenilmemesini emretti.[293] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve el-Hâris)
2008. Nasr b. Âsim naklediyor: Ferve b. Nevfel el-Eşcaî: "Ehl-i Kitab olmadıkları halde Mecûsilerden neden cizye almıyor?" diye sorunca cizye memuru kalkıp onun yakasından tuttu ve: "Ey Allah'ın düşmanı! Sen Ebû Bekir ve Ömer'e dil mi uzatıyorsun!?" diye çıkıştı ve onu alıp hükümet sarayına götürdü. Karşılarına Hz. Ali çıktı. Onlara: "Sakin olun, oturun sarayın gölgesinde!" dedi. Daha sonra cizye memuru İbn Nevfel'in sarfettiği sözleri ona iletti. Hz. Ali şöyle dedi: "Mecûsileri en iyi bilenlerdenim: Onlar ilim ve kitap sahibi idiler. Bir gün kralları sarhoş olup kızıyla (veya kız kardeşiyle) yattı. Tebaasından bu duruma muttali olanlar oldu. Kral kendine geldiğinde tebaa gelip ona had cezası uygulamaya kalktılar. Kral engellemeye çalıştı. Tebaasını çağırıp onlara şöyle seslendi: Âdem'in dininden daha iyi bir din tanıyor musunuz? Âdem oğullarını kızlarıyla evlendiriyordu. Ben Âdem'in dini üzereyim, neden onun dininden uzak duruyorsunuz? deyince tebaası ona tekrar biat etti ve muhalefet eden kişilerle savaştılar, isyancıların tamamı öldürüldü. Ancak sabahladıklarında kitapları ellerinden alındı. Hafızalarmdaki ilim buharlaşıp gitti. İşte bundan dolayı onlar da Ehl-i kitaptır. İşte bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer onlardan cizye aldı." (Ibn Ebî Ömer ve Ebû Ya'lâ) [294]

Fey ve Ganimetin Taksimi

2009. el-Kâsım naklediyor: Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki, Pers ve Rûm (İran ve Bizans) fethedilmeden önce Allah Teâlâ, Peygamberinin diliyle bu fey'i taksim etmiştir." (İbn Ebî Ömer) [295]
2010. Abdullah b. Şakîk naklediyor: Bana Balkayn'dan bir adam anlattı: Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem), Vâdi'l-Kurâ'yı muhasara ederken yanma bir adam gelip: "Ey Muhammed! Neye çağrı yapıyorsun?" diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Tek bir Allah'a çağrıda bulunuyorum" diye karşılık verdi. Bu defa adam: "Peki elde edilen bu ganimetler belli kimselere mi ait?" diye sorunca, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şu cevabı verdi: "Beşte biri Allah'ın payı, beşte dördü ise şunlara attür: Ok torbandan çekip aldığın okta da kardeşinden daha öncelikli değilsin." Bunun üzerine adam: "Kendilerine gazap edilen kimseleri" kastederek: "Bunlar kim?" diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de; "Yahudilerdır" dedi. Bu defa: "Hak yoldan sapanları/yolunu şaşıranları" kastederek: "Bunlar kim?" diye sordu. Peygamber (saHaHahu aleyhi vesellem) de: "Hristiyanlar" buyurdu. (Ahmed b. Menî') [296]
2011. Abdullah b. Şakîk, Balkayn'dan bir adamdan naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Vadi'l-Kurâ'da iken yanma gelip: "Yâ Resûlallah! Neyi emrediyorsun?" diye sordum. O da şu karşılığı verdi: "Allah'a İbadet etmeni, O'na asla hiçbir şeyi ortak koşmamanı, namaz kılmanı ve zekat vermeni emrediyorum." Bunun üzerine ben: "Yâ Resûlallah, kendilerine gazap edilen kimseler kimlerdir?" diye sordum. O da: "Yahudiler'dır" cevabını verdi. Bu defa ben, dalâlete düşenleri kastederek "Bunlar kim?" diye sordum. O da: "Hristiyanlardır" buyurdu. Ben: "Ganimet kimin?" diye sordum... (Ebû Ya'lâ} [297]

Yakınların Ganimet Paylan

2012. Ümmü Hânı binti Ebî Tâlib naklediyor: Hz. Fâtıma, Ebû Bekir'e gelip yakınlarının ganimet paylarını istediğinde Ebû Bekir ona şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Yakınların ganimetten aldığı pay hayatta olduğum sürece vardır, ben öldükten sonra onlara böyle bir hak yoktur.
Derim ki: Bu ifade hadis ehli tarafından rivayet edilmemiştir. Îbnu's-Sâib, el-Kelbî olup metruktür. (İshâk) [298]

Altın Veya Gümüş Karşılığında Satılan Şeylerde Ganimet Payının Geçerli Olduğu

2013. Fadâle b. Ubeyd şöyle der: Bazıları borcum olan bir şeyi vermekten vazgeçmemi istiyorlar. Allah'a yemin olsun ki, ölünceye kadar o borcu ödemeyi ümid ediyorum: Altın veya gümüş karşılığında satılabilen bir malın ganimet olarak elde edilmesi durumunda beşte birinde Allah'ın, geri kalanında ise müslümanların payı vardır. (Müsedded) [299]

Ganimetleri Taksim Eden Ayet Nazil Olmadan Önce Ganimetin, Onu Elde Eden Kimseye Ait Olduğu

2014. Sa'd b. Ebî Vakkâs bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiklerinde Kinâne kabilesinden bir topluluğa akın etmemizi' emretti. O zaman ganimet şöyleydi: Kim bir şey elde ederse onundur. (İshâk) [300]

Ganimetin O Bölgenin Yerlilerine Değil de Hicret Edenlere Taksim Edilmesi

2015. Süfyân b. Vehb el-Havlânî naklediyor: d-Câbiye denilen yerde Ömer b. el-Hattâb'ın bir hutbesini dinledim. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Size bu ganimetleri Allah Teâlâ bahşetti, iyisi de, kötüsü de aynıdır. O hepinizin hakkıdır. Sadece şu iki kabile: Lahm ve Cüzam kabileleri ondan hak sahibi değildirler. Onlara hiçbir şey taksim etmeyeceğim." Bunun üzerine Lahm kabilesinden bir adam kalkıp şöyle dedi: "Ey Hattâb'm oğlu, seni adaletli olmaya davet ediyorum." Hz. Ömer de şu karşılığı verdi: Ömer'in istediği adalet ve eşitlikten başka bir şey değildir, Allah'a yemin olsun ki, eğer hicret San'a'ya gerçekleşseydi Lahm ve Cüzam kabilesinden çok azları yola çıkardı. Dolayısıyla seferin meşakkatini çeken ve binek tedâriki İçin maddi külfete katlananla, kendi bölgesinde, kendi toprağı üzerinde savaşan kimseyi eşit tutamam." Bunun üzerine Ebû Hudeyric kalkıp şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Şayet Allah Teâlâ, hicretin bizim yurda doğru yapılmasını emretmiş, biz de ona yardım ve destek verip, ona sadakatimizi ifade etmiş isek, bu bizim İslam'da tanınan hakkımızı elimizden alır mı?" Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Vallahi size hisse vereceğim" (üç defa tekrar etti) ve ganimetleri müslümanlar arasında taksim etti. Her kişiye yarım dinar düştü. Beraberinde hanımı olan kimselere bir dinar, yalnız başına olanlara yarım dinar takdir etti. (Müsedded) [301]

Taksim Edilmeden Önce Ganimetin İade Edilmesi

2016. Rabîa b. Mazin oğullarından Umâre b. Ahmer el-Mâzinî naklediyor: Müslüman olmadan önce develerimi merada otluyordum. Resûlullah (sailallahualeyhivesellem)1 in (veya ashabının) bir grup atlısı üzerime akın etti. Hemen develerimi topladım, erkek bir deveye bindim, deve ayaklarını açıp hacetini gidermeye başlayınca ondan inip dişi bir deveye bindim. Oradan kaçıp gittim ve kendimi kurtardım. Ancak diğer develerimi sürüp götürdüler. Resûlullah (sailallahu aleyhi vesellem)'e geldim. Onları bana geri verdi ve taksim etmedi. {Ebû Ya'lâ) [302]
2017. el-Ezher b. Yezîd er-Rehâvî naklediyor: Bir cariye firar edip düşman safına katıldı, daha sonra müslümanlar onu ganimet olarak aldı. Murâdî kabilesine mensup kimseler onu tanıdıklarında Ebu Ubeyde b. el-Cerrâh'a gelip: "Bu, bizden kaçan bir câriyemizdir" dediler. Ebu Ubeyde ise: "Benim bu konuda herhangi bir bilgim yok, ancak Emiru'l-Mü'minîn'e bir mektup yazıp durumu ondan Öğreneyim. Onun bize göndereceği mektubu bekleyin" dedi. Murâdîler bir süre beklediler. Söz konusu mektup geldiğinde Ebu Ubeyde onlara şöyle dedi: "Sizin cariyenizle ilgili Ömer'in mektubu geldi. Mektupta şöyle diyor: Eğer taksim edildiyse yapılacak bir şey yok, yok eğer müslümanlar arasında taksim edilmediyse onu sahibine geri iade et." Bunun üzerine Murâdîler şöyle dediler: "Allah aşkına Ömer gerçekten böyle mi yazdı?" diye sorunca Ebu Ubeyde: "Yemin olsun ki böyle yazdı. Benim size yalan söyleyecek halim yok!" dedi. (Müsedded) [303]

Savaşçının Üzerinde Bulunan Şeylerin Taksimi

2018. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris der ki: "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekir savaşçının üzerinde bulunan eşyayı ganimet olarak taksim ederlerdi." Mürseldir, zayıftır. (el-Hâris) [304]

Ganimet

2019. Haccâc b. Abdullah en-Nasri şöyle der: Ganimet haktır, Resûlullah aleyhiveseUem) ganimeti taksim etmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [305]
Bu hadisi Mu'cem'inâe el-Beğavî, el-Ma'rife'&e Ebû Nuaym, Müsned'inde Hasan b. Süfyân, el-Bâverdî ve Taberânî tahrîc ettiler. Hadis illetlidir. îbn Âiz, el-Meğâzı'sinde rivayet zinciri ile Mekhûl'den şu sözünü tahrîc ediyor: "Bedir savaşı günü olunca müslümanlardan bir grup düşmanla çatışmaya girdiler, diğer grup ise Allah'ın Resulü (sallallahualeyhi vesellem) İle birlikte kaldılar. Savaşan grup ise daha sonra düşmana ait teçhizat ve ele geçirdikleri bazı eşyalarla hirlikte döndüler. Ganimet (savaşanlar) arasında bölüştürüldü." Mekhûl, kıssanın devamını naklettikten sonra der ki: "Bu hadisi hana el-Haccâc b. Süheyl el-Basrî anlattı; fakat saygın kişiliğinden dolayı olayın ona ulaşan ravi zincirini soramadım." İbn Hacer der ki: "Bu, Haccâc'ın sahahi olmadığının, ayrıca baba isminin Abdullah değil de Süheyl olduğunun delilidir."

Kalbini İslâm'a Isındırmak

Nasr b. Asım el-Leysî, kendi kabilesinden bir adamdan, o zâtın Allah'ın Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellero) gelerek iki vakit namaz kılmak şartıyla müslüman olduğunu, Hz. Peygamber'in de (sallallahu aleyhi vesellem) bunu kabul ettiğini bildirmektedir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Diğerlerinin Rızası Karşılığında Devlet Başkanının Ganimeti Taksim Konusunda Bazılarını Tercih Etmesi

2020. Hz. Aişe bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb'a bir sandık getirildi. Ashabı ona baktıklarında değerini bilemediler. Bunun üzerine Ömer onlara şöyle dedi: "Onu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in çok sevdiği eşi olan Âişe'ye göndermeme müsâde eder misiniz?" Onlar da: "Evet" dediler. Âişe'ye getirildiğinde onu açtı. Kendisine: "Ömer b. el-Hattâb sana bunu gönderdi" denildiğinde şu karşılığı verdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den sonra Ömer'e neler açıldı! Allahım beni başkalarının ihsanına muhtaç bırakma!" (Ebû Ya'lâ)

Ganimeti Taksim Etmeden Önce Devlet Başkanının Ganimetin Bir Kısmını Kendisine Ayırmasının Mekruh Olduğu

2021. İbn Abbâs naklediyor: Muhacir Mücahidler Hayber Savaşında (veya Huneyn savaşında) deriden bir çadır ele geçirdiler. Peygamber (saMlahu aleyhi veseüem)'e şöyle dediler: "Ey Allah'ın Peygamberi! İçimizden bunu sana vermeyi uygun gördük, kabul buyur da onun altında gölgelenesin, içimizden bazıları da seninle beraber gölge altında otursun." Bunun üzerine Peygamber (sallaîlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Peygamberinizin ateşten bir çadır İçinde olmasını ister misiniz?!" (Müsedded) [306]

Mücahid Yetimlerine İhsanda Bulunmak

2022. Ümmü'l-Hakem naklediyor: Resûlullah (saMbhu aleyhi vesellem) gazvelerden birinden dönmüştü. Ganimet olarak köle getirmişti. Kız kardeşimle beraber Hz. Fâtıma'ya gittik. Kadınlar Resûlullah (salMahu aleyhi veseltem)'e gidip O'ndan kendilerine hizmetçi verilmesini talep ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (saflaBahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bedir yetimleri sizden daha önceliklidir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Ben derim ki: Bunu Ebû Dâvud da tahrîc etti; ancak senedini ani'l-Fadl b. el-Hasan an Dubâa binti'z-Zubeyr şeklinde verdi.

Hıyanetin Kötü Bîr Eylem Olduğu

2023. Ebû Zer der ki: Resûlullah (saflaBahu aleyhi vesellem)'in şöyle dediğini işittim: "Ganimet konusunda ümmetim hıyanette bulunmazsa/aldatma yoluna gitmez.se hiçbir zaman önünde düşman duramaz." Bunun üzerine Ebû Zer, Habîb b. Mesleme'ye şöyle dedi: "Düşman karşınızda bir koyun sağımlık ya da üç işemlik zaman kadar durabildi mi?" O da: "Evet, hatta üç koyun sağımlık zaman kadar direndi" cevabını verdi. Bunun üzerine Ebû Zer şöyle dedi: "Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki, mutlaka bir hiyanette bulunmuşsunuz dur." (İshâk) [307]
2024. Sevbân naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyh: vesdlem) buyurdu ki: "Kendisine düşen pay olmaksızın hiç kimsenin müslümanların ganimetinden az ya da çok, iğne ya da iplik almak ya da vermek helal değildir.[308] (Ebû Ya'lâ)
2025. Sevbân naklediyor: Bir adam Resûlullah (sallaMıu aleyhi vesellem/e gelip: "Ya Resûlallah! Bu ganimetlerden bana düşen bir pay var mı?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) de şöyle buyurdu: "Ondan bir iğne ya da iplik almak yahut vermek helal değildir. " (Ebû Ya'lâ)
2026. Hz. Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ateşe düşmeyesiniz diye ben elbisenizden tutarken, siz pervane ve çekirgeler gibi ateşin üzerine atlıyorsunuz. Bunun sonucunda sizi bırakır gibi olurum. Havuza (Kevser'e) sizden Önce gideceğim. Siz huzuruma tek tek ve gruplar halinde geleceksiniz ve çobanın develeri arasına giren yabancı deveyi tanıması gibi, ben de simalarınızdan ve isimlerinizden sizleri tanıyacağım. Sizi sol tarafa doğru götürecekler, ben de Rabbime yalvarıp şöyle diyeceğim: Ya Rabbi! Kavmim, Ya Rabbi ümmetim! Allah Teâlâ da şöyle buyuracak: Ya Muhammed! Senden sonra onların neler yaptıklarını bilmiyorsun, senden sonra gerisin geriye gitmeye başladılar! Bundan sonra kıyamet günü meleyen bir koyun taşıyan bîrinizi tanımayacağım. O kişi: Ya Muhammed! Ya Muhammed! diye seslenecek ben de: Senin için yapacağım birşey yok, sana tebliğ ettim diyeceğim. Aynı şekilde kıyamet günü kişneyen bir at taşıyan ve bana: Ya Muhammed, Ya Muhammed! diye seslenen birini tanımayacağım ve: Sana yapacağım bir şey yok, zira sana tebliğ ettim diyeceğim. Yine kıyamet günü deri bir kırba taşıyıp bana: Ya Muhammed, Ya Muhammed! diye seslenen bir kimseye: Senin için yapacağım birşey yok, zira tebliğ ettim diyeceğim." (Ebû Ya'lâ) [309]

Ganimet Taksiminden Önce Hisselerin Satılmasının Yasak Olduğu

2027. Ebu Umâme der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber günü taksim edilinceye kadar hisselerin satılmasını yasakladı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [310]

Esirlerin Fidyesi

2028. Âsim b. Kuleyb babasından naklediyor: Çadırında olduğu halde Hz. Ömer'in yanma gelmiştik. Ben şöyle seslendim: "Ben el-Cermî kabilesinden falan oğlu falanım, falancalarda esir bir yeğenimiz var, karşı tarafa Resûlullah (sallaifehu aleyhi wsellem)'in bu konudaki fetvasını teklif ettim, kabul etmediler." Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Yeğeninizi tanıyor musunuz?" Ben de: "Hayır" dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer çadırın kenarını açıp: "İşte bunu alıp götürün ve Resûlullah (sallalîahu aleyhi vesellem/in fetvası gereği fidyesini verin" dedi. O zaman için Peygamber]lem)'in verdiği fetva dört deve idi. [311] (İshâk)
2029. Ömer b. Abdülazîz, Ömer b. el-Hattâb'ın esirlerin fidyesi konusunda dört yüz rakamını hükmettiğini ifade etmiştir. (İshâk)

2030. eş-Şa'bî naklediyor: Hz. Ömer şöyle demiştir: "Hiç bir Arabm uhdesinde köle ve cariye kalmayacaktır. Ancak yanında müslüman olan hiç bir esiri sahibinden çekip alacak da değiliz, ona beş deve fidye takdir ederiz." (İshâk)
2031. İbn Abbâs naklediyor: Yaralandığımda Hz. Ömer bana şöyle dedi: "Bilesin ki müşriklerin elinde esir düşen müslümanm kurtuluş fidyesi Beytü'l-Mâl'den (devlet hazinesinden) karşılanır.[312] (İshâk)
2032. es-Süddî, Abd-i Hayr'dan naklediyor: Selmân b. Rabîa ile Belencer denilen yere cihâda çıktık, halkını muhasara ettik. Biz bu halde iken Selmân taş yağmuruna tutuldu ve başından yaralandı. Bize şöyle bir vasiyette bulundu: "Şayet ölürsem beni bu şehrin merkezine defnedin." Vefat etti, biz de onu dediği yere defnettik. Şehri kuşatmaya devam ettik, bir süre sonra orayı fethettik; esir ve çok sayıda ganimet ele geçirdik. Her birimiz yaklaşık bin ve daha fazla dirhem aldık. Döndüğümüzde es-Sed denilen bir yere geldik. Oraya kuşatmayı düşünmeden deniz yoluyla Mûkân, Cîlân, Deylem
denilen yerlere doğru gittik. Nereye uğrasak oranın halkı bizden barış talep etti ve bize rehin verdiler. Yolculuğumuz o kadar uzun sürdü ki, buradaki (yani Kûfe'deki) ailelerimiz bizden ümit kestiler, bize ağıtlar yakıp şiirler söylediler. Abdullah b. Selâm yediyüz dirheme bir Yahudi cariye satın aldı. Re'sü'l-Câlût'a geldiğinde ona misafir oldu ve şöyle dedi: "Ey Re'sü'l-Câlût! Kavminden yaşlı bir esiri benden satın almak istemez misin?" dedi. O da: "Evet alırım" cevabını verdi. Bunun üzerine Abdullah: "Onu yedi yüz dirheme satın aldım" deyince Re'sü'l-Câlût: "Sana yedi yüz dirhem de benden" dedi. Abdullah: "Olmaz" dedi. Re'sü'l-Câlût da: "O zaman almıyorum" dedi. Abdullah: "Allah'a yemin olsun ki, ya piyasa değerine alırsın, ya da içinde bulunduğun dini inkâr etmiş olursun" deyince Re'sü'l-Câlût: "Allah'a yemin olsun ki, hiçbir şekilde senden onu almayacağım" dedi. Abdullah ona: "Yaklaş!" dedi. Adam da ona yaklaştığında Tevrat'ta yer alan şu ifadeyi okudu: "İsrail oğullarından köle bulduğun herkesi piyasa değeriyle satın al ve onu âzâd et." Şu âyet-i kerimeyi okudu: "Size esir olarak geldiklerinde onları fidye karşılığında bırakırsınız, oysa onları yurtlarından sürgün etmek size yasaklanmıştı, kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz! [313] Bunun üzerine Re'sü'l-Câlût şöyle dedi: "Vallahi onu değeriyle senden satın alacağım." Abdullah da şöyle dedi: "Yemin ettim ki, onu dört bin dirhemden aşağıya vermeyeceğim." Daha sonra adam dört bin dirhem getirdi, Abdullah iki bin dirhemini geri verip iki binini aldı. Abdu Hayr der ki: Ben geldiğimde, er-Rabî' b. Hüseym'e selam vermek üzere yanma gittim. Elinde çok köle vardı. Şu âyet-i kerimeyi okudu: "Sevdiklerinizden Allah yolunda infak etmedikçe/harcamadıkça gerçek iyiliği elde edemezsiniz. [314] Daha sonra bütün köleleri azâd etti. (İshâk)

Savaşta Hile ve Tuzak

2033. Süveyd b. Gafele naklediyor: Zut bölgesinden Hz. Ali'ye insanlar getirildi. Ben onları idam ettiğini sandım. Hz. Ali Önce gökyüzüne, sonra yere bakıp şöyle dedi: "Allahu Ekber, Allah ve Resulü doğru söylemişlerdir, şu yeri, hayır şurasını kazın!" dedi. Denilen yer kazıldı, onları içine attı. Sonra da içeriye (karargâhına) girdi. Ben de huzuruna girip ona şöyle dedim: "Biraz önce ne yaptın, Resûlullah (salMahu aleyhi veseOem) bunlar (in idam edilmeleri) hakkında senden herhangi bir söz aldı mı?" Bunun üzerine Hz. Ali şu cevabı verdi: "Gökten düşüp paramparça olmak, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e söylemediği bir şeyi isnâd etmekten daha iyidir. Ben bunları taktik icâbı yapıyorum. Ya: Allahu Ekber, Allah ve Resulü doğru söylemişlerdir, şu yeri kazın! deseydim o zaman ne ohtfdu?!" (Ahmed b. Menî') [315] İsnadı sahihtir.
2034. el-Müseyyeb b. Necebe naklediyor: el-Hüseyn b. Ali'nin huzuruna girdik, şöyle dedi: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) buyurdu ki: "Savaş hiledir.[316] (Ebû Ya'lâ)
2035. Yûsuf b. Abdullah b. Selâm, babasından Peygamber (saliallahu aleyhi vesd]em)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Savaş hiledir.[317] (Ebû Ya'lâ)

Mekke Fethinden Sonra Hicret Yoktur

2036. Câbir, Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Hicretten sonra bedevileşmek yoktur, Mekke fethinden sonra da hicret yoktur." (el-Hâris) [318]

---

[1] Bu hadisi Saîd b. Mansûr (Sünen 3/2/27) ve Beyhakî (Sünen 7/381)'de rivayet etmişlerdir. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve râvileri Sahih şartlarına uygundur." Bûsîrî ise herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[2] Hadis mürseldiv. Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Dâvûd, mürsel hadisler arasında (el-Merâsîl), Beyhakî ise Sünra'inde tahrîc etmiştir."
[3] Senedinde Vâkıdî yer almıştır. Hadisi Tirmizî, İbn Ömer hadisinden tahrîc etmiştir. Orada: "Sekiz" yerine "on hanım" ifadesi yer almaktadır.
[4] Hadisin senedinde ismini tanımadığım raviler vardır. Hadisi Tirmizî, Haccâr el-Eslemî hadisinden rivayet etmiştir. Bûsirî der ki: "İsmi açıklanmayan bir ravi vardır, hadisi Ebû Yâ'lâ rivayet etmiştir."
[5] Hadisin râvileri güvenilirdir, ancak mürseldir. Hadisi Saîd b. Mansûr da rivayet etmiştir (Sünen 3/1/230) Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded sahih bir senetle rivayet etmiştir."
[6] Tayâlisî hadisi Hârice b. Mus'ab'dan, o da Haram b. Osman'dan rivayet etmiştir. Hadisin baş kısmı 1668 no'lu hadiste geçmiştir.
[7] M. ez-Zevâid'de Hz. Âişe'den rivayet edilen Taberânî kaynaklı bir hadiste: "Süt, miras misali anne babadan devralınan özellikleri içinde barındırır" şeklinde geçmektedir (4/262). Hz. Âişe'den rivayet edilen hadisin isnadı zayıftır. Yukarıda naklettiğimiz bu rivayet ise mürsd, hatta mu'daldır. Bûsîrî şöyle der: "Hadisi Ebû Davûd, el-MerâsH'de, Beyhakî ise Sünen'inde rivayet etmiştir."
[8] Hadisi Satd de mevkuf olarak rivayet etmiştir. Her iki tarikin râvileri güvenilir kimselerdir. Taberânî ise hadisi Zevâid'dc geçtiği üzere merfû olarak rivayet etmiştir. Heysemî der ki:" Hadisin râvileri Sahih şartlarına uygundur" (Mecma 4/261)
[9] Hadisin senedinde Vâkidî yer almış olup, Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf'tan rivayet etmiştir, ikisi de zayıftır. Bûsîrî: "Bu iki ravi zayıftır" der
[10] Bkz. 1634 no'lu hadis
[11] el-Hhâf'da şöyle geçer: Hz. Ömer: "Ey Amr! Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem)'e yalan söyleme!" dedi ve Amr'a: "Âişe'ye gidip bu sözün hakikatim sormadıkça seni bırakmam" diye ilave etti. Bunun üzerine ikisi Hz. Âişe'ye gittiler. Amr: "Ey annemiz, Ömer şöyle diyor:....."
[12] Bûsîrî der ki: Hadisi Tayâlisî, İshâk ve Ahmed rivayet etmişlerdir. Hepsinin senedinde Muhammed b. Ebî Humeyd vardır ki, bu zât zayıftır. Hadisi Nesâî, es-Sünenü'l-Kübrâ'da başka bir vecihden rivayet etmiştir.
[13] Müsnede'de şu ilave bilgilere yer verilir: Bu hadisi Tayâlisî, Muhammed b. Ebî Humeyd'den rivayet etmiştir. Ebû Âmir ve en-Nadr (İshâk b. Râhaveyh'in hocalarındın ifade ettikleri gibi. Aynı şekilde Nesâî ez-Ziberkân b. Abdullah b. Amr'dan, o da babasından, o da Amr'dan rivayet etmiştir.
[14] Hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Taberânî'nin râvilerinin hepsi îüvenilirdir." {Mecma 4/325) Hadisin merfû olan kısmı Nesâî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'smda rivayet ettiği ve hakkında "muhtasar" değerlendirmesini yaptığı kısımdır. Nesâî hadisi Hatim b. İsmâîl tarikiyle rivayet etmiştir. Ancak Ebû Yâ'lâ hadisi Ya'kûb b. Amr b. Abdullah b. Amr b. Umeyye'den, o babasından, o da Amr'dan rivayet etmiştir. Nesâî ise Ebû Hâtim'den, o Ya'kûb'dan, o da amcası ez-Ziberkân b. Abdullah'tan, o da babasından, o Amr'dan rivayet etmiştir. el-İthâf'da, "Bize EbCı Hatim, Ya'kûb b. Amr'dan..." şeklinde yer almıştır.
[15] Mekhûl İle Ümmü Eymen arasında bir kopukluk mevcuttur. Hadisi Beyhakî de tahrîc etmiştir. (Sünen 7/304)
[16] Hadisin senedinde Muhammed b. Ebî Humeyd vardır ki zayıftır, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[17] Hadis mürseldİT. Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilirdir."
[18] Heysemî der ki: Hadisin senedinde el-Misver b. es-Salt vardır ki, bu zât zayıftır (Mecrna 3/136). Aynı gerekçeden dolayı Bûsîrî de hadisi zayıf kabul etmiştir. Bûsîrî şöyle der: "Bu hadisi ed-Dârekutnî ve el-Hâkim rivayet etmişlerdir. el-Hâkim hadisin snhîhu'l-isnâd olduğunu ifade etmiştir."
[19] Hadisin isnadı hasendit. Bûsîrî, hadisin isnadı ile ilgili herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[20] Bûsîrî der ki: Bu ve bundan önceki metni İbnü'l-Cevzî uydurma hadisler içerisinde zikretmiştir. Bunları Ebû Hureyre ve Enes b. Mâlik'ten rivayet etmiş ve: "Bu hadisin aslı yoktur" demiştir.
[21] Urve, Ebû Sa'lebe ile karşılaşmış ve birbirleriyle görüşmüşlerdir.
[22] Zevd: Üçten on'a kadar deve sürüsü için kullanılır.
[23] Hadisin senedinde Ebû Ferve, Yezîd b. Sinan vardır ki, bu zâtı Ebû Hatim ve daha başkaları güvenilir kabul ederken, başka bir muhaddis grubu onu zayıf görür. Bu hususu Heysemî ifade etmiştir. Aynı şekilde Taberânî bu hadisi rivayet etmiştir (Mecma 4/188). Bûsîrî ise isnadı hakkında herhangi bir hükümde bulunmamıştır.
[24] Hadisin senedinde Muhammed b. Kureyb vardır ki, bu zât zayıftır.
[25] Senedinde Haram b. Osman vardır ki, o da metrukbir ravidir.
[26] Hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Senedinde ismi belirtilmeyen bir ravi mevcuttur. Bunu Heysemî ifade etmiştir (Mecma 4/186). Bûsîrî de şöyle der: "Hadisi Ahmed b. Meni' bir ravisinin bilinmemesinden dolayı zayıf bir senetle rivayet etmiştir."
[27] Hadisin senedi mürseldir. Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilirdir."
[28] Hadisin isnadı ceyyiddti. Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[29] Heysemî der ki: Hadisin senedinde İsa b. Meymûn vjrdır ki, bu zât mclnıktur (Mecma 4/177). İsâ b. Meymûn'un zayıf olusuna bin'aen Bûsîrî hadisi znytf kabul etmiştir.
[30] Râvinin Uzeyne b. Seleme olduğunu söyleyenler olduğu gibi Uzeyne b. el-Hâris olduğunu ifade edenler de olmuştur. Bu zâtin sahâbi olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Bkz. el-îsâbe 1/27. Hadisi, M. ez-Zevâid'de (4/184) geçtiği üzere Taberânî de rivayet etmiştir.
[31] Yahya'nın zayıf oluşuna binâen Bûsîrî hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir.
[32] Hadisin senedinde Muhammed b. Abdurrahman b. el-Beylemânî vardır ki, bu zât zayıftır. Bunu Heysemî ifade etmiştir (Mecma 4/183). Muhammed b. Abdurrahman ve ondan rivayet eden zâtın zayıf olmasına binaen Bûsîrî hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir.
[33] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded ve Beyhakî sahih bir senetle rivayet etmişlerdir."
[34] Hadisi Müsedded, el-Hâris b. Ubeyd'den rivayet etmiş; Bûsîrî ise Bezzâr ve Beyhakî'ye nisbet etmiş, ancak isnadı hakkında herhangi bir hükümde bulunmamıştır.
[35] Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, râvileri güvenilirdir, bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecmu 4/184). Bûsîrî ise Ebû Ya'lâ'nın isnadı hakkında herhangi bir hüküm vermemiştir.

[36] Hadis, Müsnede'de Hasan'dan mürsel olarak böyle geçmektedir. Taberânî, hadisi İmrân b. Husayn'dan mevsûl olarak nakletmiştir. Her ikisinin isnadında Saîd b. Zerbî vardır ki, o da zayıftır. Bkz, ez-Zevâiâ (4/184). Bûsîrî hadisi İmrân b. Husayn'dan vermiş ve onu Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmiştir.
[37] Hadisin isnadı ceyyiddlk, Bûsîrî ise hakkında herhangi bir hüküm vermemiştir.
[38] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[39] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded mevkuf olarak rivayet etmiştir, râvileri güvenilirdir."
[40] İsnadı mürseldir. el Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilirdir."
[41] Hadisi Tirmizî, Süfyan'dan, o da Yahya b. Saîd'den rivayet etmiştir. Sahîhayn'da hadisin aslı mevcuttur. Bkz. Tirmizî 2/375.
[42] İbn Huzeyme, Musa b. Seleme el-Hüzelî tarikiyle İbn Abbâs'dan, Sinan b. Abdullah el-Cühenî'nin hanımının kendisinden Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e, annesinin ölüp hacca gitmediğini, onun yerine hacca gitmesi durumunda bunun caiz olup olmayacağını sormasını istediğini, Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem)'in de: "Evet, olur" dediğini nakleder. Hadisi Taberânî, Muhammed b. Kureyb'den, o da babasından, o da Ibni Abbâs'dan ve Sinan b. Abdullah'dan rivayet etmiştir. M. ez-Zevâid'de böyle geçmektedir (4/191). Muhammed b. Kureyb zayıftır, bunu Heysemî ifade etmiştir. Bûsîrî ise hadisi Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmiş, Muhammed b. Kureyb'in zayıf olmasına binâen hadisi zayıf telakki etmiştir.
[43] O, Hattan b. Hafâf adlı zâttır. Abdullah b. Bedir sahabi olup el-Cühenî değildir. Her ikisini de İbn Hacer, el-İsâbe'de zikretmiştir. (2/280) Bûsîrî ise şöyle der: "Bu hadisi ibn Ebî Şeybe mürsel olarak tahrîc etmiştir."
[44] Hadisin isnadı ceyyiddir.
[45] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, Amr b. ei-Husayn'dan rivayet etmiştir ki, hadis zayıftır."
[46] Bkz. 1195 no'lu hadis.
[47] Bûsîrî der ki: Hadisi el-Hâris, Halîl b. Zekeriyya kanalıyla nakletmiştir ki bu zat, zayıftır.
[48] Bûsîrî, hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî şöyle der: "Bu hadisi Taberanî rivayet etmiştir, senedinde tanımadığım bir râvi vardır. (Mecma 3/269)
[49] Bkz.1059 no'lu hadis.
[50] Bkz. 1069 no'lu hadis.
[51] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî şöyle der: "Taberânî hadisi Mahşâ b.'Huceyr'den rivayet etmiştir ki, bu râvi hakkında bilgi veren kimse görmedim (Mecma 3/170).
[52] Bûsîrî der ki: "Senedinde ismi tasrih edilmeyen bir râvi mevcuttur." Bu hadis, 1409 nosu ile daha önce zikredilmiştir.
[53] Bûsîrî, hadisi bütünüyle zikretmiş ve şöyle demiştir: Hadisi İbn Ebî Şeybe, ondan Abd b. Humeyd, Musa b. Ubeyde er-Rabezî'nin bulunduğu bir senetle rivayet etmiştir ki bu zât zayıftır. Hadisi Buhârî, muallak rivayet ederken, Ebû Dâvud ve İbn Mâce muttasıl, merfû ve muhtasar bir şekilde rivayet etmişlerdir. Heysemî der ki: "Hadisi, Bezzâr rivayet etmiştir, senedinde Musa b. Ubeyde vardır ki, bu zât zayıftır." (Mecma 3/268). Bezzâr hadisi detaylı olarak tahrîc etmiştir.
[54] Hadisin bir bölümü daha önce geçmiş ve isnadı hakkında değerlendirme yapılmıştı. Bkz. 1486 ve 1493 no'lu hadis.
[55] Heysemî der ki: Bu hadisi Taberânî, M. eî-Evsat'ta ve Ebû Ya'lâ güvenilir râvilerle rivayet etmişlerdir (Mecma 3/270). Bûsîri ise herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[56] Bûsîrî der ki: "Hadisi İshâk, en-Nadr b. Şümeyl'den, o da Sâlih'den rivayet etmiştir ki, hadis zayıftır."
[57] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Beyhakî rivayet etmişlerdir." Hadis 1715 no'da geçmiş ve munkatı olduğu ifade edilmişti.
[58] Bûsîrî der ki: "Hadis munkatı bir senetle rivayet edilmiştir."
[59] Bûsîrî, hakkında her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[60] M. ez-Zevâid'de "Kını bir yudum içki İçerse..." ibaresiyle geçmektedir.
[61] Bûsîrî hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rıvayet etmiştir ve senedinde Humeyd b. Kureyb yer almaktadır ki ben bu zâtı tanımıyorum."
[62] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilirdir."
[63] Hadis mürseldir.
[64] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, hasen bir isnâdla tahrîc etmiştir." Heysemî der Kı: Bu hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Bütün isnâdlarda Yakûb el-Kummî ve İsâ b. arıye vardır ki, her ikisi de cerh edilmiştir, onları güvenilir kabul edenler de olmuştur." {Mecma 4/89)
[65] Bkz. 1798 no'lu hadis.
[66] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet ermiştir ve râvileri (Ebû Hâcib hariç ki o a güvenilirdir) Sahih şartlarına uygundur." (Mecma 5/61)
[67] Busırı, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[68] Velîd b. Müslim'in müâellis bir râvi olmasına binaen Bûsîrî isnadını zayi/kabul eder. Heysemî der ki: Hadisi Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir, senedinde Mûsâ b. Süleyman b. Mûsâ vardır ki, Ebû Hatim onu güvenilir kabul eder, diğer râvileri de güvenilir kimselerdir.
[69] Aynı şekilde el-Velîd'in müdellis râvi olmasına binânen Bûsîrî hadisi zayıf kabul etmiştir.
[70] Bûsîrî der ki: Ondan da Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Aynı zamanda hadisi Ahmed, muhtasar olarak rivayet etmiştir. İbn Hibbân, Sahîh'inde Ebû Saîd el-Hudrî hadisinden rivayet etmiştir. Heysemî derki: "Hadisi Taberânî de tahrîc etmiştir. Eş'as b. Umeyr adlı 2âtı tanımıyorum, ayrıca senedinde Atâ b. es-Sâ'ib vardır." (Mecma 5/61)
[71] Bûsîrî der ki: "Hadis İbn Hibbân, Sahîh'inde Ebû Ya'lâ'dan rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "İsnadında el-Müsenna b. Me'vâ Ebûl-Münâzil vardır ki, onu İbn Ebî Hatim anmış, ancak hakkında ne zayıf, ne de güvenilir değerlendirmesi yapmamıştır. Diğer râvileri güvenilirdir." (Mecma 5/64)
[72] Bûsîrî derki: "Bu hadisi Tayâlisi ve Ebû Ya'lâ râvileri güvenilir bir senetle rivayet etmişle'rdir." Heysemî der ki: "Ricali Sahih ricaline uygundur." (Mecma 5/61)
[73] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiş olup senedinde Acîbe b. Abdülhamid ez-Zehebî vardır ki, bu zât neredeyse kimse tarafından tanınmamaktadır, diğer râvileri güvenilirdir." Hadis 1795 no'da Ebû Ya'lâ'ya nisbet edilmiş olarak zikredilecektir.
[74] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[75] Bûsîrî der ki: "Hadis râvileri güvenilir bir senetle rivayet edilmiştir." Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Abdurrahman b. Suhâr vardır kî, bu zâtı İbn Ebî Hatim zikretmiş, ancak zayıf veya güvenilir olduğu konusunda herhangi bir şey söylememiştir. Suhâr b. Yesâr ise Ebû Hatim ve İbn Hibbân tarafından güvenilir addedilir. İbn Maîn de: "Basralılar onu güvenilir kabul eder" demiştir.
[76] Ahmed b. Hanbel'in aynı zattan naklettiği rivayette şöyle geçer: "Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in testi şırasını hem yasakladığı, hem de ruhsat verdiği ânâ şahid oldum" (Bkz. M. ez-Zevâid 5/62)
[77] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hârîs, el-Hasan b. Kuteybe'den rivayet etmiştir ki bu zât zayıftır."
[78] Bakara sur. 2/219
[79] Nisa sur. 4/43
[80] el-İthâfta: "Namazdan önce içeceğiz" şeklinde yer almaktadır.
[81] Mâide sur. 5/90
[82] Bûsîrî der ki: "Hadisi Tayâlisî, Muhammmed b. Ebî Humeyd'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır." Aynı şekilde hadisi Ahmed, İbn Hibbân (Sflftfa'inde), Ebû Dâvûd ve İbn Mâce muhtasar olarak rivayet etmişlerdir.
[83] Bu hadis hasendir." Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Ahmed, hasen bir senetle rivayet etmişlerdir."
[84] Busırî der ki: "İçinde ismi anılmayan râvinin bulunduğu bir senetle rivayet etmişlerdir."
[85] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[86] Bûsîrî der ki: Hadisi el-Hâris, Halîl b. Zekeriya'dan rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır. Aynı şekilde Bezzâr hadisi muhtasar olarak rivayet etmiştir, senedinde Fıtr b. Halîfe vardır ki, bu zât güvenilirdir. Heysemî bu zat hakkında cerh kabilinden bazı şeyler söylemiştir. Ancak bunlar, güvenilir oluşuna zarar vermeyecek niteliktedir. (Mecma 5/70)
[87] Bu ikisi ile ilgili olarak Bûsîrî herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir ki, senedinde Yezîd b. Ebî Ziyâd vardır ve zayıftır." (Mecma 5/71)
[88] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirme bulunmamıştır.
[89] Bu hadisi Ebû Ya'lâ, el-Müsennâ b. es-Sabbâh'm zayıf oluşun binaen zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiş olup senedinde el-Müsennâ adlı bir râvi vardır. Bu râvi metrûkiur. Husayn b. Nümeyr bu zâtı güvenilir addederken, hadisçilerin çoğunluğu onu zayıf kabul eder." (Mecma 5/70).
[90] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiş olup senedinde Şehr b. Havşeb vardır. Hadisi hasendir; fakat bu hadiste zaaf mevcuttur." (Mecma 5/71).
[91] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[92] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-İsbâhânî de tahrîc etmiştir." Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[93] Bûsîrî der ki: "Hadisi İshâk rivayet etmiştir ve lafız ona aittir. Ebû Ya'lâ ise muhtasar olarak rivayet etmiştir. Her ikisi de, Abdurrahman el-İfrîkî'nin zayıf olmasına binaen hadisi zayıf bir senetle tahrîc etmişlerdir," Heysemî der ki: "Bu râvîyi muhaddislenn çoğunluğu zayıf kabul ederken, bazıları onu güvenilir kabul ederler. {Mecma 5/56). el-Heysemî, Ebû Ya'lâ gibi hadisin merfu olan kısmını irâd etmekle yetinmiştir.
[94] Bûsîri der ki: Hadisi İshâk sahih bir senetle hem mevkuf, hem de merfû olarak nakletmiştir. el-Hâfız şöyle der: "Bu hadisi Saîd b. Ebî Meryem, Muhammed b. Ca'fer'den merfû olarak nakletmiştir. el-Velîd b. Kesîr, ed-Dahhâk'tan böyle rivayet etmiştir, isnadı da sahihtir.
[95] Bûsîri Ali. b. Zeyd b. Cud'ân'm zayıflığından dolayı hadisin isnâdmı zayıf kabul eder.
[96] Bûsîrî der ki: Hadisin râvüeri güvenilirdir. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî güvenilir râvilerle rivayet etmiştir."
[97] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilirdir."
[98] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilirdir."
[99] Heysemî der ki; "Hadisin senedinde Hüseyn b. Kays er-Rahabî vardır ki, bu zat zayıftır (Mecma 5/70). Bûsîrî de aynı sebepten hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir.

[100] Bûsîrî der ki: "Senedinde ismi verilmeyen bir râvi mevcuttur."
[101] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ râvileri güvenilir bir senetle muttasıl olarak rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Senedinde Furât b. Süleyman vardır. İmam Ahmed der ki: Bu zât güvenilirdir. Ibn Adiy de bu zât hakkında bilgi vermiş ve şöyle demiştir: Zayıf olduğunu açıkça ifade eden bir ibareye rastlamadım, ümidim o ki, bu zât: "zararsız" hükmündedir>; hadisin diğer râvileri ise Sahîh şartlarına uygundur." (Mecma 5/56).
[102] Bûsîrî der ki: Bu hadisi İbn Ebî Şeybe, Acîbe b. Abdülhamîd adlı râvinin bilinmemesinden dolayı zayıf bir senedle rivayet etmiştir. Hadis, Müsedded'e nisbet edilmiş olarak daha önce zikredildi, bkz. 1769 no'Iu hadis. Aynı şekilde Taberânî'nin rivayeti ile ilgili olarak el-Heysemî'nin hadis ile ilgili değerlendirmesi daha önce zikredilmişti.
[103] Bkz. 1763 no'lu hadis.
[104] Bûsîrî, bakında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[105] Müsnede'de şöyle geçmektedir: "İkrime b. Ammâr, Kasım ve Sâlim'e ulaşmıştır."
[106] Bûsîrî der ki: "Hadis mürsel olup, ricali güvenilirdir."
[107] el-İMfta rivayetin bu bölümü şöyle yer almaktadır: Daha sonra Ebû Bekre su tulumunu gördü, hanımına: "Bu tulum nedir?" diye sordu. Hanımı da, Ebû Berze'nin kendilerine geldiğini ve testi içinde olan şarabın su tulumuna aktarılmasını önerdiğini, kendisinin de şarabı testiden alıp su tulumuna koyduğunu ifade etti.
[108] Bûsîrî bu hadisi anılan şahıslara, Bezzâr'a ve Beyhakî'ye nisbet etmiş ve şöyle demiştir: "Bunlar hadisi, râvileri güvenilir bir senetle rivayet etmişlerdir. Aynı şekilde Ebû Ya'lâ hadisi rivayet etmiştir, ondan da İbn Hibbân muhtasar olarak nakletmişür."
[109] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded, el-Haccâc b. Ertât'm zayıf olusundan dolayı zayıf bir senetle rivayet etmiştir.
[110] Bkz. el-Humeydı, Müsned 2/496. Bûsîrî der ki: "İsnadında kimliği verilmeyen bir râvi vardır." Ancak hadisin baş tarafında Müslim ve daha başka muhaddislerce Ebû Hureyre tarafından rivayet edilen bir hadisten şahidi vardır.
[111] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ mürseî olarak riveyet etmiştir."
[112] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk, mürsel olarak sahih bir senetle rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve ravileri Sahih şartlarına uygundur." (Mecma 6/261)
[113] Bunu Bûsîrî herhangi bir kaynağa işaret etmeden irad etmiştir.
[114] Busırı der ki: "Hadisin senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl vardır."
[115] Bkz: 2102 no'lu hadis.
[116] Bûsîrî der ki: "Hadisin ravileri güvenilirdir."
[117] Bkz.1823 no'lu hadis.
[118] Bkz. 1599 no'lu hadis.
[119] Bûsîrî, Mindel b. Ali'nin zayıf olmasına binâen hadisin isnadını zayıf kabul etmiş ve şöyle demiştir: "Bu hadisin İmrân'dan mervî bir hadisten şahidi vardır."
[120] Busırı der ki: "Ricali güvenilirdir."
[121] Bûsîrî, el-Velîd b. Müslim'in tedlîs ile cerh edilmiş olmasından dolayı hadisin senedini zayıf kabul etmiştir. Ayrıca şöyle der: "Bu hadisin Ebû Musa'dan nakledilen bir şahidi vardır."
[122] Bûsîrî şöyle bir eklemede bulunmuştur: "Sahih bir senetle rivayet edilmiştir." Heysemî der ki: "Saîd b. Abdurrahman dışındaki râvileri Sahîh şartlarına uygundur. Adı geçen Saîd de güvenilirdir." (Mecma 6/256)
[123] Bûsîrî der ki: "Bu hadisin Tirmizî tarafından rivayet edilen ve sahih hükmü verilen Ömer'den nakledilmiş bir hadisten şahidi vardır."
[124] Mut'a ile ilgili hadisier 1676 no'lu hadis ile başlayan bölümde zikredilmiştir.
[125] Busırî der ki: "Hadisin râvileri güvenilirdir."
[126] Bûsîrî bunu herhangi bir kaynağa nîsbet etmeden rivayet etmiştir.
[127] Bûsîrî der ki: Râviler güvenilirdir, bu hadisi Mâlik, onun tarikiyle de Beyhakî tahrîc etmiştir. (8/283).
[128] Bu hadisi el-Beyhakî rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Bu hadisi Ya'kûb b. İbrahim, ed-Derâverdî'den mevsûl olarak nakletmiştir. Ali b. el-Medînî ise aynı zattan mürseî olarak rivayet etmiştir.
[129] Busirî der ki: "el-Hâris hadisi sahih mürsel bir senetle tahnc etmiştir."
[130] Bûsîrî bu İki hadisini isnadını sahîh kabul etmiştir.
[131] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[132] Beyhakî bu hadisin benzerini Hz. Ali'den başka tariklerle tahrîc etmiştir. {Sünen 8/274). Bûsîrî derki: "Ricali güvenilirdir."
[133] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[134] Bazı râvilerinin durumunun bilinmemesinden dolayı Bûsîrî hadisin senedini zayıf addetmiştir. Heysemî der ki: "Ebû Matar'ı tanımıyorum." (Mecmn 6/260).
[135] Heysemî der ki: "Taberânî rivayet etmiştir, râvileri güvenilirdir." (Mecma 6/258
[136] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilirdir."
[137] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris rivayet etmiştir ve râvileri güvenilirdir." Müsnede'de şu ifadelere yer verilmektedir: "Bu hadis mürsel olup râvileri güvenilirdir."
[138] el-İsâbe"deki rivayette "iki ayak üzerinde yürüdüğünü" şeklinde geçmektedir.
[139] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir ki, senedinde Abdülkerîm Ebû Hayye bulunmaktadır; ancak bu zât zayıftır." (Mecma A/277). el-Bûsîrî ise nikâh bölümünde Muhammed b. Ebî Leylâ sebebiyle bu hadisi zayıf addeder.
[140] Hadisi Bezzâr, muhtasar olarak rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde İbrahim b. Hüseyn b. Irak yer almıştır ki, bu şahıs metruktür." {Mecma 4/203).
[141] Bûsîrî hadisi Beyhakî'ye de nisbet etmiş ve isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır
[142] Bûsîrî hadisi Beyhakî'ye de dayandırarak: "İkisi de hadisi ceyyid bir isnâdla rivayet ettiler" demiştir.
[143] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve Taberânî, tabii ravinin bilinmemesinden dolayı zayıfbır senetle rivayet etmişlerdir."
[144] Bûsîrî'nin ifade ettiğine göre, hadisin râvileri güvenilirdir.
[145] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâkim, ondan da Beyhakî rivayet etmiştir. Ahmed ise hadisi Abdullah b. Amr'dan nakletmiştir." Heysemî der ki: "Hadisin râvileri güvenürdir." (Mecma 6/296)
[146] Bûsîrî der ki: "Hadisin râvileri güvenilirdir."
[147] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[148] Bûsîrî isnadı hakkında herhangi bir hükümde bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî munkatı bir isnâd ile rivayet etmiştir, senedinde Ebû Ma'şer vardır ki, bu zât zayıftır." (Mecma 6/292).
[149] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir." (Mecma 6/249)
[150] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir hükümde bulunmamıştır.
[151] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[152] Bûsîrî hadisi sahîh kabul etmiştir.
[153] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir."
[154] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Ebî Şeybe, ondan da Ebû Ya'lâ râvileri güvenilir olan bir senetle rivayet etmişlerdir. M. ez-Zevâid'de de böyle geçmektedir (6/298). Bkz. 2028 no'Iu hadis
[155] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir
[156] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır,
[157] Bûsîrî der ki: "Hadisi, İshâk senedinde İbn Lehîa'nm bulunduğu bir tarikle rivayet etmiştir. Ebû Ya'lâ ise Rişdeyn b. Sa'd'm bulunduğu bir senedle rivayet etmiştir. İbn Mâce hadisi muhtasar olarak rivayet etmiştir." (2/30). Müsnede'de şöyle geçer: "Bu hadisin isnadı zayıftır ve içerisinde kopukluk" mevcuttur. İbn Mâce hadisin merfû tarikini de tahrîc etmiştir.
[158] Bûsîrî, bazı ravilerin kimliklerinin bilinmemesinden dolayı hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir.
[159] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den rivayet etmiştir ki Vakıdî zayıftır.
[160] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir."
[161] Bûsîrî der ki: "Ondan da Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce de bu hadisi muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. Hepsi hadisi Mücâlid İbn Saîd'den nakletmişlerdir ki, bu zât zayıftır. Ancak bu hadisin İbn Hibbân'm Sahîh'inde bir şahidi mevcuttur." Bîr grup muhaddis Mücâlid'i zayıf kabul eder. Bunu Heysemî ifade etmiştir (Mecma 6/299)
[162] Bûsîrî isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış ve şöyle demiştir: "Bu hadisin Ahmed'in Müsned'mde bir şahidi vardır.
[163] Heysemî der ki: "Ebû'r-Rahhâl hariç hadisin râvüeri Sahih şartlarına uygundur, ancak İbn Hibbân, Mâlik'i güvenilir kabul eder. Onu zayıf addeden muhaddis yoktur. (Mecma 6/292). Bûsîrî der ki: "Mâlik meçhul bir ravidir." Bu hadisin bir kısmı 1486,1493 no'lu hadislerde geçmiştir.
[164] Bûsîrî senedindeki tabiînin bilinmemesi ve Mücâlid'in zayıflığına binâen hadisi zayıf kabul etmiştir.
[165] Bûsîrî: "Ricali güvenilir kimselerdir" demiştir.
[166] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[167] Bûsîrî bu hadisi îbn Ebî Ömer ve Ebû Ya'lâ'ya tek bir lafızla nisbet etmiş ve: "İsnadında yer alan raviler Sahih şartlarına uygundur. Üzerinde ihtilaf edilmiş bir şahıs olan Imrân b. Zabyân hariç" demiştir.
[168] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde Ebû Ma'şer, Nuceyh ve Salih b. Ebî'l-Ahdar vardır ki, bu ikisi de zayıftır." (Mecma 6/297) Hadisin bir benzeri de el-İthâf'ta mevcuttur.
[169] Bûsîrî der ki: "Hadisi Abd b. Humeyd, el-Vâkidî'den nakletmiştir ki, bu zât zayıftır."
[170] Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Harım b. Hayyân er-Rukayy vardır ki, bazıları bu zâtın hadisi uydurduğunu ifade etmişlerdir." (Mecma 6/244)

[171] Heysemî hadisi muhtasar olarak rivayet etmiş ve Bezzâr'a nisbet etmiş, "Râvileri Sahîh şartlarına uygundur" demiştir.
[172] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Tayâlisî, olayı bütünüyle zikrctmemiş, sadece merfû olan kısmını rivayet etmiştir.
[173] Hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. el-Heysemî: "Ricali güvenilir kimselerdir" demiştir. (Mecma 5/301)
[174] Hadisin benzerini Taberânî, Ebû Saîd el-Hudrî'den nakletmiştir, senedinde Anbese b. Saîd b. Ebân vardır ki, Taberânî onu güvenilir kabul etmiştir, bu zâtı zayıf kabul eden hiçbir muhaddis yoktur, bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/292)
[175] Hadisi el-Hâris, Dâvûd b. eİ-Muhabber'den rivayet etmiştir ki, senedinde kopukluk mevcuttur, bunu Bûsîri ifade etmiştir.
[176] Bûsîrî, rivayet hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[177] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Yezîd et-Rakkâşî ve Dâvûd b. el-Muhabber'in zayıf olmalarından dolayı hadisi zayıf bir senetle rivayet etmiştir." Bkz. el-Hâris, Müsned 2/157.
[178] Bu, uzun hadisten kısa bir bölüm olup Ahmed ve Taberânî hadisi daha detaylı olarak rivayet etmişlerdir. Bunu Hafız Ibn Hacer, et-Tehzîb'de ifade etmiştir.
[179] Câbir el-Cu'fî ve ondan rivayet eden zâtın zayıf olmaları sebebiyle Bûsîrî hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir.
[180] el-İsâbe'de daha net bir rivayet yer almaktadır ki, o da şudur: Tâif seferi günü müslümanlardan iki kişi öldürülmüşlerdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e getirildiklerinde onların vuruldukları yerde defnedilmelerini arzuladı.
[181] Bûsırî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[182] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Hibbân Sahîh'inde rivayet etmiştir."
[183] Busırı der ki: "Hepsinin senetlerinde Abdurrahman el-Ifrîkî vardır ki, bu zât zayıftır."
[184] Busirî der ki: "Bu hadisi sahîh bir senetle Tayâlisî, ondan da Abd b. Humeyd rivayet etmiştir."
[185] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir, her ikisinin isnadının merkezinde olan kişi Kevser b. Hakîm'dir ki, bu zât zayıftır."
[186] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâkim de rivayet etmiş ve: Buhârî şartlarına uygun ve sahîh olduğunu ifade etmiştir."
[187] Bûsîrî der ki: "İçerisinde ismi anılmayan bir ravi vardır."
[188] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Dâvud b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir."
[189] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris, Dâvud b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir
[190] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış ve şöyle demiştir: "Hadisi Taberânî iki tarikten rivayet etmiştir ki, bunlardan biri sahîhtir. Taberânî'nin bu iki tarikinden biri hakkında da Heysemî şöyle der: "Senedinde Fehd b. Avf vardır ki, bu zât zayıftır." Diğer tarikle ilgili olarak da şöyle demiştir: "Senedinde Rişdeyn b. Sa'd vardır ki, bu zât zayıftır." (Mecma 5/294).)
[191] M. ez-Zevâid'de "Yâ Resûlallah! Allah'a kendimizi nasıl satacağız ve O'na-nasıl ödünç vereceğiz?" şeklinde yer almaktadır.
[192] Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Bakiyye adlı bir ravi vardır ki bu zât müdellistir, geri kalan râvileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/280) Bûsîrî, Bakiyye'nin müdellis olmasından dolayı hadisin senedini zayıf kabul etmiştir.
[193] Heysemî der ki: "Senedinde İbn İshâk vardır ki, bu zat müdellistir, diğer râvileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/283).
[194] Bûsîrî der ki: "Bu hadisin, Abdullah b. Amr hadisinden bir şahidi vardır. O hadisinde lafzı şöyledir: "Farz hocam eda eden biri için cihâda çıkmak, on hacdan daha hayırlıdır."
[195] Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir, senedinde Amr b. Safvân el-Müzenî vardır ki, bu zâtı ben tanımıyorum. Diğer râvileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/285). Bûsîrî ise Amr b. Safvân'm zayıf oluşuna binaen hadisi zayıf kabul etmiştir.
[196] Müsnede'de: "Bu sahih bir isnâddır" denilmiştir.
[197] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir, râvileri Sahih şartlarına uygundur." (Mecma 5/315)
[198] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[199] Bûsîrî, İbn Lehî'a'nm zayıf oluşuna binaen isnadını zm/i/kabul etmiştir. Heysemî bu zâtla ilgili olarak: "Hadisi hasendir" der. (Mecma 5/317)
[200] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı verilmeyen bir ravi vardır, hadisin Sahîhayn'da bir şahidi vardır."
[201] Hadisi, el-Hâris, Dâvud b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir ki, o da zayıftır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[202] Bu hadis, "Cihâdın Fazileti" başlığında 1883 no'da geçmiş ve Bûsîrî zayıf olduğunu ifade etmiştir.
[203] Hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde Hayyân Ubeydullah vardır."
[204] Bûsîrî, Hâlid b. Kilâb'm zayıf oluşuna binaen senedinde zm/z/kabul etmiştir.
[205] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[206] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[207] Bûsirî der ki; "Senedinde adı verilmeyen bir ravi mevcuttur."
[208] M. ez-Zevâid'de böyle geçmektedir (2/211).
[209] Bûsîri der ki; "Ricali güvenilir kimselerdir."
[210] el-Hâris'in Müsned'mde: "Siz. onlardan üstünsünüz sözünü üç defa tekrar etti" şeklinde yer almaktadır.
[211] Bûsîrî der ki: "Hadisi Beyhakî rivayet etmiş ve bir önceki rivayete göre ilavede bulunmuştur."
[212] Bûsîrî, bir ravisinin durumunun bilinmemesine binaen bu hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir.
[213] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Müsedded mevkuf olarak, İshâk ve Ahmed ise Muhammed b. Ebî Humeyd'in zayıflığından dolayı zayıf bk senedle merfû olarak rivayet etmişlerdir. Sahîh'inde İbn Hibbân, Tâberânî ve Bezzâr da rivayet etmişlerdir. el-Hâkim de tahrîc etmiş ve sahîh olduğunu ifade etmiştir. (2/8)
[214] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir." (1/155)
[215] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde Ali b, Yezîd es:Sûdâî, Ebû Hânî Amr b. Kesîr'den naklediyor ki, bu ikisi hakkında menfi şeyler söylenmiştir, onları güvenilir kabul edenler de vardır." (Mecmn 3/214)
[216] Bûsîrî, Yezîd b. Abdulmelik'in zayıflığına binaen hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir.
[217] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir." (1/154)
[218] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir."
[219] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Yala rivayet etmiştir ve râvileri güvenilir kimselerdir. Aynı şekilde Bezzâr ve Beyhakî (es-Sünen el-Kübrâ'da.) tahrîc etmişlerdir."
[220] Bu hadisin tam metni 1540 no'lu hadiste geçmiştir. İbn İshâk'ın tedlisinden dolayı Bûsîrî isnadını zayıf kabul etmiştir. (1/155) Ancak Heysemî hadisi Ebû Yala'ya nisbet ettikten ve İbn İshâk'ı zikrettikten sonra senedinde Seleme b. el-Fadl olduğuna işaret etmiştir. Bu zâtı bir grup güvenilir kabul ederken, bir başka grup onu zayıf addetmiştir. Diğer râvileri Sahih, şartlarına uygundur. Heysemî daha sonra şöyle der: "Bu hadisi Ebu'ş-Şeyh b. Hayyân, Kitâbu'l-Emsâl adlı eserinde rivayet etmiş ve senedinde Usâme b. Zeyd el-Leysî'den başka kimse zikretmemiştir. İbn Zeyd, Sahih şartlarına uygun ravilerden olmakla beraber kendisinde zayıflık vardır, diğer râvileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecmu 4/322)
[221] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[222] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[223] Bûsîrî der ki: "O, Vâkıdî'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır."
[224] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[225] Bûsîrî, Bakiyye b. el-Velîd'in taffisine binaen hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir.
[226] Bûsîrî, hakkında herhangi değerlendirmede bulunmamıştır.
[227] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den tahrîc etmiştir."
[228] Bûsîrî der ki; "Hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den tahrîc etmiştir."
[229] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den tahric etmiştir. Taberânî'nin M. ez-Zevâid'de yer alan rivayeti ise şöyledir: "Peygamber (sallallahu aleyhi veseilem) atı için bir, kendisi içinde bir hisse tahsis etti." {Mecma 5/342.)
[230] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den tahrîc etmiştir."
[231] Bûsîrî der ki: "Bu zâtın senetlerinin dönüp dolaştığı yer Vâkıdî'dir ki o, zayıftır."
[232] Bûsîrî, İshâk b. Ebî Ferve'nin zayıf olmasına binaen isnadını zayıf kabul etmiştir. Heysemî de aynı kanaattedir.
[233] Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ'nm râvileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî ise hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır."
[234] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî, Bekir b. Sehl'den rivayet etmiştir ki, bu zat mukârabu'l-hadîs'th. Nesâî onun hakkında: "Zayıftır" demiştir. Diğer ricali ise Sahih şartlarına uygundur, ancak ben Ebû Ubeyde İsâ b. Süleym'in, Abduilah b. Bişr'den hadis rivayet ettiğini bilmiyorum, görmedim." (Mecma 5/268)
[235] Bûsîrî der ki: "Müsedded hadisi mürsel olarak rivayet etmiştir, ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecma 2/122)
[236] Bûsîrî der ki: "Senedinde el-Haccâc b. Artât vardır."
[237] Bûsîrî der ki: "Senedinde Abdullah b. Saîd el-Makberî vardır ki, bu zât zayıftır, ancak hadisin metninin Sahîh'te bir şahidi vardır."
[238] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[239] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[240] Bûsîrî, bu hadisin isnadını zikretmiş, ancak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[241] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded mürsel (yani maktu) olarak sahîh bir senedle rivayet etmiştir."
[242] Bûsîrî hadisi Beyhakî'ye de nispet etmiştir. (2/122)
[243] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk, içerisinde Musa b. Ubeyde'nin bulunduğu bir senetle rivayet etmiştir." Müsnede'de şöyle geçer: "Bu isnâd zayıftır."

[244] Bûsîrî der ki: "Hadisin ricali güvenilir kimselerdir." Heysemî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış ve hadisi nisbet etmeyi unutmuştur. Beyhakî de hadisi tahrîc etmiştir." Bûsîrî der ki: "Hadiste geçen "neselân" kelimesi (hızlı yürüyüş): "Kurt yürüyüşüdür" demiştir. (1/155)
[245] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[246] Müsnede'de şöyle geçer: "Hadis mevkuf ve munkatı'dır." Bûsîrî de isnadını zayıf kabul etmiştir.
[247] Taberânî'nin rivayetinde Ya'für şeklinde geçmektedir. Bkz. İbn Sa'd, et-Tabakât (1/492)
[248] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris hasen bir isnâd ile mürsel olarak rivayet etmiştir."
[249] Bûsîrî der ki: "Senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi vardır, ancak hadis metninin, Ebû Davud'un Sünen'inde rivayet ettiği Ebû Mûsâ hadisinden bir şahidi vardır. Ebû Dâvud bu hadisi hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[250] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemt'ye göre ravileri güvenilir kimselerdir. (Mecma 5/327)
[251] Taberânî de bu hadisi rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Osman b. Yahya el-Karkasânî hariç ravileri Sahih şartlarına uygundur, bu zât da güvenilir kimsedir." {Mecma 5/304)
[252] Hadisi el-Begavî, Abdurrahman b. Aiz es-Simâlî adlı sahabenin biyografisinde zikretmiştir. Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded ve el-Hâris mürsel olarak rivayet etmiştir."
[253] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris, Vâkidî'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır,"
[254] Heysemî der ki: "Bezzâr'm ve Ebû Ya'lâ'mn ravileri Sahîh şartlarına uygundur." (Mecma 5/305.)
[255] Hadisin bir kısmı 1715 no'da geçmiştir.
[256] Bu olayı Beyhakî de (Sünen 6/331) rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde, Bakiyye b. el-Velîd, hadisi işittiğini açık açık ifade etmiştir." {Mecrna 5/323.)
[257] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir."
[258] Bûsîrî der ki: "el-Hâris bu hadisi mürsel olarak rivayet etmiştir."
[259] el-Isnbe'de: "Yaralıları ve hastalan tedavi etmek ve mücahitİere su vermek için..." şeklinde geçmektedir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve râvileri Sahih şartlarına uygundur." (Mecma 5/324.)
[260] Bûsîrî, Mücâlid b. Saîd'in zayıf oluşuna binaen senedini zayıf kabul etmiştir.
[261] İsnadında el-Kelbî vardır.
[262] Beyhakî bu hadisi senedinde el-Kelbî'nin olmadığı bir isnâdla mânâca rivayet etmiştir. {Sünen 9/217)
[263] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve er-Rûyânî hasen bir isnâdla rivayet etmişlerdir." Bu hadisin bir bölümü zekat bölümünde 869 no'da geçmiştir.
[264] Bu hadisi Beyhakî daha geniş bir şekilde rivayet etmiştir. (Sünen 9/201. Hadis el-Hâris'in Müsned'mde geçmektedir. (1/58) Her iki isnâdda Mücalid b. Saîd yer almıştır.
[265] Bûsîrî, Abdülazîz b. Muhammed b. Ebân'ın zayıf oluşuna binaen hadisin isnadım zm/ı/kabul eder.
[266] Bûsîrî der ki: "Hadis, Sahîh-i Buhârî'de çocuk ve yaşlıları öldürmekten- söz etmeksizin yer alır."
[267] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris senedinde İshâk b. Abdullah b. Ebî Fevre -ki o zayıftır- bulunduğu mürsel bir senedle rivayet etmiştir." Hadisi Ebû Dâvud eî-Merâsîl'de İkrime tarikiyle rivayet etmiştir. Bkz. el-Hâris, Müsned (2/198)
[268] Bu sahîh bir isnâddır, ancak ma'lûl'dür. Bu hadisin bilinen ve mahfuz olan rivayeti İbn Uyeyne an Anır b. Dinar anİ'l-Ka'kâ' b. Hakim an Ebî Salih an Ata b, Yezîd an Temim ed-Dârî kanalıyla nakledilen rivayettir. Temîm'den nakledilen rivayeti Sahîh-i Müslim'de yer almaktadır. Müsnede'de böyle geçmektedir
[269] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ahmed, el-Haccâc b. Ertât'ın zayıf oluşuna binaen zayıf bir senetle tahrîc etmiştir."
[270] el-Humeydî, Müsned (2/401)
[271] Mürseldir.
[272] Bûsîrî der ki: "el-Hâris mürsel olarak rivayet etmiştir, senedinde İbn Lehî'a vardır.'
[273] Ebû Dâvûd bu hadisi Merâsîi'mdç rivayet etmiştir. Beyhakî de onun tarikiyle hadisi mânâca rivayet etmiştir. (Sünen 9/200)
[274] Bûsîri der ki: "Hadisi Müsedded, içerisinde adı zikredilmeyen râvinin bulunduğu bir senetle rivayet etmiştir. Ancak el-Hârîs bu hadisi güvenilir ravilerle tahrîc etmiştir. (5/34)
[275] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ sahih bir senedle rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Hadisi Tabcrânî, M. el-Evsat'ta rivayet etmiştir. Senedinde el-Leys'in katibi Abdullah b. Salih vardır ki, bunu güvenilir kabul edenler olduğu gibi zayıf görenler de vardır. (Mecma 5/260)
[276] Bûsîrî der ki: "Hadisin merfû olan kısmını İmam Ahmed rivayet etmiştir."
[277] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde Osman b. Atâ vardır ki, bu zât metrûktm." (Mecma 5/288) Bûsîrî der ki: "Bu hadisin biri Abdullah b. Ab-bâs'dan, diğeri de Behz b. Hakîm'den olmak üzere iki şahidi vardır."
[278] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir."
[279] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-HâkİM muhtasar olarak içerisinde kopukluk bulunan bir ravi zinciri ile rivayet etmiştir."
[280] Müsnede'de hadisin mürsel olduğu söylenmiştir.
[281] Bûsîrî der ki: "İkisinin senedleri el-Vezîr b. Abdullah el-Havlânî'ye dayanmaktadır ki bu zât zayıftır."
[282] el-Hâris, hadisi Vâkidî'den nakletmiştir.
[283] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Aynı zamanda hadisi Buhârî, et-Târih'inde tahrîc etmiştir.
[284] Bûsîrî der ki: "RâviİeRi güvenilir kimselerdir, ancak munkatıdır."
[285] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî tahrîc etmiştir, senedinde Fehd b. Avf Ebû Ra-bîa vardır ki, bu zât yalancıdır." (Mecma 6/9) Bûsîrî der ki: "Bu zât metruktür. Heysemî başka bir yerde der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir ve senedinde İsimlerini bilmediğim kimseler
[286] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." (Mecma 2/85) Hadis 2072 no'da zikredilecektir.
[287] Busırî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[288] Senedinde Yâsîn b. Muâz ez-Zeyyât vardır ki, bu zât metruktür. Bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/336) BûsM ise hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[289] Bûsîrî, el-Haccâc b. Ertât'ın zayıflığına binâen hadisin senedini zayıf kabul etmiştir.
[290] el-İthâf'ta: "Savaşırdık" şeklinde yer almaktadır.
[291] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded, İbn Ebî Şeybe ve mürsel olarak Beyhakî rivayet etmişlerdir, bu senetlerin merkezinde Leys b. Ebî Süleym vardır."
[292] Râvileri güvenilir kimselerdir. Beyhakî do hadisi S. el-Kübrâ'da tahrîc etmiştir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[293] Hadisi Beyhakî, İbn Ebî Şeybe tarikiyle tahrîc etmiştir. Beyhakî der ki: "Hadis mürseîdh." (Sünen 9/192) Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[294] Heysemî der ki: "Senedinde Ebû Sa'd el-Bakkâl vardır ki, bu zât metruktür." (Mecma 6/12)
[295] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Tabcrânî rivayet etmiştir, isnadı munkatı'dıv." (Mecma 5/340)
[296] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[297] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[298] el-Kelbî'nİn zayıf oluşuna binaen Bûsîrî hadisi zayi/kabul etmiştir.
[299] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir, ravileri güvenilir kimselerdir."
[300] Bûsîrî, Mücâlid b. Saîd'in zayıf oluşuna binaen bu hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir.
[301] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[302] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[303] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir hüküm vermemiştir.
[304] Bûsîrî der ki: "Senedinde Vâkıdî vardır.
[305] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[306] Taberânî, Ebû Hâzim el-Ensârî'den buna benzer bir hadis tahrîc etmiştir. Bkz. ez-Zevâid, 5/339.
[307] Hadisi Ebû Ya'lâ da tahrîc etmiştir. Bûsîrî der ki: "İkisinin de ravileri güvenilir kimselerdir." Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, ravileri güvenilir kimselerdir." {Mecma 5/337)
[308] Bûsîrî der ki: "Bu hadis, Leys b. Ebî Süleym'den rivayet edilmektedir ki, o da zayıftır."
[309] Bûsîrî der ki: "Hadîsi Ebû Ya'lâ hasen bir isnâdla tahrîc etmiştir. Hadisin aslı Sahîhayn'da mevcuttur."
[310] Bûsîri, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[311] Müsnede'de şöyle geçer: "Bu hadis hasendir." Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk hasen bir isnâdla tahrîc etmiştir." (2/99)
[312] Bûsîrî der ki: "Hadisin senedinde Ali b. Zeyd b. Cud'ân vardır."
[313] Bakara 85
[314] Âl-i imrân 92
[315] Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir. Hadisi Tayâlisî, Mu"cemul-Evsat"ta Taberânî ve Ebû Ya'lâ tahrîc etmişlerdir." (2/33)
[316] Hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Hadisin Enes'ten rivayet edilen bir şahidi vardır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Hakîm b. Cübeyr vardır ki, bu zât metruktür." (Mecma 5/320)
[317] Bûsîrî der ki: "Senedinde Hişâm b. Ziyâd vardır ki, bu zât zayıftır." Hadisin benzeri M. M. ez-Zevâid'dc geçmektedir. (5/320)
[318] Hadisin senedinde Haram b. Osman vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- CUMA NAMAZI KİTABI
1. Cuma Günü Gusletmek
2. Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Susup Hutbeyi Dinlemek
3. Cuma Namazının Bir Rek'atına Yetişmek
4. Cuma Namazında Burnu Kanayan Kimsenin Yapacağı İşlem
5.Cuma Günü (Namaza) Koşma Hakkında
6. İmamın (Devlet Başkanı Veya Kumandan)
Seferde Cuma Günü Bir Köye Veya Kasabaya Uğraması
7. Cuma Gününün Eşref Saati
8. Cuma Günü Temiz Giyinmek, İnsanların Omu-Zuna Basarak Ön Safa Geçmeye Çalışmamak Ve İmam Hutbe Okurken Ona Doğru Oturmak
9. Cuma Namazında Kıraat Ve Özürsüz Cuma Namazını Terketmek

5- CUMA NAMAZI KİTABI

1. Cuma Günü Gusletmek

1. Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«— Kim cuma günü cünüplükten gusul eder gibi gusul eder, ilk saatte de (erken) namaza giderse, bir deve kurban etmiş gibi olur. İkinci saatte (biraz geç) giderse, bir inek kurban etmiş gibi olur. Üçüncü saatte giden, bir boynuzlu koç kurban etmiş gibi olur. Dördüncü saatte giden, bir tavuk sadaka etmiş gibi olur. Beşinci saatte giden, bir yumurta sadaka etmiş gibi olur. İmam minbere çıkınca, melekler gelip hutbeyi dinlerler»[1]

2. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Bulûğ çağına giren herkese cuma günü cünüblükten kurtulmak için yaptığı gusül gibi gusül yapmak gerekir.[2]

3. Abdullah oğlu Salim anlatır: Cuma günü Hz. Ömer (r.a.) hutbe okurken ashabdan bir adam mescide girdi. Bunu gören Ömer (r.a.):
«— Bu hangi saattir?» dedi. Adam:
«— Ey mü'minlerin emiri, pazardan döndüm, ezanı duyunca hemen abdest alıp geldim,» deyince, Ömer (r.a.):
— Demek abdest alıp geldin. Halbuki Resûlullah'ın cuma
için gusul etmeyi buyurduğunu biliyordun,» dedi.[3]

4. Ebû Said el-Hudri (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.): «Cuma günü gusul etmek, bulûğa eren her müslümana vaciptir» buyurdu.[4]

5. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.), Resulü Ekrem'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: «Biriniz cuma namazına gelirken gusl etsin.»[5]
İmam Malik der ki: Bir kimse cuma sabahı, cuma guslüne niyet ederek gusül yaparsa, kâfi gelmez. Cumaya giderken tekrar gusül yapmalıdır. Çünkü Resulü Ekrem, Abdullah'ın rivayet ettiği hadisinde: «Cumaya gelirken gusül yapsın,» buyurmuştur.[6]
îmam Malik (başka bir görüşünde ise) der ki: Bir kimse cuma günü, erken veya geç olarak gusül ettikten sonra abdesti bozulsa, sadece abdest alması yeterlidir. O guslü yenilemesine gerek yoktur.[7]

2. Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Susup Hutbeyi Dinlemek

6. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.): «Cuma günü imam hutbe okurken, yanında (konuşan) arkadaşına; «sus!» desen bile, lagv yapmış (boş konuşmuş) olursun, buyurdu.» [8]

7. Salebe b. Ebî Malik el-Kurazî anlatıyor: Hz. Ömer (r.a.)'in halifeliği zamanında Cuma günü Ömer hutbeye çıkıncaya kadar (sünnet) namazı kılıyorduk. Ömer minbere oturup, müezzinler ezana başlayınca oturup konuşuyorduk. Müezzinler susup Ömer hutbe okumaya kalkınca susuyorduk, bizden hiç kimse konuşmuyordu.
îbn Şihab der ki: îmam hutbeye çıkınca namaz kılınmaz, hutbeye başlayınca susulup hutbe dinlenir.[9]

8. Mâlik b. Ebî Amir rivayet eder: Osman b. Affan birçok defa hutbesinde şöyle derdi: «Cuma günü imam hutbeye başlayınca susun, hutbeyi dinleyin. Susan kimse dinlemese de, dinleyen kadar sevap kazanır. Namaza kaamet edilince safları düzeltin, omuzlarınız bir hizaya gelsin. Zira safların düzgün tutulması namazın ta-mamındandır.»

Hz. Osman, safları düzeltmek için vazifelendirdiği şahıslar gelip safların düzeltildiğini bildirmeden tekbir almazdı.[10]

9. Nâfi der ki: Cuma günü imam hutbe okurken iki adam konuşuyordu. Abdullah b. Ömer bunları görünce çakıl taşı atmak suretiyle susmaları için onlara ihtarda bulundu.

10. imam Malik'e ulaşmıştır ki: Cuma günü imam hutbe okurken bir adam aksırır. Yanında oturan «Yerhamukellah» der ve bunun hükmünü Sâid b. el-Müseyyeb'e sorar. Sâid, hutbe okunurken caiz olmadığını söyler ve:
«— Bir daha yapma.» der.
îmam Malik, Îbn Şihab'a, «Cuma günü minberden indikten sonra, namaza başlamadan önce konuşmak caiz inidir?» diye sordu; îbn Şihab da; «zararı yok» dedi.

3. Cuma Namazının Bir Rek'atına Yetişmek

11. îbn Şihab der ki: «Cuma namazının bir rekâtına yetişen kimse bir rekât de kendi kılar. Böyle yapmak sünnettir.» (Yani Resulü Ekrem böyle emretmiştir.)
îmam Malik der ki: «Memleketimizde (Medine'de) ulemadan böyle gördüm. Resûlullah (s.a.v.) de: «Namazın bir rek'atına yetişen kimse, namaza yetişmiş olur.»[11] buyurdu.»
îmam Malik der ki: Cuma günü sıkışık yerde duran kimse rükû eder de, İmam secdeden kalkıncaya kadar secde yapamazsa cemaat kalktıktan sonra secde yapar. îmam namazı bitirinceye kadar secde yapamazsa, namaza yeniden başlar ve öğle namazının farzı olarak dört rekât kılar.

4. Cuma Namazında Burnu Kanayan Kimsenin Yapacağı İşlem

12. îmam Mâlik der ki: Cuma günü imam hutbe okurken burnu kanayan kimse camiden çıkıp da, imam cumayı kıldırdıktan sonra dönerse, (öğle namazı olarak) dört rekâtını kılar.
îmam Mâlik demiştir ki: Cuma günü imamla beraber bir rek'at kılan, sonra burnu kanayıp mescidden çıkan kimse geri geldiğinde imamın her iki rek'atı da kılmış olduğunu görürse, bu arada da konuşmamışsa sadece ikinci rekatı kılar.
îmam Malik der ki: Cuma günü burnu kanayan yahut herhangi bir sebepten dolayı camiden çıkması gereken kimsenin dışarı çıkmak istediği takdirde imamdan izin alması gerekmez.

5.Cuma Günü (Namaza) Koşma Hakkında

13. İmam Malik îbni Şihab'a: «Ey müzminler! Cuma günü namaza çağrıldığında Allah'ı zikre (Cuma namazına) koşun»[12] ayetini sordu.
îbni Şihab da; Ömer b. el-Hattab (r.a.) âyeti; Cuma günü na-naza çağrıldığında Allah'ın zikrine (namaza) gidin, şeklinde kurdu diye cevap verdi.
imam Malik der ki: Kur'anı Kerim'de geçen say kelimesi, mel ve fiil manasınadır. Şu âyetlerde olduğu gibi:
«Dönünce yeryüzünde fesat çıkarmak için koşar (çalı-r>...»[13]
«Fakat Rab binin azabından korkarak koşup gelen...»[14]
«Sonra koşarak döndü.»[15]
«Şüphesiz sa'yiniz (^amelleriniz ve çalışmalarınız) celidir.»[16]
imam Mâlik şöyle demiştir: Allah Teâlâ'nın, kitabında rettiği sa'y kelimesi, kişinin ne ayaklarıyla koşması, ne de 'atlice yürümesidir. Bu kelimeden murad, sadece amel ve 'dir.

6. İmamın (Devlet Başkanı Veya Kumandan) Seferde Cuma Günü Bir Köye Veya Kasabaya Uğraması

14. imam Malik der ki: Seferde olan fmam,[17] Cuma namazı kılınması gereken köyde veya kasabada konaklar, hutbeyi okur ve onlara Cuma namazını kıldınrsa, o belde halkı ve diğerleri onunla beraber cumayı kılmış olurlar.
Malik der ki: Seferde olan imamf Cuma namazı vacip olmayan beldeye uğrar, belde halkına cuma namazını kıldınrsa, imamın da, belde halkının da ve onlarla beraber kılanların da cuma namazları sahih olmaz. Belde halkı ve diğerleri seferi olmayan imamın arkasında namazlarını kılsınlar.
Malik der ki: Seferde olanlara Cuma namazı farz değildir.

7. Cuma Gününün Eşref Saati

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) Cuma gününün faziletini anlatarak buyurdular ki: «Cuma günü öyle bir an var ki müslüman bir kimse o vakitte namaz kılar, Allah'tan bir şey isterse Allah mutlaka istediği şeyi ona verir.» Resulü Ekrem eliyle o vaktin kısa bir süre olduğuna işaret etti.[18]

16. Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Tûr-u Sina'ya gitmiştim, orada Ka'bu'l-Ahbâr'a rastladım. Beraber oturduk, bana Tevrat'tan

anlattı. Ben de ona Resûlullah'ın hadislerini anlattım. Ona söylediğim hadislerden biri de şuydu: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı Cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı. Cennetten o gün çıkarıldı. Tev-besi o gün kabul edildi. O gün öldü, kıyamet de o gün kopacak. Cuma günü bütün hayvanlar şafaktan güneş doğuncaya kadar acaba kıyamet kopacak mı diye korkularından kulaklarını verir dinlerler. Yalnız cinlerle insanlar bundan gafildirler. Cuma günü bir vakit vardır, müslüman bir kimse o vakitte namazda olur, Allah'tan bir dilekte bulunursa Allah mutlaka dileğini verir,» KâT>:
«— O faziletli vakit, senede bir gündür.» deyince:
«— Hayır, her cuma Öyle bir vakit vardır.» dedim. Bunun üzerine Kâb, Tevratı okuyarak:
*— Resûlullah (s.a.v.) doğru söylemiş,» dedi. Ebû Hüreyre devam ederek der ki: Oradan ayrıldıktan sonra Basra b. Ebi Basra el-Giffari'ye rastladım. Bana:
«— Nereden geliyorsun?» dedi. Ben de: «— Tûr'dan» dedim. Bunu duyunca:
«—Oraya gitmeden önce sana rastlasaydım gitmezdin. Resû-lullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Üç mescitten başka yere (ziyaret maksadiyle) sefer yapılmaz: Mescidi Harama, bu mescidime ve İyliya (Kudüs) mescidine yahut Beytil Makdise.»
Ebû Hüreyre der ki: Daha sonra Abdullah b. Selam'a (r.a.) rastladım, ona Kâbu'l-Ahbar'la buluştuğumu, kendisine Cuma günündeki faziletli vakti söyleyince; «O vakit senenin bir gününde olur,» dediğini anlattım. Abdullah b. Selam (r.a.): «K'âb yalan söylemiş» dedi. Ben de:
«K'âb'ın, Tevratı okuduktan sonra: «Evet o hayırlı vakit her cuma günü vardır,» dediğini söyledim. Abdullah b. Selam:
«K'âb doğru söylemiş,» dedikten sonra:
«— o vaktin hangisi olduğunu biliyorum.» dedi. Ona:
«— Onun hangi vakit olduğunu bana söyle, benden gizleme.» deyince Abdullah b. Selam: (r.a.):
«— O, Cuma gününün son vaktidir,» dedi. Ben de:
«— Nasıl Cuma gününün son vakti olur?» Resûlullah (s.a.v.): «Müslüman bir kimse namaz kılarak o vakitte bulunursa...» buyurdu. «Dediğin vakitte ise namaz kılınmaz.» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Selam (r.a.):
«— Resûlullah: Oturup namazı bekleyen kimse namazı kılın-caya kadar namazda sayılır, demedi mi?» dedi. Ben de:
«— Evet,» dedim.
«— O işte böyledir.» dedi.[19]

8. Cuma Günü Temiz Giyinmek, İnsanların Omu-Zuna Basarak Ön Safa Geçmeye Çalışmamak Ve İmam Hutbe Okurken Ona Doğru Oturmak

17. Mâlik derki; Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.)'m şu hadisini işittim: «Sizler biri cuma günleri, diğeri de sair günler (iş için) giymek üzere iki elbise edinseniz ne olur?»
imam Malik, Nâfi'den rivayeten der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) ihram elbisesini giymemişse, koku sürünüp tertemiz giyinmeden Cuma namazına gitmezdi.[20]

18. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Cuma namazına gecikerek imam hutbeye çıktıktan sonra mescide gidip, insanların omuzlarına basarak ön saflara geçmeye çalışmanızdan, namazı Zahru'l-Harre'de (Medine'nin dışında) kılmanız daha hayırlıdır.[21]
imam Mâlik der ki: Bize göre sünnet olan, imam Cuma hutbesini okurken cemaatin imama yönelmesidir.

9. Cuma Namazında Kıraat Ve Özürsüz Cuma Namazını Terketmek

19. Utbe b. Mes'ud'un torunu Ubeydullah'tan , Dahhak b. Kays, Numan b. Beşir'e (r.a.), Resûlullah'ın Cuma günü Cuma Sûresini bitirdikten sonra hangi sûreyi okuduğunu sordu. O da:
«— Hel etâke hadisul gaşiyeh» sûresini okurdu, dedi.[22]

20. îmanı Mâlik, Safvan b. Süleym'den rivayet olunan «Özürsüz ve sebepsiz üç kere Cuma namazını terk eden kimsenin, Allah kalbini mühürler.»[23] hadisi hakkında: «Resûlul-lah'dan mı rivayet etti, yoksa kendi görüşü müdür, bilmiyorum» dedi.[24]

21. Cafer b. Muhammed babası Muhamıned'den rivayeten der ki: Resûlullah (s.a.v.) Cuma günü iki hutbe okudu ve ikisi arasında oturdu.[25]

---

[1] Buharı, Cum'a, 11/4; Müslim, Cum'a, 7/10.
[2] Burada vacip (gerekir) tabiri, cuma günü guslûn önemini beyan içindir. Üzerinde ittifak edilen görüş, guslün sünnet oluşudur.
[3] Buharî, Cum'a, 11/2; Müslim, Cum'a, 7/3. Ayrıca bkz. Şeybanî 62
[4] Buharî, Ezan, 10/161; Müslim, Cum'a, 7/5.
[5] Buharî, Cum'a, 11/2; Müslim, Cum'a, 7/1.
[6] Şeybanî, 57.
[7] Şeybanî, 57.
[8] Buharı, Cum'a, 11/36; Müslim, Cum'a, 7/12. Ayrıca bkz. Seybanî 230
[9] Şeybanî, 227.
[10] Şeybanî, 229.

[11] Buharî, Mevakit, 9/29; Müslim, Mesâcid, 5/161.
«Namazın bir rekâtına yetişen namaza yetişmiş olur.» hadisini Resulü Ekrem'den Ebû Hüreyre rivayet etmiştir.
[12] Cuma sûresi: 9
[13] Bakara sûresi: 205.
[14] Abese sûresi: 8-9.
[15] Nâziat sûresi: 22
[16] Leyi sûresi: 4.
[17] Burada imamdan maksat devlet başkanıdır.
[18] Buharî, Cum'a, 11/37; Müslim, Cum'a, 7/13.
[19] Ebu Davud, Salât, 2/200;Tirmizî, Cuma, 4/2; Nesaî, Cuma, 14/45.
Cuma günü içinde, duaların kabul edildiği zamana "saatu'l-icabe" denir. En kuvvetli görüşe göre, imamın minbere çıkmasından, namazın kılınmasına kadar olan süreyi kapsar.
[20] Ebu Davud (Salât, 2/212), Abdullah b. Selâm'dan mevsul olarak rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. İbn Mace, Ebvabu İkâmeti's-Salât, 5/83; JŞeybanî 224.
[21] Cemaati rahatsız ederek ön saflara doğru ilerlemek doğru değildir. Ayrıca,
fomiio orlran nalanlnr ila Hrı coflnrrln t-mclılr KıraVmanfln ı/Pr t ıı ftn alıHır-1 O r
[22] Müslim, Cum'a, 7/63. Ayrıca bkz. Şeybanî, 226.
[23] Allah kalbini mühürler demek; ondan îütuflarını esirger, kalbine hayır şeyler girmez, kalbi kararır ve katılaşır, demektir.
[24] tbn Abdilber der ki: «Bu hadis, çeşitli yollarla müsneddir; ama en güzeli, Ebu'1-Ca'd ed-Damrî hadisidir.»
Ebu Davud, Salât, 2/203; Tirmizî, Cum'a, 4/7; Nesaî, Cum'a, 14/2; îbn Mace, Ebvâbu İkameti's-Salât, 5/93,
[25] tbn Abdilber der ki: Muvatta ravileri de bu şekilde mürsel olarak rivayet etmiştir.
Buhari (Cum'a, 11/27, 30) Îbn Ömer'den mevsul olarak nakleder. Ayrıca bkz. Müslim, Cum'a, 7/33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(NAMAZ BAHSİ)

1- Ezanın Başlaması Babı
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
2- Ezanın Çift, İkametin Tek Lafızlarla Okunmasının Emredilmesi Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler
3- Ezanın Sıfatı Babı
4- Bir Mescidde İki Müezzin Bulundurmanın Müstarab Oluşu Babı
Bu Hadisten Şu Faideler İstihsal Olunmuştur:
5- Yanında Gözü Gören Biri Bulunursa Âmanın Ezan Okumasının Cevazı Babı
6- Aralarında Ezan Sesi Duyulduğu Zaman Küfür Diyarında Bulunan Bir Kavme Baskın Yapmaktan Çekinme Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
7- Ezanı İşiten Kimseye Müezzinin Söylediklerinin Söylenmesi, Sonra Peygamber (Sallatlahü A leyhi ve Sellem) e Salavat Gatirmenin, Sonra Ona Vesileyi İstemenin Müstahab Oluşu Babı
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
8- Ezanın Fazileti ve Onu İşitince Şeytanın Kaçması Babı
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
9- İhram, Rükü' ve Rüku'dan Doğrulma Tekbirleriyle Beraber Elleri Omuzlar Hizasına Kaldırmanın Müstehab Oluşu, Secdeden Doğrulurken Bunun Yapılmaması Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
10- Namaz İçindeki Her Eğiliş ve Doğruluşta Tekbir Getirileceğini, Bundan Yalnız Rükü'dan Doğrulma Halinin Müstesna Olduğunu, Zira O Halde Semiallahü Limen Hamideh» Denileceğini İsbat Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
11- Her Rekatta Fatiha Okumanın Vücübu; Fatiha Okumayı Beceremiyenin ve Öğrenmek İmkanını Bulamıyanın Kolayına Gelen Başka Bir Süre Okuması Babı
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
12- İmama Uyan Kimseyi İmamın Arkasında Aşikare Okumaktan Nehiy Babı
13- Namazda Besmele Aşikar Okunmaz Diyenlerin Delili Babı
14- Besmele Berae'den Maada Her Sürenin Başından Bir Âyettir Diyenlerin Delil Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
15- Namaz Kılanın İhram Tekbirinden Sonra Sağ Elini Sol Elinin Üzerine Bağlıyarak Göbeğinin Üstüne ve Göğsünün Altına Koyması, Secdede İse Ellerini Omuzları Hizasında Yere Döşemesi Babı
16- Namazda Teşehhüd Babı
Bu Hadislerden Birkaç Vecihle Hüküm Çıkarılmıştır Şöyle Ki:
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
18- Teşehhüdden Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Salavat Getirme Babı
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Tesmi', Tahmid ve Te'min Babı
Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :
19- Cemaatin İmama Uyması Babı
20- Tekbir ve Sairede Îmamdan Önce Davranmanın Nehi Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
21- Kendisine Hastalık, Yolculuk ve Bunlardan Başka Bir Şey Arız Olduğu Vakit, İmamın Cemaata Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Halef Tayin Etmesi, Ayakta Durmaktan Âciz Olduğu İçin Oturarak Namaz Kılan İmamın Arkasındaki Cemiaatin - Muktedir Olduğu Takdirde -Ayakta Kalması Lazım Geldiği ve Ayakta Durmağa Muktedir Olan Hakkında Oturarak Kılan İmamın Kasında Oturarak Namaz Kılmanın Neshi Babı
Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır
22- İmam Geciktiği ve Başkasını İmam Yapmakta Bir Mefsedet Korkusu Bulunmadığı Vakit Cemaatin Kendilerine Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Îmamlığa Geçirmesi Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
23- Namazda Kandilerine Bir Hal Arız Olduğunda Erkeğin Tesbih, Kadının Tasfik Etmesi Babı
24- Nabazı Güzel, Tastamam ve Huşu' Île Kılmayı Emir Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:
25- Rükü Sücud ve Emsali Fiilleri İmamdan Önce Yapmanın Haram Kılınması Babı
26- Namazda Gözleri Semaya Dikmekden Nehiy Babı
27- Namazda Süküneti Emir; Elle İşaretten, Selam Verirken Elleri Kaldırmaktan Nehi İle İlk Safları Tamamlamanın, Saflarda Sımsıkı Durmanın ve Toplu Bulunmanın Emrolunması Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
28- Safların Düz ve Doğru Tutulması, İlk Saffin ve Ondan Sonra Sıra Île Öteki Safların Fazileti, İlk Saffa Sıkışma ve Ona Girmek İçin Yarışma, Fazilet Sahiplerini Ön Saffa Geçirme ve İmama Yaklaştırma Babı
Hadisi Şerifden Bu Saydıklarımızdan Maada Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
29- Erkeklerin Arkasında Namaz Kılan Kadınlara Erkeklerden Önce Başlarını Secdeden Kaldırmamalarını Emir Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
30- Fitneye Sebep Olmamak Şartı Île Kadınların Mescidlere Çıkmaları, Fakat Koku Sürünerek Çıkmamaları Babı
Hadisi Şeriften Ayrıca Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:
31- Cehri Namazda Sesle Okumak Yüzünden Bir Mefsedet Çıkacağından Korktuğu Zaman, Kıraatta Sasli İle Sessiz Arası Orta Bir Yol Tutması Babı
32- Kıraati DinlenmeBabı
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
33- Sabah Namazında Kuran'ın Âşikar Okunması ve Cinlere Kur'an Okuma Babı.
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
34- Öğle ve İkindi Namazlarında Kıraat Babı
Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
35- Sabah Namazında Kıraat Babı

36- Yatsı Namazında Kıraat Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
37- İmamlara Namazın Tamamını Hafif Kıldırmalarını Emir Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
38- Namaz Rükünlerini Yerli Yerince Yapmak ve Namazı Tamam Kılmak Şartiyle Hafif Tutmak Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
39- İmama Tabi Olma ve Ondan Sonraki Ameller Babı
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
40- Namaz Kılanın Rüküdan Başını Kaldırdığı Vakit Ne Okuyacağı Babı
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
41- Rükü' ve Sücud'da Kur'an Okumaktan Nehi Babı
42- Rükü ve Sücüdda Okunacak Dualar Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
43- Secdenin Faziletleri Secdeye Teşvik Babı
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
44- Secde Uzuvları ve Namazda Saçı, Elbiseyi Toplamaktan, Başa Hotoz Yapmaktan Nahi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
45- Secdede İtidal, Avuçları Yere Koyma, Yanlardan Kaldırma ve Secdede Karnı Uyluklardan Kaldırma Babı
46- Namazın Sıfatını; Ne İle Başlanıp Ne İle Bitirileceğini; Rüküun Sıfatını ve Ondaki İ'tidali; Sücudu ve Ondaki İ'tidali; Dört Rekatlı Namazların İki Rek'atından Sonra Teşehhüdü; İki Secde Arasında ve İlk Teşehhüdde Nasıl Oturulacağını Bir Araya Toplayan Bab
Bu Hadisi Şeriflerin Mecmuundan Şu Hükümler Çıkabilmiştir:
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
47- Namaz Kılanın Sütresi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır.
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
48- Namaz Kılanın, Önünden Geçeni Menetmesi Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler.
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
49- Namaz Kılanın Sütreye Yakın Durması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler
50- Namaz Kılan Kimseye Sütre Olacak Şeyin Mikdarı Babı
51- Namaz Kılanın Önüne Aykırı Yatma Babı
Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Rivayetler Yukarki Rivayetlerin Delalet Ettiği Hükümlerden Mada; Şu Hükümleri İhtiva Eder:
52- Bir Tek Elbise İçinde Namaz Kılmak ve O lbiseyi Giymenin Sıfatı Babı

(NAMAZ BAHSİ)

Salât: Lügatte duâ mânasına gelir. Teâlâ hazretleri «ie «Onlara duâ eh» buyurmuştur. Düğün davetine icabeti bildiren bir Hadis-i Şerifde de
«Eğer davet edilen kimse oruçlu ise, hâne sahibine duâ etsin»
denilmiştir. Bâzıları bu kelimenin kuyruğun iki tarafı mânâsına gelen «Sateveyn» den alındığını söylerler. Çünkü namaz kılanda rükû ve sti-cûd halinde Çantjsını hareket ettirir. Bir takımları kelimenin «MuaalU»»-den müştak olduğunu söylerler. Musallî: Koşuda ikinci gelen attır. Başı birinci gelen atın butları hizasında geldiği için ona musallî denilmiştir. Salâtın ta'zim ve tekarrubdan alındığını söyleyenlerde vardır. Ha1labî namazda Allah'ı ta'zim vardır. Kızartmak için ateşe yaklaştırılan koyuna Araplar «Şatün masliyyeh» derler. Namazda da ma'nen Allah'a yaklaşma vardır. Bu hususda daha başka kaviller de vardır.
Sâlâtın şer'i mânâsı: Erkân-ı mâlûme ve ef âl-i raahsusâdan ibarettir. Namazın yirmiden fazla nevileri vardır. Bunlar inşallah yeri geldikçe görülecektir.

1- Ezanın Başlaması Babı

1- (377) Bize İshâk b. İbrâhîm el-Hanzalî rivayet etti (dedi ki); Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi'de rivayet etti (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. Bunların ikidi de; Bize İbni Cüreyc haber verdi, dediler. H.
Bana Hârûn b. Abdillâh dahi rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki, İbni Cüreyc bana İbn Ömer'in azadhsı Nâfi', Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi, dedi. İbni Ömer şöyle demiş:
Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman toplanırlar da namazların vakitlerini tayin ederlerdi. Namaz için hiçbir kimse ezan okumazdı. Derken bir gün bu hususta konuştular. Bâzıları hıristiyanların çanı gibi bir çan ittihaz edin! diğer bâzıları, yahudilerin borusu gibi bir boru olsun, dediler. Bunun üzerine Ömer:
Namaza çağıran bir adam gönderseniz ya: ResûlüUah (Salİiallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Bilâl [1] kalk da namaza çağır» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı, Tirmizî ve Nesaî'de tahrîc etmişlerdir.
Ezan, Lügatta ilâm yanî bildirmek mânâsına gelen kıyasî bir ism-i masdardir. Herevî «Ezan, ezîn» ve «Te'zin» kelimelerinin aynı mânâya geldiğini söylemiştir. Bâzılarına göre; ezîn mânâsına gelir.
Şerî'atta Ezan: Hususi zamanlarda husûsî lâfızlarla yapılan bir i'lâm-dır. Husûsî zamanlardan murad, namaz vakitleridir. Husûsî lâfızlarda çifter çifter okunan ezan lâfızlarıdır.
Kurtûbî ve diğer ulemânın beyanlarına göre; ezan birkaç kelimeden ibaret olmakla beraber bütün akâid meselelerini hulasaten ifâde eden bir i'lâmdır. Şöyle ki: Allah-u Ekber diye başlar. Allah teâlâ'nın varlığını ve kemâl sıfatları ile muttasıf olduğunu bildirir. Sonra tevhide geçilir, Allah'ın şeriki olmadığı ilân edilir. Ondan sonra peygamberlik ispat edilir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) risâletine şe-hâdetten sonra, bir tâat'ı mahsûsa olan namaza davet olunur. Çünkü namaz Resulün tâlimi ile bilinen bir şeydir. Ondan sonra felaha davet olunur. Felâhdan murad; dâimi hayattır. Bunda âhirete işaret vardır. Sonra da te'kid için ezanın ilk cümleleri tekrar okunur. Bu suretle ezan vaktin girdiğini ilân, cemâate davet, şeâir'i islâmiyeyi izhâr gibi birçok rauazzam fâideleri ihtiva eder. Ezanda fiil değil de kavlin tercih edilmesinin hikmeti onun kolay ve herkese her zaman her yerde müyesser olmasıdır. Kurtûbi, Ömer (Radiyallahû anh) 'in sözleri hakkında şu mütalaayı beyân etmiştir. ««İhtimal kî; Abdullah b. Zeyd rüyasını haber verip Peygamber(Sallaîîahü Aleyhi ve

Sellem)* u& tasdik ettikten sonra, Ömer acele davranmış ve:
— Bir adam gönderseniz de nida etse ya, yani bu rüyayı halka ilân «tse ya, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kalk ya Bilâl!» emrini vermiştir.
Bu takdirde hâdise şöyle geçmiş olur. Ashâb-ı Kiram reylerini bildirdikten sonra evlerine dağılmışlar, Abdullah b. Zeyd bir rüya görmüş ve Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek anlatmış-tir. R-esûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu rüyayı tasdik edince; Ömer (Radîyaltahû anh) de «Adam gönderseniz ya» ilâh... demişt|r. Şu halde; Resûl-ü Ekrem'in Hz. Bi1âl'a verdiği emir görülen rüyanın ilânı hususundadır. Fakat bâzıları bu teVili Abdul-, Abdullah rüyasını Resûlülla h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lah b. Zeyd hadîsinin siyakına uygun bulmamışlardır. Çünkü Hz.'e anlatınca; onu Bi1âl'a söylemesini, Bi1âl'in de ilân etmesini emir buyurmuş Bilâl (Radiyallahû anh) ezanı okuyunca Hz. Ömer bunu duyarak Peygamber (Satlaîlahü Aleyhi ve Sellem)e gelmiş ve; Gerçekten Abdullah'in gördüğü rüyayı ben de giSr-düm, demiştir. Bu gösteriyor ki; Abdullah b Zeyd Hazretleri rüyasını anlatırken Ömer (Raâiyallahû anh) o meclisde yokmuş.
Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre Ömer (Radiyallahû anh) 'in namaza çağırmak için adam gönderme teklifi ashab ile yapılan müşaverenin sonunda olmuştur. Abdullah b Zeyd (Radiyallahû anh) hazretlerinin rüyası bu müşavereden sonradır. Mezkûr rüya hadisini Ebû Dâvûd şöyle rivayet eder. Abdullah demiş ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ashabı bir çan yaptırarak cemâati namaza toplamak için onu çaldırmasını teklif ettikleri vakit vy-kum esnasında etrafımda bir adam gezindiğini gördüm, elinde bir çan taşıyordu. Kendisine:
— Ey Allah'ın kulu, bu çanı satmaz mısın? dedim.
— Onu ne yapacaksın, Dedi.
— Onunla cemâati namaza çağıracağım, dedim.
— Ben sana bundan daha hayırlı birşey söyliyeyim mi, dedi.
— Hayhay dedim. Bunun üzerine: cümlelerini okudu, sonra pek uzak olmamak üzere biraz geriledi, sonra şunları söyledi: Namaza kalkdığın zamanda:
dersin, sekimde tenbihde bulundu. Sabaha çıkınca ben Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1e gelerek gördüğüm rüyayı kendisine haber verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) :
«Bu rüya haktır insaallah. Sen Bilâl'la beraber kalk da gördüğünü ona öğret. Onu halka ilân etsin! Çünkü Bilâl'ın sesi seninkinden daha güzeldir.» buyurdular. Ben de Bilâl'le beraber kalkarak ona öğrettim. Bilâl onu o-kuyarak ilân etti. Ömer b. Hattâb (Radiyallahû anh) evinde bunu işitmiş, cübbesini sürükleyerek çıkageldi ve;
— Ya Resûlüllah! Seni Hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim İd: Abdullah'ın gördüğünü hakikaten ben de gördüm, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Dyle ise Allah'a hamd olsun!» buyurdular.
Aynı hadîsi Tirmizî ile îbni Mâce'de rivayet etmişlerdir. Tirmizî 'nin rivayetinde ezan ve ikâmetin kelimeleri zik-redilmemiştir. Tirmizî hadîsi rivayet ettikten sonra «Bu hadîs basen sahihtir» demiştir, tbni Mâce 'nin rivayetinde ikametin lâfızları yoktur. Abdullah b Zeyd hazretlerinin bu bâbda söylediği bir şiirini de rivayet etmiştir. Ezan Hadîsini Îbni Hibbân «Sahih» 'inde İmam Ahmed b. Hanbel dahi «Müsned-'in-de rivayet etmişlerdir. Îbni Abdilber'in beyânına göre; E-zanm başlaması hususundaki Abdullah b. Zeyd kıssası hakkında Ashab-ı kiramdan bir cemaat muhtelif lâfızlar ve birbirine yakın manalarla hadisler rivayet etmişlerdir. Bunlardan bazılarının senedleri sahih, bazılarının hasendir. Sened itibarı ile içlerinde en güzel olanı Ebu Dâvud'un rivayet ettiği şu hadîstir:
»Râvi demiş ki, Peygamber (SaUaitahü Aleyhi ve Sellem) cemâati namaza nasıl toplayacağı meselesi üzerinde ehemmiyetle durdu. Kendisine namaz vakti gelince bir bayrak dik, cemâ'at onu görünce birbirlerine haber verirler; diyenler oldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu fikri beğenmedi, Yahudilerin Şe'bûr denilen borusunu tavsiye edenler oldu, onu da beğenmedi, ve:
«O y ah udilerin işidir» buyurdu. Bâzıları çanı tavsiye ettiler. Onun hakkında da:
«Bu hristiyanların işidir» buyurdular. Bunun üzerine Abdullah b. Zeyd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in üzüntüsünden mahzun olarak oradan gitti. Rüyasında ezanı görmüş. Ertesi sabah Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek onu haber verdi, dedi ki:
— Ya Resûlüllah! Ben uyur uyanık bir halde iken aniden yanıma biri geldi ve bana ezanın nasıl olacağını gösterdi: Meğer Ömer b. Hatt&b (Radiyallahü anh) daha Önce aynı rüyayı görmüş de onu yirmi gün gizleyip dururmuş. Sonra o da aynı rüyayı gördüğünü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber verdi: Efendimiz ona:
«Bunu bize neden haber vermedin» dedi. Ömer:
«Abdullah b. Zeyd beni geçti de, utandım» cevabını verdi. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilal'e;
«Ya Bilâl, kalkda bak Abdullah b. Zeyd sana ne emrederse onu yaph buyurdular. Bilâl'de ezanı okudu.
Görülüyor ki; ezan hakkında rivayet edilen hadislerin en güzeli olan bu rivâyetde Ömer (Radiyallahü anh) 'in ezan sesini işiterek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\n yanına, gelmesi zikredilmemiştir. Binaenaleyh Kurtub î'nin az yukarıda işaret ettiğimiz sözü bununla kuvvet kazanmış olur. Ezan meşru olmazdan önce cemaati namaza davet etmek için bir adam gönderilir; o da süratle sokakları dolaşarak; namaza, namaza diye seslenirdi,

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Yâ Bilâl kalkda ezan oku!» buyurması, Hz. Bi1âl'inde emre itaatle kalkarak ezan okuması ezanın ayakta okunmasının meşru olduğuna delildir. Kaadi İyaz; «Bütün ulemânın mezhebleri de budur. Oturarak ezan okumak caiz değildir. Yalnız Ebû Sevr ile Mâlîki-lerden ona muvafakat eden Ebu'l Ferec'e göre; oturarak ezan okumak caizdir» demişse de Nevevî bu kavli iki vecihle zayıf bulmuştur. Birinci veçhe göre; buradaki nidâ'dan murad i'lân ve ilâm'dır. İkinci veçhe göre; Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in (Kalk) emri, görülecek bir yere git de orada namaz için nida et, demektir. Nevevî diyor ki: Bu sözde ezanın ayakta okunacağına dair birşey yoktur. Ezanın ayakta okunacağı başka hadislerle isbât edilir. Bizim mezhebimizde meşhur olan kavle göre; ezanın ayakta okunması sünnettir. Ama özürsüz oturarak okumak da caizdir. Şu kadar var ki; oturarak okuyan fazilete nail olmaz. Ezanın ayakta okunması şart olarak sübût bulmamıştır. Yalnız Yâi1 b. Hucr (Radiyallahû anh)'dan zararsız bir se-nedle rivayet olunan bir hadisde; Abdestli olandan başkasının ezan o-kumaması ve ezanı ancak ayakta okuması bir hak ve Sünnet-i mesnune-dir» denilmiştir. Hanefilerin «el-Muhit» adlı fıkıh kitabında şöyle deniliyor; «Bir kimse yalnız kendisi için ezan okuyacaksa; özürü olmadığı halde oturarak okumasında bir beis yoktur. Çünkü burada başkalarına bildirmeğe hacet yoktur. Özürsüz olarak oturduğu yerden okuduğu ezan sahihtir. Yalnız fazileti yoktur. Keza' ayakta durmaya kudreti varken oturarak okusa ezanı sahihtir.»

2- Hadîs-i Şerîf dînî hükümleri delillerin zahirinden değil de Ulemânın o delillerden çıkardıkları mânalardan olması gerektiğine işaret etmektedir.
Biz, bu cümleye din kardeşlerimizin ayrıca nazar-ı dikkatini celbet-mek isteriz. Çünkü maalesef bugün Şer'i delillerden herkesin kendi anladığı şekilde hüküm çıkarması temayülü vardır. Bir gazeteyi bile doğru dürüst anlamaktan âciz bir kimsenin doğrudan doğruya Kur'an-ı Kerîm'-den veya Hadîs-i Şeriften kendi kafasına göre hüküm çıkarması bir an i-çin caiz tasavvur olunsa; Kitabullah ile Sünnet-i Resûlüllah'm ne hallere düşeceği kolayca tahmin edilir. Buna sırf islâmı yıkmak için garptan sızan zehirli fikirleri hakikat zannederek kitaba uydurmağa ve «Caizdir» fetvasını vermeğe özenenleri de katarsak işin vehâmeti bütün çıplaklığı ile ortaya çıkar. Bugün öyle müslümanlara tesadüf ediyoruz ki; Şer'i bir mesele karşısında evvelâ o meselenin âyet ve hadisten delilini soruyorlar. Bir çoklarının sıfât-ı imânı veya islâmın şartlarını bildikleri bile cidden şüpheli olan bu zavallılara delil göstermekle göstermemenin ne farkı vardır bilemem. Gösterilen delilin lisanını dahi bilmeyen, tercüme edildiği takdirde de anlamakta güçlük çeken bir insan delili görüptene yapacaktır? Bence böylelerine delil göstermektense göstermemek evlâdır. Çünkü gösterilen delilden muhakkak ulemânın istinbat ettikleri hükümleri değil, kendi ka'asır akıllarının hükmettiği alel-acâib şeyler anlayacaklardır. Delilden doğrudan doğruya mâna çıkarmak sevdasında bulunan bâzı zevatın bu hususta müddeâmı teyid eder mahiyette acâyib fetvalar verdikleri zannederim; herkesin malumudur. Uzatmayalım lisanımızda bir Dar-b-ı mesel vardır. «Bir ekmeklik unun varsa fırıncıya ver» derler. Ecdad bu Darb-ı meselle bittabi her işin ehline tevdi edilmesini anlatmak istemişlerdir. Bizim söylemek istediğimiz de budur. Rastgele herkes âyet ve hadisten hüküm çıkarmaya yeltenmemeli. Bu iş ancak büyük müctehid-lerin yapabileceği pek büyük ve pek mesuliyetli bir iştir. Onların istin-bât ettiği hükümler hamd olsun müslümanların dînî müşkillerini halletmiş ve etmektedir. Binde bir nisbetinde zuhur eden yeni hadisât bulunursa onları da inşallah mezhep imamlarının usul ve kavâidlerine tatbî-kan fetva mercileri hallederler.
3- Hadisi Şerif Ömer (Radiyallahû anh) 'in şâyân-ı iftihar fiil ve hareketine delildir.
4- Mühim işlerde müşavere sünnettir. Müşavereye iştirak edenlerden her birinin fikrini söylemesi neticede ulül-emrin maslahata muvafık gördüğü re'ye göre hareket etmesi gerekir.
5- Hadisi şerif namaz vakitlerinin tâyin edildiğine delildir. B u-şârihi Aynî burada şu faideleri zikretmiştir:
a) Ezanın Abdullah b. Zeyd (Radiyallahû anh) hazretlerinin rü'yası ile sabit olması müşkil görülmüştür. Çünkü Pey gam-berân-ı izam (Aleyhimüsselatüve's-Selâm) hazerâtınm rüyalarından maada hiçbir rüya üzerine Şer'î bir hüküm bina edilemez. Bunun cevabı şudur. Burada rüya ile vahiy birleşmiştir. Haris b. Ebu.Üsâme'nin «Müsned» inde namaz için ilk defa ezan okuyan Cebrail (Aleyhisselâtü Vesselam) olmuştur. Onu semanın birinci katında okumuş Ömer'le, Bi1âl (Radıyallahu Anhüma)işitmişlerdir. Ömer, Bi1âlden önce Peygamber (Sal̇lallahü Aleyhi ve Sellemfe koşarak işittiğini haber vermiş, sonra Bilâl dahî haber vermeye gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Ömer onu senden önce haber verdi» buyurmuştur deniliyor. , Davûdî: Ezanı Abdullah b. Zeyd ile Ömer haber vermezden sekiz gün önce peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'e Cebrail (Aleyhisselâm) 'in getirdiği rivayet olunuyor. Bunu Ibni îshâk rivayet etmiştir. Ezan babında en güzel rivayet budur.» demiştir. Zemahşerî dahî ezanın yalnız rüya ile değil vahiy ile de sabit olduğunu söylemiştir. Bazıları ezanın İbrahim (Aleyhisselâm) in hac hususundaki ezanından alındığını rivayet etmişlerdir. Süheylî ezanın vahye değil de bir zatın rüyasına tahsis Duyurulmasının hikmetini şöyle anlatır: «Çünkü Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)
Efendimize «Mi'râc gecesinde yedi kat göklerin üzerinde ezan gösterilmişti. Bu vahiyden de kuvvetlidir. Ezanın meşruiyyeti Medine'ye hicrete kadar gecikince Resulü'İlah (Sallallafıü Aleyhi ve Sellem) namaz vaktini cemaata bildirmek istedi; ve bu hususda vahiy bekledi. Nihayet Abdullah bu rüyayı görerek semâda gördüğü ezana uyduğunu anlayınca «Bu rüya haktır inşâallah» buyurdu. Ve o zaman anlaşıldı ki; Allah'ın kendisine semada gösterdiği ezandan murad onun yeryüzünde sünnet olarak meşru kıhnmasıymış. Ömer'in rüyasının da aynı şe1 kil olması bunu takviye etmiştir.
Hasılı; ezan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şanını yükseltmeyi tazammun ettiği cihetle, hikmet-i ilâhiyye onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den başkasının diliyle meşru olmasını iktiza etmiştir. Çünkü bu onun şanını daha da yükseltir. «Senin zikrini yüce kıldık» âyeti kerîmesinin mânâsı da budur»
b) Acaba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizzat ezan o-kumuş mudur? denilirse: Evet, diye cevap verilir. Tirmizî'nin Ebu Hüreyre (Radtyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir seferde ezan okuduğu ve Ashâb'ın üzerleri yağmur, altları çamur olduğu için onlara hayvanları üzerinde oldukları halde namaz kıldırdığı bildirilmiştir. Yalnız bu hadisi Tirmizî garib bulmuş, Beyhakî dahi zayıf olduğunu söylemiştir.
c) Ezanda bir de terci' meselesi vardır. Terci' iki şehâdeti alçak sesle okuduktan sonra dönerek onları bir de yüksek sesle okumaktır. îmam Şafiî ile îmam Mâlik buna kaildirler. Yalnız İmam Mâ1ik'e göre; ezanın başındaki tekbîr dört değil iki defa alınır. îmam Ahmed b. Hanbel'e göre; terci'nin yapılmasında da yapılmamasında da beis yoktur. Şafiîlerce dahi esâh olan kavle göre terci'i terk etmek zararsızdır. Hz. Şafiî 'nin delili Ebû Mahzura hadîsidir. Mezkûr hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Mahzura'ya ezanı öğretirken terci'ide tâlim etmiştir. Bu hadîsi Buhârî 'den gayri bütün Kütüb-ü Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir.
Hanefiler'e göre; ezanda tercî' yoktur. Delilleri: Abdullah b. Zeyd hadisinde bunun zikredilmemesidir. Ebû Mahzura hadisinde Şahâdâteynin tekrar edilmesi bunları ona öğretmek içindir. Ebû Mahzura onu tercî zannetmiştir. Zaten Taberanî 'nin *H-Evsat» ında rivayet ettiği Ebû Mahzura hadisinde Resû1ü11ah (SdtkûİahÜ Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Mahzûra'ya ezanı kelime kelime öğrettiği beyân edilmiş, fakat terci'den bahsedilmemiştir. Hz. Bi1âl'in seferde ve hazarda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda bütün Ehl-i Islâmın ittifakı ile tâ vefatına kadar okuduğu ezanda tercî' rivayet edilmemiştir. Ebû Bekr'i Sıddık zamanında ve onun da vefatına kadar okunan ezanlarda dahi terci' yoktur.
d) Ezanın başındaki tekbir dörttür. Nitekim Müslim ile Ebû Avâne ve Hâkimin rivayet ettikleri Ebû Mahzura hadîsinde de dört olduğu bildirilmiştir. İmam Mâlik ile diğer Mâ» likiyye ulemâsı ezanın başındaki tekbirin iki olduğuna kaildirler. Delilleri; sahih yollardan rivayet edilen Ebû Mahzura ezanı ile îbni Zeyd ezanında tekbîrin iki olduğu bildirilmesidir. Hz. Mâlik bu hususda Medine'lilerin ameliyle de ihticâc etmiştir. Sâ'd Oğulları İmam Mâlik zamanına kadar ezanı hep bu şekilde okumuşlardır. Hanefîler İmam Mâ1ik'e cevaben «Bizim mezhebimiz semâdan inen meleğin tâlim ettiği ezandır.» demişlerdir.
e) Sabah ezanında «Hayyaele'l - Felah» dan sonra iki defa «Es Solafu hayran mine'n - nevin» denir. Taberânî 'nin Mu'cem-i Kebîr- - inde Hz. Bi1âl'den rivayet ettiği bir hadiste:
«Bilâl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)>"e sabah ezanını okumaya geldi. Ve onu uykuda bularak iki defa:
«Esalâtu hayrun mine'n - Nevm» dedi. Bunun Üzerine Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu ne güzel şey ya Bilâl! Bunu ezanına kat» buyurdu denilmektedir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Bilâl'a:
«Sabah ezanını okurken bunu ezanına kat» buyurduğu, ondan sonra Hz. Bi1âlin bu cümleyi sabah ezanlarında okuduğu beyân edilmiştir.

f) Ezan kelimelerinin mânalarına gelince: Lisan ulemâsından Sa1eb'in beyanına göre; ulemâ «Allahü Ekber» in mânası hususunda ihtilâf etmişlerdir. Lisan ulemâsına göre; bunun mânâsı: Allah büyüktür. demektir. Kisâi, Ferrâ ve Hişâm «Bu cümle Allah her-şeyden büyüktür manasına gelir; cümlede hazif vardır.» demişlerdir. Bâzıları «Ekber> lafzının daima vakıfla yani sakin okunacağını, çünkü ezanın böyle işitildiğini, burada i'râb yapılamıyacağını söylemişlerdir. » cümlesinin mânası bazılarına göre:
«Allahdan başka ilâh olmadığını bilirim ve bildiririm» demektir. Ebu Ube y de'ye göre «Eşhedü» Hükmederim ma'nasına gelir.
«Hayya-lessalâh» Haydi namaza, gel mânâsına ismi fiildir. Felah kurtuluştur.
«Esselâtü hayrün mine-n'Nevm» Namaz uykudan daha hayırlıdır, demektir.
6- Müezzinin gür ve yanık sesli olması müstehabdır. Bu cihet itti- fakîdir. Nevevî 'nin beyânına göre; Şafiîlerce biri güzel sesli olup ezan okumak için ücret isteyen, diğeri çirkin sesli fakat ücret istemeyen iki şahıstan müezzinlik için hangisinin tercih edileceği hususunda iki kavil vardır. Bunların esah olanına göre; güzel sesliye ücret verilmesi tercih edilir. İbni Şüreyh'in kavli de budur.
Ulemâ ezanda dört hikmet bulunduğunu söylerler. Bunlar: Şİâr-ı İsIâmın, Kelime-i Tevhidin, Namaz vaktinin ve kılınacağı yerin Hânı ile cemaata da'vettir,
Kanâat-ı âcizânemce bugünkü hoparlörlerle okunan ezanlar, ezandan matlub olan i'lâm ve ilânı daha beliğ bir şekilde eda etmek niyyeti hâ-lisânesine ibtina etmekde ise de maalesef netice kaş yapayım derken göz çıkarmaktan ibaret kalıyor. Çünkü hoparlörlü camilerin minarelerinde hiçbir zaman müezzin görülmüyor, güya müezzine kolaylık olsun diye hoparlör minarenin şerefesine fakat mikrofon alt kısmında gizli bir yere yerleştiriliyor. Bu sebeple ezanı okuyan müezzin katiyyen dışarıdan görülmemektedir. Halbuki ezandan maksat i'lândır, i'lân kelimenin tam mânâsı ile yapılacaktır. Minareler, bu maksadı temin için yüksek yapılmış ve müezzinin her taraftan görülmesine müsâid bir tarzda inşa edilmiştir. Bu suretle camiye yakın olanlar müezzinin hem sesini duyacak hem de kendisini görecek; uzaktakilerle sağırlar müezzinin eli kulağında olduğu halde minarenin şerefesinde döndüğünü görünce ezan okuduğunu anlayacaklardır. Hasılı minarede okunan ezanda kelimenin tam mânası ile i'lân tahakkuk eder. Fakat hoparlörle okunan ezanda müezzin görülmediği için i'lân yarım kalıyor, uzakdakilerle sağırlar ezanın okunduğunu anlayamıyor, binnetice ezan sesini her tarafa duyuralım derken, bu işi eskisi kadar dahi yapamıyoruz. Halbuki müezzinler mikrofonu ellerine alarak minarenin şerefesinde döne döne pek alâ ezan okuyabilirler. Mikrofonla ezanın daha faydalı olması ancak bu suretle temin edilir.

2- Ezanın Çift, İkametin Tek Lafızlarla Okunmasının Emredilmesi Babı

2- (378) Bize Halef b. Hişâm rivayet etti (dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. H. Bize Yahya b. Yahya rivayet etti (Dedi ki): Bize İsmail b. Uleyye haber verdi. Bunların ikisi birden Hâlid El-Hâzzâ'dan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Enes'den naklen rivayet etmişler. Enes şöyle demiş:
«Bilâl'e ezanı çift, ikâmeti tek okuması em rolündü.. Yahya, İbni Uleyye'den rivayet ettiği hadîsinde: -Ben bu hadîsi Eyyûb'a rivayet ettim. Eyyûb; yalnız ikâmet lâfzı müstesna, dedi.» cümlesini ziyade etti.

3- (...) Bize İshak b. İbrahim el-Hanzali de rivayet etti (Dedi ki): Bize Abdülvehhab es-Sakafî[2] haber verdi, dedi ki; Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kılâbe'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
— Ashab tanıyacakları bir şeyle halka namaz vaktini bildirmeyi konuştular da kimi ateş şılartmayı kimi de çan çalmayı teklif ettiler. Bunun üzerine; Bilâl'e ezanı çift, ikâmeti de tek kelimelerle okuması emro-lundu.

4- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz[3] rivayet etti (Dedi ki): Bize Vüheyb[4] rivayet etti (Dedi ki): Bize Hâlid el-Hazzâ bu isnadla rivayet etti. Hâlid; Müslümanlar çoğalınca namaz vaktini bildirmeyi konuştular...» diyerek Sekafî hadîsi gibi rivayet etmiş; yalnız burada; «Ateş yakmayı» tabirini kullanmış.

5- (...) Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâris b. Saîd ile Abdülvehhâb b. Abdilmecîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes;
«Bilâl'e ezanı çift, ikâmeti tek (Lâfızlarla) okuması emrolundu» demiş.
Bu hadisi bütün Kütüb-ü Sitte sahihleri az lâfız değişikliği ile tahrîc etmişlerdir.
Nâkûs: İbadet zamanlarında hıristiyanlann çaldığı çandır. Yahudiler bu iş için borazan mânâsına gelen bûk veya şebûr çalar, mecûsiler de ateş yakarlarmış. Ashab-ı Kirâm'ın halkın tanıdıkları birşeyle namaz vaktini bildirmekden muradları, Namaz vaktini bildiren bir alâmet tayin et-mekdir. Bazıları bu alâmetin namaz vakti geldiğinde ateş yakmak, diğerleri de çan çalmak ve boru üfürmek gibi şeyler olmasını teklîf etmişlerdir.
«Bilâle emrolundu» cümlesinde, emrolundu fiili meçhul sîgası ile vârid olmuştur. Emredenin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiietn) yahut başka biri olması ihtimal dahilindedir. Sahâbînin «Emrolundu» demesi Usûl-ü Fıkh ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Bazıları bu sîga ile rivayet edilen hadîsin merfu', bazıları da mevkuf olduğunu söylemişlerdir. Kirmanı ekseri ulemânın mezkûr sîga ile rivayet edilen hadisi merfu' saydıklarını, doğrusunun da bu olduğunu söylemişse de, Aynî bu sözün kendi mezhebini takviye için söylenmiş bir söz olduğunu beyan etmiştir. Nevevî dahi Kirman î'nin yolundan giderek.böyle hadîslere mevkuf diyenleri hatâya nisbet etmiş, doğrusu böyle hadisler merfu'dur. Çünkü emrolundu fiilinin faili emir ve nehiy sahibi olan Resûlüllajı (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'dir. Yine bu kabilden olmak üzere Sahâbînin «şöyle emrolunduk, şundan nehyolunduk, insanlara şu emrolundu» gibi sözleri hep merfû'dur. Sahabinin bu sözleri Resû1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında söylemesi ile onun vefatından sonra söylemesi arasında fark yoktur» demiştir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1- Hadis-i Şerif ezan kelimelerinin ikişer ikişer, ikâmet kelimelerinin ise birer birer okunacağına delildir. İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri budur. Şâfiî'ye göre terci* ile beraber ezan 19 kelime, ikâmet 11 kelimedir, imam Mâlik ezanın başındaki tekbirin iki defa alınacağına kail olduğu gibi ikâmetin de on kelimeden ibaret olduğunu söylemiştir. Ona göre; ikâmet esnasında yalnız, bir defa «Kad kaameti-s'sâlatü» denilecektir. Bu bâbda Hattâbî (319-388) şunları söylemiştir: «Haremeyn-i Şerifeynde, Hicaz, Şam, Yemen, Mısır, Magrib'de ve İslâm beldelerinin en uzak yerlerinde ikâmeti tek kelimeler halinde getirmekle amel olunagelmiştir. Bilumum u-lemâmn mezhebi «Kadkameti-salâtü» cümlesinin tekrarlanmasıdır. Buna muhalefet edefo yalnız Mâlik olmuştur. Zîra ondan rivayet edilen kavle göre; bu cümle tekrar edilmez. Ezanla ikâmet arasında yalnız çift ve tek okunma hususunda fark vardır. Bu da ezanın,, vakit

geldiğini bildirmek için bir i'lâm olmasındandır. îkâmet ise; namaza baş landığının bir emâresidir. Eğer bunların ikisi de bir olsaydı mes'ele ka rışır ve birçok insanların ikâmeti ezan zannederek cemaate yetişmemelfc rine sebep olurdu.
Buhâri şârihi Aynî, Hattâbî 'nin bu sözlerini naklettik ten sonra ona şöyle mukabele ediyor; «Şaşarım Hattâbî'ye, ku lağa girmeyen bu sözler ondan nasıl sâdır olabiliyor. Ezanla ikâmet a rasmda böyle bir fark yapmak doğru değildir. Çünkü ezan dışarıda olan lâra namaz vaktinin geldiğini bildirmektir. Bundan dolayıdır ki; ancal minareler gibi yüksek yerlerde okunur, tkamet ise, hazır olan cemaata namaza başlandığını bildirmektir. Şu halde bunların arasında nasıl işti-bâh vâki' olur da ikisi birbirine karıştırılır! Düşünerek konuşan kimse bu sözü söylemez. Bundan daha garibi, ikâmeti iki defa söylemenin birçok kimselerin cemaatla namaza yetişememesine sebep olacağını, çünkü ikâmeti ezan zannedeceklerini iddia etmesidir. Namaz için hazır olmuş cemâat nasıl olur da böyle bir zanna kapılabilirler? Böyle bir söz ile ancak kendi mezhebini haklı çıkarmak için ihticâc edilebilir. Bundan daha garib olmak üzere Kirmanı 'nin; Ebû Hanîfe ikâmetin ikişer ikişer okunacağını söylemiştir. Bu hadîs onun aleyhine delildir, demiştir. Ebû Hanîfe ikâmetin ikişer ikişer yapılacağını bildiren sahih hadislerle istidlal ettiği halde acaba bu hadis onun aleyhine nasıl delil olabilir?
Filhakika ikâmetin de ezan gibi ikişer ikişer okunacağını bildiren birçok hadîsler vardır. Ezcümle Ebû Avâne Jnin «Sahih» inde Şa'bî'den rivayet ettiği bir hadîste ezanı ikişer ikişer okudu; kameti de ikişer ikişer getirdi denildiği gibi Ebû Mahzûre 'nin Tirmizî'deki sahih rivayetinde; «Kendisine ezanı ikişer ikişer kameti de ikişer ikişer öğretti» denilmekte, Tahâv î'nin rivayet ettiği Selemetii'bnü Ekvâ, hadîsinde «Ezan ve ikâmeti çifter çifter okurdu» buyurulmaktadır.» Bu bâbdaki Sevbân hadîsinde dahi «Sevban (Radiyallahû anh) ezanı ikişer ikişer okur; kameti de ikişer ikişer getirirdi.» deniliyor. Bütün bunlar gösteriyor ki; ikâmet de ezan gibi ikişer ikişer okunarak getirilirmiş. Nevevî; Müslim Şerhi'nde Ebû Hanîfe ikâmetin onyedi kelime olduğunu söylemiştir. Ama bu mezheb şazz'dır, demişse de yukarıki deliller muvacehesinde Ebû Hanîfe mezhebinin şazz olmadığı gün ışığı gibi meydana .çıkmaktadır.
Hanefîler de «Bu sahih hadisler Şafiî aleyhine hüccettir» derler. Hz. Ali (Radiyallahû anh)'dan rivayet olunduğuna göre; kendisi bir gün ikâmeti tek lâfızlarla getiren bir müezzine tesadüf etmiş de:
«Gidi annesiz kalası, bu lâfızları çift oku» demiştir. İbrâhim Nehâî'nin dahi «İkâmet lâfızlarını ilk defa tek olarak okuyan Muaviye'dir» dediği rivayet olunur. Mücâhit «ikâmet; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde ikişer ikişer getirilirdi. Nihayet bazı zâlim emirler kendi çıkarları için onu hafiflettiler» demiştir.
2- Ezan ve ikâmet sünnet-i müekkededirler. Bazıları vâcib olduğuna kail olmuşlardır. İbni Münzir; «Ezan hazarda olsun, seferde olsun cemaat hakkında farz-ı kifâyedir» demiştir. İmam Mâlik'e göre cemâatin toplandığı mescidde ezan okumak vâcibtir. Atâ ile Mücâhid; «Ezansız namaz sahih olmaz» demişlerdir. Bir kavline göre Evzaî'de onlarla beraberdir. İkinci kavline göre; vakit içinde ezan iade olunur. Bâzıları ezanm Cuma namazı için farz olduğunu söylemişlerdir. Zahirîlere göre; her namaz için ikâmet vâcibtir. Ezan ve i-kâmetsiz kılman namazın sahih olup olmayacağı Zâhirîyye ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Dâvud-u Zahirî'ye göre ezanla ikâmet cemâatin farzıdır. Fakat namazın sahih olması için şart değildirler. Hane-fîlerden îmam Muhammed, Ezanm vâcib olduğuna işaretle; «Bir belde ahalisi ezan okumamaya ittifak etseler onlarla mukatelede bulunurum. Yalnız bir kişi terketse onu döver ve habsederim» demiştir. Bazıları ezanın İmam Muhammed'e göre farz-ı kifâye olduğunu söylerler. Hanefîlerin «El-Muhit» «Et-Tuhfe» ve «El-Hidâye» gibi fıkıh kitaplarında «Ezan sünnet-i müekkededir, Şafiî ile îshâk'in mezhebi de budur» denilmektedir. Nevevî Cumhûr-u ulemânın kavlinin bu olduğunu söyler. Yine Nevevî 'nin beyânına göre: müezzin ezana başlarken iki tekbiri bir nefesle, sonra iki tekbiri de bir nefesle alması miistehabdır.
3- Bazıları ikâmet kelimelerinin ilk devirlerde ikişer ikişer getirilmiş olabileceğini fakat sonradan bunun Hz. Bilâl hadîsi ile neshedildiğini iddia etmişlerse de bu iddia doğru değildir. Bilâkis ilk devirlerde teker teker okunduğu olmuş; sonraları ikişerde karar kılınmıştır. Hz. Bilâl'in âhir ömründe yaptığı budur.

3- Ezanın Sıfatı Babı

6- (379) Bana Ebû Gassân el-Mismaî, Mâlik b. Abdilvâhid ile İshak b. İbrahim rivayet ettiler. Ebû Gassan; Bize Muâz rivayet etti, dedi İshak ise; Bize Sahib-i Destevâi Muâz b. Hişâm haber verdi, dedi. Muâz demiş ki; Bana babam Amir b. Ahval'den, o da Mekhûl'den, o da Abdullah b. Muhayrîz'den, o da Ebû Mahzûra'dan[5] naklen rivayet etti ki: Nebiyyullah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) kendisine şu ezam öğretmiş:
AUâhüekber, Allâhü ekber
«Allah herşeyden büyüktür. Allah herçeyden büyüktür.
Eşhedü en lâilâhe illallah, Eşhedü en lâilâhe illallah
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.
Eşhedüenne Muhammeden resulü ilâh, Eşhedüenne Muhammeden resul üllâh
Ben Muhammed'in ResulüMah olduğuna, şahadet ederim.
Ben'Muhammed'in Resulüllah olduğuna şahadet ederim» sonra dönerek yine şöyle demiş:
«Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.
Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.
Ben Muhammed'in resul üllah olduğuna şahadet ederim,
Ben Muhammed'in resulüllah olduğuna şahadet »derim, (sonra iki defa) :
«Haydin namaza» Hayya-l'essalâh iki defa da:
«Haydin Felaha» Hayya-lelfelâh (demiş)
tshâk «Allah herşeyden büyüktür, Allah herşeyden büyüktür. Allah'dan başka ilâh yoktur» cümlelerini de ziyade etti.
Bu Hadîs Müslim'in ekseri esas nüshalarında böyledir. Yani ezanın başında iki defa tekbir getirileceğini gösterir. Fakat MüsIim'den başka hadis imamları rivayetlerinde ezanın başında dört defa tekbir alınacağı zikredilmiştir. Kaadî ly âz, Sahîh-i Müslim'in Fârisî tarîklaıından bazılarında tekbirin dört defa getirileceği zikredildiğini söyler. Aynı ihtilâf Abdullah b. Zeyd hadîsinde dahi mevcuttur. Meşhur olan rivayete göre ezanın başındaki tekbirler dörttür. Mezheb imanlarından Ebû Hanîfe, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel ile cumhuru ulemânın mezhebleri budur. îmam Mâlik iki defa tekbîr alınacağına kail olmuş ve bu hadîsle istidlal etmiştir. Mâli k'in bir delili de:
Medine'lilerin amelidir. Onlar Hz. İmama göre sünneti daha iyi bilirler. Cumhuru ulemâ «mu'temed râvinİn ziyâdesi makbuldür» diyerek dört tekbire kail olmuşlardır. Bir delilleri de:
Mekke'lilerin dört tekbîr almasıdır. Mekke-i Mükerreme gerek hac mevsiminde gerekse şâir zamanlarda müslümanların toplandığı yerdir. Onların bu fiilini inkâr eden bulunmamıştır.

Hadis-i şerif ezanda tercîa kaail olan îmam Mâlik, Şafiî'e Ahmed b. Hanbel (Rahimehumullah) ile diğer ulemânın de-allerindendir. Tercî1 iki şahadeti alçak sesle okuduktan sonra dönerek tekrar bir de yüksek sesle okumak demektir.
Ebû Hanîfe ile Küfe ulemâsına göre ezanda Terci*, meşru1 değildir, onlar Abdullah b. Zeyd hadisi ile istidlal e-derler. O hadisde terci* zikredilmemiştir.
Şafiî1er Tercî'in ezanın bir rüknü olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Esah olan kavle göre terci' sünnettir. Hadis imamlarından bir çokları ile diğer bir takım ulemâya göre müezzin terci1 yapıp yapmamakta muhayyerdir.

4- Bir Mescidde İki Müezzin Bulundurmanın Müstarab Oluşu Babı

7- (380) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babana rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in İki müezzini vardı. Biri Bilâl, diğeri âmâ olan İbni Ümmü Mektûm

(...) Bize yine İbni Nümeyr rivayet etti (Dedi ki): Bize babam rivayet etti (Dedi ki): Bize Ubeydullah rivayet etti (Dedi ki): Bize Kaasim Âişe'den bu hadîsin mislini rivayet etti:
Bu hadîsdeki müezzinlerden murâd Peygamber (Salkıîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'in Medine'deki müezzinleridir. Mekke devrindeki müezzini sesi son derece güzel olan Ebû Mahzura ile Sa'd (Radıyalîahu Anhüma) idi.
Nevevî'nin beyânına göre:

Bu Hadisten Şu Faideler İstihsal Olunmuştur:

1- Bir insanı tarif için yahut bir maslahattan dolayı kusuru ile anmak caizdir. Fakat şanını küçültmek veya alay etmek maksadı ile hiçbir kimsenin kusur ve ayıbını zikretmek caiz olamaz. Gıybetin mubah olduğu yerlerden biri de budur. Bu yerler sırası geldikçe inşaallah görülecektir.
İbni ÜmmüMekt ûm 'un ismi ekseri ulemâya göre Amr b. Kays b. Zaide 'dir. Bâzıları Abdullah b. Zaide olduğunu söylerler. Annesi Ümmü Mektûm'un ismi de Â-tike 'dir. İbni Ümmü Mektûm, Kadisiye harbinde şehid olmuştur.
2- Bir mescidde iki tane müezzin bulundurmak müstahabdır. Şâfiî1ere göre bunlardan biri tanyeri ağarmadan, diğeri tan yeri a-ğardıktan sonra ezan okurlar. Nitekim Bilâl ile İbni Ümmü Mektûm (Radıyalîahu Anhüma) 'da böyle yaparlardı. Maamâfih ihtiyaca göre üç, dört veya daha ziyade müezzin bulundurmak da caizdir. Müslümanlar çoğalınca ihtiyaç arttığı için Osman (Radıyalîahu anh) mescidde dört müezzin bulundurmuştur. Nevevî diyor ki: «Zahir bir ihtiyaç yoksa, dörtden fazla müezzin bulundurmamak bizim ulemâmıza göre müstahabdır. Ezan okumak için iki veya daha ziyade müezzin-ayrılmışsa hepsinin bir defada ezan okumamaları müstahabdır. Vakit varsa sıra ile ezan okurlar. İlk defa hangisinin okuyacağından ihtilâf e-derlerse aralarında kur'a çekilir. Vakit dar, mescid de büyük ise mescidin birer tarafına çekilerek dağınık bir halde ezan okurlar. Mescid dar olduğu takdirde hepsi bir yere durarak birde'n ezan okurlar. Yalnız seslerinin muhtelif olması sebebiyle cemaatı rahatsız etmemeleri şarttır. Rahatsız etmek ihtimali varsa, içlerinden yalnız bir tanesi ezan okur. İhtilâfa düşerlerse aralarında kur'a çekerler.
İkamete gelince: Eğer müezzinler ezani sıra ile okudularsa müezzinlik ilk okuyanın hakkıdır. Bu da o müezzinin orada vazifeli bulunduğuna, yahut camide hiç vazifeli müezzin bulunmadığına göredir. İlk ezan okuyan müezzin fahrî olursa olunla vazifeli müezzinden hangisinin evlâ olacağı hususunda ulemâmızdan iki kavil rivayet olunur. Bunların esah olanına göre vazifeli müezzinin ikaamet getirmesi evlâdır. Çünkü vazifesidir. Bütün bu suretlerde ikâmet vazifesiyle alâkası olmayan biri ikâmet getirse sahih ve muhtar olan mezhebe göre getirdiği ikaamet kâfidir.
Ulemâmızdan bâzıları kâfi gelmediğini söylemişlerdir. Nitekim Cuma günü Hutbeyi biri okusa da; namazı başkası kıldırsa, bir kavle göre caiz değildir. Müezzinler bir ağızdan ezan okurlarsa ikaameti de bir ağızdan yapamazlar. Birinin ikaamet getirmesine razı olurlarsa ne âlâ, aksi takdirde aralarında kur'a çekilir. Ulemâmız bir m esc idde birden fazla kimsenin ikaamet getiremiyeceğinî söylemişlerdir. Ancak bir müezzin kâfi gelmezse, o zaman daha fazla müezzin ikâmet getirebilir. Bazıları kargaşalığa sebeb olmamak şartıyla müezzinlerin bir ağızdan ikaamet getirmelerini caiz görmüşlerdir. «Reddü'l - Muhtar» adlı eserde işaret edildiğine göre zaruret îcabı iki müezzinin beraberce ezan okumaları îmâm Azam'a göre de caizdir.

5- Yanında Gözü Gören Biri Bulunursa Âmanın Ezan Okumasının Cevazı Babı

8- (381) Bana Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' EI-Hemdânî rivayet etti (Dedi ki): Bize Hâlid yâni İbni Mahled, Muhammed b. Cafer'de rivayet etti (Demiş ki): Bize Hişâm, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti, Âişe şöyle demiş:
«İbni Ummi Mektüm a'ma olduğu halde Resülallâh (Saltallahü Aleyhi ve Seüem) müezzinlik yapardı.»

(...) Bize Muhammed b. Selemete'l-Murâdî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb, Yahya b. Abdillâh ile Saîd b. Abdirrahman'-dan, oıalar da Hişâm'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsin ekseri hükümleri yukarıda görüldü. Burada maksad â'mâ-nın ezan okumasının sahîh ve caiz olduğunu beyandır. Nevevî; diyor ki: Yanında gözü gören bir müezzin bulunduğu vakit â'mânın müezzinliği caizdir. Bu Hz. Bilâl ile birlikte İbni Ümmü Mektûm'un müezzinliğine benzer. Ulemâmız yalnız başına â'mânın müezzin olmasını mekruh görürler»
îbni Ebî Şeybe ile İbni Münzir'in rivayetlerine göre Abdullah İbni Mes'ûd, İbni Zübeyr (Radıyalîahu Anhiima) ve başkaları â'mânın müezzinliğini mekruh gö-rürlermiş. Fakat bu kavil â'mânın yanında gözü gören ve namaz vaktinin girdiğini ona haber veren başka bir müezzin olmadığı zamana hamledü-miştir. Nevevî, Ebû Hanîfe *nin «â'mânın ezanı sahih değildir» dediğini nakletmişse de bu nakil hatâdır. Çünki E bû Hanîfe hazretleri böyle bir şey söylememiştir. Yalnız diğer Hanefî imamları â'mânın müezzinliğini mekruh görmüşlerdir. Mes'ele «El-Mu-Mt», «Ez-Zâhire» ve «EI-Bedâyî» gibi fıkıh kitaplarında zikredilmiştir. Kerahetin vechi; â'mânın namaz vakti girdiğini müşahede edememesi olsa gerektir. Çünkü müezzinlik esasen müşahedeye ibtinâ eder. Yoksa â'mânın yanında gözü gören bir müezzin bulunduğu zaman müezzinlik etmesi mekruh değildir. Hattâ gözü görenler içinde â'mâdan efdali bulunmadığı vakit â'mânın imam olması bile evlâdır. «El-Burhan» nam eserde «gözü görenler içerisinde â'mâdan efdal kimse bulunmazsa â'mânın imam olması evlâdır; Çünkü Peygamber (SattaîlahüAleyhixeSellem) Tebûk gazasına gittiği zaman Medine'de kendi yerine İbni Ümmî Mektûm'u bırakmıştı. Bu zat â'mâ idi* denilmektedir.

6- Aralarında Ezan Sesi Duyulduğu Zaman Küfür Diyarında Bulunan Bir Kavme Baskın Yapmaktan Çekinme Babı

9- (382) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya İbni Sâîd, Hammâd b. Seleme'den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Sabit, En es K Mâlik'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllab (Sallaîlahü Aleyhive Sellem) fecr doğduğu zaman baskın yapardı. Ezanı dinletirdi şayet ezan (sesi) işitirse (baskından) vazgeçer; işitmezse baskın yapardı. (Bir defa) Allah-u Ekber, Allah-ü Ekber diyen bir adam işitti. Bunun üzerine Resulü İlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Fıtrat (ı islâm) üzere!» buyurdular. Sonra o zât:
«Eşhedû enlâ ilahe illallah, Eşhedü enlâilâhe illallah» dedi. Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Cehennemden çıktın» buyurdular. Müteakiben baktılar ki adamcağız bir keçi çobanıymış.
Gara: Geceleyin ansızın yapılan baskın demektir. Geceleyin yapılması evlâdır. Sabaha doğru bırakılması ihtimal ezan sesini dinlemek içindir. Ezan sesi işitildiği zaman baskın yapmaktan vazgeçmesi o yer halkının müslüman olduğunu anladığı içindir. Çünkü imanla küfrün arasında alâ-met-i farika ezandır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Fıtrat (ı islâm) üzere» buyurması: «Sen bu sözü insanların yaratıldığı islâm fıtratı üzere söyledin» demektir. O zatın kelime-i tevhidi söylediğini işitince de: «Cehennemden çıktın» buyurmakla onun tevhid sayesinde bu fıtrat üzere devam edeceğine ebeveyninin onu hıristiyan veya yahudi yapamayacaklarına işaret eylemiştir. Cehennemden kurtulacağını katiyyen ve sü-buta delâlet eden mazi sîgası ile ifade buyurması ya tefe'ül, yahut kafi surette kurtulacağını haber vermek içindir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söyledikleri doğrudur. Teâlâ hazretlerinin vâ'di haktır.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Yalnız bir kimsenin namaz kılacağı vakit ezan okuması meşru1-dur. Mezhebler arasında sahih ve meşhur olan kavil budur.
2- Ezan okunan bir yere baskın yapılmaz, çünkü ezan sesi o yer halkının müslüman olduklarına delildir.
3- Bir kimse kelime-i şehâdet getirmekle müslüman olur. Velevki bunu teklife binaen değil de kendiliğinden yapmış olsun. Bu bâbdaki ihtilâf îman bahsinde görülmüştü.
4- Küf farı dîne davet etmeden üzerlerine hücum etmek caizdir. Ancak evvelâ dine davet müstehaptır. Sevrî, Ebû Hanîfe, Şafiî» İmam Ahmed ve İshâk buna kaildirler, İmam Mâ1ik'e göre dine davet etmeden düşmanla harb caiz değildir.

7- Ezanı İşiten Kimseye Müezzinin Söylediklerinin Söylenmesi, Sonra Peygamber (Sallatlahü A leyhi ve Sellem) e Salavat Gatirmenin, Sonra Ona Vesileyi İstemenin Müstahab Oluşu Babı

10- (383) Bana Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlike fbni Şihâb'dan duyduğum, onun da Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, onun da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ezanı İşittiğiniz zaman siz de müezzinin dediğini deyin» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharî, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî veibni Mâce dahî tahrîc etmişler. Tirmizî onun hakkında «Bu hadîs hasen sahihtir» demiştir.
İbni Vaddâh hadîsteki «müezzin» kelimesinin müdrec olduğunu iddia etmişse de bu iddia söz götürür. Çünkü Müdrec: İçersine râ-vînin sözü karışan hadîs demektir. Böyle birşey mücerred bir iddia ile isbât edilemez. Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde müezzin lâfzı zikredilmiştir. «El-Umde» sahibinin metn-i hadîsten bu lâfzı hazfetmesi mühim birşey değildir. Bu babda en sarîh rivayetlerden biri de Nesaî'nin tahrîc ettiği Ümmü Habîbe hadîsidir. Mezkûr hadîsde:
«Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanımda bulunduğu zaman müezzinin ezan okuduğunu d uydu mu müezzin sustuğu vakit onun söylediğini söylerdi» denilmektedir.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Hanefiyye ulemâsına göre müezzine icabet ederek onun sözlerini tekrarlamak dinleyenlere vâcibtir. Çünkü emir vücûb ifâde eder. Mâlikîlerden İbni Vehb ile Zahirîlerin mezhebi de budur. Zira müezzini işitenlerin Kur'an okumayı, konuşmayı, ve selâm almayı terk etmeleri vâcibtir. Bunlar hep vücûb emareleridir.
2- İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Cumhûr-u fukahâya göre buradaki emir vücûb değil istihbab ifâde eder. Binâenaleyh müezzinin arkasından ezanı tekrarlamak müstahabdır. Tahâvî'nin kavli de budur. Nevevî diyor ki: «Müezzine icabetle onun okuduklarını tekrarlamak abdestli olsun abdestsiz, veya cünüp yahut hayzlı olsun herkese müstahabdır. Elverir ki icabete bir,mâni bulunmasın».
İcabete mâni olan sebepler: Helada veya cima hâlinde yahut namazda bulunmak gibi şeylerdir. Farz veya nafile namaz kılan bir kimse namazda müezzine icabet etmez. Namazdan çıktıktan sonra ezanı tekrarlar. Namazda iken müezzine icabet ederek ezanı tekrarlamak mekruh mudur, değil midir mes'elesinde İmam Şafiî 'den iki kavil rivayet edilir. Bunların meşhur olanına göre Namaz içinde müezzine icabet mekruhtur. Lâkin namazı bozmaz; ancak namazda «Hayya ales-salâh» yahut «Essalâtü hayru-n minen nevm» diyen bir kimse onun haram olduğunu bilirse namazı bozulur. Çünkü bu sözler insan sözüdür. Kur'an okurken veya teşbih çekerken ezanı işiten kimse bunları keserek müezzine tabi' olur. îkaa-met dahî ezan gibidir. Binâenaleyh onda da müezzine icabet edilir. Yalnız «Kad kâmeti's - salâtü» yerine cemâat «Ekaamehâllahu ve edâmehâ» derler. Sabah namazında dahi «Es-Salâtü hayrün mine'n nevm» cümlesini işittikleri zaman cemâat «Sadakte ve bererte» derler. Nevevî 'nin sözü burada sona erer.
Hanefîlere göre «Hayya ale's-salâh» «Hayya alel-Felâh» cümlelerinden ma'da müezzinin bütün okuduklannı tekrarlamak, işiten kimselere vâcibtir. Müezzin:
«Hayye aleVsalâh» dediği zaman onu dinleyenler «Hayye ale'l-Felâh» m yerine de derler. Çünkü burada müezzinin sözlerini aynen tekrarlamak onunla alay etmeğe benzer. «Es-salâtü hayrun mine'n nevm» yerine cemâat «Sadakte ve bererte» derler.
3- Ezan okunurken ve ikaamet getirilirken cemâatin konuşmaması, Kur'an okumaması, selâm almaması hâsılı, müezzine icabetten başka hiç bir şeyle meşgul olmaması îcâb eder. Kur'an okuyan, okumayı keserek ezanı dinlemeli ve müezzine icabet etmelidir. Yalnız bâzıları «Mescidde Kur'an okuyan ezanı işitirse okumaya devam eder; evinde olursa ezan, mahallesinin mescidinde okunduğu takdirde okumayı keserek müezzine icabet eder. Başka bir mescidde okunuyorsa okumaya devam edebilir.» demişlerdir. Hu1vâni «Dili ile müezzine icabet eden, fakat mescide gitmeyen kimse müezzine icabet etmiş sayılmaz. Fakat mescidde o-lup ta müezzinin arkasından ezanı tekrarlamayan günahkâr olmaz. Kendilerine namaz farz olmayanlara icabet de farz değildir. Farz veya nafile namaz kılarken ezanı işitenlere dahî icabet

lâzım değildir.» demiştir.
4- Hanefiyye ulemâsı her müezzine icabet lâzım mıdır, yoksa ilk müezzine icabet kâfî midir meselesinde ihtilâf etmişlerdir. Bu mesele Hanefiye ulemâsından Zahir üddîn'e sorulmuş da: «Mahallesi mescidinin müezzinine bilfiil icabet vâcibdir» cevabını vermiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: gerçi bu hadiste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Müezzini işittiğiniz vakit siz de onun dediğini deyin» buyurmaktadır. Fakat bundan önceki bâbda bizzat kendisi ezan okuyan çobanı işittiği zaman onun sözlerini tekrarlamamış, birincide «Fıtrat özere,» ikincide «Cehennemden çıktın» buyurmuşdur Bu, müezzine icabetin farz değil müstahab olduğunu göstermiyor mu?
Cevap: Buradaki hadiste müezzine icabet emredilmiştir. Bu emir mutlaktır. Karinelerden mücerret olan mutlak emirler ise vücûb ifâde ederler. Bu husus mezkûr emrin vücûb için kullanıldığını birçok rivayetler de te'yîd etmiştir. İbni Ebî Şeybe 'nin «Musannef» inde rivayet ettiği bir hadisde;
«Müezzini işitip de onun okuduğunu okumaman cefâ sayılır.» buyu-rulmuştur. Cefâ; zulm ve tecâvüz demektir. Müstahab olan bir şeyi terk-etmek cefâ sayılmaz; cefa ancak vacibi terk etmekle olur.
Çoban hadîsine gelince, ihtimâl Resûlülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ezana icabet etmiş ve ayrıca o sözleri de söylemiş. Fakat râ-vHcâbetini nakletmemiştir. Yahut icabet mes'elesi o hâdiseden sonra emredilmiştir. Maamafih icabetin vâcib olup olmaması mes'elesinı Hanefî imamlarından Kemâl b. Hümam (788-861) «Fethül-Kadîr» nam eserinde münâkaşa etmiş ve ikâmette icabetin müstahab olduğunu, söylemiştir.

11-(384) Bize Muhammed b. Selemete'l Murâdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb, Hay ve ile Saîd b. Ebî Eyyûb ve arkadaşlarından, onlar da Kâ'b b. Alkame'den o da Abdurrahman b. Cübeyr'-den, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen rivayet etti. Abdullah Re-sûHülah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işitmiş:
«Müezzini işittiğiniz vakit siz de onun dediğini deyin. Sonra bana so-lavât getirin. Çünkü her kim bana bir defa salavat getirirse, Allah ona o salâvcrt sebebiyle on defa salât eyler. Sonra Allah'dan benim için vesileyi isteyin. Zira vesile cennette bir makamdırki Allah'ın kullarından yalnız bir tanesine lâyıktır. Umarımki; o bir kişi de ben olayım. İmdi her kim benim için vesileyi isterse ona şefaatim vâcib olur.»
Bu Hadîsi Ebû Dâvud ile Nesâi dahi tahric etmişlerdir. Buhârî'deki rivayetinde şöyle buyurulmuştur:
«Her kim ezanı işittikte Yarabbi şu tam davetin ve daimî salâtın rabbi olan Allah'ıml Muhammed'e vesileyi ve fazileti ver. Onu vâd buyurduğun makâm-ı mahmOda gönder! derse kıyamet gününde o kimseye şefaatim vâcib olur.» Bu hadîs kitabımızın hadîsini tefsir etmiş oluyor. Çünkü Müslim'in rivayetinde;
«Sonra Allahtan benim için vesileyi isteyin» buyurulmuş, fakat onu ne şekilde ve hangi kelimelerle isteyeceğimiz bildirilmemiştir. Buhârî hadîsi bu ciheti îzah etmiştir.
Allah'ın kuluna salât etmesinden murâd rahmet ve mağfiret buyurmaşıdır.
Vesîle: Lûgatde başkasına yaklaşmaya vâsıta olan şey ve hükümdarın yanında mevki' sahibi olmak mânâlarına gelir. Buradaki hadiste cennette bir mevki ve menzil diye tefsir buyurulmuştur. Faziletin vesileden başka bir makam olması ihtimali vardır. Buhârî hadisinde «Makâm-ı - Mahmûd» nekre olarak zikredilmiştir. Bu makam müphem olmadığı halde nekre zikredilmesi Kuran-ı Kerim'in nazmını hikâye etmek içindir. Zira Kur'an-ı Kerim'de; «Muhckkakjci rabbin seni bir makâm-ı mahmûd'a gönderecektir» buyurulmuştur. Tıybî (- 743) bu kelimenin nekre zikredilmesi nekre daha büyük ve geniş mânâ ifâde ettiği içindir. Sanki ne büyük makam, her dille övülen bir makam denilmiş gibidir, diyor. «Makâm-ı Mahmûd» un türkçesi övülen makam demektir. Bu tabir bâzı rivayetlerde ma'rife olarak zikredilmiştir. İbnü'l Cevzî ekseri ulemâya göre bundan muradın şefaat olduğunu söylemiştir. Bâzıları Makâm-ı Mahmûd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i arşın üzerine o-turtmaktır. Diğer bâzıları kürsinin üzerine oturtmaktır demiş; bir takımları da herkesin göreceği ve tanıyıp methedeceği yerdir, diye tefsir etmişlerdir. Bu tabir Hamd-ü Senayı celbeden bütün ta'ziz ve ikram nev'-ilerine âmm ve şâmildir. İbni Abbâs (Radıyallahu Anhüma) Makam-ı Mahmud'u «Öyle bir makam ki; seni orada bütün gelmiş geçmiş ümmetler övecek ve orada bütün mahlûkata şeref vereceksin. İstediğin verilecek, şefaatin kabul edilecek, herkes senin sancağın altında toplanacaktır.» diye tavsif etmiştir. Hazreti Ebû Hüreyre 'den rivayet olunan bir hadiste Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem :
«Makamım ah mud benim Ümmetime şefaat edeceğim yerdir.» buyurmuştur. Bu makamı ona vereceğini bizzat Tealâ hazretleri vâ'd buyurmuştur. Allah Tealâ - Hâşâ vaadinden dönmez. Şu halde ümmetin duasına ne lüzum vardır denilirse bu suale şöyle cevap verilir: Ümmetin duası bu makamın devam ve sebatını istemek içindir. Yahut ümmetden dua istenilmesi bir kimsenin başkasına dua etmesinin caiz olduğunu, hacet anlarında duadan ve bilhassa sâlih kulların duasından istifade ve is-tiâne'nin meşru' olduğuna işaret içindir.
cümlesi: «Şefaata hak kazanır, şefaat kendisine helâl olur, şefaat kendisine vâcib olur,»
mânâlarına gelir. Fakat buradaki helâl olmak evvelce haram idi mânâsına değil, yine şefaati hak eder manasınadır. Burada da şöyle bir sual hatıra gelebilir: Şefaat günahkârlara yapılacaktır. Burada ise; günahlı veya günahsız her kim ezan duasını okursa onlara şefaat e-dileceği bildiriliyor. Günahsızlar için şefaate lüzum var mıdır?
Cevap: Evet vardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in müteaddit şefaatleri olacaktır. Bunların bâzıları soruşuz sualsiz cennete girmek ve derecelerini yükseltmek gibi husûsatta günahsızlara âit-tir. Yâni kıyamet gününde haline göre herkese şefaat olunacaktır.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler

1- Bu hadîs namaz vakitlerinde rahmet için gök kapıları açıldığı zaman mü'minleri duaya teşvik etmektedir. Bir hadîsde beyân edildiğine göre iki saat vardır ki onlarda yapılan dualar geri çevrilmez. Bunlardan biri namaz için ezan okunduğu zaman, ikincisi de Allah yolunda saf bağlandığı zamandır.
2- Bu ümmetin günahkârlarına da, günahsızlarına da şefaat edilecektir. Günahkârlarına azapları ıskat edilmek için, günahsızlarına da sevapları artırılması için şefaat olunacaktır.
3- Hadîs-i Şerîf şefaati yalnız mutî kullara tahsis eden mu'tezile-nin aleyhine delildir.

12- (385) Bana İshâk b. Man sûr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Cehdam es-Sekafî haber verdi (Dedi ki): Biz İsmail b. Ca'fer, Umâraiü'bnü Gaziyye'den, o da Hubeyb b. Abdirrah-man b. İsaf dan,, o da Hafs b. Âsim b. Ömer b. Hattâb'dan, o da babasından, o da dedesi Ömer b. Hattâb'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Seilem) :
«Müezzin «Allahûekber, Allahûekber» dediği vakit sizden biriniz «Allahûekber Allahûekber» der: Sonra Müezzin «Eşhedû enlâ ilahe illallah» dediği vakit oda «Eşhedû enlâ ilahe İllallah» derse sonra Müezzin «Eşhedû enne Muhammeden Resûlüllah» dediği vakit oda

«Eşhedû enne Muhamme-den Resûlüllah» der; müezzin «Hayyealessalah» dediği vakid oda «lâ havle velâkuvvete illâ billâh» der; sonra müezzin «Hayye ales'salâh» dediği vakit oda «lahavle velâkuvvete illâ billâh» derse; sonra «Allâhûekber Allâhû ekber» dediğinde oda «Allahû Ekber, Allahü ekber» derse; sonra müezzin lâ ilahe illallah dediği vakit oda bütün kalbiyle «lâ ilâheillâllah» derse cennete girer» buyurdular.
Bu hadîs için Dâre-Kutnî (306 - 385) «El-lstİdrâk» nâm eserinde de şunu söylemiştir: «Bu hadîsi Derâ verdi- ve başkaları mürsel olarak rivayet etmişlerdir», «Kitâbü'l İ'lel» inde ise onun muttasıl olduğunu söylemiş, muttasıl olarak rivâv^t eden İsmail b. Cafer'in hafız ve mûtemed bir zât olduğunu, binaenaleyh yaptığı ziyâdenin kabul edileceğini» bildirmiştir. Doğrusu «Kitabü'l-t'lel» deki sözüdür. Çünkü hadîsi Bu'hârî ile Müslim de rivayet etmişlerdir. Sahîh olduğunda şüphe yoktur. Mevsuk olan bir râvînin rivayet ettiği ziyâde ise makbuldür.
Gerçi bu hadîsde Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ezanın başındaki tekbîri iki defa, şahadetleri ve Hay'aleleri birer defa zik-retmişse de, hadîs ezanın lâfızları ta'lim için sevk edildiğinden adet hakkında nass değildir. Bu bâbda nass olan hadislerde ezanın başındaki tekbirlerin dört, diğer elfazmm ikişer olduğunu yukarıda görmüştük.
Hay'ale: Hayya ale's-Salâh ile Hayye ale'l-Felâh'ın kısaltılmış ifadesidir. Hayye ale'l-Felâh: Kurtuluşa cennette ebedi kalmaya sebep olan şey'e gelin; demektir. Arap lisânında hayrın bütün mânâlarına şâmil o-lan en cemiyyetli kelime Felah kelimesidir. Nasihat kelimesi de buna yakındır.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif, ezanı işitenlerin müezzinin arkasından onu tekrarlamaları gerektiğine delildir. Ulemânın bu babdaki kavillerini az yukarıda görmüştük. Yalnız Hay'alelerde «lâ havle#velâ kuvvete illâbillâh» denilecektir. Şu halde Hz. Ebû Saîd'den rivayet edilen:
«Ezanı işittiğiniz vakit siz de müezzinin dediğini deyin» hadîsi bununla tahsis edilmiş olur.
2- Bâzıları amellerin kabulü için kasd ve samimiyetin şart olduğuna bu hadîsle istidlal etmişlerdir.

13- (386) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Hukeym b. Atdillah b. Kays el-Kureşî'den naklen haber verdi. H. Bize Kuteyfcetü'bni» Said dahî rivayet etti (Dedi ki): Bize Leys, Hukeym b. Abdillah'dan, o da Âmir b. Sâ'd b. Ebi Vakkas'dan, o da Sa'd b EM Vakkas'dan, o da Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem>'den naklen rivayet etti ki: Şöyle buyurmuşlar:
«Her kîm müezzini işittiği vakit derse günâhı afolunur.
İbni Rumh kendi rivayetinde: «Herkim müezzini işittiği zaman» «-ylı Llj » derse» dedi. Kuteybe ise «L'îj » dediğini söylemedi.
Hadîs-i Şerîf müezzin kelime-i şahadeti okuduğu zaman dinleyenle* rinde duasını okumalarının müstahab olduğuna delildir. Görülüyor ki müezzini can kulağıyla dinleyerek onun okuduklarını ta'rif e-dildiği vecihle tekrarlamak kulun günahlarının affına sebeptir. Bu hu-susda Kaadî Iyâz (Rahimehullah) şunları söylemiştir. «Malumun olsun ki; ezan îman akidesini cem etmiştir. Ezan, İmanın iki nev'ine de yani hem akliyata, hem sem'iyyata şâmildir. Ezanın evveli Allah'ın zâtını ve lâyık olduğu kemâl sıfatlarını zıtlardan münezzehîyyetini ispat eder. Bu isbât «AHahü Ekber» lâfzıylâdır. Mezkûr lâfız pek kısa olmakla beraber bu söylediklerimize delâlet eder. Ondan sonra ezan Allah'ın birliğini, şeriki olmadığını tasrih eder ki her dînî vazifenin başında gelen îman ve tevhid'in esası budur; Daha sonra Peygamberliği ve bizim peygamberimiz Muhammed (Sallaîtahü Aleyhi ve Seltem)% şehâdeti ifâde 6-der. Allah'ın birliğine şahadetten sonra bu da büyük bir kaidedir. Yeri de tevhid'den sonradır. Çünkü Nübüvvet meselesi vuku'u caiz fiillerdendir. Öteki Mukaddimeler ise vâcibat kabilindendir. Bu kaidelerden sonra Allah hakkında vâcib, müstehil ve caiz olan bütün aklî akideler tekemmül etmiş bulunuyor. Bundan sonra ezan, kulları ibâdetlere davet eder. Namaza Nübüvveti ispattan sonra davet etmesi onun vücûbu aklen değil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bildirildiği i-çindir. Bundan sonra ezan felaha davet eder. Felah (Kurtuluş) daimî nimetler içersinde ebedî hayat demektir. Bu cümle Öldükten sonra dirilmek ve ceza görmek gibi âhiret umurunu bildirmektedir ki islâm akidelerinin en son mevzu'u budur. Bütün bunlar namaza başlandığını bildirmek için ikâmette de tekrar edilir. Bu tekrar îmanın te'kidini ifade eder. Ta ki; namaz kılan kimse bu ibâdete başlarken kalbi ve lisaniyle şahadet ve î-.man basireti ile girsin de başladığı işin yüceliğini, ibadet ettiği Allah'ın hakkının büyüklüğünü, sevabının bolluğunu düşünsün...»

8- Ezanın Fazileti ve Onu İşitince Şeytanın Kaçması Babı

14- (387) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abde, Talhatübnü Yahya'dan, o da amcasından naklen rivayet etti. Demiş ki: Muâviyetü'bnü Ebî Süfyan'ın[6] yanında idim. Derken müezzin onu namaza davete geldi. Bunun üzerine Muâviye; Ben Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :
«Müezzinler kıyamet gününde insanların en uzun boyunluları olacaklardır» buyururken işittim, dedi.

(...) Bana bu hadîsi Ishak b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âmir haber verdi (Dedi ki): Bize Süfyan[7], Talhatü'bnü Yahya [8]dan, o da îsa b. Talha'dan naklen rivayet etti. îsa: Ben Muâviye'yi Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular diyerek bu hadisin mislini rivayet ederken dinledim demiş
sûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle mislini rivayet ederken dinledim, demiş
Müezzinlerin kıyamet gününde en uzun boyunlu insanlar olmasından ne kastedildiği selef ve halef ulemâsı arasında ihtilaflı bir mes'eledir. Bazılarına göre bundan murâd müezzinlerin Rahmet-i ilâhiyyeyi görmeye en ziyâde özenen insanlar olmalarıdır. Çünkü; bir şeyi görmeye özenen ona doğru boynunu uzatarak bakar, binnetice bundan murâd pek çok se-vâb görmeleridir. Nadr b. Şümeyl'e göre kıyamet gününde insanlar birbirlerinin terlerinden bunaldıkları zaman terden ve sıkıntıdan kurtulmak için müezzinlerin boyunları uzayacaktır. Bâzılarına göre; u-zun boyunluluk reis ve kavminin büyüğü olmaktan kinayedir. Araplar büyüklerini uzun boyunlu olmakla tavsif ederler. Bâzıları; «Bundan murâd kıyamet gününde onlara tâbi olanların çokluğudur.» demişler, tbnül Arâbî ise; Bununla müezzinlerin amelleri en çok bulunan insanlar oldukları anlatılmıştır; demiştir.
Kâadî Iyaz ile diğer bazı hadîs ulemâsının rivayetlerine göre «A'nâk» kelimesi «l'nak» şeklinde de rivayet olunmuştur. «A'nâk» «U-nuk» un cem'idir. Boyunlar mânâsına gelir, «i'nâk» ise; mastar bir kelime olup acele etmek, sürat göstermek demektir. Bu takdirde hadisin mânâsı:
«Müezzinler kıyamet gününde cennete en süratli gidecek insanlardır» demek olur.
Serrâc'ın Ebû Hüreyre (Radtyallahû anh) 'dan iyi bir senetle rivayet ettiği bir hadîste;
«Müezzinler Lâilahe illallah dedikleri için kıyamet gününde insanların en uzun boyunluları olacaklardır.» buyurulmuştur. Hadisin bir

rivayetinde;
«Kıyamet gününde müezzinler boyunlarının uzun olması ile tanınacaklardır» denilmiştir. Bu rivayeti İbni Hibban dahi «Saralı» -inde tahrîc etmiştir.

15- (388) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Osman b. Ebî Şeybe ve ls-hâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk bize haber verdi, tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Cerîr, Âmeş'den, o da[9] Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti, dediler. Câbir Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellemyi
«Şüphesiz ki; şeytân namaza nida edildiğini işittiği vakittâ Ravhâ' denilen yere varılıncaya kadar gider» buyururken işittim, demiş.
Süleyman (El-A'meş) «Ebû Süf yan'a Rav-h a'nın nerede bulunduğunu sordum; Bu yer Medine'den 36 mil uzaktadır, cevâbını verdi» demiş.

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den bu isnadla rivayet etti.

16- (389) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Züheyr b. Harb ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler, lâfız Kuteybe'nindir. İshâk bize haber verdi, tabirini kullandı. Ötekiler; Bize, Cerir A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye SeffemJ'den naklen rivayet etti, dediler. Resûlüllah (Saîlallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz; şeytân namaza nida edildiğini işittiği vakit kaçar. Müezzinin sesini duymamak için ses çıkararak yellenir. Müezzin susunca döner de vesvese verir, ikâmeti işittimi (yine) müezzinin sesini duymamak için (oradan) gider, sustu mu tekrar dönerek vesvese verir» buyurmuşlar.

17- (...) Bana Abdülhamîd b. Beyân el-Vâsıtî[10] rivayet etti. Dedi ki: Bize Hâlid yani tbni Abdillâh[11] Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş. Resû-lüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selîem) :
«Müezzin ezan okuduğu vakit şeytân geriler, onun sesle bir yellenmesi vardır» buyurdular.

18 (...) Bana Ümeyyetü'bnü Bistâm rivayet etti (dedi l/â): Bize Ye-zid yani tbni Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh, Süheyl'den rivayet etti. Demiş ki; Babam beni Benî Hârise'ye gönderdi, yanımda bizim uşaklardan biri yahut bir dostumuz vardı. Ona bir bahçeden bir kimse İsmiyle seslendi, yanımdaki (arkadaş) bahçeye bakındı ise de hiçbir şey göremedi. Ben bu hâdiseyi tabama anlattım. Babam; Senin böyle bir şeyle karşılaşacağını bilsem göndermezdim. Ama bundan böyle bir ses i-şitirsen hemen ezan oku. Çünkü ben; Ebû Hüreyre'yi Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şu hadîsi rivayet ederken işittim. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesizkİ; namaza nida edildiği vakit şeytân geri gider. Onun sesle bir yellenmesi vardır» buyurmuşlar; dedi.

19- (..,) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti (Dedi ki): Bize Mugîra yâni el-Hizâmî, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurmuşlar:
«Namaz için nida edildiği vakit şeytân geri gider. Ezanı işitmemek için bir de sesle yellenmesi vardır. Ezan bitince tekrar gelir, ikâmet getirildiği vakit yine geri gider; ikâmet de bittiği zaman gelir de insanla kalbinin arasına girer ona : Filân şeyi hatırla, filân şeyi hatırla, diyerek önceden hatırına gelmeyen şeyleri hatırlatır. Böylelikle insan kaç rekât namaz kıldığını bilmez olur.»

20- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzak rivayet etti (Dedi ki): Bize Mâ'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setlem) den bu hadîsin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o:
«Tâki kişi nasıl namaz kıldığını bilmez olur» buyurduğunu söylemiş.
Bu Hadîsi Buhâri «Kitâbü'1-Ezan» da Ebû Dâvud ile Nesâi'de «Kitabü's-Salât» da biraz lâfız farkı ile muhtelif râvîler-den tahrîc etmişlerdir. Namaz için nida edilmekten murâd ezandır «Du-rât» ile «husâs» in ikisi de sesle yellenmek mânâsına gelir. Bazıları hu-sâsın şiddetle koşmak mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Ezan sesini işitince şeytanın sesle yellenerek alabildiğine kaçması Kaadî Iyâz'a göre hakikat mânâsına alınabilir. Çünkü şeytan da bir cisimdir. Yellenmesi mümkündür. Fakat Buhârî şârihi Aynî: (762 - 855) bunun bir temsil olduğunu söylüyor. Şeytânın ezandan kaçması korkudan perişan olmuş bir adamın haline benzetilmiştir. Başına â-nî bir felâket gelen kimse korkudan ne yapacağını şaşırır, mafsalları gevşer, kendini tutamaz olur. Bu sebeple yellenir. Hattâ bevlini dahi kaçırır. İşte ezan sesini duyan şeytân (aleyhillâne) dabî böyle büyük bir felâket ve belâya uğramış gibi ne yapacağını şaşırır. Kaçmaya başlar. Onun bu perişan hali ne yaptığını bilmeyen felâketzedenin haline benzetilerek iddia sureti ile şeytâna da sesle yellenme isnat edilmiştir. Yoksa hakikaten şeytanın yellenmesi vaki' değildir. Mes'ele bir istiareden ibarettir. Bununla beraber şeytanın hakikaten yellenmesi de caizdir. Çünkü Şeytan bir ruhtur. Yalnız onun nasıl yellendiği bilinemez.
Tîybî (- 743) : «Şeytanın ezan sesini işitince kendini meşgul etmesi kulağı dolduran ve başka ses işitmeye mâni olan sese benzetilmiştir. Sonra buna çirkinliğini beyân için sesle yellenme denilmiştir...» diyor.
Şeytanın, en faziletli ibâdet olan Kur'an okumadan ve namazdan kaç-mayıp ezan sesinden kaçması kıyamet gününde onu işittiğine şahadet etmemek içindir. Çünkü bir hadisde vârid olduğuna göre müezzinin sesini işiten İns-ü cin ve her şey kıyamet gününde onu işittiğine şehadet edecektir. Şeytan da her şeye dahildir. Yahut cinlerden ma'duddur. Bazıları «Şeytânın kaçması ezanın azametindendir. Çünkü ezan dînin bütün ka-vâidine şâmil ve şeâir-i islâmiyyeyi ilândır. Bunlara hasm-ı cân olan şeytan onları işitmeye tahammül edemez; demişlerdir. Bir takımları şeytanın kaçmasını ye's ve ümitsizliğine hamlederler. Zira şeytan tevhid ilânını duyunca İnsana vesvese vereceğinden ümidim keser. Fakat namaz kılan ve Kur'an-ı Kerim okuyarak Allah'a münacâatta bulunan kimseden şeytân kaçmaz. Çünkü o hallerde kendisine vesvese kapıları açıktır. İstediği gibi kulun damarlarına kadar sokularak vesvesenin enva'ını hatırına getirebilir. O derecede ki, namaz kılan kimse kendinden geçerek kaç rekât kıldığım bile unutur. Rivayete nazaran İmâm Âzam, Ebû Hanîfe hazretlerine bir adam gelerek bir yere define gizlediğini, fakat nerede olduğunu unuttuğunu söylemiş, onu bulmak için ne yapması lâzım geldiğini sormuş. Hz. İmâm iki rekât namaz kılmasını ve namaz esnasında gönlünden namazla alâkası olmayan hiçbir şey geçirmemesini tavsiye etmiş. Bunun üzerine adam abdest alarak Kemal-i Huşu ile namaza durmuş. Lâkin (şeytan-ı lâin) bunu fırsat bilerek derhal yetişmiş ve adamcağıza defineyi nereye gizlediğini namazda iken hatırlatmış.
Görülüyor ki namaz kılanlara şeytan musallattır. En olmayacak şeyler namazda hatırıma geliyor, diyenler bilmelidirler ki kendilerini şeytâ-. nın tuzağına kaptırmışlardır. Bundan kurtulmanın çaresi evvelce de gördüğümüz gibi hatıra gelen şeyi derhal reddetmek onu düşünmemektir.

Hadîsin bir rivayetinde geçen kelimesi şeklinde de rivayet edilmiştir.
Kaadî îyâz: «Biz bu kelimeyi Mu'temed râvilerden «ta» nın kesriyle, ekseri râvîlerden ise «ta» nın zammı ile işittik, ama ta'nın kesri ile okumak daha münâsibtir. Çünkü vesvese verir mânâsına gelir. Ta'nın zammı ile ise yaklaşmak demektir. Yani kişi ile kalbinin arasına sokulur da onu meşgul eder» diyor.
Ayni hadîste zikri geçen nefis kelimesini Buharı «Kalp» diye tefsir etmiştir. Şu halde hadîsin mânâsı tercümede arzettiğimiz şekilde; «İnsanla kalbinin arasına girer» demek olur ki bu tefsir aynı * zamanda; «İnsanla nefsi aynı şey oldukları halde şeytânın araya girmesi nasıl tasavvur olunabilir.» diyenlere cevap teşkil eder. Bu suale şeytânın kişi ile nefsi arasına girmesi onun son derece insana yaklaştığını anlatmak i-çin bir temsildir, diye de cevap verilebilir.
Ayni rivayetteki kelimesi şeklinde de zapt olunmuştur. Bu ikinci rivayete göre mânâ «Böylelikle insan şaşırır ve u-nutur da yanılır, demek olur. Fakat Kuşeyrî; «Ben onu bu şekilde rivayet eden kimse bilmiyorum; ama böyle de rivayet edilmiş olsa mânâ itibarı ile sahih olur ve Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'in muradının hâricine çıkılmış sayılmaz» demiştir.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Ezanın pek büyük bir fazileti vardır. O derece ki şeytân onu işitince deliye döner; Başına en büyük felâket gelmiş gibi ne yapacağını şaşırır.
2- Allah aşkına ezan okuyan müezzinin dahi ecr-ü mükâfatı son derece büyüktür. İbni Hüzeyme ile îbni Hibban'ın «Sahih» lerinde rivayet ettikleri bir hadiste «Müezzine sesinin varabildiği yerlere kadar affı mağfiret olunur. Onun için yaş ve kuru herşey istiğfar eder. Namaza gelene yirmibeş sevap yazılır, iki namaz arasındaki günahları affolunur» buyurulmuştur. İmam Ahmed'in rivayetinde ise : «Müezzini işiten yaş ve kuru her şey tasdik eder» buyurulmuştur. Ebû Mûsâ'nın «Kitabü's-Sahâbe» adlı eserinde Kesir b.Murra (Radiyaîlahû anh) 'dan merfû' olarak rivayet ettiği bir hadisdede «Peygamberânı izam (Aleyhisselâtü Vesselam) hazerâtı ile şehidlerden sonra kendilerine ilk cennet hüllesi giydirilecek olanlar, Bilâl ile müezzinlerin sulehâsıdır.» buyurulmuştur. Bu bâbda daha bir çok hadisler vardır.
3- Mezkûr rivayetlerle istidlal eden İmam Şafiî (Rahimehullah) müezzinliğin imamlıktan efdâl olduğuna kail olmuştur. Nevevî 'nin beyânına göre Şafiiyye ulemâsı bu mes'elede ihtilâf etmişlerdir. Esah o-lan kavle göre müezzinlik imamlıktan efdâldir. İkinci kavle göre İmamlık müezzinlikten efdâldir. Bu kavil dahî Nassân İmam Şâfiî'den rivayet olunmuştur. Üçüncü kavle göre İmamlıkla müezzinlik fazilet babında müsavidirler. Dördüncü kavle göre İmamlığın bütün hukuk ve vazifelerini yerli yerince îfa edeceğine güvenenler için imamlık efdâldir. Aksi takdirde müezzinlik imamlıktan efdâl olur. Yine Nevevî'nin beyânına göre; bir kimsenin aynı zamanda hem imamlık hem de müezzinlik vazifelerini deruhte etmesi, şâfiîyye ulemâsı arasında ihtilaflı birmes'eledir. Bazılarına göre bunu yapmamak müstehabdır. Diğer bâzıları iki vazifeyi birden yapmayı mekruh saymış, fakat muhakkikin ile şâir ulemânın ekserisine göre bunda hiç bir beis yoktur. Hattâ yapılması müstehabdır. Nevevî bu kavlin esah olduğunu söylemektedir.
Hanefîlere göre imamlık mutlak surette müezzinlikten efdaldir. Çünkü İmamlık Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bizzat yaptığı bir vazifedir.
4- Şeytân insana görünmeden seslenebilir.
5- Namaz kılanın yanılması, şeytânın vesvesesinden ileri gelir.

9- İhram, Rükü' ve Rüku'dan Doğrulma Tekbirleriyle Beraber Elleri Omuzlar Hizasına Kaldırmanın Müstehab Oluşu, Secdeden Doğrulurken Bunun Yapılmaması Babı

21- (390) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî ile Saîd b. Mansûr, E-bû Bekr b. EM Şeybe Amrü'n-Nâkid, Züheyr b. Harb ve İbni Nümeyr hep birden Süfyân b. UyeyneMen rivayet ettiler, lâfız Yahya'nındır. Dedi ki; Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Salim'den, o da babasınr dan naklen haber verdi. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Namazda iftitâh tekbiri aldığı zaman rükû'a varmadan önce ve rtikû'dan doğruldukta ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırken gördüm. Secdeler arasında ellerini kaldırmıyordu.

22- (...) Bana Mufaammed b. Rafi' rivayet etti (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzak rivayet etti (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Ded ki): Bana İbni Şihâb, Salim b. Abdillah'dan naklen İbni Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı vakit ellerini ta omuzları hizasına varıncaya kadar kaldırır, Sonra tekbir alırdı. Rükû* etmek istediği zaman da böyle yapar, rükû'dan doğrulduğu zaman da böyle yapardı. Başını secdeden kaldırdığı zaman bunu yapmazdı.

23- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Huceyn -ki ibnü'l Müsenna'dır- rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Ukayl* den rivayet etti. H. Bana Muhammed b. Abdillah b. Kuhzâz dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Selemetü'bnü Süleyman rivayet etti. (Ded ki): Bize Yûnus haber verdi. Bunların ikisi de Zührî'den bu îsnadla İbni Cü-reyc'in dediği gibi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı vakit ellerini ta omuzları hizasına kadar kaldırır; sonra tekbir alırdı» şeklinde rivayet etmişlerdir.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'l Ezan» da Nesâî «Kitâbü's-Salât» da tahric etmişlerdir. Buhârî'nin rivayetinde; «Başını rükû'dan doğrulttuğu vakit yine ellerini kaldırır. derdi» ibaresi de vardır.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Namaz için iftitah tekbiri alınırken eller kaldırılır. İbni Münzir; «Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iftitah tekbiri alırken ellerini kaldırdığında ihtilâf etmemişlerdir» demiş «el-Mühezzeb» şerhinde dahî; «İftitah tekbiri alırken elleri kaldırmanın müstahab olduğuna bu ümmet icma' etmiştir» denilmiştir. Filhakika İfani Mûnzir ve başkaları bu hususda İcma' olduğunu naklederler.
Eimme-i selâse denilen İmam Mâlik, İmam Şafiî ve İmam Ahmed ile 1shâk'ın kavilleri budur. Kurtubî: «İmam Mâ1ik'in iki kavlinder esah olanı budur. İkinci kavline göre eller göğüse kadar kaldırılır.» diyor.
Hanefîlere göre eller kulakların yumuşağına kadar kaldırılır. Baş parmaklar kulakların yumuşaklarına, diğer parmaklar da kulakların şâir aksamı hizasına gelir. Çünkü İmam Müs1im'in Mâlik b. H tiyeyris'den rivayet ettiği bir hadiste; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini kaldırdığı zaman ta kulaklarının hizasına vardırırdı.» denilmektedir. Nitekim az aşağıda gelecektir. Bu mânada bir hadisi Dâre Kutnî sahih bir senetle Hz. Enes'den rivayet etmiştir. Tâhâvi'nin Berâ' b. Âzib (Radiyaltahû. anh)*âan. rivayet ettiği bir hadiste

ellerin baş parmaklan kulak yumuşaklarına yaklaşacak surette kaldırılacağı bildirilmektedir. İbni Habîb'e göre eller kulaklar hizasına kadar, bir rivayette başm üzerine kadar kaldırılır.
Bu kavillerin hepsine delâlet eden meşhur ve mahfuz rivayetler yardır. Bunlar bu hususta müsaade ve cevaza delâlet ederler. îbni Tâvûs'un nakline göre Tâvûs ellerini başından yukarı geçinceye kadar kaldırır, ve bunu İbni Abbâs "dan böyle gördüğünü, o-nun da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem) 'den böyle rivayet ettiğini söylemiş. İbni Kattan bunu sahîh bulmuştur.
İftitah tekbiri bir defa yapılır. Râfizîler üç defa yapılacağına kail olmuşlardır.
5- Hadis-i Şerif rükû' tekbiri ile rükû'dan doğrulvrken dahi ellerin kaldırılacağına delildir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed b. Hanbe1'in ve ulemâdan İshâk, Ebû Sevr, ibni cerîr-i Taberi, Hasan-ı Basri, İbni Şîrîn, Â-tâ' b. Kbî Rabâh, Tâvûs, Mücâhid, Kaasim b. Muhammed, Salim, Katâde, Mekhûl, Saîd b. Cübeyr, Abdullah b. Mübarek ve Süf yan b. Uyeyne Hazerâtımn mezhebleri budur. Bir rivayette İmam Mâlik dahı buna kail olmuştur. İmam Buhârî mezkûr kavli Ashab-ı Resûlüllah'tan ondokuz zata nisbetle, bunların her birinin rükü'Tarda el kaldırdıklarını rivayet eylemiştir. Beyhâkî daha da ileriye giderek bunların cemaatlar teşkil edecek kadar çok olduklarını söylemiştir. İbni Esir rükû'a giderken el kaldıran sahabenin yirmi kişi olduğunu söylemiştir. Hâkim Aşere-i Mübeşşere denilen (Hayatlarında cennetle müjdelenen) on zatın da onlar cümlesinden olduğunu bildirmiş, bazıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) rükû'a giderken el kaldırdığı otuz küsur sahâbî tarafından rivayet olunmuştur, demişlerdir.
Şafiîlerin «et-Tevhîd» nam eserinde şöyle deniliyor: «Sonra meşhur olan kavle göre el kaldırmak hiçbir yerde vâcib değildir. Bu hususta İcmâ' naklolunur. Davud-u Zahiri 'nin iftitah tekbirinde elleri kaldırmak vâcibdir, dediği rivayet olunur. Bizim ulemâmızdan 1bni Seyyar'ın kavli de budur. Bu kavil bazı mâlikîlerden de rivayet olunmuştur. Ebû Hanîfe 'den el kaldırmamanın günâhı iktiza edileceğini gösteren bir kavil rivayet edilmiştir. İbni Huzeyme: «Namazda el kaldırmayı ihmal eden, onun rükünlerinden birini terket-miştir» demiştir. Ulemâdan bazılarının secdede dahi el kaldırmak vâcibdir dediklerini İbni Rüşd «Kavâid» nammdaki eserinde rivayet eder.
Hanefilere göre namazda eller yalnız iftitah tekbîri alınırken kaldırılır. Süfyan-ı Sevri ile İbrahim Nehaî, İbni Ebî Leylâ, Alkametü'bnü Kay s, Esved b. Yezîd, Âmir'i Şa'bi, Ebû İshak es-Sebiî, Hay-seme, Mugîra, Vekî, Âsim b. Küleyb ve îmam Züfer'in kavilleri de budur. İbnül Kâasim'in İmam Mâlik 'den rivayet ettiği meşhur ve Malikilerce tercih edilen kavil de budur. Tirmizî Ashab-ı kiram ile Tabiîn hazerâtmdan bir çoklarının kavilleri de budur diyor. «el-Bedâyi» nâm eserde îbni Abbâs (Radfyalîahû anhâmâ) 'nın «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi veSellem)'in cennetle müjdelediği on zât iftitah tekbirinden mâda namazın hiçbir yerinde ellerini kaldırmazlardı» dediği rivayet olunmaktadır. Başkaları Abdullah b. Mesud, Câbir b. Semure, Berâ b. Âzib, Abdullah b. Ömer ve Ebû Saîd (Radiyaîlahü anhûm) hazerâtınm da aynı kavle zâhib olduklarını söylemişlerdir.
Hanefilerin delili Berâ b. Âzib (Radiyaîlahû arûı) hadisidir. Bu hadîste «Peygamber (Scdlaîlahü Aleyhi ve Sellem) namaz için iftitah tekbiri aldığı vakit ellerini ta baş parmakları kulak yumuşaklarına varıncaya kadar kaldırır. Bir daha bunu tekrarlamazdı» denilmektedir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvud, Tahâvi ve İbni Ebi Şeybe tahrîc etmişlerdir. Vakıa Hanefilerin muarızları bu hadîse İtiraz e-debilirler. Çünkü Ebû Dâvud;
«Bu Hadisi Hüseyin, Hâlid ve İbni İdris, Yezîd b. Ebi Ziyâd 'dan o da Abdurrahman b. Ebû Leylâ 'dan, o da Berâ'dan naklen rivayet etmişler, fakat (Hiç biri bunu tekrarlamazdı) cümlesini zikretmemişlerdir.» demiş. Hattâ bi dahi bu hadiste; «Bunu tekrarlamazdı» cümlesini Şerik'-den başka nakleden olmadığını söylemiş. Ebû Ömer;
«Bu cümleyi yalnız Yezid rivayet etmiştir. Hadisi ondan rivayet eden hafızlardan hiçbiri (Bunu tekrarlamazdı) cümlesini zikretmemişlerdir» demiş. Bezzâr «Yezid'in el kaldırma hususundaki (Bunu tekrarlamazdı) hadîsi sahih değildir» dediği gibi Yahya b. Maîn'in: «Bu hadisin isnadı sahih değildir», İmam Ahmed'in: «Bu hadis hiçtir» dedikleri rivayet olunmuştur. Bazıları Yezîdin âhir ömründe hadisleri karıştırmağa başladığını ve başkalarının telkinlerine kapıldığını söylerler.
Muarızların bu babtaki i'tirazlarma hanefîler tarafından şöyle cevap verilir:
Ebû Dâvûd 'un yukarıdaki sözü îbni Adiyy'in «el-Kâmil» nâm eserindeki sözüne muarızdır. Çünkü İbniAdiyy bu hadisi Hüşeym, Şerik ve onlarla beraber bir cemaata isnad ile Yezîd'den rivayet etmiş ve hepsi (bunu tekrarlamazdı) cümlesini nakletmişlerdir. Bu suretle mezkûr ziyâdeyi yalnız Şerîk'in rivayet etmediği anlaşılır ve Hattâbî'nin bu bâbdaki iddiası da suya düşer. Eğer Yezîd zayıf bir râvidir .ve bu hadîsi yalnız başına rivayet etmiş denilirse buna da hayır diye cevap verilir. Çünkü ayni hadîsi İsa b. Abdurrahman, İbni Ebî Leylâ'-dan rivayet ettiği gibi Tahavî dahî tahrîc eylemiştir. Yezîd' e gelince; Bu zât hakikatte mevsuktur. Onun hakkında Yâkup b. Süfyân; «Yezîd için her ne kadar değişmiştir diye söz edilmişse de o yine-sözü makbul, âdil ve mutemed bir zâttır» demiş. Ebû Dâvud dahî «Onun hadîsini terkeden kimse bilmiyorum ama başkası bence ondan daha makbuldür» mütâleasında bulunmuş, îbni Şâhin «KitâbüVSikat» ında Ahmed b. Salih'in; «Yezîd sikadır, onun hakkında konuşanların sözü hoşuma gitmiyor» dediğini ri-vâyet etmiştir. Yezîd'in makbul olduğunu daha başkaları da söylemişlerdir. İmam Müslim onun hadîsini tahrîc ettiği gibi Buhârî de onunla istişhâd eylemiştir. Hal böyle olduğuna göre Yezîd hadîsin bir kısmını bir defa, başka bir cümlesini de başka defa rivayet etmiş olabileceği gibi, evvelâ unutmuş sonra hatırlayarak rivayet etmiş olması da muhtemeldir.
Hanefîlere muarız olanların ihticâc ettiği hadisler islâmiyetin ilk zamanlarına hamlolunur. Bu hadîsler sonradan nesh edilmişlerdir. Neshe delil Abdullah b. Zübeyr hadîsidir. Bu hadîste beyân e-dildiğine göre Hz. Abdullah namazda rükû'a giderken ve rükû'-dan doğrulurken ellerini kaldıran bir zât görmüş de ona; «Böyle yapma, çünkü bu Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Selîem)in bir zamanlar yaptığı bîr, iştir; sonra onu terke t ti» demiştir. Neshi Tahayî'nin sahih bir isnadla tahrîc ettiği Mucahid hadîsi de te'yid etmektedir. Mezkûr hadiste Mücâhid; «îbni Ömer'in arkasında namaz kıldım. îftitah tekbirinden maada namazın hiçbir yerinde ellerini kaldırmadı» demiştir. Tahavî bu hadîsi rivayet ettikten sonra şunları söylemiştir; «İşte İbni Ömer...»Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in vaktiyle ellerini kaldırdığını görmüş, sonra bundan vazgeçmiştir. O bunu ancak kendince nesh sabit olduğundan yapmıştır. Aynı hadîsi İbni Ebî Şeybe dahî tahrîc etmiştir. Hanefîlerin muarızları bu hadis için «münkerdir» derler. Çünkü Tâvûs, İbni ömer'i rükû'larda el kaldırırken gördüğünü rivayet etmiştir. Hane-füer buna da şu cevabı verirler: Tâvûs gördüğü vakit İbni ömer (Radiyallahû anhûma) hadîsin neshedildiğini henüz bilmediği için el kaldırmıştır. Fakat sonradan rükû'larda el kaldırmanın nesh edildiğini öğrenmiş ve bundan vazgeçmiştir. Muhasımların diğer delillerini Hanefî-ler zayıf bulmuş ve zayıf olduklarım birer birer isbât etmişlerdir.
6- Hadîs-i şerif secdede ve secdeden doğrulurken ellerin kaldırılmayacağına delildir. Ekseri fukahânın kavilleri de budur.
7- Nevevî 'nin beyânına göre iftitah tekbîri Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtı ile Sevrî'ye ve Sahâbe-i kiranı ile tabiînin bütün ulemâsına, keza bunlardan sonra gelen ulemâya göre vâcibdir. Ancak Kâadi îyaz ile diğer bâzı ulemâ Saîd b. el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Zührî, Katâde ve'Evzâî'nin vâcib değil sünnet olduğuna kail bulunduklarını rivayet etmişlerdir. Onlar namaza girmek için niyeti kâfi görmüşlerdir. Fakat Nevevî bunu kabul etmemekte ve; «Ortada bunca sahîh hadîsler varken bu gibi benâm zevatın böyle birşey söyleyeceklerini ben zannetmem» demekte ve sözüne şöyle devam etmektedir: «Tekbîr lâfzı (Allah-u Ekber)'dir. Namaza girmek için bu bil icmâ' kâfidir. Şafiî'ye göre.(Allâhü-r Ekber) dahî denilebilir. Bunlardan maadasiyle tekbîr caiz değildir. Mâlik 'e göre (Allâh-ü Ekber)*den mâda hiçbir sözle iftitah tekbîri caiz değildir. Şafiî 'nin eski mezhebi de budur. Hanefîlerden

Ebû'Yûsuf'a göre (Allâh-ü Kebir) diyerek iftitah tekbîri almak caizdir. Ebû Hanîfe'ye göre ise Allah'ı ta'zitn bildiren her sözle, meselâ (Er-Rahmân-ü Ekber, Allâh-ü Eceli, Allâh-ü A'zam) gibi sözlerle tekbîr caizdir Selef ve halefin cumhuru bu bâbda Ebû Hanif e'ye muhaliftir. Namaza tekbîr ile başlamanın hikmeti ona Allah'ı tenzih ve ta'zim ve bütün kemal sıfatları ile tavsif ederek girmiş olmaktır. Allâh-ü Âlem».

24- (391) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Abdillâh, [12] Halid'den o da Ebû Kılâbe'den naklen haber verdi ki: Ebû Kılâbe Mâlik b. el-Huveyris'i[13] namaz kılacağı zaman tekbir aldığını, sonra ellerini kaldırdığını, riikû'a gitmek istediği zaman da ellerini kaldırdığını, rükû'dan başını kaldırdığı zaman dahi ellerini kaldırdığını görmüş. Mâlik, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle ya-pardığını rivayet- etmiş.

25- (...) Bana Ebû Kâmil el-Cahderî rivayet etti (Dedi ki): Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Nasr b[14] Âsım'dan, o da Mâlik b. el-Huveyris'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Tekbîr aldığı zaman ellerini ta kulaklarının hizasına kadar kaldırırnuş. Rükû' ettiği zaman da ellerini ta kulaklarının hizasına kadar kaldınrmış; başını rükû'dan kaldırdığı zaman dahi diyerek yine böyle yaparmış.

26- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. el-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Ebî Adiy, Saîd'den, o da Katâde'den bu isnadla rivayet etti ki: Mâlik, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' (Bu şekilde namaz kılarken görmüş) ve «ellerini ta kulaklarının üst hizasına kadar kaldırırdı* demiş.
Bu Hadîsi Buhârî «Kitabü'l Ezan» da muhtelif râvîlerden Nesaîde (Kitâbü's-Salât) 'da Süveyd b. Nasr 'dan tahrîc etmişlerdir.
Rükû'da el kaldırma meselesini anlatırken; «Rükû' etmek istediği zaman» ifadesini kullanması, rükû'dan doğrulurken onu kullanmaması el kaldırmanın ne zaman yapılacağına işaret içindir. Çünkü Rükû' için evvelâ eller kaldırılır, ondan sonra rükû'a varılır. Rükû'dan doğrulurken eller evvelâ değil, doğrulmakla beraber kaldırılır.
Bu hadîsi Nâfî' dahî Abdullah b. Ömer 'den rivayet etmiştir. Bir rivayette; «İki rekât kılarak kalktığı zaman ellerini kaldırırdı» denilmiştir.
Mezkûr hadîsi on kişi rivayet etmiştir. Bunlar İmâm Mâlik,-Yûnus, Şuayb, İbni Ebî Hamza-îbni Cüreyc, Süfyan İbni Uyeyne, Ukayl, Zebî dî, Ma'm er ve Abdullah b. Ömer (Radtyalîahû anhûm) dır. İmam Mâli k'den onu bir cemâat rivayet etmiştir. Yahya b. Yahya el-Endelûsî 'nin rivayetinde rükû'a giderken el kaldırma zikredihnemiştir. Bu hususta ona birçok kimseler tâbi' olmuştur. Ravilerden yirmisi rükû'a giderken el kaldırmayı zikretmişlerdir. Bu hadîs Salim b. Abdillâh'ın İbni Ömer (Radiyallahû anhâma) ya ref ederek rivayet ettiği dört hadîsten biridir. Salim, İbni Ömer'in rükû'a giderken bilfiil el kaldırdığını da rivayet etmiştir.
Hadîsin bu rivayetinde yalnız tesmi' zikredilmiş, tahmîd'den bahsedilmemiştir. Onun râvî tarafından ıskat edildiği anlaşılıyor.
Tesmî' ise demektir.
Kirmanı tesmî'deki «Limen» kelimesinin «Bimen» şeklinde kullanılacağını iddia etmiştir. Fakat bu iddia doğru değildir. Çünkü cümlenin mânâsı: «Allah, hamdi hamdeden için işitir; yani hamdedenin hamdini kabul eder» demektir. Cümlede mecaz vardır. Sebep zikredilmiş, müseb-beb murâd olunmuştur. Zira işitmek sebep, kabul etmek müsebbebtir. Çok defa; Hükümdar filânın sözünü işitti, derler. Bundan onun ricasını kabul etti mânasını kastederler. Filân filânın sözünü işitmedi demek, onun sözünü kabul etmedi mânâsına alınır. Cümlesi şeklinde yani atıf harflerinden (vav) ile dahi rivayet
edilmiştir. Bu sebeple ulemâdan bazıları cümlenin (vav) ile okunacağını tercih etmişlerdir. *el-Muhît» nâm eserde tahmîd cümlesinin (vav) sız okunmasının efdal olduğu beyân edilmiştir. Zîra cümlenin mânası; «Yârab-bî sana hamdettik, hamd sana mahsustur» takdirindedir. Bu suretle Allah'a hamd tekrar edilmiş olur. Ancak «Rabbena cümlesi yukarıya bağlı değildir. Bu cümle imama uyanların, üst.tarafindaki ise imamın sözüdür. Çünkü
hadîsin bir rivayetinde «îmam « dediği vakit, sîz de » deyin» buyurulmuştur. Binâenaleyh «Rabbena cümlesi söz başı, hamd cümlesi de onun hali olur. Mânâ şudur: Yaptığım hamd başkasına değil, yalnız sana mahsus olduğu halde sana dua ederim. Hamd cümlesini dua cümlesi üzerine atfetmek caiz değildir. Çünkü cümlelerden biri ihbârî, diğeri inşâîdir.
Bu bâbda aşağıdaki hadîslerde de îzâhat verilecektir.

10- Namaz İçindeki Her Eğiliş ve Doğruluşta Tekbir Getirileceğini, Bundan Yalnız Rükü'dan Doğrulma Halinin Müstesna Olduğunu, Zira O Halde Semiallahü Limen Hamideh» Denileceğini Îsbat Babı

27- (392) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlike tb-ni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ebû Selemete'bni Abdirrahman'dan naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum:
— Ebû Hüreyre Ebû Seleme'nin dâhil olduğu bir cemaata namaz kıldırır ve her eğilip doğruldukça tekbir ahımış; namazdan çıktıktan sonra;
— Vallahi içinizde namazı Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazına en ziyâde benzeyeniniz benim, dermiş.

28- (...) Bize Mıihammed b. Râfi' rivayet etti, (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana İbni Şihâb Ebû Bekr b. Abdirrahman'dan naklen haber verdi ki Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:
— Resûlüllah (Saîtaltahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı zaman, namaza dururken tekbîr alır, sonra rükû'a giderken tekbîr alır, sonra beli-ı ni rükû'dan doğrulturken «Semiallâhü Limenhamideh» der, sonra ayakta iken «Rab ben âl ek el ha m d» der, sonra secdeye inerken tekbîr alır, sonra secdeden başını kaldırırken tekbîr alır, sonra (ikinci secdeye giderken) tekbîr alır, sonra başını (secdeden) kaldırırken (yine) tekbîr alırdı. Bundan sonra namazını bitirinceye kadar her rekâtda böyle yapardı. İki rekâtta oturduktan sonra ayağa kalkarken dahi tekbîr alırdı.
«Bundan sonra Ebû Hüreyre: Şüphesiz ki içinizde namazı Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazına en ziyâde benziyeniniz benim» demiş.

29- (...) Bana Muhammed b. Râfi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hu-ceyn rivayet etti. (Dedi ki): BizeLeys, Ukayl'den, o da İbni Şihâb'da naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ebû Bekr b. Abdirrahman b. Haris, Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işittiğini haber verdi:
— Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı vakit (tam) namaza dururken tekbîr alırdı...
(Bundan sonra) hadisi İbni Cüreyc'in rivayeti gibi tahdîs etmiş; yalnız Ebû Hüreyre'nin:
— «Şüphesiz ki içinizde namazı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namazına en ziyade benzeyeniniz benim» sözünü

zikretmemi^.

30- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (İbni Şihâb demiş ki): Bana Ebû Selemetü'bnü Abdurrahman haber verdi ki: Mervân, Ebû Hüre yre'yi Medine'ye Kaymakan bıraktığı zaman Ebû Hüreyre farz namaza kalktığında tekbîr alırmış. Müteakiben Ebû Seleme, hadîsi İbni Cüreyc rivayeti gibi zikretmiş, onun rivayetinde;
«Namazı bitirip selâm verince Cemâate döner ve nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki içinizde namazı, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazına en ziyâde benzeyeniniz benim derdi» ibaresi vardır.

31- (...) Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velid b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Evzâi, Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti ki Ebû Hüreyre namazda her eğilip doğruldukça tekbir alırmış. (Ebû Seleme demiş ki): Biz Ya Ebâ Hüreyre, bu tekbirler ne oluyor? dedik. Ebû Hüreyre:
— «Hakîkaten Resûlüllah (Scdlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazı budur» cevabını verdi.

32- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'-kup yani İbni Abdirrahman, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki Ebû. Hüreyre (Namazda) her eğilip doğruldukça tekbîr alır ve Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle yapardığını söylermiş.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'l Ezan» da Nesaî dahi «Kita-bü's Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin şerhinde Nevevî şunları söylemiştir: «Namazda her e-ğilip doğruldukça tekbîr almak bugün ve geçmiş asırlarda bütün ulemânın ittifak ile sübût bulmuş bir mes'elesidir. Yalnız rükû'dan doğrulur-ken tekbîr yerine tesmi' getirilir. Tekbîr mes'elesi Ebû Hüreyre (Raâtyallahû anh) zamanında ihtilaflı idi. Bâzılarına göre tekbîr yalnız niyetlenirken getirilirdi. Bir takımları da EbûHüreyre hadîsinin bâzı rivayetlerine bakarak iftitah tekbirinden başka birkaç tekbîrin daha meşru' olduğuna kaildiler. Bu zevat herhalde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in her eğilip doğrulduğunda tekbîr aldığını duymamışlardı. Onun için Hz. Ebû Hüreyre kendilerine;
«Şüphesiz ki içinizde namazı Resülülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazına en ziyâde benzeyeniniz benim» diyordu. Ondan sonra Hadîs-i şerifin beyân ettiği tarzda her eğilip doğruldukça tekbîr almak kabul edildi ve bu suretle amel istikrar kesbederek bugüne kadar böyle geldi.
«İki rekâttı namazların her birinde onbir tekbîr vardır. Bunlardan biri iftitah tekbiri, diğeri de her rekâtda beşer tane olmak üzere intikâl tekbîrleridir. Dört rekâttı namazlarda yirmiiki tekbîr vardır, beş vaktin farzlarında tekbîr adedi doksan dört olur. Bu tekbîrler içersinde bilitti-fak vâcib olanı iftitah tekbîridir. Diğer tekbîrler hakkında ihtilâf edilmiştir. Bunları aşağıdaki hadîsin şerhinde göreceğiz.

33- (393) Bize Yahya b. Yahya ile Halef b. Hişam hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Gây-lân'dan, o da Mutarrif den naklen haber verdi. Mutarrif şöyle demiş: İm-rân b. Husayn ile ikimiz Ali b. Ebî Tâlib'in arkasında namaz kıldık. Ali secde ettiği zaman tekbîr alır. (secdeden) başını kaldırdığı zaman tekbîr alır, iki rekât (kıldık) tan sonra kalkarken dahî tekbîr alırdı. Namazdan çıktığımız vakit İmran elimden tuttu, sonra:
«Vallahi bu zât bize Muhâmmed (Scdiallahü Aleyhi ve Sellem) namazı gibi bir namaz kıldırdı; yahut bu zât bana Muhâmmed (Salkttlahii Aleyhi ve Sellem) 'in namazım hatırlattı.» dedi.
Bu hadîsi Buhârî (Kitâbü'l Ezan) da tahric etmiştir. Onun rivayetinde Hz. Ali 'nin namazı Basra'da kıldırdığı tasrîh edilmiştir. Aynî bunun Cemel vak'asından sonra olduğunu kaydediyor. Hz. İmran'in;
«Vallahi bu zât bana Muhâmmed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namazını hatırlattı» demesi, o zamana kadar tekbîrlerin terk edilmiş olduğunu gösterir. İmam Ahmed b. Hanbel ile Tahavî'nin tahrîc ettikleri Ebû Mûse'l-Eş'arî hadisinde;
«Bize vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîîem) ile kıldığımız namazı hatırlattı. Sonradan biz onu unuttuk, yahut kasten ter-kettik.» denilmiştir. Hadîsin isnadı sahihtir.
Buhar î'nin rivayetinde; «Başını her doğrulttukça ve her eğilt-tikçe tekbîr alırdı» denilmiştir. Bu sözün zahiri bütün intikallerde tekbîr almış olduğunu gösterirse de rükû'dan doğruldukta bilicma' tekbîr değil tesmî' ve tahmîd
yapıldığından, hadîsin umûmi icma'la tahsis edilmiş demektir.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Namazda intikâl tekbirleri sünnettir. Ulemâdan Atâb. EbiRabâh, Hasan-ı Basrî, Muhâmmed b. Şîrîn, İbrahim Nehaî, Süfyân-ı Sevrî Evzâi, Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1 hazerâtı ile diğer dört mezheb ulemâsının kavilleri budur. Mezkûr kavil İbni Mes'ûd, Ebû H.üreyre, Câbir ve Kays b. Ubâde (Radiyatlahû anhûm) ile diğer ashâb-ı kiramdan da rivayet olunmuştur. Halîfe Ömer b. Abdü-lâziz ile Muhammed b. Şîrîn, Kaasim b. Abdi1lâh, Saîd b. Cübeyr ve Katâde namazda rükû ve secdeye giderken tekbîr almazlardı. İbni Ebî Şeybe 'nin (Musannaf) inde Ömer b. Abdülâziz'in Ubeydullah b. Ömer'in rivayetinde Kaasim ile Salim 'in, Amr b. Mürre rivayetinde Saîd b. Cübey r'in tekbirleri tam almadıkları bildirildiği gibi Yezîd-i Fakîr rivayetinde Hz. İbni Ömer'in namazda tekbirleri noksan aldığı, Mis'ar rivayetinde ise rükû'dan sonra secdeye inerken ve iki secde arasında tekbîr almadığı beyân edilmiştir. Aynı hal Hz. Ömer (Radiyailahû atth) 'dan da rivayet olunmuştur. Abdürrezzâk'ın «Musannef» İnde rivayet edilen bir hadîste Ömer b. Hattâb'ın îmam olduğu, fakat secde tekbîrleri almadığı bildirilmiştir. Yine Abdürrezzâk'-ın Câbir b. Yezîd 'den rivayet ettiği bir hadîste; «İbni Abbâs'la birlikte Basra'da namaz kıldım, eğilirken ve doğrulurKen alman tekbîrleri almadı» denilmektedir. Fakat aynı zevattan meşhur o-lan rivayet intikâl tekbîrlerini ahrdıklarını gösterir. Buradaki rivayetler caiz olduğunu göstermek için onlan bazan terk ettiklerine hamlolunur. Yahut râvi seslerini duyamadığı için tekbîr almadılar sanmıştır. Yalnız Benî Umeyye'nin intikâl tekbîrlerini terk ettikleri rivayet olunur. Bunlardan murâd Muâviye, Ziyâd ve Ömer b. Abdil1âziz hazerâtıdır. İbni Ebî Şeybe 'nin Cerîr tarikiyle Mansûr'dan, onun da İbrahim 'den rivayet ettiği bir habere göre İbrahim: tekbîrleri ilk defa noksan bırakan Zi-yâd'dır.» demiştir. Taberî'nin rivayetine göre Hz. Ebû Hireyre'ye tekbîrleri ilk terk eden kimdir? diye sorulmuş. Muaviye'dir cevâbını vermiştir. Bir rivayete göre namaz tekbîrlerini "ilk noksan bırakan Velîd b. Ukbe 'dir. Bunu rivayet eden râvi;
«Tekbîri noksan bıraktılar. Allah da onların ecirlerini noksan bıraksın. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i her rükû*n ettikçe, her secdeye gittikçe ve her başını kaldırdıkça tekbîr alırken gördüm» demiş.
Seleften bazıları iftitah tekbîrinden başka tekbîr almazlarmış, ulemâdan bazıları bu hususta cemâat namazı ile yalnız kılman namaz arasında fark görmüşlerdir. Vakıa Hz. Abdurrahman b. Ebzâ 'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kıldığı ve

tekbîrleri tam almadığı rivayet edilmiştir. Fakat bu hadîs zayıf ve ma'luldur. Hattâ Bûhârî tarihinde Ebû Dâvûd-u Taya1isî'den naklen onun bâtıl olduğunu söylemiştir. Hadîs sahîh bile olmuş olsa, az evvel beyân edildiği vecihle cevazını bildirmek için ter-ketmiştir diye te'vîl olunur.

2- İntikâl tekbîrlerinin vâcib olup olmadığı ihtilaflıdır. Bir çok zevata göre bu tekbîrler sünnettir. İbni Münzir: Ebû Bekr Sıddık, Ömer, Câbir, Kaysb. Ubâde, Şa'bi, Evzâî, Saîd.b. Abdilâzîz, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Şâfi î'nin kavilleri budur demiştir. Aynı kavli fani Battal dahi Osman, Ali, îbni Mes'ûd, îbni Ömer, Ebû Hüreyre, Îbni Zübeyr (Radiyallahâ anhûm) hazerâtı ile Mekhû1, İbrahim, Nehaî ve Ebû Sev 'den nakletmiştir. Zahirîlerle bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel'e göre bütün intikâl tekbîrleri vâcibdir. Ebû Ömer ulemâdan bazılarının;

«Tekbîr ancak imamın hareketlerini bildirmekten ibarettir. O sünnet değil, namazın şiarıdır. Sade cemâatle kılman namazlarda sünnettir. Yalnız kılanın tekbîr almamasında beis yoktur.» dediklerini söylemiştir. Saîd b. Cübeyr dahi; «Tekbîr yalnız namazı süsliyen bir şeydir»•demiştir. İbni Haz m; «Rükû' tekbîri ve rükû'da «Sübhâne Rab-biyelazîm», Rükû'dan iyice doğrulmak, doğrulduktan sonra «Semiallâhü limenhamideh», cemâatin «Rabbenâlekelhamd» demeleri farzdır. Ancak imama ve yalnız kılanlara bu cümleyi söylemek farz değildir. Fakat söylerlerse iyi olur. Sünnettir. Her secdede tekbîr almak ve «Sübhane rabbi-yelâ'lâ» demek, alını, elleri, burnunu, dizleri, ayaklan îcab ettiği şekilde yere yerleştirmek, iki secde arasında oturmak, Ta'dil'i erkâna riâyet etmek farzdır. Bunlardan birini kasden terk edenin namazı sahih olmaz. Unutarak terk ederse namazı tekrar kılar. Sonra secde-i sehv yapar, bilmediğinden yahut bir özürden dolayı terkederse namazı tamamdır.» demiştir.

îbnü'l Kaasim; «îftitah tekbîrinden başka üç veya daha fazla intikal tekbîrini yahut bütün intikal tekbîrlerini terk eden kimse; selâm vermezden önce secde eder. Selâmdan Önce secde etmezse, selâm verdikten sonra eder, hiç secde etmiyerek uzun müddet geçerse namazı bâtıl olur,» demiştir. Bu babda daha başka sözlerde vardır.

Hanefîlere göre namazda zikir kabilinden olan sena, teavvüz, intikâl tekbîrleri ve intikallerdeki teşbihler gibi şeyleri terk etmekle secde-i sehv lâzım gelmez.

3- Hanefîlere göre intikal tekbîrleri eğilirken ve doğrulurken alınır. Daha önce veya daha sonra alınmaz, tekbîri uzatmak da yoktur.

Şâfiîlere göre rükû'a giderken tekbîr alınarak gidilir ve rükû' derecesine varıncaya kadar tekbîr uzatılır. Uzatmanın haram olduğuna dâir bir kavil varsa da bütün intikâl tekbîrlerinde uzatmakla uzatmamanın i-kisi de caiz görülmüştür; sahih olan uzatmaktır.

4- İntikal tekbîrlerinin her namaz kılan için meşru', olmasının hikmeti hususunda ulemâ şunlan söylemişlerdir:

«Mükellef olan bir kimsenin namaza tekbîrle birlikte niyetlenmesi emrolunmuştur. Bunun muktezası niyetin ta namaz sonuna kadar devam etmesidir. Bu sebeple namaz esnasında niyetin tekbîrle yenilenmesi emrolunmuştur. Çünkü tekbîr niyetin şiarıdır.»

11- Her Rekatta Fatiha Okumanın Vücübu; Fatiha Okumayı Beceremiyenin ve Öğrenmek İmkanını Bulamıyanın Kolayına Gelen Başka Bir Süre Okuması Babı

34- (394) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ileAmr-ün Nâkıd vetshâk b. İbrahim hep birden Süfyan'dan rivayet ettiler. Ebû Bekr dedi ki; Biz Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o da Mahmûd b. Rabî'den, o da Ubâde-tü'bnü's-Sâmit'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ' isnâ-den rivayet etti: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Fatihatü'l - Kitabı okumayanın namazı yoktur» buyurmuşlar.

35- (...) Bana Ebu't-TâhİIr rivayet etti, dedi ki: Bize tbni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.

Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan, naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Mahmûd b. Rabî Ubâdetü'bnü Sâmit'den naklen haber verdi. Ubâde şöyle demiş: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ummü'l Kur'anı okumayanın namazı yoktur» buyurdular.

36 (...) Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yakûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam Sâlih'den da tbni Şihâb'dan rivayet etti. Ona da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendi kuyularından yüzüne su püskürdüğü Mahmûd b. Babı' haber verdi, o na da Ubâdetü'bnü Sâmit haber vermiş kii Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem :

«Ummü'l - Kur'anı okumayanın namazı yoktur» buyurmuşlar.

37- (...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahi rivayet ettiler, dediler ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi (Dedi M): Bize Mâ'mer, Zührî'den bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi (Yalnız o): «ve daha fazlasını» kaydını ziyâde etmiş.

Bu Hadîsi Buhârî «Kitabü'1-Ezân» da Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce «Kİtabtt's-Salftt» da tahrîc etmişlerdir.

«Fâtİhâtü'l-Kitab, Ümmü'l-Kur'ân, Ümmül Kitâb» fatihanın isimleridir. Bunlardan başka Fatihanın birçok isimleri daha vardır.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Bütün namazlarda imamın arkasında dahî fatiha okumanın vâ-cib olduğuna kail olan Abdulllah b. Mübarek, Evzâî, İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbe1, İshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahirî bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Mâlikîlerden İbni'1 A'rabî (468-543) «Ah-kâmü'l-Kur'ân» nâm eserinde şunları söylemiştir: «Ulemâmızın bu meselede üç kavli vardır:

a) Cemâat hassaten İmam gizli okuduğu zaman fatihayı okurlar. İbnül Kaasim'in kavli budur.

b) İbni Vehbile Eşheb cemâat fatihayı okumaz, demişlerdir.

c) Muhammed b. Abdilhakem: «Cemâat Fatihayı okur ama okumasa da caizdir» demiştir. Her halde o bunu müstahab addetmiş olacaktır. Bence gizli namazlarda cemâatin fatiha okuması vâcib, imamın,aşikâre okuduğu namazlarda ise haramdır. Çünkü aşikâre okunan namazlarda susmak ve imamın kıraetini dinlemek farzdır. Eğer imama uyan kimse imamdan uzak bir yerde ise ona göre o namaz, kıraetin gizli okunduğu namazlar mesabesindedir. Ebû Ömer «et-Tembîd» de: «Fatihayı iki rekâth bir namazda unutarak okumayan bir kimsenin namazı aslından bozulacağı ve bu namazın sahîh olmayacağı hakkında îmam Mâ1ik'in kavli muhtelif değildir. Fakat dört veya üç rekâtlı bir namazda unutan hakkında kavilleri muhteliftir.» Bir rivayette namazı bozulur ve iade etmek, lâzım, gelir demişdir. Bu kavli ondan îbni'l Kaasim rivayet etmiş, kendisi de ona kail olmuştur. Diğer bir rivayette îmam Mâlik namazın iki tane secde-i sehvle tamam olacağını söylemiştir. Bunu ondan İbni Abdi 1-Hakem ve başkaları rivayet etmişlerdir. Bazıları fatihayı unutan kimsenin o rekâtı tekrar

kılarak selâm verdikten sonra secde-i sehv yapacağını» söylemişlerdir.
İmam Şafiî ile îmam Ahmed'e göre her rekâtda fatiha okumadıkça namaz caiz değildir. Ömer b. Hattâb ile Osman b. Ebi'l-Âs (Radiyaîlahû anhûmâ) 'nm;
«Fâtihasız namaz caiz değildir» dedikleri rivayet olunmuştur.
îmam Ahmed 'den bir rivayete göre alettayin fatihayı okumak vacib değildir. Kur'ân-ı Kerîm'in herhangi bir yerinden bir âyet okumak kâfidir.
îbni Hazm: «Her namazın her rekâtmda fatihayı okumak farzdır. Bu hususta imamla cemâatin, erkeklerle kadınların ve keza farz namazla, nafilenin hiç bir farkı yoktur» demiştir.
Sevrî, bir rivayette Evzâî, hanefîlerden Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ile bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b Vehb ve Eşheb: «İmama uyan kimse hiçbir namazda Kur'au-ı Kerîm'den hiçbir âyet okumadığı gibi, fatihayı da okuyamaz» demişlerdir.
Tabiînden Saîd b. el-Müseyyeb ile bir cemâatin, Hicaz ve Şam fukahâsınuı kavilleri de budur. Yalnız onlara göre cemâat aşikâre okunan namazlarda İmamı işitmemiş bile olsalar birşey okumazlarsa da gizli okunan namaz--larda onlarda okurlar. Cemaata fatiha okumak vâcibtir, diyenlerin bu hadîsle istidlalleri hadîsin namaz cinsinin, fâtihasız caiz olmasını nefiy etmesi dolayısiyledir. Çünkü hadîsin başında cinsten hükmü nefiy eden (lâ) edatı vardır. Binâenaleyh ma'na «Namaz cinsinden hiç birşey fâtihasız caiz olmaz» demektedir.
Hanefîler «Kur'an-ı Kerîm'den size müyesser olan şeyi okuyun» âyetiyle istidlal ederler. Teâlâ hazretleri bu âyeti kerîmede mutlak surette Kur'an-ı Kerîm'den mümkün olan sûre veya âyeti okumayı emir buyurmuştur. Bu emri fatiha ile takyit etmek mutlak olan nass-ı kitap üzerine bir şey ziyâde etmek demektir ki caiz değildir. Çünkü ziyade nesh demektir. Binâenaleyh Kur'an ismi verilecek en az bir miktarın okunması farz olur. Zira emredilen budur. Namaz dışında Kur'an okumak farz olmadığına göre, âyetteki emrin namaza âit olduğu taayyün eder. Gerçi «Bu âyet gece namazı hakkındadır; gece namazının farzi'yyeti ise neshedilmiştir. Şu halde bu âyetle nasıl istidlal edilebilir.» diye bir itiraz vârid olabilirse de buna Hanefîler şu cevabı verirler: «Rükün olarak meşru' olan bir şey nesh edııemez. Gece namazının yalnız vücûbu nesh edilmiştir. Q nafile olarak yine meşru'dur. Farz olsun, nafile olsun bütün namazların farzları, şartları ve diğer ahkâmı mensûh değildir. Gece namazının vücûbu nesh edildikten sonra yine Kur'an okumanın emir buyurulması da ona delâlet eder. Farz namazlarda fatihayı şart koşanlar onu nafilede de şart sayarlar. Âyet-i Kerîme, fatihanın nafile namazda şart olmadığını bildl-riycr. Binaenaleyh farz namazda da şart değildir. Çünkü bu babda farzla nafileyi birbirinden ayıran yoktur. Aynî diyor ki: Eğer âyet-İ kerîmedeki ism-i mevsul (ma) nın mücmel olduğu bu hadîsin onu beyân ettiği iddia olunur; Ve muayyen müpheme tercih olunur denilirse, ben de derim ki;
Bu söz, kailinin usul-ü fıkıh bilmediğine delâlet eder. Çünkü «inâ» kelimesi umûm bildiren lâfızlardandır. Onun umumu ile hiç tevakkuf etmeden amel etmek vâcibdir. Eğer mücmel olsaydı Rur*an-ı Kerîm ile hadîsin mücmel olanları gibi beyân edilmedikçe onunla amel caiz olmazdı. Bu kelimenin mânası: Hangi şey kolayınıza gelirse, mümkün olursa, demektir. Şu halde Kur'an ve hadîsle ameli terketmek gerekir. Bize göre hâss bir kelime üzerinde ihtimaller bulundukça âmm olan kelime O hâssa hamledilemez. Eğer bu hadîs meşhurdur. Zira ulemâ onu kabul ile telâkki etmişlerdir. Binâenaleyh böyle bir hadîsle nâss üzerine ziyade caizdir, dersen ben de derim ki:
Biz bu hadîsin meşhur olduğunu kabul etmiyoruz: Çünkü Meşhur: Tabiînin kabulü ile telâkki ettikleri hadîstir. Halbuki bu meselede tabiîn ihtilâf etmişlerdir. Hadîsin meşhur olduğunu kabul etsek bile, meşhur ûir haberle ziyâde ancak o haber muhkem olduğu zaman caizdir. Haber ihtimâlli ise caiz olamaz, bu hadîs te ihtimallidir. Çünkü hadîsteki nefiy caiz olmaya da, fazilete de ihtimallidir. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in;
«Mescide komşu olanın mescidden başka yerde namazı yoktur» hadî-sindeki nefiy asıl namazı değil, faziletini nefiy'dir. Burada da öyledir...»
Hanefîlere niuânz olanlardan bazısı imama uyan kimseye mutlak surette fatiha okumak lâzım gelmiyeceği meselesinde hanefîlerin zayıf bir hadîsle istidlal ettiklerini söylemişlerdir. Bundan murâd: «Her kim imamın arkasında namaz kılarsa, imamın okuması onun da okuması demektir.» hadîsidir. Muarız «Bu hadîsin bütün tarîklerini Dara Kutni ile diğer ulemâ tetkik etmiş ve onu malul bulmuşlardır» diyor. Halbuki mezkûr hadîsi Ashâb-ı kiramdan Câbir b. Abdillâh, Abdullah tbni Ömer, Ebû Saîd-i Hudrî, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbâs ve Enes b. Mâl ik (RadiyaUahû anhûm) hazerâtı rivayet etmişlerdir. Gerçi bu rivayetlerin her biri hakkında söz edilmiştir. Hattâ Hz. Câbir hadîsin râvilerinden Câbir-i Cû'fi mecruhtur. îmam Â'zam ile diğer ulemâ onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. Fakat aynı hadîsin birçok tarikleri vardır. Bunlardan biri sahihtir ve bizzat îmam Â'zam'dan rivayet edilmiştir. Binâenaleyh muhtelif tarîkleri birbirini takviye etmiş ve hadîs kuvvet bulmuştur. Dara Kutnî «Sünen» inde îmam A'zam tarîkine dahita'n etmiş; «Ebû Hanefi ile Hasan b. Umara zayıftırlar »diyerek Süfyân-i Sevrî, Ebu'lAhvâs, Şube, îsrâîl, Şerîk ve diğer râvilerin onu mürsel olarak Abdullah b. Şeddâd Man rivayet ettiklerini, doğrusunun da bu olduğunu söylemişse de Aynî, İmam A'zam hakkındaki sözünden dolayı Dâre Kutnî1-yi şiddetle ta'yib ederek; «Dâre Kutnî edebini takınsa da utanmayı bilse Ebû Hanîfe hakkında bu sözü söylemezdi. Çünkü Ebû Hanîfe, ilmi şark ve garbı kaplamış bir imamdır.» demig ve ne derece emin ve mu'temed bir zat olduğunu delilleri ile ispat etmiş; Dâre Kutnî 'nin bu imamlar imamı hakkında söz söyleyecek kıratta bir âlim olmadığını, İmam A'zam hakkında arkadaşları gibi onun da sükutu iltizam etmesi gerektiğini söylemiş; sonra Beyhakî'nin «Sünen» inde bir çok zayıf, malûl, münker, garip, hattâ mevzu' hadîsler rivayet ettiğini ve bunları bildiği halde bizzat kendisinin o hadislerden bâzıları ile istidlal ettiğini beyân eylemiştir. Bundan sonra Aynî senetlerinde zayıf râviler bulunan hadîslerin diğer sahih rivayetlerle kuvvet bulduğunu mu'terize cevap olmak üzere bir daha ihtar etmiş; mu'terizin mevkuftur, diye zayıf gördüğü hadîsler hakkında; «Mevkuf bize göre hüccettir, çünkü ashab-ı kiram âdildirler. Bununla beraber imamın arkasında cemâatin birşey okumayacağı sahabenin büyüklerinden seksen zat tarafından rivayet olunmuştur. Aliyyü'l-Mürtezâ ve Abâdiley'i Selâse denilen Abdullah İbni Abbâs, Abdullah İbni Ömer, Abdullah îbni Mes'ud (Radtyallahû anhûm) hazerâtı bunlar arasındadır. Diğerlerinin isimlerini hadîs ulemâ» nakletmişlerdir. Onların ittifakları icma1 menzilesine varmıştır. Bundan dolayı ulemâmızdan «Hidâye» sahibi ekseriyyetin ittifakına bakarak; «İmamın arkasında birşey okunmayacağına sahabe icma' etmişlerdir,» demiştir. Ama buna bizce icma1 denilmez, şeklinde cevap vermiştir.
Abdullah b. Zeyd b. Eşlem'in babasından rivayet ettiği bir hadîste;
Resûlüllah (Salkûlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından on tanesi imamın arkasında Kur'ân okumaktan şiddetle nehyederlerdî. Bunlar: Ebû Bekr Sıddık, Ömerü'l Faruk, Osman b. Affân, Ali b. Ebi Tâlib, Abdurrahman b. Avf, Sâd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b.Mes'ud, Zeyd b Sabit, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs (Radiyallahû anhûm) hazerâtı idi.» denilmektedir. Hattâ Sâd b. Ebî Vakkâs ileHz. Ömer'in;
«İmamın arkasında okuyanın ağzına taş doldurulmasını dilerim» dedikleri, İbni Mes'ud hazretlerinin de;
«Ağzma toprak dolsun» dediği rivayet olunur. Bütün bu rivayetlere bakarak Tavavî; «İşte bunlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bir cemâattir ki imamın arkasında okunmayacağına icma* etmişlerdir. Arzettiğimiz veçhile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilenler de onların bu yaptığına uymaktır, demiştir. Bu sözü ile Tahavî imamın arkasında birşey okunmayacağına dair Sahabe tarafından rivayet edilen hadîslere işaret etmiştir.

Vakıa Ebû Davud'un İbni Beşşâr tarikiyle Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettiği bir hadîste;
«Ebû Hüreyre: Fatiha ve ondan fazla bir şey okumaksızın namaz caiz değildir, diye ilân etmemi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emir buyurdu.» demiştir. Fakat bu hadîs muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. Bezzâr'in rivayetinde;
«Resûlülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir münadîye emir buyurdu, o da nida etti» denilmiş. Bir rivayette;
«Kur'ânsız namaz caiz değildir, velevki Fâtihâtü'l Kitap ile ondan fazla bir şey olsun», diğer rivayette;
«Kırâetsiz yahut fatiha ile ondan fazla bir şeysiz namaz caiz değildir». Başka bir rivayette; «Her namazda kırâet vardır, velevki Fâtihâtü'l Kitap olsun», buyurulmuştur. Bu hadîslerin hiçbiri fatiha okumanın farz olduğuna delâlet etmezler. Bilâkis ekserisi onun farz olmadığını gösterir. Biri fâtihasız namazın caiz olmadığına delâlet ederse, diğeri caiz olduğunu bildirir. İşte Hanefîler bunların her biriyle amel etmiş, hiç birini mühmel bırakmamışlardır. Çünkü onlar mutlak olarak kırâetin farz, Fatiha okumanın ise vâcib olduğuna kaildir. Hadîslerle amel babında âdet de budur. Sonra zikredilen Ebû Dâvûd hadîsinde şâyâm dikkat i-ki nokta vardır. Bunlardan biri hadîsin senedindeki râvi Cafer b. Meymun 'dur. Bu zat hakkında söz edilmiş, hattâ Nesaî onun mevsuk olmadığını söylemiştir. İkinci hadîs fatihadan başka birşey okumanın farz olduğunu gösteriyor. Halbuki İmam Şafiî 'nin mezhebine göre Fatihadan fazlası farz değildir. Bir de mezkûr hadîsin râvile-rinden Süfyanb. Uyeyne;
«Bu hadîs yalnız başına namaz kılanlar hakkındadır. İmama uyanlar içinse İmamın okuması kâfidir» demiştir. Şu halde hadîs, yalnız kılanlara mahsus demektir. Bundan sonra Şafiîlerin umum iddia etmeye bir hakları kalmaz.
Ebû Hüreyre hadîsinin az sonra göreceğiniz bir rivayetinde;
Ebû Hüreyre'ye biz imamın arkasında bulunuyoruz diyen oldu. Eb'û Hüreyre (Onu içinden oku) dedi», buyurulmakta-dır. Nevevî: Bununla istidlal ederek; «Bu hadîs uyan kimseye fatiha okumanın vâcib olduğunu te'yid eder. Bu sözün mânâsı Fatihayı kendin işitecek kadar gizli oku, demektir» mütâlâasında bulunmuşsa da Aynî kendisine cevap vermiş; «Hadîsin vücûba delâlet etmediğini söylemiştir. Çünkü İmama uyan kimseye nassı Kur'ân ile susmak emredilmiştir. Susmak gizlice okumak demek değildir. Bilâkis kendi igitecek kadar gizli okumak susmayı ihlâl eder. Binâenaleyh hadîsten murad İmamın okuduğu Kur'ân'ı dikkatle dinle ve onun mânâsını düşün demek olur. Hadîsten muradın hakikaten gizli okumak olduğunu teslim etsek bile, vücûba delâletini kabul edemeyiz. Bununla beraber Hanefîlerden bâzıları ihtiyaten bütün namazlarda, bazıları da yalnız gizli okunan namazlarda cemâatin fatiha okumasını müstahsen addetmişlerdir. Bir takımları da, İmam kırâatde lahn yaptığı zaman Fatiha okumanın ihtiyaten caiz olduğunu söylemişlerdir. Ebû Davud'un Ebû Salih'tarikiyle Hz. Ebû Hüreyre 'den tahrîc ettiği bir hadîste Resulü1 1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İmam ancak kendisine uymak için tâyin edilmiştir. O okuduğu vakit sîz susun» buyurmuştur ki bu da Hanefîlerin mezhebini te'yid eder. Ve cemâatin hiç birşey okumaması îcabettiği hususunda Şafiî aleyhine hüccettir. Aynı hadîs öğle, ikindi namazlarında cemâat fatihayı o-kurlar diyen İmam Mâlik aleyhine de hüccettir. Gerçi bu hadîsin son kısmı, yani o okuduğu zaman siz susun cümlesi hakkında söz edilmiş; bir çok râvilerin bunu rivayet etmedikleri söylenerek bunun bir vehm olduğu bile iddia edilmişse de bu iddia da doğru değildir. Mezkûr ziyâdeyi Nesâi ve Beyhâkî tahrîc ettikleri gibi İmam Müslim dahi sahîh bulmuştur. Kendisine onu niçin «Sahih» ine almadın? diye sorulunca; Ben bu kitaba kendimce sahih olan herşeyi almadım. Ben buraya ancak ulemânın ittifak ettikleri hadîsleri koydum.! cevabını vermiştir. Maamafih mezkûr ziyade Müs1im'in bazı nüshalarında da mevcuttur.

38- (395) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim el-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan b. Uyeyne, Alâ'dan, o da Babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi. Efendimiz şöyle buyurmuşlar:
«Her kim içersinde ümmü'l Kur-ânı oku m aks izin bir namaz kılarsa o namaz noksandır; tamam değildir.» Bunu üç defa tekrarlamışlar. Bunun üzerine Ebû Hüreyre'ye:'
— Bizler imamın arkasında bulunuyoruz diyen olmuş. Ebû Hüreyre;
— Onu içinden oku, zira ben Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah Teâlâ : Namaz (sûresi olan fatihayı) kendimle kulum arasında yarıya taksim ettim. Hem kylumun dilediği şey onundur» buyurdu.
Kul dediği zaman Allah Teâlâ;
Kulum bana ha ma1 etti, der. dediğinde, Allah Teâlâ;
Kulum bana sena etti, der. dedikte;
Kulum beni temcîd eyledi, der. Bir defasında;
Kulum (umurunu) bana tefviz eyledi, der buyurdu. Kul dediği zaman Allah; Bu kulumla benim aramdadır; hem kulumun dilediği onundur. der.
— Kul dediği zaman Allah:
— İşte bu kulumundur. Hem kulumun dilediği onundur buyurur.» derken işittim.
Süfyan: «Bu hadisi bana Ala b. Abdirrahman b. Yakup rivayet etti. Evindchasta iken yanma girdim de bunu ona ben sordum» demiş.

39- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Alâb. Abdirrahmandan naklen rivayet etti. Alâ da Hişam b. Zühre'nin â-zadlısı Ebu's Saîb [15] den işitmiş. O da Ebû Hüreyre'yi:
«Resûlüllah (Sallaltahü {Lleyhi ve Seltem) buyurdu, derken işitmiş.

40- (...) H. Bana Muhammed b. Rafi' dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki): Bana Alâ b. Abdurrahman b. Yâ'kub haber verdi, ona da Benî Abdullah b. Hişam b. Zühre'nin azadlısı Ebu-s Sâib haber vermiş, o da Hüreyre'yi şunları söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim bir namaz kılar da o namazda ümmü'l Kur'anı okumazsa» buyurdu. Ve Süfyan hadîsi gibi rivayette bulunmuş.
İkisinin hadîsinde de «Allah Teâlâ namazı kulumla ikimiz arasında yarıya taksim ettim, yarısı benim, yarısı da kulu m un d ur» buyurdu ibaresi vardır.

41- (...) Bana Ahmed b. Ca'fer el-Ma'kırî[16] rivayet etti, dedi H: Bize Nadr b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üveys[17] rivayet etti. (Dedi ki): Bana Alâ haber verdi. Dedi ki: Babamla Ebû-t Sfc-ib'den işittim, ikisi de Ebû Hüreyre'nin sohbet arkadaşları idi, dediler İd Ebû Hüreyre şunları söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim içerisinde Fâtihatu'l kitabı okumaksınn bir namaz kılarsa o geri kalan kısmı namaz noksandır. Bunu üç defa söyledi.» Ravi hadîsin m yukarıkİlerin hadîsi gibi rivayet etmiş.
Hıdâç: Noksanlık demektir. Hadîste Muzâf hazf edilmiştir. Yâni Hı-dâç «Zatü hıdâç- manasınadır. Hadîsin bir rivayetinde, Ebû

Hüreyre'ye; *Biz imamın arkasında bulunuyoruz» diyen zatın Ebu-s Saîb olduğu, Ebû Hüreyr e'nin ona cevaben; «Fatihayı i-çinden oku yâ Fârisî» dediği rivayet olunmuştur.
Hamd: Teâlâ Hazretlerini fiil sıfatları ile, Temcîd de celâl sıfatlan ile sena etmektir. Allah'ı her iki sıfatları ile öğmeğe sena denilir. Besmelede bunların ikisi de vardır. Yani Rahman'ın medlulü zâtın sıfatına, Kahim'ın mânâsı da fiil sıfatına şâmildir. Bundan dolayı mezkûr sıfatlar Allah Teâlâ'ya mahsûs olmuştur. Başkaları bunlarla tavsif edilemez.
Ulemânın beyânına göre Teâlâ Hazretlerinin;
«Salâh kulumla ikimiz arasında yanya böldüm» buyurmasından murâd Fatiha süresidir. Namaz fâtihasız olmadığı için burada ona mecazen salât denilmiştir. Nevevî;
«Bu hadîste Fatihanın namazda alettayin vâcib olduğuna delîl vardır» dedikten sonra ulemâdan naklen şunları söylüyor: Hadîsten mürâd fatihanın mânâ itibarı ile taksimidir. Çünkü fatihanın ilk yarısı Allah'a tahmîd, temcîd, sena ve tefvizdir. İkinci yarısı ise ihtiyaç, talep ve niyazdır.
Besmelenin fatihadan bir âyet olmadığını söyleyenler, bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Onların ihticâc ettikleri en vazıh delîl budur. Derler ki: Fatiha bil icma' yedi âyettir. Bunlardan üçü senadan ibarettir. Ve diye başlarlar. Üçüncüsü duadır diye başlarlar. Ortada ikisinin arasında bir âyet daha vardır ki o da dir. Bir de Teâlâ hazretleri;
«Fatihayı kulumla ikimiz arasında yarıya taksim ettim» buyurmuş, fakat besmeleyi zikretmemiştir. Besmele fatihadan olsaydı onu da zikrederdi. Buna gerek bizim ulemâmız, gerekse besmeleyi fatihadan saymayan diğer ulemâ bir takım cevaplar vermişlerdir. Şöyle ki:
a) Yarıya bölme fatihaya değil, bütün namaza aittir. Lâfzın hakikati bunu gösterir.
b) Yarıya bölme işi fatihanın tam âyetlerine mahsustur.
c) Yarıya bölmenin mânâsı şudur: Kul âyet-i kerîmesini okuduğu zaman Teâlâ Hazretleri;
«— Kulum bana Hamd-ü sena etti, bana temcidde bulundu» der. Çünkü Tahmîd güzel fullerden dolayı, Temcid de güzel sıfatlar sebebiyle senada bulunmaktadır. Bunların hepsine birlikte sena denilir. Onun i-cindir ki Rahman ve Rahim sıfatlarına cevap olarak vârid olmuşlardır. Çünkü bu iki sıfat Allah'ın zâti ve fi'lî bütün sıfatlarına şâmildirler. Rivayetin birinde Teâlâ Hazretlerinin;
«— Kulum bana umurunu Tefviz eyledi» buyurmasının yevm-i din (yâni kıyamet günü) ile mutabakatı şu yöndendir. Allah-ü Zülcelâl kıyamet gününde münferiden mülk sahibidir. Kulların hesap ve cezası ona aittir.
Din: Hesap ve bir kavle göre ceza mânâsına gelir, o günde hiçbir kimsenin bir dâvası olmayacaktır. Dünyada ise bazı kulların milk-i mecazisi vardır. Bazıları da haksız yere davada bulunabilirler, kıyamet gününde bunların hiçbiri kalmayacaktır. îşte Hadîsin mânâsı budur. Yoksa Allah Teâlâ Hazretleri hakikatta iki cihâna ve onlarda bulunan her şeye mâliktir. Herkes onun kulu, o herşeyin rabbidir. Bu itirafın tazammün ettiği ta'zim, temcîd ve tefviz, her vasfın üzerindedir. Müs1im'in rivayetinde denilmiş, başkalarının rivayetlerinde ise buyurulmuştur. Bu rivayet âyet-i kerîmesinden itibaren sûrenin sonuna kadar üç âyet bulunduğuna delîl-dir. Mesele ihtilaflıdır. İhtilâf, besmelenin fatihadan olup olmadığına mebnîdir. Bizim mezhebimiz ile ekseri ulemânın mezheblerine göre besmele fatihadandır ve bir âyettir. âyet-i kerîmesinden i-
tibaren sûrenin sonuna kadar iki âyet vardır. İmam Mâlik ile besmelenin fatihadan olmadığını söyleyen diğer ulemâya göre bu âyetten î-+ibaren sûrenin sonuna kadar üç âyet vardır» Nevevî'nin izahatı bu» rada sona erdi.
Nevevî'nin de işaret ettiği vecihle besmele meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Yalnız Nemi süresindeki besmele bilittifak oradaki âye* tin bir cüz'üdü'r. İhtilâf sûre başlarındaki besmeleler hakkındadır. Bunlar bazı şâfiîlere göre her sûrenin ilk âyetleridir. Yalnız Sûre-i Tevbe'nin basında besmele yoktur. Mâlikîlere göre sûre başlarındaki besmeleler Kur -an'dan değildirler.
Tianefilere gelince, mütekaddimîn bu meselede İmam Mâlik ile beraberdir, fakat müteehhirîn: «Sûre başlarındaki besmeleler Kur'an-ı Ke-rim'don tek bir âyettir. Bu âyet surelerin arasını ayırmak için nazil olmuştur. Mushaflarda besmelelerin Kur'an hattı ile yazılması ve selef-i salihinin buna itirazda bulunmaması âyet olduğuna delildir.» demişlerdir. Binâenaleyh besmele Kur'an'dan bir âyet ise de tam bir âyet olup olmaması şüpheli göründüğünden yalnız besmele ile namaz caiz değildir. Ancak bu şüphe onun Kur'an'dan olup olmaması hakkında değildir. KurV an'dan olduğunda şüphe yoktur. Onun için cünûp ve hayızlı kimseler besmeleyi teberrük ve dua kasdiyle okuyabilirlerse de Kur'an niyeti ile okumaları caiz değildir. Besmele Kur'an'dan olduğuna göre, onu Kur'an'dan saymamak, Kur'an'dan olmadığına göre Kur'an'dan saymak küfrü îcap ederse de bu bâbda Şâfiîlerle Mâlikîlerin delillerindeki şüphe kuvvetli olduğundan ve her bir ferîk diğeri indinde müevvil sayıldığından, hiç biri diğerini tekfir etmemişlerdir.

42- (396) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Habib b. Şehîd[18] den rivayet etti. Demiş ki: Atâ'yı Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Kıraetsiz namaz olmaz» buyurmuşlar.
Ebû Hüreyre:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aşikâr okuduğunu biz de size aşikâr okuduk, onun gizli okuduğunu biz de size gizli okuduk» demiş.

43- (...) Bize Amrü'n Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Amr'ındır. Dediler kî: Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc Atâ'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Ebû Hüreyre
(İmâma uyan) namazın her yerinde okur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in bize duyurduklarını biz de size duyururuz. Bizden gizlediklerini biz de sizden gizleriz* dedi. Bunun üzerine bir zât Ebû Hürey-re'ye:
— Ya Ümmü'l-Kur'an'dan başka bir şey okumazsam, dedi. Ebû Hüre.t re; fatihadan fazla birşey okursan o daha hayırlıdır. Yalnız onunla iktifa edersen bu da sana yeter, dedi.

44- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd yani İbni Zürey' Habib-i Muallim [19] den, o da Atâ'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Ebû Hüreyre:
— Her namazda kirâet vardır. Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bize neyi duyurduysa, biz de size onu duyuruyoruz. Bizden neyi gizledi ise bizde sizden onu gizleriz. Her kim Ümmü'l kitabı okursa bu ona yeter, kim ondan fazla birşey okursa o daha efdâldir, dedi.
Bu hadîsi Buhar î, Ebû Dâvud ve Nesaî dahî tahrîc etmişlerdir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin :
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\n bize duyurduklarını biz de size duyururuz, bizden gizlediklerini biz de sizden gizleriz» sözünden muradı, bütün namazlarda Kur'an okumak îcab eder. Yalnız bazılarında aşikâr, bazılarında gizli okunur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi. veSellem) 'in aşikâr okuduğu namazlarda biz de aşikâr okuyarak sesimizi size duyururuz. Onun gizli okuduğu namazlarda biz de

gizli okuruz, demektir.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Her namazda Kur'an okumak farzdır. Hadîs-i şerif mutlak olarak Kur'an okumanın farziyetini inkâr edenlerle, öğle ve ikindide farzoldu-gunu inkâr edenler aleyhine delildir.
2- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kırâeti aşikâr okuduğu namazlarda bizim de aşikâr okumamız, onun gizli okuduğu namazlarda bizim de gizli okumamız gerekir. Peygamber (Sallat lahü Aleyhi ve Sellem) 'in Kur'an'ı aşikâr okuduğu namazlar: Akşam, yatsı, sabah, cuma ve bayram namazlarıdır. Gizli okuduğu namazlar: Öğle, ikin-ki, akşam namazının son rekâtı ve yatsının son iki rekâtıdır.
İstiska namazında İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre aşikâr okunur. Husuf ve Küsûf anlarında, yani ay ve güneş tutulduğu zaman kılınan namazlarda İmam A'zam ile İmam Muhammed'e göre gizli, İmam Ebû Yûsuf'a göre aşikâr o-kunur. İmam Şafiî Küsûf namazında gizli, Husuf namazında aşikâr okunacağına kaildir.
Nafile namazlara gelince, gündüz kılman nafilelerde gizli okunur, gece nafilelerinde ise kul muhayyerdir. Nevevî: «Gece nafilelerinde okunur diyenler bulunduğu gibi, kılan aşikâr veya gizli okumakta muhayyerdir diyenler de vardır.» demektedir.
3- Bu hadîsle İmam Şafiî, fatihadan sonra sûre okumanın müstahab olduğuna istidlal etmfştir. Hadîsin zahiri de bunu gösterir. Ha-nefîlere göre bu vâcibdir. Mâlikîlerden îbni Kinâne de buna kail olduğu gibi, bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel'in kavli de budur. Hanefîlere göre fatihadan sonra bir sûre, yahut herhangi bir sûreden üç âyet okumak namazın vâciblerindendir. Bu bâbda birçok hadîsler varid olmuştur ki îbni Adiyy'in «el-Kâmil» nam eserinde rivayet ettiği Ebû Said hadîsi Tirmizî ile İbni Mâce'nin rivayet ettikleri Ebû Saîd hadîsi, Ebû Dâvud'un rivayet ettiği Ebû Nadra hadîsi, îbni Adiyy'-in rivayet ettiği îbni Ömer hadîsi bunlardandır. Mezkûr hadîslerin bazılarında «Fâtihay-ı Ki t âb» ile beraber bir sûre okumadan namaz caiz değildir. Diğer bazılarında; «Bize namazda fatiha ile beraber mümkün olan Kur'anı okumak emrolundu» bazılarında da «Farz namaz fatiha ile beraber üç veya daha ziyâde âyet okumâksızın caiz değildir» denilmektedir. Hanefîler bu bâbda vârid olan bütün hadîslerle âmel etmiş ve gerek fatihanın, gerekse onunla beraber bir sûre veya üç âyet okumanın vücûbuna kail olmuşlardır. Zîra hadîslerin her biri Haber-i vâhid olduğundan, onlarla farziyyet ispat edilemez. Bize göre namazda farz olan mutlak surette kıraat yani Kuran okumaktır. Bunu fatiha ile takyid etmek nassın üzerine ziyâde sayılacağından caiz görülmemiştir. Bazıları; «Bu hadîs fatiha okumayanın namazı sahîh olmadığına delildir.» demişlerse de Hanefîlere göre namaz bâtıl değildir. Yalnız fatihayı kasden terk eden isâet etmiş olur, unutarak terk edene ise Secde-i Sehv lâzım gelir.
4- «Kim ondan fazla birşey okursa o daha efdaldir» cümlesini Nevevî Şâfîîlere göre fatihanın vücûbuna delil saymakta ve şöyle demektedir:
«Burada fatihanın vücûbuna ve ondan başkası ile namazın caiz olmayacağına delil vardır. Yine bu hadîste fatihadan sonra sûre okumanın müstahab olduğunu delâlet eder. Sabah ve Cuma namazları ile sair namazların ilk rekâtlarında bu husus ittifakîdir. Ve bütün ulemâya göre sünnettir. Kaadi İyâz (Rahimehulîah) bazı mâlikîlerden sûre okumanın da vâcib olduğunu rivayet etmiştir. Fakat bu kavil şâzz ve merdüttür».
Nevevî'nin bu sözlerini dikkat ve ihtiyatla okumak îcab eder. Çünkü fatihadan sonra sûre okumanın bilittifak müstahab ve sünnet olduğunu zammı sûrenin yalnız bazı Mâlikîlere göre vâcib olduğunu, fakat bu kavil de şazz görülerek kabul edilmediğini söylüyor. Halbuki onun şazz dediği kavil hanefîlerin de mezhebidir. Bunu birkaç satır yukarıda görmüştük. Bundan sonra Nevevî sözüne devamla üçüncü ve dördüncü rekâtlarda sûre okumaya gelince: «Bunun müstehab olup olmadığı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. îmam Mâlik (Rahimehulîah) mekruh görmüş, Şafiî (Rahimehulîah) yeni mezhebinde müstehab addetmiştir. Fakat burada onun eski kavli daha sahihtir. Diğer ulemâ namaz kılan muhayyerdir, isterse okur, dilerse teşbih eder, demişlerdir. Ama bu kavil zayıftır. Nafile namazda sûre okumak müstahabdır. Cenaze namazında esah kavle göre müstahab değildir. Çünkü cenaze namazı tahfif üzerine bina edilmiştir. Fatiha üzerine onun arkasından âmin demekten başka birşey ziyade edilmez. Sabah namazında ve öğlenin ilk iki rekâtında mufassal sûrelerin uzunlarını, ikindi ile yatsının ilk iki rekâtında mufassal sûrelerin orta derecede olanlarını, akşam namazında da kısa sûreleri okumak müstehabdır. îlk rekâtda kırâetin ikinci rekâttan daha uzun tutulması da ihtilaflıdır. Bize göre en meşhur kavil bunun müsta> hab olmasıdır. Hattâ iki rekâtda da kırâet müsavi olmalıdır. Ama esah o-lan birinci rekâtta kırâeti uzatmaktır. Çünkü bu babda sahih hadîs vardır. Resûlülllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rekâtta kırâeti ikinciden daha uzun tutarmış. Dört rekâtlı namazların son iki rekâtlarında kırâetin lüzumuna kail olanlar, o rekâtlarda ilk rekâtlardan daha hafif okunacağını söylerler. Dördüncü rekâtda üçüncüden daha kısa okuyup okunmayacağında ihtilâf etmişlerdir. Allah-u A'lem.
Sûre okumak meşru olduğuna göre, onu terk etmek faziletten mahrum kılar. Fakat Secde-i Sehv lâzım gelmez. Kısa bir sûre okumak, uzun bir sûreden o miktar okumaktan efdaldir. Namazda mushafdaki tertip üzere okunur: Aksine okumak mekruhtur. Yalnız namaz bâtıl olmaz, yedi kıraetten biriyle namaz caizdir. Ancak şâzz kırâetlerle caiz değildir.
Namaz kılan kimse fatihada nin (tâ) sim mazmûm veya meksûr, yahut nin «Kâf» mı esre okumak gibi mânâyı bozacak şekilde Lâhn yaparsa namazı bâtıl olur. Mânâyı bozmazsa namaz bâtıl olmaz. Fatihayı tertip ve muvalât üzere (yani peşi peşine) okumak vacip olduğu gibi, arapçasını okumak da vâcibtir. Başka bir lisanla okumak haramdır. Arapçasını bilsin bilmesin tercüme ile okunan Kur'an'la namaz sahih olmaz. Gerek kırâeti, gerekse sair zikirleri kendi işiteceği kadar okumak şarttır. Dilsiz ve o manâdaki kimseler mümkün olduğu kadar dillerini ve dudaklarım kıpırdatırlar. Bu onlar için kâfidir. Allah-u A'-lem» diyor.
Hanefîlere göre farz namazdaki kırâet ilk iki rekâtda lâzımdır. İmam Mâlik'in «üç rekâtda vâcibtir» dediği rivayet edilir. Son rekâtlarda hanefîlere göre namaz kılan kimse muhayyerdir; istersĞ bir fatiha okur, isterse tesbîh eder, dilerse bir teşbih miktarı susar. Efdal olan fatihayı okumaktır.
Nafile namazlarla vitir namazının her rekâtında kirâet farzdır.
Cenaze namazında hanefîlere göre fatiha değil Sübhâneke okunur. Ancak dua ve sena niyetiyle fatiha da okunabilir.

45- (397) Bana Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. Peni iş ki; Bana Saîd b. Ebû Saîd, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki:
— Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) mescide girmiş. Onun arkasından bir zât girerek namaz kılmış. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek selâm vermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâmı almış ve o zâta:
«Dön de namazını kıl, çünkü sen namaz kılmadın» buyurmuş. O zat dönerek evvelce kıldığı gibi namazı tekrar kılmış. Sonra Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e gelerek selâm vermiş. Resûlüllah
«Ve aleyke's selâm» dedikten sonra:

«Dön de (yeniden) kıl, zira sen namaz kılmadın» buyurmuş ve bu. nu üç defe tekrarlamış. Nihayet o zat:
«Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki ben bundan a'lâsını beceremiyor um. Bana öğret,» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namaza kalktığın zaman tekbir al! Sonra kolayına geldiği kadar Kur'ân oku sonra rükû* et ve âzâ yatışın caya kadar rükû'da kal. Sonra başını kaldırarak iyice doğrul. Sonra secdeye vararak âzâ yatışı ncay a kadar secde et! Sonra başını kaldır ve âzâ yatışıncaya kadar otur ve bunu bütün namazlarında böyle yap» buyurmuşlar.

46- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Üsâme ile Abdullah b. Nümeyr rivayet ettiler. H.
Bize İbrii Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. Her ikisi de dediler ki: Bize Ubeydullah, Saîd Jb. Ebî Sâid'den, (da) Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Bir adam mescide girerek namaz kılmış, Resûlüllah (SdlaHahü Aleyhi ve Seltem) de bir köşede bulunuyormuş... Her iki râvi bu hadîsi yukarıdaki kıssa gibi rivayet ettiler, yahu» onlar bu hadîste;
«Namaza kalktığın vakit güzelce abdest al! Sonra kıbleye kartı done» rek tekbîr al!» ibaresini ziyade ettiler.
Bu hadîsi Buharı «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce dahî «namaz» bahislerinde muhtelif râvîlerder tahrîc etmişlerdir. Rivayetlerin bâzılarında biraz lâfız farkı vardır.
Resû1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in arkasından mescide giren zât Ha11âd b. Râfi' (RacUytülahÛ anh)'dir. Nesaî'nin rivayetinde mescide giren bedevîye benzediği ve/gelişi güzel bir namaz kıldığı zikrediliyorsa da bundan, gelen zâtın Hz. 'Ha11âd'dan başkası olması îcab etmez. Râvi onu bedeviye benzetmiş olabilir. Hz. Ha11âd'ın kıldığı namaz gündüz namazlarından biri imiş. Resûlül1ah kendisine üç defa namazı yeniden kıldırmış; Fakat Ha11âd (Radiyaltahû anh) üçünü de aynı şekilde kılmış ve bundan alâsını yapa-mıyacağını arz ederek ne şekilde kılması lâzım geldiğini öğretmesi için Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ricada bulunmuş. O da kendisine bu bâbda lâzım gelen talimatı hadîste beyân edildiği şekilde vermiştir. Hadîsin bu kısmı muhtelif şekillerde rivayet edilmiştir. Son olarak Resû1ül1ah <Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Ve bunu bütün namazlarında böyle yap!» buyurarak ondan sonra kılacağı farz veya nafile namazlarda bu talimata göre hareket etmesini tavsiye eylemiştir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Müslümanın selâmını, almak vâcibtir, selâm vermek ise sünnettir.
Bu hadîs, ihtiyaç anında vaz-u nasihat etmek, selâm almaktan daha mühimdir; diyenlerin aleyhine delildir. Bu sözün kaili hadîsteki «Reddetti» fiilinin buradaki mânâsını anlayamamış olacak ki, onu selâmı almadı mânâsına kabul etmiş ve; «İhtimal ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onun selâmım cehlinden dolayı bir te'dip olmak üzere kabul etmemiştir. Bundan da selâmı almamak sureti ile te'dibin caiz olduğu anlaşılır; demiştir. Yahut hadîsin buradaki rivayetini görmemiş. Başka rivayetine îtimad etmiştir. Çünkü bir rivayette hadîsde «Redde» fiili zikredilmemiştir.
2- Hadîsdeki «Don de (yeniden) kıl» emrine bakarak Kaadî Iyâz;. «Câhilin ibâdette bilmeyerek işlediği fiiller sahih ve kâfi değildir,» demişse de onun bu sözü hadîsten «Namaz sahih olmadı» mânâsı kastedildiğine göredir. Halbuki Aynî'nin beyânına göre hadîsten murad: namazın kemâl üzere kılınmamış olmasıdır. Çünkü hadîsin bir rivayetinde;
«Bunu yaptinmı namazın tamam oldu demektir. Bundan noksan yaparsan namazında noksan kalır» buyurulmuştur. Noksan olarak kılınan namaza da namaz hükmü verildiğine göre burada;
«Çünkü sen namaz kılmadın» buyurulması, istenildiği vecihle mükemmel olarak kılmadın demektir. Hâsılı buradaki nefiy, namazın zâtına değil sıfatına râcidir. Eğer Ha11âd (Radiyallahû anh)'ın kıldığı namaz fâsid olsaydı Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Jellem) 'in onunla meşgul olması abes sayılırdı. Halbuki Resûli Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abesle iştigâl eden hiçbir kimsenin fiilini takrir buyurmamış; sahih dey e kabul etmemiştir. Hanefiyye ulemâsından îmam Azam ile îmam Muhammed'in bu hadîse bakarak rükû' ve secdelerde tume'nînet yani âza yatışacak kadar durmak vâ-cibdir. Hattâ Sünnet-i Müekkededir dedikleri rivayet olunur. Fakat fıkıh ulemâsının ihtilâflarını beyân hususunda merci' sayılan Tahavî bu hususta Hanefîyye ulemâsı arasında ihtilâf zikretmemiştir. Onun rivayetine göre Sevrî, Evzâî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed, Mâlik, Şafiî, Abdullah b. Vehb ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel hazerâtı;
«Rükû'un miktarı namaz kılanın sırtı dümdüz olacak derecede eğil-mekj secdenin miktarı da âzâ yatışacak derecede secde halinde kalmaktır. Lâbüt olan miktar budur. Namaz ancak bununla tamam olur» demişlerdir.
3- Namaza girmek ancak tekbirle olur. Tekbir bilittifâk farzdır.
4- Namazda kırâet farzdır.
5- Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem)in:
«Sonra kolayına geldiği kadar kur'an oku» buyurması, kırâetin mutlak surette farz olduğuna delildir. Bu hadîs alettayin fatihayı okumak farz değildir, diyen hanefîlerin delilidir. Çünkü fatihayı okumak farz olsaydı ta'lim makamında bulunan Re sûlülla h (SallallahüAleyhi ve Sellem) onu emrederdi.
Hattabî (319-388) Resû1ü11ah (SaüallahüAUyhf ve Sellem) 'in bu sözünün mutlak olduğunu, bundan fatiha kastedildiğini ve fâtihasız namaz caiz olamıyacağını söylemişse de Aynî 'nin dediği gibi, sözünün sonu evvelini nakzetmiştir. Zîra evvelâ hadîsin mutlak olduğunu îtiraf etmiş; sonra bundan murâd fatihadır, demiştir. Halbuki mutlak itlâkı üzere cereyan edecektir. Hadîs mücmel değildir ki beyâna lüzum görülsün. Binâenaleyh bu hadîsten fatiha kastedilmiştir, demeye imkân yoktur. Hattâbî'nin bunu;
«Fâtihay-ı k'rtab okunmaksızın namaz olmaz» hadîsiyle tahsise kalkışması tercih bilâ müreccihtir ki, o da bâtıldır.
Teymî gibi bazıları hadîsin mücmel olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddia daha da gariptir. Çünkü hadîste mücmel olan hiçbir cihet yoktur.
Nevevî (631 - 676) dahî bu hadîsin fatihaya hamledildiği-ni söyler. Çünkü hadîste;
«Sonra kolayına geldiği kadar Kur'an oku!» buyurulmuştur. Herkesin kolayca öğrenip bildiği sûre ise fatihadır. Fakat Nevevî'nin bu sözü delilsiz bir davadır. Çünkü Resûlüllah (Saüaiiahü Aleyhi yeSellem) 'in kelâmında bu terkibe delâlet eden lûrşey yoktur. Onun sözü mutlaktır. Fatihaya da başka sûrelere de şâmildir. Kolaylık nokta-i nazammdan ihlâs sûresi fatihadan daha önce gelir.
6- Hadîste Rükû' ile sücût hakkında «Âzâ yerleşinceye kadar»
buyurulması, rükû' ve sücûtda turne'nînetin, yani âzâ sükûnet bulacak kadar durmanın vâcib olduğuna delildir.
7-Yine Hattâbî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) in; «Bunu bütün namazlarında böyle yap» cümlesiyle istidlal ederek namazın her rekâtında rükû' ve secde farz olduğu gibi, kırâetin de farz olduğunu söylemiş ve; «Kıyasla amel eden ulemâ: Namaz kılan kimse son rekâtlarda okumak isterse okur; isterse teşbih eder; dilerse hiç birşey okumaması da caizdir,» dediler. Ve bu bâbda Ali b. Ebi Tâli b 'den

hadîs rivayet ettiler. Hz. Ali; «Namaz kılan kimse ilk iki rekâtta okur; son iki rekâtta ise teşbih eyler» demiştir. Onlar bu hadîsi Haris tarîki ile rivayet etmişlerdir. Fakat ulemâ öteden beri Haris hakkında söz edegelmişlerdir. Şabi ona ta'n etmiş ve kendisine yalancılık isnadında bulunmuştur. «Sahih» sahipleri dahî onu terketmişlerdir. Hz. Ali 'den böyle bir rivayet sahih olarak gelmiş olsa bile yine hüccet sayılmaz. Çünkü sahabeden bir cemâat bu hususta ona muhaliftirler. Ebû Be'kr, Ömer, Abdullah îbni Mes'ûd, Âişe (Radiyaîîahû anhûm) ile başkaları bunlar arasındadır. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünneti bu hususta tâbi olmaya değer en güzel hüccettir. Bir de Ubeydullah b. Ebî Râfi' tarikiyle Hz. Ali 'den rivayet edilen bir hadîsle sabit olmuştur ki, A1i (Radtyallahû cmh) öğle ile ikindinin ilk iki rekâtlarında fatiha ile birlikte birer sûre, son rekâtlarında ise yalnız birer fatiha okumasını em-redermiş, demiştir.
Hattâbî'nin bu sözüne Hanefîler tarafından şöyle cevap verilmiştir: Hz. Ali hadîsinin her rekâtda okunacağına delâletini kabul etsek bile, başka hadîsler yine kırâetin ilk iki rekâta mahsus olduğuna delâlet ediyor. Câbir b. Semûre (Radiyaîîahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîste;
«Son iki rekâtda kıra eti hazfet» denilmiştir. Hz. A1i hadîsinin Haris tarîkına tâ'n edildi ise aynı hadîsi Abdürrezzak Musannef'inde Ma'mer tarikiyle Zührî'den, o da Ubey-dullah b. Ebî Râfi 'den rivayet etmiştir. Bu rivayetlerde de; «Ali öğle ile ikindinin ilk iki rekâtlarında fatiha ile birer sûre okur; son iki rekâtlarında okumazdı.» denilmektedir. Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ve Hattâbi 'nin sözüne münâfîdir. Soma Hattâbi-nin; «Çünkü sahabeden bir cemâat bu hususta ona muhaliftirler sözü müsellem değildir. İbni Mes'ud, Âişe ve Abdullah b. Yezîd (Radiyallahû anhûm) hazerâtı ile ibrahim, Nehaî, İbni-1 Esved ve Süfyan-ı Sevrî 'den dahî aynı ma'-nada hadîsler rivayet olunmuştur.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Acaba neden bu hadiste niyyet, son oturuş ve ta'dil-i erkân gibi bazı farzlarda son oturuşdaki teşehhüd ve Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e salavât getirmek gibi farziyyeti ihtilaflı bazı fiiller zikredilmemiştir?
Cevap: İhtimal o zât bunları bilirdi, yâhud Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onları da beyân etmiş de râvi hadîsi ihtisar etmiştir.
8- Namazın rükünlerinden birini ihlâl eden kimsenin, o namazı yeniden kılması îcabeder. Vâciblerden birini yapmayana ise ihtiyaten yeniden kılmak müstahab olur.
9- Nafile bir ibadete başlamak, onu tamamlamayı iktizâ eder. Çünkü zahire bakılırsa o zâtın namazı nafile idi.
10- Hadîs-i şerîf emr-i bil ma'ruf ile nehyi ani'l münkeri tazam-mun eder.
11- Ta'lîm, unfü şiddet göstermeden rifku mülâyemetle yapılmalıdır.
12- Bir meselede îzah ve maksad beyân edilmelidir.
13- İmam cemâati ile birlikte mescidde oturabilir.
14- Hadîs-i şerîf, âlime teslimiyet ve inkiyad gerektiğine' delâlet ediyor.
15- İnsan hatâ ve taksiratını itiraf etmelidir.
16- Hadîs-i şerîf Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in güzel ahlâkına ve ashabına son derece iyi muamelede bulunduğuna delildir.
17- Kaadî Iyâz; «Bu hadîste farisî terceme ile namaz kılmayı tecviz edenler aleyhine delil vardır. Zira Arapça olmayan şeye Kur'ân denilmez» demiştir. Aynî, Kaadî 'nin bu sözüne şöyle mukabele etmiştir: «Bu hilaf Kur'an'ın yalnız mânâya mı, yoksa nazımla mânânın ikisine birden mi isim olduğuna mebnıdır. Kur'an yalnız mânânın ismidir diyenler, Teâ1â hazretlerinin «
«O geçen ümmetlerin kitaplarında da vardı.» Âyet-i kerîmesiyle istidlal ederler. Çünkü onların kitaplarında Kur'an Arapça değildi. Kaadî'nin; «Zira Arapça olmayan şeye Kur'an denilemez» sözü itiraz götürür. Çünkü Allah'ın Musa (Aleyhisselâm)'a. indirdiği Tevrat'a Kur'ân denilir. Halbuki Tevrat Arapça değildir, İncîl ile Zebur da öyledir. Zira Kur'ân Allah'ın zâtı ile kaaim, tecezzi kabul etmeyen ve ondan ayrılmayan kelâmıdır. Şu kadar var ki, Arapça nazil olunca ona Kur'ân denilmiş, Mûsa'ya inince Tevrat, îsa'ya inince İncil, Dâvud'a indiği zaman da Zebur ismi verilmiştir. İbarelerin muhtelif olması, muhtelif itibârlara göredir.
Bana kalırsa burada hatâ eden Kaadî Iyâz (Rahmetullahi Aleyh) değil, Aynî 'nin kendisidir. Kaadî 'nin sözü doğrudur. Bunu Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî ta'rîfinden bile anlamak mümkündür. Şöyle ki; Kur'ân-ı Kerîm Peygamberimiz Muhammed Mustafa (SallaUahü Aleyhi veSellem) Efendimize Cibril-i Emîn vasıtasiyle indirilen ve ondan bizlere tevatür yolu ile nakledilen nazm-ı celîldir. Târîf efradını cami, ağyarını mâni olacaktır. İşte Kur'ân-ı Kerîm'in efradını cami, ağyarını mâni tarifi budur. Bu tarifte ağyarı meneden kayıtları tetkik edersek görürüz ki; Kur'ân Peygamberimiz (Salhilahü Aleyhi veSellem) Efendimize indirilen kitabtır. Diğer peygamberlere indirilen kitaplar bu kayıdla ta'rifden hâriç bırakılmıştır. Çünkü onlara Kur'ân denilemez. Bu suretle Kur'ân deyip te încîl veya Tevrat anlamının önüne geçilmiştir. «Cibrîl-i Emîn vasıtası ile indirilen» diyoruz. Bu kayıdla da onun vasıtası ile indirilmiş olmayan Hadîs-i Kudsî ve E-hâdîs-i Nebeviyye gibi şeyler ta'riften hâriç bırakılmıştır. Onlar da Kur'ân değildir. Zira kudsî hadîslerin mânâları Allah tarafından olsa da lâfızları Peygamber (Salktllahü Aleyhi veSellem) efendimizindir. Nebevi hadîslerin ise hem lâfzı, hem mânâsı Re sûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'dendir. Kur'ân'a gelince onun hem nazmı hem de mânâsı Allah Teâlâ tarafındandır. Bu sebepledir ki ona «Vahy-i Metlûv» derler, «Tevatür» kaydîyle de mütevâtir olmayan bütün haberler Kur'an'ın tarifinden çıkarılmıştır.
Görülüyor ki Kur'ân-ı Ker'm'i tarif için onu başkalarından ayıracak bir takım ihtirazî kayidlar konmuştur. Şu halde nasıl olur da İncil'e ve diğer semavî kitaplara da Kur'ân denilebilir. Onlara da Kur'ân denilebi-lirse bu ta'rifden hariç bırakılırlar mı idi?
Kur'ân'm geçmiş ümmetlerin kitaplarında bulunması iddiası doğru değildir. Çünkü müfessirîn-i kiramın beyanlarına göre, semavî kitaplarda indirilen Kur'ân'm kendisi değil zikridir. Yânî âhir zaman Peygamberine Kur'ân denilen pek Mübarek ve bütün dünya ve âhiret hayırlarını ce-meden bir kitap indirileceği o ümmetlere de bildirilmiş. Bu suretle Knr*-ân-ı Kerîm'in nâmı sânı, indirilmesinden yüzlerce yıl evvel dillere destan olmuştur. Yoksa bizzat Kur'ân o dillerle de indirilmiş değildir. Mezkûr âyet Kur'ân'ı medih sadedinde nazil olmuştur. Onun en mükemmel şekilde medh-ü sena ise indirilmesinden çok evvel, indirileceğim haber vermekle olur. Kur'ân-ı Kerîm geçmiş ümmetlere de indirilmişti; dersek bu sefer medih zemme inkilâb eder. Zira ukalâ takımı derhal ileri atılarak: «Allah hâşa-başka birşey bulamıyormu ki ikide birde temcid pilâvı,. gibi bu kitabı kullarının önüne sürüyor? Biz bunu eskilerden öğrendik, okuduk, tekrar indirmek abesle iştigâl olmaz mı? derler.
Kur'ân'm Zâtullah ile kaaim bir sıfat olmasına gelince: Aynî merhumun da i'tiraf ettiği vecihle o tecezzi ve infisâl kabul etmez. Binâenaleyh onun kullara indirilmesi de mevzu-u bahis olamaz. Kullar ons yalnız imanla mükelleftirler. Bizi alâkadar eden ciheti ise Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SeUenı) vasıtasiyle bizlere taalluku olan cihetidir. İşte biz buna Kur'ân diyoruz. Şâir Peygamberler vasıtasiyle onların ümmetlerine taallûk eden cihetinin isimleri de, birçok ahkâmı da başkadır.
18- Âlime bir mesele sorulduğu zaman,cevap verirken, soran için lüzumlu gördüğü başka bir meseleyi de anlatması müstahabdır. Bu bir nasihat ve irşâd olur.
19- Emri bil ma'ruf vazifesini ifa edene, karşısındakinin hatalı hareketi Muvacehesinde sabırlı davranmak müstahabdır. Bu onun yaptığına r'za göstermek mânâsına gelmez...
20- Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seİlem) Hz. Ha11âd vim namazı kusurlu kıldığını gördüğü halde kusurlarını söylemeyip namazı tekrar kılmasını emir buyurması, bâzılarına göre bu hususta kendisine vahiy gelmediği içindir. Her halde o zâtın kendi bildiklerine

aldanarak işlediği kusurları te'dib ve irşâd için söylememiş olsa gerektir. Nihayet Ha11âd (Radiyallahû anh) Özür dileyerek kusurlarını söylemesini rica edince, onu irşâd buyurmuştur. Nevevî'ye göre ise, kusurlarım birdenbire söylememesi usûlü vecihle kılınacak namazı kendisine ve ora-dakilere daha müessir bir şekilde tarif etmek içindir. İbni'l Cevzî: «İhtimâl ki namazı ona bir iki defa kıldırması, meselenin ehemmiyet ve büyüklüğünü ona göstermek içindir. Vaktin geçmediğini görerek terkettiği fiillere kendisini ikaz etmek istemiştir» diyor. İbni Dakîki'l İyd: «Takrir buyurmak mutlak surette cevaza delîl değildir, onun cevaza delîl olabilmesi için ortada mani bulunmaması şarttır. Şüphesiz ki Hallâd'ın namazı tekrar kılmakla kendini toparlıya-rak bu hususta verilecek ta'lîmâtı kabule hazırlanması, sual sorması, ta'-lime acele etmek için bir mânidir. Bâ husus zahirî hale, yahut hususî bir vahye istinaden fırsatın kaçması tehlikesi bulunmadığı da Resû1ü11a (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in malumu olmuştur» demektedir.
21- Namazda Eûzü besmele çekmek, sübhâneke okumak, el bağlamak, intikal tekbirleri almak, oturuş şekilleri, otururken elleri dizlerin üzerine koymak, ve buna benzer hadîsde zikredilmeyen şeyler vacip değildir.

12- İmama Uyan Kimseyi İmamın Arkasında Aşikare Okumaktan Nehiy Babı

47- (398) Bize Saîd fa. Mansûr ile Kuteybetü'bnü Saîd ikisi birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Saîd dedi ki: Bize Ebû Avâne, Katâde' - den, o da Zürâretü'bnü Evfâ'dan, o da İmran b. Husayn'dan naklen rivayet etti. İmrân şöyle demiş, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bize Öğle namazını, yâhud ikindiyi kıldırdı. Müteakiben:
«Benim arkamda sûresini hanginiz okudu?» diye sordu. Bir zât:
«Ben (okudum).' Ama onu okumakla hayırdan başka birşey kasted-medim» dedi. Resûlüllah (Satlailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekten anladımki biriniz bunu benim ağzımdan aldı» buyurdular.

48- (...) Bize Muhammet! b. el-Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be Katâde'den rivayet etti, demiş ki: Zürâretü'bnü Ev-fâ'yı tmran b. Husayn'dan naklen rivayet ederken işittim ki: Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) öğle namazım kıldırmış. Bir zât Resûlüllah
(Sallaîtahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında sûresini okumağa başlamış. Namazdan çıkınca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«— Hanginiz okudu,» yahut «Okuyan hanginizdi» diye sormuş. Bir zât:
— «Ben (okudum)» cevabını vermiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Gerçekten anladımki biriniz bunu benim ağzımdan aldı» buyurmuşlar.

49- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. Uleyye rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Adiy rivayet etti. Bunların ikisi de İbni Ebî Arûbe'den, o da Katâde'den bu isnadla rivayet etmişler ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veŞeJlçm) öğleyi kılmış ve:
«Gerçekten anladım ki bîriniz onu benim ağzımdan aldı» buyurmuşlar.
Hadîsin buradaki rivayetinde Resûlülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in öğle namazını mı, ikindiyi mi kıldırdığını râvî şüphe ile ifâde etmişse de, ekseri rivayetlerinde şüphesiz olarak öğle namazını kıldırdığı beyân edilmiştir.
Muhalece: Münâzea, yâni çekiştirmek manasınadır. Burada ondan murâd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in ağzından alırcasına onun okuduğunu okumasıdır. Bu sözle Resûlü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zâtın başkalarına işittirecek derecede sesle okumasını reddetmiş; onun bu yaptığını doğru bulmamıştır. İmama uyanlara da kırâeti vacip görenler bu hadîste kırâetin menedilmediğini, bilâkis ispat Duyurulduğunu söylerler. Çünkü Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okumalarına bir şey dememiş, aşikâre okumalarına itiraz etmiştir. Gerek Nevevî'nin gerekse Kaadî Iyâz'ın izahatı bu tarzdadır. Fakat bize kalırsa hadîs-i şerif, imamın arkasında kırâet vâcibdir diyenlere ne kadar delilse, vâcib değildir diyenlere de o kadar, hattâ daha fazla delil teşkil eder. Çünkü Resûlül1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Filân sûreyi hanginiz okudu» diğer rivayette «Okuyan kimdi» yahut «Hanginiz okudu?» buyurmuştur. Bu suallerden okuyun mânâsı mı çıkar, yoksa okumayın mânası mı? Bence okumayın mânâsı çıkar. Bunları sesle okuyan kimdi, sesle okumak doğru değildir. Gizli okuyun;» mânâsına almak, hele de okumayı bütün cemâate teşmil ederek cemâatin gizli okumalarını takrir ve kabul mânâsı vermek olsa olsa zayıf bir ihtimaldir. Bu sebeple hadîs; «Cemaata kırâet vâcibdir» diyenlere değil, vâcib değildir diyenlere delil olsa gerektir. Einâenaleyh Nevevî 'nin:
«Bu hadîs öğle namazında gerek imam, gerekse cemâatin sure okuyacaklarını isbât etmektedir. Bize göre hüküm budur. Mezhebimizin şâzz ve zaîf bir kavline göre cemâat gizli namazlarda da, cehrî namazlarda olduğu gibi sûreyi okumazlar. Fakat bu yanlıştır. Çünkü cehrî namazlarda susarak dinlemek emrolunmuştur; Burada ise bir şey işitmez. Şu halde susmanın bir mânâsı kalmaz. Cehrî namazlarda imamın okuduğunu işitmeyecek derecede uzakta bulunan cemâat bile esah kavle göre sûreyi o-kurlar» şeklindeki mütâlâası ile Kaâdi Iyâz'ın; «Bu hadîsle i-mamın arkasındaki cemâatin bir şey okumayacaklarına istidlal edilemez. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zâtı okumaktan menetmiş, yalnız aşikâre okumasını doğru bulmamıştır» demesi söz götürür.

13- Namazda Besmele Aşikar Okunmaz Diyenlerin Delili Babı

50- (399) Bize Muhammed b. el-M üşen nâ ile İbni Beşşâr ikisi birden Gunder'den rivayet ettiler. îbni'l Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Katfi-de'yi Enes'den rivayet ederken dinledim. Enes:
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr, Ömer ve Osmanla birlikte namaz kıldım. Fakat bunların hiç birinin okuduklarını işitmedim, demiş.

51- (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (dedi ki): Bize Şu'be bu isnadla rivayet et-tİ şunu da ziyâde eyledi. «Şu'be dedi ki: Katâde'ye sen bunu EnesMen işittin mi? dedim, «evet, bu hadîsi ona biz sorduk» cevabını verdi.

52- (...) Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Evzâî, Abde'den naklen rivayet etti ki: ömerü'bnül Hattâb şu kelimeleri aşikâr okurmuş:
(Evzâî) Katâde'den de rivayet etmiş ki: Katâde kendisine En es b. Mâlik'den naklen şu haberi yazmış: Enes dedi ki: Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım, bunların hepsi namaza ile başlarlar,i kırâetin evvelinde ve âhirinde söylemezlerdi.

(...) Bize Muhammed b. Mihrân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talhâ haber verdi ki: Enes b. Mâlik'i bunu anlatırken işitmiş.
Hadîsin ikinci tarîkinde Katâde'ye; «Bu hadîsi sen Enes'-den işittin mi» diye sorulması, hadîsin muttasıl olup olmadığını anlamak içindir. Çünkü Katâde müdellistir. Müdellisin ise, ancak muttasıl olarak rivayet ettiği hadîsleri kabul edilir. Katâde'nin evet demesi ile mesele hallolmuştur. Hadîs muttasıldır. îmam Müslim bu hadîsin 52 numaralı Muhammed b. Mihrân tarîkinda; «Evzâî, Katâde 'den de rivayet etti ki» cümlesini; «Bize Evzâî, Abde Men rivayet etti» cümlesi üzerine atfetmiştir. Şu halde Evzâî hadîsi hem Abde'den hem de Katâde 'den rivayet etmiş oluyor. Yalnız Abde'den rivayeti mürsel, Katâde 'den rivayeti muttasıldır. Maksat hadîsin muttasıl olarak da rivayet edildiğini göstermektir. Müs1im'in bunu doğrudan doğruya hem Abde'den, hem de Katâde'den rivayet edildiğini söylemeyip, atıf sureti ile göstermesi; hadîsi râvîden işittiği lâfızlarla rivayet etmiş olmak içindir. İmam Müs1im'in bu cihetlere son derece dikkat ettiğini evvelce arz etmiştik.
Hattâbî diyor ki: «Bana İbni Hallad haber vererek şunu söyledi. Zeccâc'a Sübhânekenin (ve bi hamdik) kelimesinde (vav) var mı, yok mu diye sordum; olduğunu söyledi. Ve: Bunun mânâsı:
Allah'ım seni tenzih ederim, ve sana ha md ederim sana teşbih eylerim, demektir. Buradaki (cedd) in mânâsı büyüklüktür, dedi».
Sübhânekenin bütünü ile mânâsı şudur:
«Yarabbİ bütün noksanlıklardan tenzih ve hamdinle sana tesbîh eylerim. İsmin mübarek, azametin yücedir. Senden başka İlâh yoktur.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbul - Ezan» da Nesaî de «Kitâ-bti's Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Hz. Ene s'in; «Bunların hiç biri besmeleyi kıraçtın başında ve sonunda zikretmezlerdi» sözünden murad, aşikâr okumadıklarını beyandır. Yoksa gizlice besmele çektikleri hususunda söz yoktur.
Bu hadîsi Buhârî şârihi Aynî birkaç yönden ele almıştır. Şöyle ki:
1- Hadîsi Hz. Ene s'den birçok kimseler rivayet etmiştir ki; Katâde, İshâk b. Abdillâh, Mansûr b. Zâda n, Eyyûb, Ebû Neâme, Aziz b Şüreyh, Hasan, Sâbit-i Bünânî, Humeyd-i Tavîl ve Muhammed b. Nûh bunlar meyânındadır. Katâde rivayetini Buharî, Müslim ve Nesâ tahriç etmişlerdir. îshâk b. Abdillâh rivayetini Müslim, Mansûr rivayetini Nesaî tahriç etmiştir. Nesaî'nin rivayetinde Enes (Radiyallahu anh) : «Bize okuduğunu işittirmedi» demektedir. Eyye b rivayetini İmam Şafiî, Nesaî ve İbni Mâce; Ebû Neâm'e rivayetini Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Beyhakî rivayetinde; «Besmeleyi okumazlardı; yanı okuduklarını işittîrmezlerdi.» denilmiştir. Aziz b. Şüreyh rivayetini Dâre Kutnî; Hasen rivayetini Taberanî tahrîc etmişlerdir. Bu rivayette: «Besmeleyi gizli okurdu» denilmiştir. Sabit hadîsim Beyhakî ile Tâhavî tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsde de Hz. Ene s'in: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ile Ebû Bekr ve Ömer besmeleyi aşikâre çekmezlerdi» dediği görülmektedir. Humeyd-i Tavîl ile Muhammed b. Nûh rivayetlerini Tahavî tahrîc etmiştir.
Hadîsi Katâde 'den dahî: Şu'be, Hişâm, EbûAvâ-ne, Eyyûb, Saîd b. Ebî Arübe, Evzâî veŞeybân rivayet etmişlerdir. Bunlardan Şu'be rivayetini Buhârî ile Müslim, Hişâm rivayetini Ebû Dâvû.d; ,Ebû Avâne rivayetini Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâpe tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında: «Hasen Sahih/biç. hadistir» demiştir. Eyyub rivayetini Nesaî ile îbai ,Mfice, Saîd b. Ebî.Arûbe rivayetini Nesaî; Evzâî rivayetini Müslim; Şeybân rivayetini de Tahavî tah-ric etmişlerdir.
Yine bu hadîsi Şu'be 'den de bir cemâat rivayet etmiştir ki Hats b. ömer hadîsini Buhârî; Muhammed b. Cafer hadîsini Müslim; A'm eş hadîsini Tahavî tahrîc etmişlerdir.
2- Hadisin lâfızları muhtelif şekilde rivayet edilmiştir. Buhârî'nin rivayetinde: «Onlar namaza ile başlarlardı»; Müs1im'in buradaki rivayetinde ile başlarlar, kırâetin taşında ve sonunda besmeleyi zikretmezlerdi.» denilmiştir. Nesaî, Ahmed b. Hanbel, îbni Hibbân ve Dâre Kutn î'nin rivayetlerinde «Besmeleyi aşikâre çekmezlerdi»; İbni Hibbân'in rivayetinde; «ama aşikâre okurlardı. Yine Nesaî ile îbni Hibbân'm rivayetlerinde; «Onlardan hiç birinin besmeleyi aşikâre çektiğini işitmedim», Ebû Ya'1â'nın «Müsned» inde aşikâr okunan namazlarda herbiri kirâet ile başlarlardı, Taberânî'nin Mü'cem'-inde, Ebû Nuaym'in «el-Hilye» sinde, İbni Huzeyme'-nin «Muntasarü*I - Muhtasar» ında gizli söylerlerdi, denilmektedir. Bu rivayetlerin bütün râvileri mevsuktur. Tirmizî *nin Ahmed b. Menî' tarikiyle Abdullah b. Mugaffe1'den rivayet ettiği bir hadîste şöyle deniliyor:
«Ben namazda besmele çekerken babam işitti de: Yavrucuğum, bid'-ât mı icâd ediyorsun? Bid'ât dan sakın, dedi ve şunları ilâve etti:
Ben Resûlüllah (ScdlallahU Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından hiçbiri nazarında islâmda Bid'ât dan daha menfur birşey görmedim. Gerçekten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr, Ömer ve Osman'la namaz kıldım. Fakat hiç birinin bunu okuduğunu işitmedim. Onu sen de okuma! Namaz kıldığın zaman deyiver, dedi».
Bu hadîs için Tirmizî; «Hasen bir hadîstir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in eksen ashabı onunla amel etmişlerdir. Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali (Radiyallahû anhûm) ve diğer ashâb onlardan sonra gelen Tabiin bunlar arasındadır.» demiştir. Aynı hadîsi Nesaî ile îbni Mâce de tahrîc etmişlerdir.
Enes (Radiyallahû anh) Hadîsinin Kütüb-ü Sitte sahihlerinin tahrîc ettiklerinden başka sıhhat itibarı ile onlardan aşağı olmak üzere birçok tarikleri daha vardır. Hadîsin bütün lâfızları bir mânâda toplanmakta ve "rivayetler birbirlerini tasdik etmektedir. Bu rivayetler yedi cümle halinde hülâsa edilebilir. Şöyle ki:
a) Ashâb-ı Kiram Namazda kırâete besmele ile başlamazlardı.
b) Enes (Radiyallahü anh) ; «Onlardan hiç birini besmele çekerken veya besmeleyi okurken işitmedim» demiştir.
c) Besmeleyi okumazlardı.
d) Enes (RadiyallahÛ anh) ; «Onlardan hiç birinin besmeleyi aşikâr çekerken işitmedim» demiştir.
e) Besmeleyi aşikâre çekmezlerdi.
f) Besmeleyi gizli çekerlerdi.
g) Kırâete ile başlarlardı. Hattb'in sahih bulduğu rivayet bu sonuncusudur. Diğer rivayetleri râviler hep Katâde'den nakil ettikleri ve Enes'den rivayet eden başka ravîler de bu hususta Katâde'ye tabi oldukları için onlan zayıf addetmiştir.
Vakıa N.evevî «el-Hulâsa- nam eserinde hadîs imamlarının Tirmiz î'nin tahrîc ettiği Abdullah b. Mugaffel hadîsini zayıf bulduklarını, onu hasen kabul ettiğinden dolayı Tirmizî'ye i'tiraz ettiklerini söylerse de, ayni hadîsi İmam Ahmed b. Hanbel, Taberânj ve başkaları da, Abdullah b. Mugaffel 'den rivayet etmişler. Bu suretle Abdullah b, Mugaffel hadîsi kuvvet bulmuştur.
Hulâsa: Hadîs-i şerîf besmeleyi aşikâre okumamak hususunda sarihtir. Bu hadîs sahih hadîsler aksamına giremese bile; hasen derecesinden de aşağı kalmaz. Nitekim Tirmizî de ona haserı demiştir. Hasen hadîsle ise pekâlâ ihticac olunur. Hele de şevâhid ve mütâbeâtı buradaki gibi çok olursa.
Bu hadîs hakkında söz edenler senedindeki İbni Abdillâh b. Mugaffel meçhuldür, diye onunla ihticâc etmemiş; fakat bu meselede kendileri ondan daha zayıfı ile ihticâcda bulunmuşlardır. Hattâ Hatîp uydurma olduğu bilinen bir hadîsle ihticâc etmiştir, ki bu sırf taassubdan doğma büyük bir cüret sayılır.

Hadîs-i şerîf Ashâb-ı Kiramın besmeleyi aşikâr okumamalanmh onlara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den kalma bir tûîras olduğunu göstermektedir. Bu meselede istidlal için yalnız bu delü kâfidir. Çünkü kırâetin aşikâre okunduğu namazlar sabah ve akşam devam, edip gitmektedir. Şayet Eesûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) besmeleyi o namazlarda daima aşikâre okusaydı, ne böyle bir ihtilâfa düşülür, ne de bir şüphe vâki' olurdu. Çünkü onu ister istemez herkes duyar öğrenir. Hz. Enes'le Hulefâ'i Râşidin ve Abdullah b. Mugaffel hazerâtıiun beyanlarına da lüzum kalmazdı. Medine halkı dahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in mihrabında cehren besmeleyi terketmez, bunu babadan o-ğula birbirlerine nakletmezlerdi. Aklı başında olan hiçbir kimse Kibâr-ı Sahabe ile tabiînin ve ekseri ulemânın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) efendimizin fi'line muhalif hareket edeceklerini zan ve tahmin edemez.

3- İmam Mâlik ile diğer Mâlikiyye imamları, bu' hadîsle istidlal ederek namazda fatihadan evvel besmele çekilmeyeceğini ve besmelenin fatihadan olmadığım söylemişlerdir. Evzaî ile Taberî'nin mezhebleri de budur.

Hanefîlere göre; besmelenin müstakil bir âyet olduğunu, sûreleri a-yırmak için indirildiğini biraz yukarıda görmüştük. Onlara göre namazda besmele gizli çekilir. Sevrî, İmam Ahmed b. Hanbel ve İshâk 'in kavilleri budur. Ebû Ömer, İmam Mâlikin «Besmele farzlardan hiç çekilmez, nafile kılan isterse çeker, isterse çekmez.» dediğini rivayet etmiştir. Taberî'de buna kaildir. Sevrî, Ebû Hanîfe, îbni Ebi Leylâ ve İmam Ahmed'e göre besmele her rekâtda fatihadan evvel okunur. Yalnız îbni Ebî Leylâ'ya göre onu isteyen aşikâr, isteyen gizli okur. İmam Şâfiî'ye göre besmele fatihanın ilk âyetidir. Binâenaleyh fatihanın gizli okunduğu yerlerde besmele de gizli, aşikâr okunduğu yerlerde o da aşikâr okunur. Besmelenin her sûreden bir âyet olup olmadığı hususunda İmam Şafiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunların birine göre; besmele her sûreden bir âyettir.- İbnİ Mübarek de buna kail olmuştur. İkinci kavle göre besmele her sûreden bir âyet değildir.

4- İmamın besmeleyi aşikâr okuyup okumaması ihtilaflıdır. Şâfiî-lerden İbni Mülâkkin (923 - 804) «et-Tevhîd» nâm eserinde şunları söylüyor: «Bize göre cehrî okunan namazlarda imamın besmeleyi aşikâr okuması müstehabdır. Ekseri ulemânın kavilleri de budur. Cehr hakkında vârid olan hadîsler, sayılan yirmibire varan ashâb-ı kiram tarafından rivayet olunmuşlardır. Onlardan bazıları imamın besmeleyi â-şikâr okuyacağını tasrih etmiş; bir takımlarının da ifadelerinden bu mânâ anlaşılmıştır. Besmelenin aşikâre okunacağına ve bunun sahih olduğuna hüccet kâim olmuştur.

İbni Mülâkkin bundan sonra Ashâb-ı Kiramdan Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, îbni Abbâs, Ene s, Ali b. Ebi Tâlib, Semûratü'bnü Cündep, A m-mâr, Abdullah îbni Ömer, Numan b. Beşîr, Hakem b. Umeyr, Muâviye, Büreydetü'bnü Husayb Câbir, Ebû Saîd, Ta1hâ, Abdullahb. Ebî Evfâ, Ebû Bekri Sıddık, Mücâlid b. Sevr, Bişr b. Muâviye, Hüseyin b. Urfuda ve Ebû Muse'l-Eş'ârî (Radiyallahû anhûm) hazerâtını isimlerini saymıştır. Şimdi bu zevattan rivayet edilen hadîsleri gözden geçirelim:

Hz. Ebû Hüreyre hadîsini Nesaî «Sünen» inde Nuaym'i Mücemmir 'den tahrîc etmiştir. Bu hadîsde Nuaym şöyle demektedir:

«Ebû Hüreyre 'nin arkasında namaz kıldım. Besmeleyi o-kudu, sonra fatihayı okudu, fatihanın sonunda (âmin) dedi, selâm verdikten sonra namaz itibarı ile içinizde Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) e en ziyade benzeyeniniz benim» dedi.

Bu hadîsi îbni Huzeyme ile İbni Hibbân «Sahih» lerinde Hâkim de «Müstedrek» inde rivayet etmiş ve Buhârî ile Müs1im'in şartlarına uygun olduğunu, fakat onu tahrîc etmediklerini söylemiştir. Dâre Kutnî dahi «Sünen» inde rivayet etmiş ve «Bu sahih bir hadîstir», râvilerinin hepsi mevsuktur, demiştir. Beyhakî dahî «Sünen» inde tahrîc etmiş, isnadının sahih olduğunu, hadîsin birçok şahidleri bulunduğunu bildirmiştir.

«Hılâfiyât-- da ise râvilerinin hepsi mevsuk bilittifak âdil ve sahîh eserlerde kendileri ile ihticâc edilen kimseler olduğunu söylemiştir. Bu iddiaya Hanefî'ler tarafından birkaç vecihle cevap verilmiştir.

a) Hadîs maluldür. Çünkü Hz. Ebû Hüreyre'den hadîs rivayet eden 800 râvi arasında besmeleyi yalnız Nuaym-i Mücemmir zikretmiştir. Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) 'dan hadîs rivayet eden mevsuk râvilerden hiçbiri onun Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Setîem) 'den naklen namazda besmeleyi aşikâr okuduğunu söylememiştir. Gerçi Nuaym-i Mücemmir de mevsuk bir zâttır. Binâenaleyh namazda besmelenin aşikâr okunması meselesi mevsuk bir râvinin ziyâdesi olur. Fakat böyle bir ziyâdenin kabul edilip edilmeyeceği ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir.

b) Hadîsde «Okudu veya söyledi» denilmiş olması Nuaym'in. bunu Hz. Ebû Hüreyre 'den işittiğini sarîh olarak ifâde etmez. Caiz ki; Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in besmeleyi gizli okuduğunu haber vermiştir. Yahut namazda yanında bulunduğu için Hz. Hüreyre 'nin gizli okuduğu besmeleyi işitmiştir. Nitekim namaza girerken istiftâh ile a-yakta ve otururken, keza rükû' ile sücûd hallerinde okuduğu zikir lâfızları bu suretle rivayet edilmiş, fakat bunların hiçbiri aşikâre okunduğuna delîl sayılmamıştır.

c) Teşbih her cihetten benzerlik iktizâ etmez; ekseri fiillerde Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e benzemesi teşbih için kâfidir. Bu da Tekbîr vesaire ile tahakkuk eder. Zira tekbîr ve diğer namaz fiilleri Hz. Ebû Hüreyre rivayeti ile sahih ve sabit olmuştur. Onun maksadı da bunları terk edenlere red cevabı vermektir. Besmeleye gelince; Onun Ebû Hüreyre rivayetinden sahih ve sabit olması söz götürür. Binâenaleyh buradaki teşbih sahih ve sabit fiillere hamlolunur. Aksi takdirde bütün fiillerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye benzediği iddia olunursa (E'uzü) çekmenin de aşikâre olacağını iddia etmeleri gerekir. Çünkü îmam Şâfiî'nin Ebû Muhammed Es1emî tarikiyle Salih b. Ebi Salih 'den rivayet ettiği bir hadîste: «Salih, Ebû Hüreyre'yi Cemaata imam o* larak farz namazda yüksek sesle okuduğunu işitmiş, fatihadan sonra yavaşça demiş. Şâfiîler besmelenin aşikâr okunacağı hususunda Hz. Ebû Hüreyrenin Sahiheyn'deki hadîsi ile istidlal ettikleri gibi, teavvüz hususunda da *bu hadîsle ihticâcda bulunmuşlardır. Sahiheyn hadîsinden murad, Hz. Ebû Hüreyre'nin «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize işittirerek okuduklarını biz de size işittiririz. Gizli okuduklarını biz de size gizli o-kuruz.» sözüdür. Hâl .böyle iken Ebû Hüreyr.e (Radiyallahâ anh) 'in teşbihi besmeleyi aşikâr okumasına nasıl hamledilir. Az yukarıda gördüğümüz;

«Allah Tâalâ namaz sûresi olan fatihayı kulumla ikimiz arasında ikiye taksim ettim» buyurdu, hadîsini de Hz. Ebû Hüreyre rivayet etmiştir. Mezkûr hadîste besmeleden bahsedilmemiştir. Bu onun fatihadan olmadığına delildir. Çünkü fatihadan bir âyet olsa onunla başlaması îcab ederdi. Babımız hadîsi hakkında Ebû Ömer; «Bu hadis muarızların endişesini kesmiştir. Çünkü Te'vil götürmez bir nasstır. Besmelenin sükûtu hakkında bundan daha açık bir hadîs bilmiyorum.» demiştir. Ancak buna Müteehhirin-i ulemânın biri, iki vecihle i'tirâz etmiştir.

a) Bu hadîsi Müslim'in rivayet etmiş olmasına bakılmaz. Çünkü râvilerderi A1â b. Abdirrahman hakkında 1bni Maîn söz etmiş ve «Onun hadîsinden hüccet olmaz, zira muztarîptir» demiş. îbni Adiy dahî onu yalnız Alâ b. Abdirrahman 'in rivayet ettiğini, binaenaleyh hüccet olmayacağını söylemiştir.

b) Hadîsin sahih olduğunu kabul etsek bile; bâzı rivayetlerinde besmele zikredilmiştir. Nitekim Dâre Kutnî 'nin Abdullah b. Ziyâd b. Sem'ân tarikiyle Ebû Hüreyre (Radiyallahâanh) 'den tahrîc ettiği rivayette besmele zikredilmiştir. Bü rivayetler zayıf ta olsalar Müslim hadîsim iefsîr etmişlerdir. Ondan maksat âyet değil sûredir. Buhâri şârihi Aynî bu zata gu cevabı vermiştir:

«Mûterizin cehli ile ifrat derecesindeki taassubu ve düşüncesizliği, sahih bir hadîsi zayıf çıkararak terk etmesine sebep olmuştur. Çünkü hadîs onun mezhebine uymamaktadır. Hadîsin Müslim tarafından rivayet edilmesine de bakılmıyacağım söylemiştir. Halbuki ayni hadîsi A1â'dan İmam Mâlik, Süf yan b. Uy.eyne, îbni Cüreyc, Şuayb, Abdülâziz ed-Derâverdi, İsmail b. Ca'fer, Muhammed b. İshâk, Velid b Kesir vesaire gibi nice mevsuk imamlar rivayet etmişlerdir. Bizzat Ala dahi mevsuk ve özü sözü doğru bir zattır. Mûterizin istidlal ettiği hadîsi ise; yalnız İbni Sem'an rivayet etmiştir.; Ömer b. Abdilvâhid; «İbni Sem'ânı Mâlike sordum, yalancı idi» cevabını verdi;» demiştir. Yahya b. Matn de aynı şeyi söylemiştir. Yahya b. Bükeyr onun hakkında Hişâm b. Urve 'nin; «Vallahi benim üzerimden yalan söyledi ve kendisine riâyet etmediğim bir takım hadîsleri .bana isnad ederek rivayette bulundu.» dediğini söylemiştir. İmam Ahmed'in; «O met-rûkü'l hadîstir» dediği, Ebû Dâvud'un da aynı sözü söylediği hattâ; «Yalancılardandır» dediği rivayet olunur.

Hatîb'in Ebû Üveys tarikiyle Hz.. Ebû Hürey-r e'den tahrîc ettiği bir hadîste; «Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) cemaata iman olduğu vakit besmeleyi aşikâr okurdu.» denilmiştir. Aynı hadîsi Dâre Kutnî «Sünen» inde İbni Adiyde «el-Kâmil» nam eserinde rivayet etmişlerse de râvi Ebû Üveys zayıftır. Onu İmam Ahmed b. Hanbel, İbni Ma'in ve Ebû Hatim zayıf bulmuşlardır. Binaenaleyh münferider rivayet ettiği hadîsleri ile ihticâc olunamaz; hele de burada olduğu gibi bir şeyi yalnız o söyler de ondan daha mevsuk bir râvi onun aksini rivayet «t-miş olursa istidlal edilmeme işi evleviyette kalır. Gerçi Ebû Üveys ten İmam Müslim dahi hadîs tahrîc etmiştir. Fakat Buhâri ile Müslim bu gibilerin hadîslerini ancak şâhid olarak rivayet e? derler. Hadîsin onlarca mutlaka başka bir aslı vardır. İtimat da onadir. Şâhid olarak rivayet ettikleri hadîsler bir takviyeden ibarettirler. Zayıf olan bir râvinin bilhassa mevsuk râvilere muhalif olan rivayetini asla tahrîc etmezler. Bu bâbda Buhâri ile Müslim üzerine is-tidrak sureti ile eser yazanların bir çokları müsamaha ve tesahül göstermişlerdir. Bunu en çok yapan da Hâkim Ebû Abdi11ahdır. Hâkim «el-Müstedrek» nam eserinde; «Bu hadîs Buhâri ile Müslim 'in, yahut onlardan birinin şartı üzeredir» demiştir. Halbuki hadîs ma'luldür. Râvinin bir hadîsi Buhârî veya Müslim'de bulundu diye o râvinin her yerde rivayet ettiği hadîsinin sahih olması îcap etmez. Hâkim bu hususta çok müsamahakâr davrandığı için İbni Dihye «Kitabü'1-llim» nammdaki meşhur eserinde o-nun hakkında şöyle demiştir: «Hadîs ulemâsının Hâkim Ebû Abdullah'm söylediklerinden korunmaları îcab eder. Çünkü Hâkim'in hatâsı çoktur, düşüklükleri meydandadır. Ondan sonra gelenlerin bir çokları bundan gafil bulunmuş ve bu hususatta onu taklit etmişlerdir.»

Hadîsin Dâre Kutnî 'deki rivayetinde dahî Hz. Ebû Hüreyre'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen cehri namazların her rekâtında besmele çektiği bildiriliyor. Fakat bu rivayetin de isnadı sakıttır. Çünkü râvilerden Hâlid b. İlyâs bilittifak zayıftır. Buhârî ile Ahmed b. Hanbel'in o-nun hakkında «Münkerü'l-Hadîs» dedikleri; İbni Maîn'in;«O bir şey etmez; hadîsi de yazılmaz» dediği rivayet olunur, îbni Hibban ise; onun uydurma hadîsleri mevsuk râvilere isnad ederek rivayet ettiğini söylemiştir. Dâre Kutnî buna benzer zayıf bir hadîs daha rivayet etmiştir.

Ümnıü Seleme hadîsine gelince, bu hadîsi Hâkim «el-Müstedrek»- inde rivayet etmiştir. Hadîste Ümmü S eleme (Radiyalîahû anha) 'mn; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda besmele çekti ve onu fatihadan bir âyet saydı» dediği rivayet olunuyor. Aynı hadîsi Dâre Kutnî ile Beyhakî dahi rivayet etmişlerdir. Fakat bu hadîs de zayıftır. Çünkü râvilerden Ömer b. Hârun-u Belhi mecruhtur. Onun hakkında bir çok hadîs imamları söz etmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel; «Ben ondan hiç bir şey rivayet etmem» demiş. Yahya b. Ma'în onun hiç birşey etmediğini söylemiş, İbni'l Mübarek yalancı olduğunu tasrih etmiştir. Hattâ İbni'l Cevzî, Yahy â'dan naklen; «O yalancı bir habistir; hadîsi beş para etmez» demiştir. Besmeleyi ispat hususunda Hz. Ümmü Selem e'den daha başka hadîslerde rivayet edilmişse de bunların hepsi zayıftır.

İbni Abbâs (Radiyalîahû anhûnut) hadîsini Beyhakî «Sünen» inde tahrîc etmiştir. Bunda da Hz. İbni Abbâs'm Besmeleyi fatihadan bir âyet olmak üzere okuduğu bildiriliyor. Aynı hadîsi Tahavî de tahric etmiştir. Lâkin bu hadîs de zayıftır. Çünkü isnadında Abdülâzîz b. Cüreyc vardır. Buhârî onun hadîsine tâbi olunamayacağını söylemiştir. Sonra bu hadîs Ebu Hüreyre hadîsine muarızdır. Çünkü Müs1im 'in rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikinci rekâta kalktığı vakit kıraete fatihadan başladığı bildirilmektedir. Tahavî'nin dahi rivayet ettiği bu hadîs besmelenin fatihadan bir âyet olmadığına açık delildir. Zîra fatihadan olsa, ikinci rekâtta onu da okurdu. Gerçi Hakim'in -el-Müstedrek» inde rivayet ettiği îbni Abbâs hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in besmeleyi aşikâr çekerdiği rivayet olunmuş; Hâkim; «Bu hadîsin isnadı sahihtir, hiçbir illeti yoktur» demişse de, hadîs ne sarih ne de sahihtir. Sarih değildir; çünkü namazda okunduğuna dâir birşey söylenmemiştir. Sahih te değildir; çünkü: Kavilerinden Amr b. Hassan hadîs uydurmakla meşhurdur. Bunu hadîs sanatının imamı sayılan Ali b. el-Medînî söylemiştir. Ebû Hatim dahi onun hakkında; «Birşey etmez, yalan söylerdi» demiştir. Aynı hadîsi Dare Kutnî de Ebu's-Salt tarikiyle Hz. İbni Abbâs 'dan rivayet etmiştir. Bu rivayette İbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda besmeleyi aşikâr okurdu» demiştir. Ancak bu rivayet evvelkinden daha da zayıftır. Çünkü Ebu's Salt metruk bir râvidir. Ebû Hatim onun hakkında; «Bence doğru söyleyen bir kimse değildir» demiş. Dâre Kutnî dahi; «Pis bir rafizîdir» tâbirini kullanmıştır. İbni Abbâs Hazretlerinden Bezzâr, Tirmizî ve Dâre Kutnî1-nin rivayet ettikleri birkaç hadîs daha varsa da bunların da hepsi zayıf olup, hiç biri ihticaca sâlih değildir.

Enes (Radiyallahû anh) hadîsine gelince: Bu hadîsi ondan Muhammed b. Ebu'l Mütevekkil tarikiyle Hâkim ve Dâru Kutnî rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîs te Besmelenin fatihadan önce aşikâre okunacağı bildirilmektedir. Ancak hadîs İbni Huzeym'in «Muhtasar» mda Taberânî'nin «Mücem» inde rivayet, ettikleri Enes (Radiyallahû anh) hadîsine muarızdır. Çünkü o hadîsde namazda besmelenin gizli okunduğu beyân edilmiştir. Vakıa Hâkim 'in başka bir tarikle Hz. Enes'den rivayet ettiği bir hadîste Enes (Radiyallahû anh) 'in; . «Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (Radiyallahû anhûm) 'nin arkalarında namaz kıldım. Bunların hepsi besmeleyi aşikâre çekerlerdi»; demiş. Hâkim hadîsi rivayet ettikten sonra onu şâhid olarak zikrettiğini söylemişse de bundan dolayı ulemânın şiddetli itirazlarına mâruz kalmıştır. Zehebî (673 - 748) «Muhtasar» in da; «Acaba Hâkim kitabında böyle uydurma bir hadîsi rivayet etmekten hiç utanmıyor mu? İşte ben Allah için şahadet e-diyorum! Vallahi bu hadîs yalandır.» demiştir.

Hz. Ali hadîsine gelince: onu da Hâkim «Müstedrek» inde Said b. Osman tarikiyle Hz. Ali ve Ammâr (Radiyalîahû anhûmâ) 'dan rivayet etmiştir. Bu hadîse göre de Peygamber (Saliallaha Aleyhi ve Sellem) de farz namazlarda besmeleyi aşikâre okurmuş. Hâkim bunun hakkında; «İsnadı sahihtir. Râvilerinden hiç birine cerh nisbet edildiğini bilmiyorum» demişse de yine Zehebî «Muhtasar» inda; «Bu haber hiçtir, galiba mevzu olacaktır» demiştir. Kavilerinden Abdur-rahman, münker hadîsler rivayeti ile maruf bir kimsedir. İbni Abdi'1-Hadi; «Bu hadîs bâtıldır» demiştir.

Semuratü'bnü Cündeb (Radiyalîahû anh) hadîsinin râvilerini Dâre Kutnî ile Beyhakî mevsuk bulmuşlar, Ebu Şamme ile başkaları da hadîsin sahih olduğunu söylemişlerdir. Mezkûr hadîste;

«Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem)'in ilci durağı vardı, Kur.-an okumayı bitirdimî duraklar; bîr de besmeleyi çektiği faman duraklardı»

denilmiştir. Fakat bu hadîs, besmelenin aşikâr okunduğuna değil, gizli o-kunduğuna delildir. Binâenaleyh muarızların gösterdikleri bu delil Hane-fîler lehine şâhiddir.

Hz. Ammâr 'dan A1i (Radiyalîahû anh) ile birlikte rivayet ettikleri hadîsten başka rivayet yoktur.

Abdullah b. Ömer hadîsini Dâre Kutnî, Ömer b. Hasen tarikiyle tahrîc etmiştir. Bu hadîste İbni Ömer (Radiyalîahû anh)
«Ben Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr ve Ömer 'in arkalarında namaz kıldım, hepsi besmeleyi aşikâr okurlardı» demektedir. Mezkûr hadîs iki tarikle rivayet edilmişse de bunların ikisi de bâtıldır. Çünkü birinci tarikin isnadında İbni Ebû F tide y k zikredilmiştir. Halbuki bu zat bu hadîsi hiçbir zaman rivayet etmemiştir. Kendisine rivayet isnadında bulunan râvi Ahmed b. îsâ 'dır. Dâre Kutnî onun yalancı olduğunu söylemiştir. Dâre Kutnî 'nin şeyhi Ömer b. Hasen dahi zayıftır; onun zayıf olduğunu bizzat Dâre Kutnî söylemiştir, diğer râvilerden Ca'fer b. Muhammed hakkında da söz edilmiştir. Dâre Kutnî onunla da ihticâc olunmayacağını söyler. Hadîsin ikinci tarîkinde râvilerden Abâdetü'bnü Ziyâd Şiilerin reis-lerindendir. Hafız Muhammed Nisâbûrî; «Bu adam bilittifak yalancıdır» demiştir. Hadîsin diğer râvisi Yûnus b. Yâ'fûr dahî zayıftır. Nesaî ile İbni Maîn onun zayıf olduğunu söylemişler; îbni Hibban; «Bence onunla ihticâc etmek caiz değildir; yine râvilerden Müslim b. Hayyân meçhuldür.» demektedir.
Nu'man b. Beşir hadîsini Dâre Kutnî «Sünen--inde Yâkup b. Yûsuf tarikiyle rivayet etmiştir. Bu hadîste;
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibril Ka'be'de bana imam oldu ve besmeleyi aşikâr okudu» buyurdular, deniliyor. Fakat bu hadîste münker, hattâ uydurmadır. Havilerinden Ahmed b. Hammâd'ı Dâre Kutnî zayıf saymıştır. Diğer râvi Yâkub b. Yûsuf ise hadîs rivayeti ile meşhur değildir. Aynî, Dâre Kutnî ile Hatîb'in ve diğer hadîs hafızlarının böyle bir hadîsi rivayet ettikten sonra susmalarını; «pek çirkin bir hareket!» diye tavsif ediyor».
Hakem b. Umeyr hadîsini yine Dâre Kutnî9 E-bu'l Kaasim Hüseyin b. Muham me d tarikiyle Hâkem'den tahrîc etmiş ve «Hakem, Bedi gazasına iştirak eden Sahabe-i kiramdandır.» demiştir. Mezkûr hadîste Hâkem: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında namaz kıldım. Besmeleyi gece namazları ile sabah ve cuma namazlarında aşikâr okurdu» demiştir.
Fakat Aynî'nin beyanına göre bu hadîs garip ve münker hadîslerdendir. Hattâ bâtıldır. Zira Hakem b. Umeyr Bedr gazasına iştirak etmediği gibi, o gazaya iştirak edenler arasında Hakem b. Umeyr adında bir kimse de yoktu. Hattâ Umeyr'in sa-habî olduğunu bilen de yoktur. Kendisinden birçok münker hadîsler rivayet olunmuştur. Zehebî; «Hakem b. Umeyr yahut Amru's-Sumâli el-Ezdî 'nin isnadı zayıf hadîsleri vardır.» demiştir. Ondan rivayet eden Musa b. Habib ise;, hiçbir saha-bi ile görüşmemiş, hattâ meçhuldür. Hadîsi ile ihticâc olunamaz. Taberânî «Mücem-i Kebîr» inde Hakem b. Umey r*den bahisle, ondan on küsur münker hadîs rivayet etmiştir, İbrahim b. Habib, Dâre Kutnî 'nin hatâ olarak zikrettiği bir, isimdir. Doğrusu İbrahim b. İshâk es-Sînî'dir. Ayni isimde Dâre Kutnî iki hata yapmıştır. Çünkü Sînî'yi de Dabbî şeklinde okumuştur» diyor.
Muâviye hadîsine gelince: Bu hadîsi Hâkim «el-Mtis-tedrek» inde Abdullah b. Osman tarikiyle Enes b. Mâlik (Radiyaliahû anh) 'dar rivayet etmiştir. Mezkûr hadîste Hz. Muâviye'nin Medine'de sabah namazı kıldığı, besmele ile başlayarak Ümmü'l - Kur'an'ı (Fatihayı) okuduğu, Fatihadan sonra okuduğu sûre için besmele çekmediği, bütün namazı bu minval üzere kıldığı, eğilirken tekbir almadığı, namazdan sonra kendisine; «Namazı çaldın mı, yoksa unuttun mu? Hani besmele, hani eğilip doğrulduğun zaman tekbirler, nerede kaldı?» denildiği, ondan sonra .Muâviye'nin bir da1ha bunları bırakmadığı beyân ediliyor. Hâkim bu hadîs için; «Müs1im'in şartı üzere sahihtir.» demiştir. Aynı hadîsi Dâre1 Kutnî dahî rivayet etmiş ve bütün râvilerinin hep mu'temed olduklarını söylemiştir.
İşte İmâm Şafiî 'nin besmeleyi aşikâre okuma hususunda iti-mâd ettiği Muâviye hadîsi budur. Hatîb; «Bu bâbda itimâda şayan en güzel hadîs budur.» demektedir. Fakat onun râvilerinden Abdullah b. Osman hakkında da söz edilmiştir. Bu zât Müs1im 'in râvilerinden de olsa Yahya b. Mâin; «Onun hadîsleri kavi değildir,» demiş. Nesaî onun hadîslerinin kavi değil, gevşek olduğunu söylemiş. Aliy b e1-Medini ise; «Mün-kerü'l hadîstir.» demiştir. Bu ihtilâflardan dolayı onun yalnız başına rivayet ettiği hadîsler kabul edilmez. Halbuki hadîsin isnadı muztarib olduğu gibi, metni de şazz ve mualleldir. Zîra mevsuk ravilerin Enes (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettikterine muhaliftir. Bu hadîs Hz. Enes'in bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hulefâi Râ-şidin'den rivayet ettiği hadîse muhalif olduğu halde, kendisinin onunla istidlal etmesine imkân var mıdır? Nitekim Enesle sohbetleri olduğu bilinen râvilerden hiçbiri ondan böyle bir şey rivayet olunduğunu bilmemektedir.
Enes (Radiyallahû anh) Basra'da yaşardı. Hz. Muâviye Medine'ye geldikten sonra Enes (Radiyallahû anh) 'in onunla beraber bulunduğunu söyleyen yoktur. Zahire göre beraber değildiler. Bu da Muâviye hadîsini reddeden bir delildir. Bir de Medine'lilerin ö-. teden beri mezhebi besmeleyi aşikâr okumamakdır. Hattâ bazılarına göre besmele hiç okunmaz. Urvetü'bnü-z Zübeyr ki; yedi 'fakîhin biridir: «Ben imamlara yetişdim, onlar kıraete fatiha ile başlarlardı» demiştir. Şu halde sünnet bildikleri bir şeyi yapan Muâviye (Radiyallahû anh) 'a itirazda bulunmaları ma'kul olur mu?
Büreyde hadîsini Dâre Kutnî ile Hâkim tahric etmişlerdir. Bu hadîste Hz. Büreyde şöyle demektedir;
ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana namaza durduğun .vakit Kur'an'a ne ile başlarsın?» dedi.
«— Besmele ile başlarım» cevabını verdim.
«— Tamamdır» buyurdular. Ancak hadîsin bütün senedleri hiçden i-barettir.
Câbir hadîsini yine Hâkim «el-İklîl» nam eserinde tahric etmiştir. Mezkûr hadîste Câbir (Radiyallahû arifi) , Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bana;
Namaza durduğun vakit ne okuyorsun, dedi, fatihayı okurum dedim, «besmele çek» buyurdular.» diyor.
Fakat bu emir besmelenin aşikâre okunacağına delâlet etmez.
Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) hadîsini Hafız Bûşencî tahric etmiştir. Bu hadîste Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in onlara akşam namazını kıldırdığı ve besmeleyi aşikâre o-kuduğu bildiriliyorsa da, hadîsin isnadı hakkında söz edilmiştir.
Talhatü'bnü Ubeydillah hadîsini yine Hakim «el-İklîl» de Süleyman b. Müslim tarikiyle rivayet etmiştir. Hadîste;
«Her kim Ummü'l Kur'ân'dan besmeleyi terkederse Allah'ın kitabından bir âyet terketmis demektir» buyurulmuşsa da, bu da besmelenin aşikâr okunacağına delâlet etmez.
Abdullah b. Ebî Evfâ hadîsim Dâre Kutnî zayıf bir isnadla tahrîc etmiştir. Bu hadîste;
«Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam gelerek;
«— Ben Kur'ân'dan birşey anlamıyorum; bana ondan yetecek kadarını öğretiver, dedi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'de ona demesini öğretti.» deniliyorsa da hadîs
hem zayıf hem de besmelenin aşikâre okunacağına delâlet etmemektedir.
Ebû Bekr Sıddık (Radiyallahû an/ıjhadîsim Hafız Ebu'1 Kaasım el-Gâf ikî, «el-Müselsel- adlı eserinde tahrîc etmiştir. Sened meçhullerle doludur. Bu hadîste Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Cibril (Aleyhisselâm) 'dan, o da İsrâ fil (Ateyhisselâm) 'dan, o da Rabbü'l Âlemin hazretlerinden naklen Teftlâ hazretleri:
«Her kim namazında fâtihay-ı kitaba bitişik olarak besmeleyi okuna ben onun günahlarım affederim» buyurdu, deniliyor; Fakat hadîs hem zayıf, hem de besmelenin aşikâr okunacağına delâlet etmemektedir.
Mücâlid b. Sevr ile Bişr b. Muâviye hadîsini Hatîb tahrîc etmiştir. Senedinde meçhuller vardır. Mezkûr hadîse göre, Mücâlid ile Bişr hazerâtı Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen hey'etler arasındaymışlar. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve SelfemJ kendilerine

«Yâ-Sin» i Öğretmiş, Fatiha ile Muavvere-teyn sûrelerini okumuş, Kur'ân'a başlarken besmele çekmelerini ve namazda onu aşikâre okumalarını tâlim buyurmuş. Bu hadîs te ihticaca sâ-lih değildir.
Hüseyin b. Urfuda hadîsini Ebû Mûsel-Medînî tahrîc etmiştir. Hadîsin isnadında meçhul râvîler vardır. Bu hadîste de Besûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Hüseyin'e:
«Namaza kalktın mı besmeleyi çek: Tâ ki fatihayı besmele ile bitirmiş olasın!...» buyurmuştur. Bu hadîs dahî istidlale sâlih değildir.
Ebû Mûse'I Eş'arî hadîsine gelince: onu da Bûşencî tahrîc etmişse de isnadı hakkında söz edilmiştir. O da istidlale sa-lih değildir. Mezkûr hadîste; «Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) besmeleyi aşikâr okurdu» denilmektedir.
Buhârî sarihi Aynî diyor ki: «Besmelenin namazda aşikâre okunacağını bildiren hadîsleri rivayet edenler çoksa da, bu hadîslerin hepsi de zayıftır. Ve sahîh kitaplara alınmadıkları gibi, meşhur müsned-lerde de bulunmamaktadırlar. Bunların ekserisini Hâkim ile Dâre Kutnî 'nin rivayet ettikleri görünür. Hâkim'in bu bâbda müsamahakâr davrandığını, zayıf hattâ bazı mevzu' hadîsleri sahih diye kabul ettiğini az yukarıda gördük. Dâre Kutnî'ye gelince: o da kitabını garip, şâzz ve muallel hadîslerle doldurmuştur. Onda nice hadîsler vardır ki; bu hadîsler başka yerde bulunmaz. Kavileri arasında tarih kitapları ile cerh ve tâ'dil kitaplarında bile bulunmayan nice yalancılar, zayıflar ve meçhuller vardır ki: Amr b. Semr, Câbir b. Cû'fi, "Hasan b. Muhârik, Ömer b. Hafs Mekkî, Abdullah b. Amr b. Hassan, «yalan dağarcığı» lâkabı verilen Ebu's-Salt el-Heravî, Ömer b. Harun el-Belhî, İsa b. Meymun el Medenî vesaire hep bunlar meyânındadır. Böyîelerinir rivayet ettiği hadîslerle Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde Enes'ten rivayet ettikleri, ondan da birçok mevsuk imamların rivayette bulundukları bir hadîse nasıl muaraza edilebilir. O mevsuk imamlardan birisi Kata-d e 'dir ki; zamanının en büyük hafızı idi. Ondan da hadîste Emîrü'l Mü'minin lâkabını alan Şû'be rivayet etmiştir. Ümmet onu kabul ile telâkki eylemiştir. İşte Buhârî bu kadar şiddetli taassubu ve Ebû Hanîfenin mezhebine ifrat dereceye varan hücumları ile beraber, kitab-ı sahihine o zayıf râvîlerden hiç birini koymamıştır. Sahihinde tahrîc etmek için besmelenin aşikâre okunacağını bildiren sahîh bîr hadîs bulabilmek ümidiyle pek çok meşakkatlere katlanmış, fakat böyle bir hadîs bulamamıştır. Müslim de öyledir. O da bu bâbda hiçbir şey zik-retmemiştir. İkisi de bu bâbda sadece Enes hadîsini tahric etmişlerdir ki; o da besmelenin gizli okunacağına delâlet eder. Şayet: Sen; «Onlar her sahih hadîsi kitaplarına almayı iltizam etmemişlerdir. Binâenaleyh kitaplarına almadıkları sahîh hadîsler meyâmnda besmelenin aşikâre o-kunacağını bildiren sahîh hadîsleri de terk etmiş olabilirler» dersen ben de derim ki: Bu sözü ancak muannitler yahut şaşkınlar söyleyebilir. Çünkü besmelenin aşikâre okunması meselesi en güzide ve fıkhın en müşkül, en münâkaşa götüren, kitaplarda en çok yer alan mes'elelerinden biridir. İnsanın Buhârî'nin kendi şartına uygun veya yakın böyle bir hadîs bulmuş olsa, kitabını ondan hali bırakmayacağına insanın Allah'a müekked yeminler vereceği geliyor. Buhar î'nin böyle bir hadîs bulduğu halde kitabına almadığını teslim etsek işte Ebû Dâvud, işte Tirmizî, işte Nesaî ve îbni Mâce!... Bu zevatın kitaplarında sakîm ve zayıf senetli hadîsler yer aldığı halde, besmelenin aşikâr okunmasına dâir hiçbiri bir tek hadîs tahrîc etmemiştir. Eğer bu zevat nazarında o hadîsler tamamiyle hiçten ibaret olmasaydı, onları bırakmazlardı; içlerinden yalnız Nesaî bir tek Ebû Hüreyre hadîsi rivayet etmiştir. Sözde bu hadîs muhâliüerce o rivayetlerin en kuvvetlisidir. Halbuki az yukarıda biz onun da birçok vecihlerden zayıf olduğunu beyân ettik. Eğer besmelenin aşikâre okunacağını bildiren hadîsler, gizli okunacağını bildiren hadîslere birkaç ve-cihle tercih edilirse:
Bu vecihlerden birincisi: Kavilerin çokluğudur. Çünkü gizli okunacağını bildiren hadîsleri sahabeden yalnız iki kişi rivayet etmiştir. Onlar da Enes b. Mâlik ile Abdullah b. Mugaf iel-dir. Aşikâre okunacağını bildiren hadîsleri ile yukarıda arzettiğimiz şekilde yirmibirden fazla sahâbî zikretmiştir.
İkincisi gizli okunacağını bildiren hadîsler nefiy bildirmekte; aşikâre okunacağını bildirenler ise; ispata şehâdet etmektedir. İspat nefye ter-cîh edilir.
Üçüncüsü Ene s'den filcümle besmeleyi inkâr ettiği rivayet o-lunmuştur. İmam Ahmed ile Dâre Kutnî 'nin rivayet ettikleri Saîd b. Zeyd, Ebû Seleme hadîsinde Enes 'e sordum, Resûlüllah (SaîtaUahü Aleyhi ve SeUem) besmele çeker de fatihayı ondan sonra mı okurdu dedim. Enes; Sen bana bellemediğim bir şeyi soruyorsun; yahut; Senden Önce bunu bana soran olmadı, cevabım verdi.» deniliyor. Dâre Kutnî; Bu hadîsin isnadı sahihtir diyor, dersen, ben de derim ki:
Birinci vechin cevâbı şudur: Hâvilerin çokluğuna itimad ancak delîl sahih olduktan sonradır. Besmelenin aşikâre okunacağmı bildiren hadîsler içinde ise, sahih ve sarîh bir tek hadîs yoktur. Fakat gizli okunacağını bildiren hadîsler böyle değildir. Onlar sahîh, sarîh, ve sabit hadîsler olup, sahîh kitaplarla ma'ruf müsnedlerds ve meşhur Sünen eserlerinde tahrîc edilmişlerdir. Bununla beraber Hanefîlerden bir cemâat râvilerin Çokluğu sebebiyle tercihe de kail değillerdir.
İkinci vechin cevâbı: Söylediğin şehadet meselesi nefiy suretinde o-lursa mânâsı ispat çıkar. Maamafih bu mesele ihtilaflıdır. Bâzılarına göre, Nefiy ile ispat müsavidir. Bir takımları nefiy ispata tercih edilir, demişlerdir. Bazıları da bunun aksine kaildirler.
Üçüncü vechin cevâbı: Hz. Enes'in inkârı sahih eserde kendisinden rivayet edildiği sabit olan hadîse mukavemet edemez. İhtimal ki Enes (Radiyallahû anh) yaşının geçkin olması sebebiyle sorulduğu an hadîsi unutmuştur. -Böyle haller çok vuku' bulmuştur. Nitekim bir gün kendisine bir mesele sorulduğunda: «Hasan'a gidin de ona sorun. Çünkü o bellemiştir. Biz unuttuk,» cevabını vermiş. Böyle bir hadîsi belleyip de sonradan unutan nice zevat vardır. İhtimal ki soran zat, besmeleyi çekmek namazda lâzım mı, değil mi anlamak istemiştir. Bu takdirde onun aşikâre veya gizli okunacağından bahis yoktur.
Eğer: Bu hadîslerin araları bulunur, Enes (Radiyallahû anh) uzak olduğu için işitmemiştir. Bir de o zaman kendisi çocuktu denilebilir, dersen ben de derim ki; Bu söz merduddur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm vefatında ise, yirmi yaşlarında bulunuyordu. Binâenaleyh Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin arkasında tam on sene namaz kılar da besmele çektiğini nasıl işitmez. Bu ihtimalden uzak, hattâ müstahîldir. Sonra Hz. Enes, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde hadîs rivayet etmiştir. Ebû Bekr ve Ömer zamanlarında tam erkeklik çağma ermiş; Osman zamanında ise olgunluk devresine vardığı v,e hadîs rivayet ettiği halde bunu nasıl duymamış olabilir?
Hâzimi «en-Nâsih Ve'1-Mensûh» nam eserinde; «Besmelenin aşikâre okunacağını bildiren hadîsler sahîh bile olsalar, bizim rivayet ettiğimiz hadîsle nesh edilmişlerdir.» demiş ve Ebû Dâvûd tarikiyle Sâid b. Cübeyr 'den rivayet edilen şu eseri ileri sürmüştür. Saîd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) besmeleyi Mekke'de iken aşikâre okurdu. Mekke'liler Müseylemetü'r-Rahmân'a taparlardı. Muhammed, Yemâme'nin ilâhına tapıyor, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) besmeleyi gizli okumaya me'mur oldu. Bir daha vefatına kadar onu aşikâre okumadı» demiştir. Eğer bu hadîs mürseldir, dersen, ben de derim ki:
Evet mürseldir. Lâkin Hulefâ-i Râşidin hazerâtmın fiilleri ile kuvvet bulmuştur. Çünkü onlar Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in son zamandaki umurunu en iyi bilen zevattır. «et-Tevhîd» sahibine şaşarım!
Nasıl ölüp ta besmelenin aşikâre okunacağına dair birçok hadîsler vârid olmuştur. Halbuki Resûl-ü Ekrem (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in onu gizli okuduğunu sarahaten bildiren yalnız iki rivayet vardır. Biri İbni Mugaffe1'dendir ve zayıftır. Diğeri Enes 'dendir ve o da ihti-cacdan sükûtunu îcab ettirecek derecede mualleldir, diyebilmiştir. Bu olsa olsa basiretsizlikten ve bâtıl olan ifrad derecedeki asabiyetin şiddetindendir. Yukarıda hakkı bildikleri halde zulmeden mutaassıpların halini görmüştün, onlar hakka karşı göz yummuşlardır. Bundan

daha acaip olmak üzere, bazıları bu fende yedi tülâ sahibi olduklarım iddia ederler. Bu adam nasıl oluyor da besmelenin aşikâr okunacağım ispat edenlerin hadîsle amel alettâyin lâzımdır, diyebiliyor. Bu adam nasıl cesaret edip te kabulden imtina ettiği bu söz kendinden sâdır olabiliyor. Ona göre, besmelenin aşikâr okunacağını gösteren hangi hadîs sahîh olmuştur ki bu sözü söyleyebiliyor!»
5- Besmele Kur'an'dan mıdır, değil midir meselesini yukarıda kısaca arzetmiştik. Sahîh kavle göre Hanefîler'ce. besmele Kur'ân'dandır. Çünkü mushafın iki kapağı arasına vahiy ile yazılan her şeyin Kur'ân-ı Ke-rîm'den olduğuna bu ümmetin ulemâsı icma' etmişlerdir. Besmele de o yazılanlar meyânındadır. Buna binaen besmele Kur'ân niyeti ile okunursa İmam Azam'a göre farz olan kıraet eda edilmiş olur. Çünkü besmele Kur'an'dan bir âyettir. Hanefiyye ulemâsından bazılarına göre: Yalnız besmele ile farz olan kıraet eda edilmiş olmaz. Çünkü besmelenin tam bir âyet olup olmadığı ihtilaflıdır. Evzâî'nin ; «Allah Teâlâ, Kur'ân'da besmeleyi yalnız Nemil sûresinde inzal buyurmuştur; o tam bir âyet değildir.» dediği rivayet olunur. Bu suretle besmelenin tam bir âyet olup olmadığı hususunda şekk hasıl olmuştur. Binâenaleyh şekkle kıraet caiz değildir. Kur'ân kasti ile cünüp, hayz ve nifaslı kimselerin besmeleyi okumaları haramdır. Kerhî 'nin rivayetinde kıyasen mesele zahirdir. Çünkü o rivayete göre cünüp ve emsali kimselere yarım âyet okumak da haramdır. Tahavî rivayetine göre de haramdır, zîra besmelenin tam bir âyet olması ihtimali vardır. Binâenaleyh mezkûr kimselerin onu okumaları ihtiyaten haramdır. Hanefîye ulemâsının muhakkikleri buna. kaildirler. İbni'l -Mübarek ile Dâvûd-u' Zahirî ve ona tâbi' olanların kavilleri de bu olduğu gibi, aynı kavil İmam Ahmed b. Hanbe l'den dahi nassen rivayet olunmuştur.
Ulemâdan bazılarına göre: Besmele Kür'ân'dan değildir; yalnız Nemil süresindeki besmele, oradaki âyetin bir cüz'üdür. İmam Mâ1ik'in kavli bu olduğu gibi Hanefîler'le Hanbelîler'den bazıları da buna kail. olmuşlardır.
Bir takım ulemâ besmelenin her sûreden bir âyet veya yarım âyet olduğunu söylemişlerdir,. îmam Şafiî ile ona muvafakat edenlerin meşhur kavli budur. İmam Şafiî 'den diğer bir rivayete göre besmele" yalnız Fatiha, sûresinin ilk âyetidir; diğer sûrelerin ilk âyeti değildir. Sûre başlarına yazılması ve sûrelere onunla başlanması, onunla te-berrük içindir.
Tahâvî: Resûlüüah (SallaUahü Aleyhi ve Selîem) 'in besmeleyi aşikâre okumadığı, sabit olunca onun Kur'ân'dan da olmadığı sübut bulmuştur. Kur'ân'dan olsaydı onu da Kur'ân gibi aşikâre okurdu. Görül-müyormu ki, Kur'ân'm sair yerleri gibi Nemil süresindeki besmeleyi â-şikâre okumak vâcibtir. Çünkü oradaki besmele Kur'an'dandır. Hem besmelenin teavvuz ve iftitah gibi gizli okunması sabit olmuştur. Biz o-nun mushafta gerek Fatiha, gerekse diğer sûrelerin başlarına yazıldığxnı görmekteyiz. Fâtiha'dan başka yerlerde âyet olmayınca Fâtiha'dan da â-yet olmadığı sübût bulur» demiştir.
İmam Şâfiî'nin: «Besmele her sûreden bir âyettir, dediği rivayet olunur. Şafiî 'den önce bunu söyleyen yoktur. Selef arasındaki hilaf yalnız besmelenin fatihadan olup oimamasi hususunda idi. O-nun başka sûrelerden bir âyet olduğunu söyleye.
Tahkîkâ göre: Besmele Kur'ân'dandır. Fakat hiç bir sûreden değil, tek basma indirilmiş bir âyettir. Onun için de her sûrenin başında ayrı ayrı okunur. Nitekim «Kevser» sûresi indiği vakit Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz onu okumuştur. Bundan dolayıdır ki; Hâfızuddîn Nesefî; «Besmele Kur'ân'dan bir âyettir, sûrelerin arasını ayırmak için indirilmiştir, demiştir- Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) besmele indirilmezden önce sûrenin nerede bittiğini bilmezmiş. Bu hadîsi Ebû Dâvûd ile Hâkim tahrîc etmişlerdir. Hâkim onun Buhârî ile Müs1im'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir.
Eğer besmele her sûrenin başından bir âyet olmasa Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) onu «Kevser» sûresinin başında okumazdı, dersen, ben de derim ki:
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in okumasının buna delâlet ettiğini kabul edemeyiz. Bilâkis, onun ayrı bir âyet olduğuna delâlet e-der. Vahiy hadîsi de bunu gösterir. O hadîste:
Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e melek gelerek «Oku» dedi. Resûl-ö Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
- Ben okumak bilmem mukabelesinde bulundu, bu üç defa tekerrür etti sonra melek ona dedi eğer besmele her sûrenin ilk âyeti olsaydı melek te evvelâ onu okurdu.»

14- Besmele Berae'den Maada Her Sürenin Başından Bir Âyettir Diyenlerin Delil Babı

53- (400) Bize Alî b. Hucr es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi M): Bize Ali b. Müshir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhtar K Fülfül, Enes b. Mâ lik'den naklen haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir, Muhtar'dan, o da Enes'den, naklen rivayet etti Enes şöyle demiş:
Bir gün Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda idi. Birazuyku Jtestirdi, sonra gülümsiyerek taşını kaldırdı. Biz, niye güldün yâ Resûİüllah dedik:
— «Demin bana bir sûre indirildi» buyurdu. Arkasından şunu okudu: «Rahman ve Rahîm olan Allanın adiyle : Gerçekten Biz sana Kevseri
verdik. O halde. Rabbin İçin -namaz kıl. Kurban kes! Sana düşmanlık eden yok mu! İşte ebter odur!...» Sonrû': Kevser nedir bitirmişiniz? dedi. Biz:
— «Allah ve Resulü bilir» cevabını verdik.
— «O Rabbim Azze ve Cellenin bana va d ettiği bir nehirdir. Onun üzerinde peke ok hayır vardır. O bîr havuzdur; Kıyamet gününde ümmetim ona gelecektir, kabları yıldızların sâyısıncadır. Derken içlerinden,bir kul çıkarılıp atılacak. Bunun üzerine,ben Yarabbi! O benîm ümmeti m dendir dİyece-ğİm: Allah Tealâ: ümmetinin senden sonra ne bid'atlar îcad ettiğini» sen bilmezsin! diyecek.
"îbni Hucr, kendi hadisinde: «MesciddV'bizim aramızda iken» ve «O kulun senden sonra.ne bid'atlar ettiğini» cümlelerini ziyade eyledi.

(:..) Bize Ebû Küreyi; Muhammed b. d-Alâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Fudayl, Muhtar b. Fülfül'den naklet*.haber yerdi. Demiş ki Enes b. Mâlik'i şunu söylerken işittim:
«ResûÎüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellent) 'i biraz uyku kestirirken gördüm» ve hadîsi İbni Müshir rivayeti gibi. nakletmiş,- yalnız o:
«Rabbim Azze ve Celle'nin cennette bana va d ettiği bir nehirdir, üzerinde bir havuz vardır» demiş «Kapları yıldızların adedincedir» cümlesini zikretmemiş.
İğfâe: Uyku kestirme, şekerleme'yapma mânâlarına gelir.Çesulüllah (Sallallctfıü Aleyhi ye Seüem) 'e ekseriyetle vahiy bu halde gçlirdi. Sahihi. Müslim sarihlerinden Ubbi'ye göre; iğfâe'den murad: ResûÎüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in konuşulanlardan yüz çevirmesidir. Vahyin geliş şekillerini «Kitabu'1-İman» da görmüştük. Havzu "Kevser hakkında dahi evvelce söz geçmişti.
Şâni': Buğzeden, düşmanlık yapan mânâsına gelir. -Ehter; Kuyruğu kesilmiş demektir. Bundan murâd zürriyeti ve tâbi'leri kalmayan demektir. Bâzıları Ebter'in lıâr- türlü hayırdan kesilmiş hayırsız mânâsına geldiğini söylerler.
Müfessirlerin beyânına göre Kevser sûresi' Âsb. Vâi1 ve emsali müşrikler hakkında nazil olmuştur. Bunlar Peygamber (Sallailahü Aleyhi

ve Sellem)e buğzeder, ebter demek küstahlığında bulunurlardı.-Kevser bu hadîste «Cennette bir nehirdir» diye tefsir bayur-ulmaştur. Müfessirler, onun daha başka mânâlara geldiğini de söylemişlerdir. Mezkûr mânâların içersinde en ziyade göze çarpanı, çok hayır ifade etmesidir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Bazı ulemâ sûre başlarındaki besmelenin Kur'ân-ı Kerîm'den olduğuna, bununla istidlal ederler. Nevevî'nin beyânına göre Müs1im'in bu hadîsi burada zikretmesinden maksadı, besmelenin Kur'ân'dan olduğunu göstermektir.
2- Mescidde ve başkaları huzurunda uyumak caizdir.
3- Büyük bir. zata tâbi' olanların, onun gülümsediğini veya yeni bir şey zuhuruna delâlet eden bir hareketini gördükleri vakit sebebini sormaları müstehabdır.
4- Hadîs-i şerif Havz-ı Kevser'in mevcudiyyetine delildir. Müslüman a onun varlığına inanmak gerekir. Bu husustaki hadîsler inşallah kitabın sonunda görülecektir.
«Sen onların senden sonra ne bİdâtlar îcat ettiklerini bilmezsin» cümlesinin izahı taharet bahislerinin baş taraflarında görülmüştü.

15- Namaz Kılanın İhram Tekbirinden Sonra Sağ Elini Sol Elinin Üzerine Bağlıyarak Göbeğinin Üstüne ve Göğsünün Altına Koyması, Secdede İse Ellerini Omuzları Hizasında Yere Döşemesi Babı

54- (401) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân rivayet etti (Dedi ki): Bize Hemnıam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu hammed b. Cübâde rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdülcebbar b. Vail, Alkametü'bnü Vâil ile bir aza d ularından, o da Vâil b. Hucr'dan naklen rivayet etmişler ki, Vâil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) namaza başlarken ellerini kaldırdığını görmüş, tekbir almış (Hemmâm Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdığını göstermiş) sonra elbisesine sarınmış, sonra sağ elini sol eli üzerine koymuş; rükûa varmak isteyince ellerini elbisesinden çıkarmış, sonra ellerini kaldırmış; sonra tekbîr alarak riikûa varmış, Semiallattü Ü-men ha mi deh dediği zaman yine ellerini kaldırmış, secdeye gittiğinde ellerinin araşma secde etmiş.
Buhârî'di bu bâbda Seh1 b. Sa'd (Radiyallahû arih) 'dan şu hadîs rivayet edilmiştir:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında insanlara namaz kılarken sağ ellerin sol elleri üzerine koymaları emrolunurdu» gerek Buhar î'nin, gerekse Müslim'in buradaki hadîsinde ellerin bağlanacağı yer tam tesbit edilmemişse de Vâi1 hadîsinin Ebû Dâvûd ile Nesâi rivayetlerinde; «Sonra sağ elini sol elinin ü-zerine, kolun bilek kısmına bağladı» denilerek ellerin bağlanacağı yer gösterilmiştir. Hadîsi îbni Huzeyme ile diğer imamlar sahih bulmuşlardır. Namazda el bağlama meselesi bir kaç yönden tetkik edilebilir:
1- Ellerin bağlanıp bağlanmıyacağı ihtilaflıdır. Hanefîlerle, Şâfiî-lere göre eller bağlanır. îmam Ahmed b. Hanbel ile ishâk'm ve ekseriyetle ulemânın kavilleri de budur. Ashâb-ı kiramdan A1i b. Ebü Tâ1ib ile Ebû Hüreyre (Radiyallahû arthûma) 'nın tabiînden İbrahim, Nesaî ve Süfyan-ı Sevrî'nin mezhebleri de budur. îbnül Münzir bu kavli îmam Mâlik 'ten de rivayet etmiştir. «el-TevhSd» nam eserde Saîd b. Cübeyr, Ebû Miclez, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, îbni Cerîr ve Davûd-u Zahirî ile Ashâb-ı kiramdan Ebû Bekr ve Aişe (Radiyallahû anhûma) nm ve keza Cumhur-u ulemânın buna kail oldukları zikrediliyor. Tirmizî: «Sahabe ile Tabiîn hazerâtı ve onlardan sonraki ulemâ bununla amel etmişlerdir» demiştir. Yine îbnû'l-Münzir î'nin rivayetine göre Abdullah b. Zübeyr, Hasan-ı Basrî ve îbni Sîrin (Radiyallahû anhûm) namazda ellerini yanlara salarlarmış. İmam Mâlik 'den meşhur olan rivayet de budur. Ona göre namaz uzun sürerse istirahat için sağ eli sol el üzerine koymak caizdir. Leys İbni Sa 'd'ın mezhebi de budur. Evzâî'ye göre namaz kılan kimse ellerini bağlamakla yana salmak arasında muhayyerdir.
Hanefîler buradaki Müs1im hadîsinden maada Buhârî rivayeti ile Ebû Dâvûd, Nesaî ve Îbni Mâce 'nin tahrîc ettikleri Abdullah îbni Mes'ud hadîsi ile D.âre Kutnî'nin tahrîc ettiği İbni Abbâs ve Ebû Hüreyre rivayetleri ile de istidlal ederler. Mezkûr rivayetlerin her birinde namazda el bağlanacağı beyân edilmektedir. Hattâ İbni Mes'ud hadisinde; Hz. İbni Mes'ud'un namazda sol elini sağ elinin ü-zerine bağladığı, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce 0-nun sağ elini sol elinin üzerine koyduğu tasrih edildiği gibi, İbni Abbâs hadîsinde de; «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Biz Peygamberler cemaatı namazda sağ ellerimizi sol ellerimiz üzerine bağlamakla me'muruz, buyurdular» denilmektedir. Yalnız bu hadîs zayıftır.
2- Ellerin nasıl bağlanacağı meselesi dahi ulemâ arasında mevzuu bahis olmuştur. Bunun sıfatı sağ avucunun içini sol bileğin üzerine koymak ve bileği avucun ortasında bulundurmaktır. İsbîcabî'nin Ebû Yûsuf'tan rivayetine göre, sağ elle sol elin bileği tutulur. İmam Muhammed dahi ellerin böyle bağlanacağını ve bileğin avucun ortasına geleceğini söylemiştir. «el-Müfîd» nam eserde sol elin bileği sağ elin baş ve küçük parmaklan ile tutulur diyor ki muhtar olan da budur. «ed-Dirâye» de sol bileğin büküntüsü, sağ elin avucu ile tutulur denilmiştir. İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri budur. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed 'den bir rivayete göre, sağ elin orta parmakları bil»ğin üzerine uzunluğuna yatırılır. Bilek baş ve küçük parmaklarla tutulur. Ulemâmızdan birçokları bu kavli benimsemişlerdir.
3- Ellerin nereye bağlanacağı ihtilaflıdır. Hanefîlere göre; göbeğin altına, Şâfiîlere göre göğsün üstüne bağlanır. Şâfiîlerin «el-Hâvi», «el-Vasît» nam eserlerinde ellerin göğsün altına bağlanacağı bildirilmiştir. İmam Şafiî (Rahimehullah) İbni Huzeyme 'nin «Sahîh» inde Hz. Vâi1 b. Hucr'dan rivayet ettiği şu hadîsle istidlal eden
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kıldım. Sağ elini sol eli üzerine bağlayarak göğsü üzerine koydu». Nevevî «el-Hülâsa» adlı eserinde bundan başka delil zikretmediği gibi, Şeyh Tâkiyiddîn dahî «el-Imam» nâm eserinde bundan başka birşey söylememiştir.
Hanef ilerden «el-Hidâye- sahibi Burhaneddin Merginanî: Ulemâmız bu meselede Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) İn sağ eli sol eli üzerine bağlayarak göbeğin altına koymak sünnettir, hadîsi ile ihticâc etmişlerdir» diyor. Ancak Aynî bu hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e isnadının doğru olmadığını, bu sözü Hz. Ali 'nin söylediğini beyanla her iki vechin caiz olduğuna işaret ediyor.
4- Ellerin ne zaman bağlanacağı meselesine gelince; bu bâbda esas şudur: İçersinde mesnûn zikir bulunan her kıyam halinde eller bağlanır. Zikr-i mesnûn bulunmayan kıyamda eller salınır. Binâenaleyh kunut duası okurken ve cenaze namazı kılarken eller bağlanır. Fakat Rükû'dan doğrulduktan sonra ve bayram tekbirlerinin arasında eller yanlara salınır, sahih olan budur. Ebû Ali En-Nesefî ile îmam Ebû Abdullah ve diğer bazı zevata göre, Zikr-i mesnûn bulunsun bulunmasın her kıyamda mutlak surette eller bağlanır.
5- Elleri göğsün üzerine veya göbeğin altına koymanın hikmeti ta'zimdir. Elleri göğsün üzerine koymak sünnettir, diyenler bunun huşûa

daha münâsip olduğunu söylerler ve; «Bunda îman nurunu muhafaza vardır. Binâenaleyh elleri göbeğin altına bağlayıp ta avret mahallini işaret etmektense bu şekil daha münâsiptir» derler. Hanefîler ise göbeğin altına koymak daha ziyâde ta'zim ifâde eder. Namaz kılanı ehl-i kitaba benzemekten uzaklaştırır. Avret mahallini örtmeğe ve elbiseyi düşmekten muhafazaya vesile olur. Nitekim hükümdarlar huzuruna girerken dahî ayni şekilde hareket etmek âdettir. Bir de elleri göğse bağlamak kadınlara benzemektir. Binâenaleyh elleri göğse değil, göbeğin altına koymak sünnettir.» derler.

16- Namazda Teşehhüd Babı

55- (402) Bize ZÜheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Şeybe ve îshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk bize haber verdi tâbirini kullandı. Ötekiler; Bize Cerîr Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti, dediler. Abdullah şunu söylemiş: Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında namaz kılarken «Allah'a selâm, filâna selâm» derdik. Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize şunları söyledi:
«Hiç şüphe yokki; selâm Âllahm kendisidir. Binaenaleyh biriniz namazda oturduğu vakit;
Bütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adır selâm sana ey nebiy Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarına!... desin Çünkü bunu dedi mi, bu söz gökte ve yerde Allah'ın her salih kuluna isabet eder Bundan sonra;
Ben Allahtan başka ilâh olmadığına şahadet ederim. Ben Muhammed'İn Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna da şahadet ederim: (desin) bundan sonra dilediğini istemekte muhayyerdir.

56- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile îbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be Mansûr'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti (yalnız) sonra dilediğini İstemekte serbesttir, cümlesini söylemedi.

57- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin el-Cû'fî Zâide'den, o da Mansûr'dan bu isnadla yukarıdakilerin hadîsleri gibi rivayette bulundu. Bu hadîste «sonra dilediğini yahut sevdiğini istemekte muhayyer kalsın» ibaresini zikretmiştir.

58- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da Şakîk'ten, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan naklen haber verdi. Abdullah: «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) 'le birlikte namazda oturduğumuz vakit...» diyerek Mansûr'un hadisi gibi rivayette bulunmuş ve hadîsin sonunda sonra dua etmekte serbesttir» demiş.

59- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Nuaym rivayet etti. (Dedi ki): Bize Seyf b. Süleyman rivayet ett Dedi ki: Mücâhid'i, bana Abdullah b. Sahbera rivayet etti, derken işittim. Demiş k i:İbni Mes'ud'u şöyle derken işittim:
Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) avucum avuçları arasında olduğu halde Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi teşehhüdü öğretti. İbni Mes'ud Teşehhüdü yukanki râvilerin naklettikleri tarzda rivayet etti.
Bu hadîsi bütün sünen sahipleri muhtelif lâfızlarla muhtelif râviler-den tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre: Ashab-ı kiram namazda oturdukları vakit «Esselâmü Alâllah» yani selâm Allah'a «Esselâmü ala Fulân» yani filâna selâm derlermiş. Bununla melâikeyi kas-dettikleri îbni Mâce'nin bir rivayetinde tasrîh edildiği gibi, İsmai1î tarikiyle Ali b. Müshir 'den rivayet edilen diğer bir hadîsde de «Melekleri sayardık», başka bir rivayette «Meleklerden Allah'ın dilediği kadarını sayardık» denilmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hale muttali olunca; ashabın bu yanlış hareketlerini tashih ederek namaz oturuşlarında «ettehiyât» okumalarını kendilerine öğretmiştir. Çünkü selâm her nevi âfet, kusur ve ayıptan beri olmak manasınadır. Bunların maliki Allah-ı ZülcelâTdir. Şu halde Ashab-ı Kiram «Selâm Allah'a» demekle Allah'ın verdiği bu ihsanı ona iade etmiş sayılmışlardır. Bu cümleyi Hattâbî şöyle tefsir ediyor: «Selâmdan murad, selâmın sahibi olan Allah'tır, binâenaleyh «Esselâmü alâllah» demeyin, zîra selâm Allah'tan başlar ve yine Allah'a döner».
Nevevi: , Bunun manası şudur, selâm Allah Teâla'nın isimlerinden bir isimdir. Yani her türlü noksanlıklardan salim olan mânâsına gelir. Bazıları «velî kullarına selâmet bahşeder, bir takımları da onlara selâm veren mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Daha başka türlü tefsir edenler de vardır» demiştir.
İbnü'l Enbârî: Resûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kelimeyi kulları hakkında kullanmalarını ashabına emretmiştir. Çünkü selâmete muhtaç olan ancak kullardır. Allah Teâlâ hazretlerinin böyle bir şeye ihtiyacı yoktur, demektedir. Hadîsin muhtelif rivayetlerinden tehiyyatın her oturuşta okunacağı anlaşılmıştır.
Tahiyyât: Tahiyyenin cem'idir. Tahiyye; selâm demektir. Baka azamet, mülk ve her türlü âfet ve noksanlıklardan selâmet mânâlarına geldiğini söyleyenler de vardır. Hattâbî'nin beyanına göre; «et-Tahiyyât» hususî bir takım kelimeler olup bunlarla Araplar hükümdarlarını selâmlarlardı. Fakat onlar Resul-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in talim buyurduğu elfaz olmayıp, «Sabah şerifler hayır olsun» «Lanet görmiyesin» gibi sözlerdi. Bu gibi sözlerle Allah Teâlâ'ya senada bulunulmayacağı için onlar terk edilmiş, yerlerine ta'zim ifade eden sözler konulmuştur. Enes (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunduğuna göre, Selâm, Mümin, Müheymin, Aziz, Cebbar, Ehad ve Samed gibi isimler Allah-u Teâlâ'nın Esma-i hüsnasındandır. İşte Allah'a tahiyyât bu gibi isimlerle yapılacaktır. Tahiyyâttan murat da bunlardır.
Salâvat: Salâtm cem'idir. Bundan murad namazlardır. Ezherî'ye göre; salâvât ibadetler demektir. Şeyh TakÎyüddin:
«İhtimal salavâttah murad: ma'lûm namazlardır. Ve cümle şöyle takdir edilir. Bu namazlar Allah için vâcibtirler; onlarla Allah'tan başkası kastedilemez, yahut murad bizim kıldığımız namazların ihlâsım, yani sırf Allah rızâsı için kılındığını haber vermektir» diyor. Maamafih salavâttan rahmet de murad edilmiş olabilir. Bu takdirde mânâ, rahmeti lütfü ihsan eyleyen ancak Allah'tır» demek olur.
Tayyibât kelimesi, tayyibenin cem'idir. Tayyibe güzel, temiz ve he-lâlhoş mânâsına gelir. Burada ondan güzel sözler Allah Teâlâ'yı sıfatlarına lâyık şekilde senaya elverişli sözler kastedilmiştir. Yine Şeyh Takiyyüddin'e göre tayyibâtı güzel sözlerden daha umumî bir mânâda kullanmak evlâ olur. Yani tayyibât, bilcümle güzel sözler, gıt-zel fiiller ve güzel sıfatlar mânâsına alınmalıdır. Hâfızüdditi Nesefi (Rahimehullah); Tehiyyât sözle yapılan ibâdetler, salavât filî ibadetler, tahiyyât da mâlî ibadetlerdir, demiştir.
Kaadi Beyzâvî salavât ile tayyibât kelimelerinin tahiyyât üzerine matuf, yahut salavât kelimesinin haberi mahzuf bir mübteda 0-labileceğini söylemiştir. Fakat Aynî salâvat ve tayyibât kelimelerinin ayrı ayrı haberleri mahzuf birer müptedâ olduklarını tercih eder. Bu takdirde mânâ:
«Salavat Allah'a mahsustur; tehiyyât da Allah'a mahsustur» demek olur; ve bu iki cümle üzerine affedilir.
Nevevî: cümlesindeki selâm lâfzının iki yerde de eliflâmlı ve eliflâmsız okunabileceğini, ancak eliflâmla okunmasının efdal olacağını kaydetmiştir. Bu lisan itibarı ile caiz olmakla beraber İbni Mes'ud hadîsinin hiç bir tarîkinde mezkûr kelime eliflâmsız rivayet edilmediği için, namazda caiz değildir. Namazda bu kelime daima eliflâmlı okunur. Yalnız hadîsin İbni Abbâs rivayetinde selâm kelimesi eliflâmsız

zikredilmiştir.
Tahiyyât okurken: «Bilcümle tahiyyeler salâvat ve tayyibât Allah'a mahsustur, dedikten sonra, birdenbire hitap gaipten muhataba çevrilerek;
«Selâm sana ey Peygamber» şeklinde ifade edilmesi dikkate şayandır. Zira cümle gaibe hitapla başlamış ve Peygamber'e de selâm denilerek yine gaibe hitapla sona erebilirdi. Bu nükteye Tiybî (. - 743) şu cevabı vermiştir:
«Biz Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemy'va lâfzına aynen sahabeye öğrettiği şekilde tâbi oluruz. Ehl-i irfanın tarikatı üzre şöyle de denilebilir; Namaz kılanlar tahiyyât ile Melekût kapısının kendilerine a-çılmasını niyaz ettikleri vakit «Hayyi-lâyemût» olan Allah-ü Zülcelâl'in harîmine girmelerine izin verilir de, münâcaat sebebiyle feraha kuvu-şurlar. İşte bunun Nebiy-i rahmet olan Peygamberi Zîşan (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) ve ona tâbi olmak sayesinde meydana geldiği kendilerine ten-bih buyurulmuştur. O halet içersinde mü'minler baktıkları vakit habîbin hareminde habîbi karşılarında görürler de; Selâm sana ey Peygamber, Allah'ın rahmetleri ile bereketleri de sana!... diyerek ona yönelirler.»
Yine Tıybî 'nin beyânına göre buradaki selâm kelimesinin eliflâmlı, yani nıa'rife olarak zikredilmesi ya ahd-i zihnî, yahut ahd-i haricî içindir. Ahd-i zihnî takdirine göre mânâ şudur: Geçen peygamberlere tevcih buyurulan şu selâm sana da tevcih edilmiştir. Ey Peygamber-i Zîşan! Geçen ümmetlerin sülehâsına tevcih edilen bu selâm, bize ve bil cümle din kardeşlerimize de teveccüh etmiştir.
Ahd-i haricî takdirine göre buradaki selâm, Teâlâ hazretlerinin
«Allah'ın seçtiği has kullarına da selâm olsun» âyet-i kerîmesine işârettir. Eliflâmm cins için olması da muhtemeldir. Bu takdirde mânâ hakikatim ve kimden sadır olup kime gittiğini herkesin bildiği selâm hem sana, hem bize olsun demektir. Berekât, bereketin cem'idir. Bereket her şeyin çok hayrı demektir. Tıybî'ye göre, bereket ilâhî hayrın her şeyde sübût bulması demektir.
«Selâm bize ve Allah'ın salih kullarına» cümlesinden murad namaz kılmakta olan imam, cemâat ve meleklerdir.
Salih: Gerek Allah Teâlâ'nın, gerekse kullarının haklarına riâyet eden kimsedir. Salâh bir şeyin kemal-i hali üzere istikâmetidir. Zıddına fesâd derler. Hakikî salâh ancak âhirette olacaktır. Bazan dünyevî hallerde salâh ile vasıflanırsa da; bunlar hiçbir zaman fesad şaibesinden hâli kalamazlar. Hâlis salâh âhirete ve bahusus peygamberlere münhasırdır.
Hadîsteki cümlesi cümleleri arasına sıkıştırılmış bir cümle-i mu'terizedir. Mezkûr cümle Allah'ın kullarını, bilhassa meleklerini birer birer sayamayacaklarını; fakat «Allah'ın sâlih kulları ifâdesi ile bütün meleklerin ve sair sâlih kulların ifade edilmiş olacağını bildirmek içindir. Bu cümle Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'e mahsus olan «cevâmiu-1-kelim» dendir.
Hadîsten çıkarılan hükümler inşallah bundan sonraki İbni Abbâs rivayetinin şerhinde görülecektir

60- (403) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Mu hamme d b. Bumh b. el-Muhacir dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Ebu'z - Zübeyr'den, o da Saîd b. Cübeyr ile TâvusMar onlar da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, İbni Abbâs şöyle demiş:
«Resul ül lalı (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur ân'dan bir sûre öğretir gibi teşehhüdü öğretir ve:
— «Mübarek tahiyyeler salavât-ı tayyibât Allah'a mahsustur, selâm sana ey Nebiy! Allah'ın rahmetleri ile bereketleri de sana!.: Selâm bize ve Allah'ın salih kullarına!... Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Mu-hammedin Resûlüllah olduğuna şahadet ederim» buyururdu.
İbni Rumh'un rivayetinde «Bize Kur'ân'ı öğretir gibi» ifâdesi vardır.

61- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Humeyc rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Zübeyr Tâvus'dan, o da İbni Abbâs'-dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi teşehhüdü öğretti» demiş.
Bu hadîsi Buhârî'den maada bütün Sünen sahipleri tahrîc etmişlerdir. Neyevî'nin beyânına göre; hadîsteki «Mübare-kât, salâvât, tayyibat kelimeleri baştaki tehiyyât üzerine ma'tufturlar. Yalnız ihtisar için aralarından atıf harfi (vav) hazfedilmiştir ki bu Arap lisanında caiz ve maruftur. Hadîsin mânâsı gerek tahiyyât, gerekse ondan sonra zikredilen «Mübarekât, salâvât» ve «tayyibat» hep Allah'a mahsustur» demektir.

Bu Hadislerden Birkaç Vecihle Hüküm Çıkarılmıştır Şöyle Ki:

1- Teşehhüd hakkında muhtelif lâfızlarla Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbâs, Ömer b. H'a.ttâb, Abdullah b. Ömer, Âişe, Abdullah b. Zübeyr, Câbir b. Abdillah, Ebû Saîd'i Hudrî, Ebû Muse'l Eş'ârî, Selman, Semura ve Ebû Humeyd (Radiyaîlahû anhûm) hazerâtında hadîsler rivayet edilmiştir. Bunlardan Hz. Ömer hadîsini Tahavî, Yûnus b. Abdi1a1â tarikiyle tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîste Ömer (Radiyallahû anh)'in minber üzerinde cemaata teşehhüdü öğrettiği ve şöyle dediği rivayet olunur:
— Tehiyyât Allah'a, zâkiyât Allah'a, salâvat da Allah'a mahsustur; selâm sana ey Peygamber, Allah'ın rahmetleri ile bereketleri de sana! Selâm size ve Allah'ın sâlih kullarına! Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de onun kulu ve resulü olduğuna şahadet ederim» deyin.
Bu hadîsi İbni Ebî Şey be ile Abdürrezzak' dahi «Musannef» lerinde rivayet etmişlerdir. Hadîs mevkuf ise de; onu Ebû Bekr b. Merdûye (Merdeveyh) «Kitabü't-Teşehhüd— ünde merfu' olarak rivayet etmiştir. Abdullah b. Ömer hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîste tehiyyâttaki
birinci şehâdetten sonra «Bir olduğuna ve şeriki olmadığına» ibaresi ziyade edilmiştir. İbni Ömer hadîsinin daha başka rivayetleri de vardır. Bunları Taberânî, Tahâvî ve Bezzâr merfû' olarak tahrîc etmişlerdir.
Âişe (Radiyallahû anha) hadîsini Beyhakî «Sünen» inde tahrîc etmiştir. Bu hadîsin bir rivayetinde:
Bismillâhi, tahiyyât A1Iah'a salâvat, Allah 'a, zâkiyât AlIah'a mahsustur. Ben Allah 'tan başka Allah olmadığına Muhammed'in AlIah'in kulu ve resulü olduğuna şahadet ederim. Selâm sana ey Peygamber!.. Al1ah'ın rahmetiyle bereketleri de sana!» denilmektedir.
Abdullah b. Zübeyr hadîsini Taberânî *el-Kebîr» ve «el-Evsat» nam eserlerinde îbni Lehîa tarikiyle tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîs bir hayli lâfız değişiklikleri ile rivayet edilmiş ve bu tahiyyatın namazdaki ilk oturuşa mahsus olduğu söylenmîşse de Taberânî bu hadîsi yalnız başına İbni Lehîa 'mn rivayet ettiğini söylemiştir. Bu zat hakkında söz edilmiştir.
Câbir 1 Abdillah hadîsini Nesâî, İbni Mâce, Tirmizî ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîsin başında besmele, sonunda da: «Allah'tan cenneti diler, cehennemden de Allah'a sığınırım» ziyadesi vardır. Bu hadîsi Hâkim sahih bulmuşsa da Nevevî, «el-Hülâsa» nam eserinde onun merdûd olduğunu, Hâkim 'den daha büyük bir çok hadîs imamlarının onu zayıf bulduklarını söylemiştir ki; Bunlar meyanında Buhârî, Tirmizî, Nesaî ve Beyhakî de vardır. Ebû Saîd-i Hudrî hadîsini Tahavî tahrîc etmiştir. Bu hadîs îbni Mes'ud hadîsine benzemektedir.

Ebû Mûse'l-Eş'ârî hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Taberânî tahrîc etmişlerdir. Müs1im'in rivayeti babımız hadîsleri arasında az sonra görülecektir.
Muâviye (Radiyallahû anh) hadîsini îbni Mes'ud hadîsine benzer bir şekilde Taberânî zikretmiştir.
Se1man (Radiyallahû anh) hadîsini Bezzâr «Müsncd» inde Taberânî de «Mu'cem» inde Selemetü'bnü Salt tarikiyle tahrîc etmişlerdir. Bu hadîs dahi İbni Mes'ud hadîsine benzemektedir. Sonunda;
«Bunu namazında oku ama ona bir harf ziyâde ve noksan etme!» denilmiştir. İsnadı zayıftır. Semuratü'bnü Cündeb hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmiştir. Bu hadîs te değişik lâfızlarla rivayet edilmiştir. Ulemâdan bazıları isnadını zayıf bulmuşsa da, bu söz doğru değildir. Hadîsin isnadı İbni-Hibbân'ın şartına göre sahihtir.
Ebû Humeyd hadîsini Taberânî tahrîc etmiştir. Bazı lâfız farkları ile bu hadîs dahi îbni Mes'ud hadîsi gibidir. Yalnız isnadı zayıftır.
Aynî'nin beyanına göre; bu bâbda Hüseyin b. Ali, Talhatü'bnü Ubeydullah, Enes, Ebû Hüreyre, Fadl b. Abbâs, Ümmü Seleme, Huzeyfe, Muttalib b. Rabîa ve îbni Ebî Evfâ (Radiyallahû anhûm) hazerâtmdan da rivayetler vardır. Bunlarla teşehhüd hakkında hadîs rivayet eden sahabenin adedi yirmi dördü bulur.
2- Hanefîlerle, Hanbelîlere ve Cumhur'u Fukahâya göre teşehhüd hadîsleri içerisinde tercihe şayan olanı îbni Mes'ud (Radiyallahû anh) hadîsidir. Hadîs ulemâsının kavli de budur. Tirmizî: Teşehhüt hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet e-dilen en sahih hadîs îbni Mes'ud- hadîsidir. Sahabe ve tabiînin ekseri ulemâsı Onunla amel etmişlerdir, demiş. Sonra Ma'mer tarikiyle Hasîf'ten şu haberi rivayet etmiştir:
«Rüyamda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) fi gördüm, kendilerine; Ümmet teşehhüd hakkında ihtilâf ettiler, dedim. Resûlüllah
— «Sen IbnİMes'ud teşehhüdünü iltizam et» buyurdular.
Taberânî 'nin «Mu'cem» inde Beşir b. Muhacir tarikiyle Ebû Büreyde 'den , onun da babasından naklettiği bir hadîste, babasının Teşehhüd hakkında; İbni Mes'ud hadîsinden daha güzel bir rivayet duymadım, dediği rivayet olunuyor. Hattâbî dahi rivayetlerin en sahih ve senet itibarı ile en meşhur olanı İbni Mes'ud teşehhüdüdür demektedir. Bunun sebebi Hz. İbni Mesud'un hadîsi merfu' olarak rivayet etmesidir. Ebû Ömer, ekseri ulemânın İbni Mes'ud teşehhüdü ile amel ettiklerini söyler. Nevevî dahi bu rivayetlerin içersinde en sahih olanı bütün muhaddislerin ittifakı ile İbni Mes'ud hadîsidir. Sonra îbn i Abbas hadîsi gelir diyor. Bezzâr teşehhüd hakkında en sahih hadîs İbni Mes'ud rivayeti olduğunu söyledikten sonra, bu hadîsin ondan yirmi küsur tarikla rivayet edildiğini bildirmiş ve bunların ekserisini saymıştır. Tahavî, İbni Mes'ud hadîsini «Şerh-ıı Ma'ânil-Âsâr» adlı eserinde oniki tarikten rivayet etmiş ve o babın sonunda; «Bundan dolayıdır ki biz Abdullah'm rivayet ettiğini müstahsen bulduk» demiştir.
3- İmam Mâlik, Ömer b. Hattâb teşehhüdünün efdal olduğuna kaildir. Çünkü Hz. Ömer bu hadîsi minber üzerinde cemaata öğrettiği halde, bu babda kendisine hiçbir î'tiraz ederi olmamıştır. Bu da onun tercih edileceğini gösterir. Bazıları bunun tercih edile-miyeceğini söylemişlerdir. İbni Huz.eyme de bunlardan biridir.
tmam Şafiî (Rahimehullah) îbni Abbâs teşehhüdünün efdal olduğuna kaildir. Çünkü onun rivayetinde «Mühârekât» ziyadesi vardır. Fakat Hz. Şâfiî'ye cevaben bu ziyadenin ihtilaflı îbni Mes'ud rivayetinin ise müttefekun aleyh olduğu söylenmiştir. İbni Abbâs (Radiyaîlahû anh) hadîsini yalnız Müslim rivayet etmiştir. Binâenaleyh tercihe şayan da îbni Abbâs hadîsi değil, ibni Mes'ud rivayetidir. Bir de îbni Mes'ud hadîsi emir sigası ile vârid olmuştur. Başkalarının rivayetlerinde emir sîgası yoktur. Şâfiî'nin tercihe sebep gösterdiği ziyadeyi bizzat îbni Mes'ud hazretleri inkâr ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in sözü oldu,§unu kabul etmemiştir.
İmam Mâlik (Rahimehullah} hazretlerine dahî Hz. Ömer hadîsi mevkuftur. Merfu* hadîse mukavemet edemez, diye cevap verilmiştir. «el-Hidâye» nam eserde: «îbni Mesud teşehhüdü ile amel etmek evlâdır. Çünkü onun rivayetinde emir vardır. Emrin en aşağı mertebesi istihbab bildirir...» denilmektedir.
4- Teşehhüdün vacip olup olmaması ihtilaflıdır. İmam Şafiî ile ulemâdan bir cemaata göre, ilk teşehhüd sünnet, son oturuştaki te-şehhüd vaciptir. Cumhur-u Muhaddisin her iki teşehhüdün vacip olduğuna kaildirler. İmam Ahmed b. Hanbel'e göre ilk feşehhüd vacip, ikincisi farzdır. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Cumhuru Fukahâya göre; her iki teşehhüd sünnettir. Yalnız İmam Mâlik 'ten bir rivayete göre, son teşehhüd vâcibtir.
5- Teşehhüdde gizli okumak sünnettir. Timizi'nin İbni Mes'ud (Radiyalîahû anh) 'dan bir rivayetinde bu cihet tasrih edilmiştir.
6- Namazın sonunda gerek dünya, gerekse âhiret umuruna dair dua etmek caizdir. Şafiî'lerle ekseri ulemânın kavli budur. İmam A'zam'a göre Kuran ve sünnette vârid olmayan duaları okumak caiz değildir.

62- (404) Bize Saîd b. Mansûr ile Kuteybetü'bnü Saîd, Ebû Kâmil el-Cahderî ve Muhammed b. Abdilmelik el-Emevî rivayet ettiler. Tâfi* Ebû Kâmil'indir. Dediler ki: Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Yûnus b. Cübeyr'den, o da Bıttân b. Abdillâh er-Rakaaşî'den naklen rivayet etti. Demiş ki:
— Ebû Musel-Eş'arî ile birlikte bir namaz kıldım. Ka'deye sıra gelince; cemaattan biri: Namaz, sadaka ve zekâtla birlikte mi ikrar «dundu? dedi. Ebû Mûsâ namazı eda ederek selâm verince: kalktı ve (demin) şöyle deyen hangin izdi? diye sordu. Cemâat sükûtu iltizam ettiler. Sonra tekrar: (demin) şöyle deyen hangin izdi? dedi. Cemâat yine sükût ettiler. Bunun ü-zerine Ebû Mûsâ: Bunu galiba sen söyledin ya Hıttân! dedi. Hıttân; Onuf ben söylemedim; beni azarlarsın, diye korktum dedi. Müteakiben cemaattan biri; Onu ben söyledim. Ama bu sözle hayırdan başka birşey kastetmedim, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ: Siz namazınızda ne diyeceğinizi bilmiyor musunuz? Gerçekten Resûlüllah (SaîlalUıhü Aleyhi veSellem) bize hutbe okuyarak sünnetimizi beyân ve namazımızı bize tâlim eyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Namaz kılacağınız zaman saflarınızı düzeltin. Sonra içinizden biriniz
size İmam olsun. O tekbir aidimi siz de tekbîr alın dedimi sizde âmin deyin ki Allah duanıza icabet buyursun.
İmam tekbir alarak röku'a gitti m İ siz de tekbir alın ve rükû' edin. Çünkü İmam sizden önce rükû* eder; sizden önce rükû'dan doğrulur.»
Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle devam etti:
«Bu bununla kapanır. İmam dediği vakit sizde deyin Allah sizin bu sözünüzü kabul eder. Çünkü Allah tebâreke ve Teâlâ, Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dilinde buyurmuştur. İmam tekbir alarak secdeye gitti m i sizde tekbir alın ve secdeye gidin, zîra imam sizden önce secde edecek ve yine sizden önce secdeden başını kaldıracaktır.»
Resûlüllah (Saîlallûhü Aleyhi ve Sellem) (burada yine): «Bu bununla kapanır. Oturuş anında sizden her hangi biriniz ilk sözü şu olsun

63- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. EM Arûbe rivayet etti. H
Bize Ebû Gâssân el-Misma'î de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize tshâk bin İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr Süleyman et-Teymî'den naklen haber verdi. Bunların hepsi Katâde'den bu

isnadla bu hadisin mislini rivayet etmişlerdir. Cerîr'in Süleyman'dan, o-nun da Katâde'den rivayetinde şu ziyade vardır:
«İmam okuduğu vakit siz süsün!» Fakat hiç birinin hadîsinde: «Zira AHah Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Settem)in dilinden buyurmuştur» ibaresi yoktur. Bu ibare sadece Ebû Kâmirin yalnız başına Ebû Avâne'den rivayet ettiği hadîste mevcuttur.
Ebû İshâk demiştir ki: Ebû'n-Nadr'ın kızkardeşi oğlu Ebû Bekr bu hadîs hakkında söz etti. Müslim ona:
Süleyman'dan daha beli ey işlisini mi istiyorsun? dedi: Ebû Bekr ona şunu da sordu:
— Ya Ebû Hüreyre hadîsine ne dersin? Müslim: O sahihtir, dedi. Ebû Bekr (İmam okuduğu vakit siz susun) hadîsini kasdetmişti. Müslim de; o benim indimde sahihtir, cevâbını verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr; Öyleyse onu buraya (kitabına) niçin koymadın? dedi. Müslim: Ben kendimce sahih olan her şeyi bu kitaba koymuş değilim. Ben buraya ancak u-lemânm ittifak ettikleri hadîsleri koydum, cevabını verdi.

64- (...) Bize tshâk b. İbrahim ile İbni Ebî Ömer, Abdtirrezzâk'-dan, o da Ma'mer'den, o da Katâde'den bu isnadla rivayet etti. Bu ha-disde de Ebû Mûsâ:
«Zİrâ Allah (azze ve celi). Peygamber'i (ScdMîahü Aleyhi ve Seltem)in dilinden : buyurdu.» demiştir.
«Namaz, sadaka ve zekâtla birlikte mi ikrar olundu» sözünden murad, bunlar beraberce mî emredildiler? demektir.
Besûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Seîlem) 'in «Bu bununla kapanır» sözünden murad: Rükû' tekbîrini imamın tekbîrinden sonra almanız, rükû'u da imamın rükû'undan sonra yapmanız, rükû'dan imamdan sonra doğrulmanız, imamın rükû'una müsavidir, demektir. Çünkü cemâat rükû*a varma hususunda bir an imamdan geri kalırlarsa da doğrulurken de geri kalmaları ile o an kazanılmış ve imamın rükûu ile cemâatin rükûları tamamen müsavileşmiş olur. Ayni söz secde hakkında da vârid olmuştur. Bazıları «Buradaki işaret namazın rabtına âiddir. Yani namazın sahîh olması ancak bu şekilde imama tabi* olmakla sağlanır* demiş; bir takımları da işaretin «Amîn» sözünü fatihanın sonuna bağlamaya âid olduğunu ileri sürmüşlerdir.
Hadîsin bazı rivayetlerinde tesmî'den sonra «Rabbena leke*l Hamd» bazı rivayetlerinde de «Rabbena ve leke'I - Hamd» denileceği talim bu-yurulmuştur. Yanî rivayetlerin bazısında (ve) ziyade edilmiş, bazısında edilmemiştir. Bu sebeple ulemâ her iki vechin caiz olduğunu söylemig-lerdir.
63 numaralı hadîsin sonunda zikri geçen Ebû îshâk Müs1im'den bu kitabı rivayet eden îbrahîm b. Süfyân 'dır. Onun Ebû Bekr 'den naklettiği hâdise şudur: Ebû Bekr, îmam Müs1im'e bu hadîsin sıhhatine dokunacak şekilde ta'n olunduğunu; buna ne diyeceğini sormuş, Müslim de: Süleyman 'dan daha belleyişli râvi mi istiyorsun? diyerek Süleyman'ın belleyiş ve zaptı kâmil bir râvfolduğunu, binâenaleyh başkasının ona muhalefeti zarar vermeyeceğini anlatmak istemiştir.
Filhakika bu hadîsteki: «İmam okuduğu vakit sîz susun» ziyadesi hadîs ulemâsı arasında ihtilâfı mûcib olmuştur. Beyhakî'nin «Sü-nen-i Kebîr» inde Ebû Dâvûd 'dan naklen bu ziyadenin mahfuz olmadığı kaydedildiği gibi, yine Beyhakî, Yahya b. Ma-în, Ebû Hatim, er-Râzî, Dâre Kutnî ve Hâkim'in şeyhi Ebû Ali en-Nisâbûrî 'nin dahi mezkûr ziyade hakkında söz ettiklerini ve: «Mahfuz değildir,» dediklerini rivayet eylemiştir. Süleyman Teymî bu ziyade hususunda Katâde'nin bütün ravîlerine muhalefet etmiştir. Ebû Ali en-Ni'sâbûri; «Mezkûr râvilerin bu ziyâdeyi zayıf bulmaları, Müslim'in onu sahih bulmasına tercih edilmiştir. Bahusus Müs1im'in onu kitabına almaması da zayıftır diyenleri te'yid sayılmıştır», demiştir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Farz namazları için cemâat emrolunmuştur. Bu hususta ulemâ arasında hilaf yok ise de, emrin vücub mu, yoksa nedib mi ifade ettiğinde ihtilâf etmişlerdir. Bu mesele inşaallah cemâat babında görülecektir.
2- Cemâatin iftitah tekbîri imamın tekbîrinden sonra olacaktır. Nevevî'nin beyânına göre; cemâat bir harf farkla imamdan evvel niyetlense, cemâatin namazı bilittifak sahih olmaz. Çünkü henüz imam olmamış bir kimseye uymuş sayılırlar.
3- Cemâatin imamın tekbîrinden sonra vakit kaybetmiyerek hemen tekbîr almaları müstehabdır. Gecikmeleri namaza bir zarar vermese de, acele tekbîr almanın faziletinden mahrum kalırlar.
4- Nevevî: «Bu hadîste cemâatin imamla beraber âmin demelerine delil vardır» demektedir. Âmîn: Kabul et mânâsına gelen bir ismi fiildir. Kelimeyi med ve kasırla okumak caizdir.
5- Hadîs-i şerifte cemâatin âmîn demelerine teşvik vardır.
6- İmamın tesmîi aşikâr yapması gerekir. Hadîs-i şerîf, imamın yalnız «Semiallahü limen hamiden», cemâatin da «Rabbena Lekel-Hamd» diyeceklerine kail olan Hanefîlere delildir. Şâfiîlere göre imam, cemâat ve yalnız kılan bunların ikisini de söyler. Allahu â'lem.

18- Teşehhüdden Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Salavat Getirme Babı

65- (405) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. Dedi kî: Mâ-lik'e Nuaym b. Abdillâh el-Mücmir'den dinlediğim, ona da Muhammed b. Abdillâh b. Zeyd el-Ensârî'ninki bu Abdullah b. Zeyd namaz için Ezanı rü'yasında gören zâttır- Ebû Mes'ûd-ı Ensârî'den naklen haber vermiş olduğu şu hadîsi okudum: Ebû Mes'ûd şöyle demiş:
— Biz Sa'd[20] b. Ubâde'nin meclisinde iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi. Beşir b. Sa'd kendisine: Allah Teâlâ sana salavât getirmemizi bize emretti. Yâ Resûlüllah! Acaba sana nasıl sa-lâvât getireceğiz? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sükût etti, O derece ki biz keşke Beşir sormamış olsaydı diye temenni ettik;1 Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Allah'ım! Muhammed'e ve âlî Muhammed'e, alî İbrahim'e satöt buyurduğun gibi salât eyle! Ve Muhammed ile âl-i Muhammed'e, âl-i İbrahim'e âlemler içinde ihsan buyurduğun bereket gibi bereket ihsan eyiel Zîra sen Hamid ve Mecîdsin; deyin. Selâmda bildiğiniz gibidir» buyurdular.

66- (406) Bize Muhammet! b. el-Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni'l Müsennâ'nındır. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Hakem/den rivayet etti. Demiş ki: İbni Ebî Leylâ'dan dinledim. Dedi ki: Ban Kâ'b b. Ucrâ tesadüf etti de şunları söyledi: Sana bir bediyye takdim edeyim mi? Bir defa Re-sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza çıktı da biz (kendisine Yâ Resûlâllah!) Sana nasıl selâm okuyacağımızı öğrendik. Ama sana nasıl salât okuyacağız? dedik. Resûlüllah (Saîlalkıhü Aleyhi ve Seüem) :
«Allah'ım! Muhammed'e ve Al-i Muhammed'e, Al-i ibrahim'e Salât buyurduğun gibi salât eyle. Şüphesiz ki sen Hamîd ve Mecîdsin. Yâ Rab Muhammed'e ve Al-i Muhammed'e, Âl-i İbrahim'e ihsan eylediğin bereket gibi bereket ihsan eyle. Çünkü sen Hamîd ve Mecîd'sin, deyin» buyurdular.

67 (...) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Şu'be ile Mis'ar'dan, onlar da Hakem'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet ettiler. Yalnız Mis'ar'ın hadîsinde (Sana bir hediyye takdim edeyim mi?) ibaresi yoktur.

68 (...) Bize Muhammed b. Bekkâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. Zekeriyyâ A'meş ile Mis'ar'dan ve Mâlik b, Miğ'vel'den bunların hepsi de Hakem'den naklen İm isnâdla bu ^pHîsin mislini rivayet ettiler. Yalnız Hakem: -Allah'ım- demeyip (sâdece) «Muhammed'e bereket ihsan eyle» demiş.
Bu hadîsi Buhârî Kitâbu Ehâdîsi'l-Enbiyâ», «Kİtâbü't-Tefsîr-ve «KitâbüM-Daavât» da, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesas ve İbni Mâce d «Kitafafi's-SalftU da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Buharî'nin bir rivayetinde hadîsin metni şöyledir:
«Allah'ım! Muhammed'e ve Ali Muhammed'e, İbrahimle Ali hîm'e eylediğin salât gibi salât eyle! Şüphesiz ki Sen Hanûd'sin, Meâd'un Yâ Rab! Muhammed'e ve Âli Muhammed'e, İbrahim'le Ali Ibrâhîaı'e ihsan ettiğin bereket gibi bereket İhsan eyle! Çünkü Sen Haımd'sin MeâcTsin.»
Hanefilerin namazlarda ihtiyar ettikleri salavât budur.
Âl'in mânâsı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzılarına göre ondan rau-râd bütün ümmettir. Bir takımları «Âl-i Resul, Benî Hâşim ile Benî Mut-talıp'tir» demir. Bazıları da, bundan muradın Peygamber (SaBaUûhü Aleyhi ve Sellem) 'in zürriyeti ve Ehl-i Beyt'i olduğunu Kİylemiglerdir. Nevevî (601 - 676) birinci kavlin muhtar olduğunu bildiriyor. Bereketten mu-râd: Hayır ve kerametin ziyâdesidir. Bazıları, hayır ve kerâmetde sebat ve devam demek olduğunu, bir takımları da her türlü kusurlardan temizlemek ma'nâsına geldiğini söylemişlerdir. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salavât getirmekten maksad: «Yâ Rabbi, Onun nâmı, sânını dünya ve âhiretde yüce kıl, da'vetini meydana çıkar; şeriatını devam ettir; âhiretde ümmeti için ona şefaat hakkı ver; ecrini kat kat ihsan eyle!» demek olur.
Ulemâdan bâzıları bu hususta şunları söylemişlerdir;
«Allah Teâlâ Hazretleri biz kullarına Peygamberce salavât getirmeyi emir buyurmuş; fakat biz bu vacibi gereği kadar ifâ edemediğimiz onu Allah'a havale etmiş; Yâ Rab! Ona sen salât eyle! Hem b (AİeyhisselâM) *a nasıl salât buyurdunsa, ona da öyle salât eyle! demişiz. Çünkü Kur*ân-ı Kerîmede Hz. İbrahim (Aieyhîsselâmyhakkmâaz buyurulmuştur.»
«Allah'ın rahmet ve bereketleri sizin üzerinize olsun ey ehl-i beyt!.. Şüphesiz ki Allah Hamîd ve Mecîd'dir [21].»
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Hz. İbrahim'den efdâl olduğu halde neden ona İbrahim (Aleyhisseîâm) gibi salavât niyaz edildiği ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir. Kâadî Iyâz (476 - 544) in beyanına göre, bu hususda söylenen sözlerin en güzeli şudur: Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu salâvâtı kendisiyle Ehl-i Beyti için istemiştir. Tâ ki Allah Teâlâ kendisine tahsis buyurduğu ni'metini, Hz. İbrahim ile onun Ehl-i Beytine nasıl tam olarak ihsan etti ise öylece ihsan buyursun.
Bâzıları: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'm salâvât istemesi kendisi için değil ümmetinedir» demiş; bir takımları, bundan murad: Ni'-metin kıyamete kadar devamı olduğunu söylemişlerdir. «Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu şekilde salâvât istemesi, kendisinin İbrahim (Aleyhisseîâm) 'dan efdâl olduğunu bilmezden önceye âidtir.» diyenler de olmuştur.
Aynî (762 - 855) : «Bu mesele nakısı kâmile benzetme kabilinden değil, hâli bilinmeyen bir zâtı, hâli ma'lûm olanla beyândır.» diyor.
Bu bâbda üç kavîl rivayet olunur: Birinci kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salâvât: «Ya Rab, Muhammed'e salât eyle!» cümlesidir. «Âl-i Muhammed'e dahî İbrahim ve Âli İbrahim'e salât buyurduğun gibi salât eyle!» ifâdesi ayrı bir cümledir. Yâni İbrâhîm ile Âl-i İbrahim'e İhsan buyurulan rahmetin misli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine değil, ümmetine istenir.
İkinci kavle göre ma'nâ: «Muhammed (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ile Âline ihsan buyuracağın rahmet, İbrâhîm ile onun Âline ihsan buyurduğun rahmet gibi olsun» demektir. Bu kavle göre istenilen şey rahmetin mikdarında değil, aslında müşterek olmaktır.
Üçüncü kavle göre: Hadîsden murâd, zahirî ma'nâsıdır. Yâni «Yâ Rab, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de İbrâhîm (Aleyhisseîâm) 'a ihsan ettiğin kadar rahmet ihsan buyur.» demektir.
Âl'in ma'nâsı muhtar kavle göre bütün ümmet olunca, «Âl-i İbrâhîm» tâbiri bir çok peygamberlere şâmildir. «Âli Muhammed» de ise peygamber yoktur. Bu sebeble içlerinde yalnız bir peygamber bulunan cemâat, bir çok peygamberleri ihtiva eden cemaata katılmak istenmiştir. Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Selâm da bildiğiniz gibidir.» buyurmakla tehiyyatdaki:
cümlesine işaret etmiştir. Cümlesi «Selâm İse size Öğretildiği gibidir.» şeklinde mechûl sîgasîyle de rivayet olunmuştur. Fakat ma'nâ birdir.
Hz. Beşîr'in : «Acaba sana nasıl salâvât getireceğiz?» diye sormasının vechi de ihtilaflıdır. Bâzılarına göre «Salât sözü duâ ile rahmet ma'nâlajı arasında müşterek olduğu için muradın ne olduğunu sormuştur. Filhakika mezkûr kelime Allah'a nisbet edilirse rahmet, kula nisbet edildiği zaman duâ ma'nâlarına kullanılır. Bir takımları: «Suâl sâlâtın nev'ine değil, sıfatına âiddir. Yâni, ne şekilde salâvât getireceğiz demektir. Yoksa rahmet mi edelim, duâ mı? ma'nâsına değildir. Çünkü rahmet etmek kulun elinden gelmez; kula emredilen şey duadır.» demişlerdir. Suâlin namaz haricindeki salâvât hakkında sorulmuş olması da mümkündür.
Ashabın: «Keşke Bişr bu suâli sormasaydı!» temennisinde bulunmaları, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in canı sıkıldı zannettikleri içindir. Halbuki onun susması canı sıkıldığından değil, vahiy beklediği içindi. Nitekim Taberînin rivayetinde: -Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine vahiy gelinceye kadar sustu.» denilerek bu ci het tasrîh edilmiştir.
Hamîd: Çok övülen, yahut kullarının yaptıklarını çok öven; Mecîd: Kemâl derecesine varan mânâsına gelirler. Bu cümleden murad: «Yâ Rab-bî, sen kullarına övülmeleri îcab eden ni'metler in'âm ettin.» demektir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda ikinci teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salâvât getirmenin hükmü ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hanefilerle îmam Mâlik'e ve cumhuru ulemâya göre sünnettir. İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbel farz olduğuna kaildirler. Onlara göre salâvât terk edilirse namaz bozulur. Bu kavil Hz. Omer ile oğlu Abdullah (Radiyallahû anhâmâ)'dan rivayet p-lunmuştur. Şa'b î'nin mezhebi de budur. ,
Nevevî diyor ki: «Ulemâdan bir cemâat, Şâfiî (Rahimehullah) 'm bu hususda icmaa muhalefet ettiğini söylemişlerse de, onların bu kavli doğru değildir. Çünkü Şafiî 'nin kavli, Ş a'b î'nin de mezhebidir...»
Bu hususda Kâadi lyâz şunları söylemektedir: «Şafiî (Rahimehullah) şâzz olarak hareket etmiş ve: Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSelIem) 'e salâvât getirmeyen kimsenin namazı fâsid olur, demiştir. A-ma ondan önce buna kail olan bulunmadığı gibi, bu bâbda tâbi olduğu bir sünnet de yoktur. Bu sebeble ulemâdan Taberî ile Kugeyrî'nin de dah.il oldukları bir cemâat, Şâfiî'ye hucûm etmiş; hattâ kendi mezhebinin ulemâsından Hattâbî dahi muhalefette bulunmuştur...»

Gerçi salâvâtın farz olduğuna delâlet eden bazı hadîsler vardır. Far kat bu hadîslerin hepsi zaiftirler. İbni Mes'ud, tbni Ab-bâs, Ebû Hüreyre, Câbir, Ebû Saîd-i Hudrî.Ebû Mûse'l-Eş'arî ve Abdullah b. Zübeyr (Radiycdlahû anhûm) hazerâtından rivayet olunan sahiî hadîslerde ise farziyete delâlet eder bir cihet yoktur.
Nevevî, Şâfiîlerin, buradaki Ebû Mes'ud hadîsiyle istidlal ettiklerini; ve bu hadîsin sahih olduğunu söyledikten sonra ikinci bir delîl olmak üzere Ebû Hatim ile Ebû Abdi11âh'ın «Sahih» lerinde, Fadâ1et ü'bnü Ubeyd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiKleri şu hadîsi zikrediyor: «Resûlüllah (Sallallahü Akyhi veSellem) namaz kılan bir adam görmüş. Bu zât Allah'a hamd ve tem-cidde bulunmamış; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e de salâvât getirmemiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
— Bu zât acele etti; diyerek onu çağırmış, ve:
«Biriniz namaz kıldığı zaman evvelâ Rabbine hamdü senada bulunsun; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirsin; sonra dilediği duayı okusun!» buyurmuşlar. Nevevî, Hâkim'in bu hadîs hakkında: «Müs1im'in şartı üzere sahihtir.» dediğini kaydettfcden sonra sözüne devamla: «İşte bu iki hadîs bilicmâ' vâcib olmayan âl ve zürriyete dua gibi şeylere de şâmil olmakla beraber, onlarla ihticâc etmek yine imkânsız değildir; zîrâ emir vücûb ifâde eder; emrin şâmil olduğu bâzı ferdleri başka bir delille vâcib olmaktan çıkarınca, geri kalan ferdleri vâcib olarak kalır.» diyor.
2- Namaz hâricinde salâvât getirmenin hükmü ihtilaflıdır. Hane-fîlerden Kerhî'ye göre ömründe bir defa salâvât getirmek farzdır. Çünkü salâvât getirmek âyette mutlak olarak emir buyurulmuştür. Mutlak emir, tekrar iktizâ etmez. Şemsül^Eimme Serahsî bu kavli tercih etmiştir. Kemâl İbni Hûmâm da şunları söylemiştir: «Dilin muktezası, salâvâtın ömürde bir defa farz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her anıldıkça vâcib olmasıdır. Meğer ki bir mecliste bir kaç defa anılmış olsun. Bu takdirde her anıldıkça salâvât getirmek (vâcib değil) müstehâb olur. Bu bâbta söylenenler birbirini tutsun tutmasın sen^ bunu yap!..»
Tahâvî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her zikredildik-çe salâvât getirileceğine kail olmuştur. «et-Tühfe» sahibi Tahâvî'nin sözünü ihtiyar etmiştir.
Bir meclisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kaç defa anılsa, bâzılarına göre bir defa salâvât getirmek kâfidir. «el-Mücteba» nâm eserde, her defasında salâvâtın vâcib olduğu bildiriliyor. Kur'ân* okurken ve Cuma hutbesini dinlerken salâvât getirmek vâcib değildir. Ulemâ bir meclisde zikrullâhın tekrariyle zikri resulün tekrar edilmesi arasında fark görürler. Zikrullah için bir defa senada bulunmak kâfidir; fakat salâvât öyle değildir. «el-Kâfî» adlı eserde bir defa salâvâtın vâcib, her a-nıldıkça salâvât getirmenin mendûb olduğu beyân edilmiştir.
Teşmît, yâni aksıran kimseye «Yerhamükâllah» demek de salâvât gibidir. Bazıları üçe kadar teşmitin vâcib olduğunu söylemişlerdir.
3- Verilen emrin mâhiyetini anlamayan kimsenin onu sorması ve iyice anladıktan sonra ifâ etmesi lâzımdır. Kâadî Iyâz'a göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulan salâvât meselesi, namaz dışındaki ve içindeki salâvâta ihtimâllidir; fakat namaz içindeki salâvâta dâir olması daha akla yakındır. Nevevî, Müslim'in de bu ihtimâli tercih ettiğini ve bu hadîsi onun için burada zikreylediğini söylüyor.
Fâide: Müs1îm'in bâzı nüshalarında, son rivayetteki «Muhammed b. Bekkâr» yerine: «Bize bir arkadaşımız rivayet etti» denildiği için, bazıları hadîsin «maktu'» olduğunu söylemişlerse de bu doğru değildir. Çünkü maktu': Tâbiî'den önce senedinden bir râvî düşen hadîsdir. Burada senedden düşen râvî yoktur. Olsa olsa rivayet yönünden mechûl râvîsi bulunduğu söylenebilir.

69- (407) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh ile Abdullah b. Nâfî' [22] rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize Ravh, Mâlik b. Enes'den, o da Abdullah[23] b. Ebî Bekr'den, o da Babasından, o da Amr [24] b. Süleym'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ebû[25] Humeyd-i Saidî haber verdi, ki ashâb Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
Yâ Re sula İlah, sana .nasıl salâvât getireceğiz? demişler. Resûlüllah (Saliaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Rabb! Muhammed'e ve onun zevcelerile zürriyetine, Âl-i İbrahim'e ihsan buyurduğun salât gibi salât eyle! Muhammed'e ve onun zevcelerile zürriyetine, Âli İbrahim'e ihsan buyurduğun bereket gibi bereket ihsan eyle! Çünkü sen Hamîd'sin, Mecîd'sin; deyin.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî: «Kitâbu'l-Enbiyâ» île -Kİtâbu'd-Deavât- da,
Ebû Dâvûd, Nesaî ve tbni Mâce «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf, hüküm i'tibâriyle yukarikiler gibidir. Yalnız bunda «Âli Muhammed» (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) zikredilmemiş; onun yerine Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevceleriyle zürriyetine
dua edilmesi emir buyurulmuştur.
Buradaki rivayetlerin hiç birinde Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e rahmet okumaktan bahsedilmemiştir. Kâadî Iyâz'ın beyânına göre, bâzı garîb rivayetlerde bu da vardır. Mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Bir çoklarına göre Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e rahmet okunmaz. İbni Abdilberr bu kavli tercih etmiştir. Bazıları ona rahmet o-kumariın caiz olduğuna kaildirler, ki Ebû Muhammed îbni Ebî Zeyd'in mezhebi de budur.
Rahmet okunmaz, diyenlerin delili, Peygamber (Sallailahü A leyhi ve Sellem) 'in salâvâtı öğretirken rahmeti zikretmemesidir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Ahmed b. Han bel ve Ulemâdan bir cemâat, babımız hadîsleriyle istidlal ederek müstakilleri mü'mihlere salâvât getirilebileceğine kail olmuşlardır. Bir delilleri de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in:
«Yâ Rabb! Âli Ebî Evfâ'ya rahmet eyle!» hadîs-i şerifidir. Onlar bunun: «..
«Sîze salât eyleyen o ve onun melekleridir [26].» âyet-i kerîmesine muvafık olduğunu söylerler.
Ekser-i ulemâya göre peygamberlerden başkasma müstakilleri salâ-vât getirilemez. Meselâ: «Allahümme sallı alâ Ebî Bekrin ve Ömer.»» denilemez. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİiem) le birlikte, yâ-nî ona tebeân diğer mü'minlere de salâvât getirilebilir. Nitekim babımız hadîsleri de bunu göstermektedirler. Bir de bu gibi şeyler nakle mütevakkıftır. Selef-i sâlihînden böyle bir nakil yoktur. Onlar salâvâtı peygamberlere, takdis ve tesbîhi Allah'a mahsus olmak üzere kullanmışlardır. Allah Teâlâ hakkında; «Sübhânehû, Tekaddeset Esmâuhû, Tebâreke ve teâlâ, Azze ve Celle» tâ'birlerini kullanmış; fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında bunlardan hiç birini söylememişlerdir.
îmam Ahmed'le ona muvafakat eden ulemânın istidlal ettikleri âyet ve hadîslerdeki salâttan murâd, rahmet ve duadır. Çünkü o delillerde «Salât» lâfzı Allah'a ve Resulüne âiddir. Allah ve Resûlü'nün sa-lâtlan ise kulların salâvâtı gibi ta'zîm ve tevkîr değil, rahmet ve duâ ma'nâsına gelirler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in âl-ü ezvacına ve zürriyeti-ne getirilen salâvât müstakillen değil, ona tebeandır. Müstakillen

öhna-mak şartiyle bu caizdir.
2- Bizim Peygamberimizden başka peygamberlerle meleklere salâvât getirmenin hükmü dahî ihtilaflıdır. Bâzılarına göre bizim Peygamberimizden başka hiç bir kimseye mutlak surette salâvât getirilmez. Bunların delili, Ebû Bekr İbni Ebî Şeybe 'nin tahrîc ettiği İbni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsidir. Mezkûr hadîsde Hz. İbni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den başka hiç bir kimsenin bir kimseye salâvât getirmesi icâbettiğini bilmiyorum.» "demiştir. İmam Mâlik'in kavli bu olduğu söylenir. Böyle bir kavil, Ömer b. Abdülâzîz (Radiyallahû anh) ile Süfyân-ı Sevrî 'den de rivayet olunmuştur.
Bir takım ulemâya göre tebean olmak şartiyle salâvât mutlak surette caizdir. Bu hususda peygamberlerle şâir mü'minlerin farkı yoktur. Ancak müstakilleri Peygamberimiz Muhammed Mustafa (SallallahÜ Aleyhi veSellem) 'den başkasına salâvât getirilmez. İmam A'zam Ebû Hanîfe (Rahimehullah) 'in mezhebi de budur. Bunların delili ashâb-ı kiramdan bu hususda bir nakil bulunmamasıdır. Peygamberânı İzam (Aleyhimüsselâm) hazerâtına salâvât getirileceğini bildiren hadîsler de bu işin tebeân yapılacağını gösterirler. Meselâ; Taberânî 'nin Hz. tbni Abbâs'dan tahrîc ettiği merfû* bir hadîsde Resûlüllah (SaİlallahÜ Aleyhi ve Sellem)
«Bana salâvât getirdiğiniz vakit, Allah'ın diğer peygamberlerine de salâvât getirin; Zira Allah beni gönderdiği gibi onları da peygamber olarak göndermiştir.» buyurmuştur. Yalnız bu hadîsin senedi zaîftir.
Tirmizî ile Hâki m'in tahrîc ettikleri Hz. Alî hadîsinde de:
«Bana ve şâir peygamberlere salâvât getir.» buyurulmuştur. Görülüyor ki, bu hadîsler şâir peygamberlere müstakillen değil, bizim peygamberimize tebeân salâvât getirileceğine delâlet etmektedirler. Ayni hadîsler Peygamberimiz (SallallahÜ Aleyhi ve Setlem)'e tebeân meleklere salâvât getirilebileceğine de delildirler. Çünkü Teâlâ Hazretleri meleklere de «Resul» unvanı vermiştir.
Ulemâdan bâzıları gerek şâir peygamberlere, gerekse meleklerle müminlere mutlak surette, yani hem doğrudan doğruya, hem de Peygamberimiz (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem)'e tebeân salâvât getirilebileceğine kail olmuşlardır. Delilleri, babımızın hadîsleridir.
3- Nevevî 'nîn beyânına göre peygamberlerden başkasına müstakillen salâvât getirmek Şafiîye ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Bazıları bunun edebi terk etmekten ibaret olduğunu söylemişlerdir. Sahîh ve meşhur olan kavle göre ise kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur.
4- tmâmül Haremeyn Cüveynî (419 - 478) şunları söylemiştir: «Salât» ile cSelâm» lâfızları ayni ma'nâya gelirler. Binâenaleyh peygamberlerden mâada hiç bir gâib hakkında «selâm» ta'bîri kullanılamaz. Meselâ: Ebû Bekr (Aleyhisselâm) t Ali (Aleyhissetâm) denilemez. Fakat hâzırda, yâni yanındaki mü'minlerle kabirlerdeki mevtaya «Es-selâmü aleyküm ve rahmetullah» denilir.
Şia'nın bir kolu olan Zeydiyye fırkası Hz. Ali (Radiyallahû anh) hakkında (Aleyhissetâm) ta'birini kullanırlar.
70- (408) Bize Yâhyâ b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail -ki İbni Ca'fer'dir- Alâ'dan, o da Babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bana bir salavât getirirsa Allah ona on salât eyler.» buyurmuşlar.
Kâadî lyâz'ın beyânına göre bu hadîsin manâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir defa salâvât getiren kimsenin ecrini Allah Teâlâ kat kat verir demektir. Bu takdirde hadîs
«Her kim bir iyilik işlerse kendisine o İyiliğin on misli verilir.» [27]
âyeti kerîmesi kabilindendir. Bazı müfessirler buradaki on tâbirinden hususî adet değil, çokluk kastedildiğini söylemiş ve buna;
«Mallarını Allah yolunda harcıyanların hâli yedi başak suren ve her başakda yüz tane bulunan bir tohumun hâli gibidir. Allah dilediğine kat kat verir.» [28] Âyet-i kerîmesiyle istidlal etmişlerdir. Diğer xnü-fessirlere göre âyetteki ondan murâd en az mikdarı beyândır. Yânî bir iyilik yapana en az on sevap verilecek demektir ki, zahir olan mânâ da budur. Maamafih hadîsteki «Salât» dan zahirî ma'nâsı kastedilmiş de çalabilir. Yani Teâlâ hazretleri melekler arasında o kulunun şân-u şerefini göstermek için onlara işittirecek bir kelâmla ona rahmet buyurmuş olabilir. Niiekim bir hadîsde:
«Eğer kulum beni cemâat içinde anarsa ben o kulumu o cemâatdan daha hayırlı bir cemâat İçinde anarım.» buyurulmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salâvât ve gibi sözlerle olur. Bir kimse «Yarabbî Muhammed'e yüzbin sâlât eyle» dese acaba fi'len yüzbin defa salâvât getirenler kadar sevaba nail olur mu? Bu suâle bâzıları olmaz, cevâbını vermişlerdir. Ancak onlara göre de bu salâvâttan kazanacağı sevap bir tek salâvlt sevabından kat kat fazladır. Yalnız bilfiil yüzbin. salâvât getiren derecesine varamaz.

Tesmi', Tahmid ve Te'min Babı

71- (409) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Malik'e, Sumenden dinlediğim, onun da Ebû Sâlih'den, onun da Ebû Htireyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: ResûlüUah (Sallaltahü A leyfıi ve Sellem) :
«İmam Semiallahulimen hamideh dediği vakit sizde, Allah ümme Rabbena lekelhamd deyin. Çünkü bir kimsenin sözü meleklerin sözüne uyarsa o kimsenin geç mi? günahları affolunur.» buyurmuşlar.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâkub, yâni tbni Abdirrahmân, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hürey-re'den, o da Peygamber (Sallallûhü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen Sümey [29] hadîsi manâsında rivayette bulundu.

72- (410) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e tbni Şihâb'dan dinlediğim, onun tta Saîd b. el-Müseyyeb ile Ebû SelemetüTraü Abdirrahman'dan naklettiği, onların da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdikleri şu hadîsi okudum: Resûlüllah (SalLülahü Aleyhi ve Setlem) :
«imam Amîn dediği vakit siz de Amin deyin; zira bir kimsenin Amîn demesi meleklerin Amin'ine tesadüf ederse o kimsenin geçmiş günah lan affolunur.» buyurmuşlar.
tbnl Şihâb: «Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) Âmin derdi.» demiştir.

73- (...) Bana HanneletuTmü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana tbnül-Müseyyeb ile Ebû Selemetübnü Ab-dirrahmân haver verdi ki, Ebû Hüreyre: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim.» diyerek Mâlik'in hadisi gibi rivayette bulunmuş; valnız râvi tbni Şihâb'm sözünü zikretmemiş.

74- (...) Bana Harmeletü'bnti Yahya rivayet etti. (Dedi İsi): Bana tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr haber verdi. Ona da Yûnus, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmiş ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namazda Amin dediği vakit gökteki melekler de Amîn der ve bunların her ikisi, birbirine tesadüf ederse o kimsenin geçmiş günahla» affolunur;» buyurmuşlar.

75- (...) Bize AlM-ıIlah b. Meslemet'el-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mugîra, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'den, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Biriniz Âmin dediği vakit gökteki melekler de Amin der ve her ikisi birbirine tesadüf ederse o kimsenin geçmiş günâhları affolunur» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize AbdÜr-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setle/n)*'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

76- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya-kûb, yâni İbni Abdurrahman, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Okuyan imam dediği vakit arkasında ki de
Amin, der ve sözü Ehl'i Semânın sözüne tesadüf ederse geçmiş günâh lan affolunur.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbül Ezan» in muhtelif yerlerinde, E -bû Dâvûd, Tirmizî, ve Nesâî «Kitâbü's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bütün rivayetleri fatihadan sonra cemâatin âmin demelerinin, bir rivâyetde rükû'dan doğrulduktan sonra «Rabbena lekel-hamd» demelerinin mendub olduğunu göstermektedir.
Âmîn kelimesi, bazılarına göre imâle ile de okunur. Bu kelime «A-min», «Ammin» ve «Ammîn» şekillerinde de okunmuşsa da, bunların hepsi şâzz ve merdüttür. Bilhassa şedde ile «Âmmin» okumak, dört mezhep ulemâsınca hata sayılmıştır. Hattâ Şâfiîlerden bununla namazın bozulacağını söyliyenler olmuştur. Hanefîîerin «Et-Tecnîs» adlı fıkıh kitabında: «Bir kimse namazında Âmin'i Teşdîd ile okusa namazı bozulur.» denilmiştir. «El-Hidâye» sahibi dahi: Amini teşdîdle okumak fahiş bir hatadır.» diyerek buna işaret etmiştir. Filhakika İmam Â'zam'a göre, Amini şeddeyle okumak namazı bozar, tmameyn'e göre bozmaz; çünkü Kur'ân'ı Kerîm'de «Âmmîn» kelimesi vardır. Fetva îmameynin "kavline göredir.
Arapça'da Âmin kelimesine uyan bir vezin yoktur. Bu kelime vezin itibarı ile Hâbi1 ve Kâbi1 gibidir. Onun için bazıları onun a-sıl itibarı ile yabancı bir kelime olduğunu iddia etmiş, bir takımları da aslının «Ya Allah istecib düâ ena» olduğunu söylemişlerdir. Ulemâdan bazıları, kelimenin kasır'la «Amin» okunmasını kabul etmemiş: «Maruf vec-hi medle Âmîn okumaktır.» demişlerdir.
Abdürrezza'k'm Hz. Ebû Hüreyre'den zayıf bir isnadla rivayet ettiği bir hadîse göre, Âmin kelimesi Allah'ın isimlerinden biridir. Tabiinden Hilâl b; Yesâf 'dan da böyle bir rivayet vardır. Fakat Nahiv ulemâsına göre Âmîn ism-i fiîl'dir. Vasıl halinde kolaylık olmak üzere nûnu üstün okunur.
Âminin mânâsı hakkında bir çok sözler söylenmiş, ez cümle: Öyle olsun, kabul et, ümidimizi haybete (hüsrana) uğratma, buna senden başkası kâadir olamaz, mânâlarına geldiğini söyleyenler bulunduğu gibi; «Âmin, Arş-ı alâ definelerinden bir definedir, onun mânâsını Allah'tan başka bilecek yoktur.» diyenler de olmuştur. Kelime medd ve şedde ile okunursa «seni kastederek» mânâsına geleceği Cafer-i Sâdık hazretlerinden rivayet olunmuştur. Kasır ve şedde ile okunduğu takdirde aslının İbranî veya Süryânî olduğu söylenir.
«El-Müctebâ» nam eserde, şöyle deniliyor: «Âmînin Kur'ân'dan olmadığına hüâf yoktur. Hattâ onun Kur*ân'dan olduğunu iddia edenin dinden irtidâdına hükmolunmuştur. İmamın, cemaatın, yalnız kılanın ve namaz dışında fatiha okuyanın Âmin demesi sünnettir. Fatihadan sonra sûre okunacağı zaman Âmin denilip denilmiyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Esah olan kavle göre Âmin denilir.» Geçmiş günahların affından maksad, küçük günahlardır.

Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tesmi' ile tâhmidi İmamla cemâat arasında taksim etmiştir. Binâenaleyh imamın yalnız «Semi Al-lahü limen ha mi deh» demesi «Rabbena lekel-hamd» cümlesini de yalnız cemâatin okuması gerekir. Çünkü taksim, ortaklığa münâfîdir. Hanefîle-rin mezhebi de budur.
2- Fatihadan sonra Âmin demek mutlak surette müstehâp ise de bunun gizli mi, yoksa aşikâre mi okunacağı ihtilaflıdır. Hanefîlere göre Âmin dâima gizli okunur. Bir rivayette imam Mâli k'in mezhebi de budur. Diğer bir rivayete göre imam Mâlik cehri namazlarda imamın Âmin demiyeceğine kail olmuştur.
Şâfiîlere göre, gerek cemaatla, gerekse yalnız kılınan namazlarda Âmini aşikâre okumak sünnettir.
Bu bâbda her iki ferike delîl olacak bir çok hadîsler rivayet edilmiştir. Nevevî (631 - 676) babımız hadîsiyle istidlal ederek-: «Bu hadîs-de cemaatla imamın hep birlikte Âmin demelerine açık delîl vardır.» demişse de, bilâkis hadîs, cemâatin imamdan sonra Âmin diyeceklerini göstermektedir. Çünkü cemâatin Âmini, imamın sözü üzerine (f) haifi ile atfedilmiştir. Mezkûr harf ta'kîp ve tertibe delâlet eder. Binâenaleyh evvelâ imam, onun hemen arkasından da cemâat Âmin diyeceklerdir.
3- Resûlülah (Satlallahü Aleyhi veSellem)'in: «Bir kimsenin âmin demesi meleklerin âminine tesadüf ederse...» buyurmasından murâd: Birlikte âmin demeleridir. Nevevî: «Sahih ve doğru olan da budur.» diyor.
Kâadî Iyâz'a göre bu cümlenin mânâsı âmîn'în sıfat, huşu' ve samimiyet hususunda meleklerin âminine uymasıdır.
Buradaki meleklerden murâd, bazılarına göre Hafaza melekleridir. Daha başka melekler olduğunu söyleyenler de vardır.
1bni Şihâb'ın: «ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âmin derdi.» sözünden murâd; Onun bu sîgayı kullandığını anlatmaktır.
4- Nevevî'ye göre bu hadîs namazda fatiha okunacağına delildir. Çünkü âmin ancak fatihadan sonra denir.

19- Cemaatin İmama Uyması Babı

77- (411) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Said, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Amrûn-Nâkid, Züheyr b. Harb ve Ebû Kûreyb toptan Süf-yân'dan rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize SÜfyân b. Uyeyne, Züh-rî'den rivayet etti. Demiş ki;
— Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim; Peygamber (Saüallahii Aleyhi ve Seîlem) bir attan düştü de, sağ tarafı zedelendi. Bunun üzerine Uz onu ziyaret için yanına girdik. Derken namaz vakti geldi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize oturarak namaz kıldırdı, biz de arkasında oturarak kıldık. Namazı bitirince şöyle buyurdular:
«imam ancak kendisine uyulmak için imam olmuştur. Binâenaleyh o tekbîr aldığı zaman sizde tekbîr alın, secde etlimi siz de secde edin, başım kaldırdı m ı sizde kaldırın. İni a m Semİallahu limen hamideh elediği vakit siz: Rabbena veleke'l - hamd deyini İmam oturarak kılarsa sizde toptan oturarak kılın.»

78- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, İbni Şihab'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) bir af dan düştü de, vücûdtt incindi. Bu sebeple bize oturarak namaz kıldırdı.» demiş, sonra yukarda-ki hadîs gibi rivayette bulunmuş.

79- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Tunus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir attan düşerek sağ tarafı zedelenmiş. Râvî yukarkilerin hadisleri gibi rivayet etmiş ve:
«İmam ayakla kıldığı zaman sizde ayakta kılın» cümlesini ziyâde eylemiştir.

80- (...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'n b. îsâ, Mâlik b. Enes'den, o da Zührî'den, o da Enes'den naklen rivayet etmiş ki:
— Resûlüllah (Salküîahü Aleyhi ve Sellem) bir ata binmiş ve ondan düşerek sağ tarafı zedelenmiş. Râvî bunu da yukarkilerin hadîsleri gibi rivayet etmiş. Bu hadîste dahi:
«(mam ayakta kıldığı vakit sizde ayakta kılın.» cümlesi vardır.

81- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdtir-rezzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zürî'den naklen haber verdi. Zührî, bana Enes haber verdi ki, Peygamber (Salîalîahû Aleyhi ve Sellem) atından düşerek sağ tarafı zedelenmiş, diyerek hadîsi rivayet etmiştir. Bu hadîste: «Yûnus ve Mâlik» ziyâdesi yoktur.

82- (412) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdetu'bnü Süleyman, Hİşâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (SalhilahÛ Aleyhi ve Sellem) hastalandı da, yanma ashabından bir takım kimseler kendisini dolaşmak i{in girdiler, müteakiben Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak namaz kıldı. Onlar da ayakta kendisine uyarak namaz kıldılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara otarmalarını işaret etti. Onlar da oturdular. Namazdan çıkınca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İmam ancak kendisine uyulmak için İmam yapılmıştır. Binâenaleyh o rükû' ettiği vakit sizde rükû' edin rükû'dan basını doğrulttu mu sizde başlarınızı kaldırın. İmam ourarak kılarsa sizde oturarak kılın.» buyurdular.

83- (...) Bize Ebû'r-Rabî' ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki):BİZe Hammâd (yâni tbni Zeyd) rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti, dedi ki: Bize babam rivayet etti. Bunların hepsi Hişam b. Urve'den bu isnadla bu hadîsin misimi rivayet etmişlerdir.

84- (413) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhanımed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Efaû'-z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş Bj-sûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) hastalandı, biz de o oturduğu haWe arkasında namaz kıldık. Ebû Bekir Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve $elİcm) 'in tekbîrini cemaata duyuruyordu.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bir ara) bize bakarak ayakta kıldığımızı gördü, hemen bize işaret etti. Biz de oturduk ve namazımızı ona uyarak oturduğumuz yerden kıldık. Selâm verince şöyle buyurdular:
«Demin nerdeyse İranlılarla, Romalıların yaptığını yapıyordunuz. Onlar ki railan otururken ayakta dururlar. Siz öyle yapmayın İmamlarınıza uyun. Şayet İmam ayakta kılarsa sizde ayakta kılın oturarak kılarsa sizde oturarak kılın.»

85- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Humeyd b. Abdirrahman Er-Ruâsî[30], babasından, o da Ebû'Z-ZÜbeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir:
«Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , arkasında Ebû Bekir olduğu halde namaz kıldırdı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekbir aldığı vakit Ebû Bekir de bize işittirmek için tekbir alıyordu» demiş, sonra hadisi yukardaki Leys hadîsi gibi rivayet etmiş.

86- (414) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mugîra (yâni El-Hizâmî) Ebû'Z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«İmam ancak kendisine uyulmak için imamdır. Şu halde sîz ona muhalefette bulunmayın; o tekbir aidimi sizde tekbir alın. Rükû ettİmİ sizde Ru-kû'a gidin İmam: Sem ia I la hû limen ham id eh dediği vakit, siz: Allahümme
Rabbena Leke'l-hamd deyin. Secde eltimi sîzde secde edin. O oturarak kıldığı zaman sizde hepiniz oturarak kılın.»

(...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdür-rezzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seiiem) 'den naklen tu hadîsin mislini rivayet etti.

20- Tekbir ve Sairede Îmamdan Önce Davranmanın Nehi Babı

87- (415) Bize İshak b. İbrahim ile İbni Haşrem rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsa b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize A'meş, Ebî Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seiiem) bize öğretir, ve:
«İmamdan önce davranmayın; o tekbir aidimi sizde tekbir alın; dedimi sizde âmin deyin rükû' ettiği vakit sizde rükû' edin! Semiallahu limen hamideh dediği vakit siz: Allahumme Rabbena leke'l-hamd deyin» buyururdu.

(...) Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz (yani De-râverdi), Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seiiem) 'den naklen yukarki hadis gibi rivayette bulundu. Yalnız: dediği vakit siz âmin deyin» cümlesini söylemedi. Fakat:
«Ondan önce başınızı kaldırmayın» cümlesini ziyade etti.

88- (416) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. H. Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Yala[31] dan - M İbni Atâ'dır - rivayet etti. O da Ebû Alkame'den işitmiş. O da Ebû Hüreyre'-yi şöyle derken dinlemiş: Resûlüllah (SaUaltahü Aleyhi ve Sellem):
«İmam ancak bir kalkandır. O oturarak namaz kılarsa sizde oturarak kılın SemiaIlahuIi men hamideh dediği vakit siz Allahumme rabbenâ leke'l-hamd deyin, Şayet yeryüzündekilerin sözü gök ehlinin sözüne tesadüf ederse o kimsenin geçmiş günahtan affolunur.» buyurdular.

89- (417) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb, Hayve'den rivayet etti. Ona da Ebû HÜreyre'nin azatlısı Ebû Yûnus rivayet etmiş. Demiş ki:
— Ebû Hüreyre'yi Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuşlar:
«İmam ancak kendisine uyulmak için imam yapılmıştır. Binaenaleyh o tekbir aidimi sîzde tekbir alın; RukC'a g'rttimi sizde rükû' edin; Semiallah ümen hamiden dediği vakit siz: Allahümme Rabbena lekeVhamd deyin imam ayakla kılarsa sizde ayakta kılın; oturarak kılarsa siz de hepiniz oturarak kılın.»
Bu hadîsin rivayetleri muhtelif olsa da, mânâ itibariyle hepsi bir araya varmaktadır. Buharî onu «Kitâbü'1-Ezân» m muhtelif yerlerinde ve «Kitâbü't Tefsir» de, Ebû Dâvudda -Kitâbü's-Salât» ta tahrîc etmişlerdir. Muhtelif rivayetlerin mecmuundan anlaşıldığına göre Besûlüllah (SaUailahü Aleyhi ve Sellem) atdan düşerek bir hurma kütüğüne çarpmış ve ayağı çıkmıştır. Bunun üzerine Ashâb-ı Kiram onu ziyarete koşmuşlar. Namaz vakti gelince Resû1ü1Iah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) oturduğu yerden imam olarak kendilerine namaz kıldırmış ve Ashabın ayakda' kıldıklarını görünce, oturmalarına işaret buyurmuş. Onlarda oturarak kılmışlardır. Muhtelif rivayetlerin ifâde ettiği vak'aların ayrı ayrı vuku bulmuş olmaları da ihtimâl dahilindedir. İbni Hibbân'in ifadesine göre, bu vak'a hicretin beşinci yılında olmuştur.
Yine rivayetlerin mecmuundan anlaşılıyor ki, bu namaz mescidde değil, Hz. Aişe'nin evinde kılınmıştır. Rivayetlerin bazısında Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı tamamlamak için kendi yerine Hz. Ebû Bekir'i geçirdiği dahi zikredilmiştir. Burada Ebû Bekir (Radtyallahû anh)\ geçirdiğinden bahsedilmemiştir. Onun için Kâad! Iyâz: «Anlaşılan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı Hz. Âişe'nin evinde kıldırmış. Yanında bulunanlar içeriden, mesciddekiler de dışarıdan kendisine uymuşlardır.» demiştir. Kâadî'nin söylediği, ihtimal dahilinde olduğu gibi, Besûlüllah (SaBallahÜ Aleyhi ve Sellem) kendi yerine başkasını geçirmiş, fakat bu cihet bize nakledilmemiş olması da mümkündür.
Kılman namazın farz veya nafile olduğu dahî ihtilaflıdır. Kurtubî Ashâb-ı Kiramın yalnız farz namazlar için cemaata gelmeyi âdet edindiklerine bakarak, buradaki namazın farz namaz olduğunu söylemiş, fakat Kaadı Iyâz o gün kılınan namazın nafile namaz olduğunu İbni Kaasim'den nakletmiştir.
Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadîsde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı oturarak kıldığı, cemaatin ise ayakta eda ettikleri bildirilmiş ise de, ulemâ bu hadîse muhtelif vecihlerden cevap vermişlerdir. Şöyle ki:
(1) Hadîsin kitabımızdaki Enes rivayetlerinde kısaltma vardır. Hz. Enes gördüğü hâli, yâni ashab'ın oturarak kıldıklarını rivayet etmiştir.
(2) İhtimal o namaza ashabdan bazıları oturarak niyetlenmiş, Hz. Enes bunu rivayet etmiş, bazıları da ayakta niyetlenmiş ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in işaretiyle onlar da oturmuşlardır. Hz. Âişe'nin rivayet ettiği de budur.
(3) Ulemâdan bazıları, vak'anın müteaddid olduğuna ihtimal vermektedirler. Bazıları bu ihtimali uzak görmüşse de Buhârî sarihlerinden Aynî bilâkis birinci ve ikinci ihtimalleri zayıf, üçüncü ihtimali daha kuvvetli bulmuştur. Ebû Davud'un Hz. Câbir (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîs de, üçüncü ihtimali te'yid eder mahiyettedir. Çünkü mezkûr hadîsde Ashabın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i iki defa ziyaret ettikleri, bunların ikisinde de onlara namaz kıldırdığı; Fakat birinci defada kılınan namazın nafile olduğu, bunu as-hab ayakta, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak kıldıkları, ikinci defa kıldırdığı namazın farz olduğu ve ashab-ı ayakta görünce o-turmalarını işaret ettiği bildirilmektedir.
«İmam oturarak kılarsa sizde oturarak kılın» cümlesinden murâd, bazılarına göre teşehhüd ile iki secde arasındaki oturuşdur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu cümleyi rükû' ve sücûd meselesinden sonra zikretmiştir. Binâenaleyh mezkûr emir, iki secde arasında ashabı ki-râmm Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ta'zim için ayağa kalktıklarına, onun da oturmalarına işaret buyurmasına hami olunur. Ashabın ayağa kalkmalarını Acemlerle, Romalıların krallarına karşı ayakta durmalarına benzetmesi de buna delâlet eder. Ancak îbni Dakîki'lîd bu tevcihi doğru bulmamış, hadîsin siyakını ona muhalif görmüştür.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Oturarak kılan İmamın arkasındaki cemâat ayakta namaz kılabilirler. İmam-ı Â'zam, Ebû Yûsuf, Şafiî, Evzâî' ve bir rivayette İmam Mâ1ik'in mezhepleri budur. Delilleri Buhârî 'nin tahrîc ettiği Hz. Â işe rivayetidir. Mezkûr ha?-dîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığında oturarak i-mam olduğu, Ebû Bekir'in kendisine uyduğu, cemâatin da Ebû Bekir'in namazına uydukları bildirilmektedir. Bu *zevat cemâatin da oturduklarını bildiren rivayetlerin mensûh olduğunu söylerler.
Onlara göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in İmam olarak en son kıldırdığı namazda kendisi oturmuş, cemâat ayakta kalmışlardır. Bir de cemaata oturmalarını işaret ettiği namaz nafile idi. Farz namazlarda caiz olmayan bazı husûsat nafilelerde caiz olabilir. Nitekim hadîsin bazı tarîklerinde bu cihet tasrih edilmiştir. Ebû Davud'un «Sünen» inde Hz. Câbirden tahrîc ettiği bir hadîsde:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de atına bindi de; at onu bir hurmanın köküne düşürdü, bu sebeple ayağı çıktı. Biz kendisini dolaşmağa geldik, onu Âişe'nin mutfağında oturmuş namaz kılarken bulduk. Biz de arkasında ayakta ona uyduk. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ses çıkarmadı, başka bir defa ziyaretine geldiğimizde oturduğu yerden farz namazı kıldı. Biz de arkasında ayakta ona uyduk, bu defa bize oturmamızı işaret buyurdu. Biz de oturduk. Namazı bitirince bize:
«imam oturarak kıldığı zaman siz de oturarak kılın; o ayakta kılana siz de ayakta kılın; Acemlerin büyüklerine karşı yaptıkları gibi hareket etmeyin.» buyurdular» denilmektedir. Ayni hadîsi tbni Hibban dahî «Sahih» inde bu şekilde rivayet etmiş, sonra şunları söylemiştir. «Bu haber gösteriyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oturduğu yerden ayaktaki ashabına namaz kıldırdığını bildiren Enes hadîsindeki namaz, nafile namazmış. Farz kıldırdığı zaman ashaba oturmalarını emretmiş, onlar da oturmuşlardır. Binâenaleyh buradaki emir, fazilet için değil, farz bildiren bir emirdir.» Farz namazlarda caiz olmayan bazı şeylerin nafilelerde caiz olduğu Hz. Enes'den rivayet edilen şu hadîsten de anlaşılmaktadır. Enes (Radiyallahû arttı) «Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sakın namazda bakınma. Çünkü bu helake sebeptir. Eğer bakınmak zarurî ise, hiç olmazsa farzda değil nafile namazda olsun.» buyurdular, demiştir. Bu hadîsi Tirmizî rivayet etmiş ve: «Hasen bir hadîstir» demiştir.
Hanefîlerden İmam Muhammed ile İmam Mâ1ik'in meşhur kavline göre, ayakta namaz kılan cemâatin oturarak kılan İmama

uyamayacaklarına kail olmuşlardır. Onlar bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den nakledilen şeylerin kendisine mahsûs olduğunu söylemişlerdir. İmam Muhammed, Dâre Kutnî ile Beyhakî'nin tahrîc ettikleri merfû bir hadîsle de istidlal etmiştir. Bu hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Sakın benden sonra biriniz oturarak İmam olmasın» buyurmuştur. Ancak hadîs zayıftır.
2- Hadîsin bütün rivayetleri cemâatin imama tâbi olmaları vücû-buna delâlet etmektedir. Tâbi olanın şanı metbûunun önüne geçmemek, namazın sıhhat ve fesadı hususunda ondan önce hiç bir fiil ve harekette bulunmayarak onun hareketlerini tâkib etmektir. İmam Şâfiî'ye göre, sıhhat ve fesâd hususunda değil, yalnız fiillerde imama uymak icftb eder. Şâfiî'lerce niyet hususunda dahî imama muvafakat vacip değildir. Binâenaleyh farz kılan cemâat nafile kılan imama ve nafile kılan cemâat farz kılan imama uyabildiği gibi, Öğle kılan cemâat ikindi kılan imama ve ikindi kılan cemâat öğle kılan imama uyabilirler.
İmam Azam, İmam Mâlik ve diğer ulemâ bunları caiz görmemişlerdir. Onlara göre hadîsin mânâsı: İmam fiil ve niyet hususunda kendisine uyulmak için tayin edilmiştir, demektir.
3- îmam Âzam'a göre İmam yalnız Semiallahü limen hami-deh diyecek; Tahmîdi cemâat yapacaktır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) Tesmî ile tahmîdi imamla cemâat arasında taksim etmiştir. Taksim bunları ortaklaşa söylemeye münâfSdir. îmam Mâlik ile bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri de budur, îmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, îmam Şafiî ve bir rivayette İmam Ahmed'e göre İmam, Tesmî' ile Tah-mîdin ikisini de yapar. Buradaki rivayetler onların aleyhine delildir. 1-mam Şafiî ile Mâlik'e göre Tesmî' ile Tahmîd hususunda cemâat da imam gibidirler.
4- Ata binmek meşrudur.
5- Atdan düşen veya başına buna benzer bir hâl gelen kimseyi dolaşarak halini sormak müstehabdır.
6- Sair insanlar gibi hasta olmak ve buna benzer musibetlere uğramak Peygamber (SaİîallahÜ Aleyhi ve Sellem) hakkında da caizdir. Bunlar onun kadr-u kıymetini azaltmaz, bilâkis yükseltir.

21- Kendisine Hastalık, Yolculuk ve Bunlardan Başka Bir Şey Arız Olduğu Vakit, İmamın Cemaata Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Halef Tayin Etmesi, Ayakta Durmaktan Âciz Olduğu İçin Oturarak Namaz Kılan İmamın Arkasındaki Cemiaatin - Muktedir Olduğu Takdirde -Ayakta Kalması Lazım Geldiği ve Ayakta Durmağa Muktedir Olan Hakkında Oturarak Kılan İmamın Kasında Oturarak Namaz Kılmanın Neshi Babı

90- (418) Bize Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zaide rivayet etti. (Dedi ki): Bize Musa b. Ebî Aişe, Ubeydul-lah b. Afdi Han'dan naklen rivayet etti. Uteydullab şSyle demiş:
Âişenin yanına girdim de kendisine:
— Bana ResûIüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastalığından bahsetmez misin, dedim. Aişe:
— Hay hay, dedi (ve şunları söyledi): Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in hastalığı ağırlaştı (Bir ara):
«Cemâat namazı kıldılarmı?» dedi. Biz: Hayır seni bekliyorlar' Yâ Resûlallâh dedik.
— (öyle ise) .«Benim için leğene su koyun» buyurdular. Dediğini yaptık, Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) sokandı. Sonra kalkmak i-çin davrandı. Fakat bayıldı. Sonra ayılarak:
«Cemâat namazı Hdılarm» diye sordu.
«Hayır, seni bekliyorlar, Ya Resûlallâh» dedi. Yine:
— «Benim için leğene su koyun» buyurdular.
.Dediğini yaptık ve yıkandı. Sonra kalkmak için davrandı fakat yine bayıldı. Bilâhare ayıldı ve:
— «Cemâat namazı kıldılar im» diye sordu»
— «Hayır, seni bekliyorlar, Ya Resûlallâh» dedik.
«Benim için su koyun» buyurdular. Biz bunu da yaptık Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yıkandı. Sonra kalkmak için davrandı. Fakat yine bayıldı, sonra ayılarak?
— «Cemâat namazı kıldılarmı?» diye sordu.
— «Hayır. Seni bekliyorlar, Ya Resûlallâh» dedik, cemâat mescide kapanmış yatsı namazı için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 bekliyorlardı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata namaz kıldırması için Ehû Bekir'e haber gönderdi. Gönderilen zât Ebû Bekir'e vararak:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâat'a namaz kridmnanı sana emrediyor, dedi. EbÛ Bekir yumuşak kalpli bir zât idi:
— Yâ Ömer! Cemaata namazı sen kıldır, dedi. Ömer:
— Buna sen daha lâyıksın, mukabelesinde bulundu. Müteakiben o günlerde cemaata Efcû Bekir namazı kıldırdı. Sonra Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) kendinde bir parça hafiflik hissederek liri Abbas olmak üzere iki kişinin arasında Öğle namazına çıktı. Ebû Bekir cemaata namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir onu görünce geri çekilmeye davrandı, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona geriye çekilmemesini işaret etti. Yanındaki iki zat'a:
«Beni onun yanı başına oturtun» dedi. Onlar da kendisini Ebû' Bekir'in yambaşına oturttular. Ebû Bekir ayakta Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazına uymuş, cemâat ta Ebû Bekir'in namazına uymuş olarak namaz kılıyorlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise oturuyordu.»
Ubeydullah demiş ki: «Müteakiben Abdullah b. Abbâs'ın yanına girerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hastalığı hakkında Aişenin bana anlattıklarını sana arzedeyim mi?» dedim. Anlat, dedi. Âişe'nin söylediklerini ona arzettim. Onlar da hiç bir şey inkâr etmedi. Yalnız: Abbasla birlikte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in koluna giren zâtın adını Âişe sana söyledi mi?» dedi.
— «Hayır» dedim.
— «O Ali'ydi» dedi.

91- (...) Bize Muhammed b. Rafi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler.-Lâfız İfcni Rafi'indir. Dediler ki bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi- Dedi ki: Zührî: Bana da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe haber verdi, dedi. Ofna da Âişe haber vermiş. ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk defa Meymûne'nin evinde hastalandı da benim evimde bakılmak üzere zevcelerinden izin istedi, onlar da kendisine izin verdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mr eli Fâdl b. Abbâs'ın, bir eli de başka bir zâtın üzerinde ayaklarını yerde sürüyerek çıktı».»
UbeyduIIah demiş ki: Ben Âişe'nin söylediklerini İbni Abbâs'a anlattım, İbnî Abbâs: «Âişe'nin ismini söylemediği zâtın kim olduğunu biliyor musun? O Ali'ydi» dedi.

92- (...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam dedemden rivayet etti. Demiş ki, bana Ukayl b. Hâlic rivayet etti. (Dedi ki): İbni Şihâb şunu söyledi:
Bana UbeyduUah b. Abdillah b. Utbetü'bnü Mes'ûd haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aişe şöyle demiş:
«Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) "in hastalığı ağırlaşıp elemi şiddetlenince benim evimde bakılmak için zevcelerinden izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki kişi arasında (yani) Abbâs b. Abdülmuttalib ile başka birinin arasında, ayakları yerde sürünerek çıktı...»
UbeyduIlah demiş ki; Âişe'nin söylediklerini Abdullah'a haber verdim, Abdullah b. Abbâs bana:
— Âişe'nin ismini söylemediği diğer zât'ın kim olduğunu bilir misin? dedi.
— «Hayır, dedim. İbni Abbâs: «O Ali'ydi» dedi.

93- (...) Bize Abdülmelik b. Şüayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ukayl b. Hâlic rivayet etti. Dedi ki: İbni Şîhâb şunu söyledi: Bana Ubeydullah b. Abdillah b. Utbetü'bnü Mes'ud haber verdi ki, Peygamber (Sallallahti A leyhi veSellem) 'in zevcesi Aişe şöyle demiş:
— «Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu hususta Ebû Bekir'in imam olmaması hususunda müracaatta bulundum. Beni ona çok müracâata sevk eden yegâne sebeb, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in makamına geçerek kimseyi halkm ebediyen sevebileceğini havsalamın kabul etmemesi ve onun yerine geçen zâtı halkın uğursuz sayacakları fikrinde olmamdır. İşte bunun için ben Resûlüllah (Sallallahü Ateyhî ve Setlem) 'in Ebû Bekir'den vazgeçmesini istedim.»

94- (...) Bize Muhammed b. Rafı İle Ahd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız İbni Râ'fi'indir. Abd: Bize haber verdi, tâbirini kullandı. İbni Râ'fi' ise: Bize Abdürrezzâk rivayet etti, dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer haber verdi, demiş. Zühri' demiş ki: Bana da Hamzetü'bnü Abdillah b. Ömer, [32] Âişe'den naklen haber verdi. Aişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) benim evime girdiği vakit; «Ebû Bekir'e emredin de cemaata namaz kıldmversin.» buyurdular.
Bunun üzerine ben: Yâ Resûlüllah, şüphesiz ki Ebû Bekir yumuşak kalpli bîr zâttır. Kur'ân okuduğu vakit göz yaşım tutamaz, onun i$m sen Ebû Bekir'den başkasına emretsen iyi olur, dedim. Vallahi içimde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in yerine geçecek ilk zât île halkın te-şe'üm etmeleri endişesinden başka bir şey yoktu. Bu sebeple kendisine iki veya üç defa müracâat ettim. Neticede Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cemaata Ebû Bekir namaz kıldırsın! Hiç şüphe yokki sizler Yûsuf'un zamanındaki kadınlar gibisiniz.» buyurdular.

95- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye ile Veki' rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki, bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'-den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Un hastalığı ağırlaştığı zaman, namaz vaktinin geldiğini kendisine haber vermek için Bilâl geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ebû Bekir'e emredin d e cemâaata namaz kıldırsın» buyurdular.
Ben: Yâ Resûlüllah, gerçekten Ebû Bekir yufka yürekli bir zâttır. Senin yerine geçtiği vakit cemaata işittiremez. Binâenaleyh sen Ömer'e em-retmelisin! dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine:
«Siz Ebû Bekir'e emredinde cemaata namazı kıldırıversin.» buyurdular.
Bunun üzerine Hafsa'ya: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem y e söyle, de ki; Ebû Bekir yufka yürekli bir adamdır; Senin makamına geçtiği vakit cemaata işittiremez. Sen Ömer'e emretmelisin» dedim. Hafsa bunları Ona söyledi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)
«Hiç şüphe yokki sizler Yûsuf (Aleyhisselâm) zamanm:n kadınlarısınız Ebû Bekir'e emredinde cemaata namazı kıldırsın» buyurdular.
Artık Ebû Bekir'e emrettiler, o da cemaata namazı kıldırdı. O namaza girince Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'de kendinde bir hafiflik hissetti ve iki kişi arasında ayağa kalktı. Ayakları yerde sürünüyordu. Mescide girdiği vakit Ebû Bekir onun ayak sesini işiterek geri çekilmeye davrandı, fakat Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ona yerinde dur, diye işaret etti. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilerleyerek Ebû Bekir'in sağ tarafına oturdu. Artık Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) cemaatta oturduğu yerden namaz kıldırıyor. Ebû Bekir de ayakta duruyordu. Ebû Bekir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazına uyuyor, cemâat da Ebû Bekir'in namazına uyuyorlardı.

96- (...) Bize Mincâb b. Haris et-Temî'mi rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Müshîr haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize fsa b. Yûnus haber verdi. Bunların ikisi de Â'meş'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmişlerdir. Onların hadîslerinde:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığına tutulduğu zaman...» ibaresi de vardır. İbni Müshir hadîsinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i getirdiler ve Ebû Bekir'in yanıbaşında oturttular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata namazı kıldırıyor,
Ebû Bekir de onlara tekbiri işittiriyordu.» denilmektedir. İsa'nın hafisinde dahî: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak namaz kıldırıyor. Ebû Bekir de yanıbaşında bulunuyordu. Ebû Bekir cemaata (Tekbîrleri) duyuruyordu.» ibaresi vardır.

97- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe üe Ebû Kûreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Nümeyr, Hişâm'dan naklen rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. Lâfızları birbirine yakındır. Dedi ki: Bize babam rivayet etti. Dedi ki: Bize Hişâm babasından, o da Alge'-den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
— KesMüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalısında cemaata namaz kıldırmasını Ebû Bekir'e emretti. Artık cemâaata namazı o kıldırıyordu.»
Urve demiş ki: «Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendinde bir parça hafiflik hissederek çıktı. Bir de baktık ki, Ebû Bekir cemaata imam olmuş. Ebû Bekir onu görünce geri çekilmek istedi. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ona olduğun gibi dur, diye işaret etti Sonra Besûlüllah Ebû Bekir'in yanıbaşma onun hizasına oturdu. Artık Ebû Bekir, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazına, cemâat ta Ebû Bekir'in namazına uyarak kılıyorlardı.
Bu hadîsi Buhârî yedi yerde, yani «Kitâbül-Vudû'» da, «Ki-tab'ül-Salât» in iki yerinde; «Hibe», «Megazi», «Tıb» ve «Besûlüllah

(Saüallahü Aleyhi ve Seüem) 'in Hastalığı» bahislerinde; Nesaî «İşra-tü'n-Nisâ'» ve «Peygamberimizin Vefatı» bahislerinde; Tirmiz! dahi «Cenâiz» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Hadîsin bir çok muhtelif rivayetleri vardır. Bunların bazılarında Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hz. Hafsa'ya, âit bakırdan bir leğen içinde yıkandığı, sonra dışarı çıkarak Allah'a hamdü Senâ'da bulunduğu- Uhud harbinde şehit düşenler için istiğfar ettiği, diğer bazılarında Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in başı Hz. Âişenin dizindeyken bayıldığı, Hz. Âişe'nin ona şifâ duasında bulunduğu; ayıklığı vakit Hz. Âişe'ye:
«Şİfâ için dua etme! Allah'dan Cebrail, MİkâIl ve İsrafil (Aleyhimüsselâm) il» birlikte Refîk-İ A'lâ'yi iste» buyurduğu kaydedilmektedir.
Bir rivayette Hz. Âişe:
Onu, başı göğsüme dayalı olarak:
Yârabbi beni mağfiret eti Bana rahmet buyur ve beni refilc-ı Alaya ilet» derken işittim.» demiştir.
Hadîsin metninde Şu'be ile Zaide 'nin rivayetleri birbirine muhalif düşmüştür. Şu'be 'nin rivayetinde Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) cemâat olarak oturduğu yerde namaz kılmış; Zâide rivayetinde ise, oturduğu yerden cemaata imam olmuş. Arkasındaki cemâat ayakta kılmışlardır. Şu'be ile Zâide'nin ikisi de büyük birer hadîs imamıdırlar. Zahiren rivayetleri arasında tezâd görülürse de hakikatte hiç bir. tezâd olmadığı gibi rivayetler arasında nâsih ve men-sûh da yoktur. Yalnız rivayetler mücmeldir. Hadîsin muhtelif rivayetleri ile izah olunurlar. Rivayetlerin mec'mûundan anlaşılan mânâ şudur: Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığı esnasında iki defa namaz kılmış; bunların birinde imam, diğerince cemâat olmuştur. Nitekim rivayetlerin birinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin Hz. Abbâs ile Ali (Radtyallahû anhûma) 'nin kollarına girerek mescide çıktığı, başka bir rivayetinde ise Büreyde ile Nüvebe'nin yardımları ile çıktığı bildirilmektedir. Bu rivayetler vakanın iki defa cereyan ettiğini gösterirler. Ebû Hatim'in rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki cariyenin arasında kapıya kadar çıkmış. Kapıdan kendisini Abbâs ile Ali (Radiyallahû anhûma) almışlardır. Dâre Kutnî'nin rivayetinde Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kollarına giren zevatın Üsâme ile Fâdl (Radiyallahû anhûma) oldukları bildiriliyor. Bâzıları Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Sellem) 'i mescide götürmek için Ashabı Kirâm'm nöbetle kollarına girdiklerini söylerler. Hz. Aişe'nin yalnız Abbâs (Radiyallahû anh) 'ı zikretmesi, daimî surette Resûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in elinden tutan o olduğu içindir. Fabr'i Kainat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin evi ile mescidi arasında uzun mesafe olmadığı halde, Ashabı Kiramın nöbetleşerek kollarına girmeleri ona ziyadesiyle ikramda bulunmak, yahut mübarek ellerinden bereket almak içindir.
Hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n 1-mam olduğu ve Ebû Bekir'in okuduğu sûreyi onun bıraktığı yerden okuduğu bildirilmiştir.
Ebû Dâvûd 'un tahrîc ettiği Abdullah b. Zem'a hadîsinde:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selem):
«Ebû Beki re emredin de cemaata namazı kıldırsın» dediği vakit Abdullah b. Zetn'a dışarıya çıktı. Cemâatin arasında Ömer'i gördü. Ebû Bekir yoktu. Bu sebeple; Yâ Ömer, kalk ta cemaata namazı kıldır, dedi. O da ileri geçti» Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun sesini işitince:
— Ebû Bekir nerede? Bunu Allah ve Müslümanlar kabul etmez : buyurdular.
Bunun üzerine Ebû Bekir'e haber gitti. Fakat o, Ömer namazı bitirdikten sonra geldi. Cemaata namazı kıldırdı.» denilmektedir. Bâzı rivayetlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastayken mescitte kıldığı namazın öğle, bazılarında ikindi olduğu kaydedilmiştir. Daha başka namaz olduğunu söyleyenler de vardır.
Hz. Âişe'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kollarına giren iki zâtdan birinin Abbâs (Radiyallahû anh) olduğu tasrîh ettiği halde, diğerinin Hz. Ali olduğunu söylememesi bazılarına göre kalben ona dargın olduğundandır. Zira iik hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisiyle istişare ettiği vakit Hz. Ali: «Ondan başka kadınlar, çoktur.» diyerek boşanmasına işaret etmişti. Fakat şâir ulemâ buna ihtimâl vermemişlerdir. Onlara göre bir kolundan daima Hz. Abbâs, öteki kolundan ise sıra ile Ali, Üsâme ve Fadıl (Radiyallahû anhûm) hazerâtı yardımlaşmalardır. Hz. Âişe'nin yalnız Abbâs (Radiyallahû anh)'ı zikretmesi bundandır.
Yine Hz. Âişe'nin tekrar tekrar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat ederek babasını imam yapmamağa çalışması, iki vecihle îzah olunur; Birinci vecih, rivayetlerde beyân edildiği gibi halkın Ebû Bekir'i sevmeyeceklerinden ve onunla teşe'üm edeceklerinden endişe etmesidir. İkinci veçhe göre halk Hz, Ebû Bekir'in hilâfete en elverişli bir zât olduğunu bildikleri için, onu imam görünce Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı yakın olduğunu anlayacaklardır. İşte Hz. Âişe bu endişeyle babasının imamlığına mâni olmağa çalışmıştır.
«Sîz Yûsuf (Aleyhisselâm) zamanının kadınlarısınız» sözünde bir teşbihi beliğ vardır. Bununla Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zev-eelerini bir şeyde fazla İsrar hususunda Yûsuf (Aleyhisselâm) zamanı kadınlarına benzetmiştir. Çünkü Hz. Ebû Bekir'i imam yapmamak hususunda Âişe ile Hafsa (Radiyallahû anhûmâ) fazla İsrar etmişlerdir. Bazılarına göre Yûsuf Aleyh'sseâm) zamanı kadınlarından murâd: Mısır melikinin karısı Züleyhâ'dır. Züley-h â'mn Hz. Yûsuf'a karşı ısrarı' meşhurdur. Buradaki hitapta yalnız Âişe (RadiyaUahÛ anha) 'ya mahsûstur. Bu takdirde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Âişe'ye :
«Sen bu ısrarlarınla Mısır melikinin kansı Zuleyhâ'ya benziyorsun» demek istemiş olur.
Hz. Âişe'nin babası hakkında ileriye sürdüğü özür, onun son derece yumuşak kalpli olmasıdır. Bizzat Ebû Bekir (Radiyallahü anh) dahi: «Yâ Ömer! Cemaata namazı sen kıldır.» diyerek kendisinin bu özrüne işaret etmiştir. Nevevî'nin beyânına göre ulemâdan bazıları Hz. Ebû Bekir'in bu sözü tevâ'zu için söylediğini iddia etmişlerse de, Aynî bunun doğru olmadığını, Ebû Bekir (Radiyallahü anh) 'in bu sözü kendisi yumuşak kalpli olduğu ve çuk ağladığı için sesinin duyulmaması endişesiyle söylediğini kaydediyor. Bazıları: «îhtimal ki Hz. Ebû Bekir küçük imamlığa takdiminden ileride büyük imamlık olan Halifeliğe seçileceğini anlamış, o büyük vazifeyi yüklenmenin ehemmiyetini ve böyle bir vazifece Hz. Ömer'in daha muktedir olduğunu bildiği için onu seçmiştir. Nitekim Bey'at zamanında dahi Ashabın ya Hz. Ömer'i, yahut Ebû Ubeyde-tebnül-Cerrah'ı seçmelerini tavsiyede bulunması da bunu teyîd eder.» demişlerdir.

Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yürüyemiyecek derecede hasta iken bile, iki kişinin koltuklarında mescide çıkması, cemaata devam meselesinin pek mühim ve faziletli bir iş olduğuna delildir. Cemâatin büyük ecrini kazanmak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin bu fiili pek büyük bir teşvik ve tergîbtir.
2- Hz. Ebû Bekir bütün Ashabı Kirama tercih ve takdim edilmiştir.
3- Fazilet itibariyle Ebû Bekir (Radiyallahû anh) 'dan sonra Hz. Ömer gelir.
4- Şımartmayacağından emin olmak şartıyla bir kimseyi yüzüne karşı methetmek caizdir.
5- Hadîsi şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerine, bilhassa Hz. Âi ş e'ye karşı son derece lütüfkâr davrandığına

delildir.
6- Bu kıssa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e de kasmin, yani zevceler arasında adalete riâyetin vâcib olduğuna delildir.
7- icabında büyük küçüğe müracâatta bulunabilir.
8- Umumî bir maslahat hususunda müşavere sünnettir.
9- Ebû Bekir (Radiyallahû anh)'in saftan geri çekilmek istemesi, büyükler huzurunda edeb ve terbiye göstermenin lüzumuna delildir.
10- Ağlamak namazı bozmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'in son derece yumuşak kalpli olduğunu ve çok ağladığım bildiği halde onu imam tayin etmekten vaz geçmemiştir. Ağlamaktan da kendisini men etmemiştir. Zamanımıza gelince : Hanefîye fukahâsınm beyânına göre, bir kimse cennet veya cehennemi hatırlayarak sesle ağlarsa namazı bozulmaz. Fakat bedenine arız olan ağrı ve sızıdan, yahut malına veya ailesi efradına gelen bir musibetten dolayı sesle ağlarsa namazı bozulur. İmam Mâlik ile îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri de budur. İmam Şâfiî'ye göre ağlamak, inlemek iki harf olursa namazı bozar ona göre. Bu hususta dünya veya âhiret için ağlamak müsavidir.
11- îşâret söz yerine kâimdir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in işaret buyurması sesinin kısalığından olabilir. İhtimal namaz kılan bir kimse ile konuşmanın işaretle yapılması sözden evlâ olduğunu göstermek içindir.
12- Şâ'bî bu hadîsle istidlal ederek cemâatin birbirlerine uymalarının caiz olduğunu söylemiştir. Taberî dahî bu kavli ihtiyar etmiştir. Ancak mevzu bahis namazda Hz. Ebû Bekir imam değil mübelliğ idi. Yani Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tekbîrlerini ve fiillerini cemaata duyuruyordu. Bu takdirde cemâatin ona uymalarından murâd: Onun sesine uymalarıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in oturarak kılması, Hz. Ebû Bekir'in ayakta bulunması da bunu gösteriyor. Yâni cemâat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bazı fiillerini duymadıkları için Ebû Bekir (Radiyallahû anh) onlar hakkında imam gibiydi. Binâenaleyh Şa'bî 'nin kavli merdûddur.
13- Ulemâdan bazıları Hz. Ebû Bekir'in mihrâbdan çekilmek istemesine bakarak zaruret olmadığı halde İmâmın cemâatdan birini kendi yerine geçirmesinin caiz olduğunu söylemişlerdir.
14- İmamın tekbîrlerini cemaata duyurmak caizdir. Bu takdirde tekbîrleri duyuran müezzin ile onları işiten cemâatin namazları sahîhdir. Bazıları bunun sahih olması için namazdan önce imamın izin vermiş olmasını şart koşmuşlardır.
15- Taberî (224-310) İmamın namazı keserek başka birine uymasının caiz olduğuna bu hadîslerle istidlal etmiştir
16- Yine bu hadîslerle istidlal ederek bâzıları cemâatin imamdan evvel iftitâh tekbîri almalarının caiz olduğunu söylemişlerdir.
17- Ayakta kılmağa kudreti olan bir kimse oturarak kıldıran imama uyabilir. îmam Âzam, Ebû Yûsuf, Şafiî, ve bir rivayette îmam Mâ1ik'in mezhepleri budur. İmam Ahmed b. Hanbel, Evzâî ve ekseri Mâlikîye ulemâsına göre oturarak kılan imamın arkasındaki cemâat da oturarak kılarlar. Hammad b. Zeyd, İshak ve İbni Münzir dahî buna kaildirler. Mezkûr kavil Ashabı Kiramdan Câbir b. Abdillah, Ebû Hüreyre, Üseyd b. Hudayr ve Kays b. Fehd hazerâtından nakledilmiştir. Onlara göre cemâatin ayakta kılmaları namazı bozar, Hanefîlerden îmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre de oturarak kılan imamın arkasında da ayakta kılan cemâatin namazları caiz değildir. Bir rivayette îmam Mâ1ik'in kavli de budur.
18- Saîd b. El Müseyyeb bu hadîsle istidlal ederek cemâat olan kimsenin yeri imamın sol tarafıdır, demiştir. Fakat ekseri ulemâ onun hilâfına kaildirler. Mevzubahis namazda Hz. Ebû Bekir'in imam olduğunu söyliyenlere göre Îbnül-Müseyyeb'in sözü doğru olabilir. Fakat bizzat Resülüllah (SatiaUahü AteytU ve Selletn) 'in imam olduğunu söyleyenlere göre onun sözü doğru değildir.
Filhakika o namazda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in. mi yoksa Hz. Ebû Bekir'in mi imam olduğu ihtilaflıdır. Ulemâdan bir cemaata göre Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri Hz. Âişe hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in imam olduğunu sarahaten bildirmektedir. Çünkü bu hadîsin beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'in sol tarafına oturmuştur. Bir de ayni hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhü ve Sellem) oturduğu yerden cemaata namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir de ayakta ona uymuştu.» denilmektedir. Şu halde Hz. Ebû Bekir'in imam değil mübelliğ olduğu anlaşılır. Çünkü bir cemaata iki kişinin imam olması caiz değildir. Ulemâdan bazıları Ebû Bekir (Radiyallahû cmh) 'in imam olduğunu söylerler. Delilleri Hz. Âişe rivâyetindeki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir'in arkasında namaz kıldı» denilmiş olmasıdır. Hadîsin bir rivayetinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatına müncer olan hastalığında Ebû Bekir'in arkasında oturarak namaz kıldı.» denilmiştir. Hz. Âişe hadîsi gerek Buhârî ile Müslimde, gerekse şâir sahîh kitaplarda bir çok yollardan rivayet olunmuştur. Beyhakî diyor ki: «Hz. Âişe hadîsleri arasında tearuz yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in imam olduğu namaz Cumartesi yahut Pazar gününün Öğle namazı idi. Cemâat olarak kıldığı namaz ise, Pazartesi gününün sabah namazı idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dünyadan gitmeden evvel en son kıldığı namaz budur.» Bu babda daha başka sözler dahi söylenmiştir.
19- Cemaata içlerinden en fakîh ve Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel o-kuyan imam olur. Hz. Ebû Bekir (Radiyallahû anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayatında fıkıh ile Kur'ân'ı kendisinde cem etmişti. Maamafih İmamete kimlerin evlâ olacağı meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhuru ulemâya göre cemaata, içlerinden en fakîh olanı imamlık yapar. İmamı Â'zâm ile İmam MâIik'in mezhepleri de budur. İmam Ebû Yûsuf, İmam Ahmed b. Hanbel, îshâk, İbni Sîrin ve Şâfiîlerden bazılarına göre Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel okuyan İmam olur.
Hanefîlere göre imamlığa en lâyık olan, sünneti yâni fıkhı ve Ahkâmı Şer'iyeyi en iyi bilendir. Elverir ki namaz caiz olacak derecede güzel Kur'ân okuyabilsin. Cumhuru ulemânın kavli bu olduğu gibi, A-tâ, Evzâi, Mâlik ve Şafiî hazerâtının mezhepleri de budur. İmam Ebû-Yûsuf'dan bir rivayete göre İmamlığa en lâyık olan kimse Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel okuyan ve kıraat ilimlerini en iyi bilendir. Bu kavil Şâfiîlerden de rivayet olunur. Tafsilât fıkıh ki-taplarındadır.
20- Meşhur bir vasfı hususunda bir kimseyi birine benzetmek caizdir.
21- İmamın cemâatdan birini kendi yerine geçirmesi caizdir. Bu hususa dair kendisine ayrıca İzin verilmesine hacet yoktur.
22- Peygamberler hakkında bayılmak caizdir. Çünkü bayılmak bir hastalıktır. Peygamberler hakkında yalnız nefreti mucip olan hastalıklarla delilik caiz değildir. Çünkü bu gibi şeyler onlar hakkında nakîsa olur. Bayılmak, diğer geçici hastalıklara ve dünya musibetlerine müptelâ olmak ise onların ecirlerini çoğaltır. Bu gibi musibetlerle onlar sair insanlara teselli örneği olurlar. Musibetlerin bir hikmeti de mucizelerine bakarak insanların onlara tapmasını önlemektir.
23- Bayılan kimsenin yıkanması müstehabdır. Baygınlık tekerrür ederse her biri için ayrı ayrı yıkanmak müstehab olursa da, son baygınlıktan sonra yıkanmak da kafidir.
Kâadî îyâz Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seltem) 'in yıkanmasını abdest almak diye tefsir etmişse de doğrusu yıkanmıştır. Hattâ Şâfiîlerden bazıları bayıldıktan sonra yıkanmanın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu kavil şâzz ve zayıftır.
24- Hadîsin bütün rivayetleri: «Hz. Ömer, Ebû Bekir (Radiyallahû anh)'in imamlığına razı değildi. Peygamber (Sallallahti Aleyhi ve Seliem) dahi Ebû Bekir'i imamlıktan azletti.» diyen Şiilerin kavlini reddetmektedir. Ebû Bekir (Radiyallahû anh) imamlıktan azledilmiş değil, bilâkis Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seliem) 'in hastalığı günlerinde cemaata oniki vakit namaz küdırmıştır.

98- (419) Bana Amru'n-Nâkıd ile Hasen el Hulvânî ve Abd b. Htt-meyd rivayet ettiler. Abd, bana haber verdi, tabirini kullandı. Ötekiler bize Ya'kûb -ki bu zât Ibni İbrahim b. Sa'd'dır- rivayet etti, dediler. Ya'kûb demiş ki: «Bana da babam, Sâlih'den, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. İbni Şihâb şöyle demiş:
Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki, Ebû Bekir Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatına müncer olan hastalığında onlara namaz kıldırmış. Pazartesi günü gelince cemâat saflar halinde namazda iken Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odanın perdesini açarak ayakta onlara bakmış; mübarek yüzü mushaf yaprağı gibiymiş. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm buyurarak gülmüş. Enes demiş ki:
—Biz namazda olduğumuz halde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in çıkışma sevincimizden hayrette kaldık. Ebû Bekir safa ulaşmak için ökçeleri üzerinde geriledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz için çıktığını zannetmişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e-Uyle cemaata namazını tamamlayın diye işaret etti, sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Âişe'nin odasına) girdi ve perdeyi indirdi. İşte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün vefat etti.»

99- (...) Bana hu hadîs» Amrü'n-Nâkid ile Züheyr b. Harb dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o da Enes den naklen rivayet etti. Enes:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sdlemy'ı son görüşüm, Pazartesi günü perdeyi açtığı zamandır, diyerek kıssayı anlatmış.
Salih'in hadîsi daha tamâm ve daha kanâatbahşdir.

(...) Bana Muhammed b. Kâfi' ile Abd b. Humeyd hep bîrden Ab-diirrezzâk'dan rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi. Zührî: Bana Enes b. Mâlik: «Pazartesi günü gelince...» diyerek yukankilerin hadisi tarzında haber verdi, demiş.

100- (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna ile Harun b. Abdillâhrivayet ettiler, dediler ki: Bize Abdüssamed riv âyet etti. (Dedi ki): Babam rivayet ederken dinledim. (Dedi ki): Bize Abdülâziz Enes'ten naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) üç gün bizim yanımıza çıkmadı. Derken namaz için ikamet getirdi. Ebû Bekir imamete geçmeye davrandı. Fakat bu sırada Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) perdeyi tutup kaldırdı.
Bize Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in mübarek yüzü açılınca öyle bir güzellik arzetti ki, biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in o andaki güzelliği kadar hoşumuza giden hiç bir manzara seyretmiş değiliz. Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle Ebû Bekir'e ileri geçmesini işaret buyurdu ve perdeyi indirdi. Bir daha kendisini vefat e-dinceye kadar göremedik.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbül-Ezân- da tahrîc etmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu defaki çıkışı ashab-ı kirâmıyla son görüşmesi olmuştur.
«Mübarek yüzü mnshaf yaprağı gibiymiş» sözündeki teşbih, yüzünün son derece güzelliği ve mübarek teni'nin yaprak gibi beyaz ve nurlu olması itibariyledir. Mushaf kelimesi râvînin lâfzıdır. Çünkü o gün Kurân-ı Kerim henüz mushaf şeklinde yazılmış değildi. Bu kelime: Mushaf, mishaf ve mashaf şekillerinde okunabilir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâb-ı kirâmının melekler gibi saf bağlayıp namaza durduklarını görünce tebessüm buyurmuştur. Bunun sebebi, Ashabının İslâm birliğine riâyet ve şerîat-ı garrâyı ikâme etmeleridir. Zaten sevinçli bir şey duyduğu veya gördüğü zaman mübarek yüzü nûr kesilirdi. Bâzılarına göre Kesûlünah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tebessüm buyurması, hastalığının iyileşmeye doğru gittiğini göstererek ashâb-ı kirâmının gönüllerini hoş etmek içindir. Bir takımları: «İhtimal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yin bu çıkışı ashabı ile namaz kılmak içindi. Fakat buna takati olmadığını anlayınca çıkmaktan vaz geçmiştir,» demişlerdir.
Hadîs-i şerîf, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vefatına kadar Ebû Bekir (Radiyallahû atth)ın namazda ona hilâfet ettiğini ve bu gibi yerlerde elle işaretin emir yerine kâim olduğunu ifâde etmektedir.

101- (420) Bize Ebû Bekir b. Ebf Şeybe rivayet etti (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Ali, Zâide'den, o da Abdülmelik b. Ümeyr'den, o da Ebı Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsfi şöyle demiş: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) hastalandı ve hastalığı şiddetlendi, bunun üzerine:
«Ebû Bekir'e emredin de cemaata namazı kıldın versin» buyurdular. Âişe:
— Yâ Resûlüllah, Ebû Bekir yufka yürekli bir zâttır. Senin yerine geçerse halka namaz kıldıramaz, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
(Sana) Ebû Bekir'e emretde cemaata namazı kıldırsın (diyorum) Siz muhakkak Yûsuf (Aleyhisselâm) zamanının kadınlarısınız.» buyurdular.
Artık bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in yaşadığı günler de cemaata namazı Ebû Bekir kıldırdı.
Bu hadîsi dahî Buhârî «Kitâbül-Ezân» da; Nesâi -tşrâ-tü'n-Nisâ'» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in İsrarla Hz. Ebû Bekir'i imamlığa tayin etmesi, as-hâb içerisinde onun en âlim ve fâzıl bir zât olduğunu bildiği içindir.
Hadîsin ahkâmı az yukarıda görülmüştür. Ayrıca bu hadis Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hastalığı günlerinde kendisine E-bû Bekir (Radiyallahû anh) 'in namazda vekâlet ettiğini ve bu vekâletini tâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına kadar sürdürdüğünü göstermektedir. Binâenaleyh Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in namaza çıkmasıyla Hz. Ebû Bekir *in azledildiği-ni ortaya atan şiîler aleyhine en sarih delildir.

22- İmam Geciktiği ve Başkasını İmam Yapmakta Bir Mefsedet Korkusu Bulunmadığı Vakit Cemaatin Kendilerine Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Îmamlığa Geçirmesi Babı

102- (421) Bana Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e Ebû Hâzim'den duyduğum, onun da Seni b. Sâd-es-Saîdî'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
Besûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) aralarını bulmak için Bent Amr b. Avf kabilesine gitmiş- Namaz vakti girince müezrin Ebû Bekir'e gelerek: Cemaata namazı kıldırır mısın? Ben de ikâmet ederim, demiş. Ebû Bekir: Evet, cevabını vermiş ve namazı kıldırmış. HttteftU-ben cemâat namazda iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) çıkagel-miş ve safları yara yara birinci safa durmuş. Bunun üzerine cemaat el çırpmışlar. Ebû Bekir namazda bakmmazmış.
Cemâat fazla el çırpınca bakınmış ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) i görmüş, fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)

kendisine, yerinde dur! diye işaret buyurmuş. Derken Ebû Bekir ellerini kaldırarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Iin kendisine verdiği emirden dolayı Allah (Azze ve Celle') ye hamdttsenâ etmiş. Sonra geri çekilerek birinci safa durmuş. Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) de ileri geçerek namazı kıldırmış. Namazdan çıktıktan sonra:
«Ya Ebû Bekir ben sana emretmişken yerinde durmaktan seni ne me-netti?» buyurmuş. Ebû Bekir:
«Ebû Kuhâfe oğluna, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in huzurunda namaz kıldırmak lâyık değildir.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bu sefer cemaata dönerek):
«Acep neden bu kadar fazla el çırptığınızı gördüm. Bir kimsenin namazı esnasında başına bir şey gelirse teşbih ediversin! Zîra teşbih ettiği vakit ona bakarlar. El çırpmak yalnız kadınlara maKsustur.» buyurmuşlar.

103- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz (yani ibni Ebî Hâzim) rivayet etti.
Yine Kuteybe dedi ki: Bize Yâ'kup- ki bu zât tbni Abdirrahman el-Kâarî'dir- rivayet etti. Abdülâziz ile Yâ'kûb'un ikisi birden Ebû Hâzim'-den, o da Sehl b. SâM'dan naklen Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlar. (Yalnız) onların rivayetlerinde: «Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti. Ve tâ birinci saffa duruncaya kadar arkasına doğru geri geri gitti.» ifadesi vardır.

104- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Bezi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize AbdüTalâ haber verdi. (Dedi ki): Bize tlbeydullah, Ebû Hâ-zim'den, o da Sehl b. Sâ'd es-Sâidî'den naklen rivayet etti. Sehl: «NebİI-yullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Amr b. Avf kabilesinin aralarını bulmağa gitti.» diyerek yukarkilerin hadisi tarzında rivayette bulunmuş. Şunu da ziyade etmiş: «Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek safjarı yara yara tâ ün safta durdu.»
Bu hadiste: «Ebû Bekir gerisin geriye gitti.» cümlesi de vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinin yedi yerinde ve «Namaz» bahsinde : Ebû Dâvûd ile Nesaî dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
BenîAmr b. Avf, Medine-i Münevvere civarındaki «Küba» da yaşarlardı. Bunlar ensârın iki büyük kabilesinden biri olan Evs*-in kalabalık bir batındırlar. Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Şettem) 'in Bent Amr'a gitmesi, aralarında çıkan bir çarpışma dolayısı iledir. Kübalılar, birbirlerine taşlar atmak suretiyle mukatele etmişlerdi. ResûlÜUah (Sailallahü Aleyhi ve Selîem) bunu haber alınca:
«Haydi gidelim şunlann arasını bulalım.» buyurmuşlar. Bir rivayete göre Kübalıların birbirleriyle çarpıştığı haberi geldiği vakit Hz. Bilâl öğle ezanını okumuş bulunuyordu. Babımız hadîsinde vakti girdiği bildirilen namazdan murâd: ikindidir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde hadîsin lâfzı şöyledir:
«Amr b. Avf kabilesi arasında cenk vuku bulmuştu. Peygamber (Saîlallahii Aleyhi ve Sellem) bunu duydu ve aralarını bulmak için öğleden sonra onların yanına gitti. Bilâl (RadtyaUahû anh) a da:
— İkindi namazının vakti girerde ben gelemezsem Ebû Bekir'e emret; Cemaata namazı o kıldırsın! diye talimat verdi.
İkindi namazı gelince Hz. Bilâl ezanı okuyup ikâmet getirdi. Sonra Ebû Bekir'e emretti; o da imamete geçti.»
Ebû Dâvud bu. hadîsi sahih bir senetle rivayet etmiştir. Bundan anlaşılıyor ki Hz. Ebû Bekir'e gelen müezzin Bilâl (RadiyallahÛ anh) imiş.
Hadîste geçen: «Ebû Bekir evet cevabını vermiş ve namazı kıldırmış» sözünden murâd, namazın tamamı değil, namaza niyetlenmiş olmasıdır." Nitekim bâzı rivayetlerde bu cihet tasrîh edilmiştir.
Tasfîk: Ses çıkaran vuruştur. Buna tasfîh de derler. Bazdan tasfîk ile tasfîh arasında fark görmüş: «Tasfîh, bir elinin arkasîyİe öteki elin içine vurmaktır. Bu korkutmak ve tenbîh için yapılır. Tasfîk ise, tŞ içlerini birbirine çarpmaktır. Bundan murâd: eğlence ve oyundur.» mislerdir. Bazıları -kadınlar hakkında tasfîh, sağ elinin iki parmağı Üf sol avucunun içine vurmak olduğunu söylemiş; bir takımları da tasfîh ile tasfîk'in ayni mânâya geldiklerine kail olmuşlardır.
Dâvûdî, tasrîhin kadınlara mahsûs olduğunu, fakat hadîsin bazı rivayetlerinde erkekler hakkında kullanıldığına göre, onların ellerini uyluklarına çarptıkları mânâsına hamletmek gerektiğini söylemiştir.
Hz. Ebû Bekir'in namazda bakınmaması, bakınmanın memnu olduğunu bildiğindendir. Filhakika İbni Hüzeyme 'nin rivayet ettiği bir hadîsde:
Âişe, Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Settem) 'e bir kimsenin namazda bakınmasını sordu da: O bir hırsızlıktır. Şeytân onu kişinin namazından çalar, buyurdular.» denilmektedir.
Hadîsin buradaki rivayetinde Ebû Bekir'in Allah'a hamd ettiği bildiriliyor. Zahire bakılırsa lisanı ile hamd etmiştir. Fakat hadîsin bazı rivayetlerinde:
«Ebû Bekir Allah'a şükür için başını semâya kaldırdı ve gerisi geriye çekildi.» denilmiştir. Bu rivayete bakarak Îbnül-Cev-zî, Ebû Bekir'in hamd ve şükürü dille değil, işaretle yaptığını iddia etmiştir. Maamâfih şükür için başını semâya kaldırdığı rivayetinde sözle şükür ettiğine mâni olacak bir kayıt yoktur.
îbniEbî Kuhâfe: Hz. Ebû Bekir 'dir. Ebû Kuhâfe babasının künyesidir. İsmi Osman b. Âmir 'dir. Hz. Ebû Bekir 'in kendisine, ben yahu Ebû Bekir demeyip, îbni Ebî Kuhâfe diye takdim etmesi, Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında kendi mertebesini küçük gördüğü içindir.
Hadîsdeki tesbîhden murâd: Sübhânallah demektir. Nitekim bir rivayette: «Sübhânallah desin» buyurulmuştur.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- İnsanlar arasında fitnenin önüne geçmek için aracılıkda bulunarak onları barıştırmak faziletli bir iştir.
2- Hükümdar, birbirleriyle kavga ve cidal hâlinde bulunan halkı barıştırmak için bizzat yanlarına gidebilir. Hattâ icâbında bunu imamlık vazifesine tercih eder; çünkü ara bulmakda mefsedeti önlemek vardır. Bu ise bizzat imam olmaktan evlâdır. İcabında hâkimin dâvayı dinlemek için tarafların bulunduğu yere gitmesi de bu kabildendir.
3- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek bir namazın birbiri peşinden iki imama tâbi olarak kılınabileceğine cevaz vermişlerdir. Onlara göre, camiin imamı bir yere gittiği vakit başkasını kendi yerine vekil tayin e-der. Şayet vekil namaza başlamışsa asü imam muhayyerdir. İsterse vekile uyarak namazını kılar, dilerse kendisi imam olur, dilerse vekili nailmazını kesmeden ona uyar. Bu suretle cemaattan hiç birinin namazı bâtıl olmaz. Aynî diyor ki:
«Birbiri peşinden imam olan iki kimsenin arkasında kılınan namazın caiz olduğu müsellemdir. Çünkü imamın abdesti bozulursa yerine bir halife çeker ve halîfe onun namazını tamamlarsa namaz sahih olur. Buna iki imamlı namaz denilebilir. Camiin imamı namazda bulunmadığı vakit yerine başkasını tayin etmesi.de müsellemdir. Fakat namazı vekîli kıldırırken asîl imam gelirse muhayyerdir.. İlâh... iddiasını teslim edemeyiz. Bu kavle sâhib olanların bu hadîsle istidlal etmeleri doğru değildir. Çünkü hadîsi şerifte bildirilen namaz

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimize mahsustur. Bunu hadîs imamlarından İbni Abdilberr beyan etmiş; böyle bir namazın başkalarına caiz olmıyacağma icmâ' bulunduğunu söylemiştir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in önüne geçmek caiz değildir. Bugün sair insanlar için önüne geçmesi caiz olmayacak derecede faziletli bir insan yoktur. Hz. Ebû Bekir'in o namazda yerinde durması caizdir. Çünkü Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine yerinde dur! diye işaret etmişti. Hattâ Mâlikî-lerden bâzıları Hz. Ebû Bekir'in geriye çekilmesini, yerine Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in geçmesini bile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hasâisinden saymışlardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra böyle bir şey yapılamaz.»

4- Bâzıları cemâatin imamdan evvel niyetlenmelerinin caiz olduğuna bu hadîsle istidlal etmiş ve: «Bir kimse namazının bir kısmında i-mam, bir kısmında da cemâat olabilir.» demişlerdir. Fakat cemâatin i-mamdan evvel niyetlenmeleri doğru değildir. Besûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:

«İmam tekbîr aldığı vakit sizde tekbîr alın» hadîsi bu kavli reddeder. Sâri' hazretleri rütbe itibariyle cemaatın tekbîrini imamın tekbîrinden sonra göstermiştir. Binâenaleyh imamdan önce tekbîr almak sahih değildir. îbni Battal (?-444): «İmamdan önce tekbîr alanın namazının tam olacağına kail kimse bilmiyorum. Yalnız İmam Şâfiînin mezhebine göre cemâatin namazı imamın namazına bağlı değildir. Şâir fukahâ bunu caiz görmezler.» demiştir.

5- Taberi bu hadîsle istidlal ederek «Farza niyetlenen bir kimse o namazın bir kısmını kıldıktan sonra cemâat gelerek namazı imamla kılsalar, yalnız kılan kimse selâm vermedikçe o cemaata iştirak edemez. Selâm vermeden iştirak ederse namazı fâsid olur. Kazası lâzım gelir.» diyenlerin hatâ ettiğini söylemişse de, burada asıl hatayı kendisi yapmıştır. Zîra hadîs gösteriyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'in bir kısmını kıldırdığı bir namaza yeni başlamış. Ashabı da kendisine uymuşlardır. Demek oluyor ki, Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Selîem) o namaza yeniden başlamış, cemâatsa ayni namazı tamamlamışlardır. Binâenaleyh bu hadîsin Taberî'ye delil olan bir tarafı yoktur.

6- Hadîsi şerîf, Hz. Ebû Bekir'in bütün Sahâbe-i kiramdan efdâl olduğuna delildir.

7- Namaz için ikâmet getirmek ve imamı çağırmak müezzinin vazifesidir. İkâmeti müezzinin yapması sünnettir. Baökasınm yapması sünnete muhaliftir. Bâzıları müezzinin izniyle başkasının müezzinlik yapabileceğini cumhuru ulemânın kavli olmak üzere rivayet etmişlerdir.

Hanefîlere göre, müezzinin izni olsun olmasın başkasının yaptığı müezzinlik muteberdir.

8- Namazda tesbîh ve hamd etmek caizdir. Çünkü bunlar Zikrul-lahdan sayılırlar. Ancak namazda birine cevap olarak elhamdülillah demenin namazı bozup bozmayacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. «EI-Mu-hît- nâm eserde:

«Namaz kılan bir kimse aksırınca içinden Allah'a hamd eder,' Dili ile bir şey söylemezse Ebû Hanîfe 'den bir rivayete göre namazı bozulmaz. Diliyle söylerse namazı bozulur» denilmiş.

İmam Mâl ik'e göre, bir kimseye namazda sevinçli bir haber verilir de Allah Teâlâ'ya hamd ederse namazına zarar etmez. İmam Mâlik ile Şâfiî'ye göre namazda olan bir kimsenin kuyuya düşmek üzere bulunan âmâya yahut yılan sokacak bir kimseye tesbîh etmesi caizdir.

9- İhtiyâçdan dolayı namazda bakınmak caizdir. İbni Ab-dil-Berr'in kavli budur. Cumhuru Fukahâya göre azıcık bakınmak namazı bozmaz. Fakat Hanefîlere göre bunun da bir ihtiyâçdan dolayı olması şarttır. İhtiyaç olmaksızın azıcık bakınmak dahi mekruhtur. Çünkü Hz. Ebû Zerr'den rivayet olunan bir hadîsde Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem:

«Kul namazında bakınmadıkça Allah teâlâ ona daima teveccüh buyurur. Bakındımt, ondan sarf-ı nazar eder.» buyurmuştur.

10- Hîni hacette imamın cemâatdan birini kendi yerine geçirmesi caizdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve bir kavline göre Şafiî'nin mezhebleri budur. Ashâb-ı kiramdan Ömer ve Ali (Radiyallahû anhûma) ile tabiînden Hasan-ı Basrî, Alkame; Atâ1, İbrahim Nehaî ve Süf yanı Sevrî hazerâtı dahî buna kaildirler. Zahirîlerle İmam Şâfiî'nin bir kavline göre îmam kendi yerine başkasını mihraba geçiremez.

11- İmamın safları yararak mihraba geçmesi caizdir. Cemâat hakkında böyle bir hareket mekruhtur.

12- Kendinden üstün bir zâta imam olmak caizdir.

13- Reis olan bir kimsenin emrine muhalefet eden şahsı muâhaze etmezden önce emrine ne için muhalefet ettiğini sorması gerekir.

14- Büyük bir zâta künyesiyle hitap ederek kendisine i'zâz ve ikramda bulunmalıdır.

15- Âmel-i Kalîl namazı bozmaz. Bundan murâd namazla alâkası olmayan az bir harekettir. Namazla alâkası olmayan amellerin az ve çok miktarları fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.

16- İmamlık için en sâlih ve en faziletli kimseler tercih edilir.

17- Fitneye sebep olmamak ve imamın kabul edeceğinden emin bulunmak şartiyle imam geciktiği zaman cemaata başkası imam olabilir.

18- Bâzılarına göre bu hadîs namazı vaktin evvelinde kılmanın faziletine delildir.

19- E1 kaldırmak namazı bozmaz.

20- Namazı kılarken başına bir hâl gelen bir kimse tesbîh eder. Yani Sübhanallah, der. îmam Mâlik'den bir rivayete göre, bu hususta kadın ve erkek müsavidir. Kadınların el çırpması:

«Eğer bir kimsenin namazı esnasında başına bİrsey gelirse teşbih edi-

versin» cümlesiyle nesh edilmiştir. Fakat bazıları Hz. Mâ1ik'in bu kavline itiraz etmiş: «Hadîsin evveli âhirini neshedemez.» demişlerdir. îmam Şafiî ile Evzâî'ye göre kadınlar tesbîh değil tasfîk yaparlar.

21- Din hususundaki mertebeden dolayı Allah'a şükretmek meş-rû'dur.

105- (274) Bana Muhammet! b. Râfî ile Hasen b. Ali El-Hulvânî hep birden Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. İbni Uafî' dedi ki, bize Ab-dürrezzâk rivayet etti, (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana İbni Şihâb, Abbas b. Ziyad'ın[33] hadîsinden naklen rivayet etti. Ona da Urvete'bnü Mugîre b. Şu'be haber vermiş. Ona da Mugîra-tü'bnü Şu'be haber vermiş ki, kendisi Resûlüllah (Saiîalîahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Tebük gazasında bulunmuş. Muğire şöyle demiş:

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazâ-i hacet için çukura doğru gitti. Ben sabah namazından önce ona bir su kabı getirmiştim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazâ-i hacetden sonra yanıma dönünce bu kaptan ellerine su dökmeye başladım. Ellerini Üç defa yıkadı. Sonra yüzünü yıkadı. Sonra cübbesini kollarından çıkarmaya çalıştı. Fakat cüb-besinin yenleri dar geldi. Bu sefer ellerini cübbenin içine doğru çekerek kollarım cübbenin aşağısından çıkardı ve kollarını dirsekleriyle beraber yıkadı. Sonra mestleri üzerine abdest aldı. Sonra (cemâatin yanına) geldi.

Mugîre demiştir ki; Ben onunla beraber geldim. Cemâati Abdurrah-man b. Avfı imam yapmışlar kendilerine namaz kıldırırken bulduk. Re-lûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'âtın birine yetişti ve cemaatla birlikte son rek'âtı kıldı. Abdurrahman b. Avf selâm verince Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) namazını tamamlamak üzere kalktı. Bu, müslümanları telâşa düşürdü ve hir çok

teşbihlerde bulundular. Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) namazını bitir|Ace onlara döndü ve (iyi ettiniz) yahut; (isabet ettiniz)» buyurdu. Namazı vaktinde kılmış olmalarından dolayı onlara gıpta ediyordu.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' ile Hulvânî rivayet ettiler. Dediler ki; Bize Abdürrezzâk, İbni Cüreyc'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana İbni Şihâb, İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan, o da Hamzetü'bnü Mugî-re'den [34] Abbâd'ın hadisi tarzında rivayette bulundu. Mugîra:
«Ben Abdurrahmân'ı geri çekmek istedim, fakat Peygamber
«Bırak onu» buyurdular, demiş.
Hadîsi şerif, büyük bir zâtın su kabını taşımanın, abdest alırken başkasından faydalanmanın, abdestden önce elleri üç defa yıkamanın, cübbe giymenin ve avret mahalli açılmamak şartıyla elleri cübbenin aşağısından çıkarmanın ve mest üzerine meshin cevazı hükümlerini ihtiva etmektedir. Bu hadîs, «Kitâbü't-Tahâre» de geçmiştir.

23- Namazda Kandilerine Bir Hal Arız Olduğunda Erkeğin Tesbih, Kadının Tasfik Etmesi Babı

106- (422) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile AmruVNâkıd ve Ztt-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, ZÜhrî den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'aen, o da Peygamber (Salla tlahu Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bize Hârûn b. Ma'rûf ile HarmeletüTrati Yahya da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Saîd b. el-Müseyyeb ile Ebû Selemetü'bnü Abdurrahman haber verdiler. Onlar da Ebû Hüreyre'-yi şöyle derken işitmişler; Resûlüllah (Satlaltahü Aleyhi ve Seltem) :
«Tesbîh erkeklere, tasfik da kadınlara mahsûsdur» buyurdular.
Harmele kendi rivayetinde şunu ziyâde etti: «İbni Şihâb: Ben ulemâdan bir çok kimseler gördüm ki, hem teşbih hem de işaret ederlerdi.»

107- (...) Bize KuteybetüTmü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fudayl (yani İbni Iyâz) rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsâ b. Yûnus haber verdi: Bunların hepsi Âmeş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadisin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Muhammed b. Bâfî' rivayet etti: (Dedi ki): Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; O da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalUülahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen bt hadisin mislini haber verdi: O «Namazda» sözünü de ziyâde etti.
Bu hadîsin şerhi bundan önceki bâbda geçmiştir.

24- Nabazı Güzel, Tastamam ve Huşu' Île Kılmayı Emir Babı

108- (423) Bize Ebû Muhammed b. El-Alâ El-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Velîd (yani İbni Kesir) den rivayet etti (Demiş ki): Bana Sâîd b. Ebî Saîd el-Makburî, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Bir gün Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı. Sonra namazdan Çıkarak:
«Ey Filan! namazını güzel kılsanal. Hiç namaz kılan kimse nasıl namaz kıldığına bakmazını? Çünkü namazı ancak kendisi için kılar. Vallahi ben önümden nasıl görürsem arkamdanda Öyle görmekteyim» buyurdular.

109- (424) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Ebû Zinâd'dan, o da Â'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz benim kıblemi bu tarafa doğrumu görüyorsunuz? Vallahi bana sizin ne rükünüz gizli kalıyor ne de sücûdunuz. Ben sizi arkamdan pekâlâ görüyorum.» buyurmuşlar.

110- (425) Bana Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşsâr rivayet ettiler. Dediler kî: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'fen naklen rivayet ederken işittim.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Rükû ve sücûdu dosdoğru yapın. Vallahi ben sizi rükû' ve secde ettiğiniz zaman arkamdan (Galiba sıtımın arkasından demiş) görüyorum.» buyurmuşlar.

111- (...) Bana Ebû Gassân el-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz (yâni İbni Hişâm) rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam rivayet etti H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Adiy, Saîd'den naklen rivayet etti. Bunların ikisi de Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etmişler ki: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Rükû' ve sücûdu tamamlayın! Vallahi rükû' ve secde ettiğiniz zaman ben sizi arkamdan pekâlâ görüyorum.» buyurmuşlar.
Saîd'in rivayetinde: (Mâ) kelimesi zikredilmeks denilmiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü's-Salât» ve «Kitâbü'1-Ezân» da muhtelif râvilerden tahrîc etmiştir.
«Siz benîm kıblemi bu tarafa doğrumu görüyorsunuz?» cümlesinden murâd, siz benim Önümün bu tarafa olduğuna bakarak yalnız bu taraf-daki şeyleri gördüğümü mü zannediyorsunuz? Vallahi görmem yalnız ö-nüme gelen şeylere mahsûs değil, arkamdakilere de şâmildir, demektir. Ulemâ, buradaki görmenin mânâsı ile keyfiyeti hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: «Görmekden murâd, ya Vahiy tarikiyle cemâatin nasıl namaz kıldıklarının bildirilmesi, yahutta bunu ilham yoluyla anlaması-dır.» demişlerse de Aynî bu sözün hiç bir kıymeti olmadığını söylüyor ve: «Çünkü bu iş ilim yoluyla olsaydı, arkamdan görüyorum diye takyîd buyurmanın bir faydası kalmazdı.» diyor.
Bir takımları: «Bundan murâd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sağındaki ve solundaki cemâatin nasıl kıldıklarını göz ucuyla görmesidir.» demişlerdir. Bu söz dahi muteber değildir.
Cumhur-u ulemâya göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakikî bir idrak ile arkasında olanları görürdü. Bu ona mahsûs hârikalardandır. Onun içindir ki Buh âr'î bu hadîsi «Peygamberliğin Alâmetleri» bahsinde tahrîc etmiştir. Bu hususda söylenen sözlerin

doğrusu da budur.
Eş'arîlere göre görmek için yüz yüze gelmek şart değildir. Çin'deki bir âmânın Endülüs'ü görmesi caizdir. Hadîsi gerîf onların bu kavline delildir. Aynî diyor ki:
«Ehl-i sünnete göre hak olan budur. Görmek için aklen husus! bir uzuv şart olmadığı gibi, mukabele yani yüz yüze gelmek ve yakınlık gibi şeyler de şart değildir. Bundan dolayıdır ki ehl-i sünnet Allah Teâlâ'-nm âhirette görülebileceğine hükmetmişlerdir.»
Mu'tezile taifesi Allah Teâlâ'mn mutlak surette görülemiyeceğini iddia etmiş; dalâlet fırkalarından Müşebbihe ile Kerrâmîye ise Allah'ın bir cihet ve mekânda bulunduğunu itikat ettikleri için, gören kimsenin karşısında bir mekânda bulunmak şartıyla görülebileceğine kail olmuş; ci-hetsiz ve mekansız görmenin imkânsız olduğunu iddia etmişlerdir. Ehl-i Sünnet ulemâsı bunlara lâzım gelen cevâbı vermiş; Allah'ı görmenin hem aklen, hem de naklen caiz olduğunu delilleriyle isbat etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)in arkasındaki eşyayı nasıl gördüğü meselesine gelince; Ulemâdan bazılarına göre arkasında gözü vardır ve onunla arkasında bulunan eşyayı dâima görürdü. Bir takımları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in omuzları arasında iğne deliği büyüklüğünde iki gözü bulunduğunu söylerler. Onlara göre elbise ve şâire gibi şeyler bu gözlerin görmesine mânı olamazdı. Bâzıları:
«Eşyanın suretleri Peygamber' (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in önündeki duvara resmolunur. Peyganiber efendimiz aynaya bakar gibi onları duvardan görürdü» demişlerdir. Hâsılı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasındaki eşyayı görmesi ona hâs bir mucizedir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâya göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyfü ve Sellem) jn arkasındaki eşyayı görmesi Allah Teâlâ'nın onun kafasında halk ettiği bir idrak iledir. Bu idrakTile Reâûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkasındaki şeyleri görür. Ona bundan daha ziyâde nice harikulade hususiyetler verilmiştir.
Buna ne akıl manîdir, ne de şeriat. Bilâkis şerîat vukuunu habçr vermektedir. Binâenaleyh kabul etmek îcabeder. Kaadî lyâz, İmam Ahmed b. Hanbe1 ile cumhuru ulemânın: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasındaki eşyayı görmesi hakikaten gözle görmek suretiyle olmuştur, dediklerini nakleder.» Kaadî 1yfiz'in beyânına göre ulemâdan bâzıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin:
«Ben sîzi arkamdan pekâlâ görürüm» sözünü vefatımdan sonra görürüm mânâsına hamletmişlerse de bunun siyakı hadisle hiç bir alâkası yoktur.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:

1- İmam cemâatdan birinin din umuruna âit bir noksanlığım görürse onu bundan men etmeli ve kendisine lâzım gelen îzâhatı vererek ibâdetini mükemmel yapmaya teşvik etmelidir. Çünkü Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir çok defalar böyle tenbih ve ikazlarda bulunmuştur.
2- Zaruret olmaksızın dahi Allah'a yemîn etmek caizdir. Fakat hacet yokken yemîn etmemek müstehabtır. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in yeminleri te'kîd, tefhim ve zihinlere yerleştirme gibi ihtiyâçlar dolayısiyle yapılmışlardır.
3- Rükû' ve sücûdda tadîl-i erkânın, yâni âza sükûnet bulacak derecede durmanın farz olduğunu söyleyenler, bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Fakat hadîste buna delâlet yoktur. Çünkü farz olsaydı Resûlüllah (SaltfüahÜ Aleyhi ve Sellem) o cemaata namazlarını yeniden kılmalarını emrederdi. Emretmemiş olması bunun farz olmadığını gösterir.

25- Rükü Sücud ve Emsali Fiilleri İmamdan Önce Yapmanın Haram Kılınması Babı

112- (426) Bize Ebû Bekir b. Ebf Şeybe ile Ali b. Hucr rivayet et-tiler. Lâfız Ebû Bekir'indir. (İbni Hucr, bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ebû Bekir ise: Bize Ali b. Mttshlr, Muhtar b. Fülfül'den, o da E-nes'den naklen rivayet etti, dedi. Enes şunları söylemiş: Bir gün Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince yüzünü bize çevirerek:
«Ey cemâat! Ben sizin imamınızı m. Öyle ise rükû, sücud, kıyam ve namazdan çıkma hususlarında beni geçmeyin! Çünkü ben sizi önümdende arkamdan da görüyorum.» buyurdular. Ve sonra şunu ilâve ettiler:
«Muhammedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederi m ki siz benim gördüğümü görmüş olsanız hakikaten az güler çok ağlardınız.»
Cemâat: Ne gördün, yâ Resûlallah? dediler. ResûlÜUah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cennetle, cehennemi gördüm» buyurdular.

113- (...) Bize KuteybetÜ'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr ile tshâk b. İbrahim de İbni Fudayl'den ve bunların hepsi Muhtâr'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisi rivayet ettiler. Cerîr'in hadisinde kaydı yoktur.
Bu hadîs, cemâatin bütün namaz fiillerinde imâma tâbi olmaları lâzım geldiğine delildir. Hanefîlere göre imama tâbi olmak üç surete şâmildir:
1- Cemâatin fiili imamın fiiliyle beraber olur. İmamla beraber niyetlenmek, beraber rükûa gitmek ve beraber selâm vermek gibi İmamdan önce rükûa giden ve rükûda imamı bekleyen kimsenin hükmü de budur.
2- Evvelâ imam niyet eder, arkacığından cemaat da niyeüenir. Rükû* ve secdeler de böyle yapılır.
3- Cemâat imamdan hayli sonra niyetlenir veya sonra rükû, sft-cûd eder, ancak imam o rüknü bitirmeden cemâat kendisine yetişmiş ve o rüknün bir cüzünde birleşmiş olurlar.
İşte bu suretlerin üçüne de mutâbeat, yani imama uyma denilir. Meselâ: İmamdan ileri gitmemek ve geri kalmamak şartıyla imamla birlikte rükû' eden, yahut imamdan pek az sonra veya biraz gecikerek rükû'a varan, yahut imam rükûdan doğrulduktan sonra henüz secdeye gitmeden rükû eden cemâat imama tâbi olmuş sayılırlar. Namazın farzlarında imama tâbi olmak farz, vaciplerinde mutâbâat vacip, sünnetlerinde mutabâatta sünnettir. Meselâ: İmamdan önce rükû edip doğrulan ve tekrar imamla rükû etmeyen kimsenin namazı bâtıl olur. Çünkü farz olan bir rükünde imama tâbi olmamıştır.
Şâfiîlere göre de imama tâbi olmak üç surete şâmildir:
1- Cemâatin namaza niyetlenmesi mutlaka imamın niyetinden sonra olmalıdır. Önce yahut iftitâh tekbîrinin velev bir harfinde imamla beraber olursa namazı sahîh olmaz.
2- Cemâatin selâmı imamın selâmından önce olmamalıdır. Cemâat imamdan önce selâm verirse namazı bâtıl olur. İmamla beraber selâm

vermek ise mekrûhdur.
3- Birbiri ardından gelen iki rüknü özürsüz cemâat imamdan Önce veya sonra yapmamalıdır.
Mâlikîlerle, Hanbelîlere göre imama tâbi olmak bütün fiilleri imamdan sonra yapmakla olur. Ancak imama yetişemiyecek kadar fazla gecikmemek şarttır. Bu hususta her mezhebin kendine göre tafsilâtı vardır. Bunlar fıkıh kitaplarından görülebilir.
Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) «Namazdan çıkma» ile selâm vermeyi kasdetmiştir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin cenneti gördüğü halde de çok ağlaması, ya ondan mahrum kalacaklara acıdığından, yahut cennete götürecek ameller az yapıldığındandır. Hadîsi şerif cennetle cehennemin yaratılmış olduklarına delildir.
Mû'tezîleden Cubbâî, Ebû Hüseyin Basrî ve emsali cennetle cehennemin şimdi mevcut olmadıklarını, zamanı gelince yaratılacaklarını iddia etmişlerdir. Onlara göre ehli mevcut olmayan ıssız bir cennetle cehennemin yaratılması abestir. Bu hadîs onların kavlini reddetmektedir.

114- (427) Bize Halef b. Hişâm ile Ebü'r-Rahî'ez-Zehrânî ve Ku-teybetü'bnü Saîd hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Halef dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Muhammed b. Ziyâd'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bize Ebû Hüreyre rivayet etti. Dedi ki: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Başını imamdan önce kaldıran kimse Allah'ın onun başını eşek başına çevireceğinden korkmuyor mu?» buyurdular.

115- (...) Bize Amrü'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail b. İbrahim, Yûnus'dan, o da Muhammed b. Zi-yâd'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazı esnasında başını imamdan evvel kaldıran kimse Allah'ın, onun suretini eşek suretine çevirmesinden emin olamaz.» buyurdular.

116- (...) Bize Abdurrahman b. Sellâm El-Cumâhi' ile Abdurrah-man b. Rabî* b. Müslim hep birden Rabt' b. Müslim'den rivayet ettiler. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi kî): Bize Şû'be rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bire Vekî', Hammâd b. Seleme'den rivayet etti. Bunların, hepsi Muhammed b Ziyad'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu şekilde rivayet etmişlerdir. Yalnız Babt b. Müslim hadîsinde:
«Allah onun yüzünü eşek yüzüne çevireceğinden» denilmiştir.
Bu hadisi bütün Kütübü Süte sahipleri muhtelif râvilerden tahrtc etmişlerdir. Hz. İbni Mes'ûd (Radiyallahû arih) rivayetinde:
«Başını imamdan önce kaldıran kimse Allah'ın onun başını köpek başına çevirmesinden emin olmaz.» buyurulmuştur.
Görülüyor M, rivayetlerin bâzısında başını eşek başına, bazılarında suretini eşek suretine; diğer bazılarında da başını köpek başına çevireceğinden emin olamaz buyurulmuştur. Ulemâ bu cümlenin mânâsı hakkında bir çok sözler söylemişlerdir. Kirman i'ye göre bu cümle ahmaklıktan kinayedir. Bir şeyin hakikatini başka şeye çevirmeye «mesh» denilir. Mesh bu ümmet hakkında caiz değildir. Kaadî Ebû Bekir İbni'l-Arabî:
«Allah'ın, eşek başına çevirdiği bir kimse bu ümmetde mevcut değildir. Çünkü bu ümmet mesh'den emindir. Bu cümleden murâd; olsa olsa eşeğin mânası, yâni basiretsizlik ve inatçılıkdır. Çünkü bukağılan-dığı vakit yürümemek ve kapandığı vakit şahlanmak eşeğin şâmndan-dır.» demiştir. Fakat Aynî bu sözlere itiraz etmiş, âhir zamanda mesh'in vuku bulacağını sahabeyi kiramdan bir cemâatin rivayet ettiğini söylemiştir.
Şeyh Takiyyüddîn: «Bu hadîs zahiren suretin değiştirileceğini iktizâ eder, ama mecazen manevî bir hususa da aittir. Çünkü eşek ahmaklıkla vasıflanır. Bu mânâ câhil bir insana da istiare e-dilebilir.
Bugüne kadar bir çok cemâatin imamdan önce rükû ve secdeden başlarını kaldırdıkları halde suretlerinin değiştirilmemiş olması hadîsi mecaza hamledenlerin kavlini teyid etmektedir.» diyor. Fakat Ayn'î bunu da kabul etmemiş ve şöyle demiştir: «Bu sözün doğru olduğunu teslim etsek bile cezanın Allah Teâlâ'nm dilediği bir zamana tehiri neden caiz olmasın. Nitekim bazı kitaplarda okuduğumuza ve mûtemed zevattan işittiğimize göre Şiîlerden bir cemâat ashâb-ı kirama sövdükleri için Ölürken bâzısının suretleri eşek, bazısının da domuz olmuştur...
îbni Hacer-ı Askalânî şöyle bir vak'a hikâye ediyor: Muhaddislerden biri hadîs okumak için Dimeşk'a gitmiş ve meşhur bir üstâd bularak ondan ders almağa başlamıştır. Bir müddet devam etmişler. Fakat üstâd daima perde arkasında bulunuyor, yüzünü talebesine göstermiyormuş. Hayli bir zaman bu minval üzere devam edip, talebesinin hadîs ilmine karşı sdn derece iştiyaklı olduğunu görünce perdeyi açmış. Bir de ne görsün, yüzü tamamen eşek yüzü!.. O vakit şeyh şunu söylemiş: «Oğlum, sakın imamdan önce doğrulma! Zîra ben hadîsde bunu görünce vukuunu kabul etmedim ve imamdan önce doğruldum, yüzüm şu gördüğün hâle geldi.»
Hadîsi Şerif Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetine karşı beslediği hudutsuz şefkatini, ümmetine bütün ahkâmı ve bu ahkâma terettüp eden sevabı, ikâbı beyân ettiğini gösteriyor. Ayrıca tehdide de şâmildir, tbni Mes'ud (Radıyallahû anh) imamdan önce başını kaldıran bir zâta bakmış da:
«Sen ne yalnız kıldın, ne de imama uydun» demiştir. Hz. İbni Ömer 'den de buna benzer bir söz rivayet olunur. Hattâ İbni ömer (Radiyallahû anh) imamdan evvel başını kaldıran kimseye namazı yeniden kılmasını emr etmiştir. Cumhuru ulemâya göre başını önce kaldırmak haram ise de bundan dolayı namazı yeniden InlmaV 1-câb etmez.

26- Namazda Gözleri Semaya Dikmekden Nehiy Babı

117- (428) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Kttreyb riv&yet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da MttseyyeVden, o da Temtm b. Tarefe'den [35], o da Câbir b. Semnra'dan naklen rivayet etti. CâMr şöyle demiş: Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Namazda gözlerini semâya diken bîr takım kimseler yâ bundan vaz geçerler yahut gözleri kendilerine dönmez.» buyurdular.

118- (429) Bana Ebû't-Tâhir Ue Amr b. Sevvad rivayet etülcr. De-düer ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi M): Bana Ley» b. Sft'd Cafer b. Ramâ'dan, o da Abdurrahman el-Arac'dan, o da Ebû Hureyre'4«* naklen rivayet etti, Û Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seüem) : .
«Bir takım insanlar yâ namazda duâ ederken gözlerim semaya d\k-mekden vaz geçerier, yahut gözleri kör olur!» buynnnuglar.
Bu rivayetlerin birinde mutlak surette namaz esnasında semâya bak-makdan, diğerinde ise namazda duâ ederken semâya bakmakdan nehy buyurulmuştur. Hüküm ve hâdise her iki rivayette bir olduğu için mutlak olan birinci rivayet mukayyed bulunan ikinci rivayete

hamledil-miştir. Maamâfih buna hacet de yoktur. Çünkü mânâ yine aynıdır. Duanın kıblesi semâ olduğu halde dua esnasında semâya bakmak memnu olunca namaz esnasında bakmak evleviyetle memnu olur. Bu rivayetlerden ne murâd edildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre vaîd yâni tehdîd kasdedilmiştir. Bu lakdirde gözleri semâya dikmek haramdır. Zahirîlerden İbni Hazm daha ileri giderek namazın bozulacağını söylemiştir. Diğer bazıları: «Hadîsin mânâsı: Namaz kılanların ü-zerine inen meleklerin indirdikleri nurdan gözleri kör olacağından korkulur demektir.» mütâleasmda bulunmuşlardır, tbni Ebu Şeybe'nin Hişam'dan tahrîc ettiği bir hadîse göre, ashab-a kiram vaktiyle namazda bakmırlarmış;
«Namazlarında huşu' sahibi olan mü'minler muhakkak felaha erdi.»[36] âyet-i Kerîmesi inince artık önlerine bakmağa başlamışlar, gözleri secde yerinden öteye geçmez olmuş.
Bâzılarına göre ibret için gözleri semâya kaldırmakta beis yoktur. Fakat İbni Battal namazda semâya bakmanın mekruh olduğuna ulemânın ittifak ettiklerini söylemiştir. Namaz haricindeki dualarda ise ekseri ulemâya göre semâya bakmak caizdir. Çünkü duanın kıblesi semâ olduğunu bildiren hadîsler vardır. Taberî semâya bakmayı kerih görmüştür. Kâdî Şüreyh duâ ederken gözlerini semâya diken bir zâta:
«Ellerini yum! Gözlerini de indir! Çünkü sen ona eremez ve onu göremezsin!» demiştir.

27- Namazda Süküneti Emir; Elle İşaretten, Selam Verirken Elleri Kaldırmaktan Nehi İle İlk Safları Tamamlamanın, Saflarda Sımsıkı Durmanın ve Toplu Bulunmanın Emrolunması Babı

119- (430) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Ktireyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Müseyyeb b Rafi'den, o da Temim b. Tarefe'den, o da Câbir b. Semure'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi. Ve:
«Acep neden sizleri hırçın atların kuyrukları gibi, ellerinizi kaldırmış görüyorum! Namazda sakin olun!» buyurdular. Sonra (Başka bir defa) yine yanımıza çıktı ve bizi halkalar halinde görerek:
«Acep sizi neye dağınık cemâatler halinde görüyorum i» dedi. Başka bir sefer yine yanımıza çıktı ve:
«Siz meleklerin Rableri katında saff saff durdukları gibi saf bağlayıp dursanızya!» buyurdular. Biz:
Yâ Resûlallah! Melekler Rableri katında nasıl saf olurlar? dedik:
«İlk safları tamamlarlar, ve safda sıkışık dururlar.» buyurdu.

(...) Bana Ebû Saîd El-Eşecc rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsa b. Tunus haber verdi. Her iki râvi: «Bize Â'meş bu isnatla bu hadisin mislin rivayet etti.* demişlerdir.
Şums yahut Şumus: Yerinde duramayan ve daima kıpırdayıp kuyruklarını sallayan atlar demektir. Müfredi Şemûs ve Şâmis gelir.
Ashabı kiram namazda selâm verirken elleriyle iki tarafa işaret e-derlerdi. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onların bu fiilini tasvip etmedi ve bu hareketlerini hırçın at kuyruklarına benzeterek kendilerini bundan menetti; namazda sakin sakin durmalarını tavsiye buyurdu.
izin: Cemaatlar manasınadır. Müfredi «ize» dir. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Un ashabını ayrı ayrı cemâatler halinde görmesi kuvvetli bir ihtimâle göre namaz hâricinde olmuştur.
Onları bu halde görünce dinin emrettiği İslâm birliğinin tahakkuk edemeyeceğinden endişe duymuş ve kendilerini dağınık bulunmaktan men'etmiştir. Bâzıları bunun namazda olduğuna ihtimâl vermişlerdir. Çünkü namazda dağınık bir halde bulunmak safların parçalanmasına sebep olur. Fakat bu ihtimâl zayıftır. Râvî'nin: «ResûlüHan (SallaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) bizi halkalar halinde gördü» demesi, namazda olmadıklarına delildir. Zira halka yuvarlak olduğu için, halka halinde oturanların bâzıları kıbleye sırtlarını çevirmiş vaziyette otururlar.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- İslâmiyet birlik ve dirlik dînidir.
2- Namaz safları tamamlanmalı; saflarda sımsıkışik durmalı ve saflar düz tutulmalıdır. Ulemânın beyânına göre ilk safın teşkiline imamın arkasından başlanır. Sonra arkasına duran zâtın sağma ve soluna durmak suretiyle ilk saf tamamiyle doldurulur, tik safta yer varken i-kinci saf teşkil edilmemelidir. Ondan sonra ikinci, üçüncü ilâh... saflar aynı şekilde doldurulmak şartiyle teşkil edilirler, öndeki safta yer varken arkadaki safa durmak mekruhtur.
3- Namazda sükûnet ve huşu* ile durmak gerekir.
4- Melekler de namaz kılarlar ve saf olurlar.

120- (431) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. Dedi ki: Biıe Vekî' Mis'ar'dan rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti, lâfız onundur. Dedi İti: Bize İtai Ebî Zaide, Mis'ar'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Ubeydullal b. Kıptiyye [37]; Câbir b. Semura'dan rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
Biz Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
ile birlikte namaz kıldığımız vakit es-selâmü aleyküm ve rahmetullah, es-selâmü aleyküm ve rah-metullah derdik. Câbir eliyle iki tarafa da işaret etmiş. Resûlüllah
(SallaÜahü Aleyhi ve Sellem):
«Siz neden hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz? Her birinize elini uyluğunun üzerine
koyması kâfidir sonra sağ ve sol tarafında bulunan kardeşlerine selâm verir» buyurdular.

121- (...) Bize Kaasım b. Zekeriyya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, o da Furât[38] (yâni el-Kazzâz) dan, o da Ubeydullah'dan, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kıldım. Biz (kendi aramızda) namazda selâm verirken ellerimizle es-selâmü aleyküm, es-selâmü aleyküm... diyerek işaret ederdik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize bakarak:
«Size ne oluyor kî hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz. Biriniz selâm verdiği vakit yanında kine bakıversin! Eliyle işaret etmesini» buyurdular.
Bu hadîs dahî namazda selâm verirken elle işaret etmenin memnu' olduğuna ve ayrıca sünnet veçhile selâm vermenin keyfiyetine delildir.

Selâmın hüküm ve keyfiyeti ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hanef ilere göre namazdan «Selâm» lâfzı ile çıkmak farz değil vaciptir. Sünnet veçhile selâm evvelâ sağ tarafa, sonra sola bakarak «es-selâ-mji- aleyküm ve rahmetullah» diyerek verilirse de yalnız «selâm» lfifeı Üe iktifa etmek de caizdir.
Şâfiîlerle, Hanbelîlere göre selâm-vererek namazdan çıkmak farzdır. Yalnız Şâfiîlerce bir defa selâm vermek farz, ikinci selâm sünnettir. Hanbelîlere göre tertîp şart; Şâfiîlere göre şart değildir. Yâni Hanbelîlere göre namaz kılan bir kimsenin her iki tarafına «es-selâmü aleyküm ve rahmıetüllah. diyerek selâm vermesi farzdır. Şâfiîlere göre «Aleyküm selâm» demekle de namazdan çıkılabilirse de mekruhtur.
İmam Mâlik bu bâbta Hz. Aişe'den rivayet olunan bir hadîsle istidlal ederek namazdan çıkarken sağa sola bakmadan kıbleye doğru bir defa selâm verileceğine ve selâm verirken bir parça sağ tarafa meyledileceğine kaail olmuştur. Maamafih Mâlikîlerden bir rivayete göre, biri sağa, biri sola, biri de kıbleye karşı olmak üzere üç defa selâm verilebilir.
Selâm verirken sağ ve sol taraftaki erkek ve kadınları, hafaza meleklerini, cemâatle kılmıyorsa imamı niyet etmek sünnetdir. Yalnız kılan,, yalnız hafaza meleklerini niyet ederek selâm verir. îmam iki tarafa selâm verirken sağında ve solunda bulunan cemâati niyet eder.
Hadîsi şerîfde zikri geçen kardeşden murâd, namaz kılanın sağ ve sol taraflarında bulunan din kardeşleridir.

28- Safların Düz ve Doğru Tutulması, İlk Saffın ve Ondan Sonra Sıra Île Öteki Safların Fazileti, İlk Saffa Sıkışma ve Ona Girmek İçin Yarışma, Fazilet Sahiplerini Ön Saffa Geçirme ve İmama Yaklaştırma Babı

122- (432) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. İdrîs ile Ebû Muâviye ve Vekî', A'meş'den, o da Umaretü'bnü Umeyr et-Teymî'den,[39], o da Ebû Ma'mer'den, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen rivayet etti. Ebû Mes'ûd şöyle demiş: Besûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) namazda bizim omuzlarımıza dokunur ve:
«Doğrulun karışık durmayın ki kalpleriniz de karmakarışık olmasın. Benim arkama aklı başında olanlarınız, daha sonra derece itibariyle onlardan sonra gelenler onların arkasına daha sonra gelenler dursun!» buyurdular.
Ebû Mes'ûd: «Bugün en ziyâde karışıklığı siz yapıyorsunuz.» demiş.

(...) Bize bu hadîsi tshak da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr haber verdi. H.
(Dedi ki): Bize İbni Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsi (yani îbni Yûnus) haber verdi. H.
(Dedi ki): Bize İbnİ Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Uyeyne bu isnatla bu hadîsin mislini rivayet etti.

123- (...) Bize Yahya b. Habîb el-Hârisî ile Salih b. Hatim b. Ver-dan[40] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hâlid el-Hazzâ', Ebû Ma'şer'den, o da İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benim arkama yaşlı başlılar dursun; sonra derece itibariyle onlardan sonra gelenler dursunlar.» buyurdu. Bunu Uç defa tekrarladı ve:
«Pazar yerlerindeki keşmekeş (e benzemek) den sakının» buyurdular.
Ülü'l-Ahlâm: Akıl sahipleri demektir. Ntthâ: Akıllar mânâsına gelir. Müfredi Nühyedir. Bu takdirde Ülül-Ahlâm ve Nühâ tâbirleri ayni mânâyı ifâde ederler. Lâfızları muhtelif olduğu için atıf harflerinden (vav) la birbirleri üzerine atfedilmişlerdir. Fakat bâzılarına göre Ülü*l-Ahlâm'-dan murâd; bulûğa erenlerdir. Şu halde yanyana kullanılan bu iki kelimeden murâd, âkil ve baliğ olmuş kimseler demek olur.
Râvî; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Namazda bizim omuzlarımıza dokunurdu, demekle namaza başlanacağı zamanı kasdetmiştir. Yoksa namaz içinde konuşmak, cemâatin omuzlarına dokunarak safları düzeltmek gibi fiiller caiz değildir. Hadîsi şerif .cemâatin en faziletli ve aklı başında olanlarının derece derece imama yalan durmaları îcâb ettiğini göstermektedir. Zîra cemâatin içersinde en faziletli olanlar en ziyade ikrama lâyıktılar. Bir de bazen imam namazda iken burnu kanamak gibi bir özür sebebi ile namazdan çıkmak ve ceraâatdan birini mihraba geçirmek mecburiyetinde kain*. Bazan da âyeti hatırlamıyarak tıkanabilir. Bu gibi hallerde fazilet sahiplerinin imama yakın bulunmaları ve mihraba geçmek, imam tıkandığı vakit âyeti kendisine hatırlatmak hususlarında imama yardımcı olmaları gerekir. Hz. Ömer (Radiyallahû anh) ön saflarda bir çocuk görürse saftan çıkarırmış. Bunu Zırr b. Hubeyş ile Ebû Vâil (Radiyaüahû anhûma) da yaparlarmış. ÎUm ve fazilet sahiplerinin Ön saffa geçirilmesi yalnız namaza mahsûs değildir.
Onları ilim, müşavere, hüküm, fetva ve saire meclislerinde de ön safta bulundurmak, bu gibi yerlerde de cemâatin ilim, din, akıl, şeref ve yaşlarına göre yer almaları sünnettir.
Hadîsin ikinci rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in üç defa tekrarladığı bildirilen cümle;
«Sonra derece itibariyle onlara yakın olanlar dursun» cümlesidir. Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz, mezkûr cümleyi tekrarlamakla namaz ahvâlini en iyi bilen ilim ve fazilet sahiplerinin imamın arkasına ona yakın durmalarını, imamdan uzaklaştıkça dahi ilim ve fazilet derecesinin göz önünde bulundurulmasını, en son saflara namaz ahvâlini en az bilenlerin bırakılmasını anlatmak istemiştir.
Hadîsi şerif müslümanlarm daima fiilen ve kalben islâmî birliği muhafaza etmelerini; birbirlerine sırt çevirerek dağılmamalarını ifade etmektedir.

124- (433) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile tfanİ Beşsâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ederken dinledim. Enes şöyle demiş: Resûlüllah(Sallallahi Aleyhi ve Sellem) : «Saflarınızı düzeltin! Çünkü saffı düzeltmek namazın tamamındandır.» buyurdular.

125- (434) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dül Vâris, Abdül Azîz'den -ki bu zât İbni Suhayb'dir- O da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Safları tamamlayın. Çünkü ben sizi arkamdan görüyorum.» buyurdular.

126- (435) Bize Muhammed b. Râfî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmam b. Müneb-bih'den rivayet etti. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bize rivayet ettikleri budur, diyerek bir takım hadîsler zikretmiş. Ez cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namazda sarfları doğrultun. Çünkü saffı doğrultmak namazın güzel-Hğindendir.» buyurmuşlar, demiş.

127- (436) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Gunder Şube'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsenna ile İbni Beşşâr dahî rivayet ettiler.
Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Amr b. Mürra'dan rivayet etti*
Demiş ki: Ben Salim b. Ebi'1-Ca'd el, Gatafâni'den dinledim. Dedi ki: Ben Nu'man b. Beşîr'den[41] dinledim. Dedi ki: Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Selîem):
«Ya saflarınızı düzeltirsiniz yahut Allah yüzlerinizi başka başka taraflara çevirir!» buyururken işittim.

128- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Simâk b. Harb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Nu'man b. Beşîr'i şöyle derken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim saflarımızı düzeltir, onları oklar gibi oluncaya kadar tesviye ederdi. Buna» tâ biz anlayıp öğreninceye kadar böyle yapmakta devam etti. Sonra bir gün (mescide) çıktı ve namaza kalktı. Tam Tekbir alacağı sırada göğsü saftan çıkmış bir adam gördü» Bunun üzerine
«Ey Allah in kulları ya saflarınızı düzeltirsiniz; Yahut Allah yüzlerinizi başka başka taraflara çevirir.» buyurdular.

(...) Bize Hasen b. Rabî' üe Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû'l-Ahvas rivayet etti. H.
Bize Kuteybetti'bnü SaSd dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne bu isnâdla bu hadisin benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'l Ezan» in müteaddid yerlerinde muhtelif lâfızlarla, muhtelif râvîlerden tahrîc etmiştir. Hadîs Ebû Dâvûd 'un «Sünen» inde dahi mevcûddur; Ve muhtelif rivâyetleriyle safların düzeltilmesini ifâde etmektedir. Safların düzeltilmesinden murâd; bir safta bulunan cemâatin tamamiyle bir hizaya durmalarıdır. Safların aralarındaki boşlukları doldurmaya da tesviye denir. Hadîsin muhtelif rivâyetlerindeki tesviye, itmam ve ikâme kelimeleri hep safları düzeltme mânâsında kullanılmışlardır. Bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Yâ saflarınızı düzeltirsiniz yahut Allah yüzlerinizi başka başka kılıklara çevirir.» buyurması, safları düz tutmayanlar hakkındaki tehdîtdir. Cemâat muhtelif yönlere dönerek safları bozunca, cezalan suçlan cinsinden olmak üzere yüzleri de başka kılıklara döndürülecektir. Bazıları bu cümleyi «Allah aranıza düşmanlık ve kin sokar, kalplerinizi değiştirir.» şeklinde tefsir etmişlerdir. Çünkü cemâatin safları bozması zahirî bir muhalefettir. Zahirin muhalefeti ise bâtının muhalefetine sebebtir, derler. Ulemâdan bir takımları hadîsden zahirî mânâsının kastedildiğini söylemişlerdir. Bu takdirde mânâ şöyledir: «Saflarınızı düzeltin! Düzeltmezseniz Allah da sizin yüzlerinizi aslî hilkatmdan bozarak kafanız tarafına çevirir. Binnetice çirkin bir hâl alırsınız.» Zahirî mânâsına göre hadîs, başlarını imamdan Önce rükû ve secdeden kaldıranlar hakkında vârid o lan tehdîd hadîsi kabîlindendir.
Namazda safları düzeltmek îmamı Âzam, îmam Şâfiî ve îmam Mâlik hazerâtına göre sünnettir. Zahirîlerden 1bni Hazm farz olduğuna kaildir. Hz. Ömer (Radiyallahû anh) safları düzeltmek için hususî adamlar tavzif etmişti. Kendisi imam olduğu vakit bu zevat safların düzeldiğini haber vermedikçe namaza niyetlenmezdi. Hz. Osman ile Ali (Radiyallahû anhûmâ) *nın da bu cihete pek dikkat ettikleri rivayet olunur. Hattâ Hz. Ali namaza duracağı vakit safları teftîş eder; Bir safta eğrilik görürse; «Ey filan, sen biraz ileri çık; Ey filan, sen de biraz geri çekil.» dermiş. Hadîsi şerîf, safların tesviyesinden mâda ikâmet esnasında ve ikâmetle namaz arasında konuşmanın caiz olduğuna da delildir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasından görmesi mucizesi hakkında az yukarıda söz geçmişti.

129- (437) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Malİk'e, Ebû Bekir'in azatlısı Sümey'den dinlediğim, onun da Ebû Salih es-Semmân'-dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) :
«İnsanlar ezan İle ilk safda neler olduğunu bilseler de bunlara nâîl olmak için kur'a çekmekten başka çare bulamasalar mutlaka kur'a çekerlerdi. Namaza erken gitmekte neler olduğunu bilseler, bu hususta mutlaka yân; ederler. Yatsı ile sabah namazlarında neler olduğunu bilseler onlara emekliye re k dahî olsa giderlerdi.» buyurmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî biraz lâfız farkiyle «Kitâbül-Ezân» da tah-rîc etmiştir. Hadîsden murâd şudur; «İnsanlar ezanın faziletini ve ecrinin büyüklüğünü bilseler de bu ecrü mükâfata vaktin darlığından yahut mescidde yalnız bir müezzin ezan okuduğu için ikinci bir ezan okumaya imkân bulamasalar onun için kurrâ çekerler ve bu ecrü mükâfata nail olmaya çalışırlar; Namazın ilk safında olan sevap ve faziletin miktarım bilseler, ona nail olmak için hep birden koşarlar; mescit kendilerine dar gelince o fazilete nail olmak için aralarında kurrâ çekerlerdi. Camiye erken gitmekde ne derece sevap olduğunu bilseler, erken gitmek için birbirleriyle yarış ederler; yatsı ile sabah namazlarında ne derece sevap olduğunu bilseler, yürüyemiyecek derecede hasta veya sakat bile olsalar sürünerek gitmeye çalışırlardı.»
Netekim Kadisiye harbinde bir cemâat ezan hakkında münâkaşa etmişler. Hz. Sa'dü'bnü Ebî Vakkas (Radiyallahü anh) aralarında kurrâ çektirmiştir. Bâzıları buradaki ezandan murâd; Cum'â ezâ-rrdır, demişlerse de doğrusu her namaz için okunan ezandır.
Ulemâ ilk safdan muradın ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: «Bundan murâd mutlak surette imamın arkasındaki safdır.» demiş; bir takımları saf değil, mescide erken gitmek olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre mescide erken giden kimse, namazını son safda bile kılsa ilk safda kılmış sayılır. îlk safdan murâd; Boş yer kalmamak şar-tiyle en evvel doldurulan safdır, diyenler de vardır. Fakat bunların içersinde sahih olan kavil birincisidir. İkinci ve üçüncü kaviller hatâdır. Çünkü Arapçada «Evvel» kelimesi kendisinden önce başkası bulunmayan şeyin ismidir. Saflar içinde kendinden Önce saf bulunmayan yegâne saf, i-mamın arkasmdakidir.

Hadisi Şerifden Bu Saydıklarımızdan Maada Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Münakaşalı haklarda kurrâ çekmek caizdir.
2- Hadîsi şerîf cemaata, bilhassa Yatsı ile Sabah namazları için cemaata teşvik etmektedir. Bu namazlarda nefse bir parça meşakkat vardır. Çünkü biri uykunun ilk zamanına, diğeri sonuna tesadüf eder. Onun için de münafıklara en ağır gelen namazlar bunlardı. Fakat nimetin külfet mukabilinde elde edildiği de unutulmamalıdır.

130- (438) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize E-bü'1-Eşheb, Ebû Nadrate'I-Abdî'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den nakle rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabında bir gerileme görmüş de onlara:
«İlerleyin ve bana uyun! Sizden sonrakilerde size uysunlar. Bir kavım geri Ieye gerileye nihayet Allah kendilerini geriletir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Abdillah er-Rakaaşt[42] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bişr b. Mansûr,[43] Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd: Resûlüllah (Salîallahi

Aleyhi ve Sellem) mescidin gerisinde bir cemâat gördü... diyerek yukarki hadisin mislini rivayet etmiş.
«Sizden sonrakilerde size uysunlar,» cümlesinin mânâsı beni göremeyenler, sizin ne yaptığınıza bakarak bana uysunlar, demektir. Hadîsi şerîf, imamı göremiyen cemâatin gördükleri cemaata bakarak imama uyabileceklerine, yâni onun fiillerini bu suretle takip edebileceklerine delildir.
Şâ'bî ile ona tâbi olan bazı ulemâ cemâatin cemaata uymasını caiz görmüşlerdir. Onlara göre, her saf arkasındaki safa imamdır. Hattâ mescide giren bir kimse imamın rükûdan doğrulduğunu, ancak son saf-takilerin henüz doğrulmadıklarım görerek onlara uysa o rek'ata yetişmiş sayılır. Fakat ekseri ulemâ bu mezhebi reddetmişlerdir. Hadîsi şerif imamdan geri kalmayı zemmetmektedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in;
«Bir kavim gerileye gerileye nihayet Allah onları geriletir.» buyurmaktan muradı: Allah onları rahmetinden o büyük fadlu kereminden, yüksek derecelerden ve ilimden mahrum eder, demektir.

131- (439) Bize İbrahim b. Dînâr ile Muhammed b. Harb el-Vâsıtî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Amru'bnü Haysem Ebû Katan[44] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Katâde'den, o da Hilâs'dan,[45] o da Ebû Râfî'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Dn safra ne olduğunu bilseniz yahut bilseler muhakkak kur'a çekilirdi.»
Ibnİ Harb : «Birinci safda ne olduğunu bilseniz kur'adan başka çare kalmazdı» şeklinde rivayet etti. şeklinde rivayet etti.

132- (440) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerlr Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Erkek saflannın en hayırlısı ilk safdir. En hayırsızı da son sattır. Kadın saflarının en hayırlısı ise son saf en hayırsızı İlk safdir.» buyurdular.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. Dedi ki: Bize Abd'ül Aziz (yâni Derâverdî) Süheyl'den bu isnadla rivayet etti.
Bu rivayetler dahî erkekler için namazda ilk safın faziletli olduğuna delâlet etmektedirler. Fazla olarak, son rivayette kadın saflarının hükmü de beyân buyrulmuş ve erkeklerin aksine onlar için son saffın daha hayırlı olduğu, erkeklere yakın olan ilk kadın saffımn en hayırsız, yâni hayırı en az bulunduğu bildirilmiştir. Ancak bu hadisteki kadın saflarından murâd: Erkeklerle beraber kılan kadınlardır. Nevevî'nin beyânına göre kadınlar kendi aralarında cemâat teşkil ederlerse onların safları da hüküm itibârile erkek safları gibidir.
Erkeklerle beraber kılan kadın saflarının en hayırlısı, son saf olmasının hikmeti, erkeklerden uzak bulundukları için onlan görememeleri ve hareketlerini görmedikleri, seslerini işitmedikleri için de kalpleri bozulmadan huzur ve huşu' içinde namaz kılabilmeleridir.
Safların en hayırsızından murâd: Sevap ve fazileti en az demektir.

29- Erkeklerin Arkasında Namaz Kılan Kadınlara Erkeklerden Önce Başlarını Secdeden Kaldırmamalarını Emir Babı

133- (441) Bize Ebû Bekir b.EbiŞeybe rivayet etti (Dedi M): Bize Veki*, SÜfyan'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan nakle rivayet etti. Sehl şöyle demiş:
«Vallahi ben bazı kimseleri elbiselerinin darlığından dolayı çocuklar gibi boyunlarına asmış oldukları halde Peygamber (SailaîhhÜ Aleyhi veSellem) 'in arkasında (Namaz kılarken) gördüm. Bir sözcü (kadınlara hitaben):
Ey kadınlar cemâati! Erkeklerden fince başlarınızı (secdeden kaldırmayın) dedi.»
Erkeklerin elbiselerini çocuklar gibi boyunlarına asmaları hadîste de beyân olunduğu vecihle elbiselerin darlığındandır. Bu hâl islâmiyetin ilk devirlerinde müsl umanların pek ziyâde sıkıntı ve zaruret içinde bulundukları zamanlar vâki olmuştur. Ashabı kiramın bu şekil hareketleri, elbiseleri açılarak avret mahalleri görülmesin, diyedir. Kadınlara da erkeklerden evvel başlarını secdeden kaldırmamaları bundan dolayı emredilmiştir.
Hadîsi şerîfde zikri geçen sözcüden murâd: Hafız tbni H fice r Askalânî 'nin tahminine göre Hz. Bilâl Habeşî'dir,

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Avret mahallini örtmek hususunda ihtiyata riâyet etmek gerekir.
2- Namaz kılarken kasidsiz olarak avret mahalli açılan bir kimseye kasitsiz olarak bakmak zarar etmez.

30- Fitneye Sebep Olmamak Şartı Île Kadınların Mescidlere Çıkmaları, Fakat Koku Sürünerek Çıkmamaları Babı

134- (442) Bana Amru'n-Nâkıd İle Züheyr b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne Zührî'den naklen rivayet etti. O da Sâlim'i, babasından naklen rivayet ederken dinlemiş, babası da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)1 den naklen rivayet etmiş. Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Birinizden zevcesi mescide gitmek için izin isterse onu menetmesini» buyurmuşlar.

135- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. Demiş İd: Bana Salim b. Abdillah haber verdi İd, Abdullah b. Ömer şöyle demiş: Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kadınlarınız mescidlere gitmek için sizden İzin istedikleri vakit onları mesddlerden menetmeyin.» buyururken işittim. Bunun üzerine Bilâl b. Abdillah [46]:
«Vallahi biz onları pekâlâ menederiz.» dedi. Müteakiben Abdullah ona dönerek kendisine b'yle çirkin bir sövdü ki ona böyle sövdüğünü hlc işitmemiştim [47]. Abdullah:
«Ben sana Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'den hadis haber veriyorum, sen halâ: Vallahi biz onları menederiz diyorsun, dedi.»

136- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Ntimeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam ile tbnİ İdrîs rivayet ettiler. Dediler ki: Bize U·beydullah, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti ki; Kesulülllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'ın cariyelerini, Allah'ın mescidlerindon menetmeyin!» buyurmuşlar.

137- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi M): Bize Hanzele rivayet etti. Dedi ki: Salimi şöyl derken işittim: İbni Ömer'i şunları söylerken dinledim: BesûHUUh (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Kadınlarınız mescidlere gitmek için sizden izin «terlerse onlara izin verini» buyururken işittim.

138- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Mu-âviye, A'meş'den, o da Mücâhid'den, o da İbni Ömer'den naklen rivaye etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem):
«Kadınları geceleyin mescidlere çıkmakdan menetmeyİn,» buyurdular. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer'in bir oğlu:
— Biz onlara çıksınlar da bunu fitne ve fesada vesile ittihaz etsinler diye müsaade edemeyiz!., dedi. tbni Ömer bu sözden dolayı oğlunu azarladı. Ve:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) (şöyle) buyurdu, diyorum; Sen hâla biz onlara müsâade edemeyiz diyorsun!» dedi.

(...) Bize Ali b. Haşrem rivayet etti. (Dedi ki):Bize îsâ b. Yûnus, A'meş'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti.

139- (...) Bize Muhammed b. Hatim ile İbni Râfİ' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki): Bana Verka[48] Amr'-dan, o da Mücâhid'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. tbni ö-mer şöyle demiş: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadınlara geceleyin mescidlere gitmek için İzin verin!» buyurdular. Bunun üzerine Abdullah'ın Vâkid ismindeki bir oğlu:
«Öyle ise kadınlar bunu bir fitne ve fesâd vesilesi ittihâz ederler.» dedi. İbni Ömer onun göğsüne vurdu ve:
— «Ben sana Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Seliem) 'den hadis rivayet ediyorum; sen hayır diyorsun!» dedi.

140- (...) Bize Harun b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Yezîd el-Mukri' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd (yani İbni Ebî Eyyûp) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ka'b b. Alkame[49], Bilâl b, Abdillah b. Ömer'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Seliem) :
«Kadınlar sizden izin istedikleri vakit onları mescidlerdeki nasiplerinden menetmeyİn.» buyurdular. Bunun üzerine Bilâl:
«Vallahi onları mutlaka menederiz.» dedi. Abdullah ona:
«Ben, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu, diyorum. Sen hâlâ onları mutlaka menederim diyorsun.» dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Ezan», «Kitâbü'l-Cum'a» ve «Kitâ-bü'n-Nikâh- da muhtelif râvîlerden tahrîc etmiştir. Hadîsi Şerîf bütür rivayetleri ile mescide gitmek isteyen kadına izin verilmesini, gitmesine mâni olunmaması lâzım geldiğini bildirmektedir.
Rivayetlerin bazısı mutlak, bazısı geceleyin çıkmakla mukayyeddir. Fakat burada hüküm ve hâdise bir olmakla mutlak mukayyede hamlo-lunmuştur. Binâenaleyh bütün rivayetlere mevzûubabis olan izin, kadınların geceleyin mescide çıkmalarına aittir. Kirmâni: «Geceleyin çıkmalarına izin verilince gündüzün çıkmaları evleviyetle kalır. Çünkü gece fitne ve fesadın vuku bulabileceği zamandır. Gündüzün bu korku yoktur.» demişse de onun bu sözü ulemânın beyanatına muhaliftir. Zî-ra ulemâ: «Kadınlar geceleyin mescide çıkabilir. Geceleyin fitne ve fesat ehli fisfcu fücurla yahut uykuyla meşgul oldukları için gece emniyet zamanıdır. Gündüzün çıkamazlar. Çünkü fâsıklar her tarafa yayıldığından emniyet yoktur.» demişlerdir.
Kadınların mescidlere çıkıp çıkamaması ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir. Hanefîye ulemâsından *el-Hidâye» sahibi: «Kadınlara cemaatlarda bulunmak mekruhtur.» demiş. Hidâye sarihleri bu sözden maksadın, genç kadınlar olduğunu beyân etmişlerdir. «Cemaatlar» tâbiri Cuma, bayram, küsûf ve istiska gibi namazların hepsine şâmildir. Bunun sebebi kadınların dışarıya çıkmasile fitne ve fesâd zuhur edeceğinden ve bunun da haramla neticeleneceğinden duyulan endişedir. Harama müeddî olan bir şey de haram olur. Şu halde Hanefiyye ulemâsının buradaki mekrûhdan murâdları haramdır. Zamanımız şöyle dursun, bundan yüzlerce asır evvel yetişen ulemâ kendi zamanlarındaki fitne ve fesatları göstererek: «Bahusus bu zamanda kadınlar mescidlere çıkamaz. Çünkü zamanımız insanları arasında fitne ve fesâd şüyu' bulmuştur.» demişlerdir. Bununla beraber İmâm Âzam'a göre gece emniyet zamanı olduğu için ihtiyar kadınların sabah, akşam ve yatsı namazlarına çıkmalarında bir beis yoktur. îmam Ebû Yûsuf'la, îmam Muhammed'e göre ise ihtiyar kadınlar bütün namazlara çıkabilirler. Çünkü rağbet olmadığı için onlar hakkında fitne mevzubahis değildir.
îmam Şafiî 'den bir rivayete göre kadınların cemaata çıkmaları mubahtır.
îmam Mâlik bu ve emsali hadîslerin ihtiyar kadınlara ham-ledildiğini söylemiştir. Şâfiîlerden Nevevî: «Kadın için, ihtiyarda olsa, evinden daha hayırlı bir yer yoktur.» demektedir. Sahabeyi kiramdan Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahû anh): «Kadın avrettir, onun Allah'a en yakm olduğu zaman evinde bulunduğu zamandır. Dışarıya çıktı mı, peşine şeytan takılır.» demiştir. İbrahim Nehaî kadınlarını Cum'a ve diğer namazlar için mescide çıkmaktan menedermiş. Hasan-i Basri'ye: Bir kadın kocam hapisten çıkarsa Basra'nın cemâatle namaz kılınan her camiinde iki rekât namaz kılacağım diye yemin etse, ne yapması lâzım geleceği sorulmuş. Hz. Hasan: «Kendi kavminin mescidinde kılar. Çünkü bu kadın bu dediklerinin hepsini yapamaz. Ömer (Radiyallahû anh) ona yetişseydi başını ezerdi.» cevâbını vermiştir.
Buhârî ile Müslim'in, Ümmül-Mü*minîn Âişe (Rvdiyallahû anha) 'dan rivayet ettiği şu hadîs bu bâbda fazla söze hacet bırakmaz. Mezkûr hadîsde Hz. Âişe:
Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) kadınların yeni yeni çıkardıkları modalara yetişseydi Benî İsrail kadınlarının menedildikleri gibi onları mescidlerden muhakkak menederdi.» demiştir. Nitekim az sonra gelecektir. Âişe (Radtyalhhû anha) 'nın bundan maksadı kadınların zînet, süs, koku ve güzel elbîse gibi şeylere düştüklerini anlatmaktır.
Buhârî Sârini Aynî, Hz. Âişe hadîsini îzah ederken şunları söylüyor: «Âişe (Radiyallahû anha) bu zaman kadınların çı-kardıkları çeşit çeşit bid'adlarla münkerâtı görmüş olsaydı elbette inkârı daha şiddetli olurdu. Hele de Mısır kadınlarını!... Çünkü Mısır kadınları arasında dille tavsif edilemiyecek derecede bid'adlar ve menedilemiye-cek kadar çok münkerât vardır...» Bundan sonra Aynî (762 - 855) merhum, Mısır kadınlarının bazı marifetlerini saymışdır. Kaariîn-i Törâı^m ibretle okumalan için bunları da ârzedelim.
1- Mısır kadınlarının elbiseleri envai ipeklilerdendir. Etrafları altın, inci ve çeşitli cevahir ile işlenmiştir. Başlarında ayni tarzda kıymetli cevahirle işlenmiş taçlar vardır. Mendilleri altın ve gümüşle süslenmiş ipektendir. Fistanları ipeklinin envâından yapılmış, yenleri son derece geniş, etekleri arşınlarca yerlere sarkar, o derecede ki bir fistandan üç dört tane fistan çıkabilir.
2- Kadınlar üstün kaliteli elbiseler içinde süslenmiş, kokulanmış, ekseriyetle yüzleri açık kırıta kırıta erkeklerin arasında dolaşırlar.
3- Son derece nâdîde çarşaflar içinde lüks vasıtalara binerek iki tarafdan yenlerini sarkıtırlar.
4- Nil'deki gemilere erkeklerle karışık kadınlar da biner. Bazıları yanık ve yüksek sesleriyle şarkılar söylerler. Aralarında kadehler tokuştururlar.
5- Kadınlar erkeklere galiptir. Mühim işlerde erkeklere onlar hüküm eder.
6- Bazı kadınlar açık açık münkerât satarlar ve bu uğurda erkeklerle düşüp kalkarlar.

7- Bazıları erkeklerle kadınların ahlâkını bozmak için şeriatın asla razı olmayacağı fiil ve hareketlerde bulunurlar.
8- Kadınlardan bir sınıf fahişelik ederler. Bunlar oturarak fesâd için fırsat kollarlar.
9- Bir kısmı sokaklarda dolaşarak erkek avlarlar.
10- Bir sınıf kadınlar evlerde ve hamamlarda hırsızlık ederler.
11- Başka bir sınıf büyücülük eder, düğümler üzerine üfürürler.
12- Bir kısmı pazarlarda erkeklerle birlikte satıcılık eder, yaygara koparırlar.
13- Kadınlar için dellâllık edenler başka!..
14- Ücretle def çalarak yasçüık yapanlar başkadır.
15- Bir takımları erkek ve kadınlara ücret mukabilinde çeşitli o-yunlar kıvırır, şarkılar okur.
16- Bir sınıf da kocalı kadınlarla erkekler arasında aracılık yapmakla meşgul olurlar. Ve daha nice nice şeriat kaidelerinin hâricinde cürümler irtikâb ederler...
Aynî merhum kadınların bütün bu rezaletlerini sıraladıktan sonra bu bâbdaki sözünü şöyle bitiriyor:
«Âişei Siddîka (Radiyallahu anhâ) 'nın: «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kadınların çıkardıkları modalara yetişseydi onları mescide gitmekten muhakkak menederdi) sözüne bir bak!.. Halbuki bu sözle Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı arasında pek az bir müddet vardır. Üstelik o zaman kadınların çıkardıkları yemlikler, bu zaman kadınlarının çıkardığı modalara nisbetle binde bir kalır.»
Biz muhterem karilerimize evvelâ Hz. Âişe validemizin ibret âmiz sözlerini, sonra zamanımızdan takriben 600 sene önce yasayan Ayrı merhumun şu izahatını dikkatle okumalarını tavsiye eder, zamanımız kadınları hakkında verilecek hükmü ve yapılacak muameleyi kendilerine bırakır, top yekûn âlem-i islâm için Allahü Zülcelâl'den hidâyetler niyaz eyleriz.

Hadisi Şeriften Ayrıca Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:

1- Hadîsin umûmî mânâsında kadına bayramlara, akrabasının kabirlerini ziyarete gitmek için izin verme meselesi de dâhildir. Bu gibi farz olmayan husûsatta izin verilince hac ve şahitlik gibi farz olan yerlerde anne, baba ve diğer yakınlarını ziyaret hususunda izin vermek ev-leviyette kalır.
2- Baba oğlunu, büyük de olsa icâbında azarlayıp terbiye edebilir.
3- Hadîsi şerif kadına vacip olmayan şeyler hususunda iznin şart olduğuna işarettir. Çünkü vacip olan bir şeyde izine hacet yoktur.

141- (443) Bize Hânın b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) :Bana Mahrem'e, babasından, o da Büsr b. Saîd'den[50] naklen haber verdi ki, Zeyneb es-Sakafîyye[51] Resûlüllah (SaüallahüAleyhi'veSellem) 'den naklen şu hadisi rivayet etmiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadınlar! Sizden biriniz yatsı namazına çıkarsa o gece koku sürünmesin» buyurmuşlar.

142- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd el-Kattan; Muhammed b. Aclân'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bana Bükeyr b. Abdillah b. el-Eşecc, Büsr b. Saîd'den, o da Abdullah'ın karısı Zeynep'den naklen rivayet etti. Zeynep şöyle demiş: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz mescide giderse kokuya el sürmesin.» buyurdular.

143- (444) Bize Yahya b. Yahya ile tshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Abdillah b. Ebî Ferve, Yezîd b. Husayfe'den [52], o da Büsr b. Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her hangi bir kadın koku sürünürse bizimle beraber yatsı namazında bulunmasın.» buyurdular.

144- (445) Bize Abdullah b. Meslemete'bnü Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman (yani İbni Bilâl) Yahya'dan -ki bu zât İbni Saîd'dir- o da Amra binti Abdirrahman'dan naklen rivayet etti. Amra, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in zevcesi Âişeyi şöyle derken işitmiş:
«Eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) kadınların çıkardıkları modaları görseydi, onları Benî İsrail kadınlarının men edildikleri gibi mescide gitmekten mutlaka menederdi.»
Râvî diyor ki: Ben Amra'ya: «Beni İsrail kadınları mescide gitmekten menedilmişler miydi?» dedim. Amra: Evet, cevabını verdi.

(...) Bize Muhammed b. El-Mtisennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb (yani Sekafi) rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Amrü'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid el-iAhmer rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. Dedi ki: Bize İsâ b. Tunus haber verdi.
Bu râvîlerin hepsi Yahya b. Saîd'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu rivayetler kadının mescide giderken koku sürünmemesi gerektiğini beyân etmektedirler. Hz. îbni Ömer (RadiyaJlahÛ anh) 'in rivayetine göre babası Ömer (Radiyallahû anh) *in sabah ve yatsı namazlarını cemaatla mescidde kılan bir zevcesi varmış. Kendisine: «ömer (Radiyallahû anh) 'in bunu hoş görmediğini ve kıskandığını bildiğin halde neden cemaata çıkıyorsun?» demişler. Kadın: «Ona beni bundan menetmeğe ne mâni var?» demiş. Soran zât: «Onu meneden Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seliem) 'in:
«Allah'ın cariyelerini Allah'ın mescidlerinden menetmeyinl» hadîsidir.» cevâbını vermiş. Bu hadîsi Buhârî rivayet etmiştir. Hz. Ömer in zevcesi Âtike binti Zeyd 'dir. Bu kadın hayatlarında cennetle müjdelenen on zât'dan Saîd b. Zeyd'in kız kardeşidir. Hz. Ömer namaza çıktıkça o da arkasından gidermiş. Ömer
(RadiyalUıhâ anh) kendisine: «Bilirsin ki ben böyle şeyi sevmem.» der; o da: «Vallahi sen beni menetmedikçe ben cemâate gelmekten vazgeçmem!» dermiş. Bu hâl tâ Hz. Ömer'in şehâdetine kadar devam etmiş. Hattâ Ömer (Radiyalîahû anh) şehit edildiği zaman dahi kadın mescidde imiş.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîslerin zahiri kadının mescide çıkmaktan menedilemiyeceğini gösteriyor. Lâkin ulemâ yine hadîslerden alarak bir takım şartlar dermeyan etmişlerdir. Kadının koku sürmemesi, zînetlenmemesi, sesi duyulacak ayak bilezikleri takmaması, kıymetli elbiseler giymemesi, erkekler arasına karışmaması, genç olmaması ve saire gibi erkeklerin ona tutulmasını mucip bir şekilde gitmemesi

ve yolda korkulacak bir mefsedet bulunmaması bu şartlar cümlesindendir. Kadınların mescide çıkmaları hususundaki nehiy, kadın evli olduğu ve zikredilen şartlar bulunduğu takdirde kerâhet-i tenzîhiyyeye hamlolunur. Kadının kocası yoksa yukardaki şartlar bulunduğu takdirde onu menetmek haram olur.»
Kadının koku sürünmesi mescide çıkacağı zaman nehiy edilmiştir.
Mescidden döndükten sonra evinde koku sürünmesine bir mâni yoktur.
Müslim sarihlerinden e1-Übbî yukarıda sayılan şartlardan birini' yerine getirmeyen kadının çıkmakdan menedilmesinin vacip olduğunu söylüyor.
îbni Mesleme güzelliğiyle meşhur genç bir kadının çıkmakdan menedileceğini söylemiş. Kaadî îyâz: «Kadın mescide çıkmaktan menedilince başka bir maksatla çıkması bil evlâ menedilir» diyor. Koku sürünmenin menedilmesi erkeklerin şehvetini tahrik edeceği içindir. Zînet ve güzel elbise de mânâ itibariyle koku hükmündedir.

31- Cehri Namazda Sesle Okumak Yüzünden Bir Mefsedet Çıkacağından Korktuğu Zaman, Kıraatta Sasli İle Sessiz Arası Orta Bir Yol Tutması Babı

145- (446) Bize Ebû Câ'fer Muhammed b. Sabbâh ile Amru'n-Nâ-kıd hep birden Hüseyin'den rivayet ettiler. İbni Sabbâh dedi ki: Bize Hüseyni rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Bişr, Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs'dan:
«Namazında pek bağırma! Sesini pek de alçaltma.»[53] Âyeti kertmesi hakkında şu hadîsi haber verdi. Demiş ki: Bu ayet ResûlÜllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de gizli bulunduğu sırada indi. Resû-lüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına namaz kıldırırken Kur'ânı yüksek sesle okuyordu. Müşrikler bunu işitince hem Kur'ân'a, hem onu indirene, hem de getirene sövüyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Peygamberi (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Namazını aşikar etme ki müşrikler okuduğunu duymasın! Onu ashabın işitmiyecek derecede alçak sesle de yapma! Kur'ân'ı onlara işittir! Yalnız bu derece yüksek okuma, ikisinin arasında, yâni aşikâr ile gizli arası bir yol tut!., buyurdu.

146- (447) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Zekeriyya, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den, Teâlâ Hazretlerinin:
«Namazında pek bağırma, sesini pek de gizleme.» Âyeti kerîmesi hakkında haber verdi. Âişe: «Bu âyet dua hakkında indirildi.» demiş.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd (yani İbni Zeyd) rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme île Veki' rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bize Ebû KÜreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâ-viye rivayet etti. Bunların hepsi Hişâm'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî, tsrâ sûresinin tefsirinde ve -Kitâbu't-Tev-hîd» de tahrîc etmiştir. Hadîsi Şerîf, îslâmiyetin ilk devirlerindeki hâli beyân etmektedir.
Rivayet itibariyle sahâbinin sözü olsa da hadîs imamlannca müsned hükmündedir. Hadîsde bahsedilen âyetin sebeb-i nüzulü ihtilâfhflır.
tbni Abbâs (RddiyaiUthû anhûma) 'ya göre Kur'ân-i Kerîm-in orta derecede bir sesle okunması hakkında nazil olmuştur. Buna sebep hadîsde de zikredildiği vecihle müşriklerin küfretmeleridir. Tabe'rf-nin Saîd b. Cübey r'den tahrip ettiği rivayete göre müşrikler Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: «Sesle okuma, ki bizim İlâhlarımızı rahatsız edersin, sonra biz de senin ilâhına dil uzatırız! demişlerdir.
«Namazını aşikâr etme!» cümlesinden murâd Kur'ân'dır.
Hz. Âişe'ye göre bu âyet dua hakkında nazil olmuştur. Bâzıları teşehhüd hakkında, bir takımları da Ebû Bekir le Ömer (Radiyallahû anhûmâ) haklarında indiğini söylerler. Hz. Ebû Bekir, Kur'ân'ı gizli okur ve: «Ben Rabbim Teâlâ Hazretler^ ile münâ-câtda bulunuyorum.» dermiş. Ömer (Radiyallahû anh) ise aşikâr o-kur: «Ben şeytânı kovar; uyuklayanı uyandırır ve Allah'ı razı ederim.» dermiş. Bunun üzerine âyet inmiş ve Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'e:
«Sesini biraz yükselt» Hz, Ömer'e de: «Sesini biraz alçah!» buyurarak orta sesle okumalarını tenbih etmiştir.
Âyetin namaz hakkında nazil olduğunu söyleyenler de vardır. 'Onlara göre mânâ: Namazını herkesin göreceği yerde kıldığın «aman riy»,İ-çin iyi; görünmiyecek yerde kılarken dahi kötü kılma! demektir. Bftri» larma göre âyetin mânâsı: «Görülecek yerde namazı kılıp, görünmeye^ cek yerde terketme!» demektir. Bu son iki takdire göre âyetteki hitap zahiren Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e olsa da hakikatte üm-metinedir.
Âyeti Kerîmenin duâ hakkında nazil olduğu takdirine göre bâzıları onun «Babbini giilice zikret!» âyeti kerîmesi ile neshedildiğini söylerler. Nevevî: İbni Abbâs (Radtyallahû anhüma) 'nın kavlini tercih etmektedir.

32- Kıraati DinlenmeBabı

147- (448) Bize Kuteybetütmü Saîd ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve tshâk b. İbrahim hep birden Cerîr'den rivayet ettiler. Ebû Bekir ded ki: Bize Cerîr b. Abdilhamîd, Musa b. Ebî Aişe'den, o da Said b. Cübeyr'den, o da îbni Abbâs'dan Teâlâ Hazretlerinin (Onunla dilini oynatma!) fiyeti kerimesi hakkında şu hadisi rivayet etti. İbni Abbas şöyle demiş:
«Peygamber (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellem) kendisine Cibril vahy indirdiği zaman çok defa dilini, dudaklarını oynatırdı. Vahiy kendisine şiddet verirdi. Vahyin gelişi onun bu hâlinden bilinirdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri şu âyetleri indirdi:
«Ona acele edeyim diye dilini onunla oynatma!» Yani vahyi acele a-layım diye dilini oynatma! Çünkü onu toplamak da, okumak da, ancak Bize aittir. «Yâni hakîkaten onu senin kalbinde toplamak ve dilinde o-kutmak ancak Bize aittir. Sen onu okuyacaksın» öyle İse biz okuduğumuz vakit sen onun okunuşuna tâbi' ol» [54]
İbni Abbâs (Bu âyetleri tefsir sadedinde) şöyle demiş: Onu indirdik, Sen hemen onu dinle! «Onun beyânı ancak Bize aittir.» Yânî senin lisânından beyân etmek Bize âiddir.
Bundan sonra artık Cibril ona geldi mi sükût eder, Cibril gittiği vakit vahyi: Allah Teâlâ'nm kendisine vaad buyurduğu şekilde okurdu.

146- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne, Musa b. Ebî Âişe'den, o da Said bin Cübeyr'den, o da tbni Abbâs'dan Teâlâ Hazretlerinin:
«Onu acele edeyim diye onunla dilini oynatmal» âyeti kerîmesi hakkında şunu rivayet etti: İbni Abbâs demiş ki: «Peygamber (Sallallakü

Aleyhi ve Sellem) vahiyden güçlük çeker; dudaklarını kıpırdatırdı.»
Râvî diyor ki: «İbni Abbâs: (İşte bak) ben de dudaklarımı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in kıpırdattığı gibi kıpırdatıyorum.» dedi.
Saîd b. Cübeyr dahî: «tbni Abbâs dudaklarını nasıl kıpırdattıysa ben de öyle kıpırdatıyorum.» diyerek dudaklarını kıpırdatmış, (ve rivayetine şöyle devam etmiş): Bunun Üzerine Allah Teâlâ:
«Onu acefe edeyim diye onunla dilini oynatma) Çünkü onu toplamak da okutmak da ancak Bize âidtir» âyetlerini indirdi. İbni Abbâs bunları şöyle tefsir etti: Kur*ân'ı senin kalbinde toplamak bize aittir. Sonra sen onu okursun. «Onu biz (Cibrîlin dili ile) okuduğumuz vakit sen hemen onun okunuşuna tabî ol.» (İbni Abbâs bunu da şöyle tefsir etti): Sen hemen dinle ve sükût et! Sonra hakîkaten senin onu okuman bize âit bir iştir.
İbni Abbâs dedi ki; Artık Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine Cibril geldiği zaman dinler. Cibril gittikte vahyi onun okuttuğu gibi okurdu.
Bu hadîsi Buhar! «Vahyin başlaması» bahsinde ve «Sûre-i Kıyametin Tefsiri» nde tahric etmiştir. Hadîs «Sünen-i Tirmizî» de dahî mevcuttur. Tirmizî onun hakkında: «Bu hadîs hasen sahihtir» demiştir.
Zemahşerî (467 - 538) nin beyânına göre Cebrail (Aleyhisselâm) vahy getirdiği zaman Peygamber (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) onun okuduklarını hemen bellemek ve onlardan bir şey kaçırmamak için acele e-der. Okunan vahy bitinceye kadar sabretmeden Cebrail'in okuduklarını ağzından alırdı. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri gelen vahyi can kulağı ile dinlemesini, vahyin okunması bittikten sonra kendisinin de okumasını emir buyurdu. Bu husûsda gelen âyetler şunlardır: «
«Vahye acele edeyim diye onunla dilini oynatma! Çünkü onu toplamak da okutmakda ancak Bize âidtîr. Onu biz okuduğumuz vakit Sen onun okunuşuna tâbi oll Sonra hakîkaten onun beyânı bize aittir.» [55]
Bu âyetlerin mânâsı: «Cibril Aleyhisselâm sana getirdiği vahyi okurken onu acele kavramak ve bir şey kaçırmamak endişesi ile hemen Cibril'in ağzından alma! Gelen vahyin okunması bitinceye kadar sabret, güzelce dinle! Belleyemem diye korkma, Cibril (Aleyhisselâm) okumasını bitirdikten sonra sen de oku! Çünkü gelen vahyi sana belletmeyi ben tekeffül ediyorum. Sonra inen âyetlerin mânâlarında müşkilâta uğrarsan onların beyânı da bana aittir.» demektir.
Hadîsin metninde Hz. tbni Abbâs bu âyetleri parça parça okuyarak tefsirde bulunmuştur. Hadîsdeki: «Kur'ân» dan murâd, kırâet yâni Kur'ân'ın okunuşudur. Teâlâ Hazretleri;
«Biz okuduğumuz vakit sen onun okunuşuna uy.» buyurmakla Cibril (Aleyhisselâm) 'in okumasını murâd buyurmuştur. Buna: «Biz Cibril'in diliyle okuduğumuz yahut Cibril'e okuttuğumuz» şeklinde de mânâ verilebilir. «Onun okunuşuna tâbi ol» Emri ilâhîsinin Hz. Abbâs (dinle) diye tefsir etmiştir. Kirmâni bu hadîsi şerh ederken fukahânın: «Secde-i tilâvet işitene değil, dinleyene sünnettir.» dediklerini söylemişse de, Hanefî mezhebine göre bu söz doğru değildir. Çünkü secdei tilâvet vacip olmak için Hanefîler kasden dinlemeyi şart koşmamışlardır. Secdei tilâvet onlara göre hem okuyana, hem dinleyene, hem de tesadüfen işitene vaciptir. Kirmâni 'nin sözü secde hakkında vârid olan hadîse de muhaliftir.
Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize gerek meleğin heybeti, gerekse getirdiği vahyin ağırlığına tahammül etmek pek güç geliyordu. Bu hal vahy geldiği anlarda onun yüzünden belli oluyordu. Hz. Âişe'nin rivayet ettiği bir hadîsde beyân edildiğine göre: Resûltt Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine pek soğuk bir günde vahy gelse, mübarek alınlarından buram buram ter boşanırdı. Dudaklarının titremesi de ihtimal bundandır. Bazıları: «Dudaklarını kıpırdatmak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âdetiydi.» demişler. Bir takımları da bunu her zaman değil, bazan yapardığını söylemişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vahy esnasında dudaklarını kıpırdattığını îbni Abbâs Hazretleri bizzat görmemiştir. Çünkü bu âyetler Mekke'de nazil olmuşlardır. O zaman Îbni Abbâs (Radiyallahû anh) henüz doğmamıştı. Anlaşılıyor ki bunu kendisine ya Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonradan nakletmiş, yahut Hz. Îbni Abbâs onu gören sahabenin bâzılarından işitmiştir. İbni Abbâs 'dan rivayet eden Saîd b. Cübeyr İse Îbni Abbâs'in dudaklarını kıpırdattığını görmüştür. Böyle hadislere hadis İstılahında mürsel denir.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Muallimin, anlattığı bir şeyi fiilen nasıl olduğunu göstererek îzâh etmesi müstehaptır.
2- Allah Teâlâ'nm lûtfu ihsanı olmaksızın Kur'ân-ı Kerîm'i kimse ezberleyemez.
3- Beyân, hitab vaktinden sonra yapılabilir. Yâni anlaşılması müş-kil bir âyet indirildikten bir müddet sonra beyân ve îzah edilebilir.
Kirmânî'nin beyânına göre: «Ehli Sünnet» in mezhebi de budur. Ancak bu beyânın hacet zamanından sonraya bırakılması caiz değildir. Beyânın hitab zamanından sonraya kalması da Kirmâni 'nin sözünden anlaşıldığı gibi ittifakı değil, ihtilaflı bir meseledir. Evet ekseri ulemâya göre caizdir. Fakat Hânbelîlerle diğer bazı ulemâya göre caiz değildir. Kerbî bu bâbda tafsilât vermiş: Mücmel ve müşterek plan delillerde beyânın gecikebileceğine kail olmuş; Mücmelden gayri beyftnı tahsis, takyîd ve nesih gibi husûsatta beyânın hitab vaktinden,aala gecikemiyeceğini söylemiştir.

33- Sabah Namazında Kuran'ın Âşikar Okunması ve Cinlere Kur'an Okuma Babı.

149- (449) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avane, Ebû Bişr'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs'dar naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş: Resûliülah (Sallallahü A leyhi ve Seilem) ne cinlere Kur'ân okudu, ne de onları gördü, (yalnız şu oldu): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ashabından bir cemaatla birlikte Ukâz panayırına gitmeyi kasdederek yola çıktılar. O tarihte şeytanlara semadan haber almak men edilmiş; Üzerlerine gök taşları atılmış, bunun Üzerine şeytanlar kavimlerinin yanına dönmüşler. Kavimleri onlara: «Size ne oldu» demişler. Şeytanlar: «Semâdan haber almakdan menedildik. Üzerimize gök taşları gönderildi.» diye cevap vermişler. Kavimleri:
«Bu mutlaka yeni zuhur etmiş bir şeyden dolayı olacak. Siz hemen yeryüzünün şarkını, garbını dolaşın da bakın. Semâdan haber almanıza mâni olan bu şey nedir?» demişler. Şeytanlar da yerin şarkını, garbını dolaşmaya gitmişler, Tihâme taraflarını tutan takım -Ukas panayırına gitmekte olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Nahle denilen yerde ashabına sabah namazını kıldırırken onun yanına uğramışlar. Cinler Kur'ân'ı işitince onu dinlemişler, ve (Birbirlerine) Semâdan haber almamıza mâni olan işte budur, demişler. Müteakiben kavimlerine dönerek:
«Ey kavmimiz! Biz doğru yolu gösteren şaşılacak bir kırâet dinledik. Ve ona îman ettik, bundan sonra Rabbimize asla hiç bir şeyi şerik koşmayacağız.» demişler. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) Peygamberi Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'eı [56]

«Deki! Bana cinlerden bir takımının (okuduğum Kuranı) dinledikleri vahy olundu.» âyeti kerîmesini indirdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Ezân» ve -Kitâbü't-Tefsîr» de, Tiimizî ile Nesaî dahî «Kitâbü't-Tefsîr» de muhtelif râvî-lerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsi şerîf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in cinleri görmediğini, onlara Kur'ânı Kerim okumadığını haber vermektedir. Bundan sonraki hadîsde ise Resûlüllah (Srillallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cinlerin yanına gittiği ve onlara Kur'âu okuduğu bildiriliyor, onun için ulemâ vakanın iki defa cereyan ettiğini söylerler. îbni Abbâs Hazretlerinin rivayeti Islâmiyetin ilk zamanlarına aittir. Bu rivayete göre Resulü Ekrem (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem) cinleri görmemiş, onlara Kur'ân da o-kumamış; fakat cinler dolaşırken Nahle denilen yerde ona tesadüf ederek okuduğu Kur'ân'ı kendiliklerinden dinlemişler ve îman etmişlerdir. Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) cinlerin kendisini dinlediklerini vaîıy ile mi bildi, yoksa sonradan mı öğrendi? Bu cihet müfessirler arasında ihtilaflı bir meseledir.
Bundan sonra görülecek tbni Mes'ûd (Radryallahû anh) hadîsinde bahsedilen vak'a, Islâmiyetin şöhret bulduğu zamanlarda olmuştur. İkisinin arasında ne kadar zaman bulunduğunu Allah bilir.
Şeytan kelimesinin; salâh ve hayırdan uzak oldu, mânâsına gelen «şatane» fiilinden müştak olduğu söylenir. Şeytanlar cinlerin âsileridir. Bunlar İblîs'in sülâlesi olup insanları doğru yoldan sapıtmak hususunda onun yardımcılarıdır. Cevheri, cinlerin âsîlerine şeytan denildiği gibi, insanlarla hayvanların âsîlerine de şeytan denildiğini söyler. Kaadî Ebû Y âlâ: «Şeytanlar cinlerin âsî ve şer olanlarıdır.» demiştir. İbnî Abdil Berr'e göre cinlerin dereceleri vardır. Cin kelimesi mutlak zikredildiği vakit ondan Cinnî kasdedilir. İhsanlarla beraber yaşıyan cinnîye âmir; çocuklara musallat olan cinlilere ervahı bunların habîs olanlarına şeytan denilir. Kötülüğü bir derece daha artarsa mârid, daha artarsa ifrît nâmı verilir.
Hadîs-i şerîfde cinlerle şeytanlar ayrı ayrı nevilermiş gibi görünse <tö hakîkatta her ikisi bir nevi' dir. Yalnız iki sınıfa ayrılmışlar. Biri kâfir kalmış; Diğeri îman etmiştir. Kâfirlerine şeytan, mü'minlerifle cin denir.
Şühüp: Şihâbın cem'idir, Şihâp göktaşı demektir. Fennin iddiasına göre bu taşlar dağılan bazı yıldızların parçalarıdır. Geceleri bazen gök yüzünde yıldız düşer gibi görülen ateş parçaları bu taşlardır. Buna lisanımızda yıldız göçmesi veya yıldız düşmesi tâbir olunur. Gök taşlarının Peygamber (SalkUlahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin bi'setinden önce atılıp atılmadığı ihtilaflıdır. İbni İshâk'ın beyânına göre eskiden Araplar böyle bir şey bilmezler ve bunu inkâr ederlermiş. İçlerinde en ziyade inkâr eden Sâkif kabilesi imiş. Sâkif kabilesi, reisleri Amr b. Ümeyye âmâ olduktan sonra onun huzuruna vararak bu meseleyi sormuşlar. Amr kendilerine şu cevâbı vermiş:
«Bakın, eğer bunlar kara ve deniz karanlıklarında kendileriyle yol bulunan yıldızlarsa, onların düşmesi dünyanın harap ve zevalidir. Yıldız değilseler, zuhur etmiş bir şeye alâmettirler». Eskiden gök taşlan yoktu, diyenlerin bir delili de bu taşları görünce şeytanların yadırgaması ve bunların sebebini araştırmak için yeryüzüne dağılmalarıdır. Fakat gök taşlarının öteden beri semâda mevcut olduğuna delâlet eden âyet vardır. Yalnız eskiden bu taşlar azmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bi'seti zamanında çoğalmışlar. Ulemâdan bir cemâatle İbni Abbâs (Radiyallahû anhûmâ) ve ZührS gök taşlarının dünya kurulalı beri mevcut olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları ResûlÜllah (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden önce gök yüzünün mahfuz bulunduğunu, lâkin büyük bir hâdise zuhur edeceği, meselâ bir kavme a-zap ineceği, yahut resul gönderileceği zaman gök taşlarının düştüğünü söylemişlerdir. Bir takımları da gök taşlarının öteden beri malum olduğunu ve görüldüğünü, ancak onlarla şeytanların taşlanarak yakılması Re-sûlüllah (Sallallahü A teyhî ve Sellem) Efendimizin nübüvvetinden sonra vuku' bulduğunu kaydederler. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Cinler bu taşlarla kendilerinin yakılarak helak edileceklerini bildikleri halde semâdan haber çalmak için bu tehlikeli işe nasıl cesaret edebilirler?
Cevap: Teâlâ Hazretleri onlar hakkındaki ezelî kazasını infaz etmek için kendilerine bu tehlikeyi unutturabilir. Zaten ulemâdan bâzılarına göre, şeytanlara atılan gök taşlarının hepsi onlara isabet etmez. Bu kavil sahîh ise, şeytanlar yüzde yüz helak olacaklarına kani bulunmadıkları i-çin tehlikeyi bildikleri halde yine de gök yüzüne çıkarlar denilebilir. İbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) : «Vaktiyle şeytanlara gök yüzüne çıkmak memnu değildi. îsâ (Aleyhisselâm) dünyaya gelince göklerin üç katma çıkmaktan men edildiler. TtesûMiMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz dünyâya geldiğinde semânın her katma çıkmaktan menolundular.» demiştir. îbnül Cevzî: «Bana kalırsa gök taşları ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tevellüdünden önce atılmışlardır. Sonra bu hâl devam etmiş. Efendimizin Peygamber o-larak gönderildiği zaman daha da çoğalmıştır.» diyor. Zührî'den de buna benzer bir rivayet vardır.
Ukâz panayırı Arapların câhiliyet devrinde her sene toplanarak şiirler ve hutbeler okudukları bir yerdir. Bilhassa haram aylarda orada bulunurlarmış. Bu yer bir çok tarihî vak'alara sahne olmuştur. Bazılarına göre Mekke'ye yakındır. Bir takımları onun dümdüz bir sahra olduğunu, üzerinde bir işaret bile bulunmadığını söylerler. Necid taraflarında Arafat'a yakın bir su olduğunu söyleyenler de vardır.
Ukaz'ın yeri vaktiyle Beni Nâdir kabilesinin milki imiş. Fil vahasından on beş sene sonra orası panayır yeri olarak tahsis edilmiş. Ebû Ubeyd, Ukâz'ın Nahle ile Tâil arasında bir yer olduğunu, orada Sakîf kabilesine ait hurmalıklar ve mallar bulunduğunu kaydeder. Ona göre Ukâz'la Tâif arasında on mil mesafe varmış.
Resûlüllah- (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ukâz'a gitmekten maksadı, orada bulunanlara îslâmiyeti tebliğ idi. Ebû-z Zübeyr'in Hz. Câbir'den naklettiği bir hadîse göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi . ve Sellem) Ukâz ve Micenne gibi panayırlarda on sene halkı dîne davet etmiştir.
Nahle: Mekke ile Tâif arasında mâruf bir yerin ismidir. Mekke'ye bir günlük mesafede olduğu söylenir. Bu kelime Müslim hadîsinde «Nahl» şeklinde rivayet edilmişse de, doğrusu Nahle'dir. Nitekim Sahîh-i Buhârî'de de Nahle diye rivayet edilmiştir. İhtimal bu kelime o yerde hurma yetiştiğine bakarak Nahl şeklinde rivayet edilmiştir.
Tihâme: Necid'in denize bakan taraflarına verilen isimdir. Necid'in hududu Hicaz'la Şam arasıdır. Sahîh kavle göre Mekke-i Mükerreme, Ti-hâme'den sayılır. Nahle'de sabah namazını kılarken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelen cin taifesi bir rivayete göre Nusaybin, diğer bir rivayete göre Yemen cinlerinden miş. Bunlar müşrik imişler. Dahhâk tefsirinde bunların dokuz kişi olduğu ye Yemen'de Nusaybin isminde bir yere mensûb bulundukları kaydedilmiştir. Kurtubî 'nin rivayetine göre 12 kişi imişler. İkrime'nin rivayetinde ise on iki bin kişi oldukları bildirilmektedir. Tefsîr-i Nesefî'de bunların Benî Şeybân'a mensup oldukları, adet itibariyle cinlerin ekseriyetini teşkil ettikleri, hepsinin de tblîs'in askerleri oldukları bildirilmektedir.
Ukaylî, Ömer b. Abdilâziz (Radiyallahû anh) lm&-zîletleri babında şu hâdiseyi zikreder. Bir gün Ömer b. Abdilâziz sahrada gezerken ölmüş bir yılan görmüş. Hemen elbisesinden bir parça kopararak yılanı sarmış ve gömmüş. Bir de ne görsün? Birisi:
«Yâ Sürak, şehâdet ederim ki ben Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) 'i: Sana:
«Sahrada öleceksin; Seni müslümantardan sâlih bir zaat kefenleyip defnedecek.» buyururken işittim, diyor. Ömer b. Abdilâziz ona: «Sen kimsin? Allah hayırını versin» demiş. O zât: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Kur'ân dinleyen cinlerin mü'minlerinae-nim. Onlardan yalnız Sürak'le ikimiz kalmıştık.» cevâbını vermiş.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Cinlerin Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize bu gelişleri hicretten üç sene evveldi. O zaman henüz İsrâ hâdisesi vuku*
bulmamıştı.
2- Cinler müteaddit idiler. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) e gelişleri de biri Mekke'de, diğeri Hicretten sonra Medine'de olmak ü-zere iki defadır.
3- Hadîs-i şerîf, cinlerin mevcudiyetine delildir. îmam ü'l-Haremeyn, «Eş-Şâmil» nâm eserinde şunları söyler:
«Feylesoflardan bir çoğu ile Kaderiye taifesinin ekserisi ve bütün zındıklar, cin ve şeytanları büsbütün inkâr ederler. Halbuki; kitap ve sünnetin nassları onların mevcudiyetine delâlet etmektedir.» Ebû Bekiri Bâkı1 1ânî:
«Kaderîyye fırkası eskiden cinlerin mevcudiyetini isbât ederlerdi. Şimdi inkâr ediyorlar. Bâzıları mevcudiyetini kabul ediyor, fakat cisimleri şeffaf olduğu için görülemiyeceklerini söylüyor; Bazıları da renkleri olmadığı için görülemiyeceklerini iddia ediyor.» demiştir.
îbni Teymiye dahî bu bâbda şunları söylemiştir: «Cinlerin mevcudiyeti hakkında müslüman taifelerinden hiç bir kimse muhalefet etmediği gibi küffâr taifelerinin cumhuru da cinni isbât etmektedir... Bunun sebebi cinlerin mevcudiyeti hakkında Peygamberan-ı İzam (Salâvâtullahi Aleyhim Ecmaîn) hazerâtından rivayet olunan haberlerin bizzarûre ilim ifade eden tevatür derecesine varmış olmasıdır.
4- Cinlerin ne zaman halk edildikleri ihtilaflıdır. Hz. Abdullah b. Amr'dan bir rivayete göre Allah Teâlâ hazretleri cinleri Hz. Âdem'den iki bin sene önce yaratmıştır. İbni Abbâs (Radiyallahû anhûmâ) 'nın rivayetine göre cinler yeryüzünün, melekler de gök yüzünün sakinleri idi.
Cinlerin asılları da ihtilaflıdır. Bâzılarına göre İblîs'in sülâlesidirler. İçlerinde mü'min ve kâfirleri vardır. Kâfirlerine şeytan denir. Hz. îbni Abbâs'dan bir rivayete göre cinlerle şeytanlar başka başka mahlûklardır.
Cinlerin babası Cânn'dır. İçlerinde mü'min ve kâfirleri vardır. Cinler ölürler. Şeytanların babası ise İblîs'dir. Onlar ölmezler- Zamanı gelince İblîs'le beraber öleceklerdir. Cinlerin asılları hakkındaki bu ihtilâf âhirette hâllerinin ne olacağı hakkındaki ihtilâfı doğurmuştur.
«Cinler Cânn'ın zürriyetidir» diyenlere göre; onların mü'minleri de Cennete gireceklerdir. Cinlerin İblîs'in zürriyyeti olduğunu söyleyenlere gelince: Hasan-ı Bâsrî'ye göre mü'minleri yine cennete gireceklerdir. Mücâhid'e göre mü'min de olsalar cennete giremiyeceklerdir. Mücâhid: «Cinlerin mü'minleri için cehennemden kurtulmaktan başka bir şey yoktur.» demiştir.
îmam-ı Âzam'in kavli de budur. Âhirette onlara hayvanâta denildiği gibi «Toprak olun!» denilecektir. Bir rivayette İmam Âzam cinler hakkında kat'î bir şey söylememiştir.
Sair ulemâ: «İnsanlar gibi cinlerin de kötülük yapanları azap, iyilik yapanları mükâfat göreceklerdir.» demişlerdir. İmâm Mâlik, Şafiî ve îbni Ebî Leylâ Hazerâtınm kavilleri de budur.
5- Hadis-i Şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazında Kur'ân'ı aşikâr okuduğuna delildir.
6- Kitab ve sünnet, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bi'-seti zamanında şeytanların gök taşları ile taşlandığına delalet ederler. Araplar arasmda kehânet almış yürümüştü. Şeytanların semâdan, yâni meleklerden haber çalmaları men edilince; kehânetin kapısı da kapanmış oldu. Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Nübüvvetine bir delildi.
Kehânet: Gelecekte olacak şeyleri bilmeyi iddia etmektir. Kâhinlerden bazıları bu hususu cinlerden haber aldıklarını söylerlerdi.
7- Yine bu hadîs, seferde namazın cemaatla kılınabileceğine ve cemâatin İslâmiyetin ilk zamanlarında meşru olduğuna delildir .
8- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün insü cinne Peygamber olarak gönderilmiştir. Bu hususta bütün müslümanlar müttefiktir.

150- (450) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdül'alâ, Dâvud'dan, o da Âmir'den naklen rivayet etti. Âmir şöyle demiş: Alkame'ye sordum: tbni Mes'ud, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu? dedim. Alkame:
— tbni Mes'ud'a ben sordum ve: Sizden biriniz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu? dedim, tbni Mes'ûd:
— Hayır, lâkin bir gece biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulunduk. Birara onu kaybettik, ve kendisini vadilerde, dag yollarında aradık; acaba (Cinler tarafından) uçuruldu mu, yoksa gizlice Öldürüldü mü? dedik. Ve böylece bîr kavmin geceleyebileceği en kötü geceyi geçirdik. Sabahlayınca bir de baktık Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) Hirâ tararından çıka geldi.
— Yâ Resûlüllah! Seni kaybettik, aradık fakat bulamadık. Bu yÜz-den bir kavmin geceleyeceği en kötü geceyi geçirdik» dedik. Bunun ü-zerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bana cinlerin dâvetçisi geldi. Onunla gbtimde cinlere Kur'ân okudum.» buyurdular. Ve bizi götürerek cinlerin izlerini, ateşlerinin eserlerini bize gösterdi. Cinler kendilerine azıklarını sormuşlar, o da:
«Elinize geçen, üzerine besmele çekilmiş her kemik olabildiği kadar bol etli olarak sizindir. Her deve tezeği de hayvanlarınıza yemdir.» buyurmuşlar. Müteakiben Resûlüllah (SallallahüAleyhiveSellem) (Bize dönerek):
«Binaenaleyh siz bunlarla taharetlenmeyin 1 Çünkü onlar din kardeşlerinizin yiyeceğidir.» buyurdu.

(...) Bu hadîsi bana Ali b. Hucr es-Sa'di de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. İbrahim, Dâvud'dan bu isnadla «ateşlerinin eserlerini» sözüne kadar rivayet etti.

(...) Şâbî demiş ki, ona azıklarını sordular. Bunlar Cezire cinlerin-dendi. İlâh... cümlelerinden itibaren hadîsin sonuna kadar olan kısım Abdullah hadîsinden bittafsîl Şâ'bî'nin sözüdür.

151- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. İdrîs, Dâvud'dan, o da Şâ'bî'den, o da Al-kame'den, oda Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen; «Ateşlerinin eserlerini» sözüne kadar rivayet etti. Sonrasını zikretmedi.

152- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Abdillâh, Hâlid'den, o da Ebû Ma'şer'den, o da İbrahim'den, o da Al-kame'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah:

«Ben cin gecesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte değildim. Ama onunla olmayı isterdim» demiş.

153- (...) Bize Saîd b. Muhammed el-Cermî[57] ve PbeydullaJı b. Saîd[58] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Mis'ar'dan, o da Ma'n'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Babamı şunu söylerken işittim: «Mesrûk'a sordum: Kur'ân'ı dinledikleri gece cinlerin geldiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kim bildirdi?» dedim.
— Bana babam, yâni İbni Mes'ud söyledi ki: Onların gelişini Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'e bir ağaç bildirmiş» dedi.
Bu rivayet Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) 'in cinlere giderek onlara Kur'ân-ı Kerîm okuduğunu ve suâllerine cevap verdiğini bildirmektedir. Bundan anlaşılıyor ki; cinlerin Peygamber (Saliallahii Aleyhi veSeltem)'e gelişleri iki defa olmuştur.
Hadîâ-i şerif cin gecesi Hz. îbni Mes'ûd'un Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmadığım tasrîh etmektedir. Gerçi Ebû Dâvûd (202-275) ve diğer hadîs ulemâsının rivayet ettikleri bir hadîsde İbni Mes'ud 'un cin gecesi Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunduğu zikrediliyorsa da o hadîs bilittifâk zayıftır. Babımız hadîsi onun hükmünü iptal eder.
Dâre Kutnî (306 - 385) nin beyânına göre; buradaki İbni Mes'ûd hadîsi:
«Bize cinlerin izlerini ve ateşlerinin eserlerini gösterdi;» cümlesinde sona erer. Geri kalan kısmı îbni Şâ'bî'nin sözüdür. Hadîsi Şâ'bî'den rivayet eden bütün râvîler onu Şâbî'nin sözü olmak üzere rivayet etmişlerdir. Fakat Şâbî gibi bir zâtın bu sözü kendiliğinden söylemesine imkân ve ihtimal yoktur. O bunu mutlaka Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmiştir. Yalnız hadîsin bu kısmı İbni Mes'ûd rivayetinde yoktur.
Cinlerin yiyecek hususundaki suâli kendilerine ne gibi şeylerin mubah olduğunu anlamak içindir. Bu suâle Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem):
«Üzerine besmele çekilen her kemiği yiyebilirsiniz.» diye cevap vermiştir. Bundan muradı: Yâ besmeleyle kesilmiş hayvan kemiğidir. Yahut yenirken besmele çekilen kemiktir. Müslim sârini Übbî ikinci ihtimâl üzerinde durmaktadır. Ulemâdan bazılarının beyânına göre; üzerine besmele çekilen kemik, cinlerin mü'minlerine mahsustur. Mü'min olmayanlarının yiyecekleri ise; üzerine besmele çekilmeyen kemiklerdir. Nitekim başka bir hadîsde bu cihet tasrîh edilmiştir.
«Elinize geçen, üzerine besmele çekilmiş her kemik, olabildiği kadar bol etli olarak - sizindir.» Cümlesinden muradı; Ya kemiklerde kalan etlerdir. Yahut Allah Teâlâ Hazretleri onların üzerinde yeniden et halk eder ve hiç yenilmemiş gibi etli olurlar, demektir.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- îbni Mes'ûd hazretlerinin: «Ama onunla bulunmak isterdim.» diyerek cin gecesi Resûli Ekrem (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin yanında bulunmuş olmayı temenni etmesi, gerek seferde, harplerde, gerekse hazarda fazilet ehlinin musahabe ve meclislerine rağbet göstermenin lüzumuna delildir.
2- Deve ve koyun gibi hayvanların tezekleriyle taharetlenmek mekruhtur. Çünkü bunlar cinlerin hayvanlarına yemdir.
3- Cinlerin Kur'ân dinlediklerini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSetiem) 'e bir ağacın haber vermesi Allah Teâlâ'nın dilediği cemâdât ve eşyada temyiz halk ettiğine delildir. Bunun nazîri Teâlâ Hazretlerinin bazı taşların Allah korkusundan dolayı dağlardan aşağı yuvarlandıklarını ve bütün mahlûkların Allah'a hamdederek tesbihde bulunduklarını haber vermesidir. Besûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seilem) Efendimizin bu nev'iden bir çok mucizeleri vardlr.

34- Öğle ve İkindi Namazlarında Kıraat Babı

154- (451) Bize Muhammed b. El-Müsennâ el-Anezî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Adiy, Haccâc (yâni Savvâf dan), o da Yahya'dan -ki bu zât Ebû Kesîr'dir- O da Abdullah b. Ebî Katâde ile Ebû Seleme'den, onlar da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bize namaz kıldırır; öğle ile ikindinin ilk iki rek'âtlarında Fatiha-i Kitap ile iki sûre okurdu. Bazen âyeti bize işittirirdi. Öğle namazının ilk rek'âtını uzatır, ikinciyi kısa keserdi. Sabah namazında da Öyle yapardı.

155- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm ile Ebân b. Yezîd [59] , Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babasından naklen haber verdi ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rek'âtlarında Fâtiha-i Kitap ile bir sûre okurdu. Bazen de âyeti bize işittirirdi. Son iki rek'atlarda ise; yalnız Fâtiha-i Kitabı okurdu, demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde, Ebû Dâvûd, Nesai ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, Öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rek'âtlarında fatihadan sonra sûre okunacağını ve ilk rek'âtın ikinciden uzun tutulacağım; son rek'atlarda yalnız birer fatiha okunacağını bildirmekte ve ayrıca Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Seltem)'in bazen kıraatini cemaata i-şittirdiği kaydedilmektedir. Hattâ Nesaî'nin Berâ' b. Âzip (Radiyallahû anh)'dan rivayet ettiği bir hadîsde:
«Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında öğle namazını kılar; Lokman ve Zâriât sûrelerinden okuduğu çyetleri birer birer işitirdik.» denilmiştir. îbni Huzeyme dahi Enes (Radiyallahû anh) 'dan buna benzer bir hadîs rivayet etmiştir.

Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Üç dört rek'âtlı namazların ilk iki rek'âtlarında Fatiha ve Zammı Sûre vâcipdir.
2- Kısa bir sûreyi bütün olarak okumak uzun bir sûreden o mik-dar okumakdan efdal ve müstehaptır. Hanefî Fıkhı kitaplarından E1-Hidâye» şerhinde:
«Bir kimse namazın bir rek'âtında bir surenin yansını, ikinci rek'-âtında da yarısını okusa; sahih kavle göre mekruh olmaz. Bâzıları mekruh olduğunu söylemişlerdir. Her iki rek'âtta sûrenin ortasından veya sonundan okumamak gerektir. Fakat okursa bir beis yoktur.» denilmektedir.
3- Gizli okumak namaz sahih olmak için şart değil sünnettir. Fakat Hanefîlere göre: İmamın cehri namazlarda aşikâr, gizli okunan namazlarda sessiz okuması vaciptir.
4- Hanefîlerden îmam Muhammed (Rahimehuîlah) bu hadîsle istidlal ederek bütün namazlarda ilk rek'âtın ikinciden daha uzun tutulacağına kail olmuştur.
Şâfiîlerden bazılarının kavli de budur. İmâm A'zam ile Ebû Yûsuf'a göre sabah namazından mâda bütün namazlarda her iki rek'âtta müsâvî derecede okunur. Sabah namazında ise ilk rek'ât ikinciden uzun tutulur.

Şâfiîlerden bazılarının mezhebi de budur. Çünkü sabah namazı uyku ve gaflet zamanında kılınır. Vakıa bu hadîsde öğle ve ikindi namazlarında ilk rek'âtın ikinciden uzun tutulduğu bildirilmişse de müsavi tutulur diyenlerce; bu uzunluk kıraat hususunda değil, Sübhâneke ve eûzü besmeleden dolayıdır.
5- Bir haberle amel etmek için zâhir-i hâl ile iktifa etmek caizdir. Yakînen bilmek şart değildir. Çünkü gizli okunan namazlarda ResûlUHah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in bütün sûreyi okuduğunu bilmek, ancak o-nun bütününü işitmekle mümkün olur. Bunu yakînen bilmek ise cehrî namazlara mahsustur. Gizli namazlarda ise; cemâat olsa olsa sûrenin bazı âyetlerini işitmiş ve karine ile bütün sûreyi okuduğuna hükmetmişlerdir.
6- Şâfiîlerden bazıları bu hadîsle istidlal ederek cemâatin yetişmesi için imamın rükû'u uzatabileceğine kail olmuşlardır. Fakat Kurtubî buna itiraz ederek hadîsde buna delîl olmadığını söylemişdir.
7- Hanefîlerden bâzıları son rek'âtlarda kıraat farz olmadığına bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Çünkü son rek'âtlar hakkında kıraat zikre-dilmemiştir. Gerçi az sonra göreceğimiz Ebû Saîd hadîsinden son rek'âtlarda zammı sûre olduğu anlaşılıyorea da» o hadîs bunun sünnet değil caiz olduğuna hamledilmiştir. Son rek'âtlarda sünnet, yalnız fatihayı okumaktır.

156- (452) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe hep birden Hüseyin'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hüseym, Man-sûr'dan, o da Velîd b. Müslim'den, o da Ebû's-Siddık'dan[60], o da Ebû Said-i Hudrî'den naklen haber verdi. Ebû Saîd şöyle demiş: Biz Resû-Iüllah (Sallaiîahu Aleyhi ve Sellem) 'in öğle ve ikindi namazlarındaki kıyamını tahmin ederdik. Öğle namazının ilk iki rek'âtındaki kıyamını e-lif lâm mim tenzil (yâni secde sûresi) kadar; son rek'âtlardaki kıyamını da bunun yarısı kadar tahmin ettik. İkindinin ilk iki rek'âtmdaki kıyamını Öğlenin son rek'âtlarındaki kıyamı kadar; yine ikindinin son rek'-âtlanndaki kıyamını da bunun yansı kadar tahmin ettik.
Ebû Bekir kendi rivayetinde «Elif lâm mim tenzil» i zikretmedi de «Otuz âyet kadar» dedi.

158- (453) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeym Abdül melik b. Umeyr'den[61], o da Câbir b. Semura'dan naklen haber verdi ki, Kûfetiler Sa'd'ı Ömerü'bnü'l-Hattâb'a şikâyet ederek namazından söz etmişler. Ömer de ona haber göndermiş. Sâ'd gelmiş, Ömer ona Kûfelilerin namaz meselesinden dolayı kendisini ta'yîb ettiklerini söylemiş, Sâ'd:
«Ben onlara Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'uk namazını kıldırıyorum, ondan hiç bir şey eksiltmiyorum, tik iki rek'âti onlara, uzunca tutuyorum; son iki rek'âtta ise kısa kesiyorum.» demiş. Bunun üzerine Ömer: «Senden zâten bu beklenir. Yâ Ebâ İshâk!» demiş.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile İshak b. İbrahim, Cerîr'den, o da Abdülmelik b. Umeyr'den bu isnatla rivayet etti.

159- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âbdurratıman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebı Avn'dan[62] .rivayet etti. Demiş ki: Ben Câbir b. Semura'dan dinledim. Şöyle dedi: Ömer Sa'd'a: «Küfeliler seni namaza varıncaya kadar her şeyde şikâyet ettiler» demiş. Sa'd şu mukabelede bulunmuş:
«Bana gelince; Ben namazın ilk iki rek'âtında kıraati uzun tutuyor; sön rek'âtlarda kısa kesiyorum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namazına uyarak kıldığım namazımda bir kusur işlemiyorum.» Bunun üzerine Ömer:
«Zâten senden bu beklenir» yahut «Senin hakkında zannım zâten budur!» demiş.

160- (...) Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Bişr Mis'ardan, o da Abdülmelik ile Ebû Avn'dan, onlar da Câbir b. Se-mûra'dan yukarkilerin hadîsi mânâsında rivayette bulundu. O şunu da ziyade etti: Sa'd: «Bana namazı Bedeviler mi öğretecek?» demiş.

161- (454) Bize Dâvûd b. Rüşeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ve-Iîd (yânî İbni Müslim) Saîd'den - ki îbni Abdülazîzdir - Atiyetü'bnü Kays'-dan[63], o da Kaz'a'dan[64], o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş:
«Vallahi öğle namazı kılınırdı da bir kimse Bakî'e gider kazayı hacet eder, sonra abdest alır, gelir; ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rek'âtı uzattığından hâlâ ilk rek'âtta bulunurdu.»

162- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Mehdi, Muâviye b. Sâlih'den, o da Rabîa'dan nakler rivayet etti. Demiş ki: Bana Kaz'a rivâyel etti. Dedi ki: Ebû Saîd'i Hud-rî'ye geldim. Yanında kalabalık insanlar vardı. Cemâat dağılınca; (kendisine) :
«Ben sana bunların sorduklarını sormıyacağım, sana ResûlüIIah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazını soruyorum.» dedim. Ebû Saîd:
«Bunda senin için hiç bir hayır yoktur.» dedi. Ebû Saîd bu sözü ona bir defa daha tekrarladıktan sonra:
«Öğle namazı kılınırdı da bizden birimiz Bakİ'a giderek kazayı hacet eder, sonra evine gelerek abdest alır ve mescide dönerdi. ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) hâlâ ilk rek'âtta bulunurdu.» demiş.
Bu rivayetler dahî öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekatlarında ne mikdâr Kur'ân okunacağım, kıyamın ne kadar uzatılacağını beyân etmektedirler. Nevevî diyor ki:
«Ulemânın beyânına göre ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı îcab-ı hâle göre uzun veya kısa kılardı. Cemâat uzun kumayı tercih ederler, kendilerinin de bir meşguliyeti bulunmazsa namazı uzatır, aksi takdirde hafif kılardı. Bazen uzatmak istediği halde çocuk ağlaması gibi bir sebepten dolayı namazı kısadan keserdi. Bâzıları ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı ekseriyetle uzatmadığını, nadiren de uzun kıldığını söylerler. Ve: «Uzun kılması caiz olduğunu göstermek için; hafif kılması da efdâl olduğunu bildirmek içindir. derler. Filhakika ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı uzatmamayı emretmiş; Buna sebep olarak cemâatin içinde hasta, zayıf ve hacet sahipleri bulunabileceğini söylemiştir. Binâenaleyh bu babda sünnet, hafif kılmaktır.»
Sa'd b. EbîVakkâs (Radiyallahû anh) hadîsini Buhâ-rî, Ebû Dâvûd veNesaî namaz bahsinde muhtelif râvî-lerden tahrîc etmişlerdir. Buhar î'deki rivayeti şöyledir:
Câbir b. Semûra demiş ki:
«Kûfeliler Sa'd'i Ömer (Radiyallahû anh) 'a şikâyet ettiler. O da onu azlederek yerine Ammâr'ı tâyîn etti. Kuleliler Sa'd'ın namaz kıldırmayı beceremememesine varıncaya kadar sayıp dökmek suretiyle şikâyet ettiler. Ömer, Sa'd'a haber göndererek çağırttı. Kendisine:
— Yâ Ebâ îshâk! Bu adamlar senin namaz kıldırmayı beceremediğini söylüyorlar, dedi. Sa'd:
«Bana gelince: Vallahi ben onlara ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazını kıldırıyorum. Ondan bir şey noksan etmiyorum. Yatsı namazını kıldırıyor; ilk iki rek'âtı uzun, son rek*âtlan hafif tutuyorum.» cevâbını verdi. Ömer:
«Senden zâten bu beklenir. Yâ Ebâ îshâk!» dedi. Müteakiben onunla birlikte Kûfelilere sormak üzere bir (veya bir kaç) adam gönderdi.

Gönderilen adam, sormadık bir tek mescid bırakmadı. Kûfeli-ler hep Sa'd'in iyiliklerini anıyorlardı. (Nihayet Benî Âbs kabilesinin mescidine girdi. Onlardan Ebû Sa'de künyesini taşıyan Üsâmetü'bnü Katâde isminde biri ayağa kalkarak:
«Madem ki Allah için soruyorsun (Söyleyeyim). Sa'd düşmana karşı gönderilen müfrezeyle gitmiyor, müsavat üzere taksim yapmıyor, dâva bakarken de adalet gütmüyor.* dedi. Sa'd:
«Beri bak! Vallahi sana üç şeyde dua ediyorum!.. Yârabbi, eğer bu kulun yalancı ise; bu işi riya ve şöhret için yaptıysa ömrünü uzat, fakirliğini de uzat! Ve kendisini fitnelere mâruz kıl!.» dedi. Bundan sonra hâlini soranlara Üsâme:
— Ben fitneye giriftar olmuş bir şeyh-i fâniyim. Beni Sad 'in bed duâası tuttu!» derdi.
Râvî Abdül melik dedi ki: Onu ben de gördüm. Kaşları ihtiyarlıktan gözlerinin üstüne düşmüş; Kendisi hâlâ yoldan gelip geçen cariyelere çatıyor, onları çimdikliyordu.
Kûfelilerden murâd bir kaç kişidir. Kelime Küllü zikir, Cüz-ü mu-râd kabilinden mecazdır.
Muhtelif rivayetlerden anlaşıldığına göre; Kûfeliler Hz. Ömere Sa'd (Raâiyaîlahû anh) *ın devlet malını yediğini, evine ağaçtan debdebeli bir kapı yaptırdığını, çarşı evine yakın olduğu için gürültüden bî-zâr olarak-gürültünün kesilmesini emrettiğini, ava düşkün olduğu için düşmana karşı gönderilen müfrezelerin başında bulunmadığını şikâyet etmişler. Aslı astarı olmadık buna benzer bir çok şeyler ileri sürmüşlerdir. Ömer (Radiyallahû anh) bunları birer birer tetkik etmiş ve hepsinin bâtıl olduğunu meydana çıkarmıştır. Hz. Sa 'd 'in «Bana namazı bedeviler mi öğretecek?» demesinden de anlaşılıyor ki; kendisini şikâyet e-denler bir takım cahillermiş. Çünkü bedevilerin ekserisi câhil olurlar.
Hz. Ömer'in Sa'd (Radiyallahû anh) ile birlikte teftiş için Kû-fe'ye gönderdiği zevatın Muhammedü'bnü Mesleme ile Abdullah b. Erkâm ve Melih b. Avf oldukları zannediliyor. Hz. Sa'd bu hâdiseden müteessir olmuş. Bilhassa Kûfe'-li Üsâmetü'bnü Katâde 'nin iftiralarına karsı dayanamı-yarak ona bedduada bulunmuştur. Üç şeyle beddua etmesinin sebebi, Üsâme'nin ondan üç fazileti nefîy etmesidir. Üsâme ondan şecaati, iffeti ve hikmeti nefîy etmişti. Bunlar bütün faziletlerin esası i-diler. Hz. S a 'd da bu üç şeye misliyle mukabele etmişdir. Ve bedduası kabul olunmuştur. îshâk'm Cerîr 'den rivayetine göre Üsâme fakru zarurete duçar olmuş; ahlâkı bozularak fitneye kapılmış. Hattâ bir rivayete göre, gözleri de kör olmuştur. O haliyle yine de bir kadın sesi işitti mi kadına saldırır. Kadın kendisini terslediği zaman ah, mübarek Sa'd'ın duası!., dermiş, İbni Uyeyn e'nin rivâyetine göre: Her nerede bir fitne çıkarsa Üsâme mutlaka orada bulunurmuş. Hattâ kendisinin fitne esnasında öldürüldüğü rivayet olunur.
Hz. Sa'd duasının icâbetiyle ma'ruf bir zât idi. Taberânî'nin rivayetine göre kendisine:
«Dualarının kabulüne ne zaman nail oldun?» diye sorulmuş: «Bedir gününde nail oldum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Yârâbl Sad'ın duasını möstecâp kıl,» buyurdular» diye cevap vermiştir.
Son rivayette Hz. Ebû Saîd-i Hudrî 'nin Kaza'ya: «Senin için bunda hiç bir hayır yoktur.» sözünün mânâsı; Sen ne kadar çalışsan da böyle bir namaz kılamazsın. Binâenaleyh sünneti öğrenip de terketmiş olursun, demektir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Üç ve dört rek'âth farzların ilk iki rek'âtlarmda kıraat farz, son rekatlarında farz değildir. İmâm Â'zam ile onun kavlini tercih edenler bu rivayetlerle istidlal ederek farz namazların son iki rek'âtlarmda kıraatin farz olmadığını söylemişlerdir. Bundan dolayıdır ki; «Hidâye» sahibi ile diğer Hanefîyye ulemâsı farz namazı kılan bir kimse hakkında: «Son rek'âtlarda isterse bir fatiha okur, dilerse teşbih eder, yahut susar.» demişlerdir. Bu kavil Hz. Ali, İbni Mes'ûd ve Âişe (Radiyallahû anhûm) 'den de rivayet edilmiştir. Ancak efdal o-lan, fatihayı okumaktır.
2- Bütün namazlarda ilk rek'âtın ikinciden uzun tutulacağına kail olanlar bu rivayetlerle istidlal etmişlerdir. İmam Şâfii'nin mezhebi budur. Bâzıları bütün rek'âtların birbirine müsavi olacağını söylemişlerdir. İmam Â'zam'la Ebû Yûsuf'a göre; yalnız sabah namazının ilk rek'âtı ikinci rek'âtından uzun tutulur. İkinci rek'âtı birinciden daha uzun tutmak bilittifak mekrûhdur. Yalnız İmam Mfilikin bunda bir beis görmediği rivayet olunur.
Bir kimse gizli okunacak namazda aşikâr ve aşikâr okunacak namazda gizli okusa İmâmı A'zam'a göre secde-i sehiv yapar.
3- Hükümdarın memurlarından biri kendisine şikâyet edilirse; ona adam göndererek şikâyeti yerinde tetkik ettirir. Bu hususa me'ımır o-lan kimse, o yerin fazilet sahiplerinden soruşturmalar yapar.
4- Hakkında şikâyet vaki* olan bir me'mur, suçu sabit olmadığı halde maslahat icâbı azil edilebilir. Zira Hz. Ömer, Sa'd (Radiyallahû anh) 'in suçu sabit olmadığı halde azletmiştir. Buna sebeb Kûfelilerin fitne çıkarması endîşesi idi. Nitekim Ömer (Radiyallahü anh) Şûra meselesi hakkındaki vasiyyetinde: «Emirlik S a'd'a isabet ederse ne âlâ!.» Aksi takdirde kim emir olursa ondan faydalansın!» Zîrâ onu aczinden yahut hıyanetinden dolayı azletmedim.» demiştir.
5- Bir kimseye künyesi ile hitâb edilebilir. Hakkında işitilen kötü sözlerden dolayı i'tizarda bulunmak da caizdir.
6- Bir kimse dinine noksanlık getirecek şeyler hususuna yardım eden zâlime beddua edebilir.

35- Sabah Namazında Kıraat Babı

163- (455) Bize Hârûn b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki): Bize Haccâc b. Muhammed, tbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Muhammed b. Râfi de rivayet etti. Her İkisinin lâfızları birbirine yakındır. (Dedi ki): Bize Abdtirrâzzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Muhammed b. Abbâs b. Câ'-fer'i şöyle derken işittim: Bana Ebû Selemetelmü Stifyân[65] ile Abdullah b. Amr b. As ve Abdullah b. Müseyyeb el-Abidî [66], Abdullah b. Sâib'den [67] haber verdiler. Abdullah şöyle demiş:
Peygamber (SaüaUahu Aleyhi ve SeUem) Mekke'de bize sabah namazını kıldırdı da sûre-i mü'minîni okumağa haşladı. Musa ile Hârûn'ım, yahut isa'nın zikri geçen yere gelince: (Burada Râvî Muhammed b. Abbâd şekketmiştir. Yahut şek edenin o olup olmadığında ihtilâf edilmiştir.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i öksürük tuttu; ve hemen rükû etti. Abdullah b. Sâib de bu namazda hazır bulunuyordu.»
Abdürrezzâk'in rivayetinde: «Okumayı kesti, ve rükû etti.» ibaresi vardır. Yine Abdürrazzâk rivayetinde: «Abdullah b. Amr» demiş, «İbni Âs» dememiştir.

164- (456) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) Size Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bana Vekî' rivayet etti. H.
Bana Ebû Küreyb dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize İbni Bişr, Mis'âr'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana VelİId b. Sert1 Amr b. Hureys'den [68] naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i sabah namazında:

«Karanlık bastığı zaman geceye yemîn ederimi» [69] âyeti kerimesinin bulunduğu sûreyi okurken İşitmiş.

165- (457) Bana Ebû Kâmil El-Cahderî Fudayl b. Hüseyin rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Avane, Ziyad b. İlâka'dan o da Kutbettt-bttt Mâlik'dea [70] naklen rivayet etti. Demiş ki; Namaz kıldım, namazı bize Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıldırdı ve:
«Kaaf, şanlı Kur'âna yemîn ederimi» suresini «uzamış hurmaları» âyeti kerîmesine kadar okudu. Ben bunu tekrarlamaya başladım, ama ne dediğini bilmiyorum.

166- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şerik ile İbni Üyeyne rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Üyeyne, Ziyâd b. ti âka'dan, o da Kutbetü'bnü Mâlik'den naklen rivayet etti. Kut· be, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i sabah namazında:
«Küme küme tomurcukları olan boylu hurma ağaçlarını» âyeti kerîmesini okurken işitmiş.

167- (...) Bize Mıihammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ziyâd b. İlâka' dan, o da amcasından naklen rivayet etti. Amcası, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sabah namazını kılmış. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rek'âtta:
«Küme küme tomurcuklan olan boylu boylu hurmaları...» âyetini o-kumuş. Râvî: gâlibâ: «Kaaf sûresini dedi» demiş.

168- (458) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Ali, Zâide'den rivayet etti. (Demiş ki):Bize Şimâk b Harb, Câbir b. Semûra'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Gerçekten Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîîem) sabah namazında; «Kaaf. Şanlı Kur'ân'a yemin ederim ki...» Sûresini okurdu. Ondan sonraki namazları hafif kıldınrdı.

169- (...) Bize Ebû Bekir b. Şeybe ile Muhammed b. Bâfi' rivayet ettiler. Lâfız İbni Eafi'indir. Dediler ki: Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr, Simâk'dan rivayet etti. Demiş ki:
«Câbir b. Semûra'ya, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İn namazını sordum. Câbir: Besûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem namazı hafif kıldınrdı. Bunların namazı gibi (uzun) kıldırmazdı, dedi»
Râvî dedi ki: Câbir, bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sabah namazında:
«Kaâf şanlı Kur'ân'a yemin ederim...» sûresini ve onun emsalini o-kuduğunu haber verdi.

170- (459) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sulbe Simâk'dan, o da Câbir b. Semûrâ'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Peygambır (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazmda «Leyi» sûresini; ikindide de onun gibi bir sûre; sabah namazında ise bunlardan daha uzun (bir sûre) okurdu.»

171- (460) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Dâvud et-Tayalisî, Şu'be'den, o da Simâk'dan, o da Câbir b. Se mûrâ'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazında sûre-i A'lâyı; sabah namazında ondan daha uzun bir sûre okurmuş.

172- (461) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b, Hârûıı, Teymî'den, o da Ebu'l Minhâl'den[71], o da Ebû Ber-ze'den [72] naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında altmışdan yüze kadar âyet okurmuş.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Süfyan'dan, o da Hâlid El-Hazzâ'dan, o da Ebû'l-Minhâl'den, o da Ebû Berzete'l Es lemî'den naklen rivayet etti. Ebû Berze şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında altmışla yüz âyet arası okurdu».

173- (462) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, İh-ni Şihâb'dan duyduğum, onun da Ubeydullah b. Abdillâh'dan, onun da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: İbni Ab-bâs şöyle demiş:
«Annem Ümmü Fadl [73] Binti Haris, bir defa beni «Mürselât» sûresini okurken işitti de:
— Yavrucuğum! Vallahi bu sûreyi okumanla bana hatırlattın! Bu sûre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son defa akşam namazında okuduğunu işittiğim sûredir, dedi.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrü'n-Nâkıd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Harmeletü'bnü Yahya'dan rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. H.
Dedi ki: Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâ*kup b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam, Sâlih'den rivaye etti. Bu râvüerin hepsi Zührî'den bu isnadla rivayet etmişlerdir. Salih'in hadîsinde râvî:
«Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) ondan sonra Allah Azze ve celi ruhunu kabzedinceye kadar namaz kılmadı.» cümlesini ziyâde etmiştir.

174- (463) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi la: Mâlike, Şihâb'dan duyduğum, onun da Muhammed b. Cübeyr b. Mut'lm'den[74], onun da babasından naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Babası: «Ben Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Seliem) "\ akşam namazında «Tûr» sûresini okurken işittim.» demiş.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Harmeletü'bnü Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. H.
Dedi ki: Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi. Bunların hepsi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

Bu hadîsler sabah ve akşam namazlarında ne mikdâr Kur'ân okunacağını bildirmektedirler.
Sabah namazında altmışdan yüze kadar âyet okunacağını bildiren Ebû Berze rivayetini Buhârî «Kitâbu Mevâkîti's-Salât» da; Ebû Dâvûd Nesaî ve İbni Mâce dahî «Kitâb's-Sa-lât» da; Ümmül Fadl hadîsini Buharı «Kitâbü'1-Ezân» ile «Kitâbü'l-Megâzî- de; Ebû Dâvud, Tirmiz Nesaî ve İbni Mâce «Kitâbü's-Salât» da; C.übeyr b. Mut'im hadîsini Buhârî «Kitâbü'1-Ezân»; «Cihâd» ve «Tefsir» bahislerinde; Ebı Dâvûd, Nesaî ve İbni Mâce «Salât» bahsinde muhtelif râvîlerden muhtelif lâfızlarla tahrîc etmişlerdir.
Babımızın ilk hadîsini teşkil eden Abdullah b. Sâib rivayetinin senedindeki «İbni Âs» lâfzı, hadîs ulemâsının beyânına göre yanlışlıkla zikredilmiştir. Çünkü buradaki râvî, Abdullah b. Amr b. Âs değil, Abdullah b. Amr El Hicâzî'-dir. Bunu Buharı, tarihinde böyle zikrettiği gibi İbni Ebî Hatim ile, gelmiş geçmiş pek çok hadîs imamları dahî beyan etmişlerdir.
Mezkûr hadîs aylarca öksürük sebebi ile kıraatin kesilebileceğini, keza sûrenin bir kısmını okumanın caiz olduğunu bildirmektedir.
Nevevî diyor ki: «Kıraati bir özürden dolayı kesmekde hiç bir kerahet yoktur. Özür bulunmadığı halde kesmek dahî mekruh değilse de evlâ o-lan kesmemektir. Bizim mezhebimiz ile Cumhuru ulemânın ve bir rivayette İmam Mâlik'in mezhebi budur. İmam Mâlik'in meşhur mezhebine göre özürsüz kıraati kesmek mekrûhdur.»
Buradaki Ümmü'l Fadıl rivayetinde, Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Seltem) 'in en son kıldığı namaz, akşam namazı olduğu görülüyor. Halbuki Hz. Âişe hadîsinde bunun öğle namazı olduğu bildirilmiştir. Ulemâ bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuşlardır: Hz. Âişe'nin rivayet ettiği namaz mescidde, Ümmül Fadıl'ın rivayet ettiği ise; evinde imam olarak kıldığı son namazlardır. Nitekim Nesaî'nin rivayetinde bu cihet tasrih edilerek:
«Bize evinde akşam namazını kıldırdı da Mürselât sûresini okudu; Ondan sonra Allah Teâlâ ruhunu kabzedinceye kadar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir daha namaz kılamadı.» denilmiştir. Gerçi Tirmizî'nin rivayetinde Hz. Ümmü Fadıl:
«Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığında başını sarmış olarak çıktı da akşam namazını kıldırdı ve Mürselât sûresini okudu. Ondan sonra Allah'a kavuşuncaya kadar bu namazı kılamadı.» demiştir.
Tirmizî bu hadîsin Hasen Sahîh olduğunu söylemiştir. Fakat bu rivayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yattığı yerden içerdeki cemâatin yanına çıktığına hamlolunur.
Babımızın son rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in akşam namazında «Tûr» sûresini okuduğu bildirilmektedir. Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki; Fahr-i Kainat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz, namazı mü'minlerin hâllerine göre, kıldırmış. Onlar da namazı uzun kıldırmak için iştiyak sezerse uzun kıldırır; Kendinin veya cemâatin bir Özürü bulunursa namazı kısadan kesermiş.
Tahâvî (238 - 321): «Akşam namazında kısa sûreleri okumak müstehabdır.» demiş; Tirmizîde: Ulemânın bununla amel ettiklerini söylemişdir. Filhakika Süfyân-ı Sevrî, İbrahim Nehaî, Abdullah İbni'l-Mübârek, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, îmam Muhammed, Ahmed b Hanbe1, İmam Mâlik ve İshâk hazerâtmm Mezhepleri budur.
Tahavî 'nin Hz. Abdullah b. Ömer 'den tahrîc ettiği bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazında «Tîn- sûresini okuduğu; yine Abdullah b. Ömer (Radiyaüakü anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde akşam namazında «Kâflrûn» İle «İhlâs» sûrelerini okuduğu bildirilmektedir. Bâzı rivayetlerden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin «Kâfirûn» ile «İhlâs» sûrelerini Cuma geceleri akşam namazında okuduğu anlaşılıyor. Başka rivayetlerde akşamla yatsıda «Leyi» ve «Duhâ», öğlede «Alâ» ve «Asır» sûrelerini, daha başka rivayetlerde akşam namazında «Zilzâl», «Adiyât» ve «Nasr» sûrelerini okuduğu bildirilmiştir. Bütün bunlar, namazın îcâb-ı hâle göre kılınacağını göstermektedirler. Binaenaleyh: Hanefîlere göre: Cemaata ağır gelmiyeceğini bilirse imamın kıraati uzatması sünnettir. Ağır geleceğini bildiği halde uzatması mekruh olur.
Şâfiîlere göre: İmamın kıraati uzatması cemâatin buna razı olduklarını sarahaten söylemeleri şartı ile sünnettir. Yalnız cuma günü sabah namazında cemâat razı olmasalar bile imam kıraati uzatır.
Mâlikîlere göre: İmamın kıraati uzun tutması dört şartla mendûpdur:
1- Cemâat mahsur olmalı. Bundan maksat fazla kalabalık bulunmamaktır.
2- Cemâat uzun kırâata razı olduklarını yâ söylemeli, yahut bu onların hâllerinden anlaşılmalıdır.
3- Uzun okumaya tahammül edebilecekleri bilinmeli, yahut tahmin edilmelidir.
4- Cemâatdan birinin özürü bulunmadığı bilinmeli veya tahmin edilmelidir. Bu şartlardan biri bulunmadığı takdirde kısa okumak efdaldir.
Uzun ve kısa sûrelerin neler olduğu mezhep imamları arasında ihtilaflıdır. Hanefîlere göre «Hucurât» dan «Bürûc» a kadar olan sûreler uzun; «Bürûc» dan «Beyyine» sûresine kadar olanlar orta; ondan «Nâs» sûresine kadar olanlar da kısa sûrelerdir. Uzun sûreler sabah ve Öğle namazlarında okunur. Yalnız Öğle namazında sabahdakinden biraz daha kısa tutulur. İkindi ile yatsı namazlarında orta sûreler; akşam namazında da kısa sûreler okunur.
Şâfiîlere göre; uzun sûreler «Hücûrat» dan «Amme» ye kadar, orta sûreler «Amme» den «Duhâ» ya kadar; kısa sureler de «Duhâ» dan Kur*-ân-ı Kerîm'in sonuna kadar olanlardır. Uzun ve kısa surelerin hangi namazlarda okunacağı meselesinde Şâfiîler, Hanefîlerle beraberdirler. Yalnız onlara göre; cuma günü sabah namazında «Secde» ile «Hel'etâ» sûrelerini okumak sünnettir.
Mâlikîlere göre; uzun sûreler «Hücurât» dan «Nâziât» in sonuna kadar; orta sûreler «Nâadat» in sonundan «Duhâ» ya kadar, kısa sûreler de «Duhâ» dan Kur'ânı Kerîm'in sonuna kadar olanlardır. Sabah ile öğle namazlarında uzun -sûreler, ikindi ile akşam- namazlarında kısa sûreler, yatsıda ise; orta sûreler okunur. Fakat bu tertibe riâyet Mâlikîlere göre sünnet değil mendûpdur.
Hanbelîlere göre: Uzun sûreler «Kaaf» dan «Amme» ye kadar; orta sûreler «Amme» den «Duhâ» ya kadar; kısa sûreler de «Duhâ» dan Kur'-ân-ı Kerîm'in sonuna kadar olanlardır. Uzun sûreler yalnız sabah namazında, kısa sûreler de yalnız akşam namazında okunur, öğle, ikindi ve yatsı namazlarında orta sûreler okunur. Mamafih, hastalık ve yolculuk gibi bir özürden dolayı sabah namazı ile diğer namazlarda daha kısa o-kumak da mekruh değildir. Özürsüz kısa okumak yalnız sabah namazında mekrûhdur.

36- Yatsı Namazında Kıraat Babı

175- (464) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti, (Dedi ki): Bize Şu'be, AdiyMen rivaye etti. Demiş ki: Ben Berâ'ı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet ederken işittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde yatsı namazını kılmış da, iki rek'âtın birinde «Tın» sûresini okumuş.

176- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Yahya'dan - ki bu zât İbni Saîd'dir - o da Adiy b. Sabit'den, o da Berâ tbnfi Âzib'den naklen rivayet etti. Berâ' şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsı namazım kıldım da «Tîn» Sûresini okudu.»

177- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize MİS'âr, Adty b. Sft·

bit'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Ben Berâ tbnİ Âzib'den dinledim. Şöyle dedi: «Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsıda «Tm» sûresini okurken dinledim., Ondan daha gtisel sesli bir kimse dinlemiş değilim!.» '.

Bu hadîsi Buhârî «Namaz» bahsinde müteaddid yerlerde tah-rîc etmiştir. Hadîsin birinci rivayetinden anlaşılıyor ki, namaz seferde kılınmıştır. Onun için de Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellenı) kısa sûrelerden okumuştur. Seferî olmadığı zamanlarda yatsıda - Şems», «Leyi» ve «tnşikak» sûrelerini okuduğu rivayet edilmiştir.

Binâenaleyh zaruret olmadıkça yatsı namazında orta sûreleri okumak sünnettir. Çünkü yatsı istirahat ve uyku zamanına tesadüf eden bir namazdır. Onu fazla uzatmaya cemâatin tahammülleri yoktur. Akşam namazında olduğu gibi hafif kıldırmaya dahi bir sebep bulunmadığından onda orta sûreleri okumak sünnet olmuştur. Bu bâbda asıl delîl Ömer (Radiyalîahû arih) ın Hz. Ebû Mûsel-Eş'arî 'ye: «Akşam namazında kısa sûreler, yatsıda orta, sabah namazmda da uzun sûreleri oku!» diye yazdığı mektuptur. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) yatsı namazında «Bakara» sûresini okuyan Muâz b. Cebel (Radiyalîahû anh) 'ı muaheze buyurmuştur.

178- (465) Bana Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Amr'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:

— Muaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namazı kılar, sonra kavmine gelerek onlara imam olurdu. Bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsıyı kıldıktan sonra kavmine gelerek onlara imam oldu ve «Bakara» sûresini okumağa başladı. Derken bir adam selâm vererek namazdan ayrıldı. Sonra yalnız basma kıldı ve çıktı gitti. Ashâb o zâta: Sen münafık mı oldun yâ fiilân? dediler.

— «Hayır Vallahi (münafık değilim; hele sabah olsun) ben bunu mutlaka gider Resûlüllah (Satlaltahü Aleyhi ve Seliem) 'e haber veririm!.» cevâbını verdi, ve (ertesi günü) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:

«Yâ Resûlâllah, biz develerle su taşıyan insanlarız, gündüzleyin çalışırız, Muâz seninle birlikte yatsıyı kılmış; sonra (Bize) gelerek Sûre-i Bakara'yı tutturdu.»» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâas'a dönerek:

«ifâ Muâz, sen fitnebaz mı oldun yoksa?., filân ve filân sûreleri (oku-saydın yâ!)» buyurdular.

Süfyân şöyle demiş: «Ben Amr'a: Ebû Zübeyr bize Câbir'den naklen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: Şems, Duha, Leyi v A'lâ sûrelerini oku!» buyurduğunu rivayet etti, dedim. Amr da bunun gibi bir şey, dedi.»

179- (...) Bize KiiteybetüTmti Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.

Dedi ki: Bize de İbni RumhrİvâyetI etti. (Dedi ki): Bize Leys 'ŞMlff Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi kî; Câbir şöyle demi$ Muâz b. Cebel El-lEnsâri arkadaşlarına yatsıyı kıldırdı. Fakat onlara kıraati uzun tuttu. Bunun üzerine bizden bir zât cemâatdan ayrılarak namazı yalnız basma kıldı. Onun bu yaptığını Muâz haber alınca: O adam münafıktır... dedi. Bu söz o zâtın kulağına ulaşınca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in huzuruna girerek Muâz'ın söylediklerini kendilerine haber verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz*a:

— Sen fitnecimi olmak istersin/ ya Muâz? Cemaata imam olduğun vakit Şems ile A'lâ ve Ikra' ile Leyi sûrelerini okuyuver!.» buyurdular.

180- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hu-şeym, Mansûr'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan şeym, Mansûr'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi ki, Muâz b. Cebel Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsıyı kılar sonra kavmine döner ve o namazı onlara da kü-dınnnış.

181- (...) Bize Kuteybetü'bnti Saîd ile Ebu'r-Rabf Ez-Zehrânî rivayet ettiler. Ebu'r-Rabî' dedi ki: Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi M) Bize Eyyûb, Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:

-Muâz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsıyı kılar; sonra kavminin mescidine gelerek onlara da yatsıyı kıldırırdı...»

Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu's-Salât» ve «Kitâbül-Edep» de; Nesâi «Kitâbü's-Salât» ile «Kitâbü't-Tefsîr» de; İbni Mâce dahî «Kitâbü's-Salât ta muhtelif lâfızlarla muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Rivayetlerin mecmuu Hz. Muâz'ın yatsıyı bir defa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında cemâat, bir defa da kavmine imam olarak kıldırmaya devam ettiğini göstermektedir. Bazı rivayetlerde Hz. Muâzin kavmine akşam namazını kıldırdığı bildirilmiştir. Bu yâ hâdisenin tekerrüründendir. Yâni bazen yatsıyı, bazen de akşam namazını küdırmıştır. Yahut yatsıya mecazen akşam namazı denilmiştir.

Bâzıları bu hadisle istidlal ederek; «Hz. Muâz'in kavmine kıldırdığı namaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında kıldığı namazın aynidir.» demiş; «Ayni değildir» deyenlere bununla cevap vermişlerdir. Fakat Allâme Aynî bunlara bir kaç vecihle cevap vermiştir. Şöyle kî:

1- Bu hadîsle ihticâc etmek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in vak'ayı bilib te ikrar buyurmasına bağlıdır. Halbuki Hz. Muâzm namaz kıldırdığını Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in duymamış olması caizdir. Binâenaleyh Muâz (Radiyallahû anh) 'in o namazı devam üzere kıldırmasına ses çıkarmaması onu takrîr buyurduğuna delîl sayılmaz.

2- Niyyet bâtınî bir şeydir. Söylemedikçe kimse kimsenin niyetini bilemez. Caiz ki Hz. Muâz namaz fiillerini ve namazda kıraatin sünnet vechini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 den güzelce öğrenmek için namazı evvelâ onun arkasında nafile olarak kılmış; sonra kavmine dönerek aynı namazı onlara da farz niyeti ile kıldırmıştır.

3- El-Mühelleb'in beyânına göre Muâz hadisi Islâmın ilk devirlerine aittir.

4- İhtimal Hz. Muâz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in arkasında cemâat olarak gündüz namazlarını kılmış, kavmine imam olarak da yatsı namazını kıldırmıştır. Çünkü Ashâb'dan bazıları iş güç sahipleri'olduğu için gündüz namazlarına devam edemiyorlardı. Bu itibarla Râvî, Hz. Muâz'ın ayrı ayrı vakitlerde kıldığı namazları haber vermiş olabilir.

5- Bu hadîs mensûhdur. Tahâvî diyor ki: «İhtimâl Hz. Muâz'ın aynı namazı iki defa kılması, farzların ikişer defa kılındığı zamanlarda olmuştur. Çünkü îslâmın ilk zamanlarında bu yapılırdı.» Tahâvî neshe delîl olarak Hz. İbni Öme r'den rivayet edilen bir hadîsi göstermiştir. Mezkûr hadîsde: «Bir namaz, günde iki defa kılınamaz.» denilmiştir.

Muâz (Radiyallahû ardı) 'in arkasında namazını bozan sfttm*Jdm olduğu ve namazını bozup bozmadığı ihtilaflıdır. Ebû Dâvud Tayâ1isî'nin rivayetinde bu zâtın tîazm b. Ebü "âlb olduğu söylenmiştir. Bâzı rivayetlerde Haram b. Olduğu söylenmiştir. Hz. Haram, Enes b. Mâ1ik'ia sıymış. Namazdan sonra hurma bahçesini sulamak niyetinde imiş. Bu sebeple namazdan ayrılarak yalnız kılmış ve bahçesine gitmiş. Daha başka isim söyleyenler de vardır.

Bâzıları namazdan çıkan zâtın namazını bozmadan saftan çıkarak aynı namazı kendi kendine tamamladığını söylemişlerse de Müs1im'ia buradaki rivayetinde namazdan selâm vererek çıktığı tasrîh edilmiştir.

Nesaî'nin bir rivayetinde Hz. Muâz:
«Sabaha çıkarsam bunu mutlaka Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'e söylerim!» demiş ve sabahleyin söylemiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) de o zâtı çağırtmış. Kendisine:
«Bu yaptığına sebep nedir?» demiş. O zât: Yâ ResulaIIâh! Ben gündüzün su taşıyan devemle çalıştım; geldiğimde namaza durmuşlardı. Hemen mescide girerek Muâz'la beraber namaza durdum. Fakat o filân ve filân sûreyi okudu. Ben de cemâatdan ayrılarak mescidin bir tarafında namazımı yalnız kıldım; demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen fettanını oldun ya Muâz? Sen fettânmı oldun yâ Muâz?» buyurmuşlar.
Bir rivayette üç defa «Fettan, fettan, fettan», demişdir. Bu takdirde cümle; «Sen fettansın» mânâsına olup, müptedâsı mahfuz haberdir. Ve te'kîd için üç defa tekrar edilmiştir. îbni Uyeyne rivayetinde mezkûr cümle istifhâm-ı inkârı ile «Sen fettan mısın » şeklinde vârid olmuştur.
Fettandan murâd; nefret ettirendir. Çünkü kıraati uzun tutmak cemâatin namazdan çıkmalarına ve cemaatla namazdan kerahet duymalarına sebep olur. Bazıları fettan sözü ile azap vermek mânâsı kastedilmiş olabileceğini söylemişlerdir. Zîrâ Hz. Muâz uzun okumakla cemaata azab vermiştir. Bu kelime «fâtin» şeklinde dahî rivayet edilmiştir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- îmam Şafiî bu hadîsle istidlal ederek farz kılan cemâatin nafile kılan imama uyabileceklerine kail olmuştur. Hz. Şafiî 'nin bu mezhebi Muâz (Radiyallahû anh) 'm Resû\üUah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile farzı kıldığına, sonra o namazı nafile olarak cemaata kıldırdığına göredir. Bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel'in kavli de budur. Îbni Münzir dahî bu kavli ihtiyar etmiştir. Atâ', Tavus, Süleyman b. Harb ve Dâvûd-u Zâhi-r î 'nin mezhepleri de budur. Hanefîlere göre farz kılan bir kimse nafile kılan imama uyamaz. Bir rivayette İmam Mâlik ile îmam A h -med'in mezhebleri de budur. Hanbelîlerden İbni Kudâme: «Ekseri ulemâmız bu rivayeti ihtiyar etmişlerdir.» demektedir. Ulemâdan Zührî, Hasan-ı Basrî, Saîd b. El -M üseyyeb, tbr&hİm.Nehaî, Ebû Kılâbe ve Yahya b. Saîd El-En sâri 'nin mezhebleri b olduğu gibi Tahâvî'nin beyanına göre Mücâhid ile Tâvû s'un kavilleri de budur.
Farz kılan bir kimsenin nafile kılan imama uyabileceğini söyleyenlerden bazıları C âbir hadîsinin bâzı rivayetlerinde vârid olan: «Bu namaz imam için nafile, cemâat için {arzdır.» cümlesi ile istidlal etmişler, hadîsin sahîh; ricalinin de hep mûtemed zevat olduklarını söylemişlerdir.
Fakat muhalifleri tarafından kendilerine cevap verilmiş; hadîsdeki ziyade hakkında ulemânın söz ettiği hatırlatılmış; Hz. Muâz'ın gündüz namazlarını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile; gece namazlarını da kavmiyle kılmak âdeti olduğundan Râvî: «Bu namaz cemâat i-çin farz; onun için nafile olurdu.» demekle Hz. Muâz'm iki vakitteki hâlini beyân etmiş olabilir. Yahut Râvî bize keyfiyetini bilmediği* mjz bir hâli hikâye etmiştir. Binâenaleyh biz o rivayetle amel edemeyiz; denilmiştir. Bu bâbda söz uzundur. İmam Nevevî bütün bü te'vil-leri «aslı olmadık dâvalar» diye vasıflandırmış ve: «Hadîsin zahiri bunlarla terk edilemez.» demiştir. Halbuki muhaliflerinin sözleri aslı.»olmadık dâvalar değil, delile istinâd eden kaziyelerdir. Bu bâbda Hz. Abdullah îbni Ömer (Radİyallahü anh)'den merfû olarak rivayet edilen bir hadîsde:
«Bir namazı bir günde iki defa kılmayın» denilmektedir. Mürsel o-lan diğer rivayette ise: Ehl-i Âliye namazı evlerinde kılarlar, sonra onu bir de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte kılarlardı. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyunca onları bundan nehî etti.» denilmektedir.
2- Cemâatin hâlini göz önüne alarak namazı hafif kıldırmak müste-habtır. Nitekim Buhârî ile Müs1im'in Hz. Ebû Hüreyre'den ittifakla rivayet ettikleri bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz cemaata imam olursa namazı hafif kıldırsın! Çunku içlerinde zayıf, hasta, ve ihtiyar olanları vardır; kendi kendine kılarsa istediği kadar uzatsın.» buyurmuştur,
3- Dünyevî bir hacet namazın hafif kılınması için Özür sayılır. Bazıları bir namazın bir günde iki defa kılınabileceğine bu hadîsle istidlal etmişlerse de, bu istidlal mutlak olarak doğru değildir. Çünkü farz niyeti ile bir namazın iki defa kılınması az yukarıda zikrettiğimiz îbni Ömer hadîsi ile menedilmiştir.
4- Şâfiîlere^göre cemâatin imamdan ayrılarak namaz* yalnız başına kılmaları hususunda üç kavil vardır. Esah olan kavle göre cemâatin özrü olsun olmasın imamdan ayrılarak yalnız kılması caizdir. İkinci kavle göre böyle bir şey mutlak bir şekilde caiz değildir. Üçüncü kavle göre ö-zürden dolayı caiz; özür yoksa caiz değildir. Esah olan kavle göre kıraati uzatmak bir Özürdür.
Hanefîlere göre bu vecihlerden hiç birine göre cemâatin imamdan ayrılmaları caiz değildir. İmam Mâ1ik'in meşhur olan mezhebi de budur. Bu hususta İmam Ahmed'den iki rivayet vardır.
5- Cemaatla namaz kılman bir mescidde münferiden namaz kılmak caizdir.
6- Sûre-i Bakara demek caizdir. Seleften bâzıları bunu mekruh görmüş, mezkûr sûre için böyle bir tâbir kullanmayıp: «İçinde bakara zikredilen sûre» denilmesi münâsip olacağını söylemişlerse de hadîs-i şe-rîf, Sûrei Bakara denilebileceğini sarahaten ifâde etmektedir.
7- Mekruh görülen şeyleri yalnız sözle menetmek kâfidir.

37- İmamlara Namazın Tamamını Hafif Kıldırmalarını Emir Babı

182- (466) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeym, İsmail b. Ebî HâlidMen, o da Kays'dan, o da Ebû Mes'ûd-u Ensâ-rî'den naklen haber verdi. Ebû Mes'ûd şöyle demiş: Bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)e gelerek, Ben fîlâacanut-^lnze namazı azım kıldırması sebebi ile sabah namazına gelemiyorum; dedi. Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hiç bir mev'izada o günkü gadabından daha şiddetli gadaba geldiğini görmedim! Bunun üzerine şöyle buyurdular: «Ey cemaati hakîkaten içinizde nefret ettirenler varl (Bundan böyle) hanginiz cemaata imam olursa namazı hafif kıldırsın! Çünkü arkasında yaşlı ve zayıflarla ihtiyaç sahipleri vardır.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Htt-şeym ile Vekî* rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bize de İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize de İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Stifyân rivayet etti. Bunların hepsi İsmail'den bu isnadla Hüşeym hadisinin mislin rivayet etmişlerdir.

183- (467) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muğîra - ki bu zât İbni Abdirrahman el-Hizâmî'dir - Ebu'z-Zin&d'dan, c

da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz cemaata imam olursa namazı hafif kıldırsın! Çünkü onların içinde küçük, yaşlı, zayıf ve hasta olanlar vardır; Kendi kendine kıldığı vakit istediği gîbi kilsini» buyurmuşlar.

184- (...) Bize İbni Râfî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezmâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den nakler rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Allah'ın Resulü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri şunlardır: diyerek bir takım hadîsler zikretmiş. Ez cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz cemaata imam olduğu vakit namazı hafif kıldırsın! Çünkü onların içinde yaşlı olanlar bulunduğu gibi zayıf olanlarıda vardır; yalnız başına kıldığı zaman namazını dilediği kadar uzatsın.» buyurdular, demiş.

185- (...) Bize Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ebû Selemetü'bnü Abdirrahmân haber verdi, ki Ebu Hüreyre şunu söylerken işitmiş: Resû\üllah(SaIla!lahü Aleyh: ve Sellem) :
Biriniz cemaata namaz kıldırırsa hafif tutsun, çünkü cemaatın içinde zayıf, hasta, ve hacet sahibi olanları vardır.» buyurdular.

(...) Bize Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam rivayet etti. (Dedi ki): Bana Leys b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ebû Bekir b. Abdirrahmân rivayet etti. Kendisi Ebû Hüreyre'yi: Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Şöyle buyurdular...» diyerek yukarki hadisin mislini rivayet ederken dinlemiş. Yalnız o, hadîsdeki «Sakîm» kelimesinin yerine «Kebir» demiştir.
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in gadaba geldiğini bildiren Ebû Mes'ûd hadîsini Buhârî «İlim», «Namaz» ve «Edeb» bahislerinde; Nesaî «İlim» bahsinde; İbni Mâce dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden, biraz lâfız değişiklikleriyle Ebû Hüreyre hadîsini dahi Buhâri «Ezan» bahsinde tahrîc ettiği gibi Ebû Dâvûd ile tbni Mâce de ayrı ayrı râvîlerden rivayet etmişlerdir. Gerek bu hadîsler, gerekse babımızın bunlardan sonra gelecek hadîsleri imamın namazı vâcib ve sünnetlerini haleldar etmemek şartıyla hafif kıldırması gerektiğini; yalnız kıldığı zaman ise uzatmaya tahammülü bulunan kıraat, rükû, sücûd ve teşehhüd gibi rükünleri istediği kadar uzatmakta serbest olduğunu bildirmektedirler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyete gelen zâtın kim olduğu bildirilmediği gibi, kimden şikâyet ettiği dahi beyân edilmemiştir. Şikâyet edilen Hz. Ubey b. Kâb 'tır. Bâzıları şikâyet edenin Hazm b. Übeyy b. Kâ'b; şikâyet edilenin de Hz. Muâz olduğunu söylemişlerse de o kıssa bu değildir. Buhar î'de Hz. Ebû Üseyd, Mâlik b. Rabîâ'nın oğluna: «Yavrucuğum namazı bize uzun tuttun!» dediği, talik suretiyle rivayet olunmuştur. Aynı taliki İbni Ebü Şeybe dahî rivayet etmiş ve oğlunun Münzir olduğunu tasrîh etmiştir. Bu rivayette Münzir: «Babam benim arkamda namaz kılar ve bazan bana: Yavrucuğum bugün bize «Sâffât» sûresini okumakla namazı uzun tuttun» derdi.» demiştir.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hassaten namazı uzun tutan zâta hitâb etmeyip bütün cemaata:
«İçinizde namazdan nefret ettirenler var!» buyurması onun kem&l-i nezâketine ve lütfü keremine delildir. Cemâat içersinde bir kimseyi utandırmamak için âdetleri dâima bu idi.
Yalnız kılan kimse namazını istediği kadar uzatabilir. Çünkü herkes kendinin takat derecesini daha iyi bilir. Teâlâ Hazretleri hastalığı özürlerden saymıştır. Binâenaleyh imamın, namazın rükünlerine halel getirmemek şartıyla namazı hafif kıldırması îcabeder. Ashabı kiramdan Enes b. Mâlik (Radiyallahû anh), Zübeyr b. Avvâm, Ammâr b. Yâsir ve Ebû Hüreyre hazerâtı namaza hafif kıldırırlarmış. Hz. Sâd b. Ebî Vakkâs namazı mes-cidde kıldırdığı vakit rükû ve sücûdu hafif tutar; Evinde kıldığı zaman bunları ve bütün namazı uzatırmış. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulunca: «Biz, cemâaatın bize uydukları imamlarız.» cevâbını vermiş. Hz. Zübeyr'e dahî: «Siz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hn ashabı olduğunuz halde neden herkesten ziyâde namazı hafif kıldırıyor»»-nuz?» diye sorulunca: «Biz şu vesveseci şeytandan önce davraBiyoru*> demiştir. Hz. Ammâr'ın da: «Bu namazı şeytan vesvese verimi den Üzerinizden atın!» dediği rivayet olunur. Hz. Ömer yaralandığı Bft-man mihraba Abdurrahman b. Avf geçerek en kısa türelerden «Kevser» ile «Nasr» ı okumuştur.
Namazın hafif kıldın iması hususunda Ebû Vâkıd-i-Leysî, îbni M e s'û d, Abdullah b. Ömer, Osman b. Ebil-Âsve Ene s(RadtyaIUûı anhûm) hazerâtından da hadîsler rivayet edilmiştir. Ebü Vâkıd hadîsini imam Şâfiî «Müsned» inde tahrîc etmiştir. Bu hadîsde: - Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı cemaata en hafif şekilde kıldırır, yalnız kılarken en ziyâde uzun tutan o olurdu.» denilmektedir.
İbni Mes'ûd hadîsini Taberânî -El-Evsat- ında tah-rîc etmiştir. Mezkûr hadîste:
«Hanginiz cemaata İmam olursa namazı hafif kıldırsın 1 Çünkü içlerinde zayıf, yaşlı ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır.» buyurulmuştur.
îbni Ömer hadîsini sahih bir senetle Nesaî tahrîc etmiştir. Bu hadîste de: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namazı hafif kıldırmamızı emreder ve imam olurdu!» denilmektedir. Hz. Osman ile Enes (Radiyallahû anhûma) hadîsleri az sonra görülecektir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Nevevî 'nin beyânına göre imamın âdeti namazı çok uzatmak olduğu bilinirse ona cemâat olmamak caizdir.
2- Şikâyet makamında bir kimse filân ve falan gibi sözlerle kinaye suretiyle zikredilebilir.
3- Din hususundaki münkerata kızmak caizdir.
4- Bir kimse haram değil mekruhu bile irtikâb etse ona bu yaptığından dolayı inkâr ve ihtarda bulunmak caizdir.
5- Cemâat razı olmadığı vakit namazı uzun kıldıran imamı sözle tâ'zîr caizdir.
6- Namazı hafif kıldırmak gerekir. îbni Battal diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gadaplanması, cemâatin içersinde hastalar ve emsali bulunduğu cihetle namazın uzatılmasını kerih gördügündendir. O ümmetine nfk ve kolaylık gösterilmesini istemişlir. Yoksa bundan nehî etmesi haram olduğu için değildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidinde bâzan sûre-i Yûsuf gibi uzun sûreleri okurdu. Bunun sebebi arkasında ecilleyi ashabının bulunması ve bunların en büyük arzu ve gayeleri ilim talebiyle namaz olması idi.»

186- (468) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Niimeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Osman rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mûsâ b. Talhâ rivayet etti. (Dedi ki): Bana Osman b. Ebî'l-Âs Es-Sekafî[75] rivayet etti, ki Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:

«Kavmine imam ol!» demiş. Osman diyor ki: Yâ Resûlallab! Ben kendimde bir şey hissediyorum, dedim. Resûlüllan (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) «Yokla;!» buyurdu; ve beni huzuruna oturttu. Sonra avucunu göğsüme iki mememin araşma koydu, sonra (Bana): «Dön!» dedi. Bu sefer avucunu sırtıma iki küreğimin arasına koyda sonra:
«Kavmine imam ol! Her kim bir kavme imam olursa namazı hafif kıldırsın! Çünkü içlerinde yaşlı olanlar; çünkü içlerinde hasta olanlar, çünkü içlerinde zayıflar, ve çünkü İçlerinde hacet sahipleri vardır. Biriniz namazını yalnız kıldığı zaman nasıl isterse öyle kılsın.» buyurdular.

187- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müseimâ ve İbni Beşşar rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi Biz Şu'be, Amr b. Mürra'dan rivayet etti. Demiş ki: Ben Müseyyeb'den dinledim. Dedi ki: Osman b. Ebîl-As rivayet etti dedi: Resûlüllal (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) "m bana son vasİyyett *»*»: «Bir kavme imam olduğun vakit onlara namazı hafif kıldır!» Hz. Osman b. Ebül-As'ın: «Ben kendimde l>ir şey hissediyorum.» demesi ihtimal ki cemaata imam olunca kendisine kibir ve u-cup gibi bir şeyin ânz olacağından korktuğu içindir. Resûlüllah (SallalUthU Aleyhi ve Sellem) 'in mübarek eli ve duası bereketi ile Allah Teâlâ bunu kendisinden gidermiştir. Bu sözle namazda vesveseye kapılacağından korktuğunu ifade etmek- istemiş olması da muhtemeldir. Çünkü kendisi müvesvîs imiş. Bunu Müs1im'in bâzı nüshalarında tahrîc ettiği şu ziyâdeden anlıyoruz:
«Osman demiş ki: Ben yâ Resûlüllah, şeytan nefsimle namazım ve kıraatim arasına giriyor da namazımı karıştırıyor; dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
«O hınzip denilen şeytandır. Onu hissettin m i hemen Allah'a sığın ve sol tarafına üç defa tükürİ» buyurdular. Ben bunu yaptım, Allah da onu benden defetti.»
Bazılarına göre Osman (Radiyallahû anh) 'in bu sözle utandığını ve zayıf olduğunu anlatmak istemiş olması ihtimali vardır.

188- (469) Bize Halef b. Hişâm ile Ebu'r-Rabî' ez-Zehrânî rivayet etti. Dediler ki; Bize Hammâd b. Zeyd, Abdülâziz b. Suheyb'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) namazı kısa keser, fakat tamam kılarmış.

189- (...) Bize Yahya b. Yahya ile KuteybetÜ'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Kuteybe ise: Bize Avâ-ne Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tamam olmak şartıyle insanların en hafif namaz kıldıranı imiş; dedi.

190- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'-bnü Saîd ve Ali b. Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tabirini kullandı. Ötekiler İbni C&'ferl kastederek: Bize İsmail, Şerik b. Abdillâh b. Ebi Nemir'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivaye etti, dediler. Enes şöyle demiş: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) den daha hafif ve ondan daha tamam namaz kıldıran hiç bir imam arkasında namaz kılmadım.»

191- (470) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cafer b. Süleyman, Sabit El-Bünânî'den, o da Enes'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş:
«Hesûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda iken (saflarda) annesi ile- beraber bulunan çocuğun ağlayışını işidir de hafif bir sûre, yahut kısa sûreyi okurdu.»

192- (...) Bize Muhammed b. Minhâl ed-tDarir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. Ebî Arûbe Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben (Bazen) namaza uzatmak niyetiyle giriyorum. Fakat bîr çocuğun ağlayışını duyunca annesinin ona karşı gösterdiği fazla şefkat ve üzüntüden dolayı namazı hafif kıldırıyorum.» buyurdular.
Bu rivayetler dahî imamın cemaata namazı hafif fakat tamam kıldırması lüzumuna delildirler.
Sâbî hadîsini Buhârî «Kitâbü'1-Ezân» m muhtelif yerlerinde Ebû Dâvud, Nesâi ve İbni Mâce «Kitâbü's-Salât» da muhtelif râvüerde tahrîc etmişlerdir. Çocuğun ağlaması sebebiyle Resûlüllah (Süllallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazı hafif kıldırması, kıraati kısa kesmek suretiyle olmuştur. Buna delîl İbni Ebî Şeybe'nin rivâyet ettiği bir hadisdir. Mezkûr hadîsde: «ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi veSellem) namazın ilk rek'âtında altmış âyet kadar okudu. Bir çocuğun ağladığını işitince ikinci rek'âtta (yalnız) Üç âyet okudular.» denilmektedir.

Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Ulemâdan bazılarına göre çocuğu mescide götürmek caizdir.
2- Kadınların erkeklerle beraber namaz kılmaları caizdir. Yalnız onlar erkeklerin bulunduğu saflarda değil, en arkada dururlar.
3- Hadîs-i şerif, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Jin ashabı kirâmına karşı son derece riayetkar olduğuna, bu hususta büyüğünü küçüğünü bir tuttuğuna delildir.
4- Şâfiîlerden bazılarına göre imam rükûa vardığı zaman namaza yetişmek için dışardan birinin geldiğini hissederse o kimsenin cemaatla rükû faziletinden mahrum kalmaması için rükû halinde onu bekler. Zira insanın dünyevî bazı hacetlerinden dolayı imamın namazı kısa kesmesi caiz olunca Allah Teâlâ'ya ibâdet için onu uzatması da caiz, hattâ evlâ olur. Fakat Kurtubî ona itiraz ederek: «Hadîsde uzatmanın caiz olacağına delâlet yoktur. Çünkü uzatma namazda bir amel ziyâdesi-dir.O namazı kısaltmakla bir olamaz.» demiştir.
İbni Battal'in beyânına göre Şâ'bi, Hasan-ıBas-rî ve Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'nın mezhepleri de bu imiş.
Bir takım ulemâya göre imam cemaata bıkkınlık vermemek şartîyle yeni gelenlerin yetişmesini bekleyebilir. İmam Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr'in kavilleri budur.
İmam Mâ1ik'e göre imam namazda cemâatin yetişmesini bekleyemez. Çünkü beklemesi arkasındaki cemaata zarar verir. Evzâi ile İmam Azam'm ve İmam Şâfiî'nin mezhepleri de budur. Hattâ Hanelilerin «Ez-Zahîre» nâm kitabında şöyle denilmiştir: elmam rükû halinde iken gelenlerin ayak seslerini işitse bekler mi, beklemez mi? Bu hususta Ebû Yûsuf şunları söylemiştir: Ben bu meseleyi Ebû Hanîfe ile İbni Ebî Leylâ'ya sordum, beklemeyi ikisi de kerih gördüler. Ebû Hanîfe'ye: İmama pek büyük bir hal vâki olacağından, yanî şirkden korkarım "dedi.» Hişâm'm, imam Muhammed 'den rivayetine göre bunu o da kerih görmüştür...»
Şa'bi'ye göre imamın bir veya iki tesbîh miktarı beklemesi caizdir. Bâzılarına göre imam rükû teşbihlerini uzatarak okur. Fakat adetlerini arttıramaz.

Ulemâdan bazıları: «Cemaata yetişmek isteyen kimse zengin ise imamın beklemesi caiz değil; fakir ise caizdir.» demişlerdir. Daha başka sözler söyleyenler de olmuştur.

38- Namaz Rükünlerini Yerli Yerince Yapmak ve Namazı Tamam Kılmak Şartiyle Hafif Tutmak Babı

193- (471) Bize Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî ile Ebû Kâmil FudayI b. Hüseyin El-Cahderî ikisi birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler Hâmid dedi ki: Bize Ebû Avâne, Hilâl b. Ebi Humeyd'den, o da Abdurrah-mân b. Ebî Leylâ'dan, o da Berâ b. Azib'den naklen rivayet etti. Berâ şöyle demiş; 'Muhammetl (SailalkıkU Aleyhi ve Sellem) ile birlikte kılınan namazı dikkatle takip ettim: Ve onun kıyamını, arkasından rtikûnnu, arkasından rükû'dan doğrulusunu, sonra secdesini, sonra Ud secde dakî oturuşunu, sonra tekrar secdesini, sonra selâm vermekle, k nıesi arasındaki oturuşunu takriben müsavi buldum.»

194- (...) Bize UbeyduIIah b. Muâz El-Anberî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şû'be, Hakem'den rivaye etti. Demiş ki: Kûfe'yi İbnû'l-Eş'as zamanında bir adam (Hakem bu adamın adını da söylemiştir) idaresi altına alınca UbeyduIIah b. Abdillâh'a halka namaz kıldırmasını emretti. Bunun üzerine o da namaz kıldırmağa başladı. Başını rükûdan kaldırdığı vakit ben şu duayı okuyuncaya kadar ayakta kalırdı: «Allâhım! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu, onlardan sonra dilediğin herşey dolusu hamd sana mahsustur. Mecd-ü senaya ehil olan Allah'ım! Senin verdiğini menedecek, menettiğini de verecek yoktur. Senin katında hiçbir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir.»
Hakem demiş ki: Ben bunu Abdurrahmâzt b. Ebî Leylâ'ya anlattım. O da şöyle dedi: «Ben Berâ tbni Âzib'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Saîîaîhhü Aleyhi ve Seîîem) 'in namazı ve rtikûu, başını rükûdan kaldırışı, sücûdu ve iki secde arası oturuşu takriben birbirine müsâvî idi.»
Şû'be şöyle demiş: «Ben bunu Amr b. Mürre'ye anlattım da o: Ben tbni Ebî Leylâ'yı gördüm onun namazı böyle değildi; dedi.»

(...) Bize Muhammedü'bnü Müsennâ ile tbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki; Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Hakem'den naklen rivayet etti ki: Matar b. Naciye Kûfe'yi raptedince Ebû Ubeyde'ye halka namaz kıldırmasını emretmiş... Ve hadisi rivayet etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî-Ezan» ve «Namaz» bahislerinde, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesaî de «Namaz» bahsinde tah-rîc etmişlerdir.
Hadîs, namazda kıraat ve teşehhüdün hafif, rükû, sücût ve onlardan doğrulurkerv tume'nîneti, yâni azanın sükûnet bulacağı kadar durmayı u-zunca tutmaya delildir. Hadîsin ikinci rivayetinde -Takriben birbirine müsavi idi,» denilmesi, bazı fiillerin diğerlerinden biraz daha uzun olduğunu gösterir. Bu da kıyam hâline mahsustur. Teşehhüdde dahî mümkündür.
Nevevî'nin beyânına göre bu hadîs bazı ahvâle hamledilmiştir. Yoksa buraya kadar geçen hadîslerden ResMü\\ah (Satlallahü Aleyhi veSellem) 'in kıyamı uzatırdığı anlaşılmıştır. Hattâ sabah namazında alt-mışdan yüze kadar âyet, öğle namazında sûre-i secdeyi okurdu. O namaza durduğu vakit cemâatdan biri «Bakî'» tarafına kazâyi hacete gider; sonra evine dönerek abdest alır, mescide gider ve ilk rek'âta yetişebilirdi. Re-sûlüllah (Salialîahü Aleyhi ve Seltem) 'in akşam namazında «Tûr» ve «Mür-selât» sûrelerini, Buhar î'nin rivayetinde «Arâf» ve ona benzer sûreler okuduğu beyân edilmiştir. Bunlar gösteriyor M: Restitillah (Sallallahü Aleyhive Seltem) 'in zaman zaman kıraati uzattığı olurmuş. Binâenaleyh babımız hadîsleri bâzı vakitler mânâsına hamledilmiştir.
«Selâm vermekle, kalkıp gitme arasındaki oturuşunu takriben müsâ-vî buldum.» cümlesi Besûlüliah (Stttlaltakü Aleyhi ve SeUem) 'in namazdan selâm verdikten sonra orada bir parça oturduğuna delildir.
Kûfe'yi zapteden zâtın ismi hadîsin birinci rivayetinde tasrîh edilmemiş ise de, ikinci rivayette bunun Matar b. Naciye olduğu bildirilmiştir Ebû Ubeyde Hz. İbni Mes'üd oğludur.

195- (472) Bize Halef b. Hişâm rivayet etti. (Dedi M): Bişe mâd b. Zeyd, SâbitMen, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enea demiş:
«Ben Resûlüllab (SallallahüAleyhiveSellem)" bize nasıl namaz kıl dırırken gördüysem size de öylece namaz kıldırmaktan geri kalmam.»
Sabit demiş İd: «Enes öyle bir yapardı ki, —onu sizin yaptığının g3r müyorum—. Başını rükuda nkaldırdığı vakit kendisini gören -unuttu gâliba» diyecek kadar ayakta dikilirdi. Secdeden başını kaldırdığı zaman dahî gören «unuttu galiba!» diyecek kadar dururdu.»

196- (473) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) Bize Sabit, Enes'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş: Ben, tamam olmak şartıyla Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'den daha kısa kıldıran bir kimsenin arkasında namaz kılmadım. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazı (fiilleri itibariyle) birbirine yalandı. Ebû Bekir'in namazı dahî (fiilleri itibariyle) birbirine yakındı. Ömerü'bnü'I-Hattâb halîfe olunca sabah namazını uzattı. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)
«Sem ia İlâhûIim en hamiden» dediği vakit biz: Vehmetti galiba; diyecek kadar ayakta durur; sonra secde eder, iki secde arasında dahî bizler: Vehmetti galiba diyecek kadar otururdu.
Bu hadîsi Buhâri «Ezan» bahsinde bir iki yerde tahrîc etmiştir. Hz. Enes'in:
«Ben tamam olmak şartiyle Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) den daha kısa namaz kıldıran bir kimsenin arkasında namaz kılmadım.» demesiyle ayni hadîsde:
«Semia İlâhû limen Hamiden!» dediği vakit vehmetti galiba diyecek kadar ayakta dururdu.» sözü birbirine münâfi değildir. Çünkü rü-kûdan doğrulduktan sonra Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o-kuduğu duayı tertil ve huşu ile okumak insana unuttu zannını verecek kadar vakit alır. Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazı yerine göre uzun ve kısa kıldırdığını az yukarıda görmüştük.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kıyamla oturuş hâlinden mâda namaz fiilleri takriben biribirine müsavi idi. İbni Battâ1: «Bu sıfat cemaatla kılınan namazın en mükemmel şeklidir. Yalnız kılan ise rükû ve sücûtta kıyâmdakinden kat kat fazla kalabilir...» demiştir.
Kurtubi dahî: «Bu hadîs namaz rükünlerinin birbirinden uzun fakat pek uzak olmadığına delildir. Yalnız kıyam müstesna! Çünkü Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu uzatırdı.» demiştir.
Rükû'dan doğrulmanın uzun mu, yoksa kısa mı bir rükün olduğu ihtilaflıdır. Bazı Şâfülere göre kısa bir rükündür. Onu uzatmak namazda

vacip olan Muvâlâtı (yâni her fiili diğerinin hemen peşinden yapmayı) ihlâl eder. Ve namazı bozar. Diğerlerine göre fatiha okumak gibi bir rükün olarak uzatmadıkça namaz bozulmaz.
2- İki secde arasında bir parça oturmak müstehaptır. îbni Kudâme'nin beyânına göre îmam Ahmed b. Hanbel iki secde arasında «Rabbî'ğfirlî» duasının tekrarlanmasını müstehâp görürmüş,
Hanefîler'e göre iki secde arasında mesnûn olan bir zikir yoktur. Zira iki secde arasında doğrulmak namazın maksût fiillerinden değil, o fiillere tebeân yapılır. Dâvûd-u Zahirî ile sair Zfihirlye ulemâsına göre iki secde arasında zikir farzdır. Kasden terk edilirse namaz bozulur.
3- Selâm verdikten sonra «Allahümme ente's-Selâmü» duasını o-kuyacak kadar oturmak müstehabdır.

39- İmama Tabi Olma ve Ondan Sonraki Ameller Babı

197- (474) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ztt-heyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû tshâk rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Ebû İshâk'dan, o da Abdullah b. Yezîd'den naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş: Bana Berâ' anlattı - ki yalan söylemez bir zâttır -. Kendileri ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında namaz kılarlarmış. (Berâ' dedi ki): ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rükûdan başını kaldırdığı vakit o alnını yere koymadıkça hiç bir kimsenin belini eği ittiğin i görmedim. Sonra ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasındakiler secde ederek yere kapanırlardı.

198- (...) Bana Ebû Bekir b. Hallâd El-BahİIî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya (yâni İbni Sâid) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Stifyân rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû İshâk rivayet etti.* (Dedi ki): Bana Ab* dutiah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki): Bana Berâ'-ki yalancı değildir -rivayet etti. Berâ' şöyle dedi: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Semiaüâhû Iimen ha m id eh» dediği vakit kendileri secdeye varmadıkça bizden hiç birimiz belini eğiltmezdi. Ondan sonra biz de secdeye kapanırdık.»

199- (...) Bize Muhammed b. Abdirrahmân b. Sehm El-Antâkî [76] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbrahim b. Muhammed Ebû İshâk El-Fezârî, Ebû İshâk Eş-Şeybânî'den, o da Muharip b. Disâr'dan[77] naklen rivayet etti. Muharip şöyle demiş: Abdullah b. Yezidi minber Üzerinde şöyle derken işittim: Bize Berâ' rivayet etti ki. kendileri ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kılarlarmış. O rükû etti mi onlar da rükû ederlermiş. Berâ' demiş İd: Başını rükûdan kaldırarak:
«Semiallâhû limen hamideh» dediği vakit, yüzünü yere koyduğunu-görmedikçe ayakta dururduk, sonra ona tâbi olurduk.

200- (...) Bize Züheyr b. Harb ile tbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebâa ve başkaları Hakem'den, o da Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Berâ'-dan naklen rivayet etti. Berâ' şöyle demiş: «Biz Peygamber (Sallallahö Aleyhi ve Sellertı) ile birlikte (namaz kıldığımız vakit) onun secde ettiğini görmedikçe hiç birimiz belini eğiltmezdi.
Züheyr dedi ki: Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki: Bize Kûfeliler Eban ve başkaları rivayet etti. Ebân: «Onun secde etliğini görünceye kadar» dedi.

201- (...) Bize Muhriz b. Avn b. Ebî Avn [78] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Halef b. Hatifete'l-Eşcaî[79] Ebû Ahmed, Ali Amr D. HttreyY-in azatlısı Velîd b. Serî'den, o da Amr b. Hureys'den naklen rivayet elti. Amr şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aîeyhi ve Seltemiln arkasnvda sabah namazını kıldım da onun âyeni okuduğunu işittim. Bizden hiç birimiz o tamamiyle secdeye varmadıkça belini eğiltmezdi.
Bu hadîsi Müslim Hz. Berâ' İbni Âzîb 'den muhtelif tarîklerle rivayet ettiği gibi, Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd Tirmizî ve Nesaî dahi «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden rivayet etmişlerdir.
«Yalan söylemez bir zâttır.» Sözünü hangi râvîlerin söylediği ihtilaflıdır. Yahya b. Maîn ile Humeydî ve îbn ül-Cevzî'ye göre bu sözü söyleyen Ebû îshâk 'dır. Bununla Abdullah b. Yezîd'in yalan söylemediğine işaret etmiştir. İşareti Hz. Berâ'e ait zannetmemelidir. Çünkü Berâ' (Radiyaîlahû anh) Sahâbîdir. Sahabeyi kiramın ise tezkiyeye ihtiyaçları yoktur.
Hatîb-i Bağdadî: «Eğer bu söz fshâk'ınsa Abdullah b. Yezîd hakkındadır; Abdullah'ın ise Berâ'e aittir.» demiştir.
Hattâbî dahî: Bu söz râvî hakkında bir töhmet icâb etmez. O ancak doğruluğun hakikatini ifâde eder. Zîrâ bir ravînin iyice bilinmesini ve rivayet ettiği hadîsle amel edilmesini istedikleri vakit râvîlerin âdeti böyle te'kîdler yapmaktı. Meselâ Ebû Hüreyre: Sâdık ve mnsdûk olan Halîlimden işittim; derdi...» demektedir.
Kaadî îyâz dahî ayni yoldan giderek: «Râvî bu sözle tâ'diîi kasdetmemiştir. O bununla hadîsi takviye etmek istemiş ve hadîsi hiç bir suretle müttehem olmayan Berâ' îbni Âzib'in rivayet ettiğini söylemiştir.» demiştir.
Nevevî: «Bu sözün mânâsı: Hadîsi bana Berâ' rivayet etti. Bilirsiniz ki Berâ' müttehem olmayan bir zâttır. Binâenaleyh size ondan rivayet ettiğim hadîslere îtimâd edin! demektir.» diyor.
Bu söylenenlerden anlaşılıyor ki «Yalancı değildir.» sözü Hz. Berâ' hakkında söylenmiştir. Nitekim hadîsin ikinci rivayetinde Abdullah b. Yezîd'in: «Bana Berâ' rivayet etti - ki yalancı değildir. -» demiş olması da bunu gösterir. Bir de hadîsde Berâ' dan sonra zikredilen (Hüve) zamîri kaide îcâbı zikredilen isimlerin en yakınma ait olur (ki o da Berâ') dır.
Yahya. b. Maîn'in Hz. Berâ'i yalandan tenzih etmesi Abdullah b. Yezîd dahî sahabeden olduğu halde onun hakkında bir şey söylememesi Hz. Abdullah'in sahabeden olup olmadığına ihtilâf edildiğindendir. Yahya b. Maîn onun sahâbi olduğunu kabul etmemiştir. Filhakika bâzıları onun sahâbî olmadığını söylemiş; imam Ahmed, Ebû Hatim ve Ebû Dâvûd bu bâbda tevakkuf ederek bir şey söylememişler. İbni Abdi I-berr, Dâre Kutnî ve diğer hadîs ulemâsı onun sahâbî olduğunu isbât etmişlerdir.
Hz. Abdullah'in bu hadîsi rivayet etmesine sebeb Taberân î'nin rivayetine göre, Kûfe'de vali bulunduğu şuralarda cemaata namaz kıldırması ve cemâatin imamdan evvel rükû ve secdeye varmaları, başlarını imamdan önce kaldırmalarıdır.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Cemâatin bütün namaz fiillerinde imama tâbi olmaları icâbeder. İbnül-Cevzî bu hadîsle istidlal ederek: «İmam bir rüknü tamamlamadıkça cemâat ona uyamaz.» demişse de bu söz doğru değildir. Çünkü imam bir rüknü tamamladıktan sonra ona uyan cemaat o rükünde imama tâbi olmuş sayılamaz. Hadîsin mânâsı: Bir rükne imam başladıktan sonra cemâat ta başlar, ve ikisi de aynı rükûne iştirak ederler; demektir.
2- Bâzıları rükû ve secdelerle onlardan doğrulduktan sonra yapılacak tâ'dili erkânın uzun tutulmasına, bununla istidlal ederlerse de bu

cihete delâlet yoktur.
3 - İmamın fiillerine tâbi olmak için cemâatin namazda imama bakması caizdir.
4- îmam secdeye varmadan cemâatin secdeye gitmemesi sünnettir.
5- Şâfiîlere göre bu bâbdaki rivayetlerin mecmuu, cemâatin her rükünde imamdan biraz geri kalmalarının sünnet olduğunu gösterir.

40- Namaz Kılanın Rükûdan Başını Kaldırdığı Vakit Ne Okuyacağı Babı

202- (476) Bize Ebû Bekir b. Ebf Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye üe Vekf, A'meş'den, o da Ubeyd b. Hasen'den[80], o da İbni Ebî Evfâ'dan [81] naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) belini rükûdan doğrulttuğu vakit:
«Allah kendisine ha m deden in hamdini kabul eder. Allah'ım! Ey Rab-bimiz! göklerle yer dolusu ve onlardan maada dilediğin her şey dolusu ha m d ancak sana mahsustur.» derdi.

204- (...) Bana Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti (Dedi ki): Bize Şu'be, Mecze'etü'bnü Zâhir'den[82] rivayet etti. Demiş kî; Ben Abdullah b. Ebî Evfâ'yı Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) rükûdan doğruldukta:
«Allah'ım şano göklerle yer ve onlardan mâda dilediğin her şey dolusu hamd olsun. Allah'ım beni kar, dolu ve soğuk suyla temizlet Yârabbl Beni günah ve hatalardan, beyaz elbisenin kirden paklandığı gibi temiz pak eyle.» dermiş.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Dedi İd: Bana da Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. Bunların ikisi de Şu'be'den bu isnâdla rivayet etmişlerdir. Muâz'ın rivayetinde:
«Beyaz elbisenin kirden paklandığı;» Yezidin rivayetinde ise: «kirden paklandığı gibi»

205- (477) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân b. Muhammed Ed-Dimeşkî haber verdi, (Ded ki): Bize Saîd b. AbdilâzİZ, AtiyyettiTraü Kays'den, o da KazVdan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlttllal (SdtiaÜahÜ Aleyhi ve Sellem)h&şmı rükûdan kaldırdığı vakit:
«Ey Rabbimiz! Göklerle, Yer ve onlardan mâda dilediğin her şey dolusu hamd ancak sana mahsustur. Ey Mecdü senaya lâyık olan AUâh«n! kulun —ki hepimiz sana kuluz— söyiiyeceği en lâyık söz şudur: Allah'ım senin verdiğine mâni olacak yoktur. Senin vermediğini verecekde yoktur. Senin katında hiç bir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir.» derdi.

206- (478) Bize Ebû Bekir b. Eb! Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüşeym b. Beşîr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm b. Hassan, Kay b. Sa'd'dan, o da Atâ'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başını rükûdan kaldırdığı vakit:
«Allah'ım! Ey Rabbimiz, göklerle yer ve onların arasındaki her sey, onlardan sonra dilediğin her sey dolusu hamd ancak sana mahsustur. Ey Mecdüsenâya lâyık olan Allah'ım! Senin verdiğine mânı' olacak yoktur. Vermediğini verecek de yoktur. Senin katında hiç bîr varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir.» dermiş.

(...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm b. Hassan rivayet etti.
(Dedi ki): Bize Kays b. Sa'd, Atâ'dan, o da İbni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'den bu hadisi:
«Onlardan mâda dilediğin her şey dolusu» cümlesine kadar rivayet etti. Sonrasını zikretmedi.
Hadis-i şerif bütün rivâyetleriyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in rükûdan doğrulduktan sonra okuduğu duaları göstermektedir.
Hattâbî'nin beyânına göre Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Göklerle yer ve ondan sonra vûcûd bulmasını dilediğin her şey dolusu hamd ancak sana mahsustur.» demesi; hamdin çokluğunu temsil suretiyle ifâdedir. Yâni Allah'a yapılan hamdler cisim olsalar göklerle yeri doldururdu, demektir. Bâzıları: «Bu cümleden murâd hamdın sevabıdır.» demişlerdir. Bununla mezkûr kelimenin büyüklüğü de murâd edilmiş olabilir.
«Ve ondan sonra vücûd bulmasını dilediğin herşey dolusu hamd sana mahsustur.» cümlesi bazılarına göre kulun bütün gücünü sarf ettikten sonra yine hakkıyle hamd etmekten âciz kaldığını itiraftır. Zira gökler dolusu hamd bir insanın yapabileceği mikdârın en sonudur. Fakat Allah*-a hamd hakîkatta bununla da sona ermediği için ondan Ötesini Resûlül-lah (Sallallahti Aleyhi ve Sellem) Allah'ın meşîetine hâvâle ve bu sebeple kendisine Ahmed isminin verilmesine hak kazanmıştır.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz: «Allah'ım beni kar, dolu ve soğuk suyla temizle!» buyurması, kendisinin günah ve hatalardan temizlenmesi hususunda mübalağa için yapılmış bir istiaredir.
Hadîsde geçen «Zünûb» ve «Hatâya» kelimeleri birbirinin atfı tefsiri de olabilirler. Hatâyâdan kulun Allah'a karşı, zünûbdan da kulun kula karşı işlediği suçlar kastedilmiş olmak ihtimâli de vardır.
«Vesah, deren, denes» tâbirleri aynı mânâya gelirler. Bunlardan mu-râd kir ve pastır. Hadîsin bu cümlesi:
«Yâ Rabbî beni kirden ve pastan dolayı dikkatle yıkanan beyaz elbise temizler gibi itinalı ve tam bir taharetle temiz kıl!» demektir.
Beyaz elbisenin hassaten zikredilmesi, beyaz renkte temizlik daha çok belli olduğu içindir. Peygamber (SJlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in günahlardan temizlenmesi hususunda kar, dolu ve soğuk su diye üç şey zikretmesi mağfiretin nevilerini temsil içindir. Bu söz: «Yârabbî, günahları mahveden bütün mağfiret nevileri ile şu saydığım üç temizlik vasıtası kir ve pasları nasıl temizlerse beni Öyle temizle!» mânâsına gelir. Suyu en son zikretmesi mağfiretten sonra rahmetin şümulüne işaret içindir. Çünkü temizlik hususunda en şümullü vâsıta sudur.
Sıcak su kiri ve pası daha iyi temizlediği halde, burada soğuk suyun zikredilmesi, kelimelerde mücânesete riâyet içindir. Bir de azap hararetini söndürmek için en münâsip vâsıta soğuk sudur.
«Ey Mecdüsenâya lâyık olan Allah'ım!» ifadesi meşhur kavle göre bir nida cümlesidir. Bâzıları: «Sen Mecdüsenâya ehilsin» mânâsına müp-tedâ ve haber cümlesi olabileceğini söylemişlerdir.
Sena: Medih ve güzel tavsif demektir. Mecd: Azamet ve son derece büyük şeref mânâsına gelir. Kadı lyâz'ın beyânına göre bâzı rivayetlerde mecd kelimesinin yerine hamd denilmiştir. Mânâ itibariyle bu da doğru olmakla beraber meşhur olan rivayet birincisidir.
«Ki hepimiz sana kuluz.» ifâdesi, ehemmiyetinden dolayı araya sıkıştırılmış bir itiraz cümlesidir. Bu kaldırılınca mânâ şöyle olur:

«Kulun söyliyeceği en lâyık söz : Allah'ım senin verdiğine mâni olacak yoktur. Vermediğimde verecek yoktur.»
Bir kul için söylenecek en lâyık sözün bu olması, bütün umurunu Allah'a tefviz etmesi, Allah'ın varlığını ve birliğini itirafı, hayrın, şerrin ondan geldiğini, kuvvet ve kudreti o halk ettiğini, dünyâya ehemmiyet vermeyip sâlih ameller peşinde koşmanın lüzumunu tazammun ettiği i-çindir.
Hadîsin son cümlesinde zikri geçen «Cedd» kelimesi «Cidd» şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu rivayet zayıf olmakla beraber mânâ itibariyle doğrudur. Bâzıları: «Bu takdirde hadîsin mânâsı: Çalışkanın çalışması senin indinde kendisine bir fayda temin etmez. Ona ancak senin rahmetin fayda verir; kendisini o kurtarır.» demektir, şeklinde tefsirde bulunmuş, bir takımları «Cidd» in acele etmek mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bü takdirde mânâ: «Senden kaçmak için acele davranan kimsenin kaçışı kendisine bir fayda vermez. Çünkü dâima senin kabzayı kudretindedir.> demek olur.
Kelimenin sahîh ve meşhur olan kıraati «Cedd» dir. Cedd: Baht, zenginlik, azamet ve sultan mânâlarına gelir. Buna göre hadîsin mânâsı: «Dünyâda mal, evlât, azamet ve saltanatla bahtiyar olan bir kimseyi bu bahtiyarlığı senin azabından kurtaramaz. Onu kurtaracak olan ancak sa-lih amelleridir.» demek olur.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Rükû'dan doğrulduktan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'in yaptığı şekilde zikirde bulunmak müstehabdır.
2- Tâ'dili erkân vâcibdir. Mamafih, bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
3- Tesmi' ile tahmîd (yâni Semiallâhü limen Hamideh ile Rabbena lekel Hamd demek) her namaz kılana müstehabtır. Hanefîlere göre tes-mîi yalnız imamın, tahmîdi de yalnız cemâatin yapacağını yukarıda görmüştük.
4- Kulun yapacağı en faziletli dualardan biri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in' tâlim buyurduğu:
«Allah'ım senin verdiğine mâni olacak yoktur, ilâh. .»duâsıdır.

41- Rükü' ve Sücud'da Kur'an Okumaktan Nehi Babı

207- (479) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivaye etti. (Dedi ki): Bana Süleyman b. Sühaym[83], İbrahim b. Abdillâh h Ma'bed'den[84], o da babasından, o da İbni Abbas'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) perdeyi açtı[85]. Halk Ebû Bekir'in arkasında saff olmuşlardı. (Bunu görünce):
«Ey nâs! Şu muhakkak ki müslümanın göreceği yahut ona gösterilecek salih rüyadan başka peygamberliğin müjdecilerinden hiç bir şey kalmamıştır. Dikkat edin kil Ben rükû veya secde halinde Kur'an okumaktan nehy olundum. Rükû da Allah Teâlâ'yı ta'zim edinl secdede ise duâ etmeye çalışın! Zİra secde halinde duanızın müstecâb olması pek me'mûldür.» buyurdular.

208- (...) Ebû Bekir dedi ki: Bize Süfyân, Süleyman'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bana Süleyman b. Sühaym, İbrahim b. Abdillâh b. Ma'bed b. Abbâs'dan, o da babasından, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) perdeyi açtı. Vefatına müncer olan bu hastalığında başı sarılı idi. Ve üç defa:
«Allah'ım, tebliğ etti m m i?» dedi (sonra şunları ilâve etti):
«Hiç şüphe yok ki sâlih bir kulun göreceği yahut kendisine gösterileceği rüyadan başka Peygamberliğin müjdecilerinden hiç bir şey kalmamıştır.»
Bundan sonra râvî Süfyân hadîsi gibi rivayette bulunmuş.

210- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. El-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki): Ebû Üsâme, Velİd (yâni tbni Kesir) den rivayet etti. (Demiş ki) Bana İbrahim b. Abdillâh b. Huneyn, babasından rivayet etti, o da Alî b. Ebî Tâlib'i şöyle derken işitmiş: «Resûlüllah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem) beni rükû veya secde halinde Kur'an dkumaktan nehyettİ.»

211- (...) Bana Ebû Bekir b. îshâk da rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Meryem haber verdi. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Câ'fe haber verdi. (Dedi ki): Bana Zeyd b. Eşlem, İbrahim b. Abdillâh b. Hu-neyn'den, o da babasından, o da Alî b. Ebî Tâlib'den naklen haber verdi ki, şöyle demiş: «Resûlüllah (Salktîlahü Aleyhi ve Sellem) rükû ve 8Ü-cûdda Kur'an okumaktan beni nehyetti. Sizi nebyetti demiyorum.»

212- (...) Bize Züheyr b. Harb ile tshâk rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ebû Âmir El-Akadî haber verdi. (Dedi ki): Bize Dâvûd b. Kay[86] rivayet etti. (Dedi ki): Bana İbrahim b. Abdillâh b. Huneyn, babasından, o da tbni Abbâs'dan, o da Ali'den naklen rivayet etti. Ali: «Habfbim (SallallahU Aleyhi ve Sellem) beni rükû veya secde halinde Kur'an okumaktan nehyetti.» demiş.

213- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Nafi'den dinlediğim şu hadîsi okudum. H.
Bana İsa b. Hammâd El-Mısrî [87] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi. H.
Dedi ki: Bana da Harun b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize İb-ni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dahhâk b. Osman rivaye etti. H.
Dedi ki: Bize de El-Mukaddemî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya (yâni El-Kattân), İbni Aclân'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Harun b. Saîd El-Eylî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Jbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Üsâmetü'bnü Zeyd rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hücr de rivayet ettiler. (Bunlar) İbni Câ'fer'i kastederek: Bize İsmail rivayet etti, dediler, (tsmâil demiş ki): Bana Muhammed -ki îbni Amr'dır- haber verdi. H.
Dedi ki: Bana da Hennâd b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abde, Muhammed b. İshâk'dan rivayet etti.
Bu râvîlerin hepsi İbrahim b. Abdillâh b. Huneyn'den, o da babasından, o da Alî'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmişlerdir. Ancak Dahhâk ile İbni Aclân, Alî'den İbni Abbâs'ın da rivayet ettiğini ziyâde eylemişler ve hepsi: «Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selle m) rükûda bulunduğu halde Kur'ân okumaktan beni nehyetti.» demişler. Fakat rivayetlerinde Zührî, Zeyd b. Eşlem, Velîd b. Kesîr ve Dâvûd b. Kays'ın dedikleri gibi: «Secde hâlinde kıraatten nehyettiğini söylememişlerdir.»

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe dahî Hatim b. İsmail'den[88], o da Câ'-fer b. Muhammed'den [89], o da Muhammed b. El-Münkedir'den, o da Abdullah b. Huneyn'den, o da Alî'den naklen rivayet etti. Ama secde hâlinde Kur'ân meselesini zikretmedi.

214- (481) Bana Amr b. Ali de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebû Bekir b. Hafs' dan, o da Abdullah b. Huneyn'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki: İbni Abbâs: «Rükû halinde bulunduğum zaman Kur'ân okumaktan nehyolundum.» demiş.
Râvî isnâtda Alî'yi zikretmemişdir.
Bu rivayetlerin mecmuu rükû ve secdelerde Kur'ân okumanın memnu olduğunu bildirmektedirler. Ulemâya göre bundaki hikmet şudur: Rükû ve sücûd halleri kulun tevâzûunu ifade eder. Onun için bu haller zikre tahsîs edilmişlerdir. Binâenaleyh aynı halde Kelâmullah ile mahlûkun sözleri müsavi tutularak beraberce zikredilmeleri mekruh görülmüştür. ResûlüUah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Nübüvvetin müjdecilerinden muslumanın göreceği sâlih ru'yâdan başka bir şey kalmamıştır.» buyurarak kendilerinin vefatıyla nübüvvet alâmetlerinin sona ereceğine işaret etmiştir. Sâlih rü*yâdan muradı mutlaka gerçek rü'yâ değil, mülayim ve muvafık olan rü'yâdır. Çünkü sâdık rü'yâ bazen elem verici olabilir. Halbuki müjde arzu edilen bir şey vücut bulduğu zaman yapılır. Böyle bir rü'yânın müslümana taksîs edilmesi müslümanın sadık rü'yâ görmesi hususundaki hâli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haline uyduğu içindir.
ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Ben secde veya rükû hallerinde Kur'ân okumaktan nehyolundum»
buyurması, zahirde hitabın kendisine mahsus olduğunu gösteriyorsa da, hakîkatta bu hitâb bütün ümmete şâmildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem) ancak kendisine tâbi olunmak için gönderilmiştir. Nehyin ona mahsus olmadığına, rükû hâlinde Allah'ı tazîm, secdede ise duâ etmelerini ashabına emretmesi de göstermektedir. Bu hallerdeki ta'zîra ve duaların ne şekilde yapılacağı ve ulemânın bu bâbdaki sözleri inşaallah bundan sonraki bâbda görülecektir.
Hz. Ali (Radiyalîahû anh)m: Besû1ü1l1ah (SallallahüAleyhi ve Seilem) rükû ve sücûd hâlinde Kur'ân okuraakdan beni nehyetti. Siz nehyetti demiyorum.» şeklindeki ifâdesi nehyin ona mahsus olduğunu anlatmak için değil, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'den işittiği gibi naklettiğini göstermek içindir. Binâenaleyh hüküm bütün ümmete şâmildir.
Hadîsin bir rivayetinde senedden İbni Abbâs Hazretleri iskât edilmiştir. Bu rivayet daha mahfuzdur. Bâzı rivayetlerde İbni Abbâs hazretlerinin zikredilmesi, bazılarında edilmemesi hadîsin sıhhatına tesîr etmez. Çünkü râvînin hadîsi bir defa îbni Abbâs vasıtasıyla Hz. Alî 'den, başka bir defa da bizzat Ali (Radiyalîahû anh) "dan işitmiş olması mümkündür.
Hadîs-i Şerif, rükû ve sücûd hallerinde Kur'ân okumanın memnu olduğuna delildir. Rükûda yapılacak vazîfe teşbih, sücûdda ise teşbih ve duadır.
Hanefîlere göre namazın bir rüknünde namaz fiiHeri cinsinden bir şey ziyâde etmek secde-i sehiv îcâbeder.
Şâfiîlere göre rükû ve sücûdda fatihadan başka bir sûre veya âyet okumak mekrûhdur. Fakat namaz bozulmaz. Fatiha okumaya gelince, bu hususta Şâfîîlerden iki kavil rivayet olunur. Birinci kavle göre fatiha ile başka sûre arasında fark yoktur. Binâenaleyh fatiha okumak da mekruh-dur. Yalnız namazı bozmaz. îkinci kavle göre fatihayı kasden okumak haramdır, namazı bozar. Sehven okumak mekruh değildir. Fakat, gerek kasden, gerekse sehven okunduğu takdirde imam Şâfiîye göre secde-i sehiv lâzım gelir.

42- Rükü ve Sücüdda Okunacak Dualar Babı

215- (482) Bize Hârûn b. Mâ'rııf İ]e Amr b. Sevvâd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. Vehb, Amr b. Harîs'den, o da Umâratü'bnü Gaziyye'den, o da Ebû Bekir'in azatlısı Sümey'den naklen rivayet etti. Sümey, Ebû Salih Zekvân'ı, Ebû Hüreyre'den rivayet ederker dinlemiş. Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kulun rabbine eh yakın olduğu hâl secdede bulunduğu hâldir. Binaenaleyh sız (secdede) duayı çok edin!» buyurmuşlar.

216- (483) Bana Ebü't-Tâhir ile Yûnus b. Abdü Âlâ rivayet ettiler. Dediler ki; Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi kî): Bana Yahya b. Eyyûb, Umâratü'bnü Gaziyye'den, o da Ebû Bekir'in azatlısı Sümey'den, o da Ebû Sâtih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sücûdunda:
«Allah'ım günahımın hepsini, küçüğünü büyüğünü, evvelini âhirini, aşikârını ve gizlisini bana bağışla» dermiş.

217- (484) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim rivayet etti-ler. Züheyr dedi ki: Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ebu'd-Duha'dan[90], o da MesrûVdan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltetn) rükû ve sücûdunda:
«Allah'ım, seni tesbîh ederim. Ey Rabbimiz! Seni hamdİnle tahmîd eyleriz. Allah'ım beni mağfiret eyle!» Teşbihini çok söylerdi. Bununla Kur'ân'a imtisal buyururdu.

218- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resû-lüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) vefatından önce:
«Seni ha md inle teşbih eylerim. Mağfiretini diler, sana tevbe ederim.» duasını çok okurdu.
Ben: «Yâ Resulüllah! Yeni ihdas edip söylemekte olduğunu gördüğüm bu kelimeler nedir?» dedim.
«Ümmetim hakkında bana bir alâmet verildi. Onu gördü m mü ben bu kelimeleri söylerim. (O alâmet) sonuna kadar nasr süresidir.» buyurdular.

219- (...) Bana Muhammed b. Râfi* rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muladdâl[91], A'meş'den, o da Müslim b. Subeyh'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Kendisine nasr sûresi indikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir namaz kılıp ta duâ etmediğini, yahut o namazda:
«Seni hamdine bürünerek teşbih eylerim yâ Rabbî! Beni affeyle Allah'ım!» demediğini görmedim.

220- (...) Bana Muhammed h. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdül Âlâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dâvûd, AnûVden, o d Mesrûk'dan, o da Aîşe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'ı, hamdine bürünerek teşbih eylerim; Allah'tan mağfiret diler, O'na tevbe ederimi» sözlerini çok söylüyordu.
Ben: Yâ Resûlüllahî Görüyorum ki: «Allâhı hamdine bürünerek teşbih eylerim; Allah'dan mağfiret diler, O'na tevbe ederim.» sözlerini çok söylüyorsun... dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Rabbim bana ümmetim hakkında bir alâmet göreceğimi haber verdi. Ben onu gördüntmü: Allah'a hamdine bürünerek tesbîh eylerim; Allah'dan mağfiret diler, ona tevbe ederim; sözlerini çok söyleyeceğim. İşte o alâmeti gördüm: (Alâmet şudur) Allah'ın yardımı ile fetih yâni Mekke'nin fethi geldiğinde, sende insanların takım takım Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen habîbinin hamdine bürünerek teşbih et; ve ondan mağfiret dile! Çünkü Allah tevbeleri çok kabul edicidir.» buyurdular.»

221- (485) Bana Hasen b. Alî El-Hulvânî İle Muhammed b. Bâfî' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Biz tbni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Atâ'ya: «Sen rükûda ne okursun?» diye sordum, dedi ki: «Seni hamdine bürünerek teşbih eylerim; senden başka ilâh yoktur; sözlerini bana İbni Ebî Müleyke, Âişe'den naklen haber verdi. Aişe demiş ki: Bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)i kaybettim. Kadınlarından birinin yanına gittiğini zannederek onu araştırdım, sonra döndüm. Bir de baktım ki, o rükû'a yahut secdeye varmış:
«Seni hamdine bürünerek teşbih eylerim, senden başka hiç bir ilâh yoktur.» diyor. Bunun üzerine: «Annem babam sana feda olsun: Ben ne hâl peşindeyim, sen ne hâldesin!» dedim.

222- (486) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ubeydullah b. Ömer, Mu hammed b. Yahya b. Habbân'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Bir gece Besû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i yataktan kaybettim de kendisini a-raştırdını. Derken elim, secdegâhında iken onun ayaklarının altına dokunu verdi. Ayakları dikilmiş; kendisi:
— «Allah'ım senin gadabından senin rızana; Azabındanda affına sığınırım! Hem senden sana sığınırım!» Sana karsı senayı bttiremem! Sen kendini nasıl sena ettinse öylecesin!» diyor.

223- (487) Bize Ebû Bekir b. Eb! Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Muhammed b. BİŞr El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. El Arûbe Katâde'den, o da Mutarrif b. Abdillâh b. Şıhhîr'dan, naklen rivayet etti. Mutarrife de Aişe haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallaüahsal ve Sellem) rükû' ve sücûdunda:
«Münezzehsin! Mukaddestin! Meleklerle ruhun Rabbisinl (Allah'tı dermiş.

224- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi k Bize Ebû Dâvûd[192] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki): Bana Katâde haber verdi. Dedi ki: Mutarrif b. Abdillâfa b. Şı hîr'den dinledim.
Ebû Dâvûd: «Bana da Hişâm, Katâdeden, o da Mutarrif den, o < Aişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu h dlsi rivayet etti.» demiş.
Bu rivayetler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in rükû m sücûdda okuduğu teşbih ve duaları göstermektedirler.
Hz. Aişe hadîsini Buhâri «Kitâbii'I-Ezân-, -Kitâbül-Meglzî-, «Kitâbü's-Salât» ve -Kitâbü't-Tefsîr- de, Ebû Dâvûd, Ne saî ve İbni Mâc dahi «Kitâbü's-Salât» da tahrîc etmişlerdiı Bu bâbda daha başka rivayetler de vardır.
Kulun Allah Teâlâ'ya yakınlığından murad, onun rahmetine yaku olmasıdır. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in duaya teşvik buyurması da bundandır. Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hiç bir günâhı olmadığı halde bütün günahlarının azını çoğunu, evvelini âhirini, aşikârını ve sırrım tasrih buyurmak suretiyle affını istemesi onun kemâli ubudiyetinden ve dâima Allah Teâlâ'ya muhtaç olduğunu îtiraf kabüindendendir. Nitekim:
«Sana karşı senayı brtiremem, sen kendini nasıl sena ettin«e Öytecesin» buyurması da onun tarafından bir i'tirafı aczdir. Yâni: «Yârabbi ben sana ne kadar sena etsem lâyık olduğun senayı yapmaya kudretim yetmez,» diyerek senanın adet ve mikdârını tâyine gücü yetmiye-ceğini itiraf ile tafsilâtını ilmi her şeyi muhit olan AUâhu zülcelâTe havale etmiştir. Zira Teâlâ hazretlerinin sıfatlarına nihayet olmadığı gibi, ona yapılacak senanın da sonu yoktur. Çünkü sena Allah'ın sıfatlarına tâbidir. Kul hamdü sena hususunda ne kadar takat sarfederek mübalâğa gösterse de Allah'ın azamet ve şanı,, sıfatları, fadlü ihsanı onun senasından yine daha vâsi1 ve çoktur. İmam Mâ1ik'e göre; bunun manâsı: Yâ Rabb ben ne kadar çalışsam yine senin nimetlerini ve ihsanlarını sayıp bitiremem; demektir.
Teşbihin mânâsı: Allah Teâlâ'yı her türlü noksanlıklardan tenzih demek olduğunu yukarıda görmüştük.
«Seni hamdine bürünerek fesbîh eylerim» cümlesinin mânâsı: Yârab seni kendi gücüm ve kudretimle değil, ancak bana ihsan buyurduğun hidâyet ve fazlınla tenzih ederim; demektir.
Selef-i Sâlihînden bâzıları: «Senden mağfiret diler, sana tevbe ederim» gibi sözlerin caiz olmadığını, çünkü bunları söyliyen kulun icaplarını yapamıyarak yalancı çıkmak ihtimâli karşısında bulunduğunu, binâenaleyh kulun: «Yârabbi beni affet; tevbemi kabul buyur!» demesi îcâ-bettiğini söylemişlerse de hadîsin bütün rivayetleri bunların aleyhine de-lîl olup «Senden mağfiret diler; sana tevbe ederim» demenin caiz hattâ müstehab olduğunu göstermektedir.
«Senden sana sığınırım» cümlesinin mânâsı hakkında Hattâbî şunları söylemiştir: «Bu sözde lâtif bir mânâ vardır, şöyle ki: Resû-lüllah (Sctlktllahü Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ'mn gadabından yine onun rızâsına, azabından afvü keremine sığınmıştır. Rızâ ile gazap ve keza azapla af birbirine tekabül eden zıt kelimelerdir. Mesele zıddı olmıyan Allah Teâlâ'ya varınca aynı mukabeleyi şeklen devam ettirerek Ailah'-dan Allah'a sığınmıştır. Bunun mânâsı ona karşı yaptığı ibâdet ve senalarda vâkî olan kusurlarından dolayı Allah'dan af dilemektir.
Subbûh ve Kudchis kelimeleri Sebbûh ve kaddûs şeklinde de okuna-bilirse de birinci şekilde okunuşları daha fasîh ve bu şekilde rivayetleri daha çoktur. Ulemâdan bâzılarına göre bunlar Allah'ın birer sıfatıdır. Bir takımları Allah'ın ismi olduklarını söylemişlerdir.
Sübbûhun mânâsı: her türlü noksanlıklardan ve Allah Teâlâ'ya lâyık olmayan şeylerle şerik ve nazîrden münezzeh demektir. Kuddûs dahî: Allah'a lâyık olmayan her şeyden temizlenmiş mânasına gelir. Bâzılarına göre Kuddûs mübarek demektir.
Ruhtan murâd: bâzılarına göre büyük bir melektir. Bir takımları bundan muradın Cibril (Aleyhisselâm) olmasını muhtemel görmüşlerdir. «Ruh: Meleklerin de göremedikleri bir takım mahlûkattır.» diyenler de olmuştur.
Âişe (RadiyaÜahû anha) «Annem babam sana feda olsun! Ben ne hal peşindeyim, sen ne hâldesin.» demekle «Ben kıskançlık peşindeyim; sen ise dünya umurunu arkaya atmış; Allah Teâlâ'ya yönelmiş bir hâldesin.» demek istemiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmeti hakkında göreceği alâmetten muradı, Sultânül müfessirîn İbni Abbâs hazretlerine göre ecelinin yaklaşmasıdır. Hattâ Hz. Ömer (Radiyallahû anh) «Nasr» sûresinin son âyetlerini tefsir etmesini istediği zaman, bunların Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in eceli yaklaştığına işaret ettik-lerini söylemişti.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Secde duâ mahallidir. Orada duâ etmelidir.

2- «Secde kıyam ve şâir namaz rükünlerinden efdaldir» diyenler bu hadîslerle istidlal ederler. Secdenin efdâl olup olmaması meselesinde ulemâ üç mezhebe ayrılmışlardır:
a) Secdeyi uzatmak çok rükû ve secde yapmak efdaldir. Bu kavli Tirmizî ile Begavî bir çok ulemâdan rivayet etmişlerdir. Ashabı kiramdan îbni Ömer hazretlerinin mezhepleri de budur.
b) Hanefilerle imam Şâfiî'ye ve ulemâdan bir cemaata göre namazda kıyamı uzatmak efdaldir. Çünkü, kıyam halinde Kur'ân okunur. Secdede ise tesbîh yapılır. Kur'ân okumak tesbjhden efdaldir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den nakledilen rivayette onun kıyamı secdeden daha uzun tuttuğunu gösterir.
c) Bâzıları kıyamla secdenin müsâvî tutulacağına kail olmuşlardır. İmam Ahmed b. Hanbel bu meselede tevakkuf ederek bir şey söylememiştir. İshâk b. Râhuye'ye göre gündüz namazlarında rükû ve sücûdu çok yapmak, gece namazlarında ise kıyamı uzatmak efdaldir. Tirmizî'ye göre îshâk'in buna kail olması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geceleyin kıldığı namazlar uzunlukla tavsif edildiği içindir. Gündüz namazlarını bu derece u-zattığı tavsif olunmamıştır.
3- Duâ te'kidli ve müteradif de olsa çok lâfızlarla yapılmalıdır.
4- Hz. Âişe'nin secde halinde eliyle Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ayaklarına dokunması kadına dokunmanın abdesti bozmadığına delildir. İmam Âzam ile diğer bir çok ulemânın mezhepleri budur.
İmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel ha-zerâtı ile diğer bir çok ulemâya göre kadına dokunmak abdesti bozar.
5- Secdede ayaklan dikmek sünnettir.
6- Ehl-i sünnete göre Allah Teâlâ'ya hayır ve şerri izafe etmek caizdir.
7- Rükû ve secdelerde zikir sünnettir. Ancak ulemâ bunun keyfiyetinde ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed b. Hanbel, tshâk, ve Dâvû-u Zahirî'ye göre namaz kılan kimse rükû ve secdelerde babımız hadîslerinde zikredilen dualardan dilediğini okuyabilir. Kılınan namazın farz veya nafile olması arasında fark yoktur. Hanbelîlerden İbni Kudâme «El-Mugnî» nâm eserinde şunları söylemektedir. «Namaz kılan kimse rükûunda üç defa sübhâne rabbiyel-azîm; sücûdunda ise üç defa sübhâne Rabbiye'1-alâ der. Evvelâ me'sûr bir duâ okur veya zikreder; sonra buradaki dualaru okursa iyi olur...»
İbrahim Nehaî, Hasan-ı Basrî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed ve bir rivayette İmam Ahmed Hazerâtma göre rükûda sünnet üç defa sübhâne Rabbiyelâ-zîm, sücûdda dahî üç defa sübhâne Rabbiyel-a'lâ demektir. Sünnetin en aşağı mertebesi budur. Tahâvî'nin beyânına göre rükû ve secdelerde üçer defadan aşağı kalmamak, fakat dilediği kadar yukarıya da çıkmamak gerekir. Ancak Tahâvî'nin sözü farz namazlar hakkındadır. Nafilelerde üçden dilediği kadar yukarıya çıkmak caizdir.
Mârûdi'ye göre Kemâlin en aşağı derecesi üç, yukarı derecesi onbir veya dokuz, orta derecesi beş defa tesbîhde bulunmaktır. «Hidâye» şerhlerinden bâzısında: «Namaz kılanın rükû ve sücûd teşbihlerinde üçden ona kadar çıkması îmam-ı Âzam'a göre efdaldir. İmâmeyne göre ise yediye kadar çıkması efdaldir.» denilmektedir.
Hanbelîlerden bâzıları: «Kemâlin en aşağı derecesi rükû ve sücûd teşbihlerini kıyam derecesinde uzun tutmaktır.» demişlerdir.
Rükû ve secdelerdeki teşbihlerin kemâl derecesi imam Şâfiî'ye göre dahî on adet olmakdır. Bu kavil Hz. Ömer (Radtyallahû anh) dan da rivayet olunmuştur.
Rükû ve secdelerde yapılacak zikirlerin hükmü dahî ihtilaflıdır. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî hazerâtına göre bunlar sünnettir. Terkinden dolayı birşey lâzım gelmez, yalnız kasden terketmek mekruh olur. İmam Ahmed b. Hanbel ile İshâk'a göre rükû ve secdelerde zikir vaciptir. Binaenaleyh kasden terkedilirse hamaz bozulur. Unutarak terkedilirse namaz bozulmaz. Yalnız imam Ahmed'e göre secde-i sehiv lâzım gelir. İmam Ahmed'in diğer bir kavline göre rükû ve secdelerdeki zikirler sünnettir. Zahirîlerden İbni Hazm bunların farz olduğuna kaildir.

43- Secdenin Faziletleri Secdeye Teşvik Babı

225- (488) Bana Züheyr b, Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ve-lîd b. Müslim rivayet etti. Dedi ki: Evzâî'yi şöyle derken işittim: Bana Velîd b. Hişâm El-Muâytî [93] rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ma'dân b. Ebî Talhate'l-Ya'merî [94] rivayet etti. Dedi ki: ResûlüUah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) azatlısı Sevbân'a tesadüf ettim de: Bana bir amel haber ver ki, onu yaparsam Allah beni onun sebebiyle cennete koysun; dedim. Yahut şöyle demiş: Allah indinde en makbul ameli haber ver! defim. Sev-bân sükût etti. Sonra kendisinden (Ayni şeyi) tekrar istedim, yine sükût etti. Sonra üçüncü defa istedim. Bunun üzerine şunları söyledi: Ben bu meseleyi Besûlüllah (Şallallahü Aleyhi ve Sellem)e sordum da:
«Allâha çok çok secde etmeye bak: Çünkü; eğer sen Allah için bir secde yaparsan onun sayesinde Allah senin bir dereceni yükseltir; ve onun so> yesinde bir günâhını indirir.» buyurdular.
Ma'dân: «Sonra Ebû'd-Derda'ya rastladım. Ona da sordum. Bina Sev-bân'ın dediği gibi söyledi.» demiş.

226- (489) Bize Hakem b. Mûsâ Ebû Salih rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hikil b. Ziyâd [95] rivayet etti. Dedi ki; Evzâfden dinledim, dedi ki; Bana Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti. (dedi ki): Bana Ebû Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bana Rabîatü'bnü Kâ'b El-Eslemî[96] rivayet etti. Dedi ki: Resûliillah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte gecelemekteydim. Kendisine abdest suyunu ve ihtiyacı olan şeyleri getirdim. Bunun üzerine bana:
«Dile!» dedi. Ben:
— Cennette senin refikin olmayı dilerim... dedim. «Yahut bundan başka bir şeyi...» buyurdular. Ben:
— Dileğim budur! dedim. Resûliillah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardımcı ol» buyurdular.
Jiz. Sevbân'in birinci ve ikinci defada susmayı tercih ederek birşey söylememesi yâ vereceği cevap hakkında düşündüğü, yahut söyleneni iyi anlaması için muhatabının merakını celbetmek istediği içindir. Hadîsin zahirinden anlaşılan mânâya göre çok secdeden murâd: secdeyi uzatmak değil, sayısını çoğaltmakdır.
Hz. Rabîa'nın cennette Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile refîk olmayı istemesi ona çok görülemez. Çünkü onun bu isteği Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile her cihetten müsavi olmayı iktizâ etmez. Yalnız elde edilmesi pek müşkil olan bir mümkini istemiştir. O-nun bu dileğine karşı Fahr-i Kâinat (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin:
«Yahut bundan başka bir şey!..» buyurması, ulemâdan bâzılarına göre derecede müsâvî olmayı istediğini anladığı içindir. Yânı: Bu imkânsızdır. Sen başka bir şey dile! demek istemiştir. Fakat bâzıları Resûlüllah
(Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sözü bu mânâya almadığını, çünkü Peygamberlerle ümmetlerinin biribirlerine müsâvî olmaları imkânsız bulunduğunu söylemişler ve: -Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) onun pek güç elde edilebilecek bir şeyi istediğim

anlayarak:
«Yahut daha başka birşey iste: yânı elde edilmesi pek göç olmayan bir şey dile! buyurmuştur.» demişlerdir.
Ancak bu mânâlar hadîsdeki «ev» harfinin sakin okunduğuna göredir. Bu kelimenin «eve» şeklinde okunması da caizdir. Bu takdirde «hemze» suâl, «vav» da atıf edatı olmuş olur. Ve cümle: «Sen kolayı bırakıp da elde edilmesi müşkil olan bir şeyi mi istiyorsun?» mânâsına gelir.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Rabîa'nın dileğinde ısrar ettiğini görünce:
«O halde çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardımcı ol!»
buyurmuşlardır, ki; dilek pek büyük olduğu için bu hususta sadece istemenin kâfî gelmediğine işarettir.
Bu Hadîs-i, şerîf çok secde etmeğe teşvik etmektedir. Buradaki secdeden murâd namaz secdesidir. «Çok secde etmek kıyamı uzun tutmak-dan efdâldir» diyenler bununla istidlal ederler.
Çok secdeye teşvik buyurulmasmın sebebi bundan evvelki bâbda görüldüğü vecihle secde," kulun Allah'ına en yakın bulunduğu hâl olmasındandır. Bir de secde Allah Teâlâ'ya karşı son derece kulluk ve tevâzû* arzeden bir haldir. Bu hâlde insanın en şerefli âzası olan yüzü toprağa sürülür ve bu suretle Allah'a tevazu' ve ubudiyet kemâliyle arz olunur.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Bir hizmet mukabilinde bir kimseye: «Dile benden ne dilersen» demek büyüklerin şanındandır.
2- Allah Teâlâ, Peygamberimiz (Sallaliahü Aleyhi ve SeUem) 'in hak hazînelerinden dilediği her şeyi vermesini ona mubah kılmıştır. Bu onun hasâisindendir. Hattâ bazı ulemânın beyânına göre Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve:Sellem) cennetten dilediği yeri dilediğine verebilir.
3- Hadîs-i şerîf Rabîa'mn dilediği mertebeye ancak çok namaz kılması ve Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in duası ile nail olunacağına işaret etmektedir.

44- Secde Uzuvları ve Namazda Saçı, Elbiseyi Toplamaktan, Başa Hotoz Yapmaktan Nahi Babı

227- (490) Bize Yahya b. Yahya ile Ebü'r-Rabî'ez-Zehrânî rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) ta'birini kullandı. Ebü'r-Rabî': Bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Tâvûs'dan, o da îbni Abbâs'-dan naklen rivayet etti: Dedi İd; Îbni Abbâs şöyle demiş:
Peygamber (SalUûlahü Aleyhi ve Seüem) 'e yedi şey üzerine secde etmek emrolundu. Saçlarını ve elbisesini toplamakdan da nebyedildL
Bu hadîs Yahya'nındır.
Ebû'r Babı': «Yedi kemik üzerine yâni avuçların, dizlerin» ayakların ve alının üzerine secde etmesi emrolundu. Saçlarını ve elbisesini toplamakdan nehyedildi.» dedi.

228- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed -ki İbni Câ'fer'dir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Amr b Dinar'dan» o da Tâvûs'dan, o da îbni Abbas'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar:
«Bana yedi kemik üzerine secde etmem, elbise ve saçımı toplamamam emrolundu.»

229- (...) Bize AmrÜ'n-Nâkıd rivfiyet etti. (Dedi M): BİIe Sttfyfin b. Uyeyne, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Salkülahü Aieyhi ve Sellem) yedi şey filerine secde etmeye me'mûr olmuş. Saçlarıyla elbisesini toplamakdan da nehy buyurtunraş.

230- (...) Bize Muhammed b. Hâtîm rivayet etti. (Dedi ki): BİIse Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki): Biz Abdullah b. Tâvûs, Tâvûs'dan, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, EesûlüUah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben yedi kemik üzerine : (Eliyle burnuna işaret ederek) yüz, eller, ayaklar ve ayakların uçları üzerine secde etmeye: elbiseyi ve saçları toplamamaya me'mûr oldum.» buyurmuşlar.

231- (...) Bize Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki):Bana tbni Cttreyc, Abdullah b, o da babasından, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet etti Idt sûlüllah (SaHaüahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben, yedi kemik (yâni) alın, burun, eller, dizler ve ayaklana unrf«ritff secde etmeye : saç ve elbisemi toplamamaya me'mûr oldunu» buynrm«»i lar.

- (491) Bize Kuteybetii'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bekr - ki îbni Mudar'dır - İbni'I-Hâd'dan, o da Muhammed b. İbrahim'den, da Âmir b. Sa'd'dan, o da Abbâs b. Abdülmuttalip'den naklen rivayet etti. Abbâs, Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Kul secde ettimİ onunla birlikte yedi taraf (Yâni) yüzü, elleri, dizleri ve ayaklan secde eder. buyururken işitmiş.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbû'I-Ezan- da: Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî ve îbni Mâc'e «Kitâbü's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir
Hadîs-i şerifin bütün rivayetleri secde azasının neler olduğunu, namazda saç ye elbise düzeltmenin mene-dildiğini bildirmektedir.
Hadîsin ekseri rivayetlerinde meçhul sîgasiyle Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emrolundu: denildiği için Kâdî Beyzâvî: Peygamber (Saltailahü Aleyhi ve Seltem)'e Allah'ın emrettiği Örfen malûmdur. Bu ise vücûbu iktizâ eder.» demiştir. Hattâ rivayetlerin bâzısında bizzat Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben yedi kemik üzerine secde etmeye me'mûr oldum» buyurmuştur. Onun bu emri Allah Teâlâ'dan aldığında şüphe yoktur. Binaenaleyh Ha-dîsde sayılan uzuvlar üzerine secde etmesi lâzım gelir. Ulemâ bu hükümde ümmetin de dâhil olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.
Bâzılarına göre hadîsde sayılan yedi âzâ üzerine secde etmek Resulüllah (Saltatlahü Aleyhi ve Sellem) 'e olduğu gibi ümmetine de farzdır. Fakat esah olan kavle göre; farz değildir. Ona farz olan bir şeyin ümmetine de farz olduğunu gösteren bir delîl bulunursa ümmetine ancak o zaman farz olur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Secde âzası yedidir. îmam Ahmed ile İshâk'a göre onlardan birinin üzerine secdeyi terk eden kimsenin namazı sahih değildir, îmam

Şâfiî'nin esah olan kavli de budur.
Burnun üzerine secde etmek farz mıdır, değil midir? meselesi ihtilaflıdır. Ulemâdan bâzılarına göre alnın üzerine secde etmek kâfidir. Burnun yere değmesi şart değildir. Bu kavil îbni Ömer, Atfi1, Tâvûs, Hasan-ı Basrî, Îbni Şîrîn, Kaasîm, Salim, Şa'bî, Zührî, Mâlik, Eb Yûsuf, Ebû Sevr (Rahimehumullahi aleyhim ecmain) ve meşhur kavline göre imam Şafiî 'den rivayet olunmuştur. Bu zevata göre: Alnın üzerine secde etmek farz, burnun üzerine secde etmek müstehabdır. Bazıları alnın üzerine secde etmeden yalnız burnun üzerine secdenin kâfi geleceğini söylemişlerdir. İmam-i Âzam Hazretlerinin mezhebi de budur. Fakat bir rivayete göre Hz. İmam Özürsüz yalnız burun üzerine secdeyi kâfî görmemiştir.
İbni Battal şunları söylüyor: «Ulemâ secdenin farz olduğuna ittifak ettikten sonra yedi âzâdan hangisinin üzerine secde kâfî geleceği meselesinde ihtilâf etmişlerdir.» Nevevî diyor ki: «Secde âzası yedidir. Bunların hepsinin üzerine secde etmek gerekir. Alınla burnun ikisinin birden üzerlerine secde edilmelidir. Alnı açık olarak yere koymak farzdır. Bir kısmının üzerine secde etmek de kâfî gelir. Burnun üzerine secde etmek müstehabdır. Binaenaleyh burun üzerine secdeyi terk etmek caiz ise de, yalnız burun üzerine secde ederek alın üzerine secdeyi terk caiz değildir. İmam Şafiî ile Mâl ik'in ve ekseri ulemânın mezhepleri budur. îmam Âzam ile Mâliki Terden İbni Kaasîm'e göre namaz kılan kimse alınla burundan birinin üzerine secde ile iktifa edebilir. îmam Ahmed b. Hanbel ile Mâlikî'lerden İbni Habîb'e göre alınla burnun ikisine birden secde etmek farzdır. Zîra hadîsin zahirinden bu anlaşılmaktadır. Ekser! ulemâya göre ise bilâkis hadîsin zahirinden alınla burnun bir uzuv hükmünde oldukları anlaşılır. Çünkü hadîsde secde âzası yedi olarak gösterilmiştir. Alınla burun ayrı ayrı uzuvlar sayılırsa secde azasının sayısı sekize yükselir. Hadîsde burnun zikredilmesi onun üzerine secdenin müs-tehâb olduğunu göstermek içindir. Zâten tesrîh (Anatomi) ulemâsına göre de burunla alın bir uzuvdur. İbni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsinin bâzı tarîklerinde:
«Ben yedi kemik üzerine secde etmeye me mûr oldum. Bunlardan biride yüz'dür». Duyurulmuştur.
Ellerle dizlerin ve ayakların üzerine secde meselesi dan! ihtilaflıdır. Nevevî diyor ki: «Bu hususta imam Şafiî (RahimehuUah)den iki kavil rivayet olunur. Bunların birine göre; mezkûr âzfının hepsine sr ede etmek farz değil, fakat kuvvetle müstehabdır. İkinci kavletgöTt; hepsine secde etmek farzdır. Hz. Şafiî bu kavli tercih etmiftift. Binaenaleyh bu uzuvlardan bir tanesine secde etmeyenin namazı mbftHdeğildir. Ayaklarla dizleri açmak farz değildir. Eller hakkında İmam ,d Şâfiî'den yine iki kavil vardır.
Birinci kavle göre: Alın gibi, elleri de açarak secde etmek farzdır.
İkinci kavle göre: Elleri açmak farz değildir.
Hanefiyye kitaplarından -El-Hidâye» de: «Ellerle dizler ve ayaklar üzerine secde etmek farz değildir.» denilmiş; fakat Kemâl İbni Hümâm vacib olduğunu söylemiş, bu kavil en mutedil görülmüştür.
«El-Vâkıât» nâm eserde secde hâlinde dizlerini yere koymayan kimsenin namazı sahîh olmayacağı bildirilmiştir.
Hulâsa: Secdede ellerle ayakların yere konması hususunda Hanefîler*-den üç kavil nakledilmiştir: Farz, sünnet, vâcib. İmam Şâfiî'ye göre dahî secde azasının hepsini yere koymak farz değildir. Umumiyetle Fukâhâ'nın kavilleri de budur. Yalnız Hanefîler'den İmam Züfer ile mezhep imamlarından Ahmed b. Hanbel'e göre bütün secde azasının üzerine secde etmek farzdır.
Burnun üzerine secde etmeden .kılman namazın sahîh olmıyacağını bildiren hadîsler de varsa da, bunların hepsi zayıftır.
2- Namazda saçını veya elbisesini toplamak mekruhtur. Bu hâl Cumhur-u Ulemâya göre; namaz içinde de, namaza girmezden önce de mekruhdur. Bunun hikmeti, kibir ve gururluya benzemektir. Halbuki makam, tevazu' makamıdır. Yalnız namazı bozmaz. Fakat Hasani Basrî'nin: «Bundan dolayı namazı yeniden kılmak lâzımdır.» dediği rivayet olunur.
3- Eller secde âzâsındandır. Fakat onları yenlerden çıkarmadan secde etmek ekseri ulemâya göre caizdir. Şafiî'nin bu hususta iki kavli olduğunu az yukarıda gördük.

232- (492) Bize Amr b. Sevvâd El-Amİrî[97] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, (Dedi ki): Bize Amr b. Haris haber verdi. «Ona da Btikeyr rivayet etmiş: Ona da İbni Abbas'm azatlısı Küreyb, Abdullah b. Abbâs'dan rivayet etmiş ki; ibni Abbâs, Abdullah b. Hâris'i başının saçı arkaya topuz yapılmış olduğu halde namaz kılarken görmüş de, onu çözmeye kalkışmış. Abdullah namazdan çıkınca İbni Abbâs'ın yanına gelerek: «Benim başım senin ne işine giriyor?» demiş. İbni Abbâs:
— Ben Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seîîem) 'i:
«Böylesinin misâli kotları arkasına bağlı olarak namaz kılan kimse gîbidir.» buyururken işittim, cevâbını vermiş.
Bu hadîs, saçı arkadan topuz şeklinde bağlı olarak namaz kılmanın mekruh olduğuna delildir. Kolları sıvalı, saçı topuz şeklinde tepesinde bağlı, yahut serpuşunun altına kıvrılmış şekillerde namaz kılmak bütün ulemâya göre keraheti tenzîhiyye ile mekruhtur. Saçını namazda iken bağlamak namazı bozar.
İster namaz için, isterse başka bir maksatla saçını bir yere toplayarak bağlamak, yahut saçı keçeleştirecek bir ilâç kullanmak suretiyle dağılmasına mâni olmak Cumhur-u Ulemânın ittifakiyle mekrûhdur. İmam Mâlik bunu yalnız namaz için yapmanın mekruh olduğunu sÖylemiş-se de, sahih olan kavil birincisidir. Çünkü bu husustaki hadîsim: mutlaktırlar.
Bu husustaki nehyin hikmeti: Saçların da secde etmesidir. Bağlı saç secde edemiyeceği için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle bir kimsenin hâlini kolları arkaya bağlı olarak namaz kılanın hâline benzet-mişdir. Zîrâ kollan bağlı kimsenin de kolları, secdeden mahrum kalır. Abdullah b. Ömer (RadiyaUahû anh) saclarını tepesine bağlayarak namaz kılan bir adamı görmüş de: «Saçım «al ki; seninle beraber secde etsin» demiştir.
Hadisi Şerif: Münkerin derhal menedilmesi gerektiğine ve bu hususta mekruhun da haram gibi olduğuna delildir.

45- Secdede Îtidal, Avuçları Yere Koyma, Yanlardan Kaldırma ve Secdede Karnı Uyluklardan Kaldırma Babı

233- (433) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki): Bi--.. Vekî\ Şu'be'den, o da Katade'den, o da Enes'den naklen rivayet etti Enes şöyle demiş: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem);
«Secdede i'tidal üzere bulunun; hiç biriniz kollarını köpeğin yayıldığı gibi yaymasın!» buyurdular.

- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile tbni Beşşâr rivayet ettiler, Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. H.
Dedi ki: Bu hadîsi bana Yahya b. Habib de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid (Yâni îbnil Haris) rivayet etti. Bunların ikisi de: Bize Şu'be bu isnâdla rivayet etti, demişlerdir. İbni Câ'fer hadisinde:
«Hiçbiriniz kollarını köpeğin yayılması gibi yaygı yapmasın I» ibaresi vardır.

234- (494) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Bize Ubey-dullah b. tyâd [98], İyâd'dan, o da Berâ'dan naklen haber verdi. Berâ' şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) :

«Secde ettiğin vakit avuçlarını yere koy ve dirseklerini kaldır.» buyurdular.
Bu babın hadîsleri namaz kılan kimsenin secde hâlinde ellerini yere koyarak dirseklerini kaldırması ve iki taraftan kanat gibi açması gerektiğini bildirmektedirler. Dirsekleri yerden kaldırarak koltukların altı görünecek derecede açmak, bütün ulemâya göre müstehabdır. Bunu terk eden namaza karşı isâet etmiş olur. Binaenaleyh, namaz sahih fakat ke-râ*hat-i tenzîhiyye ile mekrûhdur.
Ulemâ buradaki hikmeti şöyle beyân ederler: «Bu şekilde namaz kılmak tevâzua daha muvafık, alınla burnun yere secde etmelerine daha müsâid ve tenbellerin hâline benzemekden daha uzaktır. Çünkü kollarını yere sererek secde eden kimse, hadîsi şerîfde de bildirildiği vecihle, köpeğin yere serilerek yatmasına benzer. Böyle bîr kimsenin hâli namaza ehemmiyet vermediğini gösterir.»

46- Namazın Sıfatını; Ne İle Başlanıp Ne İle Bitirileceğini; Rüküun Sıfatını ve Ondaki İ'tidali; Sücudu ve Ondaki İ'tidali; Dört Rekatlı Namazların İki Rek'atından Sonra Teşehhüdü; İki Secde Arasında ve İlk Teşehhüdde Nasıl Oturulacağını Bir Araya Toplayan Bab

235- (495) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Biie Bekr - ki İbni Mudar'dır - Ca'fer b. Rabîa'dan, o da A^rac'dan, o da Abdullah b. Mâlik İbni Buhayne'den[99] naklen rivayet etti M; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) namaz kılarken koltuklarmın beyan görünecek derecede kollarını ağarmış.

236- (...) Bize Arar b. Sevvâd rivayet etti. (Dedi ki): Biie Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bize Amr b. Haris ile Leys V-Sa'd ikisi birden Câ'fer b. Rabîa'dan bu isnadla haber verdiler.
Amr b. Hâris'in rivayetinde: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) secde ettiği vakit kollarını o kadar açardı ki, koltuklarının beyazlığı görünürdü» ibaresi; Leys'in rivayetinde ise: «Besûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği vakit kollarını koltuklarından açar, hattâ ben koltuklarının beyazlığını pek âlâ görürdüm.» ifâdesi vardır.

237- (496) Bize Yahya b. Yahya ile İbni Ebî Ömer hep birden S üf yân'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Ubeydullâh b. Abdillâh b. El-Esam'dan, o da amcası Yezîd b. El-Esam'dan, o da Meymûne'den naklen haber verdi. Meymûne şöyle demiş: «Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği vakit bir kuza kollarının arasından geçmek istese geçebilirdi.»

238- (497) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân b. Muâvİyete'l-Fezârî haber verdi. Dedi ki: Biz Ubeydullah b. Abdillâh b. El-Esâm, Yezid b. El-Esâm'dan naklen rivayet etti. O-na da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in Zevcesi Meymûne haber vermiş. Demiş ki: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği vakit, kollarını o kadar uzaklaştırır (yâni açar) di ki; arkasından koltuklarının beyazlığı görünürdü. Oturduğu vakit de sol uyluğunun üzerine çökerdi.»

239- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, Zttheyr b. Harb ve tshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Amr'utdır. (tshâk: Bize haber verdi; ötekiler, bize Vekî rivayet etti) dediler. (Vekî* demiş ki): Bize Cafer b. Burkaân, Tezîd b. El-Esâm'dan, o da Meymûne Biatil -Hâris'den naklen rivayet etti. Meymûne şöyle demiş: «Resulüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) secde ettiği vakit dirseklerini o kadar açardı ki; arkasındaki onun koltuklarının aydınlığını görürdü.»
Vekî': «(aydınlıkla) koltuklarının beyazlığını kasdediy«r* demiş.
Hzl Meymûne hadîsinin râvîlerinden Ubeydullân b, Abdillah bâzı rivayetlerde Abdullah b. Abdi11âh, bazılarında da Abdullah b. Ubeydillâh şeklinde zaptetfilmiştir. Bu rivayetlerin hepsi doğrudur. Çünkü Abdullah ile Ubeydui1ah iki kardeştirler. Babaları Abdullah b. Esâm'dır. Abdullah yaşça Ubeydullâh 'dan büyüktür. Her ikisi de amcaları Yezîd b. Esâm'dan hadîs rivayet etmişlerdir.
Secde hâlinde kolların açılması lâzım geldiğini bildiren daha başka rivayetler de vardır.

Bu Hadisi Şeriflerin Mecmuundan Şu Hükümler Çıkabilmiştir:

1- Ebû Nuayra: «Peygamber (Saîkdlahü Aleyhi ve Sellem)'in koltuk altlarının beyazlığı Peygamberlik alâmetlerindendir» demiştir.
2- Secde hâlinde kollarını açarak karnını kasıklarından ayırmak erkekler için sünnettir. Kadınlarla Hünsâlar açmazlar; bilâkis toplanarak secde ederler. Çünkü onlar hakkında matlûb olan şey tesettürdür.
İbni Battal'in beyânına göre; Secde hâlinde kollan açmak vücûd yere ağır gelmesin diyedir. Zîrâ bu bâbda: «Ters MUlijlnUf yarin» şeklinde rivayet vardır. Ashabı lrirâmrian Enes b, Ma1ike ile Ebû Saîd-i Hudrî ve Ali b. Ebi1
(Radryaîlahû anhâm) hazerâtı secde hâlinde dirseklerini açarlarıma. Basa n-ı Basrîile İbrahim Neh'aî'nin mezhepleri de budur.
Yine Ashabı Kiramdan Ebû Zer, îbni Mes'üd ve 1 fini Ömer (RadtyallahÛ anhûm) dirsekleri yere koymaya ve üzerieri-ne dayanmaya ruhsat verirlermiş. tbni Şîrîn'in mezhebi de budur. Delilleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in buna ruhsat verdiğini bildiren hadîslerdir.
Bu bâbda Tirmizî 'nin Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettiği bir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in ashabı secdenin kendilerine güç geldiğinden şikâyet ettiler, o da: Dizlerden faydalanın; buyurdu» denilmektedir. Dizlerden faydalanmak Ulemânın beyânına göre; dirsekleri onlara dayamakla olur. Hz. Abdullah b. Ömer'e bir zât: «Secde ettiğim zaman dirseklerimi uyluklarımın üzerine koyabilir miyim?» diye sormuş. İbni Ömer (Radiyaltahû anh) «Nasıl kolayına gelirse Öyle secde et!» cevâbını vermiştir. Ashabı kiramın bâzısı secde hâlinde kollarını açmış, bâzıları açmamışlardır. Kurtubî: «Secde hâlinde dirsekleri açma hususunda farz namazlarla nafilelerin hükmü birdir.» demiştir.

240- (498) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid (yâni El-Ahmar) Hüseyin EI-Muallim'de naklen rivayet etti. H.
Demiş ki: Bize îshâk b. İbrahim de rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize tsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize Hüseyin EI-Mualtim, Büdeyl b. Meyserâ'dan [100]. o da Ebû'l-Cevzâ'dan [101], o da' Âişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş:
-Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza tekbirle, kirâata da fatihayı okumakla başlardı. Rükû ettiği zaman başını ne yukarıya diker, ne de aşağıya büker, ikisinin arasında tutardı. Başını rükû'dan kaldırdığı vakit, iyice doğrulmadıkça secdeye gitmezdi. Başını secdeden kaldırdığı zaman dahî iyice doğrulup oturmadıkça ikinci secdeye gitmezdi. Her iki rek'ât sonunda Tehiyyâtı okurdu. Sol ayağını yere döşer, sağ ayağını da dikerdi. Şeytan oturuşundan nehyeder; İnsanın vahşî hayvanlar gibi ellerini yere yayarak oturmasını da yasak

eder, namazı selâm vererek bitirirdi.»
İbni Nümeyr'in Ebû Hâlid'den naklettiği rivayette: «ReşûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şeytânv ökçesi oturuşundan nehyederdi.» cümlelesi vardır.»
Hadîsde zikri geçen şeytân oturuşunu Ebû Ubeyde ve diğer bâzı ulemâ köpek oturuşu diye tefsir etmişlerdir. Bundan murâd yere oturarak köpekler gibi dizlerini dikmek ve iki taraftan elleriyle yere dayanmaktır.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Namaza tekbîrle başlanır. Bu cihet ittifâkî ise de tekbîr mânâsını ifâde eden başka kelimelerle namaz caiz olup olmadığı ihtilaflıdır. Hanefîler'den İmam Âzam'la imam Muhammed'e göre «AUâhu Ekber» yerine «Allâhu Eceli» ve «Er-Rahmânu Ekber» gibi ta'-zîn mânâsı ifâde eden sözlerle namaza niyetlenmek caizdir. Ebû Yusuf'a göre Tekbîri söyleyebilen bir kimseye ancak «Allâhu Ekber» yahut «Allâhü'l-Ekber» veya «Allâhü'l-Kebîr» lâfızlarından biriyle namaza başlamak caiz olur. İmam Şafiî bu üç şekilden ikisi ile namaza girilebileceğine kail olmuş, üçüncüyü, yâni «Allâhü'l-Kebîr» i kâf! görmemiştir.
İmam Mâlik'e göre tekbîr yalnız «Allâhu Ekber» lafzıyla yapılır. Çünkü; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selem}'den nakledilen budur.
2- Hadîsi şerîf: «Besmele Fâtihâ'dan değildir» diyenlerin delüle-r in dendir. Çünkü Fâtihâ'dan olsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu mutlaka zikrederdi.
3- Rükû'da sünnet, sırtla başı bir hizada bulundurmaktır.
4- Rükû'dan donulduktan sonra ve diğer yerlerde tâ'dîl-i erkân vaciptir, tki secde azasında oturmak vaciptir. Hadîs: «Birinci ve ikinci vaciptir» diyenlerin delilidir. İmam Azamla imam Mâlik (JtahimehuUah) a göre teşehhüdlerin ikisi de sünnettir. İmam Şafiî birinci teşehhüdün sünnet, ikincisinin vacip olduğuna kaildir.
5- İmam Âzam ve ona muvafakat edenler bu hadîsle istidlal ederek; «Namazda sol ayak yere döşenir ve üzerine oturulur, sağ ayak dikilir.» demişlerdir, imam Mâlik 'e göre sol ayak sağ tarafa alınarak çantı üzerine yere oturulur.
Bu meselede imam Şafii'nin kavli Hanefîler gibi ise de yalnız selâmdan önceki oturuşda imam Mâli k-'le beraberdir. İmam Şâfiî'ye göre namazda dört yerde oturuş vardır.
Bunların birincisi: Secdeler arasındaki oturuş; ikincisi; her rek'âttan sonra ayağa kalkmazdan önceki istirahat oturuşu; üçüncüsü: İlk teşeh-hüd, dördüncüsü de son teşehhüd için oturmaktır. İmam Âzam buradaki Hz. Âişe hadîsiyle, imam Şafiî de Sahih-i Buhârf deki Ebû Humeydi Sâidî hadîsiyle istidlal etmişlerdir.
Hanefîler'e göre; kadmlar ayaklarını sağ taraftan çıkararak otururlar. Şâfiîler'le Mâlikîler'e göre; kadınla erkek oturuşları arasında fark yoktur. Bâzıları kadınların bağdaş kurarak oturacaklarına kail olmuş; bir takımları da bunun yalnız nafile namazlara mahsus olduğunu söylemişlerdir.
Namazda oturuş şeklîni bildiren bu kaviller sünnet veçhiyle oturuşun şekli hakkındadır. Binâenaleyh bir kimse namazının her oturuşunda Ha-nefîler'in yahut Mâlikîler'in dedikleri şekilde, yahut dizlerini dikerek veya bacaklarını uzatarak otursa namazı bozulmaz. Yalnız sünnete muhalefet etmiş olur.
Namazda köpek oturuşu bilittifâk mekruhdur. İsmen buna benzeyen bir oturuş daha zikredilmiştir M; o mekruh değil sünnettir. Ve .yeri gelince inşâallâh görülecektir.
6- Hadîs-i şerîf selâm vermenin vücûbuna delâlet etmektedir. Ulemâ bu bâbda dahî ihtilâf etmişlerdir. Eimme-i Selâse denilen Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel (Rahimehumullah) hazerâtı ile Cumhur-u Ulemâya göre; Selâm vererek namazdan çıkmak farzdır. Selâm yerine başka bir söz söyleyenin namazı bozulur. İmam Âzam'-dan bir rivayete ve Sevrî ile Evzâî hazerâtina .göre; selâm lafzıyla namazdan çıkmak sünnettir. Binâenaleyh mezkûr lâfız terkedil se dahî namaz sahih olur. Hattâ İmam Âzam'a göre; namazın sonunda namaza münâfî olan bir fiil veya kaville namazdan çıkmak caizdir. Diğer Hanefıyye ulemâsına göre; selâm lafzıyla namazdan çıkmak farz değil vâcibdir.
7- îmam Âzam, Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1 (Rahimehumullah) hazerâtı ile Cumhuru Ulemâya göre; namazdan çıkarken iki tarafa selâm vermek meşrudur. îmam Mâlik1e bâzı ulemâya göre namazdan çıkarken yalnız bir selâm verilir. Bu kavil zayıf olmak üzere Şafiî *den de rivayet olunmuştur. Şâfiîler'e göre ikinci selâm sünnettir. Zahirîlerle Mâlikîler'den bâzılarına göre ikinci selâm dahî farzdır.

47- Namaz Kılanın Sütresi Babı

241- (499) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kollandı. Ötekiler: Bize Ebûl-Ahvas, Simâk'dan, o da Mûsâ b. Talha'dan, o da babasından naklen rivayet etti; dediler. (Talha) şöyle demiş: Resû-lüllah (SalkUIahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz önüne semerin arka kaşı gibi bir $ey koyduğu vakit (ona doğru) namazını kılsın; öte yanından geçenlere aldırış etmesini» buyurdular.

242- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ile İshâk b. tb-râbim rivayet ettiler. İshâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandı, İbni Nümeyr: Bize Ömer b. Ubeyd Et-Tanâfisî, Simâk b. Harb'dan, o da Mûsâ b. Talha'dan, o da babasından naklen rivayet etti; dedi. Talha şöyle demiş: «Vaktiyle biz namaz kılar; hayvanlar da önümüzden gelip geçerdi. Sonra bunu Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattık; da:
«Birinizin önünde semerin arka kaşı gibi bir şey bulunursa artık önünden geçen şey ona zarar vermez.» buyurdular.
İbni Nümeyr: «Artık önünden geçen kimse ona zarar vermez.» dedi.

243- (500) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. Ebî Eyyûb, Ebû'l-Esved'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi, ki Âişe şoy-le demiş: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e namaz kılanın sütre-si soruldu da:
«Semerin arka kaşı gibi bir şey!» buyurdular.

244- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hay ve, Ebû'I-Esved Muhammed b. Abdirrahmân'dan, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi, ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem)'e TebÜk gazasında namaz kılanın sütresi sorulmuş da:
«Semerin arka kaşı gibidir.» buyurmuşlar.

245- (501) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) :Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Nâfî'den, o da İbn Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) bayram günü (Namaza) çıktı mı harbenin getirilmesini emredermiş. Bu harbe onun önüne dikilir, kendisi ona doğru namaz kılar, cemâat ta arkasında dururlarmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu seferde de yaparmış. Ümerâ'nın harbe taşıması buradan kalmıştır.

246- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki): Biz Ubeydullah, Nâfî'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti, ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anezeyi yere diker (Ebu Bekı saplar dedi.) ve ona doğru namaz kılarmış.
İbni Ebi Şeybe: «Ubeydullah: Aneze harbedir [102] dedi.» ifâdesini ziyâde etti.
Bu babın hadîsleri namaz kılan kimsenin önüne bir sütre dikmesi gerektiğini, namaz kılanın önünden geçme, hayvana karşı namaz kılma, sütreye yakın durma, sütrenin mikdârı ve sâireden bahsetmektedirler.
Rivayetlerin mecmuundan anlaşılıyor ki, sütreden murâd bir aran kadar uzunluğunda bîr sopadır. Mihrâb olmayan ova ve tarla gibl'yeK lerde uğuruna duracak ağaç, taş v.s. gibi birşey bulunmadığı zaman önün4-den geçilmesine mâni olmak için namaz kılan kimse sütre denilen «dJStij' yi önüne dikerek namazını ona doğru kılacaktır. îmam Mâ1îk'dikilen sopanın mızrak kalınlığında olmasını şart koşmuştur. Sütre dikmenin hikmeti; sütrenin arkasında kalan şeylere bakmamak ve önünden geçenlere manî olmakdır.
İbni Ömer hadîsini Buhârî ile Ebû Dâvûd «Kîtâbu's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Anlaşılıyor ki, BesûlüÜah (SaUaîlahü Aleyhi ve Seîlem) bayram namazlarında ve seferlerde sütre yapmak için dâima yanında bir süngü veya ona benzer ucu demirli bir değnek bulundururmuş. Süngüyü bu maksatla yanında taşıdığı İbni Mâce, İbni Huzeyme ve îsmâi1î'nin rivayetlerinde teşrih edilmiş: «Çünkü namazgah boşluktu; içinde kendisine sütre olacak bir şey yoktu.» denilmiştir.
«Ümerâ'nın harbe taşıtması buradan kalmışdır» cümlesi râvîlerden Nâfî'in sözüdür. Nitekim îbni Mâce'nin rivayetinde bu cümle yoktur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz kılarken önünden geçmek ihtimâli bulunan yerde önüne sütre dikmek meşrudur. Sütre bir metre kadar yahut daha uzun bir süngü veya sopadan yapılır. Önünden geçmek ihtimâli bulunmadığı zaman sütrenin meşru olup olmaması hususunda imam Mâlik 'den iki kavil vardır. İmam Şâfii'ye göre ise mutlak surette meşrudur. Çünkü hadîslerin umûmu bunu iktizâ eder. Kırda, sahrada namaz kılan bir kimse sütre yapacak bir şey bulamazsa ağaç ve taş gibi bir şeye karşı namaz kılar. Tabiînden Urve, Atâ, Salim, Kaasî in, Hasan-1 Basrî ve Şa'bî (Rahimehumullah) sütre bulamadıkları vakit başka bir şeye karşı namaz kılarlarmış. Hanefîler'den imam Muhammed: «Sahrada namaz kılan kimsenin önünde sopa gibi bir şey bulundurması müstehabdır; bulamazsa ağaç ve benzeri bir şeyle sütre yapar.» demiştir.
Sütrenin boyu, bir metre veya daha fazla, kalınlığı parmak kadar; olmalıdır. Bir arşından daha kısa olan şeylerden sütre caiz olup olmiyacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Mâlikîler'e göre uzunca külah ve yastık gibi şeylerden sütre yapılabilir. Ulemâdan bâzılarına göre; temiz hayvandan sütre yapılabilir. Fakat at, katır ve merkep gibi hayvanlardan sütre yapılamaz. Erkeğin sırtına karşı namaz caizdir, yüzüne karşı ve keza kadına karşı namaz kılmak caiz değildir. Nikâhı haram o-lan kadınlar hakkında ihtilâf edilmiştir. Uyuyan kimse ile deli ve kâfirden sütre olmaz.
Sütrede muteber olan onu yere dikmektir. Fakat dikmeğe imkân bulunamadığı takdirde önüne bir çizgi çizmek yahut sopayı yatırmanın dahî kâfî gelip gelmiyeceği ihtilaflıdır. Çizgi çizmeyi caiz görenler bunun hilâl şeklinde mi yoksa kıbleye doğru Önüne veya sağından soluna mı çizileceğinde ihtilâf etmişlerdir.
2- İmamın sütresi cemaat için de sütredir. Namaz kılanla sütre arasında üç arşından fazla mesafe bulunmamalı ve sütreyi sağ veya sol kaşı hizasına dikmelidir. Sütre ile namaz kılan kimsenin arasından geçmek haramdır.
3- Sefere çıkarken düşmandan korunmak için yanma silâh gibi bir korunma âleti almak ihtiyata muvafık olur.
4 - Hizmetçi tutmak ve ona emretmek caizdir.

247- (502) Bize Ahmed b. Hanbel [103] rivayet etti. (Dedi M): Bl, ze Mu'temir b. Süleyman, Ubeydullah'dan, o da Nâfı'den, o da İbnj Ömer'den naklen rivayet etti, ki Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve SeHerTt) hayvanını önüne aykırı olarak çeker ve ona doğru namaz kılarmıg,
248- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile tbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Hâlid El-Ahmar, Ubeydullah'dan, o da Nâ fi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanına doğru namaz kılarmış.
tbni Nümeyr: «Gerçekten Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bir deveye doğru namaz kılmıştır.» dedi.
Bu hadîsi Buharı ile Ebû Dâvûd «Kitâbu's-SattUdi;
Nesâî «Tebûk Gazvesi» bahsinde tahric etmişlerdir.
Râhile: Binmek ve yük taşımak için seçilen cins ve güzel Baİr ise alelitlak erkek ve dişi devedir. Hadîs-i Şerîf binek veya vanına karşı namaz kümabileceğini göstermektedir. Bu bâbda rivftyet\şÖfcjj len hadîslerden Ebû Davud'un rivayeti IUssûlulUh(5a«afW 4k)# ve Sellem) 'in devesine karşı, Nesâî'nin rivayeti de bir ağaca namaz kıldığını göstermektedir.
Hadis-i Serîf: Hayvandan sütre yapılabileceğine delildir. Gerçi.deve keklerinde namaz kılmak yasak edilmiştir. Fakat bunun keraheti o yerlerin pis koktuğu yahut oralara kazayı hacet için oturulduğu içindir. Yoksa deveye karşı namaza durmak mekruh olduğundan değildir.
İbni Battal (?-444): «Bunun gibi temiz olan herşeye1 karşı namaz kılmak caizdir» diyor.

249- (503) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb hep birden Vekî'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Vekî* rivayet etti. (Dedi ki):Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Avn b. Ebî Cuhayfe[104] , babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) Mekke'de Ebtah denilen yerde kızıl sahtiyandan yapılmış kendisine mahsus bir kubbenin içinde iken yanına geldim derken Bilâl, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest suyunu çıkardı, (cemâat onu hemen kapıştılar) kimisi bir mikdâr ele geçirmiş, kimisi de ele geçirenlerin serpintisine nail olabilmişti. Müteakiben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde kırmızı bir Hülle olduğu halde çıktı. Bacaklarının beyazlığını hâlâ görür gibiyim. Abdest aldı, Bilâl da ezan okudu. Ben onun ağzını şuraya ve şuraya (yânî sağa sola) dönerken takibe koyuldum: «Haydin namaza; haydin felaha!» diyordu. Sonra Resûlüllah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir harbe dikildi. O da ileri geçip öğle namazını iki rek'ât olarak kıldırdı. Önünden eşek ve köpek geçiyor, fakat men edilmiyorlardı. Sonra ikindiyi de iki rek'ât olarak kıldırdı. Artık Medine'ye dönünce ye kadar hep namazları ikişer rek'ât kıldırmaya devam etti.»

250- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi M): Bize Behz rivayet etti (Dedi ki): Bize Ömer b. Ebî Zaide rivayet etti. di ki) Bize Avn b. Ebt Cuhayfe rivayet etti ki, babası (Sallallahü Aleyhi ve Seliemyi kızıl sahtiyandan yapma W kubbe görmüş, (ve şöyle anlatmış): Bilâl'i abdest suyu çıkarırken gördüm. Bahtım ki; halk bu suyu kapışıyorlar. Kim ondan bir şey kapabilirse (T*bflr-rüken) yüzüne gözüne sürüyor, kapamayanlar ise arkadaşlarının ellerindeki ıslaklıktan bir şeyler almağa çalışıyorlardı. Sonra Bilâl'ın bir harbe çıkarıp diktiğini gördüm. Besülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de kırmızı bir hülle içinde (kolları) sıvanmış olarak çıktı. Sonra cemaaata harbeye doğru iki rek'aât namaz kıldırdı. Harbenin önünden insanlarla hayvanların gelip geçtiğini de gördüm.

251- (...) Bana tshak b. Mansûr ile Abd b. Humeyd rivayeVetaİ-ler. Dediler ki: Bize Cfi'fer b. Avn haber verdi. (Dedi ki): Bize Ebfi Ümeys haber verdi. H.
Dedi ki: Bana Kaasim b. Zekeriyyâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Alt, Zâide'den rivayet etti. Demiş ki: Bize Mâlik b. Miğve rivayet etti. Bunların ikisi de Avn b. Ebî Cuhayfe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Sttfy&n ile Ömer b. Ebî Zâide'nm hadisi gibi rivayette bulundu, yalnız bâzısının rivayetleri diğerterininkinden ûyâdelidir. Mâlik b. Miğvel hadîsinde: «Öğle olunca Bilâl çıkarak namaz için ezan okudu.» cümlesi de vardır

252- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şâr rivayet ettiler. İbni'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Câ'fe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şube, Hakem'den rivayet etti. Demiş ki: Ben Ebû Cuhayfe'yi şSyle derken işittim: «Resûlüllah (Salkülahi Aleyhi ve Seîlem) Öğle vakti Batha'ya Çıktı ve abdest alarak öğleyi iki rek'ât, ikindiyi de iki rek'ât üzerinden kıldı, önünde (dikili) bir harbe vardı.
Şû'be şöyle demiş: «Avn babası Ebû Cuheyfe'den naklen bu hadîse (Harbenin arkasından kadın ve eşekler geçiyordu) cümlesini ziyâde etti.»

253- (...) Bana Züheyr b, Harb ile Muhammed b. Hatim rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şû'be biz iki isn adla birden bu hadisin mislini rivayet etti. Yalnız Hakem'in hadisinde: «Cemâat Resûlüllah (Saiîailahü Aleyhive Sellem)*in abdestin den artan suyu almağa başladılar.» cümlesini ziyâde eyledi.
Bu hadîsi Buharı «Kitfibti's-Salât» ve «Kitâbü'l-Libâs» da Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «Kitâ-bü's-Salat» da muhteli râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Covherî'nin beyânına göre kubbe; binada olur. Filhakika tepesi yuvarlak olan binaya kubbe ve kümbet denir. Fakat aslında kubbe Arapların kurdukları yuvarlak ve küçük çadırdır. Burada kubbeden murâd da budur. Nesâî 'nin rivayetinde mezkûr kırmızı çadırın içinde kırk kişi kadar cemaat bulunduğu tasrîh edilmiştir.
Eotah: Mina'ya1 yakın bir yerin ismidir. Buna «Bathâ» da derler.
Ashabı kiramın Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve SelUm)'* &id abdest suyunu kapışmaları onun eserleri ile teberrük etmek içindir. Hattâ hadîsin bir rivayetinde: «Ashâb Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selİemyin ellerinden tutarak onlarla yüzlerini silmeğe başladılar. Bunun üzerine bende onun bir elini tutarak yüzüme sürdüm. Bir de ne göreyim! Mübarek kardan soğuk misk'den daha güzel kokulu imiş.» denilmiştir.
Hülle: Gömlekle cübbeden ibaret iki elbisedir. Bâzıları bir cinsden iki elbisedir, demişler; bir takımları da iki yeni elbise mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Hüllenin Yemen kumaşlarından yapıldığı söylenir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in paçalarını sıvamasından murâd: Elbisesini baldırlarının yarısına kadar kaldırmış olmasıdır. Nitekim hadîsin bir rivayetinde: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in bacaklarının beyazlığını hâlâ görür gibiyim» denilmesi de bunu gösterir. Abdest suyundan murâd: abdestte kullandığı sudur. Mâaitıaf'h o sı# dan artan kullanılmamış su da olabilir.

Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Kırmızı elbise giymek ve içinde namaz kılmaz câizdiıv
2- Çahr kullanmak caizdir.
3- Salih kulların eserleriyle teberrük etmek caizdir. Sahrada, ovada namaz kılan kimsenin önüne sütre dikmesi sünnettir.
4- Seferde dört rek'âtlı namazlar ikişer kılınırlar.
5- Namaz kılan kimsenin sütresinin Önünden geçmek caizdir.
6- Mâi müstamel yâni kullanılmış su temizdir. Bâzıları bu hadîsi Hanefîler'in aleyhine delil göstermiş ise de doğru değildir. Çünkü hadîsde geçen «Vadû» kelimesi abdestte kullanılmış su mânâsına geldiği gibi, kullanılmadan artan su mânâsına da gelebilir. Bu ihtimaller kargısında kullanılmış suyun temiz olduğuna bu hadîsle istidlal etmek doğru olama* Kaldı ki Hanefile/in tekarrur eden mezhebine göre; mM mü*tfi|öel y/k mizdir. Yalnız temizleyici değildir. Binaenaleyh mâTi müstamel; bilir. Yalnız onunla abdest ve gusül caiz değildir.
Necis olması İmam-ı Âza m'dan bir rivayete göredir. rivayetle âmel olunmamıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m mübarek bedenleri temiz olduğu için abdestinden dökülen sular da temiz ve temizleyicidir.
7- Erkeklerde baldırlar avret değildir.
8- Seferde namaz için ezan okumak meşrudur.
9- Ezan okurken müezzinin (hay'ale) lerde sağa ve sola dönmesi sünnettir.

254- (504) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, İb-ni Şihâb'dan duyduğum, onun da Ubeydullah b. Abdillâh'dan, onun da İbni Abbâs dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: İbni Abbâs şöyle demiş: «Dişi bir merkebe binerek geldim. Ben o zaman buluğa yaklaşmıştım. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'da cemaata namaz kıldırıyordu. Saftın önünden geçtim. Merkepten inerek onu otlamağa salıverdim. Kendim de safia girdim. Bu hususta bana hiçbir kimse bir şey demedi.»

255- (...) Bize Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan naklen

haber verdi. (Demiş ki): Bana Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe haber verdi.- Ona da tbni Abbâs haber vermiş ki; kendisi bir merkeb üzerinde seyredip gelmiş. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Haccettil-Ve-dâ'da Mina'da kalkmış cemaata namaz kıldıriyormuş. Merkeb saflardan birinin arasına yürümüş; sonra tbni Abbâs ondan inerek cemaatla birlikte saff olmuş.

256- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâlud ve tshâk b. İbrâhım, İbni Uyeyne'den, o da Zührî'den naklen bu isnâdla rivayet ettiler. (Yalnız): Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Arafât'da namaz kılıyordu» demiş.

257- (...) Bize tshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnâdla haber verdi. Amma hadîsde Mina ve Arafat'ı zikretmedi
(Yalnız) veda Haccmda yahut fetih gününde» dedi,
Bu hadîsi Buharı «İlim, Namaz, Hac» ve «Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ne.sâ! ve İbni İtâ;c'% dahî «Namaz» bahsinde tahrî etmişlerdir.
İbni Abbâs Hazretlerinin o tarihte kaç yaşında olduğu ihtilaflıdır. Bâzıları on, bâzıları onüç, bir takımları da onbeş yaşında bulunduğunu söylemişlerdir. Saîd b. Cübeyr'in rivayetinde îbni Abbâs (Radtyallahû anh) : «Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatında ben onbeş yaşındaydım» demiştir. İmam Ahmed b. Hanbe1: «Doğrusu da budur.» diyor. Zübeyr b. Bekkâr'ın rivayetine göre îbni ATöbâs (Raâryallahû arüı) Hicret'ten üç sene önce dünyâya gelmiştir.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Küçük çocuğun hadîsi dinleyip bellemesi caizdir. Buna tahammül denilir, tahammülde tam ehliyet şart değildir. Tam ehliyet ancak edada yânî hadîsi başkasına rivayet ederken şarttır. Bu hususta köle, fasik ve kâfir de küçük çocuk hükmündedir.
Küçük çocuğun hangi yaşlarda hadîs dinleyebileceği ihtÜaflldÜf. Mûsâ b. Harun'a göre, inekle hayvan arasındaki farkı anlamağa başladığı zaman; îmam Ahmed b. Hanbel'e göre ahüi-ğe&p ezberlemeye başladığı zaman hadîs dinlemesi sahih olur. YaK yâb. Maîn hadîsi tahammül için en az onbeş yaşında bulunmak lâzım geldiğini söylemiş. Buna delîl olarak da Hz. Abdullah b. Ömer'in Uhud harbinde henüz onbeş yaşını doldurmadığı ve buluğa ermediği için orduya alınmamasını göstermiş ise de İmam Ahmed b. Hanbel bu sözü işitince cNe çirkir söz.» diyerek reddetmiştir. Bâzıları hadîsin en az dört, bir takımları da beş yaşında dinlenebileceğini söylemişlerdir. Bu bâbda nazar-ı itibâra alınacak cihet çocuğun temyiz sahibi olmasıdır. Bu da onun bir sözü anlayarak ona cevap vermesiyle anlaşılır. Böyle bir çocuk beş yaşını doldurmasa bile hadîs dinleyebilir. Fakat söylenilen sözü anlamaz ve ona îcâb eden cevâbı veremezse beş değil, yirmi beş yaşında olsa yine hadîs dinlemesi doğru olamaz.
2- Küçüklüğünde birşey belleyen kimse onu büyüdükten sonra rivayet edebilir. Bu cihet ulemâ arasında ittifâkîdir. Kemâl hâlinde avde. eden fâsık ile kâfirin hükmü de budur.
3- Büyük bir maslahatı elde etmek için bâzı küçük mefsedetlere tahammül olunur. Çünkü namaz kılanların önünden geçmek bir mefsedet ise de bir namaz saffma girmek o mefsedetten daha müreccah bir maslahattır. Binâenaleyh Sâri' Hazretleri tarafından inkâr edilmemek suretiyle buna müsâade buyurulmuştur.
4 - Cemaata binek ile gitmek caizdir.
5- El-Mühelleb'in bey anma göre; hâtîb hutbe okurken kimseye zarar vermemek şartıyla onun hutbesini dinlemek için ileri geçmek bilittifâk caizdir. Fakat ileriye geçmek için cemâatin omuzlanna basa basa gitmek doğru değildir.
6- Namaz kılan kimsenin önünden merkeb geçmesi namazı bozmaz.
7- Küçük çocuğun namazı sahihdir.
8- Bir kimse Peygamber (Sallcrflahü Aleyhi ve Seltem) 'in huzurunda bir şey yapar da kendisini menetmezse bu hâl o şeyin caiz olduğuna delildir.
9- Bir hayvanı başında muhafız bulunmadan yahut, mükellef olmayan bir muhafızın idaresinde mer'âya salmak caizdir.
10- îbni Battal ile Kaadî îyaz ve diğer bâzı ulemâ ve hadîsde imamın sütresinin cemaata da sütre sayılacağına de-lîl olduğunu söylemişler, hattâ îbni Salâh ile îbni Battal bu hususta icmâ nakletmişlerdir. Hadîsin bu hususa ne suretle delâlet ettiğini Kaadî îyâz şöyle anlatır: «Çünkü Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seîiem) safflarm önünden geçen îbni Abbâs'ı görmüştü. Binâenaleyh ona birşey dememesi bu meseleyi takrir buyurduğuna delildir. Şayet îbni Abbâs (Raâtyalİahû anh) onun göremiyeceği bir yerden geçmişse bu sefer de bütün ashabı görmüşler ve hiçbiri ses çıkarmamıştır. Bu da onlarca bu işin münker bir şey olroadığını gösterir. Bunun sebebi bâzılarına göre imamın cemaata sütre olması; diğer bâzılarına göre imamın cemaata sütre olması; diğer bâzılarına göre ise imamın sütresinin cemaata da sütre sayümasıdır.
Gerçi Hz. Ebû Said-i Hudrî 'den merfû, olarak rivayet edilen bir hadîsde: «Biriniz namaz kılarsa Önünden hiç bir kimseyi geçirmesin!» buyurulmuştur. Fakat bu hadîs imama ve yalnız kılana hamle dil mistir. İmamın arkasındaki cemaatın önünden geçmek zarar etmez. Bu cihet ittifakıdır. Mevzû-u bahsimiz İbnî Abbâs hadîsi bunu gösterdiği gibi tbni Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan rivayet edilen hadîs de daha ziyâde izah etmektedir. Mezkûr hadîsde Resûlüüab (Sallailahü Aleyhi ve Selle m) 'in duvarlara karşı öğle veya ikindi " kıldığı; bir hayvan gelip önünden geçmek isteyince onu menettigi beyan edilmekte; hatta Râvî: «Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve SellemyiamvaS*-rını duvara yapıştırırken gördüm. Bu suretle hayvan arkasından geçti.» demektedir.
Kaadî fyâz diyor ki: «Önünden geçen bulunmayacağından emîn olmıyanlar için sütrenin meşru olduğunda hilaf yoktur. Bundan emîn olanlar hakkında ise ihtilâf edilmiştir.
11- Rivayetlerin birinde Mina'da, diğerinde Araföt'da denilmesi vak'anın iki yerde geçtiğine delildir.

48- Namaz Kılanın, Önünden Geçeni Menetmesi Babı

258- (505) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): b. Eslem'den dinlediğim, onun da Abdurrahmân b. Ebî Sald'deö, OtttUJf da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Resüllüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kılarsa önünden hiç bir kimseyi geçirmesini Onu mümkün olduğu kadar menetsin! şayet yine dinlemezse onunla mukatele etlini Çünkü o ancak bir şeytândır.» buyurmuşlar.

259- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Muğîre rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Hilâl (yâni Humeyd rivâyet etti. Dedi ki:

«Bir defa ben bir arkadaşımla beraber bir hadisi müzâkere ederken birden Ebû Salih Es-Senımân:
Ben Ebû Saîd'den işittiğimi ve gördüğümü sana söyliyeyim; dedi ve şöyle anlattı: Ben Ebû Saîd ile beraber bulunduğum bir sırada Ebû Saîd Cum'â günü, kendisini insanlardan setredecek bir şeye karşı namaz kılıyordu, derken Benî Ebî Muayt kabilesinden genç bir zât geldi ve Ebû Saîd'İn önünden geçmek istedi. Ebû Saîd onun göğsüne dokunarak kendisini defetti. Genç adam etrafına bakındı. Fakat Ebû Saİd'ın Önünden başka geçecek yer bulamadı. Bunun üzerine yine oradan geçmeye kalkıştı. Ebû Saîd onun göğsüne ilk defâkinden daha şiddetli vurarak kendisini defetti. Bu sefer o adam Ebû Saîd'in karşısına dikilip ona sövdü» sonra cemâati sıkıştırarak çıktı gitti ve (Medine valisi) Mervân'm yanma girerek Ebû Saîd'den gördüğü muameleyi ona şikâyet etti: Sonra Ebû Saîd de Mervân'ın yanma girdi. Mervân ona:
«Şu kardeşin oğluyla ne alıp veremiyorsun? (Bak sana) seni şikâyete gelmiş?» dedi. O zaman Ebû Saîd şunları söyledi.
Ben Resûltillah (SalUûlahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz kendisini insanlardan koruyacak bir şeye -karşı namaza durur da sonra önünden biri geçmek isterse onu göğsüne dokunarak defetsin. Din-, lemezse onunla mukatele etsin! Çünkü o ancak bir şeytandır.» buyururken işittim.

260- (506) Bana Hârûn b. Abdi11âh ile Muhammed b. Rafı' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. İsmail b. Ebî Füdeyk, Dahhâk b. Osman'dan, o da Sadakatü'bnü Yesâr'dan [105], o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki; Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kılarsa önünden hiçbir kimseyi geçirmesin! Dinlemezse onunla doğuşsun! Çünkü onunla beraber dostu şeytân vardır.» buyurmuşlardır.

(...) Bana İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) Bize Efeû Bekir El-Hanefî haber verdi. (Dedi ki): Bize Dahhâk b. Osman rivayet etti (Dedi ki): Bize Sadakatü'bnü Yesâr rivayet etti. Dedi ki: Ben İbni Ömer'i: «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu...» diyerek bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledim.
Ebû Saîd hadîsini Buharı «Namaz», «Bed-i Halk» ve «Sı-fat-ı İblîs» bahislerinde, Ebû Dâvûd ile Nesâi dahi -Namaz» bahsinde tahric etmişlerdir.
Benî Ebî Muayt kabilesinden geldiği bildirilen genç adamın ismi bir rivayette Velîd b. Ukbe diye tasrîh edilmiştir. îbnİ Ebî Şeybe'nin «Musannef» inde bu zâtın Abdurrahman b. Haris olduğu bildiriliyor. Abdürrezzâk'ın rivayetinde ise Dâvûd b. Mervân nâmında bir zât olduğu görülüyor. Bu rivayetlerin arasını bulmak için en güzel çâre vak'anın ayrı ayrı şahıslarla mü-teaddid defalar vukûbulduğuna kail olmaktır.
Mervâ'dan murâd: Emevî hanedanından Mervân b. Haltem'dir. Bu zâtın Peygamber (SallallahüAleyhiveSeUem)*i gördüğü rivayet olunur. Vâkıdî 'nin beyânına göre Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatında Mervân sekiz yaşında çocukmuş. Ondan hadîs rivayet edememiştir. Mervân o gün Medine'de Vali bulunuyordu. Hz. Ebû Saîde: «Kardeşin oğlu ile ne alıp veremiyorsun?» diyerek hâdisenin hakikatini anlamak istemiş ve bütün mü'minlerin kardeş olmasına bakarak din kardeşi yerine «Kardeşin oğlu» tâbirini kut-lanmışdır. Bu cümle: «Hz. Saîd'in önünden geçen genç Ve1îd b. Ukbe değildi.» diyenlerin sözünü te'yîd eder. Çünkü Velî d 'in babası Ukbe kâfir olarak öldürülmüştür. Binâenaleyh onun oğlu hakkında «Kardeşin oğlu» denilemez.
Kurtubî 'nin beyânına göre, namaz kılarken önünden geçen kimse işaretle ve hoş bir muameleyle geçmekden menedilir. Fakat hadisin zahirinden anlaşılıyor ki geçmek isleyen kimse işaret v.s. den anlamaz da kendisini menetmek için döğüşmekten başka çâre kalmazsa nihayet ona da başvurulur. Çünkü bu derece inatlık gösteren kimse olsa olsa bir şeytândır. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada işaretten almayan inatçıyı bir teşbih-i belîg ile şeytâna benzetmiştir. Bâzılarına göre şeytandan murâd ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Önünden geçen kimsedir. Böyle inatçı kimselere lisanımızda dahî şeytân denir. Bâzıları cümleye bir muzâf takdir ederek: «Bu ancak şeytânın yapacağı iştir.» şeklinde mânâ vermişlerdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler.

1- Namaz kılan kimsenin sütre kullanması gerekir. 1bni 1-Arabî 'nin beyânına göre; sütre dikmenin vacip olup olmadığı ihtilaflıdır. Şöyle ki:
a) Sütre dikmek vâcipdir. Şayet dikemezse bir çizgi çizer. İmam Ahmed b. Hanbel'in kavli budur. Hz. Ömer: «Sütresiz namaz kılan bir kimse namazının ne kadar noksaulaştığmı bilse kendini insanlardan koruyacak bir sütre knllanmaksızın hiç bir namaz kılmazdı.» demişdir.
b) Sütre kullanmak müstehabdır. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî hazerâtının mezhepleri budur.
c) Sütre terkedilebilir. Bu kavil İmam-ı Mâlik 'den nakledilmiştir. Atâ' dahî: «Sütrenin terkedilmesinde bir beis yoktur.» demiştir.
Buhârî Sarihi Aynî bu hususta on nevî söz olduğunu kaydediyor ve bunları şöyle sıralıyor:
a) Sütre dikmenin vacip olup olmadığı hakkında;
b) Geçilmesi mekruh olan yerin mikdân hakkındadır. Bâzılarına göre; geçilmesi mekruh olan yer secde mahallidir. Bir takımları iki veya üç saff demiş; başkaları üç argın; daha başkaları beş arşın olduğunu söylemişlerdir. Kırk arşın olduğunu söyleyenler deNvardır. îmam Şafiî ile îmam Ahmed b. Hanbel'e göre üç arşındır. îmam Mâlik bu ciheti bir mikdarla tâyin etmemiştir. Yalnız rükû' ve sücûd yapabilecek ve önünden geçeni defedebilecek kadar yer olması îcab eder.
c) Ovada namaz kılan kimseye sütre kullanmak müstehabdır. Ebû Dâvûd 'un Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettiği bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kılacağı zaman yüzünün karşısına bir şey diksin; bir şey bulamazsa bir sopa diksin. Sopasıda yoksa bir çizgi çizsin. Böyle yaparsa önünden geçenin ona bir zararı olmaz.» buyurmuşdur. Mezkûr hadîsi İbni Hibbân (Sahih) inde tahric etmiştir. Îbnü'1-Medîni ile Ahmed b. Hanbe1'in onu sahîh buldukları rivayet olunmuşsa da Kaadı İyâz onun zayıf olduğunu söylemişdir. Süfyân b. Uyeyne, İsmail b. Ümeyye, îmam-ı ŞâfÎî ve Nevevî onun zayıf olduğuna işaret etmişlerdir.
d) Sütrenin mikdân hakkındadır. Sütrenin bir arşın veya daha fazla uzun olması lâzım geldiğini az yukarıda görmüştük.
e) Sütrenin kalınlığı bir parmak kadar olmalıdır. Çünkü daha ince olan bir çubuk uzaktan görünmez.
g) Namaz kılan sütreye yakın durmalıdır. Bu hususta da az yukarıda söz geçmişti.
h) Sütre yâ sağ kaşın yahut sol kaşın hizasına dikilmelidir. ,
i) İmamın sütresi cemaata da sütre sayılır
j) Sütrede Hanefîler'e göre muteber olan, onu yere yatırmak veya onunla yere çizgi çizmek değil yere dikmekdir. Çünkü maksat, Önünden geçenleri menetmekdir. Bu ise sopayı yere yatırmak veya çizgi çizmekle hâsıl olamaz. Mâamâfîh yer sert olur da sopayı

dikmeye imkân bulunamazsa onlara göre sopa uzunluğuna yere yatırılır. Çünkü hadîsde yere dikmek zikredildiği gibi yatırmak da zikredilmiştir. Fakat çizgi hakkında bir şey vârid olmamışdır. Zâten çizginin varlığı ile yokluğu müsavidir. Uzakdan görünmez. îmam Şafiî vere dikilecek bir şey bulunamadiği zaman uzunluğuna yere bir hat çizileceğine kail olmuşdur. Fakat Cumhur çizgi çizmeyi bâtıl addetmişlerdir. Nitekim İmam-ı Şafiî dahî sonraları bu sözünden dönmüşdür.
k) Hanefîler'e göre: Gaspedilmiş bir sopadan sütre olabilir. İmam-ı Ahmed'e göre ise gasp edilen sütre ile kılınan namaz bâtıl olur. Ona göre; gasp edilen elbise içinde kılman namazın hükmü de budur.
2- Namaz kılan kimsenin, önünden geçeni defetmesi vacip midir, yoksa mendûp mu? suâline Nevevî şu cevâbı vermişdir: «Bu mesele kuvvetle mendûpdır. Fukâhâ'dan ona vâcibdir deyeni bilmiyorum.» Zahirîlere göre önünden geçeni defetmek vâcibdir. Çünkü emrin zahiri bunu göstermektedir. Nevevî yâ zahirîlerin bu kavlini görmemiş; yahut onların muhalefetine kulak asmamışdır.
İbni Battal diyor ki: «Ulemâ namaz kılanın önünden geçeni defetmesi sütreye karşı kıldığı zamandır; sütresiz kılarsa niş bir la-sarrufda bulunamaz, çünkü o yerden geçmek herkese mübahdır. Binâenaleyh oradan geçeni menetmeye dak kazanması için bir delîl lâzımdır. O da sütredir... demişlerdir.»
3- Önünden geçen kimseyi menetmek için onun yanma kadar gitmek caiz değildir. Onu ancak bulunduğu yerden defedebilir. Çünkü yürümenin mefsedeti o kimsenin geçmesinden daha büyüktür. Uzakdan geçen yâ işaret yâ teşbihle menedilir. İkisi birden yapılamaz.
Îmâmü'l-Haremeyn'e, göre önünden geçen kimseyi muhakkak itip kakmak suretiyle defetmek şart değildir. Bilâkis geçen kimsenin göğsüne hafifçe dokunmak ve işaret etmek kâfidir. Rûyânî'ye göre ise; geçenin ölümüyle neticelense bile onu ısrarla önlemek îcab eder. Bâzıları: «Menetmekden daha şiddetli, fakat namazı bozmayacak derecede itmek gerekir.» demişlerdir. İmam Mâlik'le Ahmed b. Hanbel'in meşhur olan mezhepleri budur. Bu bâbda daha başka sözler de vardır.
Namaz kılanın önünden kedi gibi işaretten anlamayan bir hayvan geçse Mâlikîler'e göre onu ayakla yahut sütreye yapıştırmak suretiyle defetmek gerekir.
4- Namaz kılanın önünden geçmek isteyen kimse bu inadında isrâr ederse kendisi ile çarpışma yapılır mı yapılmaz mı meselesine Kaad îyâz şu cevabı vermişdir: «Silâhla mukâtele yahut ölümüne müncer olacak bir âletle çarpışma lâzım değildir. Ama caiz bir şeyle defetmeye çalışırken o kimse ölse bütün ulemânın ittifakı ile kısas îcab etmez. Diyetini ödemek lâzım gelip gelmiyeceği hususunda ulemâ iki mezhebe ayrıîmışlardır.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hadîs-i şerif de: «Onunla mukâtele etsin» buyurması Cumhur-u Ulemâya göre zorla defetsin manasınadır. Bundan öldürmenin caiz olacağı mânâsı çıkmaz; çünkü maksat namaz kılanın önünden geçmenin pek çirkin bir şey olduğunu mübalağalı bir şekilde anlatmakdır. Şâfiîler'den bir cemâat namaz kılan kimsenin önünden geçenle hakîkaten mukâtele edeceğine yâni onu öldürebileceğine kail olmuşlarsa da İbnü'l-Ara bî bu sözü reddetmiş ve mukateleden muradın müdâfaa olduğunu söylemişdir. t bnül1 Münzir'e göre ilk geçmek istediğinde göğsüne dokunmak suretiyle meneder. Bundan anlamazsa ikincide mukatale eder ki, müdâfaadan murâd da budur. Bâzıları üç defa menettikten sonra yine sözden anlamazsa ondan sonra mukâtele edileceğini söylemişlerdir. Hattâ: «Bundan murâd: namaz bittikten sonra o kimseyi muaheze etmekdir.» diyenler de olmuşdur.
5- Namazda pire öldürmek, vücudu kaşımak, hafif vurmak suretiyle akrep öldürmek gibi şeyler âmel-i kesîr derecesini bulmamak şartı ile caizdirler.
6- Namaz kılanın önünden geçen kimse onu Rabbine münâcâtdan alakoyduğu için şeytân gibidir.
Dinde fitne çıkaran kimseye şeytân denilebilir.
7- Hüküm isimlere değil mânâlara göre verilir. Çünkü namaz kılanın Önünden geçmekle bir kimsenin hakîkaten şeytân olması mümkün değildir.
8- Mefsedetleri def için evvelâ en hafif çâreye başvurulur.
9- Dâvaların hâkim huzurunda yapılması şarttır. Hiç bir kimse hasmından hod be hod intikam alamaz,
10- Âdil râvînin rivayeti makbuldür.

261- (507) Bize Yayhâ b. Yahya rivayet etti. (Dedi M): Mâük'e, Ebü'n-Nadr'dan dinlediğim, onun da Büsr b. Saîd'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Zeyd h. Hâlid El-Cühenî[106], Büsr'ü namaz kılanın önünden geçen hakkında Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) den ne işitmiş! diye sormak üzere Ebû CÜheym'e göndermiş. Ebû Cfl-heym[107] şunları söylemiş: Resûlfillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namaz kılanın önünden geçen kimse ne derece vebal yüklendiğini bilse onun için kırk yıl beklemek önünden geçmekden daha hayırlı olurdu.» buyurdular.
Ebû'n-Nadr: «Kırk gün mü, kırk ay mı yoksa kırk yıl mı? dedi; bilmiyorum» demiş.

(...) Bize Abdullah b. HaşÎm b. Hayyân El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Süfyân'dan ,o da Salim Ebu'n-Nadr'dan, o da Btisr b Said'den naklen rivayet etti ki, Zeyd b. Halid El-Cuhenî Peygamber (Salkûlahü Aleyhi ve Sellem) 'den ne duydun? diye sormak üzere. Ebí Cüheym El-Ensârî'ye haber göndermiş. Müteakiben râvi Mâlik hadisi gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi bütün Kütüb-ü Sitte sahipleri tahric etmişlerdir. Hadisin bâzı rivayetlerinde meseleyi sormak için adam gönderen zât ile kendisine adam gönderilenin isimleri maklûb zikredilmişse de İmam Mâlik'in «El-Muvatta- 'mda bu husûsda hiç bir ihtilâf gösterilmemiştir. Meseleyi sormak için Büsr b. Saîd'i gönderen Zeyd b. Hâlid El - Cühenî'dir. Zeyd, Büsr'ü, Ebû Cüheym'e göndermişdir. Nitekim Mü si imin buradaki rivayetinde ve îbni Mâce ile başkalarının rivayetlerinde de sened böyledir.
Rivayetlerin bâzısında kırk yıl mes'elesi sene zikredilmeksizin sâdece kırk, diye itlak edilmiş, bâzısında kırk yıl yahut kırk ay yahut kırk sabah yahut kırk saat denilmiş; bir takımlarında bunun yerine daha başka tâbirler kullanılmıştır. Meselâ İbni Hibbâ n'ın Hz. Ebû Hüreyre'den tahric ettiği rivayette: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Biriniz namaz kılarken din kardeşinin önünden geçmekte ne derece büyük günah olduğunu bilse, yüz sene yerinde durması onun Önünden bir adım atmakdan kendisine daha hayırlı gelirdi.» buyurdular... denilmiş. Taberânî 'nin rivayetinde: Namaz kılanın önünden geçen kimsenin kıyamet gününde kuru bir ağaç olmak isteyeceği zikredilmişdir. Bâzı rivayetlerde bunun yerine: «Namaz kılanın önünden geçen kimse üzerine ne derece vebal aldığını bilse uyluğunun kırılmasına razı olur da onun Önünden geçmezdi!» denilmiştir. Kâ'bu'l-Ahbâr: «Namaz kılanın Önünden geçen kimsenin yere batması onun önünden geçmesinden daha hayırlıdır.» demişdir. Bütün bunlar namaz kılanın Önünden kasden geçmenin pek çirkin bir hareket olduğunu göstermektedirler. Sütrenin dış yanından geçmek memnu değildir.
Namaz kılan kimsenin önünden geçerek günâhını üzerine almaktan-sa uzun müddet yerinde durup geçmemek daha hayırlıdır. Bu müddet rivayetlerin bâzılarında kırk, bâzılarında yüz yılla temsil edilmişdir. Kirman î'nin beyânma göre; kırk yılla temsilin hikmetini yalnız Allah

bilirse de, insanın geçirdiği her tavır kırk adediyle kemâl bulduğu için kırk adedinin zikredilmiş olması muhtemeldir. Aynî'ye göre; yüz adedinin zikredilmesi de ondan sonra gelen binlere nisbetle ortada bulunduğu için olsa gerektir. Bittabi her şeyin en hayırlısı orta derecede
olanıdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Namaz kılan bir kimsenin önünden geçmek çirkin bir şeydir; ve günahtır. Nevevî :Bu hadîsde namaz kılanın önünden geçmenin haram kılındığına delil vardır.» diyor, önünden geçmenin hûdûdu ihtilaflıdır. Bâzılarına göre; memnu olan yer namaz kılan kimse ile secde edeceği yer arasıdır. Bâzıları bunun namaz kılandan itibaren üç arşın, bir takımları da bir taş atımı kadar bir mesafe olduğunu söylemişlerdir.
2- îbni Battâl'a göre: Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi veSetiem) in: «Bilmiş olsa» tâbirinden buradaki nehyin bile bile geçenlere mahsus olduğu anlaşılır. Bâzıları bunu baîd görmüş ise de îbni Ba11â Tın mutâlasına bir diyecek yoktur. Çünkü hadîsin ibaresinde geçen «lev» kelimesi şart ifâde eder. Binaenaleyh şart bulunmayınca ona terettüp edecek hüküm de bulunmaz. Yânî; namaz kılanın önünden geçmenin memnu olduğunu bilmeyen bir kimsenin oradan geçmekle günahkâr olmaması lâzım gelir.
3- Hadîsdeki nehy bütün namaz kılanlara âmm ve şâmildir. Bâzı kimselerin onu yalnız imam ve münferiden kılana tahsis etmeleri yersizdir.
4- İlmi araştırmak ve elde etmek için peşinde adam göndermek meşrû'dur.
5- İstinabe caizdir. Yâni; bir kimse kendi yerine başkasını naip tâyin edebilir.
6- Ulemânın ilmi birbirlerinden almaları meşrû'dur.
7- Haber-i vâbit makbuldür.

49- Namaz Kılanın Sütreye Yakın Durması Babı

262- (508) Bana Yâkûb b. İbrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Hâzim rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, Sehl b Sa'd Es-Sâidi'den rivayet etti. Demiş ki: Resulü11âh (Sallaîlahü Aleyhi ve Setlem) in namaz kıldığı yerle duvar arasında bir koyun geçecek kadar yer vardı.
263- (509) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. El-Mûscnııâ rivayet ettiler. Lâfız İbnü'l-Müsennâ'nındır. İshak (Bize haber verdi) tâbîrini kullandı. İbnü'l-Müsennâ: Bize Hammâd b. Mes'ade[108], YezİD'den (yâni îbni Ebî Ubeyd'den) o da Seleme'den —ki Ibnü'1-Ekvâ' [109] dır.— naklen rivayet etti: Seleme mushafm konduğu yeri araştırır; orada nafile namaz kılarmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de bu yeri araştırdığını söylemiş. Mezkûr yer minberle kıble arasmda koyun geçecek kadar bir yermiş.

264- (...) Bize bu hadisi Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mekkî rivayet etti. Dedi ki: Bize Yezîd haber verdi. Ded ki: Seleme mushafın bulunduğu yerdeki direğin yanında namaz kılmağa çalışırdı. Ben kendisine: Yâ Ebâ Müslim! görüyorum ki; hep bu direğin yanında namaz kılmağa çalışıyorsun; dedim. Seleme: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu direğin yanında namaz kılmayı ihtiyar ettiğini gördüm (de onun için böyle yapıyorum) cevâbını verdi.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu's-Salât»'da biri birine yakın yerlerde tahrîc ettiği gibi birinci rivayeti Ebû Dâvûd dahî «İÜ-1 tâbu's-Salât· 'da, ikinci rivayeti İbni Mâce yine «Kitâbu's-SalâU'da tahrîc etmişlerdir.
Anlaşılıyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz minberin yanı basma durarak cemaata imam oluyormuş. Çünkü Mescid-i Nebevî'de mrhrâb yoktu. Minberle kıble duvarının arasmda da koyun geçecek kadar bir aralık vardı. Bunun sebebi ilk saffda olanların birbirlerini görebilmeleridir.
İkinci rivayette de işaret edildiği vecihle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mescidinde mushafm konulmasına mahsus bir yer vardı. Bu yer Hz. Osman zamanından beri malum idi. Hadîsin bir rivayetinde Sandığın arkasında namaz kılardı.» denilmesine bakılırsa mushafın bir sandık içine yerleştirildiği ve bir direğin yanma konulduğu anlaşılıyor. Yanma mushaf sandığı yerleştirilen direk «muhacirler direği» nâmı ile mârufdur. Çünkü muhacirler bu direğin yanında toplanırlarmış. Ebû Müslim Hz. Selemetü'bnü Ekva'ın künyesi-dir. Hadîsden anlaşılıyor kî BesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) vaktiyle o direğin yanında namaz kılarmış, bilâhara Hz. Seleme dahî te-berrüken onun kıldığı yerde namaz kılmak için orasının boş olmasını kol-larnuş.
Hz. Âişe'nin: «İnsanlar bu direği bilseler onun yanına durmak için birbirlerine ok atarlardı!» dediği ve onu gizlice îbni Zübeyr'e söylediği rivayet olunur. Onun için Îbni Zübeyr (Radiyallahû anh) bu direğin yanında çok namaz kılarmış.
Îbni Battal: «Resûlüllah (Sallallakii Aleyhi ve Sellem) sahrada değnekten sütre yaptığına göre mescidin direğini kendisine sütre yapması evleviyette kalır. Çünkü sütre yapmak için direk değnekden daha muhkemdir» diyor. Bundan da anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) Efendimiz direği sütre olarak kullanırmış.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

1- İmam'm sütreye yakın durması matlûbdur. Mâlikiyye ulemâsından Ibni'l-Kaasim'in îmam-ı Mâlik 'den rivayetine göre; imamla sütre arasında iki saff sığacak kadar mesafe bulunması doğru değildir.
Kurtubî bu babdâ şunları söylemişdir: «Ulemâdan bâzılan (koyun geçecek kadar aralık) bulunduğunu bildiren hadîsi ayakta bulunduğu zamana, bu bâbdaki Bilâl hadîsini de Kabe'de namaz kıldığı zamana hamletmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kendisi ile kıble arasında rükû' ve secde hâlinde üç arşına yakın mesafe birakmışdı. îm&m-i Mâ1ik bu husûsda bir had tâyin etmemişdir. Bu mesafe rükû' ve sücûda elverecek ve önünden geçeni def edebilecek mikdârda olmalıdır.
Bâzıları imamla sütre arasındaki mesafeyi bir karış; diğerleri üç arşın olmakla takyîd etmişlerdir. îmâm-ı Şafiî ile Ahmed b. Hanbe1'in, Atâ ve riğer bâzı ulemânın kavilleri budur. Bâzıları mezkûr mesafenin altı arşın olacağını söylemişlerdir.
2- Mescidin muayyen bir yerinde bir fazilet olduğu zaman dâima orada namaz kılmakda beis yokdur. Devamlı surette ayni yerde namaz kılmakdan nehy eden hadîsler o yerde husûsi bir fazilet olmadığına göre vârid olmuşdur. Binâenaleyh tedris, fetva, vâ'z v.s. gibi vazifeleri îfâ için mescidde bir yer tahsis etmek mekruh değil bilakis müstehabdır.
3- Mescid direklerinin yanında namaz kılmak caizdir. Bu takdirde direği önüne alarak namaza durmak müstehab olursa da efdâl olan bunu âdet edinmemek ve direği sağına yahut soluna almakdır. îmam Mâlik 'den bîr rivayete göre özürsüz mescid direkleri arasında namaz

kılmak mekruhdur. Kerahetin sebebi direğin saffi kesmesidir.

50- Namaz Kılan Kimseye Sütre Olacak Şeyin Mikdarı Babı

265- (510) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi M): tsmâil b. Uleyye rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Züfaeyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. İbrahim, Yûnus'dan, o da Humeyd b. Hilâl'dan, o da Abdullah b Sâmid'den [110]» o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kılmaya kalktığı zaman önünde semerin arica kaşı kadar bir şey bulunursa o kendisine sötro olur. Eğer Önünde semerin arka kaşı kadar bir şey bulunmazsa o kimsenin namazını eşek, kadın ve kara köpek (den birinin geçmesi) bozar.» buyurdular.
Ben: «Yâ Ebâ Zerrî Siyah köpeğin, kırmızı köpekden, sarı köpekden farkı nedir ki?» dedim Ebû Zerr:
— Ey kardeşim oğlu! senin bana sorduğun gibi bunu ben de Resû-lÜUah (Satlatlahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum da:
«Kara köpek şeytandır.» buyurdular; dedi.

(...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Muğîre rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile tbn Beşşâr dahi rivayeti ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize tshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vehb b. Cerîr haber verdi. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti, H.
Dedi ki: Bize yine tshâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir b. Süleyman haber verdi. Dedi ki: Ben Selm b. EM'z-ZeyyâTden[111] dinledim. H.
Dedi ki: Bana Yûsuf b. Hammâd El-Ma'nîy[112] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ziyâd EI-Bekkâî, Âsım-ı Ahvel'den rivayet etti. Bunlarır hepsi Humeyd b. HilâTden, Yûnus'un isnadı ile onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

266- (511) Bize İshâk b. tbrâhim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mahzunu haber verdi. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid[113] -ki İbni Ziyâd'dır- rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah b. Abdillâh b. Esam rivayet etti (Dedi ki): Bize Yezid b. Esam, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namazı kadın, eşek ve köpek bozar. Bunu semerin arka kaşı kadaı bir şey korur.» buyurdular.
Bu rivayetlerde zikri geçen üç şeyin namazı bozup bozmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları bunlarla namazın hakîkaten bozul'duğuna kail olmuşlardır. İmam Ahmed b. Hanbel (Rahimehuliah) «Namazı kara köpeğin geçmesi bozar. Ama eşekle kadının bozup bozmayacağı hususunda kalbimde bir şüphe var.» demişdir. îmam Ahmed'in kavli şöyle izah olunur: Köpek hakkında bu hadîse muarız hiç bir rivayet yoktur. Binâenaleyh namaz kılanın önünden köpeğin geçmesi namazı bozar. Kadınla eşeğe gelince: buradaki rivayetler onların geçmesiyle de namazın bozulacağını ifâde ediyorsa da az sonra görüleceği vecihle kadın hakkındaki Hz. Âişe hadîsi bunlara muarızdır. Eşek hakkındaki İbni Abbâs (RadiyaUahû anh) 'in rivayet ettiği hadîsi de az yukarıda görmüşdük. Bu sebeple İmam Ahmed bunlar hakkında şüphesi bulunduğunu söylemiştir.
îmam-ı Âzam, îmam Mâlik, îmam Şafiî hazerâtı ile Selef ve Halefin cumhuruna göre: namaz kılanın önünden köpek, kadın, eşek ve daha başka bir şey'in geçmesi ile namaz bozulmaz. Bu zevat babımız rivayetini te'vîl etmiş ve buradaki namazın bozulmasından murâd bunlar sebebiyle namazın noksanlaşması olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları bu hadîsin:
«Kişinin namazını hiç bir şey bozamaz...» hadîsi ile neshedüdiğini söylemişlerdir.
Hadîs'de zikri geçen şeylerle namazın bozulduğuna kail olanlar namazın bozulmasına sebep bu üç şeyin şeytân mânâsında olmasını gösterirler ve: «Köpeğin şeytan olduğu nass-ı hadîsle sabittir. Kadının şeytanlığı da şeytân suretinde görünmesinde ve kurduğu tuzaklardadır. Eşeğin şeytan olması ise Nuh (Aleyhisselâm)'a gemide iken şeytânın eşek suretinde gelmesindendir. Sonra bunların üçünde de necaset jnaft* nâsı vardır. Köpek necis'dir. Kadın hayız gördüğü için onun da necasetle alâkası vardır. Eşek dahî necis olduğu için yenmez. Şeytan da necis'dir. Onun için bunlara şeytan denilmişdir.» derler.
«Namaz kılanın önünden geçen hiç bir şey namazı bozmaz» diyenler buradaki rivayetleri bozulma korkusu hususunda mubâlega mânâsına hamletmişlerdir. Çünkü namaz kılan kimse önünden geçenle meşr gûl olacağı için namazının fesadından korkulur. Yahut buradaki bozmak-dan murâd namaza verilen dikkat ve ehemmiyeti bozmaktır. Çünkü şeytan vesvese verir. Kadın fitneye sebep olur, köpekle eşek dahî seslerinin çirkinliği dolayısıyle teşviş ve nefrete sebep olurlar.
İmam Nevevî nesh meselesini vârid görmemektedir. Çünkü zikredildiği vecihle hadîslerin aralarım bulmak mümkündür. Nesh'e ise ancak bu mümkün olmadığı zaman başvurulur. Sonra Nesh iddiası için târih bilinmesi şarttır. Buradaki hadîslerin hangisi evvel, hangisi sonra vârid olduğu bilinememektedir. Bu sebeple Nesh iddiası doğru değildir.

51- Namaz Kılanın Önüne Aykırı Yatma Babı

267- (512) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrü'n-Nâkıd ve Zti-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî' den, o da UrVe'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. ki; «Aişe Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) geceleyin namaz lalar, ben de onunla kıble arasına cenaze gibi aykırı uzanmış bulunurdum.» demiş.
268- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bütün gece namazlarını kılar, ben de kıble ile onun- arasında aykırı olarak uzanmış bulunurdum. Vitiri kılmak istediği zaman beni uyandırır, onu ben de kılardım.»

269- (...) Bana Amr. b. Ali rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebû Bekir b. Hafs'dan, o da Urvetü*bnü Zübeyr'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Âişe (Bize):
— Namazı ne bozar?., diye sordu.
— Kadınla eşek (bozar) dedik. Bunun üzerine Âişe:
— Hakikaten kadın (size göre) pek kötü bir hayvandır. V&Hâhi ben kendimin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) namaz kılarken cenaze gibi onun önüne aykırı uzandığımı görmiişümdür.» dedi.

270- (...) Bize AmrÜ'n-Nâkıd İle Ebû Saîd El-Eşecc rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hafs b. Gıyâs rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'raeş rivayet etti

(Dedi ki): Bana İbrahim, Esved'den, o da ÂİŞe'den naklen rivayet etti.
Â'meş demiş ki: Bana Müslim de, Mesrûk'dan, o da ÂİŞe'den naklen rivayet etti. Âişe'nin yanında namazı bozan şeyler (den) köpek, eşek ve kadın zikredilmiş de şöyle demiş: «Bizi eşeklerle köpeklere benzettiniz. Vallahi ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i namaz kılarken, gördüm; halbuki kendim serîr üzerinde onunla kıble arasına uzançpış yette idim. Bu halde iken hacetim gelir; fakat ben oturup da Besûlflfian (SaUalhhü Aleyhi ve Sellem) 'e eziyet vermekden çekindiğim için şeririn ayaklan tarafından sıyırılıp çıkardım.»

271- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den nakler haber verdi. Aişe şöyle demiş: -Siz bizi köpeklerle, eşeklerle bir tuttunuz! Vallahi ben şerir üzerinde uzanıp yattığımı bilirim. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelir de şeririn ortasına durarak namaz kılardı. Ben onun karşısına gelmekten çekinir; şeririn ayaklan tarafından yorganımdan sıyrılırdım.

272- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebu'n-Nadır'dan dinlediğim, onun da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân'dan, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Aişe şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda ayaklarım kıblesine gelmek suretiyle yatardım. Secde ettiği zaman beni dürter, ben de ayaklarımı çekerdim. O secdeden kalktığı zaman ayaklarımı yine uzatırdım. O zaman evlerde (Henüz) kandiller yoktu.
Bu hadîsi Buhâri «Kİtâbü's-Salât» in muhtelif yerlerinde kimi uzun kimi kısa olmak üzere muhtelif vecihlerden rivayet ettiği gibi, Ebû Dâvûd ile Nesâî ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hz. Âişe'nin «Ben cenaze gibi Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kıblesinin arasına aykırı uzanırdım» sözünden muradı, musallâ'da namazı kılınan bir cenaze nasıl cemâatin Önüne aykırı olarak yatırılır da başı cemaatın sağ taraflarına, ayaklan sol taraflarına gelirse, ben de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne ayni şekilde yatar; uyurdum... demektir.
Hadîs-i şerif yerine göre muhtelif ibarelerle rivayet edilmişdir. Bu cümleden olmak üzere rivayetlerin bâzılarında Âişe (Radiyatlahû anha) nın: «Bizi eşeklerle, köpeklere benzettiniz.» başka bir rivayette: «Bizi köpek yaptınız.» diğer bir rivayette: «Bizi köpeklerle, eşeklerle bir tuttunuz.» dediği görülmektedir.
Tahavî, bu hadîsi yedi sahih tarîk'dan rivayet etmişdir.

Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Erkek, kadına karşı namaz kılabilir. Kadının onun karşısında bulunması namazını bozmaz. Ulemâdan bâzıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden başkalarına bunu mekruh görmüşlerdir. Çünkü karşısında kadını görmek fitneye sebepdir. Namaz kılanın kalbi onunla meşgul olur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise; böyle şeylerden münezzehdir. Onun için kadına karşı namaz kılmak kendilerine mekruh değildir. Kıldığı namazın gece namazı olduğu tasrîh edilmekte ve o zaman şimdiki gibi kandiller bulunmadığı rivayetlerin birinde bildirilmektedir. Şu hâlde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *m karşısındaki kadını zâten görmediği anlaşılıyor.
2- Uyuyan bir kimseyi namaz için uyandırmak müstehabdır.
3- Namaza amel-i kâlil (yani namaz dışı az bir işle meşgul olmak) zarar etmez.
4- Uyuyan gir kimseye karşı namazı kılmak caizdir. Bâzıları bunu mekruh görmüş ve İbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunan: «Uyuyan kimsenin ve konuşanın arkasında namaz kılmayın!» hadîsi ile istidlal etmişlerdir. Ancak bu hadîs zayıftır. Bu bâbda başka hadîsler varsa da onlar da zayıftırlar.
5- Hanefilere diğer bâzı ulemâ Hz. Âişe'nin : «Resûlüllah
{Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni dürterdi.» sözü ile istidlal ederek kadına dokunmanın abdesti bozmıyacağına kail olmuşlardır.
6- Yatak üzerinde namaz kılmak caizdir. Fakat mes'ele yine de ihtilaflıdır. İmam Âzam ile Şafiî Hazretlerine göre yaygı, kilim ve halı gibi şeyler üzerinde namaz kılınabilir. Ebû'd-Derdâ' (Radiyallahû anh) 'in: «Birbiri üzerine serilmiş altı tane halı üzerinde namaz kıl sam hiç aldırış etmem!» dediği; İbni Abbâs Hazretlerinin evi tamâmiyle kaplayan bir halı üzerinde namaz kıldığı rivayet olunur. Ashâb-ı kirâm'dan Ebû Vâil ile Ömer b. Hattat (Radiyallahû anhûma)ve tabiînden Atâ ile Saîd b. Cübeyr hazerâtı dahî halı üzerinde namaz kılmışlardır. Hasan-ı Basrî: «Halı üzerinde namaz kılmak da beis yoktur.» demiştir.
Ashâb-ı kirâm'dan Câbir b. Abdillâh, Ali b. Ebi Tâlib, Ebu'd-Derdâ1 ve Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahû anhûm) hazerâtı kıldan yapma yaygı üzerinde namaz kılar-larmış. îmam-ı Mâlik: «Başı ve elleri yere koymak şartı ile yün ve kıldan mamul seccade üzerinde namaz kılmakda bir beis görmem» demiştir.
7 - Gece namazı kılmak müstehabdır.
8- Vitir namazını gecenin sonuna doğru tehîr etmek müstehabdır. Ancak bunun için yâ bizzat uyanacağına güvenmek, yahut uyandıracak bir kimsesi bulunmak lâzımdır. Aksi takdirde uyumadan vitir'i kılmak evlâ olur.
9- Hz. Âişe: «O zaman evlerde kandiller yoktu.» sözü ile özür beyân etmek istemişdir. Bu sözün mânası: «Eğer kandil olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hareketlerini görür, secde edeceği zaman ayağımı çekerdim.» demektir.

273- (513) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâ-lid b. Abdillâh haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abbâd b. Avvâm rivayet etti. Bunlar ikisi birden Şeybâni'den, o da Abdullah b. Şeddâd b. Hâd'dan naklen rivayet etmişlerdir. Abdullah demiş ki: Bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılar, ben de hayzlı olduğum halde onun hizasında bulunurdum. Çok defa secde ettiğinde elbisesi bana dokunurdu.»

274- (514) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Talhatü'bnü Yahya, Ubeydullah b. Abdillâh'dan rivayet etti. Demiş ki: Ben Âişe'den dinledim. Şunları söyledi: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kılar, ben de ha izli olduğum halde üzerimde bir futa ile onun yanı başında dururdum. Futanın bir kısmı yanıbaşında onun ü-zerinde bulunurdu.»
Bu hadîsi Buhârî «Hayız- «Taharet» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile İbni Mâce dahi «Namaz» bahsinde tahrSc etmişlerdir.

Bu Rivayetler Yukarki Rivayetlerin Delalet Ettiği Hükümlerden Mada; Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Hayızlı kadınla bir arada bulunmak caizdir.

2- Hayızlı kadının bedeni temizdir.
3- Namaz kılan bir kimsenin elbisesine kadının dokunması namazına zarar etmez. Bu hususta kadının temiz veya hayızlı olması müsâ-vî'dir.
4- Kirman! bu hadîsle istidlal ederek: «Kadınla bir hizada namaz kılmak namazı bozmaz.» demiş. Ulemâdan bâzıları da bu husûsda ona tabî olmuşdur. Aynî 'nin beyânına göre Kirmânî bu sözü ile Haneftler'e dokunmak istemiştir. Çünkü onlara göre kadınla yanyana namaza durmak erkeğin namazım bozar. Lâkin bu mesele Kirmânî'-nin işaret ettiği gibi mutlak değil bâzı kayıt ve şartlarla mukayyeddir. O şartlardan biri erkekle kadının namazda edâ ve tahrîme hususlarında müşterek olmalarıdır. Hadîsde böyle bir şey zikredilmediğine göre beyân edilen muhâzât yânî yanyana durma Hanefîler'e göre de namaza manî değildir.
5- Hayızlı kadının elbisesi temizdir.
Fakat, Cumhur-u Ulemâya göre insan yüzüne karşı namaz kılmak mekruhdur.

52- Bir Tek Elbise İçinde Namaz Kılmak ve O llbiseyi Giymenin Sıfatı Babı

275- (515) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, İbni Şihâb'dan duyduğum, onun da Saîd b. El-Müseyyeb'den, onun da Ebu Hü-reyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Birisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e bir elbise içinde namaz kılmanın hükmünü sormuş da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Her birinizin ikişer elbisesi varmi ki?» buyurmuşlar.

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. H.
Dedi ki: Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki): Bana da babam; dedemden naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Ukay b. Hâlid rivayet etti*. Bunların ikisi de İbni Şihâb'dan, o da Saîd b. El-Müseyyeb ile Ebu Seleme'den, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîs'in mislini rivayet etmişlerdir.

276- (...) Bana Amrü'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim, Eyyûb'dan, o da Muhammed b. SS* rîn'den o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:. Bir zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e nida ederek:
— Bizden birimiz bir tek elbise içinde namaz kılabilir mi? diye sordu. O da:
«Her biriniz iki elbise bulabilirini ya!» buyurdular.
Bu hadîsi, Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbni Mâce dahî tahrîc etmişlerdir, Tahâvî onu altı tarîkden rivayet etmişdir.
Hadîs'de Kesûlüllah (SalîatlahüA^yhiveSellem)'e sual soran zâtın ismi tasrîh edilmemişdir. Bâzıları bu meselede Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) ile Hz. Übey b. Kâb'm ihtilâfa düştüklerini nazarı itibâra alarak soranın İbni Mes'ûd olabileceğini söylemiş. Bir takımları da Hz Übey'in sormuş olmasmı muhtemel görmüşlerdir. İbni Mes'ûdile Übey hazerâtının ihtilâfları şu idi: Hz. Übey bir elbise içinde namaz kılmayı caiz görüyordu, İbni Mesûd (Radiyallahû anh) ise bunun ilk zamanlara yâni müslümanlann elbise bulamadıkları devirlere âid olduğunu söylüyor ve şimdi elbise sıkıntısı bulunmadığı için namazm mutlaka iki elbise içinde kılınması gerektiğini iddia ediyordu. Hz. Ömer, Übey (RodiyaliahÛ anh) in söylediğini kabul hattâ minbere çıkarak bunu oradan ilân etmiş ve: «Doğrusu Übeyy'in söylediğidir; tim Mes'ûd'un söylediği doğru değildir.» demiştir.
«Her biriniz iki elbise bulabilirini ya!» cümlesindeki sual Kaadı Iyâz 'a göre istifham-ı takriridir. Bu husûsda Kaadı lyâz şöyle demektedir: «İbni Mes'ûd'dan rivayet edilen bir kavil müstesna, namazın bir elbise içinde caiz olacağında ihtilâf bulunmadığı gibi iki elbise içinde kılmanın efdâliyeti hususunda da ihtilaf yokdur. Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi veSellem):
«Her birinizin iki elbisesi varmı ya!» hadîsi ile ruhsata işaret buyur-muşdur. Bu hadîs namazın bir elbise içinde caiz olacağını takrîr, iki elbise içinde kılmanın efdaliyetine tenbihdir. «El-Muvatta- da rivayet edilen:
«Her kim iki elbise bulamazsa bir elbise içinde kılsın!» hadîsi de bunu gösterir.
Sahabenin fiilleri de ayni hükme delâlet ediyor. İbni Mes'ûd'-dan rivayet edilen kavlin sahih olarak onun sözü olduğunu bilmiyorum.»
Tahâvî ile diğer bâzı ulemâya göre bu hadîs'in mânâsı fazla elbisesi bulunduğu halde namaz kılarken bir elbiseyle iki elbise giymesinin hüküm i'tiban ile müsâvî olduğunu bildirmekdir. Hat tâ h î diyor ki:
«Bu hadîsin lâfzı sual ise de mânâsı ashabın içinde bulundukları fakru zaruret hâlini ihbardır. Bu ihbar zımnında fetvada verilmiş ve âdeta: Sizden her birinize avret mahallini örtmek farz, namaz kılmak da lâzım olduğuna göre herbirinizin yalnız bir tek elbisesi varsa bu bir elbisenin içinde namaz kılmanın caiz olacağını tıasü bilmiyorsunuz; denilmiş gibidir.»
Hâsılı: bir elbise içinde namaz kılmak caiz, fakat iki elbise içinde kılmak efdaldır. Bu husûsda ulemânın ittifakı vardır. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ashabı Kirâm'ın bazen bir elbise içinde namaz kılmaları başkasını bulamadıklarından, bazen de bunun caiz olduğunu göstermek'istediklerindendir. Nitekim Câbir (Radiyaîîahû anh) bir elbise içinde namaz kılmış ve bunun sebebini: «Câhiller beni görsün diye yaptım; yoksa iki elbise içinde kılmak efdaldır.* diye izah etmişdir.

277- (516) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrü'n-Nâkıd ve Zü-heyr b. Harb iopdan İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki Bize Süfyân, Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sîzden biriniz bir tek elbise içinde, omuzlarında o elbiseden bir şey bulunmadığı halde namaz kılamaz» buyurmuşlar.

278- (517) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsfi-me, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, naklen rivayet etti. Babasına da Ömer İbnü Ebi Seleme [114] haber vermiş. Demiş ki:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Ününü Seleme'nin evinde bir tek elbiseye sarınmış ve iki tarafını omuzları üzerine atmış olarak namaz kılarken gördüm.»

(;..) Bize Ku hadîsi Ebû Bekir b. EM Şeybe ile tshâk b. İbrahim de Vekî'den rivayet ettiler. Yeki* demiş ki: Bize Hişâm b. Urve bu isnadla rivayet etti. Yalnız o: -MüteveşşİH olarak*» dedi: «Müştemil olarak» demedi.

279- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ham-mâd b. Zeyd, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Ömer b. Ebî Seleme'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i ÜmmÜ Seleme'nin evinde bir elbisenin içinde, iki ucunu çapraz bağlamış olarak namaz kılarken gördüm.»

280- (...) Bize Kuteybetü'bnu Saîd ile îsâ b. Hammâd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Ebu Ümâmete'bnü Sehl b. Huneyf den, o da Ömer b. Ebî Seleme'den naklen rivayet etti. Ömer, şöyle demiş:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i bir tek elbise içinde ona sarınmış ve iki ucunu çapraz bağlamış olarak namaz kılarken gördüm.»
îsâ b. Hammâd kendi rivayetinde: «Omuzları Üzerine dedi.» ifadesini ziyâde etmişdir.

281- (518) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân Ebü'z-Zübeyr'den, ö da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir:
«Ben Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'i bir tek elbise içinde, ona omuzdan sarınmış olarak namaz kılarken gördüm.» demiş.

282- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti, (Dedi ki): Bize Siifyân rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti (Dedi ki): Bize Abdurrahmân, Süfyân'dan rivayet etti. Hadîsi her iki tarik bu is-nâdla rivayet etmişlerdir.
İbni Nümeyr hadîsin'de: «Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) in yanma girdim dedi.» ibaresi de vardır.

283- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Bize tbni Vehb rivayet etti, (Dedi ki): Bana Amr haber verdi, ona da Zü-beyr El-Mekî rivayet etmiş ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'ı bir elbise içinde, onu boynuna dolamış olarak namaz kılarken görmüş. Hâlbuki Câ-bir'in elbisesi yanında imiş. Câbir:
Resûlül\ah(Salla!!ahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu yaptığını gördüğünü» söylemiş.

284- (519) Bana Anıru'n-Nakîd ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Amr'mdır. Bana İsa b. Tunus rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'meş, Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ebû Saıd-i Hudrî rivayet etti ki kendisi Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna girmiş. Dedi ki:
— Onu bir hasır üzerinde namaz kıiarken gördüm. Hasırın üzerine secde ediyordu. Bir de onu bir elbise içinde, elbiseyi boynuna dolamış olarak namaz kılarken gördüm.

285- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Dediki: 'Bana bu hadîs'i Süveyd b. Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alî b. Müshir rivayet etti. Bunların ikisi de A'meş'den bu isnâdla rivâyetde bulunmuşlardır.
Ebû Küreyb'in rivayetinde: «Elbisenin iki ucunu omuzları üzerine koyarak.» Ebû Bekir ile Süveyd'in rivayetlerinde ise: «Elbiseyi boynuna dolamış olarak» ifâdeleri vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü's-Salât»'ın muhtelif yerlerinde: Ebû Hüreyre, Ömer b. Seleme ve Câbir b. Abdi11âh (Radiyallahû anhûm) 'den tahrîc ettiği gibi Tirmizî Nesâî ve İbni Mâce. dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden rivayet etmişlerdir.
Sevb: Elbise demektir. Kelimenin asıl mânası; dokunmuş bez, keten, ipek ve yün gibi şeylerdir. O zamanlar tam takım elbise biri izâr, diğeri ridâ olmak üzere iki sevb'den ibaretti. îzâr; bele bağlanır; ridâ da omuza alınırdı. Bunların ikisi bir hülle ederdi. Burada Sevb'den murâd ridâdır. Ridâ'nm giyiniş tarzı: Sağ omuzuna attığı ucu, sol omuzunun altından geçirerek; sol omuzuna attığını da sol kolunun altından çıkararak iki ucunu ya göğüs üzerinde, yahut sırt tarafından bağlamakla olur, Bu şekil giyinişe: Teveşşüh, iltifat ve istimal adları da verilir. BUf^ giyinişde elbisenin bir parsasını boyuna dolayıp bağlamanın meti, rükû' ederken elbisenin düşmemesi ve namaz kılan kimsenin kendi avret mahallini görmemesidir.
Fukahâ bir elbise içinde namaz kılmanın caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Yalnız İbni Mes'ud (Radiyallahû anh) buna kail olamamış; Tâvûs, İbrâhîmNehaî, bir rivâyetde İmam Ah-med b. Hanbel, Mâlikiler'den Abdullah b. Vehb, îbni Cerîr-i Taberî de bir tek elbise içinde namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bir elbiseden başka giyecek şey bulamayan kimsenin o elbiseye sarınarak namaz kılması yine mekrûhdur. Sünnet vecihle kılmış olmak için onu giymiş olması îcab eder. Delilleri Tahâvî'nin rivayet ettiği İbni Ömer hadîs'idir. Mezkûr hadîs'de Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kıldığı vakit iki elbisesini de giysin: Zîrâ huzuruna ziy-nefli çıkmaya en lâyık olan zât A ilâh'dır. İki elbisesi olmayan kimse namaz kılarken elbisesini giysin. Yahudiler gibi namaz kılarken ona sarınmasın!»
buyurmuşlardır. Hadîsi Beyhakî dahî rivayet etmiştir.
Ashabı Kiram ile Tâbiî'nin ulemâsı bir tek elbise içinde namaz kılınabileceğine kail olmuşlardır. Ashâb'dan buna kail olanlar: îbni Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd-i Hudrî, AH b. Ebu Tâlib', Muâviyetü'bnü Ebî Süfyân, Enes b. Mâlik, Hâlîd b. Velîd, Câbir b. Abdillâh, Amma b Yâsir, Übey b. Kâ'b, Aişe, Esma1 ve Ümmü Hânî (Radtyaltahû anhûm);
Tabiînden de Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Şîrîn, Şâ'bî, Saîd b. El-Müseyyeb, Ebû Seleme t e'bnü Abdirrahmân, Muhammed b. Hanefiyye Atâ' b. Ebî Rabâh, tkrime ve Ebû Hanîfe hazerâtı ile fukahâ'dan Ebû Yûsuf, Muhammed, İmam Mâlik, îmam Şâfiî, bir rivayet de İman Ahmed b. Hanbel, İshâh b. Râhuye ve pek çok zevât'dır. Bunlar babımız hadîsleri ile istidlal etmişlerdir. Hattâ Tahâvî; «Başka elbise bulduğu hâlde bir tek etbiseye sarınarak namaz kılmanın caiz olduğunu bildiren hadîsler tevatür derecesini bulmuşdur.» demiş ve bu bâbda 11 sahabeden rivayetler serdetmiştir. Bundan maada bu bab'da Ebû Hüreyre, Câbir, Selemetü.bnü Ekvâ', Enes, Amr b. Ebî Esed, Ebû Saîd-i Hudrî, İbni Abbâs, Âişe, Ümmü Hânî,Ammâr b. Yâsir, Talk b. Alî, Ubâdetü'bnü Sâmit, Huzeyfe, Alî' b. Ebî Tâlip, Muâz b Cebel, Muâviyetü'bnü Ebî Süfyân, Ebû Ümâme, Ümmü Habîbe, Ümmü Fadıl ve daha birçok ashâb-i kiram (RadiyallahÛ anhûm hazerâtından rivayetler vardır. Bütün bu hadîslerden anlaşıldığına göre bir tek elbise içinde namaz kılmakdan nehy tahrîm için değil, tenzih içindir.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hasır üzerinde, namaz kılması yere bir şey yayarak üzerinde namaz kılınabileceğine delildir. Cumhûr-u Ulemâya göre hasır gibi nebatî, yahut seccade gibi yün veya yapağıdan dokuma şeyler üzerinde namaz kılmak mekruh değildir. Bu husûsda Kaadı tyâz şunları söylemig'dir: «Yerden yetişen ne-bâtât'dan yapma seccade üzerinde namaz kılmakda hiç bir kerahet yok-dur. Nebatî olmayan yaygı, keçe v.s. gibi şeyler üzerinde dahî bilicmâ namaz sahîh'dir. Lâkin sıcak ve soğuk gibi ihtiyâçlar müstesna, yer hepsinden efdaldir. Çünkü namazın sırrı Allah'a tevazu' ve hudû'dur.»

[1] Bilal b. Rabâh (R.A.) Hz. Ebu Bekr'in azadhsı ve Peygamber (S.A.V.)'in müezzinidir. Sahiheynde hadisleri vardır. Hicretin yirminci yılında Şam'da vefat etmiştir.
[2] Abdiil vefahab b. Abdülmecîd es - Sakafî
[3] Behz b. Esed
[4] Yüheyb b. Hâlid
[5] Ebû Mahzara: Resûlüllah (S.A.V.)'in muezzînlerindendir. Sesi son derece güzelmiş ismi ihtilaflıdır, Semftra diyenler olduğu gibi Evs, Cäbir, Süleyman b. Semam diyenler de vardır. Mekke'de vefat etmiştir.
[6] Muaviyetü'baii Ebû Süfyan Sahr b. Harb el • Kûreşî (R.A.) : Künyesi Ebû Ab-durrahman'dır Resûtiillah (S.A.V.) İn vahiy kâtibi ve Şam'da hadisini yazan zevattandır. Hz. Hasan (R.A.) in rızası ile halîfe olmuştur. 60 tarihinde 78 yaşında vefat etti.
[7] Süfyan-ı Sevrî;
[8] Talhatü'bnü Yabyâ b. Yabyâ el-Kureşî ; Aslen Medîne'li olup Kûfe'de yaşamıştır. Amcası İsa b. Talha'dan hadîs rivayet etmiştir
[9] Ebû Süfyân Talhatülmü Nâfi;
[10] Ebu'l - Hasen Abdfithamid b. Beyan et - Vasıti: Müslim'in ravilerindendir
[11] HaUd b. Abdillâh b. AMIrrahman ti - Vasıtf :
[12] Hâlid b. MİIıran el Hazza' :
[13] Ebû Süleyman Mâlik b. Huveyris (R.A.) : Ashâb-ı kirâmdandır.
[14] Nasr b. Asım el-ltysi : Basra'hdır, kendisinden yalnız bu hadis rivayet olunmuştur
[15] Medine'lidir, Hadis itibarı ile Hku'hlardandır. Müslimin râvilerindendir.
[16] Ahmed b. Cafer el - Ma*kuf : Müslim'in râvilerindendir.
[17] Ebu Üveys Abdullah b. Abdlllah b. Üveys : (-167) Medtaelidir.
[18] Ebâ Muhunned Habib b. ŞehM (- 145) Basralı âzâdlılardandır, bir zamanlar Ebû Şehid künyesini taşırmış, sonra onu bırakmış, kendisine Ebâ Mazak dahî denir
[19] Habib-i Muallim b. Ebi Karibe: Habîb b. Zeyd diyenler de vardır. Basralıdır Hz. Mâlik b. Yesâri'nin âzâdlısıdır. Künyesi Ebû Muhammed'dir
[20] Sa'd b. Ubâde (R.A.) Ebu Sabit el-Ensârî el-Hazreci: Akabe biatına iştirak eden ashâbdandır. Şam tarafından 14 veya 15 yahut 16 târihlerinde cinler tarafından şehid edildiği rivayet olunur. Pek cömert bir zât idî.
[21] Sûre Hûd : âyet 73.
[22] Ebû Muhammed Abdullah b. NâfT: Medine'Udir. Hıfzı biraz bozukmaş.
[23] Ebû Muhammed Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Ensârî (— 135) Medine'lidir.
[24] Amr b. Süleym b. Haldete'I-Ensari: Medine'lidir. Sabihayn râvîlerindendir.
[25] Ebû Humeyd-i Sâidi, Abdurrahmân b. Sa'd b. Münzir el - Ensârî (R.A.) Ensâr-i kiramdandır. Hz. Muâviyenin hilâfeti sonlarında vefat etmiştir
[26] Sure-i Ahzâb âyet 43
[27] Sure-i Enan âyet 160
[28] Sure-! Bakara 261
[29] Sümey: Ebû Bekir b. Abdirrahman'm âzâtlısıdır. Sahîhayo râvilerindendir. 130 tarihinde şehit edilmiştir.
[30] Hameyd b. Abdimbman b. Humeyd Er-Ruftsi : ( ) Sahihayn Râvilerîndendir.
[31] Ya'la b. Ata el-Amini: Aslen Taifli olup Vasıf da yaşamıştır. MOslİmin ravile-rindendir. 120 tarihinde vefat etmiştir.
[32] Hamzatö-bDÛ Abdillah t». Ömer b. Hattab EL-Karc;!, Sahihayn ravilerindendir
[33] Abbad b. Ziyad b. Ebi Süfyan Müslim'in râvilerindendir.
[34] Hamzatü'bnÎi Mugîra b. Şube Müslim'in ravilerindendir
[35] Temim b. Tarefe (— 93) KÛfcUdir. MütUmin rlvüertodcndir.
[36] Sure-i Mu'minÛn âyet : İ
[37] Ubeydullah b. Kıptiyye : Kûfelî mûtemed bir zaaftır. MUaUmin r&vilerindeadir.
[38] Ebû Abdillah Furât b. Ebî Abdirrahmân el Kazzâz : Basralıdır. Sahîbeyn ift-vilerindendir.
[39] Umaretü'bnü Ümeyr et-Teymî Kûfelidir. Sahiheyn r&vÜerindendir. Süleyman b. Adil Melik'in hilâfeti zamanında vefat etmijtir
[40] Salih b. Hatim b. Verdân Basrahdır. MttsUmin ravilerindendlr
[41] Ebû Abdillâh Nu'man b .Beşîr b. Sa'd (R.A.) : Ensârı kiramdandır. Hz. Muâvi-yeden önce yedi ay Küfede vâlUik yapmıştır. 64 tarihinde Humslular tarafından şehit edilmiştir.
[42] Ebû Abdillah Muhammet b. Abdillah b. Muhammed: (..... — 217) lahlheyn râvilcrindendir
[43] Ebû Muhammed Bi$r b. Mjusûr Basralıdır. Mfislimin râvÜerindendir.
[44] Ebû Katan Amr b. Haysem: aslen Barah olup Bağdatta yaşamış ve 198 tarihinde Basrada vefat etmiştir. Müslimin râvilerindendir.
[45] Ebû Amr Hilâs b. Amr Basralıdır. Sahîheyn râvilerindendir.
[46] Bilâl b. Abdillah b. Ömer: Medînelidir. MOtlİmin râvîlerindendir.
[47] Rivayete göre ona üç defa lanet etmiş ve Ölünceye kadar konuşmamı;.
[48] Ebü Bişr Verka' b. Ömer b. KÜleyb: Aslen Türkistanlı olup Medâinde yasar mıştır. Sahîheyn râvflerindendir.
[49] Ka'b b. Alkame Mısırlıdır. Müslimin râvöçrindendir
[50] Büsr b. Saîd (— 100) Mcdîneüdir. Azatlılardan ve sulahâdan bir zâttır.
[51] Zeynep binti Abdillah es - Sekafiyyc (R.A.) Hz. tbni Mes'ûdun zevcesidir.
[52] Yezîd b. Abillah b. Husayfe: Medioelidir.
[53] İsra sûresi lyet 110
[54] Kıyamet sûrtsî âyet 16
[55] Kıyâme Sûresi, 16, 17, 18.
[56] Sürc-i Cin; Ayet: 1
[57] Ebû Abdillâh Saîd b. Muhammed el - Cermî Kûfelidir. Sahîheyn râvflerindendir
[58] Ebû Kudâme Ubeydullah b. Saîd: (— 24i) azatlılardandır. Sahîheyn râvfle-rindendir
[59] Ebû Yezid Ebân b. Yezîd el - Attâr: Basrahdır. Müslimin râvflerindendir
[60] Ebû's - Sıddik Bekir b. Amr en - Kâcî: Basralıdır. Sahîheyo râvflerindeadir.
[61] Ebû Amr Abdülmelik b. Umeyr: el-Ferasî (130) Kûfelidir. Kıptî namında meşhur bir koşu atına sahip olduğu için kendisine Ferasî denmiştir
[62] Ebû Avn Muhammed b. Ubeydullah Es-Sekafî: Kûfelidir. Sahîhcyn râvflerindendir
[63] Atiyetü'bnü Kays el-Kilâbî (17 - 121) Şamlıdır. 104 yaşında vefat etmiştir.
[64] Kaz'atü'bnü Yahya EbÛ'l - Gadiya künyesini taşır. Azatlılardandır
[65] Ebû SelcmetÛTnıü Sûfyan b. Abdîlcşhel: Mekkelidir. MOsUnun-iftvflerindendir.
[66] Abdullah b. Müseyyeb d-Abidî: Mekkelidir MüslİmM râvflerfndendir.
[67] Abdullah b. Sâib el-Kindi: MöalİMin rftvîlerindcndir
[68] Ebû Said Amr b. Hureys (İLA.) Ashabı kirâmdandır. Küfede yaşamıştır. Şa-hîhaynde bir hadîsi vardır.
[69] Sûre-i Tekvîr âyet 17
[70] Kutbetü'bnü Mâlik (R.A.) ashabı kiramdandır. Küfede yaşamıştır. Bir hadis ri-vkyet etmiştir.
[71] Seyyan b. Selâme Basralıdır. Sahîheyn ravüerindendir
[72] Ebû Berze Nadlatü'bnü Ubeyd (R.A.) Sahabeyi Kirâmdaodır. Basrada yaşamıştır.
[73] Lübâde binti Haris (R.A.) Hz. İbni Abbâs'ın annesidir.
[74] EbÛ Saîd Muhammed b. Cübeyr b. Mufim MedineUdir. Sahibeyn râvilerinden-dir. Ömer b. Abdilazizin hilâfeti zamanında vefat etmiştir.
[75] Osman b. Ebl'l-As b. Blşr (R. A.) ashabı kirâmdandır. Basra'da yaşamıştır ve Orada vefat etmiştir.
[76] Müslim'in raviilerindendir.
[77] Ebu'n-Nadır Muhârib b. Disâr; Küfe kadısıdtr. Sahîheyn ravîalerindendir
[78] Ebu*l Fadıl Muhriz b. Avn. b. Ebî Avn (142 - 241) Bağdatlıdır.
[79] Ebû Ahmed Halef b. Halîfete'l - Eşcaî azatlılardandır. Bagdatta yaşamış ve 181 tarihinde orada vefat etmiştir.
[80] Ebu'I - Hasen Ubeyd b. Hasen El-Müzen! Kûfelflerden sayılır. Müslimin ift-vflerindendir
[81] Ebû İbrahim İbni Ebî Evfâ Abdullah b. Alkame (R.A) : Ashabı kirâmdandır. 87 tarihinde Kûfc'de vefat etmiştir.
[82] Mecze'tübnü Zahir El-Eslemî: Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir.

[83] Ebû Eyyûb Süleyman b. Sühaym El - Hâşimî azatlılardandır. Müslim'in râvîle-rindendir.
[84] Hicâzlılardan sayılır. Müslim'in râvîlerindendir.
[85] Maksat evinin perdcsidir. Vak'a vefat ettiği hastalığı esnasında geçmiştir.
[86] Ebû Süleyman Dâvûd b. Kays azatlılardandır. Medînelidir. Müslim'in râvîlerin-dendir.
[87] Zuğbe lâkabını taşır Müslim'in râvîsidir
[88] Ebû İsmail Hatim b. tsmâil aslen Kûfe'lî olup Medine'de yaşamıştır. Azatlılardandır
[89] Ebû Abdiliâh Cafer b. Muhammed Es-Sâdık (80-148) Hz. Ali'nin torunlarından ve Ehli beytin büyüklerindendir.
[90] Ebu'd-Duhâ Müslim b. Subeyh Kûfeli azatlılardandır. Sahîheyn râvîlerindendir
[91] Mufaddal b. Mttbelhü.
[92] Ebû Dâvûd Tayyâlisî Süleyman b. Davüd.
[93] Şamlılardan sayılır. Müslim'in râvisidir.
[94] Ma'dân b. Talha dahî denilir. Müslim'in râvilerindendir.
[95] Ebû AbdiIIâh Hikıl b. Ziyâd b. Ubeyd: Şamlıdır. Müslim'in râvîierindendir
[96] Asbâbt Soffa'dandır.. Resûlullah (S A. V.) 'in hizmetinde bulunduğu söylenir.
[97] Ebû Muhammed Amr b. Sevvâd El-Amirî: Mısırlıdır. Müslim'in Râvflerindendir
[98] KûfelÎdir. Müslim'in râvîlerîndendir.
[99] Ebû Muhammed Abdullah b. Mâlik b. Buhayne (Radıyallahu Anh): Sahâbe-i Kirâmdandir. Mervân'ın ikinci defa Medine valiliği sırasında vefat etmiştir.
[100] Büdeyl b. Meysera (—130) Basra'hdır. Müslim'in râvîlerindendir
[101] Evs. b. Abdillah yahut, Evs. b. Hâlid (—230) Basra'lıdır. Sahîheynlerindendir.
[102] Harbe : geniş demirli süngü demektir.
[103] Ebü Abdillafa Ahmed b. Muhammed b. Hanoel (164-241) Dört mezhep imft-mındaa biridir. Aslen Mervez'li olup Bağdad'da dünyaya gelmiştir.
[104] Avn b. Vehb b. Abdillâh: Sahîheyn râvîlerindendir.
[105] Sadakatü'bnü Yesâr El-Cezeri: Mekke'de yaşamışdır. Abdullah İbni Ömer'den hadîs rivayet etmişdir
[106] Ebû Talba yâhût EbÛ Abdirrahmari Zeyd b. HâUd El-Cühcnî (RA.) (? — 78): Ensâr-ı kirâmdaodır.
[107] Ebü Cüheym Abdullah b. Haris b. Simme (R.A.): Ensârdandır. Sahîheynde iki hadîsi vardır.
[108] Ebû Saîd Hammâd b. Mes'ade Et-Temîmî (—202) Azatlılardandır.
[109] Ebû Amir yahut Ebû îyâz SelemetiHmü Anr b. Ekvâ (R.A:) (—74): Aslen Medine'li olup Rabeze'de yaşamıştır. Pek cesur bir zatmış.
[110] Abdullah b. SftmÎd Hz. Ebû Zerr'in kardeşi oğludur. Müslim'in râvîleriiidendir
[111] Selm b. Ebrz-Zeyyâl: Basra'lılardan sayılır. Müslim'in rfivîlerindendir
[112] YÛsuf b. Hammâd El-Ma'nîy: Basralıdır. Müslim'in râvilerindendir.
[113] Ebû Btsr yahut Ebû Ubeyde Abdullah b. Ziyâd El-Abdî (—176<: Basralı-dır. Azâdlılardandır.
[114] Ömer b. Ebî Seleme Abdullah El-Mahzûmî (R. A.): Medînelidir. ResÛlnllata (S.A.V.)'iri vefatında dokuz yaşında idi. Sonraları 86 târihinde Abdülmelik b. Mervan zamanında vefat etmişdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- NAMAZ VAKİTLERİ
1- CİBRİL NAMAZ VAKİTLERİNDE NAMAZ KILDIRMIŞTIR
2- ÖĞLE NAMAZININ VAKTİ
3- YOLCULUKTA ÖĞLE NAMAZININ ERKEN KILINMASI
4- SOĞUK (KIŞ) GÜNLERİNDE ÖĞLE NAMAZINI ERKEN KILMAK
5- ŞİDDETLİ SICAKLARDA ÖĞLE NAMAZINI GECİKTİRMEK
6- ÖĞLE NAMAZININ SON VAKTİ
7- İKİNDİ NAMAZINI İLK VAKTİNDE KILMAK
8- İKİNDİ NAMAZINI ACELE KILMAK
9- İKİNDİ NAMAZINI GECİKTİRMEK
10- İKİNDİ NAMAZININ SON VAKTİ
11- SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINA YETİŞME ZAMANI
12- AKŞAM NAMAZININ İLK VAKTİ
13- AKŞAM NAMAZINI ERKEN KILMAK
14- AKŞAM NAMAZINI GECİKTİRMEK
15- AKŞAM NAMAZININ SON VAKTİ
16- AKŞAM NAMAZINDAN SONRA UYUMAK HOŞ DEĞİLDİR
17- YATSI NAMAZININ İLK VAKTİ
18- YATSI NAMAZININ ERKEN KILINMASI
19- YATSI NAMAZI ÜÇ GÜNLÜK AY BATINCA KILINIR
20- YATSI NAMAZINI GECİKTİRMENİN MÜSTEHABLIĞI
21- YATSI NAMAZININ SON VAKTİ
22- YATSI NAMAZINA "ATEME" DE DENİLİR
23- YATSI NAMAZINA "YATSI" DEMEK DAHA UYGUNDUR
24- SABAH NAMAZININ İLK VAKTİ
25- YOLCULUK DIŞINDA SABAH NAMAZININ ERKEN KILINMASI
26- YOLCULUKTA DA SABAH NAMAZI ERKEN KILINABİLİR
27- SABAH NAMAZININ ORTALIK AĞARINCA KILINMASI
28- SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINA YETİŞMEK NASIL OLUR?
29- SABAH NAMAZININ SON VAKTİ
30- NAMAZIN BİR REKATINA YETİŞEN O NAMAZA YETİŞMİŞ OLUR
31- NAMAZ KILINMASI YASAK OLAN VAKİTLER
32- SABAH NAMAZINDAN SONRA NAMAZ KILINMAZ MI?
33- GÜNEŞ DOĞDUĞU VE BATTIĞI ANDA NAMAZ KILINMAZ
34- GÜNEŞ TAM TEPE NOKTASINDA İKEN NAMAZ KILINMAZ
35- İKİNDİDEN SONRA NAFİLE NAMAZ KILINMAZ MI?
36- İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA NAFİLE NAMAZ KILINIR
37- GÜNEŞ BATMADAN ÖNCE NAMAZ KILINABİLİR
38- AKŞAMIN FARZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI?
39- FECİRDEN SONRA NAMAZ KILINABİLİR Mİ?
40- SABAHIN FARZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI?
41- MEKKE'DE HER AN NAMAZ KILINABİLİR
42- YOLCU KİMSE ÖĞLE İLE İKİNDİYİ BİR ARADA KILABİLİR
43- ACİL DURUMLARDA İKİ NAMAZ BİRLEŞTİRİLEBİLİR
44- YOLCULUK DIŞINDA DA NAMAZLAR CEM' EDİLEBİLİR
45- YOLCU KİMSE NAMAZLARI NASIL CEM' EDER
46- BAZI ÖNEMLİ OLAYLARDA DA NAMAZ CEM EDİLEBİLİR
47- YOLCULUK DIŞINDA DA NAMAZLAR BİRLEŞTİRİLEBİLİR
48- ARAFAT'TA ÖĞLE İLE İKİNDİYİ BİR ARADA KILMAK
49- MÜZDELİFE'DE AKŞAM İLE YATSI BİR ARADA KILINIR
50- RASÛLULLAH (S.A.V) ARAFATTAN DÖNÜŞTE NE YAPMIŞTI?
51- NAMAZI VAKTİNDE KILMANIN DEĞER VE KIYMETİ
52- NAMAZI UNUTAN NE YAPMALI?
53- UYUYAN VE NAMAZINI GEÇİREN NE YAPMALI?
54- NAMAZI UYKU VE UNUTMAKLA GEÇİREN NE YAPAR?
55- NAMAZINI GEÇİREN NE YAPMALI?

6- NAMAZ VAKİTLERİ

1- CİBRİL NAMAZ VAKİTLERİNDE NAMAZ KILDIRMIŞTIR

490- İbn Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, Ömer b. Abdulaziz; ikindi namazını biraz geciktirdi. Bunun üzerine Urve: Cibril (a.s), Rasûlullah (s.a.v)'e imam oldu namaz kıldırdı deyince, Ömer dedi ki: "Ey Urve, ne dediğini iyi bil." Bunun üzerine Urve şöyle dedi: Beşir b. Ebî Mes'ud'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'den duydum şöyle diyordu: **"Cibril indi bana imam oldu. Parmaklarıyla beş vakti sayarak sonra namazı onunla kıldım, sonra namazı onunla kıldım, sonra namazı onunla kıldım, sonra namazı onunla kıldım, sonra namazı onunla kıldım."** (Müslim, Mesacid: 31; Buhârî, Bed-ül Halk: 6)

2- ÖĞLE NAMAZININ VAKTİ

491- Seyyar b. Selame (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babamdan işittim; Ebû Berze'ye, Rasûlullah (s.a.v)'in namaz kıldığı vakitleri sorduğunu işittim dedi. "Ebû Berze'nin işittiklerini sen de işittin mi?" dedim. Seyyar: Şimdi senin söylediklerini işittiğim gibi işittim. Babam Ebû Berze'ye Rasûlullah (s.a.v)'in namaz kıldığı vakitleri sordu. O da Rasûlullah (s.a.v) yatsı namazını bazen gece yarısına kadar geciktirirdi. Yatsıdan önce uyumayı, yatsıdan sonra da konuşmayı sevmezdi, diye cevap verdi. Şu'be diyor ki: Daha sonra Seyyar ile karşılaştım, Ebû Berze'den başka neler duyduğunu sordum. Şöyle dedi: Öğle namazını güneş tam tepe noktasından batıya kayınca kılardı. İkindiyi kıldıktan sonra bir adam güneş canlılığını kaybetmeden Medine'nin en uzak yerine ulaşabilirdi. Akşam namazının vakti hakkında ne söylediğini hatırlamıyorum, dedi. Sonradan yine onunla karşılaştım namaz vakitleri konusunu sorduğumda şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v), sabah namazını kılardı. Namazdan dönen kimse arkadaşının yanına vardığında onun yüzünü

görüp tanıyabilecek kadar ortalık ağarmış olurdu. Sabah namazında altmış ile yüz ayet kadar okurdu. (Ebû Davud, Salat: 3; Müsned: 18956)

492- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), güneş zevalden batıya kayınca çıkar ve cemaate öğle namazını kıldırırdı. (Dârimi, Salat: 13; Tirmizî, Salat: 118)

493- Habbab (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e öğle namazını kılarken kumların sıcaklığından şikayet ettik. Bu şikayetimize çözüm olacak erken kılma işini kabul etmedi. Ebû İshak'a öğle namazının erken kılınmasından mı? denildi. O da: "Evet" dedi. (Müslim, Mesacid: 33; İbn Mâce, Mesacid: 14)

3- YOLCULUKTA ÖĞLE NAMAZININ ERKEN KILINMASI

494- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), bir yerde konakladığında öğle namazını kılmadan hareket etmezdi." Bir adam: Gündüzün yarısında olsa da mı? deyince, Enes: "Evet gündüzün yarısında da olsa dedi." (Ebû Davud, Salat: 272; Müsned: 11860)

4- SOĞUK (KIŞ) GÜNLERİNDE ÖĞLE NAMAZINI ERKEN KILMAK

495- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), sıcak günlerde namazı geciktirir soğuk günlerde ise erken kılardı." (Buhârî, Cuma: 15)

5- ŞİDDETLİ SICAKLARDA ÖĞLE NAMAZINI GECİKTİRMEK

496- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sıcak şiddetlendiği zamanlarda öğle namazını biraz geç kılınız çünkü sıcağın şiddeti Cehennem ateşindendir."** (Tirmizî, Salat: 118; Ebû Davud, Salat: 4)

497- Sabit b. Kays (r.a), Ebû Musa'dan merfu olarak rivâyet ederek şöyle diyor: "Öğle namazını serin vakitlere geciktirin, o sıcaklar Cehennemin ateşindendir." (Tirmizî, Salat: 118; Ebû Davud, Salat: 4)

6- ÖĞLE NAMAZININ SON VAKTİ

498- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Bu Cibril'dir, dininizi öğretmek için gelmiştir. Sabah namazını tan yeri ağarırken kıldı. Öğle namazını güneş batıya kayınca kıldı. İkindiyi bir şeyin gölgesi kendi kadar olunca kıldı. Akşamı güneş batınca kıldı ki o vakit oruçlunun orucunu açacağı vakittir. Sonra yatsı namazını; güneşin batmasından sonra ortaya çıkan kızıllığın kaybolduğu anda kıldı. Sonra ertesi gün tekrar geldi ve sabah namazını ortalık biraz ağarınca kıldı sonra öğle namazını her şeyin gölgesi kendisi kadar olunca kıldırdı. Sonra ikindi namazını her şeyin gölgesi iki katı olunca kıldırdı. Sonra akşam namazını yine aynı vakti olan güneş batınca kıldı ki bu vakit oruçlunun orucunu açacağı vakittir. Sonra yatsıyı vakit biraz ilerleyince kıldı ve sonra şöyle dedi: Namazlar dünkü kıldığın vakitlerile bu günkü kıldığın vakitler arasındadır. Yani namazların kılınacağı ilk ve son vakitler bunlardır."** (Tirmizî, Salat: 115; Müslim, Mesacid: 20)

499- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), yaz günlerinde öğle namazını gölge üç beş ayak uzayınca; kış aylarında ise beş yedi ayak uzayınca kılardı." (Ebû Davud, Salat: 4)

7- İKİNDİ NAMAZINI İLK VAKTİNDE KILMAK

500- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e namaz vakitlerinden sormuştu da O da şöyle buyurmuştu: **"Benimle birlikte kıl.** (ve öğren) **"Öğle namazını güneş batıya kayınca kılmıştı. İkindiyi her şeyin gölgesi iki katına ulaşınca kılmıştı. Güneş batınca da akşam namazını kılmıştı. Yatsı namazını da kızıllık kaybolunca kılmıştı. Ravi şöyle dedi: Sonra öğle namazını insanın gölgesi bir misli olunca, ikindi namazını insanın gölgesi iki misli olunca, akşam namazını güneş kaybolur kaybolmaz kıldı.** Abdullah b. Haris diyor ki: Sonra yatsı namazı hakkında şöyle dedi: "Zannedersem gecenin üçte biri geçinceye kadar." (Ebû Davud, Salat: 5; Tirmizî, Salat: 120)

8- İKİNDİ NAMAZINI ACELE KILMAK

501- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), ikindi namazını güneş yüksekte iken, odamda henüz gölge uzamamış iken kıldı. (Tirmizî, Salat: 120; İbn Mâce, Salat: 5)

502- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ikindi namazını kıldıktan sonra güneş henüz yüksekte iken bir kimse Kuba'ya gidip gelebilirdi.

Bir başka rivâyette: "Onlar namaz kılarken Kuba'ya gidip gelirdi." Başka bir rivâyette de: "Güneş yüksekte iken" diye geçmektedir.(Ebû Davud, Salat: 5; İbn Mâce, Salat: 5)

503- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) güneş yüksekte ve parlak iken ikindi namazını kılar yine güneş yüksekte iken bir kişi uzak mıntıkalara gidip gelebilirdi. (Ebû Davud, Salat: 5; İbn Mâce, Salat: 5)

504- Yine Enes (r.a)'ten rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) güneş bembeyaz ve yüksekte iken, Rasûlullah (s.a.v) bize ikindi namazını kıldırırdı. (Ebû Davud, Salat: 5; İbn Mâce, Salat: 5)

505- Sehl b. Huneyf (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümâme b. Sehl'den işittim şöyle diyordu: Ömer b. Abdulaziz ile birlikte öğle namazını kıldıktan sonra çıkıp Enes b. Malik'in yanına gitmiştik. Onu, ikindi namazını kılarken gördük: Ona: "Amca, bu kıldığın namaz hangi namazdır?" dedim. O da: "İkindi namazıdır. Bu, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte kıldığımız ikindi namazı vaktidir" diye cevap verdi. (Ebû Davud, Salat: 5; İbn Mâce, Salat: 5)

506- Ebû Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Abdulaziz zamanında öğle namazını kıldık sonra Enes b. Malik'in yanına vardık, namaz kılıyordu. Namazını bitirince bize: "Namazı kıldınız mı?" dedi. Biz de öğle namazını kıldık dedik. Bu sefer O: Ben de ikindi namazını kıldım dedi. Kendisine erken kılmışsın denilince; Ashabın kıldığı gibi kılıyorum, dedi. (Ebû Davud, Salat: 5; İbn Mâce, Salat: 5)

9- İKİNDİ NAMAZINI GECİKTİRMEK

507- Âla (r.a)'den rivâyete göre, kendisi Enes b. Malik'i, Basra'daki evinde ziyaret etmişti. Enes, Öğle namazından gelmişti, evi mescidin bitişiğinde idi. Yanına biz girince, "ikindiyi kıldınız mı?" dedi. Biz de: "Hayır, daha yeni öğle namazından çıkmıştık" dedik. "İkindiyi kılın" dedi. Biz de hemen kalkıp ikindi namazını kıldık. Biz namazı bitirince şöyle dedi: "Oturup oturup, güneş şeytanın iki boynuzu arasına ininceye kadar ikindi namazını kılmayıp geciktirip dört rekat namaz kılar, onu da çarçabuk kılıp Allah'ı pek az anar ve pek az okuyan kimsenin namazı münafığın namazıdır" dedi ve: "Rasûlullah (s.a.v)'den böyle derken işittim" dedi. (Ebû Davud, Salat: 5; Tirmizî, Salat: 20)

508- Sâlim, babasından aktararak der ki: Rasûlullah (s.a.v);**"İkindi namazını geçiren kimse sanki ailesi ve malı kaybolmuş kimse gibidir"** buyurdular. (Ebû Davud, Salat: 5; Buhârî, Mevakît: 17)

509- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İkindi namazını geçiren kimse sanki ailesi ve malı kaybolmuş kimse gibidir."** (Ebû Davud, Salat: 5; Buhârî, Mevakît: 17)

10- İKİNDİ NAMAZININ SON VAKTİ

510- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Namaz vakitlerini öğretmek için Cibril Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve İmam oldu.

Rasûlullah (s.a.v), O'nun arkasında insanlarda Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında durdular. Güneş tepeden batıya doğru kayınca öğle namazını kıldılar. her şeyin gölgesi bir misli olunca yine Cibril Rasûlullah (s.a.v)'e geldi. Önce yaptığı gibi Cibril öne geçti. Rasûlullah (s.a.v) arkasında, cemaatte Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında; ikindi namazını kıldırdı. Sonra güneş batınca tekrar geldi. Cibril öne geçti, Rasûlullah (s.a.v) O'nun arkasında cemaat de Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında akşam namazını kıldılar. Sonra ufuktaki kızıllık kaybolunca Cibril önde Rasûlullah (s.a.v) O'nun ardında, cemaat de Rasûlullah (s.a.v)'in ardında yatsı namazını kıldılar. Sonra şafak sökünce geldi. Cibril ilerledi. Rasûlullah (s.a.v) O'nun ardında insanlar da Rasûlullah (s.a.v)'in ardında sabah namazını kıldılar.

İkinci gün insanın gölgesi bir misli olunca geldi, bir önceki günkü yaptığı gibi yaparak öğle namazını kıldı. Sonra insanın gölgesi iki misli olunca geldi, bir önceki günkü yaptığı gibi yaptı ve ikindi namazını kıldırdı. Sonra güneş batınca geldi, bir önceki günkü yaptığını yaparak akşam namazını kıldırdı. Akşamı kılınca uyuduk sonra uyandık tekrar uyuduk tekrar uyanınca Cibril geldi, dünkü yaptığı gibi yaparak yatsıyı kıldırdı. Sonra tekrar geldi, tan yerinin ağarması yayılınca sabah olunca, yıldızlar henüz görünmekte iken bir önceki günkü yaptığını tekrar yaparak sabah namazını kıldırdı. Sonra şöyle dedi: "Dünkü kıldırdığım vakitler ile bugünkü kıldırdığım vakitler arası o namazların ilk ve son vakitleridir." (Buhârî, Bed-il Halk: 7; Tirmizî, Namaz: 113)

11- SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINA YETİŞME ZAMANI

511- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Her kim güneş batmadan ikindi namazının iki rekatına yetişirse veya güneş doğmadan sabah namazının bir rekatına yetişirse o namaza yetişmiş olur."** (Ebû Davud, Salat: 5; Dârimi, Salat: 22)

512- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Güneş batmadan önce ikindi namazının bir rekatına yetişen kimse ve güneş doğmadan sabah namazının bir rekatına yetişen namaza yetişmiş sayılır."** (Ebû Davud, Salat: 5; Dârimi, Salat: 22)

513- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den aktarıldığına göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Güneş batmadan ikindi namazının bir rekatına yetişebilen kimse ile, güneş doğmadan sabah namazının bir rekatına yetişebilen kimse namazını tamamlasın çünkü o namaza yetişmiş olur."** (Ebû Davud, Salat: 5; Dârimi, Salat: 22)

514- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her kim güneş doğmadan sabah namazının bir rekatına yetişirse sabah namazına yetişmiş sayılır. Kim de güneş batmazdan önce ikindi namazının bir rekatına yetişirse o namaza yetişmiş sayılır."** (Ebû Davud, Salat: 5; Dârimi, Salat: 22)

515- Nasr b. Abdurrahman'ın dedesi Muaz (r.a)'den aktarıldığına göre, Muaz ile beraber Kâbe'yi tavaf ettiğimizde namaz kılmadı da, kendisine; namaz kılmıyor musun? Deyince şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v): ikindiden sonra güneş batıncaya kadar, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz yoktur"** (kılınmaz) buyurdular. (Müsned: 17244)

12- AKŞAM NAMAZININ İLK VAKTİ

516- Süleyman b. Büreyde, babasından aktarıyor ve şöyle diyor: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve namaz vaktinden sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Bizimle beraber iki gün kal"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v), fecr vakti Bilal'e kamet getirmesini emretti ve sabah namazını kıldı. Sonra güneş tepeden batıya doğru kayınca kamet etmesini emretti ve öğle namazını kıldı. Sonra güneş bembeyaz iken kamet etmesini emredip ikindi namazını kıldı. Sonra güneş batınca kamet ettirdi ve akşam namazını kıldı. Ufuktaki kızıllık kaybolunca kamet ettirdi ve yatsı namazını kıldı.

Ertesi gün, ortalık ağarmaya başlayınca sabah namazını, hava serinleyince öğle namazını, sonra iyice serinleyince ve güneş bembeyaz iken geciktirerek ikindi namazını, sonra ufuktaki kırmızılık kaybolmadan önce akşam namazını kıldı. Daha sonra gecenin üçte biri geçince Bilal'e kamet getirmesini emretti ve yatsı namazını kıldı. Sonra Rasûlullah (s.a.v): **"Namaz vakitlerini soran kimse nerededir"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Namaz vakitleriniz bu gördüğünüz iki vaktin arasındadır"** buyurdu. (Müslim, Mesacid: 31; İbn Mâce, Salat: 1)

13- AKŞAM NAMAZINI ERKEN KILMAK

517- Peygamber (s.a.v)'in ashabından Eslem kabilesinden bir kişi anlatıyor: Ashab, Peygamber (s.a.v) ile birlikte akşam namazını kılarlar sonra Medine'nin en uzak yerlerine kadar giderler ve o esnada oklarla vurulabilecek hedef yerlerini görürlerdi. (İbn Mâce, Salat: 7; Ebû Davud, Salat: 6)

14- AKŞAM NAMAZINI GECİKTİRMEK

518- Ebû Basra el Gıfarî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Muhammes denilen yerde ikindi namazını kıldırıp şöyle buyurdu: **"Bu namaz sizden öncekilere de emredilmişti de bu emre uymayıp bundan kazanılacak sevabı kaybetmiş oldular. Kim ikindi namazını kaçırmayıp vaktinde kılarsa ona iki kat sevap verilir. Bu namazdan sonra şahit ortaya çıkıncaya kadar namaz kılınmaz şahit, yıldızdır."** (Ebû Davud, Salat: 5; Dârimi, Salat: 16)

15- AKŞAM NAMAZININ SON VAKTİ

519- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Şu'be; Bu hadisi bazen merfu olarak bazen da merfu olmaksızın rivâyet ederek şöyle derdi: Öğle namazının vakti, ikindi namazı vakti girinceye kadardır. İkindi namazının vakti güneş sararıncaya kadardır. Akşam namazının vakti, ufukta kızıllık geniş yerler kaplayıncaya kadardır. Yatsı namazının vakti ise gece yarısı olmayıncaya kadardır. Sabah namazının vakti ise güneş doğmayıncaya kadardır. (Ebû Davud, Salat: 3; İbn Mâce, İkametü's Salat: 9)

520- Ebû Musa (r.a) babasından aktarıp şöyle dedi: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve namaz vakitlerinden sordu. Rasûlullah (s.a.v) ona cevap vermedi. Şafak sökünce Bilal'e kamet getirmesini emretti. Sonra güneş tepeden batı tarafa kayınca öğle namazı için kamet etmesini emretti. Birisi gündüz yarılandı diyordu. Rasûlullah (s.a.v) ise bunu en iyi şekilde biliyordu. Sonra güneş henüz yüksekte iken ikindi namazı için kamet etmesini emretti. Sonra güneş batınca akşam namazı için kamet etmesini emretti. Sonra ufuktaki kızıllık kaybolunca yatsı namazı için kamet etmesini emretti.

Ertesi gün sabah namazını geciktirdi. Birisi güneş doğmak üzeredir diyordu. Sonra öğle namazını, önceki günün ikindi namazı vaktine kadar geciktirip kıldı. Sonra ikindiyi geciktirip kıldırdı. Birileri güneş sararmış diyordu. Sonra ufuktaki kızıllık kayboluncaya kadar akşam namazını geciktirdi. Sonra gecenin üçte biri geçinceye kadar yatsı namazını geciktirerek kıldı ve: **"Namaz vakitleri bu iki vaktin arasıdır"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 2; Müslim, Mesacid: 31)

521- Beşir b. Selam (r.a) babasından aktararak şöyle diyor: Ben ve Muhammed b. Ali, Câbir b. Abdullah'ın yanına gittik ve Rasûlullah (s.a.v)'in namazlarından bahsetmesini istedik ki Yusuf b. Haccac'ın zamanındaydı. Dedi ki: Güneş tepeden batıya doğru kayınca Rasûlullah (s.a.v), odasından çıktı öğle namazını kıldı. Fey = yani eşyanın dibine düşen gölgesi takunya kayışının genişliği kadardı. Sonra bir insan gölgesi kadar gölgeler uzayınca ikindi namazını kıldı. Güneş batınca akşam namazını kıldı. Sonra ufuktaki kızıllık kaybolunca yatsı namazını kıldı sonra gün doğmaya yaklaşınca da sabah namazını kıldı.

Ertesi gün öğle namazını; gölgeler adam boyu olunca kıldı. İkindi namazını gölgeler iki adam boyu olunca kıldı. (Yani bir binitli akşama hızlı bir yürüyüşle Zulhuleyfe'ye varabilirdi.) sonra güneş batınca akşamı kıldı sonra yatsı namazını gecenin üçte biri geçince veya yarısı (Şüphe eden Zeyd'tir.) geçince kıldı. Ortaklık iyice ağarınca da sabah namazını kıldı. (Müslim, Mesacid: 31; Tirmizî, Salat: 115)

16- AKŞAM NAMAZINDAN SONRA UYUMAK HOŞ DEĞİLDİR

522- Seyyar b. Sellame (r.a) anlatıyor ve diyor ki: Ebû Berze'nin yanına girdim babam, Ebû Berze'ye Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını sordu. O da dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v) ilk namaz dediğimiz öğle namazını güneş tepeden batıya kaydığı vakit kılardı. İkindi namazını kıldıktan sonra, güneş batmadan binitle Medine'nin en uzak yerine gidip dönebilirdik. Akşam namazı hakkında ne söylediğini unuttum. Ateme adı verilen yatsı namazını geç kılmayı severdi. Yatsı namazından önce uyumayı ve yatsıdan sonra da konuşmayı sevmezdi. Sabah namazını kıldıktan sonra kişi arkadaşının yüzünü görüp tanıyabilecek kadar ortalık ağarmış olurdu. Sabah namazında ise altmış ile yüz ayet arası okurdu." (Tirmizî, Salat: 122; İbn Mâce, Salat: 12)

17- YATSI NAMAZININ İLK VAKTİ

523- Câbir b. Abdullah (r.a) şöyle diyor: Cibril, güneş tepeden batıya kaydığı anda Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Ey Muhammed kalk ve öğle namazını kıl" dedi. Bir süre sonra gölgeler bir adam boyu olunca ikindi namazı için geldi ve: "Ey Muhammed kalk ve ikindi namazını kıl" dedi. Biraz geçip gün batınca tekrar gelip: "Kalk akşamı kıl" deyince Rasûlullah (s.a.v) kalktı, güneş batarken namazını kıldı. Sonra biraz vakit geçip ufuktaki kızıllık kaybolunca tekrar geldi ve: "Kalk yatsıyı kıl" dedi. Rasûlullah (s.a.v) hemen kalktı ve yatsıyı kıldı. Sonra tan yeri ağarınca geldi, sabah namazı için tekrar geldi ve: "Ey Muhammed kalk ve sabah namazını kıl" dedi. Rasûlullah (s.a.v), kalktı ve sabah namazını kıldı. Ertesi gün gölge bir adam boyu olunca geldi ve: "Kalk ey Muhammed! Namazı kıl" dedi. Rasûlullah (s.a.v), öğleyi kıldı. Sonra gölge iki adam boyu olunca geldi: "Ey Muhammed! Kalk namaz kıl" dedi. Peygamber (s.a.v), kalkıp ikindi namazını kıldı. Sonra akşam için aynı vakitte güneş batarken geldi ve: "Kalk namazı kıl" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de akşam namazını kıldı. Sonra yatsı namazı için gecenin üçte biri geçince geldi ve: "Kalk namazı kıl" dedi. Peygamber (s.a.v)'de kalkıp yatsı namazını kıldı. Sonra sabah namazı için ortalık iyice ağarınca geldi: "Kalk namazı kıl" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de sabah namazını kılınca; Cibril:**"Şu kıldığın iki namaz arasındaki vaktin tamamı namaz vaktidir"** dedi. (Tirmizî, Salat: 123; Buhârî, Bed-il Vahy: 6)

18- YATSI NAMAZININ ERKEN KILINMASI

524- Muhammed b. Amr b. Hasan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Haccac zamanında Câbir b. Abdullah (r.a)'a namaz vakitlerini sorduğumuzda şöyle anlatmıştı: Rasûlullah (s.a.v), öğle namazını güneşin batıya kaymasından sonra, ikindiyi güneş henüz parlak iken, akşamı gün batınca, yatsıyı bazen cemaatin toplandığını görünce ilk vaktinde, yani erkenden. Bazen de cemaatin geç gelmesi karşısında geciktirerek geç olarak kılardı." (Buhârî, Mevakît: 23; Dârimi, Salat: 3)

19- YATSI NAMAZI ÜÇ GÜNLÜK AY BATINCA KILINIR

525- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlar arasında son kılınan namaz olan yatsının ne zaman kılınacağını en iyi bilen benim. Rasûlullah (s.a.v), üç günlük ay battığı anda yatsı namazını kılardı. (Ebû Davud, Salat: 7; Tirmizî, Salat: 123)

526- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Allah'a yemin olsun ki bir günde kılınan son namaz olan yatsı namazının vaktini en iyi bilen benim. Rasûlullah (s.a.v) yatsı namazını üç günlük ay battığı anda kılardı." (Ebû Davud, Salat: 7; Tirmizî, Salat: 123)

20- YATSI NAMAZINI GECİKTİRMENİN MÜSTEHABLIĞI

527- Seyyar b. Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Babam, Ebû Berze el Eslemî'nin yanına girmiştik. Babam ona demişti ki "Rasûlullah (s.a.v)'in kıldığı farz namazları bize anlatır mısın?" Ebû Berze şöyle anlattı: "İlk namaz dediğiniz öğle namazı güneş tepeden batıya dönünce kılardı. İkindi namazını kıldıktan sonra güneş parlaklığını kaybetmeden Medine'nin en uzak bölgesine gidip gelebilirdik. Akşam namazı hakkında ne dediğini unuttum. Ateme adını verdiğiniz yatsı namazını geç kılmayı severdi. Yatsıdan önce uyumayı, yatsıdan sonra konuşmayı hoş karşılamazdı. Sabah namazı kılındıktan sonra bir kimse arkadaşını tanıyabilecek kadar ortalık aydınlık olurdu. Sabah namazında altmış ile yüz ayet kadar okurdu." (İbn Mâce, Salat: 12; Tirmizî, Salat: 123)

528- İbn Cüreyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ata'ya; "Yatsı namazını tek başıma veya imam olarak hangi vakitte kılmamı tavsiye edersin?" dedim. Ata'da: İbn Abbas şöyle derken işittim dedi: Rasûlullah (s.a.v), yatsı namazını o kadar geciktirdi ki, insanlar uyudular uyandılar, yine uyudular uyandılar. Ömer, kalkıp namaz dedi. İbn Abbas'tan aktararak Ata dedi ki: Peygamber (s.a.v) -Sanki şimdi görür gibiyim- başından sular damlıyarak elini başının sağ tarafına koymuş vaziyette odasından çıktı ve: **"Ümmetime zor gelmeseydi yatsıyı böyle geç kılmalarını emrederdim"** buyurdu. (Buhârî, Mevakît: 25; Dârimi, Salat: 20)

529- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), bir gün gece hayli ilerleyinceye kadar yatsı namazını geciktirdi. Bunun üzerine Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaza kadınlar ve çocuklar uyuya kaldılar" diye seslendi. O esnada Rasûlullah (s.a.v) başından sular akarak odasından çıktı ve: **"Ümmetime zor gelmeseydi yatsı namazının vakti bu vakit olurdu"** buyurdu. (Buhârî, Mevakît: 25; Dârimi, Salat: 20)

530- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), yatsı namazını son vakte kadar geciktirirdi. (Müslim, Mesacid: 39; Müsned: 19910)

531- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Ümmetime zor gelmeseydi yatsı namazını geç kılmalarını ve her namazda misvak kullanmalarını emrederdim"** buyurdu. (Ebû Davud, Tahara: 25; Tirmizî, Tahara: 18)

21- YATSI NAMAZININ SON VAKTİ

532- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v), Ateme denilen yatsı namazını geciktirmişti de, Ömer: "Çocuklar ve kadınlar uyuyakaldı" diye seslendi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) odasından çıktı ve:**"Bu namazı; bu Medine'de, sizden başka bekleyen yok"** dedi. (Yani o günlerde Medine'den başka bir yerde namaz kılan yoktu.) Ve şöyle devam etti: **"Yatsı namazını ufuktaki kızıllığın kaybolmasından, gecenin üçte biri geçinceye kadarki zaman içersinde kılınız."** (Buhârî, Mevakît: 25; Müslim, Mesacid: 39)

533- Mü'minlerin anası Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece; Rasûlullah (s.a.v), yatsı namazını gecenin büyük bir kısmı geçinceye kadar geciktirdi de mescidde olanlar uyuya kaldılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v) çıktı yatsıyı kıldı ve şöyle buyurdu:**"Ümmetime zor gelmeseydi yatsı namazı bu vakitte kılınırdı."** (Ebû Davud, Salat: 7; Dârimi, Salat: 19)

534- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir gün yatsı namazı için Rasûlullah (s.a.v)'i bekledik. Gecenin üçte biri yahut daha fazlası geçince yanımıza çıktı ve şöyle buyurdu: **"Siz namazı bekliyorsunuz, sizden başka hiçbir din mensubu bu namazı beklemiyor. Ümmetime ağır gelmeseydi namazı onlara bu saatte kıldırırdım"** dedi. Sonra müezzine kamet getirmesini emretti ve namazı kıldırdı." (Ebû Davud, Salat: 7; Dârimi, Salat: 19)

535- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bize akşam namazını kıldırdıktan sonra gecenin bir bölümü geçinceye kadar yanımıza çıkmadı, gece yarısına doğru çıkıp yatsıyı kıldırdıktan sonra şöyle buyurdu: **"İnsanlar namazlarını kıldıktan sonra uyudular. Sizler namazı beklediğiniz sürece namazda sayılırsınız. Eğer zayıflar ve hastalarınız olmasaydı bu namazı gece yarısına kadar geciktirmesini emrederdim."** (Dârimi, Salat: 19; Müslim, Mesacid: 39)

536- Humeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Enes'e: "Rasûlullah (s.a.v), yüzük takar mıydı?" diye sordular. Enes: "Evet" dedi ve sözünü şöyle sürdürdü: Rasûlullah (s.a.v), bir gün yatsı namazını gece yarısı yaklaşıncaya kadar geciktirdi. Namazı kıldırıp yüzünü bize çevirdikten sonra şöyle buyurdu:**"Sizler**

namazı beklediğiniz sürece namazda sayılırsınız." Enes diyor ki: O esnada; Rasûlullah (s.a.v)'in parlayan yüzüğünü sanki görür gibiyim. (Dârimi, Salat: 19; Müslim, Mesacid: 39)

22- YATSI NAMAZINA "ATEME" DE DENİLİR

537- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer insanlar ezan okumaktaki ve birinci safta namaz kılmanın değer ve kıymetini bilmiş olsalardı ve bu işi yapabilmeleri ancak kur'a çekmek ile mümkün olsaydı kur'a çekerlerdi. Eğer insanlar namaza erken gelmekteki bereket ve mükafatı bir bilselerdi bu konuda yarış ederlerdi. Eğer Ateme** (yatsı) **ve sabah namazındaki bereket ve sevabı bilselerdi sürünerek de olsa bu namazlara mutlaka gelirlerdi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

23- YATSI NAMAZINA "YATSI" DEMEK DAHA UYGUNDUR

538- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bedeviler size üstün gelerek bu yatsı namazının adını "ateme" diye değiştirmesinler. Çünkü onlar develerle meşguliyetlerinden dolayı karanlığa kaldıkları için o ismi verirler, halbuki o yatsı namazıdır. Siz bu ismi kullanınız."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

539- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i minberde şöyle derken işittim: **"Bedeviler size üstün gelerek namazın ismini değiştirmeye kalkmasınlar o namaz, yatsı namazıdır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

24- SABAH NAMAZININ İLK VAKTİ

540- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazını şafak sökerken kıldırdı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

541- Enes (r.a)'den rivâyete göre, bir adam, Peygamber (s.a.v)'e gelerek sabah namazının vaktini sordu. Rasûlullah (s.a.v) ertesi gün fecr vakti kamet edilmesini emretti ve bize namaz kıldırdı. Bir sonraki gün ortalık iyice ağarınca kamet getirtti ve bize namaz kıldırdıktan sonra: **"Sabah namazının vaktini soran kimse nerededir? Bu iki vaktin arası sabah namazının vaktidir"** buyurdu. (Müsned: 12410)

25- YOLCULUK DIŞINDA SABAH NAMAZININ ERKEN KILINMASI

542- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazını kıldırdıktan sonra örtülerine bürünmüş kadınlar namazdan dönerken karanlık oluşundan dolayı fark edilmezlerdi." (Ebû Davud, Salat: 8; Dârimi, Salat: 20)

543- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Kadınlar dış örtüleriyle birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında sabah namazını kılarlardı. Dönüşlerinde karanlıktan dolayı kimse onları tanımazdı." (Ebû Davud, Salat: 8; Dârimi, Salat: 20)

26- YOLCULUKTA DA SABAH NAMAZI ERKEN KILINABİLİR

544- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Hayberin fethedildiği günün sabahı sabah namazını düşmana yakın bir yerde ortalık karanlık iken kıldırdı ve Hayber üzerine hücum etti ve: **"Allahû ekber Hayber harabolsun"** diye iki defa beddua etti ve Saffât sûresi 177. ayetine benzer şekilde şöyle dedi: **"Bir kavmin toprağına savaş için indiğimizde uyarılanların sabahı ne kötü olacaktır."** (Buhârî, Megazî: 40; İbn Mâce, Zebaih: 13)

27- SABAH NAMAZININ ORTALIK AĞARINCA KILINMASI

545- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Sabah namazını ortalık ağarınca kılın"** buyurdular. (İbn Mâce, Salat: 2; Tirmizî, Salat: 117)

546- Ensar'dan bazı kimselerin rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılmak sûretiyle daha büyük mükafatlar elde edersiniz."** (İbn Mâce, Salat: 2; Tirmizî, Salat: 117)

28- SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINA YETİŞMEK NASIL OLUR?

547- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim sabah namazının bir rekatını güneş doğmadan kılmış olursa o namaza yetişmiş sayılır. Kim de gün batmadan ikindi namazının bir rekatına yetişirse o namaza yetişmiş olur."** (Dârimi, Salat: 22; Ebû Davud, Salat: 5)

548- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekatına yetişirse o namaza yetişmiş sayılır. Kim de güneş batmadan önce ikindi namazının bir rekatına yetişirse o namaza yetişmiş ve vaktinde kılmış sayılır."** (Ebû Davud, Salat: 9; Dârimi, Salat: 20)

29- SABAH NAMAZININ SON VAKTİ

549- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), öğle namazını güneş batıya kayınca kılar. İkindi namazını, sizin kıldığınız öğle namazı ile ikindi arasında kılardı. Akşam namazını, gün batınca, yatsı namazını da; ufuktaki kızıllık kaybolunca kılar ve sabah namazını da görüş mesafesi uzayınca kılardı. (Tirmizî, Salat: 116; Müsned: 11862)

30- NAMAZIN BİR REKATINA YETİŞEN O NAMAZA YETİŞMİŞ OLUR

550- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namazın bir rekatına yetişen kimse o namaza yetişmiş ve vaktinde kılmış sayılır."** (Dârimi, Salat: 21; Muvatta', Mevakît: 2)

551- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir namazın bir rekatına vaktinde yetişen kimse o namaza yetişmiş ve vaktinde kılmış sayılır."** (Dârimi, Salat: 21; Muvatta', Mevakît: 2)

552- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir namazın bir rekatına vaktinde yetişen kimse o namazı vaktinde kılmış sayılır."** (Dârimi, Salat: 21; Muvatta', Mevakît: 2)

553- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir namazın bir rekatına vaktinde yetişirse o namaza yetişmiş ve vaktinde kılmış sayılır."** (Dârimi, Salat: 21; Muvatta', Mevakît: 2)

554- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Cuma namazı ve diğer namazların bir rekatına vaktinde yetişmiş olan kimsenin namazı tamamdır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 91)

555- Yine Sâlim (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir namazın bir rekatına yetişen kimse o namaza yetişmiş sayılır. Fakat kalan kısmını kendi kendine tamamlar."** (Dârimi, Salat: 22; Muvatta', Mevakît: 3)

31- NAMAZ KILINMASI YASAK OLAN VAKİTLER

556- Abdullah es Sunabihî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Güneş doğarken şeytan güneşi boynuzlarının arasına getirecek şekilde güneşe yaklaşır, güneş biraz yükselince ondan uzaklaşır. Tam tepe noktasına gelince tekrar yaklaşır. Batıya kayınca**

tekrar uzaklaşır. Gün batarken tekrar yaklaşır, batınca uzaklaşır." Rasûlullah (s.a.v), bu vakitlerde namaz kılmayı yasakladı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 91; Müsned: 18290)

557- Ukbe b. Amir el Cühenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: Üç vakit vardır ki; Rasûlullah (s.a.v) o vakitlerde namaz kılmamızı ve ölülerimizi defnetmemizi yasakladı: **"1- Güneş doğup biraz yükselinceye kadar, 2- Güneş tepeden batıya dönmedikçe, 3- Güneş batmaya yaklaştığı vakitten batıncaya kadar."** (Ebû Davud, Cenaiz: 54; İbn Mâce, Cenaiz: 30)

32- SABAH NAMAZINDAN SONRA NAMAZ KILINMAZ MI?

558- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), ikindiden sonra güneş batıncaya kadar; Sabah namazından güneş doğuncaya kadar nafile namaz kılmayı yasakladı. (Tirmizî, Salat: 135; Buhârî, Mevakît: 31)

559- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından pek çok kimseden duydum. Onlardan biri de en çok sevdiğim Ömer'dir. Rasûlullah (s.a.v), fecirden sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar nafile namaz kılmayı yasaklamıştır. (Buhârî, Mevakît: 31; Tirmizî, Salat: 135)

33- GÜNEŞ DOĞDUĞU VE BATTIĞI ANDA NAMAZ KILINMAZ

560- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbiriniz bekleyip bekleyip güneş doğarken ve güneş batarken namaz kılmasın."** (Buhârî, Bed-il Halk: 11; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 53)

561- Yine İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) güneşin doğuşu anında ve batışı anında nafile namaz kılmayı yasakladı. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 53; Buhârî, Bed-ül Halk:11)

34- GÜNEŞ TAM TEPE NOKTASINDA İKEN NAMAZ KILINMAZ

562- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Üç saat vardır ki: Rasûlullah (s.a.v), o vakitlerde nafile namaz kılmamızı ve ölülerimizi defnetmemizi bize yasaklamıştı. Güneş doğup biraz yükselinceye kadar, güneş tam tepede iken, güneş batmaya yaklaşıp batıncaya kadar. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 53; Ebû Davud, Cenaiz: 54)

35- İKİNDİDEN SONRA NAFİLE NAMAZ KILINMAZ MI?

563- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra gün batıncaya kadar nafile namazı kılmayı yasakladı. (Tirmizî, Salat: 135; Buhârî, Mevakît: 31)

564- Yine Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Sabah, güneş doğuncaya kadar ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar nafile namaz kılmak yoktur."** (Buhârî, Mevakît: 31; Tirmizî, Salat: 135)

565- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), ikindi namazından sonra nafile namaz kılmayı yasakladı. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 53; Ebû Davud, Cenaiz: 54)

566- Aişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir, Ömer (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in; **"Bekleyip bekleyip te güneş doğacağı ve batacağı zamanlara namaz kılmayı denk getirmeyiniz. Çünkü güneş şeytanın boynuzları arasından doğar ve batar"** buyurduğunu vehmediyor. (Yani sadece bu iki saatte namaz kılınmayacağını zannediyor.) (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 51; Ebû Davud, Salat: 5)

567- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Güneşin ucu görünüp iyice doğuncaya kadar kılacağınız namazı geciktirin. Güneş batmaya başlayıp iyice batıncaya kadar yine namaz kılmanızı geciktiriniz."** O vakitler, güneşe tapanların ibadet anlarıdır. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 51; Ebû Davud, Salat: 5)

568- Amr b. Abese (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Vakitler içerisinde araştırmaya değer, Allah'a yakın olunacak bir an var mıdır? Veya ibadet için tercih olunacak bir saat var mıdır?" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** dedi ve şöyle devam etti: **"Kulun, Allah'a en yakın olduğu vakit; gecenin sonlarına doğru olan vakittir. O saatlerde Allah'ı zikredenlerden olmak istersen ol. Çünkü güneş doğuncaya kadarki o vakitlerde kılınacak namaza melekler gelir ve özellikle şahitlik yaparlar. Güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar, o saat güneşe tapan kafirlerin dua ve ibadet saatidir. Güneş bir mızrak boyu yükselip iyice ışık saçmaya başlayıncaya kadar namaz kılmayın. Sonra gündüzün ortasında mızrak boyu güneş yükselinceye kadar kılınan namazda melekler hazır olur ve şahitlik yaparlar. Güneş tepede iken Cehennem kapıları açılır ve ateşin şiddeti artar. O anlarda da namaz kılmayı bırakın, güneş batı tarafına kayıp gölgeler uzayıncaya kadar kılmayın. Ondan sonraki güneş batıncaya kadar kılınan namazlara melekler hazır olur ve şahitlik ederler. Çünkü güneş şeytanın boynuzları arasından batar, o saat güneşe tapan kafirlerin ibadet ve dua saatleridir."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 182; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 52)

36- İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA NAFİLE NAMAZ KILINIR

569- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Ancak güneş parlak, bembeyaz olur ve fazla yükselmemiş** (batacak noktaya gelmemiş) **ise kılınabilir. İkindi namazından sonra namaz kılmayı yasakladı."** (Yani mevsimlere göre değişen bir vakittir bu.) (Dârimi, Salat: 143; Ebû Davud, Salat: 299)

570- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) yanımda olduğu vakitlerde ikindiden sonra iki rekat namaz kılmayı hiç terk etmedi. (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

571- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), ikindiden sonra yanıma her girdiğinde mutlaka o iki rekatı kılardı. (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

572- Mesruk ve Esved (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Aişe'nin şöyle dediğine şahitlik ederiz: "Rasûlullah (s.a.v) yanımda olduğu sürece ikindiden sonra o iki rekatı mutlaka kılardı." (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

573- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yanımda olduğu günlerde iki namazı asla bırakmazdı; gizli de olsa aşikar da olsa mutlaka kılardı. Sabah namazından önceki iki rekatla ikindi namazından sonraki iki rekat." (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

574- Ebû Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'dan, Rasûlullah (s.a.v)'in ikindiden sonra kıldığı iki rekat namazdan sordum. Aişe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) o iki rekatı ikindiden önce kılardı. Bir gün onu bir meşguliyet sebebiyle unuttu da ikindiden sonra kıldı. Rasûlullah (s.a.v), bir namaza başladı mı onu kılmayı alışkanlık haline getirip devam ederdi. (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

575- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), bir defa odamda ikindiden sonra iki rekat namaz kılmıştı. Bu namazın ne namazı olduğunu kendisine sormuştum da şöyle cevap vermişlerdi: Bu iki rekatı öğleden sonra kılmaktaydım meşguliyetten dolayı kılmaya vakit bulamadım da ikindiden sonra kıldım. (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

576- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), fazla meşguliyetten dolayı ikindiden önce kılamadığı iki rekatı ikindiden sonra kıldı." (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

37- GÜNEŞ BATMADAN ÖNCE NAMAZ KILINABİLİR

577- Imran b. Hudeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Lahik'a güneş batmadan önce kılınan iki rekat namazı sordum. Bu iki rekatı Abdullah b. Zübeyr'in kıldığını söyledi. Bunu duyan Muaviye Abdullah b. Zübeyr'e haber göndererek, güneş batmadan önce kılınan iki rekat namaz ne namazıdır diye sordurunca; Abdullah, Ümmü Seleme'ye sormak zorunda kaldı.

Ümmü Seleme şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v), bu namazı ikindiden önce kılardı. Meşguliyetinden dolayı bir gün kılamamıştı da güneş batarken kıldı. Ne bundan önce ne de bundan sonra bu namazı bir daha kıldığını görmedim. (Ebû Davud, Salat: 299; Dârimi, Salat: 143)

38- AKŞAMIN FARZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI?

578- Ebû'l Hayr (r.a)'den rivâyet ediliyor. Ebû Temim el Ceyşânî akşam namazından önce iki rekat namaz kılmaya kalkınca Ukbe b. Âmir'e şuna bak ne namazı kılıyor dedim. Ukbe Ebû Temime dönüp onu görünce; Bu namazı, Rasûlullah (s.a.v)'in zamanında kılardık dedi. (Müsned: 16775)

39- FECİRDEN SONRA NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

579- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), fecirden sonra hafifce iki rekat namaz kılardı." (Dârimi, Salat: 146; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 14)

40- SABAHIN FARZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI?

580- Amr b. Abese (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Seninle birlikte kimler Müslüman olmuşlardı?" dedim. **"Hür ve köle herkes"** buyurdu. "Allah'a daha yakın olunacak bir zaman var mıdır?" deyince: **"Evet, gecenin son üçte birinden sabah namazını kılma vaktine kadar istediğin kadar namaz kıl sonra gün doğup yükselinceye kadar dur."** Hadisin ravilerinden Eyyub diyor ki: Işık her tarafa yayılıp her yeri kaplayıncaya kadar namaz kıl sonra biraz dur, her şey kendi gölgesi kadar olunca namaz kılmaya devam et sonra gün tepeye dikilinceye kadar dur, bekle çünkü o saatte Cehennem ateşi tutuşturulur sonra ikindi namazı vaktine kadar dilediğin şekilde namaz kıl sonra yine güneş batıncaya kadar dur çünkü güneş şeytanın boynuzları arasında batar ve boynuzları arasından doğar. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 52; İbn Mâce, İkametü's Salat: 182)

41- MEKKE'DE HER AN NAMAZ KILINABİLİR

581- Cübeyr b. Mut'im (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Abdi Menaf oğulları gece ve gündüz hangi vakitte olursa olsun bu Kâbe'yi tavaf edene ve namaz kılana asla engel olmayınız."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 149; Tirmizî, Hac: 41)

42- YOLCU KİMSE ÖĞLE İLE İKİNDİYİ BİR ARADA KILABİLİR

582- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) güneş batıya kaymadan önce yolculuğa çıkarsa, öğle namazını ikindi namazı vaktine kadar geciktirir sonra konakladığı yerde ikisini birlikte aynı vakitte kılardı. Eğer hareket etmeden önce vakit girmişse öğleyi kılıp sonra yola çıkardı." (Dârimi, Salat: 182; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 5)

583- Muaz b. Cebel (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Tebük savaşı senesinde Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yola çıkmıştık. Rasûlullah (s.a.v) öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı bir araya getirerek kılardı. Bir gün öğleyi geciktirdi ve ikindiyle birlikte kıldı. Daha sonra yolculuğa devam edip bir süre gittikten sonra akşam ile yatsıyı da birlikte kıldı. (Buhârî, Taksirüs Salat: 14; Dârimi, Salat: 182)

43- ACİL DURUMLARDA İKİ NAMAZ BİRLEŞTİRİLEBİLİR

584- Kesir b. Karavenda (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sâlim b. Abdullah'a babasının yolculukta namazları birleştirip birleştirmediğini sordum şunları anlattı: Bir gün babam tarlada ziraatla uğraşırken hanımı Ebû Ubeyd'in kızı Safiye: Dünya'nın son gününde ahiretin ilk gündeyim yani ölmek üzereyim diye yazıyla haber göndermiş. Bu haberi alınca binitine binip hızlıca yola koyuldu, öğle vakti yaklaşmıştı. Müezzin durumunda olan kimse: "Ey Ebû Abdurrahman!" deyince, babam; Müezzini dinlemeyip yoluna devam etti, öğle ile ikindi arası bir vakitte bir yerde konakladı ve Kamet et selâm verince tekrar kamet et dedi, öğle ile ikindiyi böylece bir arada kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar yola devam ettik. Müezzin ona namaz kılalım deyince: "Babam öğle ve ikindi namazlarında yaptığın gibi yapacaksın" dedi ve yoluna devam etti, yıldızların hepsi görününceye kadar gitti ve konakladı ve Müezzine kamet et selâm verince tekrar kamet et dedi, akşam ve yatsıyı bu şekilde kıldırdıktan sonra bize döndü ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v), **"Her hangi birinizin acil bir işi olur da vaktin geçmesi korkusu olursa namazlarını böylece cem ederek bir arada kılsın"** buyurdular. (Ebû Davud, Salat: 272; Buhârî, Cihad ve Siyer: 196)

44- YOLCULUK DIŞINDA DA NAMAZLAR CEM' EDİLEBİLİR

585- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Medine'de sekiz rekat bir arada (öğle ile ikindi) yedi rekatta bir arada (akşam ile yatsı) kıldım, öğleyi geciktirip ikindiyi acele etti. Akşamı geciktirip yatsıyı acele etti ve ikişer namazı bir arada kıldı. (Muvatta', Kasr-us Salat: 1; Tirmizî, Salat: 138)

586- Yine İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Basra'da meşgul olduğu zaman da öğle ile ikindiyi bir arada kıldı, arada başka bir namaz kılmadı. Sonra akşam ile yatsıyı bir arada kıldı ve arasında başka bir namaz kılmadı. Bu işi meşguliyetinden dolayı yapmıştı ve şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte öğle ile ikindiyi bir arada kıldım ve arasında başka bir namaz kılmamıştım. (Muvatta', Kasr-us Salat: 1; Tirmizî, Salat: 138)

45- YOLCU KİMSE NAMAZLARI NASIL CEM' EDER

587- Kureyşli yaşlı bir kimse olan İsmail b. Abdurrahman anlatıyor. İbni Ömer ile: Hima'ya giderken birlikteydim, güneş batınca namaz kılalım diyecektim fakat yoluna devam etti. Ufukta ki beyazlık kaybolup yatsı vaktinin karanlığı ortalığı kaplayınca binitinden indi, akşamı üç rekat arkasından da yatsıyı iki rekat kılarak: "Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördüm" dedi. (Buhârî, Mevakît: 20; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 5)

588- Sâlim (r.a) babasından aktararak diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v) yolculukta acele gitmesi gerektiğinde akşam namazını geciktirip yatsı ile beraber kılardı." (Buhârî, Mevakît: 20; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 5)

589- Câbir (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Mekke'de idi. Güneş battı akşam namazını Serif denilen yerde yatsı ile birlikte kıldı." (Ebû Davud, Salat: 274; Müsned: 14543)

590- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yolculukta hızlı gitmesi gerektiğinde öğle namazını geciktirir ikindi vakti girince ikisini bir arada kılardı, yine akşam namazını geciktirir ufuktaki kızıllık kaybolunca yatsıyla birlikte kılardı." (Ebû Davud, Salat: 274; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 5)

591- Nafi (r.a)'den nakledildiğine göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer ile beraberdim, kendisine verilen bir araziye gidiyordu. O sırada bir kimse gelerek: "Ebû Ubeyd'in kızı Safiye hastadır acele yetişin" dedi. Bunun üzerine Abdullah hızlıca yola çıktı, yanında Kureyş'ten bir kimse vardı. Güneş battı akşamı kılmadılar halbuki namazlarına karşı çok dikkatli ve duyarlı idiler, ağır davrandıklarını görünce: "Allah sana merhamet etsin namaz kılalım" dedim. Yüzüme baktı ve yoluna devam etti, ufuktaki kızıllık kaybolmak üzere iken konakladı akşamı kıldı sonra kamet getirdi –O sırada ufuktaki kızıllık kaybolmuştu- bize yatsıyı da kıldırdı sonra bize dönüp: "Rasûlullah (s.a.v) yolculukta hızlı gitmesi gerektiğinde böyle yapardı" dedi. (Ebû Davud, Salat: 274; Buhârî, Cihad ve Siyer: 196)

592- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer ile birlikte Mekke'den yola çıktık, gece oluncaya kadar bize yol yürüttü. Akşam namazını unuttu zannederek kendisine namazı kılalım dedik. Ses çıkarmadan yoluna devam etti. Neredeyse ufuktaki kızıllık kaybolacaktı. Sonra konakladı akşamı kıldı, kızıllık kaybolmuştu yatsı namazını da kıldı ve bize dönerek: "Yolculukta hızlı gitmemiz gerektiğinde Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte böyle yapardık" dedi. (Ebû Davud, Salat: 274; Buhârî, Cihad ve Siyer: 196)

593- Kesîr b. Karavenda (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Sâlim b. Abdullah'a: Baban, Abdullah b. Ömer yolculuklarda namazları cem eder miydi?" diye sorduk. Sâlim: "Hayır! Sadece Müzdelife'de cem ederdi" dedi. Sonra Sâlim'in yanına geldim şunları söyledi: Hanımı Safiye, babanı Abdullah'a: "Dünya'nın son, ahiretin ilk günündeyim, ölmek üzereyim" diye bir haber göndermişti. Babam devesine bindi bende onunla beraberdim, süratle yol alıyorduk. Namaz vakti daralmıştı, müezzin durumunda olan kimse "Ey Ebû Abdurrahman! Namaz kılalım" dedi. Fakat babam yoluna devam etti, öğle ile ikindi arası olunca konakladı. Müezzine: "Kamet et" dedi. Müezzin kamet getirdi, öğleyi iki rekat olarak kılıp selâm verdikten sonra müezzin yerinden ayrılmadan tekrar kamet getirdi. İkindi namazını da iki rekat olarak kılıp hızlıca yola çıktı. Güneş batınca müezzin yine: "Ey Ebû Abdurrahman! Namaz kılalım" deyince; önceki yaptığın gibi yapacaksın dedi ve yoluna devam etti, akşam karanlığı basıp yıldızlar çoğalınca konakladı. Müezzine: "Kamet et" dedi. Ben namaz kılacak duruma gelince akşam namazının farzının üç rekat olarak kıldı. Müezzin yerinden ayrılmadan tekrar kamet getirdi, yatsı namazının farzını iki rekat kıldı ve ön tarafına tek bir selâm vererek bize döndü ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v): **"Herhangi biriniz geçip gideceğinden korktuğu bir işi olursa, namazlarını böyle kılsın"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 274; Buhârî, Cihad ve Siyer: 196)

46- BAZI ÖNEMLİ OLAYLARDA DA NAMAZ CEM EDİLEBİLİR

594- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yolculukta hızlı gitmeyi gerektirecek ciddi işleri olduğunda akşam ile yatsıyı birlikte kılarlardı. (Ebû Davud, Salat: 274; Buhârî, Cihad ve Siyer: 195)

595- Yine İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hızlı gitmeyi gerektirecek hallerde veya önemli bir hadise olduğu zaman akşam ile yatsıyı birleştirerek bir arada kılardı. (Ebû Davud, Salat: 274; Buhârî, Cihad ve Siyer: 195)

596- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v)'i gördüm, yolculuklarında ciddi bir işi olduğunda akşam ile yatsıyı birlikte kılardı." (Ebû Davud, Salat: 274; Buhârî, Cihad ve Siyer: 195)

47- YOLCULUK DIŞINDA DA NAMAZLAR BİRLEŞTİRİLEBİLİR

597- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), yolcu olmadığı ve korku bulunmadığı zamanlarda bile öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı bir arada kılardı. (Ebû Davud, Salat: 274; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 5)

598- Yine İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Medine'de korkulacak hiçbir şey yokken, yağmur da yağmadığı halde öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı birlikte cem ederek kılardı. Niçin böyle kılardı? diyenlere, İbn Abbas: "Ümmetine zorluk olmaması için" cevabını verdi. (Ebû Davud, Salat: 274; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 5)

599- Yine İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında, sekiz rekat bir arada (yani öğle ile ikindi) yedi rekat bir arada (akşam ile yatsı) kıldım." (Ebû Davud, Salat: 274; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 5)

48- ARAFAT'TA ÖĞLE İLE İKİNDİYİ BİR ARADA KILMAK

600- Câbir b. Abdullah (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), hac'da yürüdü, Arafat'a vardığında kendisi için Nemire denilen yerde hazırlanmış çadırına indi. Güneş tepeden batıya kayınca Kusva isimli devesinin hazırlanmasını emretti. devesine binip Batnı Nahle Vadisine gelince, orada insanlara bir hutbe verdi. Sonra Bilal ezan okudu ve kamet getirdi; öğleyi kılınca tekrar kamet etti ve ikindi namazı da kılındı. Bu iki vakit arasında başka bir namaz kılmadı. (Dârimi, Menasik: 51; Ebû Davud, Menasik: 57)

49- MÜZDELİFE'DE AKŞAM İLE YATSI BİR ARADA KILINIR

601- Ebû Eyyub el Ensarî (r.a)'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: "Veda haccında Rasûlullah (s.a.v) ile beraber, Müzdelife'de akşam ile yatsıyı beraber kıldım." (İbn Mâce, Menasik: 60; Buhârî, Hac: 93)

602- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Arafat'tan inerken Abdullah b. Ömer'le beraberdim. Müzdelife'ye gelince, akşam ile yatsıyı birlikte kıldı. Namazını bitirince dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v) bu yerde böylece yapmıştı." (İbn Mâce, Menasik: 60; Buhârî, Hac: 93)

603- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), Müzdelife'de akşam ile yatsıyı birlikte kıldı." (İbn Mâce, Menasik: 60; Buhârî, Hac: 93)

604- Abdullah b. Mesud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Müzdelife dışında iki namazı birlikte kıldığını görmedim. O gün, sabah namazını vaktinden önce kılmıştı." (İbn Mâce, Menasik: 60; Buhârî, Hac: 93)

50- RASÛLULLAH (S.A.V) ARAFATTAN DÖNÜŞTE NE YAPMIŞTI?

605- Üsâme b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Arafat'tan inerken Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında idim. Şib denilen yere gelince küçük abdestini yaptı. (Ravi, su ile taharetlendiğini söylemedi.) Eline su döktüm hafif bir abdest aldı. Kendisine: "Namaz mı kılacaksın?" dedim. **"Namaz ileridedir"** buyurdu. Müzdelife'ye gelince akşam namazını kıldı. Ashab yüklerini indirdikten sonra da yatsı namazını kıldı. (İbn Mâce, Menasik: 59; Dârimi, Menasik: 51)

51- NAMAZI VAKTİNDE KILMANIN DEĞER VE KIYMETİ

606- Abdullah b. Mesud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi amel, Allah'a daha sevimlidir" diye sordum. Şöyle buyurdu: **"Vaktinde kılınan namaz, anaya babaya iyilik yapmak ve Allah yolunda cihad etmektir."** (Buhârî, Mevakît: 6; Tirmizî, Salat: 129)

607- Yine Abdullah b. Mesud (r.a)'dan rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle sormuştur: "Allah'ın en çok sevdiği amel hangisidir?" Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Namazları vaktinde kılmak, anaya babaya iyilik etmek ve Allah yolunda cihad etmektir."** (Buhârî, Mevakît: 6; Tirmizî, Salat: 129)

608- Muhammed b. Münteşir (r.a), babasından naklediyor. Amr b. Şurahbil'in namaz kıldırdığı mescidde idim; sabah namazı için kamet getirilmiş beni bekliyorlardı. Ben de vitir kılacağımı söyledim. Abdullah'a ezandan sonra vitir kılınır mı? diye sordular. Abdullah: "Evet kametten sonra bile kılınır" dedi ve Rasûlullah (s.a.v)'in şu hadisini nakletti: "Rasûlullah (s.a.v) bir gün güneş doğuncaya kadar uyuyakalmıştı sonra kalktı ve namazını kıldı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

52- NAMAZI UNUTAN NE YAPMALI?

609- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim unutur da namaz kılamaz ise hatırlayınca hemen kılsın."** (Tirmizî, Salat: 131; İbn Mâce, Salat: 10)

53- UYUYAN VE NAMAZINI GEÇİREN NE YAPMALI?

610- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e uyuya kalıp namazı geçiren kimsenin durumundan soruldu da şöyle buyurdu:

"O namazın keffareti uyanıp hatırlayınca kılmaktır." (İbn Mâce, Salat: 10; Dârimi, Salat: 26)

611- Ebû katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uyuduklarından dolayı namazlarını kaçırdıklarını soranlara, Rasûlullah (s.a.v): **"Normal hayatındaki uykusundan uyanamayıp nadiren de olsa uyuyup namazın geçmesi büyük bir kusur sayılmaz. Esas kusur ve suç namazı uyanıkken geçirip kılmamaktır. Biriniz unutur veya uykuya kalırsa uyandığında ve hatırladığında namazını mutlaka kılsın."** (İbn Mâce, Salat: 10; Dârimi, Salat: 26)

612- Ebû Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Normal hayatındaki uykusundan uyanamayıp nadiren de olsa namazı kaçırmakta büyük bir suç ve kusur yoktur. Esas kusur ve suç; namazı vaktinde kılmayıp diğer vakit girinceye kadar namazı ihmal edip geciktirip kılmayan kimsenin yaptığıdır."** (İbn Mâce, Salat: 9; Dârimi, Salat: 26)

54- NAMAZI UYKU VE UNUTMAKLA GEÇİREN NE YAPAR?

613- Ebû Katade (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ve beraberindekiler güneş doğuncaya kadar uyuyakalmışlardı. Sabah namazını kılmadıkları o günün namazı için Rasûlullah (s.a.v): **"Herkes bu namazı yarın ki sabah namazı vaktinde kılsınlar"** buyurdu. (İbn Mâce, Salat: 9; Dârimi, Salat: 26)

614- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namazı unutursan hatırladığında hemen kıl. Çünkü; Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Beni anıp hatırlamak için namazında devamlı ve duyarlı ol."** (20 Taha 14) **yani beni hatırla ve hemen namaz kılmaya davran."** (İbn Mâce, Salat: 10; Tirmizî, Salat: 130)

615- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim namazı unutur da kılamaz ise hatırladığı an kılsın çünkü Allah:** (20 Taha 14) **de şöyle buyuruyor: "Beni anıp hatırlamak için namazında devamlı ve duyarlı ol."** (Tirmizî, Salat: 131; İbn Mâce, Salat: 10)

616- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle buyuruyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim namaz kılmayı unutursa hatırlayınca hemen kılsın. Çünkü Allah:** (20 Taha: 14) **de şöyle buyurur: "Beni anıp hatırlamak için namazında devamlı ve duyarlı ol."** Zühri'ye dedim ki: "Rasûlullah (s.a.v) bu şekilde okudu mu?" O da: "Evet" dedi. (Tirmizî, Salat: 131; İbn Mâce, Salat: 10)

55- NAMAZINI GEÇİREN NE YAPMALI?

617- Büreyd b. ebi Meryem (r.a) babasından aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir seferde iken gece boyu yola devam ettik. Sabaha karşı Rasûlullah (s.a.v) bir yerde konakladı ve uyudu, insanlar da uyudular. Herkesi sadece güneşin doğumu uyandırabildi. Rasûlullah (s.a.v) müezzine ezan okumasını emretti, sabahın farzından önce ki iki rekat sünneti kıldık sonra emretti kamet getirildi ve insanlara sabah namazını kıldırdı. Sonra da bize kıyamete kadar olacak şeylerden bahsetti. (Tirmizî, Salat: 131; İbn Mâce, Salat: 10)

618- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir defa Rasûlullah (s.a.v) ile birlikteydik, çok zor durumda olduğumuz (hendek savaşındaydık) dolayısıyla öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını vaktinde kılamamıştık. Bu bana çok ağır geldi ve kendi kendime şöyle dedim: "Hem, Allah'ın Rasûlü ile beraber, hem de Allah yolunda cihad ediyoruz bu nasıl olabilir?" Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): Bilal'e emretti o da kamet getirdi ve bize öğle namazını kıldırdı sonra yine kamet etti bize ikindi namazını kıldırdı sonra yine kamet etti akşam namazını kıldırdı sonra tekrar kamet getirdi yatsıyı kıldırdı ve çevremizde dolaşıp şöyle buyurdu: **"Şu anda yeryüzünde sizden başka Allah' ı zikreden bir cemaat yoktur."** (Tirmizî, Salat: 131; İbn Mâce, Salat: 10)

619- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir keresinde Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte sabaha karşı uyuyakalmıştık, güneşin doğmasıyla uyanmıştık. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herkes devesinin başından** (yularından) **tutsun, buradan gidelim çünkü burada şeytan yanımızdadır."** Emrini tuttuk ve oradan ayrıldık. Su istedi abdest aldı sonra iki rekat sabah namazının sünnetini kıldı, kamet getirilince de sabah namazını(n farzını) kıldırdı. (Tirmizî, Tefsir-ül Kur'an: 21; İbn Mâce, Salat: 10)

620- Nafi' b. Cübeyr (r.a), babasından naklederek şöyle anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v) ile bir yolculukta idik: **"Bizi kim sabah namazına kaldırmak için nöbet tutacak"** buyurdu. Bilal: "Ben tutacağım" dedi. Güneşin doğduğu tarafa döndü hepsi birden öyle bir derin uykuya daldılar ki güneşin sıcağı vurunca uyanabildiler. Kalkıp abdest aldılar. Bilal ezan okudu, Rasûlullah (s.a.v), iki rekat sabah namazının sünnetini kıldı, ashab da kıldıktan sonra hepsi birlikte sabah namazının farzını kıldılar." (İbn Mâce, Salat: 10; Tirmizî, Salat: 131)

621- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir gece boyunca yolculuğunu sürdürdü, sabaha karşı konaklayıp uyudu, güneş doğuncaya kadar uyanamadı. Güneş biraz yükselince namazı kıldı ve: **"İşte bu kıldığımız namaz salatı vusta = orta namazdır"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6. HELAL VE HARAM
Bu Hadisin Önemi:
Katıksız Helâl Ve Haram Olan Şeyler Apaçıktır:
Şüpheli Hususlar
Şüpheli Şeyler Ne Demektir?
İnsanların Şüpheli Şeyler Karşısındaki Tutumları:
Şüpheli Şeylerin Hükmü:
Yüce Allah'ın Haram Kıldıklarından Uzak Durmak:
Kalp Bedenin Emiridir:
1- Kalbe Bu Adın Veriliş Sebebi:
2- Kalbe Önem Verişin Sebebi:
3- Kalb Hastalanır Mı?
Hadis-i Şeriften Çıkartılan Hükümler:

6. HELAL VE HARAM

Ebû Abdullah en-Nu'mân b. Beşîr -r.a.-den dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "Şüphesiz helâl de apaçık bellidir, haram da apaçık bellidir. Ama ikisinin arasında benzeşen {müteşâbih) bazı hususlar vardır ki, insanların bir çoğu bunları {n hükmünü) bilmezler. Her kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dini ve ırzı (şeref ve haysiyeti) lehine korunmuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olur. Tıpkı yasak bölge çevresinde (koyunlarını) otlatan çobanın o yasak bölgede güttüklerini ot-layarak sınıra yaklaşması gibi. Şunu bilin ki, her bir hükümdarın bir yasak bölgesi vardır. Yine şunu bilin ki, Allah'ın yasak bölgesi de O'nun haram kıldığı şeylerdir. Şunu da bilin ki, insan vücudunda bir lokmacık et parçası vardır. O düzelirse, bedenin tümü düzelir, bozulursa bedenin tümü bozulur. Bilin ki o, kalbdir.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadis-i şerif Şeriat'in kaidelerinden büyük bir kaidedir. Ebu Davud es-Sicistânî[2] -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu hadis hakkında şunları söylemektedir: İslâm dört hadis etrafında dönüp dolaşır... Daha sonra bunlar arasında bu hadisi zikretmektedir.[3] İlim adamlarından bazısı da şöyle demektedir:
"Bize göre dinin esasları, yaratıkların en hayırlısının sözünden sened ile rivayet edilen birtakım sözlerdir:
Şüpheli olan şeyleri terket[4], zâhid davran, sana faydası dokunmayan ve seni ilgilendirmeyen şeyleri terket ve bir de amellerini niyetle yap[5] hadisleridir."[6]

Katıksız Helâl Ve Haram Olan Şeyler Apaçıktır:

Rasulullah (S.A.S.)'İn: "Şüphesiz Helâl De Apaçık Bellidir, Haram Da Apaçık Bellidir" Buyruğu İle İlgili Olarak, Hafız İbn Hacer şöy demektedir: "Yani helâl ve haram kendileri ile ilgili açık deliller ile bizzat ve durumları itibariyle besbellidir.[7]
Katıksız helâl apaçıktır, bellidir, onda herhangi bir şüphe yoktur. Evlenmek, helâl ve temiz şeyleri yemek, insanın ihtiyaç duyacağı pamuk ve yünlü elbiseleri giymek gibi. Katıksız haram da aynı şekilde apaçık bellidir. İçki içmek, mahrem olan kadınları nikahlamak, erkekler için ipek elbise giymek, faiz ve zina gibi.
Rasulullah (s.a) ümmetine Yüce Allah'ın kendilerine helâl kıldığı şeyler ile haram kıldığı şeyleri gereği gibi beyân ettikten sonra vefat etmiştir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "Andolsun, sizi gecesi gündüzünü andıran apaydınlık yol üzerinde bıraktım. Kendisini helake teslim edenden başkası, bu yolu kimse bırakıp sapmaz.[8]
Helâl ve haram ile ilgili açıklamaların kimisi kimisinden daha açık ve anlaşılırdır. Ortada dinden oldukları zorunlu olarak (kesinlikle) bilinen hususlar vardır. Bunların böyle oluşu ise delillerinin açık, net olması ve yaygınlık kazanmış olmasıdır. Müslümanlar arasında yaşayan herhangi bir kimse bu kabilden olan şeyleri bilmemekten dolayı mazur görülemez.
Ortada ancak Şeriat'i bilenlerin bildiği ve müslümanların avamının çoğu için gizli kalan birtakım hususlar bulunduğu gibi, ancak ilimde derinleşmiş alimler (er-Rasihûn fi'l-ilm)in bildiği birtakım hususlar vardır. [9]

Şüpheli Hususlar

Peygamber (s.a)'in: "Bu ikisi arasında insanlardan pek çoğunun bilmediği benzeşen (şüpheli) hususlar vardır" buyruğu ile kastettiğine gelince; apaçık ve belli olan helâl ile apaçık ve belli olan haram arasında, insanların bir çoğu için şüpheli olan bazı hususlar vardır. Bunlar acaba helâller arasındamıdır, yoksa haramlar kapsamında mıdır? İnsanların çoğu bunu bilmezler. Ancak derinleşmiş ilim adamları için, nâdir hususlar müstesna, bunlar şüpheli değildir. Bu da, onlar için iki delilden birisini tercih edebilmek için ortaya çıkan tercih edici sebep halinde sözkonusu olur. [10]

Şüpheli Şeyler Ne Demektir?

(Hadis-i şerifte şüpheli şeyler anlamında kullanılan) el-Müştebihât, "müştebih" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime nitelik itibariyle

"müşkil"dir. Çünkü bunda helâl ve haramlık hakkında herhangi bir açıklık bulunmamak-tadır.[11] en-Nevevî der ki: ' Müştebihât'ın anlamı helâl ve haramlığı açık olmayan demektir. Bundan dolayı insanların bir çoğu onları bilmezler. İlim adamları ise bir nass veya kıyas yoluyla bunların hükmünü bilirler. Herhangi bir şey helâl veya haram arasında gidip geliyor ve bu hususta nass ve icmâ da bulunmuyor ise, onun hakkında müctehid ictihad eder ve Şer'î delile dayanarak onlardan birisine o şeyi ilhak eder.[12]
Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat'in imamlarından Ahmed b. Hanbel ise, müştebihât'ı katıksız helâl ile haram arasındaki bir durum diye açıklamış ve bir başka seferinde de, "malına haram karışan kimsenin durumunda olduğu gibi, helâl ile haramın birbirine karışması" diye de yorumlamıştır.
Bundan dolayı şöyle bir fetva vermiştir: Eğer maldaki haram helâlden daha fazla olursa ondan uzak durmak icabeder. Helâl haramdan daha çok olup haram nisbeten az ise, kullanımı caiz olur.
İlim adamlarımızın şüpheli şeylere dair açıklamalarının özeti Hafız İbn Hacer'in Fethu'l-Bârî'âe de belirttiği gibi şöyledir:
1- Birtakım ibadet ile ilgili muamelât ve başka meselelerle ilgili hususlarda görüldüğü gibi, zahiren delillerin tearuzu (birbirine aykırı görülmesi, çatışması). Hafız İbn Hacer'in tercih ettiği açıklama şekli budur.
2- İlim adamlannın bu konudaki farklı görüşleri. Bu da birincisinin kapsamına girmektedir.
3- Mekruh diye adlandırılan şeyler. Çünkü yapmak ya da terketmek yönlerinden birisi ağır basmaktadır.[13] Yine Hafız İbn Hacer'in görüşüne göre bu yorum da muhtemeldir. Özellikle ilim adamları hakkında böyledir. O bakımdan şöyle demiştir: "Kavrayışlı bir ilim adamı için hükümleri birbirinden ayırdetmek gizli bir şey olarak kalmaz. O böyle bir duruma (şüphelileri işleme haline) ancak mubah veya mekruhu pek çok işlemesi halinde düşer. -Önceden de açıklandığı üzere- bunun dışındaki hallerde ise durumların değişmesine göre sözü geçen bütün bu hususlarda şüpheye düşmesi söz konusudur. Açıktır ki çokça, mekruh işleyen bir kimsede genel olarak yasak kılınan şeyleri işlemeye karşı bir cesaret oluşur. Ya da onun haram olmayan yasak şeyleri (mekruhları) işlemeyi itiyat haline getirmiş olması, kendisini -onun türünden olması halinde yahut bu yasak kılma ondaki bir şüphe dolayısıyla verilmiş ise- haram olarak yasak kılınmış şeyleri işlemeye itebilir. Kendisine yasak kılınan şeyleri işlemek sonucunda vera' ve takva nurunu kaybetmiş olacağından, kalbi kararan bir kişi haline gelir, bunun sonucunda da harama düşer. İsterse, harama düşmeyi iradesiyle tercih etmiş olmasın. Nitekim Musannif (Buhârî) buyu' (alışveriş) bölümünde Ebû Fer-ve'nin Şa'bî'den, (O, en-Nu'mân b. Beşîr'den; O, Rasulullah (S.A.S.)'den) naklettiği bu hadi ile ilgili olarak şu rivayeti yer almaktadır: "Her kim günah olduğu şüpheli olan şeyleri terkedecek olursa, açık olarak günah gördüğü şeyleri daha çok terkeder ve her kim günah olduğu şüphesini taşıyan şeylere cüretkârca yönelecek olursa, haram olduğu açık olan şeylere düşme ihtimali de pek çoktur."
Bu ise az önce de işaret ettiğimiz gibi, birinci açıklama şekline ağırlık kazandırmaktadır,
4- (Şüpheli şeyler), mubah şeyler demektir. Ancak bu görüşü kabul eden bir kimsenin şüpheli olan şeyleri her bakımdan, her iki yönü {yapılması veya terkedilmesi) eşit olan şeyler diye açıklamasına imkân yoktur. Bu görüşe göre, mubahın daha evlâ olana muhalif olan şeyler kabilinden diye yorumlanması mümkün olur. Bu da bizzat kendisi açısından her iki yönü (yapmak veya terketmek) eşit olmakla birlikte, yapılması yahut da terkedilmesi haricî bir sebeple (yani o mesele hakkındaki özel nassın dışındaki bir karine ve benzeri işaretlerle) daha ağır basan iştir. el-Kabarî der ki: Mubah, mehrûhun önündeki bir tümsektir. Onu çokça işleyen bir kimse, mekruha doğru yol ahr.[14]
Yani helâl olan birşeyin yapılmasının mutlak olarak bir mekruha yahut bir harama götüreceğinden korkuluyor ise, ondan kaçınmak gerekir. Meselâ, hoş ve güzel şeylerden çokça faydalanmak hak edilmeyen şeyleri almaya götüren çokça kazanma ihtiyacını doğurabilir, yahut da nefsin azıp şımarması sonucunu verebilir. En azından böyle birşey Allah'a kulluktan uzaklaşarak başka şeylerle uğraşmak gibi bir sonuç verir.
Benim daha uygun gördüğüm görüş ise, Hafız İbn Hacer'in tercih ettiği görüştür. Çünkü müştebihâtın mefhûmuna, kelime olarak ondan anlaşılana uygun düşmektedir. Diğer görüşlere gelince, göründüğü kadarıyla kastedil-niş olmaları ihtimali uzaktır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. [15]

İnsanların Şüpheli Şeyler Karşısındaki Tutumları:

Tutumları itibariyle insanlar, şüpheli şeyler karşısında iki türlüdür:
1- Kimisi Allah rızası ve günaha karşı korunmak için bu şüpheli şeyleri terkeder. Çünkü bu gibi işler o kimseler için şüphelidir ve onlar hakkındaki hüküm açık değildir. Böyleleri şüpheli şeyleri terketmek suretiyle dinlerinin esenliğe kavuşması ve haysiyet (ırz) lerini tenkid edilmekten uzak tutmanın yolunu seçmiş olurlar.
Irz -ilim adamlarımızın da belirttiği gibi- insanın Övülmesi ve yerilmesine konu olan, o şeyden güzelce söz edildiği vakit kişinin övülmesini sağlayan, çirkin olarak ondan söz edildiğinde ise olumsuz eleştiriyi gerektiren hususlardır ve bu, kimi zaman insanın kendi nefsinde sözkonusu olabilir, kimi zaman da geçmişlerinde veya ailesi halkında olabilir.[16]
İşte Rasulullah (S.A.S.)'in: "Kim şüpheli şeylerden sakınırsa o hem dini lehine, hem de ırzı (şeref ve haysiyeti) lehine kötülüklerden uzak kalmış olur."
2- Kimi insanlar da kendisi açısından değil de başka kimselere göre şüpheli olan şeylere düşer. Bunun böyle oluşu ise mesele hakkında hükmün onun için açıklık kazanmış olmasıdır. Böyle birisi için kendisi açısından Şer'î delile binâen şüphe sözkonusu olmadığından, böyle bir işi işlemekte bir sakınca yoktur. Fakat insanlara karşı haysiyetini (ırzını) korumak üzere terkedecek olursa, böylesi güzel ve övülecek bir davranıştır. Çünkü müslümandan, ırzının esenliğini koruması istenmiştir. Buna da Rasulullah (s.a)'ın, mü'minlerin annesi Safiyye bint Huyey ile birlikte olduğunu gören kimseye; "yanımdaki Safiyye'dir" şeklindeki sözü delil teşkil etmektedir.[17]
Kimisi de, kendisi açısından da şüpheli olmakla birlikte, hevâsına uyarak şüpheli şeylere düşer. Böyle birisinin hükmü, harama düşmesidir. Nitekim Rasulullah (S.A.S.): "Kim şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olu[18] buyurmuştur. İlim adamları ise harama düşmeyi iki şekilde açıklamışlardır:
1- Şüpheli olduğuna inanmakla birlikte onu işlemesi harama düşmesine bir sebep teşkil eder, bu da tedrici ve bu konuda işi gevşek tutmak suretiyle olur.
Buna da Rasulullah {S.A.S.)'in şu buyruğu şahidlik etmektedir: "Her kim günah türünden şüphe ettiği şeylere cüretkârca yönelecek olursa, açık olan (haram) şeylere düşme ihtimali de yakındır.[19]
2- Bir kimse helâl mi haram mı bilemediği için kendisince şüpheli olan bir hususu işlemeye kalkışacak olursa, o işin haram olup olmayacağından, dolayısıyla haramı işlemeyeceğinden -haram olduğunu bilmeksizin- emin olamaz.[20]

Şüpheli Şeylerin Hükmü:

Hafız İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- der ki: Şüpheli şeylerin hükmü hakkında görüş ayrılığı vardır. Bunun haram olduğu söylenmiş ise de, bu görüş red olunur. Bir görüşe göre hükmü mekruhtur, bir görüşe göre ise hakkında hüküm verilmez (tevakkuf edilir).[21]
Şüpheleri terketmek Rasulullah (s.a)'m teşvik ettiği ve özendirdiği vera' kapsamına girer. Bundan dolayı Buhârî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun-, bu hadisi Sahîh'inde Kitâbu'l-îman'da zikretmekte ve şöyle demektedir: "Dini lehine şüpheli şeylerden uzak duranın fazileti (ki bab numarası 39'dur [Çeviren]). Bu hadisi iman bölümünde zikretmesinin sebebi ise, vera'ın (şüpheli şeylerden kaçınmanın) imanın tamamlayıcı unsurları olduğunu açıklamaktadır. Müteşâbih'in -İbn Hacer'in kimi ilim adamlarından naklettiği gibi- mekruh olduğu görüşü doğruya yakın bir görüştür. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. [22]

Yüce Allah'ın Haram Kıldıklarından Uzak Durmak:

"(Şüpheli şeylere düşen kimse...) tıpkı yasak böîge[23] etrafında (davarlarını) otlatan çobanın o yasak bölge içerisinde güttüklerinin otlayarak sınıra yaklaşmasına benzer. Şunu bilin ki[24] her bir hükümdarın bir yasak bölgesi vardır ve şunu da bilin ki, şüphesiz Allah'ın yasak bölgesi onun haram kıldığı şeylerdir."
Kimi hükümdarlar kendilerine ait ve başkalarına yasak bir bölge tesbit ederek, başkalarının o bölgeye geçmelerini yasaklamaktadır. Bu ise haklı ya da haksızca olabilir.
Bir kimse koyunlarını tesbit edilmiş bu yasak bölgeye yakın yerlerde otlatacak olursa, davarlarının o yasak bölgeden yemeyeceklerinden emin olamaz. Böylelikle o, yeryüzü hükümdarları karşısında kendisini sorumlu düşmeye maruz bırakır.
Bu, Rasulullah (S.A.S.)'in şüpheli şeylere düşen kimseye gösterdiği bir misaldir. Böyle birisinin harama düşmesi oldukça yakındır. Bu yolla da kendisini hakimler hakiminin cezasına maruz bırakır.
İbn Receb der ki: "İşte bu ifadede, haram şeylerden uzak durmak gerektiğine ve insanın kendisi ile bu haram şeyler arasında bir engel bırakması gerektiğine bir işaret vardır."[25]

Kalp Bedenin Emiridir:

Peygamber (s.a)'in: "Şunu bilin ki, şüphesiz vücutta bir çiğnemlik[26] et parçası vardır. O düzelirse vücudun tümü düzelir, o bozulursa vücudun tümü bozulur. Şunu bilin ki, o da kalbdir."[27]

1- Kalbe Bu Adın Veriliş Sebebi:

Kalbe kalb adının veriliş sebebi, işler ile ilgili kararlarında tekallübü (evrilip çevrilmesi, karar değiştirmesi) dolayı-sıyladır. Ya da bedende bulunanların özü olduğundan dolayı bu ismi almıştır. Çünkü her şeyin özüne kalb denilir. Yahut da onun vücutta başaşağı (maklûb) konulmuş olmasından dolayıdır.[28] Göründüğü kadarıyla, bir ve ikinci açıklamalar doğruya yakındır. Sonuncusu ise uzaktır. [29]

2- Kalbe Önem Verişin Sebebi:

Kalbin Önemi insanın işleri, incelikleriyle onun vasıtasıyla anlamasından gelmektedir. Buna da Yüce Allah'ın şu buyrukları tanıktır: "Andolsun ki, biz Cehennem için cin ve insanlardan çok kimseler yaratmışızdir. Onların kalpleri vardır, ama bunlarla idrâk etmezler. "(ei-A-râf, 7/i79h "Muhakkak ki bunda kalbi olan... kimse için elbette bir öğüt vardır."(Ko/, 50/37)
Tefsir âlimleri derler ki: Maksat akıldır. Ondan kalb diye söz edilmesi aklın karar yerinin orası oluşundan dolayıdır. Hafız (İbn Hacer) der ki: "Bu hadis aklın kalbde oluşuna delil gösterilebilir.[30]
Şafiî Mezhebi âlimlerinin kabul ettiği görüş budur. Çünkü kalbin düzelmesi ile -ki bu da imanın kalbde yer etmesiyle olur- bütün azalar düzelir, dinin emirleri doğrultusunda dosdoğru yol alır. Kalbin bozulması ile birlikte de diğer organlar da bozulur. İbn Hacer der ki: "Kalbin bu özelliği onun bedenin emiri oluşundan gelmektedir. Emirin düzelmesi sonucunda yönetimi altındakiler de düzelir, onun bozulması da yönetimi altındakilerin bozulması sonucunu verir.[31]

3- Kalb Hastalanır Mı?

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların kalblerinde hastalık mı vardır, yoksa şüpheye mi düştüler?"fen-Nûr, 24/50); "Kalplerinde hastalık vardır onların, Allah da hastalıklarını artırmıştır."<ei-Bakara, 2/ıo)B\r başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Kalplerinde hastalık bulunanlar Allah'ın kinlerini meydana çıkarmayacağını mı sandılar?"(Muhammed, 47/29)
Bu âyet-i kerimeler ve diğer benzeri âyetler kalplerin hastalanabileceği cevabını vermektedir. Kalb hastalıklarından maksat ise, kalplerin uğradığı münafıklıktır, şüphe, katılık, kibir, kin ve hased gibi musibetlerdir.
Müslümana, kalbini bu hastalıklardan korumaya özel bir gayret göstermesi, Allah'ın yolunu izlemek üzere nefsi ile cihâd etmesi düşmektedir. Yüce Allah ise kendi yolunu izleyip hidayet ve istikamet ile bu uğurda nefsiyle cihâd eden kimselere vaadlerde bulunmuştur: "Bizim uğrumuzda cihâd edenleri elbette biz kendi yollarımıza ileteceğiz. Şüphesiz ki Allah, ihsan edicilerle beraberdir."(ei-Ankebat, 29/69) [32]

Hadis-i Şeriften Çıkartılan Hükümler:

1- Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, müslüman Allah'ın haram kıldığı Şeylerden uzak kalmalı, kendisi ile Allah'ın haram kıldığı şeyler arasında bir pngel koymalıdır.
2- Müslüman ırzını (haysiyet ve şerefini) korumaya gayret etmeli, kendisi için ayıp teşkil edecek her şeyden, ırzının da eleştirilmesine sebep olacak her şeyden uzak durmalıdır.
3- Hadis-i şerifte haram şeylere giden yollara tıkamak (sedduz-zerâi') ve onlara giden yolları haram kılmak kaidesini kabul edenler lehine delâlet vardır. Nitekim İslâm'ın kaideleri de buna delâlet etmektedir. Meselâ, sarhoşluk veren şeyin azı da haram kılındığı gibi,

yabancı bir kadınla halvet (başbaşa kalmak) da haram kılınmıştır. Buna dair deliller pek çoktur.

4- Yine hadis-i şerif, hayvanını başkasının ekininden otlayacak şekilde serbest bırakan kimsenin, hayvanının telef edip bozduğu ekinlerin tazminatını Ödeyeceğine delil gösterilmiştir. Aynı şekilde köpek ve benzeri av hayvanını Harem bölgesine yakın yerde ava salacak olup da bu av hayvanı Harem bölgesi içerisinde avı yakalarsa -İmam Ahmed'in bu husustaki fetvasında da olduğu gibi- avladığının tazminatını vermesi gerekir.

5- Hadis-i şerifte kalbin önemine işaret edildiği gibi, onu düzeltmek için gayret harcamaya da teşvik vardır. Çünkü kalb azaların komutanıdır. Onun düzelmesiyle diğer organlar da düzelir, bozulmasıyla da bozulurlar. [33]

---

[1] Hadisi Buharı (İman, 39'da) ve Müslim rivayet etmiştir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 99-100.

[2] Ebû Dâvûd (202-275 h.): Adı Süleyman b. el-Eş'as b. Beşîr'dir. Ezdli'dir, Sicistân'dan-dır. Hadiste imamdır. Hadis talebi için ilim merkezlerine yolculukları vardır. Çokça hadis toplamış ve ezberlediği yarım milyon hadis arasından 4800 hadis derlemiştir. (Bu, Ebû Davud'un, kitabındaki hadislerin sayısı ile ilgili olarak bizzat verdiği rakamdır. -Muhammed Muhyiddin Abdulharriid neşri, I, 10.- Muhammed Muhyiddin'in hadisleri rakamlamasına göre sayıları 5274'ü bulmaktadır. Buna sebep olarak da iki hususu göstermektedir: Bazı nüshalar arasındaki farklılıklar ve birinde bulunup diğerinde bulunmayan hadislerin varlığı İle Ebû Davud'un mükerrer hadisleri saymamış olma ihtimali, I, 16. -Çeviren-) Ebû Dâvûd, imam Ahmed'in arkadaşları arasında sayılır, ondan el-Mesâil'i rivayet etmiştir. Hadisi yaygınlaştırmak üzere Basra'ya yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. -Sünen'i dışında- ilmî eserleri: el-Merâsil, el-Ba's gibi eserleri sayılabilir.

[3] Sözü geçen bu dört hadis-i şerif bunlardır: 1- Ameller niyyetler iledir, 2- Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi müslümanlığının güzelliklerindendir, 3- Sizden hiçbir kimse kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olamaz.

[4] Helâl da apaçıktır, haram da apaçıktır. Sünen-i Ebû Dâvûd tercüme ve şerhine İ. L. Çakanın yazdığı mukaddime, İstanbul 1987, s. 29. (Çeviren)

[5] Açıklamakta olduğumuz bu hadis-i şerifi kastetmektedir.

[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 100.

[7] Fethu'l-Bârî, I, 137 (Ebû Davud'un zikrettiği dört hadis ile burada zikredilenler arasındaki fark ise, burada Ebû Davud'un: "Sizden herhangi bir kimse... iman etmiş olmaz" -ki kırk hadisin onüçüncüsüdür- hadisi yerine; "dünyada zahid ol ki, Allah seni sevsin; insanların elinde bulunanlara karşı zahid ol ki, insanlar da seni sevsin" hadisini saymasıdır. -Çeviren-)

[8] Fethu'l-Bârî, I, 135)

[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 101.

[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 101-102.

[11] et-Elbânî, Sahihu't-Tergîb, 58

[12] el-Vâfi fî Şerhi'l-Erbaîn, 32

[13] Aynı yer.

[14] İbnü'l-Münîr, Hocası el-Kabarînin Menakıb'ında şöyle dediğini nakletmektedir: Mekruh, kul ile haram arasındaki bir tümsektir. Kim çokça mekruh işleyecek olursa, harama giden yola girmiş olur.

[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 102-104.

[16] Fethu'1-Bârî, I, 145-146

[17] Câmiu'lVlûmi ve'I-Hikem, 68

[18] Muhtasaru'l-Buhdrî, 465; Muhtasaru Müs/im, 378, h. no: 1437

[19] Sahihu'l-Câmi', 3188

[20] Buhârî, Buyu, I
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 104-105.

[21] Câmiu'l-Ulûmi ve'l-HIkem, 69

[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 105-106.

[23] Fethu'l-BÖrî, I, 135

[24] Yasak bölge (el-Himâ); koruma altına alınmış yer demek olup, sahibi dışındakilere yasak olan yer demektir. Halife'nin veya naibinin mücahidlerin binekleri için koruma altına aldığı, başkasının kullanımlarının engellendiği, mubah (kamunun yararlanmasına açık) olan arazi bölümüdür. el~Vâfî fî Şerhi'iErbaîn, 32

[25] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 106.

[26] Şunu bilin ki (diye anlamı verilenin: Ela) hakkında Hafiz İbn Hacer şöyle demektedir: Bundan sonra gelecek ifadenin doğruluğuna dikkat çekmek içindir. Bunun tekrarlanması ise ifade ettiği mananın büyüklüğüne, azametine delildir {Fethu'l-Bârî, I, 137)

[27] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 106-107.

[28] Fethu'l-Bârî'de (I, 137) şöyle denilmektedir: Bir çiğnemlik et parçası: Çiğnenebüecek miktardaki parça demektir. Burada görünüş itibariyle kalbin miktarı, yani büyüklüğü ifade edilmek istenmektedir.

[29] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 107.

[30] Fethu'lBân, I, 137

[31] Aynı yer
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 107.

[32] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 107-108.

[33] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 108.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Üveys EL-Karanî'nin Zühdü İle İlgili Haberler
Esved B. Yezıd El-Cureşî'nin Zühdü İle İlgili Haberler
İbrahim Et-Teymi'nin Zühdü İle İlgili Haberler
Asım B. Hubeyre'nin Zühdü İle İlgili Haberler
Saîd B. Cübeyr'in Zühdü İle İlgili Haberler
Tavus B. Keysan'ın Zuhdu İle İlgili Haberler
Ubeyd B. Umeyr'in Zühdü İle İlgili Haberler

Üveys EL-Karanî'nin Zühdü İle İlgili Haberler

2014. Kays b. Nuseyr b. Amr, babasından Üveys el-Kara-nî'nin fakirlikten çıplak kaldığını, bunun için kendisine iki kat elbise alıp giydirdiğini nakleder.

2015. Muhârib b. Dîsâr, Resûlullah'm (sav) şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ümmetimden öyleleri var ki, çıplak olduğu için camiye gidemez. İmanı onları bu halde iken dilenmekten de alıkor, Üveys el-Karanî ile Furât b. Hayyân el-Iclî bu zümredendir.[1]

2016. Useyr b. Câbir anlatıyor ve diyor ki: "Kûfe'de bir mecliste idik. Meclis dağılınca bir gurup insan orada kalıyordu. Aralarında öyle bir adam vardı ki onun gibi tatlı konuşan insan görmemiştim. Onu çok sevmiştim. Arkadaşlarıma: 'Bizimle oturan bu insanı tanıyor musunuz?' diye sordum. Birisi: 'Evet, Üveys el Karanî'dir' dedi. 'Evini biliyor musunuz?' dedim. 'Evet' dediler. Onu alıp evine gittim. Kendisine: 'Neden aramıza hiç çıkmıyorsun?' diye sordum. 'Aranıza çıkacak elbisem yoktur' dedi —Arkadaşları bu hâlinden dolayı kendisiyle alay edip, ona eziyette bulunuyorlardı— 'Bu kaftanımı al ve giy' dedim. 'Hayır, bunu yapma daha çok eziyet ederler' dedi. Ben ısrar edince giyip topluluğun arasına çıktı. 'Kaftanıyla aldatan adamı görüyor musunuz?' diye laf attılar. Tekrar gelip çıkardı ve 'Gördün mü?' dedi." (Râvi) Useyr sözlerine devamla: "Meclise gittim ve 'Bu adamdan ne istiyorsunuz? Neden eziyet ediyorsunuz? Giyiniyor alay ediyorsunuz, çıplak kalıyor yine ediyorsunuz' diyerek çok sert konuştum. Bir müddet sonra Küfe ehli bir heyet hâlinde Hz. Ömere gittiler. Aralarında Üveys el-Karanî ile alay edenlerden birisi de vardı. Hz. Ömer onlara: 'Aranızda Karanî'lerden kimse var mı?' diye sordu. Üveys ile alay eden adam: 'Evet öyle birisi Kûfe'de aramızdadır' der. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle bir hâdise anlatır: 'Resûlullah (sav): Yemende Üveys adında birisi size gelecek, orada annesinden başka kimse kalmayacak, kendisinde alaca hastalığı vardı. Allah'a dua etti; bir dirhem miktarı hâriç her tarafı düzeldi. Sizden her kim onunla karşılaşırsa ona söyleyin de sizin için istiğfar dilesin' buyurmuştu'[2] Daha sonra birgün bir adam çıkageldi. Kendisine: 'Nerelisin?' dedim. 'Yemenliyim' dedi. İsmini sordum. Üveys olduğunu söyledi. 'Yemen'de kimsen var mı? dedim. 'Annem var' dedi. 'Peki sende alaca hastalığı var mıydı' diye sordum. 'Evet, daha önce vardı' diye cevap verdi. 'Öyleyse benim için istiğfar dile' dedim. Bana: 'Benim gibiler mü'minlerin emirine mi istiğfar dileyecek!' dedi. Sonra ben ısrar edince istiğfarda bulundu. Kendisine: 'Benden ayrılma' dedim; fakat benden gizlendi. Sonra duydum ki size, Kûfe'ye gelmiş." Bu haberi duyan adam: 'Böyle birisi aramızda yok, onu tanımıyoruz' der. Hz. Ömer: 'Hayır aranızdadır' deyince adam: 'Aramızda Üveys adında birisi var. Sürekli onunla alay ediyoruz' deyince Hz. Ömer: 'Ona yetiş ve [senin için istiğfar dilesin]' der. Adam, Medine'den döner dönmez henüz ailesine varmadan Ü-veys'in yanma gider Üveys ona: 'Bu hâlin nedir?' diye sorar. Adam Hz. Ömer'in anlattıklarını kendisine nakleder ve 'Benim için istiğfar dile, ya Üveys' der. Üveys Hz. Ömer'in anlattıklarını kimseye anlatmamak ve bir daha da alay etmemek şartıyla olur der. Ve istiğfarda bulunur." Râvi Useyr der ki: "Bir gece gidip yanma girdim ve kendisine: 'Kardeşim bazen kayıp oluyorsun ve biz duymuyoruz' dedim. Bana: 'İnsanlardan çekmiyorum, herkes ameli ile başbaşa kalacaktır' dedi. Sonra yine gözden kayboldu ve gitti."

2017. Muhammed b. Vâsi' in bildirdiğine göre Üveys el-Karanî namaz kılıp vazgeçen, sonra tekrar namaza kalkan bir adam görür ve ona bunun sebebini sorunca, şu cevabı alır: "Namaza kalkıyorum, şeytan geliyor ve 'Sen gösteriş yapıyorsun' diyor. Vazgeçiyorum, oturuyorum. Bu sefer nefsim beni namaza teşvik ediyor, kalkıyorum" Üveys ona: "Sen tek başına kaldığında da aynı namazı kılıyor musun?" der. Adam: "Evet" cevabını verince "Öyleyse kalk namazım kıl, sen riyakar değilsin" der.

2018. Hasan Basrî, Hz. Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğunu haber verir: "Mudar veya Rebîa kabilesinden daha çok insan, peygamber olmayan birisinin şefaati ile ateşten çıkarılacaktır."[3] -Bunun Hz. Osman veyahut Üveys el-Karanî olduğunu rivayet ederlerdi.

2019. Sa'sa'a b. Muâviye rivayet eder der ki: "Üveys b. Amir el-Karanî Karn kabilesine mensup olup tâbiûndendir. Aynı zamanda Kûfe'lidir. Derisinde alaca hastalığı çıkmış Allah'a gidermesi için dua etmiş, O da gidermiştir. Ayrıca: 'Allahını: Senin bu nimetini bana hatırlatacak kadar küçük bir parça bırak' demiş; vücudunda bir parça izi de kalmıştır. Mescide çok bağlı birisiydi. Bir de amcasının oğlu vardı ki sultandan ayrılmazdı. Üveys'in de aleyhinde konuşurdu. Onu zenginlerle beraber görünce: 'Bu onlardan bir şey koparmak istiyor'; fakirlerle görünce de: 'Bu onları aldatmak istiyor' derdi. Fakat Üveys amcasının oğlunu hep hayırla yâd ederdi. Ona uğradığında da kendisinden dolayı günaha girmesin diye hâlini gizlerdi. Bir gün Kûfe'den bir heyet Hz. Ömer'in yanına gider. Aralarında Üveys'in amcasının oğlu da vardır. Hz. Ömer: 'Siz Üveys el-Karanî'yi tanıyor musunuz?' diye sorar. Amcasının oğlu ileri atılarak: 'O benim amcamın oğludur; kötü bir insandır, sizin tanımanıza değer birisi değildir' der. Hz. Ömer ona: 'Sana yazıklar olsun sen helak olmuşsun. Ona gittiğinde selamımı söyle, ona söyle, bana gelsin' der. Amcasının oğlu Kufe'ye döner dönmez sefer elbiselerini çıkarmadan doğru Üveys'e gider ve onu mescidde bulur.
Ona: 'Benim, için istiğfar dile amcamınoğlu' der. Amcasının oğlu kendisine: 'Allah sana da mağfiret etsin ey Üveys, mü'minlerin emiri sana selam söyledi ve seni yanına çağırıyor' deyince: 'Peki' der ve doğru Medine'ye gider. Hz. Ömer'in huzuruna girince ona: 'Sen Üveys b. Âmir el-Karanî misin?' diye sorar. O da: 'Evet' der. Teki sende alaca hastalığı var mıydı? Sen şöyle şöyle dua ettin de şifa buldun mu?' der. Üveys: 'Sen bunu nereden biliyorsun, ey mü'minlerin emiri? Vallahi hiçbir beşer bunu bilmiyor' deyince Hz. Ömer şu cevabı verir: 'Resülullah (sav) bize haber verdi ve dedi ki: "Tabiînden Üveys el-Karanî diye birisi çıkacak; alaca hastalığına yakalanacak; sonra dua edecek ve Allah giderecek. Fakat: 'Alla-hım, cesedimde Senin nimetini hatırlatacak bir benek bulundur' diyecek ve bir parça kalacaktır. Sizden kim ona ulaşırsa ondan kendisi için istiğfarda bulunmasını istesin.' Hz. Ömer devamla: 'Benim için istiğfarda bulun, yâ Üveys' der. Üveys de: 'Allah seni bağışlasın, ey müminlerin emiri' der. Hz. Ömer: 'Allah seni de bağışlasın, yâ Üveys' der. İşiten herkes Üveys'e koşarak kendileri için istiğfarda bulunmasını isterler. Bu gelenler çoğalınca ölünceye kadar ortalıktan kaybolur."

2020. Esbağ (İbn Zeyd)'m bildirdiğine göre Üveys'i Hz. Peygamberi (sav) görmeye gelmekten alıkoyan şey annesine iyilik ve hürmetidir.

2021. Hasan Basrî'den gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Rebî'a ve Mudar kabilesinden daha. fazla kişi, ümmetimden birisinin şefaatiyle cennete girecektir." Havşeb, Hasan'm bu kişi için Üveys el-Karanî olduğunu söylediğini nakleder. Kavilerden Ebü Bekr der ki: "Üveys'in kabilesinden birisine: 'Bu adam hangi hasletiyle bu dereceye vâsıl oldu?' diye sordum. Bana: 'Bu Allah'ın bir fazlıdır dilediğine verir' dedi." Rivayete göre Üveys, Sicistan'da öldü ve yanında daha önce mevcut olmayan kefenler bulundu.

2022. Herim b. Hayyân el-Abdî der ki: "Üveys el-Karanî'yi görmek için Basra'dan Kûfe'ye gittim. Günlerce kaldım, onu görmedim. Son derece sıcak bir günde öğle vakti Fırat'ın kenarına indim, bir de baktım. Bir adam, saçı sakalı karışmış çok garib görüntüsü vardı. Üzerinde peştemal ve ridâ olmak üzere iki parça elbise vardı. 'Acaba o mu, dedim?' yanına vardım. Başına dikildim. Baktı ve 'Rabbimizi teşbih ederiz. Onun va'di mutlaka yerine getirilir* dedikten sonra: 'Seni bana kim gönderdi?' diye sordu. Ben de 'Allah' dedim. Sonra elimi uzattım. Her nedense kendisi elini vermedi. Ben ağlamaya başladım. Hâlimi görünce: 'Ey Herim b. Hayyân, nasılsın kardeşim?' dedi. Ben: 'Allah haynnı versin, benim Herim b. Hayyân olduğumu nereden bildin? Oysa biz hiç görüşmedik' dedim. O: 'Nefsim senin nefsini tanıyor' dedi. Sonra elimden tutarak ağlamaya başladı. Ben de beraber ağladım. Sonra şöyle dedi: 'Ey Herim b. Hayyân, baban Adem (as) öldü, Nûh (as), Allah'ın dostu İbrahim (as), Mûsâ (as), hep öldüler. Ey Herim, Muhammed (sav) de Öldü. Müslümanların halifesi Ebû Bekı ve dostum olan Ömer (ra) de öldü.' Dedim ki: 'Allah hayrını versin Ömer daha ölmedi.' —Hz. Ömer'in hilâfetinin sonları idi— Dedi ki: 'Eğer anlarsan ben de sen de ölüyüz. Ey Herem, baban Öldü; ya ateşte ya cennettedir.' Daha sonra kendisine: 'Resûlullah'tan (sav) işittiğin bir hadis söyle' dedim. Bana: 'Ben Resûlullah'tan birşeyler işitmedim, fakat ondan işitenden işittim' dedi. 'Öyleyse bu işittiklerini anlat' dedim. Bana şöyle dedi: 'Ben kendi nefsime yeni bir kapı açmak istemiyorum kadı, müfti ya da muhaddis olmak istemiyorum. Nefsimin yeteri kadar meşgalesi vardır zaten.' 'Öyleyse Kur'andan birkaç âyet oku' dedim. Şöyle dedi: 'Rabbimin sözleri en doğru sözlerdir. En faziletli kelam Onun kelamıdır. Kn sağlam sözler Onundur.' Sonra eûzu besmele çekerek Duhan sûresinin ilk kırk iki âyetini okudu. Bitirir bitirmez de bir çığlık attı ve bayıldı. Ben öldü sandım. Sonra uyandı ve 'Ey kardeşim, ben zâten üzüntülüyüm. Tek başıma yaşamayı daha çok seviyorum. Bana bir şey sorma' dedi. Ben: 'Bana dua et' dedim. Şöyle dua etti: 'Allahım, bu kardeşim Senin rızân için beni ziyaret ettiğini ve beni sevdiğini söylüyor; onun işlerini düzelt ve cennetine girdir.' Sonra yola koyulduk. İkimiz de ağlıyorduk. Ayrıldık rüyada hariç bir daha da görüşemedik."

2023. Muğîre'nin haber verdiğine göre Üveys el-Karanî elbiselerini tasadduk etmiş ve çıplak kaldığı için Cumaya gidememiştir.

2024. Abdullah b. Seleme der ki: "Hz. Ömer zamanında Azer-baycanda savaşıyorduk. Yanımızda Üveys el-Karanî de vardı. Derken hastalandı ve çok geçmeden vefat etti. Bir yere indirdik. Bir de ne görelim. Kazılmış bir kabir, hazır su, ve kokulu kefen. Yıkadık, kefenledik ve namazım kıldıktan sonra defnettik. Daha sonra bazılarımız tekrar dönüp kabrini iyi tesbit edelim de gelir istiğfar dileriz dedik, döndüğümüzde kabri ne de izlerini yerinde bulamadık."

2025. Useyr b. Câbir şöyle demiştir: "Yemen'den heyetler geldikçe Hz. Ömer onlara: İçinizde Üveys b. Âmir el-Karanî var mı?' diye sorardı. Nihayet birgün ona denk geldi. Ona: 'Sen Üveys b. Âmir misin?' dedi. O: 'Evet' karşılığını verdi. Ömer Teki sen Murâd ve Karn kabilelerinden misin?' dedi. O: 'Evet' cevabını verdi. Ömer: 'Sen hiç alaca hastalığına tutuldun da dirhem miktarı yer dışında şifâyâb oldun mu?' diye sordu. O yine: 'Evet' dedi. Bunun üzerine Ömer: 'Resûlullah (sav)ın şöyle dediğini işittim: "Size Yemen heyetleri içinde Murâd ve Karn kabilelerinden olan Üveys el-Karanî isminde biri gelecektir. Alaca hastalığına mübtelâ olmuş; ancak dirhem miktarı yer dışında şifâyâb olmuştur. Kendisinin çok hürmet ettiği bir annesi vardır. Üveys bir konuda şöyle olacak diye dua etse Allah onu sözünde doğru çıkartır. Eğer kendin için istiğfar diletebilirsen bunu yap[4] Hz. Ömer devamla: 'Bizim için istiğfar dile' dedi ve ona: 'Ne tarafa gidiyorsun?' diye sordu. 'Kûfe'ye' cevabını verdi. Ömer: 'Senin için Küfe valisine bir mektup yazayım mı?' dedi. Üveys: 'Halkın arasında olmayı tercih ederim' karşılığını verdi." (Ravi diyor ki:) "Ertesi sene, Kûfe'nin ileri gelenlerinden bir zat hacca geldi ve Ömer'le karşılaştı. Ömer ona Üveys'i sordu. Adam: Tfoksul ve muhtaç bir vaziyette' dedi. Ömer de ona Resûlullah'm (sav) yukarıda geçen sözlerini nakletti. Adam Kûfe'ye döner dönmez Üveys'in yanına gitti ve 'Benim için istiğfarda bulunur musun?' dedi. Üveys: 'Sen daha yeni hayırlı bir yolculuktan döndün, asıl sen benim için istiğfar dile' dedi ve Ömer'le karşılaşıp karşılaşmadığını sordu. Adam, 'Evet' deyince onun için istiğfarda bulundu. İnsanlar durumu sezince yüzünü dönüp gitti." (Ravi diyor ki:) "Üzerinde bürd denilen bir elbise vardı. Onu görenler: 'Üveys bunu nereden bulmuş?' diyorlardı."

2026. Atâ el-Horasânfnin rivayet ettiğine göre, Üveys el-Karanfnin yanında hacdan söz açılır. Kendisine: "Sen hacca gittin mi?" diye sorarlar, "Hayır" der. Sebebini sorduklarında, sükût eder. Orada bulunanlardan birisi: "Binek benden" der. Birisi de: "Masraf benden" der. Diğeri de: "Azık benden" der. Üveys de kabul eder ve böylece hacca gider.

Esved B. Yezıd El-Cureşî'nin Zühdü İle İlgili Haberler

2027. Ebû İshâk'm rivayetine göre, Esved b. Yezîd, Hac ve Umre kasdıyla seksen defa Mekke'ye gitmiştir.

2028. Rivayete göre Artır b. Meymûn ise hac ve umre için altmış defa Kâbeyi ziyaret etmiştir.

2029. Abdullah b. Bişr'in bildirdiğine göre Alkame b. Kays ve Esved b. Yezid beraber hac yolculuğuna çıkmışlar. Esved ibadete çok düşkün olduğu için insanlar dinlenirken o oruç tutar. Yüzünün sarardığını gören Alkame dizlerini döverek; "Bu cesedine neden azap ediyorsun, Allah'tan korkmuyor musun?" deyince, Esved: "Yâ Ebâ Şibil, dayanmak lâzım" diye karşılık vermiştir.

2030. Ali b. Müdrik ise, Alkanıe'nin oruçlu olan Esved b. Yezîd'e: "Bu cesedine neden azap ediyorsun?" sorusuna, Esved'in "Onun rahatını düşündüğüm için" diye cevap verdiğini nakleder.

2031. Abdurrahnıan b. Serdan Ebû Kays el-Evdî aynı haberi şöyle rivayet eder; "Esved b. Yezîd çeşitli ibadet ve oruçlarla kendisini yıpratır. Alkame ona: 'Bu cesedine neden azab ediyorsun?' der. O da: 'Bu iş çok ciddîdir' diye karşılık verir."

2032. Ebû İshâk'm haber verdiğine göre Hz. Âişe (r.anhâ): "Irak'ta Esved b. Yezîd'den daha iyi bir insan yoktur" demiştir.

2033. Abdullah b. İdrîs'in naklettiğine göre Mâlik b. Miğvel'e bir namaz esnasında tekbir getireceği zaman: "Daha kılacak kaç rekâtın var?" diye sorulur. O da: "Yansı kaldı; o da iki yüz elli rekattır" der.

2034. Abdülkerim el-Eyâmî der ki: "Bir defa [Mâlik b. Miğ-vel] el-Henıedânfye vardık. Alnında, dizlerinde ve ellerinde secdenin izlerini gördük. Biraz bizimle oturdu, tekrar namaz kılmaya döndü."

2035. Ebû'l-Ahvas der ki, "Fustât [Kâhire'nin eski ismi]'a giden birisi gece [oraya yerleşen sahabenin] arı uğultusu gibi [ibâdet ederken] seslerini işitirlerdi. Ne oluyor şimdi de, onlar böyle Allah'tan korkuyorlardı da şimdiki insanlar kendilerinden emin duruyorlar."

2036. Mâlik, Talhâ'nm: "Her insan için bir günün zorluğu vardır" dediğini, bunun üzerine kölelerinden birinin ona: "Eğer böyle devam edersen gözlerini kaybedeceksin ve seni yadeyecek birini arar hâle geleceksin" dediğini nakleder.

2037. Salim, Mesrûk'un şöyle dediğini haber verir: "Kişinin kalbi Allah'ı zikrettiği müddetçe çarşıda bile olsa namazda sayılır."

2038. Ebû İshâk, Mesrûk'un hac esnasında secde hâlinde uykusunu giderdiğini rivayet eder.[5]

2039. Saîd b. Cübeyr, Mesrûk'un şu sözünü nakleder: "Allah'a secde etmekten başka dünyadan bir şeye üzülmem."[6]

2040. Saîd b. Cübeyr kendisi ile karşılaşan Mesrûk'un şöyle dediğini nakleder: "Ey Saîd, yüzümüzü şu toprağa sürmekten, secdeden başka bir şeye rağbet etmeyelim."

2041. Abdullah b. Murre, Mesrûk'un şöyle dediğini haber verir: "Kişiye ilim olarak Allah'tan korkmak yeter, cehalet olarak da ilmi ile övünmesi yeter."

2042. Süleyman, (el-A'meş) Mesrûk'un, "Bir adam attığı her adımda ya bir sevap alır, ya da bir günah" dediğini nakleder.

2043. Müslim'in rivayetine göre Mesrûk'a şiirden bir beyit sorulmuş. O da: "Amel defterimde şiir olmasını istemiyorum" demiştir.

2044. Abdullah b. Murre, Mesrûk'un şöyle dediğini nakleder: "Hizmetçi para yok, ekmek yok dese de rızkımın geleceğine güvenim tamdır."

2045. Müslim, Mesrûk'un, 'Her kim Allah'tan korkarsa ona bir çıkış yolu gösterir'[7] âyetini tefsir ederken: "Çıkış yolu verenin de alanın da Allah olduğunu bilmesidir" dediğini nakleder. 'Her kim Allah'a tevekkül ederse ona kâfidir'[8] âyetinde ise şöyle der: "Bu kendisine tevekkül eden herkese yetişeceği anlamına gelmez. Kişi tevekkül eder Allah da onun günahlarına keffaret kılar ya da ecrini arttırır." Âyetin, 'Şüphesiz Allah emrini yerine getirendir'[9] kısmında ise: "Hem tevekkül eden, hem de etmeyenlerle ilgili olarak O, emrini infaz eder" der; yine aynı âyetin son bölümü olan 'Her şey için bir ölçü koymuştur'[10] kısmına da: "Her şey için bir ecel biçmiştir" diye tefsir etmiştir.

2046. Müslim, Mesrûk'un şöyle dediğini rivayet eder: "Kişi için ne kadar ilim meclisleri olursa olsun günahlarım hatırlamak ve istiğfar etmek için kendisine yalnız kalacak bir zaman ayırmalıdır."

2047. İbrahim b. Muhammed der ki: "Mesrûk her Cuma katırına biner; beni de arkasına alır ve Cize mevkiinde bir çöplüğe giderdi. Katırını çöplüğün üzerinde durdurur ve İşte dünya altımız-dadır' derdi."

2048. Haffâf b. Ebû Seria, Mesrûk'un şöyle dediğini nakleder: "Dünyada en çok gıbta edilecek şey kabirde istirahata çekilmiş ve azaptan emin olan mümindir."

2049. Enes b. Şîrîn, Mesrûk'un hanımının: "Mesrûk namaz kılardı, ayakları şişerdi; ben oturur hâline ağlardım" dediğini nakleder.[11]

2050. eş-Şa'bî, Mesrûk'un: "Biriniz kırk yaşma geldiği zaman Allah'a karşı tedbirini alsın" dediğini nakleder.

2051. Süfyân'm naklettiğine göre bir adam Mesrûk'a: "Ben seni Allah için seviyorum" der. Mesrûk da ona: "Sen Allah'ı sevdiğin için, Allah'ı seveni de seviyorsun" der.

2052. Ebû Vâil der ki: "Mesrûk bir su yatağına emir olarak gönderilmişti. Ben de beraberdim. Ondan daha iffetli iyi birisini görmedim. Kendi ihtiyacı olan suyu Dicle'den alırdı."

2053. eş-Şa'bfnin bildirdiğine göre Mesrûk, bir su yatağına memur olarak gönderilir. Mesrûk, Kûfe'den çıkınca Küfe ehlinin kurrâsı da onu desteklemek için beraber çıkarlardı. Aralarında at üstünde bir de genç vardı. İnsanlar döner, Mesrûk sadece bazı arkadaşlarıyla kalır. Genç adam kendisine yaklaşarak şöyle der: "Sen Küfe ehli kurrâlarmm başısın. 'En efdali kim?' diye sorulsa, 'Mesrûk' derler. 'En âlimi kim?' denilse, 'Mesrûk' derler. 'En fakihi kim?' diye sorsalar yine 'Mesrûk' diye cevap verirler."
Mesrûk ona: "Bulunduğum görevde bana yardım eder misin?" der. Genç: "Ben aldığım göreve razı değilim ki, nasıl sana yardım edeyim?" der. Genç çekip gidince Mesrûk: "Şu gencin bana yaptığı nasihati hiç kimse yapmadı" der. Sufyân der ki: "Mesrûk bu görevinden dönünce Ebû Vâil kendisine geldi. Mesrûk ona şöyle dedi: 'Beni cehneneme sokacak bunun gibi bir görev almamıştım. Hiçbir müslümana ve zımmîye zulmetmedim amma Resûlullah'm (sav), Ebû Bekr'in ve Ömer'in sünnetinde olmayan bu işi neden yaptım, bilemiyorum.' Ebû Vâil: 'Öyleyse seni bu göreve sevkeden kimdi?' diye sorar. O da: 'Kâdi Şureyh, İbn Ziyâd (Küfe valisi) ve şeytan' diye cevap verir."

2054. Haris b. Umeyr, Mesrûk'un şöyle dediğim rivayet eder: "Belâ ehli [yâni musibetlere sabreden zâhidler ilâhi rızaya kavuşmak içinj kıyamet günü ciltlerinin makasla kesilmesini arzu ederler."

2055. Talha, Mesrûk'un bu konuda şöyle dediğini haber verir: "Belâ ehli [musibetlere sabreden zâhidler] kıyamet günü dünyadaki belâlara karşı mükafaat alacaklarım bildikleri için, dünyada derilerinin makasla kesilmesini dahi arzu ederler."

2056. Amr b. Meynıûn der ki: "Mescidler, Allah'ın evleridir. Ev sahibi ziyaret edenlere ikram eder."

2057. İbrahim'in rivayetine göre, Meymûn b. Ebû Şebîb sahte bir para gördüğü zaman onu kırar ve "Seninle bir müslüman aldanmasın" derdi.

2058. Hasan b. Hasan, Meymûn b. Ebû Şebîb'in şöyle dediğini nakleder: "Haccâc-ı [Zâlim] zamanında bir gün Cumaya gitmek için hazırlandım. Sonra kendi kendime: 'Niye gidip bunun arkasında namaz kılayım ki?' dedim. Bir gideyim, bir gitmiyeyim dedim ve tereddüt ettim. Sonra gitmeye karar verdim. Evin köşesinden şöyle bir ses işittim: 'Ey iman edenler, Cuma günü namaz için çağrıldığınızda Allah'ın zikrine koşun'[12] Bir defasında da bir kitap yazmaya başladım. Güzel yazıp süslesem yalan söylemiş olurum. Süslemesem kitabım kötü olacak diye düşündüm ve yazıp yazmamakta tereddüt ettim. Terketmeye karar verdim. Evin bir köşesinde şöyle bir ses işittim: Allah iman edenleri dünya hayatında ve âhirette sabit sözle sağlam yolda yürütür...[13] "

2059. Alkame der ki: "Bir savaşa çıktık; yanımızda, Mesrûk, Amr b. Utbe ve Ma'dad da vardı. Seydan suyu mevkiine geldiğimizde emirimiz olan Utbe'nin oğlu Amr: 'Eğer bu suyun başında konaklarsak ola ki birileri gelir, bize zulmeder. Öyleyse şu ağacın dibinde biraz dinlenelim ve yemeğimizi de yiyip gidelim' dedi. Biz de öyle yaptık. Savaşacağımız yere varınca, Amr b. Utbe beyaz bir cübbe çıkarıp giydi ve (Kan bu cübbenin üzerine akarsa daha güzel olur' dedi. Sonra bir isabet aldı ve elini koyup gösterdiği yerden kan aktığını gördüm. Sonra da Öldü. Akşam oldu soğuk bir geceydi Ma'dad'a kaftanımı verdim, ona sarıldı." İbnu'd-Devrekî der ki: "O da bir yara aldı, ancak küçüktü. Kendisi: 'Yaram küçüktür, fakat Allah bereketlendirir' dedi. Sonra o da öldü. Alkame bu kaftanı giyer ve 'Ma'dad'in kanını görürüm de sevgim artar' dedi."

2060. A'meş'in bildirdiğine göre: "Alkame b. Kays, Amr b. Utbe ve Ma'dad, Belencer'e [Ermenistanda bir yer] gittiler. Amr b. Utbe dörtbin dirheme bir at satın alır. Kendisine: 'Çok pahalı almışsın' diyenlere şöyle der: 'Benim için her adımı iki dirhem eder.' [Zira Allah yolunda kullanacağım]"

2061. Abdullah b. Rebî'a'dan rivayet edildiğine göre bir gün Utbe b. Ferkad, Abdullah b. Rebî'a'ya: "Ey Abdullah, kardeşinin oğluna görevinde yardım etmez misin ki o da bana görevimde yardım etsin" demiş. Abdullah da: "Ey Amr, babana itaat et" diyerek yanlarında oturmakta olan Ma'dad'a bakmış ve 'Onlara itaat etme. Secde et ve yaklaş[14] âyetini okumuş [A'meş (bunu okuyunca) secüe etmemiştir.] Amr: "Babacığım ben bir hürüm ve kendi hürriyetim için çalışırım" demiş. Utbe bundan dolayı ağlamış ve "Yavrucuğum ben seni Allah için seviyorum ve bir baba evladını nasıl severse öyle seviyorum" demiş. Amr ise: "Babacığını, bana verdiğin yetmiş bini (dînâr-dirhem) istiyorsan işte şurada, al; istemiyorsan bırak beni, onu tasadduk edeyim" demiş ve bir dirhem dahi bırakmadan sadaka olarak dağıtmıştır.

2062. Rivayet edildiğine göre Utbe b. Ferkad, oğlu Amr'a evlenmesini teklif eder. O da reddeder. Bunun üzerine Utbe oğlunu Hz. Osman'a şikâyet eder. Hz. Osman kendisini çağırır ve "Seni evlenmekten alıkoyan nedir? Oysa hem Resûlullah (sav) hem Ebû Bekir hem de Ömer evlenmişlerdi. Amr ise şöyle cevap verir: "Kim Resûlullah'ın (sav), Ebû Bekir'in ve Ömer'in yaptığını yapabilir?" Bunun üzerine Hz. Osman: "Öyleyse git, ister evlen, ister evlenme" der.

2063. Isâ b. Ömer'in bildirdiğine göre Amr b. Utbe bir gece atına binerek kabristana varır ve "Ey kabir ehli, sayfalar dürüldü ameller kaldırıldı" der ve ağlamaya başlar. Daha sonra sabaha kadar bekler ve sabah namazında hazır bulunur.

2064. Ali b. Salih'in bildirdiğine göre Amr b. Utbe, arkadaşlarının bineklerini otlarken bir bulut onu gölgeliyordu.

2065. Yine aynı rivayete göre, Amr b. Utbe namaz kılarken yırtıcı hayvanlar onu korumuştur.

2066. Amr b. Utbe'nin azadlı kölesi der ki: "Bir gün sıcak bir saatte uyandık. Amr b. Utbe'yi aradık. Onu bir dağda secde halinde gördük. Bir bulut da onu gölgeliyordu. Beraber gazvelere çıkardık. Çok namaz kıldığı için onu bekleyemezdik. Bir gece o namaz kılarken aslan sesi işittik. Hepimiz kaçtık; o namazı terketmedi. Ona: "Aslandan korkmuyor musun?" dediğimizde: "Ben Allah'tan başkasından korkmaktan haya ederim" dedi.

2067. el-A'meş, Amr b. Utbe'nin şöyle dediğini nakleder: "Allah'tan üç şey istedim, ikisini verdi; üçüncüsünü de vereceğini ümid ediyorum. Dünyada zahid olmayı, gelip geçen hiçbirşeye al-dırmamayı istedim. Namaz için bana kuvvet vermesini istedim, verdi. Bir de şehid olmayı istedim onu da vereceğini ümid ediyorum."

2068. Alkame, Muhammed'in yine Amr hakkında şöyle dediğini rivayet eder: "Amr b. Utbe kimseye benzemezdi. Bir gece çadırda namaz kılıyordu. Arkadaşı da dışarda kılıyordu. Derken bir aslan gelir, arkadaşının önünden geçerek çadıra girer ve Amr'm ayağına dokunur. Secde etmek istediği zaman secde yerine çöme-lir. Amr üzerine secde eder. Sabah olunca arkadaşı gelip kendisine aslanın gelişinden sözeder ve ona ayağındaki izini gösterir."

2069. Hût b. Râfi'nin bildirdiğine göre Amr b. Utbe arkadaşlarına hizmet etmeyi şart koşardı. Sıcak bir günde hayvan yayarken bazı arkadaşları yanma giderler ve bir bulut tarafından gölgelendiğini görürler. "Müjde ey Amr" dediklerinde de başkalarına söylememelerini ister.

2070. Oğlu Muhammed'in nakline göre Amr b. Utbe'nin anne ve babası onu evlendirmek ister. O da reddeder. Bunun üzerine Hz. Osman'dan yardım isterler. Hz. Osman: "Sen neden evlenmiyorsun? Oysa Resûlullah (sav), Hz. Ebû Bekir ve

Hz. Ömer de evlenmişlerdi. Ben de evlendim" deyince: "Fakat ben kim? Sizin yaptıklarınızı yapmak kim?" cevabım alır. Hz. Osman: "Subhânallâh" der ve kötü bir şey görmüşçesine yüzünü kapatır. Kendisini daha fazla sıkıştırınca kabul eder ve Cerîr'in kızı Aliyye ile nişanlarlar. Amr: "Ben bu kadınla konuşmadan evlenmem" der ve kabul ederler. Cerîr'in kızını getirirler ve ona: "Benim kadına ihtiyacım yoktur, fakat annem babam ısrar edince evlenmek istedim. Eğer razı olursan yemen, içmen ve giyinmen bizden olacaktır, o kadar" der. Kız da razı olur ve evlenirler. Evlendikleri gece Amr, namaza durur, hanımı da arkasında tâbi olur. Sabaha kadar sürer ve her ikisi de oruç tutar. Çok geçmeden ebeveyni: "Biz seni bize torunlar yapasm diye evlendirdik. Fakat bunun çocuğu olmuyor öyleyse onu boşa" derler. Daha sonra ikinci bir hanım isterler. Onu da görüp aynı şeyleri söyler. Bir müddet sonra birgün bir yere yaslanmış dinlenirken, ailesinden bir kadın hanımına: "Senin çocuğun neden olmuyor? Yaşlandın mı yoksa?" der. Hanımı da: "Kocasız hiç çocuk olur mu?" cevabını verir. Bunu duyan Amr onu boşar. Bunun üzerine anne ve babası da onu kendi haline bırakır.

2071. es-Süddî, Amr b Utbe'nin amcasının oğlundan şunu nakleder: "Beraber güzel bir otlağa varmıştık. Amr b Utbe: 'Bu ne güzel otlakmış, keşke şimdi birisi Allah için savaşa çağırsa, ben de hemen atıma binip katılsam ve şehid olsam da sonra da buraya getirilip demedilsem' dedi. Daha o öyle derken birisi işgal edilen bir köy için savaşa çağırdı ve ilk hareket eden de Amr b Utbe oldu. Babası Utbe bu haberi alınca kendisine haber gönderdi. Fakat yetişemedi ve şehid oldu. Mızrağı ile işaret ettiği o yere de getirilip gömüldü. Babası Utbe insanlarla beraber başında duruyordu." Süddî'den başka ravilerin anlattıklarına göre önce küçük bir yara almış, "Ola ki Allah bu küçük yarayı benim için mübarek kılar. Beni o gömülmek istediğim yere yürüyerek götürün. Eğer yaşarsam kaldırır, götürürsünüz" der. Fakat o yere geldiğinde vefat eder. Allah ona rahmet etsin.

2072. Halef b. A'yün'ün rivayet ettiğine göre Bekr b Vâil heyeti Resûlullah'a geldiğinde Resûlullah (sav) onlara; Kûsş b.Sâ'ıde el-Kıyadî ne yapıyor ?" diye sordu.[15] Onlar da: "Öldü, yâ Re-sûlullah" deyince Resûlullah: 'Ben onu Ukaz panayırında kırmızı bir deve üzerinde: 'Ey insanlar, toplanın ve söyleyiceklerimi dinleyip belleyin; her yaşayan ölür, her ölen geçip gider. Her gelen gelir, geçer. Geldiği yer de konulmuş bir beşik, bir tavan akmayan yıldızlardan bitip tükenmeyen denizlerden ibarettir. Bilin ki gökten haberler vardır. Yeryüzünde de ibretler vardır. Yemin ederim Allah'ın razı olduğu ve sizin bugünkü dininizin aksine bir din vardır, dediğini görüyor gibiyim. Sonra bir şiir okudu deyince orada bulunanlardan birisi: "Yâ Resûlullah, eğer izin verirseniz okuduğu şiiri de ben söyliyeyinı" der ve Resûlullah izin verir.
Daha önce geçen asırlarda bizim için ibretler vardır Görüyoruz ki, Ölüme gidenler var, fakat oradan dönenler yok Görüyoruz ki, büyük küçük herkes ölüme koşuyor Ne gidenlerden kimse dönüyor, ne de kalanlardan kimse kalıyor Anladım ki, şüphesiz insanların gittiği yere ben de gideceğim.

2073. Abdullah, Mucâhid'in 'Onların simaları yüzlerinde secde izinden bellidir...[16] âyetini tefsir ederken: "Yani kıyamet günü dünyada çok secde ettiklerinden yüzleri beyaz olacaktır" dediğini nakleder.

2074. Süfyân b Uyeyne'nin haberine göre Zer b. Amr b. Zer öldüğünde Amr b. Zer şöyle demiştir: "Ey Zer! Sana olan hüznümüz arttı. Ne dediğini ve sana ne denildiğini keşke bilsek. Alla-hım, bizim Zer üzerinde hakkımız varsa helal olsun. Taksiratını da affet" Sonra Amr, 'Din gününün sahibidir' âyetini okur ve "Sâdıkların kalplerine kimsenin sahip olamayacağı o günün vay haline" der.

2075. Abdullah b. Mübarek, Osman b. Ebî Dehreş'in her sabah üzüntü ile kalktığını ve "İnsanlarla beraber (ölüme doğru) gidiyorum. Başıma ne gelecek bilemiyorum" dediğini nakleder. Ayrıca şöyle dediğini de bildirir: "Ben her namazımda taksiratımdan dolayı Allah'tan istiğfar diliyorum."

2076. Muhammeci b. Bişr el-Abdî'nin bildirdiğine göre Müslim b. Ca'fer şöyle demiştir: "Dünyaya karşı oruçlu ol, iftarın ölüm olsun ve dünyada sabırla yarasını tedavi eden hasta gibi ol...."

2077. Nadr b. İsmail der ki: "Bir Ramazan gecesinde Amr b. Zerr'in meclisindeydik. Ölümden ve ölüm esnasında hazır bulunacak azap ve rahmet meleklerinden bahsediyordu. Derken bir genç bir çığlık attı ve yere düştü. Biraz sonra da vefat etti."

2078. Rivayete göre birgün oğlu, Amr b. Zerr'e: "Neden herkes konuşuyor da kimse ağlamıyor? Fakat sen konuşunca surdan burdan ağlama sesleri işitiliyor" diye sorar. O da şöyle cevap verir: "Yavrum, ücretle tutulan ağıtçının ağlaması ile çocuğunu kaybedenin ağlaması bir değildir."

2079. Ebû Hayyân et-Teymî, İbrahim et-Teymî'nin şöyle dediğini nakleder: "Hep sözlerimi amellerime vurup ölçtüğümde yalancı olmaktan korkarım."

2080. Muğîre, İbrahim et-Teymî'nin evinde zikrettiğim Ebû Vâil'in de kuş gibi çırpındığını nakleder.

2081. Ebû Mis'ar, İbrahim et-Teymî'nin şöyle dediğini haber verir: "Her beldeyi ehlinden bazıları serlere karşı müdafaa eder. Ebû Vâil'in onlardan olduğunu ümid ediyorum."

2082. Ebû Ca'fer'in haberine göre Ebû Vâil şöyle demiştir: "Yüzbin oğlum olacağına Allah yolunda cihad eden bir tek oğlumun olmasını tercih ederim,"

2083. Asım'ın haber verdiğine göre Ebû Vâil'in hurma kamışından bir kulübesi vardı. Kendisi ve atı orada barmırdı. Cihada çıkacağı zaman yıkar, tasadduk ederdi. Geri dönünce de yeniden inşa ederdi.

2084. Mansûr, Ebû Vâil'in, 'Allah'a (varmak için) vesile arayınız[17] âyetinde: "Allah'a yakınlaştıracak şeyler amellerdir" dediğini haber verir.

2085. el-A'meş, bir dostun kendisine: "Eğer Allah'a itaat edersek bize isyan edilmez" dediğim haber verir.

2086. Asım, Ebû Vâil'in yatsı namazından sonra alnını yere koyup: "Allahım, eğer beni affedeceksen kereminle affet, eğer azab edeceksen zâlimlere verdiğin azapla azabetme" dediğini rivayet eder.

2087. Ma'rûf b. Vasıl, İbrahim et-Teymî'yi kıssa anlatırken Ebû Vâil'in de dinleyip ağladığını haber verir.

2088. Âsım'ın naklettiğine göre birisi Ebû Vâil'e: "Bazıları Allah mü'minleri de ateşe atacak diyorlar ne dersin?" diye sorar. O da şöyle der: "Andolsun ki cehennem için yapılan mahşer toplantısında müminler olmayacak."

2089. Ebû'l-Bahterfnin haber verdiğine göre, birgün bir adam Abdullah b Mes'ûd'a gelerek: "Bazıları akşam namazından sonra mescidde halka kurup oturuyorlar; birisi de onlara komut vererek: 'Tekbir getirin', Teşbih getirin' ve 'Hamdedin' diyor. Onlar da bu komutlara uyarak, 'Allahu Ekber', 'Subhânallâh' ve 'Elhamdülillah' diyorlar" der. İbn Mes'ûd; "Gerçekten öyle mi yapıyorlar?" diye şaşkınlığını belirttikten sonra: "Bir daha yaparlarsa bana haber ver" der. Kendisine birgün haber verildi. Üzerinde bir kaftan olduğu halde gelip mescidde oturdu. Onların bu harekete başladıklarını görünce ayağa kalktı, sert bir şekilde şöyle der: "Ben Abdullah b. Mes'ûd'um. Allah'a andolsun ki, siz ya kötü bir bid'at peşindesiniz ya da Muhammedin (sav) ashabından ilmen daha yükseksiniz." Aralarında bulunan Ma'dad: "Allah'a andolsun ki, biz ne kötü bir bid'at peşindeyiz, ne de ashaptan âlim olduğumuzu iddia ediyoruz" der. Yine aralarında bulunan Amr b Utbe ise: "Ey Ebû Abdurrahman! Biz Allah'a istiğfar ediyoruz" deyince İbn Mes'ûd: "Ne haliniz varsa görün, Allah'a andolsun ki, eğer bir daha yaparsanız yapmakla emrolunmadığmız uzak bir şeyi yapmış olursunuz, eğer başkalarını da buna dahil ederseniz tamamen dalalete düşersiniz" der.

2090. Asım, Ebû Vâil'in cariyesi Bereke'ye şöyle dediğini nakleder: "Eğer oğlum Yahya, bu eve birşey getirirse alma fakat başka bir dostum getirirse al." Oğlu Yahya kilise sorumlusu olduğu için Ebû Vâil böyle demiştir.

2091. Aynı rivayete göre Ebû Vâil evinde namaz kıldığı zaman hıçkırarak ağlardı. Bütün dünya kendisine verilseydi başkası görürken bunu yapmazdı.

2092. el-A'meş bir dostunun şöyle dua ettiğini bildirir: "Alla-hım! Eğer bizi kötülerden yazmışsan, bu yazıyı silerek bizi saidler-den yaz. Eğer said olduğumuzu yazmışsan bu yazıyı sabit kıl. Zira kitabın anası yanındadır; dilediğini siler dilediğini sabit kılarsın."

2093. rivayet adildiğine göre, Suveyd b Şu'be adeta erimiş bir vaziyette hasta yatağında yatıyordu. Hanımı başı ucunda: "Ailem sana feda olsun, sana ne yedirelim, ne içirelim?" diye nida eder. O da gizli bir sesle şöyle cevap verir: "Hastalığım uzadı, Allah'ın onu eksiltmesini istemem."

2094. Yezîd b. Hayyân, Anbes b. Ukbe'nin secde ederken serçe kuşlarının cansız duvar zannederek üzerine konduklarım nakleder.

2095. Süfyân'ın bildirdiğine göre Haysem, öldüğü zaman kavminin fakirlerinin gömülü olduğu mezarlığa gömülmeyi, vasiyet etmiştir.

2096. Muhammed b Hâlid ed-Dabbî der ki: "Hayseme b. Ab-durrahman'ın nasıl Kur'ân okuduğunu bilmiyorduk. Hastalandığında hanımı başında oturup ağlamaya başladı. Hayseme ona: "Ne ağlıyorsun, ölüm nasıl olsa bir gün gelecektir" der. Hanımı; "Senden sonra bana bütün erkekler haramdır" deyince Hayseme şöyle der: "Bütün bunları istemiyorum. Benim korktuğum tek kişi vardır; o da fasık bir adam olan ve içki içen Muhammed b. Abdurrah-man'dır. Zira günde üç defa Kur'ân okunan bu evde içki içilmesini istemem."

2097. ibrahim et-Teymî babasından şöyle bahseder: Babası Yezîd b. Şureyk, Basra'da dörtbin dirheme bir arsa satın alıp üzerine bir ev yapar. Sonra da dörtbin dirhem kâr ile geri satar. İbrahim et-Teymî babasına: "Babacağım, keşke tekrar Basra'ya dönsek de orada yine böyle bir ev alıp satıp kâr etsen" der. Bunun üzerine babası: "Yavrum, neden öyle diyorsun?

Allah'a andolsun ki, ben kâr ettiğim için fazla sevinmedim; bir daha da düşünmüyorum" der.

2098. Süfyân, Ebûl-Bahterî et-Tâî'nin şöyle dediğini nakleder: "Bir yerde öğrenci olmayı başkalarına öğretici olmaya tercih ederim."

2099. Nadr b. İsmail'in naklettiğine göre, Abdurrahman b. Esved günde yediyüz rekat namaz kılardı. Buna rağmen ailesinde en az amel eden olarak bilinirdi. Kendisi bir deri bir kemik kalmıştı. Esved ailesi cennet ehli diye adlandırılırdı.

2100. Haysenıe'nin rivayetine göre Haris b. Kays el-Cûfî şöyle demiştir: "Âhiret işi oldu mu, dur; dünya işi olduğu zaman, geç. Bir hayır yapmak istediğin zaman erteleme. Namaz kılarken şeytan gelir de: 'Sen riya olsun diye kılıyorsun?' derse namazı uzat.

2101. Asım'ın bildirdiğine göre Zer, Ebû Vâil'den daha büyüktür, birlikte oturduklarında Ebû Vâil onunla konuşamazdı. Birgün Ebû Vâil'i evinde yalnız başına secdede iken şöyle dediğini işittim: "Allahım, beni bağışla, beni affet, beni affedersen lutfunla affetmiş olursun, azabedersen zulmetmiş olmazsın." Sonra hıçkırarak ağlamaya başladı. Çocuğunu kaybeden insanlar gibi ağladı. Başkası görseydi böyle ağlamazdı.

2102. el-A'meş, Ebû Vâil'in şöyle dediğini nakleder: "Ev halkı garip olan başka ailelere sofralarında helal taze ekmek yapıp bulundurmalıdır."

2103. İbn İshâk rivayet eder, der ki: "Abdurrahman b. Esved, Medine'ye yanımıza geldi. Ayağı sakat birisiydi. Sabaha kadar tek ayağı üzerinde durarak namaz kıldı. Yatsı abdestiyle bize sabah namazım kıldırdı."

2104. Yine rivayete göre Abdurrahman b. Esved farz namazları camide kılar; sonra da evine girer, gün boyu namaz kılardı.

2105. Hasan b. Abdullah, Abdurrahman b. Esved'in oruçlu iken ayaklarını suya saldığım haber verir.

2106. Ebû Bekr b. Amir'in haberine göre Abdurrahman b. Esved: "Her kim bir gecede Bakara sûresini okursa cennette ona bir taç giydirilir" demiştir.

2107. Zubeyd der ki: "Abdurrahman b. Esved ile her karşılaştığımızda: 'Allah'la karşılaşmaya hazır olun' derdi.

2108. Muhârib b. Disâr, Abdurrahman b. Esved'in şöyle dediğini nakleder: "Her kim yatsı namazından sonra dört rekat kılarsa, Kadir gecesindeki dört. rekat gibi sayılır. Kendisine: 'Bunu kimden işittin?' dedim. 'Tabi, tam şöyle şöyle olursa, aksi takdirde sadece salih bir amelden sayılır' dedi."

2109. Hilâl b. Habbâb'm haber verdiğine göre, Abdurrahman b. Esved, Âdem b. Nâime'nin azadlısı Ukbe ve Saîd Ebû Hâşim Kûfe'den hac için çıktıklarından dönünceye kadar oruç tutarlardı.

2110. Hammâd b. Ebû Süleyman'ın anlattığına göre birisi Abdurrahman b. Esved'e bir mal teslim eder. Bir müddet sonra Haccac-ı Zâlim adamın malına el kor. Kendisine Abdurrahman b. Esved'in yanında da biraz malının olduğunu söylerler. Haccâc, Küfe valisine bir mektup yazarak Abdurrahman b. Esved'i makamına çağırır. Huzuruna girdiğinde: "Sen Abdurrahman b. Esved misin?" diye sorar. Abdurrahman: "Emir beni çağırttığına göre, ismimi de biliyor, sanıyordum" der. Haccâc: "Evet" dedikten sonra: "Falanın senin yanında nesi var?" diye sorar. O da: "İki kese parası var" der. Haccâc: "Başka bir şey yok mu?" diye sorar. O da: "Hayır" der. Haccâc der ki: "Gaybı ve hazırı bilen, Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a andolsun ki, falanın senin yanında bundan başka bir şeyi yok." Haccâc'ın yemin içtirmesi böyleydi. Abdurrahman: "Rabbime hamdederim ki ben emire yalan söylemedim, onun bende sadece iki kese parası var" der. Haccâc: "Bu kabul değil" der ve onu hapse atar. Hapishanenin başında Şam âbidlerinden birisi vardı. Âbid bakar ki, Abdurrahman namaz kıldığı zaman hep ayakta kılıyor; kılmadığı zamanlarda da Allah'ı zikrediyor, teşbih ediyor. Çok geçmeden Şamlı hastalanır ve kendi kendine der ki: "Ben Allah'a vardığımda ne derim? Bu sâlih adam hapiste belki de mazlumdur? Daha sonra Abdurrahman'ı çağırarak, "Haccâc'ı bilirsin, bana bir söz ver, seni serbest bırakacağım. Eğer iyileşirsem tekrar hapse döner ve bir kurtuluş gelinceye kadar beklersin. Şayet ölürsem zaten sen kendini kurtarmış olursun." Abdurrahman da bunu kabul eder ve bir kadın elbisesi giyerek iki kadın arasından çıkar. Yolda bir adam katırını getirerek kendisine: "Bin" der. Kadınlardan birisi cevaben: "Biz kadınız, bir ihtiyacımız için gelmiştik. Sağolun, siz binin" der. Adam yine kendisine işaret edince Abdurrahman meseleyi anlar ve katıra binerek evine gelir. Şamlı ölür fakat katırı kimin getirdiği bilinmez.

2111. Ebû'n-Nu'aym en-Nehaî, Abdurrahman b. Esved'in. "Ka'betullah'a bakmak ibadettir" dediğini, haber verir.

İbrahim Et-Teymi'nin Zühdü İle İlgili Haberler

2112. el-A'meş der ki; İbrahim et-Teymî'ye, "İşittiğime göre bir aydır bir şey yemeden duruyor muşsun" dedim. O da: "Evet

iki ay da oluyor. Kırk gündür ailemin verdiği ve ağzıma alıp attığım bir üzüm tanesinden başka bir şey yemedim" dedi. Râvi, el-A'meş'e: "Peki sen bu habere inandın mı?" diye sorar. O da: "İbrahim kendisi doğru olduğunu söyledi" der.

2113. el-A'meş'in bildirdiğine göre yine İbrahim et-Teymî secdeye vardığı zaman serçe kuşları onu cansız bir duvar zannederek gelir ve sırtını gagalardı.

2114. Süfyân b. Uyeyne, İbrahim et-Teymî'nin şöyle dediğini nakleder: "Kendi nefsimi cehennemde farzettim. Onun boyunduruklarını takınmış; azap görüyor, zakkumunu yiyor, zemherîrini de içiyordu. Nefsime: 'Bir isteğin var mı?' diye sordum. Bana: 'Hemen dünyaya dön, öyle bir amel işle ki buradan kurtulayım' dedi. Nefsimi bir de cennette farzettim. Hurilerle beraber sündüs ve ipekten giyinmişti. Ona: 'Bir isteğin var mı?' diye sordum. Yine bana: 'Dünyaya dön, öyle amel işle ki bu nimetler artsın' dedi. Ben de: 'Ey nefsim, öyleyse dünyadasın ve bu arzularım yerine getir' dedim."

2115. Ebû Hayyân et-Teymî, İbrahim et-Teymî'nin şöyle dediğini haber verir: "Amelimi sözlerime vurduğum zaman yani söylediklerimle yaptıklarımı mukayese ettiğim zaman hep yalancı sayılmaktan korkarım."

Asım B. Hubeyre'nin Zühdü İle İlgili Haberler

2116. Cerîr, Fudayl b. Ebî Refî'den naklen Âsim b. Hubey-re'nin kendisine: "Ezan okurken, 'Lâ ilahe illallah' diye bittiği zaman, 'Ben de müslümanlardamm' de" dediğini haber verir.

2117. Muğîre'den gelen bir rivayete göre Asım, birisinin elinde bir defile bir davul görür. Onları sahibinden alarak delip parçalamak ister. Fakat gücü yetmez. Sonra: "Bunların şeytanı bana ne gösterdi ki, bunlar ne gösterecek" dedi.

2118. Ebû İshâk'ın naklettiğine göre Ebû Meysere bir gün yatağına uzanır ve "Keşke annem beni doğurma s ay di" der. Hanımı kendisine "Allah sana hidâyet vermedi mi ki öyle diyorsun?" deyince o: "Lakin bize cehenneme uğrayacağımız haber verilmiş, ama çıkacağımız haber verilmemiştir" der.

2119. el-A'meş, Abdurrahman b. Ebû Leylâ'nın evinde sürekli namaz kıldığını, birisi de yanına girdiği zaman (riya olmasın diye) hemen yatağına uzandığını haber verir.

2120. Asım der ki: "Ebû Vâil bana: 'Zamanımızın kurrâları neye benziyor biliyor musun?' dedi. Ben de: 'Neye benziyor?' diye soruyu kendisine yönelttim. Şöyle dedi: 'Bir koyun besleyip kestiği zaman kof çıkan bir adama benziyorlar, Bir de maden para bulup biriktirip sonunda çıkarıp kırdığı zaman bakır olduğunu anlayan adama benziyorlar."'

2121. el-Avvâm (b. Havşeb), İbrahim et-Teyminin '(Cehennemde) onlara her yerden ölüm gelecek. Oysa o ölecek değildi..[18] âyetini anlatırken: "Kıl diplerinden bile ölüm gelecek" dediğini nakleder.

2122. Müsafîr el-Hassâs, İbrahim et-Teymî'nin şöyle bir dua ettiğim haber verir: "Allahım, Kitabın ve Resulünün sünneti ile beni hak konusunda ihtilafa düşmekten, Senden bir hidâyet olmadan hevâma tâbi olmaktan, dalâlete düşmekten, şüpheli şeylerden kalbimin eğriliğinden, karışıklık ve husumetlerden beni koru."

2123. İsmail, İbrahim en-Nehaî'nin şöyle dediğini haber verir: "İbrahim et-Teymî gibi Allah rızası için konuşanı görmedim."

2124. el-Avvâm b. Havşeb, İbrahim et-Teymfnin "Rüyamda bir nehrin basındaydım bana: 'Sabrettiğin için ve öfkeni yendiğin için bu nehirden iç ve dilediklerine de içir' denildi" dediğini nakleder.

2125. Ebû Ishâk'm rivayetine göre eş-Şa'bî "Günahlarım ile sevaplarımın eşit çıkarak kurtulmama razıyım."

2126. Mâlik b. Ebî Ferve der ki: "Abdullah b. Ebî Huzeyl'in yanında oturuyorduk. Birisi gelip başkalarından söz etmeye başladığı zaman ona: 'Ey Allah'ın kulu! Bunun için buraya oturmadık' derdi."

2127. Rivayete göre bir gün Abdullah b. Ebî'l Huzeyl günahlarından şikâyet etti, orada bulunan bir adam kendisine: "Takva sahibi değil misin?" dedi. O da ellerini açarak: 'Allahım, bu kulun sana yakın olmak istiyor, fakat ben hâlâ onun öfkelendiğini görüyorum' der."

2128. İmrân adında bir zât rivayet eder, der ki: "İbrahim et-Teymî'nin yanına girdim, ziyaret için ağlıyordu, kendisine 'Neden ağlıyorsun?' dedim. Bana şöyle dedi: 'Ölüm meleğini bekliyoruz, fakat bizi cennetle mi cehennemle mi müjdeleyeceğim bilemiyoruz; onun için ağlıyorum."'

2129. el-A'meş der ki: "İbrahim'in yanındaydım. Mushafı okuyordu. Bir adam içeri girmek için izin istedi. O da hemen mus-hafın üstünü örterek, 'Her saat Kur'ân okuduğumu görmesin" dedi.

2130. el-A'meş, İbrahim'in şöyle dediğini haber verir: "Ben öyle bir topluluğa ulaştım ki (sahabiler) eğer onlardan birisinin yalnızca tırnaklarını yıkayarak abdest aldıklarını duysam ben de yaparım."

2131. Muhammed b. Sevka, İbrahim'in, Bir cenazeleri olurdu günlerini hüzünle geçirirlerdi..." dediğini nakletmiş tir.

2132. el-A'meş der ki: "Bir cenaze olurdu. Kimi taziye edeceğimizi bilemezdik."

2133. Mansûr, İbrahim'in 'Her kim Rabbının makamından korkarsa ona iki cennet vardır[19] âyetini tefsir ederken, 'Günah işlemek istediği zaman Allah korkusu onu durdurur' dediğini haber verir.

2134. Mansûr, yine İbrahim'in şöyle dediğini nakleder: "Bana bildiğim bir şey sorulunca, beni âlim görürler korkusuyla, 'Allah daha iyi bilir' diyorum."

2135. İbrahim en-Nehaî şöyle demiştir: "Bir cenazemiz olunca veya birisinin öldüğünü işitince bu, bizim halimizden bilinirdi. Zira biz onun Ölümle ya cennete veya cehenneme gittiğini bilirdik. Birisi başka şey konuşunca da 'Siz cenazenizde dünya işlerini mi konuşuyorsunuz?' derdik."

2136. Fudayl b Gazvân'm rivayetine göre, Talha'ya "Biraz yiyecek alsan da sonra satıp kâr etsen" derler. O da: "Allah'ın müs-lümanlara karşı kalbimde kötülük olduğunu bilmesini istemem" der.

2137. Cerirî'nin bildirdiğine göre Kûfelilerden birisine, "Siz Kûfeliler salih insanlar mısınız?" diye sorarlar. O da: "Kimlerin sa-lih olduğunu bilmem, ama hâlimiz iyidir" der.

2138. Vekf, Süiyân'ın şöyle dediğini haber verir: "Hadis kadar korktuğum bir şey yoktur. Allah'ın katmdakileri isteyenler için ondan daha faziletli birşey de yoktur."

2139. Ebû İshak'ın rivayetine göre Ebû Abdurrahman es-Sülemî kırk yıl mescidde Kur'ân okutmuştur.

2140. Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Osman (ra)'dan Resû-lullah'm (sav): "Sizin en hayırlınız Kur'ânı öğrenen ve öğretendir"[20]-dediğini nakleder ve şöyle der: (Kırk yıldır) beni burada oturtan bu hadisdir.

2141. el-A'meş, Şemr'in şöyle dediğini anlatır: "Ebû Abdurrahman es-Sülemî elimden tutarak 'Namaza karşı kuvvetin nasıl?' diye sordu. Ben de zayıfladığından şikâyet ettim. Bana şöyle dedi: 'Ben senin gibi iken yatsıyı kılar sonra bütün gece namaz kılardım. Sabah namazını kılarken de yatsıyı kıldığım gibi dinçtim'"

2142. Hakem, İbn Amr'm şu sözünü nakleder: "Kişi doğru olduğunu bilse de riyayı terketmedikçe; mizah bile olsa yalanı bırakmadıkça imanın hakikatine eremez."

2143. Ebû Davud el-Haferî, Süfyân'ın: "Sen kendini tanıyorsan insanların senin hakkında söyledikleri sana zarar vermez" dediğini nakleder.

2144. Avn b. Abdullah, Ebû İshak'a "Geriye ne bırakıyorsun?" diye sorar. O da "Bir tek rek'atte Bakara sûresini okurdum, onu bırakıyorum" der. Bunun üzerine Avn "Demek ki hayrın kalıyor, şerrin gidiyor" der.

2145. Abdullah b. İdris, amcasından şöyle bir haber nakleder: "Haccâc zamanında bize ibretli kıssalar anlatan Kerdûs şöyle derdi: 'Cennet ancak amel ile elde edilir. Korku ile ona olan rağbetinizi halis kılın. Salih amellere devam edin. Allah'a salim bir kalp ve güzel amellerle varın' Sık sık da, 'Her kim Allah'tan korkarsa kurtulur* derdi.

2146. Abdurrahman b. Hafs el-Kureşfnin haber verdiğine göre Hz. Hüseyin'in (ra) oğlu Ali abdest aldığı zaman sapsarı kesilirdi. Ailesi bunun sebebini sorunca: "Kimin huzuruna çıkacağım, biliyor musunuz?" derdi.

2147. İbn Uyeyne'nin bildirdiğine göre Muhanımed b. Mün-kedir'e "Hangi ameli daha çok seviyorsun?" diye sorulur. O da: "Mü'minleri sevindirmeyi" der. "Geriye hangi hasletini bırakıyorsun?" derler. "Dostlara ikramda bulunmayı" diye karşılık verir.

2148. Amr b Dînâr, Muhammed b. Ali'nin şöyle dediğini belirtir: "Allah'tan sevdiğiniz şeyleri isteyin, hoşlanmadığınız şeyler gelirse Allah'ın sevdiğine muhalefet etmeyin."

2149. SafVân b. Süleym, Ebû Müslim el -Havla nî'nin şöyle dediğini haber verir: "insanlar eskiden dikensiz yaprak gibiydiler, şimdi de yapraksız diken gibidirler. Kendilerine söverseniz söverler, tenkid ederseniz onlar da tenkid ederler. Sen onları

terketsen de seni terketmezler."

2150. Ammâr, Yezid b. Muâviye en-Nehaî'nin "Dünyanın ömrü zaten azdı. Geriye azın azı kaldı" dediğini nakleder.

2151. Ebû Hureyre (ra)'den bildirildiğine göre, Peygamber (sav) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: "Mü'minle mü'min baş ile ceset gibidir."[21] Râvî der ki: "Aynı şekilde bir mü'minin başına gelen bir sıkıntıdan diğer mü'minler de elem duyarlar.

2152. el-A'meş der ki: "Hayseme'nin yanına giderdik bize divanın altından hurma tatlısı ile bal ve undan yapılan bir tatlı çıkarır ve 'Bunları sizin için yaptırdım' derdi.

2153. Saîd İbn Amir'in rivayetine göre el-Cerîrî bir seferden dönünce dostları ziyaretine giderler. O, seferi esnasında karşılaştığı güzel şeyleri anlatır. Zorluklara hiç değinmez ve "Kişinin gördüğü nimetleri sayması da bir şükürdür" der.

2154. Ebû Muâviye el-Gılâbî, Kays'tan Ehl-i Cezîre'li bir adamdan şu sözünü bildirmiştir: "Hikmet kitaplarında şöyle bir ibare vardır: "Sana iyilik yapana teşekkür et, sonra teşekkür edene de iyilik yap."

2155. Ebû Muâviye el-Gılâbfnin verdiği habere göre: "Bir-gün Süleyman b. Abdilmelik minberde iken bir adam ayağa kalkarak: 'Ey Süleyman! Allah'tan kork ve ezan gününü hatırla' der. Melik minberden kızarak iner ve adamı çağırarak: 'Ben Süleyman'ım, ezan günü nedir?' diye sorar. Adam (hemen şu âyeti hatırlatır), 'O gün bir müezzin (seslenen) 'Allah'ın la'neti zalimlerin üzerine olsun' diye seslenir. [22] Halife adama 'Sen ne zulme uğradın?' der. Adam 'Senin valin benim arazime el koydu' deyince Süleyman, hemen bir mektup göndererek valisine adamın arazisini verip gönlünü yapmasını söyler,"

2156. Ebû Muâviye'nin bildirdiğine göre Mekke'ye gitmek üzere yola çıkan bir adama Zû'r-Rumme'nin kardeşi Hişâm şöyle der: "Sana vasiyetim; Allah'tan kork, namazını vaktinde kıl. Nasıl olsa kılıyorsun, bari vaktinde kıl ki sana fayda versin. Beraberinde olan insanların köpeği olma, çünkü her grupta bir köpek olur. İyi olursa şükrederler kötü olursa bağlarlar, sen öyle yapma!"

2157. Leys b. Sa'd, Ubeydullah b. Ebî Cafer'in şöyle dediğini haber verir: "Cehennem öyle karanlıktır ki, zalimlerin kalpleri yarılır. Sonra bir daha karanlık olur, Öyleki dünyadan uçup başlan üzere oraya konarlar."

2158. Muhammed b. Nadr el-Hârisî şöyle bir söz nakleder: "İlmin başı önünde susmaktır, sonra onu dinlemektir, sonra ezberlemektir, sonra da onunla amel etmektir."

2159. Aynı zâtın, 'O takva ehlidir ve mağfiret ehlidir'[23] âyeti hakkında şöyle dediği nakledilir: "Allah bu âyette: 'Ben, korkulmaya lâyıkım, kulum korkmazsa Ben mağfiret etmeye ehilim' diyor."

2160. Abdurrahman b. Ma'kıl, Resûlullahm (sav) bir kısım ashabının, "Mescid insanları şeytana karşı koruyan bir kaledir" dediklerini nakleder.

2161. Hammâd b. Zeyd der ki: "Sellâm b. Munzir'in yanına girdim. Can çekişiyordu, kendisine telkinde bulunuluyordu. Biraz yavaşladı, fakat bu beni kederlendirdi. Derken minareden ezan sesi duyuldu, müezzin gibi o da şehâdet getirerek vefat etti."

2162. Abdullah b. Ebî Bekr, b. Enes Resûlullah'ın (sav) bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ'mn kıyamet günü şöyle dediğini haber verir: "Birgün Beni hatırlayan veya bir makamda Benden korkan herkesi cehennemden çıkarın.[24]

2163. İbn Cureyc, Atâ'ya, Yûsuf b. Mâhik'in ölümü arzu ettiğini söyler. O da bunu ayıplayarak, "Halinin nasıl olacağını nereden biliyor?" der.

2164. Süfyân es-Sevrî, eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini nakleder: "Cennet ehlinden bazıları cehennem ehlinden olan bazı kimselere: 'Size ne oldu da cehenneme girdiniz? Oysa biz sizden öğrendiklerimizle amel ediyorduk' derler. Onlar da: 'Biz size öğretiyor, fakat kendimiz amel etmiyorduk' diye cevap verirler."

2165. İbnü'l-Mubârek'in anlattığına göre bir kadın, Hz. Âişe'ye (ra) gelerek Resûlullahın (sav) kabr-i şerifini görmek istediğini söyler. Âişe (ra) "Ona gösterin" der. Gösterilince kadın ağlamaya başlar ve vefat eder.

2166. İbrahim, Ömer b. Abdulaziz'in kardeşi Ummu'l-Benîn'nin şöyle dediğini haber verir: "Cimrilik ne kötü şey. O bir yol olsaydı oraya sapmaz, bir kıyafet olsaydı giymezdim."

2167. Hafs b. Humeyd der ki: "Ziyâd b. Hudeyr bana: 'Şiir söyleme çünkü onda fitne vardır' Ayrıca şöyle demişti: 'Allah'tan

isteyin. Çünkü Allah kendisinden istemeyene gazab eder' Bir adam Ziyâd'a: 'Ben bir sefere çıkmak istiyorum' der. Ziyâd, 'Yolunu Allah'ı zikirle aç' der'."

2168. Ebû Damre, Ziyâd b. Hudeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: wBen demirden bir şebekede bana gereken şeylerle beraber Allah'a mülâki oluncaya kadar kimseyle konuşmamayı tercih ederdim."

Saîd B. Cübeyr'in Zühdü İle İlgili Haberler

2169. Kasım (b. Ebî Eyyûb)'dan gelen rivayete göre Saîd b. Cübeyr'in ağlaya ağlaya gözleri zayıflamıştır.

2170. Abdulmelik b. Ebî Süleyman, Saîd b. Cübeyr'in her iki gecede bir Kur'âm hatmettiğini bildirir.

2171. Hilâl b. Habbâb anlatır ve der ki: "Saîd b. Cübeyr ile beraber Recep ayında umreye gittik ve döndük. Zî'1-ka'de ayında da o hacca gitti. Her sene bir umre, bir de hacc yapardı."

2172. Hilal b. Yesâfm bildirdiğine göre, Saîd b. Cübeyr Ka'beye geldiğinde bir rek'atta Kur'ân'ı hatmetmiştir.

2173. Kasım b. Ebî Eyyûb, Saîd b. Cübeyr'in namazda yirmi defadan fazla şu âyeti tekrarladığını anlatır: "Hep birden Allah'a döndürüleceğiniz bir günden korkun. Sonra herkese orada kazandıklarının karşılığı eksiksiz verilir ve onlara zulmedilmezler.[25]

2174. Ebû İshak, Saîd b. Cübeyr'in: İnsan ileriye doğru hep kötülük yapmak ister[26] âyeti hakkında "İnsanlar hep tevbe edeceğim diye bu kötülükleri yaparlar" dediğim nakleder.

2175. Ca'fer b. Ebî Muğîre Saîd b. Cübeyr'in, 'Zalimlere meyletmeyiniz'[27] âyetinde yani, "Onların yaptıklarına razı olmayın" diye tefsir ettiğini haber verir.

2176. Süfyân, bir adamdan naklen Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ölümü hatırlamak kalbimden ayrılırsa kalbimin bozulmasından korkarım.'[28]

2177. Bukeyr b. Atîk der ki: "Saîd b. Cübeyr'e bir bardak bal şerbeti getirdim, içtikten sonra bana nefsim artık bununla sükûnet bulup yetinmiyeçektir" dedi. "Neden?" diye sordum. "Çünkü bana lezzet verdi." dedi.

2178. Hişâm, Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediğini nakleder: "Dünya âhirete hazırlık toplantılarından birisidir."

2179. A'meş, İbrahim'in, sağına tükürünce "Estağfirul-lâh" dediğini nakleder.

2180. Hişâm b. Urve dizinde çıkan bir yaradan dolayı ayağı kesilen babasının şöyle dediğini haber verir: "Allahım, yaptıkları ne güzel- Benden bir aldı, üçünü, yani bir ayak iki kolu bana bıraktı..."

2181. Hişâm'ın rivayetine göre babası (Urve) şöyle demiştir: "Sizden biriniz Allah için bir şey yaptığı zaman, bu, kerem sahibi birisine yaptığından utanacağı bir şey olmasın. Zira Allah, herkesten daha kerem sahibidir, herkesten daha çok buna hak sahibidir."

2182. Mâlik b. Enes'in bildirdiğine göre Hişâm bir adamın hızlıca namaz kıldığını ve dua ettiğini görür. Adamı çağırarak ona şöyle der: "Senin Rabbine ihtiyacın yok mu? Ben dualarımda O'n-dan tuz bile istiyorum."

2183. Hişâm b. Urve, babasının Ramazan ve Kurban bayramları hariç kırk yıl üstüste oruç tuttuğunu, ruhunu da oruçlu iken teslim ettiğini rivayet eder.

2184. Ca'fer b Burkân'ın haberine göre Vehb b Münebbih şöyle demiştir: "Kendi ayıbını görüp başkalarının ayıplarım görmeyenlere ne mutlu! Miskin olmadığı halde Allah için alçak gönüllü olanlara ne mutlu! Helalinden topladığı bir malı tasadduk edenlere ne mutlu! İlim, hilim ve hikmet ehli ile beraber oturanlara ne mutlu! Sünneti takib edip bid'atlere sapmayanlara ne mutlu!"

2185. Rivayete göre yine Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "Dine en çok yaklaştıran ahlâk, dünyada zâhid olmaktır. En çok uzaklaştıran da hevâya tabi olmaktır. Dünyaya rağbet hevâya tabi olmaktır. Mal ve makam sevgisi dünyaya rağbeti getirir. Mal ve makam sevgisinin sebebi de haramları helal kılarak Allah'ın gazabına ermektir. Allah'ın gazabı öyle bir derttir ki, rızâsını almaktan başka bir devası yoktur. Allah'ın rızâsı da öyle bir şey ki hiçbir hastalık o varken zarar vermez. Her kim Rabbini razı kılmak istiyorsa nefsine buğzetsin. Her kim nefsine buğzetmezse Rabbini razı edemez, insanoğlu dininden her hoşlanmadığı şeyi terketse birgün gelir dininden hiçbirşey kalmaz."

2186. Semmâk b. Fadl, Vehb b Münebbih'in şöyle dediğini nakleder: "Amelsiz dua eden yaysız ok atan gibidir."

2187. Abdulmelik b. Hanîfin verdiği habere göre, Vehb b. Münebbih şöyle der: "Mal azdırdığı gibi ilim de azdırır."

2188. Ömer b. Abdurrahman'm rivayetine göre Vehb'in yanında İsrailoğullarınm ibadetleri ve seyahatlerinden söz edilir, o da şöyle der; "Her kim insanlarla beraber yaşar, muttaki olur ve onların eziyetlerine sabrederse bana göre bu kimse inzivaya çekilenden daha faziletlidir."

2189. et-Teymî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini haber verir: "Halatın iğne deliğinden geçmesi, zenginlerin cennete girmesinden kolaydır."

2190. Süleyman b. Uyeyne, Vehb b. Münebbih'ten şöyle dediğini rivayet eder: "Allah akıl gibi bir şey yaratmamıştır. Evinden çıktığı zaman gördüğü herkesi aşağı görür. Kibirlenmesi kesindir. Fakat hayır işlemesi de ümit edilir. Kendisinden öncekilere tabi olur. Sonrakilere de imam olur. Zillet izzetten, fakirlik zenginlikten ona daha güzel gelir. Kendisinin çok amelini az, başkasının az amelini çok görür. Elindeki azıkla yetinir, zengin olmaya çalışmaz."

2191. Oğlu, Vehb'in şöyle dediğini haber verir: "Tevratta şöyle bir yazı vardır: 'Kardeşinin davetine icabet etmemek kibirdir. Önüne gelen yemek için 'güzel değildir' demek kibirdir. Her kim bir yemek için Allah'a hamdederse şükrünü eda etmiş olur.'"

2192. Osman b. Mürdeveyh anlatıyor, diyor ki: "Arefe günü İbn Amir dağında Vehb b. Münebbih ve Saîd b. Cübeyr ile beraberdim. Vehb, Saîd'e: 'Yâ Saîd! Haccâc kaç yıldır sana eziyet ediyor?' diye sorar. O da: 'Ben hanımımdan ayrılırken hamileydi. Evime döndüğümde yüzünün kılları çıkmıştı' der. Bunun üzerine Vehb şöyle der: 'Sizden öncekilere bir belâ geldiği zaman bunu bolluk addederlerdi. Bolluk, geldiği zaman da belâ addederlerdi.'"

2193. Avf el-A'râbî: "Övülmekten hoşlanıp yerilmekten hoşlanmamak münafıkların ahi akındandır" demiştir.

2194. Yine Avf el-A'râbî, "Övülmekten hoşlanıp yerilmekten hoşlanmamak münafığın alâmetidir" dediğini nakleder.

2195. İbrahim b. Haccâc, Vehb'ten işittiği şu sözü nakleder: "Âdemoğlundan, çok yiyen ve çok yatan kimseden daha fazla şeytanına sevimli kimse yoktur."

2196. Abdullah b. Safvân, Vehb'in kızı olan annesinden naklen Vehb'in şöyle dediğini bildirir: "Mü'min için belâ, hayvanın yuları (veya kösteği) gibidir."

2197. Rebâh, Vehb'in şöyle dediğini haber verir: "Dağlar yürütülüp cehennemin yanarken çıkardığı sesler ve çığlıklar işitildiği zaman, dağlar kadınlar gibi bağırıp çağırırlar sonra altı üstüne döner."

2198. Bekkâr, Vehb'in şu sözünü nakleder: "Mükâfaatları terketmek, ölçü ve tartıda eksiklik yapmak gibidir."

2199. Muhammed b. Cahhâde'nin rivayetine göre Vehb şöyle demiştir: "Her kim ibadet ederse kuvveti artar. Her kim tembellik ederse de ibadetten uzaklaşması artar."

2200. Fudayi b. Iyâz'm bildirdiğine göre, Saîd b. Cübeyr bir-gün Vehb b. Münebbih'in evinin önünden geçer. Arkadaşına "Girelim" der ve yanına girer ve ona Haccâc'tan gördüğü eziyetleri şikâyet eder. Vehb de ona şöyle der: "Allah'ın velilerinin meşakkatleri artınca ümitleri artar, bolluk artınca korkuları artar."

2201. Abdussamed b. Ma'kıl, Vehb'in minber üzerinde okuduğu bir hutbesinde şöyle dediğini haber verir: "Benden üç şey ezberleyin. Hevânıza tâbi olmayın, kötü arkadaştan kaçının, kendi görüşünüzü üstün kabul edip Övünmeyin."

2202. Aynı rivayete göre birgün Vehb b. Münebbih meclisinde oturanlara: "Size doktorların aldırmadığı bir tıp bilgisi, fakîhlerin aldırmadığı bir fıkıh, halimlerin aldırmadığı bir hilını öğreteyim mi?" diye sorar. "Evet" cevabım alınca şöyle der: "Doktorların aldırmadığı tıp şudur: Yemek yiyeceğiniz zaman 'Besmele' çekmeden başlamayın, sonunda da 'Elhamdülillah' deyin. Fakîhlerin ilgilenmediği fıkıh da şudur: Sana birşey sorulduğu zaman biliyorsan söyle, bilmiyorsan 'bilmiyorum' de. Halimlerin ilgilenmedikleri hilim de şudur: Size birşey sorulmadıkça sükutu tercih ediniz."

2203. ez-Ziyâdî'nin arkadaşı Abdulhamîd ,Vehb'in şu sözünü nakleder: "Bir adam uzun bir zaman ibadet eder, yetmiş hafta oruç tutar, her Cumartesi sadece onbir hurma yer, Allah'tan bir dilek diler. Allah vermez. Nefsine dönerek, 'Demek ki sende hayır yok, eğer olsaydı Allah verirdi' der. O anda bir melek gelerek ona: 'Nefsini kınadığın şu saat yaptığın bütün ibadetlerden hayırlıdır, dileğin şimdi verildi' der."

2204. İmrân Ebû Huzeyl, Vehb'in, 'Denizler kaynatıldığı zaman[29] âyetini "Denizler ateşe dönüşür" diye tefsir ettiğini bildirir.

Tavus B. Keysan'ın Zuhdu İle İlgili Haberler

2205. Nu'mân b. Zübeyr'in rivayet ettiğine göre Muhammed b. Yusuf veya vali Eyyub b. Yahya birisine yediyüz veya beşyüz dinar para vererek "Bunu Tâvus'a götür, eğer alırsa sana mükâfaat var'" der. Adam parayı Tâvus'a götürür ve valinin kendisine gönderdiğini bildirir. Tavus, "Benim ihtiyacım yoktur" diyerek reddeder. Adam para kesesini evinin bacasına atar ve döner. Valiye aldığını söyler. Bir müddet geçtikten sonra Tavus valinin hoşlanmadığı bir iş tutar; yine bir adam göndererek verdiği parayı geri istetir. Tavus parayı almadığını söyler. Adam bunu valiye iletince kendisiyle para gönderdiği adamı, çağırtır. Adam, Tâvus'a gider, "Ben sana para getirmiştim" der. Tavus, ona "Senden birşey aldım mı?" diye sorar. Adam "Hayır" der. "Peki nereye koyduğunu biliyor musun?" diye sorar. Adam bacaya koyduğunu söyler. "Öyleyse koyduğun yere bak" der. Adam elini uzatır bir de ne görsün kese yerinde duruyor ve örümcekler üzerine ağ örmüş. Keseyi alıp tekrar valiye götürür.

2206. Abdullah b. Bişr'in bildirdiğine göre Tâvus'un camiye giderken iki yolu vardı. Birisi çarşıdan, diğeri başka bir yerden geçerdi. Çarşıdan geçerken pişmiş kelleleri görür ve (cehennemde insanların halini andırdığı için) o gece yemek yiyemezdi.

2207. Saîd, Tâvus'un dua ederken "Yâ Rabbi! Bana mal ve evlat verme" dediğini nakleder.

2208. İbn Yemân'm Mis'ar'dan, onun da birisinden bildirdiğine göre Tavus, seher vakti bir adama gider ve daha yeni yattığını söyler. O da "Şimdiye kadar seher vakti kimsenin yattığını görmedim" der.

2209. İbn Uyeyne'nin verdiği habere göre Ömer b. Abdulazîz, Tâvus'a "Bir ihtiyacın varsa halifeye (Süleyman b. Ab-dilmelik) bildir" der. O da övüne övüne "Ona ihtiyacım yok" der.

2210. Süfyân birisi kanalıyla, Tâvus'un dua ederken "Alla-hım! Bana iman ve amel ver, mal ve evlat verme" diye dua ettiğini söyler.

2211. Abdullah b. Muhammed et-Teymî, birisinden naklen Tâvus'un şöyle dediğini anlatır: "Birgün Kabe'de iken Haccâc, biraz bedevîlik olan bir adama uğradı ve 'Nereden geldin?' diye sordu. Adam, Yemen'den geldiğini söyledi. Muhammed b. Yusuf (Yemen valisi ve Haccâc'm da kardeşidir) 'Nasıl birisi?' dedi. Adam İri cüsseli bir adam' diye cevap verdi. Haccâc, 'Sana şeklini sormuyorum ben, onun idare tarzını soruyorum' dedi. Adam, 'Son derece zâlim ve gaddar biri' dedi. Haccâc, 'Sen onun benim kardeşim olduğunu biliyor musun?' dedi. Adam, 'Kardeşin de sana çekmiş, Allah bize sabır versin' dedi. Tavus der ki: 'Beni sevindiren böylesi bir manzara ile karşılaşmamışımdır.' Haccâc adama bir şey de yapmadı."

2212. Abdurrezzâk'm babasından rivayet ettiğine göre; soğuk ve bulutlu bir kış sabahında yemen valisi Muhammed b.Yusuf veya Eyyûb b. Yahya, Tâvus'un yanına gelir, onu secde halinde görür, emreder üstüne bir kaftan atılır. Namazını bitirinceye kadar başım kaldırmaz. Selâm verince bir de bakar ki üzerinde bir k*.f tan var. Sonra bir tarafa bırakarak evine gider.

2213. Ma'mer'in verdiği habere göre Tavus hasta olan bir arkadaşına bakar ve o yıl hac ibadetini kaçırır.

2214. Şemmetu'l-Akkî'nin rivayetine göre Tavus bir defasında kendisine şöyle der: "Yatsı namazını kıldıktan sonra üç rek'at namaz kıl ve devlet ricalinin yemeğini yeme."

2215. Leys, Tâvus'un şöyle dediğini nakleder: "Esas iyilerin haccı, uzun mesafeler katederek göç edenlerin hacadır."

2216. Dâvûd b. İbrahim'in haber verdiğine göre hac yolunda bir gece bir aslan kafilenin önünü keser ve sabaha kadar yatmazlar, seher vakti herkes yatar, Tavus ise kalkıp namaz kılar; kendisine 'Akşamdan beri yoruldun biraz yatsana' denir. O da 'Kim seherde uyur?' diye karşılık verir."

2217. İbn Ebî Revvâd'm rivayet ettiğine göre, Tavus bazı arkadaşlarıyla ikindi namazını kıldıktan sonra ksbleye döner ve konuşmadan hep dua ederlerdi.

2218. İbn Cüreyc'in naklettiğine göre Atâ (b. Ebî Rebâh) yaşlanınca ve zayıflayınca dahi bir rek'atta Bakara sûresinden ikiyüz âyet okurdu.

2219. Amr b. Verd, Atâ'nm şöyle dediğini nakleder: "Eğer gücünüz yetiyorsa Arafat'ta akşam üzeri nefsinizle başbaşa kalınız."

2220. Muhammed b. Vâsi* şöyle bir haber işittiğini nakleder: "Ateşte yanan bazılarına hani sen emr-i bi'1-ma'rûf ve nehy-i

ani'l-münker yapıyordun" diye sorarlar. O da: "Evet ben ma'rûfu emreder fakat yapmazdım, münkeri nehyeder fakat kendim işlerdim" der.

2221. Mansûr b. Zâzân da duyduğu şu haberi nakleder: "Cehennem ehlini kokusuyla daha da rahatsız edenler olacaktır. Kendisine, 'Azabımız bize yetmiyormuş gibi, bir de senin kötü kokun bize azap veriyor. Sen ne yaptın ki böyle pis kokuyorsun?' diye sorarlar. O da: 'Ben âlimdim fakat ilmimden başkalarını faydalandırmadım' der."

2222. İmran el-Kasîr şöyle der: "İşittiğime göre cehennemde öyle bir vadi var ki cehennem bile günde dörtyüz kere oranın korkusundan Allah'a sığınır. Bu vadi riyakar kurrâlar için hazırlanmıştır.

2223. Mücâhid'in rivayet ettiği bir habere göre kulun ateşe gitmesi emredilir.

2224. Rivayete göre Mücâhid, 'Dünyadan da nasibini unutma[30] âyetini, 'Âhiretin için dünyada amel ederek ondan nasibini al" diye tefsir etmiştir.

2225. Leys, Mücâhid'in, "Fakîh Allah'tan korkan kimsedir" dediğini nakleder.

2226. Aynı rivayete göre Mücâhid, "Allah kulunu mü'minle-rin kalblerine göre karşılar. (Yani müzminlerin sevdiğini severek karşılar.)

2227. Leys, yine Mücâhid'in şöyle dediğini bildirir: "Her kira helal bir şeyi yapmaktan çekinmezse, yükü hafifler nefsi rahatlar, kibri azalır."

2228. Yunus b. Habbâb, Mücâhid'in şöyle dediğini nakleder: "Size Allah'a yönelen (Evvâb) kişiyi söyliyeyim mi? Yalnız kaldığı zaman günahlarını hatırlayıp istiğfar edendir."

2229. Yine bir rivayete göre Mücâhid şöyle der: "Kıyamet günü kulun ateşe atılması emredilir. Kul, Tâ Rabbi! Ben böyle zannetmiyordum' der. Allah, 'Zarının ne idi?'<Hye sorar; o da 'Beni affedeceğini zannediyordum' der. Bunun üzerine Allah (cc), 'Öyleyse serbest bırakın' der.

2230. A'meş, Mücâhid'in "Yatsıdan sonra kılınan dört rek'at namaz, Kadir gecesinin dört rek'atine bedeldir" dediğini nakleder.

2231. Leys'in bildirdiğine göre Mücâhid şöyle demiştir: "Her kim nefsini zelil kılarsa, dinini aziz kılar. Her kim de nefsini aziz kılarsa, dinini zelil kılar."

Ubeyd B. Umeyr'in Zühdü İle İlgili Haberler

2232. Ziyâd İbn Feyyâz'm rivayet ettiğine göre Ubeyd b. Umeyr şöyle demiştir: "Allah'tan haya etmeyi, insanlardan utanmaya tercih ediniz."

2233. A'meş'in haber verdiğine göre Ubeyd b. Umeyr şöyle demiştir: "Allah her kim için hayır murad ederse, onu dinde fakîh kılar ve doğru yolu ilham eder."

2234. Mücâhid, Ubeyd b. Umeyr'in şöyle dediğini nakleder: "Şimdiki müctehidler önceki oyuncaklar gibidir."

2235. Ebû Nevfel, Ubeyd b. Umeyr'in şöyle dediğini bildirir: "Eğer infak edemeyecek kadar cimrileş irs eniz savaşamayacak kadar düşmandan korkarsanız ve uyanamayacak kadar uykuya dalarsanız. Sık sık 'Subhânallâhi ve bi-hamdihf zikrini tekrarlayınız. Allah'a andolsun ki bu, Allah'ın katında altın ve gümüş olan iki dağdan daha kıymetlidir."

2236. Habîb b. Ebî Sabit, Ubeyd b. Umeyr'in şöyle dediğini nakleder: "Kul Allah'a muhtaç olduğunu kabul ettiği müddetçe Allah kulunun ihtiyacını giderir."

2237. Mücâhid'in rivayetine göre, Ubeyd b. Umeyr şöyle demiştir: "Ey Kur'ân ehli! Kış geldiği zaman namaz kılmanız için gece uzar. Gündüzler de kısalır. Gece kalkamazsanız düşmandan korkar ve cimrilesirseniz bol bol Allah'ı zikredin."

2238. Abdulkerim b. Umeyye, Ubeyd'in şöyle dediğini haber verir: "Allah süslü giyinip, güzel atlara binen (devlet adamlarının yanına) girip çıkan Kur'ân okuyucularını sevmez."

2239. Mücâhid'in şöyle dediği nakledilir: "Bir adam Allah'a itaat için Uhud dağı kadar mal infak etse, yine de müsriflerden sayılmaz."

2240. Süfyân'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sav) bir adamın, "Allahım! Ölüm anında bizi mübarek kıl" diye dua ettiğini duyar, 'Dünyada da mübarek kılsın' diyerek duayı tamamlar.

2241. Ebû Yahya der ki: "Mücâhid'e günahlarımdan şikâyet ettim. Bana 'Silgiye başvur' dedi. Yani İstiğfar dile'"

2242. Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr'in şöyle dediği rivayet edilir; "Allah için birbirini seven iki insanın en faziletlisi arkadaşını en çok sevendir."

2243. Haris b. Kays'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Birinizin dünyalık bir ihtiyacı olursa, tevbe etsin. Ahiret ile ilgili bir ihtiyacı olursa Allah'tan dilesin."
.
2244. Hafs b. Gıyâs'ın bildirdiğine göre birgün Süfyân es-Sevrî, Mecma' et-Teymî'nin yanına girer. Süfyân'm izârında büyükçe bir yırtık vardır. Mecma', cebinden dört dirhem çıkararak Süfyân'a uzatır ve "Bununla kendine bir izâr satın al" der. Süfyân: "Hayır, benim ihtiyacım yok" deyince "Doğru söylüyorsun, senin almaya ihtiyacın yok. Fakat benim vermeye ihtiyacım var" der. Bunun üzerine Süfyân parayı alır ve onunla kendisine bir izâr satın alır. "Allah ona mükâfaatını versin. O beni giydirdi" diye de dua eder. Ayrıca Süfyân, "Mecma' et-Teymî'ye olan sevgim gibi şaibesiz bir amelim yoktur" demiştir.

2245. Ebû İdrîs el-Havlânî'nin "Mescidler kerem sahibi insanların meclisleridir" dediği nakledilir.

2246. Yine Ebû İdrîs'in şöyle dediği nakledilir: "Her kimin bir tek gayesi olursa Allah, bütün gayelerini gerçekleştirir. Her kimin de çok gayesi olursa hangisinin uğruna helak olursa olsun Allah aldırmaz."

2247. Yine Ebû İdrîs'in şöyle dediği haber verilir: "İnsanların kalplerini kazanmak için süslü lâflar öğrenen cennetin kokusunu duyamaz."

2248. Ebû Muâviye, İbrahim b. Edhem'in şöyle dediğini nakleder: "Allah ile arana başka nimet veren sokma. Aksi takdirde borcun çoğalır."

2249. Yine İbrahim b. Edhem'in şöyle dediği nakledilir: "Meşhur olmayı seven, Allah'ı gönülden tasdik etmiyor demektir."

2250. Ali b. Zeyd'in bildirdiğine göre Ensârdan birisi ölüm döşeğinde iken oğluna şöyle vasiyet eder: "Allah'tan kork. Eğer bir hayır yapmaya gücün yeterse yarma bırakma, tamahkâr olma. Çünkü o fakirlik getirir. Ümitsiz olma. Ümitvar olduğun her konuda Allah sana yeter. Her şeyin özrü var sanma. İşlemediğin bir hayrın özrü olmaz. Namaza kalktığın zaman son namazını kılıyor-muş gibi kıl. Zira bir daha namaz kılamayabilirsin."

2251. Recâ b. Ebî Seleme'nin rivayetine göre İbn Muhayrîz bir şey satın almak için bir dükkana girer. Satıcıya bir adam, "Bu kimdir, biliyor musun? Bu İbn Muhayrîz'dir" der. Bunun üzerine İbn Muhayrîz ayağa kalkar ve "Biz buraya paramızla bir şeyler almaya geldik, dinimizle değil" der*

2252. Abdullah b. Evs, Amr b. Evs'in şöyle dediğini rivayet eder: "Haşyet sahibi insanlar zulmetmezler. Zulmettikleri zaman ise muvaffak olamazlar."

2253. Süfyân b. Uyeyne'nin naklettiğine göre Hasan Basrî'ye "İyi insanlar (ebrâr) kimlerdir?" diye sorulur. O da: "Küçük karıncalara bile eziyet etmeyenlerdir" diye cevap verir.

2254. Rivayet edildiğine göre Mücâhid şöyle demiştir: "Her insanın perçeminden tutan bir melek vardır. Kibirlendiği zaman yere sürter, mütevâzi olduğu zaman da kaldırır."

2255. Rivayete göre Mücâhid, 'Allah'ın fazlından isteyiniz[31] âyetini tefsir ederken: "Buradaki maksadın dünya olmadığını" söyler.

2256. Hilâl b. Ebû Ubeyde'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Kişinin kalbi çarşıda da olsa Allah'ı zikrettikçe namazda sayılır. Dudaklarım hareket ettirirse bu daha da büyüktür."

2257. Velîd b. Kays'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Malı çok olanın işi de çok olur. İşi çok olanın da şeytanları çok olur. Şeytanları çok olanın da hesabı şiddetli olur."

2258. Yine Velîd b. Kays: "Sabredenler ecirlerini hesapsız alacaklardır.'[32] âyetini tefsir ederken: "Cennette kendilerine sayısız odalar verileceğini" belirtmiştir.

2259. Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir der ki: "Atâ el-Horasânî ile beraber savaş için bir yere gitmiştik. Geceyi namazla ihya ederdi. Gecenin üçte biri veyahut yarısı geçtikten sonra kendi çadırında: "Ey Abdurrahman b. Yezîd, Ey Yezîd b. Yezîd, Ey Hişam, Ey falan.....kalkın, abdest alın ve namaz kılın. Gece kalkıp namaz kılmak, gündüz oruç tutmak; kan ve irin içmekten, kızgın demirlerle dağlanmaktan daha kolaydır" der ve namazına yönelirdi.

2260. Yine İbn Câbir der ki: "Yezîd b. Mersed'e sordum 'Neden hep gözlerin yaşlı?' Bana, 'Neden soruyorsun?' dedi. 'Belki Allah'ın bana da bir fayda vereceğini umuyorum' dedim. Bana şöyle dedi: 'Kardeşim! Allah, kendisine isyan ettiğimiz takdirde bizi cehenneme hapsetmekle tehdit ediyor. Bizi hamama hapsetmekle tehdit etseydi yine gözlerimizin kurumaması lazımdı.' Ona, 'Sen halvet anında hep böyle misin' diye sordum. Bana Tine neden soruyorsun?' dedi. 'Aynı cevabı verdim.' Şöyle dedi: 'Allah'a andolsun ki bu hal ailemle otururken de bana musallat olur. Önüme yemek konur, yememe mani olur, hanımım da ağlamaya başlar. Neden ağladığımızı bilmeyen çocuklarımız da ağlamaya başlar. Bazan hanımım yüksek sesle şöyle der: 'Dünya hayatında seninle olan hüzünden dolayı gözlerimiz aydınlanmadı/"

2261. Yezîd b. Yezîd b. Câbir'in rivayet ettiğine göre: "Ebû Müslim el-Havlânî tekbir getirirken sesini yükseltirdi. Çocuklarla bile yüksek sesle tekbir getirirdi. 'Allah'ı öyle zikredin ki câhiller sizi deli zannetsin' derdi."

2262. Humeyd b. Hilâl'in haber verdiğine göre Ebû Müslim el-Havlânî, Dicle nehrinden yürüyerek geçer ve arkadaşlarına "Bir şey kaybettiğiniz zaman Allah'tan isteyiniz" derdi.

2263. Şeybân b. Ebî Şeybe, Sellânı b. Miskin'in şöyle dediğini rivayet eder: "Şu tepe kadar bana altın verilse, karşılığında bir mushaf satmam."

2264. İmran'm bildirdiğine göre Saîd b. Müseyyeb, kırk yıl bir tek vakit namazı kazaya bırakmamıştır.

2265. Osman b. Hâkim, Saîd b. Müseyyeb'in "Otuz senedir müezzin ezan okurken ben hep mesciddeydim" dediğini nakleder.

2266. İmran b. Abdullah der ki: "Saîd b. Müseyyeb Allah'a karşı kendi nefsini bir sinekten daha değersiz görürdü."

2267. Aynı rivayete göre Abdulrnelik b. Mervân'dan sonra Saîd b. Müseyyeb'i, Velîd b. Süleyman'a biat için çağırırlar. O bunu redderek "İki kişiye asla biat etmem" der. Kendisine "Bir kapıdan gir, diğerinden çık, yine biat etme" derler. Fakat o, "Başka insanların bana tâbi olmalarını istemem" der. Bunun üzerine Saîd b. Müseyyeb'e yüz sopa vurulur.

2268. Velîd b. Muğîre der ki: "Saîd b. Müseyyeb bana dedi ki: 'Uzlete çekil, çünkü o da bir ibadettir.'"

2269. Meymûn b. Mihrân'm rivayet ettiğine göre Abdulmelik b. Mervân Medine'ye gelir. Bir öğle vakti, uykusundan uyanınca kendi muhafızına, "Bak hele Mescid-i Nebevî'de benim tebâmdan kimse var mı?' diye sorar. Muhafız arar Saîd b. Museyyeb'den başka kimseyi göremez. Ona işaret eder, pek oralı olmaz. Yanma gider ve "Sana işaret ettiğimi göremedin mi?" der. Saîd "O'na, ne istiyorsun?" diye sorar. Muhafız "Mü'minlerin emiri bana, 'bak, tebâmdan kimse var mı?" dedi. Ben de seni çağırdım. Saîd "Ben onun tebâsmdan değilim" der. Muhânz halifeye gelerek: "Mescidde sadece bir ihtiyar var. İşaret ettim gelmedi. Ayrıca senin tebân olmadığını söylüyor" deyince halife "Bırak onu, o Saîd b. Musey-yeb'dir" der.

2270. İbn Harmele, Saîd b. Museyyeb'in kırk defa haccettiğini nakleder.

2271. Ömer b. Zer der ki: "Rebî b. Ebî Râşid'le karşılaştım. Kulağıma eğilerek şöyle dedi: 'Allah'tan, rızâsını isteyen en büyük şeyi istemiştir.'"

2272. Ümmü Abdillah, babası Hâlid'in "Her kim dualarının kabul olmasını istiyorsa secdeye varsın, ellerini açsın ve öyle dua etsin" dediğini nakleder.

2273. Rivayete göre Hâlid b. Ma'dân şöyle demiştir: "Allah'ın yer yüzünde bir kabı vardır. Ve bu kabın saf ve temiz kalmasını ister. O'nun yerdeki kabı salih mü'minlerin kalbidir."

2274. Yine Halid b. Ma'dân'm şöyle dediği rivayet edilir: "Birinize bir hayır kapısı açılırsa sür'atle ona koşsun, zira o kapının ne zaman kapanacağı bilinmez."

2275. Evzâî, Bilâl b. Sa'd'm şöyle dediğini nakleder: "Sizden önceki insanlar birbirlerini sâlih amellere, namaza, zekâta, hayır işlemeye, emr-i bi'1-ma'rûfa ve nehy-i ani'l-münkere teşvik ederlerdi. Siz ise bugün birbirinizi kibire ve lükse teşvik ediyorsunuz."

2276. Aynı rivayete göre Bilâl b. Sa'd: "Hatânın küçüklüğüne bakmayın. Hatâ işlediğinizde kime isyan ettiğinize bakın."

demiştir.

2277. Yine Bilâl b. Sa'd'm, "Eğer iyiliklerin ve unutkanlıkların, kötülüklerini sana unutturuyorsa, aldanıyorsun demektir" dediği nakledilir.

2278. Bilâl b. Sa'd bir başka sözünde şöyle der: "Allah bize dünyaya rağbet etmeyip zâhid olmayı emrettiği halde ona rağbet etmemiz günah olarak bize yeter."

2279. el-Mübârek b. Yezîd b. Câbir yine Bilâl b. Sa'd'm şöyle dediğini nakleder: "Müslüman müslümanın aynasıdır. Öyleyse benden şüphelenebilir misiniz?"

2280. Evzâî yine Bilâl b. Sa'd'ın: "Açıkta Allah'ın dostu gizlilikte onun düşmanı olmayın" dediğini haber verir.

2281. Aynı rivayetle gelen bir haberde de şöyle der: "Dünyaya karşı zâhid olmamız emredildiği halde ona rağbet etmemiz günah olarak yeter. Bakıyorum, zahidiniz dünyaya rağbet ediyor, âliminiz câhil, âbidiniz de ibâdeti eksik yapıyor."

2282. Yine Bilâl b. Sa'd'ın: "Seninle her karşılaştığında Allah'ı hatırlatan bir kardeşin her gördüğünde eline para koyan birisinden hayırlıdır" dediği rivayet edilir.

2283. Abdurrahman b. Yezîd b. Temîm ise ondan şunu nakleder: "Ey dünyada ebedî kalacak gibi hareket edenler, siz zenginliği yaratamazsınız. Bir yerden başka yere nakledileceksiniz. Nasıl ki babanızın sulbünden, annelerinizin rahmine, rahimlerden dünyaya, dünyadan kabre, kabirden mahşere, mahşerden de ebedî bir hayata nakledileceksiniz."

2284. Bilâl b. Sa'd'm anlattığına göre, babası ölüm döşeğinde iken kendisine "Oğulların nerede?" der. O da onları beyaz gömlekler giydirerek yanına getirir. Babası onları öpüp kokladıktan sonra şöyle der: "Allahım, bunların küfürden, dalâletten, kadınlardan ve fakirlikten korunmaları için sana sığmıyorum."

2285. Bilâl b. Sa'd'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Ben sahabeye ulaştım (gündüz) dünya işlerine sarılırlardı, bazen birbirlerine gülerlerdi. Gece olunca da, kendilerini Allah'a verirlerdi."

2286. Başka bir sözünde Bilâl b. Sa'd şöyle der: "Sevinç içinde olan nice insanlar aldanmıştır. Yer, içer, güler, Allah'ın kitabında cehennemin yakıtlarından olduğunun söylendiğini bilmez."

2287. Süleyman b. Semir, Kesir b. Murra'mn şöyle dediğini haber verir: "Sefih insanların yanında hikmetli konuşma, seni yalanlarlar. Hekim kimselerin yanında bâtıl şeyler söyleme, seni azarlarlar. Ehlinden ilmi menetmeyin günahkar olursunuz. Ehli olmayana ilmi vermeyiniz, cehaletini arttırırsınız. Bilin ki nasıl malınızda başkalarının hakkı varsa ilminizde de vardır."

2288. Safvan b. Amr'ın anlattığına göre Dahhâk b. Abdur-rahman bir gün hutbeyi bitirip minberden inerken şöyle seslenir: "Yetimleriniz konusunda Allah'tan korkun, dullarınız konusunda Allah'tan korkun, Allah'tan başka kimsesi olmayanlar konusunda Allah'tan korkun ve bunları gözetin."

2289. Yezîd b. Meysere'nin şöyle dediği nakledilir: "Şükür ile beraber nimet zarar vermez, sabırla beraber belâ zarar vermez. Allah'a itaat hususundaki belâlar da zarar vermez. Allah'a itaat ile belâ isyan ile nimetten daha iyidir."

2290. Cerir, Habib b. Ubeyd'in şöyle dediğini nakleder: "İlim öğrenin, onu belleyin ve ondan faydalanın. İftihar etmek için ilim öğrenmeyin; yakında öyle bir gün gelecek ki, iyi kıyafetli birinin kıyafetiyle övündüğü gibi âlim de ilmiyle övünecektir."

2291. Muğîre b. Ziyâd, MekhûFun şöyle dediğini haber verir: "İki göz var ki ateş göremeyecek, biri Allah için yaşaran gözler, diğeri de müslümanların sınırlarını bekleyen gözler."

2292. Yine Mekhûl'un şöyle dediği rivayet edilir: "İnsanların en yumuşak kalplisi günahı en az olanıdır."

2293. Bir başka rivayette Mekhûl şöyle der: "Müslümanlar (birbirlerine karşı) yumuşak deve gibidirler. İdare ederseniz boyun eğerler, kayanın başında oturtursanız otururlar."[33]

2294. Ca'fer b. Burkan, Salih b. Mismar'm şöyle dediğini bildirir: "Allah'ın dünyadan kısarak verdiği nimeti, çok verdiği ve aleyhimize olacak nimetten daha iyidir."

2295. İbn Şibrime'den şöyle bir beyit nakledilir:
"Ne zamana kadar dünyanla meşgul olacaksın? Oysa Allah için amel edeni dünya meşgul etmez."

2296. Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediği rivayet edilir: "Musibetlerle o kadar beraber oldum ki, musibetlerle karşılaşmadığım zaman Rabbimin beni terkettiğini zannederdim."

2297. Ömer b. Sabit'in bildirdiğine göre: "Ebû Musa'nın bir mushafı vardı. Onu kalbin özü diye isimlendirmişti,"

2298. Mücâhid'in rivayetine göre ise Âişe (ra) yanındaki mushafa, el-Mecîd ismini vermiştir.

2299. Dırâr, Mâhân'ın "Eve girdiğinizde kimse yoksa 'Rabbi-mizden bize selâm olsun' deyiniz." dediğini nakletti.

2300. Ca'fer'in bildirdiğine göre, Saîd b. Cübeyr'e "İnsanların en âbidi kimdir?" diye sorulur, o da: "Günahlarından rahatsız olandır. Günahlarını hatırladıkça amelini küçük görendir." der.

2301. Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediği nakledilir: "Benî İsrail-den bir kralın zamanında yağmur yağmaz, kıral halkla beraber yağmur duasına çıkar ve kıral 'Eğer yağmur yağmazsa Allah'ı kızdırırım' der. Nasıl kızdıracağım sorduklarında 'Onun veli kullarını öldürmek suretiyle' der ve yağmur yağar."

2302. Rivayete göre Saîd b.Cübeyr bir oğlunu görür ve ona yönelerek: "Onun benim için en güzel hâli, ölüp dolayısıyle benim de sabrederek mükafaat almamdır." der.

2303. A'meş'in İbrahim'den bildirdiğine göre "[Resûlullah (sav)ın Ashabı] bir gencin bazen çocukluk yapmasını hoş karşılardı."

2304. Aynı rivayete göre İbrahim onların: "Hastanın ölüm anında meşakkat çekmesini hoş gördüklerini söyler."

2305. Yine İbrahim'in canın şiddetle çıkmasını (günahlara keffaret olur diye) sevdiği rivayet edilir.

2306. Halef b. Havşeb, İbrahim'in şöyle dediğini nakleder: "Allah'ın, 'Artık kendileriyle arzu ettikleri şeyler arasında perde çekilmiştir....[34]. âyetini her okuduğumda aklıma kabir toprağı gelir."

2307. Ömer b. Abdulmelik'in haber verdiğine göre îbn Muhayrîz Rum bölgesinde mütevazi bir adamla arkadaş olur. Ondan ayrılmak istediği zaman "Bana vasiyet et" der. O da şöyle der: "Eğer gücün yeterse insanları tanı. Fakat sen tanınma. İnsanlar senden istesin, sen isteme. Başkalarına git, onlar sana gelmeden."

2308. İbn Muhayrîz'in şöyle dediği rivayet edilir: "Her kim babasıyla yürürken Önüne geçerse hürmetsizlik yapmış olur. Önünden bir eziyeti atmak içinse o ayn. Her kim babasını ismi ve künyesiyle çağırırsa yine hürmetsizlik yapmış olur. 'Ey Babacığım' desin."

2309. Rivayete göre Müslim b. Yesâr, bir mazlumun zâlime beddua ettiğini görür ve ona "Her zâlimin zulmü kendisinedir. Zira ona ondan daha erken varır. Ancak bir daha yapmamak üzere tev-be eder, bir iyilik yaparsa o hariç" der.

2310. Recâ b. Ebî Seleme'nin rivayetine göre İbn Muhayrîz, içinde nasihatlerin yazılı olduğu bir mektubu getirir ve halife Ab-dulmelik'e okurdu, sonra da onu elinde bırakmazdı.

2311. Ebû Amr eş-Şeybânî'nin bildirdiğine göre birisi İbn Muhayrîz'i yüzüne karşı övdüğünde o hiddetlenerek "Nerden biliyorsun öyle olduğunu?" derdi.

2312. Rivayet edildiğine göre İbn Muhayrîz "Cildimin alaca olması, ipek elbiseler giymekten benim için daha iyidir."

2313. Yine İbn Muhayrîz'in şöyle dediği nakledilir: "Her kim Allah yolunda bir gece sınır gözetlerse gözettiği insan ve hayvan adedince mükâfaat alır."

2314. Rivayete göre Abdulmelik, İbn Muhayrîz'e bir câriye gönderir. Cariyeyi evine bırakır. İbn Muhayrîz bir daha o eve girmez. Abdulmelik'e "Sen îbn Muhayrîz'i evinden sürgün ettin" derler. "Neden?" diye sorunca, cariyeden dolayı olduğunu öğrenir ve tekrar alır.

2315. Aynı rivayete göre, İbn Muhayrîz savaşa çıktığında en beğendiği yiyeceği hayvan torbasında arardı.

2316. Rivayet edildiğine göre Abdulmelikten sonra, oğulları Velîd ve Süleyman için biat merasimi yapıldıktan sonra Medine'de Abdurrahman b. Abdulkâri', Saîd b. Cübeyr'e şöyle der: "Sana üç şey tavsiye edebilirim: Ya evinde uzlete çekil. Çünkü (Medine valisi) Hişam seni görür ve eziyet eder. Yahut umreye git," Daha üçüncüsünü söylemeden Saîd b. Cübeyr "Ben malım ve bedenimle ancak Allah rızası niyetiyle bu ibadeti yaparım" der ve üçüncüsünü sorar. Abdurrahman "Yahut

biat et" der: Saîd "Allah senin gözlerini a'mâ yaptığı gibi kalbini de a'mâ yapmasını ister misin?" der ve reddeder. Hişam kendisini biat etmeye çağırır. O da reddeder. Vali bunu bir mektupla Abdulmelik'e bildirir. Abdulmelik "Saîd ile ne hâlin varsa gör. Biz onu zorlayamıyoruz. Eğer döversen otuz kırbaç vur. Ve kıldan bir tulum giydirerek insanların arasına çıkar ki kimse ona tâbi olmasın" der. Hişam tekrar onu biat etmeye çağırır. "İki kişiye (yâni Velîd ile Süleyman'a) biat etmem" diyerek reddeder. Bunun üzerine otuz kırbaç vurularak kıldan bir tulum giydirilip insanların arasına çıkarılır. Recâ der ki: "Medine'de polislik yapan Eyleliler bana şöyle anlattılar: "Biz Saîd'in tulumu kolay kolay giymiyeceğini biliyorduk. Kendisine "Öldürüleceksin, bari bununla avretini ört" dedik. O da kendisi giydi. Kendisini dövünce aldattığımızı anladı ve "Eğer öldürmeyeceğinizi bilseydim bu tulumu giymezdim" dedi.

2317. Saîd b. Müseyyeb'in rivayet ettiğine göre Ömer b. Hat-tab (ra) Resûlullah (sav)'ın şöyle buyurduğunu nakleder: "Her kim bir kula karşı azizlik taslarsa Allah onu zelil kılar.[35]

2318. Recâ b. Hayve'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Kişi haset ve ferahı bırakmadıkça ölümü hatırlamaz."

2319. İsmail b. Saîd der ki: "Habbe el-Uranî'ye misafir gittim, bana bir tabakta un ve hurma ikram etti. Ve bana 'Buyur ye, eğer evimde bundan daha güzeli olsaydı onu ikram ederdim, Zîra Hz. Ali (as) şöyle buyururdu: "Eğer müslüman kardeşin sana gelirse, evinde bulunan en güzel şeyi yedir. Oruçlu ise, ona yağlı yemekler yap."'

2320. Abdullah b. Mes'ûd (ra) Resûlullah (sav)'ın, 'O gün nimetlerden sorulacaksınız âyetini tefsir ederken, 'İçinde bulunduğunuz emniyet ve sıhhatten de sorulacaksınız." dediğini nakleder.[36]

2321. Râşid b. Sa'd'a "Nimet nedir?" diye sorulur. O da "Kişinin mutlu olmasıdır" der. "Zenginlik nedir?" denir. "Bedenin sıhhatli oluşudur" diye cevap verir.

2322. Mücâhid, Ubeyd b. Umeyr'in şöyle dediğini haber verir: "Allah, dünyayı hem sevdiğine hem de sevmediğine verir. Dini ise sadece sevdiğine verir. Allah bir kulunu severse ona iman verir. Her kim düşmanla cihad etmekten korkar, gece namaza kalkamaz ve infak etmeyecek kadar cimri olursa Allah'ı teşbih, tehlil ve tahmid etsin."

2323. Rivayet edildiğine göre, Muâviye b. Ebî Süfyân Şam'da minber üzerinde otururken, Ebû Müslim el-Havlânî ayağa kalkarak şöyle der: "Ey Muâviye, senin makamın bir kabir gibidir. Bir şeyler getirirsen karşılığını görürsün, getirmezsen bir şey bulamazsın. Ey Muâviye, halifeliği mal toplayıp dağıtmaktan ibaret sanma. Hilâfet hak ile muamele etmek, adaletli söz söylemek, ve insanların hukukuna tecâvüz etmekten dolayı Allah'tan korkmaktır. Ey Muâviye, nehirlerin bulanması veya saflaşması bizi ilgilendirmez. Gözümüz hep sende olacaktır. Ey Muâviye, Arap kabilelerinden birini kayırırsan adaletin zail olur." Ebû Müslim sözlerini bitirince Muâviye ona dönerek "Allah sana rahmet etsin, Allah sana rahmet etsin" der.

2324. Rivayete göre bir adam Ebû Müslim el-Havlânî'ye insanların kendisine eziyet ettiğinden şikâyet eder. Ebû Müslim: "Eğer insanları tenkid edersen onlar da tenkid ederler. Sen onları terketsen onlar etmez, kaçsan seni yakalarlar" der. Adam "Öyleyse ne yapayım?" der. "Ecrini muhtaç olduğun güne bırak" cevabını alır.

2325. Ebû Müslim, Resûlullah (sav)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah bana mal biriktirmemi ve tacirlerden olmamı vahyetmedi. Ancak bana: "Rabbini hamd ile teşbih et, secde edenlerden ol ve ölüm gelinceye kadar Rabbine ibâdet et[37] diye vahyo-lundu."[38]

2326. Şam ehlinden bâzılarının anlattıklarına göre Ebû Müslim el-Havlânî Rum bölgesinde iken yanında olduğu vali bir seriyye gönderir ve dönmeleri için bir zaman tayin eder. Tayin edilen zamanda dönmezler. Ebû Müslim gecikmelerinden kuşku duyar. Nehir kıyısında abdest alırken bir karga konarak "Seriyye'nin gecikmesinden kederlenme. Onlar ganimetlerle beraber şu vakitte dönecekler" der. "Ebû Müslim sen kimsin?" der. O da "Ben, mü'minlerin kalplerine ferahlık veren Ertiyâıl'im" der ve seriyye de o vakitte döner.

2327. Aynı rivayete göre bâzı Şamlılar şöyle anlatır: "Biz Rum diyarından dönüyorduk. Humus'tan çıkıp Şam'a yöneldiğimiz zaman gece yarası Humus'un dört mil yakınında bir uğrak yerine geldik. Manastırda ikamet eden rahip sesimizi işitince 'Siz kimsiniz?' diye sordu. Biz de 'Şamlıyız, Rum diyarından dönüyoruz' dedik. Bize 'Ebû Müslim el-Havlânî'yi tanıyor musunuz?' dedi. Biz de 'Evet* dedik. 'Ona vardığınızda selâm söyleyin benden. Ve biz, onun Hz. isa'nın refiki olacağını kitapta görüyoruz. Siz onu tanıyorsunuz ama ona yetişemiyebilirsiniz' dedi. Biz Şam'a yaklaştığımızda onun ölüm haberini duyduk."

2328. Saîd b. Abdulaziz'in anlattığına göre Hz. Muâviye zamanında kıtlık olur. Halk yağmur duasına çıkar. Muâviye, Ebû Müslim'e: "Sen inasanların içlerini biliyorsun. Allah'a dua et" der. Ebû Müslim de "Taksiratımla beraber dua edeyim" der ve başındaki kalpağı atarak şöyle dua eder: "Allahım, senden yağmur diliyoruz. Günahlarımızla geldik bizi boş çevirme Allahım" döner dönmez yağmur yağar. Daha sonra Ebû Müslim şöyle dua eder: "Allahım, Muâviye beni meşhur etti; eğer yanında bir değerim varsa (riyaya girmeden) benim ruhumu kabzet" Bir hafta sonra da vefat eder.

2329. Muhammed b. Şuayb'in rivayet ettiğine göre, Ebû Müslim nafile dualarında "Allahım bana yemek ver, Allahım bana yağ ver, Allahım bana odun ver" diyerek her türlü arzusunu Allah'tan isterdi.

2330. Saîd b. Abdulaziz yine Ebû Müslim'in "Cehennemin alevlendiğini duysam yine yaptığım amelleri arttıramam (yani yapabileceklerimi ancak yapabiliyorum) dediğini nakleder.

2331. Ubeydullah b. Şumayt, babasından gelen rivayete göre Ebû Müslim el-Havlânî dolaştığı yerlerde müslümanları tenkid ediyordu. Haberi alan Muâviye bunun sebebini sorunca şu cevabı alır: "Ey Muâviye, hayır işlersen karşılığında hayır görürsün. Kötülük yaparsan karşılığında kötülük görürsün. Ey Muâviye, şunu bil ki, eğer sen âdil olursan bütün insanlar bir kişiye zulmetmek için birleşse birşey yapamazlar. Sen adaleti gerçekleştirirsin."

2332. Ebû Ubeyde b. Abdullah'ın şöyle dediği nakledilir: "Yolda iki adam yanyana otursa biri eteğine para doldurup gelip geçenlere dağıtsa, diğeri de tekbir getirerek Allah'ı zikretse; tekbir getirenin ecri daha büyüktür."

2333. Şurahbîl b. Müslim şöyle demiştir: "Ebu Müslim el-Havlânî herhangi bir harabenin yanından geçerken durur ve 'Ey harabe! Nereye gitti içinde yaşayanlar. Kendileri gitti; geriye sadece amelleri kaldı. Şehvetleri kesildi, günahları baki kaldı. Ey Ademoğlu! Günahları terketmek, tevbe etmekten daha kolaydır' derdi."

2334. Şurahbîl b. Müslim'in naklettiğine göre iki adam Ebû Müslim el-Havlânfyi evinde ziyarete gelir. Ailesi onun mescidinde olduğunu bildirirler. Bunlar da onu rükû' ederken görürler ve beklemeye koyulurlar. Beklerken vardığı rukû'lan saymaya başlarlar. Ve dörtyüz defa rukû'a vardığını tesbit ederler. Kendilerine döndüğünde ona: "Biz arkada oturuyor ve seni bekliyorduk" derler. Ebû Müslim "Eğer bilseydim size dönerdim. Namazımı saymak size mi düştü?" dedikten sonra şöyle der: "Size yemin ederim ki kıyamet günü için en hayırlı iş secdelerin çokluğudur."

2335. Abdullah b. Hubeyre, Ka'b'ın: "Bu ümmetin hakimi Ebû Müslim el-Havlânî'dir" dediğini nakleder.

2336. Ebû Müslim'in şöyle dediği haber verilir: "Müslümanların zannından kaçının. Zira Allah, hakkı onların kalblerine ve dillerine vermiştir."

2337. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr, babasından Resûlullah (sav/m bir hadislerinde şöyle dediğini haber verir: "Mü'min gücü yeten işleri tutar, gücünün yetmediklerine de üzülür.[39]

2338. Ebû Salih el-Hanefî'den gelen rivayete göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Allah rahimdir; ancak merhametli kimselere rahmet eder, cennetine de ancak merhametli kimseleri yerleştirir.[40] Derler ki: "Yâ Rasûlallah! Ailemize ve malımıza karşı mı merhametli olanlar kastediliyor?" O da, "Hayır, Allah'ın 'O (peygamber) size çok düşkün mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir.' [41] âyetindeki merhamet kastediliyor" diye cevap verir.

2339. Bekr b. Sevâde'nin rivayet ettiği bir başka hadisinde Resûlullah (sav) şöyle buyurur: "Ümmetimden öyle bir taife gelecek ki, nimetler içinde yüzecekler bütün gayeleri yemek çeşitleri ile elbise çeşitlerini artırmak olacaktır, kaba sözlüdürler, işte onlar benim ümmetimin en şerlileridir."

2340. Hasan Basrî'den gelen bir rivayete göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Mü'min, insanların şerrinden emin olduğu kimsedir. Muhacir, kötülüklerden hicret edendir. Müslüman, komşusu kendisinden yana selâmette olandır. Allah'a andolsun ki komşusunun şerrinden emin olmayan kimse cennete giremez."[42]

2341. Ebû Hureyre (ra)'den gelen bir hadiste ise Resûlullah (sav) şöyle buyurur: 'İnsan bir kelime konuşur; o kelime onu yetmiş arşın cehennemin dibine götürür de farkında olmaz.[43]

2342. Aîşe (r.anhâ)'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sav) bütün ev işlerine yardım ederdi, en çok yaptığı iş de dikişti.

2343. Hasan Basrî'nin şöyle dediği nakledilir: "Resûlullah (sav)la karşılaşmak isteyen onunla karşılaşır. Bu açıktır. Yalnız şunu bilin ki Resûlullah (sav), yerde oturmuş, yemeğini yere koymuş, kalın ketenler giymiş, merkebe binmiş, kölesini arkasına bindirmiş ve parmaklarını yalamıştır."

2344. Hakîm b. Unıeyr Resûlullah (sav)'ın şöyle buyurduğunu haber verir: "Her kime bir hayır kapısı açılırsa fırsatı değerlendirsin. Zira ne zaman kapanacağı bilinmez.[44]

2345. Şeddâd b. Evs'in rivayetine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurur: "Akıllı kimse nefsine hâkim olandır, ölümden sonrası için amel edendir. Âciz kimse ise nefsine tâbi olup Allah'tan temennide bulunandır."

2346. Damre b. Habîb'in yaptığı rivayette Resûlullah (sav) şöyle buyurur: Bu ümmetten ilk kalkacak şeyler emanet ve huşudur. Öyleki kuşu sahibi bir tek kişi görülmeyecektir.[45]

2347. Mâlik b. Mığvel'in rivayetine göre Resûlullah (sav)'m yanında birisi övülür. Resûlullah (sav), 'O, ölümü hep hatırlar mıydı? diye sorar. Ashâb, "Ölümü andığını duymadık" der. Resûlullah (sav), 'Arzu ettiği, iştahının çektiği şeyleri terkeder miydiV diye sorar. Ashâb, onun zengin olduğunu söyler. Bunun üzerine Resûlullah (sav): 'Öyleyse arkadaşınız dediğiniz kadar değildir" der. Rivayete göre Rebf b. Ebî Râşid'e, "Bizimle oturmaz mısın?" derler. O da şöyle der: "Ölümü hatırlamak, kalbimden bir saat uzaklaşınca kalbim bozuluyor." Mâlik der ki: "Ondan daha hüzünlü kimse göremedim."

2348. Havşeb'in rivayetine göre Resûlullah (sav)ın şöyle dua ettiği rivayet edilir: "Allahım, beni amel etmekten alıkoyan dünyadan sana sığınırım. Ölüm için hayırlı işlerden beni meneden hayattan da sana sığınırım.[46]

2349. Bir başka rivayete göre Resûlullah (sav) şöyle buyurur: "Bir topluluk Allah'ı zikretmek için toplanırsa Allah meleklerine 'Ben onları affettim, onları rahmetimle kuşatın' buyurur. Melekler, Ya Rabbi, aralarında falan günahkar kişi de var' derler. Allah Teâla: 'O öyle bir topluluk ki, onlarla oturan günahkar olmaz.' buyurur."

2350. Haccâc b. Esved'in haber verdiğine göre Hasan ile Hüseyin (r.anhumâ) küçükken acıkmışlar. Resûlullah (sav)ın dokuz evi de aranmış onlar için yaş kuru yiyecek hiç birşey bulunmamıştır.

2351. Urve b. Zübeyr, Aîşe (r.anhâ)'nin şöyle dediğini nakleder: "Allah'a andolsun ki, Muhammed (as) rîsâletinden ölümüne kadar ne elek gördü, ne de elenmiş undan ekmek yedi." Urve der ki: "Arpa ekmeğini nasıl yediniz?" diye sordum. "Ağzımıza battığı için 'öf diye diye " dedi.

2352. Rivayet edildiğine göre Ebû Hureyre (ra), birgün İbnü Ahnes'in evine uğrar ve onların tirid (bir çeşit çorba) ve kebab yediklerini görür. Kendisini yemeğe davet ederler, o "Ne yiyorsunuz?" diye sorar, "Tirid ve kebab yiyoruz" deyince, "Resûlullah. (sav)'m vefatından sonra bunları yiyorsunuz" diye ağlamaya başlar. Sonra Resûlullah (sav)'ın sağken evine uğradığını, evinde hiç kazan pişmediğini, yemek ve ekmek bulamadığını anlatır. Oradakiler "Peki nasıl yaşarlardı?" diye sorarlar, o da şöyle cevap verir: "Hurma ile sudan başka bir şey bulamazlardı. Ensârdan davarları olan bir komşuları vardı, -Allah ecirlerini artırsın- bazen süt gönderirlerdi."

2353. Hasan'm rivayet ettiğine göre Resûlullah (sav) bir başka hadisde şöyle buyurur: "Âdemoğlu üç şey için hesaba çekilmez. Avretini örten elbise, belini doğrultacak kadar yiyecek ve sığınacak kadar bir ev. Bunların dışında herşeyden hesaba çekilecektir.[47]

2354. Aynı rivayete göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Allah bir kul için hayır murad ederse, yoksulluğunu göstermez ve kalbini zengin kılar, her kime de şer murad ederse yoksulluğunu gösterir ve fakirliğini ona hissettirir.[48]

2355. Aynı isnadla gelen haberde Resûlullah (sav) şöyle buyurur: "Size cennet ehlinden haber vereyim mi?" "Evet" derler. Bunun üzerine şöyle der: "Her zayıf, mustaz'af ve giydiği yırtık elbisesinden başka bir şeyi olmayanlardır. Allah'tan yemin ederek bir şey isteseler Allah onları doğru çıkarır ve verir."[49]

2356. İbn Abbas (ra), Resûlullah (sav)'m şöyle buyuduğunu nakleder: "Cennetin kapısında iki mü'min buluşur, birisi dünyadayken zengin, diğeri fakirdir. Fakir hemen girer, zengin de Allah'ın dilediği kadar bekletildikten sonra girer. Cennette fakirle buluşur ve fakir ona "Kardeşim, sen neden bekletildin, o kadar kaldın ki senden endişe duymaya başladım" der. Zengin cevaben: "Senden sonra öyle kötü hapsedildim ki sana ulaşamadım Benden o kadar ter boşandı ki bin deveyi sulayabilirdi." der.[50]

2357. Hasan'ın yaptığı rivayete göre Resûlullah (sav) bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurur: "Kul bazen günah işlediği halde cennete girer." Kendisine "Peki nasıl cennete girer Yâ Resulallah?" diye sorulur. O da: "Allah'a tevbe ede ede gözlerinin feri gitmiş bir vaziyette cennete girer." buyurur.[51]

2358. Sâîd b. Müseyyeb'in bildirdiğine göre, Resûlullah (sav), her gök gürültüsü duyduğunda, yüzünün rengi değişirdi. Yağmur yağdığı zaman da sevinç duyardı. Kendisine: "Neden yüzünün rengi değişiyor?" diye sorulduğunda şöyle cevap verirdi: "Ben, bana rahmet mi, yoksa azap mı emredildiğini bilmiyorum da ondan."

2359. Ebû Hâzim, Ömer'in (ra) şöyle dediğini nakleder. "Bir gün Resûlullah (sav)'m yanına girdim, ateşi vardı. Elimi elbisesinin üstüne koydum ateşi yine hissediliyordu. Kendisine: 'Yâ Resûlallah, ateşlendiği zaman sizin gibi ateşi yükseleni görmedim' dedim. Bunun üzerine bana şöyle dedi: "Bizim ecrimiz de böylece hep iki kat olur. En çok belâya ma'rûz kalanlar peygamberler, sonra sâlih insanlardır.[52] Öyle peygamberler gelip geçti ki fakirlikten bütün varlıkları bir aba olmuştur. Öyleleri oldu ki haşerâtların tasallutuna uğramış ve öyle ölmüştür."

2360. Rivayet edildiğine göre Ensârdan bir gencin kalbine cehennem korkusu girer ve evde hasta düşer. Resûlullah (sav) onu ziyarete gider. İçeri girer girmez hıçkırarak Resûlullah (sav)a sarılır ve oracıkta vefat eder. Resûlullah (sav): "Arkadaşınızı kefenleyin ateşin korkusu ciğerini parçaladı" der.[53]

2361. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "insanoğlunu en çok cehenneme sokan, iki dudağının arası ve iki bacağının arasıdır. En çok cennete sokan iki haslet ise takva ve güzel ahlaktır."[54]

2362. Esed b. Vedâ'a'nm haber verdiğine göre Resûlullah (sav)'a bir gün: "Hangi mü'min daha faziletlidir?" diye sorulur. Resûlullah (sav), "İçinde kin ve hasedin olmadığı gamlı kalbin sahibi olan mü'min" diye cevap verir. Soranlar, "Bu bizde yok, sonra hangisi en faziletli?" diye sordular. Resûlullah (sav), "Dünyaya karşı zâhid, âhirete karşı istekli olan der. Soranlar "Bu da Râfi' b. Hadiyc'den başka kimsede yok, sonra hangisi?" diye sorarlar. Resûlullah (sav), "Güzel ahlâk sahibi m-ü'min" diye cevap verir.[55]

2363. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Sizden hiç kimseyi amelleri kurtaramaz"; yanında bulunanlar, "Senide mi Yâ Rasûlallah?" diye sorarlar. "Evet, beni de, ancak Allah rahmeti ile bizi kuşatırsa o zaman kurtuluruz.'[56]

2364. Hasan Basrî, Resûlullah (sav)'m bir hadisinde şöyle buyurduğunu nakleder: Allah bir kul için hayır murad ederse ona amel ettirir". "Kendisine Allah nasıl amel ettirir?" diye sorarlar: Ölmeden önce sâlih amellere muvaffak kılar, sonra da canını alır" cevabım verir.[57]

2365. Aynı rivayete göre Resûlullah (sav)ın ashabının ileri gelenlerinden biri bir adamı anasından dolayı ayıplar. Resûlullah (sav) ona: "Allah'a andolsun ki, sen kırmızı veya zenci gördüklerinden üstün değilsin. Üstünlük ancak takvadadır" der.[58]

2366. Yine aynı rivayet zinciri ile gelen haberde Resûlullah (sav): "Allah'a andolsun ki dünya'nın Allah'ın indinde bir yaşındaki kuzu kadar değeri yoktur." buyurmuştur.[59]

2367. Ebû Hureyre, Resûlullah (sav)'m şöyle buyurduğunu nakleder: "Zenginlik arazi çokluğu ile olmaz; esas zenginlik gönül zenginliğidir."

2368. Damre b. Habib'in rivayetine göre: Şeddad b. Evs'in kız kardeşi Ümmü Abdülah, sıcak ve uzun bir günde Resûlullah (sav) oruçlu iken iftar vaktinde O'na (sav) bir bardak süt gönderir. Resûlullah, sütü getirene, 'Git ve sütü nereden getirdiğini sor' der. Sütün kendisine ait olan bir koyundan sağdığını Öğrenince, koyunun nerden elde ettiğini sordurur. Sütü içer. Ertesi gün Ümmü Abdillah bunun sebebini Resûlullah (sav)'a sorar; o da şöyle cevap verir: "Benden önce de peygamberler güzel ve helal olan şeyleri yemek ve sâlih amel işlemekle emrolundular.[60]

2369. Meymûn der ki: "Resûlullah (sav)'a dünya nimetlerinden kadın ve güzel kokudan başka bir şey isabet etmemiştir."

2370. Hasan Basrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sav)'a "Hangi amel daha hayırlıdır? diye sorulur. O (sav) da: "Öldüğün gün dilin Allah'ı zikirden dolayı yaş olmasıdır" buyurdu.[61]

2371. Atâ b. Yesâr'm haber verdiğine göre Resûlullah (sav)
şöyle buyurmuştur: Dünya bana yeşil ve tatlı olarak geldi. Başını kaldırıp bana süslendi. Ben ona 'Seni istemiyorum' dedim. O da 'Sen benden kurtulabilirsin ama başkası kurtulamaz.' dedi.[62]

2372. Enes b. Mâlik der ki: "Resûlullah (sav)ın yanma girdim şeritlerle bağlı bir divanın üzerinde uzanıyordu. Başının altında da hurma lifinden doldurulmuş bir yastık vardı. Bir çok sahâbî geldi, derken Ömer (ra) de girdi. Resûlullah (sav) hızlıca dönünce Ömer (ra) şeritlerin Resûlullah (sav)ın vücuduna batıp iz yaptığını gördü ve ağlamaya başladı. Resûlullah (sav) "Neden ağlıyorsun ya Ömer?" dedi. Ömer (ra) de: "Ya Resûlallah! Biliyorum ki Allah'ın indinde sen Kisrâ ve Kayserlerden daha üstünsün, onlar dünyalık içerisine dalmışken sen Allah'ın Resûlu de şu gördüğüm yatakta yatıyorsun. Bunun için ağlıyorum" der. Bunun üzerine Resûlullah (sav): "Dünyanın onlara, âhiretin de bize verilmesini istemez misin?" diye sorar. Ömer (ra) "Evet" deyince, "İşte onun için böyledir" der.[63]

2373. Nu'mân b. Beşîr, Resûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu haber verir: "Cehennem ehlinin azâb yönünden en hafifi, kişinin ayaklarına ateşin dokunmasıdır ki, onun etkisiyle beyni kaynar. Gören, en şiddetli azâb zanneder; oysa, en hafif azâb odur.[64]

2374. Hasan'm bildirdiğine göre, çok şişman bir adam, Ömer (ra)'e gelir. Ömer (ra): "Bu kadar et de ne?" diye sorar. O da: "Allah'ın bereketi Yâ Emîre'kmü'minîn!" diye cevaplar. Ömer (ra) ise: Talan söylüyorsun. Bilâkis bu, Allah'ın azabıdır." der.

2375. Aynı isnadla gelen bir habere göre, Ömer (ra) şöyle demiştir: "Allah'ın kitabını okuyup, ücretini insanlardan isteyecek

kimseler çıkmadan, Allah'ın kitabını okuyun ve ecrinizi Allah'tan isteyin."

2376. Şa'bî'nin bildirdiğine göre Mesrûk: '"Nerede zâhidler, nerede âhireti arayanlar?" diye dilenen kimselere birşey verilmez" derdi.
Âsım'm rivayetine göre, İbn Ömer, bir defasında birinin böyle dediğini duyar ve elinden tutarak Rasûlullah'ın (sav) kabr-i şerifine götürür. O (sav)Jnun, Ebû Bekr (ra)'in ve Ömer (ra)'in kabirlerini göstererek, "İşte bunlardan iste" der.

2377. Hasan'm rivayetine göre, Osman b. Ebû'l-Âs es-Sakafî; birgiin, bir cenazede iken çökmüş bir kabrin başına oturur ve kendi ehlinden birisini çağırarak: "Buraya bak, nasıl görüyorsun?" der. Adam da: "Kuru ve karanlık bir ev. Ne yemek, ne su ve ne de hanım var." der. Osman: "Allah'a andolsun ki! Varacağın ev burasıdır. Öyleyse bu kabri başka şekle sokabilirsen, yap" der.

2378. Âişe (r.anhâ) validemizin bildirdiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın gölgesine ilk varacaklar kimlerdir, biliyor musunuz?" Yanındakiler: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" deyince, şöyle der: "Hak île karşılaşınca kabul eden, kendisinden mal istenince cömert olan. insanlar için hüküm verirken, adetâ, kendi aleyhine hüküm verir gibi hükmedenlerdir."[65]

2379. Ebû Osman en-Nehdî, Resûlullah (sav)'m şöyle buyurduğunu nakleder: "Dünyada iyi olan kimseler, âkirette de iyidirler. Dünyada kötü olan kimseler ise, âhirette de kötüdürler."[66]

---

[1] Daha önce 67 numaralı hadiste geçmiştir.
[2] Müslim, Fedâil 223. Bilye 2/79. Cem'u'l-cevâmi' 6571. Mişkâlu'l-mesâbîh 6257.
[3] Müsned 5/366, 257 3/469, 470 İbn Mâce 4316, ed-Dârimî 2/328, el-Müstedrek 1/470, Mevâridu'z-zem'ân 2598, Buhârî Târîhu'lkebîr 5/26.
[4] Müslim, Kitâbu fedâili's-sahâbe, no: 225
[5] Ibnü'l-Mübârek, 347; Hilye, 2/95.
[6] İbnü'l-Mübârek, 347,
[7] Talak sûresi 65/2.
[8] Talak sûresi 65/3.
[9] Talak sûresi 65/3.
[10] Talak sûresi 65/3.
[11] Ibnü'l-Mübarek, Küâbu'z-zühd 31 32.
[12] Cum'a sûresi 62/9.
[13] İbrahim sûresi 14/27.
[14] Alak sûresi 96/19
[15] Suyûtî el-Leâli'l-nıasnû'a fî ahâdisi'l-mevdû'a, 1/96.
[16] Feth sûresi 48/29.
[17] Mâide sûresi 5/35.
[18] ibrahim sûresi 14/17.
[19] Rahman sûresi 55/46.
[20] Buhârî, Fadâilu'l-Kur'ân 21; Tirmizî, Sevâbu'l-Kur'ân 15; İbn Mâce, Mukaddime 16; Dârimî. Fadâilu'l-Kur'ân 2,
[21] Tehzibu târihi Dimeşk.
[22] A'râf sûresi, 7/44.
[23] Muddessir sûresi, 74/56.
[24] Taberânî, Mu'cemu'l-sağir 2/41; Müstedrek 1/70; Kenzu'lummâl, 1843-1930.
[25] Bakara sûresi, 2/281.
[26] Kiyâme sûresi, 75/5.
[27] Hûd sûresi, 11/113.
[28] Ibnu'I-Mubârek, Kitabu'z-zühd s.90.
[29] Tekvîr sûresi, 81/6.
[30] Kasas sûresi, 28/28.
[31] Nisa sûresi, 4/32.
[32] Zümer sûresi, 39/10.
[33] ibn Mübarek, 130 Hilye 5/180.
[34] Sebe sûresi, 34/54.
[35] Hilye, 2/174.
[36] Ibn Kesîr, 8/497.
[37] Hicr sûresi, 15/98.
[38] îkyâ, 2/65; Mişkât, 5206; Hilye, 2/131; ed-Durru'l-mensûr, 4/109; Tefsîru'l-Bağavî, 4/78;Tefsîru'l-Kurtubî, 10/64; Ahlâku'n-nübüvve, 272.
[39] Kenz'ul-ummâl, 708.
[40] ed-Durru'l-mensûr, 3/297.
[41] Tevbe sûresi, 9/128.
[42] îbn Hanbel, Müsned, 3/154.
[43] et-Tergîb, 3/536; Tirmizî, 2314; Müsned, 2/236; Mecma'u'z-zevâid, 8/297, 10/297.
[44] Fethu'l-bârî, 9/342; Müsned, 4/124; Şerhu'ssünne, 14/308; Taberânî, 7/338; Müstedrek, 1757, 4/124; İbn Mübarek, 56; Tirmizî, 3/305.
[45] Mecma'u'z-zeuâid, 2/136, et-Terğib, 1/351; Kenzu'l-ummâl, 5295.
[46] Uhâfu's-sâdeti'l-nuUekîn, 6/240.
[47] ed-Durru'l-mensûr, 6/391, 396.
[48] ed-Durru'l-mensûr, 6/99.
[49] İbn Hanbel, Müsned, 2/508; İbn Mâce, 4116; Müstedrek ,1/61; Taberânî, 3/266; Ibn Kesir, 8/218; Mecma'u'z-zevâid 2/264; Müşkilu'l- âsâr, 1/293.
[50] Müsned; 1/304, Mecma'u'z-zevâid, 10/263; İthâfu's-sâdeti'l-muttekîn, 9/339; Cem'u'l-cevâmi', 4140.
[51] ibn Mübarek, Kitâbu'z-zühd, 52; Mecma'u'z-zeuâid, 10/199.
[52] Müsiedrek, 3/343; îthâfu's-sâdeti'l-muliekîn, 8/121, 559, 560; Cem'u'l-cevâmi' 3254, 3257, 3259.
[53] İbn Mübarek, Kitâbu'z-zühd, 2/92.
[54] Müsned, 2/392; İbn Mübarek, KUâbu'z-zühd, 379.
[55] ed-Durru'l-mensûrr 3/291; Hilye, 1/183 6/69.
[56] Buhârî, 8/122; Fethu'l-bârî, 11/295; Müslim, Sıfatu'l-munâfıkîn, 71.

[57] tbn Hanbel, Müsned, 4/135; Tirmizî had. no: 2142; Müsledrek 1/240, Tergîb 1/92; Meuâridu'z-zam'ân, 1821, İbn Kesîr, 4/148, İthâfı's- sâdeti'l-mutlekîn, 8/17110/273.
[58] Kenzu'lummâl, 43168; İlelu'l-hadîs, 1976.
[59] Kenzu'l-ummâl, 6205.
[60] Cem'u'l-ceuâmi', 4438; Kenzu'l-ummâl, 9238 9198.
[61] İbn Mübarek, 401; Mecma'u'z-zevâid, 10/74; Terğlb 2/395; Mevâridu'z-zam'ân, 2318.
[62] ibn Ebî Hatim, İlelu'l-hadîs,l930.
[63] Buhârî, 1976; Müslim, Talâk 31; Mevâridu'z-zam'ân, 2515.
[64] Müslim, İmân 364; Tergîb, 4/387; Müsned, 4/271; Dârimî, 2/340.
[65] Müsned, 6/67; Hilye,1/16-2/187; ibn Kesîr, 7/490; Mişkât, 3711.
[66] Hılye, 9/319; Müstedrek, 1/124 Taberânî, Sagîr, 1/74, 262; Târîhu Bağdâd, 2/244,10/420,11/326; Mecma'u'z-zevâid, 7/262, 263.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7-KİTÂBU'S-SALÂT
(NAMAZ KİTABI)

1- İsrâ Gecesinde Namazların Nasıl Farz Kılındığı Babı
2- Namazın, Avreti Örtecek Şeyler İçinde Vâcib Olması, Yüce Allah'ın
Kavli Ve Bir Bez İçinde Sarınarak Namaz Kılan Kimse Babı
3- Namaz Kılacak Kimsenin Namaza Girerken İzârını Boynunun Gerisine Bağlaması Babı
4- Bir Sevb İçinde Onunla Örtünerek Namaz Kılmak Babı
5- Bâb: Kişi Bir Tek Kumaş İçinde Namaz Kılacağı Zamâı (Onun Bîr Kısmını) Omuzları Üzerine Koysun
6- Bâb: Sevb (Yânî Kumaş) Dar Olduğu Zaman
7- Şam'a Mensûb (Yânî Gayrimüslimler Tarafından İ'mâl Edilmiş) Olan Cübbe İçinde Namaz Kılmak Babı
8- Namazda Ve Namaz Hâricinde Soyunup Çıplak Olmanın Keraheti Babı
9- Gömlek, Şalvarlar (Donlar), Dizleri Kapamayan Kısa Don Ve Kaftan İçinde Namaz Kılmak Babı
10- Avretten Örteceği Şey Babı
11- Ridâsız Olarak Namaz Kılmak Babı
12- Uyluk Hakkında Zikrolunan Şey Babı
13- Bâb: Kadın Kaç (Parça) Elbise İle Namaz Kılar?
14- Bâb: Bir Şahıs Damgaları Bulunan Bir Kumaş İçinde
(Yânî Onu Giyinerek) Namaz Kıldığı Ve Onun Damgalarına
Baktığı Zaman?
15- Bâb: Bir Kimse Saüb (Yânı Haç) Şekilleri Nakşedilmiş Elbise İle Yâhud Başka Suretler Bulunan Bir Elbise İle Namaz Kılsa Namazı Bozulur'mu?
16- Arkasında Yırtmaçlı İpekten Bir Ferrûc İçinde Namaz Kılıp Sonra Onu Çıkaran Kimse Babı
17- Kırmızı Bir Elbise İle Namaz Kılmak Babı
18- Evlerin Damları Üstünde, Minberde, Ağaç Parçaları Üzerinde Namaz Kılmak Babı
19- Bâb: Namaz Kılan Kimsenin Giydiği Sevb, Secdeye Vardığında Hanımına Dokunduğu Zaman?
20- Hasır Üzerinde Namaz Kılmak Babı
21- Seccade Üzerinde Namaz Babı
22- Kilim, Keçe Ve Benzeri Döşenen Şeyler Üzerinde Namaz Kılmak Babı
23- Sıcağın Şiddetinde Sevb Üzerine Secde Etmek Babı
24- Ayakkabılarla Namaz Kılmak Babı
25- Mestlerle Namaz Kılmak Babı
26- Bâb: Namaz Kılan Kimse Secde Etmeyi Tamamlamadığı Zaman?
27- Bâb: Namaz Kılan Kimse Secde Esnasında Pazularını Açar Ve Yanlarından Uzaklaştırır
28- Kıbleye Yönelmenin Fazileti Babı
29- Medîne. Şam Ve Maşrık Ahâlîsinin Kıblesi Babı
30- Yüce Allah'ın: Siz De İbrahim'in Makaamından Bir Namazgah Edinin (El-Bakara: 125) Kelâmı
Babı
31- Namaz Kılacak Kimsenin, Nerede Olursa Olsun, Kıble Cihetine Yönelmesi Babı
32- Kıble Hakkında (Söylenenlerden Gayrı Olarak) Gelen Şeyler İle, Yanılıp Da Kıbleden Başka Yöne Doğru Namaz Kılan Kişinin O Namazı Yeniden Kılmasını Re'y Etmeyen Kimse Babı
33- Tükürüğü Mescidden El İle Kazımak Babı
34- Mescidden Sümüğü Çakıl Taşı İle Sürtüp Kazımak Babı
35- Bâb: Kişi Namaz İçinde İken Sağ Tarafına Tükürmesin
36- Bâb: Soluna Yâhud Sol Ayağının Altına Tükürsün
37- Mescide Tükürme (Hatîesinin) Keffâreti Babı
38- Mescidde Tükürüğün Gömülmesi Babı
39- Bab: Tükürük Kendisine Galebe Ettiği Zaman (Namaz Kılan Kimse Onu) Elbisesinin Bir Tarafına Alsın
40- İmamın İnsanlara, Namazı Tam Yapmaları Hususunda Öğüd Vermesi ve Kıblenin Zikri Babı
41- Bab: Fulan Oğulları Mescidi Denilir Mi?
42- Mescidde Bir Şeyi Bölmek ve Hurma Salkımı Asmak Babı
43- Mescidde İken Yemek İçin Da'vet Yapan Mescidden İtibaren Bu Da'vete İcabet Eden Kimseler Babı
44- Mescidde Erkekler ve Kadınlar Arasında Hükmetmek ve La'netleşme Yaptırmak Babı
45- Bab: İnsan (Başkasına Âid) Bir Eve Girdiği Zaman O Evin İçinde İstediği Yerde Mi Namaz Kılar Yahud Kılacak Yeri Araştırmayarak Emredilen Yerde Mi Namaz Kılar?
46- Evlerde Mescidler (Edinmek) Babı
47- Mescide Girmekte ve Diğerlerinde Sac Ayak İle Başlamak Babı
Ve İbn Umer, girmeye sağ ayağı ile başlar, çıkacağı zaman ise sol ayağı ile başlar idi
48- Bab: Çahiliyyet Devri Müşriklrrinin Kabirleri Açılır ve Yerlerinde Mescidler Edinilir Mi?
49- Davar Ağıllarında Namaz Kılmak Babı
50- Su Yakınlarındaki Deve Yataklarında Namaz Kılmak Babı
51- Önünde Ocak Yahud Ateş Yahud (Müşrikler Tarafından) Ma'büd Edilelen Bir Şey Olduğu Halde Yüce Allah'ın Rızasını İrade Edip Namaz Kılan Kimse Babı :
52- Kabirler Bulunan Yerlerde Namaz Kılmanın Keraheti Babı
53- (Allah Tarafından) Yere Batırılmış ve Üzerine Azab İndirilmiş Olan Mekanlarda Namaz Kılma(nın Hükmü) Babı
54- Hıristiyan Ma'bedinde Namaz Kılmak Babı
56- Peygamber(s)in: "Yer(yüzü) bana mescid ve temizlik sebebi kılındı" Kavli Babı
57- Kadının Mescid İçinde Uyuması Babı
58- Mescidde Erkeklerin Uyuması Babı
59- İnsan Bir Seferden Gelince Mescidde Namaz Kılmak Babı
Ka'b ibn Mâlik de: Peygamber (S) bir seferden geldiği zaman evvelâ mescide gelir ve orada namaz kılar idi, dedi
60- Bab:
61- Mescidde (Hasıl Olan) Hades Babı
62- Peygamber Mescidinin Yapısının Yapılması Babı
63- Mescidin Yapısını Yapmak Hususunda İnsanların Birbirleriyle Yardımlaşmaları Babı
64- Mescid Yapmkata Yapıcı Sanatkarlardan; Minberin Kuru Ağaçları Hususunda da San'atkar Marangozdan Yardım İstenmesi Babı
65- Bir Mescid Bina Eden Kimse{nin Fazileti) Babı
66- Bab: Şahış Mescide Uğradığı Zaman Ok ve Mızrakları Demirlerinden Tutar
67- Mescidden Geçmek Babı
68- Mescidde Şiir (İmşad Etmenin Hükmü) Babı

69- Kısa Mızraklı Kimselerin Mescide Girmelerinin Cevazı Babı
70- Mesciddeki Minber Üzerinde Alım ve Satım İşinin Zikredilmesi Babı
71- Mescidde Borçlu Kimseden Borcunu Ödemesini İstemek ve Borcu İstemek İçin Borçkuya Yapışmak Babı
72- Mescidi Süpürmek. (Ötesine Berisine Düşmüş) Paçavraları. Çöpleri ve Ağaç Kırıntılarını Toplamak Babı
73- Şarab Ticaretinin Haram Kılınmasını Mescidde Zikredip Beyan Eylemek Babı
74- Mescide Mahsus Hizmetçiler Babı
75- Esirin Yahud Borçlunun Bağlanarak Mescidin İçinde Bulundurulması Babı
76- Kafirin Müslüman Olduğu Zaman Yıkanması ve Yine Esirin Mescid İçinde Bağlanması Babı
77- Mescidin İçinde Hastalar İçin ve Hastalardan Başkaları İçin Çadır Kurmak Babı
78- Bir İhtiyaç Sebebiyle Mescidi Deve Sokmak Babı
79- Bab
80- Mescide Çıkacak Küçük Kafi ve Gelip Geçme Yeri Babı
81- Ka'be İçin ve Diğer Mescidler İçin Kapılar ve Kilidler (Edinme) Babı
82- Mescide Müşrikin Girmesi Babı
83- Mescidde Sesi Yükseltmenin Hükmü Babı
84- Mescidde (İlim İçin) Halkalar (Teşkil Etmek) ve Oturmak Babı
85- Mescid İçinde Sırt Üstü Yatmak ve Ayak Uzatmak Babı
86- İnsanlara Zarar Gelmeksizin Yolda Mescid Yapılır Babı
87- Çarşı-Pazar Mescidinde Namaz Kılmak Babı
88- Mescid İçinde ve Dışında Parmakları Birbirine Geçirip Kiltlemek Babı
89- Medine'ye Giden Yollar Üzerindeki Mescidler ve Peygamberin Namaz Kılmış Olduğu Mübarek Yerler Babı
(MUSALÜNİN SÜTRESİNE ÂİD BÂBLAR)
90- Bab: İmamın Sütresi, Arkasındakilerin de Sütresidir
91- Musalli İle Sütre Arasındaki Uzaklığın Ne Kadar Olması Lazımdır Babı
92- Harbeye (Yani Kısa Mızrağa) Doğru Namaz Kılmak Babı
93- Ucu Demirli Yahud Demirsiz Değneğe Doğru Namaz Kılmak Babı
94- Mekke'de ve Mekke Dışında Namaz İçin Sütre Edinmek Babı
95- Üstüvaneye Yani Sütuna Doğru Namaz Kılmak Babı
96- Cemaat Olmadığı Zaman Münferid İken Direkler Arasında Namaz Kılmak Babı
97- Bab
99- Şerire Doğru Namaz Kılmak Babı
100- Bab: Namaz Kılmakta Olan Kimse Önünden Geçecek Olanı (Mendub Olarak) Redd Eder
101- Namaz Kılanın Önünden Geçecek Kimsenin Yükleneceği Günah Babı
102- Kişinin Namaz Kılmakta Bulunan Arkadaşını Yüz Yüze Karşılaşması Babı
103- Uyuyan Kimsenin Arkasında Namaz Kılmak Babı
104- Kadının Arka Tarafında Nafile Namazı Kılmak Babı
105- Namazı Hiçbir Şey Kesmez Diyen Kimse Babı
106- Bab: Musalli Namazda Boynu Üzerinde Küçük Kız Çocuğu Taşıdığı Zaman (Namazın Hükmü Nasıldır?)
107- Bab: Musalli, İçinde Hayızlı Kadın Bulunan Bir Döşeğe Doğru Namaz Kılarsa (Namazın Hükmü Nasıl Olur?)
108- Bab: Erkek Namaz Kılarken Secde Sırasında, Secde Edebilmesi İçin Eliyle Karısını Dürter Mi?
109- Kadın. Namaz Kılmakta Olan Erkekten Eza Nevinden Bulunan Bir Şeyi Atıp Uzaklaştırır Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

7-KİTÂBU'S-SALÂT
(NAMAZ KİTABI)

1- İsrâ Gecesinde Namazların Nasıl Farz Kılındığı Babı

İbn Abbâs şöyle dedi:
Bana Ebû Sufyân uzun HırakI hadîsinde tahdîs etti ki, Ebû Sufyân (Hırakl'a karşı, Peygamber'i kasdederek):
O bize namaz kılmayı, doğru olup doğru söylemeyi ve ffetli olmayı (yânî haramlardan, çirkin şeylerden çekinmeyi) emretmektedir, demiştir [1]

1-..... Enes (R) şöyle demiştir: Ebû Zerr, Rasûlullah'ın (Mi'râc kıssasını) şöyle haber verdiğini tahdîs ederdi: "Ben, Mekke'de iken evimin tavanı (ansızın) yarıldı. Cibril aleyhi's-selâm indi. Göğsümü yardıktan sonra onu zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve îmân ile dopdolu olan ahundan bir leğen getirdi de onu göğsümün içine boşalttı ve göğsümü kapattı. Sonra elimden tutup beni dünyâ semâya doğru çıkardı. Dünyâ semâya (yânı yere en yakın olan semâya) vardığımda Cibril, o semânın bekçisine:
— Aç, dedi. Bekçi:
— Kimdir o? dedi.
— Cibril'dir, dedi.
— Beraberinde kimse var mı? dedi.
— Beraberimde Muhammed vardır, dedi.
— O'na (gelsin diye) haber gönderildi mi? dedi.
— Evet, dedi. .
Kapı açılınca dünyâ semânın üstüne çıktık. Bir de gördüm ki bir kimse oturmuş, sağ tarafında bir takım karaltılar, sol tarafında da bir takım karaltılar var. O kimse sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyor. O zât:
— Merhaba (yânî hoş geldin) sâlih Peygamber, hoş geldin sâlih oğul, dedi.
Ben Cibril'e:
— Bu kim? diye sordum.
— Bu, Âdem Peygamber'dir. Sağında, solunda olan bu karaltılar da çocuklarının ruhlarıdır. Sağında olanları cennetlikler, sol tarafında olan bu karaltılar da cehennemliklerdir. Sağma bakınca güler, sol tarafına bakınca ağlar, dedi.

Derken Cibril beni ikinci semâya doğru çıkardı. Oranın bekçisine de:
— Aç, dedi.
Oranın bekçisi de evvelkinin söyledikleri gibi söyledi de kapıyı açtı."
Enes der ki: Ebû Zerr, RasûluIIah'ın semâlarda Âdem, İdrîs, Mû-sâ, îsâ ve İbrâhîm'i -Allah'ın salavâtı üzerlerine olsun· bulduğunu söyledi ise de, onlardan her binlerinin menzillerinin nasıl olduğunu tesbît etmedi; yalnız Âdem'i dünyâ semâda, İbrâhîm'i altıncı semâda bulmuş olduğunu söyledi[2]. Yine Enes der ki .[3]
Cibrîl, Peygamber ile birlikte îdrîs'e uğradıklarında, İdrîs aleyhi's-selâm:
— Hoş geldin sâlih Peygamber, hoş geldin sâlih kardeş, demiş. Peygamber buyurmuş ki:)
— "Bu kim? diye sordum. Cibrîl:
— Bu, İdrîs'dir, dedi. Sonra Musa'ya uğradım. Oda:
— Hoş geldin sâlih Peygamber, hoş geldin sâlih kardeş, dedi.
— Bu kim? dedim.
Cibrîl:
— Bu, Musa'dır, dedi.
Sonra îsâ'ya uğradım. O da:
— Hoş geldin sâlih kardeş, hoş geldin sâlih Peygamber, dedi.
— Bu kim? dedim. ';. Cibrîl:
— Bu, isa'dır, dedi. Sonra İbrahim'e uğradım.
— Hoş geldin sâlih Peygamber, hoş geldin sâlih oğul, dedi.
— Bu kim, dedim. Cibrîl:
— Bu, İbrahim aleyhi's-selâmdır, dedi."
İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû Bekr ibnu Hazm haber verdi ki: İbn Abbâs ile Ebû Habbe el-Ensârî şöyle derler idi Peygamber (S) şöyle dedi:
"Sonra ben çok yükseklere çıkarıldım, nihayet kalemlerin cızırtılarını işittiğim yüksek bir yere çıktım"[4].
Yine İbn Hazm ile Enes ibn Mâlik şöyle demişlerdir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"(O zaman) Allah, ümmetime elli namaz farz etti. Bufarzıyük-lenerek döndüm. Derken Musa'ya rast geldi m. Mûsâ:
— Allah ümmetine neyi farz etti? diye sordu.
— Elli namaz farz etti, dedim.
— Rabb'ına dön, çünkü senin ümmetin buna takat getiremez, dedi.
Müracaat ettim. Allah bir kısmını indirdi. Ben yine Musa'nın yanına dönüp:
— Bir kısmını indirdi, dedim. O yine:
— Rabb'ına müracaat et, çünkü senin ümmetin takat getiremez, dedi.
Bir daha müracaat ettim. Allah bir kısmını daha indirdi. Musa'nın yanına yine döndüm. O yine:
— Rabb'ına dön. Zîrâ ümmetin buna takat getirmez, dedi. Bunun üzerine tekrar Allah'a müracaat ettim. Allah:
— "Onlar beştir ve yine onlar ellidir. Benim nezdimde söz tebdil olunamaz" buyurdu[5].
Musa'nın yanına döndüm. O yine:
— Rabb'ına müracaat et, dedi. Ben de:
— Rabb'ımdan utanır oldum, dedim.
Sonra Cibril beni tâ Sidretu'l-Müntehâ'ya varıncaya kadar birlikte götürdü. Sidre 'yi öyle acîb renkler kaplamıştı ki, onlar nedir bilemem. Sonra cennete girdirildim ki içinde birçok inci dizileri vardı[6], toprağı da misk idi"[7]

2-.....Mü'minlerin annesi Âişe (R) şöyle demiştir: Allah namâzı farz ettiği zaman, hazarda ve seferde (akşamdan başka namazları) ikişer rek'at ikişer rek'at olarak farz etmişti. Sonra sefer namazları oldukları gibi bırakıldı da hazar namazlarında artırma yapıldı [8].

2- Namazın, Avreti Örtecek Şeyler İçinde Vâcib Olması, Yüce Allah'ın

"... Her mescid huzurunda ziynetinizi alın... " (ei-A'râf: 3i)

Kavli Ve Bir Bez İçinde Sarınarak Namaz Kılan Kimse Babı [9]

Seleme ibnu'l-Ekvâ'dan, Peygamber (S)'in: "(Namaz kılan kimse) O bezi bir dikenle de olsabdüğmeler" buyurduğu zikrolunur. Bunun isnadında nazar vardır [10]. Pislik görmediği müddetçe içinde cinsî münâsebet yaptığı elbise ile namaz kılan kimse [11].
Peygamber (S), çıplak kimsenin Ka'be'yi tavaf tmemesini emretmiştir [12].

3-..... Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Bize iki bayram gününde hayızh kadınları ve perde arkasında yaşayan kadınları çıkarmamız emredildi de, kadınlar müslümânların cemaatında ve dualarında hâzır bulunurlar, hayızlılar ise kadınların namaz yerinden ayrı dururlardı. Bir kadın: Yâ Rasûlallah, birimizin cilbâbı (yânî örtünecek çarşafı) yoktur, dedi. Rasûlullah: "Kadın arkadaşı kendi cilbâblanndan birini ona giydirsin" buyurdu.
Ve Abdullah ibn Raca şöyle dedi: Bize İmrân (el-Kattân) tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Şîrîn tahdîs etti. Bize Ümmü

Atıyye tahdîs edip: Ben Peygamber (S)'den bunu işittim, dedi.[13]

3- Namaz Kılacak Kimsenin Namaza Girerken İzârını Boynunun Gerisine Bağlaması Babı

Ebû Hazım, Sehl (ibn Sa'd-91-)'den: Sahâbîler zârlarını çiğinleri üzerine bağlamış olarak Peygambe S) ile birlikte namaz kıldılar, dedi[14].

4-..... Bana Vâkıd ibn Muhammed, Muhammed ibnu'lunkedir'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Câbir, elbiseleri, elbise sehbâsı[15] üzerine konulmuş olduğu hâlde, bir tek izârını boynunun gerisine bağlamış olarak namaz kıldı. Bir kimse ona: Bir tek izâr içinde mi namaz kılıyorsun? dedi. Câbir de: Bunu ancak senin gibi bir ahmak kimsenin beni görmesi için yaptım. Peygamber (S) zamanında bizim hangimizin iki sevbi vardı? dedi. [16]

5-..... Bize Abdurrahmân ibnu Ebî'l-Mevâlî, Muhammed bnu'l-Munkedir'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Ab-dillah'ı gördüm ki, o, bir tek sevb içinde namaz kılıyordu ve: Ben Peygamber(S)'i bir sevb içinde namaz kılarken gördüm, dedi. [17]

4- Bir Sevb İçinde Onunla Örtünerek Namaz Kılmak Babı

İbn Şihâb ez-Zuhrî: İltihâf hakkında rivayet ettiği adîsinde: el-Multehıf, el-Mutevaşşıh demektir, dedi.
O da sevbin iki ucunu iki omuzu üzerinde çaprasvârî ağlayandır ve Tavaşşuh, kumaşla örtünen kimsenin, kumaşın iki ucunu iki omuzu üzerinde bağlamasıdır[18].
Buhârî dedi ki: Ümmü Hâni* şöyle demiştir:Peygamber (S) bir kumaşla örtünüp, onun iki ucunu muzlan üzerinde çapraslama bağladı [19].

6-..... Bize Hişâm ibn Urve, babasından; o da Umer ibn Ebî eleme'den tahdîs etti ki (O, şöyle demiştir): Peygamber (S-bir defa) iki ucunu çapraslamasına bağladığı bir kumaş içinde namaz kıldı[20].

7-..... Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam (Urve bnu'z-Zubeyr), Umer ibn Ebî Seleme'den tahdîs etti ki, Umer ibn bî Seleme, Peygamber (S)'i mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'nin evinde, bir kumaş içinde, kumaşın iki ucunu omuzları üzerine atmış olarak namaz kılarken görmüştür [21].

8-..... Umer ibnu Ebî Seleme haber verip şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S)'ı, Ümmü Seleme'nin evinde bir kumaş içinde, onunla örtünmüş ve kumaşın iki ucunu omuzlan üzerine koymuş olduğu hâlde namaz kılarken gördüm. [22]

9-..... Bana Mâlik ibn Enes, Umer ibn Ubeydillah'ın himayesinde bulunan Ebu'n-Nadr'dan tahdîs etti. Ona da Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin himayesinde bulunan Ebû Murre haber verdi ki, kendisi Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'den şöyle derken işitmiştir: Fetih senesi Rasûlullah'ın yanına gittim, O'nu yıkanır hâlde buldum. Kızı Fâtıma, O'nu setr edip perdeliyordu. Selâm verdim. "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Ben: Ebû'Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'im dedim. Bunun üzerine: "Hoş geldin Ümmü Hâni'" dedi. Yıkanmasından ayrılınca, bir kumaş içinde, kumaşı sırtında çapraslamasına bağlamış olduğu hâlde namaza durup sekiz rek'at namaz kıldı. Namazdan çıktığı zaman: Yâ Rasûlallah, anamın oğlu benim emân verdiğim fulânı, İbnu Hubeyre'yi öldüreceğini söylüyor, dedim [23]. Rasûlullah (S): "Yâ Ümme Hâni', senin ahd ve emân verdiğine biz de ahd ve emân verdik" buyurdu.
Ümmü Hâni': Bu kıldığı namaz Duhâ namazı idi, dedi. [24]

10..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibn Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den haber verdi (O, şöyle demiştir): Bir kimse Rasûlullah'a bir tek kumaş içinde namazdan sordu. Rasûlullah (S) da: "Her Dirinizin ikişer kumaşı var mı ki?" buyurdu [25].

5- Bâb: Kişi Bir Tek Kumaş İçinde Namaz Kılacağı Zamâı (Onun Bîr Kısmını) Omuzları Üzerine Koysun

11-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Hiçbiriniz üzerinde bir tek kumaş varken onun bir mikdârım boynunun kökü ile omuz başları arasına dolamaksızın namaz kılmasın " buyurdu [26].

12-..... Bize Şeybân, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da İkrime'den tahdîs etti. Yahya: Ben İkrime'den işittim yâhud ben ona sormuş idim, dedi. İkrime şöyle dedi: Ebû Hureyre'den işittim, o şöyle diyordu: Ben Rasûlullah (S)'ın: "Her kim bir tek kumaş içinde namaz kılacak olursa, onun iki ucunu çapraslamasına iki omuzundan geçirsin" buyururken (kulağımla) işittiğime şehâdet ederim. [27]

6- Bâb: Sevb (Yânî Kumaş) Dar Olduğu Zaman [28]

13-..... Bize Fulayh ibn Süleyman, Saîd ibnu'l-Hâris'ten tahdîs etti. O şöyle demiştir: Biz Câbir ibn Abdillah'a bir tek sevb

içinde namaz kılmaktan sorduk, o şöyle dedi: Peygamber'in seferlerinin birine[29] onun maiyyetinde olarak çıktım. Bir gece bir işimden dolayı yanına gittim. O'nu namaz kılarken buldum. Benim de üzerimde bir tek sevb vardı. Onu ihrama bürünür gibi bürünüp yanı başında namaza durdum. Namazdan çıktığında: "Yâ Câbir, gece gelişinin sebebi nedir?" diye sordu. İşimi O'na haber verdim. Sözümü bitirdikten sonra "Ya şu gördüğüm istimal (yânî kumaşı bürünme) ne oluyor?" diye sordu. Bir sevb vardır, dedim. Bunun üzerine: "Libâsın geniş olursa ona bürün;(bunun gibi) dar olursa izâr olarak beline bağla" buyurdu [30].

14-..... Sehl (R) şöyle demiştir: (Bâzı kerreler) bir takım erkekler, bellerindeki futaları (dar oldukları için) çocuklar gibi boyunlarına bağlamış olarak Peygamber'le birlikte namaz kılarlardı da. (cemâate gelen) kadınlara: Erkekler doğrulup oturmadıkça başlarınızı secdeden kaldırmayınız, denirdi. [31]

7- Şam'a Mensûb (Yânî Gayrimüslimler Tarafından İ'mâl Edilmiş) Olan Cübbe İçinde Namaz Kılmak Babı

Ve Hasen el-Basrî: Mecûsîler'in dokuduğu kumaşlar çinde namaz kılmakta be's görmemiştir [32].
Ma'mer (ibn Râşid): Ben ez-Zuhrî*yi gördüm; o, boyasına sidik karıştırılarak boyanmış olan Yemen kumaşları giyerdi, demiştir[33].Alî ibn Ebî Tâlib de: -Yine kâfirlerin i'mâl ettiğiyıkanmadık yeni kumaşlar içinde namaz kılmıştır [34].

15-..... Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle demiştir: Ben Peygambe S) ile birlikte bir seferde idim [35]. Bana: "Yâ Mugîre, su kabını al" buyurdu. Ben matarayı aldım. Rasûlullah (S) gözümdem gizleninceye kadar uzağa gitti ve hacetini kaza etti. Üzerindebir Şâm cübbesi vardı. Elini cübbenin yeninden çıkarmaya davrandı, fakat dar oldu. Bunun üzerine elini cübbenin aşağısından çıkardı. Ben kendisine su öktüm. O, namaz için aldığı abdesti aldı. Mestleri üzerine meshetti, sonra namaz kıldı [36].

8- Namazda Ve Namaz Hâricinde Soyunup Çıplak Olmanın Keraheti Babı

16-..... Bize Amr ibn Dînar tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir bn Abdillah'tan işittim, o şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah (S) Ku-reyş ile birlikte Ka'be için taş naklediyordu[37]. Futası da üzerinde idi. Amucası Abbâs O'na: Ey kardeşimin oğlu, futanı çözsen de onu omuzlarının üzerine koyup, taşların altına getirsen? dedi. Câbir yâhud ona haber veren dedi ki: Peygamber futasını çözüp omuzlarının üzerine koyunca, hemen bayılıp yere düştü. İşte ondan sonra çıplak görülmemiştir [38].

9- Gömlek, Şalvarlar (Donlar), Dizleri Kapamayan Kısa Don Ve Kaftan İçinde Namaz Kılmak Babı

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir kimse Peygamber'e oğru kalktı da O'na bir tek sevb içinde namaz kılmaktan sordu. Peygamber: "Sizin her birerleriniz iki sevb bulabilir mi ki?" buyurdu. Sonra bir kimse bu mes'eleyi Umer'den sordu. Umer de: Allah size genişlik verdiğinde siz de elbisenizi geniş tutunuz. Bir kimsenin birden ziyâde elbisesi olursa onu üzerine alsın. Bir kimse izâr ile ridâ içinde de, izâr ile gömlek içinde de, izâr ile kaftan içinde de, şalvar (veya don) ile ridâ içinde de, şalvar ile gömlek içinde de, şalvar ile kaftan içinde de, dizleri kapamayan kısa don ile kaftan içinde de, dizleri kapamayan kısa don ile gömlek içinde de namaz kılabilir, dedi. RâvîEbû Hureyre dedi ki: Zannediyorum ki Umer: Dizleri kapamayan kısa don ile ridâ içinde de, dedi[39].

18-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Bir kimse Rasûlullah'a orup: ihrama giren kimse ne giyer? dedi. Rasûlullah (S): "Gömlek giymez, şalvarlar ve bornus giymez, çeri veya zağferân ile boyanmış kumaş giymez. Na'leyn bulamadığı takdirde mest giysin ve onları da topuklardan aşağıya varıncaya kadar kessin" buyurdu.
Yine Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den bunun benzeri olan hadîsi rivayet etti. [40]

10- Avretten Örteceği Şey Babı [41]

19-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), ştimâlu's-sammâ'dan[42], insanın, büründüğü kumaşın bir parçası avret yeri üzerinde bulunmaksızın tek kumaş ile ihtibâ[43] etmesinden nehyetti[44]

20-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), iki türl alış verişten (yânî) "limâs" ile "nibâz" [45]alışverişlerinden, "iştimâlu's -sammâ"dan, bir de insanın tek sevb içinde (avret yerini örtmeyecek şekilde) "ihtibâ" etmesinden nehyetti. [46]

21-..... Bize İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu (Muhammed ibn Abdillah), amucası(Muhammed ibn Şihâb)'ndan tahdîs etti. O, şöyle demiştir: Bana Humeyd ibn Abdirrahmân ibn Avf haber verdi ki, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Ebû Bekr şu (ma'lûm olan) haccda[47], nahr gününde birçok münâdîlerle birlikte Minâ'da "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc, hiçbir çıplak Beyt'i tavaf etmesin" diye i'lâna beni de gönderdi. Râvî Humeyd ibnu Abdirrahmân dedi ki: Sonra Rasû-lullah (S) -Ebû Bekr'in ardından- Alî'yi gönderip: Berâe Sûresi'ni i'-lân etmesini emretti. Ebû Hureyre dedi ki: Alî de bizimle beraber nahr gününde Minâ'daki halk arasında: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc etmesin, hiçbir çıplak kimse Beyt'i tavaf etmesin" diye (bağıra bağıra) i'lân etti. [48]

11- Ridâsız Olarak Namaz Kılmak Babı

22-..... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah'in yanına girdim. O bir sevb içinde ona bürünmüş olarak namaz kılıyordu. Ridâsı da konulmuştu. Namazdan çıkınca Ona: Yâ Ebâ Abdirrahmân, ridân konulmuş olduğu hâlde sen namaz (mı) kılıyorsun? dedik. Kendisi: Evet, sizin gibi câhillerin beni (bu şekilde) namaz kılarken görmelerini arzu ettim. Ben Peygamber-(S)'i işte böyle namaz kılarken gördüm, dedi[49].

12- Uyluk Hakkında Zikrolunan Şey Babı

İbn Abbâs'tan [50], Cerhed ibn Rizâh'tan [51] ve Muhammed ibn Cahş'tan[52]; bunların her üçü dePeygamber'den olmak üzere"Uyluk avrettir" hadîsi rivayet ediliyor.
Enes: Peygamber (S) uyluğunu açtı, dedi [53].Alimlerin ihtilâflarından çıkılmak için, Enes hadîsi ened yönünden daha sahihtir, Cerhed hadîsi ise tesettür işinde) daha ihtiyatlıdır [54].
Ebû.Mûsâ el-Eş'ârî: Usmân, huzuruna girdiği zaman eygamber (S) iki dizini örttü, dedi[55]. Zeyd ibn Sabit: Allah (en Nisa: 95. kelâmım) Rasûlüne, O'nunuyluğu benim uyluğum üzerinde iken indirdi. Bu sırada uyluğu bana o kadar ağır geldi ki, ben :J uyluğum ezilecek diye korktum, demiştir[56].

23-..... Bize Abdulazîz ibnu Suheyb, Enes'ten tahdîs etti (o,şöyle demiştir): Rasûlullah (S), Hayber gazasına çıkmıştı. Hayber'ln yanıbaşında sabah namazını daha karanlık iken kıldık. Sonra Allah'ın Peygamberi (hayvanına) bindi. Ebû Talha da bindi, ben de Ebû Taî-ha'nın terkisinde idim. Allah'ın Peygamberi, Hayber'in sokağı içine sürdü. Benim dizim Allah'ın Peygamberi'nin uyluğuna dokunur hâldeydi. Sonra izârını (yânı futasını) uyluğundan sıyırdı. Hattâ Allah'ın Peygamberi'nin uyluğunun aklığı hâlâ gözümün önündedir. Şehre girerken de: "Allahu Ekber, Hayber harâb oldu -yâhud harâb olsun.-Biz bir kavmin yurduna girdik mi, inzâr edilmiş olanların hâli yaman olur!" buyurdu [57]. Bunu da üç kerre söyledi. Enes dedi ki: Hayberliler (sabah vakti) işlerinin başına çıkınca: İşte Muhammed; râvî Abdulazîz ibn Suheyb'in bâzılarından rivayetine nazaran da: İşte Muhammed! İşte ordu! dediler. Enes dedi ki: Biz Hayber'i zorla, yânı harben ele geçerdik. Harb esirleri toplandı. Akabinde Dıhye gelip: Ey Allah'ın Peygamber'i, bana esirlerden bir câriye ver, dedi. Peygamber ona: "Git de bir câriye al" buyurdu. Dıhye, Safiyye bintu Huyey'i aldı. Bir kimse Peygamber'e geldi ve "Ey Allah'ın Peygamberi, Dıhye'ye Benû Kurayza ile Benû Nadr'ın seyyidesi olan Safiyye bintu Huyey'i verdin. (Hâlbuki) o kadın, senden başkasına münâsib olamaz, dedi. Bunun üzerine: "Onu da, onu da çağırınız" buyurdu. Akabinde Dıhye, Safiyye'yi getirdi. Peygamber Safiyye'ye baktı da, Dihye'ye: "Esirlerden, bundan başka bir câriye al" buyurdu. Enes dedi ki: Peygamber Safiyye'yi azâd etti ve onunla evlendi. Sabit el-Bunânî, Enes'e hitaben: Yâ EbâHamza, Peygamber Safiyye'ye mehr olmak üzere ne verdi? dedi. Enes: Safiyye'nin nefsini; onu azâd etti ve onunla evlendi, dedi. Nihayet yol üzerinde iken, Ümmü Süleym, Safiyye'yi Peygamber için cihâzladı ve gece olunca onu Peygamber'e teslim edip gerdeğe koydu. Artık Peygamber güveyi olmuştu. Sabah olunca: "Kimde birşey varsa onu getirsin" buyurdu da bir yaygı yaydı. Artık kimi insan hurma, kimi yağ getirmeğe başladı. Râvî Abdulazîz: Enes, sevîkı da saydı zannediyorum, dedi. Enes dedi ki: Oradaki cemâat "hays" yemeği yaptılar. İşte Rasûlullah'ın düğün aşı bu olmuş oldu [58].

13- Bâb: Kadın Kaç (Parça) Elbise İle Namaz Kılar?

Ikrime: Kadın kendi bedenini bir sevb ile örtmüş olsa,, bu ona kâfî gelir, demiştir [59].

24-..... Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi ki, Âişe R) şöyle demiştir: Yemîn olsun Rasûlullah (S) fecr namazını kıldırdı da mü'minelerden bir takım kadınlar (mırt denilen)[60] örtüleriyle kendilerini örterek, Rasûlullah'Ia beraber namazda hâzır bulunurlardı. Sonra evlerine dönerlerdi ki, onları kimse tanıyamazdı[61].

14- Bâb: Bir Şahıs Damgaları Bulunan Bir Kumaş İçinde (Yânî Onu Giyinerek) Namaz Kıldığı Ve Onun Damgalarına Baktığı Zaman? [62]

25-..... Bize İbnu Şihâb, Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti o şöyle demiştir): Peygamber (S), üstünde damgaları bulunan bir ha-mîsa [63] içinde, namazda ve (namaz içinde) hamîsanın damgalarına ir defa baktı. Namazdan çıkınca: "Benim şu hamîsamı Ebû Cehm 'e (geri) götürün de bana Ebû Cehm'in enbicâniyy esini[64] getirin. Çünkü hamîsa demin beni namazımdan alıkoydu" buyurdu [65].
Hişâm ibn Urve, babasından; o da Âişe'den söyledi ki, Peygamber (S): "Ben namazda iken onun damgasına bakıyordum, onun beni fitneye düşürmesinden korkarım" buyurmuştur. [66]

15- Bâb: Bir Kimse Saüb (Yânı Haç) Şekilleri Nakşedilmiş Elbise İle Yâhud Başka Suretler Bulunan Bir Elbis İle Namaz Kılsa Namazı Bozulur'mu? [67]

Ve bu nevi'den olmak üzere nehy olunan şeyler[68]

26-..... Bize Abdulazîz ibn Suheyb, Enes'ten tahdîs etti (O şöyledemiştir): Âişe'nin bir kiramı vardı[69]. Âişe onunla odasının bir tarafını örtmüştü. Peygamber (S) ona: "Şu kırâmım karşımızdan gider. Zîrâ onun tasvirleri, namazımda bana görünüp duruyor" buyurdu. [70]

16- Arkasında Yırtmaçlı İpekten Bir Ferrûc İçinde Namaz Kılıp Sonra Onu Çıkaran Kimse Babı

27-..... Ukbe ibn Âmir (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir'ipekferrûc (yânî ferace)[71] hediye edilmişti. Onu giyip içinde namaz kıldı. Namazdan çıktıktan sonra, onu istemeyen, kerîh gören bir kimse gibi, bedeninden şiddetle çıkardı ve: "Bu, muttakîlere yaraşmaz" buyurdu. [72]

17- Kırmızı Bir Elbise İle Namaz Kılmak Babı

28-..... Bize Ebû Cuheyfe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ı ırmızı sahtiyandan yapılmış bir kubbe içinde gördüm[73]. Ve Bilâl'ı de gördüm ki, o, Rasûlullah'm abdest alacağı suyunu aldı. İnsanları da gördüm ki, (Peygamberdin kullandığı) abdest suyuna doğru koşuyorlardı. O sudan kimin eline bir şey değdiyse (teberrük için) üzerine sürdü. Ondan birşey elde edemeyen ise arkadaşının elindeki ıslaklıktan aldı. Sonra gördüm ki, Bilâl bir harbe alıp (kubbenin dışında bir yere) dikti. Peygamber (S) kırmızı birhulle [74]giyinmiş ve cemrenmiş olarak dışarı çıktı [75], harbeye doğru insanlara iki rek'at namaz kıldırdı[76]. Yine gördüm ki, o harbenin önünden insanlar ve hayvanlar geçip gidiyorlardı. [77]

18- Evlerin Damları Üstünde, Minberde, Ağaç Parçaları Üzerinde Namaz Kılmak Babı

Ebû Abdillah Buhârî şöyle der: Hasen Basrî, buz üzerinde namaz kılınmasında ve altından yâhud üstünden yâhud önünden sidik aksa bile, namazkılanla köprü arasında bir sütre bulunduğu zamanköprüler üzerinde namaz kılınmasında bir be'sgörmemiştir. Ebû Hureyre de (aşağıdaki) imâmın namazına uyarakmescidin tavanında namaz kılmıştır [78]. İbn Umer de, sıkışmış kar üzerinde namaz kılmıştır. [79]

29-..... Bize Ebû Hazım tahdîs edip şöyle dedi: Sehl ibn Sa'd'a: (Peygamber mescidindeki) minber hangi şeyden(yapılmış)dir? diye sordular. Sehl şöyle dedi: İnsanlar içinde bunu benden iyi bilen kalmadı[80]. O, Gâbe'nin esi (yânî ılgın) ağacındandır.[81]Onu Rasû-lullah için, fulanca kadının himayesinde bulunan fuları kimse yaptı idi. Yapılıp yerine konulduğu zaman RasûluIIah (S) üzerine çıktı ve kıbleye karşı dikelip (iftitâh) tekbîri aldı. İnsanlar da arkasında (mescidin içinde) namaza durdular. Okuyup rukû'a vardı. Cemâat de arkasında rükû' ettiler. Sonra rukû'dan başım kaldırdı (ve kıbleden yüzünü ayırmayarak) gerisin geriye döndü ve yere secde etti. Sonra yine minbere çıktı. Sonra yine rukû'a vardı. Sonra (yine rukû'dan) başını kaldırıp gerisin geriye yürüyerek yere secde etti. İşte minberin kıssası budur [82].
Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi: Alî ibnu AbdilJah şöyle dedi: Allah kendisine rahmet eylesin, İmâm Ahmed ibn Hanbel (241) bana bu hadîsten sorup: Ben ancak Peygamber'in insanlardan daha yüksekte olduğunu kasdettim. Binâenaleyh bu hadîse göre imâmın insanlardan daha yüksekte bulunmasında be's yoktur, dedi. (Alî ibn Abdillah el-Medînî) der ki: Bunun üzerine ben de Ahmed ibn Han-bel'e: Sufyân ibn Uyeyne'ye bu hadîsten pek çok suâl sorulurdu. Binâenaleyh sen ondan bu hadîsi işitmedin mi? dedim. Ahmed ibn Hanbel: Hayır, dedi [83].

30-..... Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik'ten haber verdi(şöyle demiştir): Rasûlullah (S) atından düştü de bacağı yâhud kürek kemiği sıyrıldı. Rasûlullah bir ay kadınlarının yanlarına girmemeğe yemîn etti. Kendisine âid bulunan ve merdiveni hurma kütüğünden olan yüksekçe bir odada oturdu. Bu sırada sahâbîleri O'na iyâdet için geldiler. Rasûlullah kendisi oturarak, oradakiler de ayakta olduklarıhâlde onlara namaz kıldırdı. Selâm verince: "İmâm, kendisine uyulsun diye imâm edilir. Binâenaleyh o tekbîr alınca tekbîr alın, rükû 'a vardığı vakit rukû'a varın. Sçcdeye vardığı vakit secdeye varın. Oturduğu hâlde namaz kılarsa siz de hep oturarak namaz kılın" buyurdu. Rasûlullah yirmi dokuz günde oradan indi. Sahâbîler: Yâ Rasûlallah, sen kadınlarından bir ay ayrılacağına yemîn etmiştin, dediler. Rasûlullah: "(Yemîn edilen) ay, yirmi dokuz gündür" buyurdu[84].

19- Bâb: Namaz Kılan Kimsenin Giydiği Sevb, Secdeye Vardığında Hanımına Dokunduğu Zaman? [85]

31-..... Meymüne (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), ben karşısında ve hayızh olduğum hâlde namaz kılardı. Bazen secdeye vardığı zaman giydiği elbise -ben hayızh iken- bana dokunurdu. Yine Meymûne: Rasûlullah hurma yaprağından yapılmış küçük bir seccade üzerinde namaz kılardı, demişti[86]

20- Hasır Üzerinde Namaz Kılmak Babı

Ve Câbir ibn AbdiIIah ile Ebû Saîd Hudrî, geminin içinde herbiri ayakta oldukları hâlde namaz kılmışlardır[87]. Hasen Basrî (gemide ayakta mı, yoksa oturarak mı namaz kıldıracağını soran kimseye hitaben): Dikelmekle arkadaşlarına meşakkat vermeyeceğin müddetçe ayakta kıldırırsın ve gemi ile beraber -döneceği yere- dönersin. Onlara meşakkat vereceksen o takdirde oturarak namaz kıldırırsın, demiştir .[88]

32..... Bize Mâlik, İshâk ibn AbdiIIah ibn Ebî Talha'dan; oda Enes ibn Mâlik'ten haber verdi. Onun ninesi Muleyke, Rasûlullah'ı, kendisi için hazırlamış olduğu bir yemeğe da'vet etmişti. Rasûlullah o yemekten yedi. Sonra; "Kalkınız da size namaz kıldırayım" buyurdu. Enes der ki: Ben kullanıla kullanıla simsiyah olmuş bulunan (eski) bir hasırımıza doğru davrandım, üzerine su serptim. Rasûlullah (S) namaza durdu. Yetîm ile ben de arkasında bir saff olduk. Koca kan da arkamızda durdu. Rasûlullah bizlere iki rek'at namaz kıldırdı, sonra ayrıldı [89].

21- Seccade Üzerinde Namaz Babı [90]

33-..... Meymûne (R): Peygamber (S) hurma yapraklarındanyapılmış küçük bir seccade üzerinde namaz kılardı, demiştir. [91]

22- Kilim, Keçe Ve Benzeri Döşenen Şeyler Üzerinde Namaz Kılmak Babı

Enes ibn Mâlik kendi döşeği üzerinde namaz kılmıştır.[92]
Ve yine Enes: Bizler Peygamber'in beraberinde namaz kılardık da bizden kimi kendi sevbi üzerine secde ederdi, demiştir [93].

34-..... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ın ön tarafında, ayaklarım O'nun kıblesine (yânî secde edeceği yere) gelmek üzere uyur idim. O secdeye vardığı zaman eliyle beni dürterdi de ben ayaklarımı geriye çekerdim. Secdeden kalktığı zaman yine uzatırdım. Âişe der ki: O zamanlarda evlerde kandiller (yânî ışıklar) yoktu [94].

35-.....Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Âişe, Peygamber'in eşine âid döşeği üzerinde, kendisi ile kıblesi arasında cenazenin sağdan sola uzanıp yatması gibi yatmış olduğu hâlde Rasûlullah (S) namaz kılar idi. [95]

36-,..... Bize Leys, Yezîd'den; o da Irak (ibn Mâlik)'tan; o da Urve'den tahdîs etti ki, Peygamber (S), Âİşe, Peygamber'le kıblesi arasında, üstünde ikisinin beraber uyuyageldikleri döşek üzerinde enli-lemesine yatmış olduğu hâlde namaz kılar idi. [96]

23- Sıcağın Şiddetinde Sevb Üzerine Secde Etmek Babı

Hasen Basrî: Sahâbîler cemâati, elleri elbisesinin kolu içinde olduğu hâlde sarık ve külah üzerine secde ediyordu, demiştir .[97]

37-..... Enes (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber (S) ile birlikte namaz kılardık da, bâzılarımız sıcağın şiddetinden dolayı (büründü-ğü) sevbin bir kenarını secde yerine koyardı [98].

24- Ayakkabılarla Namaz Kılmak Babı

38-..... Bize Ebû Mesleme Saîd ibnu Yezîd el-Ezdî haber verip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e: Peygamber (S) ayakkabıları ayağında iken namaz kılar mıydı? diye sordum. Enes: Evet, cevâbım verdi [99].

25- Mestlerle Namaz Kılmak Babı

39-..... Hemmâm ibnu'I-Hâris şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah'ı gördüm ki, o işedikten sonra abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti. Sonra kalkıp namaz kıldı. Kendisine (niçin mest üzerine mesh ettin diye) soruldu. O: Ben Peygamber'in böyle yaptığını gördüm, dedi. Râvî İbrâhîm en-Nahaî der ki: Bu hadîs (Abdullah ibn Mes'üd'un arkadaşlarının) pek hoşlarına giderdi. Çünkü Cerîr, en son müslümân olanlardan biridir [100].

40-..... Mesrûk'dan; o da el-Mugîre ibn Şu'be (R)'den tahdîs etti ki, o: Ben Peygamber (S)'e abdest aldirttım da, O mestleri üzerine mesh etti ve namaz kıldı demiştir[101]

26- Bâb: Namaz Kılan Kimse Secde Etmeyi Tamamlamadığı Zaman? [102]

41-..... Bize Mehdî, Vâsıl'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Huzeyfe'den haber verdi ki, Huzeyfe (R) rukû'unu ve sucûdunu tamâm yapmayan bir adam gördü. O adam namazını edâ ettikten sonra Huzeyfe ona: Sen namaz kılmadın, demiştir. Ebû Vâil: Ebû Huzeyfe'-nin ona: "Ölmüş olsan, Muhammed'in sünnetinin gayrı üzere ölmüş olursun".dediğini zannediyorum, dedi. [103]

27- Bâb: Namaz Kılan Kimse Secde Esnasında Pazularını Açar Ve Yanlarından Uzaklaştırır

42-..... Bize Bekr ibnu Mudar, Ca'fer'den; o da İbn Hürmüz'den; o da Abdullah ibn Mâlikin İbnu Buhayne(R)'den tahdîs ett (O şöyle demiştir): Peygamber (S) namaz kılarken secde esnasında koltuk altlarının beyazlığı görünecek derecede pazularının arasını açar (ve bedenini yerden uzaklaştırıldı.
Leys dedi ki: Bana Ca'fer ibn Rabîa daBekr'in bu hadîsi tarzında tahdîs etti.[104]

28- Kıbleye Yönelmenin Fazileti Babı [105]

Namaz kılacak kimse ayaklarının uçları ile (yânî ayak parmaklarının başlarıyle) kıble tarafına yönelir. Bunu Ebû Humeyd, Peygamber(S)'den söylemiştir.[106]

43-..... Enes (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim bizim kıldığımız namazı kılar, kıblemize karşı durur ve kestiğimizi yerse, Allah Un ve Allah elçisinin ahd ve emânını hakkeden müs-lümân, işte odur. Artık Öyle olan bir kimsenin ahd ve emânı hususunda Allah'a (ve RasûFüne) hıyanet etmeyin".[107]

44-..... Enes (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İnsanlar Lâ ilahe Hlellâh (= Allah'tan başka hakk ilâh yok) deyinceye kadar, onlarla muharebe etmekliğim bana emr olundu. Onlar bunu söyledikleri, namazımızı kıldıkları, kıblemize yöneldikleri ve kestikleri hayvanları bizim kestiğimiz hayvanlar gibi kestikleri zaman, artık onların kanları ve malları bize haram olmuştur, ancak kanların ve malların kendi hakklan mukaabili olmak müstesnadır. Onların (bâtınlarından dolayı olan) hesâbları Allah'a âiddir".
Ve İbnu Ebî Meryem şöyle dedi: Bize Yahya (ibn Eyyûb) haber verip şöyle dedi: Bize Humeyd et-Tavîl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes, Peygamber(S)'den tahdîs etti[108].
Ve Alî ibn Abdillah şöyle dedi: Bize Hâlid ibn Haris tahdîs edip şöyle dedi: Bize Humeyd et-Tavîl tahdîs edip şöyle dedi: Meymûn ibnu Siyah, Enes ibn Mâlik'e sorup: Yâ Ebâ Hamza! Kulun kanını ve malını haram kılan şey nedir? dedi. Enes: Kim Lâ ilahe illellah (= Allah' tan başka hakk ilâh yoktur) esâsına (zahiren) şehâdet eder, kıblemize yönelir, namazımızı kılar ve kestiğimiz hayvanı yerse, işte o müsiü-mândır. Artık müslümânın lehine olan, onun da lehine; müslümânın aleyhine olan, onun da aleyhinedir, dedi[109].

29- Medîne. Şam Ve Maşrık Ahâlîsinin Kıblesi Babı

Peygamber'in:"Dışkı çıkarma yâhud işeme esnasında kıbleye karşı yönelmeyiniz, lâkin (Medîne'nin) şark tarafına veya garb tarafına doğru yöneliniz" kavlinden dolayı (Medine semti için) şarkta ve garbda kıble yoktur [110].

45-..... Bize Zuhrî, Atâ ibn YezîcTden; o da Ebû Eyyûb elEnsârî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Halâya geldiğiniz zaman kıbleyi karşınıza almayın, kıbleyi arkanıza da almayın, fakat (Medine'nin) şark tarafına doğru veya garb tarafına doğru dönünüz".
Ebû Eyyûb dedi ki: Sonra biz Şam'a geldik ve kıble tarafına doğru bina edilmiş birçok halâlar bulduk. Bu durumda biz, kıble cihetinden eğilip meyleder ve Yüce Allah'tan mağfiret isterdik.
Ve yine Zuhrî'den; o da Atâ'dan. Atâ: Ben Ebû Eyyûb'dan; o da Peygamber(S)'den olmak üzere, geçen hadîs gibi işittim, dedi[111].

30- Yüce Allah'ın: Siz De İbrahim'in Makaamından Bir Namazgah Edinin (El-Bakara: 125) Kelâmı Babı [112]

46-..... Bize Amr ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Biz İbn Umer'e: Umre için Ka'be'yi tavaf etmiş, fakat Safa ile Merve arasında sa'y etmemiş olan bir kimse, karısıyle cinsî münâsebet yapabilir mi? diye sorduk. İbn Umer: Peygamber (S) umre için Mekke'ye geldi, Beyt'i yedi kerre tavaf etti. Makaamın arkasında iki rek'at namaz kıldı. Safa ile Merve arasında sa'y etti. And olsun ki Allah'ın Rasülü'nde sizin için pek güzel bir örnek vardırdı-Ahzâb:2i), dedi.
Biz bu mes'eleyi Câbir ibn Abdillah'a da sorduk. O da: Safa ile Merve arasını sa'y etmedikçe kadına sakın yaklaşmasın, cevâbım verdi. [113]

47-..... Seyf şöyle demiştir: Ben Mücâhid'den işittim, o şöyle dedi: İbn Umer'in yanına gelindi de, ona: İşte şu Rasûlullah, o Ka'-be'ye girdi, denildi. Bunun üzerine İbn Umer şöyle dedi: Peygamber (S) dışarıya çıkmış olduğu hâlde, ben hemen oraya geldim ve BüâPi Ka'be kapısının iki sövesi arasında ayakta buldum. Ve hemen Bilâl'e sorup: Peygamber Ka'be içinde namaz kıldı mı? dedim, Bilâl: Evet, kapıdan giren kimsenin sol tarafına düşen iki direk arasında iki rek'at namaz kıldı, sonra dışarıya çıktı ve Ka'be'nin yüzü -kapısı- karşısında (yânı İbrâhîm makaamında) iki rek'at kıldı, dedi. [114]

48-..... Bize İbnu Curayc, Atâ'dan haber verdi: O şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'tan işittim, o şöyle dedi: Peygamber (S) Ka'-be'ye girdiği zaman, onun bütün nahiyelerinde (yânî cihetlerinde) duâ etti ve oradan çıkıncaya kadar namaz kılmadı. Dışarıya çıkınca Ka'-be'nin önünde iki rek'at kıldı. Ve: "Kıble işte budur" dedi[115].

31- Namaz Kılacak Kimsenin, Nerede Olursa Olsun, Kıble Cihetine Yönelmesi Babı [116]

Ve Ebû Hureyre şöyle dedi: Peygamber (S): Bulunduğun yerde kıble cihetine yönel ve Allahu Ekberde" buyurdu[117].

49-..... Berâ' ibn Âzîb (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), (Medine'de) on altı yâhud on yedi ay Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kıldı idi. Hâlbuki Rasûlullah kıblesinin Ka'be'ye yöneltilmesini arzu ederdi. Bunun üzerine azîz ve celîl olan Allah: "Biz, yüzünü çok kerre göğe doğru evirip çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Şimdi seni herhalde hoşnûd olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. (Namazda) Yüzünü artık Mescidi Haram tarafına çevir. (Ey mü'minler) siz de nerede bulunursanız (namazda) yüzlerinizi o yana döndürün..." (ei-Bakara: 144) âyetini indirdi. Rasûlullah da Ka'be tarafına yöneldi. Bunun üzerine, insanlardan bir takım beyinsizler -ki onlar Yahûdîler'dir-: "Müslümanları, üzerinde durdukları kıblelerinden çeviren nedir?" dediler. "De ki: Doğu da Allah hn, batı da. O, kimi dilerse onu dosdoğru yola iletir" (ei-Bakara: 142). Bu kıble tahvili akabinde bir kimse Peygamber'le beraber (Ka'be'ye doğru) namaz kıldı da, namaz kıldıktan sonra yola çıktı. Nihayet Beytu'l-Makdis'e doğru ikindi namazı kılmakta olan bir Ensâr cemaatına uğradı. Onlara: Peygamber'le beraber namaz kıldığını, Peygamber'in Ka'be cihetine yöneldiğini şe-hâdet ederek söyledi. Bu haber üzerine o cemâat (namazlarını bozmadan) Ka'be tarafına yönelinceye kadar meyi edip döndüler [118].

50-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -seferde nâfîlenamâzı devesi üstünde, deve O'nu nereye yöneltirse yöneltsin kılardı. Bir farz namaz kılmak istediği zaman ise deveden iner ve kıbleye yönelirdi [119].

51-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) namaz kıldırdı. îbrâhîm Nahaî: Amma Peygamber namazı artık mı, yoksa eksik mi kıldırdı bilmiyorum, dedi. (Sonra tbn Mes'ûd'un lâfzını rivayete dönerek, şöyle dedi): Peygamber selâm verince, kendisine hitaben: Yâ Rasûlallah, namaz hakkında yeniden bir şey mi geldi? diye soruldu. Rasûlullah: "(Yok) neden sordun?" dedi. Yâ Rasûlallah şöyle böyle kıldırdın da ondan, dediler[120]. Bunun üzerine Rasûlullah (hemen teşehhüd vaziyeti almak için) iki bacağım kıvırdı ve kıbleye karşı yönelip iki secde ettikten sonra selâm verdi. Yüzünü bize döndürünce şöyle buyurdu: "Şu muhakkak ki, şayet namaz hakkında yeni birşey gelmiş olaydı, onu size elbette haber verirdim. Lâkin ben de sizin gibi beşerim. Siz unuttuğunuz gibi, ben de unuturum. (Bir şey) unuttuğum zaman bana hatırlatınız. İçinizden biri namazda şekk edecek olursa doğruyu araştırsın [121], (doğrudur diye verdiği) karâr üzerine namazını tamamlasın. Sonra selâm versin, ondan sonra da iki kerre secde etsin"[122].

32- Kıble Hakkında (Söylenenlerden Gayrı Olarak) Gelen Şeyler İle, Yanılıp Da Kıbleden Başka Yöne Doğrı Namaz Kılan Kişinin O Namazı Yeniden Kılmasını Re'y Etmeyen Kimse Babı [123]

Ve Peygamber (S) öğlenin iki rek'atında selâm vermiş, müteakiben yüzünü insanlara döndürmüş, sonra da (farkına varıp) namazın geri kalanını tamamlamıştır [124].

52-..... Enes dedi ki: Umer şöyle dedi: Ben üç şeyde Rabb'ime muvafakat ettim[125], Yâ Rasûlaliah, İbrâhîm makaamım namazgah edinsek, dedim. Müteakiben "Siz de İbrahim makaamından bir na-mâzgâh edinin" (ei-Bakara: 125)âyeti nazil oldu. Bir de Hicâb âyeti- Yâ Rasülallah, kadınlarına emretsen de, onlar perde içine girseler. Çünkü hayırlı hayırsız kimseler onlarla konuşabiliyor, dedim. Bunun üzerine Hicâb âyeti (d-Ahzâb:53,32) nazil oldu. Keza Peygamberin zevceleri (bir defa) kendisine karşı kıskançlık (göstermek) üzere ittifak ettiler-di. Onlara: "Eğer O sizi boşarsa yerinize, Rabb'inin O'na sizden hayırlısını vermesi emel edilir..." (et-Tahrîm: 5) dedim. Derken bu âyet nazil oldu.
(Yine Buhârî şöyle dedi:) Bize İbnu Ebî Meryem tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya ibn Eyyûb haber verip şöyle dedi: Bana Humeyd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes'ten bu hadîsi işittim .[126]

53-..... Abdullah ibn Umer(R) Şöyle demiştir: İnsanlar Kubâ'da sabah namazında bulundukları sırada onlara bir kimse gelip: Şübhesiz Rasûlullah'a Kur'ân indirilmiş ve O'na Ka'be'ye yönelmesi emrolunmuştur. Binâenaleyh sizler de Ka'be cihetine yöneliniz, dedi. Cemâatin yüzleri Şâm tarafında iken bu emir üzerine (namaz içinde) Ka'be tarafına döndüler .[127]

54-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) öğle namazım beş rek'at kıldırdı. Sahâbîler: Namaz artırıldı mı? dediler. Peygamber: "Bu suâlin sebebi nedir?" dedi. Sahâbîler: Beş rek'at kıldırdın, dediler. Bu cevâb üzerine Peygamber iki ayağını kıvırdı ve iki secde yaptı. [128]

33- Tükürüğü Mescidden El İle Kazımak Babı [129]

55..... Enes (-R- şöyle demiştir): Peygamber (S) kıble (duvarında tükürük gördü. Bu kendisine o kadar ağır geldi ki, üzüldüğü yüzünden besbelli oldu. Kalktı ve eliyle onu kazıdı. Sonra şöyle buyurdu: "Herbiriniz namazına durduğu vakit şübhesiz Rabb'ı ile mü-nâcât eder yâhud Rabb'ı kendisi ile kıblesi arasındadır. O hâlde hiçbiriniz kıblesine karşı tükürmesin. Muztarr kaldığında ya sol tarafına veya ayaklarının altına tükürsün". Bunu söyledikten sonra Ra-sûlullah, ridâsının kenarını tutup içine tükürdü, sonra bir kısmını diğeri üzerine dürerek: "Yâhud işte böyle yapar" buyurdu [130].

56-..... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) kıble duvarında bir tükürük gördü de hemen onu kazıdı. Sonra insanlara dönüp: "Herhanginiz namaz kılarken önüne doğru tükürmesin.

Çünkü namaz kıldığı zaman Allah, onun yüzünün geldiği îarafındadır" buyurdu. [131]

57-.....Mü'minlerin annesi Âişe'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) kıble duvarında bir sümük yâhud tükürük yâhud balgam gördü de, hemen onu kazıdı. [132]

34- Mescidden Sümüğü Çakıl Taşı İle Sürtüp Kazımak Babı

İbn Abbâs (R): Yaş pisliğe basmış isen, onu (su ile) yıka. Kurumuş pisliğe basmışsan yıkama (çünkü ona basmak sana zarar vermez) demiştir [133].

58-..... Ebû Hureyre ile Ebû Saîd şöyle tahdîs etmişlerdir: Rasûlullah (S) mescidin duvarında tükürülmüş balgam gördü, hemen eline bir çakıl taşı aldı da ona sürtüp kazıdı. Sonra: "Herhangi biriniz öksürüp, aksırıp da göğüsten veya boğazdan balgam çıkardığı zaman, sakın yüzünün doğrultusuna ve de sağ tarafına tükürmesin. Muztarr kalırsa sol tarafına yâhud sol ayağının altına tükürsün" buyurdu. [134]

35- Bâb: Kişi Namaz İçinde İken Sağ Tarafına Tükürmesin

59-..... Ebû Hureyre ile Ebû Saîd şöyle haber vermişlerdir: Rasûlullah (S) mescidin duvarında bir balgam gördü. Hemen Rasûlullah (S) bir çakıl taşı aldı da ona sürtüp sıyırdı. Sonra: "Herhangi biriniz balgam çıkardığı zaman sakın onu yüzü doğrultusuna ve de sağ tarafına tükürmesin. Muztarr kalırsa onu sol tarafına yâhud sol ayağının altına tükürsün" buyurdu. [135]

60-..... Bana Katâde haber verip şöyle dedi: Ben Enes (R)'ten işittim, şöyle dedi Peygamber (S): "Herhangi biriniz sakın önüne ve de sağına tükürmesin. Lâkin (muztarr kalırsa) soluna yâhud (sol) ayağının altına tükürsün" buyurdu. [136]

36- Bâb: Soluna Yâhud Sol Ayağının Altına Tükürsün

61-..... Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim; şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Şübhesiz kimü'min namazda olduğu zaman ancak Rabb'ma münâcât eder. O hâlde, sakın ön tarafına ve de sağ tarafına tükürmesin. Lâkin (muz-tarr kaldığında) sol tarafına yâhud (sol) ayağının altına (tükürsün)" buyurdu. [137]

62-..... Bize Zuhrî, Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Saîd'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Peygamber (S), mescidin kıblesinde tükürülmüş bir balgam gördü. Hemen onu bir çakıl taşı ile sürtüp kazıdı. Sonra insanın ön tarafına yâhud da sağ tarafına tükürmesini nehyetti. Lâkin (muztarr kalırsa) sol tarafına yâhud sol ayağının altına (tükürür) buyurdu. Ve keza Zuhrî'den; o, Humeyd'den işitmiştir: O da Ebû Saîd'den, bu hadîs tarzında rivayet etti [138].

37- Mescide Tükürme (Hatîesinin) Keffâreti Babı

63-..... Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Mescide tükürmek bir günâhtır. Bu günâhın keffâreti ise onu görmektir"[139].

38- Mescidde Tükürüğün Gömülmesi Babı

64-..... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Hemmâm'dan tahdîs etti. O, Ebû Hureyre'den işitmiştir. Peygamber şöyle buyurmuştur; "Herhangi biriniz namaza dikeîdiği zaman önüne tükürmesin. Çünkü artık o namaz yerinde bulunduğu müddetçe Allah'a münâcât etmektedir. Sağ tarafına da tükürmesin. Çünkü sağ tarafında (haseneleri yazan) melek vardır. Muztarr kalırsa sol tarafına yâhud ayağının altına tükürüp onu gömer" [140]

39- Bab: Tükürük Kendisine Galebe Ettiği Zaman (Namaz Kılan Kimse Onu) Elbisesinin Bir Tarafına Alsın [141]

65-.....Bize Humeyd, Enes'ten tahdîs etti (ki o, şöyle demiştir): Peygamber (S) kıblede tükürük gördü. Hemen onu eliyle kazıdı. Ve Peygamber'de bir nefret görüldü yâhud bu tükürme fiilinden dolayı Peygamber'in nefreti ve bunun Peygamber üzerindeki şiddeti görüldü. Akabinde şöyle buyurdu: "Herbiriniz namazında kıyama durduğu zaman şübhesiz Rabb 'ına münâcât eder, yâhud Rabb 'ı kendisi ile kıblesi arasındadır. O hâlde hiçbiriniz kendi kıblesine karşı tükürmesin. Lâkin (muztarr kaldığında) ya sol tarafına yâhud ayağının altına tükürsün". Bunu söyledikten sonra Rasûlullah ridâsınm kenarını tutup içine tükürdü ve ridânın bir kısmını diğer kısmı üzerine katladı da: "Yâhud işte böyle yapar" buyurdu [142]

40- İmamın İnsanlara, Namazı Tam Yapmaları Hususunda Öğüd Vermesi ve Kıblenin Zikri Babı

66-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da
Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Siz, benim kıblem (yalnız) şurasıdır mı sanıyor sunuz?

Allah 'a ye-mîn ederim ki, sizin huşû'unuz ve rukû'unuz bana gizli olmaz. Ben sizleri elbette arkamdan da görüyorum" [143]

67-..,.... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere bir namaz kıldırdı. Sonra minbere çıktı da namaz hakkında,rükû' hakkında söz söyleyip: "Şübhesiz ki ben sizleri önümden görür olduğum gibi, arkamdan da görürüm" buyurdu m. [144]

41- Bab: Fulan Oğulları Mescidi Denilir Mi? [145]

68-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer (R)'den
haber verdi (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) idmana çekilip zayıflatılmış atlar arasında Hafyâ'dan başlayıp Seniyyetu'l-Vedâ'da nihayet bulmak üzere yarış tertîb etti. Keza idman edilmemiş atlar arasında Seniyye'den tâ Zurayk oğullan Mescidi'ne kadar diğer bir yarış tertîb etti. Abdullah da yarış edenler arasında idi. [146]

42- Mescidde Bir Şeyi Bölmek ve Hurma Salkımı Asmak Babı

Ebû Abdillah Buhârî dedi ki: "el-Kımm", "el-Izku" demektir. İkisi (yânî tesniyesi) "Kınvâni"dir. Cemâati (yânî cem'i) yine "Kınvânun"dur. Sınvun, Sınvâni {ve Sınvânun) gibi [147]

Ve îbrâhîm (163), yânî Tahmân'ın oğlu, Abdulazîz ibn Suheyb'-den; o da Enes(R)'ten söyledi [148] O şöyle demiştir: Peygamber(S)'e Bahreyn'den mal getirildi[149]. Peygamber: "Onu mescide dökün" buyurdu. Bu mal Rasûlullah'a gönderilen en kesretli mal olmuştu. Akabinde Ras,ûlullah namaza çıktı ve o mala dönüp bakmadı. Namazı bitirdikten sonra geldi ve malın yanına oturdu. Her kimi gördü ise muhakkak (o maldan bir rnikdâr) verdi. Derken Abbâs O'na geldi ve: Yâ Rasûlallah, bana da ver. Çünkü ben hem kendim için, hem de Akîl için fidye vermiştim, dedi [150] Rasûlullah ona: "Al" buyurdu. O da avuç avuç bezinin içine boşalttı. Sonra onu kaldırıp yüklenmeye davrandı, fakat kaldıramadı. Bunun üzerine: Yâ Rasûlallah, birine emret de onu sırtıma kaldırsın, dedi. Peygamber: "Olmaz" dedi. Abbâs: Öyle ise onu üzerime Sen kaldırıver, dedi. Peygamber yine: "Olmaz" buyurdu. Bunun üzerine Abbâs ondan birazını döktü de sonra tekrar kaldırmağa davrandı. Yine: Yâ Rasûlallah, birisine emret de, bunu üzerime kaldırsın, dedi. Rasûlullah: "Olmaz" buyurdu. Abbâs: Öyleyse bunu üzerime Sen kaldır, dedi. Rasûlullah yine: "Olmaz" buyurdu. Bunun akabinde ondan birazını daha döktü. Sonra onu kaldırıp sırtının üzerine attı ve yürüyüp gitti. Rasûlullah, onun hırsına olan taaccübünden dolayı gözümüzden kayboluncaya kadar hep arkasından bakıp durdu. Rasûlullah o maldan bir dirhem bakî oldukça oradan kalkmadı [151]

43- Mescidde İken Yemek İçin Da'vet Yapan Mescidden İtibaren Bu Da'vete İcabet Eden Kimseler Babı[152]

69-.....Enes (R) şöyle dedi: Ben Peygamber'i, mescidde iken
buldum, beraberinde birçok insan vardı. Ben hemen dikildim. Peygamber (S) "Seni Ebû Talha mı gönderdi?" dtĞı. Ben: Evet, dedim. O: "Yemeğe da'veî için mi?" dedi. Ben tekrar: Evet, dedim. Bunun üzerine Peygamber, yanında bulunan kimselere "Kalkın" buyurdu ve yürüdü. Ben de onların önlerinde yürüdüm.

44- Mescidde Erkekler ve Kadınlar Arasında Hükmetmek ve La'netleşme Yaptırmak Babı

70-..... Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana İbnu Şihâb, Sehl ibn Sa'd'dart haber verdi ki, bir adam Rasûlullah'a gelip: Yâ Rasûlallah, karısıyle beraber bir erkek bulan kimseye ne re'y edersin? O adamı öldürür mü? dedi. En sonunda o karı koca mescidde la'netleştiler, ben de hâzır bulunuyordum [153].

45- Bab: İnsan (Başkasına Âid) Bir Eve Girdiği Zaman O Evin İçinde İstediği Yerde Mi Namaz Kılar Yahud Kılacak Yeri Araştırmayarak Emredilen Yerde Mi Namaz Kılar? [154]

71-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Mahmûd ibnu'r-Rabî'den; o da Itbân ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S), Itbân'a gelip, evinin içinde: "Evinin neresinde senin için namaz klimamı istersin?" dedi. Itbân der ki: Ben kendisine bir yeri işaret ettim. Akabinde Peygamber (namaza durup) tekbîr aldı. Biz de arkasında saff olduk. O bize iki rek'at namaz kıldırdı.

46- Evlerde Mescidler (Edinmek) Babı

Ve Berâ ibn Azib, kendi evindeki mescidinde cemâat hâlinde namaz kılchrmıştır [155]

72-.....BanaUkayl, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verdi (o, şöyle demiştir) Ra-sûlullah'm sahâbîlerinden ve Bedr'de hâzır olan Ensâr'dan Itbân ibn Mâlik[156], Rasûlullah'a gelip: Yâ Rasûlallah, ben gözlerimi inkâr etmişimdir (yânî, gözlerim çok zayıflamıştır). Halbuki ben, kavmime namaz kıldıran kimseyim. Yağmurlar yağdığı zaman onlarla benim aramızda dere akar da mescidlerine gidip onlara namaz kildıramaz oluyorum. Yâ Rasûlallah, gönlüm arzu etti ki, bana gelip evimde namaz kıldırsan da senin namaz kıldığın yeri namazgah edineyim, dedi. Râvî der ki: Rasûlullah (S), Itbân'a: "İnşaattan (bunu)yapacağım" dedi. İtbân der ki: Ertesi sabah Rasûlullah ile Ebû Bekr, gün yükseldiğ

vakit bana geldiler. Rasûlullah (içeri girmeye) izin istedi. Ben de izin verdim.Eve girdiğinde oturmadı. Sonra: "Evinin neresinde namaz kılmakıığımı istersin?" dedi. Itbân der ki: Ben evin bir tarafını O'.na işaret ettim. Rasûlullah namaza durup tekbîr aldı. Biz de durup saff olduk. İki rek'at kıldırdıktan sonra selâm verdi. Itbân der ki: Rasûlullah'ı, kendisi için yaptığımız bir hazîre yemeği üzerine aIıkoyduk [157]. Yurdun ahâlîsinden birçok kimseler (Peygamber'in gelmeşini haber alarak) eve gelip doldular. İçlerinden biri: Mâlik ibnu'l-Duhayşin yâhud İbnu'd-Duhşun nerede? dedi. Oradakilerden biri: Mâlik ibnu'd-Duhayşin Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmeyen bir münafıktır, dedi. Rasûlullah (S) ona: "Böyle deme. Görmüyor musun, o Lâ ilahe ille'ilah demiştir, ve bu sözü ile Allah'ın rızâsını istemektedir" buyurdu. O sözü söyleyen de: Allah ve Rasûlü en İyi bilendir, dedi. Itbân der ki: Biz Peygamber'i, münafıklar hakkında (hep böyle) müteveccih ve hayırhah bulurduk. Rasûlullah: "Şübhe-
siz ki Allah, Allah rızâsını arayarak Lâ ilahe ille"Hah diyen kimseyi ateşe haram etmiştir" buyurdu.
İbn Şihâb -geçen sened ile- şöyle dedi: Sonra ben Husayn İbnu'l-Muhammed el-Ensârî'ye -ki o Salim oğullan'nın biridir ve onların en hayırlılanndandır- bu Mahmûd ibnu'r-Rabî' hadîsini sordum. O,
bu hadîsi tasdik edip doğruladı.

47- Mescide Girmekte ve Diğerlerinde Sac Ayak İle Başlamak Babı
Ve İbn Umer, girmeye sağ ayağı ile başlar, çıkacağı zaman ise sol ayağı ile başlar idi [158]

73-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) muktedir ol duğu müddetçe her işinde, temizlik yapmasında, taranmasında, ayak kabı giymesinde sağdan başlamayı severdi.

48- Bab: Çahiliyyet Devri Müşriklrrinin Kabirleri Açılır ve Yerlerinde Mescidler Edinilir Mi?

(Yânî edinilir.) [159] Çünkü Peygamber(S)'in:
"Allah Yahûdîler'e la'net etsin, onlar peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler" sözü vardır [160]
Ve kabirlerin bulunduğu yerlerde namaz kılmak mekruh olur. Zîrâ Umer ibn Hattâb, Enes ibn Mâlik'i
bir kabir yanında namaz kılarken gördü de: "Kabirden sakın, kabirden çekin" dedi Fakat ona, bu namazı tekrar kılmasını emretmedi [161]

74-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam, Âişe'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme, Habeşistan'da gördükleri, içinde tasvirler bulunan bir kiliseye dâir konuştular. Bu kiliseyi Peygamber'e de zikrettiler. Peygamber (S) de şöyle buyurdu: "Onlar, içlerinde iyi bir kimse bulunup vefat ettiğinde, kabri üzerine bir mescid (bir namazgah) yaparlar, içinde de bu suretleri tasvir ederler. İşte onlar kıyamet gününde Allah katında halkın en senlileridirler".

75-.....Bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'dan;odaEnes'ten tah-
dîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye geldi ve Medine'nin en yüksek tarafına Amr ibn Avf oğullan denilen kimselerin bulunduğu obada konak etti. Peygamber onların içinde on dört gece ikaamet etti. Sonra (dayıları olan) Neccâr oğullarına haber gönderdi. Onlar da kılıçları boyunlarında asılı olarak geldiler. Peygamber (S), devesi (Kasvâ) üstünde, terkisinde Ebû Bekr ve çevresinde Neccâr oğullan cemâati (olduğu hâlde yola çıkışları) hâlâ gözümün önündedir[162]. Nihayet Peygamber Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd'in evinin avlusuna (devesini) çökertti. Peygamber, nerede namaz vakti erişirse oracıkta namaz kılmayı severdi. Davar ağıllarında da namaz kılardı. Mescidin bina olunmasını emretti. Neccâr oğulları'ndan bir topluluğa haber gönderip: "Ey Neccâr oğulları, duvar ile çevrili arsanızın bedelini bana söyleyin" dedi. Onlar ise: Vallahi olmaz. Biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz, dediler. Enes der ki: Onun içinde şu söyleyeceklerim vardı: Müşriklerin kabirleri vardı. Oyuk, tümsek, bakılmamış harâb yerler vardı. Hurma ağaçlan vardı. Peygamber müşrik kabirleriyle alâkalı emrini verdi, ve onlar açıldı. Sonra o harâb yerlerle ilgili emrini verdi, oralar da düzeltildi. Hurma ağaçları kesildi. Hurma ağaçlarını mescidin kıblesine sıra ile dizdiler. Kapının yan taraflarını da taştan ördüler. Sahâbîler recezler söyleyerek taş taşımaya başladılar. Peygamber de onlarla beraber:
"Allâhümme lâ hayra illâ haym'l-âhireti Fağfir lil-Ensân vel-Muhâcireti"
(= Yâ Allah, âhiret hayrından başka hayır yoktur Öyle ise Ensâr ile Muhâcirler'e mağfiret eyle) diyordu.

49- Davar Ağıllarında Namaz Kılmak Babı

76-.....Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'dan; o daEnes'tentahdîs etti.
Enes (R): Peygamber (S) koyun ağıllarında namaz kılar idi, demiştir. Sonra râvî dedi ki: Bu sözden sonra ben Enes'ten şöyle derken işittim: Peygamber, mescid bina olunmadan evvel koyun ağıllarında namaz kılardı [163].

50- Su Yakınlarındaki Deve Yataklarında Namaz Kılmak Babı [164]

77-.....Nâfi' şöyle dedi: Ben İbn Umer'i gördüm ki, o devesini kıblesine alarak namaz kılıyordu. Ve îbn UmenBen Peygamber'i böyle yaparken gördüm, dedi[165]

51- Önünde Ocak Yahud Ateş Yahud (Müşrikler Tarafından) Ma'büd Edilelen Bir Şey Olduğu Halde Yüce Allah'ın Rızasını İrade Edip Namaz Kılan Kimse Babı :

Ve Zuhrî dedi ki: Bana Enes haber verip şöyle dedi:
Peygamber (S): "Ben namaz kılarken ateş (yânî cehennem) bana arz olundu" dedi [166].

78-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Güneş tutuldu. Rasûlullah (S) namaz kıldırdı. Sonra: "Bana ateş (yânî cehennem) gösterildi. Bu günkü kadar kötü ve beter hiçbir manzarayı ömrümde görmedim" buyurdu [167].

52- Kabirler Bulunan Yerlerde Namaz Kılmanın Keraheti Babı

79-.....Bana Nâfi', İbn Umer'den haber verdi. Peygamber (S):
"Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız. Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz" buyurmuştur [168]

53- (Allah Tarafından) Yere Batırılmış ve Üzerine Azab İndirilmiş Olan Mekanlarda Namaz Kılma(nın Hükmü) Babı

Alî(R)'nin Bâbil şehrinin yere geçirilmiş harabesi üzerinde namaz kılmayı kerih gördüğü zikrolunur [169]

80-..... Bana Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) - Ashâbu'1-Hıcr hakkında- şöyle buyurdu: "Ağ/ayıcılar olmanız müstesna, sakın azaba uğratılmış olan şu kavmin yurduna girmeyiniz. Eğer ağlayıcılar değilseniz, onlara isabet eden azabın sizlere de isabet etmemesi için, onların yurdlarınagirmeyiniz" [170]

54- Hrıstiyan Ma'bedinde Namaz Kılmak Babı

Ve Umer ibnu'l-Hattâb: "Biz içlerinde suretler bulunan kiliselerinize, o timsâllerden dolayı girmeyiz" demiştir [171]
Ve îbn Abbâs, kilise içinde namaz kılar idi; ancak içinde timsâller bulunan kilisede kılmazdı[172]

81-..... Bize Abdetu, Hişâm ibn Urve'den; o da .babasından;
o da Âişe (R)'den haber verdi (ki, o şöyle demiştir): Ümmü Seleme, Rasûlulîah'a Habeşistan arazîsinde görmüş olduğu Mâriye (kilisesi). denilen bir kiliseyi zikretti. Ve Rasûlulîah'a o kilisenin içinde gördüğü suretleri de zikretti. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Onlar öyle bir kavimdir ki, içlerinde sâlih bir kul, yâhud sâlih bir adam öldüğü zaman, onun kabri üstüne bir mescid bina eder ve içine de, o suretleri tasvir ederler. İşte onlar Allah katında mahlûkaatın en senlileridirler" buyurdu [173]
(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir)

82-.....Aişe ile Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demişlerdir: Rasûlullah'a son hastalığı geldiği zaman, yanında bulunan bir hamîsayı yüzü üzerine atar dururdu [174] O hamîsa sebebiyle sıkıldıkça da onu yüzünden açardı. İşte o hâlde iken Rasûlullah (S): "Allah'ın la'ne-ti Yahudiler ve Nasrânîler üzerine olsun. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler" buyurdu. (Rasûlullah bu sözleri ile) onların yaptıklarından ümmetini sakındırıyordu [175]

83- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki (o, şöyle derpiştir): Rasûlullah (S): "Allah Yahudiler'i gebertsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler" buyurdu [176]

56- Peygamber(s)in: "Yer(yüzü) bana mescid ve temizlik sebebi kılındı" Kavli Babı [177]

84-.....Bize Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S)
şöyle buyurdu: "Benden önceki peygamberlerden hiçbir kimseye verilmeyen beş şey, bana verilmiştir: Bir aylık mesafeye kadar korku (salmak) ile nusrat olundum. Yer (yüzü) bana mescid ve temizlik sebebi kılındı. Onun için ümmetimden kendisine namaz vakti erişen herkes namazını kılıversin. Ganimetler bana halâl edildi. Peygamber hassaten kendi kavmine gönderilirken, ben bütün insanlığa gönderildim. Ve bana şefaat verildi".

57- Kadının Mescid İçinde Uyuması Babı [178]

85-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babasından; o da Âişe (R)'den tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Arab kabilelerinden birisine âid bir siyah câriye vardı. Onlar bu kadını azâd etmişlerdi. Kadın hurre olduğu hâlde yine onlarla beraber idi. Bu kadın şöyle dedi: Onlara âid bir kız, üzerinde sırımlardan yapılmış kırmızı bir gerdanlığı olduğu hâlde dışarıya çıktı[179]. Âişe der ki: O kız üzerinden o gerdanlığı çıkarıp koydu, yâhud üzerinden düştü. O gerdanlığın bulunduğu yere bir çaylak geldi. Onu, atılmış hâlde bulunan bir et parçası sandı, hemen onu kaptı. Câriye der ki: O

gerdanlığı aradılar, fakat bulamadılar. Dedi ki: Beni o gerdanlıkla (onu almakla) ittihâm ettiler. Âişe der ki: Kadının her yerini iyice aramağa başlamışlar, hattâ kadının fercini bile araştırmışlar. Câriye dedi ki: Vallahi ben onlarla beraber ayakta dikilip dururken, birdenbire o çaylak geldi ve o deriden gerdanlığı yere attı. Kadın dedi ki: O da tam ortalarına düştü. Dedi ki: Bunun üzerine ben: İşte, aldığımı zannedip de beni ittihâm etmiş olduğunuz şey! Hâlbuki ben ondan berî'im. İşte deri gerdanlık, dedim. Âişe der ki: O siyah kadın Rasûlullah'a geldi ve müslü-mân oldu. Âişe der ki: Mescidde ona mahsûs bir kıl çadır yâhud küçük bir oda vardı[180]. Âişe der ki: O kadın bana gelir ve yanımda konuşurdu. Âişe der ki: Yanıma her oturmasında muhakkak:
"Ve yevmu'l-vişâhi min eâcîbi Rabbinâ Elâ innehumin beldeti'l-kufri encânî"
(= Vişâh işinin olduğu gün Rabb'imizin yarattığı acîb işlerdendir. Şübhesiz ki o küfür beldesinden beni kurtardı)
sözünü söylerdi. Âişe der ki: Bir gün ona: Senin hâlin nedir? Her ne vakit benimle birlikte otursan muhakkak bu beyti söylüyorsun? dedim. Âişe der ki: Bunun üzerine o kadın (yukarıda anlattığım) bu kıssayı anlattı.

58- Mescidde Erkeklerin Uyuması Babı

Ve Ebû Kılâbe, Enes'ten (rivayetle): Ukl kabilesinden bir cemâat Peygamber'in huzuruna geldiler de,
mescidin suflesinde yatırıldılar, demiştir [181]
Abdurrahmân ibn Ebî Bekr de:
Suffede kalanlar (yânî Ashâbu's-Suffe) fakır kimselerdi, demiştir [182]

86-.....Bana Nâfi' tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibn
Umer; kendisi, bekâr, karısı yok bir genç iken Peygamber'in mescidi içinde uyur olduğunu haber verdi.

87-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), (kızı) Fâtıma'nın evine geldi, Alî'yi evde bulamadı. Bunun üzerine Fâtıma'ya: "Amucanın oğlu nerede?" diye sordu. Fâtıma: Aramızda birşey oldu da darılıştık. Bundan dolayı dışarı çıktı ve gündüz uykusunu benim yanımda uyumadı, dedi. Rasûlullah bir insana: "Bak, nerede?" buyurdu. O adam (gidip) geldi ve: Yâ Rasûlallah, o, mescidde uyuyor, dedi [183]. Rasûlullah gitti, baktı ki Alî yan tarafına yatmış, ridâsı bir yanından sıyrılmış, vücûdu toprağa bulanmış hâldedir. Rasûlullah: "Yâ Ebâ Turâb kalk, yâ Ebâ Turâb kalk" diye diye toprağı Alî'nin bedeninden silmeğe başladı[184]

88-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: "Ben Ashâbu Suffe'den yetmiş zât gördüm. İçlerinde ridâsı (yânî belinden yukarısını örtecek ihramı) olan bir tek kimse yoktu. Ya izâr (yânî fûta) bağlar, yâhud boyunlarına bağladıkları bir kisâ giyerlerdi ki, kiminin bacaklarının yansına, kiminin de topuklarına ancak varabiliyordu. Herbi-ri namazda avret yerinin görülmesini istemediği için giydiğini eli ile
toplardı" [185]

59- İnsan Bir Seferden Gelince Mescidde Namaz Kılmak Babı
Ka'b ibn Mâlik de: Peygamber (S) bir seferden geldiği zaman evvelâ mescide gelir ve orada namaz kılar idi, dedi [186]

89-.....Bize Muhârib ibnu Disâr, Câbir ibn Abdülah'dan tahdîs etti'. O şöyle demiştir: Peygamber (S) mescidde bulunurken ben yanma geldim. -Mıs'ar: Ben Muhârib'in kuşluk vaktinde dediğini sanıyorum, demiştir.-Rasûlullah bana: "İki rek'at (geliş) namazı kıl" buyurdu. Benim Peygamber üzerinde bir alacağım vardı. Akabinde Peygamber borcunu bana ödedi ve bana fazla da verdi.

60- Bab:

“Sizin biriniz mescide girdiği vakitte oturmadan evvel ta namaz kılsın”

90-..... Bize Mâlik, Âmir ibn Abdillah ibni'zubeyr'den; o
da Amr ibn Süleym ez-Zurâkfden; o da Ebû Katâde es-Sülemî'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Sizden bir kimse mescide girdiği va-kitte oturmadan evvel (tahiyyetu'I-mescid olarak) iki rek'at namaz kılsın" buyurmuştur [187]

61- Mescidde (Hasıl Olan) Hades Babı [188]

91-.....Bize Mâlik,Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da
Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz herhangi biriniz namaz kılmış olduğu namaz yerinde ab-destini bozmadan mevcûd bulunduğu müddetçe, melekler ona salât edip: Allâhumme'ğfir lehu, Allâhumme'r hamhu (= Yâ Allah onun günâhlarını mağfiret et ve ona merhamet eyle) derler".

62- Peygamber Mescidinin Yapısının Yapılması Babı

Ve Ebû Saîd: Mescidin tavanı hurma dallarından idi, dedi [189]

Ve Umer mescidi daha geniş bina etmeğe başladığı vakit yapıcısına: Sen yalnız insanları yağmurdan saklayıp koru. Sakın allı sarılı zînetler yapıp da
insanları fitneye uğratmayasın, demiştir [190]
Enesde: "(Öyle bir zaman gelecek ki) İnsanlar mescidlerle öğünme yarışına girişirler de sonra onları
pek az ma'mûr ederler" hadîsini söylemiştir [191]
Ve İbn Abbâs: "(Ben mescidleri yüksek bina edip süslemekle emrolunmadım. Bununla beraber) Sizler mescidleri Yahudiler ve Hristiyanlar*in süsledikleri gibi muhakkak süsleyeceksiniz" hadîsini söylemiştir [192]

92-.....Bize Nâfi' tahdîs etti. Ona da Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Mescid, Rasûlullah zamanında ham kerpiç ile bina Olunmuş idi. Çatısı hurma dalları, direkleri de hurma gövdeleri idi[193]. Ebû Bekr (genişletme ve süsleme nev'inden) hiçbir şey ziyâde etmedi. Umer (yalnız enini boyunu) artırıp, Rasûlullah zamanındaki bina tarzına göre kerpiç ve hurma dallarıyle bina etti ve direklerini de tekrar ağaç olarak koydu. Sonra Usmân mescidin binasını (genişletme ve süslendirme olarak) değiştirdi ve hem de çok genişletti. Duvarlarım da (kerpiç yerine) nakışlı taşlarla ve kireçle bina etti[194]. Ve direklerini nakışlı taşlardan, tavanını da sâç ağacından yaptı [195]

63- Mescidin Yapısını Yapmak Hususunda İnsanların Birbirleriyle Yardımlaşmaları Babı

"Allah'a eş koşanların kendi küfürlerine bizzat kendileri şâhid iken Allah'ın mescidlerini Vmâr etmelerine : (ehliyetleri) yoktur. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ateşte ebedî kalıcılardır. Allah'ın k, mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe îmân eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan v başkasından korkmayan kimseler Vmâr eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır"
(et-Tevbe: 17-18)

93-.....İkrime şöyle demiştir: (Birgün)jbn Abbâs'bana ve oğlu Alî'ye: Ebû Saîd'e gidin de onun rivayet ettiği hadîslerden de bir mikdârını işitin, dedi. Bunun üzerine biz ikimiz Ebû Saîd'in yanma gittik. Onu, kendisine âid bir bağçeyi timâr ederken bulduk. Hemen ridâsım alıp büründü. Sonra bize tahdîs etmeğe başladı. Nihayet mescidin yapılışının zikri geldi. Burada şöyle dedi: Biz birer kerpiç birer kerpiç taşıyorduk. Ammâr ise ikişer kerpiç ikişer kerpiç taşıyordu. Peygamber (S) onu (öyle) görünce üzerindeki toprağı silkerek: "Vah Ammâr! Vah Ammâr! Kendisini bağîler cemâati öldürecektir [196]. Ammâr onları cennete da'vet eder, onlar ise onu cehenneme çağırırlar" demeğe başladı [197]. Ebû Saîd der ki: Ammâr (bunu işitince): Fitnelerden Allah'a sığınırım, derdi.

64- Mescid Yapmkata Yapıcı Sanatkarlardan; Minberin Kuru Ağaçları Hususunda da San'atkar Marangozdan Yardım İstenmesi Babı

94-.....Sehl £R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir kadına: "Marangoz oian kölene emret de benim için, üzerine oturabileceğim bir takım tahtalar yapsın" haberini yolladı.

95-..... Bize Abdülvâhid ibnu Eymen, babasından; o da Câbir'den tahdîs etti ki: Bir kadın: Yâ Rasûlallah, senin için üzerine oturacağın bir şey yaptırayım mı? Çünkü benim marangoz olan bir kölem vardır, dedi. Rasûlullah (S): "Eğer istersen (yaptır)" buyurdu. Bunun iLcrine o kadın minberi yaptırdı [198]

65- Bir Mescid Bina Eden Kimse{nin Fazileti) Babı

96-.....Bana Amr haber verdi. Önada Bukeyr tahdîsetti. Ona da Âsim ibn Umer ibn Katâde tahdîs etti. O da Ubeydullah el-Havlânî'den işitti. O da Usmân ibn Affân'dan işitti. O, Rasûlullah1-ın mescidini yeniden bina ettiği zaman, insanların kendisi hakkındaki dekikodulan üzerine şöyle diyordu [199]. Siz (yaptığım iş aleyhine) çok söylemeğe başladınız. Hâlbuki ben Rasûlullah'tan İşitmişimdir, O şöyle buyuruyordu: "Her kim -Bukeyr dedi ki: Ben Âsım'm "Allah 'in rızâsını istiyerek" dediğini sanıyorum- bir mescid bina ederse, Allah da ona cennette onun gibi bir ev bina eder" [200]

66- Bab: Şahış Mescide Uğradığı Zaman Ok ve Mızrakları Demirlerinden Tutar

97- Bize Küteybe ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Amr ibn Dînâr'a: Sen Câbir ibı Abdil-lah'i: "Bir kimse mescidden geçti. Yanında (demirleri meydanda) oklar vardı.Rasûlullah(S) ona: Okların demirlerinden tut buyurdu derken işittin mi?" dedim [201]

67- Mescidden Geçmek Babı

98-.....Bize Ebû Burde ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi:
Ben Ebû Burde'den işittim; o da babasından: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim mescidlerimizin yâhııd

çarşılarımızın birinden yanında ok varken geçecek olursa eliyle demirlerinden tutsun ki, bir müslümânı yaralamasın" [202]

68- Mescidde Şiir (İmşad Etmenin Hükmü) Babı

99-.....Zuhr,î şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân ibn Avf haber verdi. O, Hassan ibn Sabit el-Ensârî'den işitmiş-tir. Hassan, (mescidde şiir inşâd etmenin cevazı hususunda) Ebû Hureyre'yi şâhid yapmak isteyerek, ona: Allah aşkına söyle, sen Pey-gamber'in "Yâ Hassan, Allah'ın Rasûlü'nden yana {Kureyş kâfirlerine) cevâb ver. Yâ Allah, sen onu Rûhu'l-Kuds (yânî Cebrâîl) ile te'yîd et!" derken işittin mi? dedi. Ebû Hureyre: Evet (işittim), dedi [203]

69- Kısa Mızraklı Kimselerin Mescide Girmelerinin Cevazı Babı

100-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd, Salih (ibn Keysân)'den; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle dedi: Bana Urve ibnu'z Zubeyr haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Yemîn ederim ki, bir gün Rasû-lullah'ı hücremin kapısı üzerinde şu hâlde gördüm: Habeşliler mescidde oyun oynuyor, Rasûlullah da ben onların oyunlarına bakabileyim diye, kendi ridâsı ile beni perdeliyordu.
İbrâhîm ibnu'I-Munzir bîr ziyâde yapıp şöyle dedi: Bize İbnu Vehb tahdîs etti. Bana Yûnus, îbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe: Ben Peygamber'i şu hâlde gördüm: Habeşliler kendi kısa mizraklanyle oynuyorlardı, demiştir [204]

70- Mesciddeki Minber Üzerinde Alım ve Satım İşinin Zikredilmesi Babı [205]

101-..... Bize Sufyân (ibn Uyeyne), Yahya (ibn Saîd)'dan; o da Amre (bintu Abdirrahmân)'den; o da Âişe'den tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Berîre hürriyetini satın alma yazışması hakkında, yardımını istemek için Âişe'ye geldi. Âişe: Eğer istersen üzerindeki borcun-kalanını sahihlerine veririm, velîlik hakkı bana âid olur, dedi [206] Berîre'nin sâhibleri Âişe'ye: İstersen Berîre'ye, üzerindeki borcunun kalanını verirsin, dediler.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne bir defa da -bu "Sen Berîre'ye verirsin" ifâdesi yerine- istersen Berîre'yi azâd edersin, velîlik hakkı da bize âid olur dediler, şeklinde söyledi. Rasûlullah gelince Âişe bu mes'eleyi kendisine hatırlattı. Bunun üzerine Peygamber (S): "Sen Berî-re'yi satın al, sonra azâd et. Velilik hakkı muhakkak surette azâd eden kimseye âidclir" buyurdu. Sonra Rasûiullah, minber üzerinde kalktı. (Sufyân ibn Uyeyne bir kerre de -kalktı yerine- Rasûiullah (S) minber üzerine yükseldi, dedi.) Ve şöyle buyurdu: "Bir takım kimselere ne oluyor ki, onlar Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan bir takım şartları şart koşuyorlar? Her kim Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan (ve ona muhalif olan) bir şartı şart kılarsa, o şartın kendi lehine bir faydası yoktur; öyle yüz şart koşsa da".
Ve Alî ibnu'l-Medmî şöyle dedi: Yahya ibn Saîd el-Kattân ile Ab-dulvahhâb, Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den; o da Amre'den diye söylediler. Ca'fer ibn Avf ise: Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den, o şöyle dedi: Ben Amre'den işittim, O, şöyle dedi: Ben Âişe'den işittim... dedi. Ve bu hadîsi Mâlik: Yahya'dan; o da Amre'den; Berîre (geldi).... şeklinde rivayet etti, fakat bunda "Peygamber minbere yükseldi" sözünü zikretmedi [207]

71- Mescidde Borçlu Kimseden Borcunu Ödemesini İstemek ve Borcu İstemek İçin Borçkuya Yapışmak Babı [208]

102-.....Bize Yûnus (ibn Yezîd), Zuhrî'den; o da Ka'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah'tan; o da babası Ka'b'dan haber verdi, (o, şöyle demiştir): Ka'b ibn Mâlik (R), (Abdullah) ibn Ebî Hadred'den ondaki alacağını mescidde (hasmına yapışıp) istedi. Her ikisinin sesleri yükseldi. Nihayet evinde bulunan Rasûlullah, onların seslerini işitti. Ve onlara doğru çıktı, hücresinin perdesini açarak: "Yâ Ka'b!" diye nida etti. Ka'b: Lebbeyk Yâ Rasûlallah, deyince, Rasûlullah eliyle işaret vererek: "Alacağından şu kadarını yânîyansını bağışla" buyurdu. Ka'b, hemen: Vallahi bağışladım Yâ Rasûlallah, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) İbn Ebî Hadred'e hitaben: "Kalk, borcunu öde" diye emretti [209]

72- Mescidi Süpürmek. (Ötesine Berisine Düşmüş) Paçavraları. Çöpleri ve Ağaç Kırıntılarını Toplamak Babı

103-.....(EbûHureyre şöyle demiştir): Bir zencî adam, yâhud zencî kadın, mescidi süpürür idi. Vefat etti. Peygamber (S) onun hâlinden sordu. Öldü dediler. "Bana haber vermeli değil miydiniz? O adamın -yâhud: o kadının- kabrini bana gösteriniz" buyurdu. Müteakiben o adamın veya kadının kabrine vardı ve üzerine namaz kıldı[210]

73- Şarab Ticaretinin Haram Kılınmasını Mescidde Zikredip Beyan Eylemek Babı

104-.....Âişe (R) şöyle demiştir: el-Bakara Sûresi'nden,ribâ hakkındaki (275-279.) âyetler nazil olduğu zaman Peygamber (S) mescide çıktı. Ve bu âyetleri insanlara karşı okudu. Sonra şarâbın ticâretini (yânî alınmasını ve satılmasını) haram kıldı [211]

74- Mescide Mahsus Hizmetçiler Babı [212]

Ve İbn Abbâs: "İmrân'ın karısı: Rahb'im, karnımdakini azâdlı bir kul olarak sana adadım. Benden de bunu kabul et.." (aiû

imrân: 35) âyetindeki "Muharraran" sözü, mescide tahsis edilmiş, ona hizmet edecek bir azâdlı demektir, demiştir [213]

105-..... Bize Hammâd, Sâbit'ten; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Bir kadın yâhud bir adam mescidi süpürür idi. Ebû Râfi': Ben Ebû Hureyre'nin "bir kadın" dediğini kuvvetle zannediyorum, demiştir. Sonra Ebû Hureyre (iki bâb önce) geçen hadîsi zikredip: Peygamber onun kabri üzerine namaz kıldı, demiştir.

75- Esirin Yahud Borçlunun Bağlanarak Mescidin İçinde Bulundurulması Babı

106-..... Bize Ravh ve Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den; o da Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi. Peygamber (S) şöyle demiştir: "Cinn (tâifesin)rfen bir ifrit dün gece namazımı kesmek için ansızın üzerime geldi. -Râvî: Yâhud, Peygamber bu tefeilete cümlesine benzer bir cümle söyledi, demiştir [214]. -Hemen Allah beni ona karşı muktedir kıldı da, sabaha girdiğiniz zaman hepiniz ona bakasınız diye, mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleyman Peygamber'in: RabbVğfir H ve heblî mulken lâ yanbeğî liahadin min ba 'dîinneke ente 1-vahhâb O Ey Rabb'im, bana mağfiret et ve bana öyle bir mülk -saltanat-ver ki, o, benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsan eden Sen'sin Sen)(es-sâd:35) kavlini hatırladım"[215]. Râvî Ravh: Rasûlullah o ifrîti köpek gibi kovdu, dedi [216]

76- Kafirin Müslüman Olduğu Zaman Yıkanması ve Yine Esirin Mescid İçinde Bağlanması Babı

Ve Kaadî Şureyh, borçlu kimsenin mescidin bir direğine bağlanmasını emrederdi [217]

107-..... Bize Saîd ibn Ebî Saîd tahdîs etti. O Ebû Hureyre'den şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) Necd cihetine bir süvârî müfrezesi gönderdi. Bu müfreze Benû Hanîfe kabilesinden Sümâme ibn Usâl denilen bir kişiyi esîr edip getirdiler[218] Ve onu mescidin direklerinden birisine bağladılar. Nihayet Peygamber Sümâme'nin yanma çıktı da: "Artık Sümâme'yi salıverin1" buyurdu [219] Sümâme bırakılınca, hemen mescidin yakınında bulunan bir suya gitti ve yıkandı. Sonra mescide girdi ve: Eşhedu en lâ ilahe illellâh ve eşhedu enne Muhammeden Rasûlullah dedi.

77- Mescidin İçinde Hastalar İçin ve Hastalardan Başkaları İçin Çadır Kurmak Babı

108-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Muâz Hanciak gününde pazu damarından yaralandı. Peygamber (S) ona yakından hasta ziyareti yapabilmek için mescidin içine (ona mahsûs) bir çadır kurdurdu. Mescidde Gifâr oğulları'ndan (bâzı kimselere âid) bir çadır daha vardı. İşte bu Gıfârîler'i kendilerine doğru akıp gelen kandan başkası ürkütmedi. Kanı görünce onlar: Ey çadır ahâlîsi, sizin tarafınızdan bize doğru gelen bu kan nedir? dediler. Bir de baktılar ki, Sa'd'ın yarası kanayıp duruyor. İşte Sa'd orada vefat etti [220]

78- Bir İhtiyaç Sebebiyle Mescidi Deve Sokmak Babı

İbn Abbâs da: Peygamber (S) deve üzerinde tavaf etti, demiştir [221]

109-.....Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: (Hacc sırasında), hasta olduğumu Rasûlullah'a arzettim. Rasûlullah (S): "(Deveye) binerek insanların arkasından tavaf et" buyurdu. Ben (öylece) tavaf ettim[222] Rasûlullah da Beyt'in yanında namaza durmuş Ve't-Tûri ve kitabin mestûrin sûresini okuyordu [223]

79- Bab [224]

110-.....Katâde şöyle demiştir: Bize Enes (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber'in sahâbîlerinden iki zât, karanlık bir gecede Peygamber'in yanından, önlerinde parıldayan çerâğa benzer iki şey olduğu hâlde çıktılar. O iki kişi birbirlerinden ayrıldıkları zaman, o çerâğlardan her biri biriyle beraber ayrıldı. Ve tâ ehlinin yanına gidinceye kadar (yolunu aydınlattı) [225]

80- Mescide Çıkacak Küçük Kafi ve Gelip Geçme Yeri Babı [226]

111-.....Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S-son hastalığında) hutbe yaptı da: "Allah bir kulu, dünyâ ile kendi yanında olan şeyler arasında muhayyer bıraktı. O kul da Allah yanındakileri seçti "dedi. (Bu söz üzerine) Ebû Bekr ağladı. Ben kendi kendime: Allah'ın bir kulu dünyâ ile kendi yanında olan şey arasında muhayyer bulunmasında, onun da Allah yanındakileri tercîh etmesinde ne var ki bu şeyh (böyle) ağlıyor? dedim. Meğer o muhayyer kılman kul, Rasûlullah'ın kendisi imiş. Ebû Bekr de (bunu) hepimizden daha bilici imiş. Rasûlullah: "YâEbâ Bekr, ağlama. Arkadaşlığı hususunda ve malı hususunda insanların bana en çok vergisi olan Ebû Bekr'dir[227] Ümmetimden bir halîl edinecek olsa idim muhakkak Ebû Bekr'i edinirdim. Lâkin İslâm kardeşliği (yânı İslâm yüzünden hâsıl olan kardeşlik) ve İslâm sevgisi (şahsî dostluktan daha faziletlidir). Mescide çıkacak hiçbir husûsî kapı kalmasın, muhakkak kapatılsın. Bundan Ebû Bekr'in kapısı müstesna" buyurdu.

112-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), vefatı ile neticelenen hastalığı sırasında başını bir bez ile bağlamış olduğu hâlde mescide çıktı ve minber üzerine oturdu. Akabinde Allah'a hamd ve sena etti. Sonra şöyle buyurdu:
"Şu muhakkak ki, insanlar içinde nefsi ve malı i'tibâriyle benim üzerimde, Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekr'den çok menn ve atası olan 'hiçbir kimse yoktur. İnsanlardan bir hatıl edinecek olaydım, muhakkak Ebû Bekr'i kendime bir halîl edinirdim. Lâkin İslâm yüzünden olan hullet (yânı derin dostluk) daha faziletlidir. [228] Ebû Bekr'in küçük kapısından başka mescide açılan kapıların hepsini benim tarafımdan kapatınız" [229]

81- Ka'be İçin ve Diğer Mescidler İçin Kapılar ve Kilidler (Edinme) Babı [230]
Ebû Abdillah Buharı der ki:
Ve bana Abdullah ibnu Muhammed {el-Cu'fî) şöyle
dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, (Abdulmelik) ibn Cureyc'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana İbnu
Ebî Muleyke: Yâ Abdelmelik, sen İbnu Abbâs'ın mescidlerini ve onların kapılarını bir göreydin... dedi [231]

113-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfî'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) -Mekke fethinde- Mekke'ye geldi. Usmân ibn Talha'yı çağırdı. O da (Ka'-be'ye âid) kapıyı açtı. Akabinde Peygamber ile beraber Bilâl, Usâ-me ibn Zeyd ve Usmân ibn Talha içeriye girdiler. Sonra kapı kilitlendi. Peygamber orada bir zaman kaldı. Sonra çıktılar. İbn Umer der ki:
(Onların çıktıklarını görünce) hemen koştum. Bilâl'e sordum. Bilâl: Evet, içeride namaz kıldı, dedi. Neresinde? dedim. Bilâl: İki direğin arasında, dedi. İbn Umer der ki: Bilâl'e, Peygamber kaç rek'at kıldı? diye sormak aklıma gelmemiş.

82- Mescide Müşrikin Girmesi Babı

114-.....Bize Leys, Saîd ibn Ebî Saîd'den tahdîs etti. O Ebû Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûhıllah (S) Necd tarafına bir süvârî müfrezesi gönderdi. Bu müfreze Benû Hanîfe kabilesinden Sü-mâme ibn Usâl denilen bir adamı esîr alıp getirdi. Onu mescidin direklerinden bir direğe bağladılar [232]

83- Mescidde Sesi Yükseltmenin Hükmü Babı[233]

115-..... Bana Yezîd ibn Husayfe, Sâib ibn Yezîd'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben mescidde dikeliyordum. Bir kimse bana bir çakıl taşı attı. Baktım ki, o Umer ibn Hattâb'dır. Umer bana hitaben: Git şu iki kişiyi bana getir, dedi. Ben gidip o iki şahsı Umer'e getirdim. Umer onlara: Sizler kimsiniz? yâhud: Sizler neredensiniz? diye sordu. Onlar: Biz Tâif ahâlîsindeniz, dediler. Umer: Şayet siz bu şehir halkından olaydınız muhakkak canınızı acıtırdım. Sizler Rasûlullah'ın mescidi içinde seslerinizi yükseltiyorsunuz, dedi.

116-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ka'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah tahdîs etti. Ona da babası Ka'b ibn Mâlik haber vermiştir:
Ka'b ibn Mâlik, (Abdullah) ibnu Ebî Hadred'den üzerindeki alacağını mescidde ödemesini istemiş. Her ikisinin seslen, evinde bulunan Rasûlullah işitecek derecede yükselmiş. Rasûlullah onlara doğru çıkıp, hücresinin perdesini açarak: "Yâ Ka'b ibn Mâlik!"-diye nida etmiş. Ka'b: Lebbeyk yâ Rasûlallah, deyince, Rasûlullah eliyle işaret ederek: "Alacağından yarısını indir, bağışla" buyurmuş. Ka'b: Yâ Rasûlallah öyle yaptım, demiş. Rasûlullah da, İbnu Ebî Hadred'e: "Kalk, o kalanı öde" buyurmuştur.

84- Mescidde (İlim İçin) Halkalar (Teşkil Etmek) ve Oturmak Babı

117-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) minberde iken bir kimse: Gece namazı hakkında ne buyurursun? diye sordu. Peygamber: "İkişer ikişerdir. Sabah vaktinden endîşe ettiği zaman bir rek'at kılar ki, bu tek rek'at kılmış olduklarını tekleştirir" buyurdu.
İbn Umer: Geceleyin namazınızın sonunu tek yapınız. Çünkü Peygamber (S) bunu emretmiştir, der idi.

118-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hutbe
yaparken bir kimse geldi de, gece namazı nasıldır? diye sordu. Peygamber: "İkişer ikişerdir. Sabahtan endîşe ettiğin zaman kılmış olduğun rek'atlan senin için tekleşiirecek olan bir tek rek'at kılıp vitr yap" buyurdu [234]
el-Velîd ibn Kesîr şöyle dedi: Bana Abdullah'ın oğlu Ubeydul-lah tahdîs etti ki, onlara da İbn Umer şöyle tahdîsetmiştir: Peygamber mescid içinde iken bir kimse Peygamber'e nida etti... [235]

119-.....Akîl ibn EbîTâlib'in himayesinde olan Ebû Murre, Ebû Vâkıd el-Leysî'den haber vermiştir. O şöyle demiştir Rasûlul-Iah (S) mescidde iken karşıdan üç kişi geldi. İkisi Rasûlullah'a doğru yöneldi, birisi de gitti. O ikiden birisi halkada bir aralık gördü de oracıkta oturdu. Diğeri ise halkadakilerin arkasında oturdu. Diğer üçüncü kimse ise arkasına dönüp gitti. Rasûlullah (meşgul olduğu sözden) ayrılınca şöyle buyurdu: "Sizlere bu üç kişinin hâlini haber vereyim mi? Onların biri Allah'a sığındı, Allah da onu barındırdı. Diğeri (sıkıntı vermekten) utandı, Allah da ondan haya etti. Ötekisi ise (bu meclisten) yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi [236]

85- Mescid İçinde Sırt Üstü Yatmak ve Ayak Uzatmak Babı

120- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da îbn Şihâb'-dan; o da Abbâd ibn Temîm'den;o da amucasından tahdîs etti. Amu-cası Abdullah ibn Zeyd, Rasûlullah'ı mescidin içinde sırt üstü yatıp, bir ayağını diğeri üzerine koymuş olarak görmüştür [237]
Ve yine îbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, o: Umer ile Usmân da bunu yaparlardı, demiştir.

86- İnsanlara Zarar Gelmeksizin Yolda Mescid Yapılır Babı

el-Hasen el-Basrî, Eyyûb es-Sahtıyânî ve Mâlik ibn Enes insanlara zarar gelmeyecek şekilde yolda mescid kurmanın cevazına kaail olmuşlardır.

121-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Babamla anamın İslâm Dîni ile mütedeyyin olmayarak yaşadıklarını hiç hatırlamadım. O zamanlarda bir günümüz geçmezdi ki, o günün iki ucunda sabah ve akşam vakitlerinde Rasûluliah (S) bize gelmemiş olsun.. Bir zaman sonra Ebû Bekr'e bir re'y hâsıl oldu da, evinin avlusunda bir mescid yaptı. Burada namaz kılmağa, Kur'ân okumağa başladı. Müşrik kadınları ve çocukları, onun yanında duruyor, onun ibâdet ve kıraatine taaccüb ediyor ve ona bakıyorlardı. Ebû Bekr, ince yürekli, çok ağlar bir kimse idi. Kur'ân okuduğu vakit göz yaşlarını tutamazdı. Ebû Bekr'in bu hâli Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerini korkuttu [238]

87- Çarşı-Pazar Mescidinde Namaz Kılmak Babı [239]

İbn Avn, kapısı üzerine kapatılan bir evdeki mescid içinde namaz kılmıştır [240]

122-.....Bize Ebû Muâviye, el-A'meş'ten; o da Ebû Salih'ten;
o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
'"İnsanın cemâatle kıldığı namaz, evinde ve çarşı, pazarda (yalnız) kıldığı namazdan yirmi beş derece ziyâde olur. Çünkü sizlerden biri abdeste niyet edip, abdesti tamâm aldığı ve namazdan başka bir kasdı olmaksızın mescide gittiği zaman, tâ mescide girinceye kadar hiçbir adım atmaz ki Allah Taâlâ, o adımından dolayı onu bir derece daha yükseltmesin, ve bir günâhını eksiltmesin. Mescide girince de, mescid onu alıkoydukça (yânı orada kaldıkça) hep namazda (gibi) olur. Ve namaz kıldığı yerden ayrılmadığı ve kendisinden hades vâki' olmadığı müddetçe (yanındaki) melekler: Yâ Allah, ona mağfiret et, yâ Allah, ona merhamet eyle, diye ona duâ ve istiğfar ederler".

88- Mescid İçinde ve Dışında Parmakları Birbirine Geçirip Kiltlemek Babı

123- Bize Hâmid ibn Umer (233), Bişr (189)'den tahdîs etti. O şöyle dedi: Bize Âsim tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vâkid babasından; o da İbn Umer'den yâhud İbn Amr'dan tahdîs eni. O: Peygamber (S) parmaklarını birbirine geçirip kilitledi, demiştir.
Buhârî dedi ki: Ve Âsim ibn Alî (221) şöyle dedi: Bize Âsim ibn Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Ben bu hadîsi babam Muham-med ibn Zeyd'den işittim, fakat ben bunu hafızamda iyi tutamadım, akabinde kardeşim Vâkıd, babasından olmak üzere bu hadîsi benim için doğrulttu ve şöyle dedi: Ben babamdan işittim, o şöyle diyordu: Abdullah ibn Amr şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Yâ Abdellah ibn Amr! İnsanların işe yaramaz olan kıymetsizleri içinde kaldığın zaman bu hâlin nasıl olur ki?" buyurdu [241]

124-..... Ebû Mûsâ(R)'dan (şöyle demiştir): Peygamber (S):
"Mü'min ile mü'min (birbirine karşı) duvar gibidir, birbirini sımsıkı tutarlar" buyurdu da bunu söylerken parmaklarını birbirine geçirip sımsıkı kilitledi. [242]

125-......Bize İbnu Avn, İbn Sîrîn'den haber verdi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize öğlen veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. -İbn Şîrîn: Ebû Hureyre bu namazın ismini söyledi, fakat ben unuttum, dedi.- Râvî der ki: Rasûlullah bize iki rek'at kıldırdıktan sonra selâm verdi. Ondan sonra mescidin içinde yana uzatılmış bir tahta parçasına doğru kalktı ve oraya öfkeli gibi dayandı. Ve sağ elini sol elinin arkası üstüne koyduktan sonra parmaklarını birbirine geçirdi, sağ yanağını sol elinin ayasına yapıştırdı (ve o vaziyette baka durdu). Acele çıkmak isteyenler mescidin kapılarından çıktılar da (kendi kendilerine): Namaz kısaldı, dediler. Cemâatin içinde Ebû Bekr ve Umer de vardı. Bunlar Peygamber'e birşey söylemekten çekindiler. Yine o cemâatin içinde kollan uzun olduğu için Zu'l-Yedeyn dedikleri bir zât vardı. O zât: Yâ Rasûlallah, unuttun mu? Yoksa namaz mı kısaldı? dedi. Rasûlullah: "Unutmadım da, namaz da kısalmadı" buyurduktan sonra: "Zu'l-Yedeyn'm dediği gibi mi?" diye sordu. Sahâbîlcr: Evet, dediler. Bunun üzerine hemen ileriye varıp namazdan eksik bıraktığını kıldırdı. Sonra selâm verdi. Sonra tekbîr alıp secdeye vardı. (Her vakitki) sucûdu kadar yâhud daha uzun müddet secdede kaldı. Sonra başını kaldırıp tekbîr aldı. Sonra tekbîr alıp (yine) secdeye gitti. Sonra (yine) başını kaldırıp tekbîr aldı. İbn Sî-rîn'e: Sonra selâm verdi mi? diye sordular. O da: İrnrân ibn Husayn'ın sonra selâm verdi dediği bana haber verildi, diye cevâb verir idi. [243]

89- Medine'ye Giden Yollar Üzerindeki Mescidler ve Peygamberin Namaz Kılmış Olduğu Mübarek Yerler Babı

126-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah'ın oğlu Sâlim'in yolda bir takım mekânlar araştırır, oralarda namaz kılar olduğunu gördüm. Ve yine Salim, babası Abdullah ibn Umer'in de bu mekânlarda namaz kılmayı i'tiyâd ettiğini gördüğünü ve Abdullah ibn Umer'in de Peygamber'i bu mekânlarda namaz kılarken görmüş olduğunu tahdîs ederdi.
(Mûsâ ibn Ukbe tekrar şöyle dedi:) Ve bana Nâfi', İbn Umer'-den, onun bu mekânlarda namaz kılar olduğunu tahdîs etti. Ben Salim'e bu mekânları sordum, Salim, biri hâriç, bu mekânların hepsinde
Nâfi'e uygun cevâb verdi. Nâfi' ile Salim sâdece Şerefu'r-Ravhâ'daki mescid hakkında ihtilâf ettiler. [244]

127-.....Bize Mûsâibn Ukbetahdîs etti. Ona da Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) umreye gittiğ zamanlarda ve Veda Hacci'na çıktığı vakitte Zu'1-Huleyfe'de[245], (evvelce) Zu'I-Huleyfe'deki mescidin yerinde bulunan bir mugaylân ağacı altında (bineğinden inip) konaklardı. (Keza) güzergâhı o yola uğrayan bir gazadan, ya haccdan ya umreden döndüğünde Batn Vâdî'den -ki Vâdî'l-Akîk'tir[246] iner. Batn Vâdî'nin üstüne çıkınca da vâdînin ağzında ve doğu cihetindeki bathâya (yânı kumsal yere) konar, gecenin sonunda oracıkta sabah oluncaya kadar mola verirdi. (Gece istira-hatgâhı işte orası olup) ne taş mescidin yanında, ne de üzerinde (öteki) mescid binası olan kaya tepe idi. -(Abdullah ibn Umer'den rivayet eden râvî der ki:) Orada Abdullah ibn Umer'in namaz kıldığı yerde, içinde (müteaddid) kum yığınları olan bir halîc (yânı derin bir vâdî girintisi) vardı ki, Rasûlullah orada namaz kılarmış. Seyller bathâda(ki kumları getire getire) hailedeki kum yığınlarını düzleyip, Abdullah ibn Umer'in namaz kıldığı o yeri belirsiz etti.
Yine râvî der ki: Abdullah ibn Umer, Peygamber'in Şerefu'r-Ravhâ'daki mescidin berisine tesadüf eden küçük mescidin yanında namaz kıldığını söylerdi. Peygamber'in namaz kıldığı yeri Abdullah bilir ve: Tâ orada, mescidde namaza durduğun vakit sağına düşer, derdi. Bahsettiği o mescid de, Mekke'ye doğru gittiğin vakit sağ tarafına gelir. Onunla büyük mescidin arası bir taş atımı, yâhud ona yakın bir mesafedir.
Yine Abdullah, Munsarafu'r-Ravhâ'nın [247] yanındaki ırka (yâ-nî tepeciğe) [248] doğru namaz kılardı. Bu tepeciğin son tarafı, Mekke cihetine gittiğin vakit Munsaraf İle kendi arasındaki mescidin yakınında caddenin kenarına varır. Oracıkta bir mescid bina edilmiş ise de, Abdullah ibn Umer o mescidde namaz kılmazdı. Onu ya solunda, ya ardında bırakarak mescidin kıble cihetinde ırkın kendisine yönelerek namaz kılardı. Abdullah, Ravhâ'dan zevalden sonra çıktığında öğle namazını oraya gelinceye kadar kılmayıp, orada kılar; Mekke'den döndüğünde de oraya sabahtan bir saat evvel, yâhud seherin sonunda yolu düşerse, orada tâ sabah namazını kılıncaya kadar geceleyip mola verirdi.
Yine Abdullah, râvîye şöyle tahdîs etti: Peygamber Ruveyseyezı[249] varmadan caddenin sağında ve altına gelen cihetinde Ruveyse menzilhânesinin iki millik azıcık berisinde bir tepeciğe kadar geniş ve düz bir yerde (bitmiş olan) koca bir ağacın altına konardı. Bu ağacın yukarısı kırılmış, içi uyulmuştur. Özdeki sakı hâlâ durur. Dibinde birçok kum yığınları vardır.
Yine Abdullah şöyle tahdîs etti: Giderken Arec'in arkasına düşen yokuşça bir seyl yatağının kenarında, caddenin sağında ve yolu gösteren kayaların (yâhud ağaçların) yanında ve o kayaların (yâhud ağaçların) arasında Peygamber genişçe bir tepeye doğru namaz kıldı. Namazgahın yanıbaşında iki üç kabir mevcûddur ki, üstlerinde taş yığınları vardır. Abdullah öğle vakti güneşin zevalden sonra Arec'den [250] kalkıp öğle namazını işte o namazgahta kılardı.
Yine Abdullah tahdîs etti ki: Rasûlullah caddenin solunda ve Herşâ[251] dağının ilerisindeki inişte bulunan büyük ağaçların yanında konak ederdi. Bu iniş Herşâ dağının kenarına bitişiktir. Cadde ile arasında bir ok atımı mesafe vardır. Abdullah işte bu ağaçların en uzun ve yola en yakın olanına doğru namaz kılardı.
Yine Abdullah ibn Umer tahdîs etti ki: Peygamber Merru'z-Zuhrân'a [252] Medîne cihetinde en yakın olan yerdeki inişte konak ederdi. Safrâvât'tan [253] aşağıya inerken yokuşun dibindeki genişlikte ve Mekke'ye gidene göre caddenin sol tarafına Rasûlullah'ın konak yeri ile cadde arasında bir taş atımından ziyâde mesafe yoktu.
Yine Abdullah ibn Umer şöyle tahdîs etti: Peygamber, Zû Tuvâ'da[254] konaklayıp, sabah oluncaya kadar orada geceler ve Mekke'ye gireceği sırada sabah namazını kılıp öyle girerdi. Rasûlullah'ın oradaki musallası kayadan bir tepe üstündedir. Orada bina olunan mescidde değildir. Lâkin biraz aşağıda taştan kocaman bir tepe üzerindedir.
Yine Abdullah şöyle tahdîs etti: Peygamber (namaz kılarken) kendisi ile Ka'be cihetine gelen yüksek dağ arasındaki iki tepeyi karşısına alırdı. -(Râvî der ki: Abdullah ibn Umer o iki tepeyi karşısına almakla) o mahalde bina olunan mescidi, taş tepenin kenarındaki mescidin sol tarafına almış olurdu. Peygamber'in namazgahı (taş tepe kenarındaki) bu mescidin alt başında, kara taş üstündedir. Taş tepe kenarındaki mescidden on arşın yâhud ona yakın ayrılıp, seninle Ka'be arasına düşen dağın o iki tepesini karşına alarak namaz kılarsın. [255]

(MUSALÜNİN SÜTRESİNE ÂİD BÂBLAR) [256]

90- Bab: İmamın Sütresi, Arkasındakilerin de Sütresidir

128-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Abdullah ibn Utbe'nin oğlu Ubeydullah'tan haber verdi ki, Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Minâ'da duvarsız olarak insanlara namaz kıldırdığı sırada, ben dişi merkebe binerek karşıdan geldim. Ben o zaman bulûğ yaşma yaklaşmıştım. Safflardan birinin önünden geçtim. Akabinde merkebden indim de otlasın diye merkebi salıverdim ve saffa girdim. Bana karşı bu yaptığımı kimse ayıblamadı. [257]

129.....Bize Ubeydullah (149), Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti kî, o şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bayram günü

(namaza) çıktığı zaman (hizmetçisine) bir harbe taşımasını emrederdi. Harbe namazda karşısına konulur, kendisi de ona doğru namaz kılar, insanlar da onun arkasında namaza dururlardı. Rasûlullah bunu seferde de yapardı. İşte emîrlerin (bayram namazlarında) o harbeyi taşıtmaları bundan ileri gelmiştir [258].

130-.....Bize Şu'be, Ebû Cuhayfe'nin oğlu Avn'dan tahdîs etti.
O şöyle dedi: Ben babamdan işittim, şöyle dedi: Peygamber (S), Bat-hâ'da önünde bir harbe dikilmiş olduğu hâlde öğle ile ikindi namazlarını ikişer rek'at kıldırdı. Ve namaz içinde iken önünden kadın da, eşek de geçti [259].

91- Musalli İle Sütre Arasındaki Uzaklığın Ne Kadar Olması Lazımdır Babı [260]

131-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın namaz kıldığı yer ile (kıble cihetindeki) duvar arasında bir davar geçebilecek kadar mesafe olurdu. [261]

132-.....Seleme ibn Ekva' (R): Peygamber'in mescidinin duvarının minberin yanma uzaklığı, hemen hemen bir davarın geçeceği kadardı, demiştir.

92- Harbeye (Yani Kısa Mızrağa) Doğru Namaz Kılmak Babı

133-.....Bana Nâfi', Abdullah'tan şöyle haber verdi: Peygam ber için kıble cihetine bir harbe yânî kısa mızrak dikilirdi de, Peygamber (S) ona doğru namaz kıldınrdi.

93- Ucu Demirli Yahud Demirsiz Değneğe Doğru Namaz Kılmak Babı

134-.....Bize Avn ibn Ebî Cuheyfe tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Ebû Cuheyfe'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) sıcağın şiddetli olduğu zamanda bizim yanımıza çikageldi. Akabinde kendisine abdest alacak su getirildi, ve abdest aldı. Müteakiben bizlere öğle ile ikindi namazlarını kıldırdı. Önünde bir değnek dikilmişti ve onun arkasından kadın da, eşek de geçiyordu.

135-.....BizeŞâzân, Şu'be'den; o da Atâibn EbîMeymûne'den tahdîs etti. O, şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) hacetini defe çıktığı zaman bir çocukla beraber yanımızda ucu harbeli bir değnek, ya harbesiz bir asâ, yâhud kısa bir mızrak, bir de su matarası olduğu hâlde (hizmet için) ardından giderdik. İşini bitirince su kabım eline verirdik.

94- Mekke'de ve Mekke Dışında Namaz İçin Sütre Edinmek Babı [262]

136-.....Ebû Cuheyfc (R) şöyle demiştir: RasûluIIah (S), Mekke yakınındaki Bathâ'da sıcağın şiddetli zamanında dışarı çıktı, abdest alıp kıbleye gelen ön tarafına bir değnek dikerek, bizlere öğle ile ikindi namazlarını ikişer rek'at kıldırdı. Abdest alırken abdest suyunun damlalarını insanlar ellerine yüzlerine sürmeye başlamışlardı [263].

95- Üstüvaneye Yani Sütuna Doğru Namaz Kılmak Babı

Umer: Namaz kılmakta olanlar sütunlara, sütunların yanında konuşmakta olanlardan daha hakklıdırlar, dedi.
Yine Umer, iki sütün arasında namaz kılmakta olan bir kimseyi gördü de, onu bir sütuna yaklaştırdı ve: Direğe doğru namaz kıl, dedi [264].

137-.....Bize Yezîd ibn Ebî Ubeyd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Seleme ibnu'1-Ekva' (R) ile beraber geliyordum. Seleme, Mushaf'ın yanındaki direğe doğru namaz kılmaya çalışırdı. Ben ona: Yâ Ebâ Müslim, seni hep bu direğin yanında namaz kılmaya çalışır görüyorum, dedim. Seleme: Ben de Peygamber'in bu direğin yanında namaz kılmayı tercîfi eder olduğunu gördüm, dedi [265].

138-.....Enes (R): Yemîn olsun, ben Peygamber'in büyük sahâbîlerinin akşam ezanında, Peygamber çıkıncaya kadar direklere koşuşup beklediklerini gördüm demiştir. "Peygamber çıkıncaya kadar" fıkrası Şu'be rivayetinde ziyâde olmuştur.

96- Cemaat Olmadığı Zaman Münferid İken Direkler Arasında Namaz Kılmak Babı [266]

139-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ka'be'nin içine girdi. Beraberinde Usâme ibn Zeyd, Usmân ibn Talha ve Bilâl de girdiler. Peygamber içeride kalmasını uzattı. Sonra çıktı. Onun izi üzerinde içeriye ilk giren insan ben oldum. Ve Bilâl'e: Peygamber nerede namaz kıldı? diye sordum. Bilâl: İlerideki iki direğin arasında; dedi.

140- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdfs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den şöyle haber verdi: Rasû-lullah (S), Ka'be'nin içine girdi. Beraberinde Usâme ibn Zeyd, Bilâl ve Usmân ibn Talha el-Hacebî de girdiler. Usmân

el-Hacebî Rasûlul-lah'ın üzerine Ka'be'nin kapısını kilitledi. Rasûlullah içeride bir müddet kaldı. Bilâl, dışarı çıktığı anda ben Bilâl'e: Peygamber(S) ile yaptı? diye sordum. Bilâl: Bir direği sol tarafına, bir direği sağ tarafına, üç direği de arka tarafına aldı. -Beyt o zaman altı direk üzerinde idi.-Sonra namaz kıldı, dedi. Buhârî dedi ki: Bize Ismâîl ibn Ebî Uveys şöyle dedi: Bana bu hadîsi Mâlik tahdîs etti. Bunda Bilâl: İki direği sağ tarafına aldı demiştir.

97- Bab

141-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den şöyle haber verdi: Abdullah ibn Umer, Ka'be'nin içine girince alnına doğru yürür, Ka'be'nin kapısını ardında bırakır, alnına gelen duvar ile arasında yaklaşık olarak üç arşın kalıncaya kadar ilerler, oraya varınca namaz kılardı ki, Bilâl'in "Peygamber (S) namaz kıldı" diye haber verdiği yeri arardı. Yine Abdullah ibn Umer: Beyt'in istediği herhangi cihetinde namaz kılınsa hiçbirimize be's yoktur, dedi.

98- Binite, Deveye, Ağaca ve Üzerine Binilecek Olan Semere Doğru Namaz Klmak Babı

142-.....Bize Mu'temir, Ubeydullah'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den şöyle tahdîs etti. Peygamber (S) binit devesini aykırı vaziyete getirir ve ona karşı namaz kılardı. İbnu Umer'den bu hadîsi rivayet eden Nâfi'e: Ya develer ayağa kalkarsa ne (yapmalı) dersin? diye soruldu. O da: "Rasûlullah (böyle bir hâl vukuunda) semeri alıp diker ve semerin arkasına doğru namaz kılardı. İbnu Umer de bunu yapardı, dedi [267].

99- Şerire Doğru Namaz Kılmak Babı

143-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Siz, bizleri köpek ve eşek ile bir mi tutuyorsunuz? Yemîn olsun, ben görmüşümdür ki, kendim serîr üzerinde yan yatmış bulunurdum da Peygamber gelir ve serîrin tâ ortasına yönelerek namaza dururdu. Ben bir ihtiyâç üzerine kalkmak istediğimde (oturup) kıblesine karşı gelmeyeyim diye, serîrin ayakları tarafından yorganımdan sıyrılıp çıkardım [268].

100- Bab: Namaz Kılmakta Olan Kimse Önünden Geçecek Olanı (Mendub Olarak) Redd Eder

îbn Umer, kendisi teşehhüdde iken ve Ka'be'de iken önünden geçecek kimseyi redd etmiştir [269]. Yine Ibn Umer: Eğer önünden geçici kimse, ille kendisiyle dönüşmenden başkasını kabul etmezse, artık sen de onunla döğüş, demiştir [270].

144-.....Bize Ebû Salih es-Semmân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Saîd el-Hudrî'yi gördüm ki, o bir cumua günü kendisini (gelip geçecek) insanlardan setr edecek bir şeye doğru namaz kılıyordu. Ebû Muayt oğulları'ndan bir genç önünden geçmek istedi. Ebû Saîd de onun göğsüne bir yumruk vurup def etti. O genç etrafına bakındı, fakat onun önünden başka geçecek yer bulamadı. Bunun üzerine dönüp yine geçmeye davrandı. Ebû Saîd, evvelkinden daha şiddetli surette def etti. Bunun üzerine o genç Ebû Saîd'e sövdükten sonra (Medine vâlîsi olan) Mervân'ın yanına gidip, Ebû Saîd'den karşılaştığı muameleyi ona şikâyet etti. Arkasından Ebû Saîd de Mervân'ın yanına girdi. Mervân: Yâ Ebâ Saîd, şu kardeşinin oğlu ile ne alıp veremiyorsun? dedi. O da şöyle dedi: Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "İçinizden biri kendisini gelen geçen insanlardan koruyacak bir sütreye karşı namaza durup da biri önünden geçmeye davranacak olursa onu def* etsin; dinlemez dayatırsa onunla doğuşsun; çünkü o ancak bir şeytândır [271].

101- Namaz Kılanın Önünden Geçecek Kimsenin Yükleneceği Günah Babı

145-..... Bize Mâlik, Umer ibn Ubeydullah'ın kölesi Ebu'n-Nadr'dan; o da Busr ibn Saîd'den haber verdi ki, Hâlid ibn Zeyd, Busr ibn Saîd'i, namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Ra-sûlullah'tan ne işittiğini haber vermesi için Ebû Cuheym el-Ensârî'nin yanına yollamıştır. Ebû Cuheym de şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Namaz kılanın önünden geçen kimse, üzerine ne kadar günâh aldığını bilseydi, onun önünden geçmektense kırk (zaman yerinde) durmayı daha hayırlı bulurdu".
Râvî Mâlik ibn Enes dedi ki: Râvî Ebu'n-Nadr: Kırk gün mü, yâhud ay mı, yâhud yıl mı dedi bilemiyorum, dedi.

102- Kişinin Namaz Kılmakta Bulunan Arkadaşını Yüz Yüze Karşılaşması Babı [272]

Ve Usmân ibn Affân: Kişinin, namaz kılar hâldeyken yüzyüze karşılanmasını kerîh görmüştür.
(Buhârî der ki:)
Bu ancak, namaz kılan, karşılayanla uğraşıp meşgul olduğu zaman mekruh olur. Amma namaz kılan, bu yüzyüze karşılayanla uğraşıp meşgul olmazsa (be's yoktur).
Çünkü Zeyd ibn Sabit:
Ben namaz kılana yüzyüze karşılamayı kayırıp aldırmam, zîrâ kişi, diğer kişinin namazım kesmez, demiştir.

146-.....Bize Alî ibn Mushir, el-A'meş'ten; o da Müslim ibn Subayh'den; o da Mesrûk'tan şöyle tahdîs etti: Âişe'nin yanında: Namazı ne keser? diye soruldu. Orada bulunanlar: Namazı köpek, eşek ve kadın keser, dediler. Bunun üzerine Âişe

şöyle dedi: Yemîn olsun, sizler biz kadınları (namazı kesme hükmünde) köpekler (gibi) kıldınız. Yine yeminle söylerim, ben Peygamber'i, kendisi ile kıblesi arasında ve sedir üzerinde yatmış bulunduğum hâlde namaz kılar hâlde görmüşümdür. Bu vaziyette iken bana bir ihtiyâç Msıl olurdu da, oturup O'nun karşısına gelmemi istemediğim için, usulca sıyrılıp çıkardım.
Ve yine Alî ibn Mushir, el-A'meş'ten; o da İbrahim'den; o da el-Esved'den; o da Âişe'den isnâdıyle, bu hadîsin benzerini tahdîs etmiştir.

103- Uyuyan Kimsenin Arkasında Namaz Kılmak Babı

147-.....Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Urve, Âişe'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S), ben onun döşeği üzerinde aykırı yatıp uyuduğum hâlde (bana doğru) namaz kılar, vitri kılmak istediği zaman beni de uyandırırdı. Ben de vitri onunla birlikte kılardım [273].

104- Kadının Arka Tarafında Nafile Namazı Kılmak Babı

148-.....Âişe (R) şöyle'demiştir: Ben Rasûlullah (S)'ın önünde, ayaklarım kıblesine (yânı secde ettiği yere) gelecek şekilde yatar uyurdum. Secdeye vardığı zaman eliyle beni dürterdi de ben ayaklarımı geriye çekerdim. Secdeden kalktığı zaman yine uzatırdım. Âişe dedi ki: O zamanlarda evlerde ışıklar yoktu [274].

105- Namazı Hiçbir Şey Kesmez Diyen Kimse Babı

149-.....Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbrâhîm, el-Esved'den; o da Âişe'den tahdîs etti. el-A'meş dedi ki: Ve yine bana Müslim (yânî İbn Subayh), Mesrûk'tan; o da Âişe'den şöyle tahdîs etti: Âişe'nin yanında namazı kesecek şeyler zikr olundu da, bunlar köpek, eşek ve kadındır denildi. Bunun üzerine Âişe: Sizler beni eşeklere ve köpeklere benzettiniz. Allah'a yemîn ederim ki, ben Peygamber'i, kendim serîr üzerinde ve Peygamber'le kıblesi arasında yatmış olduğum hâlde namaz kılarken görmüşümdür. Bu vaziyette iken, benim için bir ihtiyâç meydana gelir. Ben oturup da Peygamber'e eziyet vermemi istemediğim için şeririn ayaklan tarafından usulca sıyrılıp çıkardım.

150-.....Bana İbnu Şihâb'ın kardeşinin oğlu (Muhammed ibn Abdillah ibn Müslim) tahdîs etti. Kendisi amucası Muhammed ibn Şihâb ez-Zuhrî'ye namazı, namazı kesecek şeyi sormuş. Bunun üzerine İbn Şihâb şöyle demiştir: Namazı hiçbir şey kesmez [275]. Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe şöyle demiştir: Yemîn olsun ki, Rasûlullah (S) geceleyin kalkardı da ben kendisiyle kıblesi arasında aykırı yatmış olduğum hâlde, o eşinin yaygısı üzerinde namaz kılardı.

106- Bab: Musalli Namazda Boynu Üzerinde Küçük Kız Çocuğu Taşıdığı Zaman (Namazın Hükmü Nasıldır?)

151-.....Amr ibn Suleym ez-Zurakî'den; o da Ebû Katâde (38) el-Ensârî'den haber verdi (O, şöyle demiştir): Rasûlullah (S), kendi kızı Zeyneb'in, Ebû'l-Âs ibnu'r-Rabî' ibn Abdişşems'ten olma kızı Umâme'yi taşıyarak namaz kılardı[276]. Şöyle ki, secdeye vardığı zamân onu yere koyar, secdeden kalktıkça da, onu tekrar yüklenirdi [277]

107- Bab: Musalli, İçinde Hayızlı Kadın Bulunan Bir Döşeğe Doğru Namaz Kılarsa (Namazın Hükmü Nasıl Olur?) [278]

152-.....Abdullah ibn Şeddâd ibnu'1-Hâd şöyle demiştir: Bana teyzem Meymûne bintu'l-Hâris (R) haber verip-şöyle dedi: Benim döşeğim Peygamber'in namaz kıldığı yerin yanında idi. Bazen Peygamber'in giydiği eîbise (namaz kıldığı zaman) ben döşeğin üzerinde iken, benim üzerime düşerdi [279]

153-..... Bize Abdullah ibnu Şeddâd tahdîs edip şöyle dedi:
Ben Meymûne'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S), ben yanı-başında uyuduğum ve hayizlı bulunduğum hâlde namaz kılardı. Secdeye vardığr zaman giydiği elbisesi bana dokunurdu.
Râvî Müsedded, Hâlid ibn Abdillah'tan şunu ziyâde etti: Hâlid dedi ki: Bize Süleyman eş-Şeybânî tahdîs etti. Meymûne: Ben hayızlı iken, demiştir.

108- Bab: Erkek Namaz Kılarken Secde Sırasında, Secde Edebilmesi İçin Eliyle Karısını Dürter Mi? [280]

154-.....Bize Ubeydullah tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Kaasım, Âişe'den tahdîs etti. O (R) şöyle demiştir: Ne kötü bir denkleştirmedir ki, sizler biz kadınları köpek ve eşekle bir seviyede tuttunuz. Ye-mîn olsun, ben kendisi ile kıblesi arasında yatmış olduğum hâlde Rasûlullah'ın namaz kılar olduğunu kat'î olarak bilmişimdir. Secdeye varmak istediği zaman eliyle ayaklarımı dürterdi de ben ayaklarımı geriye çekip büzerdim [281]

109- Kadın. Namaz Kılmakta Olan Erkekten Eza Nevinden Bulunan Bir Şeyi Atıp Uzaklaştırır Babı

155-..... Bize İsrâîl, Ebû îshâk'tan; o da Amr ibn Meymûn'dan; o da Abdullah ibn Mes'ûd (R)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Rasûlullah (S), Ka'be'nin yanında kalkıp namaz kılmakta bulunduğu sırada, Kureyş'ten bir topluluk da kendi meclislerinde oturmak-talardı. Birdenbire onlardan bir sözcü: Şu (açıkça İnsanların içinde ibâdet eden) murâî kimseye bakmaz mısınız? Sizin hanginiz fulanca ailesinin yeni boğazlanan devesinin yanına kalkıp gider de, henüz iş-kenbesindeki tersini, kanını, döl yatağını kasdedip, onu buraya getirir; sonra onu şunun yanında bekletir de o secdeye vardığı zaman iki kürek kemiğinin arasına koyar? dedi. Oradakilerin en şakisi seğirdip getirdi. Bekledi; nihayet Rasûlullah secdeye varınca, onu iki küreği arasına koydu. Peygamber secde vaziyetinde başını kaldırmadan sabit durdu. Müşrikler gülmeye başladılar, hattâ gülmekten dolayı birbirlerine meyi ettiler. Bir kimse hemen Fâtıma aleyhi's-selâma gidip haber verdi. Fâtıma o zaman küçük bir kızdı. Koşarak geldi. Peygamber hâlâ secde vaziyetinde sabit duruyordu. Nihayet Fâtıma o şeyi sırtından atıp uzaklaştırdı. Ve o harîflere karşı dönüp, onlara ağır sözler söyledi. Rasûlullah namazı tamamladığı zaman üç defa: "Yâ Allah, Kureyş'i Sana havale ediyorum. Yâ Allah, Kureyş'i Sana havale ediyorum. Yâ Allah, Kureyş'i Sana havale ediyorum " dedi. Sonra da isimlerini söyleyerek: "Yâ Allah, Amr ibn Hişâm'ı, Utbeibn Ra-bîa'yi, Şeybe ibn Rabîa'yı, Velîd ibn Utbe'yi, Ümeyye ibn Halefi, Ukbe ibn EbîMuayl'ı ve Umâre ibnu'l-Velîd'i Sana havale ediyorum " dedi.

Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi: Allah'a yemîn ederim ki, bu isimleri sayılanları, Bedr gününde yıkılıp yere serilmişler gördüm. Sonra bunların cesedleri kuyuya, yânî Bedr'deki çukura sürüklendiler. Bundan sonra Rasûlullah (S): "Ashâbu Kalîb'in (yânî bu kuyuya atılanların) hemen ardından la'net gönderildi" buyurdu [282].

---

[1] Buhârî bu HırakI hadîsini, biri Vahy bölümünde olmak üzere, Sahîh" mm on-dört yerinde tahrîc etmiştir. Bunu Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de tahrîc etmişlerdir.
Babın hadîsi, namazın evvelâ İsrâ gecesinde 50 olarak farz olması, sonra işin beş üzerinde kararlaşması haysiyyetinden, onun keyfiyetlerinden bir keyfiyeti isbât eder.
İbn Abbâs'ın sözünün bâb ismiyle münâsebeti, namazın farz kılınışının İslâm'ın evvelinde olması, hattâ bunun şöhret mertebelerinin en sonuna baliğ olup, bölgelerin uzağında da şâyı' olması i'tibâriyledir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/445.
[2] Enes'in, Mâlik ibn Sa'sa'a'dan Sahîhayrı'da rivayet edilen hadîsinde dünyâ semâda Adem'e, ikinci semâda Yahya ve îsâ'ya, üçüncü semâda Yûsuf'a, dördüncü semâda İdrîs'e, beşinci semâda Harun'a, altıncı semâda Musa'ya,
yedinci semâda İbrahim'e kavuştuğu zikredilmekte olduğundan, iki rivayet arasında İb-râhîm'in menzil ve makaamına dâir bir ihtilâf var demektir. Zîrâ Ebû Zcrr'den olan rivayette bu peygamber, altıncı semâda, Öteki rivayette ise yedinci semâda gösteriliyor. Bu iki rivayetten mâada rivayetlerin hepsinde ise yedincide olduğu sabittir. Mi'râc eğer müteaddid ise, rivayetler arasında taâruz bahsini etmeğe mahall yoktur. Eğer bir defa vâki' olmuş ise, cemâatin rivayetini tercîh etmek evjâdır.Çünkü bunların rivayetinde Peygamber'imiz İbrâhîm'i, arkasını Beytu'l-Ma'mûr'a dayamış bir hâlde gördüğünü zikretmektedir. Beytu'l-Ma'mûr ise, ihtilafsız yedinci semâdadır.
[3] Hadîsin bundan sonraki parçasını Enes, Ebû Zerr'den işitmemiş olup, başka bir zâttan aldığı anlaşılıyor.
[4] Rivayetin bu kısmı Enes'ten nakledilmiş değildir.
[5] Günde beş vakitten az namaz ile mükellef olmamamız Allah tarafından muhkem bir kaza olduğu için "Benim nezdimde söz tebdil olunmaz" buyuruldu. Elli namaza hükümden sonra bu mikdârın beşe indirilmesi ise "Allah dilediğini mahveder ve sabit kılar. Ana kitâb onun nezdindedir" (er-Ra'd: 39) âyetinin nâ-tik olduğu muallak kaza nev'ine dâhil olduğundandır. Elli namaz farz idi; fakat Peygamber'in ihtiyarına mevkûfen farz idi. Namazlar fiil i'tibâriyle sayıca beş, sevâb i'tibâriyle ellidir.
Bu hadîsteki kat'iyyete binâen bize farz olan yalnız beş vakit namâzdır.Bun-dan dolayı âlimler vitr namazının farziyyetine kaail olmamışlardır.
Bir de şunu unutmamak gerektir kî, Mi'râc gecesinde beş vakit namazın farz olmasından evvel de namaz kılınıyordu (Ahmed ibn Hanbel, Müsned'âc, Zeyd ve oğlu Üsâme'den). İsrâ'dan evvel Rasûlullah'ın da, sahâbîlerinin de namaz kıldıkları kat'îdir. Ancak beş vakit namaz farz olmadan evvel, farz namaz var mıydı, yok muydu; ihtilâf vardır...
[6] Diğer rivayette inciden kubbeler" şeklinde zabtedilmiştir.
[7] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/447-450.
[8] Akşam namazı gündüzün vitridir. İlk farz olduğu zaman üç rek'at olarak farz olmuştur.
Diğer rivayetlerden bilindiğine göre, dört rek'atlı namâzlardaki ikişer rek'at ziyâde, hicretten bir sene sonra farz edilmiştir. Sabah namazının iki rek'at olarak bırakılması, kıyamın kıraatinin uzun olmasındandır diyenler vardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/450.
[9] Buhârî, âyetteki ziynetin, avreti örtecek şeyle tefsîr edildiğini işaret etti. Bu kelâmda, namazda avret yerini örtmenin vâcib olduğuna delîl vardır.
[10] Yânî avret yerinin görünmemesi için bezin iki tarafı arasını birleştirmek suretiyle düğmeler. Bunu Buhârî Târîh'mde, Ebû Dâvûd, İbn Huzeyme, İbn Hıb-bân, Seleme ibnu'l-Ekvâ'dan mevsûlen rivayet etmişlerdir. Seleme şöyle demiştir: Yâ Rasûlallah, ben av yapan bir kimseyim, binâenaleyh bir tek gömlek içinde namaz kılayım mı? diye sordum. RasûluIlah: "Evet, onu bir dikenle de olsa düğmele" buyurdu.
Bu lâfız İbn Hıbbân'mdır. Buhârî bunu başka bir isnâdla rivayet etti. Buhârî bunun senedindeki Mûsâ ibn İbrâhîm hakkında, İbnu'l-Kattân'ın tenkidine işaret etmek isteyerek "İsnadında nazar vardır" dedi ve bunu temrîz sigâsıyle zikretti (Kastallânî).
Diğer rivayette Seleme: Yâ Rasûlallah, ben avda bulunuyorum, üzerimde bir tek gömlekten başka birşey bulunmuyor? dedim. RasûluIlah: "Onu bir diken ile de olsa düğmele" buyurdu.
Bunu Hâkim el-Müstedrek'inde rivayet edip: Bu, Medenî ve sahîh bir hadîstir. Bu rivayetle buradaki Musa'nın, İbnu'l-Kattân'ın zannettiği Musa'dan başka olduğu zahir oldu. Bunların biri Teymî, diğeri ise Mahzûmî'dir.. dedi (Aynî).
[11] Buhârî bununla, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin rivayet ettiği, İbn Huzeyme ile İbn Hıbbân'ın, Muâviye ibn Ebî Sufyân tarîkinden sahîhtir dedikleri şu hadîse işaret ediyor: "Muâviye, kız kardeşi Ümmü Habîbe'ye: RasûluIlah, içinde cinsî münâsebet ettiği elbise ile namaz kılar mıydı? diye sordu. Ümmü Habîbe de: Evet, onda pislik görmediği zaman, dedi.
[12] Buhârî bununla, Ebû Bekr'in hacc emirliğinde, Alî'nin de gönderilişi hakkındaki Ebû Hureyre hadîsine işaret etmiştir. Bu hadîsi biraz sonra mevsûlen rivayet edecektir.
Gördün ki, Buhârî burada üç hadîsten parçalar almış, ve bunları bâb ismine katmıştır. Birincisi Selemetu'bnu'1-Ekvâ' hadîsidir, geçti. İkincisi Ümmü Ha-bîbe hadîsi; onun metnini 9. haşiyede verdik. Üçüncüsü de bu haşiyede işaret ettiğimiz Ebû Hureyre hadîsi ki, biraz sonra zikredilecektir (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/451.
[13] Bu ta'lîki Taberânî el-Kebtr'de mevsûlen rivayet etmiştir. Bu ta'lîkin fâidesi, Muhammed ibn Sirîn'in, Ümmü Atıyye'nin kendisine bu hadîsi tahdîs edişini tasrîh etmesidir. Bununla, bâzılarının "Muhammed ibn Şirîn, bunu kız kardeşi Hafsa'dan, o da Ümmü Atıyye'den işitmiştir" iddiaları bâtıl olmuştur (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/452.
[14] Buhârî bunu "Sevb dar olduğu zaman oâbı"nda, mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/452.
[15] el-Mişc kaç ahşabı birbirine çatıp yere dikerler ve üzerine esvâb sererler (Kaamûs Ter.).
eş-Şucub. Sehpây ta'bîr olunan nesneye denir ki, çoban ona kovasını ve çantasını asar; şehirlerde ve camilerde dahî kullandıkları sehpâya ıtlak olunur (Kaamûs Ter.).
[16] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/453.
[17] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/453.
[18] Bundan nıurâd, ya İbn Ebî Şeybe'nin el-Musannafmda. Salim ibn Umer'den mevsûlen rivayet ettiğidir, yâhud da Ahmed ibn Hanbel'in Ebû Hureyre'den mevsûlen rivayet ettiği hadîstir. Zahir olan, Zuhrî, rivayet ettiği hadîsin yanında Multehıf'ı Mutevaşşıh ile tefsir edince, buhârî müteâkıb sözlerle bu tefsîri tavzîh etmiştir.
[19] Müellif bunu, bu bâb içinde mevsûlen rivayet etti, fakat "Ve halefe beyne tara-feyhi(= İki ucunu çapraslama bağladığı hâlde)" demedi. Bu ifâde,Ebû Hureyre'den gelen diğer bir vechden, Müslim'de sabit olmuştur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/454.
[20] Sevb, kumaş demektir. O zamanın tam takım elbisesi -biri izâr, diğeri rıdâ olmak üzere- iki sevb idi. İzâr, fûta gibi bele bağlanır, rıdâ, ihram gibi omuza atılır; ikisi bir hülle ederdi. Burada bir sevbden murâd, rıdâdır ki, sağ ucunu sol omuzundan geçirip ve sol ucunu sağ kolunun altından çıkarıp, iki ucunu ya göğsü tarafından, ya arkadan bağlamak suretiyle örtünerek namaz kılmanın cevazı bununla sabit oluyor. Bu türlü giyinmeye "teveşşuh, iltihâf ve istimal" de denir. Kumaşın iki ucunu bağlamaktaki fâide, rükû' esnasında kumaşın düşmemesi ve namaz kılan kimsenin kendi avret yerine gözünün ilişmemesidir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/454.
[21] Buhârî bu hadîsi bundan evvelki hadîsten bir derece daha inik olduğu hâlde, içinde Hişâm'm, babasından, kendisine Umer'in haber verdiğinin tasrîhi olduğu için getirmiştir. Geçen hadîste ise an'ane ile vâki' olmuştur. Bir de burada, zikredilen tasrîhi te'yîd eder mekân ta'yîni ziyâdesi ile kumaşın iki ucunun Pey-gamber'in omuz başında olması ziyâdesi vardır (Aynî ve Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/454-455.
[22] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/455.

[23] Râvî, İbn Hubeyre'nin ismini mübhem kıldığı için şahsını ta'yînde haylî ihtilâf edilmiştir. Hubeyre ibn Vehb Mahzûmî,Ümmü Hâni'nin kocası olup Mekke'nin fethi üzerine Necrân'a kaçmış ve şirk üzere vefat etmiştir. Himaye edilip afvedilen kimse de, Fetih gününde Peygamber tarafından i'lân edilen sulh ve emânı kabul etmeyerek, Hâlid İbn Velîd kumandasındaki müfrezeye karşı çarpışmaya kalkışan küçük topluluğa dâhil olanlardan idi.Ümmü Hâni'nin, Hu-beyre'den Umer, Hâni', Yûsuf, Ca'de isimlerinde dört oğlu vardı. Hubeyre'nin diğer bir kadından Ümmü Hâni'nin yanında bir oğlu daha olması ihtimâlinden bahsedenler de vardır ki, şefaat istenen ya oğlu Ca'de, yâhud ismi hatırda kalmayan bu üvey oğludur. Ümmü Hâni'den gelen diğer rivayetlerde şefaat istenenin bir değil, iki olduğu da zikr ediliyor. Muhtelif rivayetlerde isimleri sayılanlar, yediye varıyor. Bunların hepsi de Mahzûmî ve kocası Hubeyre'nin akrabası idi ki, Hâlid'le olan Cerha muharebesinden sonra içlerinden biri veya ikisi Ümmü Hâni'ye iltica etmiş iken, kardeşi Alî Öldürmeğe kalkışmış. Ümmü Hâni' Mekke'nin üst başında Abtah 'da kurulan büyük çadır içinde Rasûlullah'tan şefaat istemiş ve metindeki cevâb ile şefaat edilmiştir.

Bundan mü'min bir kadının kâfire verdiği emânın müslümânlarca makbul olduğu meydana çıkıyor.

[24] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/455-456.

[25] Bir tek sevb, yânî kumaş veya bez içinde namazın cevazına sahabe ve tabiîler cumhuru kaaildir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/456.

[26] Yânî, bu takdîrde musallî nasıl yapar? Kumaş dar olduğu zaman, kumaşı bele bağlayıp izâr edinmesi ve yukarıdan Örtünmemesi lâzım gelir. Çünkü o dar kumaşı yukarıdan Örtünmek, avret yerinin açılmasına sebebdir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/457.

[27] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/457.

[28] Atık, omuz başı ile boyun kökü arasına denir; çiğin ta'bîr olunur.

[29] Peygamber'in bu seferi, Medîne taraflarında olan Buvât gazvesidir. Bu-vât Medine'den üç berîd yâhud daha fazla uzaklıktadır. Bu, Peygamber'in ilk seferlerinden biridir (İbn Hacer, Aynî).

[30] Bu hadîsteki Peygamber'in istifsar ve ta'Iîmi, yukarıda geçen hadîsteki "işti-mâP'i tefsîr edicidir. Peygamber'in bu emrinden anlaşılıyor ki, evvelki hadîslerde ta'rîf buyurulan "istimal" (iltihâf, tevaşşuh), hep geniş olan tek

sevbe göre olup, dar gelen sevbler, münferiden "iştimâl"e elverişli değil imiş. İçine bürü-nülen dar sevbler bedeni ayakta iken örtse bile, bükülme hâlinde avretin açılmasına mâni' değildir. Tek ve dar olan sevbin namaza göre mahzurunu izâle için, onu fûta gibi bele bağlamak gereği öğretiliyor.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/458.

[31] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/458.

[32] Bu ta'lîki Ebû Nuaym ibn Hammâd, meşhur nüshasında mevsûlen rivayet etmiştir.

[33] Bunu Abdurrazzâk el-Musannafında mevsûlen rivayet etmiştir. Ancak Zuhrî'-nin Yemen kumaşlarını yıkadıktan sonra giydiğine, yâhud da bu kumaşların -kendi mezh'ebine göre temiz olan- eti halâl hayvanların sidiği ile boyandığına hamlediliyor.

[34] Alî'den gelen bu haberi, İbn Sa'd, Ata ibn Ebî Muhammed'den mevsûlen rivayet etmiştir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/459.

[35] Bu sefer, hicretin dokuzuncu senesindeki Tebük seferi idi.

[36] Peygamber'in bu cübbesi, o târihlerde henüz küfür diyarı olan Şam'dan Hicaz'a giden dar yenli cübbelerden idi. Bu rivayet küffâr dokuması olan esvâb içinde namazın sıhhatine delildir. Küfür diyarında dokunan kumaşlar, pislikleri tebey-yiin etmedikçe yıkanmaksızın giyilip, içinde namaz kılmayı İmâm Şafiî ile Kûfe fakîhleri tecvîz etmişlerdir. İmâm Mâlik, müşriklerin dokuduğu esvâb içinde namaz kılmayı da, giymeyi de mekruh görür. İshâk ibn Râhûye ise bütün esvâbla-rı temiz addeder (Tecrîd Ter, II, 240).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/459-460.

[37] Yıkılacak hâle gelen Ka'be'yi. bi'sete yakın Câhiliyet günlerinde Kureyş yeniden bina etmişti. Bunun târihi hakkında yedi kadar muhtelif rivayet vardır.

[38] İnsanların yanında şer'î zaruret olmadıkça avret yerini örtmenin farziyyetinde kimsenin şübhesi yoksa da, halvette bile soyunup çıplak olmayı hoş görmeyenler vardır.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/460.

[39] İzâr, fûta; ridâ, ihram gibi giyilen libâs; kamış, bizim gömlek dediğimiz; kaba, kaftan; serâvîl, bizim don dediğimiz şeylerdir, şalvara da denilir. Tubbân, dizleri kapamayan kısa bir don imiş. işte Umer, bu hadîste, avret yerini örtmek şartıyle bir tek libâs içinde namaz kılmayı tecvîz ettiği gibi, bolluk zamanında dokuz türlü giyinişi daha ta'rîf etmiş oluyor. İş, libâsın nev'i ve mikdârında değil, avret yerini örtmektedir {Tecrîd Ter,, II, 237).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/461.

[40] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/461-462.

[41] Diğer zabta göre ma'nâ: "Avretten örtülmesi gereken şey babı" olur. Her iki zabtta "mo"masdariyye veya mevsüle'dir, "min"de beyâniyye'dir. Avret, sev'e ve utanılacak her şeydir. Buhârî'nin tasarrufundan, onun namaz hâricinde yalnız sev'eteyn'in örtülmesini vâcib gördüğü zahir oluyor.

[42] İştimâlu's-sammö': Sevb ile A'râb'ın büründükleri gibi bürünmektir ki, ihramı sağ canibinden sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden götürüp, bâdehû arkadan sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden atmakla tamamen bürünmekten ibarettir ki, elleri ve ayaklan ve cümle a'zâsı mesdûd olur. Ve alâ kavlin İzâr ve ihram makûlesinden yalnızca bir kat sevbi bürünmekten ibarettir. Şöyle ki, eğninde ondan gayrı sevb olmayıp ve onun bir canibini kaldırıp diğer omuzu üzerine atıp, lâkin bedenini tamamen setr edemediğinden bâzı avret yeri zahir ola... Şârih der ki, ikinci ta'rîf, fakîhler kavlidir. İki ta'rîfte de mahzûrolduğu için, Peygamber'den nehy sâdır olmuştur. Zahiren birinci kavi, namaz hâline mübtenîdir (Kaamûs Ter.}.

Bu tercemede ihtimâl ki, müstensih yanılması vardır: "Ba'dehû arkadan sol" değil "Sağ kolunun ve sağ omuzunun üzerinden" demek lâzım gelir. Fakîhler kavli olan tefsire göre "iştimâlu's-sammâ"'ya "İdtıbâ" da denir. Lûgat-çılerin verdiği ilk ma'nâca "iştimâl"in ta'rîfine nazaran, vücûdun her tarafı sımsıkı sarılmış olacağından, sevbi bu tarzda giymiş olan kimse, avret yeri görünmemek için ellerini behemehal libâsın aşağısından dışarıya çıkarabilir. Ve namaz esnasında ellerini istediği gibi hareket ettiremez. Nehiydeki hikmet budur. Fakîhlerin ta'rîfine muvafık olan ve "idtıbâ" denilen istimal sureti ise, eğer avret yerinden birşey açık kalacak vech ile olursa, haramdır; yoksa mekruhtur.

[43] el-îhtibâ: Bir adam sevbine sarınıp bürünmek, alâ kavlin dülbend ve kemer ma-kûlesiyle sırtım ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsmadır ki, dervişler ıstılahında "kemende girmek" ta'bîr olunur (Kaamûs Ter,).

Daha kolay tefsîri, insan üyeleri üzerine oturup ve bacaklarını dikip, o hey'et üzere sarınmaktır. Bu tertîbde dikkatsizce sarınan kimsenin görünmesi haram olan beden a'zâsmdan bâzılarını Örtmemesi ihtimâli gâlib olduğundan, böyle oturanın dikkatli olması lâzım gelir. Hamamlarda, belinde peştemâl yıkanan dikkatsiz kimselerde ekseriyyâ vâki1 olur. Her hâlde "iştimâlu's-sammâ"' ile "ihtibâ"daki nehyin sebebi, haram olan avretin açılması korkusudur. Avret yerinin açılmasına mahall vermeyecek derecede olursa haram olmazlar (Tecrîd Ter., II, 243).

[44] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/462-463.

[45] "Bey'u limâs"yâhud "Bey'u mıtlâtnese"i\e "Bey'u ntbâz" y&hud "Bey'u mu-nâbeze". Câhiliyet günlerindeki alışveriş nevi'lerinden ikisinin adıdır. İslâm kaa-nûnu ile nehyedilmiş oldukları için tabiatıyle her ikisi de amelden düşmüş ve bu yüzden geçmişteki icra keyfiyetleri hakkında çeşit çeşit tefsirlere yol açılmıştır. İnşaallah alış verişler kitabında bunlara âid tefsirlere işaret edilecektir.

[46] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/463.

[47] Bu, Ebû Bekr'İn emirliği İle dokuzuncu hicret yılında edâ edilen haccdır ki, Mekke fethinden bir sene sonra ve Rasûlullah'm bizzat idare ettiği Veda Haccı'ndan bir sene evvel İdi. Sekizinci senede fetihten sonra Mekke'ye emîr ta'yîn edilen Attâb ibn Esîd'in emîrliğİ ile hacc edilmişti. Bütün Arabistan halkı henüz İslâm'a girmemiş bulundukları için, sekizinci ve dokuzuncu senelerde hep birlikte hacc edilmiş ve islâm'ın hacc mensekleri yanında müşriklerin çirkin bid'atlan da icra olunmuştu. Ebû Bekr o sene Peygamber'e niyâbeten îslâm usûlü üzere hacc menseklerini öğretmeğe me'mûr edilmiş olup, maiyyetinde Medîneliler'-den üç yüz kadar sahâbî var idi. O sırada Berâe Sûresi nazil oldu. Bunu müşriklere i'lân etmek üzere arkadan Alî gönderildi... İşte bu te'kîdli Plânlarla müşriklik ve bid'atleri, o yıldan sonra tamâmiyle ortadan kaldırılmış oldu (Tecrîd Ter., II, 246).

[48] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/464.

[49] Yânî bu, caizdir. Bu hadîsin çok az fark ile benzeri, üçüncü bâbda geçmişti.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/464-465.

[50] Bunu îbn Abbâs'tan Ahmed ile Tirmizî, içinde Ebû Yahya el-Kattât bulunan -ki o zaîftir- bir senedle mevsûlen rivayet etmişlerdir.

[51] Cerhed'den imâm Mâlik, Tirmizî ve İbn Hıbbân mevsûlen rivayet etmişler, Tirmizî hasen, İbn Hıbbân sahîh demiştir.

[52] Bu zât, mü'minlerin annesi Zeyneb'in erkek kardeşinin oğludur. Hem kendisi hem babası sahâbî idiler. Onun bu hadîsini Buhârî Târîh'te, Ahmed.ve Hâkim de kitâblannda rivayet ettiler.

[53] Bunu Enes'ten, Buhârî yakında mevsûlen rivayet etti.

[54] Uyluğun avret olmadığına zâhib olanlar arasında Abdurrahmân İbn Ebî Zi'b, Ismâîl ibn Uleyye, Muhammed ibn Cerîr et-Taberî, Dâvûd Zahirî gibi imamlar vardır. îbn Hazm eİ-Muhallâ'smda: "Ale'l-ıtlâk namazda ve namaz hâricinde insanların hâzır olduğu yerde örtmesi farz olan avret, erkeğe göre yalnız kubul ile dubûr (yânî ön ile arka) olup, erkeğin uyluğu avret değildir. Kadının ise yalnız yüzü ile ellerinden başka bütün bedenidir. Bunda hürr ile köle, hürre ile eme arasında fark yoktur" dedikten sonra, buradaki hadîs ile ihticâc etmiştir.

Bunlara muhalif olan âlimler cumhuru ise uyluğun avret olduğuna kaail-dir.Bu gün fetva cumhurun kavli üzerinedir. Bilhassa yukanki üç ta'lîkdeki"uyluk avrettir" hadîsi de bu içtihadı takviye etmektedir. İhtiyata en uygun olan da -Buhârî'nin dediği gibi- odur.

[55] Buhârî'de "Usmân'ın menkıbeleri bâbı"ndaki hadîsin parçasıdır.

[56] Buhârî, bunu en-Nisâ Sûresi'nin tefsirinde mevsûlen rivayet etti.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/465-466.

[57] Peygamber'in bu sözü es-Saffât Sûresi: 177. âyetinden iktibas edilmiştir..

[58] Buhârî'nin sîretle ilgili olan bu hadîsi namaz bahsinde de alması, uyluğun avret olup olmadığı hakkındaki ihtilâfa işaret içindir.

"Uyluk avret midir, yoksa avret değil midir? Bu hususta mezhebler muhteliftir. Şafîî ve Ebû Hanîfe'ye göre, uyluk avrettir. Ancak aralarında, diz ve göbek hakkında ihtilâf vardır. İmâm MâlİK'e göre uyluk avret değildir. Bu husustaki hadîsler birbirine müteârızdır. Rivayetçe kuvvet, İmâm Mâlik'in görüşü lehinedir.

Ben derim ki: Bu hadîsler arasını cem' şöyle olur: Uyluk, insanın kendi husûsî şahıslarına ve sırr yakınlarına nisbetle avret değildir. Bunlarla yanına çok girenleri, girip çıkmaları şiddetli olan kimseleri

kasdediyorum. Umûma ve seyrek ziyaret eden kimselere nisbetle, uyluk avrettir. Usmân'ın Peygamber huzuruna girmesi, Peygamber'in Ebû Bekr ve Umer'in yanında uyluğunu açmasına rağmen, Usmân'ın girişinde uyluğunu örtmesi hadisi, sana bu tatbikata delâlet eder.
İmâm Mâlik'İn işçiler, deveciler ve benzerleri için namazda uyluğun ötesini, yânî sâdece ön ve arkayı örtmekle yetinmeyi tecviz etmesi mezhebine gelince, bizim nazarımızda bunun sıhhatine hiçbir.şübhe yoktur. Çünkü Peygamber'in. bu kimselere ve benzerlerine namaz esnasında uyluğu dize kadar örtmekle mükellef kılmadığı hususu, pek çok yollarla rivayet edilmiş, nihayet zarurî ilim hâsıl olmuştur. İşte burada bir kaaide vardır: O da, Peygamber uyluk içinnamâzdan iki vech beyân etmiştir: Biri muhsînlerin namazı, diğeri umûm mü'minlerin namazıdır. Nice şeyler vardır ki, Peygamber bunları ikinciler hakkında tecvîz etmiş, birinciler hakkında bunları nehy etmiştir. İşte sen bu kaaideyi bellersen, namaz hakkındaki mütenâkız yerlerin çoğu sana kolay olacaktır" (Şâh Veliy-yullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/467.
[59] Ikrime'den gelen bu sözü Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/468.
[60] Mırt Mîm'in kesriyle bir günâ futaya denir ki, abâgibi yünden ve hazz ta'bîr olunan tiftikten dahî dokunur. Hâtûnlar bürünürler. Cem'i "mürût"'Jlir (Kaamûs Ter,).
Mırt denilen bu Örtünün şerhlerde çeşitli ta'rîfleri yapılmıştır. Bu ta'rîflerin ' -& toplamından bunun câr gibi başa örtülüp bütün vücûdu kaplayan, yünden, tiftikten, ketenden, kıldan ma'mûl ve kadınlara mahsûs bir örtünün adı olduğu anlaşılıyor.
[61] Buhârî bu hadîsi kadın namazının kaç parça elbise ile sahîh olabileceğine şâhid larak sevketmiştir.
îbn Abbâs: Sık dokunmuş olmak şartıyle bir kamîs içinde namaz kılmasın-a\ da be's yoktur, demiştir. Mü'minlerin annesi Meymûne'nin de yenlerini başına etirmek üzere bir tek ferace içinde namaz kıldığı rivayet edilmiştir (Aynî).
İbnu'I-Munzir', cumhurdan: Kadına vâcib olan bir gömlek ile bir baş örtüsü içinde namaz kılmasıdır, diye hikâye ettikten sonra, şöyle demiştir: Bundan da murâd, bedenini ve başını örtmektir. Sevb geniş olursa, bunun fazlasıyla başını da örterse, bu da caiz olur. Atâ'dan, onun: Kadın bir gömlek, bir izâr (yânî fûta), bir de baş örtüsü İle namaz kılar dediğini; İbn Sîrîn'in de, bu üçe ilâveten bir de ' 'milhâfe" yânî câr ve çarşaf ile örtünür dediğini rivayet etmiştik ki, bunların müstehâbhğa mahmul olduğunu zannederim" (İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, II, 28).
Bu hadîsten, kadınların cemâatle namaz kılmak için mescide çıkmalarının cevazı da istidlal olunur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/468-469.
[62] Yânî namaz bozulmaz, lâkin böyle meşgul edici kumaşı terketmek evlâdır.
[63] Hamîsa: Yünden yâhud tiftikten, dört köşeli, iki tarafı zencefli bir nevi' siyah abaya denir ki, pek yumuşak ve dürünce pek az yer tuttuğu için bu ismi vermişlerdi (Aynî).
Bu hamîsa Şâm kumaşlarından olup, Peygamber'e Ebû Cehm tarafından
hediye edilmişti.
[64] Enbicâniyye: Bu kelime hakkında birkaç tefsir varsa da, en yakın görüneni En-bicân'a nisbet olmasıdır. Bunakşı olmayan yumuşak, fakat kaim yün abaya denir ki, hamîsa kadar fâhır kumaşlardan sayümazmiş.
[65] Peygamber'in bu sözünde, olur olmaz şeylerle hatırı meşgul olan zaîf kimselerin göz ve gönüllerini oyalayacak nakışlardan âzâde ve sâde kumaşlar içinde namaz kılmalarım tavsiye ve namaz esnasında şuurlarım toplamağa çalışmalarını ta'lîm ma'nâsı vardır. Yoksa O'nun kalbini hiçbir şâgil Rabb'ine teveccühden alıkoyamaz.
Namaz hâricinde bu elbiseleri giymekte be's yoktur. Alimler de bu hadîsten mescid mihrâb ve duvarlarının musallîyi işgal edecek nakış ve hatlar ile süslenmesinin mekruh olduğunu istinbât etmişlerdir.
[66] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/469-470.
[67] Buhârî, burada da hakkında ihtilâf bulunan mes'elelerde kat'î ifâde kullanmamak usûlüne göre yürüyor. Yânı namazı bozulmaz, lâkin bu mekruhtur.
[68] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/470.
[69] el-Kırâm: Kitâb vezninde... al perdeye ve duvağa denir. Bir kavle göre yünden alaca ve nakş işlenmiş ince nehâlıya denir ki, kapılara perde ederler yâhud be-gâyet ince zâra,çârşâba denir (Kaamûs Ter.).
[70] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/470-471.
[71] el-Ferrûc: Tennûr vezninde küçük çocuk gömleğine denir ve ensesinden yırtmacı olan kaftana denir ki, üste giyilir. Bu, hâlâ ferace dediğimiz şeydir ki, fârisî-de ferecî derler. Evvellerde yırtmacı ensesinden olur idi. Sonra şimdiki alışılan hey'ete girmiştir (Kaamûs Ter.).
Bu feraceyi Peygamber'e hediye eden Dûmetu'l-Cendel meliki Ukeydir ibn Abdilmelik'tir.
[72] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/471.
[73] el-Kubbe, tepesi müdevver binaya denir ki, künbetta'bîr olunur... Fi'1-asıl Arab evlerinden küçük ve müdevver çadıra denip, sonradan mutlak olarak kullanıldı (Kaamûs Ter.}.
Bu hadîsteki kıssa Peygamber'in Mekke'ye yaptığı seferlerinden birinde vâki' olmuştur. Ya Mekke fethi seferi veya Veda Haccı seferi esnâsındadır. Peygamber Minâ'ya yakın Ebtah denilen yerde imiş. Nesâî'nin rivayetine göre, yanında kırk kadar sahâbî var idi.
[74] Bu hülle -hadîsin lâfzından anlaşıldığına göre- başka renk karışmamış kan kırmızı bir hülle idi. Binâenaleyh bundan safî kırmızı olan libâs giymenin mekruh olmadığı hükmü çıkarılıyor.
[75] Müslim'in rivayetinde çemrenrnenin zikri sırasında: Bacaklarının aklığı hâlâ gözümün önündedir" ta'rîfi vardır.
[76] Bu namaz, yolcu namazı idi. Müslim'in rivayetinde: Rasûiullah ileri geçip öğleni iki rek'at kıldırdı, sonra ikindiyi iki rek'at kıldırdı, sonra da Medîne'ye dö-nünceye kadar hep ikişer kıldırdı durdı" denilmiştir.
[77] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/472.
[78] Ebû Hure'yre'nin bu fiilini İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir.
[79] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/472-473.
[80] Sehl ibn Sa'd, Medîne'de en son hayâtta kalan sahâbîdir.
[81] Câbe, Medîne'nin Şâm cihetinde dokuz mil mesafede ağaçlık bir yerin ismidir. Orası Peygamber'in develerine mer'â idi. Minber, işte bu ormanlığın esi (jâ) denilen ağacından yapılmıştır. Esi, iki türlü olur: Bodur olanına tarfâ' (eıii) denir, irisine Türkçe'de ılgın denir, gayet sert bir ağaçtır.
[82] Sehl İbn Sa'd'dan diğer bir rivayette (Buhârî, Cumua, hutbe..) Rasûlullah (S) bu namazı tamamladıktan sonra, cemâate dönüp:.Ey insan/ar, benim böyle yapışım, sizin bana iktidâ etmeniz ve namazımın nasıl olduğunu öğrenmeniz içindir" buyurmuştur. İmâmın me'mûm-dan yüksek bir yerde durması caiz olduğu anlaşılıyor.
İmâmın me'mûm üzerine yükselmesi bir ihtiyâç olmak şartıyle Hanefîler, Şâfifler, Ahmed ibn Hanbel ve Leys ibn Sa'd'a göre caizdir. Nitekim Peygamberimiz bunu ittibâ lüzumu ve öğretmek maksadıyle ta'lîl buyurmuştur. İmâm Mâlik ve Evzâî'ye göre, caiz değildir.
[83] Bu, Ahmed ibn Hanbel'in bu hadîsi Sufyân ibn Uyeyne'den işitmediği hususunda sarihtir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/473-474.
[84] Bu hadîste haber verilen attan düşme rahatsızlığı, hicrî beşinci yılın zu'1-hicce ayında vâki' olmuştur. O zaman kıldırdığı cemâat namazında metbûların da otararak namaz kılmalarını emretmiştir. Vefatıyle neticelenen hastalık içinde kıldırdığı namazda ise, tatbîkat başka olmuştur. O zaman kendisi otararak kılmış, cemâat ise ayakta O'na uyup kılmışlardır.
Hadîsin bâbta ilgisi, Meşrube adiyle zikredilen yüksekçe odada Peygamber'in namaz kılmış ve kıldırmış olmasıdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/474-475.
[85] Yânî bunda bir be's yoktur.
[86] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/475.
[87] Câbir ve Ebû Saîd'in bu gemide namaz kılmaları haberini İbn Ebî Şeybe sa-hîh bir sened ile mevsûlen rivayet etmiştir.
[88] Hasen Basrî'nİn bu sözünü de yine Jbn Ebî Şeybe sahîh bir isnâd ile mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/476.
[89] Bu hadîs, nafile namazı için cemâatin cevazına delildir. Hanefîlere göre -terâvîhtenmâadâ-birbirini da'vet suretiyle cemâatle nafile namaz kılmak mekruhtur. Onlar, Peygamber'in kıldırdığı bu namazın farîza olduğunu söylerler.
Bu hadîsten, kadınların ayrı saffta olmaları gerekeceği anlaşıldığı gibi, cemâatin arkasında kadınların münferiden iktidâ etmelerinde de be's olmadığına hükmedilebilir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/476.
[90] Rasûlullah (S)'ın; Muâz ibn Cebel'e: Yüzünü toprağa bula" buyurması, doğrudan doğruya toprak üzerinde namaz kılıp secde ederken alnını toprağa getirmenin fazîletine delildir. Ancak hasır ve nebatî olan herhangi bir yaygı üzerinde namaz kılmakta kerahet olmadığı hususunda icmâ edilmiştir. Yalnız Umer ibn Abdilazîz Allah'a tevazu için hasır üzerinde namaz kılmazdı. Hayvan derileri ve hayvan tüylerinden yapılmış yaygılar üzerinde namaz kılmanın hükmü âlimler arasında muhtelefun-fîhdir.
[91] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/477.
[92] Enes'in bu fiiline âid haberi ibn Ebî Şeybe ile Saîd ibn Mansûr, Ibnu'l-Mübârek'ten; o da Humeyd'den olmak üzere mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[93] Enes'in bu hadîsi, bundan sonraki bâbda mevsûlen gelmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/477.
[94] Âişe bu son sözü, özür makaamında söylemiştir. Eğer odamda ışık olaydı, ayağımı dürtmesine ihtiyâç bırakmazdım demek istiyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/478.
[95] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/478.
[96] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/478.
[97] Hasen Basrî'nin bu sözünü, İbn Ebî Şeybe ile Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/478.
[98] Müslim'in rivayetinde: Sevbini yayıp üzerine secde ederdi"; İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde: " Sıcağın ve soğuğun şiddetinde.." suretinde gelmiştir. Sıcağın ve soğuğun şiddetli zamanlarında giyilen

sevbi namazda iken yayıp üzerine secde etmeyi tecviz eden Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed ibn Hanbel ve tshâk ibn Râhûye bu hadîs ile ihticâc ederler. Onların bu ictihâdlan Umer'in kavline uygundur. îbrâhîm Nahaî, Atâ, Mücâhidve Hasen Basrî de bu ictihâddadırlar.
İmâm Şafiî, - Yâ Rebâh, alnını toprağa bula" hadisi ile ihticâc ederek, bunlara muhalefet etmiş, bu hadisteki sevbi, namaz kılanın elbisesinden ayrı bir sevb, yâhud namaz kılanın hareketiyle hareket etmeyen bir sevb ile te'vîl etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/479.
[99] Bu hadîs, temiz olmak şartıyle, ayakkabıları çıkarmak sızın namaz kılmanın cevazına delîldir. Ebû Dâvûd
Sünen'de, Abdullah ibn Amr ibn Âs'ın: Rasûlullah'ı yalın ayak da, ayakkabıları ile de namaz kılarken gördüm" dediğini rivayet ediyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/479.
[100] Suâli, Cerîr'in böyle yaptığını gören Hemmâm ibnu'l-Hâris sormuştur. Bu suâl, mest üzerine mesh ettiğine i'tirâz kabîlindendir.
Cerîr'in bu rivayeti, mestler üzerine meshi sünnet i'tikaad eden Abdullah ibn Mes'ûd'un ashabını memnun ederdi. Çünkü, el-Mâide'nin 6. âyeti ile bu sünneti mensûh sayanların iddiasını Cerîr'in, Peygamber'in bu fiilini o âyetin nüzulünden sonra görmüş olması reddeder.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/480.
[101] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/480.
[102] Yânî o kimse bu namazdan mahrum olur; çünkü böylesine şiddetli vaîd teret-tüb etmiştir.
"Bu bâb İle bundan sonraki bâb Asîlî rivayetinde sabit, Müstemlî rivayetinde sakıttır. Çünkü bunların yeri "Namazın sıfatları bâblan"ndandır (Kas-tailânî).
"Darîrî'den naklolundu: Kitabın bâzı yapraklan kitaba yapışık değildi. Bu yapraklan ilhak etmekte müstensihlerin bâzısından hatâ vâki1 oldu. Onlar bu yapraklan musannifin bizzat ilhak etmek istediği yerden başka yere ilhak ettiler, işte buradaki bu bâb ve sonraki bâblar bu kabildendir. Çünkü bunlar hakî-katte "Namazın sıfatları bâbı"ndandır. Bunu iyi belle" (Şâh Veliyyullah).
[103] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/481.
[104] Bu ta*Iîki, Müslim tahrîc etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/481.
[105] Müellif, avreti örtmek hükümlerini beyândan fariğ olunca, kıbleye yönelmeyi beyâna başladı. Çünkü namaza başlamak isteyen kimse, evvelâ avreti örtmeye, sonra kıbleye yönelmeye ve bunların ardından mescidlerin hükümlerine muh-tâc olur.
[106] Bu, ileride "Peygamber'in namazının sıfatı bâbı"nda mevsûlen gelecektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/482.
[107] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/482.
[108] Bu ta'lîki Muhammed ibn Nasr ve İbnu Mende,îmân'da, İbnu Ebî Meryem tarîkinden mevsûlen rivayet etmişlerdir. Müellif Buhârî bunu istişhâd ve takviye olarak zikretmiştir. Yoksa, Yahya ibn Eyyûb ta'n edilmiş bir râvîdir. Ahmed: O, seyyiu'l-hıfz'dır, demiştir (Kastallânî).
[109] Enes'in cevâbının, tahrîm sebebi sorusuna mutabakat vechi, cevâbın sorulan şeyi tazammun etmesidir. Çünkü Enes, şehâdeti ve ona atfettiği şeyleri söyleyince, bunları yapan kimsenin müslümân olduğu bilindi. Müslümânın ise İslâm hakkı müstesna, kam ve malı haram olur. Binâenaleyh cevâb suâle mutabıktır (Kastallânî).
Babın hadîsleri ile kıblenin fazîleti sabit oldu. Çünkü Peygamber, kıbleye yönelmeyi müslim ile gayrisi arasını temyiz ettiren ve bunlar arasını ayıran hasletlerden tek bir haslet yapmıştır (Şân Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/483.
[110] Bu ta'lîki en-Nesâî mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî bu hadîsin umûmu ile ihli-câc etmiştir;
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/483-484.
[111] Bundan hâsıl olan şudur: Sufyân bu hadîsi Alî'ye iki kerre tahdîs etmiştir. Bir kerre Zuhrî'nin kendisine tahdîsini tasrîh etti ki, bunda Atâ'nın an'anesi vardır. Bir kerre de Zuhrî'den an'ane ile ve Atâ'nın semâmı tasrih ile getirdi (Kas-tallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/484.
[112] Buhârî, e!-Bakara:125. âyetinde kıblenin beyânı olduğu için, bu âyetle bâb yapmıştır.
[113] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/485.
[114] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/485.
[115] İbn Abbâs'ın bu rivayeti, Ka'be'nin içinde namaz kılınmadığını ifâde ediyor. Peygamber'in maiyyetinde Bilâl ile beraber Ka'be'ye giren Usâme ibn Zeyd'-den gelen rivayet de İçeride namazın nefyini tazammun ediyor. Hâlbuki bu hadîsten önceki hadîste Bilâl, Ka'be'nin İçinde namaz kılındığını haber vermiştir. Bunların te'lîfi hususunda şunlar söylenmiştir:
Ka'be'ye girişin iki defa vâki' olmuş olması muhtemİIdir. Dârakutnî'nin yine İbn Abbâs'tan rivayetine göre: "Rasûlullah Beyt'in içine girip, iki direğin arasında iki rek'at kıldı. Sonra çıktı, Ka'be kapısı ile Haceru'l-Esved arasında iki rek'at kıldı ve: "Kıble işte budur" buyurdu. Sonra bir defa daha Ka'be'ye girip ayakta duâ ettikten sonra, namaz kılmadan çıktı". Bu rivayetin son kısmı ile metindeki rivayeti arasında bir dereceye kadar uygunluk vardır. Vak'a birden fazla olmuşsa, rivayetleri te'lîf etmekte müşkilât yoktur. Fakat vak'a bir ise, Bilâl'ın isbâten vâki' olan rivayeti ile amel etmek lâzım gelİF. Zîrâ isbât, nefye mukaddemdir. Binâenaleyh tercîhi lâzım gelir. Usâme gibi nefy edenlerin nefyine ise, sebeb şudur: Onlar Ka'be'nin içine girip kapıyı örttüler. Ve duâ ile meşgul oldular. Bilâl ise Rasûlullah'a yakın bir yerde bulunuyordu. Sonra Peygamber namazı kılınca, yakınında duran Bilâl gördü. Uzakta duran Usâme görmedi. Bilhassa kapı örtülüp ortalık loş olmuş, namaz da hafîf kılınmış, Usâme ise hep duâ ile meşgul olmuş idi, Usâme zannina binâen namaz kılmadı diyebilir.
Velhâsıl, Ka'be'nin içinde namaz kılmanın cevazı ihtilaflı bir mes'eledir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/486.
[116] Namazda kıbleye yânî Ka'be'ye yönelme esâsı, el-Bakara: 144. ve 150. âyetle-riyle de sabittir.
"Hangi yerden çıkarsan, yüzünü Mescidi Haram 'a doğru çevir, (Ey mtt'-minler) siz de nerede olursanız olun, yüzlerinizi o yana döndürün... "(el-Bakara:15O).
[117] Buhârî, bu hadîsi Kitâbu'I-lsti'zan,18-"Babu men redde fekâle afeykeVselâmu", 24. hadîsde mevsûlen tanrîc etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/486.
[118] Bu haber veren zât, Abbâd ibnu Bişr yâhud da Abbâd ibn Nehîk idi
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/487.
[119] Hayvan üzerinde yoldan kalmamak üzere nafileleri kılmanın cevazı, bu hadîste sarihtir. İhram tekbîrini alırken
kıbleye yöneldikten sonra namaz esnasında kıbleden ayrılmak, namazı bozmaz. Farz namazda ise, kıbleye yönelmenin terk olunmaması vâdb olduğuna da bu hadîs delâlet eder. Bu hususta da fakîhlerin icmâı vardır. Yalnız şiddetli korku zamanında kıbleden İnhirafa ruhsat verilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/488.
[120] Bu hadîse göre, yanılma secdesinden evvel imâm ile cemâat arasında söz alışverişi yapılmıştır. Bu sözler namaz hakkında ve namazı ıslâh için olduğundan, namazda imâm ile me'mûmun hangisi ne gibi hususlarda sehven veya amden ne gibi kelâm ile, ne mikdârda konuşabilecekleri hakkında fakîhler arasında uzun uzadıya ictihâd ve ihtilâf kapısı açılmıştır.
[121] "Doğruya en yakın olanı ihtiyar etsin" demektir. Müslim'in rivayetinde: "^r^iSi jı iuj ojiî j^dî = Zihnindeki ihtimâllerin hangisi doğruya daha yakın olduğunu araştırsın" denilmiştir.
[122] Namazda vâki' olacak yanılmadan dolayı yalnız iki kerre secde etmek lâzım geleceği bütün fakîhlerin kavlidir. Yalnız Evzâî ile İbn Ebî Leylâ'dan her yanılma için iki secde lâzımdır görüşü rivayet edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/488-489.
[123] Araştırıp da yanılarak kıbleden başka cihete namaz kılan kimse, bu namazı tekrar kılar mı, yoksa kılmaz mı hususunda ihtilâf vardır.
[124] Bu ta'lîk, meşhur Zu'1-yedeyn kıssası hakkındaki Ebû Hureyre hadîsinden bir parçadır. O hadîs Sahîhayn'dz birçok tarîklerle mevsûlen rivayet edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/489.
[125] Umer'in sözleri, âyetlerin inmesinden Önce olduğu hâlde "Rabb'ım bana muvafakat etti" demeyip de "Ben Rabb'ıma muvafakat ettim" demesi Allah'a karşı bir edebdir.Fıkıh ve ilminin açık bir nişânesidir. "Benim re'yim, zuhurları muayyen vakitlerine kadar teahhur eden Ezelî Hükm'e muvafık düştü" demek istemiştir.
[126] Bu İsnadı getirmesinin fâidesi, bunda Humeyd'in Enes'ten semâ'mın tasrîhi vardır. Böylece tedlîsinden emînlik hâsıl olmuştur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/490.
[127] Bu dönme, imâm mescidin önündeki yerinden arkasındaki yere geçmesi suretiyle oldu. Sonra erkekler onun arkasında oluncaya kadar yer değiştirdiler. Sonra kadınlar yer değiştirip, erkeklerin arkasında oldular.
Bu hadîsten, Peygamber'e emredilen şey ümmetine de lâzım geldiği; Pey-gamber'in sözlerine uyulması gibi fiillerine de uyulacağı; nâşının hükmü teblîğ edilinceye kadar mükellef hakkında sabit olmayacağı ve vâhid haberinin kabulü gibi hükümler istinbât edilmiştir.
Müellifin bu hadîsle istidlal vechi, onlar vücûbunu bilmeyerek, yönelmeleri vâcib olan kıbleye değil de, nesh edilmiş olan kıbleye doğru namaz kıldıkları hâlde, o namazı yeniden kılmakla emrolunmamalarıdır (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/490.
[128] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/491.
[129] Müellif Buhârî, kıble hükümlerini beyânı bitirince, buradan i'tibâren mescidle-rin hükümlerini beyâna başlamıştır.
[130] Bu, fiilen öğretmenin, sözle ta'rîften daha kuvvetli olduğuna delildir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/491.
[131] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/492.

[132] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/492.
[133] İbn Abbâs'm bu sözünü, İbn Ebî Şeybe sahîh bir senedle mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/492.
[134] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/493.
[135] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/493.
[136] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/493.
[137] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/494.
[138] Bu son isnâdda, Zuhrî'nin Humeyd'den işitmesinin tasrîhi vardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/494.
[139] Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'mde Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan: İçinizden her kim mescide (bargam çıkarıp) tükürürse, tükürüğünü bir mü 'minin tenine veya elbisesine dokunup eza vermemek için yok etsin" hadîsini merfûen rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd da Ebû Hurevre'den: mescide girip de tükürecek yâhud balgam çıkaracak olan kimse yeri kazıp içine görmsün. Bunu yapamazsa libâsı içine tükürüp sonra dışarıya çıkarsın" hadîsini merfûan rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/495.
[140] Sağ tarafa tükürmek hakkındaki nehyin namaza mahsûs olmadığına, bu bâbda mescid içi ile dışının bir olduğuna Nevevî cezm etmiştir. Nitekim İbn Mes'ûd ' namazda değil iken bile sağ tarafa tükürmeyi mekruh görmüştür.
[141] Yânî tükürük kendisine galebe ettiği ve namaz kılan kimse onu def etmeğe muktedir olamadığı zaman, elbisesinin bir tarafına alsın.
[142] Bâzıları Buhârî'nin sevkettİği hadîste mübâdere zikri mevcûd olmadığı hâlde bâb isminde mübâdere ile takyîd etmesini müşkil buldular. Buhârî, sanki bu takyîd ile, zikredilen hadîsin bâzı tarîklerinde bulunan kayda işaret etmiştir: Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği hadîste: "Sol tarafına yâhud sol ayağının altına tükürsün. Eğer tükürük kendisine galebe ederse elbisesini şöyle yapsın buyurdu, sonra elbisesinin bir kısmını diğer kısmı üzerine dürdü" tarzındadır. İbn Ebî Şeybe ile Ebû Davud'un, Ebû Saîd'den gelen hadîslerinde de bu tarzdadır. Ebû Davud'un rivayetinde, onu elbisesinin içine tükürmek sonra elbisenin bir kısmını diğer kısmı üzerine katlamak ile tefsîr etmiştir. Bu iki hadîs dahî sahihtirler. Lâkin Buhârî'nin şartı üzere değildirler. İşte Buhârî, içinde tafsîl bulunmayan hadîsleri, içinde tafsîl bulunanlara hamletmek suretiyle, o, içinde tafsîl bulunan iki hadîsi işaret etmiştir (İbn Hacer Askalânî, Fethu'l-Bârî, 11,59).
[143] Peygamber cemâatin rukû'da, sucûdda ve namaz rükünlerini idrâkteki noksanlarım gördüğünü söyleyerek, bunları tam yapmalarını hatırlatmıştır.
[144] Bu hadîslerden, namaz rükünlerinin tam yapılmasının ve namazın bütün fiillerinde imâma tâbi' olup, ondan evvel yapmamak lüzumu anlaşılır. Bir de Peygamber'in, önünden gördüğü kadar arkasından da görmesinin, kendisine âid hususiyetlerden açık bir mu'cize olduğu da anlaşılıyor.
[145] Buhârî bunu isbâta ancak şunun için ihtimam etti. Mescidlerin yalnız Allah'ın mülkü olması, başka hiçkimse için mülk olmamaları, onların herhangi bir kimseye izafe edilmelerinin caiz olmaması vehmini verir. İşte bu vehmi ref' için bina, tevliyet yâhud yakınlık gibi herhangi bir alâkadan dolayı izafe etmenin cevazını isbât etti (Şâh Veliyyullah).
Bu başlıktan maksadı, mescidlerden bir mescidin kurucusuna yâhud kendisinde namaz kılana yâhud bunun gibi birisine izafe edilmesi ve Fulan oğulları Mescidi denilmesi caiz olur mu?
Cumhur bunun cevazı üzerindedir. îbrâhîm Nahaî ise "Hakikatte mescîd ler Allah'ındır... "(el-Cinn:I8) kavlinden dolayı buna muhalefet etmiştir. Babın hadîsi onu reddediyor. Âyetten de şöyle cevâb verildi: Âyetteki Allah'a izafe hakîkat üzeredir. Başkalarına izafe İse, temyiz ve ta'rîf etmek için mecaz yoluyladır, mülkiyet için değildir (Kastallânî).
[146] Seniyyetu'1-Vedâ, Medine'nin yambaşında bir boğazdır ki, yolcular oraya kadar teşyî' olunduğu için o adı vermişlerdir.
Hayfâ yâhud yâ'nın öne geçirilmesiyle Hayfâ, beş altı, bir kavle göre yedi mil ötede bir yerdir.
Zurayk oğulları Mescidi, Hazrecliler'den Zurayk ibn Âmir yurdundaki mescidin ismidir. Hadîsin siyakından daha yakın olduğu anlaşılıyor.
[147] el-Kınvu, kaaf'ın kesri ve dammıyle, ve'l-Kınâ, ve'l-Kenö, kisâ ve semâ vezinlerinde, hurma salkımına denir. Cem'i kaafların üç harekesiyle Ktnvânun.... gelir.
el-Izku, ayn'ın kesriyle hurma salkımına denir. Kezâlik üzüm salkımına yâhud hurması yâhud üzümü yenilmiş salkım çubuğuna denir...
es-Smvu; sâd'in kesriyle duvarı örülmemiş muattal, işlemez kuyuya, bir adamın öz kardeşine ve bir adamın oğluna..denir. Cem'i Esna ve Sınvânun gelir. Ve hurma ağacının bir kökten çıkan iki yâhud üç ve ziyâde fidanlarının her çatalına denir. Sâd'ın dammıyle de lügattir. Bir kavle göre seçerde eamdır. İki çatalına Sınvâni ve Sınyâni denir, sâd'ın üç harekesiyle. Şârih der ki: Cem'inde darîî Sınyânun denir, farkı hareke İ'tibâriyle tahakkuk eder (Kaatnûs Ter.).
Smvun'un cem'i olan Sınvânun kelimesi er-Ra'd: 4. âyetinde de geçmektedir.
[148] Buhârî bu bâbda muallak hadîs getirmekle yetindi. Çünkü bu hadîs daha sıkı ilgili bulunduğu diğer bir yerde zikrolunacaktır. Bu hadîse muallak dememiz, sâdece îbrâhîm ibn Tahmân'ın, Buhârî'nin şeyhlerinden olmadığındandır. Bu gibi sened kısaltmalarını Buhârî çok yapar (Şâh Veliyyullah).
Bu hadîsi Ebû Nuaym el~Mustahrac'da; Hâkim de el-Miistedrek'te mevsû-len rivayet etmişlerdir.
[149] Arab mecûsîlerinden olup Bahreyn meliki ve Sâsânîler tarafından ta'yîn edilmiş vâlî Munzir ibn Sâvâ'ya, Alâ ibn Hadramî vâsıtası ile Peygamber'in mektubu gönderilince, Munzir ile beraber Bahreyn ahâlîsinden birçokları îmân etmiş, etmeyenler Mecusîlik yâhud Yahudilikjüzere kalmıştı. İslâm dînini kabul etmemiş olanlarla harâc vermek üzere sulh akdolunduktan sonra, bütün Bahreyn üzerine Peygamber tarafından Alâ ibn Hadramî vâlî ta'yîn edildi. Vakti gelince harâc malını alıp Medine'ye getirmeye cennetle müjdelenenlerden Ümmetin Emîni Ebû Ubeyd ibnu'l-Cerrâh me'mûr oldu. Ebû Ubeyde beraberinde yüz bin (dirhem yâhud dînâr) getirmişti. Peygamber devrinde ilk gelen harâc malı bu idi. O güne kadar ele geçen zekât, ganîmet mallarından hiçbiri o mikdâra ulaşmamıştı... Bunun sekizinci hicret yılının soolarına doğru olduğu hesâb ediliyor.
[150] Abbâs, bu sözü ile Bedr'de uğradığı ağır ziyanı hâtıra getirmek istemiştir. Abbâs orada hem kendi fidyesini, hem de kardeşi Ebû Tâlib'in oğlu Akîl için fidye vermek zorunda bırakılmıştı...
[151] Buhârî, burada hurma salkımı asmak hakkında bir hadîs zikretmedi. Fakat bu ma'nâyı, mescid içine mal koymanın cevazından almıştır. Çünkü bunların ikisi de muhtaçların alması için koymaktır, Buhârî bununla, Nesâî'de kuvvetli bîr isnâdla gelen Avf ibn Mâlik el-Eşca'î hadîsine işaret etmiştir. O hadîs, BuhârF-nin şartı üzere değildir.
[152] Bu.babı akdetmekten maksadı, mubah olan kelâmın mescid içinde de cevazını göstermektir.
[153] Buhârî bu hadîsi, burada çok hazifli olarak vermiştir. Aslında daha tafsîlli olan bu hadîs Talâk, Tefsir, I'tisâm, Ahkâm ve Muhâribûn Kitâbları'ndada gelecektir. Bu la'netleşmenin erkek ve kadın tarafından yapılma şekli, en-Nûr:6-9. âyetlerinde öğretilmiştir.
[154] Yânî o, muhayyerdir. İçeri girme izninden ve iznin verilmesinden sonra, girme hakkındaki umûmî izinle yetinerek istediği yerde namaz kılar. Lâkin bunun neh-yedilmiş olan tecessüse makrûn olmaması gerekir. Yâhud da emredilen yerde namaz kılar. Nitekim Peygamber de dilediği yerde kılmayarak, namaz yeri hakkında ayrıca izin istemiştir
[155] Bu haberi, İbn EM Şeybe bir lossa içinde rivayet etmiştir.
[156] Itbân (R), HazrecIİ'dir. Bu hadîsten anlaşılacağı üzere Sâlİm oğullan'na imamlık ederdi. Yaşlanmış olduğu hâlde Muâviye'nin günlerine kadar yaşamıştır. Peygamber hicretin başlangıcında onu Umer ibn Hattâb İle kardeş yapmıştı. Müslim ile İsmâîlî'nin müteaddid rivayetlerine göre Itbân'a arız olan, körlüğe yakın görme zayıflığıdır.
[157] Hazîre, sefine vezninde... yağlı çorbaya denir. Ve hazîre un ufak kıyılmış et ile olan bulamaç aşına denir. Ve eğer et ile olmazsa asîde denir. Bir kavle göre et suyuna irice un ıslağını karıştırmakla olan çorbaya denir (Kaanûs Ter.). Bir de Sahîhctyrı'da noktasız harflerle Harîre rivayeti de vardır ki, un ile yoğurttan yapılır bir çorbadır.
[158] İbn Umer'in bu fiilini Hâkim'in el-Miisteârek'de Enes'ten rivayet ettiği şu haber te'yîd eder: "Enes: Mescide gireceğin zaman sağ ayağınla başlaman, çıkacağın zaman ise sol ayağınla başlaman sünnettendir, der idi". Sahâbînin sözü sünnettendir. Böylece bunun Peygamber'e merfû olduğuna hamledilmiştir. Bu da sahihtir (Aynî).
[159] Bu istifham (ed.Dehr:i) âyetinde olduğu gibi, takrir içindir. Yanı o kabirlerin açılması caiz olur. Çünkü onlar için bir harâm-lık yoktur. Peygamber de müşrik kabirlerini kaldırıp yerine mescid yaptı.
[160] Buhârî bunu Magâzî'nin sonlarında ve daha başka yerlerde mevsûlen rivâvet etmiştir.
[161] Umer'in bu sözünü, Vekî' ibn Cerrah, kendi Musannaf mda rivayet etti. İşte Umer'in Enes'e namazı tekrar kılmasını emretmemesi, kabir civarında namaz kılmanın cevazına delâlet eder. Lâkin bu cevaz, aralarında bir hâil olmuş olsa bile, necaset üzerinde kılmış olacağından dolayı kerâhetli bir cevazdır Mezheb imamlarının bu hususta görüşleri çeşitlidir,
[162] Medine'nin en yüksek yeri demekle, herhalde Medine'nin Necd'e doğru en uzak ma'mûresi kasdedilmiş oluyor. Bu ma'mûre, Medine'den Mekke'ye yönelirken iki mil mesafede yolcunun soluna düşen Kubâ köyüdür. HazrecIİler'den Amr ibn Avf oğulları'nın yurdu idi. İslâm'da umûma âid ilk mescid orada bina olundu. Bu mescidin kıblesi Kudüs'e idi. Peygamber cemâat namazını alenî olarak sa-hâbîlerine ilk defa orada kıldırmıştır.
Peygamber Kubâ Mescidi'ni kurduktan sonra cumua günü kuşluk- vakti yola çıktığı ve ilk cumua namazını Rânûnâ'daki Salim ibn Avf yurdunda kıldırdığı naklediliyor. Rânûnâ'daki mescidin ismi. Gubeyb (s-^1) ve Mescidu Cumua'dır. Peygamber'in Küba'dan Medine'ye hareketinin bir cumua günü olduğu sabittir. Enes ibn Mâlik'in burada müşahede ederek ta'rîf eylediği Peygamber'in seferi, işte bu cumua namazından sonraki, Medine'ye giriş seferidir (Tecrîd Ter., II, 307-308).
[163] el-Merâbıd, Merbıd'ın cem'idir ki, menzil veznindedir. Koyun ve keçi yatağına ve mandıraya denir.
Buhârî'nİn KİtâbU't-Tahâre'de geçen hadîste de Rasûlullah'm davar ağıllarında namaz kıldığı rivayet edilmiştir. Buradaki ziyâdeden, Peygamber'in mescidin binasından sonra koyun ağıllarında namaz kılmadığı anlaşılabiliyor. Evet sidik ve dışkıdan selâmetle beraber, bu yerlerde namaz kılma hususunda Peygamber'in izni sabittir.
[164] el-Atan', fethaîeynle havuz yöresinde olan deve yatağına denir. Nitekim şâir mahalde olana Murâh ve Me'vâ denir.
el-Ma't'ın meclis vezninde bir su yakınında olan deve yatağına denir, cem'i; Mealin gelir (Kaamûs Ter.).
[165] Deve olan yerde namaz kılmak mes'elesi ihtilaflıdır. İbn Umer'in yaptığı gibi devesini sütre edip namaz kılmakta ve deve üstünde nafile kılmakta be's olmadığı müttefakun aleyhdir. Ancak deve yataklarında -koyun ağıllarında olduğu gibi- namaz kılmanın hükmünde İhtilâf edilmiştir. Su başlarında sürü sürü develerin birikip uzun müddet yattıkları .yerler ekseriya pis olacağı gibi, kinli develerden birinin namaz kılan kimseye ansızın saldırıp telef etmesi ihtimâlinden dolayı kalbi vesveseden fariğ bırakmaz. Bundan dolayı deve yataklarında namazdan nehy eden rivayetler de vardır. Cumhur, bu gibi yerlerde teiniz olmak şartıyle namaz kılmayı tecviz ediyorlar ve nehye dâir gelen rivayetleri tenzihi kerahete hamlediyorlar.
[166] Bu, uzunca bir hadîsin bir parçasıdır. Buhârî bunu müteaddid yerlerde, birçok sahâbîlerden kâh muhtasar, kâh mufassal olarak rivayet eder.Burada ise, karşısında ocak, ateş, yâhud müşrikler tarafından ma'bûd edinilen başka birşey olduğu hâlde Allah rızâsı için namaz kılmanın caiz olduğunu göstermek maksadıyle îrâd etmiştir. Bununla beraber Hanefîler, bu nevi7 müşriklere benzeme

suretinde olduğu için böyle namaz kılmayı kerîh görmüşlerdir. İbn Sîrîn'in de ocağa karşı namaz kılmayı kerîh gördüğünü İbn Ebî Şeybe el-Mıtsannafmûa. rivayet ediyor. Diğer fakîhlcr bunda be's görmüyorlar.

[167] Buhârî'nin gerek başlıkta ta'lîk suretinde bulunan Enes hadîsinden, gerek bu İbn Abbâs hadîsinden kendi maksadını istidlal edişinde bir nevi' gizlilik vardır. Bu istidlalin tevcîhi şöyledir: Ateşin, namaz kılanın önünde bulunması şayet Allah katında merdûd ve namazı bozucu olmuş olaydı, Allah bunu Peygamber'i hakkında caiz kılmaz ve ateşi Peygamberinin önüne getirmezdi.

[168] Cumhur, Peygamber'İn bu sözünü teşbîhi belîğ kabilinden sayıp, "Evlerinizi kabirler gibi namazdan, Kur'ân tilâvetinden hâli bırakıp da surette -kendilerinden teklifler sakıt ve amelleri munkalı' olmuş- ölülere benzemeyiniz" demektir, de-mi şti r.

Bâzıları da Müslim'in bu hadîsi yerine lâfzıyle rivayet ettiğine bakarak: "Evlerinize ölü gömmeyiniz" ma'nâsına alıp, bundan makberelerde namazın kerahetine kaail olmuşlardır.

Evlerde kılınması emrolunan namaz ise fakîhlerin çoğuna göre nafilelerdir. Evdeki nafilenin mesciddeki nafileden efdal olması, evi ibâdetle ma'mûr etmek kasdıyle beraber, gizli kalması dolayısiyle insanı riyadan koruduğu içindir. Bâzıları da bunun farzlar hakkında olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre,

hadîsteki emrin ma'nâsı: "Farzlarınızın bâzılarını evlerinizde kıiiniz ki mescide çıkamayan kadınlar, köleler,'hastalar... size iktidâ edip cemâat faziletini kazansınlar" demek olur (İbn Hacer, Aynî ve Kastallânî'den kısaltılarak alındı)...

[169] Alî'nin bu kerih görüşünü İbn Ebı Şeybe mevsûlen rivayet etti. Bâzıları burada zikredilen yere geçirmeden murâd, en-Nahl:26. âyetinde haber verilen yere geçirmedir, demişlersede, hepsine şâmil olması daha uygun olur.

[170] Sahihi Müslim, VIII, 533 "39, 40" rivayeti, bu rivayetten biraz daha tafsîlli-dir. O hadîse göre Rasûlullah bu sözü Tebük seferine giderken, Hicr arazîsinden geçerken Ashâbu%Uicr hakkında söylemiştir.

"Orada korkmanın vechi, ağlamanın tefekküre ve ibrete götürmesidir. Sanki Rasûlullah sahâbîlere, AtlaV-ın Asfrâby'l-Hıcr'e kâfirlik takdir etmesi, bununla beraber arzda onlara kuvvet verip, uzun müddet imhâl etmesi, sonra intikaa-mını ve şiddetli azabını onlara indirin esi ..kabilinden ağlamayı gerektirecek hâller hususunda tefekkür emretmiştir. Onların yurduna uğrayıp da ağlamayı gerektirecek hususlarda, onların Halleriyle ibret alarak tefekkür etmeyen kimse, ihmâlde onlara benzemiştir. Bu onun kalbinin katılığına ve huşû'unun yokluğuna delâiet elmiştir. Bunun kendisini, onların amelleri gibi amel etmeğe çekmesi ve bu se-beble onlara isabet eden azabın kendisine de isabet etmesinden emîn olamaz" (Hattâbî ve jbn Hacer; Kastallânî'den naklen).

[171] Umer'in bu sözünü Abdurra^zâk, Umer'in hizmetinde bulunan Eşlem tarîkinden olmak üzere mevsûlen rivayet etmiştir. Umer Şam'a geldiği zaman Şâmlı-lar'ın büyüklerinden olan bir adam Umer için yemek yaptı ve: "Yâ Umer, benim da'vetime İcabet etmeni ve bana şeref vermeni arzu ediyorum" dedi. Bunun üzerine Umer ona bir vesile ile metindeki sözü söyledi (Kastallânî).

[172] İbn Abbâs'ın bu fiilini Bağâvî, ei-Ca'diyyâ/"ta mevsûlen rivayet etmiştir.

[173] Tasvirlerin ve timsâllerin nehyedilmiş olması, ekseriya kalblerin sevgilisi olan kimselerin güzelliklerinin zikrini ibkaa.ve devam ettirme gibi bir iyi niyetle başlamışken, gitgide mahabbetin müşrikine ta'zîmâta ve ibâdâta ınkılâb etmiş olmasındandır. Bu ihtimâl kapısını büsbütün kapatmak, Peygamber'in maksadı içindedir. Bu son cümledeki ismi işaretin hem âbidlere, hem musavvirlere âidiy-yeti vardır.

[174] Hamîsa, yün yâhud sûfdan dört köşeli, iki tarafı zencefli bir nevi siyah abaya denir ki, pek yumuşak ve dürünce pek az yer tuttuğu için bu ismi vermişlerdir. Bu hamîsa Şâm kumaşlarından olup, Peygamber'e Ebû Cehm Kureşî tarafından hediye edilmişti.

[175] Aşırı derecede ta'zîmin eski ümmetlerde olduğu gibi, kendi ümmetini de putperestliğe kadar sürükleyebileceğinden endişe ediyordu

[176] Burada bedduayı yalnız Yahûdîler'e tahsîs etti. Çünkü kabirleri mescid edinme bid'atını ilk başlatanlar Yahûdîler'dir. Hristiyanlar onlara ittibâ' etmişlerdir. Binâenaleyh Yahudiler daha zâlimdirler (Kastallânî).

[177] Geçen bâblanın ardından bu babı getirmesi, o bâblarda zikredilen kerahetlerin tanrım için olmadığına bir işarettir. Çünkü Peygamber "Yer bana mescid ve

mtemizlik sebebi kılındı" sözünün umûmu, Arz cüzlerinden hangi cüz üzerinde olursa olsun namaz kılmanın cevazına delâlet eder. İbn Battal da: Bu umûmun içine makbereler, davar ağıllan, kiliseler ve daha başkaları da girdi, demiştir (Aynî).

[178] Yânî, kadının başka meskeni yoksa, mescid içinde uyuması ve orada ikaamet etmesi caizdir.

[179] el-Vişâh: Kİtâb vezninde Arab kadınlarının süs eşyalarından şu gerdanlığa denir ki, inciden ve şâir cevhereden her iki dânenin aralığına diğer nevi'den bir dâne sokarak iki kûr dizerler. Ve o iki kûruribirini diğeri üzerine dizip kıvırırlar. Kezâlik vişâh, bir süs eşyasına denir ki, geniş bir meşin parçasını cevher ne-vi'leriyle süsleyip, hâtûnlar onu boyunlarına takınırlar (Kaamûs Ter.}.

es-Seyr,... ve deriden ince ince dilinip dilim olan uzunca kayışa denir ki sırım ta'bîr olunur; kazınmışına tirşe denir.

el-Hı/ş, hâtûnların iğ ve iplik koyacak kutularına, sepete ve pek küçük eve ve odaya, bir kavle göre kıl çadırdan olanına denir...

[180] Bundan, barınacak yeri olmayan fakır kimselerin, hattâ fitne korkusu olmamak şartıyle kadının bile mescidde gecelemesinin caiz olduğu istidlal olunuyor.

[181] Bu, Buhârî'nin Kitâbu'I-Muhâribîn'de, Urenîler kıssasında mevsûlen rivayet ettiği hadîsin bir parçasıdır.

[182] Bu da Alâmâtu'n-Nübüvve Kitâbı'nda gelecek olan uzunca bir hadîsin bir kısmıdır.

[183] Alî'nin, Fâtıma'nın yanında gündüz uykusu uyumayıp da mescidde yatması, fakîr ve garîb olmayanların da mescidde uyumalarının mubah olduğuna delildir.

[184] Rasûlullah'ın, dâmâdı Alî'yi böyle bir künye ile künyelemesi mîzâh ve bu vesîle ile kendisini taltiftir. Alî'nin "Ebû Turâb" kadar hoşlandığı hiçbir isim yoktur. Biri: "Ebû Turâb" diye çağırınca pek ziyâde sevinirdi {Buhârî, Kitâbu'I-Menâkıb, Alî ibn Ebî TâlÎb'in menkıbeleri babı).

[185] Suffe, Peygamber mescidinin üstü örtülmüş bir kısmı idi. Meskeni ve kazanma yeri olmayan fakîr muhacirler orada sakin olurlardı. Abdurrahmân ibn Ebî Bekr: Ashâbu Suffe, fukara kimselerdi. Peygamber (S) onları nafakalandırmak için sahâbîledne: "İki kişilik yemeği olan bir üçüncüsünü yanına karsın" diye emir buyurmuştu, diyor (Bu hadîs uzunca bir metin ile ileride gelecektir).

Maûne kuyusu başında şehîd edilen yetmiş kadar sahâbî de burada ikaa-met edip İslâm'ın ilim ordusu olarak yetiştirilmişlerdi.

Yabancının, barınacak evi barkı olmayanın mescidde yatması caiz olduğunda ihtilâf yoktur. Mâadasının yatmasında ihtilâf olunmuştur. İbn Umer bunu tecviz edenlerin başındadır. O, Rasûlullah zamanında mescidde gece de, gündüz de yatardık, diyor. Diğer bâzıları bunu mekruh görmüşlerdir. Fakat hiçbir delillerine muttali' değiliz. Bu mes'eleyi Saîd ibn Müseyyeb ile Süleyman ibn Yesâr'a sormuşlar. Onlar da: "Ehli Suffe mescidde yatıp dururlarken bunu nasıl oluyor da soruyorsunuz? Onlar, meskenleri mescid olan bir kavm idiler" cevâbını vermişler. Taberî de Usmân ibn Affân, Mü'minlerin Enüri iken mescidde uyur görüldüğünü ve etrafında hiçbir kimse bulunmadığını rivayet ediyor.

[186] Bu ta'lîkı Buhârî Kitâbu'l-Magâzî'nin sonlarında Tebük gazvesi., babında müs-ned olarak zikretti. Buradaki kısım, o uzun hadîsin bir parçasıdır.

[187] Müslim'deki rivayette bu hadîsin sebebi de zikredilmiştir. Ebû Kalâde mescide girdiğinde Peygamber(S)'i sahâbîleri arasında oturuyor görmüş. O da onlarla birlikte hemen oturuvermiş. Peygamber: "Namaz kılmaktan seni men' eden nedir?" diye sormuş. O da: "Yâ Rasûlallah, seni oturur gördüm, bunlar da oturuyorlar da onun için" demiş. Bunun üzerine metindeki hadîs ile emredilmiş. İbn Ebî Şeybe'nin Musannafında diğer tarîkten yine Ebû Katâde'den rivayet edilen hadîste: " ı^ii o^-uii \JM = Mescidlere haklarını veriniz" buyurulduğu ve "Ha!;!arı nedir?" diye sorulunca: "Oturmadan evvel iki rek 'al namaz" cevâbı verilmiştir. Bu namaza Tahiyyetu'l-Meseiddenilir. İki rek'attan az olmaz ve mendûb olarak kılınır.

[188] el-Hades: İki fetha ile bir nesne yeni peyda olmak haletine denir ve yeni peyda olan şeye denir. Fakîhlerin abdesti bozucu olan hâlete hades demeleri bundan alınmıştır. Cem'i Ahdâs gelir (Kaamûs Ter.)

[189] Buharı, Ebû Saîd'den gelen bu hadîsi Kitâbu'l-İ'tikâf'da mevsûlen rivayet etti

[190] Umer'in bu emri, Peygamber mescidinin yenilenmesini zikr hakkındaki kıssadan bir parçadır. Bu ma'nâya yakın olarak İbn Mâce, Amr ibn Meymûn'dan; o da Umer'den merfûan şunu rivayet etmiştir: "

- Şimdiye kadar hiçbir kavm gelmemiştir ki, ameli bozuk bir hâle gelince mes-cidlerini süslemeğe kalkışmış olmasınlar" buyurulmuştur.

Buradaki fitneden maksad musallînin namaz esnasında mescidin zînetle-İyle zihni meşgul olması demektir.

[191] Enes'in söylediği bu hadîsi, Ebû Ya'lâ el-Müsned1 inde, İbnHuzeyme de es-Sahîh'inde mevsûlen rivayet etmişlerdir. Hilâl içindeki kısım asıl hadîstendir. Buhârî'nin başlığa aldığı kısımda bulunmadığı için, iki hilâl arasına alındı. İmaret, mescidier bina etmek ma'nâsına geldiği gibi, zikr ve ibâdetle, tevhîd ile ma'mûr etmek ma'nâsına da gelir.

[192] İbn Abbâs'ın rivayet ettiği bu hadîsi, Ebû Dâvûd ile İbn Hıbbân mevsûlen rivâ yet etmişlerdir. İki hilâl arasına alınan kısım, asıl hadîste mevcûddur. Onun için iki hilâl arasında gösterildi.

Bu süslerden maksad -zuhruf, altun ma'nâsına da geldiğine göre-yaldızdır.

[193] Müslim'in rivayetinde Ebû Saîd: "Yağmur gelip tavandan aktı. Tavan hurma dallarından idi. Namaz ikaame olundu. Rasûlullah(S)'iii su içinde, çamur içinde secde ettiğini, hattâ alnında çamur izlerini gördüm" diye haber veriyor. Bu hadîs, Buhârî'de de vardır.

[194] Usmân'ın nakışlı taşlan da zuhruf nev'inden değildi. Zuhruf, yaldızdır. Usmân kerpiç yerine taşla kireçten, hurma dalları yerine daha sağlam olan sâc ağacından fazla birşey kullanmadı. Mekruh olan bid'at, yaldızlardır. Allah'a ibâdete tahsîs edilen temiz ve mübarek yerin, müsrifçesine büyük masraflarla vücûde getirilmesi zühde, huşû'a ve tezellüle aykırıdır. Hakk'ın sevmediği güzellik yarışma ve Övünme yarışma da vesile olur. Keraheti bu yüzdendir.

Mescidleri en evvel süsleyen Velîd ibn Abdilmelik ibn Mervân'dir. Bu, sahabe asrının sonlarına tesadüf etmiştir. İlim ehlinden birçoğu fitne korkusundan dolayı buna karşı sükût etmişlerdir.

Masrafları beytü'I-mâlden çıkılmamak ve bu zînetlerle mescidlere ta'zîm kasdedilmek şartıyle, bunu tecviz eden bâzı âlimler vardır. Hanefî imamları bu cümledendir.

[195] Sâc ağacı, Hindistan'da çıkan abonuza benzer sert bir ağacın ismidir. Kaamûs mütercimi Asım Efendi şu îzâhı vermiştir: es-Sâc, bir ağaç adıdır. Misbâhın beyânına göre sâc, büyük bir ağaçtır ki, bittiği yer Hindistan'dır. Diğer şehirlere ondan getirilir. Müfredi, sâce ve cem'i sâcât't'ır. Ve Zemahşehrî'nin nakline göre sâc, bir siyah ağaçtır ki Hindistan'dan celb edilir. Cem'kSfco/? 'dır;nâr ve nî-rân gibi. Bâzıları abonusa benzer bir siyah ağaçtır, lâkin siyahlığı abonus derecesinde değildir, dediler... Ve sâc, Hindistan'da olur, çınar ağacına benzer, kırmızı ve siyaha mail, çok yapraklı, kokusu hoş bir ağaçtır. Hind ahâlîsi sâkû-te derler. Bu diyarda zâc ağacı diye meşhur olan ağaç olduğu zannolunur.. (Kaamûs Ter., I, 777-778).

[196] Peygamber'in bu çok kıymetli iltifatına mazhar olan Ammâr, Sıffîn'de Muâvi-ye İbn Ebî Sufyân'ın askerleri tarafından öldürülmüştür. Mü'minlerin Emîri Alî İbn Ebî Tâlib'e karşı gelen Şam ehlinin o târihte bağı oldukları, bu sahih hadîs ile sabittir. Mü'minlerin imamet ve imareti, ancak Hasan'ın kendi ihtiyariyle çekilmesinden sonra Muâviye'ye geçebilmiştir. Haber verilmesinden otuz bu kadar sene sonra doğruluğu tahakkuk eden bu haber, Muhammed'in nübüvvet şâhidlerinden biridir. Ammâr'ın katline dâir olan bu hadîsi, Buharı Ebû Saîd ile Katâde ibnu'n-Nu'mân; Müslim Ümmü Seleme'den; Tirmizî Ebû Hurey-re'den; Nesâî Abdullah İbn Amr ibnİ'l-Âs'dan; Taberânî ile diğerleri de Usmân ibn Affân, Huzeyfe ibnu'l-Yemân, Ebû Eyyûb, Ebû Râfi', Huzeyme ibn Sabit, Muâviye, Amr ibnu'1-Âs, Ebu'l-Yeser'den ve Ammâr'ın kendisinden sahih ve hasen tarîklerle rivayet etmiş oldukları gibi, sayması uzun sürecek bir çok zevattan daha rivayet edilmiştir.

Bu hadîs, Alî'nin harblerinde isabet etmediğini iddia eden Nevâsıb aleyhine bir hüccettir.

[197] Bu haberden Ammâr'ı Öldüren cemâatin cehenneme da'vetçi olduğu anlaşıldığına ve bu cemâatin İçinde birçok sahâbîlerin de bulunduğuna bakanlar, bu fie-nin ta'yîni hususunda birçok te'vîllere

gitmişlerdir. Bunun akla en yakın te'vîli şudur: Her İki tarafta olan sahabe müctehiddir, zann ve i'tikaadı iie amel eder. Şu kadar ki, zann ve i'tikaadında da, nefsu'l-emrde de musîb ve Allah'ın rızası tarafında olanlar Alî ile arkadaşları idiler. Diğerleri kendilerini musîb İ'tikaad etmekle beraber, nefsu'l-emrde ve Allah katında muhtî, yânî hatalı bulunuyorlardı. Cennet yolundan maksad Hakk'a itaat ve tâat vecîbesini edâ, cehennem yolundan maksad da Hakk'a isabet edememe ve vâcib olan tâatten sapmaktır... Bilmeyerek böyle yanlış yola gitmek ise fazîlet noksanlığını gerektirirse de cehennem ikaabı cezasını gerektirmez. Nitekim hakkıyle imâm olan Alî, kendisiyle mukaatele edenler hakkında " ^ ı>î i^tj^i = Bunlar bize karşı bağ eden kardeşlerimizdir" demiştir {Tecrîd Ter., II, 322).

[198] Câbİr hadîsinin şevkinin zahiri, Sehl hadîsinin sevk edilişinin zahirine muhaliftir. Çünkü Câbir hadîsinde tahtalar yaptırmayı Peygâmber'e kadın arzetmiştir; Sehl hadîsinde ise bunu kadından istemek üzere Rasûlullah haber göndermişti denilirse; İbn Battal bu suâli şöyle cevâbladı: Muhtemildir ki, kadın bunu teberru' edici olarak Peygambcr'den sormuştur. Kendisine Peygamber'in kabulü hâsıl olunca, kölenin işi yavaş yapması mümkündür. Bunun üzerine Peygamber kadının niyetinin güzelliğini bildiği için, kadından va'dinin çabuk infazını isteyerek, haber salmıştır. Yâhud kölenin tahtalardan yapacağı şey'in sıfatını ve bunun minber olmasını kadına îa'rîf etmek için haber salmış olabilir (İbn Hacer).

[199] Mescidin genişletilmek için yeniden bina edilmesi, hicretin 30. senesinde olmuştur. İ'tirâz edenler, mescidin Peygamber devrindeki hâl ve hey'ette bina edilmesini, nakışlı taş ile kireç kullanılmamasını arzu ediyorlardı. Hâlbuki kerpiç duvarlar çabuk gevşiyor, hurma gövdelerinden yapılan direkler az zamanda çürüyor, hurma dallarından yapılan örtü namaza gelenleri yağmurdan koruyamryordu.

[200] Bu hadîsin ihtiva etliği va'd ve müjde Usmân'dan başka, Ebû Bekr, Umer, Alî, Abdullah ibn Amr, Enes, İbn Abbâs, Âişe, Ümmü Habîbe, Ebû Zerr, Amr ibn Anbese, Vâsile ibnu'1-Eska', Ebû Hureyre, Câbİr ibn Abdillah, Ebû Kursâfe, Nubeyt ibn Şurayt, Umer ibn Mâîik, Esma bintu Yezîd, Muâz ibn Cebel, Ebû
, Uniârae, Abdullah ibn Ebî Evfâ, EbûMûsâ, Abdullah ibn Umer'den de birbirine yakın lâfızlarla kâh ziyâdeli, kâh muhtasar olarak rivayet edilmiştir.

[201] Kuteybe bu siyakta Amr ibn Dînâr'm, Sufyân'm suâline verdiği evet cevâbını zikretmedi. Asîlî rivayetinde ise o konuşmanın sonunda: Amr ibn Dînâr evet dedi, diye zikredildi.
Keza Buhârî bu cevâbı Kitâbu'l-Fiten'deki Kutcybe'den başkasından olan rivayetinde de zikretmiştir. Ekseriyetinin üzerinde bulunduğu râcih mezheb -ki Buhârî'nin mezhebi de budur- Şeylı'in evet sözü şart olmaz, uyanık olduğu zaman sükûtla yetinir (Kastallânî).

[202] Mescidler, çarşılar gibi insanların toplu bulunduğu yerlerde zarar verebilecek silâhlarla tedbirsiz ve usulsüz dolaşmanın kötülüğünü bu hadîsle pek güzel öğretmiştir. İşte bu Yüce Peygamber'in ümmetinin şahsında bütün insanlığa öğrettiği eskimez medenîyet derslerinden biridir.

[203] "Peygamber'in şâiri" diye lâkablanıp meşhur olan Hassan ibn Sabit, Ensâr'ın Hazrec kulundandır, islâm'da da, Cahiliyyet'te de akranı arasında en ziyâde temayüz eden ünlü şâirlerdendir. Peygamber'in medhine ve kâfirlerin hicvine dâir kasideleri ve şiirleri meşhurdur. Kendisi, babası, dedesi, dedesinin babası hep yüz yirmişer sene yaşamışlardır. Hassan ibn Sabit altmış yaşında müslü-mân olmuş, yüz yirmi sene yaşamıştır.
Metindeki kıssanın sebebi, Buhârî'nin başka bir kitabında şöyle îzâh ediliyor: Umer mescide girmiş, bakmış ki Hassan şiir inşâd ediyor, Ona dik dik bakmış. Hassan da: Bu mescidde senden daha hayırlısı hâzır olduğu hâlde ben şiir inşâd ederdim, demiş. Sonra Ebû Hureyre'ye dönüp: Allah aşkına söyle.... diyerek, metindeki hadîsi söylemiştir.
Bu kıssa ile Buhârî, mescidde şiir inşadının halâl ve harâmhğı mes'elesini ortaya koymak işlemiştir.

[204] Harbelerle, yânî kısa mızraklarla oyun, âdî bir oyun değildir. Bizim kılıç kalkan oyunu, cirit oyunu gibi düşmana karşı silâh kullanmakta idman peyda etmek için oynanır. Düşmana karşı hazırlık sayıldığı için mubah olmuş, hattâ mescidde bile oynanması tecviz buyurulmuştur. Bu hadîs, ileride yine gelecektir.

[205] Mesciddeki minber üzerinde alım satımın vâki' olduğu değil, başka yerde vâki' olan alım satım işinin mesciddeki minber üzerinde zikredilip haber verildiği anlatılmak isteniyor.

[206] el-Velâ, kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı azâd etmesi sebebiyle, azâd eden ile azâd edilen kimse arasında devam eden hükmî yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle azâd eden, azâd edilenin mirasına hakk kazanır

[207] Buhârî hadîsin sonunda, hadîsin birkaç tarîkini verip, bunlardaki küçük farklara işaret etti. Bir de Ca'fer ibn Avn tarîkinde Yahya, Amre ve Âişe'nİn birbirlerinden işitmelerinin tasrîh edildiğini gösterdi.
Buhârî, içinde minber zikredilmesi sebebiyle bâb ismine uymasından dolayı, burada Sufyân'ın rivayet ettiği metni almıştır

[208] et-Tekaadî, Tefâul vezninde, bir kimse alacaklısından hakkını kabz eylemek ma'-nâsınadır.. Lâkin ana kaynaklarda da tekaadî, borcun ödenmesini islemek ma'-nasınadır.
et-Muiâz.eme, bir nesneden asla aynlmayıp onunla sabit ve daim olmak ma'nâsınadır.

[209] Ka'b ibn Mâlik, Tebük gazvesinden geri-kahp, sonradan tevbeierinin kabul olunduğuna dâir bir âyet inen üç Ensârî'den biridir. O da Hassan ibn Sabit gibi meşhur bir şâirdi. Ömrünün sonlarında gözleri kör olmuştur.
Taberânî'nin rivayetine göre, bu alacak iki ûkıye yânî seksen dirhem imiş. Bu dirhemlerin altun mu, yoksa gümüş mü oldukları böylece mübhem rivayet ediliyor.
"Eğer: Hadîsin bâb ismine uygunluğu nedir? dersen, şöyle cevâb veririm: Tekaadî, hadîste zahirdir. Mulâzemeye yânî borcunu istemek için borçluya yapışmaya gelince, bu, borcun ödenmesi istendiği vakit İbn Ebî Hadrcd'in hasmından ayrılmamasından istinbât edilmiştir. Yâhud da Buhârî buradaki mulâzeme ile Kitâbu's-Sulh'da "kendisinin Abdullah ibn Ebî Hadred el-Eslemî'de bir mal alacağı vardı, bunun için ona yapıştı..." lâfzıyle rivayet ettiği hadîse .işaret etmiştir" (Kastallânî).

[210] Hadîsteki zamirlerin müzekker ve müennes suretinde şekk ile söylenmesi, o zâ tın zencî bir. adam veya zeneî bir kadın olduğunun şübheli olarak rivayet edilmesinden dolayıdır. Şekksiz olarak rivayet edilen hadîslerde zamîr yalnız müennes söylenmiştir. Bu şekk gâlib İhtimâlle aradaki râvî olan Sabit ibn Eşlem el-Bunânî'dendir. Buhârî'nin iki bâb sonraki diğer rivayetinde bir zencî kadın olması ihtimâline, kuvvet verildiği gibi, İbn Huaeyme'nin Sahih 'inde"*bJ-îi/*i=Bir siyah kadın" denilmiş, hattâ Beyhakî, isminrn " ^~ r1 = Ümmü Mihcen" olduğunu tasrîh eylemiştir. Bu zencî kadını hakîr görüp, vefatını Peygamber'e haber vermeğe lüzum görmemişlerdi.
Bu zencî kadının kazandığı fazilet ve ni'met, mescide olan bu hizmeti mu-kaabelesindedir gibi anlaşılıyor. Hakîketen bu gibi hizmetler ufak tefek görülse de, büyük ecri mûcibdir. Peygamber'in bizzat mescidi süpürdüğü de rivayet edilmiştir.

[211] Ribânm harâmlığı en son tebliğ edilen şer'î hükümlerdendir, Şarâb ticâretinin tahrîmini Peygamber'in ribâ âyetleriyle birlikte tebliğ etmesinden şarâb harâmli-ğmın da o zamana kadar geri kalmış olduğuna istidlal edilebilirse de, şarâbın harâmlığının çok evvel olduğu muhakkaktır. İhtimâl ki, evvelce şarâbın yalnız aynı, yânî içilmesi haram olmuştu da, alınıp satılmasındaki harâmhk bu vakte kadar geri kalmıştı, diyenler varsa da, bu te'vîl uzaktır. Zîrâ şarâbın aynı haram olunca, alıp satma suretiyle aynından menfâatlanmanm haram olmuş olduğu da şübhesizdir.
Şârih Aynî'nin beyân ettiği üzere hamr'ın harâmlığının, bu vesîle ile ha-râmlığının te'kîdine ve hükmün yayılmasında mübalağa maksadına, yâhud ticâretinin haram kılındığı hakkındaki hüküm kendilerine ulaşmamış kimseler mecliste hâzır oldukları için İhtimâline binâen olması akla daha mülayim geliyor (Ahmed Nâim, Tecrîd Ter-, II, 321).

[212] Münâsib olan, bu babın "Mescidi süpürmek... bâbr'-'nın akabinde gelmesi idi.

[213] İbn Abbâs'ın bu tefsirini İbn Ebî Hatim mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî bununla, mescide hizmet etmek suretiyle ta'zîm etmek, geçmiş ümmetlerde de meşru' olduğuna işaret etmiştir. Görmez misin ki, Yüce Allah, Meryem'in annesi Hanne'den, onun gebe kaldığı zaman karnındakinin Allah için azâdlanmış bir kul olmasını yânî Mescidi Aksâ'ya hizmet eder veonun üzerindehiçkimse için bir yol olmamasını adamıştır. Şayet mescidlerc hizmet etmek, Allah'a yaklaştıran işlerden olmasaydı, o bu adağı yapmazdı. İşte bu nokia, bâb isminin delîli olan yerdir (Aynî ve Kastallân)

[214] Yânî o ma'nâda bir kelime söyledi. Nitekim Buhârî'nin diğer rivayetinde (U^jU J* ^JSj) yerine (,> jü J, ») gelmiştir ki, yine o ma'nâdadır.

[215] Bundan Süleyman Peygamber'in ashabının,cinni görebileceklerine istidlal olu-* nur. Çünkü peygamberliğinin delillerinden olan cinnlerin ona inkıyâd etmeleri
mu'cizesini ıyânen müşâhade etmemiş olsalardı, hüccet kaaim olamayacaktı. Me-lâike ile cinni aslî suretlerinde ara sıra müşahede etmek peygamberlere ve sûfî-lere mahsûs bîr keramettir.

[216] Buhârî'nin KitâbuI-Enbiyâ'daki bir rivayetinde " \^\J_ '&-J = Onu köpek gibi kovdum" lâfzıyle gelmiştir.

[217] Kaadî Şureyh'in bu haberinin tamâmını Ma'mer, Eyyûb'dan; o da İbn Sirîn'-den olmak üzere mevsûlen rivayet etmiştir.
Kaadî Şureyh İbnu'l-Hâris el-Kİndî en-Nahaî, Peygamber devrine yetişmiş, lâkin onunla buluşamamıştır. Evvelâ Umer tarafından Kûfe'ye kaadî ta'yîn edilmiş, sonra Usmân, Alî ve Emevîler devrinde devamlı altmış sene kaadîlik yapmıştır. Haccâc'ın valiliği zamanında kendi arzusu ile kaadîlıktan çekilmiştir. Aynî, onun 98 hicrî târihinde vefat ettiğini yazıyor. Hu/âsa'da 80 yılında öldüğü rivâ yet ediliyor. Vefatında 110 veya 120 yaşında idi. Uzun ömürlülerdendir. Kaadî Şureyh, şübhesiz tabiî âlimlerinin en yükseklcrindcndir. Şöhreti İslâm hukuk târihinin birçok devirlerinin sermayesidir. Zekâsı, fetâncti hakkında pekçok nâ-direler nakledilir. Birçok hükümleri Âdâbu kazanın bir numûncsidir.

[218] İbn İshâk: Sümâme'yi yakalayan bu müfrezenin kumandanı, Muhammed İbn Mesleme'dir. Peygamber onu otuz süvârî içinde, alımcı senenin muharrem ayının onuncu gecesinde... gönderdi, dedi.
İbn Sa'd'da ise: Hicretten onbeşinci ayın başında, onun Medine'den gaybubeti ondokuz gecedir. Muharrem'den bir gece kala geldi... tarzındadır (Aynî)

[219] Hadîs burada kısaltılmış olarak rivayet edilmiştir. Asıl metinde Peygamber'in onun yanına birkaç kere gidip geldiği ve nihayet salıvermelerini emrettiği vardır. Burada ancak bâb başlığına delîl olacak kısım verilmiştir. Bu hadîs ileride mufassal metniyle birkaç defa gelecektir

[220] Bu çadır Rukayye el-Ensârİyye yâhud el-Eslemiyye'nin kurduğu çadır idi. Bu kadın orada yaralıları tedâvî eder ve bu hizmetinin ecrini de Allah'tan umardı (Aynî). Demek ki, bu kadın İslâm'da ilk kadın doktor ve ilk kadın hasta bakıcı oluyor.
Peygamber hasta ziyareti kolay olsun ve tedavisi ile yakından ilgilensin diye Sa'd'ın, Rukayye kadının çadırına naklini emrettikten sonra, sabah akşam yanına gider ilgilenirdi. Bu suretle Sa'd için çadır kurdurmaktan murâd, kendisine bir çadır tahsîs ettirmekten ibaret olmuş oluyor.
Gıfâr oğullan, Ebû Zerr'in kabîlesidir. Mesciddeki ikinci çadırın sahibi, Rukayye'nin kocası idi derler

[221] Buhârî İbn Abbâs'ın bu hadîsini Kitâbu'l-Hacc'da mevsûlen rivayet etmiştir.

[222] Bundan, Özürlü kimsenin binerek tavafının cevazı sabit oluyor. Bundan eti yenen hayvanların mescide girmesini mutlak olarak tecviz ma'nâsı çıkaranlar vardır. Zîrâ bu gibi hayvanların sidikleri bunlara göre temiz sayılır. Temiz saymayanlar, bu devenin yürürken kirletmemeye ta'lîmli olması ihtimâlini öne sürerler. Rasûlullah'm da bir defa binerek tavaf ettiği sabittir.

[223] Makaamu İbrâhîm, evvelleri Beyt'e bitişik denilecek derecede yakın İdi. Onu Umer, mescidin sahnma, şimdiki bulunduğu yere nakletti. Ümmü Seleme'nin tâ Beyt'in yanında kılındığını haber verdiği bu namaz, İbrahim'in makaamında kıldığı namazdır.

[224] Eğer bâb lâfzından evvel yâhud sonra birşey tak"dîr edilmezse, bâb sözü i'râb-lanmış olmaz. Çünkü i'râb ancak bağlama ve terkîbden sonra olur. Sonra Bu-hârî'nin âdeti bâb lâfzını, isimden soyulmuş olarak zikrettiği zaman bu ondan sonra zikredilecek hadîsin, önceki bâbda zikredilen hadîslerle bir münâsebeti olacağına delâlet eder... (Aynî).

[225] Bu iki sahâbînin biri Evsîler'den Abdâd ibn Bişr, diğeri Useyd ibn Hudayr yâhud Üvey m ibn Sâide et-Eşhelî'dir. Bu hâl, Peygamber için mu'cize, o iki sahâ-bî için keramettir.
Buhârî bu hadîsi Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda ve Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'ndaUseydibnHudayr ileAbbâd ibnBişr'in menkabesi olarak tahrîc etmiştir.

[226] el-Havha, hâ'nm fethi ve vâv'm sükûnu ile odanın duvarında olan bacaya denir ki, ondan odaya ışık girer. Ve iki hâne aralığında biri birine geçecek küçük kapı tarzında deliğe denir, üzerinde tahta kapısı olmayıp açık olur, komşu deliği ta'-bîr olunur... (Kaamûs Ter.).
[227] Tercemedekİ vergi lâfzı, atâ ma'nâsına olan " J" = Menn"İn mukaabilidir. Menn'in Arabca'da iki ma'nâsı vardır: Biri cûd ve atâ ve ivazsız bahşiştir. Buraya yakışan bu ma'nâdır. Diğeri insanın, birine olan iyiliklerini saymasidır ki, kötülenmiş bir huydur. Türkçe'de buna başa kakmak ta'bîr olunur. Hadîs metninde ismi tafdîl sigâsıyle gelen "emenn = *ji " lâfzını birinci ma'nâya hami eylemek zarurîdir
[228] Hullet, dostluk demektir. Meveddet ve mahabbet de o ma'nâda ise de, hullette halîi'den başka hiçbir kimseye ve hiçbir şeye mahabbete yer bırakmayacak derecede mahabbeiin İstilâsı altında bulunmak gibi bir ihtisas ma'nâsı vardır. Hullet, ortaklık kabul etmeyen bir nevi' mahabbettir ki, Peygamber bunu Rabb'ına tahsis etmiştir. Gerçi bu nevi' mahabbet bütün peygamberlerde vardır. Fakat Halîlullah lakaabi Ebu'l-Enbiyâ ile Hâtemu'l-Enbiyâ'ya hâsstır
[229] Peygamber'in mescidi Mü'minlerin Annelerinden her birine tahsis edilen hücreler ve büyük muhacirlerin evleri ile çevrili idi. Bunların her birinden mescide kolayca girebilmek için oraya açılır küçük birer kapı vardı. İşle Ebû Bekr'in kapısından başka kapatılmaları emredilen kapılar, bu husûsî küçük kapılar idi. Sahâbîler bu istisnayı -diğer işaretlere ilâveten- onun halîfe olmasına bir İşaret saymışlardır.
"Eğer siz ona yardım etmezseniz, kâfirler onu çıkardığı zaman bizzat Allah ona yardım etmişti. (Peygamber ancak) ikinin ikincisinden ibaretti. O zaman onlar mağaradaydılar. Peygamber o vakit arkadaşına: Tasalanma, Allah hiçşübheyok bizimle beraberdir, diyordu... " (ei-Tevbe: 40) âyetinde Ebû Bekrin hicret arkadaşlığı ve dolayisıyle Peygamber'e olan derîn mahabbetine İşaret edilmektedir
[230] el-Ğalak, miğlâk ma'nâsınadır ki, kapıyı kapayacak mandala ve sürgüye ve kilide denir... (Kaanûs Ter.).
[231] Bu şartın cevâbı hazfedİImiştir. Muhkemlikleri ve nezâfetlerinden dolayı muhakkak bir güzellik görür idin, demektir. Bu "Lev"İn temenni için olması da muhtemildir ki, o takdirde böyle bir cezaya muhtâc olmaz.
Bu kelâm, o mescidlerin bir takım kapıları ve olabilecek en güzel bir biçimde bir takım kilitleri olduğuna delâlet eder. Lâkin bunlar, İbn Ebî Muleyke'-nin, İbn Cureyc'e bu sözleri söylediği sırada harâb ve münderis olmuşlardı (Aynî).
[232] Bu hadîs (yedİ,bâb) önce de geçmişti. Buhârî burada hadîsi maksada delâlet etmek üzere kısaca getirmiştir. Tamâmı Magâzî Kitâbı'nda gelecektir.
Müşrikin mescide girmesi hususunda birkaç .görüş vardır: Hanefîler bu hadîse dayanarak mutiak cevaza; Mâlikîler mutlak men'e; Şâfiîler, Mescidi Haram ile diğerleri arasında ayırıma gitmişlerdir. Hakkında âyet olduğu için Mescidi Harâm'a girmez, fakat kitabî için husûsî izin verilir denilmiştir. Babın'hadîsi bu görüşü redd eder. Çünkü Sümâme Kitâb EhİI'nden değildir (İbn Hacer).
[233] Buhârî bâb ismiyle bu'konudaki İhtilâfa işaret etmiştir. İmâm Mâlik bunu mutlak olarak kerîh görmüştür. İster ilim hususunda olsun, ister başka hususta olsun müsavidir. Başkaları dînî bîr maksad veya dünyevî bir menfâat olan ile, bir fâide bulunmayan ses yükseltme arasını ayırmışlardır.
Buhârî bu bâbda, men'e delâlet eden Umer hadîsini ve men'e delâlet etmeyen Ka'b hadîsini men'in fâidesiz yükseltmelerde; men' etmemenin de ses yükseltmeye zaruret bulunan yerlerde olacağını işaret olarak sevk etmiştir. Birinci hadîs içinde Umer'in "Bu şehirli olaydınız Rasûlullah'ın mescidinde ses yükselttiğinizden dolayı muhakkak canınızı acıtırdım" sözü bulunduğu için, Buhâ-rî'nin şartına göre merfû'dur. İkinci hadîs bundan (yedi bâb) önce de geçmişti (İbn Hacer).
"Mescidlerde ses yükseltmek mekruhtur. Bunun muttaki olan kimseden j' olması yakışmaz. Bâbdaki birinci hadîs zahire göre mevkuf hadîstir. Buhârî indinde bu gibi hadîs, merfû' hükmündedir. Çünkü içinde Rasûluliah'ın mescidi zikr olunmuştur. Müslim ise 300'e yakın olan bu gibi hadîslerde Buhârî'ye muhalefet etmiş ve bu hadîslerin merfûîuğuna hükmetmiştir" (Sâh Veliv-yullah).
[234] Bâb başlığı iie onu ta'kîb eden iki hadîsin münâsebetini Muhelleb şöyle beliriti: Buhârî,Peygamber mescid içinde hutbe yaparken insanların onun etrafında oturuşlarım, âlimin etrafında halka şeklinde oturmalarına benzetti. Çünkü zahir olan, Peygamber mescid içinde ve minber üzerinde bulunduğu zaman muhakkak yanında halka olanlar gibi gözlerini ona dikmiş bir topluluk bulunurdu. Diğerleri de şöyle dedi: İbn Umer'in hadîsi, başlığın iki rüknünden biriyle ilgilidir; o da oturmadır. Ebû Vâkıd hadîsi ise, başlığın diğer rüknüyle İlgilidir; o da halka olmaktır (ibn Hacer).
[235] Bu ta'lîki Müslim, Ebû Usâme'den; o da el-Velîd'den diye, mevsûlen rivayet etmiştir ki, bu da Nâfî'nin İbn Umer'den rivayet ettiği hadîsin ma'nâsındadır.
[236] Bu hadîste ilim ve zikir için halka teşkîl etmenin cevazı hükmü vardır. Bu hüküm hadîs için konulan başlıkta zahirdir. Bu hadîs Kitâbu'l-ÎIın'de "Meclisten ulaştığı yere oturan kimse bâbı"nda geçmişti.
[237] Buhârî bu hadîsi Libâs ve İsti'zân Kitâblarf nda da tahrîc etmiştir.
Buhârî'nin bunu ta'kîben sevk ettiği rivayet ile, Şârih Aynî'nin zikr ettiği diğer rivayetlerden Ebû Bekr, Umer, Usmân, İbn Umer, İbn Mes'ûd ve Enes'in de mescidde bu vaziyette görüldükleri sabit oluyor. Rivayet edilen bu Peygamber fiili i!e sahabe fiili, bunun caiz olduğuna delâlet edici ise de, Câbir ibn Ab-dillah'tan rivayet edilen bir hadîste nehiy buyurulmuştur. Bâzıları bu nehyin mensûhiyetinc kaail olmak istemişlerse de, delîle mukaarin olmayan nesh da'-vâsı makbul olmayacağından, nehyi avret yerinin açılması korkusu olduğu zamana kasr edip, diğer hallerde bu fiilin mutlak cevazına hükmetmişlerdir. Büsbütün caiz olmadığına kaail olanlar da vardır.....
Hulasaten (^Ûvl = Yüzü koyu yatmak)tan başka istirahat vaziyetlerinin hepsi caizdir. İnbitâh, yânî yüzü koyun yatmak ise nehyedilmiştir ve hakkında: " Jiiîıâı 14'^;" üij» ı^jı - O, Allah Teâla'nm hiç sevmediği bir yatıştır" buyurulmuştur.
[238] Hadîsle bâb başlığının mutabakat ciheti, Peygamber'in Ebû Bekr'in mescid bina etmesine muttali' olup, onu bu işte ikrar eylemesidir (Îrşâdu's-Sârî).
el-Mâzerî şöyle dedi: Şahsın, kendi mülkünde mescid bina etmesi icmâ' ile caizdir; mülkünün dışında İse icmâ' İle mumtenî'dir. Umûmun faydalanacağı mubah sahalarda İse, kimseye zarar verilmemek şartı ile caizdir. Lâkin bâzısı muhalefet ederek bunu men' etti ve şöyle muhakeme yürüttü: Çünkü yolların mubah sahaları insanların faydalanılması için konulmuştur. Mescid bina edildiği zaman, bâzılarının faydalanması men' olunur. İşte Buhârî böyie düşünenleri redd etmek istedi ve Ebû Bekr'in kıssası ile istidlal eyledi (Fethu'l-Bârî).
Buhârî bu hadîsi, buradan başka Hicret, tcâre, Kefâle ve Edeb kitâblarm-da kısaltılmış ve uzatılmış olarak tahrîc etmiştir. Hadîsin bir kısmını Gazvetu'r-Recî'de de sevk eylemiştir (Umdetu'l-Kaari).
[239] 206 Bu bâb başlığının konma sebebi: Çarşılar arazî parçalarının en şerrlisi, mescidler yer parçalarının en hayır/ısıdır" şeklinde gelen hadîse işarettir. Bu hadîsi Bezzâr ve diğerleri tahrîc etmiştir, fakat isnadı sahîh değildir... Bir de denildi ki, bâb başlığındaki mescidlerle murâd, namaz kılınan yerlerdir, namaz için yapılmış binalar değildir. Sanki "çarşı yerlerinde namaz babı" demiş gibidir.
[240] Bütün asıllarda böyledir, tbn Munîr bunda harf yanlışlığı olduğunu ileri sürüp şöyle demiştir: Bu bâb isminin uygunluk ciheti, çarşıda namaz kılmamış olma-sıyle birlikte, ibn Umer hadîsinedir. Musannif, bir hayâl edicinin, kapatılmış olmasından dolayı orada namazı men' etmeyi hayâl etmemesi için, çarşı içinde mescid bina etmenin cevazını beyân etmek İstemiştir. Çünkü İbn Umer'in na^ mazı, üzerlerine kapatılan bir ev içinde idi. Bu kapatma mescid edinilmesini men' etmemiştir (Fethu't-Bârî).
Buhârî bu hadîsi "Cemâatle namazın fazileti bâbı"nda da tahrîc etmiştir.
[241] Bu hadîsin lâfzı, Humeydî'nin el-Cem' Beyne's-Sahî/ıayıi"ında şöyledir:
"Peygamber (S) parmaklarım birbirine geçirdi de: Yâ Abdellah, insanların işe yaramaz değersizleri içinde kaldığın zaman sen nasıl olursun? Onların ahid-leri ve emânetleri birbirine karışmış, ihtilâf el misler ve şöyle olmuşlardır, buyurdu ve parmaklarını birbirine geçirdi. Abdullah: Yâ Rasûlallah, nasıl yapayım? dedi. Rasüiullah: Tanıdığım alır, tanımadığım bırakırsın; hususiyetin olanları kabul edersin, onları avammlanyle başbaşa bırakırsın buyurdu."
Bu hadîs, Buhârî rivayetlerinin çoğunda düşmüştür. Bunu İsmâîlî de, Ebû
Nuaym da Mustahrac'lannda zikretmemişlerdir. Bu ancak el-Birzâlî'nin aİyaz-masında bulunmuştur.
Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, cüzlerinden birinde hâsıl olmuştur. Buhârî hadîsin, bâb isminin bir kısmına delâlet etmesiyle yetinmiştir. Çünkü Ebû Hureyre hadîsi bâb isminin tamâmına delâlet etmiştir (Umdelu'l-Kaarî).
[242] Buhârî bunu Edeb'de ve Mezâlim'de de ayr, ayrı yollardan tahrîc etti
[243] Bûhârî bu hadîsi ayrı yoldan Sehv Bâbı'nda da tahrîc etmiştir. Bu hadîsin bahisleri inşallah Sehv Bâbı'nda gelecektir.
[244] Râvîlcr, Abdullah ibn Umer'in oğlu Salim İle kölesi Nâfî'dir. Bunların her ikisinden de rivayet eden Mûsâ ibn Ukbe, evvelâ Salim ibn Abdillah'ın bu mekânlarda namaz kıldığını görüp böyle dediğini işittikten sonra, Nâfî'den de keyfiyeti tahkik etmiş ve Sâlim'in sözlerini hep Nâfî'nin sözlerine uygun bulmuş, yalnız Şercfu'r-Ravhâ tepesindeki mescid hakkında ihtilâf ettiklerini görmüştür.
Şerefu'r-Ravhâ, Medîne'ye İki konak mesafede mübarek bir yerdir. Peygamber'in, buranın fazîleti hakkında iki hadîsini Ebû Hureyre rivayet etmiştir: " Nefsim elinde olan Allah'aye-mîn ederim ki, Meryem oğlu îsâ günün birinde Ravhâ caddesinde hacc yâhud umre niyetiyle bülend âvâz ile Lebbeyk Lebbeyk diye geçecektir".
Burası cennet vadilerinden bir vâdîdir. Bu vâdîde benden evvel yetmiş peygamber namaz kılmış ve Mûsâ ibn îmrân da îsrâîI oğulları 'ndan yetmiş bin kimse ile ya hacc, ya mu'temir yânı umreye niyet etmiş olarak buraya uğramıştır" (Umdetu 'l-Kaarî).
[245] Zu'1-Huleyfe, Medînc ahâlîsinin mîkatıdır. Oradan .ihrama girip hacc ve umreye giderler. Medine'ye dört, Mekke'ye yüz doksan sekiz mil.mesafededir
[246] Vâdi'I-Akîk, Medine civarında hurmalıkları olan bir yerdir. Burada Sa'd ibn Ebî Vakkaas bir kasr yaptırmış ve orada vefat etmiş, na'şı Medine'ye getirilmişti
[247] Munsaraf, Mu'ccnu'l-Bıılclân'a göre, Mekke ile Bcdr'in ortasında dörder bc-rîd yânî dört konak mesafededir.
[248] Irku'z-Zubye denilen mevkî' olacak.
[249] Ruveyse, Medine ile arasında on yedi fersah olan büyük bir köydür
[250] Aree veya Arc, Ruveyse'den 13, 14 mü uzakta büyükçe bir köydür
[251] Medîne ile Şâm yolcularının birleştikleri yerde, Cuhfe'ye yakın bir dağın ismidir
[252] Merru'z-Zuhrân - MerrıTz-Zıhrân-, buna halkın avamını Batnu Mcrv derlermiş kî, Mekke'ye bir merhale mesafededir.
[253] Safrâvât, Mekke ile Medîne arasında Merru'z-Zuhrân'a yakın bir yer ismidir
[254] Mekke'ye yakın bir vâdî ismidir
[255] Bu terceme Ahmed Naîm merhumun Tecrîd Tercemesi (II, 356-361)'nden bâzı küçük tasarruflarla alınmıştır. Kendisinin de ifâde ettiği gibi, bu hadîsi Türkçe'ye nakletmek hakîkaten zordur. Hadîste ta'rif edilen makaamiarm coğrafî mevkileri uzun seneler zarfında tekerrür eden cevvîlhâdiselerin te'sîriyle ekseriya -tâbiûn devrine yetişenlerin bile meçhulü kalacak veçhile- yok olmuştur. Bundan dolayıdır ki, sarihlerin buraya âid izahları pek yetersizdir. Şerhde geniş tafsilât verme yolunu tutan Aynî (855) bile, en müşkil noktalarda sükûtu tercih ediyor. Bunun sebebi -Aynî'ye muasır olan diğer şârih Hafız İbn Hacer el-Askalânî (852)'nİn dediği gibi- bu mübarek makaamlardan yainız Zu'1-Huleyfe ile Rav-hâ'dakİ mescidlerden maadasının daha o zamanlarda da ma'rûf olmamasıdır. Bunlardan evvelki sarihlerin zamanlarında da işin bu merkezde olduğuna şüb-he etmiyoruz. Çünkü sadra şifâ verecek bilgiler vereydiler, elbette bunlar da bize bildirmekte ihmâl göstermezlerdi.
Şurası da dikkat çekicidir: Buharı bu hadîste Medîne yollan üzerindeki mes-cidleri zikrettiği hâlde, Medîne içinde Peygamber'in namaz kıldığı makaamları ve mescidler hakkındaki rivayetleri zikretmiyor.

Zîrâ bunlara dâir kendisine ulaşan hadîsler, kendi şartına uygun isnâdlarla gelmemiştir. Şârih Aynî, Medîne içinde ve civarında isnâdlarla yerleri subût bulmuş 48 kadar, Peygamber'e âid namazgahı senedleriyle sayıyor. Fakat onun hayâtta olduğu târihlerde bunlardan -Hafiz İbn Hacer'in beyânına göre- sekizden mâadasının İzleri kaybolmuştur. Bu sekiz mübârek mescid de şunlardır:

1. Kubâ Mescidi;
2. Bunun doğusuna düşen Fudayh Cj^») Mescidi;
3. Benû Kurayza Mescidi;
4. Meşrubetu ÜTnnıi İbrahim (Benû Kurayza' Mescidi'nin kuzey indedir);
5. Benû Zafer Mescidi (Bakî'nin doğusunda olup Mescidu'I-Bağle demekle ma'rûftur);
6. Benû Muâviye Mescidi (Mescidu'l-îcâbe adiyle ma'rûftur);
7. Mescidu'1-Feth (Sel'ı nâmındaki dağa yakındır);
8. Mescidu'l-Kıbleteyn (Benû Selime yurdundadır - Fethu'l-Bâri). İbn Hacer'in bu yazdıkları üzerinden 500 küsur yıl dahageçmiştir...

[256] Bâzı Buhârî nüshalarında bu ara başlık yoktur. Bu bâblarla geçen bâblar arasındaki münâsebet vechi şudur: Bunlardan önce geçen bâblar bütün vecihleriy-Ie mescidlerin hükümleri hakkındadır. Buradaki beş bâb ise mescidler hâricinde namaz kılanların hükümlerini beyân hakkındadır

[257] Bu hadîsin başlığa delâleti "duvarsız olarak" sözünden çıkarılır. Çünkü bu lâfız orada bir sütre bulunduğuna iş'âr edicidir. Zîrâ "gayr" lâfzı İbarede dâima sıfat vâki' olur. Takdiri "iiâ şey'in gayri cidârin"dir. Bir de sahra namazlarında Peygamber'in dâima sütre kullandığı sabittir.

Bu hadîs ayniyle ve bu isnâdla Kitâbu'l-ilm'de "Küçüğün hadîs işitmesi ne zaman sahîh olur" babında da geçmiştir.

[258] Duvarsız yerde namaz kılarken musallînin, kıble cihetine, insan geçmek ihtimâ li olursa namaz kıldığına alâmet olmak üzere bir sütre dikmesinin mendûb olduğunda ittifak vardır. Kimsenin geçmiyeceğine emniyet olunan yerde ise, İmâm Mâlik ile İmâm Şafîî'ye göre -bu hususta hadîslerin çokluğundan dolayı- mu-sallî yine sütre dikmekle mükelleftir. Bununla beraber Urve, Atâ, Salim ibn Abdillah, Kaasım ibn Muhammed, Şa'bî, Hasen Basrî gibi büyük tabiîlerin sahrada sütresiz namaz kıldıkları rivayet ediliyor. İmâmın sütresi, cemâatin de sütresidir.

[259] Âlimler cumhuru musallî ile sütresi arasından geçmenin harâmhğma kaail ol-muşlarsa da geçen inşân yâhud hayvan, namaz kılanın namazını bozmaz. Hüccetleri bundan önce geçen İbn Abbâs hadîsi ile Buhârî ve Müslim'in Âişe'den rivayet ettikleri bu mealdeki hadîstir: "Rasûlullah namaz kılardı. Ben de onun karşısında cenaze vaziyetinde aykırı yatardım" Bu son hadîs, bâzıları tarafından "hayızh olduğum hâlde" ziyadesiyle rivayet edilmiştir.

Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa olarak, Tahârct'te, insanların abdest alma suyundan artanı kullanmak babında, Namâz'da avret yerini örimc hadîsinde, kırmızı elbise içinde namaz kılma babında, keza burada iki yerde; Ezan Kiîâ-bı'nda; Peygamber'in sıfatında iki yerde; Libâs Kitâbı'nda iki yerde lahrîc etmiştir.

[260] Buhârî'nin bunu isbâi etmekten maksadı, musallînin, insanlara yolu danılımama-sı ve bastığı yerden alın koyacağı yere kadar olan mesafeyi daraltmaması için buradaki mikdân geçmemesidir. Peygamber'in dikeldiği yer ile duvar arasının üç zırâ' olduğu sabit olmuştur. Böyle olunca secde yeri ile duvar arasında takriben bir davar geçebilecek mesafe kalır (Şah Veliyyuilah).

[261] Davar geçebilecek kadar yerin mikdârını lafımînde irUiiâf edilmiştir. Bir kcrrc musallî ayakta olduğuna göre, duvar ile arası bu mikdâr olmalıdır demişlerdir. İşte bu hâlete göre rükû' ve sucûd payı bırakmak için üç arşın mesafe lakdîr edenler vardır. Bâzıları bu mesafe bir karış olmalıdır demişlerdir ki, bu sucûd hâline göre bir takdirdir. Bâzıları da altı arşın taraflarıdır... Her hâlde uzak durmamak lâzımdır

[262] Buhârî bu babı, bâzılarının; Mescidi Harâm'da namaz kılındığı zaman, insanlara darlık olmaması için sütre yapılmaz; zîrâ orada insanların hepsi namaz tavaf ve diğer tâatlerle meşguldürler, görüşünü redd etmek için bağlamıştır

[263] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, "Bathâ'da önünde değnek dikerek namaz kıldı" sözündedir. Çünkü Bathâ, Mekke'deki Bathâ'dır.

Bu hadîs, bundan Önceki ve sonraki bâbtarda da geçmiştir. Buradaki rivayette "İnsanlar, Peygamber'in abdest suyu damlalarını ellerine yüzlerine sürmeye başladılar" fıkrası fazladır.

[264] Buhârî'nin bu ta'lîikini, Ibn Ebî Şeybe mevsûien rivayet etmiştir. Namaz kılmakta olanların üstüvanelere daha hakklı olmalarının vechi şudur: Namaz kılanlar ve konuşmakta olanlar direklere ihtiyaçta müşterektirler. Konuşmakta olanlar onlara dayanmaya; namaz kılanlar da onları sütre edinmeye muhtâcdırlar. Lâkin namaz kılmakta olanlar, bir ibâdette oldukları için, onlar direklerde daha haklıdırlar (A'ynî).

Sütre arkasında namaz meşru olunca, direk arkasında kılmak evlâ tarikle meşrudur. Sütreye yönelmenin mendûb sureti, onu ya sağ, ya sol başının hizasına almaktır.

[265] Bu direk, Üstüvânetu'l-Muhâcirîn ismiyle ma'rûftur. Tâ Usmân zamanından beri Rasûlullah'ın mescidinde Mushaf'a tahsis edilmiş bir yer olduğu, bu rivayetten anlaşılıyor. Müslim'in rivayetinde " Sandığın arkasında namaz kılardı" denildiğine göre, Mushaf'ın sandık içinde muhafaza edildiği istidlal olunur.

[266] Buhârîburadaki hadîsleri, cemâat içinde olmadığı zaman iki direk arasında namaz kılmakta be's olmadığına delîl getirmiş, münferid için direğe doğru namaz kılmasının evlâ olduğuna, bu evieviyetle beraber iki direk arasında durmasında da kerahet olmadığına işaret eimiştir. "Cemâatte olmamakla" kayıtlaması, cemâatte saffların dümdüz yapılmasının istenmiş olmasındandır

[267] Hadîs ile bâb unvânindaki deve ve ağacın münâsebet ciheti şudur: Deve aralarındaki toplayıcı ma'nâdan dolayı bineğe, "ağaç da evlâ tarîkle deve semerinekatılmıştır. Yâhud da Nesâî'nin hasen bir isnâdla Alî'den rivayet ettiği şu hadî-se işaret edilmiştir: Alî şöyle demiştir: "Ben şunu biliyorum ki, Bedr günü içimizde uyuyakalmamış hiçbir insan yoktu. Yalnız Rasûlullah uyanıktı ki, bir ağacın dibine doğru tâ sabaha girinceye kadar hep namaz kılıp duâ ediyordu". Harbe, asâ, direk, yenilmesi halâ! ve temiz bir hayvan, ayakta durdurarak deve semeri gibi bir şeyi sütre edinmek meşru olduğuna kıyâsen, ağaçlan da sütre edinmek evlâ tarîkle caizdir

[268] Diğer rivayetlerde bu hadîsin râvîlerinden olan Esved ibn Yezîd en-Nahaî'ye, Âişe: Namazı kesen şeyler nedir? diye sormuş...Oda Irak ehlinin mezhebi üzere: Namaza kadın ile köpek keser, demiş. İşte bunun üzerine Âişe, metindeki hadîsi söylemiştir.

Buhârî bu hadîsi beş bâb sonra yine tahrîc etmiştir

[269] Bunu Abdurrazzâk ile İbnıı Ebî Şeybe, kendi Muscmnafiarmda mevsûlen rivayet ettiler

[270] Bu ta'lîki de Abdurrazzâk mevsûien rivayet etmiştir

[271] Buhârî hadîsi burada ayrı ayrı iki senedle getirmiştir. Buhârî bu hadîsi "İblîs'in Sıfatı"nda da tahrîc etmiştir Namazı kesmeye çalışan böyle bir kimseye şeytân denilmesi mecazdır. în-.sanlardan İblîs ahlâklı kimselere mecazen şeytân denilmesi çoktur. Kur'ân'da da "İnsan ve cimi şeytânları" (el-En'âm: 112) buyurulmuştur.

Peygamber de: - Şubhesiz: karını, yâni kendisinden hiç ayrılmayan seyrânı, onunla beraberdir" buyurmuştur (Müslim, Salât, "Namaz kılanın önünden geçeni men' etmek babı").

[272] Yânî mekruh olur mu, olmaz mı? Yâhud namaz kılanı alıkoyduğu zamanki karşılama ile alıkoymadığı zamanki arası ayrılır mı? İşte musannif Buhârî bu tafsî le meyi ettt. Ve Usmân ile Zeyd ibn Sâbit'ten zikrettiği ve zahiri ihtilâf olan iki haberi bir yere cem' etti... (İbn Hacer).

[273] Bu hadîsten, uyuyan kimsenin arkasında namaz kılmanın cevazı hükmü istin-bât olunuyor. Mâlik, Mücâhid, Tâvûs ise uyuyandan, namaz kılana işgal edecek bir şey gelmesi ihtimâline ve namazı tenzih maksadına binâen bunu mekruh saymışlardır

[274] Bu hadîs ayniyle bu isnâdla "Yaygı üzerinde namaz" babında, yânî Kitâbu's-Salât'm 22. babında da geçmiştir. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu, yânî başlığa delâlet ciheti açıktır. Peygamber'in, farz namazları dâima mescidde cemâatle kıldığı bilindiği için, evinde kıldığı bu namaz elbette sünnet, tatavvu', nafile, yânî farzlara ilâve olarak kıldığı namazlardır.

Namaz kılanın karşısında kadının yatması namazı kesmezse, önünden geçmesi evlâ tarikle kesmez. Selefte de, halefte de fakîhler cumhurunun; bu arada Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafîî'nin görüşü budur

[275] Bu "Namazı hiçbir şey kesmez" hükmü, tahsis edilmiş ânım bir hükümdür. Çünkü konuşmak ve ameli kesîr, namazı keser. Yâhud da bundan murâd, haklarında niza edilen kadın, eşek ve köpekten hiçbiri namazı kesmez demektir (Kastallânî).

[276][276] Zeyneb, Peygamber'in en büyük kızıdır. Kocası Ebu'l-Âs ibnu'r-Rabî' ibn Abdi'I-Uzzâibn Abdişşemsibn Abdi Menâf tır. Bu zât " *ûkn '^ = Bathâ'nın ars-lan yavrusu" lakabıyle meşhur olmuştur. Bunun annesi Hadîce binîu Huvey-lid'in ana baba bir kızkardeşi Hind bintu Huveylid'dİr. Ebu'I-Âs, Câhiliyet'te Mekke'nin mal çokluğu, güzel ticâret, doğruluk ve emânet hususlarında parmakla gösterilen ricalinden idi. Nübüvvetten önce, Peygamber'in hemen her gün beraber olduğu, sabah akşam beraber yemek yediği sıkı dostlarından idi. Henüz vahy gelmeden evvel, Hadîce, kızları Zeyneb'i bu Ebu'1-As'a vermeyi Pey-gamber'e teklîf etmiş, o da zevcesine hiçbir hususta muhalefet etmemek âdetinde olduğu için, derhâl muvafakat etmişti. Bu zevç ile zevcenin arasını, Bedr'den sonra İslâm ayırdı. Sonradan Ebu'l-Âs îmân etmekle yine Peygamber dâmâdlı ğı ile şereflenmiştir. Bedir esirleri arasında iken Zeyneb'in Mekke'den annesi Hadîce'nin hediyesi olan gerdanlığı, kocasını kurtarma fidyesi olarak göndermesi, Peygamber'in gerdanlığı görüp tanıması, ve meclise "İsterseniz bunu sahibine idde ediniz" teklifinde bulunması, cidden insanı inceltip duygulandıracak ve tekrar tekrar okunmaya değer vakıalardır.

Umâme bintu Ebi'l-Âs ibni'r-Rabî', Peygamber'in pek sevgili torunu İdi. İbn Sa'd'm Âişe'den rivayetine göre, Rasûluliah'a bir defa boncuktan bir gerdanlık hediye edilmiş. "Bunu ev halkından en çok sevdiğime vereceğim" buyurmuş. Kadınlar Âişe'yi kasdederek: Ebû Kuhâfe'nin kızı bunu kazandı, ' demişler. Derken Peygamber Umâme bintu Zeyneb'i İsteyip gerdanlığı onun boynuna takmıştır. Diğer rivayette "Bunu en merhametli olanınız kimse ona vereceğim" buyurmuş ve kiSâdeyi Ebu'I-Âs'ın Zeyneb'den olan kızının boynuna kendi eliyle bağlamıştır. Bu Umâme, babası ölünce Zubeyr ibnu'I-Avvâm'ın vesayetinde kalmıştır. O da Umâme'yi, Fâtıma'nın vefatından sonra Alî İbn Ebî Tâlib ile evlendİrmiştir.

[277] Rasûlullah'ın bunu yapması, cevazını beyân içindir. Bu, kıyamete kadar devam edecek bir kaanûndur. Nitekim Ebû Hanîfe. Şafîî ve Ahmed ibn Hanbel'in mez-hebleri de budur. Sâdece Mâlikîler cevazı kabul etmezler.

Müslim'deki "Peygamber'i omuzunda Umâme olduğu hâlde imâm olarak halka namaz kıldırır gördüm" rivayeti, bunun farz namazda yapıldığını açık olarak gösterir. Zâten Peygamber mescidde yalmz farz namazları kılmak, sünnet ve nafileleri evinde kılmak âdetinde idi.

[278] Yânî mekruh olur mu, olmaz mı? Babın hadîsi bunda kerahet olmadığına delâlet etmektedir.

[279] Bu hadîs az bir farkla "Musallînin elbisesi secdede kadına dokunur" babında (19. bâbda) geçmişti

[280] Bundan evvelki başlıkta, kadın namaz kılan erkeğin elbisesine değse de, namazın şahinliğinin beyânı vardı. Bu başlıkta ise, namaz kılan erkeğin vücûdunun bir kısmı kadına dokunsa da, namazın yine sahîh olacağının beyânı vardır.

Erkek ile kadının birbirine el sürmeleri, abdest bozacağı görüşünde olan Şâfîîyye'ye karşı, bu hadîsle de hüccet getiriliyor. Onlar ise arada belki bir hâil vardı, yâhud ellemekle abdest bozulmaması ihtimâl ki peygamberlik hususiyet-, lerindendir diye te'vîl ederler.

[281] Daha evvel de söylediğimiz gibi, bu hadîs, maksûd ve ma'nâ bir olmakla beraber, el-Câmi'u's-Sahîh'\n birçok bâblarında ayrı ayrı yollardan ve değişik lâfızlarla Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir.

[282] Buhârî bu hadîsi Kitâbu'l-Vudû'un 73. "Namazda iken üzerine pislik atılan yâ-hud cife atılan kimsenin namazı fâsid olmayacağı" babında delil olarak getirmişti. Burada da bâzı küçük lâfız farklanyle bâb başlığına dclîl olmak üzere tekrar getirmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÎTÂBU MEVÂKÎTİ'S-SALÂT
NAMAZ VAKİTLERİ BÖLÜMÜ
Bâb: Güneş Batmadan İkindinin Bir Rek'atine Yetişen Kimse
Bâb: Fecr (Sabah Namazı) Vakti
Bâb: Sabah Namazının Bir Rek'atine Yetişen Kimse
Bâb: Namazın Bir Rek'atine Yetişen Kimse

KÎTÂBU MEVÂKÎTİ'S-SALÂT

NAMAZ VAKİTLERİ BÖLÜMÜ

Bâb: Güneş Batmadan İkindinin Bir Rek'atine Yetişen Kimse

60- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Şeybân bize Yahya b. Ebî Ke-sîr'den, o Ebî Seleme'den, o Ebî Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Sizden biriniz güneş batmadan önce ikindi namazından bir secdeye yetiştiğinde namazını tamamlasın. Güneş doğmadan Önce de sabah namazından bir secdeye yetiştiği zama namazını tamamlasın.[1]

Şerh

Güneş batmadan" ifadesiyle akşam vaktinin girmesinden hemen önceki kısa vakit kastedilmektedir. Allah Resulü (sav) ikindi ve sabah namazlarına verdiği önemi göstermek için, bunların vaktin sonunda dahi olsun kılınarak tamamlanmalarını emretmiştir.

Hüküm

Bölüm başlığıyla ve bu bâbla ilgili olması bakımından namaz vakitleriy-le ilgili bazı temel bilgileri zikretmeyi faydalı görüyoruz:
1. Sabah namazının vakti: İkinci fecrin doğmasından güneşin doğmasına kadar olan süredir. İkinci fecir, sabaha karşı doğu ufkundan yayılmaya başlayan beyaz bir aydınlıktır. Buna fecr-i sâdık da denir.
Birinci fecir ise, gökte iki tarafı karanlık uzunlamasına beliren bir beyazlıktır ki henüz gece sayıldığı için buna asılsız fecir anlamında fecr-i kâzib denilmiştir. Oruç tutadak kimse bu vakitte yiyip içebilir. Namaz bakımından yatsı vakti çıkmamış, sabah vakti girmemiştir.
Sabah namazının ok atan birinin onun düştüğü yeri göreceği vakte kadar ertelenmesi müstehaptır.
2. Öğle namazının vakti: Güneşin zevalinden itibaren başlar. Her şeyin gölgesi, kendisinin iki katı olana kadar devam eder. İmam-ı Azam'in görüşü bu yöndedir. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile diğer üç mezhebin imamına göre ise her şeyin gölgesi kendisinin bir katına ulaşınca öğle vakti çıkıp ikindi vakti girmiş olur. Bu zamana asr-ı evvel, yani ilk ikindi vakti denir.
Bu konuda tereddütten kurtulmak için, öğle namazını gölge bir misline varmadan, ikindi namazını ise gölge iki misline varmadan kılmamalıdır. ihtiyatın gereği budur.
Öğle namazını, yazın serinliğe ertelemek, kışında vaktin başında kılmak nıüstehaptır. Cuma namazının vakti de öğle namazı vaktiyle aynıdır.
3. ikindi namazının vakti: Öğle namazının vaktinin çıkmasından güneşin batış vaktine kadar olan süredir.
4. Akşam namazının vakti: Güneşin batmasından itibaren şafağın kaybolacağı zamana kadardır.
İmam-ı Azam'a göre şafak, akşam üzeri ufaktaki kızartıdan sonra oluşan beyazlık iken, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile üç mezhep imamına göre ufuktaki kızartının kaybolmasıyla başlayan vakittir. Akşam namazını, vaktin darlığından dolayı ilk vaktinde kılmak müstehaptır.
5. Yatsı namazının vakti: Şafağın kaybolmasından başlayıp fecr-i sâdıkın doğmasına kadar devam eden vakittir.
Yatsı namazını gecenin üçte birine kadar erteleyerek kılmak müstehaptır. Gecenin yarısına kadar ertelemekse mubahtır. Fecr-i sâdıkın doğuşunun az öncesine kadar ertelemekse, özür bulunmadıkça mekruhtur.

Bâb: Fecr (Sabah Namazı) Vakti

61- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'den, o îbni Şihâb ez-Zührî'den şöyle dediğini nakletti: Urve bana Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini bildirdi:
Mümine hanımlar Allah Resulü (sav) ile birlikte yün giysilere bürünmüş hâlde sabah namazında bulunur, namazı kıldıklarında evlerine dönerlerdi de karanlıktan hiç kimse onları tanıyamazdı.[2]

Şerh

Hiç kimse onları tanıyamazdı" ifadesinin şerhiyle ilgili olarak ed-Dâvûdî şyöle demiştir: Yani erkek mi kadın mı olduklarını kimse bilemezdi. Çünkü görenlere siluet gibi görünürlerdi.
Bir diğer görüşe göre Âişe'yi Fâtıma'dan ayırmak mümkün olmazdı. Nevevî bu görüşü zayıf bularak, örtüye bürünmüş bir kadının gündüz gözüyle dahi tanınamayacağını söylemiştir. Tanımak ancak kişinin kim olduğunu
bilmekle mümkün olduğundan, kim olduğu bilinmeyen birinin -erkek yahuti kadın- olsun tanındığı söylenemez.
Diğer lafızların şerhi için 42 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükümleri 42 no.lu hadiste zikretmiştik. Ancak burada İmam Buhârî'nin hadisi bu bâbta zikretmesiyle ilgili olarak sabah namazının ilk vaktinde kılındığına dair bir hüküm çıkmaktadır. Gerçekten de sabah namazının vaktin ilk bölümünde kılınması müstehap görülmüştür.

Ders

Müslüman hanımların da erkekler gibi cami ve mescitleri imâr etmeleri asr-ı saadette yaygın bir gelenekti. Müslüman hanımlar, vakit namazlarında dahi cemaate katılmaya çalışırlardı. Günümüz İslam toplumlarında bu sünnetin iyice zayıfladığı, özellikle ülkemizde teravih namazları dışında hanımların camilere gelmedikleri görülmektedir. Erkek ağırlıklı toplumun oluşturduğu geleneklerin katkıda bulunduğu bu durum, dinimize göre sağlıklı olmamasına rağmen, bu gidişe bir biçimde dur demek de zor görünmektedir. Çeşitli maddi mazeretler bir kenarda tutulmak üzere, kadınların da dinî hayata katılmalarının yararlı olacağı açıktır.

Bâb: Sabah Namazının Bir Rek'atine Yetişen Kimse

62- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Zeyd b. Eslem'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o Büsr b. Saîd'den, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Her kim güneş doğmadan sabah namazından bir rekata yetişirse, sabah namazını idrak etmiş olur. Her kim de güneş batmadan ikindi namazının bir rekatına yetişirse ikindiyi idrak etmiş olur.[3]

Şerh

Sabah namazını idrak etmiş olur" ifadesinde geçen idrâk fiili, bir şeye ulaşmak, vâsıl olmak anlamındadır. Burada murat edilen, sabah namazı vaktine yetişmiş olmaktır.
Hadis-i şeriften anlaşılan, bir rekatten dah az kısmına yetişen kimsenin, vakti idrâk edememiş olmasıdır. Vakte yetişmek noktasında özür sahipleri (bayılıp ayılan, hayızdan temizlenen vb.) ile özrü bulunmayanların durumu hakkında da farklı hükümler verilmiştir.
Bazı âlimler ise, özrü bulunmayankimselerin namazı ancak bir rekatına yetişebilecek kadar tehir etmelerini aslen caiz olmadığı hususunda ittifak bulunduğunu kaydetmişlerdir.

Hüküm

Namazların vaktinde kıhnmalarıyla ilgili olarak kabul edilmiş belli hükümler vardır. Buna göre namazları, belirlenmiş vakitlerinde kılmak farzdır.
Vakti girmeden kılınan' namaz muteber olmayıp yeniden kılınması gerekir.
Vakti çıktıktan sonra kılman namaz, vaktinde kılınmış edâ namazı namazı değil, vaktinden sonra kılınmış kaza namazı olarak kabul edilir. Bilmek gerekir ki her namazın kazası olmaz. Örneğin Cuma namazı ve sünnet namazların kazası kılınmaz.
Bir namazın Özürsüz olarak kazaya bırakılması Allah katında ağır bir vebaldir.
Bir namazın son rekatına yetişmek, o vakte yetişmek anlamına gelir. Bir rekattan aşağısı için, örneğin kâdede iken veya selam verilirken yetişmenin hükmü böyledir.

Ders

Allah Resulü (sav) ümmetini namaza teşvik etmek, onlara namazı sevdirmek için elinden geleni yapmıştır. Bu amaçla söylediği hadis-i şerifler ve sünnet uygulamaları hayli çoktur. İşte bunlardan biri de namazını ertelemiş birinin, 'zaten vakit çıkmıştır' düşüncesiyle namaz kılmaktan vazgeçerek vakti kaçırmasını engellemeye dönük bu hadisidir.
Kişi, cemaat ile veya yalnız başına kıldığı namazlarda, bir rekati kılacak kadar vakit görüyorsa namazını hemen kılarak o vakti kaçırmamalıdır.

Bâb: Namazın Bir Rek'atine Yetişen Kimse

63- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namazın bir rekatına yetişen kimse, namaza yetişmiştir.[4]

Şerh

Kir bir rekata yetişirse", ifaresinde kastedilen, bütün unsurlarıyla bir rekattır. Bir vakte yetişebilmenin asgari sınırı, o vakit namazının bir rekatına yetişmektir. Bir rekat, kıyam, kıraat, rüku ve secdeden oluşur. Genel kanaate göre bunlardan her hangi birine yetişen, o vakti idrak etmiş sayılmaz.

Hüküm

Bir vaktine namazını idrak edebilmek için, o vakit namazını bir rekatına yetişmek gerektiğini daha önce ifade etmiştik. Yine de Allah Resûlü'nün (sav) "Sizden biri güneş batmadan önce ikindi namazından bîr secdeye yetiştiğinde namazını tamamlasın, güneş doğmadan önce de sabah namazmdan bir secdeye yetiştiğinde namazım tamamlasın" buyruğunda da geçtiği üzere, secdeye yetişmek dahi vakte yetişmek içinde görülmüştür.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak dersle ilgili olarak 62 no.iu hadise bakınız.

---

[1] Buharı, mevâkîtu's-salât/523, 545-546; Müslim, mesâcid/954-956, 958; Tirmizî, salât/171, cum'a/482; Nesâî, mevâkît/512, 514, 550-553; Ebû Dâvud, salât/349, 759, 946; İbn Mâce, salât/691, ikâmetu's-salât/112; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirîn/6918, 6983, 7146, 7224, 7277, 10333; Mâlik, vukûtu's-salât/4, 14; Dârimî, salât/1193-1194.
[2] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müslim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salât/661; İbn Hanbel/bâkî musnedi'I-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-saIât/3; Dârimî, saIât/1190.
[3] Buhârî, mevâkîtu's-salât/523, 545-546; Müslim, mesâcid/954-956, 958; Tirmizî, salât/171, cum'a/482; Nesâî, mevâkît/512, 514, 550-553; Ebû Dâvud, salât/349, 759, 946; İbn Mâce, salât/691, ikâmetu's-salât/112; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6918, 6983, 7146, 7224, 7277, 10333; Mâlik, vukûtu's-salât/4, 14; Dârimî, salât/1193-1194.
[4] Buhârî, mevâkîtu's-salât/523, 545-546; Müslim, mesâcid/954-956, 958; Tirmizî, salat/171, cum'a/482; Nesâî, mevâkît/512, 514, 550-553; Ebû Dâvud, salât/349, 759, 946; îbn Mâce, salât/691, ikâmetu's-salât/112; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6918, 6983, 7146, 7224, 7277, 10333; Mâlik, vukûtu's-salât/4, 14; Dârimî, saIât/1193-1194.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZA BAŞLAMA İLE İLGİLİ MESELELER
114-115. Namazda Ellerin Kaldırılması
115-116- Namaza Başlama (İftitâh)
(Teşehüdden Kalkarken Ellerin Kulak Hizasına Kaldırılması)
116-117. Rüku'a Varırken Ellerin Kaldırılmasını Zikretmeyenler
117-118. Namazda Sağ Elin Sol El Üzerine Konulması
118-119. Namaza Başladıktan Sonra Okunacak Dualar
Şiir Söyleme Ve Dinlemenin Hükmü
119-120 Namaza Subhâneke Duası İle Başlanacağına Dair Hadisler
120-121. Namaza Başlarken (Hafif) Susmak
121-122. Besmelenin Gizli Okunması Görüşünde Olmayanlar(In Delilleri)
Besmelenin Açıktan Okunacağını Söyleyenler(İndelilleri)
122-123. Namaz İçinde Vâki Herhangi Bir Olay Sebebiyle Namazı Kısaltmak
123-124. Namazda Kısa Okumak
Namazın Sevabını Azaltan Hususlar
124-125 Öğle Namazındaki Kıraatla İlgili Hadisler
125-126. Son İki Rekâtte (Kıraati) Kısa Tutmak
126-127 Öğle-İkindi Namazlarında Kıraatin Mikdarı
127-128. Akşam Namazında Kıraatin Miktarı
128-129. (Akşam Namazında) Kısa Okunacağını Söyleyenlerin Delilleri
129-130. Bir Sûrenin İki Rekâtta Da Okunması
130-131. Sabah Namazında Kıraat
131-132. Namazında [Fatiha'yı] Okumayı Terk Eden Kimsenin Durumu
132-133. İmamın Aşikâre Okuduğu Namazlarda Fatiha Okumayı Mekruh Sayanlar(In Delilleri)
133-134. İmam Açıktan Okumazken Cemaatin Okumasını Caiz Görenler
134-135. Okuyup Yazma Bilmeyen Veya Dili Dönmeyen Kimselere Namazda Yeterli Olan Kıraat
135-136. Namazdaki Tekbirlerin Tamamını Açıklayan Hadisler
136 -137. Hz. Peygamber (Namazda) Ellerinden Önce Dizlerini Nasıl (Yere) Koyardı?
137 - 138. Birinci Ve Üçüncü Rekâtlardan Sonra Ayağa Nasıl Kalkılır?
138 - 139. İki Secde Arasında Ayakları Dikerek Ökçeler Üzerinde Oturmak
139 -140. Kişî Başını Rükûdan Kaldırınca Ne Söyler?
140 - 141. İki Secde Arasında Dua Etmek
141-142.Erkeklerle Beraber (İmamın Arkasında) Bulunan Kadınlar Secdeden Başlarını Nasıl Kaldırırlar?
142-143. Rükû'dan Sonraki Kıyam Ve İki Secde Arasındaki Oturuş Süresi
143-144. Rüku' Ve Secdede Belini Düz Tutmayanın Namazı

NAMAZA BAŞLAMA İLE İLGİLİ MESELELER

114-115. Namazda Ellerin Kaldırılması

721. ...İbn Ömer'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'i gördüm, namaza başlarken, rukû'a varmak istediğinde ve başım rukû'dan kaldırdıktan sonra ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırıyordu. (Ahmed b. Hanbel der ki:) Sufyân b. Uyayne; (bu hadisi) bir defa "başını kaldırırken" çoğu kere de "başını rukû'dan kaldırdıktan sonra (ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır) ve iki secde arasında ise kaldırmazdı" diye rivayet etmiştir.[1]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerif namaz için başlama tekbiri alınırken ellerin kaldırılacağını açıkça ifâde etmektedir.
Nitekim İbn Münzir, "Ulemâ Resûlullah (s.a.)'in iftitah tekbiri alırken ellerini kaldırdığına dâir görüş birliğine varmışlardır" demiş, el-mühezzeb şerhinde de "İftitah tekbiri alırken elleri kaldırmanın müstehab olduğuna bu ümmet icmâ etmiştir" denilmiştir.
Gerçekten İbn Münzir ve başkaları bu hususta icmâ olduğunu naklederler. Zeydiyye taifesinden iftitah tekbiri alırken ellerin kaldırılmayacağı rivayet olunmuşsa da, onların sözlerine itibar yoktur. "Fetâvâ el-Kaffal" isimli eserde Ebu'I-Hasen Ahmed b. Seyyar el-Mervezî'nin, "bir kimse iftitah tekbiri için ellerini kaldırmazsa, namazı sahih olmaz. Çünkü iftitah tekbiri vâcibtir. Binanaleyh onun için elleri kaldırmak da vâcibdir. Fakat diğer tekbirler vâcib olmadığı için onlarda el kaldırmak da vâcib değildir" dediği naklolunmuştur.
Nevevî bu söze itiraz etmiş, daha önce geçen ulemânın icma'ı ile bu sözün merdut olduğunu söylemiştir. îbn Hazm iftitah tekbiri için el kaldırmanın farz olduğunu söyler. O'na göre, el kaldırmadan alman iftitah tekbiri ile namaz sahih olmaz. Bu kavil, EvzaTden de rivayet olunmuştur. Hâkim'in rivayetine göre, Humeydî ile îbn Huzeyme'nin mezhebleri de budur. Mezkûr kavli Kadı Hüseyn, İmam Ahmed'den de rivayet etmiştir. İbn Abdil-berr "iftitah tekbiri vâcibtir," diyenlere göre, onu terk etmekle namazın bâtıl olmayacağını söylemiş, yalnız Evzaî ile Humeydî'den bir rivayete göre, bâtıl olacağını bildirmiştir. Kutubî bu sözü bazı Mâlikîlerden nakletmiştir.
2. Ellerin nasıl kaldırılacağı ihtilaflıdır. Tahâvî'ye göre, parmaklar yayılarak ellerin içi kıbleye karşı gelecek şekilde kaldırılacaktır. Bu kavli ile Tahâvî, Taberânî'nin, "el-Evsat" isimli kitabında merfuan rivayet ettiği İbn Ömer (r.a.) hadisine işaret etmiş olmalıdır. Mezkûr hadiste; "her hangi biriniz namaza niyetlenirken ellerini kaldırsın, onların içlerini kıbleye karşı çevirsin" buyurmuştur. "el-Muhît" isimli eserde de "iftitah tekbiri alan kimse parmaklarının arasım fazla açmaz" denilerek Tirmizî'nin rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisine işaret edilmiştir. O hadiste Ebû Hureyre (r.a.); "Üç şey vardır ki onlarla amel

olunuyordu. Sonra insanlar onları terk ettiler: Peygamber (s.a.) namaza kalktığı zaman şöyle yapardı." demiş; Ebü Âmir-i Akadî, Ebû Hureyre (r.a.)'nin işaretini parmaklarıyla göstererek "onları ne fazla açar, ne de fazla kapardı/' demiş.Fakat bu hadisi zayıf bulmuştur.
Marudî'nin "el-Hâvî" adlı eserinde iftitâh tekbiri alınırken avuçların içleri birbirine doğru çevrilerek kaldırılacağı beyân edilmiştir. Bazılarına göre eller kaldırılırken üstleri semâya, avuçlarıniçleri ise yere bakacaktır. Bir takımları, parmakların açılmasını müstehab görmüşlerdir. İmam Gazâlî, parmakları ve elleri açıp kapamak hususunda tekellüffe gidilmeyip ellerin hâli üzere bırakılmasını tercih etmiştir. Râfiî, "parmaklar orta derecede açılır" demiştir. İbn Kudâme, "el-Muğnî" isimli eserinde, parmakların bir birinden ayrılmadan açılmasının müstehab olduğunu söylemiştir.
3. Buhârî'nin rivayetinde, ellerin iftitah tekbiri ile beraber kaldırılacağı; Müslim'in bir rivayetinde ise, evvelâ eller kaldırılıp sonra tekbir alınacağı bildirilmektedir. Resûlullah (s.a.) bunları caiz olduklarını bildirmek için yapmıştır. **et-Tevhîd" sahibi ellerin tekbirle beraber kaldırılacağını söylemiştir ki, Hanefiyye ulemâsına göre, en güzel şekil de budur. İmam Ahmed b. Hanbel ile, meşhur kavline göre İmam Mâlik'in mezhebi de budur.
Mezkûr kavli İmam Gazali, muhakkikîn-i Ulemâya nisbet eder. Hanefî kitablarından "el-Hidâye" şerhinde, evvela eller kaldırılacak sonra tekbir alınacağı bildirilmektedir. Yine Hanefiyye kitablarından "el-Mebsüt" da, "ekser-i ulemâmızın kavilleri budur" deniliyor, fakat Hanefilerden Haher-zâde, "Eller tekbirle beraber kaldırılır" demiştir. "el-Mühezzeb" şerhinde şöyle denilmiştir: "Sahih olan şekil, ellerin tekbirle beraber kaldırılması ve tekbir biterken indirilmesidir."
Bazıları ellerin tekbir almadan kaldırılacağını ve indirdikten sonra tekbir alınacağını, diğer bazıları da ellerin tekbir almadan kaldırılacağını, fakat tekbir bittikten sonra indirileceğini söylemişlerdir. Begavî bu görüşü sahih bulmuştur. Rafiî'nin sahih bulduğu bir kavle göre, eler tekbirle beraber kaldırılacaktır. İndirilmesi hususunda müstehab bir vecih yoktur.
İbn Battal el kaldırmanın bir teabbüd olduğunu söylemiş, bazıları da bunun tevhide işaret olduğunu ileri sürmüşlerdir. El kaldırmanın hikmeti hususunda bir hayli kavil vardır. Bazılarına göre el kaldırmanın hikmeti, cemaatten sağır olanların görmesi, tekbir de âmâ olanların işitmesi ve böylelikle namaza niyet etmeleri içindir. Diğer bazılarına göre, el kaldırmak dünya işlerini arkaya attığına ve bütün varlığı ile namaza yöneldiğine işarettir. El Kaldırmak namaza ta'zimdir, kıyamın tamamına işarettir. Kul ile ma'bud arasındaki hicabın kaldırıldığına işarettir. Bütün bedeni ile kıbleye istikbal içindir, diyenler de vardır. Rivayete nazaran, Rabi "İmam Şafiî'ye el kaldırmanın mânâsı nedir?" diye sormuş. Şafiî de "Allah'ı ta'zim Peygamber (s.a.)'in sünnetine ittiba'dır. cevabını vermiştir. îbn Abdilber, Hz. AbdulIah b. Ömer'in "el kaldırmak namazın ziynetlerindendir. Her el kaldırmada on sevab, her parmağa mukabil bir sevab vardır" dediğini nakletmiştir.
4. Hadisin zahirine göre, eller omuzların hizasına kadar kaldırılır. Eimme-i selâse denilen İmam Mâlik, İmâm Şafiî ve İmam Ahmed ile İshâk'ın kavilleri budur. Kurtubî "İmam MahVin iki kavlinden esah olanı budur, ikinci kavline göre eller göğse kadar kaldırılır" diyor.
Hanefilere göre, eller kulakların yumuşağına kadar kaldırılır. Baş parmaklar kulakların yumuşaklarına, diğer parmaklar da kulakların sair aksamı hizasına gelir. Çünkü imam Müslim'in Malik b. Huveyris'ten rivayet ettiği bir hadiste; "Peygamber (s.a.) ellerini kaldırdığı zaman ta kulaklarının hizasına vardırırdı."[2] denilmektedir. Bu manada bir başka hadisi de Dârekut-nî sahih bir senetle Hz. Enes'den rivayet etmiştir. Tahâvî'nin el-Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadiste ellerin baş parmakları kulak yumuşağına yaklaşacak surette kaldırılacağı bildirilmektedir. İbn Habîb'e göre, eller kulaklar hizasına kadar, bir rivayette başın üzerine kadar kaldırılır.
Bu kavillerin hepsine delâlet eden meşhur ve mahfuz rivayetler vardır. Bunlar bu hususta müsaade ve cevaza delâlet ederler. İbn Tâvûs'un nakline göre, Tâvûs ellerini başından yukarı geçinceye kadar kaldırır ve bunu îbn Abbâs'dan böyle gördüğünü, O'n'un da Peygamber (s.a.)'den böyle rivayet ettiğini söylermiş. İbn kattan bunu sahih bulmuştur. İftitâh tekbiri bir defa yapılır. Râfizîler üç defa yapılacağına kail,olmuşlardır.
5. Hadis-i şerif rükû' tekbiri ile rükû'dan doğrulurken dahi ellerin kaldırılacağına delildir. İmam Şafiî iie İmam Ahmed b. Hanbel'in ve ulemadan İshâk, Ebû Sevr, İbn Cerîr e-Taberî, Hasan el-Basrî, îbn Şîrîn, Ata b. Ebî Rebah, Tâvûs, Mücâhid Kasım b. Muhammed, Salim, Katâde, Mekhûl, Said b. Cübeyr, Abdullah b. Mübarek ve Süfyân b. Uyeyne hazerâtınır mezheb-leri budur. Bir rivayette İmam Mâlik dahi buna kail olmuştur. İmam Buhârî mezkûr kavli eshab-ı Resulüllah'dan on dokuz zata nisbetle, bunların her birinin rüku'da el kaldırdıklarını rivayet eylemiştir. Beyhakî daha da ileriye giderek, bunların cemaatler teşkil edecek kadar çok olduklarını söylemiştir. İbn Esir rüku'a giderken el kaldıran sahabenin yirmi kişi olduğunu söylemiştir. Hâkim, aşere-i mübeşşere denilen (hayatta iken Cennetle müjdelenen) on zatın da onlar cümlesinden olduğunu b:'dirmiş; bazıları, Resûlullah (s.a.) rukû'a giderken el kaldırdığı otuz küsur sahâbî tarafından rivayet olunmuştur demişlerdir.
Şâfiîlerin "et-Tevhîd" isimli eserinde şöyle deniliyor: "Sonra meşhur olan kavle göre, el kaldırmak hiç bir yerde vâcib değildir. Bu hususta icma naklolunur." Davud-ı Zâhirî'nin, iftitah tekbirinde elleri kaldırmak vâcibdir, dediği rivayet olunur.
Bizim ulemâmızdan İbn Seyyar'ın Kavli de budur. Bu, kavi bazı Mâlikîlerden de rivayet olunmuştur. Ebû Hanife'den el kaldırmamanın günahı iktiza edeceğini gösteren bir kavil rivayet edilmiştir: İbn Huzeyme, "Namazda el kaldırmayı ihmal eden, onun rükünlerinden birini terk etmiştir" demiştir. Ulemâdan bazılarının secdede dahi el kaldırmak vâcibdir, dediklerini İbn Rüşd "Kavâid" isimli eserinde rivayet etmiştir.
Hanefîlere göre namazda eller yalnız iftitah tekbiri alınırken kaldırılır Süfyân es-Sevrî ile İbrahim en-Nebaî, İbn Ebî Leylâ, Alkame, Kays, Esved b. Yezid, Âmirî, Şa'bî, Ebu'l-İshak es-Sebiî, Hayseme, Mugîre, Vekî', Âsim b. Küleyb ve İman Züfer'in kavilleri de budur. îbn Kasım'ın, imam Ma-lik'den rivayet ettiği meşhur ve malikilerce kabul edilen görüş de budur.
Tirmizî, "Sahâbe-i Kiram ile tabiin hazerâtından bir çoklarının kavilleri de budur" diyor. "el-Bedâyi" isimli eserde İbn Abbas(r.a.)'ın, "Resûlullah (s.a.)'ın Cennetle müjdelediği on zat, iftîtah tekbirinden başka namazın hiç bir yerinde ellerini kaldırmazdı" dediği rivayet olunmaktadır. Başkaları Abdullah b. Mesud, Câbir b. Semure, el-Berâ b. Âzib Abdullah b. Ömer ve Ebû Said (r.a.) hazerâtının da aynı görüşü paylaştıklarını söylemişlerdir.

Hanefîlerin delili (ileride 749 numara ile gelecek olan) el-Bera b. Azib (r.a.) hadisidir. Bu hadiste; "Peygamber (s.a.) namaz için iftitah tekbiri aldığı vakit ellerini ta baş parmakları kulak yumuşaklarına varıncaya kadar kaldırır, bir daha bunu tekrarlamazdı" denilmektedir. Mezkûr hadisi Ebû Dâvûd, et-Tahâvî ve İbn Ebî Şeybe tahrîc etmişlerdir. Vakıa Hanefîlerin muarızları bu hadise itiraz edebilirler. Çünkü Ebû Dâvûd: "Bu hadisi Hüşeym, Hâlid ve İbn İdris, Yezid b. Ebi Ziyâd'dan o da Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan, o da el-Berâ'dan naklen rivayet etmişler, fakat hiç biri "bunu tekrarlamazdı' 'cümlesini zikretmemişlerdir." demiştir:Hattâbî dahi bu hadiste "Bunu tekrarlamazdı" cümlesini, Şerîk'den başka nakleden olmadığını söylemiştir.

Ebû Ömer, "Bu cümleyi yalnız Yezîd rivayet etmiştir. Hadisi ondan rivayet eden hafızlardan hiç biri "bunu tekrarlamazdı" cümlesini zikretmemişlerdir" demiş. Bezzâr, "Yezîd'in el kaldırma hususundaki "bunu tekrarlamazdı" sözü sahih değildir" dediği gibi, Yahya b. Maîn'in "Bu hadisin isnadı sahih değildir"; İmam Ahmed'in, " Bu hadis hiçtir" dedikleri rivayet olunmuştur. Bazıları Yezîd'in âhir ömründe hadisleri karıştırmağa başladığı ve başkalarının telkinlerine kapıldığını söylerler.

Muarızların bu babdaki itirazlarına Hanefîler tarafından şöyle cevap verilir: "Ebu Davud'un yukarıdaki sözü İbn Adiyy'in "el-Kâmil" isimli eserindeki sözüne muarızdır. Çünkü İbn Adiyy bu hadisi Hüseyn, Şerîk ve onlarlaberaber bir cemaate isnâd ile Yezid'den rivayet etmiş ve hepsi "bunu tekrarlamazdı" cümlesini nakletmişlerdir. Bu suretle mezkûr ziyâdeyi yalnız Şerîk'in rivayet etmediği anlaşılır ve Hattabî'nin bu babtaki iddiası da suya düşer. Eğer, Yezîd zayıf bir râvidir ve bu hadisi yalnız başına rivayet etmiş denilirse, buna da hayır diye cevap verilir. Çünkü aynı hadisi İsa b. Abdurrahman, İbn Ebî Leylâ'dan rivayet ettiği gibi, Tahâvî dahi tahrîc etmiştir. Yezîd'e gelince, Bu zat hakikatte mevsuktur. Onun hakkında Yakûb b. Süfyan, "Yezid için her ne kadar değişmiştir diye söz edilmişse de o yine sözü makbul, âdil ve mutemed bir zattır" demiş; Ebû Dâvûd dahi, "Onun hadisini terk eden kimse bilmiyorum, ama başkası bence ondan daha makbuldür" mütâleasında bulunmuştur. İbn Şahin "Kitabü's-Sikaf'ında Ahmed b. Salih'in, "Yezid sikadır, onun hakkında konuşanların sözü hoşuma gitmiyor" dediğini rivayet etmiştir. Yezid'in makbul olduğunu daha başkaları da söylemişlerdir. İmam Müslim onun hadisini tahric ettiği gibi, Buhârî de onunla istişhad eylemiştir. Hâl böyle olduğuna göre Yezid, hadisin bir kısmını bir defa, başka bir cümlesini de başka bir defa rivayet etmiş olabileceği gibi evvelâ unutmuş sonra hatırlayarak rivayet etmiş olması da muhtemeldir.

Hanefîlere muarız olanların ihticac ettiği hadisler İslâmiyetin ilk zamanlarına hami olunur. Bu hadisler sonradan nesh edilmişlerdir. Neshe delil Abdullah b. ez-Zübeyr hadisidir. Bu hadiste beyân edildiğine göre, Hz. Abdullah namazda rüku'a giderken ve rüku'dan doğrulurken ellerini kaldırmayan bir zat görmüş de ona, "Böyle yapma çünkü bu Resûlullah (s.a.)'ın bir zamanlar yaptığı bir iştir. Sonra onu terk etti" demiştir. Neshi Tahâvî'nin sahih bir isnadla tahric ettiği Mücâhid hadisi de te'yid etmektedir. Mezkur hadiste Mücâhid; "İbn Ömer'in arkasında namaz kıldım, iftitah tekbirinden başka namazın hiç bir yerinde ellerini kaldırmadı" demiştir. Tahâvî bu hadisi rivayet ettikten sonra şunları söylemiştir: "İşte İbn Ömer.,., Peygamber (s.a.)'in vaktiyle ellerini kaldırdığını görmüş, sonra bundan vazgeçmiştir. O bunu ancak kendince nesh sabit olduğundan yapmıştır." Aynı hadisi İbn Ebî Şeybe dahi tahrîc etmiştir. Hanefîlerin muarızları bu hadis için "münkerdir" derler. Çünkü Tâvûs, İbn Ömer'i rükû'larda el kaldırırken gördüğünü rivayet etmiştir.

Hanefiler buna. da şu cevabı verirler: "Tâvûs gördüğü vakit İbn Ömer (r.a.), hadisin nesh edildiğini henüz bilmediği için el kaldırmıştır. Fakat sonradan rükû'larda el kaldırmanın neshedildiğini öğrenmiş ve bundan vazgeçmiştir. Mühâsımların diğer delillerini Hanefiler zayıf bulmuş ve zayıf olduklarını birer birer ispat etmişlerdir.

6. Hadis-i şerif secdede ve secdeden doğrulurken ellerin kaldırılmayacağına delildir. Ekseri fukahânın kavilleri de budur.

7. Nevevî'nin beyânına göre iftitah tekbiri Ebû Hanife, Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtı ile Sevrî'ye ve sahâb-i kiram ile tabiinin bütün ulemâsına, keza bunlardan sonra gelen ulemâya göre vâcibtir (farzdır). Ancak Kadı Iyaz ile diğer bazı ulemâ Said b. el-Müseyyeb, Hasan el-Basrî, Zührî, Katâde ve Evzâî'nin vâcib (farz) değil, sünnet olduğuna kail bulunduklarını rivayet etmişlerdir. Onlar namaza girmek için niyeti kâfi görmüşlerdir. Fakat Nevevî bunu kabul etmemekte ve "ortada bunca sahih hadisler varken, bu gibi namlı zevatın böyle bir şeyler söyleyeceklerini ben zannetmem" demekte ve sözüne şöyle devam etmektedir:"Tekbir lâfzı "AHahuEkber"dir, namaza girmek için bu bi'1-icmâ' kâfidir. Şafii'ye göre "Allahu kebîr" dahi denebilir. Bunlardan başkasıyla tekbir caiz değildir. Mâlik (r.a.)'e göre "Allahu ekber" den başka hiç bir sözle iftitah tekbiri caiz değildir. Şafîî'nin eski mezhabine uygun olan budur. Hanefîlerden Ebû Yûsuf'a göre "Allahu kebîr" diyerek iftitah tekbiri almak caizdir. Ebû Hanife'ye göre, ise, Allah (cc)'ı ta'zim ifade eden her sözle, meselâ "Errahmanü" ekber, Allahu eceli, Allahü a'zam" gibi sözlerle tekbir caizdir. Selef ve halefin cumhuru bu babda Ebû Hanife'ye muhaliftir.

Namaza tekbir ile başlamanın hikmeti, namaza Allah'ı tenzih, ta'zîtn ve bütün kemâl sıfatlan ile tavsif ederek girmiş olmaktır... Allah'ü A'lem"[3]

722. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'dar; demiştir ki: Peygamber (s.a..) namaza durduğu zaman (iftitah tekbiri alırken) ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Sonra tekbir getirerek, yine aynı şekilde ellerini kaldırır ve rükû'a varırdı. Sonra (rükû'dan) belini doğrultmak isteyince de ellerini omuzlan hizasına kadar, kaldırır sonra "semi'al-lajıii limen hamideh (Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir)" derdi. Secde(ye eğileceğin)de (ve secdeden kalkacağında ise) ellerini kaldırmazdı. Ve namaz bitinceye kadar, rükûdan önce aldığı her tekbirde ellerini kaldırırdı.[4]

Açıklama

Hadisin zahirinden Peygamber (s.a.)'in rükü'a varırken ellerini kaldırdığı anlaşılmaktadır. Bu sebeble İmam Şafîî ile imam Ahmed, İshak, Hasan el-Basrî, İbn Şîrîn, Atâ\ Tâvûs, Mücâhid, Kasım, Mekhûl, Evzaî bu hadisin zahirine sarılarak rükû'a giderken ve kalkarken tekbirle birlikte elleri kaldırmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hz. Ebü Bekr'le Hz. Ömer, Hz.

Ali ve pek çok sahâbî de bu görüştedirler. İbn Reslân ise, hadis-i şerifte geçen bu tekbirden maksadın iftitah tekbiri olduğunu söylemiştir.[5] Nitekim bir önceki hadis-i şerifin açıklamasında belirtildiği gibi rükû'dan önce Hz. Peygamber'in tekbir aldığı ihtilaflıdır.
Bundan önceki hadisin zahirinden Resul-i Ekrem (s.a.)'in sadece birinci rekâtta rükû'a varırken ellerini kaldırdığı anlaşılmakta iken burada bütün rekatlarda rükû'a eğilirken aldığı tekbirlerde ellerini de kaldırdığı ifâde edilmektedir. Ancak rükû'dan kalkarken veya kalktıktan sonra ellerin kalkıp kalkmayacağı mevzuunda her iki hadiste de herhangi bir açıklık yoktur.
Ellerin kaldırılması ile ilgili olarak Hanefiyye âlimlerinden Fahruddin Osman ez-Zeylaî şunları söylemektedir: Eller, başparmaklar kulak yumuşağı hizasına gelinceye kadar kaldırılır. Diğer parmakların uçları da kulakların üst hizasına gelir. İmam Şafîî (r.a.) ellerin omuz hizasına kadar kaldırılacağını söylemiştir. Kunut ve bayram tekbirleri de bu esasa göre alınır. Şafîî'nin delili Efendimiz'in tekbir alırken ellerini omuzlarına kadar kaldırdığına dair rivayet edilen hadistir.[6]
Bu hadis-i şerifte ifâde edildiğine göre Nebiyy-i Ekrem (s.a.) tekbir aldığı zaman ellerini kulaklarına kadar kaldırırdı. (Nitekim ilerde 748 ve 749 numarada gelecektir). Çünkü elleri kaldırmak tekbiri işitemeyen sağırların namaza başlandığını anlamaları için bir işarettir. İ. Şafîî (r.a.)'nin dayandığı ve ellerin tekbir esnasında omuz hizasına kadar kalkacağını ifâde eden hadis-i şerif ise özür hâline mahsustur. Çünkü Vâil (r.a.) şöyle diyor: "Bir sene sonra gelip onlarla namaz kıldığım zaman gördüm ki ellerini ancak omuz hizalarına kadar kayırabiliyorlardı. Çünkü üzerlerinde soğuktan korunmak için giydikleri elbiseler vardı. Kollarını iyice kaldırmalarına engel oluyordu."
İmam el-Hasen her ne kadar kadınların eli avret olmadığı için onların da tekbir esnasında ellerini kulaklarına kadar kaldıracaklarına dair imam Ebu Hanife'den bir rivayette bulunmuşsa da sahih olan şudur ki, kadınlar ellerini omuz hizalarına kadar kaldırırlar, bu onların tesettüre riâyetleri bakımından daha uygundur.[7]
Aliyyü'l-Kaari'nin Mirkâtu'l-Mefâtüı'de naklettiğine göre, İmam Şafîî Mısır'a geldiği zaman tekbir esnasında ellerin nasıl kaldırılacağı mevzuu kendisine sorulunca şu cevabı vermiştir: "Namaz kılan kimse ellerini omuz hizasına gelecek şekilde kaldırır. Öyleki başparmakları kulak yumuşağı hizasına, diğer parmakları da kulaklarının üst hizasına gelmiş olur. Çünkü bir rivayette[8] ellerin omuz hizasına birinde[9] kulak hizasına diğer birinde de[10] kulakların üst hizasına kadar kaldırılacağı ifadesi vardır." Bu sözüyle imam Şafîî (r.a.) bu üç rivayeti de birleştirmiş ve üçüyle de amel etmiştir. Bu çok güzel bir te'liftir. Nitekim Hanefiyye ulemâsının bir kısmı da bununla amel etmişlerdir.[11]

723. ... Vâil b. Hucr'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ile beraber namaz kıldım, (iftitah) tekbiri(ni) aldığı zaman, ellerini kaldırırdı. Sonra (elbisesine) sarınır (ellerini elbisesinin içine sokarak) sağ eli ile sol elini tutardı. Rükû'a varmak istediği zaman da ellerini (elbisesinden) çıkarır ve onları kaldırırdı. Başını rükû'dan kaldırmak istediği zaman da ellerini kaldırır, sonra secdeye varırdı ve yüzünü iki eleri arasına koyardı. Başını secdeden kaldırmak isteyince de aynı şekilde ellerini kaldırırdı. (Bu hal) namaza bitirinceye kadar (böyle) devam ederdi.
Muhammed (b. Cuhâde) dedi ki: Ben bu durumu Hasan b. Ebî'l-Hasen'e söyledim. (O da bana şöyle) dedi: "Bu Hz. Peygamberin namazıdır. Bunu yapan yaptı, yapmayan yapmadı."
Ebü Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Hemmâm, İbn Cuhâde'den nakletti,(ancak) Hemmâm (Hz. Peygamberdin) secdeden kalkarken ellerini kaldırdığından bahsetmedi.[12]

Açıklama

Sahih-i Müslim'de bu hadis şu lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Ebû Vâil (r.a.), Peygamber (s.a.)'in namaza başlarken ellerini kaldırdığım görmüştür, tekbir almış sonra elbisesini kapamış." Müslim'in bu rivayetinden anlaşıldığına göre Resûl-i Ekrem (s.a.) ellerini iftitah tekbiri alırken kaldırmıştır. Elbisesine sarılarak ellerini elbisesine sokmasından maksat ise, soğuktan elbisesinin içine çekilerek, ellerini yenleri içerisine sokmasıdır.
Hadis-i şerifte geçen "sonra sağ eli ile sol elini tutardı." cümlesi, namazda sağ elin sol el üzerine konulacağına delildir. İleride gelecek olan 727 no'lu hadis-i şerifte ise, bu el bağlamanın ayrıntılarına girilerek "Resûl-i Ekrem'in sağ elini sol avucunun arkasına, bileğin ve kolun üzerine koyduğu" rivayet edilmektedir.
Bununla beraber bazı ilim adamları bu hadisleri, delil olma niteliğinden uzak görmeleri sebebiyle, namazda ellerin bağlanıp bağlanamayacağı konusu imamlar arasında ihtilaflı kabul edilmiştir. Hanefîlerle Şâfîîlere göre namazda eller bağlanır.
Ahmed b. Hanbel de bu görüşte olduğu gibi, halef ve selefin büyük çoğunluğunun görüşleri de böyledir. İbn Münzir'in rivayetine göre, Abdullah b. ez-Zübeyr, Hasan el-Basrî ve İbn Şîrîn namazda ellerini yanlara salarlar-mış. İmam Mâlik'den meşhur olan rivayet de budur. Ona göre namaz uzun sürerse istirahat için sağ eli sol el üzerine koymak caizdir. Evzâî'ye göre ise, namaz kılan kimse ellerini bağlamakla yana salma arasında muhayyerdir.
Hanefîlerin delili mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisiyle aynı mealdeki Müslim hadisi[13] ve îbn Mâce ile Nesâî'nin tahric ettikleri İbn Mes'ûd hadisidir.[14]
Hanefî âlimlerinden İsbîcâbî'nin Ebû Yusuf'tan rivayetine göre, ellerin bağlanması keyfiyeti sağ elle sol elin bileğinin tutulması şeklinde olur. el-Müfid isimli eserde ise, "sol elin bileği sağ elin baş ve küçük parmaklarıyla tutulur" diyor ki, tercih edilen görüş de budur. "Dirâye"de sol elin eklemi sağ elin içi ile tutulur denilmiştir. İmam Şafîî ile Ahmed b. Hanbel de bu görüştedirler.
İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'den gelen bir rivayete göre de sağ elin parmaklan bileğin üzerine uzunluğuna yerleştirilir, bilek de baş ve küçük parmaklarla tutulur. Hanefi âlimlerinden pek çoğu bu görüşü benimsemişlerdir.
Ellerin nereye bağlanacağı konusu da ilim adamları arasında ihtilaflıdır. Eller Şâfîîlere göre, göğsün üstüne bağlanır. Ancak Şâfîîlerin "el-Hâvî, el-Vasıt" isimli eserlerinde ellerin göğüs altına bağlanacağı ifâde edilmektedir. İmam Ahmed'e göre ise

ellerin göbeğin aşağısında ve yukarısında olmak üzere iki görüş vardır İmam Mâlik'e göre ise, göğsün aşağısında ve göbeğin yukarısında bağlamak müstehabtır. İmam Şafîî İbn Hüzeyme'nin Sahih'inde Hz. Vâil b. Hucr'den rivayet edilen şu hadisle amel etmiştir: "Resûlullah (s.a.) ile beraber namaz kıldım, sağ elini sol eli üzerine bağlayarak göğsü üzerine koydu."
Hanefilere göre ise, eller göbeğin altına bağlanır. Hidâye sahibi merhum Burhaneddin el-Merğinânî mezkûr eserinde Hanefilerin görüşünü şu cümlelerle ifâde etmiştir: "Ulemamız bu meselede Peygamber (s.a.)'in "sağ eli sol eli üzerine bağlayarak, göbeğin altına koymak sünnettir" hadisini delil getirmişlerdir."[15]
Eller namaz esnasında bir zikir veya ayet okunurken bağlanır, böyle bir kıraatten hâli olan hallerde ise, -yana salınır. Bayram ve vitir tekbirlerinde yana salınmalarının sebebi budur.
Elleri göbek altına koymanın hükmünü merhum Ömer Nasuhi Bilmen Efendi şöyle ifâde etmektedir: "Namazda erkeklerin sağ ellerini göbeklerinin altında olarak, sol elleri üzerine koymaları ve baş parmaklarıyla serçe parmaklarını halka şeklinde bulundurarak bununla sol bileklerini kavrayıp diğer üç parmağım bilekleri üzerine uzatmaları; kadınlarda ise; halka yapmaksızın sağ elleri göğüsleri üzerinde sol elleri üzerine koymaları sünnettir."[16]
Her ne kadar bu hadis-i şerifteki "başını rükû* d un kaldırmak istediği zaman ellerini kaldırırdı" cümlesi Resûl-i Ekrem (s.a.)'in rükû'dan başını kaldırırken tekbir aldığını ifade ediliyorsa da 721 no'lu hadis-i şerffte başını rüküdan kaldırdıktan sonra ellerini kaldırdığı ifâde edilmektedir.
İbn Hacer el-Askalanî ise 722 no'lu hadis-i şerifi esas alarak rükû'dan kalkarken ellerin kaldırılacağını söylemiştir. Rükû'dan sonra ellerin kaldırılacağını ifâde eden 721 no'lu hadisteki "sonra" kelimesini "rükû'dan doğrulmaya başladıktan sonra" diye te'vil ederek iki hadisin arasını te'lif etmiştir.
Ellerin kaldırılması ile ilgili ihtilâf, daha önce geçen 721 ve 722 hadisi şeriflerde açıkladık.
Resûl-i Ekrem'in secdeden başını kaldırırken ellerini kulaklarına götürmesine gelince, Ebû Bekr b. Münzir, Taberî ve bazı ehl-i hadis mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi delil getirerek ellerin secdeden kalkarken de kaldırılacağı görüşünü benimsemişlerdir.
Ancak el-Menhel sahibi, secdeden kalkarken ellerin kaldırılmayacağını ifâde eden sahih hadislerin çokluğuna bakarak bunun sonradan nesh edilmiş olmasını mümkün görmektedir.[17]
Nitekim, Nesa'î, Tirmizî ve Dârekutnî'nin rivayet ettikleri hadisler, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in secdeden kalkarken ellerini-kaldırmadığını açıkça ifade etmektedirler.
Aynı şekilde daha önce geçen, Ebû Davud'un rivayet ettiği 722 no'Iu I ön Ömer hadisi ve ileride gelecek olan 761 no'lu Ali b. Ebî Tâlib hadisi de bu gerçeği ifâde etmektedirler.[18]

Bazı Hükümler

1. Amel-i kalîl namazı bozmaz.
2. Namaza başlarken ve rükû'a eğilip doğrulurken elleri kaldırmak mustehabtır.
3. Secde esnasında yüzü iki elin arasına koymak mustehabtır.
4. Namazda kıyam hâlinde iken sağ eli sol el üzerine koymak meşru kılınmıştır.[19]

724. ...Abdulcebbâr b. Vâil'in babasından rivayet ettiğine göre (babası Vâil) Peygamber (s.a.)'in namaza kalkınca ellerini omuz hizasına, baş parmaklarını da kulak hizasına kadar kaldırıp sonra tekbir aldığım görmüştür.[20]

Açıklama

Bu hadis-i şerif daha önce geçen ve ellerin omuz hizasına kadar kalkacağını ifâde eden 721 ve 722 no'Iu hadis-i şeriflerle ellerin kulak hizasına kadar kalkacağını ifâde eden[21] hadis-i şerifin arasını te'lif etmektedir. Buna^göre eller omuz hizasına kadar, baş parmak kulağa değecek şekilde kaldırılır ve diğer parmakların ucu da kulakların üst hizasına gelir.[22]
Nitekim İmam Şafîî'nin bu hadis-i şeriflerin arasını bu şekilde bulduğunu, 722 no'lu hadisin şerhinde AIiyyü'l-Kaarî'den nakletmiştik. Bu hadis-i şerif zayıftır. Çünkü Abdulcebbâr babasından hadis işitmemiştir. Bu hadisi ancak babası Vâil'den nakleden bir kimseden duymuş olabilir.[23]

725. ...Abdulcebbâr b. Vâil'in, ev halkı vasıtasıyla babası (Vail b. Alkame)'den rivayetine göre, babası, Peygamber (s.a.)'in (iftitâh) tekbiri ile beraber ellerini kaldırdığını görmüştür.[24]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "beraber" kelimesinden iftitah tekbirinde, tekbir ile elleri kaldırmanın aynı anda başlayıp aynı anda sona ermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü beraberliğin anlamı budur.
Nitekim meşhur olan kavlinde İmam-ı Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve İmam Şafîî de bu görüştedirler. Bir rivayette İmam Ebû Hanife de bu görüştedir. Ancak ekseri ulemâya göre önce eller kaldırılır, sonra tekbir alınır. Ellerin bırakılması sona ererken tekbir de sona erer. Beğavî'ye göre, önce eller kaldırılır, sonra tekbir alınır, tekbir sona erince eller bırakılır. Rafîî'ye göre ise, tekbir alma ile elleri kaldırma aynı zamana rastlarsa da tekbirin ve elleri salmanın nihayete ermesi için belli bir zaman yoktur. Mühim olan tekbir ile elleri kaldırmanın aynı zamanda olmasıdır. Bu görüşlerden birine uymakla sünnet yerine getirilmiş olur. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.)'in bunların hepsini uyguladığına dâir bu âlimlerin yanında delil bulunmaktadır.

Ancak Münzirî'nin beyânına göre Abdulcebbâr b. Vâil babasından hiç hadis rivayet etmemiştir. Ev halkının da kimler oldukları bilinmemektedir. Bu bakımdan bu hadis zayıftır.[25]

726. ...Vâil b. Hucr (r.a.)'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.)in nasıl namaz kıldığım mutlaka görmeliyim dedim (ve bu maksatla Resul-i Ekrem (s.a.)i takib ettim). Peygamber (s.a.) kalktı, kıbleye yöneldi ve tekbir alıp ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdı. Sonra sağ eliyle sol elini tuttu. Rükû'a varmak isteyince ellerini (yine) aym şekilde kaldırdı. Sonra (rükûa varmak isteyince) ellerini dizleri üzerine koydu. Rüku'dan başını kaldırınca ellerini (yine) aynı şekilde (kulakları hizasına) kaldırdı. Secdeye varınca başını hemen Önüne (gelen yere) koydu. Sonra oturup sol ayağını (yere) yatırdı. Sol elini sol uyluğu üzerine koydu ve sağ dirseğini de (temas etmeyecek şekilde) sağ uyluğu üzerine koydu. (Sağ elinin parmaklarından) ikisini (serçe parmakla yanındakini) yumdu, iki parmağını (orta parmakla baş parmağı) da birleştirerek halka şekline getirdi. (Vâil dedi ki:) Ben (Peygamberi) işte böyle gördüm. (Râvi) Bişr (ise, Peygamberin hareketini gösterebilmek maksadıyla) orta parmakla baş parmağı (birleştirerek) halka yaptı, şehâdet parmağıyla da işaret etti.[26]

Açıklama

Tercemeden anlaşıldığı gibi Vâil b.Hucr Resûl-i Ekrem'in nasıl namaz kıldığını görmek için kesin bir karar vermiş ve Efendimizi namaz kılacağı bir anda gözetlemeye başlamıştır. Bundan önceki hadis-i şeriflerde de beyân edildiği üzere Efendimiz kıyamdan sonra rükû'a ve rükû'dan sonra da secdeye varmıştır. Daha sonra sol ayağını yere yayarak üstüne oturmuş, sağ ayağını da parmaklan kıbleye gelecek şekilde dikmiştir. Burada sol elini sol uyluğu üzerine koyduğu, sağ dirseğini de sağ uyluğu üzerine koyduğundan söz edilmektedir ki, bu ifâde içerisinde geçen (li-) kelimesine hadis sarihleri üç ayrı mânâ vermişlerdir. Şemsü'1-Hak Azimâbâdî bu görüşleri üç madde hâlinde özetlemiştir:
1. fül-i mazidir, uzaklaştırdı, ayırdı, manasına gelir. Kendinden önce geçen (koydu) fiili üzerine atıftır. Bu durumda den sonra gelen harf-i cerri de manasınadır. Buna göre mânâ şöyle olur: "Dirseklerini uyluklarından ayırdı. Biribirine temas ettirmedi. Uylukları üzerine sadece eli temas etti."
2. kelimesi "mirfak" kelimesine muzaf ve mübtedâ olarak gelmiş merfu' bir kelimedir.kelimesi de haberidir. Yani mübtedâ ve haberden meydana gelmiş bir hâl cümlesidir. Buna göre mana şöyle olur: "Sonra sol ayağını yayarak oturdu ve sol elini sol uyluğunun üzerine koydu; sağ dirseği, sağ uyluğunun üstünde ve sağ uyluğuna değmeyecek bir halde bulunuyordu."
3. Daha önce geçen fiilinin mef'ulu olarak mensub ve mirfak kelimesine muzaf bir kelimidir. Bu durumda mana şöyledir: "Ve sağ dirseğini de sağ uyluğu üzerine koydu."[27] Ayrıca Bezl'ul-mechud sahibi bir dördüncü mânâ daha nakletmiştir ki, buna göre kelimesinin önünde bulunan harfi kelimenin aslındandır. Yani kelimenin aslı dir. Dirseğini uyluğuna temas ettirmedi. Onu ayrı ve tek başına bıraktı demektir.[28]
Râvi Vâil, anlaşılan Resûl-ü Ekrem'i sağ tarafından gözetlemiş olacak ki, sadece sağ dirseğinin durumunu görmüş sol dirseğini iyice göremediği için ondan söz etmemiştir. Yahutta sol dirseğinin durumu da sağ dirsek gibi olacağı için ayrıca ondan da bahsetmeye lüzum görmemiştir.
Yine bu hadis-i şerifte geçen cümlesi "söylerken gördüm" mânâsına değil, "yaparken gördüm" anlamında kullanılarak sadece söze değil, fiillere de şâmil bir mânâ ifâde etmiştir.[29]

Bazı Hükümler

1. Tekbir alırken elleri kulaklara kadar kaldırmak müstehabtır.
2. Secdeye varırken elleri, kulakların hizasına gelecek şekilde yere koymak müstehabtır.
3. Rükû' hâlinde ellerin dizler üzerine konulması meşru kılınmıştır.
4. Namazda otururken sol ayağı yere yayarak üzerine oturmak meşru kılınmıştır.
5. Teşehhüdde elleri uyluklar üzerine koyarak dirsekleri uyluklardan yukarı kaldırmak meşru kılınmıştır.
6. Küçük parmakla yanındaki parmağı yumarak orta parmakla başparmağı halka yapıp, şehâdet parmağıyla da işarette bulunmak caizdir.[30]

727. ...(Bir önceki hadis) aynı senedle, mana olarak (bir de) Ha-sen b. Ali Ebu'l-Velid, Zaide ve Âsim b. Küleyb vasıtasıyla rivayet edilmiştir. (Ancak) bu rivayette (farklı olarak Zaide şunları) söyledi: "Sağ elini sol elinin üstüne, kolun ve bileğin üstüne (gelecek şekilde) koydu." Yine bu rivayette (farklı olarak şöyle) dedi: Bu hâdiseden sonra çok soğuk bir günde yine namaz kılmak üzere (bu cemaatin) yanlarına geldim, cemaatin üzerlerinde kat kat elbiseler vardı. Elleri elbiselerin altında hareket ediyordu.[31]

Açıklama

Bu hadis mânâ olarak bir önceki hadisin hemen hemen aynısıdır. Senedi de netice olarak bir önceki hadiste olduğu gibi Vâil b. Hucr'e erişmektedir. Bu bakımdan hadis-i şerifte, Resûl-i Zişân Efendimiz ve ashabının namaz kılışlarını nakleden kimse Vâil b. Hucr'dur. İşte Vâil'in bir müddet sonra soğuk bir günde tekrar geldiği zaman cemaatin, üzerlerinde bulunan kalabalık elbiselerin altında ellerini hareket ettirmeleri mevzununda İbnü'l-Arabî, Tirmizî üzerine yazdığı Ârizat'ül-Ahzc\î isimli eserinde, "ellerin bu hareketinden maksat, teşehhüd esnasında şahadet parmaklarıyla yaptıkları işaretten başka bir şey değildir" dedikten sonra bu hadisin zayıf olduğuna dikkati çekerek şunları söylemektedir: "Şayet bu hadisin doğruluğunu

kabul edecek olursak, o zaman elleri hareket ettirmenin mânâsı: şehadet esnasında şehadet parmağının açılıp kapanması anındaki ellerin hareketi, yahutta ellerin, rüku ve sucuda inip kalkma esnasındaki hareketleridir."[32]

728. ...(Yine) Vâil b. Hucr'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'i namaza başlayacağı zaman ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırken gördüm. Daha sonra yanlarına geldiğimde üzerlerinde aba ve başlıklı elbiseler olduğu halde namaza başlarken ellerim (ancak) göğüslerine kadar kaldırdıklarını gördüm.[33]

Açıklama

Burada namaza başlarken el kaldırmanın, iftitah tekbiri ile aynı zamanda olacağı ifâde edilmektedir. Biz bu mevzu ile ilgili açıklamayı bütün ayrıntıları ile 721 ve 722 no'lu hadis-i şeriflerin izahında zikrettik. Ellerin kulak hizasına kadar değil de sadece göğüs hizasına kadar kaldırmasının sebebi ise, yine bu hadis-i şeriften anlaşıldığı gibi üzerlerinde bulunan elbiselerin ellerin daha fazla kaldırılmalarına imkân vermemesidir.
Konuya ait hadislerde görüldüğü gibi Resûlullah, namaza başlarken ellerini kaldırırdı. Bunun sünnet olduğunu bütün mezhebler kabul etmişlerdir. Ancak ellerin nereye kadar kalkacağı konusunda ittifak edememişlerdir. Değişik rivayetlerle amel edildiği görülmektedir.
"Kıraatten sonra rüku'dan önce ve rukûdan sonra Resulüllah'ın iftitah tekbirinde olduğu gibi ellerini kaldırdığı sahih hadislerle varid olmuştur. Bazan da rüku'dan önce ve sonra kaldırmadığı da olmuştur diyen âlimler hâlen bu sünnetin devam ettiğini, kaldırmamasının ise farz sanılır endişesinden ileri geldiğini söylemektedirler.
Hanefi uleması ise, "Resûlullah (s.a.) vefatından önce, rüku öncesi ve sonrası elini kaldırmaktan vazgeçti, bu da bu hükmün nesh edildiğinin delilidir" demişlerdir. Zira Resûlullah (s.a.)'ı ibadetleri bir yana, âdetlerinde bile yakından izleyen ve O'na uyan Abdullah îbn Ömer, "rükû' öncesi ve sonrası ellerim kaldırmazdı. Ömer'in arkasında namaz kılanların iftitah tekbirinden başka yerde ellerini kaldırmadığını sahih rivayetlerde nakletmeleri; Hz. Ali ile Abdullah İbn Mes'ûd'un da iftitah tekbirinden başka yerde ellerini kaldırmamaları bu hükmün mensûh olduğuna kâfi bir delildir" demektedirler ki, Hanefi uleması bunu böyle söylerler ve buna göre amel ederler.[34]

115-116- Namaza Başlama (İftitâh)

729. ...Vail b. Hucr'den; demiştir ki: Ben kış mevsiminde Peygamber (s.a.)'in yanına gelmiştim. Ashabını namaz(a başladıklarımda elbiseler içinde bulunan ellerini kaldırırlarken gördüm.[35]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte iftitah tekbiri alınırken ellerin kaldırılacağı açıkça irade edilmektedir. Yine bu hadis-ı şerif, şiddetli soğuk veya sıcaktan korunmak maksadıyla eldiven ve benzeri şeylerle elleri kapatarak namaz kılmanın caiz olacağına delâlet etmektedir. Ancak bunun mek'rûh olduğunu söyleyenler de vardır.[36]

730. ...Muhammed b. Amr b. Ata'dan; demiştir ki: İçlerinde Ebû Katâde'nin efe bulunduğu Peygamber (s.a.)'in ashabından on kişi arasında Ebû Humeyd es-Saidî'nin;
Peygamber (s.a.)'in namazını en iyi bileniniz benim, dediğini işittim. (Onun bu sözü üzerine orada bulununlar);
Niçin (bu iddiada bulunuyorsun)? Allah'a yemin olsun ki, sen bizim Peygamber (s.a.)'e en çok uyanımız ve sahâbîlıkte en eski olanımız değilsin, dediler. O da;
Evet değilim, dedi. (Bunun üzerine onlar da);
Haydi (bize bildiklerini) anlat dediler. (O da);
Resûlullah (s.a.) namaza kalktığı zaman ellerim omuzlan hizasına kadar kaldırdıktan sonra tekbir aldırdı. (Tekbirden sonra) her kemik yerli yerince yerleşirdi. Sonra (bir miktar) okur ve tekbir alarak omuzlan hizasına kadar ellerini kaldırırdı. Sonra rüku'a varır, avuçlarını dizlerine koyar ve dümdüz olup başını ne (aşağı) eğer ne de (yukarı) kaldırırdı. Sonra da başını kaldırıp, "Semiallalıü limen hamideh" der, sonra ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Daha sonra "Al-lahu Ekber" diyerek yere inerdi. (Secdede iken) kollarını yanlarından uzak tutardı ve (secdeden) başını kaldırır, sol ayağını yayar ve üzerine otururdu. Secdeye vardığında ayak parmaklarını (kıbleye doğru) yumuşak tutardı. Sonra (ikinci) secdeye varır ve "Allahu Ekber" diyerek başını secdeden kaldırır, sol ayağını yayarak üzerine (birazcık) otururdu. Her kemik yerine yerleşirdi. Öbür rekatta da aynı şeyleri (aynı şekilde) yapardı. (İlk) iki rekattan kalkınca tekbir alır, tıpkı namazın başlangıcında olduğu gibi ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Sonra da (daha önce anlatılanları) namazının geriye kalan kısımlarında aynen tekrarlardı. Selâm vereceği rekâta gelince, (sağ kabasının altından) sol ayağını dışarı çıkarıp sol oturağı üzerine otururdu; dedi. (Orada bulunanlar da):
Doğru söyledin (gerçekten Peygamber (s.a.)) böyle namaz kılardı diye tasdik ettiler.[37]

Açıklama

Bezlu'1-mechûd sahibi bu hadisin bazı illetlerle malûl olduğunu beyân ederek bu illetleri şu şekilde sıralamaktadır:
1. Bu hadisin râvilerinden Abdulhamîd b. Ca'fer zayıftır.

2. Muhammed b. Amr b. Atâ'mn bu hadisi Ebû Humeyd'den ve bu hadisin diğer râvilerinden duymadığı kesinlikle bilindiği halde, burada sanki bu kimselerden duymuş gibi gösterilmiştir. Bu hadisi Muhammed b. Amr'ın ancak başka bir şahıstan duymuş olması gerekir ki, o şahsın ismi burada açıklanmadığından kimliği meçhul kalmaktadır. Bu durum ise, hadisin sıhhatine zarar vermektedir. Bazı rivayetlerde bu kimsenin ismi Abbâs bazılarında da Ayyaş olarak geçmektedir.
3. Bu hadisin senedinde Ebu Katâde'den söz edilmektedir. Halbuki Muhammed b. Amr b. Atâ, Ebû Katâde'ye yetişmemiştir.
4. Ayrıca metinde "orada bulunanların hep birden doğru söyledin" dedikleri ifâde ediliyorsa da, bu ifâde sadece Ebû asım'ın Abdulhamîd'den naklettiği hadiste geçmekte, bunun dışında herhangi bir rivayette bu ifâdeye rastlanmamaktadır.
Her ne kadar İbn Hacer bu tenkitlerin bazılarını cevablandırmışsa da yine Bezlu'l-mechûd sahibi, Eş-Şa'bî'ye dayanarak İbn Hacer'in iddialarını çürütmüştür.[38]
Aliyyü'I-Kaarî'm'n beyânına göre, "İbn Hacer bu hadiste geçen "Resul-i Ekrem (s.a.) birinci rekâtın ikinci secdesinden sonra sol ayağını bükerek üzerinde bir miktar oturdu" ifâdesine bakarak sonunda teşehhüd bulunmayan her rekattan sonra ikinci secdeyi m'üteakib istirahat maksadıyla oturmanın mendub olduğunu söylemiştir. Hanefi ulemasına göre ise, bu oturmak ancak bir özür sebebiyle o anda oturmak ihtiyacını duyan kimseler için caizdir.Bunun dışında burada oturmak söz konusu değildir."
Namazın sonunda Resul Ekrem'in hadiste ifâde edildiği gibi sol ayağını sağ uyluğunun allından sağ tarafa doğru dışarı çıkararak sol kabasının üzerine oturması (teverrük) mevzuu da fıkıh âlimleri arasında ihtilaflı bir meseledir. Hanefi ulemâsına göre gerek iki secde arasındaki oturuşlarda, gerekse teşehhüdlerde sağ ayağını parmaklan kıbleye gelecek şekilde diker, sol ayağını yere yayarak üzerine oturur. Bu aynı zamanda İmam es-Sevrî'nin de görüşüdür. İmam Şafiî'ye göre namaz kılan kimse birinci teşehhüdde bu şekilde otururşa da ikinci teşehhüdde sol kabasının üzerine oturur. İmam Mâlik'e göre ise, her oturuşta sol kabasının üzerine oturur. Tabii bu şekilde oturabilmek için sağ kabasının altında bulunan sol ayak, sağ taraftan dışarı çıkarılır.
İmam Şafiî'nin bu konudaki delili bu hadis-i şeriftir. Hane/ilerin delili ise;
1. Hz. Âişe'nin rivayet ettiği; "Resûl-i Ekrem (s.a.) oturduğu zaman sol ayağını yayarak üzerine otururdu, sağ ayağını da dikerdi" mealindeki 783 numaralı hadis ile;
2. Vâil b. Hucr'un (726 numarada tercemesini sunduğumuz) hadisi.[39]

Bazı Hükümler

1. Rükû' halinde iken baş ile sırt aynı hizada bulunmalıdır.
2. "Semiallahu limen hamideh" cümlesi, rükû'dan doğrulduktan sonra söylenir. (721 no'lu hadis-i şerifin izahında bu mesele ile ilgili açıklama vardır).
3. Secde halinde iken bileklerini yanlarına ve kasıklarına temas ettirmek-, ten sakınmalıdır.
4. Son teşehhüdde kabalarını yere koyarak sol ayağını da yere yatırıp oturmalıdır.
5. Secdede ayak parmaklarım kıbleye döndürmeye dikkat etmelidir.[40]

731. ...Muhammed b. Amri'l-Âmiri'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in sahabilerinden (bir topluluğun oluşturduğu) bir mecliste idim. Peygamber (s.a.)'in namazından bahsediyorlardı. (Bir önceki hadisin râvilerinden) Ebû Humeyd (i's-Saidî) dedi ki: (Ravi Muhamed b. Amr b. Halhale, AbdulHamid b. Cafer'in Muhammed b. Amr'den rivayet ettiği) şu (bir önceki) hadisin (sadece) bir kısmım zikretti ve (İbn Halhale sözüne devamla şöyle) dedi: (Resul-i Ekrem) rükû'a vardığı zaman elleriyle diz kapaklarını iyice kavrardı. Parmaklarının arasına açık bulundururdu. Başını yukarı kaldırmadan ve yüzünü göstermeden sırtını aşağı eğerdi. (Muhammed b. Amr b. Halhale sözüne devamla) dedi ki: "İki rekatta(n sonra) oturduğunda sol ayağının alt kısmı
üzerine oturur ve sağ (ayağı)ını dikerdi. Dördüncü (rekatın nihâyetin)de sol kabasını yere koyarak ayaklarını bir tarafından çıkarırdı."[41]

Açıklama

el-Münzirî, "Bu hadisin senedinde, hakkında bazı söylentiler bulunan İbn Lehî bulunmaktadır" diyerek bu hadisin zayıflığına dikkati çekmiştir.
Müellif Ebû Davud'un Muhammed b. Amr b. Halhale'nin rivayet ettiği bu hadisin, Abdulhamid b. Cafer'in rivayet ettiği bir önceki hadisin ancak bir bölümünden ibaret olduğunu söylemekten maksadı, bu hadisin bir önceki hadise nisbetle çok kısa olduğuna dikkati çekmektir. Fakat bununla beraber bu hadisde bir önceki hadisde bulunmayan bazı ilâveler ve bir önceki hadise nisbetle bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar şunlardan ibarettir:
1. Resûl-i Ekrem (s.a.) rükû'da diz kapaklarını elleriyle iyice kavrayarak ellerini dizlerine iyice yerleştirirdi.
2. Rükû' hâlinde ellerinin parmakları arasını açık bulundururdu.Bilindiği gibi el parmaklarının arasını açık bulundurmak sadece rüku'da, kapalı bulundurmak da sadece secdede mendubtur.
3. Başını sağa-sola bükmediği için yanaklarından hiç biri rükû' halinde görünmezdi. Sağ yanağının görülebilmesi içni başını sol tarafa sol yanağın görülebilmesi için de başını sağ tarafa bükmesi gerekir. Buna göre Resul-i Ekrem (s.a.) yanaklarını yere paralel bulunduruyordu.
4. Bundan Önceki hadis-i şerifte sol ayağını dışarı çıkardığından bahsedildiği halde burada her iki ayağını da bir taraftan

dışarı çıkardığı ifade edilmektedir. Aliyyü'l-Kaarî'nin beyânına göre bu sağ taraftır.
Burada geçen ikinci ve dördüncü rekatlar sonundaki oturuş şekli bundan önceki hadis-j şerifte de geçtiği için mezheb imamlarının görüşleriyle ilgili tafsilât orada verilmiştir.
Ancak burada ayakların ikisinin de sağ taraftan çıkarıldığı ifade edildiği halde Buhârî'de "iki rekat sonunda (teşehhüd için) oturduğunda sol ayağının üzerine oturup sağ ayağını diker, son rekâta oturduğunda (ise) sol ayağını ileri alıp diğerini dikip oturağı üzerine oturur idi" denilmektedir.[42] İlk oturuş mevzuunda merhum Ahmed Naim Efendi şunları söylemektedir: "Sol ayağın üzerine oturup sağ ayağını dikmeğe (iftiraş) denir. Tahâvî'nin rivayetinde oturuşun şekli hakkında tafsilat daha da fazladır. Orada sonra oturup sol ayağını yaydı. Yani altına aldı, sağ ayağının üstünü kıbleye karşı getirdi. Sağ avucunu sağ dizinin üzerine ve sol avucunu sol dizinin üzerine koydu ve kelime-i şehâdeti mübarek parmağı ile işaret buyurdu denilmektedir"[43] Yine Ahmed Naim Efendi "sol ayağını ileri alıp diğerini dikip oturağı üzerine oturdu" cümlesi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Buna teverrük denir." Nitekim Sünen-i Ebû Davud'un rivayetlerinin birinde; "nihayet... ardından selâm verilecek secdeyi yaptıktan sonra sol ayağını geri bırakıp sol yanı üzerine müteverriken (kabasını yere koyarak) otururdu." (Bk. Mevzumuzu teşkil eden hadis) denilerek teverrük açıklanmıştır. Ebû Davud'un Sünen'indeki rivayetin birinde ise, her iki oturuş arasındaki fark: ikinci rekâttan sonra oturduğunda sol ayağının tabanı üstüne oturup sağ ayağım diker, dördüncü rekat olunca sol ayağını yere yapıştırıp her iki ayağını yanından dışarı çıkarırdı, diye gösterilmiştir.
Bu hadis-i şerif ilk oturuş ile son oturuş arasında fark gören fukahâ ile fark görmeyen Ebû Hanife ve taraftarları arasındaki ihtilafın esaslarından birini teşkil etmektedir. Bu hadise binaen Şafîî ile Şafîî'nin görüşünü paylaşan fukahâ ilk oturuşta sadece iftirası (sağ ayağı dikerek sol ayak üzerine oturmayı) ikinci oturuşta ise, teverrükli (sol ayağı ileri alıp diğerini dikip kabası üzerine oturmayı) sünnet sayarlar. Ebû Hanife ile imameyn ise, -ki sarih Aynî, Seyrî ile Abdullah b. Mübârek'i ve bir rivayete göre Ahmed b-Hanbel'i de bunlara katıyor- oturduğu zaman sol ayağını yayar ve üzerine otururlar ve her iki oturuşta da bu şekilde oturmanın sünnet olduğunu söylerlerdi. Bu mevzudaki delilleri ise şu hadis-i şeriftir.[44]
Bu konuda Bezlu'l-mechûd sahibi de şunları söylemektedir: "Bu mevzuda hanefi mezhebinin görüşü Bedâyi sahibinin dediği gibidir. Teverrük' ün manası kabaları yere koyup ayaklan sağ taraftan çıkartarak sol kaba üzerine oturmaktır. Hadis-i şeriflerin birinde (730 no'lu hadis) sol ayak dışarı çıkacak denildiği halde, diğerinde (731. hadis) ikisi birden dışarı çıkacak denilmesi, zamana ve mekâna göre ikisinin de uygulanabileceğine bir işarettir.[45] İmam Mâlik'e göre her iki oturuşta da teverrük efdaldır. Delili ise, 730 ve 731 no'lu hadislerdir.[46]

732. ...Muhammed b. Amr b. Atâ'dan bir Önceki hadisin aynısı (rivayet edilmiştir. Ancak Muhammed bir önceki rivayetinden fazla olarak şunları) söylemiştir: "Secdeye vardığı zaman (kollarını) yaymaksızın ve onları (yanlarına) çekmeksizin ellerini yere koyardı ve (secde halinde iken de el ve ayak) parmaklarını kıbleye yöneltirdi."[47]

Açıklama

Bu rivayet mana bakımından bir Önceki hadisin aynısı olmakla beraber ondan fazla olarak bazı hükümler getirmektedir.
Bu hadisin Müslim'deki ibaresi meâlen şöyledir: "Resülullah (s.a.) namaza tekbirle kıraate de Fatiha'yı okumakla başlardı. Rükû' ettiği zaman başını ne yukarıya diker, ne de aşağıya büker, ikisinin arasında tutardı. Başını rükûdan kaldırdığı vakit, iyice doğrulmadıkça secdeye gitmezdi, başını secdeden kaldırdığı zaman dahi iyice doğrulup oturmadıkça ikinci secdeye gitmezdi. Her iki rekat sonunda tahiyyât okurdu. Sol ayağını yere döşer, sağ ayağını da dikerdi. Şeytan oturuşundan nehyeder, insanın vahşi hayvanlar gibi kollarını yere yaymasını da yasak ederdi." Müslim'in rivayet ettiği (salât 340) bu hadis-i şerif de mevzumuzu teşkil eden hadisi te'yid etmektedir. Netice olarak Ebû Davud'un rivayet ettiği bu hadis-i şerif bir öncekinden farklı olarak şu hükümleri getirmektedir:
1. Kolları vahşi hayvanlar gibi yere yayarak secdeye varmak yasaklanmıştır. Çünkü bu tenbelliğin ve namaza lâyıkıyla önem vermemenin alâmetidir. Nitekim Buhârî'de bu mesele şöyle ifâde edilmiştir: "Secdede itidal üzere bulununuz. Hiç biriniz de kolunu canavarın kolunu yaydığı gibi yaymasın."[48]
Halbuki kolların kaldırılarak yanlardan uzakta tutulması tevazu hâline daha uygun olduğu gibi alnı yere koymaya da yardımcı olur. Kollan secdede yere yaymaksa tenzihen mekruhtur. Sünnet olan ise, kişinin secdede sadece el ayalarını yere koyarak, kollarını yere yaymaksızın dirseklerini yukarı kaldırması ve koltuklarını da kuş kanadı gibi germesidir. Secdede bu halde bulunmak gerektiğine dair emir vardır. Nitekim Meymûne (r.anhâ)'dan gelen bir rivayette; "Resûlullah (s.a.) secdeye vardığı vakit ufak bir kuzu, iki kolları arasından geçebilirdi"[49] diğer bir rivayette de, "Pazularının arasını o kadar açardı ki koltuklarının beyazlığı arkadan görünürdü" denilmektedir.[50]
Bu rivayetlerin birincisinde tarif edilen duruma "tecnîh" denir. İkinci rivayette tarif edilen duruma ise "tahviye" denir ki, kişinin secde halinde karnını yerden uzak, pazularını yanlardan açık ve ırak tutmak anlamındadır. Kadınlar ise bunun aksini yaparlar ki, buna da "ilıtifâz" denir. Bu iki rivayette tarif edilen tecnîh ile tahviye netice itibariyle bir manaya gelmektedir.
2. Ayak ve el parmaklarının kıbleye getirilmesidir. Bazılarına göre secdede iken parmaklar kıbleye gelmezse namaz bâtıl olur. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise, mekruh olur. Nitekim merhum Ö.Nasuhi Bilmen Efendi bu mevzuda şöyle demiştir: "İki ayağın veya bir ayağın parmaklan yere konulmadıkça secde caiz olmaz. Muhtar olan kavil budur. Bir ayağın yalnız bir parmağını veya ayağın yalnız üstünü yere koymak kifayet etmez."[51]
Bu mevzuda Hanefi ulemâsından merhum Aynî de şöyle demiştir: "Hadis-i şerifte geçen kelimesine iki şekilde mana vermek mümkündür:
1. Ellerini uzunluğuna yayardı, parmaklarını yummazdı.
2. Kollarını yanlarından uzak tutardı ve yere yaymazdı.[52]

Ancak biz el-Menhel sahibine uyarak tercemede ikinci manayı tercih ettik.[53]

733. ...Abbâs (veya Ayyaş) b. Sehl Es-Sâidî'den rivayet edilmiştir: Kendisi; Peygamberin ashabından olan babasının da bulunduğu bir mecliste idi. (O) mecliste Ebû Hüreyre, Ebû Humeyd es-Sâidi ve Ebû Useyd de vardı. (Ancak râvi İsâ bı hadisi naklederken) şu (730 no'lu) habere bazı ilâveler yaptı ve (bazı kısımlarını da) eksik nakletti. Bu hadiste (İsa b. Abdullah) şöyle dedi: (Sonra başım rükû'dan kaldırdı ve "Semiallahü limen hamiden, Allahümme Rabbena lekel-Hamd" (Allah kendisine hamdedenin hamdini işitir. Ey Rabbimiz, hamd sana mahsustur)" dedi ve ellerini kaldırdı. Sonra "Allahü Ekber" deyip secdeye vardı. Secdede iken elleri dizleri ye ayak uçları üzerinde kaldı. Sonra "Allahü ekber" deyip (sol) kabası üzerine oturdu. Öbür ayağını da dikti. Sonra "Allahü Ekber" deyip secdeye vardı. Sonra (yine); "Allahü Ekber" diyerek (secdeden) kalktı (fakat bu defasında sol) kabası üzerine oturmadı." Sonra (İsa 730 no'lu) hadisi naklederek (şöyle) dedi: Sonra iki rekatın sonunda oturdu. Kalkmak isteyince de tekbirle kalktı ve son iki rekatı da tamamladı. (Ancak İsa burada daha önce geçen 730 no'lu hadisteki son) teşehhüdde kabalar üzerine oturmaktan söz etmedi.[54]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte aynı mevzuyla ilgili 730 no'lu hadise nisbetle bazı ilâveler bulunmakla beraber, bazı kısımlarda da sözü geçen hadise göre bazı noksanlıklar mevcuttur. Netice olarak:
1. "Sonra başını nüku'dan kaldırdı", cümlesiyle,
2 . "Semiallahü limen hamiden, AHahumme Rabbena Ieke'1-hamd" cümlesi 730 no'lu hadise nisbetle burada bulunan ilâvelerdir. Ancak 730 no'lu hadiste bulunan "son teşehhüdde (sol) kabası üzerine oturdu" cümlesi, burada geçmediğinden mezkûr hadise nisbetle bu husus bir noksanlık teşkil etmektedir.
Bu hadisle ilgili açıklamalar 730 no'lu hadisin açıklama kısmında geçmiştir.[55]

734. ...Abbâs b. Sehl dedi ki: Ebû Humeyd, Ebû Üseyd, Sehl b. Sa'd ve Muhammed b. Meslem[56] (kendi aralarında) toplanıp Peygamber (s.a.)'in namazından bahsediyorlardı. Ebû Humeyd r.a.): "Resûlullah (s.a.)'m namazım en iyi bileniniz benim" dedi ve bir önceki hadisin bir kısmını nakletti (ve şöyle) dedi: "Sonra (Resûlullah) rükû'a vardı ve ellerini dizlerinin üzerine koydu. Ellerini sanki kavis gibi yapmış, dizlerini tutuyor ve yanlarından uzak bulunuyordu. Sonra secdeye vardı ve alnıyla burnunu yere iyice yerleştirdi; kollarını da yanlarından uzaklaştırdı, ellerim omuzlan hizasına koydu. Sonra başını (secdeden) ta her kemik yerine dönünceye kadar kaldırdı (ve birinci veya ikinci rekatın sonundaki secdeleri) bitirdi, sonra sol ayağını yayıp üzerine oturdu. Sağ ayağım (dikerek) uçlarım kıbleye getirdi. Sağ elini sağ dizinin, sol elini de sol dizinin üzerine koydu. (Şehâdet) parmağı ile de işaret etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Utbe b. Ebî Hakim, Abdullah b. İsa'dan, o da Abbas b. Sehl'den rivayet etti. (Ancak Utbe burada) te-verrükten (sol kabayı yere koyarak oturmaktan) bahsetmemiştir. (Yine Utbe) Fuleyh hadisinin (734 no'lu hadisin) bir benzerini daha nakletmiş (orada da teverrükten bahsetmemiştir). El-Hasen b. el-Hurr da Fuleyh ve Utbe hadisinde olduğu gibi (sadece ikinci teşehüddeki) oturuştan bahsetmiş (ve başka bir oturuştan söz etmemiş)tir.[57]

Açıklama

Aliyyü'l-Kaarî, Mirkât isimli eserinde hadis-i şerifte geçen sağ elim sağ dizinin, sol elim de sol dizinin üzerine koydu, (şehâdet) parmağıyla da işaret etti" cümlesini açıklarken şöyle diyor: Müslim'de bu mevzuda şöyle bir hadis-i şerif vardır:
"Peygamber (s.a.) namazda oturduğu vakit, sağ avucunu sağ uyluğunun üzerine koyar, bütün parmaklarını yumar, baş parmaktan sonra gelen parmağı ile işaret ederdi, sol avucunu da sol uyluğunun üzerine koyardı."[58] Şurası muhakkak ki bütün parmaklar kapalı iken avucu uyluk üstüne koymak mümkün değildir. Allah bilir ya, herhalde parmaklan açık olduğu halde ellerini uylukları üzerine koymuş, ancak daha sonra şehâdet parmağıyla işaret etmek istediği zaman, parmaklarını kapamıştır. Nitekim parmakla nasıl işaret edileceği mevzuunda İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'tan gelen rivayet de böyledir. Ulemanın bir çoğu da hiç bir zaman parmakla işaret edilmeyeceğini söylemişlerse de bu hem rivayet hem de dirayet yönünden isabetsizdir.
Hulvânî'den gelen rivayete göre ise, kişi teşehhüdde "lâ ilahe" derken şehâdet parmağını kaldırır, "illallah" derken de indirir. Bu şekilde olumsuz cümle ile parmak kaldırılmış, müsbet cümle ile de indirilmiş olur. Parmak uçları dizin kenarına kadar, uzatılır daha uzakta olamaz.[59]
Müellif Ebû Dâvûd hadisin sonundaki talik ile teverrük ve istirahat celsesine ait rivayetler arasında birlik olmadığına dikkatleri çekmek istemiştir. Bu mevzu ile ilgili rivayetleri şu şekilde hulâsa etmek mümkündür:
1. Abdulhamid b. Cafer'in, Muhammed b. Amr b. Ata'dan rivayet ettiği (730 no'lu) hadisle, Muhammed b. Amr b. Halhale'nin Muhammed b. Amr el-Amirî'den rivayet ettiği (731 no'lu) hadiste Peygamber (s.a.)'in ikinci oturuşta kalçasını yere koyarak oturduğu ifade edilmektedir.
2. Bunun yanında Hasen b.el-Hurr'ın rivayet ettiği (733 no'lu) hadisle Fuleyh'in rivayet ettiği (743 no'lu) hadiste ve Utbe'nin Fuleyh hadisine benzeyen rivayetinde ise, ikinci celsede teverrükten bahsedilmemektedir.
a. Bu râvilerden el-Hasen, Peygamber (s.a.)'in sadece iki secde arasında teverrük yaptığından bahsetmiş, bunun dışında ne ilk celsede, ne de ikinci celsede teverrük yapıp yapmadığından söz etmediği gibi sonunda teşehhüd bulunmayan iki secde arasında İstirahat celsesinden de bahsetmemiştir.

b. Fuleyh ile Utbe ise hiç bir şekilde teverrükten bahsetmişledir. Netice olarak teverrük konusunda rivayetler arasında birlik olmadığı için mezhebler de bu konuda değişik görüşler beyân etmişlerdir.
Mezheblerin bu konudaki görüşlerini (731) ve (732) numaralı hadislerin şehrinde açıklamış bulunmaktayız.[60]

735. ...Amr b. Osman, Bakıyye'den; o Ukbe'den; o Abdullah b. İsa'dan; o el-Abbâs b. Sehl es-Sâidî'den, o da Ebû Humeyd'den şu (bir önceki) hadisi nakletti. (Ukbe) dedi ki: (Resûl-i Ekrem s.a.) secdeye vardığı zaman karnını uyluklarının herhangi bir tarafına dayandırmadan uyluklarının arasını açardı.[61]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi İbnu'l-Mübârek rivayet etti. (Dedi ki:) "Füleyh diyor ki: Ben bu haberi Abbas b.Sehl'den İşittim ama onu hafızamda tutamadım" (Yine İbnu'l-Mübârek diyor ki:) "Öyle zannediyorum ki Füleyh, İsa b. Abdillah'dan bahsetti. (İsa b. Abdillah da) bu haberi Abbâs b. Sehl'den işitmiş. Abbâs der ki: Ben (bu hadisi) Ebû Humeyd es-Sâidî'den aldım."[62]

Açıklama

Ukbe'nin bu rivayetinden anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem (s.a.) secdeye vardığı zaman karnını uylukları üzerine dayamaz, bilakis uyluklarından uzaklaştırır ve uyluklarını da bir birinden uzak tutarmış. Bazı Şâfiiler iki uyluk arasındaki bu mesafeyi bir karış olarak takdir etmişlerdir.
Müellif Ebû Davud'un beyânına göre, Abdullah b. el-Mübârek bu hadisi Fuleyh'den dinlemiştir. Fuleyh de Abbâs b. Sehl'den dinlemiş, fakat Fu-leyh, Abbâs'dan dinlediğini unutmuştur. Abdullah İbn el-Mübârek, Fuleyh'in bu hadisi unuttuktan sonra İsa b. Abdillah'dan ikinci defa işitip ezberlediği kanaatindedir. Bu hadisi İsa, Abbas'dan, Abbas da Ebû Humeyd es-Saidî'den nakletmiştir.[63]

736. ...Bu hadis Hz. Peygamber (s.a.)'den (bir de) Abdu'l-Cebbâr b. Vâil'in babası tarafından (rivayet edilmiştir. Vâil b. Hucr) dedi ki: (Peygamber a.s.) secdeye gittiği zaman elleri inmeden önce dizleri yere inerdi. Secdeye vardığı zaman ise alnım elleri arasına koyardı ve (pazularını) karnından uzak tutardı.
Haccâc (b. Minhâl) dedi ki: Hemmâm dedi ki: Şakik bize anlattır Bu hadisin bir benzeri de (yine) Hz. Peygamber'den Âsim b. Küleyb'-in babası tarafından rivayet edilmiştir. (Râvi Haccâc dedi ki:) Bu iki hadisin birinde kanaatimce Muhammed b. Cuhâde'nin (rivayet ettiği) hadiste (şu cümle bulunmaktadır. "Secdeden kıyama) kalkmak istediği zaman dizleri üzerinde ve (elleriyle) uyluklarına dayanarak kalkardı."[64]

Açıklama

Vail b.Hucr'un rivayetinde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in secdeye vardığı zaman, alnını iki ellerinin arasına koyduğu ifâde edilmektedir. Halbuki (734) no'lu hadis-i şerifte ellerini omuzu hizasına koyduğu ifâde edilmişti. Her ne kadar görünüşte bu iki rivayet birbirinden farklı gibiyse de, aslında aralarında her hangi bir tearuz yoktur. Çünkü bu iki rivayet birlikte değerlendirildikleri zaman, Resûl-i Zişan'ın secde ederken bazan yüzünü elleri arasına koyduğu bazan da ellerini omuzları hizasına koyarak secde ettiği anlaşılır. Bu farklı uygulama, duruma göre iki şekilde de secde yapılabileceğini ifâde eder.
Bu hadis, Haccâc'dan gelen şekli ile zayıftır. Hadisi Resûl-i Ekrem'den rivayet ettiği söylenen Küleyb, içlerinde Buhârî'nin de bulunduğu bir Ulemâ grubuna göre tabiîdir. Buna göre Küleyb'in bu hadisi Resûl-i Ekrem'den değil de, bir sahâbiden duymuş olması gerekir. Bilindiği gibi böyle sahibinin atlanarak Resûl-i Ekrem'den işitilmiş gibi nakl edilen hadislere "mürsel hadis" denir.
Bu hadislerden anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem (s.a.) secdeye varmak istediği zaman yere önce dizlerini, sonra ellerini ve yüzünü koyar, kalkarken de bunun aksini yapardı. Önce yüzünü, sonra ellerini ve daha sonra da dizlerini kaldırırdı. Her ne kadar İmam Mâlik ile İmam Evzâî önce ellerin, sonra da dizlerin yere konacağını söylemişlerse de, cumhura göre İmam Mâlik'le Evzâî'nin bu görüşleriyle ilgili uygulama sonradan neshedilmiştir.[65] Kıyama kalkarken de ellerini uylukları üzerine koyar yere tutunmaktan sakmırdı. Dizleri üzerinde ayağa kalkardı. Nitekim merhum Ö. Nâsûhî Bilmen Efendi de bu mevzuda şunları yazmıştır: "Secdeye varılırken evvelâ dizleri, sonra elleri, sonra yüzü yere koymak secdeden kalkarken de ibtida yüzü, sonra da dizlerin üzerine koyarak elleri yerden kaldırmak sünnettir. Meğer ki buna kudret bulunmasın, o halde el ile yere dayanarak kalkmak caiz olur."[66]

737. ...Vâil (b. Hucr) demiştir ki: Peygamber (s.a.)'i namazda baş parmaklarını kulaklarının yumuşağına kadar kaldırırken gördüm.[67]

Açıklama

Bu hadis-i şerif tekbir alırken ellerin kulak yumuşaklarına kadar kaldırılacağına bir delildir. Ancak daha önce geçen (728) no'lu hadiste sahâbe-i kiramın ellerini göğüs hizasına kadar kaldırdıkları ifadesi vardır. Biz hadisi açıklarken yine aynı hadisteki ifâdelere dayanarak ashabın ellerini göğüslerine kadar kaldırıp daha yukarı kaldırmamalarının sebebim soğuktan korunmak maksadıyla giydikleri elbiselerin fazlalığına yani bu fazla elbiselerin elleri daha yukarıya kaldırmaya engel olduğuna bağlandığını belirtmiştik.
Konumuzu teşkil eden bu (737) no'lu hadis-i şerifte her ne kadar Resûl-i Ekrem'in ellerini kulak memelerine kadar kaldırdığı ifâde ediliyorsa da (730) no'lu hadiste omuz hizasına kadar kaldırdığı, (726) no'lu hadiste de kulak üstü hizasına kadar

kaldırdığı ifâdesi vardır. Aliyyü'l-Kaarî'nin Mirkat isimli eserinde zikrettiğine göre İmam Şafiî Mısır'a geldiği zaman tekbir esnasında ellerin nasıl kaldırılacağı mevzuu kendisine sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Namaz kılan kimse ellerini omuz hizasına gelecek şekilde kaldırır. Öyle ki, başparmakları kulak yumuşağı hizasına, diğer parmakları da kulaklarının üst hizasına gelmiş olur." Nitekim Müslim'in bir rivayetinde de şöyle buyuruluyor: "Peygamber (s.a.) ellerini ta kulakların üst hizasına kadar kaldırırdı."[68]
Bu sözüyle İmam Şafiî bu üç rivayeti de birleştirmiş oluyor; üçüyle de amel etmiştir. Bu çok güzel bir te'liftir. Nitekim Hanefiye ulemasının bir kısmı bununla amel etmişlerdir.[69]

738. ... Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) namaza (başlamak) için tekbir aldığı zaman ellerini omuzlan hizasına kadar kaldırırdı. Rükû'a varmak istediği ve secdeye varmak için (rükû'dan) kalktığı zaman da böyle yapardı. İki rekat bittikten sonra (kıyama) kalkarken de aynı şeyi yapardı.[70]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama (730) no'lu hadisle bir önceki hadisen izahında geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.İbn Kayyım bu hadisin Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir.[71]

739. ... Kuteybe b. Said, İbn Lehia'dan; o Ebû Hübeyre'den, o da Meymûn el-Mekkî'den rivayet etmiştir. (Meymün el-Mekkî) Abdullah b. ez-Zübeyr (r.a.)'i kendilerine namaz kıldırırken (namaza) kalktığı esnada (iftitah tekbiri alırken) rükû'a varırken ve (ikinci) secdeye giderken ve (ikinci secdeden) kalkarken ve ayağa kalkarken ellerini kaldırmakta olduğunu görmüştür. (Meymûn el-Mekkî sözlerine devamla şöyle demiştir: Bunun üzerine kalkıp) İbn Abbâs'a gittim ve: "Ben İbn ez-Zübeyr'i kimsenin kılmadığı bir şekilde namaz kılarken gördüm" dedim. Ve ona (İbn ez-Zübeyr'in) bu el kaldırışını (iyice) tarif ettim.Bunun üzerine (îbn Abbas şöyle) dedi: "EğerPeygamber(s.a.)'in namazını görmeyi arzu ediyorsan Abdullah b. ez-Zübeyr (r.a.)'ın namazına uy."[72]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "işaret" kelimesi el kaldırma mânâsında kullanıldığından biz tercemede bu manayı tercih ettik. (Namaza kalktığı esnada) el kaldırmak tâbirini de (738) no'lu hadise dayanarak iftitah tekbiri esnasında ellerini kaldırıyordu şeklinde anladık ve bu mânâya parantez içerisinde işaret ettik.
Yine buradaki ifâdesini de bir numara sonra terceme edeceğimiz 740 no'lu hadise dayanarak "ikinci secdeden kalkarken" diye terceme ettik. Ancak yine el-Mcnhel sahibinin dediği gibi bu hadisin sahih olduğu farz edilecek olursa, o zaman metinde cümlesine "secdeye varmak için başım rüku'dan kaldırdığı zaman"diye cümlesine de "birinci teşehhüdden üçüncü rekata kalktığı zaman" diye mânâ verilerek bir önceki hadisle aralarında bir çelişkinin doğması önlenmiş olur.
Fakat bu hadis zayıftır. Çünkü bunu İbn Lehîa rivayet etmiştir. Bu râvi zayiflığıyla meşhurdur. Hadisleri delil teşkil edemez. Ayrıca bu hadiste Mey-mun el-Mekkî vardır ki, bu şahsın da kimliği meçhuldür.[73]

740. ...en-Nad'r b. Kesir es-Sa'dî demiştir ki: Abdullah b. Tâvûs Hayf mescidinde yanımda namaz kıldı. îlk secdeyi yapıp da başım kaldırdığında ellerini yüzü hizasına kadar kaldırdı. Bu davranışı uygun görmediğim için Vüheyb b. Hâlid'e haber verdim. Vüheyb de ona "İşittiğime göre sen namazda hiç kimseden görmediğim bir şey yapıyor (muş)sun" dedi. Bunun üzerine Abdullah da (şöyle) cevap verdi: "Ben babamı o işi yaparken gördüm de babam (şöyle) dedi: Ben îbn Abbâs'ın böyle yaptığını gördüm ve o'nun, "Bunu Resûlullah (s.a.) (böyle) yapardı" dediğinden başka bir şey de bilmiyorum."[74]

Açıklama

Bu hadis birinci secededenkalkarken elleri kulaklara kadar kaldırmanın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Ebû Bekr b. el-Münzir, Ebû Ali et-Teberî ve bazı ehl-i hadis birinci secdeden kalkarken elleri kulaklara kadar kaldırmanın müstehab olduğu görüşündedirler.
Ancak bu hadis zayıftır. Çünkü en-Nadr b. Kesir tarafından rivayet edilmiştir. Bilindiği gibi en-Nadr, hakkında çeşitli tenkidler vardır. Bu şahsın rivayet ettiği hadisler hüccet olma niteliğinden uzaktır. Nisabûrî de bu hadis için münker tabirini kullanmıştır.
Aynı şekilde Nesâî'nin İbn Ebi Adiy, Şu'be, Katâde, Nasr b. Âsim senediyle Mâlik b. el-Huveyris'ten Peygamber (s.a.)'in namazda rükû'a varırken, rüku'dan başını kaldırırken secdeye giderken ve secdeden başını kaldırırken ellerini kulaklarının üst hizasına kadar kaldırdığına dair rivayet ettiği hadis de zayıftır.[75] Çünkü bu hadisin râvilerinden olan Nadr b. Âsim hakkında da çeşitli tenkidler yapılmıştır.[76]

741. ...Nafi'den rivayet edildiğine göre, Abdullah b. Ömer namaza durunca tekbir alır ve ellerini kaldırırdı. Rüku'a vardığında ve "semiallahü limen hamideh" dediğinde, iki rekattan (sonra üçüncü rekata) kalktığında da (yine) ellerini (kulakları hizasına kadar) kaldırırdı. (Abdullah İbn Ömer) bu hadisi Hazreti Peygamber (s.a.)'e is-nad etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Gerçekte bu, İbn Ömer'in (kendi) sözüdür. Hz. Peygambere ulaşan bir hadis değildir.[77]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin baş tarafını Bakıyye (b. el-Velid) Ubeydullah 'dan rivayet etti. (Ubeydullah da) bu hadisi (Hz.

Peygambere) isnad etmiştir. Bu hadisi bir de es-Sakafî, Ubeydullah 'dan rivayet etmiştir. (Ancak Ubeydullah) bunu (Abdullah) İbn Ömer'e isnad etmiştir. (Sakajl) bu rivayetinde (şöyle) demiştir: "İkinci rekattan (sonra üçüncü rekata) kalkarken ellerini göğüsleri hizasına kadar kaldırırdı" Doğru olan da budur.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı zamanda el-Leys b. Sa'd, Mâliki Eyyûb ve İbn Cüreyc mevkuf olarak rivayet ettiler.(Yani senedini Hz. Peygambere isnad etmediler), sadece Hammâd b. Seleme bu hadisi Eyyûb'dan naklederek Hz.Peygamber (s.a.)'a isnad etti. Eyyûb ile Mâlik (rivayetlerinde) iki secdeden (rekattan sonra üçüncü rekata) kalktığında (ellerini) kaldırdığından bahsetmemişlerdir. el-Leys ise, hadisinde el kaldırmayı söz konusu etmiştir. İbn Cüreyc bu rivayetinde; "Ben Nâfi'e; "İbn Ömer ellerini iftitah tekbiri alırken mi daha yukarı kaldırırdı, yoksa diğerlerinde mi" diye sordum. O da; ' 'hayır (hepsinde) aynı seviyede (kaldırırdı)" diye cevap verdi. (Bunun üzerine ben, "bana işaretle göster" dedim; o da göğüslerine veya biraz daha aşağısına işaret etti" demiştir.[78]

Açıklama

Bilindiği gibi bir hadisin senedi Peygamber (s.a.)'e ulaşıyorsa bu hadise "merfû' hadis" denir. Her ne kadar Abdullah b. Ömer bu. hadisi Hz. Peygamber'e isnad etmişse de, müellif Ebû Davud'un beyânına göre, bu hadis merfû' değildir. Hz. Abdullah'ın kendine ait bir fiilî hadistir. Bilindiği gibi, bir hadisin senedi sahabiden son buluyorsa yani hadisin ilk kaynağı sahâbî olursa, bu tür hadislere "mevkuf hadis" denir.
Ebû Dâvûd bu hadisin mevkuf olduğu kanaatindedir. Hammâd b. Seleme'nin dışında ismini zikrettiği râvilerin bu hadisi hep mevkuf olarak rivayet ettiklerine bakarak bu kanaata varmıştır.
Hafız İbn Hacer ve İsmailî de aynı kanaattedirler. Ancak Darekutnî Kitabü'l-İlel'inde bu meseleyi söz konusu ettiktensonra "gerçek olan Abdul A'lâ'nın dediği gibi hadisin merfu olduğudur" demişse de îsmailî bunu ten-kid ederek bu haberin mevkuf olduğunu kesinlikle ifâde etmemiştir. el-Menhel sahibi de bu haberin hem mevkuf hem de merfu olarak rivayet edildiğini beyân etmektedir.[79]
Bu hadislerin sahihliği kabul edilse bile Hanefi uleması iftitah tekbiri dışında el kaldırmanın İslâm'ın ilk devirlerine ait olduğu ve sonradan neshe-dildiği görüşündedirler. Bunun dışında el kaldırılmayacağına dair delil olarak da ilerde gelecek olan 749 no'lu hadisi gösterirler. Fazla tafsilat için 721 ve 749 no'lu hadislerin şerhine bakılabilir. İbn Ömer'in ellerini göğüs hizasına kadar kaldırmasının sebebi, üzerinde bulunan soğuktan korunmak için giydiği elbiselerin daha fazla el kaldırmaya engel olmasıdır. Nitekim 728 ve 729 no'lu hadis-i şeriflerde geçti.[80]

742. ...Nâfi'den rivayet edildiğine göre; Abdullah b. Ömer namaza başladığı zaman ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Başını rükûdan kaldırdığı zaman da onları omuzlarından daha aşağıya kaldırırdı.
Ebû Dâvûd dedi ki; Benim bildiğim "Omuzlarından 'daha aşağı kaldırırdı" sözünü Mâlik'ten başka hiç bir kimse rivayet etmemiştir.[81]

Açıklama

Bu hadis bir önceki Cüreyc hadisine ters düşmektedir.Çünkü İbn Cüreyc'in rivayetinde İbn Ömer'in namaz kılarken ellerini her kaldırışında göğsü hizasına kadar veya biraz daha yukarı kaldırdığı ifâde edilirken burada iftitah tekbirini alırken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdığı başını rüku'dan kaldırırken ise daha aşağı kaldırdığı ifade edilmektedir.
Bilindiği gibi İmam Mâlik, Nâfi' Abdullah b. Ömer zinciri ile gelen senede "Silsiletü'z-Zeheb" (altın silsile-zincir) denilir ki: "Esahhu'I-Esanid" (Senedlerin en sahihi) diye nitelendirilir.
Bu bakımdan bu hadis bir önceki hadise tercih edilir. Ancak Allâme Zürkâni bu iki hadisin arasını te'lif için şöyle demektedir: Nâfi, Cüreyc'in, "İbn Ömer, ellerini iftitah tekbirinde daha yüksek seviyede mi kaldırırdı?" şeklindeki sorusuna, meseleyi iyi hatırlayamadığı için "Hayır" diye olumsuz cevap vermiştir. Halbuki İmam Malik meseleyi kendisine hatırlattığı için olumlu ve doğru bir cevab vermiştir. Ebu Davud'un "Benim bildiğim omuzlardan daha aşağı kaldırdı- sözünü Mâlik'ten başka hiç bir kimse rivayet etmemiştir" sözüne gelince, Mâlik'in bu ilavesi hadisin sıhhatine bir zarar vermez. Çünkü Mâlik güvenilir ve Hafız bir ravidir. Böyle ravilerin yalnız başlarına rivayet ettikleri hadisler makbuldür.
Ancak bu hadislerle amel etme mevzuunda 721 ve 749 no'lu hadislerin şerhine müracaat edilmelidir.[82]

(Teşehüdden Kalkarken Ellerin Kulak Hizasına Kaldırılması)[83]

743. ...İbn Ömer'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) (ilk) iki rekattan (ilk teşehhüdden sonra, üçüncü rekata) kalktığında tekbir alır ve ellerini kaldırırdı.[84]

Açıklama

Burada kelimesindeki harfine iki şekilde mana vermek mümkündür:
1. Bu harf (den) anlamında kullanılmıştır denebilir; bu takdirde cümle, "ilk iki rekattan üçüncüye kalktığı zaman ellerini kulak hizalarına kadar kaldırırdı" anlamına gelir. Biz tercemede 738 ve 741 no'Iu hadislerin ışığında bu manayı tercih ettik. Nitekim Bezlu'l-Mechûd sahibi de bu manayı tercih etmiştir.
2. anlamında kullanılmıştır. Bu takdirde mânâ şöyledir: "Birinci ve ikinci rekâtta bulunan secdelerden kalkarken tekbir alırdı

ve ellerini kulakları hizasına kadar kaldırırdı."
Hanefîlere göre, namazda eller iftîtah tekbiri alınırken kaldırılır, Süf-yan es-Sevrî ile İbrahim Nehaî, İbn Ebî Leylâ, Alkame b. Kays, Esved b. Yezîd, Âmir eş-Şa'bî, Ebü İshak, Hayseme, Mugîre, Vekî Âsim b. Küleyb ve İmam Züfer'in görüşler budur. İbn Kasım'ın, İmam Mâlik'den rivayet ettiği meşhur ve Mâlikilerce tercih edilen görüş de budur. Tirmizî, ashab-ı kiram hazratlerinden bir çoklarının görüşünün de böyle olduğunu söylüyor.[85]
Hanefîler iftitah tekbirinin dışında el kaldırmanın İslâmın ilk yıllarına ait olup sonradan neshedildiği görüşündedirler. Kendileri de 749 no'lu hadisle amel ederler. Hanefilerin bu mevzudaki delilleri için 748 numaralı hadisle 479 numaralı hadisin şerhine müracaat edilebilir.[86]

744. ...Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den nakledildiğine göre; Peygamber (s.a.) farz namazlara kalktığı zaman tekbir alır ve ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Okumayı bitirip rükû'a varmak istediği zaman da aynısını yapardı. Rükû'dan kalktığı zaman da yine tekbir alırdı. Namazda otururken hiç bir zaman ellerini kaldırmazdı. İki secdeden (sonra kıyama) kalkarken de aynı şekilde ellerini kaldırır ve tekbir getirirdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Hümeyd 'in Resûlullah (s. a.) 'in namazını tarif eden hadisinde şu ifâde vardır "iki rekatdan (sonra ayağa) kalkarken tekbir getirir iftitah tekbirindeki gibi ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı."[87]

Açıklama

Dâvûd, burada geçen; "iki secdeden sonra ayağa kalkardı" cümlesinin ilk iki rekattan sonra üçüncü rekata kalkardı anlamına geldiğine (730) no'lu Ebû Humeyd hadisini delil getirmiştir. Biz bu mevzuda lüzumlu açıklamayı bir önceki hadiste kısaca verdik. Burada tekrara lüzum görmüyoruz.[88]

745. ...Mâlik b. Huveyris'den; demiştir ki; Resûlullah (s.a.)'i (iftitah) tekbiri alırken, rükû'a giderken ve rukû'dan başını kaldırdığı zaman ellerini kulak hizasına kadar kaldırırken gördüm.[89]

Açıklama

Biz bu mevzuda 721 no'Iu hadisin "açıklama" kısmında yeterli bilgiyi nakletmiş olmakla beraber, ellerin kulakların üst hizasına kadar kaldırılıp kaldırılmayacağı meselesindeki rivayetlerin çeşitli oluşuna bakarak AIiyyu'I-Kaarî'nin Mirkat isimli eserindeki şu bilgileri naklediyoruz: "imam Şafiî Mısır'a geldiği zaman tekbir esnasında ellerin nasıl kaldırılacağı mevzuu kendisine sorulunca şu cevabı vermiştir: "Namaz kılan kimse ellerini omuz hizasına gelecek şekilde kaldırır. Öyle ki, başparmakları kulak yumuşağı hizasına, diğer parmaklan da kulaklarının üst hizasına gelmiş olur. Çünkü bir rivayette (730 nolu hadis) ellerin omuz hizasına, diğer birinde de (Müslim, salât 26 ve üzerinde durmakta olduğumuz Ebû Davud'un bu hadisi) kulakların üst, hizasına kadar kaldırılacağı ifâdesi vardır. Bu sözüyle İmam Şafiî (r.a.) bu üç rivayeti de birleştirmiş ve üçüyle de amel etmiştir."[90] Bu mevzuda 721 no'lu hadisin izahına da müracaat edilebilir.[91]

746. ...Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki; "Eğer Peygamber (s.a.)'in önünde (bulunmuş) olsaydım (kollarını kaldırırken) koltuk altlarım görürdüm." İbn Muâz, Lahîk'ın (şöyle) dediğini ekledi; "Biliyorsun ki, o namazdadır, (Namazda imamı olan) Peygamber (s.a.)'in önünde bulunamaz." Mûsâ (b. Mervân da şunu) ilâve etti: Bunun mânâsı şudur: "Resûlullah tekbir aldığı zaman (koltuk altları görünecek kadar) ellerini kaldırırdı."[92]

Açıklama

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri burada Hz. Peygamberin tekbir alırken koltuk altlarını karşısında bulunduğu farzedilen kişi tarafından rahatça görülebilecek şekilde kollarım kaldırdığını ifade etmek istemektedir. Yoksa Hz. Ebû Hüreyre, İbn Muâz'ın da söylediği gibi, namaz esnasında Resûl-i Ekrem'in karşısına geçip de onun kollarını kaldırması anında koltuk altlarını görmüş değildir. Zaten cemaatin, imamın önüne geçmesinin imkânsız olduğunu söylemeye lüzum yoktur.[93]

747. ...Abdullah (b. Mesûd) dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) bize namazı (şöyle) öğretti: Tekbir aldı ve ellerini kaldırdı. Rükû'a varınca ellerini dizlerinin arasına soktu. (Râvi Osman b. Ebî Şeybe) â> di ki: Bu haber Sa'd (b.Ebî Vakkas)'a ulaştığı zaman (şöyle) dedi:
"Kardeşim (Abdullah) doğru söylemiştir. Rükûda bunu (yani elleri dizlerin arasına sokmayı) biz de böyle yapardık, sonra dizleri tutmakla emrolunduk."[94]

Açıklama

Bu mevzu ile ilgili rivayet Buhârî'de şöyle geçmektedir: Musab dedi ki, "rükû esnasında iki avucumu üst üste koyduktan sonra ellerimi iki uyluğumun arasına koydum. Babam beni bundan nehyedip "(gerçi) biz bunu önceleri yapardık, (fakat sonra bundan) nehy olunduk. Ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koymakla emr olunduk" dedi.[95] Görülüyor ki ellerin üst üste konularak rükû esnasında uylukların arasına uzatılması bidâyet-i İslâmda uygulanmıştır. Sonraları ise Resûl-i Ekrem

tarafından bu uygulama neshedilerek rükû esnasında ellerin dizlerin üzerine konulması emredilmiştir.[96]
Her ne kadar "biz böyle yapardık sonradan nehyedildik" gibi ifâdeler hadisin ilk kaynağının sahâbî olduğu ve dolayısıyla mevkuf olduğu kanaatini veriyorsa da aslında nehyedenin Resûl-i Ekrem (s.a.) olduğu düşünülürse, hadisin ilk kaynağının Resûl-i Ekrem (s.a.) olduğu ve dolayisıyle merfû' bir hadis olduğu kolayca anlaşılır.
Sahih-i Müslim'de muttasıl bir sened ile İbrahim en-Nehaî tarafından rivayet edilen hadis şu mealdedir: "Alkame ile Esved, Abdullah b. Mesud'un yanına girmişler. Abdullah (onlara); "Arkanızdakiler namaz kıldı mı?" diye sormuş; onlar: "Evet" demişler. Bunun üzerine Abdullah, Alkame ile Esevd'in aralarına durmuş (kendileri diyorlar ki:) "Sonra rükû'a vardık ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koyduk. Abdullah bizim ellerimize vurdu. Sonra ellerini bir biri üzerine kapadı ve onları uyluklarının arasına soktu."[97]
Müslim'in rivayet ettiği bu hadis Abdullah b. Mesûd ile Alkame ve Es-ved'in bu mevzudaki görüşlerini ortaya koymaktadır. Onlara göre rükû'da avuçları birleştirerek bacakların arasına koymak sünnettir. Halbuki bunların dışında kalan ulemânın tümüne göre rükû'da elleri dizlerin üzerine koymak sünnettir. İbn Mes'ûd (r.a.) hazretlerinin uyguladığı şekle "tatbik", diğer ulemanın uyguladığı şekle de "tefrîc" denir. Bazı ulemâ îbn Mesud (r.a.)'un böyle yapmasının sebebini neshin kendisine ulaşmamasına bağlamışlardır.
İbn Münzir de İbn Ömer (r.a.)'in; "Tatbiki Resûl-i Ekrem (s.a.) hayatında bir kere uygulamıştır" dediğini kuvvetlibir senetle rivayet etmiştir.
Abdurrezzak'm Musannef inde de şu rivayet vardır:
"Abdullah b. Meş'ud ile Alkame ve Esved namaz kılmışlar, Abdullah (r.a.) tatbik yapmış, sonra bir de Ömer (r.a.) ile tatbik yaparak namaz kılmışlar. Fakat Ömer (r.a.):
"Bu vaktiyle yaptığımız bir şeydi. Sonradan terk olundu. Dizleri tutmak sünnettir" demiş.
Tatbikin hükmü ile ilgili olarak Ahmed Naim Efendi şunları söylemektedir: "İbn Huzeyme tatbikin caiz olmadığı kanaatindedir. Halbuki buradaki yasağın kerâhet-i tenzihiyye ifâde etmiş olması da mümkündür. Çünkü Ömer ile Sa'd (r.a.) tatbik'den nehyettikleri halde namazın iadesini emr etmemişlerdir. İbn Ebî Şeybe'nin hasen bir senetle Ali (r.a.)'den şu rivayeti bu görüşü desteklemektedir: "Rüku'a vardığında ister şöyle yapar, yani ellerini dizlerinin üstüne korsun; ister tatbik edersin" Her halde tatbik, terki evlâ olmakla beraber haram değildir.
Tefrîcin yani elleri diz kapaklan üstüne koymanın tatbike tercihindeki hikmeti Ümm-ü'1-Mü'minin Âişe (r.anhâ) şöyle izah ediyor: "Tatbîk Yahudilerin fiillerinden olduğu için Nebiyy-i Ekrem (s.a.) ondan nehyetmiştir. Hakkında nehy nazil olmayan hususlarda Ehl-i Kitaba uymak, Peygamberimizin (s.a.) hoşuna giderdi. Sonraları onlara muhalefet etmek kendisine emroIundu."[98]
Nitekim bu mevzu merhum Ömer Nasuhi Bilmen Efendi tarafından da namazın sünnetleri kısmında şöyle ifade edilmiştir: "Rükû hâlinde erkeklerin elleriyle parmaklan arası açık olarak dizlerini tutmaları sünnettir. Kadınlar bu halde parmaklarını açıkça bırakmazlar ve dizlerini tutmazlar elleri dizleri üzerine koymakla yetinirler.[99]

116-117. Rüku'a Varırken Ellerin Kaldırılmasını Zikretmeyenler

748. ...Alkame demiştir ki: Abdullah b. Mes'üd şöyle dedi: "Size Peygamber (s.a.)'în namazını kıldırayım mı?" (Alkame r.a, sözlerine devamla) dedi ki: (Sonra) namaz kıldı ve (iftitah tekbirinde olmak üzere yalnız) bir kere ellerim kaldırdı.[100]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis, uzunca bir hadisten özettir ve bu lâfızlarla sahih değildir.[101]

Açıklama

Bu hadis"'şerif namazda iftitah tekbirinin dışında ellerin kalırılmayacağım söyleyen Kûfelilerin delilidir. Görüldüğü gibi hadisin sonunda hadisle ilgili kısa bir açıklama bulunmaktadır.
Her nekadar Müctebâiyye nüshasının haşiyesinde bu açıklama Müellif Ebû Davud'a ait bir söz olarak geçiyorsa da bunun dışında kalan mevcut nüshaların hiç birisinde bu ibare yoktur. Binaenaleyh bu hadisin zayıf olduğunu ifâde bu sözün müellif Ebû Davud'a ait olup olmadığı şüphelidir. Şayet ona ait olduğu kabul edilse bile, bu sözle hadisin zayıflığına hükmedilemez. Çünkü bir hadisin sahih olmaması onun zaif olmasını gerektirmez. Bilindiği gibi sahih hadisle zayıf hadis arasında bir de hasen hadis vardır. Nitekim İmam Tirmizî; "İbn Mes'ud (r.a.)'un hadis-i hasendir. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve tabiinden bir çok ilim adamının görüşü budur. Süfyan es-Sevrî ve Küfeliler bu görüşü benimsemişlerdir" demiştir. Bu mevzuda Bezlu'l-mechud sahibi de şöyle demektedir: "Şayet bu hadisin zayıf olduğu iddiası biran için kabul edilse bile, İbn Hazm'ın bu hadisin sahihliğini isbat ettiğini unutmamak gerekir."
Bu noktada isbat edenin sözünü, kabul etmeyinin görüşüne tercih etmek asıldır. Bu hadisin, Buharî'nin rivayet ettiği uzunca bir j hadisin bir parçası olması ve aslında bulunmayan bazı fazlalıkları ihtiva etmesi iddiasına gelince: Bu iddianın doğruluğu bir an için kabul edilse bile, yine hadisin sıhhatine bir zarar vermez. Çünkü güvenilir bir râvinin bir hadise ilâve olarak yaptığı rivayet, o hadisin sıhhatine bir zarar getirmez. Güvenilir bir râvinin yaptığı ilâve makbuldür.[102]
Buraya kadar naklettiğimiz görüşler bu hadisin zayıf olmadığı görüşünde olan ve bu hadisle amel eden Küfe ulemâsına aittir. Bu hadisle âmel etmeyen ulemâya göre ise, bu hadis zayıftır. Bunların görüşlerini de şu şekilde sıralamak mümkündür:
1. Ahmed b. Hanbel (r.a.) ve İbn Adem bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir.
2. İbnü'I-Mübarek "bu hadisin sıhhati bence sabit değildir" demiştir.
3. İbn Ebî Hatim bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.
4. İbn Hibbân, bu hadise itimad edilemeyeceğini; çünkü taşıdığı illetlerin bu hadisi ibtal ettiğini söylemiştir.

5. İbn Abdilberr Temhîd isimli eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söyleyerek Ebû Davud'a isnad edilen "Bu hadis aslında uzunca bir hadisten kısaltılarak rivayet edilmiştir. Bu lâfızlarla sahih değildir" sözünü delil getirir.
6. Bezzâr da bu hadisin sıhhatinin tesbit edilemediğini, bu bakımdan delil olma niteliğinden uzak olduğunu söylemiştir.
7. İçlerinde hanefi ulemasından, Hafız Zeylâî, Aynî gibi âlimlerin de bulunduğu pek çok ilim adamı da bu hadisin zayıf olduğu görüşündedirler. Tuhfetü'l-Ahvezî sahibi el-Mubârekfurî, el-İtibar sahibi Hafız el-Hâzimî de bunlar arasındadır.[103]
Kanaatimizce bu mevzuda iftitah tekbirinin dışında ellerin kalkmayacağı görüşünü savunan Hanefilerin ve taraftarlarının en kuvvetli delillerinden biri de namaz içerisinde hareketsiz durmanın farziyyetine delâlet eden; "Acaba neden sizleri, ellerinizi hırçın atların kuyrukları gibi kaldırmış görüyorum? Namazda sakin olun"[104] mealindeki hadis-i şeriftir.
Bu hadise göre iftitah tekbiri esnasında el kaldırmanın dışında el kaldırmak asla caiz değildir. Çünkü iftitah tekbiri esnasında el kaldırmak namazın dışında olan bir harekettir. Bunun dışındaki el kaldırmalar ise, namazın içindedir.[105]

749. ...el-Berâ (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) namaza başlarken ellerini kulakları yakınına kadar kaldırırmış. (Fakat bu hareketini) daha sonra tekrarlamadı.[106]

Açıklama

Bu hadis, "namazda iftitah tekbirinin dışında hiç bir yerde el kaldırılmaz" diyen hanefi ulemâsının delilidir. Ancak zayıf olduğunu kabul eden ulemâ ise, bu hadisle amel etmemiştir. Zayıf olduğunu kabul edenler arasında Buhârî, Ahmed, Şafîî, İbn Uyeyne, İbn Zübeyr, Dârimî gibi simalar vardır. Hadis Hafızları da "(sonra bu hareketini) bir daha tekrarlamadı" cümlesinin, hadisin aslından olmayıp ravilerden Yezid b. Ebî Ziyâd tarafından idrâc (ilâve) edildiğini ittifakla kabul etmektedirler. Şu'be, Sevrî, Hâlid et-Tahhân ve Züheyr gibi hafızların rivayetlerinde "Sonra bir daha tekrarlamadı" cümlesi yoktur.
Bezzâr bu ilâve edilen cümle ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Dârekutnî'nin bizzat Yezid b. Ebî Ziyâd'ın kendisinden rivayet ettiği hadiste bu ilâve cümle yoktur. Doğru olan da budur. Bu cümlenin kendisine Kûfeli-ler tarafından telkin edilmiş olması mümkündür. Zaten hafıza zayıflığından bazı kere cümleleri karıştırdığı da olurdu"[107]
Bütün bunların yanında Hanefî ulemâsı iftitah tekbirinin dışındaki yerlerde el kaldırılmasına muhaliftirler. Delilleri de Mucâhid'in rivayetidir. Bu rivayette şöyle deniliyor: "Mücâhid, İbn Ömer'in arkasında namaz kılmış bunu yaptığını görmemiştir."
Hanefiler bir de şu İbn Mes'ud hadisiyle istidlal ederler: "İbn Mes'ud Peygamber (s.a.)'i iftitah tekbiri anında ellerini kaldırırken görmüş, sonra tekrarlamamıştır"[108]
Bu mevzuda merhum Ahmed Davudoğlu şunları söylemiştir: "Bu istidlale itiraz edilmiştir. Mücâhid hadisinin râvileri arasında Ebû Bekr el-Ayyâş vardır. Bu zatın hafızası zayıftır. Bîr de bu rivayet îbn Ömer'in oğullan Nâfi ile Sâlim'in rivayetine muarızdır. Çünkü bu zatların rivayeti müsbittir (yani olumludur). Mücâhid'inki nefy ediyor. Müsbit nâfiye tercih edilir. Resûlullah'ın Mücâhid rivayetinde olduğu gibi bazan el kaldırmayı terk etmesi onun caiz fakat vâcib olmadığına delâlet eder".[109]
Bu mevzuda Hanefîlerin en büyük delillerinden biri de namaz içerisinde elleri kolları hareket ettirmekten kaçınmanın farziyyeti ile delâlet eden;"Acaba neden sizleri ellerinizi hırçın atların kuyrukları gibi kaldırmış görüyorum, namazda sakin olun"[110] mealindeki hadis-i şeriftir. Bu hadis-i şerife göre sadece iftitah tekbiri esnasında el kaldırmaya izin vardır. Çünkü bu hareket namazın dışındadır. Bunun dışında el kaldırmaya izin yoktur.[111]

750. ...(Bir önceki) Şerîk hadisinin bir benzeri de (Süfyan vasıtasıyla) Yezîd'den rivayet edilmiştir. (Ancak bu rivayette Süfyan) "Sonra bir daha tekrarlamadı" cümlesini zikretmedi. Süfyan dedi ki: (Yezid) "Sonra bir daha tekrarlamadı" cümlesini bize daha sonra Küfe'de nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Yezid'den Hüseym, Hâlid, İbn îdris de naklettiler. (Fakat) “sonra bir daha tekrarlamadı" cümlesini zikretmediler.[112]

Açıklama

Bir önceki hadiste "iftitah tekbirinden sonraki tekbirlerde bir daha el kaldırmadı" anlamında bir cümle ve râviieri arasında da Yezid b. Ebi Ziyâd bulunmaktadır. Üzerinde durduğumuz hadisi de Süfyan yine Yezid b. Ebi Ziyâd bulunmaktadır. Üzerinde durduğumuz hadisi de Süfyan yine Yezid b. Ebi Ziyâd'dan rivayet ettiği halde, burada aynı cümle bulunmamaktadır. Süfyan'ın "Yezid bu cümleyi bize daha sonra Kûfe'de nakletti” sözünden anlaşılıyor ki, Yezid, önceleri Mekke'de bulunduğu sıralarda bu sözü nakletmezken sonraları Kûfe'de bulunduğu sıralarda nakleder olmuştur ki, bir önceki hadiste belirttiğimiz gibi bazıları bunu Yezîd'in hafıza zayıflığına ve Kûfe'lilerin ona bu cümleyi sonradan telkin etmiş olmaları ihtimaline bağlamışlardır.
Musannif Ebû Dâvûd bu hadisin sonuna eklediği; "Hüşeym ile Halid ve İbn İdris metinde geçen "sonra bir daha tekrarlamaz oldu" cümlesini zikretmediler" sözüyle 749 no'lu Şerîk hadisinde-bulunan "sonra (bu hareketini) bir daha tekrarlamaz oldu" cümlesinin sağlam bir senede dayanmadığına dikkati çekmek istiyor. Aynı hadisi Yezid'den, Hüşeym, Hâlid, İbn İdris de rivayet ettikleri halde, bu cümle onların rivayetinde bulunmadığından Şerîk bu rivayetinde tek başına kalıyor demektir. Bilindiği gibi daha çok râvi tarafından rivayet edilen bir hadis, râvisi az olan bir hadise tercih edilir.[113]

751. ...Hasen b. Ali'nin (rivayet ettiğine göre) Muâviye, Hâlid b. Amr ve Ebû Huzeyfe (şöyle) dediler: Bize Süfyan (Asım - Abdurrah-man b. el-Esved- Alkame üçlüsünün teşkil ettiği) senetle şu (748 no'lu) hadisi nakletti. (Alkame) dedi ki: (Abdullah b. Mes'ud) başlangıçta (iftitah tekbirinde) ellerini kaldırırdı. (Râvîlerin) bazıları (Asım ve Abdurrahman) da (şöyle) dedi: (Abdullah b. Mes'ud ellerini) bir kere kaldırırdı.[114]

Açıklama

Bu hadisin 748 no'lu hadisten mânâ bakımından bir farkı yoksa da hadisi teşkil eden kelimeler bakımından cüz'î de olsa bazı lâfzı farklılıkları vardır.748 no'lu hadiste geçen kelimesiyle ondan sonra gelen istisna edatı ve müstesna cümlesi yerine burada istisnaya lüzum kalmadan doğrudan doğruya bir müsbet cümle kullanılarak maksat ifade edilmiştir.
Bu hadisde zayıftır. Çünkü râvileri arasında Halid b. Amr ve Ebû Huzeyfe bulunmaktadır. Bilindiği gibi bunlar aleyhinde çeşitli tenkidler vardır. 748 numaralı hadisle ilgili açıklamalar bu hadis için de geçerlidir.[115]

752. ...el-Berâ b. Âzib'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in namaza başlarken ellerini kaldırdığını sonra namazı bitirinceye kadar bir daha ellerini kaldırmadığım gördüm.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis sahîh değildir.[116]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis Efendimizin iftitah tekbirinin dışında hiç bir tekbirde ellerini kaldırmadığını ifâde ettiği için, Küfe ulemâsını destekliyorsa da bazı muhaddisler senedinde Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ bulunduğu için bu hadisi tenkid etmişler. Çünkü Muhammed b. Abdurrahman'ın hafızasının zayıf olduğu söylenmektedir. Ancak adalet bakımından aleyhinde konuşan bir kimseye rastlanmamıştır.[117]

753. ...Ebû Hüreyre(r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) namaza kalktığı zaman ellerini açarak kaldırırdı.[118]

Açıklama

Bu hadisin bu babla ilgisi hadiste ellerin sadece namaza başlarken kaldırıldığından bahsedilip diğer tekbirlerde el kaldırmadan bahsedilmemesidir. Bu yönüyle hadis-i şerif, "eller sadece iftitah tekbiri alınırken kaldırılır. Diğer tekbirlerde kaldırılmaz" diyen Hanefî ulemâsının delilini teşkil etmektedir. Parmakların tekbir alma esnasındaki durumu ile ilgili olarak merhum Ömer Nasuhî Bilmen Efendi şunları söylemiştir: "Tekbir için eli er kalkarken parmakların araları tekellüfsüz olarak biraz açıkça bulunması sünnettir"[119] Bezlu'l-mechûd sahibi de şöyle diyor: "Bu hadise bakarak İbn Kudâme, Şafîî'nin hilâfına olarak ellerin kaldırılırken iyice gerileceği hükmüne varmıştır.[120] Buhârî'nin rivayetinde de "parmakların arasını açtı" denilmektedir.[121]

117-118. Namazda Sağ Elin Sol El Üzerine Konulması

754. ...Zür'a b. Abdirrahman'dan; demiştir ki: Ben İbn ez-Zübeyr'i; "ayaklan bir hizada bulundurmak ve (sağ) eli (sol) el üzerine koymak sünnettendir" derken duydum.[122]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte namaz kılan bir kimsenin ellerini yana salmayıp biri biri üzerine koyarak huzurda bulunmanın mânâsına uygun bir tavır takınmasının ve ayaklarının birinin ileride, öbürünün de geride bulunmamasına son derecede dikkat edip ikisinin bir çizgi üzerindeymiş gibi aynı hizada tutmasının namazın sünnetlerinden olduğu beyân ediliyor. Her ne kadar elleri önde kavuştururken hangisinin hangisi üzerine konacağı söz konusu edilmiyorsa da, biz sağ elin sol el üzerine konulacağını beyân eden diğer sahih hadislerin ışığında tercememizde sağ elin sol el üzerine konulacağına parantez içerisinde işaret ettik. Nitekim, Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadisin meali şöyledir: "(Reseûlullah Sallallahü aleyhi ve sellem'in gününde) insanlara, namaz kılarken sağ ellerinizi sol bileklerinizin üzerine koyunuz" diye emrolunurdu.[123] Buhârî'nin bu hadisi üzerinde merhum Ahmed Nâim Efendi şu açıklamayı yapmaktadır: "Namazda sağ eli sol elin üzerine vaz'etmek(koymak) Hanefiyye ile Şâfüyye ve Hanbeliyye'ye göre sünnettir. Eimme-i metbûînden İshâk b. Râhuye ile âmme-i ehl-i ilmin kavli de budur. Ali ve Ebû Hureyre (r.a.) ile Nehaî, Sevrî ve bir rivayete göre Mâ-Hk'in keza Said b. Cübeyr ile Ebû Miclez, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, İbı Cerîr, Dâvûd Zâhirî'nin ve Ebû Bekr ile Âişe (r.anhümâ)mn, hasılı sahabe tabiîn ve tebe-i tabiînin çoğu alimlerinin ictihadları hep bu merkezdedir. İrsali yedeyn yani bağlamamak yalnız îmam Mâlik'in mezheb-i meşhuru olup Abdullah b. ez-Zübeyr (r.anhuma) ile Hasan el-Basrî ve İbn Sîrın'in de mezhepleri bu olduğu mervidir. Leys b. Sa'd'a göre kıyam uzayıp yorgunluk arız olursa el kavuşturulur. İmam Evzâî ise, musalliyi vaz'-i yed ile irsal arasında muhayyer bırakıyor.
Eller Hanefiyye'ye göre göbeğin altından, Şâfîîyye'ye göre göğsün üzerinden yahut altından kavuşturulur. Tirmizî diyor ki: Sahabe ve Tabiin ile tebe-i tabiin arasında amel, sağ eli sol el üzerine koymak o!up elleri bazıları göbeğin fevkinde, diğer bazıları da göbeğin altında tutmak re'yinde bulunmuşlardır. Her hangisi yapılsa ruhsat vardır. Göğüs üzerinde el bağlamayı tercih edenler bunu izhar-ı huşû'da eblağ ve mahall-i niyyet olan kalbi muhafazaya işaret olduğu için ihtiyar etmişlerdir. Göbek

altında el kavuşturanlar da setr-i avrete, izar-ı sükûttan muhafazaya daha elverişli ve Ehl-i Kitaba ve,nisâya teşebbühten daha bâid bir vaz olduğu için tercih etmişlerdir.[124]

755. ...Ebû Osman en-Nehdî'den rivayete göre; İbn Mes'ûd namaz kılarken sol elini sağ eli üzerine koymuştu. Bunu gören Peygamber (s.a.) (hemen İbn Mes'ûd'un) sağ elini sol eli üzerine koydu.[125]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadis-i şerifte geçtiği için burada tekrara lüzum görmedik.[126]

756. ...Ebû Cuhayfe'den rivayet edildiğine göre, Ali (r.a.); "Namaz kılarken göbeğin altında (sağ) eli (sol) elin üzerine koymak (namazın) sünnet(lerin)dendir" demiştir.[127]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namaz kılarken ellerin göbeğin altında bağlanacağına delâlet etmektedir. Nitekim Ebû Hanife, es-Sevrî, İmam Şafîî'nin taraftarlarından İshâk b. Râhîye ve Ebû İshak el-Mervezî (r.a.) bu görüştedirler. Fakat bu hadis delil olma niteliğinden uzaktır. Çünkü râvileri arasında Abdurrahman b. İshâk ile Ziyâd b. Zeyd bulunmaktadır. Bilindiği gibi bunlar aleyhinde çeşitli tenkitler vardır.
Şafîîlerin çoğunluğuna, Davud'a ve Said b. Cübeyr'e göre elleri göğsün üzerine koymak müstehabtır.
Bu mevzuda İmam Ahmed'den üç görüş rivayet edilmiştir:
1. Eller göbeğin üstüne konur,
2. Göbeğin altına konur,
3. Kişi ellerini göbeğin altına ve üstüne koymakta muhayyerdir. Bu ikisinden dilediğini uygular. Nitekim Evzâî ile İbn Münzir de bu üçüncü görüştedirler.
Mâliki ulemâsına göre bu mevzuda belli bir yer yoktur. Ellerin konuluş şekli hakkında çeşitli görüşler varsa da kuvvetli ve sahih olan görüşe göre sağ el sol el üzerine konur. Nitekim bu mevzuda Muhammed Zihnî Efendi şunları söylemiştir: "Erkekler sağ ellerini sol elleri üzerine koyup, göbeği altına tutmaktır. Bunun usulü ise sağ elin serçe ve baş parmaklarını sol bileğin iki tarafından halkalamak üzere, sağ elin içini sol elin üstüne koymaktır. Namazda elbağlamak iftitah tekbirini müteâkib elleri aşağıya sarkıtmadan yapılır."[128] Kadınlar da halka etmeksizin sağ elleri göğüsleri üzerinde tam sol elleri üzerine koymaları sünnettir.[129]
"Sünnet" lügatte yol demektir ki, mutlak gidilen yol anlamına gelir ve iyiye de kötüye de denebilir. Nitekim Taberânî'nin bu hadisinde "Kim İslâm'da iyi bir yol açar ve ona sülük ederse (o yolda gittiği müddetçe hayatında) sevab kazanır. Öldükten sonra da o iyilik ile amel edenler gibi -ecirlerinden birşey eksiltmeksizin- ecir alır. Kim de İslâm'da kötü bir çığır (yol) açarsa (sağlığında) onun günahını yüklendiği gibi, öldükten sonra da o kötülükle amel edenlerin günahı kadar günah kazanmaya devam eder ve onların günahlarından da hiçbir şey eksiltilmez"[130] buyrulmuştur.
Burada geçen sünnet kelimeleri lügat manasında "mutlak yol" anlamında kullanılmıştır. Fıkıh ilminde sünnet: Farz ve vâcib olmayarak Efendimizin devam ettikleri bir yoldur. Bazen terk buyurmaları bu devamlılığa aykırı değildir. Zira itibar eksere göredir. Bunlara sünnet-i müekkede ve sünnet-i hüdâ denir ki ezan, ikâmet, cemaat, farzların ilk ve son sünnetleri, mazmaza ve istinşâk gibi.
Sünnet-i müekkede'nin hükmü dünyada istenilmesi itibariyle vâcib gibidir. Şu farkla ki vacibin terkinden ceza gerekir. Cevhere'de der ki sünnet-i müekkedeyi terk eden fâsık, inkâr eden bid'atçi olur.
Zeynüddîn Menâr Şerhi'nde demiştir ki: Müekked sünneti terk eden günahkâr olur. Zira bu sünnet vâcib hükmündedir. Şu kadar ki vacibin terkinin günahı ile bunun terkinin günahı aynı olmayıp farklıdır.
Efendimizin ekseriya terk edip de bazan işlediklerine mendûb, gayr-ı müekked ve sünnet-i zevâid adları da verilir. Müekked olmayan sünnetler: Münferidin ikâmeti, namazda vâcib miktardan ziyâde kıraet ile namazı uzatmak, abdestte boyuna mesh etmek, yıkamaya sağdan başlamak, nafile oruç tutmak ve sadaka vermek gibi...[131] Ancak ikindi ile yatsı namazlarının ilk sünnetlerinin de sünnet-i gayr-i müekkede olduğunu unutmamak gerekir. Bu mevzuya yine M.Zihnî Efendi merhumun mezkûr eserinde naklettiği fetvaları zikrederek son veriyoruz: Şeriati istihfaf (küçük görmek) küfürdür. (Ha-lebî) Sünneti hak görmemek küfürdür. (Bezzaziyye) Sünnetin şeriat ahkâmından biri olmasında ulemaânın ittifakı vardır. Böylesine önemli olan bir hükmü istihfaf etmek, onu küçümsemek küfürdür (İbn Âbidîn).[132]

757. ...Gazvan b. Cerîr'in babası (Cerîr b. Abdilhamîd)'den; demiştir ki: "Ben Ali (r.a.)'yi (namaz kılarken) sağ eliyle, göbeği üstünde (bulunan) sol bileği üzerinden tutarken gördüm."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis Said b. Cübeyr'den göbeğin üstünde (diye) rivayet edildi. Ebû Miclez; "göbeğin altına (konur)" dedi. (Göbeğin altına konacağı) Ebû Hüreyre'den de rivayet edilmiştir, (fakat) sağlam değildir.[133]

Açıklama

Bu hadis her ne kadar, "namaz kılarken kıyamda sağ eli sol elin üzerine koyarak göbeğin üstüne konur" diyen kimseleri destekliyorsa da Hz. Ali (r.a.)'ye ait bir fiil olması itibariyle kendi re'y ve içtihadına dayanarak böyle hareket etmiş olması

ihtimali de vardır. İmam Buhârî bu hadisi ta'likan zikretmiştir.[134] BezlıTI-mechûd sahibi ise, bu hadisle ilgili olarak şunları nakletmiştir: "Göbeği üstünde" sözü sağlam bir senedle tesbit edilebilmiş değildir. Râvî Ebû Bedr bu ziyade cümleyi Ebû Tâ-Iût'tan nakleden tek kişidir. Bu rivayetinde tek kalmıştır. Her ne kadar bazıları Ebû Bedr'in güvenilir bir kimse olduğunu söylemişse de bazıları onun tam manasıyla güvenilir bir kimse olmadığını söylemişlerdir. Bu şekilde tenkid edenler arasında Ebû Hatim, Hafız İbn Hacer ve Zehebî de bulunmaktadır. Buhârî'nin şeyhlerinden Müslim b. İbrahim'in rivayetinde de bu cümle yoktur. Nitekim İbn Hacer de Fethü'l-Bârî isimli eserinde aynı şeyleri söylemiştir.
İmam Buhârî de "namaz içerisinde amel" babında bu hadisi ta'likan naklederken bu "göbeğin üstünde" cümlesini rivayet etmemiştir.[135]
Musannif Ebû Dâvûd her ne kadar "elleri göbeğin üstünde bağladı"cümlesini ta'likan Said b Cübeyr'den rivayet etmişse de Beyhakî bu haberi Ebû Zekeriya b. İshâk, el-Hasen b. Ya'kub, Yahya b. Ebî Tâlib, Zeyd b. el-Habbab, Süfyan es-Sevrî, İbn Cüreyc, Ebû Zübeyr, Atâ vasıtasıyla Said b. Cübeyr'e erişen bir senetle rivayet etmiş ve sonunda da; "Bu mevzudaki rivayetlerin en sağlamı bu haberdir. Her ne kadar ellerin göbek altında kavuşturulacağına dair Hz. Ali'den bir haber varsa da bu haberin senedinde zayıflık vardır" diyerek kendi görüşünü ortaya koymuştur. Aslında Beyha-kî'nin bu senedinde Yahya b. Ebî Tâlib bulunmaktadır. Onun hakkında Mûsâ b. Hârûn "yalancı" demiştir. Yine bu senedde Zeyd b. el-Habbab bulunmaktadır. Zehebî Mizânu'l-İ'tidal isimli eserinde bu kimseden bahsederken, Yahya b. Maîn'in, onun hakkında; "sevrî'den naklettiği bütün hadisler makbuldür" dediğini ve Ahmed b. Hanbel'in de: "doğru sözlü olmasına rağmen rivayetlerinde çok yanılan bir kimsedir" dediğini söylemiştir. Hz. Ali'den gelen 756 no'lu haberle Hanefîler ve 757 no'lu Said b. Cübeyr'e ve Hz. Ali'ye ait haberlerle de Şâfîler amel etmişlerdir. Bu mevzuda Bezlu'l-mechûd sahibi, İbn Hazm'dan şu hadisi naklediyor: "Üç şey var ki: Peygamber sünnetindendi:
1. İftarda acele etmek,
2. Sahuru geciktirmek,
3. Namazda sağ eli sol el üstüne koymak"[136]

758. ...Ebû Hureyre (r.a.) dedi ki: "Namazda elleri eller üzerine koyma(mn yeri) göbek altıdır.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ben Ahmed b. Hanbel'i (bu) Abdurrahman b. İshâk el-Kûfî (hadisi)nin zayıf olduğunu söylerken işittim.[137]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namazda ellerin kavuşturulacağını ifâde etmekte ve ellerin kavuşturulmuş halde konacağı yeri belirlemektedir. Musannif Ebû Dâvûd (r.a.)'in İmam Ahmed'den naklettiği gibi bu hadis zayıftır. İmam Ahmed'in dışında daha bir çok kimseler bu hadisin zayıf olduğunu ifâde etmişlerdir.[138]

759. ...Tâvûs'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) namazda iken sağ elini sol eli üzerine koyar ve onları göğsü üzerinde kavuştururdu.[139]

Açıklama

Sünen üzerine yazılmış olan büyük şerhlerden Avnii'l-Ma'bûd' da metin üzerine şu ilâve bulunmaktadır; el-Miziy, el-Etraf isimli eserinin el-Merâsîl bölümünün "Tâ Harfi" kısmında şunları söylemektedir: "Bu hadisi Ebû Dâvûd, Kilâbu'l-Merâsîl'de tahric ettiği gibi Beyhakî de el-Ma'rife isimli eserinde bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir." Bu ifâdeden anlaşılıyor ki, namaz kılarken sağ elin sol el üzerine konularak ellerin göğüs üzerinde bağlanacağını ifâde eden bu hadis aslında mürsel bir hadistir.
Ancak mürsel hadisi mutlak delil kabul eden ulema Çoğunlukta olmakla beraber Şafîî ve Hanefî uleması onu bazı şartlar ve kayıtlarla kabul ederler.
Şâfîîlere göre mürsel bir hadis Said b. el-Müseyyeb kanalıyla gelmişse mutlaka delil sayılır. Onun dışında bir kimseden gelmişse onu te'yid eden başka bir sağlam rivayetin bulunması şarttır. Her ne kadar bu hadisi bir de Kabîsa b. Heleb babasından, İbn Huzeyme de Sahihinde Vâil b. Hucr'dan rivayet etmişse de Bezlu'l-mechûd sahibi bu rivayetleri gerek senet ve gerekse metin yönünden tenkit etmiş özellikle, "ellerini göğsünün üzerinde kavuştururdu" cümlesinin bu hadisin aslında bulunmadığını birçok delillerle ortaya koymuştur.[140]
Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Namazda sağ elin sol el üzerine konulacağına dair sahih hadis çoksa da ellerin nerede kavuşturulacağı üzerinde sahih bir hadis bulunmamaktadır. Ellerin göbeğin altına konacağını ifade eden hadis-i şeriflerin daha kuvvetli olduğunu kabul eden âlimler bulunduğu gibi, ellerin göbeğin üst tarafında kavuşturulacağını ifâde eden hadislerle amel eden ulemâ da vardır. Biz bu mevzudaki delillerin münakaşasını ve mezheb imamlarının görüşlerini 754 ve 756 nolu hadislerin açıklanmasında naklettik. Bu mevzuyu Hanefî âlimlerinden İbnu'-l-Hümâm'ın sözleriyle kapatıyoruz:
"Ellerin göbeğin altında mı, yoksa üstünde mi kavuşturulacağı konusunda ulemâ her ne kadar ihtilâf etmişse de gerçek şu ki bu mes'elede her iki tarafın dayandığı deliller kuvvet itibariyle müsavidir."[141]

118-119. Namaza Başladıktan Sonra Okunacak Dualar

760. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) namaza durduğu zaman tekbir alır sonra; "yüzümü hak dine meylederek ve

teslim olarak göklerle yeri yaratana çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Namazım ve bütün ibâdetlerim, ölümüm ve hayatım âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Onun hiç bir şeriki yoktur. Ben bununla (gerçek tevhid inancıyla) emrolundum. Ve ben müslümanlann ilki} im. Allah'ım sen yegâne hükümdarsın. Benim senden başka ilâhım yoktur. Sen rabbi m si ıı, ben de senin kulunum. Ben nefsime zulmettim; fakat günahımı itiraf ederim. Bütün günahlarımı affet. Çünkü günahları Senden başka affedecek yoktur. Beni ahlâkın en güzeline yönelt. Ahlâkın en güzeline yönelten ancak sensin. O kötü ahlâkı benden uzaklaştır. Onu senden başka benden uzaklaştıracak kimse yoktur. (Senin emirlerine) tekrar tekrar icabet eder, (buyruklarına) tekrar tekrar tabi olurum! Bütün hayırlar senin elindedir. Şer ise asla sana nisbet edilemez, varlığım seninledir. (Önü de sonu da) Sana (dayanır) Mübareksin, yücesin. Senden mağfiret diler, Sana tevbe eylerim" derdi. Rüku'a vardığı zaman ise: "Allah'ım ancak Sana rüku ettim. Sana iman eyledim. Ve ancak sana teslim oldum, kulağım, gözüm, iliğim, kemiğim ve sinirlerim hep sana itaat etmektedir" derdi. Başını rüku'dan kaldırdığında da; "Allah hamd edenin hamdini işitir, (kabul eder). Ey Rabbimizl Gökler dolusu yer dolusu, gökle yer arası dolusu onlardan maada (varlığını) dilediğin her şey dolusu hamd de sana mahsustur" derdi. Secdeye varınca da; "Allah'ım, ancak sana secde ettim ve ancak sana inandım, sana teslim oldum, varlığım kendisini yaratıp en güzel şekle koyan, gözünü ve kulağını yaradan Allah'ına secde etti. Yaratıcıların en güzeli olan Allah pek yücedir" derdi. Namazdan (çıkmak için) selâm vermek istediği zaman da; "Allah'ım! Evvel ve âhir, gizli ve aşikâr, işlediğim bütün günahları ve yaptığım bütün israflarımı ve senin benden daha iyi bildiğin bütün kusurlarımı bağışla! İlerleten ve gerileten ancak Sensin, Senden başka hiç bir ilâh yoktur" derdi.[142]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte beyân buyurulduğuna göre Nebiyyi Ekrem (s.a.) Efendimizin iftitah tekbirinden sonra yukarıdaki duayı okuması sünnet-i seniyelerindenmiş.Bu duada geçen "Yüzümü göklerle yeri yaratana çevirdim" cümlesindeki yüzden maksadın zat, varlık ve kalb olabileceği gözönünde bulundurulursa, bu cümleye "bütün varlığımla, zâtımla ve kalbimle Allah'a yöneldim" mânâsı vermek de mümkündür. Kısaca bu cümle "samimiyet ve ihlâsla Allah'a yöneldim, sadece O'na ibâdet ediyorum" mânâsını ifâde eder. Dil bu cümleleri telâffuz ederken kalbin de bu mânâya uygun olarak son derece uyanık olması, namaz kılan kişinin ihlâs, huzur ve huşu'un son haddinde bulunması gerekir. Yoksa yalancı durumuna düşmüş olur. Bu duâ Kur'ân'da şeklinde kelimesiyle başladığı halde bu kelimenin namazda Efendimiz tarafından hazfedilmesi bu cümlelerin kıraat maksadıyla değil de duâ maksadıyla okunduğuna delâlet eder.
Hadiste geçen "Hanîf" kelimesi, batıldan Hakk'a yani hak din olan İslama meyleden kimse demektir. Aslında "hanif" ve "hanef" meyletmek demektir. Ebû Ubeyd ise, "Hanîf" araplar arasında Hz. İbrahim'in dininde olan kimse anlamına gelir" demiştir.
Hadis-i şerifte geçen "Müslim" kelimesinin mânâsı ise, "emir ve nehy-lere râm olan ve ne buyrulursa onu yapmağa hazır kimse demektir.kelimelerini "namazım ve bütün ibadetlerim" diye ter-ceme etmek mümkün olduğu için biz de öyle terceme ettik. Merhum Hasan Basri Çantay da mealinde bu şekilde terceme etmiştir. Haşiye olarak da şu açıklamayı yapmıştır: "Mucâhid ile Said b. Cübeyry, Dahhâk ve Süddî'nin kavillerine göre "nüsk"den maksat, Hac ve Umredeki Kurbandır. Bazılarında hac amelleridir. Bazıları da "Allah'a yaklaştıran herşeydir, bütün ibâdetlerdir" demişlerdir. Biz bunu tercih ettik.[143] Bezlu'I-mechûd sahibi: "Rabbin için namaz kıl ve kurban kes'[144] âyetine uygun olarak burada da "saat" ve "nüsük" kelimeleri beraberce zikredildi" diyerek
"Nüsük" kelimesinin burada "kurban kesmek anlamında" kullanıldığını söylemiştir.
"Ben müslünıanların ilkiyim" cümlesi, Müslim'in rivayetinde "Ve ben müslümanlardanım" şeklinde geçmektedir. Aslında bu iki rivayet arasında bir tearuz yoktur. Nitekim Resûl-i Zişan Efendimiz namazda bazan biriyle bazan da diğeriyle duâ etmiştir. Çünkü o bu ümmetin ilk iman edeni, Allah'a ilk teslim olanıdır. Bu sebeble bazıları. ümmet için sünnet olan cümlesiyle dua etmektir" demişlerse de, Şevkânî buna itiraz etmiş ve; "Buradaki kelimesinin ilk manasına değil, emirlere sarılmakta acele etmek anlamına geldiğini, bu bakımdan ümmet için de şeklinde dua etmenin caiz olduğunu" söylemiştir. Nitekim meşhur Hanefi âlimi îbn Nuceym de el- Bahr isimli eserinde diyerek mi yoksa şeklinde mi dua edilmesi gerektiği mevzuunda ulemânın ihtilâfa düştüğünü, bazılarının diye dua edildiği takdirde namazının bozulacağına hükmettiğini, ancak gerçekte böyle duâ etmekle namazın bozulmayacağını beyân etmiştir.[145] Bu mevzuda kadınla erkek arasında da bir fark yoktur. "Rab" kelimesinin lûgatta dört mânası vardır: **1.** İslah eden, **2**. İtaat edilen ulu; **3.** Sahib ve mâlik, **4.** Terbiye eden, besleyip bütün. Başına harf-i ta'rif gelirse sadece Allah Teâlâ hakkında kullanılır. Harf-i ta'rifsiz bulunursa yaratıklar hakkında da kullanılır.
"Nefsime zulmettim" demek, Rabbim'in zikrinden gaflet ederek ve başkasının sevgisini gönlüme koyarak kendime zulmettim, demektir. Resûlullah (s.a.) böyle duâ etmekle kulluk gereği önce kusurunu itiraf etmiş, sonra Allah'dan mağfiret dilemiştir. Nitekim Hz. âdem ile Hz. Havva (aleyhisselâm) da böyle yapmışlar ve; "Ey Rabbimiz! Biz nefislerimize zulmettik, eğer bizi affetmezsen ve bize acımazsan mutlaka ziyankârlardan oluruz" demişlerdi.
Lebbeyk ve sa'deyk kelimelerinin müfredi malum ve musta'mel değildir. Bunlar kelime-i icabettir. İkincisi birincisine tâbi olarak kullanılır.[146] Yine Zihnî Efendi lebbeyk kelimesi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Lisanımızda dahi müstamel olduğu üzere kelime-i icabettir. Tesniye sigası üzere vâriddir. Müntehab'ın 436. sahifesinde bu kabilden olan müsenna isimler gösterilmiştir. Hepsinin intisabı masdariyyet üzeredir. Lebbeyk lâfzını ehl-i lügat maddesinde zikretmişlerdir.[147] Lebbeyk, ilbâb'dan alınma bir kelimedir, emre hazır vaziyette beklemek demektir. Yani senin kapında tek-' rar tekrar ayakta durup, emrine boyun eğiyorum demektir. Kelimenin tesniye olarak söylenmesi tekrarı ifâde içindir. Mensub okunuşu mukadder bir fiil sebebiyledir.[148]
Netice olarak "lebbeyk" ben tekrar tekrar senin taatin üzereyim; "Sa'deyk" de senin emrine uyarak tekrar tekrar saadete ererim, demektir.

"Bütün hayırlar senin elindedir" cümlesinin şerhi ile-ilgili olarak hadis sarihleri şunları söylemişlerdir: "Maddî manevî her türlü hayır senin tasarrufundadır. Bütün iyilikler sana nisbetle avuçta tutulan şey gibi emre ve tasarrufa amadedir. Senin kaza ve kaderinin sultası ve hükmü altındadır."
Burada geçen "senin elindedir" cümlesindeki el kelimesi müteşabih bir kelimedir. Çünkü Cenab-ı Allah el, yüz gibi cismanî ve maddî sıfatlardan münezzehdir. Bu sebeble âyet-i kerimede ve hadis-i şeriflerde geçen bu kelimelere Zât-i Bâriye lâyık ve aynı zamanda akla ve Arab dili gramerine uygun olan mecazî manalar verilmiştir. Bu, müteahhirûn denilen ve Hicrî 500'ncü yıldan sonra gelen Kelâm ulemâsının mezhebidir. Bunlar âyet-i kerime ve hadislerde geç*-ı "el" kelimesine kudret, tasarruf gibi Zât-i Bâri'nin Kemâl sıfatlarına uygun manalar vermişlerdir. Fakat daha önce yaşamış olan selef uleması ise, bu gibi âyetleri te'vildçn kaçınarak onları hakiki manalarından çıkarma tehlikesinden korundukları gibi, "Hak Teâlâ'nm eli mahlu-katınkine benzemez, biz onun hakikatini bilemeyiz" demek suretiyle bu kelimelerin mahiyetini de Allah'a havale ederek teşbih ve tecsîme düşmekten de korunmuşlardır.
"Şer ise asla sana nisbet edilemez" cümlesi te'vili gereken bir sözdür. Çünkü Ehl-i Sünnet mezhebine göre hayır olsun, şer olsun herşeyi Allah yaratır.
İmam Nevevî'nin beyânına göre bu mevzuda beş görüş vardır: .
1. Bu cümlenin mânâsı şer ile sana kulluk yapılamaz, demektir. İmam Halil b. Ahmed ile Nadr b. Şümeyl, İshak b. Râhûye, Yahya b. Main, Ebu Ber b. Huzeyme, Ezherî ve diğer bir takım ulemânın görüşleri budur.
2 . Teeddüben, şer Allah'a izafe edilemez. Ancak yaratıkların yaptıkları işlere izafe edilir. Meselâ, "ey maymunlarla domuzların yaratıcısı" denilemez. Nitekim İbrahim aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Hastalandığım zaman bana şifâ veren odur"[149] Bu âyet-i kerimede İbrahim aleyhisselâm hastalanmayı teeddüben kendisine, şifa vermeyi de Allah'a izafe etmiştir. Bunun Kur'an-ı Kerim'de örnekleri çoktur. Hızır aleyhisselâmın aybı kendine, rahmeti de Cenab-'ı Hakk'a izafe etmesi de bu örneklerden birini teşkil eder. "Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim"[150] "Rabbin diledi ki ikisi de rüşdlerine ersinler"[151] âyet-i kerimelerinde olduğu gibi.
3. Bu cümlenin mânâsı "Ya Rabbi, kötü şeyler sana arz olunamaz ancak sana iyi sözler ve güzel ameller arz olunur" demektir. Nitekim âyet-i kerimede "Güzel kelimeler ancak ona yükselir. Onu da iyi amel (ve hareket) yükseltir"[152] buyurulmuştur.
4. Bu sözlerden maksat, "Ya Rabbi! Şer Sana nisbetle şer değildir.Çünkü Sen onu büyük hikmet ve maslahatlarla yarattın; şer ancak mahluklara nisbetle kötüdür" demektir.
5 . Hattâbî'ye göre bu söz "şer senden ma'dûd değildir" anlamındadır."Mübareksin" kelimesinin manası "Büyüksün ve şereflisin, her türlü senaya lâyıksın, kullar seni tevhid etmekle bereket kazanırlar" demektir.
"Yaratıcıların en güzeli olan Allah pek yücedir" cümlesinde Hak Teâlâ'nm en güzel yaratıcı olduğu beyân edildiğine göre Allah'dan başka yaratıcılar bulunduğu, fakat onların yarattığı şeylerin noksan ve kusurlu olduğu mânâsı anlaşılmaktadır.
Ehl-i Sünnet ulemâsı, bu cümlede geçen yaratıcılar, kelimesine takdir ediciler, mümkünü tahdid ve tasvir ediciler manası vermişlerdir. Çünkü "Allah herşeyin yaratıcısıdır"[153] "Allâh'-dan başka bir yaratıcı var mıdır?"[154] gibi âyet-i kerimeler Hak Teâlâ'nın her şeyin yaratıcısı olduğunu ve O'ndan başka yaratıcı bulunmadığını çok açık olarak ifâde etmektedir. Buna göre bu cümleye şöyle mânâ vermek mümkündür: "Takdir edenlerin ve şekil verenlerin en güzeli olan Allah pek yücedir."
İmam Nevevî el-Mecmu' isimli eserinde (3 / 416) şunları söylemektedir: cümlesinin manası Allah kendisine hamdede-nin hamdini kabul eder ve onu mükâfatlandırır, demektir. Sünnet olan rükû'dan kalkarken demektir. İyice doğrulduktan sonra da: "Ey Rabbîmiz! Göklerle yer ve onların arasındaki herşey, onlardan sonra dilediğin herşey dolusu hamd ancak Sana mahsustur. Ey hamd ü senaya lâyık olan Allah'ım! Senin verdiğine mâni olacak yoktur. Vermediğini verecek de yoktur. Senin katında hiç bir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir" demek müstehabtır.
kelimesini merfu ve mensub okumak caizse de meşhur olan hal olarak mansub okunmasıdır.kelimesi münâda, olarak feth üzere meb-nidir. İmam Şafîî ve taraftarlarına göre bu duayı okumanın müstehab oluşunda imam ve cemaat eşittir. ve zikirlerim de yine aynı şekilde hem cemaat ve hem de imamın okuması sünnettir. "Rabbena" kelimesiyle başlayan zikir bazı hadis-i şeriflerde şeklinde geldiği halde bazılarında şeklinde vâv ile beraber rivayet edilmişken, bazı rivayetlerde bazılarında da şeklinde gelmiştir. Bu rivayetlerin hepsi sahih ve hepsiyle de amel etmek caizdir. Rivayetlerin bazısında bulunan vâv'ın mahfuz bir fiile atfeden bir atf (vav) olduğu söylenmektedir. Buna göre cümlenin "Ey Rabbimiz! Sana itaat ve hamd ederiz. Gerçek ve kusursuz olan hamd sana mahsustur" şeklindedir. Fakat ef-dal olan demektir. Cemaatin işitmesi ve imamın rükû'dan kalktığını anlaması için imanın cümlesini sesli okuması, cümlesini de gizli okuması müstehabdır. Cemaat ise, tekbirde olduğu gibi her ikisini de gizli okur. Bu İmam Şafîî'nin mezhebidir. Atâ, Muhammed b. Şîrîn, İshak ve Dâvûd da aynı görüştedirler. Ebû Hanife'ye göre ise İmam sadece cemaat de sadece der. Bu aynı zamanda İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'in görüşüdür.
İmam Sevrî, Evzâi, Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşüne göre ise, İmam her iki cümleyi de okur. Cemaatse sadece der. Bunların delili Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri:"İmam semi'allahü limen hamideh, dediği vakit siz Rabbena lekel-hamd deyiniz"[155] mealindeki hadisle "Peygamber (s.a.) semiallahü limen hamiden dedikten sonra arkasından Rabbena ve leke'1-hamd derdi"[156] mealindeki hadistir.
İmam Şafîî'nin ve taraftarlarının delili ise yine Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri: "Peygamber (s.a.) semaiallahu limen hamiden dediği zaman arkasından derdi.[157] mealindeki hadisle, Buhârî'nin Mâlik b. el-Huveyris'den rivayet ettiği "Beni gördüğünüz gibi namaz kılınız"[158] mealindeki hadis-i şerif ve; "Bir adam Resûl-ü Ekrem'in huzurunda namaz kılarken sözünden sonra deyince, Efendimiz; "o adama oluz küsur meleğin bu sözün sevabını yazmak için koşuştuklarını görüyorum" buyurdu.[159] mealindeki hadistir. Şa-fîîlere göre mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif iftitah tekbirinden sonra '*innî veccehtu" duasının okunacağına bir delildir.Hanefilere göre bu dua İslâm'ın ilk yıllarında okunurdu, sonradan

neshedildi.[160] Ancak teheccüd namazlarında okunabilir. Her namazda sübhâneke duasından sonra duasını okumak İmam Ebû Yûsuf'a göre de sünnettir. Delili de mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisidir. İmam Ebû Hanife ve Muhammed (r.a.)'e göre ise, Sübhâneke'den sonra bu duayı okumak gerekmez. Delilleri ise Dârekutnî'nin Hz. Enes'den rivayet ettiği; "Hz. Peygamber (s.a.) namaza başlarken tekbir getirir ve Sübhâneke'yi sonuna kadar okurdu. Başka bir dua ilâve etmezdi" mealindeki hadis-i şeriftir.[161] İmam Ebu Hanife ve Muhammed (r.a.)'e göre mevzumuzu teşkil eden hadis, teheccüd namazıyla ilgilidir. Nitekim Ebû Avâne'nin Sahîh'inde İmam Nesâî'nin de Sünen'inde rivayet ettiği; "Hz. Peygamber nât ile namazına başladığında tekbirden sonra duasını okurdu" mealindeki hadis-i şerif de bu imamların görüşünü desteklemektedir.[162]

Bazı Hükümler

1. İftitah duası hemen tekbirden sonra okunur. Her ne kadar ulema hadis-ı şeriften bu hükmü çıkarmışlarsa da imam el-Hâdi, Kasım, Ebu'l-Abbas, Ebû Tâlib, "Evlâd edinmeyen, mülkünde hiç bir ortağı olmayan zülll(ü acz)den nâşi yardımcıya da (ihtiyaç) bulunmayan Allah'a hamdolsun. Onu büyük bil, büyüklükle an"[163] âyet-i kerimesini delil getirerek iftitah duasının iftitah tekbirinden önce okunacağı kanaatine varmışlardır. Bu âlimlere göre (îj^" öj^j) kelimelerinden maksat iftitah tekbiridir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, bu,kelimelerin iftitah tekbirine tahsisini gerektiren bir sebeb yoktur. Bu kelimeler mutlak ta'zim ifâde eder. Çünkü buradaki "vav" atıf vavıdır. Tertibe delâlet eden bir mânâsı yoktur.
2. Namazda iftitah duası okumak meşru kılınmıştır. Sahabe, tâbiûn ve daha sonra gelenlerden ulemânın ekseriyeti bu görüştedirler.Ancak Mâlikî ulemâsı 856 numaralı hadisi delil getirerek Sübhâneke cluasını okumanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Allâme Zürkânî, Muhtasar-ı Halil üzerine yazdığı şerhinde İmam Mâlik'in tekbirden sonra, kıraatten önce, "Sübhâneke" ile "veccehtü vechî" vel^AHahümme bâ'id beynî" dualarını okumanın müstehab olduğunu söylediğinden bahsetmektedir.
3. Namaz içerisindeki rukû'a ve secdeye varma gibi hareketlerde fazla sür'atten kaçınarak mutedil olmak, oturuş ve kalkışlarda organların iyice yerleşmesine dikkat etmek gerekir.
4. Namaz kılan kimse cümlesinden sonra cümlesini ilâve etmelidir.[164]

761. ...Ali b. Ebî Tâlib'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) farz namaza durduğu zaman "Allahu Ekber" der ve ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Okumayı bitirip de rükû'a varmak istediğinde ve (başını) rükû'dan kaldırdığında (yine) bunu yapardı. Namazda otururken asla ellerini kaldırmazdı, (ilk iki rekatın sonundaki) iki secdeden (sonra ayağa) kalktığında da aynı şekilde ellerini kaldırır, "Allahu ekber" der ve (bir önceki) Abdülaziz hadisindeki gibi duâ ederdi. (Râvi Abdullah b. el-Fadl) duada (bir önceki hadise göre) bazı şeyleri fazla bazılarını da noksan nakletti. (Bir önceki hadiste geçen) "bütün hayırlar senin elindedir şer ise asla sana nisbet edilemez" (cümlesini hiç) nakletmemiştir. Ancak:"Namazdan çıkmak istediği zaman da; "Allah'ım! Evvel ve âhir, gizli ve aşikâr, işlediğim bütün günahlarımı bağışla sen benim Hanımsın. Senden başka ilâh yoktur" (sözlerini de) ilâve etmiştir.[165]

Açıklama

Bu hadisin aşağı yukarı aynısı olan bir önceki hadiste yer alan Resûl-i Ekrem'in namaza başladığında okuduğu dualar ve bu dualarla ilgili olarak ilim adamlarının görüşleri üzerinde gerekli açıklamalar yapılmıştı. Bununla beraber burada da üzerinde durulup açıklığa kavuşturulması gereken bazı meseleler bulunmaktadır.
Hadis-i şerifte geçen "iki secdeden kalktığında" ibaresi ile ilgili olarak hadis âlimleri iki görüş beyan etmişlerdir:
1. Bu ibare "ilk rekâtın secdelerini yaptıktan sonra ikinci rekata kalktığı zaman" anlamına gelmektedir. Bu açıklamaya göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) ikinci rekata kalktığı zaman da aynen birinci rekatta olduğu gibi ellerini kaldırarak "Allahu ekber" der ve Sübhâneke duasını okurdu.
2. "İlk iki rekâttan sonra üçüncü rekâta kalktığı zaman" anlamına gelir ki, burada secde kelimesi mecazen rekât mânâsında kullanılmıştır. Bu açıklamaya göre ise, Resûl-i ekrem üçüncü rekata kalktığı zamanda aynen birinci rekatta yaptığı gibi ellerini omuzlan hizasına kadar kaldırarak "Allahu ekber" der ve sübhâneke duasını okurdu. Ancak Hanefî uleması ellerin kaldırılma-yacağı konusunda 748 ve 749 nolu hadislerle amel etmişlerdir. Namazın başında "sübhâneke" ile okunan duaları ise ancak teheccüd namazı için ,câiz görmüşlerdir. Bu hadisi nakleden râvi Abdullah b. el-Fadl, Resûl-i Ekrem'in kıyamda okuduğu duaları naklederken Abduiaziz'in naklettiği bir önceki hadisteki duaları aşağı-yultarı ?ynen nakletti. Ancak bir önceki hadiste geçen ibaresini burada hiç zikretmemişken bir önceki hadiste geçen duasını da burada "Sen benim ilâhımsm" cümlesini ilâve ederek nakletmiştir.[166]

762. ...Şu'ayb b. Ebî Hamza demiştir ki: Muhammed b. el-Münkedir, İbn Ebi Ferve ve bunlardan başka Medine'li bir fakih (iftitah duasında geçen) "ben müslümanların ilkiyim" sözünü kast ederek, bana "sen bu duayı okuduğun zaman:"Ve ben müslümanlardanım" şeklinde oku dedi.[167]

Açıklama

Bu haberden Muhammed b. el-Münkedir ve îbn Ebî Ferve'nın ıftıtah duasında geçen sözünün şeklinde okunması gerektiği görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. 760 no'lu hadisin açıklanması esnasında ifade ettiğimiz gibi aslında şeklinde okumanın

da herhangi bir sakıncası yoktur. Çünkü burada "müslümanların birincisi olmak"tan maksat hayra koşan ve hayra tabi olanların başında gelmektedir ki, Resûl-i Ekrem'in dışında herhangi bir mü'minin de kendisinden bu şekilde bahsetmesi gerçeğe aykırı değildir. Bu bakımdan herhangi bir mü'minin bu duayı tilâvet niyetiyle namazda okuması caizdir. Ancak bu hadisin râvilerinden İbn Ebi Ferve hakkında İbn Sa'd şunları söylemektedir: "İbn Ebi Ferve çok hadis rivayet edenlerden birisidir. Rivayet ettiği hadisler arasında pek çok münker hadis vardır. Ulemâ bu kimsenin rivayet ettiği hadislere itibâr etmezler ve bu hadislerin delil niteliği taşıdığını kabul etmezler.[168]

763. ...Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre bir adam soluk soluğa namaza gelmiş ve; "Allah'a halisane hayırlı ve çok hamd olsun" demiş. Peygamber (s.a.) namazını bitirince, "bu sözleri söyleyen hanginîzdi? Çünkü o zararlı bir şey söylemedi" buyurmuştur. Bunun üzerine bir adam:
"Nefes nefese (koşarak) geldim de onları ben söyledim" demiş. Peygamber (s.a.); "gerçekten bunları hangisi daha önce Allah'a yetiştirecek diye yarışan on iki tane melek gördüm" buyurmuştur. Humeyd buna (şunları da) ilâve etti: "Biriniz (namaza) gelirken (her zamanki) yürüdüğü gibi yürüsün. Yetiştiğini (imamla) kılsın yetişemediğini de (yalnız başına) kaza etsin."[169]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte sözü geçen kimse okumuş olduğu duayı ister cemaate yetiştiğinden dolayı, isterse içten gelen bir arzuyla mücerred bir ta'zim ve şükür maksadıyla okumuş olsun, her iki halde de Resûl-i Ekrem'in tasdik ve tasvibine mazhar olmuştur. On iki tane meleğin bu hamd-ü senanın sevabını yazmakta yarış ettiklerini haber vermesiyle de bu sözleri namazda söyleyen bir kimsenin büyük bir ecir ve sevaba nail olacağını beyân ve bu fiile teşvik etmiştir. Müslim ve Nesâî'nin rivayetlerinde ise, hâdise: "Resûlullah (s.a.) namazını bitirince, "o sözleri söyleyen hanginizdi?" diye sordu. Cemaat sükût ettiler. Bunun üzerine Resul-i Ekrem tekrar, "bunları söyleyen hanginizdi? Zira zararlı bir şey söylemedi buyurdu" anlamına gelen lâfızlarla anlatılmaktadır. Hanefiler bu gibi zikirlerin ancak nafile namazlarda yapılabileceğini farz namazlarda ise, teşehhüdden sora caiz olduğunu söylerler. "Bu duanın sevabını yazan meleklerin sayısının on iki olmasının hikmetini ancak Allah ve Resulü bilir.
Humeyd'in bu hadise ilave ettiği cümleden de anlaşılıyor ki, Nebiyy-i Ekrem (s.a.) namaza koşarak gitmeyi hoş karşılamamıştır. Çünkü bilindiği gibi imama teşehhüdde bile yetişen kimse cemaat sevabına nail olur. İmam selâm verdikten sonra da kalkar cemaatle kılamadığı rekatları yalnız başına kılar.
Hadisin zahirine bakılırsa buradaki melâike-i kiramdan maksat Hafa-za melekleri değildir. Nitekim Buhârî ile Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.)den ittifakla rivayet ettikleri hadis de bunu gösterir. Zira mezkûr hadiste; "Allah Teâlâ'nın öyle melekleri vardır ki bunlar yollarda dolaşarak zikir ehlini ararlar" buyurulmaktadır.[170]

Bazı Hükümler

1. Allah Teâlâ'ya hamd-ü senada bulunmanın sevabı çok büyüktür.
2. Yanındakini şaşırtmamak şartıyla yüksek sesle zikretmek caizdir.
3. Kulların bazı amellerinin sevabını hafaza melekleri dışında görevli başka melekler yazar.
4. Namaza koşarak gidilmemelidir.[171]

764. ...Cübeyr b. Mut'ım'dan rivayet edildiğine göre, (Cübeyr) Resülüllah'ı namaz kılarken görmüş -(Ravi) Amr der ki: Gerçi hangi namazın olduğunu bilemiyorum- Peygamber (s.a.) (o namazda) "Allah gerçekten büyüktür, Allah gerçekten büyüktür, Allah gerçekten büyüktür Allah'a çok çok hamd olsun, Allah'a çok çok hamd olsun, Allah'a çok çok hamd olsun" (şeklinde) üç defa; "Allah'ı sabah ve akşam her türlü noksanlıklardan tenzih ederim" (diye) üç defa (zikretti, bir defa da)! "Şeytandan, onun nefhinden, nefsinden ve hemzinden Allah'a sığınırım" dedi. (Amr) dedi ki: (Şeytanın) nefsi şiirdir, nefh'i kibirdir, hemz'i de ilişmesidir."[172]

Açıklama

"Bu namazın hangi' namaz olduğunu iyice bilemiyorum" diyerek tereddüdünü ifade eden râvi Amr b. Mürre'dir. Bir sonraki 765 no'lu hadisde bunun, nafile namazı olduğu ifade edilmektedir.
"Allah'a çok çok hamd olsun'* cümlesinin sonundaki "üç defa" lâfzı râviye ait bir sözdür. Bu söz aslında Hattabî şerhinin birinci baskısıyla, Avnu'l-Mâbud şerhinin el-Mektebetü's-Selefiyye tarafından yapılan ikinci baskısında bulunmamaktadır. Ancak el-Menhel ve Bezlu'l-mechud'daki metinlerde bulunmaktadır. Varlığı kabul edilirse o zaman "Allah'a çok çok hamd olsun" cümlesini Resul-i Ekrem'in üç kere tekrarladığı anlaşılır. Buna göre metinde bu cümle arka arkaya üç defa tekrarlandığı halde ayrıca bir de "üç kere" sözünün getirilmesinden maksat, Efendimiz'in bu cümleyi kaç kere okuduğunu kesin bir şekilde kayıtlamak ve bu sayıyı bir kere daha te'kid etmektir. Binaenaleyh "Allahu ekberu kebîra" cümlesi Hz. Peygamber tarafından üç defa tekrarlanmıştır. Dokuz defa tekrarlanmış değildir. Metindeki "Allah'ı sabah ve akşam her türlü noksanlıklardan tenzih ederim" sözünün üç defa tekerrüründen oluşan cümlenin sonunda yer alan "üç defa" kelimesi ise, tekerrürlerden oluşan bu üç cümlenin üç defa tekrarlanacağını ifâde eder. Netice olarak şunu söyleyebiliriz: "Allah'a çok çok hamd olsun" cümlesinin sonunda bulunan "üç defa" kelimesi takyid ve te'kid içindir. "Allah'ı sabah ve akşam her türlü

noksanlardan tenzih ederim" cümlesinin sonundaki "üç defa" kelimesi ise te'sis içindir. Şayet bu "üç defa" kelimesinin "Allah gerçekten büyüktür" cümlesine de şâmil olduğu düşünülürse üç defa kelimesi o cümlede de yine takyid ve te'kid ifade eder.[173]

Şiir Söyleme Ve Dinlemenin Hükmü

Hadis-i şerifte geçen "nefs" kelimesi ciğerlerdeki nefesi tükrükle beraber dışarı atmak demektir.Hadisin metninde "nefs" kelimesi şiirle tefsir edilmiştir. Hakikaten bazı şiirler vardır ki inkâr, küfr, şirk ve fuhşiyyat ile doludur. Bunları sahibinin kalbine üfürüp atan şeytandır. Fakat hakka ve hikmete tercüman olan bazı şiirler de vardır ki şiirin bu çeşidi İslâmda teşvik edilmiştir.
Nitekim şâir Hassan b. Sâbit'ten rivayet edildiğine göre Nebiyy-i Ekrem (s.a.) O'nun için; "Ey Hassan, Kuffâr-ı Kureyş'e cevap ver. İlâhi Onu RuhirI-Kudüs'le (Cibril'le) te'yid ed" diye dua etmiştir.
Bu hadis-i şerifin şerhi ile ilgili olarak Ahmed Nairı Efendi şunları söylemektedir: Hassan b. Sabit (r.a.)'ın kendisinden rivayet edilen diğer bir hadiste ifade edildiğine göre Resulullah (s.a.) Efendimiz o'na; "Onları hicvet (korkma) Cibril seninle beraberdir" buyurmuşlardır. Keza Ümmü'l-Mü'minîn Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre; "Resulullah (s.a.) Hassan (r.a.) için mescidde bir minber kurdurur, Hassan da o minberin üstüne çıkıp küf-fârı hicv edermiş."[174]
Nitekim edebiyat meraklısı kimselerin gerek kendilerinin gerekse başkalarının şiirlerini inşad etmeleri caiz olup olmadığı meselesi müctehidleri ikiye ayırmıştır. Bir kısmı şiir söylemenin caiz olduğunu belirtmişlerdir ki, Şa'bî, Âmir b. Sa'd el-Becelî, Muhammed b. Şîrîn, Saîd b. el-Müseyyeb, Kasım, Sevrî, Evzâî, Ebû Hanife, Mâlik, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Eb Yûsuf, Muhammed, İshâk, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd (r.a.) hep hicv eden, fuhuştan, müslümanlardan birinin şeref ve haysiyetine taarruzdan hâli olan şiirin söylenmesinde bir sakınca görmemişlerdir. Delilleri mevzumuzu teşkil eden bu hadisle Hz. Âişe ve Hasan'dan nakledilen diğer iki hadistir.
Mesrûk, İbrahim en-Nehat, Salim b. Abdullah, Hasan el-Basrî, Amr b. Şu'ayb ise şiirin rivayetini de okunmasını da mekruh görmüşlerdir. Delilleri Şairler('e geline) görmüyor musun onları (nasıl) her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar? Ve onlar yap. madıkları şeyleri söylerler."[175] âyet-i kerimesi ile Hz. Ömer, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ebû Hüreyre, Ebû Said el-Hudrî, Avf b. Mâlik ve Ebu'd-Derdâ (r.a.)'den rivayet edilip İbn Ebî Şeybe, Bezzâr, Tahâvî, Müslim, İbn Mâce, Buharı ve Taberanî taraflarından çeşitli senetlerle rivayet edilen "Birinizin İçminin irin ile dolup harab olması onun hakkında, şiir ile dolmasından daha hayırlıdır"[176] hadisidir. Ötekiler ise, bu nehyi her türlü şiire şamil addetmeyip "küfür ve fuhş-i kelâm ile dolu şiir hakkındadır" derler. Nitekim Resul-i Ekrem'in çok kere şiir dinlemiş olmaları, vezne uymayarak bile olsa, başkalarının şiirlerinden parçalar okuması, özellikle Hz. Hassân'a bunca teşvik edici sözler söylemesi hep evvelce saydığımız ulemâ topluluğunun ictihadlarını doğrulamaktadır.
Fakat müşriklere karşı ağzı bozmak ve alay etmek caiz olmakla beraber bunu başlatmak uygun değildir. Çünkü bu işi başlatınca kâfirlerin de mukabelede bulunarak ehl-i İslama hatta Allah korusun yüce Allah'a ve Resulüne soğmelerine yol açılmış olur. Fakat tecâvüz evvelâ müşrikler tarafından başlatılıp da aynı silah ile müdafaa zarureti hasıl olursa bunu yapmakta bir sakınca yoktur. Nitekim "Müşriklere karşı .mallarınızla, canlarınızla, dillerinizle mücâdele ediniz." buyurulmuştur.[177]
Bu mevzuda Hanefi âlimlerinden Aynî şunları söylemiştir: Bu hadiste geçen "nefs" kelimesi şiirle tefsir edilmiştir. Eğer gerçekten bu tefsir hadisin aslından ise, bir diyeceğimiz olamaz. Ama bu tefsir râvinin kendisine ait bir böz ise, o zaman buradaki "nefs" kelimesinin sihir anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü bu kelime Felak Sûresi'nde geçen "düğümlere üfleyip tüküren büyücü kadınların şerrinden" âyeti kerimesinin aynısıdır.[178]
Bana göre sihirbazlara yön verenler ve onlara yardım edenler şeytanlardır. Nitekim Fahru'r-Râzî, büyünün sekiz çeşidini sayarken üçüncü maddede şunları söylemiştir: Sihrin üçüncü bir şekli de yere ait ruhlardan yani cinlerden yararlanılarak yapılan büyüdür. Yere ait ruhlarla münâsebet kurmak semavî ruhlarla yani meleklerle ilişki kurmaktan kolaydır.[179]
Hadis-i şerifteki "Nefh" kelimesi de kibirle yani böbürlenme ile açıklanmıştır. Gerçekten kibir insanın kalbine şeytanın üfürdüğü bir vesvesenin neticesidir. Bu yüzden o kimse kendinin büyük ve başkalarının da küçük olduğu vehmine kapılır.
"Müte" kelimesi ise cinlerin ilişmesi neticesinde insana arız olan cinnet veya sar'a anlamına gelir.
Hadis-i şerifte şeytanın bu gibi tehlikelerinden emin ve mahfuz kalabilmek için Allah'a nasıl sığınılacağı Öğretilerek insanlar dünyada ve âhirette kendilerini bekleyen tehlikelerden muhafaza edilmek istenmiştir.[180]

765. ...Cubeyr b. Mut'im'den; "Ben Peygamber (s.a.)' i nafile namaz konusunda beyânda bulunurken dinledim" demiş sonra da bir önceki hadiste geçen duanın benzerini zikretmiştir.[181]

Açıklama

Bir önceki 764 no'Iu hadis-i şerifi Şu'be b. el-Haccâc, Amr b. Mürre'den nakletmişti. Bu hadis-i şerif ise, Mis'ar tarafından yine amr b. Mürre'den nakledilmiştir. Her iki hadisi de Amr naklettiği halde birinde "bu namazın nafile mi, farz mı olduğunu pek kestiremiyorum" demişken, diğerinde "bu nafile namazdı" demesi, bu iki ifade arasında bir çelişki olduğuna delâlet etmez. Çünkü Amr b. Mürre'nin birinci rivayetinde bu namazın farz namaz mı yoksa nafile mi olduğunu hatırlayamadığı halde Mis'ar'e anlattığı zaman bu namazın nafile olduğunu hatırlaması ve açıklaması mümkündür. Bu yüzden de iki hadis arasında her hangi bir tearuzun bulunması söz konusu değildir.[182]

766. ...Âsim b. Humeyd'den; demiştir ki: Âişe (r.anhâ)'ya Peygamber (s.a.)'in gece (namaza) kalktığı zaman hangi duayı okuduğunu sordum:
Vallahi daha önce hiç bir kimsenin sormadığı bir şeyi sordun. O gece kalktığı zaman on (defa) "Allahu ekber" derdi. On (defa) "Elhamdülillah" on (defa) "Subhânellah" on (defa) "Lâ ilahe illallah" on (defa) "Estağfirullah" derdi. Ve: "Ey Allah'ım! Beni bağışla, hakka ilet, rızıklandır. Beni afiyette kıl" diye duâ eder ve kıyamet gününde yer darlığından Allaha sığınırdı, cevabını verdi.[183]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Hâlid b. Ma'dân da Rabiatu'l-Cureşî vasıtasıyla Âişe'den rivayet etmiştir.[184]

Açıklama

Metinde geçen "gece kalkmak" tabirinden maksat, gece namazına kalkmaktır. Hz. Âişe'nin "Bu soruyu bana senden önce hiç kimse sormamıştı" demesinden maksadı, bu soruyu beğendiğini ifâde etmek ve benzeri soruların sorulmasına teşvik etmektir. Âişe (r.anhâ) validemizin ifadesinden anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem Efen: dimiz gece namazına kalktığında on defa Allah büyüktür; on defa, "AlIaha hamd olsun"; oh defa "Allah'ı bütü,n noksanlıklardan tenzih ederim"; on defa "Allah'dan başka bir ilâh yoktur"; on defa, "Allah'dan mağfiret dilerim" dermiş ve sonra da şu duayı okurmuş, "Allah'ım, bana mağfiret buyur, hakka ilet, rızıklandır. Beni afiyette kıl Kıyamet gününde yer darlığında Allah'a sığınırım."
Hadis-i şerifte geçen "yer darlığın"dan maksat, Kıyametin dehşeti karşısında çaresizliğe düşüp sıkıntıda kalmaktır. Bu duruma düşen kişi yeri daralmış bir kişiye benzer.
Müellif Ebû Davud'un; "Bu hadisi bir de Hâlid b. Ma'dân rivayet etmiştir" demekten maksadı, bu hadisin başka senetlerle de takviye edildiğini ve sahih bir hadis olduğunu ifade etmektir.[185]

767. ...Ebû Seleme b. Abdurrahman dedi ki: "Âişe'ye Peygamber (s.a.) geceleyin kalktığında namaza neyle başlardı (diye) sordum." Cevaben;
Geceleyin kalktığında namazına,1 "Allah'ım, ey Cebrâîl, Mikâîl ve İsrafil'in Rabbî, göklerle yerin yaratıcısı, görüleni ve görülmeyeni bilen (Allah'ım). Kullarının ayrılığa düşdükleri şeylerde onların arasında ancak sen hükmedersin, hakkında ihtilâfa düşülmüş olan hakka beni izninle sen ilel,çünkü sen dilediğini doğru yola hidâyet eylersin" (duasıyla) başlardı dedi.[186]

Açıklama

Bu hadis"i şerif geceleyin nâfile namaz kılmak için, kalkanın iftitah tekbirinden sonra, diye başlayan duayı sonuna kadar okumasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin, kendisi hak ve hakikatin doruğunda bulunduğu halde böyle hak ve hakikate erişmesi için duada bulunması, duada tevazu, huşu ve ihlgsın esas olduğunu ümmetine tâlim ve telkin hikmetine mebnidir.
Bundan önceki hadisde Resûl-i Ekrem'in iftitah tekbirinden sonra başka bir duâ okuduğu ifâde edildiği halde, bu hadis-i şerifte de böyle duâ ettiğinin ifade edilmesi bu iki hadis arasında bir tearuz bulunduğunu göstermez. Çünkü Efendimiz bazan iftitah tekbirinden sonra bir önceki hadis-i şerifte geçtiği gibi duâ etmiş, bazan da bu hadis-i şerifte geçtiği gibi duâ etmiştir. Buna göre gece nafile namaz kılan bir kimsenin bu iki duadan istediğini okuması caizdir. Bu hadis-i şerifteki duada Melâike-i kiram içerisinden üç meleğin isminin özellikle seçilerek okunmasının hikmeti, diğer melekler içerisinde bu üç meleğin taşıdığı şerefin üstünlüğünü ve bu üç meleğe duyulan saygıyı ifadeden ibarettir. Çünkü bunlar bütün kulların dünyevî ve uhrevî işlerinin nizam ve intizam içerisinde yürütülmesi ile görevlidir.
"Kulların ayrılığa düştükleri şeyler"den maksat ise dinî meselelerdir. Dünyalık işlerinde herkesin helâl olmak şartıyla ayrı bir kazanç yoluna ve mesleğe intisab etmesinde bir sakınca yoksa da din işlerinin asıllarında ihtilâfa düşmek sakıncalıdır.
"Hakka, izninle beni hidâyet eyle" cümlesi, insanın hidayete ermesi için kulun irâde ve ihtiyarının kâfi gelmeyip Allah Teâlâ'mn da irâde ve yaratmasının şart olduğunu ifâde eder. Nitekim Allah teâla ve tekaddes hazretleri Kur*an-ı Keriminde şöyle buyuruyor: "Allah kime doğru yolu gösterir, imana muvaffak ederse onun göğsünü İslâm için açar (genişletir); kimi de sapıklıkda bırakmak dilerse, onun da kalbini son derece daraltır, sıkar, o (İslâmı kabul hususunda) güya zorla göğe çıkacakmış gibi (kendinde bir imkânsızlık ve) zahmet görür. Allah iman etmeyeceklerin üstüne işte böyle murdarlık çökertir."[187]
Metinde geçen "doğru yol"dan maksat da İslâm Dinidir. Çünkü doğru yol nasıl insanı en kısa zamanda gayesine eriştirirse hak olan İslâmiyet de insanı saadete en kısa zamanda eriştiren bir vasıta olduğu için ona da "doğru yol" ismi verilmiştir.[188]

768. ...Şu (bir önceki) hadisin manasını bir de ikrime aynı senetle ve "Bize haber verdi" diyerek nakletti. Peygamber (gece) kalktığında tekbir getirir ve (önceki hadiste geçen duayı) okurdu.[189]

769. ...el-Ka'nebî; "Mâlik farz ya da farzın dışında bir namazın başlangıcında, ortasında veya sonunda duâ etmekte bir sakınca yoktur, dedi." demiştir.[190]

Açıklama

Musannif, Ebû Dâvûd bu rivâyetiyle İmam Malik'in namazda iftitah duası okumakta bir sakınca görmediğini ifâde etmek

istemiştir. Bilindiği gibi Mâliki mezhebinde meşhur olan görüşte iftitah duası okumak mekruhtur. Fakat İmam Malik'e göre bu duayı okumak mendubtur. Nitekim Zurkanî'nin açıklaması da böyledir. İmam Malik'in bu mevzudaki delili yukarıda bir kısmını terceme ettiğimiz pek çok sağlam hadislerdir. Diğer Mâlikiyye ulemâsının delili ise, iftitah duasının okunacağına dair sağlam hadislerin çokluğuna rağmen sahabe-i kiramın okumayışlandır. İmam Malik'e göre iftitah duası olarak Subhâneke duası aynen Hanefîlerin okuduğu gibi okunur ve duası ilâve edilir.[191]

770. ...Rifa'a b. Râfi ez-Zurkî (r.a.)'den; demiştir ki: Bir gün Peygamber'in arkasında namaz kılıyorduk. Başını rüku'dan kaldırınca, "Semiallahü Minen hamideh Allah hamd edeni işitti" dedi. Peygamber(s.a.)'in arkasında bulunan bir adamda:
"Çok çok hamdler, temiz ve mübarek hamdler sana mahsustur, ey hepimizin Rabbi olan Allah'ım!" dedi. Peygamber (s.a.) namazı bitirince; "Biraz önceki duayı okuyan kimdi?" diye sordu. Adam;
Bendim, Ey Allah'ın Resulü, diye cevab verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Otuz küsur melek gördüm ki, bunu hangisi önce yazacak diye yarışıyorlardı" buyurdu.[192]

Açıklama

Hafız Ibn Hacer'in beyânına göre bu namaz akşam namazı idi. Hadisi şerifte geçen "Başını rükû'dan kaldırınca, semiallahü limen hamideh" sözünün mânâsı, "başım rüku'dan kaldırmaya başladığı anda bu duayı okumaya başladı. Başını rükudan tamamen kaldırdığı anda bu duayı bitirdi" demektir.
Her ne kadar bazı rivayetlerde bu duayı yapanın kim olduğu açıklanmıyorsa da 773 numaralı hadis-i şerifte bu zâtın sahâbîden Rifaâ(r,a.) olduğu açıklanmaktadır.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bu duayı okuyanın kim olduğunu ısrarla sorma-sındaki hikmetse, bu kişinin yaptığı işi beğendiğini ve başkalarının da okumasını arzu ettiğini ilân etmektir. Metinde geçen kelimesi üç ile dokuz arasındaki sayılan ifade etmek için kullanılır. Yirmi dokuzdan fazlası için de kullanılabileceği söylenmiştir.
Hadisin zahirine bakılırsa bu duanın sevabını yazmakta yarış eden melekler insanın önünde ve ardında bulunan Hafaza meleklerinden başkadır.
Nitekim Buhârî ve Müslim'in ittifakla Ebû Hureyre (r.a.)'den. rivayet etikleri bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Şüphesiz Allah Teâta'mn, yollarda gezer, ehl-i zikri arar melekleri vardır. Onlar aziz ve celil olan Allah'ı zikreden bir cemaat bulunca bir birlerine, Aradığımız buradadır; geliniz, diye seslenirler. Melekler de ehl-i zikri, dünya semâsına kadar kanatlarıyla çevrelerler..."[193]
Bu meleklerin sayısının otuz küsur oluşundaki hikmet şu olabilir: Bu duayı teşkil eden harflerin sayısı 34'tür. Her harfin sevabını yazmakla ayrı bir melek görevlendirilmiştir. Çünkü bu harflerdeki sevab o kadar çoktur ki, bir meleğin ancak bir tanesinin sevabını yazmaya gücü yeter.
Bilindiği gibi bu hadisin bir benzeri de 763 numarada geçmişti.[194]

771. ...Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) geceleyin namaza kalktığında (şöyle) derdi: "Allah'ım, hamd sana mahsustur. Göklerin ve yer yüzünün nuru sensin. Hamd de Sana mahsustur. Gökleri ve yer yüzünü ayakta tutan sensin. Sana hamd olsun. Göklerin yer yüzünün ve oralardakilerin Rabbi- Sensin. Sen haksin, Senin sözün hakdır. Va'din de haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır, Cehennem haktır ve kıyamet haktır. Allah'ım! Yalnız Sana teslim oldum, ancak Sana iman ettim, ancak Sana dayandım, yalnız Sana yöneldim, Ben (senin düşmanlarına karşı) ancak Senin (verdiğin güç)Ie mücâdele ettim ve ancak Senin hükmüne başvurdum. Benim gerek evvelce ve gerekse sonradan işlediğim günahlarımla gizli ve aşikâr yaptıklarımı bana bağışla Benim rabbim Sensin, Senden başka hiç bir ilâh yoktur!"[195]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşılıyor ki Fahr-i Kâinat Efendimiz geceleyin namaza kalktığı vakit metinde geçen duayı okurmuş. Duada bulunan "Göklerin ve yeryüzünün nuru Sensin" cümlesinin mânâsı; "göklerle yerin nurunu yaratarak onları nurlandıran sensin" demektir. Ebu Ubeyde de bu cümlenin "yerde ve gökte bulunanlar ışıklarını ancak Senden alırlar" mânâsına geldiğini söylemiştir.
Hattâbî, Cenab-ı Hakk'ın nûr ismini açıklarken, "görmeyen O'nun nuru ile görür, şaşıran O'nun hidâyeti ile yol bulur. "Allah göklerin nurudur" sözü de bu anlamdadır. Yani göklerle yerin nuru Allah'dandır. demektir. Bu kelimenin "nûr sahibi" mânâsına gelmesi de mümkündür. Yalnız nur Allah'ın zatına sıfat olamaz" demiştir.
"Kayyâm" kelimesinin manâsı; varlığı kendisinden olup başkasını var eden demektir. Kayyım ve kayyûm kelimeleri de bu manâya gelirler. Bazıları da kayyûm kelimesinin mahlûkatın muhtaç olduğu her şeyi hazırlayan mânâsına mübalağalı ism-i fail olduğunu söylemişlerdir.
Rabb kelimesinin ise lügatte üç mânâsı vardır: **1.** İtaat edilen büyük, **2.** İslah eden, **3.** Sahib. Bazıları, "Rabb kelimesi, itaat edilen büyük anlamında kullanıldığı zaman itaat edenin akıl sahibi olması gerekir" demişlerse de, Kadi Iyaz; "bu şartın aranması gerekmez, çünkü kâinatta bulunan canlı, cansız herşey Allah'a itaat etmektedir" diyerek buna itiraz etmiştir.
Hadis-i şerifte geçen "Hakk" kelimesinin mânâsı ise, varlığı kesin demektir. Varlığı gerçekleşen her şey haktır. Allah Teâlâ ve tekaddes hazretlerinin varlığı ise, ezelden ebede kadar uzanan ve kendi zâtının muktezâsı olan bir varlıktır.
Tîbî'nin beyânına göre, hadis-i şerifte geçen "Hakk" kelimesi "Sen haksin" ve "Vâ'din hakdır" cümlelerinde harf-i tarifli olarak geldiği halde daha sonraki cümlelerde nekre olarak zikredilmiştir. Çünkü Allah'ın varlığı ve vadinin hak olduğu

her devirde aklını kullanan insanlar tarafından tasdik edilmiştir. Fakat kulların varlığı fânidir vaadlerinin gerçekleşmesi ise, kesin değildir. Hak kelimesinin diğer cümlelerde nekre olarak gelmesi ise, delâlet ettiği manaların azametini ve sânının yüceliğini ifâde eder. Aliyyü'l-Kaari ise buradaki harf-i ta'rifin cinse delâlet ettiğini bu itibarla nekre olarak gelen hak kelimesiyle mârife olarak gelen Hakk kelimesi arasındaki farkın yok denecek kadar az olduğunu, bu farkın sadece mârife olan Hak kelimesinin başında bulunan "el" harf-i tarifi ile bu kelimenin herkes tarafından bilindiğine işaret edildiği halde diğerinde bu işaretin bulunmayışından ibaret olduğunu söylemiştir.[196]
"Hak" kelimesinin "doğru" anlamına geldiğim söyleyenler bulunduğu gibi, "Hak sahibi" mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır.
"Sana kavuşmak haktır" cümlesinden maksat, "öldükten sonra dirilmek haktır" demektir. "Sana kavuşmak haktır." Bu cümlenin "emirlerine ve yasaklarına boyun eğdim ne buyurursan ona uymaya hazırım", "Kıyamet gününde seni görmek haktır" manalarına geldiğini de söylemişlerdir.
"Yalnız sana yöneldim" cümlesinin anlamı ise "Sana itaat ettim, senin ibâdetine yöneldim" demektir.
"Ben ancak Senin yardımınla mücâdele ettim" cümlesi, "bana verdiğin kuvvet ve delillerle sana küfür edenlere karşı mücadele ettim ve onları kesin delillerle ve kuvvetle mağlub ettim" demektir.
"Ancak Senin hükmüne başvurdum" demek, "Hakkı inkâr edenlere karşı yalnız Seni hak tanıdım. Kâfirlerin yaptıkları gibi putları, kâhinleri ateşi değil ancak Senin hükmünü tanırım" demektir.
Resul-i Ekrem Efendimizin bir Peygamber için düşünülebilen bütün hataları bağışlanmış olduğu halde yine de "Allah'ım benim gelmiş-geçmiş bütün günahlarımı affet" diye dua etmesi, mütevâziliğinin, Allah teâlâ hazretlerine karşı beslediği ta'zim duygularının ve aynı zamanda ümmetine duanın âdâb ve erkânını öğretme arzusunun bir ifadesidir.
"Gizli ve aşikar günahlar"dan maksat gönülden geçen günahlarla dilin kalbe tercüman olarak işlediği günahlar olabileceği gibi, insanlardan gizli olarak veya aşikâre olarak kalbinden ayrı olarak işlediği günahlar da olabilir.[197]

772. ...İbn Abbâs (r.a.); "Peygamber (s.a.) gece teheccüdde (önce) tekbir alırdı" dedi. Sonra da (bir önceki hadisin) mânâsını nakletti.[198]

Açıklama

Metinde geçen "teheccüd" kelimesiyle gece namazı kast edilmiştir. Bu kelime kökünden olup uyumak mânâsına geldiği gibi, uyumayıp, uyanık kalmak mânâsına da gelir. Bir başka ifâdeyle zıt anlamlı kelimelerdendir. Gece namazı için uyanmak mânâsına da gelir.
Bazıları ve kelimelerinin arasındaki farkı şöyle açıklamışlardır: "Uyudu" denmek istendiği zaman kelimesi kullanılır; "uyumadı, uykusuz kaldı" denmek istendiği zaman da kelimesi kullanılır. Buna göre uyumak de uyumamak demektir.
Bu hadisten Fahr-i Kâinat Efendimizin teheccüd namazına kalkınca her namazda olduğu gibi önce iftitah tekbiri aldığı ifâde edilmektedir. Hadisin râvijerinden Kays b. Sa'd, Resûl-i Zişan (s.a.) Efendimizin iftitah tekbirinden sonra bir dua okuduğunu nakletmiştir ki, bu duâ mana bakımından bir önceki Ebu'z-Zubeyr hadisinin aynısıdır. Bu duâ ile ilgili açıklama bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[199]

773. ...Rifâa b. Râfi'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in arkasında namaz kıldım, Rifâa (yani ben) aksırdı(m.) (Diğer râvi) Kuteybe (ise) Rifaa'dan bahsetmedi.(Rifâa sözlerine şöyle devam etti): Bunun üzerine "Rabbimizin sevdiği ve razı olduğu şekilde pek çok, ziyâdeleşen güzel ve hiç kesilmeyen hamdler kendisine olsun" dedim. Peygamber (s.a.) namazı kılıp bitirince; "namazda konuşan kimdi?" dedi. Sonra (Kuteybe) Mâlik hadisinin benzerini daha tam olarak nakletti.[200]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi nakleden Rifâa'nın, Resûl-i Zîşan Efendimizin arkasında namaz kıldığı ve bu arada başından geçen olayı anlatırken birden bire "Rifaa aksırdı" diyerek kendisinden üçüncü bir şahısmış gibi bahsettiği görülmektedir. İşte sözün böyle mütekellimden (birinci şahıstan) gaibe (üçüncü şahsa) veya muhataba (ikinci şahsa) intikal etmesine edebiyatta "iltifat" denir. Fakat diğer râvi Kuteybe'nin rivayet ettiği bu hadisin tamamı 770 no'lu Mâlik hadisidir. Muhterem okuyucularımızın hatırlayacağı üzere orada mezkûr hadis şöyle devam ediyor: "Otuz küsur melek gördüm ki, bunu hangisi önce yazacak diye yarışıyorlardı" bu hadisi şerifin Nesâî'deki rivayet edilen şekli şöyledir:
"Peygamber (s.a.):
"Namazda konuşan kimdi?" diye sordu. Kimse cevab vermedi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.) ikinci defa olmak üzere:
"Namazda konuşan kimdi?" diye sorunca, Rifâ'a b. Râfi':
Bendim Ya Resûlallah, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (s.a.)'de nasıl bir duâ etmiştin? diye sordu. O da; şeklinde dua ettim, ey Allah'ın Resulü, diye cevab verdi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Nefsim yedi kudretinde olan zâta yemin ederim ki, otuzun üstünde melek, onu hangisi (Allah katına) çıkaracak diye harekete geçtiler"
Ancak Nesâî'nin bu rivayetine bakınca insanın aklına kendiliğinden şöyle bir soru gelebilir: Peygamberin sorusuna cevab vermek veya emrine uymak farz olduğu halde Rifaâ, Resûl-i Ekrem'in sorusuna nasıl olmuş da cevab vermekten kaçınmıştır? Hatta Rifâa'nın duasını işiten herkesin üzerine cevab vermek farz olmuştu. Çünkü Resûl-i Ekrem sorusunu hepsine birden yöneltmiş olup içlerinden belli bir kimseyi kast etmemişti. Buna iki şekilde cevap verilebilir:

1. Bu cemaat Hz. Peyamberin bu soruyu cevap istemek maksadıyla değil de bu hareketi beğenmediğini ifâde etmek maksadıyla yani istifham-i inkârî olarak yönelttiğini zannetmişlerdi. Bu yüzden cevap vermeye çekinmişlerdi. Fakat aynı soruyu ikinci defa sorunca o zaman cevap istediğini anladılar ve cevap vermekte gecikmediler.
2. Soru içlerinde belli bir kişiye yöneltilmediği için her biri cevabı bir diğerinden bekliyordu. Aynı zamanda arkadaşlarının büyük bir hata işlediği için çok korktuklarından nasıl cevap vereceklerini bilemiyorlardı. Bu se-beble de sükûtlarıyla Resul-i Ekrem'den af diliyorlardı. Fakat aynı soru ikinci defa tekrarlanınca Resûl-i Ekrem'in soru sormaktan maksadının konuşan kimseyi öğrenmek olduğunu anladılar. Bunun üzerine cemaat adına bizzat Rifâ'a cevab verdi. Cemaatin birinci soru karşısındaki duyduğu korkuyu Said b. Abdilcebbâr'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif ne güzel ifâde etmektedir: Rifa'a dedi ki; Resûl-i Ekrem'in bu sorusunu işitince kendi kendime, keşke namaz karşılığında keffâret vermek mümkün olsaydı bu namaz için bütün malımı verseydim de tek Resul-i Ekrem (s.a.)'i üzen böyle bir davranışta bulunmak talihsizliğine uğradığım bu namazda bulunmasaydım" dedim.
Aslında Nebiyy-i Zişan Efendimizin bu soruyu yöneltmekteki maksadı bu duanın faziletini; meleklerin bu duanın sevabını yazmak için nasıl yarışa girdiklerini haber vererek başkalarının da bu duayı okuyup faziletine nail olmalarını te'min etmektir.
Tirmizî bu hadisle ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bu babta Enes, Vâil b. Hucr ve Âmir b. Rabia'dan hadis rivayet edilmiştir. Rifâa'nın hadisi hasendir. Bazı ilim ehline göre bu hadis nafile namaz hakkındadır. Zira Tabiinden müteaddit kişiler şöyle diyorlar: "Kişi farz namazda aksırırsa Allah'a ancak içinden hamd eder" Bundan fazlasına müsaade etmemişlerdir."
Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte açıklandığına göre Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şu namaz yok mu? Onun içinde insan sözünden hiç bir şey konuşmak caiz değildir. O ancak teşbih, tekbir ve kur'ân okumaktan ibarettir."[201]
Ancak Hz. Peygamber'in bu ikazı namazda bulunan bir sahabenin dışardan aksırana "Yerhemükellah" demesi üzerine olmuştur. Namazda bulunan bir kimsenin namazda bulunan diğer bir kimse hakkında yaptığı dua ile ilgili değildir. el-Halebî, "el-Munye" şerhinde şöyle demektedir: Namaz kılmakta olan bir kimse aksırır da arkasından elhamdülillah derse, namazı bozulmaz. Çünkü bu söz bu duadan, bir övgüden başka bir şey değildir. Herhangi bir kimseye hitaben de söylenmiş değildir, Ebû Hanife'den bîr rivâyete göre ise, dudaklarını hareket ettirmeden içinden elhamdülillah derse, namazı bozulmaz. Fakat sesli olarak söylerse, namazı bozulur. Namaz kılan kimse sükût etmeli, aksırdığı zaman elhamdülillah demekten sakınmalıdır. İçinden hamd etmekte bir sakınca olmadığından içinden hamdetmelidir, diyenler de vardır.[202]
Muhammed Zihni Efendi merhum bu mevzuda şunları söylemektedir: "Aksırana namaz içinde yerhamükellah diyerek hayır duada bulunmuş olmak da namazı bozar. İmam Ebu Yusuf'a göre namazı bozulmaz.[203]

774. ...Âmir b. Rabia babasından; demiştir ki: Ensardan bir genç Resûlullah (s.a.)'in arkasında namaz kılarken aksırdı ve; "bize bağışladığı (gerek) dünya ve (gerekse) âhiret (nimetlerin)den dolayı Allah'a pek çok, güzel ve her an ziyâdeleşen hamdler olsun" dedi. Peygamber (s.a.) namazı bitirince:
"(Bu) duayı okuyan kimdi?" diye sordu. (Amir) dedi ki, genç sükût etti.Sonra "(bu) duayı okuyan kimdi? Gerçekten o kimse sakıncalı birşey söylemedi" buyurdu. Bunun üzerine (o genç):
O duayı ben okumuştum, ey Allah'ın Resulü; ben bu duâ ile hayırdan başka bir şey kastetmedim diye cevap verdi. (Nebiyy-i Ekrem sallallahü aleyhi vesellem de):
"(Bu dua) zikri sonsuz derecede büyük olan Rahman'in Arşına erişti" buyurdu.[204]

Açıklama

Metinde geçen "Arş" kelimesi sözlükte taht, çatı, tavan gibi mânâlarına gelir.Kur'an-ı Kerim ve hadislerde beyan edildiğine göre Arş, yedi göğün ve kürsinin üzerine bulunur. Bunların hepsini kuşatır, Kur'ân'da Allah'ın, Arşın sahibi ve Rabbi olduğu belirtilir: "Allah (c.c.) yüce Arşın sahibidir."[205] Allah gökleri ve yeri altı günde yaratmış ve sonra onun emri Arş üzerinde hükümrân olmuştur"[206] "Âlem yaratılmadan önce Arş su üstünde idi"[207] "Allah Arş üzerinde istiva etmiş", "O'nun emri ve hükmü Arş kaplamıştır."[208]
Ehl-i sünnet âlimleri Allah'ın Arş üzerine istiva etmesinden, orada oturmasının ve mekâna muthaç bulunmasının gerekmeyeceğini söyleyerek bu gibi ifâdeleri müteşâbih saymışlar ve te'vili cihetine gitmişlerdir.
Buna göre Arş, Allah'ın mutlak hüküm verme ve yürütme gücünün ifadesidir. Arş Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli yeridir. O bir mânâda bütün kâinatı ifâde etmektedir. Bazı âyetlerde meleklerin Arşın etrafını kuşattığı,[209] bazılarının Arşı yüklendiği[210] belirtilir.
Hadiste geçen "Rahman" kelimesi ise, Cenab-ı Hakk'ın el-Esmâu'l-Hüsnâ'sındandır. Kur'an-ı Kerim'in ilk Sûresi olan Fatiha Sûresinde Allah Teala'mn hem Rahman hem de Rahîm olduğu ifade edilmektedir. Kur'an ilimleriyle uğraşanlara göre Rahman sıfatı Allah'ın dünya ile ilgili rahmet sıfatıdır. Yani Allah dünyada mü'min-kâfir ayırımı yapmadan herkesin rızkını verir. Çalışmalarını boşa çıkarmaz; hakkıyla hakkının verilmesini emr eder. Rahim sıfatı ise, âhiretteki rahmet sıfatıdır ve yalnız inananlara aittir. Yani Allah Teâlâ, âhirette yalnız mü'minlere acıyacak ve onları nzıklandı-racaktır. Allah Teâlâ Rahmetinin herşeyi kapladığını Kur'an-ı Keriminde haber vermiştir.[211] "Rahmetim azabımı ve gadabımı geçmiştir*' mealinde bir kudsi hadis de rivayet edilmektedir.
Hadisteki "duanın Rahmanın Arşına erişmesi" tabiriyle bu duanın Allah katında kabul edildiği kast edilmiştir.
Bu hadis-i şerifle ilgili diğer açıklamalar bir önceki hadis-i şerifte geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir. Ancak bu hadis-i şerif zayıftır. Çünkü senedinde Âsim b. Ubeydullah vardır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu kimse zayıftır.[212]

Bazı Hükümler

1. Namazda aksıran kimse elhamdülillah diyebilir. Mekruh olduğunu söyleyenler de vardır.
2. Namazda bulunan bir kimse dışarıdan aksıran bir kimseye yerhamükellah diyemez.
3. Namazda iken Kur'ân ve hadislerde bulunmayan bir duâ Kur'ân'da ve sünnette bulunan dualara aykırı olmamak şartıyla okunabilir.
4 . Başkalarının yanılmasına sebep olmuyorsa namazda yüksek sesle dua okumanın veya zikretmenin bir sakıncası yoktur.[213]

119-120 Namaza Subhâneke Duası İle Başlanacağına Dair Hadisler

775. ...Ebû Said el-Hudrî'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) geceleyin (teheccüd namazına) kalktığında tekbir alır, sonra: "Ey Allah'ım, Seni hamdin ile teşbih ve tenzih ederim. İsmin mübarektir, azametin yücedir ve Senden başka ilâh yoktur" der sonra da üç defa "Allah'dan başka bir ilah yoktur" der, üç defa "Allah en büyüktür" der, (daha) sonra da:
"(Hakkın rahmetinden) koğulmuş olan şeytandan, vesvesesinden, kurmasından, büyüsünden semi'(her şeyi işiten) ve âlîm (her şeyi bilen) Allah'a sağınının" derdi. Sonra da (bir miktar Kur'ân) okurdu.[214]
Ebû Dâvüd dedi ki: (Hadis âlimleri) bu hadisin Ali b. Ali ve el-Hasen senediyle mürsel olarak nakledildiğini (merfu olarak zikredilmesindeki) hatanın da Ca'fer'e ait olduğunu söylüyorlar.[215]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namazın başında metindeki kelimelerle dua edilebileceğine ve istiâzenin de kıraatten Önce olduğuna delâlet etmektedir. İftitah duası da denilen Subhâneke duasını okumak Şâfi'i, Hanbelî ve Hanefî ulemâsına göre sünnet ise de; Mâlikî âlimlerince meşhur olan görüşe göre, mekruhtur. Bu hadis-i şerif mezkur üç mezheb ulemâsının delillerindendir. Ancak Hanbelî mezhebi ulemâsı ile Hanefî mezhebi ulemâsı iftitâh duasının yukarıdaki kelimelerle yapılacağı görüşünde oldukları halde Şafîî ulemâsı iftîtah duasının daha önce 760 no'lu hadis-i şerifte geçen şu kelimelerle yapılabileceği görüşündedirler:
Hanefiyye ulemâsı, Şâfiilerin okuduğu bu duanın farz namazlarda ancak niyetten önce okunabileceği, nafile namazlarda ise, niyyet edip de tekbir aldıktan sonra da okunabileceği görüşündedirler.
Hanbelîler ise bu mevzuda Hanefîler gibi düşünmekle beraber iftitah duasını Şâfîîlerin okuduğu kelimelerle okumakta da bir sakınca görmezler. Hatta bazan birini, bazan da diğerini okumanın daha da faziletli olacağını söylerler.
Mâlikîler ise, iftitah duasının okunacağına dair pek çok sahih hadis bulunduğu halde sahabenin bu duayı okumadığını delil getirerek gerek nafile gerekse farz olsun namazda iftitah duası okumanın mekruh olduğu kanaatine varmışlardır. Bununla beraber İmam Malik'in iftitah duası okumanın mendub olduğu görüşünde bulunduğunu naklederler.[216] Bu mevzuda 760 no'lu hadisin şerhine de bakılmalıdır.
İstiâze ve hükmü Sahabe, tabiîn ve onlardan sonra gelen âlimlerin büyük çoğunluğuna göre istiâze (eûzu okumak) müstehabtır. Nitekim İbn Ömer, Ebû Hureyre, Atâ b. Ebî Rebâh, Hasan el-Basrî, İbn Şîrîn, en-Nehaî, el-Evzaî, es-Sevrî Ebû Hanife diğer rey sahihleri Ahmed ve Dâvûd (r.a.) bu görüştedirler.
İmam Mâlik ve taraftarlarına göre ise nafile namazlarda istiâzede bir sakınca yoksa da farz namazlarda mekruhtur. Fakat sahih hadisler bunların aleyhine delâlet etmektedir.
Yukarıda bir kısmının isimlerini verdiğimiz ve çoğunluğu teşkil eden ulema ise istiâzenin müstehab olduğuna dair mevzumuzun teşkil eden hadis-i şerifle: "Kur'ân okuduğun zaman evvelâ o (Hakk'ın rahmetinden) koğulmuş olan şeytandan Allah'a sığın"[217] âyet-i kerimesini delil getirirler. Bu mevzuda Elmalılı Hamdi Yazır şunları söylemiştir: İstiâze ile emir, manasıyla emirdir. Kur'ân okumaktan faydalanabilmek için evvelâ Şeytandan Allah'a sığınmak lâzımdır. Bu ise esasen kalbin fiilidir. Onun için âlimlerin büyük çoğunluğu lâfzen istiâze yani euzu çekmek vâcib değil, müstehab demişlerdir.[218]
Fıkıh ve hadis âlimlerinin ekseriyeti mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife ve benzerlerine dayanarak; âyet-i kerimesinden maksat, "Kur'ân okumak istediğin zaman" demektir. Çünkü Kur'ân okumadan önce eûzu çekmek okuma esnasında şeytanın vereceği vesveseyi önler" demişlerdir.
Nitekim Mehmet Vehbi Efendi, Hulasatü'l-Beyân fî tefsiri'1-Kur'ân isimli eserinde şöyle demektedir: "Tefsir-i Hâzin'de beyân olunduğu vecihle, Kur'ârı okuyan kimse üzerine istiâzenin vâcib olması tilâvetten hasıl olan ecri riy£ ve süm'a gibi şeyleri şeytanın vesvese vererek tilâveti ziyaa uğratmak ihtimaline binâen kıraatten sonradır, diyenler varsa da, sahabe ve fıkıh âlimlerince Kur'ân okumak isteyen kimsenin okumaya başlayacağı zaman eûzu çekmesi vâcibdir. Âyette hitab, Resülullah'a ise de murad ümmettir. Çünkü Resûlullah (s.a.) şeytanın vesvesesinden mahfuzdur. Şu halde âyet ümmet, Muhammed'e tâlimdir."[219]
Bu mevzuda Ebû Hureyre, İbn Şîrîn ve en-Nehaî âyet-i Kerimesinin zahirine bakarak eüzunun Kur'ân okuduktan sonra çekileceğini söylemişlerdir. Bu âlimlerin kanaatine göre okuyucu Kur'ân okuduktan sonra Kur'ân okuma sevabının kendisi için hasıl olup olmadığında vesveseye kapılabilir. Bu vesveseden kurtulmak için eûzu, Kur'ân okumaya başlarken değil de okuduktan sonra çekilmelidir.
Eûzunun hangi kelimelerden meydana geldiği mevzusu da ulemâ arasında söz konusu olmuştur. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre eûzu lâfızlarından meydana gelir. Delilleri ise, Resûl-i Ekrem'in bu lâfızlarla istiâze ettiğine dair Nâfî' b. Cübeyr'in rivayet ettiği hadisi[220] ile Resûl-i Ekrem (s.a.)'in İbn Mes'ûd'u bu lâfızlarla istiâzede bulunması için ikaz ettiğine

dair Sa'lebî ve Vahidî'nin rivayet ettiği hadis-i şeriftir.[221] el-Hasenb. Salih'e göre istiâze kelimelerinden ibarettir. Sevrî'ye ve Medineli âlimlere göre kelimelerinden meydana gelir. Hz. Ali de bu görüştedir. İmam Ahmed'e göre, istiazenin kelimeleri şunlardır:
İmam Hamza'dan rivayet edildiğine göre istiâze şeklindedir. İbn el-Hanefiyye'de;
şeklinde olduğu rivayet edilmiştir. Daha başka istiâze şekillerinin bulunduğu da söylenmektedir ki, bu mevzuda genişlik vardır.[222]
Hepsiyle amel etmek caizdir. İmam Şafiî'ye göre istiâze ifâde eden her cümle ile istiâze gerçekleşirse de; kelimeleriyle istiâzede bulunmak daha faziletlidir.
İstiazenin namazda gizli mi yoksa aşikâre mi yapılacağı meselesi de imamlar arasında ihtilâf konusu olmuştur.
Hz. Ebû Hüreyre'ye göre istiâze, namazda yüksek sesle yapılır. îbn Ömer, Ebû Hanife ve İmam Ahmed'e göre gizli yapılır. İbn Ebî Leylâ'ya göre ise, gizli veya aşikâre yapılması arasında bir fark yoktur.
Şafiî ulemâsına göre namazın her rekatında kıraatten önce eûzu çekmek hem imam hem cemaat hem de yalnız başına kılan kimse için müste-habdır. Birinci rekatta eûzu çekmek ise, sünnet-i müekkeddir. İmam Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göre sadece birinci rekatta imam ve yalnız başına namaz kılan kimse için eûzu çekmek sünnettir. Birinci"rekatın dışında ise, hiç kimse için gerekli değildir. Ebû Yûsuf'a göre ise, birinci rekatta hem imam, hem cemaat hem de münferit için eûzu çekmek sünnettir. Bu mevzuda Mehmed Zihni Efendi şunları yazmıştı: "Eûzu çekmeye (te'avvuz) denir. Te'avvuz kıraatin sünneti olduğundan onu imam ve yalnız kılan okur. îmam bayram namazında onu bayram tekbirlerinden sonra okur. İmama uyan kimse ise, te'avvuz etmez. Namaza sonradan yetişen kimse kaçırdığı rekati tamamlamak için kalktığında onu okur." İmam Ebû Yûsuf (r.a.)'a göre te'-avvüz kıraata değil, siibhânekeye bağlı olup şeytanın vesvesesini def için namazın sünnetidir.[223]
Ebû Davud'un talikinden anlaşılıyor ki, bazı hadis âlimlerince aslında bu hadisin mürsel olup Hasan el-Basrî'ye kadar ulaştığı, Ebû Said el-Hudrî vasıtasıyla Resül-i Ekrem'e ulaşmadığı iddia edilmektedir. Bu hadisin Ebû Said (r.a.) vasıtas'ıyle Resûl-i Ekrem (s.a.)'e ulaşan merfu' bir hadis gibi gösterilme hatası râvîlerden Cafer'e aittir. Ebû Davud'un bu açıklamayı yapmaktaki gayesi, bu hadisin senedi üzerinden bazı tenkidler bulunduğunu ifâde etmektir.
Ancak bu mevzuda Bezlu'l-mechûd sahibi şunları söylemektedir: Her ne kadar Ebû Dâvûd bu hadisin zayıf olduğunu iddia ediyor ve bu zayıflığı da Ca'fer b. Süleyman'ın vehmine bağlıyorsa da, aslında Ca'fer b. Süleyman vehimli bir kimse değildir. İbn Maîn, O'nun sika bir râvi olduğunu söylediği gibi, İmam .Ahmed de zararsız bir râvi olduğurıu söylemiştir. İbn el-Medinî de onun sika bir râvi olduğu kanaatindedir. İbn Şahın ise, onun hakkında şöyle demiştir: Onun aleyhinde konuşanlar ancak mezheb taassubundan dolayı konuşmaktadırlar. Ben onun hadisini Ammâr'dan başka tenkid edeni görmedim. Aynı şekilde Bezzâr da O'nu tezkiye etmiş, O'na Şîîlikten başka bir kusur isnad edildiğini duymadım demiştir.
Ancak bu hadisi Tirmizî de tenkid etmiş ve hakkında şunları söylemiştir: "Ebû Said'in hadisi hakkında söz edilmiştir. Yahya b. Said, Ali b. Ali er-Rifâî hakkında söz ederdi. Ahmed de bu hadis sağlam değildir" derdi.
Her ne kadar Tirmizî böyle demişse de Vekî, el-Fadl b. Vekî, Affan, Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Abdillah b. Ammâr, İbn Maîn, Ebû Hatim, Yâkub b. İshak onu tezkiye etmişler, aslında bu kimsenin gözleri tıpkı Resul-i Ekrem (s.a.)'in gözüne benzeyen âbid, zâhid her gün 600 rek'at namaz kılan bir zat olduğunu ve kendisine güvenilebileceğini ifâde etmişlerdir. Bununla beraber Ahmed b. Hanbel de bu hadisi zayıf saymıştır.[224]

776. ...Âişe (r.anhâ)'den demiştir ki: Peygamber (s.a.) namaza başladığı zaman:
"Ey Allah'ım! Seni hamdin ile teşbih ve tenzih ederim. İsmin mübarektir, azametin yücedir. ve senden başka ilah yoktur" derdi.[225]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis Abdusselam b. Harb'den (rivayet edilmiş şekliyle) meşhur değildir. Bunu Abdusselam'dan sadece Talk b. cannâm rivayet etmiştir. (Resulüllah) 'in namaz kılma hadisesini Bu deyVden bir cemaat daha naklet mistir. Fakat onlar (namazda duajdan hiç bahsetmemişlerdir.[226]

Açıklama

Bu hadis-i şerif iftitah tekbirinden sonra bu kelimelerle duâ etmenin meşruluğuna delâlet etmektedir. Nitekim Ömer, İbn Mes'ûd, el-Evzâî, es-Sevrî, Ebû Hanife ve taraftarları da bu görüştedirler. İmam Ebû Yusuf'a göre ise,kişi bu duadan sonra bir de:duasını 760 no'lu hadis-i şerifte geçtiği şekilde sonuna kadar okur .Bu duayı önce okuyup sonra sübhânake duasını da okuyabilir. Bu hususta muhayyerdir. Ebû İshak el-Mervezî, el-Kadî Ebû Hamîd de bu görüştedir. Şafiî ulemâsına göre ise, önce duasını okur, sonra duası ilâve edilir.
Musannif Ebü Dâvûd hadisin sonunda bu hadisin zayıf olduğuna işaret etmiştir. Dârekutnî de bu hadisi merfu olarak tahrîc etmemiş ve sağlam olmadığını söylemiştir. Ancak Hz. Ömer'e varan mevkuf şeklinin sahih olduğunu söylemiştir. Ancak Tirmizî ve İbn Mâce de bu hadisi rivayet etmişlerse de, bunların senedinde bulunan Harise hakkında Hafız İbn Hacer "zayıftır" demiştir. îbn Hüzeyme de onun hakkında "ehl-i ilmin güvenmediği bir kimsedir" tâbirini kullanmıştır. Fakat bu hadisin Hz, Ömer'e ulaşan mevkuf şekli hakkında ise sahih hükmünü vermiştir.
Ayrıca bu hadisi Dârekutnî, Mâlik b. Muğavvel'den ve Enes b. Mâlik'-den de rivayet etmiştir. el-Hâkim ise, bu hadisin Hz. ömer vasıtasıyla Hz. Peygamber'e dayandırılmasını zayıf bulmuş, fakat mevkuf şekli İçin "sahih" tâbirini kullanmıştır.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Bu hadis çeşitli senetlerle merf u ve mevkuf olarak nakledilmiştir. Bunların bazısı zayıf basısı da sahihtir. Bu sebeble zayıf olanlar sahihlerin desteğiyle takviye edilerek zayıflıktan kurtulmuştur.
Hz. Ömer'e dayanan mevkuf şekli hadis âlimlerince sahih görülmektedir. Fakat bu hadis mevkuf haliyle de merfu

hükmündedir. Çünkü bir sahâ-binin akılla bilinemeyecek bir meselede kendi aklına dayanarak fikir beyân etmeyeceği kesindir. Bu itibarla Hz. Ömer'in bu duayı okuması ve başkalarını da okumaya teşvik etmesi Resûl-i Ekrem'den gördüğü, işittiği içindir. Kendi fikri değildir. Öyleyse bu hadis merfu ve sağlamdır, kendisiyle amel etmekte bir sakınca yoktur.
Müslim'in Sahîh'inde rivayet ettiğine göre Hz. Ömer bu duayı namazda yukarıda geçtiği şekilde ve seslice okurmuş. Said b. Mansûr'un, Sünen-inde rivayet ettiğine göre Ebû Bekr es-Sıddîk de namazın başında bu duayı okurmuş[227] Dârekutnî, bu duayı Osman b. Affân'dan İbn Münzir de Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etmiştir. Yine Dârekutnî'nin Esved'den rivayetine göre Hz. Ömer bu duayı yanındakilere işittirecek şekilde sesli olarak okurmuş. Hafız Tekıyyüddin'in beyânına göre, Hz. Ömer'in sesli okuması halka öğretmek ve bu duayı okumaya teşvik içindi. Efdal olan Hz. Peygamber (s.aj'in ekseriyetle okuduğu gibi sessizce okumaktır.[228]

120-121. Namaza Başlarken (Hafif) Susmak

777. ...Sernure (r.a.) şöyle demiştir: Ben namazda iki yerde susulduğunu öğrendim: Birincisi, İmam tekbiri aldıktan sonra okumaya (başlayıncaya) kadar. İkincisi de Fatiha ve Sûreyi bitirince rükû'a varmadan önce. (Râvî Hasan el-Basrî) dedi ki: "İmrân b. Husayn (Semure'nin) bu söz(ün)e inanmadı. Bunun üzerine bu mevzuda Medine'ye Ubey'ye mektub yazdılar. O da Semure'yi tasdik etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Humeyd, "sükûtun biri de kıraat bitirdikten sonradır" şeklinde rivayet etti.[229]

Açıklama

Metinde geçen sekte'den maksat, sesli okumayı keserek biri iftitah tekbirinden sonra, diğeri de rükû'dan evvel olmak üzere Hz. Peygamber'den iki yerde susulacağım öğrendiğini kesinlikle ifâde ettiği halde îmrân b. Husayn, Semure'nin bu haberine inanmamış ve bu meselenin tahkiki için o sırada Medine'de yaşamakta olan sahâbî Übey b. Kâ'b'a bir mektub yazılarak bu mevzudaki fikri sorulmuş, o da Semura (r.a.)'nın sözünü tasdik etmiştir.
Buna göre cemaatle kılınan bir namazın ilk rekatinda imam iki yerde sesini kısacaktır, birinde sübhâneke duasıyla meşgul olduğu için, diğerinde de kıraat esnasında nefesi daraldığından dolayı nefes almak ve kendini toparlamak içindir. Hattâbî'nin beyânına göre, imam kıraatten sonra da susar ve arkasında bulunan cemaatin kıraati tamamlamasına imkân verir, bu sayede imamla cemaatin kıraati arasında bir çelişkinin doğması önlenmiş olur. Nitekim Evzaî, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu sükût müstehabdır. Mâlik b. Enes'le Ebû Hanife (r.a.) ve taraftarlarına göre ise, imamın bu şekilde susması mekruhtur.[230]
Şâfiî âlimlerinden Nevevf nin beyânına göre ise, imarn bir de Fatiha'dan sonra cemaatin bir Fatiha okumasına yetecek kadar susar, bu müddet içerisinde kendisi sessizce dua, zikir veya kıraatle meşgul olur. Çünkü imamın tamamen susması caiz değildir. Neylu'l-evtar sahibinin beyânına göre ve kelimeleri arasında susmak, Şafiî mezhebine göre müstehabtır.[231] Ancak Hafız el-Mubârekfûrî, Tirmizi üzerine yazdığı Tuhfetu'l-ahvezî isimli eserinde şunları söylemektedir: İmamın susmasının bir Fatiha okunacak miktarda olması bir delile muhtaçtır. Aynı şekilde sessizce dua, zikir veya kıraatle meşgul olması da bir delile muhtaçtır. Böyle bir delil ise bilinmemektedir.[232]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, bu sükûtun üç yerde olduğu şöyle ifade ediliyor: "Said diyor ki: Katâde'ye bu iki sekte nedir, diye sorduk. Birinci sekte (ara verme) namaza girdiği zaman ve ikincisi kıraati bitirdiği zaman, dedi. Biraz durdu, sonra ve, okuduğu zaman, dedi.[233]
Tirimizî'nin bu rivayeti ile 781 no'lu Ebû Hureyre hadisi göz önünde bulundurulursa Resûl-i Ekrem (s.a.)'in cemaatle kılınan namazın üç yerinde sükût ettiği anlaşılır:
1. İftitah tekbirinden sonra, **2.** Fatihadan sonra, **3.** Zamm-i Sureden sonra. Bu üçüncü sükût diğer ikisinden daha az olur. Ancak kıraat ile rükû tekbirini biri birinden ayıracak kadardır. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) bu ikisinin birbirine eklenmesini yasaklamıştır.
Cemaatin, Semure'nin haberinin doğru olup olmadığını tahkik için Me-dirte'ye mektub yazması, mektubla hadis alıp rivayet etme usûlünün caiz olduğuna delâlet ediyor ki, buna miikâtebe (yazışma) denir.
İmam Ebû Hanife (r.a.) ile taraftarlarına göre hadis-i şerifteki tekbirden sonraki sükûttan maksat, tamamen susmak değil, sesi kısarak gizlice okumaktır. Nitekim imam iftitah tekbirinden sonra gizlice sübhaneke okur. Fatihadan sonra sessizce "âmin" der. Zamm-i sureden sonra sükût ederek kıraatle rüku-arasını ayırır. Acele rüku'a gitmez, fakat bu sükût kasden uzaIıtılırsa, mekruh olur. Sehven uzatılırsa sehv secdesi gerekir.
Müellif Ebû Davud'un bu hadis-i şerifin sonundaki talikten maksadı, bu hadisi rivayet eden Yakûb b. İbrahim'in rivayeti ile bu hadisi başka bir senedle rivayet eden Humeyd'in rivayeti arasındaki farkı belirtmektir.
Bu talikten anlaşıldığına göre Yakûb; "Resûl-i Ekrem Fatihayı ve zamm-i sureyi okuduktan sonra susardı" dediği halde, Humeyd "Zamm-: sureyi bitirdikten sonra susardı" demiştir. Humeyd'in bu rivayeti Ahmed b. Han-bel'in Müsned'inde[234] merfu' olarak geçmektedir.[235]

778. ...Semure (r.a.)'dan nakledildiğine göre Peygamber sallellahu aleyhi ve sellem (namazda) iki defa susarmrş: Namaza başladığında ve okumayı tamamen bitirdiğinde. Râvî (Eş'as rivayetine devamla bir önceki) Yûnus hadisinin mânâsını nakletmiştir.[236]

Açıklama

Eş'as'ın rivayet ettiği bu hadis-i şerifle bir önceki hadis-i şerif arasında mana bakımından hiç bir fark yoktur. Çünkü bir önceki hadiste birinci susma imam tekbir aldıktan sonradır. İkincisi de Fatiha ile zamm-ı sûreyi bitirdikten sonradır denilmekteydi. Burada ise, birinci susma namaza başlandığında deniliyor ki, iftitah tekbiri alındığında denilmek isteniyor. İkinci susma da kıraat tamamen bittikten sonra deniliyor ki, bu sözle de Fatiha ve zamm-ı sûre bittikten sonra demek isteniyor. Bu mevzuda bir önceki hadis-i şerifin açıklama kısmında lüzumlu açıklama yapıldığında burada tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak burada şunu ifâde etmek isteriz ki, Eş'as'ın rivayet ettiği bu hadisin Resûl-i Ekrem'e ulaşan başka bir senedine rastlanamamıştır.[237]

779. ...Semure b. Cündub (namazda) iki defa susulduğunu Peygamber (s.a.)'den öğrendiğini söylemiştir. (Biri) tekbir aldıktan sonraki sükût, (diğeri de) (âyetin)i okuduktan sonraki sükût.Semure bunu (böyle) öğrenmişti. (Fakat) İmrân b. Husayn buna inanmadı. Bunun üzerine bu mevzuda Übeyy b. Kab'a mektub yazdılar; Ubeyy onlara (yazdığı) mektubunda veyahut onlara (verdiği) cevabında (şöyle demişti): "Semure gerçekten iyi bellemiş."[238]

Açıklama

Semure'nin rivayet ettiği bu hadis görünüşte yine kendisinin rivayet etmiş olduğu 777 no'Iu hadis-i şerife aykırıdır.Burada ikinci sükûtun âyetinden sonra olduğu ifâde edildiği halde 777 no'lu hadiste Fatiha'yı ve zamm-i süreyi bitirdikten sonra susulacağı ifâde edilmektedir. Fakat bu çelişkinin sadece görünüşte olup gerçekte böyle bir çelişkinin olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü 777 no'lu hadis, Resûl-i Ekrem'in bir tekbirden sonra, bir de zamm-i sûreden sonra olmak üzere iki yerde susarak namaz kıldığını ifâde ettiği halde, konumuzu teşkil eden hadis bir kere iftitah tekbirinden sonra, bir kere de Fatiha'dan sonra susarak namaz kıldığını beyân etmektedir ki, bu iki ifâdenin arasını şu şekilde uzlaştırmak mümkündür: Resûl-i Ekrem aslında namazın üç yerinde sükût ederdi: **1.** Tekbirden sonra, **2.** Fatiha'dan sonra, **3.** Zamm-i sûreden sonra. Ancak Semure rivayetlerin bazısında birinci sükût ile ikinciden bahsettiği halde üçüncüden bahsetmemiş, bazısında da birinci ile üçüncüden bahsettiği halde, ikinciden bahsetmemiştir. Fakat rivayetler birleştirilince Resûl-i Ekrem'in cemaatle kılınan bir namazın üç yerinde sükût etmiş olduğu ortaya çıkar. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin Musannef inde Hafs, Amr ve el-Hasen senediyle Resûl-i Ekrem'e ulaşan bir hadis-i şerifte namaz kıldırırken, iftitah tekbirinden, Fâtiha'dan ve zamm-ı sûreden sonra olmak üzere üç yerde sükût ettiği ifâde edilmektedir. Ancak 777 no'lu hadisin izahında da ifâde ettiğimiz gibi Evzâ'i, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel'e göre iftitah tekbirinden sonraki sükûttan maksat, imamın sesini kısarak iftitah duasını oku-masıdır. Fatihadan sonraki sükûttan maksat, imamın tamamen sesini keserek cemaatin Fatiha okumalarını te'mindir. Kıraatten sonraki sükûttan maksatsa, kıraatle rükû' tekbirini ayırmaktır ve bu üç yerde sükût etmek müstehabtır. İftitah tekbirinden sonraki sükûttan maksat, hakiki mânâda sükût olmayıp, imamın sesini kısarak içinden, alçak sesle iftitah duasını (sübhaneke) okumasıdır. Fatihadan sonraki sükût ise, iyice sesini kısarak içinden gizlice "âmin" demesidir. Zamm-ı sûreden sonraki sükûttan maksatsa, kıraatle rüku'un arasını ayırmak ve acele etmemekten ibarettir. Kasden uzatılacak olursa, mekruh olur. Yanılarak uzatılacak olursa secde-i sehv icab eder. Çünkü bununla rükû' te'hir edilmiş olur. Hadisin esas metninin; "Übeyy onlara yazdığı mektubunda" şeklinde mi; yoksa "onlara verdiği cevabında" şeklinde mi olduğuna dair tereddüd râviye aittir.[239]

780. ...Semure (r.a.)den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'den iki sekte (sükût) ezberledim. (Ravi Abdul-A'lâ yahut Îbnu'l-Müsennâ) bu hadis hakkında (şöyle) dedi: Biz Katâde'ye bu iki sekte nedir, diye sorduk. (O da; "Birinci sekte) namaza girdiği zaman, (ikinci de) kıraati bitirdiği zaman" diye cevap verdi. Biraz sonra da "Ve okuduğunda" dedi.[240]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte geçen iki sükût ile ilgili olarak Musannif Ebû Dâvûd üç hadis daha rivayet etmişti.
1. Bunlardan İsmail b. Uleyye, Yûnus ve el-Hasen senediyle rivayet edilen 776 no'lu hadis-i şerifle onu tâkibeden ve Esas, el-Hasen, senediyle rivayet edilen 777 no'lu hadis-i şerife göre bu sükût birisi iftitah tekbirinden sonra diğeri de zamm-ı sureyi okuduktan sonra olmak üzere iki yerdedir.
2. Yezîd b. Zeri', Saîd, Katâde ve Hasen vasıtasıyla rivayet ettiği 778 no'lu hadis-i şerife göre|ise yine namazda|iki yerde sükût vardır. Ancak önceki iki hadis-i şeriften farklı olarak bu sükûtların birincisinin iftitah tekbirinden sonra ikincisinin de Fatiha'yı okuduktan sonra olduğu ifâde edilmektedir.
3. Konumuzu teşkil eden 780 no'lu hadis-i şerifin ifadesinden bu sükûtun iki yerde olduğu anlaşılabileceği gibi, üç yerde olduğunu anlamak da mümkündür. Çünkü hadis-i şerifte açıklandığı gibi hadiseye şâhid olan cemaat tarafından Katâde'ye namazdaki bu iki sükûtun nerede olduğu sorulunca Katâde; "Birisi iftitah tekbirinden sonra, diğeri de kıraati bitirdikten sonradır" diye cevap verdiği halde,biraz sonra da, okuduktan sonra" demesi iki mânaya gelebilir:
1. "Kıraati bitirdiği zaman" cümlesini açıklayıcı mahiyette söylenmiş bir beyân olabilir. Bu ihtimale göre, namazda biri iftitah tekbirinden, biri de Fatiha'dan sonra olmak üzere iki yerde sükût vardır.
2. "Tekbirden sonraki ve zamm-i süreden sonraki sükuttan ayrı olarak bir de fatihadan sonra vardır" anlamında kullanılmış olabilir ki, bu ihtimale göre de "cemaatle kılınan bir namazın birinci rekatında üç yerde sükût var" demektir.
îbn Mâce ve Tirmizî'de bu hadis-i şerif şöyle ifâde ediliyor: "Semure dedi ki: "Peygamber (s.a.)'den iki sükût ezberledim" Bunun üzerine İmrân b. Huseyn "biz bir sükût ezberlemiştik" diyerek Semure'nin bu sözüne itiraz etti.
Bunun üzerine Medine'de ikâmet eden Übey b. Ka'b'a bir mektup yazdık; Ubey de cevap olarak "Semure ezberinde iyi

tutmuş" diye yazdı. Said diyor ki: Katâde'ye "Bu iki sekte nedir?" diye sorduk; "Birinci sekte namaza girdiği zaman, ikincisi de kıraati bitirdiği zaman" diye cevap verdi. Biraz sonra da okuduğu zaman" diye ilâveetti. (Râvi) diyor ki; Fahr-i Kâinat (s.a.) kıraati tamamlayınca kendini toparlayınca-ya kadar sükût etmekten hoşlanırdı."
Ancak bu hadisi Dârekutnî de aynı senetle rivayet ettiği halde Ebû Dâvûd'un rivayetinin tersine ikinci sükûtun Fatiha'dan sonra olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel de 777 no'lu Yûnus hadisini Müsned'inin çeşitli yerlerinde rivayet etmiş, bunlardan bazısı Ebû Davud'un rivayetine uygun düşerken bazısı da Dârekutnî'nin rivayetine uygun düşmektedir, kütün bunlar gösteriyor ki, birincisi iftitah tekbirinden sonra, ikincisi Fatihadan sonra, üçüncüsü de zamm-ı sûreden sonra olmak üzere bir farz namazın birinci rekâtında imam üç yerde sekte yapmaktadır. Ancak her râvi bunlardan hangisini duymuşsa onu nakletmiştir. Bütün rivayetler bir araya getirilince bu sükûtların tamamının üç adet olduğu görülür. Bu sükûtun hükmü ile ilgili malumat 777 ve 779 no'lu hadis-i şeriflerin izahında geçmiştir.Şafiilere göre ile "âmin" kelimeleri arasında susmak da müstahabdır.[241]

781. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) namaz için tekbir aldı mı, tekbir ile kıraat arasında sükût ederdi. Ben:
Ey Allah'ın Resulü! Anam babam sana feda olsun, şu tekbir ile kıraat arasındaki sükûtunun hikmeti nedir? O esnada ne okuyorsun (lütfen) bana bildir, dedim. Buyurdu ki:
"Ey Allah'ım benimle, günahlarımın arasını doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzak eyle! Ya Rabbi, beni günahlarımdan beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi temizle!Ey Allah'ım!Beni kar, su ve dolu ile (günahlardan) temizle, (diye dua ediyorum)"[242]

Açıklama

Bu hadis"i Şerifte geçen iftitah tekbirinden sonraki bu sükûttan maksadın tamamen susmak olmayıp sesi kısarak içinden iftitah duası okumak olduğu 777 ve 779 no'Iu hadis-i şeriflerde açıklanmış ve bu mevzuda mezhep imamlarının görüşlerine de yer vermiştik. Bilindiği gibi cümlesinin aslı, "annem ve babam sana feda olsun" şeklindedir. Ancak "üfdî" fiili hazfedildiği için Muhatab zamiri açığa çıkmış, bu yüzden de aynı manaya gelen (o*ı) zamirine dönüşmüştür. Netice olarak da ortada "bi ebi ente ve ümmi" kelimesi kalmıştır.
"(O esnada) ne okuyorsun (lütfen) bana bildir" sorusundan Resûl-î Ekrem'in tamamen sükût etmeyip sessizce ve dudaklarını hareket ettirerek dua okuduğu anlaşılıyor. Ebû Hureyre (r.a.) Efendimizin dudaklarını hareket et-tirişinden tamamen sükût etmeyip' bazı dualar okuduğunu anladığı için soruyu, "O sükût esnasında bir şeyler okuyor musun, okumuyor musun lütfen bana bildir" şeklinde değil de, okuduğundan emin olduğu fakat ne okuduğunu bilemediği için "hangi duayı okuyorsun?" anlamında sormuştur.
"Ey Allah'ım, benimle günahlarımın arasını doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır" sözünün mânâsı ise, geçmiş günahlarımı affet ve de beni günah işlemekten koru demektir. Bu cümlede iki bakımdan mecaz vardır: Birisi uzaklık, aslında cisimler arasında olur, ayrıca zaman ve mekânla ilgilidir. Günahların ise zaman ve mekânla ilgisi yoktur. Çünkü birer cisim değillerdir. Binaenaleyh burada günahlar boşlukta yer işgal eden bir cisme benzetilmiştir.
İkincisi ise, bir şeyin imha edilmesi veya silinmesi o şeyin maddi bir varlık olmasına bağlıdır. Günahlar ise, maddi bir varlık değildir.
Günahlardan temenni edilen uzaklığın mağrib ile maşrık arasındaki uzaklığa benzetilişindeki benzetme yönü (vecb-i şebeh) şark ile garbın bir araya gelmesinin imkânsızlığıdır. Kişinin günahlara yaklaşması şarkla garbın birbirine yaklaşmasına benzetilmiştir. Buna göre bu duanın mânâsı şöyledir: "Ey Allah'ım, beni günahlardan doğu ile batı arasındaki uzaklık kadar uzaklaştır. Doğu ile batı nasıl birbirine uzak Ve birleşmeleri imkânsız iki cihet ise, günahlarım ile benim aramı da aynı derecede uzaklaştır ve birleşmesi imkânsız iki zıt kutup hâline getir."
"Ya Rabbi, beni günahlarımdan beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi temizle" cümlesinde günahlardan arınma, beyaz kumaşın kir ve pastan arınmasına benzetilmiştir. Çünkü beyaz kumaş kir ve pası başkalarına nis-betle daha çok belli ettiği ve kir götürmediği için üzerinde en küçük bir kir veya pas olsa beyazlığını kaybeder. Böyle bir kumaşın beyaz rengini muhafaza edebilmesi en küçük bir lekeden dahi uzak olmasına bağlıdır. Yani bu dûa ile günahlardan en küçük bir izin bile kalmaması istenmiştir.
"Allah'ım! Beni kar, su ve dolu ile" (günahlardan) temizle" duasında geçen günahların kar, su ve dolu ile yıkanması sözünde de yine mecaz vardır. Günahlar âdeta kar, su ve dolu ile temizlenebilen maddi bir kire benzetilmiştir. Bu üç maddenin tabiatında kirleri temizleme özelliği bulunduğu gibi ateş söndürme özelliği de vardır. Günah da hem pistir, hem de sahibini cehenneme sürüklediği için bir ateş mesabesindedir. Nitekim Cenab-ı Hak Cin Sûresi'nin 22. âyetinde şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'a ve Peygamberine isyan ederse, muhakkak ki onun için Cehennem ateşi vardır"
Bu duanın meâli şöyledir: "Ey Allah'ım pis bir ateş demek olan günahlarımı su ile temizle ve söndür, iş bu kadarla da kalmasın, el değmemiş ve hiç kullanılmamış olmakla beraber, soğuk olan kar ile de bir daha yıka ki daha iyi temizleneyim. Sen yine el değmemiş ve hiç kullanılmamış olan, kardan da soğuk dolu ile yıka ki günahlarımın tamamen izi kalmasın." Resul-i Ekrem'in bu üç duası üç zamana nazaran yapılmış olabilir.
1. Günahlardan uzaklaştırmak istikbâle, **2.** Beyaz kumaş gibi temizlemek şimdiki hâle. **3.** Yıkamak da geçmiş zamana ait olabilir.[243]

Bazı Hükümler

1. Farzda olsun nafilede olsun iftitah tekbiri ile Fatiha arasında iftitah duası okumak meşrudur, imam Mâlik'in görüşüne göre ise, iftitah tekbirinden sonra hemen Fatiha'ya geçilir. Fakat bu duanın namazın başında, ortasında veya sonunda okunmasında da bir sakınca yoktur. İmam Azam ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre ise, sübhâneke duası okunur. Delilleri ise, Hz. Âişe'nin rivayet ettiği 776 no'lu hadistir.
İbnu'l-Esîr'in "Şerhu'l-Müsned" adlı eserinde beyân ettiğine göre, îmam Şafiî farz olsun nafile olsun, bütün namazlarda "Veccehtü vechiye, sübhaneke ve inne salatî ve nüsükî..." dualarının hepsini okurmuş.
Şafiî âlimlerinden Müzem'nin rivayetine göre ise, İmam Şâfiî iftitah tekbirinden sonra sadece "veccehtü vechiye" duasını "Müslimîn ..'e" kadar okumuş. Bu mevzuda 760 no'lu hadisin açıklamasına da bakılmalıdır.
2. İftitah tekbirinden sonra imam iftitah duasını sessizce okur.
3 . Resûl-i Ekrem (s.a.)'e karşı ümmetin, "Annem, babam sana feda olsun ya Resûlallah" demesi caizdir. Aynı sözü mü'minlerin birbirine söylemesi hususunda ihtilâf edilmiştir. Doğrusu "caiz" diyenlerin görüşüdür. İkinci bir görüşe göre caiz değildir. Bu söz yalnız Hz. Peygamber (s.a.)'e mahsus olmak üzere söylenir. Üçüncü bir görüşe göre, bu söz ümmetin Sâlihlerine karşı söylenebilirse de diğerlerine karşı söylenemez.[244]

121-122. Besmelenin Gizli Okunması Görüşünde Olmayanlar(In Delilleri)

782. ...Enes (r.a.)'cien rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) Ebû Bekr, Ömer ve Osman (namazda) kıraata ile başlarlardı.[245]

Açıklama

Cehri namazlarda imamın besmeleyi açıktan okuyup okumaması meselesi ilim adamları arasında büyük ihtilâflara sebep olmuş bir mevzudur.
Besmele Kur'ân-ı Kerim'den bir âyet midir?
Fâtiha'nın ilk âyeti midir?
Başında bulunduğu her sûrenin ilk âyeti midir?
Sûre-i Neml'in içindeki besmelenin Kur'ân-ı Kerim'den olduğunda kimsenin şüphesi yoktur. Fakat sûrelerin başında bulunan 113 besmeleye gelince, bunlar hakkında dört ayrı görüş vardır:
1. Sûrelerin başında bulunan besmelelerden hiç biri Kur'ân'dan değildir. İmam Mâlik ve Evzâî'nin görüşleri budur. İlk Hanefî imamlarının bazılarının ve bazı Hanbelî imamlarının görüşü de böyledir.
2. Müteahhirîn denilen ve son halkayı teşkil eden Hanefi ulemâsının tahkikine göre İmam Ebû Hanife besmelenin teberrük ve sûrelerin arasını ayırmak için nazil olmuş başlı başına, müstakil ve tam bir âyet olduğu görüşündedir. Çünkü vahye dayanarak Kurân'ın sahifeleri arasına girmiştir. Bu bakımdan bazı Hanefi âlimleri Kurân'dan bir âyet maksadıyla namazda besmele okuduğu zaman farz olan kıraatin ifa edilmiş olacağını, yine Kurân'dan bir âyet kasdıyla cünüp ve hayızlı kadının besmele okumasının haram olacağını söylerlerDelilleri de "Peygamber (s.a.) kendisine "Bismillahirrahmanirrahim" nazil oluncaya kadar bir sûreden bir sureye geçildiğini bilemezlerdi" mealindeki 788 no'Iu hadis-i şeriftir. Ancak mezkûr hadis bunların görüşü için bir delil olduğu kadar aksi görüşte olan Şâfiîler için de bir delildir.
3. Besmele, başında bulunduğu her sûrenin ilk âyetidir. Buna göre 113 sûrenin başında bulunan her besmele o sûreden bir âyettir. Şafiî ile İmam Ahmed'in meşhur mezhebi böyledir. Abdullah b. Mübarek de bu görüştedir.
4. Yalnız Fatiha'dan bir âyettir. Sûrelerin başında bulunan besmeleler ise, o sûreye besmeleyle başlayıp, besmeledeki berekete ve fazilete ermek içindir. Bu görüş de Şafiîden rivayet edilmiştir.
Netice olarak besmelenin Fatiha'dan bir âyet olduğuna dair İmam Şafiî'nin bir sözü vardır. Ancak sûrelerden bir âyet olup olmadığına dair kendisinden iki ayrı görüş rivayet edilmektedir. İmam Şafiî'nin besmelenin Fatiha'dan bir âyet olduğuna dair delili Ebû Hureyre'den rivayet edilen; "Peygamber (s.a.) "Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemîn" yedi âyettir. "Bismillahirrahmanirrahim" de ondan bir âyettir buyururdu" mealindeki hadis-i şeriftir.
Bu hadis-i Resûl-i Ekrem (s.a.) besmeleyi Fâtiha'dan bir âyet saymıştır ki, bu İmam Şâfiîye göre, besmelenin Fatiha'dan olduğunu gösteren delillerden biridir. Aynı şekilde besmelenin Kur'ân-i Kerimde Fâtiha'nın başında yazılı oluşu da Fatiha'dan bir âyet olduğuna delâlet eder. Çünkü her sûrenin âyetlerinin tertibi ve yazılışı vahiy mahsulüdür. Diğer sûrelerin başında bulunan besmelelerin o sûrelerden birer âyet olduğu da bir rivayete göre yine İmam Şafiî tarafından ileri sürülmüştür.
İşte bu farklı görüşlere bağlı olarak İmam Şafiî besmelenin namazda sesli, ebû Hanife ile Ahmed, Sevrî ve îshak da sessiz okunacağını savunmaktadırlar. İmam Mâlik ise besmeleyi terk edip hemen "Elhamdulillâhi Rabbi'l âlemîn" ile namaza başlamayı müstehab görür. Evzâî ile Taberî de bu görüştedirler. İmam Mâlik'e göre farz namazlarda besmele -gizli veya aşikâre-kesinlikle okunamaz. Nafile namazlarda kişi okuyup okumamakta serbesttir. İbrahim en-Nehaî ise, besmeleyi açıktan okumak bid'attir demiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif besmeleyi namazda okumayan mezheb sahibleri tarafından bir delil olarak gösteriliyorsa da İmam Şafiî gibi terkini caiz görmeyenler hadisde geçen "Elhamdu lillahi Rabbi'l âlemin den maksat Sûre-i Fatihadır. Binaenaleyh bunda besmelenin Fatihadan olup olmadığına delâlet eden bir şey yoktur" derler. Ve bu hadisten namazda besmelenin okunmayacağı hükmünü çıkarmanın doğru olmayacağını söylerler.
Müslim'de rivayet edilen "Bismillahirrahmaniirahim sözlerim hiç söylemezlerdi"[246] hadis-i şerifi de Şâfiîlerce besmelenin

namazda terk edileceğine delil teşkil etmez. Sadece gizlice okunduğu için Hz. Enes'in besmeleyi işitmediğine delâlet eder. Nitekim Nesâî ile İbn Hibbân'ın rivayet ettikleri "Bismillahirrahmanurahim" lâfızlarım cehren okumazlardı"[247] hadis-i şerifi de bu görüşü desteklemektedir.
O halde bu rivayetteki "Okumazlardı" sözü, besmelenin okunduğu halde işitilmemiş olduğuna, bu da olsa olsa besmelenin gizli okunduğuna delâlet edebilir. îbn Hüzeyme'nin: "Bismillahirrahmanirrahim'i gizlice okurlardı" rivayeti ise, bunu büsbütün kuvvetlendirmektedir. Şâfîîlere göre, bütün bu rivayetler İmam Şafiî'nin besmelenin Fatihadan bir âyet olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Yine Beyhakî'nin rivayet edip de İbn Hüzeyme'nin sahih dediği, "Efendimizin besmele'yi Fatihadan saydığını" ifâde eden Ümmü Seleme hadisi île, yine Sünen-i Bey-hakî'de Hz. Ali, Ebû Hureyre, ve îbn Abbâs Hazretlerinden rivayet edilen hadiste "seb'uI-Mesânî" (yedi âyetli sûre)nin Fatiha olup besmelenin de Fâtiha'dan bir âyet olduğunun Fahr-i Kâinat tarafından haber verilmesi ve Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği merfû hadiste "Elhamdü sûresini okuduğunuzda Bismillâhirrahmanirrahim'i de okuyunuz.Zira o ümmü'l-Kur'ân (Kur'ân'ın anası)dır.Seb'ul-Mesânîdir (yedi âyetlidir).Bismillahirrahmanirrahîm de âyetlerinden biridir."[248] Buyurulması, Şâfîîlere göre Besmele'nin Fatiha'dan bir âyet olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca besmelenin namazda sesli olarak okunacağına dair bir çok sahabeden rivayetler vardır.
Nitekim Buhârî sarihlerinden ve Hanefî âlimlerinden Aynî bu mevzuda: **1.** Ebû Bekr es-Sıddîk, **2.** Ali b. Ebi Tâlib, **3.** İbn Abbâs, **4.** Ebû Hureyre, **5.** Ümm-ü Seleme, **6.** Enes, **7.** Semure b. Cundub , **8.** Ammâr, **9.** Abdullah b. Ömer, **10.** Nu'man b. Beşîr, **11.** Talha b. Ubeydillah, **12.** Abdullah b. Ebî Evfâ, **13.** Mücâhid b. Sevr, **14.** Bişr b. Muâviye, **15.** Huseyn b. Urfuta, **16.** Ebû Mûsâ el-Eşârî, **17.** Hakem b. Umeyr, **18.** Muâviye b. Ebî Sufyan, **19.** Büreyde b. El-Husayb, **20.** Câbir b. Abdillah, **21.** Ebû Said el-Hudrî (r.anhum) hazretlerinden gelen rivayetleri teker teker sayarak Şafiînin dayandığı delilleri nakletmiş ve hepsine dair mütalaasını da ayrı ayrı belirtimiştir.
Aynî merhumun bu mevzudaki görüşleri şöyle hulasa edilebilir: "Besmelenin namazda aşikâre okunacağını bildiren hadisleri rivayet edenler çoksa da aslında bu hadislerin hepsi de zayıftır.Sahih hadis kitaplarına alınmadıkları gibi, meşhur Miisnedlerde de bulunmamaktadırlar. Bunların ekserisini Hâkim ile Dârekutnfnin rivayet ettikleri görülür. Hâkim'in bu babda müsamahakâr davrandığı ve zayıf hatta bazı mevzu hadisleri sahih diye kabul ettiği bilinmektedir. Dârekutnî'ye gelince, o da kitabını garib şazz ve muallel hadislerle doldurmuştur. Ondan nice hadisler vardır ki, bu hadisler başka yerde bulunmaz. Râvileri arasında târih kitabları ile cerh ve ta'dil ki-tablarında bile bulunmayan nice yalancılar, zayıflar ve meçhuller vardır ki Amr b. Semr, Câbir b. Cu'fî, Hasan b. Muârik, Ömer b. Hafs el-Mekkî, Abdullah b. Amr b. Hassan, "Yalan dağarcağı" lâkabı verilen Ebü's-Salt el-Herevî, Ömer b. Hârûn el-Belhî, İsa b. Meymûn el-Medenî v.s. hep bunlar arasındadır. Böylelerinin rivayet ettiği hadisler Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde Enes'ten rivayet ettikleri bir hadisle nasıl muaraza edebilir? Bu hadisi rivayet eden imamlardan birisi de Katâde'dir ki, zamanının en büyük hafızı idi. Ondan da hadiste Emirü'l Mü'minin lâkabını alan Şu'be rivayet etmiştir. Onlardan gelen rivayetleri kabul etmekte tereddüt göstermemiştir. Buhârî bile, Ebû Hanife'nin mezhebine ifrat dereceye varan hücumlarda bulunmasına rağman Sahih'ine o zayıf râvilerden hiç birini koymamıştır. Sahih'inde tahric etmek için besmelenin aşikâre okunacağım bildiren sahih bir hadis bulabilmek ümidiyle pek çok meşakkatlere katlanmış, fakat böyle bir hadis bulamamıştır. Müslim de öyledir. O da bu mevzuda hiç bir şey zikretmemiştir. İkisi de bu babta sadece Enes hadisini tahrîc etmişlerdir ki, o da besmelenin gizli okunacağına delâlet eder. Şayet sen "Onlar her sahih hadisi kitablanna almayı gerekli görmemişlerdir. Binaenaleyh kitaplarına almadıkları sahih hadisler arasında besmelenin aşikâre okunacağını bildiren sahih hadisleri de terk etmiş olabilirler." dersen; ben de derim ki, bu sözü ancak muannitler yahut şaşkınlar söyleyebilir. Çünkü besmelenin aşikâre okunması meselesi en güzide ve fıkhın en müşkil, en münakaşa götüren, kitaplarda en çok yer alan meselelerinden biridir. Buhârî'nin kendi şartına uygun ve yakın böyle bir hadis bulmuş olsa onu kitabına alacağına insanın Allah'a müekked yeminler edeceği geliyor. Buhârî'nin böyle bir hadis bulduğu halde, kitabına almadığım kabul etsek bile işte Ebû Dâvûd, işte Tirmizî, işte Nesaî ve îbn Mâce... Bu zatların kitaplarında zayıf senetli hadisler yer aldığı halde, besmelenin aşikâr okunacağına dair hiç biri kitabına bir tek hadis almamıştır. Eğer bu zâtlar nazarında besmelenin aşikâre okunacağına dâir olan hadisler tamamıyla bir hiçten ibaret olmasaydı, onları kitaplarına almadan bırakmazlardı. İçlerinden yalnız Nesaî bir tek Ebû Hüreyre hadisini rivayet etmiştir. Sözde bu hadis muhaliflerce bu mevzudaki rivayetlerin en kuvvetlisidir. Halbuki bu hadis de birçok yönlerden zayıftır." Aynî merhum, sözünün bundan sonraki kısmında besmelenin gizli okunmasını ifâde eden hadisleri aşikâre okunmasını ifâde eden hadislere tercih edilecek nitelikte olduklarını söylemiş ve besmelenin aşikâre okunacağını ifade eden hadislerin aslında mensûh olduğunu Hâzimî'nin "el-İtibar fi'n-nâsih ve'I-mensuh mine'l-âsâr" isimli eserinden naklederek sözlerine son vermiştir.
Hanefî ulemâsından Kâsânî'nin tahkikine göre: "Gerçekten besmelenin gizli okunacağı görüşünde olan sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiînden pek çok ilim adamı vardır. Nitekim Küfe ulemâsı, Hz. Ömer, Ali, Ammâr, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Huseyn, el-Hasen, İbn Şîrîn, İbn Abbâs, îbn üz-Zübeyr (ancak İbn Abbâs ile İbn üz-Zübeyr'den besmelenin namazda aşikâre okunacağına dâir de rivayet vardır), Süfyan, el-Hakem, Hammâd, el-Evzaî, Ebû Hanife, Ahmed, Ebû Ubeyd, en-Nehâî, besmelenin gizli okunacağı görüşündedirler. Rivayet edildiğine göre Ebû Ömer de şöyle demiştir: İmam dört şeyi gizli okur: 1. Eûzu, 2. Besmele, 3. Âmin 4. Rabbanâ lekel-hamd. Aynı şekilde Abdullah b. Mes'ud, İbrahim, es-Sevrî, el-Esved, Tirmizî, el-Hazimî, Amr b. Ömer, İbnüz-Zübeyr de besmelenin gizli okunacağı görüşündedirler.[249]
Her besmelenin aşikâre mi yoksa gizli mi okunacağına dair her iki tarafın kendi görüşlerini te'yid eden delillerini sergilemeleri karşısında merhum Ahmed Naim Efendi şöyle demiştir: "Mesaili hilâfiyyede savab ve hakka mu-kârin içtihadın hangisi olduğunu kesin olarak tayin etmedeki müşkilât bütün açıklığıyla ortadadır."[250]
Bu mevzuya Hanefî ulemâsının .namazda besmelenin gizli okunacağına dair delillerini zikrederek son vermek istiyoruz:
1. "Ali ve Abdullah b. Mesûd (r.a.) besmeleyi asla aşikâre okumazdı."[251]
2. "İbn Mes'ud besmeleyi gizli okurdu."[252]
3. "Resûlullah (s.a.) ile Ebû Bekir ve Ömer (namazda) besmeleyi gizli okurlardı"[253]

4. "Peygamber (s.a.) Ebû Bekir, Ömer ve Osman Fatihanın ne başında ne de sonunda besmeleyi okurlardı"[254]
5 . "Ben Resûlullah (s.a.), Ebu Bekir ve Osman'la namaz kıldım. Fakat bunların hiç birisinin besmele okuduklarını işitmedim."[255]
6. "Peygamber (s.a.), Ebû Bekir ve Ömer namaza (besmele okumadan doğrudan doğruya) Fatiha ile başlarlardı."[256]
7. Abdullah tbn Mes'ud besmeleyi (namazda) aşikâre okuyan bir kimse gördü ve onu tenkid etti. Hz. Abdullah kendisi ve arkadaşları besmeleyi (namazda asla) sesli okumazlardı.[257]
8. Abdullah b. Mağaffel'in oğlu şöyle dedi: "Babam, namaz kılarken "Bismillahirrahmanirrahim" dediğimi işitti ve: "Ey oğlum! Bu yaptığın bid'-attir. Bid'atten sakınmalısın. Hz. Peygamber'in sahâbîlerinden İslâmda bid'at (meydana getirmek)ten daha çok tiksinen kişi görmedim. Ben, Peygamber (s.a.) Ebû Bekir, Ömer ve Osman'la namaz kıldım. Hiçbirinin besmeleyi açıktan okuduğunu işitmedim. Sen de (açıktan) okuma ve namaz kılacağın zaman "elhamduliİlahi rabbil âleimV'de." Tirmizî der ki: "Bu hadis hasendir. Peygamber (s.a.)'in ashabından ilim ehlininin çoğuna göre amel bu hadis üzerindedir. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve daha başkaları ve bazı tabîîn ulemâsı bunlardandır. Sufyan es-Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed ve İshak'-in görüşü de budur..."[258]
Bilindiği gibi besmele "Bismillah: Allanın adıyla" veya "Bismillahirrahmanirrahîm: Rahman ve Rahim olan Allanın adıyla"[259] sözüne verilen isimdir. Şu halde besmelenin Kur'ândan olduğunda şüphe yoktur. Bu mev-zudaki ihtilâf sadece şu noktalardadır:
1. Nemi Sûresi'nde geçen besmele tam bir âyet midir, yoksa "O gerçekten Süleyman'dandır" âyetinin bir parçası mıdır?
2. Sûrelerin başında bulunan besmeleler o süreden bir âyet midir, yoksa Kur'ân-ı Kerim'e teberrük için mi yazılmıştır?
3. Fatihanın başında bulunan besmele Fâtiha'dan bir âyet midir, değil midir?
Yukarıda da arz ettiğimiz gibi bu noktalar üzerinde tevatür derecesinde bir nas bulunmadığı için taraflar kendilerince hak bildikleri görüşü benimsemekle beraber karşı tarafın görüşüne de saygı duymaktadırlar. Namazda besmele çekmenin hükmü ise, mezheplere göre şöyledir:
1. Fatihadan Önce besmele çekmek Şâfiîlere göre farzdır.
2 . Mâlikîlere göre mekruhtur. Fakat ihtilâftan kurtulmak maksadıyla farz namazlarda gizlice besmele çekmek mendubtur. Nafile namazlarda gizlice çekmekte zâten herhangi bir sakınca yoktur.
3. Hanbelî ve Hanefîlere göre ise sünnettir.[260]

783. ...Âişe (r.anhâ)dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) namaza tekbir ile, kıraata da elhamdulillâhirabbilâlemîn ile başlardı. Rükû'a vardığı zaman başım ne yukarı kaldırırdı, ne de aşağı eğerdi, fakat ikisinin arasında tutardı. Rükû'dan başını kaldırdığında dimdik doğrulmadıkça secdeye varmazdı. Secdeden başını kaldırdığında da iyice doğrulup oturmadıkça secdeye varmazdı. Ve her iki rekat(ın sonun)dâ da et-Tehiyyâtu'yu okurdu. Oturduğu zaman sol ayağını yere yayar, sağ ayağını dikerdi. Şeytan oturuşundan nehyeder, vahşi hayvanlar gibi (elleri ve kollan yere yayarak) secde etmeyi yasaklar, namazı selâm vererek bitirirdi.[261]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Resûl-i Zîşan Efendimizin, namaza tekbir lâfzı ile başladığı açıkça ifâde ediliyor. Bu bakımdan namaza tekbir ile başlanacağı noktasında bütün ilim adamları ittifak etmişlerdir. Ancak tekbir mânâsını ifâde eden başka kelimelerle de namazın caiz olup olmadığı meselesinde imamlar arasında ihtilâf vardır. Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre "Allahü Ekber" yerine "Allahu A'zam" ve "er-Rahmâmı eceli" gjbi tazim mânâsı ifade eden sözlerle tekbir almak caizdir. Ebû Yûsuf'a göre, ise namaza başlamanın caiz olabilmesi için "Allahu ekber" yahut "Allalıu'l Ekber" veya "Allahu'I-kebîr" lâfızlarından birinin söylenmesi lâzımdır. İmam Şafiî ise, İmam Ebû Yûsuf'un caiz gördüğü bu üç lâfızdan ikisi ile namaza başlanabileceğini kabul etmiş, "Allahu'l-Kebîr" lâfzı ile başlanabileceğini ise kabul etmemiştir. İmam Mâlik'e göre, tekbir ancak "AIlahu ekber" lâfzı ile gerçekleşir. Hanbelîler de bu görüştedirler.
Tekbirin hükmü ise, Hanefîlerce esasen namazın bir rüknü değil bir şartıdır. Namaza mukaddemdir. Şu kadar var ki namazın rükünlerine ziyâde bitişik olduğu için o da bir rükün sayılmıştır. Eimme-i Selâse'ye göre tahrî-me de esasen namazın bir rüknüdür.[262]
Yine bu hadiste Fahr-i Kâinat Efendimizin rüku'da iken başı ile sırtını aynı hizada bulundurduğu, başını yere eğmediği gibi yukarı da kaldırmadığı beyân edilmektedir. Ayrıca her iki rekâtın sonunda oturarak "tahiyyât" okuduğu da ifâde edilmektedir. Ancak bu ifâde Fahr-i Kâinat Efendimizin kıldığı namazların ekseriyeti için kullanılmış bir ifâdedir. Bilindiği gibi üçüncü rekatın sonunda da tahiyyât okunan akşam namazı ile vitir namazı bunlardan müstesnadır.
Hadis-i şerifte, ayrıca Resül-i Ekrem'in bütün oturuşlarında sol ayağını yayarak sol kabasını üzerine koyduğu ve sağ ayağını da diktiği ifâdesi vardır ki, Hanefî ulemâsına göre bu mevzuda tahiyyât için oturuş ile iki secde arasındaki oturuş arasında bir fark yoktur. Her ikisinde de sol ayak yere yayılacak üzerine oturulur ve sağ ayak yukarı dikilir. İmam Mâlik'e göre sol ayak sağ tarafa alınarak kabaların üzerine oturulur. Bu meselede İmam Şafiî'nin sözü Hanefîler gibi ise de yalnız selâmdan önceki oturuşta İmam Malik'le beraberdir. İmam Şafiî'ye göre namazda dört yerde oturuş vardır:**1.** İki secde arasındaki oturuş, **2.** Her rekâttan sonra ayağa kalkmazdan önceki istirahat oturuşu, **3.** İlk teşehhüd için oturuş, **4.** Son teşehhüd için oturuş.
Hanefilere göre kadınlar ayaklarını sağ taraftan çıkararak otururlar Şafiî'lerle Malikî'lere göre bu meselede kadınlarla erkekler arasında bir fark yoktur. Bunlardan kadınların bağdaş kurarak oturacağını söyleyenler olduğu gibi bunun sadece nafile namazlara mahsus olduğunu söyleyenler de vardır.
Hadis-i şerifte nehyedilen şeytan oturuşundan maksat, yere oturarak köpekler gibi dizlerini dikmek ve iki taraftan elleriyle yere

dayanmaktır. Bu oturuş ittifakla mekruhtur. Ancak kabaları ayaklar üzerine koyarak oturmanın İbn Abbâs (r.â.)'a göre sünnet olduğunu Beyhakî rivayet etmiştir.
Kurtubî'nin de ifâde ettiği gibi Hadis-i Şerifte yasaklanan Vahşî hayvan oturuşunun mekruh oluşunda imamlar görüş birliğine varmışlardır. Vahşi hayvan oturuşundan maksat ise, secde anında kolları eller ile beraber yere koymaktır. Sünnet olan sadece elleri yere koyup kolları yere ve yarılara temas etmekten korumaktır.
Hadis-i şerifte geçen "namazı selâm ile bitirirdi" sözünden anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem (s.a.) devamlı olarak namazdan çıkacağında selâm verirdi. "Benden gördüğünüz gibi namaz kılın"[263] emri gereğince Resûl-i Ekrem'in devam ettiği bu uygulamayı namazda örnek almak gerekmektedir. Bu bakımdan hadis-i şerif selâm vermenin farz olduğuna delâlet eder. İlim adamları bu meselede de ittifak etmişlerdir. Nitekim, İmam Mâlik, Şafiî ve Ah-med b. Hanbel Hazretleri ile ulemânın büyük çoğunluğuna göre, selâm vererek namazdan çıkmak farzdır. Selâm yerine başka bir söz söylemek namazı bozar. Ebû Hanife'den gelen bir rivayete ve Evzâî ile Sevrî Hazretlerine göre, selâm sözüyle namazdan çıkmak sünnettir. Bu bakımdan selâm lâfzı terk edilse bile namaz sahih olur. Hatta İmam Ebû Hanife'ye göre namaza aykırı olan bir iş veya sözle de namazdan çıkmak caizdir. Diğer Hanefiyye ulemâsına göre selâm lâfzıyle namazdan çıkmak farz değil vâcibtir. Nitekim bu mevzuda Muhammed Zihni Efendi şöyle diyor: "Namazın sonunda velevki cenaze ve sehv secdesinde olsun sağa ve sola selâm vermek muvazabat-ı seniyyeye mebnî "es-Selâm" lafzı vâcibtir, fakat "aleyküm" lâfzı vâcib değildir."[264]
M. Zihnî Efendi bu sözlerinin haşiyesinde ise şu açıklamaya yer veriyor: "Bu söz iki tarafa dönmenin de vâcib olduğuna işaret ediyor. Halbuki hakkındaki nass (delil) bunun hilâfınadır. Fukaha "vâcib olan ancak lâfzıdır" demişlerdir. Hatta birincisinin vâcib ikincisinin sünnet olduğu da söylenir. Namazdan çıkış bütün âlimlere göre bir tarafa selâm iledir. Buna göre birinci selâmdan sonra hemen imama uyanın iktidası sahih olmaz."[265]

Bazı Hükümler

1. Namaza iftitah tekbiriyle başlanır.
2. Rüku esnasında başla sırt aynı hizada bulunmalıdır.
3. Rükû'dan ve secdeden kalkınca iyice doğrulmahdır,
4. Namazda teşehhüd miktarı ve sağ ayağı dikip sol ayağı yayarak oturmalıdır.
5. Dizleri dikerek kabaları ve elleri yere koyup oturmak yasaktır.
6. Secdeye varırken eller ile birlikte kolları da yere koymak yasaklanmıştır.
7. Namazdan selâmla çıkılır.[266]

784. ...el-Muhtar b. Fulful dedi ki: Ben Enes b. Mâlik (r.a.)'i (şöyle) derken işittim:
Peygamber (s.a.); "Demin bana bir sûre indirildi" dedi ve hemen "Bismillahirrahmanirrahim", diye okumaya başladı ve sûreyi bitirdi.
"Kevser nedir bilir misiniz?" buyurdu.
Allah ve Resulü daha iyi bilir dediler. Bunun üzerine:
"O Rabbim'in bana va'd ettiği Cennette bir nehirdir" buyurdular.[267]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, aslında namazda besmelenin gizli okunacağına delalet etmediği için besmelenin gizli okunacağı görüşünde olanların delilleri" ismini taşıyan bu kısma pek uygun düşmüyor. Peygamber (s.a.)'in kendisine inen Kevser Sûresi'ni açıklarken besmele ile beraber açıklaması besmelenin namazda ne gizli ne de aşikâr okunacağına fakat olsa olsa besmelenin bu sûreden bir cüz olduğuna delâlet eder. Bu durumda besmelenin gizli veya aşikâr okunması, sûrenin gizli veya aşikar okunmasına bağlı olacağına göre sûrenin sesli okunduğu cehrî namazlarda besmele ile sesli okunacak, gizli okunduğu hafî namazlarda besmele de gizli okunacak demektir. Fakat bu hadis, bu baba "besmelenin sesli okunması" şeklinde başlık veren Mısır baskısına uygun düşmektedir. Çünkü "Besmelenin sesli okunması" sözü besmelenin namazda sesli okunmasının caiz olduğunu ifâde eden hadislere başlık olabileceği gibi, aksini ifade eden hadis-i şeriflere de uygun bir başlık olabilir. Bundan önceki iki hadis-i şerif besmelenin namazda gizlice okunacağını ifâde ederlerken bu hadis-i şerif ise, namaz hâricinde besmelenin seslice okunabileceğine delâlet etmektedir.
Hadiste geçen sûre kelimesi sözlükte, yüksek mevki, şeref, yüksek bina gibi mânâlara gelir. Terim olarak, Kur'ân-ı Kerim'in 114 bölümünden her-birine denir. Surelerin uzunlukları ihtiva ettikleri âyetlerin sayılarına göre değişmektedir. En uzun sûre 286 âyetten ibaret olan Bakara Süresidir. En kısa sureler ise üçer âyetlik; Nasr, Asr ve Kevser sûreleridir. Her sûre Cenab-ı Peygamber tarafından özel bir isimle isimlendirilmiştir.
Bu sûrenin sebeb-i nuzûlü şu hâdisedir: Kureyş'in ileri gelenleri Mescid-i Haram'da oturmakta iken Beni Sehm kapısında Âs b. Vâil Resul-i Ekrem'le karşılaşmış ve aralarında kısa bir konuşma geçmişti. Âs b. Vâil Mescid'e girince içeridekiler "o konuştuğun kimdi" diye sorunca, Âs, Fahr-i Kainat'ı kast ederek: "Şu Ebter (Nesli kesik) adamdı" diye cevab verdi. Bu sözüyle Resul-i Mübeccel (s.a.)'in mahdum-i mükerremleri Hazret-i Kasım'ın vefat ettiğini ve Resul-i Ekrem'in artık neslinin tükeneceğini ifâde etmek istemişti. Bunun üzerine Cenab-ı Hak: "Sana Ebter diyen adamın kendisi zürriyetsiz, şerefsiz ve ilamsızdır. Sana gelince (ey Habib-i edibim) senin temiz neslin, şan ve şerefin, faziletinin eserleri kıyamete kadar bakî kalacaktır. Âhirette de sana lügatların ifade edemeyeceği kadar büyük şerefler tahsis edilmiştir" mealindeki bu sure-i celileyi indirerek Resulüne ve mü'minlere büyük bir müjde vermiş ve gönüllerini teselli etmiştir.

âyet-i Kerimesinin mânâsı, "Biz sana gerçekten Kevseri verdik, ilın-i ezelimizde Kevser'i sana tahsis buyurduk" demektir. Kevser cennette bir havuzdur. Hz. Peygamber (s.a.)'in ümmeti onun başına gelip içecektir. Yahut "çok hayır" demektir ki, Peygamberliğe Kur'ân'a, şefaate ve benzerlerine şâmildir. Resûlullah (s.a.)'den Rivayet edilen bir hadis meali; "O Cennette bir nehirdir. Rabbim onu bana va'd etti. Onda pek çok hayr var. Suyu baldan tatlı sütten beyaz, kardan, soğuk, kaymaktan yumuşaktır. İki kenarı zeberceddir. Bardakları gümüştendir. Ondan içen bir daha susuzluk duymaz."[268]
Fahr-i Kâinat Efendimizin; Kevser nedir? bilir misiniz?" diye sormasının hikmeti, Kevser'in ümmeti tarafından bilinmesini şiddetle arzu etmesidir. Kevser'in, Kur'ân-ı Kerîm, İslâm, şefaat olduğuna dâir daha başka tefsirler varsa da muhakkak ki bunlar içinde en doğru tefsir, Resûl-i Ekrem'in, "Onun Cennet'te kendisine va'd edilen bir nehir" olduğunu ifâde eden tefsiridir.[269]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerife göre besmele her sûreden bir âvettır. (Bilgi için 782 nolu hadise bk.)
2. Toplumun lideri durumunda olan kişilerin tebaasını salih amellere itaat ve taate teşvik etmesi gerekir.
3. Kevser, Cennet'te Resûlullah'a mahsus bir ırmaktır.[270]

785. ...Urve (b. ez-Zubeyr) Âişe'den naklen İfk hâdisesini anlattı ve (Âişe'nin şöyle) dedi(ğini söyledi:)
Peygamber (s.a.) oturdu, yüzünü açtı ve
"Hakk'ın rahmetinden koğulmuş olan şeytandan her şeyi işiten (semi') ve herşeyi bilen (alîm) Allah'a sığınırım O uydurma haberi (iftirayı) getirenler içinizden (mahdut) bir zümredir.[271] âyetini okudu.
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadis münkerdir. Bu hadisi Zührî'den bir topluluk rivayet etmiş (fakat buradaki) açık şekliyle nakletmemişlerdir. Korkarım ki (buradaki) şeytandan istiâze Humeyd'in kendi sözüdür.[272]

Açıklama

İfk asılsız haber demektir. İslâm tarihinde münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy ile arkadaşları mu'minlerin çok muhterem anası Hz. Âişe'ye tamamen uydurma bir iftiraya yeltenmişlerdir, ki, buna "ifk hâdisesi" denir. Hadîs ve siyer kitapları sözü geçen münafıkların ortaya attığı bu haberin büyük ve çirkin bir iftira olduğunu isbat için yazılmış red ve tenkid yazılarıyla doludur. "Niçin herkes bu hâdiseyi duyduğu zaman büyük bir iftiradır, demediler?" (en-Nur (24), 16) âyet-i kerimesi indikten sonra artık mü'minler nazarında bu haberin bir değeri kalmamıştır.Şüphesiz hicretin beşinci yılında Müreysi Gazası esnasında meydana gelen bu hâdise bir takım iftiraların revaç bulduğunu gösterir. Nitekim o zaman bazı müslümanlar da bu büyük iftiraya inanmışlar ve imam Müslim ile bazı zatların beyânına göre cezaya uğratılmışlardı. Bugünkü hıristiyan yazarlar da bu hâdise ile uzun uzadıya meşgul olup bu hususta eski münafıklarla adeta yarış etmektedirler.
Hadis-i şerifte geçen "Resûl-i Ekrem yüzünü açtı" sözünün manası, "vahy esnasında yüzüne örttüğü örtüyü vahy kesildikten sonra kaldırıp yüzünü açtı" demektir. Bilindiği gibi Fahr-i Kâinat Efendimiz kendisine vahy gelmeye başladığı an bazen üzerine bir örtü alır, vahyin devamı müddetince öyle kalırdı. Vahyin kesilmesiyle de örtüyü kaldırırdı.[273]
Netice olarak, bu hadis-İ şerifte Resûl-i Ekrem'in, kendisine inen yukarıda mealini verdiğimiz Nûr sûresinin onbirinci âyetini "Eûzu"yle beraber okuduğu, fakat besmele çekmediği ifâde ediliyor. Ancak müellif Ebû Dâvûd hadisin sonuna bir ta'lik ilâve ederek aslında bu hadisi rivayet eden pek çok kimselerin Resûl-i Ekrem'in yüzünü açtığından ve Eûzu çektiğinden bahsetmediklerini, sadece; "Hz. Âişe ifkten bahsetti ve Allah Teala da -"uydurma haberi getirenler"- âyetini indirdi" sözününse Humeyd'e ait olabileceğini söylemesi, hadisin minik er olduğunu göstermez. Aslında bu hadis şazdır. Bilindiği gibi münker hadis adaletsiz bir râvinin adaletli bir râviye zıt bir hadis rivayet etmesidir. Şâz hadis ise, adaletli bir râvinin kendisinden daha adaletli bir râviye zıt olarak rivayet ettiği hadisdir. Böyleyken Ebû Davud'un bu hadise münker demesi, O'nun şâz hadise münker demekte bir sakınca görmemesiyle veyahutta Ajımed b. Hanbel bu hadis hakkında "sağlam değildir" dediği için bu tabiri kullanmaktan çekinmemesiyle açıklanabilir. Aynı şekilde eûzu'nun Humeyd'in sözü olduğu iddiası da bir delile dayanmamakta, musannif Ebû Davud'un mücerred bir kanaati olmaktan öteye gitmemektedir. Bezlu'l-mechûd yazarına göre, burada, bu babın başlığını teşkil eden "besmelenin namazda sesli okunmayacağı" mevzuu ile bu hadis arasında şöyle bir ilgi kurulabilir: Peygamber (s.a.) bu âyeti sûrenin ortasından okuduğu için besmele ile başlamamıştır. Eğer sûreyi baştan okusaydı ilk âyeti olan besmeleyle beraber okuyacaktı.
Eğer besmele, sûrenin ilk âyeti olmayıp da sadece sûreleri birbirinden ayırmak için ve teberrüken okunan bir âyet olsaydı, Resül-i Ekrem (s.a.) Efendimiz mutlaka burada da teberrüken okuyacaktı. Öyleyse besmele başında bulunduğu her sûrenin ilk âyetidir. Bu bakımdan o sûreye tabidir. Sûre sesli okunursa, besmele de sesli okunur, sessiz okunursa, besmele de sessizce okunur. Bu ilginin varlığı kabul edilirse hadis-i şerif, "Beslemele başında bulunduğu her sûrenin ilk ayetidir" diyen İmanı Şafîî ile İmam Ahmed'in lehine bir delil teşkil eder.[274]

Besmelenin Açıktan Okunacağını Söyleyenler(İndelilleri)[275]

786. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Osman b. Affan'a dedim ki;
Enfâl Sûresi Mesâniden ve Berâe Süresi de miun'dan olduğu halde, ne diye ikisini birden yedi uzun sûre içerisine koydunuz ve aralarına besmeleyi yazmadınız? Osman (r.a.) şöyle cevap verdi:
Peygamber (s.a.)'e zaman zaman bazı âyetler nazil olunca, kâtiblerden birini çağırır ve; "şu âyeti şu olayların anlatıldığı

sureye koy" derdi. Başka bir veya iki âyet nazil olunca da aynı şekilde "bunları da falan olayların zikredildiği sureye koyun" derdi.
Enfal sûresi Peygamber (s.a.)'e Medine'de nazil olan (surelerin) ilki idi. Berâe de Kur'ân (surelerin)in sonuncusu idi. Enfâl konuları da Berae'nin konularına benzerdi. (Bu bakımdan) ben Berâe suresini Enfâl Sûresinden zannettim ve ikisini birden yedi uzun (sûre) içine koydum ve aralarına (besmele) satır(ım) yazmadım.[276]

Açıklama

Mesânî kelimesi, yüz âyetten kısa ve mufassal sûrelerden daha uzun olan sûreler hakkında kullanılır. Bu durumda Kur'ân sûreleri üç kısma ayrılmış olmaktadır:
1. Miûn (en az yüz âyetlik sûreler), **2.** Mesânî, **3.** Mufassal. Miûn dilimizde yüz yazısının karşılığı olan "inie" kelimesinin çoğuludur. Burada (yüzlükler) anlamında kullanılmıştır ki, âyetlerinin sayısı yüzü bulan sûreler için kullanılır.
Nesâî ve Hâkim'in Ibn Abbâs'tan rivayet ettiklerine göre metinde söz konusu edilen yedi uzun sûre şunlardır: Bakara, Âli İmrân, Nisa, Mâide, En'âm, A'râf... Hadisin râvisi, İbn Abbâs tarafından açıklanan yedinci sûreyi unuttuğunu söylemiştir.[277]
Bir rivayete göre bu yedi uzun sûre'nin yedincisi Yûnus süresidir. Yine Hâkim'den gelen bir rivayete göre de Kehf süresidir.
Miûn ise, uzun sûrelerin dışında kalan ve en az (100) âyet ihtiva eden sûrelerdir.
Mesânî ise, miûn denilen yüzlük sûreleri takibeden surelerdir. Miûnu takib ettiği için bu ismi aldığım söyleyenler olduğu gibi, içinde ibret ve haberlerin fazla tekrarlanması sebebiyle bu ismi aldığını söyleyenler de vardır.
Mufassal, âyetleri mesâmden daha az olan sûrelere denir. Kısa ve besmeleli fasılalarla birbirinden ayrıldıkları için bu ismi almışlardır.[278]
Mufassal sûreler de üç kısma ayrılır:
1. Tivâl-i Mufassal, Mucura! Sûresinden, Burur Sûresine kadar olan sûrelerdir.
2. Evsât-ı Mufassal, Burûc, Sûresinden Beyyine Sûresine kadar olan sûreler.
3. Kısar-ı Mufassal, Beyyine Sûresinden, Nâs Sûresine kadar olan sûrelerdir. Hadisten anlaşıldığına göre Ibn Abbâs (r.a.) Osman b. Affân'a üç soru yöneltiyor:
1. Enfâl Sûresinin âyet sayısı 77 olduğu halde yedi uzun sûre arasına konulmasının sebebi nedir?
2. Berâe Sûresinin 130 âyeti bulunduğu için uzun sûreler arasına yerleştirilmesi gerekirken niçin (yüzlük) sûreler arasına yerleştirilmiştir?
3. Niçin Enfâl Süresiyle Berâe Sûresinin arasına besmele yazılmamıştır?
Cenab-ı Peygamber'in vahy Kâtiblerinden olan Hz. Osman'a bu sorunun yöneltilmesinden anlaşılıyor ki, sûrelerin tertibi sahâbîlerin kendi düşünce ve ictihâdlarıyla olmuştur. Eğer sûrelerin tertibi Hz. Peygamberin emriyle, vahye bağlı olarak yapılmış olsaydı, İbn Abbâs bu soruyu yöneltmezdi. Ancak sûrelerin tertibinin de vahye bağlı olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi[279] sûrelerin bir kısmının tertibinin vahye bağlı, bir kısmının da sahabenin içtihadına bağlı olarak yapıldığını kabul eden âlimler de vardır.[280]
Hz. Osman da kendisine yöneltilen bu soruya verdiği cevapta: "Ben bu sûrelerdeki olaylar birbirine benzediğinden Berâe Sûresi'ni Enfâl Sûresi'nin devamı zannettiğim için ikisini birleştirerek yedi uzun sûrenin içine yerleştirdim ve aralarına besmele yazmaya da lüzum görmedim" demiştir.
Gerçekten bu iki sûre arasında bazı benzerlikler vardır. Enfâl Sûresinde Resûl-i Ekrem'in Mekkeli müşriklerle mücâdelesi anlatılırken, Berâe Sûresinde de Resûl-i Ekrem'in Medineli Münafıklarla mücâdelesi ve bu mücâdele esnasında meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Aynı zamanda her iki sûrede de Hz. Peygamber'in müşriklerle yaptığı anlaşmalar ve müşriklerin verdikleri sözü tutmadıkları anlatıldığı gibi, kâfirlerle harb edilmesini emreden âyet-i kerimeler bulunmaktadır. Nitekim: "Ey Peygamber, mü'minleri harbe teşvik et" (el-Enfâl (8) 165) "Müşrikler sizinle nasıl topyekûn harb ederlerse siz de onlarla topyekûn harb edin." (et-Tevbe (9), 36) âyet-i kerimeleri bunlardandır.
Demek ki bütün bu benzerlikler yanında ve bir de aralarında bu iki sûreyi birbirinden ayıran besmelenin bulunmaması sebebiyle Vahy kâtiblerinden olan Hz. Osman, bu iki sûreyi uzun bir sûre zannederek yedi uzun sûrenin arasına koymuştur.
Hz. Osman'ın bu ifâdesinden Berâe Sûresi'nin başında besmelenin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Besmelenin bu sûrenin başında bulunmayışını ilim adamları şöyle açıklamaktadırlar: Berâe Sûresi'nde savaştan ve azabtan söz edilmektedir. Besmelede ise, iman ve rahmet mânâları vardır. Konusu azab ve savaş olan bir sûrenin başına bu sebeble besmele konulmamıştır. Nitekim hayvan keserken de Allah zikredildiği halde rahman ve rahim sıfatları nasıl terkedilir ve yalnız bismillah demekle yetinilirse, burada da besmelenin tamamı terk edilmiştir.[281]

Bazı Hükümler

1. Bu hadiste Osman (r.a.)'ın faziletine, dinin esası olan Kur an-ı Kerim e gösterdiği itina ve ihtimama delâlet vardır.
2. Kur'ân-ı Kerim'in âyetleri arasındaki tertib, tevkifi yani vahy ve ilham iledir. (Hz. Peygamber'in emriyledir), Sûreler arası tertip de, sahih olan görüşe göre tevkifidir.
3. Dinin aslı olan Kur'ân-ı Kerîm'i son derece iyi korumak lâzımdır. Nitekim Hz. Osman kendi devrinde halkın Kur'ân'ın okunuşu mevzuunda birbirini tenkide yöneldiğini görünce Kur'ân'ın nazil olduğu Kureyş lehçesi üzerine bir kitabta toplanmasına karar verdi ve bir şûra toplayarak, Kur'ân-ı Kerimi bir tek mushafta bir harf (lehçe) üzerine toplayacağım söyledi. Ashab da bunun yegâne hal çâresi olduğunu kabul etti.[282]

787. ...Ziyâd b. Eyyûb, Mervân b. Muâviye', Avfu'l-Arabî, Ye-zid el-Fârisî senediyle İbn Abbâs'dan bir önceki hadisin manası rivayet edilmiştir. Mervân bu rivayetinde, İbn Abbas'ın; "Peygamber (s.a.) daha Berâe Sûresi'nin Enfâl Sûresi'nden olup olmadığını açıklamadan vefat ediverdi." dediğini ilâve etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Şa'bî, Ebû Mâlik, Katâde ve Sabit b. Umare: "Peygamber (s. a.) kendisine Nemi Sûresi ininceye kada (mektuplarında) bismülahirrahmanirrahim cümlesini hiç yazmadı" demişlerdir. Bu dördünün rivayetlerinin (ortak) manası işte budur.[283]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte İbn Abbas'ın; "Resûl-i Zişân Efendimizin Berâe Sûresinin Enfâl Sûresi'nden olup olmadığını beyâr etmeden vefat etti" dediği ifâde edilmekle beraber, bundan önceki hadis-i şerifin izahında da beyan ettiğimiz gibi Berâe Sûresi aslında başlı başına müstakil bir sûredir. İçerisinde kıtal âyetleri bulunduğu için Allah'ın merhametinin ifâdesi olan rahman ve rahîm isimlerini ihtiva eden besmele bu sûrenin başına yazılmamıştır. Çünkü merhametle kıtalin bir arada bulunması uygun değildir.
Bundan önceki hadis-i şerifte Abdullah b. Abbâs'ın Berâe Sûresi'nin yüzlük sûrelerden olduğunu ileri sürerek, niçin yedi uzun sûre arasına konduğuna dâir Hz. Osman'a itiraz etmesi ve Hz. Osman'ın da bu itiraza karşılık; "aralarında besmele olmayışından ve mevzularının birbirine benzeyişinden dolayı ben bu iki sureyi birbirinin devamı zannettim de onun için böyle yaptım" diye cevap vermesi, Berâe Sûresi'nin başlı başına bir sûre olduğunu gösterir.
Ayrıca bu sûrenin on ayrı ismi oluşu[284] da bu surenin başhbaşına bir sûre olduğuna delâlet eder. Nitekim Buhârî'de, el-Berâ b. Âzib'den nakledilen bir hadiste en son inen âyetin "Habibim senden fetva isterler, de ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mirası hakkındaki hükmü (şöylece) açıklar"[285] âyet-i kerimesi olduğu ve en son inen sûrenin de Berâe suresi olduğu[286] ifâde ediliyor ki, bu da Berâe Sûresi'nin müstakil bir sûre olduğuna delâlet eder.
Ancak Berâe suresinin başında besmele yazılı olmadığı için Enfâl suresinden Berâe suresine geçerken besmele çekilmemesi mendubtur.[287] Kıraat imamları el-Enfâl ile Berâe arasını üç şekilde okumuşlardır. Bu vecihlerin hepsjnde besmele terk edilir.[288]
"Nemi Sûresi nazil oluncaya kadar Resûl-i Zişân Efendimiz, cümlesini yazmadı" sözünün manası açıktır. Ancak Nemi Sûresi inmeden önce Resûl-i Ekrem'in mektublarının başmda besmele bulunup bulunmadığı sorusu akla gelebilir .Bu! bakımdan meselenin anlaşılması için şunu belirtmek gerekir ki, bütün araplar mektublarına "bisnıikellahumme" sözüyle başlarlardı.
Resul-i Ekrem de; "O gerçekten Süleyman'dandır ve Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle başlarım"[289] mealindeki âyet-i kerimesi nazil oluncaya kadar arabların bu âdetine uyarak mektublarmın başına sözü geçen cümleyi yazıyordu. Bu sûre indikten sonra mektublarmın başına: cümlesini yazmaya başladı ve bütün sûrelerin başına da bu cümlenin yazılmasını emretti. Bazı âlimler derler ki, besmele kitapların ve mektupların başına yazıldığı zaman, bir satır halinde yazılmalıdır. Bir kısmı birinci satırda diğer kısmı da ikinci satıra gelecek şekilde yazmaktan kaçınılmalıdır.
Münzirî'nin Muhtasar'in da hadisin mürsel olduğu belirtilmiştir.[290]

788. ...îbn Abbâ,s'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) kendisine ininceye kadar sûrenin sona erdiğini bilemezdi. Bu, İbnû's-Serh'in (rivayetinin) metnidir.[291]

Açıklama

Resûl-i Zişân Efendimiz Nemi Sûresinin 30. âyet-i kerimesi gelinceye kadar cümlesini hiç okuyup yazmadığı bir önceki hadis-i şerifte ifâde edilmişti. Burada da Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Besmele cümlesi nazil oluncaya kadar, sûreler arasında besmele bulunmadığı için okuduğu bir sûrenin sona erdiğini ve diğer bir sûreye geçmek üzere olduğunu bilemediği, ancak besmele cümlesi nazil olup da Berâ sûresinin dışında bütün sûrelerin başına yazıldıktan sonra okumakta olduğu sûrenin bittiğini ve yeni bir sûreye geçtiğini kolayca fark ettiği ifâde edilmektedir.
Bu ifâdeden anlaşılıyor ki, besmele, ayrı ayrı her sûrenin başına yazılmıştır. Hadis-i şerifte Besmelenin ayrıca indirilmesinden bahsedilmesi de onun başh başına müstakil bir âyet olduğunu gösterir.
Şevkânî "Neylü'l Evtar" da besmele ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Besmelenin, başında bulunduğu sûreden bir âyet olduğunu iddia edenlere bir şey denilemeyeceği gibi, başında bulunduğu sûreden bir âyet olmadığını iddia edenlere de birşey denilemeyeceği konusunda icma' vardır. Çünkü bu mevzu ihtilaflıdır. Söz götürür. Besmelenin bir harfi eksiltilemez veya ona başka bir harf ilâve edilemez. Bunda ittifak vardır. Ayrıca besemelenin Nemi Sûresinde bulunduğuna ve Berâe Sûresinin dışında bütün sûrelerin başında yazılı olduğuna dair de icma' vardır. Okunuşuna gelince Berâe Sûresinin dışında bütün sûrelerin başında okunacağına dâir yedi kıraat imamı ittifak etmiştir."[292]

122-123. Namaz İçinde Vâki Herhangi Bir Olay Sebebiyle Namazı Kısaltmak

789. ...Ebû Katâde babasından; dedi ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Ben (çoğu zaman) namaza (okumayı) uzatmak niyetiyle dururum da (geriden) bir çocuğun ağladığını duyunca, annesine sıkıntı vermeyeyim diye namazımı kısa keserim."[293]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi sesli ağlamak demektir.şekilde medsiz olarak okunursa sessizce ağlamak demektir. İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiği bir hadiste Resûl-i Zişan Efendimiz'in birinci rekâtında 60 âyet okuduğu bir namazın, ikinci rekatında bir çocuğun ağladığını duyduğu için kısa bir sûre okuduğu ifâde edilmektedir. Bu hadis-i şerifler Fahr-i Kâinat Efendimiz'in ümmetine karşı beslediği sınırsız, şefkatinin delillerinden biridir. Bilindiği gibi imamın arkasında namaz kılarken çocuğu ağlayan kadının kalbi çocuğuna takılıp kalacağından huzurlu bir şekilde namazına devam edemez. Yahutta namazını bozmak mecburiyetinde kalır. Her iki halde de ya cemaat, ya da huşu' faziletlerinin birinden mahrum kalmış olur. Çocuğunu ihmal etmesi halinde zavallının helak olması tehlikesi söz konusudur. İşte bu ihtimaller imamın namazda kıraati kısaltması için kâfi bir sebeptir.
Bu hadis-i şeriften kadınların çocuklarıyla beraber mescide geldikleri ve çocuklarını mescidin arka taraflarında bir yere koyarak kadın saflarına girip Resûl-i Ekrem'in arkasında cemaatle namaz kıldıkları, arkada kalan çocukların ağlaması halinde Resûl-i Zişan'ın okumayı kısalttığı anlaşılmaktadır. İşte bu hâdise çocukların mescide sokulmasında bir sakınca olmadığını ve kadınların erkek saflarının arkasında saf teşkil ederek imama uymalarının caiz olduğunu gösterir. Ancak cemaatin huzurunu bozabilecek veya camiyi kirletebilecek yaşta olan çocukların camiye getirilmemesi cami adabına daha uygun olur.
Bir de bu hadis namazda iken müstehab olan bir şeyi yapmaya niyyet eden bir kimseye o müstehabı yapmanın vâcib olmadığına delâlet eder. Mâliki ulernâsından Eşheb bu görüşü kabul etmiyor. O'na göre ayakta nafile namaz kılmak niyyetiyie tekbir alan bir kimsenin bu namazı oturarak tamamlaması caiz olmuyor.[294]
"İmam rukû'da iken yeni gelen bir kimsenin cemaate girmek istediğini hissederse, acaba o da yetişsin diye rukû'u uzatması caiz midir" sorusu da bu hadise bağlı olarak hatıra gelebilir.
Şâfiîlerden bazılarına göre imam rükü'a vardığı zaman namaza yetişmek için dışarıdan birinin geldiğini hissederse, o kimsenin cemaate rükû faziletinden mahrum kalmaması için, rükû' halinde onu bekler. Zira insanın dünya ile ilgili bazı ihtiyaçlarından dolayı imamın kısa kesmesi caiz olunca, Allah Teâlâ'ya ibâdet için onun uzatması caiz hatta evlâ olur. Fakat Kurtu-bî buna itiraz ederek "Hadisde uzatmanın caiz olacağına delâlet yoktur. Çünkü uzatma namazda bir fazlalıktır. O namazı kısaltmakla bir değildir" demiştir.
İbn Battal'ın beyânına göre Şa'bî, Hasan el-Basrî ve Abdurrahman b. Ebi Leylâ da bu görüştedirler.
Bir kısım ulemaya göre, imam cemaate bıkkınlık vermeyecek şekilde yeni gelenlerin yetişmesini bekleyebilir. İmam Ahmed, İshak ve Ebû Sevr'in görüşleri budur.
İmam Mâlik'e göre, imam namazda cemaatın yetişmesini bekleyemez. Çünkü beklemesi arkasındaki cemaata zarar verir. Evzâî ile İmam Ebü Ha-nife'nin ve İmam Şafiî'nin mezhebleri de budur. Hatta Hanefilerin "ez-Zahîre" isimli kitablarında şöyle deniliyor: "İmam rükû' hâlinde iken gelenlerin ayak seslerini işitse bekler mi, beklemez mi? Bu hususta Ebû Yûsuf şunları söylemiştir: "Ben bu meseleyi Ebu Hanife ile İbn Ebî Leylâ'ya sordum. Beklemeyi ikiside mekruh gördüler[295] Muhammed b. el-Hasen es-Şeybânî ise, "böyle yapmanın şirk olacağından korkarım" demiştir. Şa'bî'-ye göre, imamın bir veya iki teşbih kadar beklemesi caizdir. Bazılarına göre, imam rükû teşbihlerini uzatarak okur. Fakat adedlerini artırmaz.
Sünen-i Ebû Dâvûd şârihi eş-Şeyh Halil Ahmed bu mevzuda Hanefi Mezhebinin görüşünü şöyle açıklıyor: "Eğer imam sadece gelen kimsenin namaza yetişmesi için rüku'u uzatırsa tahrimen mekruh olur ve hatta o imam hakkında şirkten korkulur. Lâkin küfrüne hükmedilemez. Çünkü o bu hareketiyle sadece camiye gelen bir adamın Allah'a ibâdet etmesine imkân vermekten başka bir şeye niyet etmemiştir. Fakat imam o kişinin ruku'a vararak Allah'a yaklaşmasına niyet ederek rüku'u uzatmışsa herhangi bir sakınca yoktur. Evlâ olan uzatmayı terk etmektir.[296] Resul-i Ekrem'in öğle namazının ilk rekatında ayak sesi duyduğu için beklediğine dair olan 802 no'lu Ebû Dâvûd hadisi ise, zayıftır ve teVil edilebilir.[297]

123-124. Namazda Kısa Okumak

790. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki: Muaz (r.a.) Peygamber (s.a.) ile namaz kılar, sonra gelip bize imam olurdu. (Amr, bu cümleyi:) Bir de "sonra gelir kavmine imam olurdu" (şeklinde) rivayet etti. Bir gece Peygamber (s.a.) namazı geç kıldırmıştı. (Amr bu cümleyi) bir de "yatsıyı geciktirmişti" (şeklinde) nakletti. Muâz (bir gün yine) Peygamber (s.a.)'le namaz kıldı, sonra gelip kavmine imam oldu ve Bakara Sûresi'ni okumaya başladı. Bunun üzerine bir adam cemaatten ayrılarak (kendi başına) namaz(ım) kıldı. (O'na): "Be adam sen münafık oldun" denilince:
Ben münafık olmadım, diye cevab verdi. Sonra Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ey Allah'ın Resülu! Muâz seninle beraber namaz kılıyor, sonra gelib bize imam oluyor. Bizse develerle su taşıyan ve ellerimizle çalışan kimseleriz. Muâz gelib bize imam oldu ve (namazda) Bakara Sûresini okudu dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Ey Muâz! Sen fitneci misin? Fitneci misin sen? Filan ve filan sureleri okusaydın ya!" buyurdular.
Ebu'z-Zübeyr dedi ki: "Peygamber (s.a.) (Muâza) "Sebbihisme Rabbika'la'lâ, velleyli iza yağşâ (sûrelerini okusaydın ya)" demişti. Biz (bunu) Amr'e hatırlattık. (O da); "Öyle zannediyorum ki (bunu) Câbir de (böyle) söylemişti" dedi.[298]

Açıklama

Bu hadisin kütüb-i sittede bulunana rivayetlerin tümü bir araya getirilince, Hz. Muaz'ın yatsı namazını Resul-i Ekrem'le beraber kıldıktan sonra bir de gelip kavmine aynı namazı imam olarak kıldırdığı ve bunu devamlı yaptığı anlaşılıyor. Bazı rivayetlerde bu namazın akşam namazı olduğu ifâde ediliyor.[299] Bu, Mz. Muâz'ın bazan da akşam namazını Resûl-i Ekrem'in ardında edâ ettikten sonra gelip aynı namazı bir de imam olarak kavmine kıldırdığını gösterir. Akşam namazı ile

mecazen yatsı namazı da kast edilmiş olabilir.
Bu olay, ilim adamları arasında farz kılmak isteyen bir kimse nafile kılan bir imama uyarak farz namazı kılabilir mi, kılamaz mı? meselesine ve bu mesele üzerinde farklı görüşlerin doğmasına yol açmıştır.
Bazıları bu hadisi delil göstererek; "Hz. Muâz, farz olan yatsı namazını Resûl-i Ekrem'in arkasında edâ ettiği halde bir de kavmine gidip onlara aynı namazı imam olarak kıldırdı. Dolayısıyla Hz. Muâz'ın imam olarak kıldırdığı bu namaz kendisi için nafile, cemaat için farz idi" demek suretiyle, farz kılan bir kimsenin nafile kılan bir kimseye uyabileceğini söylerler.
Nitekim Şafiî, Evzâî, Ahmed b. Hanbel, Atâ ve Tâvûs bu görüştedirler.
İmam Mâlik'e göre, imam ile cemaatin niyet ettikleri namaz farklı olursa cemaatin o imamla kıldığı namaz makbul değildir.
Hanefî ulemâsına göre ise, farz kılan nafile kılana uyamaz ise de, nafile kılan farz kılana uyabilir.
Hanefî ulemâsı gibi farz kılanın nafile kılana uyamayacağı görüşünde olan bazı ilim adamları, "Hazret-i Muâz'ın Resûl-i Ekrem (s.a.) ile kıldığı namazın nafile olduğunu, daha sonra gelip kavmine kıldırdığı namazın farz olduğunu" söyleyerek bu hadisi te'vil etmişlerdir. Nitekim bunlardan biri de Hanefî ulemasından Buhârî şârihi merhum Aynîdir. Ayni'nin bu mevzu-daki sözlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Hz. Muâz'ın bu hareketi farz kılan bir kimsenin nafile kılan bir kimseye uyabilmesi için bir delil olamaz. Çünkü Resûl-i Ekrem'in Muâz'ın bu olayını ayrıntılı olarak dinlememiş olması mümkündür. Bu bakımdan bu olay Resul-i Ekrem'in tasvib ve takririnin bir ifâdesi değildir.
2. Niyyet gizli bir şeydir. Bu bakımdan Hz. Muâz'ın önce Resûl-i Ekrem'in arkasında imamlığın inceliklerini kavramak için nafile niyetiyle namaz kılıp sonra da kavmine gelerek, imam olmak suretiyle farz namaz kıldırmış olması ve cemaatin de bunu bilmemiş olması mümkündür.
3. el-Mühelleb'e göre Muâz hadisi İslâmın ilk devirlerine aittir.
4. Râvinin bahsettiği Hz, Muâz'ın, Hz. Peygamber'in ardında kıldığı namaz belki de gündüzün kılınan namazlardan biridir.
5. Bu hadis mensûhtur. Nitekim Tahâvî merhum bu mevzuda şunları söylemiştir: "İhtimal ki Hz. Muâz'ın aynı namazı iki defa kılması farzların ikişer defa kılındığı zamanlarda olmuştur. Çünkü İslâmın ilk zamanlarında böyle yapılırdı." Tahavî bu sözüne delil olarak da "Bir namaz günde iki defa kılınamaz" mealindeki İbn Ömer hadisini göstermiştir.[300]
Namazdan çıkan bu zatın kim olduğu hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber Ebu Dâvûd et-Tayâlisî bu zatın Hazm b. Ebî Ka'b olduğunu söylemiştir. Haram b. Milhân olduğunu söyleyenler de vardır. Rivayete göre, Hz. Haram, Enes b. Mâlik'in dayısıymış. Namazdan sonra hurma bahçesini sulamak istiyormuş. Bu sebeble namazdan ayrılarak tek başına kılıp gitmiş. Namazdan ayrılmadığını, sadece cemaatten ayrılıp namazını imamla kıldığı namazın üstüne bina ettiğini söyleyenler varsa da bir delile dayanmıyorlar. Hem de Müslim'in rivayetinde bu adamın selâm vererek namazdan ayrıldığı açıkça ifâde ediliyor.
Hadis-i şerifte geçen "fettan" kelimesi, nefret ettiren manasında kullanılmıştır. Çünkü namazda uzun okumak cemaatin namazdan çıkmalarına ve cemaatten nefret edip uzaklaşmalarına sebep olur. Bazıları fettan sözüyle azab vermek manası kast edilmiş olduğu görüşündedirler. Çünkü Hz. Muâz (r.a.) uzun okumakla cemaata azab vermiştir.
Hadis-i şerifin sonundaki Ebu'z-Zübeyr'in sözlerinden anlaşılıyor ki, aslında Resûl-i Zişan Efendimiz, Hz. Muâz'a "Bakara Sûresi'ni okuyacağına A'la ve Leyi surelerini okusaydın olmaz mıydı?" dediği halde, Râvî Amr, bu hadisi Hz. Câbir'den naklederken, bu sûrelerin isimlerini unutmuş ve falan falan sûre diye nakletmiştir. Sonra Ebu'z-Zübeyr bu durumu kendisine hatırlatarak; "bu sureler A'la ve Leyi sureleri değil miydi?" deyince; "Öyle zannediyorum ki Câbir bu sûreleri söylemişti ama ben unutmuşum" diye cevap vermiştir.[301]

Bazı Hükümler

1. Ta'zır cezası sözle de olabilir.
2. Cemaatin dağılmasına sebeb olacak davranışlara karşı çıkmak caizdir.
3. İmam cemaatin durumunu göz önünde bulundurmalı, okuyacağı sûrelerin uzunluğunu ona göre tayin etmelidir.
4. Bir namazı cemaatle iki defa kılmak caizdir. Her ne kadar bazıları hadisten bu hükmü çıkarmışlarsa da, az önce rivayet ettiğimiz "Bir namazı bir günde iki defa kılmayın" mealindeki İbn Ömer hadisi bu görüşü reddeder. **5.** Cemaatin imamdan ayrılarak tek başına namaz kılması caizdir. Şâfîîlerden bu konuda üç görüş nakledilmiştir:
a. Esah olan kavle göre, kişi Özrü almasa bile cemaatten ayrılarak tek başına namaz kılabilir.
b. Kesinlikle cemaatten ayrılamaz.
c. Meşru bir özürden dolayı cemaati terketmesi caizdir. İmamın uzun bir sûre okuması da cemaati terk için meşru' bir özürdür.
İmam Ahmed'in de bu mevzuda iki rivayet vardır. İmam Mâlik ile Hanefi âlimlerine göre cemaatin imamdan ayrılmaları asla caiz değildir.
Bu hadis daha önce 599 numarada geçtiği halde, baba ile ilgisinden dolayı burada da zikredilmiştir.[302]

791. ...Hazm b. Ebî Ka'b'dan (nakledildiğine göre:) akşam namazı kıldırmakta olan Muâz b. Cebel'e uğradığında Peygamber (s.a.): "Ey Muâz fitneci olma, senin arkanda yaşlı, zayıf, ihtiyaç sahibi ve yolcu (kimseler de) namaz kılmaktadır." diye buyurmuştur.[303]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Peygamber (s.a.)'in Hz. Muâz'ı azarladığı namazın akşam namazı olduğu ifade edilmektedir. Halbuki bu namazın yatsı namazı olduğuna dair pek çok hadis-i şerif vardır. Nitekim bir önceki hadis-i şerifte de bu namazın yatsı namazı olduğu geçmişti. Ve biz orada bu kelime farkına işaret ederek akşam namazı sözüyle mecazen yatsı namazı kastedilmiş olabileceği gibi, azarlama hadisesinin hem yatsı hem de akşam namazlarında da ayrı ayrı zamanlarda vuku'a gelmesinin mümkün olduğunu ifâde etmiştik. Nitekim bundan önceki hadiste Muâz b. Cebel (r.a.)'in söz konusu namazda Bakara Sûresini okuduğu ifade edilirken Ahmed b. Hanbel'in Büreydetü'l-Eslemî'den rivayet ettiği bir hadiste Hz. Muâz'ın okuduğu bu sûrenin yani el-Kamer sûresi olduğunun ifâde edilmesi, bu olayın, ayrı ayrı zamanlarda tekerrür ettiğini ortaya koymaktadır.
Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bu hadiste olay şöyle anlatılmaktadır: "Muâz b. Cebel kavmine yatsı namazı kıldırırken sûresini okuduğu için bir adam daha namaz bitmeden kalkıp tek başına namazını kılıp gitmiş. Bunun üzerine Hz. Muâz bu adama karşı sert konuşunca adam da Hz. Peygamber'e gelerek bahçe sulamakta olduğunu o anda su endişesiyle erken çıkmak mecburiyetinde kaldığını beyân ederek özür dilemiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.) Muâz (r.a.)'a hitaben "Şems ve Duhâ süreleriyle kıldırsaydın ya" buyurmuşlar."
Görülüyor ki, daha önceki hadislerde Hz. Muâz'ın Bakara Sûresi'ni okuduğu ifade edilirken, burada sûresini okuduğu ifade ediliyor ki, bu olayın ayrı ayrı zamanlarda tekerrür ettiğini ifade eder. Aynı şekilde adamın cemaati terk edişindeki sebebin; birinde işçi olması dolayısıyla kıraatin uzamasına tahammül edemeyişi gösterilirken; diğerinde, suyun çokça gelip bahçeyi basmasından korkusunun sebep olarak gösterilmesi de bu hâdisenin tekerrür ettiğine delalet eder. Yine İmam Âhmed'în Enes'ten rivayet ettiği bir hadiste bu adamın bahçe sulamak arzusuyla dışarı çıktığının ve Resûl-i Ekrem'in de Hz. Muâz'a "A'la ve Şems sûrelerini okusaydın ya" buyurduğunun ifâde edilmesi bu olayın muhtelif zamanlarda tekerrür ettiğini gösterir. Ancak Şurası muhakkak ki Muâz Hazretlerinin kendisi bir defa uyarıldıktan sonra bu hatada ısrar etmemesi gerekirdi. Böyleyken bu hatada ısrar etmesinin sebebi izaha muhtaçtır. Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür. Başlangıçta Resûl-i Ekrem'in, Hz. Muâz'ı uzun sûre okumaması için ikaz etmesi, İslama yeni giren kimselerin cemaatten ve îslâmiyetten soğumaları tehlikesinden ileri geliyordu. Daha sonraları İslâmiyet gönüllere iyice yerleşince, Hz. Muâz, "artık uzun sûre okumakta bir sakınca kalmadı" düşüncesiyle yine uzun sûre okumaktan çekinmemiştir. Bu defa da Resûl-i Ekrem kendisini, arkasında yaşlı, zayıf, sıkışmış ve yolcu olan kimselerin bulunabileceği gerekçesiyle tekrar ikaz etmek lüzumunu hissetmiştir. Buna göre zaruret olmadıkça imamın yatsı namazında A'la ve Şems, Leyi gibi orta uzunluktaki sûreleri okuması sünnettir. Çünkü yatsı istirahat ve uyku zamanına tesadüf eden bir namazdır. Onu fazla uzatmaya cemaat her zaman tahammül edemez. Bununla beraber akşam namazında olduğu gibi kısaltmak için de bir sebep yoktur.
Fettân'ın buradaki manası, namazdan nefret ettiren demektir.Çünkü uzun sûre okumak cemaatin namazdan çıkmalarına ve cemaatten tamamen nefret edip uzaklaşmalarına sebep olur. Bazılarına göre ise, fettan kelimesinin buradaki mânâsı "azab veren" demektir. Çünkü yatsı namazında uzun okuyan kimse cemaate azab verir.[304]

792. ...Peygamber (s.a.)'in sahabilerinden birinin naklettiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) bir adama; "Namazda ne okuyorsun?" diye sormuş. O da:
Şehadet getiriyorum ve "Allah'ım senden Cennet'i istiyorum ve (Cehennemdeki) ateşten de sana sığınırım" diyorum. Ama senin ve Muaz'ın nağmelerini beceremiyorum diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Biz de (senin gibi) Cennet ve Cehennem ile ilgili şeyler söylüyoruz"[305]

Açıklama

Sözü geçen fakat ismi açıklanmayan sahâbinin Ebû Hureyre (r.a.) Hazretleri olduğu İbn Mâce'nin, bu hadisi naklederken verdiği senette açıklanmaktadır.
Hadis-i Şerifte geçen "şehâdet getiriyorum" sözünün anlamı mecazen "ettehiyyatü okuyorum" demektir. Ettehiyatü duası içerisinde şehâdet kelimesi geçtiği için bu duanın bir parçası olan şehâdet kelimesi söylenmiş. Fakat duanın tümü kast edilmiştir. "Nağme" ise, ağızdan çıkan ahenkli ve tatlı seslerdir. Bu sözüyle Hz. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in ve Muâz'ın gizlice okudukları, bir söz ve ahenk hârikası ve şaheseri olan duaları tatlı bir nağmeye benzetmiş ve bu duaları kendisinin beceremediğini ve ne olduğunu da bilemediğini Fahr-i Kâinat Efendimiz'e güzel bir üslûb ile arz ederek cevabını beklemeye başlamıştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem; "Biz de senin yaptığın gibi Cennet ve Cehennem'le ilgili dualar ederiz. Allah'tan bize Cennet'i nasip etmesini ve Cehennem ateşinden de korumasını isteriz" diye cevap verdi. Ebû Hureyre Hazretlerinin Resûl-i Ekrem'in duâsıyla birlikte Hz. Mu-âz'ın duasından bahsetmesinin sebebi, Hz. Muâz'ın Ebû Hureyre'nin bulunduğu mahallede imamlık yapmasına bağlanabilir.[306]

793. ...Câbir (r.a.), Muâz'ın olayını naklederek dedi ki; "Peygamber (s.a.) bir gence; "Ey kardeşimin oğlu namaz kılarken ne yapıyorsun?" diye sordu. (O da):
Fatiha okuyorum, bir de Allah'dan Cennet'i istiyorum, (Cehennem) ateş(in)den de (yine) Allah'a sığınıyorum. Senin güzel nağmelerinle, Muâz'ın nağmelerininse ne olduğunu bilmiyorum, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Gerçekten Ben de Muâz da bu ikisi ile ilgili (isteklerde bulunmaktayız)" buyurdu veya buna benzer bir şey (söyledi.)[307]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin soru yönelttiği bu genç bir önceki hadis-i şerifte sözü geçen kimsedir. Resûl-i Zişan'ın

sorusuna karşılık bu genç, ayakta iken Fatiha okuduğunu, oturduğu zaman da "et-Tehiyyatü" duasını okuduğunu, fakat Resûl-i Ekrem'le imamlık yapmakta olan Hz. Muâz'ın fevkalâde ahenkli dualarını anlayamadığını ifade etmiştir.
Bu gencin verdiği cevapta aslında ayakta Fatiha okuduğu, oturduğu zaman da "et-Tehiyyâtu" okuduğu açıklanmışsa da bundan önceki hadisin râvisi Ebû Salih sadece "et-Tehiyyâtü"yü okuduğunu nakletmekle yetinmiş, konumuzu teşkil eden hadisi nakleden Ubeydullah b. Miksen de sadece Fatiha okuduğunu nakletmekle yetinmiştir.
Bazı nüshalarda "genç" kelimesi geçmemektedir. Metinde geçen "bu ikisi" sözünden maksat, Cennet ve Cehennem'dir. Yani "biz de senin yaptığın gibi Allah'tan bize Cenneti nasip etmesini ve Cehennem'den korumasını istiyoruz" demektir.
"Veya buna benzer bir şey" sözü ve bu sözdeki şüphe, hadisin râvisine aittir. Râvinin bu konudaki şüphesini söylemekteki maksadı Resûl-i Zîşân Efendimiz'in söylediği sözün aslını araştırmaya teşviktir. Şârih Hattâbî, "bu ikisi" sözüyle, bu gencin yapmış olduğu Cennet'i taleb ve Cehennem'den Allah'a sığınma dualarının kasd edilmiş olmasına da ihtimal vermektedir. İbn Huzeyme, ve Beyhakî'nin rivayet ettikleri bir hadiste ise bu gencin 790 no'lu hadis-i şerifte geçen Hz. Muâz'ın arkasında yatsı namazı kılmakta iken uzun süre okuduğu için cemaati terk eden ve bu yüzden cemaatin "sen münafık mısın?" itabına mâruz kalan kimse olduğu ve "sen münafık mısın?" sözüne tahammül edemeyen bu kimsenin sonra bir savaşta şehit olduğu bu yüzden de Hz. Muâz'ın; "ben yanılmışım" diye çok acı duyduğu rivayet edilmektedir.[308]

794. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz bir topluluğa namaz kıldıracak olursa, kısa kessin. Çünkü onların içinde zayıf olanı, hasta olanı, yaşlı olanı, iş-güç sahibi olanı vardır. Fakat yalnız kıldığı zaman, istediği kadar uzatsın."[309]

Açıklama

Bu mevzuda rivayet edilen hadis-i şeriflerin tümü beraberce mütalaa edildiği zaman, imam için namazı çok uzatmadan kıldırmanın mendub olduğu anlaşılır. Hatta bunun vâcib olduğunu söyleyenler bile vardır. Fakat imamın uzun sûre okumasını isteyen seçkin bir cemaate namaz kıldıran imamın uzun sûreler okumasında, rükû ve sücudda teşbihleri artırmasında ise, herhangi bir sakınca yoktur. Nitekim aleyhissalatü vesselam Efendimiz Hazretlerinin, sahâbîlerin bu meseledeki aşırı istek ve rızalarını bildikleri için çok kere sûreleri uzattığı ve teşbihleri çoğalttığı bilinen bir gerçektir. Fakat şurası da muhakkak ki namazı kısa kıldıracağım diye namazın erkân ve âdabına riâyet etmemek de son derece tehlikeli bir harekettir. Çünkü Resûl-i Ekrem rükû' ve sücûdunu tam olarak yapmayan bir kimseye "dön de namazını yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmış değilsin" buyurduğu gibi[310] diğer bir hadisinde de: "Rükû ile sücûdda belini dümdüz etmeyen kimsenin namaz borcu düşmez"[311] buyurmuştur. Namazı çok uzatmadan kıldıranlardan biri Enes b. Mâlik Hazretleridir. Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.)'da mescidde namaz kılarsa rüku' ve secdeleri kısa tutardı. Evinde kıldığı vakitlerde ise, namazı, rükû ve sücûdu uzatırdı. Niçin böyle yaptığı kendisinden sorulunca şu cevabı vermiştir: "Biz imamız bize uyulur" demiştir. Zübeyr b. el-Avvâm ile Ammâr b. Yâsir de namazı kısa kıldınrlarmış. Kendilerine bunun sebebi sorulduğu vakit, "şeytan vesvese vermeden namazı bitirmek" gayesiyle böyle uzatmaktan kaçındıklarını ifâde ederlermiş. Ebû Hureyre Hazretlerine; "Namazı niçin böyle kısa kıldırıyorsun? Resûlullah da böyle kısa mı kıldırırdı?" denildiği zaman; "Evet, bununla beraber ben, büsbütün onun namazına benzetemiyorum" diye cevap vermiştir. Ömer (r.a.) şehadetine sebep olan yaralan aldığı zaman Abdurrahman b. Avf Kevser Nasr süreleriyle namazı kıldırmıştır.[312] Netice olarak:
1. Şâfîîlere göre, imamın kıraati uzatması, cemaatin buna razı olduklarını açıkça söylemeleri şartı ile sünnettir. Sabah namazı ile cuma namazı bunun dışındadır.. Bu namazlarda cemaatin rızası şart değildir.
2. Malikîlere göre şu şartlar bulunursa, imamın uzatması mendubtur:
a. Camide fazla kalabalık bulunmamalıdır.
b. Cemaatin buna razı olduğu ya hallerinden bilinmeli ve yahutta bunu istediklerini açıkça ifâde etmiş olmalılar.
c. Cemaatten birinin özrü bulunmamalı.
3. Hanefîlere göre ise, cemaate ağır gelmeyeceğini bilirse, imamın kıraati uzatması sünnet, ağır geleceğini bildiği halde uzatırsa mekruhtur. Hanefîlere göre, Hucurât'tan Burûc'a kadar olan sûreler sabah ve öğle namazlarında okunur. Yalnız öğle namazında sabahkinden biraz daha kısa tutulur. Bürûc'dan Beyyine Sûresine kadar olan sûreler ikindi namazlarında okunur. Beyyine'den aşağısı da akşam namazında okunur. Bu mevzuun geniş izahı 806 numaralı hadisin şerhinde gelecektir. Ayrıca 791 no'lu hadisin açıklamasında da mevzumuzla alakalı malumat vardır. Mufassal ve kısa sûrelerle ilgili bilgi için de 786 no'lu hadisin şerhine bakılabilir.[313]

Bazı Hükümler

1. İmamın namaz esnasında cemaatın durumunu gözetmesi, en zayıf olan kışının durumunu nazar-ı itibara alması gerekir.
2. Nafile kılan ve yalnız namaz kılan kişinin dilediği şekilde namazını uzatabileceğinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.[314]

795. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz bir topluma namaz kıldırdığı zaman, hafif tutsun. Çünkü aralarında hasta, yaşlı ve ihtiyaç sahibi olan vardır."[315]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin izahında geçtiğinden burada tekrara lüzum görülmemiştir.[316]

Namazın Sevabını Azaltan Hususlar[317]

796. ... Ammar b. Yâsir (r.a.) demiştir ki: Peygamber (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: "Kişi namazı bitirirde kendisine ancak namazının onda bir (sevab)İ dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri, altıda biri, beşte biri, dörtte biri, üçte biri, yansı (gibi namazdaki ihlâsına göre sevab) yazılır"[318]

Açıklama

İnsanların namazdan kazandıkları sevap, namazdaki ihlâs ve huşûları nisbetindedir.Namaza bütün kalbiyle yönelen ve kendini veren kimse namazın en küçük adabına varıncaya kadar riâyet edeceği için eksiksiz sevab alacaktır. Fakat namazın farzlarına, vâciblerine, sünnet ve adabına rivayette kusur eden kimsenin sevabı ise, ona göre olacaktır. Nitekim İmam Ahmed'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.)'in: "Sizin içinizden bazı kimseler namazlarını tam olarak kılarlar, bazıları yarısını, bazıları üçte birini, bazıları dörtte birini, bazıları beşte birini kılarlar" dediği ve onda bire kadar saydığı"[319] rivayet edilmiştir. Bu bakımdan insan namazda iken vâcib Teâlâ'ınn huzurunda bulunduğunu bilmeli, okuduğu âyet ve duaların mânâsını iyiden iyiye düşünmeli, Cenab-ı Hak'tan gayrisini kalbine getirmemeli ve huşu içinde bulunmalıdır. "Namazda huşûlu olmalıdır" demek, namaz kılan kimsenin kendini bütün varhğıyle namaza verip Allaha yönelmesi demektir ki, bunun zahirî ve bâtını şartları vardır.
Zahirî şartları: Namaz kılan kimsenin sakin olması, ayakta iken secde yerine rükû'da iken ayakları ucuna, secdede burnunun ucuna, otururken de kucağına bakmak, sağa-sola bakınmamak, elini yanlarına salmamak, namazın dışında bîrşeyle meşgul olmamak ve imamın önüne geçmekten sakınmakla gerçekleşir. Butınî şartlar ise, namaza durunca insanın kendisini Allah Teâlâ'nın huzurunda düşünerek okuduğu âyet, duâ ve teşbihlerin mânâsını düşünerek, manevî bir ürperişle ilâhî bir atmosferin kendisini sarmasıyla gerçekleşir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre namazın tam olması huşû'-nun bulunmasına bağlıdır. Huşu'suz namaz eksiktir. Huşu' azaldıkça namazın sevabı da hadis-i şerifte ifade edildiği gibi sıfıra doğru duşuş kayd eder. Bazıları "huşu namazın bir rüknüdür" demişlerse de, gerçekte huşu, namazın sıhhatinin şartı değil, ancak sevabının şartıdır.[320]

124-125 Öğle Namazındaki Kıraatla İlgili Hadisler

797. ...Atâ b. Ebî Rebâh'dan rivayete göre Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Her namazda Kur'ân okunur. Peygamber (s.a.)'in bize duyurduğunu biz de sizlere duyuruyoruz. Bizden gizlediğini biz de sizden gizliyoruz.[321]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, imam Ahmed'in Müsned'i ile Müslim'in Sahih'inde, "her namazda kıraat vardır" şeklinde rivayet edilmiştir. Bundan, kıraatin her namazda farz olduğu anlaşılır. Bu hadis Müslim'in diğer bir rivayetinde; "Resûl-i Ekrem (s.a.) namazın tümünde okurdu" şeklindedir. Müslim'in bu rivayeti namazın her rekatında Kur'ân okunmanın farz olduğunu ifâde eder. Bütün rivayet farklarıyla beraber hadis-i şerif, "hiç bir namazda Kurarı okunmaz" diyenlerle, "öğle ile İkindi namazlarında kıraatin farz olduğunu" inkâr edenlere karşı bir hüccettir.
"Resûl-i Ekrem'in bize duyurduklarını biz de sizlere duyuruyoruz" sözü, bu hadisin hükmen merfu bir hadis olduğunu gösterir. Çünkü bu sözün mânâsı, "kıraatin nerelerde açık nelerde gizli olacağını biz Resul-i Ekrem'den aldık, aldığımız gibi de size gösteriyoruz" demektir. Ayrıca bu sözden cehrî okunacak yerde cehrî, gizli okunacak yerde de gizli okumak gerektiği anlaşılır. Tahâvî'nin rivayetinde Ebû Hureyre'nin şöyle dediği naklediliyor: "Resûl-i Ekrem bize imam olurdu da bazen gizli bazen da açıktan okurdu. Açık okuması akşam, yatsı, sabah, cuma, bayram namazlarında, gizli okuma s id a öğle ve ikindi namazlarıyla akşamın üçüncü, yatsının son iki rekât-leri gibi yerlerde olurdu." Bunlar, üzerinde ulemânın ittifak ettiği meselelerdir. İstiska namazında Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafiî ve İmam Ahmed'e göre sesli okunur. Ay ve güneş tutulması namazlarında Ebû Hanife ile Muhammed'e göre gizli, Ebû Yûsuf'a göre sesli, Şafiî'ye göre güneş tutulmasında gizli; ay tutulmasında açık okunur. Diğer nafile namazlara gelince gündüz kılınan nafilelerde açık okunamaz. Gece kılman nafilelerde ise, gizli veya açık okumak ihtiyarîdir. İmam Nevevî'nin beyânına göre, gece kılınan nafile namazları hakkında Şafiî mezhebinde iki görüş vardır:
1. Açık okunur; **2.** Açık veya gizli okumak ihtiyarîdir.
Yalnız başına namaz kılan kimsenin, sesli kılınan sabah, akşam, ve yatsı namazlarını sesli kılması Malikîlere ve Şafiîlere göre müstehabtır. Ebû Hanife'ye göre ise, ihtiyarîdir.[322]

798. ...Ebû Katâcle'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) bize namaz kıldırırdı da öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekâtlarında Fatiha'yla beraber iki sûre okurdu. Bazan da bize âyeti işittirirdi. Öğle namazında birinci rekâtı uzun, ikinciyi kısa tutardı. Sabah namazında da böyle yapardı.[323]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Râvi) Müsedded, Fatiha ile sûreden söz etmedi.[324]

Açıklama

Bu hadis-i şerif öğle ikindi ve sabah namazlarında okunacak Kur'ân'ın miktarını ve mâhiyetini beyân etmektedir.
"Fatihayla beraber iki sûre okurdu" sözüden maksat, "birinci rekatta Fatihadan sonra bir sûre, ikinci rekatta da yine bir sûre olmak üzere ilk iki rekatte toplam iki sure okurdu" demektir. Bu ifâdeden aynı zamanda, namazda kısa bile olsa bir sûreyi tam olarak okumanın, uzun bir sûrenin bir bölümünü okumaktan daha faziletli olduğu anlaşıldığı gibi, sûre okumanın sadece birinci ve ikinci rekâtlara tahsis edildiği de anlaşılır. Nitekim ulemânın büyük çoğunluğu bu görüşte olduğu gibi, İmam Şafîî'nin eski mezhebi 4e böyledir.İmam Şafîî (r.a.)'nin sonraki içtihadına göre ise sürenin dört rekâtlı namazların üçüncü ve dördüncü rekâtlarında, üç rekatlı namazların da üçüncü rekâtında Fâtiha'dan sonra okunması müstehabdır. Şafîî Hazretlerinin bu görüşü Ebû Hâmid ve el-Hâvî sahibi tarafından nakledilmiştir. Sûre okumanın müstehab olduğuna dâir İmam Şafîî'nin delili Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Peygamber (s.a.) öğle namazının ilk iki rekâtının her birinde otuzar âyet kadar, son rekâtlarında ise on beşer âyet yahut bunun yarısı kadar okurmuş. İkindi namazının ilk iki rekatından her birinde on beşer âyet kadar; son rekâtlarında da bunun yarısı kadar okurmuş"[325] İmam Şafîî Hazretlerine göre, bu hadis namazda Fâtiha'dan sonra sûre okumanın müstehab olduğuna ve bunun miktarının da en az yedi âyet olduğuna delâlet etmektedir.
"Bazan da bize âyeti işittirirdi" cümlesi ise, Buhârî'de; "bazen biz âyeti işitirdik" şeklinde rivayet edildiği gibi, Nesâî'de "Lokman ve Zâriyât Sürelerinden (okuduğu) bir âyetten sonra diğer bir âyeti işitirdik" şeklinde rivayet edilmektedir. Bu rivayetler gizli okunması gereken namazlarda isterse bile bile olsun Fatiha' dan veya sûreden bir âyeti sesli okumanın bir sakıncası olmadığını, bu durumun sehv secdesini gerektirmediğini ifâde etmektedir. Ancak aksini iddia edenler de vardır. Bu bakımdan bu hadis, "öğle ve ikindi namazlarında gizli okumak namazın sıhhatinin şartıdır" diyenlerin aleyhine bir delildir.
Bu mevzuda Nevevî şunları söylemektedir: "Bu hadis gizli okunan namazlarda sesli okumanın da caiz olduğuna delâlet ettiği gibi böyle namazlarda gizli okumanın namazın sıhhati için şart olmadığına da delâlet eder. Ayrıca bu şekilde bir âyeti seslice okuyuvermek namazdaki tefekkür ve huşu' neticesinde meydana gelmiş de olabilir."
Tîbî'ye göre ise, buradaki "işittirmek"ten maksat okunan kelimelerin sadece hangi sûreden ve hangi kelime olduğu fark edilmeyecek kadar sesi yükseltmektir.
Hanefî ulemâsına göre, namazda gizli veya yerine göre sesli okumak vâcibtir. Ancak bir veya iki âyeti sesli okumak kıraati gizli olmaktan çıkarmaz. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ender olarak böyle bir veya birkaç âyeti okuması, bunun caiz olduğunu beyân etmek maksadına bağlanabilir.[326]
"Öğle namazında birinci rekatı uzatır, ikinciyi kısa tutardı..." sözünü Abdürrezzak'm Ma'mer'den rivayet ettiği şu 800 no'Iu hadis-i şerif güzel açıklar. "Peygamber (s.a.) halkın cemaate yetişebilmesini sağlamak için birinci rekatı uzatırdı." Yine Abdurrezzak'ın İbn Cüreyc vasıtasıyla rivayet ettiği bir haberde Atâ'nın şöyle dediği ifâde ediliyor: "Cemaat iyice çoğalıncaya kadar imam birinci rekati uzatmalıdır. Ben bunu arzu ediyorum." Birinci rekatı uzun tutmanın hikmetini birinci rekatta cemaatin kendisini daha çok namaza verdiğine ve daha çok huşulu olduğuna, ikinci rekatta ise, bunun nisbeten azalabileceğine bağlayanlar da vardır.
Nitekim Sevrî, Malikî mezhebi âlimleri ve Muhammed b. el-Hasen ile bir çok Şafîî uleması birinci rekatta, ikinci rekattan daha uzun okumanın müstehab olduğu görüşündedirler. Delilleri de konumuzu teşkil eden hadis-i şerifler ile birlikte, Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Vallahi öğle namazına durulurdu da bir kimse Bakî'a gider abdest bozar, sonra abdest alır gelir; Resuluilah (s.a.) ilk rekatı uzattığından hala ilk rekatta bulunurdu."[327]
Bazıları da: "Müstehab olan her iki rekatta okunan âyet miktarının eşit olmasıdır" demişlerdir. Bunların delilleri de İmam Ahmed ve Müslim'in Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: "Peygamber (s.a.) öğle namazının ilk iki rekâtının her birinde otuzar âyet kadar, son rekatlarında ise on beşer âyet yahut bunun yansı kadar okurmuş, ikindi namazının ilk iki rekatından her biri de on beşer âyet kadar, son rekatlarında bunun yansı kadar okurmuş."[328]
Nitekim Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf bu görüştedirler. Ancak bu iki büyük imam sadece sabah namazında birinci rekatın ikinciden daha uzun tutulmasının müstehab olduğunu söylerler. Nitekim Muhammed Zihni Efendi Ni'met-i İslâm isimli eserinde bu meseleyi şöyle ifade ediyor: "Ancak sabah namazının birinci rekatını ikinci rekattan istihbaben üçte iki veya üçte bir nisbetinde uzun okumaktır. Bu ölçü bazan âyetlerin adedi, bazan kelimeler ve bazan harfler itibariyle değişik olabilir."[329]
Bu imamlara göre bu hadis-i şerifte geçen öğle ve ikindi namazlarında Resul-i Ekrem (s.a.)'in birinci rekatı, ikinci rekattan daha uzun tutmasının mânâsı, birinci rekatta ikinciden fazla olarak sübhâneke okuması ve eûzu çekmesidir. Birinci rekatta daha uzun okunacaktır diyenlerle her iki rekatta okunacak âyet miktarı eşit olacaktır diyenlerin arasını el-Beyhakî şöyle uzlaştırmıştır: "Şayet cemaate bazı kişilerin daha gelmesi bekleniyorsa imam birinci rekatı uzatabilir. Böyle bir durum söz konusu değilse, her iki rekatı da eşit tutar."
Hadiste geçen "sabah namazında da böyle yapardı" sözü, sabah namazında imam birinci rekatta ikinci rekattan daha uzun okur diyen imam Ebû Yûsuf ile Ebû Hanife'nin görüşünü desteklemektedir. Bu meselede İbn Hümâm diyor ki: "Sabah namazında birinci rekatın ikinci rekattan uzun olmasının öğle ve ikindi namazlarına benzetilmesi uzunluğun miktarı bakımından değildir. Sadece birincisinin ikinciye nisbetle daha uzun oluşu yönündendir. Bu da bilindiği gibi öğle ile ikindide sadece sübhâneke ve eûzu farkıdır. Sabah namazında ise, birinci rekatla ikinci rekat arasındaki fark üçte iki veya üçte bir nispetindedir denebilir.[330]

Bazı Hükümler

1. Namazda Fatiha'dan sonra sûrenin sessiz okunan namazlarda bazı ayetlerin sesli okunması namaza zarar vermez.
2. Birinci rekatlarda ikinciye nispetle daha uzun okumak caizdir.
3. İbn Dakîk el-îd'e göre bu hadis aynı zamanda bilinenden hareketle bilinmeyen hakkında hüküm vermenin caiz olduğuna da

delâlet eder. Çünkü bir sûrenin tek bir âyetini işitince diğer âyetlerinin de sessizce okunduğuna hükmetmek, elde kesin bir delil olmadığı halde bilinenlere bakarak bilinmeyenler hakkında hüküm vermekten başka bir şey değildir.[331]

799. ...Ebû Katâde'den (şu bir önceki hadisin) bir kısmı rivayet edilmiş (bu rivayete râvi el-Hasen b. Ali) şunu ilâve etmiştir: "Son iki rekatte de Fâtiha'yı okurdu." (Râvi el-Hasen) Hemmâm'dan rivayetinde ise bu hadise (şunu da) ilâve etmiştir. (Hemmâm) dedi ki; ilk rekâtta (kıraati) ikinci rekattan daha çok uzatırdı, ikindi namazında da sabah namazında da böyle yapardı.[332]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir önceki hadisin devamı mahiyetindedir.Râvi el-Hasen bir önceki hadis-i şerifi, Yezîd b. Harun'dan; "Bazan bize âyeti işittirirdi" sözüne kadar rivayet etmiş ve fazla olarak da şunları nakletmiştir; "Ve son iki rekatta Fatiha okurdu." Bu fazlalığı bir de Müslim, Sahih'inde şu mânâya gelen lafızlarla rivayet etmiştir:
"Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm ile Ebân b Yezid, Yahya b. Kesîr'den o da Abdullah b. Ebî Katâde'den; o da babası (Katâde)'den naklen haber verdi ki; Hz. Peygamber (s.a.) öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rekatlarında Fatiha ile bir sûre okurdu. Bazan da âyeti bize işittirirdi. Son iki rekatlarda ise yalnız Fâtiha'yı okurdu."[333]
el-Hasen'in rivâyelindeki bu fazlalık Müslim'in rivâyetindeki Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'nin yaptığı ilâveye aynen benzemektedir. Ancak şurasını unutmamak lâzımdır ki, müellifin bahsettiği el-Hasen'e ait fazlalık, Müsedded ile İbnü'l-Müsennâ'nın rivayetleri olan bir önceki hadise nisbetledir. Netice olarak el-Hasen'in rivayetinde sadece Resûl-i Ekrem'in son iki rekatta bir de Fatiha okuduğu ilâvesi bulunmaktadır. el-Hasen'in Yezid b. Hârûn vasıtasıyla Hemmâm'dan yaptığı rivayette ise şu fazlalık da vardır; "İlk rekâtta (kıraati) birinci rekattan daha çok uzatırdı, ikindi ve sabah namazlarında da böyle yapardı"
Müellifin bu fazlalığı sadece Hemmam'a isnad etmesi, bu hadisi Hemmam'la beraber nakleden Ebân b. Yezid el-Attâr'm rivayetinde bu fazlalığın bulunmadığı kanaatini uyandırıyorsa da aslında bu ilâve her ikisi tarafından da rivayet edilmiş, fakat Müslim senedi kısalttığı için bunların isimlerinden söz etmemiştir. Müslim'in sadece Ebân'ın lafızlarını, Buhârî'nin de sadece Hemmâm'ın lâfızlarını nakletmiş olmaları ihtimali de vardır.
Bu hadisle ilgili hükümler bir önceki hadisin izahında geçmiştir.[334]

800. ...Ebû Katâde'den; demiştir ki: "Biz Resûlullah (s.a.)'ın (namazın birinci rekatını) bu şekilde (uzatarak) cemaatin, birinci rekatta yetişmesini arzu ettiği kanaatine vardık."[335]

Açıklama

Ebû Katâde (r.a.) Resûl-i Zişân'ın namazın birinci rekatında ikinci rekata nispetle daha uzun okuduğuna dâir 798 ve 799 no'Iu hadisleri rivayet ettikten sonra bu hareketin hikmetini beyân için bu sözleri söylüyor. Buradan anlaşılıyor ki; içlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu cemaat, Resûl-i Ekrem'in birinci rekatta daha uzun okumasını, birinci rekata daha çok cemaatin yetişmesi arzusuna bağlamışlardır. 798 numaralı hadisin izahında da ifâde ettiğimiz gibi birinci rekatta insan daha dinç olduğu için okunan âyet-i kerimeleri daha iyi dinler ve dolayısıyla mânevi bir havaya kendisini daha çok kaptırır. Namazın özü sayılan ihlâs ve huşu kendisini daha çok sarar ama ikinci ve daha sonraki rekatlarda şeytanın vesvesesi insana arız olarak bu duyguların kaybolmasına sebeb olabilir.[336]

801. ...Ebû Ma'mer'den; demiştir ki: Biz Habbab'a;
Hz. Peygamber (s.a.) öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okur muydu, diye sorduk. O da:
Evet, dedi. Biz;
Bunu nasıl anlıyordunuz? dedik;
Peygamber (s.a.)'in sakalının hareket etmesinden, diye cevap verdi.[337]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki öğle ve ikindi namazlarında Fahr-i Kâinat Efendimiz sessiz okuduğu için okunan Kur'ân işitilmediğinden sahabe-i kiram (r.a.) hazretleri, öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okunup, okunmayacağı konusunda şüpheye düşmüşler ve bu meseleyi huzur-i risâlet penâhîde en çok bulunmak şeref ve bahtiyarlığına eren ilk müslümanlardan Habbâb (r.a.) Hazretlerine sormayı uygun bulmuşlar: Metinde görüldüğü gibi Habbâb (r.a.) Hazretleri de onlara olumlu cevap vererek bu mevzudaki şüphelerini izâle etmiştir. Buhârî şârihi Kirmânî'ye göre ise, sahâbe-i Kiram'ın bu mevzudaki şüphesi sadece Fatihadan sonra ne okunacağı mevzusuyla ilgiliydi. Ancak Resûl-i Ekrem'in sakalının hareket etmesi öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okuduğuna hükmetmek için yeterli bir sebep değildir. Çünkü Resûl-i Zişânın sakalının hareket etmesi namaz içerisinde teşbih ve zikirle meşgul olmasından da ileri gelebilir. Bu bakımdan sakalın bu hareketinin kıraatten ileri geldiğini kesinlikle ortaya koyabilecek bir delile ihtiyaç vardır. Her halde Habbâb (r.a.) Hazretleri bu namazları akşam, yatsı ve sabah namazları gibi sesli kılınan namazlara kıyas ettiği için bu hükme varmıştır. Bu ise yeterli bir delil değildir. Ancak bundan önce 798 numarada geçen hadisin, "Bazan da bize âyeti işittirirdi" cümlesi bu kıyasa ilâve edilirse işte o zaman, Resûl-i Ekrem'in öğle ve ikindi namazlarında da Kur'ân okuduğuna kesinlikle hüküm etmek mümkün olur.[338]

Bazı Hükümler

1. Öğle ve ikindi namazlarında da kıraat vardır.
2. öğle ye ikindi namazlarında kıraat sessizdir.
3. Cemaatin imamın hareketlerini gözleriyle takip etmesi caizdir. Nitekim Mâliki âlimlerine göre ayakta iken secde edeceği yere değil, imamına bakar. Bu hadis bu meselede Malikîler için bir delildir. Onlar, "şayet imamın hareketlerini gözle takip etmek gerekmeseydi çenesinin hareket ettiğinin farkına varmak mümkün olmazdı" diyorlar. Hanefiyye ve Şâfiiyyeye göre ise, cemaatin ayakta iken secde yerine bakması sünnettir. Çünkü huşu'a en uygun hal budur. Nitekim "Ben nasıl namaz kılıyorsam, siz de öyle kılınız"[339] buyurularak namazda sağa sola, karşıya bakmak yasaklanmıştır. Hz. Peygamber gibi namaz kılmak ancak namazı huşu içinde kılmakla gerçekleşir. Hanefilere göre rukû'da iken ayaklara, secdede iken buruna, teşehhudde iken kucağa bakmak lâzımdır. Ancak bundan Ka'be müstesnadır. Zira Ka'be'ye bakmak başlı başına bir ibâdettir.[340]

802. ...Abdullah b. Ebî Evfâ[341] 'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) öğle namazının birinci rekatında, ayak sesi duymaz oluncaya kadar kıyamda dururdu.[342]

Açıklama

Her zaman!ümmetini gözeten Fahr-i Kâinat Efendimiz ümmetinin kazanacağı büyük ecir ve sevabı hesaba katarak birinci rekatta okuduğu Kur'ânı ikinci rekata nispetle uzatmıştır. Hatta birinci rekattaki bu okuma namaza gelmekte olan kimselerin ayak seslerinin iyice kesilmesine kadar devam etmiştir. Bu hadis-i şerif sabah namazlarında olduğu gibi öğle namazlarında da birinci rekatta kıraatin ikinci rekâta nispetle daha uzun olacağını ifade etmektedir. Her ne kadar hadisin râvilerinden birinin kimliği bilinmediğinden dolayı hadis zayıf ise de 800 numaralı hadis-i şerif bu hadisi desteklemektedir. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin aynı senetle Ibn Ebî Evfâ'dan naklettiği bir hadiste de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ayak sesi işittikçe (kıraate devam edip) cemaati beklediği ifade edilmektedir. Biz bu mevzuda mezheplerin görüşlerini delilleriyle birlikte 798 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında verdiğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[343]

125-126. Son İki Rekâtte (Kıraati) Kısa Tutmak

803. ...Câbirb. Semure'den demiştir ki: Ömer (r.a.), Sa'db. Ebî Vakkâs'a;
"Gerçekten halk senden namaza varıncaya kadar her konuda şikâyet etmektedir, dedi. (O da):
Ben (namazın) ilk iki rekâtını uzatırım, son iki rekatini da kısa tutarım. Peygamber (s.a.)'in namazına uymakta kusur etmem diye cevap vecdi. (Hz. Ömer de):
Senden beklenen de budur, dedi.[344]

Açıklama

Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Kûfe'de vali iken câhil çöl arapları tarafından Halife Hz. Ömer'e şikâyet edilmişti. Bu çöl arapları Hz. Ömer'in tabiriyle "namaza varıncaya kadar her mevzuda Hz. Sa'd'dan şikâyetçiydiler." Hz. Sa'd aleyhindeki başlıca şikâyet onun namazı sünnete uygun olarak kıldırmamasıdır. Hz. Ömer bunu kendisinden sormuş Hz. Sa'd ona ikna edici cevabı vermişti. Kendisi Resûl-i Ekrem gibi ilk rekâtta çok duruyor, son iki rekâtı hafif tutuyordu. Yani son iki rekâtta ya kıraati hazfediyor, yahut kıraati kısa kesiyordu. Onun sözünden kıraati hazfettiğini (kaldırdığını) anlayanlar bu hadisi son iki rekatta kıraatin olmadığına dair delil gösterirler. Son iki rekatta rıkaatı farz görenler ise, Hz. Sa'd'ın "hazfederim" sözünü "kıraati kısa keserim" mânâsına alarak bu hadisin kendileri için bir delil teşkil ettiğini söylerler.
Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, bazı cahil çöl arabları her rekatta kıraatin eşit miktarda okunacağını zannederek bu büyük sahabîyi Halife Hz. Ömer'e şikâyet etmişlerdi. Hz. Sa'd, aleyhinde vuku' bulan bu ithamdan müteessir olarak, "namazı da bir takım bedevilerden mi öğreneceğim?" demişti.
Hz. Ömer, Sa'd'ın ikna edici sözlerini duyunca, "zaten bizim de senin hakkındaki kanaatimiz budur" veya "senden beklenen de budur" diye karşılık vermiş, memnuniyetini bildirmiştir.
Hz. Sa'd aleyhindeki ikinci iddia onun, gaziler arasında ganimetleri eşit dağıtmamasıydı. Gerçi ganimetin gaziler arasında eşit miktarda dağıtılması gerekir. Fakat devlet reisi veya vekili durumunda olan kimse, gördüğü bir maslahattan dolayı bazı gazileri taltif edebilir. Bu maslahatın sadece devlet yetkilisi tarafından bilinmesi yeterlidir. Fakat bedevilerin, özellikle hased ve garaz sahihlerinin bu gibi ince ve ilmî meselelere akıl erdirememesi gayet tabîîdir. Üçüncü iddia onun halk arasında hüküm verirken adaleti gözetmediği idi.
Bilindiği gibi Hz. Sa'd, İmam Mâlik'in ifadesiyle kıyamete kadar kendisinden sonra gelecek olanların en adaletlisi idi. Onun için Hz. Sa'd, aleyhindeki bu iftiradan son derece müteessir olmuş ve iftiracı Üsâme'ye karşı ellerini kaldırarak "madem ki böyle söyledin, ben de vallahi senin aleyhine üç dua edeceğim dinle! İlahi senin bu kulun yalancı ise, bu sözü riya-süma için ayağa kalkıp söylediyse, ömrünü uzat, fakir kıl, fitnelere uğrat" dedi. Sonraları o adama halinden sorulduğu vakit, "Kocamış, fitneye uğramış, zavallı bir fakirim, Sa'd'ın duası bana isabet etti" derdi. Abudullah b. Umeyr der ki, "sonraları O'nu ben de gördüm, ihtiyarlıktan kaşları gözlerine sarkmış olduğu halde, yolda kendisine rast gelirdim. Kızlara sataşır, onları çimdikler

ve rüsvay olurdu." Hakikaten iftiracı Usame b. Katâde halk arasında rüsvay olmuş, hem fakir düşmüştü, hem de bakmakla mükellef bulunduğu
On bir tane kızı vardı. Fitnesi kadın yüzündendi. Kadın sesi duyar duymaz hemen o tarafa döner, rezaletten haya etmezdi. Kendisini ayiplayanlara "ne yapalım Sa'd'ın duası beni böyle yaptı" derdi. Gençliğinde de her kopan fitnede parmağı bulunurdu.
Hz. Sa'd'ın aleyhinde vuku bulan şikâyetler arasında O'nun güya ganimetlerden beşte birinin satışında bazı kişilere iltimasta bulunduğu, çarşıya yakın bir yerde bina ettiği köşküne, çarşının gürültüsünün kendisini rahatsız etmemesi için tahtadan kapı yaptırmış olduğu, ava merakı yüzünden savaşlara çıkmadığı gibi asılsız bir takım suçlamalar da vardı. Yalnız Hz. Sa'd'ın konağına kapı yaptırarak halk ile arasına bir engel koymuş olması padişahların hâline benzemek gibi olduğundan Hz. Ömer'in üzüntüsüne yol açmıştı. Bundan dolayı konağın kapısının derhal sökülerek yıkılmasını emretmiş, görevli müfettişler konağa yapılan bu kapının dışında hiç bir iddianın doğru olmadığını tespit ederek Hz. Ömer'e bildirmişlerdir. Hz. Ömer yine aynı göreve devam etmesini Hz. Sa'd'a rica etmişse de Hz. Sa'd, bunu bir daha kabul etmemiştir.[345]

Bazı Hükümler

1. Üç veya dört rekâtli farzların ilk iki rekâtlarında kıraat farz, son rekatlarında ise, farz değildir. İmam Ebu Hanife ve onun görüşünü tercih edenler bu hadisi delil getirerek dört ve üç rekâtli farz namazların üçüncü-dördüncü rekâtlarında kıraatin farz olmadığım söylemişlerdir. Bundan dolayıdır ki, "Hidâye sahibi ile diğer Hanefî uleması farz namazı kılan bir kimse hakkında "son rekatlarda isterse bir Fatiha okur, dilerse teşbih eder yahutta susar" demişlerdir. Bu görüş Hz. Ali, İbn Mes'ûd ve Âişe'den de rivayet edilmiştir.
2. Memurlarından biri şikâyet edilince yönetici, müfettiş göndererek şikâyeti yerinde tetkik ettirir. Müfettiş o yerin fazilet sahiblerinden olayı soruşturur.
3. Şikâyete maruz kalan kişi, şikâyet edildiği konuda, töhmetten kurtulmak için etraflı bir savunma yapabilir.[346]

804. ...Ebû Said el-Hudrî'den; demiştir ki: Biz Peygamber (s.a.)'in öğle ve ikindi (namazlarındaki) kıyamını tahmin ederdik. Öğlenin ilk iki rekatındaki kıyamını (meselâ) elif lam mim tenzîl Secde sûresi kadar, (yani) otuz âyet miktarında olduğunu tespit ederdik. Son iki rekattaki kıyamını da bunun yansı kadar tahmin ederdik, İkindi (namazının) ilk iki rekatındaki kıyamını öğlenin son iki rekatı kadar tahmin ederdik. İkindinin son iki rekatındaki kıyamını da öğlenin son iki rekatının yarısı kadar tahmin ederdik.[347]

Açıklama

Bu hadis-i şerif öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekatlarında ne kadar Kur'ân okunacağını, kıyamın ne kadar uzatılacağını beyân etmektedir. îmam Nevevî diyor ki; "Ulemânın beyânına göre Resûl-i Ekrem (s.a.), namazı cemaatin durumuna göre uzun veya kısa kıldırırdı. Bazan namazı uzatmak istediği halde çocuk ağlaması gibi bir sebepten dolayı kısa keserdi."
Bazıları Resûl-i Ekrem'in genellikle namazı uzatmadığını, namazı uzatmasının pek nâdir olduğunu söylerler ve "uzun kıldırması bunun caiz olduğunu göstermek için, hafif kıldırması da efdal olduğunu bildirmek içindir" derler. Gerçekten Resûlullah (s.a.)'in cemaat içinde hasta, zayıf ve iş-güç sahibi kimselerin bulunduğunu sebep göstererek, namazı uzatmayı emretmesi de bunu gösterir. Netice olarak "sünnet olan namazı kısa kıldırmaktır" denebilir. Hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Sahabe-i kiramın tahminine göre Resûl-i Zîşân Efendimiz öğle namazının ilk iki rekatında Elif-Lâm-Mim Secde Sûres uzunluğunda otuz âyet, son iki rekatında ise, ilk iki rekatta okuduğunun yarısı yani on beş âyet kadar okurmuş. İkindi namazının ilk iki rekatında ise, öğle namazının son iki rekatında okuduğu kadar on beş âyet son ita rekatında da bunun yarısı kadar okurmuş.[348]

Bazı Hükümler

1. Bütün namazlarda ilk rekatın ikinciden uzun tutulacağını söyleyenler bu hadis-ı şerifi delil getiriyorlar. Nitekim İmam Şafîî de bu görüştedir. Bazıları bütün rekatların birbirine eşit olacağını söylemişlerdir. İmam Ebû Hanife ile Ebû Yûsuf'a göre yalnız sabah namazının ilk rekatı ikinci rekatından uzun tutulur. İkinci rekatı birinci rekattan uzun tutmak ise, ulemânın ittifakıyla mekruhtur. Yalnız İmam Malik'in bunda bir sakınca girmediği rivayet olunur. Bir kimse gizli okunacak namazda unutarak aşikâr ve aşikâr okunacak namazda gizli okursa, İmam Ebû Hanife'ye göre, vacibi terk ettiğinden sehv secdesi lâzım gelir.
2. İkindi namazında okunan âyetlerin uzunluğu, öğle namazında okunan âyetlerin uzunluğunun yarısı kadardır. Öğle namazının ilk iki rekatında on beş, son iki rekatında da bunun yarısı kadar okunur.
3. Öğle ve ikindi namazlarının üçüncü ve dördüncü rekatlarında da Kur'-ân okunur. Öğle namazlarında ikindiye nispetle daha uzun Kur'ân okunmasındaki hikmet, öğle vaktinin uyku vakti olmasındandır. Birinci ve ikinci rekatlarda uzun sûreler okunmak suretiyle namaza ve özellikle ilk iki rekata yetişmeleri sağlanmış olur. Üçüncü ve dördüncü rekatlarda Resûl-i Ekrem'in Kur'ân okuması bunun sünnet olduğunu beyân için değil de,caiz olduğunu beyân içindir. Hanefîlerin görüşü budur. Çünkü Resûl-i Ekrem öğle ve ikindi namazlarının son iki rekatında sadece Fatiha okurdu. Câbir b. Abdullah hadisi buna delildir.[349]

126-127 Öğle-İkindi Namazlarında Kıraatin Mikdarı

805. ...Câbir b. Semure'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) öğle ve ikindi (namazlarında): surelerini ve bunlar kadar olan diğer sûreleri okurdu.[350]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Resûl-i Zişân Efendimiz'in öğle ve İkindi namazlannda Tarık süresiyle Bürûc sûrelerini veyahutta bunlara denk uzunlukta olan evsat-i mufassal denilen surelerden birini okuduğunu beyân etmektedir. Biz 786 numaralı hadisin açıklamasında, sûrelerin uzunluk bakımından kısımlarını beyân etmiştik. Bilindiği gibi cemaate ağır gelmeyeceği bilinirse, imamın kıraati uzatması Hanefî mezhebine göre sünnettir. Ağır geleceğini bildiği halde uzatması ise, mekruhtur. Diğer mezheb imamlarına göre de bazı şartların bulunması halinde durum böyledir. Ancak Hanefi ulemâsına göre, sabah ve öğle namazlarında Hücûrât'tan Bürûca kadar olan ve Tivâl-ı Mufassal denen sûreleri, ikindi ile yatsı namazlarında Bürûc'da Beyyine'ye kadar olan ve Evsat-i Mufassal denen sûreleri,akşam namazında da Beyyine'den Nâsâ kadar olan sûreleri okumak sünnettir. Cemaatin durumuna göre daha uzun veya daha kısa okumak caizdir. Nitekim Resûl-i Ekrem'in bazı değişik uygulamaları bunun caiz olduğunu göstermek içindir. Bu mevzudaki diğer mezhep imamlarının görüşünü 794 no'lu hadis-i şerifin açıklama kısmında yazdığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[351]

806. ...Câbir b. Semure demiştir ki: Resûlülallah (s.a.) güneş (tam tepe noktasından batıya doğru birazcık) kaydımı öğleyi kılardı ve aşağı yukarı Leyi suresi uzunluğunda bir sûre okurdu. İkindiyi de Öyle kıldırırdı. Ancak sabah namazını uzatırdı.[352]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte namazının güneşin tam tepe noktasından biraz batıya meyletmesiyle giren ilk vaktinde, vakit geçirilmeden kılınmasının lüzumunu ifâde etmektedir.Müslim'in bu mevzudaki rivayeti ise şöyledir: "Peygamber (s.a.) öğle namazım güneş meylettiği zaman kılardı." Hadis-i şeriften Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin öğleyi ve ikindiyi vakit girer girmez, hiç beklemeden ve Leyi suresi gibi orta uzunlukta (Evsat-i Mufassal denilen) sûrelerden biriyle kıldırdığı anlaşılmaktadır.
Bu mevzudaki Hanefî Mezhebinin görüşü Hidâye isimli eserde şöyle özetlenmektedir: Hazarda sabah namazının iki rekâtında Fatiha'dan sonra kırk yahut elli âyet kadar okunur. Kırk âyetten altmış âyete, altmış âyetten yüz âyete kadar okunacağına dair de hadisler vardır. Nitekim Müslim'in bu mevzudaki rivayeti şöyledir:
"Resûlullah (s.a.) sabah namazında Kâf sûresini okurdu. Sabah namazından sonraki namazlarını daha hafif kıldınrdı."[353]
Ebü Burde'den rivayet edildiğine göre; "Resûlullah (s.a.) in sabah namazında 60 âyetten yüz 'ayete kadar okuduğu" olurmuş. İbn Hibbân'ın rivayeti, "Altmış âyetten yüz âyete kadar okurdu" şeklindedir. Hz. Abdullah b. Ömer'den gelen rivayet ise, şöyledir: "Peygamber (s.a.) bize Sâffât süresiyle namaz kıldırırdı." Bu farklı rivayetlerin arası şöyle uzlaştırılmıştır: İsteksiz olan cemaata kırk âyetle kıldırılır, istekli olan cemaata ise, yüz âyetle kıldırılır. İkisi arasında olan cemaate ise, elli ilâ altmış kadar âyetle kıldırılır. Bu mevzuda gecelerin kısalığına veya uzunluğuna göre hareket edileceğini söyleyenler olduğu gibi, cemaatin meşguliyetine göre de okunacak âyetlerin sayısının değişebileceğini söyleyenler de vardır. Öğle namazında okunacak âyetlerin uzunluğu sabah namazındaki okunacak âyetlerin uzunluğuna denk olmalıdır. Çünkü her iki namazın vakti de genişlik bakımından aynıdır. Mebsût'ta; "öğle vakti meşguliyet vakti olduğu için cemaate bıkkınlık vermemek maksadıyla sabah namazından daha az âyet okunur" deniliyor. İkindi ve yatsı namazlarında okunacak âyetlerin uzunluğu da biri birine denk olmalıdır. Bu bakımdan bu iki vakitte Evsat-i Mufassal denilen Bürûc Sûresi'nden Beyyine Sûresi'ne kadar olan sûreler okunur.
Akşam namazında ise, Kısar-i Mufassal denilen Beyyine Sûresi'nden Nâs Sûresi'ne kadar olan sûreler okunur. Bu mevzuda asıl delil, Hz. Ömer'in Ebû Musa el-Eş'arî'ye gönderdiği, Abdurrezzak'ın Musannaf'ında rivayet edilen şu mektuptur: "Sabah ve öğle namazlarında Tıval-ı Mufassal'! (Hucurat'tan Bürûc'a kadar olan sureleri) oku, ikindi ve yatsıda Evsat-ı Mufassalı (Büruc'dan Beyyine'ye kadar olan sureleri) oku, Akşam namazında da Kısâr-ı Mufassalı (Beyyine'den Nâs'a kadar olan sureleri) oku. Çünkü akşam acele kılınmalıdır. Bu bakımdan kısa okuyarak kıldırmak daha uygun olur. İkindi ve yatsı namazlarını ise geciktirerek kıldırmak müstehabtır."[354]
Konuya ait mezhep görüşlerini şöylece özetlemek mümkündür:
1. Hanefilere göre, sabah ve öğle namazlarında tıval, ikindi ve yatsı namazlarında kısar bölümlerinden sûreler okunmalıdır.
2. Şâfiîlere göre de, durum Hanefîlerinki gibidir.Yalnız cuma günü sabah namazının ilk rekatında Secde Sûresini ve ikinci rekatında İnsan Sûresini okumak sünnettir.
Hanefî ve Şafiî mezheplerine göre öğle namazında okunacak sûreler, sabah namazında okunacak sûrelerden biraz kısa olmalıdır.
3. Mâlikîlere göre, sabah ve öğle namazlarında tıvâl, ikindi ve akşam namazlarında kısar ve yatsı namazında evsat bölümlerindeki sûreler okunmalıdır. Bunlara göre bunun hükmü sünnet değil mendubtur.
4. Hanbelilere göre, sabah namazında tıval, akşam namazında kısar, Öğle ile ikindi ve yatsı namazlarında evsat bölümlerindeki sureler okunmalıdır.[355]

Bazı Hükümler

1. Öğle namazını vakit girer girmez kılmak müstehabtır.Nitekim ulemanın büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Ancak Hanefilere göre, bu hüküm kış günlerine mahsustur. Yazın sıcak günlerde serinlik zamanına kadar geciktirmek müstehabtır.
2. Öğle ve ikindi namazlarında evsat-i mufassal denilen, Burûc ile Bey-yine arasındaki sûrelerden okumak sünnettir. Ancak bu mevzuda mezheb imamlarının görüşleri 794 numaralı hadiste geçmiştir. Burada tekrara lüzum görmüyoruz.
3. Sabah namazında Tıval-i Mufassal denilen Hucurât ile Bürûc arasındaki uzun surelerden okumak sünnettir. Çünkü sabah namazı uyku ve gaflet zamanıdır, Namazın uzatılması sayesinde insanlar cemaate yetişmek imkânını bulmuş olurlar.[356]

807. ...İbn Ömer (r.a.) den; (rivayet edilmiştir ki) Resûlullah (s.a.) öğle namazında (kıyamdayken) secde etti sonra, ayağa kalktı, (bir miktar okudu) sonra da rükû'a vardı. Bunun üzerine biz O'nun Tenzîlü's-Secde sûresini okuduğunu anladık.
(Râvî) İbn İsa dedi ki; Mu'temir'den başka hiç kimse, senedde Ümeyye'yi zikretmedi.[357]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in yaptığı söz konusu secde, tilâvet secdesidir.Kıraat esnasında secde âyeti geçtiği için hemen secdeye varmış ve ayağa kalkarak kıraatine devam etmiştir. Bilindiği gibi namaz içerisinde okunan tilâvet secdesinin edası fevridir. Bu bakımdan hiç zaman geçirmeden, secde âyeti okunur okunmaz secdeye varılması icabeder. Ancak o rekatta daha okunacak olan âyet sayısı üç veya üçten daha az ise, o zaman ayrıca bir tilâvet secdesi yapmaya lüzum kalmaz. Çünkü bu durumda rüku secde yerine geçer. Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın ifâdesinden anlaşıldığına göre gerek Resûl-i Ekrem (s.a.)'in secdeye varışından ve gerekse okuduğu âyetlerin bazılarının işitilmesinden dolayı, arkasında bulunan cemaat Nebiyyi Zîşan Efendimizin Secde Sûresini okuduğunu anlamışlardır.798 numaralı hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi Peygamber (s.a.) namazda okuduklarının cemaate kapalı kalmaması için okuduğu sûrenin bir veya iki âyetini cemaate işittirirdi. Ancak gerek İbn Hacer'in Tehzîbu't-Tehzîb isimli eserinde ve gerekse İmam Nevevî'nin Takrîb isimli eserinde açıklandığı üzere bu hadisin râvileri arasında bulunan ümeyye kimliği belli olmayan bir kişidir. Bu kimsenin isminden sadece Mu'temir bahsetmektedir. Bu yüzden bu hadis zayıftır.[358]

Bazı Hükümler

1. Namaz içerisinde okunan tilâvet secdesinin hemen o anda edâ edilmesi vâcibtir.Namaz içerisinde geçen tilâvet secdesi okunur okunmaz hemen secdeye gidilir, secde edâ edildikten sonra ayağa kalkılarak kaldığı yerden kıraate devam edilir.
2. Öğle namazı gibi sessiz kılınan namazlarda da secde âyetlerini okumak caiz, nitekim Şafiî uleması bu görüştedirler. Fakat Hanefilere göre cuma ve bayram namazı gibi kalabalık cemaatlerle kılınan namazlarla sessiz kılınan namazlarda secde âyetinin okunması mekruhtur. Çünkü cemaatin şaşırmasına sebep olur.[359] Cuma namazı gibi kalabalık cemaatle kılınan namazlardaki şaşırmanın sebebi cemaatin kalabalığıdır. Sessiz kılınan namazlardaki karışıklığın sebebi , imamın secde âyetini okuduğu için üzerine tilâvet secdesi vâcib olduğu halde cemaatin üzerine secde âyetini işitmediği için tilâvet secdesinin vâcib olmamasıdır. Bu durumda imamın secdeye gitmesi hâlinde cemaatin onu beklemesi gerekirken, cemaatin içinde bu hükmü bilmeyen bazı kimselerin de imamla beraber secdeye giderek karışıklığa sebep olmaları mümkündür.[360]

808. ...Abdullah b. Übeydillah dedi ki: Beni Haşim gençlerinden oluşan bir toplulukla beraber Ibn Abbâs'ın yanma vardım. İçimizden bir gence dedik ki:
Sor (bakalım) İbn Abbâs'a Peygamber (s.a.) öğle ve ikindi namazlarında (Kur'ân) okur muydu? (O gene bu soruyu sorunca İbn Abbâs); "hayır, asla!" diye cevap verdi. Bunun üzerine İbn Abbas'a; "Belki de içinden okuyordu" denildi. O da "Tuh sana bu birincisi (olan hiç okumamak) dan daha fena! (Çünkü) O (s.a.) kendisine gönderileni tebliğle memur idi. Üç özelliğin dışında bizi diğer insanlardan ayırmadı:
1. Bize abdesti güzelce almamızı; **2.** Sadaka yemememizi; **3.** Eşeği ata çekmememizi emretti" dedi.[361]

Açıklama

Metinde geçen "şebâb" kelimesi genç anlamına gelen "şâb" kelimesinin çoğuludur. Bulûğ çağından itibaren otuz yaşına kadar olanlar genç sayılır. İbn Abbâs (r.a.)'a soru yönelten gencin ismi hadis kitaplarında açıklanmamıştır. Hz. İbn Abbâs'ın bu soruya "hayır hayır" diye iki defa üst üste cevap vermesinden maksadı Resûl-i Ekrem'in öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okumadığını kesinlikle ifâde etmektir. Daha önce de belirttiğimiz gibi İbn Abbâs gerçekten Resûl-i Ekrem'in öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okumadığını zannediyordu. Çünkü Hz. Peygamber'in sağlığında küçük bir çocuk olduğu için devamlı surette namazını çocuklara ayrılan saflarda kılmış ve bu yüzden de Fahr-i Kâinat'ın öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okumadığını zannetmiştir. Halbuki 805-807 numaralı hadisler ve bunların dışındaki pek çok sahih hadisler Resûl-i Zişân'ın diğer namazlarda olduğu gibi öğle ve ikindi namazlarında da Kur'ân okuduğunu ortaya koymaktadır. Hz. İbn Abbâs'ın; "bu birincisinden daha fena; (çünkü) o kendisine gönderileni tebliğle memur bir kul idi" sözü, "O kendisine verilen emri başkalarına ulaştırmakla yani tebliğ vazifesiyle görevli bir kuldu. İnsanlara tebliğ ile görevli olduğu bir işi onlardan gizli tutması düşünülemez. Siz nasıl oluyor da Resûlullah'ın öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân'ı insanlardan gizliyerek sessizce okuyabileceğine ihtimal veriyorsunuz? Sizin bu düşünceniz Hz. Peygamber (s.a.) hakkında bir su-i zan, hatta büyük bir iftiradır. Buna nasıl cür'et ediyorsunuz? Gizli okuması hiç okumamasından daha sakıncalı!..." anlamına gelir.

Hz. Abdullah b. Abbas (r.a.) kendisine soru yönelten gencin Hz. Peygamber sülâlesinin dinî emir ve yasaklar karşısında diğer insanlardan tamamen farklı zannettiğini anladığı için Haşimî sülâlesinin üç meselenin dışında dinî hükümler karşısında diğer insanlardan farklı olmadığını hatırlatmak lüzumunu hissetmiştir. Bu üç mesele şunlardır:
1. Abdesti çok güzel almalarıdır. Abdesti farz, vâcib ve sünnetlerine riâyet ederek almak yalnız Ehl-i Beyt'e has olan bir hüküm değildir. Bütün mü'minlere Şâmildir. Hz. Peygamber Ehl-i Beyti üzerinde titizliği ve onlara da aynı tavsiyeyi daha çok yapması dolayısıyla İbn Abbâs (r.a.) bu hususun kendilerine has olduğunu sanmış olabilir. "Her ne kadar bu durum önceleri Ehl-i Beyt'e farz idiyse de daha sonra neshedildi" diyenler de vardır.
2. Hâşimî sülâlesinin dinî emirler karşısında ikinci özel durumları sadaka almamalarıdır. Bazıları, zekât, öşür, keffâret gibi farz olan sadakalar haram olmakla beraber, vakıf malı ve nafile sadakanın da helâl olduğunu söylemişlerse de muhakk ik İbn Hümam, nafile sadakanın da haram olduğunu söylemiştir ki, bu görüş hem Şafîlerin hem de Hanefîlerin görüşüdür.
3. Peygamber (s.a.)'in sülâlesinin üçüncü özelliği, eşeği kısrakla çiftleştirmenin kendilerine haram oluşudur. Halbuki eşeği kısrakla çiftleştirmek diğer insanlar için mekruhtur.[362] Resül-i Ekrem'in ve sülâlesinin en büyük özelliklen mücâhid oluşlarıdır. Eşeğin kısrakla çiftleşmesiyle en kıymetli cihad vasıtası olan at nesli azalır ve tükenir. Eşekle kısrağın çiftleşmesinden doğacak katırda ise, atın özellikleri yoktur. Nitekim Tirmizî bu hadisi cihâd bölümünde nakletmiştir.[363]

Bazı Hükümler

1. Ehli Bevt'e sadaka almak caiz değildi.
2. Abdestin erkanına ve adabına riayet ederek alınmasının, Ehl-i Beyt için özel bir önemi vardır. Bununla ilgili hüküm yukarıda açıklanmıştır.
3. Merkebin ata çekilmesinin caiz olmadığı, yine Ehl-i Beyt'e has olan bir hükümdür. Bununla ilgili tafsilât yukarıda verilmiştir.
4. Her ne kadar hadisin zahirinden öğle ve ikindi namazlarında kıraatin olmadığı anlaşıyorsa da gerçekte pek çok sahih hadis öğle ve ikindi namazlarında da kıraatin bulunduğunu ortaya koymaktadır.Doğru olan da budur.[364]

809. ...İbn Abbâs'dan; demiştir ki: Ben Peygamber (s.a.)'in öğle ve ikindi namazlarında (Kur'ân) okur muydu, okumaz mıydı bilemiyorum.[365]

Açıklama

Bundan önceki Resûl-i Ekrem (s.a.)'in öğle ve ikindi namazlarında hiç Kur'ân okumadığını kesinlikle ifâde eden İbn Abbâs hadisiyle, yine ibn Abbâs'dan rivayet edilen bu hadis, arasında her hangi bir çelişki yoktur. Çünkü Hz. İbn Abbâs'ın başlangıçta Resûl-i Ekrem (s.a.)'in öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okumadığına kesinlikle inandığı halde, sonradan Peygamber (s.a.)'in iki vakitte Kur'ân okuduğunu söyleyen sahâbîleri dinleyince bu kuvvetli kanaatinin sarsılmış olması ve neticede bu iki vakitte Resul-i Ekrem (s.a.)'in Kur'ân okuyup okumadığı hakkında kesin birşey söyleyemeyeceğini ifade etmiş olması mümkündür. Hatta daha sonraları Resûl-i Ekrem'in bu iki vakitte Kuran okuduğuna dair sahâbîlerden işittiği rivayetler tevatür derecesine erişince, bu iki vakitte Kur'ân okunacağına kesinlikle inandığı söylenir.[366]

127-128. Akşam Namazında Kıraatin Miktarı

810. ....İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edilmiştir ki, Ümrnu'1-Fadl binti'l-Hâris, İbn Abbas'ı “And olsun bir biri ardınca gönderilenlere" diye (başlayan Murselât; sûresini) okurken işitmiş ve (şöyle) demiş; "Ey yavrucuğum, şu sûreyi okumakla (gerçekten bu sürenin okunuşunu) bana hatırlattın. Çünkü o sûre Resûlullah'ın akşam namazında okurken son işittiğim sûredir."[367]

Açıklama

Ümmu'1-Fadl İbn Abbâs (r.a.)'ın validesi ve Resûlullah'ın zevcesi Meymûne (r.anhâ)'nın da kız kardeşidir. Resûlullah (b.a.)'ın son kez adı geçen sûreyi akşam namazında okurken işittiğini söylemektedir. Her ne kadar Resûlullah'ın son kıldığı namaz gibi anlaşıhyorsa da;Buhârî'nin rivayet ettiği Âişe hadisinde son kıldığı namazın öğle namazı olduğu açıklanıyor. Hadis ulemâsı bu iki hadisin arasını şöyle uzlaştırmışlardır: Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadis mescidde, Ümmu'l-Fadl'ın rivayet ettiği hadis ise, evinde imam olarak kıldığı son namazdır. Nitekim Nesâî'nin rivayetinde bu durum şöyle açıklanıyor:"Bize evinde akşam namazını kıldırdı da Mürselât Sûresi'ni okudu. Ondan sonra Cenab-ı Hak ruhunu alıncaya kadar Resûl-i Ekrem (s.a.) bize bir daha namaz kıldıramadı."
Tirmizî'nin rivayetinde Ummu'1-Fadl şöyle demektedir: "Resûlullah (s.a.) hastalandığında başını sarmış olarak çıkıp bize akşam namazını kıldırdı ve "el-Mürselât"ı okudu. Bir daha akşam namazı kılmadan vefat etti.
Tirmizî'nin bu rivâyetindeki "başını sarmış olarak bize çıktı" sözünden maksat, Resûlullah'ın yattığı yerden içerdeki cemaatin bulunduğu yere çıkmasıdır. Bir numara sonra gelecek olan 811 no'lu hadis-i şerifte ise Resûl-i Ekrem'in akşam namazında Tûr sûresi'ni okuduğu ifade ediliyor. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Hz. Fahr-i Kâinat Efendimiz namazı mü'minlerin hallerine göre kıldırmıştır. Onlarda namazın uzun olmasına dair bir arzu sezdiğinde namazı uzatmış, kendinin veya cemaatin bir özrü ortaya çıktığında kısa kesmiştir.

Tahâvî (öl.321) "akşam namazında kısa sûreleri okumak müstehabtır" demiş; Tirmizî de; "ulemanın bu hadisle amel ettiklerini'1 söylemiştir. Nitekim süfyan es-Sevri, İbrahim en-Nehâî, Abdullah b. el-Mübârek Ebû Hani-fe, Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, Ahmed b. Hanbel İmam Mâlik ve İshak Hazretleri de bu görüştedirler.
Kısa sûreler bilindiği gibi Hanefilere göre Beyyine Sûresinden aşağısı-dır. Şafîî, Mâliki ve Hanbelîlere göre de Duhâ Sûresi'nden aşağısıdır. Akşam namazlarında kısa sûrelerin okunması sünnettir. Ancak Mâlikilere göre mendubtur.[368]

811. ...Cubeyrb. Mut'ım babası (Adîy) den; demiştir ki: Ben Peygamber (s.a.)'i akşam namazında Tûr Sûresi'ni okurken işittim.[369]

Açıklama

Hadisin zahirinden Resûl-i Ekrem (s.a.)'in akşam namazının birinci rekatında Tûr Suresi'nin bir kısmını, ikinci rekatında da kalan kısmını okuduğu anlaşılıyorsa da, aynı sûreyi her rekatta tekrarlamış olması da mümkündür. Hadis-i şerife bu şekilde mânâ vermek de mümkündür. Nitekim 816 no'lu hadis-i şerifte de geleceği üzere Fahr-i Kâinat Efendimizin iki rekatta da aynı sûreyi okuduğu vâkidir.
Tahâvî ve İbnu'l-Cevzî'nin dediği gibi "Tur Suresi'ni okuyordu" cümlesinden bu sûrenin bir kısmını okuduğunu anlamak mümkündür. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'den bazı âyetleri okuyan bir kimse için "falan kimse Kur'ân okudu" demek caizdir. Lâkin Buhârî'nin tefsir bölümünde Resûl-i Ekrem'in bu sûreyi akşam namazında sonuna kadar okuduğu açıklanmaktadır. Nitekim Taberânî'nin rivayet ettiği Usâme b. Zeyd hadisi de Buhârî'nin rivayetini te'yid etmektedir. Dârekutnî'nin rivayetine göre Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Tûr Suresi'ni okuduğu namaz akşam namazının sünnetidir[370]Akşam namazında okunacak Kur'ân miktarı ve bunun hükmü ile ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[371]

812. ...Mervân b. el-Hakem'den; demiştir ki: Zeyd b. Sabit bana "Sen niçin akşam namazlarında Kısaru'l-Mıfassal (denilen kısa sûreleri) okuyorsun? Halbuki ben Resûlullah (s.a.)'ı akşam namazında en uzun iki sûrenin uzununu (Tûlâ et-Tuleyeyn) okurken görmüştüm" dedi. (Râvî İbn Ebi Müleyke) dedi ki (Urve'ye):
Tûla et-Tûleyeyn nedir? dedim:
(Biri) el-A'râf, (diğeri) de el-En'am'dır, dedi. (Ravi İbn Cureyc) eledi ki:
Ben İbn Ebî Muleyke'ye (bu iki uzun surenin hangi sureler olduğunu) sordum da, (hiç bir kimsenin rivayetine baş vurmadan) kendiliğinden "el-Mâide ve el-A'raf tır" deyiverdi.[372]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte sözü geçen Mervân b. el-Hakem, Muâviye b Ebu Süfyân tarafından Medine'ye vali olarak gönderilmişti. Valiliği esnasında akşam namazlarında hep kısa sûreler okuduğu için Zeyd b. Sabit (r.a.); "Sen neden akşam namazlarında hep kısa sûrelerden okuyorsun? Ben Resûlullah (s.a.)'ı akşam namazında en uzun iki sûrenin uzununu okurken görmüştüm" diyerek O'nu ikaz etti. Bu iki sûrenin hangi sûreler olduğu diğer rivayetlerde kapalı kalmışsa da Ebû Davud'un bu rivayetinde A'raf ve En'am sûreleri olduğu açıklanmıştır.
"Tûlâ Tûleyeyn" kelimesi, ashab zamanında kullanılan bir terim iken tabiîn zamanından itibaren unutulmaya başlanmıştır. Aslında gerek âyet ve gerekse kelime bakımından en uzun sûre, Bakara Süresidir. Ondan sonra da âyet sayısı bakımından en uzun sûre A'raf süresidir. Bu bakımdan "tuleyeyn" kelimesinin tefsiri üzerinde ulemâ arasında dört ayrı görüş vardır: **1.** A'raf ile Mâide, **2.** A'râf ile En'am, **3.** A'râf ile Yûnus, **4.** A'râf ile Nisa.Fakat bu sayılan sureler içerisinde en uzun surenin A'raf Suresi olduğuna şüphe yoktur.
Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Zeyd b. Sabit (r.a.) Peygamber Efendimiz'in cemaatin istekli anlarında akşam namazlarında A'raf Sûresi'nden mufassaldaki sûrelerden daha çok sayıda uzunlukta âyetler okuduğunu Mervân'a söyleyerek akşam namazında sadece kısa âyetlere bağlı kalmanın caiz olmadığını, cemaatin durumuna göre bazan A'râf gibi sûrelerden, mufassal denilen kısa sûrelerden daha uzun bir bölümün okunabileceğini ve sünnette bunun da yeri olduğunu hatırlatmak istemiştir. Bu hadisi delil getirerek Resûl-i Ekrem'in akşam namazında A'raf Sûresini sonuna kadar okuduğunu iddia edenler olmuşsa da, bu mümkün değildir. Çünkü bu sûre mihrabda tertip üzere okunduğu zaman çok kısa olan akşam namazı vaktine sığmaz. Peygamber Efendimiz'in, cemaatin istekli olduğu zamanlarda akşam namazlarında Mürselât ve Tûr Sûresi gibi uzun sûreleri okuması bazan böyle uzun okumanın caiz olduğunu gösterirse dç namazı vaktinden çıkaracak kadar kıraati uzatmak da caiz değildir. Nitekim Resûlullah'in akşam namazlarında "Kâfırûn Sûresi" ile "İhlâs Sûresini" okuduğunu İbn Mâce, îbn Ömer'den rivayet etmiştir.[373] Akşam ile yatsı namazlarında Leyi Sûresi ile Duhâ sûresini,oğle ile ikindi namazlarında A'la Gâşiyye sûrelerini okuduğunu da Bureyde b. el-Husayb el-Eslemî'den Bezzâr rivayet etmiştir.[374]
Bütün bu uygulamalara bakarak Hanefî Uleması "akşam namazlarında Resûl-i Ekrem'in Kısar-ı Mıfassal dışında kalan sûrelerden de okuması duruma göre bu sûreleri de akşam namazında okumanın caiz olduğunu gösterir. Sünnet olduğunu gösteremez" demişlerdir. Delilleri de 790 no'lu hadis-i şeriftir.[375] Bazılarına göre de Resûl-i Ekrem'in bu uygulaması adı geçen sûreleri akşam namazında okumanın sünnet olduğunu gösterir. Sadece kısa sûreleri okumak sünnete muhaliftir.[376]
Mufassal sûrelerle ilgili mezhep imamlarının görüşlerini 810 numaralı hadisin izahında naklettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[377]

128-129. (Akşam Namazında) Kısa Okunacağını Söyleyenlerin Delilleri

813. ...Hişâm b. Urve (Hammâd'a) babası (Urve'don bahsederek); "Akşam namazında sizin okuduğunuz gibi (kısa sûrelerden olan) Ve'1-Âdiyâti'yi ve benzeri surelerden birini okurdu" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (haber), bir önceki hadisin hükmünün kaldırıldığına delâlet eder. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu daha doğrudur.[378]

Açıklama

"Musannif Ebû Dâvûd "bu haber, bir evvelki haberin hükmünü neshediyor" sözüyle, akşam namazlarında da orta veya uzun bir sûre okumanın İslânım ilk yularında caiz olduğunu ifâde eden bir önceki hadisin mevzumuzu teşkil eden bu hadis ile neshedildiğini söylemek istemektedir. Ancak İbn Hacer el-Askalânî müellifin bu sözüne itiraz ederek kendi görüşünün doğruluğuna 810 numaraları Ümmü'1-Fadl hadisini delil getirerek şöyle diyor: "Müellif Ebû Dâvûd (r.a.) Urve'nin bu uygulaması, uzun sûrelerin akşam namazında okunmasının neshedildiğine delâlet eder, demişse de nasıl delâlet ettiğini açıklamamıştır. Halbuki Hz. Peygamber'in akşam namazında Mürselât Sûresi'ni okuduğunu ifâde eden Ümmü'l-Fadl hadisi Hz. Peygamber'in kıldığı son akşam namazıyla ilgilidir. Bu böyle olunca artık Hz. Peygamber'in vefatından sonra herhangi bir hükmün yürürlükten kaldırılması söz konusu olamaz."
Bu hadis-i şerif akşam namazlarında Kısar-ı Mufassal denilen sûrelerden okumanın sünnet olduğunu söyleyen Hanefîlerin delilidir. Bu görüşte olan ulemâya göre Resûl-i Ekrem (s.a.)'in akşam namazlarında orta ve uzun mufassallardan okuması üç şekilde izah edilmiştir:
1. Resûl-i Ekrem İslâm'ın ilk yıllarında akşam namazlarında Evsat-i Mufassal ve Tival-i Mıfassaldan okumuşsa da sonraları bu uygulama neshedilmiştir. Delillerinden biri, üzerinde durduğumuz Urve hadisidir. Ancak' bu görüş yukarıda da görüldüğü gibi İbn Hacer tarafından reddedilmiştir.
2. Resûl-i Ekrem (s.a.) akşam namazlarında okuduğu bu uzun sûreleri sonuna kadar okumamıştır. Bir kısmını birinci, kalanını da ikinci rekatta okumuştur.
Aksi görüşte olan ulemâ; "Buhârî'nin rivâyet ettiği Cübeyr b. Mut'im hadisinde Resûlullah'ın akşam namazında Tür Sûresi'ni sonuna kadar okuduğu açıkça ifade ediliyor. Nesâî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadiste Resûl-i Ekrem (s.a.)'în akşam namazında okuduğu A'râf Sûresi'ni iki rekâtta bitirdiği beyân ediliyorsa da bir rekâtta bu sûrenin okunan kısmı yine de Kisâr-ı Mufassal denilen kısa sûrelerden çok daha uzundur" diyerek bu görüşü de tenkit etmişlerdir.
3. Resûl-i Ekrem'in bazan akşam namazlarında uzun sûreler okuması bazı hallerde böyle hareket etmenin caiz olacağını beyân etmek içindir. Yoksa sünnet olduğunu beyân için değildir.
Bu görüş bir önceki hadiste geçen Zeyd b. Sait'in akşam namazını kısa sûrelerle kıldıran Mervân'a itirazı delil getirilerek reddedilmiştir.[379]

814. ...Şu'ayb'in dedesi (Abdullah b. Amr b. el-Âs) demiştir ki: Cemaate namaz kıldırırken Resûlullahdan işitmediğim küçük veya büyük mufassal hiç bir sûre yoktur.[380]

Açıklama

798 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz hafi kılınan namazlarda da hangi sûreyi okuduğunun bilinmesi için bir (veya iki) âyeti seslice okurdu. Bu sayede ashab-ı kiram Hz. Peygamber'in sessiz kılınan farz namazlarda bile ne okuduğunu kolayca öğrenirdi. îşte hadisin râvilerinden Hz. Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Amr b. el-Âs, Resûl-i Ekrem'in arkasında devamlı namaz kılmak bahtiyarlığına eren ve o'nun her namazda okuduğu sûreleri tespit etme imkânını bulan sahâbîlerden biridir.
Hz. Abdullah'ın tespitine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) farz namazları mufassal sûrelerin büyüğüyle de küçüğüyle de kıldırmıştır. Bu tespite göre, cemaatin durumu mufassal denilen sûrelerden hangisini okumayı gerektiriyorsa, imam onu okur.
Binaenaleyh musannif Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi, bu hadis akşam namazında mufasal denilen sûreleri okumanın sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Ancak mufassal denilen sûrelerin hangi sûreler olduğu ve hangisinin uzun, hangisinin kısa olduğu konusu mezhep imamları arasında ihtilaflıdır.
Malikîlere göre, mufassaldan olan uzun sûreler Hucûrat'tan Nâzî'at'm sonuna kadar, orta sûreler Nâziat'ın sonundan Duhâ'ya kadar, kısa sûreler de Duhâ'dan Kur'ân-ı Kerimin sonuna kadar olanlardır."
Şâfiilere göre uzun sûreler "Hucurât'tan Amme'ye kadar, orta sureler, "Amme'den Duhâ'ya kadar, kısa sureler de Duhâ'dan Kur'an-ı Kerim'in sonuna kadar olanlardır.
Hanbelîlere göre, Uzun sureler "Kâf" dan uAmme"ye Kadar, orta sureler Amme'den Duhâ'ya kadar; kısa sûreler de Duhâ'dan Kur'an-ı Kerimin sonuna kadar olanlardır.
Hanefîlere göre ise, Hucurât'tan Bürûc'a kadar olan sûreler uzun; Burûc'dan Beyyine sûresine kadar olanlar orta; Beyyine'den Nâs suresine kadar olanlar da kısadır. Demek ki Resûl-i Ekrem (s.a.) cemaatle namaz kılarken kısa sûreler okumağa dikkat etmiş, ancak yalnız kıldığı namazlarda kıraati istediği kadar uzatmıştır. Bilhassa gece namazlarında çok daha uzunca okumuştur.[381]

815. ...Ebû Osman en-Nehdî'den rivayet edildiğine göre, kendisi İbn Mes'üd (r.a.)'un arkasında akşam namazı kılmış, (İbn Mes'ûd) İhlas Sûresi'ni okumuş.[382]

Açıklama

Bilindiği gibi dinî emirlerdeki adedler ve miktarlar içtihada konu olamazlar. Bu bakımdan herhangi bir sahâbînin namaz kılarken herhangi bir ölçüye göre hareket etmesi onun kendi görüş ve kanaatine bağlanamaz. Bilakis bu harekette Resûl-i Ekrem'in bir emrine veya tavsiyesine bağlı kalınır. Çünkü hiç bir sahâbînin teabbüdî denilen bu çeşit meşelerde kendi aklı ve görüşüne göre hareket edemeyeceği bilinen bir gerçektir. Öyleyse mevkuf gibi görülen bu hadis hükmen merfu bir hadistir. Çünkü îbn Mes'ûd Resûl-i Ekrem'den gördüğü için akşam namazında böyle îhlâs sûresini okumuştur. Görmeseydi okumazdı. Nitekim İbn Hibbân'ın rivayet ettiği bir hadisde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bir cuma gecesinde akşam namazının birinci rekâtında Kâfirim sûresini, ikinci rekâtta da İhlâs sûresini okuduğu ifade edilmektedir. Binaenaleyh bu hadis akşam namazının farzında kısa sûreleri okumanın daha faziletli olduğunu söyleyen Hanefilerin delilidir.[383]

129-130. Bir Sûrenin İki Rekâtta Da Okunması

816. ...Muâz b. Abdillah el-Cuhenî'nin naklettiğine göre Cuhey-ne'li bir adam; "Peygamber (a.s.)'i sabah namazının her iki rekatinde de Zilzâl Sûresi'ni okurken işittiğini" söylemiş ve "unutarak mı, yoksa bile bile mi okudu bilenryoium" demiştir.[384]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) Zilzâl Sûresini bir kere birinci rekatta bir kere de ikinci rekatta olmak üzere sabah namazında iki kere oVumuştur. Ancak Resûlullah (s.a.) devamlı olarak her rekatta ayrı bir sûre okuduğunu bilen Cüheyne'Li sahâbî ilk defa olarak Resûl-i Ekrem'in sabah namazında bir sûreyi iki defa okuması karşısında "Acaba bilerek mi, böyle yaptı, yoksa unutarak mı?" diye tereddüde düşmüştür. Bu durumda Resûl-i Ekrem (s.a.) eğer, bir sûrenin iki rekatta da okunabileceğinin caiz olduğunu göstermek için bile bile böyle yaptıysa, bunun herkes için caiz olduğu anlaşılır. Fakat unutarak böyle hareket etmişse, o zaman aynı sureyi iki rekatta da okumanın ümmet için meşru kılınmadığı fakat unutarak okumanın namaza bir zarar vermediği ortaya çıkar.
Ancak bu gibi durumlarda Resûl-i Ekrem'in her hareketinin ümmet için meşruluğunu kabul etmek gerekir. Çünkü Fahr-i Kâinat'ın her hareketinde asıl olan unutmak değil, şuurluluktur. Unutmak ise, arizi bir haldir. Nitekim bu görüşten hareketle Mecelle'nin 9. maddesi şöyle tespit edilmiştir: "Sıfat-ı arızada asi olan ademdir.'* Bu durumda Resûl-i Ekrem sabah namazının her iki rekatında da Zilzâl Sûresini unutarak değil, bile bile okumuştur. Ancak aksine bir delil bulunursa o zaman unuttuğuna hükmedilebilir.
Nitekim Ashâb-ı Kiram Resûl-i Zişân'ın da unutabileceğine hükmetmişlerdir. İleride gelecek olan 1020 numaralı hadis de buna delâlet etmektedir. Fakat bu unutma ResûM Ekrem'in tebliğ görevinin dışında söz konusu olabilir. Dinî bir esası bir Peygamber olarak tebliğ ederken yanılacak olursa, vahyle uyarılır. Kendi hâline bırakılmaz. Kendi beşeri davranışları ve hüviyeti içerisinde yanılma konusunda diğer insanlardan farksızdır. Bu hadisin bir râvîsinin bilinmemesi hadisin sıhhatine zarar vermez.Çünkü bu zat sahabedir. Sahabelerin ise, hepsi adaletlidir.[385]

Bazı Hükümler

1. Hz.peygamber'in beşer olarak unutması caizdir.
2. Bir sureyi bir namazda tekrar tekrar okumak caizdir. Nitekim Hanbelî ve Hanefî mezheplerinin meşhur görüşü de budur. Mâlikî mezhebine ve Hanefi mezhebinden bazı âlimlere göre ise, kerahetle caizdir. Şafiî mezhebine göre ise, bir namazda aynı sureyi tekrarlamak evlâ olanı terk etmek demektir.[386]

130-131. Sabah Namazında Kıraat

817. ... Amr b. Hureys'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in sesini sabah namazında: "And ederim o (geceleri) geri dön(üp aydınlık neşred)en akıp akıp yuvalarına giden (yıldız)lara"[387] sûresini okurken işitiyor gibiyim.[388]

Açıklama

"İşitiyor griyim" sözü, anlatılan bir olayın veya haberin doğruluğuna inandırmak ve olayın iyi hatırlandığını ifade etmek için kullanılır.
Bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem'in sabah namazının farzında "tze'şşem-su kuvviret"(Tekvîr) Sûresini okuduğuna delâlet etmektedir.Bâzı ilim adamlarına göre bu sûre Tivâl-i Mufassaldandır. Bununla beraber Hz. Peygamber bazan da Kısar-ı Mufassaldan okurdu. Bu mevzu ile ilgili ve yeterli bilgi 806 numaralı hadisin "açıklama" kısmında geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[389]

131-132. Namazında [Fatiha'yı] Okumayı Terk Eden Kimsenin Durumu

818. ...Ebû Said (el-Hudrî) (r.a.)'den; demiştir ki: Biz (namazda) Fatiha ile (beraber Kur'ân'dan) kolayımıza) geleni okumakla

emrolunduk.[390]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namazda Fatiha ile beraber bir miktar Kur'ân okumanın farz olduğuna delâlet ederse de Resûl-i Zişân Efendimiz'in, namaz kılmasını beceremeyen Hallâd b. Râfi'e, namaz kılmasını öğrettikten sonra "Kur'ân'dan kolayına gelen bir yeri oku" buyurduğunu ifade eden 856 numaralı hadisi şerif, farz olan şeyin Fatiha okumak değil, Kuran okumak olduğunu ortaya koyar. Nitekim Hanefî uleması bu görüştedir ki, bu görüş "Kur'an okunduğu vakit onu dinleyin ve susun"[391] mealindeki âyet-i kerimeye de uygun düşmektedir. Çünkü okunacak yerin tayin edilmesi işi zorlaştırmaktır. "Kolayına gelen bir yeri oku" emrine ters düşer. Fakat özellikle Fâtiha'yı sonra da bir surenin tamamını veya bir kısmını okumak Hanefi ulemasına göre vâcibdir. Nitekim sadece Fatiha bile olsa Kur'ân-ı Kerim'den bir bölümü okumanın namazın sıhhati için yeterli olduğunu ifade eden 819 numaralı hadisri şerif de bu görüşü te'yid etmektedir. Ancak Şevkânî bu hadisten bahsederken, râvisi Ca'fer b. Meymûn'un Nesaî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Adiy tarafından tenkid edildiğini söylemişse de, sonradan Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Hibbân tarafından rivayet edilen; “Fatiha ile beraber bir miktar kur'ân okumayan kimsenin namazı yoktur" mealindeki 822 no'lu hadisin bu hadisi tasdik ve takviye ettiğini sözlerine eklemiştir. Şevkânî sözlerine devamla aynı hadisin Buhârî tarafından da illetli olduğu gerekçesiyle tenkid edilmesine rağmen, İbn Seyyidinnâs'ın bu hadis hakkında, "Senedi sahih ve ricali sağlam bir hadistir" dediğini, İbn Mâce'-deki "her rekatta Fatiha ile birlikte bir sure okumayan kimsenin namazı yoktur."[392] mealindeki hadis-i şerifin de aslında bu hadisin sıhhatine bir delil sayılacağım ifade ettikten sonra sözlerini şöyle tamamlamıştır: "Gerçekten de bütün bu hadisler namazda Fatiha ile birlikte bir miktar Kur'ân okumanın vâcib olduğuna delâlet eder. "Bu bakımdan Fatiha kasten terk edilecek olursa namaz caiz olursa da sahibi günahkâr olur"[393] çünkü; "namazda Fatihayı okumayanın namazı yoktur" mealindeki 822 no'lu hadisin anlamı Hanefîlere göre; "Fâtihasız kılınan namaz kâmil değildir" demektir. İmam Ebû Hanife'ye göre farz olan kıraatin miktarı ise, bir âyetten ibarettir. Âyetin kısa bir ayet olması ile uzun bir âyet olması arasında fark yoktur. îmameyne göre ise, ya uzun bir âyet veya üç kısa âyettir. Yine Hanefî ulemâsına göre, farz olan kıraatin yeri, farz namazlarda ilk iki rekat, nafile namazlarda ise her rekattir. Farz namazların üçüncü ve dördüncü rekatında ise, Fatiha okumak sünnettir. Fatiha yerine teşbih ile meşgul olmak veya tamamen sükût etmek de caizdir.

Şafîî uleması ise, yukarıda geçen "namazda Fâtiha'yı okumayanın namazı yoktur" mealindeki hadis-i şerife, "namazı sahih değildir" şeklinde mânâ verdikleri için "namaz kılan kimse ister yalnız, ister imamla beraber olsun, namazı da ister sesli ister sessiz olsun her rekatta Fatiha okuması farzdır" demişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in görüşü ile Mâlikîlerden İbn Kinâne'nin görüşü de böyledir.

Ancak Mâlikîlere göre dört rekatlı bir namazın üç rekatında okumak yeterlidir. Çünkü ekseriyet, kül makamına kâimdir. Bu bakımdan üç rekatta Fatiha okuyan kimse onlara göre dört rekatta da okumuş sayılır. Fâtiha'-nın her rekatta okunacağına dâir delilleri ise, aleyhissalâtü vesselam Efendimizin namaz kılmayı beceremeyen Hallâd b. Râfi'e ilk rekatta kıraati emrettikten sonra, "bunu namazın her rekatında yap" buyurduğunu ifâde eden 856 no'lu hadistir. Hanefî ulemasına göre farz namazlarda asıl olan iki rekâttır. Üçüncü ve dördüncü rekatlar sonradan ilâve edilmiştir. Hatta sefere çıkıldığı zaman bu rekatlar kılınmaz. Bu bakımdan farz olan kıraatla, vâcib olan Fatiha ve zamm-i sûrenin yeri farz namazlarda ilk iki rekat; nafilelerde ise, her rekattır. İmamın ardında cemaatle namaz kılan bir kimsenin Fatiha ve zamm-ı sûre okuyup okumayacağı hakkında ise üç ayrı görüş vardır:

1. İmamın sessiz olarak kıldırdığı namazlarda imama uyan sessiz olarak Fatiha ve zamm-ı sûreyi okur, sesli namazlarda ise, Fâtiha'yı da zamm-ı sûreyi de okumaz. Bu görüş İmam Mâlik'e aittir. Delili ise, "Kur'ân okunduğu vakit onu dinleyin ve susun"[394] âyet-i kerimesidir.

2. Sesli ve sessiz namazlardan her ikisinde de yalnız imam okur. İmama uyan okumaz. Bu görüş de imam Ebû Hanefe'ye aittir. Kitabdan delili (A'-raf 204) âyet-i kerimesi; sünnetten delili ise, îbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hürey-re'den rivayet ettiği: imamın kıraati cemaati için de geçerlidir."[395]

3. Sessiz namazlarda imama uyan hem Fatihayı hem de zamm-ı sûreyi okur. Sesli namazlarda ise yalnız Fâtiha'yı okur. Bu görüş ise, İmam Şafîî'ye aittir. Delili "Fatiha okumayanın namazı yoktur" mealindeki hadis-i şeriftir.[396]

Kimisi de sesli namazda imamın sesini işiten ile işitmeyeni birbirinden ayırarak, "işitmeyen okur, işiten okumaz" demiştir. Bu görüş de İmam Ahmed'in görüşüdür.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki "Kur'ân'dan kolayımıza geleni okumakla emrolunduk" hadis-i şerifi ise, Fâtiha'dan sonra bir miktar Kur'ân-ı Kerim okunması lâzım geldiğine delâlet etmektedir. Biraz önce bir münasebetle Hanefi ulemâsına göre Fâtiha'dan sonra okunacak sûrenin hükmünü ve miktarını açıklamıştık. Diğer mezheb imamlarına göre ise, Fâtiha'dan sonra öğle, ikindi, akşam, yatsı namazlarının farzlarında ilk iki rekatta Kur'ân'dan bir miktar âyet okumak sünnettir. Okunması istenen en az miktar ise, Mâlikî ve Şafîî ulemâsına göre, kısa bir sure olabileceği gibi bir âyet veya bir yarım âyettir. Hanbelî ulemasına göre ise, en az, -anlamı itibariyle-kendinden önceki ve sonraki âyetlere bağlı olmayan müstakil bir âyet olmalıdır.[397] Nafilelerde ise her rekatta okumak Malikîlere göre mendub, Hanbelilere göre sünnettir. Şafîîlere göre ise, sadece ilk iki rekatta okumak sünnettir.[398]

819. ...Ebû Hureyre (r.a.) dedi ki: Peygamber (s.a.) bana; "Haydi çık ve Fatiha ve ona ilâve edilecek bir şey ile de olsa ancak Kur'ân (okumak)la namazın (sahih) okluğunu Medine'de ilân et” buyurdu.[399]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namazda sadece Kur'ân okunabileceğine, bunun dışında okunacak herhangi bir dua veya teşbih ile sahih olmayacağına delâlet etmektedir. Hadiste geçen, "Fatiha ve ona ilâve edilen bir şey" sözünden Fatihadan sonra okunacak sûrenin tayin edilmiş olmadığı Fâtiha'dan sonra okunacak herhangi bir sûrenin namazın sıhhati için yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak "Ezberinde Kur'ân varsa oku, yoksa Alla'a hamd et, ona tekbir ve tehlil getir" anlamındaki hadis[400] ile ileride gelecek olan 832 ve 855 no'lu hadis-i şerifler okumaya gücü yetmeyen kimseleri bu hüküm dışında tutmaktadır. Bir önceki hadiste de ifâde ettiğimiz gibi Fâtiha'dan sonra sûre okumak namazın sıhhatinin şartı değildir, namazın kemâliyle ilgilidir. Nitekim Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği, "Her namazda kıraat vardır, Peygamber bize neyi duyurduysa, biz de size onu duyuruyoruz. Bizden neyi gizlediyse, biz de sizden onu gizleriz. Her kim Fâtiha'yı okursa bu ona yeter, kim de ondan fazla bir şey okursa o daha efdaldir"[401] hadisi de buna delâlet etmektedir. Buna göre namaz kılan kimse Fatiha ile beraber bir miktar da Kur'ân okumalıdır. Hanefî uleması bu hadisi delil getirerek namazda Fatiha ile birlikte bir miktar da Kur'ân okumanın vâcib olduğunu söylemiştir. Ulemânın büyük çoğunluğu ise, bu hadisin râvisi Ca'fer b. Meymûn aleyhinde bazı tenkidler bulunduğunu iddia ederek bu hadisin zayıf olduğunu söylemişse de gerçekte Câ'fer b. Meymûn zayıf bir râvi değildir. Çünkü Zehebî Mîzân'l-İ'tidâl isimli eserinde onun hakkın? da "rivayet ettiği hadislere güvenilebilir bir râvidir" demektedir. Dârekutnî, İbn Adiyy, îbn Hacer, el-Hâkim, îbn Hıbbân ve İbn Şahin gibi âlimler de aynı şekilde bu râviyi tezkiye etmektedirler. Yine Fatiha okuma farzdır diyen ulemânın büyük çoğunluğu bir numara sonra gelecek olan "Fatiha ile ona ilave edilen bir şey okunmaksızın namaz olmaz."[402] mealindeki hadise aykırı olduğunu söyleyerek bu hadisi tenkid etmek istemişlerse de Hanefî uleması 820 numaralı hadisteki "namaz olmaz" sözünün "sahih olmaz" anlamında olmayıp "kâmil olmaz" anlamında olduğunu söyleyerek bu tenkide cevap vermişlerdir. Bu görüşlerine delil olarak da îbn Hibbân ile Dârekut-nî'nin rivayet ettikleri "İçinde Fatiha okunmayan namaz kâfi değildir."[403] hadisini ileri sürmektedirler. Bu açıklamadan anlaşılıyor ki 819 numaralı hadis-i şerifteki olumsuzluk ifâdesi namazın sıhhati ile, 820 no'lu hadis-i şerifteki olumsuzluk ifâdesi ise, namazın kemâli ile ilgilidir.[404] Bu bakımdan iki hadis arasında bir çelişki söz konusu değildir.[405]

820. ...Ebû Hureyre'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.), "Fatiha ve ona ilave olarak (Kur'ân'dan) bir şey okumaksızın namaz caiz değildir" diye ilân etmemi bana emir buyurdu.[406]

Açıklama

Bu hadis-i şerif muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur.Nitekim bir önceki hadis-i şerif de bu hadisin rivayet edilen değişik bir şeklidir. Bu bakımdan bir önceki hadisin izahında da bu iki hadisin Hanefî uleması tarafından nasıl uzlaştınldığını açıklamıştık. Bezzâr'm rivayetinde; "Resûl-i Ekrem (s.a.) bir münâdiye emir buyurdu. O da nida etti" denilmiş. Bir rivayette "Kur'ânsız namaz caiz değildir" başka bir rivayette "her namazda kıraat vardır, velev ki FâtihatıTI-Kitab olsun" buyurulmuştur. Bu hadislerin hiçbiri Fatiha okumanın farz olduğuna delâlet etmezler.

Bilakis ekserisi o'nun farz olmadığım gösterir. Biri Fâtihasız namazın caiz olmadığına delâlet ederse, diğeri caiz olduğunu bildirir. İşte Hanefîler bunların her biriyle amel etmiş, hiç birini mühmel bırakmamışlardır. Çünkü onlar mutlaka Kur*ân okumanın farz, Fatiha okumanın da vacip olduğu görüşündedirler.

Mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "Fatiha ve ona ilâve olarak (Kur'-ân'dan) birşey okumaksızın namaz caiz değildir" beyanındaki olumsuzluk, Hanefî ulemâsına göre, namazın sıhhati ile değil, kemâli ile ilgilidir. Ebû Hü-reyre'den rivayet edilen; "Ebû Hüreyre'ye; "Biz imamın arkasında bulunuyoruz" diyen oldu. Ebu Hüreyre de (ona); "onu içinden oku" dedi. mealindeki hadis[407] ile ilgili olarak İmam Nevevî, "bu hadisin manası Fâtiha'yı kendin işitecek kadar gizli oku" demektir mutaleasında bulunarak, "bu hadise göre imarna uyan kimseye okumak farzdır" demişse de, Hanefî ulemasından Ayni kendisine şu şekilde cevab vermiştir: "Bu hadisteki emir far-ziyyet ifâde etmez. Çünkü imama uyan kimseye Kur'ânMa susmak[408] emredilmiştir. Susmak gizlice okumak demek değildir. Bilakis kendi işitecek kadar gizli okumak bile susmayı ihlâl eder. Binâenaleyh hadisden murat," imamın okuduğu Kur'ân'ı dikkatle dinle ve onun mânâsını düşün" demek olur. Hadisten muradın hakikaten gizli okumak olduğunu kabul etsek bile, farziyete delâlet ettiğini kabul edemeyiz. Bununla beraber Hanefî-lerden bazıları ihtiyaten bütün namazlarda, bazıları da yalnız gizli okunan namazlarda cemaatin Fatiha okuyabileceğini söylemişlerse de bu görüş zayıf bir görüştür. Bir takımları da imam Fatiha'da lâhn yaptığı zaman Fatiha okumanın ihtiyaten caiz olduğunu söylemişlerdir. Nitekim daha önce geçen, "İmam ancak kendisine uymak için tayin edilmişi ir. O okuduğu vakit siz susun" anlamındaki 604 no'lu hadis-i şerif de Hanefî ulemâsının görüşünü te'yid etmektedir. Cemaatin hiç birşey okumaması icabettiği hususunda Şâfîîlere karşı bir hüccettir. Aynı hadis "öğle ve ikindi namazlarında cemaat Fâtiha'yı okur" diyen İmam Mâlik aleyhinde de hüccettir. Gerçi bu hadisin son kısmı yani "o okuduğu zaman siz susun" cümlesi hakkında söz edilmiş, bir çok râvilerin bunu rivayet etmedikleri söylenerek bunun bir vehm olduğu bile iddia edilmişse de bu iddia da doğru değildir. Bu ziyâdeyi Nesâî ve Beyhakî tahric ettikleri gibi İmam Müslim dahi sahih bulmuştur. Kendisine "onu niçin Sahih'ine almadın?" diye sorulunca, "ben bu kitaba kendimce sahih olan herşeyi almadım. Ben buraya ancak ulemânın ittifak ettikleri hadisleri aldım" cevabım vermiştir. Bununla beraber mezkur ziyâde Müslim'in bazı nüshalarında mevcuttur.[409]

821. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.), "Her kim namaz kılar da onda Fatiha okumazsa, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, tamam değildir'* buyurmuştur. (Ravi Ebû s-Sâib) dedi ki: Ben de:

Ey Ebâ Hüreyre bazan imamın arkasında bulunuyorum (o zaman da okuyacak mıyım)? dedim. Kolumu sıkıştırdı ve dedi ki: Ey Fârisî (o zaman) onu içinden oku. Çünkü ben Hz. Peygamber (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: "Aziz ve celil olan Allah buyurdu ki; ben namazı (yani Fâtiha'yı) kendimle kulum arasında ikiye böldüm. Yansı benim yansı da kullunundur. Kuluma istediği verilecektir." Peygamber (s.a.) devamla dedi ki: "(Fâtiha'yı) okuyunuz. (Çünkü) kul dediği zaman aziz ve Celil olan

Allah; kulum bana ham etti, der.dedeğinde, Aziz ve Celil olan Allah; kulum beni sena etti, der: dediğinde; kulum beni yüceltti ve, bu (âyet) kulumla benim aramdadır der; deyince; (Allahü Teala'da) "Bu benimle kulum arasındadır. Hem kulumun dilediği şey ona verilecektir" buyurur. Kul dediği zaman da "işte bunlar da kulumundur. Hem kulumun dilediği onundur." buyurur."[410]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namazda Fatiha okumak farz değil, vaciptir, diyen Hanefî ulemâsının delilidir. Hanefîlere göre Fatiha okumadan kılman namaz fâsid değil ama eksiktir. Bu hadis-i şerifte de Fatiha okumaksızın kılınan namazın fasit olduğu değil de noksan olduğu ifâde ediliyor. Esasen Hanefî ulemâsı ibadetleri organları tam olan insana benzetmişlerdir. Farzlar bu ibâdetin kalbi durumundadır, sünnetlerse diğer organlar durumundadır. Müstehablar ise, insanın ziynetini ve güzelliğini teşkil eden kaş, kirpik, saç ve sakal durumundadır. Nasıl bir insan kalpsiz yaşayamazsa, farzı edâ edilmeyen bir namazın da vücûdundan söz edilemez, o namaz tamamen yok olmuştur. Ama bir el ve ayak durumunda olan sünnet, vâcib terk edilecek olursa, bu namaz noksandır, eksiktir. Nitekim besmele çekmek namazda sünnet olduğu için, onun terk edilmesini Resûl-i Ekrem (s.a.) bir organın kesilmesine benzetmiştir.[411]
Şafîî uleması ise, Hadis-i şerifte geçen "eksik" kelimesine fasit mânâsı vererek bu hadisin, "namazda Fatiha okumak farzdır" diyen Şâfîîlerin görüşünü te'yid ettiğini söylemişlerdir.
Hadis-i şerifte geçen; "Ey Farisî (kardeşim) o zaman (yani imamın) ar-kasındayken de Fâtiha'yı içinden oku" cümlesine Şâfîîler sessizce okumak mânâsı verilirken, Hanefî uleması "Fâtiha'nın mânâsını düşün ve kalbinden geçir" mânâsı vermişlerdir. Fakat bu cümlenin mânâsı "Fâtiha'yı sessizce oku" mânâsına gelse bile, bu cümle Ebû Hüreyre (r.a.)'nin kendi görüşünü ortaya koyar. Hanefî ulemâsına göre, bir meselede sahabenin görüşleri farklı olursa bunlardan bir tanesi tercih edilir, başka bir görüşe yer verilmez. Bu bakımdan Hanefî uleması, bu meselede, imamın arkasında Fatiha okunmaz diyen Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'un görüşünü tercih etmiştir.
Bu hadis-i şerifte salât (namaz) sözü Fatiha mânâsında kullanılmıştır. Namazın içinde Fatiha bulunduğu için bu alâkadan dolayı mecazen "salât" kelimesiyle Fatiha kast edilmiştir. "Hamd" Allah Teâlâ hazretlerim fiilî sıfatları ile, "temcîd" de celâl sıfatlan ile sena etmektir. Allah'ın her iki sıfatları ile öğmeye "sena" denilir. Besmelede bunların ikisi de vardır. Yani Rahman Allah'ın zatî sıfatına, Rahîm de fiilî sıfatına delâlet eder. Bundan dolayı bu sıfatlar Allah Teâlâ'ya mahsus olmuşlardır. Allah'dan başkasına isim olarak verilemezler.
"Fâtiha'yı kulumla kendi aramda yan yanya böldüm" cümlesini ulemâ şöyle açıklamışlardır: Fatiha yedi âyettir, bunun ilk üç âyeti Allah Teâlâ'yı medh ve senadan ibarettir. Bu üç âyet şunlardır:
1. Hamd olsun Alemlerin Rabbi olan Allah'a, **2.** Rahman, Rahim olan (Allah'a), **3.** Din gününün sahibi ve mutasarrıfı olan (Allah'a). Bu âyetler sadece Allah'a aittir. Çünkü Allahü Tealaya medh ve senayı ve O'nun mutlak hakimiyetini dile getirmekten ibarettir.
Fâtiha'nın âyetlerinden üç tanesi de sadece kula aittir. Bunlar da Fâtiha'nın 5, 6, ve 7. âyetlerini teşkil eden şu âyetlerdir: **5.** Bizi doğru yola ilet, **6.** Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, **7.** azaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil." Görüldüğü gibi bu âyetler kula ait dualarından ibarettir.
Bu iki kısmın arasında bir âyet vardır ki, bu âyetin yarısı Allah Teâlâ'ya medh ve sena ile yarısı da kulun duâ ve isteğiyle ilgilidir. Bu âyet de Fâtiha'nın dördüncü âyetini teşkil eden "Yalnız sana ibâdet (kulluk) ederiz, yalnız senden yardım isteriz" âyetidir. Bu izah gösteriyor ki, hadis-i şerifte ifâde buyurulduğu gibi Fatiha sûresinin âyetleri mânâ itibariyle Allah ile kulu arasında ikiye bölünmüştür. Allah Teala bu âyetlerle dua eden kuluna istediğini vereceğini va'd etmiştir. Ayrıca bu hadis-i şerif besmelenin Fatihadan bir âyet olmadığım söyleyen ulemânın delilidir. Besmele ile ilgili bilgi 782 ve 784 numaralı hadis-i şeriflerin izahında geçmiştir.[412]

Bazı Hükümler

1. Fâtihasız kılınan namaz eksiktir.
2. Fatihanın fazileti pek büyüktür.
3. Hadis Besmelenin Fatihadan bir âyet olmadığına açık bir delildir. Bu da Hanefilerin, Malikîlerin ve İmam-i Evzâî'nin görüşüdür.
4. Şuurla namaz kılan ve okuduğunu bilen kimseler için büyük mükafaat vardır.[413]

822. ...Ubâde b. Samit[414] (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Fatiha ve (ona) ek olarak (bir miktar Kuran) okumayan kimsenin namazı yoktur.
(Ravi) Süfyân b. Uyeyne) dedi ki: (Fatiha'ya ek olarak bir miktar da Kur'an okumak) yalnız başına namaz kılan içindir.[415]

Açıklama

Bu mevzuda 818 numaralı hadıs-ı şerifin açıklaması yeterli bilgi ihtiva etmektedir.Oraya bakılabilir.[416]

823. ...Ubâde b. es-Samit'den; demiştir ki: Biz sabah namazında Peygamber (s.a.)'m arkasında bulunuyorduk. Resul-i Ekrem (s.a.) (Kur'ân) okudu. (Fakat Kur'ân okumak) kendisine, ağır gelmeye başladı. (Namazı) bitirince; "Her halde

imamınızın arkasında siz de okuyorsunuz" buyurdu. Bize de:
Evet, ey Allah'ın Resûlu, hızlı bir şekilde (biz de okuyoruz), dedik.
“(Böyle) yapmayın, sadece Fâtiha'yı okuyun. Onu okumayan kimsenin namazı yoktur." buyurdu.[417]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, sahâbe-i kiram hazretleri Resûl-i Ekrem'in emri olmaksızın kendi ictihadlarıyla namazda bir defa Resûl-i Ekrem'in arkasında Kur'ân okumuşlardır. Ancak okurken bazılarının çıkardığı fısıltılardan bunun farkına varan Fahr-i Kâinat Efendimiz; "Öyle zannediyorum ki, imamınızın arkasında siz de Kur'ân okuyorsunuz. Bunu bir daha yapmayın, sadece Fatihayı okuyun” buyurarak onları bu işten men' etmiştir.
Hattâbî, "burada Resûl-i Ekrem'in men'ettiği şey, sahâbe-i kiramın sesli okumalarıdır. Fatihadan sonra bir sure okumayı men'etmiş olması ihtimali de vardır" demişse de, Mîrek, Hattabî'nin üzerinde durduğu birinci ihtimali zayıf bulmuş, ikinci ihtimalin isabetli olduğunu söylemiş ve sebebini de şöyle izah etmiştir: Eğer Resûl-i Ekrem bu sözüyle sesli okumayı nehyetmiş olsaydı, o zaman bunda Fâtiha'yı istisna etmesinin bir anlamı kalmazdı." Aliyyü'l-Kaari de aynı şekilde buradaki nehyin zamm-ı sûre okumakla ilgili olduğunu söylemiş ve sözlerini şöyle bitirmiştir: "Şayet bu nehy, sesli okumakla ilgili olsaydı, Resul-i Ekrem "öyle zannediyorum ki" tabirini kullanmazdı. Çünkü sesli okumuş olsalardı, o zaman Resûl-i Ekrem okuduklarını kesinlikle duyacağı için "zan" ifâde edenbu tabiri değil de duyduğunu kesinlikle ifâde eden bir tâbir kullanırdı."
İşte bütün bu ifâdelerden anlaşıldığına göre, Resûl-i Ekrem sabah namazı kıldırırken zamm-i sûre okuduğu esnada arkasında bulunan cemaatten bazılarının fısıltılarını duyunca zihni karıştığından onları zamm-i sûre okumaktan nehyetmiş, sadece Fatiha okumalarına izin vermiştir. Çünkü Fatiha her zaman kolayca okunabilecek bir sûre olduğundan arkasmdakilerin de Fatiha okumaları herhangi bir karışıklığa sebep olmaz düşüncesinde idi. Bu sebeple imamın arkasında bulunan cemaatin de Fatiha okumasına izin verildi. Cemaatin Fatiha okuması da karışıklığa sebeb olduğundan daha sonra imamın arkasında cemaatin Fatiha okuması izni de kaldırılmıştır.[418]
Ancak ulemanın büyükçoğunluğunagöre" Fatiha okumayan kimsenin namazı yoktur" cümlesinin anlamı, "bu namaz bâtıldır" demektir. Fakat bu cümle Dârekutnî ile İbn Hibbân'ın rivayetinde; "İçinde Fatiha okunmayan namaz kâfi değildir"[419] şeklindedir. Hanefi ulemâsı, "Fatihayı okumayanın namazı bâtıl değil, yalnız vacib terkedildiği için sevabı noksandır" demişlerdir. Ayrıca Hanefi ulemasının, "Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun"[420] mealindeki âyet-i kerimeyi kendi görüşlerinin doğruluğu için delil getirdiklerini 818 no'Iu hadisin izahında söylemiştik. Bir de Hanefî uleması Dârekutnî'nin rivayet ettiği; "kim imamın arkasında kılıyorsa imamın okuması onun için de kıraattir"[421] mealindeki hadis-i şerifi de kendileri için delil olarak ileri sürmüşlerdir. Fakat bu hadise zayıf diye itiraz edenler de olmuştur. Halbuki bu hadisi ashab-ı kiramdan Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ömer, Ebû Said el-Hudrî Ebû Hureyre, Abdullah b. Abbâs ve Enes b. Mâlik (r.a.) Hazretleri rivayet etmişlerdir. Gerçi bu rivayetlerin her biri ayrı ayrı tenkit edilmiştir. Fakat aynı hadisin bir çok tarikleri daha vardır. Bunlardan biri sahihdir ve bizzat imam Ebû Hanife (r.a.)'den rivayet edilmiştir.
Bununla beraber bu mevzuda Ebû Hanife (r.a.) Hazretlerine mezheb taassubuyla dil uzatanlar olmuşsa da Aynî merhum bunlara gereken cevabı vermiş ve daha itidalli olmaları gerektiğini söylemiştir.
Ayrıca imamın arkasında cemaatin bir şey okumayacağı sahabenin büyüklerinden 80 zat tarafından rivayet olunmuştur. Aliyyü'l-Mürteza ve Abâdile-i Selâse denilen Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ud (r.anhum) Hazretleri bunlar arasındadır. Bu sebeble Hidâye sahibi "imamın arkasında bir şey okunmayacağına dair sahabe icma etmişlerdir" demiştir.[422] Abdullah b. Zeyd b. Eslem'in babasından rivayet ettiği bir hadiste; "Resûlullah (s.a.)'in ashabından on tanesi imamın arkasında Kur'ân okumaktan şiddetle nehyederlerdi. Bunlar Ebû Bekr es-Sıddîk, Ömer el-Faruk, Osman b. Affân, Ali b. Ebî Tâlib, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b. Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas (r.a.) Hazretleri idi" denilmektedir. Hatta Sa'd b. Abbas ile Hz. Ömerin; "imamın arkasında okuyanın ağzına taş doldururum" dedikleri İbn Mes-ud Hazretlerinin de "ağzına toprak dolsun" dediği rivayet olunur.[423]
Biz bu mevzuda mezhep imamlarının görüşlerini 818-820 numaralı hadis-i şeriflerin izahında yazdığımız için burada tekrar etmiyoruz.[424]

824. ...Nâfi'b. Mahmud b. er-Rebî el-Ensârî (r.a.)'den; demiştir ki: Ubâde b. es-Sâmit (bir defasında) sabah namazında geç kalmıştı. Bunun üzerine Müezzin Ebû Nuaym namaz için tekbir aldı ve cemaate namaz kıldırmaya başladı. (Derken) Ubâdetu'bnu's-Sâmit çıkageldi. Ben de beraberinde idim. Nihayet biz de Ebû Nuaym'ın arkasında saf olduk. Ebû Nuaym sesli okuyordu. Ubâde (de) Fatiha Sûresi'ni okumaya başladı. Ubâde'ye (namazdan) çıkınca; "Ebû Nuaym sesli okurken, senin de Fâtiha'yı okuduğunu işittim" dedim. Ebâde;
"Evet (haklısın) Resûlullah (s.a.) bize aşikâr okuduğu namazlardan birisini kıldırdı ve (cemaatin okuyuşu sebebiyle) kıraatte güçlük çektiği bu) namazdan sonra bize dönerek: "Ben sesli okuduğum zaman siz de okuyor musunuz?" buyurdu. Birimiz, Biz bunu yapıyoruz, dedi. Bunun üzerine; "hayır (öyle) olmaz, ben de (kendi kendine) "ne oluyor da okuduğu Kur'ân'a ortak olunuyor" diyordum. Ben aşikar okudum mu, siz hiç bir şey, okumayın, yalnız ümmü'l-Kur'ân müstesna" buyurdu.[425]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, imama uyan kimsenin sesli namazlarda da Fatiha okuması lâzım geldiğini söyleyen ulemânın delilidir. Daha evvelce de beyân ettiğimiz gibi bu mevzuda üç görüş vardır:
1 . İmamın sessiz olarak kıldırdığı namazlarda imama uyan kimse, sessiz olarak Fatiha ve zamm-i sûreyi okur, sesli

namazlarda ise Fatihayı da zamm-ı sûreyi de okumaz. Bu görüş İmam Mâlik'e aittir. Delili ise, "Kur'-ân okunduğu vakit onu dinleyin ve susun."[426] âyeti kerimesidir. Bilindiği gibi bu hadis haberi vâhiddir. Haber-i vahid ise, haber-i mütevâtir olan âyeti nesh veya tahsis edemez.
2. Sesli ve sessiz namazların her ikisinde de yalnız imam okur. İmama uyan kimse okumaz. Bu görüş de İmam Ebû Hanefe'ye aittir. Kitabdan delili (el-A'raf (7), 204) âyeti kerimesi, sünnetten delili ise, İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği: "Kim imamın arkasında kılıyorsa, imamın okuması onun için de kıraattir."[427] hadis-i şerifidir. Aynı hadisi Dârekutnî'de Abdullah b. Şeddâd dan rivayet etmiştir.[428]
3. Sessiz namazlarda imama uyan hem Fatahi'yı hem de zamm-ı sûreyi okur. Sesli namazlarda ise, yalnız Fatiha'yı okur. Bu görüş de İmam Şafiî'ye aittir. Delili ise,"Fatiha okumayan kimsenin namazı yoktur" mealindeki 823 no'lu hadistir. Ancak bilindiği gibi Hanefî uleması, Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilen bu hadisi, İbn Hıbbân'ın rivayet ettiği "içinde Fatiha okunmayan namaz kâfi değildir"[429] anlamındaki hadise bakarak, "Fatiha okumayan kimsenin namazı kâmil değildir" mânâsına anlamışlar ve yalnız başına namaz kılan kimse için Fatiha okumak vâcib demişlerdir. İkinci maddede açıklandığı gibi, imamın arkasında bulunan kimsenin de Fatiha okumasına lüzum görmemişler ve bunu mekruh saymışlardır.
Ancak namazda imamın arkasında bulunan kimsenin de Kur'ân okuyacağı görüşünde olanlardan bazıları bu halde Fâtiha'nın ne zaman okunacağı mevzuunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları "imam âyet aralarında durdukça cemaat Fatiha'yı okuyarak tamamlar" derken, bazıları da "imam Fatiha'yı okuduktan sonra durduğunda cemaat Fatiha'yı okur" demiştir. İmamın Fâtiha'dan sonra duracağı konusu 777 numaralı hadis-i şerifte açıklanmıştır. Son olarak şunu belirtmek isteriz ki, açıklamakta olduğumuz hadisin râvile-rinden Nâfi'b. Mahmûd, İbn Abdilberr'e göre kimliği bilinmeyen bir kimsedir. Takrîb sahibi de aynı görüştedir. Bu bakımdan bu hadis zayıftır. İbn Hibbân ise bu râviyi güvenilir râviler arasında saymıştır.[430]

825. ...er-Rebi'b. Süleyman'ın rivayeti olan önceki hadisin bir benzeri de Mekhûl vasıtasıyla Ubâde (b. Sâmit) radiyellahü anh'dan nakledilmiştir. (Bu hadisi Mekhul'den nakledenler) dediler ki, Mekhûl, akşam, yatsı ve sabah namazında her rekatta içinden Fatiha okurdu. (Bir defasında) O, "İmam sesli okuduğu vakitte, Fatiha okurken, sustuğu anlarda sen de (Fatiha'yı) gizlice oku. Eğer susmazsa ondan önce veya onunla beraber veya sonra oku (yabilirsin). Hiç bir zaman onu (okumayı) terk etme" dedi.[431]

Açıklama

Bu haberden anlaşılıyor ki Mekhûl, sesli kılman akşam, yatsı ve sabah namazlarında imamın arkasında bulunan cemaatinde Fâtiha'yı gizlice okuması lâzım geldiği görüşündedir ve kendi de böyle yapmaktadır. Esasen hadis-i şerifte geçen kelimesi emir olarak "sen oku" manasına geldiği gibi muzârî mütekellim olarak "ben okurum" manasına da gelebilir. Müeliif Ebû Dâvûd bu hadisi nakletmekle şunu demek istiyor; Mekhûl'e göre, imamın arkasında bulunan kimsenin Fatiha'yı imamın Fatiha'yı okuduktan sonra susması anında okuması daha faziletlidir. İmamın Fatiha'dan sonra sukut etmesi mevzuu 777 numaralı hadiste geçmişti. Nitekim Şevkânî'nin Neylu'I-Evtâr isimli eserinde beyân ettiğine göre "İhtiyata uygun olan Fatiha'yı imamın sustuğu anlarda okumaktır. Bununla beraber imamla beraber okuması da caizdir."[432]
Her ne kadar bu haber imamın arkasında bulunan kimsenin cehri namazlarda da Fatiha'yı okuyacağına delâlet ediyorsa da Fatiha*mn gizli veya açıktan okunacağına dair bir işaret taşımamaktadır. Ancak Beyhakî ve Ta-berânî'nin Enes'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerif imamın arkasında bulunan cemaatin Fatiha'yı gizlice okuması gerektiğini ifâde etmektedir.[433] Konu 818 numaralı hadisin şerhinde açıklanmış bulunmaktadır.[434]

132-133. İmamın Aşikâre Okuduğu Namazlarda Fatiha Okumayı Mekruh Sayanlar(In Delilleri)

826. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) sesli okuduğu bir namazdan sonra:
"Demin biriniz benimle beraber okudu mu?" buyurmuş. Bunun üzerine bir adam:
Evet, ey Allah'ın Resulü, diye cevab vermiş, (Resûl-i Ekrem de şöyle) buyurmuş:
"Ben de neden kıraatim karışıyor diyordum."
Halk, Resûlullah (s.a.)'den bunu duyunca bir daha Resûl-i Ekrem'in aşikâre okuduğu namazlarda O'nunla beraber okumayı bıraktılar.[435]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu İbn Ükeyme hadisini Ma'mer, Yûnus ve Üsâme b. Zeyd, Malik'in (rivayet ettiği hadisin) mânâsına uygun olarak ez-Zührî'den rivayet ettiler.[436]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "kendi kendime diyorum ki" cümlesi çeşitli manalarda kullanılır;
1. İnsan kendisinin hoşlanmadığı bir işi yaptığı zaman kendi kendine kızarak "ben niçin böyle yaptım?" der.
2. Sevmediği bir işi yapan kimseyi gördüğü zaman bu işi beğenmediğini ifâde etmek için; "bana niçin eziyet ve haksızlık ediliyor" tabirini kullanır.
3. Sebebini anlayamadığı bir işle karşılaşınca da "acaba bu işin sebebi nedir?" İşte hadisi şerifte "bana ne oluyor? niçin" kelimesi bu üçüncü manada kullanılmıştır.
tabiri ise."okuduğum Kur'ân'a katılan karışanlar oluyor ve onların sesi benim sesimi bastırıyor" gibi anlamlara gelir.[437] Buna göre "Neden kıraatim karışıyor?" sözünün manası; "Ben okurken siz de okudunuz mu? Bu iki okuyuş birbirine karışıyor,

sanki bana Kuran münazaa ediyormuş gibi geliyor" demektir.
"Halk bunu duyunca bir daha Resûl-i Ekrem'in aşikâre okuduğu namazlarda onunla okumayı bıraktılar" sözünün mefhûm-ı muhalifi, Resülullah'ın sesli okuduğu namazlarda okumayı bıraktılar ve sessiz okuduğu namazlarda ise, yine okumaya devam ettiler, demektir. Ulemanın çoğunluğu ile Hanefi mezhebinden imam Muhammed bu görüştedir. Ancak bir önceki hadiste açıkladığımız gibi, bazılarına göre imamın sustuğu yerlerde cemaat Fâtiha'yı okur ve tamamlar denmiştir. Delillerin münakaşası için 818 numaralı hadise müracaat edilebilir.
Ancak Resûl-i Ekrem'in arkasındakileri okumaktan nehyetmesine sebep okuyuşuna karışılması, iştirak edilmesi ve Kur'ân konusunda onunla münazaa ediliyormuş gibi bir duruma düşülmesi olduğu düşünülürse, bu durum cehrî namazlarda olduğu kadar gizli okunan namazlarda da bulunduğu bir gerçektir. İşte Hanefi uleması meseleye bu açıdan bakarak gerek cehrî ve gereksc hafi okunan namazlarda imamın arkasında bulunan cemaatin Kur'ân okumasını mekruh saymıştır.
Yine hadis âlimlerine göre "Halk Resûl-i Ekrem'den bunu duyunca bir daha Hz. Peygamber'in aşikâre okuduğu namazlarda onunla okumayı bıraktılar." cümlesi, Resûl-i Ekrem'e ait değil, râvilerden birine aittir. Bilindiği gibi bu şekilde râvî tarafından hadise katılan bu gibi sözlere "müdrec" denilir. Ulemâ bu sözün kime ait olduğu üzerinde de durmuş, kimisi bu sözün Zührî'ye ait olduğunu söylerken kimisi de bu sözün Ebû Hureyre'ye ait olduğunu söylemiştir. Bezru'l-mechûd sahibi bu sözün Ebû Hureyre (r.a.)'ye ait olduğunu delilleriyle isbat etmişler.[438] Her ne kadar Tirmizî bu hadisin Hasen olduğunu söylemişse de Nevevî'ye göre bu hadisin zayıflığında ulemâ ittifak etmişlerdir. Çünkü İbn Ukeyme kimliği meçhul bir kimsedir. Fakat Nevevî'nin "Bu hadisin zayıflığında ittifak edilmiştir" sözünü ihtiyatla karşılamak gerekir. Çünkü İbn Hıbbân bu hadisin sahih olduğunu söylediği gibi, Muhammed b. Yahya, Buhârî, Ebû Dâvûd gibi muhaddisler sadece "Halk Resûl-i Ekrem'den bunu duyunca bir daha Resûl-i Ekrem (s.a.)'in aşikâre okuduğu namazlarda onunla birlikte okumayı terkettiler" cümlesinin müdrec olduğunu söylemişler. Hadisin Peygamber'e ait olan esas metninin zayıf olduğuna dair her hangi bir söz söylememişlerdir. Bu durumda Nevevî'nin "bu hadisin zayıflığında ittifak vardır" sözü, isabetli değildir. Çünkü aksini söyleyen de vardır.[439]

827. ...Said b. el-Museyyeb dedi ki; Ebû Hureyre (r.a)'yi "Peygamber (s.a.) bize bir namaz kıldırdı. Sabah namazı olduğunu sanırız" derken ve bir önceki hadisin manasını "neden kıraatime karışılıyor?" sözüne kadar naklederken dinledim.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Şeyhim) Müsedded, rivayetinde Ma'mer'in, ' 'halk bir daha Resûlullah (s. a.) 'in sesli okuduğu namazlarda okumayı bıraktılar" dediğini söyledi. (Diğer şeyhim) İbnu's-Serh (ise), Ma'mer ve Zührî vasıtasıyla Ebû Hureyre'nin, "Halk (buna) son verdi" dediğini nakletti. (Bu şeyhlerin) arasında bulunan (diğer şeyhim) Abdullah b. Muhammed ez-Zuhrî de Süfyân 'in (şöyle) dediğini söyledi: “Zührî, (neden kıraatime karışılıyor?" cümlesinden sonra) bir söz söyledi ama onu işitemedim fakat bunu orada bulunan Ma'mer'e sordum, o da cevab verdi:" Zührî "Halk bu işe son verdi" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bir de Abdurrahmân b. İshak, Zührî'den rivayet etmiştir. (Ancak Zührî'nin) hadisi, "neden benim kıraatime karışılıyor" sözüne kadardır, (gerisi yoktur).
Bu hadisi el-Evzât de Zührî'den rivayet etmiş (ve) bu (rivayet ettiği) hadiste Zührî'nin (şöyle) dediğini nakletmiştir:
"Müslümanlar bu hadiseden ibret aldıklarından, (Peygamber Efendimiz) bir daha sesli okuduğu zaman onunla beraber okumaz oldular."
Ebû Dâvûddedi ki: "Ben, Muhammed b. Yahya b. Fâris'in: "Buna son verdiler, sözü, ZührVnin sözüdür" dediğini işittim."[440]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bütün bu talikleri nakletmekten maksadı, "buna son verdiler" sözünü, şeyhlerinden bazılarının kendisine, "Ebû Hureyre'ye ait bir söz" olarak naklederken bazılarının da "ez-Zuhrî'ye ait bir söz" olarak naklettiğini ifâde etmektir. Netice olarak bu ihtilâfı şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Müsedded bu cümleyi Ma'mer'in sözü olarak nakletmiştir.
2. Îbnu's-Serh ise, Hz. Ebu Hureyre (r.a.) nin sözü olarak nakl etmiştir.
3. Abdullah b. Muhammedi'z-Zührî bu sözü Zührî'nin bir sözü olarak nakletmiştir.
Görünüşte böyle bir ihtilâf varsa da aslında bu söz Ebû Hüreyre (r.a.)'ya ait bir sözdür.
Bu ihtilafın sebebi de şöyle açıklanabilir: Râvi zinciri içerisinde bulunan Zührî ile Ma'mer kendi kanatlerine dayanarak bu sözü bazan Ebû Hüreyre (r.a.)'ye isnad ederlerken bazı rivayetlerinde ise ona isnat etmemişlerdir. Bu da senedin daha aşağı kısımlarında ihtilâfın doğmasına yol açmıştır. Bu hadisle ilgili açıklama bir evvelki hadiste geçmiştir.[441]

133-134. İmam Açıktan Okumazken Cemaatin Okumasını Caiz Görenler

828. ...İmran b. Husayn[442] 'den nakledildiğine göre Peygamber (salallahü aleyhi ve sellem)(cemaatle) öğle namazı kılarken, bir adam gelip arkasında "Rabbinin o çok yüce adım teşbih (ve tenzih) et" (el-A'la sûresini) okumuş. Resûl-i Ekrem namazı bitirince:
"Okuyan hanginizdi?" diye sormuş, (cemaat de);
Bir adam,diye cevap vermişler.Bunun üzerine Peygamber (s.a.) de:
"Gerçekten anladım ki, biriniz bunu benim ağzımdan aldı" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Şeyhim) Ebu'l-Velîd, rivayetinde Şu'be'nin şöyle dediğini söyledi: "Ben Katâde'ye Said'in sözü; "Kur'an

(okuduğu) için sus (şeklinde) değil miydi." dedim. O da; "Bu (imam) sesli okuduğu zamandır diye cevap verdi." tbn Kesîr ise rivayetinde Şu'be'nin, Katâde'ye; "Peygamber (s.a.) bu işi çirkin görmüşe benziyor" dediğini, onun da "çirkin görmüş olsaydı, bundan nehyederdi" diye cevap verdiğini bilirdi."[443]

Açıklama

Hadîs-i şerifte geçen muhâcele çekişmek mânâsına gelir. Burada kast edilen mânâ, Resûlullah'ın ağzından kapıp alırcasına onun okuduğunu onunla beraber okumaktır.
İmama uyanlara kıraatin gerekmediği görünüşünde olan Hanefî ulemâsı ise hadis-i şerifte üzerinde durulan hadisenin öğle namazında meydana geldiğine bakarak, buradaki muhâlece (çekişme) kelimesinin namaza uygun düşmeyen ve Resûl-i Ekrem'in hoşlanmadığı bir işi yapmak anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Bu iş ise imamın arkasında olduğu halde kıraatte bulunmaktır. Yine Hanefî ulemâsı, Beyhakî'nin, imamın arkasında Kur'-ân okumak mevzuunda nakletiği; "şayet Resûlullah'ın burada çirkin gördüğü bir şey varsa o da arkasında bulunan bu zatın sesli okumasıdır. Bu adam sesli okuduğu için Resûl-i Ekrem qnun "A'lâ sûresini okuduğunu bilmiştir" mânâsındaki sözlerine de itiraz etmişler, bu sözlerin isabetsizliğine bu olayın, sessiz kılınan öğle namazında cereyan ettiğini göstermişlerdir. Bu durumda Resûl-i Ekrem'in arkasında A'lâ Sûresini okuyan kimse için; "bunu benim ağzımdan aldı, benimle çekişti" sözünün manası "benim çirkin gördüğüm bir işi yaptı" demektir. Bu da imamın arkasında bulunan kimsenin Kur'ân okumasıdır. Nitekim Nesâî'nin rivayet ettiği, "Bazı kişilere ne oluyor da abdestlerini güzelce almadıkları için bizi Kur'ân okurken karışıklığa düşürüyorlar?" mealindeki hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem "Bizi karışıklığa düşürüyorlar" sözleriyle, "abdestte dikkatsizlik gibi hoşlanmadığımız bir işi yapıyorlar" demek istemiştir. Resûl-i Ekrem'in arkasında Kur'ân okuyan kimsenin sesli okuduğunu ispat için Resûl-i Ekrem'in bu adamın okuduğu sûreyi bildiğini, şayet bu zat sessiz okumuş olsaydı Resûl-i Ekrem'in bu sureyi bilememiş olması lâzım geleceğini delil getirenlere de Hanefî uleması, "Resûl-i Ekrem'in, sözü geçen zatın okuduğu bu sûrenin ismini zikrettiği sabit değildir" diyerek cevap vermişlerdir. Gerçekten kavilerin pek çoğu Resûl-i Ekrem'in bu âyetleri zikrettiğinden söz etmemişlerdir. Resûl-i Ekrem'in bu sûrenin ismini zikrettiği isbat edilse bile, bunu o zatın fısıltısından anlamış olması mümkündür. Şube'nin, şeyhi Katâde'ye Said İbn Müseyyeb'in metinde geçen "Kur'ân okunduğu zaman sus" anlamındaki sözünü hatırlattığı zaman, Katâde'nin "bu imamın sesli kıldırdığı namazlar içindir" demesi, de Hanefî ulemasına göre isabetsizdir. Çünkü, "Kur'ân okunduğu zaman sus" sözü hem sesli hem de sesiz namazlarda okunan Kur'ân'a şâmildir. Bunu sadece sesli namazlarda okunan Kur'ân'a tahsis eden bir delil yoktur. Şu'-be'nin Katâde'ye; "her halde Resûl-i Ekrem imamın arkasında okumayı çirkin görüyor" sözüne, Katâde'nin; "Eğer çirkin görseydi onu nehyederdi." diye cevab vermesi de imamın arkasında namaz kılan kimsenin Kur'ân okumasının sadece cehrî namazlarda yasaklandığına dair bir delil olmadığı gibi, gizli okumanın caiz olduğuna da delil olamaz.
Çünkü mühim olan Resûl-i Ekrem'in ikazına sebeb teşkil eden olaydır. Bu hadis-i şeriften açıkça anlaşıldığı gibi Resûl-i Ekrem'le çekişme ve ona muhalefet etme, o okurken okumaktır. Öyleyse gizli Ve aşikâr oku'nan bütün namazlarda cemaatin susması gerekir.[444]

829. ...İmrân b. Husayn'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) onlara Öğle namazını kıldırmış, (namazdan) çıkınca, "Sebbihis-me Rabbike'1-A'la diye başlayan (sûre) yi hanginiz okudu?" deyince bir zât, "ben" cevabını vermiş. Bunun üzerine (Resûl-i Ekrem):
"Gerçekten anladım ki, biriniz onu benim ağzımdan aldı" buyurmuştur.[445]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama için bir önceki hadisin izahına müracaat edilmelidir.[446]

134-135. Okuyup Yazma Bilmeyen Veya Dili Dönmeyen Kimselere Namazda Yeterli Olan Kıraat

830. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'dan; demiştir ki; İçimizde Arab da Acem de bulunduğu halde Kur'ân okuyorduki(Bunu gören Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi vesellem):
"Okuyunuz, (bu okuyuşlarınızın) hepsi de güzeldir. (İleride öyle) kavimler gelecektir ki, onu ok gibi dosdoğru okuyacaklar (ama karşılığını) dünyada alacaklar da âhirete bırakmayacaklardır" buyurdu.[447]

Açıklama

Hadiste geçen "a'râbî" çölde yaşayan göçebe arab demektir.Bilindiği gibi göçebe arablar çölde okuma-yazma imkânı bulamadıklarından umumiyetle Kur'ân okumaktan âciz kimselerdir. Hadis-i şerifte de "göçebe arab" sözüyle Kur'ân okumayı pek beceremeyen arablar kast edilmiştir.
A'cemî kelimesi ise, Arab olmayan kimseler için kullanılır ki, hadis-i şerifte arabçaya aşinalıkları olmadıkları için Kur'ân okumayı beceremeyen kimseler kast edilmiştir. Netice olarak A'rabî ve A'cemi kelimeleriyle Kur'ân okumayı pek iyi beceremeyen kimseler ifâde edilmek istenmiştir.
Buna göre hadis-i şerif Arabça gramerine ve tecvid kurallarına tam mânâsıyle uygun olmasa bile riyadan ve suma'dan uzak, içten gelen fevkalâde bir sevgi ve istekle Kur'ân okumanın Allah ve Resulü yanında büyük bir ecir taşıdığını beyân etmekte

ve ileride gerek tecvîd kurallarına ve gerekse Arab-ca gramerine uygunluğu bakımından fevkalâde düzgün âdeta ok gibi dosdoğru Kur'ân okuyan, fakat gösteriş, şân, şöhret ve dünyevî maksatlar için okuduklarından bu okumalarının karşılığını dünyada alıp ârihette eli boş, Allah ve Resulünün hoşnutluğundan uzak kalacak bir toplumun ortaya çıkacağını haber vermektedir.
Bu hadis-i şerif, aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim'i tecvîd kurallarına göre okuyamayan kimselerden yanlış okumanın sorumluluğunu kaldırmakta ve Kur'ân okumakta maharet sahibi olan kimseleri de Kur'ân-ı Kerim'i şan, şöhret ve dünyevî maksatlarına âlet etmemeleri için ikaz etmektedir. Çünkü sadece dünyevî maksatlarla Kur'ân'ı okumaya gösterilen çabada şeytanın hilesi vardır.
Bu gibi kimseler okuduklarının karşılığını dünyada alacakları için bunların okuyacakları Kur'ân'ı sevabını ölülerin ruhuna bağışlamak da mümkün değildir. Çünkü bunların okumalarına karşılık bir sevab yoktur.
Günümüzde ölülerin ruhuna bağışlamak maksadıyla pazarlık ederek hatim okuyan kimselerin durumu bu hadis-i şerifin ışığında değerlendirilmelidir.[448]

831. ...Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'den; demiştir ki: Bir gün biz Kur'ân-i Kerim okurken Peygamber (s.a.) yanımıza çıkageldi (ve bizi bu halde görünce); "Allah'a hamdolsun, her ne kadar sizin içinizde kırmızısı, beyazı ve siyahı bulunuyorsa da, Allah'ın Kitabı birdir. Onu ok gibi dosdoğru okuyup (fakat) ecrini dünyada alacak ve âhirete bırakmayacak kavimler gelmeden onu (işte böyle) okuyunuz" buyurdu.[449]

Açıklama

Bazı hadis âlimlerine göre hadis-i şerifte geçen kırmızı (renkli) kimselerden maksat Şamlılardır. Çünkü bunların tenleri hafif kırmızı olduğu gibi servetlerinin büyük çoğunluğunu da kırmızı altınlar teşkil eder. Beyaz (renkli) kimselerden maksat ise, İranlılardır. Çünkü bunların derileri beyaz olduğu gibi servetlerinin ekseriyetini gümüş paralar teşkil eder, siyah renkli kimseler ise, Arablardır. Çünkü bilindiği gibi bunların ekseriyetini de esmer renkli kimseler teşkil eder.
Resül-i Ekrem (s.a.) Efendimiz yanlarına uğradığı muhtelif renk ve ırklardan meydana gelen bu sahâbî topluluğuna" okuyunuz" demekle "dilleriniz farklı da olsa okuyunuz, kolayınıza geldiği şekilde kendinizi zorlamadan Allah'ın Kitabi'm okuyunuz. Yeter ki bu okuyuştan muradınız Allah'ın rızasını ve helâlini öğrenip onları aramak, haram kıldığını da haram bilip ondan kaçınmak olsun" demek istemiş ve onları gördüğü şekilde Kur'ân'ı okumaya teşvik etmiştir.
Bu ve bundan önceki hadis, her ikisi de dünyevî bir menfaat umarak Kur'ân okumanın caiz olmadığına delâlet etmektedirler. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, muhkem âyetleriyle amel etmek, müteşâbih âyetlerine iman etmek, kıssalarından hisse almak va'dlerine ve tehditlerine kulak vermek, müjdelerine sevinmek, korkutmalarından ürpermek, öğütlerini tutmak, emirlerine sarılıp nehylerinden kaçınmak için okunur. Kur'ân-ı Kerim'i.bunun dışında bir maksatla okumanın caiz olmadığına delâlet eden daha pek çok âyet-i kerime ve hadis-i şerif vardır. Bakara suresinin 41. âyeti kerimesinde cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Benim âyetlerimi az bir fialla değişmeyin" Bu âyetle Cenab-ı Hak kullarını ikaz ederek, "benim âyetlerimi Cennette mü'minler için hazırladığım nimetlere nisbetle çok az ve değersiz olan dünya menfaatlerine değişmeyiniz" buyuruyor. Aslında satın alınan dünya menfaati, bu menfaat karşılığında ödenen fiyatta Kur'ân-ı Kerim olduğu halde tam tersine âyette dünya menfaatinden bir fiyatmış gibi söz edilmesi aslında "âyetin âyet, gayenin de gaye olarak kalması bunların bir birlerinin yerine geçmemesi" gibi mühim bir esasa dikkati çekmek ve gaflet sebebiyle gaye olan Kur'ân âyetlerinin dünya menfaatlerine âlet edildiğine ve âlet olarak kullanılması gereken dünya menfaatlerinin de gaye edildiğine işaret etmek içindir. Bu ifadede bu işi yapanların cahilliğini ve yaptıkları işlerin tersliğini ortaya koyan ince bir mana ve ince bir nükte vardır.
Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de buyruluyor ki: İmrân b. Husayn Kur'ân okuyarak dilenen bir kişiye rastlayınca diyerek şunları söylemiştir: "Ben Resûl-i Ekrem (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: Kur'ân okuyan kimse karşılığını Allah'dan istesin. Çünkü ileride öyle kavimler gelecektir ki, bunlar Kur'ân okuyarak dileneceklerdir."[450]
Musanıf Ebû Davud'un Ubâde b. es-Sâmit'den rivayet ettiği ileride gelecek bir hadiste de şöyle buyuruluyor: Ubâde (r.a.) dedi ki: "Ben ehl-i Suffeden bazı kimselere Kur'ân öğretmiştim. İçlerinden birisi bana bir yay hediye etti. Kendi kendime, "Bu dünyalık bir mal değil, bununla Allah yolunda atış yaparım" diyordum. Bir gün Resûl-i Ekrem (s.a.)'in huzuruna vararak "Ya Resûlallah! Kur'ân öğrettiğim bir kimse bana bir yay hediye etti. Bu dünyalık bir mal değil, Allah yolunda onunla atış yapmak istiyorum" dedim. Bunun üzerine bana hitaben:
"Eğer boynuna ateşten bir halka takılmasını istiyorsan, bunu kabul et," buyurdular.[451] İnşallah ileride bu mevzuda geniş bilgi verilecektir.[452]

832. ...Abdullah b. EbîEvfâ(r.a.)'dan; demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek;
Benim Kur'ân'dan (kafama) bir şey almaya gücüm yetmiyor. Bana (namazda) yetecek kadar Kur'ân'dan birşeyler öğret dedi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Sen; Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ve o'na hamd ederim. Allah' dan başka ilâh yoktur. Allah çok büyüktür. Kuvvet ve kudret ancak [yüce ve büyük olan] Allah iledir., (duasını) oku" buyurdu. Adam:
Ey Allah'ın Resûlu, bu Allah içindir. Kendim için ne (okuyayım?) dedi, (Resf'iJ Ekrem'de:)
Ey Allah'ım, bana acı, beni rızıklan-dır, bana afiyet ver ve hidâyete erdir, diye duâ et." buyurdu. (Adam) ayağa kalkınca (yumduğu) eliyle (işaret ederek:)
İşte böyle, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.): Muhakkak ki onun eli hayırla doldu" buyurdu.[453]

Açıklama

Hadiste geçen; "Benim Kur an dan (kafama) bir şey almaya gucum yetmiyor sozunu söyleyen adam bu sozu ya gerçekten hafızasının zayıflığı sebebiyle Kur'ân'dan hiç bir âyet ezberlemeye gücü yetmediğini ifâde için söylemiştir, yahutta ezberlemeye fırsat bulamadığı ve zaman darlığı sebebiyle söylemiştir. el-Mesâbîh sarihine göre metinde geçen bu duayı öğrenen kimse Fatiha'yı da öğrenebilecek kabiliyette demektir. Bu bakımdan sözü geçen zâtın "gücüm yetmiyor" sözünden maksadı "şu anda vaktim çok dar namaza kadar Kur'ân'dan birşey öğrenmeye zamanım yok" demektir.
"Ey Allah'ın Resulü, bu Allah içindir" sözünün manası, "Ey Allah'ın Resulü, bana bu öğrettiğin duaların hepsi Allah'a hamd-ü sena ile ilgili. Be-nim Allah'dan isteyeceklerimi dile getirecek duaları da öğrenmek istiyorum. Bana onları da öğret" demektir. Belki de bu zat-i muhterem bu sözüyle Resul-i Ekrem'den Fatiha'yı öğrenmek istediğini söylemek istemiştir. Çünkü 821 no'lu hadisi şerifte geçtiği gibi Cenab-ı Hak; "Ben Fatiha'yı kulumla kendi aramda ikiye böldüm" buyuruyor.
Elini yumarak "işte böyle" demekten maksadı ise, "işte şu elimi nasıl sıkıca yumuyorsam, senden duyduklarımı da bir daha benden ayrılmayacak şekilde öylece sağlam öğrendim ve ezberledim" demektir. Nitekim Resûl-i Ekrem de adamın bu halini görünce yanındakilere "şu gördüğünüz kimse elini hayırla doldurdu" buyurmuştur. Bu hadisin zahirî mânâsından anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem'in öğretmiş olduğu bu duâ namazda Fâtiha'nın yerini tutmaktadır. Ancak bu meseleyi bütün ayrıntılarıyla ele alan mezheb imamları bu mevzuda farklı görüşler ortaya koymuşlardır:
1. Hanbelî ulemâsına göre bir kimsenin namazda Fatiha okumaya gücü yetmezse o kimseye Fâtiha'nın yerine âyet ve harf sayısı bakımından Fatiha kadar Kur'ân okuması lâzımdır. Eğer Kur'ân'dan sadece Fâtiha'nın bir âyetini veya Kur'ân'dan sadece bir âyet okumaya gücü yetiyorsa bildiği bu âyeti Fâtiha'nın âyetleri adedince tekrar eder. Eğer bir âyet Fâtiha'dan, bir âyet de Fâtiha'nın dışındaki bir sûreden biliyorsa, Fatihadan olan âyeti tekrarlayarak okur, diğer âyeti okumaz. Eğer Kur'ân-ı Kerim'den hiçbir âyeti okumaya gücü yetmezse, "Sübhanallahi vel hamdulillahi..." duasını sonuna kadar okur. Eğer bu duanın tümünü okuyamaz da ancak bir kısmını okuyabili-yorsa o zaman duanın bildiği kısmını, duanın tümüne harf ve cümle olarak denk oluncaya kadar tekrar eder. Eğer buna da gücü yetmiyorsa sanki bir dilsizmiş gibi Fatiha okuyacak kadar ayakta bekler, sonra rükû'a varır. Fatihayı bilmediği için, mutlaka okumasını bilen bir imamın arkasında namaz kılması gerekmez. Ancak imamın okuyuşu cemaat için de geçerli olduğundan ve "bu gibi kimselerin imama uyarak namaz kılmaları farzdır" diyenlerin ihtilâfından kurtulacağından imamın arkasında kılması müstehabtır.
2. Şafîî ulemâsı da bu mevzuda Hanbelîler gibi düşünmektedirler. Ancak Şâfiiler Fatiha yerine okunacak duâ mevzuunda farklı görüşlere sahiptirler:
a. Ebu Ali et-Taberî'ye göre, bu kimse "Sübhanellahi..." duasını sonuna-kadar okur ve buna bir ilâve yapmaz.
b. Bazılarına göre de bu duanın cümlelerinin sayısı beş olduğundan yedi âyetten meydana gelen Fâtiha'ya eşit olması için iki cümle daha ilâve edilmesi gerekir. Ancak bu görüşün hadisin zahirine uymadığı açıktır. Çünkü hadis-i şerifte bu duanın yeterli olduğu açıkça ifâde edilmektedir.
c. Fâtiha'nın yerine namazda her çeşit duâ veya zikir yapılabilir. Yeter ki bunların harflerinin sayısı Fâtiha'da bulunan harf sayısından az olmasın. Nevevî'nin beyânına göre, Şafîî mezhebinde en sağlam görüş budur. Şafîî ulemâsının çoğunluğu da bu görüştedir.
3. Mâliki mezhebinde de çeşitli görüşler ileri sürülmektedir:
a. Mâlikîlere göre Fâtiha'yi okuyamayan kimsenin namazını bir imama uyarak kılması vâcibtir. Şayet bir imam bulamazsa o zaman namazda Fatiha yerine zikirde bulunması gerekir. Bu görüş Mâliki ulemasından Muham-med b. Sahnûn'a aittir.
b. el-Kadı Ebû Muhammed el-Vahhâb'a göre ise, Fatiha okumasını bilmeyen ve arkasında namaz kılmak için bir imam da bulamayan kimseye zikirde bulunmak gerekmez. el-Lahmî de bu görüşü tercih etmiştir ve Mâliki mezhebinde muteber olan da bu görüştür. Bu durumda o kişiye hiç bir şey okumadan kıyamda beklemek müstehabtır.
4. Ebû Hanife (r.a.)'ye göre ise, namazda Kur'ân okumaktan aciz olan kimse kıyamda sessizce bekler ona zikir'de bulunmak gerekmez.
Namazda Arabça Kur'ân okumaktan âciz kalan fakat Arabça'nın dışında bir dilde tercümesini okumaya gücü yeten kimsenin durumunda ise ihtilâf vardır:
a. Ulemanın büyük ekseriyetine göre namazda veya namazın dışında okumak üzere Kur'ân'ın başka bir dile çevrilmesi caiz değildir.
b. İmam Ebû Hanife'ye göre ise, Kur'ân'ın herhangi bir dile tercüme edilmesi kayıtsız-şartsız caizdir ve namazda da okunabilir.
c. Ebû Yusuf'a göre ise, ancak Kur'ân-ı Kerimi Arabca okumağa gücü yetmeyenler İçin namazda Kur'an-ı Kerim'in tercemesini okumak caizdir.
d. Nevevî'nin beyânına göre ise, Şafîî mezhebinde Kur'ân-ı Kerimi kesinlikle Arabçanm dışında bir dille okumak caiz değildir. İsterse okuyan kimse Arapça okumaktan âciz olsun, ister namaz içinde okusun, isterse namaz dışında okusun. Hiçbir zaman ve hiçbir kimse için Kur'ân-ı Arabçanın dışında bir dille okumak caiz değildir. Eğer namazda Fatiha yerine Kur'ân tercemesi okunacak olursa o namaz bâtıl olur. İçlerinde İmam Mâlik ve Ah-med'in de bulunduğu cumhur-u ulemâsının görüşü de böyledir.[454]
İmam A'zam Ebu Hanife'ye gelince, bir zamanlar terceme ile namaz kılınır diye fetva verdiği rivayet olunuyor. Hazret-i İmam kula kolaylık mülâhazası île Kur'an-ı Kerim'i biri mânâ biri lâfız olmak üzere iki rükne ayırmış ve mânâyı aslî rükün, lafzı zaid rükün saymıştır. Aslî rükün hiçbir zaman düşmez. Yani terk edilemez. Zâid rükün baş sıkışınca sakıt olur. Meselâ iman, kalb ile tasdik ye dil ile ikrardan meydana gelir. Tasdik imanın aslî rüknü olduğundan hiç bir surette sükût kabul etmezse de, dil ile ikrar, Zâid rükün olduğundan ölümle tehdit karşısında sükût eder ve tehdid edilen müslüma-nın kalbi imanla dolu

olmak şartıyla küfür kelimesini söyleyebilir. İşte Hazret-i imam buna kıyâsen Kur'an-ı Kerîmi biri aslî, biri zaid olmak şartıyla iki rükne ayırmış ve namaz bir münâcaat hali olduğundan o halde zaid rükün olan lâfzın sükûtuna kail olmuştur. Ancak unutmamalıdır ki, bu fetva dahi umûmî değil, yalnız namaza ve Farsçaya mahsustur. Bununla beraber mutlak da değil, "kılınan namaz mekruh olur" kaydı ile mukayyettir. Âdet olmamak şartıy-le de meşruttur. Görülüyor ki, Bu kadar kayıt ve şartlarla sımsıkı bağlanmış bulunan bu fetva bir tecrübe mahiyetinden öteye geçememiş ve nihayet hazret-i imam hatasını anlayarak imameyn denilen Ebû Yusuf ile Muhammed'in kavline dönmüştür. Mesele bütün fıkıh ve usul-ü fıkıh kitaplarında zikredilmiştir. İmameyn kavline gelince, onlar hiç Kur'ân okumak bilmeyen yeni bir müslümana Kur'ân öğreninceye kadar bir-iki gün terceme ile namaz kılmayı caiz görüyorlar. Fakat müteahhirîn ulemasının en büyüklerinden biri olan Kemal b. Hümam (788-861) bu meselede imameyn kavlini de hatalı bulmakta ve "Böylesi ümmî hükmündedir, yani hiç okumak bilmeyen gibidir. Şu halde ya hiç okumayıp susacak, yahut sadece teşbih ve tehlil ile namaz kılacaktır. Tercemeyi okursa namazı bozulur" demektedir. Eimme-i selâsenin kavli de budur. Hak olan da budur.[455]
Kur'ân-ı Kerîm'in tercemesi meselesi dün olduğu gibi bugün de önemini korumakta ve sık sık gündeme gelerek hareketli münâkaşalara yol açmaktadır. Bu mevzuda merhum M. Sofuoğlu görüşlerini şöyle ifâde ediyor:
1. Aslî mânâlar, yani sadece cümlenin terkibinden çıkan ve meselâ emir, nehy ahkâm, kısas, ahlâk ve adâb ifâde eden mânâlardır ki, bunların ifâde edebileceği durumlarda olan her dile Kur'ân çevrilebilir.
2. Tâli manalar: Yani belagat ve icaz bakımından kelimelerin ihtiva ettikleri saklı manalardır.
tşte Kur'ân-ı Kerim'in aynı zamanda hem aslî hem tâli manalarını hakkıyla ve bütün belagatıyla ifâde edilebilecek kuvvette yabancı bir dili ve bu iktidarı gösterecek bir mütercimi bulmak son derece müşkildir.[456]
Hasan Basrî Çantay merhum de tercümeyi en mükemmel şekilde gerçekleştirmenin güçlüğünü şu sözleriyle anlatıyor: "Kur'ân-ı Mübîn hem lafzı, hem manâsıyla mu'ciz onu hakkıyle tercemeden beşer âcizdir. Şimdiye kadar birçok yabancı diller buna yeltendi, fakat onun ilâhî belagat ve i'cazı hepsini yere serdi. Ne okuyanlar, ne de bizzat ona yeltenenler bunları beğendi. Bizde de ya aslından ya o ecnebi kaynak ve taslaklardan terceme edilmiş eski ve yeni birçok özenişler gördük. Hakkın kelâmına aklımızca çelenkler ördük, ancak anladık ki: Bunlar "O" değildir, aczin ta kendisi olan birer özeniş, bir taklid dildir."
"...Nihayet Allah kelâmı ile beşer kelâmı arasındaki fark, tıpkı yaratanla yaratılan arasındaki farktır. Bu gerçektir, muhakkaktır. Bu farkı gidermeye insü cin şöyle dursun, melekler ve Peygamberler bile muktedir değildir. Çünkü o "ezelî", bu "fâni" bir dildir. İşte sözün özü.[457]
Şuna da işaret edelim ki açıklamakta olduğumuz bu hadis zayıftır. Çünkü ravileri arasında Ebû Hâlid ed-Dâlânî vardır. İbn Hacer'e göre bu zat çok hata eden birisidir.[458]

833. ...Câbir b. Abdillah'dan; demiştir ki: Biz (Peygamber (s.a.)'in sağlığında) ayakta ve otururken dua ederek rükû ve secdede iken de, teşbih ederek nafile namaz kılardık.[459]

Açıklama

Bu hadis-i şerif nafile namazlarda Kur'ân okumanın farz olmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu şekilde Kur'an okumaksızın nafile namaz kılmanın caiz oluşunun İslâm'ın ilk yıllarına ait geçici bir uygulama olduğunu daha sonra bu uygulamanın yürürlükten kaldırıldığını söylemek mümkündür. Nitekim "kıraatsiz namaz olmaz"[460] mealindeki hadis-i şerifle daha önce tercemesini sunduğumuz 822 numaralı hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir. Ancak mevzuumuzu teşkil eden duâ ve teşbihle nafile namaz kıldıklarından bahsedilen sahâbîlerin namazda duâ okumaları ve subhânellah demeleri Kur'ân okumalarına bir engel teşkil etmeyeceğine göre, duâ ve teşbih ile beraber Kur'ân da okumuş olmaları da mümkündür. Netice olarak:
1. Nafile namazlarda da Kur'ân okumak farzdır.
2. Şayet belli bir müddet içerisinde böyle bir uygulama olmuşsa bu sonradan neshedilmiştir.
3. Bu hadis "munkati" denilen zayıf hadislerdendir. Çünkü Münzirî, Ali b. el-Medinî gibi hadis âlimlerinin beyânına göre, Hasen el-Basrî Câbir b. Abdillah'dan hadis dinlememiştir. Öyle olunca, arada Câbir b. Abdillah (r.a.)'den Hasen el-Basrî'ye hadisi nakleden bir başka râvinin bulunması gerekiyor. Bunun kim olduğu belli değildir.
4. Sadece dua ve teşbih ile namaz kılma ruhsatı, yalnız Arapça bilmeyen ecnebiler için tanınmış geçici bir kolaylık da olabilir.[461]

834. ...Mûsâ b. İsmail'in naklettiğine göre (bir önceki hadisin) bir benzerini de Hammâd, Humeyd'den rivayet etmiş, (ancak) "nafile" (kelimesini) söylememiştir. (Humeyd) dedi ki: "el-Hasen öğle ve ikindide, imam iken de imamın arkasında iken de Fâtiha'yı okurdu ve (birinci rekatta) Kaf ve (ikinci rekatta) ez-Zâriyât (sûresine denk olacak) kadar teşbih, tekbir ve tehlilde bulunurdu."[462]

Açıklama

Hammâd b. Seleme'nin Humeyd'den rivayet ettiği bu hadis-i şerifi Ebû İshak el-Fezârî'nin yine Humeyd'den rivayet ettiği bir önceki hadisin bir kelime farkı ile aynısıdır. Bu hadisin metninde de açıklandığı gibi bir önceki hadis-i şerifte geçen "nafile namaz" kelimesi bu hadis-i şerifte bulunmamaktadır.
Burada geçen; "el-Hasen öğle ve ikindi namazlarında imam iken de imamın arkasında iken de Fatiha sûresini okurdu ve

birinci rekatta Kaf (sûresine), ikinci rekâtta ise, Zâriyât sûresine denk olacak kadar teşbih, tekbîr ve tehlilde bulunurdu" sözünden anlaşılıyor ki, Hasen el-Basrî namazlarında kıraat ile teşbih, tekbir ve tehlili bir-leştiriyormuş. İmam iken böyle yaptığı gibi imam arkasında cemaat olarak namaz kılarken de böyle yaparmış. Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi nekletmekle "bir önceki hadisin zahirî mânâsı her ne kadar Peygamber (s.a.) zamanında nafile namazlarda kıraat terk edilirmiş düşüncesini uyandırıyorsa da, gerçek böyle diğildir" demek istiyor. Çünkü Hz. Peygamber zamanında kıraati terk ederek namaz kılındığını ifâde eden bir evvelki hadis-i şerifin râvisi olan Hasan el-Basrî'nin bizzat kendisinin namazda kıraati terketmediği bu hadisten anlaşılmaktadır. Ancak Hasan el-Basrî namazda kıraat ile duayı birleştirmiştir. Bu uygulama ise, kendi ictihad ve şahsi kanaatinin mahsûlüdür. Muhakkak ki Resûl-i ekrem'in uygulaması bizim için en güzel ve en şaşmaz bir örnektir ve O (s.a.) hiçbir zaman namazda kıraati terk etmemiştir. Bunun için de hiç bir sahâbî ve tabiinin namazda kıraati terk ettiği düşünülemez.[463]

135-136. Namazdaki Tekbirlerin Tamamını Açıklayan Hadisler

835. ...Mutarrif den; demiştir ki: Ben îmrân b. Huseyn ile birlikte Ali b. Ebî Tâlib'in arkasında namaz kıldım. AH secdeye ve rükû'a vardığı zaman ve iki rek'at (kıldık)tan sonra kalkarken tekbir alırdı. Namazdan çıktığımız vakit İmrân elimden tuttu ve; "Vallahi şu (zat-i muhterem) demin Muhammed (s.a.)'in namazını kıldı" veya "bize kıldırdı" dedi.[464]

Açıklama

Metindeki kelimesi kâfin kesriyle okununca "açıkça, gözle görülür şekilde" mânâsına gelir.şeklinde lâm'ın zammıyla okununca "az önce" "demin" anlamına gelir. Biz tercememizde ikinciyi tercih ettik. Bu hadisin Buhârî'deki rivayetinde Ali (r.a.)'in söz konusu olan bu namazı Basra'da kıldırdığı ifâde edilmektedir. Hanefi ulemâsından Aynî ise, bunun Cemel Vak'asından sonra olduğunu kaydediyor.
İmrân'ın "Vallahi şu (zâtı muhterem) demin bize Hz. Muhammed (s.a.)'in namazını kıldırdı" sözü o zamana kadar intikal tekbirlerinin terk edilmiş olduğunu gösterir. Nitekim Ahmed b. Hanbel ile Tahâvî'nin tahric ettikleri Ebû Mûsâ el-Eş'arî hadisinde, "bize vaktiyle Resûlullah (s.a.) ile kıldığımız namazı hatırlattı, sonradan biz onu unuttuk yahut kasten terk ettik" denilmektedir. Müslim'in rivayetinde bu cümle "Vallahi bu zat bize Muhammed (s.a.)'in namazı gibi bir namaz kıldırdı. Yahut bu zat bana Muhammed (s.a.)'in namazını hatırlattı" şeklinde geçmektedir. Buhârî'nin rivayet ettiği, "başını her doğrulttuğunda tekbir alırdı" cümlesinin zahirî mânâsı her ne kadar bütün intikallerde tekbir almış olduğunu ifâde ederse de, rukû'dan doğrulunca "sümaiallahü limen hamideh" ve "Rabbena lekerhamd" denildiğine dâir icmâ' bulunduğundan, hadisin umûm ifâde eden bu cümlesi icmâ' ile tahsis edilmiştir. Musannif Ebû Davud'un bu hadisinde geçen, "Rükû'a vardığı zaman tekbir alırdı" cümlesini Buhârî, Müslim ve Nesâî ve Ahmed b." Hanbel'in rivâyetleriyle karşılaştıran Bezlu'i-Mechûd sahibi rukû'a vardığında" kelimesinin kâtipler tarafından yanlışlıkla bu şekilde yazıldığı, aslının ise, Buhârî ve Müslim'de geçtiği gibi, "secdeden başım kaldırdı" şeklinde olduğu kanaatine varmıştır.[465]

836. ...Ebû Bekr b. Abdurrahman ile Ebû Seleme'nin naklettiklerine göre Ebû Hureyre (r.a.) farz ve diğer namazlarda tekbir alırdı. Namaza dururken tekbir alırdı. Sonra secdeye gitmeden önce derdi. Sonra rukû'a varırken de tekbir alırdı. Sonra (rükû'dan başını doğrulturken) "Semiallahu limen hamideh" derdi. Sonra secdeye gitmeden önce "Rabbena ve leke'I-hamd", secdeye inerken ve (secdeden) başını kaldırırken de, "Allahu Ekber" derdi. Sonra (ikinci defa) secde ederken, (secdeden başım) kaldırırken ve iki rekatin sonundaki oturuştan kalkarken de tekbir alırdı. Bunu her rekatta namazı bitirinceye kadar (böyle) yapardı. (Namazdan) çıkınca da; "Varlığım (kudret) elinde olan Allah'a yemin olsun ki (içinizde namaz kılmak bakımından) Resûlullah (s.a.)'in namazına en çok benzeyeniniz benim. Dünyayı terkedînceye kadar onun namazı işte budur" derdi.[466]
Ebû Dâvûd dedi ki: Şu son cümleyi Mâlik (b. Enes) ez-Zübeydî ve bunların dışında bazı kimseler, ez-Zührt vasıtasıyle Ali b. Hüseyn'-den rivayet ettiler. (Bu sözü) Ma'mer'den nakleden Abdul'â'la da (aynen bizim gibi) Şu'ayb b. EbîHamza'ya uyarak ez-Zührî vasıtasıyle (Ebû Bekr b. Abdirrahman ile Ebû Seleme'den Ebû Hüreyre 'nin sözü olarak) nakletmiştir.[467]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem (s.a.)'in farz olsun nafile olsun bütün namazlarda iftitah tekbirini ayakta aldığını ifâde etmektedir. Ancak bu, gücü yetenler içindir. Gücü yetmeyenler ve özrü olanlar için oturarak tekbir almağa ruhsat vardır. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği; "Mervân, Ebû Hureyre'yi Medine'ye kaymakam bıraktığı zaman, Ebû Hu-reyre farz namaza kalktığında tekbîr alırdı"[468] mealindeki hadis-i şerifde iftitah tekbirinin ayakta alınacağına delâlet etmektedir. İftitâh tekbiri Şafiî ve Hanefîlere göre farzdır. Diğer tekbirlere gelince, her rekatta beş tekbir vardır. Üç ve dört rekatli namazlarda ilk oturuşdan kalkarken dahi tekbir alınır. Binaenaleyh beş vakit kılınan farz namazlarda iftitah tekbiri ile beraber toplam "94" tekbir vardır.
Bu hadisin şerhinde Nevevî şunları söylemektedir: "Namazda her eğilip doğruldukça tekbir almak, bugün ve geçmiş asırlarda bütün ulemânın ittifakı ile sübût bulmuş bir meseledir. Tekbir meselesi Ebû Hureyre (r.a.) zamanında ihtilaflı idi. Bazılarına göre tekbir yalnız niyetlenirken getirilirdi. Bir takımları da Ebû Hureyre hadisinin bazı rivayetlerine bakarak iftitah tekbirinden başka ancak bir kaç tekbirin daha meşru olduğuna hükmetmişlerdir. Bu zevat herhalde Resûlullah (s.a.)'in her eğilip doğrulduğunda tekbir aldığını duymamışlardır. Onun için Hz. Ebû Hureyre kendilerine; "Şüphesiz ki içinizde namazı

Resûlullah (s.a.)'in namazına en çok benzeyeniniz benim" demiştir. Ondan sonra hadis-i şerifin beyân ettiği tarzda her eğilip doğruldukça tekbir almak kabul edildi ve bu suretle uygulama istikrar kazanarak bugüne kadar böyle geldi."
İntikal tekbirlerinin hükmüne gelince:
1. Namazda intikal tekbirleri sünnettir. Ulemâdan Atâ b. Ebî Rebâh, Hasan el-Basrî, Muhammed b. Şîrîn, İbrahim en-Nehâî, Süfyan es-Sevrî, Ev-zâî, Ebû Hanife, Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel hazretleri ile diğer dört mezheb ulemâsının görüşler budur. Bu görüş aynı zamanda İbn Mes'ûd, Ebû Hureyre, Câbir ve Kays b. Ubâde ile diğer ashâb-i kirâm'dan da rivayet olunmuştur. Halife Ömer b. Abdilaziz ile Muhammed b. Şîrîn, Kasım b. Abdullah, Saîd b. Cübeyr ve Katâde namazda rükû' ve secdeye giderken tekbir almâktalardı. İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Ömer b. Abdilaziz'in Ubeydullah b. Ömer'in rivayetinde Kasım ile Sâlim'in, Amr b. Mürre'nin rivayetinde Said b. Cübeyr'in tekbirleri tam almadıkları bildirildiği gibi, Yezid b. Fakîr'in rivayetinde İbn Ömer'in namazda tekbirleri noksan aldığı Mis'ar rivayetinde ise, rükû'dan secdeye inerken ve iki secde arasında tekbir almadığı beyân edilmiştir. Aynı hâl Ömer (r.a.)'den de rivayet edilmiştir. Abdur-razzâk'ın Musannef'inde rivayet edilen bir hadiste Ömer b. Hattâb'ın imam olduğu fakat secde tekbirleri almadığı bildirilmiştir. Yine Abdurrazzak'ın, Câbir b. Yezid'den rivayet ettiği bir hadiste; "İbn Abbâs'la birlikte Basra'da namaz kıldım. Eğilirken ve doğrulurken alınan tekbirleri almadı" denilmektedir. Fakat aynı zevattan meşhur olan rivayet intikal tekbirlerini aldıklarını gösterir. Buradaki rivayetler, caiz olduğunu göstermek için bazan onları terk ettiklerine haml olunur. Yahut raviler onların seslerini duyamadıkları için tekbir alamadıklarını sanmışlardır. Yalnız Emevilerin intikal tekbirlerini terkettikleri rivayet olunur. Bunlar Muâviye, Ziyâd ve Ömer b. Abdülaziz hazretleridir. İbn Ebî Şeybe'nin Cerîr tarikiyle Mansûr'dan, O'-nun da İbrahim'den rivayet ettiği bir habere göre İbrahim; "tekbirleri ilk defa noksan bırakan Ziyad'dır" demiştir. Taberî'nin rivayetine göre, Hz. Ebû Hüreyre'ye; "tekbirleri ilk terkeden kimdir?" diye sorulmuş; "Muâviye'dir" cevabım vermiştir. Bir rivayete göre, namaz tekbirlerini ilk noksan bırakan Velîd b. Ukbe'dir. Bunu rivayet eden râvi; "tekbiri noksan bıraktılar. Allah da onların ecirlerini noksan bıraksın. Ben Resülullah (s.a.)'i her rükû ettikçe, her secdeye gittikçe ve her başını kaldırdıkça tekbir alırken gördüm" demiştir.
Selef den bazıları îftitah tekbirinden başka tekbir almazlarmış, ulemâdan bazıları bu hususta cemaat namazı ile yalnız kılınan namaz arasında fark görmüşlerdir. Vakıa Hz. Abdurrahman b. Ebzâ'mn Resülullah (s.a.) ile birlikte namaz kıldığı ve tekbirleri tam almadığı rivayet edilmiştir. Fakat bu rivayet zayıf ve illetlidir. Hatta Buhârî Tarih'inde Ebû Dâvût et-Tayâlisî'den naklen bunun bâtıl olduğunu söylemiştir. Hadis sahih olsa bile, az evvel beyân edildiği gibi "cevazını bildirmek için terketmiştir" diye te'vil olunur.
2. Birçok zevata göre intikal tekbirleri sünnetdir. îbn Münzir, "Ebû Bekr es-Sıddîk, Ömer, Câbir, Kays b. Ubâde, Şa'bî, Evzâî, Said b. Abdilaziz, Mâlik, Ebû Hanife ve Şafiî'nin kavilleri budur" demiştir. Aynı görüşü İbn Battal da Osman, Ali, İbn Mes'ûd, İbn Ömer, Ebû Hureyre, İbn Zübeyr Hazretleri ile Mekhûl, İbrahim en-Nehaî ve Ebû Sevr'den nakletmiştir Zahirîlerle bir rivayette imam Ahmed b. Hanbel'e göre, bütün intikal tekbirleri vâcibtir, Ebû Ömer ulemâdan bazılarının "tekbir ancak imamın hareketlerini bildirmekten ibarettir. O sünnet değil, namazın şiarıdır. Sadece cemaatle kılınan namazlarda sünnettir. Yalnız kılanın tekbir almamasında beis yoktur" dediklerini söylemiştir. Said b. Cübeyr de "tekbir yalnız namazı süsleyen bir şeydir" demiştir.
İbnu'l-Kasım, "iftitah tekbirinden başka üç veya daha fazla intikal tekbirini yahut bütün intikal tekbirlerini terk eden kimse selâm vermezden önce secde eder. Selâmdan önce secde etmezse, selâm verdikten sonra eder, hiç secde etmeyerek uzun müddet geçerse, namazı bâtıl olur" demiştir. Bu mevzuda daha başka görüşler de vardır.
3. Hanefîlere göre namazda zikir kabilinden olan sena, teavvuz, intikal tekbirleri ve intikallerdeki teşbih gibi şeyleri terketmekle secde-i sehv lâzım gelmez. İntikal tekbirleri eğilirken ve doğrulurken alınır daha önce veya daha sonra alınmaz. Tekbiri uzatmak da yoktur.
Şâfîîlere göre, rükû'a giderken tekbir alınarak gidilir ve iyice rükû'a varıncaya kadar tekbir uzatılır. Uzatmanın haram olduğuna dair bir görüş varsa da bütün intikal tekbirlerinde uzatmakla uzatmamanın ikisi de caiz görülmüştür. Sahih olan uzatmaktır.
4. İntikal tekbirlerinin her namaz kılan için meşru olmasının hikmeti hususunda ulemâ şunları söylemiştir: "Mükellef olan bir kimsenin namaza tekbirle birlikte niyetlenmesi emrolunmuştur. Bunun muktezâsı niyyetin ta namazın sonuna kadar devam etmesidir. Bu sebeple namaz esnasında niyetin tekbirle yenilenmesi emrolunmuştur. Çünkü tekbir niyetin şiarıdır.[469]
"Semiallahü limen hamideh" cümlesinin mânâsı, "Allah hamd edene icabet eder" demektir. Zira Allah'dan sevab umarak O'na hamdedene Cenab-ı Hak umduğunu verir. Binaenaleyh ondan sonra "Rabbena ve leke'l-hamd" demek münâsib olur. Bunun mânâsı "Ey Rabbimiz, hamd sana mahsustur" demektir. Fakat bu mânâ cümledeki "vav"ı atıf edatı olarak kabul ettiğimize göredir. Bu atıf, mukadder bir cümle üzerine yapılmış olur. Yani "Ey Rabbimiz, sana itaat ettik ve sana hamdettik" demek olur. Bununla beraber "Vav"ın hâl manasına yahut ziyâde olması da mümkündür. Nitekim bir rivayette "VAV" yoktur. Zahirî hale göre imam olsun, cemaat olsun her namaz kılanın "Semiallahü limen hamideh, Rabbena leke'İ-hamd" cümlelerini söylemesi lâzımdır. Çünkü mevzumuzu teşkil eden Ebû Davud'un bu hadisinden başka Resûlullah'ın rükû'dan doğrulurken bu cümleleri söylediğine dâir mutlak rivayet vardır. Mutlak lâfız kemâline sarf edildiğine göre, Resûl-i Ekrem'in bu cümleyi imam iken söylemiş olduğu da düşünülebilir. Resûlullah'ın kemâl üzere kılacağı namaz, şüphesiz ki cemaatle kıldığı namazdır. Hanefîlerle diğer mezheb ulemasına göre cümlesini mutlak surette bütün namazlarda yalnız başına kılan kimse söyleyecektir. Cemaatle kılınan namazlarda cemaat sadece diyecektir. Delilleri de ileride gelecek olan imam "semiallahü limen hamiden" dedi mi, siz de "Rabbena leke'l-hamd" deyiniz" mealindeki 848 numaralı hadis-i şeriftir.[470]

837. ...Abdirrahmân b. Ebzâ'dan; oğlunun rivayet ettiğine göre (Abdurrahman) Peygamber (s.a.) ile beraber namaz kılarmış ve Resul-i Ekrem (s.a.) tekbiri tamamlamazmış.

Ebû Dâvûd dedi ki: "Tekbiri tamamlamazdı" sözünün manası, "başını rükû'dan kaldırıp da secdeye varacağında ve bir de secdeden, başını kaldırdığında tekbir almazdı" demektir.[471]

Açıklama

Ibn Hacer el-Askalâni "Fethu'1-Bârî" isimli Buhârî şerhinde "Rükû'da tekbiri tamamlamak" başlığı altında şun-ları söylemektedir: Rükû'da tekbiri tamamlamanın mânâsı, rükû'a giderken alınan tekbiri rükû'a erişinceye kadar uzatmaktır. Yahutta Kirmânî'nin dediği gibi, namaz tekbirlerini rükû tekbiriyle tamamlamaktır. Bana kalırsa, Buhârî'nin "tamamlamak" sözünden maksadı, Ebû Davud'un, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in tekbirleri tamamlamadığını ifâde eden hadisinin zayıflığına îşâret etmektedir. Nitekim Buhârî, Tarih'inde Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den bu hadisin asılsız olduğunu naklediyor. Taberî ve Bezzâr da; "Bu hadisin râvilerinden el-Hasen b. İmrân'jn kimliğinin bilinmemesi sebebiyle bu hadisin zayıf olduğunu, şayet sahih olduğu kabul edilse bile, Resûlullah (s.a.)'in bu tekbirlerin olmadığını göstermek için değil de, terkinin caiz olduğunu göstermek için terk etmiş olacağını söylemektedirler. Ya da Ebû Davud'un bu hadisindeki "tekbiri tamamlamazdı" sözünün mânâsı, tekbiri sesli almamak veya onu iyice rükû'a varıncaya kadar uzatmamak demektir.
Hanefî ulemâsından Aynî merhuma göre, "tekbiri tamamlamazdı'1 sözünün manası, "bütün intikal tekbirlerini terk ederdi" demektir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis her ne kadar namazda intikal tekbiri olmadığını söyleyenlerin delilini teşkil ediyorsa da, yukarıda ifâde ettiğimiz gibi bu hadis çeşitli yönlerden zayıftır.[472]

136 -137. Hz. Peygamber (Namazda) Ellerinden Önce Dizlerini Nasıl (Yere) Koyardı?

838. ...Vâil b. Hucr'den; demiştir ki: "Ben, Peygamber (s.a.)'i, secdeye varacağında ellerinden önce dizlerini(yere) koyarken, (secdeden ayağa) kalkacağında ise, dizlerinden önce ellerini kaldırırken gördüm."[473]

Açıklama

Bu hadis-i şerif secdeye giderken dizlerin ellerden önce yere konacağına; ayağa kalkarken de önce ellerin sonra da dizlerin yerden kaldırılacağına delâlet etmektedir. Nitekim ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Ebu't-Tayyib, ulemânın umumiyetle bu görüşte olduğunu söylerken, İbnu'I-Münzir de Ömer b. Hattâb, en-Nehaî, Müslim b. Yesâr, Süfyân es-Sevrî, İmam Ahmed, İshâk, Ebû Hanife ve ashabının bu görüşte olduğunu ve delillerini de bu hadisin teşkil ettiğini söylemiştir. Ancak Dârekutnî bu hadisi Yezîd'den başka bir kimsenin Şüreyk'ten rivayet etmediğini, Âsim b. Kuleyb'den de sadece Şüreyk'in rivayet ettiğini, Şü-reyk'in ise, aslında pek sağlam ve güvenilir bir kişi olmadığını söyleyerek bu hadisin zayıf olduğunu iddia etmiştir. Aynı şekilde Buhârî, Beyhakî, İbn Ebî Dâvûd da bu hadisi Şüreyk'ten başka rivayet eden bir kimsenin bulunmadığına dikkat çekmişlerdir. Tirmizî ise, bu hadisi Şüreyk'ten başka bir kimsenin rivayet etmediğini ifade ettikten sonra; "Dârekutnî, el-Hâkim ve el-Beyhakî'nin, Âsim el-Ahvel vasıtasıyla Enes'den rivayet ettikleri; "Ben Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)i tekbir alıp secdeye giderken ellerinden önce dizlerinin yere indiğini gördüm" mealindeki hadisle Dârimî'nin rivayet ettiği[474] aynı mealdeki hadisin bu hadisi kuvvetlendirdiğini ve bu hadisin Hâkim'e göre Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu" söylemiştir.[475]
Bezlu'l-mechûd sahibi ise, bu mevzuda şunları söylemektedir: "İmam Ebü Hanife ve Şafîî (r.a.)'e göre secdeye varırken önce yere dizler sonra da eller indirilir". Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. Bu hadis-i şerifi Tirmizî de rivayet etmiş ve onun hakkında "hasen-garîb" demiştir. Hakim ise, bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân'a göre de bu hadis-i şerif sahihtir.
Hadis-i şerifin birinci cümlesi üzerindeki görüşler böyle olmakla beraber hadisin ikinci şıkkını teşkil eden "secdeden ayağa kalkacağında ise, dizlerinden önce ellerini kaldırırdı" cümlesi, Ebû Hanife (r.a.) tarafından benimsendiği halde, Şafîî uleması bu cümlenin zayıflığına hükmederek "secdeden ayağa kalkarken önce dizlerin sonra da ellerin kaldırılacağını" söylemişlerdir. Nitekim bu mevzuda İbn Hacer diyor ki; "îmam Nevevî bu hadisin ikinci cümlesinin zayıf olduğunu söylemiştir. Bu sebeple bizim mezhebimize göre secdeden ayağa kalkarken ellerin iç kısmına abanmak sünnettir. Bu esnada yerde bulunan el parmakları açık olmalıdır. Nitekim Buhârî'nin rivayet ettiği hadis de bu görüşün isabetini göstermektedir. İkinci rekâtta oturduktan sonra ayağa kalkarken de aynı şekilde hareket edilir. Bunun aksini ifade eden hadisle[476] Hz-. Ali ve Atiyyetü'l-Avfî'den nakledilen haberler ise zayıftır.
Bezlu'I-Mechûd sahibi daha sonra sunarı söylüyor: Her ne kadar Neve-vî bu haberlerin zayıflığım söylüyorsa da şurasını unutmamak gerekir; bir mevzudaki zayıf hadislerin sayısı arttıkça birbirini takviye ederek kuvvet kazanırlar. Nitekim Tirmizî bu hadisin hasen, Hâkim ve İbn Hibbân da sahih olduğunu söylemişlerdir. Bunlar ise, hadis sahasında Nevevî'den daha yetkilidirler. İmam Mâlik'e ve bir rivayette İmam Ahmed'e göre secdeye varırken önce eller, sonra da dizler yere konur.[477] Evzâî, Mâlik ve İbn Hazm'e göre secdeye varırken dizlerden öne eller yere konur. Ayağa kalkarken de önce dizler sonra eller kaldırılır. Elleri veya dizleri önce kaldırmakta muhayyerlik olduğuna dair bir görüş de yine İmam Mâlik'ten rivayet edilmiştir, sözü geçen ulemâ bu mevzudaki görüşlerine delil olarak İmam Ahmed ile Nesâî ve Muhammed b. Abdullah b. Hasen'in Ebu'z-Zinâd vasıtasıyla Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri :
"Sizden biriniz secdeye vardığı zaman devenin çöküşünü andırır gibi çökmesin de ellerini yere dizlerinden önce koysun"[478] meâlindeki hadis-i şerifle Tirmizî'nm Ebu'z-Zinad ve A'rac vasıtasıyle Ebû Hureyre'den rivayet ettiği "Kiminiz kalkıp devenin çöküşü gibi çöküyor"[479] mealindeki hadis-i şerifi delil getiriyorlar. Ancak Tirmizî rivayet ettiği bu hadis için "Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bu hadis garibtir. Bu hadisi Ebu'z-Zinâd'm rivayetinden yalnız bu senedle biliyoruz" diyerek

zayıflığına işaret etmiştir. Her ne kadar Ahmed b. Hanbel ile Nesâî'nin rivayet ettiği Ebû Hureyre (r.a.) hadisi ile ilgili olarak da Buhârî, "Gerçi bu hadisin râvilerinden Muhammed b. Abdillah'a itimad edilmez. Ancak Darekutnî'-nin Nâfi' vasıtasıyla İbn Ömer'den naklettiği, "Resûl-i Ekrem (s.a.) secdeye inerken ellerini yere dizlerinden önce indirirdi"-mânâsındaki hadis-i şerif bu hadisi takviye etmektedir" demişse de, mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine sarılan ulemâ tarafından kendisine şöyle cevab verilmiştir: "Ebû Hureyre ve İbn Ömer'den rivayet edilen bu hadisler, İbn Huzeyme'nin Sa-hih'inde Mus'ab vasıtasıyle Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.)'den nakledilen, "Biz önceleri (secdeye inerken) dizlerden evvel elleri yere koyardık, sonra dizleri ellerden evvel yere koymakla emrolunduk" mealindeki hadis-i şerifle nes-hohınmuşlardır."[480]
Zâdü'1-Meâd sahibi İbn Kayyım ise, bu mevzu üzerinde çok geniş bir şekilde açıklama yapmıştır. İbn Kayyım mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin Ehû Hureyre hadisine nisbetle on cihetten tercihe lâyık olduğunu söylemiş ve bu cihetlerin üzerinde tek tek ve ayrıntılarıyla durmuştur. Ayrıca îmam Ahmed'in naklettiği Ebû Hureyre hadisini ele alarak tahlil ederken de şunları söylemiştir: "Allah (c.c.) daha iyisini bilir. Öyle zannediyorum ki, bu hadisi rivayet edenlerden birisi vehme kapılarak hadisi yanlış rivayet etmiştir. Çünkü bu hadisin ifadeleırinddcelişki vardır. Sebebine gelince, insan elini dizlerinden evvel yere koyunca, tam deve gibi yere çökmüş olur. Halbuki bu hadiste "devenin çöküşü gibi çökmesin" buyurulmakta sonra "ellerini yere dizlerinden evvel koysun" denilerek deve gibi çökmeye teşvik edilmektedir. Bilindiği gibi deve çökerken önce elleri mesabesinde bulunan Ön bacaklarını yere koyar sonra da insana nissbetle dizleri durumunda olan arka bacaklarını yere indirir. Bu hadise sarılan kimseler, bu çelişkiyi görünce şöyle bir te'vile başvurdular: "Diz insanın bacak kısmında ve dört ayaklı hayvanların ise, kol kısmındadır. Bu husus, göz önünde bulundurulursa mesele çözülmüş olur. O zaman hadisin mânâsı şöyle olur: "Sizden hiç biriniz devenin çöktüğü gibi önce dizlerini yere indirmesin yere dizlerinden önce ellerini koysun" işte hadisi bu şekilde te'vil ederek ona sarıldılar. Halbuki bu durum Resûl-i Ekrem (s.a.)'in nehyettiği durumdur. Çünkü:
1. Deve çökerken önce ön ayaklarım yere koyar, sonra arka ayaklarını,
2. Kalkarken de önce arka bacaklarını kaldırır, sonra da ön bacaklarını, işte Resûl-i Ekrem'in yasakladığı durum da budur.
Resûl-i Ekrem (s.a.) ise, secdeye varırken önce dizlerini sonra ellerini, sonra da alnını yere koyardı. Secdeden ayağa kalkarken de önce başım, sonra ellerini ve daha sonra da dizlerini kaldırırdı.[481]

839. ...Abdulcebbâr'ın babası Vâil Peygamber (s.a.)'in namazını anlatmış ve (şöyle) demiştir: "(Resûl-i Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem) secdeye vardığı zaman ellerinden önce dizleri yere1 inerdi."
Hemmâm dedi ki; Ve Şakîk bize Âsim b. Küleyb (ve) onun babası (Küleyb) vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den bu hadisin bir benzerini nakletti: (îbn Cuhâde ile Şakîk'in) ikisinden birinin hadisinde -büyük bir ihtimalle- Muhammed b. Cuhâde'nin hadisinde (şu söz vardı:"Secdeden ayağa) kalkarken dizlerinin üzerinde ve uyluğunun üzerine dayanarak kalkardı."[482]

Açıklama

Bu hadis munkati' denilen zayıf hadislerdendir. Çünkü Abdulcebbâr babasından hadis işitmemiştir. Nitekim bu hadis 736 numarada geçmiştir. Ebu'l-Hasen b. el-Kattân'a göre Şakîk, güvenilmeyen zayıf bir râvidir. Takrîb'de de; "Onun hüviyeti bilinmeyen bir kimse olduğu" ifade edilmektedir. Ancak hadis-i şerifte geçen, "ve bize Şakîk nakletti" sözüyle musannif Ebû Dâvûd bu hadisin kendisine iki yolla eriştiğini ifade etmek istemiştir. Bunlardan birisi Îbn Cuhâde yolu ki, bu yolun zayıflığını ifâde etmiştik. İkincisi ise, Şakîk yoluyla gelmiştir. Bu da mürsel'dir ve Şakîk aleyhinde bazı tenkitler vardır. Bu mevzu ile ilgili hükümler bir evvelki hadiste geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[483]

840. ...Ebû Hureyre (r.a.)den; demiştir ki: Peygamber (s.a.); "Biriniz secdeye vardığında deve gibi çökmesin, dizlerinden önce ellerini (yere) koysun" buyurdu.[484]

Açıklama

Hattâbî bu hadisle ilgili olarak şunları söylemektedir: Secdeye inerken yere ellerin dizlerden önce konulacağını ifâde eden (838 numaralı) Vâil b. Hucr hadisi, bu hadisten daha sağlamdır. Aynı zamanda ulemâ bu hadisin îbn Huzeyme'nin Sahîh'inde, Mus'ab vasıtasıyla Sa'd b. Ebî Vakkas'tan naklettiği "biz önceleri (secdeye inerken) dizlerden evvel elleri yere koyardık, sonra dizleri ellerden evvel yere koymakla emrolunduk" mealindeki hadisle nesholunduğunu söylemektedir.[485]
Daha önce 838 numaralı hadis-i şerifin açıklama kısmında bu mevzu genişçe ele alınmıştır.[486]

841. ...Ebû Hureyre'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.): "Kiminiz kalkıp namazda devenin çömelmesi gibi (mi?) çömeüyor?" buyurdu.[487]

Açıklama

Tirmizî bu hadisin "garib" olduğunu ifâde ettikten sonra; "bu hadisi Ebu'z-Zinâd'ın rivayetinden yalnız bu senedle biliyoruz" demiştir. Zayıf olmakla beraber bu hadis ellerin dizlerden önce yere konmasının müstehab olduğuna delâlet ediyor. Nitekim İmam Mâlik' ırı ve hadisçilerin kavli budur. Turbeştî bu hadisin şerhinde şöyle demektedir: "Hadis hem deve gibi çökmekten men'ediyor, hem de ellerin dizlerden önce yere konmasını emrediyor. Bu nasıl olabilir? Çünkü deve de önce kollarını kırarak çömelir. Bunun cevabı şudur: Diz insanın bacak kısmında, dört ayaklı hayvanlarınsa kol kısmındadır."

Hadis-i Şerife bu açıdan bakılacak olursa, secdeye giderken yere önce ellerin sonra da dizlerin konulacağı anlaşılır. Çünkü diz insanlarda bacakta olduğuna göre hadisin mânâsı; "Biriniz secdeye vardığı zaman önce deve gibi dizlerini yere koymasın, bilakis önce ellerini, sonra dizlerini yere koysun" demek olur. Az önce de belirttiğimiz gibi bu îmam Mâlik ile Hadisçilerin görüşüdür. Ebû Hanife Şafîî ve bir rivayette Ahmed b. HanbePe göre secdeye giderken önce dizler sonra da eller yere konur. Nitekim 839 numaralı hadis de bunların görüşünü desteklemektedir. Biz sözü geçen hadisi açıklarken onun bu hadise nisbetle on cihetten tercihe lâyık olduğunun İbn Kayyım tarafından isbatlandığını belirtmiştik.[488]

137 - 138. Birinci Ve Üçüncü Rekâtlardan Sonra Ayağa Nasıl Kalkılır?

842. ...Ebû Kılâbe'den; demiştir ki: Ebû Süleyman Mâlik b. el-Huveyris mescidimize geldi de; "Vallahi ben bir namaz kılacağım. Maksadım (sadece) namaz kılmak değil, (aynı zamanda) size Resûlullah namaz kılarken nasıl gördüğümü göstermektir" dedi. (Bu hadisi Ebû Kılâbe'den nakleden Eyyûb) dedi ki; "Ebû Kılâbe'ye nasıl kıldı, diye sordum da imamları Amr b. Selime'yi kastederek; "işte şu şeyhimiz gibi" dedi ve (şunları) söyledi: "(Mâlik b. Huveyris) ilk rekatta başını son (yani ikinci) secdeden kaldırınca (birazcık) oturdu, sonra kalktı."[489]

Açıklama

Hadis-i şerifteki; "Vallahi ben size namaz kıldaracağım" cümlesiyle onu takibeden "maksadım namaz kılmak değil" cümlesi arasında görünüşte bir çelişki varsa da aslında bu iki cümle arasında bir çelişki yoktur. Kısaca bu cümlelerin mânâsı; "Ben bir namaz kılacağım, fakat maksadım sadece namaz kılmak değildir. Bu namazı kılmaktan maksadım aynı zamanda Resül-i Ekrem'in namazı nasıl kıldığını size göstermektir" demektir.
Hadis-i şerifin devamından anlaşılıyor ki, râvi Eyyûb, Ebû Kilâbe'ye; "Ebû Süleyman'ın Resûl-i Ekrem'in kıldığı namazı göstermek maksadıyla kıldığı namaz nasıldı?" diye sorunca Ebû Kılâbe kendilerine imamlık yapmakta olan Amr b. Selime'yi göstererek; "îşte bizim şu imamızın kılışı gibi kıldı. Birinci rekatın sonunda ikinci secdeyi yaptıktan sonra birden bire ayağa kalkmadı. Birazcık oturduktan sonra ayağa kalktı" diye cevap vermiştir. Aynı zamanda "maksadım namaz kılmak değil" cümlesi Ebû Süleyman (r.a.)'ın kıldığı bu namazın, farz namaz vaktinin dışında kılındığı açıkça ifade edilmiştir. Bu cümle bazı baskılarda, "size namaz kıldaracağım" şeklinde geçiyorsa da, Buhârî'nin, "bu namazın farz namaz olmadığını ifade eden rivayeti"ni ve "maksadım namaz kılmak değil, sadece size Resulüllah'i namaz kılarken nasıl gördüğümü göstermektir" sözünü göz önünde bulundurarak, "namaz kılacağım" şeklindeki baskıyı tercih ettik.
Hadis-i şerifte geçen "ilk rekatta başını son (yani ikinci) secdeden kaldırınca (birazcık) oturdu" cümlesindeki oturuş ulemâ arasında "celsetu'l-istirâha (dinlenme oturuşu)" diye bilinir. Birinci veya üçüncü rekatta ikinci secdeden sonraki bu oturuş Şâfîîlere göre müstehabdır. Malikî ve Hanefi ulemasına göre namazda istirahat oturuşu diye bir oturuş yoktur. Resûl-i Ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem)e isnad edilen böyle bir oturuş, bu oturuşun sünnet olduğuna değil de, ancak vücûdunda bulunan bir özürden dolayı böyle hareket ettiğine delâlet eder. Mugnî sahibi İbn Kudâme'ye göre, bu mevzuda Ahmed b. HanbeFden iki görüş nakledilmiştir: 844,numaralı hadis-i şerifin izahında inşallah bu mevzuyu daha genişçe ele alacağız. Nitekim bu mevzu daha evvel terceme ettiğimiz 733 numaralı hadisin "açıklama" kısmında da geçmiştir.[490]

843. ...Ebû Kılâbe'den; demiştir ki: Süleyman Mâlik b. el-Huveyris mescidimize geldi de; "Vallahi ben bir namaz kılacağım, maksadım (sadece) namaz kılmak değil (aynı zamanda) size Resûluüah (sallellahü aleyhi ve sellem)i namaz kılarken nasıl gördüğümü göstermektir" dedi. (Ebu Kılâbe) dedi ki; "Birinci rekatta başını son (yani ikinci) secdeden kaldırdığında (birazcık) oturdu."[491]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadiste geçmiştir.Bir önceki hadiste de bu mesele daha geniş şekilde ele alınacaktır.[492]

844. ...Mâlik b. el-Huveyris (r.a.)'den rivayet edildiğine göre O, Resûlullah (s.a.)'i namazının tek rekâtlarında iken tam oturuş hâline gelinceye kadar doğrulmadıkça ayağa kalkmadığım görmüştür.[493]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte birinci ve üçüncü rekatlarda ikinci secdeden sonra kalkarken Resûl-i Ekrem'in birazcık oturduğu ifade edilmektedir. İstirahat celsesi diye bilinen bu celsenin hükmü ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şafîî ulemâsı bu hadis-i şerifi delil getirerek birinci ve üçüncü rekatlarda, ikinci secdeden sonra ayağa kalkmadan birazcık oturmanın miistehab olduğunu söylerler. et-Temhîd ve Muğnî isimli eserlerde ve Hanefî ulemasından Aynî'nin Umdetü'l-kaarî isimli eserinde[494] deniliyor ki; "fıkıh âlimleri secdeden kıyama nasıl kalkılacağı mevzuunda ihtilaf etmişlerdir."
İmam Mâlik, el-Evzaî, es-Sevrî, Ebû Hanife (rahmetullahi aleyhim) Hazretlerine ve taraftarlarına göre birinci ve üçüncü rekatlarda ikinci secdeden sonra kıyama kalkarken oturmak yasaktır. İkinci secdeden hemen sonra ayak uçlarına basılarak ayağa kalkılır. Nitekim İbn Mes'ûd, İbn Ömer, İbn Ab-bas (r.a.)'den de rivayet edilen budur. Tabiîn ulemâsından Nu'man b. Ebî Ayyaş da bu mevzuda şöyle demektedir: "Ben pek çok sahâbî ile karşılaştım, bunların hepsi de birinci rekattan ikinci rekata ve üçüncü rekattan dördüncü rekata kalkarken ayaklarının ucuna basarak kalkarlardı ve asla oturmazlardı,"

Ebu'z-Zinâd, Ahmed b. Hanbel ve îbn Râhûye gibi kimseler de ikinci ve dördüncü rekata bu şekilde oturmadan kalkmanın sünnet oludğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed (r.a.) buyuruyor ki: "Bu mevzudaki hadislerin büyük çoğunluğu, sözü geçen rekatlarda ayağa kalkarken oturulmayacağını ifâde etmektedir." Nitekim Esrem de Ahmed b. Hanbel'i ikinci secdeden sonra oturmadan ve ayaklarının ucuna basarak kıyama kalkarken gördüğünü ifâde etmektedir. Ancak el-HalIâl, imam Ahmed'in sonradan bu görüşünden döndüğünü zikretmiştir. Bununla beraber ulemânın büyük çoğunluğu istirahat oturmasını benimsememişlerdir. İmam Ahmed'in rivayet ettiği bu hadisi Tirmizî de rivayet etmiş ve sonra da; "İlim ehlinin ameli bu hadis üzeredir" demiştir. Ayni hadisi İbn Ebî Şeybe de Musannef'inde Hz. Ali, İbn Ömer, İbn Zübeyr ve İbn Abbas'dan nakletmiştir.
Bu mevzuda Hanefi ulemasından Tahâvî de şunları söylüyor: "Ebû Dâ-vûd'un rivayet ettiği 733 no'lu Ebû Humeyd hadisi namazda istirahat celsesinin olmadığını ifâde etmektedir. Halbuki yine Ebû Davud'un rivayet ettiği bu 843 numaralı hadiste ise aksi ifade edilmektedir. Bu durumda Mâlik b. Huveyris'in bir rahatsızlığı sebebiyle ikinci secdeden kıyama kalkarken böyle oturmak mecburiyetinde kalmış olduğu söylenebilir. Öyleyse istirahat celsesi sünnet değildir. Zaten eğer sünnet olsaydı, istirahat celsesiyle ilgili özel bir bölüm hadis kitaplarında yer alırdı. "Kirmanî ise, "asıl olan özürsüzlük hâlidir" diyerek istirahat celsesinin sünnet olduğunu ve Mâlik İbn Huveyris'in bu hadis-i şerifi bu maksatla rivayet ettiğini söylemiş ve Mâlik b. Huveyris'in "Sallû kemâ reaytümûni "Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle kılınız'[495] hadisinin râvisi oluşunu da sözlerine delil olarak getirmişse de "Ben artık yaşlandım rüku ve secdelere benden önce varmayınız" mealindeki 619 no'lu hadis-i şerif Kirmânî'nin "asıl olan özürsüzlük hâlidir" sözünün isabetsizliğini ortaya koymaktadır. Nitekim İbn Kayyim el-Cevzî de Zâdü'l-Me'âd isimli meşhur eserinde namazda istirahat celsesinin bulunmadığını isbat etmiştir.
Avnu'l-Ma'bûd sahibi de bu hadisi açıklarken "bu hadis garibtir.Garib olmadığı kabul edilse bile, istiraat celsesinin sünnet-olduğuna değil, caiz olduğuna delâlet eder" demiştir.[496]

138 - 139. İki Secde Arasında Ayakları Dikerek Ökçeler Üzerinde Oturmak

845. ...Ebu'z-Zubeyr Tâvus'u (şöyle) derken işittiğini söylemiştir: İbn Abbâs'a, "(iki) secde arasında ayaklar(ı dikerek Ökçeler) üzerine oturmayı" sorduk. "Sünnettir" diye cevap verdi. "Oysa biz onu kişiye zahmet olarak görüyoruz" dedik, İbn Abbâs; "O peygamberiniz sallaüahü aleyhi ve sellem'in sünnetidir" diye cevabını pekiştirdi.[497]

Açıklama

Bu hadis denilen oturuş şeklinin namazda sünnet olduğumı bildirmektedir. Bu hususta Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem)den iki hadis varid olmuştur. Tirmizî ve diğer hadis imamlarının rivayet ettikleri ikinci hadiste ik'â men'edilmektedir.[498] Mezkûr hadis birkaç yoldan rivayet edilmişse de senedlerinin hepsi zayıftır.
Ulemâ "ikâ"mn hükmü ve şekli hususunda ihtilâf etmişlerdir. Nevevî diyor ki; "doğrusu "ik'â" iki nevidir. Birisi kalçasını yere yayarak, dizleri'ni dikmek, elleriyle de yere dayanarak köpek oturuşuna benzer bir şekilde oturmaktır. Lügat ulemâsı da "ik'â"yı bu şekilde tefsir etmişlerdir. Nehyedilen ve mekruh olan "ik'â" da budur. Hatta Mâlikîlere göre bu şekil oturuş haramdır, yalnız namaz bozulmaz. Onlara göre mekruh olan şekil ayak parmaklarının hepsini yere dikerek ökçelerinin üzerine oturmak yahut ayaklarının sırtını yere getirmek suretiyle üzerlerine oturmaktır.
İk'â'nm ikinci şekli secdeler arasında kalçasını topuklarının üzerine döşeyerek oturmaktır. İbn Abbâs (r.a.)'ın; "Peygamberinizin sünnetidir" sözü ile kasdettiği "İk'a" budur..."
Hanefîlere göre namazda sünnet üzere oturuş, erkeklerin sol ayaklarını yere döşeyerek üzerine oturmaları, sağ ayaklarını da dikerek parmaklarım kıbleye çevirmeleridir. Kadınlar ise, sol kalçası üzerine oturarak ayaklarını sağ taraftan çıkaracaklardır.
Hadisin bazı rivayetlerinde metindeki "racül" (adam) kelimesi "ricl" (ayak) şeklinde zabt edilmiştir. Bu takdirde mânâ, "Biz bunu ayağa cefa görüyoruz" demek olur. Hattâ İbn Abdilberr "Racül" rivayetinin hata olduğunu iddia etmiştir. Fakat cumhur-ı ulemâ onu iddiasını reddetmiş, doğrusunun "racül" olduğunu cefayı izafe etmek için ayağın değil, insanın daha uygun olduğunu söylemişlerdir.[499]

139 -140. Kişî Başını Rükûdan Kaldırınca Ne Söyler?

846. ...Abdullah b. Ebî Evfâ elemiştir ki; Peygamber (sallellahü aleyhi ve sellem) rükû'dan başını kaldırdığı zaman (şöyle) derdi: "Allah kendisine hamdedenin haindini işitir. Allah'ım, ey Rabbimiz, göklerle yer dolusu ve onlardan sonra dilediğim herşey dolusu hamd ancak sana mahsustur"[500]
Ebû Davûd dedi ki; bu hadisi Süfyan es-Sevrîile Şu'be b.el-Haccâc da UbeydEbi'l-Hasen'den rivayet ettiler. Fakat bu rivayette "rüku' dan sonra" sözü yoktur.
Süfyan dedi ki: "Biz daha sonra Şeyh Ubeyd Ebû'l-Hasen'le karşılaştık -bu defa da- "rükû'dan sonra" sözünü söylemedi.
Ebü Davûd dedi ki: Bu hadisi bir de Şu'be, Ebû İsme ve A 'meş vasıtasıyla Ubeyd'den nakletmiş, (Ubeyd bu rivayetinde) "rükû'dan sonra", sözünü söylemiştir.[501]

Açıklama

Buhârî'nin bir rivayetinde "Resûl-i Ekrem (sallellahü aleyhi ve sellem)in rükû'dan başım kaldırırken, "semiallahü limen

hamiden" (Allah hamd edenin hamdini işitir (kabul eder)" dediği; iyice doğrulduktan sonra ayakta iken de "Allahümmc Rabbena leke'1-hamd" dediği[502] Diğer bir hadis-i şerifte "Belini (rükû'dan) kaldırırken "semiallahü limen ha m i deh" kıyamda iken de "Rabbena leke'1-hamd nıile's-şemâvâti ve'1-ardi" dediği[503] ifade edilmektedir.
"Yer ve gök dolusu hamd" tabiri Allah'a edilen şükr, hamd ve senanın çokluğunu ifâde için kullanılan temsîli bir ifâdedir. Yoksa aslında bir sözden ibaret olan hamd ve senanın bir hacim Ölçüsü niteliği taşıyan "yer dolusu veya gök dolusu" gibi ölçülerle ölçülüp tartılamayacağı, terazi ve kaplara konulamayacağı aşikârdır. Bu sözlerin ifâde ettiği mana şudur: Yani Allah'a yapılan hamdler elle tutulan ve gözle görülen bir cisim olsalardı göklerle yeri doldururlardı. Bazıları da "bu cümleden murad, hâindin sevabıdır" demişlerdir. Müslim ile Nesâî'nin rivayetinde bu cümle; "yer ile gök dolusu ve ikisinin arası dolusu ve onlardan sonra dilediğin (Arş ve Kürsî gibi) her şey dolusu" şeklinde geçmektedir.[504]
Musannif Ebû Davud'un hadisin sonunda zikrettiği hadisle ilgili rivayet farklarının hülâsası şudur: Abdullah b. Numeyr, Ebû Maviye, Vekî' ve Muhammed b. Ubeyd'in A'meş'den naklettikleri bu hadis-i şerifte: "rükû'-dan başını kaldırdığı zaman" cümlesi bulunduğu halde, Süfyan es-Sevrî'nin Ubeyd Ebu'l-Hasen'den rivayetinde bu cümle bulunmamaktadır. Şu'be'nin rivayetinin birinde Süfyân'ınki gibi bu cümle bulunduğu halde Ebü İsme'-den olan rivayetinde bu cümle bulunmamaktadır.[505]

847. ...Ebû Said el-Hudrî'den (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.); "Semiallahü limen hamideh" deyince, (kavmede iken) şunları da söylerdi: "Allahümme Rabbena leke'l-hamdü milVs-semâi (Müemmel bunu, "mile'ssemâvât" (diye) nakletmiştir). Ve mil'el'ardi ve mire mâ şi'te min şey'in ba'du ehlessenâi ve'I-mecdi ehakku mâ kale'l-abdü ve kulluna leke abdün; lâ mania limâ a'tayte; Muhammed (buraya) "velâ mu'tiye Uma mena'te" (cümlesini) ilâve etti). (Bundan) sonra (gelen sözlerin rivayetinde ise, bütün râviler şu ifadede de birleştiler;
"Velâ yenfe'u zelceddi mine'l-ceddu"
Bişr (sadece), "Rabbena lekel hamd" (cümlesini) nakletti. Mahmûd ise, "AHahümme" (sözünü) olmaksızın "Rabbena ve lekel-hamd" (sözünü) nakletti.[506]

Açıklama

Musannif Ebu Dâvûd bu hadis-İ şerifi**1.** Müemmel, **2 .** Mahmud b. Halid, **3.** İbnu's Serh, **4.** Muhammed b. Mus'ab vasıtasıyla dört ayrı yoldan rivayet etmiştir.
bu rivayetlerin bazı kelimeleri farklı ise de hadisin büyük bir kısmında ittifak halindedirler. Resul-i Ekrem rüku'dan doğrulduktan sonra kavmede iken okuduğu duâmn meali şudur: "Allahım! Ey Rabbimiz, gökle yer ve onlardan sonra dilediğin herşey dolusu hamd ancak sana mahsustur. Ey Medh-ü Senaya lâyık olan Allah'ını, kulun -ki hepimiz sana kuluz- söyleyeceği en lâyık söz şudur: "Allah'ım, senin verdiğine mâni olacak yoktur. Senin katında hiç bir varlık sahibine varlığı fayda vermeyecektir." Rivayetleri arasındaki farklar ise şöyledir:
1. Hadis-i şerifte geçen "gök dolusu" tabiri Müemmel'in rivayetinde "gökler dolusu" diye geçmektedir.
2. Mahmûd b. Hâlid'in rivayetinde ise, "Allah'ım, senin verdiğine mâni olacak yoktur" cümlesinden sonra, "senin vermediğini verecek de yoktur" ilâvesi vardır.
3 . İbnü's-Serh'in rivayetinde Resûlullah(s.a.)ın kavmede sadece "Rabbena lekel-hamd":Ey Rabbimiz hamd ancak sana mahsustur" dediği ifâde edilmektedir.
4. Mahmûd'un rivayetinde ise, "Allahümme" (Ey Allahım) kelimesi bulunmakta ve metindeki cümle şu şekilde geçmektedir: "Rabbena ve lekel hamd:Ey Rabbimiz, hamd de sana mahsustur."
Metinde geçen, "Ey mecd-ü senaya lâyık olan Allah'ım!" ifâdesi hadis sarihlerinin beyânına göre, bir nida cümlesidir. Bazıları: "Sen mecd-ü senaya ehilsin" mânâsına mûbtedâ ve haber cümlesi olabileceğini söylemişlerdir.
"Sena" övme, iyilik ve güzellikle vasıflandırmak demektir. "Mecd" ise azamet ve son derece büyük şeref mânâsına gelir. Kadı İyaz'ın beyânına göre bazı rivayetlerde mecd kelimesinin yerine hamd denilmiştir. Mânâ bakımından bu da doğru olmakla beraber, meşhur olan rivayet birincisidir.
"...ki hepimiz sana kuluz" cümlesi ise, ehemmiyetinden dolayı araya sıkıştırılmış bir itirazı cümle, diğer bir ifâdeyle ara cümlesidir. Bu cümle aradan kaldırılınca mânâ şöyle olur: "Kulun söyleyeceği en lâyık söz: Allah'ım, senin verdiğine mâni olacak yoktur. Vermediğini de verecek yoktur" sözüdür.
Bir kul için söylenecek en lâyık sözün bu olması, bu cümlenin kulun bütün işlerini Allah'a havale etmesi, Allah'ın varlığını ve birliğini itiraf, hayrın, şerrin ondan geldiğini kuvvet ve kudreti onun halk ettiğini dünyaya ehemmiyet vermeyip salih ameller peşinde koşmanın lüzumunu içine aldığı içindir.
Hadisin son cümlesinde geçen "cedd" kelimesi "cidd" şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu rivayet zayıf olmakla beraber mânâ bakımından doğrudur. Bazıları "Bu takdirde hadisin manası: Çalışkanıif çalışması senin indinde kendisine bir fayda vermez. Ona ancak senin rahmetin fayda verir" demektir" şeklinde tefsirde bulunmuş, bir takımları da "cidd"in acele etmek manasına geldiğini söylemişlerdir. Bu takdirde mana, "Senden kaçmak için acele davranan kimsenin kaçışı kendisine bir fayda vermez. Çünkü o daima senin pençe-i kudretindedir." şeklindedir. Kelimenin sahih ve meşhur olan kıraati "cedd"dir. Cedd; baht, zenginlik, azamet ve sulta manalarına gelir. Buna göre : "Dünyada mal, evlât, azamet ve saltanatla bahtiyarla şan bir kimseyi, bu bahtiyarlığı senin azabından kurtaramaz, onu kurtaracak olan ancak salih amellerdir" demek olan bu hadis-i şerifin sebeb-i vürûdu ile ilgili olarak İbn Mâce'de şöyle bir rivayet vardır: "Resûl-i Ekrem (s.a.) namaz kılarken yanında bulunan kimseler kendi aralarında bazı kimselerin pek çok develere ve atlara sahip olduklarından ve bu sayede eriştikleri şan ve şereften bahsettiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.) namazın sonunda "Allahümme Rabbena leke'I-hamd miPe's-semâvati ve'l-

ard..." duasını okudu.[507]
Fıkıh ulemâsının bu konudaki görüşleri bir numara sonra gelecek olan hadisin şerhinde açıklanacaktır.[508]

Bazı Hükümler

1. Ruku'dan doğrulduktan sonra hadiste geçen duayı okumak mustehabtır. Hanbehler Ve Şafıılere göre bu mevzuda nafile ile farz namaz arasında fark yoktur. Ancak Hanefî ulemasına göre ise, bu duâ ancak nafile namazlarda okunabilir.
2. Tesmî' ile tahmîd (yani "semiallahü limen hamideh ile Rabbena lekel hamde" demek) her namaz kılana müstehabdır. Hanefîlere göre ise, yalnız başına namaz kılan kimse tesmi' ile tahmidi birleştirirse de cemaatle kılınan namazda imam sadece "semiallahü limen hamideh" der. Cemaat de sadece "Rabbena leke'1-hamd" der.[509]
3. Kulun yapacağı en faziletli dualardan biri Resûlüllah'm öğrettiği "Allahım senin verdiğine mani olacak yoktur ilh..." duâsıdır.[510]

848. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İmam "semiallahü limen hamideh" dediği zaman, siz de "Allahiimme Rabbena lekelhamd" deyiniz! Zira sözü meleklerin sözüne denk gelen kişinin günahları affedilir."[511]

Açıklama

Bu hadis-i şerif,imamın rükû'dan kalkınca sadece "semi'allahü limen hamideh" diyeceği görüşünde olan İbn Mes'ud, Ebû Hureyre, Ebû Hanife, İmam Mâlik, el-Hâdi ve el-Kasım'm delilidir. Aynı şekilde Buhârî ve Müslim'in Enes b. Mâlik'ten rivayet ettikleri; "İmam "semiallahü limen hamideh" dediği zaman siz de "Rabbena lekel hamd" deyiniz"[512] mealindeki merfu hadis de imamın rükû'dan kalktıktan sonra sadece; "semiallahü limen hamideh "diyeceğini "Rabbena leke'l hamd" demesi gerekmediğini ifâde etmektedir.
Ayrıca 601 numaralı hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir.
es-Sevrî, el-Evzâî, Ebû Yûsuf, Muhammed, gibi imamlara ve Hanbelî âlimlerine göre ise bu hadis, imamın rükû'dan kalkarken semiallahü limen hamiden ve arkasından da Rabbena lekelhamd diyerek iki duayı birleştireceğine delâlet etmektedir. Yine bu imamlara göre Buhârî'nin Ebû Hureyre'-den rivayet ettiği "İmam "semiallahü limen hamiden" dediği zaman siz de "Allahümme Rabbena ve lekel ha m d" deyiniz"356 hadis-i şerifi de imamın rükû'dan doğrulurken bu iki duayı da okuyacağına delâlet ettiği gibi, daha Önce terceme ettiğimiz 846 numaralı hadis-i şerif de kendi görüşlerini teyid eder.
Yalnız başına namaz kılmakta olan kimseye gelince Mâliki ve Hanbelî-Iere göre her iki duayı da okur. Nitekim Malikîlerin Müdevvene isimli meşhur kitablannda şöyle deniliyor: "İmam "Semiallahü limen ham i deh" dedikten sonra "Allahiimme Rabbena leke'l hamd" demesin. Fakat arkasında bulunan kimse bu cümleyi okusun, tek başına namaz kılan kimse ise her iki cümleyi de okusun."
Hanefi ulemâsına göre yalnız başına namaz kılan kişinin durumu ihtilaflıdır. Bazılarına göre yalnız başına namaz kılan kimse sadece "Rabbena leke'1-hamd" der. Hafız ZeylaTnin İfâdesine göre, Hanefî ulemâsının büyük çoğunluğu bu görüştedir. Hanefîlerin Mebsût isimli meşhur kitablannda Hanefî mezhebinde en sahih görüşün bu olduğu ifâde ediliyor. Çünkü "semiallahü limen hamiden" cümlesi yanında bulunan kimselerin "Rabbena leke'I-hamd" demeye teşvik etmek için okunur." Tek başına namaz kılan kimsenin ise, arkasında teşvik edeceği kimse bulunmadığından semiallahü limen hamiden demesine lüzum yoktur. Sadece Rabbena leke'I-hamd demekle yetinir. Şayet Rabbena teke'1-hamd dedikten sonra "semiallahü limen hamiden" diyecek olsa, o zaman da bu cümlenin yeri değişmiş olur. Çünkü bilindiği gibi "semiallahü limen hamiden" cümlesi rükû'dan doğrulurken meşru kılınmıştır. Başka yerde söylenilmesi meşru değildir.
Hanefî fıkhındaki yerine gelince: Ebû Bekir er-Râzî'ye göre, yalnız başına namaz kılan kimse sadece "semiallahü limen hamiden" der. Çünkü bu kimse her ne kadar namazı yalnız başına kılıyorsa da aslında kendisinin ima mıdır. Bu bakımdan Ebû Hanife (r.a.)'e göre, sadece "semiallahü limen hamiden" demekle yetinir. Nitekim İmam Muhammed'in Nevâdir isimli eserinde böyle deniyor. İmam el-Hasen'in Ebû Hanife'den rivayet ettiğine göre ise, yalnız başına namaz kılmakta olan kimse, semiallahü limen hamideh cümlesiyle birlikte Rabbena leke'1-hamd cümlesini de okur. Hidâye sahibi el-Merğinânî de bu görüşü benimsemekte ve Hanefî mezhebinde en sahih görüşün bu olduğunu söylemektedir. Çünkü yalnız başına namaz kılan kimse kendisinin imamıdır. Bu bakımdan "sem i ali ahu limen hamideh" demesi gerekir. Arkasında kendisine icabet edecek kimse bulunmadığı için "Rabbena lekel hamd" cümlesini de kendisi söyleyecektir. Nitekim uygulama da böyledir. Merhum Ö.Nasuhi Bilmen Büyük İslam İlmihali'nde namazın sünnetlerini açıklarken şunları söylüyor: "İmanı olan zatın rükû'dan kıyama kalkarken semi ali ahu limen hamideh cümlesini hacet miktarı cehren yapması sünnet olduğu gibi, cemaatin rükû'dan kalkarken gizlice "Allahümme Rabbena ve leke'1-hamd" demesi sünnettir. Münferid, rükû'dan kalkarken hem "semiallahü limen hamideh" hem de "allahümme Rabbena ve lekel hamd" der.[513]
Şafîî ulemâsına göre ise, namaz kılan kimse ister imam, ister cemaat, isterse tek başına olsun bu iki cümleyi de okur. Atâ, Ebû Bürde Muhammed b. Şîrîn, İshâk ve Dâvud da bu görüştedirler. Delilleri de Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri şu hadistir: "Sonra rükû'dan belini doğrultunca "semi allahu limen hamideh" der, ayakta iken de "Rabbena ve lekel hamd" der.[514] Her ne kadar bu hadis-i şerifler Resûl-i Ekrem (sal-lallahü aleyhi ve sellem)in imam iken namaz kılması ile ilgili ise de sadece kendisine ait özel bir durum belirtmediklerinden bütün ümmet için bir delil niteliği taşımaktadır. Şafîî ulemâsından Neveyî der ki; bu dualar rükû ve sü-cuddaki teşbihler gibidir. Hem imam, hem cemaat, hem de yalnız namaz lalan kimse için bunları okumak müstehabtır. Aslında namazın hiç bir anı zikirden hâli değildir. Şayet rükû'dan kalkarken ve

kalktıktan sonra bu cümleler okunmayacak olursa namazın o kısmı zikirsiz kalmış olur.[515]
Hadiste geçen "sözü meleklerin sözüne denk gelen kişinin günâhları affedilir" cümlesinden anlaşılıyor ki, imam "scmiallahü limen hamideh" deyince melekler de "Allahümme, Rabbena lekel hamd" diyorlar. Şayet bu sözü söyleyen kimse meleklerle aynı anda söylemiş olursa bütün geçmiş küçük günahları bağışlanmış olur. Bu bakımdan imam, "Semiallahü limen hamideh" deyince, dikkatli olmak ve vakit geçirmeden, "Allahümme, Rabbena leke'1-hamd" demek gerekir. Çünkü "meleğin sözüne denk gelmek" iki şekilde olur:
1. Onun okuduğu bu duayı okumakla yani sözle ona muvafakat etmekle olur.
2. Zamanda ona denk gelmekle yani, imamın tesmi'inden sonra aynı anda "Allahümme, Rabbena leke'1-hamd" demekle olur. Kısaca denklik söz ve zaman bakımından olur. Ibn Hıbbân'a göre ise, meleklere muvafakat ihlâs ve huşu'da olur. Bu bakımdan kul bu noktalarda namaz esnasında çok dikkatli olmalıdır. Bazılarına göre bu meleklerden maksat, kulların namazlarında hazır bulunan meleklerdir. Ibn Bezîze'ye göre ise, butun meleklerdir. Hafaza melekleri olduğunu söyleyenler de vardır.[516]

849. ...Âmir (eş~Şa'bî)den; demiştir ki: imamın arkasında bulunan cemaat, "Senıîallahü limen hamiden" (Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir) demez, fakat "Rabbena ieke'1-hamd" (Ey Rabbimiz hamd ancak sana mahsustur) der.[517]

Açıklama

"Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir" sözündeki "işitir" kelimemden maksat, mecazen "kabul eder" demektir. Yani sebep zikredilmiş, sonuç kast edilmiştir, imam bu cümleyi söylemekle arkasındakileri "Allahumme, Rabbena leke'1-hamd" demeye teşvik etmiş olur. Bu mesele ile ilgili mezheb imamlarının görüşü bir önceki hadis-i şerifin izahında geçmiş bulunmaktadır.[518]

140 - 141. İki Secde Arasında Dua Etmek

850. ...İbn Abbâs (r.a.)dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) iki secde arasında; "Ey Allah'ım, beni bağışla, bana acı, bana afiyet ver, beni (doğru yola) hidâyet et ve rızıklandır" diye duâ ederdi.[519]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen "Ey Allahım, beni bağışla ve bana acı" sözünden maksat, benim bütün günahlarımı ve hatalarımı hiç bırakmadan affet, ibadetlerimi kusuruyla beraber kabul ederek bana lütuf ve ihsanda bulun demektir.
"Bana afiyet ver" demekten maksatsa, "beni belâ ve fitnelerden koru" demektir.
"Bana hidâyet et" sözünün mânâsı ise, "bana sâlih ameller işlemeyi nasib et" demektir. Esasen hidâyet etmek tabirinin tam türkçe karşılığını bulmak çok zordur. Bu kelime üzerinde açıklama yaparken merhum ve kıymetli mü-fessirimiz Elmalık Hamdi Efendi şunları söylüyor: "Hidâyet matlûba isal edecek şeye lütf-u delâlet etmektir ki, yolu sadece gösterivermek veya yola götürüvermek ve hatta nihayete kadar götürüvermek suretlerinden biriyle tahakkuk eder ki, sadece yolu gösterivermeye "irşâd" veya "delâlet-i gayr-i mûsıla" denildiği gibi, yolun nihayetine kadar götürüvermeye de "tevfik" veya "delâlet-i mûsıle" denir. Demek ki hidâyet, her matlûba alelıtlak rehberlik etmek değil, irşad gibi gayesinde hayır, keyfiyetinde lütf-ü letafet bulunan bir rehberliktir. Binaenaleyh hidâyet kelimesinin mealinde en muvafık tâbir lisanımızda maruf olduğu gibi, "bize hidâyet et" demektir, "göster" deyince götürmek kahf. "Götür" deyince de letafet kalır ve hiçbiri tam mânâyı ifâde edemez ve lisanımızda böyle mâruf bir kelimenin yerine'beheme-hal bir kelime koymağa çalışmak maksadı beyâna münâfi, kuru bir taassub olur."[520]
Hadiste geçen "Beni rızıklandır" sözünün manası, "bana dünyada hayırlı rızıklar, ahirette de yüksek dereceler ve makamlar nasibeyle" demektir.[521]

141-142.Erkeklerle Beraber (İmamın Arkasında) Bulunan Kadınlar Secdeden Başlarını Nasıl Kaldırırlar?

851. ...Esma bint Ebî Bekr (r.a.) den; demiştir ki: Resülullah (sallellahü aleyhi vesellem)i, erkeklerin avret mahallerini görmelerinin çirkinliğinden dolayı; "(Ey kadınlar topluluğu) sizden kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa erkekler (secdeden) başlarını kaldırmadıkça başını kaldırmasın" buyururken işittim.[522]

Açıklama

"Erkeklerin avret mahallerini görmelerinin çirkinliğinden do|ayı, sözü Hz Esmâya ait bir söz olabilir. O takdirde bu söz hadisin esas metni içerisine râvi Esma (r.anhâ) tarafından ilâve edilmiş demektir. Bilindiği gibi bu çeşit sözlere mtidrec denir. Biz tercememizi buna göre yaptık. Eğer bu söz Resûl-i Ekrem (s.a.)'e ait ise, o takdirde mânâ şöyle olur: "Ey kadınlar topluluğu sizden kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, erkekler (secdeden) başlanni kaldırmadıkça başım kaldırmasın; çünkü kadınların, erkeklerin avret mahallerini görmeleri çok çirkindir."
Bu hadis-i şerifteki emir, erkeklerin arkasında saf tutarak onlarla birlikte ve cemaatle namaz kılan kadınlara yöneliktir. Çünkü o devirde müslümanlar çok fakir olduklarından, tam anlamıyla örtünecek bir elbise bulmakta çok güçlük çekiyorlardı. Bu

yüzden secdeye vardıkları zaman çok dar ve kısa olan elbiseleri toplandığı için bazılarının avret mahallerini görmek ihtimali vardı. Buhârî'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif bu durumu açıkça ifâde etmektedir: "Ben Suffe ashabından yetmiş kişi bilirim ki, bunların ya sadece eteklikleri vardı da gömlekleri yoktu, yahutta sadece boyunlarından aşağı uzanan bir elbiseleri vardı. Bunları boyunlarına bağladıkları zaman elbiseleri kimisinin ancak dizlerinin yarısına kadar kimisinin de ancak topuklarına kadar ulaşabiliyordu. Bu yüzden avretlerinin açılacağı korkusuyla namazda elbiselerini elleriyle asılırlardı.[523]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerife göre, kadınların mescide gitmeleri ve orada erkeklerle beraber usulüne göre saf teşkil ederek namaz kılmaları caizdir. Nitekim bu mes'ele (565-567) numaralı hadis-i şeriflerde de geçmiştir.
2. Kadınlar erkeklerle beraber namaz kıldıkları zaman başlarını erkeklerden evvel kaldırmamalıdırlar. Her ne kadar bugün elbise sıkıntısının) ortadan kalktığını düşünerek kadınların başlarını secdeden kaldırmak için erkekleri beklemelerine lüzum kalmadığını söyleyenler varsa da, günümüzde de gerek dar elbise giyildiğinden ve gerekse başka bir sebeple elbiselerin yırtılması ve avret mahallinin açılması ihtimali bulunduğundan kadınlar hakkındaki bu emir ve hüküm bugün de geçerlidir diyenler vardır. Allah bilir ama doğrusu bu olsa gerektir.[524]

142-143. Rükû'dan Sonraki Kıyam Ve İki Secde Arasındaki Oturuş Süresi

852. ...el-Berâ (r.a.)'den, Resûl-i Ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem)in sücûdunun, ruku'unun ve iki secde arasındaki oturuşu (süre olarak) birbirine çok yakın olduğu rivayet edilmiştir.[525]

Açıklama

Bu hadis el-Münzirî'nin Muhtasar'ında şeklinde geçtiği halde Hind nüshasında ise şeklinde diğer bir nüshada da kelimesinden sonra gelen ber vav harfi ile geçmektedir. Biz tercümemize vav'siz olan Hind nüshasını esas aldık. Çünkü her ne kadar nüshaların pek çoğunda vav bulunuyorsa da, gerek müellif Ebû Davud'un bir numara sonra gelecek olan Enes'den rivayet ettiği 853 numaralı hadis ve gerekse Buhârî'nin aynı senedle rivayet ettiği hadis, aslında bu vav'ın bulunmadığım göstyermektedir. Bu durumda vâv harfinin müstensihler tarafından yanlışlıkla ilâve edilmiş olduğu söylenebilir. Şayet bu vav'ın varlığı kabul edilirse, o zaman hadise şöyle mânâ vermek gerekir; "Resûl-i Ekrem (sallellahü aleyhi vesellem)in sücûdu, rü-kû'u, ilk teşehhüd için oturuşu (veya selam vermesi ile namazdan çıkması arasında geçen zaman içerisindeki oturuşu) ve iki secde arasındaki oturuşu neredeyse birbirine eşitti" yani vav'ın kabulü ile ortaya çıkan "Kuud (oturuştan maksat ya ilk teşehhüd için oturuştur veya selâm ile namazdan ayrılma arasında geçen oturuştur. Bu oturuştan maksat son oturuş olamaz. Çünkü Buhârî'nin rivayetinde birbirine eşit olmaya yaklaşan ve mevzumuzu teşkil eden bu fiiller sayılırken son oturuşla, kıyam bunlardan istisna edilmiştir.
Bu hadis-i şerif, rükû ve sücudda ve onlardan doğrulunca organlar iyice sükûnet buluncaya kadar yeterince beklemeye delâlet etmektedir.
"Birbirine eşit olmaya yakındı" cümlesi bu fiillerin tamamen birbirine eşit olmadığını, bazılarının bazılarından biraz daha uzun olduğunu gösterir. Buhârî'nin istisnasından anlaşıldığına göre, kıyam hali ile son oturuş hâli bunların hepsinden uzundur. Çünkü daha önce de "ifâde ettiğimiz gibi Resû-Iullah (s.a.) sabah namazlarında altmıştan yüze kadar âyet okurdu. Öğle namazında da Secde Sûresini okurdu. O namaza durduğu vakit cemaatten biri Bakî' tarafına kazâ-yi hacete gider sonra evine dönerek abdest alır, mescide gider ve ilk rekatta yetişebilirdi. Nitekim 810 ve 811 numaralı hadiş-i şerifler Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem)in akşam namazında "Tûr" ve "Miirselât" sûrelerini, 812 numaralı hadiste de "A'râf" ve ona benzer sûreler okuduğu beyân edilmiştir. Bunlar gösteriyor ki, Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem) zaman zaman kıraati uzatırmış.
“Ku’ûd" kelimesinden sonra "vav" harfinin bulunduğunu kabul ederek mânâ verirsek kelimesiyle "Resûlullatı'ın selam vermesi ile namazdan çıkması arasında geçen zaman içerisindeki oturuşu" anlaşılır ki, bu da Resûlullah (s.a.)'m selâm verdikten sonra yerinde bir müddet daha oturduğuna delâlet eder.[526]

853. ...Enes b. Mâlik'deri; demiştir ki: Ben tamam olmak şartıyla Resûlullah (s.a.)'den daha kısa namaz kıldıran bir kimsenin arkasında namaz kılmadım. Resûlullah (s.a.); "semiallahulimenhamideh" dediği zaman, biz; "vehmetti galiba" diye (endişe ede)cek kadar (uzun bîr süre) ayakta durur, sonra secde eder, iki secde arasında biz (yine) "vehmetti galiba" diye (endişeye düşe)cek kadar (uzun bir süre) otururdu.[527]

Açıklama

"Vehmetti" kelimesi "terk etti ve yanıldı" manalarına gelir.Bu kelime "terk etti" manasına alınırsa, o zaman da hadisin mânâsına şöyle olur: "Galiba secdeyi terk etti; tekrar kıyama döndü derdik."
"Yanıldı" manasına alınırsa, o zaman da Hadisin manası şöyle olur: "Galiba yanıldı" derdik.
Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) hazretleri namazı yerine göre uzun ve yerine göre de kısa kıldınrdi. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz 789 numaralı hadisin açıklamasında gerekli bilgi verilmiştir.
Bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in bazan namazı tâdil ve erkânına riâyet etmek şartıyla çok kısa kıldırdığına delâlet

etmektedir. Metinde geçen:
"Ben tamam olmak şartıyla Resûlüllah (s.a.)'den daha kısa namaz kıldıran bir kimsenin arkasında namaz kılmadım" sözüyle "semiallahü limenhamideh dediği vaki' vehmetti galiba diyecek kadar ayakta dururdu'* sözü arasında herhangi bir tezat yoktur. Çünkü Resûlüllah (s.a.)'in okuduğu duayı tane tane ve huşu ile okuması insana unuttu zannını verecek kadar uzun bir vakit alırdı.Bununla beraber yine de namazı uzun sürmezdi.
Rekû'dan doğrulduktan sonra ayakta uzun müddet durulup durulmayacağı mevzuu ilim adamları arasında ihtilaflıdır. Bu hadis-i şerif rükû'dan doğrulduktan sonra ayakta kalmayı ve iki secde arasındaki oturuşu uzatmanın caiz olduğuna delâlet etmekte ve aksini iddia eden Şafiî ulemâsının bu mevzudaki görüşlerini reddetmektedir. Şevkânî de Neylu'l-Evtâr isimli eserinde bu mevzuda şunları söylemektedir: "Sahih hadislerle sabit olan bu sünneti insanlar, hadisçileri, fıkıhçıları, müctehidleri ve mukallidleriyle birlikte hepsi terk ettiler. Keşke bunların dayandıkları delili bari bilseydim."
İbn Dakil'i-I-İyd de bu mevzuda şunları söylüyor: "Rükû'dan doğrulduktan sonra ayakta durmayı uzatmak bir takım zayıf delillere dayanarak terk edilmemesi gereken bir rükündür. Rükû ve sücûda benzemediği için burada tesbîhâtın okunamayacağı görüşü fasit bir kıyastır. Çünkü bu rükün nass ile sabittir. Hakkında nass bulunan bir meselede içtihada izin yoktur. Böyle bir mevzuda yapılan kıyas fasittir. Gerçekten rükû'dan doğrulduktan sonra yapılacak olan zikirlerin rüku ve sücuddaki zikirlerden daha uzun olduğuna Müslim'deki şu hadis-i şerif delâlet eder: "Allah'ım sana göklerle yer ve onlardan maada dilediğin her şey dolusu hamd olsun. AUahım beni kar, dolu ve soğuk suyla temizle! Ya Rab beni günah ve hatalardan, beyaz elbisenin kirden paklandığı gibi temizle"[528]
Nitekim Şafiî mezhebinden merhum Nevevî de kendi mezhebinin hilâfına olarak rükudan sonra zikrederek ayakta durmayı uzatmanın caiz olduğunu söylemiştir. Bu görüşüne delil olarak da Müslim'in rivayet ettiği "Sonra rükuuna yakın uzun bîr müddet ayakta durdu"[529] mealindeki hadis-i şerifi göstermiştir."
İbn Dakik'il-İyd'in sözleri burada sona ermiştir. İbn Hacer el-Askalânî de Fethu'l-Bârî'de İmam Şafiî'nin ümm isimli eserinde rükû'dan kıyama kalkınca duâ ve zikirle kıyamı uzatmanın namazı bozmayacağına ancak mekruh olacağına işaret ettiğini söylemektedir.[530] Bezlu'l-Mechûd sahibi ise, bu hadisi Enes b. Mâlik'ten başka hiç bir sahâbinin nakletmediğine ve cumhur ulemânın bu görüşe iltifat etmediğine dikkati çekerek bu görüşün ancak Zahirîler tarafından benimsendiğini söylemekte ve bu uygulamanın İslâm'ın ilk yıllarına ait olup sonradan neshedilmiş olabileceği yahut sadece nafile namazlarına mahsus olduğu ihtimali üzerinde durmakta ve Resûl-i Ekrem'in başkalarına yasak ettiği halde kendisinin böyle hareket etmesinin caiz olduğunu söylemektedir.[531] Nitekim ileride gelecek olan (856) numaraları hadis-i şerif ve benzerleri de kavme ve celseyi uzatmanın söz konusu olmadığını göstermektedirler.
İki secde arasında bir parça oturmaksa müstehabtır. İbn Kudâme'nin beyânına göre, imam Ahmed b. Hanbel iki secde arasında duasının tekrarlanmasını müstehab görürmüş.
Hanefilere göre, iki secde arasında sünnet olan bir zikir yoktur. Zira iki secde arasında doğrulmak namazın maksut fiillerinden değildir. Ancak maksut fiilere tebean yapılır. Ancak Hanefi ulemâsına göre rükû ve sücûd-dan kalkarken her organı iyice yerine oturuncaya kadar doğrulmak namazın sıhhati bakımından mühim bir meseledir. Hanefi mezhebinin bu meseledeki görüşünü mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle ilgili olduğu için, merhum Ö. Nasuhi Efendinin Büyük İslam İlmihali isilmi eserinden naklediyoruz: "Namazda tâdil-i erkâna riâyet İmam Ebû Yusuf'a göre bir rükün olduğundan farzdır. Bundan maksat namazın kıyam, rüku, sücud gibi her rüknünü bir sükûnet ile yerine getirmek, bu rükünleri yaparken her uzuv mutmain olup ızdırabtan hali bulunmaktır. Mesela rükuden kıyama kalkarken vücud dimdik bir hâle gelmeli, sükûnet bulmalı, en az bir kere “sübhanellahilazim" diyecek kadar ayakta durup sonra secdeye varmalıdır. Her iki secde arasında da böyle bir teşbih miktarı durmalıdır.
"Tâdil-i erkân İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre vacibtir. Binaenaleyh birinci kavle göre tâdil-i erkâna riâyet edilmeksizin kılınan bir namazı iade etmek (yeniden kılmak) lâzımdır. İkinci kavle göre ise, bu halde yalnız sehv secdesi lâzım gelir. Fakat böyle bir namazı iade etmek evlâdır. Bununla ihtilâftan kurtulunmuş olur.[532]
Davud-ı Zahirî ile diğer zahirî ulemasına göre iki secde arasında zikir farzdır. Kasden terk edilirse namaz fâsıt olur.[533]

854. ...el-Berâ b. Âzib'den; demiştir ki: "Muhammed (s.a.)"i (Ebû Kâmil ise "Resûlullah sallellâhu teâlâ aleyhi vesellemi" demiş) (Namaz(ın)da (dikkatle) takib kettim. Kıyamım, rükû'u ve sücûdu kadar buldum. Rükû'dan (sonraki) ayağa kalkışını (ilk) secdesi kadar buldum. İki secde arasındaki oturuşu ile selâm vermesi ve namazdan kalkıp gitmesi arasındaki secdesini takriben birbirine müsavi buldum."
Ebû Dâvûd dedi ki: Müsedded (bu hadîsi şöyle) nakletti: "Onun rükûunu secde ve rükû'lardan sonraki dikilmesini, sonra birinci secdesini sonra iki secde arasındaki oturuşunu, sonra ikinci secdesini, sonra selâm vermesi ile namazdan kalkıp gitmesi arasındaki oturuş neredeyse birbirine denk buldum.[534]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifi müellif Ebû Dâvûd iki şeyhinden ayrı ayrı rivâyet etmiştir. Bunlardan birisim Müsedded b. Müserhed, diğeri de Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn'dir. Bu iki şeyhin rivayetleri arasında bazı küçük farklar vardır. Müellif hadisi naklederken bu farklara işaret etmiştir. Tercümeden de anlaşıldığı gibi bu farklardan birisi Resûl-i Ekrem sal-lallahü aleyhi ve sellem'den bahsederken kullandıkları ifâde ile ilgilidir.Şöyle ki Müsedded: "Muhammed (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem)i namazda iken dikkatle tâkibettim" derken, Ebû Kâmil "Resûlullah (sallellahü aleyhi ve sel-lem)i namazda iken dikkatle tâkib ettim" tâbirini kullanmıştır.
İkinci farkı ise doğrudan doğruya hadisin metniyle ilgilidir ki bu fark tercümede açıkça görülmektedir.

Ebû Kâmil'in rivayetine göre Resûlullah (s.a.)'in kıyamı, rükû ve secdesi kadarmış, kıyamın rükûu ve secdesi kadar olmasına hadis âlimleri iki ayrı mânâ vermişlerdir:
1. Resûl-i Ekrem'in kıraati için ayakta geçen müddet, rükû ile secdesi için geçen müddetin toplamına eşittir.
2. Kıyamı, rükûu ve sücûdu için geçen zamanların üçü de birbirine eşittir. İkinci mânâya göre rükû ile sücûdun eşitliği anlaşılmakla beraber,, birinci mânâya göre rükû ile sücüdun hangisinin daha uzun olduğu açıklığa kavuşmuyor.
Yine ikinci mânâya göre Resûlullah'ın rükû'dan sonra kalktığında kavmede iken kaldığı müddetin secdede kaldığı müddete eşit olduğu anlaşılır. Bazı hadis sarihlerine göre sözünden maksat Resûlullah'ın aşağıda gelen şu iki fiili için geçen zamanın birbirine yakın oluşu demektir:
1. İki secde arasındaki oturuşu,
2. İki tarafına selâm vermesi ile namazdan çıkması arasında kalan sehv secdesi.[535]
Ancak bu hadis-i şerif gerek Müsedded'in ve gerekse Müslim, Nesâî, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i gibi muteber hadis kitaplarındaki rivayetlerin ışığında ele alınırsa, Ebû Kâmil'in rivayetinde ki cümlesinin eksik olduğu görülür. Adı geçen kitaplarda bu cümle şu şekilde bulunmaktadır:"Sonra (ikinci) secdesini, sonra selam vermekle kalkıp gitmesi arasındaki oturuşunu takriben müsavi buldum." Buna göre Resûlullah (s.a.) selâm verdikten sonra yerinden ayrılmaz, ikinci secdede kaldığı kadar beklermiş. Nitekim fıkıh ki-tabiatında Resûlullah (s.a.)'m selâm verdikten sonra "Allatiümme entesselâmü v e minkesselam" diyecek kadar yerinde beklediği ve bu duayı okuduğu ifade edilmektedir. Nitekim kıymetli âlim M. Zihni Efendi bu mevzuda şunları söylemektedir: "Son sünneti olan namazlara göre farzı takibeden sünnete kalkmak sünnet kılınmıştır. Farz ile son sünnetin arasını yalnız "Allah'ım sen (noksanlıklardan salim olarak) selâm sâhibi'sin ve selâmet hep sendendir. Hayr-ı kesir sahibisin. Ey azamet ve celâliyle bütün nimet ve hayırları veren!" senası ile ayırmak müstehabdır. Ancak araya1 aşağıdaki zikirlerden fazlasını katmak suretiyle son sünneti geciktirmek mekruhtur.Muhaşşînin beyânına göre kerâhet-i tenzihidir ve sünnetler camide kılındığına göredir. Eğer sünnet evde kılınır ise araya fazla fasıla da girse* kerahet olmaz."[536]
Bu hadis-i şerif Resûlullah (s.a.) efendimizin bazı hallerde namazda kıraati çok kısa kestiğine delâlet etmektedir. Nitekim Peygamber (s.a.) bir sabah namazında muavvezeteyni okuyarak namaz kıldırmıştı. Sahabeden birinin:
Ya Resûlallah namazı kısa kestiniz? Sualine cevaben:
"Bir çocuk ağlaması duydum ve annesinin telaşlanmasından korktum" buyurmuşlardır.[537] Zayıf, hasta, hacet sahibi de bu sebepten dolayı buna eklenmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimizin seferde de sabah namazını Kâfirim ve İhlâs süresiyle kıldırdıkları rivayet edilmektedir.
Zaruret halindeki kıraati hafif tutmak, yalnız Zamm-ı sûreye mahsus olmayıp, zaruretin derecesine göre Fatiha ve Zamm-ı sûreye bedel sadece bir âyet bile okunabilir. İmam Ebû Yûsuf bir sabah namazında imamet edip vakit dar olduğu için her rekatta Fatiha'dan yalnız bir âyet okumuş, namaz bitince de Ebû Hanife Hazretleri, "Yakubumuz fakih olmuş" demişlerdir. Yâkub Ebû Yusuf un ismidir. İbn Âbidin der ki: "Sabah namazında güneşin doğması ile namaz bozulacağından böyle yapılabilirse de diğer vakitlerde vaktin daralması, hatta vaktin namaz içinde çıkması durumunda bile ifsad tehlikesi bulunmadığından hiç değilse, vâcib miktarından daha az okunmamalıdır."[538]

Bazı Hükümler

1. Cemaatle namazda kıraat hafif tutulmalıdır.
2. Rüku ve secdeden kalkınca beli iyice doğrultmak ve organların iyice yerine oturmasını sağlamak lâzımdır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi buna tâdil-i erkân denir. Ve tâdil-i erkâna riayet etmek İmam Yusuf'a göre farz, İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre vâcibdir.
3. Selâm verdikten sonra rüku'da veya secdede kalındığı kadar beklemek lâzımdır. İmam Ahmed, Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Hz. Âişe'den naklettiklerine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) selâm verdikten sonra sadece diyecek kadar otururdu.
"Buhârî ile Ahmed b. Hanbel'in Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte ise; "Resûl-i Ekrem'in bu bekleyişi kadınların erkeklerden önce dışarı çıkmalarını sağlamak ve erkeklerin kadınlara karışmasını önlemek içindi" Duyuruluyor.[539] Buna göre; eğer farzdan sonra son sünnet bulunmuyorsa bu oturuşu kadınların camiden çıkmasına kadar uzatmak, şayet son sünnete kalkılacaksa sadece: diyecek kadar oturmak müstehabdır. Nitekim Tirmizî'nin rivayetinde, "Resûlüllah (s.a.) namazdan çıkmak istediği zaman üç defa istiğfar eder ve sonra derdi" deniliyor.[540]

143-144. Rüku' Ve Secdede Belini Düz Tutmayanın Namazı

855. ...Ebû mes'ûd el-Bedrî (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Rükû' ve secdede belini düz tutmayan kimsenin namazı sahih değildir."[541]

Açıklama

Bu hadis-i şerif rükû'da ve secdede tâdil-i erkâna riâyet etmeyi emrediyor.Bu bakımdan İmam Ebû Yûsuf ile İmam Şafîî Hazretleri namazda tadil-i erkâna riâyetin farz olduğunu söylemişlerdir. Bu iki imama göre tâdil-i erkânı terk eden bir kimsenin namazı caiz değildir. Delilleri de bu hadis-i şerif ile birlikte bir numara sonra gelecek olan 856 numaralı hadistir. Çünkü adı geçen hadiste Resûl-i Ekrem (s.a.) Hazretleri rükû' ve secdede belini düz tutmayan bir bedeviye; "sen namazım yeniden kıl" buyuruyor. Namazın yeniden kılınması ancak bir farzın terkedilmesinden dolayı icâbeder. Bu da gösteriyor ki namazda tâdil-

i erkân bir rükündür. Terk edilmesi namazı ifsâd eder. Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi tâdil-i erkân lügat olarak rükünleri doğru yapmak demektir. Bir fıkıh terimi olarak da namazın kıyam, rükû, sücûd gibi her rükununü hakkıyla yerine getirmek, bunları yaparken ağır ağır, her organı o rükne iştirak ettirmektir. Mesela rukû'dan kıyama kalkınca vücut dimdik bir hale gelmeli ve en az "sübhanellah" diyecek kadar ayakta kalmalı ve birinci secdeden doğrulunca da aynı şekilde hareket etmelidir. Rüku'a ve secdeye varınca beli kamburlaştırmayıp düz bir hâle getirmelidir. İşte bu hadis-i şerifte rüku' ve sücudla ilgili tâdil-i erkân söz konusu ediliyor. İmâm Ebû Yûsuf ile İmam Şafîî Hazretlerinin tâdil-i erkânı farz görmelerinin ikinci delili ise, yine 856 numaralı hadiste Hz. Peygamberin tâdil-i erkâna riâyet etmeyen bedeviye; "Sen namaz kılmadın" buyurmalarıdır. Üçüncüsü de Resûl-i Ekrem Efendimizin bu bedeviye tâdil-i erkâna riâyet etmesini emretmiş olmasıdır. Mutlak emir ise, farziyyet ifâde eder.
Namazda tâdil-i erkânı yerine getirmenin vacib olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'in delilleri ise, "Ey iman edenler rüku' ediniz ve secde ediniz"[542] âyeti kerimesidir. Âyeti kerime rükû ve sucûdu emretmektedir. Rüku'un mânâsı eğilmek, secdenin mânâsı İse, alnı yere koymaktır. Bu bakımdan rükû ve sücûd has isimlerdir. Açıklığa kavuşmaları için herhangi bir hadisin beyânına muhtaç değillerdir. Ancak mücmel kelimelerin beyânına ihtiyaçları vardır. Bu bakımdan mevzumuzu teşkil eden hadisin beyân yoluyla bu âyet-i kerimeye ilhakı doğru değildir. Bir de bu âyet-i kerimede bulunan emir mutlaktır. Mutlak emrin âhâd yoluyla sabit olan bir hadisle tağyîr edilmesi caiz olamaz. Çünkü haber-i vâhid ile Kur'an ıtlakının neshi caiz değildir. Ancak tâdil-i erkânın farz olduğuna delâlet eden bu gibi hadislerin âyete ilhakı mümkün olmayınca bunları büsbütün ihmal etmek de doğru olamaz. Bu sebeple hadis-i şeriflerdeki tâdil-i erkânı emreden ifâdeler kesinliğini kaybettiklerinden zannî bir delil durumuna düşmüşlerdir, Zannî delille sabit olan hükümler ise, farz değil vâcib olurlar.
Ebû Yûsuf (r.a.) hazretlerine göre ise, âyet-i kerimede geçen rükû' ve sücûd kelimelerinden kast edilen mânâ, lüğavî mana olmayıp ıstılâhî mânâdır ki, bu mânâ malum değildir. Beyâna muhtaçtır. İşte bu hadis-i şerif ve benzerleri bu âyeti beyân etmekte ve tâdil-i erkâna riâyetin farz olduğunu ortaya koymaktadır.[543]

856. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den nakledilmiştir:
Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) mescide girmiş onun arkasından bir zat girerek namaz kılmış, sonra Resûlullah (s.a.)'e selâm vermiş, Resûlullah (s.a.) selâmı almış ve o zata:
Dön de namazını kıl, çünkü sen namaz kılmadın" buyurmuştur. O zat dönerek evvelce kıldığı gibi namazı tekrar kılmış, sonra Peygamber (s.a.)'e gelerek selâm vermiş Resulüllah: "Ve aleykesselâmu" dedikten sonra:
“Dön de (yeniden) kıl, zira sen namaz kılmadın" buyurmuş ve bunu üç defa tekrarlamış, nihayet o zat:
Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben bundan a'lâsım beceremiyorum. Bana öğret, demiş, Resülullah (s.a.) de:
"Namaza kalktığın zaman tekbir al. Sonra kolayına geldiği kadar Kur'ân oku, sonra rüku' et ve organlar yatışıncaya kadar rükûda kal. Sonra başını kaldırarak iyice doğrul. Sonra secdeye vararak (âzâlann) yatışıncaya kadar secde et. Sonra başını kaldır ve (azalarını) yatışıncaya kadar otur ve bunu bütün namazlarında böyle yap" buyurmuşlardır.
Ebû Dâvûd dedi ki: el-Ka'nebf'nin Saîd b. Ebt Saîd el-Makburî vasıtasıyle Ebû Hureyre (r. a.) 'den naklettiğine göre (Resûl-Ekrem sözünün) sonunda, "Bunu (böyle) yaptığın zaman namazın tamamdır. Bundan eksilttiğin şey kadar namazından eksiltmiş olursun" buyurmuş. Sözünün başında ise, "Namaza kalktığın zaman abdesti güzel al" buyurmuştur.[544]

Açıklama

Resülullah (s.a.)'in arkasından mescide giren zat Hallâd b. Rafı (r.a.)'dir. Nesâî'nin rivayetinde mescide giren kimsenin bedeviye benzediği ve gelişi güzel namaz kıldığı zikrediliyorsa da bundan, gelen zâtın Hz. Hallâd'dan başka birisi olması icâb etmez. Râvi onu bedeviye benzetmiş olabilir. Hz. Hallâd'ın kıldığı namaz gündüz namazlarından biri imiş. Resülullah kendisine uç defa namazı yeniden kıldırmış. Fakat Hallâd (r.a.) üçünü de aynı şekilde hatalı olarak kılmış ve bundan a'lasını yapamayacağını arz ederek ne şekilde kılması lâzım geldiğini Öğretmesi için Resûl-i Ekrem (s.a.)'e ricada bulunmuş. O da kendisine bu mevzuda lâzım gelen talimatı hadistç beyân edildiği şekilde vermiştir. Hadisin bu kısmı muhtelif şekillerde rivayet edilmiştir. Son olarak Resülullah (s.a.), "Ve bunu bütün namazlarda böyle yap" buyurarak ondan sonra kılacağı farz veya nafile namazlarda bu talimata göre hareket etmesini tavsiye eylemiştir.
Ulemâ arasında "Müsî' hadisi" diye bilinen bu hadis, birçok ihtilaflı meseleleri ihtiva etmekte ve tarafların hepsi için delil olma niteliği taşımaktadır.[545]

Bazı Hükümler

1. Müslümanın selâmını almak farzdır. Selâm vermek ise, sünnettir. Bu hadis, ihtiyaç anında vaz-u nasihat etmek selâm almaktan daha mühimdir" diyenlerin aleyhine delildir. Bu görüşü benimseyen kimseler hadisteki "Redde (reddetti)" fiilinin manasım anlayamamış olacak ki, onu "selâmı almadı" mânâsına kabul etmiş ve ihtimal ki Resûlullah (s.a.) onun selâmını cehlinden dolayı bir te'dib olmak üzere kabul etmemiştir. Bundan da selâmı almamak suretiyle te'dibin caiz olduğu anlaşılır" demiştir. Yahut hadisi burada rivayet edilen şekliyle görmemiş başka rivayetine itimad etmiştir. Çünkü bir rivayette hadisteki "redde" fiili zikre-dilmemiştir.
2. Hadiste "dön de (yeniden) kıl" emrine bakarak Kadı İyaz "Cahilin ibâdette bilmeyerek işlediği fiiller doğru bile olsalar sahih ve kâfi değillerdir." demişse de onun bu sözü hadisten "namaz sahih olmadı" mânâsı kast edilmiş olmasına bağlıdır."

Halbuki Aynî'nin beyânına göre, hadisten murad, namazın kemal üzere kılınmamış olmasıdır. Çünkü hadisin bir rivayetinde "Bunu yaptın mı, namazın tamam oldu demektir. Bundan noksan yaparsan namazın da noksan kalır" buyrulmuştur. Noksan olarak kılınan namaza da namaz hükmü verildiğine göre burada, "çünkü sen namaz kılmadın" buyurulması, "istenildiği şekilde mükemmel olarak kılmadın" demektir. Hâsılı buradaki olumsuzluk ifâdesi namazın zâtına değil, sıfatına aittir. Eğer Hallâd (r.a.)'ın kıldığı namaz fasit olsaydı, Resûlullah (s.a.)'ın onunla meşgul olması abes sayılırdı. Halbuki Resûl-i Ekrem (s.a.) abesle iştigal eden hiç bir kimsenin fiilini takrir buyurmamış ve kabul etmemiştir. Hanefiyye ulemâsından, İmam A'zam ile İmam Muhammed'in bu hadîse bakarak rüku' ve secdelerde tuma'ninet yani âzâ yerli yerine yerleşecek kadar durmak vâcibtir, bir rivayete göre sünnettir, dedikleri rivayet edilir. Fakat fıkıh ulemâsının ihtilâflarını beyân hususunda merci sayılan Tahâvî bu hususta Hanefiyye uleması arasında ihtilaf zikretmemiştir. Tahâvî'ye göre Sevrî, Evzaî, Ebû Ha-nîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed,Mâlik, Şafiî, Abdullah b. Vehb ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel Hazretleri, "Rüku'un miktarı namaz kılanın sırtı dümdüz olacak derecede eğilmek, secdenin miktarı da organlar yatışacak kadar secde halinde kalmaktır. Namaz ancak bununla tamam olur" demişlerdir.

3. Namaza girmek ancak tekbirle olur. Tekbir ittifakla farzdır.

4. Namazda kıraat farzdır.

5. Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem)'in "sonra kolayına geldiği kadar. Kur'ân oku" buyurması, kıraatin mutlak surette farz olduğuna delildir. Bu hadis "Fatiha'yı okumak farz değildir" diyen Hanefiyye ulemâsının delilidir. Çünkü Fâtiha'yı okumak farz olsaydı, ta'lim makamında bulunan Resûlullah onu emrederdi.

Hattâbî (319-388) Resûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)irr bu sözünün mutlak olduğunu, bundan Fatiha kast edildiğini ve Fâtihasız namaz caiz olamayacağını söylemişse de, Aynî'nin dediği gibi sözünün sonu evvelini nak-zetmiştir. Zira evvelâ hadisin mutlak olduğunu itiraf etmiştir. Halbuki mutlak itlakı üzere cereyan edecektir. Hadis mücmel değildir ki, beyâna lüzum görülsün. Binaenaleyh "bu hadisten Fatiha kast edilmiştir" demeye imkân yoktur. Hattâbî'nin bunu "Fâtihasız namaz olmaz" hadisiyle tahsise kalkışması tercih bilâ müreccihtir ki, o da bâtıldır.

Teymî gibi bazıları hadisin mücmel olduğunu iddia etmişlerse de bu çok garibtir. Çünkü hadiste mücmel olan hiçbir cihet yoktur. Nevevî (631-676)'de bu hadisin Fâtiha'ya hamledildiğini söyler. Çünkü hadiste "sonra kolayına geldiği kadar Kur'ân oku" buyurulmuştur. Herkesin kolayca öğrenip bildiği sure ise Fatihadır. Fakat Nevevî'nin bu sözü delilsizdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sözünde bu terkibe delâlet eden birşey yoktur. Onun sözü mutlaktır. Fâtiha'ya da başka sûrelere de şâmildir. Kolaylık bakımından İhlâs Sûresi Fâtiha'dan önce gelir.

6. Hadiste rükû' ile sücûd hakkında "âzâ yerleşinceye kadar" buyurul-muş olması, rüku ve sücudda tume'ninetin, yani organlar sükûnet bulup yatışıncaya kadar durmanın vâcib olduğuna delâlet eder.

7. Yine Hattâbî Resûlullah (s.a.)'in, "bunu bütün namazlarında böyle yap" cümlesiyle istidlal ederek namazın her rekâtında rükû ve secde farz olduğu gibi kıraatin de farz olduğunu söylemiş ve "kıyasla amel eden ulemâ, namaz kılan kimse ilk iki rekatta okur, son iki rekatta ise teşbih eder, dilerse hiç birşey okumaz" dediler ve bu mevzuda Ali b. Ebî Tâlib'den hadis rivayet ettiler.' Hz. Ali; "Namaz kılan kimse ilk iki rekatta okur, son iki rekatta ise, teşbih eder" demiştir. Onlar bu hadisi Haris vasıtasıyla rivayet etmişlerdir. Fakat ulemâ öteden beri Haris hakkında söz edegelmişlerdir. Şa'bî onu ta'n etmiş ve kendisine yalancılık isnadında bulunmuştur. Sahih sahihleri de ondan hadis rivayet etmemişlerdir. Hz. Ali'den böyle bir rivayet sahih olarak gelmiş olsa bile, yine hüccet sayılmaz. Çünkü sahabeden bir cemaat bu hususta ona muhaliftirler. Ebu Bekr, Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Âişe (r.an-hâ) ile başkaları bunlar arasındadır. Hattâbî sözlerine şöyle devam etmektedir: "Resûlullah (s.a.)'in sünneti bu hususta tâbi olmaya değer en güzel hüccettir. Ubeydullah b. Ebî Râfi' vasıtasıyla Hz. Ali'den rivâyet edilen bir hadiste ise Hz. Ali öğle ile ikindinin ilk iki rekatlarında Fatiha ile birlikte birer sûre, son rekatlarında ise, yalnız birer Fatiha okumasını emretmektedir." Hattâbî'nin bu sözlerine Hanefîler tarafından şöyle cevab verilmiştir: Hz. Ali hadisinin her rekatta okunacağına delâlet ettiğini kabul etsek bile, başka hadisler yine kıraatin ilk iki rekata mahsus olduğuna delâlet ediyor.

Câbir b. Semure (r.a.)'den rivayet edilen bir hadiste: "Son İki rekatta kıraati hazfet" denilmiştir. Hz. AH hadisinin Haris tarikına ta'n edildi ise, aynı hadisi Abdurrezzak Musannef'inde Ma'mer yoluyla Zührî'den o da U-bedyullah b. Ebi Râfi'den rivayet etmiştir. Bu rivayetlerde de, "Ali öğle ile ikindinin ilk iki rekatlarında Fatiha ile beraber sûre okur, son iki rekatlarda okumazdı" denilmektedir. Bu rivayetin isnadı sahihtir ve Hattâbî'nin sözüne aykırıdır. Sonra Hattâbî'nin "Çünkü sahabeden bir cemaat bu hususta ona muhaliftirler" sözü kabul görmemiştir. Ibn Mes'ud, Âişe ve Abdullah b. Yezîd (r.anhum) Hazretleri ile İbrahim en-Nehaî, İbn el-Esved ve Süfyan es-Sevrî'den dahi aynı manada hadisler rivayet edilmiştir.

Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Acaba neden bu hadiste niyet, son oturuş ve ta'dil-i erkân gibi bazı farzlarla son oturuştaki teşehhüd ve Peygamber (s.a.)'e salavât getirmek gibi farziyyeti ihtilaflı bazı fiiller zikredil-memiştir?

Cevab: İhtimal o zat bunları bildirdi, yahut Resûlullah (s.a.) onları da beyân etmiş de râvi hadisi ihtisar etmiştir.

8. Namazın rükünlerinden birini ihlâl eden kimsenin, o namazı yeniden kılması icâbeder. Vâciblerden birini yapmayana ise ihtiyaten yeniden kılmak müstehabtır.

9. Nafile bir ibâdete başlamak onu tamamlamayı gerektirir. Çünkü zahire bakılırsa, o zatın kıldığı namaz nafile idi.

10. Hadis-i şerif emir bilma'ruf ile nehiy anil münkeri tazammun eder.

11. Ta'lim, sertlik ve katılık göstermeden yumuşaklıkla yapılmalıdır.

12. Maksat beyân edilmelidir.

13. İmam cemaati ile birlikte mescidde oturabilir.

14. Âlime teslimiyet ve inkıyat gerekir.

15. İnsan hata ve taksiratını itiraf etmelidir.

16. Resûlullah güzel ahlâk sahibiydi ve ashabına son derece iyi muamelede bulunurdu.

17. Kadı İyaz: "Bu hadiste Farsça tercüme ile namaz kılmayı caiz görenler aleyhine delil vardır. Zira Arapça olmayan şeye

Kur'an denilmez" demiştir. Aynî, Kadî'nin bu sözüne şöyle mukabele etmiştir: "Bu hilaf, Kur'ân'ın yalnız mânâya mı, yoksa nazımla mânânın ikisine birden mi isim olduğuna bağlıdır. Kur'ân yalnız mânânın ismidir, diyenler Hak Teala Hazretlerinin geçen ümmetlerin kitaplarında vardı" âyet-i kerimesini delil getirirler. Çünkü onların kitablarında Kur'ân Arabça değildi. Kadi'nin "zira Arabça olmayan şeye Kur'ân denilemez" sözü itiraz götürür. Çünkü Allah'ın Mûsâ aleyhisselama indirdiği Tevrat'a Kur'ân denilir. Halbuki Tevrat Arabça değildir. İncil ile Zebur da öyledir. Zira Kur'ân Allah'ın zatı ile kâim tecezzi kabul etmeyen ve ondan ayrılmayan kelâmdır. Şu kadar var ki Arabça nazü olunca ona Kur'ân denilmiş, Musa'ya inince Tevrat, İsa'ya inince incil, Davud'a indiği zaman da Zebur ismi verilmiştir, ibarelerin muhtelif olması muhtelif itibarlara göredir.Bize göre burada hata eden Kadı İyaz (r.a.) değil, Aynî'nin kendisidir. Kadı'nin sözü doğrudur. Bunu Kur'an-ı Kerim'in ilmî arifinden bile anlamak mümkündür. Şöyle ki Kur'an-i Kerim Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.) Efendimize Cibrü-i Emin vasıtasıyla indirilen ve ondan bizlere tevatür yolu ile nakledilen nazm-i celildir. Tarif, efradını cami, ağyarını mâni olacaktır. İşte Kur'an-ı Kerim'in efradını cami, ağyarını mâni tarifi budur. Bu tarifte ağyarı meneden kayıtları tetkik edersek görürüz ki, Kur'ân Peygamberimiz (s.a.) Efendimize indirilen kitabdır. Diğer Peygamberlere indirilen kitafelar bu kayıtlarla tariften^ hariç bırakılmıştır. Çünkü onlara Kur'ân denilemez. Bu suıetle Kur'ân deyip de İncil veya Tevrat anlamının önüne geçilmiştir. "Cibril-i hmin vasıtasıyla indirilen" diyoruz. Bu kayıtla da onun vasıtasıyla indirilmiş olmayan hadis-i kudsî ve ehâdis-i nebeviyye tarifin dışında bırakılmıştır. Onlar da Kur'ân değildir. Zira kudsî hadislerin mânâları Allah tarafından olsa da, lâfızları Peygamber (s.a.) Efen-dimizindir. Nebevî hadislerin ise, hem lâfzı, hem de mânâsı Resülullah (s.a.) dendir. Kur'ân'a gelince O'nun hem nazmı, hem de mânâsı Allah tarafın-dandır. Bu sebebledir ki Ona "Vahy-i metlüv" derler. "Tevatür" kaydıyle de mütevâtir olmayan bütün haberler Kur'ân'ın tarifinden çıkarılmıştır.
Görülüyor ki: Kur'an-ı Kerim'i tarif için onu başkalarından ayıracak bir takım ihtizârî kayıtlar konulmuştur. Şu halde nasıl olur da İncil'e ve diğer semavî kitablara da Kur'ân denilebilir? Onlara da Kur'ân denilseydi, bu tariften hariç bırakılır mı idi?
Kur'ân'ın geçmiş ümmetlerin kitaplarında bulunması iddiası doğru değildir. Çünkü müfessirîn-i kiramın beyânlarına göre, semavî kitablardâ indirilen Kur'ân'ın kendisi değil zikridir. Yani âhir zaman Peygamberine Kur'ân denilen pek mübarek ve bütün dünyamızı ve âhiret hayatımızı cem'eden bir kitap indirileceği o ümmetlere de bildirilmiş. Bu suretle Kur'an-ı Kerim'in namı, şanı indirmesinden yüzlerce yıl evvel dillere destan olmuştur. Yoksa bizzat Kur'ân o dillerle de indirilmiş değildir.
Mezkûr âyet Kur'ân'ı medih sadedinde nazil olmuştur. Onu en mükemmel şekilde medh-ü sena, indirilmesinden çok evvel indirileceğini haber vermekle olur. "Kur'an-ı Kerim geçmiş ümmetlere de indirilmiştir" dersek, bu sefer medh zemme dönüşür. Zira akıllı geçinen bazı kimseler derhal ileri atılarak; "Allah hâşâ başka birşey bulamıyor mu ki, ikide bir temcid pilavı gibi bu kitabı kulların önüne sürüyor? Biz bunu eskilerden öğrendik, okuduk, tekrar indirmek abesle iştigal olmaz mı?" diyecekler.
Kur'ân'ın zatullah ile kâim bir sıfat olmasına gelince: Aynî merhumun da itiraf ettiği vecihle, o tecezzi ve bölünme kabul etmez. Binaenaleyh onnun kullara indirilmesi de mevzuu bahs olamaz. Kullar ona imanla mükelleftirler. Bizi alâkadar eden ciheti ise, Peygamber (s.a.) vasıtasıyla bizlere taalluku olan cihetidir. İşte biz buna Kur'ân diyoruz...
18. Âlime bir mesele sorulduğu zaman cevab verirken, âlimin, soran için lüzumlu gördüğü başka bir meseleyi anlatması müstehabtır. Bu bir nasihat ve irşad olur.
19. Emir bilmaruf vazifesini ifâ edene, karşısındakinin hatalı hareketi muvacehesinde sabırlı davranmak müstehabdır. Bu onun yaptığına rıza göstermek mânâsına gelmez.
20. Resûlullah (s.a.)ın, Hz. Hallâd'ın namazı kusurlu kıldığını gördüğü halde kusurlarını söylemeyip namazı tekrar kılmasını emir buyurması, bazılarına göre bu hususta kendisine vahy geldiği içindir. Her halde o zatın kendi bildiklerine aldanarak işlediği kusurları te'dib ve irşâd için söylememiş olsa gerektir. Nihayet Hallâd özür dileyerek kusurlarını söylemesini rica edince onu irşâd buyurmuştur. Nevevî'ye göre ise, kusurlarını birden bire söylememesi usûlüne uygun olarak kılınacak namazı kendisine iki defa kıldırması meselenin ehemmiyet ve büyüklüğünü ona göstermek içindir. Vaktin geçmediğini görerek terkettiği fiilleri kendisine ikaz etmek istemiştir. İbn Dakîk el-İyd: "Takrir buyurmak mutlak surette cevaza delil değildir. Onun cevaza delil olabilmesi için ortada manî bulunmaması şarttır. Şüphesiz ki Hallâd'ın namazı tekrar kılmakla kendisini toparlayarak bu hususta verilecek talimatı kabule hazırlanması, sual sorması, talimde acele etmek için bir mânidir. Bu hususta, zahiri hâlâ yahut husûsî bir vahye istinaden fırsatın kaçması tehlikesi bulunmadığı Resûlullah (s.a.)'ın malumu olmuştur" demektedir.
21. Namazda eûzu besmele çekmek, subhâneke okumak, el bağlamak, intikal tekbirleri almak, oturuş şekilleri, otururken elleri dizlerin üzerine koymak ve buna benzer hadisde zikredilmeyen şeyler vacib değildir.[546]

857. ...Yahya b. Hallad'm amcası (Rîfa'a b. Râfi')den rivayet edilmiştir: "Bir adam mescide girdi" Râvi (Musa b. İsmail) önceki hadisin benzerini rivayet etti ve bu rivayetinde; Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Gerçekten abdest almayı hakkıyle yerine getirmedikçe sonra tekbir alıp Allah'a hamd-ü senada bulunmadıkça» Kur'ân'dan dilediği kadar okumadıkça, sonra Alla hu ek bor, deyip eklemleri yerine oturacak şekilde rüku'a varmadıkça, sonra "semiallla-hü limen ha m i deh" deyip dimdik bir şekilde doğrulmadıkça, sonra "AHahu ekber" diyerek eklemleri iyice yerine yerleşecek şekilde (birinci) secdeye varmadıkça, sonra "Allahü ekber" diyerek dimdik oturur hale gelinceye kadar başını kaldırmadıkça, sonra da "AHahu ekber" diyerek eklemleri yerine yerleşinceye kadar (ikinci) secdeye kapanma-dıkça ve nihayet başını kaldırıp "Allahü ekber" demedikçe bir insanın namazı tamamlanmış olmaz. (Fakat) bunları yapınca namazı tamamlanmış olur."[547]

Açıklama

Bu hadisin senedinde geçen "amcası" kelimesinden maksat, Ali b. Yahya'nın amcası değil, Yahya b. Hallâd'ın aracasıdır.

Biz tercümemizde buna işaret ettik. Bundan sonra gelecek olan 858 numaralı hadisden de anlaşıldığı gibi Yahya b. Hallâd'ın amcası Rifaa b.Râfi'dir. Nitekim 859 ve 860 numaralı hadisler de bunu göstermektedir.
Bundan bir numara önceki "Müsî' hadisi" diye meşhur olan 856 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem'in Hallâd'a "namaza kalktığın zaman abdesti güzel al" diye emrettiği ifâde edilmiştir. Her ne kadar bu emir Hallâd'a yö-neltilmişse de aslında o emrin sadece kendisine yöneltilen kimseye mahsus bir emir olduğuna dair bir delil bulunmadığı müddetçe istisnasız bütün mükelleflere yönelik bir emir olduğu kabul edilir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki "gerçekten abdest almayı hakkıyla yerine getirmedikçe bir insanın (mükellefin) namazı tamamlanmış olmaz" ifâdesi, namaz kılmak isteyen her mükellef için abdest almanın şart olduğunu gösterir. Yine bu hadis-i şerifteki emirlerin mükelleflerin huzurunda onlara hitaben değil de, gıyablarında verilmiş olması, bundan önceki emirlerin ise Hallâd'a hitaben buyurulması bu iki hadis-i şerif arasında bir çelişkinin veya farklılığın bulunduğuna delâlet etmez. Çünkü resûl-i Ekrem (s.a.)'in bir buyruğu teklif ve telkin etmek istediği zaman bunu birkaç kere tekrar ederek kafalara ve gönüllere yerleşmesini sağlamak adeti idi. İşte bu hadis-i şerif, bir önceki hadiste Resûl-i Ekrem'in abdest ve namazla ilgili olarak Hallâd'a verdiği talimatın bütün mükellefler için giyabî olarak tekrarlandığını ifade etmektedir.
"Allah'a hamd-ü senada bulunmak" ifadesiyle Fatiha okumak kast edilmiş olması mümkün olduğu gibi, "Sübhâneke" duasının kast edilmiş olması da mümkündür. Hadis-i şerifte geçen diğer cümlelerin hükümleri bir önceki hadis-i şerifte geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[548]

858. ...Rifaa b. Râfi'den, mânası önceki ile aynı olan bir hadis daha nakledilmiştir. Bu hadiste (Rifaa) Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem)in; "yüzünü ve dirsekleriyle beraber ellerini yıkamak, başını meshetmek ve topuklarına kadar ayaklanın (yıkamak) suretiyle Allah'ın emrettiği şekilde abdest almadıkça, sonra "aziz ve celil olan Allah en büyüktür" demedikçe ve ona hamd etmedikçe ve sonra kendisine izin verildiği ve gücü yettiği kadar Kur'ân'dan (âyetler) okumadıkça hiçbirinizin namazı tam değildir" buyurduğunu söylemiştir. Daha sonra (Ebû Davud'un şeyhlerinin şeyhi olan Hemmâm bir önceki) Hammâd hadisinin bir benzerini (İshâk b. Abdullah ve Ali b. Yahya ve babası vasıtasıyla amcası Rifaa'den şöyle) nakletmiştir: Resûlullah (sallellahü aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Sonra tekbir getirir, sonra secde eder ve bütün eklemleri yatışacak ve yerine rahatça yerleşecek şekilde yüzünü yere koyar." Hemam -kendisine bu hadisi nakleden İshak'ın- bazı kere ("yüzünü" sözü yerine) "alnını" dediğini söyledi (ve rivayetine şu sözlerle devam etti:) "Sonra tekbir getirip oturağı üzerinde oturur hale gelecek şekilde dikilir ve belini kaldırır." (Resûlullah) namazın dört rekatını da bu şekilde ta'rif etti. (Bu tarifi) bitirince, "bunu yapmadıkça hiç birinizin namazı tamam olmaz" buyurdu.[549]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namazın sahih olabilmesi için abdestin şart olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Daha önce Taharet bölümünde (50.) babta geçen hadis-i şerifleri açıklarken bu mevzuyu bütün ayrıntılarıyla ele aldığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Ayrıca bu hadis namazın her rekatında Kur'ân okumanın farz olduğuna delâlet etmektedir. Halbuki Hanefi mezhebine göre Kur'ân okumak sadece ilk iki rek'atta farzdır. Ancak Hanefi ulemasından Kudûrî gibi bazı âlimler Kur'ân okumanın farz olduğu rekatlarının şu veya bu rekatlar olmasını şart koşmamışlar, sadece namazın iki rekatında okumanın farz olduğunu, bu rekatların ilk iki rekat olabileceği gibi son iki rekat veya ikinci üçüncü rekatlar da olabileceğini söylemişlerdir.
Hasan el-Basrî namazda okunması farz olan Kur'ân'ın, namazın herhangi bir rekatında okunmakla ifa edilmiş olacağını söylediği gibi, İmam Mâlik namazın üç rekatında, İmam Şafiî de dört rekatında okunmakla yerine getirilmiş olacağı görüşündedirler.
Hasan el-Basrî'in delili "Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun"[550] âyetidir. Hasan el-Basrî görüşünü şöyle açıklıyor: Bir fiilin yapılmasını isteyen bir emri tekrar tekrar yerine getirmek icabet etmez. Madem ki Allah Teâlâ Hazretleri bize; "Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun" buyuruyor, o halde namazın herhangi bir rekatında Kur'ân okumakla bu emri yerine getirmiş oluruz ve Resûl-i Ekrem'in "Kıraatsiz namaz sahih değildir" emri de herhangi bir rekatta Kur'ân okumakla yerine getirilmiş olur.
İmam Şafiî'ye göre ise, "namaz" sözü, namazın her bir rekatını içine alır. Buna göre "kıraatsiz namaz olmaz" sözü "namazın hiçbir rekatı kıraatsiz sahih olmaz" demektir. Nafilelerde durum böyle olursa, nafileden kuvvetli olan farzlarda da durumun böyle olması daha büyük önem kazanır. Nasıl namazın diğer rükünleri her rekatta tekrarlanıyorsa, namazın bir rüknü olan kıraatin de her rekatta diğer rükünler gibi tekrarlanması icâb eder.
İmam Mâlik'e göre ise, "ekseriyet bütünün yerine kâim" olduğundan, dört rekatlı bir namazda da üç rekat ekseriyeti teşkil ettiğinden dört rekatlı bir namazın üç rekatında Kur'ân okumak, o namazın bütün rekatlarında okumak gibidir. Hanefî uleması ise, kendi görüşlerinin doğruluğuna dair Hz. Ömer'in akşam namazı kıldırırken ilk iki rekatın birinde terkettiği kıraati üçüncü rekatta sesli olarak kaza ettiğini delil gösterirler ve aynı şekilde Hz. Osman yatsı namazı kıldırırken ilk iki rekatta terk ettiği kıraati, son iki rekatta sesli olarak kaza etmiştir" derler. Ve yine Ali (k.v.) ile İbn Mesud (r.a.) hazretlerinin; "Kişi namazın son rekatında muhayyerdir. İsterse okur, isterse susar, isterse teşbih eder" dediklerini ve yine kendisine son iki rekatta Fatiha okumanın hükmünü soran kimseye Hz. Âişe'nin "medhü sena kasdiyle okuyabilir" cevabım vermiştir. Aksini ifâde eden bir rivayet efe bulunmadığına göre, bunların icmâ manasına geldiğini, ayrıca son iki rekatta kıraatin sessiz oluşunun da kendi görüşleri için bir delil olduğunu, çünkü bütün rükünlerin açıkça ifade edildiğini söylerler.
Yine Hanefi ulemâsına göre, kıraatin her rekatta okunacağına dair âyet ve hadislerde sarih bir ifâde yoktur. Ancak delâlet vardır. Şöyle ki, ikinci rekat birinci rekatın tekrarı olduğu için, ikinci rekatta da birinci rekat gibi kıraatin bulunduğu delâlet

yoluyla anlaşılır. Ancak namazın üçüncü ve dördüncü rekatları ilk rekatın tekrarı değildir. Hz. Âşie (r.anhâ)'mn rivayetinden de anlaşıldığı gibi, namazların aslı ikişer rekattı. Üçüncü ve dördüncü rekatlar sonradan Allah'ın emriyle ilâve edildi. Öyleyse üçüncü ve dördüncü rekatlar birinci ve ikinci rekatlara kıyas edilemezler. Nitekim bunlar seferi hallerde düşerler. Bir şey üzerine yapılan ilâve o şey gibi değildir. Bu yüzdendir ki ilk iki rekatta Kur'ân sesli okunduğu halde üçüncü ve dördüncü rekatlarda sessiz okunur. Kitap ve Sünnette kıraatin farziyyetine ve miktarına dair açık bir beyân bulunmamakta, bilakis bu mevzu ile ilgili âyet ve hadislerdeki ifâdeler mücmeldir. Bu ifâdeleri açıklığa kavuşturan ancak sahabenin tatbikatıdır. Fakat nafile namazların durumu ise, farz namazlardan farklıdır. Onların her rekatında Kur'ân okumak farzdır. Çünkü nafile namazlar ikişer ikişer kılınır. Dört rekat kılınanları da aslında iki ayrı çiftten ibarettir. İlk iki rekatın bozulmasıyla son iki rekatın bozulması gerekmez.[551]
"Bunu yapmadıkça hiçbirinizin namazı tamam olmaz" sözünden maksat ise; "bu söylediklerimin kimisi namazın kalbi mesabesinde olan farzlardır. Kimisi de insana nisbetle el, kol mesabesinde olan vâcib ve sünnetlerdir. Kimisi de insana nisbetle kaş, göz, saç, sakal mesabesinde bulunan âdabıdır. Bunlardan bir tanesini eksik yapacak olursan terkettiğin fiilin namazdaki ehemmiyeti derecesinde namazı noksanlaştırmış olursun" demektir.[552]

859. ...Rifâ'a b. Râfi'den bir önceki hadiste geçen olay rivayet edilmiştir. Peygamber(s.a.) şöyle buyurmuştur: (Namaza) kalkıp da kıbleye yöneldiğin zaman tekbir getir. Sonra Fatiha ve istediğin kadar Kur'-ân oku. Rükû'a vardığın zaman avuçlarını dizlerinin üzerine koy, sırtım dümdüz hâle getir. Secdeye vardığında (alnınla beraber) secde yerine (ellerini de) koy, (Başını secdeden) kaldırdığın zaman, sol kalçanın üzerine otur"[553]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte namazın sıhhati için kıbleye yönelmenin şart olduğu ifâde edilmektedir. Hadis sarihleri metinde geçen "tekbir getir" sözünden maksadın "iftitah tekbiri" olduğunu söylüyorlar.
Bu hadis-i şerif namazda Fatiha okumanın farz olduğunu söyleyen kimselerin lehine, aksi görüşte olanların da aleyhine bir delildir. Namazda Fatiha okumak farzdır diyenlere göre, Fatiha'nın farz olmadığım ifâde eden hadis-i şerifler mücmeldir. İzaha muhtaçtır. Bu hadis-i şerif ise, o mücmel hadisleri açıklayıcı mâhiyettedir. Biz namazda Fatiha okumanın hükmüyle ilgili görüşleri 818 - 825 numaralı hadis-i şerifleri açıklarken ve 856 numaralı hadisin izahında beşinci maddede incelediğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz.
"Secdeye vardığın zaman secde yerine koy" sözünün anlamı, İbn Ha-cer'e göre "Alnını secde yerine yerleştir" demektir. Tîbî ise, "ellerini yere koy" diye mânâ vermiştir. Biz tercememizde her ikisine de kavis içinde işaret etmekle yetindik. Bu hadise ve benzerlerine bakarak Şafîîler namazda alınla beraber ellerin de secde anında yere konmasının farz olduğunu söylerler. Hanefî ulemâsına göre ise, elleri yere koymak sünnettir, alnı koymak farzdır. Pamuk üzerine, un veya buğday yığını üzerine secde etmek caiz değildir. Çünkü bunlar alnın, yerin sertliğini hissetmesine engel olurlar.
"(Başım secdeden) kaldırdığın zaman, sol kalçanın üzerine otur" sözündeki "secde"den maksat, hadis sarihlerine göre birinci secdedir. Buna göre birinci secdeden kalkınca, nasıl oturulacağına dair ulemâ arasındaki ihtilâf bu hadis-i şerifle aydınlığa kavuşmuş oluyor. Bu durumda İbn Hacer'in de dediği gibi sol kalçanın üzerine oturulacak diğer hadislerin açıkladığı şekilde sağ ayak dikilecektir.
Hanefî ulemâsı da bu hadisle amel ederek birinci secdeden kalkınca, sol ayağı yere serip kalçayı onun üzerine koyarak oturmanın sünnet olduğunu ve Resûl-i Ekrem'in birinci secdeden kalkınca ayakların ökçeleri üzerine oturduğunu ifâde eden hadis, 845 numaralı hadisin rahatsızlık veya ihtiyarlık haliyle ilgili olduğunu söylerler. Tâdil-i erkânla ilgili tafsilât için 855 - 856 numaralı hadislerin açıklamalarına bakılabilir.[554]

860. ...Şu (856 numaralı hadiste geçen olay bir de) Peygamber (s.a.)'den Rifâ'a b. Râfi' vasıtasıyla rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre, Peygamber (s.a.) bedeviye (seslenerek) şöyle buyurdu: "Sen namaza kalktığın zaman, Allah Teâlâ'yı tekbir et, sonra Kur'ân'dan kolayına geleni oku." (Bu rivayete göre) şunları da söyledi: "Namazın ortasında (yani ikinci rekattan sonra) oturduğunda eklemlerin sükûnet bulacak ve yerine yerleşecek şekilde otur. Sol kalça üzerine yerleş, sonra tahiyyât oku. Kalktığın zaman da namazını bitirinceye kadar aynı şekilde hareket et."[555]

Açıklama

Namazda gerek tahiyyâta ve iki secde arasında otururken ve gerekse rükû, sıicûd ve kavme hallerinde organlar sükûnet bulacak şekilde durmaya ta'dil-i erkân denilir. Hadis-i şerifte bu mevzu üzerinde durulmuştur. Biz bu mevzuyu 855 - 856 numaralı hadislerin açıklamasında genişçe ele almış bulunmaktayız.[556]

861. ...Rifa'a b. Râfi'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şu (bir evvelki) hadiste (şöyle) buyurmuştur: "Allah'ın sana emrettiği şekilde abdest al, sonra ezan oku, (veya: Abdestten sonra "eşhedu enlâ ilahe illallah..." sonra kaamet getir, sonra tekbir al. Eğer ezberinde Kur'ân varsa oku, yoksa "elhamdülillah, Allahii ekber lailâhe illallah" de. Eğer bunlardan birini yapmayacak olursan namazını eksik kılmış olursun."[557]

Açıklama

Hadiste geçen "Allah'ın sana emrettiği şekilde abdest al" cümlesinde şu âyet-i kerimeye işaret vardır: "Ey mir ininler! (Abdestiniz yok iken) namaz kılmak istediğinizde yüzünüzü, dirseklerle beraber kollarınızı yıkayınız, başınıza da meshediniz. Ayaklarımızı topuklarınıza kadar (yine yıkayınız)"[558] Bu da gösteriyor ki, hadisteki bu cümle, namaz kılmadan önce abdest almanın, namazın şartı olduğuna sünnetten bir delildir.
Netice olarak diyebiliriz ki, 856 numaralı hadisten mevzumuzu teşkil eden bu hadise kadar bütün hadisler Hallâd b. Râfi' olduğu zannedilen bir kişinin namazını eksik kılması sebebiyle Resûl-i Ekrem'in ona namazla ilgili tavsiye, talim ve telkinlerini ihtiva etmektedirler. Bunların hepsi de aynı hadiseyi değişik yönlerden ele aldıkları için "Müsî' Hadisi" yani "namazını tam kılamayan kimse ile ilgili hadîs" diye bilinirler. Esasen "Müsî' hadisi" çok mühim bir hadis olup ulemâ tarafından pek çok namaz meselelerinin ispatlanmasında tekrar tekrar müracaat edilen bir kaynaktır. Çünkü bu hadis bizzat Resül-i Ekrem'in ağzından çıkan emirleri ihtiva etmektedir. Bir meselenin isbatmda en büyük delil ise, elbette bu mahiyetteki emirlerdir. Namazla ilgili bazı görüşlerin asılsızlığını isbat için de yine ulema bu hadis-i şerifi delil getirirler. Çünkü burada Resülullah (s.a.) namazdaki vâcibleri tâlim etme durumundadır. Bu durumda namazla ilgili bazı vacipleri tâlim etmeden bırakmış olsa, ihtiyaç anında gerekli olan açıklamayı yapmamış ve dolayısıyla tebliğ görevinde ihmal göstermiş olur ki, bu onun için muhaldir. Çünkü peygamberlerde bulunması vâcib olan tebliğ sıfatına aykırıdır. O halde bu hadiste beyân edilmeyen bir şeyin farz olmadığı hükmüne varılabilir. Eğer bu hadisin delâlet ettiği vucûb veya adem-i vucûb daha kuvvetli bir delille çelişecek olursa, tabii ki, o zaman daha kuvvetli olan delille amel edilir. Şayet bu hadisin ihtiva etmediği bir şey hususunda emir sigasiyle bir haber gelirse, emrin mendûb mânâsında kullanıldığına bu hadis karine teşkil eder. Bununla beraber zahirine bakarak vücub mânâsında kullanıldığı da düşünülebilir. Bu hadiste geçen meselelerin hükmüyle ilgili açıklama 856 numaralı hadiste geçtiğinden burada tekrar lüzum görmedik.[559]

862. ...Abdurrahman b. Şibl'den; demiştir ki: Resülullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kişinin (namazda) karga gagalayışı (gibi acele yatıp kalkması)ndan, yırtıcı hayvan gibi oturuşundan ve mescidde belli bir yeri deve gibi (devamlı) mekân edinmesinden nehyetti.[560]
Bu lâfızlar Kuteybe'nin rivayetine aittir.[561]

Açıklama

1. Hadiste geçen "karga gagalayışı" tabiri karganın yem yerken gagasını acele yere dokundurup kaldırması anlamına gelir ki, kişinin namaz kılarken, secdeyi acele yapmasından daha alnı yere değmeden burnunu yere değdirip hemen kaldırmasından kinayedir.
2. "Yırtıcı hayvan oturuşu" tabirinden maksatsa, kişinin secdede köpek ve benzeri yırtıcı hayvanların oturuşu gibi dirsekleri yanlarına değecek şekilde kollarını yere yapıştırması ve yaymasıdır.
3. "Mescidde belli bîr yeri deve gibi devamlı mekân edinmek" tâbirinin iki mânâsı vardır:
a. Develer ağıla girdikleri zaman yumuşak ve düz bir yer ararlar. Böyle bir yeri buldukları zaman artık devamlı oraya çökerler, başka bir yere yatmazlar.
b. Develer çökerken önce insana nisbetle el ve kol mesabesinde olan ön ayaklarıyla çökerler sonra da arka ayaklarıyla çökerler.Bu bakımdan Hanefîlere göre secdeye giderken yere önce elleri sonra da dizleri koymak mekruhtur. Önce dizler sonra da eller konmalıdır.
Şafîlere göre ise, önce eller sonra dizler yere konmalıdır. Önce dizleri sonra da elleri yere koymak deve yatışına benzer.[562]
Demek ki bu tâbir, deve gibi yere çökmenin ve namazı her zaman mescidde aynı yerde kılmanın yasak olduğunu ifade ediyor.
Netice ofarak namazda bu üç tâbirin ifade ettiği şekildeki davranışlar, bu hadis-i şerifte yasaklanmıştır. Çünkü karganın gagalayışı gibi acele secdeye yatıp kalkmak, farz olan alnın yere konmasına imkân vermez. Halbuki secdede üç defa "Sübhâne Rabbiye'l-alâ" diyecek kadar durmak sünnettir. Sünnetin ifası ise, farz olan alnın yere konması ile vâcib olan burnun yere konmasını te'min eder. Esasen bütün sünnetlerin ifâsında bu özellik bulunmaktadır. Sünnet terk edildiği zaman farz ve vâcibler tehlikeye düşerler. Esasen bu şekilde acele namaz kılmak münafıkların işidir. Çünkü onların rahatı namazda değil, bir an önce namazdan çıkmaktadır.
Deve çöküşü gibi çökmekle, yırtıcı hayvanların oturuşu gibi oturmaktaki kerahet ise, bu davranışların arz ettiği manzaranın çirkinliğinden ileri gelmektedir.
Mescidde belli bir yeri mekân edinmenin yasaklanmasındaki hikmet ise, bu şekilde hareket etmek dikkatleri çekmesi dolayısıyla riya ve'süm'aya sebep olmasıyla izah edilebilir.
Hadiste geçen lâfızlar ilk bakışta bu hadis-i müellif Ebû Davud'a nakleden Ebu'l-Velîd'e aitmiş hissini uyandırdığından müellif bunun böyle olmadiğini anlatmak için hadisin sonuna "bu lafızlar Kuteybe'nin rivayetine aittir" cümlesini ilâve etmek lüzumunu hissetmiştir.[563]

863. ...Sâlİm el-Berrâd'dan; demiştir ki: Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr el-Ensârî nin yanına vardık ve; "Bize Resûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)in namazından bahset" dedik. Bunun üzerine ayağa kalkıp mescidde önümüzde durdu ve tekbir getirdi. Daha sonra rükû'a varınca, avuçlarını dizlerinin üzerine parmaklarım da dizkapaklarından aşağaya yerleştirdi ve (yanlarıyla) dirseklerinin arasını açık tuttu. Bütün organları yatışıncaya kadar (öylece rükû'da kaldı). Sonra, "semiallahü allahü limen hamiden" deyip ayağa kalktı. Her bir organı yatışıncaya kadar (kavmede kaldı), sonra tekbir getirip secdeye gitti ve avuçlarım yere koydu. (Yanlarıyla) dirseklerinin arasını açık tuttu. Her organı yatışıncaya kadar (secdede kaldı), sonra

başını secdeden kaldırıp öfe-du, bütün organları yatışıncaya kadar (bekledi. İkinci secdeye) aynı şekilde yaptı. Sonra (birinci rekatla beraber) bu şekilde dört rekat namaz kılıp namazını tamamladı. Sonra "İşte ben Resûlullah (s.a.) namaz kılarken böyle gördüm" dedi.[564]

Açıklama

Bu hadisle ilgili hükümler 856 ve 861 numaralı hadislerin açıklamasında geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[565]

---

[1] Müslim, salât 21, 25, 26; Tirmizî, salât 76, 110; Nesâî, sehv 2; îbn Mâce, ikâme 15, 73; Dârimî, salât 92; Ahmed b. Hanbel, II-8, 5, 424.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/101-102.
[2] bk. Müslim, salât 25.
[3] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, III, 42-49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/102-107.
[4] Beyhakî, es-Siinenu'l-kübrâ, II, 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/107-108.
[5] Bezlu'l-mechud, IV, 428.
[6] Buhârî, ezan 83, 85, 145; Müslim, salat 21, 23; Ebu Davud, salat 115, 116, 119,Tirmi-zi, mevâkit 76, 110, Nesâî, iftitah 1-3, 86; İbn Mâce, ikâmet 15; Dârimî, salat 41, 71; Bizim delilimizse Vâil b. Hacer, Enes ve el-Bera b. Azib hadisidir.
[7] Tebyînü'l-Hakâyık, I, 109.
[8] bk. Ebû Dâvûd, salat 116, (hadis no: 730).
[9] Ebû Dâvûd, salât 115; (hadis no: 726).
[10] Müslim, salât 26, Ebû Dâvûd: salât 116, (hadis no: 745).
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/108-109.
[12] Buhârî, salât 4; Müslim, salât 54; Ahmed b. Hanbel, II, 380; VI-342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/109-110.
[13] bk. Müslim, salât 54.
[14] bk. İbn Mâce, ikâme 3; Nesâî, iftitâh 9.
[15] bk. el-Aynî eJ-Binâye, II, 131.
[16] Büyük İslâm ft mi hali, s.135.
[17] el-Menhel, V, 124-125.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/110-113.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/113.
[20] Tirmizî, salât 140, Tefsiru sûre (2), 3; Nesâî, iftitâh 4; İbn Mâce, ikâme 40, cenâiz 21; Ahmed b. Hanbel,-1, 45; 111-13; IV, 48; VI, 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/113.
[21] bk. Müslim, salât 25.
[22] Müslim, salât 26.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/113.
[24] Beyhakî, es-Siinenü'1-kübrâ, 11,81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/114.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/114.
[26] Müslim salât 21, 25, 26; Tirmizî, salât 76, 110; Nesâî, sehv 31, iftitâh 4, II, tatbîk 18, 36; İbn Mâce, ikâme 15, 72; Dârimî, salât 41, 92; Ahmed b. Hanbel, II, 8; V, 424.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/114-115.
[27] Avnu'l-Ma'bûd, II, 414, Bezlu'l-mechud. C. IV, 436-437.
[28] Bezlu'l-mechûd, IV, 437.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/115-116.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/116-117.
[31] Müslim, salât 21, 25, 26; Tirmizî, salat 76, 110: Nesâî, sehv 31, iflitah 4, 11; tatbik 18, 36; İbn Mâce, ikâme 15, 72; Dârimî, salat 41%92; Ahmed b. Hanbel, II, 3; V, 424.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/117.
[32] Bezlu'I-mechûd, IV, 438.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/117-118.
[33] Nesâi, tatbîk 97; Ahmed b. Hanbel IV, 319.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/118.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/118-119.
[35] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/119.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/119.
[37] Ebû Dâvûd, salat 177; Tirmizî, salât 110; Wesâî, sehv 29; tatbîk 6; îbn Mâce, ikâme 72; Dâr , ıî, salat 70. 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/119-121.
[38] bk. Bezlu'l-mechûd, IV, 444-445.
[39] bk. Nesâî, iftitâh 11; sehv 34; Alımed b- Hanbel, IV, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/121-122.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/123.
[41] Sadece Ebû Dâvûd rivâyel etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/123-124.
[42] Buhârî, ezan 145.
[43] Tecrid Tercümesi, 457. hadis'in izahı (I, 860 - 867).
[44] Hadis için bk. Müslim, salat 240; Ebu Dâvud, salat 121 - 122 (783 nolu hadis); Ahmed b. Hanbel, IV, 318.
[45] bk. Bezlu'l-mechûd, IV, 448.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/124-125.
[47] Buhârî, ezan 141, 145, Müslim, salât 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/125-126.
[48] Buhârî, mevâkîtu's-salât 8; ezan 141; Müslim salât 233; Tirmizî, salât 89; Nesâî, iftitâh 89; tatbîk 50, 53; İbn Mâce, ikâme 21; Dârimî, salât 75; Ahmed b. Hanbel, III, 115, 117, 178, 191, 214, 274, 291, 337.
[49] Müslim, salât 237, Nesâî, tatbik 52; îbn Mâce, ikâme 19; Dârimî, salât 79; Ahmed b. Hanbel, VI, 331.
[50] bk. Nesâî, tatbik 88; Dârimî, salât 79; Ahmed b. Hanbel, V, 345; Tecrid Tereemesi, II, 336 (hd. no: 254).
[51] Büyük İslâm İlmihali, s. 127.
[52] Aynî, Umdetu'I-kari, VI, 97.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/126-127.
[54] Kütüb-i sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/127-128.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/129.
[56] Muhammed b. Mesleme; Ashâb-i Kirâm'ın ileri gelenlerindendir. Künyesi; Ebû Abdil-lah veya Ebû Abdirrahman'dır. Bedirden itibaren butun savaşlara İştirak etmiştir. Hz. Peygamberin, kendi yerine

Medine'de kaim makam olarak bıraktığı sayılı sahâbîlerden biridir. Fitne olaylarına karışmamıştır. Kendisinden Misver b. Mahreme, Sehl b. Ebî Hasme, Kabîsa b. Zueyb, Abdurrahman el-A'rac, Urve b. ez-Zübeyr, Ebû Burde b. Ebî Musa ve oğlu Mahmud b. Muhammed hadis rivayet etmişlerdir. Hz. Ömer tarafından Cuheynelilere zekât âmili olarak görevlendirilmiştir. On erkek altı kız çocuğu olan Muhammed b. Mesleme h. 43 yılında 77 yaşındayken vefat etmiştir. {Bilgi için bk. Ibn Sa'd, Tabakât, III, 443, 445; Buhârî, et-TârihıTl-kebîr, I, 239; İbn Ebî Hâtım, el-Cerh ve't-ta'dil, VIII, 71; lbnu'1-Esîr Üsdu'l-ğâbe, V, 112; Zehebî, A'lâmu'n-nubelâ, II, 369; Ibn Hacer, el-İsâbe, III, 383; Tehzibu't-Tehzib/lX, 454 îbnu'1-lmâd, Şezerâfu'z-Zeheb, I, 45, 53.)

[57] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/129-130.

[58] Müslim, mesâcid 116.

[59] Bezlu'l-mechûd, IV, 453.

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/130-131.

[61] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/132.

[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/132-133.

[64] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/133.

[65] Koçkuzu, A.Osman, Hadiste Nâsih-Mensûh, s.215 - 216.

[66] Bilmen, Ö.Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, s.136.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/133-134.

[67] Nesâî, iftitah 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/134.

[68] Müslim, salât 26.

[69] Bezlu'I-mechûd, IV, 397-398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/135.

[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/135-136.

[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/136.

[72] Ahmed b. Hanbel, I, 255, 289.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/136.

[73] bk. El-Bennâ, A., Buluğu'1-Km ânı min esrâri'l-Fethi'r-Rabbânf, III, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/137.

[74] bk. Nesâî, iftitâh 126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/137-138.

[75] Nesâî, iftitâh 4, 85.

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/138.

[77] Buharı, ezan 83, 84, Nc^âî, tatbîk 24, 26, 89.

[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/138-140.

[79] el-Menhel, V, 147.

[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/140.

[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/140-141.

[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/141.

[83] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.

[84] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/141-142.

[85] Tirmizî, salât 76.

[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/142.

[87] Müslim, salât 21, 25, 26; Ebû Dâvûd, salât 115; Tirmizî, salât 76, 110; Nesâî, sehv 2, İbn Mâce, ikâme 15, 72; Dârimî, salât 92; Ahmed b. Hanbel II, 8; V, 424.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/142-143.

[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/143.

[89] Buhârî, ezan 4, 76; Müslim, salat 26; Nesâî, iftitah 4, 85, tatbik 18, 36; Ahmed b. Han-bel V, 6, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/144.

[90] Bezlu'l-mechûd, IV, 397 - 398

[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/144.

[92] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/144-145.

[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/145.

[94] Buhârî, ezan 118; Tirmizî, salât 19J; Nesâî, tatbîk 1, tbn Mâce, ikâme 17; Ahmed b. Hanbel, I, 378, 414, 418, 426, 459, II, 78;, 81, IV, 422; V, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/145-146.

[95] Ahmed Naim, Tecrid Tercemesi, II, 791-792 (hadis no: 440).

[96] bk. Kockuzu, Ali Osman; Hadiste Nâsih-Mensûh, s. 250-251.

[97] Müslim, mesâcid 28.

[98] bk. Tecrîd Tercemesi, II, 793 - 794 (hds. no: 441).

[99] Büyük İslâm İlmihali, s.135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/146-147.

[100] bk. Tirmizî, salât 190; Nesâî, iftitah 110.

[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/147-148.

[102] Bezlu'l-mechûd, IV, 471.

[103] Bu iddiaların ayrıntıları için bk. el-Menhel, V, 154.

[104] Müslim; salat 119; Nesâî, sehv 5; Ahmed b. Hanbel, V, 93, 101, 107.

[105] Zafer Ahmed el-Osmanî, Î'iau's-Sunen, III, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/148-149.

[106] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/149-150.

[107] bk. el-MCnhel, V, 56.

[108] Selâmet Yolları, I, 340.

[109] a.g. yer.

[110] bk. Müslim, salal 119; Nesâi, sehv 5, Ahmed b. Hanbel, V, 93, 101, 107.

[111] Zafer Ahmed el-Osmanî, İ'lâu's-Sunen, III, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/150-151.

[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/151.

[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/151-152.

[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/152.

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/152.

[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/153.

[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/153.

[118] Tirmizî, mevâkît 63; Nesâî, iftitah 6; Dârimî, salât 32; Ahmed b. Hanbel, II, 375, 434, 500; VI, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/153.

[119] Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.134.

[120] Bezlu'l-mechud, IV, 475.
[121] Selamet Yollan, (tere. Ahnıed Davudoğlu), I, 329.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/153-154.
[122] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/154.
[123] Ahmed Naim, Tecrîd Tercemesi, II, 701 (Hds. no: 414).
[124] Ahmed Nâim, Tecrîd Tercemesi, II, 702, (Hds. no: 414).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/154-155.
[125] Buhârî, ezan 87, salât 88; Müslim, salât 55; Tirmizî; mevâkit 103, 104; cenâiz 75; Nesâî, iftitah, II, Dârimî, salat 35; muvatta, sefer 46, 47; Ahmed b. Hanbel, II, 45, 65, 73, 131; III, 407, 471; JV, 3, 57, 318; V, 336.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/155.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/156.
[127] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/156.
[128] Nimet-i İslâm, s.2I6.
[129] Ö.Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.135.
[130] bk. Müslim, zekât 69.
[131] M.Zihni Efendi, Ni'met-i İslâm, s.34-35.
[132] a.g.e., s.215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/156-157.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/158.
[134] el-Menhel, c.V, 164.
[135] Bezlu'l-mechûd, IV, 479.
[136] Bezlu'l-mechûd, IV, 478.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/158-159.
[137] Ahmed b. Hanbel, 1,110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/159-160.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/160.
[139] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/160.
[140] Bezlu'l-Mechûd, IV, 483-485.
[141] el-Menhel, V, 166.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/160-161.
[142] Buhârî, teheccüd 1, Deâvat 10, 60; Müslim, müsâfirîn 201, zikr 70; Ebû Dâvûd, vitr 25; TirmİzÎ, kıyâme 46, deavât32, 82; Ibn Mâce, ikâme 180; Dârimî, salât 169; Ahmed b. Hanbel, 1-95, 102, 103, 385; II, 292, 514, 526; VI, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/161-163.
[143] Çantay, Hasan Basri, Kur'ân-i Hakîm ve Meâl-i Kerîm, C.1, 213.
[144] el-Kevser (108), 2.
[145] İbn Nuceym,el-Bahru'r-raik,I, 328.
[146] M.Zihni Efendi, el-Müntehab, fi kavaiďis-sarf, s. 436.
[147] M.Zihni Efendi, el-Muktezab, s.164.
[148] el-Menhel, V, 169.
[149] eş-Şuarâ (26), 80.
[150] el-Kehf (18), 79.
[151] el-Kehf (18), 82.
[152] Fâtır (35), 10.
[153] ez-Zümer (39), 62.
[154] Fâtır (35), 3.
[155] Buhârî, ezan 74, 82; Müslim, salât 62.
[156] Buhârî, ezan 117; Müslim, salat 28.
[157] Buhârî, ezan 117; Müslim, salat 28.
[158] Buhârî, ezan 18.
[159] Buharı, ezan 126., Sünen-i Ebû Dâvud 770 no'lu hadis.
[160] el-Menhel, V, 195.
[161] Ibnu'l-Humam, FethiTI-Kaadir, IV, 202, Zeylaî, Nasbii'r-râye, I, 320.
[162] İbnu'l-Hümâm, Fethü'l-Kaadir, I, 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/163-169.
[163] el-İsrâ (17), 111.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/169.
[165] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/169-170.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/171.
[167] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/171-172.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/172.
[169] Buhârî, ezan 126; Müslim, mesâcid 149; Tirmizî; salât 179; Nesâî, tatbik 22, iftitâh 8, 19, 36; Muvatta', Kur'ân 25; Ahmed b. Hanbel, III, 106, 158, 168, 188, 191, 252, 269, IV, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/172-173.
[170] Buhârî, deavât 67, Müslim, zikr 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/173.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/174.
[172] Tirmizî, mevâkît 65; İbn Mâce, ikâme 2; Dârimî, salât 33; Ahmed b. Hanbel, I, 403, 404; III, 50; IV, 80, 81, 83, 85; VI, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/174.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/174-175.
[174] bk. A.Naim, Tecrid Tercemesi, II, 396 (hds. no: 283).
[175] eş-Şuarâ (26), 224-226.
[176] bk. Ebû Dâvûd, 5009 no'iu hadis..
[177] Ebû Dâvûd, cıhad 17 (2504 nolu hadU); Abdurraûf el-Münâvî; Feyzu'l-Kaadîr Şerhü Cami'is-Sagsr, 111, 244.
[178] el-Menhel, V, 175.
[179] Mefâtihu'l-Ğayb, I, 635, (Darü't-Tibaatil Âmire, 1307).
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/175-177.
[181] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/177.
[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/177-178.
[183] Nesâi, kıyâmu'1-leyl 9, ıstıâze 63; Ibn Mâce, ikâme 180.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/178.

[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/178-179.
[186] Müslim, müsâfirîn 200; Tirmizî, davat 31; Nesâî, iftitah 16-17 îbn Mace, ikâmet 180; Ahmed b. Hanbel, VI, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/179-180.
[187] el-En'âm (6), 125.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/180-181.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/181.
[190] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/181.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/181.
[192] Buhârî, ezan 126; Müslim mesâcıd 149; Nesâî, tatbik 22, ıftıtâh 8, 19\ 36; Tirmizî, salat 179; Muvatta, Kur'ân 25; Ahmed b. Hanbel, III, 106, 158, 188, 191, 252, 269, IV, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/181-182.
[193] Buhârî, deavât 67; Müslim, zikir 25.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/182-183.
[195] Buhârî, teheccud, I, deavât 9; tevhîd 8, 64; Müslim, müsâfirîn 199, zikir 68; Tirmizî,deavât 29; Nesâî, kıyâmu'1-leyl 9; ibn Mace, ikâme 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/183-184.
[196] Bezlu'l-mechüd, IV, 507.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/184-185.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/185-186.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/186.
[200] Buhârî, ezan 126; Müslim, mesâcid 149; Nesâî, tatbîk 22, iftitah 8, 19, 36; Tirmizî, salât 79;Muvatta',Kur'ân25;Ahmedb. Hanbel, III, 106, 158, 168, 188, 191,252,269, IV, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/186-187.
[201] Müslim, mesâcid 33.
[202] bk. BezlıTl-mechud, IV, 510-511.
[203] Nimet-i İslam, s.277-278.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/187-189.
[204] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/189-190.
[205] en-Neml (27), 26.
[206] el-A'raf (7), 54; Yunus (10), 3.
[207] Hûd (11), 7.
[208] Tâhâ (20), 5; es-Secde (32), 4; el-Hadîd (57), 4.
[209] ez-Zumer (39), 75.
[210] el-Mu'min (40), 7.
[211] bk. el-A'râf (7), 156.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/190-191.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/191.
[214] Müslim, salât 52; Tirmizî, salât 65, vitr 19; Nesâî, iftitâh 18; İbn Mâce, ikâme 1, Dârimî, salât 33; Ahmed b. HanbeflII, 50, 69.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/191-192.
[216] el-Fıkh alâ'l-Mezâhihi'I-erbaa, IV, 256.
[217] en-Nahl, (16), 99.
[218] Hak Dini Kur'an Dili, V, 3123.
[219] Hülâsatu'l-Beyân, VII, 2895 - 2896.
[220] bk. Ahmed b. Hanbel, VI, 426.
[221] el-Alûsi, RuhiTl-Meânî, XIV, 228; Buharı, edeb 76; Müslim, I, 109, 110; Tirmizî, me-vakit 65, sevabü'l-Kur'an 22.
[222] Toplu bilgi için bk. el-Menhe), V, 187 - 188.
[223] bk. Nimet-i İslâm, s. 233 .
[224] Bezlu'l-mechud, IV, 514.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/192-195.
[225] Müslim, salât 52 Tirmizî, salât 65; vitir 19; Ibn Mâce, ikâme 1, Dârimî, salat 33: Ahmed b. Hanbel IH, 50, 69.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/196.
[227] Müslim, salat 52.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/196-197.
[229] İbn Mâce, ikâme 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/198.
[230] Hattâbî, Meâlimu's-sünen, I, 492; Şevkânî, Neylü'l-evtar, II, 267.
[231] Şevkânî, Neylu'l-evtâr, II, 261.
[232] Neylu'l-evtâr, II, 267.
[233] bk. Tirmizi, salât 72.
[234] Ahmed b. Hanbel, V, 11 - 12.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/198-200.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/200.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/200.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/201.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/201-202.
[240] Tirmizî, salat 72; İbn Mace; 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/202.
[241] Şevkânî, Neylu'l-evlâr, II, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/203-204.
[242] Buhârî, ezan 89; deavât 39, 44, 46; Müslim, mesâcid 147, zikr 48; Tirmizî, deâvât 76; Nesâî, tahâre 47, iftitâh 14, 15; Ibn Mâce, ikâme I, dua 3; Ahmed b. Hanbel, II, 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/204.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/205-206.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/206.
[245] Buhârî, ezan 89; Tirmızî, Mevâkît 68; îbn Ma'ce İkâme 4, Müslim, salat 50; Dârımî, salat 34; Ahmed b. Hanbel, III, 101, 111, 114, 183.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/207.
[246] bk. Muslini, salât 52.
[247] bk. Nesâî, iftılah 22.
[248] el-Muttekî, Ken/u'I-Ummâl, VII, 437.
[249] Daha fazla bilgi için bk. Kâsânî, Bedâyi', I, 204.
[250] Tecrid Tercemesi, II, 572.
[251] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, II, 108.
[252] Z. Ahmed et-Tehânevî; îlâuVSinen, II, 183, 184.
[253] Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, il. 108.
[254] Müslîm, salât 52.
[255] Müslim, salât 50.
[256] Buhârî, ezan 89.

[257] Z. Ahmed et-Tehânevî, İ'lâu's-sünen, II..188.
[258] Tirmizî, salat 66; Zafer Ahmed et-Tehânevi, İ'laiTs-siinen II. 187.
[259] bk. en-Neml (27), 30.
[260] bk. el-Fıkh ale'l-Mezâhibi'e-erba'a, I, 257.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/207-212.
[261] Müslim, salat 240; Ahmed b. Hanbel, VI, 31, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/213.
[262] bk. Bilmen, Ö. Nasuhi, Büyük islâm ilmihâli, s. 121.
[263] Buhârî, ezan 183.
[264] M. Zihni Efendi, NFmet-i İslâm, s. 208.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/213-215.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/215.
[267] Buhârî tefsir Sure (108), 1; Müslim salat 53; Tirmizi, cennet 10; Nesâî iftitah 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/216.
[268] Çantay, Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, III, 1202.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/216-217.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/217-218.
[271] en-Nûr (24), 11.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/218.
[273] bk. Bezhı'l-Mechud, IV, 531.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/218-220.
[275] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[276] Tirmizî, tefsir (9) 1; Ahmed b. Hanbel, I, 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/220-221.
[277] bk. Suyûtî, el-İtkân, I, 63.
[278] Cerrahoğlu İsmail, Tersir Usûlü, s. 58.
[279] Zürkanî, Menahilu'l-İrfân, I, 248.
[280] Karaçam İsmail, Kır'an-ı Kerîmin Faziletleri, s. 44.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/221-223.
[282] Karaçam, Kur'ân'ın Fazitleri, s. 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/223.
[283] Tirmizî, tefsîr-ı Sûre (9), 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/223-224.
[284] Yazır H., Hak Dini, IV, 2442.
[285] en-Nisâ (4), 176.
[286] Ibn Kesir, Tefsîru'l-Kur'ân, II, 331.
[287] Yazır H., Hak Dini, IV, 2443
[288] Geniş bilgilerin bk. Karaçam, Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri, s. 400.
[289] en-Neml (27), 30.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/224-225.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/225.
[292] Şevkâni Neylu'l-Evtâr, II, 225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/225-226.
[293] Buhârî, ezan 65, 163; Müslim, salat 191, 192; Tirmizî, salât 159; Nesâî, İmame 35; îbn Mâce, İkâme 49; Ahmed b. Hanbel, III, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/226.
[294] bk. A. Naim, Tecrid Tercemesi, II, 554.
[295] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi III, 260.
[296] Bezlu'e-Meehûd, V, 4.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/227-228.
[298] Buhârî, ezan 60, 63; edeb 74; Müslim, Salât 178, 179. Nesâî, iftitah 63.7İ; imame 39, 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/228-229.
[299] bk. 791 no'lu hadis.
[300] Aynî, Umdetu'l-Kaarî, V, 237-239.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/230-231.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/231-232.
[303] Beyhakî, es Siinenu'l-Kubrâ, III, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/232.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/232-234.
[305] İbn Mâce, ikâme 26, dua 4; Ahmed b. Hanbel, III, 474; V, 74.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/234.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/234-235.
[307] Seyhakî, es-Sünenu'1-Kiibrâ, III, 85, 86, 112, 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/235.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/235-236.
[309] Buhârî, ilim 68; ezan 62; Müslim, salat 183-186: Ti'rmizî, salâtfil; Nesâî, imamet 35; Ibn Mâce ikâmet 48, 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/236.
[310] bk. 856 no'lu hadis.
[311] bk. 855 no'lu hadis
[312] Tecrîd Tercemesi II. 553.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/237-238.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/238.
[315] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, III, 115-116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/238.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/238.
[317] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[318] Dârimı, salat 91; Ahmed b. Hanbel, 111-427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/239.
[319] Ahmed b. Hanbel, III, 427.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/239-240.
[321] Buhârî, ezan 104; Müslim salât 44-46; Nesâî, iftıtâh 33, 54; Ibn Mâce, İkâme 11; Ah-med b. Hanbel, II, 348, 446; V, 197; VI, 448.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/240.
[322] Ahmed Nâim, Tecrid Tercemesi, II, 611.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/240-241.
[323] Buhârî, ezan 96, 97, 107, 109, 110; Müslim, salât 154, 155; Nesâî, iftitâh 58; Ahmed b. Hanbel, V, 295, 301, 311.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/241-242.

[325] Müslim, salat 157.
[326] Bezlu'l-mechâd, V, 14.
[327] bk. 161 no'lu hadis.
[328] Müslim, salât 157.
[329] Nimet-i İslâm, s. 220.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/242-244.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/244-245.
[332] Buhârî, ezan 96-97, 107, 109, 110; Müslim, salât 154, 155; Kesâî iftitâh 58; Ahmed b Hanbel, Vı, 295, 301, 311.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/245.
[333] Müslim, salât 155.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/245-246.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/246.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/246.
[337] Buhârî, ezan 91, 96, 97, 108; İbn Mâce, ikâme 7; Ahmed b. Hanbel, V, 109,112; VI, 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/247.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/247.
[339] Buhârî, ezan 18; edeb 28; âhâd 1; Dârimî, salât 42; Ahmed b. Hanbel, V, 53.
[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/248.
[341] Abdullah b. Ebî Evfâ: Ebû Muâviye kunyesiyle meşhur olan Abdullah, Bey'atu'r-ndvânda, Hudeybiye ve Huneyn'e iştirak etmiştir. Hz. Peygamberden 95 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan on tanesini Buhârî ve Müslim müştereken, ayrıca Buhârî beş Müslim de bir hadisini rivayet etmiştir. Abdullah babasının zekâtını getirdiği zaman, Hz.Peygamberin "Allah'ım, Ebû Evfâ ailesini bağışla!" duasına mazhar olmuştur. Yaşlılığında gözlerim kaybeden Abdullah Kûfe'de en son vefat eden sahâbidir. H. 86 veya88'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, IV, 301, VI, 21; Ibnu'l-Kayserânî.el-CanT beynericâli's-Sahihayfi, I, 242; tbnu'1-Esîr, Üsdü'1-gabe, III. 182; Zehebî, Siyeru a'lânıı'n-nubelâ, III, 428-430; tbn Hacer, el-İsâbe, II, 279; Tehzîbu't-Tenzîb, V, 151; Ibnu'I-Imad, Şezerâtu'z-zeheb, I, 96).
[342] Ahmed b. Hanbel, IV, 356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/248.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/249.
[344] Buhârî, ezan 96, 103; Musihti, salât 158, 159; Nesâî, Iftıtâh 74; Ahmed b. Hanbel, I, 175, 176, 179, 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/249.
[345] Geniş bilgi için bk. Asr-ı saadet (Ashab-ı k^râm), II, 10 vd.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/250-251.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/251.
[347] Müslim, salât 156; Nesâî, salât 16; Ahmed b. Hanbel, I, 322; III, 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/251-252.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/252.
[349] Bk.Kâsânî, Bedâyi', I, 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/253.
[350] Nesâî, ıftıtâh 59, 4; Tirmizî, mevâkît 113.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/253.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/254.
[352] Müslim, mesâcid 188; Nesaî, mevâkît 16, 20; Ahmed b. Hanbel, IV, 420, 423.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/254.
[353] Müslim, salât 167.
[354] Merginânî, Hidâye ve Kemaleddin b. Humam Fethu'l-Kadîr, I, 236.
[355] Hatiboğlu Haydar, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, III, 50-51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/254-256.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/256.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/256-257.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/257.
[359] Bezlu'I-mechud, V, 21; Bilmen, Büyük İslam İlmihali s. 200.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/257-258.
[361] Tırmızî, cıhâd 23; Nesâî, tahâre 105, hayl 10, Ahmed b Hanbel, I, 78, 95, 132, 225, 234, 249.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/258.
[362] el-Menhel, V, 232.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/259-260.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/260.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/260.
[366] Menhel, V, 233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/260-261.
[367] Buhârî, ezan 98, Müslim, salât 173; muvatta, nida 24; Nesâî, iftitâh 24; Tirmizi salat 116; Ahmed b. Hanbel, VI, 338, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/261.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/261-262.
[369] Buhârî, ezan 99, cihâd 172, meğâzî 12, tefsir sûre 52; Müslim, salât 174; Tİrmizî, mevâ-kît 113; Nesâî, iftitâh 65; Dârimî, salât 64; Muvatta', nida 23; Ahmed b. Hanbel, IV, 80, 84, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/262.
[370] Bezlu'l-mechud, V, 26.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/262-263.
[372] Buhârî, ezan 98; Nesâî, iftitah 67; Ahmed b. Hanbel, V, 187, 88, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/263-264.
[373] İbn Mâce, ikâme 9.
[374] Heysemî, MeemeıTz-zevaid II, 116; Aynî, Umdetu'l-kaarî, VI, 253.
[375] Bezlu'l-mechûd, V, 27 - 28.
[376] Menhel, V, 237.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/264-265.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/265.
[379] Azîmâbâdî, Avnu'J-ma'bud, III, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/266.
[380] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/267.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/267-268.
[382] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/268.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/268.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/269.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/269-270.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/270.
[387] et-Tekvîr, (103), 15-16.

[388] Müslim, salât 201; İbn Mâce, ikâme 5; Ahmed b, Hanbel, IV, 306, 307.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/270.
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/270-271.
[390] Ahmed b. Hanbel, III, 3, 45, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/271.
[391] el-A'raf, (7), 204.
[392] İbn Mâce, ikâme 113.
[393] Tecrîd Tercemesi, II, 595.
[394] el-A'râf (7), 204.
[395] İbn Mâce, ikâme 13; Ahmed b. Hanbel, III, 339.
[396] bk. 823 numaralı hadis.
[397] Cezîrî, Abdurrahman, el-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, I, 254.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/271-274.
[399] Kütüb-i Sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/274.
[400] Nesâî, tahâre, 55, 70, 88, 91, 105.
[401] Buhârî, ezan 104; Müslim,'salât 43, 44; Nesâî, iftitâh 54.
[402] İbn Mâce, ikâme 11.
[403] el-Müttekî, Kenzu'l-Ummâl. VII, 442.
[404] Bezlu'l-mechud, V, 36.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/274-275.
[406] îbn Mâce, ikâme, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/275.
[407] bk. Müslim, salât 38.
[408] bk. el-A'raf (7), 204.
[409] Davudoğlu, A.Sahıh-i Müslim, III, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/275-277.
[410] Müslim, salât 38, 41; Tirmizî, salat 116, 166; Tefsir süre I, 1, Nesâî, iftitâh 23; İbn Mâce, ikâme 11, 172, edeb 52; Muvatta, nıda 39; Ahmed b. Hanbei, II, 241, 285, 480, 204, 215, 250, 290, 457, 460, 478, 487, IH, 43; IV, 167, VI, 142, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/277-278.
[411] Ibn Mâce, Nikâh 19; Ahmed b. Hanbei, II, 359'da: "Allah'a hamd ile başlamayan her önemli iş..." şeklindedir. Hafız Abdulkadir er-Ruhâvî, de, el-Erbaîn el-Buldaniyye'de hadisin bir rivayetinin de, "Bismillah ile başlanmayan her önemli iş..." şeklinde olduğunu belirtmiştif. (bk. Hatipoğlu Haydar, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, V, 310.).
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/278-280.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/280.
[414] Ubâde b. es-Sâmit: Ebu'l-Velîd Ubâde b. es-Samit el-Ensârî, el-Hazrecî, birinci ve ikinci Akabe bey'atlannda bulunmuş ve oniki nakîbden biri olmuştur. Bedirden itibaren bütün harblere iştirak etmiştir. Suriye ve Mısır'ın fetihlerinde bulunmuş, Filistin ve Humus valiliklerini üstlenmiştir. Uzun boylu, yakışıklı ve heybetli bir zat olan Ubâde Hz. Peygamberden Baki b. Mahled'in Müsned'ine göre 181 hadis rivayet etmiştir. Kendisinden Enes b. Malik, Câbirb. Abdillah ve Ebû Umâme gibi birçok sahâbî hadis rivayet etmiştir. Tabiûn neslinden de çokları ondan rivayette bulunmuşlardır. O'nun rivayet ettiği hadislerden 6 tanesi Buhârî ve Müslim'de; 2'si sadece Buhâri'de 2 tanesi de sadece Müslim'de yer almıştır. Ubâde (r.a.) 72 yaşındayken h. 34 yılında vefat etmiştir. Kabri Remle veya Kudüs'tedir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, III, 546, 621, Buhârî, et-Târihu'l-kebir, VI, 92; İbnu'1-Esîr, Üsdu'l-ğâbe, III, 160; Zehebî, siyeru a'lâmı'n-niibelâ, III, 5-11; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 268 - 269; Tehzîbu't-Tehzîb, V, 111-112; İbnu'I-İmad*, Şezerâtu'z-zeheb, I, 40, 62; el-Ansârî, Asr-ı Saadet (Ashab-ı Kiram), III, 473 - 480 (Şamil Yayını).
[415] Buhârî, ezan 95; Müslim, salât 34, 38,40, 41; Tirmizî, mevâkît 69, 115, 116, tefsir sûre I, 1; Nesâî, iftitâh 24; İbn Mâce, ikâme 11; Dârimî, salât 36; Muvatta, nida 38, 39; Ahmed b. Hanbel II, 285, 290, 460, 487; V, 314, 316, 321, 322; VI, 142, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/280.
[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/281.
[417] Buhâri, ezan 95; Müslim, salat 34, 38, 40, 41; Tirmizî, mevâkit 115, 116, tefsir sure I, 1; Nesâî, iftitah 24; Ibn Mâce, ikâme 11, Dârimî salat 36; Muvatta, nİdâ, 38, 39; Ahmed b. Hanbel, II, 285, 290, 460, 487; V, 314, 316, 321, 322; VI, 142, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/281.
[418] Bezlul-mechûd, V, 45.
[419] el-Muttekî, Kenzu'l-Ummal, VII, 442, (Hadis no: 19689).
[420] el-A'raf, (7), 204.
[421] Ibn Mâce, ikâme 13; Ahmed b. Hanbel, III, 339.
[422] Meylânı Ahmed, el-Hidâye Tercemesi, I, 122.
[423] Aynî, Umdelu'l-Kaari, VI, 13.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/281-283.
[425] Tırmizî, salât 116; Nesâî, iftitah 28; Ibn Mâce, ikâme 13: Muvatta, nida 44; Ahmed b. Hanbel, II, 240, 284, 285, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/283-284.
[426] el-A'raf (7), 204.
[427] İbn Mace, ikâme 13; Ahmed b. Hanbel, III, 3393.
[428] Dârekutnî, Sünen, I, 323, 326, 331, 333.
[429] bk. Muttekî, Kenzu'l-Ummal,, VII, 442.
[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/284-285.
[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/286.
[432] Şevkânî, Neylû'l-evtâr, II, 242.
[433] el-Heysemî, Mecmeu'z-zevâdi, II, 110.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/286-287.
[435] Tirmizî, salât 116; Nesâî iftitâh 28; İbn Mâce, ikâme 13; Muvattâ, nida 44; Ahmed b. Hanbel, II, 240, 284, 285, 302.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/287-288.
[437] Hattâbı, Sünemi Ebû Davııd, I, 517.
[438] Bezlu'l-mechûd, V, 62-63.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/288-289.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/289-291.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/291.
[442] Ümran b. Husayn; Ebû Nuceyd kunyesiyle bilinen Ümran, Ebû Hureyre ile birlikte hicretin "yedinci senesinde müsluman oldu. Basra'da kadılık yaptı. 1*80 hadis rivayet etti. Kendisinden Mutarrıf b. Abdillah b. eş-Şıhhîr, Ebû Recâ el-Utâridî, İbn Sirîn ve Atâ gibi zevat hadis rivayet etmişlerdir. Ashab arasında çıkan olaylarda tarafsız kaldı. H. 52 senesinde vefat etti. (Bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabakât, IV, 287; Buhârî, et-Tarîhu'l-kebîr, VI, 408; Ibnu'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV, 281; Zehebî, Siyeru a'lâmı'n-nübelâ, II, 508 - 511, İbn Hacer, el-İsâbe, III, 26-27; Tehzîbu't-Tehzib VIII, 125 - 126; Ibnu'I-İmad, Şezerâtu'z-zeheb, I, 62).
[443] Müslim, salât 47 - 49; Nesâi, iftitâh 27; kıyâmu'1-leyl 50; Ahmed b. Hanbel, IV, 426, 431,433, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/291-292.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/292-293.
[445] Müslim, salât 48, 49; Nesâî, iftitâh 27, kıyâmü'1-leyl 50; Ahmed b. Hanbel, IV, 426, 431, 433, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/294.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/294.
[447] Ahmed b. Hanbel, III, 146, 153, 357, 397; V, 338
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/294-295.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/295.

[449] Ahmed b. Hanbel, III, 146, 153, 357, 397; V, 338.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/296.
[450] Tirmızî, sevâbu'l-Kur'ân 20.
[451] bk. 3416 no'lu hadis-i şerif.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/296-297.
[453] Nesâî, iftitâh 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/298.
[454] es-Subkî, Menhel, V, 265-7.
[455] Davudoğlu, Ahmed, Selâmet Yolları, I, 324 - 325.
[456] M.Sofuoğlu, Tefsir Dersleri, (VII. Sınıf), s.67.
[457] Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, I, 5-6.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/299-302.
[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/302.
[460] Müslim, salât 11.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/302-303.
[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/303.
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/304.
[464] Buhârî, ezan 116, 144; Müslim, salât 33; Nesâî, iftıtâh 84, tekbîr 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/304-305.
[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/305.
[466] Buhârî, ezan 128; Müslim salat 28 - 30; Nesâî, tatbik 94; Dârimî, salat 40; Ahmed b. Hanbel, II, 270.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/305-307.
[468] Müslim, salât 30.
[469] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, III, 55-58.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/307-310.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/310.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/310-311.
[473] Tirmizî, mevâkît 84; Nesâî, tatbik 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/311.
[474] Dârimî, salât 74.
[475] el-Menhel, V, 275-276.
[476] Tirmizî, mevâkît 98.
[477] Bezlu'l-mechud, V, 85-86.
[478] Ahmed b. Hanbel, II, 38; Ebu Davud 840 numaralı hadis.
[479] bk. 841 numaralı hadis.
[480] Hâzimî, el-İ'libar, 79-80; Koçkuzu Ali Osman, Hadisle Nâsih-Mensûh, 216.
[481] el-Menhel, V. 276-277; İbn Kayyım, Zadü'l-Me'âd, I, 56-59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/311-314.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/314-315.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/315.
[484] Tirmizî, salât 85; Nesaî, tatbik 38; Dârimî, salat 74; Ahmed b. Hanbel, II, 381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/315.
[485] Hazimî el-î'tibâr, 79-80.
[486] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/316.
[487] Tirmizî salât 85; Nesâî, tatbîk 38; Dâtnî, salât 79, Ahmed b. Hanbel, II, 381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/316.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/316-317.
[489] Buhârî, ezan 127, 143; Nesâî, tatbik 91, 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/317.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/318.
[491] Buhârî, ezan 127, 142, 143; Tirmizî, mevakît 97; Nesâî, tatbîk 91, 93; tbn Mâce, ikâme 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/318-319.
[492] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/319.
[493] Buhârî, ezan 142, Tirmizî, salât 212, H. 286; tatbîk 91.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/319.
[494] bk.VI, 98.
[495] Buhârî, edeb 27; ezan 18; ahâd 1; Dârimî, salât 42; Ahmed b. Hanbel, V, 53.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/319-321.
[497] Müslim, mesâcid 32; Tirmizî, mevâkît 94.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/321.
[498] Tirmizî, mevâkit 93; Ahmed b. Hanbel, II, 265, 311; III, 233.
[499] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi III, 387-388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/321-322.
[500] Müslim, salât 202; Ibn Mâce, ikâme 18.
[501] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/322-323.
[502] Buhârî, ezan 117.
[503] Müslim, salât 194, 202, 206.
[504] Müslim, salat 194; Nesâî, tatbik 2
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/323-324.
[506] Müslim, salat 194, 202-206; Müsafirûn 201, Tirmizi, mevâkit 82, Deâvât 32. tatbit 25; İbn Mâce, ikâme 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/324-325.
[507] îbn Mâce, ikâme 18.
[508] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/325-326.
[509] Bu mevzudakı ayrıntılı açıklama 848 numaralı hadisin şerhindedîr.
[510] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/327.
[511] Buhârî, ezan 111, 113, 125; beď ui-halk, 7; tesir sûre (1) 2; Müslim, salât 71, 72,; Tirmizî, mevâkît 71, 83; Nesâî, iftitâh 33, 34, tatbik 23; Ibn Mâce, ikâme 14; Dâ-rîmî, salât 38; Muvatta', nida 47; Ahmed b. Hanbel II, 233, 238, 270, 387, 417, 459, 467.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/327.
[512] Muvatta', nida 47.
[513] Bilmen, Büyük İslâm İlmihâli, s. 134.
[514] bk. Buhârî, ezan 18; Müslim, salat 28.
[515] el-Menhel V, 289-291.
[516] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/327-330.
[517] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/330.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/330.

[519] Nesâî, kıyâmü'l-leyl 9, İstiâze 63; Tirmizî, salât 95; tbn Mâce, ikâme 23, 180; Ah-med b. Hanbel, 1, 180, 185, 371; IV, 353, 356, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/330-331.
[520] Hak Dini Kur'an Dili, I, 119.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/331.
[522] Buhârî, ezan 136. salât 3, 6, amel fıs'salâh 14; Mushm, salât 33; Nesâî, kıble 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/332.
[523] Buhârî, salât 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/332-333.
[524] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/333.
[525] Buhârî, ezan 121, 127, 140; Müslim, salât 193, 194; Tirmizî, salât 91. Nesâî, tatbîk 24, 25, 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/333-334.
[526] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/334-335.
[527] Buhârî, ezan 64, 67, 140; Müslim, salât 188, 195; Ahmed b. Hanbel, III- 100, 101, 205, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/335.
[528] Müslim, salât, 204-206.
[529] Müslim, MuSâfirîn 203.
[530] el-Menhel, V, 295.
[531] Bezlul-Mechûd, V, 108.
[532] Bilmen, Ö. Nasûhi, Büyük İslâm İlmihâli, s. 130.
[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/335-337.
[534] Müslim, salât 193; Nesâî, sehv 77, tatbik 24, 25, 89; Buhârî, ezan 121, 127, 140; Tirmizî, salât 91.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/337-338.
[535] Bezlu'l-Mechüd, V, 110.
[536] Nimet-i İslâm, S.260.
[537] Buhârî, ezan 65.
[538] Nimet-i İslâm, s. 220.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/338-340.
[539] Buhârî, ezan 157, 164.
[540] Tırmizî, salât, 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/340-341.
[541] Tirmizî, mevâkît 81; Nesâî, tatbik 54, iftitâh 88; Ibn Mâce, ikâme 16, 72; Dârimî, satât 78; Ahmed b. Hanbel, 11-525; IV; 22-23, 119, 122; V, 310.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/341.
[542] el-Hacc (23), 77.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/341-342.
[544] Buhârî, imam 15; Tırmızî, salât 110, ısti'zân 4; Nesâî, iftitâh 7, tatbîk, 15, sehv 67, "Ibn Mâce, ikâme 72
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/343-344.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/344.
[546] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, III, 76-82.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/345-349.
[547] Buhârî, ezan 95, 233; isti'zân 18, eymân 15; Müslim'salât 45; Tirmizî, mevâkît 110; Nesâî, iftitâh 7, tatbîk 15, sehv 67, İbn Mâce, ikâme 72; Ahmed b. Hanbel, II, 473; IV-340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/349-350.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/351.
[549] Nesâî, iftitâh 7, tatbîk 15, sehv 67; Tirmizî, mevâkît 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/351-352.
[550] el-Müzzemmül (73), 20.
[551] Kâsânî, BedâyiüVsanâyi', I, 111.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/352-354.
[553] Nesâî, iftitâh 7, tatbîk 15, sehv 67; Tirmizî mevâkît 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/354-355.
[554] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/355-356.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/356.
[556] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/356.
[557] Tirmizî, mevâkît 110; Nesâî, tatbik 15, sehv 67, Ahmed b. Hanbel IV, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/357.
[558] el-Mâide (5), 6.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/357-358.
[560] Nesâî, tatbîk 55; İbn Mâce, ikâme 204; Dârimî, salât 75, Ahmed b. Hanbel, III. 428, 444; V, 447.
[561] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/358.
[562] bk. 840 numaralı hadis ve açıklaması.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/359-360.
[564] Nesâî, tatbik 3; Ahmed b. Hanbel, IV – 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/360-361.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/361.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7. DİN NASİHATTİR
Bu Hadisin Önemi:
Nasihatin Tanımı:
Allah'a Nasihat:
Allah'ın Kitab'ına Nasihat:
Allah'ın Rasûlüne Nasihat
Müslümanların Yöneticilerine Nasihat
Genel Olarak Müslümanlara Nasihat:
Nasihat Edicilerin Konumu:
Nasihatin Hükmü:
Hadis-İ Şeriften Çıkartılan Hükümler:

7. DİN NASİHATTİR

Ebu Rukayye Temîm b. Evs ed-Dâri (r.a)'den Peygamber (s.a) buyurdu ki: "Din nasihattir." Kime? diye sorduk; "Allah'a, Kitab'ına, Rasûlüne, müs-lümanların yöneticilerine ve onların hepsine!" diye buyurdu.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin çok büyük bir önemi vardır; çünkü dinin temel direği ve esası olan nasihati dile getirmektedir. Nasihatin varlığı sayesinde din, müslü-manlar arasında dimdik varlığını korur. Nasihat olmayacak olursa, hayatlarının bütün alanlarında müslümanlar gerileme ile karşı karşıya kalırlar.
Nasihat, doğruluk ve ihlâs (samimiyet) ile açıklanacak olursa, bu hadisin önemi daha büyük bir açıklıkla ortaya çıkar. Çünkü doğruluk ve ihlâs, amellerin kabul edilmesinin şartıdır.
Nasihat etmek ise: İhlâslı olmak demektir. Nefsin Allah'a halis kılınması, onun arındırılması ve güzelleştirilmesi, Muhammed (s.a)'ın Risâletinin amacıdır. [2]

Nasihatin Tanımı:

Nasihat etmek, halis olmak, samimi olmak anlamına kullanılır. Bir şeyin katıksız halis olduğunu ifade etmek üzere bu kökten gelen fiil kullanılır. Nâsıh ise, bal ve benzeri maddelerin hâlis ve katıksız olması demektir. Halis ve katıksız olan her şey "nush" niteliğini kazanır.[3] (Araplar) böylelikle sözün ve davranışın onları ifsâd eden şeylerden halis kılınmasını, nefsin de kirletici unsurlardan arındırılmasını, balın yabancı maddeler ile karışmışlı-ğından arındırılmış olmasına benzettiklerinden, bu tabiri kullanmışlardır.
Nasihat, "dikmek" anlamında da kullanılır.
Nush, elbise dikmeyi anlatan mastardır.[4]
el-Hattâbî[5] şöyle demektedir: Araplar böylelikle nasihatte bulunan kişinin davranışını nasihat ettiği kimsenin iyiliğini araştırması bakımından, dikiş ile elbisede bulunan gedikleri kapatmaya benzetmiş oluyorlar.[6]
Çünkü kişi nasihatte bulunmak suretiylâ "minsaha" (nasihat ile aynı kökten ism-i âlet) demek olan iğne, elbisenin açıklıklarını bir araya getirip topladığı gibi, nasihatta bulunan da müslüman kardeşinin dağınıklıklarını toplayıp bir araya getirir.
el-Hattâbî, nasihatin tanımını yaparken şunları söylemektedir: Nasihat, kendisine nasihat verilen kimsenin iyi bir pay elde edebilmesi anlamında geniş kapsamlı bir kelimedir.[7] İbnul-Esîr[8] de şöyle demektedir: Nasihat, kendisine nasihat verilen adına hayrı dilemeyi ifade eden bir sözcüktür. Ebû Amr b. es-Salâh da der ki: Nasihat, nasihat verenin nasihat verdiği kimseye hem isteyerek (iradesiyle), hem davranışı ile çeşitli hayırları ifâ etmesi anlamını ihtiva eden oldukça kapsamlı bir kelimedir. [9]

Allah'a Nasihat:

Allah'a Nasihat, O'na Samimi Ve İçten İman Etmek, Kitâb'mda Rasûlü (S.A) Vasıtasıyla Haber Verdiklerine Aynı şekilde inanmak, ibadeti yalnızca O'na ihlâs ile yapıp başkasına hiçbir şekilde ibadet etmemek, emrettiği hususlarda ona itaat edip, yasaklayıp yaklaşılmasını istemediği şeylerden uzak durmak, sevdiğini sevmek, buğzettiğine buğzetmek, mü'min kullarını dost ve veli edinmek, O'nun düşmanlarından da teberri edip uzaklaşmak ile gerçekleşir. Kim bunları yerine getirecek olursa, o nefsini kirletici, aşağılık şeylerden arındırıp temizlemiş, Yüce Rabb'ine nasihat etmiş (O'na ve yoluna samimiyetle bağlanmış) olur.
Burada nasihatin anlamı Yüce Allah'a ihlâs ile bağlanmaktır; yani kulun kendi nefsine nasihat etmesidir. Çünkü şanı Yüce Allah'ın, nasihatçıların nasihatına ihtiyacı yoktur.
Bu hadisin anlamına Kur an-ı Kerim'den tanıklık eden buyruklardan biri de şudur: "Allah'a ve Rasûlüne karşı nasihat etmeleri (samimi olmaları) şartıyla zayıflara, hastalara harcayacak birşey bulamayanlara, (cihâda çıkmadıkları için) bir günah yoktur."(et-Tevbe, 9/91)
Allah'a ve Rasûîüne nasihatin anlamı, söz ve fiilin ihlâs ile yapılması demektir. Kurtubî bu âyet-i kerimeyi tefsir ederken şunları söylemektedir: "İlim adamları derler ki: Allah'a nasihat vahdaniyetine itikadda ve O'nu ulûhiyyet sıfatlarıyla vasfetmekte eksikliklerden tenzihde ihlâsla inanmak, O'nun sevdiklerini arzulamak ve O'nu gazablandiran şeylerden uzak durmaktır.[10]

Allah'ın Kitab'ına Nasihat:

Kitabullah'a nasihat bu ümmetin selefinin -Allah onlardan razı olsun-iman ettiği şekliyle iman etmekle olur. Tahâvît[11] şöyle demektedir: "Şüphesiz Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın Kelâm'ıdır; herhangi bir söz söyleme keyfiyeti söz konusu olmaksızın O'ndandır. Onu vahiy yoluyla indirmiştir. Müminler de bu şekilde onu gerçekten tasdik etmişler, gerçek manasıyla onun Yüce Allah'ın Kelâm'ı olduğuna, mahlukâtın sözü gibi yaratılmış bir söz olmadığına kesin olarak inanmışlardır. Her kim onu işittikten sonra insan sözü olduğunu iddia edecek olursa, kâfir olur. Yüce Allah böyle birisini yermiş, ayıplamış ve: "Ben onu Sekar'a (Cehennem isimlerinden) sokacağ'-n.'Vei-Müddes-sir, 74/26) buyruğu ile onu Sekar'a sokmakla tehdit etmiştir. Yüce Allah: "Bu insan sözünden başka birşey değildir"(d-Müddessir, 74/25) diyen kimseyi Sekar'ı ile tehdit ettiğine göre, kesin olarak biz de şunu bildik ve inandık ki; o Kur'ân-ı Kerim, insanları yaratanın sözüdür ve hiçbir zaman hiçbir insanın sözüne benzemez.[12]
Bu ümmetin selefinin iman ettiği gibi iman eden, Mutezile ve diğerlerinin içine düştüğü çıkmazlardan kendisini kurtarmış olur. Çünkü Mutezile Kur'ân-ı Kerim'in baştan beri Allah'tan geldiğine inanmaz, lafzın Allah'ın Kelâm'ı olduğuna inanmakla birlikte, mananın Ö>yle olmadığına inanırlar, el-Küllâbiye ise mananın Allah'ın Kelâm'ı olduğuna inanmakla birlikte, lafzın böyle olmadığına inanırlar. Allah'ın Kitabını tazim etmek, onu tebcil etmek, onun hayat için kapsamlı, mükemmel, her zaman ve her mekânda uygulanabilir bir sistem ve düzen olduğuna inanmak da Allah'ın Kitab'ına nasihatin kapsamındadır. Kur'ân-ı Kerim'in hükümlerini ve öğretilerini bir tarafa bırakmış İslâm toplumunda her türlü hükmün üzerinde geçerli olacak bir hüküm olarak onu hayata geçirmek için bütün gayreti ortaya koymak da, Allah'ın Kitab'ına nasihat etmek kapsamı içerisindedir.
Yine bu ilâhî Kitab'ı güzel bir şekilde okumak' da ona nasihat kapsamına girmektedir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kur'ân(-ı Kerîm)'i de tertîl ile (harflerini tane tane) oku!'VeJ-Müwemmfj, 73/4) Müslümanlara Kur'ân-ı Kerim'i öğretmek de Allah'ın Kitab'ına nasihat kapsamı içerisindedir. Nitekim Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizin en hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve Öğretendir.[13]

Allah'ın Rasûlüne Nasihat

Kurtubî'nin: "Allah'a ve Rasûlüne karşı samimi olmak (nasihat etmek) şartıyla..."fei-Teube, 9/91) buyruğunu tefsir ederken söylediği gibi, şöyle olur: "Rasûlullah (s.a)'a nasihat" Peygamberliğini tasdik etmek, emir ve yasaklarında itaatinin dışına çıkmamak, ona dost olanları dost bilrnek, O'na düşmanlık edenlere düşmanlık beslemek, O'na gereken saygı ve ta'zimi göstermek, O'nun Âl-i Beyt'ini sevmek, Ö'nu da Sünnetini de "gereği gibi tazim etmektir. Sünnetini vefatından sonra gereken araştırmaları yapmak suretiyle canlandırmak, Sünneti hakkında yeterli bilgiye sahip olmak, onu gereği gibi korumak, yaymak, Sünnetine davet etmek, Rasûlullah (S.A.S.)'in üstün ahlâkı ile ahlâklanmakla olur.[14]

Müslümanların Yöneticilerine Nasihat

Hafız İbn Hacer'in Fethü'l-Bârî'de açıkladığı gibi, müslümanların önderlerine nasihat: "Yapmak istedikleri hususlarda onlara yardımcı olmak, gaflete düştükleri vakit onları uyarıp dikkatlerini çekmek, yanıldıkları vakit gediklerini kapatmak, onların etraflarında birliğin gerçekleşmesine çalışmak, onlardan nefret eden kalpleri geri çevirmek suretiyle olur. Onlara yapılabilecek en büyük nasihat ise, en güzel yol hangisiyse onunla onları zulmetmekten alıkoymaktır.[15]

Genel Olarak Müslümanlara Nasihat:

Bu da büyük ilim adamı Nevevî'nin açıkladığı gibi şu şekilde olur: "Ahiretlerinde de, dünyalarında da faydalarına olacak şeylerde onlan yönIendirmek, onlara gelebilecek eziyet verici şeyleri önlemek, dinleri ile ilgili bilmediklerini onlara öğretmek, sözüyle, davranışıyla, kusurlarını gizlemekle, gediklerini kapatmakla, onlara gelecek zararları önleyip faydalarına olacak şeyleri sağlamakla, onlara İyiliği emredip yumuşaklıkla ve samimiyetle münkerden, kötülüklerden uzaklaşmalarını sağlamak suretiyle, dinleri hususunda onlara yardımcı olmakla, onlara şefkat göstermekle, büyüklerine saygı göstermek, küçüklerine şefkat ve merhamet göstermekle, zaman zaman onlara güzel öğütlerde bulunup onları aldatmayı, onları kıskanmayı terket-mekle, kendisi için sevdiği hayırlı şeyleri onlar için sevmekle, kendisi için hoşlanmadığı şeylerden onlar adına hoşlanmamakla, mallarını, namus ve haysiyetlerini korumakla ve buna benzer diğer hallerde söz ve davranışlarıyla onlara yardımcı olmakla gerçekleşir. Diğer taraftan, sözünü ettiğimiz çeşitli nasihat türlerinin kendilerinde ahlâk haline gelmesi için onları teşvik edip itaatlere yönelmeye onları gayrete getirmekle de olur. Selef-i Sâîihîn arasında, verdiği nasihatlarla dünyevî bakımdan kendisine zarar gelecek noktaya kadar bu işi ileri götürenler vardır.[16]
Nasihat yalnızca müslümanîara da münhasır kalmaz. Aynı şekilde müs-lüman olmayanlara da nasihatta bulunmak gerekir. Çünkü Rasûlullah (s.a) kavmine nasihat etmişti, onları şirk ve putperestliğin karanlıklarından kurtarmak için bütün gücünü ortaya koymuştu. Bu uğurda, Yüce Allah'tan başkasının bilmediği birçok eziyetlerle karşılaşmıştı. [17]

Nasihat Edicilerin Konumu:

Allah'ın kullarına dünya ve âhiretlerinde fayda verecek şeylere yöneltmek suretiyle nasihat etmek; işte bu, Allah'ın Rasûllerinin işidir.
Şanı Yüce Allah, Peygamber olarak gönderdiği Hûd (A.S.)'un kavmine nasihat edişi hakkında bize şöylece haber vermektedir: "Size Rabb'imin Risâletlerini tebliğ ediyorum. Ben ise güvenilir bir nasihatçiyim."(e/-A'rd/, 7/68)
Yine Yüce Allah peygamber olarak gönderdiği Salih (A.S.) hakkında -Allah O'nun kavmini helak ettikten sonra- kavmine şöylece hitabettiğini bildirmektedir: "Onlardan geri dönüp giderek şöyle dedi: Kavmim, andolsun ben size Rabb'imin Risâletini tebliğ ettim ve size nasihat ettim, fakat siz nasihat edenleri sevmeyenlerdensiniz. "(cMva/, 7/79)
Allah'ın yarattıklarının en şereflileri olan Peygamber ve rasûllerinin yaptığı işi yapmaya kalkışmak, kişiye şeref olarak yeterlidir. Nasihat Allah'ın Peygamberlerinin de yücelmelerinin sebepleri arasında yer alır. Dolayısıyla, göklerin ve yerin Rabb'inin mizanında yükselmek isteyen kimse, bu üstün ve büyük görevi yerine getirmeye çalışmalıdır. [18]

Nasihatin Hükmü:

Nevevî der ki: "Nasihat farz-ı kifâyedir. Eğer bu işi yeteri kadar yapan bulunacak olursa, diğerlerinden sakıt olur. Nasihat, güç oranında yerine getirilmesi gereken bir görevdir."
Gördüğümüz kadarıyla, açıkladığımız kapsamlı şekliyle nasihatin bir kısmı farz-ı ayndır, bir kısmı farz-ı kifâyedir, bir kısmı vâcib, bir

kısmı müste-habdır. Çünkü Rasûlullah (s.a) dinin nasihat olduğunu beyân etmiştir. Dinin ise kimi hükümleri vacib, kimi hükümleri müstehabdır. Kimisi farz-ıayn, kimisi de farz-ı kifâyedir. [19]

Hadis-İ Şeriften Çıkartılan Hükümler:

1- Hafız İbn Hacer, Fethü'î-Bâri'de şunları söylemektedir: "Hadiste yer alan: "Biz; kime? diye sorduk" ifadesinden hareketle, beyânın hitab vaktinden sonrasına ertelenmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır.[20]
Nasihat, aynı zamanda din ve İslam diye de adlandırılabilir. Çünkü din sözlü olarak yapılan işler hakkında kullanıldığı gibi, amel hakkında da kullanılabilir.
2- Buhârînin Sahih'inde: Peygamber (s.a)'in: "Din Allah'a, Rasûlüne, müslümanların yöneticilerine ve genel olarak hepsine bir nasihattir." buyruğu ile Yüce Allah'ın: "Allah'a ve Rasûlüne nasihat etmeleri şartıyla" (et-Tev-be, 9/91) buyruğu diye bir başlığı Kitabu'l-İman'da[21] açmış olması, nasihatin imandan olduğunu açıklamak içindir. [22]

---

[1] Müslim Şerhi, 1,237
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 109.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 109-110.
[3] Lisânu'l-Arab, II, 615
[4] Aynı yer
[5] el-Hattâbi (319-388 h.): Adı, Muhammed b. Muhammed b. İbrahim el-Büstî'dir. Künyesi Ebû Süleyman olup, Kâbil'lidir. Ömer ei-Faruk'un anne-baba bir kardeşi, Zeyd b. e!-Hattab'ın soyundan olduğu söylenir. Sünnet imamlarından birisidir. Fıkıh ve hadis dalında ileri geçmiş, kendisini göstermiştir. İlmî eserlerinden bazıları: 1) Mealimü's-Sünen fî Şerhi Ebî Dâvûd, 2) Garîbü'l-Hadis, 3) Şerhu'i-Buhârî, 4) ei-Gunye
[6] Müslim Şerhi, I, 238
[7] Nevevî, Müslim Şerhi, aynı yer.
[8] İbnü'i-Esîr (542-606 h.}: Adı, eLMübârek b. Muhammed b. Abdilkerim'dir. Künyesi Ebu's-Saadât Mecdüdin'dir. eş-Şeybânî el-Cezeri diye nisbet edilir, İbnul-Esir diye meşhur dur. Cezîretu İbn Ömer'de doğup yetişmiştir. Ünlü bir ilim adamı olup, parmakla gösterilecek bir bilgin idi. İslâm âleminin belli başlı merkezleri arasında gidip geldi. Yakalandığı bir hastalık sonucu birşey yazamaz ve hareket edemez oidu. Aşağıdaki eserlerini kendini yatalak düşüren hastalığı sırasında öğrencilerine yazdırmıştır: 1) en-Nihâye fî Garibil-Hadis, 2) Câmiu'!-Usûi fî Ehadisi'r-Rasûl, 3) el-İnsâf fi'1-Cem'i Beyne'l-Keşfi ve'1-Keşşâf -bu bir tefsir kitabıdır-
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 110-111.
[10] Kurtubî, VI1İ, 227
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 111.
[11] Tahâuî (239-321 h.): Adı, Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî'dir. Künyesi Ebû Ca'fer'dir, Mısır'daki Tahâ kasabasındandır. Bundan dolayı ona nisbet edilmiştir. Önceleri dayısı îmam Şafii'nin arkadaşı el-Müzenînin yanında fıkıh Öğrendi, sonra Hanefî fikhını incelemek üzere yanından ayrıldı. Sonunda Hanefî fıkhında İmam derecesine ulaştı. İlmî eserlerinden bazıları: 1} Ahkâmu'l-Kur'ân, 2) Meâni'1-Âsâr, 3) Şerhu Müşkili'1-Âsâr, 4) en-Nevâdiru'l-Fıkhiyye, 5) el-Akidetü't-Tahâviyye. Bu da ümmetin selef akidesini açıklamış olduğu mümtaz bir kitabıdır. Büyük ilim adamı el-Elbânî bu akideyi tahkik ettiği gibi, güzel bir surette de onu kısaltmıştır. İncelenmesini Öğütlerim.
[12] el-Elbânî, Muhtasaru'l-Akideti't-Tahâuiyye, 24
[13] Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân'da, VI, 180
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 112-113
[14] Kurtubî, VIII, 227
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 113.
[15] Fethü'l-Bâri, I, 146
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 113.
[16] Nevevî, Müslim Şerhi, I, 239
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 113-114.
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 114-115.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 115.
[20] Fethu'l-Bârt, I, 240
[21] Buhârî, İman 42 (Çeviren).
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 115.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- NAMAZDA OKUNACAK DUALAR
Îhrâm İftitah (Namaza Giriş) Tekbîri
İhram Tekbîrinden Sonra Okunacak Dualar
İstiftah Duasından Sonra İstiâze (Eûzü Besmele) Çekmek
(Namazda) Taawüzden Sonra Kur'an Okumak
Rükû Zikirleri
Rükü'da Okunacak Duâ Ve Zikirler
Rükü'dan Başını Kaldırdığı Ve Doğrulduğu Vakit Okunacak Dualar Ve Zikirler
Secdede Okunacak Dualar Ve Zikirler
Secdeden Baş Kaldırılınca Ve İki Secde Arasındaki Oturuşda Okunacak Dualar Ve Zikirler
Namazın İkinci Rek'âtının Zikirleri
Sabah Namazında Kunüt

5- NAMAZDA OKUNACAK DUALAR

Bilinmelidir ki, bu konu gerçekten geniştir _ve bununla ilgili çeşitli kısımlardan pek çok sahîh hadisler nakledilmiştir. Fıkıh kîtablarında bu konuda fer'î meseleler çoktur. Biz burada, bu meselelerin esaslarına ve mak-sadlanna temas edeceğiz. Kısa yolu seçerek delillerin büyüğünü alıp dağınık ve ince meselelerden bahsetmeyeceğiz. Çünkü bu kitab, delilleri açıklamak için ele alınmamıştır, ancak kendisiyle amel edilecek işler için hazırlanmıştır. Allah'dır muvaffak kılan...

Îhrâm İftitah (Namaza Giriş) Tekbîri

Namaz ister farz olsun, ister nafile olsun, ancak "İhram = tftitah = Namaza giriş" tekbîri ile sahîh olur. İmam Şafi'î ve alimlerin çoğuna göre, bu tekbîr namazdan bir cüzdür ve namazın erkânlarından da bir rükündür. Ebû Hanîfe'ye göre, bu şarttır, namazın zatından bir kısım değildir.
Bilmiş ol ki, tekbîr lâfzı "Allahu Ekber" yahud "Allâhu'lEkber" demekten ibarettir. Bu iki lâfız, hem Şafi'î hem Ebû Hanife ve başkalarına göre caizdir. İmam Mâlik ikinci lâfzı kabul etmemiştir. İhtilâftan kurtulmak için birinci lâfızla namaza girmek ihtiyattır. Bu iki lâfızdan başkası ile tekbîr caiz olmaz. Eğer tekbîr, "Allâhu'1-azîm, AUâhu'l-müteâl, Allahu a'zam, Allâhu e'azzü, Allahu ecellü", yahud bunlara benzer lâfızlarla yapılmış olsa, Şafi'îye ve çoğunluğa göre namaz sahîh olmaz. İmam Azam'a göre sahîh olur. Bizim (Şafiî) mezhebe göre, "Ekberu'Uahu", dense, ha-maz sahîh olmaz. Bizim bazı imamlarımız bu lâfızla da namaz caiz olur; nitekim namazın sonunda "Esselâmü Aleyküm" yerine çevirerek "Aleykümü's-selâm" demek caizdir. (Allahu Ekber, yerine "Ekberu Allah" demek Şafi'î mezhebinde caizdir.)
İster Tekbîr lâfzı olsun, ister bundan başka zikirlerden biri olsun, insan kendine işittirecek kadar telâffuz etmedikçe Tekbîr sahîh olmaz; yalnız dilsizlik gibi bir engel bulunmadıkça... Biz bu konuyu kitabın başındaki bölümlerde takdim ettik. İnsanda dilsizlik veya böyle bir kusur bulunursa, gücü yettiği kadar dilini depretir ve böylece namazı sahîh olur.
Arabca olarak tekbîr getirmeye gücü yeten kimsenin, yabancı bir dil ile tekbîr getirmesi sahîh olmaz. Fakat arabca söyleyemeyen için bu caiz olur; ancak arabcasını öğrenmesi ona vacib olur. Eğer öğrenmekte kusur yaparsa, namazı sahîh olmaz. Böylece, öğrenmekte yapmış olduğu kusur boyunca kılmış olduğu namazları kaza etmesi gerekir.
Bilinmelidir ki, sahîh ve muhtar olan mezhebde, İhram (iftitah veya namaza giriş) tekbîri uzatılmaz ve çekilmez; harfler arka arkaya eklenerek çabukça söylenir. Çekilir denmişse de, doğrusu evvelki sözdür. Diğer intikal tekbirlerine gelince, sahîh ve muhtar olan mezhebde bu tekbirlerin, kendilerinden sonraki rükne varıncaya kadar çekilişi müstehabdır. Bunlarda da tekbîrin çekilemeyeceği söylenmiştir. Eğer çekilmemesi gereken tekbîr uzatılır yahut çekilmesi gereken tekbîr çekilmezse, namaz batıl olmaz; lâkin fazilet kaçırılmış olur. Bilinsin ki, uzatma, lâfza-i Celâl'in "ALLAH" kelimesinin Iâm harfinden sonra olur, bundan başka yerde uzatma olmaz.
İmam için sünnet olan, cemaata işittirecek şekilde, hem ihram (iftitah) tekbirini, hem de diğer tekbirleri sesli olarak söylemektir. İmama uyanların da, yalnız kendilerine işittirecek şekilde gizlice tekbîr getirmeleri sünnettir. Eğer imama uyan, yüksek sesle tekbîr alsa, yahud imam gizlice tekbîr alsa, bunların namazları bozulmaz. Bununla beraber tekbîri tashîh etmeye gayret göstermeli ve çekilme yerinden başka bir yerde uzatılmamalıdır. Fakat "Allah" lâfza-i celâlinin başındaki hemze çekilip uzatılırsa yahud "Ekber" kelimesinin "ba" harfindeki fetha işba' edilerek "Ekbâr" şeklinde okunsa, namaz sahîh olmaz.
Bil ki, iki rekât olarak kılınan namazda onbir tekbir vardır. Üç rekâtlı namazda onyedi tekbîr vardır. Dört rekâttı namazda da yirmi iki tekbîr vardır. Çünkü bir rekât içinde, rükû için bir tekbîr, iki secde ve secdeden kalkışta dört tekbîr ki, beş tekbîr olur. İkinci rekât da böyle beş tekbîr eder. Buna iftitah tekbîri eklendiği zaman onbir tekbîr olur. Dört rekât, bunun iki misli bulunduğundan onunda içinde yirmi iki tekbir bulunur. Ancak son iki rekât da iftitah tekbîri olmadığından bunun yerini, birinci tehiyyata oturuştan kalkarken alınan tekbîr doldurur ve böylece tüm tekbîrler dört rekâtlı namazlarda yirmi dört tane olur.
Yine bilinsin ki, İhram tekbîrinden başka alınan bütün tekbîrler sünnettir. Kasden veya yamlarak bunlar terkk edilirse, namaz bâtıl olmaz, haram da olmaz. Yanılma secdesi de yapılmaz. Fakat İhram (îftitah) tekbîri bunlar gibi değildir. Bunsuz namaz sahîh olmaz. Bunda ittifak var, ihtilâf yoktur. Daha doğrusunu Allah bilir.

İhram Tekbîrinden Sonra Okunacak Dualar

Bilinmelidir ki, bu konuda çok hadîsler vardır. Şöyle söyleyip zikir ve dua etmek, tümünü bir araya getirerek karşılar:
"Aîîâhv ekber kebîren ve'1-hamdü lillâhi kesîran ve sübhâneîlâhi bük-raten ve esîlâ. Veccehtü vechiyelillezî fetara's-semâvâti ve'1-arza, hanîfen müslimen ve mâ ene mine'l-müşrikîn, Inne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillâhi rabbi'l-âlemîn. Lâ şerike lehu ve bizâlike ümirtü ve ene mine'l-müslimîn. Allâhümme ente'l-melikü lâ ilahe illâ ente rabbî ve ene abdüke zalemtü nefsi va 'tereftü bizenbî fağfirlîzünûbî cemî'an feinnehû lâ yağfirü'z-zünûbe illâ ente. Vehdinîliahseni'î-ahiâkı lâ yehdîli ahseni-hâ illâ ente. Vasrif annî seyyiehâ lâ yesrifu seyyieha illâ ente. Lebbeyke vesa'deyke ve'1-hayru küllühû fıyedeyk. Ve'ş-şerru leyseileyk. Ene bike veileyke. Tebârekte ve

teâleyte. Estağfiruke ve etûbü ileyke... Allâhümme bâid beyni ve beyne hatâya kemâ bâatte beyne'1-meşrıkı ve'1-mağribi. Allâhümme nakkınîmin hatâyâye kemâ yunakka's-sevbu'l-ebyazu mined'-dennesi allâhümmeğsilnî min hatâyâye bisseki ve'i-mâi ve'1-beredi."
(Allah her şeyden çok büyüktür. Allah'a çok çok hamd olsun. Sabah ve akşam Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim. Doğru yol üzerinde bulunarak ve müslüman olarak kendimi, gökleri ve arzı yaratana yönelttim ve ben, müşriklerden olmadım. Benim namazım ve ibâdetim, sağlığım ve ölümüm, âlemlerin Rabbı olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur ve ben bununla emrolundum ve ben müslümanlardamm. Allah'ım! Sen Meliksin; Senden başka ilâh yoktur, Rabbimsin. Ben Senin kulunum. Nefsime zulmettim ve günahımı itiraf ettim; benim bütün günahlarımı bağışla. Çünkü Senden başka, günahları bağışlayan yoktur. Beni ahlâkların en güzeline ilet; Senden başkası bu güzel ahlâka iletemez. Ahlâkın kötüsünü benden uzaklaştır; Senden başkası onun kötüsünü çeviremez. İcabet buyurmana ısrar ediyorum ve Sana ibâdet üzere bulunmaktan haz duyuyorum. Bütün hayırlar Senin kudret elindedir. Kötülükler ise Sana nisbet edilmez. Ben Sana itimad ederim ve Sana sığınırım. Yüceldin ve (noksanlıklardan) münezzeh oldun. Senden mağfiret dilerim ve Sana tevbe ederim.
Allah'ım! Doğu ile batı arasını birbirinden uzaklaştırdığın gibi, benimle günahlarım arasını öylece uzaklaştır. Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden temizlenmesi gibi,beni günahlarımdan temizle. Allah'ım! Beni, kar ve dolu suyu (tertemiz su) ile günahlarımdan yıka)"
Bütün bunlar, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den sahîh ola-rak nakledilen hadîslerde vardır.
Bu konuda başka hadîsler nakledilmiştir; bunlardan bir kısmı:
112- Hazreti Aişe'nin (Radıyallahu Anha) hadîsi şöyle: "Peygamber (s.a.v) namaza başladığı zaman şöyle derdi:
"Sübhânekallâhümme ve bihamdike ve tebârakesmüke ve teâlâ ced-düke ve la ilahe ğayruke."
(Allah'ım! Sana hamdederek Seni (noksanlıklardan) tenzih ederim. Senin adın yücelmiştir ve şanın büyük olmuştur. Senden başka İlâh yoktur)"[1]
113- Haris'den, o da Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem, (tekbîr alıp) namaza girişinde şöyle buyururdu: "Lâ ilahe illâ ente, sübhâneke zalemtü nefsî ve amiltü sû'en fağfir lî; innehû lâ yağfirü'z-zünûbe illâ ente veccehtü vec-hî..."sonuna kadar."[2]
Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem'in: "Veşşerrıı leyse ileyk" (Kötülük sana nisbet edilmez)" sözüne gelince, bil ki, ehli sünnet mezhebi üzere bulunan sahabî, tabiîn ve bunlardan sonra gelen müslüman alimlerden, kelâm, fıkıh ve hadîs alimlerinden sabit olmuştur ki, hayır ve şer, bütün olup bitenler, fayda ve zarar veren her şey, Azîz ve yüce olan Al-lah'dandır, O'nun irade ve takdiri iledir. Hüküm böyle olunca, hadisteki bu sözün te'vili gerekir. Alimler buna bazı cevablar vermişlerdir:
Bu cevabların birincisi ve en meşhuru, Nadir b. Şümeyl ve ondan sonra gelen alimlerin te'vilidir. Şu mana ile te'vil edilir: "(Ya Rabbi) kötülükle Senin rahmetine yaklaşılmaz."
İkincisi, kötülük Senin dergâhına yükselmez; ancak tevhîd kelimesi yükselir, şeklindeki te'vildir.
Üçüncüsü, edeb bakımından "Ey kötülüğü yaratan" denmez, her ne kadar kötülüğü yaratan ise de... Nitekim, ey hınzırları yaratan, denmez; her ne kadar hınzırları yaratıcı ise de...
Dördüncüsü, Senin hikmetine nisbetle kötülük yoktur; çünkü Sen boşuna bir şey yaratmazsın, diye yapılan te'vildir. Daha doğrusunu Allah bilir.
Bunlar, namaza giriş duasında nakledilen zikirler hakkındadır. Tek başına namaz kılan için bütün bu zikirleri söylemek müstehabdır; imama uyanlar eğer imama izin verirlerse, imamın da bunları söylemesi müstehabdır. Fakat irriama izin vermezlerse, imam dualarla namazı uzatmaz, bu dua ve zikirlerden bir kısmını okuyarak kısaltır. İmamın: "Veccehtü vechî"den itibaren Mine'l-Müslimîn"e kadar okuyup kısaltması güzel olur. Hafif kılmayı tercih eden münferid (tek başına namaz kılan) da böyle yapar.
Bil ki, bu zikirler, farz ve nafile namazlarda müstehabdırlar. Eğer birinci rekâtta kasden yahud yanılarak bunlar terk edilirse, okunuş yeri kaçırıldığından, ondan sonra okunmazlar. Eğer okunursa, mekruh olur; fakat namaz batıl olmaz. Eğer birinci rekâtta tekbir alıp Kur'an okumaya başladığı sırada yahud "EÛZÜ" yü çekince, zikirleri yapmadığını insan hatırlarsa, dua yerini kaçırdığından artık onları okumaz. Fakat burada da okumuş olursa, namazı batıl olmaz. (Şafi'î mezhebine göre), herhangi bir rekâtta imama kavuşan bir mesbûk (namazın başından rekât kaçıran), eğer zikirleri yaptığı takdirde fatiha okuyuşunu kaçıracağını kestirirse, Fatiha'yı okur; çünkü Fatiha'yı okumak vacib olduğundan daha kuvvetlidir. Halbuki duayı okumak sünnettir. (Hanefi mezhebinde, imama uyanlar Fatiha okumazlar, kıraat yapmazlar, İmamın okuyuşunu dinlerler. Eğer imam gizli okuyorsa, arkasında bulunan mesbûk, "Sübhâneke"yi okuyabilir.)
Bir mesbûk, kıyam halinde değil de, ya rükû', ya secde, ya da teşeh-hüd halinde imama yetişirse, ihram tekbirini alarak bu yerlerde imama uyar ve imamın getirmekte olduğu teşbihleri yapar. Iftitah duasını burada okumadığı gibi, daha sonra da okumaz.
Cenaze namazında Istiftah (namaza giriş) duasını okumak hususunda alimlerimiz ihtilâf etmişlerdir. (Şafi'i mezhebine göre) en sahih olan bu duanın okunmayışıdır; çünkü cenaze namazının hafih olarak kılınması esastır. Hanefi'lerde istiftah duası olan "Sübhâneke" okunması evlâdır.)
Bil ki, istiftah duası sünnettir, vacib değildir. Bunun için terk edilirse, ondan dolayı sehiv (yanılma) secdesi yapılmaz. İstiftah duasında sünnet olan, gizli okunmasıdır. Eğer aşikâre olarak okunursa, namaz batıl olmaz da mekruh olur.

İstiftah Duasından Sonra İstiâze (Eûzü Besmele) Çekmek

Bil ki, istiftah (Sübhâneke) duasından sonra "Eûzü" istiâze yapmak;
(Eûzü Billahi Mineşşeytanirracîm) demek ittifakla sünnettir. Bu da Kur'ân okunuşundan öncedir. Allah Teâlâ Hazretleri buyuruyor:
"Kur'ân okuduğun zaman koğulmuş şeytandan Allaıh'a sığın."[3]
Alimlerin çoğunluğuna göre bu ayeti kerimenin manası: "Kur'an okumayı dilediğin zaman (başlamadan önce) istiâze yap Eûzü Billahi Mineşşeytanirracîm" (Kovulmuş şeytandan Allah'a üiğımrım) söyle.
İstiâze için muhtar olan lâfız, "Eûzü billahi mineşşe-ytâni'rracîm"" dır. Ancak,
"Eûzü billahi"ssemî'il-alîmi mineşşeytanVrracîm" şeklinde de nakledilmiştir. (Kovulmuş olan Şeytandan, Semi' ve Alîm olan Allah'a sığınırım, demektir). Bu türlü istiâze yapmakta bir beis yok ise de, meşhur ve muhtar olan birincisidir.
114- Rivayetimize göre:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, namazda kıraetden önce:.
"Eûzü billahi mineşşeytâni'rracîm min nefhıhi ve mefsihi ve hemzihi" (Kovulmuş şeytandan, onun kibir vermesinden, sarmalatmasından, sarhoşluk vermesinden Allah'a sığınırım)" derdi.[4]
Bir rivayette de istiâzesi şu idi:
"Eûzü billâhissemni-alîmimineşşeytânirracîmi, min hemzihi ve nefhıhi ve nefsihi."
Bilinmelidir ki, istiâze yapmak (Eûzü'yü söylemek) imüstehabdır, vacib değildir. İnsan Kur'an okuyacağı zaman bunu terk ederse,

günahkâr olmaz ve namazı batıl olmaz; ister kasden terk etsin, ister sehven... Sehiv için de secde yapmaz. Bütün farz ve nafile namazlarda "Eûzü-Taavvüz" getirilmesi müstehabdır. Cenaze namazında ise ihtilâf vardır. (Şafi'îlere göre) sahîh kabul edilen yine söylenmesinin müstehab oluşudur.
Namaz dışında her Kur'an okuyan için de, taavvüz getirilmesi ittifakla yine müstehabdır.
Bil ki, taavvüzü söylemek, birinci rekâtta ittifakla müstehabdır. Birinci rekâtta söylenmezse, ikinci rekâtta söylenir. Burada da yapılmazsa, ondan sonra söylenir. Birinci rekâtta taavvüz yapıldıktan sonra ikinci rekâtta yapılıp yapılmayacağı üzerinde iki görüş vardır. Bizim Şafi'î alimlerimizin bu iki görüşlerinden sahîh kabul edileni, ikinci rekâtta da getirilmesinin müstehab oluşudur; ancak ilk getiriliş daha kuvvetlidir.
Kıraat gizli yapıldığı bir namazda "Taavvüz" de gizli yapılır. Sesli olarak Kur'an okunan namazda "Taavvüzün" sesli veya gizli olacağı ihtilaflıdır. Alimlerimizden bir kısmı, gizli yapar demiştir. Alimlerin çoğunluğu demişlerdir ki, bu meselede îmam ŞafiTnin iki görüşü vardır: Birincisi, gizli veya aşikâre getirilmesi eşittir, bir fark yoktur. "Ümm" kitabında hüküm budur.
İkincisi, aşikâre getirilmesi sünnettir. "El-İmlâ" kitabında da hüküm budur.
Alimlerimizden bir kısmı da iki görüş ileri sürmüştür: Birinci görüş aşikâre söylenmiştir ki, Şeyh Ebû Hamid El-İsferayini bunu sahîh kabul etmiştir. Bu zat Irak'lı alimlerimizin İmamıdır. Bunun arkadaşı el-Mehamilî ve başkaları da aynı görüşe katılmışlardır. Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahu Anh) yaptığı da bu idi.
İkincisi de, îbni Ömer'in (Radıyallahu Anhüma) yapmış olduğu gizli taavvüz getirişidir ki, alimlerimizin çoğunluğuna göre en doğru ve muhtar olan budur. Allah daha doğrusunu bilir.

(Namazda) Taavvüzden Sonra Kur'an Okumak

Gerek bizim (Şafi'î) mezhebimizde ve gerekse diğer mezheblerde, namazda Kur'an okumak, açık ve kesin delillerle ittifak üzere farzdır. Ayrıca Fatiha'yı okumaya gücü yetenin de Fatiha'yı okuması, mezhebimizde farzdır. (Hanefi'lerde vacibdir).
115- Sahih olan hadîsle sabittir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"kendisinde Kur'an'ın Fatiha'sı okunmayan bir namaz, yeterli değildir."[5]
116- Rasûlüllah (s.a.v)'den şöyle rivayet olunmuştur:
"Fatiha'sız namaz olmaz"[6] Bismillâhirrahmânirrahîm'i okumak da farzdır; çünkü Fatiha'nın başından tam bir ayettir. (Hanefî mezhebinde, Fatiha'dan bir ayet olmadığı için ve teberrüken bulunduğu için okunması sünnettir). Yine Fatiha sûresini, mevcut ondört şeddenin hepsi ile okumak vacibdir. Bunların üçü besmelededir, diğerleri de sonraki ayetlerdedir. Eğer namaz kılan kimse, bu şeddelerden birini terk ederse, okuyuşu bâtıl olur. Bir de ayetleri sıra ile ve fasılasız okumak icab eder. Eğer sıra bozulur yahud fasıla verilirse, kıraat sahîh olmaz. Ancak nefes alacak kadar sükût etmek özür sayılır, zarar vermez.
İmama uyan kimse, okumakta olduğu Fatiha esnasında imam ile tilâvet secdesi yapsa, yahud imamın âmîn sözünü işiterek kendisi de "âmîn" dese, imamın okuduğu ayetler gereği oiarak Allah'dan rahmet dilese veya rahmet istese, iki görüşten sahîh olan görüşe göre kıraati bozulmaz; çünkü bunlar özür sayılır. (Bu hükümler de Şafi'î mezhebine göredir. Hanefîler için bahis konusu değildir. Çünkü imama uyanlar, hanefî mezhebinde, Fatiha okumadıkları gibi kıraat da yapmazlar.)
Fatiha'yı okurken, mânâyı bozacak ve değiştirecek şekilde i'rab hatası yapan kimsenin namazı bâtıl olur. Eğer mânâ değişmiyorsa, okuyuşu sahîh olur. Mânâyı değiştiren okuyuş: "En'amte" kelimesi "en'amtü" şeklinde tâ'nın zammesi ile okunursa "sen nimet verdin" değişerek "ben nimet verdim" olur.
Yahud "En'amte" tâ harfinin fethası değiştirilerek "En'amti" bu harfin kesresi ile okunursa, mana hanıma hitab olarak bozulur.
Yine "iyyâke na'büdü" ancak sana ibâdet ederiz, manası, kâf harfinin kesri ile "iyyâki na'büdü" şeklinde okunmakla, kadına hitab manasına dönerek, asıl mana değişmiş olur.
Manayı değiştirmeyen okuyuş:
"Rabbil'âlemîn" sözünü, "Rabbürâlemîn" veya "Rabbel'âlemm" olarak okumak. Yahud "Neste'înü"yü, "Neste'îne" yahud "Nesta'îni" şeklinde okumak.
Bir kimse, öğrenmeye çalıştıktan sonra «' dad" harfini telâffuz etmekten aciz kalsa, özürlü sayılacağından
Veleddallîn" sözünü,
Ve lezzallallîn"
olarak okursa, namazı bâtıl olmaz. Aksi halde, bu şekilde yanlış telâffuz edenin namazı, tercih edilen görüşte bâtıl olur.
Fatiha'yı okuyamayan kimse, onun miktannea başka bir sûre okur. Kur'ân'dan herhangi bir sûre veya ayet okuyamayan, Fatiha miktannea tesbîh ve tehlîl gibi zikirleri söyler. Eğer zikirlerden de bir şey söyleyemeyecek durumda olur ve öğrenmek için de vakit kalmayacak şekilde daraîmış-sa, kıraat miktarı ayakta durur sonra rükû yapar ve böylece namazı kifayet eder; eğer öğrenmede kusur yapmamışsa... Fakat öğrenmede ihmalkârlık veya kusur etmişse, namazı iade etmesi vacib olur. Hangi durumda olursa olsun, öğrenmeye imkân bulduğu zaman "Fatiha"yı öğrenmesi vacib olur.
' 'Fatiha' 'yi arabca lâfzı ile okumayı beceremeyen kimse, manasını yabancı bir dille okuyabilecek durumda olursa, bu aciz sayıldığı için, yabancı dil ile okuması caiz olmaz. Bunun yerine söylediğimiz şekilde hareket eder.
Fatiha okunduktan sonra bir sûre yahud sûrenin bir kısmı okunur ki, (Şafi'î mezhebinde sûre okumak) sünnettir, (Hanefi'lerde vacibdir). Sünnet terk edilirse, namaz sahîh olur ve sehiv (yanılma) secdesi gerekmez. Namazların farz veya nafile olması da fark etmez.
İki görüşten sahîh olan görüşe göre, cenaze namazında sûre okunması müstehab değildir. Çünkü cenaze namazında hafiflik esastır.
Namazda insan muhayyerdir; isterse bîr sûre okur, isterse sûrenin bir kısmını okur. Kısa sûreyi okumak, uzun sûreden bu kısa sûre miktannea okumaktan daha faziletlidir. Sonra Mushaf'daki sıra üzere sûreleri okumak müstehab olduğundan, ikinci rekâtta, birinci rekâtta okunan sûreden sonra gelen sûre okunur; fakat buna riayet edilmemiş ise, namaz caiz olur.
Sûre Fatiha'dan sonra okunur ki, (Şafi'î mezhebinde sünnet, Hanefi'lerde vacibdir). Eğer Fatiha'dan önce sûre okunursa, (Şafi'î mezhebine göre) bir daha sûre okumak müstehab olmaz. (Hanefî mezhebinde, Fatiha'dan sonra sûre okumak vacib olduğundan, burada vacib terk edilmekle sehiv secdesi gerekir.)
Bu anlatılan müstehab işler, hem imam, hem münferid ve bir de imam gizli okurken imama uyanlar içindir. Amma imam aşikâre okurken ona uyan kimse, eğer imamın okuyuşunu işitiyorsa, Fatiha'dan başka bir şey okumaz; fakat imamın okuduğunu işitemiyor yahud okuduğunu anlamayacak şekilde mırıltısını duyuyorsa, sahîh olan görüşte, başkasının okuyuşunu karıştırmayacak şekilde sûre okuması müstehab olur. (Bu hükümler yine Şafi'î mezhebine göredir. Hanefi mezhebinde, imama uyanlar ne fatiha ve ne de sûre okurlar.)
Sabah ve öğle namazlarında, Tıval-i Mufassal'da (Burüc sûresinden, Hücurat'a kadar) olan sûrelerden okumak, ikindi ve yatsı

namazlarında, Evsat-ı Mufassal'dan (Hücurat sûresinden Lem yekûn sûresine kadar) okumak, akşam namazlarında da Kisar-ı Mufassal'dan (Lem yekûn sûresinden Mushaf'ın sonuna kadar okumak sünnettir. îmam daha hafif namaz kıldırır; ancak cemaatın uzun okumayı tercih ettiklerini biliyorsa, o vakit imam da uzun okur.
Cuma günü sabah namazının birinci rekâtında, "Secde" sûresini, ikinci rekâtta "İnsan" sûresini tam olarak okumak sünnettir. Bir kısım insanların yaptığı gibi, bu sûrelerin bir kısmını okumak, sünnete aykırıdır.
Bayram ve yağmur duası namazlarının ilk rekâtlarında Fatiha'dan sonra "Kaf" sûresini ve ikinci rekâtlarında da "Kamer" sûresini ve dilerse birinci rekâtta "A'lâ" sûresini, ikinci rekâtta "Gaşiye" sûresini okur ki, bunları okumak sünnettir.
Cuma namazının birinci rekâtında "Cuma" sûresini, ikinci rekâtında "Münâfikûn" sûresini okumak sünnettir. Birinci rekâtında "A'lâ" ve ikinci rekâtında "Gaşiye" sûrelerini okumak yine sünnettir. Bu yerlerde, sûreleri tam okumayıp kısaltmaktan sakınmalıdır. Eğer namaz hafifletilmek isteniyorsa, sür'at yapmaksızın arka arkaya okumalıdır.
Sabah namazının sünnetinde, birinci rekâtta Fatiha'dan sonra Bakara sûresinin 136. ayetini ve ikinci rekâtta da, AI-i İmrân Sûresinin 64. ayetini okumak sünnet olduğu gibi, birinci rekâtında "Kâfirûn" ve ikinci rekâtında "İhlâs" sûresini okumak da sünnettir. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bu ikisini de yaptığı, Müslim'in Sahih'înde sahîh olarak vardır.
Akşamın sünnetinde ve tavaf namazında ve istihare namazında, iki rekâtın birincisinde "Kâfirûn" sûresi ve ikinci rekâtta "İhlâs" sûresi okunur. Üç rekât vitir namazı kılınınca, birinci rekâtta Fatiha'dan sonra "A'Iâ" sûresi, ikinci rekâtta "Kâfirûn" sûresi ve üçüncü rekâtta "ihlâs" sûresi (Şafi'îlere göre) Muavvizeteyn süreleriyle beraber okunur. Bütün bu söylenenler, Sahîh hadîs kitablarmda ve diğerlerinde meşhur olarak nakledilmiştir. Hadîslerin şöhretinden dolayı, biz onları burada anmadık. Daha doğrusunu Allah bilir.
Cuma namazının birinci rekâtında okunması sünnet olan "Cuma" sûresi terk edilmiş olursa, (fazileti elde etmek için) ikinci rekâtta, "Cuma" sûresi ile "Munafikûn" sûreleri okunur. Bayram namazı, yağmur duası namazı, vitir namazı, sabahın sünneti ve anlattığımız diğer namazlarda da hüküm böyledir; birinci rekâtta sünnet olan okuyuş terk edilirse, ikinci rekâtta, birinci ve ikinci rekâtların sûreleri okunur. Böylece kişinin namazı iki sûreyi de içine almış olur. Eğer cuma namazının ilk rekâtında •'Münâfikûn" sûresi okunur, ikinci rekâtta "Cuma" sûresi okunur ve "Münâfikûn" sûresi iaede edilmez. (Buradaki hükümler de Şafi'îlere göredir.) Hanefi'lerde, imam kifayet miktarı okuyunca, artık sûre tekrar etmez.)
Ben, bu meselelerin delillerini "Mühezzeb" adlı kitabın şerhinde uzun
boylu beyan ettim.
Sahîh hadîsde sabit: olmuştur ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, sabah ve diğer namazların ilk rekâtlarında yapmış olduğu uzun okuyuşu, ikinci rekâtta yapmazdı. Alimlerimizin çoğu bunun te'vîline gitmişler ve şöyle demişlerdir: Birinci rekâttaki okuyuş, ikinciden uzun yapılmaz. Yine bu alimlerden bir kısmı da, sahîh olan bu hadîsden dolayı demişlerdir ki, birinci rekâtı uzim yapmak müstehabdır. Üçüncü ve dördüncü rekâtların, birinci ve ikinci rekâtlardan daha kısa olmasında alimler ittifak etmişlerdir. Zaten sahih olan, dört rekâtlı namazların üç ve dördüncü rekâtlarında sûre okjunmamasıdır.
Sabah namazımda, akşamın ve yatsının ilk iki rekâtlarında aşikâre ve öğle ile ikindi namazlarında, akşamın üçüncü rekâtında, yatsının üç ve dördüncü rekâtlarında gizli okumak hususunda alimler ittifak etmişlerdir. Bir de cuma namazında, iki bayram namazında, teravih ve arkasında kılınan vitir namazında da aşikâre okumak ittifak üzeredir. Tek başına namaz kılan kimse, cehri namazlarda gizli kıraat yapar, muhayyerdir.
Ay tutulması halinde aşikâre okumak, güneş tutulmasında gizli okumak sünnettir. Yağmur duası namazında aşikâre okunur, cenaze namazında gizli okunur. Anlattığımız bayram namazları ile yağmur duası dışında gündüz kılınan nafile namazlarda aşikâre kıraat yapılmaz. Geceleyin kılınan nafile namazlarda alimlerimiz ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı aşikâre kıraat yapılmaz, bir kısmı da yapılır, demiştir. Üçüncü görüş ise, her ikisini de yapabilir, şeklindedir. Sahîh olan da budur. Bu hükmü, Kadı Hüseyin ve Beğavî kesin kabul etmişlerdir.
Bir adam kaçırmış olduğu gece (farz) namazını gündüz kaza etse, yahud gündüz kaçırdığı namazı gece kaza etse, acaba kaçırma vaktini mi, yoksa kaza ettiği vakti mi itibar edecektir? Burada iki görüş vardır:
Makbul olan görüş, kaza vaktini itibar etmektir.. İkinci görüşe göre, mutlak olarak gizli kıraat yapılır.
Bil ki, (Şafi'î mezhebinde) aşikâr yerinde aşikâre okumak, gizli yerinde gizli okumak sünnettir, vacib değildir. (Hanefî mezhebinde bu vacibdir). Gizli okunacak yerde aşikâre okunsa, yahud aşikâre okunacak yerde gizli okunsa namaz sahîh olur; fakat tenzihen kerahet işlenmiş olur. Bundan da sehiv secdesi gerekmez. (Hanefî mezhebinde vacib terk edildiğinden sehiv secdesi yapmak vacib olur.)
Kitabın başında beyan ettik ki, namazda meşru' alan zikir ve okuyuşlarda gizlilik ölçüsü, kendi nefsine işittirecek kadar olmaktır. Bir özür olmaksızın kendine işittirmezse, onun hem Kur'ân okuması, hem de zikir yapması sahîh değildir.
Alimlerimiz demişlerdir ki, namazda dört sekte (duraklama) yapmak imam için müstahabdır: Bunlardan biri, ihram (iftitah) tekbiri arkasında yapılır ki, Sübhâneke duası okunsun. İkincisi, Fatiha sûresini tamamladıktan sonra, Fatiha ile "Âmîn" arasında yapılan hafjif sektedir. Bu da, "Âmîn" sözünün Fâtiha'dan olmadığı bilinsin diiyej yapılır.
Üçüncüsü, (Şafi'î olanlar için) imama uyanlar Fâtirjıa okuyabilecek kadar bir müddet imam duraklama (sekte) yapar.
Dördüncüsü, imam sûreyi okuduktan sonra, rükûf a eğiliş tekbîri ile kıraat arasında biraz duraklama yapar.
Fatiha sûresi okunduktan sonra "Âmîn" demek müstehabdır. Bunu söylemede çok fazilet ve büyük sevab olduğuna dair sahîh ve meşhur hadîsler çoktur. İnsan ister namaz içinde olsun ve ister dışarda olsun, her okuyucu için Fâtiha'dan sonra "Âmîn" demek müstehabdır.
"Âmîn" kelimesinin okunuşunda dört lügat vardır:
1- Âmîn = Aamîn, "a" harfini uzatarak ve "m" harfini şeddesiz okuyarak telâffuz etmektir ki, bu okuyuş, dört okuyuşun en fasîh (doğru) olanıdır.
2- "a" uzatılmayarak ve "m" yine şeddesiz olarak '"Amîn" şeklinde okumaktır,
3- İmale ile okumaktır.
4- "a" yi uzatarak ve "m"yi şeddeleyerek "ÂMMîn" şeklinde okumaktır.
İlk iki okuyuş meşhurdur. Üçüncü ve dördüncü şekil okuyuşları Vahidî, Basît adlı kitabın başında hikâye etmiştir. Makbul olan birinci okuyuştur. Ben, "Tehzîbu'1-Esmâ ve'1-Lügat" adlı kitabda, bu lügatları açıklayan, şerh eden, manalarını bildiren, delillerini gösteren ve bunlarla ilgili bulunan hususları uzun boylu yazdım.
Namazda, imam, imama uyan ve yalnız başına namaz kılan kimseler için te'mîn (Âmîn) getirmek müstehabdır. Sesli okuyuş yapılan namazlarda hem imam, hem de imama uyanlar sesli olarak (Şafi'î olanlar) "Âmîn" derler. (Hanefî'ler gizli te'mîn yaparlar).
İmama uyanların te'mîn'leri, imamın te'mîn'i ile beraber olması, önce veya sonra olmaması yine müstehabdır. Namazda, te'mînden başka hiç bir yerde imamla beraber söylenecek şey yoktur; ancak "âmîn" demek vardır. Diğer söylenecek şeylerde imamdan geri kalınır.
Kur'ân okunurken bazı ayetlerin sonunda şu sözleri söylemek, her okuyucu için hem namaz içinde, hem de namaz dışında sünnettir:
Rahmet ayeti okununca, Allah Teâlâ'nın fazlından istenir. Azab ayeti okununca, ateşten, yahut azabdan, yahud kötülükten, yahud hoş

olmayan şeylerden Allah'a sığınılır. Yahud:
"AUâhümme innî es'elüke'l-âfiyete"
(Allah'ım! Senden afiyet isterim)" denilir. Yahud bunun üzerine söylenir. Allah Teâlâ'yı tenzîh eden ayet okununca, Allah Teâlâ tenzîh edilerek:
Sübhânehû ve Teâlâ" (O, bütün noksanlıklardan münezzehtir ve yücedir) yahud:
"Tebârekallâhu Rabbü'i-âîemîn"
(Âlemlerin Rabbı, her şeyden yücedir)" yahud:
"Cellet azametti Rabbinâ"
(Rabbımızın azameti çok büyüktür) yahud bunlara benzer ifade kullanılır. 117- Huzeyfe b. Yeman'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine gö re şöyle demiştir:
"Bir gece, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile namaz kıldım. O, Bakara sûresini okumaya başladı. (İçimden) dedim ki, yüzüncü ayette rükû eder. Sonra devam edip geçince, bu sûreyi bir rekâtta okuyacaktır, dedim. Sonra devam edince, sûrenin tamamında rükû edecektir, dedim. Sonra Al-i îmrân sûresine başlayıp onu okudu. Sonra Nisa Sûresine başlayıp onu okudu. Peygamber ağır ağır okuyor ve içinde tesbîh olan ayete rastlayınca, tesbîh yapıyordu (Sübhânellah diyordu). Dua ayetine rastlayınca, dua ediyor ve sığınma gerektiren ayete rastgelince de, istiâze ediyordu (kötülüklerden Allah'a sığınıyordu), "[7]
Alimlerimiz demişlerdir ki, bu şekilde tesbîh yapmak, duâ etmek ve İstiâze etmek, imam için, imama uyanlar için ve yalnız başına kılanlar için hem namaz içinde, hem de namaz dışında müstehabdır; çünkü bunlar birer duadır; burada "Âmîn" de olduğu gibi hepsi eşit olurlar.
"(Allah, hakimlerin hakimi değil midir?" ayetini okuyan herkesin: (Evet, ben buna şahidlik edenlerdenim)"[8] ve: (Şuna gücü yeten (insanı yoktan var eden), ölüleri diriltmeye kadir değil mi?" ayetinde:[9] (Evet, şahidlik ederim)" ve: "Bundan (Kur'an'dan) sonra hangi söze iman ederler)"[10] ayetinde: "(Ben, Allah'a iman ettim)" ve: (Yüce Rabbının ismini tesbîh et)[11] ayetinde de: "(Yüce Rabbım, bütün noksanlardan münezzehtir)." söylemesi müstehabdır. Bunların hepsini namazda ve namaz dışında söyler. Ben, bunların delillerini, "Et-Tibyan Fî âdâb-i Hamele-ti'1-Kurân" adlı kitabda açıkladım.

Rükû Zikirleri

Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem'den nakledilen sahîh hadîslerle ortaya çıkmıştır ki, Peygamber (s.a.v) rükû'a varmak için tekbîr alırdı ve bu sünnettir. Eğer tekbîr terk edilirse, tenzihen mekruh olur, namaz da bâtıl olmaz ve sehiv secdesi gerekmez. Namaz içinde olan diğer bütün intikal tekbirleri de böyledir; ancak ihram (iftitah) tekbîri rükündür, bunsuz namaz olmaz. Namaza giriş babının başında, namaz tekbîrlerinin sayısını biz bildirdik. İmam Ahmed'den rivayete göre, bunların hepsi vacibdir.
Tekbîri uzatmak müstehab olur mu? Bu hususta Safi'î için iki hüküm vardır; bunlardan en sahîh olan ve kabul edilen, rükû yapanlar seviyesine ulaşıncaya kadar tekbîri uzatmanın müstahab oluşudur. Namazdan zikirsiz olarak boş zaman geçmesin diye böylece tekbîr arkasından rükû tesbîhlerine başlanır. Fakat İhram tekbîri böyle değildir; bunda sahîh olan, uzatmayı terk edişin müstahab bulunuşudur. Çünkü tekbîr üzerinde niyete ihtiyaç vardır. Tekbîr uzatılınca, insana zorluk verir; kısaltılınca ona kolay gelir. Diğer ihramdan başka olan tekbirlerin izahı da hep böyledir. Bunların açıklaması "İhram Tekbîri" babında geçmiştir.

Rükü'da Okunacak Duâ Ve Zikirler

Rükû edenler seviyesine ulaşılınca (üç kerre):
"Sübhâne Rabbiye'î-Azîmi"
(Büyük Rabbım, noksanlardan münezzehtir.) söylenir.
118- Hüzeyfe'nin (rivayet ettiği) hadîsinde, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in okumuş olduğu Bakara, Nisa ve Al-i İmrân sûrelerinden sonra yaptığı uzunca rükû'unda: "Sübhâne Rabbiye'l-Azîmi" demiştir.[12]
119- Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Sizden biriniz, üç kerre: Sübhâne rabbiye'1-azîm dediği zaman onun rükû'u tamam olmuştur. "[13]
120- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu anha) sabit olmuştur ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, rükû'unda ve secdesinde şöyle derdi:
"Sübhânekellâhümme rabbenâ ve bihamdikelîahümme'ğfir lî" (Ey Rabbım iz olan Allah'ım! Sana hamd ederek Seni noksanlardan tenzih ederim. Allah'ım!, beni mağfiret buyur).[14]
121- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) sabit olmuştur ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem rükû yaptığı zaman şöyle derdi:
"Allâhümme leke rekâ'tü ve bike âmentü ve leke eslemtü haşe'a leke şem'î ve basarî ve muhhî ve azmi ve asabt"
(Allah'ım!, Senin için rükû ettim, Sana iman ettim, Sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, iliğim, kemiğim ve sinirim Sana huşu' (tazim) etmiştir.)."[15]
Sünen kitablannda şu şekilde de naklolımmuştur:
"Kulağım, gözüm, iliğim, kemiğim ve yürüyen ayağım, Alemlerin Rab-bı olan Allah'a huşu' etmiştir."
122- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) sabit olmuştur: "Resûlül-Iah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Rükû'unda ve secdesinde şöyle söylerdi:
"Sübbûhun kuddûsün, rabbü'l-meîâiketi ve'r-rûhi"
(Cebrail'in ve meleklerin Rabbi SÜBBÛH'dur. (Kötü şeylerden münezzehtir). KUDDÛS'dur (her noksan şeyden münezzehtir)."[16]
123- Avf b. Malik'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Ben Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile bir gece (namaza) kalktım. O da namaza durdu ve Bakara sûresini okudu. Rahmet âyetine her varışta durakladı ve duâ etti. Azab âyetine her varışında da durakladı ve Allah'a sığındı (Eûzü Billahi, dedi). Sonra kıyamı miktannca rükû yaptı. Rükû'unda şöyle diyordu:
"Sübhâne zi'l-ceberûü ve'1-melekûti ve'1-kibriyâi ve'1-azameti" (Üstünlük, izzet, ululuk ve azamet sahibi (yüce Allah) bütün noksanlıklardan münezzehtir. Sonra secdesinde de aynı sözleri söyledi."[17]
124- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Rükû'a gelince, orada Rab Teâlâ'yı tazim ediniz "Sübhâne Rabbiyel'âzîm" (Yüce Rabbım, noksanlıklardan münezzehtir) deyiniz.'"[18]
Bil ki, bu son hadîs, bu bölümün asıl maksadını teşkil eder. Bu maksad da, hangi lâfızla olursa olsun, rükûda, noksanlıklardan münezzeh olan Rab Teâla Hazretlerini tazim etmek, onu yüceltmektir. Ancak en faziletli olanı, bu zikirlerin hepsini bir araya getirip söylemektir. Bunu da başkasına eziyet vermemeye imkân bulunduğu zaman yapmalıdır. En önce teşbih yapılmalı, diğer duaları sonra okumalıdır.

Kısaltmak isteniyorsa, yalnız tesbîh yapmalı. Teşbihin kemal bakımından en azı, üç teşbihtir. Eğer bir defa söylemek suretiyle tesbîh yapılırsa, tesbîhin aslı işlenilmiş olur. Bu teşbihlerin bir kısmı yapılırsa, diğer vakitlerde öteki teşbihleri yapmak müs-tehabdır. Böylece her vakitte değişik tesbîh ve dualar yapılarak bütünü söylenmiş olur. Böylece bütün bablardaki zikirleri yapmak uygundur.
Bize ve alimlerin çoğunluğuna göre, rükû'da zikir sünnettir. Bir kimse, kasden veya yamlarak bu zikri terk ederse, namazı bâtıl olmaz, günahkâr da olmaz ve sehiv secdesi de gerekmez.
İmam Ahmed b. Hanbel ve bir takım ulemâ, bu zikirlerin vacib olduğunu söylemişlerdir. Bu zikirleri yapmaya sahîh ve açık hadîslerle emredildiği için, namaz kılanın buna devam etmesi uygundur. Nitekim: "Rükûa gelince, orada Rab Teâlâ'yı tazım ediniz," hadîsi bunu emretmektedir. Geçen diğer hadîsler de böyledir. Bunu yapmakla, alimlerin ihtilâfından çıkılmış olur. Allah o alimlere rahmet etsin. Daha doğrusunu Allah bilir.
Rükû'da ve secdede Kur*an okumak mekruhtur. Gerek Fatiha ve gerekse ondan başka sûre veya âyetler okunursa, namaz bâtıl olmaz. Bazı alimler . ise, Fatiha okunmakla namaz bâtıl olur, demişlerdir.
125- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Rüküda yahud secdede iken, Kur'an okumamı, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana yasakladı."[19]
126- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Dikkat edin! Rükûda yahud secdede iken Kur'an okumam, bana yasaklanmıştır. "[20]

Rükü'dan Başını Kaldırdığı Ve Doğrulduğu Vakit Okunacak Dualar Ve Zikirler

Rükû'dan başım kaldırırken:
"Semi'allâhü limen hamideh".
(Allah, hamdedenin hamdini kabul eder ve onu mükâfatlandırır)" demesi sünnettir. Eğer bunun yerine: "Men hamidellâhe semi'a lehu" (Kim Allah'a hamd ederse, Allah kabul eder ve onu mükâfatlandırır)" denirse caizdir. Ümm adlı kitabda Şafi'î bunu delillendirmiştir. Rükûdan kalkıp tam doğrulunca şöyle der:
"Rabbena îeke'l-hamdü haniden kesîran tayyiben mübâreken fîhi miî'-esşemâvâti ve miVeîarzı ve mil'e mâ beynehümâ ve miî'e mâ şi'te min şey'in ba 'du ehîessenâi ve'î-mecdi ehakku mâ kâîe'1-abdu ve küîîünâ leke abdun lâ mâni'a limâ a'tayte ve la mu'tıye Uma mena'te ve lâ yenfe'u zelceddi minke'l-ceddü."
(Ey Rabbimiz! Hamd sanadır. Öyle ki, gökler dolusu, arz dolusu, bunların ikisi arası dolusu ve bundan öte dilediğin şey dolusu bulunan ve kendisinde bereket olan tertemiz, çok çok hamd olarak... Şeref ve övgü sahibi Allah, kulun dediğinden daha ziyadesine müstehakdır. Hepimiz, Sana kuluz. Verdiğini engelleyici yok, engellediğini de verecek kimse yok... Varlık sahibine varlığı fayda vermez, varlık ve fayda Sendendir."
127- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir.
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, rükûdan belini kaldırdığı zaman:
"Semi'allâhu limen hamiden"
(Allah, kendisine hamd edenin hamdini kabul eder ve onu mükâfatlandırır) derdi. Sonra ayakta durunca:
'Rabbena leke'1-hamd"
(Ey Rabbimiz, hamd Sanadır) derdi."[21] Bir takım rivayetlerde de:
"Ve îeke'î-hamd" şeklindedir ve harfi ilâvesi vardır, ikisi de güzeldir. Bu şekil, Buharî ve Müslim'de, ashabdan çok kimseler tarafından nakledilmiştir.
128- Ali ve İbni Ebî Evfa'dan (Radiyallahu anhüma) şöyle rivayet edilmiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, başını Çaldırdığı zaman:
"Semi'allâhu limen hamidehu rabbenâ îeke'l-hamdü mH'essemâvati ve mil'el-arzı ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du" (Allah kendisine hamd edenin hamdini kabul eder ve onu mükâfatlandırır. Ey Rabbimiz, gökler dolusu, arz dolusu ve bundan öte dilediğin şey dolusu hamd sanadır)" derdi.[22]
129- Ebû Sa'îd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir ki: "Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, başını rükû'dan kaldırdığı zaman, şöyle derdi:
"Aîlâhümme rabbenâ leke'l-hamdü mil'essemâvâti ve'1-arzı ve mil'e mâ Şi'te min şey'in ba'du. Ehîessenâi ve'î-mecdi ehakku mâ kâîeî-abdu ve kulluna leke abdun. Aîlâhümme lâ mani'a limâ a'tayte ve lâ mu'tıye limâ mena'te velâ yenfa'u ze'î-ceddi minke'l-ceddü"
(Ey Rabbimiz, semavat ve arz dolusu, ve bundan öte dilediğin şey dolusu hamd Sana'dir. Şeref ve övgü sahibi Allah, kulun dediğinden daha ziyadesine müstahaktır. Hepimiz Sana kuluz. Allah'ım! Senin verdiğini engelleyici yok; engellediğini de verecek kimse yok... Varlık sahibine varlığı fayda vermez; varlık ve fayda sendendir."[23]
130- İbni Abbas'ın (Radıyallâhu Anhüma) rivayetinden nakledildiğine göre şöyledir:
"Rabbena İeke'l-hamdü miî'essemâvâti ve mil'el-arzı ve mâ beynehumâ ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du."
(Ey Rabbimiz, gökler dolusu, arz dolusu ve ikisi arası kadar ve bundan öte dilediğin şey dolusu kadar hamd sanadır."[24]
131- Rifa'a b. Rafi' Ez-Zurkî'den (Radıyallâhu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Birgün biz, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in arkasında namaz kılıyorduk. Rek'attan başını kaldırınca şöyle dedi:
'Semi'allahu limen hamideh" (Allah, kendisine hamd edenin hamdini kabul eder ve onu mükâfatlandırır). Onun arkasında olan bir adam da şöyle dedi:
"Rabbena ve İeke'l-hamdü hamden kesîren tayyiben mübâreken fîhi" (Ey Rabbimiz! Kendisinde bereket olan, tertemiz çok çok hamd da Sana'dır)... Peygamber namazdan dönünce; konuşan kimdir? buyurdu.
Adam: Ben, dedi. Peygamber (s.a.v) buyurdu:
- Ben, otuz küsur melek gördüm ki, (sevabı) hangisi daha önce yazacak diye acele ediyorlardı."[25]
Rükûdaki zikirler babında beyan etmiş olduğumuz üzere, bu zikirlerin hepsini bir araya getirmek müstehabdır. Kısaltmak isteyen kimse:
"Semi'allahu limen hamideh - Rabbena İeke'l-hamdü miî'essemâvâti ve mil'el-arzı ve mâ beynehumâ ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du"
Daha çok kısaltmak istiyorsa: "SEMİ'ALLÂHÜ LÎMEN HAMİDEH - RABBENA LEKELHAMD" kadarını söyler. Bundan dah yoktur.
Bil ki, bu zikirlerin hepsi, hem imam, hem cemaat ve hem de yalnız başına kılan için müstehabdırlar. Ancak imam, cemaatın uzatmaya rızası bulunduğunu biliyorsa bu zikirleri yapar; aksi halde kısaltır.
Daha önce söylendiği gibi, bu zikirler sünnettir; vacib değildir. Bunlar terk edilirse, tenzihen mekruh olur ve sehiv (yanılma) secdesi de

yapılmaz. Rükûda ve secdede Kur'an okumak mekruh olduğu gibi, rükûdan kalkıp durulduğu zaman da mekruh olur. Daha doğrusunu Allah bilir.

Secdede Okunacak Dualar Ve Zikirler

Rükû'dan kalkıp doğrulunca, gereken zikirler tamamlanarak alın yere konuncaya kadar uzatılan bir tekbirle secdeye varılır. Bu tekbirin sünnet olduğunu daha önce söylemiştik. Bunu terk etmekle namaz bâtıl olmaz ve sehiv secdesi de gerekmez. Secdeye kapanınca, secde zikirleri yapılır ki, bunlar çoktur:

132- Bunlardan biri, daha önce Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in namazda rükû şekli ile ilgili Huzeyfe'den naklen rivayet edilen şu hadîstir:

"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir rekâtta Bakara, Nisa ve Al-i îmrân Sûrelerini okurken, her rahmet âyetine gelince, duâ ederdi ve her azab âyetine gelince de istiâze yapardı (Eûzü billahi - Allah'a sığınırım) derdi. Huzeyfe dedi ki: Sonra Peygamber secde edip şöyle dedi:

"Sübhâne rabbiye'1-a'lâ" (Yüce Rabbim noksanlardan münezzehtir). Peygamberin secdesi, ayağa kalkmasına yakın olmuştu. "[26]

133- Hazreti Aişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Rükû'unda ve secdesinde şunu çok söylerdi:

"Sübhânekellâhümme Rabbena ve bihamdike allâhümmeğfir lî" (Rahmimiz olan Allah'ım! Sana hamd ederek Seni noksanlardan tenzih ederim; Allah'ım! Beni bağışla).."[27]

134- Hazreti Aişe'den (Radıyallâhu Anha) daha önce rükû babında zikrettiğimiz şu hadîs rivayet edilmiştir:

"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, rükû'unda ve secdesinde:

"Sübbûhım kuddûsün rabbü'l-melâiketi verrûhi" (Meleklerin ve Cebrail'in Rabbi, noksanlardan, kötü şeylerden münezzehtir)" söylerdi.[28]

135- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, secde yaptığı zaman şöyle derdi:

"Allâhümme leke secedtü ve bike âmentü ve leke eslemtü secede vechî lillezîhalekahu ve savverahu ve şakka sem 'ahu ve basarahu. Tebârekellâhu ahsenü'l-hâlikîn."

(Allah'ım! Sana secde ettim, Sana imân ettim, Sana boyun eğdim. Yüzüm, kendisini yaratana, kendisine şekil verene, kulağına ve gözüne duygu verene secde etti. Şekil verenlerin en güzeli olan Allah, ne yüce olmuştur!. .)[29]

136- Rükû bahsinde daha önce yazdığımız Avf b. Malik'den sünen kitablannda mervi şu sahîh hadîs naklolunmuştur:

"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, uzunca yapmış olduğu rükû'unda şöyle diyordu:

"Sübhâne zi'1-ceberûti ve'1-melekûti ve'1-kibriyâi ve'1-azameti (Üstünlük, izzet, ululuk, ve azamet sahibi (Allah), noksanlardan münezzehtir)" sonra secdesinde aynı sözleri söyledi. "[30]

137- Sünen Kitablannda rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:

"Sizden biriniz secde ettiği zaman, üç kez:

"Sübhâne rabbiye'1-a'lâ"

(Yüce Rabbım noksanlardan münezzehtir) desin. Bu kadarı (teşbihin) en azıdır. "[31]

138- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Bir gece Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i aradım. Sonra (yerinde bulamayınca) araştırdım. Bir de gördüm ki, rükûda yahud secdede şöyle diyor:

"Sübhâneke ve bihamdike lâ ilahe illâ ente" (Sana hamd ederek Seni teşbih ederim, Senden başka İlâh yoktur)."

Müslim'de diğer bir rivayet şöyledir:

"(Peygamberi arayıp yoklarken) elim ayaklarının iç kısmına dokundu ki, o esnada Peygamber secdedeydi* ayakları dikilmiş durumda idi, şöyle diyordu:

"Allâhümme eûzü binzâkemin sahatike ve bimuâfâtike min ukübetike ve eûzü bike minke. Lâ uhsîsenâen aleyke ente kemâ esneyte alâ nefsike"

(Allah'ım! Senin gazabından rızâna, azabından afiyetine sığınırım. Yine Senden (intikamından) Sana sığınırım. Sana yaraşır şekilde Seni övemem, Sen kendini övdüğün şekilde övgüye müstehaksın."[32]

139- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Rükû'a gelince, orada Rab Teâlâ'yı tazim ediniz; secdede ise, tam bir gayretle duâ ediniz, çünkü duanız sizin için kabul olunmaya lâyıktır."[33]

140- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:

"Kul secde halinde iken, Rabbının rahmetine en yakın bulunduğu haldir; o halde duayı çok yapınız."[34]

141- Yine Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, secdesinde şöyle derdi:

"Allâhümmeğfir lî zenbî küllehu dikkahu ve cillehu ve evvelehu ve âhirahu ve al'âniyyetehu ve sirrehu"

(Allah'ım!Günahlarımın hepsini mağfiret buyur; azını ve çoğunu, öncekini ve sonrakini, gizlisini ve aşikârını.,.)[35]

Bilinmelidir ki, baştan beri kaydetmiş olduğumuz zikirlerin hepsini bir araya getirerek secdelerde onları söylemek müstehabdir. Eğer bir vakitte bunları söylemek mümkün olmazsa, muhtelif vakitlerde bunlar söylenir. Nitekim geçen bablarda bu hususu beyan etmiştik. İnsan bunlardan kısaltma istediği zaman, az dua ile teşbihleri yerine getirir ve önce teşbihleri yapar, sonra duayı... Secde ile ilgili hükümler, rükû zikirlerinde anlattığımızın aynıdır. Yine secdede Kur'an okumak, rükûda olduğu gibi mekruhtur, diğer hususlar da aynıdır.

Namazda kıyam ve sucûddan hangisi daha faziletlidir? konusunda alimler ihtilâf etmişlerdir, imam Şafi'î ve ona uyanların görüşü, kıyamın daha faziletli oluşudur. Çünkü Müslim'in Sahîh'inde Peygamberin (Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem) şu hadîsi vardır:

"Namazın en faziletlisi, kıraati uzun olandır." Bunun manası, kıyamın uzunluğudur. Çünkü kıyamın kunût ve zikri, Kur'an'dır. Secdenin zikri ise, tesbîhdîr; Kur'an, tesbîhden daha faziletlidir. O halde, Kur'an ile uzatılan kıyamda fazilet vardır.

Bazı alimler de, secdenin daha faziletli olduğu görüşündedirler. Çünkü daha önce geçen hadîsi şerifte Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:

"Kulun Allah'a (rahmetine) en yakın bulunduğu hal, secde halidir."

İmam Ebû îsa Et-Tirmizî kitabında demiştir ki; Bu konuda ilim sa-hibleri ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı demiştir ki, namazda kıyamı uzatmak, rükû ve secdeyi çok yapmaktan daha faziletlidir. Bir kısmı da: Rükû ve secdeyi çok yapmak, kıyamı uzatmaktan daha faziletlidir, demişlerdir. İmam İbni Hanbel, bu konu ile ilgili iki ayrı hadîs rivayet etmişse de, bu hususta bir hüküm vermemiştir.

İshak (İbni Raheviye) demiştir ki: Gündüz Namazlarında, rükû ve secdeyi çok yapmak, geceleyin ise kıyamı uzun yapmak daha faziletlidir. Ancak bir insanın gece namazında vird edindiği bir okuyuşu varsa, bu kimse hakkında rükû ve secdeyi çok yapmak bana daha

güzel gelir; çünkü âdeti üzerine ziyade yapmış olur. Rükû ve secde çokluğu ile kâr elde etmiş sayılır.
Buna karşı Tirmizî şöyle der: îshak bu sözü şundan söylemiştir: Çünkü, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in gece namaz şeklini ve kıyamın uzunluğunu anlatmıştır. Peygamberin gündüz namazına gelince, burada geceleyin olduğu gibi, kıyamın uzatıldığı vasfedilmemiştir.
İnsan tilâvet secdesi yaptığı zaman, namazın secdesinde yapılması olan anlattığımız teşbihleri yapması müstehabdır. Yine şöyle demesi de müs-tehabdır:
"Allâhümmec'alhâ lî indeke zühren va'zim lî bihâ ecren ve da'anni bihâ vizren ve tekabbeîhâ minnîkemâ tekabbeltehâ min dâvude aleyhis-selâm.
(Allah'ım! Bu secdeyi katında benim için makbul bir sevab kıl ve bunun sebebiyle bana büyük mükâfat ver, bu yüzden günahımı düşür ve Dâvud Aleyhisselâm'dan bunu kabul ettiğin gibi, benden de bunu kabul et)."
Şöyle de diyebilir, bu da müstehabdır: "Sübhâne rabbinâ in kâne va'dü rabbinâ lemef'ûlâ" (Rabbimiz, Seni tenzîh ederiz; Rabbimizin va'dı, muhakkak gerçekleşegelmiştir). "[36]
İmam Şafi'î bu son şekli de esas kabul etmiştir.
142- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Kur'an (tilâvet) secdesinde şöyle derdi:
"Secede vechîlillezîhalekahu veşakka sem'ahu ve basarahu bihavli-hi ve kuvvetihi"
(Benim yüzüm (varlığım), O Allah'a secde ettti ki, kuvvet ve kudreti ile beni yaratmış, kulağımı işitir, gözümü de görür yapmıştır."[37]
Tirmizî demiştir ki, bu hadîs sahîhdir. Hakim, rivayetinde şu ziyadeyi yapmıştır:
"Fetebârekellâhu ehsenu'l-hâlikîn."
(Şekil verenlerin en güzeli olan Allah, bütün noksanlıklardan münezzehtir)."
Bu ziyade, Sahîhayn'm (Buharı ve Müslim'in) şartlarına göre sahîh-tir. Daha önce naklettiğimiz şu hadîsi, Tirmizî hasen bir isnadla ibni Ab-bas'ın (Radıyalİahu Anhüma) rivayetinden merfû' olarak bunu naklet-miştir. Hâkim de, bu sahîh hadîstir demiştir.

Secdeden Baş Kaldırılınca Ve İki Secde Arasındaki Oturuşda Okunacak Dualar Ve Zikirler

Secdede eller kaldırılmadan önce baş kaldırılırken tekbîre başlayıp tekbîri oturma haline kadar uzatmak sünnettir. Biz, tekbîrlerin namazdaki sayısını, tekbîri uzatmadaki ihtilâfı ve onu batıl kılan şeyi, daha önce anlatmıştık.
İnsan tekbîri getirdikten sonra doğrulup oturunca, sünnet olan, Ebû Davud, Tirmizî, Nese'î, Beyhakî ve diğer sünenlerde rivayet edilen duayı okumaktır. Bu da, Hazreti Huzeyfe'den (Radıyalİahu Anh) rivayet edilen hadîstir ki, daha önce, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in gece namaza kalkışında, Bakara, Nisa ve Al-i İmrân sûreleri ile uzun boylu kıyam ile kıldığı namazda, Rükû'u, secdesi ve kıyamı geçmişti.
143- (Huzeyfe Radıyalİahu Anh) demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, iki secde arasında (oturunca) şöyle buyururdu:
"Rabbî'ğfir lî, Rabbiğfir lî (Allah'ım beni bağışla, Allah'ım beni bağışla...) secdesi kadar da otururdu. "[38]
144- îbni Abbas (Radıyalİahu Anhüma) teyzesi (ve müminlerin annesi) Meymûne'nin (Radıyallahu Anha) evinde gece kaldığı zaman, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in gece kıldığı namazını anlatırken şöyle demiştir:
Peygamber, secdeden başını kaldırdığı zaman:
"Rabbîğfir lî, Verhamnî, vecbürnî, verfa'nî, verzuknî, vehdinî" (Rabbim,benİ bağışla! Bana merhamet et, beni düzelt, beni yükselt, bana nzik ver ve bana hidayet ihsan et...)" buyururdu. Ebû Davud'un rivayetinde ise, "Ve afinî" (Bana afiyet ver)" ilâvesi vardı. Bu hadîsin isnadı Hasen'dir. En doğrusunu Allah bilir.[39]
însan namazın ikinci secdesini yaptığı zaman, birinci secdede söylediği teşbihleri aynen söyler. îkinci secdeden tekbir ile başını kaldırdığı zaman, hareket halinde olan azalan sükûn bulacak şekilde, istirahat için hafif bir oturuş yapar sonra secdeden kalkarken aldığı tekbîri, tâ ayakta doğrulun-caya kadar ikinci rekâta kalkar. Bu tekbîri uzatma, "ALLAH" lâfza-i Celâl'in "L" harfinden sonra olur. Böyle yapılış bizim (Şafi'î) imamlarımıza göre en sahih olanıdır. (Hanefî mezhebinde, ikinci secdeden baş kaldırıldıktan sonra doğrudan doğruya tekbîrle ikinci rekâta kalkılır, istirahat yapılmaz). Yine bizim (Şafiî) imamlarımızın ikinci bir görüşü var: Secdeden tekbirsiz baş kaldırılarak biraz oturulduktan sonra tekbîr getirilerek ayağa kalkılır.
Üçüncü bir görüş de şu; İkinci secdeden tekbir getirilerek kalkılıp biraz oturulur ve tekbîr kesilir. Sonra tekbîrsiz ayağa kalkılır, Bu yerde iki tekbîr getirilmemesi hususunda ihtilâf yoktur; ancak imamlarımız demişlerdir ki, birinci şekilde hareket etmek, namazın bir kısmı zikirden boş kalmaması İçin, daha iyidir.
Bilinmelidir ki, (Şafi'î mezhebinde) bu istirahat oturuşu, Buharf nin Sahîh'inde sabit olmuş sahîh sünnettir. Aynı zamanda, Resûlüllah SaHalla-hu Aleyhi ve Sellem'in işi olarak diğer kitablarda da vardır. Bu sahîh sünnetten dolayı, bizim mezhebimizde (Şafiîlerde) müstehab olmuştur. Sonra namazda ikinci secdeden ayağa kalkılacağı her namazda, bu secde arkasında bu istirahat müstahabdır; ancak namazda yapılan tilâvet secdesi arkasında bunu müstahab görmeyiz. En iyisini Allah bilir.

Namazın İkinci Rek'âtının Zikirleri

Anlattığımız şekilde birinci rekâtta yapılan zikirler, aynen ikinci rekâtta da, farz ve nafile namazlar için olduğu gibi yapılır; yalnız şunlar yapılmaz:
1- Birinci rekâtta namaza giriş için alınan tekbîr, rükündür: İkinci rekâtta durum böyle değildir. İkinci rekâtın evvelinde tekbir yoktur. Bundan önce olan tekbîr, secdeden kalkmak içindir ve bu da sünnettir.
2- Birinci rekâtta okunan istiftah (sübhaneke) duası, ikinci rekâtta okunmaz.
3- Birinci rekâtta ihtilafsız olarak istiâze yapibr. (Eûzü çekilir). Halbuki ikinci rekâtta bunun getirilmesi ihtilaflıdır. Sahîh olan da (Şafi'i mezhebinde) getirilmesidir.
4- Sahîh kabul edilen görüşe göre, ikinci rekâtta yapılan kıraat birinci rekâtta yapılandan daha az olmalıdır. Burada da, daha önce anlattığımız şekilde ihtilâf vardır.

Sabah Namazında Kunüt

Bil ki, sabah namazında kunût (rükûdan kalkışta duâ, Şafi'î mezhebine göre) şu hadîs-i şerife binaen sünnettir:

145- Enes'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, dünyadan ayrılıncaya kadar, sabah namazında "KUNÛT" yapmıştır." Bunu, Hâkim Ebû Abdullah "Kitab-ı Erba'în"de rivayet etmiş ve sahîh hadisdir, demiştir.[40]
Bil ki, bize göre (Şafi'î mezhebinde) sabah namazında "Kunût" meşrudur ve müekked sünnettir. Bunu terk edenin namazı kabul olmaz; fakat kasden veya yanılarak terk edilmesiyle (Şafi'îlerce) sehiv secdesi yapılır.
Beş vakit namazdan sabah namazının dışındaki namazlarda "kunût" yapılır mı? hususunda İmam Şafi'î için (Allah ona rahmet etsin) üç görüş vardır:
1- Bunlardan en sahîh ve meşhur olan birinci görüşe göre, müslümanlara umumî bir musibet geldiği zaman "Kunût" yaparlar, değilse yapmazlar.
2- Musîbet gelsin veya gelmesin mutlak olarak "kunût" yaparlar.
3- ister musîbet olsun, ister olmasın, sabah namazından başka diğer dört vakit namazda "kunût" yapılmaz. En doğrusunu Allah bilir.
Yine bize göre, ramazan ayının son yarısında, vitir namazının son rekâtında "Kunût" yapmak müst.ehabdır. Şafiî mezhebinde başka bir görüşte de, ramazan ayının tamamında vitir namazında "Kunût" yapılır. Üçüncü bir görüşte de, yıl boyunca kunût yapılır. Ebû Hanife'nin (Allah ona rahmet etsin) mezhebi de budur. Ancak Şafii mezhebinde âdet edinilen birinci görüştür. En iyisini Allah bilir.
Bize göre, sabah namazında "kunût" yapmanın yeri, ikinci rekâtta rükûdan kalktıktan sonradır. İmam Mâlik (Allah ona rahmet etsin) demiştir ki, rükûdan önce "kunût" yapılır. İmamlarımız demişlerdir ki, bir Şafi'î, rükûdan önce kunût yapmış olursa, sahîh görüşe göre bu sayılmaz. Fakat sayıldığına dair mezhebimizde de bir görüş vardır. Bununla beraber en doğrusu, rükûdan sonra o kunût iade edilir ve yanılma (sehiv) secdesi yapılır. Secde yapılmaz da denmiştir.
Kunût duasının lâfzına gelince; o da, sahîh bir isnadla Ebû Davud, Tirmizî, Nese'î, İbni Mace, Beyhakî ve bunlardan başka sünenlerde bize rivayet edilen sahîh hadîsdeki şu ifadedir:
146- Hasan İbni Ali'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Vitir namazında söylediğim şu sözleri, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana öğretti:
"Allahümmehdinîfîmen hedeyte* ve âfinî fîmen âfeyte. Ve tevellenî fîmen tevelîeyte ve bârik lî fîmâ a'tayte. Ve kmî şerre mâ kazayte. Fein-neke takzî ve lâ yukzâ aleyke ve innehû lâ yezillü men vâleyte. Tebârekte Rabbena ve teâleyte"
(Allah'ım! Beni, kendilerine hidâyet ihsan buyurduklarınla (Peygamberler, salihler ve şehidlerle) beraber hidâyette daim kıl. O kendilerine (dünya ve ahirette) afiyet verdiklerinle beraber bana afiyet ver. Beni, koruduğun kimselerle bir arada koru. Verdiğin şeyde bana bereket ihsan et. Hükmettiğin kötü şeyden beni koru; zira Sen hüküm verirsin, Senin hükmün üzerine çıkılmaz. Muhakkak ki, Senin himaye ettiğin zelil olmaz. Ey Rab-bımız! Yücesin, münezzehsin..."[41]
Beyhakfnin anlattığı bir rivayet de şöyle: Ebû Talib'in oğlu Alî'nin (Radıyallahu Anh) oğlu Muhammed bin Hanefiyye demiştir: Bu dua, o duadır ki, benim babam sabah namazının kunûtunda bunu okurdu.
Bu duanın sonunda: "AUahümme Salli Alâ Muhammedin ve ala âli Muhammedin ve sellem" (Allah'ım! Muhammed'c ve Muhammed'ır âline rahmet et ve selâmet ver) demek, müstahabdır.
Neseî'nin, hasen bir isnadla bu hadîsi rivayetinde: "Ve Sallallahu Alen-nebiyyi (Allah Peygambere rahmet etsin)" şeklindedir.
Alimlerimiz demiştir ki, bir kimse, Ömer ibni Hattab'dan (Radıyalla-hu Anh) rivayet edilenle kunût yaparsa, güzel olur. O, sabah namazında rükûdan sonra kunût yaptı ve şöyle dedi:
"Allahiimme innâ n^steînüke venestağfirüke velânekfürüke venü'-minü bike venahle'umenyefcuruke. Allahümme iyyâke na'budü veleke nusallî ve nescüdü ve ileyke nes'â ve nahfidü. Nercû rahmeteke ve nahşâ azâbeke inne ^zâbekelcidde bllküffâri mülhikun. Allahümme azzibil ke-feretellezîne yesuddüne an sebîtike ve yükezzibûne rüsüleke ve yukâtilûne evliyâeke. Allâhümmeğfir lilmü'minine vel mü'minâti ve'1-müslimfne vel-müslimât. Ve aslın zâte beyninim ve ellif beyne kuîûbihim. Vec'al fî kulübihimu'î-îmâne ve'1-hikmete ve sebbithüm alâ milleti Resûlilîahi Sallallahu Aleyhi ve Seîleme ve evzi'hüm en yûfû biahdikelîezî âhedtehüm aleyhi Vensurhüm alâ adüvvike ve adüvvihim. İlâhelhakkı, vec'aînâ minhüm"
(Allah'ım! Biz, Senden yardım isteriz ve bağışlamanı dileriz, nimetlerini inkâr etmeyiz. Sana iman ederiz, Sana isyan edeni terk ederiz. Allah'ım! Ancak Sana ibâdet ederiz, rızan için namaz kıiar ve secde ederiz. Rızan için çalışır ve koşarız. Senin rahmetini umarız ve azabından korkarız. Gerçek Senin azabın elbette kâfirlere erişecektir.)
Allah'ım! Senin yolundan çeviren, peygamberlerini yalanlayan ve velilerini öldüren kâfirlere azab ver.
Allah'ım! Mü'min erkeklerle mü'min kadınları, müslüman erkeklerle müslüman kadınları bağışla ve aralarını düzelt, kalblerini birleştir, kalb-lerine imân ve hikmet ver, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in dini üzere onları sabit kıl, kendilerinden almış olduğun sözü yerine getirmeye dair kendilerine ilham ver; onları Senin düşmanlarınla kendi düşmanlan üzerine muzaffer kıl. Ey Hak olan Allah! Bizi onlardan yap...)"
Bil ki, Hazreti Ömer'den (Radıyallahu Anh) nakledilen bir rivayette: "Allah'ım! Ehli kitab kâfirlerine azab et" şeklindedir; çünkü o zamanda, savaş bunlarla yapılıyordu. Bu zamanda ise: "Kâfirlere azab et" sözünü seçmek daha uygundur; zira daha umumî bir mana taşır.
Alimlerimiz demişlerdir ki, bu Hazreti Ömer'in kunûtu ile daha önce geçen kunûtu (duayı) birleştirmek ve beraber okumak müstahab olur. Eğer birleştirilecekse, Hazreti Ömer'in kunütunu sonraya almak daha doğrudur. Bunlardan bir tanesi okunacaksa, birinciyi seçmelidir. Ancak tek başına namaz kılan yahud belli bir cemaatı olup namazın uzatılmasına razı gelenler olursa, p zaman her iki duayı (kunûtu) okumak müstehab olur. En iyisini Allah bilir.
Şunu da bil ki, muhtar olan mezhebe göre, kunût için belirli bir dua yoktur; hangi dua ile dua yapılırsa, kunût olur. Dua manasını taşıyan Kur'-an'dan bir veya bir kaç ayet okunmuş olursa, kunût yapılmış olur. Fakat daha faziletlisi, sünnet olarak nakledilenleri okumaktır. Bununla beraber, Şafiî mezhebinde bazı alimler, kunût duası muayyendir, başkasını okumak yeterli değildir, demişlerdir.
Bil ki, namaz kılmakta olan imam ise, birinci kunût duasında geçen (Allâhümmehdinî) sözünü, çoğul manasında olan (Allâhümmehdinâ) şeklinde okuması müstahabdır. Diğer lâfızları da aynen çoğul olarak okumalıdır. Çoğul olarak değil de, müfred (tekil) okursa, kunût hasıl olur; fakat imamın duayı yalnız şahsına tahsis etmesi mekruh olduğa için, bu da mekruhtur. Nitekim Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
147- Sevban'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Bir kul, cemaatı bırakıp da yalnız kendi nefsine duayı tahsis ederek cemaata imam olmasın; eğer bunu yaparsa, cemaata hainlik yapmış olur.'[42]
Kunût duasında elleri kaldırmak ve onlarla yüzü meshetmek hususunda alimlerimiz üç görüş üzere ihtilâf etmişlerdir. Bunların en doğrusu, elleri kaldırmak müstahabdir; yüz meshedilmez. İkincisi, eller kaldırılır ve yüz meshedilir. Üçüncüsü ise, eller kaldırılmaz ve yüz meshedilmez. Yüzden başka göğüs veya diğer azaların meshedilmeyeceği hususunda alimler ittifak etmişlerdir. Daha doğrusu, bunu yapmak mekruhtur, demişlerdir.

Kunût'u (duayı) gizli ve aşikâr okuma işine gelince: Alimlerimiz demişlerdir ki, namaz kılan kişi, yalnız başına ise, bunu gizli okur. Eğer imam ise, çoğunluğun üzerinde bulunduğu sahîh ve muhtar görüşe göre, aşikâre okur.
İkinci görüşe göre, namazdaki diğer dualarda olduğu gibi, bu dua da gizli okunur.
İmama uyan kimse ise, imam aşikâre okumuyorsa, diğer dualar gibi, gizli okur. Böylece gizlilikte imama uymuş olur. Eğer imam kunûtu aşikâre okuyor da, imama uyan bunu işitiyorsa, imamın duasına "Âmîn" der ve övgü manasını taşıyan son kısmında imama iştirak eder. Eğer imamın okuyuşunu işitmiyorsa, gizlice kunût yapar. Bazıları da demiştir ki, yalnız "âmîn" der, yahud imamın okuyuşunu duyunca ona iştirak eder. Fakat muhtar olan, birinci görüştür.
Sabah namazının dışındaki namazlarda nasıl kunût yapılır? Eğer kılınan namaz, akşam ve yatsı gibi, cehrî namaz ise, hüküm sabah namazının aynıdır; nitekim geçmiştir. Eğer kılınan namaz, öğle yahud ikindi namazı ise, bir görüşe göre kunût gizli yapılır, diğer bir görüşe göre de sabah namazında olduğu gibi yapılır.
"Bi'ri Ma'ûne" denilen yerde pusuya düşürülüp şehid edilen yetmiş kadar hafız sahabînin katilleri olan kâfirler aleyhine Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve Sellem'in dua (kunût) etmelerine dair olan sahîh hadîsin zahirine bakılırsa, bütün namazlarda aşikâre kunût yapmak gerekir. Buha-rî'nin Sahîh'inde, Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, musibetlerin inişi hallerinde, kunûtu aşikâre yapardı.

---

[1] Ebû Dâvud, Tirmizî. İbn-i Mâce.
[2] Beyhakî.
Bu zayıf, bir hadistir. El-Haris El-A'ver demiştir ki, bunun za'fında ittifak vardır. İmam Şa'bî derdi ki, El-Haris, yalancıdır. Daha doğrusunu Allah bilir.
[3] Kur'ân-ı Kerim, Nahl Sûresi: 98
[4] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. fbn-i Mâce. Beyhakî.
[5] îbn-i Huzeyme ve Ebû Hatem b. Hibban sahihlerinde sahîh isnadla rivayet etmişler ve hadîsin sahîh olduğuna hüküm vermişlerdir.
[6] Buhârî ve Müslim.
[7] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[8] Kur'ân-ı Kerim. Tîn Sûresi: 8.
[9] Kur'ân-ı Kerim. Kıyâme Sûresi: 40.
[10] Kur'ân-ı Kerim. A'raf Sûresi: 185.
[11] Kur'ân-ı Kerim. A'lâ Sûresi: 1.
[12] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[13] Sünen kitapları.
[14] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[15] Müslim.
[16] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[17] Ebü Dâvud. Nesâî. TirmÎzî. Sahih İsnadla.
[18] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[19] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[20] Müslim.
[21] Buhârî. Müslim.
[22] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[23] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[24] Müslim, Nesâî.
[25] Buhârî. Mtıvatta'. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[26] Müslim.
[27] Buhârî. Müslim
[28] Müslim.
[29] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[30] Ebû Dâvud. Nesâî. Tirmizî.
[31] Ebû Dâvud. Tirmizî. Ibn-i Mâce.
[32] Müslim. Muvatta'. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[33] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[34] Müslim.
[35] Müslim. Ebû Dâvud
[36] Kur'ân-ı Kerim. îsrâ Sûresi: 108.
[37] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Hâkim, el-Müstedrek.
[38] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[39] Sünen-i Beyhafcî. EbÛ Dâvud. Tirmizî. Ibn-i Mâce. Hâkim.
[40] Hâkim, el-Müstedrek.
[41] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. îbn-i Mâce.
Tirmizî demiştir ki, bu, hasen hadistir. Biz kunût hakkında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den bundan daha güzel bir şey bilmiyoruz.
[42] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki bu hasen bir hadistir.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BABU'L-CENAÎZ

53- Hadis[1]**:** Hakim Müstedrek'inde, Mehamilî İsbehanî'den yazdığı Emali'sinde, Deylemî de aynı tarikle Enes'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Yer yüzünde Allah Teala'nın Öyle melekleri vardır ki, kişinin hayırdan ve serden içinde bulunduğu durumu insanoğlunun diliyle konuşurlar."

54-Sebep: Hakim, (Sağlam olduğunu söyleyerek) ve Beyhakî, Enes'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Hz, Peygamber ve ehl-i beytiyle oturuyorduk. Bir cenaze geçti. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bu cenaze kimdir?" Dediler ki: "Allah ve Rasulü'nü seven, Allah'a itaatla amel eden ve taat yolunda koşan falan adamın cenazesidir. Rasulullah buyurdu ki: " ('-ı.f?j'C'.'>j~c.'.*>j) vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu."
Biraz sonra başka bir cenaze daha geçti. Dediler ki: "Bu da Allah ve Rasulü'ne buğz eden, Allah'a isyanla amel eden ve o isyan yolunda koşan falan adamın cenazesidir." Bunun üzerine Hz. peygamber (yine üç kere), "vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu" diye buyurdu.
Dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Hayırla yad edilen ilk cenaze hakkında da vacib oldu diye üç defa söyledin; kötülüğü yad edilen ikinci cenaze hakkında da aynen üç defa vacib oldu dedin. Bu nasıh olur?"
Buyurdu ki: "Evet ey Ebubekr, Allah'ın yer yüzünde öyle melekleri vardır ki, kişinin hayırdan ve serden, içinde bulunduğu durumu, insanoğlunun lisanıyla söylerler." (Cennet ve cehennemlik olduğunu haber verirler.)"

55- Hadis[2]**:** Ebu Davud, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ölünün kemiğini kırmak, diri iken kemiğinin kırılması gibidir."

56-. Sebep: Bu hadis İbn Müni1 hadisinin bir kısmıdır. O, Mihriz b. Avf tan, o da Kasım b. Muhammed'den, o da Abdullah b. Ukayl'dan, Cabir'in şöyle dediğini rivayet eder: "Rasululah'la birlikte bir cenazeye gittik. Kabir henüz açılmamıştı. Rasulullah (s.a.v.), kabrin kenarına oturdu. Biz de O'nunla beraber oturduk. Kabir kazan, (kabiden) baldır veya pazu kemiği(ne benzer bir kemik) çıkardı ve onu kırmaya başladı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Onu kırma! Senin, onun ölüsünü kırman, dirisin kırman gibidir. Lakin sen onu kabrin bir köşesine saklayarak yerleştir."

57- Hadis[3]**:** Tirmizî ve İbn Mace, Ebu Katade'den, RasululÎah(s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Sizden biriniz, kardeşinin tekfin ve teçhiz işini üzerine alırsa, onun tekfin (kefenleme) ve teçhiz işini güzel yapsın."

58-Sebep: Ahmed ve Müslim, Cabir'in Rasulullah'tan şöyle haber verdiğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) bir gün hutbe' okudu ve bu hutbesinde Ashab'ından bir adamın vefat ederek yetersiz bir kefene sarıldığını, geceleyin kabre konulduğunu anlatmış ve bir kimsenin namazı kılınmadan geceleyin kabre konulmasını yasaklamış, ancak insanın buna mecbur kalmasını müstesna kılmış ve "Biriniz, din kardeşini kefenlediği zaman kefenini güzel yapsın" diye buyurmuştur.

59- Hadis[4]**:** Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace, fbn Abbas'tan rivayet ederek, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu bildirmişlerdir: "Lahd (usulü) bizedir. Şakk (usulü) başakâlannadır.

60- Sebep: Ahmed b. Hanbel, Cerir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Rasuhıllah'lâ birlikte yola koyulduk. Medine dışına çıkınca binek üzerindeki bir adamın bize doğru geldiğini gördük. Bunun üzerine Rasulullah, "sanki bu adam size doğru geliyor" diye buyurdu. Adam bize ulaşınca selam verdi. Biz de selamını aldık. Sonra Rasulullah ona, "nereden geliyorsun?" diye sordu. O da "ailemin, çocuklarımın ve kabilemin yanından geliyorum" dedi.
Hz. Peygamber buyurdu ki: "Ne istiyorsun?" O da "Allah Rasulü'nü" diye cevap verdi. Rasulullah (s.a.v.), "iyi isabet ettin" buyurdu.
Adam (Rasulullah'a rastladığını anlayınca), "Ey Allah'ın Rasulü, imanın ne olduğunu bana öğret" dedi. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"îman, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet etmekle beraber, namaz kılman, zekat vermen, Ramazan orucunu tutman ve Beyt'i haccetmendir."
Adam, "(tamam), bunları kabul ettim" dedi. Sonra adamın devesinin ayağı fare ağına takıldı ve düştü. Deve düşünce adam da düştü ve vefat etti. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Adamı bana getirin." Bunun üzerine Ammar b. Yasir ve Huzeyfe, adama doğru atıldılar ve onu oturttular. Dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Adam vefat etmiş."
RasuluUah (s.$.v.) o ikisinden yüzünü çevirdi. Sonra onlara buyurdu ki: "Sizden yüz çevirmemin sebebini söyler misiniz? Ben, (ölen adamın) ağzına cennet meyvelerini koyan iki melek gördüm ve anladım ki, adam aç olarak vefat etmiştir.
Bu adamın durumu, Allah Teala'nın şu ayetine muhatap olan kimselerin durumu gibidir: "İnananlar ve imanlarım bir haksızlıkla bulaştırmayanlar... İşte güven onlarındır ve hidayeti bulan da onlardır." (Enam-82) Sonra buyurdu ki: "Kardeşinize sahip çıkın." Biz de onu suyun yanına kadar taşıdık, yıkadık, kefenledik ve kabre kadar taşıdık. Sonra Rasulullah geldi, kabrin kenarına oturdu ve buyurdu ki: "Lahd yapınız, şakk yapmayınız. Lahd bizim, şakk başkalarımndır."

61-Hadis:[5] Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Hazm'ın, Rasulullah (s.a.v.)'tan şunu işittiğini rivayet eder: "Kabirler üzerine oturmayınız."

62- Sebep[6]**:** Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Hazm'dan, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: Dedi ki: "Rasulullah benîm bir kabir üzerinde oturduğumu gördü ve buyurdu ki: "Kabir sahibine eziyet etme."

63- Hadis[7]**:** Müslim, Enes'ten şöyle rivayet etmiştir: 'Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer defnetmemeniz endişesi (olmasaydı, size kabir azabından bir şeyler işittirmesi için Allah'a dua ederdim."

64-Sebep[8]**:** Ahrried b. Hanbel, Enes'ten şöyle rivayet eder:)edi ki: "Rasulullah (s.a.v.), Medine'de Neccar Oğulları'na ait duvarla -evrili bahçelerden bir bahçeye girdi. O sırada kabirden gelen bir ses İşitti ve buyurdu ki:
"Bu adam ne zaman defnedildi?" Onlar da cahiliyye devrinde lefnedildiğini söylediler. Rasulullah buna taaccub etti ve buyurdu ki: |'Eğer defnetmemeniz endişesi olmasaydı Allah'a size kabir azabını İşittirmesi için dua ederdim."

65- Ahmed, ,Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet eder:
Rasulullah bir gün Benî Neccar'a ait bir hurma bahçesine girdi ve cahiîiyye devrinde ölmüş Neccar Oğullan'ndan bir takım kimselerin seslerini işitti. Bunlar kabirlerinde azab görüyorlardı. Rasulullah (s.a.v.) korkarak çıktı ve Ashabı'na kabir azabından korunmalarını emir buyurdu." [9]

---

[1] Hakim, Müstedrek, 1/377. Sebeb-21: Hakim, Müstedrek, 1/377. Beyhakî, es-Siinenü'1-Kübra, 4/75. Ayrıca şu kaynaklara bakılabilir:
Buharî, Kitabu'I-Cenaiz, Bab-u Senai'n-Nasi ale'î-Meyyiti kısmında rivayet etmiştir. Diğer kaynaklar ise, Müslim, Kitabu'I-Cenaiz, 2/641, îbn Mace, Kitabu'I-Cenaiz, 1/478, Tirmizî, Ebvabu'l-Cenaiz, 2/261, Nesâî, Kitabu'I-Cenaiz, 4/42 (yakın lafızlarla).
[2] Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz,Ahmed Müsned, 5/58,îbn Mace, Kitabu'l-Cenaiz, 1/516.
[3] Tirmizî, Ebvabu't-Cenaiz, 2/232,ibn Mace Kitabu'l-Cenaiz, 1/473,Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/372.Ahmed, Müsned, 3/295,Müslim, Kitabu'l-Cenaiz, 2/607,Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz, 2/176,Nesâî, Kitabu'l-Cenaiz, 4/28,Hafeim, Müstedrek, 1/369.
[4] Hadisin kaynaklan:Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz, 2/190,Tirmizî, Kitabu'l-Cenaiz, 2/254,Nesâî, Kitabu'l-Cenaiz, 4/66,İbn Mace, Cenaiz, 1/496,Ahmed, Müsned, 4/463.
1 Şakk, kahirin kıble ve arka tarafında 30-40 cm. duvar yaparak, ölüyü onun arasına koyup üstünü örtmek şeklindedir. Geniş malumat için, bkz. İbn Mace tere. c. 4 s. 257 (Müt. Haydar HATİBOGLU)
[5] HadiS25; gu hadisi Suyutî, Ahmed b. Hanbel'den alarak buraya kaydettiğini söylemişse de hadis, Ahmed b. Hanbel'den bu tarikle gelmemiştir Bu rivayet Nesâî'nin, Kitabu'l-Cenaiz bölümündedir, (4/78). Ayrıca başka tariklerle Ahmed b. Hanbeî de rivayet etmiştir. Bakınız, Müsned, 2/311, 389, 444, 528,
Müslim, Kitabu'l-Cenaiz, 2/632, Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz, 2/194, îbn Mace, Kitabu'l-Cenaiz,, 1/499.
[6] Ebu Hureyre'den gelen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Kim bir kabir üzerine oturur,__büyük ve küçük abdestini yaparsa, sanki ateş parçası üzerine oturmuş gibi olur. Ibn Hacer, Fethuî-Barî'de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir, 3/177.
Normal olarak kabir üzerine oturmak ise mekruhtur.
Bu konu ile ilgili geniş malumat için bakınız:
Malik, Muvatta, Kitabu'l-Cenaiz,
İbn Mace, Kitabu'l-Cenaiz, 1/499
Tahavî, Meani'I-Asar, 1/515,
İbn Teymiye, el-Münteka, 2/104, Buharı, Sahih, 3/126, Kitabu'l-Cenaiz, 3/178
[7] Müslim, Kitabu'l-Cennet, 5/721,
Ahmed, Müsned, 3/176, 273.
[8] tek hadisin kaynaklan:Ahmed, 3/103,Müslim, yakın lafızlarla bu hadisi rivayet eder.
Ahmed, Müsned, 3/111, 114, 153, 175, 201, 284,Nesâî, Kitabu'l-Cenaiz, 4/83, İkinci hadis, lafız Ahmed b. Hanbel'e aittir, 3/295.
[9] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılı:: 109-113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

'Allah Yeri Dürer... Sonra: 'Ben Melikim' Diye Buyurur' Hadisi
319-327. Hadislerin Şerhi
Şefaatle İlgili Hadisler Buharî'nîn Rivayetleri
328. Hadisin Şerhi
329. Hadisin Şerhi
330. Hadisin Şerhi
33L Hadisin Şerhi
332. Hadisin Şerhi
Şefaat Hadislerinin Buharîde Geçen Rivayetleri
333 334. Hadislerin Şerhi
Buhariden Diğer Şefaat Hadiseleri
335. Hadisin Şerhi
336. Hadisin Şerhi
337. Hadisin Şerhi
338. Hadisin Şerhi

'Allah Yeri Dürer... Sonra: 'Ben Melikim' Diye Buyurur' Hadisi

319. Buharı bu hadisi, C.6,8J26'da Kitabu't-Tefsir, Zümer suresi, 'Onlar Allah'ı Gereği Gibi Tanıyamadılar' mealindeki ayet-i kerimenin tefsirinde rivayet ediyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resu-lullah Aleyhisselâm'ı şöyle söylerken işittiğini bildirmiştir:
"Allahü Teala yeri toplar ve sağ eliyle gökleri dürer. Sonra: Ben Melik'im, yüryüzünün kralları nerede?" diye buyurur[1]
Buharı, bu hadisi aynı şekilde, yine Ebu Hureyre'den Kitabu'r-Rikak'da da rivayet etmiştir.

320. Buharı, bu hadisi, Kitabu't-Tevhid'de de Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anhuma'dan rivayet ediyor. Oradaki rivayetin metni şöyledir-,
Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anhuma'dan rivayet edilmiştir:
"Allahü Teala yeri veya yerleri toplar. Gökler de sağ elinâe olur. Sonra: "Ben Melik'im" diye buyurur.[2]
Buharı, yine Kitabu't-Tevhid'de bu hadisin Abdullah ibnu Mes'ud'dan gelen iki ayrı rivayetini vermektedir. O rivayetlerden birinde:
"... sonra onları sallar, sonra: "Ben Melik'im., Ben Melik'im'1 diye buyurur." denilmektedir.

321- Kitabu't-Tefsir, Zümer suresi tefsirinde, yukarıdaki-lerin hepsinden uzun bir rivayeti vardır:
Adem Seyhan'dan, o Mansur'dan, o İbrahim'den, o da Ubeyde'den, Abdullah Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Yahudi bilginlerden biri Resulullah Aleyhisselâm'a gelerek: Ey Muhammed, biz okuruz ki, Allah gökleri bir pamakta, yerleri bir parmakta, ağaçları bir parmakta, su ve toprağı bir parmakta, diğer yaratıkları da bir parmakta kılacak. Sonra da: "Ben Melik'im" diye söyleyecek, dedi. Resulullah Aleyhisselâm, yahudi bilginin söylediğini tasdik anlamına, Ön dişleri görünürcesine güldü. Sonra şu ayet-i kerimeyi okudu: "Onlar Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar. Bütün yeryüzü kıyamet günü O'nun avucundadır; gökler O'nun kudretiyle durulmuş olacaktır. O, putperestlerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir" dedi[3]

322. Müslim, yahudi hahamla ilgili hadisi, irKıyamet, Cennet ve Cehennemin Özelliği" başlıklı babda da rivayet etmiştir. Oradaki rivayette şöyle denilmektedir:
"Haham Resulullah'a: Ey Muhammed veya Ey Eba'l-Kasım, Allah, kıyamet gününde gökleri bir parmakta tutacaktır... sonra onr lan silkeleyecek ve 'Ben Melik'im, Ben Melik'im1 diye söyleyecek" ibaresine kadar devam ediyor.[4]

323. Sonra Müslim, bu hadisin başka bir rivayetini de veriyor:
"Ancak onda 'sonra onları silkeler1 ibaresini zikretmiyor. Sonra diğer rivayetlere yakın metinlerle veriyor.
Bazı rivayetlerinde: "Peygamber Aleyhisselâm'm, bu sözü duyunca azı dişleri görünürcesine güldüğünü gördüm" ibaresinden sonra "onun sözünü tasdik ve söylediğine hayret dolayısıyla" ibaresi ziyade edilmektedir, Müslim daha sonra, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın rivayet ettiği hadisi, Buharî'nin verdiği ve yukarıda zikredilen şekliyle vermektedir. [5]

324. Müslim, daha sonra bu hadisin bazı ilavelerle birlikte değişik rivayetlerini vermektedir. Bu Rivayetler Abdullah ibnu Mes'ud'dandır.
Ebu Bekir ibnu Şeybe, Ebu Usame'den, o Umer ibnu Ham-za'dan, o Salim ibni Abdullah'dan, o da Abdullah ibnu Ömer Radı-yallahi anhuma'dan Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Allah Azze ve Celle kıyamet gününde gökleri dürer, sonra onları sağ eline alır. Sonra "Ben Melik'im, zorbalar nerede, büyüklenenler nerede?" diye buyurur. Sonra yeri sol eliyle dürer. Sonra yine: Ben Melik'im, zorbalar nerede, büyüklenenler nerede?" diye buyurur.[6]

325. Yine Müslim şöyle diyor:
Saîd ibnu Mansur, Yakub'dan -Yani îbnu Abdurrahman'dan-o, Ebu Hazim'den, o Ubeydullah ibnu Mukassim'den, rivayet eder ki, Ubeydullah ibnu Mukassim, Resulullah Aleyhisselâm'ın nasıl bildirdiğini öğrenmek için Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü anhu-maya baktı, şöyle söyledi:
"Allahü Teala gökleri ve yerleri iki eliyle dürer, sonra: Ben Allah'ım, diye buyurur. -Resulullah parmaklarım toplayıp açıyordu-Ben Melik'im, diye buyurur. (Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anhuma der ki): Bu esnada minbere baktım, ta en altından sallanıyordu. Öyleki ben: "Bu minber Resulullah Aleyhisselâm'la birlikte devrilecek mi?" diye söyler oldum.[7]

326. Müslim'de yer alan ve Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anhuma'nın rivayet ettiği ikinci hadisi İbnu Mace aşağıdaki metinle rivayet etmektedir:
Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anhuma'nın şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Resulullah Aleyhisselâm'ın minberde iken şöyle konuştuğunu duydum:
"Mutlak hakimiyet sahibi olan Allah, gökleri ve yerleri bir eliyle alır, onları bir eliyle tutar. Bu elini açıp kapamaya başlar. Sonra şöyle buyurur: Ben mutlak hakimiyet sahibiyim, yeryüzünde hakimiyet taslayarak, baskı yapanlar nerede? Büyüklenenler nerede?" CRavi İbnu Ömer Radıyallahü Anhuma der): Resulullah Aleyhis-selanı sağıyla soluyla (sağ ve sol elleriyle) söylediklerini temsil ediyordu. O esnada minbere baktım, ta en altından sallanıyordu. Öyleki: Ey Allah'ın Resulü, şu minber yıkılacak mı?" diye sordum.[8]
(İbnu Mace'nin Sünen'inden C.l,s.45, "Cehmıyyenin inkar ettik-, leri hakkında" başlıklı babdan).

327. Bu hadisi, Ebu Davud da, Sünen'inde, C.4, s.l83'te, Rü'yet babında şu şeklide rivayet ediyor:
îbnu Ömer Radıyallahü Anh 'den rivayet edildiğine göre Re-sulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Allah kıyamet gününde gökleri dürer, sonra onları sağ eline alır. Sonra: Ben Melik'im, zorbalar nerede? Büyüklük taslayanlar nerede? diye buyurur. Sonra yerleri dürer. Sonra onları alır. Îbnu'1-Alâ der ki: Burada "diğer eliyle" diye söyledi- Sonra: Ben Melik'im. Zorbalar nerede? Büyüklük taslayanlar nerede?" diye buyurur.[9]

319-327. Hadislerin Şerhi

Yahudi bilginin Resulullah Aleyhissselâm'a gelmesiyle ilgili hadisin şerhi:
Hafız tbnu Hacer, bu bilginin ismine dair.bir kayda rastlamadığını bildiriyor.
"Biz okuyoruz ki..." yani "Tevrat'ta okuyoruz".
Resulullah Aleyhisselâm an sözkonusu ayeti yahudi bilgine okumasının sebebi, bu ayette onun söylediğini doğrulayan bilgi olmasıdır. Aynı şekilde gülmesi de onun sözünü doğrulaması manasınadır. (Kastallanî şerhi, c.7,s.32O)
Hadiste, yahudi bilginin gökleri bir parmağında, yerleri de bir parmağında... tuttuğuna dair soru sormasıyla ilgili olarak Kastallanî şu açıklamaları yapıyor:
Burada anlaşılması zor bir konu vardır. Bazıları bu sözler, ya-hudileri Allah'ı cisimle teşbih ettikleri, kendilerine indirilen ayetleri, teşbihe (yaratılanlara benzetmeye) giren sözler sandıkları, Müslümanların söyledikleri gibi söylemedikleri, manasına almışlardır. el-Hattabî böyle diyenlerdendir.
el-Hattabî şöyle diyor: Bu hadisi Abdullah ibnu Mes'ud'dan Ubeyde tankı ile birden fazla kimse rivayet etmiş ve "bilginin sözünü doğrulamak anlamına" ibaresine yer vermemişlerdir. Olur ki bu ifade, ravinin zan ve düşüncesine dayanarak söylediği sözdür. Resulullah Aieyhisselâm'm gülmesi yahudinin yalanma hayret manasınadır. Ravi de, bu hayreti onu doğrulamak anlamına zannetmiştir. Oysa gerçekte böyle değildir.
Kastallanî, Kitabu't-Tevhid'de Yüce Allah'ın "O yaratıcıdır, varedicidir, şekil vericidir" buyurması ile ilgili babda hadisi şerhederken el-Hattabî'nin yaptığı açıklamalara işaret ederek şöyle diyor:
el-Hattabî parmak meselesini zikrediyor ve bunun Kur'an'da da, kesin sahih olduğu bilinen bir hadiste de geçmediğini belirterek şöyle diyor: Kesin olarak anlaşılmıştır ki, Allah'a nisbet edilen el, bir uzuv mahiyetindeki el değildir ki, Allah'a el nisbet edilmesinden, parmakların da olacağı manası çıkarılsın. Bilakis şeriat sahibinin nisbet ettiği bir şeydir, keyfiyeti anlaşılmaz ve cisme de benzetilmez. Parmakların anılması, yahudilerin karıştırmasından ibarettir. Yahudiler teşbih yoluna gitmişler, yani Allah'ı cisme benzetmişlerdir. "Onu doğrulamak manasına" diyen ravinin bu sözü ise, kendi zannından ibarettir. Abdullah ibnu Mes'ud'un arkadaşlarından birden fazla kimse, bu hadisi rivayet etmiş ve "onu doğrulamak manasına" diye söylememişlerdir.
Kastallanî yine aynı babda hadisin şerhinde Kurtubî'nin bir açıklamasına yer veriyor:
Kurtubî el-Mufhim'de diyor ki: Resulullah Aleyhisselâm'm gülmesi, yahudinin bilgisizliğine hayret etmesinden dolayıdır. Bunun için: "Onlar Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar" mealindeki a-yet-i kerimeyi okumuştur.
Bu hâdiseyle ilgili rivayetin sahih olduğu kesindir. "Onu doğrulamak manasına" diyen ravinin bu sözü ise, hadisten olmayıp kendi açıklaması olduğu için, bir şey ifade etmez ve geçersizdir. Çünkü Resulullah Alehisselâm muhal (imkansız) olanı doğrulamaz. Allahü Teala hakkında bu sıfatlar ise muhaldir. Çünkü eğer, parmakları, eli ve uzuvları olsaydı, bizden biri gibi olurdu. Böyle olması halinde ise ilah olması muhal olurdu. Yahudinin sözü muhaldir ve yalandır. (el-Mufhim'dei iktibas edilen açıklama tamam oldu).
Kastallanî daha sonra şöyle diyor: Bazıları bundan başka da, birtakım hadis-i şeriflerde parmaklardan sözedilmesi sebebiyle onun açıklamalarına itiraz etmişlerdir. Bu hadislerden biri Müslim'in Sahih'inde rivayet ediliyor. Orada: "Ademoğlunun kalbi RaV man'ın parmaklarından iki parmak arasındadır" deniliyor. Ancak bu ona cevap olamaz. Çünkü o, buradaki kesinliği reddediyor.
Evet, Şehy Ebu Amr ibnu's-Salah Buharı ile Müslim'in birlikte rivayet ettikleri hadislerin mütevatir derecesinde olduğu, sağlam ravileri tenkide ve sabit haberleri redde kalkmanın doğru olmayacağı görüşündedir.
Durum ravinin zannettiğinin aksine olsaydı, Resulullah Aleyhisselâm'm yahudiyi batıl inancında ikrar etmiş olması veya onun batıl iddiası karşısında susmuş olması sözkonusu olurdu ki, böyle bir şeyi ileri sürmekten Allah'a sığınırız.
îbnu Huzeyme, Resuluîlah Aleyhisselâm'm sözü geçen gülmesini, söyleneni inkar anlamında alanlara şiddetle karşı çıkıyor, sahihinin Kitabu't-Tevhid bölümünde bu hadisi rivayet ettikten sonra şöyle diyor:
"Yüce Allah, Peygamberini, kendi zatına yakışmayacak bir sıfatla kendini vasfetme hatasına düşürmekten ve böyle yanlış bir vasfetme halinde inkar ve kızma yerine, gülme tarzında bir tepki göstertmekten pek yücedir. Resulullah Aleyhisselâm'm peygamberliğine inanan Onun hakkında böyle bir şey düşünemez. (Kastal-lanî, Kitabu't-Tevhid, C.lO,s.388).
Kastallanî Kitabu't-Tefsir'de de, el-Hattabî ve Kurtubî'nin söylediklerini naklettikten sonra şöyle diyor: "Şüphe yok ki, saha-biler ne rivayet ettiklerini gayet iyi biliyorlardı. Resulullah Aleyhis-selâmın gülmesinin söyleneni tasdik anlamında olduğunu söylemişlerdi. Müslim'in Sahih'inde de Resulullah Aleyhisselâm'm: "Hiçbir kalb yoktur ki, Rahman'm parmaklarından iki parmak arasında olmasın" diye buyurduğu sahih hadisle sabit olmuştur.
İbnu Abbas Radıyallahü Anh'm rivayet ettiği ve "Rabb'im bu gece bana en güzel suret üzere geldi..." diye başlayan hadiste de Resulullah Aleyhisselâm'm: "Elini iki omuzum arasına koydu" diye buyurduğu bildirilmektedir.
Yine Muaz Radıyallahü Anh'm rivayetinde: "Gördüm ki, elini iki omuzum arasına koydu, Öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki memem arasında hissettim" diye buyurduğu bildiriliyor. Bunlar parmakların zikriyle ilgili olarak birbirini destekleyen rivayetlerdir.
Buharı ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri ve tenkid ilmini iyi bilen ve bu konuda gayet itina gösteren ilim adamlarının kitaplarında

yer alan bir hadis, sıhhati yönünden nasıl tenkid edilebilir. Özellikle Îbmı's-Salah'm, Buharî ile Müslim'in ittifakla rivayet ettiklerinin mütevatir derecesinde olduğunu söylediğini düşünmek gerekir. Peygamber Aleyhisselâm'm Rabb'inin kabul edilemeyecek bir şekilde vasfedilmesi halinde güleceği, ve onu şiddetle reddetmeyeceği nasıl düşünülebilir? Bunu söylemekten Allah'a sığınırız.
Bu hadisin sıhhati kesihleşince, bu ifade de diğer bir takım rivayetlerde geçtiği gibi müteşabih cümlelerinden olur. Allah Teala1 ya nisbet edilen yüz, eller, ayak, bacak, yan ibarelerinde olduğu gibi. Ayet-i kerimede; insan nefsinin "Allah'ın yanında kusur edişimden dolayı vah bana" diyeceği bildiriliyor.
Bu konuda ilim adamlarımız, bu gibi müşkil şeyleri te'vil mi edelim yoksa, bunlardan kastedilen manayı Allah'a havale ederek susmayı mı tercih edelim diye ihtilafa düşmüşlerdir. Ancak bu konuların tafsilatı hakkında bilgi sahibi olmayışımızın bunlardan kastedilen manaya inancımızda herhangi bir noksanlığa sebep olmaması gerektiği hususunda ittifak halindedir.
Kastedilen mananın ne olduğunu Allah'a havale etmek selefin yoludur ve bu en güvenli yoldur. Te'vil yolu ise halefin yani sonraki âlimlerin yoludur. Bu ise daha geniş bilgi sahibi olmayı gerektirir. Burada parmak, Allahü Teala'mn gücü, kudreti olarak te'vil edilir. Bundan bilinen azaların anlaşılması ise imkansızdır.
"Arapların en güzel konuşanı güldü ve hayret etti. Çünkü o, 'söylenilenden beyan âlimlerinin anladığından başka bir şey anlamış değildi. Bu sözle O, bilinen parmak ve uzuv tasavvuruna gitmedi. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Ancak o, sözün başında her şeyin üstündeki kudrete delalet eden manayı akladı".
îbnu Fevrek de diyor ki; Parmak ile bazı yaratıkların parmaklan kastedilmiş olabilir.
Buharı ve Müslim'in Ebu Hureyre ve Abdullah ibnu Ömer Radıyallahü Anhum'den rivayet ettikleri hadisin şerhi:
"Allahü Teala yeri toplar ve sağ eliyle gökleri dürer". Burada dürme, kağıt katlama gibi toparlama, katlama anlamına olabilir. Ayet-i kerimede de : O gün göğü, kitapları dürer gibi düreriz" buy-uruluyor. Aynı şekilde yok etme anlamına da gelebilir. Araplar "filancayı kılıcımla dürdüm" dediklerinde bu, onu yok ettim anlamına alınır.
Kadı Iyaz diyor ki: Bu Allahü Teala'mn gölgelikleri ve güneşlikleri yok etmesi ve üstün kudretiyle, onları insanlar için sığınak, mesken olmaktan çıkarması anlamım ifade eder. Bütün büyük işler Allah'ın üstün kudreti için gayet kolaydır. O'nun gücü karşısında bütün güçler, kudretler yok olur, zihinler, düşünceler bunu tahayyül etmek ve örneklendirmek te hayrete düşerler. "Sonra Allahü Teala: "Ben Melik'im, yeryüzünün kralları nerede?" diye buyurur".
Müslim'in îbnu Ömer Radıyallahü Anhuma'dan merfu olarak rivayet ettiği hadisde de, göklerle yer arasındaki derece farkına ve kademeye işaret ve bu hususun anlaşılmasını sağlamak için: "...gökleri dürer, sonra onları sağ eline alır. Sonra: Ben Melik'im, zorbalar nerede, büyüklenenler nerede? diye buyurur. Sonra yeri sol eliyle dürer. Sonra yine: Ben Melik'im, zorbalar nerede, büyüklenenler nerede? diye buyurur" deniliyor.
Müslim ve îbnu Mace'nin îbnu Ömer Radıyallahü Anhuma'dan rivayet ettikleri ve minberin sallanmasına dair hadisin şerhi:
Bu şerh, Nevevî'nin Sahih-i Müslim şerhinden (Kastallanî'nin hamişi, C.lO,s.548) alınmıştır.
Alimler dediler ki: Hadiste 'parmaklarını toplayıp açıyor' denilirken kastedilen, Resulullah Aleyhisselâm'dır. Bunun için, îbnu Mukassim, Resulullah Aleyhisselâm'm nasıl bildirdiğini öğrenmek için îbnu Ömer'e bakıyordu' denilmiştir.
Allahü Teala'ya iki el nisbet edilmesi ise, güç ve kudret ile te'vil edilmiştir. O'nun gücü, kudreti iki el ile izah edilmiştir. Çünkü bizim fiillerimiz ellerimizle gerçekleşir. Mesele bize anlayabileceğimiz bir tarzda izah edilmiştir. Zihinlerde daha açık ve daha kuvvetli bir anlam oluşması için böyle söylenilmiştir. Mananın daha açık olarak ortaya çıkması bakımından sağ ve sol el de ayrıca zikredilmiştir. Çünkü biz, değer verdiğimiz şeyleri sağ elle, pek değer-vermediğimiz şeyleri sol elle alırız. Ayrıca bizim hakkımızda sağ el, sol elin yapamadığını yapar.
Bilindiği üzere gökler yerden üstündür. Bu bakımdan gökler sağ ele, yerler de sol ele nisbet edildi. İstiaredeki benzetmenin tam anlaşılması için böyle söylenildi. Gerçekte ise, Alan için bir şeyin başka bir şeyden ağır veya hafif olduğu söylenemez. Bu açıklama el-Mazerî'nin bu hadisle ilgili olarak söylediklerinin özetidir.
"Minber sallanıyordu" yani Resulullah Aleyhi s selam'm hareketinden dolayı alttan üste doğru hareket ediyordu.
Kadı Iyaz diyor ki: Biz Allah'a ve O'nun sıfatlarına inanırız. Hiçbir şeyi O'na benzetmediğimiz gibi, O'nu da hiçbir şeye benzetmeyiz. Hiçbir şey O'nun benzeri değildir. O, duyandır, görendir.
Resulullah Aleyhisselâm'm söyledikleri de haktır, doğrudur. Biz onun gerçeğini anlayabilmiş değiliz. Allahü Teala'nm ihsanı ile, bizden gizli kalanlara da inanırız, ilmini ise Allahü Teala'ya havale ederiz. Lafzını da Araplar arasında yaygın olan manaya göre muhtemel olan manaya hamlederiz. Allah'ı sonradan olanlara benzemekten tenzih ettikten sonra, ibarelerin iki anlamdan birini kesin olarak ifade ettiğini söylemeyiz. En doğru olanı ise ancak Allah bilir.
Sonuç olarak Allah'ın sıfatları ile ilgili ayet ve hadislerin tümüne inanmamız ve onlardan Allah katında kastedilen mananın her türlü tereddütten uzak şekilde doğru olduğuna iman etmemiz gerekir. Bunlar hakkında selefin söylediğini söyleriz ki, o da, Allahü Teala'nm yaratıklara benzemekten münezzeh olduğuna iman ve sözkonusu ibarelerin anlamını Allah'a havaledir. Yahut sonraki âlimlerin söylediklerini söyleriz ki, o da, bu ibareleri te'vil etmek ve Yüce Allah'ın şanına, azametine yakışacak bir anlam vermektir. Biliniz ki, halefin, yani sonraki âlimlerin yolunda yürümek için, çok geniş bilgiye ihtiyaç vardır. En güzeli selefin yoludur. Çünkü bu yol tehlikeye düşmek karşısında daha emniyetlidir. Bu ibarelerin, Allah tarafından kastedilmiş olması mümkün olmayan manalara hamledilmesi ise son derece büyük bir tehlikedir.
Allahü Teala bizi kendine ve sıfatlarına iman etmeye muvaffak kılsın, hataya düşmekten, ayağımızın kaymasından korusun, şüphe ve tereddütlerden salim eylesin. Amin, ya Rabbe'l-Alemin.

Şefaatle İlgili Hadisler Buharî'nîn Rivayetleri

328. Sahin-i Buharî, C.4, s.134, Kitabu Bedu'1-Halk, "Milletine Can Yakıcı Bir Azab Gelmezden Önce Onları Uyar, Diye Nuh'ı Milletine Gönderdik1 1 mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babda yeraîan rivayet:
îshak ibnu Nasr'ın Muhammed ibnu Ubeyd'den, onun Ebu Hayyân'dan, onun da Ebu Zur'a'dan rivayetine göre Ebu Hureyre Radıyallahü Anh şöyle söylemiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm ile birlikte bir ziyafette idik. Hayvanın bilek kemiği Resulullah Aleyhisseîâm'a takdim edildi. Bu kısım Onun hoşuna giderdi. Ondan bir parça alıp, buyurdu ki: Ben kıyamet gününde insanların efendisiyim. Ne ile biliyor musunuz? Allah, o gün öncekilerle sonrakileri düz bir yerde toplar. Bakan onları görür, çağıran onlara sesini duyurur. Güneş yakınlaşır. İnsanlardan bazıları: Ne hale geldiniz görmüyor musunuz? Başınıza neler geldi? Rabbiniz katında size şefaatçi olacak birine bakmaz mısınız? der. Diğer bazıları: Babamız Adem'dir. Ona gidelim, derler. Ona giderler, ey Adem, sen insanlığın babasısm, seni Allah kendi eliyle yarattı, sana kendi

ruhundan üfledi, meleklere emretti onlar da sana secde ettiler, seni cennetine koydu, Rabbin katında bizim için şefaatçi olmaz mısın? Bizim içinde bulunduğumuz hali ve başımıza geleni görmez misin? derler. Adem Aleyhisselâm: Rabbim öyle gadablandı ki, daha önce benzer şekilde gadablanmamıştı, aynı şekilde bundan sonra da gadablanmaz, O beni ağaca yaklaşmaktan menetti, ben se O'na isyan ettim. Ben nefsimle uğraşıyorum, nefsimle. Siz benden başkasına gidin, Nuh'a gidin, der. Nuh Aleyhisseîâm'a giderler. "Ey Nuh, sen insanlara Resul sıfatıyla gönderilenlerin ilkisin, Allahü Teala seni "şükreden kul' olarak adlandırdı. İçinde bulunduğumuz hali görmez misin? Başımıza geleni görmez misin? Rabbinin katında bizim için şefaatte bulunmaz mısın? derler. Nuh Aleyhisselâm: Rabbim bugün öyle gadablandı ki, daha önce benzer şekilde gadab-lanmamıştı, bundan sonda da o şekilde gadablanmaz, ben nefsimle uğraşıyorum, nefsimle. Nebi Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e gidin, der. Bana gelirler, ben arşın altında secde ederim. "Ey Mu-hammed, başım kaldır, şefaat et, şefaatin kabul edilecektir, iste isteğin verilecektir" denilir.
Ravi Muhammed ibnu Ubeyd : "Hadisin kalan kısmı ezberimde değildir" demiştir. 328

,

328. Hadisin Şerhi

Bu hadisin şerhi Kastallanî şerhinden alınmıştır.
Resulullah Aleyhisselâm bilek kemiğinin etini severdi, çünkü bu kısım çabuk pişer, mideyi yormaz, çabuk hazmedilir ve bunun-

328. Buharî: Enbiya: 3 (Sözkonusu bab Kitabu'l Bedul-Haîkda değil, Kitabu'l Enbiya'da geçmektedir)
la birlikte tadı da güzeldir.
"Kıyamet gününde ben insanların efendisiyim" yani kıyamet gününde insanların sıkıntılarını gidermek ve içine düştükleri fena hallerden kurtulmak için etrafına toplanacakları efendisiyim. Re-sulullah Aleyhisselam burada bilhassa kıyamet günündeki efendiliğini dile getiriyor, çünkü o günde üstünlükleri daha açık olarak ortaya çıkacak ve bütün insanlar Onun üstünlüklerini kabul edecekler. Kıyamet gününde insanların efendisi olunca dünyada da böyle olması evleviyetle mümkündür.
Resulullah Aleyhisselam'm bir hadis-i şerifinde "Peygamberler arasında ayırım yapmayınız" diye buyurmasının anlamı "birbirine noksanlık nisbet etmek tarzında bir ayırım yapmayınız" dır. Buradaki sözünde de kendisinin dışındaki Peygamberlere noksanlık atfedecek bir anlam yoktur. Yahut "ayırım yapmayınız" sözünün anlamı "Peygamberlik itibariyle ayırım yapmayınız" olabilir. Peygamberlik makamı Allah'ın kullan arasında dilediğine imtihan için verdiği bir makamdır. Cenab-ı Hakk Peygamberlerini günah işlemekten korur, vahiy ile onları üstün kılar. Bu bakımdan peygamberlik üzerine, Onun dışındaki bir beşerî makam ile üstünlük sağlanamaz.
Daha sonra Peygamber Aleyhiselâm kıyamet gününde insanların efendisi obuasının sebebini açıklıyor.
"Bakan onları görür" çünkü üzerinde bulundukları yer düzdür ve arada bir perde yoktur. "Çağıran onlara duyurur". Çünkü bu günde gözlerin görme kabiliyeti, kulakların duyma kabiliyeti güçlenecektir. Ayet-i kerimede de: "Biz senin gözünden perdeyi kaldırdık, bugün artık gözün keskindir" diye buyuruluyor. Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede de şöyle buyuruyor: "O gün insanlar o çağrıyı gerçek olarak duyarlar. îşte bu dirilip çıkış günüdür." Yine bir ayet-i kerimede: "Boyunlarını çağırana doğru uzatmış halde..." deniliyor. Yani çağıranın peşinde boyunlarını eğip koşar halde.
"İnsanlar'dan bazıları başımıza neler geldi görmüyor musunuz?" derler. Yani Allahü Teala onlara bu şekilde ilham eder. Çünkü kendilerine şefaat edecek olanın üstünlüğünü ve Peygam-. ber Aleyhisselâm'm seyyidliğini, yüksek mevki sahibi olduğunu or-
taya çıkarmak için bunda büyük hikmet vardır. Sonra "Rabbiniz katında size şefaatçi olacak birine bakmaz mısınız?" derler. Yani olur ki, bu şefaatçi uzun uzun beklemekten kendilerini kurtarır, hesaplarım verir ve o günün dehşetinden kurtuluşa ermelerini sağlar diye ümid ediyorlar. O günün dehşeti pek şiddetlidir. Ayet-i kerimede de: "Biz çok asık suratların bulunacağı bir gün dolayısıyla Rabb'imizden korkarız" diye buyuruluyor.
Sonra Allahü Teala, onlara Adem Aleyhisselam'a doğru gitmelerini ilham eder. Bazı insanlar "Babanız Adem'dir" derler. Yani O, Rabb'iniz katında sizin için şefaatçi olabilir. Adem Aleyhis-selâm'a gidip "Ey Adem sen insanlığın babasısm" derler, yani senin şefaatin kabul edilebilir. Sonra ona şefaatinin kabul edilmesine vesile teşkil etmesinin umulacağı ve Allah katından kendisine verilmiş olan nimetleri sayarlar. "Allah seni kendi eliyle yarattı" yani ana ve babadan olmaksızın kendi kudreti ile vasıtasız olarak yarattı, sana kendi ruhundan üfledi, diğer yaratıklar bu nimete kavuşmuş değildirler, Allah müvekkel meleğe emreder, o melek ana rahminde iken çocuğa ruh üfler.
"Ve meleklere emretti sana secde ettiler" yani seni kıble edinip sana yönelerek Allah'a secde ettiler, seni kıble edinmeleri seni yüceltmeleri sebebiyle idi. "Seni cennetine koydu", 'yasak ağaçtan yemenden önce Allah katından bir lütuf olarak bu nimete kavuştun' Sonra, yasak ağaçtan yiyince büyük bir hikmet için Allah Onu cennetten çıkardı.
Adem Aleyhisselâm'a üflenen ruhun Allah'a nisbet edilmesi Onun şerefi, yüceliği ve Ona has kılınması sebebiyledir. Yani bu, Allah'ın vasıtasız yarattığı ve sırlarına dair bilgiyi kendine has kıldığı ruhtur.
Sonra insanlar, Adem Aleyhisselâm'a Rabb'in katında bizim için şefaatçi olmaz mısın? Bizim içinde bulunduğumuz hali vt başımıza geleni görmez misin? dediler. Böyle söylemeleri Adem Aleyhisselâm'm kendilerine acımasını istemeleri sebebiyledir. Bel ki isteklerini kabul eder de şefaatçi olur diye. Adem Aleyhisselam da, şefaatte bulunmaktan kaçınmasının sebebini söylüyor "Rabb'im öyle gadablandı ki, daha önce benzer şekilde gadablan mamıştı". Çünkü, dünya günleri, insanlara mühlet verildiği vt olur ki günahlarından dönerler ve tevbe ederler diye bekletildikler günlerdir, "bundan sonra da aynı şekilde gadablanmaz". Çünki insanlar arasında hüküm verildikten sonra artık herkesin yeri bel
li olur, herkes kendi yerinde karar kılar. Bir topluluk cennette'bir topluluk da cehennemde olur.
Gadabın Allahü Teala'ya nisbet edilmesiyle kastedilen bunun gereğidir. O da, kendisine gadablamlan kimseye ceza verilmesidir.
Nevevî Rahmetullahi Aleyh diyor ki: Kasteliden, Allah'ın intikam için ortaya koyduğu durum ve daha önce görülmemiş olan, daha sonra da görülmeyecek olan ve o gün müşâhâcL/ edilen dehşetli hallerdir.
"Allahü Teala beni ağaçtan menetti" yani onun meyvesinden yemekten menetti. "Bense O'na isyan ettim". Bun yüzden şefaat için ileri geçmem mümkün değildir. Bilakis Allahü Teala'nın beni bağışlamasını, bu günahımı affetmesini diliyorum. "Ben nefsim-leyim, nefsimle" yani ben nefsimin kurtuluşunu istiyorum.
Deriz ki;
Allahü Teala Adem Aleyhisselâm'm ağaçtan yemesini isyan o-larak isimlendirdi ve "Adem Rabb'ine isyan etti ve yolunu şaşırdı" diye buyurdu. Ancak bu ayetin devamında "Sonra Rabb'i onu seçti, tevbesini kabul etti, doğru yola iletti" diye buyuruyor. Bakara suresinde de: "Adem Rabb'inden kelimeler aldı, onları yerine getirdi, Rabb'i de bunun üzerine tevbesini kabul etti." diye buyuruyor Bu ayette kastedilen kelimelerin A'raf süresindeki şu ayette geçen kelimeler olması mümkündür: "(Adem ile Havva) dediler: Ey Rabb'imiz biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz".

Allahü Teala' Adem Aleyhisselâm'm tevbesini kabul etmiş ve Onu, seçmiş, Peygamberlikle şereflendirmiş olmakla birlikte, O kıyamet gününde Allah'tan çok korkacaktır. Bunun gibi Allah'a yakın (mukarreb) kullar da o günde Allah'tan çok korkacaklardır. Adem Aleyhisselâm şiddetli korkusundan dolayı şefaat için öne geçmek istemeyecek ve "nefsim, nefsim" diyecektir. Yani benim nefsim bizzat şefaat istemeye müstehaktır. Saîd ibnu Mansur'un rivayitinde sabit olduğu üzere Adem Aleyhisselâm: "Ey Rabb'im ben Firdevs cennetinde iken hata ettim, bugün eğer beni bağışlarsan bu bana yeter" diyecektir.
Nuh Aleyhisselâm hakkında Adem Aleyhisselâm'm "O, yeryüzü ehline Resul sıfatıyla gönderilenlerin ilkidir" demesi konusunda bir müşkil durum söz konusudur. Çünkü Adem Aleyhisselâm evlatlarına gönderilmiş bir Peygamberdi. Aynı şekilde îdris Aleyhisselâm da bir Peygamberdi ve bunlar Nuh Aleyhisselâm'dan önce idiler.
Bu meselede şöyle denilmiştir: Onun Peygamberliğinin önceliği "yeryüzü ehline" sözü ile kayıtlıdır. Yani o Allahü Teala'nın, kendilerini şirk inancından tevhid inancına çekmesi için putlara tapan topluluğa gönderdiği ilk Peygamberidir. Adem Aîeyhisse-lâm'ın oğullan ise şirke sapmamışlardı. Adem Aleyhisselâm'm peygamber olarak gönderilmesi ise, onlara dinin kurallarını bildirmek içindi. Tufan'dan sonra Nuh Aleyhisselâm'm zürriyetinden başkası kalmadı. Ayet-i kerimede de: "Sadece onun zürriyetini (geride bıraktık) sürekli kıldık" diye buyuruluyor.
"Şükredici kul", Allah'ın verdiği nimetlere şükür, her halde O'na harhd için uzun süre kıyamda bulunan.
"Nebi Aleyhisselâm'e gidin" yani Muhammed Aleyhisselâm'a gidin. Bilinen meşhur rivayetlere göre, Adem Aleyhisselâm insanları, Nuh Aleyhisselâm'a, O İbrahim Aleyhisselâm'a, O Musa Aleyhisselâm'a, O îsa Aleyhisselâm'a, O da Muhammed Aleyhisselâm'a göndermiştir. Ancak diğerleri burada zikredilmemiş. Çünkü ravilerden biri olan Muhammed ibnu Ubeyd hadisin tamamının ezberinde olmadığını söylüyor. Bunlarla ilgili kısım da onun ezberinde olmayan kısım olabilir. En doğrusunu Allah bilir.

329. Bu hadisi Buhari, C.6, s.l7-18,'de, Kitabu't-Tefsir'in, "Adem'e Bütün İsimleri Öğretti" mealindeki ayet-i kerimenin tefeiriyle ilgili babında rivayet etmiştin
Müslim ibnu ibrahim, Hişam'dan, o Katade'den, o da Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. (Hadisin bir başka rivayetinde Buharı Rahmetullahi Aleyh Halifeden, o Yezid ibnu Zuray'dan, o Saîd'den, o Enes Radıyallahu Anh'den, o da Resulullah Aleyhisselâm'dan rivayet etmiştir):
"Kıyamet gününde Mü'minler biraraya gelirler ve "keşke birini Rabbimiz katında şefaatçi edinsek" derler. Adem Aleyhisselâm'a gelirler: Sen insanlığın babasısın, seni Yüce Allah kendi eliyle yarattı, sana meleklerini secde ettirdi, sana her şeyin ismini öğretti, bize Rabbin katında şefaatçi ol, ta ki bizi, buradaki şu yerimizde rahata kavuştursun, derler. O: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim, der ve günahlarını sayar. Şefaat taleb etmekten utanır ve: Nuh'a gidin. O, Allahü Tealâ'nın Resul sıfatıyla insanlığa gönderdiği Peygamberlerinin ilkidir, der. Mü'minler bu sefer ona giderler, O da: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim, der ve Yüce Allah'tan bilmeksizin bir talebde bulunduğunu hatırlatır. Şefaat talebinde bulunmaktan utanır ve: Allah'ın dostu ibrahim Aleyhis-selam'a gidin, der. Ona giderler. O da: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim, siz Musa Aleyhisselâm'a gidin. O Allah'ın kendisiyle-kelam ettiği kuludur ve ona Tevrat'ı vermiştir, der. Ona giderler. O da: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim, der ve herhangi bir cana karşılık olmaksızın bir kişiyi öldürdüğünü hatırlatır. Rabb'inden utanır: "Siz Allah'ın kulu ve Resulü İsa'ya gidin. O aynı zamanda Allah'ın kelimesi ve ruhudur" der. Ona giderler. O da: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim. Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'e gidin. O, Allah'ın Önceki sonraki günahlarını bağışladığı kuludur, der. Bana gelirler. Ben çıkarım, Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. Allahü Teala beni dilediği kadar bir süre o hal üzere bırakır. Sonra: Başını kaldır ve iste, istediğin verilecektir, söyle söylediğin dinlenecektir, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecektir, denilir. Başımı kaldırırım. Hakk Teala'ya bana öğretiği şekilde hamdederim. Sonra kimler hakkında şefaatte bulunacağım bana bildirilir ve onlar hakkında şefaatte bulunurum. Onları cennete sokarını. Sonra yine Rabb'imin katına dönerim. Rabb'imi gördüğümde secdeye kapanırım. Sonra benim için bir sınır konuluncaya kadar şefaatte bulunurum. Onları cennete sokarım. Sonra üçüncü kez tekrar Rabb'imin katına dönerim. Sonra dördüncü kez giderim. "Kur'an'm tuttukları ve kendileri hakkında ebedi cehennemde kalma hükmü verilmiş olanların dışında cehennemde kim kaldıysa hepsini istiyorum" derim". [10]
Ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh der ki: "Kur'an'ın tuttukları" denilirken kastedilen, Yüce Allah'ın "onlar orada sonsuza kadar kalıcıdırlar" diye buyurduğu kimselerdir.

329. Hadisin Şerhi

Bu hadisin şerhi Kas.tallanî şerhinden alınmıştır:
"Kıyamet gününde Mü'münler biraraya gelirler". Bu söz insanlara şefaat konusunu hatırlatanların Mü'minler olduğuna delalet etmektedir. Şefaat talabiyle Peygamberlere gidenler de onlar olacaklardır.
"Şu yerimizde rahata kavuştursun" sözü, bu şefaatin insanlar arasında hükmün verilmesi için istendiğine delalet etmektedir.
"Nuh Aleyhisselâm, Yüce Allah'tan bilmeksizin bir talebde bulunduğunu hatırlatır". Bu taleb Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinde bildirilen talebdir: "Nuh dedi ki: Ey Rabb'im oğlum benim ailemden-dir. Senin sözün elbette haktır ve Sen hakimlerin hakimisin". Yani Sen bana ailemi tufandan kurtaracağını vaad etmiştin. Oğlum da benim ailemdendir. Aliahü Teala Onun bu isteğine karşı şöyle buyurdu: "Ey Nuh o senin ailenden değildir. Onun yaptığı fena iştir.
Bilmediğin bir şeyi benden isteme". Yani senin ailen denirken kastedilen güzel amel işleyenlerdir. Oğlun ise senin Peygamber olarak bildirdiğine inanmadı ve güzel amel yapmadı. Bilakis yaptığı fena işti.
"Allah onun Önceki ve sonraki günahlarını bağışlamıştır" sözü Resulullah Aleyhisselâm'm günaha düşmekten korunduğu manasına kinayedir.
"Kimler hakkında şefaatte bulunacağım bana bildirilir". Yani mesela "namazda hata edenler hakkında şefaatin kabul olunur", veya "namazı geciktirenler hakkında şefaatin kabul edilir" ve bunun gibi genel işlerle ilgili olarak belli bir topluluk tayin edilir.
Kastallanî diyor ki:
Bu hadisin siyakında ne hakkında şefaat istendiği ve husule gelen durum arasındaki ilişkide müşkil bir mesele var. Çünkü şefaat insanların kıyamet gününde uzun süre beklemek dolayısıyla maruz kaldıkları sıkıntıdan kurtulmaları ve rahata kavuşmaları için istenmektedir, cehennemden çıkarılmak için değil.
Buna cevap olarak denilmiştir ki: Rahatlatma hikayesi "bana izin verilir" sözünde bitiyor, bundan sonra, buna ilave olarak ayrı bir konu anlatılıyor. Bu açıklama Kirmanı'nin sözüdür.
Futuhû'l-Gayb'da ise şöyle deniliyor: Bir hikaye çeşitli makamlarda, değişik ibarelerde ve çeşitli yönlerden ele alınmaktadır. Yoksa konuda bir değişme ve zıtlık sözkonusu değildir. Bu açıklama tarzı ise Resulullah Aleyhisselâm'm fesahat ve belagattaki üstün

kabiliyetinin bir nişanesidir. Bu dili kullanma da mucizevi kabiliyete sahib olanlara ait bir özlü anlatım tarzıdır. Bunu anlamak için başvurulacak bir kurala ihtiyaç vardır. Bu da anlatımda muhtelif şeylerin özet olarak farklı şekillerde verilmesidir. Bunun bir esası bulunur. Onunla bağlantılı olan ifadelerin anlamları ondan bir şey eksiltmezler. En doğru olanı bilen Allah'tır.
330. Bu hadisi Buharî, Ç.8, s.ll6'da, Kitabu'r-Rikak'ın, "Cennet ve Cehennemin Özelliği" başlıklı babında da rivayet etmiştir. Orada ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh şöyle diyor.
Musedded, Ebu Avane'den, o Katade'den, o da Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhissilâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kıyamet gününde Allahü Teala insanları biraraya getirir. Onlar: "Rebbimiz katında birini şefaatçi edinelim de, Rabbimiz bizi bu yerimizde rahata kavuştursun" derler, Adem Aleyhisselâm'a gelirler: "Sen Allahü Teala'mn kendi eliyle yarattığısın. Sana Hakk Teala kendi ruhundan üfledi" Meleklere emretti, sana secde ettiler. Rabbimiz katında bize şefaatçi ol" derler. Adem Aleyhisselâm: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim, der ve işlediği hatayı hatırlatır. "Siz, Allah'ın insanlığa Resul sıfatıyla gönderdiği ilk Peygamberi olan Nuh'a gidin" der. Nuh Aleyhisselâm'da: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim diyerek işlediği hatayı hatırlatır ve: Siz Allah'ın kendisini halil (yakın dost) edindiği İbrahim'e gidin, der. Ona giderler, O da: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim, diyerek, işlediği hatayı hatırlatır ve: Siz Allah'ın kelimesi olan Musa'ya gidin, diye söyler. Ona giderler,,O da: ben sizin istediğiniz mevkide değilim, diyerek işlediği hatayı hatırlatır ve : Siz İsa'ya gidin, diye söyler. Ona giderler. O da: Ben sizin istediğiniz mevkide değilim, siz Yüce Allah'ın önceki ve sonraki bütün günahlarım bağışladığı Muhammed Aleyhisselâm'a gidin, der. Bana gelirler. Ben, Rab-bime münacaat üzere izin isterim. O'nu gördüğümde secdeye kapanırım. Allah Teala beni dilediği kadar bir süre o hal üzere bırakır. Sonra: Başını kaldır, iste istediğin verilecektir, söyle söylediğin dinlenecektir, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecektir, denilir. Ben başımı kaldırırım, Rabb'ime bana öğrettiği şekilde hamdederim. Sonra şefaatte bulunurum. Rabbim bana kimler hakkında şefaatçi olacağımı bildirir. Sonra onları (haklarında şefaatte bulunduklarımı) cehennemden çıkarırım ve cennete koyanm. Sonra tekrar RaBb'imin huzuruna varır, aynı şekilde secdeye kapanırım. Üçüncü, dördüncü kez böyle olur. Öyleki, Kur'an'm tuttukları dışında cehennemde kimse kalmaz.[11]
Ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh der ki: "Katade bü sonuncu hakkında yani "Kur'an'm tuttukları" hakk'.nda, "bunlar haklarında ebedî cehennemde kalma hükmü verilmiş olanlardır" derdi."

330. Hadisin Şerhi

Bu hadiste İbrahim Aleyhisselâm'm da şefaatte bulunmayı kabul etmeyeceği bildirilerek "Ben sizin istediğiniz mevkide değilim,der ve işlediği hatayı hatırlatır" deniliyor. Hadisin bir başka rivayetinde ise İbrahim Aleyhisselâm'm "Ben üç yerde yalan söyledim" diyeceği bildiriliyor. Süfyan'm rivayetindeki ilavede de bildirildiğine göre bu yalan sözleri: Müşriklerin bayramlarına katılmamak için "Ben hastayım" demesi. Müşriklerin putlarını kendi eliyle kırdıktan sonra, onların "Bu putlarımıza bu işi kim yaptı?" diye sormaları karşısında, büyük putu göstererek "İşte şu büyükleri yapmıştır" demesi. Hanımına "Melek bana, senin benim kardeşim olduğunu bildirdi" demesi. Bu üç yalanın da şer'î bir sebebi vardı. Ancak bu sözler yalan ifade ettiği için, bundan dolayı kendi nefsi hakkında endişeye kapılırdı.
Kastallanî diyor ki: Yüce Allah insanlara ilk olarak Adem'e gitmelerini ilham ediyor ve Peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a gitmelerini ilham etmiyor. Oysa onların içinde Re-sulullah Aleyhisselâm'ın bu hadisini duymuş olanlar bulunur. Bu şekilde Resulullah Aleyhisselâm'ın üstünlüğünün, derecesinin yüksekliğinin, Allah'a yakınlığının ve bütün yaratıklara üstünlüğünün anlaşılması bakımından bu şefaatin Ona has olduğu ortaya çıkar. (Kastallanî, Kitabu'r-Rikak, C.9, s.317)

33L Buharı Rahmetullahi Aleyh, C.8, s.118 ve sonrasında, Kitabu'r-Rikak'ın "Sırat Cehennem Köprüsüdür" başlıklı babında şöyle bir hadis rivayet ediyor:
Ebu'l-Yeman, Şu'ayb'dan, o ez-Zuhrî'den, o Saîd ve Ata ibnu
Yezid'den, o ikisi Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den, o da Resulullah Aleyhisselâm'dan rivayet etmiştir. Ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin başka bir senedini de vererek şöyle diyor: Mahmud Âbdurrezzak'tan, o Ma'mer'den, o ez-Zuhrî'den, o Ata ibnu Yezid el-Leysî'den Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'm şöyle söylediğini rivayet ediyor:
"Bazı insanlar, "Ey Allah'ın Resulü, kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz?" diye sordular. Resulullah Aleyhisse-lâm: Bulutsuz bir günde, güneşi görmekte hiç zorlanıyor musunuz? diye sordu. Oradakiler: Hayır, dediler. Resulullah Aleyhisse-lâm; Ondördüncü gecede, bulutsuz bir havada ayı görmekte hiç zorlanıyor musunuz? diye sordu. Oradakiler: Hayır, Ya Resulallah, dediler. Resulullah Aleyhisselâm bunun üzerine şöyle buyurdu: İşte siz de, Rabbinizi, kıyamet gününde bu şekilde göreceksiniz. Allahü Teala insanları biraraya toplar, "Kim her neye kulluk ediyor idiyse, onun peşinden gitsin" diye buyurur. Bunun üzerine güneşe tapanlar güneşin peşine takılır. Aya tapanlar ayın peşine takılır. Tağutlara tapanlar onların ardına takılır. Geriye bu Ümmet kalır. Münafıkları da içlerinde olur. Allahü Teala onlara bildiklerinden başka bir suretle tecelli eder: Ben sizin Rabb'inizim, der, Onlar: Biz senden Allah'a sığınırız, Rabb'imiz bize tecelli edinceye kadar biz bu yerimizde bekleyeceğiz, Rabb'imiz tecelli ederse biz Onu tanırız, derler. Bu kez Allahü Teala onlara, bildikleri sureti ile tecelli eder: "Ben sizin Rabb'inizim" diye buyurur. , Onlar: "Sen bizim Rabb'imizsin" derler ve O'na uyarlar. Cehennemin üzerine bir köprü kurulur. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki: Bu köprüyü ilk geçen ben olurum. O günde Peygamberlerin duası: Ey Rabbim, kurtar, selamete kavuştur, şeklindedir. Orada (yani cehennemde veya cehennemin üzerine kurulan köprünün üzerinde) hurma dikenine benzer sert dikenler vardır. Siz hurma dikenini görmediniz mi? Oradakiler: Evet, gördük Ya Resulallah, dediler. Resulullah Aleyhisselâm sonra şöyle devam etti: îşte o dikenler de hurma dikenleri gibidir, ama onların büyüklüğünün ne kadar olduğunu ancak Allahü Teala bilir. İnsanlara amelleri dolayısıyla batarak onları tutar, onların içinde ameli dolayısıyla iyice perişan olan vardır, çarpılanlar, azaba uğratılanlar vardır. Bu ikinciler azablarını çekince kurtulur. Allahü Teala kulları arasında hüküm verme işini bitirince ve Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet edenler arasından dilediklerini cehennemden çıkarmak istediğinde, meleklerine onları cehennemden çıkarmalarını emreder. Melekler onları, üzerlerindeki secde izlerinden tanırlar. Allahü Teala, cehenneme, Ademoğlunun secde izlerini yemesini (yani yakmasını) yasak etmiştir. Bunlar yanmış, kararmış halde cehennemden çıkarılırlar. Üzerlerine su dökülür. O suya "hayat suyu" adı verilir. Sonra bunlar selin getirdiği toprağın üzerinde biten taneler gibi biterler. Yüzü cehenneme dönük olan bir adam kalır. "Ey Rabbim, onun rüzgarı beni iyice kızdırdı, alevleri beni yaktı. Benim yüzümü cehennem yönünden başka bir yöne çevir" der. Bu şekilde dua etmeye devam edip durur, sonunda Allahü Teala: "Sen, bu istediğini sana verirsem başka bir istekte bulunacaksındır" diye buyurur. Adam: Hayır, izzetine yemin olsun ki, başka bir şey istemeyeceğim, der. Sonra Allahü Teala, onun yüzünü cehennem yönünden başka bir yöne çevirir. Bu sefer adam: Ey Rabbim, beni cennetin kapısına yaklaştır, diye dilekte bulunur. Allahü Teala: Sen, Benden başka bir istekte bulunmayacağını zannetmemiş miydin? Yazık san'a ey Ademoğlu, sen ne kadar da vefasızsın, sözünde durmazsın! diye buyurur. Adam dua etmeye devam edip durur. Sununda Allahü Teala: Sana bu istediğini verirsem, sen başka bir istekte

bulunacaksındır, der. Adam: Hayır, izzetine yemin olsun ki, başka bir istekte .bulunmayacağım, der. Başka bir istekte bulunmayacağına dair Allahü Teala'ya kesin sözler verir, ahidde bulunur. Allah da onu cennetin kapısına yaklaştırır. İçindekileri görünce, Allahü Teala'mn dilediği kadar bir süre susar. Sonra: Ey Rabbim, beni cennete koy, der. Bunun üzerine Aîlahü Teala: Sen Benden başka bir istekte ulunmayacağım sanmamış miydin? Yazık sana ey Ademoğlu, ne kadar da sözünde durmazsın, der. Adam: Ey Rabbim, beni yaratıklarının en fenası eyleme, der. Öylece dua etmeye devam edip durur. Sonunda Allahü Teala ona güler. Ona güldüğünde, cennete girmesine izin verir. Oraya girdiğinde kendisine: Şu şeyden sana verilmesi için temennide bulun, denir. O da temennide bulunur. Oyleki sonunda bütün istekleri biter. Hakk Teala kendisine: Şu ve bir o kadarı seıiin olsun" diye buyurur.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh der ki: bu adam cennete en son girecek olan adamdır.
Müellif der ki: ebu Hureyre Radıyallahü Anh bu hadisi rivayet ederken Ebu Saîd el-Hudrî de yanında oturuyordu. Ebu Saîd, "Şu ve bir c kadarı senin olsun" sözüne gelinceye kadar Ebu Hureyre nin rivayetinden hiçbir şeye itirazda bulunmadı. Bu son sözü.söyleyince Ebu Saîd: Ben Resululiah Aleyhisselâm "m: "Şu ve on kan kadarı senin olsun" dediğim duydum dedi. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh da: "Ben, 'bir o kadarı' şeklinde ezberledim" dedi. :J3!

33L Hadisin Şerhi

Bu hadisin şerhi, Kastallanî şerhi, C.8, s.330 ve sonrasından alınmıştır:
"...görmekte zorlanıyor musunuz?" yani güneşi ve ayı perdesiz olarak görmeniz halinde birbirinize zararınız dokunuyor mu, biri sizi engelliyor veya siz birilerini engelliyor musunuz? Bu görmede birbirinizle münakaşaya, anlaşmazlığa, yalanlamaya, daralmaya, zorlanmaya düşüyor musunuz?
Bir rivayette de bu manaya kullanılan "hel tudârrûne" kelimesinin yerine "rıel tudâmmûne" kelimesi kullanılıyor. Bu ise izdiham, kalabalık oluşturuyor musunuz? anlamına gelir. Yani nasıl dünyada güneşin ve ayın görülmesi insanlar için gayet kolay olduğundan bir izdiham oluşmuyor, herkes bulunduğu yerde zahmetsiz olarak onları görüyorsa ahirette de Hakk Teala'nm görülmesinde durum böyle olacak.
Bir başka rivayette ise "hel tudâmûne" şeklinde mim şeddesiz olarak bildiriliyor ki, "birbirinizi tahkir ediyor musunuz?" an-lammadır. Yani, bunları görmede aranızda münakaşa çıkarıp birbirinizi tahkir etmezsiniz.
Bir rivayette de "lâ tudâhûne" şeklinde olumsuz siga ile ve "ha" ile bildiriliyor. Bu da: "görmekte şüpheye düşmesziniz, birbirinize itiraz etmezsiniz. Hepiniz Rabb'inizi gördüğünüze yakmen inanırsınız" anlamın.^ gelir.
Yine bir rivayette "hel tumârrûne" deniliyor ki bu ' da "birbirinizle münakaşaya münazaraya girer misiniz?" anlamına gelir.
"Siz de Rabb'inizi kıyamet gününde bu şekilde göreceksiniz?" denilirken güneşi ve ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz denilmek istenmiyor.Hiçbir şey Allahü TeaİA'ya henzctilemez. Nitekim ayel-i kerimede "Hiçbir şey onun benzeri değildir" Duyuruluyor. Burada arılatılmak istenen görme hâdisesinin bunun gibi, gayet açık ve her türlü şüpheden, tereddütten uzak olarak gerçekleşeceğidir.
Buna göre: Hakk Teala rim görülmesi gerçek bir görme (rü'yet)
olacaktır. Nasıl herhangi bir perde bulunmadığı zaman güneş ve ayın görülmesinde şüphe ve tereddüde düşülmüyorsa, aynı şekilde Hakk Teala'yı görmede de şüphe ve tereddüde mahal kalmayacaktır.
Tağutlar grubuna şeytanlar, putlar, insanları kendilerine tapmaya çağıran sapık insanlar girmektedir.
"Allahü Teala gelir, tecelli eder" sözünün ve bunun gibi sözlerin açıklamasında, daha önce de geçtiği üzere selef âlimlerinin ve halef âlimlerinin yolları farklıdır. Selefin yolu daha emniyetlidir. Çünkü onlar, Allah'ın yaratıklara mahsus şeylere benzemekten, bu tür sıfatlardan münezzeh olduğunu bilmekle beraber, müteşabih ayet ve hadislerde de bildirilenlere inanır ve onlardan ne kastedildiğini Allah'a havale ederler. "Bunun hakikatini en doğru şekilde Allah bilir" derler.
Halef âlimleri ise, kelimenin teşbihe götürecek zahiri anlamını te'vil ederek onu, Yüce Allah'ın şanına ve azametine layık bir mana ile açıklarlar.
Burada Allahü Teala'nm gelmesi ile kastedilen, zatını, mahiyet bakımından anlamaksızm ve ihata etmeksizin kulların görmesi için tecelli etmesidir, derler. Muvahhid Mü'min kulların bildiği görme (rü'yet) işte budur. O zaman Mü'minler: Sen bizim Rabb'imizsin, derler. Hadiste bildirildiği üzere Mü'minlerin kabul etmeyeceği birinci rü'yet (görme) hakkında Kadı Iyaz şöyle diyor: Burada izafet (tamlama) vardır ve muzaaf hazfedilmiştir. Buna göre ibarenin anlamı, "Rabb'lerinin meleklerinden biri gelir" olur. Bunun için "bildiklerinden başka bir suretle tecelli eder" deniliyor. Yani dünyadayken bildikleri sıfatlarından başka sıfatla. Mü'minler bu zaman kabul etmezler. Kendilerinin de Mü'minlerle birlikte olduklarını ileri süren münafıklar orada belli olur. Böylece ilk tecelli, münafıkları ortaya çıkarmak için olmuş olur. Çünkü münafıklar Allahü Teala'yı görme nimetine kavuşmayı hakedemezler. Nitekim ayet-i kerimede: "Hayır, doğrusu o gün onlar, Rabb'lerini görmekten mahrum olacaklardır", buyuruluyor.
Peygamber Aleyhisselâm Sırat'm üzerinden ilk geçen olur. Ne-vevî Rahmetullahi Aleyh Resulullah Aleyhisselâm'm "Ben ve Ümmetim Sırat'ın üzerinden ilk geçenler oluruz" diye buyurduğuna işaret ediyor.
"Cehennemde sert dikenler olur". Bu dikenler, cehennemin etrafını saran şehvetlerdir. Nitekim hadis-i şerifte "cehennemin etrafı şehvetlerle çevrelenmiştir" Duyuruluyor. Bu dikenler, yani şehvetler insanları amellerine göre tutarlar. Kim dünyadayken bu şehvetlere uymuş ise, onu oradaki dikenler kapar ve o da cehenneme düşer. Bu dikenlerin büyüklüğünün ne kadar olduğunu yalnız Allahü Teala bilir.
"Onlardan amelleri dolayısıyla perişan olanlar vardır" yani dünyada işledikleri sebebiyle tamamen helak olurlar ki, bunlar kafirlerdir.
"Çarpılanlar" yani belli bir süre azab gördükten sonra kurtulacak olanlar ise isyankar Mü'minlerdir.
İbnu Mace'nin merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle deniliyor: "Sonra insanlar geçmek isterler, hiçbir şey (azab) görmeden kurtulan Müslüman vardır, biraz yaralar alarak kurtulan vardır, bir süre azabda tutulduktan sonra kurtulan vardır, azaba atılıp öylece bırakılan vardır".
"Hayat suyu", yani, üzerine dökülen kimsenin hayatiyetine sebep olan su. Hadiste bildirildiği üzere cehennemden çıkarıldıktan sonra üzerlerine hayat suyu dökülenler bir tanenin sadeliği gibi sade
ve arındırılmış olarak biterler. Tıpkı sahrada selin getirdiği yığının arasında bulunan bir tanenin bitmesi gibi. Selin getirdiği yığınların arasında bir tane bulunur. Bu tane vadinin kenarına yerleşir, hemen o gün yerden bitiverir. İşte bu tane böyle hızlı şekilde bittiği için ve gayet sade, güzel bir görüntüsü olduğu için, üzerlerine hayat suyu dökülecekleri bitmesi de buna benzetilmiştir.
Cennetin kapısına getirilen sözkonusu kişinin, cennetin içini görmesi, aradaki duvarın, içinden dışı, dışından da içi görünen şeffaf bir duvar olması sebebiyle olabilir. Yahut bu görme ile bilme kastedilmiş olabilir. Yani mesela güzel kokulu bir rüzgarın esmesi, ışıkların, aydınlatıcı nurlarının görünmesi yoluyla cennetin içindeki nimetler hakkında bilgi sahibi olur. Nasıl daha önce, cehennemin dışında

olmasına rağmen oradan esen sıcak rüzgarlar
kendisini rahatsız ettiği gibi.
"Allahü Teala'nın dilediği kadar bir süre susar". Yani uzun bir süre suskun durur ki, bunun miktarını ve sınırını yalnız Allahü Teala bilir. Susması Allah'tan haya etmesi sebebi iledir. Çünkü Allah'a bir daha kendisinden bir istekte bulunmayacağı üzere soz vermiş, kuvvetli ahidlerde bulunmuştur. Ancak sonu^J^ sözünden dönmüş ve Allahü Teala'dan istekte bulunmuştur. Zira Allah'ın affına, ihsanına ve fazlına olan ümidi ağır basar. Bunun için "Ey Rabb'im beni yaratıklarının en fenası eyleme" der. "Yaratıklarının en fenası eyleuıe" sözü ile kasdettiği ise, cennete koyduğun kullarının en fenası anlamıdır. Bu söz, özel anlam kastedilen genel mahiyette bir sözdür. Eğer, cennetin dışında kalırsa cennete girenlerin en fenası olur. En fena olma hali, ötekiler cennetin içinde iken kendisi dışarıda kaldığı sürece, açıkça ortadadır.
"Sonunda Allahü Teala güler" sözü hakkında Kastallanî şöyle diyor: Bu mecazî anlamdadır, bununla gülmenin gereği, yani Allah'ın ondan razı olması kastedilmiştir. Yani sonunda Allah ondan razı olur. Razı olduğu zaman da cennete girmesine izin verir.
"Şu şu şeyleri temenni et sözünden anlaşılması gereken şudui ki: Allahü Teala cennet nimetlerinin çeşitlerini" ona bildirir. O d£ bunları isteyedurur. Rabb'i de ona hatırlatır. Sonunda o kişinin is tt'jeceği bir şey kalmaz, yani arzulamayı düşünebileceği her şey biter
Ahmet ibnu Hanbel'in Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'dei rivayetine göre şöyle deniliyor: "Adam dünya günleriyle üç gün ka dar sürecek bir müddet ister ve temennide bulunur". -
Ebu Huyreyre Radıyallahü Anh bu hadisi (bu babda verilen hadisi) rivayet ederken Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh yanında hv lunuyordu. "Bu ve bir o kadarı senin olsun" sözüne gelinceye kada itiraz etmedi. Bu sözde ise Resulullah Aleyhisselâm'dan kendisi nin "Bu ve on katı kadarı senin olsun" diye buyurduğum hatırlattı. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'da "Ben 'bir o kadar diye ezberledim" dedi. Bu ikisi arasındaki farklılığı birleştirme için denilmiştir ki: Ebu Hureyre Radıyallahü Anh bu hadisi Resi lullah Aleyhisselâm'dan daha önce duymuş; ve Resulullah Ale? hisselam aynı hadisi daha sonra Ebu Saîd'in duyduğu gibi bildiri
miş olabilir ki, bu ikincisinde Allahü Teala kendi fazlından miktarın fazlalığım Resulüne bildirmiştir. En doğru olanı bilen Allah'tır.

332. Şefaatle ilgili hadisi. Buharı, C.9, s.121, Kitabu't-Tevhid'de, Yüce Allah'ın "İki Elimle Yarattığımda..." sözü ile ilgili babda şu şekilde rivayet etmektedir.
Muaz ibnu Fudale, Hişam'dan, o Katade'den, o da Enes ibnu Malik'ten Resulullah Aleyhisselânı'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Allahü Teala kıyamet gününde Müminleri bu şeklide biraraya getirir. "Rabbimiz katında birini şefaatçi edinsek de, bizi bu yerimizde rahatlatsa" derler. Adem Aleyhisselâm'a gelirler: "Ey Adem! İnsanları görmüyor musun? Ailahü Teala seni kendi eliyle yarattı, ' sana meleklerini secde ettirdi, sana herşeyin ismini öğretti, Rabbimiz katında bizim için şefaatçi ol da, Rabbimiz bizi şu yerimizde rahata kavuştursun, derler. Adem Aleyhisselâm: Ben bu mevkide değilim, der ve işlemiş olduğu hatayı hatırlatır. Sonra: Ancak siz Nuh'a gidin, O Allahü Teala'mn yeryüzü ahalisine Resul sıfatıyla gönderdiği ilk elçisidir, diye söyler. Nuh Aleyhisselâm'a gelirler. O da: Ben bu mevkide değilim, der ve işlemiş olduğu hatayı hatırlatır. Sonra: Ancak, siz İbrahim'e gidin, o Rahman'm dostudur, diye söyler. İbrahim Aleyhisselâm'a gelirler. O da: Ben bu mevkide değilim, der ve işlemiş olduğu hataları hatırlatır. Sonra: Ancak siz, Musa Aleyhisselâm'a gidin, o Allah'ın kendisine Tevrat'ı verdiği, kendisiyle konuştuğu bir kuldur, der. Musa Aİeyhisselâm'a gelirler. O da: Ben bu mevkide değilim, der ve işlemiş olduğu hatayı hatırlatır. Sonra: Ancak siz İsa'ya gidin, O Allah'ın kulu, Resulü, kelimesi ve ruhudur, der. İsa Aleyhisselâm'a gelirler. O da Ben bu mevkide değilim, ancak siz Mu-hâmmed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gidin. O, Allah'ın kendisinin önceki ve sonraki günahlarını bağışladığı kuludur, der. Bana gelirler. Ben çıkarım, Rabb'ime münacaat için izin isterim. Bana izin verilir. Rabb'imi gördüğümde secdeye kapanırım. Allahü Teala beni dilediği kadar bir süre bu hal üzere bırakır. Sonra bana: "Kalk, Muhammed, söyle, söylediğin dinlenecek, iste, istediğin verilecek, şefaatte bulun, şefaatin kabul edilecek" denilir. Ben Allahü Teala'nın bana öğretmiş olduğu övgülerle Rabb'imi över, O'na hamdederim. Sonra şefaatte bulunurum, Hakk Teala kimler hakkında şefaatte bulunabileceğimi bana bildirir. Onları cennete sokarım. Sonra tekrar varırım. Rabbimi gördüğümde secdeye kapanırım. Rabb'im dilediği kadar bir süre beni o hal üzere bırakır. Sonra: "Başını kaldır, ey Muhammed! Söyle söylediğin dinlenecek, iste istediğin verilecek, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecek" denilir. Ben Rabb'imin bana öğrettiği övgülerle Allahü Teala'yı över ve O'na hamdederim. Sonra şefaatte bulunurum, Hakk Teala kimler hakkında şefaatte bulunacağımı bana bildirir. Onları cennete sokarım. Sonra tekrar varırım. Rabbimi gördüğümde secdeye kapanırım, Allahü Teala dilediği kadar bir süre beni o hal üzere bırakır. Sonra: "Kalk Muhammed, söyle, söylediğin dinlenecektir, iste, istediğin verilecektir, şefaatte bulun, şefaatin kabul edilecektir, denilir. Ben Rabb'imi, Rabb'imin bana öğrettiği övgülerle över, O'na hamdederim. Sonra şefaatte bulunurum, Hakk Teala bana kimler hakkında şefaatte bulunacağımı bildirir. Onları cennete sokarım. Sonra döner ve :'Ey Rabbim, Kur'an'm tuttukları ve kendileri hakkında ebedî olarak cehennemde kalma hükmü verilenler dışında cehennem de kimse kalmadı' derim.
Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki: "Allah'tan başka ilah yoktur" diyen ve kalbinde bir arpa tanesi ağırlığında iyilik bulunan herkes cehennemden çıkar. Sonra "Allah'tan başka ilah yoktur" diyen ve kalbinde bir zerre miktarında iyilik bulunan herkes cehennemden çıkarılır[12]

332. Hadisin Şerhi

"Allahü Teala kıyamet gününde Mü'minleri bu şekilde birarays getirir" sözü Kitabu't-Tefsir'de yeralan rivayetteki "Kıyamet gününde Mü'minler bu şekilde biraraya gelirler" sözünü açıklamak tadır. Bu da Kitabu'r-Rikak'da geçen rivayetteki: "Allah insanlar kıyamet gününde biraraya getirir. "Rabbimiz katında bir şefaatç edinsek" derler" sözünün açıklamasıdır. Bütün bunlardan anlaşı lan mana şudur: Allahü Teala kıyamet gününde, Mü'miniyle kafi riyle bütün insanları biraraya getirecektir. İçlerinden Mü'minle: "Rabb'imiz katında şefaatçi edinsek" diyeceklerdir. Çünkü Mü' minler düşünce ve akıl sahibidirler. Dolayısıyla kıyamet günüc deki uzun süre beklemeden, insanların kurtuluşunun nasıl müm kün olacağı ve insanlar arasında hüküm işleminin başlamasını] vesilesi üzerinde düşünürler. Sonra adı geçen Peygamberlere gide rek, Allahü Teala'nın aralarında hüküm vermesi ve, kendilerini: de beklemenin sıkıntısından kurtulmaları için onlardan şefaat t£ leb ederler. Peygamberler de belirtilen şekilde mazeretler iler; sirerler. Peygamberlere nisbet edilen o hataların anılması bir tevazu niteliği taşır. Ayrıca avamın iyilerinin iyilikleri, Allah'a yakın kullar nazarında günahlardan sayılır. Yoksa Peygamberler -Allah'ın salatı ve selamı üzerlerine olsun- günah işlemekten ve hatalardan korunmuşlardır. Çünkü onlarda emanet (doğruluk) sıfatının bulunması gerekir. Bu ise dışlarının ve içlerinin haramdan, mekruhtan ve en küçük .muhalefetten korunmasıdır.
Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın ilk izin talebi, insanlar arasın-ua hüküm verilmesi için şefaatte bulunmak üzere olur. işte bu sare Peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a has kılınmıştır. Allahü Teala'mn Muhammed Aleyhisselâm'a vaadet-tiği makam-ı mahmud işte budur.

Sonra Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın başka şefaatleri olur. Aynı şekilde diğer Peygamberlerin de şefaatleri olur. Allah'ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun.
Hadiste Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın "Allah birdir O'ndan başka ilah yoktur; Muhammed O'nun kulu ve Peygamberidir" deyip buna inanan herkesi cehennemden çıkarmak üzere şefaatte bulunacağına dikkat çekilmiştir. Önce belli bir topluluk belirlenir. Bunlar, kalplerinde bir arpa tanesi ağırlığında iman bulunanlardır. Sonra ikinci kez şefaat eder. Bu kez birincilerden daha az imana sahip olan bir topluluk belirlenir. Bunlar kalplerinde buğday tanesi ağırlığında imana sahip olanlardır. Sonra üçüncü kez şefaatte bulunur. Bu kez Allahü Teala, kalplerinde zerre mik-tarınca, yani küçük karınca ayağının ağırlığında iman bulunar; bir topluluk tayin eder. Hadis-i şerif Peygamberimiz Aieyhis-selâzn'm ve Onun Ümmetinin üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Bu hadis aynı zamanda, büyük günah işleyenler için şefaat olmayacağını ileri süren mutezileye cevap mahiyeti taşımaktadır.
Ey Allah'ım Peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhis-selâm'ı bizim için şefaatçi eyle. Amin.

Şefaat Hadislerinin Buharîde Geçen Rivayetleri

333. Ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh, C.9, s.l27ıde,Kitabu't-TevhidTin"O Günde Bazı Yüzler Nurlu O-larak Rabb'lerine Bakacaklardır" mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babında şöyle bildiriyor.
Abdet ibnu Abdullah, Buseyn el-Cu'fî'den, o Zaide'den, o Beyan ibnu Bişr'den, o Kays ibnu Ebi Hazim'den, o da Cerir el-Becel Radıyallahü Anh'den rivayet eder. Cerir dedi ki:
"Resulullah Aleyhisselâm ayın ondördüncü gecesi yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: Siz şunu (yani ayı) gördüğünüz gibi kıyamet gününde Rabbinİzi göreceksiniz. Bunu görmekte hiç zorlanmıyorsunuz"[13]

334. Yine Buharı Rahmetullahi Aleyh bildiriyor:
Abdulaziz ibnu Abdullah İbrahim ibnu Sa'd'dan, o îbnu Şihab dan, o Ata ibnu Yezid el-Leysi'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet eder ki, birtakım insanlar Resulullah Aleyhis-selâm'a: Ey Allah'ın Resulü, kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz? diye sordular. Resulullah Aleyhisselâm:
"Ayın öndördüncü gecesinde, ayı görmekte zorlanıyor musunuz? diye sordu. Soruyu soranlar: Hayır, Ey Allah'ın Resulü, dediler. Resulullah Aleyhisselâm: Önünde bulut bulunmadığı zamanda güneşi görmekte zorluk çekiyor musunuz? diye sordu. Onlar yine: Hayır, Ey Allah'ın Resulü, diye cevap verdiler. Resulullah Aleyhisselâm da bunun üzerine şöyle buyurdu: îşte siz de bu şekilde O'nu görürsünüz. Kıyamet gününde Allahü Teala insanları biraraya getirir ve: "Kim her neye kulluk ediyor idiyse ona uysun" diye buyurur. Bunun üzerine güneşe kulluk edenler, güneşe, aya kulluk edenler aya, putlara kulluk edenier de putlara uyarlar. Geriye, içlerinde şefaatçileri de - Kavilerden İbrahim ibnu Sa'd burada Resulullah Aleyhisselâm'm "şefaatçileri" mi, yoksa "münafıkları" mı dediğinde tereddüt ettiği için 'yahut münafıkları' diye bildirmiştir- olmak üzere bu Ümmet kalır. Allahü Teala onlara tecelli ederek: Ben sizin Rabbinizim, diye buyurur. Onlar: Rabb'imiz bize tecelli edinceye kadar bu yerimizde duracağız, Rabbimiz tecelli ettiğinde biz Onu tanırız, derler. Bunun üzerine Allahü Teala onlara bildikleri sureti üzere tecelli eder: "Ben sizin Rabb'inizim" diye buyurur. Onlar: Sen bizim Rabbimizsin, derler ve O'na tabi olurlar. Cehennemin üzerine sırat (köprü) kurulur. Ben ve Ümmetim oradan ilk geçenler oluruz. O günde Peygamberlerden başkası konuşmaz. Peygamberlerin duası da: "Ey Allah'ım kurtar, selamete eriştir" duasıdır. Cehennemde deve dikeni gibi dikenler vardır. Ancak o dikenlerin büyüklüğünün ne kadar olduğunu Allah'tan başkası bilmez. İnsanları amellerine göre tutar. Onlardan ameli dolayısıyla tamamen helak olan vardır, amelinden dolayı belli bir süre azab edilmek üzere tutulanlar vardır, çarpılanlar, yani yaptıklarının karşılığını çekenler vardır, yahut bunun gibi olanlar vardır, bunlar azablarını çekince kurtulurlar. Yüce Allah kullan arasında hüküm vermeyi tamamlayıp, cehennemliklerden istediği kimseleri buradan çıkarmayı irade edince meleklere, Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmayıp Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet edenler arasından Hakk Teala'nın kendilerine rahmet eylediklerini çıkarmalarını emreder. Melekler onları cehennemde üzerlerindeki secde izlerinden tanırlar. Cehennem ateşi Ademoğlunun üzerindeki secde izlerinin dışında her tarafını yer (yakar). Bunlar ciltleri ateşin yanıkları dolayısıyla buruşmuş, kavrulmuş vaziyette cehennemden çıkarlar. Üzerlerine hayat suyu dökülür. Onun altından, selin getirdiği toprakta biten tane gibi biterler. Allahü Teala bütün kulları arasındaki hükmünü tamamlar. Bunlardan yüzü cehennem tarafına dönük bir adam kalır. Bu cehennem ehlinden cennete girecek olanların sonuncusudur. Bu adam: Ey Rabbim, benim yüzümü cehennem tarafından başka tarafa çevir, onun rüzgarı beni kavurdu, ve alevi beni yaktı, der. Allah'ın dilediği kadar bir süre bu şekilde Allah'a dua eder. Sonra Allahü Teala: Sana bu istediğini verirsem, daha başka bir şey ister misin? diye buyurur. Adam: Hayır, izzetine yemin olsun ki, senden başka bir şey istemem, der. Allah'ın dilediği şekilde O'na söz verir, ahdeder. Allahü Teala onun yüzünü cehennem tarafından başka tarafa çevirir. Adam cennet tarafına yönelip onu görünce Allahü Teala'nın dilediği kadar bir süre susar, sonra: Ey Rabbim, beni cennetin kapısına yaklaştır, der. Allahü Teala: Sana verilenden başka bir daha ebediyen, bir şey istemeyeceğin hususunda söz verip ahidde bulunmamış miydin? Yazık sana ey Ademoğlu, sen ne kadar da vefasız, sözünde durmazsın, diye buyurur. Adam, "Ey Rabbim" der ve böyle dua edip durur. Sonunda Allahü Teala: Sana bu istediğin verilirse sonra bir şey ister misin? diye buyurur. Adam: Hayır, izzetine yemin olsun ki, Senden, bundan başka bir şey istemeyeceğim, der ve Allahü Teala'ya O'nun istediği şekilde söz verip ahidde bulunur, Hakk Teala da onu cennetin kapısına yaklaştırır. Cennetin kapısına yaklaşınca, cennetin manzaraları ona görünür, böylece içerdeki mutluluk ve hoşnutluğu görür. Allahü Teala'nın dilediği kadar bir süre suskun kalır. Sonra: Ey Rabbim, beni cennete sok, der. Allahü Teala: Sana verilenden başka bir şey istemeyeceğin üzere söz verip ahidde bulunmamış miydin? Yazık sana ey Ademoğlu, ne kadar da vefasız, sözünde durmazsın! diye buyurur. Adam: Ey Rabbim, yarattıklarının en fenası ben olmayayım, der. Dua etmeye devam edip durur. Ta ki, Allahü Teala ona güler. Ona güldüğünde de: Cennete gir, diye buyurur. Adam cennete girdiğinde Allah Celle ve Ala: Dile, diye buyurur. Adam Rabbinden ister, temennide bulunur.
Hatta Allahü Teala ona hatırlatmada bulunur ve "şunları şunları dile" diye buyurur. Sonunda isteyebileceği her şey biter Allahü Teala: Bu ve bir o kadarı senin olsun, diye buyurur".
Ata ibnu Yezid dedi ki: Ebu Hureyre Radıyallahü Anh bu hadisi rivayet ederken Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh yanındaydı. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh "bu ve bir o kadarı senin olsun" sözüne gelinceye kadar Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh hadisten herhangi bir şeye itiraz etmedi. Burada ise Ebu Saîd Radıyallahü Anh: Ey Ebu Hureyre, on katı, diye söyledi. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh ise: Bı ve bir o kadarı senin olsun'dan başkasını ezberlemedim, dedi. Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh: Şehadet ederim ki, ben Resulullah Aleyhisselâm'dan "bu ve on katı kadarı senin olsun" diye ezberledim, dedi. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh ayrıca şöyle söyledi: "Bu adam cennete son girecek olandır.[14]

333 334. Hadislerin Şerhi

"Resulullah Aleyhisselâm ayın ondördüncü gecesi yanımıza geldi ve: Siz, şunu gördüğünüz gibi kıyamet gününde Rabb'inizi göreceksiniz, diye buyurdu" şeklinde başlayan rivayet, rü'yetle ilgili olarak bilgi vermek üzere, ilkin Resulullah Aleyhisselâm'm söze başladığını göstermektedir. Yani kendisine soru sorulmadan bu konuda bilgi vermeye başladığını ifade ediyor. Diğer rivayetlerde ise sahabilerin soru sordukları ve Resulullah Aleyhisselâm'ın da, onların sorularına bildirildiği şekilde cevap verdiği ifade ediliyor. Bu rivayetler, rü'yet (Allah'ı girme) ile ilgili olarak birden fazla yerde muhtelif vesilelerle konuşma geçtiğini gösterir. Bazı kereler sahabiler Resulullah Aleyhisselâm'a bu konuda soru sormuşlar O da cevap vermiştir. Bazı kereler de onlar herhangi bir soru sormadan bu konuda bilgi vermiştir. Bunun böyle olmasına engel bir durum sözkonusu değildir. En doğrusuma bilen Allah'tır.
"Bunu görmekte hiç zorlanmıyorsunuz". Yani bunu görmek için kalabalıklar oluşturmuyorsunuz. Ayın ilk hilalini görmekte gösterdiğiniz dikkat dolayısıyla meydana gelen durumda olduğu gibi birbirinizi itip kakmaya vesile olacak bir izdiham teşekkül etmiyor. Ayın ondördüncü gecesi olunca ay artık iyice belirgin şekilde ortaya çıktığı için, herkes bulunduğu yerden görebiliyor.
"Siz de Hakk Teala'yı bu şekilde görürsünüz" yani gayet açık şekilde zorlanmadan, izdiham oluşturmaksızm ve şüpheye mahal bırakmayacak şekilde görürsünüz. Görmekte meşakkate düşmeyeceğiniz gibi görülüp görülmediği hususunda aranızda ihtilaf da olmaz. Buradaki benzetme görme hadisesi ile ilgili benzetmedir; yani ayın görülme sindeki açıklığa ve şüpheye mahal bırakmayacak duruma benzetme yapılmıştır. Çünkü Allahü Teala, sonradan olanlara benzemekten münezzehtir. Hiçbir şey O'nun benzeri değildir. O, duyucudur, görücüdür.
"Geriye bu Ümmet kalır". Yani görünüşte dahi olsa davete icabet edenlerin oluşturduğu Ümmet kalır. "İçlerinde şefaatçileri veya münafıkları da olmak üzere". Şefaatçileri Ümmet içinde şefaat yetkisi verilecek olanlardır. Bu iki kelimeden hangisi olduğunda ravi tereddüt etmiştir. İbnu Hacer, birincisinin rivayet olarak daha üvenilir olduğunu söylüyor.
"Allah onlara tecelli eder" yani dünyadayken bildikleri sıfattan ayrı sıfatla onlara tecelli eder. Yahut kelimenin mecazî anlamda kullanıldığı farzedilerek bu sözden Hakk Teala'nm meleklerinden bir meleğin görüleceği anlaşılabilir. Mesela, "Emir hırsızın elini kesti" denilir. Burada esasında hırsızın elini kesen emirin görevlisidir. Ama bu iş için emri veren Emir (devlet başkanı) olduğundan söz mecazîanlamda ona atfedilir.
Bunun için Mü'minler: "Rabb'imiz bize tecelli edinceye kadar bu yerde duracağız, Rabb'imiz tecelli ettiğinde biz O'nu tanırız" derler. Yani sen bizim Rabb'imiz değilsin. Bizim Rabb'imiz yaratılmışlara benzemeyen yüce sıfatları ile bize tecelli ederse biz O'nu biliriz. "Allahü Teala onlara bildikleri sureti üzere tecelli eder". Yani sevdiği kullarına, onların dünyadayken bildikleri sıfatları ile tecelli eder. Bu ise yaratıklara benzemekten münezzeh olmasıdır. Onların Rabb'lerini tanımalarını sağlayacak alamet budur. Yani Allahü Teala zatını onlara bu yolla bildirir ve gözlerinden engelleri kaldırır.
el-Mesabih'de şöyle deniliyor: bildikleri sureti üzere, Allahü Teala'nm kullarının kendini tanımalarına delil teşkil edecek, ve zatı ile yaratıkları arasında, ayrımı ortaya koyacak alamet ile, demektir. Burada delil ve alamet olacak şey mecazî anlamda suret o-larak isimlendirilmiştir. Araplar da bu manada: Senin işinin
sureti şöyledir, sözünün sureti şöyledir, derler. Esasında işin ve sözün sureti olmaz. Onlar bu ifadelerle işin ve sözün hakikatini kas de tm ektedirler. Yine fakihlerin dillerinde de bu kelime çok dolaşır. Mesela: Bu meselenin sureti şöyle şöyledir, derler. (Buraya kadarki açıklamalar, Kastallanî şerhinden alınmıştır).
'Yaratıklarının en fenası ben olmayayım" yani tevhid ehlinin en fenası ben olmayayım, et-Tayyibî diyor ki: Bu adam âdeta şöyle demiş olmaktadır: Ey Rabb'im, ben sana söz vermiş, kuvvetli ahidde bulunmuş isem de senin ihsanını, bağışlamanı ve rahmetini ümid ediyorum. "Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin; kafirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümid kesmez" diye buyurdun. Bildim ki, ben senin rahmetinden ümid kesen kafirler topluluğundan değilim. Senin ihsanına ve rahmetine tamah ettim. Senden bunu istedim". Allahü Teala da onun bu sözü dolayısıyla kendisinden razı oluyor, bu rızasını belli ediyor. "Dua etmeye devam edip durur. Sonunda Allahü Teala güler" denirken de Allahü Teala'nm, rızasını belli e*tmesi kastediliyor. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Buhariden Diğer Şefaat Hadiseleri

335. Buharî R. ahmetuliahi Aleyh, C.9, s.129 ve sonrasında, Yine Kitabu't-Tevhid'in, "O Günde Bazı Yüzler Parlak Olarak Rabblerine Bakacaklardır" mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babında şu rivayete yer veriyor:
Yahya ibnu Bukeyr, el-Leys ibnu Sa'd dan, o Hadid ibnu Yezîd'den* o Saîd ibnu Ebi Hilalden, o Zeyd ibnu Eşlem'den, o Ata ibnu Yesar'dan, Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Peygamber Aleyhisselâma: Ey Allah'ın Resulü, kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz? diye sorduk. Buyurdu ki: Havanın açık olduğu zamanda güneşi veya ayı görmekte zorlanıyor musunuz? Biz: Hayır, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Siz ki, nasıl ayı ve güneşi görmekte zorlanmıyorsanız, o günde Rab'inizi görmekte zorlanmayacaksınız. Sonra şöyle buyurdu: Bir münâdi: Her topluluk ibadet ettiği şeye gitsin, diye seslenir. Bunun üzerine haçlılar haçın peşine takılırlar. Puta tapanlar putların peşine takılırlar. Allah'tan başka kendilerine ilah edinenlerin hepsi, taptıkları şeylerin peşine takılırlar. Sonunda salihleriyle, günahkarlarıyla, Allah'a kulluk edenler, ve ehl-i kitaptan geriye bırakılanlar kalırlar. Sonra cehennem getirilip âdeta bir serap gibi arzedilir. Yahudilere: Siz neye tapıyordunuz? denilir. Onlar: Biz Allah'ın oğlu Uzeyr'e tapıyorduk, derler. Onlara: Yalan söylediniz, Alah'm ne bir eşi, ne de çocuğu oldu, denilir ve: Siz ne istiyorsunuz? diye sorulur. Onlar: Bizi sulamanı istiyoruz, derler. "İçiniz" denilir ve bu söz üzerine yahudiler birbiri ardından cehenneme dökülürler. Sonra hristiyanlara: Siz neye tapıyordunuz? diye sorulur. Onlar: Allah'ın oğlu Mesih'e tapıyorduk, derler. Onlara da: Yalan söylediniz, Allah'ın ne eşi, ne de çocuğu oldu, denilir ve: Siz ne istiyorsunuz, diye sorulur. "Bizi sulamam istiyoruz" derler, "içiniz" denilir ve hristiyanlar da birbiri peşinden cehenneme dökülürler. Geriye sadece günahkar olsun salih olsun yalnız Allah'a kulluk edenler kalır. Onlara: İnsanlar gitti, sizi tutan nedir? denilir. Onlar: Biz onları bu günkünden daha çok kendilerine ihtiyacımız olduğu günde bıraktık, kendilerinden ayrıldık; ayrıca biz bir münâdinin: Her topluluk kime kulluk ediyor idiyse ona uysun, dediğini duyduk. Biz Rabbimizi bekliyoruz, derler. Hakk Celle ve Ala hazretleri onlara, ilk keresinde gördüklerindekinden farklı bir suretle tecelli eder ve: "ben sizin Rabb'inizim" diye buyurur. Onlar da: Sen bizim Rabb'imizsin, derler. O'nunla sadece Peygamberler konuşurlar. Hakk Teala: Sizinle Rabbiniz arasında O'nu tanımanıza yardımcı olacak bir deliliniz var mıdır? diye buyurur. Onlar: "Sâk -bacak-" derler. Bacağını gösterir. Her Mü'min O'na secde eder. Allah'a gösteriş ve duyurmak için secde edenler ise oldukları gibi kalırlar. Bunlar secde etmek isteyecekler; ancak omurga kemiklerinin eklem yerleri bitiştiği için secdeye varamayacaklar. Sonra sırat köprüsü getirilip cehennemin üstüne konacak.
Ravi der ki; Biz: Ya Resulallah, köprü nedir? diye sorduk. Resu-lullah Aleyhisselâm: Kaygan, sallantılı mekan, üzerinde kancalar, kerpetenler, deve dikenleri gibi dikenli olan ağaçlar var. Mü'minler köpüyü derecelerine göre kimisi gözün bakışı gibi, kimisi yıldırım

gibi, kimisi rüzgar gibi, kimisi hızlı koşan atlar gibi geçerler. Kimisi bunlar gibi selametle geçerler, kimisi az sıyrıklarla kurtulur, kimisi de cehennem ateşine yuvarlanır, Nihayet en sonuncuları sürüklene sürüklene geçer. Siz hakkı benden çok arıyor değilsiniz. Cebbar olan Allah'a o gün kim gerçekten i-nanmışsa, göreceksiniz. Cennete giren Mü'minler saraylarına yerleştikten sonra, Müslüman kardeşlerinin bir kısmını göremeyince: Ya Rabbi, onlar bizimle beraber namaz kılar, oruç tutar, bizimle beraber hareket ederdi, diyecekler. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk: Gidin kalbinde dinar miktarı kadar imanı olanları cehennemden çıkarın buyuracak. Allah bu Mü'minlerin vücutlarını cehenneme haram kılar. Mü'minler cehennemde yanan kardeşlerinin yanına gelirler. Bakarlar ki bunların kimi topuklarına kadar, kimi bacaklarına kadar, cehennem ateşine dalmış haldedir. Onlardan tanıdıklarını tutup çıkarırlar, sonra dönüp giderler. Cenab-ı Hakk: Haydi gidin, kalbinde yarım dinar kadar imam olanları çıkarın, buyurur. Cennetteki Mü'minler gelip tanıdıklarını çıkarıp dönerler. Yine Cenab-ı Hakk: Haydi gidin, kalbinde zerre kadar imanı olanları çıkarın, buyuracak. Onlar da gelip tanıdıklarını çıkaracaklardır."
Ravi Ebu Saîd el-Hudrî der ki: "Bana inanmıyorsanız şu ayeti okuyun: "Allah zerre "kadar haksızlık etmez, zerre kadar bir iyilik olsa, onu kat kat yapar, ve kendi katından büyük mükafat verir".
Peygamberler, Melekler, Müminler şefaat ederler. Bundan sonra Cebbar olan Allah : Şimdi sıra Benim şefaatimde, der ve cehennemden bir avuç (kabza) alır. Buradan vücutlarının tamamı yanmış insanları çıkarır. Sonra bunlar cennetin dışında bir nehre daldırılırlar. Bu nehre hayat suyu denir. Onlar selin getirdiği yığınlar arasında kalan yabani reyhan tohumları nasıl hızla biterse, öyle bitecekler. Bu yabani reyhan otlarını bir kaya ile bir ağaç arasında görmüşsünüzdür. Bu otun güneşe bakan tarafı yeşil, gölgeye bakan tarafı beyazdır, işte nehre daldırılan bu kimseler çıkarılırlarken beyazlık ve parlaklık bakımından sanki mercan gibi parıldamaktadırlar, onların boyunlarına gerdanlıklar takılır. Böylece cennete girerler. Cennetlikler bunlar hakkında: "Bunlar Rahman olan Allahü Teala'mn azadlı kullarıdır, bunların işlemiş oldukları bir amel, göndermiş oldukları bir hayır olmaksızın Allah onları cennetine koymuştur" derler. Bunlara: "Gördükleriniz ve bir o kadarı sizindir" denilir. [15]

335. Hadisin Şerhi

Yahudilerin "Biz Allah'ın oğlu Uzeyr'e tapıyorduk" diye söylemeleri üzerine onlara "yalan söylediniz" denmesi, "Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu ve onun ibadete layık olduğunu ileri sürmekte yalan söylediniz" manasınadır. "Şu halde siz gerçek manada kulluk etmiş olmazsınız, bilakis siz apaçık bir sapıklık üzereydiniz".
"Biz onları bu günkünden daha çok kendilerine ihtiyacımız olduğu günde bıraktık" sözü Nisa suresi tefsirindeki rivayette "Biz dünyada insanları kendilerine en çok ihtiyacımız olduğu bir zamanda terkettik" olarak geçmektedir. Anlamı ise şudur: Biz dünyada akrabalarımızı ve arkadaşlarımızı, geçim için kendilerine son derece ihtiyacımız olduğu halde Ey Rabb'im, Sana düşmanlıkları dolayısıyla terkettik, kendilerinden uzak durduk. Dünyadayken onlara ihtiyacımız bu günkünden fazlaydı. Biz inançlarını sevmediğimiz için onları dünyâdayken dost edinmediğimiz gibi bugün, ahirette de dost edinmeyiz. Üstelik bugün bizim onlara ihtiyacımız da yok. Artık onlardan ebediyen bir fayda da umulmaz. (Kastallanî şerhinden, özetlenerek).
"Hakk Teala : Sizinle Rabb'iniz arasında O'nu tanımanıza yardımcı olacak bir deliliniz var mıdır? diye buyurur. Onlar : Sâk -bacak- derler". Hakk Teala'mn mukaddes zatı tecelli eder. îbmı Abbas Radıyallahü Anh: "O günde baldır (bacak) açılır" mealindeki ayet-i kerimenin tefsirinde şöyle diyor: Bu işin oldukça dehşetli olmasıdır. Araplar, savaş şiddetlendiği zaman, "savaş baldır üstüne geldi" derler. Bunun da aslı şuraya dayanıyor ki: Örtülerini muhafaza eden bekar kızlar, büyük bir sıkıntıyla, şiddetli bir durumla karşılaştıkları zamaa baldırlarım açarak kaçarlar; bu manada baldırlarım açmaları insanların dikkatini çekmek, durumun vahamet ve şiddetim göstermek için bir işaret, kinaye olur.
Ebu Musa el-Eş'arî Radıyallahü Anh da şöyle diyor: Baldır, nur ve Mü'minler için tekerrür edip duran Rabbani faydaları ve lütufları ifade eder, îbnu Fevrek de bu açıklamayı yapmaktadır. Yahut el-Muhelleb'in dediği gibi Mü'minler için rahmet diğerleri için gadab anlamı taşır. (Kastallanî şerhinden).
Hadisten anlaşıldığına göre Mü'minlerin sırattan geçmedeki dereceleri farklıdır, kimisi gözün bakışı gibi, kimisi yıldırım gibi vs. geçer. Ayrıca oradan geçerken bazıları hiç yara almadan kurtulur, bazıları biraz yara alır, yani orada bulunan dikenlerin ilişmesi dolayısıyla vücudunda yaralar meydana gelir, kimisi ameli dolayısıyla cehenneme düşer. En sonuncuları, yani kurtulanların en sonuncuları ise sürüne sürüne geçer. "Siz hakkı benden çok arıyor değilsiniz, Cebbar olan Allah'a o gün kim gerçekten in-anmışsa göreceksiniz" sözünün anlamı şudur: Ey Mü'minler, siz dünyada hakkı aramak hususunda benim kadar uğraşıyor değilsiniz. Ahirette, sizin durumunuz ortaya çıktığında, cehennemde azab gören kardeşlerinizin kurtuluşu için Allah'dan taleb-de bulunacağınız gibi, ben bu dünyadayken, nasıl sizden çok bu konuda itinalı isem, ahirette de Müslümanların kurtarılması hususunda sizden çok ilgi gösteririm". Mü'minlerin bir kısmı kendilerinin kurtuluşa erdiğini, kardeşlerinin ise cehennemde azabda olduklarını görünce Allahü Teala'dan kardeşlerinin de kendileri gibi kurtarılmasını dilerler. "Ey Rabb'imiz bu kardeşlerimiz, dünyadayken bizimle beraber namaz kılardı, bizimle beraber oruç tutarlardı, bizimle beraber bütün iyilikleri işlerlerdi," yani "Ej
Rabb'imiz, bizi kurtardığın gibi kendi fazl ve ihsanınla onları da cehennemden kurtarmanı diliyoruz" derler. Bu zaman onlara: "Gidin, kalbinde dinar miktarı kadar imanı olanları cehennemden çıkarın" denilir.
Bundan anlaşıldığına göre, Allahü Teala, onların kardeşleri hakkındaki şefaatlerini kabul eder ve onlara kardeşlerini üç mertebede cehennemden çıkarmalarım emreder.
Birinci mertebede kalplerinde bir dinar ağırlığınca iman olanları çıkarırlar. İkinci mertebede, kalplerinde yarım dinar ağırlığınca iman olanları çıkarırlar. Üçüncü derecede, kalplerinde bir zerre miktarınca iman bulunanları çıkarırlar. Allahü Teala onların yüzlerini, şekillerini cehenneme haram kılmıştır. Bunları o şekillerinden tanırlar. Bazılarının ayaklan ateşe gömülmüştür, bazılarının baldırlarına kadar ateş çıkmıştır.
Cehennemden en son çıkarılacakların kalplerinde bir zerre miktarınca iman bulunanlar olduğu bildirilince Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh, buna Kur'an-ı Kerim'den bir delil getirdi ve isterseniz şu ayeti okuyun, diyerek: "Allah kimseye bir zerre ağırlığınca haksızlık etmez. Eğer iyilik olursa onu kat kat eyler" mealindeki ayeti okudu.
Bu hadis gösteriyor ki, kalbe ait ameller de, Ölçülüp tartılabilen hissedilir şeyler gibi tecelli edecektir. îman dinar miktarı, yarım dinar miktarı, zerre miktarı olarak tesbit edilebilecektir. En doğrusunu bilen Allahü Teala'dır.
"Peygamberler, Melekler, Mü'minler şefaat ederler. Cebbar olan Allah "Şimdi sıra Benim şefaatimde" diye buyurur".
Bundan kastedilen mana şudur: Allahü Teala yaratıklarından kendi katında mevki ve derece sahibi olan kullarının şefaatlerini kabul ettikten sonra "geriye Benim şefaatim kaldı" diye buyurur. Cehenneme düşenlerin Allah'ın emri ile oradan çıkarılmasına şefaat isminin verilmesinde, anlaşılması zor olan bir durum sözkonusudur. Burada kastedilen ise: Yaratılanlardan birinin şefaati olmaksızın Allah'ın cehenneme düşenlerden bazılarını, o-radan çıkarması durumudur. Bunlara işaret için "cehennemden bir avuç alır" deniliyor. Yani

cehennemde hâla azab görmekte olan
Mü'minlerden bir avuç alır. Bunlar ise iman dışında hiçbir iyilikleri bulunmayan Mü'minlerden birtakım topluluklardır. Onlar için hiçbir kimsenin şefaatine izin verilmemiştir. Allahü Teala onları, kimsenin şefaati olmaksızın kendi fazlı ile cehennemden çıkarır.
Resulullah Aleyhisselâm en son çıkarılanların cehennem dışında bir ırmağa atılmaları ve orada bitmeleri hadisesini dünyada hissedilir şeylere temsil ederek "yabani reyhan otlarını bir kaya ile bir ağaç arasında görmüşsünüzdür..." diye buyuruyor.
"Onların boyunlarına gerdanlıklar takılır". Yani bu, onların tanınması için bir alamet olur. Bunun için cennettekiler onlara: "Bunlar Rahman olan Allahü Teala'nın azadh kullarıdır" derler. Cennete girip orada çok şey gördüklerinde kendilerine "gördükleriniz ve bir o kadarı sizindir" denilir. Allah Her şeyin en doğrusunu bilendir. Ey Allah'ım bizi affmla ve rahmetinle cennetine koy. Amin. (Kasallanî şerhinden).

336. İmam Ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh Sahih'inde C.9, s.131 ve sonrasında yine Kitabu't-Tevhid'de "O Günde Baz Yüzler Parlak Olarak Rabblerine Bakacaklardır" mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babda şöyle bir rivayete yer veriyor:
Haccac ibnu Minhal der ki, Hemmam ibnu Yahya Katade'den, o da Enes ibnu Malik Radıyallahil Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etti: . . .
"Kıyamet gününde Mü'minler bekletilirler, öyleki bundan rahatsız olmaya başlarlar. Sonra; Birini Rabb'imiz katında şefaatçi edinsek de, Rabb'imiz bizi bu yerimizde rahatlatsa, derler. Adem Aleyhisselâm'a gelirler: "Sen Adem'sin, insanların babasısın, Allah seni eliyle yarattı, seni cennetinde oturttu, meleklerini sana secde ettirdi, sana her şeyin ismini öğretti, Rabbin katında bize şefaatçi olsan da, bizi bu yerimizde rahatlatsa, derler. Adem Aley-hisselam : Bu makamda değilim, der ve işlediği hatasını, kendisine yasak kılman ağaçtan yediğini hatırlatır ve: Siz Nuh'a gidin, O Allah'ın yeryüzü ehline gönderdiği ilk nebisidir, diye söyler Nuh Aleyhisselâm'a gelirler. O da : Ben bu mevkide değilim, der ve işlediği hatasını, bilmeksizin Rabb'inden istekte bulunmasını hatırlatır ve : Siz Halilu'r-Rahman'a gidin, diye söyler. İbrahim Aleyhisselâm'a gelirler. O da : Ben bu mevkide değilim, der ve üç yerde yalan söylediğini hatırlatır: "Ancak, siz Musa'ya gidin, Allah'ın kendisine Tevrat'ı verdiği, kendisiyle konuştuğu ve münacaatta kendisine yaklaştırdığı kuldur, diye söyler. Musa Aleyhisselâm'a gelirler. O da : Ben bu mevkide değilim, der ve işlemiş olduğu hatasını, bir kişiyi öldürmesini hatırlatır: "Ancak siz, Allah'ın kulu ve Resulü, ruhu ve kelimesi isa'ya gidin" diye söyler. Isa Aleyhisselâm'a gelirler. O da : Ben bu mevkide değilim, ancak siz, Allah'ın önceki ve sonraki günahlarını bağışladığı Mu-hammed Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e gidin, diye söyler. Bunun üzerine bana gelirler. Ben Rabb'imin makamında O'nunla münacaatta bulunmak üzere izin isterim. Bana bunun için izin verilir. O'nu gördüğümde hemen secdeye kapanırım. Allah dilediği kadar bir süre beni bu hal üzere bırakır. Sonra: Kalk ey Muhammed, söyle dinlenecek, şefaat et, şefaatin kabul edilecek, iste verilecek, diye buyurur. Ben başımı kaldırırım, Rabbimi bana öğrettiği şekilde över (sena eder) ve O'na hamdederim. Sonra şefaat ederim. Rabb'im benim kendileri için şefaatte bulunacağım bir topluluk belirler. Sonra çıkar, onları cennete sokarım. -Ravi Katade der ki: Onun aynı şekilde şöyle dediğini duydum: Sonra onları cehennemden çıkarır ve cennete sokarım.- Sonra döner, Rabb'imin huzuruna çıkmak üzere izin isterim. Bana izin verilir. O'nu gördüğümde derhal secdeye kapanırım. Allahü Teala dilediği kadar bir süre beni o hal üzere bırakır. Sonra: Kalk ey Muhammed, söyle dinlenecek, şefaat et şefaatin kabul edilecek, iste verilecek, diye buyurur. Sonra şefaat ederim, Hakk Teala benim için haklarında şefaatte bulunacağım bir topluluk belirler. Onları cehennemden çıkarır, cennete sokarını. Sonra üçüncü kez dönerim, Rabb'imin huzuruna çıkmak üzere izin isterim. Bana izin verilir. O'nu gördüğümde derhal secdeye kapanırım. Allahü Teala dilediği kadar bir süre beni bu hal üzere bırakır. Sonra: Kalk ey Muhammed, söyle dinleneceksin, şefaat et, şefaatin kabul edilecek iste istediğin verilecek, diye buyurur. Başımı kaldırırım, Rabb'imi bana öğrettiği övgülerle över ve O'na aynı şekilde hamdederim. Sonra şefaatte bulunurum. Hakk Teala benim kendileri hakkında şefeatte bulunacağım bir topluluk belirler. Çıkar onları cennete sokarım. 'Ravi Katade der ki: Onun şöyle söylediğini de duydum: Çıkar, onları cehennemden çıkarır cennete sokarım1 Sonunda cehennemde Kur'an'm tuttukları yani kendileri hakkında ebedî azab hükmü verilenler dışında kimse kalmaz. Sonra şu ayet-i kerimeyi okudu: "Olur ki Rabb'in seni övülmüş bir makama yükseltir", işte bu a-yet-i kerimede sözü edilen, Peygamberimiz Aleyhisselâm'a vaadedilen 'övülmüş makam1 budur".[16]

336. Hadisin Şerhi

Adem Aleyhisselâm yasak kılınan ağaçtan yediğini hatırlatıyor. Bu yasak Kur'an-ı Kerim'de şöyle bildiriliyor: "Ama şu ağaca yaklaşmayın yoksa zalimlerden olursunuz".
Nuh Aleyhisselâm'm bilmeksizin Rabb'inden istekte bulunması ise "Ey Rabb'im oğlum benim âilemdendir" demesidir.
ibrahim Aleyhisselâm'm üç yerde yalan söylemesi : Birincisi Müşriklerin bayramına katılmamak için "Ben hastayım" demesi, ikincisi : Putları kırdıktan sonra "olur ki şu en büyükleri kırmıştır" demesi, üçüncüsü de hanımı Sare hakkında "o benim kızkar de simdir" demesi. Bu sözler esasında doğrudan yalan olmayıp, sözün değişik manada kullanılması, yani karşısındakinin kötülüğünden kurtulmak için ayrı bir anlam kastedilerek kullanılmasıdır ama, yalan gibi görünen sözlerdir. Ancak görünüşte yalan mahiyeti taşıdığı için İbrahim Aleyhisselâm nefsi hakkında endişeye düşüyor. Bir kul Rabb'ini ne kadar iyi tanırsa O'ndan korkmada, diğerlerine göre o derece ileride olur.
"Ben Rabb'imin makamında O'na münacaat için izin isterim" yani sevdikleri için mesken kıldığı cennette. Bu makam, şerefi itibariyle O'na izafe edilmiştir. (Kastallanî şerhinden).
Bu, cami için "Allah'ın evi" yine Ka'be için "Allah'ın evi" denmesi gibidir. Bu ifade o yerlerin şeref ve üstünlüğünü bildirmek için kullanılır. Yüce Allah Kur'an-ı Keriminde : "İbrahim ve İsmail'e : 'Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rüku ve secde edenler için ev'imi temizleyin1 diye emretmiştik" buyuroyar.
Yüce Allah Kur'an-ı Keriminde "O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şefaat edebilir" diye buyurduğundan Resulullah Aleyhisselâm'da şefaatte bulunmak üzere Hakk Teala'dan izin isteyecektir. Bunun için Resulullah Aleyhisselâm kendisine şefaat için izin verildikten sonra Allah için secdeye kapanır, O'nu sena eder. ve O'na hamdeder. Bunları şefaat öncesinde yapar.
"Sonra bana izin verilir", yani şefaatte bulunmama izin verilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: O'nun izni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir" buyuruluyor. Bir başka ayet-i kerimede de: "Göklerde nice melek vardır ki, Allah dilediğine izin vermedikçe ve razı olmadıkça, onların şefaati hiçbir işe yaramaz" buyuruluyor.
"Kur'an-m tuttukları" yani ebedî olarak cehennemde kalmaları gerekenler. Bunlar ise kâfirlerdir. Allahü Teala onlar hakkında: "Onlar ebedî olarak cehennemde kalıcıdırlar" buyuruyor. Bunlar bağışlanmaya da hak kazanamazlar. Çünkü Allahü Teala: "Allah kendisine ortak koşulmasını nsla bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları dilediği için bağışlayabilir" buyuruyor. Bundan dolayı kâfirler hakkında şefaatte bulunmak için kimse cür'et gösteremez. Çünkü onlar için şefaatçi yoktur. Yüce Allah ayet-i kerimesinde: "Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenecek şefaatçisi olur" buyuruyor. Bu onlar hakkında şefaati esas itibariyle nefy etmektedir. Farzı muhal, onlar için biri şefaatte

bulunmak istese de faydası olmaz. Çünkü kendisine şefaat izni verilmemiş olur. Yüce Allah onlar hakkında: "Onlara şefaatçilerin şefaati de fayda vermez" buyuruyor.
"Sonra şu ayet-i kerimeyi okudu" sözünden anlaşıldığına göre ayet-i kerimeyi okuyan Resulullah Aleyhisselam'dır. (Kastallanî Şerhinden).

337. İmam Buharı Rahmetullahi Aleyh, C.9, s.146 ve sonrasında, Kitabu't-Tevbid'in 'Ttabb'in Kıyamet Gününde Peygamberlerle Konuşması" başlıklı babında şöyle bir rivayete yer veriyor:
Yusuf ibnu Raşid, Ahmed ibnu Abdullah'dan, o Ebu Bekr ibni Ayyaş'dan, o Humeyd'den, o da Enes Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Kıyamet günü olunca bana şefaat etme yetkisi verilir. Ben: Ey Rabb'im kalbinde bir hardal miktarınca imanı olanı cennete koy, derim. Onlar girerler. Sonra : Ey Rabbim, kalbinde en küçük bir madde miktarınca imanı olanı cennete koy, derim. Enes Radıyallahü Anh dedi ki: Ben âdeta Resulullah Aleyhisselâm'm parmaklarına bakıyor gibiyim,[17]

337. Hadisin Şerhi

En küçük madde miktarınca iman ile kastedilen, insanın kal-'bindeki inancın, onu Mü'min yapacak derece ve miktarda olmasıdır. Yani kalbinde o kimseyi iman sınırından içeri sokacak kadar bir inancın bulunmasıdır.
Enes Radıyallahü Anh: 'Ben âdeta Resulullah Aleyhi s selâm'ın parmaklarına bakıyor gibiyim' diyor. Yani Resulullah Aleyhisselâm ren küçük bir madde miktarınca' derken, parmağının ucunu işaret ediyor ve küçüklüğünü ifade etmeye çalışıyor. Kastaüani diyor ki: Hadisin diğer rivayetlerinde, Cenab-ı Hakk'ın Resulullah Aleyhisselâm'a, kalbinde arpa tanesi miktarınca, hardal tanesi miktarınca vs. iman bulunanı çıkarmasını emredeceği bildiriliyor. Burada ise Resulullah Aleyhisselâmın böyle bir talebde bulunacağı ifade ediliyor. Bu farklılığın birleştirilmesi için: Önce Resulullah Aleyhisselâm burada bildirildiği şekilde dilekte bulunur, sonra Hakk Teala ona diğer rivayetlerde bildirildiği şekilde cevap verir, denilmiştir. En doğru olanını Allah bilir. (Kastallanî şerhi).
338. imam Ebu Abdullah el-Buharî Rahmetullahi Aleyh, C.9, s.l46'da, Kitabu't-Tevhid'in 'Kıyamet Gününde Rabb Azze ve Celle'nin Peygamberlerle ve Diğerleriyle Konuşması' başlıklı babında şu hadisi rivayet ediyor.
Süleyman ibnu Harb, Hammad ibnu Zeyd'den, Ma'bed ibnu Hilal el-Anezl'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Basra ahalisinden bazı kimseler biraraya gelip Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'ın yanına gittik. Beraberimizde Sabit el-Bunanî'yi de onun yanına götürdük. O bizim için şefaat hadisinden soracaktı. Kendisini meskeninde bulduk. Vardığımızda kuşluk namazını kılıyordu. îzin istedik. Yatağının üzerinde olaraktan bize izin verdi. Sabit'e : Ona şefaat hadisinden önce herhangi bir şey sorma, diye söyledik. Sabit : Ey Ebu Hamza, bunlar senin Basra ahalisinden kardeşlerin, sana şefaat hadisinden soruyorlar, dedi. Enes Radıyallahü Anh de dedi ki: Muhammed Aleyhisselâm bize şöyle söyledi: Kıyamet günü olunca insanlar birbirlerine karışırlar. Adem Aleybisselâm'a gelirler. Ona: Bize Rabbin katında şefaat eyle, derler. O: Ben bu durumda değilim, ancak siz İbrahim'e gidiniz, O Rahman'ın yakın dostudur, der. İbrahim Aleyhisselâm'a gelirler. O da: Ben bu durumda değilim, ama siz Musa'ya gidin, O Allah'la konuşandır, der. Musa Aleyhisselâm'a gelirler: O da: Ben bu durumda değilim, ancak siz İsa'ya gidin, o Allah'ın ruhu ve kelimesidir, der. İsa Aleyhisselâm'a gelirler. O da: Ben bu durumda değilim, ancak siz Muhammed Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e gidin, der. Bana gelirler, "ben bu mevkideyim" derim ve Rabb'imin huzuruna çıkmak üzere izin isterim. îzin verilir. O zamanda bana, şu anda bilmediğim birtakım hamd sözleri ilham edilir, ben bu hamd sözleriyle Rabb'ime hamdederim. O'na secde ederim. "Ey Muhammed, başını ,kaldır, söyle söylediğin dinlenilecek, iste istediğin verilecek, şefaatte bulun, şefaatin kabul edilecek", denilir. Ben: Ey Rabbim, Ümmetimi istiyorum, Ümmetimi istiyorum, derim. Hakk Teala: Ey Muhammed, çık, kalbinde bir arpa tanesi ağırlığınca imanı bulunan herkesi oradan (yani cehennemden) çıkar, diye buyurur. Ben de çıkar ve bildirileni yaparım. Sonra tekrar döner, aynı hamd sözleriyle O'na hamdederim. Sonra secdeye kapanırım. "Ey Muhammed, başını kaldır, söyle söylediğin dinlenecek, iste istediğin verilecek, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecek", denilir. Ben : Ey Rabbim, Ümmetimi istiyorum, Ümmetimi istiyorum, derim. Hakk Teala : Çık, kalbinde zerre miktarınca yahut hardal tanesi büyüklüğünde iman bulunan herkesi oradan (cehennemden) çıkar, diye buyurur. Ben de çıkar, söylenileni yaparım. Sonra yine dönerim, aynı hamd sözleriyle O'na hamdederim. Sonra secdeye kapanırım. Hakk Teala: "Ey Muhammed, başını kaldır, söyle söylediğin dinlenecek, iste istediğin verilecek, şefaat et, şefaatin kabul olunacak" diye buyurur. Ben: Ey Rabbim, Ümmetimi istiyorum, Ümmetimi istiyorum, derim. Hakk Celle ve Âla : Çık, kalbinde bir hardal tanesinden çok çok çok küçük miktarca iman bulunan herkesi çıkar, onları cehennemden çıkar, diye buyurur. Ben de çıkar bunu yaparım". Kavi der ki: Enes Radıyallahü Ânh'ın yanından çıktığımızda arkadaşlarımdan bazılarına : el-Hasen'e de uğrasak, o ebu Halife'nin evine kapanıp duruyor, diye söyledim. Ona Enes ibnu Malik Radıyallahü A rıh'm bize rivayet ettiği hadisi bildiririz. Yanma vardık, selam verdik, bize izin verdi. Kendisine: Ey Ebu Saîd, sana kardeşin Enes ibnu Malik'in yanından geldik, onun şefaat hakkında bize rivayet ettiğinin benzerini duymamıştık, diye söyledik. "Onu okuyun bakalım" dedi. Hadisi kendisine bildirdik. Burada zikredilen yere kadar okuduk. O, "okuyun bakalım" dedi. Biz "bundan fazla bir şey söylemedi" dedik. Bunun üzerine: "O, yirmi sene önce bu hadisin tamamını bana bildirmişti, bilmiyorum unuttu mu yoksa usanırsınız diye tamamını okumaktan çekindi mi" diye söyledi. Biz: "Sen bize bildir" dedik. Güldü ve şöyle söyledi: insan aceleci o-larak yaratılmıştır. Bunu hatırlatmaktaki maksadım size rivayet etmekti. Bana da size rivayet ettiği gibi rivayet etti ve sonra şöyle devam etti: "Sonra dördüncü kez dönerim, aynı hamd sözleriyle O'na hamdederim. Sonra O'na secdeye kapanırım. "Ey Muhammed, başını kaldır, söyle söylediğin dinlenecek, iste istediğin verilecek, şefaat et şefaatin kabul edilecek" denilir. Ben: Ey Rabbim, la ilahe illallah: Allah'tan başka ilah yoktur, diyen herkes için bana izin ver, derim. Hakk Teala: izzetime, Celalime, Yüceliğime ve Büyüklüğüme yemin olsun ki, Allah'tan başka ilah yoktur, diyen herkesi oradan (cehennemden) çıkaracağım, buyurur".[18]

338. Hadisin Şerhi

"Kıyamet günü olunca insanlar birbirlerine karışırlar" yani, bu günün şiddeti dolayısıyla birbirlerine girerler.
Buradaki rivayette Adem Aleyhisselâm'ın: "Siz İbrahim'e gidin" diyeceği bildiriliyor. Diğer rivayetlerde ise Adem Aleyhis-selâm'm insanları Nuh Aleyhisselâm'a göndereceği bildiriliyor. Biz deriz ki: Olur ki Adem Aleyhisselâm : Nuh'a veya ibrahim'e gidin, diyecektir. Raviler hadisi özet halinde verdikleri için burada Nuh Aleyhisselâm'm ismini zikretmemişlerdir. Yahut raviler unutarak Nuh Aleyhisselâm'ı atlamış olabilirler. En doğrusunu Allah bilir.
"Rabb'imin huzuruna çıkmak üzere izin isterim" yani şefaat talebi amacıyla böyle bir izin isterim. Bu şefaat insanlar arasında hüküm verilmesini istemek içindir. Bu konuda daha önce yeterli açıklama yapıldı. el-Bezzar Müsned'inde Resulullah Aleyhis-selâm'ın "Ey

Rabb'im yaratıkların hesabını hızlandır" diyeceği bildirilmektedir.
Sonra her Ümmet kime kulluk ediyor idiyse onunla birlikte gider. Sonra cehennem getirilir, mizanlar (hesab terazileri) konur, sahifeler dağıtılır, Sırat yerleştirilir, bunun gibi bütün dehşetengiz işler olur. isyankârlar cehenneme girer.
Resulullah Aleyhisselâm müteakib sözlerinde diğer şefaatlerini açıklam ak tadır.
"Çok çok çok küçük iman". Bazı nüshalarda buradaki çok kelimesi iki kere tekrar ediliyor. Kuşmeyhenî'nin rivayetinde ise üç kere tekrar edilmektedir. Kastallanî diyor ki: Tekrarın faydası azlığı te'kiddedir. Bununla çok çok az imana sahib olana bile Resulullah Aleyhisselâm'm şefaat edeceği bildirilmiş oluyor. Çok çok az iman ise sadece, Resulullah Aleyhisselâm'm bildirdiklerini doğrulamaktan ibaret olup amelle desteklenmeyen imandır.
Rivayette Hasan-ı Basri'nin ebu Halife'nin evine kapandığı bildiriliyor. Burada adı geçen ebu Halife, ebu Halife et-Taî'dir. Hasan-ı Basri Rahmetullahi Aleyh'in onun evine kapanması ise Haccac-ı Zalim'den korkması sebebiyledir.
"Allah'tan başka ilah yoktur diyen herkes" denilirken "Muhammed O'nun Peygamberidir" sözüyle birlikte diyenler kastediliyor. Resulullah Aleyhisselâm'm : "Ey Rabb'im, Allah'tan başka ilah yoktur diyen herkes için bana izin ver" demesi karşısında Cenab-ı Hakk'ın : "izzetime, Celalime, Yüceliğime ve Büyüklüğüme yemin olsun ki, Allah'tan başka ilah yoktur" diye buyurmasının anlamı şudur: Bunu yapacak olan sen değilsin, yani senin şefaatinle değil, bu işi kendi zatım olarak yaparım. Kendi ismimin yüceliği ve birliğimin şanı adına bunu yaparım.
"Allah'tan başka ilah yoktur" diyenin cehennemden çıkarılması, bu söylediğini kalbi ile de tasdik etmesi halindedir. Bu sözü diliyle söyleyip kalbiyle inanmayan münafık, bu nimete kavuşamaz. Bunun için Resulullah Aleyhisselâm : "Kıyamet gününde insanlar içinden şefaatim ile en çok mutlu olacak olan; inanarak ve kalbiyle tasdik ederek "Allah'tan başka ilah yoktur" diyen kimsedir" diye buyuruyor. Allahü Teala'nın ilâhi lütfuna mazhar olacak olanlar da, bu sözü kalbiyle inanarak söyleyenlerdir. Bu inancı ameller ile meyvesini vermiş olmasa da. Resulullah Aleyhisselâm'm şefaatinden yararlanacak olan ise, inancı, iyi amel ile meyvesini vermiş olanlardır. Bu husus Şerhu'l-Mişkât'ta bildiriliyor. En doğru olanı bilen Allah'tır. (Kastallanî şerhinden).

---

[1] Buharî: Tefsir: Zümer Suresi: 2
[2] Buhari: Tevhid: 6 (ikinci rivayet; Tevhid: 36)

[3] Buharî: Tefsin Zümer Suresi: 2
[4] Müslim: Münafikun: 19
[5] Müslim: Münafikun : 20
[6] Müslim : Münafikun: 24
[7] Müslim: Münafikun: 25
[8] ibnu Mace: Mukaddime: 13

[9] Ebu Davud: Sunne: 19

[10] Buharî: Tefsir, Bakara suresi: 1

[11] Buharî: Rikak: 51

[12] Buharî: Tevhid: 19

[13] Buharî: Tevhid: 24

[14] Buharî: Tevhidi 24 ' "

[15] Buharî: Tevhid: 24

[16] Buhari: Tevhid: 24
[17] Buharî: Tevhid: 36

[18] Buharî: Tevhid: 36

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÎLÂ BÖLÜMÜ

Îlâ, lügat olarak yemin ve imtina mânasına gelir. Şer'î ıstılah'da, bir kimsenin karısına dört ay yaklaşmamaya yemin etmesidir. Îlâ âyet-i kerîme'de de temas edilen, câhiliye devrinde pek cârî bir boşama şeklidir: *"Kadınlarına yaklaşmamaya yemîn edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer erkekler (o müddet içinde kefâret yaparak zevcelerine) dönerlerse şüphe yok ki Allah cidden mağfiret edici, hakkıyla esirgeyicidir"* (Bakara: 2/226).
Cahiliye devrinde bu tarz boşamada koca rücû hakkından, kadın da müddet kaydı olmaksızın, diğer bir kocaya ebediyen varma hakkından mahrumdu.
Şu halde Kur'ân bunu dört ayla sınırlamıştır. Erkek bu müddet içerisinde kefâret ödeyerek rücû edebilir. Bunu yapmadığı takdirde dört ay sonra bir talak vermiş sayılır.
Îlâ üç çeşittir:
1- Îlâyı muvakkat: Bu, müddet belirtilen îlâdır. Dört ay, beş ay gibi bir müddetle kayıtlanır.
2- Îlâyı müebbed: Ebediyen kadına takarrüb etmemeye yemindir.
3- Îlâyı meçhul: Müddet tâyin edilmeden yapılan hanıma yaklaşmama yeminidir.
Belirtilen müddet içerisinde kadına yaklaştığı takdirde yemininde hânis olduğu için yemin kefâreti öder. Îlâ bahsi, birçok teferruatı bulunan bir mevzudur. Fıkıh kitaplarında açıklama yer alır.[1]
Aşağıdaki hadislerde temas edilen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in îlâsı, şerî ıstılah'daki îlâ'dan ziyâde, lügavî mânada bir yemindir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Tahrîm sûresi'nin nüzulüne sebep olan, hanımlarıyla arasında vâki bazı huzursuzluklar sonunda, kadınlarına bir ay takarrüb etmemek (yaklaşmamak) üzere yemin etmiş ve böylece, mü'minlerce îlâ ile ilgili âdabı da ta'lim buyurmuştur. Îlâ kararı rivayetlerde farklı farklı sebeplere dayandırılır. Biz bu sebeplerden sadece birini bahsin sonunda anlatacağız. Diğerlerini merak edenlere, tefsir kitaplarını görmelerini tavsiye ederiz. Ancak bütün rivayetler ailevî huzursuzlukta birleşir. Sebep olarak farklı hâdiselerin zikredilmesi, bir tezad (teâruz) sayılmamalı. Mezkûr hâdiselerden herbiri aynı esnâda veya birbirine yakın zamanlar içerisinde cereyan etmiş ve bunların birikimi de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i hanımları uyarıcı bir ceza olarak îlâ kararı vermeye sevketmiş olabilir. Bu karar, gerçekten müessir bir ceza olmuştur. Zira rivayetler hem hanımların hem de yakınlarının Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın boşamış olabileceği ihtimaliyle son derece üzülüp ağlaştıklarını, ciddi bir endişeye ve telaşa düştüklerini ifade ederler.[2]

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????]??? ?????? # ?????? ???? ???? ???????? ?????? ?? ????????? ???? ?? ?????? ????? ????? ?? ?????? ??? ??????? ?? ?????? ?????? ????????? ????????? ????? ??? ?????? ??? ?????? ???? ???? ???: ????? ?????? ?‘????? ????????? ??? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ???? ?????? ??? ??????? ???? ?????. ???: ????? ????? ???????. ?????? ?? ?????? ?????? ??? ????? ?????. ????: ?? ????? ???? ????????.[????? ??????? ???????? ????????.??? ???? ??????? ?? ?? ????:]??? ?????? ?????? ????? ??????[.??? ???? ????? ?? ????]??? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????[.

1. (109)- Enes (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i bir at yere atmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (sağ) tarafi veya (sağ) omuzu ezildi. Bu O'na ayakta duramayacak kadar ızdırab verdi. O sıralarda hanımlarını da bir ay müddetle terketti. Bu esnada, hurma kütüğünden yapılmış bir merdivenle çıkılan tenezzüh odasına (meşrübe) çekildi. Ashâb (radıyallahu anhum ecmaîn) kendisine "geçmiş olsun" ziyaretine geliyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturarak namaz kılardı, onlar ise ayakta durarak namaza uymuşlardı. Selâmı verince şöyle dedi:
"İmam, kendisine uyulmak için vardır. Öyle ise ayakta namaz kıldırıyorsa siz de ayakta kılın, şâyet oturarak kıldırıyorsa siz de oturarak kılın, imam rükuya varmadan rükuya gitmeyin, o başını kaldırmadan siz de kaldırmayın."
Râvi der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ayın 29'unda meşrübeden indi. Ashâb:
"Ey Allah'ın Resulü, sen bir aylık bir müddet için îlâ'ya (ayrı kalmaya) karar vermiştin" dediler. Onlara:
"Bu ay yirmi dokuz gündür" cevabını verdi."[3]
Buhârî ve Müslim'de Ümmü Seleme'den gelen bir rivayette: *"Bu ay yirmi dokuz çekiyor"* buyurmuştur.
Müslim'de Câbir (radıyallahu anh)'dan kaydedilen bir rivayette: "Sonra iki elini üç sefer uzattı, ikisinde her iki elinin bütün parmaklarıyla, sonuncu kerede sadece dokuz parmağıyla işaret etmişti" diye (yirmi dokuzu gösterdiği açıklanır)"[4]

AÇIKLAMA:

Bu hadis her ne kadar oturarak namaz kıldıran imamın arkasında cemaatin de oturarak kılmasını âmir ise de başka rivayetleri de beraberce değerlendiren Hanefî (Şâfi, Sevrî, Ebu Sevr ve Cumhûr) uleması ayakta durmaya muktedir olanların oturarak kıldıran imamın arkasında, ayakta kılması gereğine hükmetmişlerdir, namaz farz veya nâfile olmuş farketmez.[5]

?2? ??? ??? ??? ???:]??? ???? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ? ??? ?????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????. ????? ???? ?? ????? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ??? ??? ?? ???????[. ????? ??????? ?????.??? ???? ??????? ??? »???? ???? ????« ?‘?? ?????? ??? ?????? ????? ??????? ‘??? ???? ?‘???? ??? ??? ?????? ????????? ?? ????? ????? ??? ??? ?????? ????? .

2. (110)- İbnu Ömer (radıyallahu anh), *"Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer erkekler (o müddet içinde kefaret yaparak zevcelerine) dönerlerse şüphe yok ki Allah cidden gafur ve rahîmdir..."* (Bakara: 2/226) âyetinin açıklaması ile alakalı olarak) şöyle demiştir: "Ayette zikretilen) dört ay geçtikten sonra ya rücu etmek veya boşamak üzere zevc tevkif olunur. Îlâ yapan fiilen boşamayınca (bu müddetin dolmasıyla) boşanma husule gelmez." Bu görüş, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Ebu'd-Derda ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüm ecmaîn)'den ve Ashab'tan on ik kişiden de rivayet edilmiştir.[6]
Buhârî'nin bir başka rivayetinde İbnu Ömer demiştir ki: "Cenâb-ı Hakk'ın âyette zikrettiği îlâ, dört aylık müddet dışında hiç kimseye helal olmaz. Bu müdded dolunca ya tatlılıkla hanımını tutar veya, Allah'ın emrettiği şekilde boşamaya karar verir. (Îlâ müddetini uzatarak kocanın ayrıca birde boşanmasını beklemek gibi üçüncü bir yola sülûk edilemez.)"[7]

AÇIKLAMA

Bir kimse îlâ yaptığı takdirde âyette zikredilen dört aylık müddet geçince talâk vâki olur mu, olmaz mı? meselesi farklı şekilde cevaplandırılmıştır.
Yukarıda Muvatta'dan alınmış olan rivayete göre, İbnu Ömer, vaktin dolması boşanmanın husulü için yeterli değildir. Îlâ yapan kimsenin ayrıca boşaması gerekir kanaatindedir. "Erkek, bir an önce ya kefaret ödeyerek îlâyı kaldırmaya veya talâk vererek boşamaya mecbur edilmek üzere dördüncü ayın sonunda hâkim tarafından tevkif edilmelidir" demektedir. Aksi takdirde, câhiliye devrinde olduğu üzere, kadın ne evli ve ne de boşanmış sayılmayacağından mağdur olacak, bir kısım haklarını kullanamayacaktır. Yukarıdaki rivayet, Ashâb'tan on iki kişinin bu görüşte olduğunu tasrîh etmektedir. İmam Mâlik de bu görüştedir. Ancak Kûfeliler'e (Hanefiler) göre dört ayın dolmasıyla, kendiliğinden talâk vâki olur, erkeğin ayrıca boşaması şart değildir.[8]

?3? ??? ??? ????? ?????? ???? ???: ??? ??? ?????? ?? ??????? ?? ???? ???? ???? ??? ???? ?'????? ?'????? ???? ?????? ????? ?? ?????? ????? ?? ?????. ????? ????. ????: ?? ???? ??? ??????? ??? ??????? ???? ???????? ??????? ?? ???? ???????. ?????? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???? ???? ?? ???? ??? ???? ???? .

3. (111)- Hz. Ali (kerremallahu vechehu) buyurmuştur ki: "Bir kimse hanımına yaklaşmamaya yemin ederse (îlâ'ya karar verirse), bundan boşanma hâsıl olmaz. Dört aylık müddet geçince, îlâ yapan koca tevkif olunur, ya boşar ya da kefaret ödeyerek rücu eder."[9]
İmam Mâlik der ki: "Bir kimse, çocuğu sütten kesilinceye kadar hanımına yaklaşmamaya yemin edecek olsa, bu îlâ yemini sayılmaz. Bana Hz. Ali'den ulaşan bir rivayete göre, bu durumdan kendisine sorulduğu vakit bunun îlâ olmadığını belirtmiştir."[10]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, îlâ'nın tarifiyle ilgili olarak âlimlerin yaptığı ihtilafı görmekteyiz. Bazıları, yapılan yemînin îlâ sayılması için bu yeminin öfke ile yapılması, kadına bir ceza, bir zarar vermek niyetiyle yapılmasını şart koşmuştur. Söz gelimi, meme emen çocuğun zarar görmemesi için, hamileliği önlemek düşüncesiyle yapılan îlâ, ıstılahî îlâ değildir.
Hz. Ali, İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma) Hasan-ı Basrî ve diğer bir kısım seleften yapılan rivayete göre: "Öfke hâli iktiran etmeyen yemin îlâ sayılmaz." Öte yandan Şa'bî tarikinden yapılan rivayette: "kadınla erkek arasına girip mukareneti önleyen her yemin îlâdır."[11]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ???? ????:]??? ?????? ?????? # ?? ??????? ?????? ????? ??????? ?? ????? ?? ??????? ??????[. ????? ???????.

4. (112)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hanımlarına yaklaşmamaya yemin etti (îlâ kararı verdi) ve (bal yemeyi de kendi kendine) haram etti. Böylece helal olan bir şeyi kendisine haram kılmıştı. Sonra kefâret karşılığında yeminini bozdu"[12]

AÇIKLAMA:

Bahsin girişinde belirtildiği gibi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i îlâ kararı vermeye sevkeden birkaç sebep zikredilir. Bunlardan en ziyade zikredileni, bal şerbeti içmesiyle ilgili olanıdır:
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zevcelerini mûtad üzere ziyaretleri esnasında, kendisine, validelerimizden biri tarafından ikram edilen bal şerbetinin hatırına onunla olan sohbetini biraz uzatması, diğerlerinin kıskanmalarına sebep olmuştu. Aralarında anlaşarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendilerini ziyaretleri sırasında "meğâfir koktuğunu" söylediler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bal şerbeti içtiğini, (bunun meğâfirle ilgisi olmadığını) söyleyince de: "Arılar balı meğâfir çiçeğinden yapmıştır" dediler.
Meğâfir, kokusu hoş olmayan ikrah veren bir ottu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise pis kokulu şeylerden son derece kaçınır "Cemaate çıkıyorum" diyerek sarımsak veya soğanla pişirilmiş yemeklerden bile yemezdi.
Zevcelerini ayrı ayrı ziyareti sırasında hepsinin ittifakle meğâfir kokusundan bahsetmesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı üzmüştü. Bir daha bal yememek üzere yemin etti.
Bunun üzerine Tahrim sûresi nâzil oldu. İlk ayetlerde*: "Ey peygamber, eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın helal kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun... Allah şüphesiz size yeminlerinizi kefaretle geri almanızı meşru kılmıştır..."* (Tahrim: 66/1-2) diyerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışının hoş olmadığı, kefâret ödeyerek yemininden rücu etmesi emredilmiştir.
İşte Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu vak'a üzerine zevceleriyle bir ay ayrı kalmaya karar vererek meşrûbe denen ve hurma kütüğünden mamul bir merdivenle çıkılan tenezzüh odasına çekildi.
Îlâ, cahiliye Araplarında sıkca görülen bir boşanma şeklidir, müddetle sınırlı değildir. Böylece kadın ne boştur evlenebilsin, ne de değildir zevce muamelesi görsün.
Kur'ân-ı Kerîm bunu yasaklayarak, böylesi bir durumun dört aydan fazla devam edemiyeceğini hükme bağlamıştır. Ancak âyet-i kerime üç farklı şekilde anlaşılmıştır:
1- İlâdan sonra dört ayın dolması, talâka azmetmek sayılmıştır ve böylece, îlâ yapan erkek, dört ay içinde kefaret vererek yemininden dönmemişse, bir talâk-ı bainde bulunmuş sayılır. İbn-i Abbas, İbnu Mes'ud, Zeyd İbnu Sâbit, Osman İbnu Affan bu görüştedir. Hanefiler de bunu iltizam etmiştir.
2- Hz. Ali, İbnu Ömer, Ebu'd-Derdâ, Hz. Aişe başta diğer bazıları, böyle birinin dört ayın hitamında îlâya son vermek veya, boşamaya karar vermek üzere hâkim tarafından tevkif edileceğine hükmetmiştir. Şâfiî ve Mâlikîler de bu görüştedir.
3- Üçüncü görüşe göre, dört ayın sonunda bir talâk-ı ricî vâki olur. Sâid İbnu Müseyyeb, Sâlim İbnu Abdillah, Ebu Bekr İbnu Abdirrahmân, Zühri, Atâ.. gibi bazıları bu görüşe sâhib olmuştur.
Konunun teferruatı için fıkıh kitaplarına başvurulmalıdır.[13]

---

[1] Ömer Nasuhi Bilmen'in Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu'nun ikinci cildine müracat edilsin. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/415-416.
[3] Buhârî, Salat: 18, Ezan: 51, 82, 128, Sıfatu's-Salat: 83, 128, Savm: 11, Mezâlim: 25, Nikâh: 91, Talâk: 21, Eymân: 20; Tirmizî, Savm: 6, (690); Nesâî, Talak: 32, (6, 166).
[4] (Siyam: 24); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/416-417.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/417.
[6] Buhârî, Talak: 21; Muvatta Talak: 19, (2, 557).
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/418.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/418-419.

[9] Muvatta, Talak 17, (2, 556).
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/419.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/419.
[12] Tirmizî, Talak: 21, (1201); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/420.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/420-421.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

METÂLİB UL-ALİYE (3)
HİLÂFET VE İDARECİLİK KİTABI
Yapamayan Kişiye İdarecilik Vermenin Mekruh Olduğu
Hilâfetin Kureyş'te Olduğu
İslâm'da Biatin Keyfiyeti
İdareciliğin, Daha İyi Kur'an Okuyana, Yaşlıya ve Soyluya Takdim Edilmesi
Dinin, Bazen Dinsiz Biriyle Desteklenmesi
Kılıcım Kuşanmış Halde Halifeyi Koruma Vazifesini Yerine Getirme
Hâkimin Öfkeliyken Hüküm Vermesinin Mekruh Olduğu
İdarecinin, Vatandaşlar Lehine Memurunu Cezalandırması
Hz. Ömer'in: "Resûlullah (sallallahualeyhiv(sdiem)'i Kendi İçin Kısas Uyguladığını Gördüm" Sözünün Açıklaması
Devlet Başkanının, Halktan Uzak Durması veya Kendini Onlardan Üstün Görmesi Durumunda Memurunu Uyarması
Halkın Malıyla Ticaret Yapması Durumunda Memurun Malının Yarısına El Konulması
Vezirler ve Vezir Kişinin, Maslahatı Başkasında Görmesi Durumunda Devlet Başkanının Talimatını Yerine Getirmemesi
Hüküm Veren Kişinin Doğruya Ulaşmak İçin Yaptığı Gayretin Sevabı
İdareci Kişinin İyi Ahlaklı Olması ve Kimseyi Kayırmaması
Vatandaşların Malından İdareciye Helâl Olan Kısım
Koru
Zulümden ve Zalimlere Yardım Etmekten Sakındırma
İdarecinin Islah Olması İçin Sabretmek
Baştaki İdareciye İtaat ve Cemaate Bağlılığı Teşvik
Adil idarecinin Fazileti ve Zalim idarecinin Kötülenmesi
Allah'a İtaatin Olmadığı Hususta İdareciyi Dinlememek
Yöneticilik
Devlet Başkanının, Memurlarına, Müslümanları Nasıl İdare Edeceklerine Dair Tavsiye ve Öğütleri
Yargı Ve Şahitlikler Kitabı
Hak İle Hükmetmeyen Kişi İle İlgili Endişeler
Rüşvetin Kınanması
Hasımlardan Birine Torpil Geçmek Ve Haksız Şikâyet
Hüküm Vermekten Dolayı Ücret Almanın Mekruh Oluşu
Şahit İle Beraber Yemin İle Hükmetmek
Şahitliğe Kabul Edilmeyen Kimseler
Davacının Elinde Bir Belge/ Delil Yoksa Davalıya Yemin Etmek Düşer
Mekruh Olan Hususta Şahitliğe Yanaşmamak
Yalan Yere Şahitlik Etmenin ve Şahitliği Gizlemenin Yasak Olması
GİYİM VE SÜS KİTABI
Peruk Takan ve Taktıranın Lanetlenmesi
Evlerin Temizlenmesini Emretme
Sarık Kullanmanın Mendup Oluşu
Zaruret Hali Hariç Yere Sürünen Elbisenin Giyilmesi Kibirdendir
İsraf ve Kibir Durumu Olmadıkça Allah'ın Nimetini İzhâr Etmenin Mubah Olduğu
Duvarları Süslemeyi Yasaklamak
Kadının Vücut Hatlarını Yansıtacak Elbiseleri Giymesinin Yasak Oluşu
Eline Kına Yakan Kadının Kına İle Nakış Yapması
Zâfirândan Sürülen Kokunun Mekruh Olduğu
Asfur İle Boyanmış Elbiselerin Çocuklara Has Olduğu
Dövme Yapma
Yırtıcı Hayvanların Postları Üzerinde Oturmanın Yasak Olması
İpeğin Erkeklere Haram, Kadınlara Mubah Olması Ve İpeğin Kadınlara Satılmasının Caiz Olduğu
Bir Mazerete Binâen İpeğin Giyebileceği, Ancak Çocuklar Tarafından Giyilmesinin Mekruh Olduğu
Beyaz Giysinin Üstünlüğü ve Diğer Renklerin Giyilmesi
Kırmızı Renk
İzârın Uzunluğu
Kadın Elbiselerinin Uzunluğu
Altın Süs
Bıyığın Kısaltılıp Sakalın Uzatılması
Ağarmış Kılların Koparılmasının Mekruh Olduğu
Sakala Kına Yakılması
Müslüman İken Başına Ak Düşüp de Onu Boyamayanın Fazileti
Sürme
Yüzük
Ayakkabılar
Kılıçların Süslenmesinin Yasaklanması
Hayvanların (Ateşle) İşaretlenmesi
Helal Giyimin Güzelliği
KURBAN VE AKİKA KİTABI
Akîka (Kurbanı) ve Doğan Çocuğa Yapılacaklar
HAYVAN KESİMLERİ
Ceninin Kesilmesi
Hayvan Kesimleri
Azı Dişi Olmayan Hayvanların Hükmü
(Keserken) Allah'ın Adını Anmak
Köpeklerin Öldürülmesi
Köpek Edinmenin Yasaklanması
Kurt
Arı ve Sinekler
Beyaz Horozun Fazileti
Yenilmesi Mekruh Olan Şeyler

Böbürlenmek Gayesiyle Yapılan Yemeğin Yenmemesi
Hayvanların Kesimi
Koyunların "Bereket" Diye İsimlendirilmesi
AVLANMA KİTABI
Avlanmaktan Hoşlanmak
Yay, Eğitimli Köpek ve Daha Başka Yolla Avlanan Hayvanlann Yenilmesinin Hela. Olduğu
Avın Ağ Kuran Kişi İle Yakalayan Kişi Arasında Taksim Edilmesi
Deniz Avının Kesilmeden Yenilmesinin Helal Olduğu
Kesimine Güç Yetirilmeyen Hayvanların Kesimi
Aslan Görüldüğünde Yahut Köpek Saldırdığında Okunacak Dua
Gece Vakti Kuş Avlamanın Yasağı
Zararsız Yılanı Öldürmekten Sakındırma ve Zararlı Yılanın Öldürülmesine Müsaade
YEME VE İÇME KİTABI
Yemek Yedirmenin Fazileti
Yenilmesi Yasak Olan Şeyler
Sırtlan
Çekirge
Ziyafet, Misafirin Ağırlanması ve Susamış Hayvan Sulamanın Sevabı
Yemek Yeme Adabı
Sirke
Peynir
Tuz
Zeytinyağı
Karpuzun Yaş Hurma İle Birlikte Yenilmesi
Hurmanın Fazileti
Hindiba
Helva
Kim Bir Yemeğe Davet Edilir de Başka Birisinin de Yanında Olmasını İsterse Davet Sahibinden İzin Alsın
Davete İcabet
Nafile Oruç Tutanın Yemeğe Davet Edildiğinde Orucunu Bozabileceği
Nimete (Yiyeceğe) Karşı Mütevazi Olmanın Fazileti
Çarşıda Yemek Yemenin Mehruhluğu
Süt İçme Adabı
Su Vermenin/ İkram Etmenin Fazileti
Kâfirin Çok İçmesi Allah'ı Anmamasından Dolayıdır
TIP KİTABI
Tedavi Olmanın Emredilmesi
Kust Otu
Tuz
Güneşte Oturmanın Yasaklanması
Yüksek Ateş İçin Soğuk Su
Telbine Aşı1
Kına
Semizotu
Günlük, Mürrüsafî ve Kekik
Hastalığı Gideren Dua
Susam Yağı
Hastalığın Kefareti, Hastanın Sevabı ve Mü'minin Hastalığa Yakalanmasının Ecrinin Artması Anlamına Geldiği
Kör
Musibeti Gizlemenin Fazileti

METÂLİB UL-ALİYE (3)

HİLÂFET VE İDARECİLİK KİTABI

2037. Abdullah b. Subey' der ki: Hz. Ali'ye: "Kendinden sonraki devlet başkanını tayin etmeyecek misin?" diye sorulduğunda şu cevabı verdi: "Hayır, Resûlullah (salklbhu aleyhi vesellem) ayrılıp gittiğinde sizi nasıl bıraktıysa ben de öyle bırakacağım." (Ebü Ya'lâ) [1]

2038. Ebû Miclez naklediyor: Hz. Ömer, Medine bahçelerinden birinde uzanmış dinleniyordu. Etrafındakilere: "Benden sonra kimi tayin edeceksiniz?" diye sordu. İçlerinden birisi: "ez-Zübeyr b. el-Awâm'ı tayin edeceğiz" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ömer ona şu mukabelede bulundu: "O durumda pinti, kötü ahlâklı birini tayin etmiş olursunuz." Bunun üzerine başka birisi: "Talha b. Ubeydullah'ı tayin ederiz" deyince Hz. şu karşılığı verdi: "Resûlullah'ın (salbMıu aleyhi veselîem) kendisine hibe olarak verdiği bir meblağı Yahudi bir kadının mihrine harcayan bir adamı nasıl halife tayin edersiniz!" Başka birisi: "Ali'yi tayin ederiz" deyince bu kez Ömer şu karşılığı verdi: "Yemin olsun ki, siz onu halife tayin etmezsiniz, andolsun onu halife tayin ederseniz sizi, hoşlanmasanız da hakkı uygulamaya zorlar." el-Velîd b. Ukbe: "Senden sonra halifenin kim olduğunu biliyoruz" deyince Ömer doğrulup: "Kim o?" dedi. el-Velîd: "Osman b. Affân'dır" karşılığını verdi. (el-Velîd, Osman'ın anne bir üvey kardeşiydi) Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Osman'ın mal sevgisi ve yakınlarını kayırması durumu ile bu nasıl olacak!" [2]

2039. Ebû Sa'lebe el-Huşenî bildiriyor: Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ile Muâz b. Cebel kendi aralarında konuşuyorlardı. İkisine: "Resûlullah (sallallalıu ale vesellem)'in vasiyetini aklınızda tutmadınız mı?" diye sordum. Onu hatırlamaya çalıştılar ve şöyle dediler: "Bu ümmetin başlangıcı nübüvvet ve rahmettir, ondan sonra hilâfet ve rahmet dönemi başlayacaktır, peşinden zulüm dolu krallık, onun peşinden azgınlık, zorbalık ve fesat dönemi yaşanacak: içkiyi helâl, zinayı mubah görecek ve bozulma dönemi başlayacaktır. Bütün bunlara rağmen yardım görecekler ve Allah Teâlâ'mın huzuruna gelinceye dek rızıklandınlacaklar." (İshâk, Ebû Dâvud et-Tayalisî ve Ebû Ya'lâ) [3]

2040. Mesrûk anlatıyor: Adamın biri Abdullah b. Mes'ûd'un yanma gelerek ona: "Peygamberiniz size kendisinden sonra kaç halifenin geleceğini anlattı mı?" diye sordu. İbn Mes'ûd: "Evet, sen aramızda en genç birisisin ve senden önce kimse bana bu soruyu sormadı" karşılığını verdi ve sonra ekledi: "Hz. Musa (aleyhisselam'in nakîbleri sayısınca 12 kişi olacaktır." (Müsedded)

2041. eş Şa'bî, amcası Kays b. Abd'dan naklediyor: Bir bedevi Abdullah b. Mes'ûd'a gelip... Benzer hadisi nakletti ancak: "Sen aramızda en genç birisisin" ifadesine yer vermedi. (Ebû Ya'lâ)

2042. Temîm b. Hazlem der ki: Kufe'de kendisine idarecilik tevdi edilen ilk şahıs el-Muğîre b. Şu'be'dir, ancak o bunu istemediği halde kabullenmek zorunda kalmıştır. (Müsedded).

Yapamayan Kişiye İdarecilik Vermenin Mekruh Olduğu

2043. Rafi b. Ebî Râfi et-Tâî bildiriyor: Zâtu's-Selâsil gazvesine çıkıldığı zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir ordu göndermiş ve aralarında Ebû Bekir'in bulunduğu orduya Amr b. el-As'ı komutan tayin etmişti. Bu gazve Şam halkının kendisiyle övündüğü ve şöyle dedikleri bir gazvedir: "Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem), aralarında Ebû Bekr'in bulunduğu bir ordunun başına Amr b. el-As'ı komutan tayin etmiş ve onlara uğrayacakları müslüman bölgelerdeki İnsanları seferber etmelerini emretmiştir. Bu ordu bizim olduğumuz bölgeye uğradı, bizi cihada davet etti, biz de onlarla cihada çıktık." Ben, kendi kendime şöyle dedim: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'in ashabından birini seçip ona hizmet edeyim de ondan birşeyler öğreneyim, zira ben, her istediğimde Medine-i Münevvere'ye gitme şansına sahip değilim" Bunun üzerine Ebû Bekir'i seçtim ve ona eşlik ettim. Ebû Bekir'in bir elbisesi vardır ki, bineğe bindiği zaman büyük kısmı aşağıya sarkacak şekilde giyer, indiği zaman da onu tamamen üzerine alır, toplardı.

Hevazin kabilesinin Ebû Bekr'i ayıpladığı ve alay konusu yaptığı elbiseydi bu elbise. Şöyle demişlerdi: "Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem)'den sonra şu elbiseyi giyen kişiye mi biat edeceğiz?!" Biz gazamıza gidip döndük ve ben ona hiçbir şey sormadım. Bir gün ona dedim ki: "Ben sana eşlik ettim ve senin üzerinde bir hakkım var ve üstelik sana hiçbir soru sormadım, bana faydası dokunacak bir şey öğretir misin? Zira ben, her istediğim an Medine'ye gitme şansına sahip değilim." Bunun üzerine Ebû Bekir bana şöyle dedi: "Bana hatırlatmadan bunu sana söylemeye niyetim vardı: Allah' a kulluk et ve O'na asla hiçbir şeyi ortak koşma, farz namazını kıl ve farz zekâtını ver" dedi. Allah'ın evi Kabe'yi haccet ve Ramazan orucunu tut, sakın iki kişiye de olsa emir/idareci olma!" Bunun üzerine ben şöyle dedim: "Namaz ve zekâta gelince bunları anladım, idareciliğe gelince insanlar onun vasıtasıyla hayır kazanırlar." Bana şu karşılığı verdi: "Madem ısrar ediyorsun ifade etmeye çalışayım: İnsanlar islâm dinine isteyerek ve istemeyerek girdiler, girdikten sonra da Allah Teâlâ onları zulümden korudu, artık onlar Allah'ın korumasına ve himayesine girdiler, kim onlardan birine karşı haksızlık ederse Rabbine karşı nankörlük etmiş olur. Allah'a yemin olsun ki, sizden birinizin komşusunun koyunu veya devesi elinden alınacak olursa Allah haberdar olmasına rağmen komşusu için başkalarına öfkelenecek ve onlara suratını asıp oturacaktır. Yurtlarımıza dönüp bilâhare Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hayata veda ettiğinde müslümanlar Ebû Bekr'e biat etmiş ve onu halife seçmişlerdi. Ben: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den sonra kim halife oldu?" diye sordum; 'Senin dostun Ebû Bekir" dediler. Bunun üzerine Medine'ye gittim. Ebû Bekir'i yanlız halde buluncaya kadar onu kolladım. Mûsafaha ettikten sonra ona: "Beni tanımadın mı, ben senin dostunum" dedim. O da: "Evet, tanıdım" dedi. Ben: "Bana söylediğin şeyi hatırlıyor musun? İki kişiye bile olsa başkan olma dedin, oysa sen müslüVianlarm başına halife olarak geçtin" dedim. Ebû Bekir şu cevabı verdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde insanlar Cahiliye döneminden yeni çıkmışlardı, arkadaşlarım bu görevi kabullenme konusunda beni zorladılar, insanların tekrar din değiştirmelerinden korktum." Allah'a yemin olsun ki, Ebû Bekir çok gerekçeler ileri sürünce ben onu mazur gördüm.

Cerîr'in rivayetinde şöyle bir ilaveye yer verilir: Râfî b. Ebî Râfi dedi ki: "Cahiliye döneminde koyun otlatırdım, daha sonra yavaş yavaş mertebe kaydedip hac idaresi başkanı oldum." (İshâk) [4]

2044. Zİyâd b. el-Hâris es-Sudâî naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleytdveseüem) şöyle buyurdu: "MİÎ'ının bir kişi. için idarecilikte hiçbir hayır yoktur." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [5]

2045. Umeyr b. İshâk naklediyor: Resûlullah (sallaikhu aleyhi vesellem), el-Mikdâd b. el-Esved'i bir yere vazifeli olarak gönderdi. Döndüğünde ona: "Kendini nasıl gördün?" diye sordu. O da: "Etrafimdakileri köle ve cariye zannettim; Allah'a yemin olsun ki, hayatta kaldığım sürece iki kişiye dahi olsa idareci olmam" cevabını verdi. (Müsedded) [6]

2046. Ömer b. el-Hattâb, Resûîullah (sallallahualeyhiv€sellem)'in sahabelerinden birisini idareci tayin etmek istedi de o sahabi sanki bu vazifeyi istemedi, bunun üzerine Ömer, öfkelenip şöyle dedi: "Üstlendiğimiz yönetim konusunda mutlaka yardımcılarımızın olması gerekir. Bu durum karşısında o sahabi Ömer'e onay verip ona şöyle dedi: "Aileme gidip onlara bir takım tavsiyelerde bulunayım, sonra istenilen yere gideyim." Ömer de: "Evet, olur" dedi. O zat Ömer'in yanından çıktıktan sonra amcasıyla karşılaştı, amcası ona: "Gitmemeni tavsiye ederim" dedi. Sahabi: "Nasıl olacak?" diye sordu. Amcası da şu karşılığı verdi: "Ona dön, ben de seninle geleyim; zira Ömer seni gördüğünde sana: Daha gitmedin mi? diye soracak. Sen de ona şöyle de: Ey Mü'minlerin emiri! Sizinle istişare etmek istiyorum." Sahabi amcasının dediğini aynen uygulayıp Hz. Ömer'e geldiğinde Ömer ona: "Kim seni engelledi?" diye sordu. O da amcasını kasdederek: "Falanca" dedi ve şunu ekledi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir vazife veya müslümanlarla ilgili bir göreve bir kişiyi tayin etmek istediğinde o kişi: Yâ Resûlallah! Senin istişare edeyim, sen ne dersin?> diye sormuş ve Resûlullah (sallallahualeyhi vesdlem)'in de şöyle buyurduğunu işitmiştim: "Ben sana gitmemeni tercih ederim/tavsiye ederim; zira on kişiye İdareci tayin edilen herkes kıyamet günü eli kolu bağlı Allah Teâlâ'nm huzuruna getirilecektir, sonra da ameli onu kurtaracaktır." Ben bunları söylerken Hz. Ömer yaslanır vaziyette idi, işitir işitmez doğruldu ve şöyle seslenmeye başladı: "Hangi amel onu kurtaracak?!" Bunu birkaç kez tekrarladı. (İshâk) [7]

2047. Bişr b. Âsim naklediyor: Hz. Ömer, Bişr b. "Âsım'a bir ferman yazdı. O ise: "Benim bu yazılanlara ihtiyacım yok" diyerek Allah'ın Resûlü'nden (sallahualeyhivesellem) şu sözünü işittiğini bildirdi: "Valiler kıyamet gününde Allah'ın huzuruna getirilecek ve cehennem köprüsü üzerinde durdurulacaklar. İçlerinden Allah'a itaat edenler kitablan sağlarından verilecek ve kurtuluşa ereceklerdir. İçlerinden Allah'a isyankâr olanlar ise, köprüden düşecek ve ateşten bir vadiye yuvarlanacaklardır." Bunun üzerine Hz. Ömer, Ebû Zer ve Selman'ı çağırtıp önce Ebû Zer'e: "Sen bu hadisi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den işittin mi?" diye sordu. O da: "Allah'a yemin olsun ki, işittim" dedi ve: "Söz konusu vadiden sonra ateşten bir vadi daha var" kısmını ilave etti. Daha sonra Selman'a aynı soruyu sordu, ancak o bununla ilgili birşey söylemek istemedi, peşinden Ömer: "Bütün sorumluluklarıyla bu emaneti kim alır?" diye sordu. Ebû Zer de: "Allah kimin gözünü kör, kulağını sağır ettiyse o alır" karşılığını verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

2048. Bişr b. Âsim babasından naklediyor: Zekât vergilerini toplamak üzere Ömer b. el-Hattâb kendisine haber gönderdiğinde bu görevi kabul etmeye yanaşmadı. Ömer: "Niçin?" diye sorunca o da şu karşılığı verdi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet günü olduğunda vali Allah'ın huzuruna getirilecek ve cehennem köprüsü üzerinde durdurulacaktır. Allah Teâlâ köprüye emredecek, o da öyle bir sallanıp silkelenecek ki, vücudun her kemiği yerinden dağılacak. Sonra Allah Teâlâ kemiklere emredip yerlerine dönmelerini isteyecektir. Şayet o idareci Allah 'a itaat eden birisi ise Allah Teâlâ onun elinden tutacak ve rahmetini iki kat ona bahşedecektir. Yok, eğer idareci isyankâr birisi ise köprü onu aşağıya yuvarlayacak ve cehennemde yetmiş yıl derinliğinde bir çukura yuvarlanacaktır. [8] Bunun üzerine Hz. Ömer ona şöyle dedi: "Bizim işitmediğimiz şeyi mi Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'den işittin?" Aynı mecliste Selman: "(evet Ömer) Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurmuştur" dedi ve: "Ayrıca alevle kaynayan yetmiş yıl uzunluğunda bir vadi daha var" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer elini alnına koyarak: "Eyvah! Biz mahvolduk, ölmüşüz de ağlayanımız yok" dedi ve: "Bu emaneti bütün sorumluluğuyla kim alır?" diye sordu. Ebû Zer de: Allah Teâlâ'nm gözünü kör ettiği, yüzünü toprağa sürttüğü kimse ancak üstlenir" dedi. (Ahmed b. Menf)

2049. Abdullah b. el-Ayzâr, Şam'lı bir kişiden naklediyor: Hz. Ömer, Bişr b. Âsım'ı bir yere idareci tayin etmek istediğinde Bişr: "Senin idarecin olmam!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: "Niçin?" diye sorduğunda Bişr şu cevabı verdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseöem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Vali/idareci kimse kıyamet günü sırat köprüsünde durdurulur, kendisine öyle bir seslenilir ki, vücudundaki her organ yerinden çıkar. Şayet bu kişi adil birisi İse sırattan geçer, yok eğer zalim birisi ise yetmiş yıllık ateşten bir kuyu içersine düşer." Bunun üzerine Hz. Ömer yüzünün rengi solmuş vaziyette mescide girdi. Ebû Zer ona: "Ey Mü'minlerin Emiri! Neyin var?" diye sordu. O da: "Bişr b. Âsım'ın bana naklettiği bir hadis yüzünden" cevabını verdi. Bu defa Ebû Zer: "Hangi hadis?" diye sorunca Ömer, hadisi nakletti. Ebû Zer: "Evet, Resûlullah (sailallahu aleyhi vesellem)'den böyle bir hadisi ben de işittim" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Bu hadisi işittikten sonra kim idareci olmaya talib olur ki?!" dedi. Ebû Zer: "Allah Teâlâ'nın burnunu sürttüğü ve kendisini zelil kıldığı kimse..." dedi. [9] (Abd b. Humeyd)

2050. İbn Ömer naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Sa'd b. Ubâde'yi bir bölgeye idareci tayin etti. Sa'd tayin edildiği yere gitmek üzere yola çıkmadan gelip Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile vedalaştı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Ey Sa'd! Kıyamet günü sakın boynunda böğüren bir deve taşıyan birisi olarak Allah'ın huzuruna çıkmayasın" buyurdu. Bunun üzerine Sa'd: "Ey Allah'ın Resulü! Ben idareci olursam da böyle bir şey olur mu?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet" dedi. Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bilirsin ki benden bir şey istendiği zaman reddetmem, beni bu konuda mazur gör"diye rica etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de onu mazur gördü. (Ebû Ya'lâ) [10]

Hilâfetin Kureyş'te Olduğu

2051. Urve b. ez-Zübeyr naklediyor: Ve Müseylime, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir mektup yazmış ve şöyle demişti: "Habîb oğlu Müseylime'den Allah'ın Resulü Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)'e, sana selam eder ve şunu bildirmek isterim ki, yeryüzünün yarısı Kureyş'in, yarısı da bizimdir. Ancak Kureyş başkalarının haklarına tecavüz etmekte olan bir topluluktur..."

iki adam Muhammed'in, Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmiş ve şöyle demişlerdir: "Müseylime Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğunu inkar etmemektedir, ancak o vahiy konusunda seninle ortak olduğunu ve kendisine bir peygamberlik verildiğini iddia etmektedir ...." (İshâk) [11]

2052. Zeyd b. Ebî Attâb naklediyor: Muâviye minbere çıkıp şöyle bir hutbe irad etti: Resûlullah (sallallahualeyhivese0em)'i işittim şöyle buyurdu: "Hilâfet konusunda insanlar Kureyş'e tâbidir, dince ince bir kavrayış sahibi olmaları durumunda insanların Cahiliye döneminde en hayırlı olanları, İslâm döneminde de en hayırlılarıdır. Şayet Kureyş'liler şımarmayacak olsalardı, onlara Allah katında layık görülen şeyi söylerdim.[12] (İshâk)

2053. Kesîr b. Abdullah el-Müzenî, babasından, o da dedesinden naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanındaydım: "Ey Kureyş topluluğu! Benden sonra bu dinin mümessilleri/idarecileri sizlersiniz" buyurduktan sonra şu âyet-i kerimeyi sonuna kadar okudu: "Sadece müslüman olarak can verin ve hepiniz Allah'ın ipine sarılın.[13] Daha sonra sözüne şöyle devam etti: "Ensar ile onların oğullan ve torunları konusunda beni mahcup etmeyin. " Hadisin senedinde yer alan Kesîr zayıftır. [14] (İshâk)

2054. Yine Kesîr babasından, o da dedesinden naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemj'in yanında oturuyordum, şöyle buyurdu: "Bir kavmin müttefiki onlardan sayılır, aynı şekilde bir kavmin yeğeni de onlardan sayılır. [15] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

2055. Hz. Ali bildiriyor: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) bir gün insanlara hutbe irad etmiş ve şöyle buyurmuştur: "îyî bilesiniz ki, emirler/idareciler Kureyş'tendir. İyi bilesiniz ki, Kureyşliler şu üç hususa riayet ettikleri sürece Kureyş'tendir: Hüküm verip adaletli oldukları zaman, söz verip sözlerini yerine getirdikleri zaman, kendilerinden merhamet dilenip merhamet ettikleri zaman.. Kim bu üç şeye riayet etmezse, Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti üzerine olsun." (Ebû Ya'lâ) [16]

2056. Abdullah b. Urve naklediyor: Biz, Mekke'de İbnü'z-Zübeyr ile beraber iken, Nâbiğa b. Ca'de çölden geldi. İbnü'z-Zübeyr Kabe'de insanlara sabah namazını kıldırdıktan sonra, Nâbiğa huzuruna gelip ona şu beyitleri söyledi:

Bağımıza geldiğinde bize Ebû Bekir i, Ömer'i, Osman'ı örnek verdin; Gönlümüze su serptin. Karanlık gecelen yararak geldi bu fakir Devesi üzerinde sahraları ağarak geldi. Acımasız zamanın paramparça ettiği bu zâta Azıcık moral veresin diye geldi.

Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr ona şöyle dedi: "Ey Ebû Leylâ! Yeter; zira şiir bize karşı en kuvvetli silahmızdır. Malımızın Özüne gelince o Zübeyr ailesine aittir. En iyi kısmını ise Esed oğullarına vermekteyiz. Senin Allah'ın malında/Beytülmâl'de iki hakkın var; biri Resûlullah (salbllahu aleyhi veseUem)'i görme hakkın, diğeri de müslüman cemaate katılma hakkın." Daha sonra onun için tahıl ve hurma olmak üzere birkaç bineğin yüklenmesini emretti. Ebû Leylâ acele davranıp hurma ve erzaktan yemeye başladı, İbnü'z-Zübeyr de ona şöyle diyordu: "Ebû Leylâ çok aç kalmışsın." Ebû Leylâ midesini yatıştırdıktan sonra şöyle dedi: Resûlullah (sallaikhu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Kureyş idareci olup adıl davrandıkça, kendisinden merhamet dilenip rahmet diledikçe, konuşup doğru söyledikçe, güzel şeyler söz verip sözünü yerine getirdikçe, ben ve peygamberler Kevser havuzunun başında onları bekleyeceğiz- " (İbn Ebî Ömer)

İslâm'da Biatin Keyfiyeti

2057. Enes naklediyor: Ebû Bekir'in vefat edip yerine Ömer'in halife seçildiği bir dönemde Medine'ye gelmiştim. Hz. Ömer'e: "Gücüm dâhilinde itaat konusunda arkadaşın Ebû Bekir'e biat ettiğim hususlarda sana biat etmek üzere elini bana uzat" dedim. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [17]
Hammâd b. Seleme de benzer bir rivayet nakletmiş ve sonunda "arkadaşına" ifadesinden kastın Peygamber (sallahu aleyhi veseHem) olduğunu söylemiştir. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
2058. Ebu'1-Afif naklediyor: Peygamber (sallallahu akyhi vesellem)'in vefatından sonra Ebû Bekir es-Sıddîk'ı insanlarla biat ederken gördüm: Etrafında bir grup insan toplandı ve Ebû Bekir onlara şöyle dedi: "Allah'a, Kitab'ma, sonra da başınızdaki idareciye itaat edeceğinize dair bana biat edin." Ben değneğime yaslanıp bekledim, o zamanda yeni buluğa ermiş delikanlıydım. Yanındakiler ayrılıp gidince Ebû Bekir'e gelip ona şöyle dedim: "Allah'a, Kitab'ma, sonra da başımızdaki idareciye itaat etmek üzere sana biat ediyorum." Bunun üzerine Ebû Bekir gözünü kaldırıp bana baktı. Sanki gözünü doldurmuş ve takdirini kazanmış gibiydim.[18] (el-Hâris)
2059. Esma binti Yezîd naklediyor: Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) mü'min kadınlarla bîat etmeye devam etti. Bunun üzerine Esma: "Ey Allah'ın Resulü! Biat etmek üzere elinizi bize uzatmayacakmısın?" deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben kadınlarla tokalaşmam" buyurdu. (İshâk) [19]

İdareciliğin, Daha İyi Kur'an Okuyana, Yaşlıya ve Soyluya Takdim Edilmesi

2060. Ebû Hureyre naklediyor: Peygamber (sallahu aleyhi veselkm) bir defasında bir askeri müfreze göndermişti. Müfrezedekilere Kur'an okuttu, önce yaşlı biri okudu, arkasından da bir genç okudu, Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem) genci müfreze komutanı tayin etti. Bunun üzerine yaşlı: "Ben ondan daha yaşlı iken onu komutan tayin ettin" deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "O senden daha çok Kur'an biliyor" buyurdu. (Ahmed b. Menî') [20]
2061. Habîb b. Ebî Sabit, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan naklen şunları rivayet ediyor: Ömer b. el-Hattâb ile Mekke'ye doğru yola çıktım. Bizi Mekke valisi Nâfi' b. Alkame karşıladı. Ömer'in amcazadesi olarak bilinirdi. Ömer ona: "Yerine kimi bıraktın?" diye sordu, o da: "Abdurrahman b. Ebzâ'yı" cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Kureyş'in ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabının bulunduğu bir yerde, mevâliden (azadlı kölelerden) birisini mi bıraktın?" diye çıkıştı. Nâfi de: "Evet, onu Allah'ın Kitabını daha iyi okuyan birisi olarak gördüm. Mekke de insanların yoğun bir şekilde ziyaret ettiği bir şehir, dolayısıyla insanların, Allah'ın Kitabını, okuyuşu güzel olan birisinden işitmelerini istedim" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Çok iyi düşünmüşsün. Allah Teâlâ bu Kur'an-ı Kerim'le bazı toplulukları yüceltir, aynı Kur'an'la da bazı toplulukları alçaltır, Abdurrahman b. Ebzâ da Allah Teâlâ'nın Kur'an'ı Kerim'le yücelttiği kimselerdendir" dedi. (Ebû Ya'fa)
Ricali güvenilir kimselerdir. Hadisin rivayetinde bir sıkıntı mevcuttur, şöyle ki: Abdurrahman b. Ebzâ anılan döneme yetişmemiş birisidir. Hadisi Müslim, ez-Zührî'den, o da Ebû Tufeyl'den, o da Ömer'den başka ifadelerle nakletmiştir, o rivayette anılan olay anlam olarak yer almıştır. İçerisinde şu ifadeye yer verilmiştir: "Onu, Nâfi' b. Abdüiuzza el-Huzâî karşılamıştır." Mahfuz olan rivayet budur. [21]

Dinin, Bazen Dinsiz Biriyle Desteklenmesi

2062. Abdullah b. Amr, Allah'ın Resulü (saMahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Allah Teâlâ, İslâm'ı müsliiman olmayan kişilerle destekler." (İbn Ebî Ömer) [22]
2063. Âmir b. Abde der ki: Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğini işittim: Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Muhakkak Allah Teâlâ, bu dini fâcir (günahkâr) biriyle destekler. " (MÜsedded) İbn Hibbân bu hadisi sahîh olarak değerlendirmiştir, ancak onu Âsim tarikiyle, Zir'den, o da Abdullah'dan nakletmiştir. [23]

Kılıcım Kuşanmış Halde Halifeyi Koruma Vazifesini Yerine Getirme

2064. Kays der ki: Bir gün el-Muğîre (b. Şu'be), Urve b. Mesûd'un Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) ile konuştuğu bir ortamda Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem)'in baş ucunda ayakta dikildi ve Urve'ye: "Elini çek, yoksa koparırım!" dedi, bunun üzerine Urve: "Kim bu?" diye sordu, o da: "Yeğenin el-Muğîre'dir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Urve: "Peki seni hain! Başım rahatlamadı senin şu hainliğinden!" diye karşılık verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [24]

Hâkimin Öfkeliyken Hüküm Vermesinin Mekruh Olduğu

2065. Hasan (el-Basrî) rivayet ediyor: Ebû Bekir es-Sıddîk bir hutbe irâd edip şunları söyledi: "Hilâfet meselesine gelince, Allah'a yemin olsun ki, ben sizin en hayırlınız değilim. Bilesiniz ki bu makamı içten arzulayan birisi de değilim. İçinizde benden daha ehil birisinin olmasını arzuladım. Resûlullah (saUaUahu aleyhi vesellem)'in sünnetini uygulayacağımı mı zannediyorsunuz? Onu tam tamına yerine getiremem; zira Resûlullah (saltellab.il aleyhi vesellem) vahiy ile korunuyor ve melek kontrolünde hayat sürüyordu. Benim ise yanımdan ayrılmayan bir şeytanım var. Şayet öfkelenirsem size herhangi bir zarar vermemek için benden uzak durun! Ey Müslümanlar, beni idare edin, şayet istikamet üzere olursam bana yardım edin, yok eğer saparsam beni düzeltin." Hasan der ki: "Ebû Bekir'den sonra (bu ifadelerle) böyle bir hutbe îrâd edilmemiştir." (İshâk) [25]

İdarecinin, Vatandaşlar Lehine Memurunu Cezalandırması

2066. Atâ naklediyor: Ömer b. el-Hattâb zekât memurlarını görevlendirir ve görevlerini bitirdikten sonra insanlara hitaben şöyle derdi: "Ey insanlar! Ben bu memurları ne cisminize, ne malınıza ve ne de ırzınıza zarar versinler diye görevlendirmedim. Ben onları sadece işlerinizi görsün ve ganimetleri aranızda taksim etsinler diye görevlendirdim. Kimin bir mağduriyeti varsa ayağa kalksın." Atâ der ki: O gün sadece bir kişi ayağa kalkıp: "Ey Mü'minîerin Emîri! Görevlin bana yüz sopa vurdu" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Kalk ve ondan aynısıyla hakkını al!" dedi. Bunun üzerine Amr b. el-Âs şöyle dedi: "Ey Mü'minîerin Emîri! Sen memurlarına karşı böyle bir uygulama başlatırsan, bu uygulama senden sonrakilere bir örnek olur." Bu tenkit üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Ben, kendim için onlardan intikam almıyorum, oysa Resûlullah (sallalkhu aleyhi veseUem)'in bu hususu bizzat kendine karşı uyguladığını gördüm." Bunun üzerine Amr: "Müsâde edin de onun gönlünü alalım" deyince Ömer: "Gönlünü alın ve her sopaya karşılık iki dinar fidye olmak üzere iki yüz dinar fidye ile onu razı edin" dedi. (Ishâk)
2067. Ebû Firâs, Hz. Ömer'in şöyle dediğini nakleder: "Ey insanlar! Resûlullah (saltallahu aleyhi veseUem)'in aramızda olduğu zamandan beri sizi tanıyoruz. Ben memurlarımı size eziyet versinler diye görevlendirmiyorum..." Bunun üzerine Amr b. el-Âs ayağa kalkıp: "Ey Mü'minîerin Emiri! İçinizden biri bir topluluğa idareci olsa ve onlara yola getirme babından bir-iki vursa ona kısas mı uygulayacaksın?" diye sordu. Ömer de: "Evet, Allah'a yemin olsun ki, ona kısas uygular ve cezalandırırım. Resûlullah'm (sallahu aleyhi vesellem) bizzat kendine karşı bunu uyguladığını oörmüşken ben nasıl uygulamam! Ey idareciler! Müslümanlara dayak atıp onları zelil kılmayın, onların haklarını elinden alıp onları nankör etmeyin, aynı şekilde düşman topraklarında tutup ailelerine dönmelerine engel olmayın. Onları zayi olacakları yerlere konaklamalarına müsade etmeyin ki zayi olmasınlar." (Müsedded ve Ebû Yala)

Hz. Ömer'in: "Resûlullah (sallallahualeyhiv(sdiem)'i Kendi İçin Kısas Uyguladığını Gördüm" Sözünün Açıklaması

2068. İbn Ömer naklediyor: Bir gün Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) insanları cihada teşvik etti. Müslümanlar izdiham oluşturacak şekilde etrafında toplandılar. Resûlullah (sallalkhu aleyhi veseUem)'in elinde, dikenleri alınmış hurma çubuğu vardı. Ancak bu çubuğun bir dikeni üzerinde kalmıştı. Resûlullah (sallahualeyhivesellem) etrafindaki cemaate: "Şöyle bir açılın, üzerime yığıldınız," derken o çubukla bir adamın karnına batırdı. Adam yaralandı. Çıkarken de: "Bunu Peygamber yaptı, diğer insanlar nasıl yapmasın ki!" demeye başladı. Hz. Ömer adamın bu sözünü işitip ona: "Resûlullah (saMahu aleyhi veselkm)'e git. Şayet O sana vurdu ise mutlaka sana hakkını verir, yok eğer yalan soylüyorsan başındaki sarığı toprağa sürteceğim" dedi. Adam da: "Kendin buyur git, ben seninle gitmek istemiyorum" dedi. Ömer ise: "Seni bırakmayacağım" dedi ve onu alıp Resûlullah (saUaUahu aleyhi vesellem)'e götürdü. Huzuruna geldiğinde: "Bu adam Senin ona vurduğunu ve karnım kanattığını iddia ediyor, ne dersin?" diye sordu. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) de: "Gerçekten ben sana vurdum mu/değdım mi?" diye sordu. Adam da: "Evet, ey Allah'ın Peygamberi" karşılığını verdi. Bu defa Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem): "Bunu gören kimse oldu mu?" diye sordu. Adam: "Burada bir müslüman grubu vardı (onlar gördü)" dedi. Bunun üzerine oradaki bir grup müslüman: "Ya Resûlallah! Sen farkına varmadan onun karnına isabet edip yaraladın" deyince Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Sana verdiğim zarardan dolayı şu malı/parayı al ve git!" deyince adam: "Hayır" dedi. Resûlullah {sallahualeyhi veseUem): "Bağışla beni!" dedi. Adam: "Olmaz!" dedi. Bu defa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Peki ne istiyorsun?" diye sorunca adam: "Ey Allah'ın Peygamberi! Senden kısas istiyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Olur" buyurdu. Adam Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'e: "Şu insanların arasından çık!" dedi. Resûlullah (sallaîlahu aleyhi veseîlem) kalabalıktan çıkıp geldi ve aynı çubuğu aynı adama verip, verdiği zararın aynısının kendisine yapılmasını istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) karnını açtı, bu arada Hz. Ömer gelip Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'i arkadan tutmak istedi. Bunun üzerine Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) Ömer'e: "Şayet engellemeye kalkarsan ayakların sürçsün, dişlerin kırılsın" diye çıkıştı. Adam, Resûlullah

(sallallahualeyhivesellem)'e kısas uygulamak üzere karnına yaklaştığı an hurma çubuğunu elinden atıp, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem/i göbeğinden öptü ve: "Ey Allah'ın Resulü! Benim arzuladığım buydu. Senden sonra gelecek zorba idarecilere fırsat olmasın diye böyle yaptım" dedi. Ömer adama hitaben: "Sen amel olarak Ömer'den çok daha sağlamsın" dedi. (Ebû Ya'la)

Devlet Başkanının, Halktan Uzak Durması veya Kendini Onlardan Üstün Görmesi Durumunda Memurunu Uyarması

2069. Abâye b. Râfi' b. Hadîc naklediyor: Ömer b. el-Hattâb'a, Sa'd'm, evine bir kapı yaptırıp onu kendi üstüne kapadığı ve Gürültüden kurdulduk dediği haberi geldi. Bunun üzerine Hz. Ömer, Muhammed b. Mesieme'ye haber gönderip onu çağırttı ve şöyle dedi: "Sa'd'a git ve evinin kapısını yak, sonra elinden tutup onu insanların huzuruna çıkar ve: İnsanları burada bekle! de" Muhammed b. Mesleme, yerine oğlunu gönderdi ve ona evden iki binek ve erzak götürmesini emretti. Oğlu Kûfe'ye doğru yola çıktı, Kûfe'ye girmek üzere iken Nabat'lı bir kişi gördü. Bu zat satmak üzere merkebine bir yük kamış atmıştı. Onu ondan satın alıp valinin evinin önüne bırakmasını şart koştu. Adam gelip kamışları valinin evinin Önüne yığdı. Daha sonra gelip onu ateşe verdi. Birileri Sa'd'a gelip ona: "Burada uzun boylu iri yarı bir adam var, üzerinde bir izâr ve rîda ile kıvrımlı bir sarığı var" dediler. Sa'd da: "O, Muhammed b. MesIeme'dir, bırakın işini görsün ve hiçkimse ona müdahele etmesin" dedi. Kapı kül haline geldikten sonra Sa'd yanma gidip onu sorguladı ve bunu niçin yaptığım öğrenmeye çalıştı. Ancak kendisi "Halifenin kulağına ulaşan sözleri sarfetmediğini ve böyle birşeyi söyleyenin yalancı olduğunu" ona yeminle ifade etti. Daha sonra vali Muhammed b. Mesleme'yi evine davet etti. Ancak o, bu daveti kabul etmeyip geri döndü. Sa'd onu takip edip ona erzak vermeye çalıştı. Ancak onu da kabul etmedi ve elçisine: "Bu azığı amirine götür, zira onun çoluk-çocuğu var, bizim kendimize yeter azığımız var" dedi. Daha sonra Muhammed ve oğlu yollarına devam ettiler. Uzun bir yolculuktan sonra günlerce azıksız kaldılar. Yolda ilk olarak Temim kabilesinden bir kadına rastladılar. Muhammed b. Mesleme namaz kılmak üzere bir kenara çekildi. Oğlu da bir koyun sürüsünün sahibinden bir koyun için pazarlık yapmaya koyuldu. Üzerindeki bir sarık karşılığında küçük bir kuzu ile anlaştı. Onu yere yıkıp boğazlamak üzere iken namaz halinde olan Muhammed ona boğazlamamasını işaret etti. Namazı bitirdiğinde oğluna: "Neyin nesi bu kuzu; eğer koyunların sahibi veya onun yetkilendirdiği bir cariyesi orada ise alışverişlerini kabul et, yok eğer o cariye sadece bir çoban ise onu geri ver, zira açlık kötü (haram) yemekten daha hayırlıdır" dedi. Daha sonra Muhammed yoluna devam edip Ömer b. el-Hattâb'm huzuruna geldiğinde ona olup bitenleri ve Sa'd'm azık vermek üzere peşlerine takılmasını, kendisinin ise bunu geri çevirmesini anlattığı zaman Ömer: "Neden onu kabul etmedin?" diye sitem etti. (İshâk) Derim ki: Bu hadisin ricali güvenilir.kimselerdir. Ancak kopukluk mevcuttur. [26]

2070. Ebû Hayyân der ki: Abaya b. Rifâa'nm şöyle dediğini duydum: Mü'minlerin emiri Ömer b. el-Hattâb'a Sa'd'm evine bir kapı taktırıp: "Oh, ses gürültüsü kesildi" dediği haberi ulaştı. Bunun üzerine Hz. Ömer ona Muhammed b. Mesleme'yi gönderip kapıyı yaktırdı ve evinden çıkarıp: "Insanlarm seninle rahat görüşeceği şu yerde otur diye ferman gönderdi" dedi. Bu durumdan dolayı Sa'd özür diledi ve ona Mü'minlerin emiri Ömer'e ulaşan sözleri sarfetmediğine dair yemin etti. (Müsedded)

2071. Ka'b b. Alkame, Garfe b. el-Hâris'ten naklediyor: Ğarfe [27] Amr b. el-Âs'a şöyle dedi: "Sen aramızda oturduğun zaman yaslanarak oturuyorsun, bunu yapma, şayet bir daha yaparsan bu durumu Ömer'e bildireceğim." Bir zaman sonra Amr bu hareketini tekrarlayınca Ğarfe Hz.Ömer'e durumu iletti. Ömer'in murakıbı gelip Amr'a: "Arkadaşların arasında oturduğun zaman, Acemlerin yaptığı gibi yaslanarak oturduğun haberi bana geldi, bunu bir daha yapma. Onlarla sade bir insan gibi otur. Yanlız başına evinde oturduğun zaman istediğini yap" dedi. Bunun üzerine Amr, Ğarfe'ye: "Ömer nezdinde bana bir suç isnad etmiş oldunuz" deyince Ğarfe: "Beni hiç yalancı gördün mü?" karşılığını verdi. Bundan sonra Amr yaslanarak oturmak istediği zaman bu uyarıyı hatırlar, hemen normal oturur ve: "Garfe ile aramızda Allah var" derdi. Ğarfe'ye: "Emîriniz Amr şöyle şöyle diyor" denildiğinde Garfe: "Ben onu sisten göremedim" dedi. Bunun üzerine: "Ondan özür dileyin" denildiğinde Ğarfe: "Onları buna alıştırmayın" dedi. Israr edince Ğarfe gidip: "Ben seni sisten görmedim" deyince Amr: "Affet Allahım!" dedi ve: "Dileseydin atını durdururdun" dedi. Ğarfe de: "Sisten dolayı seni göremedim, özür dilerim" diyorum, sen de Affet Allahımb diyorsun" dedi. Bunun üzerine Amr: "Ey Ebu'l-Hâris! Ben seni Resûîullah (saDaUahu ateyhi vesellem)'le falanca gün at üzerinde gördüm, seni bir ata bindirelim diye teklifte bulundu. Ancak Ğarfe: "Ey Amr! Senin at üzerinde taşındığını görmedim, nereden geliyor bu?!" dedi.

Halkın Malıyla Ticaret Yapması Durumunda Memurun Malının Yarısına El Konulması

Bu bölümle ilgili Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'in, Muaz ile Kbû Bekir ve Ömer arasında geçen hadisi vardır. [28]

Vezirler ve Vezir Kişinin, Maslahatı Başkasında Görmesi Durumunda Devlet Başkanının Talimatını Yerine Getirmemesi

2072. Ubeyde bildiriyor: Uyeyne b. Hısn ve el-Akra' b. Habis, Ebû Bekir'e gelip: "Ey Resûlullah'm halifesi! Çorak bir arazimiz var, içinde ne yeşillik, ne de başka yararlı bir şey var, eğer uygun görürsen onu bize tahsis eder misin?" dediler. Ebû Bekir de o araziyi onlara tahsis etti ve orada bulunmamasına rağmen Ömer'i şahit yazdığı bir belge yazıp verdi. İkisi Ömer'in yanma gidip ona şahit olmasını taleb ettiler. Ancak Ömer yazılı Yleri duyunca belgeyi ellerinden alıp üzerine tükürdü ve imha etti. O a zat sinirlenip Ömer'e kötü sözler söylediler. Bunun üzerine Ömer şöyle Resûîullah (saMlahu aleyhi vcsellem) İslâm'ın zayıf olduğu bir dönemde,
İslâm'a ısnasınız diye size bir takım ihsanlarda bulunuyordu, ama şu an Allah Teâlâ İslâm'a güç kuvvet verdi, dolayısıyla siz gidin; dilediğinizi de aleyhime söyleyebilirsiniz, eğer bu konuda bana acırsanız Allah'ın rahmetine nail olmayasınız!" (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [29]

Hüküm Veren Kişinin Doğruya Ulaşmak İçin Yaptığı Gayretin Sevabı

2073. Musa b. İbrâhîm, Rabîa oğullarından bir adamdan naklediyor: Ebû Bekir halife seçildiği zaman mahzun ve kederli bir şekilde evinde oturuyordu. Ömer içeri girdiğinde, Ebû Bekir onu kınamaya ve: "Bu işi sen bana yükledin" diye serzenişte bulunmaya başladı ve insanlar arasında hüküm vermek konusunda sıkıntılarını ona anlattı. Ömer de: "Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'m şöyle buyurduğunu bilmiyor musun?: Şayet idareci İctihad edip isabet ederse iki ecir, yok eğer icühad edip yanlış yaparsa ona bir ecir vardır." Bu hadisi hatırlatmakla sanki Ebû Bekir'in içini rahatlatmış oldu.(İshâk) [30]

2074. Amr b. el-Âs naklediyor: İki kişi Resûluliah (saîlallahu aleyhi veseIJem)'in yanma geldi. Resûlullah (sailallahu aleyhi vesellem): "Ey Amr! Aralarında hüküm ver, sorunlarını gider!" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Peygamberi! Sen buna daha layıksın" deyince O: "Olsun" dedi. Bunun üzerine ben: "Neye göre aralarında hüküm vereceğim?" diye sorunca, şöyle buyurdu: "Aralarında isabetli hüküm verdiğin zaman on hasene, yok eğer ictihad edip hatalı bir hüküm verirsen bir hasene/sevap alacağını düşünerek hüküm ver. " (Ebû Ya'la) [31]

İdareci Kişinin İyi Ahlaklı Olması ve Kimseyi Kayırmaması

Bid'atlerden Sakındırma" bölümünde Abdullah b. Büreyde'nin Ömer'den rivayet ettiği hadis zikredilecektir. O hadiste er-Rabî' b. Ziyâd'm bir nasihati yer almaktadır.

2075. Ebû Nadra, er-Rabî' b. Ziyâd el-Hârîsî'den naklediyor: Hz. Ömer'in yanma gittim, hali ve davranışları hoşuma gitti. Dertleşirken Ömer bana yediği kuru ve ağır yemekten duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. Ben: "Ey
Mü'minlerin Emiri! En iyi yemeğe, en iyi elbiseye, en iyi bineğe herkesten daha çok sen layıksın" dedim. Bunun üzerine Ömer bir çubukla başına vurarak şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, aramızdaki samimiyet ve yakınlıktan dolayı bunları söylüyorum. Doğrusu ben senden nasihat babında bir şeyler söylemeni bekliyordum. Bir idareci olarak benimle halkın durumunu bir misalle anlatayım mı: Bir grup insan yolculuğa çıkıyor ve paralarını bir kişiye teslim edip ona: Yol boyu harcamalarımızı sen idare et diyorlar. Şimdi bu kişinin o toplu paradan kendini kayırma hakkı var mıdır?" Bunun üzerine ben: "Hayır" dedim. Ömer de: "İşte benim konumum da bundan ibarettir, ben insanların ırzlarına küfretsinler diye idareciler tayin etmiyorum"... (İshâk) [32]

2076. Hayye binti Ebî Hayye naklediyor: öğle sıcağında bana bir adam geldi. Kendisine: "İsteğin nedir?" diye sordum. O da: "Bir arkadaşımla beraber bize ait develere bakmaya geldik, arkadaşım develeri aramaya gitti. Ben de gölgede oturmak ve birşeyler içmek üzere size geldim." Bunun üzerine ben kalktım ve ekşimiş yoğurttan ayran çırpıp ona verdim. Daha sonra da kendisini tanımaya çalıştım; dedim ki: "Ey Allah'ın kulu, kimsin?" O da: Ben Ebû Bekir'im" dedi. Bu defa ben: "Hakkında birşeyler duyduğum Resûlullah (saMlahu aleyhi veseUem)'in arkadaşı Ebû Bekir mi?" diye sordum. O da:
Evet" dedi. Daha sonra Ebû Bekir bana Cahiliye döneminde bizim Has'am kabilesiyle olan savaşlarımızı ve birbirimizle girdiğimiz çatışmaları anlattı. Ebû Bekir Allah Teâlâ'mn İslâm ile getirdiği dostluğu ve birlik beraberliği dile getirince dedim ki: "Ey Allah'ın kulu! İnsanların bu durumu ne zamana kadar devam edecek?" Ebû Bekir de: "İdareciler istikamet üzere oldukları sürece" cevabını verdi. Bu defa ben: "Kimdir bu idareciler?" diye sorunca Ebû Bekir: "Kabilenin efendisi/reisini görmüyor musun? Mensupları onun peşinden gidiyor ona itaat ediyorlar, işte onlar istikamet üzere oldukça bu durum böyle devam eder" dedi. (Müsedded) [33]

Vatandaşların Malından İdareciye Helâl Olan Kısım

2077. Ebû Osman naklediyor; Utbe b. Farkad, Ömer b. el-Hattâb'a güzel yapılmış hurma helvası gönderdi. Onu kefelere doldurup üzerini yün keçelerle örttü. Hurma Hz. Ömer'e ulaşınca üzerini açıp: "Yolculuk halinde olan müslümanlann karınları bundan doyuyor mu?" diye sordu. Getiren: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Ömer: "O zaman istemiyorum" dedi ve Utbe'ye şu fermam yazdı: "Şimdi bilesin ki, bu şey ne senin, ne de babanın alın teri değildir, sen yolculuk halinde iken karnını doyurduğun şeyden sefer halinde olan müslümanlann karınlarını doyur." (İshâk ve Ebû Yala) [34]

2078. Ebû Osman naklediyor: Utbe b. Farkad ile Azerbaycan diyarında beraberdim. Utbe, Suhaym ve kardeşini Ömer'e üç binek ile gönderdi. Beraberlerinde iki küfe hurma helvası koydu. Hurmanın üzerini de deri muşamba ile örttü. Üzerine de yün bir keçe yerleştirdi. Medine'ye geldiğinde insanlar: "Utbe'nin azadlı kölesi ve kardeşi Suheym üç binek üzerinde geldi" dediler. Ömer onlara izin verip içeri girdiklerinde kendilerine: "Bu getirdiğiniz altın mı, yoksa para mı?" diye sordu. Onlar: "Hayır, öyle bir şey değil" dediler. Bunun üzerine Ömer: "Peki ne getirdiniz?" diye sorunca onlar: "Yiyecek" dediler. Bu defa Ömer: "İki kişinin yiyeceğini üç binek üzerinde mi getirdiniz?!" dedi ve: "Getirin bakayım şunu" dedi. Bineklerin üzerindeki yün keçe ve deri muşamba açıldı. Hz. Ömer elini üzerinde gezdirip onun yumuşak bir şey olduğunu görünce: "Bütün Muhacirler bununla karınlarını doyuruyorlar mı?" diye sordu. Onlar: "Hayır, bu Emîru'l-Mü'minîn'e has bir şeydir" dediler. Bunun üzerine Ömer: "Ey falanca, getir okkayı ve yaz!" dedi ve şunları yazdırdı: "Allah'ın kulu Emîru'l-Mü'minîn'den, Utbe b. Farkad ve beraberindeki mü'minlere.... Allah'ın selamı üzerinize olsun. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamd ederim. İyi bilesin ki bu ne senin, ne de babanın, ne de annenin alın teriyle kazandığı bir şey (mal) değildir. Ey Utbe b. Farkad...."
Ravî der ki: Ömer'in yazdığı mektupta şunlara da yer veriliyordu: "Develere binmeyi bırakın, atlarınıza sıçrayarak binin." Ebû Osman der ki: "Bundan sonra ben ata sıçrayarak binmeyi deneyen, yüzü koyun düşen,
Vatandaşların Malında sonra bir daha atlayıp tekrar yüzü koyun düşen, nihayet delikanlı gibi sıçrayıp ata binmeyi başarabilen yaşlılar gördüm." (el-Hâris ve Ebû Yala) [35]
2079. Abdullah b. Büreyde babasından naklediyor: Kıptîlerin komutanı Resûlullah (sallallahu aleyhi v«eUem)'e iki kardeş câriye ve bir katır hediye etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) katıra Medine'de binerdi. Cariyelerden birini de kendine edinmiş ve ondan oğlu Hz. İbrahim doğmuştu. Diğerini de Hassan b. Sâbit'e hibe etmişti. (el-Hâris)
2080. el-Hasan der ki: Cahiliye döneminde Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in yanma gidip gelen ve adı İyâd olan bir zât vardı. Bu zât Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e hediye takdim etmişti. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Müslüman oldun mu?" diye sordu. O kişi de: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Müşriklerin İhsanı bize helâl değildir1' buyurdu. (el-Hâris) Bu mürselhir rivayettir. Bizzat İyâd b. Himâr rivayet etmiştir ki bu, sahih bir isnâdla Ebû Davud'un 5imen'inde yer almıştır.
2081. Mücemmi' naklediyor: Hz. Ali, Beytul-MâFi/hazineyi süpürür, sonra içinde namaz kılar, sonra içeride Müslümanların mallarına ait herhangi bir şey olmadığına (mal ve para namına bir şey kalmadığına) dâir İki şahit tutardı. Zekat memurlarına verilen hediyeler haramdır" hadisi Âdil İdarecinin Fazileti bölümünde gelecektir. [36]

Koru

2082. Ka'b b. Mâlik naklediyor: Resûlullah (salkllahualeyrûvesdlem) beni Zâtü'l-Ceyş, el-Masnû'a, Mahîd, Kanat tepeleri üzerinde bulunan Medine korularının sınırlarını belirlemek üzere görevlendirdi

Zulümden ve Zalimlere Yardım Etmekten Sakındırma

2083. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs naklediyorlar: Resûlullah irâd ettiği bir hutbe içinde şöyle buyurdu: "Kim zalim bir topluluğun müdafasmı üstüne alır ve bu konuda onlara yardım ederse ölüm meleği ona iner ve onu lanet ve ebedî cehennemle müjdeler. Kim de zalim, bir hükümdarın ihtiyacını karşılarsa cehennemde onunla beraber olur. Kim de bir hükümdarı zatime teşvik ederse cehennemde Hamân ile beraber olur ve o hükümdarla en şiddetli azaba maruz kalır. Kim de bir müslümana tokat atarsa, Allah cehennemde onun kemiklerim uzatır, sonra da üzerine ateş gönderilir. Diriltildiği zaman da ateşe girinceye kadar eli-kolu zincirli bir şekilde diriltilir. Kim de zalim bir hükümdarın önünde eline değnek alır ve onun korumalığını yaparsa kıyamet günü Allah Teâlâ onun üzerine uzunluğu yetmiş bin zira' olan bir yılan musallat eder ve bu kişi cehennemde ebedî kalır. Kim de bir kardeşini hükümdara şikâyet ederse Allah o kişinin bütün amellerini boşa çıkarır, Şayet o kardeşine herhangi bir kötülük veya eza dokunursa Allah o kişiyi cehennemde Hamân ile aynı yere gönderir. Kim de bir toplumun kâhinliğini üstlenirse cehennemin en başköşesine atılacaktır, her bir güne karşılık bin yıl ile cezalandırılacak ve eli boynuna zincirlenmiş vaziyette haşredilecektir. Şayet Allah'ın emrini yerine getirirse serbest bırakılır. Yok, eğer zulmüne devam ederse yetmiş mevsim cehennem çukuruna atılır... Agâh olun! Allah Teâlâ zulmetmez ve zulüm O'nun hakkında caiz olmaz,. O her zaman kullarını gözetlemekte ve kötülük yapanları kötülükleriyle, iyilik yapanları da iyilikle mükâfatlandıracaktır. "Kim iyilik yaparsa kendine yapmış olur, kim de kötülük yaparsa kendi aleyhine yapmış olur, Rabbin kullara asla zuhnedici değildir." (el-Hâris) Hadis uydurmadır! [37]
2084. İbn Abbâs, Resûlullah (saMahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Mazlum olarak öldürülen bir adamın yanında durma; zira lanet, onun bu halini gören ancak onu müdaafa etmeyen kimselere iner. Aynı şekilde mazlum olarak dövülen birinin yanında durma; zira lanet onun bu halini seyredip savunmayanlara iner. " (Ahmed b. Menî')

İdarecinin Islah Olması İçin Sabretmek

2085. Ebû Saîd (Ebû Useyd'in azadlı kölesi), ki adı Mâlik b. Rabî'a olup şunları naklediyor: Osman b. Affân hac mevsiminde umre yapılmasını yasakladı. (Hacca kadar temettü umresini yasakladı) Ancak Hz. Ali bu mevsimde umreye niyetlenip: "Sünnet böyledir" dedi. Bunun üzerine Osman minberden inip eline birşey aldı ve Hz. Ali'ye doğru yürüdü. Talha ve Zübeyr o şeyi Osman'ın elinden çekip aldılar. Osman, Ali'ye kadar gidip parmaklarıyla neredeyse gözlerini tırmıkladı ve şöyle dedi: "Sen doğru yoldan sapmış ve insanları saptırmaya çalışan birisisin." Hz. Ali de bu söze karşılık hiç bir şey söylemedi. (Ishâk) [38]
2086. Saîd b. el-Müseyyib der ki: Hz. Ali ile Osman arasında şeytanın bir fitnesi olan bir olaya şahit oldum. O olayda her ikisi de birbirlerine müsamahakâr davranmadılar. Aralarında olup biteni size anlatmak istesem anlatırım. Ancak çok geçmeden her biri kardeşi için tövbe ve istiğfarda bulundular. (İshâk) [39]
2087. Zeyd b. Hâlid el-Cermî naklediyor: Hz. Osman'ın yanında oturuyordum. Yaşlı birisi çıkageldi. Topluluk onu görünce: "Ebû Zer'dir" dediler. Osman onu görünce: "Hoşgeldin kardeşim" dedi. Ebû Zer de: "Hoş bulduk, kardeşim, Allah'a yemin olsun ki, size karşı vazifede bir kusur ettik. Yemin olsun ki, sen yerde emeklememi isteseydin gücüm dahilinde bunu yerine getirirdim." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [40]

Baştaki İdareciye İtaat ve Cemaate Bağlılığı Teşvik

2088. Abdullah b. Âmir b. Rabîa, babasından Peygamber (saMahu aleyhi vesellern)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim idarecisine itaat etmeden ölürse Cahiliye Ölümü üzere ölmüş olur. Kim de bîat ettikten sonra idarecisine isyan ederse haca kabul edilmemiş halde Allah'ın huzuruna gider." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [41]
2089. el-Eş'arî bildiriyor: Biz şöyle derdik: "Allah bu dini, ahiretten nasibi olmayan kişilerle teyid edecektir (güçlendirecektir)." (Müsedded)
2090. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Namaz, iki namaz arasındaki süre için kefarettir, şu üç şey hariç: Allah'a ortak koşmak, sünneti terk etmek ve alış verişi bozmak; şöyle ki bir kişiyle alışveriş yaptıktan sonra kılıcını çekip karşı tarafla savaşmak. " (el-Hâris)
2091. Ümmü Eymen, Resûlullah (saMMui aleyhi vöellemj'in kendi aile halkından birisine şu tavsiyede bulunduğunu işitmiştir: "Hakkı olduğunu düşünsen bile idare konusunda yöneticilerle çekişme." (Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [42]
2092. ez-Zührî yukarıdaki tavsiyeye muhatap olan kişinin Sevbân olduğunu ifade etmiştir. (Abd b. Humeyd)
2093. Ümmü Seleme yanındaki kimselere şunu söylemiştir: "İki çağıran: Allah'ın kitabına çağıran ve Allah'ın sultanına/ padişahına çağıran olması durumunda hangisine uyacaksınız?" Yanındakiler: "Allah'ın Kitabına çağırana icabet ederiz" deyince Ümmü Eymen: "Hayır, Allah'ın sultanına çağırana icabet edin, zira Allah'ın Kitabı O'nun sultanıyla beraberdir" dedi. (İshâk)
2094. Alkame b. Vâil der ki: Seleme b. Yezîd, Resûlullah (^llallahu aleyhi şöyle soru sordu: "İdareciler kalkıp bizden haklarını istedikleri, ancak hakkımızı verdiklerini görürsek ne yapacağız?" İki veya üç defa (tekrar ettiği halde) sustu ve bir şey söylemedi. Bunu el^Eş'as b. Kays'a naklettiğinde şöyle dedi: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) buyurdu ki: "Dinleyin ve itaat edin, onların günahları kendilerine, sizin günahınız size. " (Ebû Ya'lâ)
2095. Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: "Siz bu hükümdarla, o da sizinle imtihan edildi. Şayet o âdil davranırsa ecir kazanır, size de şükretmek düşer. Yok eğer zulmederse, ona günah yazılır ve size sabretmek düşer." (İshâk) [43]

Adil idarecinin Fazileti ve Zalim idarecinin Kötülenmesi

2099. Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah (saMlahu aleyhi veselkmj'den şunu naklediyor: "Kıyamet günü Allah katında derecesi en iyi olan kul, âdil ve dost olan idarecidir. Kıyamet günü Allah nezdinde derecesi en kötü olan kimse de zalim ve davranışları kötü olan idarecisidir. " (İshâk) [44]
2100. Abdullah b. Mes'ûd, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem)'İn şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim Müslümanların idaresini üzerine alır da onlar arasında âdil davranmazsa, Allah 'in laneti o kişi üzerinde olsun. " (Ishâk)
2101. Ebû Hureyre, Resllullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Adil bir icraatı zâhid birinin kendi evinde yaptığı yüz veya elli yıllık ibadetten daha hayırlıdır." (el-Hâris) Rakamdaki şüphe Hüseyin'den kaynaklanmaktadır.
2102. Huzeyfe der ki: Resllullah fsailalMıualeyhivese]]em)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet günü âdil ve zalim idareciler getirilecek ve cehennem köprüsü üzerinde duracaklar. Allah Teâlâ onlara şöyle hitap edecektir: Benim asıl istediğim sizlersiniz; hüküm verirken zalim davranan, rüşvet alan ve hasımlardan (taraflardan) kayıran herkes yetiş yıllık cehennem uçurumuna yuvarlansın."

Peygamber (sallallahu aleyhi veselkm) şöyle buyurmuştur: "Devlet âmir ve memurlarına verilen hediyeler tümden haramdır." Yine ResÛlullah (sallallahualeyhi ygellem) şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir kişi bir kişiyi on kişi üzerine âmir kılar da, o kişiler içerisinde tayin ettiği kişiden daha üstün olan birisi bulunursa Allah Teâlâ'yı ve Resulünü aldatmış olur. Cezayı gerektiğinden çok uygulayan kimse huzura getirilip kendisine şöyle denilecektir: Kulum! Niçin sana emrettiğimden fazla ceza uyguladın? O da: Öfkelendim diyecek, Bunun üzerine şöyle denilecek: Senin öfken benim öfkemden daha mı güçlü idi? Daha sonra Allah Teâlâ'nın koyduğu cezayı yeteri kadar uygulamayan kimse çağrılıp kendisine şöyle denilecektir: Kulum! Niçin cezayı tam uygulamadın? O da: Suçluya acıdım diyecek Bunun üzerine kendisine Allah Teâlâ şöyle diyecek: Senin rahmetin, benim rahmetinden daha mı güçlü idi? Daha sonra emredilip İkisi de cehenneme atılacaktır." (Ebû Yâ'lâ) [45]

2103. İbn Abbâs, ResÛlullah (saUallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim bir topluluğa bir kişiyi âmir tayin eder de o topluluk içerisine seçtiği kişiden Allah'a daha yakın olan birisi varsa, bu icraatıyla Allah'a, Resulüne ve bütün müminlere hainlik yapmış olur. " (Müsedded) [46]

2104. Ebû Umâme, Resllullah (sallahu aleyhi veselkm)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ümmetimden iki grup vardır ki, onlara şefaatim ulaşmayacaktır: Zalim ve gaddar idareci ile azgın ve sapkın olan kimseler." (Müsedded) [47]

2105. Ma'kil b. Yesâr, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ümmetimden iki kişi vardır ki, şefaatime nail olmayacaklar: Zâlim ve gaddar idareci, azgın ve sapkın kişi" (Ebü Ya'lâ) [48]

2016. el-Muallâ b. Ziyâd, Muaviye b. Kurre'den benzerini rivayet etmiştir ve "gaddar" kelimesini kullanmamıştır. (Ebü Ya'lâ}

2107. Ebu'l-Esved el-Mâlikî, babasından, o da dedesinden Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Halkın malıyla ticaret yapan idareci âdil davranmamıştır." (Ahmed b. Menî') [49]

2108. İbn Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellemj'm şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ az olsun, çok olsun başına idareci tayin ettiği herkesi hesaba çekecektir, özellikle de kişiyi aile hakkından dolayı hesaba çekecektir." (Ebû Yala) [50]

Allah'a İtaatin Olmadığı Hususta İdareciyi Dinlememek

2109. Ezher b. Abdullah anlatıyor: Ubâde, hac yapmak üzere Şam'dan Medine'ye uğradı. Osman b. Affân'a gelip ona şöyle dedi: "Resûlullah duyduğum bir şeyi sana söyleyeyim mi?" Osman da: "Buyur, söyle" dedi. O da şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseflan)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Başınıza, bildiğiniz şeyleri yapmanızı söyleyen, ancak sizin hiç tasvip etmediğiniz şeyleri yapan idareciler gelecektir, sizin onlara itaat etme sorumluluğunuz yoktur." (EbÛ Bekir b. Ebî Şeybe) [51]

2110. Amr b. Züneyb, Enes b. Mâlik'in kendisine şunu naklettiğini anlatıyor: Muâz: "Ya Resûlaliah! Senin sünnetini uygulamayan idareciler başımızda olursa onlara karşı nasıl davranmalıyız?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) de şöyle buyurdu: "Allah'a itaat etmeyene boyun eğmek yoktur." {Ebû Ya'lâ) [52]

Yöneticilik

2111. Ebû Hureyre der ki: "Yöneticiliğin ilk safhası kınanmadır, son safhası da kıyamet günü pişmanlıktır." "Ey Ebû Hureyre! Onlardan Allah'tan sakınanlar hariç değil mi?" diye sordum: "Ben size işittiğimi söylüyorum" karşılığım verdi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ) [53]

2112. Ebû Hureyre der ki: "Yönetici için her yıl cehennem (veya ateşin) kapısı açılır." (Müsedded)

2113. İsmâîl el-Cureyrî, Hâlid b. Ğalâk'tan naklediyor: Ebû Hureyre'ye sordum... Bana şöyle dedi: "Yönetici, yahut güvenlik görevlisi olma!" Ben: "Niçin?" diye sordum. O da: "Onlar seni ezerler ve rahat bırakmazlar" cevabını verdi. (Müsedded)

2114. Mukâtil b. Hayyân, Benî Temîm'den bir kişiden, o da babasından, o da dedesinden naklediyor: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Ne idareci, ne de polis olma!" (Müsedded) [54]

2115. Şa'bî naklediyor: Başımıza idareci olan bir kişiye idarecilik hakkında soru sorduklarında şöyle dedi: "Sizin idareciniz: Devamlı dolaşan, avının peşinde olan bozkurttur; önüne gelen hiçbir şeyi affetmeyen, al şunu! dediğinde hemen saldıran, ver şunu! dediğinde ise yanaşmayan kimsedir." (el-Humeydî)

2116. Enes naklediyor: Peygamber (sallalbhu aleyhi vesellem)'in yanından bir cenaze geçti. Şöyle buyurdu: "Şayet yönetici değil ise ne mutlu ona." (Ebû Ya'lâ) [55]

2117. Enes, Resûlullah (sallahualeyhivesellem'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İnsanların mutlaka bir yöneticisi vardır, yönetici de ateştedir. Kıyamet günü polis/ güvenlik görevlisi huzura getirilir ve kendisine: Kamçını bırak ve ateşe gir! denir. " (Ebû Ya'lâ) [56]

2118. Ebû Saîd ve Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmişlerdir: "Öyle bir zaman gelecek ki, başınıza sefih idareciler gelecek; onlar kötü insanları iş başına getirip iyi insanları geride tutacaklar. Namazı vakitlerinin dışına çekecekler. Kim bu zamanı idrak ederse sakın yönetici, yahut polis, yahut vergi memuru veyahut muhasebeci/ maliyeci olmasın." (Ishâk)

Devlet Başkanının, Memurlarına, Müslümanları Nasıl İdare Edeceklerine Dair Tavsiye ve Öğütleri

2119. el-Cârûd, Resûlullah (saflallahu aleyhi veseüemj'in el-AIâ' b. el-Hadramî'yi Bahreyn'e gönderdiğinde kendisine yazdığı mektubun bir nüshasını ele geçirdiğini ve içerisinde şunların yazılı olduğunu rivayet etmiştir: "Bismillahirrahmannirrahîm. Bu mektup Allah'ın Resulü ve O'nun bütün yaratıklara gönderdiği peygamberi Kureyşli ve Hâsımı Muhammed b, Abdullah'dan el-Alâ' b. el-Hadramt ve beraberinde olan Müslümanlara bir fermandır.

Ey Müslümanlar! Allah'dan hakkıyla sakının, size el-Alâ' b. el-Hadramî'yi gönderdim ve ona, yalnız olan ve ortağı bulunmayan Allah'dan sakınmasını emrettim. Aynı şekilde size karsı iyi davranmasını, hak ve adaletle aranızda idarecilik yapmasını, aranızda Allah Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'de indirdiği adaletle hükmetmesini emrettim. Size de dediklerimi yapması, adaletle hükmetmesi ve merhametle muamele etmesi durumunda kendisine itaat etmenizi emrediyorum. Ona kulak verin, söylediklerine itaat edin ve ona en güzel şekilde destek ve yardımcı olun. Benim sizin üzerinizde büyük bir itaat hakkım vardır ki, onu hakkıyla yerine getirmeniz mümkün değildir, zira Allah'ın ve Resulü' nün hakkını tam anlamıyla yerine getiremezsiniz. Allah'ın ve O'nun Resûlü'nün genelde bütün insanlar, özelde sizin üzerinizde itaat konusunda ve ahdine/ kendisine verilen sözü yerine getirme konusunda farz bir hakkı olduğu gibi, Müslümanların kendi idarecileri üzerinde bu konuda farz bir hakları vardır. Allah Teâlâ itaate hakkıyla riayet eden kuldan razı olacak, onu yerine getiren ve ona sahip çıkanların ecrini büyük tutacaktır. Bilesiniz ki, itaatle, arzulanan her hayrı ve bereketi açan bir yol vardır, sakınılması gereken her şeyden de bir kurtuluş vardır. Ben, Allah Teâlâ'yı şahit tutarak ifade etmek isterim ki, küçük olsun büyük olsun Müslümanlara ait bir hususta kendisini idareci tayin etiğim kişi şayet onlar arasında âdil davranmazsa ona itaat yoktur. O, kendisine tevdi edilen görevden o an azledilmiştir, beraberinde olan Müslümanların ona itaat sorumlulukları ortadan kalkmıştır. Bu durumda Allah Teâlâ'dan hayırlı birisini göndermesini dilemelerini ve içlerinde en selâhiyetli ve ehil olanı idareci tayin etmelerini tavsiye ederim. Şayet el-Alâ b. el-Hadramt'nin başına bir musibet gelirse Allah'ın Kılıcı Hâlid b. el-Velîd onun halefidir. Hak üzre olduğuna tanıklık ettiğiniz sürece onu dinleyin ve ona itaat edin. Hak'tan sapıp başka bir yola sapması durumunda ona itaat etmeniz gerekmez. Allah'ın bereketi, yardımı, zaferi, hidayeti, afiyeti ve tevfiki ile yolunuza devam edin. Karşılaştığınız insanların Allah'ın Kitabına, O'nun çizdiği yola, Resûlü'nün sünnetine davet edin, Allah Teâlâ'nın Kitabında helâl kıldığı şeyi onlara helâl, haram kıldığı şeyi de onlara haram kılın. Putları hayatınızdan çıkarmanızı, şirk ve küfürden uzak durmanızı, Lât ve Uzza gibi putlara kulluk etmeyi inkâr etmenizi, Meryem oğlu fsâ ve Harve oğlu Üzeyr'e kulluktan vazgeçmenizi, meleklere, Güneş'e, Ay'a, ateşe tapınaktan uzak durmanızı, Allah'dan başka dinilen her türlü puta yanaşmamanızı, Allah ve Resulünü dost edinip Allah ve Resulünden uzak duranlardan uzak durmanızı tavsiye ederim.

Bunların yaptıklarını benimsedikleri an Allah'ın dostluğunu kabul etmiş hırlar, siz de bu durumda onlara, kendisine davet ettiğiniz Kitab'ı izah edin;nun Cebrail vasıtasıyla Allah katından, yaratıkların özü Allah'ın elçisi, evgamberi ve sevgilisi olan Muhammed b. Abdullah'a indirilen bir kitap olduğunu, Allah Teâlâ'nın onu bütün insanlığa; siyahına-beyazına, insine -cinnine, bütün âlemlere rahmet olarak gönderdiğini, sizden önceki milletlere ve sizden sonra geleceklere ait her şeyi içeren bir kitap olduğunu, Allah Teâlâ'nın tüm insanların arasını onunla bulacağını, daha önce gönderilen bütün kitaplardan üstün ve Tevrat, incil, Zebur gibi kitapları tasdik ettiğini, kendilerine resul ve peygamber gönderilen atalarınızın anlamadığı birçok hususu bu kitabta size naklettiğini, atalarınızın peygamberlerine tepkilerinin ne olduğunu, onları nasıl tasdik ettiklerini ve nasıl yalanladıklarını haber veren bir kitaptır. Allah Teâlâ Kitab'ında sizlere onlar hakkında çok şeyler anlattı, günahları sebebiyle helak olanlardan haber verdi ki, o günahlardan uzak durasınız ve onların yaptıklarını yapmayın; Allah'ın gazabına duçar olmayın. Allah'ın emirlerini hafife almaları ve yaptıkları kötülüklerden dolayı helak olmaları durumuna siz de düşmeyiniz. Aynı şekilde sizden önce Allah'ın azabından kurtulanların haberlerini de size nakletti ki, onları örnek alasınız ve sîz de kurtuluşa eresİniz. Bütün bunları katından bir rahmet ve size acıması sebebiyle bildirdi. Size gönderdiği kitap sapkınlıktan doğruluğa götüren bir kitaptır. Aynı zamanda cehaletten aydınlığa, sürçmekten kurtuluşa, fitneden selâmete, karanlıktan aydınlığa götüren bîr kitaptır. O hastalık anında şifadır. Helak olmaktan kurtaran, eğriden doğruya ileten, kapalı hususları açıklığa kavuşturan kitaptır. Dünya ile âh'ıret çizgilerini birbirinden ayıran ve dininizin tüm unsurlarını kendisinde barındıran bir kitaptır.

Bu hususları arz ettikten sonra onları benimserlerse, o zaman Allah'ın dostluğunu tam anlamıyla elde etmiş olurlar. Bit durumda onlara İslâm'ı, arz edin. islâm ise beş vakit namazdan, zekat vermekten, Allah'ın evini hac etmekten, Ramazan orucunu tutmaktan, cenabetten yıkanmaktan, her namaz öncesinde temizlenmekten, anne-babaya karşı iyi davranmaktan, Müslüman akrabayla ilişkiyi kesmemekten, müşrik olsalar da anne-babaya iyi davranmaktan ibarettir.

Bunları yaptıkları takdirde Müslüman olmuşlardır. Onları imana davet edin ve şeriatın hükümlerini ve ana prensiplerini onlara öğretin. İman: Allah'tan başka ilah olmadığına ve onun hiç bir suretten ortağı bulunmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna, Muhamined'in getirdiği şeylerin hak olduğuna, onun dışında kalan şeylerin bâtıl olduğuna, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe iman etmek olduğuna, Kur'an'dan önce gelen Tevrat, İncil ve Zebur gibi kitaplara inanmaya, Öldükten sonra dirilmeye, hesaba, cennete, cehenneme, ölüme, (ikinci) hayata İman etmeye, Allah'a, peygamberlerine ve bütün mü'minlere inanmaya denir.

Şayet bunları yapar ve bu hususları inkâr ederlerse onlar müslümandır, ™ü'mindir. Bundan sonra onlara ihsanı öğretin. İhsan; emaneti edâ etme/yerine getirme konusunda

Allah ile kendi aralarım iyi düzenlemeleri ve Allah 'in peygamberlerden, peygamberlerin kutlardan ve mü'minlerin idarecilerinden aldığı söze riayet etmeleridir. Teslim olmak (İslâm) ise: Müslümanların her türlü el ve dil yarasından salim olmaları ve kendi nefisleri İçin arzuladıklarını diğer Müslümanlar için arzulamaları, Allah Teâlâ'nın vaad ettiği hususları tasdik etmeleri, O'nunla buluşulacağına ve huzuruna çıkılacağına İnanmaları, her an dünyadan ayrılabileceklerini, her günün bitiminde nefislerini hesaba çekmeleri, gece ve gündüzü âhiret azığı İçin değerlendirmeleri, gizli-açık olsun Allah Teâlâ 'nınfarz ettiği şeyleri yerine getirmede birbirlerini öğütlemeleridir.
Şayet bunları yerine getirirlerse o zaman onlar müslüman, mü'min ve muhsin kimseler olmuşlardır. Bundan sonra onlara kâfirlerin niteliklerini anlatın ve onları büyük günahlara düşüp helak olmaktan kurtarın. Büyük günahlar insanları helak eden şeylerdir ki, bunların başında Allah'a ortak koşmak gelir. Nitekim <Allah Teâlâ kendisine ortak koşanları affetmez> (Nisa 48) buyurmuştur. Ayrıca sihir yapmak ki sihir yapanın ahirette hiçbir nasibi olmayacak, akraba ve yakınlarla ilişkiyi kesmek, cihaddan kaçmak olduğunu söyleyin. Bunları işleyenlerin Allah'ın gazabına uğrayacağını ve kıyamet günü kendilerinden hiçbir amelin kabul edilmeyeceğini ifade edin. Yine mümin kişiyi öldürenin yerinin cehennem olduğunu, iffetli kadınlara iftirada bulunmanın dünya ve ahirette laneti gerektirdiğini söyleyin. Yetimin malını yemenin (yetimin malını yiyenler karınlarında ateş yerler ve cehennemi boylarlar), faiz yemenin de (faiz yiyenler Allah ve Resulüne savaş açmıştır) büyük günahlardan olduğunu hatırlatın. Şayet bu büyük günahlardan uzak dururlarsa o zaman onlar müslüman, mü'min, muhsin ve muttaki kullar olup dinlerini tamamlamışlardır. Bundan sonra onları ibadete davet edin. ibadet de: Oruç, kıyam, hâşâ, niyaz, rükû halinde olmak, secde etmek, tövbe etmek, yakın mertebesinde iman etmek, ihsan, Allah'ı tekbir-tesbih etmek, O'na hamd etmek, O'nu herşeyden üstün tutmak, zekatın dışında sadaka vermek, tevazu sahibi olmak, zararsız kul olmak, İnsanlara karşı iyi davranmak, niyaz, dua, mülkün Allah'a ait olduğunu ikrar etmek, salih amel işlemektir.
Şayet bunları yerine getirirlerse o zaman onlar müslüman, mü'min, muhsin, muttaki, âbid kullar olup kulluklarını hakkıyla eda etmiş olurlar. Bunun akabinde onları cihada davet edin ve cihadın ne olduğunu onlara izah edin. Allah Teâlâ'nın, cihadın fazileti ve Allah nezdindeki sevabı konusunda teşvik ettiği hususları onlara arz edin.
Bu hususları yerine getirirlerse onlarla biat edin ve Allah'ın ve Resulünün sünnetine uymaları konusunda onlardan söz alın. Allah'ın sözüne ve himayesine riayet edin. Biatinizin gereğini yerine getirin ve Müslüman idarecilerden herhangi birinin emrine isyan etmeyin. Bu hususları kabul ettikleri zaman onlarla biat edin ve onlar için Allah'tan af dileyin.
Allah rızası İçin ve O'nun dinine yardım etmek gayesiyle cihada çıkarlarsa, karşılaştıkları insanları Allah'ın kitabına davet etsinler. Sonra insanları islâm'a, imana, ihsana, takvaya, kulluğa ve cihada davet etsinler. Kim onlara tâbi olur ve söylediklerine icabet ederse artık o Müslüman, mü'min, muhsin, muttaki, âbid ve mücâhiddir. Sizin sahip olduğunuz hakların aynısına sahiptir.
Kim de imana ve islâm'a yanaşmazsa, Allah'ın emrini kabul edinceye ve dinini benimseyinceye kadar onlarla savaşın. Kiminle sözleşme yapar ve onları Allah'ın himayesine alırsanız sözünüzün gereğini yerine getirin. Kim de müslüman olur ve sizin safınıza katılırsa o sizden birisidir. Kim de bu konuda anlaşma yaptıktan sonra sizinle savaşırsa siz de ona karşı savaşın. Size hile ve tuzak kuranlara siz de mukabelede bulunun. Kim size karşı ittifak yaparsa siz de ona karşı ittifak yapın. Kim sizi pusuya düşürmek isterse ve sizi aldatmak yoluna giderse, size karşı hile ve düzen kurarsa siz de aşırıya kaçmadan mukabelede bulunun, zira haksızlığa uğradıktan sonra yardım isteyenler için herhangi bir günah söz konusu değildir. İyi biliniz ki, Allah her zaman sizinle beraberdir ve yaptıklarınızı görmektedir, yaptığınız amelleri tümüyle izlemektedir, dolayısıyla O'ndan sakının ve daima teyakkuz halinde olun. Bu, Allah Teâlâ'nın bana tevdi ettiği bir emanettir ve bir mazeretiniz kalmasın diye onu size tebliğ ediyorum. Aynı zamanda bu, Kur'an'in kendisine ulaştığı herkes aleyhinde bana verilmiş bir hüccettir. Kim içindekilerle amel ederse kurtuluşa erer, kim içindekilere itübâ ederse doğru yolu bulur. Kim onunla hasmım yenmeye çalışırsa başarılı olur. Onunla savaşan muzaffer olur. Kim de onu terkederse delâlete düşer. Onun için içindekilerle amel edin, devamlı onu dinleyin, içinizi onunla doldurun, kalbinizde ona yer ayırın, zira o gözlerin nuru, kalplerin baharı, gönüllerin ilacıdır. Emreden ve öğüt veren, nehyeden ve Allah'a ve Resulüne çağıran bir kitap olarak o yeterlidir.
Allah Resulü el-Alâ b. el~Hadramî'ye ve onun halefi Allah'ın kılıcı Hâlid b. el-Velîd'e emanet etmiştir. Yanındaki müslümanların bu mektubun içindeki hükümlere davet etme konusunda en ufak bir mazeret ileri sürmelerini kabul etmemiştir. Mektubun içinde yer alan herhangi bir hususun zayi olmasını da mazeret kabul etmemiştir. Bu mektup kime ulaşırsa içerisindeki hükümlere uymaları için hiçbir mazeret geçerli değildir. "
Bu mektup, Peygamber'in hicretinden dört yıl geçmesine iki ay kala Zilkade ayının üçünde kaleme alınmıştır. İbn Ebî Süfyan kaleme almış, Osman b. Affan ona dikte ettirmiş, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve>ellem) orada hazır bulunmuş, el-Muhtâr b Kays el-Kureşî, Ebû Zerr eî-Gıfârî, Huzeyfe b. el-Yemân el-Absî, Kusay b. Ebî Anır el-Himyerî, Şuayb b. Ebî Mersed el-Gassânî, el-Müseyyib îbn Ebî Sa'sa'a el-Huzâî, Avâne b. Şemmâh el-Cühenî Sa'd b. Mâlik el-Ensarî, Sa'd b. Ubâde el-Ensârî, Zeyd b. Âmr ve. daha başka kabile mensupları, Kureyş'ten bir zât, Cüheyne'den bir zât, Ensâr'dan da dört kişi bulunmuş ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in mektubu el-Alâ' b. el-Hadramî ve Hâlid b. el-Velîd'e teslim ettiğine tanıklık etmişlerdir. (el-Hârîs) [57]

Yargı Ve Şahitlikler Kitabı

Bu konuyla ilgili hadislerin çoğu Hilâfet ve İdarecilik bölümünde geçmiştir. [58]

Hak İle Hükmetmeyen Kişi İle İlgili Endişeler

2120. Muaz b. Cebel, Peygamber şöyle buyurduğunu nakleder: "Hâkim, Aden'den daha uzak bir mesafede cehennemdeki yerini alacaktır." (İshâk, Abd b. Humeyd ve Ebû Yâ'lâ)
2121. Yezîd b. Abdullah b. Mevhib, Osman b. Affan'm İbn Ömer'e şöyle dediğini nakleder: "İnsanlar arasında hâkimlik yap!" İbn Ömer de: "Ne iki kişi arasında hâkimlik yaparım, ne de onlara imam olurum" dedi. Bunun üzerine Osman: "Oysa baban hâkimlik yapardı" deyince İbn Ömer şu karşılığı verdi: "Doğru, babam hâkimlik yapardı, ancak içinden çıkmadığı bir şey olursa Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'e sorardı. Resûlullah (sallalbhu akyhi veselfem/in de içinden çıkamadığı bir durum olursa Cebrail'e sorardı. Oysa ben kime soraym, dolayısıyla babam gibi değilim. Bana ulaşan bir rivayete göre hâkimler üçtür: Haksızlık yapıp nevasına (nefsine) uyan ve ateşte olan hâkim, ehil olmadığı halde hâkim olup cehaletle hükmeden ve ateşte olan hâkim, ictihad edip isabet eden hâkim... Üçüncüsü ne alacaklı, ne de borçlu olarak kurtulur. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem)'in şöyle buyurduğunu işittin mi: Kim Allah 'a sığınırsa tam sığınılacak bir yere iltica etmiş olur." Osman da: "Evet duydum" deyince İbn Ömer şöyle dedi: "Ben, beni hâkim tayin etmenden Allah'a sığmıyorum." Bunun üzerine Hz. Osman onu affedip: "Sakın kimseye söyleme" dedi. (Abd b. Humeyd) [59]
2122. Abdülmelik b. Ebî Cemile, Abdullah b. Mevhib'den Osman'ın, İbn Ömer'e şöyle dediğini nakleder: "Git ve hâkim ol!" İbn Ömer: "Beni muaf tutar mısın ey Mü'minlerin emiri?" diye ricada bulununca Osman: "Git ve insanlar arasında hâkimlik yap!" dedi. Tekrar îbn Ömer: "Beni muaf tutar mısm ey Mü'minlerin emiri?" deyince Osman: "Mutlaka gidip hâkimlik yapman konusunda kararlıyım" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Acele etme! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem)'in şöyle buyurduğunu işittin mi: "Kim Allah'a sığınırsa tam sığınılacak bir yere iltica etmiştir." Osman da: "Evet işittim" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer: "Hâkim olmaktan Allah'a sığmıyorum" dedi. Osman ise: "Seni engelleyen şey nedir? Zira baban da hâkim değil miydi?" deyince İbn Ömer şu karşılığı verdi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim hâkim olur da zulüm ile hükmederse cehennem ehlinden olur, kim de hâkim olur da bilmeden hükmederse yine cehennem ehlinden olur, kim de bilgili bir hâkim olur da adaletle hükmederse Allah Teâlâ'ya ne borçlu, ne de alacaklı bir halde kavuşmayı temenni eder." (Ebû Yâ'lâ) [60] Tirmizî hadisin bir bölümünü tahrîc ettikten sonra "İsnadında kopukluk var" demiştir.
2123. İmrân b. Husayn Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Zulüm ve haksızlık arzulamadıkça Allah hâkim, ile beraberdir ve haktan başka bir şey arzulamadıkça onu hakka ulaşmaya muvaffak kılar." (Ahmed b. Menî) [61]
2124. el-Kâsım b. Muhaymira, Resûlullah (sallaOahu aleyhi vesellera)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim insanların başına idareci olur da sıkıntı ve ihtiyaçları anında onlardan uzak durursa kıyamet günü de Allah Teâlâ ondan uzak duracaktır." (Müsedded) [62]
Derim ki: Bu hadisi Ebû Dâvud, Ebû Bekir b. Ebî Meryem'den, o el-Kâsım b. Muhaymira'dan, o da Ebû Bekir el-Ezdî'den onun, Muaviye'ye bu hadisi "Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem)' den işittim ki" diyerek bildirdiğini nakleder. [63]
2125. Hz. Peygamber (sallallahualeyhivese]]em)'in eşi Ümmü Seleme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İçinizden birisi Müslümanlar arasında yargıçlıkla imtihan olunursa, öfkeliyken karar vermesin. Oturma, bakma ve el-kol hareketleri yapmada eşit davransın. Hasımlardan sadece birine sesini yükseltip bağırmasın. " (Ebû Yâ'lâ) [64]
2126. Kadı Şurayh, kendisinin öfkeli yahut aç iken hiç kimse arasında hüküm vermediğini ifade etmiştir. (Müsedded) [65]
2127. Ebû Saîd, Resûlullah fsaîlallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kadı/'hâkim sadece karnı tok iken hüküm, versin. " (el-Hâris) [66]
2128. Ebû Hureyre der ki: "Yargıçlık, kalemle hesap edilen bir şey değildir. O kalbe doğan bir şeydir." (Müsedded)
2129. Ubeydullah b. Ebî Yezîd naklediyor: İbn Abbâs'a bir şey sorulduğunda o şey şayet Allah'ın kitabında mevcut ise onunla hükmeder, yok eğer Allah'ın kitabında mevcut değil ise ve Resûlullah (saMlahu aleyhi -veseüem)'in sözlerinde mevcutsa onu esas alır, yok eğer Allah'ın kitabında ve Resûlullah (sallallahu aleyhi wsellem)'in uygulamasında yoksa, ancak Ebû Bekir ve Ömer'in uygulamalarında mevcutsa o ikisinin görüşünü benimserdi. Şayet bu ikisinin uygulamalarında da yoksa kendisi ietihad ederdi. (İbn Ebî Ömer) [67]
2130. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Delil/ isbat davacıya aittir, yemin etmek ise davalıya düşer." (Ahmed b. Menî' ve Ebû Ya'lâ) [68]
2131. Zeyd b. Sabit, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Davacının elinde belgesi/delili yoksa davalıya yemin etmek düşer." (Ebû Bekir ve İshâk) İshâk'm lafzı ise şöyledir: "Kim şahitleri olmaksızın bir hak iddia ederse davalının yemin etme hakkı önceliklidir. [69]

Rüşvetin Kınanması

2132. Ömer b. Muhammed b. Halef et-Talhî, Muhacirlerden bir zâıan Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Rüşvet veren de rüşvet alan da cehennemdedir. " (Ahmed b. Menî'} [70]
2133. Hz. Âişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in rüşvet vereni ve rüşvet alanı lanetlendiğini rivayet etmiştir. (Ahmed b. Menî') [71]
2134. Mesrûk naklediyor: Bir adam Abdullah (b. Mes'ûd)'a haramın ne olduğunu sordu. O da: "Rüşvettir" dedi. Bunun üzerine adam: "Peki yargıda zulüm/haksız karar nedir?" diye sordu. Abdullah da: "O küfürdür" cevabını verdi.(Müsedded)
2135. Osman b. Ömer naklediyor: Bize Fitr bu hadisi şu ifadesi ile rivayet etti: Abdullah (b. Mes'ûd)'un yanında oturuyordum, bir adam kendisine: "Haram nedir?" diye sordu. O da: "Rüşvettir" cevabını verdi. Bunun üzerine adam: "Haksız hüküm vermek nedir?" diye sordu. Abdullah da: "O küfürdür" dedi ve şu âyeti okudu: "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir. [72]

Hasımlardan Birine Torpil Geçmek Ve Haksız Şikâyet

2136. Hasan naklediyor: Bir adam gelip Hz. Ali'ye konuk oldu. İmam Ali ona ikramda bulundu. Daha sonra adam şöyle dedi: "Ben şikayette bulunmak istiyorum." Bunun üzerine Hz. Ali ona: "Başka yere git; zira Peygamber (sallahu aleyhi vesellem) bizi hasmı olmaksızın şikayetçi kişinin misafir edilmesini yasakladı" dedi. (İshâk) [73]
2137. Muhammed b. Nuaym, babasından naklediyor: Ebû Hureyre'yi yargıçlık yaparken gördüm. Bir gün el-Hâris b. el-Hakem yanma gelip onun yaslandığı yastık üzerine oturdu. Ebû Hureyre, onun bir dava için değil de başka bir şey İçin geldiğini zannetti. Daha sonra başka bir adam gelip Ebû Hureyre'nin Önünde oturdu. Ebû Hureyre ona: "Buyurun ne var?" diye sordu. O da: "el-Hâris'ten şikayetçiyim" dedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre:
"Kalk ve hasmınla beraber otur! Zira bu, Ebu'l-Kâsım Muhammed (sallallahu aleyhiveselkm)'in sünnetidir!" dedi. (el-Hâris) [74]
2138. el-Muttalib, Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim hasının şikâyetini dinlemeden elini omzuna koyarsa, elini çekinceye kadar Allah 'in öfkesi onun üzerinedir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Hüküm Vermekten Dolayı Ücret Almanın Mekruh Oluşu

2139. Musa b. Tarîf, babasından naklediyor: Hz. Ali insanlar arasında bir şey taksim etti, hesab yapmak üzere de birisini çağırdı. Etraftakiler Hz. Ali'ye- "Ona bir ücret takdir edin!" deyince Ali: "Dilerse veririm, ama haramdır" karşılığını verdi. (Müsedded) [75]

Şahit İle Beraber Yemin İle Hükmetmek

2140. Cafer, babasından naklediyor: Peygamber (sallalbhu aleyhi veselkm) şahit ile beraber yemin ile hüküm verdi. Babam dedi ki: Ben de Hz. Ali'nin böyle hüküm verdiğine tanık oldum. (Ravi) Abdülazîz der ki: Bu sözü Muhammed b. Ali, el-Hakem b. Uteybe'ye hitaben söylemiştir. (İshâk}
2141. Cafer b. Muhammed naklediyor: Babamın el-Hakem b. Uteybe'ye şöyle dediğini işittim deyip yukarıdaki ibareleri nakletmiştir. (Müsedded) Bu rivayeti Tirmizî, Muhammed b. Ali tarikiyle Câbir'den nakletmiştir ve Ali'nin yukarıdaki rivayetine işaret etmiştir.
2142. Ebu'z-Zinâd der ki: Kûfe'de Abdülhamîd ile beraberdim. O şahit ile beraber yemin ile hüküm veriyordu. Küfe halkı bu durumu yadırgayınca durumu Ömer b. Abdulazîz'e yazdı. Ömer b. Abdülazîz de şahid ile beraber yemin ile hükmetmesini söyledi. İçerisinden yaşlı biri kalkıp şöyle dedi: "Kadı Şurayh'm bu mescidde şahid ile beraber bir yemin ile hüküm verdiğine şahit oldum." (Müsedded) [76]

Şahitliğe Kabul Edilmeyen Kimseler

2143. Talha b. Abdullah b. Avf naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu tepeye gelinceye kadar bir kişiye şu nidayı yapmasını emretti: "Hasının ve sanığın şehadeti caiz değildir, yemin etmek te davalı kişiye (sanığa) düşer." (Müsedded) [77]
2144. İbn Abbâs şöyle der: "Davul çalmak haramdır, def çalmak da haramdır, çalgı aletleri ve zurna çeşitleri de haramdır." (Müsedded) [78]
2145. Ammâr naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: Deyyus [79] cennete giremez. " (Ebû Dâvud) [80]
2146. Amr b. Dinar naklediyor: Abdullah b. Ebî Müleyke, çocukların şahitliğini sormak üzere İbn Abbâs'a bir mektup yazdı. İbn Abbâs da ona şu cevabı verdi: "Caiz değildir, çünkü Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Razı olduğunuz şahitlerden [81] Çocuklar da bizim razı olduğumuz kimselerden değillerdir, onun için şahitlikleri caiz değildir. [82]
2147. Ebû Seleme der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Hiç bir din mensubu başka bir din mensubuna vâris olmaz ve Muhammed ümmeti hariç hiç bir dîn mensubu başka bir din mensubu hakkında şahitlik yapamaz. Muhammed ümmetinin şahadeti diğer din mensubları hakkında caizdir. [83]
2148. Musa b. Şeybe, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yalan bir hususta bir adamın şahitliğini kabul etmediğini rivayet etmiştir. [84]
2149. Abdullah (b.Mes'ûd) der ki: Sakın şu zarlarla oynamayın, zira o kumardır." (Müsedded ve Ahmed b. Menî') [85]
2150. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, Abdurrahman b. Ebî Saîd el-Hudrî'ye sorar: Babanın Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) den ne hadis rivayet ettiğini işittin?" O da şu cevabı verir: Babamı işittim dedi ki: Resûlullah (saüaUahu aleyhi veseUem)'i işittim şöyle buyurdu: "Zarla oynayıp sonra namaza kalkan birinin durumu, irin, kan ve domuz, kanıyla abdest alan kişiden farksızdır. " Buyurdu ki: "Bu kişinin namazı kabul olmaz." (Ebû Ya'lâ) [86]

Davacının Elinde Bir Belge/ Delil Yoksa Davalıya Yemin Etmek Düşer

2151. Muhammed b. Şîrîn naklediyor: Kadı Şurayh şöyle derdi: "Ya sizin alışverişten sonra karşılıklı rıza ile oradan ayrıldığınıza dâir iki âdil şahit bulunacak ya da davalı alışverişten sonra karşılıklı rıza dahilinde oradan ayrılmadığınıza dâir yemin edecek.[87] (Ebû Ya'lâ) İsnadı sahîh olup Şurayh'ın sözüdür.

Mekruh Olan Hususta Şahitliğe Yanaşmamak

2152. İbn Abbâs naklediyor: Bir adam Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem/e geldi. Beraberinde bir çocuğu vardır. Adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bu çocuğuma yapacağım bir sadaka konusunda bana şahit olmanı istiyorum dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Başka bir çocuğun var mı?" diye sordu. Adam: "Evet" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Peki ona aynısını verdin mi?" diye sordu. Adam: "Hayır" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhivsellem): "Hayır, şahitlik etmem " dedi. (Abd b. Humeyd) [88]

Yalan Yere Şahitlik Etmenin ve Şahitliği Gizlemenin Yasak Olması

2153. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (saMahu aleyhi bize bir hutbe îrâd etti... Hadiste şu ifadelere de yer verilmiştir: "Her kim şahitliğinden vazgeçer yahut şahitliğini gizlerse Allah Teâlâ o kimseye kıyamet günü yaratıkların önünde kendi etini yedirecek ve dilini çiğner vaziyette onu cehenneme sokacaktır. Kim de bir Müslümana yahut bir kafire yalan yere şahitlik yaparsa kıyamet günü dilinden asılacak ve cehennemin en alt derecesinde münafıklarla beraber olacaktır. Kim de görmediği bir rüyayı görmüş gibi anlatırsa yalan yere şahitlik yapmış gibi olur.... " (el-Harîs) Uydurma hadistir.
2154. İbn Abbâs der ki: "Kim yalan yere şahitlik eder ve bu şahitliği ile müslüman bir kişinin malını elinden alır yahut onun kanının akıtılmasına sebeb olursa cehennemi hak etmiş olur." (el-Harîs) [89]
2155. Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî, Mu'temir'den benzerini rivayet etmiştir. (Ebû Yâ'lâ)
2156. Abdullah b. Âmir b. Rabî'a der ki: Ömer b. el-Hattâb'ı, yalan yere ahitlik yapan ve kendi kendini kınayan birisini akşam vakti karşısına aldığım- sonra da onu serbest bıraktığını gördüm. (Müsedded) [90] Muharib b. Disâr'ın hadisi "Mev'izeler" bölümünde zikredilecektir.

GİYİM VE SÜS KİTABI

Peruk Takan ve Taktıranın Lanetlenmesi

2157. Ebû Umâme naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber günü peruk takan ve taktıran, dövme yapan ve yaptıran kadını lanetledi. [91]

Evlerin Temizlenmesini Emretme

2157M. Amir b. Sa'd, babasından naklen Hz. Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah paktır, pakı sever, temizdir temizliği sever, cömerttir cömertliği sever, ihsan sahibidir ihsanı sever, evlerinizi temizleyin ve süpürge ile toplanan çöpleri evlerinde bırakan Yahudilere benzemeyin. " (Ebû Yâ'lâ) Ravilerinden Hâlid zayıftır. [92]

Sarık Kullanmanın Mendup Oluşu

2158. Hz. Ali der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Gadirhum günü bana bir sarık taktı, sırtıma doğru uzattı ve şöyle dedi: "Allah Teâlâ, Bedir ve Huneyn günü bu sarığı giyinen meleklerle bana yardım etti." Yine şöyle buyurdu: "Sarık iman ile küfür arasında bir perdedir..," (Ebû Dâvud et-Tayaiisî) [93]
2159. Ebû Râşid naklediyor: Hz. Ali'nin şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana sarık giydirdi... İki ucunu omuzlarıma atıp şöyle buyurdu: "Bu, müslümanlarla müşrikler arasında bir sınırdır. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî')

Zaruret Hali Hariç Yere Sürünen Elbisenin Giyilmesi Kibirdendir

2160. Ukbe b. Vessâc bildiriyor: Ebû Lübâbe, Ka'b [94] ile beraber oturuyordu. Ebû Lübâbe: "Kibir ve hava için giyilen elbise ne kötü elbisedir" dedi, Ka'b ona: "Böyle bir şeyi Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem)'den mi duydun?" diye sordu. O: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Ka'b şöyle dedi: "Söylediğin söze saygım var, onu reddetmiyorum, zira Allah Teâlâ'nın Kitab'mda şunu görüyorum: Kim kibir gayesiyle bir elbise giyerse onu sevse de çıkarıncaya kadar Allah Teâlâ ona bakmaz." Bu defa Ebû Lübâbe: "Şişman karın ne kötü karındır" dedi. Ka'b da: "Bunu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem)'den mi işittin?" diye sordu. O: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Ka'b: "Söylediğin sözü reddetmiyorum, zira Allah Teâlâ'nın Kitab'mda şunu buluyorum: Şişman karınlı kimse ile zayıf karınlı kimsenin durumu, yağmur altında kalan semiz koyunla zayıf koyun gibidir. Yağmur zayıf karınlı koyunun içine işlerken, semiz koyunun içine işlemez." Bu defa Ebû Lübâbe: "Kim Allah'a kulluk ederse Allah Teâlâ onun ihtiyacını görür" dedi. Bunun üzerine Ka'b da: "Bunu Resûlullah {saMlahu aleyhi vesellem)'den mi işittin?" diye sordu. O da: "Hayır" dedi. Ka'b yine şöyle dedi: "Söylediğin söze saygım var, onu reddetmiyorum. Zira Allah'ın Kitab'mda şunu buluyorum: Allah'a kulluk eden hiçbir kul yoktur ki, ölünceye kadar (yahut yaşadığı sürece), Allah Teâlâ onun rızkını yere ve göğe koymuş yerleştirmiş olmasın." (ishâk) [95]
2161. Enes, Resûlullah (saMlahu aleyhi veseEem)'İn şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Sizden Önceki mîlletlerden biri, iki cübheyle dışarı çıkıp onlarla kibirlenmeye ve büyüklük taslamaya başladı. Allah Teâlâ yeryüzüne emretti ve yer onu yutup götürdü. O zat kıyamet gününe kadar yerin dibine girip çıkarak işkence çekecektir. " (Ebû Yâ'lâ) [96]
2162. Abdullah b. Amr b. el-Âs naklediyor: Resûlullah (saDaBafau aleyhivsellem) buyurdu ki: "Allah Teâlâ, elbisesini yere sürüp çekerek yürüyen kimseye bakmaz." (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [97]
2163. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs bildiriyorlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere bir hutbe irad etti... (Hutbesinde şu ifadelere de yer verdi:) "Kim bir elbise giyer ve onunla kibirlenmeye kalkarsa cehennem kenarından aşağıya doğru bir çukura gömülecek ve yer İle gök var oldukça orada çalkalanıp duracaktır. Çünkü Karun da bir cüppe giyinip onunla böbürlenmiş ve yerin dibine girmiştir. Kıyamete kadar girdiği çukurda debelenip duracaktır." (el-Hâris} [98]
2164. Rişdîn b. Kureyb, babasından, Ebû Leheb sokağında yürürken el-Abbâs b. Abdülmuttalib'in şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Bir adam iki cübbe giymiş ve paçalarım yere kadar sarkıtmış vaziyette ve kendisini beğenmiş halde yürürken Allah. Teâlâ onu yere gömmüştür. Kıyamet gününe kadar debelenip duracaktır." (İbn Ebî Ömer ve Ahmed b. Menî')
2165. İbn Kureyb, babasından, o da İbn Abbâs'dan naklediyor: (Kureyb der ki) Ebû Leheb sokağında onun elinden tutup götürüyordum. Bana: "Ey Kureyb, o yere ulaştık mı?" diye sordu. Ben de: "Şu an oradasın" diye cevap verdim. Bana şöyle dedi: "el-Abbâs b. Abdülmuttalib bana şunu anlattı: Ben Peygamber (saHallahualeyhivesellem) ile bu yerdeyken şöyle buyurdu: Bir adam iki cübbe giyinip onları yere kadar sarkıtmış ve kendini beğenmiş vaziyette yürüyordu. O bu halde iken Allah Teâlâ onu yerin dibine gömdü. Kıyamet gününe kadar debelenip duracaktır. " (Ebû Yâ'lâ) [99]
2166. İbn Ömer naklediyor: Bir bedevi Peygamber (sallıu aleyhi vesellem)1 e geldi... (Hadisin sonunda şu ifadelere yer verilmiştir): "Sakın elbiseni yere kadar sarkıtıp yürüme! Zira elbisenin yere kadar sarkıtılıp toprağa sürülmesi kibirdendir." (Ahmed b. Meni') [100]
2167. Ebû Vâil naklediyor: Abdullah (b. Mes'ûd) elbisesini sarkıtıp yere sürüyen birisini gördü ve: "Elbiseni yukarı çek!" dedi. Adam ise: "Ben zayıf (ince) bacaklıyım" dedi. (Müsedded) [101]
2168. Ebu'l-Haccac b. Saîd es-Sekafî, kendi cemaatinden bir adamdan naklediyor: Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) elbisesini yere sürüyen bir adam gördü ve ona: "Elbiseni yukarı çek; zira Allah Teâlâ elbisesini yere kadar sarkıtan ve toprağa sürüyen kimseyi sevmez" buyurdu. Adam da: "Ey Allah'ın Resulü! Bacaklarım çok ince" deyince Peygamber (salkllahu aleyhi vesellem): "Bu halde yürümen bacaklarının görüntüsünden çok daha çirkindir" buyurdu. (Müsedded) [102]

İsraf ve Kibir Durumu Olmadıkça Allah'ın Nimetini İzhâr Etmenin Mubah Olduğu

2169. Züheyr b. Ebî Alkame naklediyor: Peygamber (salMlahu aleyhi veseEem) (üstü başı) kötü görünümlü bir adam gördü ve ona: "Malın var mı?" diye sordu. Adam: "Evet, her türlü malım var" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (saîlallahu aleyhi vesellem) buyurdu kİ: "Malının eseri/ izi senin üzerinde gözüksün; zira Allah Teâlâ, kulunun üzerinde nimetinin eserini görmeyi sever, kulunu zelil ve fakir halde görmeyi sevmez." (el-Hâris) [103]
2170. Ebû Saîd, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ, güzeldir, güzeli sever ve nimetinin İzini kulunun üzerinde görmekten hoşlanır. " (Ebû Ya'lâ) [104]
Zevk ve Lüks Peşinde Koşmamanın Müstehap Oluşu (Züht)
2171. İbnü'1-Edra naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Maad b. Adnan gibi züht hayatı yaşayın. Kalın elbiseler giyinin, ok yarışları yapın ve yalın ayak yürüyün. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [105]
2172. Enes naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'İn pamuk bir gömleği vardı: Hem boyu, hem de kolları kısa idi. (Müsedded, Abd b. Humeyd ve Ahmed b. Meni') [106]
2173. Saîd naklediyor: Ali b. Ebî Tâlib, iki yün uzun elbiseyi yedi dirheme satın aldı. Birini Kanber'e verdi. Diğerini kendisi giymek isteyince, elbisenin bir tarafının deriden bir parça ile yamalandığını gördü. (Müsedded}

Duvarları Süslemeyi Yasaklamak

2174. Salim b. Abdullah der ki: Babam (İbn Ömer) hayatta iken evlenip bir düğün ziyafeti vermiştim. Babam herkesi davet etti. Davet ettiklerimiz arasında Ebû Eyyûb da vardı. Evin duvarları yeşil örtülerle süslenmişti. Ebû Eyyûb gelip içeri girdi, babam ise ayaktaydı. Ebû Eyyûb evin duvarlarının yeşil örtü ile süslendiğini görünce: "Ey Abdullah! Duvarları süs ile mi örtüyorsunuz?" diye sordu. Babam da utanıp: "Ey Ebû Eyyûb! Kadınlarımız baskın geldi" dedi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb: "Herkesin kadınlarının baskın gelmesini beklerdim de, hanımlarının sana baskın gelmesini beklemezdim" dedi ve: "Allah'a yemin olsun ki, sizin yemeğinizi yemem ve evinize girmem" dedi ve çıktı. (Müsedded) [107]
2175. Muhammed b. Ka'b naklediyor: Abdullah b. Yezîd bir yemeğe davet edildi. Geldiğinde evi süslü-püslü gördü. Evin dışında oturup ağlamaya başladı. Kendisine: "Niçin ağlıyorsun?" diye sorulduğunda: "Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) şöyle söyle idi..." deyip hadis nakletti. Hadisin içerisinde şu ifadelere yer veriliyordu: "Bir gün bir adam gördü, adam elbisesini bir deri parçasıyla yamamıştı, Güneş'in doğduğu yöne yönelip ellerini avuçlarını uzatıp açtı ve şöyle dua etti: îçinize dünya sevgisi işlemiş, biriniz sabah bir elbise, akşam bir elbise giyiniyor, evlerinizi sanki Kâbe'ymiş gibi süslüyorsunuz. O kadar dua etti ki, biz yere yıkılacağını zannettik." Abdullah b. Yezîd der ki: "İşte ben de niçin ağlamayayım? Görüyorum ki, Kabe'yi süslediğiniz gibi evlerinizi süslüyorsunuz." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [108]

Kadının Vücut Hatlarını Yansıtacak Elbiseleri Giymesinin Yasak Oluşu

2176. İbn Ömer der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veselkm)'e Şam işi bir cübbe ve elbise geldi. Cübbeyi bana, elbiseyi de Üsâme'ye giydirdi. Ben cübbemi giydim ve kullandım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Üsâme'ye: "Elbiseni ne yaptın?" diye sordu. O da: "Eşime giydirdim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem): "Ona söyle, altından vücut hatlarını erkeklere yansıtmayacak kalın bir elbise giysin" buyurdu. (Müsedded) [109]

Eline Kına Yakan Kadının Kına İle Nakış Yapması

2177. İsmâîl b. Râfi' naklediyor: Bana Benî Süleym'den bir zat, babasından, o da büyükannesinden nakletti: Bir gün o zâtın anneannesi kına yakarken Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) geldi. Ona, avucunun dış yüzeyini göstererek: "Şöyle yapsaydın ya (Yani kına ile nakış yapsaydın ya)" buyurdu. (MÜsedded) [110]

Zâfirândan Sürülen Kokunun Mekruh Olduğu [111]

2178. Ebû Habîbe, Peygamber (sallallahu aleyhi vesdlem)'e soru sormak üzere gelen adamdan naklen bildiriyor: Zâfirân kokusu sürünmüş halde Peygamber (sallahualeyhivesellem)'e soru sordum, bana: "Git ve yıkan!" dedi. Ben gidip yıkandım ve geri döndüm. Bunu Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana üç defa tekrar ettirdi. Gidip bir kuyuya indim, içinden kese taşı [112] aldım ve onunla yıkandım. Daha sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)' e geldim: "Şimdi söyleyeceğini söyle" buyurdu. [113]
2179. İbn Büreyde, babasından naklediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Üç kişi vardır ki, bunlara melek yaklaşmaz: Zâfirân kokusu sürünen, sarhoş olan ve cenabet kimse. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [114]
2180. İmrân b. Zabyân der ki: Benû Hanîfe'den bir kişiden işittim, şöyle dedi: Ebû Hureyre'den duymuştum: Resûlullah (saUaflahu aleyhi vesellem) ile Benû Kaynuka Yahudilerinin olduğu yere gittim. Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) zâfirân kokusu sürünmüş bir adam gördü ve elinden tuttu. Ben: "Ya Resûlallah! Belki de damat adayıdır" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Damat adayı olsan bile git ve koku sürünen yeri yıka, sonra üzerine bir daha yıka, sonra üzerini sil, arkasından bir daha yıka, sonra bir daha üzerini sil" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [115]
2181. İmrân b. Bişr el-Hadramî naklediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem/in ashabından Abdullah b. Busr'u gördüm. Üzerinde sarı bir sarık ve sarı bir elbise vardı. (el-Hâris) [116]
2182. İsmâil b. Abdullah b. Ca'fer, babasından naklediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'i gördüm. Üzerinde zâfirâna (sarıya) boyanmış bir elbise ve bir de sarığı vardı. (EbÛ Ya'lâ) [117]
2183. Müdrik b. Umâre, babasından naklediyor: Babası Mekke Fethi günü Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'e biat etmek üzere yanma gitmişti. Resûlullah elinin zâfirân kokulu olduğunu görünce, ona elini vermedi. Bir adam babasına: "Yetim kalasıca, elin zâfirân kokulu olduğu için Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) sana elini uzatmadı" deyince elini yıkadı. Sonra Resûlullah (saMlabualeyMvesellemi'e gelip onunla biatlaştı. (İbn Ebî Şeybe ve el-Hâris) [118]

Asfur İle Boyanmış Elbiselerin Çocuklara Has Olduğu

2184. Atâ ve İbn Ebî Müleyke naklediyorlar: Biz küçük çocuklar iken Âişe'nin huzuruna girerdik ve üzerimizde asfur ile boyanmış elbiseler vardı. (Müsedded) [119]
2185. Enes naklediyor: Bir gün bir genç Resûîullah (sallallahu aleyhi veseUem)'e geldi. Üzerinde asfür ile boyanmış bir örtü vardı. Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Bu örtü ailenizin tenceresinin altında olsaydı daha iyi olurdu" deyince genç gitti. Ertesi gün Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldiğinde ona: "Elbiseni ne yaptın?" diye sordu. O da: "Emrettiğin şeyi yaptım" dedi. Resûîullah (sallallahu aleyhi veseUem): "Ben sana onu yapmanı söylemedim! Onu esine verseydin ya. " (Ahmed b. Menî)

Dövme Yapma

2186. Kays b. Ebî Hazım naklediyor: Hasta iken Ebû Bekir'in ziyaretine gittim. Esma binti Umeys iki eli dövmeli olduğu halde onun başından sinekleri savuşturuyordu. (Ahmed b. Menî) [120] Yani kına ile nakış yapılmıştı.

Yırtıcı Hayvanların Postları Üzerinde Oturmanın Yasak Olması

2187. Semura b. Gundub, Resûîullah (saMahu aleyhi vesellem)'in yırtıcı hayvanların postlarının evlerde yayılmasını yasakladı.

İpeğin Erkeklere Haram, Kadınlara Mubah Olması Ve İpeğin Kadınlara Satılmasının Caiz Olduğu

2188. İyâd der ki: Kays b. en-Nu'nıan- ki bu zat benim komşumdu ve Ömer döneminde Kur'an'ı hatmetmişti- naklediyor: Resûîullah (saMahu aleyhi veseUem)'in ashabından bir müfreze yola çıktı. Duma kralı Ukeydir bunu haber aldı... Daha sonra Ukeydir, Kisrâ'nın kendilerine giydirdiği altından dokunmuş bir kaftan çıkardı. Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kaftanım geri götür, bunu kim dünyada giyerse ahirette giymekten mahrum olur." Ukeydir alıp geri götürdü. Evine geri döndüğünde, takdim ettiği hediyenin iade edilmesi kendini üzdü. Dönüp Resûlullah'a geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü! Biz öyle bir aile halkıyız ki hediyemizin iade edilmesi bizi pek üzer, lütfedip hediyemi kabul buyur" dedi. Bunun üzerine Resûîullah (sallallabu aleyhi vesellem): "Al onu götürüp Ömer'e ver!" buyurdu. Ömer de kaftan hakkında az önce söylenenleri duymuştu. Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünü işitince ağlayıp gözlerinden yaşlar boşandı ve kendisine bir bedbahtlığın arız olduğunu düşündü. Hz. Ömer, onu alıp Resûîullah (sallaMıu aleyhivesellem)'e götürdü ve: "Ben bir şey mi yaptım/bir suç mu işledim, zira sen ou kaftan hakkında biraz önce bizim de işittiğimiz bir şeyler söyledin, sonra tutup kaftanı bana gönderdin" deyince Resûîullah (saMahu aleyhi vesellem) gülümsedi, o kadar ki eliyle ağzını kapadı, sonra Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Ben onu sana giyesin diye göndermedim. Onu satıp parasıyla ihtiyacım karşılaman için gönderdim. " (Ebû Ya'lâ) [121]
2189. Ümmü Hâni nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e ipekten bir cübbe hediye edildi. Allah'ın Resulü onu Hz. Ali'ye gönderdi. Vefat ettiklerinde Hz. Ali'nin üzerindeydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ali'ye şöyle buyurmuştu: "Ben kendime layık gördüğüm şeyi sana layık görüyorum, ben onu Fatıma'lar arasında bölüştürüp onlara birer başörtü yapman için veriyorum. [122] Zayıf bir rivayettir. (Ebû Ya'lâ) [123]
2190. Ensar'm azadlı kölesi Ümmü'l-Muğîra naklediyor: Âişe'ye kadınların giydiği ipeği sordum, bana: "Biz, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminde ipek karışımı olan siyerâ diye adlandırılan elbiseleri giyinirdik" dedi. (et-Tayâlisî) [124]
2191. el-Muhâcir b. Şemmâs, amcasından naklediyor: İbn Mes'ûd'un yanındaydım, iki oğlu yanımıza geldi, üzerlerinde ipekten gömlekler vardı. İbn Mes'ûd onları çekip üzerlerinden aldı ve: "Bu, kadınlara ait bir giysidir, erkeklere değil" dedi (Müsedded) [125]
2192. Uneyse binti Zeyd b. Erkam, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Altın ve ipek ümmetimin kadınları için helâl, erkekleri için haramdır. " (Ebû Bekir b. Ebî)[126]
2193. Ebû'l-Âliye naklediyor: Sa'd b. Mâlik, Ali b. Âmir'in huzuruna girdi. Ali b. Âmir sündüsten bir yatak üzerinde uzanıyordu. Şöyle dedi: "Seksek ağacının yıkılmış koruna oturmam, bana bu yatak üzerinde oturmaktan daha sevimlidir." (Müsedded) [127]

Bir Mazerete Binâen İpeğin Giyebileceği, Ancak Çocuklar Tarafından Giyilmesinin Mekruh Olduğu

2194. Ebû Seleme b. Abdurrahman naklediyor: Abdurrahman b. Avf, yanında oğlu Muhammed olduğu halde içeriye girdi. Oğlunun üzerinde ipekten bir gömlek vardı. Ömer kalkıp yakasından tuttu ve ikiye ayırdı. Abdurrahman: "Allah seni bağışlasın, çocuğu ürküttün, yüreğini ağzına getirdin!" deyince Ömer: "Onlara ipek giydiriyorsunuz, Öyle mi?" karşılığını verdi. Bunun üzerine Abdurrahman: "Ben ipek giyiyorum" deyince Ömer: "Bu çocuklar senin gibi mi?" cevabını verdi. (Müseddecl) [128]
2195. Abdullah b. Âmir b. Rabîa der ki: (Abdurrahman) İbn Avf, Ömer'in huzuruna girdi, üzerinde ipekten bir gömlek vardı. Hz. Ömer: "Bana ifade edildiğine göre ipeği dünyada giyen kişi âhirette giymeyecek" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf: "Ben onu hem dünyada, hem de âhirette giyeceğimi ümid ediyorum" dedi. (Müsedded) [129]
2196. Ebû Seleme b. Abdurrahman naklediyor: Abdurrahman b. Avf, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e bitin çokluğundan serzenişte bulundu ve: "Ya Resûlallah! İpekten gömlek giymeme müsade eder misin?" diye sordu. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de ona müsaade etti. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekir vefat ettikten sonra Abdurrahman, oğlu Ebû Seleme ile birlikte Hz. Ömer'in yanında geldi. Oğlunun üzerinde ipekten bir gömlek vardı. Ömer ona: "Bu nedir?" diye sordu, sonra yakasından tutup gömleği baştan aşağıya ikiye ayırdı. Abdurrahman ona: "Peygamber (sallallahu aleyhi onu bana helal ettiğini bilmiyor musun?" dedi. Ömer de: [130]

Beyaz Giysinin Üstünlüğü ve Diğer Renklerin Giyilmesi

2197. İbn Ömer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beyaz bir başlık giyerdi. (Ebû Ya'lâ) [131]
2198. Ebû Sinan naklediyor: Hasan'ı beyaz saçlı ve beyaz sakallı olarak gördüm; üzerinde pamuklu yuvarlak beyaz bir başlık vardı. (Ebû Ya'lâ) [132]

Kırmızı Renk

Bu konuyla ilgili Câbir'in hadisi "Cuma İçin Süslenme" bölümünde geçmişti. [133]

İzârın Uzunluğu [134]

2199. Ebu'l-Mütevekkil der ki: Ibn Ömer'i gördüm, izan bacaklarının yarısına kadardı. Gömleği ise bunun üzerine gitmişti. Cübbesi de gömleğin üzerindeydi. (MÜSedded) [135]

2200. İyâs b. Seleme babasından naklediyor: Hz. Osman'ın izârı bacakların yarısına kadardı, kendisine bu husus sorulduğunda şöyle dedi: Peygamber (sallallahualeyhiveseikm)'in izârı da böyleydi. (Ebî Bekir b. Ebî Şeybe) [136]
2201. Hz. Ali, Resûlulah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Eğer izârın geniş ise onu elbise gibi giyin, eğer dar ise onu peştamal gibi giyin." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [137] İshâk metruktür.

Kadın Elbiselerinin Uzunluğu

2202. Enes naklediyor: Peygamber (sallalkhu aleyhi vesdlem) bir hanımını ayağa kaldırıp elbiselerin ucunu bir yahut iki karış ölçerek: "Bu uzunluğu aşmayın" buyurdu. (Ebû Yala) [138]

Altın Süs

2203. Ebû Bekir es-Sıddîk şöyle der: "Kadınları iki kırmızı: altın ve zâfirân kokusu helak etti." (Müsedded) [139]
2204. Muhammed b. Şîrîn der ki: Hz. Âişe altın ve gümüş kapları yasakladı. Fakat o kadar çok ısrar edildi ki, altının kullanılmasına ruhsat verdi. (Müsedded) [140]
2205. Zeyneb binti Nubayt b. Câbir naklediyor: Ebû Umâme Es'ad b. Zürâre Resûllah (sallallahu aleyhi veseUem)'e annemi ve teyzemi himaye etmesini tavsiye etmişti.[141] Resûlullah (aîlallahu aleyhi vseîlem)'e bir gün altın ve inciden mücevherat geldi. Bunlar küpeden ibaretti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bu gerdanlığı verdi. Ben ailemin yanında bunları gördüm. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [142]

Bıyığın Kısaltılıp Sakalın Uzatılması

2206. Yahya b. Ebî Kesîr naklediyor: Acem'den bir adam Mescid'e geldi. Bıyığını uzatmış, sakalını da kesmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Seni böyle yapmaya sevk eden şey nedir?" diye sordu. Adam da: Allah Teâlâ bana bunu emretti" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallaöahu aleyhi vesellem): "Allah Teâlâ bana sakalımı uzatmamı, bıyığımı da kısaltmamı emretti." buyurdu. (el-Hâris) [143]

Ağarmış Kılların Koparılmasının Mekruh Olduğu

2207. İbrahim en-Nehaî, Hasan (el-Basrî) ve eş-Şa'bî'den rivayet ne göre onlar, ağarmış kılların koparılmasını hoş "karşılamıyorlardı. ed) [144]

Sakala Kına Yakılması

2208. Ebû Akıl naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in kıllarından kına yakılmış olanlarını gördüm. Biz onları suya batırıp bekletir ve o suyu içerdik. (İbn Ebî Ömer)
2209. Ebû Mâlik'in bildirdiğine göre o, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellemı'in tanelerinin kınalı olduğunu ve çok kırmızı olmadığını görmüş ve "Hepimiz o saç kıllarını su ile yıkardık" dedi. (İbn Ebî Ömer) [145]
2210. Enes naklediyor: Bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellenrj'in huzuruna girdi. Ak saçlı ve ak sakallı birisiydi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Müslüman değil misin?" diye sordu. Adam da: "Evet müslünıanım" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O zaman kına yak!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [146]
2211. Enes naklediyor: Resûlullah (saDaMnı aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kına yakın, zira o güzel kokuludur, baş ağrısını/dönmesini dindirir." (Ebû Ya'lâ)
Ebû Ya'lâ der ki: "Hadisin senedinde yer alan Şerikin kim olduğunu bilmiyorum: İbn Ebî Nemir mi, değil mi emin değilim." Hadisi, Bezzâr, Serik'ten, o Sümâmeden, o da Enes'ten: "Zira o, gençliğinizi ve cinsî gücünüzü arttırır" lafzıyla rivayet etmiştir. [147]
2212. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden naklediyor: Resûlullah fsallallahu akyhi vesellem) buyurdu ki: "Kim sağındaki akı siyaha çevirirse (boyarsa) Allah Teâlâ kıyamet günü o kişiye bakmaz." (el-Hâris) [148]
2213. Amr b. Abese, "Beyaz saç nurdur" hadisini zikretmiş ve sonra da: (şu ilavede bulunmuştur) "Onu boyayan yahut koparan hariç. Ben Şehr'e dedim ki: "Onlar saçlarını sarıya boyuyor ve ona kına yakıyorlar." O da: "Evet" dedi. Sanki saçın siyaha boyanmasını kastediyordu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [149]
2214. Ümmü Süleym, Resûlullah (saüa31ahualeyhivesellein)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim müslüman İken başına ak düşerse, o ak saçı değiştirmedikçe, o ak onun için nur olacaktır." (Ebû Ya'lâ) [150]

Müslüman İken Başına Ak Düşüp de Onu Boyamayanın Fazileti

2215. Mücâhid b. Cebr el-Mekkî naklediyor: Ömer b. el-Hattâb: "Kim müslüman iken başına ak düşerse o ak onun için kıyamet günü nûr olacaktır" dedi. (İshâk)
2216. Mücâhid naklediyor: Ömer b. el-Hattâb ak saçlarını boyamazdı. Kendisine: "Ebû Bekir boyarken sen niye saçlarını boyamıyorsun?" diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Kim müslüman iken saçına ak düşerse o ak kıyamet günü onun için nur olur. Onun için ben akımı değiştirmiyorum." (İshâk) [151]

Sürme

2217. Ali b. Ebî Tâlib ve İbn Ömer naklediyorlar: Peygamber (sallaUahu aleyhi veseUem)'in Ramazan ayında yanımıza çıkmasını bekledik. Bir gün Peygamber (sallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'nin evinden çıktı. Ümmü Seleme O'na sürme çekmiş ve hatta gözlerini sürme ile doldurulmuştu. (el-Hâris) [152]

Yüzük

2218. Akıl b. Ebî Tâlib, kendisinin sağ elinde yüzük kullandığını ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de sağ elinde yüzük kullanmıştır" dediğini ifade etmiştir. [153] (İshâk)
2219. Muhammed b. Akıl naklediyor: Akîl, Mute savaşında müşriklerden bir kişiyi öldürmüş ve cariyesi ile beraber yüzüğünü almıştır. Daha sonra Resûlullah (saMahu aleyhi veseUem)'e gelip O'na parmağmdaki yüzüğü göstermiş, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) de: "Üzerindeki put resmî (keşke) olmasaydı" buyurmuştur. Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) Akîl'e yüzüğü ve cariyeyi ganimet olarak verdi. (İshâk) [154]
2220. Sikâye/hacılara su verme görevini icra eden Abdurrahman naklediyor: Ziyâd, elinde altından bir yüzük olduğu halde Hz. Ömer'in huzuruna girdi. Ömer: "Altından yüzük mü takıyorsun!?" dedi.
2222 Mücâhid der ki: "Kadın, önlüğünün yenine düğmeler takar ve yüzüğünü örtecek şekilde onu parmakları üzerine çekerdi." (Ebû Yala) [155]
2223. Ezher b. Râşid naklediyor: Enes, arkadaşlarına (talebelerine) daha önce duymadıkları bir hadisi naklettiği zaman onu tefsir etmesi için Hasan'a gelirlerdi. Bir gün Hasan (el-Basrî) onlara: Yüzüklerinize Arapça nakşetmeyin" hadisini; "yüzüklerinize Muhammed adım nakşetmeyin şeklinde yorumladı. (Müsedded} [156]
2224. Huzeyfe'nin torunu naklediyor: Huzeyfe'nin yüzüğünde iki kuş resmi nakşedilmiş idi ve ortalarında "Elhamdülillah" yazılıydı. (Müsedded) [157]
2225. İmrân b. Mûsâ b. Talha, babasından naklediyor: Talha'nın altından bir yüzüğü vardı. (Müsedded) [158]
2226. Abdurrahman b. Muhacir naklediyor: Enes b. Mâlik'in elinde altından bir yüzük gördüm. (Müsedded)
2227. Tavus naklediyor; Peygamber (saliallahu aleyhi -vesellem) minberdeydi. Elinde altından bir yüzük vardı. İnsanlara şöyle seslendi: "Size bir bakış, ona da bir bakış " Sonra onu elinden çıkarıp attı. [159]
2228. el-Hasan b. Süheyl, İbn Ömer'den naklediyor: "Resûlullah (saMahu aleyhi veellem) kasiyye yi, ipekten mamul minberi, altın yüzüğü ve mufaddemi yasakladı." Yezîd der ki: Hasan'a kasiyye'nin ne olduğunu sordum. O da bana "Mısır mamulü ipekten çizgili elbiseler" cevabını verdi. Ona: "Mufaddem diye sordum. "Koyu kırmızı renkli elbise" cevabını verdi. (Ebû Bekir b.) [160]

Ayakkabılar

2229. İbrahim et-Teymî der ki: Onlar, çocuğun altın yüzük takmasına müsaade ederlerdi, çocuk akıl baliğ olduğunda onu takmazdı. (Müsedded)
2230. Mu'temir, babasından naklediyor: Bana bir adam şöyle bildirdi: Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem)'in giydiği ayakkabıyı gördüm; topuklu, ön kısmın parmak arası şeritli idi. (Müsedded)
2231. Ebû Ömer Ziyâd der ki: Muhacir isimli yaşlı bir zatın evine girdik. Üzerimde ön tarafı şeritli olan bir ayakkabı vardı. Eskidiği için epeydir giymiyordum. Bana: "Bu nedir?"

diye sordu. Ben de: "Eski bir ayakkabım" dedim. Bana: "Onu ayağından atma" dedi. Zira Resûlullah (sallaltehu aleyhi wseUem)'in ayakkabısı da böyleydi. (el-HârÎs)
2232. İbn Avn der ki: Bir gün Medine'de bir ayakkabıcıya gittim. Ona: "Bana bir ayakkabı yap" dedim. O da: "İstersen şöyle yapayım, istersen de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e yaptığım ayakkabı gibi yapayım" dedi. Ben: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ayakkabısını nerede gördün?" diye sordum. O da: "Fâtıma'nm evinde gördüm" dedi. (Zannediyorum ki onunla, Fâtıma binti Abdullah b. Abbâs'ı kastetti) Adam: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellerni'in ayakkabısı gibi yapayım" dedi. Onu önden iki şeritli yaptı. Daha sonra bu ayakkabıyı giydim, ayakkabı eskidi ve onu İbn Şîrîn aldı. (el-Hâris) [161] Ayakkabıyı giyerken ne söyleneceğine dâir Hz. Ali'nin hadisi Alışveriş Bölümü'nün başında zikredilmişti. [162]

Kılıçların Süslenmesinin Yasaklanması

2233. Ebû Umâme der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kılıçların gümüş ile süslenmesini yasakladı." Hâlid: "Sen bunu Resûlullah (sallallahu aleyhi -vesellem)'den mi işittin?" diye sordu, o da: "Bana yalan söylemeyen/söylemeyecek olan birinden işittim" dedi. (el-Hâris)
2234. Muhammed b. Yezîd el-Vâsıtî ve Yezîd b. Hârûn naklediyor: Bize Hişâm ed-Destüvâî bu hadisi nakletti, ancak isnadında Hâlid'den söz etmedi, sadece kılıçların süslenmesinden bahsetti. (Ahmed b. Menî')

Hayvanların (Ateşle) İşaretlenmesi

2235. el-Abbâs b. Abdülmuttalib, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in hayvanları yüzden işaretlemeyi yasakladığını nakletmiştir. Bu nedenle el-Abbâs: "Ben hayvanı iki arka çıkıntısından işaretlerim" derdi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [163]
2236. Talha'nm iki oğlu Yahya ve İsa babalarından naklediyorlar: Resûlullah (saîlallahu aleyhi vesellem)'in yanından bir deve geçti. Deve yüzünden işaretlenmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi-vesellem) buyurdu ki: "Keşke bu devenin sahiplen ateşi bu hayvandan uzak tutsalardt." Ben de dedim ki: "Hayvanı işaretleyecek olsam, mutlaka yüzünden başka bir yerden işaretlerim." Daha sonra hayvanını kuyruk sokumu bölgesinden işaretledim. (Ebû Ya'lâ) [164]

Helal Giyimin Güzelliği

2237. Sellâm b. Ebî Mutî'nin azadlı kölesi Ömer naklediyor: Bekr b. Abdullah el-Müzenî'nin Basra mescidinde şunları söylediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) iyi giyinen ashabı, iyi giyinmeyenlerin hakkında yaralayıcı şeyler söylemezlerdi. İyi şeyler giyinmeyenler de, iyi giyinenler hakkında yaralayıcı şeyler söylemezlerdi. (Abdullah b Ahmecl bunu babasının Kİtâbu'z-Zühcladlı eserine yaptığı ilaveler içinde tahrîc etmiştir)

KURBAN VE AKİKA KİTABI

2238. Kerz b. Ebî Kesîr naklediyor: Yahya b. Ya'mer Horasan'da iken şöyle fetva verirdi: "Kişi kurban satın aldığı ve onu kurban etmeye niyetlendiği zaman, Zilhicce ayma girdiği an onu kurban edinceye kadar kurbanının kılını/yününü ve tırnaklarını kesemez." Katâde der ki: Bu fetvayı Saîd b. el-Müseyyib'e zikrettim: "Evet öyledir" dedi. Ben: "Neye binâen bunu söylüyorsun?" diye sorunca: "Muhammed (saüallahu aleyhi vesellern)'in ashabına binâen" dedi. [165]
Derim ki: Hadisi İmam Müslim, daha başka iki tarikten Saîd b. el-Müseyyib'den, o da Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir. (Müsedded)
2239. el-Mu'temir b. Süleyman naklediyor: Babamın şöyle dediğini işittim: İbn Şîrîn, Zilhicce ayı girdiğinde kişinin, kurbanın yününü/kılını almasını (kesmesi, koparmasını) mekruh sayardı. Hatta çocukların, kurbamn saçlarından kılları yolmasını da hoş karşılamazdı. (Müsedded)
2240. Ebu'd-Derdâ naklediyor: Resûlulîah (salMahu aleyhi veseiiem)'e siyah karışımlı beyaz iki körpe semiz koç hediye edildi, O da onları kurban etti. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [166]
2241. Câbir b. Abdullah naklediyor: Resûlulîah (saMahualeyhivesdlem)'e siyah karışımlı beyaz renkte, İri, boynuzlu ve iğdiş edilmiş iki koç getirildi. Birini yatırdı ve: "Bismillah vallahu ekber, Allahım, hu kurban Muhammed ve O'nun ailesi içindir" deyip kurban etti. Sonra ikincisini yatırdı ve: "Bismillah vallahu ekber, bu da Muhammed, ümmeti ve sent Allah olarak tanıyıp birleyen ve benim risâleîi tebliğ ettiğime şalüd olan herkes için kurbandır" deyip kurban etti. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [167]
2242. Ubâde b. Nusey naklediyor: Resûlulîah (sallallahu ale^ıi veseüem) buyurdu ki: "Kefenin en iyisi iki kat olanıdır. Kurbanların da en iyisi boynuzlu olan koçtur." (İbn Ebî Ömer) [168]
2243. İmrân der ki: "Ailemin bin kuzusu olsa, kurbanlık için en körpe ve semizini seçer ve kurban ederim." (Ebû Ya'lâ)
2244. Câbir, kurbanı müslüman kişiden başka kimsenin kesmesini hoş karşılamazdı. (Ahmed b. Menî')
2245. Yûnus, el-Hasan'dan aynı sözü rivayet etmiştir. (Ahmed b. Menî')
2246. İbrahim ve Atâ'dan bu hususu hoş karşılamadıkları nakledilmiştir. (Ahmed b. Menî')
2247. Kâbus, babasından, İbn Abbâs'ın aynı şeyi dile getirdiğini rivayet etmiştir. (Ahmed b. Menî') [169]
2248. Tâvûs, Mücâhid ve eş-Şa'bî'den bu hususu hoş karşılamadıkları nakledilmiştir. (Ahmed b. Menî')
2249. Âmir (eş-Şa'bî) naklediyor: İbn Ömer'e bir sığır veya devenin yedi kişi için kurban olup olamayacağını sordum. Bana: "Nasıl? Hayvanın yedi canı mı var sanki?" diye karşılık verdi. Ben dedim ki: "Kûfe'de bulunan Muhammed (saMiahu aleyhi vesellem)'in ashabı bana böyle fetva verdiler, bana: <Olur> dediler, zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer'in böyle buyurduğunu söylediler." Bunun üzerine îbn Ömer: "Ben bilmiyorum" dedi. (Ebû Bekir b.EbîŞeybe) [170]
2250. Ukbe b. Suhbân der ki: İbn Ömer'e: "Bir sığır kurban eden kişi, derisini satıp tasadduk edebilir mi?" diye sordum. Bana: "Bir sakıncası yoktur" cevabını verdi. (Müsedded) [171]
2251. Câbir der ki: "Koç kurban etmeye gücün yoksa körpe bir keçi kurban edebilirsin." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [172]
2252. Ebû Cuhayfe der ki: Bir adam Resûlullah (saMlahualeyhivesdlem) bayram namazını kılmadan önce kurbanını kesti, Resûlullah (saüaöahu aleyhi vesellem) ona: "Bu, kurban yerine geçmez" buyurdu. Bunun üzerine adam: "Yâ Resûlallah! Yanımda genç semiz bir kurbanım var! dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: O sadece bir kişi için kurban olur" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [173]
2253. Ebû Hureyre naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseBan) ile beraber otururken bir adam semiz, yaşlı bir keçi ile çıkageldi. Bir de adamın yanında zayıf ufak tefek bir koyun vardı. Adam: "İşte zayıf, ufak bir koyun ve işte semiz yaşını almış bir keçi. Keçiyi kurban edeyim mi?" diye sordu.. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onu kurban et, zira en iyisini Allah'a ada!" buyurdu. [174]
2254. Ebû Talha naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), siyaha çalan beyaz iki koç kurban etti. Birincisini kurban ederken: "Bu, Muhammed ve ailesi için"; ikincisini kurban ederken de: "Bu, ümmetimden bana iman eden ve beni tasdik edenler içindir" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [175]
2255. Hz. Ali, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem)'in Fatıma'ya şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "ÂTa/& ve kurbanına tanık ol, zira ondan akan her bir kan damlası senin bir günahın için mağfiret olmayacak mı? Kıyamet günü ondan akan kan ve ondan çıkan etin yetmiş katı senin terazine konmayacak mı?" Ebû Saîd el-Hudrî: "Bu husus sadece Muhammed ailesi için midir? -ki kendilerine özel yapılan her türlü hayra layıktırlar- yoksa hem Muhammed ailesi, hem de bütün insanlar için mi geçerlidir?" diye sorunca: "Tam aksine hem Muhammed ailesi, hem de bütün insanlar için geçerlidir" cevabını verdi. (Ahmed b. Meni1 ve Abd b. Humeyd) [176]
2256. Medine halkının müezzini İbrâhîm, babasından naklediyor: Ebû Hureyre'yi namazgahta görmüştüm. İki adama: "Yanınızda kurban edeceğiniz bir şey yok mu?" diye sordu. Onlar da: "Hayır yok" dediler. Onları alıp evine götürdü, koyunlarını çıkarıp kurban etti ve: "Allah, Ebû Hureyre'den ve falanca oğlu falancadan ve falancadan kabul buyursun" dedi. Sonra hayvanın ciğerini (yahut bir kısmını) aldı ve onlarla beraber pişirip yedi. Daha sonra hayvanı üçe taksim edip, ikisini o kişilere, birisini de kendi evine ayırdı. [177]
2257. Ukayl b. Talha, Ebu'l-Hasîb'den naklediyor: Bir adam, İbn Ömer'e kurbanların evsafını sordu. İbn Ömer şu cevabı verdi: "Gözle görülür körlüğü olanı, gözle görülür topallığı bulunanı, fark edilir mahiyette hasta ve fark edilir derecede zayıf olan kurbanı mekruh görür ve onu kurban etmem. [178]
2258. eş-Şa'bî der ki: "Ebû Bekir ve Ömer, hac mevsimine tanık oldular, ancak kurban kesmediler."
2259. İbrâhîm (en-Nehaî) der ki: "Hz. Ömer hac ediyor, arkasından da kurban kesmiyordu." Yine İbrâhîm der ki: "Ashâb-ı kiram yanlarında para ve altın olduğu halde hac eder ve kurban kesmezlerdi." (MÜsedded) [179]

Akîka (Kurbanı) ve Doğan Çocuğa Yapılacaklar

2260. Câbir, Resûlullah (saMlahualeyhivesellem/in Hasan ve Hüseyin için akîka kestiğini rivayet etmiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [180]
226l. Enes, Peygamber (sallallahualeyhi vesellem)'in Hasan ve Hüseyin için iki koç akîka kestiğini nakletti. (Ebû Ya'lâ) Bezzâr der ki: Cerîr b. Hâzım'a bu rivayette tâbi olan kimseyi bilmiyorum. [181]
2262. Âişe der ki: İbnu'z-Zübeyr'i Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem/e getirdim, bir hurma çiğneyip ona yedirdi ve: "Bu, Abdullahtır, sen de Ümm-ü Abdullah (Abdullah'ın annesi) künyesini kullanacaksın" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybey) [182]

2263. Hüseyn (bir rivayette Hasan diye geçmiştir.) der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) buyurdu ki: "Kİnnin bir çocuğu doğar da sağ kulağına ezanı, sol kulağına da kameti okursa, ümmü's-sıbyân (hastalığı) ona zarar vermez." (Ebû Ya'lâ) [183]
2264. İbn Abbâs, akîka hakkında şöyle der: "Erkek çocuk için iki koç, kız için (kesilen) bir koçtur." (Müseddecl)
2265. Âişe der ki: (Akîka) Erkek çocuk için birbirine eşit iki kuzu, kız için bir kuzudur.
Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseilem) Hasan ve Hüseyin için doğumlarının yedinci günü ikişer kuzu akîka kesti, saçlarının traş edilmesini emretti ve şöyle buyurdu: "Allah'ın adıyla kesin ve: <Bismülah Allahu Ekber, Allahım senden aldık, sana veriyoruz,, bu falancanın akikasıdır> deyin," Cahiliye döneminde bir pamuk alınır, akîkanın kanma batırılır, sonra da bebeğin alnına konurdu. Resûlullah (sallallahu akyhi veseilem) kan yerine güzel koku sürmemizi emretti. (Ebû Ya'lâ) [184]

HAYVAN KESİMLERİ

Ceninin Kesilmesi

2266. İbn Ömer der ki: "İçindeki kan aksın diye cenin de boğazlanır. (Müsedded) [185]
2267. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik, babasından naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi veîellem)'e kurbanın karnındaki cenini sordum: "Onun kesilmesi annesinin kesilmesi gibidir (yani ceninin kesilmesi gerekmez)" buyurdu. (Ahmed b. Menî') [186]

Hayvan Kesimleri

2268. et-Tev'eme'nin azadlı kölesi Salih naklediyor: Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim: "Koyunun gördüğü bir konumda bıçağı bilemek hoş karşılanmamıştır." (Müsedded)
2269. Hasan, sünnetsiz olan bir kesicinin bu kesiminde bir sakınca olmadığını ifade ederdi. (Ebû Ya'lâ) [187]

Azı Dişi Olmayan Hayvanların Hükmü

2270. İbrahim (en-Nehaî), bir gün hummaya/sıtmaya yakalandı, kendisine tilki eti tavsiye edildi, ancak onu kerih gördü ve: "O yırtıcıdır" dedi. (Müsedded)
2271. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'e bir tabak içerisinde keler (eti) getirildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yiyin, ben ondan hoşlanmıyorum" buyurdu. {Müsedded)
2272. Meymûne naklediyor: Bize bir keler hediye edildi. Onu pişirdim. Daha sonra akrabalarımdan iki zat geldi. Onlara ikram ettim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) misafirler yerken eve geldi. Elini tabağa koyup geri kaldırdı ve: "Bu nedir?" diye sordu. Ben: "Bana hediye edilen bir keler, onu pişirdim" dedim. Bunun üzerine Resûîullah (sallaüahu aleyhi vesellem) elindeki şeyleri tabağa bıraktı, iki misafir de ellerindeki keleri bırakmaya kalkınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle buyurdu: "Siz yiyin, Zİra sız Necid'illersiniz ve bunu yersiniz, biz ise Tihâme'liler bundan hoşlanmayız. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [188]
2273. İbn Abbâs'ın rivayetine göre Meymûne dedi ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yemediği etten ben de yemem." (Ahmed b. Menî') [189]
2274. Semura naklediyor: Resûlullah (sallallahı aleyhi vesellem) ashabına konuşma yaparken bir bedevî geldi. Bedevî, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in konuşmasını kesti ve: "Yâ Resûlallah! Keler hakkında ne dersin?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İsrail oğullarından bir topluluğun çehreleri başka bîr varlığa biiründürüldü. Hayvanlardan hangisinin bu gazaba uğradığını bilmiyorum," (Ebû Bekir b, Ebî Şeybe) [190]
2275. el-Berâ b. Âzib naklediyor: Resûlullah (saibllahu aleyhi vesellem)'e bir keler getirildi, bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bir topluluğun çehreleri başka bir varlığa biiründürüldü..." (el-HâlİS) [191]
2276. Ebu'1-Alâ der ki: "Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) sofrasında keler eti yenilmiş; buna rağmen O, bunu yasaklamamıştır."

(Keserken) Allah'ın Adını Anmak

1177. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim Allah'tan başka birisinin adıyla telbiye getirirse Allah ona lanet eder, kim de bana, söylemediğim bir şeyi iftira etmeye kalkarsa aynı şekilde Allah onu lanetlemiştir..." (Ebû Ya'lâ) [192]

Köpeklerin Öldürülmesi

2278. Ebû Râfi'nin kızı naklediyor: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Ebû Râfi'ye ucu mızraklı bir değnek verdi ve Medine köpeklerini öldürmesini istedi. Bir köpek hariç tümünü öldürüp Resûlullah (saMahualeyhivesellem)'e geldi. Ona tekrar kalan bir köpeği öldürmesini emretti. (Ebû Dâvud, el-Hâris ve Ebû Ya'lâ)
2279. Ebû Rafi' der ki: Cebrail gelip Resûlullah (salhltehu aleyhi vesellem)'den içeri girmek için izin istedi. Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) izin verdi, ancak Cebrail ağırdan alıp içeri girmedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) cübbesini giyinip ona doğru kalktı, Cebrail kapıda bekliyordu. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vEsellem): "Buyur içeri gir!" dedi. Cebrail de: "Evet buyur ettin ya Resûlallah! Ancak biz içerisinde resim ya da köpek olan eve girmeyiz" dedi. Bunun üzerine evleri araştırıp birisinde bir köpek yavrusu buldular. Ebû Rafi' der ki: Bunun üzerine Resûlullah (tallallahu aleyhi vesellem) ertesi sabah Medine'de öldürülmedik köpek bırakmamamı istedi. Ben gidip ne kadar köpek varsa öldürdüm. Medine'nin dışında oturan bir kadın vardı, yanında da bir köpek bulunuyordu. Sanki içimden kadına acıdım ve köpeğini öldürmedim. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'e gelip durumu aktardım. Bana o kalan köpeği de öldürmemi emretti. Dönüp o köpeği de öldürdüm. Bunun üzerine insanlar: "Bu öldürülmesini emrettiğin hayvanlardan hangisini beslemek bizim için helâl olur?" diye sordular. Bunun üzerine: "Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz av hayvanları.[193] âyeti nazil oldu. {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [194]
2280. Zeyd b. el-Hubâb, Mûsâ b. Ubeyde'den yukarıdaki hadisin tamamını rivayet etmiş ve şu ilavede bulunmuştur: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesetlem) buyurdu ki: "Kişi, Allah'ın ismini anıp eğitilmiş köpeğini avın üzerine salarsa, köpek ondan yemedikçe avını yiyebilir." (Ebû Ya'lâ)
2281. Ebû Rafi', Resûlullah (sallaîlahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey Ebû Rafi! Medine'nin bütün köpeklerini öldür!" Ravi der ki: Ebû RâfÎ', Medine'nin Bakî bölgesinde köpekleri olan bir kadın tayfası ile karşılaştı. Kadınlar ona: "Ey Ebû Rafi'! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamlarımızı cihada gönderdi, bu köpek te Allah Teâlâ'dan sonra bizi korumaktadır. Allah'a yemin olsun ki, bizden birimiz kalkıp müsade etmedikçe yabancı birisi bizim bahçemize giremez. Bu durumu Peygamber (sallallahu aleyhi vesel]em)'e hatırlatmanı istiyoruz" dediler. Ebû Râfi' gidip Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e bu durumu bildirdi, ancak Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem): "Ey Ebû Râfi'! Onu öldür, zira o kadınları Allah Teâlâ korur" buyurdu. (el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) [195]
2282. Ebû Râfi' bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana köpekleri öldürmemi emretti. Şehre inip gördüğüm her köpeği öldürdüm. Gezinen bir köpek gördüm, onu öldürmeye gittiğimde evin içinden bir insan: "Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu. Ben: "Bu köpeği öldüreceğim" deyince bana şunu söyledi: "Ben yalnız bir kadınım, bu köpek de beni yırtıcı hayvanlardan koruyor ve evin bahçesine doğru gelenleri bana haber veriyor." Bunun üzerine ResûluUah (sallallahualeyhivesellem)'e gelip O'na bu durumu aktardım, bana onu da öldürmemi emretti. (Ebû Yala)

Köpek Edinmenin Yasaklanması

2283. Abdullah (b. Mes'ûd), Resûlullah (sallallahu aleyhi vsellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Hayvanları gözetlemek veya avlanmak maksadı olmaksızın kim köpek beslerse, her gün ecrinden/sevabından iki kırat eksiltilir." (Ebû Ya'lâ) [196]

Kurt

2284. Abdülmelik b. Umeyr, el-Hâris b. Ka'b oğullarından Ebû'l-Evber adlı bir adamdan naklediyor: Ebû Hureyre'nin yanında oturuyordum, bize bir olay nakledip arkasından şu hadisi rivayet etti: Resûlullah (saüaUahu aleyhi veseUem) bir gün dışarıdaydı, biz de yanında oturuyorduk. Bir de baktık ki, bir kurt geldi, Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in önüne çömelip kuyruğunu salladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Bu kurttur, üstelik kurtların temsilcisidir. Mallarınızdan buna ne tahsis etmeyi uygun görürsünüz?" diye sordu. Oradakiler de: "Hayır yâ Resûlallah! Malımızdan hiçbir şeyi ona uygun görmeyiz" dediler. Daha sonra oradakiler kalkıp kurdu taşladılar, kurt ta uluyarak gerisin geriye döndü. Resûlullah (sallallahu aleyhi üç kez şöyle buyurdu: "Kurt, nedir kurt. " (Ebû Ya'lâ) [197]

Arı ve Sinekler

2285. Enes b. Mâlik, Resûlullah şöyle buyurduğunu, nakleder: "Sineğin yaşam süresi kırk gecedir, anlar hariç bütün sinekler ateştedir/cehennemdedir." (Ebû Ya'lâ) [198]

2286. Enes benzer bir hadisi rivayet etmiş, ancak: "arılar hariç" ifadesini nakletmemiştir. (Ebû Ya'lâ)
2287. Mücâhid, İbn Ömer'den Resûlullah (saMahu aJeyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "An hariç bütün sinekler ateştedir." Mücâhid arının öldürülmesini hoş kar sıkmazdı. [199]
2288. Leys, Mücâhid'den, o da İbn Ömer'den, Resûlullah (sülallahu aleyhi veseJlem)'den benzer bir hadisi rivayet etmiş; ancak Mücâhid'in sözünü zikretmiştir. (Ebû Ya'lâ)

Beyaz Horozun Fazileti

2289. Enes, Resûlullah (sallaîlahualeyriveseUem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Horozun ötüşü ve kanatlarını çırpması, onun rükûya varması ve secde etmesi hükmündedir." (el-Hâris)
2290. Aişe ve Enes, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'den naklediyorlar: "Beyaz horoz benim arkadaşım, arkadaşımın arkadaşıdır ve düşmanımın da düşmanıdır." (el-Hâris)
2291. Ebû Zeyd el-Ensari benzer bir hadisi rivayet etmiş ve şu ilavede bulunmuştur: "Sahibinin ve çevresindeki dokuz evin bekçiliğini yapar." Ayrıca o, horozu gece eve yanma alırdı. (el-Hâris) [200]

Yenilmesi Mekruh Olan Şeyler

2292. Ebû Matar der ki: Camiden çıktım, bir de baktım ki arkamdan birisi sesleniyor. "Bu kim?" dedim. Bana: "Ali'dir" dediler. Peşinden yürüdüm, balıkçılar çarşısına geldi ve: "Bizim çarşımızda su yüzüne çıkan ölmüş balıklar satılmaz" buyurdu. (İshâk) [201]
2293. Hemmâm b. Süheyl, ismini açıkça zikrettiği bir zattan şunları naklediyor: Ammâr b. Yâsir'i: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)1 in beyaz devesi üzerinde gördüm: "Nerede kasaplar?" diye seslendi. Oradakiler: "İşte şunlar" karşılığını verdiler. Ammâr: "Ben sakatatı yememeniz konusunda size Allah Resulünden bir elçiyim." [en-Nadr (b. Şumeyl) der ki: "Sakatatla dalakları kastetmiştir.] Daha sonra Ammâr: "Nerede balıkçılar?" diye seslendi. Etraftakiler: "İşte şuradalar" karşılığını verdiler. Ammâr onlara kadar gidip: "Yılan balığını yememeniz konusunda size Allah Resulünden bir elçiyim." (İshâk) [202]
İbn Ömer'in balık ile ilgili hadisi Mâide sûresinin tefsirinde gelecektir.
2294. İbn Abbâs naklediyor: Resûîullah (saMahu aleyhi vesellem) ile beraber teyzem Meymûne'nin evine girdik. Teyzem: "Sana Ümmü Atîk'in torununun hediye ettiği bir şeyi ikram edeyim mi?" dedi. Ardından közde pişirilmiş bir keler getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) onu gördüğü zaman üç defa tükürdü, ondan yemedi, ancak bizim yememizi emretti.... (el-Humeydî)1 Hadisi Ahmed, Ebû Dâvud ve daha başka muhaddisler Ali b. Zeyd tarikiyle tahrîc etmişlerdir, rivayetlerinde bu ilave yoktur. [203]
2295. Ebû Umâme der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber günü evcil merkeplerden ve yırtıcı hayvanlardan azı dişli olan hayvanları yememizi yasakladı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [204]
2296. Selmâ binti Nasr, Benû Murre'den bir adamdan naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUemj'e gelip: "Ya Resûlallah! Malımın çoğu evcil merkeplerden oluşuyor. Onlardan yiyebilir miyim?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onlar ot ve ağaç yaprağı yemiyorlar mı?" diye sordu Adam: "Evet, onu yiyorlar" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sübllahu aleyhi vesellem): "Onlardan yiyebilirsin" dedi.[205] {Ebû Bekir b, Ebî Şeybe)
2297. Bedir gazvesine iştirak eden Ebû Salît naklediyor: Biz Hayber'de iken Resûlullah (salb]lahua]eyhivesel]em)'in, merkeb eti yenmesini yasaklayan emri geldi. O an kazanlarımız merkep etiyle kaynıyordu, hepsini ters yüz edip döktük. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [206]
2298. Bekr b. Abdullah el-Müzenî kavminden bir adamdan naklediyor: O zat Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e evcil merkeplerin etinin yenilip yenilmeyeceğini sordu. Kendilerine özel bir durumu dile getirdikten sonra Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem) onlara yenmesi konusunda ruhsat verdi. (İbn Ebî Ömer) [207]
2299. Câbir naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) pislik yiyen hayvanın etinin yenmesini ve sütünün içilmesini yasakladı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2300. Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Şayet bir kuş vursan, ardından da o kuş dağdan aşağı yuvarlanıp ölse, sakın onu yeme! Zira o kuşun yuvarlanmaktan dolayı ölmüş olmasından endişe ederim. Aynı şekilde bir kuş vursan peşinden de o kuş su içine düşse onu yeme! Zira suyun içine düşmüş olmaktan dolayı öldüğünden/boğulmuş olmasından endişe ederim.! (Müsedded) [208]

Böbürlenmek Gayesiyle Yapılan Yemeğin Yenmemesi

2301. Ebû Hureyre ve îbn Abbâs naklediyorlar: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irâd etti... Bu konuşmasında şunları da ifade etti: "Kim riya ve gösteriş gayesiyle bir yemek yedirirse, Allah Teâlâ ona cehennem irininden yedirecek ve bu yemek, Allah Teâlâ insanlar arasında hükmedinceye kadar o kişinin karnında ateş olacaktır." (el-HârÎs) [209]
2302. el-Cârûd bildiriyor: Benû Rabâh kabilesinden kendisine İbn Usâl denilen bir adam vardı. Bu adam şairdi. Bu zât, şair el-Ferazdak ile Küfe dışında bir su kaynağı kenarında bir müsabakaya girdi. Buna göre galip gelen taraf suya vardığı zaman yüz deve kesecekti. Develer suya vardığında ikisi kılıçlarını alıp onları kesmeye başladılar. İnsanlar merkeplerine ve katırlarına binerek kesilen etlerden istifade etmek üzere yola çıktılar. O sırada Ali b. Ebî Tâlib de Kûfe'deydi. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'e ait olan katırına binip insanların peşine düştü ve onlara: "Ey insanlar! Bunların etlerinden yemeyin, zira Allah'tan başka birisi adına kesilmişlerdir" diye seslendi. [210]

Hayvanların Kesimi

2303. Zeyd b. Vehb el-Cühenî der ki. Ebû Zer'e hayvanların kesimini sorduk. Bize şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le beraber iken birimizin bineği tembelleştiği ve takatten kesildiği zaman onu keskin merve taşıyla göz ile kulak arasındaki damardan yarala(mak suretiyle keser)dik." (İshâk)
2304. el-Hasan (el-Basrî')nin hayvanın kesimi anında şöyle dediği nakledilir: "Bismillah vallahuekber. Allahım! Senden aldık, sana kesiyoruz, falancadan kabul buyur!" îbn Şîrîn de içinden gelen şeyi söylerdi. Kesim anında (sadece): "Bismillah" derdi. (Müsedded) [211]
2305. Enes hayvanı kestiği an: "Bismillah vallahuekber" derdi. (Müsedded) [212]
2306. Râşid b. Sa'd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Başka bir şeyi kastetmedikçe Bismillah demese de müslümanın kestiği helâldir, avlanmada da durum aynıdır. " (el-Hâris) [213]
2307. es-Salt, Resûlullah (salbl]ahualeyhive3ellem)'iii şöyle buyurduğunu bildirir: Allah'ın ismini ansın, İster anmasın müslümamn kestiği helâldir; şayet müslüman anarsa, Allah'ın isminden başkasını anmaz." (Müsedded) [214]
2308. İbn Abbâs der ki: "Müslüman eğer keser ve Allah'ın ismini anmayı unutursa kestiğinden yesin, zira müslümamn kendisinde Allah'ın isimlerinden bir isim vardır." (el-Humeydî) [215]
2309. el-Abbâs b. Abdülmuttalib, Resûlullah fsallalbhu aleyhi vesellem)'in hayvanları yüzden işaretlemeyi men ettiğim nakletmiştir. Onun için el-Abbâs şöyle der: "Ben, hayvanı iki arka çıkıntısından işaretlerim." (Ebû Dâvud et-Tayalisi ve Ebû Yala) [216]
2310. Ebû Saîd der ki: Resûlullah (sallallahi aleyhi vesellem) iki göz arasında bir yerden işaretlenmiş bir merkep gördü, bunu çok yadırgadı ve sahibi hakkında ağır ifadeler kullandı.
Bu îbn Müshir'in lafzıdır. Diğerinde ise şu ilave yer almıştır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayvanın yüzüne vurulmasını (veya yüzünden işaretlenmesini) yasakladı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [217]
2311. İbn Ömer der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) at ve diğer hayvanların iğdiş edilmesini yasakladı." İbn Ömer der ki: "Yaratıkların çoğalması iğdiş edilmemesiyle mümkündür." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [218]

Koyunların "Bereket" Diye İsimlendirilmesi

2312. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyunları kastederek bir adama şöyle buyurdu: "Evinde kaç bereket var?" (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2313. Ümmü Hâni'nin azadlı kölesi Ümmü Râşid naklediyor; Hz. Ali, Ümmü Hâni'nin evine geldi. Ümmü Hâni ona: "Ebu'l-Hasan'a yemek ikram edin" dedi. Devamında der ki: Ona evde olanlardan bir şeyler ikram ettim. Hz. Ali bana: "Niçin evinizde bereket göremiyorum" dedi. Ümmü Hâni: "Bu bereket değil midir?" diye mukabelede bulununca Hz. Ali: "Ben bunu kastetmiyorum, yani evinizde koyun yok mu?" dedi. Bunun üzerine dedim ki: "Allah'a yemin olsun bizde koyun yoktur." (Müsedded)

AVLANMA KİTABI

Avlanmaktan Hoşlanmak

2314. Ebû Hureyre der ki: "Bu asamla/degne^le dağlara onunla yabLi hayvanlılar avlanmayı isterdi.[219]

Yay, Eğitimli Köpek ve Daha Başka Yolla Avlanan Hayvanlann Yenilmesinin Hela. Olduğu

2315. Amr b. Şuayb, Ensar'dan bir kişiden -İd zannediyorum- naklediyor: Bir gün yayım, ahp bazı kestiğlm kuşlar olduğu gibi yetişemediklerim de oldu. bn Mes Zeyd b Sâbi've Huzeyfe b. el-Yeman ile karşnaştım ve boğazladık anm, ay.rm ya başladım. Bana: "Bu nedir?" diye sordular. Ben: Bunlar• boğazladıklarım, bunlar da boğazlamadan önce ölen kuşlar dedim hepsini karıştırdılar ve şöyle dediler: Resûlullah (salbllahu al) buyurduğunu işittik: "Attığın okun eseri olan her şeyi ye! [220]
2316. Ebû Râfi, Resûlullah (saBallarm aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kişi av köpeğini avının arkasına salar, sonra da Allah'ın ismini anarsa, av köpeği ondan yemedikçe avından rahat rahat yesin." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [221]
2317. Hasan (el-Basrî), av için kullanılan doğan ve şahinin avından yemesi halinde etin yenebileceğini ifade etmiştir. (Müsedded)
2318. İbrahim (en-Nehaî), doğan ve şahin (avı) ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Onlar tuttukları avdan yerlerse bile sen o avı ye, zira onların eğitimi yemeleridir."
2319. Hayseme der ki: "Kartal, şahin ve doğan av(cı) hayvanlanndandır. (Müsedded)
2320. İbrâhîm b. Uyeyne der ki: Atâ'ya, eline geçirdiği rasgele bir nesne ile avlanan kimsenin durumunu sordum, şöyle dedi: "Vurduğu nesne ile avlanırsa vurduğu yenir." (Müsedded) [222]

Avın Ağ Kuran Kişi İle Yakalayan Kişi Arasında Taksim Edilmesi

2321. el-Kâsım b. Muhavvel el-Behzî es-Sülemî naklediyor: Hem Cahiliye, hem de İslam dönemini idrak eden babamın şöyle dediğini işittim: Bir gün bana ait ağları Ebva bölgesinde kurdum. Ağın birine bir kuş takıldı, ancak ardından uçup kaçtı. Peşine takıldım, bir adamın onu yakaladığını gördüm. Adamla münakaşa ettik, sonra da Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem)'e gitmeye karar verdik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i, Ebva'da bir ağacın gölgesinde dinlenirken bulduk. O'na meseleyi arz ettik; kuşun yarısının bana, yarısının o kişiye ait olduğuna hükmetti. (Ebû Ya'lâ) [223]

Deniz Avının Kesilmeden Yenilmesinin Helal Olduğu

2322. Amr b. Dînâr ve Ebu'z-Zübeyr, (Kadı) Şurayh'ın şöyle dediğini işitmişlerdir: "Denizden elde edilen her şey kesilmiş hükmündedir." Bunu Ataya söyledim: "Kuşa gelince onun kesilmesi gerektiğini düşünüyorum" dedi. (Müsedded) [224]

2323. Ebû Bekir'in azatlı kölesi naklediyor: Ebû Bekir: "Denizden çıkan her hayvanı yiyiniz, zira Allah Teâlâ onu sizin için kesmiştir" dedi.[225] (Müsedded)
2324. İbn Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in söyle buyurduğunu nakleder: "Deniz, ve kara hayvanlarından akan kam olmayan her hayvanın kesimi söz konusu değildir." (Ebû Ya'lâ) [226]

Kesimine Güç Yetirilmeyen Hayvanların Kesimi

2325. Câbir naklediyor: Bir ineğimiz yabanileşti, bir adam eline hançer alıp gözünün alt tarafından ve omuz altı bölgesinden vurup hayvanı baş üstü düşürdü ve boynu kırıldı. Bu durum Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e sorulduğunda şöyle buyurdu: "Eğer evcil inek, yabani inek konumuna düşerse o zaman yabani hayvanı helal kılan şey onu da helal kılar (Yabani hayvan için geçerli olan kesim onun için de geçerli olur) (Ahmed b. Meni') [227]
2326. Câbir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminde ortak kesmek üzere bir inek satın aldık. İnek kontrolümüzden çıkıp kaçtı ve bir türlü yakalayamadık. Zekvân adında azadlı bir kölemiz eline kılıcını alıp onu kesmeye koyuldu. Hayvan Küba yakınlarında bulunan es-Simâd bölgesinde dönüp dolaşıyordu. Sonunda bir tepeye sığındı. Hayvan Zekvân'ın yanından geçerken onu boyun bölgesinden kılıçla vurdu, (yahut omuzundan vuruldu) Hayvan yaralanıp yere düştü ve Zekvân onu kesmeden öldü. Ben ve Abdullah b. Sabit b. el-Ciz' birlikte çıkıp Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'e gittik. Durumu kendisine arz ettik, şöyle buyurdu: "Yiyiniz, bu hayvanlar elinizden kaçıp giderse onları yabani hükmünde kabul ediniz' (Ebû Ya'lâ) [228]

Aslan Görüldüğünde Yahut Köpek Saldırdığında Okunacak Dua

2327. Hz. Ali, Resûlullah (sallallahu akyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Aslanı görürsen üç defa: Allahu ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber del (tekbir getir) ve şu duayı oku: Eazzü min külli şerrin ve ekber (O her şeyden aziz ve her şeyden büyüktür). Eâzu billahi min şerri ma ehâfu ve ahzar (korktuğum ve sakındığım şeylerin şerrinden Allah'a sığınırım) Böyle demek suretiyle, Allah'ın izniyle onun şerrinden emin olursun. Bir köpek sana saldırdığında ise şu âyeti oku: "Ey insan ve cin topluluğu! Şayet gücünüz yeterse.[229] (el-Hâris) [230]

Gece Vakti Kuş Avlamanın Yasağı

2328. Fâtıma binti'l-Hüseyin b. Ali naklediyor: Babamın şöyle dediğini işittim Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kuşları yuvalarında rahatsı: itmeyin, zira gece onlar için emân/güven vaktidir." (el-Hâris) [231]

Zararsız Yılanı Öldürmekten Sakındırma ve Zararlı Yılanın Öldürülmesine Müsaade

2329. İbn Ebî Müleyke naklediyor: Âişe evinde devamlı zararsız bir yılan görüycrdu. Öldürülmesini emretti ve öldürüldü. Gece rüyasında şunları gördü «indisine "Allah'ın müslüman kulunu niye öldürdün?" diye soruldu. 0 da: 'Zğer müslüman olsaydı izinsiz bir şekilde Peygamber'in hanımlarına mutt olmazdı/görünmezdi" dedi. Bunun üzerine kendisine: "Sadece elbiselerin üstünde/tesettürlü olduğu zamanlarda sana göründüğünü bilmiy;: muydun?" denildi. Sabah olduğunda Âişe on iki bin tasaddukta bulu:. (İshâk) [232]
2330. İbn Abbâs naklediyor: Bir adam Peygamber {sallalMıu aleyhi vesellemj'e zararlı yılanların öldürülmesini sordu, şöyle buyurdu: "İnsan ile yılan eş zamanda yaratılmışlardır; insan onu gördüğü zaman ürperir, yılan onu sokarsa vücudunu acıtır, bu nedenle bulduğun yerde onu öldürün." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [233]
2331. el-Kâsım b. Muhammed, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: "Yılan en azılı fasıktır, onu öldürün." (el-Hâris) [234]

YEME VE İÇME KİTABI

Yemek Yedirmenin Fazileti

2332. Enes, Resûluliah (sallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim müslüman kardeşinin açhğıyla ilgilenir; onu doyuncaya kadar yedirir ve kanıncaya kadar içİrirse Allah Teâlâ onun günahlarını affeder." (Ebû Yala) [235]
2333. Leylâ naklediyor: Resûlullah (salblbhu aleyhiveseUem) bize geldi, O'na bir yemek koydum. Orada bulunanların bazıları sofradan uzak durdu. Resûlullah (salbllahualeyhivesellem): "Bunlar neden sofradan çekindi?" diye sordu. Oradakiler: "Oruçludurlar" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (saDallahu aleyhi veseUem): "Kendisi oruçlu olduğu halde yanında yemek yenen kimseye melekler dua eder." (İshâk) [236]
Suheyb'in hadisi, "Az Yeme ve İçmenin Fazileti" bölümünde, içecekler bahsinde zikredilecektir.

Yenilmesi Yasak Olan Şeyler

2334. Abdullah b. Yahya b. Ebî Kesîr, babasından bildiriyor: Bana Ensar'dan bir kişi Resûlullah (saHaUahu aleyhi)'in kalbin iki kulağının/parçasının yenilmesini yasakladığını nakletti.[237] (Müsedded)

Sırtlan

2335. Nâfi, bir adamın İbn Ömer'e, Sa'd'ın sırtlanları yediğini söylediğini, İbn Ömer'in de bunu yadırgamadığını nakleder.[238] (Müsedded)
2336. İbn Cüreyc der ki: Atâ, sırtlanların yenilmesinde bir sakınca olmadığını düşünürdü. (Müsedded)
2337. İkrime naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) pislik yiyen koyunun sütünü yasakladı. (Müsedded)

2338. Câbir naklediyor: Resûlullah (saDallahu aleyhi vesellem) pislik yiyen koyunun etinin yenmesini ve sütünün içilmesini yasak etti. (Ebû Bekir b. Ebı Şeybe) [239]

Çekirge

2339. Câbir naklediyor: Hz. Ömer'in halife olduğu yıllardan birinde çekirgeler azaldı. Bu durum Ömer'e sorulduğunda herhangi bir şey söylemedi ve bu duruma üzüldü. Hemen Yemen'e, Şam'a ve Irak'a birer süvari gönderdi. Kendilerinden o bölgelerde çekirge olup olmadığını gözlemlemelerini istedi. Yemen'e giden süvari Ömer'e bir avuç çekirge getirdi ve önüne attı. Ömer çekirgeleri görünce tekbir getirdi ve şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allah Teâlâ bin ümmet yarattı; bunların altı yüzü denizde, dört yüzü ise karadadır. Bu ümmetten ilk helak olacak olan çekirgelerdir, onlar helak olduğu an ipi dağılmış teşbih misali birbiri ardınca helak olur." (Ebû Ya'lâ) [240]
2340. Ümmü Târik der ki: Çekirgenin yenip yenmeyeceğini sormak üzere Ebû Hureyre'ye gittik, kendisi yatıyordu. Ailesi şöyle dedi: "Biz onu yiyoruz; ancak o ne yiyor, ne de bizim yememizi yasaklıyor." (Müsedded) [241]
2341. Zeyneb binti Ka'b naklediyor: Ebû Saîd bizim çekirge yediğimizi görürdü; ne yememizi emreder, ne de bizi sakmdırırdı. Doğrusu tiksindiğinden mi, yoksa mekruh gördüğünden mi yemediğini bir türlü anlamadık. {Müsedded) [242]
2342. İbrâhîm (en-Nehaî), kendisinin çekirgeyi yemediğini ifade etmiştir. (Müsedded} [243]
2343. îbn Ömer der ki: Ömer b. el-Hattâb'ı ağzı sulanırken gördüm. Ona: "Neyin var ey mü'minlerin emîri?" diye sordum. O da: "Canım kızarmış çekirge çekiyor" dedi. (el-Hârİs) [244]
2344. Abdullah b. Ebî Evfâ der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yedi gazveye çıktık. Azığımız bittiğinde cihaddan dönünceye kadar çekirgeden başka bir şey yemezdik. (Ahmed b. Menî')
Derim ki: Buhârî ve Müslim ile diğer hadis kitaplarında: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le yedi gazveye çıktık, çekirge yerdik" ifadesine yer verilmektedir.

Ziyafet, Misafirin Ağırlanması ve Susamış Hayvan Sulamanın Sevabı

2345. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (salMlahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Misafirlik üç gündür, bundan sonraki günler sadakadır. Ey insanlar! Şuna kulak verin: Misafir üç günden sonra yola koyulsun ve aile halkına ağırlık/sıkıntı vermesin." (Ebû Dâvûd et-Tayâlİsîve Müsedded) [245]
2346. Ebû Hureyre'nin başka bir rivayetinde ibareler şöyledir: "Misafirin ev sahibi üzerinde üç gün hakkı vardır. Üç günden fazlası misafire sadakadır. Misafire düşen bu süreden sonra yola koyulması ve ev halkına sıkıntı vermemesidir." (Ebû Yala)
2347. Abdurrahman b. Ebî Leylâ naklediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in ashabından bir grup insan yola çıktılar. Azıkları tükenip bir bedevi mahallesine uğradılar. Onlardan ikramda bulunmalarını istediler, ancak bedeviler buna yanaşmadılar. Paralarıyla bir şeyler talep ettiler, bedeviler vine yanaşmadılar. Güç kullanıp onlardan yiyecek bir şeyler aldılar. Bedeviler şikayet etmek üzere Ömer b. el-Hattâb'a gittiler. Ensar bir araya seldiler. Ömer bedevilere şöyle dedi: "Allah Teâlâ'nın, deve ve koyunların memelerinden, gece ve gündüz yarattığı şeyi mi yolculardan esirgiyorsunuz?! fvi bilin ki, yolcu, suya orada ikamet edenden daha önceliklidir/lâyıktır." (Müsedded) [246]
İbn Abbâs'ın, ikramın fazileti ile ilgili hadisi cihad bölümünde zikredilecektir.
2348. el-Mikdâd, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Misafir aç gecelerse, Allah Teâlâ'nın bitirdiği ekinden yahut hayvanların memelerine koyduğu sütten ona ikram edilecek bir şeyler buluncaya kadar ona yardım etmek müslümanların görevidir." (İshâk) [247] el-Mikdâd b. el-Esved'in rivayeti olarak tahrîc edilmiştir. Bu hadisin aslı el-Mikdâm b. Ma'dî Kerib'in hadisinden bilinmektedir. [248]
2349. el-Kâsım b. Muhavvel el-Behzî, babasından naklediyor: Dedim ki: "Yâ Resûlallah! Darda kaldığımız zamanlarda memeleri sütle taşan develerle karşılaşıyoruz (sütlerinden istifade edebilir miyiz?)" Resûlullah (sllallahu aleyhi vesdlem) buyurdu ki: "Ey deve sahipleri! diye üç defa seslenin, şayet birisi gelirse (ondan müsaade alın,) yok eğer gelmezse sütünü sağın ve için. Sonra hayvanı salıverin ve ihtiyacınız dışında olan sütü memelerinde bırakın." Ben: "Yâ Resûlallah! Kayıp/yolunu şaşırmış hayvanlar susadıklarında bize doğru geliyorlar, onlara su verirsek sevap kazanır mıyız?" diye sordum. Buyurdu ki: "Evet, susamış her hayvana su vermek sevaptır." Ben: "Yâ Resûlallah! Bana öğüt verir misin?" diye ricada bulundum, şöyle buyurdu: "Namaz kıl, zekatı ver, orucunu tut, haccını eda et, umreni yap, anne-babana iyi davran, akrabalarınla ilişkini kesme, misafirine ikram et, iyiliği emret, kötülükten sakındır ve hak nerede olursa onunla beraber ol. " (Ebû Ya'lâ) [249]

Yemek Yeme Adabı

2350. Hz. Ali, Resûlullah (saMlahu aleyhi veselktn)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Yemek yiyeceğin zaman tuz ile başlayıp tuz ile bitir; zira tuz yetmiş hastalığa şifadır: Bunların başında cinnet, cüzzâm, alaca, azı diş ağrısı, boğaz ağrısı ve karın ağrısıdır." (el-Hâris) [250]
2351. Salim, babasından (İbn Ömer'den) Resûlullah (saMahu aleyhi veseDem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim bu etlerden bir şeyler yerse yemekten arta kalan kokuyu gidermek ve yanındakileri rahatsız etmemek için elini yıkasın." (Ebû Ya'lâ) [251]
2352. Ebû Bekir b. Amr b. Hazm naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi meyve ve sebzelerin (kabuksuz olanlarının) soyulmasını taze sakladı. (el-Hâris) [252]
2353. Ebû Seleme, babasından naklediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) yemek yemeyi bitirdiğinde şöyle dua ederdi: "Elhamdu lillâhillezî et'amenâ ve sekânâ {Bize yediren ve içiren Allah'a hamdü senalar olsun) velhamdu lillâhillezî kefânâ ve âvânâ (ve yine bize rızkımızı verip, bizi barındıran Allah'a hamdii senalar olsun), velhamdu lillâhillezî en'ame aleynâ ve efdale (ve yine bize ziyadesiyle nimet ve rızık veren Allah'a hamdü senalar olsun), nes'eluhü birahmetihî en yucîrana mine'n-nâr (rahmetiyle bizi ateşten korumasını dileriz O'ndan), ferubbe gayra mekfiyyin lâ yecidu munkaleben ve lâ me'vâ (yeterince rızka sahip olmayan nice kimseler vardır ki, bunlar gidecek yer ve sığınacakları bir barınak bulamazlar)." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [253]
Hadisi Bezzâr, Mahmûd b. Bekr'den, o babasından, o da İbn Ebî Necîh'ten, o ise (adını belirtmediği) bir Mekkeliden rivayet etti ve: "Hadisi sadece bu rivayet zinciri ile biliyoruz" dedi. Ben derim ki: "İbnüVSünnî'nin kitabında Abdullah b. Amr b. el-As'ın hadisinden bir şahidi vardır.
2354. Hammâd b. Ebî Süleyman naklediyor: Ebû Burde'nin yanında akşam yemeği yedim, bana şöyle dedi: "Babam Abdullah b. Kays'ın rivayet ettiği hadisi sana bildireyim mi? Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kim yemek yer ve doyarsa, su içer ve suya kanarsa, arkasından Eihamdıt lillâhillezî et'amerîî ve eşbeant ve sekânî fe-ervâni (Beni yedirip doyuran, sulayıp suya kandıran Allah'a hamdü senalar olsun) derse annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından sıyrılır." (Ebû Ya'lâ) [254]
2355. Mücâhid der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece bir defasında yaslanarak yemiş, hemen arkasından oturup: "Allah'ın kulu ve Resulüyüm" buyurmuştur.[255] (Müsedded)
2356. Abdullah b. Sa'd, babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Arc [256] bölgesinden Medine'ye kadar kılavuzluğunu yaptım. Onun yaslanırken yemek yediğini gördüm. (el-Hâris) Muhammed b. Ömer el-Vakıdî'den rivayet edilmiştir, zayıftır. [257]
2357. Ebû Yahya der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Yemeği soğutun, zira sıcak yemekte bereket yoktur. [258] {Müsedded)
2358. Mu'temir naklediyor: Ebû Osman'ın meclisinde bulunan bir zattan babamın şöyle naklettiğini işittim: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e: "En haram ve en çirkin yemek hangisidir?" diye soruldu. Şu cevabı verdi: "Devenin (taşıdığı) şeyden yiyip devenin sana bakmasıdır [259] (Müsedded)
2359. Enes b. Mâlik'e gümüş {yahut altın) bir kâse içerisinde helva getirildi. Enes helvanın yufka ekmeğe sarılmasını emretti, sonra da ondan yedi.[260] (Müsedded)
2360. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Selâm vermedikçe kimseyi yemeğe davet etmeyin." {Müsedded) Hadisin senedinde yer alan Muhammed b. Zâzân vardır ki, bu zât zayıftır. [261]
2361. îmrân b. Husayn, Resûlullah (sallaîlahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "San« gelince, ben yaslanarak yemek yemem." (el-Humeydî) [262]
2362. Muhammed b. Musa b. İbrâhîm, babasından1, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Yemek yiyeceğiniz zaman ayakkabılarınızı çıkarınız, zira bu ayaklarınız için daha rahattır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [263]
2363. Enes, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Birinize yemek takdim edildiğinde ayakkabıları ayağındaysa onları çıkarsın, zira bu, ayaklar için daha rahat bir pozisyondur. Üstelik bu, sünnettendir." (Ebû Ya'lâ ve el-Bezzâr) [264]
2364. Âişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hem ayakta, hem de oturarak yemek yerdi.... (el-Hârîs) [265]
2365. Hişâm babasından (Urve'den) naklediyor: Hz. Ömer helaya girip çıktı, peşinden kendisine bir yemek getirildi. Kendisine: "Abdest almayacak mısın?" diye sorulduğunda, şu cevabı verdi: "Ben sol elimle istinca eder, sağ elimle yemek yerim." (el-Humeydî) [266]
2366. Âişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yemek istediği zaman ellerini yıkardı. (İbn Ebî Ömer) [267]
2367. Enes b. Mâlik der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) heladan çıktı, peşinden de yemek yedi. Kendisine: "Abdest almayacak mısın?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: "Namaz mı kılacağım ki, abdest alayım?!" (el-Hâris) [268]
2368. Abdullah b. Mes'ûd, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim yemeğin başında Allah'ın adını anmayı unutursa hatırladığı an şöyle desin: Bismillâhi evvelehû ve ahirehû (hem başı, hem sonu için Bismillâh). Böyle yaparsa yeniden yemeğine başlamış ve şeytanın yemeğinden nasiplenmesini engellemiş olur." İbn Hibbânhadisi Sahilimde tahrîc etmiştir. (Ebû Ya'lâ) [269]
2369. Abdullah b. Utbe, bir kadından naklediyor: Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem)'e bir miktar hurma helvası getirildi. Bir bedevi onu üç lokma ile midesine indirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Şayet bu kişi: Bismillâh deseydi, buradaki herkese yeterdi.

Yİne şöyle buyurdu: "Sizden birisi yemek yerken Bismillâh demeyi unutursa hatırladığı an: Bismillâh evvelehu ve âhîrehu desin. [270]
2370. Ümmü Râfi' der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellenı)'e bir miktar un helvası yaptım. Yanında iki adam ile beraber geldi. Onu Resûlullah (saîlallahu aleyhi vesellem)'e takdim ettim. Oradan geçen bir bedeviyi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemeğe davet etti, adam helvayı bir çırpıda alacak gibi oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu tabağa geri bırak ve Allah'ın ismini an ve sonra ye!" buyurdu. Râvi der ki: O adam yedi, karnını doyurdu ve helvanın bir kısmı arttı. (Ebû Ya'lâ)
2371. Hz. Peygamber'in azadlı kölesi Selmâ naklediyor: Bir gün kendisi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir un helvası yapmış ve O'na takdim etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıyla beraber helvayı yedi. Biraz arttı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanından bir bedevi geçti, onu yemeğe davet etti, bedevi helvanın tümünü avucuna alacak oldu. Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Onu tabağa geri koy!" Adam tabağa koydu, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu: "Bismillah de ve alt tarafından yemeye basla!" Râvi der ki: Adam yedi, karnı doydu ve bir kısmı da arttı. (Ebû Ya'lâ) [271]
2372. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayakta iken yemek yemeyi yasakladı.[272] (Ebû Ya'lâ ve el-Bezzâr) [273]

Sirke

2373. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) şarap (üzüm) sirkesi yedi. (Ahmed b. Menî') [274]

Peynir

2374. İbn Ömer naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir peynir parçası getirilip: "Bu, Mecûsilerin yaptığı bir şeydir" denildiğinde şöyle buyurdu: "Üzerine Allah'ın ismini anın ve yiyin. [275]
Derim ki: Bu hadisi Ebû Dâvûd, Amr b. Mansûr tarikiyle bu isnadla ve başka bir lafızla rivayet etmiştir.
2375. Talha b. Ubeydullah peynirin yenmesinde herhangi bir sakınca görmezdi. (Müsedded) [276]
2376. Atâ ve İbn İyâd derler ki: "Mecûsilerin yaptığı peyniri yemekte herhangi bir sakınca yoktur." (Müsedded} [277]

Tuz

Bu konu ile ilgili hadisler "Yemek Yeme Âdabı" bölümünde zikredilmiştir. [278]

Zeytinyağı

2377. Hz. Ali, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey AH! "Zeytinyağını ye ve vücuduna sür; zira kim zeytinyağını vücuduna sürerse şeytan ona 40 gece yaklaşmaz. [279] {el-Hâris)
2378. Seleme b. Ebî Seleme, babasından naklediyor: Yanında zeytinyağının anıldığı bir ortamda Hz. Âişe'nin şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zeytinyağının yenmesini ve onun vücuda sürülmesini emreder ve şöyle derdi: "O mübarek bir ağaçtandır. " (el-HârİS) [280]

Karpuzun Yaş Hurma İle Birlikte Yenilmesi

2379. Câbir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) karpuzu yaş hurma ile yer ve: "Bu ikisi beraber çok lezzetlidir" derdi. (Ebû Dâvûd et-TayalİSî) [281]

Hurmanın Fazileti

2380. Hz. Ali, Resûhıllah (sallallahu aleyhi vesel]em)'İn şöyle buyurduğunu nakleder: "Halanız hurmaya ikramda bulunun/değer verin; zira o Âdem'in yaratıldığı çamurdan yaratılmıştır ve kendisinden başka aşılanan ağaç yoktur. " Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Doğum yapan hanımlarınıza yaş hurma yedirin, yaş hurma bulamazsanız kuru hurma yedirin. Zira Allah nezdinde Meryem binti Imrân'ın altında konakladığı ağaçtan daha şerefli başka bir ağaç yoktur." (Ebû Ya'lâ) [282]

Hindiba

2381. Enes b. Mâlik, Resûlullah (sallallahu aleyhi vese]lem)'in şöyle buyurduğunu bildirir: "Hindibayı yiyiniz ve ondan tiksinmeyiniz; zira hiçbir gün yoktur ki, cennetten bir damla onun üzerine damlamasın!" (el-Hâlis) [283]

Helva

2382. Ubeydullah b. Ebî Abdullah naklediyor: Osman b. Affân bal, yağ, un ve buğdaydan bir helva yapıp, bir çömlek içerisinde onu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu nedir?" diye sordu. Osman da: "Ey Allah'ın Peygamber'i! Bu, Acemlerin buğday, bal ve yağdan yapıp, onu habîs diye isimlendirdikleri bir yemek türüdür" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ondan yedi. (el-Hâris) [284]

Kim Bir Yemeğe Davet Edilir de Başka Birisinin de Yanında Olmasını İsterse Davet Sahibinden İzin Alsın

2383. Ebû Meysere naklediyor: Adamın biri Peygamber (saUaüahu aleyhi veseîlem/e bir yemek yapıp O'nu davet etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sa'd'ın da bizimle birlikte yemesine müsaade eder misin?" diye müsaade istedi. Ev sahibi de ona müsaade etti. Sonra tekrar adam bir yemek yapıp Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem)'i davet etti. Yine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sa'd'ın da iştirak etmesine müsaade eder misin?" diye sordu. Adam yine müsaade etti. Daha sonra adam yine bir yemek yapıp Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)' i davet etti. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü kez: "Sa'd'ın da bizimle bulunmasına müsaade eder misin O da sizin arkadaşınızdır?" diye sordu. (Müsedded) [285]

Davete İcabet

2384. Ebû Eyyûb şöyle dedi: Adamın biri Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'e bir yemek yapıp O'nu davet etti. Orada bulunanlardan biri: "Ben oruçluyum" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kardeşiniz bir yemek yapıp sizi davet etmiş; orucunuzu açın, daha sonra yerine bir gün tutun." (Ebû DâvûdveAhmedb. Menî1) [286]

Nafile Oruç Tutanın Yemeğe Davet Edildiğinde Orucunu Bozabileceği

2385. Ebû Saîd bildiriyor: Adamın biri yemek hazırlayıp Hz. Peygamber'! ve ashabım davet etti. Aralarından birisi: "Ben oruçluyum" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resulü (saMahu aleyhi vesellem): "Kardeşin yemek yapıp seni davet etmiş; orucunu boz ve daha sonra onun yerine bir gün tut!" (Ebû Dâvud et-TayâlisîveAhmedb. Menî')

Nimete (Yiyeceğe) Karşı Mütevazi Olmanın Fazileti

2386. Bir gün el-Hasan b. Ali, abdesthaneye girdi. Suyolundan dönerken bir lokma (yahut bir parça) ekmek buldu. Onu yerden alıp üzerindeki kiri giderdi, güzel bir şekilde yıkayıp onu kölesine verdi ve: "Abdestimi aldıktan sonra bana hatırlat!" dedi. Abdestini aldıktan sonra köleye: "Bir parça ekmeği
bana ver!" dedi. Köle: "Efendim, ben onu yedim" karşılığını verince: "O halde git, Allah rızası için serbestsin/hürsün" dedi. Köle ona: "Efendim, hangi şeye binâen beni âzâd ettiniz" diye sorunca şu karşılığı verdi: "Ben Resûlullah (sallaflahu aleyhi veseîlem)'in kızı olan anam Fâtıma'dan, babası Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: Kim necasete karışmış vaziyette bir parça/kınntı ekmek parçası bulur da, üzerindeki kiri giderir ve onu güzel bir şekilde yıkadıktan sonra yerse, o nimet midesine inmeden Allah Teâlâ onu affeder. Dolayısıyla cennet ehlinden bir kişiyi köle olarak kullanmak istemezdim!" (Ahmed b. Menî')
Hadisin senedinde yer alan Vehb, Kadı Ebu'l-Bahterî'dir ve bu zât yalancılık ve hadis uydurmakla bilinir! Bu hadiste onun iftira ettiği hadislerdendir. Îbnu'l-Cevzî hu hadisi uydurma hadisler içerisinde zikretmiş ve onunla ilgili detaylı bilgiler vermiştir. [287]

Çarşıda Yemek Yemenin Mehruhluğu

2387. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallu aleyhi -vesellem/in şöyle buyurduğunu işittim: "Çarşıda yemek yemek alçaklıktır. " (Abd b. Humeyd) [288]

Süt İçme Adabı

2388. Ebû Bekir es-Sıddîk naklediyor: Allah'ın Resulü (saUaüahu aleyhi veseUem) bir yerde konakladı, bir kadın da oğluyla beraber bir koyun gönderdi. Koyunu sağdık. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Al bunu annene götür" (buyurdu) Annesi kanıncaya kadar içti. Sonra çocuk bir koyun daha getirdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu sağdı ve bana içirdi. Sonra bir koyun daha getirdi, onu sağıp kendisi içti. (Ebû Ya'lâ) [289]
2389. Abdullah b. Busr der ki: Resûlullah (saMahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Koyunlarla meşgul olun, zira koyun sütü Allah'ın ikramıdır, onları sağdığınız zaman yormayın ve sütün bir kısmını memelerinde bırakın." (Ebû Ya'lâ) [290]
2390. Muhammed b. Süleyman b. Mesmûl, el-Kâsım b. Muhavvel el-Behzî'den naklediyor: Babamın şöyle dediğini işittim: Ben: "Yâ Resûlallah! Biz aç/muhtaç vaziyette iken develer, memeleri süt dolu vaziyette yanımızdan geçiyor, sütlerinden içebilir miyiz?" diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Sütünü sağıp İç ve arta kalanı memesinde bırak." (Ebû Ya'lâ) [291]
2391. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içinde içki bekletilen kaptan içmekten kaçınırdı. (İbn Ebî Ömer) [292]
2392. İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mahnûs kaptan [293] içilmesini yasakladı. (Ebû Bekir)
2393. Simâk naklediyor: Amcam beni Ensar'dan bir adamdan alacağını istemek üzere gönderdi. Birisi bir kap içerisinde su getirdi, bir kişi suyu alıp kabın içine nefesini vererek ondan içti. Bunun üzerine bir başkası: "Böyle su içme, zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasaklıyordu" dedi. (Müsedded) [294]
2394. İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i su içerken gördüm, üç nefeste içti. Ona: "Ya Resûlallah! Suyu üç nefeste içtin" dedim. O da buyurdu ki: "Evet, üç nefeste içmek daha şifalı ve boğaz için daha faydalı ve sağlıklıdır." (Abd b. Humeyd) [295]
2395. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vese!]em)'in, kişinin doğrudan su kabının ağzından içmeyi yasakladığını nakletmiştir. (el-Hâris ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [296]
2396. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem/in ashabından olan el-Hadramî naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselletn) su kabının içine nefes verilmesini yasakladı. Bir gün su kabının içine nefesini veren ve ayakta su içen birine şöyle dedi: "Şayet içtiğin suyu geri kusma imkanın varsa kus!" (Ebû Yala) [297]

Su Vermenin/ İkram Etmenin Fazileti

2397. Tayâlisî der ki: 40 ya da 45 yıl önce Şu'be'den dinledim, Şu'be dedi ki: 40 yıl önce Ebû İshâk bana bildirdi ve dedi ki: 50 yıl önce Kudeyr ed-Dabbî'yi dinledim: Bir adam Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem)'e gelip: Yâ Resûlallah! Beni cennete sokacak bir ameli bana haber verir misin?" dedi.
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Doğruyu söyle ve artanı/fazlalığı ver" buyurdu. Adam: "Şayet bunu yapmazsam ne yapacağım?" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yemek yedir ve selam ver" buyurdu. Adam yine: "Şayet bunu yapamazsam ne yapayım?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Hiç deven var mı?" sorusuyla karşılık verdi. Adam: "Evet, var" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Develerinden birini al, yanına da su kabı al, sonra da suyu neredeyse hiç bulamayan kimseleri sula. Deven o yolda canını feda ettiği ve su kabın da o yolda delindiği an, sana cennete girmek vacip olacaktır. " (Ebû Dâvûd) [298]
2398. Sa'd naklediyor: Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim yanında bulunan fazla suyu vermekten kaçınırsa, Allah Teâlâ da kıyamet günü o kişiyi fazlu kereminden mahrum eder." (Ebû Ya'lâ) [299]

Kâfirin Çok İçmesi Allah'ı Anmamasından Dolayıdır

2399. Saîd b. Yesâr der ki: Cüheyne'li bir adam gördüm, ondan daha iri ve uzun birini görmemiştim. O zâtın şöyle naklettiğini işittim: ResûluUah (saBallahu aleyhi veseîlem)'e herkesi saran bir kriz (kıtlık) döneminde geldim. ResûluUah (saMahu aleyhi veselkm) ashabına buyurdu ki: "İhtiyaç sahiplerini bölüşüp evinize götürün." Herkes birer ikişer kişi alıp gidiyordu. Cüsseli ve uzun boylu oluşumdan dolayı bana yanaşmıyorlardı. Resûlullah (saMahu aleyhi veselkm) elimden tutup beni evine götürdü. Bir koyunu sağdı, ben de sütünü içtim. Sonra bir koyun daha sağdı, onun da sütünü içtim. Derken yedi tane koyunu sağıp sütünü bana ikram etti, ben de içtim. Daha sonra ayrılıp gittim. Ertesi gün müslüman olup Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldim, bana bir koyunun sütünü sağdı, ben de doydum. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'e: "Ey Allah'ın Resulü! Bugünkü kadar doyup midemi tok hissetmemiştim" dedim. Buyurdu ki: "Mü'mnin, bir bağırsağı ile içerken, kâfir yedi bağırsağı ile içer." (EbÛ Ya'lâ) Bu hadis sahîh olup Ahmed onu en son zikredilen merfû kısmı ile bu tarikten rivayet etmiş ve tafsilatıyla nakletmemiştir.
2400. Cehcâh el-Gıfârî naklediyor: Müslüman olmak üzere kavmimden bir topluluk ile ResûluUah (sallallahu aleyhi veseîlem)'e geldik. Akşam namazını birlikte edâ ettikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem) buyurdu ki: "İçinizden her biriniz bir arkadaşının elinden tutup onu evine götürsün." Mescid'de ben ve Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'den başka kimse kalmamıştı. Uzun ve iri-yarı biri olmam hasebiyle kimse bana elini uzatmamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) beni alıp evine götürdü, bir keçinin sütünü sağıp bana verdi, ben de içtim. Derken bana yedi keçinin sütünü sağdı, hepsini içtim. Arkasından bir çömlek yemek getirdi, hepsini bitirdim. Ümmü Eymen: "Bu gece Allah Resulünü aç bırakanı Allah da aç bıraksın!" diye beddua etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) ise ona: "Sus ey Ümmü Eymen! O rızkını yedi, bizim rızkımızı da Allah verir" buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ailesi o gece uyanık sabahladı. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) ashâbıyla bir araya geldi. Herkes gece olup bitenleri birbirine aktarıyordu. Cehcâh anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) bana yedi keçi sağdı, hepsinin de sütünü içtim, bir çömlek yemek verdi, hepsini bitirdim. O gün akşam namazını Mescid'de kıldıktan sonra yine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) buyurdu ki: "Herkes yanındaki kardeşinin elinden tutup onu evine götürsün." Mescid'de Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) ile benden başka kimse kalmamıştı. Uzun ve iri-yarı biri oluşumdan dolayı kimse beni almaya yanaşmadı. Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseilem) beni alıp evine götürdü. Bana bir keçinin sütünü sağıp verdi, ben içip doydum. Ümmü Eymen: "Ya Resûlallah! Bu dünkü misafirimiz değil miydi?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) de: "Evet" buyurdu ve şunu ekledi: "O bu akşam mümin bağırsağıyla yedi, dün ise kâfir bağırsağıyla yemişti. Zira kâfir yedi bağırsağıyla yerken, mümin bir bağırsağıyla yer." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2401. Ebü Ya'lâ der ki: Bize Ebû Bekir ve Ebû Kureyb, Zeyd b. el-Hubâb'dan söz konusu olayı aktarmadan daha kısa bir metinle naklettiler. [300]

TIP KİTABI

Tedavi Olmanın Emredilmesi

2402. İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey insanlar! Tedavi olun, zira Allah Teâlâ ölüm hariç yarattığı her derdin/ hastalığın şifasını da yaratmıştır. " (Abd b. Humeyd) [301]

Kust Otu

2403. Câbir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'nin yanma girdi. Yanında genzinden kan sızan bir çocuk vardı, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu nedir?" diye sordu. Oradakiler: "Boğazı rahatsız" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Çocuklarınıza niçin işkence çektiriyorsunuz; zira birinizin kust-i fîndî otu alıp, onu yedi kez su ile ovması ve hastanın ağzına koyması yeterlidir. " Râvi der ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in dediğini yaptılar ve çocuk şifa buldu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [302]

Tuz

Yemek Yeme Âdabında" geçmişti [303]

Güneşte Oturmanın Yasaklanması

2404. Cafer b. Muhammed, babasından, o da dedesinden Resûlullah (sallalîahualeyhiveseilem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey Ali! Güneş'i karşına alıp oturma! Zira Güneş'in karşısında oturmak hastalıktır. Onu arkana alman ise şifadır." (el-Hâris) [304]

Yüksek Ateş İçin Soğuk Su

2405. Alkame b. Abdullah el-Müzenî, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim yüksek ateşe yakalanırsa, üzerine bir testi soğuk su

dokunsun." (el-Hâris) [305]
2406. Enes, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İçinizden birisi yüksek ateşe yakalanırsa, üç gece seher vaktinde üzerine soğuk su dokunsun." (Ebü Ya'lâ) [306]

Telbine Aşı1

2407. İshâk b. Ebî Talha, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Telbine aşı her derde devadır, " (el-Hâris) [307]

Kına

2408. Enes, Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kına yakın, zira o kokusu güzel olup, baş ağrısını dindirir. " (Ebü Ya'lâ) [308]

Semizotu

2409. Sevr naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) semizotunun yanından geçti, ayağında yara vardı. Onunla ayağının yarasını tedavi etti ve şifa buldu. Şöyle buyurdu: "Allah seni mübarek kılsın! Dilediğin yerde bitesin, zira sen, en küçüğü baş ağrısı olmak üzere yetmiş derde devasın. " (el-Hârİs) [309]

Günlük, Mürrüsafî ve Kekik

2410. Enes, Resûlullah (saJlallahu aleyhi vesellemj'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Evlerinizi günlük, mürrüsafî ve kekik ile tütsüleyin." (Ebü Ya'lâ) [310]

Hastalığı Gideren Dua

2411. Ebû Hureyre naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile elele bir yere girdik. Pejmürde kılıklı bir insanın yanından geçti ve: "Falanca, bu başınıza gelen nedir?" diye sordu. Adam: "Hastalık ve keder yâ Resûlallah" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (saJlalbhu aleyhi vesellem): "Üzerinden hastalığı ve kederi yok edecek dua Öğreteyim mi?" diye sordu. Adam: "Hayır, bu beni sevindirmez, zira ben seninle hem Bedir, hem de Uhud gazvesinde bulundum" dedi. Bunun üzerine Resûlulİah (sallallahu aleyhi vesellem) gülümseyip şöyle buyurdu: "Fakir birinin elde ettiği şeyi, Bedir ve Uhud ehli elde eder mi?!" Râvi der ki: Bunun üzerine Ebû Hureyre: "Ya Resûlallah! Buyrun bana öğretin" deyince Resûlulİah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Ebû Hureyre! Şöyle de: Tevekkelin ale'l-hayyillezi lâ yemût (Ölümsüz ve her zaman hayatta olan Zât'a dayandım/tevekkül ettim), Eihamdu lillâlahillezi lemyettihiz veleden velem yekun lehû şerikim filmulki (Hamd, çocuk edinmeyen ve mülkünde ortağı olmayan Allah'a mahsustur...) [311] Daha sonra Resûlulİah (sallallahu aleyhi vesellem) bana geldi, ben iyileşmiştim. Bana: "Nasıl oldun?" diye sordu. Ben: "Ya Resûlallah! Senin bana öğrettiğiniz duayı okumaya devam ediyorum" dedim. (Ebû Ya'lâ) [312]

Susam Yağı

2412. Ebû Cafer (ki o, Muhammed el-Bâkır b. Ali b. el-Hüseyn'dir), Resûlulİah (sallallahualeyhivesellem)'in susam (yağı)nı burnuna ilaç olarak verdiğini bildirmiştir. (İshâk) [313]

Hastalığın Kefareti, Hastanın Sevabı ve Mü'minin Hastalığa Yakalanmasının Ecrinin Artması Anlamına Geldiği

2413. Abdullah b. Mes'ûd naklediyor: Resûlulİah (sallallahu aleyhi veselfem)'in yanında oturuyordum, tebessüm etti. Biz: "Ya Resûlallah! Niçin tebessüm ettin?" diye sorduk, şöyle buyurdu: "Müslümanın hastalıktan feryad etmesine şaşırıyorum. Hastalıkta aldığı sevabı bilseydi Rabbine kavuşuncaya kadar hasta kalmayı dilerdi." Daha sonra tekrar tebessüm etti ve başını semaya dikti/ Oradakiler: "Ya Resûlallah! Niçin tebessüm ettin?" diye sorunca şöyle buyurdu: "Semadan inen iki meleğe şaşırdım: Onlar her zaman namaz kıldığı yerde bir müminin yanına geldiler ama onu bulamadılar. Allah Teâlâ'ya yükselip: Ya Rabbİ! Falanca kuluna günlük şu kadar, şu kadar sevap yazıyorduk, ancak şu an verdiğin bir hastalığa yakalandı" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara: O kuluma gece ve gündüz yaptığı amellerin sevabının aynısını yazın ve ondan en. ufak bir şey eksiltmeyin. Sağlıklı iken yaptığı amelden aldığı sevabın aynısını onun hastalığı için de yazın buyurdu.[314] (İshâk ve et-Tayâlisî) [315]
2414. Abdullah b. Mes'ûd, Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kişi için Allah katında öyle bir derece vardır ki, bu dereceye sağlığıyla imtihan olmadıkça nail olamaz, ona sadece o musibetle/hastalıkla ulaşır." (İshâk ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe) [316]
2416. Ebû Burde, Mü'minlerin annelerinden/Peygamber hanımlarından birisinden naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) rahatsızlandı ve rahatsızlığı çok arttı (bundan dolayı bayıldı), ayıhnca şöyle dedim: "İçimizden/Peygamber hanımlarından birisi böyle bir şey yapsaydı, ona öfkelenmenden endişelenirdim." Bunun üzerine Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bilmiyor musunuz? Mü'minin rahatsızlığı, işlediği hatalar üzerinden düşsün diye arttırılır." (Müsedded) [317]
2417. Râşid b. Dâvud bildiriyor: Ebu'l-Eş'as es-San'ânî sabah erkenden Dimaşk (Şam) mescidine doğru yola çıktı ve öğle sıcağında yürürken Şeddâd b. Evs ve başka birisiyle buluştu. Onlara: "Allah size merhamet etsin, nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Şurada hasta bir kardeşimizi ziyarete gidiyoruz" dediler: el-Eş'as onlarla beraber gitti. Anılan hastanın yanına girdiklerinde iki zât hastaya: "Nasıl oldun?" diye sordular. O da: "Allah'ın nimeti ve ihsanı üzerimde olduğu halde sabahladım" dedi. Bunun üzerine Şeddâd o zâta şöyle dedi: Seni küçük günahları örten ve normal günahları üzerinden atan şeyi müjdelemek istiyorum. Zira ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allah Teâlâ şöyle buyurur: Ben kullarımdan mü'min bir kulu bir hastalık ile imtihan eder de, kulum bu imtihandan dolayı bana hamd ederse, yatağından annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olarak kalkar. Yine Allah Teâlâ şöyle buyurur: Ben kulumu bu şeyle hapsedip onu imtihan ettim, (ey melekler) o sağlıklı iken onun için kaydettiğiniz sevapların aynısını ona kaydedin." (Ebû Ya'lâ) [318]
2418. Enes b. Mâlik naklediyor: Resûlullah (saliallahu aleyhi veseüem) bir ağaca geldi ve Allah Teâlâ'mn dilediği sayıda yapraklan düşünceye kadar salladı. Ardından şöyle buyurdu: "Ağrı ve musibetlerin, insanoğlunun günahlarım dökmesi, benim bu ağacı sallayıp yapraklarını dökmemden çok daha hızlıdır." (Ebû Ya'lâ) [319]
2419. Enes naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Mü"minin durumu tıpkı başak gibidir; bazen sağa-sola eğilir, bazen de dik durur." (Ebû Ya'lâ) [320]
2420. Ebû Hureyre naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kişi, Allah katında öyle bir derece elde eder ki, bu dereceyi herhangi bir amelle elde etmesi mümkün değildir. İşte Allah Teâlâ kulunu, nefsinin sevmediği şeylerle imtihan ede ede onu o mertebeye erdirir. " (Ebû Ya'lâ) [321]
2421. Saîd b. el-Müseyyib naklediyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi buyurdu ki: "Herhangi bir musibete maruz kalıp da, bunu kırk yıl sonra hatırlayan ve bundan dolayı tekrar Allah'a bağlılığını ve samimiyetini dile getiren mnüslümana, Allah Teâlâ mübtela olduğu gün verilen ecrin aynısını yazar." (el-Hâris) [322]
2422. Zuraki'lerin azadlı kölesi Müslim b. Akil naklediyor: Abdullah b. îyâs b. Ebî Fâtıma'nm huzuruna girdim. Bana dedi ki: Ey Ebû Akıl! Bana babanı, babasından şunları nakletti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün ıtururken ashabına: "Sizden kim hastalanmamayı sever?" diye sordu. Hepimiz atılıp: "Biz yâ Resûlallah!" diye cevap verdik. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yolunu şaşırmış m.erkepler gibi olmayı ister tisiniz!"' diye sordu ve bizim farkedeceğimiz şekilde yüzünün rengi değişti.
arkasından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Musibet ve kefaret sahibi olmak istemez misiniz?" Biz de: "Elbette isteriz" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, mü'min mutlaka musibete mâruz kalacaktır, bu da Allah katındaki değerinden dolayıdır. Onun için mü'min, o musibete maruz kalmadan elde edeceği mertebeyi Allah katında elde edinceye kadar belaya duçar olacak ve sonuçta Allah Teâlâ ona o dereceyi nasib edecektir." (İshâk ve İbn Ebî Şeybe) [323]
2423. İbn Aclân der ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Ben, hasta ve perişan bir vaziyette iken Ebû Hureyre yanıma geldi ve: "Dostunuz namaz kıldı mı?" diye sordu. Etraftakiler: "Evet" dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: "Bana rivayet edildiğine göre hastalığa yakalanan hiçbir kul yoktur ki, Allah Teâlâ ruhunu teslim alıncaya kadar, o kulun sağlıklı iken yaptığı amellerin aynısı kendisine yazılmasın." (Müsedded) [324]
2424. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Hastalığa maruz kalan hiçbir kul yoktur ki, Allah Teâlâ meleklerine şunu emretmesin: Onun islediği küçük günahları yazmayın, işlediği iyilikleri ise on katıyla kaydedin ve yapmasa da sağlıklı iken işlediği amellerin sevabının aynısını onun için yazın. " (Ebû Ya'lâ) [325]
2424M. Enes naklediyor: Bir kadın Peygamber (salkllahualeyhivesellem)'e gelip: "Ya Resûlallah! Şöyle şöyle bir kızım var" deyip onun güzellik ve endamını dile getirdi ve: "Onu sana layık görüyorum" dedi. Resûlullah (sallallu aleyhi vesellem) de: "Kabul ettim" buyurdu. Kadın, yine kızını methetmeye ve onun ne baş ağrısı, ne de herhangi bir rahatsızlık duymadığını dile getirmeye başlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Benim senin kızınıza ihtiyacım yok!" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [326]
2425. Ebû Osman naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna cüsseli, iri yarı bir adam girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hiç yüksek ateşe

yakalandın mı ?" diye sordu, adam: "Hayır, hiç tanımam" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Peki baş ağrısına yakalandın mı?" diye sordu, O: "Hayır, onun da ne olduğunu bilmem" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Malınla İmtihan oldun mu?" diye sordu. A.dam: "Hayır" dedi. Bu defa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Peki evladın ile imtihana tâbi tutuldun mu?" diye sordu. Adam yine: "Hayır" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (salfollahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ, ne evladıyla, ne de malıyla imtihana maruz kalmayan kötü ve habis kimseleri sevmez." (el-Hâris) [327]

Kör

2426. el-Müseyyeb b. Râfi' der ki: "Şöyle denirdi: Kişinin gözü ile imtihan edilmesi, nefsi ile/ bedeni ile İmtihan edilmesi gibidir." (Müsedded) [328]
2427. Enes b. Mâlik, Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Kulumun iki gözünü alırsam sevap /karşılık olarak cennetten başkasına razı olmam." Dedim ki: "Ya Resûlallah! Şayet bir gözü yok olursa ne olur?" Buyurdu ki: "Bir tane de olsa.[329]
Hadisi Buhârî, Enes'den bir başka tarikten rivayet etmiş ve: "Bir tane de olsa... " kısmını nakletmemiştir. Zira bu miinker bir ilavedir ve hadisin senedinde yer alan Saîd zayıf bir râvidir. (Ebü Ya'lâ)
2428. İbn Abbâs, Resûlullah (saMlahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ buyurur ki: Kulumun iki gözünü alır da, o buna sabreder ve Allah rızasını gözetirse onun için cennetten başka karşılığa razı olmam. [330]
2429. el-İrbâd b. Sâriye, Resûlullah (sallallaTıu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Rabbiniz azze ve celle şöyle buyurdu: Kulumun iki gözünü alırsam bana hamdetmesi durumunda cennetten başka bir sevabı onun için uygun görmem." (Ebû Ya'lâ) [331]

Musibeti Gizlemenin Fazileti

2430. İbn Ömer, Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İyiliği tam yapmanın şartlarından biri de musibetleri gizlemektir. [332]

---

[1] Bûsîrî der ki: "Hadis hasen bir rivayette naklctmiştir." Heyscmî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/196)
[2] Bûsîrî der ki: "Hadisi İshâk rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir, ancak isnadında kopukluk vardır,"
[3] Bûsîrî der ki: Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır. Müsnedcde isc: "Bu hadis hasend'n" ifadesi yer almaktadır.
[4] Müsneâe'âe denir ki: "Bu hadis garîbtir; el-A'mcş'in hocası olan Süleyman'ı henüz tanıyabilmiş değilim. İmam Ahmed hadisin bir kısmını rivayet etmiştir."
[5] Bûsîrî der ki: Bu hadisin tarikleri, el-Efrîkî etrafında dolaşmaktadır ki, bu zât zayıftır." Heysemî der ki: "Bu zât zayıftır. Ahmed b. Salih bu zâtı güvenilir addetmiş ve onu cerh edenlere cevap vermiştir, hadisin diğer ricali ise güvenilir kimselerdir. (Mecma 5/204) Bûsîrî, hadisi İbn Ebî Ömer ve İshâk'a dayandırmakla yetinmiş ve: "Ahmed bu hadisi muhtasar olarak tahrîc etti" demiştir.
[6] Bûsîrî hadisin isnadını zikretmiş, ancak hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve ricali Sahih şartlarına uygun râvilerdir, Umeyr b. İshâk hariç, İbn Hibban ve daha başkaları onu güvenilir kabul ederken, İbn Maîn ve daha başkaları onu zayıf kabul etmiştir." (Mecma 5/201)
[7] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[8] Taborânî'nin rivayetinde hadis buraya kadardır. Zevâid'de de bu kadarıyla ^. Heysemî der ki: "İçerisinde bilmediğim râviler mevcuttur." (Mecma 5/206) Aynı zamanda Taberânî bu hadisi Süveyd b. Abdülazîz tarikiyle de tahrîc etmiştir. Bu zât hakkında Heysemî: "Metruktür" der. {Mecmu 5/206)
[9] Müsnede'dc denir ki: îbn Mende şöyle der: Bişr b. Âsım'ın, babasından rivayeti ile gelen hadis sahîh değildir, bu hadisi Süveyd b. Abdülazîz, Ebû Vâil'den, o da Bişr b. Asım'dan aynı şekilde rivayet etmiştir.
[10] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[11] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Müsnede'de şöyle geçer: "Hadiste irsal mevcuttur."
[12] Abdullah b. Hantab'dan mervi ve ez-Zevâiâ'de yer alan rivayette: "Allah katında kendileri için neler hazırlandığını kendilerine haber verirdim" şeklinde İbare yer almaktadır (Mecma 5/195). Bûsîrî, hadisi Ahmed'e de nisbet etmiş ve herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Müsnede'de şöyle geçer: "Ahmed bu isnâdla şöyle bir hadis rivayet etmiştir: "Deve sırtına binen en hayırlı kadınlar Kureyş kadınlarıdır."
[13] Âl-İ imrân sur. 103
[14] Hadisin isnadını Bûsîrî zayi/kabul etmiştir, Kesîr'in zayıf oluşuna binaen. Heysemî der ki: "Kesîr zayıftır, Tirmizî onun hadisini hnsen kabul etmiştir." (Mecma 5/194)
[15] el-îthâf ta bu hadis bir önceki rivayetten ayırılmamıştır.
[16] Bûsîrî hadisi, Tayâlisî, Ahmed, tbn Ebî Şeybe ve Bezzâr'a nisbet etmiş ve hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (7/75-76)
[17] Bûsîrî, AH b. Zcyd b. Cud'ân'ın zayıf olması dolayısıyla hadisi zayıf görmüştür.
[18] Bûsîri der ki: "Hadis mürseldit." Hadis, el-Hâris'in Müsned'inde (1/100) mevcuttur.
[19] Müsnede'de: "İsnadı /ı«seıudir" denilmiştir.
[20] Bûsîrî, Mûsâ b. Ubeyde er-Rabezî'nin zayıf oluşuna binâen hadisi zayıf telakki etmiştir.
[21] Bûsîrî râvilerini tevsik etmekle yetinmiştir.
[22] Bûsîrî hadisin senedinde yer alan el-Efrikî'nin zayıf biri oluşuna binâen hadisi zayıf °larak değerlendirmiştir.
[23] Büsîrt bu başlık altında Müsedded ve Ahmed'in rivayet etmiş oldukları Hasan'a ait mürsel bir hadis ile; yine Müsedded'irt rivayet ettiği Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'e ait bir hadisi; ve Ömer b. el-Hattâb'a ait bir mevkuf hadisi ilave etmiştir.
[24] Müsmde'de şöyle geçer: Bu hadis sahîh olup Buharı, Hudeybiye Kıssasında onu muallak olarak ez-Zührî'den, o Urve'den, o da el-Müsevver'den rivayet etmiştir. Bûsîrî şöyle ek bir açıklamada da bulunmuştur: "Buhârî'nin rivayet ettiği hadiste irsal vardır." Bu rivayet ise ittisal bakımından daha iyidir, bundan dolayı onu ilave ettim, söz konusu rivayeti İbn Huzeyme, ondan da İbn Hibbân rivayet etmişlerdir.
[25] Bu hadisi İshâk iki tarikten rivayet etmiştir. Müsnede'de denir ki: "İmam Ahmed, Kays b. Ebî Hazım'dan, o Ebû Bekir'den hadisi mânâ olarak kısmen rivayet etmiştir. Hadisin aynısı eî-Ithâf 'ta yer almaktadır.
[26] Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Müsedded muhtasar olarak rivayet mıŞlerdır." Bu hadis ileride bir daha zikredilecektir. Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'la f tahrıc etmiştir, ricali Sahih şartlarına uygundur, ancak Abâye b. Râfi'nin, -r den hadis rivayet ettiği bilinmemektedir." (Mecma 8/167)
[27] Garfe sahabilerdendi.
[28] Bu rivayet 1389 no'lu hadiste zikredilmişti.
[29] Bûsîrî der ki: "Hadisin râvileri güvenilir kimselerdir."
[30] Bûsîrî, bazı râvilerin durumlannm bilinmemesine binâen bu hadisin isnadını zayıf addetmiştir. (2/128)
[31] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Ferec b. Fadâle'nin zayıflığına binâen zayıf bir n e tahrîc etmiştir. Buharı, Müslim ve daha başka muhaddisler de hadisi rivayet e dişlerdir, ancak "on hasene" lafzını zikretmemişler dır." (2/128)
[32] Bûsîrî der ki: "Ravüeri güvenilir kimselerdir, ancak ben er-Rabî' b. Ziyâd'ıı ne âdil, ne de mecruh birisi olduğu konusunda bilgiye sahip değilim. İsnâdda yer alan diğer râviler güvenilir kimselerdir."
[33] Bu hadis el-Kenz'de İbn Meni' ve Dârimî'ye nisbet edilmiştir. (3/162)
[34] Bu hadisi İshâk, Ebû Ya'la, el-Hâkim, Ondan da Beyhakî tahrîc etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir.
[35] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris sahih bir senedle rivayet etmiştir." (2/81)
[36] Bkz. hadis no. 2102.
[37] Bûsîrî der ki: "Dâvûd b. el-Muhabber bu hadisle Resûlullah (saMMu deyhi vesellem)'e yalan isnâd etmiştir."
[38] Bûsîrî, bu hadisin isnadı hakkında herhangi birşey söylememiştir.
[39] Bûsîri, bu hadisi hiç bir müellife nisbet etmemiştir.
[40] Hadisin senedinde Talha b. Amr vardır ki bu zât zayıftır. (2/80)
[41] Heysemî der ki: "Senedinde Âsim b. Ubeydullah vardır ki, bu zât zayıftır. Heysemî hadisi Ahmed, Ebu Yâ'lâ, Bezzâr ve Taberânî'ye nisbet emiştir. (Mecma 5/224)
[42] Hadisin bir kısmı ve isnadı etrafında bazı değerlendirmeler 1715 no'lu hadiste geçmiştir.
[43] Müsnede'de denir ki: "Sahih ve mevkuftur."
[44] Hadisi İshâk ve Taberânî, İbn Lehîa tarikiyle tahrîc etmişlerdir. Heysemî der ki: 'Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve senedinde İbn Lehîa mevcuttur ki, bu zâtın hadisi ^ir, ancak kendisinde hafıza zayıflığı vardır." (Mecmn 5/197)
[45] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (Mecma 2/38)
[46] Bu hadisi el-Hâkim, el-Müstedrek'te tahrîc etmiştir. Bûsîrî de der ki: "Hadisi Müsedded hasen bir isnâdla rivayet etmiştir. Aynı şekilde Taberânî, el-Hâkim, ondan da Beyhakî rivayet etmişlerdir." (2/127)
[47] DUsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/80)
[48] Bûsîri der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve Ebu Yâ'lâ tahrîc etmiştir."
[49] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Menî, el-Heysem b. Hârice'den, o da Yahya b. Saîd el-Hımsî' den rivayet etmiştir ki bu zât zayıftır." (2/80)
[50] Hadisi Ahmed tahrîc etmiştir. Kenz'de (3/195) olduğu şekliyle hadis, oğlu Abdullah'ın Ziyâdât'undandır.

[51] Bûsîrî der ki: Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Ebû Yâ'lâ ise: "Allah'a isyan edene itaat yoktur" lafzıyla tahrîc etmiştir.
[52] Bu hadisi el-Kenz'de (3/201) olduğu gibi İmam Ahmed tahrîc etmiştir.
[53] Bu hadisi İbn Ebî Ömer, Abdullah b. Amr'dan nakletmiştir, lafzı şöyledir: "Sakın yöneticiliğe talip olmayın; zira onun başlangıcı kınanma, ortası pişmanlık ve sonu kıyamet günü azaptır." Bûsîrî der ki: "Ravi zincirinde adı verilmeyen bir râvi vardır." (2/81)
[54] Bûsîrî der ki: "Senedinde ismi anılmayan bir râvi bulunmamaktadır."
[55] Senedinde Mübarek b. Sühaym vardır ki, bu zât metruktür. Bûsîrî böyle ifade etmiştir. (2/81)
[56] Bûsîrî der ki: "Senedinde Yezîd er-Rakkâşî vardır ki, bu zât zayıftır. (2/81)
[57] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, tâbiûndan olan zâtın bilinmemesine binâen zayıf bir senetle rivayet etmiştir, ayrıca Davud b. el-Muhabber de yalancı birisidir."
[58] Ilgili hadislerin ilki 2037 no'lu hadis ile başlamaktadır.
[59] Bu hadisi Ahmed ve Bezzâr muhtasar rivayet etmişlerdir. Taberânî de güvenilir râvilerle rivayet etmişlerdir. Bunu Heysemî ifade etmiştir. (3/193)
[60] Bûsîrî der ki: Bu hadisi İbn Hibbân Sahîh'mde, Tirmizî de muhtasar olarak rivayet etmiştir. el-Hâkim hadis ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Bu, senedi muttasıl olmayan bir hadistir." Bûsîrî der ki: "Hadisin senedinde yer alan Abdullah b. Mevhib, Hz. Osman'dan hadis rivayet etmemiştir. Bunu Buhârî ve el-Münzirî ifade etmişlerdir." (2/126) Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî, M. el-Kebtr'inde rivayet etmiştir, ricali güvenilir kimselerdir."
[61] Bazı râvilerinin bilinmemesine binâen Bûsîrî senedini zayıf telâkki etmiştir. (2/126) Bu hadisi Taberânî, Zeyd b. Erkam hadisinden tahrîc etmiştir, senedinde Ebu Dâvud el-A'mâ vardır ki, bu zât yalancıdır, bunu el-Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 4/194)
[62] Bûsîrî der ki: "Müsedded bu hadisi mürsel olarak tahrîc etmiştir. Ebu Yâ'lâ ve Ahmed ise hasen bir isnâdla Ebû Meryem el-Ezdî'den tahrîc etmişlerdir."
[63] Bkz. Sünen Ebî Davud, kitâbu'l-harâc ve'l-imâre"nin baş kısmı.
[64] Bûsîrî der ki: "Dârekutnî ve Beyhakî hadisi tahrîc etmişlerdir." (2/128) Beyhakî ise hadisi muhtasar olarak tahrîc etmiştir. Aynı şekilde Taberânî ve Ebu Yâ'lâ da hadisi rivayet etmişlerdir ki, senedinde Abbâd b. Kesîr es-Sakafî vardır ki, bu zât da metruktür. (4/193) Ebu Yâ'lâ hadisi tamamıyla tahrîc etmiş ve: "Abbâd zayıftır" demiştir. (4/197)
[65] Bu hadisi Beyhakî, Müsedded tarikiyle tahrîc etmiştir. Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/127) Bkz. Beyhakî, Sünen (10/106).
[66] Bûsîrî der ki: "Hadisi Beyhakî, Sünen'inden rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve senedinde el-Kâsım b. Abdullah b. Ömer vardır ki. bu zât metruk ve yalancıdır" (4/195). Beyhakî der ki: "el-Kâsım zayıftır."
[67] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâkim, ondan da Beyhakî tahrîc etmiştir. Hadisin râvileri güvenilir kimsedir." (2/127) Bkz. Beyhakî, Sünen (10/115).
[68] Hadisin senedinde Muhammed b. el-Hasan b. Ebî Yezîd vardır ki, bu zât hakkında çok şeyler söylenmiştir. Zehebî der ki: "Tirmizî bu zâtın hadisini hasen kabul etmiştir, ancak iyi bir şey yapmamıştır."
[69] Bkz. Beyhakî (Sümm 10/253).
[70] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[71] Hadisi Bezzâr da tahrîc etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde İshâk b. Yahya b. Talha vardır ki, bu zât metruktür." Hadisin aynısı el-İthâfta yer almaktadır (2/128). Müsnede'de denir ki: "Bezzâr der ki: Bu hadisin Âişe'den rivayetini ancak bu isnâd ile biliyoruz. Rivayette gevşek biri olan İshâk b. Yahya tarafından böyle rivayet olunmuştur."
[72] Mâide sûresi, 44.
[73] Bu hadis mürsel olup, onu Taberânî tahrîc etmiştir.
[74] el-Hâris bu hadisi Vâkidî'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır (2/156). Bunu Bûsîrî ifade etmiştir
[75] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Beyhakî tahrîc etmiştir ve onu Musa b. Tarif sebebiyle zayıf telakki etmiştir. İmam Şafiî der ki: "Bu kişinin ücreti Beytü'l-Mal'den verilmelidir Hz. Ali'nin haram gördüğü şeyi birine vereceğini düşünmüyoruz. (2/129) Bkz. Beynakı (Sünen 10/136)
[76] Bu hadisi Beyhakî tahrîc etmiştir. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Bkz. Beyhaki {Sünen 10/173), bir önceki rivayet için (Mecmn 10/170)
[77] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded ve Beyhakî mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Aynı şekilde Ebu Davud bu hadisi mürsel hadisler arasında yani Kitâbu'l-Merâsîl'de tahrîc etmiştir." Ayrıca bkz. el-Beyhakî (Sünen 10/201).
[78] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded ve Beyhakî Sümn el-Kührâ'âa mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Bezzâr ise onu merfû olarak rivayet etmiştir."
[79] Deyyus: Birilerinin ailesiyle yatıp kalkmasına aldırış etmeyen kimsedir.
[80] Hadisi Taberânî rivayet etmiştir,
[81] Bakara sûresi âyet 282.
[82] Hadisi Beyhakî, Saîd b. Mansıır'dan, o da Müsedded'in hocası İbn Uyeyne'den rivayet etmiştir. Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır, isnadı sahihtir.
[83] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Müsedded, Amr b. Râşid'in zayıflığına binâen zayıf bir senetle mürsel olarak rivayet etmiştir. el-Hâkim, ondan da Beyhakî hadisi merfû oiarak Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir. (2/130) Bkz. Beyhakî {Sünen 10/163)
[84] Beyhakî der ki: "Bu hadis mürseldiv. (10/196) el-Ukaylî der ki: "Musa b. Şeybe bu rivayetinden dolayı cerhe tâbi tutulmamıştır. Kendisi bu hadisten başkasıyla tanınmamaktadır. Hakkında birçok şey söylenmiştir." Bkz. et-Tehzîb. Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[85] Bûsîrî der ki: "Hadisi Beyhakî de rivayet etmiştir." Bkz. (Sünen 10/115) Bûsîrî herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[86] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Ahmed ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. (Sünen 10/215) Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[87] Kadı Şurayh, bu sözü bir alışveriş sebebiyle birbirleriyle çekişen iki kişiye söylemiştir.
[88] Bûsîrî der ki; "Bu hadisi İbrahim b. el-Hakem'den rivayet etmiştir ki, bu zat zayıftır." (2/132)
[89] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Hancş adlı birinden rivayet etmiştir ki, bu kişi zayıftır."
[90] Bûsîrî der ki: "Bu hadisin senedi, Âsim b. Ubeyduilah'ın zayıf birisi oluşuna binâen zayıftır."
[91] Hadisi Taberânî de tahric etmiştir ve ricali Sahih şartlarına uygundur, bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/169)
[92] Bûsîrî de hadisin isnadını zayıf telakki etmiştir.
[93] Bûsîrî, bu hadisi Ahmed b. Menî' ve Boyhakî'ye nisbet etmiştir.
[94] Bu zât, Yahudilikten dönme Ka'bu'l-Ahbâr'dır. Kutsal metinler uzmanı olarak şöhret yapmıştır.
[95] Bûsîri der ki: "Senedinde Hemmâm b. Yahya vardır ki, bu zâtın biyografisine muttali olamadım. Diğer râviler güvenilir kimselerdir." (2/71)
[96] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Ziyâd b. Abdullah en-Nümeyrî vardır ki, bu zât zayıftır." İbn Hibbân onu güvenilir kabul etmiş ve hakkında: "Yanlış yapar" ifadesini kullanmıştır. (Mecma 5/126)
[97] Busiri, hakkında her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[98] Bu hadis, müellifin defalarca uydurma olduğuna dikkat çektiği uzun bir hadisin bir Parçasıdır.
[99] Bûsîrî bu hadisi Bezzâr'a nisbet ederken, Heysemî Taberânî'ye nisbeî etmiştir. İkisi de şöyle demişlerdir: "Hadisin senedinde Rışdîn b. Kureyb vardır ki, bu zât zayıftır." Bkz. el-İthâf{7l7l), ez-Zevnid (5/125).
[100] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Müsnede'de denir ki: "İbn Ömer'in bu hadisi, Buhârî'de başka bir lafızla yer almıştır."
[101] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/70)
[102] Bûsîrî hadisin dercesini beyan konusunda her hangi bir şey söylememiştir.
[103] ef-Hâris bu hadisi el-Hasan b. Kuteybe'den nakletmiştir ki, bu zât zayıftır. Hadisin bu Hureyre, îmrân b. el-Husayn ve İbn Mes'ûd'dan nakledilen şahidi vardır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Heysemî de der ki: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir ve râvileri güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/132)
[104] Hadisin senedinde Atiyye el-Avfî vardır ki bu zât, zayıftır; bunu Busîrî ifade etmiştir. Heysemî de der ki: "Bu zât zayıftır; ancak onu güvenilir kabul edenler vardır." (Mecma 5/132)
[105] Busîri, her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[106] Bûsîrî der ki: "Bu rivayetlerin senetleri Müslim b. Keysân el-A'var'a dayanmaktadır ki, bu zât zayıftır." (2/66)
[107] Bûsîri der ki: "Hadisi Beyhakî tahrîc etmiştir." {Sünen 7/276)
[108] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebu Dâvûd Sünen'inde, Nesâî ise Amelul-Yevm ve'î-Leyle'de rivayet etmişlerdir. İkisi de: "Bir gün bir adam...." ile başlayan kısmı rivayet etmişlerdir (2/90). Bu hadis "Rekâik" bölümünde de zikredilecektir.
[109] Bûsîrî der ki: Hadisin senedinde Abdullah b. Muhammcd b. Ukayl yer almıştır. Bkz. el-İthâf (2/69). Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed ve Taberânî tahrîc etmişlerdir. Senedinde Abdullah b. Muhammed b. Ukayl vardır ki, bu zâtın hadisi hasendir, kendisinde zayıflık vardır, diğer ricali ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/137)
[110] Bûsîrî bir râvisinin durumunun bilinmemesine binâen bu hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/74)
[111] Bu koku zâfirân ve başka çiçeklerden yapılan bir koku olup, kırmızı ve san renktedir. Yasaklanmasının sebebi kadınlara ait bir koku olmasındandır.
[112] Vücudun kirini temizlemek için kullanılan taş.
[113] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki:
Hadisi Ahmed tahrîc etmiştir. Senedinde geçen Ebu Habîbe şayet Tâî olan kişi ise güvenilir kimsedir, eğer başka bir kişi ise tanımıyorum. Diğer ricali ise Sahih şartlarına uygundur" (Mecma 5/155). Müsnede'de denir ki: "Ebu Dâvûd bu hadisi mânâ olarak Ammâr b. Yâsir'den rivayet etmiştir."
[114] Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde Abdullah b. Hakîm vardır ki, bu zât zayıftır, bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/156)
[115] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı anılmayan bir râvi vardır."
[116] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[117] Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir, senedinde Abdullah b. Mus'ab vardır ki, bu zât zayıftır. Bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/157)
[118] Hadisi Bezzâr da tahrîc etmiştir. Bunu Bûsîrî ifade etmiş ve hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Aynı şekilde hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Hepsinin senetlerinde Hureys b. Matar vardır ki, bu zât metruktür. Bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/156)
[119] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimsedir." (2/69)
[120] Bûsîrî de hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadis sakîh isnâdh olup Esmâ'nın yasaktan sonra dövme yaptırdığına dair ipucu içermemektedir. Zira dövme kalıcı bîr şeydir.
[121] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ sahih bir isnâdla rivayet etmiştir." (2/67)
[122] Fâtıma'iardan kasıt: Hz. Ali'nin eşi Resûlullah'm kızı Fâtıma ile Ali'nin annesi Fatıma binti Esed ve amcası Hamza'nım kızı Fâtıma'dır. Bunu İbnü'1-Esîr ifade etmiştir. Hadisi Tahâvî, Hz. Ali'den rivayet etmiştir. (2/247)
[123] Miisnede'de şöyle geçmektedir: "Hadisin isnadında zayıflık vardır, fakat Hz. Ali'den rivayet edilen bir şahidi de vardır." Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Yezîd b. Ebî Ziyâd vardır ki, bu zât zayıf olmakla birlikte onu güvenilir kabul edenler de vardır. Diğer ricali güvenilir kimselerdir. Hadis Taberânî de tahrîc etmiştir." (Mccma 5/142)
[124] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[125] Taberânî bu hadisi iki isnâd ile tahrîc etmiştir ki, isnâdlardan birinin ricali Sahih Şartlarına uygundur, bunu el-Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/144)
[126] Hadisi Taberânî de tahrîc etmiştir. Senedinde Sabit b. Zeyd b. Sabit b. Erkam vardır ki bu zât zayıftır, bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/143)
[127] Hadis Beyhakî'de Safvân b. Abdullah'ın Sa'ddan rivayeti ile gelmiştir. (Sünen 3/267), isnadı sahihtir. Aynı şekilde Tahâvî de tahrîc etmiştir. (2/344)
[128] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded mevkuf rivayet etmiştir. Râvileri güvenilir kimselerdir." (2/68)
[129] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." (2/69)
[130] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ahmed b. Menî, Ebû Cenâb el-Kelbî tarikiyle rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır."
[131] Bûsîrî, Abdullah b. Hırâş'ın zayıflığına binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. Heysemî der ki: "İbn Hibbân bu zâtı tevsik etmiş ve: Muhtemelen hata/yanlışlık yapan birisidir> demiştir. HadisçilerİN büyük çoğunluğu bu zâtı zayıf olarak değerlendirmişlerdir." (Mecma 5/121)
[132] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Taberânî, ibn Ömer'den Resûlullah (sallallahu aleyhi wsdlem)'in beyaz bir başlık giydiğini rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Taberânî'nin hocası Muhammed b. Hanîfe vardır H bu zât zayıftır." (5/121)
[133] Hadis 1. cildin 621 no'sunda yer almaktadır.
[134] İzâr belden aşağı giyilen ve peştamal gibi örten giysidir.
[135] Bûsîrî der ki: "Raviler güvenilir kimselerdir."
[136] Bûsîrî der ki: "Hadisin senedinde Mûsâ b. Ubeyde cr-Rabezî vardır ki, bu zât zayıftır." (2/75)
[137] Bûsîrî, İshâk b. Abdullah b. Ebî Ferve'nin zayıflığına binâen hadisi zayıf olarak değerlenmiştir.
[138] Hadisi, Süveyd b. Saîd el-Herevî'den rivayet ermiştir ki, bu zât zayıftır. Bunu Bûsîrî etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisin ricali Sahih şartlarına uygundur." {Mecma 5/127)
[139] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[140] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[141] Annesi Habîbe, teyzesi de Kebşe'dir, babalan ise Es'ad b. Zürâre'dir. el-İsâbe'de böyle zikredilmiştir.
[142] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[143] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır, hadis mürseldh.
[144] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bûsîrî hadisi sadece eş-Şa'bî'den rivayet etmiştir. (2/75)
[145] Bûsîrî, bu iki hadis hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[146] Hadisin senedinde Ali b. Ebî Sâre vardır ki, bu zât zayıftır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[147] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî birinci hadisle ilgili olarak şöyle der: "Hadisi Ebû Ya'lâ, el-Hasan b. Umâre kanalıyla Ömer b. Serik'ten rivayet etmiştir." Zehebî der ki: "Bu iki râvi de meçhuldür." Sumâme kanalıyla Enes'd rivayet edilen hadisle ilgili olarak da Zehebî şöyle demiştir: "Senedinde Yahya eymun et-Temmâr vardır ki, bu zât metruktür." (5/106)
[148] Müsnede'de denir ki: "Muhammed b. Ubeydullah el-Azremî çok zayıf bir râvidir."
[149] Hadisin lafzı Ebû Dâvud et-Tayâlisî'ye aittir. Daha başkaları ise hadisi: "Ona kına yakmadıkça yahut çekmedikçe" ifadesi olmaksızın rivayet etmişlerdir. Abd b. Hurrteyd ise hadisi uzun bir metinle rivayet etmiştir. İbn Hibbân Sahîh'indc, Beyhakî de S. el-Kübrâ'da rivayet etmiştir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[150] Bûsîrî, Salim Ebû Giyâs'm zayıflığına binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/75) Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde Tarif b. Zeyd vardır. Ukaylî onun hakkında der ki: "Onun hadisine güvenilmez." (Mecma 5/159)
[151] Hadisi İbn Hibbân SfIJiîfr'inde rivayet etmiştir. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[152] Müsnede'de denir ki: "Amr b. Hâlid oldukça zayıftır." Bûsîrî de bu zâtı zayıf kabul etmiştir. (2/73)
[153] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir şey söylememiştir.
[154] Senedinde zayıf bir râvi olan Câbir el-Cu'fî vardır, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[155] Umâme'den tahrîc etmiştir. Bkz. ez-Zevâid (5/153) Heysemî der ki: "Ricali Sahih râvilerindendir." (Mecma 5/155) Bûsîrî, ise hakkında
[156] Bûsîrî, hadisin tamamını zikretmiş ve şöyle demiştir: "Hadisi Beyhakî ve Nesaı olarak tahrîc etmişlerdir. Senedleri, Ezher b. Râşid'e dayanmaktadır ki, bu zât meÇhÛl'dür." (2/72)
[157] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadisi Tahâvî muhtasar olarak tahrîc etmiştir. (2/352) Ancak onun rivayetinde "ortalarında Elhamdülillah yazılıydı" ifadesi yoktur.
[158] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadisi benzer lafızlarla Tahâvî başka bir vecihten rivayet etmiştir. (2/350)
[159] Hadisi Müsedded sahîh bir senetle miirsel olarak rivayet etmiştir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Tahâvî der ki: "Altın yüzük takılmasını yasaklayan hadisler, onun mübâh olduğunu ifade eden hadisleri nesh etmiştir."
[160] Bûsîrî der ki: "Hadisin isnadı snhîfttir." Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed rivayet a1Ş'rve senedinde Yezid b. Atâ' el- Yeşkürı vardır ki, bu zât zayıftır." (Mecma 5/145)
[161] Bkz. el-Hâris, Müsned (1/68).
[162] Bkz. 1270 no'lu hadis.
[163] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî tahric etmişlerdir, ricalleri güvenilir kimselerdir. Şu kadarı var ki, Cafer b. Temmâm b. el-Abbâs dedesinden hadisi iŞitmiştir." (Mecmu 8/109) Bûsîrî der ki: "Hadisi Bezzâr, Süheyl b. Ebî Salih tarikiyle sahih bir senetle rivayet etmiştir. (2/160)
[164] Heysemî der ki: "Hadisin ricali Sahih şartlarına uygundur. Aynı şekilde hadisi Bezzâr tahrîc etmiş ve baş kısmına şu ilavede bulunmuştur: "Peygamber (sallallahu aleyhi vesilem) hayvanın yüz tarafından işaretlenmesini yasakladı." (Mecma 8/110)
[165] Bûsîrî der ki: "Hadisin râvileri güvenilir kimselerdir."
[166] Bûsîrî hadisi Ahmed b. Mera', Ahmed b. Hanbel, el-Hâkim ve Beyhakî'ye nisbet etmiş ve şöyle demiştir: "Hepsinin senedleri ya el-Haccâc b. Ertât veya Muhammed b. Ebî Leylâ etrafında dönüp dolaşmaktadır. Bu iki zât da zayıftır." (2/119)
[167] Müsneâe'âe denir ki: "Hadisin isnadı hnsendir." Bûsîrî hadisi Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmiş ve şöyle demiştir: "Her ikisinin senedi, Ali Abdullah b. Muhammed b. Akîl'e dayanmaktadır." (2/120). Heysemî ise: "Hadisin isnadı hnsendir" demiştir. {Mecma 4/22)
[168] Bûsîrî der ki: Hadisi İbn Ebî Ömer mürseî olarak tahrîc etmiştir, senedinde de Hatim b. Nasr vardır. İbnu'l-Kattân bu zât İçin meçhuldür, ifadesini kullanmıştır. İbn Hibbân ise onu güvenilir kimseler arasında zikretmiştir. Diğer ricali güvenilir kimselerdir (1/118).
[169] Beyhakî, Züheyr tarikiyle Kâbûs'tan: "Kurbanını müslümandan başkası kesmesin" rivayetini nakletmiştir. Süfyân tarikiyle ondan, o da babasından ibn Abbâs tan Müslümanm kurbanını Yahudi ve Hristiyanm kesmesini hoş karşılamadığını nakletmiştir. (Sünen 9/284)
[170] Bûsîrî, MücâUd b. Saîd'ın zayıf oluşuna binâen hadisi zayıf değerlendirmiştir (2/119).
[171] Müsnede'de: "Sahthtıı" demiştir.
[172] Bûsîrî, İbn Ebî Leylâ'nın zayıf oluşuna binâen hadisin isnadını zayıf görmüştür {2/119}
[173] Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir, bunu Bûsîrî söylemiş ve hadis hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberârû tahrîc etmişlerdir, hepsinin ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma 4/24).
[174] Hadisi Ebû Ya'lâ, Haneş el-Abdî'nin tarikiyle nakletmiştir. Heysemî der ki: "Bu zât hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadım." (Mecma A/20). Bûsîrî ise hadisin derecesi hakkında herhangi bir şey söylememiştir. (2/119)
[175] Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî, İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha'dan, 0 da dedesinden rivayet etmişlerdir. Oysa zikredilen zât, dedesini idrâk etmemiştir. Had ısın ricali Sahîh şartlarına uygundur." (Mecma 4/22)
[176] Beyhakî hadisi rivayet etmiştir (Sünen 9/283). Bûsîrî, Amr b. Hâiid'in zayıf birisi olmasına binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/120)
[177] Bûsîrî, hadisin derecesi hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[178] Hadisi Beyhakî rivayet etmiştir. (Sünen 9/265) Ricali güvenilir kimselerdir. Buharı bu hadisi, İbn Ömer'in hadisinin sonunda: "Kurban sünnettir ve herkesçe bilinen bir şeydir" sözüne binâen "Kurbanlar" bölümünde zikretmiştir.
[179] Bûsîrî, hadisin derecesini beyân sadedinde herhangi bir şey söylememiştir.
[180] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe, ondan Ebû Ya'lâ hasen bir isnâdla tahrıc etmişlerdir." (2/120) Heysemî der ki: "Hadisin ricali güvenilir kimselerdir."

[181] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr sahih bir isnâdla rivayet etmişlerdir, el-Heysemî der ki: Ricali güvenilir kimselerdir (4/57)
[182] Kavileri güvenilir kimselerdir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/121)
[183] Bûsîrî, Yahya b. el-Alâ'nın zayıf birisi oluşuna binâen senedini zayıf kabul etmiştir (2/121). Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir ve senedinde Mervân b. Salim el-Gifârî vardır ki, bu zât metruktür." (Mecma 4/59)
[184] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve İbn Hibbân Sahîh'inde, el-Hâkim, el-Beyhakî rivayet etmişlerdir. Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr muhtasar rivayet etmişlerdir. İshâk'm hocası hariç ravileri Sahîh ricâlindendir. Zira ben bu zatı tanımıyorum. (Mecma 4/58)
[185] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded mevkuf olarak rivayet ederken, Dârekutnî ve Beyhakî merfû olarak: "Ceninin kesilmesi, annesinin kesilmesi gibidir, ister hissetsin, ister hissetmesin" lafzıyla rivayet etmişlerdir. Beyhakî'ye ait mevkuf rivayetin sonunda ise şu ifadelere yer verilmiştir: "Şayet hayvanın karnından diri bir cenin çıkarsa o da kesilir, tâ ki içindeki kan aksın." (2/116)
[186] Bûsîrî der ki: "Hadisi Beyhakî isnâdsız irâd etmiştir."
[187] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[188] Bûsîri hadisin derecesi hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve senedinde Yezîd b. Ebî Ziyâd vardır ki, bu zâtın hadisi yazılmakla beraber zayıftır." (Mecnıa 4/38)
[189] Tahâvî rivayet etmiştir. (2/317)
[190] Sözkonusu kertenkele türünün İsrail oğullarından hayvan suretine sokulan bir topluluğu andırdığına işaret etmektedir. Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed, Bezzâr ve Taberânî tahrîc etmişlerdir, râvileri güvenilir kimselerdir."
[191] Bu hadisi Tahâvî, Bakiyye tarikiyle, Ebû Dâvud et-Tayâlisî ise Şu'be'den, o da el-Hakem'den, o Zeyd b. Vehb'den, o da el-Berâ'dan, o da Sabit b. Vedîa'dan rivayet etmiştir. (2/314)
[192] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[193] Mâide sûresi, âyet 4.
[194] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve senedinde Mûsâ b. Ubeyde er-Rabezî vardır ki, bu zât zayıftır." (Mecmn 4/43)
[195] Heysemî der ki: "Hadisi Bezzâr ve Ahmed tahrîc etmişlerdir, senedlerinde yer alan bazı râviler Sahih ricâlindendir." (Mecmn 4/42)
[196] Hadisin senedinde SeUâm b. Ebî Habze vardır ki, bu zât uydurmacadır; bunu el-Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 4/44)
[197] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[198] Hadisi Ebû Ya'lâ hasen bir senedle rivayet etmiştir; bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/164) Heysemî der ki: "Hadisin ricali güvenilir kimselerdir." (4/41)
[199] Hadisi el-A'meş, Mücâhid'den, o da İbn Ömer'den rivayet etmiştir, Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadisi Taberânî, Mücâhid'in sözü olmaksızın rivayet etmiştir, senedinde yer alan bazı râvileri güvenilir kimselerdir. {Mecma 4/41)
[200] Son üç hadisin ravi zincirinin başında görüldüğü gibi Abdurrahîm b. Vâkıd gibi güvenilir olmayan râviler vardır. Abdurrahîm'in hadisi münkerdir, aynı şekilde Amr b. Cumey'in hadisi zayıftır, Ebân ise metruk bir râvidir. Ibnii'l-Cevzî bu hadisleri uydurma hadislere dair ei-Mevzûât'tnda zikretmiştir. Ancak eJ-Hâfız b. Hacer şöyle demiştir: "Bu metnin mevzu olduğuna dair net bir şey yoktur." Sehâvî ise şöyle der: "Hadisin bir çok ifadesinde düşük kullanımlar mevcuttur." eİ-Mekâsidu'l-hnsene'de böyle yer almıştır (s. 219)
[201] Bu hadis "Alışveriş" bölümünde 1362 no'da zikredildi. Bûsîrî hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiş ve Ebû Hâtim'den naklen şunları söylemiştir: "Ebû Matar meçhul bir râvidir." (2/118)
[202] Bûsîrî, hadisin derecesi hakkında herhangi bir değermendirmede bulunmamıştır. İsnadında adı anılmayan bir zâtın yanı sıra biyografisine ulaşamadığım bir başkası da bulunmaktadır.
[203] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Humeydî ve îbn Ebî Ömer aynı lafızla rivayet etmişlerdir, isnâdları, Ali b. Zeyd b. Cud'ân'a dayanmaktadır ki, bu zât zayıftır. Hadisi aynı şekilde Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî Amdu'l-yevm ve'l-leyl kitabında muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. (2/47) Bkz. el-Humeydî, Müsned (1/226).
[204] Taberânî, Ebû Umâme'den benzer bir rivayet nakletmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır, bu zât güvenilir kimsedir. Ancak müdellistir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir." {Mecma 4/40) Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[205] Bûsîrî, İbn İshâk'm tedlîsine binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/117)
[206] Bûsîrî der ki: "Hadisi Anmed de rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir.
[207] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[208] Beyhakî {Sünen 9/248).
[209] Bu uydurma hadisin bir parçası daha önce geçmişti.
[210] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[211] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[212] Hadisin isnadı sahihtir, Bûsîrî, Enes'ten, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in kesim anmda Bismillah deyip tekbir getirdiğini nakletmiştir. Hadisi Müsedded ve İbn Ebî Ömer rivayet etmiştir, lafiz İbn Ebî Ömer'in olup hadisin İsnadı sahihtir. (2/115)
[213] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris mürsel olarak tahrîc etmiştir."
[214] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded mürsel olarak rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd hadisi Merâsîl'inde, Beyhakî de mürsel olarak rivayet etmiştir, râvüeri güvenilir kimselerdir."
[215] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirme de bulunmamıştır.
[216] Bkz. 2235 nolu hadis.
[217] Hadisin isnadında İbn Ebî Leylâ vardır. Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ Atiyye e Avfi ve İbn Ebî Leylâ'nın zayıf oluşlarına binaen zayıf bir senedle rivayet etmiştir. Aynı şekilde hadisi Ahmed rivayet etmiştir ve senedinde Atiyye de vardır." (2/160)
[218] Bûsîrî, Abdullah b. Nâfi'nin zayıf oluşuna binaen hadisi zayıf olara değerlendirmiştir.
[219] Râvileri güvenilir kimselerdir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[220] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirme de bulunmamıştır. Ahm, ve Huzeyfe hadisinden sadece ««r/Solan kısmı rivayet etmiştir. Heysen Senedinde adı zikredilmeyen bir râvi vardır." {Mecma 4/30)
[221] Ondan da Ebû Ya'lâ, Mûsâ b. Ubeyde'nin zayıf oluşuna binaen zayıf bir senedle rivayet etmiştir; bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[222] Bûsîrî bu hadislerin hepsi hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/115) Hadis, Sahîhayn'da merfû olarak şu ifadelerle yer almıştır. "Ucuyla isabet ettiği avı ye, genişliğine isabet ettiği hayvan ise ezilerek ölmüş hükmündedir, yeme!"
[223] Senedinde Muhammed b. Süleyman b. Mesmûl vardır ki, bu zât zayıftır, bunu el-Hafız el-İsâbe'da ifade etmiştir. Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/118). Bkz. hadis no: 2349.
[224] Hadisi Müsedded merfû olarak rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir Buhârî ise hadisi muallak olarak rivayet etmiştir. Aynı şekilde Dârekutnî de nvayet etmiştir. Buhârî Tflnh'inde mevsûl olarak zikretmiştir; bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/116)
[225] Senedinde adı zikredilmeyen bir râvi vardır, bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Beyhakî ise hadisi bütün râviieri zikredilmiş bir senedle rivayet etmiştir. {Sünen 9/252)
[226] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde Süveyd b. Abdülazîz vardır ki, bu zât metruktür." (Mecma 4/35)
[227] Bûsîrî hadisi ona nisbet etmiştir, ancak lafzını zikretmemiştir, bunun yerine Ebû Ya'lâ ve Beyhakî'nin bir sonraki hadiste yer alan lafzını zikretmiş ve hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[228] Ahmed b. Menî' ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir; bunu Bûsîrî ifade etmiş ve hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/116) Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Haram b. Osman vardır ki, bu zât metruktür." (Mecma 4/35)
[229] Rahman suresi, âyet 33.
[230] e-Hâris hadisi Abdurrahîm b. Vâkid'den, o da Hemmâd b. Amr'dan rivayet etmişf c. bunun ikisi de çok zayıf ravilerdir.
[231] fesemî der ki: "Hadisin senedinde Osman b. Abdurrahman el-Kuraşî vardır ki, bu zâ:-xrrû/ctur. Aynı zamanda hadisi Taberânî rivayet etmiştir." (Mecma 4/30). Bûsîrî hadis: Aöâris'e nisbet etmiştir. (2/115)
[232] Bûari der ki: "Hadisi el-Hâris rivayet etmiştir." Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerj-r :;rme de bulunmamıştır. (2/155)
[233] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." {2/154) Heysemî der ki: "Hadisin senedinde adı tam zikredilmeyen Câbir vardır, bu zâtı es-Sevrî ve Şu'be güvenilir kabul ederken, Ahmed ve daha başka muhaddisler zayıf olarak değerlendirmişlerdir." {Mecma 4/45)
[234] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı anılmayan bir râvi vardır." (2/155)
[235] Hadisin senedinde Bekr b. Huneys vardır ki, bu zât zayıftır; bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/40)
[236] İbn Hibbân râvilerinden Leylâ'yı güvenilir râviler arasında zikretmiştir. Zehebî onu tabiûn arasında anmıştır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[237] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." (2/43)
[238] 2335 ve 2336 no'lu hadisler hakkında Bûsîrî herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/118)
[239] Bûsîrî der ki: "Hadisin râvileri güvenilir kimselerdir." (2/47)
[240] Bûsîrî der ki: "Muhammed b. îsâ b. Keysân'm zayıf oluşuna binâen hadisin senedi zayıftır." (2/164) Yine Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris b. Ebî Usâme rivayet etmiştir ve senedinde Muhammed b. îsâ vardır." (2/118)
[241] Bazı râvilerinin durumlarının bilinmemesine binâen Bûsîrî hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/118)
[242] Hadisi Beyhakî tahrîc etmiş ve sonunda: "Zeyneb der ki: Kanaatimce ondan tiksiniyordu" ifadesi yer almaktadır. (Sünen 9/258) Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[243] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[244] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris rivayet etmiştir ve râvileri güvenilir kimselerdir. (2/118)
[245] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded, İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ, Ahmed, Bezzâr ve İbn Hibbân Sahîh'inde rivayet etmişlerdir."
[246] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/140)
[247] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[248] Bûsîrî bunu nakletmiş ve İbn Hacer'e herhangi bir göndermede bulunmamıştır.
[249] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadisi Kitâbu'l-Uzle'de İbn Ebî'd-Dünyâ'ya nisbet etmiştir ve: "Beyhakî hadisi Sünen'inde rivayet etti" demiştir. (1/182)
[250] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris, Abdurrahîm b. Vâkıd'dan, o Hammâd b. Amr'dan, o da es-Serî b. Hâlid'den rivayet etmiştir, bu râviler zayıftır." (1/189)
[251] ez-Zevâid'de Heysemî der ki: "Hadisin senedinde el-Vâzi b. Nâfi' vardır ki, bu zât metruktür. (5/30)
[252] Bûsîrî, el-Hâris'ten naklen şunları anlatıyor: Ebû Ubeyd'c: "Resûlullah (sallallahu i vesellem), taze meyve ve sebzelerin soyulmasını yasakladı" hadisinden neyi kastediyor?" diye sordum. Bana: "Yemeğin pişenini kastediyor" dedi. Ben ona: "Bakla salata gibi şeyler soyulur mu ki?" diye sordum. O; "Hadis onunla ilgili değil" dedi. (2/44)
[253] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Bezzâr da zayıf b\r senedle ve içerisinde adı anılmayan bir râvi kanalıyla tahrîc etmiştir. Ancak râvilerden Ebû Seleme, babasından hadis işitmemiştir. (2/45) Heysemî der ki: "Hadisi Bezzâr, Muhammed b. Ebî Leylâ tarikiyle bir Mekkeliden rivayet etmiştir. İbn Ebî Leylâ ezberi kötü birisidir ve hocasının ismi verilmemiştir. Ebû Seleme de babasından hadisi İşitmemiştir." (Mecma 5/29)
[254] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde adını bilmediğim bir râvi vardır." (Mecma 5/29)
[255] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded mürsel olarak tahrîc etti."
[256] Mekke yolu üzerinde bir yer
[257] Bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/42)
[258] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded, Kaz'a b. Süveyd'den, o Abdullah b. Dinar'dan, o da Ebû Yahya'dan rivayet etmiştir." (2/240) Bûsîrî bundan başka bir şey söylememiştir.
[259] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[260] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlindirmede bulunmamıştır. (2/40)
[261] Bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/41)
[262] Senedinde Ali b. Zeyd b. Cud'ân vardır, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[263] Bûsîri hadisi aynı zamanda Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmiş ve: "Hadisin senedi Mûsâ b. Muhammed b. İbrâhîm ekseninde dönüp dolaşmaktadır ve bu zât zayıftır" demiştir. (2/41)
[264] Bûsîrî, Dâvûd b. ez-Ziberkân'm zayıf oluşuna binâen hadisin isnadını zayıf kabul etmiştir. Heysemî ise hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[265] Bûsîrî, İbn Ebî Leylâ'nın zayıf oluşuna binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. Ayakta yemek yeme yasağı merfû olarak Enes'den rivayet edilmiştir ve ayrıca- bunu Bezzâr ve Ebû Ya'lâ kısa bir metinle nakletmişlerdir, ricalleri güvenilir kimselerdir. Bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 5/25). 2372 no'lu hadiste zikredilecektir.
[266] Râvileri güvenilir kimselerdir, ancak hadis munkatıdii. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir (2/42). Bu hadis, Bişr b. Mûsâ'nm rivayetiyle gelen el-Humeydî'nin Müsned nüshasında yoktur.
[267] Hadisin senedinde Salih b. Ebi'l-Ahdar vardır; bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[268] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Dâvûd b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır. Ancak hadisin Ebû Hureyre'den nakledilen bir şahidi vardır ve bunu İbn Mâce hasen bir isnâdla rivayet ederken; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî, İbn Abbas hadisinden tahrîc etmişlerdir. (2/41)
[269] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir ve ricali güvenilir kimselerdir." {Mecma 5/23) Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Hibbân Snhîh'inde rivayet ederken, Taberânî de K. ed-Dûâ'da tahrîc etmiştir."
[270] Heysemî der ki: "Hadisin ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/22} Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[271] Bûsîrî bu iki hadis hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî son hadisle ilgili olarak: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir ve ricali güvenilir kimselerdir" demiştir {Mecma 5/23) Hadisi Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmemiştir.
[272] Hadisi Bûsîrî, "İçecekler" bölümünde zikretmiş ve hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[273] Heysemî der ki: "Hadisin ricali güvenilir kimselerdir, el-Muğîra b. Müslim hariç Sahîh şartlarına uygun râvilerden oluşmaktadır. el-Muğîra ise güvenilir kimsedir. {Mecma 5/25)
[274] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[275] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış ve şöyle demiştir: Hadisi İbn Hibbân Sahîh'inde ve Ebû Dâvûd başka bir lafızla rivayet etmişlerdir.
[276] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[277] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded zayıf bir senedİe isnâd etmiştir."
[278] Bkz. 2350 no'lu hadis.
[279] Hadisin senedinde birden çok zayıf râvi vardır; bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (1/189)
[280] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den rivayet etmiştir ki, o da zayıftır. Bûsîrî daha sonra şahitlerini zikretmiştir.
[281] Bûsîrî, tabiînin durumunun bilinmemesine binâen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir.
[282] Heysemî der ki: Hadisin senedinde Mesrur b. Saîd vardır ki, bu zât zayıftır." (5/39) Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[283] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris zayıf hu senetle rivayet etmiş. İbnü'l-Cevzî de onu el-Mevzûât'ta nakletmiştir."
[284] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris munkntı bir senet ile rivayet etmiştir." (2/43)
[285] Bûsîrî der ki: "Hadisi MÜsedded rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir."
[286] Bûsîrî der ki: "Hadisi Tayâlisî ve Ahmed b. Hanbel, senedinde Muhammed b. Ebî Humeyd'in bulunduğu bir isnâdla tahrîc etmişlerdir. Muhammed b. Ebî Humeyd zayıf bir râvidir." (2/40)
[287] el-İthâfta şu bilgilere yer verilmiştir: İbnu'l-Cevzî şöyle der: "Bu hadis uydurmadır, uydurma suçuyla itham edilen kişi de Vehb b. Abdurrahman'dır. Sonra gelin görün ki bir ekmek kırıntısı necasetin içine düşer ve pislenirse onu yıkamak mümkün müdür! Sanki bu hadisi uyduran kişi bununla Müslümanları rencide etmeyi ve değerlerini hafife e hedeflemiştir." (2/42) Heysem! bu rivayeti ez-Zevâid'm "Köle Azad Etme" bölümünde zikretmiş, onu Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmiş ve şöyle demiştir: "Vehb denilen raviyj tanımıyorum, diğer ricali ise güvenilir kimselerdir." (Mecmn 4/242)
[288] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Abd b. Humeyd zayıf bir isnâdla rivayet etmiştir. Ibnu'l-î de onu uydurma hadisler arasında zikretmiştir.
[289] İbn Ebî Leylâ'nın zayıf oluşuna binâen Bûsîrî hadisi hadisi zayıf olarak değeri end ir mistir.
[290] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[291] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[292] Bûsîrî, senedi hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[293] Nefesi içine alan ve sadece üstten açık olan kaplardan.
[294] Müsnede'de denir ki: "Sahihtir." Bûsîrî der ki: "Bu hadisin İbn Abbâs'dan nakledilen * Şahidi vardır."
[295] Bûsîrî der ki: "Hadisin Sahîhm/n'da ki aslı Ebû Katâde'den rivayet edilmiştir."
[296] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir ve râvileri güvenilir kimselerdir. Aynı şekilde el-Hâris b. Ebî Usâme de tahrîc etmiştir. Hadisin aslı Müslim'de Ebû Saîd'den rivayet edilmiştir. Hadisi el-Hâris, Atâ'dan, o da Câbir'den nakletmiştir."
[297] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlindirmede bulunmamıştır. Hadisin başka bir hadis ile sıhhati teyid edilmiştir.
[298] Hadisi Taberânî ve Beyhakî, Kudeyr ed^Dabbi'den rivayet etmişlerdir. Taberaru mn Kudeyr'e kadar olan rivayet zinciri Sahih râvilerinden oluşmaktadır; ancak hadis mürseldir. Hadisi İbn Huzeyme de Kudeyr'in sahabi olduğunu vehm ederek Sahih mde rivayet etmiştir, oysa Kudeyr Şîî bir tabiîdir. Bunu el-Münzirî ifade etmiştir. Bkz. e Mişkâfm dipnotu, s. 166.
[299] Hadisi Bûsîrî, râvilerden birinin durumunun bilinmemesine binaen zayıf olara değerlendirmiş ve şöyle demiştir: "Ancak hadisin aslı Sahîhayn'da Ebû Hureyre den rivayet edilmiştir."
[300] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tahrîc etmişlerdir. Senedinde Musa b. Ubeyde er-Rabezî vardır ki, bu zât zayıftır." (5/32)
[301] Bûsîrî, Talha b. Amr el-Hadramî el-Mekkî'nin zayıf oluşuna binâen senedi zayıf olarak değerlendirmiştir.
[302] Musnede'de denir ki: "Hadisin isnadı hasendu." Bûsîrî der ki: "Hadisi hasen bir isnâdia İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve el-Hâkim tahrîc etmiştir; el-Hâkim hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir."
[303] Bkz. 2350 no'lu hadis.
[304] Hadisin isnadında zayıf râviler vardır, hadis mürsel veya munkatıdır.
[305] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris mürsel olarak tahrîc etti."
[306] Un kepeğini sütle yahut balla karıştırılarak yapılan bir çeşit bulamaç aşıdır.
[307] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır, hadis mürselâü.
[308] Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, el-Hasan b. Diâme'den, o da Ömer b. Şerik tarikiyle nakletmiştir." Zehcbî der ki: "Bu iki râvi de meçhuldür." Bûsîrî, Ömer b. Şerîk'in durumunun bilinmemesine binâen senedi zayıf olarak değerlendirmiştir. Bkz. 2211 no'lu hadis.
[309] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Abdurrahîm b. Vâkıd'den rivayet etmşür ki, bu zat ftır."
[310] Bûsîrî, İbn Lehîa'nm zayıf, el-Velîd b. Müslim'in de müdellis oluşuna binâen senedini zayıf'kabul etmiştir (2/63).
[311] İsrâ sûresi, âyet 111
[312] Müsnede'de denir ki: Mûsâ b. Ubeyde zayıftır. Bûsîrî, Musa'nın zayıf oluşuna k dğldiiti (3/100) binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. (3/100)
[313] Hadis mürsel veya mu'daldır. İsnadında Câbir el-Cu'fî vardır.
[314] ez-Zevâid'de ibare şöyledir: "Hastalığının sevabı bana aittir, sağlıklı iken yaptığı amelin sevabının aynısını ona yazın." (2/304).
[315] Müsnede'de denir ki: "Bu hadisin isnadı zayıftır." Bûsîrî der ki: "Hadisin isnadı, Muhammed b. Ebî Humeyd'e dayanmaktadır ki, bu zat zayıftır." (2/57) Heysemî bu zat hakkında: "Çok zayıftır"

der. Heysemî hadisi Taberânî'ye nisbet etmiştir. Bezzâr da hadisi muhtasar olarak tahrîc etmiştir. (2/304),

[316] Müsnede'de denir ki: "Bu hadisin isnadı zayıftır." Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk ve İbn Ebî Şeybe zayıf bir senedle tahrîc etmişlerdir, senedinde adı anılmayan bir râvi vardır." (2/58).

[317] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ahmed hadisi Aişe'den başka bir lafızla tahrîc etmiştir. Heysemî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir." (2/292)

[318] Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed ve Taberânî, İsmâîl b. Ayyâş'tan, o Râşid es-San'ânî'den tahrîc etmişlerdir ve bu zât zayıftır." (2/304)

[319] Heysemî der ki: "Senedinde Cäbir el-Cu'fî vardır ki, bu zât zayıftır. Hadisin aynısı d-İthâfm muhtasarında da yer almıştır.

[320] Heysemî der ki: Senedinde Fehd b. Hayyân vardır ki, bu zât zayıftır. Bezzâr da hadisi tahrîc etmiştir, senedinde Abdullah b. Müslim (ki bu zat es-Sâbirî'nin dostudur) vardır ki, ben bu zâtı tanımıyorum; senedin diğer ricali İse Sahih ravilerindendir. (2/293). Bûsîrî, hakkında herhangi bir d eğeri indirmede bulunmamıştır.

[321] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Hibbân Snhîh'mde Ebû Ya'lâ'dan tahrîc etmiştir."

[322] Taberânî, Ali b. Ebî Tâlib'den merfû olarak benzer bir hadisi tahrîc etmiş ve "kırk yi! sonra hatırlarsa" ifadesi yerine "üzerinden çok geçse bile hatırlarsa" ifadesini kullanmıştır. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Hişâm Ebû'i-Mikdâm vardır ki, bu zât zayıftır." (2/331)

[323] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir ve senedinde Muhammed b. Ebî Humeyd vardır ki, bu zât zayıftır. Ancak İbn Adiy der ki: "Bu zât zayıf olmakla beraber hadisi yazılabilir." (2/293) Bûsîrî der ki: "Hadisin isnadı Muhammed b. Ebî Humeyd'e dayanmaktadır ve bu zât zayıftır." (2/58)

[324] Bûsîrî der ki: "Hadisi MÜsedded mevkuf olarak, râvileri güvenilir olan bir senedle tahrîc etmiştir."

[325] Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Abdüla'lâ b. Ebî'l-Miisâvir vardır ki, bu zât zayıftır." (2/304) Hadisin aynısı eî-îthâf'ta irâd ediimiştir.

[326] Bûsîrî: "Hadisi Ahmed ve İbn Ebî Şeybe, ondan da Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir" demiş ve isnadı hakkında herhangi bir şey söylememiştir. Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ tahric etmişlerdir, Ebû Ya'lâ'nun ricali güvenilir kimselerdir." (2/294)

[327] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, mürsel olarak tahrîc etti."

[328] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[329] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle tahrîc etmiş ve aşağıdaki ifadelen andıktan sonra onu İbn Hacer'e nisbet etmemiştir."

[330] Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ'nm ricali güvenilir kimselerdir." (2/308) Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Hibbân Sahîh'mdc tahrîc etmiştir." Müsnede'de denir ki: "Hadisi İbn Hibbân sahih addeder, Taberânî ise hadisi Huşeym'den bir başka kanaldan tahrîc etti."

[331] Bûsîrî der ki: Hadisi İbn Hibbân SahWm.de. rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisi Bezzâr tahrîc etmiştir ve isnadında Ebû Bekir b. Ebî Meryem vardır ki, bu zât zayıftır." (2/309)

[332] Müsnede'de denir ki: "Zâfir b. Süleyman zayıftır."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- RAMAZANDAKİ NAMAZ (TERAVİH) KİTABI
1. Ramazanda Teravih Namazına Teşvik
2. Teravihi Cemaatle Kılmak

6- RAMAZANDAKİ NAMAZ (TERAVİH) KİTABI

1. Ramazanda Teravih Namazına Teşvik

1. Hz. Aişe (r.a.) anlattı: Bir gece Resûlullah teravih namazını kıldı. Cemaat de beraberinde kıldı, ikinci gece yine kıldı, o gece cemaat çoğaldı. Daha sonra üçüncü «veya dördüncü» gece cemaat toplandı, fakat Resûlullah (teravihi kıldırmak için) gitmedi. Sabah olunca; «Gece toplamldığıu gördüm, ama teravih namazının size farz kılınmasından korktuğum için, çıkıp size teravih kıldırmadım.» buyurdu. Bu hadise Ramazanda olmuştu.[1]

2. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) kesin emir vermeksizin Ramazanda teravih namazına teşvik ederek: «Kim inanarak ve Allah'ın rızasını düşünerek Ramazanı ihya ederse geçmiş günahları affolunur,»[2]buyurdu.
îbn Şihab der ki: Resûlullah'm vefatına kadar teravih namazı cemaatle kılınmadı. (Herkes kendi kendine kılardı.) Hz. Ebû Bekir'in hilafetinde ve Hz. Ömer'in hilafetinin ilk zamanlarında da böyle devam etti.[3]

2. Teravihi Cemaatle Kılmak

3. Abdurrahman b. Abdüîkâri anlatır: Ramazan'da Hz. Ömer'le beraber mescide gittik. Cemaat dağınık vaziyette, kimi kendi başına, kimi birkaç kişilik cemaate imam olarak teravih kılıyorlardı. Bu vaziyeti gören Ömer (r.a.) «Vallahi bunları bir imamın arkasında toplasam, daha iyi olur» dedi. Hemen Übey b, K'âb'ı imam yaparak cemaatle kılmalarını emretti. Daha sonra başka bir gece onunla mescide gittim, teravihi cemaatle kılıyorlardı. Bunun üzerine Ömer (r.a.) «Bu ne güzel bid'attir. Sabaha karşı uyuyakalıp teheccüdü kaçırmanız, akşam geç vakte kadar uyanık kalıp sabah namazını kaçırmanızdan daha hayırlıdır,» dedi, insanlar akşam ibadetini uzatarak sabah erken kalkamıyor-lardı.[4]

4. Saib b. Yezid'den: Hz. Ömer (r.a.), Übey b. K'âb ve Temi-mu'd-Dari'ye (Ramazan geceleri) cemaate imam olarak onbir rekat namaz kıldırmalarını emretti, imam namazda ayet sayısı yüzü geçen sûrelerden okuyor, hatta uzun süre ayakta durmaya mecalimiz kalmıyor, bastonlara dayanıyorduk. Namazdan ancak şafak yaklaşınca dönüyorduk.[5]

5. Yezid b. Rûmân rivayet eder: Müslümanlar Hz. Ömer'in (r.a.) hilafeti zamanında, Ramazan'da 23 rekât teravih namazı kılıyorlardı.

6. A rac rivayet eder: Ramazan da müslümanlar (Kunut dualarında) kâfirlere beddua ediyorlardı. îmam, Bakara sûresini 8 rekât teravih namazında okuyordu. Geri kalan 12 rekâtta bu sureyi okuduğu vakit, cemaat: "îmam az okudu", diye düşünüyorlardı.

7. Abdullah b. Ebî Bekir'den: Babam: «Ramazanda teravih namazından dönünce, şafak atar korkusuyla hizmetçilere sahur yemeğini çabuk hazırlamalarını söylüyorduk,» derdi.
Urve'den: Hz. Aişe'nin azatlısı Zekvan, Ramazan'da ona Kur'an okurdu. Yani Âişe validemize teravih kıldmrdı.

---

[1] Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 6/178. Ayrıca bkz. Şeybani, 238.
[2] Ramazan'in ihyası; teravih namazını kılmak, Kur'an okumak, fakirleri gözetmek... gibi ibadet ve güzel işler yaparak olur.
[3] Buharı, Salâtu't-Teravih, 31/1; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/174.
[4] Buharı, Salâtu't-Teravîh, 31/1, Ayrıca bkz. Şeybanî, 241.
[5] Bu hadisteki 11 rekât namazın 8'i teravih, 3'ü vitir namazıdır. Bundan sonraki hadiste 23 rekâtin 20'si teravih, 3'ü vitir namazıdır. Bu hadisler ve diğer hadisler toplu olarak bir arada mütalâa edildiğinde ashabı kiramın teravih namazını çok zaman 20 rekât, bazan da 8 rekât kıldıkları sonucuna varılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- MESCİDLER VE NAMAZ KILINAN YERLER BAHSİ.
Bu Hadis'den Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
1- Peygamber (Sallaltakü Aleyhi ve Sellem) 'in Mescidinin İnşası Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
2- Kıblenin Kudüs'den, Kabe'ye Çevrilmesi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
3- Kabirlerin Üzerine Mescid Yapmakdan, Mescidlerde Resim Bulundurmakdan ve Kabirleri Mescid İttihaz Etmekden Nehy Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler;
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
4- Mescid Yapmanın Fazileti ve Buna Teşvik Babı
5- Rükü'da Elleri Dizler Üzerine Koymanın Mendubiyeti ve Avuçları Birbiri Üzerine Kapamanın Nesh Edilmesi Babı
6- Namazda Ökçeler Üzerine Çömelmenin Cevazı Babı
7- Namazda Konuşmanın Haram Kılınması ve Ewelce Mübah Olan Konuşmanın Neshi Babi
Hadis-i Şerifden Zikredilenlerden Ma'da Şu Hükümler Çıkarılmışdır:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadis'den Çıkarılan Hükümler:
8- Namaz Esnasında Şeytan'a Lanet Etmenin ve Ondan Allah'a Sığınmanın Cevazı İle Namaz İçinde Amel-i Kalil'in Caiz Olması Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
9- Namazda Çocuk Taşımanın Cevazı Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
10- Namazda Bir İki Adım Yürümenin Cevazı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
11- Namazda Elleri Böğrüne Dayamanın Kerahati Babı
12- Namazdayken Ufak Taşları Atmanın ve Toprağı Düzeltmenin Keraheti Babı
Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmışdır:
13- Namazda ve Namaz Dışında Mescide Tükürmekden Nehy Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
14- Ayak Kablarıyla Namaz Kılmanın Cevazı Babı
15- Çizgili Elbise İçinde Namaz Kılmanın Keraheti Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
16- Halen Yemek İstediği Yiyecek Hazırlanmışken Birde Büyük ve Küçük Abdesti Sıkıştırırken Namaz Kılmanın Keraheti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
17- Sarımsak, Soğan, Pırasa veya Bunlara Benzer Birşey Yiyenin (Mescide Gelmekden) Nehy Edilmesi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Haids-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
18- Mescidde Kayıp Aramakdan Nehy ve Kayıp Arayanın Sesini Duyunca Söylenilecek Söz Babı,
Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
19- Namazda Yanılma ve Bundan Dolayı Secde Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :
20- Secde-i Tilavet Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisden Şu Hükümler Çıkarılımışdır
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
21- Namazda Nasıl Oturulacağı, Ellerin Uyluklar Üzerine Nasıl Konacağı Babı
22- Namazdan Çıkmak İçin Namazın Sonunda SelanmVerme ve Bunun Keyfiyeti Babı
23- Namazdan Sonra Zikir Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
24- Kabir Azabından Allah'a Sığınmanın Müstehab Oluşu Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :
25- Namazda İken Kendisinden Allah'a Sığınılacak Şeyler Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler :
26- Namazdan Sonra Zikrin Müstehab Oluşu ve Sıfatını Beyan Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
27- İhram Tekbiri İle Kıraat Arasında Okunacak Dua Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler.
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
28- Namaza Vakar ve Sükünetle Gelmenin Müstehab Oluşu ve Koşarak Gelmekten Nehiy Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
29- Cemaattibn Namaza Ne Zaman Kalkacakları (Nı Beyan) Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
30- Namazın Bir Rek'atına Yetişen Kimsenin O Namaza Yetişmiş Sayılacağı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
31- Beş Vakit Namazın Vakitleri Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :
32- Şiddetli Sıcakta Cemaata Gidecek Olan Bir Kimseye Yolda Sıcak Dokunacaksa Öğleyi Serinliğe Bırakmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
33- Sıcak Şiddetli Olmadiği Zamna Öğle Namazını Vaktin Ewelinde Kılmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
34- İkindiyi Vaktin Ewelinde Kılmanın Müstehab Oluşu Babı
35- İkindi Namazını Geciktirme Hususundaki Şiddetli Ceza Babı
36- «Orta Namaz İkindi Namazıdır» Diyenlerin Delili Babı

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
37- Sabah ve İkindi Namazlarının Fazileti ve Bunları Cemaatla Kılmaya Devam Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
38- Akşam Namazı Vaktinin Eweli Güneş Kavuştukdan Sonra Girdiği Beyan Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
39- Yatsının Vakti ve Yatsı Namazını Geciktirme Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
40- Sabah Namazını Vaktinin Ewelinde, —ki Bu Alaca Karanlıktır— Erken Kılmanın Müstehab Oluşu ve Sabah Namazında Kıraatin Mikdarını Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
41- Namazı Muhtar Olan Vaktinden Geri Bırakmanın Keraheti ve İmam Namazı Te'hir Ettiği Zaman Cemaatin Ne Yapacağı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
42- Cemaatla Namaz Kılmanın Fazileti ve Cemaata Devam Etmeyenler Hakkındaki Teşdidin Beyanı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
43- Ezanı İşiten Kimseye Mescide Gitmenin Vacip Oluşu Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
44- Cemaatla Namaz Kılmanın Sünen-i Hüdadan Olması Babı
45- Müezzin Ezanı Okuduğu Vakit Mescidden Çıkmanın Nehyi Babı
47- Bir Özürden Dolayı Cemaata Gitmemek İçin Ruhsat Babı
46- Yatsı İle Sabah Namazlarını Cemaatla Kılmanın Fazileti Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :
48 - Nafile Namazda Cemaat Olmanın, Hasır, Seccade Kumaş ve Diğer Temiz Şey'ler Üzerinde Namaz Kılmanın Cevazı Babı
Bu Hadisden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır
Bu Hadisden Çıkarılan Hükünmler:
49- Namazı Cemaatla Kılmanın ve Namaz Beklemenin Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler
50- Mescidlere Doğru Cok Adım Atmanın Fazileti Babı
51- Namaza Gitmekle Günahların Yokedilmesi ve Derecelerin Yükseltilmesi Babı
52- Sabah Namazından Sonra Namazgahında Oturmanın ve Mescidlerin Faziletleri Babı
53- İmamete En Layık Olan Kimse Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
54- Müslümanların Başına Bir Musibet Geldiği Zaman Bütün Namazlarda Kunut Yapmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :
55- Geçmiş Namazların Kazası ve Alelacele Kazanın Müstehab Oluşu Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

5- MESCİDLER VE NAMAZ KILINAN YERLER BAHSİ.

1- (52O) Bana Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'meş rivayet etti. H.
Dedi ki:. Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim Et Teymf-den, o da babasından, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr şöyle demiş: Ben:
— Yâ Besûlüllah! Yer yüzünde ilk kurulan mescid hangisidir? dedim. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)
— «Mescid-i Hara m'd ir.» buyurdular.
— Sonra hangisidir? dedim.
— «Mescid-i Aksâ'dtr.» buyurdular.
— Bunların arasında ne. kadar zaman vardır? dedim.
— «Kırk senedir. Sonra nerede namaz vakti gelirse namazını orada kıl. Orasıda bir mescİd'dir.» buyurdular.
Ebû KfimU'in hadîs'inde;
«Sonra sana namaz vakti nerede gelirse namazı hemen kıl, çunku orası da bir mescid'dir.» ibaresi vardır.

2- (...) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'di rivayet etti. (Dedi ki): Bize Al! b. Mtishir haber verdi. (Dedi kî): Bize A'meş, İbrahim b. Yeztd Et-Tey-ml'den rivayet etti. Demiş ki: Ben mescid avlusunun kenarında babamdan Kur'ân okuyordum. Ben secde âyetini okursam, o secde ederdi. Kendisine: «Babacığım, yolda secde mi ediyorsun?» dedim. Babam:
«Ben Ebû Zerr'i şöyle derken işittim, dedi: BesûlüÜah (Salîalîahü Aleyhi veSelîem) e yer yüzüne kumlan ilk mescidin hangi mescid olduğunu sordum.
— «Mescid-i Hora m'dır» buyurdu.
— Sonra hangisidir? dedim.
— «Mescid-i Aksa'd ir» buyurdu.
— Aralarında ne kadar zaman vardır? dedim.
— «Kırk yıldır. Sonra (Şunu bil kî) yeryüzü senin için mescid'dir. Binâenaleyh sana namaz vakti nerede gelirse hemen (orada) namazı kıl.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Enbiyâ»'da; Nesâî «Enbiyâ» ve «Tefsir» bahislerinde; fbni Mâce dahi «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Aksa: Pek uzak, en uzak mânâsına gelir. Kudüs'deM mescide bu ismin verilmesi bâzılarına göre Kabe'ye pek uzak olduğu içindir. Bâzıları ondan daha gerilere doğru başka bir ibâdet yeri bulunmadığı için; bir takımları da pisliklerden temiz ve mukaddes olduğu için bu isim verildiğini söylemişlerdir.
Görülüyor ki Hz. Ebû Zerr evvelâ yer yüzünde kurulan ilk mescid'in hangi mescid olduğunu, sonra ikinci mescid'i sormuş, üçüncü olarak da iki mescid'in bina edilmeleri arasında ne kadar zaman geçtiğini anlamak istemişdir. Resûlüllah (Salktlkthü Aleyhi ve Sellem) onun suallerine sıra ile cevap vermiş; ilk mescid'in Kabe, ikincinin Mescid-i Aksa olduğunu, aralarında kırk yıllık bir zaman bulunduğunu bildir-mişdir.

İbnü'l-Cevzî, Kabe'yi İbrahim (Aleyhisselâm)'in, Mescid-i Aksâ'yı ise Süleyman (Aleyhisselâm)ın bina ettiğini, aralarından bin seneder fazla bir zaman bulunduğunu söyliyerek mes'elenin müşkil olduğuna işaret etmişdir. Bu müşkili Kurtubî şöyle ce-vaplandırmışdır: «Gerek bu hususdaki âyet gerekse bu hadîs îbrâ-him ile Süleyman (Aleyhisselâm) 'in mezkûr mescidleri yeni yaptıklarına değil, başkaları tarafından yapılan eski binalarını yenilediklerine delâlet ederler. Kabe'yi ilk bina edenin Adem (Aleyhisselâm) olduğu da rivayet edilmişdir. Bu takdirde Âdem (Aleyhisselâm) 'dan kırk sene sonra oğullarından birisi Mescid-i Aksâ'yı bina etmiş olabilir.
Aynî 'nin beyanına göre Kabe'yi ilk defa melekler bina etmiş; sonra tbrâhî m (Aleyhisselâm) daha sonra sıra ile Amâlika, CürhUm ve Kureyş onu yenilemişlerdir. Kureyş'in bina etmesi Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Setlem)'in gençliğine tesadüf etmiştir. Daha sonra Abdullah tbni Zübeyr ve Haccac bina etmişlerdir.
İbni Kesir Beyt-i Makdis'i ilk mescid yapan zat'ın 1srâi1 (Aleyhisselâm) olduğunu, Hz. Süleyman'a ise onu tamir emir buyurulduğunu söylemişdir. Bu husûsda daha başka rivayetler de vardır. Hz. Ebû Zerr'in suâli iki mescid'den hangisinin târih itibarı ile evvel yapıldığına yahut hangisinin daha faziletli olduğuna dâirdir.

Bu Hadis'den Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz her yerde kılınabilir. Bundan yalnız şeriatın istisna efr tiği kabristan, mezbele, deve ireği ve salhana gibi yerler müstesnadır.
2- Kaadı îyâz'ın beyânına göre muallimle talebe secde âyetini okurlarsa ulemâdan bâzıları ilk okuyuşları için secde etmeleri lâzım geldiğini; bir takımları ise hiç secde îcab etmediğini söylemişlerdir.
3- Yolda secde etmek caizdir. Ancak secde edilen yerin temiz olması şarttır.
Südde: Mescidin etrafı, fakat mescidden sayılmayan yer demekdir. Bu kelime Nesâî'nin rivayetinde (Sikke) yâni yol şeklinde rivayet edilmişdir ki mânâ itibârı ile Müs1im'in buradaki rivayetine yakındır.

3- (521) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi id): Bize Hüseyin, Seyyar'dan, o da Yezid El-Fakîr'den, o da Câbir b. Abdillâh El-Ensâri'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş; Resûlüllâh (SaiMlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Benden önce hiç bir kimseye verilmeyen bej şey bana verildi.
1) «(Eskiden) Her Peygamber hassaten kendi kavmine gönderiliyordu. Ben ise kızıl ve siyah bütün insanlara gönderildim.
2) Bana ganimetler helâl kılındı. Hâlbuki benden önce hiç bir kimseye helâl edilmemişlerdi.
3) Benim İçin yer tertemiz ve mescid kılındı. Binâenaleyh her kime namaz vakti gelirse bulunduğu yerde namazını kılar.
4) Bir aylık yol kadar yerden (Düşmanımın kalbine) korku salınmakla mansûr oldum.
5) Bir de bana şefaat verildi.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki): Bize Seyyar haber verdi. (Dedi ki): Bize Yezid [1] El-Fakir rivayet etti: Yezîd: Bize Câbir b. Abdillâh haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş... diyerek yu-Jcarki hadîs'in mislini rivayet etmiş.
Bu hadîsi Buhârî «Teyemmüm» ve «Namaz» bahislerinde; Nesâî «Taharet» bahsinde lahrîc etmişdir. Amr b, Şuayb'ın rivâyetinde bu beyanâtın Tebûk gazasında verildiği bildirilmektedir. Bu gaza Peygamber (Sailaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in son gazâsıdır.
Dâvûdî diyor ki: «Hadîs-i şerif'de sayılan beş şey Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellemyden Önce hiç bir Peygamberde toplu olarak bu-lunmamışdır. Yalnız Nuh (Aleyhisseiâm) bütün insanlara gönderilmiş-dir. Geri kalan dört şeyden hiç biri ondan önce geçen Peygamberlerden birine verilmemişdir...»
Nuh (Aleyhisseiâm) 'in bütün insanlara gönderilmesi meselesine şöyle cevap verilmişdir: «Hz. Nuh, Peygamber olarak bütün insanlara gönderilmemişdir. Onun bütün insanlara gönderilmesi tûfân sebebi ile insanlar helak olarak mahdut mikdarda insan kalması dolayısı iledir. Bizim Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise peygamber olarak gönderilirken risâleti bütün insücinne tâ'mîm ve teşmil edilmişdir.»
İbnü'l-Cevzî 'nin beyânına göre eskiden bir kavme Peygamber gönderilirken başkalarına da ayrı ayrı peygamberler gönderilir, bu suretle bir zamanda birçok Peygamberler gelirmiş. Bizim Peygamberimiz ise tek başına gönderilmiş, onun zamanında kendinden başka hiçbir Peygamber gönderilmemişdir.
Peygamber (Sailaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in hususiyetlerinden biri de düşmanla aralarında bir aylık yol nisbetinde mesafe varken düşmanın ondan ve ordusundan korkmasıdır. Aradaki mesafenin bir aylık yol ile tahdîd edilmesi bundan daha uzakta olanlar korkmazlardı mânâsına gelmez. O gün için Medine ile islâm düşmanları a> asında bir aylık yoldan daha uzak-da olanlar bulunmadığı için bir aylık mesafe son had olarak zikredil-mişdir. Yoksa ne kadar uzakta olursa olsun Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile islâm ordusunun karşısına çıkacak düşmanın kalbine korku siner. Gerçi meşhur bir kumandanın karşısında harb etmekden korkan insanlar bulunabilir. Fakat o mücerret bir korkudur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in düşmanı ise onun mutlak surette muzaffer olacağından korkar.
Yeryüzünün mescîd kılınmasından murâd: secde yerleri yahut malûm mescidlerdir. Kaadi İy âz, geçmiş Peygamberlere ancak kilise ve havra gibi husûsî yerlerde; bâzı ulemâ da temiz olduğunu yüzde yüz bildikleri yerlerde namaza durmak mubah kılındığını bu ümmete ise şerîatm beyân ettiği bâzı yerler müstesna olmak üzere bütün yer yüzünde namaz kılmaya izin verildiğini- söylemişlerdir. Gerçi isâ (Aleyhisseiâm) yeryüzünde çok sefer eder ve namaz vakti geldiğinde bulunduğu yerde namazını kılardı, fakat ona heryerden teyemmüm caiz değildi. Her yerde namaz kılmak ve teyemmüm etmek yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)'e mahsusdur.
Ganimet: Muzaffer olan İslâm ordusunun kâfirlerden aldığı mallardır. Buna mağnem de denilir. Hattâbî'nin beyânına göre ganimet hususunda eski ümmetler iki kısma ayrılmışlardı. Bir kısmına ganîmet almaya hiç izin verilmemişdi. Diğerlerine bu husûsda izin verilmiş fakat aldıkları ganimetleri yemek helâl kılınmamıştı. Bir ateş gelir onların aldıkları ganimetleri yakardı. Bâzıları: «Ganîmet meselesinden murâd onu istediği gibi tasarruf hususunda Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) e imtiyaz verilmesidir.» demişlerse de birinci tevcih (yâni eski milletlere ganîmet'den istifâde helal kılınmamışdır. demek) daha doğrudur.
Şefaat: bir kimsenin iyilik yapmasını istemek başkasına zarar ver-mekden vazgeçmesini niyaz eylemekdir. Bâzıları şefaatin, duâ mânâsına geldiğini söylerler ve: «Şefaat hükümdar huzurunda şefî'in başkası için bir hacet talebi hususundaki konuşmasıdır.» derler.
İbni Dakik.il îd (625-702): «En yakın ihtimâle göre bu ha-disdeki şefaatin lamı ahd içindir. Bundan murâd mahşerin dehşetinden insanlara rahatlık verip nefes aldıracak olan şefâat-ı uzmâ'dır, ki vukuu hususunda hiçbir hilaf yokdur.» diyor. Bâzıları; «Buradaki şefâat'dan murâd Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve SeÎîem) 'in reddedilmeyen husûsî şe-fâatı'dır.» demiş, bir takınılan bunun kalplerinde zerre kadar îmân bulunanları cehennemden çıkarmak için yapılacak şefaat, başkaları cennet-de derece verilmesi hususundaki şefaat, daha

başkaları cennete hesap sorulmadan girme hususundaki şefaat olduğunu söylemişlerdir. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selkm)'in şefaat nevilerini îmân bahsinde gör-müşdük.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- İbni Battâl'a göre bu hadîs hüccetin müşahede ile olduğu gibi haberle de sabit olduğuna delildir.
2- ResûIÜllah(5û/fcr/fafcü Aleyhi ve Sellem)'e husûsî şefaat hakkı veril-mişdir. Bundan murâd her kim hakkında şefaat etmek isterse reddedil-meyerek bu hakkın kendisine verilmesidir. Şefaatin bu nevi şâir Peygamberlerden hiç birine verilmemişdir.
3- Evinde, yerinde olan bir kimse su bulamaz ve namaz vaktinin geçeceğinden korkarsa teyemmüm ederek namazını kılabilir. Teyemmüm için toprak şart değildir. Çünkü toprak bulunmayan bir yerde de namaz vakti gelebilir. O zaman- kum, kireç v.s. gibi mevcûd şeyler üzerine teyemmüm etmez caiz olur. Nevevî diyor ki: «İmam-ı Malik ile Ebû Hanife yeryüzünün bütün cüzleri ile teyemmüm caiz olacağına bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Hadîs'in bir rivayetinde (Toprağı da bize temizleyici kılındı) den i İmiş di r ki, teyemmümün toprak-dan başka hiçbir şeyle caiz olmıyacağını söyleyen İmam-ı Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve başkaları bununla istidlal etmişler; mutlak rivayeti bu mukayyed rivayete hamletmişlerdir.»
Ebû Ömer b. Abdil Berr: «Ulemâ tozlu toprakla teyemmümün caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. İmam-ı Mâ lik'e göre toprak, kum, ot, ağaç, kar, pişmiş tuğla veya kiremit gibi şeylerle teyemmüm caizdir. Sevrî ile Evzâî: Yeryüzünde bulunan herşey ile hattâ ağaç, kar ve buzla teyemmüm caiz olduğunu söylemişlerdir,» diyor. Tafsilât için fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir.
4- Ganimetler Peygamberimiz Muhammet! Mustafa (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ile ümmetine mubah kılınmışlardır.

4- (522) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Fudayl, Ebû Mâlik Kl-Eşcaî'den, o da Rib'î'den, o da Hı zeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe şöyle demiş: Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Biz (şâir) insanlar üzerine üç şey ile ustun kılındık:
1) Saflarımız meleklerin safları gibi yapıldı.
2) Yeryüzünün her tarafı bizim için mescid;
3) Su bulamadığımız zaman toprakda bize temizleyici bir vâsıla kılındı.» buyurdu ve bir haslet daha söyledi.

(...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. El-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki):
Bize İbni Ebî Zaide, Sa'd b. Târik'den naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Kib'î b. Hirâş, Huzeyfe'den rivayet etti. Huzeyfe: «Kesûlülla (Salîallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu...» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etmiş.
Ulemâ'mn beyânına göre ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ha-dîs'de müslümanların şâir milletler üzerine üç şeyle üstün kılındığını söylemiş, fakat bunlardan yalnız ikisini beyân etmişdir. Beyân edilen iki şeyden biri müslümanlann namazda melekler gibi saff olması, diğeri de yeryüzünün her tarafının müslümanlar için mescid hükmünde olmasıdır. Bundan sonra zikrettiği toprağının temizleyiciliği meselesi ikinci hasletde dâhildir. Üçüncü haslet burada beyân edilmemişdir. Nitekim: «Ve bir haslet daha söyledi.» denilerek buna işaret edilmiştir. Üçüncü hasleti Nesâî zikretmişdir. Onun hakkında ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Birde Bakara sûresinin şu son âyetleri arşın altındaki defineden bana mahsûs olmak üzere verildi. Bunlar benden önce hiçbir kimseye verilmediği gibi benden sonra dahî hiçbir kimseye verilmiyeceklerdir.» buyurmuşlardır.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bakara sûresinin son âyetleriy-le ümmetinden kaldırılan çileli cezalara takat getiremiyecekleri şeylerin unutma ve hatâ gibi şeylerden mes'ul tutulmayacaklarına işaret buyurmuştur.

5- (523) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail —ki İbni Câ'fer'dir— A'lâ'-dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Ben diğer Peygamberler üzerine altı şeyle tafdîl olundum :
1) Bana Cevâmiü'l-Kelim verildi.
2) (Düşmanlarımın kalplerine) korku sindirilmekle mansûr kılındım.
3) Bana ganimetler helâl kılındı.
4) Yeryüzü bana temizlik vâsıtası ve secdegâh kılındı.
5) Ben bütün insanlara Peygamber gönderildim.
6) Benimle Peygamberler sona erdirildi.» buyurdular.

6- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan, o da Said b. El-Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
«Ben Cevâmiü'l-Kelim ile gönderildim. (Düşmanlarıma) korku (verilmek) ile mansur oldum. Bir defa ben uyurken bana yer hazînelerinin anahtarları getirilerek Önüme konuldu.» buyurdular.
Ebû Hüreyre: «ResGUüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyâdan gitti (şimdi) o hazîneleri siz çıkarıyorsunuz.» demiş.

(...) Bize Hâcib b. Velid [2] rivayet etti. (Dedi M): Bize Muham-med b. Harb, Zübeydî'den, o da Zührî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana Saîd b. El-Müseyyeb ile Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber verdiler ki Ebû Hüreyre:
«Ben Resülünah(SallalkıhüAieyhiveSetlem)'i şöyle buyururken îşİt-tim...» diyerek Yûnus hadîs'inde olduğu gibi rivayette bulunmuş.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrazzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Ztih-rî'den, o da İbnü'I-Müseyyeb ile Ebû Seleme'den, onlar da Ebû Hürey-re'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu ha-dîs'in mislini haber verdi.

7- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb, Amr b. El-Hâris'den, o da Ebû Hürey re'nin azatlısı Ebû Yûnus'dan nakler haber verdi. Ona da Ebu Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmiş ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben düşmanım üzerine korku verilmekle mansûr kılındım. Bana Cevâmiü'l-Kelîm'de verildi. Bir defa ben uyurken yer hazinelerinin anahtarları bana getirilerek ellerime konuldu.» buyurmuşlar.

8- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma m er, Hemroâm b. Münebbih'den rivayet etti. Hemmâm:
— Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ten bize rivayet ettikleri şunlardır, diyerek bir takım hadisler zikretmiş; ez cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Korku ile mansûr oldum; Bana Cevâmiü'l-Kelim'de verildi.» buyurmuşlardır; demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü't-Ta'bîr» ve «Kitâbu'l-Cihâd» da tahrîc etmişdir.
Cevâmiü'l-Kelim: Cem'iyetli kelimeler demektir. Bundan murâd: Az sözle çok mânâ ifâde etmekdir. İbni Tîn'e göre Cevâmiü'1-Kelim'den murâd Kur*ân-ı Kerîm'dir. Fakat bazı hadîsler de öyledir. Kur'-ân-ı Kerim'de öyle âyetler ve ahâdîs-i Nevevîyye içersinde öyle hadîsler vardır ki, metni bir satırı doldurmadığı hâlde şerh ve îzâhı hakkında kitaplar yazılabilir. Böyle az sözle çok mânâ ifâde etmek insanlar içinde yalnız Peygamber (Sallalİahü Aleyhi ve Sellem) 'e müyesser olmuş bir hususiyettir.
Yer hazînelerinin anahtarlarından murâd İbnî Tîn'e göre müslümanların ganimet olarak aldıkları düşman kıratlarının hazîneleridir. Ibni Battal (?- 444) dahî buna kânî olmuş ve: «ResûlUllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla yerdeki madenleri kasdetmiş olabilir demiştir. Şüphesiz ki Arablar diğer milletlere nazaran fakirdiler. Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ile ileride kisrâların, kayserlerin hazîneleri müslümanların eline geçeceğini tebşir buyurmuş, netice o-nun haber verdiği gibi çıkmışdır. Binâenaleyh mezkûr cümle Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mucizelerinden biridir. Ulemâ bu hadîs-i şerifi, Cevamiü'l-Kelîm hadîslerden, onların ihtiva ettiği ince mânâları çıkarmaya teşvik sayarlar. Hadîs'in sonunda Hz. Ebû Hüreyre: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyâdan gitti. Şimdi o hazîneleri siz çıkarıyorsunuz.» diyerek Peygamberi Zişân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin o hazînelerden elde edebildiğini ashabına paylaştırdığını, kendisine hiçbir şey almadığını ve ashabın hâlâ onun vâ*d buyurduğu şekilde o hazîneleri elde etmekde olduklarını anlatmak istemiş-dir.
Görülüyor ki babımız hadîslerinin bâzılarında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana beş şey verildi.» buyurmuş; bâzılarında bunun üç şey olduğunu, bir rivayet de bilâkis altı şeyle bütün peygamberlere tafdîl buyu-rulduğunu beyân etmişdir. Bu husûsda daha birçok rivayetler vardır. Bunların mecmuundan anlaşılıyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e mahsûs olan hasletler beş değil on'dan bile fazladır. Hattâ Ebû Sad-i Nisâbûrî «Şerefül-Mustafâ» adlı eserinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olan hasletleri toplayarak altmışa kadar çıkarmışdır. İlk nazarda bu bâbdaki muhtelif rivayetler arasında tearuz var gibi görünür. Çünkü bâzılarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve (Aleyhisselâtü Vesselam)*^ mahsûs hasletler beş, bâzılarında altı, bir takımlarında dört, diğerlerinde üç olarak zikredilmiş-dir. Bununla beraber hakikatte rivayetler arasında hiçbir zıddiyet yoktur. Bu hususda Kurtubî şunları söylemektedir: Bunun tearuz olduğu zannedilmesin, tearuz fikri ancak sayıların inhisara delâlet ettiği teveh-hümünden doğar. Halbuki mesele Öyle değildir. Çünkü bir kimse bende beş altın var dese, bu söz o kimsede başka para olmadığına delâlet etmez. O adam başka bir defa: Bende yirmi altın var, daha başka bir defa: Bende otuz altm var! diyebilir. Zîrâ otuz altını bulunan bir kimse için yirmi altını, yahut on altını var demek doğrudur. Burada hiçbir taâruz ve tenakuz yokdur. Caizdir ki Allah Teâlâ Hazretleri Resulü Zîşân'ma üç haslet tahsis buyurduğunu; sonra beş, daha sonra altı haslet ihsan ettiğini haber vermiş olsun!» Hâsılı bir şeyi adedle tahsis ve tahdîd o adedden mâdâsını nefî sayılmaz.

1- Peygamber (Sallaltakü Aleyhi ve Sellem) 'in Mescidinin İnşası Babı

9- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Şeybân b. Ferruh ikisi birden Abdül Vâris'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Abdül-Vâris b. Saîd, Ebu't-Teyyâh Ed-Dubaî'den naklen haber verdi. (Demiş ki): Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelerek Medine'nin yukarısında Benî Amr b. Avf demlen bir kabileye misafir olmuş. Onların arasında ondört gece kalmış. Sonra (dayıları olan) Benî Neccâr kabilesi ileri gelenlerine haber göndermiş. Onlar da kılmalarını kuşanarak gelmişler. Enes demiş kî:
— Devesinin üzerinde Resûlüllah (Saiîaîlahü Aleyhi ve Sellem)*i terkisinde Ebû Bekir'i ve etrafında Beni Neccâr ileri gelenlerini hâlâ görür gibiyim. Nihayet yükünü Ebû Eyyûb'un avlusuna indirdi. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selletn) nerede namaz vakti gelirse oracıkta namazını kılardı. Koyun ağıllarında dahî namaz kıldığı olurdu. Sonra mescidin yapılmasını emr buyurdu. Benî Neccâr ileri gelenlerine haber gönderdi. Derhâl geldiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
— «Ey Benî Neccâr! Şu bahçenizin kıymetini bana söyleyin!» buyurdu. Onlar:
— Vallahi olmaz! Biz onun kıymetini ancak Allah'dan isteriz.» dediler. Enes demiş ki bu bahçede şu söyliyeceklerim bulunuyordu: İçinde bir hurmalık ile, müşriklere âid kabirler ve bir harabezâr vardı. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) emir buyurarak hurmalar kesildi. Müşriklerin kabirleri başka yere naklolundu. Harabezâr da tesviye edildi. Sonra hurmaları Kıble tarafa (Direkler hâlinde) dizdiler. Ve kapınm iki tarafını taşdan ördüler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte ashâb neşİdeler söyliyerek taş taşıyor ve:
«AIlahim ahîret hayırından başka hiç bir hayır yokdur. İmdi sen Ensâr ile Muhacirlere yardım evle!..» diyorlardı.

10- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz EI-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti.(Dedi ki): Bize Şube rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebu't-Teyyâh, Enes'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescid yapılmazdan önce koyun ağıllarında namaz kı-larmış.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid (yâni tbnil-Hâris) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Ebu't-Tey-yâh'dan rivayet etti. Ebu't-Teyyâh:
«Enes'i Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle yapardı diyerek yukarki hadîsin mislini söylerken işitdim» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» «Hacc» «Büyü ve «Hicret» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahislerinde muhteli râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in Medine'deki
mescidlerinden bahsetmektedir. Yine bu hadîsde işaret edildiğine göre Fahr-i Kâinat (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret ederken «Aliye» denilen yerde yâni «Küba» da on dört gün kalmış orada ensânn ileri gelenlerinden Benî Amr b. Avf kabilesine misafir olmuşdu. İşte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk mescidini buraya kurmuşdur. Küba, Medine'ye iki veya üç mil mesafede bir köydür. Muhammed b. Mûsâ El-Harzemî 'nin beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in oraya gelişi milâdî (623) târihine tesadüf eder.
Bâzıları Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem)'in Küba'da yirmidört gün kaldığını, bir takımları da onsekiz gün olurduğunu söylerlerse de ekseri rivayetler burada olduğu gibi ondört gün kaldığını bildirmektedir. Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

dayıları olan Benî Neccâr kabilesinin ileri gelenlerine haber göndermiş, onlar da kılınçlannı kuşanarak hemen kendisini istikbâle çıkmışlardı. Zâten o günlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye geleceği beklendiği için bütün Medîne halkı sokaklara yol boylarına diziliyor Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i misafir etmek için hasretle yolunu bekliyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Küba'dan Medine'ye hareketi bir cum'â gününe tesadüf eder. O gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz cum'â namazını Küba ile Medîne arasında «Rânûnâ» denilen yerde oturan Benî Salim b. Avf kabilesinin yanında kılmış; Medine'ye namazdan sonra girmişdir.

Hadîs'in zahirine bakılırsa Medine'ye girerken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üzerinde, Ebû Bekir (Radiyallahû anh) da terkisindeymiş. Rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Ebû Bekir'in de devesi varmış. Şu halde Ebû Bekir (Radiyallahû anh) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in terkisinde bulunmak şerefine nail olmak için kendi devesinden inmiş de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in devesine binmişdir. Yahut kendi devesinden, inmemiş fakat Peygamber Efendimiz hemen peşinden geldiği için terkisindeydi, denilmiştir.

Hadîs'in bir rivayetinde cum'â namazından sonra ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e Benî Sâlim'den bâzı zevat gelerek bir kaç zaman yanlarında misafir kalmasını rica ettikleri, fakat o bu ricayı kabul etmeyip

«Hayvanımın yolunu serbest bırakın! Çünkü o me'murdur» dediği bil-dirliyor. Ayni rivayete nazaran Peygamber (Salîalldhü Aleyhi ve Sellem) devesinin yularım tamâmiyle serbest bırakmış; hayvan istediği tarafa, istediği şekilde yürümek suretiyle ensârdan yedi kabilenin yanından geçmiş, hiç birinin yanma sapmamış. Kabileler hayvanı kendi taraflarına almak istedikçe ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) aynı sözü tekrarlar yâni: «Hayvanın yolunu serbest bırakın! Çünkü o memurdur.» dermiş. Bu suretle şimdiki Mescid-î Nebevî'nin kapısı yanma gelmişler. Deve orada çökmüş. Mescid-i Nebevî'nin yeri o zaman Beni Neccâr kabilesinden iki yetime âit harman yeri gibi bir boşlukmuş ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) orada deveden inmemiş. Sonra deve kalkarak biraz yürümüş Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) yularını yine serbest bırakmış. Hayvan biraz gittikden sonra arkasına bakmış ve tekrar geriye dönerek ilk defa çöktüğü yere çökmüş ve hırçınlık göstermiş. ResûM Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) de üzerinden inmiş. Hz. Ebû Eyyûb eşyasını alarak onu evine misafir etmiş.

Hz. Ebû Eyyûb'unismi Hâlid b. Zeyd El-Ensârî'dir. Rivayete nazaran ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in devesi Hz. Hâl id'i kapısı önünde çökünce Ensâr-ı Kirâm'dan Cebbar b. Sahır (Radiyailahû anh) deveyi dürterek kaldırmağa ve kendi evine götürmeğe çalışmış. Hz. Hâlid bunu görünce: «Tâ Cebbar! Ona benim evimden mi kaldırmağa çalışıyorsun? Bana bak Peygamberi bak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki arada islâmiyet olmasaydı senin boynunu mutlaka kılınçla vururdum.» demiş.

Cebbar b. Sahır Bedir'de ve Akabe Beyâtında hâzır bulunmuş büyük bir sahâbîdir. Bâzıları isminin Câbir b. Sahır olduğunu söylemişlerse de doğrusu Câbir değil Cebbar 'dır.

Muhammed b. İshâk (?-151)'ın beyânına göre Yemen hükümdarlarından Tübba' îbni Hassan, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) dünyâya gelmezden bin sene önce Mekke'ye gelmiş, oradan da Medine'ye gitmiş. Yanında hukemâdan dört yüz kişi bulunuyormuş. Bu zevat kendi aralarında Medine'den çıkmamaya karar vermişler. Tübba' bunun sebebini sorunca: «Efendim biz kitaplarımızda Mubammed isminde bir Peygamber geleceğini, burası onun hicret di-yân olacağını görüyoruz. Onun işin burada kalmak isliyoruz. Olur ki onunla görüşürüz.» demişler. Bunun üzerine Tübbâ'da onlarla beraber Medine'de kalmaya niyet etmiş. Yanında bulunan hukemânm her birine Medine'de bir ev yapmış. Cariyeler satın alarak onları adamla-rıyle evlendirmiş. Hukemânm her birine bol bol paralar vermiş; bir de vasiyetname yazarak müslüman olduğunu onda tesbît etmiş. Vasiyetnameyi altın yazıyla bitirerek yamdaki hukemânm en büyüğüne teslim etmiş ve şayet Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yetişirse bu vasiyetnameyi ona vermesini, yetişmezse şocuklarından ona yetişecek olanın vermesi şartı ile sülâlesinin bu vasiyetnameyi muhafaza etmesini rica etmiş. Ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye Hicret ettiği zaman otursun diye ona bir de ev yaptırmış. Fakat Za-manla o ev bir çok sahipler değiştirmiş. Nihayet Hz, Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd (Radîyallahû anh) 'a intikâl etmiş. İşte Hz. Ebü Eyyûb Yemen hükümdarının vasiyetnamesini teslim alar âlimin sülâlesindenmiş. Şâir Medine halkı ise Yemen hükümdarının maiyetinde bulunan dört yüz âlimin neslindenmişler. ResûlüIIah (Sallalhhii Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret edince MedînelÜer Yemen hükümdarından kalan mektubu Ebû Leylâ isminde bir zât ile kendisine göndermişler. ResûlÜUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu görünce:

«Sen Ebû Leylâ'sın! Yanındada ilk Yemen hükümdarının mektubu var!»

buyurmuş. Ebû Leylâ bu sözlerin karşısında şaşırmış kalmış. Kendisi ile konuşanın iki cihan serveri Muhammed Mustafa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğunu fark edemiyerek:

«Sen kimsin? Ben senin yüzünde sihir eseri göremiyorum.» demiş ve onun bir sihirbaz olduğunu tahmin etmiş. Bunun' üzerine ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :

«Ben Muhammed'i m. Ver sen şu mektubu!» buyurarak mektubu açmış. Okuyunca üş defa «Salih kardeşim Tübba' Merhaba» demiş.

Bâzı kitaplarda Tübbâ'ın Zebur'a îmân ettiği bildirilir. Bâzı hadîslerde de ona sövülmemesi emir buyurulmuşdur. Sa'leb î'nin Seh1 b. Sad (Radtyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde Hz. Seh1: «ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:

Tübba'ya sövmeyin! Çünkü o müslüman olmuşdu, buyururken işittim.» demişdir.

Tübba': Yemen krallarına verilen lakabdır. Acem krallarına Kisrâ, Roma imparatorlarına Kayser denildiği gibi eski Yemen hükümdarlarına da Tübba' lâkabı verilirmiş.

Bâzıları mezkûr Tübbâ'ın Kabe'ye Kisve giydirdiğim ve yüz otuz bin süvari ile yüz onüç bin piyade askeri maiyetinde Medine'ye geldiğini kaydederler.

Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Medine-i Münevvere'ye yerleşince bu günkü Mescid-i Nebevî'nin yerini satın almak istemiş. Bunun Sehl ve Süheyl isimlerinde iki yetime âid olduğu söylenmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerini çağırarak o yeri mescid yapmak işin satın almak istediğini ve buna ne isteyeceklerini sormuş. Yetimler: -Biz para istemeyiz Yâ Resûlüllah! Bu yeri sana hibe ediyoruz.» demişler. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) parasız kabul etmiyerek yeri on altına satın almış parasını da Ebû Bekir (Radiyallahû anh) ödemiş. Bâzı rivayetlerde yerin Hz. Ebû Eyyûb tarafından satın alındığı bildirilmektedir.

Mescid'in binasına gelince: Sahîh rivayetlerde bildirildiğine göre duvarları kerpiçden, tavanı hurma dallarından, direkleri de hurma kütüklerinden idi. Binâenaleyh bu hadîs'de bahsedilen kıbleden murâd cihet olsa gerektir. Çünkü Mescid-i Nebevî yapılırken kıble henüz Kabe değildi. Bir rivayete göre mescid murabba şeklinde olup her duvarının uzunluğu yüz arşın mikdârındaymış. Başka bir rivayete göre yüzden biraz azmış. Mescid'in temel duvarları üç arşına yakın genişlikde taşdan örülmüş, sonra üzerine kerpiç işlenmiş. Mescid yapılırken Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) ashabı ile birlikte taş ve kerpiç taşımış. Mescid'in kıblesi Kudüs'e doğru çevrilmiş. Duvarlarının yüksekliği bir adam boyu imiş. Mescid'in üç kapısı varmış. îşte Mescid-i Nebevî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radiyallahû anh) zamanlarında bu şekilde kalmış. Hz. Ömer ona biraz ilâve yapmış. Hz. Osman birçok ziyâdeler ilâve etmiş. Bu meyânda duvarları ile direklerini taşdan, tavanını da abanozdan yapmışdır. Ondan sonra Mescid-i Nebevî birçok zevat

tarafından yenilenmişdir.
Bu hadîsde ashâb-ı Kiramın recez okudukları, Peygamber (Sat Aleyhi ve Sellem) 'in de onlara iştirak ettiği bildirilmektedir.
Recez: şiirin bir nev'idir. Fakat şiir olup olmadığı ihtilaflıdır. Ekseriyetle aruz ve edebiyat ulemâsı onu şiirden saymazlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onu okuması da şiir olmadığına hamledilir. Çünkü şiir okumak ona nass-ı Kur'ân ile haram kılınmışdır. Kurtubî, Recezin şiirden sayıldığını söylemiş ve: «Onu şiirden saymayanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okumasını müşkil addettikleri için böyle hareket etmişler; recez şiir olsaydı onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğrenmezdi... demişlerse de bu sözün bir kıymeti yokdur. Çünkü az mikdârda şiir okuyan veya söyleyen yahut nadiren şiirden misal veren kimse şâir denilmeye hak kazanamaz. Onun ne şiir bildiği söylenebilir, ne de şiire nisbet olunur.» demişdir.
İbni Tîn ise bilâkis receze şiir denemiyeceğini iddia etmişdir. Çünkü Recez söyleyene şâir değil «Râciz» derler.
Bâzıları: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şiirin haram olmasından murâd şairliği sanat edinmesidir. Başkalarının şiirlerini okumak ona memnu değildir.» demişlerdir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Hayvan üzerinde bir kimseyi terkisine almak caizdir.
2- Koyun ağıllarında namaz kılmak caizdir.
3- Satış veya bağış suretiyle ele geçirilen kabristanda tasarruf caizdir.
4- Müşriklerin kabirlerini açmak ve kemiklerini başka yere nakletmek caizdir. Çünkü müşriklere hürmet yoktur. Vâkı'â kabir, içinde def-nolunan kimseye mahsûstur. Binâenaleyh satılması ve içinde yatanın başka yere nakledilmesi caiz değildir. Fakat Peygamber (SaltaÜakii Aleyhi veSellemyin açtırarak başka yere naklettirdiği kabirler oraya defnedilenlerin mülkü değildi. İhtimal gasp suretiyle oraya deftıedilmişlerdi. Kendi mülkleri bile olsa küffânn bu husûsdaki tahsis ve icrââtına itibar yokdur. Hattâ Fukahâ gasp edilen bir yere defnedilen müslümanın bile oradan çıkarılabileceğini söylemişlerdir.
Acaba bu zamanda Küffâr'ın kabirleri başka yere nakledilerek yerlerine mescid yapılabilir mi? suâline bâzıları bu hadîsle istidlal ederek evet cevâbını vermişlerdir. Küfe ulemâsı ile îmam-ı Şafiî 'nin mezhepleri budur. Evzâî'ye göre ise caiz değildir. Müslüman kabri üzerine mescid yapılması bâzı kayıt ve şartlarla caizdir. Kabrin eskimiş olması içindekinin çürümesi ve oraya cenaze defni için ihtiyâç bulunmaması bu şartlar cümlesindendir.
5- Kabrin içindeki meyyit tamâmiyle çürüyüp bittikten ve top-rakda .eseri dahî kalmadıktan sonra o kabrin üzerinde namaz kılmak caizdir.
6- Bir zaruret veya maslahatdan dolayı yemiş ağaçlarını kesmek caizdir. Harpde küffânn yerlerini fetih ümidi kalmadığı zaman onların ağaçlarım kesmek dahî ayni hükümde dâhildir.
7- Bir işi kolaylaştırmak ve ona karşı neşât açmak için recaz ve şiir okumak caizdir.

2- Kıblenin Kudüs'den, Kabe'ye Çevrilmesi Babı

11- (525) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l-Ahvas, Ebû İshâk'dan, o da Berâ' b. Âzib'den naklen rivayet ett Berfi' şöyle demiş:
«Ben Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber onaltı ay Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldım. Nihayet Bakara süresindeki şu âyet nazil oldu:
«Nerede bulunursanız yüzünüzü Kabe'ye doğru çevirini»[3] Bu âyet Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kıldıktan sonra nazil oldu. Bunun üzerine cemâatdan biri oradan gitti (bu zât) namaz kılmakda olan Ensârdan bâzı kimselerin yanına uğramış ve onlara kıblenin değiştiğini söylemiş. Onlar da yüzlerini K^be tarafına çevirivermişler.

12- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Ebû Bekir b. hep birden Yahya'dan rivayet ettiler. tbnül-Müsennâ dedi ki: Btae Yahya b. Saîd, Süfyân'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ebû İshale rivayet etti. Dedi ki Berâ'ı şöyle derken işitdim:
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde on altı yahut on yedi ay Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldık sonra Kabe'ye doğru döndürüldük.

13- (526) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülâziz b. Müslim[4] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Dinar, İbni Ömer'den rivayet etti. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. Lâfız onundur. Kuteybe, Mâlik b. Enes'den, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. tbni Ömer şöyle demiş: Cemâat Küba'da sabah namazını kılarken anîden kendilerine biri gelerek:
— Gerçekden bu gece ResûlüIlah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e Kur'-ân indirildi ve Kabe'ye doğru dönmesi emrolundu. Binâenaleyh siz de Kabe'ye dönün! dedi. Kübalıların yüzleri Şam'a doğru bulunuyordu. Hemen Kabe'ye döndüler, '

14- (...) BanaSüveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hafe b. Meysera, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, bir d Mûsâ b. Ukbe Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki İbni Ömer:
Cemâat sabah namazında iken anîden kendilerine bir adam geldi.»» diyerek Mâlik hadîsi gibi rivayette bulunmuş.

15- (527) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme Sabit'den o d Enes'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılıyormuş. Sonra:
«Biz senin yüzünü semâya doğru çevirdiğini elbet görüyoruz. Seni, razı olacağın bir kıbleye mutlaka çevireceğiz! Şu hâlde artık yüzünü mes-cid-i Hora m'a doğru çevir!» [5] âyeti kerimesi nazil olmuş.
Beni Seleme'den bir zât, kabilesi sabah namazında rükû' hâlinde iken yanlarına uğramış. Henüz bir rekât kılmışlarmış. Uğrayan zât: Dikkat edin! Kıble çevirilmişdir, diye nida etmiş; onlar da oldukları vaziyette kıble tarafına dönmüşler.
Bu rivayetleri Buhârî «Namaz» ve «Tefsir» bahislerinde; Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce «Namaz» bahsinde tah-rîc etmişlerdir. Berâ' hadîsinin Buhârî'deki metni şöyledir:
«Resûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve S-llem) Beyt-i Makdis'e doğru onal-tı veya onyedi ay namaz kdmişdı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzünün Kabe'ye çevrilmesini istiyordu; derken Allah Teâlâ MBiz senin yüzünün semâya döndüğünü elbet görüyoruz" âyetini

indirdi. O 4a Kabe'ye doğru döndü. (İnsanların alçak takımı —ki Yahudilerdir.— Bunları bulundukları kıbleden döndüren nedir? dediler. Sen de de ki: Şark ve garp hep Allâhındır o dilediğini doğru yola iletir.)
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir adam namaı kıldı. Namazı kıldıktan sonra çıkarak ikindi namazını Beyt-i Makdis'e doğru kılmakda olan ensârdan bir cemâatin yanına uğradı onlara: Şehft-det ederim ki ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kıldım. Kendisi Kabe'ye doğru döndü; dedi. Bunun üzerine cemâat dönerek Kabe'ye doğru yöneldiler.»
Taberî 'nin Mücâbid tarikiyle rivayet ettiği bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in Kabe'ye dönmek istemesi yahudüer: «Kendisi bize muhalefet ediyor ama kıblemize tâbi' oluyor...» dedikleri içindi. Bunun üzerine kıble âyeti nazil oldu.
Beyt-i Makdis yahut Beyt-i Mukaddes'den murâd Kudüs'dür. Rivayetlerin birinde Berâ' (Rad'ıyallahû anh) seksiz olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile birlikde Kudüs'e doğru onalti ay namaz kıldığını; diğerinde şek ile onaltı veya onyedi ay kıldığını beyân etmişdir. Bu husûsdaki rivayetler muhtelifdir. Onyedi ay diyenler bulunduğu gibi onsekiz ay, onüç ay, dokuz ay, on ay ve iki sene diye rivayetler vardır. Dokuz ve on ay rivayetleri şâz'dır. Geri kalan rivayetler içersinde en sahihi îmam Nevevî'ye göre onaltı, Kaadı îyâz'a göre ise onyedi ay rivayetidir. Bunların arası şöyle bulunmuş dur: Onaltı ay olduğunu kafi söyliyenler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in Medine'ye geldiği ayla kıblenin değiştirildiği ayı bir hesâb etmiş, artan günleri saymamışlardır. Onyedi ay olduğuna cezmedenler her iki ayı ayn ayrı saymışlardır.
Keza Müs1im'in rivayetinde kıblenin çevrildiğini haber veren zât'm Kubâ'hları sabah namazı kılarken bulduğu, Buhârî'nin rivayetinde ise kılınan namazın ikindi olduğu bildiriliyor. Bu rivayetlerin arası da şöyle bulunmuşdur. Kıble haberi Medine'deki cemaata İkindi kılarken ulaşmış; Kübalılara ise ertesi gün sabah namazında eriştiril-mişdir. Çünkü Küba, Medine'nin hâricinde olup onun mülhakatından sayılır. Kübalılara kıble haberini götüren zâtın ismi Abbâd b. Bîşr'-dir. Bâzıları Abbâd b. Nehîyk olduğunu söylemişlerdir, İbni Ebî Hatim'in Süveyle binti Eşlem 'den rivayet ettiği bir hadîsden anlaşıldığına göre namazda iken Kıbleye dönme hâdisesi şöyle olmuştur: Cemâ'at evvelâ namazın iki rek'atını Beyt-i Mak-dis'e doğru kılmışlar. Kıble haberi gelince kadınlar erkeklerin yerine, erkekler de kadınların yerine geçerek yer değiştirmişlerdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Cumhûr-u Ulemâ'ya göre ahkâm'da nesih caizdir. Neshe kail olmayan bâzı kimseler bulunmuşsa da onların sözüne itibar olunmamışdır.
2- Cumhûr-u Ulemâ'ya göre sünnet Kur'ân'la nesih edilebilir. Bu husûsda îmam-ı Şâiiî'den iki kavil rivayet olunur.
3- Haber-i Vâhid makbuldür.
4 - Namazı kıbleye doğru kılmak farzdır. Kıblenin Kabe olduğuna icmâ-ı ümmet vardır.
5- Bir namaz iki tarafa doğru kılınabilir.
6- Mükellef hakkında nesih haberi gelmedikçe nesih sabit değildir.
7- Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e emir buyurulan birşey ümmetine de farz olur.
8- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in fiilleri yerine ve karineye göre vücûp, sünniyet ve istihbâb ifâde ederler.
9- Namazda olmayan bir kimsenin namazda bulunan kimseye bir şey öğretmesi caizdir.
10- Namaz kılan kimsenin dışardan birinin sözüne kulak asması namazını bozmaz.

3- Kabirlerin Üzerine Mescid Yapmakdan, Mescidlerde Resim Bulundurmakdan ve Kabirleri Mescid İttihaz Etmekden Nehy Babı

16- (528) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, Aişe'den naklen haber verdi Li Ümmü Habîbe ile Ününü Seleme Habeşistan'da gördükleri, içinde suretler bulanan bir kiliseyi Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anlatmışlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hakikaten onlar, içlerinde iyi bir kimse bulunurda vefat ederse, onun kabri üzerine bir mescid yaparlar. O suretleri bu mescide asarlar. Onlar kıyamet gününde Alfah indinde mahlökâtın en kötüleri olacaklardır.» buyurmuşlar.

17- (...) Bize Ebû Bekir b. Şey be ile Amrü'n-Nâkıd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Hişâm b. Urve, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Asbâb Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) /in hastalığında onun yanında konuşmuşlar da Ümraü Seleme ile Ümmü Habîbe bir kiliseden bahsetmişler sonra râvî hadîs'i yuka-ıdaki hadîs gibi zikretmiştir.

18- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâ-viye rivayet etti, (Dedi ki): Bize Hişâm, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti: Âişe:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) 'in zevceleri Habeşistan'da bîr kilise gördüklerini, bu kiliseye Mariya denildiğini anlattılar.» diyerek yukarıdakilerin hadîsi gibi rivâyetde bulunmuş.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve «Habeş'e Hicret» bahislerinde Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Ümmehât-ı Mü'minîn'den Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme (Radiyallahû anhûma) Habeşistan'a hicret eden müslüman-lardandır. Hz Ümmü Habîbe 'nin ismi Rainle Bin ti Ebi Süfyân'dır. Kocası Abdullah'b. Cahş (Radiyallahû anh) ile birlikte Habeşistan'a gitmiş. Hz Abdullah orada vefat etmişdi. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Hicret'in altıncı yılında Ümmü Habîbe (Radiyallahû anha) ile henüz Habeşistan'dan dönmeden nikahlanmış. Kehrini de Habeş İmparatoru Necâşî vermişdi. Ümmü Habîbe (Radiyallahû anha) Medine'de kırkdört târihinde vefat etmişdir.
Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) 'nın ismi Hind Binti Ebî Ümeyye 'dir. O da kocası Ebû Seleme (Radiyallahû anh) ile Habeşistan'a hicret etmişdi. Oradan dönüşde Hz. Kbû Selemi Medine'de vefat etmiş; Ümmü Seleme Hazretlerini Besûlüllat
(Sallallahü Aleyhi ve Seüem) almışdı.
İşte hadîs-i Şerif de Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme (Radiyalîahû anhûma) 'nın Habeşistan'daki Mariyâ kilisesinde gördükleri resim ve heykellerden ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem,in Habeg'liler hakkındaki beyanâtından bahsetmektedir.
Kurtubî diyor ki: «Eski Habeş'lilerin bu suretleri yapmaları gelecek nesil bunları görsün de eskiler gibi sâlih âmeller yapmaya çalışsınlar ve kabirlerinin yanında Allah'a ibâdet etsinler diyedir. Sonraları bir takım kötü nesiller türedi. Bunlar eskilerin maksadını anlayamadılar. Şeytan da kendilerine: Eslâfımz bu suretlere taparlar; tâ'zîmde bulunurlardı; diye vesvese verdi. Nihayet onlara tapmağa başladılar. îşte

Pej^ gamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Sedd-i Zerîa kabilinden ashabını böyle şeylerden sakındırmışdır...»

Hadisden Çıkarılan Hükümler;

1- îbni Battal :«Bu hadîs kabirleri mescid ittihâz etmekden ve suret yapmakdan nehy etmektedir. Nehiy edilmesinin vechi eski Habeş'lilerin kabirlerle, putlara Allah diye tapmalarından dır.» diyor.
2- Hayvan, bilhassa sâlih insan sureti yapmak haramdır.
3- Kabir üzerine mescid yapmak memnû'dur. Bunun muktezâsı haram olmakdır. Hattâ kabir üzerine mescid yapanlara lanet olunmuş-dur. Şâfiîler kabir üzerine mescid yapmayı mekruh görmüşlerdir. Bu bâb'daki kavilleri münâsebet düştükçe yukarılarda görmüştük. Beyzâvî: «Yahudilerle, Hıristiyanlar Peygamberlerine ta'zîm işin onların kabirlerine secde ederler. Dualarında o kabirlere karşı dönerler ve onları putlarla doldururlardı. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü) onlara lanet etmiş ve müslümanlan onlar gibi olmaktsbı
demişdir. Fakat teveccüh ve ta'zîm için değil de sırf teberrük maksadiyle Sülehâ'dan birinin kabrine yakın mescid yaji&akda bir beis yokdur.
4- Bir kimsenin gördüğü acâib ve garaibi hikâye etmesi caizdir. Bu gibi şeylerin hükmünü bilen kimsenin o ahkâmı bildirmesi ise vâcipdir.
5- Haram olan şeyleri irtikâb edenler zemm olunur.
6- Ahkâm hususunda akla değil şeriata itibâr olunur.

19- (529) Bize Ebû Bekir b. Şeybe ile Amrü'n-Nâkıd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hâşim b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şeybân, Hilâl b. EM Humeyd'den, o da Urvetti'bnü'z-Zübeyr'den, o da Aişe'-den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
— BesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) şifâyâb olamadığı hastalığında:
«Allah yahudilerle, hıristiyanlara lâner eylesin I Peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptılar.» buyurdular.
Alşe: «Eğer bu (endişe) olmasaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in kabri açıkda bulundurulacakdı. Lâkin onun da mescid ittihâz edilmesinden korkuldu.» demiş.
İbni Eb! Şeybe'nin rivayetinde: «Eğer bu olmasa* ibaresi vardır; fakat «Aişe demiş» sözünü zikretmemişdir.

20- (530) Bize Harun b. Saîd El-EyU rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Yûnus Ue Mâlik, İbni Şihâb'da naklen haber verdiler. (Demiş ki): Bana Saîd b. El-Müseyyeb rivayet etti ki: Ebû Hüreyre şöyle demiş: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem):
«Allah yahudîlerîn belâsını versin I Peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptı larj» buyurdular.

21- (...) Bana Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi kî): Bize El-Fezârî, Ubeydullah b. Esam'dan[6] rivayet etti. (Dedi ki): Bile Yeztd b. Esaro, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah yahudîlerle, hıristiyanlaro lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihâz ettiler.» buyurmrşlar.

22- (531) Bana Hânın b. Saîd El-Eyi ile Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Harmele (Bize haber verdi): tâbirini kullandı. Harun: Bize tbni Vehb rivayet etti, dedi. tbni Vehb: Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi, demiş, tbni Şihâb: Bana Ubeydullah b. Abdillah haber verdi ki Âişe ile Abdullah b. Abbâs şunları söylemişler, demiş: «Besu-lüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) son deminde kendisine âit bir elbiseyi yüzüne örtmeye başladı. Bunaldıkça ocu yüzünden açıyordu. Bu hâlde iken yahudilerle, hırisliyanların yaptıklarından ümmetini sakındırmak için:
«Allâhıı laneti yahudilerle, Hıristiyanlara olsun! Peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihâz ettiler.» buyurdular.»

23- (532) BİZe Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile îshâk b. İbrâhîm rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir'indir, İshâk: (Bize haber verdi): tâbirin kullandı. Ebû Bekir: Bize Zekeriyyâ b. Adîy, Ubeydullah b. Amr'dan, o da Zeyd b. Ebî Üneyse'den, o da Amr-b. Mürra'dan, o da Abdullah b. Haris En-Necrânî'den[7] naklen rivayet etti; dedi. Necrânî şöyle demiş: Bana Cündeb rivayet etti. Dedi ki: Vefatından beş gün önce Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seltem)den işitdim, şöyle buyuruyordu:
«Sîzlerden bir dostum olmasından Allah'a sığınırım. Çünkü Allah Teâlâ İbrahim'i nasıl dost ittihâz ettiyse, beni de öyle dost edinmişdİr. Ben ümmetimden dost edinecek olsam Ebû Bekir'i halîl ittihaz ederdim, iyi bilin ki, sizden önce geçen milletler Peygamberlerinin ve (aralarındaki) sâlih kimselerin kabirlerini mescid ittihâz ediyorlardı. Dikkat edin! Sakın siz kabirleri mescid ittihâz etmeyin! Ben sizi bundan men ediyorum.»
Bu hadîs'in muhtelif rivayetlerini Buhârî «Namaz» «Cenaze» ve«Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Cenaze» bahsinde; Nesâî de «Kitâbü'l-Vefât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Rivayetlerin bâzılarında, yahudilerle, hıristiyanlar hakkında «Kaate-le» diğerlerinde «Leane» kelimeleri kullanılmışdır. Mânâ ittibârı ile bunların ikisi de birdir. Ve: «Allah lanet etsin!» demekdir. Lanetin asıl ma'nâsı Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmakdır. Bazı rivayetlerde ise Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yalnız yahudilere lanet okuduğu görülüyor. Bunun sebebi ilk defa Peygamberlerin kabirlerini mescid ittihâz edenler yahudîler olmasıdır. Bu sebeple onlar daha zâlim, bu hu-sûsda daha müfrittirler.
Ulemâ'dan bâzıları bu husûsda yahudilerle birlikde hıristiyanlara da lanet buyurulmasmı müşkil saymışlardır. Çünkü Hz. îsâ ile Peygamberimiz Muhammed Mustafa (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) arasında hıristi-yanlann başka Peygamberi yokdur. îsâ (Aleyhisselâm) ise diri olarak gök'e çekildiği için zâten kabiri yokdur. Binâenaleyh bu mes'ele müşkildir. Bazıları bu müşkili halletmek için hıristiyanların Hz. îsâ'dan başka birtakım Peygamberleri bulunduğunu, yalnız o Peygamberlerin mürsel olmadıklarını söylemişlerdir. Fakat bu cevap tatminkâr görülmemişdir. Bâzıları: «Hadîsden murâd: Peygamberlerle onlara tâbi olanların büyükleridir. Yalnız hadîsde tâbi olanlar zikre dilmemi şdir.» derler. Bu takdirde hadîsin mânâsı şöyle olur: «Allah yahudilerle, hıristiyanları rahmetinden ırak eylesin! Çünkü onlar Peygamberleri ile onlara tabî olan bâzı büyüklerin mezarlarını mescid ittihâz ettiler.»
Müs1im'in Cündeb tarîki ile rivayet ettiği son hadîs'de bu kavli te'yîd etmektedir. Çünkü Cündeb hadîsinde :
«Yahudilerle, hıristiyanlar Peygamberlerinin ve sâlihlerinin kabirlerini mescid ittihâz ederlerdi.» buyurulmuşdur. Bu husûsda daha başka tev-cîh yapanlar da bulunmuşdur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in:
«Peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihâz ettiler.» buyurması mukadder bir suâle cevabıdır. Sanki: «Yahudilerle hıristiyanlara lanet

.etmenin sebebi nedir?» diye sorulmuş da, bu cevâbı vermişdir. Râvî'nin: «Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Setlem) ümmetim onların yaptıklarından sakmdımak için» sözü dahî bu kabildendir. Yânı sanki Râvîye: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve.Sellem) 'in vefat ederken bu sözü söylemesinin hikmeti nedir?> diye sorulmuş da bu cevâbı vermiş gibidir.
Buradaki nehyin hikmeti bu işin zamanla tedricen putperestlik halini alması veya ona benzemesi endişesidir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ şunları söylemişlerdir: Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'m kendi kabri ile başkalarının kabirlerini mescid ittihâz etmekden nehy buyurması kendisine ta'zîm hususunda gösterilecek mübalağadan ve bu sebeple vukû'a gelecek fitneden korktuğu içindir. Çünkü mübalağalı ta'zîm çok defa küfüre müeddî olur. Nitekim geçmiş- ümmetlerde hâl böyle olmuşdur.
Müslümanlar çoğalıb da Mescid-i Nebevinin büyütülmesine ihtiyaç görülünce ümmehât-ı mü'minînin ve bu meyânda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile iki yâr-ı kadîm'i Ebû Bekir ve Ömer (RadiyallahÛ anhûma) 'nın kabirlerini ihtiva eden Hz. Âişe'nin odası dahî mescidin içinde kaldı. Bu hâl karşısında ashâb-ı kiram . kabirlerin etrafına yüksek duvarlar çevirerek kabirlerin rünmesini ve dolayısı ile avam tabakasının onlara karşı dönerek namaz kılmalarını önlediler...»
Hadîs-i şerif de Hz. Âişe'nin: «Eğer bu endîşe olmasaydı Peygâmber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabri açıkda bulundurulacakdı. Lâkin onun da mescid ittihâz edilmesinden kor kuldu.» sözü dahî bu endîşeyi göstermektedir. Mezkûr cümlede meçhul olarak rivayet edilen «Huşiye» fiili bâzı rivayetlerde «Haşiye» şeklinde malûm; bâzılarında da «Ahşa» diye rivayet edilmişdir. Malûm okunduğuna göre: «Haşiye» fiilinin faili Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e râcî olan zamirdir ve cümle:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi kabrini mescid ittihâz ederler diye korktu.» mânâsına gelir. «Ahşa» ben korkarım mânâsına gelir bu rivayete göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabrini açıkda bı-rakmakdan men eden, Hz. Âişe olmuş olur.
Yirmüki numaralı hadîsdek cümlesi şeklinde de rivayet olunmuşdur. Birinci rivayete göre cümlenin mâ'nasr Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Azrail (Aleyhisselam) ile diğer melekler geldiğinde...»; ikinci rivayete göre ise: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ecel geldikte...» demek olur.
Hamîsa: Siyah çizgili dört köşeli yumuşak kumaşdan yapılma li-basdır.
Halîl: Son derece yakın sır dostu mâ'nâsına gelir. Bu kelime bâzıla rina göre hacet mânâsına gelen «Hallerden, diğer bâzılarına göre ise sevginin kalbe işlemesi mâ'nâsına gelen -hüllemden müştakdır Halleden müştak olduğuna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacetinin Allah'dan başkasına olmasını nefiy buyurmuş; Hülleden alındığına göre ise mevedded ve muhabbetinin Allah'dan başkasına âit olmasını nefiy buyurmuş olur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kabir üzerine bina yapmak memnû'dur.
2- Bu rivayetler yahudilerle hıristiyanlarm kendi Peygamberlerinin kabirlerine yaptıkları gibi bâzı câhil müslümanlar 4a Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabrine karşı ibâdet ederler endişesi ile Seddi Zerîa kaolindendirler, imam Mâlik'e göre kabirlerin üzerine mescid kurmak mekrûhdur. Eski kabristan içine namaz kılmak için mescid yapmakda bir beis yokdur. îmam Tâlik mescid içine cenaze defnetmeyi de mekruh görmüştür. Kabristanda namaz kılmak ise- İmam Ahmed'le zahirîlere göre mutlak surette haramdır. Sevrî îmam Azam ve Evzâî kerahetine kail olmuşlar; îmam Şafiî bu babta tafsilat vermiş ve «Toprak ölülerin etleri, irinleri ve'onlardan çı kan şâir pisliklerle karışıksa orada namaz caiz değildir Çünkü yer pis tır. Kabristanın temiz bir yerinde ise namaz caizdir., demiştir İmam Mâlik kabristanda namaz kılmakda bir beis görmemiştir.
3- ResûIüHab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «EbÛ Bekir'i dost ittihâz ederdim.» buyurması onun hilâfet için en lâyık kimse olduğuna delildir.

4- Mescid Yapmanın Fazileti ve Buna Teşvik Babı

24- (533) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. İsa rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr haber verdi. Ona da Bükeyr, Bükeyr'e de Âsim b. Ömer b. Katâde[8] rivayet etmiş ki Âsim; Ubeydullah El-Havlâni'yi dinlemiş. Osman b. Affan'ın, Resulüllah (Saltallahü Aleyhi ve SeİIem) 'in mescidini yaparken halkın onun hakkında dedikodu çıkarması üzerine şöyle dediğini söylüyormuş:
«Siz çok konuştunuz. Halbuki ben Resûlüllah (SaîlaİlahU Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işitdim:
«Her kırı Allah için bir mescid bina ederse (Bükeyr demiş ki): (Zannederim bununla Allah'ın rızâsını dilerse dedi) Allah da ona cennetde bir ev yapar.»
İbni İsa kendi rivayetinde: «Cennetde onun mislini...» ifâdesini kullanmış.

25- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ rivâyet ettiler. Lâfız Îbni'l-Müsennâ'nin<hr. Dediler ki: Bize Dahhâk b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülhamid b. Ca'fer[9] haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam, Mahmûd b. Lebîd'den[10] naklen rivayet etti ki Osman b. Affân mescidi (yeniden) bina etmek istemiş fakat halk bunu hoş karşılamayarak onu olduğu şekilde bırakmasını istemişler, Bunun üzerine Osman: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i:
«Her kim Allah için bir m escid bina ederse, Allah da ona cennetde onun misimi bina eder.» buyururken işitdim... demiş.
Bu hadîsi Müs1im kitabının sonunda başka bir tarikle dahî tahrîc ettiği gibi Buhârî, Tirmizî, îbni Mâce de «Namaz» bahsinde rivayet etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında «Hasen Sahih bir hadî&dir.» demiş ve bu bâbda Ebû Bekir, Ömer, Alî, Abdullah b. Amr, Enes, îbni Abbâs, A işe, Ümmü Habîbe, Ebû Zerr, Amr b. Anbese, Vâsiletü'bnü Eska', Ebû Hüreyre ve Câbir b. AbdiI1âh (Radiyaîlahû anhûm) hazerâtından da rivayetler olduğunu söylemişdir. Bu rivayetleri Buhârî sarihlerinden Aynî kitabında birer birer sıralamışdır. Bâzılarının senedleri zayıfdır. Bunların umûmundan anlaşılıyor ki bir kimse büyük veya küçük bir mescid yaptırırsa bu husûsda vâ'd buyurulan mükâfata nail olacakdır. Hz. Osman'in M escid-i Nebevî'yi bina etmesinden murâd: onu genişleterek nakışlı taşlarla yenilemesidir. Begavî: «İhtimâl Hz. Osman'ın yaptığını ashabın hoş karşılaması binayı yalnız genişlettiği ve nakışlı taşlarla yenilediğindendir.» diyor. Mescid, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallarından, i direkleri de hurma kütüklerindendi. Hz. Ebû Bekir ona hiç bir şey ilâve etmemiş; Ömer (Radiyaîlahû arth) bir -parça ilâve yapmış; fakat binayı değiştirmemişti. Hz. Osman ise fazla değişiklikler yapmıştır. Hadîs'in bâzı rivayetlerinde: «Bir kimse bağırtlak kuşunun yuvası kadar yahut daha küçük bir mescid yaparsa Allah ona cennetde hW ev yapar.» buyurulmuşdur. Ulemâ bunu izah hususunda ikiye ayrılmışlardır. Ekserisine göre bu söz mübalağaya hamledilmişdir. Çünkü bağırtlak kuşunun tüneyeceği ve yumurtlayacağı yuva namaz kılmaya müsait değildir. Diğerlerine göre hadîsden murâd zahirî mâ'nâsıdır. Yânî bir mescide kuş yuvası kadar bir ilâve yapmak îcâb ederde birisi onu

yaparsa yahut bir cemaat müştereken bir mescid yaparlarda her birinin hissesine kuş yuvası kadar yer düşerse vaad edilen sevaba nail olur; demekdir.
Bâzıları bu îzâhâtm mescid kelimesinden malûm mekân kasdedil-diğine göre vârid olduğunu, fakat mescidden secde yeride kasdedilebi-leceğini; bu takdirde bu söylenenlere ihtiyâç kalmadığım; çünkü secde yerinin alın sığacak kadar küçük olduğunu söylemişlerdir. Ekseri rivayetler mescidden malûm câmî' kasdedildiğini göstermekde ise de mecazen bundan secde yerini kasdetmeye de bir ma'nî yokdur.
Râvî Bükeyr'in : «Zannederim bununla Allah'ın rızâsını dilerse dedi.» sözü müdrec bir cümledir. Bükeyr, Şeyhi Âsim b. Ömer'in bu sözü söyleyip söylemediğini kestirememişdir. Mezkûr cümle hadîsin diğer rivayetlerinde yokdur. O rivayetlerde yalnız: «Her kim Allah işin bir mescid bina ederse Allah ona cennetde onun mislini bina eder.» buyurulmuşdur. Bükeyr her hâlde Lafzatullâhı unutmuş olacak ki onu ma'nâ ittibân ile rivayet «tmişdir. Çünkü Allah için demek Allah'ın rizâsını dileyerek demekdir. Bunların ikisinden de murâd ih-lâs ve samimiyetdir. Hattâ İbnü'1-Cevzî: «Bir kimse yaptırdığı mescidin duvarına ismini yazdırsa ihlâsdan uzak olur.» demişdir. Bu takdirde ücret mukabilinde cami' yapan bir kimseye vaad buyurulan sevab-dan hiç bir hisse düşmemek lâzım gelirse de diğer rivayetlerden onun da bilcümle sevâbdan hissemend olacağı anlaşılnuşdır.
«Allah da ona cennetde bir ev bina eder» cümlesinde bina Allah'a isnâd ediltnişdir ki bu bilittifâk mecazdır.
Rivayetlerin bâzısında: «Her kim Allah için bir mescid bina ederse Allah da ona cennetde onun mislini bina eder.» buyurulmuşdur.
Misil: Benzerlik demekdir. Bu bunun misli demek bu onun benzeri demekdir. Mantık ulemâsına göre iki şeyin birbirine misil olması demek ikisi de nevî' itibârı ile bir demekdir. Meselâ Zeyd ile Amrin-sanlıkda birleşirler. Binaenaleyh Zeyd, Amr'm mislidir. Birleşme cinsde olursa mantıkçılar öna. mücâneset derler. İnsanla, atın hayvan ol-makda birleşmesi bu kabildendir.
Hâsılı ulemâ buradaki misilden murâd ne olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre Allah'ın cennetde ihsan edeceği ev mikdâr ve mesaha itibârı ile dünyada yapılan mescid kadar olacakdır. Fakat hadîsin bir rivayetinde:
«Allah ona cennetde bu yaptırdığından daha geniş bir ev yapacakdır.» buyurulmuş olması bu kavli reddeder.
Bâzıları: «Bundan murâd güzellik, sağlamlık ve devam itibârı ile Allah ona yaptırdığının mislini verecekdir.> demişlerse de bu sözün pek ehemmiyeti yokdur. Bir de hadîsin bir rivayetinde:.
«Allah ona cennetde, onun yaptırdığından daha iyi bir ev yapacakdır» buyurulmuşdur.
Nevevî (631-676): «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (onun misli) demesi iki ma'nâya ihtimallidir. Bunlardan birine göre Allah ona dünyada yaptırdığı binanın ismini taşıyan bir bina verecekdir. Fakat cennetde verilecek olan binanın sıfatı, genişliği vesair husûsatı malûm ki dünyâdakinden efdal olacakdır. Çünkü cennet nimetleri, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve hiçbir insanın hâtır-u hayâlinden geçirmediği şeylerdir. İkinci ihtimâle göre bu sözün ma'nâsı cennetde ona verilecek evin diğer cennet evlerine üstünlüğü dünyâda yaptırdığı mescidin şâir dünyâ evlerine olan üstünlüğü gibidir.» diyor.
Bu söze daha başka türlü ma'nâ verenler de olmuşdur.

5- Rükü'da Elleri Dizler Üzerine Koymanın Mendubiyeti ve Avuçları Birbiri Üzerine Kapamanın Nesh Edilmesi Babı

26- (534) Bize Muhammed b. Ala' El-Hemdanî Ebû Küreyb rivayet etti. Dedi ki: Size Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved ile Alkâme'den naklen rivayet etti. Demişler ki: Abdullah b. Mes'ûd'u evinde ziyarete gittik. Bize: «Şu arkanızdakiler namaz kıldı mı?» dedi.
— Hayır! dedik.
— Öyle ise kalkın namazı kılın! dedi. Ama bize ezan ve ikaameti emretmedi. Biz de onun arkasında namaza durmak için gittik. Hemen bizim ellerimizden tutarak birimizi sağına, diğerimizi soluna durdurdu. O rükû' ettiği vakit biz ellerimizi dizlerimizin üzerine koyduk. Fakat o bizim ellerimize vurarak avuçlarını birbiri üzerine kapadı; sonra ellerini uylukları araşma soktu. Namazı bitirince şunları söyledi:
— «Şu muhakkak ki ileride size bir takım emirler gelecek, namazı vaktinden geriye bırakacak ve onu vaktin sonuna sıkıştıracaklar. İşte onların böyle yaptıklarını gördüğünüz vakit siz hemen namazı vaktinde kılın! Onlarla kıldığınız namaz nafile namaz olsun! Üç kişi olursanız namazı beraber kılın! Bundan daha çok olursanız (yine öyle yapın) İçinizden biriniz size imam olsun. Biriniz rükû'a vardı mı kollarını uylukları üzerine döşeyerek eğilsin! Avuçlarının da birbiri üzerine kapasın. Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in parmaklarının hareketi halâ gözümün önündedir. Onları görür gibiyim; dedi.»

27- (...) Bize Mincâb b. El-Hârİs El-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Müshir haber verdi. H.
(Dedi ki): Bize Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr rivayet etti. H.
(Dedi ki): Bana Muhamraed b. Râfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mufaddâl rivayet etti. Bunların depsi A'meş'den, o ı!a İbrahim'den, o da Âlkame ile Esved'den naklen onların Abdullah'ın yanma girdiklerini Ebû Muâviye hadisi ma'-nâsında rivayet etmişlerdir. İbni Müshîr ile Cerîr'in hadislerinde:
«Doğrusu rükû' hâlinde iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in parmaklarının hareketlerini hâlâ görür gibiyim.» ibaresi vardır.

28- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize UbeyduIIah b. Mûsâ, İsrail'den, o da Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Âlkaroe ile Esved'den naklen haber verdi ki (Âlkame ile Esved) Abdullah'ın yanına girmişler. Abdullah (Onlara):
«Arkanızdakiler namaz kıldı mı?» diye sormuş. Onlar: «Evet» demişler. Bunun üzerine Abdullah, Alkame ile Esved'in aralarına durmuş. Onların birini sağına, ötekini de soluna almış. (Kendileri diyorlar ki) sonra rükû'a vardık ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koyduk. Abdullah bizim ellerimize vurdu. Sonra ellerini birbiri üzerine kapadı ve onları uyluklarının araşma soktu. Namazı kıldıktan sonra: «Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) işte böyle yaptı.» dedi.
Bu rivayetler Hz. Abdullah b. Mes'ûd ile ondan hadîs rivayet eden Âlkame ve Esved'in mezheblerini bildirmektedir. Onlara göre rükû'da avuçları biribirine yapıştırarak bacakların arasına sıkıştırmak sünnet'dir. Hâlbuki onlardan mâada bütün ulemâya göre rükû'da elleri dizlerin üzerine koymak sünnetdir. İbni Mes'ûd (Radiyaliahû anh)'in sünnet addettiği şekle «tatbik» derler ki ulemâya göre mekrûhdur. Çünkü bundan sonraki rivayetlerde görüleceği vecihle tatbik nesholunmuşdur.
îbni Mes'ûd (Radiyaliahû anh) : «Bunlar namazı kıldılar mı?» sözü ile zamanın emîrini ve ona tabî olanları kasdetmiş, ayni zamanda onların namaza karşı gevşek davrandıklarına ve onu dâima vaktin sonuna te'hîr ettiklerine işaret etmişdir.
Ezan ve ikâmetsiz namaz kılmak yine İbni Mes' ûd (Radiyaliahû anh) ile bâzı selefin mezhepleridir. Onlara göre cum'a kılınan ve onun için ezan okunup ikâmet getirilen bir beldede yalnız başına namaz kılan kimseye ezan ve ikaamet meşru' değildir. Camî'de okunan ezan ve ikâmet onun içinde kâfidir.
Cumhûr-ü Ulemâya göre ise yalnız kılan hakkında ikâmet sünnetdir. Ezan mes'elesi ihtilaflıdır. Bu hadîsin ilk rivayetinde Hz. İbni

Mes'ûd, Esved 'le Alkame'ye «Şu arkanızdakiler namaz kıldı mı?» diye sorduğu vakit «Hayır!» cevabını verdikleri; üçüncü rivâyetin de ise «Evet» dedikleri görülüyor. Müslim sarihlerinden Übbiye göre bu iki rivayetin ayrı ayrı iki yerde geçen iki hâdiseye aid olması ihtimâli vardır. Namazların başka başka olması da muhtemeldir. Şöyle ki: İbni Mes'ud (Radiyallahû anh) 'm yanına ikindinin vakti girer girmez varmışlar ve onun sorduğu suâle «Hayır» cevabını vermekle henüz ikindiyi kılmadıklarını bildirmişler «Evet» demekle de öğleyi az evvel kıldıklarım anlatmak istemişlerdir. Bazıları «Hayır» cevabının yalnız Müs1im'in rivayetinde bulunduğunu ve bunun zahire bakarak bir vehim olduğunu söylemişlerdir.
İmamla beraber iki kişi cemaat olursa birini imamın sağma, diğerini de soluna almak yine Hz. îbni Mes'ûd ile iki ravisinin mezhepleridir. Nevevî'nin beyanına göre sahabe devrinden bugüne kadar bütün ulema bunlara muhalefet ederek, cemaat iki kişi olurlarsa imamın arkasına saf teşkil etmeleri gerektiğini söylemişlerdir.
Cemaat bir kişi olursa bilittifâk imamın sağ tarafına durur. Kaadı İyâz'ın Saîd b. El-Müseyye b'den naklettiği bir rivayete göre bir kişi imamın sol tarafına duraç akmış. Nevevî: «Saîd b. El-Müseyyeb 'den sahih olarak böyle bir şey rivayet edildiğini zannetmiyorum. Edilmiş olsa bile İbni Abbâs hadîsini duymamış de-mekdir.' Ne olursa olsun bu gün ulemâ bir kişinin imamın sağ tarafında duracağında müttefikdirler.» diyor.
«Şerakü'l-Mevtâ» ta'bîri tbnü'l-A'râbî 'nin beynânma göre iki ma'nâya gelir. Birinci ma'nâsı: güneşin kavuşmasına ramak kalmak demekdir. İkinci ma'nâsı ise ölmek üzere bulunan bir kimsenin son demidir. Hadîs-i Şerîf'de bununla vaktin çıkmasına pek az zaman kalıncaya kadar namazı gecikdirmek kasdedilmişdir. «Üç kişi olursanız namazı beraber kılın!» cümlesinden murad: imam ileri geçmeyip aralarında durmak suretiyle namazı birlikte kılmalarıdır.
Hâdis-i Şerîf'de evvelâ namazın vakti girer girmez kılınması; sonra geç kılanlarla beraber bir daha kılarak cemâat faziletine iştirak edilmesi emir edilmiş, bu suretle yıkması melhuz olan fitne ve dedifcoduiftın önüne geçilmek istenilmişdir. Zîrâ cemaata devam etmemek dedikoduyu ve müslümanların dağılmasını mucip olur.
Bu hadîs farz olan bir namaz iki defa kılmırsa ikincinin nafile yerine geçeceğine delildir. Zîrâ bir def'â kılmakla farz sakıt olur, Maama-fih bu meselede ihtilâf olunmuş, bazıları: «İki defa kılınan bir namazın hangisi daha mükemmel kılındıysa farz yerine o geçer.» demiş; bir takımları ikisinin de farz yerine geçeceğim söylemiş; bazıları da ikisinden hangisinin farz yerine geçeceğini söylemiş; bazıları da ikisinden hangisinin farz yerine geçtiği bilinemez kanaatnde bulunmuşlardır.

29- (535) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. Dediler ki: Bize Ebû Avâne, Ebî Ya'fûr'dan, o da Mus'ab b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Babamın yanı başında namaza durdum (rükû'da) ellerimi dizlerimin arasına koydum. Bunun üzerine babam bana: Avuçlarını dizkapaklarımn üzerine koy, dedi. Sonra başka bir defa ben bunu yine yaptım. Bu sefer babam ellerime vurdu ve: «Biz bundan nehy olunduk. Ye elleri dizlerin üzerine koymaya me'mûr olduk.» dedi.

(...) Bize Halef b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebul-Ahvas rivayet etti. H.
(Dedi ki): Bize tbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yân rivayet etti. Bunların ikisi de Ebû Ya'fûr'dan[11] bu isnâdla «Biz bundan nehy olunduk» cümlesine kadar rivayet etmiş. Sonrasını söylememişlerdir.

30- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', İsmâİI b. Ebî Hâlid'den, o da Zübeyr b. Adİy'den, o da Mus'ab b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Mus'ab şöyle demiş: Rükû' ettim de ellerimi şöyle yaptım. (Yâni avuçlarını birbiri üzerine kapayarak uyluklarının arasına koymuş). Bunun üzerine babam: Evvelce biz bunu yapardık, ama sonradan ellerimizi diz kapaklarımızın üzerine koymaya me'mûr olduk; dedi.

31- (...) Bana Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Isa b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. Ebî Hâlid, Züleyr b. Adiy'den o da Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan naklen rivayet etti. Mus'ab şöyle demiş: Babamın yamyaşında namaz kıldım. Rükû'a vardığımda (iki elimin) parmaklarını Hribirlerine geçirerek ellerimi dizlerimin arasına koydum. Bunun üzerine babam ellerime vurdu. Namazdan sonra: «Evvelce biz bunu yapardık; ama sonradan ellerimizi, dizlerimize kaldırmağa me'mûr olduk.» dedi.
Bu hadîsi Buharı, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Hadîs-i Şerîf bütün rivayetleri ile tatbikin, yâni rükû'da iki elin avuçlarını birbirine kapayarak dizlerin arasına sıkıştırmanın nesih edildiğine delildir. Gerçi rivayetlerde Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in bu bâbda sarih bir emri yokdur. Fakat sahâbî'nin «Me'mûr olduk, Nehiy edildik» gibi sözleri emir ve nehiyin kendilerine Allah ve ResûFü tarafından geldiğine hamledilmişdir. Bu gibi sıygalarla rivayet edilen hadîslerin hükmü ulemâ arasında ihtilaflı ise de râcih olan kavle göre merfû' hükmündedirler.
Ulemâdan Sevrî, İbni Sîrin, Hasan-ı Basrî, Ebû Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve îmam Ahmed ile bu mezheplerin ulemâsı bu hadîsle istidlal ederek namaz kılan bir kimsenin rükû' hâlinde ellerini biribirine kapayıp dizleri arasına sıkıştırmayıp diz kapaklarının üzerine, adetâ onları tutar gibi koyması ve parmaklarının arasını açması gerektiğini söylemişlerdir. Onlar bu hu-sûsda babımız hadîslerinden ma'dâ Tahâv î'nin, Ebû Dâvûd 'un Tirmizî ve başkalarının rivayet ettikleri hadîslerle de istidlal ederler. Hattâ İbnü'l-M ünzir 'in, Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan kavî bir isnâdla rivayet ettiği bir hadîs'e göre Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) rükû'da tatbiki yalnız bir defa yapmışdır.
İbni Mes'ûd (Radiyaİlahû anh) ile İbrahim Nehaî, Alkame, Esved ve Ebî Ubeyde rükû'da ellerin tatbik yapılacağına kail olmuşlardır. Bâzıları yukarıda da işaret ettiğimiz vecihle de Hz. İbni Mes'ûd'un tatbik hadîsinin nesih edildiğini duymadığına kail olmuşlarsa da bu kavil söz götürür. Çünkü İbni Mes 'ûd (Radiyallahû anh) öteden beri Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hizmetinde bulunmuş, ayakkabılarını giydirmiş çıkarmış, vefatına kadar ondan ayrılmamışdir. Binaenaleyh Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) 'in sonraları rükû'da ellerini dizlerinin üzerine koyduğunu onun duymaması ihtimalden uzakdır. Abdür-rezzâk'ın Âlkame ile Esved 'den rivayet ettiği bir hadîsde:
«Biz Abdullah b. Mes'ûd ile namaz kıldık, rükû'da ellerini birbiri üzerine kapayarak dizleri arasına aldı. Sonra Ömer'e tesadüf ederek onunla da namaz kıldık ve ellerimizi birbiri üzerine kapayarak dizlerimizin arasına sıkıştırdık. Ömer (Radiyallahû anh) namazdan çıkınca: Bu vaktiyle bizim yaptığımız bîr işdi sonra terk olundu; dedi; namazı yeniden kılmamızı emretmedi.» denilmekledir. Bu rivayete göre yâ tatbikin nehiy bu-yurulması kerâhat-ı tenzihiyye içindir yahut namaz kılan muhayyerdir. Nitekim İbni Ebî Şeybe 'nin «Musannef» inde bu hususa dâir Hz. A1î (Radiyallahû anh) 'dan rivayet vardır. Ma'mâfih bâzı rivayetlerde Hz. Âişeye tatbikin niçin bırakıldığı sorulduğu; cevaben: «Bu nu yafaudîlcr yaptığı için Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) ondan nehiy olundu.* dediği bildirilmişdir. Yine bu gibi rivayetlerden anlaşılıyor ki Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) bir mes'ele hakkında kendisine vahy gelmediği zaman o mes'eleyi Ehl-i Kitab'm dinlerine göre halletmeyi tercih buyururmuş. Sonraları, Ehl-i Kitâb'a muhalefet etmesi emir buyurulmuş. Bundan

anlaşılıyor ki tatbiki terk etmek tahyîrden yine de evlâdır.

6- Namazda Ökçeler Üzerine Çömelmenin Cevazı Babı

32- (536) Bze İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhara-med b. Bekr haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Hasanü'l-Hulvânî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. İkisinin lâfızları da MribirİNe yakındır
Demişler ki: Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki Tâvûs'u şöyle derken işitmiş: «İbni Abbâs'a
ayakların üzerine çömelme hakkında söz etdik. İbni Abbâs: «O sünnetdir.» dedi. Biz kendisine:
«Ama biz onu insana cefâ görüyoruz.» dedik. Bunun' üzerine İbni Abbâs:
— «Bilâkis o senin Peygamberin (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetidir.- dedi.
Bu hadîs «İk'â» denilen oturuş şeklinin namazda sünnet olduğunu bildirmektedir. Bu husûsda Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den yalnız iki hadîs vârid olmuşdur. Tirmizî ve diğer hadîs imamlarının rivayet ettikleri ikinci hadîsde «ik'â» menedilmektedir. Mezkûr hadîs birkaç yoldan rivayet edilmişse de senedlerinin hepsi zayıfdır.
Ulemâ «ik'â» in hükmü ve şekli hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Nevevî diyor ki: «Doğrusu «ik'â» iki nevidir. Birisi mak'adım yere yayarak dizlerini dikmek, elleriylede yere dayanarak köpek oturuşuna benzer bir şekilde oturmakdır. Lügat ulemâsı dahî «ik'â» yi bu şekilde tefsir etmişlerdir. Nehy edilen ve mekruh olan «ik'â» da budur. Hattâ Mâlikîler'e göre bu şekil oturuş haramdır. Yalnız namazı bozmaz. Onlara göre mekruh olan şekil ayak parmaklarının hepsini yere dikerek ökçelerinin üzerine oturmak yahut ayakların sırtını yere getirmek suretiyle üzerlerine oturmakdır.
îk'â'ın ikinci nev'î: Secdeler arasında mak'admı topuklarının üzerine döşeyerek oturmakdır. İbni Abbâs (-Radiyallahû an&),in; «Peygamberinizin sünnetidir» sözü ile kasdettiği ik'â budur...» Hanefîlere göre namazda sünnet vecihle oturuş erkeklerin sol ayaklarını yere döşeyerek, üzerlerine oturmaları, sağ ayaklarını da dikerek parmaklarını kıbleye çevirmeleridir. Kadınlar ise sol çantı üzerine oturarak ayaklarını sağ ta-rafdan çıkaracaklardır.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde metnindeki «Racül» kelimesi «Ricl» şeklinde zaptedilmişdir. Bu takdirde ma'nâ: «Biz bunu ayağa cefâ görüyoruz.» demek olur. Hattâ İbni Abdil Berr (368-463) «Racül» rivayetinin hatâ* olduğunu iddi'â etmişdir. Fakat Cumhûr-u Ulemâ onun iddi'asını reddetmiş, doğrusunun «Racül» olduğunu; cefâ'yı izafe etmek için ayağın değil insanın daha lâyık bulunduğunu söylemişlerdir.

7- Namazda Konuşmanın Haram Kılınması ve Evvelce Mübah Olan Konuşmanın Neshi Babi

33- (537) Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabbâh ile Ebû Bekir b. E i Şey be rivayet ettiler. Lâfızları da birbirine yakındır. Dediler ki
Bize İsmail b. İbrahim, Haccac-ı Savvâf dan, o da Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Hilâl b. Ebî Meymûne'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Muâviyetü'bnü Hakem Es-Sülemî'den naklen rivayet etti. Muâviye şöyle demiş: Bir defa ben ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile namaz kılarken cemâatdan bîri aksırıverdi. Ben hemen «yerhamükâ'llah!» (Allah sana rahmet eylesin!) dedim. Cemâat bana fena fena baktılar. Ben: Vay başıma gelenler!.. Size ne oluyor ki bana bakıyorsunuz! dedim. Bunun üzerine elleri ile uyluklarına vurmağa başladılar. Bunların beni susturmaya çalıştıklarını görünce kızdım. Lâkin sustum. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince (Ne diyeyim) annem babam ona feda olsun! Ne ondan önce ne de sonra Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) kadar güzel öğreten hiçbir muallim görmedim. Vallahi beni ne azarladı, ne dövdü ne de sövdü; (sâdece):
«Şu namaz yok mu! Onun İçinde insan sözünden hiç bir şey konuşmak caiz değildir. O ancak tesbîh, tekbîr ve Kur'ân okumakdan ibarettir» buyurdu. Yahut ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buyurduğu gibidir. Ben:
— Yâ ResûlüHah! Ben câhiliyyetten yeni kurtulmuş bir kimseyim. Gerçi Allah islâmı getirdi. Ama bizden öyle adamlar var ki, hâlâ kahinlere giderler... dedim. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Sen onlara gitme!» buyurdular.
— Bizden bâzıları da tetayyur ediyorlar... dedim. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu onların içlerinden gelen bir şeydir. Ama sakın onları yoldan çıkarmasın!» buyurdu. (İbnü's-Sabbâh: Sakın sizi yoldan çıkarmasın^ de^ di) Ben:
— Bizden bir takım adamlar da çizgi çiziyorlar... dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Her kim onun çizgisine uygun düsürürse isabet etmiş olur.» buyurdu. (Muâviye diyor ki)
Benim bir cariyem vardı. Uhud ve Cevâniyye taraflarında koyunlarımı güderdi. Bir gün kendisini dolaşmaya gittim. Bir de ne göreyim!. Onun koyunlarından birini kurt götürmüş! Ben de Benî Âdem'den bir adamım. Onlar gibi ben de üzülürüm! Lâkin cariyeye öyle bir tokat aşkettim ki!..
Müteakiben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim. Bu yaptığımı bana fazla buldu. Ben:
— Yâ ResûlüUah! o dalde cariyeyi âzât edeyim mi? dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sen onu bana getir.» buyurdular. Derhâl getirdim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelUm) ona:
— «Allah nerededir?» diye sordu. Câriye:
— Göktedir... Cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ben kimim?» dedi. Cariye:
— Sen Resûlüllah'sın! cevâbını verdi. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Onu âzâd et; çünkü o mü'minedİr.» buyurdular.

(...) Bize tshâk b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) . Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize Evzâî, Yahya b. Ebî KesıVden hu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.
«Vâ sükle ümmiyah» ta'bîri esâs itibârı ile «Vay yavrusunu kaybeden annemin hâline» ma'nâsına gelirse de maksad söyleyenin kendi acınacak hâlini beyândır. Biz bu makamda vay hâlime yahut başıma gelenlere gibi ta'bîrler kullanırız. Sükl kelimesi seke şeklinde dahî okunabilir.
Hz. Muâviye'nin namazda konuşması üzerine ashâb-ı kirâm'ın uyluklarına vurmak suretiyle onu susturmaya çalışmaları bu husus için tesbîhde bulunmak meşru' olmazdan önceye hamlolunmuşdur. Hadîsde
geçen cümlesinin cevâbı mahzûfdur ve diye tâkdîr olunur. Cümlede ancak bu suretle düzelmiş yâ'nî: «Onların beni susturmak istediğini görünce ben de kızdım.» şekline girmiş olur.

Görülüyor ki namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Muâviye'ye kendisine hâs olari terbiye ve nezâketi ile nasihatta bulunmuş, namazda konuşmanın onu bozacağını bildirmişdir. Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu görülmedik terbiye ve nezâketine hayran kalan Muâviye (Radvyallahû atık) kendisinin yeni müs-lüman olduğundan bahsederek özür dilemiş; bu meyânda kavm-ü kabilesi arasında hâlâ hâhinlere inananlar, kuşlarla teşe'ümde bulunanlar ve re-simcilik yapanlar bulunduğunu arzetmişdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz ona kâhinlere gitmemesini tenbîh buyurmus-dur.
Kâhin: Zu'münce ileride olacak şeyleri haber veren ve esrân bildiğini iddia eden kimsedir. Bir de arrâf vardır. Bunun kâhinden farkı marifetinin çalınan ve kaybolan şeylere mahsûs olmasıdır. Câhiliyet devrinde araplar arasında bir çok kâhinler bulunurdu. Bunların bir takımı cinlerle münâsebeti bulunduğunu ve gaibe âid haberleri onlardan aldıklarını iddia ederlerdi. Bâzıları ise bu hususu cinlerden değil kendisine mahsûs bir zekâ ve firâsetle bildiklerini iddia ederlerdi. Müneccimlere kâhin deyenler de bulunurdu. Zâten müneccim kâhinin bir nev'îdir. O da yıldızlara bakarak ileride ne olacağına istidlal eder. İslâmiyetde bu gibi şeyleri yapmak ve yapanlara inanmak haram kılınmışdır. Ulemâ bunun sebebini şöyle izah ederler: «Çünkü bu adamlar gâib hakkında söz ederler, olur da söylediklerinden bâzısı hakikat çıkarsa bir çok insanların fitneye düçâr olmasına ve i'tikâdlannm bozulmasına sebebiyet verirler.»
Kâhinlere müracaat ve söylediklerini tasdîkden nehy eden, kâhinlere verilen ücretin haram olduğunu bildiren bir çok sahîh hadîsler vardır. Bu husûsda icmâ* bulunduğunu bir çok ulemâ rivayet etmişlerdir. Begavî (214-310) : «Kâhine verilen ücretin haram olduğunda bütün ulemâ müttefikdir. Çünkü kehânet, bâtıl bir işdir. Onun karşılığında ücret almak caiz olamaz.» demişdir. Müneccim ve arrâf gibilere ücret vermek dahî haramdır. Çünkü onların fiilleri de bâtıldır. ResûlüUah (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) bu bâbda:
«Her kim bir kâhine giderde söylediklerini tasdik ederse o kimse Allah'ın; Muhammed (Stülallahü Aleyhi ve Sellem) 'e İndirdiği şeylerden berî1-dİr.» buyurmuşdur.
Tetayyûr: Kuşlarla teşe'ümde bulunmak, şu tarafa doğru uçarsa bu işde hayır var; aksi istikâmete giderse hayır yok diye i'tikâd etmekdir. Hz. Muâviye'nin: «Aramızda tetayyûr yapan kimseler de var.» demesi üzerine ResûlüUah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu onların içinden gelen bir şeydir. Ama sakın onları yoldan çıkarmasın I..» buyurmuşdur. Ulemâ bu cümleye şöyle ma'nâ vermişlerdir: «Teşe'üm denilen şey sizin içinizden doğar. Uğraşıp iktisap ettiğiniz tıtr şey olmadığı için bundan dolayı size bir mes'ûliyet yokdur. Lâkin oriun sebebi ile işlerinize bakmadan geri kalmayın! Sizin yapabileceğiniz budur ve bununla mükellefsiniz.»
-Filhakika «tetayyur» ve «tıyara» denilen teşe'ümlerle âmel etmekden
men eden birçok sahîh hadîsler vârid olmuşdur. Bunlardan murâd hatırdan gelip geçmeleri değil, muktezâsı ile âmeldir. Ya'nî hatırdan gelip geçen teşe'ümün hükmü yokdur. Fakat o teşe'ümün muktezâsı ile âmel etmek memnû'dur. Bu husûsda inşallah ileride de izâhât gelecekdir.
Hadîsde bahsedilen çizgi çizmekden murâd falın bir nev'i olan re-mil'dir. Onunla meşgul olan Peygamber rivayete nazaran İdrîs
(Ateyhisselam) 'dır. Dan yal (Aleyhisselam) olduğunu söyleyenler de vardır. Remil ona verilen bir mu'cize idi.
«Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Her kim onun çizgisine uygun dü-şürürse isabet etmiş olur,» ibaresinin ma'nâsi hususunda da ulemâ ihtilaf etmişlerdir. Sahih olan kavle göre bu ibarenin ma'nâsı şudur:
«Kimin çizgisi o peygamberin çizgisine muvafık düşerse o çizgiyi çizmek mubah dır. Lâkin muvafık düşüp düşmediğini yüzde yüz bilmeye bizim için yol yokdur. Binâenaleyh remilcilik bize mubah değil haramdır.»
Resûlüllah (Sallcülahü Aleyhi ve Sellem) in doğrudan doğruya «Remilcilil: demeyip: «Kimin çizgisi o Peygamberin çizgisine muvâfrk dü serse o çizgiyi çizmek mubâhdır.» buyurması remille meşgul olan Peygamberin de bu nehyde dâhil olduğu anlaşılmasın diyedir. Çünkü onun hakkında remi memnu' değildir. İhtimâl ki bizim şeriatımızda nesh edil-mişdir.
Hâsılı remilcüiğin dahî memnu' olduğuna bütün ulemâ İttifak etmişlerdir.
Câriye mes'elesine gelince: Görülüyor ki Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) cariyeye:
«Allah nerededir?» diye sormuş, câriye: «Göktedir.» cevâbını vermiş; «Ben kimim?» suâline de: «Sen Resûlüllahsın» mukabelesinde bulunmuş-dur. Hadîsin bu kısmı îmânın sıfatına âitdir. Bu husûsda ulemânın iki mezhebi vardır:
1- Allah'a İman, onun ve sıfatlarının nasıl olduğuna düşünmeden benzeri bulunmadığına ve mahlûkat alâmetlerinden münezzeh olduğuna inanmakdır.
2- Allah'ın sıfatlan kendine lâyık olduğu şekilde te'vîl edilir. Buna kail olanlara göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İn cariyeye sorduğu suâllerden murâd cariyeyi imtihan etmek ve bir Allah'a inanıp inanmadığını anlamakdır. Câriye «Allah göktedir.» deyince onun bir Allah'a inandığını anlamışdır. Bu sözden o cariyenin müslümân olduğu anlaşil-mışdır. Gerçi sözün zahiri Allah'a cihet ve mekân isbâtını gösteriyorsa da tevîl edilerek: /semâ duanın kıblesidir. Nitekim Kabe'de namaz kılanın kiblesidir. Binâenaleyh câriye bu sözle Allah'a cihet ve mekân isbâtını kasdetmemiş; dualaların kıblesini kasdetmişdir. Onun için de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözüyle onun müslümân olduğunu kabul etmişdir» denilir.

Hadis-i Şerifden Zikredilenlerden Ma'da Şu Hükümler Çıkarılmışdır:

1- Amel-i Kalîl namazı bozmaz. Bu hususta îzâhât verilmişti.
2- Konuşmak namazı bozar. Namazda olduğunu bildirmek icâbe-derse erkek tesbîh eder, kadın tasfîk yapar. Hanefiler'le, Şâfiîler'in ve Mâlikîler'in mezhebleri bu olduğu gibi Cumhûr-u Ulemânın kavli de budur.
Evzâî ile ulemâdan bir taifeye göre namazın yararına olmak şartı ile konuşmak caizdir. Bunlar Zülyedeyn hadîsi ile istidlal ederler ki inşallah yeri gelince görülecekdir. Yalnız mutlak sûretde konuşmak Hanelilere göre namazı bozar. Şâfiîlerle, Mâlikîler'e ve Hanbelüer'e göre unutarak azıcık konuşmak namazı bozmaz. Çok konuşursa Şâfiîler'in bir kavline göre namazı bozulur. Çünkü nadiren başa gelen vak'alardandır. Yeni müslüman olmuş bir câhilin hükmü de unutarak konuşanın hükmü gibidir.
3- Konuşmayacağına yemîn eden bir kimse tesbîh etse veya tekbîr getirse yahut Kur'ân okusa yemini bozulmaz.
4- îmam-ı Şafiî bu hadîsle istidlal ederek namaza girerken ihram tekbîri almak namazın farzlarından bir farzdır; demişdir. îmam-ı Âzam'a göre ise ihram tekbîr'i almak namazın şartlamadandır.
5- Namazda aksıran kimseye teşmîtde bulunmak (Yâni Yerhamü-kâllâh demek) namazı bozar. Çünkü söz insan sözüdür.
6- Sahibi cariyesine koyun güttürebilir. Ancak fitne ve fesâddan selâmet şartdır.
7- Mü'min olan köle veya cariyeyi âzâd etmek kâfir köle veya câriye âzâd etmekden evlâdır. Kâfir köle veya cariyelerin ne gibi yerlerde âzâd edilebileceği ihtilaflı bir mes'eledir. Tafsilâtı fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.
8- Bir kâfir ancak Allah'ın varlığını, birliğini ve Peygamberimiz Muhammed Mustafa (SaUal'ahü Aleyhi ve Sellem) 'in risâletini ikrar etmel-îe müslüman olur.

9- îki şehâdeti getirerek ma'nâlarına kat'î sûretde inanmak îmânın sahih sayılması için kâfidir. Müslüman olduğuna başka delîl getirmek şart değildir.
34- (538) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb, İbni Nûmeyr ve Ebû Saîd El-Eşecc rivayet ettiler. Lâfızları biribirlerin yakındır. Dediler ki: Bize İbnî Fudayl rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'meş, ibrahim'den, o da Âlkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) namazda iken kendisine selâm verirdik. O da bizim selâmımızı alırdı. Vaktâ ki Necâşî'nin yanından döndük. (Bir daha) selâm verdiğimizde selâmımızı almadı. Bunun üzerine biz:
— Yâ Resûlüllah evvelce sana namazda selâm veriyorduk, sen de alıyordun; dedik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Şüphesizin namazda meşguliyet vardır.» buyurdular.

(...) Bana İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İshâk b. Man-sûr Es-Selûl[12] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüreym b. Süfyân[13], A'meş'den bu isnâdla bu hadîs'in benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve «Habeşistan'a Hicret» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Namaz» bahislerinde muhtelif râvîlerder tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf islâmîyetin ilk zamanlarında namazda konuşmak ve selâm vermek caiz idiğini, Habeşistan'a hicretden döndükden sonra bunun nesh olunduğunu beyân etmektedir.
îbni ishâk'in beyânına göre islâmiyetin ilk zamanlarında müs-lümânlar, kâfirlerden son derece şiddetli ezâ ve cefâlar görmüşlerdi. Besûl-ü Ekrem (Sctllallahü Aleyhi ve Seilem) amcası Ebû Tâ1ib'in himayesinde bulunuyordu. Müşrikler ona bir şey yapamıyorlardı. Fakat as-hâb-ı kirâmmın başına gelenleri gördükçe pek ziyâde üzülüyor, kendilerine muâvenetde bulunamamak bu üzüntüyü bir kat daha arttınyordu. Nihayet ashabına birkaç zaman işin Habeş'e gitmelerinin iyi olacağını, Habeşistan'ın iyi bir memleket olduğunu; kralının memleketinde zulüme müsâde etmediğini söyleyerek başlarındaki belâ defoluncaya kadar Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiyede bulundu. O zaman müslümanlardan bir kafile dînleri uğurunda Habeşistan'a hicret ettiler. Onbir erkek ile dört kadından ibaret olan bu küçük cemâat Habeşistan'a hicret eden ilk kafiledir. Vâkıdî: Bunların Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) e Peygamberlik geldikten beş sene sonra Receb ayında hicret ettiklerini kaydeder. Bu zevat: «Osman b. Affân, Zevcesi Rukiyye binti Resûlillâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Huzey-fetu'bnü Utbe, Zevcesi Senle binti Zübey'r, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Ebû Selemete'bnü Abdi'1-Esed, Zevcesi Ümmü Seleme binti Ebî Ümeyye, Osman b. Maz'ûn, Âmir b. Rabîa, Zevcesi Leylâ binti Ebî Hasme, Ebu Sebra, Hâtıb Amr, Süheyl b. Beydâ, ve Abdullah b. Mesûd (Radiyallahû anhûm) hazerâtıdır. İbni Cerîr ile diğer islâm tarihçileri bunların kadınlarla, çocuklardan ma'dâ sekseniki kişi olduklarını söylerler. Hattâ Ammâr b. Y fisi r 'in aralarında bulunduğu şüphelidir. O da katılırsa sayıları seksen-üç olur.
Kafile denize vardıkları zaman kendilerini Habeş diyarına geçirmek için yarım altına bir vâsıta kiralamışlardı. Habeşistan'da bir müddet kaldıktan sonra Mekke müşriklerinin müslümanlığı kabul ettiğini haber alarak tekrar Mekke'ye döndülerse de duydukları doğru çıkmadı. Mekke müşrikleri müslümanlığı kabul etmemişlerdi; ve zavallı muhacirlere eskisinden daha hunharca eziyet etmeye başladılar. Bu sebeple muhacirler tekrar Habeşistan'a dönmek mecburiyetinde kaldılar. Ancak bu defa sayıları eskisinden kat kat daha fazla idi. Hz. tbni Mes'ûd her iki kafileyle Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Bu hadîs'in râvisi de odur.
Necâşî: Habeşistan kralı demekdir. tbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'm : «Vaktâ'ki Necati'nin yanından döndük» sözü ile iki hicret'den hangisini kasdettiği ihtilaflıdır.
Habeşistan'dan döndükden sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlerri) in namazda iken selâm almayarak, namazdan sonra:
«Şüphesizkİ namazda meşguliyet vardır.» buyurması Kirmânfye göre «Namazda bir nev'î meşguliyet vardır ki onunla birlikde başka ş«yl« meşgul olmak doğru değildir.» manasınadır. Ma'mâfih «şugul» kelimesindeki tenvînin ta'zîm işin olması da caizdir. Bu takdirde cümle:
«Namazda pek büyük bir meşguliyet vardır.» ma'nâsına gelir.-Bundan murâd: Namaz hâlinde başka bir şeyle değil sırf Allah Teâlâ ile meşgul olmakdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Islâmın ilk zamanlarında namazda konuşmak mubâhdı, sonra bu hüküm nesh edilerek haram kılındı.
Konuşmanın ne zaman haram kılındığı ihtilaflıdır. Bâzıları hicret-den evvel Mekke'de bâzıları da hicretden sonra Medine'de haram kılındığını söylerler.
2- Namazda olan bir kimsenin selâm alıp almaması ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları: «Verilen selâmı sözle almak îcâb eder» demişler, bu kavil Ebû Hüreyre ve Câbir (Radiyallahû anhûma) ile Hasan-ı Basrî, Saîd b. El-Müseyyeb,Ka-tâde ve îshâk b. Râhuye hazerâtından da rivayet edil-mişdir. Bâzıları selâmın işaretle alınmasını müstehâb görmüşlerdir. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve Ebu Sevr buna kaildirler. İmam Âzam 'dan da rivayet edilen bir kavle göre namaz kılan kimse kendisine verilen selâmı içinden kabul eder. Bâzıları namazdan çık-tıkdan sonra kabul etmesi lâzım geldiğini söylemişlerdir. Atâ', Sevrî, İbrâhîm Nehaî hazerâtının kavilleri budur. Hanefîler'den Muhammed b, Hasen dahî buna kail olmuşdur. imam Ebû Yûsuf'a göre ise namaz kılan kimse gerek namazda, gerekse namazdan sonra hiçbir surette o selâmı alamaz.
Zâhirîler'den bir taife bu bâbdaki bâzı rivayetlerle istidlal ederek namazda ma'nâh bir işâretde bulunmanın namazı bozacağına kail olmuşlardır.

35- (539) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hfişeym, İsmail b. EM Hâlid'd en, o da Haris b. Süheyl'den[14], o da Ebû Amr-ı Şeybânî'den, o da Zeyd b. Erkam'dan [15] naklen haber verdi. Zeyd şöyle demiş: (vaktiyle) namazda konuşurduk, insan yanı baş in da namazda duran arkadaşı ile laf ederdi. Nihayet:
«Allah'a huşu' ve tâ'atla divan durun.» âyeti kerimesi indi. Biz de sükûta me'mûr olduk ve konuşmakdan nehy edildik.

(...) Bize Ebû Bekir b. Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nûmeyr ile Vekî' rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. Bunların hepsi İsmail b. Ebî Hâlid'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi B uhâri «Namaz» bahsinin sonlarında ve «Kitâbü't-Tefsîr» de; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâl dahî ayni bahislerde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif islâm'ın ilk devirlerine âitdir. O zaman mübrem bir ih-tiyâcdan dolayı namazda konuşmak caizdi. Sonra:
«Bütün namazlara bahusus orta namaz'a devam edin I Allah'a huşu ve tâatla diyan durun.» [16] âyet-i kerîmesiyle nesh olundu.

Râvî bu âyetdeki «Kunût»u sükût ma'nâsına almışdır. Binâenaleyh kelimeyi onun söylediği ma'nâya hamletmek evlâ olur. Çünkü vahy'i müşahede eden ashab-ı kiram âyetlerin sebeb-i nüzulünü herkesden daha iyi bilirler. Yoksa kunût: Tâat, Huşu, Namaz, Duâ, İbâdet, ayakda durmak ve ayakda durmayı uzun tutmak gibi bir çok ma'nâlara gelir.

Bu Hadis'den Çıkarılan Hükümler:

1- İslâm'ın ilk zamanlarında namazda konuşmak mubah idi. Sonra nesh edildi. Çünkü namaz kılan Allah'ına münâcaat halindedir. Ona gereken vazife ve münâcaatı mahlûk sözü ile kesmemekdir. Nitekim bu hükmü nesh eden âyet-i kerimede: «Susarak Allah'ın divânına durun!» buyurulması da buna delildir.
Ulemâ'nın bu husûsdaki kavillerini yukarıda kısaca arzetmişdik. Buharı sarihlerinden Aynî bu bâbda şu tafsilâtı vermektedir:
«Namazda konuşmanın haram olduğunu bilerek namaz hususuna yahut telef olacak bir kimseyi kurtarmaya dâir olmayan bir sözü kasden namazda söylemenin namazı bozacağında bütün ulemâ müttefikdir. Yalnız Evzâî ile Mâlikîler'den bâzıları ve diğer ulemâdan az bir cemâat namazın yararına olmak şartıyla konuşmayı tecviz etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Şafiî,»Mâlik ve Ahmed b. Hanbel hazerâtına göre namazın yararına dâir de olsa konuşmak namazı bozar. Bu husûsda şâfiîlere göre mu'teber olan iki harf söylemekdir. Bunlar anlaşılmamış bile olsa namaz bozulur.
Unutan kimsenin namazı azıcık konuşmakla İmam Şâfiî'ye göre bozulmaz. İmam Mâlik ile Ahmed'in kavilleri de budur. Hanefîlere göre ne suretle olursa olsun namazda konuşmak mutlaka namazı bozar. Unutarak konuşan kimse sözü uzatırsa Şâfiîler'den bu husûsda iki meşhur kavil vardır. Bunların esah olanına göre çok konuşmak namazı bozar. Çünkü bu hâl nâdir vuku bulur. Nâdir ise yok hükmündedir.
Câhil bir kimse yeni müslüman olmuşsa unutan hükmündedir. Binâenaleyh az konuşması ile namazı bozulmaz.
Hanefîler'in bâzıları muarızlarının istidlal ettikleri Zülyedeyn hadîsinin buradaki İbni Mes'ûd ve Zeyd b Erkânı hadîsleri ile nesh edildiğini söylerler. Çünkü Zülyedeyn, Bedir harbinde şehîd olmuşdur. Onun namaz hakkındaki kıssası Bedir harbinden İnceye âitdir. Ayni vak'ayı sonraları müslüman olan Ebû Hüreyre (Radiyalİlahû anh)'ın rivayet etmesine bir ma'nî yokdur. Çünkü Sahâbî bizzat görmediği bir şeyi yâ Peygamber (Sallİallahü Aleyhi ve Selîem) 'den yahut başka bir sahâbîden işitmek suretiyle rivayet edebilir.' Vâkıâ Beyhaki: «Namazda konuşmanın haram kılındığını bildiren İbni Mes'ûd hadîsi, Ebû Hüreyre ile başkalarının hadîslerini nesh edemez. Çünkü Abdu11âh'in hadîsi evvel, Ebû Hüreyre 'ninki ise sonradır.» demişse de sahîh olan kavle göre 1bni Mes'ûd hadîs'i Medine'de vârid olmuşdur. Sonra onun bu husûsdaki hadîsi Zeyd îbni Erkam (Radiyaîiahû anh) hadîs'i-ne muvâfıkdır. Hz. Zeyd Resûlüllah (SaîiaJlahü Aleyhi ve Seliem) ile ancak Medine'de görüşmüşdür. Bakara süresi dahî Medine'de nazil olmuşdur. Bâzıları Hz. 1b n i Mes'ud'un Habeşistan'a hicret ettiğini sonra Medine'ye döndüğünü sylerler. Onun içindir ki; Hattâbî: «Namazda konuşmak hicretden az sonra nesh edildi.» demişdir. Bu da
Igösterir ki îbni Mes'ûd hadîs'i ile Zeyd îbni Erkâm hadîsleri ikisi birdir ve her ikisi namazda konuşmanın Medine'de haIram kılındığına delâlet ederler.
2- Namazları kılmaya devam etmek farzdır. Bu husûsda bir çok hadîsler vardır. Ezcümle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz veda Haccında ümmetine:
«Allah'dan korkun! Beş vaktinizi kılın! Orucunuzu tutun! mallarınızın zekâtını verin! emrolunduğunuz husûsata itaat edin ki Rabbinizin cennetine girebileşiniz» buyurmuşlardır. Tirmizî'nin dahî rivayet ettiği bir hadîsde Hz. Ebû Hüreyre: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i:
«Kıyamet gününde kulun ilk hesaba çekileceği âmeli namazıdır... buyururken işitdim.» demişdir.
3- Orta namaza devam etmek farzdır. Aynî 'nin beyânına göre orta namaz hakkında ulemâ yirmi kavil zikretmişlerdir. Bu kaviller şunlardır:
a) Orta namazda murâd ikindidir. Ashâb-ı Kirâm'dan Ebû Hüreyre, Alî b. Ebî Tâlib, İbni Abbâs, Übey b. Kâb. Ebu Eyyûb El-Ensârî Abdullah b. Mes'ûd, bir rivâyetde Abdullah b. Amr, Semüratü'bnü Cün-deb ve Ümmü Seleme (Radiyaîiahû anhûnı) hazerâtının kavli budur. İbni Hazm, Hz. Alî ile Âişe (Radiyaîiahû anhûma) dan bundan başka kavil rivayet olunmadığını söylemişdir. Ulemâdan Hasan-ı Basrî, Zührî, îbrâhîm Nehaî, Muham-med b. Şîrîn, Saîd b. Cübeyr, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Muhammed, Züfer, YûnuİS, Katâde, îmam Şafiî İmam Ahmed, Dahhâk b. Müzâhim, Ulema'nın mezhebi budur.» demiş. Ebû Ca'fer Taberî dahi: Sâib v.s.'nin mezhebleri de budur. Mârûdî, Cumhûr-u Tabiînin mezheplerinin bu olduğunu söylemişdir. İbni Atıyye: «Cumhûr-u Ulema'nın mezhebi budur.» demiş. Ebû Ca'fer Taberî dahi: «Doğrusu pek çok haberlerin delâlet ettiği vecihle orta namazdan murâd ikindidir.» demişdir. Tirmizî Ashâb-ı Kirâm'ın ekserisi ile onlardan sonra gelenlerin buna kail olduklarını söylüyor.
Mârûdî: «Bu bâbdaki hadîsler sahih olduğu için imam Şâfiî'nin mezhebi de budur.» demektedir.
Filhakika bu bâbda Hz. Alî, Hz. Âişe, İbni Mes'ûd, Semûratu'bnü Cündeb, İbni Abbâs, Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Enes b. Mâli (Radiyaîiahû ahhûm) 'den de rivayetler vardır. Bunların hepsinde muhtelif ifâdelerle orta namazın ikindi olduğu bildirilmişdir. Hattâ sahabeden, ismi malûm olmıyan bir zâtdan şöyle bir hadîs rivayet olunmuşdur: -Ebû Bekir ile Ömer beni ve bir küçük çocuğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e orta namazı sormaya gönderdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benini küçük parmağımdan tutarak:
«Bu sabah namazı; ondan sonraki parmağımı tutarak: Bu öğlen namazı; dedi. Sonra şehâdet parmağımı tutarak:
— Bu akşam namazı, sonra onun arkasından gelen parmağı tutarak:
Buda yatsı namazıdır; dedi. Sonra: «Tutulmadık hangi parmağın kaldı?» diye sordu: «Orta parmağım» dedim!
«PekİŞ söylenmedik hangi namaz kaldı?» dedi: «İkindi namazı kaldı.» cevâbını verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte orta namaz ikindidir.» buyurdular.
Hz. Ümmü Seleme kendisine mushaf yazan bir zâta bu âyeti yazarken «Salât-ı Vustâ»yı ikindi diye tefsir etmesini emretmişdir.
b) Orta namazdan murâd akşam namazıdır. Kabîsatü'bnü Zi'b'in kavli budur. Bâzı ulemânın beyânına göre bu kavle ondan başka zâhib olan yokdur. Kabîsa namazın rek'ât itibârı ile uzun namazlardan kısa, kısalardan uzun olduğuna bakarak, bir de seferde kı-saltılmamasım gözönüne alarak bu hükmü vermişdir.
c) Orta namazdan murâd yatsıdır. Mâziri buna zâhib olmuşsa da Begavî «Şerhü's-Sünne» adlı kitabında bu kavlin Selefin hiç birinden nakledilmediğini söylemişdir.
d) Orta namaz sabah namazıdır. Ashâb-ı Kiramdan Câbir b. Abdillâh, Muâz b. Cebel, bir kavline göre İbni Abbâs, bir kavline göre Abdullah b. Ömer hazerâtı buna kail oldukları gibi Tabiînden Atâ b. Ebî Rabâh, îkrime, Mücâhid, Rabî' b. Enes, Mâlik b. Enes ve bir rivâyetde imam Şafiî 'nin mezhebleri de budur, Ebû Ömer diyor ki; «Orta namazdan murâd sabah namazıdır; diyenlerden biri de Abdullah b. Abbâs 'dır. Bu bâbda ondan nakledilen en sahih rivayet budur. Tâvûs'la, iraam-ı Mâ1ik'in ve mezhebi ulemâsının kavilleri de budur.»

e) Orta namaz beş vakit namazlardan biridir. Fakat hangisi olduğu belli değildir. Bu kavil Hz. İbni Ömer 'den rivayet olunmuşdur.
f) Orta namazdan mûrâd beş vakit namazdır. Çünkü islâmm beş şartından namaz bu şartların orta olanıdır. Bu kavil Hz. Muâz b. Cebel 'den rivayet olunmuşdur.
g) Orta namazdan murâd namazları vaktinde kılmakdır. Bu kavil Mesrûk'dan rivayet olunur.
h) Bundan murâd namazların vakitleri, şartları, rükünleri, namazda okunan Kuı'ân, tekbîr, rükû', sücûd, teşehhüd ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'e salavâtdır. Zîrâ bunları yapan, namazı tamamlamış ve onu muhafıza eylemişdir. Bu kavil Mukâtil b. Hibbân'a nis-bet olunur.
i) Orta namazdan mur'âd cum'âdır. Bunu Mârûdî ve başkaları rivayet etmişdir. Çünkü Cum'â namazı o güne mahsûs olup namazların en fazîletlisidir. Hatta Ibni Seyyide: «Onun aksini iddia eden hatâ etmiş olur. Meğerki Resûlüllah (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize isnâö ettiği bir rivayete istinaden söylemiş ola!» demişdir.
j) Orta namazdan murâd cum'â günlerinde cum'â namazı, şâir günlerde ise öğle namazıdır.
k) Orta namazdan murâd sabah namazı ile yatsıda. Bu kavil Ebû'd-Dcrdâ' (Radiyallahû anh) *a nisbet olunur.
1) Orta namazdan murâd ikindi ile sabandır. Ebû Bekir-i Mâliki 'nin kavli budur.
m) Bundan maksad bütün namazları cemaatla kümakdır.
n) Orta namazdan murâd vitirdir.
o) Orta namazdan murâd kuşluk namazıdır.
p) Orta namazdan murâd bayram namazlarıdır.
r) Orta namazdan murâd Ramazan Bayramı namazıdır.
s) Orta namazdan murâd korku namazıdır.
t) Orta namaz Kurban Bayramı namazıdır.
u) Orta namaz çok uzun veya çok kısa olmayıp orta derecede kılınan namazdır.
Bu kavillerin içersinde en sahih olanı orta namazın ikindi olduğunu bildirenidir. Çünkü orta namazdan muradın, ikinci olduğunu bildiren rivayetler sahîhdirler. Geri kalan rivayetler zayıf, hattâ bâzısı merdûd-dur.
4- İbnü'l-Arabi'ye göre bu hadîsden şu mânâ anlaşılır: Bir şey'i emretmek zıddını nehy sayılır. Bu mes'elede usûlu Fıkıh ulemâsı ihtilâf etmişlerdir. Tafsilât Usûl-u Fıkıh kitaplarındadır.
5- Konuşmakla namaz bozulur.
6- Aksıran kimseye «Yerhâmukellâh» demek konuşmak hükmündedir.

36- (540) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys, Ebu'z-Ztibeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdiki, Câbir şöyle demiş Re-sûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) beni bir hacet için gönderdi. Sonra ona yolda giderken yetiştim (Kuteybe; namaz kılarken yetişdim; dedi) ve kendisine selâm verdim. Bana işaret etti. Namazdan çıktıkdan sonra beni çağırarak:
«Sen demin ben namaz kılarken setâm verdin.» buyurdu. O zaman kendisi şark'a doğru dönmüş bulunuyordu.

37- (.....) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) Bize Züheyr rivayet ett't. (Dedi ki) Bana Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mustalik kabilesine giderken beni bir iş peşinde gönderdi. Geldiğim zamar kendisi devesinin üzerinde namaz kılıyordu. Ben kendisine söz söyledim, fakat o eliyle şöyle yaptı. (Züheyr eliyle işaret ederek göstermiş) sonra kendisine söz söyledim yine şöyle yaptı. (Züheyr yine eliyle yere doğru işaret etmiş.) Ben kendisini işitiyordum. Okuyor; başı ile işaret ediyordu. Namazı bitirdikten sonra:
«Gönderdiğim i; hususunda ne yaptın? Şüphesizki seninle konuşmama namazda bulunmamdan başka bir ma'nî yoktu.» buyurdular.
Züheyr, demiş ki: -Ebû'z - Zübeyr'de kıbleye doğru dönmüş oturuyordu. Ebû'z - Zübeyr eliyle Benî Mustalîk kabilesini işaret etti ve eliyle Kâbeden başka tarafa işaretde bulundu.

38- (.....) Bize Ebû Kâmil El - Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hammâd b. Zeyd, Kesîr'den, o da Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Peygamber (Salİalîahü Aleyhi ve Seltem) ile beraber idik. Derken beni bir hacet peşinde gönderdi. Döndüğümde kendisi hayvanının üzerinde namaz kılıyordu. Yüzü'de kıbleden başka tarafa doğru idi. Ben kendisine selâm verdim. Fakat Selâmımı almadı. Namazdan çıktıkdan sonra:
«Senin selâmını almaya ma'nî yokdu, ancak ben namaz kılıyordum» buyurdu.

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Mû-allâ b. Mansûr[17] rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdiil Vâris b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize Kesir b. Şinzir [18] , Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir:
«Beni Resûlüllah (Saîîailahü Aleyhi ve Seilem) bir hacet peşinde gönderdi.» diyerek Hammâd hadisi ma'nâsında rivâyetde bulunmuş.
Bu hadîs'i Buharı «Kitâbû'l - Amel fî's - Salât» da tahrîc etmiş* dir. Onun rivayetinde Hz. Câbir şöyle demektedir:
«Peygamber (Salİalîahü Aleyhi ve Seilem) beni bir hacet peşinde gön-, derdi. Ben de gitdim ve o haceti görerek döndüm. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)e geldiğimde kendisine selâm verdim. Fakat selâmımı almadı. Bundan kalbime ne derece hüzün çöktüğünü bir Allah bilir. Ken-, di kendime: Galiba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) geâkdim diye bana darıldı; dedim. Sonra kendisine tekrar selâm verdim. Fakat yine selâmımı almadı. Bu defa kalbime deminkinden daha derin bir hüzün çöktü. Sonra tekrar kendilerine selâm verdim. Bu sefer selâmımı aldı ve:
«Senin selâmını almalcdan bent meneden, namazda oluşumdur.» buyurdular. ResüliiUah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvanı kıbleden başka tarafa doğru dönmüştü.»
Hâdise Benî Mustalik gazasında geçmişdir. Bu hadîs dahî yukarkiler gibi namazda konuşmanın caiz olmadığını bildiren delillerdendir ve yu-karkilerden fazla olarak şu hükümleri ihtiva eder:
1- Kelâm-ı Nefsî sâbitdir. Yânı insan âdeta konuşur gibi içinden bir şeyler geçirebilir.
2- Büyüklerden biri başkasını mahzun ve mükedder edecek bir şey yaparsa onun gönlünü hoş etmek için bunun sebebini söylemelidir.
3- Hayvan üzerinde kılınan nafile namaz için kıbleden başka tarafa doğru dahî dönülebilir.
4- Namaz kılan kimseye selâm vermek mekrûhdur.

8- Namaz Esnasında Şeytan'a Lanet Etmenin ve Ondan Allah'a Sığınmanın Cevazı İle Namaz İçinde Amel-i Kalil'in Caiz

Olması Babı

39- (541) Bize İshâk b. İbrahim ile İshâk b. Mansûr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. (Dedi ki) Bize Şu'b haber verdi. (Dedi ki) Bize Muhammed —ki İbni Ziyâd'dır — rivayet etti. Dedi ki: Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cinlerden bir ifrit namazımı bozdurmak için dun akşam anîden banc bir oyun oynamağa kalkıştı. Ama Allah beni ona kaptırmadı. Ben de onu boğdum. Vallahi onu şu mescidin direklerinden birinin yanı başına bağlamayı çok isterdim. Bu suretle sabahladığınızda sîzlerde topdan (yahut hepiniz) onu görürdünüz; fakat sonradan kardeşim Süleyman'ın sözünG hatırladım: (Yârâbbî beni affet; ve bana öyle bîr mülk verkî benden sonra hiçbir kimseye lâyık olmasın!) demişti. Allah da onu köpek kovar gibi kovdu.» buyurdular.
İbni Mansûr: «Şu'be, Muhammed b. Zİyâd'dan rivayet etti.» dedîl

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muhammed — ki İbni Cafer'dir— rivayet etti. H.
(Dedi ki) : Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Eb! Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şebâbe rivayet etti. Bunların ikiside Şu'be'den bu isnâdla rivâyetde bulunmuşlardır, tbni Ca'fer'in hadisinde «Ben onu boğdum.» sözü yokdur. tbni Ebl Şeybe ise kendi rivayetinde: «Ben onu koğdum.» dedi.

40- (542) Bize Muhammed b. Selemete'l-Murâdî rivayet etti (Dedi ki) Bize Abdullah b. Vehb, Muâviyetü'bnü SâlihMen rivayet etti. Demiş ki: Bana Rabîa'tü'bnü Yezîd, Ebû İdrîs El - Havlânî'den, o da Ebû'd - Der-dâ'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllahf&rfZaHaAfi Aleyhi ve Sellem) ayağa kalktı. Biz o'nu: «Senden Allah'a sığınının.» derken (kulağımızla) işitdik. Sonra üç defa: «Seni Allah'ın lânetiyle lanetlerim.» dedi. Ve sanki Mr şey alacakmış gibi elini uzattı. Namazdan çıkdıktan sonra biz:
«Yâ Resûlallah gerçekden namazda Öyle bir şeyler söylediğini işittjk kî bundan önce bunları söylediğini duymamışdık; hem senin elini uzatdı-ğını gördük.» dedikİ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hakikaten Allah'ın düşmanı Iblîs yüzüme çarpmak için bîr ateş parçası ile (karşıma) geldi. Bunun üzerine ben üç def'â: Senden Allah'a sığınırım; dedim. Sonra yine üç defa: Seni Allah'ın tam lânetiyle lanetlerim; dedim. Fakat o yine geri çekilmedi. Sonra kendisini yakalamak istedim. Vallahi eğer kardeşimiz Süleyman'ın duası olmasaydı, Iblîs muhakkak bağlı olarak sabahı boylayacak; Medine halkının çocukları onunla oynıyacaklardı.» buyurdular.
Ebû Hüreyre Hadîsini Buharı «Namaz» «Tefetr», «Ehâdîsü'l - Enbiyâ» ve «Sı£at-ı Iblîs- bahislerinde; Nesâ! dahî «Tefsir» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
İfrit: Habîs ve Münker demekdir. Zeccâc'm beyânına göre ise ifrit bir işe mubâlegah sûretde nüfuz eden ve onda pislik ve belâ husule getiren ma'nâsınadır.
Bir münâsebetle yukarılarda da arz ettiğimiz vecihle Cin: Bir nevî mah-lukâtdır. Ulemâ mevcudatı şöyle taksim ederler: Mümkinâtdan olan bir mevcûd kâinat boşluğundan yer tutmaz, yer işgal edenlerede sıfat olmazsa ona rûh denilir. Ruhlar süflî ve ulvî olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Süfli kısım dahî hayırlı, hayırsız olmak üzere iki kısım olur. İşte süflî er-vâhın hayırlı olanlarına cinlerin sulehâsı; kötü olanlarına şeytanlar de-nilmişdir. Ulvî ruhları dahî cisimlere taalluk etmeleri ve etmemeleri noktayı nazarından taksimata ta'bî tutarlar. Mevzûumuzun onlarla alâkası bulunmadığı için sözü yalnız cinlere münhasır bırakacağız. Cin kelimesinin esâsında örtünmek, gizlenmek ma'nâları vardır. Hattâ ana karnındaki çocuğa cenîn denilmesi dışarıdan bakıldığı zaman görülmediği içindir. Cinler de ekseriyetle görülmedikleri için kendilerine bu isim veril-mişdir. Abdürrezzâk'm rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSetlem)'e gelen ifritin kedi suretinde göründüğü bildirilmiştir.
Cinler hakkında Buharı Mütercimi Ahmed Naîm Bey merhum şunları söylemişdir:
«Bu münâsebetle şunu arz etmek îcab ederki Allah'ın hayat sahibi mahlûkâtı yalnız maddî âlemdeki insan ile —Nevilerini saymakla bitiremediğimiz—» hayvanlardan ibaret değildir:
«Rabbınm ordularını kendisinden başka kimse bilmez.» [19] mantû-kunca Allah'ın ordularını, mahlûkâtın nevilerini ve cinslerini ancak Allah bilir. Onlardan akıl sahibi olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haber vermesi ile bilebildiğimiz iki takım vardırki onlar da meleklerle cinlerdir. Meleklerin hepsi ulvî ve mukaddes ruhlar olup emri ilâhîye itaatten zerre kadar sapmazlar. Durakları ulvî semâlar olduğu hâlde bir takımları Allah'ın emri ile meskenimiz olan yere kadar iner ve yine çıkarlar.
Cin denilen mahlûkaat taifesi ise bizimle beraber yeryüzünde sakindirler. Bunların da insan gibi mü'mini, kâfiri vardır. Kâfirlerine şeytan ismi verilir. Meleklerin de, cinlerinde varlıkları Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haber vermesi ile ve Kur'ân'ın Nassı ile malûm olduğundan «Bu türlü mahlûkaat yokdur.» demek Peygamber'! inkâra varır ve küfürdür. «Sahih müsbet ilimlerin bunlardan haberi yokdur. Biz nasıl tasdik edelim?» diyenlere cevâbımız pek basîtdir: Müsbet ilimlerin bilmediği daha neler var! Müsbet ilimlerin gayesinin kemâli hakikatleri aragtırmak-dır. Bildikleri, bilmediklerine nisbetle pek küçükdür. Müsbet ilim her şeyi bilirim dediği gün yöneldiği gayeden ayrılmış; ilimden çıkarak cehle inkı-lâb etmiş olur. timin kemâli, pek az bildiğini ikrar, cehlini itiraf eylemektedir.
«tlm-ü Fennin müsbet olarak kabul ettiklerini kabul, onların sükût ettiği şeyler hakkında hüküm vermekde tevakkuf ederim.» diyerek âlim tavrı takınanlar da ötekilerden daha bahtiyar sayılamazlar. Acaba fennin susmuş olduğu şeylere inanmak onun söylediklerine itikadı ihlâlmi edi-yorki tasdik hükmünü vermekden çekiniyorlar Bu sükût, tasdik etmemek demek olunca hakîkatta Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i tekzip için ihtiyar edilmiş olur. Bu, hakkı kabul etmemek için sahayı nazarı değiçtir-mekden başka bir şey değildir. Fennin hükmüne, kabul ve inkâr etmediği husûsda uymak, hakkı araştırmak aşkından ileri geliyorsa —hakdan yüz çevirmek istemiyene göre — akıl ve naklin kaahir te'yîdâtı İle müberhen olan Muhammed (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)*in nübüvvetine müstenid sa-hîh haberlerin asîmi araştırmamak neden? Herhalde hakla araştırmaya âşık olan kimse bu sahaya da biraz yüzünü çevirip aramaya çalışsa doğru yolu bulur. Bahusus mevzubahis olan mevzuun yeni yeni delileri de xih|nrr leri meşgul edip durmakdadır. Alafranga cincilik, bizim eski ıstılahımızda huddâmcılık mukaddimesinden başka bir ad veremiyeceğizn metapsişik acîp hâdiselerin tedkîki Avrupa ve Amerika'da hayli ilerlemifd&fcs H
Telekinezi, metapsişiklerin ıstılâhınca cazibe, hararet, elektrik gibi malûm olan tabiat kuvvetlerinin tesiri altında olmıyarak bir cismin kendi kendine harekete gelmesine deniyor. Medyum denilen ve beş duygunun hâricinde bir his alma hâssası gösteren kimselerin huzuru ile yapılan tecrübeler esnasında sandalyalarm ve oda içindeki diğer ağır eşyanın insan eli dokunmaksızın yerlerinden oynaması, cazibe kânununu istihfaf ile havaya kalkıp dolaşması ve bu harikulade hareketlerin, hâzır olanların arzularına tat>î olması, zevil'ukûl'den görülmeyen bir şahsın varlığını pek âlâ hissettiriyor.
Bununla beraber biz cinnin-'de, meleklerin'de varlığına istidlal için bu zevatın yaniii yamalak tetebbuâtma, kalın esrar perdesi arkasından

ve duygular kabilinden sezdikleri zayıf ma'lumâta ihtiyâç duymuyoruz. Bu tecrübeleri yapan âlimlerin nazarî bilgileri daha doğrusu ilmî vasfına hak kazanmamış faraziyeleri pek iptidâi olduğu için rûh gıdası olacak ve kalbe itminan verecek kuvveti hâiz olmadığından zanniyât kabilinden söyledikleri şeyleri ihtiyat ile telakki ediyoruz. Bizim bu- bâbda itimâdımız bu nevî mahlûkâtı bilfiil müşahede etmiş Peygamberimizin beyanâtıdır; ve bu hükümlerimiz o sâdık beyanâtın hududu ile tahdîd edilmişdir. Oradan nasıl telakki etmiş isek öylece kabul eder ona kendiliğimizden bir şey katmayız. Avrupalı ve Amerikalı ilim sahiplerinden bahsedişimiz —onların bu bâbdaki fikir ve nazariyeleri bize uysun uymasın — yalnız vahy'i inkâr edenlere malûmat sahalarının henüz pek dar olduğunu, hakîkatları kendilerince meçhul olan her şey'i ulu orta düşünmeden inkâra kalkışmanın hakikat nâmına tehlikeli ve ilim nâmına küfr-ü ilhâd olduğunu anlatmak içindir.» [20]
Ebû Abdillâh E -Mâzirî (453-536) : «Cinler rûhânî bir takım lâtîf cisimler olup bağlanacak sûretde şekillere girmeye kabiliyetleri vardır...> demişdir. Bâzıları cinlerin aslî suretleri ile görünmeleri Peygamberlerden başka kimseye mümkin olmadığını iddia etmişler; insanların onları kendi suretlerinden başka şekilde gördüklerini söylemişlerdir. Ancak Nevevî 'nin dediği gibi bu mücerred bir dâvadır, sahih senedi yoksa reddolunur. Resulü1 1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in:
«Sonra kardeşim Süleyman'ın sözünü hatırladım...» ifadesinden mu-râd, Kaadı Beyzâvi'ye göre: Cinler üzerinde tasarrufun Süleyman (Aieyhisselam) 'a mahsûs oluşudur. Tuttuğu cinnîyi bağlamaması bundan dolayıdır. Yahut tevâzuan ve teeddüben bağlamakdan vaz-geçmişdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Süleyman (Aieyhisselam) arasındaki kardeşlik esâsât-ı diniye itibârı ile yahut şeriatları arasındaki benzeyiş ciheti iledir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda amel-i kalîl caizdir.
2- Cinler mevcûddur. Ve onları insanlardan bâzıları görür. Gerçi Teâlâ hazretleri şeytân hakkında:
«O ve onun kabilesi siz onlan görmediğiniz hâlde sizi görürler.» bu-yurmuşdur. Fakat bu âyetden murâd insanların cinleri hiç görmemesi değil ekseriyetle görmemesidir. Şayet hiç göremiyecek olsalardı Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Sabahleyin sizlerde hepiniz göresİniz diye onu mescidin direklerinden birine bağlamak gönlümden geçti.» demezdi. Evet cinler ekseriyetle insanlara görünmezler. Teâlâ Hazretleri; kulları cinleri görmemekle kork-sunlarda onların şerrinden Allah'a sığınsınlar, Allah'dan aman dilesinler diye onları insanlara her zaman göstermemekle insanları imtihan ve ip-tilâ etmişdir. Allah'ın has kullarının bu bâbda başka bir hükme tabî ol* maları caizdir.
3- Cinlerin aslî unsurları olup ateş unsuru üzerine bakî değildirler. Çünkü öyle olsa onlardan bir ifritin bir ateş parçası ile gelmesine hacet kalmaz; bizzat kendisinin dokunmakla, dokunduğu kimseyi yakması îcab ederdi.
4- Hadîs-i şerif Süleyman (Aîeyhisseîâm) 'in ashabının cinleri gördüklerine delildir. Bu onun Peygamberliğine delâlet eden mucizelerinden biriydi.
5- îbni Battal 'a göre Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ifriti görmesi ona mahsûs hallerdendir. Nitekim melekleri görmesi de Öyle idi. îbni Battal 'm bundan sonraki sözlerinden anlaşılıyor-ki insanların cinleri aslî şekilleri ile görmesi mümkün değildir. Cinler onlara başka başka şekillerde görünürler. Nitekim Ensâr'dan birisi evinde yılan suretinde bir cinnî görerek onu öldürmüş ve kendisi de ölmüşSü. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de mtislti-man olmuş cinler bulunduğunu binâenaleyh bu gibi yerde sürünen hayvanları gördükleri vakit onlara üç def'â seslenmeleri gerektiğini* seşlenjl-diği takdirde görünürse Öldürmelerini ashâb-ı kirâmına ta'lîm buyurmuş,-dur. Bu husûsdaki hadîsi Tirmizî ile Nesâî, Hz. Ebû -îdi Hudrî'den rivayet etmişlerdir.
Allâme Aynî, cinlerin muhtelif şekillere girebildiklerini, insan, yılan, akrep, deve, sığır, koyun, at, eşek, katır ve kuş suretinde göründüklerini söyler.
6- Esîri mescide bağlamak caizdir. Hattâ Buhârî buna dâir bir bâb tahsîs etmişdir. El-Mühelleb: «Bu hadîsde kaçmasından korkulan borçlu v.s.'nin mescide ve başka bir yere bağlanması caiz olduğuna delîl vardır.» diyor.
7- Bir kimse haber verdiği şey'in büyüklüğünü göstermek için kendiliğinden yemîn edebilir.

9- Namazda Çocuk Taşımanın Cevazı Babı

41- (543) Bize Abdullah b. Meslemete'bnü Ka'neb ile Kuteybetü'-bnti Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Malik, Âmir b. Abdillâh b. Zü-beyr'den rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e Sana Âmir b. Abdillâh b. Zübeyr, Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den, o da Ebû Katâde'den naklen:
Resû]üttah(Sallallahü Aleyhi ve Setlem) Ebu'I - As b. Rabî'in ve Zey-neb binti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kızı Ümâme kucağında olduğu hâlde namaz kılardı. Ayağa kalktığı vakit onu kucağına alır; secdeye vardıkta bırakırdı.» Hadîsini rivayet etti mi? dedim. Yahya: «Malik evet» cevâbını verdi., dedi.

42- (...) Bize Muhammed b. Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Süfyân, Osman b. Ebî Süleyman ile îbn Aclân'dan rivayet etti. Onlar da Âmir b. AbdiIIâh b. Zübeyr'i;[21] Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den, o da Ebû Katâdcte'l - Ensarî'den naklen rivayet ederken işitmişler, ^bû Ka-tâde şöyle demiş:
«Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyi Ümâme binti Ebîl - As — ki Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SelUm) 'in kerîmesi Zeyneb'in de kızıdır.— Omuzunda olduğu hâlde cemaata imam olurken gördüm. Rükû'a vardığı vakit o'nu bırakıyor; secdeden başını kaldırdığı zaman tekrar alıyordu.

43- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbni Vehb, Mahramatti'bnü Bükeyr'den naklen haber verdi. H.
(Dedi ki) Bize Hârûn b. Saîd el - Eylî'de rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Mahrame, babasından, o da Amr b. Süleym Ez - Zürakî'den naklen haber verdi. Amr, şöyle demiş: «Ben Ebû Katâdetel - Ensâriyi şöyle derken işitdim: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*! halk'a namaz kıldırırken gördüm. Ümâme binti Ebîl -Âs'da boynunda idi. Secdeye gittimi onu bırakıyordu.» -

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys rivayet etti. H.

(Dedi ki) : Bize Muhammed b. El - Müsennâ'da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebî Bekir El - Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdülhamî b. Ca'fer rivayet etti. Bunlar topdan Sâîd-i Makburî'den, o da Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den naklen rivayet etmişlerdir. Amr, Ebû Katâde'yi:

«Bir defa biz mescidde oturuyorken yanuniza Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkageldi.- diyerek yukarkilerin badîs'i tarzında rivayet ederken işitmiş. Yalnız o namazda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in imam olduğunu söylememiştir.

Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve «Edeb» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.

Hz. Ümâme, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en büyük kerîmesi Zeyneb (Radiyallahû anha) nın kızı idi.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Hz. îbrâhimden ma'dâ bütün çocukları ilk zevcesi Hadîcet ü'1-Kübrâ (Radiyallahû anha) 'dan dünyâya gelmişlerdir. İbrahim ise Mâ-riye-i Kiptîye 'den doğmuşdur. Bâzıları evlendiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yirmibir yaşında olduğunu; birtakımları yirmibeş, daha başkalanda otuz yaşlarında olduğunu söylerler. Hz. Hadîce'nin dahî evlendiği zaman kırk ve kırkbeş yaşlarında olduğunu söyleyenler vardır. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Efendimizin Hz. Hatice 'den Zeyneb, Rukîye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıme isminde dört kızı ile Kasim ve Tâhir isimlerinde iki oğlu dünyâya gelmişdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in künyesi Kaasim'in ismi ile Ebû'1-Kaasim'dir.

îşte Hadîs-i şerîfde ismi geçen Ümâme Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in torunu ve en büyük kerimesi Zeyneb'in kızıdır. Ümâme'nin babası Ebû'l-Âs b. Rabî 'dir. Bu zât'ın ismi ihtilaflıdır. Bâzıları Yâsir, bâzıları Lakît; bir takınılanda Kaasim olduğunu söylerler. Hz. Ebû'l-Âs, Hadîcetü'l-Kübrâ (Radiyallahû anha) 'nın kızkardeşi oğludur. Ebû'1-As (Radiyallahû anh) mal, emânet ve ticâret hususunda Mekke'nin sayılı eş-râfındandı. Kızını onunla evlendirmek isteyen, Hz. Hadîce olmuş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu işe rizâ göstermişdir. Hz. Zeyneb'in evlenmesi islâmiyetden öncedir. Ebû'l-Âs (Radiyallahû anh) Mekke'nin fethinden Önce müslüman olmuşdur. Bedir gazasında henüz müşrikler tarafında idi; hattâ onlarla beraber esir düşmüşdü. Mekke müşrikleri esirlerini kurtarmak için ResûIIüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimize onların fidyelerini göndermişlerdir. Bu meyanda Zeyneb binti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de zevci 'E bû'l-Âs'ı malla kurtarmak için bir gerdanlık göndermişdi. Bu gerdanlığı kendisine annesi Hadîce (Radiyallahû anha) izdivaç hediyesi olmak üzere zifaf gecesi takmışdı. Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) gelen fidyeler arasında bu gerdanlığı görünce son derece rikkata gelmiş ve kendini tutamıyarak ağlamışdı. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyni ve Seüem) Efendimizin o anda neler hatırladığını ve ne derece teessür ve heyecan içinde kaldığını bizim kalemimizle tasvire imkân yoktur. Yalnız şunu arzedelim-ki bir yâd -1 hazinin en sarîh ifâdesi olan mübarek gözyaşları bütün Ashâb-ı Kiramı teessüre garketmiş; onlarda ağlamışlardı. Neticede Ashâb-ı Kiramı ile bu husûsda istişare ederek münâsip görürlerse damadını serbest bırakmalarını onun nâmına fidye gönderilen bir anne yadigârının da gerisi geriye sahibine iade edilmesini teklif etti. Ashâb-ı Kiram bir ağızdan razı olduklarını ifâde ettiler ve Ebû'1-As'ı serbest bıraktılar. Gerdanlığı da iade ettiler. Yalnız Hz. Zeyneb (Radiyallahü anha) müslüman olduğu için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Medine'ye hicretine müsâde etmesini şart koşmuştu. Ebû'l-Âs bü; şartı kabul ve ifâ etti. Ebû'l-As, Hz. Zeyneb'i Medine'ye babasının yanma gönderdikten sonra bir sene kadar bir müddet Mekke'de müşrik olarak yaşadı. Nihayet o da Müslüman olarak Medîne-i Mûnev-vere'ye geldi. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) efendimiz zevcesini tekrar ona iade etti.

Ulemâ bu hadîsin hükmü hakkında bir hayli söz etmişlerdir. Nevevi şöyle demektedir:

"Bu hadîs Şafiî *nin mezhebi ile ona muvafakat edenlere delîldir. Onlarca gerek erkek ve kız çocuklaum, gerekse hayvanlardan bâzılarını farz veya nafile namazlarda üzerinde bulundurmak caizdir. Bu husûsda imam, cemâat ve yalnız kılan müsavidir.»

Hanefîler'e gelince: »Elbedâyı» sahibinin âmel-i kesir bâbmda beyân ettiğine göre âmel-i kesîr iki eli kullanmaya ihtiyâç mess eden şeydir. İki eli kullanmaya hacet olmayan şey'e amel-i kalîl derler. Amel-i kesîr namazı bozar. Amel-i kalîl ise bozmaz. «Bedayı'» sahibi bü husûsda misaller verdikten sonra şunları söyler: «Keza bir kadın çocuğunu kucağına alsa da emzirse namaz bozulur. Çünkü bunda amel-i kesîr vardır. Ama emzirmeden çocuğu kucağına almak namazın bozulmasını îcab etmez, «Bedâyi'» sahibi ondan sonra buradaki hadîsi rivayet etmiş ve: «BetûİÜl-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle yapması mekruh değildir. Çünkü çocuğu muhafaza edecek başka kimse bulunmadığı için o böyle hareket etmeye mecburdu. Yahut bunun meşru' olduğunu; namazı bozmadığını fiilen göstermek için öyle yapmıştır. Böyle bir hareket bizim zamanımız-dada ihtiyâcdan dolayı yapılıyorsa mekruh değildir. Fakat hacet olmaksızın yapılırsa mekrûhdur.» demişdir.

Eşheb'in imam-ı Mâlik 'den rivayetine göre Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kıldığı bu namaz nafile idi. Farz namazda böyle bir şey caiz olamaz.

Nevevî diyor ki: «Bu te'vîl fasittir. Çünkü (cemaata imamdı) sözü farz namaz kıldırdığı hususunda sarih yahut sarih gibidir.» Nevevî'nin bu sözü Resûlüllah (Şallaltahü Aleyhi ve Sellem)"m ekseriyetle farz namazlarda imam olduğuna bakarak söylenmişdir. Nitekim Ebû Dâvûd'un Hz. Ebî Katâde 'den rivayet ettiği bir hadîs'de bunu te'yîd etmektedir. Mezkûr hadîsde Ebû Katâde: «Bir defa biz öğlede veya ikindide namaz için Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) i bekliyorduk. Bilâl kendisini namaza davet de etmişdi. Anîden yanımıza çıktı. Ebûl-Âs'ın kızı Ümâme ya'nî kızının kızı boynunda idi, O hâlde Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) mihraba geçti; bizde arkasında saff olduk. İlah...» denilmektedir. Ancak Neyevl 'nin beyânına göre Mâ-Hkîler'den bâzıları bunun nıensûh olduğunu söylemiglersede neshe imkân yokdur. İmam Mâlik 'den bir rivayete göre Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazda üzerinde çocuk bulundurması zarûretden dolayı idi. Hattâ Mâlikîler'den bâzıları onun Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olduğunu bile söylemişlerdir.

Nevevî: «Bu dâvaların hepsi bâtıl ve merdûdtur. Çünkü hiç birinin delili yokdur. Bunlara bir zaruret de bulunmamaktadır. Bilâkis hadîs sahîhdir ve namazda çocuk taşımanın caiz olduğu da sarîhdir. Sonra bunda şeriat kaidelerine muhalif bir şey de yokdur. Çünkü insan temizdir. Karnındaki necaset ise. mâdeninde yânî yerinde bulunduğu için hükümsüzdür. Çocukların elbise ve vücûtları temizdir. Bu gibi fiiller az olursa yahut ara vererek yapılırsa namazı bozmıyacağma şeriatın delilleri çokdur. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu caiz olduğunu bildirmek için yapmışdır...» diyor.

Nevevî 'nin bu izahatına mukabil Aynî de şunları söylemiş-dir: «Ulemâdan bâzısı böyle bir şey yapanın namazı yeniden kılması îcâb etmiyeceğini söylemiş ve bu hadisle istidlal etmişdir. Ma'mâfih namazda böyle bir şey yapılmasını hoş görmediğini de sözlerine ilâve etmişdir. I Imam-ı Ahmed b. Hanbel bunu caiz görürmüş. Hattâbî: «Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bu işi kasden yapmamışa benzi-jyor. Gâlibâ çocuk namaz hâricinde ona alıştığı için namazda İlçende kendisine takılmış ve boynuna sarmaşmış o da onu defetmemişdir. Çocuk omurunda İken secde etmek ist edimi onu yere koymuş; kalkmak istediği zaman ravru yine üzerine tırmanmış; Resul--ü Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de »na manî olmomışdır. Bence hadîsin vechi budur. Resûlüllah (Salîallahü lleyhi ve Sellemy'm namazda defâatle tutup kapması, kucağına alması hemen hemen ihtimâl verilecek bir şey değildir. Zîrâ bu husûsdaki amel çok olur ve tekerrür eder. Sonra bu hâl namaz kılanı namazından da alıkor. Fahri Kâinat (SallaîlahüAleyhiveSellem) efendimizi çizgili bir seccade namazında meşgul eder de başkasını değiştirirse bu keyfîyetde bir iş onu nasıl meşgul etmez...» diyor.

Nevevî, Hattâbî 'nin bu sözünü hulâsa ettikden sonra onun için dahî: Bâtıl ve mücerred bir da'vâdır...» demişdir. O seccade meselesi ile Ümâme'nin kucağa alınması arasında fark görmekde ve: Seccadenin hiçbir faydası olmaksızın kalbi meşgul ettiğini, çocuğu taşımanın ise birçok fâideleri mütezammin olduğunu; bu suretle aralarında fark bulunduğunu söylemekde ve: «Doğrusu bu hadîs namazda çocuk yüklenmenin caiz olduğunu beyân için vârid olmuşdur.» demektedir.
Mâliküer'den bâzıları: «Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) çocuğu yere bıraksa ağlar; ve bu suretle onu kucağına almakdan daha ziyade meşgul ederdi.» demişlerdir. Bâzıları bu husûsda farz ile nafile namazlar arasında fark görmüşlerdir. Ekseri ulemâ ise bu işin tevali etmediğini, çünkü namaz erkânı arasında tume'nînet bulunduğunu söylemişlerdir.
Fâkihânî diyor ki: Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümâme'yi namazda kucağında bulundurmasının sırn araplarm kız çocuklarına karşı gösterdikleri haşîn muameleyi reddetmekdir. Onlara bu husûsda son derece muhalif olduğunu göstermek için namazda bile kız çocuğunu bağrına basmışdır.»

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Küçük çocukları mescide götürmek caizdir.
2- însan veya temiz bir hayvan taşıyan bir kimsenin onunla namaza durması caizdir.
3- Hadîs-i şerîf Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in tevâzu'-una; küçüklere şefkat vr ikramına delildir.

10- Namazda Bir İki Adım Yürümenin Cevazı

44- (544) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd ikisi birdsn Abdülâzîz'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Abdülâriz 1». Ebî Ha-zim, babasından naklen haber verdiki: Minberin hangi ağacdan yapıldığında ihtilâf eden bâzı kimseler Sehl b. Sa'd'a gelerek sormuşlar. Sehl:
«Vallahi ben onun neden yapıldığını ve kimin yaptığını bilirim. Re-sûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) *in onun üzerine oturduğu ilk günüde gördüm. (Râvî denmiş ki) Ben kendisine:
Ya Ebâ Abbasî Bize anlatsana! dedim. Şunları söyledi:
Resûlüllah (SailaİIahü Aleyhi ve Sellem) bir kadına haber gönderdi (Ebû Hazim de miski: Sehl o zaman bu kadının ismini söylemişti) (Buyurdu İd) :
«Marangoz olan kölene bak da benim için basamaklar yapsın; onların üzerinde halka hitâb edeyim!» Bunun Üzerine o köle şu Üç basamağı yaph. Sonra ResûlüİIah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) onların nereye konacağını emretti ve şu yere kondular. Bunlar ılgın ağacından yapılmışlardı.
Yemîn ederimki ben Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in minber Üzerinde iken ayağa kalkarak tekbîr aldığını, arkasından cemaatın da tekbîr getirdiğini görmüşümdür. Sonra rükÛ'dan doğruldu ve minberden inerek gerisin geriye gitti ve minberin dibine secde etti. Sonra tekrar minber üzerine avdet etti. Namazını bitirinceye kadar böyle yaptı. Sonra halk'a dönüp:
«Ey NâsI Ben bunu bana uyasınız ve benim namazımı öğrenesin iz diye yaptım.» buyurdular.

45- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize W-kûb b. Abdirrahmân b. Muhammed b. Abdillâh b. Abdilkaarî El-Kureşi rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebû Hâzim rivayet etti ki: Bir takım adamlar Sehl b. Sa'd'a gelmişler. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İbni Ebî Ömer'de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Eb Hâzim'-den naklen rivayet etti. Ebû Hâzim şöyle demiş. (Bir takım adamlar) Sehl b. Sa'd'a gelerek Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberinin neden yapıldığını ona sordular... ve Hâviler hadîsi İbni Ebî Hâzim hadîs'i gibi rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» Şahsinin müteaddid yerlerinde; Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî ayni yerlerde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif de mevzûbahs edilen şey Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberinin hangi ağaçdan ve kimin tarafından yapıldığı, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onun üzerinde namaza niyetlendiği, sonra inerek yere secde ettiği mes'elelerdir.
Minber hakkında münâkaşa eden ashabın bu mes'eleyi hail için Hz. Sehl b. Sa'd'a müracaat etmeleri ashâb-ı kiramdan o gün en yaşlı zât o olduğu içindir. Rivayete nazaran Hz. Sehl Medine'de en son vefat eden sahâbîdir. Hicretin doksan birinci yılında takriben yüz yaşında vefat etmişdir.
Gâbe [22]; asıl itibârı ile orman demekdir. Fakat burada Medine'den Şam'a giden yolun üzerine tesadüf eden husûsî bir ormanın ismidir. Meşhur Uraneliler vak'âsı yani Urane kabilesinin Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in deve çobanına baskın yaparak öldürmeleri ve develeri almaları hâdisesi bu yerde vuku bulmuşdur.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberini yapan doğramacının ismi ihtilaflıdır. Bu bâbda altı yedi isim sayılmışdır. Bunların içinde en ziyâde kabule mazhar olan isim Meymûn olmasıdır. O târihde Medine'de yalnız bir doğramacı bulunuyormuş; o da bu zatmış. Hz. Meymûn bir rivâyetde Sa'd b. Ubâde (Radiyallahû anhj'*txit diğer bir rivâyetde Ensârdan bir kadmın kölesiymiş.
İbni S a' din «Tabakât- ında Hz. Ebû Hüreyre 'den ve daha başkalarından rivayet edilen bir hadîse göre;
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) cum'â günleri bir hurma kütüğünün üstünde hutbe okurmuş, nihayet o kütüğün üzerinde durmak kendisine güç geldiğini söylemiş. Bunun üzerine Temînı-i Dârî (Radiyallahû anh) «Sana samda gördüğüm gibi bir minber yapayım mı?» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buhusûsda müslümanlarla istişare etmiş; minber yapmasını münâsip görmüşler. Abbâs b. Abdülmut-talip (Radiyallahû anh) usta bir kölesi olduğunu söylemiş Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Ona emretde minberi yapsın!» buyurmuşlar ve Minberi iki basamakla birde oturacak yerden ibaret olmak azere o zât yaparak yerine yerleştirmiş.»
Yine İbni Sa'd 'in sahih bir senetle rivayet ettiğine göre;
Ashâb-ı kiram: «Yâ Resulâllah! insanlar çoğaldı; üzerinde hutbe okuyacak bir şey yapsan münâsib olur.» demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna razı olmuş. Sehi, demişki: «O gün Medine'de yalnız bir tek doğramacı vardı. O doğramacı ile ikimiz Gâbe denilen yere gittik. İşte bu minberi ben onun ılgınından kestim.»
Görülüyorki minber yapması için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat edenlerle kölenin ve sahibi olan Ensârlı kadının isimleri belli değildir.
Bâzıları doğramacı kölenin sahibi olan Ensârlı kadının Âişe isminde olduğunu söylemişlerdir. Hattâ bir rivâyetde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e minber yaptırmayı bizzat bu kadın teklif etmişdir.
Minberin târihi de ihtilaflıdır. 1bni Sa'd'in rivayetine göre hicretin yedinci senesinde yapılmışdır. Fakat bu târihe itiraz olunmuşdur. İbni

Neccâr'a göre hicretin sekizinci senesinde yapılmışdır. Ancak bunuda iik hadîsi reddetmektedir. Çünkü o hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minber üzerinde bulunduğu zikredilmişdir. Hâsılı minberin hangi târihde yapıldığı yüzde yüz kestirilememekle beraber yedi veya sekiz târihleri civarında yapıldığı anlaşılıyor.
Tufeyl b. Übey b. K â b 'in babasından rivayet ettiği bir hadîse göre;
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidinin tavanı hurma dallarından ma'mûl bulunduğu sıralarda bir hurma kütüğünün üzerinde hutbe okuyormuş.» Ashabından biri:
— «Yâ Resulâllah! Sen bir minber yapsan ve cum'â günü onun üzerine çıksan da o günkü I ut lı en i herkes işitse ya! demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu teklife razı olmuş ve kendisine üç basamaklı bir minber yapılmış. Minber yapılaıak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yerine konuldukdan sonra artık hutbeyi onun üzerinde okumaya başlamış. Fakat minbere doğru ilerleyip eskiden üzerinde hutbe okuduğu kütüğü geçince kütük feryada başlamış ve yarılmış, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) minberden inerek kütüğü mübarek eliyle meshetmiş ve yine minbere dönmüş.» Hz. Âişe'den bir rivayete göre;
Resûlü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kütüğü eliyle mesh ederek teskin buyurduktan sonra kütük batmış gitmiş.» Bir rivayete göre ise;
«Kütük hâli üzere kalmış mescid-i Nebevi yıkıldığı zaman onu Übey b. Kâ'b (Radtyaîlahû anh) almış kurt yiyip dağılıncaya kadar onun yanında kalmış.» Hadîsin bir rivayetinde; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Eğer ben bu kütüğü mesh etmeseydi m kıyamete kadar inler dururdgj»
buyurduğu bildirilmişdir.
Bu minber tâ Hz. Muâviye zamanına kadar böylece üc basa-« maklı kalmışdır. Nihayet Muâviye (Radiyallahû anh) zamanında, ve onun emriyle Medine valisi bulunan Mervân, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberine alt kısmından üç basamak daha ilâve etmig-dir. Târih kitapları onun sebebini de şöyle izah ederler.:
Hz. Muâviye Medine valisi Mervân'a emir göndererek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberini istemiş o da minberi söktürerek Muâviye'ye göndermek istemiş derken tesadüfen güneş tutularak Medine karanlık içinde kalmış; o dereceki gökte yıldızlar görünmüş. Halk bunu minberin nakline yormuşlar. Bunun üzerine dedikodu ve gürültü büyümüş nihayet Mervân meydana çıkarak hutbe okumuş; ve bunu kendiliğinden yapmadığını; Emİrü'I - Mü'minîn'in böyle istediğini balk'a anlatmış. İş daha fazla büyümeden minber eski yerine konmuş. Fakat bu arada alt kısmından üç basamak daha ilâve edilmiş. Mezkûr minber uzun zaman böylece devam etmiş nihayet 654 târihinde Mescid-i Nebevi ile birlikde o da yanmışdır. Bundan sonra ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mescidine muhtelif zamanlarda müteaddide hükümdarlar tarafından minberler gönderilmişdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Cemaata Öğretmek ve kendine ta'bî olmalarını sağlamak maksadıyla minber üzerinde namaz kılmak ve cemâatdan daha yüksek bir yer^ de bulunmak caizdir. İhtiyâç olmaksızın imamın cemâatdan yüksek yere çıkması mekrûhdur. İmam Şafiî ile imam Ahmed'in ve Leys'in kavilleri budur. îmam Mâlik ile Şafiî 'den bir rivayete göre bu memnû'dur. Evzâî dahî ayni kavle kail olmuşdur. İbni Hazm, Ebû Hanîfe'den dahî «Memnû'dur» dediğini rivayet etmişse de doğru değildir. Ebû Hanîfe 'nin kavli kerahetle caiz olmakdır. Yine İmam Âzam'la diğer Hanefîyye imamlarından bir rivayete göre imam cemaatdan bir adam boyu yüksekde bulunursa namaz caizdir. îmam Mâlik 'den bir rivayete göre ise imamın cemaatdan bir az yüksek bulunması caizdir.
2- Namazda az yürümek namazı bozmaz. HanefÜer'den E1-Muhît» nâm eserin sahibi: «Namazda bir adım yürümek onu bozmaz fakat iki adım yahut daha fazla yürümek bozar.» demişdir. Bu takdirde Resûliillah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu şekilde kıldığı namaz dahî bozulmak icab edecek gibi görünürsede hakîkatda bozulmaz. Çünkü namazın yararına yapılan hareket namazı bozmamak ve mekruh olmamak icab eder. Nitekim bir kimse bir saffda yalnız başına kalsa öndeki saffdan birini kendi yanma çekebilir. Bu suretle ikisi bir saff teşkil ederler. Ön saffdan çektiği kimse bir veya iki adım yürüse bile yine namazı bozulmaz.
Ha11âbi diyorki: «Az amel namazı bozmaz. Resûliillah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberi üç basamak idi. İhtimâl ikinci basamakda durmuşdur. Binaenaleyh minberden inip çıkarken yalnız iki adım atmış olur.»
3- Ayrı ayrı olmak şartiyle fi'l-i kesir namazı bozmaz. Çünkü minberden inmek ve çıkmak tekerrür etmişdir. Bunların mecmuu amel-i ke-sîr sayılır. Fakat ayrı ayrı ele alınırlarsa bunlar birer amel-i kalîldir.
4- Minber yapmak ve hatibin minber üzerine çıkması, minberin mihrabın sağında olması müstehabdır. Minber yoksa yüksek bir yere çıkılır. İmamın namaz esnasında cemaata namaz fiillerini öğretmesi caizdir. Bu ibâdete şerik koşmak kabilinden değil, cemaata işittirmek için tekbîri yüksek sesle almak kabîlindendir.
5- Bir şey'i yalnız bir âlim bilirse o şey zayi' obuasın diye onu başkalarına söylemesi gerekir.
6- Her yeni şey'e yâ şükür yahut teberrük için namazla başlamak müstehabdır.

11- Namazda Elleri Böğrüne Dayamanın Kerahati Babı

46- (545) Bana Hakem b. Mûsâ el - Kantarı rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdullah b. Mübarek rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Hâlid ile Ebû Üs&me hep birden Hişâm'dan, o d Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ettiler ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kimsenin elleri böğründe namaz kılmasını nehy etmişdir. Ebû Bekir'in rivayetinde İse: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehiy buyurdu.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhârî -Duafâ'» ve «Namaz» bahislerinde; Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Hadîsin lâfızları da muhtelifdir.
Hasr: Eli böğrüne koymak demekdir. Namazda elini böğrüne koyarak durana muhtasır derler. Ancak bu kelime namaza mahsûs değildir. İhtisar kısaltmak ve eline sopa alarak dayanmak manâlarına da kullanılır. Şu var-ki birçok hadîs ulemâsı onu namazda ellerini böğrüne koymak ma'nâsına almışlardır. Yoksa ihtisar kısa kesmek, kısa sûre okumak yahut kısa âyetler okumak ma'nâsına da geldiği gibi namazı kısa kesmek manasına gelebilir. Bu sözlerin içinde Hadîs-i şerife yakışan en sahih ma'nâ birincisidir. Ebû Davud'un Hennâd tarikiyle rivayet ettiği bir hadîs'de bu manâyı te'yîd eder. Mezkûr hadîsde râvî namaz kılarken Hz. ömer'in yanına durduğunu ve ellerini böğrüne koyduğunu; namazdan sonra Ömer (Radiyallahû anh) 'in sitemde bulunduğunu bildirmektedir.
Hasrın niçin nehiy edildiği ihtilaflıdır. Bâzıları iblîs cennetden elleri böğründe olarak çıktığı için nehiy edildiğini söylerler. Bâzıları bunu ya-hudiler çok yaptığı için nehiy edildiğine kaani'dirler. Bunu Buhârî dahî zikretmişdir. Birtakımları elleri böğrüne dayamak

cehennemliklerin rahatı olduğu için namazda bundan nehy edildiğini söylemişlerdir. Hattâ: Ellerini böğrüne dayamak büyüklenen kibirlilerin âdeti olduğu için namazda nehiy edildiğini söyleyenlerde vardır.
Bâzılarına göre namazda ellerini böğrüne dayayıp da durmak felâ-ketzade şekillerinden bir şekildir. Namazda bundan dolayı menedilmişdir.
Namazda elleri böğrüne bağlamanın hükmü ihtilaflıdır, lbni Ömer, İbni Abbâs, Aişe (Radiyallahû arthûm) ile İbrahim Nehaî, Mücâhid, Ebû Miclez ve diğer ulemâya göre mekrûhdur. İmam Âzam, imam Mâlik, imam Şafiî ve Evzâî "nin mezhepleride budur. Zâhirîler'e göre namazda ihtisar yapmak haramdır.
Gerçi bir hadîsde : «İhtisar yapanlar kıyamet gönünde yüzUrind» nOr parlayarak haşrolacaklardır.» buyurulmuşdur. Fakat bâzdan buna: «Aslı meçhul bir hadîsdir. İhtisardan nehy hususundaki sahih hadîslerede muhalif dir.* diye cevap vermişlerdir,
Cehennemde ebedî kalacak küffâr orada hiçbir rahat yüzü görmiye-cekleri hâlde Hz. Ebû Hüreyre hadîsinde:
«Namazda ihtisar yapmak cehennemliklerin rahatıdır.» buyurulmasi yek nazarda garîp görünürsede cehennemliklerin belki bir parça râhât ederiz ümidi ile ellerini böğürlerine koymaları fakat netice itibârı ile hâllerinde hiç bir değişiklik olmaması muhtemeldir.

12- Namazdayken Ufak Taşları Atmanın ve Toprağı Düzeltmenin Keraheti Babı

47- (546) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hişâm-i Destevâî, Yahya b. Ebî Kesîr'-den, o da Ebû Seleme'den, o da Muaykîb'[23] den naklen rivayet etti. Muaykîb şöyle demiş: Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Seilem) mescidde mesh'i yani çakıl taşlarını gidermeyi zikretdi de:
«Eğer mutlaka yapacaksan bari bir defa yap!» buyurdular.
48- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki)
Bize Yahya b. Saîd, Hişâm'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana İbni Ebû Kesir, Ebû Seleme'den, o da Muaykîb'den naklen rivayet etti ki: Ashâb Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e namaz içinde (taş) gidermeyi sormuşlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Bir defa'd ir» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîs'i Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîri'de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hâlid (ya'nî İbni'l - Haris) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hi-şâm bu isnâdla rivayet etti. Ve bu hadîsde: «Bana Muaykîb rivayet etti...» dedi. H.

49- (...) Bize bu hadis'i Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hasen b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şeybân Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme şöyle demiş: Bana Muaykîb rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve SeUem) secde edeceği yerdeki toprağı düzelten adam hakkında:
«Eğer bunu yapacaksan bari bir kere yap!» buyurmuşlar.
Bu hadîs'i Buhârî «Namaz» bahsinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce dahî ayni bahisde muhtelif râ-vîlerden tahrîc etmişlerdir.

Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmışdır:

1- Namazda bir defaya mahsûs olmak üzere secde yerindeki taşlan gidermek caizdir. Ashâb-ı kiramdan Ebû Zerr, Ebû Hüreyre ve Huzeyfe (Radfyallahü anhûm) buna ruhsat verirlermiş. İbni Mes'ûd ile İbni Ömer (Radiyallahü anh) da namazda secde yerindeki taşları giderirlermiş. Tabiînden İbrâhîm Nehaî ile Ebû Sâl ih 'in mezhepleri de budur.
2- Hattâbî 'nin (319 - 388) beyânına göre ulemânın ekserisi bunun mekruh olduğuna kaildirler. Ashâb-ı Kirâm'dan ömerü '-bnü'l -Hattâb ile Câbir b. Abdi11âh (Radiyalîdhû anhûma) 'nm mezhebleri bu olduğu gibi Tabiînden Hasan-ı Basrî'nin ve Cumhûr-u Ulemâ'nın kavilleri de budur. Hattâ Nevevi bunun mekruh olduğunda bütün ulemânın müttefik bulunduklarını rivayet etmişdir. Çünkü secde edeceği yerdeki taşı silmek veya atmak namaz kılanı meşgul eder. Yalnız imam Nevevî'nin ittifak dâvası mutlak sûretde doğru değildir. Çünkü imam Mâl ik'e göre bunda bir beis yokdur. Hz. Imam, namazda kendisi de secdegâhındakî taşları silermiş. «Et-Telvîh» nâm eserde bunun Selef-i Şâlihînden bir cemaatdan nakledildiği bildiriliyor. Mezkûr zevat bir defaya mahsûs olmak üzere secde edecekleri yerdeki taşlan düzeltirler, fazlasını mekruh görürlermiş.
Zahirîlerde göre bir defa'dan fazla taş düzeltmek veya atmak haramdır. Onlara göre üzerine secde edeceği taşları hiç sılmemek efdaldır. Secde edeceği yeri namaza durmazdan önce düzeltmek gerekir. Tirmizî'nin Hz. Ebû Zerr'den tahrîc ettiği bir hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Biriniz namaza kalktı mı secdegâhındakİ çakıl taşlanın silmesin! Çünkü rahmet onun yüzüne vurur.» buyurmuşdur. Bu hadîs diğer sahîh kitaplarda da mevcûtdur. Tirmizî onun hakkında: iEbû Zerr'-in hadîs'i Ha sendir.» demişdir.
3- Alın'ı silmek de secde yerindeki taşları silmek hükmündedir. Kaadî îyâz (476 - 544) Selef-i Sâlihînin namazda ve mescidden çıkmazdan önce yüzlerim" silmeyi mekruh görürdüklerini rivayet etmişdir. İbni Mea'ûd şöyle demişdir:
«Dört şey cefâdas sayılır:
a) Sütresiz namaz kılmak,
b) Namaz bitmeden yüzünü silmek,
c) Ayakça bevl etmek,
d) Ezanı işitipde müezzine icabet etmemek.»

13- Namazda ve Namaz Dışında Mescide Tükürmekden Nehy Babı

50- (547) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer'den naklettiği şu hadîs'i okudum:
— Resûlüilah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (mescidin) kıble duvarında bir tükürük görmüş ve onu kazımış, sonra cemaata dönerek:
— «Bîriniz namaz kılarken yüzünün olduğu tarafa tükürmesin. Çünkü Allah (in kıblesi) namaz kıldığı zaman onun yüzünün döndüğü taraftadır.» buyurmuşlar.

51- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.
Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam rivayet etti. Bunların ikisi de Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.

Bize Kuteybe ile Muhammed b. Rumh'da Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize İsmail (y^nî îbni Uleyye) Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bize İbni Râfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize tbni Ebt FÜ4eyk^riyî-yet etti. (Dedi ki) Bize Dahhâk (Ya'nî İbni Osman) haber verdi. H.
Bana Hârûn b. AbdİllâK da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Haccâc b. Mfoi-hammed rivayet etti. Dedi ki: Îbni Cüreyc: Bana Mûsâ b. Ukb haber verdi; dedi. Bu râviîlerin hepsi Nâfi'den, o da Îbni Ömer'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmişler ki BesûlüUa (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) mescid'in kıblesinde bir tükürük görmüş. Yalnız Dahhâk müstesna! Çünkü onun hadîsinde: «Kıblede bir tükürük gördü.» denilmiş ve Mâlik hadîs'i mavnasında rivayet edütnişdİr.

52- (548) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Am-rü'n - Nâfcid hep beraber Süfyân'dan rivayet ettiler. Yahya dedi M: Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'deıı, naklen haber verdi ki: ResûlüIIah (Sallallahı Aleyhi ve Seİlem) Mescİd'in kıblesinde tükürük görmüş de o'nu çakı! taşı ile ovalamış, sonra bir kimsenin sağına yahut önüne tükürmesini yasak etmiş. Lâkin soluna yahut sol ayağının altına tükürmeyi emir buyurmuş.

(...) Bana Ebû't - Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize' tbni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ya'kûb b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam rivayet etti. Bunların ikisi de İbni Şihâb'dan, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etmişler. Ona da Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd haber vermişler ki ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir tükürük görmüş...» ve hadîs'i îbni Uyeyne hadîs'i gibi rivayet etmişler.

(549)- Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den kendisine okunanlar meyanında olmak üzere duyduğu» onun da Hişâm b. Urve'den, onun da babasından, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîs'i tahdîs eyledi ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidin) kıble duvarında bir sümük veya tükürük görerek, onu kazımış.

53- (550) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Hart» hep birden İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize îbni Uleyye Kaasim b. Mi hr ân'dan,[24] oda Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin kıblesinde bir balgam görmüş ve cemaata dönerek:
«Sizin birinize ne oluyor ki RabbinİN kıblesine dönüyor da Önüne tükürüyor?!.. Hiç sizden biriniz kendisine doğru dönülüpde yüzüne tükûrül-mesini ister mi? O hâlde biriniz tüküreceği zaman sol tarafına, ayağının altına tükürsün! Buna imkân bulamazsa şöyle yapsın!» buyurmuşlar. Kaasim elbisesine tükiirmüş, sonra elbisenin iki tarafına birbiri üzerine oğuş-turmuş.

(...) Bize Şeybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdülvâris rivayet etti. H. Dedi ki: Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (İJfedi M) Bize Hüseyni haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivaye etti. Bu râvüerin hepsi Kaasim b. Mhrân'dan, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saîhlİahü Aleyhi ve Seİlem) 'den tbni Uleyye hadîs'i gibi rivâyetde bulunmuşlardır.
Hüseyni, hadîsinde: «Ebû Hüreyre: Sanki ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i elbisesini birbiri üzerine katlarken görür gibiyim dedi. cümlesini ziyade etmiştir.

54- (551) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l - Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti (Dedi ki) Bize Şube rivayet etti. (Dedi ki) Katâde'yi, Enes b. Mâlik'den rivayet ederken dinledim. Dedi ki: Resûlüllah (Saliallahü Aleyh ve Sellem):
«Biriniz namazda bulunursa muhakkak Rabbi ile münâ'cât eder. O hâlde sakın önüne ve sağ tarafına tükürmesin! Lâkin sol tarafına ayağının altına tükürsün!» buyurdular.

55- (552) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Kuteybe ise: Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti; dedi. Enefl şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mescidde tükürmek günahdır. Keffâreti'de onu gömmekdir.» buyurdular.

56- (...) Bize Yahya b. Habîb El - HârİsÎ rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hâlid (yâni İbnu'l - Haris) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivaye etti. Dedi ki; Katâde'ye mescidde tükürmenin hükmünü sordum, şu cevâbı verdi: Ben Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim: Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mescidde tükürmek günahdır. Keffâreti'de onu gömmekdir.» buyururken işittim.

57- (553) Bize Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed-Dubaî ile Şey-bân b. Ferrûh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mehdi b. Meymûı rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Uyeyne'nin azatlısı Vâsıl[25], Yahya b. Ukayl'den [26] o da Yahya b. Ya'mer'den, o da Ebû'l - Esved Ed - Dili'den, o da Ebû Zerr'den, o da Peygamber (Salîailahü A îeyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Efendimiz
«Ümmetimin butun âmelleri — iyisi, kötüsü — bana arzolundu. İyi amellerinin içinde yoldan atılan eziyet verici şeyleri gördüm. Kotu amellerinin içinde ise mescidde tökörOlüp de gömülmeyen balgamı gördüm.» buyurmuşlar.

58- (554) Bize Ubeydullâh b. Muâz El - Anberi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kehmes, Yezîd b. Abdillâh b. Şıhhîr'den, o da babasından naklen rivayet etti. ŞÖyle demiş: -Resû-lüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kıldım. (fttun tükürdüğünü, arkasından tükürüğü ayakkabı ile ovaladığını gördüm.»

59- (...) Bana Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi M) : Bize Yerfd b. Zürey', Cüreyrî'den o da Ebû'l - Ala' Yezîd b. Abdillâh b. Sıhhîmden, o da babasından naklen haber verdi ki; babası Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kılmış; «Tükürdü ve arkasından onu sol ayakkabı ile ovaladı.» demiş.
Bu hadîs'in muhtelif rivayetlerini Buhârî «Namaz» bahsinin müteaddid yerlerinde tahrîc ettiği gibi Kütüb-i Sitte sahihlerinden Ebû Dâvûd, Tîrmizî ve Nesâî dahî muhtelif râvüerden «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Bu husûsda daha başka rivayetler de vardır. Hatta Nesâî 'nin, Hz, Enes'den rivayetinde şöyle denilmektedir:

«Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) mescid'in kıblesinde bir balgam gördü bunun üzerine gadablandı. O derecede ki mübarek yüzü kıpkırmızı kesildi. Derken Ensâr'dan bir kadın kalkarak o balgamı kazıdı ve yerine koku sürdü. ResulüJlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bu ne güzel seyL» buyurdular.
Hadîs'in bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jin mihrâbda balgamı görünce:
«Bu mescid'in imâmı kim?» diye sorduğu; Kim olduğunu Öğrenince onu imamlıktan azlettiği, imanım zevcesi bunu haber alınca derhâl mihrabı temizleyerek koku serptiği, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce memnun kaldığı ve kadının imamın zevcesi olduğunu anlayınca kocasının dikkatsizliğini affederek yine imam bıraktığı kaydedilmektedir.
Nühâme: Göğüsden çıkan, balgamdır. Muhat: burundan akan şeydir. Ağızdan akana da busâk veya büzâk derler.
Yine bu hadîs'in bir rivayetinde Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz namazına durdu mu, artık o Rabbi ile münâcaat'da bulunur. Yahut Rabbi onunla kıble arasındadır. Binaenaleyh sakın kıble tarafına tükürmesin I Lâkin sol tarafına, yahut ayağının altına tükürsün...» buyurmuş-dur.
Münâcaat: Nevevî'nin beyânına göre kalbin huzur ve ihlâsına, Zikrullâh için hazırlığına işâretdir. Asıl münâcaat iki kişinin aralarında gizlice konuşmalarıdır. Allah'a münâcaatda bulunmak mecazdır. Çünkü hissî söz ancak kul tarafından söylenir. Şu hâlde buradaki münâcaat'dan murâd onun lâzımı olan hayırdır. Bu söz bir teşbih'de olabilir. Yânî namazda olan kimse Rabbi ile münâcaatda gibidir.
Yine hadîsin bir rivayetinden anlaşıldığına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duvardaki balgamı hutbe okurken görmüş ve minberden inerek onu si İmişdir. Hafta bir rîvâyetde za'ferân isteyerek yerine zâ'ferân sürmüş, dür.
Hadîs'in bir rivâyetindeki: «Çünkü Allah yüzünün olduğu taraftadır.» buyurulması mecazdır. Bundan, murâd: Kıble tarafının ta'zîm edilen bir yer olduğunu bildirmekdir. Bundan Allah'ın azametinin kasdedilmiş olması da mümkündür. Yâni namaz kılan kimse Allah'ın azametini düşünerek kıble tarafına tükürmemelidir. Sağ tarafa tükürmenin menedilraesi ise onun sol üzerine bir meziyet ve fazileti olduğundandır.
Hâsılı: Mescid içine tükürmek veya sümkürmek mutlak sûretde mem-nû'dur ve günahdır. Buna ihtiyâcı olanlar yanlarında mendil bulundurmalı ve ona tükürmeli, burnunu da onunla temizlemelidir. Mescidde süm-kürmenin kefareti o pisliği defnetmekdir. Buradaki defin sözünden ne kastedildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhûr'a göre murâd; pisliği mes-cid'in yerdeki toprağına veya kumuna gömmekdir. Mescid'in yerinde böyle bir şey bulunmaz da halı ve emsali şeylerle döşeli olursa o zaman de-1 fin'den murâd pisliği dışarıya çıkarıp atmak olur. Zâten ulemâ'dan b&n-lan: «Defin'den murâd onu mescid'den çıkartmakdır.» demişlerdir. Sonra ağız ve burundan çıkan iğrendirici şeylerin temizlenmesi yalnız mescide mahsûs değildir. Bu her yerde lâzımdır. İmam Mâlik 'den bir rivâyet'e göre, namaz hâricinde bu gibi şeylerin zararı yokdur. Fakat İbni Mes'ûd (Radiyaîîahû anh) 'dan rivayet edildiğine göre yalnız namazda değil, her zaman sağ tarafa tükürmek mekrûhdur. Hz. Muâz b. Cebel: «Müslüman olahdan beri sağ tarafıma tükürmedim.» demişdir.-Hz. Ömer b. Abdülâziz'in oğlunu bu gibi şeylerden mutlak sûretde nehyederdiği rivayet olunur. Bütün bunlar tükürmenin ve burun atmanın mutlak sûretde yâni namazda olsun olmasın usûlüne riâyetle yapılmasına delâlet ederler.
Hz. Ebû Übeydetü'bnü-Cerrah (Raâtytütahû anh) dan rivayet olunduğuna göre; «Kendisi bir akşam mescidde tükürmüş, tükürdüğü şeyi gömmeyi de unutmuş. Evine geldiği zaman bunu hatırlayınca hemen bir ışık bularak gecelikle tükürüğünü bularak gömmüş ve: «Allah'a hamd olsun ki bu gecenin günahını bana yazmadı.» demiş.
Görülüyor ki, bütün bu rivayetler insanları iğrendirecek bafgso^ Vfi' sümük gibi şeylerin görülecek yerlere atılmasını menetmekde, btmlâr^fçlitf1 mendil gibi şeyler kullanmaya ve binnetice temizliğe teşvik buyurmaktadır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Mescidlere hörmek ve ta'zîm göstermek, onları pisliklerden muhafaza etmek gerekir.
2- Kıble tarafı muhterem bir cihetdir.
3- Mescidde görülen tükürük v.s. pislikleri temizlemek icab eder.
4- Tükürecek olan bir kimse kıble ile sağ tarafın şeref ve faziletlerini düşünerek sol tarafına tükürmelidir. Hattâ Buh âr S 'nin bir rivayetinde: «Çünkü sağ tarafında bir melek vardır.» buyurulmuşdur. Buna benzer bir hadîs'i Ebû Şeybe'de sahîh bir senedle rivayet etmişdir. «Çünkü sağ tarafında bir melk vardır.» Duyurulması o anda sol tarafında melek bulunmadığına delâlet eder.
5- Tükürük, balgam ve sümük temizdirler. Yalnız İbrahim Nehâî 'nin bunların pis olduğunu söylediği rivayet olunursa da Nevevî: «Ondan böyle bir rivayetin sahîh olacağını zannetmem.» diyor.
Kurtubî: «Bu hadîs kıbleye doğru tükürmenin haram olduğunu bildirmektedir. Onu gömmek de kâfi değildir.» demektedir. Ulemâ'dan bâzıları, Kurtubî 'nin sözünü tercîh etmiş; bâzıları: «Tükürüğü gömmek onun keffâretidir» demiş; birtakımları da: Bu husûsdaki nehy'i ten-zîh'e hamletmişlerdir. Fakat esah olan kavle göre buradaki nehy kerâhet-i tahrîmiyye ifâde eder.
İbni Huzeyme ile İbni Hibbân'ın «Sahîh» lerinde Hz. Huzeyfe'den merfû' olarak rivayet ettikleri bir hadîs'de şöyle denilmektedir:
«Eğer bir kimse kıbleye doğru tükürürse kıyamet gününde tükürüğü iki gözünün arasında olarak gelecekdir.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâb'ından bir zât bir ce-maat'a imam olmuş ve kıbleye doğru tükürmüş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görmüş, namazdan çıktıkdan sonra:
«Bu adam artık size namaz kıldırmasın!» buyurmuşlar. Filhakika o zât sonraları yine cemaat'a imam olmak istemişse de ashâb-ı kiram kendisini menetmişler; ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözünü o'na haber vermişler. Adamcağız mes'eleyi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e açmış. Lâkin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinin bu sözü söylediğini tasdik etmiş ve Râvî'nin ifâdesine göre: «GâlİbâÂ: sen Allah ile Resulüne eziyet verdin.» buyurmuşdur. Buradaki eziyetin ma'n âsi: Allah ve Resulü'nün razı olamayacakları fiildir.
6- İmam mescidi erin hâlini teftiş ederek temizlik ve muhafazalarına ve keza ta'zîm olunmalarına dikkat etmelidir.
7- Namazda tükürmek, namazı bozmaz.
8- Namazda boğazını kazıyarak Öksürmek caizse de bu husûsda tafsilât verilmişdir. Eğer bu şekilde öksürük gayri ihtiyarî yapılmışsa namaza zarar vermez. Kasden yapılmışsa bakılır: Eğer ağzından üç harf çıkmışsa namazı bozulur. İki harf çıkmışsa bu husûsda iki kavil vardır. İmam Âzam'a göre üfürerek öksürmek yanındaki tarafından işitil-diği takdirde konuşma hükmündedir; Namazı bozar.
9- İyilik ve kötülük hükmünü vermek ancak şeriata mahûsdur. Meselâ şeriat sağ eli sol elden ve keza eli ayakdan faziletli telakki etmişdir.

14- Ayak Kablarıyla Namaz Kılmanın Cevazı Babı

60- (555) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Bize Bişr K El-Mufaddal, Ebû Mesleme Saîd b. Yezîd'den naklen haber verdi.

Demiş ki: Enes b. Mâlik'e:
«Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Seîlem) ayakkabıları İle namaz kılar-mıydı?» dedim.
— Evet! cevâbmı verdi.

(...) Bize Ebû'r - Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abbad b. Avvâm rivayet etti. (Dedi ki) Bize Saîd b. Yezîd Ebû Mesleme rivayet etti: «Ben Enes'e sordum» dedi ve yukarki hadis gibi rivâyetde bulundu.
Bu hadîs'i Buhârî, Tirmizî ve Nesâî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir. İbni Battal (— 444) diyorki: «Ulemâya göre bu hadîs'in ma'nâsı şudur: Ayakkabılarında pislik yoksa» onlarla namaz kılmakda da bir beis yokdur. Pislik varsa ayakkabılarını siler ve yine onlarla namazını kılabilir.
Ayakkabılarının pisliklerden nasıl temizleneceği ihtilaflıdır., Ulem dan bir taife: Bir kimse yaş pisliğin üzerine bastımı ayakkablarını toprağa silmesi kâfidir. Onlarla namaz kılabilir; demişlerdir.
İmam Mâlik ile Ebû Hanîfe yaş necasetin ancak su fl& temizleneceğine kâü olmuşlardır. Necaset kuru olursa onlara gÖrede ovalamak kâfidir.
İmam Şâfiî'ye göre gerek ayakkabına, gerekse mestlere bulaşan bütün pislikler mutlak sûrede »u ile temizlenirler.
ibni Dakiki Saîd (625 - 702): «Ayakkabı ile namaz kü-mak müstehâb olan şeylerden değil ruhsatlardandır. Çünkü bu, namazdan matlûb olan ma'nâya dâhil değildir.» diyorsa da Allâme Aynî bu mutâleâyı kabul etmemekde ve ayakkabı ile namaz kılmanın müstehab, hattâ sünnet olması gerektiğini söylemektedir. Aynî 'nin delili Ebû Dâvûd'un «Sünen» inde rivayet ettiği Kuteybetü'bnü Saîd hadîsidir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yahudilere muhalefet edin! Çünkü onlar ayakkabları ile ve mestleri ile namaz kılmazlar.» buyurmuşdur. Ayni hadîs'i Hâkim de rivayet etmişdir. Binaenaleyh yahudilere muhalefet maksadı ile ayakkabım çıkarmadan namaz kılmak müstehab olur. Ama ayakkabı ile namaz kılmak sünnetdir, denilemez; çünkü ayakkabı ile namaz kılmak maksûd bizzat değildir. Yine Ebû Dâvûd 'un tahrîc ettiği bir hadisde Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'in hem ayakkabları ile hem de yalınayak namaz kıldığı bildirilmektedir. Bu, her iki vechinde caiz olduğuna delildir.
İmam Gazali «İhyau'l - Ulûm» nâm eserinde bâzı ulemâ'dan ayakkabı ile namaz kılmanın efdal olduğunu nakletmişdir. Übbî: «Ayakkabı ile namaz kılmak caiz ise de bunu yapmamalı, bilhassa büyük camilerde bundan kaçınmalıdır; çünkü daha büyük mefsedetlere yol açar,» diyor.
Bu hadîs temiz olmak şartı ile ayakkabı ile mescide girilebileceğine de delildir.

15- Çizgili Elbise İçinde Namaz Kılmanın Keraheti Babı

61- (556) Bana Amru'n - Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız Züheyr'indir. (Bunların hepsi) dediler ki: Bize Sûfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Ur-ve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) çizgili bir elbise içinde namaz kılmış ve:
«Bunun çizgileri beni meşgul etti. Siz bunu Ebû Cehm'e götürün de bana onun enbicânîsini getirin!» buyurmuşlar.

62- (...) Bize Hanneletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana UrvetüTbnü'z - Zübeyr, Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çizgili bir elbisenin içinde namaz kılmaya kalktı ve onun çizgilerine baktı. Namannı bitirince:
«Bu ha m isa yi EbC Cehm b. Huzeyfe'ye götürün de bana onun enbîcâ-nîsini getirin 1 Çünkü bu hamîsa demin beni namazımdan alıkoydu.» buyurdular.

63- (...) Bize EbÛ Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Vekî', Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in çizgili bir hamîsası varmış. Namazda bununla meşgul oluyormuş. Bu sebeple onu Ebû Cehm'e vererek onun bir enbicânî elbisesini almış.
Bu hadîs'i Buhârî «Ezan», «Namaz» ve «Libâs» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce dahî «Libâs bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hamîsa: Evvelce de gördüğümüz vecihle dört köşeli ve çizgili kuma} demekdir. îpekden veya yünden yapılabilir. Yalnız bu isim verfîebihriefcr için siyah ve çizgili olması şarttır. Bu kumaş yumuşak, ince ve hacmi ufak olduğu için ona hamîsa denilmişdir.
Ebû Cehm (Radiyallahû anlı) 'm ismi: Âmir b. Huzeyfe'dir. Bâzıları isminin Ubeyd olduğunu söylerler. Mekke'nin fet-hedildiği gün müslüman olmuşdur. Ebû Cehm Hazretleri, Ku-reyş kabilesine mensûb olup nesep ilmini bilir ve kabilesi arasında sevilir, sayılır bir zât idi. Kabe'nin iki def â bina edildiğini görmüş ve Hz. Muâviye'nin hilâfeti sonlarında vefat etmişdir. Ashâb-ı Kiramdan bir de Ebû Cüheym vardır. Onu bununla karıştırmamalıdır.
Enbicânî, Enbîcân denilen yerde yapılan kumaşdır. «Bazıları Menbic kumaşıdır. Menbic, Şam'da ma'ruf bir şehirdir. İsmi mensubu (bâ) nın fet-hile Menbecânî gelir. Hemzesi de mime çevirilir.» demişlerse de birinci ihtimal daha kuvvetlidir. Bu kumaş hamîsadan daha kalındır. Erişi kaim pamuk veya kalın keten, argacı da yünden dokunur. Ekseriyetle battaniye yerine kullanılır. Çizgileri yoktur.
Mezkûr hamîsayı ResûlüIIah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'e hediyye eden de Ebû Cehra (Radiyallahû anlı) idi. Hediyem kabul edilmed diye kalbi kırılır endîşesi ile hamîsayı kendisine iade etmiş, fakat enbîcâ-nîsini istemek sureti ile hatırını yine hoş etmişdir. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in muradı onun hediyesini kabul etmemek değil, hamîsamn çizgili bulunması ve bu sebeple hıışû' ve huzûuna ma'nî olmasıydı. Fakat nede olsa hasbelbeşerîyye Ebû Cehm (Radiyallahû anh) hediyyesinin kabul edilmemesinden dolayı gücenebilirdi. Bu ciheti nazar-ı itibâra alan Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz, hediyenin kabul edilmemesi mevzubahis olmadığını, ilk hediyeyi değiştirmesinin başka bir sebebi bulunduğunu göstermek için hamîsayı iade etmiş, yerine onun enbîcânîsini istemiş ve bu suretle Hz. Ebû Cehm'in gönlünü almışdır.
Gerçi mezkûr hamîsamn Hz. Ebû Cehm'ide meşgul edeceği hatıra gelebilirse de Ebû Cehm (Raâiyallahû anh) m âmâ olduğu söylenir. Olmasa bile ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onun hamîsa üzerinde namaz kılmadığını bildiği için iade etmiş olabilir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Çizgili kumaşdan yapma elbise giyilebilir. İçinde namaz'da kılınır,

2- Namazda azıcık düşünmek namaza zarar vermez. Bu cihete ulemânın ittifakı vardır.
3- Namazda huşu' ve dikkat lâzımdır. Namazdan alıkoyan herşey terkedilmelidir. Bundan dolayıdır ki Hanefiyye uleması namazda secde yerine bakmanın müstehâb olduğunu söylerler. Çünkü bu şekil ta'zîme daha muvâfıkdır.
4- Kalbi tâ'atdan meşgul edecek her şeyi terketmek, dünyâ zîneti ile dünyâ fitnesinden âzâde kalmak gerekir.
5- Gerek namazda, gerekse namaz dışında bakılması lüzumla olmayan şey'e bakmamak gerekir.
6- Âlim ve hükümdar kendilerinden aşağı derecede bulunan bir kimseye künye takabilirler.
7- Mescidin mihrabını veya duvarlarını nakışlamak; ve namaz kılanların kalplerini meşgul edecek buna benzer şeyler yapmak mekrûhdur.
8- Dostlar arasında biribirlerine hediyye göndermek meşru'dur.
9- Eşyanın zahirî şekillerinin de temiz kalpler üzerinde te'sîri vardır.

16- Halen Yemek İstediği Yiyecek Hazırlanmışken Birde Büyük ve Küçük Abdesti Sıkıştırırken Namaz Kılmanın Keraheti Babı

64- (557) Bana Amrü'n - Nâkıd Ue Zühcyr b. Harb ye b. Ebî Şeybe haber verdiler. Dediler ki: Bize Sûfyân b. Uyeyne(o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Salfollahü Aleyhi ve naklen rivayet etti. Efendimiz şöyle buyurmuşlar:
«Akşam yemeği hazır olur da namaza da ikaamet getirilirse eyv*lâ yemeği yiyiniz!»

(...) Bize Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana: Amr, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi Demiş ki: Bana Enes b. Mâlik rivayet etti ki; Besûlüllah (Salİaüahü Aleyhi ve Seliem):
«Akşam yemeği takdim edilir de namaz vakti de gelirse aksam namazını kılmazdan önce (işe) o yem«kden başlayın. Aöjle edip yemeğinizi ter-
ketmeyin!» buyurmuşlar.

65- (558) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nûmeyr ile Hafs ve Vekî', Hişâm'dan, o da babasından, o da Aişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den îbni Uyeyne'nin, Zührî'-den, onun da Enes'den rivayet ettiği hadis gibi de rivayette bulundu.

66- (559) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Babam ri vâyet etti. H-
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'de rivayet etti. Lâfız onundur (Dedi ki) : Bize Üsâme rivayet etti. İkisi de dediler ki: Bize Ubeydu'lab Nafi'den, o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti. îbni Ömer şöyle demiş Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Birinizin akşam yemeği konduğu vakit namaza da ikaameî olunur» akşam yemeğinden işe başlayın! Onu bitirmedikçe sakın acele etmesin! buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. İshâk El - Müseyyebî rivâye etti. (Dedi ki) Bana Enes (yâni Îbni İyâz), Mûsâ b. Ukbe'den naklen rivayet etti. H.
Bize Hârûn b. Abdillâh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd I Mes'ade, îbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Demiş ki: Bize Salt b. Mes'ûd [27] dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Biz.
Süfyân b. Mûsâ[28] Eyyûb'dan rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) 'den naklen bu hadîs'in benzerini rivayet etmişlerdir.

67- (560) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim — ki İbni İsmail'dir — Ya'kûb b. Mücâhid'den, o da İbni Ebî Atik [29] 'den naklen rivayet etti. İbni Ebî Atik şöyle demiş:
— Ben ve Kaasim, Âişe (Radiyallahû anha) 'mn yanında bir şeyler ko-nuşduk. Kaasim konuşmalarında çok hatâ eden bir kimseydi. Kendisi bir ümmüveled [30] 'in çocuğu idi. Âişe ona:
— «Sana ne oluyor ki şu kardeşim oğlu gibi konuşmuyorsun? Ama* bu konuşmanın sana nereden geldiğini ben bilirim. Bunu annesi $oribft$e otti, seni de annen terbiye etti.» dedi. Bunun üzerine KaasİM kişdl Ve Âişe'ye kin bağladı. Âişe'nin sofrası getirildiğini görünce ayağa Âişe:
— Nereye? dedi. Kaasim:
— Namaz kılacağım. Cevâbını verdi. Aişe: .
— Otur (Oraya) dedi. Kaasim:
— Ben hakîkaten namaz kılacağım!., dedi. Aişe:
— Otur (Oraya!) serseri! Ben Resûltillah (Sallaltahü Aleyhi veSellem) 'i: «Yemek hazır oldukda bir de büyük ve küçük abdest bozacağı geldiğinde namaz kılınmaz.» buyururken işi (di m; dedi.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve îbni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail —ki İbni Ca'fer'dir— rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebû Hazrete'l - Kaass[31] Abdullah b. Ebî Atîk'den, o da Aişe'den, o da Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu ha-dis'in mislini haber verdi. Yalnız bu hadîsde Kaasim kıssasını zikretmedi.
Bu hadîsin muhtelif rivayetlerini Buhârî «Et'ime» ve «Ezan» bahsinin muhtelif yerlerinde tahrîc etmişdir.
Hadîs'in bütün rivayetleri sofra hazır olduğu zaman, birde büyük ve küçük abdest sıkıştırdığında namaz kılmanın mekruh olduğunu göstermektedir.
Rivayetlerin ekserisinde akşam namazının ve akşam yemeğinin zikredilmiş olması hükmün o namaza ve o yemeğe inhisarını iktizâ etmez. Akşam namazının zikredilmesi oruçlunun iftarı münâsebeti ile olsa gerektir. Yoksa bâzan oruçlu olmayan bir kimse öyle acıkmış bulunur ki oruçludan daha iştihâlı ve daha çok yer. Binaenaleyh maksad Hz. Aişe hadîsinde işaret buyurulduğu vecîhle hangi namaz vaktinde olursa olsun aç bir kimsenin önüne sofra getirilirse hemen yemesi lâzım geldiğini, o anda namaz için ikaamet getirilmiş olsa bile kârnını doyurmadıkça namaza kalkmaması gerektiğini anlatmakdır. Bundan murâd namazın huşu' ve huzurunu sağlamakdır. Çünkü karnı aç olan bir kimse sofranın geldiğini de görürse hasbelbeşeriyye aklı fikri yemekde kalır. Bunun böyle olduğu Hz. îbni Abbâs 'dan dahî rivayet edilmişdir. Bir de kul muhtâcdir. Allah-ü Zülcelâl ise bütün âlemlerden müstağnidir. Binaenaleyh muhtacın hâli tercih olunur.
Bâzıları: «Namaz için ikaamet getirilirken sofra da gelirse açlığının şiddetini giderecek kadarcık bir veya iki lokma yer; karnını namazı

kıl-dıkdan sonra doyurur» demişlerse de hadîsin bâzı rivayetlerinde yemekte acele edilmemesinin hassaten tenbîh buyurulması bu tevite mahal bı-rakmamışdır.
Ulemâ buradaki yeme emri hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhûr'a göre buradaki emir nedib içindir. Binaenaleyh karnı aç olan bir kimsenin sofra hazır bulunduğu takdirde evvelâ yemek yemesi mendûpdur. Bâzılan buradaki emrin vücûb ifâde ettiğini söylerler. Nitekim Zahirîler mezhebi de budur. Onlara göre önüne sofra konmuş bir kimse ikaam işiterek yemek yemeden namaz kılarsa namazı bâtıl olur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Nevevî 'nin beyânına göre: Sofra hazırken namaza durman keraheti kalp meşgul olarak huşû'un kemâli elde edilemediği içindir. Ancak bu kerahet vakit müsâid olduğuna göredir. Yemek yediği takdîrc vakit çıkacaksa namazın te'hîri caiz değildir. ŞâfUler'den bâzılarına g re vakit çıksa bile evvelâ yemek yenir. Çünkü namazdan maksad huşti dur. Bu ise ancak yemek yiyerek namaza durmakla hâsıl olabilir. Fakı bu kavil makbul değildir. Bu hususta İmam Âzam'ın: cBiitün yemeğimin namaz olması benim için bütün namazımın yemek olmasında daha makbuldür.» dediği rivayet olunur. Hz. îmam bu sözü ile yemeğin değil namazın öne alınacağına işaret etmiştir.
2- Hadîs-i şerif akşam namazının vaktinin uzun olduğuna ve yeme yiyen kimsenin karnını doyuruncaya kadar yemesi gerekdiğine delildir.
- İmam Ahmed b. Hanbel bu gibi hadîslerin teVîline kaai olmuşdur. Ona göre yemeğe başlayan bir kimse namaz için ikamet edil diğini duyunca yemeği keserek namaza durur. Çünkü kalbini meşgul et meyecek kadar yemek yemişdir. Şâir ulemâ bunların te'vîli husûsund; ihtilâf etmişlerdir.
Ibni'l-Münzir'in beyânına göre Hz. Ömer ile oğlu Abdullah (Radtyallahû anhûma) bu hadîslerin zahirine kaailmişler Sevrî ile İmam Ahmed'in ve 1shâk'ın mezhepleri de buçjur.
İmam Şâfiî'ye göre önüne sofra gelen kimse oruçlu ve pek aç olursa evvelâ yemeği yer. Böyle değilse yemeği bırakarak namazı kılar.
İmam Mâlik 'den bir rivayete göre sofra ile namaz bir yere gelirlerse evvelâ namaz kılınır. Ancak yemek hafif ise evvelâ yemek de yenilebilir.
3- Hz. Aişe (Radiyailahû anha) 'nın huzurunda lâf eden iki kişiden biri İbni Ebî Atîk Abdullah b. Muhammed'b. Abdirrahmân b. Ebî Bekir; diğeri Kaasim b. Muhammed b. Ebî Bekir 'dir. Yâni ikiside Hz. Ebû Bekir'in torunları olduğu için Âişe (Radtyallahû anha) ikisinin de halasıdır. Kaasim'e darılması hörmetde kusur ettiği içindir. Çünkü evvelâ Hz. Âişe bütün mü'minlerin -annesidir. Bu cihetle ona herkesin hörmet etmesi lâzımdır. Sonra Kaasim'in halasıdır; yaşça ondan bü-yükdür; onu terbiye etmiş ve kendisine nasîhatta bulunmuşdur. leyh Kaasim'in onun sözlerine kızmaması gerekirdi. Zâten ona fazla bir şey de söylememiş; yalnız: «Seni de annen terbiye etti!» diyerek onun bir câriye oğlu olduğuna, câriyeninse hür kadınlar gibi çocuk terbiye ede-miyeceğine işaret etmişdir.

17- Sarımsak, Soğan, Pırasa veya Bunlara Benzer Birşey Yiyenin (Mescide Gelmekden) Nehy Edilmesi Babı

68- (561) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya (yâni El - Kattan), Ubeydullah'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber verdi ki Resul iillah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Hayber gazasında:
«Her kim şu nebâtdan yâni sarımsakdan yerse sakın mescidlere gelmesin!» buyurmuşlar.
Züheyr: «Bir gazâ'da- dedi. Hayber'i zikretmedi.

69- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Niimeyr rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. Abdillâh b. Niimeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Dedi ki: Bize Ubeydul-lah, Nâfi'den, o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti kî, Resûlüllah (Salküiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Herkim, bu sebzeden yerse kokusu gidinceye kadar sakın bizim mescidirimize yaklaşmasın!» buyurmuşlar. Ve bununla sarımsağı kasdet-mişler.

70- (562) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni İbni Uleyye) Abdûlâzîz'den— ki İbni Sühayb'dır — naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Enes'e sarımsağın hükmünü sordular da şunu söyledi: Resûlüllah (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim su sebzeden yerse bize yaklaşmasın ve bizimle namaz kılmasın!» buyurdular.

71- (563) Bana Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. İbni Râfi' ise: Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti, dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Zührî'den, o da İbnü'l . Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi; demiş. Ebû Hüreyre: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Herkim şu sebzeden yerse sakın bizim mescidimize yaklaşmasın ve sarımsak kokusu ile bize eziyyet vermesin!» buyurdular; demiş.

72- (564) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kesir b. Hîşâm, Hişâm-ı Destevâî'den, o da Ebü'z - Zübeyr'den, o d Câ-bir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) soğan ve pırasa yemeyi nehy etti. (Bir defa) Bize ihtiyâç galebe çalarak, bundan yedik. Bunun üzerine Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bu pis kokulu sebzeden yerse sakın bizim mescidimize yaklaşmasın! Zîrâ insanların ezâ gördüğü şeyden melekler de eziyet görür.»
buyurdular.

73- (...) Bana Ebü't - Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ata' b. Ebî Rebâh rivayet etti ki Câbir b. Abdillâh şöyle demiş: (Harmele'nin rivayetinde: Zü'metti.) tâbiri vardır. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
«Her kim sarımsak veya soğan yediyse bizden yahut bizim mescidimizden ırak olsun! Evinde otursun!» buyurdular.
Şu da varki Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e içinde bakla nev'inden sebzeler bulunan bir tabak getirildi. Efendimiz sebzelerin kokusunu duyarak (Bunların ne olduğunu) sordu. Müteakiben sebzelerin içinde bakla nevileri olduğunu kendisine haber verdiler. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları ashabından birine, yaklaştırmalarını söyledi. Fakat o da tabağı görünce sebzeleri yemek istemedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen ye! Çünkü ben senin münâcaat etmediğinle munâcaatda bulunurum.» buyurdular.

74- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbni Cüreyc'den rivayet etti. Demiş ki: Bana Atâ', Câbir b. Abdillâh'dan, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Selletn) 'den naklen haber verdi ki:
«Her kim şu bakladan, sarımsakdan yerse (Bir defasında : Herkim soğanı, sarımsağı ve pırasayı yerse buyurmuş) sakın bizim mescidimize yaklaşmasın! Çünkü melekler Benî Âdem'in müte'ezzî olduğu şeyden ezâ duyarlar.» buyurmuşlar.

75- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-liamnıed b. Bekr haber verdi. H.
Dedi ki: Bana Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. Muhammed b. Bekir'le Abdürrezsfik hep birden demişler ki: Bize İbni Güreye şu isnâdla haber verdi:
«Herkim şu sebzeden -yâni sarımsakdan- yerse mescidimizde bizim yanımıza gelmesini»
İbni Cüreyc soğanla pırasayı zikretmemişdir.

76- (565) Bana Amrü'n - Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bj b. Uleyye, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadre'den, o da EbÛ Said' rivayet etti. Ebu Said şöyle demiş: Hayber'in fethinden henüz don
dik Bizler, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı, bu sebzenin — sarımsağın — tarlalarına rastladık. Halk acdı. Bu sebeple sarımsağı patlayasıya yedik; sonra mescide gittik. Resûlüllah kokuyu duyarak:
«Her kim bu pis sebzeden bırşey yerse sakın mescidde bize yaklaşmasın!» buyurdular.
Bunun üzerine halk: «Sarımsak haram kılındı..., sarımsak haram kıIindı...» dediler. Bu Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSelîem) 'in kulağına vardı da:
«Ey cemaat! Allah'ın bana helâl kıldığı bir şey'i haram etmek benim elimde değildir. Şu var ki ben bu sebzenin kokusundan hoşlanmıyorum.» buyurdular.

77- (566) Bize Hâiûn b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. Isâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni.Vehb rivayet etti. (Dedi kî) : Bana Amr, Bükeyr b. Eşecc'den, o da İbni Habbab'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabı ile bir-likde bir soğan tarlasına uğranuşlar. içlerinden bâzıları inerek soğandan yemişler. Diğerleri yememişler. (Râvî diyor ki) : Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gittik. O, soğan yemeyenleri çağırdı; diğerlerini ise soğanm kokusu gidinceye kadar yıkına yaklaştırmadı.
Bu rivayetlerin bâzılarını Buhârî «Ezan» bahsinde; bâzılarını Ebû Dâvûd ile Tirmizî-«Et'ime» de; Nesâî «Namaz» ve «Velime» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Tirmizî, Hz. Câbir hadîsini rivayet ettikden sonra: «Bu bâbda Ömer, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Câbir b. Semura, Kurra ve İbni Ömer (Radiyallahû anhûm) hazerâtindan da rivayetler olduğunu kaydetmişdir. Aynî bunlardan mâda bu bâbda Huzeyfe, Ebü Sâ'lebe, Mugiratü'bnü Şu'be, Alî, Enes ve Abdullah, b, Zeyd (Radiyallahû anhûm) 'dan da rivayetler bulunduğunu kaydetmiş ve bunların yerlerini birer birer göstermişdir. Şöyle ki :
Hz. Ömer hadîsini imam Müslim ile başkaları, Ebû Eyyûb hadîsini Tirmizî; Ebû Hüreyre hadîs'ini Müslim, Ebû Saîd hadîs'ini yine Müslim, Câbir b. Semura hadîs'ini Tirmizî; Kurra hadîs'ini Bey-hakî; îbni Ömer hadîs'ini Buhârî ile Müslim; Huzeyfe hadîs'ini îbni Hibbân; Ebû Salebe hadîs'ini Taberânî «El-Evsat» da; Mugîra hadîs'ini Tirmizî; Hz. Alî hadîs'ini Ebû Nuaym «El- Hılye»'de;
Enes hadîs'ini Buhârî ve başkaları; Abdullah b. Zeyd hadîs'ini de Taberânî tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki bu hadîslerde sarımsağa «şecere» nâmı verilmişdir. Şecerenin türkçe karşılığı ağaçdır. Fakat araplar sakı bulunan her ne-bât'a şecere; kökeni bulunan nebât'a da «necim» derler. Bâzıları yere kök salan ve üzeri kesildiği hâlde yeniden filiz süren şeye şecer denildiğini; böyle olmayan nebatata ise necim adı verildiğini söylerler. Sebzevatın umûmuna araplar «baki» ve «bukûl» derler.
Rivayetlerin umûmundan anlaşılıyor.ki sarımsak ve soğan gibi kerih kokusu olan sebzelerden birini yedikden sonra mescide ve o hükümde olan başka bir yere gitmek mekrûhdur. Bâzıları pırasanın hadîsde zikre-dilmediğini, onu yemenin soğana kıyâs suretiyle mekruh olduğunu söy-lemişlersede bu iddia doğru değildir. Babımız hadîslerinin bâzı rivayetlerinde pırasa da zikredilmişdir. Zâten zikredilmese bile maksad insanlara ve meleklere eziyet veren bütün kerîh kokulu sebzelerdir. Binaenaleyh zikredilmediği hâlde turp dahî hükümde dâhildir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Çiğ sarımsak yiyerek mescide gelmek haram değil mekrûhdur. Mekruh olması kerîh kokusundan dolayıdır. Haram olmaması: «Her kim bundan yerse...» cümlesinden anlaşılmaktadır. Birde hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen ye! Çünkü ben senin munâcaat etmediğin kimselerle munâcaat etmekteyim.» buyurmuşdur. Bu hadîs sarımsak yemenin mubah olduğunu açık olarak ifâde etmektedir.
Munâcaat: Gizlice konuşmak - manasınadır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buradaki münâcaatından maksad meleklerle görüşmesidir.
Pişmiş sarımsak yemek mekruh değildir. Bu bâbda Hz. (Radiyallahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde: «Peygamber (3 Aleyhi ve Sellem) sarımsak yemekden nehy buyurmuşdur; ancak olursa o başka!» denilmişdir. Pişmiş sarımsak yemekde beîs olmadığını gösteren başka rivayetler de vardır. Zâterf sarımsak pigirilince hemen hemen kokusu kalmaz.
2- Sarımsak gibi kerîh kokan soğan, pırasa ve turp gibi şeylerde sarımsak hükmündedirler. Bunların hükmü bütün ehl-i sünnet ulemâsına göre kerâhetdir. Yalnız Zahirîler haram olduğuna kaildirler. Çünkü bu gibi sebzeleri yemek cemaatı terketmeye sebep olur. Hâlbuki cemaata devam etmek Zâhiriler'e göre farz-ı ayın'dır. Diğer tâbirle Zahirîlerdin kavli şöyle takrir edilebilir: Cemaata devam etmek farz-ı ayın'dır. Bu farz'ın tamâmı ise ancak kerih kokan sebzeleri yememekle olur. Bir farz ne ile tamam olursa o şey de farzdır. Şu hâlde kerih kokulu sebzeleri yememek de farzdır. Fakat Zâhirîler'den îbni Hazm (384 - 456) kerih kokulu sebzelerin yenmesi helâl olduğunu söylemişdir.
3- Sarımsak ve emsali sebzeleri yiyen mescide gelmemelidir. Bu nehy umûmu ile bayram, cum'â, cenaze ve düğün daveti gibi bütün cemaatlara şâmildir.
Kaadı İyâz keraheti cemaatın içinde sarımsak yemeyenler bulunduğu zamana tahsis etmişdir. Cemaat'ın hepsi sarımsak yemişlerse bir yere toplanmaları mekruh değildir. Fakat unutmamalıdır ki insanlara eziyet veren kerîh kokular meleklere de eziyet verir. Binaenaleyh bütün cemaat sarımsak yedikleri takdirde biribirlerinin ağız kokusundan mü-te'ezzî olmazlarsada melekler müte'ezzî olacağı için onlara

hürmeten cemaat hâlinde dahî sarımsak ve emsalini yemekden kaçınmalıdır.
Sarımsak yemek mescidlerle o mânâdaki yerlere giderken mekruhdur. Ve sâdece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in mescidine mahsûs değildir.
Çarşı ve pazar gibi yerlere giderken sarımsak yemek mekruh değildir. Zîrâ bunlar mescid hükmüne girmezler.
4- Hadîsde sarımsakla soğanın zikredilmesi çok yenildikleri içindir. Binaenaleyh yukarıda da söylediğimiz gibi kerih kokusu olan bütün sebzeler hükümde dahildirler. Ulemâdan bâzılarına göre ağızı kokan yahut vücûdunda yarası olupda kokan veya kasap, balıkçı gibi san'atı îcâbı üstübaşı kokan kimselerin hükmüde sarımsak yiyenin hükmü gibidir. Hattâ bâzıları daha ileriye giderek sözleri ile cemaata eziyet veren kimseleri dahî aynı hükümde saymışlardır. Hz. Abdullah İbni Ömer buna fetva verirmiş.
5- Ulemâdan bâzıları cemaata devamın farz olmadığına bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. Zira sarımsak ve emsali sebzeleri yemek caizdir. Şu halde cemaatla namazın terkedilmesi de caiz olmak gerekir. Çünkü caizin lâzmu da caizdir.
6- Sarımsak, soğan gibi şeyleri yemek cemaatı terk hususunda özür sayılırlar.
7- El-Müh elleb bu hadîsler arasındaki münâcaat rivayeti ile istidlal ederek meleklerin insanlardan efdal olduklarını söylemişsede doğru değildir. Çünkü bir şeyin bâzı fertlerinin diğerlerinden üstün olması, cinsin üstün olmasını îcab ettirmez.
8- Bâzıları bu rivayetlerle istidlal ederek sarımsak gibi kerîh kokulu sebzelerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) efendimize haram olduğunu söylerler. Fakat bu da doğru değildir. Çünkü Resûlüüah (SaMlahU Aleyhi ve Sellem)in:
«Ey cemaat! Allah'ın bana helâl kıldığı bir şey'i haram etmek benim elimde değildir. Şu var ki sarımsak benim kokusundan hoşlanmadığım bir sebzedir.» buyurması sarımsağın ona haram kılınmadığını sarahaten göstermektedir.

78- (567) Bize Muhammed b. El- Miisennâ rivayet etti. (Dedi M):
Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Salim b. Ebî'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân b. Ebî Talha'dan naklen rivayet etti ki Ömerü'bnü'l - Hattâb cum'â günü hutbe okuyarak Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir'i anmış. (Sonra) şöyle demiş; Ben rü'yâmda bir horozun bana üç gaga vurduğunu gördüm. Ben bunu ancak ecelimin gelmesiyle te'vîl ediyorum. Bâzı kimseler bana halîfe bırakmamı emrediyorlar. Ama hiç şüphe yoktur ki Allah ne dînini, ne hilâfetini, ne de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "ı ile gönderdiğini zayi' edecek değildir. Şayet bana acele bir hâl vâki olursa hilâfet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerinden razı olarak dtin-yâ'dan gittiği şu altı zât arasında şûra olacakdir. Ben pek âlâ biliyorum ki bâzı kimseler bu işe dil uzatacaklardır. Bunlar benim şu elimle islâm'a kattığım kimselerdir. Eğer bunu yaparlarsa bunlar ancak Allah'ın düşmanlarıdır; kâfirlerdir; sapıklardır. Sonra (şunu bilmiş olun ki) Ben öldükden sonra kendimce kelâle mes'elesînden daha mühim birşey bırakmıyorum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kelâle mes'elesinde olduğu kadar hiç bir şey'de müracaat etmemişimdir. O da bana bu bâbda, olduğu kadar hiçbir şeyde haşîn davranmamışdır. Hattâ parmağı ile göğsüme dokunarak:
«Yâ Ömer, sana Nisa sûresinin sonundaki sayf âyeti yetmiyor mu?>: buyurdu gerçekden eğer yaşarsam kelâle hususunda Öyle bir hüküm vereceğim ki o hükmü Kur'ân'ı okuyanlar da, okumayanlar da verecek!.. Ömer sonra şunları söylemiş:
«Allahım! seni şehirlerin valileri üzerine şahit kılıyorum. Ben onlan o yerler halkı Üzerine ancak adalet göstersinler, nalk'a dinlerini ve Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini öğretsinler: aralarında ganimetlerini taksim etsinler; müşkil işlerini bana arzetsinler diye gön-dermîşimdir!
Sonra, siz ey cemaat! Benim ancak habis gördüğüm iki sebzeyi yiyorsunuz. Şu soğanla sarımsağı... Vallahi ben, Resû\ül\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i mescidde bir kimsede bunların kokusunu duyduğu vakit emrederek o kimseyi bakîa çıkarttığını görmüşümdür. Binaenaleyh eğer bir kimse bunları yiyecekse (hiç olmazsa) pişirmek suretiyle onların (kokularını) öldürsün!»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Üleyye, Saîd b. Ebî Arûbe'den naklen rivayet etti. H.
Demiş ki: Bize Ziiheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim de ikisi birden Şebâbe'tü'bnü Sevvâr'dan rivayet ettiler. Demiş ki: Bize Şu'be rivaye etti.
Bu râvîlerin hepsi Katâde'den bu isnâdla bu hadîs'in mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs Hz. Ömer (Radiyallahû anh)ın bir hutbesine âiddir. Fakat sonunda sarımsakla soğan yemenin hükümlerini de beyân ettiği için Müslim onu buraya almışdır.
Hadîs'in senedi üzerinde Dâre Kutnî söz etmiş ve Katâde'-nin bu hadîsde üç tane hafıza yâni Mansûr b. Mu'temir, Husayn b. Abdirrahmân ve Ömer b. Murra-ya muhalefet ettiğini söylemişdir. Filhakika bu üç râvî hadîsin senedinde Ma'dân 'ı zikretmeden rivayet etmişlerdir. Katide 'nin rivayetinde ise Ma'dân 'da vardır.
Dâre Kutnî, Katâde 'nin müdellis olmasına bakarak bu hadîs üzerine Müs1im'e karşı istidrâkde bulunmuşsa da İstidrâü Nevevî tarafından reddedilmişdir. Çünkü müdellis olan râvînin rivayeti hangi şartlar dâhilinde kabul edileceğini imam Müslim en iyi bilenlerden biridir. Bu husûsda yukarılarda münâsebet düştükçe söz geç» mişdi.
Hz. Ömer'in cum'â günü okuduğu bu hutbenin namaz hutbesi olduğu anlaşılıyor. Böyle bir hutbede sarımsak ve soğan yemenin v.s.'nin hükmünden bahsetmesi dînî bir takım maslahatlara şâmil olduğu için lağıv yânî lüzumsuz addedilemez.
Ömer (Radiyallahû anh) rüyâ'sında bir horozun kendisine üç gaga vurduğunu görmüş ve bunu ecelinin yaklaştığına yormuşdu. Hakîkatda da öyle oldu. Hz. Mugîratü'bnü Şu'be 'nin Ebû Lü'lü' isminde mecûsî bir kölesi vardı. îşte Hz. ömer'e üç hançer vurarak şehid eden bu köledir.
Müslim sarihlerinden Übbî'nin beyânına göre Ömer (Radiyallahû anh) bir gün sırtüstü yatarak ellerini kaldırmış ve: «Al? lâkım, artık yaşım ilerledi; kuvvetim zayıfladı. Bana tâbi' olan uzaklara dağıldı. Binaenaleyh kazandıklarımı zayi etmeden biran benim ruhumu kabzet!» diye dua etmiş. Birkaç gün sonra da horot sini görmüş ve bunu şehâdete yorarak; «Beni arap olmıyan bir arfam ü* dtirecek...» demiş.
Hz. Ömer arap olmayan bir kimsenin Medine'ye girmesine mü-sâde etmiyordu. O sıralarda Kufe'de vali bulunan Mugîra (Radiyallahû anh) kendisine mektup yazarak elinde Medine halkına hizmeti dokunacak demirci ve doğramacı bir köle bulunduğunu, şayet tensîb buyurura onu hemen kendisine göndereceğini yazmışdı. Ömer (Radiyallahû anh) kölenin gönderilmesine izin verdi; ve köle Medine'ye geldi. Ancak Hz, Mugîra bu köleye yüz yahut yüzyirmi dirhem haraç bağladığı için köle hâlini Hz. Ömer'e şikâyet etmiş fakat Ömer (Radiyailahü anh)
«Senin san'âtına karşı bu haraç çok değildir.» diyerek şikâyetini kabul etmemişdi. Köle buna içerlemişdi. Bir gün Hz. Ömer 'e tesadüf etti. Ömer (Radiyailahü anh) kendisine:
Senin: istersen rüzgârla un öğüten değirmen yaparım; dediğini işitmedim mi sanıyorsun?» demiş. Bu söz üzerine köle Hz. ömer'e kızgın kızgın bakarak:

«Sana hakîkaten öyle bir değirmen yapacağımla şarkla garbın diline destan olacak!» demiş. Hz. Ömer bu menhus kölenin kötü niyetini sezerek: «Bu köle beni tehdîd etti» demişdir. Filhakika bir kaç gece spnra köle hançerini ve okunu alarak onu öldürmeye hazırlandı. Hz. Ömer sabahleyin erkenden kalkmış; âdeti vecîhle halkı sabah namazına uyandırıyordu. Köleye yaklaştığı sırada alçak herif üzerine atlayarak onu üç yerinden yaraladı. Bunlardan biri göbeğine tesadüf etmişdi kî vefâtmada bu sebep oldu. Cânî köle kaçarken onüç kişi yaralamış ve bunlardan yedisi şehîd olmuşdu. Nihayet mel'ûn köle, üzerine aba atılmak suretiyle yakalarianuş o anda da kendi hançeri ile intihar etmişdir. Hz. Ömer, Abdurrahman b. Avf (Radiyailahü anh) 'in elinden tutarak onu namaza geçirmiş. Hz. Abdurrahman o gün sabah namazını en kısa sûrelerden Asır ve Kevser ile kıldırmışdır. Hz. Ömer 'in yaralarını tedavi için bir iki hekim getirildiyse de tedavisine imkân bulunamadı. Bu bâbdaki tafsilât siyer ve târih kitaplarındadır.
Hz. Ömer'in: «Bir takım kimseler benden halife tâyin etmemi istiyorlar...» sözünün mânâsı halîfe tâyin edersen iyi olur ama etmezsen de fena olmaz; çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) halîfe tâyin et-memişdir. Ve çünkü Allah Teâlâ dînini zayi etmeyecekdir; demekdir.
Şûra: Meşveret meclisi demekdir. Bu meclis altı kişiden mürekkep idi. İsimleri şunlardır: Osman, Alî, Tâlha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Abdurrahman b. Avf. (Radiyailahü anhûm) Saîd b. Zeyd cennetle müjdelenenlerden olmakla beraber şûraya girememişdi. Çünkü Hz. ömer'in akrabâsın-dandı. Oğlu Abdullah b. Ömer 'in dahî şûraya girememesi ayni sebeptendir.
Hz. Ömer'in: «Bâzı kimselerin bu hilâfet işine dil uzatacaklarını
pek âlâ bilirim.» sözü ile kimleri kasdettiği malûm değildir. İlk devirlerde hilâfet mes'elesi hakkında müslümanlar arasında muhalefet eden bulun-mamışdor. «İmam lâzım değildir.» sözü çok sonra bâzı mu'tezile tarafından söylenmişdir.
Sayf âyetinden murâd: Nisa' sûresinin son âyetidir. Mezkûr âyet yazın nazil olduğu için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona sayf âyeti demişdir. Sayf: yaz demekdir. Bu âyet-i kerîme Hz. Ömer'in son derece ehemmiyetle üzerinde durduğu kelâle mes'elesinden bahseder.
Kelâle: ölen bir kimsenin babası ve çocuğu bulunmamakdır. Sûre-i Nisâ'nın son âyetinde böyle bir kimsenin hükmünden bahis ile:
«Senden fetva istiyorlar. De ki; Kelâle hakkında size fetvayı Allah verir (Şöyle kî) Eğer bir kimse ölür de çocuğu olmaz, yalnız bir kız kardeşi bulunursa bıraktığı mîrasdan o'na yan verilir... ilâh...» buyurulmaktadır.

Haids-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Kur'an-ı Kerim'in sûrelerine : Sûre-i Nisa, Sûre-i Bakara ve İBt-re-i Ankebût gibi isimler vermek caizdir. Hatta Nevevî'nin iddiasına göre bunun caiz olduğuna bu gün icmâ-ı ümmet vardır. Islâmiyetitı ilk zamanlarında bu husûsda ashâb arasında münâkaşa vardı. Bâzıları Sûre-i Nisa denilemiyeceğini, onun yerine; «İçinde Nisa zikredilen sûre» denilmek lâzım geldiğini; diğerlerinde de hüküm bu olduğunu söylerlerdi. Fakat bu kavil sahîh hadislerle reddedilmişdir. Gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerekse ondan sonra sahabe, tâbi'in ve bilcümle ulemâ-ı müslimîn sûre isimlerini bu hadîsde zikredildiği vecîhle Sûre-i Nisa, Sûre-İ Bakara, Sûre-i Ankebût ilâh... şeklinde telaffuz etmiş ve bundan hiçbir mefsedet de doğmamışdır.
2- Sarımsak veya soğan gibi kerih kokulu bir sebze yiyerek mescide gelen kimse, koku duyulduğu takdirde mescidden çıkarılabilir.
3- Münkerâtdan bilini eliyle menetmeye imkanı bulunan bir kimsenin onun,, eliyle gidermesi îcâb eder.
4- Talebe hocasına bir mes'ele hakkında ısrarla mürâcaatda bulunabilir. Bilindiği gibi bu husûsda ileri gittiği takdirde hocası da onu te'-dîb edebilir.

18- Mescidde Kayıp Aramakdan Nehy ve Kayıp Arayanın Sesini Duyunca Söylenilecek Söz Babı,

79- (568) Bize Ebû't - Tâhir Ahnıed b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbni Vehb, Hayve'den, o da Mulıammed b. Abdirrahmân'dan. o da Şeddâd b. Hâd'm azatlısı Ebû Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Ebû Abdi) 1 âh, Ebû Hüreyre'yî şöyle derken işitmiş: Kesûlüllah (Sallaİlahi Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bîr kimseyi mescidde kayıp ararken işitirse, Allah onu sana geri vermesin; desin! Çünkü mescidler bu gibi işler için bina edilmemişlerdir.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mukrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hayve rivayet etti. (Dedi ki) :
— Ben Ebû'l - Esved'i şöyle derken işitdim. Bana Şeddâd'ın azatlısı Ebû Abdillâh rivayet etti ki kendisi Ebû Hüreyre'yî:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işitdim.» diyerek hadisin mislini rivayet ederken dinlemiş.

80- (569) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sevrî, Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman W Bûreyde'den, o da babasından naklen haber verdi ki:
— Bir adam mescidde kayıp aramış ve: «Kırmızı deveyi güren yok mu?» demiş. Peygamber (SallaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) de:
«Bulomayasın! Çünkü bu mescidler neye yarayacaksa ancak onun için yapılmışlardır!» buyurmuşlar.

81- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf, Ebû Sinan'dan, o da Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman b Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırdığı vakit bir adam ayağa kalkarak: «Kırmızı deveyi bulan yok mu?» demiş. Bunun üzerine Peygamber (SaUaflakü A leyhi ve Sellem) :
«Bulamayasın! Çünkü bu mescidler neye yarayacaksa ancak onun için yapılmışlardır.» buyurmuş.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mu-hammed b. Şeybe'den, o da Alkametü'bnü Mersed'den, o da tbni Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kddıkdan sonra bir bedevi gelerek başını mescidin kapısından içeri soktu...»
R&vt hadisin bundan sonraki kısmını yukarkilerin hadîs'i gibi rivayet etti.
Müslim der İd; O zât Ebû Netime Şebîbetü'bnü Neâme'dir. Ondan Mis'ar, HÜseym, Cüreyr ve diğer Küfeliler rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsler camilerde mescidlerde kayıp eşya aramanın mekruh olduğunu göstermektedirler. Mesele ihtilaflıdır. Bâzılarına göre camilerde kayıp eşya veya hayvan soruşturmak mekruhdur. Haramdır deyenler de vardır.

Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Camitlerde kayıp aramak memnû'dur.
2- Câmi'lerde alışveriş ve icâre gibi akitler yapmak, kayıp şrşgiftk. hükmünde dâhildir.
3- Câmi'lerde yüksek sesle konuşmak imam Mâlik ile Ule-mâ'dan bir cemaat'a göre mekruhdur. Velevki tahsil-i ilim için olsun.
Ebû Hanife ile Mâlikiler'den Muhammed b. Mes1eme'ye göre tahsîl-i ilim, dâva v.s. gibi insanların muhtaç olduğu hu-sûsâtda câmi'lerde yüksek sesle konuşmak caizdir.
4- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Mescidler ancak neye yarayacaksa onun için bina edilmişlerdir.» sözünün ma'nâsi: «Mescidler ancak zİkrullah, namaz, tahsîl-i ilim ve hayır hususunda müzâkere için yapılmışlardır. Ve bu husûsâtda kullanılmalıdırlar.» demekdir.
Kaadı lyâz bu cümle ile istidlal ederek mescidde terzilik v.s. gibi san'atların icra edilemiyeceğifte kail olmuş, hattâ ulemâdan bâzılarının: «Mescidde çocuk okutmak caiz değildir» dediklerini nakletmfşdir. Hâsılı mescidler ticarethaneye ve iş yerine çevirilemez. Yalnız bütün müs-1 umanları alâkadar eden; meselâ cihâd âletlerini ıslâh gibi mescidlerin mehabet ve sânını küçültmeyen şeyleri icâbında mescidde yapmakda bir beis yokdur.
5- Mescidde kayıp arayanlara: «İnşallah bulamazsın.» mukabelesinde bulunmak onların isyanlarına karşı bir cezadır. Çünkü mescidler bunun için yapılmamışdır.
6- Ulemâdan bâzılarına göre mescidde dilenciye sadaka vermek bile caiz değildir.

19- Namazda Yanılma ve Bundan Dolayı Secde Babı

82- (570) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : MâUk'e tbni Şihâb'dan duyduğum, onun da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \e Sellem) :
«Şüphesiz ki biriniz namaz kılmağa kalktığı zaman şeytan ona gelir de zihnini karıştırır, hattâ kaç rek'ât kıldığını bilemez. Bu hâl birinizin başına gelirse oturduğu yerden iki secde ed iversin.» buyurmuşlar.

(...) Bana Amrü'n - Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân (yâni Ibhi Uyeyne) rivayet cttî. H.
Dedi ki: Bize Kuteybetu'bnü Said ile Muhammed b. Rumh dahî Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. Süfyânla, Leys'in ikisi birden Zührî'den bu isnâdla bu hadîs'in benzerini rivayet etmişlerdir.

83- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Yahya b. EM Kesîr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Selemete'bnü Abdirrahman rivayet etti ki, kendilerine Ebû Hüreyre şunu rivayet etmiş: ResûlÜHah
(Sallallahü Aleyhi ve Settem) :
«Ezan okunduğu vakit şeytan geri geri gider. Ezan'ı işitmemek için bir de zarta atması vardır. Ezan bittîmi dönüp gelir. Namaz İçin İkaamet getirilince yine geriler ikaamet bittimi dönüp gelir; kişi ile nefsinin arasına girer; filan şey'i hatırla, filân şey'ı hatırla diyerek hatırına gelmeyecek şeyleri hatırlatır. Tâ'ki insan kaç rek'ât kıldığını bilmez oluncaya kadar (onunla uğraşır.)
Binaenaleyh biriniz kaç rek'ât kıldığım bilemediği vakit oturduğu yerden iki secde yapıversin!» buyurmuşlar.

84- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi kj) : İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr, Abdürabbih b. Saîd'den,[32] o da Abdürratımân El - A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİiem) ;
«Hakîkaten namaz için tesvîb yapıldığı zaman şeytan geri kaçar. Onun bir zarflatması da vardır.» buyurmuşlar. Müteakiben râvî hadîsi yuka-nki hadîs gibi rivayet etmiş; bir de:
«Şeytan, onu hayâl ve kuruntulara daldırır; hatırına gelmeyecek ihtiyâçlarını da hatırına getirir.» ibaresini ziyâde Sylemişdir.
Bu hadîs'i Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahi «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin şeytana âit olan kısımlarım yâni ezan okununca onun sesini işitmemek için şeytanın kaçması ve sesle yellenmesi, ezan bittikden sonra tekrar dönerek insanla nefsinin arasına girmesi husûsâtını evvelce bilmûnâsebe îzâh etmişdik. Burada da namazını kaç rek'ât kıldığında şüphe edenlerin hâli ile secde-i sehiv meselelerini görelim:
Ulemâ buradaki hadîsden muradın ne olduğunu tâyin hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hasan-ı Basrî ile selefden bâzıları hadîsin zâr biri ile amel ederek: «Namaz kılan şüpheye düşer de ziyâdemi kıldı noksanını bilemezse onun namazı oturduğu yerden iki secde ile tamam olur.» demişlerdir.
Şâ'bi, Evzâî ve Selefden birçoklarına göre bir kimse kaç rek'ât kıldığını bilemezse namazını iade etmesi lâzım gelir. Bu hâl her ne zaman başına gelirse onlara göre namazı yeniden kılması îcâb eder. Bâzıları: namazı kaç rek'ât kıldığını üç def'â bilemiyen kimse namazını yeniden kılar. Dördüncüde de şüphe ederse artık iadeye lüzum yokdur; demişlerdir.
İmam Mâlik, îmam Şafîî, İmam Ahmed ve diğer bir takım ulemâya göre bir kimse namazını dört rek'ât mı, yoksa üç mü kıldığında şüphe ederse yüzde yüz bildiği rek'âtlara göre amel etmesi icâb eder. Binaenaleyh böyle bir şüphe ânında dördüncü bir rek'ât daha kılarak secde-i sehiv yapması îcâb eder. Onların bu bâbdaki delilleri Müslim ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce 'nin tahrîc ettikleri Ebû Saîd-i Hudri hadîsidir. Hadîsin Müs1im'deki lâfzı şöyledir: Hz. Ebû Saîd demiş ki: «Resülüllah (SalUûldhü Aleyhi ve Sellem) :
Biriniz namazında şüphe eder de üçmü kıldı dört mü bilemezse şüpheyi bir tarafa atarak yüzde yüz bildiğine göre amel etsin; sonra selam vermezden önce iki secde etsin I Şayet namazı beş rek'ât (almışsa bu secdeler onun namazını çift rekâtlı yaparlar. Dördü tamamlamışsa secdeler şeytanı çatlatmaya yararlar.» buyurdular.
Hanefiler'e göre namazda kaç rek'ât kıldığını bilememek hâli ilk defa başına £elen kimse namazını yeniden kılar. Ba hâl birçok defalar başına gelirse galebe-i zannma yâni aklının kestiği tarafa göre hareket eder.
Çünkü Buhar! ile Müs1im'in müttefikan rivayet ettikleri bir hadîsde:
«Bîriniz namazda şüphe ederse doğruyu araştırsın ve namazını ona göre tamamlasın!» buyurulmuşdur. Şayet kaç rek'ât kıldığına dâir bir re'yi yoksa o zaman kesîn olarak kıldığını bildiği rek'âtlar üzerine bina eder. Çünkü bu bâbda şöyle bir hadîs vardır:
«Biriniz namazında yanılır da bir mi kıldı iki mi bilemezse namazını bir rek'ât üzerine bina etsin! İkimi kıldı üçmü bilemezse iki rek'ât üzerine bina etsin; üçmü kıldı dört mü bilemezse üç rek'ât üzerine bina etsin ve selam vermezden önce iki secde yapsın!» bu hadîsi Tirmizi, İbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet etmiş ve: «Hasen sahîh bir hadîsdir.» demişdir. Ayni hadîsi İbni Mâce dahî tahrîc

etmişdir.
Ulemâdan bâzılarına göre babımızın Ebû Hüreyre hadîs'i namazda her yanüana âiddir. Yaralanın hükmü de secde-i sehiv yapmak-dır. Namaz kılan nerede şüphe ettiği ve secde-i sehvi ne zaman yapacağı hususunda bu hadîs-i tefsir eden diğer hadîslere müracaat etmelidir. Enes, Ebû Hüreyre (Radiyallahû anhÛma) ile Hasan-ı Basrî, Rabîa,, imam Mâlik, Sevrî, îmam Şâfiî, Ebû Sevr ve îshâk'ın kavilleri budur.
-Namazda kaç rek'ât kıldığını bilmeyen kimse kaç kıldığım belleyin-ceye kadar namazını iade eder durur.» diyenler İbni Abbâs ve İbni Ömer (Radiyallahû anhûma) ile Şâbî, Kaadı Şüreyh, Atâ, Meymûn b. Mihrân ve Saîd b. Cübeyr hazerâtıdır.
Nevevî diyor ki: Ebû Hanife (Rahtmehullah) «Namaz» kılan kimseye şüphe ilk defâ arız oluyorsa namazı bâtıl olur. Âdet hâline gelmişse içtihâd eder ve zann-ı galibine göre kılar. Hiçbir zan hâsıl edemezse en az mikdârla amel eder» demişdir. Ebû Hami d'in beyânına göre: Eski mezhebinde iken imam Şafiî: «Ben, Ebû Hanîfe'nin bu sözünden daha çirkin ve sünnetden uzak bir söz görmedim!» demiş... Buharı şârihi, Aynî bu söze şu cevâbı vermektedir:
«Ben derim ki: Bir imamın söylemediği bir sözü, söyledi diy» iddtf ederek ondan nakletmek ve hiç bir münâsebeti yokken ona teşnî'de bıir lunmak bundan daha çirkindir. Acaba Nevevî böyle bâtıl bir teş-nî'i son derece taassuba meyli bulunan bir kimse vasıtası ile imam Şafiî gibi bütün ulemâ'mn fıkıhda Ebû Hanîfe'ye çömez olduklarına şehâdet eden bir zâtdan nasıl rivayet edebilmişdir?! Onun Ebû Hanîfe'den naklettiği bu sözü îbni Kudftme ve daha başka muhalifler de nakletmişlerdir ki bu söz ne sahîh, ne de mezhebimizin meşhur olan ana kitaplarında meycûtdur. Bu kitaplarda meşhur olan şudur: Ulemâmız: «Namazında iki defa şekkeden kimse namazı yüzde yüz sahih olsun diye orıu yeniden kılar.» demişlerdir. Hattâ Ebû Nasır El-Bağdâdî *nin beyânına göre meşhur kavil yeniden kılmanın evlâ olmasıdır. Çünkü böyle hareket edilirse şekk yüzde yüz sakıt olur. Bununla beraber Ebû Hanîfe hadislere bakarak üç hâlin üçüyle de amel etmişdir. Yâni kaç kıldığın: bilemediği zaman namazın yeniden kılınacağına; Cübeyr hadîsine göre kaç rek'ât kıldığını belleyinceye kadar namazı iade lâzım geldiğine; Cerir hadîsine göre de farz namazda şüphe ederse iade lâzım geleceğine kail olmuşdur.»

85- (570) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, tbni Şihâb'dan duyduğum, onun da Abdurrahman El - A'rac'dan, onun da Abdullah b. Buhayne'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Abdullah demi) İd:
«Bize Besûlullah (Saîlallahü Aleyhi veSettem) namazlardan birinde iki rek'at kıldırdı. Sonra oturmadan ayağa kalktı. Onunla beraber cemaat da kalktılar. Namazım bitirince, biz selâm vermesini gözlerken tekbîr aldı ve selâm vermezden önce oturduğu yerden iki secde yaptı sonra selâm verdi.

86- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize tbni Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki) :#Bize Leys, 1b-ni Şihâb'dan, o da A'rac'dan, o da Benî Abdilmuttalib'İn müttefik Abdullah b. Buhaynete'l-Esdî'den naklen haber verdi ki: Besûlullah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) öğlen namazında birinci oturuşu îfâ etmeden ayağa kalkmış. Sonra namazını tamamlayınca her secdede tekbir almak sureti ile selâm vermezden önce unuttuğu oturuşun yerine oturduğu yerden iki secde yapmış. Bu secdeleri onunla birlikde cemaat da yapmışlar.

87- (...) Bize Ebû'r - Rabî Ez - Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİ-ze Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Abdumbaafta E - A'râc'dan, o da Abdullah b. Mâlik İbni Buhaynete'l - EzdS'den [33] naklen rivayet etti. ki:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîent) namaz kılarken oturmak istediği çift rek'âtda ayağa kalkmış ve namazına devam etmiş. Namazın «o-nu gelince selâm vermeden secde etmiş: sonra selâm vermiş.
Bu hadîsi bütün Kütüb-1 Sitte sahipleri «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Buharî onu bir iki yerde rivayet eder.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemyin ilk oturuşu unutarak kıldığı bu namaz bâzılarına göre öğle bir takımlarına göre ise ikindi idi.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda birinci teşehhüd vacip değildir. «Et - Tavdîh- da: «Bütün şehirler fukahâsı: Ebû Hanîfe, Mâlik, Sevrî, Şafiî, îshâk, Leys ve Ebû Sevr ilk teşehhüdün vâ-cib olmadığına ittifak etmişlerdir. Bundan yalnız imam Ahme'd müstesnadır. Çünkü ona göre ilk teşehhüd vâcipdir...» denilmektedir. Ancak Hanefî kitaplarından «El - Hidâye» şerhinde : «İlk oturuşda teşehhüd okumak Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir.» denilmigdir ki sahîh ve târ olan da budur. Bâzıları bunun sünnet olduğunu söylemişlerimi
«El - Muğnî» nâm eserde: «Bir rivayete göre namaz dört rek'âtlı yahut akşam namazı olursa her iki teşehhüd de vâcibdir. Leys ile İshâk'in mezhepleri de budur.» deniliyor.
2- Ulemâdan bir takımları bu hadîsle istidlal ederek: Secde-i sehiv mutlak sûretde selâm vermezden önce yapılır; demişlerdir.
İmam Şafiî 'den rivayet olunan sahih kavil de budur. Ayni kavil Ebû Hüreyre (Radiyallahûanh) iJe Zührî, Mekhûl, Rab'îa, Yahya b. Saîd Bl-Ensârî, Sâib E1-Kaarî, Evzâî ve Leys b. Sa'd hazeratındanda rivayet olunmuşdur. Hatta Ebü'l-Hattâb, bu kavlin A h m e d b. Hanbel 'den de rivayet edildiğini söylemişdir. Bu zevatın babımız hadîslerinden mâda bir hayli delilleri daha vardır ki Tirmizî ile İbni Mâce 'nin rivayet ettikleri Abdurrahman b. Avf hadîsi; Müs1im'in rivayet ettiği Ebû Saîd hadîsi; Nesâî'nin rivayet ettiği Muâviye hadîsi; Ebu Davud'un rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsi; Dâre Kutnî "hin rivayet ettiği İbni Abbâs hadisi; Ebu Davud'un rivayet ettiği İbni Mes'ûd hadîsi bunlardandır. Mezkûr hadîslerin hepsinde secde-i sehvin selâm vermezden önce yapılacağı bildirilmektedir.
3- İmam Âzam ile diğer Hanefiyye imamlarına ve Sev-rî'ye göre secde-i sehiv gerek ziyâde gerekse noksan için yapılmış olsun selâmdan sonra yapılır. Bu kavil Alî b. Ebî Tâlib, Sa'db. Ebî Vakkas, Abdullah b. Mes'ûd, Ammâr, İbni Zübeyr, Enes b. Mâlik (Radiyallahû anhûm) ile İbrahim Nehaî, îbni Ebî Leylâ ve Hasan-ı Basrî'den rivayet olunur. Delilleri Sahîheyn'de rivayet olunan Zü1yedeyn hadisidir. Bunların da daha başka bir çok delilleri vardır. Bu delillerin bâzısı Tirmizî'de, bâzısı Müs1im'de bir takımları Taberânî, Tabakât-ı İbni Sa'd ve ibni Huzeyme 'nin Sahfh'inde; bâzılanda Ebû Dâvûd, îbni Mâee, Müsned-i ibni Hanbel ve Abdürrazzâk'ın «Musannef» 'inde rivayet edilen hadîslerdir.
Gerçi Beyhakî 'nin «El - Ma'rife» nâm eserinde bildirdiğine göre secde-i sehiv'in selamdan sonra yapılmasının nesh edildiği Zührî-den rivayet olunmuşsa da Zührî 'nin sözü münkatı'dir. Ulemâ indînde hüccet sayılamaz. Zâten isnadında da yalancılıkla itham edilen bir râvî vardır.
Allâme Aynî, Hanefîler tarafından muhaliflerinin delillerine şu cevâbı vermektedir:
«Muhaliflerin hadîslerine cevap mes'elesine gelince deriz ki: Babımızın tbni Buhayne hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in fiilini haber veriyor. Bizim istidlal ettiğimiz hadîsler ise kavlini haber vermektedir. Kaville amel evlâdır. Fazla olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iki fiili taaruz etmektedir. Çünkü onların istidlal ettikleri hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in selâmdan önce secde-i sehiv yaptığı; bizim istidlal ettiğimiz hadîslerde ise selamdan sonra yaptığı bildiriliyor. Böyle

yerlerde kaville amel etmek elbetde evlâ olur. Şöyle de denilebilir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). 'in selâmdan önce secde-i sehiv yapması onun caiz olduğunu beyân içindir; sünnet olduğunu göstermek için değildir.
Şâfiîler'den bâzısının beyânına göre bu mes'elede İmam Şâfiî'nin bir kavli daha vardır. Ona göre namaz kılan isterse selâmdan öaee isterse selamdan sonra secde-i sehiv yapabilir.
Bize göre hilaf secdenin kifayeti husûsundadır. Bâzıları efdaliyeti hususunda olduğunu söylerler. Mârûdî ihtilâfın efdaliyet hususunda olduğunda bütün ulemânın müttefik bulunduğunu iddia etmişdir.
Hanefîler'den «Ez - Zahîra» nâm eserin sahibi: «Bir kimse selâmdan önce secde-i sehiv yapsa bize göre caizdir.» demişdir. Kudûrî 'nin beyânına göre esâs rivayetlerde mes'ele böyledir. Fakat Ulemâdan selam vermezden önce yapılan secde-i sehiv'in caiz olmıyacağı rivayet olunmuş-dur. Çünkü vakti gelmeden edâ edilmiş olur. Esâs rivayetlere göre caiz olmasının vechi bu secdenin Müctehedün fih bir yerde yapılan bir fiil olmasıdır. Bu sebeple o fiilîn fesadına hükmolunamaz. Çünkü iadeyi em-retsek secde tekerrür etmiş olur. Hâlbuki ulemâdan hiç biri secde-i sehiv'in tekerrürüne kâü olmamışlardır.
«Hidâye» sahibine göre buradaki hilaf evleviyet husûsundadır. ibni Abdil Berr'in rivayetine bakılırsa bir kimse selâmdan sonra secde edeceği yerde selamdan evvel secde ettiği ve bunun aksim yaptığı zaman namaza bir zarar gelmeyeceğinde bütün ulemâ müttefikdirfer: Bu söz az yukarıda Mârûd î'den nakledilen kavle uymaktadır.
Hâzimî diyor ki: «însâf yolu şöyle dememizi gerektirir: "ftçtt& delâlet eden ve kendisinde inkıta' bulunan Zührî hadîsi sahîti ye sabit olan diğer hadîslere muarız olamaz. Secdenin selâmdan evvel ye sonra yapılacağını bildiren şâir hadîslere gelince bunların hepsi sahîh ve sabit ise de yalnız aralarında bir nevi tearuz vardır. Bunların biri birine takdimi sahîh ve mevsûl bir rivayetle malûm değildir. Şu hâlde en doğrusu bu hadîsleri tevessüa yâni secde-i sehiv'in hem selâmdan evvel hem de sonra yapılabileceğine hamletmekdir.»
4- Hâsılı kelâm secde-i sehvin yeri hususunda beş kavil vardır.
Bunların ikisi Hanefiler'e, ikisi de Şâfiîler'e âiddir kî az yukarıda görülmüşlerdir. Biri de Mâlikîler'e âiddir. Onlara göre secde-i sehiv bir nok-sanlıkdan dolayı yapılıyorsa yeri selamdan önce, ziyâdeden dolayı yapılıyorsa selamdan sonradır. Bu kavil Şafiî 'den de rivayet olunmuş-dur.
Dördüncü kavil Hanbeliler'in mezhebidir. Onlara göre- Besûlüllah (Saiîailahü Aleyhi ve Sellem) in selâmdan önce secde ettiği yerlerde secde-i sehiv selamdan önce, selamdan sonra secde ettiği yerlerde de selâmdan sonra yapılır. Bu yerlerden başka secde-i sehiv îcâb ederse dâima selâmdan Önce yapılır.
Beşinci kavil Zâhirîler'in mezhebidir. Onlara göre secde-i sehiv yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in secde ettiği yerlere mahsûs-dur. Sair yerlerde farzda yamlan secde-i sehv'i yapar. Mendûbda ise bir şey lâzım gelmez.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in yanıldığı yerler beşdir:
a) İbni Buhayne hadîsinde beyân edildiği vecihle ilk oturuşu terk etmişdir.
b) Zülyedeyn hadîsinde beyân olunduğuna göre iki rek'âtda selam verinindir.
c) Üç rek'âtda selâm vermişdir.
d) Dört rek'ât yerine, beş rek'ât kılmışdır.
e) Şüphe üzerine secde etmişdir.
5- Namazda ilk oturuş ve ilk oturuşda teşehhüd sünnetdir. Çünkü vâcib olsalar rükû* ve diğer farzlar gibi secde-i sehivle tamamlanmazlardı. İmam Mâlik, Ebû Hanîfe ve Şafiî 'nin kavilleri de budur. «Et - Tavdîh» sahibinin İmam Âzam 'dan nakli bu yoldadır. Ancak sünnetden murâd sünnet-i müekkede ise bu nakil İmam Â'zam'da sahîh ve caiz olabilir. Çünkü sünnet-i müekkede vacip kuv-vetindedir. Aksi takdirde esah kavle göre İmam Â'zam'ın birinci oturuş için vâcibdir dediğini yukarıda görmüşdük. Kerhî, Tahâvî ve diğer bâzı Hanefiyye ulemâsına göre namazda ilk oturuş vâcib, onda teşehhüd okumak ise sünnetdir. Bâzıları teşehhüdü okumanın da vâcib olduğunu söylemişlerdir. Esah olan da bu kavildir. Son oturuşda teşehhüd okumak bilittifâk vâcibdir.
6- Secde-i sehiv için tekbîr bilittifâk meşrû'dur.
7- Secde-i sehiv yaptıkdan sonra teşehhüd okunup okunmayacağı-ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre okunur. İmam Şafiî 'den sahîh rivayete göre secde-i tilâvet ile cenazede olduğu gibi burada da teşehhüd okunmaz.
Hanbelîler'den tbni Kudâme (541 - 620) : «Eğer secde-i sehiv selâmdan önce yapıldıysa tekbîrin akabinde selâm verilir. Fakat selamdan sonra secde edilirse teşehhüdü okuyarak selam vermek gerekir. İbni Mesûd (Radiyallahûanh) ile Katâde, İbrahim Nehaî, Hakem, Hammâd, Sevrî, Evzâl ve Şafiî 'nin kavilleri de budur.» demişdir. îbrâhim Nehaî 'den bir rivayete göre teşehhüd okunur, selam verilmez. Enes (Radiyallahû anh) ile Şa'bî, Hasan-ı Basrî ve Atâ': «Secde-i sehiv selamdan önce veya sonra yapılsın her iki şekilde de teşehhüd ve selâm lâzım değildir.» demişler. Sa'd b. Ebî Vakkaş ile Ammar (Radiyallahû anh) îbni Ebî Leylâ, İbni Sîrin ve îbni Münzir hazerâtına göre ise bilâkis her iki vecihde d« selâm verilir, fakat teşehhüd okunmaz.
Hanefîler'e göre iki tarafa selâm verilir. Sevrî ile İmam Ah-m e d 'in kavilleri de budur. Selâm evvelâ sağ tarafa sonra sol taraftı verilir. Bâzıları sâdece sağ tarafa selam verileceğini söylemişlerdir. Kerhî ile îbrâhîm Nehaî 'nin kavilleri de budur. Birtakımları da yüzünün olduğu tarafa yâni kıbleye doğru selam verileceğini söylemişlerdir. Bu son iki kavil imam Malik 'den de rivayet olunur.
8- Secde-i sehvin tekerrür edip etmiyeceği ihtilaflıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk oturuşu ve teşehhüd okumayı terk ettiği zaman iki secde ile iktifa etmişdir. Ekseri ulemanın kavileri de budur. Evzâî'den bir rivayete göre ayrı ayrı iki şeyden dolayı yanılan bir kimse dört defa secde eder. İbni Ebî Leylâ dahî: «Yanılma tekerrür ettikçe secdede tekerrür eder.» demişdir.
9- Secde-i sehiv nafile namazda da farz namazda olduğu gibi meşrudur. İbni Şîrîn ile Katâde: «Nafile namazda secde-i sehiv, yokdur.» demişlerdir. Bu kavil garîb ve zayıf olmak üzere imam Şafiî 'den de rivayet edilir.
10- İmam yanılarak ayağa kalktığı zaman cemaatın da ona tabi olup olmamaları ihtilaflıdır. Bâzılarına göre cemaatın bu husûsda imama tâbi olması vâcibdir. Nitekim hadîsin zahiri de bunu göstermektedir. Ashabın bu hâdisenin hükmünü bilmeleri de bilmemeleri de muhtemeldir. Ulemâdan bir taife bu hadîsle istidlal ederek «yerden iyice doğrulan ve namazına devam eden bir kimse dönüp oturmamalı; namazına devam etmeli. Fakat iyice doğrulmamışsa oturmalı.» demişlerdir. Bu kavil A1-karne, Katâde ve'Abdurrahman b. Ebî Ley1â'dan rivayet olunur. Evzâî ile İbni Kaasim'inve Şafiî 'nin mezhepleri de budur.
Diğer bir taifeye göre namaz kılan kimsenin kalkmak için davranarak mak'adı yerden ayrıldımi iyice doğrulmasa bile dönüp oturamaz. Namazına devam eder. Sonunda selâm vermezden önce secde-i sehiv yapar. Îbnü'l-Kaasim bu kavli imam Mâlik 'den rivayet etmiş-dir. Ulemâdan bir cemaat, yanılarak ayağa kalkan kimsenin iyice doğrulmuş olsa bile oturması lâzım geldiğine kaildirler. Bu kavil de Nu'mân b. Beşîr (Radfyallahû atfh) ile İbrahim Nehaî ve Hasan-ı Basrî 'den rivayet olunmuşdur. Yalnız Nehaî: «Kırâeti tamamlamadıkça oturur» demiş; Hasan-ı Basrî iserü-kû'a varmadıkça oturması lâzım geldiğine kail olmuşdur.
Rivayete nazaran Ömerü'bnü'l-Hattâb, İbni Mes'-ûd, Muâviye, Saîd, Muğîratü'bnü Şu'be ve Ukbetü'bnü Âmir (Radtyallahû ankûm) hazerât namazda ilk oturuşu unutarak kalkmışlar. Fakat ayakda hatırlarına geldiği hâlde oturmamışlar ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)

'in böyle yapdığını söylemişlerdir. Ekseri ulemânın kavline göre ilk oturuşu unutarak ayağa kalkan bir kimse tekrar otururs namazı bozulmaz.
11- Secde-i sehiv esnasında yanılan kimseye tekrar secde-i sehiv yokdur. îbrâhim Nehaî ile Hakem, Hammâd, Mugîra, îbni Ebî Leylâ ve Hasan-ı Basrî 'nin mezhepleri budur.
12- Secde-i sehiv Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir. Çünkü bir çok hadîslerde bu secde emrolunmuşdur. İmam Şafiî onun sünnet olduğuna kaildir. Binaenaleyh ona göre secde-i sehvin terki caizdir. Fakat babımız hadîsi onun aleyhine delildir.

88- (571) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mûsâ b. Dâvud[34] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Zeyd b. Eslem'den, o da Âtâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Biriniz namazında şek keder de üç mü, dört mü kaç rek'ât kıldığını bilemezse şekk'i atıversin de yakînen bildiğinin Üzerine bina etsin. Sonra selam vermezden önce iki secde etsin! Şayet beş rek'ât (almışsa bu iki secde onun namazını çift yapar. Eğer dördü tamamlamak için kıldıysa bu iki secde şeytanı çatlatmak için yapılmış olurlar.» buyurdular.

(...) Bana Ahmed b. Abdirrahman b. Vehb [35] rivayet etti. (Dedi ki): Bana amcam Abdullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Dâvûd b. Kay s, Zeyd b. Eslem'den hu isnâdla rivayet etti. Bu hadîsin mânâsında olmak üzere Süleyman b. Bilâl'ın dediği gibi: «Selam vermezden önce iki secde eder.» dedi.
Bu hadîs ulemâya göre Ebû Hüreyre hadîsini tefsir etmektedir. Binaenaleyh Ebû Hüreyre hadîsini de bu mânâya almak îcâb eder. Yâni namazda şüphe eden kimse yakînen bildiği rek'âtlar üzerine bina edecekdir. Sonra bu hadîs hades, mefkûtdan mîras vîs.'de şekk hususunda şeriatın kaidelerine uygundur.
İmam Şafiî ziyâde için secde mes'elesinde bu hadîsle istidlal etmişdir. Çünkü mukadder olan bir şey mevcûd. gibidir. Fakat sair Şâ-fiîyye ulemâsı: «Bu hadîs-i İmam Mâlik mürsel olarak rivayet etmişdir. Mâ1ik'in arkadaşları ise mürsel olup olmadığında ihtilâfa düşmüşlerdir. Onu müsned olarak yalnız Atâ' rivayet etmişdir. Hâlbuki mürsel olarak rivayet edenler Ata 'dan daha, kuvvetli hafızlardır, Bunlar başka hadîsleri bu hadîs'e tercih ettirmeye kâfî gelecek bir ıztı-raptır» demişlerse de Nevevî bu sözleri bâtıl bulmuşdur. Çünkü mevsuk hafızların ekserisi hadîsi muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. Binaenaleyh bir tanesinin mürsel rivayeti zarar etmez. Sonra-İmam Mâ1ik'e göre huccetdir.

89- (572) Bize Ebû Şeybe'nin iki oğlu Osman ile Ebû Bekir ve bir de İshâk b. İbrahim hep beraber Cerîr'den rivayet ettiler. Osman ded ki: Bize Cerir, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Alkame'den naklen rivayet etti. Alkame şöyle demiş: Abdullah dedi ki: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) namaz kıldırdı... (Râvî İbrahim: Yâ ziyâde etti yâ noksan, dedi) Selam verdiği vakit kendisine: Yâ Besûlâllah namaz hakkında yeni bir şey mi var? deyenler oldu. Resûlülla (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Neymiş o?» buyurdular. Soranlar:
— Namazı şöyle şöyle kıldın da!., dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) hemen bacaklarını bükerek kıbleye karşı oturdu ve iki secde yaptı. Sonra selâm verdi, sonra yüzünü bize çevirerek:
«Gerçekden namaz hakkında yeni bir şey olsaydı ben onu size haber verirdim. Lâkin ben de ancak ve ancak bir insanım. Sizin gibi unuturum. Binaenaleyh bir şey'i unuttum mu hemen bana hatırlatın! Biriniz namazında şekk ederse doğruyu araştırsın da namazını onun üzerine tamamlasın, Sonra iki secde yapsın!» buyurdular.

90- (...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb de rivayet «tti. (Dedi ki) Bi» tbni Bişr rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. tbni Bişr ile Vekî'in ikisi birden Mis'ar'dan, o da Man-sûr'dan bu isnâdla rivayet etmişlerdir.
İbni Bişr'in rivayetinde: «Doğruyu bulmak için bunların hangisi daha lâyık olduğuna bir baksın!»; Vekî'in rivayetinde ise: «Doğruyu araştırsın I» ibareleri vardır.

(...) Bize bu hadîsi Abdullah b. Abdirrahmân Ed - Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Biçe Yahya b. Hassan[36] haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr bu isnâdla rivayet» etti. Mansûr: «Doğruyu bulmak için bunların hangisi daha lâyık olduğuna bir baksın!» demiş.

(...) Bu hadisi bize tshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyd b. Saîd El-Emevî[37] haber verdi. (Dedi ki) : Bize SÜfyân, Man-sûr'dan bu isnâdla rivayet etti ve: «Doğruyu araştırsın!» dedi.

(...) Bize bu hadisi Muhammed b. El-Müsennâ rivayet ettL (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bixe Şu*be Man-sûr'dan bu isnâdla rivayet etti ve: «Bunların hangisinin doğruya Üe^t yakın olduğunu araştırsın!» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi kî) : Bfce Fudayl b. tyâz, Mansûr'dan bu isnâdla haber verdi ve: «Doğru görüleni araştırsın!» dedi.

(...) Bu hadîsi bize tbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Abdissamed, Mansûr'dan bu zevatın isnadı ile rivayet etti Ve: «Doğruyu .araştın versin!» dedi.

91- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anherî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube, Hakem'den, o da İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Öğle namazını beş rek'ât kılmış. Selam verdiği vakit kendisine :
— Namaza ziyâde mi edildi? demişler. Efendimiz: «Ne o?» buyurmuş. Ashâb:
— Namazı beş rek'ât kıldın... demişler. Bunun üzerine Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) iki secde yapmış.

92- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni İdrîs, Hasen b. Ubeydullah'dan[38] o da İbrahim'den, o da Alkame'den naklen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerine Öğle namazını beş rek'ât kıldırdığını rivayet etti.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Hasen b. Ubeydullahdan, o da tbrâhîm b. Süveyd'der naklen1 rivayet etti. tbrâhîm şöyle demiş: Bize Alkame Öğle namazını beş rek'ât kıldırdı. Selâm verince cemaat:
«Yâ Ebâ Şibil! Namazı beş rek'ât kıldırdın!- dediler. Alkame:
— Hayır! Ben bunu yapmadım! dedi. Cemaat:
— Yook... Öyle yaptın! dediler. Ben de cemaatın tarafında idim ve çocukdum. Ben dahi:
— Hay hay beş rek'ât kıldırdın! dedim. Alkame bana:
— Sende mi bunu söylüyorsun. Gidi şaşı gözlü?... dedi. Ben:
— Evet! cevâbını verdim. Bıuum üzerine hemen kıbleye dönerek iki secde yaptı; sonra selâm verdi. Daha sonra şunu söyledi:
— Abdullah (İbni Mes'ûd) dedi ki: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) namazı beş rek'ât kıldırdı. Namazdan çıkınca cemaat kendi aralarında kargaşalık çıkardılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Size ne oluyor?» dedi. Cemaat:
— Yâ Resûlâllah! Acaba namaza ziyâdemi edildi? dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır!» cevâbını verdi. Cemaat:
— Namazı beş rek'ât kıldında!.. dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıbleye döndü ve iki secde yaptı. Sonra selam verdi. Sonra:
«Ben ancak sizin gibi bir insanım; sizin unuttuğunuz gibi unuturunu» buyurdular.
İbni Ntimeyr kendi hadisinde: «Biriniz unuttuğu vakit iki secde yapı-versinl» cümlesini ziyâde eyledi.

93- (...) Bize bu hadîs'i Avn b. Sellâm El-Kûfî [39] de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir En-Nehşelî, Abdurrahmân b. Esved[40]'den, o da babasından, o da AbduIIah'dan naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş: Bize Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (namazı) beş rek'ât kıldırdı. Bunun Üzerine biz:
— Yâ Besûlallah namaza ziyâde mi yapı I di? dedik. Resûlüllah «Ne o?» buyurdular. Ashâb:
— Namazı beş rek'ât kıldırdın!» dediler. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben ancak sizin gibi bir insanım. Sizin hatırladığınız gibi hatırlar; unuttuğunuz gibi unuturum.» buyurdular. Sonra iki secde-i sehiv yaptılar.

94- (...) Bize Mincâb b. Haris Et-Temimi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Miishir, A'meş'deıı, o da İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırdı da yâ ziyâde yaptı yâ noksan bıraktı. (İbrahim: Bu vehim bendendir demiş) bunun üzerine:
— Yâ Resûlâllahî Namaza bir şeymi ziyâde edildi? denildi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ancak sizin gibi bir insanım; sizin unuttuğunuz gibi unuturum. Bîriniz unuttuğu vakit oturduğu yerden iki secde yapı versin!» buyurdu. Sonra Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (Kıbleye) dönerek iki secde yaptı.

95- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Âlkame'den, o da Abdul-Iah'dan naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve SeÜem) iki secde-i sehvi selâm ve kelâmdan sonra yapmış.

96- (...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Alî El-Cufî, Zâide'den, o da Süleyman'dan, o da İbrahim'den, o da Âlkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şeyle demiş: ResÛlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kıldık. (Namazda) yâ ziyâde yaptı, yâ noksan! (İbrahim: Allah'a yemin olsun ki bu tereddüd ancak benim tarafımdan gelmişdir; demiş). Bunun Üzerine biz:
— Yâ Resûlaüah! Namaz hakkında yeni bir şeymi zuhur etti?» dedik. ResÛlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayır!» cevâbını verdiler. Biz. yaptığını kendisine söyleyince:
«Bir kimse (Namazında) ziyâde veya noksan yaparsa iki .secde ediversin!» buyurdu. Sonra iki secde yapati.
Babımız hadîslerinin îbni Mes'ûd rivayetini Buhar! «Namaz» ve «Nttzûr» bahislerinde; Ebû Dâvûd, NesâÎ ve. îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Kılınan namazm öğle mi yoksa ikindi mi olduğu ve keza yapıdananr. lışlığın ziyâdemi, noksanını kılmak suretiyle meydana geldiği İhtilaflıdır
Bu husûsda şüphe eden râvî îbrâhîm Nehaîdir. Bu zât fakîh îbrâhîm b. Yezîd En-Nehaî değil, b. Süveyd El-A'ver En-Nehaî'dır. Hz. Alkame^ih şaşı gözlü diye çattığı zât budur.
Taberânî'nin, Talhatü'bnü Musarrif tarikinden tahrîc ettiği rivâyetde kılınan namazın ikindi olduğu ve BesûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) in dördüncü rek'âtda oturmayıp beşinciye kalktığı onu bitirdikten sonra oturduğu beyân . ediliyor. Şû'be'nin, Hammâd'dan onun da îbrâhîm Nehaî 'den rivayet ettiği tarîkde ise namazuı Öğle olduğu ve beş rek'ât kılındığı beyân edilmektedir. Fahr-i Alem (Saliallahü Aleyhi ve Setlem) yaptığı hatânın asla farkına varmamış olmalı ki «Ne o?» diye sormuş. Ortada birşey olup olmadığını anlamak istemişdir. Namazda hatâ ettiği kendisine ihbar edilince hemen kıbleye karşı teşehhüd hey'etinde oturmuş ve iki secde-i sehiv yapmışdır. Namazdan sonra ashâb-ı kirâmına dönerek kısa bir hitabede bulunmuş ezcümle;
«Namaz hakkında bir değişme vuku bulsa elbetde ben onu size haber veririm. Lâkin ben de sizin gibi insanım. Sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum; Unuttuğum zaman bana hatırlatın, ilâh...» şeklinde tâlimâtda bulunarak namaz hususunda bir değişiklik olmadığına, ancak kendisinin yanıldığına işaret buyurmuş; sonra secde-i sehiv yapmışdır.
Unuttuğu zaman ona hatırlatmak bittabi tesbîh veya benzeri bir şey ile olacakdır.
Namazda konuşmak, namazı bozduğu hâlde Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in konuştukdan sonra secde-i sehiv yapması namazda konuşmak haram kılınmazdan Önceki zamanlara yânı islâmın ilk devirlerine hâmlolunmuşdur.
Şekk: Lûgatda yakînin zıddıdır. Istılâhda ise bilinen ve bilinmeyen tarafları müsâvî olan şeydir. Yânı şekk ilimle cehlin arasında olup hiç birine meyletmeme hâlidir. Bir taraf kuvvetli gelirde diğerine tercih edilirse ona zann derler. Kalp iki tarafdan birine iyice yatışır da diğerinden vazgeçerse ona da ekber-i zann ve reyi gâlib derler.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Nesih caizdir. Ashâb-ı Kiram bunu vukû'undan önce sezmiş olabilirler.
2- Peygamberlerden fiil hususunda hatâ sâdır olabilir, İbni Dakîk'il-îd bütün ulemânın bu husûsda müttefik olduğunu söylüyor. Bu husûsda yalnız bir taife şüzûz göstererek Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yanılmayı caiz görmemişlerdir. Bu hadîsler onların sözlerini reddetmektedir. Ancak Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'e yanılmayı caiz görmeyenler mutlak sûretde her fiilde değil, ahkâm'ın tebliğine âid olan fiillerde yanılmasının caiz olmadığını söylerler. Onlar Pey-gamber-i Zişân (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanıldığını bildiren hadîslere: «Yanılmak Peygamberliğe aykırı değildir. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hatâsı üzerine bırakılmadığı zaman o hatâdan bir mefsedet değil, bir fayda hâsıl olur ki o da ahkâm-ı ilâhiyyeyi insanlara bildirmek-dir.» şeklinde cevap vermişlerdir. Ebû İshâk El-Esferâînî bu kavle meyletmişdir.
Kaadı lyâz diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ahkâmı beyân'a âid olmayan fiiller hakkında yanılmanın caiz olup olmadığı ihtilaflıdır. Cumhûr-u Ulemâya göre caizdir. Fakat ahkâmı tebliğe dâir olan sözlerde yanılması bilittifâk caiz değildir. Nitekim kasden yanlış söylemesi de bilittifâk caiz değildir.
Dünyâya âid sözlere gelince: Bâzıları onlar hakkında hatâyı caiz görmüşdür. Çünkü bunlardan bir mefsedet doğmaz...»
Kaadı îyâz kendisi, Peygamberlerin hiç bir haberde hatâ edemiyeceğini tercih edenlerdendir.
3- Fiiller hakkında unutmak Peygamberlere de caizdir. Yalnız onlar hatâları üzere bırakılmazlar; Allah Teâlâ hatâlarını kendilerine tenbih ile doğruyu gösterir. Bu husûsda bütün ulemâ müttefikdir. Yalnız bu ten-bîhin derhal hâdisenin arkasından yapılması îcab eder mi, yoksa müddet-i hayâtında ne zaman olsa yapılabilir mi mes'elesi ihtilaflıdır.
Hatâ ile unutmak arasında fark vardır. Unutmak: Bir şey hakkında kalbin gafletde bulunmasıdır. Hatâ ise bunun aksinedir. Yâni bir şeyin kalbden gafletde kalmasıdır. Bu bâbda bâzıları: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne hatâ eder ne de unuturdu onun için de Zülye-deyn hadîsinde unutmayı kendisinden nefyetmiş «Unutmadım.» demişdir. Çünkü unutmakda gaflet vardır.» derler.
Kuşeyrî, kullanış hususunda unutmakla hatâ arasında bir fark görmemektedir. Kurt Ubî dahî ayni mânâda sözler söylemişdir.
4- Bâzıları unutarak llonuşmanın namazı bozmayacağına bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Ebû Ömer'in beyânına göre İmam Şafiî ile şâir Şâfiiyye ulemâsı unutarak konuşmanın namazı bozmıyaca-ğına kaildirler. Malikîler'in kavli de budur. Yalnız onlara göre konuşulan sözün namazın ıslâhına dâir olması şartdır. İmam Ahmed b.Hanbe1'in mezhebi de budur. Hattâ namazın yararına olmak şartı ile İmam Mâlik ile Ahmed b. Hanbe1'e göre kasdî konuşmak bile namazı bozmaz. Namazı islâh için konuşulmayan söz
zar. İmam Ahmed b. Hanbel 'den bir rivayete, göre yararına olmak şartı ile kasden veya unutarak konuşmanın mamaası imama mahsûsdur. Cemaatın konuşması namazlarını bozar. ŞAM-» ler'le bu husûsda onlara tâbi olan Mâlikîler'e göre kasden konuşmak namazı bozar. Yalnız unutur, yahut namazda olmadığını zannederde konuşursa namazı bozulmaz.
tbni'l-Münzir namazın yararına olmıyan sözü beş kışıma ayırmışdır:
a) Namazda konuşmanın haram olduğuna bilmeyerek konuşmak. Kaadı İyâz; «Bu husûsda ulemânın hiç birinden bir nass bilmiyorum bu namazın bozulmamak ihtimâli vardır.» demişdir.
b) Namazda unutarak konuşmak. Bu iki türlü olur.
Birincin; Namazda olduğunu unutmakladır ki bir rivâyetde: Namazı bozmaz. Nitekim Mâlik ile Şafiî 'nin kavilleri de budur. Diğer bir rivayete göre namazı bozar. İbrahim NehaS ile Kat â-de, Hammâd b. Ebi Süleyman ve Ashâb-ı Tey'in kavil-; leri budur.
İkinci nevî: Namazının bittiğini zannederek konuşmakdır. Eğer konuşmak yalnız selam vermekden ibaretse namazı bozmaz. Selamdan başka ise İmam Ahmed 'den bir rivayete göre namazın yararına olmak şartı ile namazı bozmaz. Namazın yararına olmayan «Bana su ver. gibi sözler namazı bozar. İmam Ahmed 'den diğer bir rivayete göre konuşmak her hâlde namazı bozar. Ashâb-ı rey'in mezhebi de budur. Bu bâbda üçüncü bir rivayet vardır, ki şudur: O hâlde konuşulan söz namazm yararına olsun, zararına olsun konuşan imam olsun, olmasın hiç bir .suretle namazı bozmaz. Mâlik ile Şafiî 'nin mezhepleri budur.
c) Mağlûb bir hâlde konuşmakdır. Bu üç nevidir.
Birinci Nevî: Ağızından harfler gayri ihtiyarî olarak çıkmakdır. Esnerken veya nefes alırken «ah» demek; öksürürken ağzından iki harf çıkmak, yahut Kur'ân-ı yanlış okuyarak Kur'ân'dan olmıyan bir kelimeyi telaffuz etmek; ağlayacağı gelerek ağlamak ve bunun önüne geçememek gibi. Bu gibi husûsâtda namazın bozülmıyacağı îmam Ahmed 'den nassen nakledilmişdir. Fakat Kaadı 1yaz esnerken «ah» deyen kimsenin namazının bozulacağına kaildir:
İkinci nevî: Uyuyarak konuşmakdır. İmam Ahmed bu mes'e-lede tevakkuf etmiş; bir cevap vermemişdir. Fakat Aynî bozulmaması gerektiğini söylemişdir.
Üçüncü nevevî: Zorla konuşturulmakdır. Böylesinin sözü de unutarak konuşanın, konuşmasına benzer. Sahîh kavle göre namazı bozulur.
d) Bir çocuğun veya â'mânın helak olacak bir yere düşmesinden veya yılan gibi zararlı bir hayvanın habersiz yahut uyuyan bir kimseyi sokmak
I istediğini yahut yangın çıkmak üzere olduğunu görerek haber vermek gibi vâdb olan konuşmadır. Hanefiyye ulemâsına göre bu sözlerle de namaz bozulur. Şâfiîler'den bâzılarının kavli de budur. Mâmafîh bozulmamak ihtimâli de vardır. İmâm Ahmed ile İmam Şafiînin zahir I olan kavilleri de budur.
e) Namazı ıslâh etmek için konuşmakdır. Bir kimse namazı tamam joldu zannederek namazı bitmeden selam verse de konuşsa bu husûsda üç pivâyet vardır.
Birinci rivayete göre: Islâh için konuştuysa namazı bozulmaz. İkinci rivayete göre; namazı bozulur. Üçüncü rivayete göre: İmamın namazı bozulmaz, konuşan cemaatın namazı bozulur.
Hanefüer'e göre namazda konuşmak caiz değildir. Namazda ancak tekbîr, tesbîh, tehlîl getirilir; ve Kur'ân okunur. Konuşmak mutlak sû-retde namazı bozar. Yâni kasden veya unutarak yahut bilmeyerek konuşmakla imam veya münferid olarak konuşmak hükümde müsavidir. î b-râhîm Nehaî ile Katâde, Hammâd b. Ebî Süleyman, Abdullah b. Vehb ve Mâlikîler'den 1bni Nâfi'nin mezhepleri budur. Bu zevat Müslim 'in, Muâviyetü'bnü Hakem 'den tahrîc ettiği uzun bir hadîsle istidlal ederler. Mezkûr hadîsde:
«Şüphesiz ki bu namaz, içerisinde insan sözüne elvermeyen bir şöyledir. O ancak tesbîh, tekbîr ve Kur'ân okumakdan ibâretdir.» buyurulmak-tadır. Bu hadîs'i Ebû Dâvûd ile Nesaî de tahrîc etmişlerdir; Hadîs namazda kasden, unutarak veya bir ihtiyâç dolayısiyle olsun ve namazın yararına veya zararına olsun konuşmanın mutlak sûretde haram kılındığına açık bir delildir. Namaz kılan kimse imama tenbîh gibi bir ihtiyâç karşısında kalırsa erkek tesbîh eder, kadın ise el çarpar. Nitekim bu suretle hareket edileceğini gösteren sahîh hadîsler vardır.
Tahâvî, bu hâdisenin namazda konuşmak haram kılınmazdan önce geçtiğini söyler.
5- Secde-i sehiv iki secdeden ibâretdir. Bilumum fukahânm kavli budur. Yalnız Evzâî'den bii rivayete göre namazda her yanıldıkça iki secde etmek gerekir. Bu kavil îbni Ebî Leylâ 'dan da rivayet olunur. Nevevî bu husûsda zayıf bir hadîs bulunduğunu söyler,

6- Bu hadîs secde-i sehvin selâm verdikten sonra yapılacağına delildir ve selamdan önce yapılır diyen Şâfiller'le İmam Ahmed b. Hanbe1'in sözlerini reddeder. «El-Muğnî» nâm eserde: «
Ahmed'e göre bütün secdeler selâmdan önce yapüH?. Yalnız (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selam verdikten sonra secde ettiği&l ren iki yer bundan müstesnadır. Bunlardan mâda her yerde' selam mezden önce secde eder...» denilmekde ve Sü1eymân b.: Davûd, Ebû Hayseme ve Ibnü*l-Mü"nztr1n' iriejshep-Ieri de bu olduğu beyân edilmektedir.
îmam Ahmed'den bu husûsda iki rivayet daha vardır. Bunların birine göre bütün secdeler selam vermezden önce yapılır. İkincisine göre noksanlık için selamdan önce, ziyâdeden dolayı ise selamdan sonra secde edilir. İmam Mâlik ile Sevr'in mezhepleri de budur.
Fukahâdan İbrahim Nehaî, îbni Ebi Leylâ, Hasan-ı Basrî ve Süfyân-ı Sevrî hazerâtı bu mes'e-lede Hanefîlerle beraberdirler. Hanefîler'ı kavli ashâb-ı kiramdan Alî b. Ebî Tâlib, Sa'd b. Vakkâs, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbâs, Ammâr b. Vâsir, Abdullah b. Zübeyr ve Enes b. Mâlik (Radfyallakû anhûm) hazerâtmdan rivayet olunmuşdur. Mamafih az yukarıda bu hu-sûsdaki hilafın evlevîyet hakkıüda olduğunu; selam vermezden önce secde-i sehiv yapan kimsenin namazı Hanefîler'e göre de sahih sayıldığını görmüşdük.
7- Bu hadîs cemaata müracaat etmenin caiz olduğuna delildir. Şafiî mezhebine göre mes'ele müşkildir. Çünkü onlarca namaz kılan bir kimse imam olsun cemaat olsun namazının mikdârı hakkında başkasının kavli ile amel edemez. Yakînen bildiğine göre hareket eder. Nevevî bu husûsda şöyle bir te'vilde bulunmuşdur: «Resûlüllah (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem) İn namazda ne olduğunu ashabına sorması: kendisi hâdiyesi hatırlamak içindir. Ashâb yanıldığını hatırlatınca o da hakîkaten böyle bir şey olduğunu hatırlayarak kendi malumatına göre namazına bina etmiş-dir...» fakat Aynî, Nevevî 'nin bu cevâbını sadra şifa bulmamaktadır.
8- Bu hadîs beyânın hacet vaktinden geri bırakılamıyacağına delildir Zîrâ Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaz hakkında yeni bir şey zuhur etse ben onu mutlaka size haber verirdim.» buyurmuşdur.
9- Bu hadîsler Ebû Hanîfe ile şâir Küfe ulemâsına delildirler. Çünkü rivayetlerin her birinde: «Doğruyu araştırsın!» Duyurulmaktadır. Hz. Ebû Hanîfe ile ona tabî olanlara göre dahî namazının rekatlarında şekkeden bir kimse «teharrî» yâni araştırmakla me'mûrdur. Bittabi namaz içinde bu araşatırma kaç rek'ât kıldığını dü-şünmekden ibâretdir. Aklı kaç rek'ât kıldığını keserse onunla amel eder. Ekal ile amel şart değildir. Bu husûsda hadîs İmam Şafiî ile ona tabî olanların aleyhine delildir. Çünkü onlara göre üçmü yoksa dört mü kıldığında şüphe eden bir kimse mutlaka ekal ile amel edecek yâni üç rek'at kıldığını kabul ederek bir rek'ât daha ilâve etmek-suretiyle namazını tamamlayacak ve secde-i sehiv yapacakdır.
10- Secde-i sehiv —sebebi ne kadar çok olursa olsun— yalnız iki secdeden ibâretdir. Cumhûr-u Fukahânın mezhebi budur. Bâzıları her yanıldıkça İM secde yapılacağına kail olmuşlardır.
11- Secde-i sehiv, namazın sonunda yapılır. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle yapmışdır. Bunun hikmeti daha başka yanılmalar olabilmesi ihtimâlidir. Bütün yanılmalar için namazın sonunda yapılan iki secde kâfidir.

97- (573) Bana Amrûn - Nâkıd ile Züheyr b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. Dedi ki: Ben Muhammed b. Sî-rîn'i şöyle derken işitdim: Ben Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitdim: Bize Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Selîem) gün devrildikden sonra kılınan namazlardan birini, yâ öğleyi yâ ikindiyi kıldırdı da iki rek'âtda selâm verdi. Sonra mescidin kıblesindeki bir hurma kütüğüne gelerek Çizgin bir tavırla ona dayandı. Cemaatın içinde Ebû Bekir ile Ömer de vardı. Bunlar konuşmakdan çekindiler. Cemaatın aceleci takımı dışarı çıktılar. (Ve kendi kendilerine gâlibâ) namaz kısaltıldı; dediler. Derken Zülyedeyn ayağa kalkarak:
— Yâ Besûlâllah! Namaz kısaltıldımı yoksa unuttun mu?» 4edi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağa ve sola bakarak:
«Zülyedeyn ne diyor?» buyurdu. Ashâb:
— Doğru söyledi. Çünkü sen ancak iki rek'ât namaz kıldın! Cevâbını verdiler. Bunun üzerine iki rek'ât namaz kıldı ve selâm verdi. Sonra tekbîr alarak secde etti. Sonra yine tekbir alarak secdeden başını kaldırdı. Sonra tekbîr alarak secdeye gitti. Sonra yine tekbir alarak başını secdeden kaldırdı.
Râvî İbni Şîrîn demiş ki: «İmrân b. Husayn'dan haber aldığıma göre o: «Selâm da verdi» demiş.

98- (...) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ha mm â d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Muhammed'detı, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre: «Bize Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) gün devrildikden sonra kılınan iki namazdan birini kaldırdı...» diyerek Süfyân hadîsi mânâsında rivâyetde bulunmuş.
«Zülyedeyn doğru mu söyledi?» buyurdu,. Cemaat:
— Evet Yâ Resûlallah! Dediler. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan kalan mikdârı tamamladı. Selam verdikten sonra da oturduğu yerden iki secde yaptı.

(...) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hârûn b. İsmail El - Hazzâ[41] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî (yâni îbni Mübarek) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hüreyre rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazından iki rek'at kılarak selam vermiş. Müteakiben kendisine Benî Süleym'den bir adam gelerek:
— Yâ Resûlallah namaz mı kısaltıldı yoksa sen mi unuttun?» ve hadîsi rivayet etmiş.

100- (...) Bana îshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Mûsâ, Şeyban'dan, o da Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre:
«Bir defa ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde öğle namazını kılıyordum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhime Sellem) (Yanlışlıkla) iki rek'âtda selam verdi. Bunun üzerine Benî Süleym'den bir zât ayağa kalktı...» diyerek hadîs'i olduğu gibi rivayet etmiş.

101- (574) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb hep birden İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize İsmail b İbrâhîm, Hâlid'den, o da Ebû Kılâbe'den, o da Ebû'l - Mühelleb'den, o da tmrân b; Husayn'dan naklen rivayet etti ki: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeltem) ikindiyi kıldırmış ve üç rek'âtda selâm vermiş. Sonra evine girmiş. Arkasından Hırbâk denilen ve ellerinde bir parça uzunluk bulunan bir adam kalkarak ona varmış ve:
»Yâ Resûlallah!» diyerek yaptığını kendisine anlatmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) kızgm bir hâlde cübbesini sürükleyerek dışarıya çıkmış ve cemaatın yanma gelerek:
«Bu doğru mu söyledi?» demiş. Ashâb:
— Evet! Cevâbını vermişler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir rek'ât daha kılmış; sonra selam vermiş; sonra

iki secde yapmış; sonra selam vermiş.

102- (...) Bize İshâk b. İkrahım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-vehhâb Es-Sekafî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hâlid —ki Hazzâ'dır — «Ebû Kılâbe'den, o da Ebû'l - Mühelleb'den, o da İmrân b. Huşa yn'den naklen rivayet etti. Imrân şöyle demiş:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindinin üç rek'atında selam verdi. Sonra kalkarak hücreye girdi. Arkasından elleri uzunca bir adam kalkarak:
— Namaz kısaltıldı mı Yâ Resûlallah? dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızgın bir hâlde dışarıya çıktı ve bıraktığı rek'âtı kıldı. Sonra selam verdi. Sonra iki secde-i sehvi yaptı; sonra selam verdi.
Zülyedeyn hadîsini Buharı «Namaz» ve «Edeb» bahislerinde; EbûDâvûd, Nesâi ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerder tahrîc etmişlerdir."
Bu hadîs usûl-ü fıkıh ilminde bile kendisinden bahsedilen meşhur bir hadîsdir. Tahâvî onu onüç tarîkden rivayet etmedir. Bâbımızdaki rivayetlerinin bâzısında Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e «Namaz kısaltıldı mı?» diye soran zâtın. Zülyedeyn isminde biri olduğu, bazılarında onun yerine Bsnî Süleym'den bir adam denildiği, birisinde de Hirbâk adında bir zât olduğu zikredüiyorsa da bunların hepsinden murâd Zülyedeyn 'dir. Bu zâtın ismi Hirbâk b. Abdi Amr'dır. Kendisine hem Zülyedeyn, hem de Züşşim. fileyn lâkabı verilmişdir. Zülyedeyn esâs ittibârı ile iki el sahibi de-mekdir. Bu zât'a bu lâkabın verilmesi, ellerinin biraz uzun olmasındandır. Züşşiraâleyn dahî iki sol sahibi demekdir. Hz. Hirbâk sol eliyle dahî sağ eli gibi suhuletle çalışabildiği için kendisine bu lâkabın verildiği söylenir. Kendisi Benî Süleym kabîlesindendir. Medine'ye yakın bir yere yerleşmişdi. Bir de Benî Zühre kabilesinin müttefiki olan Züşşim â1eyn vardır. Onu bununla karıştırmamak îcâb eder. O Züşşi-mâ1eyn Bedir harbinde katledilmişdir. Bu bâbda Kaadı İyaz, Müslim şerhinde şunları söyler:
«Zülyedeyn hadîsine gelince: Müslim, 1mran b. Husayn hadîsinde isminin Hirbâk olduğunu, ellerinde uzunluk bulunduğunu zikretmişdir. Diğer bir rivayette elleri uzun bir adam denilmiş; Ebû H üreyr e hadîsinde ise Benî Süleym kabilesinden bir adam olduğu beyân edilmişdir... Ubeyd b. Umeyr hadîsinde ismi tefsir edilerek: Benî Süleym'in kardeşidir; denilmişdir. Zührî'nin rivayetinde: Züşşimâleyn, Benî Zühre'den bir adamdır; denilmişdir. Bu sözden dolayı Hanefîler Zülyedeyn hadîsinin tbni Mes'ûd hadîs'i ile nesh edildiğine kail olmuş ve: Çünkü Züşşimâleyn siyer ulemâsının beyânı vecihle Bedir harbinde öldürülmüşdür. Bu adam Benî Süleym'dendir. Hadîsde zikredilen Zülyedeyn 'de odur; demişlerdir.
Hanefîler'in bu sözü doğru değildir. Gerçi Züşşimâleyn Bedir harbinde öldürülmüşdür. Fakat onun ismi Hirbâk değil, Umeyr b. Abdi Amr'dır. Kendisi Huzfia kabilesinden olup Benî Zühre'den birinin müttefikidir. Ebû Hüreyre rivayeti de buna delâlet etmektedir... Halbuki Ebû Hüreyre Hayber'de müslüman olmuşdur. Hayber vak'ası Bedir gazasından iki sene sonra vuku bulmuşdur. Binaenaleyh burada mevzubahis olan Zü1yedeyn veya Züşşimâleyn Bedir'deki Züşşimâleyn değfl-dir. Bâzıları Zührî'nin bu husûsdaki sözünü onun bir vehmi olarak kabul etmiş, bir takımları vaR'anın ayrı ayrı İM yerde cereyan ettiğine kail olmuşlardır ki sahîh olan da budur. Çünkü her iki hâdisenin sıfatlan başka başkadır. Hirbâk hadîsinde Züşşimâleyn, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in üç rek'âtda selam verdiğini söylüyor. Zülyedey n hadîsinde ise iki rek'atta selam verdiği bildiriliyor. Keza Hirbâk hadisinde namazın ikindi olduğu; Zülyedeyn hadîsinde ise öğle namazı olduğu tasrîh ediliyor. Müslim bunların hepsini zikretmişdir.» Kaadı îyâz'ın sözü burada sona erdi.
Ebû Ömer dahî: «Zülyedeyn Bedir harbinde öldürülen Züşşimâleyn değildir. Buna delil Ebû Hüreyre hadîsidir. Zührînin bu hadiside Zülyedeynin'dir, Züşşimâleyn olduğunu söylemesine kulak asılmaz.» de-mişdir.
Bu iddialara Buhârî sarihlerinden Aynî (762 - 855) şu cevâbı vermektedir:
«Ben derim ki: bunların hepsine birden verilecek cevap şudur: Bu makamda Nesâî'nin kitabında da Zülyedeyn ile Züşşimâleyn 'in bir kimse oldukları bu iki sözün ikisininde söylediğimiz vecîhle Hırbâk'in lâkabı oldukları bildirilmektedir. Nesâi hadîs'i şöyle rivayet eder:
«Bize Muhammed b. Râfî' haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zühî'den, o da Ebû Selemete'bnü Abdurrahmân ile Ebû Bekir b. Süleyman b. Ebî Hayseme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) bize öğleyi yahut ikindiyi kıldırdı da iki rek'ât-da selam verdi. Ve namazdan çıktı. Bunun üzerine Züşşimâleyn b. Amr kendisine:
— Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unutdun? dedi. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Zülyedeyn ne diyor?» buyurdu. Ashâb:
— Doğru söyledi Yâ Reşûlallah! dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Noksan bıraktığı rek'âtları onlara tamamladı.»
Hadîsin senedi sahih ve muttasıldır. Bu hadîsde Züşşimâleyn ile Zülyedeyn 'in ayni zât olduğu tasrîh edilmektedir. Yine Nesâî diyor ki:
«Bana Harun b. Mûsâ El - Feravî Ebü Damûre, Yûmıs'dan, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana EbÛ Seleme, Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Besûlüllah (Sallalîahü Aleyh've Sellem) unutarak iki rek'âtda selâm verdi. Bunun üzerine Züşşimâleyn:
— Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unuttun Yâ Resûlâllah? dedi. ResÛlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Zülyedeyn doğru mu söyledi?» diye sordu. Ashâb: ,
— Evet! Cevâbını verdiler. Bunun üzerine Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak namazı tamamladı.
Bu hadîsin senedi dahî sahîhdir. Bunda ela Züşşimâleyn ile Zü1yedeyn'in aynı kimse olduğu tasrîh edümişdir.
İmrârt b. Ebî Enes bu husûsda Zührî'ye tâbi olmuşdur.
Yine Nesâî şöyle diyor:
«Bize İsa b. Hammâd haber verdi. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da İmrân b. Ebî Enes'den, o da Ebû Seleme'den, o da EbÛ Hüreyre'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün namaz kıldırmış ve iki rek'âtda selam vermiş. Sonra çıkıp gitmiş. Arkasından Zülyedeyn kendisine yetişerek:
— Yâ Resûlâllah! Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unuttun? demiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Namaz da kısaltılmadı, ben de unutmadım,» buyurmuş. Zfilye-deyn:
— Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki bilakis (Bir şey oldu) demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Zülyedeyn doğru mu söyledi?» buyurmuş Ashâb:
— Evet! cevâbını vermişler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A teyh'ı ve Sellem) cemaata iki rek'at namaz kıldırmış. «Bu sened dahî Müs1im'in şartı üzere sahîh'dir. Bu hadîsin bir benzerini de Tahâvî tahrîc etmişdir. Bu suretle Zührî 'nin bu husûsda yalnız kalmadığı anlaşılmış olur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhatap olan zât Züşşimâleyn 'dir. Bunu söyleyen vehme kapılmış değildir. Hadîsin Buhârî veya Müs1im'de bulunmaması sahîh olmamasını îcâb ettirmez. Böylece Zülyedeyn ile Züşşimâleyn 'in ayni zât olduğu

meydana çıkar. Bu hüküm Zülyedeyn ile Züşşimâleyn ayrı ayrı iki kimsedir., demek-den daha iyidir. Çünkü burada iki şahıs olduğunu kabul etmek aslın hi-. lâfına hareket olur.»
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Zülyedeyn'e cevaben : «Ne unuttum, ne de namaz kısaltıldı.» buyurmuşdur. Müslim'-in bir rivayetinde bu cümlenin yerine: «Bunların hiçbiri olmadı.» denü-mişdir. Nevevî 'nin beyânına göre bu cevap iki suretle te'vîl olunur. Birinci te'vîle göre cümlenin mânâsı:
«Bu söylediklerin mecmu' hâlinde vâki olmadı.» demekdir. Binaenaleyh bîr tanesinin olması mümkündür.
İkinci te'vîle göre mânâ : «Benim zannıma göre bunların ikisi de olmadı; ben namazı dört rek'ut olarak tamamladım.» demekdir. Doğru olan te'vil de budur. Bunun doğruluğuna delîl hadîsin Buhârî 'deki rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin: «Namaz da kısaltılmadı, ben de unutmadım.» buyurmuş olmasıdır.
Aynî diyor ki: «Bu makamda hâsıl-ı tahrik şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Ne ben unuttum, ne namaz kısaltıldı.» buyurması bunların hiçbiri olmadı mânâsına gelir ki, bu söz nefy-i umûmdur...» Aynî müddeâsını uzun uzadıya îzâh etmekde, ezcümle şöyle demektedir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bunların hiçbiri olmadı.) buyurunca Zülyedeyn: Bâzısı oldu, diye cevap vermişti. Malûmdur ki bir şey'in bâzı fertlere sabit olmaeı mecmûdan nefye değil, o fertlerin bütününden nefye münâfîdir. Hz. Zülyedeyn 'in (Bâzısı oldu) sözü mûcibe-i cûz'iyyedir. Onun nakîzi da sâlibe-i külliyyedir. Eğer Zülyedeyn Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözünden selb-i külli mânâsını anlamasaydı onun mukabilinde îcâb-ı cüz'îyi getirmezdi. Burada bir kaide daha vardır: Her ne zaman küll lâfzı nefiy yerinde bulunursa hassaten nefyî îcâb eder. Mefhûm-u muhalifi ile de o fiilin
bâzı fertlere sabit olduğunu bildirir. Netekim «Kavmin hepsi gelmedi; ve «Paraların hepsini almadım.» cümlelerinde hâl böyledir. Fakat ne zaman nefiy «küll» lâfzının yerinde bulunursa mânânın her fertden selbini iktizâ eder. îşte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «Bunların hiçbiri olmadı.» sözü bu kabildendir.»
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Zülyedeyn doğru mu söyledi?» deyince, bir rivâyetde: «Ashâb; Evet! dediler.»; Ebû Dâvûd 'un rivayetinde: «Evet diye işaret ettiler.» denilmişdir. Bu iki rivayetin arası bulunmak için ashabın bâzısının başları ile evet işareti yaptıkları, bâzılarının da evet sözünü söyledikleri ileri sürülebilir.

Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :

1- Secde-i sehiv iki secdeden ibâretdir.
2- Secde-i sehiv selam verdikten sonra yapılır. Bu rivayetler Ha-nefîler'in lehine; «Secde-i sehiv selamdan önce yapılır.» diyen Şâfiîlerle onlara tâbi olanların aleyhine delildirler.
3- Kendisine secde-i sehiv lâzım gelen kimse onu yapmadan yerinden kalksa da sonra dönerek secde etse caiz olur mu, olmaz mı mes'elesi ihtilaflıdır. Hadîsin zahirine bakılırsa caiz olmak gerekir. Çünkü bir rivâyetde:
«Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek bir rek'ât daha denilmekde; başka bir rivâyetde ileriye geçerek namazı kıldırdığı
Ba mos'elede îmam Şafiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunların esah olanına göre yerinden kalkıp tekrar dönerek secde-i sehiv yapmak caizdir. Çünkü Müs1im'in bir rivayetinde Resûlüllah (SaÜaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in hurma kütüğüne kadar yürüdüğü; cemaatın aceleci takımlar nın mescidden çıktığı;'diğer bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve S&ltetn; 'in avine girdiği; başka bir rivâyetde hücreye girdiği, sonra oradan çıkarak namazını tamamladığı bildirilmektedir. ŞâfÜler*ce meşhur olan ikinci kaviie göre bu gibi fiillerle namaz bâtıl olur.
Nevevi; «Bu mes'ele müşkildir. Namaz'ı bâtıl sayanlara göre hadisin teVHi güçtür.» diyor.
İmam Malik 'den bir rivayete göre namazda yanüan kimsenin'âb-desti bozulmadıkça ne zaman olsa secde-i sehiv yapması caizdir.
İmam Âzam'a göre bir kimse yanüarak iki rek'âtdâ selam verse, yerinden ayrılmamış olmak, yüzünü kıbleden çevirmemek ve konuşmamak şartı ile unuttuğu rek'âtlan kazaya devam edebilir. Hattâ o hâlde başka bir adamın ona uyması da caizdir. Lâkin yüzünü kıbleden çevirirse bakılır, şayet namazı mescidde kılıyor ve henüz konuşmamışsa hüküm yine yukarkinin aynidir. Çünkü bir mescidin hüküm itibârı ile her yeri birdir. Zİrâ her yeri namaz için tahsis edilmişdir. Yanılan kimse mescidden çıkmış da yanıldığını ondan sonra hatırlamışa dönüp namazını ikmâl edemez. Çünkü mescidden çıkmakla namazı bozulur.
Bu kimsenin kıldığı namaz mescidde değil de sahrada ise yine bakılır. Eğer arkasındaki safları, yahut sağında veya solundakileri geçmeden önce yanıldığını hatırlarsa yerine dönerek namazına devam eder. Mezkûr safları geçmişse artık o namaza devam edemez. Yanılan kimsenin ön tarafa doğru yürümesi «Kudurt» de zikredilmemişdir. Bâzılarına göre; öne doğru dahi arkaya gittiği mikdâr yürürse namazı bozulur; aksi takdirde hama» sahîhdir.
3ukavüîmam Ebû Yûsuf'dan rivayet olunur. Öaala& «Sfcöâe yerini geçer geçmez namazı bozulur. Artık dönüp o namazı tamamtamaz.» demişlerdir. Hanefüer'ce esah olan kavil de budur. Ancak bu cüretler namaz kılanın önünde sütre olmadığına göredir, önünde sütre othı*-nursa onu geçmedikçe dönüp namazını tamamlayabilir. Çünkü sütrenin iç tarafı mescid hükmündedir.
Hanefîler, Zülyedeyn hadisinin mensûh olduğunu söylerler. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in vefatından sonra Hz. Ömer, Zülyedeyn hadîsinin hilafı ile amel etmişdir. Hâlbuki Ömer (Radtyallahû anh) Zülyedeyn hâdisesinde cemaatın arasında idi. Binaenaleyh o hadîsin nesih edildiği kendince sabit olmasa sonradan Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in ameline muhalif hareketde bulunmazdı. Bir de Hz. Ömer'in muhalif ameli ashâb-ı kiramın huzurunda olmuş: fakat kendisine hiçbir kimse red ve inkârda bulunmamışdir. Bu suretle Zülyedeyn hadîsinin mensûhiyeti icmâ' hâlini almıgdır.
4- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek: «Cemaatın namazı ıslâh için imama sök söylemesi namazı bozmaz. Keza namazda imam ve cemaatın yanılarak konuşmaları namaza zarar vermez» demişlerdir, imam Mâlik ile Rabîa, İmam Şafiî, tmam Ahmed b. Hanbel ve İshâk'in mezhepleri budur. îbni Ab dil Berr (368 -463)'in beyânına göre: îmam Şafiî ile şâir Şâfiîyye ulemâsına göre namazda yanılarak selam ve kelâmda bulunmak namazı bozmaz. Bu bâbda Şâİiîler ile Mâlikiler beraberdir. Aralarında yalnız şöyle bir fark vardır:
tmam Mâ1ik'e göre namazı ıslah maksadı ile konuşmak namazı bozmaz. Rabîa ile îbni Kaasim'in kavilleri de budur.
İmam Şafiî ile ona tâbi olanlara göre ise namazı tamamlamadığını bildiği hâlde kasden konuşmak ne maksadla olursa olsun namazı bozar. Fakat namazda unutarak, yahut namazdan çıktığını zannederek konuşmak namazı bozmaz.
Nevevî diyor ki: «Selef ve Halefin cumhuru buna kail olduğu gibi İbni Abbâs, Abdullah b. Zübeyrve kardeşi Urve (Radtyallahû anhûm) ile Atâ, Hasan-ı Basrî, Şabî, Katade, Evzâî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve bütün hadîs ulemâsının mezhepleri de budur.
Ebû Hanîfe ile ashabı ve sahîh olan rivayete göre' Sevkî Unutarak veya bilmeyerek namazda konuşmak, namazı bozar, demişlerdir.»
Aynî de şöyle diyor: Namaz kılan bir kimse namazda olduğunu bilerek kasden konuşur ve konuşması da namazı ıslâh için olmazsa bütün müslümanlara göre namazı fâsid olur. Yalnız Evzâî 'den bir rivayete göre nefsi ihya gibi büyük bir maksadla konuşmak da namazı boumazmış. Fakat bu kavil zayıf dır.

Kaadı îyâz'ın beyânına göre tmam Mâlik ile şâir Mâ-likîyye ulemâsı Zülyedeyn hadîsi ile amel etmişlerdir. Meşhur olan rivayet bu ise de îmam Mâ1ik'in bundan döndüğü ye namazda konuşan kimsenin o namazı yeniden kılmasını müstehâb gördüğü rivayet olunur. Hattâ Hz. Mâlik 'in: «Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabı ancak namaz kısaltıldı zannı ile konuşmuşlardır. Bu gün böyle bir şey bizim hiç birimize caiz değildir.» dediği söylenir. Haris b. Mislein bütün Mâlikiyye ulemâsına göre Zülyedeyn hadîsinin sadr-ı İslama âid olduğunu; şimdi her kim namazda konuşursa o namazı yeniden kılması îcâb ettiğini söylemişdir.
5- Bu hadîs bir kimsenin yaptığı bir işi unutarak «Ben bu işi yapmadım.» demekle yalan söylemiş sayılmıyacağma delildir.
6- Bir kimse ile alay ve istihza için değil de sırf onu tarif maksadı ile lâkabını söylemek caizdir.
7- Namazda yapılan bütün hatâlara mukabil iki secde-i sehiv kâfidir.. Çünkü Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Setlem) yanılarak iki rek'âtda selam vermiş ve unutarak konuşmuş olduğu hâlde iki secde ile iktifa bu-yurmuşdur.
8- Zülyedeyn ve Züşşimâleyn, Şâfiîler İle diğer bir çok ulemâya göre bir şahıs değil ayrı ayrı kimselerdir. Hattâ Nevevi'nin işaretine göre babımız hadîslerinde zikri geçen yanılma hâdiseleri üç tane ayn ayrı hâdisedir. Onlara göre Zülyedeyn hadîsi mensûh değildir. Bu husûsda Ebû Ömer îbni Abdil Berr «Et-Temhîd» nâm eserinde uzun uzadıya beyânâtda bulunmuşdur. Nevevî (631-676) Hanefîler'e verilen cevaplar arasında en meşhur ve en güzelinin bu olduğunu söylemiş ve mezkûr cevâbı Müslim şerhinde nakletmişdir.
9- Fiil ve ibâdetler hususunda unutmak Peygamberân-ı İzam (Sa-levâtullâhi ve Selâmuhû Aleyhim Ecmaîn) hazerâtına da caizdir. Bu kaideyi yukarıda da görmüşdük.
10- Bir kimse kalabalık huzurunda cere>ân eden bir hâdise iddia ederse onun iddiası ile iktifa edilmeyip mes'ele o kalabalık eşhasa da sorulur.

20- Secde-i Tilavet Babı

103- (575) Bana Züheyr b. Hart» ile Ubeydullah b. Saîd ve Muhara-med b. £1 - Müsennâ hep birden Yahya El - Kattân'dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana Nâfî', tbni Ömer'den naklen şöyle haber verdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kur'ân-ı okur; içinde secde bulunan Ur sAte de okur ve secde ederdi. Biz de onunla beraber secde ederdik. Hattâ bâzılarımız alnını koyacak yer bulamazdı.

104- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b, Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Çok defa ResûliUlah fialtallahü Aleyhi ve Seltem) Kur'ân'ı okur. Secde âyetine tesadüf ettiği zaman bize de secde ettirirdi. Biz onun yanma o kadar tişüşür-dtik ki namazda olmadığı hâlde birimiz secde edecek yer bulamazdı.
Bu hadîsi Buharı «Sucûdü'l - Kur'an» bahsinde; Ebû Dâvûd da «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Hadîs-i şerif secde-i tilâvetin meşru olduğuna delildir. Secde-i tilâvetin meşru olduğunda bütün ulemâ müttefikdir. Ancak sıfatı hususunda ihtilaf vardır. Hanefîler'e göre secde âyetini okuyana da, dinleyene de secde etmek vâcipdir. Secde etmezlerse günahkâr olurlar. Sonra bu vûcûb bazen mühletli bazan mühletsiz olur. Namaz hâricinde okuyan ve dinleyenlere secde etmek «müvessa*» yâni mühletle vâcibdir. Bunlar Ömürlerinin sonlarına kadar o secdeyi geciktirmekle günahkâr olmazlarsa da secdeyi âyetin okunduğu zamandan fazla geciktirmek tenzîhen mekrûhdur.
Secde âyeti namazda okunmuşsa secdenin «mudayyak» yâni mühletsiz yapılması vacip olunur. Bu takdirde okunan secde âyeti ile yapılacak secde arasında üç âyetden daha fazla âyet okuyacak kadar vakit geçmemek lâzımdır.
Şayet secde âyeti sûrenin ortasında ise efdal olan, onu okur okumaz secde etmek, sonra kalkarak sûreyi tamamlamak ve arkasından namazın rükû'unu sücûdunu yapmakdır. öyle yapmaz da secde âyetini okuduS-dan sonra üç âyet okuyacak kadar zaman geçmeden rükû' eder ve bu rükû' ile secde-i tilâvetin edasını niyet eylerse bu da kâfidir. Namaz içinde âyeti ile secde arasında üç âyet okuyacak kadar veya daha fazla vakit geçerse artık bu secde namaz içindeki rükû' ve secdeleri ile edâ olunma-yıp yine namaz içinde ayrıca secde etmek sureti ile kaza olunur. Namaz içinde kaza edilmediği takdirde namazdan sonra da kaza edilemez. Çünkü artık vakti geçmişdir. Ancak namazdan selam verdikten sonra henüz namaza münâft bir fiilde bulunmadan derhâl kaza ederse caiz olur.
Secde âyeti sûrenin sonunda bulunuyorsa secde fçin namazın rükû1-unda niyet etmek ve rükû'un zımnında o secdeyi de edâ etmek efdal olur. Böyle yapmaz da secde âyeti için ayrıca secde ederse ayağa kalktığı zaman o sûreden sonra gelen sûreden bir kaç âyet okuduktan sonra namazın rükû' ve sücûduna gitmek efdal olur.
Hanefîler'den başka bütün ulemâya göre secde-i tilâvet sünnetdir.
Hanefîler ile Şâfîîler'e göre secde için âyetin kasden dinlenmesi şart değildir. Rast gele işidenlere de, secde etmek gerekir. Yalnız Şâfîîler'e göre rast gele işiden bir kimseye, secde etmek kasden dinleyene olduğu kadar kuvvetle sünnet değil, müstehâbdır.
İbni Battal (—444)'e göre bu hadîs hayır ve hasenat yapmak için harîs olmaya delildir. Ayrıca Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin fiillerine tabî olmanın lüzumuna da delâlet etmektedir.
Nevevî'nin beyânına göre secde âyetini okuyanla, dinleyen kimse namaz hâricinde iseler her ikisinin beraberce secde etmeleri şart değildir. Biri diğerinden evvel veya sonra, uzun veya kısa secde edebilir. Hattâ âyeti okuyan hiç secde etmese bile dinleyen secde edebilir. Bu bâbda okuyan kimsenin abdestli veya abdestsiz, erkek, kadın veya çocuk olmaları hüküm itibârı ile müsavidir. Şâfîîler'den zayıf bir rivayete göre secde âyetini çocuk, kâfir veya abdestsiz bir kimse okursa işitenlere secde etmek müstehâb olmaz ise de sahîh olan kavil birincisidir.

105- (576) Bize Muhammed b. El - Mfisennâ ile Muhammed b. Beg-şâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, EbÛ îshâk'dan rivayet etti. Demiş ki: Ben EsvedÜ Ab-dullah'dan, o da Peygamber(Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rirâ-yet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selltm) necim iaresini okumuş ve arkasından secde etmiş. Beraberindekiler de onunla bürHk-de secde etmişler. Yalnız ihtiyar bir adam bir avuç çakıl veya toprak alarak onu alnına kaldırmış ve: «Bana bu kadar yeter.» demiş.
Abdullah: «Vallahi o adamı sonraları gördüm. Kâfir olarak olduruldu!..» demiş.
Bu hadisi Bûhâr î «Sücûdü'l - Kur'an» bahsinin müteaddid yerlerinde ve «Kitâbü'l - Megâzî» ile «Kitâbü't - Tefsir» de; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de «Namaz» bahsinde; ayrıca Nesâî «Kitâbti't - Tefsir» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Buhârî'nin rivayetinde içersinde Necm sûresi okunan bu namazın Mekke'de kılındığı tasrîh edilmektedir.
Hadîsde ismi tasrih edilmeyen ancak çakıl veya toprak alarak alnına götürdüğü bildirilen ihtiyardan murâd bir rivayete göre Ummey-yetü'bnü Halef 'dir. Başka bir rivayette Velîd b. E1-Mugîra olduğu bildiriliyorsa da bu rivayet söz. götürür. Çünkü Velîd b. E1-Mugîra

öldürülmemişdir. Bu adamın Ut-betü'bnü Rabîa ve Saîdü'bnü'1-Âs olduğu dahî söylenmektedir. Bedir harbinde o adamın müşrik olduğu hâlde öldürüldüğünü gören zât, Abdullah b. Mes'ûd (Radryaliahû arth) dır.
Buhârî'nin, İbni Abbâs rivayetinde Necm süresindeki secde âyeti okununca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ve yanında bulunan müslumanlarla müşriklerin, insücinnin hep birlikde secde ettikleri bildiriliyor. İbni Abbâs kıssası iîe İbni Mes'ûd rivayetinin, bir hâdise olduğu anlaşılmaktadır. Nevevî, Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Settem) ile birlikde secde eden müslümanlarla, müşriklerden, insücinden murâd orada hâzır bulunanlardır; demişse de Aynî kelimelerin başlarındaki Elîflâmların cinse delâlet ettiklerini, binâenaleyh orada hâzır bulunsun bulunmasın bütün insücinne mü'min ve müşrike şâmil olduklarını yâni bunların hepsinin secde etmiş olması gerektiğini söylemişdir. Necm süresindeki secde âyetine varınca bütün insücinnin, ağaçların hattâ mürekkeple kalemin dahî secde ettiğini bildiren rivayetlerde vardır. Bunların isnâdlan sahîhdir. Müşriklerin secde etmesi bâzı ulemânın beyânına göre sürede Lât ve Uzzâ gibi putlarının zikri geçmesindendir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Ebû Hanîfe, Sevrî, Şafiî, imam Ahmed ve diğer bâzı ulemâ bu hadîsle istidlal ederek Necm sûresinde secde bulunduğuna kail olmuşlardır.
2- Secde-i tilâvet'in sebebi vücûbu, okuyan hakkında tilâvet; dinleyen hakkında da işitmekdir. Ulemâmızdan bâzılarına göre secdeye sebep bilittifâk tilâvetdir. İhtilâf, işitmenin de secdeye sebep olup olmiyacağı husûsundadır. Bâzılarına göre işitmek de secdeye sebepdir. Zîrâ: «Secde etmek, secde âyetini işitene vâcipdir.» derler. Şeyhülislam Hâherzâde bu kavli ihtiyar etmişdir.
Diğer bâzıları: «İşitmek secdeye sebep değildir.» demişlerdir. Veberî: «Secde-i tilâvetin sebeb-i vücûbu üç şeydir: Okumak, işitmek ve okuyup işitmese bile imama tabî ohnakdır.» demişdir.
Bu husûsda Şâfiîler'ce de üç vecih vardır:
Birinci veçhe göre kasden dinlemeyen kimsenin secde âyetini işitmekle secde etmesi müstehâb olur. Sahih ve mansûs olan kavil budur.
İkinci veçhe göre secde âyetini rast gele işidenle, kasden dinleyen arasında hükmen fark yokdur.
Üçüncü veçhe göre böylesine secde-i tilâvet sünnet değildir.
3- Secde-i tilâvet İmam Azam'a göre okuyana da, işitene de vâcibdir. Kur'an niyeti ile dinleyip dinlememenin bu hükme bir te'sîri yokdur.
Hanefîyye fukahâsından «El - Hidâye» sahibi Mergînânî secde-i tilâvetin vacip olduğuna Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Secde, secde âyetini okuyana da, dinleyene de vâcipdir.» hadîs-i ile istidlal etmişdir. Ancak Aynî bu hadîsin garip olduğunu ve sübût bulmadığını söylemiş; ve İbni Ebî Şeybe 'nin «Musannef»'inde Ibçi Ömer (Radtyallahû anhÛma)'dan rivayet ettiği hadîsde:
«Secde, secde âyetini işitene vâcipdir.» Duyurulduğunu; Buhârî-de: «Osman, secde ancak onun âyetini dinleyene vâcipdir; dedi.» şeklinde vârid olduğunu bildirmişdir.
Hanefîler «Onlara ne oluyor kî îmân etmiyorlar? Karşılarında Kur'an okunduğu vakit secdeye kapanmıyorlar
«öyle ise Allah'a secde edip ibâdetde bulunun I» ve
«Secde et de Allah'a yakınla?!» âyet-i kerîmeleri ile de istidlal ederler.
Derler ki: «Zemm ancak bir vacibi terkden dolayı lâzım gelir. ; Son iki âyetdeki emir: Vûcûb içindir...»
İbni Ebî Şeybe, Hafs tarîki ile Haccâc foan, o da îbrâhîm ile Nâfi1 ve Saîd b. Cübeyr'den naklen rivayet etmişdir ki: îbrâhîm, Nâfi' ve Saîd: «Her kim secde âyetini işitirse ona secde etmek vacip olur.» demişlerdir.
Şabî'den rivayet olunduğuna göre Abdullah h. Mes'üd'un ashabı secde âyetini işittiklerini namazda olsun, namaz dışında olsun secde ederlermiş. Şu'be: «Hammâd'a namazda iken secde âyetinin okunduğunu işiden bir kimsenin ne yapması lâzım geldiğini sordum; Hammâd: Secde eder; cevâbını verdi.» demişdir. Hake m*-den de buna benzer bir rivayet naklolunmuşdur.
îbrâhîm Nehaî, Hammâd ve Saîd b. Cübeyr: «Cünüp bir kimse secde âyetini işitirse yıkanır, sonra secde eder.» demişlerdir.
Hayızlı bir kadın secde âyetini işitirse başı ile işaret ederek «Yâ Rabbî ancak sana secde ettim.» demesi gerektiği rivayet olunur.
Hasan-ı Basrî 'nin namazının başında secde etmeyi unutan ve son rek'âtda hatırlayan bir kimse hakkında: «O rek'âtda üç secde eder.» dediği rivayet olunur.
Hâsılı Tabiîn hazerâtmdan bu husûsda muhtelif rivayetler vardır.
İmam Şafiî ile imam Mâ1ik'e ve bir kavlinde imam Ahmed'e göre secde-i tilâvet sünnetdir. îshâk ile Evzâî 'nin ve Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhepleri de budur. Mezkûr kavil ashâb-ı kiramdan Ömer, Selmân, İbni Abbâs ve tmrân b. Husayn (Radiyalîahû anh) hazerâtmdan rivayet olunmuşdur.
Mâlikîler'e göre secde-i tilâvetin sünnet mi, yoksa bir fazilet mi olduğu ihtilaflıdır. Bu husûsda Mâlikîler'in naklî ve aklî birçok delilleri vardır. Bunlara Hanefiler tarafından cevaplar verilmişdir.
4- Ulemâ secde âyetlerinin sayısı hakkında pek çok ihtilâf etmişler ve bu ihtilâflardan ortaya oniki kavil çıkmışdır. Şöyle ki:
a) Hanefîler'e göre secde âyetleri ondörtdür. Bunlar: A'râf: 206, Ra'd: 15, NahI: 49-50, tsrâ': 107, Meryem: 58, Hacc: 18, Hacc: 77, Furkan: 60, Secde: 15, Fussılet: 37, Necm: 62, İnşikâk: 21, Alâk: 19 ve Nemi: 25 sürele-rindedir.
b) Uzun sûrelerden üçündeki secdeleri ıskat etmek sureti ile geriye kalan onbir sûredeki secde âyetleridir. Hasan-ı Basrî, Saîd b. El-Müseyyeb, İbni Cübeyr, îkrime, Mücâhid, Atâ', Tavus zahiri rivayete göre imam Mâ1ik'in ve eski mezhebine göre imam Şafiî 'nin kavilleri budur. Mezkûr kavil ashâb-ı kiramdan Abdullah b. Abbâs ile Abdullah b. Ömer (Radiyalîahû anhûm) 'den rivayet olunmuşdur.
c) Secde âyetleri onbeşdir. Medineliler'in mezhebi budur. Onlara göre Hacc süresindeki ikinci secde âyetinde dahî secde edilir. Hz. Ömer ile oğlu Abdullah (Radtyatlahû arüıûma) 'nin, Leys, îshâk, îbni Münzir ve bir riyâyetde imam Ahmed'in mezhepleri budur.
d) Secde âyetleri ondörtdür. Şafiî 'nin esah olan kavli ile imam Ahmed'in mezhebi budur. Bunlar yukarıki onbeş adedinden yalnız Sâd süresindeki âyeti çıkarırlar. Çünkü o âyetde secde lâzım gelmeyeceğine kaaildirler.
e) Secde âyetleri necm süresindeki âyeti çıkarmak sureti ile ondörtdür. Ebû Sevr'in kavli budur.
g) Secde âyetleri onikidir. Mesrûk 'un kavli budur. Ona göre Hacc sûresinin ikinci âyeti ile Sâd ve İnşikâk sûrelerindeki âyetlerde secde lâzım değildir.
h) Secde âyetleri onüçdür. Atâ-i Horasanı *nin kavli budur. Ona göre Hacc sûresinin ikinci secde âyeti ile, İnşikâk sûresinin secde âyetinde secde lâzım gelmez.
i) Secde gereken âyetler beşdir. Bunlar: A'râf, İsrâ, Necm, tnşikâk ve Alâk sûrelerinin âyetleridir. Bu kavil: îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Hazretlerinin mezhebidir.
j) Okununca secde farz olan âyetler dörtdür: Bunlar Secde, Necm ve Alâk sûrelerindeki âyetlerdir. Bu kavil Hz. Alî (Radiyallahû anh)'dan rivayet olunmuşdur.

k) Farz olarak secdeyi gerektiren âyetler üçdür. Bunlar: Secde, Necm ve Alâk sûrelerinin âyetleridir. Bu kavil Saîd b. Cübeyr 'den rivayet olunmuşdur.
1) Secde gerektiren âyetler: Secde, A'râf, Hamim ve İsrâ sûrelerinde-ki âyetlerdir. Abd b. Humeyd'in mezhebi budur.
m) Ulemâdan bir cemaata göre secde gerektiren âyetler on tanedir. Îbni Hazm'in mezhebine göre mezkûr âyetlerdeki secdeler kıbleye doğru da başka tarafa da yapılabildiği gibi tahâretli ve tahâretsiz yagnlma-ları da caizdir, tbni Hazm: «Biz Hacc süresindeki ikinci secde âyeti ile namaz hakkında asla amel etmeyiz. Şayet bu âyet okundu dîye na± mazda secde edilirse o namaz bâtıl olur.» demiş, bu husûsda sahîh^larak hiçbir hadîs sabit olmadığını; eldeki eserlerin mürsel bir takım rivayeti©!* den ibaret olduklarını iddia etmişdir. Fakat îbni Hazm 'in buidsı doğru değildir. Bu bâbda sahîh hadîs vardır, anlaşılan kendisi buna muttali olamamadır.
4- Secdelerin yerleri A'râf in sonunda, Ra'd sûresinde Nam'de , İsrâ sûresindec Meryem sûresinde Hac sûresinde
Furkân sûresindeı, Nemi sûresinde âyetleridir.
İmam Şafiî ile imam Mâlik'e göre sûre-i NemTdeki secdenin yeri âyetidir. Secde süresindeki secdenin yeri Sâd süresindeki secdenin yeric âyetleridir. Sûre-i Secde'deki secdenin yeri«..âyet-i kerîmesidir. îmam Şafiî'nin yeni mezhebi ile imam Ahmed'in kavli de budur. Necin süresindeki secdenin , İnşikâk süresindeki secdenin yeri , Alâk süresindeki secdenin yeri de sûrenin son âyetidir. 5 — İnsanların cinleri görmesi mümkündür.

106- (577) Biye Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'bnü Saîd ve tbni Hücr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize İsmail — ki İbni Câ'fer'dir — Yezîd b. Husay-fe'den, o da tbni Kuseyt[42]'dan, o da Atâ' b. Yesâr'dan naklen rivayet etti... dediler. Atâ', kendisinin Zeyd b. Sabit [43]'e (Namazda) imamla bir-likde cemaata kıraat lâzım mı, değil mi diye sorduğunu İbni Kuseyt'e haber vermiş. Zeyd b. Sabit:
«HİÇ bir namazda imam ile beraber kıraat yokdur» demiş. Ve kendisinin ResûMüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Necm sûresini okuduğunu fakat secde etmediğini söylemiş.
Bu hadîsi Buharî «Sücûdü'l - Kur'ân- bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında «Hasen sahih bir hadîsdir.» demişdir.
Hadîs-i şerif cemaatla kılınan namazlarda cemaata kıraat lâzım değildir... diyenlerin delîllerindendir. Ayrıca Necm süresindeki secde âyetinin secde îcâb etmeyeceğine de delâlet etmektedir.

Bu Hadisden Şu Hükümler Çıkarılımışdır

1- Meşhur kavline göre imam Mâlik ile Eski mezhebine göre imam Şafiî ve Ebû Sevr bu hadîsle istidlal ederek Necm sûresinde secde-i tilâvet yapılmayacağına kail olmuşlaradır. Bu kavil Tabiînden: Atâ' b. Ebî Rabâh, Hasan-i Basrî, Saîd b. Cübeyr, Saîd b. El-Müseyyeb, îkrime ve Tâvûs'un mezhepleridir. Mezkûr kavil îbni Abbâs, Übey b. Kâ'b ve Zeyd b. Sabit (Radiyalîahûanh) Hazerâtından da rivayet olunur. Fakat Tahâvî (238 - 321) :
«Bu hadîsde Necm sûresinde secde lâzım gelmeyeceğine delîl yokdur. Çünkü o sûre okunurken Peygamber (Sâlkıîİahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest-siz bulunmuş olması ve bundan dolayı secde etmemesi muhtemeldir. Ayet secde etmenin helâl olmıyacağı bir vâkitde okunduğu için secde etmemiş olması da bir ihtimâldir...» demiş ve bir kaç ihtimâl daha göstererek şunları soylemişdir:
«Resûl-i Ekrem (Saltatlahü Aleyhi ve Sellem) *in secdeyi terk etmesi bu ihtimâllerden dolayı olunca bu sûrede secde olup olmadığının hükmünü araştırmamız için başka hadîslere ihtiyâç messeder. İşte biz böyle hadîsleri ararken bundan Önce geçen Abdullah b. Mes'ûd hadîsini bulduk. Onda hakîkaten mezkûr sûrede secde edildiğini gördük. Binaenaleyh o hadîsle amel etmek evlâ olur...»
2- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek secde âyetini okuyan kıın»e secde etmedikçe dinleyene de secde lâzım gelmeyeceğini söylemişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebi budur. Bağdad ulemâsı ile diğer bâzı zevata göre secde âyetini okuyan kimse secde etmese bile dinleyen secde eder. MâlikİIer'in kavli de budur.
Hanefîler'e göre: Secde hem okuyana, hem dinleyene vâcipdir. Birinin terketmesiyle diğerinden sâkit olmaz.
3- Beyhaki (384 - 458) ve diğer bâzı ulemâ bu hadîsle istidlal
ederek secde âyetini kasden dinlemedikçe rast gele işitmekle secde lâzım gelmeyeceğine kail olmuşlardır.
Mâlikîler ile Hanbeliler'in kavli de budur. İmâmü'1-Haremeyn (419 - 478) dahî mezkûr kavli ihtiyar etmişdir. îmam Şafiî secde âyetini tesadüfen işitene kasden dinleyen gibi müekked sûretde secde sünnet olmadığına kaildir.
Hanefîler'e göre: Okuyana, dinleyene ve tesadüfen igidene secde-i tilâvet vâcipdir.

107- (578) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Esved b. Süfyân'ın âzâdhsı, Abdullah b. Yezid'den dinlediğim, onun da Ebû Selemete'bnÜ Abdirrahmân'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Ebû Seleme ile arkadaşlarına Ebû Hüreyre tnşikâk sûresini okumuş da secde etmiş. Secdeyi yaptıkdan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in bu sûrede secde ettiğini kendilerine haber vermiş.

(...) Bana İbrahim b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsa, Evzâl'den naklen haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El - Müsennâ da rivayet etti. (Dedi kî) : Bize İbni Ebî Adîy, Hişâm'dan rivayet etti. Evzâi ile Hişâm'm ikis birden Yahya b. Ebi Kesirden, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü A leyfû ve Seilem) 'den yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

108- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrûn Nâkıd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Eyyûb b. Musa'dan, o da Ata' b Mîna'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre:
«Biz Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde înşikâk ve Alâk sûrelerinde secde ettik, demiş.

109- (...) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Safvân b. Süleym'den, o da Ben! Mah· zûm'un âzâdhsı Abdurrahmân El - A'rac'dan, o da Ebû Hiireyre'den naklen haber verdi ki şöyle demiş:
«Resûlüllah (Saiîailahü Aleyhi ve Seîiem) înşikâk ve Alâk sûrelerinde secde etti.»

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Ubeydullah b. Ebl Ca'fer'den, o da Abdurrahmân El - A'râc'dan, o da Ebû Hüreyre'den o da Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den yukarki hadîsin

mislini haber verdi.

110- (..,). Bize Ubeydulah b. Muâz ile Muhammed b. Abdi'1-A'lâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize El - Mu'temir, babasından, o da Bekıı den, o da Ebû RâfÎ'den naklen rivayet etti. Ebû Râfi' şöyle demiş:
«Ben Ebû Hüreyre ile beraber yatsı namazını kıldım, da İnşikak sûresini okudu ve secde etti. Kendisine: Bu secde ne oluyor? dedim. Ebû Hüreyre:
— «Ben onu Ebû'l-Kaasim (SallallahüAleyhiveSellem)'va arkasında yapmışımdır. Binaenaleyh ona kavuşuncaya kadar da yapmakda devam edeceğim!» cevâbını verdi.
İbni Abdi'l - A'lâ: «Binaenaleyh ben o secdeyi yapmakda devam ediyorum;» dedi.

(...) Bana Amru'n - Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni îbni Zürey) rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ahmed b. Abde dâhi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sü-leym b. Ahdar[44] rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Teymî'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız bunlar: «Ebû'l-Kaasim (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in arkasında- dememişlerdir.

111- (...) Bana Muhammed b. El -Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Atâ' b. Ebî Meymûne'den, o da Ebû Râfi'den naklen rivayet etti. Ebû Râfi1 şöyle demiş:
«Ben Ebû Hüreyre'yi İnşikâk sûresini okuduğunda secde ederken gördüm de: Bu sûrede secde mi ediyorsun? dedim. Ebû Hüreyre:
— Evet! Ben Halîlim (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'i bu sûrede secde ederken gördüm. Binaenaleyh ona kavuşuncaya kadar bunda secde edip duracağım! dedi.
Şu'be: «Ben: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı mi görmüş.» dedim. Ata':
— «Evet!» cevâbını verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinin bir iki yerinde ve «Sücûdü'l-Kur'ân» da; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahislerinde müteaddic râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif muhtelif rivâyetlerile İnşikak ve Alâk sûrelerindeki secde âyetleri okunduğunda secde edileceğine delâlet etmektedir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde ismi geçen râvî Abdurrahman E1-A'rac burada tasrîh edildiği vecîhle Benî Mahzûm kabilesinin azadlısıdır. Tam ismi Abdurrahman b. Sa'd, künyesi Ebû Ahmed 'dir. Bu zât az hadîs rivayet etmişdir. Bir de çok hadîs rivayet eden Abdurrahman El-A'rac vardır. Önün ismi Abdurrahman b. Hürmüz, künyesi Ebû Dâvûd'dur. Kendisi Rabîatü'bnü Haris'in âzâdlısıdır. Bâzıları bu iki A'rac'in bir şahıs olduğunu söylemişlerse de Dâre Kuntî (306 - 385) : «A'rac 'lar ikî tanedir. Her ikisi de Ebu Hüreyr» 'den rivayet ederler. Biri meşhur olup adı Abdurrahman b. Hürmüz 'dür. İkincisi Benî Mahzûm'un âzâdlısı Abdurrahman b. Sa'd 'dır.» demişdir. Nevevî: «Doğrusu da budur.» diyor.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- İnşikak ve Alâk sûrelerinde secde-î tilâvet yapılır.
2- Yatsı namazında kıraat cehridir.
3- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)y Ebû'l-Kaasim künyesi ile anmak caizdir. Başkalarına Ebû'l-Kaasim künyesinin verilip verilmiyeceği ulemâ arasında ihtilaflıdır.
4- Secde-i tilâvetin şartlan, sebepleri, sıfatı ve onu bozan şeyler, hakkında mezhepler arasında tafsilat vardır. Bunları fıkıh kitaplarından öğrenmelidir.

21- Namazda Nasıl Oturulacağı, Ellerin Uyluklar Üzerine Nasıl Konacağı Babı

112- (579) Bize Muhammed b. Ma'mer b. Ribl E1 - Kaysî[45] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hîşâm EI-Mahzûmî, Abdülvâhid'den —ki îbni Ziyâd'dır — rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Osman b. Hakim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amir b. Abdillah b, Zübeyr, babasından rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda oturduğu vakit sol ayağını uyluğu ile baldırın araşma koyar, sağ ayağım yere döşerdi. Sol elini sol dizinin üzerine, sağ elini de sağ uyluğunun üzerine koyar; parmağı ile işaret de ederdi.

113- (...) Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Îbni Ac-lân'dan rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize Ebû Hâlid El - Ahmar, îbni Aclân'dan, o da Âmir b Abdillah b. Zübeyr'den, o da babasından naklen rivayet etti. Demiş ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teşehhud duasını okumak için oturduğu vakit sağ elini sağ uyluğunun üzerine, sol elini de sol uyluğunun Özerine koyar şehâdet parmağı ile işaret ederdi. Baş parmağını da orta parmağı üzerine koyardı. Sol ovucunu dizinin üzerine şarkı tirdi.

114- (580) Bana Muhammed b. Bâfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. İbni Râfi* ise (bize Abdür-rezzâk rivayet etti) dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda oturduğu Vakit ellerini dizleri üzerine koyar, baş parmakdan sonra gelen parmağını kaldırırda onunla duâ eder, sol elini yayarak sol dizinin üzerine koyarmış.

115- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bite Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'-dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teşehhudde oturduğu vakit sol elini sol dizinin Özerine koyar; sağ elini de sağ dizinin üzerine koyar ve elliüç İşareti yaparmış. Şehâdet parmağı ile de işaret edermiş.

116- (...) Bize Yahyft b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlikle, Mfta-lim b. Ebî Meryem[46] 'den dinlediğim, onun da AH b. Abdirrahmân El -Muâvî[47] 'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Alî şöyle demiş: Beni, Abdullah b. Ömer namazda çakıl taşları ile oynarken gördü.

Namazdan çıkınca beni (bundan) nehiy ederek: Resûlüllah (Saiİallahü Aleyhi ve Seltem) nasıl yapıyordu ise sen de öyle yap! dedi. Ben:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl yapıyordu ki? dedim.
— Namazda oturduğu vakit sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyar; bütün parmaklarını yumar; baş parmakdan sonra gelen parmağı ile işaret ederdi. Sol elini de sol uyluğunun üzerine koyardı... dedi.

(...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Müslim b. Ebî Meryem'den, o da Alî b. Abdirrahmân El-Muâvî'den naklen rivayet etti. Ali: «tbni Ömerin yanı başında namaz kıldım...» diyerek Mâlik'in hadisi tarzında rivâyetde bulunmuş. Yalnız «Süfyân dedi ki: Yahya b. Saîd bize bu hadisi Müslim'den rivayet etmişti. Sonra onu, bana Müslim de rivayet etti.» ifâdesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîsler namaz kılarken nasıl oturulacağını; ellerin nereye ve nasıl konacağını; parmakların vazifesini göstermektedir.
Birinci hadîsden anlaşılıyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda oturduğu zaman sol ayağını, sağ ayağının uyluğu ile baldırı arasına sokar, sağ ayağını yere döşeyerek onun üzerine otururmuş, Ellerini de uylukları üzerine koyarmiş.
Nevevî diyor ki: «Râvînin zikrettiği bu oturuş şekli teverrükdür. Lâkin (Sağ ayağını yere döşerdi.) demesi müşkildir. Çünkü sünnet vecihle oturuşda sağ ayak bütün ulemânın ittifakı ile dikilecekdir. Buhârî ile diğer hadîs imamlarının sahîhlerindeki hadîslerde bunu göstermektedir. Kaadı îyâz (Radiyallahû anh) şöyle demektedir: Fakîh Ebû Muhammed El-Huşenî: (Bu sözün doğrusu sol ayağını yere döşedi; demekdir.) mutâlâsmda bulunmuşdur.
Fakat Kaadi, Fakîh Ebû Muhammed'in bu sözünü beğenmemişdir. Çünkü namaz kılan kimsenin sol ayağını sağ ayağının uyluğu ile baldırı arasına sokacağı bu rivayette beyân edilmişdir. Kaadı bu bâbda şöyle demişdir: «Me'mûldür ki bu işin doğrusu sağ ayağı dik-mekdir. Bu bâbdaki rivayet sahîhdir. Sağ ayağı döşemenin mânâsı: onu parmakları üzerine dikmeyip ayağını yatırmakdır. Netekim ekseri ahvâlde böyle yapılır.»
Kaadî'nin zikrettiği bu son te'vîl muhtar olan kavildir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun da caiz olduğunu göstermek için böyle oturmuşdur. Her ne kadar parmaklan dikerek oturmak müstehab ise de terki caizdir. Bu te'vîlin bahusus namaz babında nazîrleri çokdur. Mezkûr te'vîl sahih rivayetlerle sabit olmuş; Müslim'in bütün nüshalarında ittifakla kabul edilmiş bir rivayeti hatâya nisbet etmekden evlâdır. Namazdaki teşehhüdlerde iftirâş sureti ile mi yoksa teverrük şeklinde mi oturmanın efdal olduğu hususunda ulemânın ihtilâf ettiklerini evvelce görmüşdük.
İmam Mâlik ile ulemâdan bir kısmının mezheplerine göre namazda her iki oturuşda teverrük sureti ile oturmak efdaldır. Delilleri bu hadîslerdir.
Ebû Hanîfe ile ulemâdan bâzıları iftirâş sureti ile oturmayı efdal görmüşlerdir.
İmam Şafiî ile ulemâdan bir taifeye göre namazda ilk oturuşda iftirâş; ikinci oturuşda teverrük sureti ile oturulur. Bunların delilleri «Sîî> hîh-i Buhârî» de rivayet edilen Ebû Humeyd-i Sâidî hadîsidir. Mezkûr hadîs iki teşehhüd arasında fark olduğunu sarahaten göstermektedir. Şafiî (Rahimehullah) (Teverrük veya iftirâş hususunda vârid olan hadîsler mutlakdır; bunlar da teverrükün veya iftirasın her iki teşehhüddede mi yoksa yalnız birin demi yapılacağı bildirilmemişdir. Bu ciheti Ebû Humeyd ile arkadaşları beyân etmiş ve İftirasın ilk oturuşda, teverrükün ise son oturuşda yapılacağını beyân etmişlerdir. Binaenaleyh bu mücmeli onların beyânına hamletmek îcâb eder.) demiş-dir.» Nevevî'nin izahatı burada bitti.
Gerçi hadîsde beyân buyurulan bu oturuş şekli Nevevî'nin dediği gibi teverrük denilen oturuş olabilir. Ancak teverrükü başka türlü tarif ve îzâh edenler de vardır. Bir tarife göre teverrük: Namaz kılan kimsenin butlarını yahut bir budunu yere sererek oturmasıdır. Başka bir tarife göre teverrük butlarını yere sererek ayaklarını da sağ tarafından çıkararak oturmakdır. İmam Mâlik'in efdal olarak kabul ettiği tever-rükden murâd da budur. Hanefî mezhebine göre namazda kadınla-, nn oturuşu teverrükdür. Teverrük kadınlar hakkında müstehabdır. Erkekler hakkında müstehâb olan oturuş şekli onlara göre iftiraşdır.
İftirâş: Sol ayağını yere döşeyerek onun üzerine oturmak ve sağ ayağını dikerek parmaklarını kıbleye çevirmekdir.
Elleri uylukların üzerine koymak bu işin müstehâb olduğuna delildir. Filhakika bütün ulemâ elleri dizlerin üzerine yahut biraz daha geriye uylukların üzerine koymanın müstehâb olduğunda müttefikdirler. Bâzıları otururken avuçları ile diz kapaklarını tutarmış gibi onları avuçlarının içine almanın lüzumuna] kail olmuşlardır. Elleri dizler üzerine koymanın hikmeti onları abesle iştigâlden men'etmek içindir.
Namazda şehâdet parmağı ile işaret mes'elesine gelince: Bu husûsda hem rivayetler hem de ulemânın kavilleri muhtelifdir.
Ulemâdan bâzılarına göre teşehhüd duasında sıra tam tevhide geldiği .zaman tevhidin «Lâ ilahe» kısmı söylenirken sağ elin şehâdet parmağı yukarıya kaldırılır; «illallah» denilirken indirilir. Parmak kaldırılacağı zaman sağ elin parmaklan yumulur. Hanefiler'den imam Muhammed'den rivayet olunan işaretin keyfiyeti, sağ elin baş «parmağı ile orta parmağını halka yapmak, diğer iki parmağını yumarak şahadet parmağını kaldırmakla olur. Bâzıları parmakların yumulmadan işaret edileceğine; bir takımları da baş parmağı diğer parmakların altına getirmek sureti ile şahadet parmağı kaldırılacağını söylemişlerdir. Şehâdet parmağının kaldırılmasına lüzum görmeyenler de bulunmuşsa da onların kavilleri sahih rivayetlere muhâlifdir. Keydânî namazda parmak kaldırmanın haram olduğunu söylemişse de Aliyy ü'I-Kaarî kendisine pek şiddetli bir cevap vermiş ve yaptığının büyük bir hata olduğunu söyledikten sonra: «Eğer Keydanî hakkında hüsnü zan olmasa idi açık açık küfür ve irtidad etmiş sayılırdı...» demiştir.
«Elliüç akdetmek.» araplarca mâruf olan bir sayma usûlüne işâretdir. Onlar bunu hesap ondalıklarında kullanmayı İstılah edinmişlerdir. Elliüç adedini göstermek için sağ elin baş parmağını şehâdet parmağının altına uzatır, öteki parmaklan yumarlarmış.
Şehâdet parmağı ile işaret yapılırken tevhidi yâni Allah'ın birliğini ve ihlâsı niyet etmek gerekir.
Rivayetlerin bâzısında şehâdet getirirken şehâdet parmağı kaldırıl-dıkdan mâda hareket ettirileceği de ifâde olunmuşdur.

22- Namazdan Çıkmak İçin Namazın Sonunda SelanmVerme ve Bunun Keyfiyeti Babı

117- (581) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Şu'be'den, o da Hakem île Mansûr'dan, onlar da Mücâhid'den, o da Ebû Ma'mer'den naklen rivayet etti ki: Mekke'de emirlik yapım bir zât (Namazdan çıkarken) iki defa selam verirmiş. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd:
«Bu zât, bu doğru sünneti nereden elde etti?» demiş.
Hakem kendi hadîsinde: «Hakîkaten Resûlüllah (Salkulakü Aleyhi ve Sellem) bunu yapardı.» demişdir.

118- (...) Bana Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bile Yahya b. Saîd, Şu'beMen, o da Hakem'den, o da Mücahid'den, o da Ebû Mâmer'den o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Şu'be (bir defasında bu hadîsi Abdullah b. Mes*ûd'a ref ederek) şunu söylemiş: Hakikaten bir emir veya bir zât (namazdan çıkarken) iki kere selâm vermiş de Abdullah:
—Bu zât, bu doğru sünneti nereden elde etti!., demiş.

119- (582) Bize îsbâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir-i Akadî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer, İsmail b Muhammed'den,(o da Amir b. Sa'd'dan, o da babasından naklen rivayet etti. Demiş ki:
— «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i sağına soluna selam verirken görürdüm, hattâ yanağının beyazlığını bile görürdüm.»
Bu hadîsler namazdan çıkarken selâm vermenin keyfiyet ye hükmünü bildirmektedirler. Ulemânın bu bâbdaki beyanâtını bilmünasebe Buladan önceki bahislerde görmüşdük. Fâidederi hâlî kalmaz ümîdi ile mezkûr beyanâtı burada da hulâsa ediyoruz:
1- Cumhûr-u ulemâya göre namazdan çıkarken sağa ve sola selâm vermek meşrudur. Allâme Aynî, Buhârî şerhinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ûen iki selâmı rivayet eden sahabenin yirmi kişi olduğunu söylemiş ve .isimlerini birer birer saymıştır. Yalaız bu meşruiyetin sıfatı ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre sağa ve sola selâm vermek farz değil vâcipdir. Bu husûsda mücerred selâm lafzı ile iktifa etmek de caizdir.
Hanbelîler'e göre «Es-Sel ânı u aleyküm ve Rahmetullâh» lâfızları ile sağa sola iki selâm vermek farzdır. Şâfüler'e göre iki selâm vermek sün-netdir. Bunlann birincisi farz, ikincisi sünnetdir. Bu kavil imam Ahmed b. Hanbel 'den de rivayet olunur.
Mâlikîler'e göre bir defa selâm vermek farzdır. Onlarca bu mes'ele-nin tafsilâtı vardır. Bir selâm yalnız kılanla imama farzdır, ikinci selâm imam ile yalnız kılan hakkında sünnet, üç selâm vermek ise müstehâb-dır. Bunlardan biri sağ tarafa, diğeri sol tarafa, üçüncüsü de imamın selâmına cevap olmak üzere kıble tarafına doğru verilir.
Nevevî, Mâlikîler'in istidlal ettikleri hadîsleri zayıf bulmaktadır. İçlerinde sahih olanlar bulunsa bile bir selâmın caiz olduğunu beyâna hamlolunur.

23- Namazdan Sonra Zikir Babı

120- (583) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stif-yân b. Uyeyne, Amr'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana, bunu Ebû Mâbed lbni Abbâs'dan naklen haber verdi. (Bir zaman sonra da onu inkâr etti.) Ibni Abbâs:
— Biz Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) *in namazının bittiğini tekbirle anlardık.» demiş.

121- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o da tbni Abbâs'ın âzâdlıs Ebû«Mâbed'den naklen rivayet etti ki: Onun İbni Abbâs'dan haber verdiğini işitmiş. İlmi Abbâs:
— «Biz Resûiüyi&h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazının bittiğini ancak tekbîrle anlardık.» demiş.
Râvî Amr diyor ki :
— «Ben bunu Ebû Mâhed'e söyledim, takat o inkâr etti. Ve: Ben buj hadîsi sana rivayet etmedim; dedi. Hâlbuki onu bana daha Önce haber vermişdi.»

122- (...) Bize Mubammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Biıe Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi H.
Dedi ki: Bana tshâk b. Mansûr da rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dinar haber verdi. Ona da İbni Abbfts*ın azad-hsı Ebû Mâbed haber vermiş; ona da tbni Abbâs haber vermiş ki: Cemaatın farz namazdan çıkınca yüksek sesle zikirde bulunması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde varmış.
Ebû Mâbed şunu da söylemiş:
— «İbni Abbâs: Ben cemaatin namazdan çıktıklarını bu sesi işitdi-ğim zaman bununla bilirdim; dedi.»
Bu hadîsi Buharî «Ezan» bahsinde; Ebû Dâvûd da «Kİ-tabü's - Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki hadîsi evvelâ Ebû Mâbed rivayet etmiş; bir müddet sonra kendisi rivayet ettiğini inkâi etmişdir.
İmam Müs1imin bu hadîsle ihticâc etmesi onu sahih kabul ettiğine delildir. Yâni râvî kendi rivayet ettiği bir hadîsi bir müddet sonra inkâr eder; fakat bu hadîsi ondan mevsuk râvîler rivayet etmiş bulunursa o hadîs sahîhdir. Nevevî: «Hadîs imamları ile fukahâ ve Usûl-u fıkıh imamlarından müteşekkil cumhûr-u ulemânın mezhebi budur.» diyor. Bu zevata göre râvînin unutması veya şüpheye düşmesi sebebi ile inkâr ettiği yahut «Hatırımda değil.» veya: «Bunu sana rivayet ettiğimi hatırlamıyorum» dediği bir hadîsle ihticâc olunabilir. Bu bâbda muhalefet eden yalnız Hanefîler'den Kerhî'dir. Ona göre böyle bir hadîsle ihticâc olunamaz.
Fakat râvî hadîsi kat'î sûretde inkâr eder; kendisinden rivâyetde bu-Junanların yalan söylediklerini bildirir; ve bu hadîsi asla rivayet etmediğini söylerse o hadîsle bütün ulemâya göre ihticâc caiz değildir.
îbni Abbâs (Raâiyallahû anh)'m: «Farz namazdan çıkınca cemaatın yüksek sesle zikirde bulunması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde vardı.» demesi Cumhur-u Ulemâya göre merfû hadîs hükmündedir. Zâten hadîsin diğer rivayetleri mevsûldür.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Selef den bâzıları bu hadîsle istidlal ederek farz namazdan çılanca yüksek sesle tekbîr almanın müstehâb olduğunu söylemişlerdir. Müte*-ehhirîn ulemâdan buna yalnız îbni Hazm kaail olmuşdur.
îbni Battal diyor ki: «Kendilerine tabî olunan mezhep imamları ile şâir ulemâ namazdan sonra yüksek sesle tekbîr almanın ve zikirde bulunmanın müstehâb olmadığına ittifak etmişlerdir. Yalnız îbni Hazm yüksek sesle tekbîrin müstehâb olduğuna kaaildir.»
2- îmam Şafiî bu hadîsi Resûlffllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in ashabına nasıl zikredeceklerini öğretmek için aşikâre zikirde bulunduğuna hamletmişdir. Yoksa kendileri dâima yüksek sesle zikirde bulunmazlardı. Ona göre Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz gerek imamın, gerekse cemaatın namazdan sonra Allah'ı zikretmelerini ihtiyar buyurmuş ve bunun gizli yapılmasını arzu etmişdir. Ancak talîm kasdı ile bir müddet zikir yüksek sesle yapılabilir. Sonra ona gizli olarak devam edilir.
3- Taberî bu hadîsi, bâzı vâlî ve emirlerin bunu yapmalarında haklı olduklarına delil göstermişdir. Filhakika eskiden bâzı valilerin namazdan sonra yüksek sesle tekbîr aldıkları, cemaatın da bu husûsda onlara uydukları rivayet olunmuşdur. Ancak fukahâdan hiç biri bu kavli tercih etmemişdir. Yalnız îbni Habîb «El- Vâdıha» nâm eserinde: «Eskiden Ümerâ ve valiler orduda ve uzaklara gönderilen hey'etlerde yatsı ve sabah namazlarından sonra yüksek sesle tekbîr alırlardı.» demişdir. Mamafih Übbî bu tekbîrin hadîsde zikri geçen tekbîr olmadığını söylemişdir. îbni Kaasim'in, imam Mâlik 'den rivayetine göre namazdan sonra yüksek sesle tekbîr almak muhdes yâni sonradan moda olmuş bir şeydir. Ubeyde'den rivayet edildiğine göre de bid'atdır.
4- Îbni Battal 'in beyânına göre Hz. İbni Abbâs'ın: «Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Settem) devrinde yüksek sesle tekbîr almak vardı.» sözü onun yetiştiği devirlerde bu işin yapılmadığına delildir. Çünkü onun zamanında yapılmış olsa: «Tekbir namazların arkasından

yakılırdı.» demesinin bir mânâsı kalmazdı. Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellern) bütün hayâtında buna devam etmemişdir. Ashâb-ı kiram dahi yüksek sesle tekbir getirmenin lâzım olmadığını anlamışlar ve namazın tamamlanması için zarurî olduğu zannedilmesin diye bunu terketmişler-dir. İşte Fukahâdan yüksek sesle tekbîr getirmeyi mekruh görenler bundan dolayı kerahete kaail olmuşlardır.
5- Hadîs-i şerif İbni Abbâs (Radtytülahû mh)*va. yaşı küçük olması sebebi ile son saflarda namaz kıldığına delildir. Hattâ «Namaıdan çıktıkları vakit.» dediğine bakılırsa yaşının küçüklüğü sebebi ile bâzı vakitlerde cemaatta bulunmadığı anlaşılır.

24- Kabir Azabından Allah'a Sığınmanın Müstehab Oluşu Babı

123- (584) Bize Hârûn b. Sâid üe Harmeletü'bnü Yahya rivftyet ettiler. Hârûn (Bize rivayet etti) tâbirini kullandı. Harmele ise (BiSelbni Vehb haber verdi) dedi. İbni Vehb: Bana Yûnus b. Yerfd, Îbni ŞlhâbMan naklen haber verdi; demiş. İbni Şihâfa: Bana Urvetü'bnÜ Zübeyr rivayet etti ki Âişe şunları söylemiş; demiş:
«Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi, yanımda yahudilerden bir kadın vardı. Bu kadın: Biliyormusun ki siz kabirlerde fitneye dûçâr olacaksınız? diyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sa Hal lahit Aleyhi ve Sellem) irkilerek:
«Fitneye dûçâr olacaklar ancak ve ancak yahudilerdir.» buyurdu. Böy lece bir kaç gece geçirdik. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biliyormusun, bana: siz kabirlerde fitneye dûçâr olacaksınız) diye vahiy geldi.» buyurdu.
Âişe demiş ki: «Ben bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in hep kabir azabından Allah'a sığındığını işitdim.»

124- (585) Bana Hârûn b. Saîd ile Harmeletü'bnti Yahya ve Ant. rü'bnü Sevvâd rivayet ettiler. Harmele: (Bize Haber verdi) tâbirini kullandı, ötekiler: (Bize İbni Vehb rivayet etti) dediler. İbni Vehb demiş ki: Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hürcyre'den naklen haber verdi. Ebü Hüreyre: «Ben bundan sonra Resû* lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (Hep) kabı azabından sığınırken işitdim» demi;.

125- (586) Bize Züheyr b. Harb ile tshâk b. İbrahim her biri Ce-rîr'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Certr, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Aişe söyle demiş:
«Yanıma Medine yahudilerinden iki koca kan girdi ve: ölüler gerçekden kabirlerinde azâb olunurlar; dediler. Ben kendilerini tekzip ettim, onları tasdik etmeye gönlüm razı olmadı. Müteakiben çıkıp gittiler ve yanıma Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) girdi. Kendisine:
— Ya Resûlâllah! Medine yahudilerinden iki kocakarı yanıma geldiler de ölülerin kabirlerinde azâb gördüklerini söylediler: dedim.»
ResûlÜl-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Doğru söylemişler! Hakîkaten onlar öyle azâb görürler ki o azabı hayvanlar (bile) işitir.» buyurdular.
Âişe demiş ki: «Artık bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in hiç bir namazda kabir azabından Allah'a sığınmadığını görmedim!»

126- (...) Bize Hennâd b. Serîy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Ahvas, Eş'asMan, o da babasından o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den bı hadîsi rivayet etti. Bu hadîsde:
«Âişe : Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hiç bir namaz kılmadı ki (o namazda) kendisini kabir azabından Allah'a sığınırken işitmiş olmıyayım: dedi» ibaresi de vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbül - Cenâiz» ve «Kitâbü't - Deavât» da; Nesâî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Tahâvî'nin beyânına göre vak'a iki defa geçmişdir. Birincide Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yahudi karısının sözüne karşı:
«Kabirde fitneye ancak ve ancak yahudiler duçar olacaklardır.» buyurmuş. İkincide ayni yahudi karısı bir arkadaşı ile gelerek Hz. Aişe'-ye yine kabirin fitne ve azabından bahsetmiş; Âişe (Radiyaliahâ anim) yine kabul etmemiş; sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)\ gelerek kendisine bu bâbda vahy nazil olduğunu ve kabir azabının vâkî bir Jıakî-kat olduğu bildirildiğini söylemiştir.
Bu vak'âdan önce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ümmeti için kabir azabı olup olmadığım bilmezdi. Bunu imam Ahmed'in «Mtts-ned» inde Buhârî'nin şartı üzre sahîh bir isnâdla rivayet ettiği Hz. Âişe hadîsinden anlıyoruz. Saîd b. Amr b. Saîd E1-Emevî tarîki ile rivayet olunan mezkûr hadîsin ifâde ettiği hakikat şudur: «Bir yahudi kadını Âişe (Radiyallahû anha)'y& hizmet edermiş. Hz. Aişe bu kadına her ne zaman bir iyilikde bulunursa kadın kendisine (Allah seni kabir azabından korusun!) diye dua edermiş. Nihayet Âişe (Radiyallahû anha);
— Yâ Resûlâllah! Kabirde azâb var mıdır? diye sormuş. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem):
— Yahudiler yalan söylemişlerdir. Kıyamet gününden önce hiçbir azâb yokdurl buyurmuş. Bu vak'anın üzerinden Allah'ın dilediği mikdar zaman geçtikten sonra Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem) bir gün öğle zamanı dışarıya çıkarak alabildiğine yüksek sesle:
— Ey insanlarl Kabir azabından Allah'a sığının! Çünkü kabir azabı hak'dir; diye nida etmiş.»
Görülüyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz mü'-minler hakkındaki kabir azabını son zamanlarda Medîne-i Münevvere'de öğrenmiş; ve bundan son derece korunmaları lâzım geldiğini ümmetine talîm buyurmuşdur.
Fitne: Lugatda imtihan etmek, denemek, dalâlet, küfür, rezalet, azâb, ibret ve mihnet gibi birçok mânâlara gelir. Kabir fitnesinden murâd: kabir hayâtı ve oradaki meleklerin suâli ve kabir azabıdır. Bu bâbda bir çok hadîsler vârîd olmuşdur.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :

1- Kabir azabı hak'dır; Ve umûmîdir. Ehl-i hakkın mezhebi budur. Dalâlet fırkalarından Mu'tezîle'den bazıları ile Hâriciler kabir azabını kabul etmezler. Mu'tezile'den Cübbâî ve emsali ise mü'minlere değil kâfirlere olacağına kaildirler.
2- Sözleri Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Setle m)'in sözlerine uymak şartı ile ehl-i kitapdan bahsedilip sözleri nakil olunabilir.
3- Ehl-i kitabın verdikleri haberler doğru mu, değil mi anlaşıhnca-ya kadar onlarla amel olunmayıp tevakkuf edilir.
4- Namaz sonunda duâ ederken kabir azabından da Allah'a sığınmak müstehabdır. Çünkü namaz sonu duaların kabul edildiği vakitlerdendir.
5- Yahudi karısı, müslüman kadınların yanına girebilir.
6- Zimmîlerden çırak, çoban ve hizmetkâr tutulabilir.

25- Namazda İken Kendisinden Allah'a Sığınılacak Şeyler Babı

127- (587) Bana Amrii'n - Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettitvr. Dediler ki: Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. Dedi ki: Bize babam, Sâlih'den, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. Demi; İd: Bana Urvetü'bnü Zübeyr haber verdi ki: Âişe şöyle demiş:
«Ben ResûlvUah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazında deccâlm fitnesinden Allah'a sığınırken işitdim.»
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» bahsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kendilerinden Allah'a sığındığı şeyler ile birlikde; deccâlın fitnesine âid kısmını ise ayrıca tahrîc etmişdir. Hadîsin bütünü bundan sonra gelecekdir.
Ulemâ namazda okunacak dualar hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Â'zam (80-150) ile imam Ahmed b. Hanbel (164- 241)'e göre namazda ancak me'sûr yahut Kur'ân-ı Kerîm'e muvafık olan dualar okunur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bizim şu namazımız insan sözlerinden hiç birine gelmez. O ancak tesbîh, tekbîr ve Kur'ân okumakdan ibâretdir.» buyurmuşdur. îbni Ebî Şey be bu kavli, Ebû Hüreyre, Tâvûs ve Muhammed b. Şîrîn 'den de rivayet etmişdir.
— İmam Şafiî (150-204) ile İmam Mâlik namazda gerek din, gerekse dünya umuruna âid olan ve namaz okunan, insan sözüne benzer duaları okumak caizdir. Bunlardan okumakla namaz bozulmaz.
Zâhiriler'den îbni Hazm'e göre, Hz. Âişe hadîsindeki is-tiâzeyi okumak farzdır. Çünkü Müs1im'in rivayetine nazaran Tâvûs , oğlunun onu okumadığını anlayınca ona namazı yeniden kılmasını emretmişdir.

128- (588) Bize Nasır b. Aliy El - Cehdamî ile İbni Nümeyr, Ebû Küreyb ve Züheyr b. Harb hepsi birden Vckî'den rivayet ettiler. Ebî Kti-reyb dedi ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâi Hassan b. Atıyye'den[48], o da Muhammed b. Ebî Âişe'den[49], o da Ebû Hüreyre'-den bir de yine Evzâî, Yahya b. Ebf Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlül-Iah (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) :
«Şiriniz teşehhud yaptığı zaman dört şeyden Allah'a sığınsın: Allah'ım ben cehennem azabından, kabir azabından, hayât ve memat fitnesinden ve mesîh-i deccâlın fitnesi şerrinden sana sığınırım desin!» buyurdular.

129- (589) Bana Ebû Bekir b. tshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l - Yemân haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zührî'den nakler haber verdi. Demiş ki: Bana UrvetuTbnü Zübeyr haber verdi; ona da Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Aişe haber vermiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda :
«Yâ Rab! Ben kabir azabından sana sığınırım. Mesîh-i deccalİn fitnesinden de sana sığınırım. Hayât ve memat fitnesinden de sana sığınırım.
Allah'ım, ben günahdan ve borçdan sana sığınırım.» diye duâ edermiş. Âİşe demiş ki:
— Biri kendisine: «Borçdan ne kadar da çok Allah'a sığınıyorsun Yâ Resûlallah!» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) :
«Çünkü insan borçlandımı konuşur ve yalan söyler; vâd eder; sözünde durmaz.» buyurdular.

130- (588) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müsİim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hassan b. Atiyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Ebî Aişe rivayet etti ki kendisi Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş. Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz son teşehhüdü bitirdikten sonra dört şeyden Allah'a sığınsın: Cehennem azabından, kabir azabından, hayât ve memat fitnesinden, bir de mesih-i deccâlın fitnesinden!» buyurdular.
Bu hadîsi bana Hakem b. Mûsâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl b. Ziyâd rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Aliy b. Haşrem dahi rivayet etti. (DediJd) : Bixe Isft (yâni İbni Yûnus) haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Evz&î'deıÛra ianft$ rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsde (Evzâî) : «Sizden biriniz teşehhüdü bitirdikten sonra» demiş «son» kelimesini zikretmemişdir.

131- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adi yy, HişanTdan, o da Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti ki Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Nebiyyullah (Sailaîlahü Aleyhi ve Selîem) :
«Yâ Rab! Ben kabir azabı ile cehennem azabından; hayât memat fitnesinden ve mesîh-i deccâlın şerrinden sana sığınırım!» buyurdular.

132- (...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân, Amr'dan, o da T&vûs'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitdim: Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'ın azabından Allah'a sığının! Kabir azabından Allah'a sığının; Mesîh-i deccâlın Fitnesinden Allah'a sığının! Hayât, memat fitnesinden Allah'a sığının!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi.ki) : Bize Sttfyan, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem)den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Muhammed b. Abbâd ile Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize SüİyÂn, Ebû'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalUdlahü Aleyhi ve Selîem) 'den bu hadisin mislini rivayet etti.

133- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be BüdeyVden, o da Abdullah b. Şakîk'dan, o da Ebû H üre y re'd en, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)" den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir azabından, cehennem azabından birde deccâhn fitnesinden Allah'a sığımrmış.

134- (590) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den (Ona okunmak sureti ile), o da Ebû'z - ZÜbeyr'den, o da TâvÛs'dan, o da tim Abbasdan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi şu duayı Öğretir:
«Yo Rab! Biz cehennem azabından sana sığınını; ben kabir azabından sana sığınırım; mesîh-i deccâlın fitnesinden de sana sığınırım. Hayat memat fitnesinden dahî sana sığınının; deyin!» buyunirmug.
Müslim b. Haccâc der ki: «Tâvûs'un oğluna: Bu duayı namazında okudun mu?» diye sorduğuna; oğlunun «Hayır» cevâbını verdiğini; Tavas'ım:
— Öyle ise Namazını yeniden kıl; dediğini duydum. Çtinkü Tâvüs bu hadisi üç veya dört kişiden rivayet etmişdir; yahut dediği gibidir.

Bu hadîslerin hepsi ResÜdm\ah(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fin ne gibi şeylerden Allah'a sığınırdığını, bunları namazın neresinde ve niçin yapar* dığını beyân etmektedirler.
Hadîsler birer birer tetkik edilirse Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendilerinden Allah'a sığındığı şeyler şöyle hulâsa edilebilir:
1- Cehennem azabından,
2- Kabir azabından,
3- Hayât ve memat fitnesinden,
4- Mesîh-i deccâlın fitnesinden,
5- Günah ve borçdan.
Bu rivayetlerden Hz. Âişe hadîsini Buhârî «Namaz» ve «İstikraz» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhteli: râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f in namazda duâ etmesinden mu-râd selâm vermezden önce namaz sonudur? Gerçi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) masum olduğu için mezkûr şeylerden dolayı Allah'a sığınmaya ihtiyâcı yoksa da onun yinede Allah'a sığınması Allah korkusundan ayrılmamak ve ümmetine nümûne-i imtisal olmak; bir de ümmetine nasıl duâ edeceklerini öğretmek içindir. Mesîh-i deccâl ondan çok sonra çıkacağı hâlde onun fitnesinden dahî Allah'a sığınması yine bu hikmete mebnîdir. Yâni ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onun şerrinden Allah'a sığınması ümmeti hakkmda bir çok faydalar te'mînine mâ'tûfdur. Ezcümle deccalın bir gün gelip çıkacağı haberi ümmet arasında nesilden nesile intikâl eder, herkes onun yalancı, müfteri, müfsit bir herif olduğunu vaktiyle öğrenmiş olur. Bu sebeple mü'minlere onun hiç bir gizli hususu kalmaz ve çıktığı zaman onunla karaşılaşan mü'minler şaşırıp kalmazlar. Onun bütün iddialarının bâtıl olduğunu ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hadîslerinden Öğrenirler.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in deccalın şerrinden Allah'a sığınması ümmetini öğretmek için yahut ümmeti nâmına da olabilir.
İsâ (Aleyhisselam) ile Deccal'a niçin Mesih denildiğini evvelce gör-müşdük. Burada da hulasaten arz edelim ki Hz. îsâ ile deccal biribirle-rinden isimleri ile kayıtlamak sureti ile ayrılırlar. Deccal'a, Mesîh denilmesi kendisinden hayır mesh edilip alındığı içindir. Bir gözü tamâmı ile silinmiş gibi dümdüz kör olduğu için bu ismin verildiğini söyliyenler bulunduğu gibi çok gezdiği için Mesîh denildiğini söyleyenler de vardır. Hattâ Ebû'l-Heysem deccala Mesîh değil «Missîh» denildiğini söyler.
Hz. İsâ'ya, Mesîh denilmesi ise sırf hayır i'tibân iledir. Zîrâ mübarek eli ile bir hastaya dokunsa hasta hemen iyileşirdi. Kendisine bu ismin verilmesi ayak altlarının dümdüz olduğundan ileri geldiğini söyliyenler olduğu gibi; dünyâya gelirken yâğ ile mesh edilmiş olarak doğdu* ğu için Mesih denildiğini söyleyenler de vardır.
Hayâtın fitnesinden murâd: Yaşadığı müddetçe insanın başına gelen çeşitli sıkıntılar, belâlar ve düşüncelerdir. Bunların en büyüğü — Maazallah— ölürken îmânı kurtaramamakdır,
Memat fitnesi: Ölüm fitnesi demekdir. Bununla ne kasdedildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları bundan kabir fitnesinin kastedildiğini' söylemişlerdir. Bir takım ulemâya göre ise ölüm fitnesinden murâd Kâl-i ihtizâr yâni can çekiştirme hâlindeki fitnedir. O anda şeytan aleyhillânenin bir çok fitne ve desiselere baş vurarak müslümanı imânından etmeye çalışacağı çeşitli delillerle malûmdur.
Ölüm fitnesi, kabir fitnesi diye tefsir edilince kabir fitnesi ile kabir azabının ayni şey oldukları ve lüzumsuz yere tekrar edildikleri hatıra gelebilirse de hakîkatde bunlar biribirinin ayni değildirler. Çünkü fitne azaba sebep olan şeydir. Azap onun müsebbebidir. Bittabi sebep başka müsebbeb yine başkadır. Binaenaleyh tekrar yokdur.
«Borçdan ne kadar da çok Allah'a sığınıyorsun Yâ Resûlallah!» diyen zâtın kim olduğu malûm değildir. Resûlüllah (Saîlaltakü Aleyhi ve Seîlem) in ona cevaben :
«Çünkü bir adam borç lan dimi konuşur ve yalan söyler; vâd edttr d* sözünde durmaz.» buyurması şu mânâya gelir: Bir adam borçlandımı.borcunu ödemek için bir şey veya bir vakit gösterir. Zamanı geline» vâıi ettiği şey'i bulup veremez yahut vâd ettiği zamanda borcunu Ödeyemez; bu suretle yalanacı olmuş olur. Vadinden dönmesi de bu mânâyadır. - Tâni borcumu sana filan târihde ödeyeceğim diye söz verir, o târih gelince ödeyemez bu suretle vadinden de dönmüş olur. Hâlbuki gerek yalancılık gerekse sözünden dönme münafıkların sıfatlanndandır. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Hayât memat fitnesi bütün fitnelere şâmildirler. O hâlde diğer fitnelerin zikrine ne lüzum vardı?
Cevap: Diğer fitnelerin ayrı ayrı zikredilmesi serlerinin çokluğu ve büyüklüğünden dolayıdır. Şüphesiz ki âmm'ın şâmil olduğu bâzı ferdleri tahsis etmek onların hükmüne son derece ehemmiyet ve dikkat atfedildiğini gösterir.
Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin borçdan da Allah'a sığınması: Abdullah b. Ca'fer hadîsine muarız gibi görünmektedir. Çünkü o hadîsde:
«Şüphesiz ki Allah Teâlâ'nın kerih gördüğü bir hususa âid olmadıkça Allah Teâlâtâ borcunu ödeyinceye kadar borçlu ile beraberdir.» buyurul-maktadır. Hattâ hadîsin râvîsi Abdullah b. Ca'fer'in Ümmetçisine: «Git benim için borç al! Çünkü ben bu gece Allah benimle beraber olmadıkça rahat olamam.» dediği rivayet olunur.
Taberânî biribirine muarız görünen bu hadîslerin ilcisinin de sahîh olduğunu söylüyor. Fakat hakîkatda hadîslerin arasıHaa muâraza yokdur. Çünkü aralarını bulmak mümkündür.
Bunların aralan şöyle bulunur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) in Allah'a sığındığı borç mubah bir şey hakkında ahnmışdır. îiâkîn Ödemeye imkân yokdur. Bunu alan kimse dîn kardeşinin malını helake mâruz bırakmış olur. Yahut borç alır; ödemeye iktidarı da vardır; yalnız ödemeye niyeti yokdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bunu ümmetine tâlim için sÖylemişdir. Yoksa kendisinin ödememek niyeti ile borç almasına imkân yokdur.
Ca'fer hadisi ise hakîkaten şer'an bir ihtiyâca mebnî ve ödemek niyeti ile alman borçdur.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler :

1- Kabir azabı vardır. Hadîs bunu inkâr edenler aleyhine delildir.
2- Deccâlın vücûdu sâbitdir; ve günün birinde çıkacakdır.
3- Fitne ve serlerden Allah'a sığınmak Allah'd an onların def-u refını niyaz etmek meşrû'dur.
4- Borçlanmak ağır ve kötü bir işdir. Borçlunun yalan söylemesine, vâ'dinden dönmesine sebep olur.
5- Borçdan Allah'a sığınmak gerekir. Çünkü borç insanı hem dünyâda, hem âhiretde lekedâr eder.
6- Tâvûs (Rahimehultah) 'in istiâzeyi okumadığı için oğluna namazı yeniden kıldırması zahire bakılırsa bu bâbdaki emri vücûb için telâkki

ettiğindendir. Halbuki bu husûsdaki emir cumhûr-u ulemâya göre istiâzenin müstehab olduğunu bildirmek içindir, İhtimâl ki onu Tâvûs da öyle bilmiş fakat te'dîb için oğluna namazı yeniden kıldırmışdır.

26- Namazdan Sonra Zikrin Müstehab Oluşu ve Sıfatını Beyan Babı

135- (591) Bize Dâvûd b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ve-l!d, Evzâfden, o da Ebû Ammâr'dan (Bu zâtın ismi Şeddâd b. Abdillâh'-dır.) [50] o da Ebû Esmâ'dan, o da Sevbân'dan naklen rivayet etti. Sevbân şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Seîlem) namazından çıktığı zaman üç defa istiğfar eder ve:
«Allah'ım, selâm sensin; selâmet de ancak sendendir. Mübareksin. Ey Celâl ve İkram sahibi!» derdi..
Velîd demiş ki: Evzâî'ye: Bu istiğfar nasıl olacak? dedim. Estağfirul-lah, estâğfirullah dersin; cevâbını verdi.

136- (592) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbni Nttmeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, Asımdan, o da Abdullah b Hâris'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: «Peygamber (Sallaiîahü
Aleyhi ve Sellem) selam verdiği vakit ancak diyecek kadar otururdu.»
İbni Nümeyrin rivayetinde ibârea vardır.

(...) Bize bu hadisi İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi M) : BİMrEbü Hâlid (yâni El-Ahmar) Asım'dan bu isnâdla rivayet etti. ve dedi.

(...) Bize Abdülvâris b. AbdİssameD rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Asım'dan, o da Abdullah b. Hâ-ris'den bir de Hâlid'den, o da Abdullah b. Hâris'den rivayet etti, bunların ikisi de Aişe'den, Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem)'in ynkarki hadisin mislini söylediğini rivayet ettiler. Şu kadar var ki Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) diyormuş.
Resûlüilah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazından çıkmasından mu-râd selâm vermesidir. Anlaşılıyorki selâm verdikden sonra yine bu hadîsde beyân edildiği vecîhle üç defa istiğfar eder, sonra «Allâhümme Ente's-Selâmu ilâh...» dermiş.
Selâmın mânası: Bütün kusurlardan ve hudûs alâmetlerinden salim olan; demekdir. Ve Allah'ın isimlerinden biridir. Selâmetle vasıflanmak ancak kendisine zarar gelebilmesi melhuz olan hadis şeylerde yâni mah-lûkâtda mütesavver olduğundan Teâlâ Hazretleri onlardan daha mümtaz bir şekilde selâmla tavsif edilmiş: «Yâ Rab bizzat selâm sensin, mahlûkâ-tin vasıflandığı selâmet de senden sâdır olur.» denilerek Allah Teâlâ Hazretlerinin bütün mahlûkâtdan müstağni olduğu; selâmeti o verdiği ve neticede yine ona râci' olduğu makâm-ı ihtiram da beyân olunmuşdur.
Fukahâ bundan sonraki Hz. Âişe hadîsi ile istidlal ederek namazda selâm verdikden sonra imamın bir parça yer değiştirmesini müstehab görmüşlerdir. Bunun hikmeti ihtilaflıdır. Bâzılarına göre imam iken durduğu yer pek faziletli bir yerdir; orada durmak ancak imamlık sebebi ile hak edilir. İmamlık bitince artık imamın orada durmaya hakkı kalmaz.
Bir takımları: «îmamın yer değiştirmesi onun selâmını işitmeyenler, kendisini görsün diye müstehab olmuşdur.» derler. îmamın namazdan sonra sağ tarafa çekilmesi müstehabdır. Çünkü şerîatda her işe sağdan başlamak müstehabdır.
Şâfiîler'den bâzılarına göre: İmamın yer değiştirmesi o namazdan sonra sünneti müekkede olarak devamlı nafile namaz bulunduğuna göredir. Namazdan sonra sünnet namaz yoksa yer değiştirmek müstehab değildir. Çünkü Resûlüilah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazını kıl-dıkdan sonra güneş doğuncaya kadar yerinde oturduğu rivayet olunmuşdur.

137- (593) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Mansûr'dan, o da El - Müseyyeb b. Râfi'den, o da MugîratÜ'bnü Şu be'nin azadlısı Verrâd'dan [51] naklen haber verdi. Verrad şöyle demiş:
— Mu&ratfi'bnü Şu'be, Muâviye'ye, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selem)"w. namazdan çıkıp selâm verdikten sonra şunları söylediğini yazdv
«Allah'dan başka hiç bir ilâh y.ıkdur; Yalnız o vardır. Şeriki yoktur. Mülk onundur. Hamd d» ona mahsusdur. Hem o her şey'e IcaadİrdIr. Allah'ı mi Senin verdiğine mâm olacak hiç bir kimse yokdur; vermediğini verecek de yokdur; senin katında hiç bir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir»

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe Ue Ebû Kureyb ve Ahmtid b. Sinan[52] da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Mnâviye A'ıne^ienf'e da El-Müseyyeb b. Râfi'den, o da MugîratÜ'bnü ŞuWnin âıtAdhrt Ver-râd'dan, o da Mugîra'dan, o da Peygamber (SallaUahU Akyhi ve p& naklen yukarki hadîsin mislini rivayet etti.
Ebû Bekir Ue Ebû Küreyb kendi rivayetlerinde şöyle dediler:
«Verrâd, Mugîra o mektubu bana yazdırdı. Onu Muâviye'ye, ben yazdım; dedi.»

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Abdetü'bnü Ebî Lübâbe haber verdi ki: Mugîratü'bnü Şu'be'nin âzâdlısı Verrâd şöyle demiş: Mugîratü'bnü Sulbe, Muâvîye'ye:
— «Ben Resûlüllah (SaİlalînhÜ Aleyhi ve Sellem)'i namazdan selâm verdiği sırada şöyle derken işitdim... diyerek yukarkilerin hadîsleri tarzında (Hem o her şey'e kaadirdir.) cümlesinden mâdâsmı yazdı. Yalnız bu cümleyi zikretmedi. (Bu mektubu ona Verrâd yazmışdır).

(...) Bize Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yanî îbni'I - Mufaddal) rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El - Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ezher[53] rivayet etti. Bunlar hep birden İbni Avn'dan, o da Ebû Saîd'den, o da Mugîratü'bnü Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan naklen rivayet etmişlerdir. Verrâd: «Muâviye, Mugîra'ya yazdı...» diyerek Mansûr ile A'meş hadîsleri tarzında rivâyetde bulunmuş.

138- (...) Bize tbni Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Ebî Lübâbe İle Ab dülmelik b. Umeyr rivayet ettiler. Onlar da Mugîratü'bnü Şu'be'nin kâtibi Verrâd'ı şöyle derken işitmişler: Muâviye, Mugîra'ya: Bana Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğin bir şey yaz!., diye mektup gönderdi. Bunun üzerine o da, ona şu cevâbı yolladı:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fi namazda selâm verdikten sonra:
«Allah'dan başka hiç bir ilâh yoltdur; yalnız o vardır; onun şeriki yofcdur; mülk onundur; hamd de ona mahsûsdur; hem o her şey'e kaadirdir. Allâh'rm! Senin verdiğine mâni olacak hiç bir kimse yokdur; vermediğini verecek de yokdur. Senin katında hiç bir varlık

sahibine varlığı fayda verecek değildir.» buyururken işittim.
Bu hadîsi Buhârî: «Kitâbü'l - l'tisâm», «Kitâbü'r - Rikâk», «Ki-tâbü'I. Kader», «KiUbü'd - Daavat» ve -Kitabü's - Salât- da; Ebû Dâvûd il Nesâî dahî «Kitabü's - Salât» da muhtelif râvîlerden tah-rîc etmişlerdir.
Müslim 'in, Hâmid b. Ömer El-Bekrâyı tarîki ile tahrîc ettiği rivayetin senedindeki Ebû Saîd hakkında ihtilâf edil-mişdir. Doğrusu Buhârî 'nin rivayetidir Bu rivayete .göre Ebü Saîd'in ismi Abdu Rabbih b. Saîd'dir. îbni Sek«n (294-353): «Bu zât Hz. Âişe'nin süt kardeşinin oğludur.» demigsete ulemâ bunun yanlış olduğunu söylemişlerdir.
îbni Abdil Berr (368-463), bu zâtın Hasan-ı Basrî olduğunu söylemişdir. Fakat ulemâ bunun da hatâ olduğunu beyân etmişlerdir.
Bu yazışma vak'ası geçtiği sıralarda Hz. Mugîra Kûie'de vali bulunuyordu. Kendisini oraya Muâviye (Radiyallahû anh) gönder-mişdi. Rivayetlerin mec'mûundan anlaşılıyor ki evvelâ Hz. Muâviye, Mugîra'ya mektup yazarak Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in namazdan selâm verdikden sonra ne okurduğunu sormuş; Mugira (Radiyallahû anh) dahî hadîs-i şerif de beyân edildiği vecîhle cevap vermiş-dir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)fin namazdan selâm verdikden sonra neler okuduğunu bildiren muhtelif rivayetler vardır. İbni Huzeyme (223-311)'nin rivayetinde selâm verdikden sonra üç defa:
«Allah'dan başka hiç bir ilâh yokdur; Yalnız o vardır; şeriki yokdur; mülk onundur; harad de ona mahsûsdur; hem o her şey'e fcaadîrdirj»-der idiği bildirilmektedir. Bizzat Hz. Muâviye 'den rivayet olunan bir hadîsde Muâviye {Radiyallahû anh) ResûlüUah (Sallailahü Aleyhi v€ Sellem) 'i her namaz sonunda selâm verdikçe:
«Yâ Rab! Senin verdiğine manî olacak hiç bir kimse yokdur; vermediğini verecek de yokdur. Senin katında hiç bir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir.» derken işitdim; demişdir. Bir rivfiyetde:
«Şüphesiz İd Allah'ın öne geçirdiğini arkaya bırakacak kimse olmadığı gibi; arkaya bıraktığını, öne alacak; vermediğini verecek, onun verdiğini vermeyecek de yokdur. Onun katında hiç bir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir. Allah her kime çok hayır vermek isterse onu dînde ffalcîh yapar.» buyurulmuşdur.
Bu bâbda Hz. Muâviye bizzat kendisi hadîs rivayet ettikden sonra bu mes'eleyi niçin Mugîra (Radiyallahû anh)'a sormuşdur? şeklinde bir suâl hâtıra gelebilir.
Cevap şudur: Hz. Muâviye bununla mes'eleyi iyice tesbît etmek, hadîsi başka rivayet eden var mı, yok mu anlamak, kendi rivayetinde unuttuğu yerler olup olmadığını kontrol etmek istemişdir.
Hadîsde mevzûubahis olan namaz mektûbe yâni farz olan namazdır. Nitekim bâzı rivayetlerde bu cihet tasrîh dahî edilmişdîr.
Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) 'in her farz namazdan sonra zikre ile başlaması bu cümlenin bilittifâk kelime-i tevhîd olmasındandır. Mezkûr cümlenin «Lâ ilahe» kısım «Hiç bir ilah yokdur.» Mânâsına olup Allah'dan başka her şey'den ülûhiyeti nefy etmekde; «illallah» tarafı da «Ancak Allah vardır.» mânâsına ülûhiyeti Allah Teâlâ'ya tahsis etmektedir. İşte bu iki sıfat ile bu cümle kelime-i tevhîd ve kelime-i şehâdet olmuşdur. Ulemâdan bâzıları: «Nefiyden istisna isbâtdır; isbâtdan istisna ise nefiy mânâsını ifâde eder.» demişlerdir, îmanı Âzam 'a göre nefiyden istisna isbât değildir. O Resûlül-lah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yâni «Nikâh ancak veli ile caizdir.» hadîsi ve emsali ile istidlal etmişdir. Çünkü velî bulununca hemen nikâhın tahakkuk etmesi lâzım gelmez. Bunun başka şartları da vardır. Bu husûsda Hz. İmâm'a itiraz olunmuş ve: -Şu hâlde kelime-i tevhîd tam tevhîd olamıyor. Çünkü bu cümleden murâd Allah'dan başka her şey'den ülûhiyeti nefiy etmekdir. Bundan ise ülûhiyetin Allah'a sabit olması mânâsı lâzım gelmez. Binaenaleyh tevhidin tevhîd olmaması lâzım gelir.» denilmizdir.
Bu itiraza İmam Âzam tarafından şöyle cevap verilmişdir: «Küffarın bir çokları zihinlerinde ilâh mefhûmu mevcûd olduğu hâlde Allah'a şirk koşmuşlardı. İşte kelime-i tevhîd bu şirk'i nefy için vârid olmuşdur, ve bu bâbda nass'dır. Mezkûr mânâya ibaresi ile delâlet eder; işareti ile de Allah'ın birliğine delildir.
Kelime-i tevhîddeki «illâ» «gayru» manasınadır. Cümlenin başındaki «la» cinsden hükmü nefiy eden «lâ-i tebrie» dir. İsmi «ilahe» kelimesidir. Haberi ise mahzûf «mevcudun» kelimesidir. Cümlenin mânâsı:
«Allah'dan başka hiç bir ilâh mevcûd değildir.» takdirindedir, «tllâl; İah» m nasp edilmemesi bundandır. Yâni «illâ» kelimesi burada sıfat vâfö olmuşdur. Sıfat mevsûfuna tâbidir. Burada mukadder olan «mevcudun» kelimesi merfû olduğu için müstesna da mevsûfu gibi merfû olmuşdur.
«Vahdehû» kelimesi hâl olmak üzere nasp edilmişdir. Gerçi hâl'in nekire olması şart ise de bunadaki « Validemi* kelimesi şeklinde te'vîl olunmuşdur.
«Şeriki yokdur.» cümlesi Allah'ın birliğini te'kîddir. Çünkü birlikle vasıflanan bir şey'in şeriki olamaz..
«Mülk onundur.» cümlesinin manâsı bütün mahlûkaat nevileri onundur demektir.
«Mülk» kelimesi «mim» in zammı ile umûmî, «mim» in kesri ile husûsî mânâ ifâde eder. Onun için bâzıları «Melik» in mülk'den; «Mâlik»in milk'den alındığını söylerler. Bir takımları mâlik kelimesinin melik'den daha belîğ bir sıfat olduğunu söylerler. Bâzıları da bunun aksini iddia ederler.
«Hamd de ona mahsûsdur.» cümlesinin mânâsı^yerde ve göklerde hamd eden kimler varsa hepsinin hamdleri ve aymları ile arazları ile bütün hamd sınıflan ona mahsûsdur; ondan başka hamd'e lâyık kimse yokdur; demekdîr. Vâkıâ: «Filân kimseye şu iyiliğinden dolayı hamd ettim.» denilirse de buradaki hamd kul'a nisbetle mecazdır. Hakîkatda hamd yine Allah'a âiddir.
«Kadir», Allahû Zülcelâl'in isimlerinden biridir. Nitekim «KaadİR» ve «Muktedir» kelimeleri de öyledir. Bundan murâd yerde ve göklerde kud-ret-i kâmile ancak Allah'a mahsûsdur; demekdir.
«Hadîsin sonunda zikri geçen «cedd» kelimesi bâzılarına göre baht, diğer bâzı ulemâya göre ise zenginlik mânâsına gelir. Neteim Hasan-ı Basrî (Rahlmehullah) dahî onu bu mânâya almışdır.
Baht mânâsına göre cümleden murâd: «Hiç bir bahtiyara senin indinde bahtı yâr olmaz.» demek olur.
«Cedd»en murâd dede olduğunu söyleyenler de vardır. Bu takdirde cümlenin mânâsı: «Senin indinde hiç bir kimseye soyu sülâlesi fayda vermez.» demek olur.
«Cedd» kelimesini «cidd» şeklinde okuyanlar da bulunmuşdur. «Cidd-: Çalışmak demekdir. Buna göre hadîsin mânâsı: «Senin indinde hiç bir kimseye çalışması fayda vermez.» demek olur. Fakat bu mânâyı Taberî kabul etmemişdir.
Nevevî bu kelimenin «cedd» şeklinde şöhret bulduğunu mânâsının dahî baht veya zenginlik demek olduğunu söyler.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Babımız hadîslerinin şâmil olduğu lafızlarla namaz sonunda duâ etmek müstehabdır. Eesûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in her farz namazdan selâm verdikden sonra:

«Yâ Rabb! Ben küfürle, fakirlikden ve kabir azabından sana sığınırım.»
dediği hattâ Hz. Ukbetü'bnü Âmir'e her farz namazdan sonra «Muavvîzât» sûrelerini (Nesâî'nin rivayetinde «Muavvizeteyni) okumasını emir buyurduğu rivayet olunur.
Bu husûsda daha başka rivayetler de vardır. Mes'elâ: Bir rivâyetde:
«Her kim sabah namazından sonra üç defâ «Kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayan ulu Allah'a istiğfar eder; ona levbe eylerim; derse günahları denizin köpüğü kadar bile olsa affolunur.» Duyurulmuş; Ebû Ümâme (Radiyallahû anh) Man rivayet edilen bir hadîsde de:
«Her' kim farz namazların sonunda âyete'l-Kürsî ile sûre-İ ihlâsı okursa o kimsenin cennete girmesine ölümden başka mân! kalmaz.» buyurulmuşdur.

139- (594) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hişâm, Ebû'z - Zü-beyr'den rivayet etti. Demiş ki: İbni Zübeyr her namazın sonunda selâm verdiği vakit şöyle derdi:
«Allah'dan başka hiçbir ilâh yokdur. Yalnız o vardır; şeriki yokdur; mülk onundur. Hamd de ona mahsûsdur. Hem o her şey'e kaadirdir. Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsûsdur. Allah'dan başka hiç bir ilâh yokdur; biz de ancak ona ibâdet ederiz; nimet onun; fazilet onun, güzel sena da onundur. Kâfirler patlasa da dînde samîmi olarak Allah'dan başka ilâh yokdur (deriz) »
İbni Zübeyr: «Resûlüllah (SaiUülahü Aleyhi ve Sellem) her namazın sonunda bunlarla tehlîl yapardı» demiş.

140- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Süleyman, Hişâm b. Urve'den, o da azadlda Ebû'z-Zübeyr'den naklen rivayet etti ki: Abdullah b. Zübeyr her namazın sonunda tehlîl getirirmiş. Ebû'z-Zübeyr hadisi İbnİ Nümeyı hadîsi tarzında rivayet etmiş; sonunda:
— «Sonra ibni Zübeyr diyor ki: Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve SelİIem) her namazın sonunda bu dualarla tehlîl yapardı.» demiştir.

(...) (Bana Ya'kûb b. İbrahim Ed - Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Ebî Osma rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z - Zübeyr rivayet etti. Dedi ki: Ben Abdullah b. Zübeyr'i şu minberin Üzerinde hutbe okurken dinledim. Şöyle diyordu: Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) namazın yahut namazların sonunda selâm verdikten sonra buyururdu ki...» diyerek hadisi Hişâm b. Urve hadîsi gibi rivayet etmiştir.

141- (...) Bana Mhammed b. Selemete'l - Murâdî rivayet ettî. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb, Yahya b. Abdillâh b. Sâlim'den, o da Mû-sâ b. Ukbe'den rivayet etti, Ona da Ebû'z-Züheyr-i Mekkî rivayet etmiş ki: Kendisi Abdullah b. Zübeyr'i her namazın sonunda selâm verdikte vu-karki iki râvînin hadîsi tarazında rivayet ederken dinlemiş; sonunda da:
«Bunu Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ederdi.» demiş.

142- (595) Bize Asım b. Nadir Et - Teymî [54] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize £1 - Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullâh rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Adân'dan rivayet etti. Bunların ikisi de Sümey'den, o da EbÚ Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiler. (Bu hadîs Kütey-be'nindir.) ki: Muhacirlerin fakirleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Varlık sahipleri yüksek dereceleri ve daimî nimetleri alıp gittiler, demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Neymiş o?» diye sormuş. Muhacirler :
— (Ne olacak) onlar da bizim kıldığımız gibi namaz kılıyor; bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyor, (amma) onlar sadaka veriyor; biz veremiyoruz; onlar köle azâd ediyor, biz edemiyoruz» demişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Ben size bir şey öğreteyim mi? Onunla sizi geçenlere yetişir; sizden sonrakileri de geçersiniz. Hem hiç bir kimse sizden daha faziletli olamaz; meğer kİ sizin yaptığınız gibi yapmış otsun?» buyurmuş. Muhacirler:
— Hay hay Yâ Resülâllah!.. demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her namazdan sonra otuzüç kere tesbîh, tekbîr ve tahmîd edersiniz.» Ebû Salih demiş ki: «Bunun üzerine fakir muhacirler Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e dönerek;
«Mal, mülk sahibi din kardeşlerimiz bizim yaptığımızı işitmiş; bnaun mislini onlar da yaptılar!» demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
« (Ne yapalım) Bu, Allah'ın bir fadl-u keremidir; onu dilediğine verir.» buyurmuşlar.
Kuteybe'den başkaları bu hadîsde Leys'den, o da tbni Aclân'dan naklen şunu da ziyâde etmişlerdir: Sümey dedi ki: Ben bu hadîsi yakınlarımdan birine söyledimde:
— Yanılıyorsun! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak: «Otuz uç kere tesbîh çeker; otuz üç kere tahmîd eder; otuz uç kere de tekbîr eylersin!» buyurmuşdur; dedi. Bunun üzerine Ebû Salih'e dönerek bu mes'eleyî ona da söyledim. Ebû Salih elimden tutarak şunları söyledi:
— Allâhû Ekber, Sübhânallah, Elhamdüllillâh; Allâhu Ekber, Stibhâ-nallah, Elhamdülillah... (diye diye) bunların hepsinden otuz üçe varacaksın-» dedi.
İbni Aclân demiş ki: «Ben bu hadisi Recâ' b. Hayve'ye rivayet ettim; o da onun mislini EbÛ Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti.»

143- (...) Bana Ümeyyetüb'nü Bistâm El-Ayşf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) *den naklen rivayet etti ki: Fakîr muhacirler:
— Yâ Resûlallah! Varlık sahipleri yüksek dereceleri ve dâimi nimetleri alıp gitti...» demişler. Râvî hadîsi Kuteybe'nin, Leys'den rivayet ettiği gibi anlatmış; şu kadar var ki: Ebû Hüreyre hadîsine, Ebû Salih'in: «Sonra fakîr muhacirler dönerek ilâh...» sözünü katmış. Hadîse şunu da ziyâde eylemişdir: «Süheyl diyor ki: (Zikirler) onbirer onbirer olacak, bütün bunların mec'mûu otuzüç eder.»

144- (596) Bize Hasen b. îsâ[55] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Mübarek haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Migvel haber verdi. Dedi ki: Ben Hakem b. Uteybe'yi, Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ucra'dan, o da Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem 'den naklen rivayet ederken işitdim. Efendimiz şöyle buyurmuşlar:

«Bir takım muakkıbât vardır ki onları her farz namazın ardından söyleyen — yahut yapan— hiç bir vakit haybete uğramaz (Bunlar) otuzüç defa tesbîh çekmek, otuzüç defa tahmîd etmek, otuzdört defa da tekbîr getirmekdır.»

145- (...) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamzetü'z - Zeyyât, Ha kem'den, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ucra'dan, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«BİR takım muakkibât vardır kİ onlan söyleyen —yahut yapan— hay-bete uğramaz. (Bunlar) her namazın sonunda otuzüç tesbîh, otuzüç tahmîd ve otuzdört tekbîrden ibâretdir.»

(...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esbât b. Muhammed[56] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Kays El-Mülâî, Ha-' kem'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.

146- (597) Bana Abdülhamîd b. Beyân El-Vâsıtî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, Süheyl'den, o da Ebû Ubeyd El-Mezhacî' den (Müslim der ki: Ebû Ubeyd, Süleyman b. Abdilmelik'in âzâcUısıdır.), o da Ata' b. Yezîd El - Leysî'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi. (Efendimiz şöyle buyurmuşlar.)
«Bir kimse her namazın sonunda Allah'a otuzöç defa tesbîh, OtuzDç defa hamd eder, otuzüç defa da tekbîrde bulunursa bunların mecmOu dok-sandokuz eder. Yüzün tamâmında da: Allah'dan başka hiç bir ilâh yok-dur. Yalnız o vardır. Şeriki yokdur. Mülk onundur; Hamd de ona mahsÛs-dur; hem o her şey'e kaadirdir; derse günahları denizin kopuğu kadar bile olsa (yine) affolunur.»

(...) Bize Muhammed b. Sabbâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Zekeriyyâ, Süheyl'den, o da Ebû Ubeyd'den, o da Atâ'dan, o da Ebı Hüreyre'd en naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi veSeltem) şöyle buyurdu...» diyerek bu hadîsin mislini rivayet etmiş.
Bu rivayetlerin hepsi namazdan sonra yapılacak 2İkri beyân etmektedirler. Fakır muhacirlere dâir olan Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî «Namaz» bahsinde; Nesâi «Yevm ve Leyle»de muhtelif râ-vîlerden tahrîc etmişlerdir. Ayni hadîsi Ebû Dâvûd ile Tirmizî de rivayet ederler. Mezkûr hadîsde mevz-û bahis olan fakır muhacirlerin kaç kişi olduğu bilinmemektedir. Yalnız Ebû Dâvûd 'un bir rivayetinde Hz. Ebû Zerr'in gelen muhacirler arasında olduğu Nesâî'nin ve diğer bâzı ulemânın rivayetlerinde gelen muhacirler arasında Ebû ' d-Derdâ (Radiyalîahû anh) 'in da bulunduğu zikredilmektedir.
Düsûr: Çok mal mânâsına gelir. Bâzıları her şey'in çoğuna düsûr denildiğini söylemişlerdir. Bu kelimenin dâima müfred kullanıldığını söyleyenler bulunduğu gibi tesniye ve cemî hâlinde kullanıldığını da iddia edenler vardır. Bâzı rivayetlerde düsûr kelimesinin yerine «dûr» denil-mişdir.
Dûr: Dâr'ın cem'idir. Bu takdirde hadîsden murâd: ev bark sahipleri olur ki netice yine zenginler demekdir.
Muhacirlerin fakirleri Ensârm fukarasından daha çokdu. Çünkü mu-hâcirîn-i kiram Mekke'deki mallarından, mülklerinden olmuşlardı. Suâli muhacirlerin sorması bundan (yâni fakirlerinin çok olmasından)'dır Bir rivâyetde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e suâli soran Hz. Ebû Zerr; diğer bir rivâyetde Ebû'd-Derdâ (Radiyalîahû a/ıh û ma) dır.
Muhacirlerin suâline karşı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra muayyen mikdârda tesbîh, tahmîd ve tekbîrde bulunmak sureti ile muhacirlerin sevap hususunda herkesi geçeceklerini beyân bu-yurmuşdur.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Bu kelimeler bu kadar kolay ve meşakkatsiz söylendikleri hâlde nasıl olur da cihâd gibi en güç ve en faziletli ibâdetlere müsâvî olabilir? bu suâle şöyle cevap verilmişdir: Fakir olduğu hâlde bu kelimelerin, bahusus hamd'in hakkı olan ihlâsı edâ etmek en faziletli ve en meşakkatli amellerdendir. Sonra sevabın mutlaka me-şakkata göre verilmesi lâzım değildir. Kelime-i şehâdeti söylemekle kazanılan sevap, bir çok meşakkatli ibâdetlerin sevabından daha fazladır. Ulemâ-i kiramın beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bir lâhza sohbetde bulunmanın hayır ve fazileti hiç bir amelin sevabı ile
Ölçülemez. Ve o dereceye başka hiç bir amel ile ulaşılamaz. Bir de fakir muhacirlerin niyetleri, zengin olsalar zenginler gibi amel etmek idi. Bir hadîs-i şerif de beyân buyurulduğuna göre; «Mü'minin niyeti amelinden daha hayırlıdır.» Binaenaleyh bu niyetde bulunan muhacirîn-i kirama da niyetlerine göre cevap verilecek demekdir. Burada da şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Namaz sonundaki zikirleri zenginler de yaptıkları takdirde va'd edilen sevaba nail olurlar. Şu hâlde vaziyet yine muhacirlerin şikâyet ettiği şekilde kalır. Yânî zenginler yine fakirlerden daha faziletli ve sevaplı olurlar. Çünkü zikir hususunda fakirlerle müsâvî olmakla beraber cihâd ve saire gibi meşakkatli mâlî ibâdetlerde onları geçerler? Buna da şöyle cevap verilmişdir: Fakîr muhacirlerin maksadı mutlaka zenginlerden fazla sevap ve derece kazanmak değil; bu derecelere ve ebedi nimetlere kendilerinin de nâü olmalarıdır.
Rivayetlerin ekserisinde namazdan sonra evvelâ tesbîh sonra tahmîd daha sonra tekbîr getirileceği zikredilmişse de bâzı rivayetlerde tekbîr, tahmîd'den önce zikredilmiş, bâzılarında da tâhmîdin, tesbîhden önce yapılacağı bildirilmişdir. Rivâyetlerdeki bu ihtilâf bu husûsda tertibe riâyet şart olmadığını gösterir. Lâkin yine de işe tesbîhden başlamak ondan sonra tahmîd; daha sonra tekbîrde bulunmak evlâdır. Çünkü tesbîh, Teâlâ Hazretlerinin bütün noksanlıklardan beri olduğunu tezammun eder. Tah-mîdde Allah Teâlâ'ya kemâl sıfatını isbât vardır. Çünkü bütün hamd-ü senalar ona âidîr. Ondan sonra sıra tekbîre gelir. Çünkü tekbîrde ta'zîm vardır. Bütün noksanlıklardan münezzeh ve bütün hamdü senalara müs-tahik olan bir zâtı ta'zîmde bulunmak elbetde vâcib olur. îşte bu ta'zîm, tekbîrle edâ olunur. Bütün bunlardan sonra bir de tehlîl getirilerek zikre hitam verilir. Tehlîlden murâd «lâ ilahe illallah ilâh...» cümlesidir. Bu cümle Allah'ın birliğine ve münferid olduğuna delâlet etmektedir.
Zikirlerin yerini ta'yîn hususunda bâzı rivayetlerde: «Her namazdan sonra»; diğer bâzı rivayetlerde: «Her namazdan sonraki dualar meyânın-da»; bir rivayet de: «Her namazın peşinde.» denilmişdir. Buradaki namaz tâbiri farz ve nafile her namaza şâmilse de ulemânın ekserisi onu farz na-r maza hamletmişlerdir. Çünkü babımız hadîslerinden Kâ'b b. Ucra rivayetinde namazdan muradın farz namaz olduğu tasrih edilmişdir. Anlaşılıyor ki, ulemâ mutlak olan sair rivayetleri bu mukayyed ıivâ-yete hamletmişlerdir.
Kâ'b b. Ücra hadîsini Dâre Kutnî mevkuf saymış ve «Merfü' rivayeti mevkuf rivayetinden zayıfdır. Çünkü hadîsi mevkuf olarak rivayet eden râvîler hıfız ve dirayetçe ötekilerden daha üstündür.» demişse de onun bu sözü kabul edilmemişdir. Çünkü bu hadîsi Müslim hep merfû' tarîklerden rivayet etmişdir. Dâre Kutnî dahî başka tarîklerden onu merfû' olarak rivayet etmişdir. Hadîsi mevkuf rivayet edenler Mansûr ile Şu'be ise de onların bile merfû1 veya; mevkuf rivayet ettiklerinde ihtilâf vardır.
Uşûl-u fıkıh ulemâsı ile Fukahâya ve hadîs imamlarının muhakkiklerine göre hem mevkuf, hem merfû' rivayet edilen bir hadîse merfû' hükmü verilir. Sahîh olan mezheb budur. Hattâ mevkuf olarak rivayet edenlerin adedi daha çok bile olsa hadîs yine merfû' hükmündedir. Hâlbuki bu-. rada bilâkis merfû' olarak rivayet edilenlerin sayısı daha çokdur.
Muakkıbât: Teşbihler demekdir. Teşbihler birbiri ardından geldikleri için onlara bu isim verilmişdir.

Bu babın hadîslerinde zikri geçen teşbihlerin sayısı pek muhtelifdir. Bâzılarında otuzüç adet olacağı tasrîh edilmişdir. Nitekim Ebû Hüreyre hadîsinde böyledir. Nesâî'nin tahrîc ettiği Zeydü '-bnü Sabit hadîsinde teşbihlerin yirmibeş; îbni Ömer (Radiyailahâ anh) hadîsinin bâzı tanklarında onbir, Tirmizî ile Nesâî'nin rivayet ettikleri Enes hadîsinde on; Enes hadîsinin bâzı tarîklerinde bir; Taberânî'nin rivayet ettiği Cühenî hadîsinde yetmiş; Nesâî'nin tahrîc ettiği Ebû Hüreyre hadîsinin bâzı tarîklerinde yüz defa tesbîh, tekbîr ve tahmîd edileceği; bu yapılırsa yapan kimsenin günahları denizin köpüğünden bile çok olsa af-vedileceği beyân edilmişdir.
Acaba zikir hususundaki bu muhtelif adetlerin hikmeti nedir?
Ulemânın beyânına göre bunlardaki hikmet sırrını bilmesek bile her gey'den evvel emre imtisâldir. Çünkü Peygamber (Saîiallahü Aleyhi ve Selîem) 'in sözleri hikmetden hâlî değildir.
Aynî diyor ki: «Teşbihlerin sayısı hakkındaki ihtilâf şahıslara, hâl ve zamanlara göre değişikdir. Bunlar şöyle îzâh olunabilir: Namazdan sonra bir defa zikirde bulunmayı emretmesi bir adedi en küçük sayı olup ondan aşağı başka sayı bulunmadığın dan dır. Altı defa zikir emredilmesi günlerin sayısı altı olduğu içindir. Binaenaleyh namaz sonunda altı defa zikirde bulunan kimse haftanın her gününde bir defa zikir etmiş ve bütün günlerini zikir bereketi ile doldurmuş gibi olur. On defa zikir tavsiye edilmesi her hayır on kat sevapla mukabele göreceğindendir. Onbir de öyledir. Bunda onun muhakkak olduğuna kat'î sûretde hüküm hâsıl olsun diye bir de ziyâde vardır. Yirmibeş defa zikir tavsiye edilmesi günle, gecede yirmidört saat bulunduğundandır. Onbirde olduğu gibi bunda da yir-midört adedi kat'î olarak anlaşılmak için üzerine bir sayı daha ilâve edilmişdir. Şu hâlde namazdan sonra yirmibeş defa zikr-u tesbîhde bulunan kimse günle gecenin her saatinde zikir etmiş gibi olur. Zikrin otuzüç aded yapılmasının tavsiye buyurulması bu sayı üçle çarpıldığı zaman doksandokuz ettiği içindir. Binaenaleyh bu mikdâr zikirde bulunan kimse Allah Teâlâ'yi doksandokuz ismi ile zikretmiş gibi olur.
Zikrin yetmiş defa yapılmasının emir buyuralması bire on hesabı ile yetmişe karşı yediyüz sevap hâsıl olacağı içindir. Nitekim Cühenî hadîsinde bu cihet tasrîh olunmuşdur.
Yüz defa zikirden ise çoklukda mubâlega kasdolunmuşdur. Çünkü yüz adedi sayıların üçüncü derecesidir.
Bu sayıların hangisinin tercîha şayan olduğu mes'elesine gelince: zikrin her nev'îni otuz üçer defa yapmak yâni otuzüç defa «Sübhânallah», otuzüç defa «Elhamdülillah*, otuzüç defa da «Allâhu Ekber» demek hepsinden evlâdır. Kaadı İyâz: «Bu Ebû Salih'in te'vîlin-den evlâdır.» diyor.
Tekbîrlerin sonunda ilâh... denüif ki,
bununla yüz tamam olur. Bir rivâyetde tekbîrin otuzdört aded yapılacağı zikredilmişdir. Bunlar mevsuk râvîler tarafından yapılma ziyâdeler olduğu için kabul edilmeleri gerekir. Nevevî'nin beyânına göre; insan ihtiyatla hareket etmeli ve otuzüç defa tesbîh, otuzüç tahmîd, otuzdört. defa da tekbîrde bulunmalı; en sonunda da tehlîli yapmalıdır. Bu suretle ona göre bütün rivayetlerin arası cem' edilmiş olur.
Acaba zikredilen adedlerden az veya çok tesbîh veya tahmîdde bulunulursa va'd edilen sevap hâsıl olur mu, olmaz im?
Ulemâdan bâzılarına göre ziyâde veya; noksan kasden yapılırsa vaad edilen sevap hâsıl olmaz. Çünkü olabilir bu adedlerin bir hikmeti ve hâssası bulunur da aded noksan bırakılmak veya ziyâde edilmek sureti ile bu hikmet ve hâssa zayi' olur. Fakat diğer bâzı ulemâ bu mütâlâayı doğru bulmamış istenilen aded doldurulduk dan sonra yapılan ziyâde o aded vâad buyurulan sevabı gidermez; demişlerdir. Bu kavil daha makbul görünmektedir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Namazlardan sonra zikirde bulunmak faziletli bir ameldir.
2- Derece kazanmak için sâlih ameller işlemek hususunda müsabaka caizdir. Çünkü ashabın zenginleri zikir mukabilindeki sevabı işitince hemen zikre şitâb etmişler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) kendilerine bir şey dememişdir.
3- Bir kimsenin yaptığı hayırlı işlere gıpta ederek kendisinin de onun gibi yapabilmesini istemek caizdir.
4- Ganî-i şâkir mi efdaldir yoksa fakîr-i sâbir mi? mes'elesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Sûfiyyenin cumhuruna göre hâline sabreden fakir zengine tercih olunur. Çünkü nefsi tehzîp ve terbiye fakirlikle daha ziyâde mümkündür. Vukuu da daha çokdur.
Kurtubî: bu mes'elede beş kavil olduğunu söyler:
a) Bâzıları zengini, fakire tercih ederler.
b) Diğer bâzıları bilâkis fakiri, zengine tercih ederler.
c) Geçinecek kadar varlığı olmak evlâdır.
d) Tercih mes'elesi herkesin hâline göredir.
e) Bir takımları bu mes'elede tevakkuf etmişlerdir.
Bu mesele hakkında selef-i sâlihîn münazarada bulunmuş. Neticede zenginliğin, fakîrlikden üstün bir haslet olduğu kanaatine varılmışdır.
5- Bazen kişinin kendine yaptığı hayır hasenatın sevabı başkalarına yaptığı hayırın sevabına müsâvî olur. Çünkü sevâb kişinin istihkakına göre değil, sırf Allah Teâlâ'nm dilediği kullarına ihsan ettiği bir atıyyedir.

27- İhram Tekbiri İle Kıraat Arasında Okunacak Dua Babı

147- (598) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umâretâ'bnü Ka'kaa'-dan, o da EbÛ Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyfe şöyle demiş: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi veSellem) namaz için tekbîr aldığı vakit Kur'an okumazdan Önce bir an sükût ederdi. Ben:
— Tâ Resülâllah- Anam babam sana feda olsun şu tekbir ile kıraat
arasındaki sükûtunu lütfen bana söyle; o esnada ne diyorsun?» dedim. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Allah'ım! Benimle, günahlarımın arasını mağrible, maşrık arası gibi ırak eyle! Yâ Rabb! Beni günahlarımdan beyaz elbisenin, kirden temizlendiği gibi temiz pâk eyle! Yâ Rabb! Beni günahlarımdan kar ile, su ile ve dolu ile yıka; derim» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki : Bize İbni Fudayl rivayet etti. H.
Bize Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid (yâni İbni Ziyâd) rivayet etti. Bunların ikisi de Umâretü'bnü Ka'kaa'dan bu isnâdla Cerîr hadîsi tarzında rivâyetde bulunmuşlardır. .
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinde; Ebû Dâvûd, Ne-sâî ve İbni Mâce «Namaz» bahsinde; ayrıca Nesâi «Kitft-bû-t - Tahâre» de muhteli râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Bu bâbda Bez-zar iyi bir sened ile şu hadîsi rivayet etmişdir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kıldığı vakit: Allah'ım, benim ile günahlarımın arasını mağriple, maşrık arası kadar ırak eyle! Yâ Rabb! Ben kıyamet

gününde benden yüz çevirmenden sana sığınırım! Allah'ım, beni günahlarımdan beyaz elbisenin kirden paklandığı gibi temiz pâk eyle! Allah'ım, beni müstü-man olarak yaşat; mü si uman olarak öldür! desin.» buyurdular.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaza niyetlendikden sonraki sükûtundan murâd: Sesle okumamasıdır. Yoksa hiç okumamak değildir. Hz. Ebû Hüreyf e 'nin sükûtu esnasında ne okuduğunu sorması da buna delâlet eder.
Hatâya: Hatıyyenin cem'idir. Hatıyye: günah demekdir.
Hadîsde zikri geçen günahlardan murâd: Geçmiş veya; gelecek günahlar olabilir. Bundan murâd geçmiş günahlar olduğuna göre mânâ: «Benim geçmiş günahlarımı aff-u mağfiret et.» demek olur. Bâzıları:: «Beni günahlarımdan ırak eyle!» sözünün mânâsı: İşlenen günahlarının affı ile gelecekde günah işlemekden korumasıdır. Cümlede mecaz vardır. Çünkü hakîkî uzaklaşma ancak zaman ve mekanda tasavvur olunabilir.» demişlerdir.
Günahlardan ileride işlenecek olanlar murâd edildiğine göre mânâ: «Bana ileride günâh işlemek mukadderse, beni o günahdan ırak eyle!» demek olur.
Hadîsde iki yerde teşbih yapılmışdır. Bunların birincisi, günahlardan uzaklaştırmayı mağrible maşrik arasındaki uzaklığa benzetmek sureti ile yapılmışdır.
Vech-i şebeh: Şark ile garbın bir araya gelmesinin imkânsızlığıdır. Kişinin günahlarına yaklaşması şarkla garbın biribirine yaklaşmasına benzetilmişdir.
İkinci teşbih: Günahlardan temizlenmek, beyaz elbisenin kirden temizlenmesine benzetilmek suretiyle yapılmışdır. Bu temizlenmenin beyaz elbiseye benzetilmesi, beyaz rengin kir götürmemesindendir.
Kirmanı diyor ki: «En iyi temizlik ancak sıcak su ile olduğu hâlde karla, suyla ve dolu ile temizlemesini istemek temizlikde mübâlega ifâde etmek içindir.»
Hattâbî (319-388) : «Bu misâllerle zikredilen şey'lerin kendileri kasd edilmemişdir. Bunlarla ancak günahlardan temizlik hususunda te'kîd ve mübâlega murâd edilmişdir. Karla, dolu insan eli değmemiş ve kullanılmamış iki sudur. Binaenaleyh murâd ettiği elbise temizliği mânâsını beyân hususunda bunları misâl almak son derece te'kîdli olur.» diyor.
Tıybî (-743) ; «Şöyle de denilebilir: Suyu zikretdikden sonra ayrıca karla doluyu da anmak aff-u mağfiretden sonra rahmetin şumûlü-nü dilemek içindir...» diyor.
Kirmanı ise: «En iyisi şöyle demekdir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) günahları cehennem ateşi yerine tutmuşdur. Çünkü günahlar Teâlâ Hazretlerinin vadi mûcebince cehenneme girmeyi icâb eder. Binaenaleyh onların hararetini söndürmeyi te'kîd kabilinden su ile ifâde etmiş; sonra ondan daha soğuk olan kara, daha sonra ondan da soğuk olan doluya geçmek sureti ile mübâlega göstermişdir. Çünkü en soğuk olan su en ziyâde donuk olandır.» demektedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'in bu üç duası üç zamana nazaran yapılmış da olabilir. Şu hâlde; günahlardan uzaklaştırmak, istikbâle; temiz pâk etmek hâle; yıkamak da mâzîye âid olur.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler.

1- Namaza istiftâhın ne ile yapılacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır.
îmana Âzam ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre is-tiftâh «Sübhâneke» ile yapılır. Delilleri, Ebû Dâvûd, Tirmi-zî ve İbni Mâce 'nin rivayet ettikleri Âişe (Radiyallahû anha) hadîsidir. Mezkûr hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaza «Sübhâneke» ile başladığı bildirilmektedir. Bu hadîsi Hâkim «El -Müstedrek» nâm eserinde, hem Ebû Dâvûd'un, hem de Tirmizî'nin isnâdlan ile tahrîc etmiş, ve: «Bu hadîs isnâd itibârı ile sa-hîhdir.» demişdir.
Hz. Ömer b. Hattâb (Radtyallahûanh)hn da namaza Süb-hâneke» ile başladığı rivayet olunur.
Bu bâbda Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Âişe, Câbir, Cübeyr b. Mut'im ve İbni Ömer (Radtyallahû anhûm) hazerâtından dahî rivayetler bulunduğunu Tirmizî naklet-miştir. Bunlann en meşhuru Ebû Saîd-i Hudrî hadîsidir. Mezkûr hadîsde Hz. Ebû Saîd «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durduğu vakit evvelâ tekbir alır, sonra duasını okur, sonra iler sonra da derdi.» demişdir.
Tirmizîbu hadîsi rivayet ettikden sonra: «Bu bâbda en meşhur olan hadîs Ebû Saîd'in rivayet ettiğidir.» der. Filhakika ulemâdan bâzıları bu hadîsle amel etmişlerdir. Fakat ekseri ulemâya göre hadîs olarak Eesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilen yalnız «Sübhâneke» dir, O da «Lâ ilahe gayruk» cümlesi ile sona erer. Geri kalan kısmı hadîs olarak rivayet edilmemişdir. Hz. Ömer ile Abdullah b. Mes'ûd (Radtyallahû anhûma) *dan rivayet edilen de budur. Tabiîn ve Tebe-i Tabiînden beri ekseri ulemâ bununla amel etmişlerdir.
Hz. Alî hadîsini İshâk b. Râhuy e tahrîc etmişdir. Bu hadîsde Kesû\ül\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «Sübhâneke» den sonra duasını da okuduğu zikredilmektedir, İshâk bunlann ikisini de okumayı daha muvafık bulduğunu söylemişdir. Ancak îbni Ebî Hatim 'in «Kitâbu'l -tlel» nâm eserinde beyân olunduğuna göre Ahmed b. Se1eme'ye bu hadis hakkında ne diyeceği soruldukda: «Mevzu' ve bâtıldır; aslı yokdur. Zannederim bu hadîs Hâlid b. Kaasim El-Medâyinî 'nin rivayeti olacakdır. Bu adam Mısır'a gitmiş, orada Leys'den hadîs okumuş; Medâin'e döndüğü vakit halk kendisinden hadîs dinlemişdir. Mürsel hadîsleri vasleder; onlara isnâdlar uydurtir-muş...» demişdir.
Müslim, Hz. Alî hadîsinin yalnız «Veccehtü Vechiye» kısmını rivayet etmişdir. Ancak onda bu duâ ile birlikde duası da zikredilmektedir.
Abdullah b. Mes'ûd hadîsini Taberânî «Mu'-cem»inde tahrîc etmişdir.
Aişe hadîsini: Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce; Câbir (Radtyallahû anh) hadîsini Dâre Kutnî; Cübeyr b. Mut'im hadîsini Ebu Dâvûd tahrîc etmişlerdir.
îbni Ömer hadîsi Taberânî 'nin «Mu'cem» indedir. Bu hadîse göre Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) namaza niyetlendiği zaman evvelâ «Veccehtu Vechiye» duasını, sonra «Sübhâneke» yi; onu bi-tirdikden. sonra «Inne salâtî ve nüsukî...» duasını okurmuş.
Bunlardan mâda bu bâbda Enes, Hakem b. Umeyr, Vasile ve Ömerü'bnü'l-Hattâb (RadiyalİahÛ tmhûm) hazerâtından da rivayetler vardır.
îbni Esîr'in «Şerhfil - Müsned» adlı eserinde beyân ettiğine göre imam Şafiî, farz olsun nafile olsun bütün namazlarda bu zikirlerin hepsini baştan sona kadar okurmuş.
Müzenî'nin rivayetine göre ise yalnız «Veccehtu Vechiye» duasını «Müslimîn» e kadar okuduğu bildirilir.
Hanefiler'den imam Ebû Yûsuf'a göre namaza duran bir kimse evvelâ -Sübhâneke» ile «Veccehtu Vechiye» duasını okur «El-Muhit» nam eserde «Veccehtu Vechiye» duasının tekbîrden Önce okunması müs-tehâb olduğu bildirilmektedir. Bâzıları bunun müstehâb olmadığına kaildirler. Çünkü onunla meşgul olmak namaz kılmadan uzun zaman kıbleye karşı durmaya sebep olur.
2- Şâfiîlere göre imam, Fâtihâ ile sûre arasında bir az sükût eder bu arada cemaat da fatihayı okurlar. İmam Şafiî namaza başlarken imam ile cemaatın ayni iftitâh duasını okuyacaklarını nassan beyân et-mjşdir.
Hâsılı: Namazda biri niyetlendikden, diğeri imam, fâtihâ ile sûreyi okuduktan sonra olmak üzere iki sükût yeri varadır. Bu husûsda Ebû

Dâvûd ve başkaları Hz. Semura'dan hadîs rivayet etmişlerdir. Ancak mezkûr hadîsi îmrân b. Husayn kabul etmemiş, bu husûsuda Hasan-ı Basrî 'nin babasına mektup yazılarak sorulmuş o da Semura 'nin söylediğini tasdik etmişdir.
3- Bu hadîs: «Namazda iftitâh duası müstehâbdır» diyen Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed b. Hanbelile cumhûr-u ulemânın delilidir.
İmam Mâlik'e göre iftitâh tekbîrinden sonra duâ okumak müstehâb değildir.
Şâfiîler'e göre imamın fâtihâ ile sûreden sonra sükût etmesi cemaatla fâtihâ okumalarını te'mîn içindir. Hanefîler'e göre imamın arkasındaki cemâat bir şey okumadıkları için bu sükût kıraatle, rükû'un arasını ayırmaya hamledilmişdir; ve acele etmemekden ibâretdir. Kasden uzatılacak olursa mekruh olur. Yanılarak uzatılırsa secde-i sehiv îcâb eder. Çünkü bununla rükû' tehîr edilmiş olur.
îmam Mâlik'e göre namazın başında, ortasında ve sonunda herhangi bir duayı okumakda beis yokdur. Bu husûsda farz namazlarla sünnetler arasında bir fark yokdur. İmam Şafiî 'nin mezhebi de budur. Yalnız ona göre istiftâh duasını okumak sünnetdir.
Hanefîler'e göre istiftâh için «Sübhâneke» den başka duâ okunmaz. Bu bâbda rivayet olunan dualar farz namazlarda teşehhüdden sonra namazın nihâyetinde okunabilir. Nafile namazlarda ise müsamaha sahası daha genişdir. Hanefîler'ce bu bâbda vârid olan dualar gece namazlarına hamledilir.
îbni Battal diyor ki: «Burada mevzubahis olan sükût Resulü^ Iah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) 'in devam üzere yaptığı bir iş olsaydı Medî-neliler onu hem lafzan, hem amelen naklederlerdi. Etmediklerine göre bunu Peygamber (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bâzan yapıp, bazen yapmamış olması ihtimâli vardır. Binaenaleyh terki caizdir.
4- Sâri' Hazretlerine karşı ümmetin «Annem babam sana feda olsun Yâ Resûlallah.» demesi caizdir. Ayni sözü mü'minlerin birbirine söylemesi hususunda ihtilâf edilmîşdir. Esah olan kavle göre caizdir. İkinci bir kavle göre caiz değildir. Bu söz yalnız Besûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olmak üzere söylenir. Üçüncü bir kavle göre ise ule-mâ-i sâlihîne karşı söylenebilir, başkalarına söylenmesi câîz değildir.

148- (599) Müslim der ki: Bana Yahya b. Hassan ile Yûnus El - Mti-eddib ve başkaları tarafından rivayet olundu. Dediler ki: Bize AbdÜlvâ-hid b. Ziyâd rivayet etti. Dedi ki: Bana Umâratü'bnü Ka'kaa' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû ZüVa rivayet etti. Dedi ki: Ben Eb Hüreyre'yi şöyle derken işitdim: «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikinci rek'âtd kalktığı zaman kirâete, fâtiha'dan başlar; sükût etmezdi.» : .. . , ,
Bu hadîs isnadının baş tarafı sakıt olan muallâk hadîslerdendir. Bu gibi hadîslerin hükmü kitabımızın mukaddime kısmında beyân edilmişdir.
Hadîs-i şerif ilk oturuşdan, üçüncü rek'âta kalkıldığı zaman sükût lâzım gelmeyeceğine yâni orada «Sübhâneke» ve emsali gibi gizli zikir meşrû' olmadığına delildir. Zâten buna kail olan da yokdur. Ancak ikindi ile yatsının farzlarından önce kılınan dörder rek'ât sünnet-i gayri müekkede-lerde üçüncü rek'âta kalkıldıkda «Sübhâneke» okumak mes'nûndur. Terâ-vîh namazında dörder rek'âtda veya daha fazlada selâm verildiği takdirde onun hükmü de böyledir.

149- (600) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Katâde ile Sabit ve Humeyd, Enes'den naklen haber verdiler ki: bir adam nefes nefese (mescide) gelerek saffa girmiş ve: Allah'a hayırlı, halisane çokt hamd olsun! demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince :
«O sözleri söyleyen hangİnizdi?» diye sormuş. Cemaat sükût etmişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar:
«Bunları söyleyen hanginizdi? Zira zararlı bir şey söylemedi.» buyurmuşlar. Derken bir adam:
— Soluk soluğa (koşarak) yetişdim de onları ben söyledim.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekten oniki Melek gördüm ki bunları hangisi Allah'a evvelâ arz edecek diye yarış ediyorlardı.» buyurmuş
Buhârî'nin bu manâda Hz. Rifâatü'bnü Râfi' (Radiyallahü anhûma) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir: «Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında namaz kılıyorduk. Rükû'dan başını kaldırınca «Semiallâhu İtmen hamiden» dedi; arkasındaki cemaatdan biri de «Rabbena' ve leke'l - Hamdü hamden kesî-ren, tayyiben, mubâraken fîhi» dedi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan çılanca: «O konuşan kimdi?» diye sordu. Konuşan zât:
— Bendim... cevâbını verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Otuz küsur melek gördüm ki hepsi bunları evvelâ ben yazayım diye şİtâb ediyorlardı.» buyurdular. Ayni hadîsi Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî tahrîc etmişlerdir.
Nesâî ve başkaları rivayetlerinde bu hadîsi Muâz b. Rifâa'dan, o da babasından naklen tahrîc etmişlerdir, O rivâyetde Rifa'a şöyle demişdir. «Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Seliem) 'in arkasında namaz kıldım (Bir ara) aksırdım da: «AUâha hayırlı, bereketli, Rabbimizin
dileyip razı olacağı gibi halisane çok çok hamd olsun!» dedim. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) namazı kıldırarak selâm verdikden sonlsa&ibkîl
«Kimdi o namazda konuşan?» dedi. Kendisine kimse bir joy söylemedi, sonra ikinci defa tekrar:
«Kimdi o namazda konuşan?» diye sordu. Bunun üzerine Rifâ'atti*-bnü Kâfi' b. Afra':
— Ben idim Yâ Kesûlallah!» dedi. Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Seliem) :
«Nasıl demişdin? (Bir daha söyle) » dedi Rifâ'a:
— Allaha hayırlı, bereketli, Rabbimizin dileyip razı olacağı gibi halisane çok çok hamd olsun!», dedim cevâbını verdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Seliem) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî otuz kusur melek gördüm. Bunları İlk olarak hangisi Allah'a arz edecekleri hususunda /ansıyorlardı.» buyurdu.
Bu hadîsden anlaşılıyor ki Buhârî rivayetinde ismi zikredilmeyen zât Rif âatü'bnü Râfi' yâni hadîsin râvîsi imiş. Fakat bâzıları bunu kabul etmemiş kıssanın ayrı ayrı zamanlara âid olduğunu söylemişlerdir. Bir takımları vak'anın bir olduğuna hükmetmiş ve rivayetlerin arasını bularak: «Caiz' ki Rifâ'nın aksırması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in başını rükû'dan kaldırdığı zamana tesadüf etmiş de onun için Rifâ'a kendi isminden bahsetmemişdir. Yahut râ-vîlerden bâzısı Rifâa'nın ismini unuttuğu için onu bir adam diyerek zikretmişdir.» demişlerdir.
Rivayetlerin bâzılarında namazın akşam namazı olduğu kaydedilmiş-dir.
Tayyib: Riya ve şöhret şaibesinden hâlis manasınadır, Möbârebden murâd da hayırı çok demekdir. Nesâî'nin rivâyetindeki «Mtibâreken aleyhi» tâbiri zahire göre «Mübâreken rthi» ilin te'kîdidir. Bâzılarına göre birinci mübârek'den murâd ziyâde, ikincisinden murâd da baka ve devamdır. Babımız hadîsinde okunan kelimeleri kapışan meleklerin onikî olduğu bildiriliyor. Bubirî hadîsinde bunların otuz küsur; TaberânÎ'-nin rivayet ettiği Ebû Eyyûb hadîsinde onüç oldukları bildiriliyor.
Acaba meleklerin bu adedlerle tahsis buyurul masının hikmeti nedir? Bu suâle Aynî şu cevâbı vermektedir: «Bana burada şu feyz i ilâhî

sânih oldu: «Otuz küsur... kelimelerinin harfleri otuzdort harfdir: Şu hâlde Allah Teâlâ mezkûr kelimeleri ta'zîm için bu harflerin sayısınca melek indirmiş demek oluyor. Diğer rivayetler de buna kıyâs olunur!»
Sonra zahire göre bu melekler Hafeza melekleri değildir. Buhârî ile Müslim'in müttefikan rivayet ettikleri Ebû Hüreyre hadîsi de. bunu gösterir. Mezkûr hadîsde:
«Allah Teâlâ'nın Öyle bîr takım melekleri vardır ki, bunlar yollarda dolaşarak ehl-i zikri ararlar.» buyurulmuşdur.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Allah Teâlâ'ya hamd-ü senada bulunmak, onu zikretmek sevâbdır.
2- Yanındakileri şaşırtmamak şartı ile yüksek sesle zikir caizdir.
3- Kulların amellerini yazan melekler Hafeza meleklerinden başkadır.

150- (601) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye rivayet etti. Dedi ki: Bana Haccâc b. Ebî Osman, Ebû Zübeyr'-den, o da Avn b. AbdUlâh b. Utbe'den, [57] o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi. Ibni Ömer şöyle demiş: Bir defa biz Resûltillah (Sallaüçhii Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kılarken birden cemaatdan biri » Allah en büyükdür; ona çok hamd olsun! Allâhı akşam sabah teşbih eylerim; dedi. Bunun üzerine Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Filan ve filan kelimeleri söyleyen kimdir?» diye sordu, cemaatdan biri:
— Bendim Yâ Kesûlallâh!.. dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben bunlara şaştım, bunlar için gök kapılan açıldı.» buyurdular.
İbni Ömer: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'în bunu söylediğini duydum duyalı bir daha bu kelimeleri bırakmadım.» detnüş.
Hadîs-i şerîfdeki «Kebiran> kelimesi muzmer bir fiilin mef ûlü olmak üzere nasp edilmişdir. Bâzıları na't-ı maktu, bir takımları da temyiz olmak üzere mansûb olduğunu söylerler. Hâl diyenler de vardır. Na't-ı Maktu' ve temyîz diyenlere i'tirâz olunmuşdur.
Hadîs-i şerif aynen bundan önceki hadîs mânâsındadır. Vak'amn bir olması da, müteaddid olması da muhtemeldir.
Gök kapılarının açılmasından murâd: Bu kelimelerle yapılan duanın kabulüdür. Çünkü duaların kıblesi gök yüzüdür.
îbni Ömer (Radiyatlahû anhûma) Hazretlerinin sözü bu duaların devam üzere yapılmasına teşvîkdir. Aüâhu'alem.

28- Namaza Vakar ve Sükünetle Gelmenin Müstehab Oluşu ve Koşarak Gelmekten Nehiy Babı

151- (602) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ararü'n - Nâkıd ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne Zührî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Cafer İbni Ziyâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim (yâni îbni Sa'd) Zührî'den, o da Saîd ile Ebû Seleme'den onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize îbni Vehb haber verdi (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. Demiş ki. Bana Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Namaza ikaamet getirildiği vakit ona koşarak gelmeyin, yürüyerek gelin! Sükûneti iltizâm edin, yetişebildiğiniz kadarını (İmamla) kılın; yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayın!» buyururken işitdim.

152- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve İbni Hucr, İsmail b. Ca'ler'den rivayet ettiler. İbni Eyyûb dedi ki: Bize İsmail rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Alâ', babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Namaz için ikaamet getirildiği vakit ona koşarak gelmeyin; sükûneti İltizâm ederek gelin. Yetişebildiğiniz! (İmamla) kılın, yetişemediğinizi de (kendiniz) tamamlayın! Çünkü sizden bîriniz namaz maksadıyla yola çıkarsa namazda sayılır.» buyurmuşlar.

153- (...) Bize Muhammed b. Râfc* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den naklen rivayet etti. Henamâm: Ebû Hüreyre'nin, Kesûlüllah (SaVullahü Aleyhi ve Setlem)'âen bize rivayet ettikleri şunlardır, diyerek bir takım hadîsler zikretmiş; ezcümle: Resûlüllah (SaiIaUahü Aieyhi ve Sellem):
«Namaza nida olunduğu vakit ona yürüyerek gelin; sükûneti iltizâm edin! Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) kılın, yetişemediğinizi de (kendiniz) tamamlayın!» buyurdular; demişdir.

154- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl (yâni İbni Iyâz) Hişâm'dan rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Hassan Muhammed b. Sîrin'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamet getirildiği vakit ona hiç biriniz koşmasın! lâkin sükûnet ve vak'ârı muhafaza ederek yürüsün. Erişebildiğini.(imamla) kıl, yetişemediğini de kaza et!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» ve «Cum'â» bahislerinde tahrîc etmiş-dir. Hadîs Tirmizî 'nin «Siraen»inde dahî mevcûddur.
Namaza ikaamet getirilirken koşarak ona yetişmeye çalıgmakdan ne-hî buyurulması, şâir hâllerde koşarak gitmenin evleviyyetle memnu' olduğunu bildirmek içindir. Çünkü ikaamet getirilirken koşmak namazın bir kısmına yetişememek endîşesi mevcûd olduğu hâlde yasak edilirice böyle bir endîşe melhuz olmadığı zaman evleviyyetle memnÛ' olur. Bunun hikmeti hakkında ulemâ şunu söylemişlerdir: "Namaza ikaamet getirilirken koşarak giden kimse yorularak kesilir. Ve namaza bu hâlle girer. Böyle yorgun ve bitkin bir hâlde kılınan namazda ise beklenilen huşu' hâsıl olamaz. Fakat namaza vaktinde vakar ve sükûnetle giden kimse mescide ikaametden önce varacağı için bir parça istirahat bile eder. Bu suretle hiç bir telâş ve yorgunluk bulunmadan kılınan namaz elbetde huşu' ve huzû' itibârı ile daha mükemmel olur.
Sekînet ile vakar kelimeleri bâzılarına göre ayni mânâyadır. Fakat Nevevî'ye göre sekînet hareketlerinde ağır başlı davranmak, abes sayılan şeylerden kaçınmakdır. Vakaar ise hey'ette olur. Meselâ: bakınma-mak, bağıra bağıra konuşmamak vakardan ma'dûddurlar.
Buradaki rivayetlerin hepsinde mescide koşa koşa gitmek yasak edilmektedir. Hâlbuki Teâlâ Hazretleri Cum'â namazı hakkında «Allah'ın zikrine koşun...» buyurmuştur. Ancak hadîs ile âyetteki koşmak tâbirleri ayrı ayrı mânâlarda kullamlmışdır. Âyetdeki koşmakdan murâd yürümek ve gitmekdir. Kasd etmek mânâsına da gelebilir. Hadîs-deki koşmakdan murâd ise kelimenin hakîkî mânâsıdır. Çünkü koşa koşa

gitmek az yukarıda arzettiğimiz vecîhle namazın huşu' ile kılınmasına mâni' olur. Binâenaleyh âyetle hadîs arasında mânâ 'itibariyle bir birine mühâfât yoktur. Mü'mine yaraşan islâmî terbiye ve âdaba dikkat etmek, en mükemmel ve mu'teber olan hâlde bulunmakdır.
Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Çünkü sizden biriniz namaz maksadiyle yola çıkarsa artık namazda sayılır.» sözü bütün vakitlere şâmildir. Gerek bu cümle gerekse: «Yetişebildiğiniz! (imamla) kılın; yetişemediğinizi de (kendiniz) tamamlayın!» ifadesiyle Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) namaza koşa koşa gitmenin doğru olmadığını te'kîd suretiyle tenbîh buyurmuş; koşarak gitmenin yalnız namaza yetişenlere değil, yetişemeyenlere de memnu' olduğunu beyân etmiştir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Cemaatla kılınan namazın bir cüz'üne yetişmekle cemâat fazileti hasıl olur. Çünkü Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yetişebİld iğinizi (imamla) kılın...» buyurmuş; yetişilen mikdânn azı ile çokunun arasında bir fark yapmamıştır.
2- Cemaate yetişen kimse imamı ne halde bulursa o halde kendisine uyması mendubtur.
3- Camiye giderken vakarla yürümek, abesle iştigâl etmemek, kötü söz söylememek, çirkin çirkin bakınmamak, hâsılı mümkün olduğu kadar namaz hâlinde sakındığı şeylerden korunmak, camiye vardığında ayni minval üzere oturup namazı beklemek müstehabdır. Yalnız imam Mâlik (Rahimehullah) namazın ilk rekâtına yetişememekten endişe eden kimsenin koşmasına cevaz vermiştir.
4- Hadîsin bazı rivayetlerinde :
«Yetişemediğinizi de (kendiniz) tamamlayın...» bir rivâyetde: «Yetişemediğini kaza et!» buyurulmuştur. Bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şâfiîler'le diğer bir çok ulemâya göre mesbûk yâni imâma sonradan yetişen kimsenin imamla birlikde kıldığı mikdar, namazının evveli, imam selâm verdikten sonra kıldığı ise namazının sonudur.
Ebû Hanîfe ile ulemâdana bir cemaat bunun aksine kaail olmuşlardır. Onlara göre mesbûk'un imamla beraber kıldığı rek'âtlar namazın sonu; yetişemediği rek'âtlar ise namazın evvelidir. Bu kavîl aklende pek tabîî görülmektedir.
Mâlikîler bir rivâyetde Hanefîler'le, diğer rivâyetde Şâfîîler'le beraberdirler. Bu mes'ele hakkında bundan sonraki hadîsde tafsilât verilecekdir.
5- îmamm arkasındaki cemaata kirâeti vacip görenler imama rİî-kû'da yetişen bir kimseyi o rek'âta yetişmiş saymazlar. Çünkü böyle bir kimseye Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) yetişemediği yerleri tamamlamasını emretmişdir. İmama rükû'da yetişen kimse o rek'âtuı kıyamı ile kırâetine yetişememişdir. Binâenaleyh o rek'âtı kaza edecekdir. Hz. Ebû Hüreyre 'nin kavli bu olduğu gibi îbni Huzeyme de bu mezhebi ihtiyar etmişdir.
Hanefiler'e göre imama rükû'da yetişen kimse o rek'âta yetişmiş sayılır. Cumhûr-u ulemânın kavli de budur. Çünkü cemaata rükû' hâlinde yetişen Hz. Ebû Bekre'ye Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) o rek'âtı yeniden kıldırmamışdır.
Bir kimse imam rükû'dan doğrulmadan ona uyar da rükû ederse o rek'âta yetişmiş sayılır. Fakat imam rükû'dan doğruldukdan sonra ona uyan kimse o rek'âta yetişmiş sayılamaz. Hanefîler'e göre cemaat imamdan önce rükû' etse imam onlarla rükû'da birleşse namaz caizdir. Yalnız İmam Züfer'e göre bu namaz caiz olmaz.

155- (603) Bana İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Mübarek[58] Es-Sûrî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye-tü'bnü Sellâm, Yahya b. Ebî Kesîr'deıı rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Ebî Katâde [59] haber verdi, ona da babası haber vermiş; Demiş ki: Bir defa biz Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikde namaz kılıyorduk. Derken bir gürültü işitti ve:
«Size ne oluyor?» dedi. Ashâb:
— Namaza yetişmek için acele ettik... dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir daha böyle yapmayın! Namaza geldiğiniz vakit sükûneti iltizâm edin; yetişebildiğiniz kadarını (imamla) kılın; yetişemediğinizi de kendiniz tamamlayın!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviyetü'bnü Hişânı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân bu isnâdl rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinde, tahrîc etmişdir. Celebe: Sesler ve gürültü manasınadır. Mevzû-u bahis gürültü namaza sonradan yetişen ashabın hareketleri ile konuşmalarından ve acele
etmelerinden ileri gelmişdi. cümlesi muhtelif şekillerde rivayet edilmişdir. Bâzılarında diğer bâzılarında bir rivâyetde Ebû Davud'un rivayetinde buyurulmuşdur. Bu sebeple mezkûr cümleden muradın ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîsin muhtelif rivayetlerinde zikredilen, kaza ve itmamın ayni mânâya olup olmadığında ihtilâf edilmişdir. İşte imama sonradan yetişen bir kimsenin imamla birlikde kıldığı rek'âtlar namazının evvelimi-dir, sönümüdür, meselesindeki hilaf buradan çıkmişdır. Bu husûsda dört kavil vardır:
a) Cemaata sonradan yetişen kimseye mesbûk derler. Meşbûkun imamla birlikde kldığı rek'âtlar namazının evvelidir, İmam selâm verdikden sonra yalnız başına kıldığı rek'âtlar namazının sonudur. îmam Şafiî ile İshâk'in ve Evzâî'nin kavilleri budur. Mezkûr kavil Hz. A1î ile Tabiînden Saîd b. El-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Ata' ve Mekhûl 'den rivayet edilmişdir. Bir rivâyetde İmam Mâlik ile îmam Ahmed b. Hanbel de buna kaaildirler. Delilleri hadîsin bâzı rivayetlerinde geçen «itmam edin» emridir. Çünkü itmam bir şey'in kalan kısmını tamamlamaya denir. Hattâ Beyhakî'nin rivayet ettiği bir hadîse göre Hz. A1î (Radiyallahâ anh) «İmama yetişdiğin rek'âtlar namazının evvelidir.» demişdir. Böyle bir kavil güzel bir senedle Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) 'dan da rivayet edilmişdir.
b) Mesbûkun imamla beraber kıldığı rek'âtlar fiillere nisbetle namazının evvelidir. Binâenaleyh geri kalan kısmını o fiillerin üzerine bina eder. Fakat kavillere nisbetle namazının sonudur. Şu hâlde geriye kalan kavilleri kaza eder. İmam Mâlik 'in kavli budur. ibni Batta 1 'in rivayetine göre Hz. Mâlik: «Mesbûkun imama yetİşdiğİ rek'âtları namazının evvelidir. Ancak yetişemediği kırâetin mislini fatiha ve bir sûre okumakla kaza eder.» demişdir.
c) Mesbûk'un imamla beraber kıldığı rek'âtlar namazının evvelidir. Şu kadar var ki imama yetiştiği rek'âtlarda fatiha île birlikde bir sûre okur, imamdan sonra kıldığı rek'âtlarda ise yalnız fatihayı kaza eder. Çünkü bu rek'âtlar onun namazının sonudur. Zahirîlerle, Müzeni'-nin ve İshâk'in kavilleri budur.
d) Mesbûk'un imamla birlikde kıldığı rek'âtlar, namazının sonudur. İmamdan sonra mesbûk namazın kalan fiil ve kavillerini kaza etmiş

olur. İmam A'zam'la bir rivâyetde İmam Ahmed b. Hanbel 'in kavilleri budur. Mezkûr kavil Süfyân, Mücâhid ve İbni Şîrîn 'den dahî rivayet edilmişdir. İbnü'l-Cevzî: «Bîzim mezhebimizle, Ebû Hanîfe 'nin mezhebine en muvafık olan şekil bunun namazın sonu olmasıdır.» demişdir.
İbni Battal (— 444) : Bu kavlin Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhâm) ile îbrâhîm Nehaî, Şa'bî ve Ebû Kılflbe Mei de rivayet edildiğini söyler. Mezkûr kavli İbnü'l-Kaasim, İmam Mâlik'den de rivayet etmişdir. Eşheb ile İbni Mâ'ceşûn'un kavilleride bu olduğu gibi İbni Habîb dahî ayni kavli ihtiyar etmişdir.
Bunların delilleri hadîs'in bâzı rivayetlerin deki «yetişemediğinizi kazâ edin!» emridir. Bu emri İbni-Ebî Şeybe sahîh bir senedle Ebû Zerr (Radiyallahû anh) 'dan, İbni Hazim de Ebû Hüreyre 'den rivayet etmişlerdir. Ayni hadîsi Beyhakî zararsız bir- senedle Muâz b. Cebel (Radiyalhıhû anh) 'dan rivayet etmektedir.
Hanefiler, Şâfiîler'in deliline cevap vermiş ve : «Tamamlayın» emri mesbûkun namazı imamın namazına bağlı olduğu için verilmişdir. Yâni Mesbûkun yetişemediği rek'âtları kazâ etmesi namazının noksan kalan yerlerini tamamlamakdır. Nevevî: «Cumhurun hücceti ekseri rivayetlerde :
«Yetişemediğiniz kısmını tamamlayın» buyurulnıuş olmasıdır.» demişse de ona da ayni cevap verilmiş v?: «Yetişemediğini kazâ et!» emri için dahî: Buradaki kazadan murâd: Fukahânın ıstılahına göre kullanılan kazâ bir çok yerlerde fiil mânâsına kullanılmışdır. Kur'ân-ı Kerîm'de «Hacc fiillerini kazâ ettiğiniz vakit...» ve Namaz kazâ olunduğu vakit...» gibi âyetlerde kazâ kelimesi hep fiil mânâsında kullanılmışdır. Vâkıâ kazâ bazen edâ mânâsmda da kullanılırsa da bu mânâda kullanılması mecazdır. Hakikat mânâ mecazdan evlâdır. Hele de Şâfiîler'in kaidesine göre; «Bir kelimeyi mecaz mânâsında kullanmak zaruret icâbıdır. Binaenaleyh hakîkat mânâ mümkün oldukça mecaza gidilemez.» denilmiştir.
5- Her namaza sükûnet ve vakarla gitmek müstehabdir. Bu husus-da ilk rek'âta yetişip yetişememe endîşesi mevzubahis değildir.
6- Namaz bizi fevt etti. Yâni namazı kaçırdık demek caizdir, Cum-hûr-u ulemâya göre bu sözde hiç bir kerahet yokdur. Yalnız İbni Sîrîn'e göre böyle demek mekrûhdur. «Namaza yetişemedik» demelidir.

29- Cemaattibn Namaza Ne Zaman Kalkacakları (Nı Beyan) Babı

156- (604) Bana Muhammed b. Hatim ile Ubeydullah b. Satd[60] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya b. Saîd, Haccâc-ı Savvâf dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr, Ebû Seleme ile Abdullah b. Eb! Katâde'den, onlar da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde şöyle demiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamet getirildiği zaman beni görmedikçe ayağa kalkmayın» buyurdular. İbni Hatim: «İkaamet getirildiği yahut ezan okunduğu zaman...» dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-y&n b. Uyeyne, Ma'mer'den rivayet etti.
Ebû Bekir dedi ki: Bize İbni Uleyye dahi Haccâc b. Ebî Osman'dan) rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tsâ b. Yûnus ve Abdurrazzak, Ma'mer'den naklen haber verdiler.
îshâk dedi ki: Bize Velîd b. Müslim, Seyhan'dan naklen- haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'Aen naklen rivayet etmişlerdir.
İshâk, Ma'mer ile Seyhan'ın hadislerini rivayet ederken:
«Benim çıktığımı görmedikçe (Kalkmayın)» ibaresini ziyâde etmişdir.

157- (605) Bize Hârûn b. Ma'rûi He Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İlmi Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ehû" Selemete'bnü Ab-dirrahmân b. Avf haber verdi. Kendisi Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Namaza ikaamet getirildi; biz de kalkarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza çıkmadan evvel salları düzelttik. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Namazgahına durunca tekbîr almazdan önce (kendisine gusül lâzım geldiğini) hatırladı. Ve hemen oradan ayrıldı, bize de:
«Yerinizde durun!» dedi. Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, yanımıza çıkıp gelinceye kadar ayakta kendisini bekledik. Yıkannuşdı; başından su damlıyordu, tekbîr aldı ve bize namazı kıldırdı..

158- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amr (yâni Evzâî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî, Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Namaza ikaame getirildi, cemaat saflarını kurdular, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (mescide) çıkarak (mihrâbdaki) yerine durdu. Müteakiben eli ile cemaata «yerinizde durun» diye işaret etti. (Ve mescidden ayrıldı). Az sonra yıkanmış, başından su damlayarak çıktı geldi ve cemaata namazı kıldırdı.

159- (...) Bana İbrahim b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ve-lîd b. Müslim, Evzâî'den, o da Zührî'den naklen haber verdi. Şöyle demiş: Bana Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) için namaza ikaamet getirilir; cemâat da Peygamber (Salîaiîahü Aleyhi ve Sellem) yerine geçmeden önce saflarındaki yerlerini alırlarmış. .

160- (606) Bana Selemetü'bnü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yeıı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Ded ki) : Bize Simâk b. Harb, Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: «Bilal[61] gün devrildiği vakit ezân'ı okur, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim yanımıza çıkmadıkça ikâamet getirmezdi. O çıktımı kendisini gördüğü vakit namaza ikaamet getirirdi.»
Babımızın Ebû Hüreyre hr dîsini Buhârî «Gusül» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû -Dâvûd «Taharet» ve «Namaz» bahislerinde; Nesâî ile İbni Mâce dahî «Taharet» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
İbni Mâce'nin rivâyenide: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktı ve tekbîr aldı. Sonra cemaata işaret etti. Cemâat beklediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine giderek yıkandı; başından su damlıyordu. Bu şekilde cemaata namaz kıldırdı. Namazdan çıkınca:
«Ben sizin yanınıza cünûb olarak çıkmışım. Hakîkaten namaza duryn-caya kadar bunu unutmuşum,» buyurdular.
Dâre Kutnî 'nin Hz. Enes'den rivayet ettiği bir hadîsde: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza dâhil olarak tekbir aldı; biz de

onunla beraber tekbîr aldık. Sonra cemaata (olduğunuz gibi durun!) diye işaret etti.» denilmektedir. Bu babda îmam Ahmed b. Hanbe1, Hz. Alî 'den; Ebû Dâ'vûd, Ebû Bekre (RadiycUlahû anh) 'dan hadîsler rivayet etmişlerdir. Ebû Bekre rivayetinde: «Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) Efendimiz sabah namazına dâhil oldu ve (yerinizde durun) diye cemaata işaret etti.» detoilniişdir. Bu rivayetlerin birinde: «Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başından su damlayarak geldi ve cemaata namazı kıldırdı.» Mürsel olan diğer rivâ-yetde : «Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekbîr aldı; sonra cemaata oturun diye işaret etti.» denilmektedir.
İbni Şîrîn, Ata' ve Rebî1 b. Enes'in mürsel olarak rivayet ettikleri bir hadîsde de: «Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata oturun, diye işaret etti.» deniliyor. Rivayetlerin bâzısından Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza niyetlendiği, ondan sonra cünûb olduğunu hatırlayarak namazdan çıktığı; diğerlerinden ise tekbîr almak için ayağa kalktığı sırada cünûb olduğunu hatırladığı ve namaza niyetlenmeden evine giderek yıkandığı anlaşılıyor. Bu rivayetler birbirine münâfî olduğu için Aynî tercih cihetine gitmiş ve şâir rivayetlerin Buhârî ve Müslim 'dekilere mu'âraza edemiyeceklerini söyleyerek namaza niyetlenmeden cünûb olduğunu hatırladığını bildiren rivayeti tercih etmişdir.
Bâzıları rivayetlerin arasını bulmaya çalışmışlardır. Bunlardan bir takımları hadîsdeki «Tekbîr aldı» sözünü tekbîr almak istedi; şeklinde te'vîl etmiş, bu suretle SahSh-i Müslim ile Buhârî'deki rivayetlerle de amel etmiş olmuşlardır. Diğerleri vak'anın iki defa ayrı ayrı zamanlarda cereyan ettiğine kaail olmuşlardır. Kurtubî bu ihtimâl üzerinde durmuş, Nevevî bunun en akla yakın olduğunu söylemişdir.
îbni Hibbân (- 354) dahî «Sahîh-inde Ebû Hüreyre ile Ebû Bekre (Radiyallahû anhûma) 'dan biribirine muhalif olarak rivayet edilen her iki hadîsi tahrîc ettikden sonra şunları söylemişdir:
«Bunlar ayrı ayrı iki yerde vuku bulan iki fiildir. Birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) mescide çıkarak iftitâh tekbîrini almış; sonra cünub olduğunu hatırlamış ve derhâl oradan giderek yıkanmış; sonra tekrar mescide gelmiş ve cemaata namazı yeniden kıldırmışdır. Diğerinde namaza niyetlenmek için ayağa kalktığı sırada cünûb olduğunu hatırlamış ve niyetlenmeden evine giderek yıkanmış; sonra dönerek cemaata namazı kıldırmışdır...»
İbni Hibbân su suretle iki hadîs arasında hiç bir tezâd kalmadığını söyledik den sonra Hz. Ebû Bekra 'mn: «Cemaata namaz kıldırdı.» sözünü «Yeniden iftitâh tekbîri alarak cemaata namaz kıldırdı.» mânâsına te'vîl etmiş; bu sözü «Namaza bıraktığı yerden devam etti.» mânâsına almanın imkânsız olduğunu beyân etmîşdir.
îmam Mâlik, Ebû Bekre rivayetinin namazın esâsına muhalif olduğunu görünce: «Bu fiil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e mahsustur.» demiştir. Bâzıları ashâb-ı kiramın tekbîr alarak namaza niyyetlendikden sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i beklemelerini imam Mâl ik'in amel-i kalîl saydığını, binaenaleyh caiz gördüğünü rivayet etmişlerdir.
Bu rivayetlerde zikri geçen ikaamet lâfızlarından dâima namaz için getirilen ikaamet kasdedilmişdir. Besûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yıkanıp döndükten sonra namaz için tekrar ikaamet getirilip getirilmediği hususunda sahîh bir rivayet yokdur. Getirilmiş olsa her hâlde nakledilirdi.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu hadîsin muhtelif rivayetleri şöyle birleştirilir : Hz. Bilâl (RadiyalîahÛ anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ne zaman namaza çıkacağını gözetir ve onun çıktığını kimse görmeden yahut pek az kimseler ile birlikde görür çıkar çıkmaz ikaamet getirirdi. Cemâat ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görmeden ayağa kalkmazlardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâat saflarını iyice düzeltmedikçe mihraba geçmezdi. Gerçi Ebû Hüreyre Hazretlerinin rivayetinde: «Cemâat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkmadan önce saflarını tutarlardı» denilmişse de ihtimâl bu hâl yâ cevazı bildirmek için yâhutda bir özür sebebi ile bir veya iki defa vâki olmuş-dur. Ve caiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın :
«Beni görmedikçe kalkmayın!» buyurması bundan sonra olmugdur. Ulemânın beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i görmeden ayağa kalkmanın cemaata menedilmesi uzun müddet ayakta kalmasınlar diyedir. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir şey ânz olup da uzun zaman gecikmesi mümkündür.»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda safları düz tutmak bilicmâ' müstehabdır. Zâhîrfler'den îbni Hazm: «Safları birer birer düzeltmek onlarda omuz omuza ve topuk topuğa bir hizada olmak şartı ile sımsıkışık durmak farzdır.» demişdir.
2- Selefin ulemâsı ile onlardan sonra gelenler cemâatin namaza ne zaman kalkacakları ve imamın ne zaman tekbîr alacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir.
îznam Şafiî ile ulemâdan bir cemaata göre müezzin ikaameti bitirmeden hiç bir kimsenin yerinden kalkmaması müstehabdır.
Hz. Enes (Radiyallahû anh) müezzin «Kad kaameti's - Salâtü» de-dikden sonra ayağa kalkarmış. îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebi de budur.
İmam A'zam'la Küfe ulemâsına göre müezzin «Hayye ale's-Salâti» dediği vakit cemâat ayağa kalkar. «Kad kaameti's - Salâttt» dediğinde imam iftitâh tekbîrini alır. Bu kavli İbni Ebîşeybe, Süveyd b. Gafele ile Kays b. Ebî Seleme ve Hammâd'dan nakletmişdir.
Cumhûru ulemâya göre müezzin ikaameti bitirmedikçe imam tekbîr almaz.
îmam Mâl ik'e göre sünnet vecîhle niyet müezzin- ikaameti bitirip cemaata safları düzeltmeyi ihtar ettikden sonra imamın namaza iftitâh tekbîrini almasıyla olur.
Hanefîler'ce imam «Kad kaameti's - Salâtü» denirken niyetlenir. Ha-nef ilerden îmam Züfer'e göre birinci «Kad kametis - Salâtü» ile cemaat ayağa kalkar; ikincisi ile niyetlenirler. îmam Ebû Yûsuf-dan bir rivâyetde müezzinin okuduklarını cemâat da okuyabilmek için cemâat ikaamet bittikden sonra niyetlenirler. îmam Ahmed ile Şâfiî'nin kavilleri de budur.
3- İmama namaza mâni' bir hâl arız olursa işaret etmek sureti ile yerine cemâatdan birini geçirir. Konuşması caiz değildir. Mâlikiyye ulemâsının iki kavlinden birinin bu olduğunu Kurtuhî rivayet etmişdir.
4- Hades vâki' olunca abdest tâzeledikden sonra namazın üzerine bina yâni namaza bırakdığı yerden devam etmek caizdir. îmam A'zam'm kavli budur.
5- Peygamberlere ibâdetler hususunda unutma caizdir.
6- Namaza niyetlenirken cemâat imamdan sonra tekbîr alırlar. İbni Battal: «İmam A'zamla îmam Mâlik'in mezhepleri bu olduğu gibi umumiyetle fukahâ dahî buna kaaildirler, İmam Şafiî imama uyan bir kimsenin imamdan evvel tekbîr almasını caiz görmüşdür. Ancak bu mes'ele evvelâ yalnız kılmaya başlayıp da sonradan imama uymaya niyet eden hakkındadır...» demişdir. Fakat İbni Battal'in, Ebû Hanîfe'yi İmam Mâlik le beraber sayması doğru değildir. Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre cemâatin imamla beraber tekbîr alması vâcibdir. îmam Ebû Yûsuf la, Muhammed'e göre cemâat imamdan sonra tekbîr alırlar. Bu efdaliyet hususunda olduğu söylenir.
6- İmam Buhârî bu rivayetlerle istidlal ederek: «Cünüb bir kimse unutur da mescide girer ve cünüb olduğunu orada hatırlarsa teyemmüm etmeden mescidden çıkar.» demişdir. îbni Battal, tabiînden bâzılarının: «Cünüb olan kimse unutur da mescide girerse teyemmüm ederek

oradan çıkar.» dediğini rivayet etmiş ve bu hadîsin onların sözünü redd ettiğini söylemişdir.
Ulemâdan Sevrî ile tshâk dahî teyemmüme kaaildirler. İshâk: «İçersinde çeşme bulunan bir mescidden geçen cünüb misafir hakkında Ebû Hanîfe 'nin kavli de böyledir. Yâni evvelâ teyemmüm eder ve mescide girerek su alır, sonra o suyu mesciddej} çıkarır.» demişdir.
İbni Ebî Zeyd'in «Nevadır» nâm eserinde': «Bir kimse, mes-cidde uyuyarak ihtilâm olsa oradan çıkmak için teyemmüm etmesi gerekir.» denilmisdir.
İmam Şafiî ye göre cünüb kimse haceti olsun olmasın durmamak şartı ile mescidden geçebilir. Böyle bir kavil Hasan-ı Basii ile Saîd b. El-Müseyyeb, Amr b. Dînâr ye îmam Ahmed b. Hanbel 'den dahî rivayet edilmişdir. Şafiî 'den ikinci bir rivayete göre cünüb kimse abdest almak şartı ile mescidde durabilir.
Dâvûd-u Zahirî ile Müzeni'ye göre cünüb olan bir kimse mutlak surette mescidde durabilir. Üelîlleri: «Mü'min necis olmaz.» hadîsidir.
Saîd b. Mansûr 'un «Sünen»inde güzel bir senedle Atâ'dan rivayet ettiği bir haberde şöyle denilmisdir: «Ben, sahabeden bir çok kimseler gördüm ki namaz abdesti almak şartı ile cünüb oldukları hâlde mescidde otururlardı.» Ehl-i Suffa ve başkaları mescidde yatarlardı. Resûlül-lah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Sakîf hey'etini mescide misafir etmişdi. İmam Ahmed b. Hanbel: «Abdestli olmak şartı ile cünüb bir kimse mescidde oturur ve oradan geçebilir.» dermiş
Cünüb kimsenin mescidden geçmesini mubah görenler «Mescide cünüb dahî giremezsiniz, ancak yolcu iseniz
âyet-i kerîmesi ile istidlal ederler.
7- Mâ-i müstamel yâni kullanılmış bu temizdir. Çünkü ResûlüUah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) başından su damlayarak çıkmışdır. Baîşından damlayan sular mâ-i müstameldir.

30- Namazın Bir Rek'atına Yetişen Kimsenin O Namaza Yetişmiş Sayılacağı Babı

161- (607) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlike, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ebû Selemete'bnÜ Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Her kim namazın bir rek'âhna yetişirse, o namaza yetişdi demekdir.» buyurmuşlar.

162- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Şihâb'dan, o da Ebû Selemete'bnÜ Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim imamla birlikde kılınan namazın bir rek'âhna yetişirse o namaza yeHşmİş demekdir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrû'n - Nâkıd ye Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbnü'l - Mübarek, Ma'mer ile Evzâî, Mâlik b. Enes ve Yûnus'dan naklen haber verdi. H.
Bize İbni Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize îbnü'I - Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb rivayet, etti. Bunlar topdan Ubeydullâh'dan ve hepsi Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen Yahyâ*nın, Mâlik'den rivayet ettiği hadis gibi rivayet de bulunmuşlardır.
Hiç birinin rivayetinde: «İmamla birlikde» kaydı yokdur.
Ubeydullah'ın hadisinde:
«Namazın bütününe yetişti demekdir,» buyurdu kaydı vardır.

163- (608) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Zeyd b. Eslem'den dinlediğim, onun da Atâ' b. Yesâr İle Büsr b. Saîd ve A'rac'-dan, onların da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettikleri bu hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim güneş doğmadan sabah namazının bir rek'âtına yetişirse sabah namazına yetişti demektir. Ve her kim güneş batmadan ikindinin bil rek'âtına yetişirse ikindi namazına yetişti demektir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize AbdürrM-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den» o da Ebû Hüreyre'den naklen Mâük'in, Zeyd b. Eslem'den rivayet ettiği hadîsin mislini haber verdi.

164- (609) Bize Hasen b. Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Yûnus b. Ye z id'den, o da Zührî'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Bize Urve, Âişe'den rivayet etti. Âişe: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu., demiş. H.
Bana Ebü't-Tâhir ile Harmele ikisi birden tbni Vehb'den rivayet ettiler. Lâfız Ha rm el e'n indir. Dedi ki: Bana Yûnus tbni Şihâb'dan naklen haber verdi, ona da Urvetü'bnü Zübeyr, Urve'ye de Âişe rivayet etmiş. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim güneş kavuşmazdan önce ikindinin bir secdesine yahut güneş doğmazdan önce sabah namazının bir secdesine yetişirse, o namaza yetişmiş dem e kd İr.» buyurdular.
Secde: rek'âtdan ibâretdir.

165- (608) Bize Hasan b. Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Ma'mer'den, o da îbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim güneş batmadan ikindinin bir rek'âhna yetişirse (o namaza) yetişmiş demektir. Ve her kim güneş doğmadan sabah namazının bir rek'-âtına yetişirse (o namaza) yetişmiş demektir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Abdü'1-A'lâ b. Hammâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temi r rivayet etti. «Ben Ma'm er'i bu isnâdla rivayet ederken işitdim.» dedi.
Bu hadîsi Müslim gibi diğer hadîs imamları da muhtelif lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Buhârj 'nin «Mevâkîtü's - Salât» bahsindeki rivayetleri az farkla Müs1im'in buradaki rivayetleri gibidir.
Ebû Dâvud 'un rivayetinde :
«Biriniz ikindi namazının ilk secdesine yetişirse ilâh...» denilmiş; Nesâî'nin rivayetinde:
«Biriniz güneş batmazdan önce ikindi namazının ilk secdesine yetişirse namazını tamamlasın!» buyurulmuşdur. Bu rivayeti İbni Hibbân dahî «Sahîh»inde tahrîc etmişdir.
Hadîsin: «Güneş batmazdan önce ikindinin bir secdesini kılıp da, sonra geri kalanını güneş battıktan sonra kılan kimse, ikindiyi

kaçırmamış demektir.' Güneş doğmadan sabah namazının bir secdesini kılıp da, sonra geri kalan kısmını güneş doğduktan sonra kılan kimse de sabah namazını
kaçırmamış demektir.» şeklinde rivayeti olduğu gibi:
«Her kim sabah namazının bir rek'âtına yetişir de, sonra güneş doğarsa namazını tamamlasın.» tarzında rivayeti de vardır. Hattâ bir rivâyetde:
«Her kim cum'â namazının bir rek'âtına yetişirse ikinci bîr rek'âh da ona eklesin.» buyurulmuşdur.
Rivayetlerin bâzılarında:
«Her kim ikindi namazının bir veya iki rek'âtına yetişirse...» şeklinde tereddüt gösterilmiş, bir takımlarında tereddütsüz :
«İki rek'âhna yetişirse...» denilmişdir.
Hâsılı bu hadîs birbirine yakın lâfızlarla pek çok muhtelif şekillerde rivayet edilmişdir.
Secdeden murâd: Müs1im'in bir rivayetinde beyân olunduğu vecîhle rek'âtdır.
Ha11âbî (319 - 388) : «Secde'den murâd, rükû'u ve sücûdu ile bütün bîr rek'âtdır, Rek'ât secde ile tamamlandığı için ona secde denilmişdir.» diyor.
Gerek secde, gerekse rek'ât lâfızlarından murâd: Namazın bir kısmına yetişmekdir. Bu bütün bir rek'ât yahut ihram tekbîri gibi bir rek'ât-dan daha az bir cüz' de olabilir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimse ikindinin bir rek'âtını kıldıkdan sonra selam verme-; den vakit çıksa namazı bozulmaz, o namazı tamamlamak îcâb eder. Bu mes'elede bütün ulemâ ittifak halindedir.
Sabah namazına gelince: İmam Şafiî, îmam Mâ1ik ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre hüküm yine böyledir. İmam Azam'a göre ise sabah namazım kılarken güneş doğarsa namaz bâtıl olur.
Namaz bozulmaz deyenler bu hadîsi İmam A'zam'ın aleyhine delîl gösterirler. Aynî, İmam A'zam tarafından bu zevata şu cevâbı vermektedir:
«Ebû Hanîfe 'nin istinâd ettiği esâsa vâkıf olan bir kimse bu hadîsin onun aleyhine hüccet olmadığını, bu hadîsden mâda bütün hadîslerin, namaz bozulmaz diyenlerin aleyhine delîl olduklarını bilir. Biz deriz ki: Vakit namazın sebebi ve zarfı olduğu şüphesizdir. Lâkin bütün vaktin namaza sebep olmasına imkân yokdur. Zîrâ bu takdirde edanın vakit çıkdıkdan sonra yapılması lâzım gelir. Şu hâlde vaktin bir cüz'ünü sebep olarak ta'yîn etmek îcâb eder ki ö da ilk cüz'dür. Çünkü ilk cüz' itirazdan salimdir. Eğer ilk cüz'ün arkasından hemen edaya başlanırsa vaktin ilk cüz'ü sebeb olarak takarrür eder. Şayet ilk cüz'den sonra hemen edaya başlanmazsa sebebiyyet mes'elesi cüz'den cüz'e intikâl ede ede tâ vaktin sonunda bir iftitâh tekbîri sığacak kadar kalan cüz'e kadar varır. îşte bu cüz' şeytana nisbet edilmeyen ve sabah namazında olduğu gibi kerahetle vasıflanmiyan sahîh ve sağlam bir cüz' ise namaz o kimseye kâmil olarak vâcib olur; kamilen vâcib olan namaz ise nakıs vakit de edâ edilemez. Bu tıpkı mutlak sûretde nezir edilen oruçla, kaza orucunun, bayram ve teş-rîk günlerinde eda edilememesi gibidir.
Namaza sebeb olan vakit cüz'ü güneş kavuşurken ikindi kılmak gibi Şeytâna nisbet edilen bir kerahet vakti olursa o namaz nakıs olarak vâcib olur. Çünkü sebep olan vaktin nakıs olması müsebbeb olan namazın da noksan kalmasında müessir olur. Artık o namaz noksan sıfatı ile edâ edilir. Zîrâ noksan olarak vâcib olmuşdur.
Nitekim bayram günü oruç tutmayı nezir etmek ve fiilen o gün oruç tutmak da böyledir. Şu hâlde ikindiyi kılarken güneş batarsa namaz bozulmaz. Çünkü güneş kavuştukdan sonra gelen vakit kâmil vakitdir. Bu namaz o vakitde edâ edilebilir. Nakıs olarak vâcib olan bir ibâdet kâmil olarak evleviyyetle edâ edilebilir. Eğer: İkindiye kerahet bulunmayan sahih bir vakit cüz'ünde başlayıp da güneş kavuşuncuya kadar uzatan kimsenin namazının bozulması îcâb eder., dersen ben de derim ki: Vakit geniş olunca namaz kılan kimsenin bütün vakti namazla doldurması caizdir. Binâenaleyh namaza devam sureti ile arız olan bu fesad affolunur. Zîrâ bütün vakti namazla doldurmaya azmeden bir kimsenin buradaki fesad cüz'ünden korunmasına imkân yokdur.
Babımız hadîsine gelince; buna verilecek cevap İmam Ebû Cafer-i Tahâvî 'nin dediği gibi bu hadîsdeki yetişmeden murad: Güneş doğmazdan önce çocukların buluğa ermesi, hayızlı kadınların temizlenmesi ve hıristiyanların müslümanlığı kabul etmesi olabilir. Çünkü ha-dîsde «yetişmek» zikredilmiş fakat namazdan bahsedilmemişdir. Binâ- enaleyh adı geçen kimselerle onların emsali bu namaza yetişmiş olurlarsa onu kaza etmek kendilerine farz olur...»
Gerçi Ebû Hüreyre 'nin bâzı rivayetlerinde Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Seiîem) :
«Sîzden biriniz güneş batmazdan önce ikindinin bir rek'âhna yetişirse namazını tamamlasın! Güneş doğmazdan önce de sabah namazının bir rek'âtına yetişirse namazını tamamlasın;» buyurdu denilmişdir.
Bu hadîsi Buhârî ile Tahâvî de rivayet etmişlerdir. Hadîs, güneş doğdukdan sonra sabah namazını kılmaya devam edileceğini sarahaten göstermektedir. Fakat güneş doğarken namaz kılmanın memnu' olduğunu bildiren hadîsler tevatür derecesine varmışlardır. Güneş doğarken namaz kılmanın mübâh olduğunu gösteren hadîsler ise tevatür derecesini bulmamışlardır. Bu da gösterir ki o anda namaz kılmanın mubah olduğunu ifâde eden hadîsler zikri geçen mütevâtir rivayetlerle nesih edilmişlerdir. Buradaki nesihden maksad haram bildiren delille amel etmekden ibâretdir. Kaide îcâbı bir şey'in haram olduğunu bildiren delillerle, mubah olduğunu gösteren deliller bir araya gelirse haram delili ile amel olunur. Mubah delili bununla nesih edilmiş olur. Nesih eden delîlin mensûhdan sonra gelmesi îcâb eder. Şüphesiz ki eşyada asıl olan ibâhadır. Haram kılınmaları sonradan arız olmuşdur. Bunun aksini iddia etmek yâ-nî «Eşyada asıl olan hürmetdir.» demek caiz değildir. Çünkü iki defa nesih lâzım gelir.
Buhârî ile Müs1im'in ve diğer hadîs ulemâsının tahrîc ettikleri İmrân b. Husayn hadîsi güneş doğarken ve batarken kaza namazlarının da kıhnamıyacağmı göstermektedir. Bundan anlaşılır ki: Mekruh vakitlerde farz ve nafile bütün namazların kılınması yasak edilmişdir.
2- İmanı A'zam ile ona tabî olanlar ikindi vaktinin güneş batmakla sona erdiğine bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. Zîrâ bir veya iki rek'âta yetişen bir kimse o namaza yetişmiş sayılınca o vakit de ikindinin vakti sayılır. Bundan dolayıdır ki güneş kavuşmazdan önce bulûğa eren çocukla müslüman olan kâfire; hayızdan temizlenen kadına ve bunlann emsaline o günün ikindisini kaza etmek farz olur. Mezkûr kimselerin eriştikleri bu vakit; ikindi kılmağa yetmiyecek kadar az da olsa, kaza yine lâzımdır. Hanefîler'den İmam Züfer: «İkindi kılacak kadar bir zamana yetişmeyen kimseye o namazın kazası lâzım gelmez.» demişdir.
Namaza bir rek'âtdan daha az, meselâ; iftitâh tekbîri alacak kadar bir zaman yetişen kimse hakkında îmanı Şafiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunlann birine göre, o kimseye bu namazın kazası lâzım gelmez; ikinci kavle göre kaza lâzımdır. Esah olan da budur.
3- Ulemâ bu rivayetlerde zikri geçen bir rek'âtdan daha aza yetişmek tâbirinden hüküm mü, fazilet mi yoksa vakit mi kasdedildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir.

İmam Mâlik ile Cumhûr-u ulemâya göre namazın bir rek'âtdan daha az bir cüz'üne yetişen kimse o namaza yetişmiş sayılamaz. İmam Şafiî 'nin iki kavlinden biri de budur. Bunlar hadîsdeki rek'ât lâfzı üzerinde durmaktadırlar. Bir de babımızın ilk hadîsi ile istidlal ederler. Bu hadîsde :
«Namazın bir relc'âtına yetişen kimse, o namaza yetişti demektir.»
buyurulduğuna göre mefhûm-u muhalif yolu-ile bütün bir rek'âta yetişemiyen, o namaza hiç yetişememiş sayılır.
İmam A'zam1a, Ebû Yûsuf'a ve bir rivâyetde imam Şâfiî'ye göre namazın bir rek'âtdan az bir cüz'üne yetişen bir kimse o namazın hükmüne yetişmişdir. Vâkıâ hadîsde bir rek'âtdan bahsedil-mişse de buradaki rek'ât tâbiri ekserî ahvâle göre söylenmişdir. Çünkü ekseriyetle namaza yetişmek rek'âtla ölçülür. Hattâ Şâfiîler'den bâzıları: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rek'ât tâbiri ile namazın bir cüz'ü-ni kasdetmişdir.» demişler; hadîsin bâzı rivayetlerinde bir rek'ât, diğer bâzılarında iki rek'ât, bir takımlarında da bir secde denilmek sureti ile namazın bir cüz'üne işaret buyurulduğunu söylemişlerdir.
Kurtubî diyor ki: «Bu zevat yâni Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve bir rivâyetde Şafiî, güneş batmazdan önce tekbîr almakla o günün ikindisine yetişilmiş sayılacağında ittifak etmişler; öğle namazında ise ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam Şâfiî'den bir rivayete göre vakit çıkmazdan evvel tekbîr alan kimse öğle namazına yetişmiş sayılır. Çünkü ona göre öğle ile ikindi, vakit hususunda müşterekdirler. Diğer bir rivayete göre böyle bir kimse öğle namazını tamamlarsa onu kaza etmiş olur.»
Cum'â namazı hakkında da ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik, Sevrî, Evzâî, Leys, tmam Züfer, İmam Muhammed, îmam Şafiî ve İman Ahmed b. Hanbel cum'â namazının bir rek'âtına yetişen bir kimsenin, ona bir rek'ât daha katarak tamamlaması lâzım geldiğine kaaildirler.
Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'a göre Cum'â namazında imam selâm vermezden önce ona uyan bir kimse imam selâm verdikden sonra o namazı iki rek'ât olarak tamamlar. İbrahim Nehaî ile Hakem ve Hammâd dahî buna kaaildirler.
Atâ', Mekhûl, Tâvûs ve Mücâhid Hazerâtı ortaya garîb bir kavil atmış; ve: «Cum'a günü hutbeye yetişemiyen kimse namazı dört rek'ât kılar. Çünkü cum'â ancak hutbeden dolayı iki rek'âta indirilmişdir.» demişlerdir.
Mâlikiyye ulemâsı:
«Her kim ikindinin bir rek'âtına yetişirse...» hadîsini hayızh kadınlarla, baygınlar gibi özür sahiplerine hamletmişlerdir.
Namazda tume'nîneti ve cemaata fatiha okumayı vacip görenlerce kendisi ile o vakte erişilmiş sayılan rek'âtdan murâd: iftitâh tekbîri akarak fatihayı okumak ve ta'dîl-i erkâna riâyetle rükû' ve sücûd yapmakdir. Cemaata fatiha okumayı vâcib görmeyenler her rek'âtda iftitâh tekbîri ile o tekbîr için ayakta durmanın kâfî geleceğini söylerler. Buradaki Küâ-fın sebebi rek'ât kelimesinden şer'îmi yoksa lügat mânâsı mı anlaşılacağı mes'elesidir.
Kendisi ile cemâat fazileti kazanılan rek'âtm hükmü cumhûr-u ulemâya göre, iftitâh tekbîrini aldıkdan sonra rükû'a gitmek ve imam başını kaldırmadan ellerini dizlerine koymakdır. Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet edilen bir habere göre, imam ayakta iken ona yetişmedikçe o rek'ât sayılmaz.
Selefden bir cemaata göre imam rükû' hâlinde kaldığı müddetçe, cemâatin iftitâh tekbîri yapması caizdir. Velev ki cemâat rükû'a yetişeme-yip, imamdan sonra rükû' etsinler. Bâzıları: «îmam rükû'dan doğrulsa bile cemâat rükû'da iken niyetlense kâfidir.» demişlerdir. Bu kavil Şâvbî'den rivayet olunur.
îbni Ebî Leylâ, imam Züfer ve Sevrî'ye göre imama uyan bir kimse imam rükû'dan doğrulmadan iftitâh tekbîrini alsa o rek'âta yetişmiş olur.
Ulemâ'dan bâzıları: «Cemâat, imam secde etmeden iftitâh tekbîri alsa o rek'âta yetişmiş sayılır.» demişlerdir.
İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) saffm arkasında niyet ederek rükû'a varmayı ve rükû' hâlinde yürüyerek-saf fa girmeyi cemâat rükû'dan doğrulmamış olmak şartıyla o rek'âta yetişmek sayarmış.
Bu şekilde kılınan namaz sahîh kavle göre edâ'dır. Şâfiîler'den bâzılarına göre bu namazın hepsi kaza; diğer bâzılarına göre ise imama yetişilen rek'ât edâ, ondan sonraki rek'âtlar kaza sayılır. Bu hilafın faydası mü-sâfirde görülür. MüsâfÎr, yâni yolcu vakit içinde ikindiye niyet ederSe bu şekilde kıldığı namazın bütün rek'âtîan edâ sayılır; diyenlere göre o namazı iki rek'ât kılar. Hepsi kazadır diyenlere göre ise dört rek'ât olarak tamamlaması îcâb eder. Yetiştiği rek'ât edâ, geri kalan rek'âtîan kazadır; diyenlere göre dahî o namazı dört rek'ât üzerinden tamamlamak îcâb eder. Yalnız bu kavil: «Seferde kazaya kalan dört rek'âtlı namazlar, seferde kaza edildiği takdirde dört rek'ât üzerinden kılınırlar.» diyenlere göredir.
Bir de buraya kadar sözü geçen imama yetişme mes'eleleri vakit içinde imama bir rek'âtda yetişildiğine göredir. Daha az mikdârda yetişenler hakkında o namaz cumhûr-u ulemâya göre kaza olur.

31- Beş Vakit Namazın Vakitleri Babı

166- (610) Bize Kuteyfaetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, îbni Şihâb'-dan naken haber verdi ki: Ömer b. Abdilâzi[62] ikindiyi bir parça geciktirmiş. Bunun üzerine Urve, ona: Dikkat et ki Cibril indi de Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'e imam olarak namaz kıldı; demiş. Ömer ona :
— Söylediğini iyi bil Yâ Urve! demiş. Bu sefer Urve :
— Ben Beşîr b. Ebî Mes'ûd'dan[63] dinledim. Şöyle diyordu, demiş: Ebû Mes'ûd'dan işitdim, şöyle diyordu: KesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) *den işitdim:
«Cibril inerek bana, imam oldu:
1) Ben de onunla namaz kıldım.
2) Sonra (yine) onunla namaz kıldım.
3) Sonra (yine) onunla namaz kıldım.
4) Sonra (yine) onunla namaz kıldım.
5) Sonra (yine) onunla namaz kıldım.» buyuruyor, parmakları İle beş namazı sayıyordu.

167- (...) Bize Yahya b. Yahya Et-Temimi haber verdi. Dedi ki: Mâtik'e, İbni Şihâb'dan duyduğum şu hadîsi okudum: Ömer b. AbdilâcSs bir gün namazı geç kılmış. Derken yanına Urvetü'bnü Zübeyr girerek ona şunu haber vermiş. Mugîratü'bnü Şu'be Kûfe'de iken bir gün namazı geç kılmış; bunun üzerine Ebû Mes'ûd-u Ensârî onun yanma girerek:
— Bu (yaptığın) nedir Yâ Mugira? Bilmiyormusun ki:
1- Cibril inerek (nasıl) namaz kılmışdı. Resûlüllah (Sailaüahü Aleyhi ve Selle m)'de (ona uyarak), namaz kılmışdı.
2- Sonra o kılmış, ResûliiHnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de (ona uyarak) namaz kılmışdı.

3- Sonra o kılmış, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (ona uyarak) namaz kılmışdı.
4- Sonra o kılmış, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de (ona uyarak) namaz kılmışdı.
5- Sonra o kılmış, Resûlü'lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (ona uyarak) namaz kıluuşdı.
Sonra Cibril (Aleyfûsselâm)
«Sen işte bununla em rolündün» [64] buyurmuşdu; demiş. Ömer, Ur-ve'yc:
— Ne söylediğini düşün yâ TJrve! Acaba namaz vaktini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ta'ym eden Cibril (Aleyhisselâm) mıdır?» demiş. Urve:
— Beşir b. Ebî Mes'ûd, babasından böyle rivayet ediyordu... cevâbını vermiş.

168- (611) Urve demiş ki: Vallahi Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiyi, güneş Âişe'nin odasında iken, henüz oradan çıkmadan kılardığını bana zevcesi Âişe rivayet etti.

- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrii'n-Nâkıd rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Süfyân, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe demiş ki: «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi güneş benim hücremde görünmekde iken henüz gölge dönmeden kılardı.»
Ebû Bekir: «Henüz gölge yayılmadan.» dedi.

169- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Urvetü'bnü Zübeyr haber verdi. Ona da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe haber vermiş ki Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi güneş henüz Âişe'nin hücresinde iken; gölge odasına yayılmadan küarmış.

170- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî' Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
'Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi güneş benim odama vurmakda iken kılardı.»
Ebû Mes'ûd hadîsini Buhârî «Bed'ü'I-Halk» ve -Mevâ-kîtü's - Salât» bahislerinde; Âişe hadîsini de mezkûr hadîsin sonunda rivayet ettiğ gibi Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Ebû Mes'ûd hadîsinde namazın yalnız sayısı bildirilmiş; vakitlerden bahsedilmemiş ise de namazın günde beş defa kılınması, onun ayrı ayrı beş vakitde kılınmış olmasını istilzam eder. Muhâtaplarca vakitler ma'lûm olduğu için Hz. Ebû Mes'ûd yalnız namazın sayısını bildirmekle iktifa etmişdir.
Hz. Mugîrat ü'bn ü Şu'be hakkında: «Bir gün namazı geç kıldı...» denilmesi, bu işi âdet hâline getirmeyip bazen yaptığına işaret içindir. Benî Ümeyme hükümdarları bilhassa ikindiyi çok geç kılarlarmış. Velîd b. Utbe namazları Hz. Osman (Radiyallahû anh) zamanında vakit çıkdıkdan sonra kılarmış. Bu sebeple Hz. îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) kendisine inkâr ve ihtarda bu-lunurmuş. Hattâ Atâ'nın rivayetine göre Velîd bir defa Cum'â namazını akşam üzeri kıldırmış. Haccâc'm âdeti de buymuş.
Ömer b. Abdilâzîz'e gelince: O, namazı ancak müstehâb olan vaktinden sonraya bırakmış; namazın vaktini geçirmemişdir. Hz. Ömer b. Abdilâzîz pek büyük bir zât olduğu için onun hakkında böyle bir îtikatda bulunmak doğru değildir. Hz. Urve 'nin, ona ihtarda bulunması Cibril (Aleyhisselâmj'ıı kıldırdığı faziletli vakitde kılmayıp biraz geciktiği içindir. îbni Abdilber: «Maksad onun müstehâb vakit çıkıncaya kadar namazı geciktirdiğini anlatmakdır; yoksa güneş kavuşuncaya kadar geciktirmiş değildir.» demişdir.
Buhârî 'nin rivayetinde Hz. Mugîra'nın Irak'da vali bulunduğu sıralarda namazı geciktirdiği bildirilmektedir. Müs1imin rivayetinde Irak yerine Küfe zikredilmişdir. Mamafih iki rivayet arasında münâfât yokdur. Çünkü Küfe, Irak şehirlerinden biridir.
Anlaşılıyor ki Hz. Ömer b. Abdilâzîz bir defa,ikindiyi geciktirmiş; kendisine Urve (Radiyallahû anh) ihtarda bulunmuş; bir de Mugîra İbnü Şu'be namaz vaktini biraz geciktirmiş; onu da Ebû Mes'ûd-u Ensârî (Radiyallahû anh) muâha-ze etmişdir. Delilleri Cibrî1 hadîsidir. Ömer ile Mü'gîra (Radiyallahû aııhûma) 'nın namazı geciktirmeleri hususunda Nevievîi Bunlar yâ bu hadîsi duymamış yahut vakit çıkmamak şartı ile namazı bir parça geç kılmayı caiz görmüşlerdir. Nitekim bizim mezhebimiz ile cumhûr-u ulemânın mezhebi de budur...» diyor.
Hz. Mugîra'nın Ebû Mes'ûd'a ne cevap verdiği belli değildir. Zahire bakılırsa onun dediğine dönmüştür.
İbni İshâk'ın beyânına göre Cebrail (Aleyhisselâm) 'in namaz kılmak için gelişi Isrâ gecesinin ertesi günüdür.
Ebû Dâvûd ile Tirmizî 'nin ve diğer bâzı hadîs ulemâsının rivayet ettikleri İbni Abbâs hadîsi ile Cibrî1 (Aleyhisselâm) 'in imam olduğunu gösteren daha başka hadîsler Hz. Cibrî1'in arka arkaya iki gün geldiğini; birinci gün namazları vakitlerinin evvellerinde, ikinci gün ise sonlarında kıldırdığını ifâde etmektedirler.
Kaadı İyâz, Cibril (Aleyhisselâm) 'in imam olduğunu kabule pek meyyal görünmemekde ve: «Anlaşılan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Cibril (Aleyhisselâm)'dan sonra kılmışdır.» demekde ise de babımızın birinci hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Cibril inerek bana İmam oldu...» buyurmuş olması Kaadı 'nın mezkûr te'vîlini reddetmektedir. Hadîsdeki: «Sonra o kılmış, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (ona uyarak) namaz kılmışdı.» ifâdesi: «Cibril (Aleyhisselâm) namazın hangi cüz'ünü kılarsa, arkasından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona tâbi oluyor; o da ayni şey'i yapıyordu.» ma'nâsına hamlolunur.
Nevevî diyor ki: «Sonra o kılmış, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (ona uyarak) namaz kılmışdı.» cümlesi bu şekilde beş def'â tek-rârlaninışdır. Bunun ma'nâsı: Cibril (Aleyhisselâm) namazın hangi cüz'ünü kılarsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i'de onu kılardı. Her ikisinin namazı bu suretle tamam oldu; demekdir.»
Hz. Âişe hadîsinin bir rivayetinde :
«Güneş Âişe'nin odasında iken, oradan çıkmadan.», diğer bir rivayetinde :
«Güneş benim hücremde görünmekde iken», üçüncü bir rivâyetde: «Güneş henüz Âişe'nin odasında iken; gölge yayılmadan.», diğer bir rivâyetde de :
«Güneş benim odama vurmakda iken kılardı.» denilmektedir. Bu ta'-bîrlerin hepsinden murâd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ikindiyi vaktinin evvelinde kıldığını beyândır. cümlesinin ma'nâsı güneş çıkmadan önde demektir.
Yâni buradaki zuhurdan murâd yukarıya çıkmakdır. Hz. Âişe'nin odası dar ve alçak idi. Onun için güneş çabucak çekilir; görünmez olurdu. Gölgenin zuhurundan murâd: Odanın içine yayılmasıdır. Zuhur kelimesinin güneşe nisbetle odadan çıkmak, gölgeye nisbetle ise odanın içine yayılmak mânâsına gelmesi mânâ i'tibârı ile birbirine zıt değildir. Çünkü gölgenin yayılması ancak güneş çıkdıkdan sonra mümkün olur.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Vakit, namazın farzlarından biridir. Binâenaleyh vakit gelmeden kılman namaz vakit namazının yerini tutamaz. Bu husûsda ulemâ arasında ihtilâf yokdur.
2- Namazı vaktin evvelinde kılmak efdaldır. Gerçi öğle namazını yaz günlerinde serinlik zamanına bırakmak, sabah namazını ortalık aydın-landıkdan sonra kılmak sahih hadîslerle sabit ise de bu bâfeda asıl olan, her namazı vaktinin evvelinde kılmakdır.
3- Ulemâ hükümdarların yanma girerek sünnete muhalif hareketlerinden dolayı onlara tenbîh ve ihtarda bulunabilirler.
4- İcâbında bir mes'elenin beyânı için âlime müracaat etmek ve münâkaşa vukû'unda sünnete baş vurmak gerekir.
5- Hüccet olan hadîsler, müsnedlerdir. Maktu* hadislerden hüccet olmaz. Bundan dolayıdır ki Hz. Ömer b. Abdilaztz, Urven'in maktu' olan ilk rivayetine kanaat getirememiş; Beşîr b. Ebü Mes'ûd tarîki ile müsned olarak rivayet .edince hadîsi kabul eylemişdir.
6- Ulemâdan bâzıları nafile kılan imamın arkasında, farz kılan bir kimsenin cemâat olabileceğini söylemişlerdir. Çünkü melekler mükellef değillerdir. Binâenaleyh Cibril (Aleyhisselâm)'m imam olarak kıldırdığı namaz; onun hakkında nafiledir. İbnü'l-Arabî 'nin kavli de budur. Ancak Buhârî sarihlerinden Aynî, mezkûr istidlale İtiraz etmiş ve Cibril (Aleyhisselâm) o namazları Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e Öğretmekle mükellef olduğu için kıldırdığı namazların nafile değil farz olduğunu, o hâdisede imam ile cemâatin her ikisinin kıldıkları namazın farz olduğunu bildirmişdir.
Kaadı İyâz: «O namazın henüz Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e farz olmamış bulunması muhtemeldir.» demişdir. Bu kavil dahî reddedilmiş ve: «Cibril (Aleyhisselâm) 'm kıldırdığı, namaz İsrâ gecesinin yâni namazın farz kılındığı gecenin ertesi gününde vâki olmuşdur.» denilmişse de bu cevâba da îtirâz edilmiş ve: tOlabilİr Peygamber (Saîlaîlahü A leyM ve Sellem) 'e namazın farz, oluşu Hz. Cibril'in beyârima muallâk bırakılmışdır. Şu hâlde Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) hakkında namazın farz oluşu ancak Hz. Cibril'in taliminden sonra tahakkuk eder.» denilmişdir.
7- Hadîs-i şerif bina yapmanın caiz olduğuna delildir. Lâkin bu husûsda ihtiyâç hududunu aşmamak îcâb eder. Çünkü Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in hücre duvarları alçak yapılmışdi.
Hasan-ı Basrî: «Ben, delikanlı iken Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in odalarına girerdim, Elimle tavanlarına değerdim.» demişdir.
8- Namaz kılarken imama değil de cemaata uymanın caiz olduğunu, söyleyenler bu hadîsle istidlal etmişlerse de kendilerine cevap verilmiş ve: «ResûlüIIah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastalığı zamanında, onun arkasında Ebû Bekir (Radiyallahû anh) nasıl cemaata namazı tebliğ vazifesi yapmışsa, burada da Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) onun gibi bir mübelliğ idi.» denilmişdir.
9- Urve hadîsi, Hz. Ömer b. Abdilâzîz'in faziletine delildir.
10- îbni Battal, bu hadîsle istidlal ederek Cebrail (Aleyhisselâm)'m iki günün namazlarında Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e imam olduğunu bildiren hadîsi zayıf saymış ve: «Bu hadîs sahih olmuş olsa Urve (Radiyallahû anh) Hz. Ömer'e vaktin sonunda kıldığı namazdan dolayı itirazda bulunmazdı. Hâlbuki ikinci gün Cebrail (Aleyhisselâm) her namazı vaktinin sonunda kılmış ve:
«Şu iki vaktin arası bu namazın zamanıdır.» demişdi. Ömer İbnü Abdilazîz (Radiyallahû anh) 'da bu hadîsle istidlal etmişdi.» demişse de onun bu sözüne şöyle cevap verilmişdir: «îhtimâl ki Ömer (Radiyallahû anh) bu namazı ihtiyarî vakit çıktikdan sonra yânı her şey'in gölgesi iki misli olduğu zaman kılmışdır. İhtiyarî vakit çıkmış olmakla beraber cevaz vakti henüz bakîdir. İkindinin cevaz vakti güneşin kavuşması zamanıdır. Bu suretle Ürve'nin itirazının yerinde olduğu anlaşılır. Ve mezkûr itirazdan Cibril hadîsinin zayıf olması lâzım gelmez.»
Burada, Ebû Mes'ûd hadîsinden sonra Hz. Âişe hadîsinin zikredilmesi, Urve onunla istidlal ettiği içindir. Yâni Urve bu hadîsi öne sürerek Hz. Ömer b. Abdilazîz 'e itirazda bulun-muşdur. Çünkü Hz. Âişe hadîsi namaz vakitlerinin Cibril (Aleyhisselâm) 'm ta'lîmi ile beyân edildiğini göstermektedir.
11- îmam Şafiî ile, ona tâbi olanlar Hz. Âişe hadîsi ile istidlal ederek ikindiyi vaktinin evvelinde kumanın lüzumuna kaail olmuşlardır. Fakat Tahavî (238 - 321): «Hadîsde buna delâlet yokdur. Çünkü hücrenin duvarları alçak olduğundan ihtimâl ki onun içinden güneş guruba yakın görünmez olmuşdur. Şu hâlde hadîs-i şerif Besûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiyi vaktinin evvelinde değil, sonunda kıldığına delildir.» diyor.
Bâzıları Tahâvînin sözüne de itirazda bujunmuşlarsa da yersiz olduğu için burada onu zikre lüzum görülmemiştir.
Vakıa Buhârî ikindinin vaktini beyân eden hadîsler için ayrı bir bâb tahsis etmiş, fakat orada zikrettiği hadîslerin hiç ' birinde ikindi vakti her şey'in gölgesi bir misli veya iki misli olmakla girer; denilmemiş-se de ta'yîn bildiren hadîslerin Buhârî'de bulunmamasından, başka kitaplarda da olmaması îcab etmez. Bu bâbda bir çok Sahâbe-i kirâm'dan ve ezcümle İbni Abbâs Hazretlerinden hadîsler rivayet edilmiştir.
İbni Abbâs hadisinde Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem): «Beyt'in yanında Cibril AleyhiSselâm bana iki defa imam oldu».» buyurmaktadır. Ayni hadîsde ilk günün ikindisi için :
«Bana ikindiyi, her şey'in gölgesi bir misli olduğu zaman kıldırdı.»; ikinci günün ikindisi için de:
«Bana ikindiyi, her şey'in gölgesi İki misli olduğu zaman kıldırdı.»
ifâdeleri vardır. Bu hadîsi Ebû Dâvûd île Tirmizî tahrfc etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında: «Bu hadîs hasen'dir.» demindir. Ayni hadîsi İbni Hibbân(- 354) «Sahîh»inde, Hâkim Mezkûr hadîsi tbni Huzeyme dahî «Sabîh-inde rivayet et-mişdir.
tbni Abdil-Berr (368-463) «Et-Tevhid» nâm eserinde. «Bâzı kimseler mezkûr îbni Abbâs hadîsi hakkında yersiz sözler söylemişlerdir. Hâlbuki bu hadîsin bütün râvîleri ilimleri ile meşhurdur.» demiştir.
Filhakika İbni Abbâs (Radiyalîahû anh) hadîsi bu bâbda esâs teşkil eder. İmam A'zam'a göre her şey'in gölgesinin iki misli olması öğle zamanın sonudur. Ona göre zeval vaktindeki gölge sayılmamak şartı ile her şey'in gölgesi iki misli olduğu zaman öğlenin vakti çıkar; ikindinin vakti girer. Lisânımızdaki «Asr-ı sânî* tâbîri ile ifâde edilen vakit budur. İmam Ebû Yûsuf ile imam Muhamme'd'e göre her şey'in gölgesi bir misli olduğu zaman Öğlenin vakti çıkar; ikindinin vakti girer. Mezkûr kavli Hasen b. Ziyâd, İmam A'zam'dan da rivayet ettiği gibi imam Mâlik, imam Şâfiî; imöm Ahmed b. Hanbel, Sevrî ve İsh.âk'm mezhepleri de budur. Yalnız imam Şâfiî'ye göre özürü olmıyanlar için ikindi vâkitinin sonu her şey'in gölgesi iki misli olduğu zamandır. Özürlüler için ise ikindinin son vakti güneşin batmasıdır.
Kurtubi: «Bu husûsda Ebû Hanîte'ye bütün ulemâ hattâ kendi ashabı bile muhalefet etmişdir.» diyor. Kurtubî fnin bu sözüne Aynî şu cevâbı vermiştir:
«Ebû Hanîfe hadîsle istidlal ettikden sonra ulemânın ona muhalefeti zarar etmez. Aliyyü'bnü Şeybân'in rivayet ettiği bir hadîs dahî Ebû Hanîfe 'nin kavlini te'yîd etmektedir. O hadîsde İbni Şeybân (Radiyalîahûanh) «Resûlüllah (SallailahüAleyhi ve Sellem) 'in yanına Medine'ye geldik, ikindiyi güneşin, safî beyazlığım devam ettirdiği bir zamana kadar geciktirirdi.» demişdir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd'la, îbni

Mâce rivayet etmişlerdir. Hadîs Eesûlüllah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiyi her şey'in gölgesi iki misli olduğu zaman kıldığını göstermektedir ki hasmı aleyhine Ebû Hanifeye delildir.
İbni Ebî Şeybe 'nin (- 234) zararasız bir senedle rivayet ettiği Câbir hadîsinde Hz. Câbir (Radiyallahû anh) «Resûlüllah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) bize ikindiyi her şey'in gölgesi iki misli olduğu zaman kıldırdı...» demişdir. Bu hususta fazla tafsilât fıkıh kitaplarındadır.

171- (612) Bize Ebû Gassân El-Mismaî İle Muhammed b. El-Mü-sennâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muâz (yâni îbni Hişâm) rivaye etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Ebû EyyuVdan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti ki Nebîyyullah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sabah namazını kıldığınız vakit (yok mu) o vakit tâ güneşin ilk ışığı doğuncaya kadar devam eder, sonra öğleyi kıldığınız vakit (yok mu) o vakit tâ ikindi oluncaya kadar devam eder. İkindiyi kıldığınız vakit (yok mu) o vakit tâ güneş sararın caya kadardır. Akşam namazını kıldınız mı, onun vakti de tâ şafak kayboluncaya kadar devam eder. Yatsıyı kıldığınız vakit (yok mu) o vakit de gecenin yansına kadar devam eder.» buyurmuşlar.
Bu hadîs namaz vakitlerini beyân etmekte ise de Müslim sarihlerinden Übbî'nin beyânı vecihle hiç bir namazın ilk vaktini ta'yîn etmemekde yalnız vakitlerin nerede nihayet bulduğunu bildirmektedir.
Görülüyor ki sabah namazının vakti güneş doğmakla sona ermektedir. Güneş doğdukdan sonra kılınan sabah namazı kaza olur. Yalnız usûl-ü fıkıh ilminde beyân edildiğine göre edâ ve kaza lâfızları birbirinin yerinde kullanılabilirler. Yâni kaza edilen bir namaza edâ lâfzı ile, edâ edilen bir namaza da kaza lâfzı ile niyetlenmek caizdir. Cumhûr-u ulemânın kavli budur. Onlara göre güneş doğmakla sabah namazının vak^i sona erer. Delilleri bu hadîsdir.
Şâfiîler'den Ebû Saîd-i îstahrî: «Ortalık iyice aydınladıktan sonra kılınan sabah namazı kaza olur. Çünkü Cibril (Aleyhisselâm) ikinci gün sabah namazını bu zamanda kılmış ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'& — dünkü vakitle o günkü vakte işaret ederek — «Şu iki vaktin arası bu namazın vaktidir;» buyurmuşdur, diyor. Fakat Hadîs-i şerif onun lehine değil aleyhine delildir.
Cumhûr-u ulemâ, Cibril hadîsini sabah namazının ihtiyarî vaktini yâna hamletmişlerdir. Yalnız yukarıda da görüldüğü vecîhle HanefiWe göre namaz kılarken güneş doğarsa o namaz bozulur.
Sabah namazının ilk vakti Fecr-i sâdık yahut Fecr-i sânl denilen hakikî aydınlıkla başlar. Bu aydınlıkdan önce ufukda şark'dan, garb'a doğru yükselen bir aydmlık görünür, buna «Fecr-i kâzip» yâni yalancı İecr derler. Ondan sonra cenûb'dan, gimâl'e doğru yayılan bir aydınlık daha zuhur eder ki buna «Fecr-i sâdık» yâni hakîki fecir denilir. İşte sabah namazının ilk vakti bununla başlar.
Bu hadîsde öğlenin evvel vakti bildirilme.diği gibi vaktinin sonu dahî sarahaten beyân edilmemiş; yalnız ikindi vaktinin girraesîle sona ereceğine işaret buyurulmuşdur.
Öğle'nin vakti güneşin zevalinden başlar.
Übbî'nin nakline göre üç türlü zeval vardır. Birinci zevali yalnız Allah Teâlâ bilir. İkinciyi «Mukarrebûn» denilen melekler; üçüncü zevali de insanlar bilirler. Bundan murâd, güneşin gök yüzünde en yüksek irtifâa çıkdıkdan sonra batıya doğru inmeye başlamasıdır. Bu zeval gölgenin en kısa olmasıyla bilinir. Zevali bilmek için yere bir sopa dikilir ve batı tarafta bulunan gölgesine bakılır. Gölge sabahleyin son derece uzun olur, güneş yükseldikçe kısalır, güneş gökyüzünde en yüksek dereceye varınca gölge artık durur. Kısa bir zaman için ne artar ne eksilir. İşte o an günün ortası-dır. Ona istiva derler. Sonra güneş yavaş yavaş batıya doğru inmeye bagl* lar. İşte bu inişin ilk derecesine zeval denilir ki öğle namaznun vakti bununla girer. Gölge kısala kısala zeval za"ıı&™"riaki uzunluğu hesaba katılmamak şartı ile sopanın uzunluğu kadar kaldığı zaman cumhûr-u ulemâya göre öğlenin son vaktidir.
İmam A'zam'a göre Öğle vaktinin her şey'in gölgesi iki misli olduğu zaman çıktığını az yukarıda gönnüşdük.
Mâlikîlere göre vakit; İhtiyarî ve zarurî olmak üzere ikiye ayrılır. İçinde namazın edası, mükellefin ihtiyarına bırakılan vakte ihtiyarî vakitdan sonra gelene de zarurî vakit derler. Bu vakit hayız, baygınlık ve delilik gibi zaruretler erbabına mahsûs olduğu için ona zarurî demişlerdir. Zârû-ret sahiplerinden birisi namazı zarurî vaktinde kılmakla günahkâr olmaz. Fakat onlardan başkaları zarurî vakitde kılarlarsa günahkâr olurlar. Mâlî kiler'e göre her şey'in gölgesi bir misli olduğu zaman öğlenin ihtiyarî vakti çıkar; zarurî vakti girer. Zarurî vakti ikindinin ihtiyarî vaktinden başlayarak güneşin kavuşmasına yalnız ikindi namazı sığacak vakit kalıncaya kadardır.
İkindinin vakti İmam A'zam'a göre her şey'in gölgesi iki misli, cumhûr-u ulemâya göre bir misli olduktan sonra başlar. Zeval zamanındaki gölge burada dahî hesaba katılmaz. Ve güneşin batmasıyla sona erer.
Mâl ikiler'e göre ikindinin zarurî vakti yere ve duvarlara vuran güneşin sarı bir renk olmasıyla başlar ve güneş kavuşuncaya kadar devam eder. Bundan evvelki vakit ikindinin ihtiyarî vaktidir.
Hanbelîler dahî, Mâlikîler gibi ikindinin ihtiyarî ve zarurî vakitleri olduğuna kaaildirler.
Mâlikîler'in meşhur olan kavline göre öğle ile ikindi arasında hazarda dört, seferde iki rek'ât namaz sığacak kadar müşterek bir vakit vardır. Acaba bu ortak mikdâr öğle'nin sonu olup, ikindi, öğlenin son vaktine girmiş mi olur yoksa ikindinin ilk vakti olup da öğle, ikindinin ilk vaktine dâhil olmuş mu sayılır. Bu husûsda dahî Mâlikîler'den iki meşhur kavil rivayet olunur. Binâenaleyh bir kimse ikindiyi, Öğlenin son vaktinde kılsa da namazını her şey'in gölgesi bir misli olduğu anda bitirmiş olsa, birinci kavle göre bu namaz sahih; ikinci kavle göre bâtıldır. Yine bir kimse öğleyi, ikindi vaktinin evvelinde kılsa, birinci kavle göre ihtiyarî vakitden sonraya bıraktığı için günahkâr olur. İkinci kavle göre günahkâr olmaz. Çünkü bu namazı öğle ile ikindi arasındaki müşterek zamanda kılmışdır.
Ulemâdan bir taife ile İmam Mâlik 'den başka müşterek vakte kaail olan yokdur. Öğlenin vakti çıktığı gibi ikindinin vakti girer.
İmam Mâlik ile ona tabî olanların delili: Cibril (Aleyhisselâm) hadîsinde Kesûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Seltem) 'in :
«ikinci gün Cebrail, bana öğleyi her şey'in gölgesi bir misli olduğu va-kît kıldırdı; birinci gün de ikindiyi her şey'in gölgesi bir misli olduğu vakit kıldırdı.» buyurmuş olmasıdır. Bu hadîsin zahirine bakılırsa öğle ile ikindi vakitleri dört rek'ât namaz kılacak mikdârda müşterekdirler.
Cumhûr'un delili babımızın hadîsidir. Onlara göre, Cibril hadîsinin ma'nâsı: «Öğle namazını her şey'in gölgesi bir misli olduğu vakit bitirdi; birinci gün de ikindiyi, kılmaya her şey'in gölgesi bir misli olduğu zaman başlamışdı.» demekdir. Binaenaleyh aralarında müşterek vakit yoktur.
Rivayetlerin arasını böyle cemetmek zarurîdir. Zîrâ müşterek vakit bulunduğuna kaail ohnakla öğle vaktinin sonu meçhul kalır.
Şâfiîler'e göre ikindinin beş türlü vakti vardır. Bunlar : Fazilet vakti, İhtiyar vakti, Kerâhetsiz cevaz vakti, Kerahetle cevaz vakti ve Özür vakti nâmları ile anılırlar.
Fazilet vakti, ihtiyarî vakit ile birlikde başlar ve her şey'in gölgesi bir misli oluncaya kadar devam eder. Cevaz vakti, bundan başlayarak güneşin sararması zamanına kadar devam eder. Kerahet ile ceyâz vakti, güneşin sararmasından başlayarak kavuşmasına kadar devam eder. Özür vakti ise yolculuk veya yağmur gibi bir özürden dolayı ikindiyi, öğle zamanında, öğle ile birlikde kılmakdır. Bu beş nevî namaz hep edâ olup güne* batmcaya kadar kılınmazlarsa kazaya kalırlar.

Ebû Saîdi îstahrî göre her şey'in gölgesi iki misli olduğu vakit kılınan ikindi I azâ sayılır. Bu hadîs onun aleyhine delildir.
Akşam namazının vakd güneş battıkdan sonra başlar, şafak kaybolmakla sona erer.
Hanefîler'e göre güneş kavuştukdan sonra ufukta birbiri ardına üç hâl meydana gelir. Birinci hâlde ufuk kızarır, ikincide beyazlaşır, üçüncüde de kararır. İmam A'zam'a göre şafak ufkun beyazlığıdır. Onun kaybolması da ufkun kararmasıdır. İşte akşam namazının vakti ufuktaki beyazlık sönerek karanlık çöktüğü zaman sona erer.
Hanefîler'den İmam Ebû Yûsuf'la İmam Muhammed şafak mes'elesinde diğer mezhep imamları ile beraberdirler. Onlara göre şafakdan murâd ufuktaki kızıllıkdır.
Her namaz için biri ihtiyarî, diğeri zarurî olmak üzere iki vakit isbât eden Mâlikîler akşam namazında ihtiyarî vakit olmadığına kaaîldirler. Çünkü akşam namazının devamlı vakti yokdur. Onun ancak namazın şartlarını tamamlayarak ezan ve ikaametle kılınacak kadar zamanı vardır. Namaz için hazırlığı bulunmayanlara yalnız abdest, taharet v.s. gibi hazırlıklarını ikmâl edecek kadarcık gecikme caizdir. Fakat akşam namazının zarurî vakti vardır. Bu vakit güneşin kavuşmasından başlayarak, tan yeri ağarmasına dört rek'ât namaz sığacak vakit kalıncaya kadar devam eder.
Şâfiîler'in zayıf bir kavline göre akşam namazının vakti, şafağın kaybolmasına kadar devam eder. Sahîh olan kavle göre ise akşam namazının vakti abdest ve taharet gibi hazırlıkları tamamlayarak ezan ve ikaametle namazı kılacak kadardır. Namazı bundan sonraya bırakmak kaza olur. Fakat Nevevî'nin beyânına göre Şâfiîyye ulemâsının muhakkıkları akşam namazını şafağın kaybolmasına yakın bir âna kadar geciktirmeyi caiz görmüşlerdir. Vaktin evvelinde kılmayıp da, o ânda kılan kimse günahkâr olmaz. Nevevî: «Sahîh olan yahut ondan başkası caiz olmayan doğru şekil budur.» diyor.
Gerçi Cibril hadîsinde akşam namazının her iki günde ayni zamanda yâni güneş kavuştukdan sonra kılındığı bildiriliyor. Binâenaleyh onun vaktinin şafak kavuşuncaya kadar devam etmemesi gerekirse de yine Nevevî bu hadîse üç vecîhle cevap verildiğim bildiriyor. Şöyle ki:
a) Hz. Cibril akşam namazı için yalnız ihtiyarî vakti beyân etmiş, cevaz vaktini ibâdetle doldurmamışdır.
b) Cibril hadîsi islâm'ın ilk devirlerine âiddir. Akşam namazının şafak kayboluncaya kadar kılınabileceğini gösteren bu hadîslerse Medine'de son zamanlarda vârîd olmuşlardır. Binaenaleyh onlara îtimâd etmek gerekir.
c) Buradaki hadîsler sened itibârı ile Cibril hadîsinden daha sahîh-dirler.
Yatsı namazının vakti şafağın kaybolmasından başlayarak, tan yeri ağarmcaya kadar devam eder.
Mâlikîler'le, Hanbelîler'e göre yatsının ihtiyarî vakti kırmızı şafak kayboldukdan sonra başlayarak, gecenin üçte birinin sonuna kadar devam eder. Zarurî vakti ise Mâlikîler'e göre gecenin üçte biri bittikden sonra başlar, tan yeri ağarmasına tam bir rek'ât sığacak vakit kalıncaya kadar devanı eder. Yatsıyı özürlülerden mâda hiç kimse zarurî vaktinde kılamaz. Kılarsa günahkâr olur. Hanbelîler'e göre yatsının zarurî vakti gecenin üçte biri geçtikden sonra başlar, tan yeri ağarmcaya kadar devam eder. Onlara göre sabah, öğle ve akşam namazlarının zarurî vakitleri yoktur.
Şâ fiîler'd en îstahrî 'ye göre, gece yarısından sonra kılınan yatsı kaza olur.

172- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baham rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Ebı Eyyûb [65]'dan/(Ebû Eyyûb'un ismi Yahya b. Mâlik El-Ezdî'dir. Merâğî deyenler de vardır. Merâğ: Ezd kabilesinin bir koludur), o da Abdullah b. Amr'dan, o da Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Setlem) 'den naklen rivayet etti İd. Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öğlenin vakti, ikindi vakti girmediği müddetçedir. İkindinin vakti güneş sararmadıkça berdevamdır. Akşamın vakti şafağın yaygınlığı düşmedikçe devam eder, yatsının vakti gecenin yarısına kadardır. Sabah namazının vakti de güneş doğuncaya kadardır.» buyurmuşlardır.

(...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amir El-Akadî rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebt Bükeyr rivayet etti. (Ebû Âmir ile Yahya'nın) ikisi de bu hadîsi Şu'be'den bu isnâdla rivayet etmişlerdir. Her ikisinin rivayetinde:
«Şu'be dedi ki: Katâde bunu bir defa ref etti1; iki defa ref etmedi.» ifâdesi de vardır.

173- (...) Bana Ahmed b. İbrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû Eyyûb'dan, o da Abdullah b. Amadan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oğle'nin vakti güneş zevâl'e vardığı zamandan başlayarak, bir kimsenin gölgesi uzunluğu kadar oluncaya kadar (yâni) ikindinin vakti girmediği müddetçedir, ikindinin vakti güneş sararmadığı müddetçedir, akşam vakti şafak kaybolmadığı müddetçedir. Yatsı namazının vakti mıTtedİl uzunlukdaki gecenin yarısına kadardır; sabah namazının vakti tan yeri a-ğardıktan, güneş doğmasına az kalıncaya kadar devam eder. Güneş doğdu mu bir daha namazı kes! Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar.» buyurmuşlar.

174- (...) Bana Afamed b. Yûsuf El-Ezdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Abdillâh b. Rezİn[66] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim (yâni İbni Tahmân) [67] Haccâc [68]'dan —ki İbni Haccâc'dır— o da Ka-tâde'den, o da Ebû Eyyûb'dan, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen ri-râyet etti ki Abdullah şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e namaz vakitleri sorulduda, şöyle buyurdular:
«Sabah namazının vakti güneşin ilk ışığı doğmazdan önceki zamandır. Öğle namazının vakti güneş semânın ortasından meyil, ettiği zamandır. (Ve) ikindinin vakti girinceye kadar devam eder. İkindi namazının vakti güneş sararıncaya ve ilk ışığı düşünceye kadardır. Akşam, namazının vakti, güneş battıktan, şafak kaybolunca ya kadardır. Yatsı namazının vakti gecenin yansına kadardır.»

175- (...) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdulah b. Yahya b. Ebî Kesir haber verdi. Dedi ki: Babamı: «Bedeni rahat tutmakla ilim elde edilemez» derken işittim.
Bu rivayetler namaz vakitlerinin başlarını ve sonlarını bildirmektedir.
Şeytanın boynuzlarından murâd: Bâzılarına göre onun ümmeti ve ka-bîlesidir. Bir takımları bundan murâd başının üstü olduğunu söylemişlerdir. Nevevî bu ikinci ihtimâli daha zahir ve evlâ bulmaktadır. Bu takdirde hadîsin manâsı: «Güneş doğarken, şeytan başını güneşe yaklaştırır. Bu suretle güneşe tapan kâfirler ona secde eder gibi olurlar. Şeytanların kendilerine tasallutu da kolaylaşır» demek olur. Bundan dolayadır ki güneş doğarken namaz kılmak mekruh olmuşdur.
Nevevî diyor ki: «Öteden beri ulemânın âdeti Abdullah b. Yahya 'nın babasından naklettiği (Bedeni rahat tutmakla ilim ekte edilemez) sözünü Müs1im'in niçin burada zikrettiğini sormakdır; Müslim kitabında Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hadîsle^ rinden başka bir şey zikretmezken namaz vakitlerini bildiren hadîslerle hiç bir alâkası olmadığı hâlde Yahya b. Ebî Kesirden Hk#-ye edilen bu sözü buraya nasıl almışdır?
Kaadı İyâz, bâzı büyüklerin şöyle dediğini naklediyor: Bunun sebebi, Abdullah b. Amr hadîsi için zikrettiği tarîklerin siyak güzelliği,

bunlarm pek çok faydalar ihtiva etmesi maksadlarımn hulâsa edilişi ahkâm v.s. hususunda şâmil oldukları faydalar hoşuna git-mişdir. — Bu husûsda Müslim 'e hiç bir kimsenin ortak olduğunu da bilmiyoruz. —
îşte Müslim bunu görünce böyle bilgileri elde etmeye nail kılan rütbeyi tahsil etmek isteyenlere tenbîhde bulunmayı dilemiş ve: Bunun yolu çok çalışmak ve tahsîl-i ilim uğurunda vücûdu yormak olduğunu söylemişdir.»

176- (613) Bana Züheyr b. Harb ile tlbeydullah b. Saîd, ikisi birden Ezrâk'dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize İshâk b. Yûsuf E! - Ezrâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasından, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)Jden naklen rivayet etti ki, bir adam kendisine namaz vaktini sormuş, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) de ona:
«Bizimle beraber şunları (yâni İki günün namazını) kıl!»buyurmuşlar. GÜneş zevâl'e varınca Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl'e emretmiş; o da ezan okumuş. Sonra yine ona emir buyurmuş o da öğle namazı için ikaamet getirmiş. Sonra Bilâl'e emir buyurmuş; o da güneş henüz yüksek ve bembeyaz bir hâlde iken ikindi için ikaamet getirmiş, sonra yine Bilâl'e emir buyurmuş; o da güneş battığı anda akşam namazı için ikaamet getirmiş; sonra yine ona emir buyurmuş, o da Yatsı için şafak kaybolduğu zaman ikaamet getirmiş; sonra yine ona emir buyurmuş, o da sabah namazı için fecir doğduğu zaman ikaamet getirmiş, tkinci gün gelince Be-sûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl'a emir buyurmuş ve öğleyi serinlik zamanına bırakmış. Bilâl Öğleyi ortalık iyice serinleyinceye kadar geciktirmiş. İkindiyi güneş yüksekken; dünkü vakitden biraz sonra kılmış; akşam namazım şafak kaybolmazdan Önce kılmış; yatsıyı gecenin üçte biri geçdikten sonra kılmış; sabah namazını da ortalık iyice aydınla -dıkdan sonra kılmış. Sonra :
«Namaz vaktini soran zât nerede?» buyurmuş. O zât: — Ben'im yâ Resûlâilâh. demiş. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) : «Namazınızın vakti şu gördüğünüz sınırlar arasıdır.» buyurmuşlar.

177- (...) Bana İbrahim b. Muhammed b. Ar'arete's - Sâmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harami b. Umara[169] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti ki bir adam Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'& gelerek, ona namaz vakitlerini sormuş. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Bizimle beraber namazda hazır bulun!» buyurmuş. Derken Bilâl'e emretmiş; o da alaca karanlıkda ezanı okumuş. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) fecir doğduğu zaman sabah namazını kıldırmış. Sonra güneş semânın ortasından biraz meyil ettiği vakit öğle ezanını okumasını emretmiş; sonra güneş yüksekte İken ikindi ezanmı okumasını emir buyurmuş; sonra' güneş battığı zaman akşam ezanını okumasını emir buyurmuş; sonra şafak kaybolduğu zaman yatsı ezanmı okumasını emir buyurmuş.
Ertesi gün Bilâl'e yine emir buyurmuş; o da sabah ezanını; ortalık ay-dınlandıkdan sonra okumuş. Sonra öğle ezanmı okumasını emir buyurmuş; Bilâl öğleyi serinlik zamanında okumuş. Sonra güneş henüz beyaz, tertemiz olup; rengine hiç bir sarılık karışmamış bir hâlde iken ikindi ezl-nmı okumasını emretmiş. Sonra şafak kaybolmadan akşam ezanmı okumasını emir buyurmuş. Sonra gecenin üçte biri yahut bir kısmı (Râvî Haram! burada şekketmişdir.) gittikde yatsı ezanını okumasını emretmiş. Sabah olunca:
«Soran zât nerede? Şu gördüğün zamanların arası namaz vakitleridir.» buyurmuşlar.

178- (614) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bedr b. Osman[170] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir b. Ebî Mûsâ[171], babasından, o da Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 den naklen rivayet etti ki kendilerine bir zât gelerek namaz vakitlerini sormuş. Resûlüllalı (Sallaîlahü Aleyhi veSellem) ona hiç bir cevap vermemiş. Müteakiben fecir doğduğu zaman sabah namazını kıldırmış. (O hâlde ki) insanlar hemen hemen birbirlerini tanıyamazlarmış. Sonra müezzine emir buyurmuş; o da öğle namazına güneşin zevali zamanında ikaanıet getirmiş. O hâlde ki cemâatin hepsinden iyi bilen biri gündüz yarı oldu, dermiş. Sonra güneş yüksekte iken müezzine emir etmiş; o da ikindiye ikaamet getirmiş. Sonra güneş kavuştuğunda emir buyurarak akşam için ikaamet getirtmiş. Sonra şafak kaybolduğu zaman müezzine emir buyurmuş; o da yatsı için ikaamet getirmiş.
Ertesi gün sabah namazını o kadar geciktirmiş ki, ondan çıkdıkdan sonra insan güneş doğdu, yahut nerdeyse doğacak dermiş. Sonra öğleyi o kadar geciktirmiş ki dünkü ikindi vaktine yaklaşmış; sonra ikindiyi de o derece geciktirmiş ki, ondan çıktıkdan sonra insan güneş kızarmış, dermiş. Sonra akşam namazını o kadar geciktirmiş ki, nerdeyse şafak kaybolduğu zaman kıkyormuş, sonra yatsıyı gecenin ilk üçte birine kadar geciktirmiş. Sabaha çıkınca soran zât'ı çağırarak:
«Namaz vakitleri, şu iki vakit aralarıdır.» buyurmuşlar.

179- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Bedir b. Osman'dan, o da Ebû Bekir b. Ebî Musa'dan naklen rivayet etti. Bedir, Ebû Bekir'i, babasından naklen: «Bir zât Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek, ona namaz vakitlerini sordu...» derken işitmiş. Ve hadîsi İbni Nümeyr hadîsi gibi rivayet etmiş. Şu kadar var ki, o:
«İkinci gün akşam namazını şafak kaybolmadan kıldı.» demiş. Bu rivayetler dahî, namaz vakitlerinin evvel ve âhirlerini bildirmektedirler.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in, kendisine bir şey sorulduğu zaman dâima cevap verdiği malûm iken, burada namaz vakitlerini soran zâta cevap vermemesi, lâfza n değil, filen cevap vermek istediği içindir. Nitekim soran zât'a:
«Bizimle birlikte namazda hazır bulun!» buyurmuş; bununla: «Sana namaz vakitlerini bilfiil beyân edeyim de iyi belle!» demek istemişdir.
Büreyde hadisi ile, Ebû Mûsâ hadislerinde bahsedilen suâl, cevap hâdisesinin bir hâdise olması ihtimâli vardır.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :

1- Resûlüllah (Sdllallahii Aleyhi ve Seilent)'in soran zât'a her namazı iki gün bilfiil kılarak göstermesi namazın biri fazilet, diğeri ihtiyarı "olmak üzere iki vakti olduğuna delildir.
2- Akşam namazının vakti, şafak kayboluncaya kadar devam eder.
3- Sorulan bir şey'i fiilen beyân etmek, sözle îzâhdan daha beliğdir. Çünkü fi'len beyânın faydası sorana da, sormayana da şâmildir.
4- Beyânın hacet vaktine kadar te'hîri caizdir. Usûl-ü fıkıh ulemâsının cumhuru buna kaaildirler.
5- Namaz bir maslahatdan dolayı vaktin sonunda kılınabilir.
6- Büreyde ile Ebû Mûsâ hadîslerinde, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yatsıyı gecenin üçte birinden sonra, Abdullah b. Amr hadîsinde ise gece yarısı kıldığı bildiriliyor. Bu hadisler yatsının ihtiyarî vaktinin sonunu bildirmektedirler. Bunların hangisi tercih edileceği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre yatsıyı gecenin ilk üçte birinin sonunda kundak müstehâbdır. Kudûrî-nin kavline göre yatsının müstehâb zamanı gecenin üçte birinden önceki zamandır. «Kenz» sahibi ise yatsının gecenin üçte birine te'hîr edileceğini söylemişdir. Bu iki kavlin arasını bulmak için yatsıya gecenin üçte biri sona ermezden önce niyetlenmeli, üçte birinin sonunda namazdan

çıkmalıdır. Bittabi burada tahmin ile amel olunur.
Bu hususta İmam Şafiî 'den iki kavil rivayet olunur. Birinci kavi1le göre yatsının ihtiyarî vakti, gecenin üçte birine, ikinci kavle göre, gecenin yarısına kadar devam eder. Nevevî, ikinci kavlin esih olduğunu söyler.
Ebû'l-Abbâs b. Şureyh: «Burada gerek rivayetler arasında gerekse İmam Şafiî 'den, nakledilen kavillerde ihtilâf yokdur. Gecenin üçte birinden maksad yatsı vaktinin evveli, yarısından maksad da sonudur. Hadîslerin arası böyle bulunur.» demişdir.
Büreyde ile Ebû Mûsâ hadîslerinde, Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) in yatsıyı gecenin üçte birinde kıldığı beyân edildiğine göre ihtiyarî vakti gece yarısına yakın devam ediyor demekdir. Böylece bu bâbdaki hadîslerin araları hem kavlen hem de filen bulunmuş olur.

32- Şiddetli Sıcakta Cemaata Gidecek Olan Bir Kimseye Yolda Sıcak Dokunacaksa Öğleyi Serinliğe Bırakmanın Müstehab Oluşu Babı

180- (615) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H,
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da İbnü'l - Müseyyeb ile Ebû Selemete'bn Abdİrrahmân'-dan, onlar da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: gerçekden Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sıcak şiddetlenince namazı, serinliğe bırakın! Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kükreyişindendir.» buyurdular.

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da İbni Şihâb haber vermiş. Demiş ki: Bana Ebû Seleme ile Saîd b. El - Müseyyeb haber verdiler ki, Ebû Hüreyre'yi: -Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu.» diyerek yukarki hadîsin tamâmiyle mislini rivayet ederken işitmişler.

181- (...) Bana Hârûn b. Saîd El - Eylî ile Amr b. Sevvâd ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. Amr: (bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize İbni Vehb rivayet etti.) dediler. İbni Vehb demiş ki: Bana Amr haber verdi; ona da Bükeyr, Büsur b. Saîd ile Selmân El-Egarr [72]'dan onlar da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmişler ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gün sıcak olduğu vakit namazı serinliğe bırakın! Çünkü sıcağın şiddeti, cehennemin kükremesindendir.» buyurmuşlar.
Amr dedi ki: «Bana Ebû Yûnus da, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kükremesindendir.» buyurmuşlar.
Yine Amr dedi ki: «Bana İbni Şihâb, İbnül - Müseyyeb ile Ebû Sele-me'den, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellem) 'den naklen bu hadisin benzerini rivayet etti.»

182- (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz[73], Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç şüphe yok ki bu sıcaklık cehennemin kükremesindendir. Binâenaleyh siz namazı serinliğe birakınl» buyurmuşlar.

183- (...) Bize İbni Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbîh'den rivayet etti. Hemmâm : Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri şunlardır; diyerek bir takım hadîsler zikretmiş; ezcümle Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazı sicakda, serinliğe bırakınız! Çünkü sıcağın jİddeti, cehennemin kükremesindendir.» buyurdular; demiş.

184- (616) Bana Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivaye etti. (Dedi ki) : Ben Muhacir Ebû'I - Hasen'i,[74] Zeyd b. Vehb'den, o da Ebû Zerr'den işitmiş olarak rivayet ederken dinledim. Ebû Zerr şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in müezzini öğle ezanını okumak istedi de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Serinliğe bırak, serinliğe bırak!» yahut: «Bekle, bekle! Çünkü sıcağın şiddeti, cehennemin kükremesindendir. Sıcak şiddetlendi mi, namazı serinliğe bırakın!» buyurdular.
Ebû Zerr: «Tâ biz tepeciklerin gölgelerini görünceye kadar (bekledi.) »demiş.
Bu hadîsin bâzı rivayetlerini Buhârî Mevâkîtü's - Salât» ve «Sıfatü'n-Nar» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Zemahşerî 'nin beyânına göre «tbrâd»ın hakikati soğuğa girmek demekdir. Maksad namazı soğukda îfâ etmek. Yâni namazı soğuk zamanda kılmak demekdir. Soğuk zamandan murâd dahî, sıcağın şiddetinin kırıldığı hissedilen zamandır. Zîrâ sıcağın şiddeti, namazda huşû'a mâni olur. Ha1lâbî diyor ki: «İbrâd : Sıcağın öğle zamanındaki şiddetinin kırılmasıdır. Çünkü öğle zamanındaki kaynar sıcağa izafetle sıcağın biraz kırılması soğumak sayılır. Yoksa serinlik zamanına bırakmakdan murâd, namazı günün sonuna; akşam serinliğine bırakmak değildir. Zİrfi bunda bütün imamların kavillerinden hârice çıkmak vardır.»
Öğle namazını serinliğe bırakmanın hikmeti hususunda ihtilâf edik mişdir. Bâzılarına göre bu geciktirme meşekkati def etmek içindir. Çünkü sıcağın şiddeti huşû'u giderir.
Bir takımları zeval vakti, cehennem kükrediği için namazın geri bırakıldığını söylemişlerdir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Namaz rahmete sebepdir. Oriu kılmak dahî azabın define vesile olur. Binâenaleyh nasıl olmuşda Resû-lüllah (Sallallcûıü Aleyhi ve Sellem) o hâlde namazın terkini emretmişdir?»
Bu suâle iki dürlü cevap verilmişdir.
1) Ya'merî'ye göre, ta'lîl şeriat sahibi tarafından gelirse mânâsı anlaşılmasa bile kabulü îcâb eder.
2) Ehl-i Hikmet'e göre, zeval zamanı gadab-ı ilâhînin zuhur ettiği zamandır. Binâenaleyh o zamanda talepde bulunmanın hiç bir faydası yokdur. Bundan yalnız izinliler müstesnadır. Nitekim şefaat hadîsinde beyân edildiği vecîhle kıyamet gününde şefaat hususunda bütün Peygamberler, ümmetlerinden özür dileyecek yânı şefaat edemiyecekler, bizim Peygamberimiz Mubammed Mustafa (Sattaltahü Aleyhi ve Sellem) ise hiç bir i'tizârda bulunmıyacak zîrâ şefaat için kendisine izin verilecekdir.
Ulemâ : «Cehennemin kükremesi bir teşbih ve temsildir; yânî öğle zamanının sıcağı, cehennemin kükremesi gibi şiddetli olur, ma'nâsınadır.» derler. Bâzıları bu sözün hakikat olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde öğle zamanındaki şiddetli sıcak hakîkaten cehennemin kükremesi te'sîri ile olur.

Hadîs-i şerifde zikri geçen müezzîn'den murâd: Hz. Bilâl (Radtyallahû on/»;'dır. Zîra hadîsin bâzı tarîklerinde ismi sarahaten zikre-dîlmişdir.
Tepecikten murâd; kum yahut toprak tepeleridir.
Fey: Eşyanın öğleden sonraki gölgesidir. Sabahki gölgesine «zil» denir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Sıcakda öğle namazını serinliğe bırakma hususundaki emrin vücûb için olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Kaadı İyâz ile başkaları, bâzı ulemânın buradaki emri vücûb için telakki ettiklerini söylemişlerdir. Kirmanı buradaki emrin vücûb için olmadığına ulemânın ittifak ettiğini söylemişdir.
Hanefîler'den «El - Hidâye» sahibi: «Yaz günlerinde öğle namazını serinliğe bırakmak^ kış günlerinde ise vaktin evvelinde kılmak müstehab-dır.» demişdir.
îbrâd'ın vakti hakkında da ihtilâf varadır. Bâzılarına göre öğle namazı vaktinin evvelinden; duvarların gölgesi meydana çıkıncaya kadar geciktirilir. Nass'ın zahirine bakılırsa nazar-ı itibâra alınacak cihet vakit sona ermeden namazın bitmiş olmasıdır.
İmam Mâlik'e göre Öğle namazı yaz ve kış gölge bir arşın uza-ymcaya kadar geciktirilir. Hattâ îmam Mâlik'in öğle namazını vakit girdiği gibi kılmayı mekruh görürdüğü ve: «Bu namaz haricîler ile hevâ ve hevesine tâbi olanların namazıdır.» dediği rivayet olunur. Bîr rivâyet-de Hz. Mâlik, her namazın vakti girdiği gibi kılınmasını efdal görürmüş; Yalnız çok sıcak günlerde öğle namazının bir az serinliğe te'hî-rine cevaz verirmiş.
Ebû Hanîfe ile Kûfeliler, îmam Ahmed b. Hanbel ve 1shâk «Öğle namazı, sıcak biraz serinleyinceye kadar tehîr edilir.» demişlerdir.
2- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek Cum'â namazının dahî serinliğe bırakılacağını söylemişlerdir. Bu husûsda Şâfiîler'den iki kavil vardır. Bunların esah olanına göre Cum'â namazı serinlik zamanına te'hîr edilemez. îmam Mâlik'in meşhur kavli de budur. Çünkü Cum'a namazına erken gitmek sünnetdir. Hanefîler'in kavli de budur.
Bâzıları îbrâd'ın ikindi namazında dahî yapılacağına kaail olmuşlardır. Meşhur kavle göre ikindi namazında ibrâd yokdur.
3- Babımız hadîsleri cehennemin hâlen mevcûd olduğuna delildirler.

185- (617) Bana Amr b. Sevvâd ile Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Lâfız Harmele'nindir. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân rivayet etti, o da Ebí Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennem Rabbine şikâyet etti de: — Yâ Rab! Ben kendi kendimi yedim; dedi. (Allah Teâlâ da), ona iki defa nefes almak için izin verdi. Bir nefes kışın, bir nefes de yazın (alır.) işte en ziyâde ma'rûz kaldığınız sıcakla, hissettiğiniz en şiddetli soğuk bundandır.» buyurdular.

186- (...) Bana tshâk b. Mûsâ El-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Esved b. Süfyân'ın âzâdlıs Abdullah fa. Yezîd'den, o da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân ile Muham-med b. Abdirrahmân b. Sevbân'dan,[75] onlar da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sıcak olduğu vakit namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti, cehennemin kükremesindendir.» buyurmuş ve şunu da zikretraişdir:
«Cehennem Rabbine şikâyet etti de, Rabbi ona her sene iki nefes i-çin izin verdi. Bir nefes kışın, bir nefes de yazın!»

187- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti .(Dedi ki) : Bize Hay ve haber verdi. Dedi ki: Bana Yezîd b. Abdillâh b. Üsâmete'bni Had, M uh amme d b. İbrahim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen rivayet etti ki şöyle buyurmuşlaı :
«Cehennem, dedi ki: Yâ Rab! Kendi kendimi yedim. Bana izin ver de bir nefes bari alayım! Bunun üzerine Allah ona iki nefes için izin verdi. Bir nefes kışın, bir nefes de yazın (alır.) İşte mâruz kaldığınız soğuk, yâhud zemherir cehennemin nefesîndendir. Mâruz kaldığınız sıcak yahut harûr da cehennemin nefesîndendir.»
Bu hadîsi Buharı «Mevâkitü's - Salât» bahsinde; Nesâî «Kitâbü's - Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Cehnnemin, Rabbine şikâyeti, biri hakikat, diğeri mecaz olmak üzere iki vecîhle tasavvur edilebilir.
Kaadî İyâz hakikat olduğuna kaaildir. Kurtubî dahî: «Bu sözü hakîkata hamletmek imkânsız değildir. Çünkü muhbir-i sâdık olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haddi zâtında caiz bir şeyi haber vermesi te'vîle muhtaç değildir. Binaenaleyh bu sözü hakîkata hamletmek evlâdır.» demişdir.
Nevevîde buna benzer sözler söyledikden sonra: «Doğru olan hareket bu sözü hakîkata hamletmekdir.» diyor.
Bu husûsda Aynî de şunları söylemişdir: «Allah'ın kudreti bü-yükdür. Zîrâ Süleyman (Aleyhisselâm) 'in, hüdhüd'üne ilim ve idrâk halk eden Allah,, cehenneme de konuşma âleti halk edebilir. Nitekim hüdhüd'e ilim halk ettiğini kitâb-ı kerîminde haber vermiş. Cehennemin de «Daha varmı» diyeceğini hikâye etmişdir.»
Dâvûdî: «Bu hadîs cehennemin düşünüp, anladığına delildir. Filhakika cennetle cehennemden daha çok işiten hiç bir şey olmadığına dâir hadîs vârid olduğu gibi, cehennemin Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşacağına keza mü'minle de konuşarak «Geç ey mü'min! Gerçekten nurun alevimi söndürdü.» diyeceği rivayet olunmuşdur. Bu bâbda daha başka sözler de söylenmişdir.
İkinci veçhe göre cehennemin şikâyeti lisân-ı hâl iledir. Kaadî Beyzâvî bu şikâyeti mecaza hamletmiş: «Cehennemin şekvası, galeyanından mecaz olduğu gibi kendi kendini yemesi de cüz'lerinin sıkışıp birbiri üzerine yığılmasından; nefes alması dahî görünen kısmın dışarı çıkmasından mecâzdır demişdir.
«Cehennemde sıcakla, soğuğ'un bir arada bulunması imkânsızdır. Çünkü soğukla sıcak biribirine zıddır; denilemez. Çünkü bâzı hadîslerde vârid olduğuna göre cehennemin bâzı taraflarında ateş, bâzı taraflarında da zemherîr vardır. Zemherîr, şiddetli soğuk demekdir. Sıcakla soğuğun bir yerde bulunması imkânsız değildir, zîrâ Teâlâ Hazretleri iki zıddı bir araya getirmeye muktedirdir. Bir de cehennem, âhiret umûrundandır. Âhiret umurunu, dünyâdakilere kıyâs etmek doğru değildir. Mamafih Arabistan'ın sıcağı; kutupların soğuğu düşünülürse soğukla sıcağın dünyada da bir yerde bulunduğu anlaşılır.
Harûr: Gece ve gündüz devam eden şiddetli sıcakdır. Yalnız gündüz devam edip geceleyin kesilen sıcağa semûm derler. «Harr» sâdece sıcak demekdir. Hadîs-i şerif de: «Ma'rûz kaldığınız harr yahut harûr da cehennemin nefesindendir» denilmişdir. Burada yâ Rftvt şekk etmişdir. Yahut Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve Seltem) bu şekilde söylemişdir. Bu takdirde «Ev» kelimesi şekk değil, taksim ifâde etmiş olur.

Sahîh haberlerden anlaşıldığına göre, dünyâ ateşi de cehennem ateşinden yaratılmışdır. Yalnız İbni Abbâs (RadiyaUahû anh) Hazretlerinin beyânına göre üzerine yetmiş defa su serpilmişdir. Zîrâ böyle yapılmasa mahlûkâtm ondan istifâde etmesine imkân kalmazdı. Teâlâ Hazretlerinin ateşi yaratması dünyâ umuru onunla tamam olduğu içindir. Ateş, bize âhireti de hatırlatır. Bizi Allah'ın azabından korkutur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Yazın sıcaklar şiddetlenince öğle namazım hava biraz serinle-yinceye kadar geciktirmek müstehabdır.
2- Cehennem hâlen yaratılmışdır. Bu hadîs «Cehennem kıyamet gününde halk edilecekdir.» deyen Mu'tezile taifesi aleyhine delildir.
3- Şikâyet hayvanlarla, cansız şeylerden de tesavvur olunabilir. Nitekim Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Seltem)'in mucizelerinden olmak üzere hurma kütüğünün ve devenin şikâyetde bulundukları rivayet olun-muşdur.
4- Hadîsde serinliğe te'hîr edilmesi emir buyurulan namaz; öğle namazıdır.

33- Sıcak Şiddetli Olmadiği Zamna Öğle Namazını Vaktin Evvelinde Kılmanın Müstehab Oluşu Babı

188- (618) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şâr ikisi birden Yahya El-Kattan ve İbni Mehdî'den rivayet ettiler, îbnii'l - Müsennâ dedi ki : Bana Yahya b. Saîd, Şu'he'den rivayet etti. demiş ki: Bize Simâk b. Harb, Câbir b. Semura'dan rivayet etti:
İbnü'l - Müsennâ dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi dahî, Şu'be'-den, o da Simâk'dan, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir: «Peygamber (SallaHahii Aleyhi ve Selletn) öğle namazını güneş devrildiği vakit kılardı.» demiş.

189- (619) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I - Ahvas, Sellâm b. Süleym, Ebû îshâk'dan, o da Saîd b Vehb'den, o da Habbâb [76]'dan naklen rivayet etti, Habbâb: «Sıcak kumların üzerinde namaz kılmanın meşakkatinden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ettik. Ama bizim şikâyetimizi kabul buyurmadi.» demiş.

190- (...) Bize Ahmed b. Yûnus ile Avn b. Sellâm rivayet ettiler. (Avn : Bize haber verdi, tâbirini kullandı-. îbni Yûnus ise, bize Züheyr rivayet etti, dedi.) Lâfız onundur. Züheyr demiş ki: Bize Ebû İshâk, Saîd, b. Vehb'den, o da Habbâb'dan rivayet etti. Habbâb şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek kumların sıcağından, kendilerine şikâyet ettik. Fakat bizim şikâyetimizi kabul buyurmadı.»
Züheyr demiş ki: Ebû İshâk'a: Bu öğlen namazmdamıydı? diye sordum,
— Evet... dedi.
— Öğlenin vakti girdiği gibi kılınması hususunda mı? dedim.
— Evet! cevâbını verdi.

191- (620) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Biçr b. El-Mufaddâl, Gâlib El-Kattan[77]dan, o da Bekir b. AbdiUâh[78]'-dan, o da Enes b, Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes, şöyle demiş: «Sıcağın şiddetli zamânmda ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ile birlikde namaz kılardık. Birimiz (sıcakdan) alnını yere koyamazsa, elbisesini yayar; onun üzerine secde ederdi.»
Bu babın hadîsleri öğleyi vaktinin evvelinde kılmanın lüzumunu göstermektedirler.
Habbâb hadîsinde » denilmektedir. Bunun ma'nâsı
bizLn şikâyetimize cevap vermedi, şikâyetimizi kabul etmedi yahut, şikâyetimizi gidermedi; demekdir.
Bundan Önceki bâbda öğle namazının serinlik zamanına te'htr edilmesi emirbuyurulmuşdu. Buradaki Habbâb hadîsinde bahsedilen namaz dahî öğle namazıdır. Nitekim rivayetin birinde bu cihet tasrîh edilmektedir. Bu suretle hadîsler zahiren birbirine muarız görünmektedir. Ulemâ bunların aralarını bulmak hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre öğle namazını sıcak günlerde hava bir parça serinleyinceye kadar teMr etmek ruhsatdır. Efdal olan onu yine vakti girer girmez kılmakdır. BİT takımları Habbâb hadîsinin bundan önceki bâbda görülen ibrâd hadîsleri ile mensûh olduğuna kaaildirler. Ebû Bekir EI-Esrem ile Tahâvî bu kavli tercih etmişlerdir. Tahvî: cBiz bunu yâni Nesh'i iki hadisde bulduk. Bunların birisi Mugîra hadîsidir. Mezkûr hadîsde (Biz öğleyi zeval vaktinde kılardık. Sonra Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öğleyi serinlik zamanına bırakın; buyurdular.) denilmektedir. Bundan anlaşılıyor ki öğleyi serinlik zamanına bırakma emri zeval zamanında kıldıkdan sonra verilmişdir.
İkincisi Enes (Radiyallahû anh) hadîsidir, o hadisde de (Hava serin ise öğleyi erken kılın; sıcak olursa serinliğe bırakın!) buyurulmuşdur.» diyor.
Ulemâdan bâzılarına göre Habbâb hadisinde ashâb^ı kiram Öğlenin serinlik zamanından daha sonraya bırakılmasını istemişlerdir. Çünkü serinlik duvarların, altında yürüyecek kadar gölge saldığı zaman hâsıl olur.
Bir takımları Habbâb hadîsinin Mekke'ce, İbrâd hadîsinin ise Medine'de vârid olduklarını söylerler.
Nevevî diyor ki: «Sahîh kavil, îbrâd'ın müstehab olmasıdır. Cum-hûr-u ulemânın kavli de budur. İmam Şafiî 'den nassan rivayet edilen kavil ve cumhûr-u sahabenin mezhepleri de budur. İbrâd hususundaki sahîh hadîsler, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir çok yerlerde fi'len ve kavlen sabit olmuşdur...»
Enes hadîsini Buhârî «Namaz» bahsinin müteaddid yerlerinde tahrîc ettiği gibi; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Câbir hadîsinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazını güneş devrildikden sonra kılardı.» denilmektedir. Bu hadîs Öğlenin vakti girer girmez kılınmasının müstehab olduğuna delildir. Cumhûr-u ulemânın kavli de budur. Yalnız Hanefîler'e göre bu istihbâb kaş günlerine mahsûsdur. Yazın sıcak günlerinde ise öğleyi serinlik zamanında kılmak müstehab olur.
2- Enes rivayeti elbisenin kenarına secde etmeyi caiz görenlerin delilidir. İmam A'zam, İmam Mâlik, İmam Ahmed b. Hanbel, İshâk ve Cumhûr-u ulemâ şiddetli sıcak ve şiddetli soğuk günlerde elbisenin kenarma secde etmenin caiz olduğuna kaaildirler. Ashâb-ı kiramdan Ömerü'bnü'1-Ha ttâb (Radiyallahû anh) 'in mezhebi de budur. Nitekim İbni Ebî Şeybe 'nin rivayet ettiği bir hadîsde Hz. Ömer 'in.pek sıcak bir günde Cum'â namazı kıldırdığı ve elbisesinin kenarını yere yayarak üzerine secde ettiği, sonra:
Ey cemâat! Biriniz sıcağa ma'rûz kalırsa elbisesinin kenarına secde ediversin!» dediği bildirilmektedir.
İbnü'l-Münzir bu kavli Şabî ile Tâvûs, Evzâî, îbrâhîm Nehaî, Zührî, Mekhûl, Mesrûk ve Şüreyh'den de rivayet etmişdir.

İmam Şafiî elbisenin kenarına secde etmeyi caiz görmemişdir. Hz. Şafiî bu bâbdaki hadîsleri: «Giyilmemiş ayrı elbise üzerine secde etmişlerdir» diye te'vîl eder. Bu hadîs, onun aleyhine delildir.
3- Namazda amel-i kalîl, namazı bozmaz. Amel-i kalü'den murâd: Namaz cinsinden olmayan az miktardaki fiildir. Elbisenin kenarını secde yerine yaymak amel-i kalîldir.

34- İkindiyi Vaktin Evvelinde Kılmanın Müstehab Oluşu Babı

192- (621) Bize Kuteybetti'bnti Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Btee Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, tbnÜ Şihâb'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Resûlullal (SaUaltahii Aleyhi ve Seilem) ikindiyi güneş henüz yüksek ve dip diri iken kılarmış. Namazdan sonra Avâlî'ye giden bir kimse güneş henüz yüksekte iken oraya varırmış.
Kuteybe: «Avâlîye varırmış.» cümlesini zikretmedi.

(...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Amr, İbni Şihâb'dan, o da Enes'dei naklen haber verdi ki, Resû\t&lah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ikindiyi kıldırır di... diyerek tamâmiyle yukarki hadîsin jnislini rivayet etmiş.

193- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum. Enes demiş ki: «Biz ikindiyi kılardık; sonra Küba'ya giden bir kimse, güneş henüz yüksekte iken Kübalıların yanına varırdı.»

194- (...) Bize yine Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e tshâk b. Abdillah b. Ebi Talhâ [79]'dan dinlediğim, onun da Enes b. Mâlik'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Enes şöyle demiş: Biz ikindiyi kılardık, sonra insan Benî Amr b. Avf kabilesine gider de onları ikindiyi kılarken bulurdu.»
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkittt's - Salât» bahsinin müteaddid yerlerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce «Namaz» bahsinde rivaye etmişlerdir.
Avâlî: Âliye'nin cem'idir. Yükseklikler yaylalar mânâsına gelir. Bundan murâd: Medine'nin Necid tarafına düşen köyleridir. Tihâme tarafındaki köylere «Sâfile» derler. Zührî'nin beyânına göre Avâlî denilen köyler, Medine'ye iki, üç mil mesafededirler.
Bu hadîsi Ebû Avâne «Sahîh»inde, Zührî'den rivayet etmişdir. Onun rivayetinde: «Avâlî, Medîneye üç mil mesafededir.» de-nilmişdir.
Beyhakî 'nin, Leys tarîki ile Zührî'den rivayetinde mezkûr mesafenin üç dört mil; Dâre Kutnî 'nin rivayetinde altı mil, Abdurrezzâk'ın, Zührî 'den rivayetinde iki üç mil denilmişdir. Kaadî îy âz bunların en uzak olanlarının Medine'ye sekiz mil mesafede bulunduğunu söyler.
Bu ihtilâflardan anlaşılıyor ki Avâlî denilen köylerin Medine'ye en yakını iki mil, en uzağı da sekiz mildir. Üç, dört ve altı mil ta'bîrleri muhtelif köylerin, Medine'ye uzaklığına göredir. Rivayetlerin arası bu şekilde bulunur.
Bir mil, dört bin arşındır, yâni fersahın üçte biridir. Bir arşının uzunluğu yirmidört parmak yâni cümlelerinin ihtiva ettiği harfler sayısınca olup aşağı yukarı bir adım demekdir. Bu hesapça bir mil dört bin adım demekdir. Bâzıları mil'i üçbinbeşyüzden, dörtbin arşına kadar olan mesafe diye tefsir etmişlerdir. «El-Yenâbi» nâm eserde: «Mil fersahın üçte biri olup; dörtbin adım mesafedir. Her adım âmme arşını ile bir buçuk arşındır. Âmme arşını yirmidört parmak uzunluğundadır.» denilmişdir.
Küba: Medine'ye üç mil kadar uzakta bulunan bir yerin ismidir.
Benî Amr Vavı kabilesinin bulunduğu yer Medine'ye iki mil mesafededir.
Hattâbi diyor ki: «Güneşin dipdiri olmasından murâd: Renginin sâfîliği yâni sararmamış ve değişmemiş hâlidir.» Yine Hattâbi ile diğer bâzı ulemâya göre güneşin diriliği, sıcaklığının mevcûd olmasıdır.
Bu babın hadîslerinden murâd, ikindiyi vakti girer girmez kılmaya şitâb etmekdir. Çünkü ikindiyi kıldıkdan sonra iki veya üç mil mesafede bulunan bir yere güneş sararmadan ve rengi bozulmadan varabilmek ancak ikindiyi vaktinin evvelinde kılmakla mümkün olabilir. Hattâ Nevevî'nin beyânına göre bu iş hemen hemen yalnız uzun günlerde mümkün olabilir.
Beni Amr b. Avf'ın yaşadığı yerler, Medine'ye iki mil mesafede bulunduğuna göre Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi kılmak hususunda son derece acele ediyormuş; demekdir. Anlaşılıyor ki Benî Amr ikindi namazını vaktin ortasında kılarlarmış. Çünkü böyle olmasa hadîs hüccet teşkil edemez. İhtimâl ki mezkûr kabile ziraatları ile bağ ve bahçeleri ile meşgul olurken ikindiyi bir parça geciktirirlermiş.
Hz. Enes (Radiyallahû anh) bu hadîsi «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kılardı., «Biz kılardık.» tâbirleri ile rivayet etmişdi/. Sahâbi'-nin bu gibi sözlerle rivayet ettiği hadîsin müsned mi yoksa mevkuf mu sayılacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları müsned sayılacağına kaail olmuşlardır. Hâkim (321-405) bu kavli tercih etmiştir.' Daveviye Kutnî (306 - 385) ve başkaları bu gibi hadîslerin mevkuf sayılacağını söylemişlerdir.
Aynî diyor ki: «Doğrusu böyle hadîslere lâfzan mevkuf, hükmen merfu' demelidir. Çünkü sahâbî o hadîsi ihticâc makamında rivayet etmişdir. Binaenaleyh Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında olduğunu anlatmak istediğine hamledilir.»
Yine Nevevî'ye göre bu babın hadîsleri ikindinin her şey'in gölgesi bir misli olduğu zaman girdiğine kaail olan îmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve Cumhûr-u ulemâya delildirler İmam A'zam: «İkindinin vakti her şey'in gölgesi iki misli olduğu zaman girer.» demişdir. Bu hadîsler onun aleyhine delâlet etmektedir.
Fakat Aynî bu mütâleaya îtirâz etmiş; Enes hadîsinin mevkuf veya müsned sayılacağı hususundaki ihtilâfı hatırlatarak: «Şayet Enes hadîsi kat'î sûretde merfû' olsaydı o zaman onların dediklerine hüccet olurdu. Hâlbuki hadîsin mevkuf mu, müsned mi sayılacağı ihti lâflıdır.» demişdir.

195- (622) Bize Yahya b. Eyyûb ile Muhammed b. Sabbâh, Kutey-be ve İbni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail b. Ca'fer, Ala' b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etti. Alâ', Öğle namazından çıktıkdan sonra Basra'daki evinde' Enes b. Mâlik'in yanına girmiş. Enes'in evi, mescidin yambaşında imiş. Alâ' diyor ki: Enes'in huzuruna girdiğimiz vakit:
— İkindiyi kıldınız mı? diye sordu. BİZ de kendisine:
— Biz öğleden ancak şimdi çıktık... dedik. Enes:
— Öyle ise ikindiyi kılın! dedi. Biz de kalkarak ikindiyi kıldık. Namazdan çıkınca. (Enes) :
— Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :

«Bu şekil namaz, münafığın namazıdır. Oturur güneşi gözetir. Güneş şeytanın iki boynuzu arasında bulunduğu zaman kalkar da namazı dört rek'ât olarak (kuşun yemi gagalaması gibi) gagalar. O namazın içinde Allah'ı pek az zikreder!» buyururken işitdim; dedi.

196- (623) Bize Mansûr b. Ebi Müzâhim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Ebû Bekir b. Osman İbni Sehl b. Huneyf de rivayet etti. Demiş ki: Ebû Ümâmete'bnü Sehl'i şöyle derken işitdim: «Ömer b. Abdilâziz ile birlikde öğleyi kıldık. Sonra mescidden çıkarak, Enes b. Mâlik'in yanma girdik. Onu ikindiyi kılarken bulduk. Ben:
— Amca! kıldığın bu namaz nedir? diye sordum. Enes:
— İkindidir. Bu namas Kesûlüllah (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem)'in namazı; vaktiyle onunla - beraber kıldığımız namazdır» cevâbını verdi.
Nevevî diyor ki: «Yukarki iki hadîs, ikindi namazının vakti girer girmez kılınacağı hususunda ve ikindi vaktinin her şey'in gölgesi bir misli olduğu vakit girdiğini beyân babında sarilidirler. Onun içindir ki Ömer b. Abdilâzîz 'den evvelki hükümdarlar öğleyi o vakte kadar geciktirirlermiş. Öraerü'bnü Abdülâzîz dahî ikindinin vakti girer girmez kılınması gerektiğini bildiren hadîsi duymazdan evvel onlar gibi öğleyi geç kılarmış. Hadîsi İşitince öğleyi vakti girer girmez kılmağa başlamış. Ma'mâfîh onu bir meşguliyet ve özürden dolayı geç kılmış olması da muhtemeldir. Hadîsin zahiri birinci te'vîli gerektirmektedir.
Ömer b. Abdilâzîz (Radiyallahû anh) 'in; Hz. Enesin evine giderek kendisi ile görüştüğü bu vak'a, Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında değil niyâbeten Medine vâîısi bulunduğu sıralardadır. Çünkü Enes (Radiyallahû anh) Hz. Ömer b. Abdi1âziz'in hilâfetinden dokuz sene kadar evvel vefat etmişdir.»
Yukarkİ hadîslerin ayni hâdiseye âid olmaları muhtemeldir.
Abdülâzîz hadîsini Buhârî «Mevâkitü's - Salât» bahsinde; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hz. Ebû Ümâme'nin, Enes (Radiyallahû anh) 'a amca diye hitâb etmesi, hürmet ve ta'zîm kabîlindendir. Yoksa hakîkatde Hz. Enes onun amcası değildir.
Buhârî şârihi Aynî, Nevevî 'nin yukarıdaki sözüne îti-râz etmiş ve: «Hadîsde ikindi namazının vaktin evvelinde kalınacağına dâir sarahat yokdur.» demiş, Ömer b. Abdilâzîz gibi bir zâtın kendinden Önce geçen hükümdarlara tâbi olup da sünneti terk edeceğine ihtimâl vermemişdir.
Şeytanın iki boynuzu arasından murâd: Az yukarıda görüldüğü ve-cîhle güneşin altına girerek, onu iki boynuzunun arasına almış gibi1 göstermesidir. Bu suretle güneşe tapanları kendisine ibâdet edermiş gibi göstererek aldatmaya çalışır. Bazıları bunun mecaz olduğunu söylerler. Bu takdirde boynuzlarından nıurâd, yükselmesi ve avenesine galebe çalmasıdır.
Namazı gagalamak: ta'dîl-i erkânına ve huşu'a riâyet etmeksizin sür'âtle yatıp kalkmakdan kinayedir. Sür'atla namaz kılanın hâli yem gagalıyan kuşa benzetilmişdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in : «O münafık namazıdır.» buyurması özürsüz ikindiyi geciktirmeyi sarahaten zem'dir.

197- (624) Bize Amr b. Sevvâd El-Âmiri ile Muhammed b. Sele-mete'l - Murâdî ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. Lâfızları biribirine yakın-dır. Amr: (Bize haber verdi.) ta'bîrini kullandı. Ötekiler:. (Bize İbni Vehb rivayet etti.) dediler. (İbni Vehb demiş ki) Bana Amr b. Haris, Ye-zîd b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi. Ona da Mûsâ b. Sa'd El-Ensâri,[80] Hafs b. Ubeydillâh'dan,[81] o da En es b. Mâlik'den naklen rivayet etmiş ki Enes şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ikindiyi kıldırdı. Namazdan çıkınca ona Benî Seleme'den bir adam geldi ve:
— Yâ Resûlallah! Biz bir devemizi boğazlamak istiyoruz. Senin de boğazlarken hâzır bulunmanı arzu ediyoruz.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hay hay» diyerek oraya gitti. Onunla beraber biz de gittik. Ve deveyi henüz boğazlanmamış bulduk. Müteakiben deve boğazlandı; sonra parçalandı; sonra ondan bir mİkdâr pişirildi. Sonra güneş batmazdan önce yedik.»
Murâdî dedi ki: Bize İbni Vehb, îbni Lehîa ile Amr Ebnü Haris 'den bu hadîsde rivâyetde bulundu.
Bu hadîs, ikindiyi vaktinin evvelinde kılmanın lüzumu hakkında mü-bâlaga ifâde etmektedir. Ayrıca davete icabetin ve keza yemek için davet yapmanın her zaman müstehab olduğuna delildir.
Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bu davete icabeti ve kendisi ile teberrûk olunması için başkalarının yanında o deveden yemesi son derece büyük nezâket ve ahlâk sahibi olduğunu gösterir. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cemâat ile birlikde yemek yemesi oradakilerin günahlarının affına sebep olur. Çünkü bir hadls-i şerifde:
«Günahı affolunmuş bir kimse ile yemek yiyenin günâhı affolunur.» buyurulmugdur.

198- (625) Bize Muhammed b. Mihrân El - Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâî; Ebû'n Ne-câşi'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Râfi' b. Hadîc'i şöyle derken işit-dim: «Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde ikindiyi kılardık. Sonra deve boğazlanır da on parçaya bölünür; sonra pişirilir; biz de güneş kavuşmazdan önce pişmiş et yerdik.»

199- (...) Bize tshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tsfi b. Yûnus ile Şuayb b. İshâk ed – Dimeşki[82] haber verdiler. Dediler ki: Bize Evzâi bu isnâdla rivayet etti. Şu kadar var ki: «Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) samanında ikindiden sonra deveyi boğazlardık» dedi : «Onunla beraber namaz kılardık.» demedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'ş - Şerike» de tahrîc etmişdir.
Bu hadîs dahî ikindi namazının vakti girer girmez kılınacağını bildiren delillerdendir. Ondan ma'dâ şu hükümleri de ihtiva eder.
1- Eti tartısız olarak taksim etmek caizdir. Çünkü ma'rûf kabîlin-dendir.
2- İbni Tîn: «Bu hadîsde ikindinin vakti, her şey'in gölgesi iki misli olduğu anda girer diyenlerin aleyhine delil vardır.» demişdir.
3- Kirmanı ise: «İkindinin vakti her şey'in gölgesi iki misli olduğu zaman girer.» demişdir.

35- İkindi Namazını Geciktirme Hususundaki Şiddetli Ceza Babı

200- (626) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâ-fİ'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İkindi namazını kaçıran kimse ehlini ve malını da elinden kaçırmış gibidir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrü'n - Nâkıd da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân, Zührî'den. o da Sâlim'den, o da babasında

rivayet etti. Amr: «Hadîsi tebliğ ediyordu.» dedi. Ebû Bekir ise: «Onu ref etti.» tâbirini kullandı.

201- (...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki : Bize İbni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana Amr b. Haris, İbn Şihâb'dan, o da Salim b. AbdiUâh'dan, o da babasından naklen haber verdi ki Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selkm):
«Her kim ikindi namazını kaçınrsa, o kimsenin ehli ve malı elinden kaçırılmış gibi olur.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde ayni râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
cümlesini ekserJ râvîler şeklinde nakletmişlerdir. Bu takdîrde «Ehlehû» kelimesi «Vütira» filinin ikinci mefûlü olur. Birinci mefûlü müstetir zamirdir. Bu zamir: İkindiyi kaçırana râcî'dir. «Vütira» fi'li azalır ma'nâsına kullanümışdır. Bâzıları: «vütira'nın ma'nâsı aile efradı ve malı elinden alınarak tek basma kaldı, demekdir.» mütâlâasında bulunmuşlardır
Mezkûr cümleyi bâzıları kitabımızda olduğu gibi şeklinde rivayet etmişlerdir. Bu rivayete göre vütira filinde müstetîr zamir yokdur. «Ehlü» kelimesi, onun nâib-i failidir. «Mâluhu» kelimesi «Eh-lü» üzerine atfedilmişdir. Îbnül-Esîr diyor ki: «Noksanlığı ikindiyi kaçıran adama irca' edenler (vütira) filinden sonra gelen her iki ismi nasp etmiş; ehil ve mâl'e irca' edenler ise bu iki ismi merfû' okumuşlardır.
Bâzıları (Ehle) kelimesinin başında harfi cem bulunduğunu; mezkur harf hazf edilince (Ehl) kelimesi mansûb okunduğunu; bir takımları da onun bedel-i istimal yahut bedel-i ba'z olduğunu söylemişlerdir. Bu takdîrde cümlenin ma'nâsı: «O kimseden ehli ve mâlı alınmış gibi olur.» demekdir. îmam Mâ1ik'in tefsiri de budur.
Ulemâ bu hadîsin ma'nâsı hakkında ihtilâf etmişlerdir.
Ha11âbî'ye göre hadisin ma'nâsı: «İkindiyi kaçıran ehlini ve malını noksaulaştıran ve bu suretle âilesiz, malsız kalan kimse gibidir. Binâenaleyh ailesi ile malının elinden gitmesinden nasıl sakınıyorsa, ikindiyi kaçırmakdan da öyle sakınsın!» demekdir.
İbni Abdil-Berr: «Bu hadîsin ma'nâsı: İkindiyi kaçıran kimse ehli ile malına intikamlı musibet isabet eden gibidir. Böyle bir kimsenin üzerinde iki tane keder bulunur. Bunların biri musîbetden, diğeri de intikam alma lüzumundan doğar.» demişdir.
Dâvûdî 'ye göre hadîsin ma'nâsı: «İkindiyi kaçıran kimseye ailesi ile malını kaybedenin başına gelen musibet gelir. Yâni ikindiyi kaçırdığı için onun kadar yanıp yakılır.» demekdir.
Bâzıları: «İkindiyi kaçıran, ailesi ile malını kaybetmiş kadar esefe değer sevapdan mahrum olmuşdur.» demişlerdir.
ikindiyi kaçırmakdan muradın ne olduğu dahî ihtilaflıdır. îbni Vehb ile diğer bâzı ulemâya göre bundan murâd: İkindiyi vakt-i ihtiyarîde kılmamakdır. Bâzıları: «İkindiyi kaçırmakdan murâd: Onu kılmadan güneşin kavuşması ve bu suretle vaktin çıkmasıdır.» demiş; diğer bir takımları ikindiyi güneşin sarardığı zamana bırakmak olduğunu söylemişlerdir. Filhakika bu hadîsin Evzâî rivayetinde ikindiyi kaçırmak güneşin sarardığı zamana bırakmakdir; diye tefsir edilmişdir. Sonra bâzılarına göre bu hadîs ikindiyi unutarak kaçıranlar hakkındadır. Fakat Dâvûdî kasden geciktirenler hakkında olduğunu söylemişdir. Bu kavil daha münâsip görülmüşdür.
Mühelleb'e göre, ikindiyi kaçırmakdan murâd: Cemaata git-memekdir. Çünkü ikindi namazında gece ve gündüz melekleri şâhid olarak bulunurlar.
İbni Abdil-Berr (368-463) şâir namazların da ikindi hükmünde olabileceğini söylemişdir. Bu takdirde ikindi namazının hükmünü bildirmekle, diğer namazlara da tenbîh ve işaret edilmiş demekdir. îkindiyi hassaten zikretmesi soran zât ikindinin hükmünü anlamak istediği içindir. Şu hâlde güneş doğmakla sabah namazını kaçıran, fecir doğmakla yatasının vaktini geçiren kimsenin hükmü de aynen ikindi gibidir, ikindinin zikredilmesi faziletinden dolayı da olabilir. Bâzıları: «İkindinin hassaten zikredilmesi, ona devama te'kîdli bir şekilde teşvik içindir. Çünkü ikindi insanların pek meşgul ve yorgun bulundukları bir zamana tesadüf eder.» demişlerdir.
«ikindinin hassaten zikredilmesi salât-ı vustâ' olduğundandır.» diyenler de vardır.
Nevevî (631-676): İbni Abdi1-Berr'in sabah namazı ile diğer namazları kaçıranlara da, ikindiyi kaçıran hükmünü vermesine îtirâz etmiş ve bir şey'i, başka bir şey'e kıyâs edebilmek için aralarındaki müşterek iletin bilinmesi şart olduğunu, bu hükümde ise illet tahakkuk etmediğini, binaenaleyh başka namazlar, ikindiye kıyâs edilemiyeceğini söylemişdir. Fakat Nevevî 'nin bu itirazına karşı, Aynî, İbni Hibbâ'nın ve diğer bâzı ulemânın Nevfel b. Muftviye-den merfû' olarak rivayet ettikleri şu hadîsi hatırlatmışdır:
«Her kim bir namazı kaçırırsa, o kimse ehli ile malını elinden kaçırmış gibidir.» Filhakika bu, hadîs bütün- farz namazlara şâmildir.

202- (627) Bize Ebû Bekir b. Eb! Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame, Hişâm'dan, o da Muhammed'den, o da Abide[83]'den o da Aliy'den naklen rivayet etti. Aliy şöyle demiş: Ahzâb harbinin yapıldığı gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Küffâr hakkında) :
«Bizi tâ güneş kavuşuncaya kadar orta namazdan nasıl meşgOl ve men' ettilerse, Allah da onlann kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Eb! Bekr El-Mukaddemî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Tabya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize, bu hadisi İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize El -Mu'temir b. Süleyman haber verdi. Bunlar hep birden Hişâm'dan bu is-nâdla rivayette bulunmuşlardır.

36- «Orta Namaz İkindi Namazıdır» Diyenlerin Delili Babı

203- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şftr rivayet ettiler. tbnül-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Ben, Katâde'yi,
Ebû Hassân'dan, o da Abîde'den, o da Aliy'den naklen rivayet ederken dinledim. Aliy şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ahzâb harbinin vuku bulduğu gün :
«Bizi, güneş kavuşuncaya kadar orta namazdan meşgul ettiler. Allah kabirlerini yahut evlerini yahut karınlarını ateşle doldursun!»buhurdular. Şu'be evleri ile karınları hususunda şekketmişdir.

(...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îb-ni Ebî Adiy, Saîd'den, o da Katâde'den bu isnâdla rivayet etti ve: «Evleri ile kabirlerini (ateşle doldursun) » dedi, şekketmedİ.

204- (...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Şu'be'den, o da Hakem'den o da Yahya b. El-Cezzâr [84]'dan, o da AliyMejLuaklen rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi UbeyduIIah b. Muâz dahî rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ha kem'd en o da Yahya'dan naklen rivayet etti. Yahya, Ali'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ahzâb günü hendeğin

geçitlerinden bir geçit üzerinde otururken:
«Tâ güneş kavuşuncaya kadar, bizi orta namazdan alıkoydular. Allah, onların kabirlerini ve evlerini - yahut kabirlerini ve karınlarını - ateşle doldursun!» buyurdular.

205- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o d Müslim b. Subeyh'den, o da Şüteyr b, Şekel'den,[85] o da Aliy'den naklen rivayet etti. Aliy şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) Ahzâb günü:
«Bizi orta namazdan, İkindi namazından alıkoydular. Allah onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun!» buyurdu, sonra ikindiyi iki ışâ' (yâni) akşam ile yatsı arasında kıldı.
Bu hadîsi Buhârî «Cihâd», «Megâzî», «Daavât» ve «Tefsir» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde; Tirmizî «Teisîr» bahsinde; Nesâîde «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tah-rîc etmişlerdir.
Ahzâb vak'ası, târihte «Hendek Gazası» nâmı ile meşhurdur. Bu gaza hicretin dördüncü veya beşinci senelerinde vuku bulmuşdur. Mezkûr gazada, Müslümanlar Medîne-i Münevvere'nin kenarına hendek kazmış ve bu suretle müdâfaa harbine hazırlanmışlardı. Orada vâkî olan gazaya Hendek gazası denilmesi bundandır. O sene Medine-i Münevvere'de kıtlık ve açlık hüküm ferma olduğu için müslümanlar pek bîtâb bir hâlde idiler. Fakat neticede Allah'ın nusratı ile muzaffer oldular. Düşman gördüğü mûcize-i ilâhiyyeden yâni müthiş bir rüzgâr çıkıp çadırlarını ve kazanlarını tarumar etmesinden korkarak kaçtı. Hattâ getirdiği erzak ve mühimmatı almağa bile vakit bulamadı. Bunlar müslümanlara ganimet olarak kaldı. Müşrikler muhasarayı bir ay devam ettirmiş; bu müddet zarfında müslümanlar tamâmiyle bitâb kalmış hattâ içlerinden bâzıları birkaç defa üçer gün bir şe yyiyememişlerdi. Nihayet muharebenin en ziyâde şiddet kesbettiği bir günde Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) dört vakit namazını kazaya bırakmışdır. Harb son derece şiddetlendiği vakit Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) küf farın aleyhine duâ etmiş; hayatta iken evlerini, Öldükden sonra da kabirlerini ateşle doldurmasını Cenâb-ı Hak'dan niyaz etmiş ve bu niyazı kabul buyurulmuşdur. Fahr-i Kâinat (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz bazen bir kavmin aleyhine, bazen de lehine duâ etmişdir. Müslümanlara son derece ezâ ve cefâ edenlerin aleyhine; sonradan müslüman olacaklarını ümîd ettiklerinin de lehine duâ ederdi.
Ulemânın beyânına göre Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'in o namazları kazaya bırakması «Salâtü'l - Havı» yâni korku namazı inmezden önce idi. Bunları düşmanla savaşırken unutarak bırakmış olması muhtemel olduğu gibi, o gün için bir özür teşkü eden çarpışma sebebi ile bilerek bırakmış olması da caizdir. Ondan sonra korku namazı nazil olmuş ve harplerde namazın nasıl kılınacağı beyân edilmişdir. Binaenaleyh bu gün düşman ve harp sebebi ile namazı kazaya bırakmak caiz değildir. Harb'e mahsûs olan korku namazı kılınır. Bu namazın tafsilâtı fıkıh ki-taplarındadır.
Resûlüllah (Salîaîlohü Aleyhi ve Sellem) 'in kazaya bıraktığı namazlar bir rivayete göre yalnız öğle ile ikindidir; diğer rivayetlere göre Öğle, ikindi, akşam ve yatsıdır. Bu rivayetlerin arasını bulmak için ulemâ vakıanın müteaddid olduğunu yâni bâzı günler iki namaz, bâzı günler de dört namaz kılamadığını söylerler.
Îbnü'1-Ara bî: «Doğrusu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hendek harbinde kılamadığı namaz yalnız ikindidir.» demişdir.
Babımız hadîslerinin birinde: «Bizi orta namazdan, ikindi namazından alıkoydular.» buyurulması bu kavli te'yîd eder.
Babımızın bu rivayetleri ile bundan sonra göreceğimiz bütün rivayetleri orta namazdan murâd ikindi olduğunu göstermektedir. Ulemânın bu bâbdaki kavillerini evvelce namazda konuşma babında görmüştük. Bununla beraber münâsebetden dolayı iki üç hadis sonra onları tekrar hulâsa edeceğiz.

206- (628) Bize Avn b. Sellâm El - Küfî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Talhate'l - Yâmî, Zübeyd'den, o da Mürra'dan, o da Ab-dullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Müşrikler, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'i ikindi namazından alıkoydular. Tâ ki güneş kızardı yahut sarardı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bizi orta namazdan (yâni) ikindi namazından alıkoydular. Allah onların karınlarını ve kabirlerini ateşle doldursun!» Yahut: «Allah onların karınlarını ve kabirlerini ateşle tıksın!» buyurdu.

207- (629) Bize Yahya b. Yahya Et - Temim! rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Zeyd b. Eşlemden dinlediğim, onun da Kalma' b. Hakîm'den, onun da Alşe'nin âzâdhsı Ebû Yûnus'dan naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Ebû Yûnus şöyle demiş: Aişe, kendisine bir Mushaf yazmamı bana emretti.. Ve: Şu âyete vardığında, bana haber ver; (Namazlara ve orta namaza devam edin) [86] dedi. Ben o âyete varınca» kendisine haber verdim. Onu bana şöyle yazdırdı: «Namazlara, orta namaza ve İkindi namazına devam edin! Hem Allah için tevâzula namaz kılın!»
Aişe: «Ben, bunu ResûlüUah (Salİallahu Aleyhi ve Sellem) 'den duydum.» dedi.

208- (630) Bize tshâk b. tbrâhtm El - Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Adem haber verdi. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Merzûk, [87] Şakîk b. Ukbe'den, [88] o da Berâ' b. Azib'den naklen rivayet etti. BerT şöyle demiş: Şu âyet (yâni) :
Namazlara ve ikindi namazına devam edin! âyet-i kerimesi İndi. Biz de onu Allah'ın dilediği kadar okuduk; sonra Allah, onu nesh etti. Müteakiben :
(Namazlara ve orta namaza devam edîn!) âyet-i kerimesi nazil oldu.
Bunun üzerine Şakîk'in yanında oturan bir adam, Şakîk'a: Öyle ise bu orta namazı; ikindidir, dedi. Berâ':
— Ben onun nasıl nazil olduğunu ve Allah'ın onu nasıl nesh ettiğini sana haber verdim; Allah bilir.» dedi.
Müslim der ki: Bu hadîsi Eşcaî dahî, Süf yân-ı Sevr i'den, o da Esved b. Kays'dan, o da Şakîk b. Ukbe'den, o da Berâ' b. Azib'den naklen rivayet etti. Berâ': «Biz o âyeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde bir zaman okuduk» diyerek, Fudayl b. Merzûk'un hadîsi gibi ri-vâyetde bulunmuş.
Yukarki rivayetlerin her biri, orta namazın ikindi olduğuna delâlet etmektedir. Yalnız Hz,. Âişe hadîsinde ikindi namazı orta namaz üzerine atfedilmişdir. Ma'tûf ile ma'tûfun aleyhin başka başka şeyler olmaı lâzım geldiğine bakarak Şâiiîyye ulemâsından bâzıları: «Orta namaz ikindi değildir.» demişlerse de, Nevevî: «Şazz kırâetle ihticâc edilemez; ona Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSelîem)'in hadîsi hükmü de verilemez. Çünkü bu kırâeti nakleden, onu Kur'ân diye nakletmişdir. Kur'ân ise ancak biricmâ' tevatürle sabit olur. Mezkûr kıraatin Kur'ân olduğu sübût bulmayınca hadîsliği de sabit olmaz.» diyerek Şafiî mezhebinin bunu kabul etmediğini beyân etmişdir.
«Salât-ı Vüstâ» yâni orta namazdan murâd ne olduğu taa ashâb-ı kiram zamanından beri ulemâ arasında ihtilaflı bir mes'eledir. Ashâb-ı kiramdan Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, îbni Mes'ûd, Ebû Eyyûb El-Ensârî, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Ebû Saîd-i Hudrîve Ebû Hüreyr (Raâtyallahû anhûm) hazerâtı ile Tabiînden Hasan-ı Basrî, İbrâhîm Neha.î, Katâde, Dahhâk, Kel-bî ve Mukaatil, mezhep imamlarından

Ebû Hanîfe, Ahmed b. Hanbel, Dâvûd-u Zahirî, îbnü'l-Münzir ve daha başkaları: «Orta namaz ikindidir.» demişlerdir. Tirmizî, sahabe ve onlardan sonra gelen ulemânın ekserisinin buna kaail olduğunu söyler.
Şâfiîler'den Mârûdî: «İmam Şafiî 'nin mezhebi de budur. Çünkü bu bâbdaki hadîsler sahîhdir. Şafiî 'nin orta namaz sabah namazıdır; demesi ikindi hakkındaki sahîh hadisleri duymadığı içindir. Onu mezhebi hadîse tâbi olmakdır.» diyor.
Ulemâdan bir cemaata göre orta namazdan murâd sabah namazıdır. Bu kavil ashâb-ı kiramdan Ömerü'bnü-'l-Hattâb, Muâz b. Cebel, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer ve Câbir (Radtyaltahû anhûm) ile Tabiînden Atâ', 1 kerime, Mücâhid, Rabî' b. Enes ve mezhep imamlarından Mâlik b. Enes ile imam Şafiî ve diğer Şâfüyye ulemâsından naklolunmuşdur. Yine ulemâdan bir taifeye göre; orta namazdan murâd öğledir. Onlar bu kavli Zeyd b. Sabit, Üsâme-tü'bnü Zeyd, Ebû Saîd-i Hudrî, Âişe ve Abdullah b. Şeddâd (Radiyalîahı anhûm) hazerâtından nakil etmişlerdir. Bir rivâyetde Ebû Hanîfe (Rahimehullah)'va kavli de budur.

Kabîsatü'bnü Züeyb: «Orta namazdan murâd, akşamdır.» demiş, daha başkaları yatsı olduğunu söylemiş; bir takımları müphem olarak beş vakit namazdan biridir; demişlerdir. Hattâ Kaadi İyâz'in rivayetine göre: «Orta namazdan murâd beş vaktin hepsictif.V diyenler olmuşdur. Cum'â namazı olduğunu iddia edenler de vardır.
Nevevî diyor ki: «Bu kavillerin içersinde sahîh iki kavil vardır. Onlar da ikindi ile sabandır. En sahih kavil, orta namazdan murâd ikindi ile sabahdır. En sahih kavil, orta namazdan murâd ikindi olduğunu bildiren rivâyetdir. Çünkü bu bâbdaki hadîsler sahîhdir...»

209- (631) Bana Ebû Gassân E1-Mismaî ile Muhammed b. El -sennâ, Muâz b. Hişâm'dan rivayet ettiler. Ebû Gassân dedi ki: Bize Muâ b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. EM Keslr'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Bize Ebû Selemete'bnü Abdirrâhmân, Câ-bir b. Abdillâh'dan, naklen rivayet etti, ki Hendek harbinde Ömerülmö*l-Hattâb Kureyş kâfirlerine sövmeye başlamış ve:
— Yâ Besûlâllah! Güneş kavuşmak üzeredir. Vallahi ben hâlâ ikindiyi kılamadım!., demiş. Besûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seîlem) : «Vallahi onu ben de kılmadım!» buyurmuşlar. (Ömer demiş ki) Bunun nun üıerine Buthân vadisine indik; Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) hemen abdest aldı; biz de abdestlendik. Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Selîem) gün kavuştuktan sonra evvelâ ikindiyi, sonra onun arkasından akşam namazını kıldı.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İshâk b, tbrahlm rivayet ettiler. Ebû Bekir (Bize rivayet etti) tâbirini kullandı. İshâk ise: Bize Vekf Alt b. Mübârek'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den naklen bu isnâdda, bu hadîsin mislini haber verdi; dedi.
Bu hadîsi Buhar! «Mevâkîtü's - Salât» ile «Salâtttl - Havf» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî de «KitâbÜ's - Salât» da tah-ric etmişlerdir.
Aynînin beyânına göre, Hz. Ömerin küffâr'a sövmesi hendek kazmakla meşgul olurken, ikindi namazını geciktirdikleri, buna da küf-fâr sebeb oldukları içindir.
«Kâde» fi'ünin ma'nâsı hakkında, ulemâ muhtelif mutâlealar beyân etmişlerdir. Aynî bu nmtâleaları sadra şifâ görmeyerek mes'eleyi şöyle tahkik ve hulâsa etmişdir:
«Kâde fiilinin üzerine nefiy edatı girerse, ifâde edeceği ma'nâ hususunda üç mezheb vardır.
1) Kâde, diğer fiiller gibi başında nefiy edatı bulunmadan kullanılırsa isbât ma'nâsı ifâde eder. Başında nefiy edatı bulunursa ma'nâsı da menfî olur. Çünkü «Zeyd az daha kalkıyordu.» cümlesinin ma'nâsı, kalkmayı değil, onun yakın olduğunu anlatmakdır.
2) Kâde fiilinin başında nefiy edatı bulunursa isbât ma'nâsı ifâde eder.
3) Kâde'nin başında nefiy edatı bulunduğu zaman fiilin mâzî veya müstakbel olması nazar-ı dikkate alınır. Eğer mâzî ise isbat ma'nâsı ifade eder. Müstakbel olarak kullanılmışsa şâir fiiller hükmündedir.
Aynî bu ciheti hülâsa ettikten sonra şu hükme varıyor: «Bu üç kavlin içersinde esah olan, birincisidir. îbni Hâcib bunu nassaıı bildirmişdir. Mes'ele böylece anlaşıldıkdan sonra şunu da bilmeli ki burada Kâde'nin başında nefiy edatı vardır. Binâenaleyh ma'nâsı, nefiy yâni namazın yakınlığını nefiy olmuşdur. Namazın yakınlığı nefiy edilince, namazın nefiy edileceği evleviyyet tarîki ile sabit olur...»
Aynî 'nin bu izahından anlaşılıyor ki, Hz. Ömer güneş kavuşuncaya kadar ikindiyi kılamamış; onu kazaya bırakmışdır. Ulemâdan bâzıları buradaki Kâde fi'linden Hz. Ömer'in güneş kavuşmaya yakın ikindiyi kıldığı ma'nâsını anlamışlardır.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin yemin ederek: «Vallahi onu ben de kılmadım» buyurması, Ömer (Radiyallahû anh) ikindiyi kazaya bırakmıştır diyenlerin sözünü te'yîd eder. Çünkü bununla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son derece üzgün bulunan Hz. Ömerln gönlünü almak istemişdi.
«Buthân», Medine'de bir vadidir. Bu kelimeyi «Batıhân» şeklinde okuyanlar da olmuşdur. Hattâ lisan uleması Buthân okunmasını caiz görmemişlerdir.
Hz. Ömer'in: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi güneş battıkdan sonra kıldı; arkasından da akşam namazını kıldı.» sözünün zahiri, bu namazları cemaatla kıldığını göstermektedir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Müşriklere sövmek caizdir. Ancak bundan murâd ayıp ve çirkin sözler kullanmak değildir. Çünkü Hz. Ömer (Radiyallahû anh) gibi bir zâtdan ağıza alınmayacak çirkin sözler sâdır olamaz.
2- Dînî bir maslahat, mülâhaza edildiği takdirde istenilmeden ye-mîn etmek caizdir. Nevevî: Mes'eleyi te'kîd, muhatabı tatmin yahut unutmadığını isbât gibi maslahatlardan dolayı yemin etmenin müstehab olduğunu söylemişdir.
3- Kazaya kalan namazları cemaatla kılmak meşrû'dur. Bu husûs-da ulemâ ittifak etmişlerdir. Yalnız Leys'e göre kaza namazlarını cemaatla kılmak caiz değildir. Hadîs-i şerif onun aleyhine delildir.
4- Bu hadîs «Akşam namazının vakti şafak kayboluncaya kadar devam eder.» diyenlere delildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güneş kavuştukdan sonra evvelâ ikindiyi kaza etmiş; sonra akşam namazını kılmışdır. Eğer akşam namazının vakti bir akşam namazı kılacak kadar kısa olsaydı, vaktini kaçırmamak için evvelâ onu lalar, sonra ikindiyi kaza ederdi.
5- Yine bu hadîs «kılmadım» demenin mekruh olmadığına delîldir". Buhar! 'nin, rivayetine göre tbnî Şîrîn: «Namazı kılamadım; namazı kaçırdım.» gibi ta'bîrleri beğenmez; namaza yetişemedim; denilmesini tavsiye edermiş.
6- Hadîs-i Şerifi, Peygamber (SallallahüAleyhive SeUem)'ia. hâiz olduğu yüksek ahlâkı vakar ve te'ennî ile harekâtını, ashabına karşı hüsnü muamelede bulunuşunu ve bu husûsda ona uymak gerektiğini bildirmektedir.
7- Vakit namazı ile, kaza namazı arasında tertibe riâyet vâcibdir. tbrâhîm Nehai 'ile Zührî, Rabta, Yahya'1-Ensâri, Leys, Ebû Hanîfe ve diğer Hanefiyye ulemâsı, îmam Mâlik, İmam Ahmed b. Hanbel ve İshâk'ın mezhebleri budur. Mezkûr kavil Hz. Abdullah b. Ömer 'den de

rivayet olunmuşdur.
Tâvûs'a göre tertîb vâcib değildir. îmam Şafiî ile Ebû Sevr, İbnü'l-Kaasim ve Zahirîler de buna kaaildirler.
İmam Malik 'den bir rivayete göre unutmak, vaktin darlığı ve kaza namazlarının çokluğu gibi şeylerle tertîb sakıt olmaz. Fakat Hz. Ma1ik'in sahih ve mu'temed olan kavline göre unutmakla tertîb sakıt olur. Nitekim Mâlikîler'in kitaplarında da böylece tasrîh edilmişdir.
îmam Ahmed b. Hanbel'e göre, bir kimse vakit namazını kılarken kazaya kalan bir namazını hatırlasa, kıldığı namazı tamamlar, sonra kaza namazını kılar, sonra kılmış olduğu vakit namazını bir daha kılar. Hanbelîyye ulemâsından bâzıları ikinci defa kılman vakit namazının nafile namaz olduğunu söylerler. Bu gösterir ki İmam Ahmed de tertibin vücûbuna kaaildir.
İbni Ebî Leylâ'ya göre bir kimse bir namaz terketse; ondan sonra kıldığı bir senelik namazı caiz olmaz.
8- «Kaza namazları için ezan meşru değildir» diyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Fakat kaza için dahî ezanın meşru' olduğunu söyleyenler mezkûr istidlale cevap vermiş ve: «Burada râvînin ezanı zikretmemesi, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)in vakit namazları için ezan okutmak âdeti olduğunu herkes bildiği içindir. Yoksa haddizatında burada ezan terkedilmiş değildir.» demişlerdir.

37- Sabah ve İkindi Namazlarının Fazileti ve Bunları Cemaatla Kılmaya Devam Babı

210- (632) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebû'z - Zinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre*-den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Birbiri ardınca bir takım Melekler geceleyin; bîr takım Melekler de gündüzleyin, sizin aranıza gelirler. Bunlar sabah namazı İle ikindi namazında bir araya toplanırlar. Sonra sizin aranızda geceleyenler semâya çıkarlar. Rableri, kullarının hâllerini pek âlâ bildiği hâlde onlara (kullarımı ne hâlde bıraktınız?) diye sorar. Melekler:
— Onları namaz kılarken bıraktık. Kendilerine vardığımızda dahî namaz kılarken bulduk; derler.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürtcı-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 Aet^ naklen rivayet etti, Ebû Hüreyre:
«Melekler birbiri ardınca size gelirler.» buyurdu; diyerek Ebû'z -Zinâd hadîsi tarzında rivâyetde bulunmuş.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât», ile «Tevhîd» bahislerinde; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvüerden tahrîc etmişlerdir.
cümlesi nahiv ulemâsının lügati adını verdikleri cümleler kabîlindendir. Esâs itibârı ile bir filin yalnız bir faili vardır. Hâlbuki bu gibi cümlelerde iki tane fail göze çarpmaktadır. Onun için mezkûr cümlelerin halli hususunda nahiv ulemâsı ihtilâf etmişlerdir. İmam Sîbeveyh 'in mezhebine göre filinin fâüi sonundaki zamîr yâni vav'dır. «Melâike» kelimesi ise zamirden bedel yahut beyândır. Sanki: «Kim onlar?» diye sorulmuş da «Melekler.» diye cevap verilmişdir.
Ahfeş göre, fi'lin sonundaki tesniye ve cernî zamirleri4in âid oldukları isimleri zikretmek caizdir.
Bâzıları bu cümlenin râvî tarafından kısaltıldığını asıl cümlenin şeklinde olduğunu söylerler.
Hakîkaten Buharı, onu «Bed-ül - Halk» bahsinde bu şekilde tahrîc etmişdir. Nesâî'nin rivayetinde dahî hadîs diye başlar.
Hz. Ebû Hüreyre 'den nakledilen bâzı rivayetlerde «İjl buyurulmuşdur.
Meleklerin nekire zikredilmesi birbiri ardınca gelen meleklerin başka başka guruplar olduğunu bildirmek içindir. Çünkü kaideye göre ma'-rife, ma'rife olarak iade edilirse ikinci, birincinin aynıdır. Fakat nekire, nekire olarak iade edilirse ikinci, birincinin gayrıdır. Yâni ikinci defa zikredilen isim, birinciden başkadır. Burada da nekire olan melâike kelimesi ikinci defa yine nekire olarak zikredilmişdir. Binaenaleyh ikinci defa zikredilen melekler, birincilerden başka bir gurupdur.
Ekseri ulemâya göre hadîs-i şerifde zikredilen meleklerden murâd «Hafeza» melekleridir. Allah'ın onlara sorduğu şey kulların amellerini yazıp yazmadıklarıdır.
Allah'ın bildiği hâlde :
«Kullanmı ne hâlde bıraktınız?» diye sorması teabbüd içindir. Yoksa Teâlâ Hazretleri her şey'i bilir,
Kaadî îyâz, ekseri ulemâya göre, burada zikri geçen meleklerin «Hafeza» melekleri olduğunu söylemiştir. Bâzıları muhtemelen «Ha-feza»dan başka melekler olduğunu bildirmişlerdir. Bu takdirde Allah'ın, onlara:
«Kullarımı ne hâlde bıraktınız?» diye sorması vaktiyle Hz. Âdem'in yaratılacağını duyunca:
«Sen yeryüzünde fesâd çıkaracak kimseler mi yaratacaksın?» diyenleri tekdir içindir. Yâni kendilerine vaktiyle:
«Şüphesiz ki ben, sizin bilmediklerinizi biliyorum.» buyurarak işaret ettiği ilm-i ezelîsi ile bildiği vukuatı, gösterecek ve adetâ kendilerine:
«Gördünüz mü vaktiyle fitne çıkarır diye korktuğunuz kullarım nasıl İbâdet ederlermiş!» buyuracaktır.
Kurtubî: «İşte meleklerin bu iki namazda toplanmalarının, hikmeti budur.
Teâlâ Hazretlerinin, meleklere sorması kulların lehine şehâdet etmelerini dilediği için de olabilir. Onun için, melekler:
(Kullara vardığımızda kendileri namaz kılıyordu. Yanlarından ayrıldığımız vakit de onlan namaz kılarken bıraktık.) derler. Bu Teâlâ Hazretlerinin gizli bir lütfü ve güzel bir ihsanıdır. Zira meleklere insanların yalnız ibâdetlerini gösterir; şehvet hâllerini ve benzerlerini onlara bildirmez.» demişdir.
Kurtubî 'nin sözünden de anlaşılıyor ki bu melekler -Hafeza» değildirler. Çünkü «Hafeza» melekleri, kulların iyi veya kötü bütün hâllerini bilir ve yazarlar. Fakat «Hafeza» melekleri başka, amelleri yazan melekler de başka ise ona bir şey denilemez. Zahire bakılırsa «Hafeza» başka, kâtip melekler başkadır. Onların başka başka melekler olduklarını gösteren hadîsler de vardır.
Meleklerin sabah ve ikindi namazlarında toplanmaları, Allah'ın mü'-min kullarına bir lütfudur. Çünkü bu iki zaman kulların ibâdet vakitleridir. Onun için melekler hem geldikleri vakit hem de giderken mü'min-leri namaz kılarken görür huzûrı ilâhîde de buna şehâdet ederler.
Meleklerin birbiri ardınca inmeleri şöyle olur: Ük taife ikindi namazında iner ve mü'minlerin arasında kalırlar. İkinci taife sabah namazında iner ve her iki gurup sabah namazında bir araya gelirler. Sonra geceyi mü'minlerin arasında geçiren gurup semâya çıkar; ötekiler ikindiye kadar yeryüzünde kalırlar. İkindi olunca başka bir melek taifesi iner ve yerdeki meleklerle ikindi namazında buluşurlar. Her iki taife bir müddet beraberce yer yüzünde kalırlar; sonra biri sabah namazında semâya çıkar. Bu suretle iniş ikindiye, çıkış da sabah namazına mahsus olmak üzere bir-birini tâkîb devam eder.
Bâzıları babımız hadîsinde meleklerin sabah ve ikindi namazlarında bir araya toplanmalarını bir vehim saymışlardır. Çünkü hadîsin bir çok tarîklerinde meleklerin yalnız sabah namazında toplandıkları zikredilmiş, ikindiden bahsolunmamışdır. Fakat o hadîslerde ikindi zikredilmedi diye babımız hadîsinde zikredilmesini vehim addetmek doğru değildir. Zin hadîslerin bâzılarında yalnız sabah namazının zikredilmesi meleklerin İkindide bir araya toplanmamalarını gerektirmez. Hadîslerin arasını bulmak imkânı varken Hz. Ebû Hüreyre gibi

mevsuk bir râvîyi vehme nisbet etmenin mânâsı yokdur. Âdil râvînin ziyâdesi makbuldür. Bâzı hadîslerde yalnız sabah namazının zikredilmesi cehri namaz olduğu içindir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz ibâdetlerin en büyüğüdür. Çünkü Allah Teâlâ ile melekler arasındaki suâl ve cevap yalnız namaza dâirdir.
2- Sabah ve ikindi namazları en sevaph namazlardır.
3- Sabah ile ikindi zamanlan en şerefli vakitlerdir. Hınkların sabahleyin taksim edildiği, amellerin günün sonunda Allah'a arz olunduğu binaenaleyh o vakitde kim ibâdet ve tâatda bulunursa rızkına ve ameline bereket verileceği hadîsle sabit olmuşdur.
4- Hadîs-i şerifde Ümmet-i Muhammediye'nin şâir ümmetlerden daha şerefli olduğuna işaret vardır. Ümmetin şerefli olması elbetde Peygamberinin de başka Peygamberlerden şerefli olmasını iktizâ eder.
5- Hadîs-i şerîf meleklerin bu ümmeti sevdiklerine işaret etmektedir,
6- Allah Teâlâ, melekleri ile konuşur.
7- Bu hadîs ikindi namazını dâima cemaatla kılmaya teşvik etmektedir.

211- (633) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mer-vân b. Muâviyetel - Fezârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Eb Halici haber verdi. (Dedi ki) : Bize Kays b. Ebî Hâzim rivayet etti. Dedi ki: Cerîr b. Abdillâh'ı şöyle derken işitdim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında oturuyorduk. Ayın ondördü olan o gecede Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aya bir bakarak şöyle buyurdu:
«Bakın buraya! Hiç şüphe yok ki sizler Rabbinizi şu ay'ı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Onu görme hususunda üst üste sıkışıp bir birinizin üzerine yığılmıyacaksınız. Artık güneş doğmazdan ve batmazdan önce hiçbir namaz yânı sabah ve ikindi hususunda kendinize galebe çaldırmamak e-linizden geliyorsa bunu yapın!»
Sonra Cerîr :
«Rabbini güneşin doğmasından ve batmasından önce hamdîyle tes-bîh eyle!» [89] âyet-i kerîmesini okudu.

212- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Üsâme ve Veki' bu isnâdla rivayet ettiler.
(Bu rivâyetde) :
«Balcın buraya! Hiç şüphe yok ki sizler Rabbinize arz olunacak ve onu şu ay1! gördüğünüz gibi göreceksiniz» buyurdu. Ve: «Sonra okudu.» demiş. Cerîr'i dememişdir.

213- (634) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve İshâk b. İbrahim hep beraber Vekî'den rivayet ettiler. Ebû Küreyb dedi ki: Bize Veki, İbni Ebî Hâlid ile Mis'ar'dan ve Bahterî b. Muhtâr'dan[90] naklen rivayet etti. Onlar da Ebû Bekir b. Ümârate'bni Rueybe [91]'den, o da babasından naklen dinlemişler. Demiş ki: Ben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Güneşin doğmasından ve batmasından önce namaz kılan yâni sabah namazı ile ikindiyi edâ eden bir kimse asla cehenneme girmîyecek-dirl»
Bunun üzerine Basrahlardan bir zât Rueybe'ye:
— Bunu Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen mi işittin? diye sormuş. Rueybe:
— Evet! cevâbını vermiş. Soran zât:
— Ben de şehâdet ederim ki onu Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den, ben de dinledim. Onu kulaklarım dinledi; kalbim de belledi... demiş.

214- (...) Bana Ya'kÛb b. İbrahim Ed - Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeytân, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da İbni Umârate'bni Rueybe'den, o da tabasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Güneşin doğmasından ve batmasından önce namaz kılan kimse cehenneme girmez.» buyurdular. Rueyb'in yanında Basralılardan biri varmış. Rueyb'e:
— Bunu Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen mi işittin? demiş. Rueyb:
— Evet! Bununla onun aleyhine şehâdet ederim... cevâbını vermiş. Basralı zât:
— Ben de şehâdet ederim. Vallahi Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) i bunu senin kendisinden dinlediğin yerde söylerken dinledim, demiş.
Cerîr hadisini Buhârî «Mevâkitü's - Salât», «Tefsir» ve «Tevhîd» bahislerinde; Ebû.Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce «Sünnet» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
kelimesi şeklinde de rivayet edilmişdir. Birinci rivayete göre mânâsı «Sıkışınlyocaksınız.» demektir, ikinci rivayete göre:
«Birbirinizi sıkıştırmıyacaksınız.» mânâsına gelir. Bu kelimeyi şeklinde okuyanlar da olmuşdur. O kıraate göre mânâsı :
«Ben göreyim de başkası görmesin diye biribirinizi Hip kakmıyacak-sınız.» demek olur. Hattâ İbnü'l-Cevzî, ekseriyetle râvüerin hadîsi bu şekilde rivayet ettiklerini söylemişdir. Mezkûr cümlenin daha başka şekilde rivayetleri de vardır. Bunlardan birisi rivayetidir. Mânâsı:
«Biribirinİze zarar vermezsiniz.» demekdir.
«Kendinize galebe çaldırmamak elinizden geliyorsa bunu yapın i» ifâdesi namaza gelmekden kinayedir. Galebe çalacak şeylerden murâd da uyku ve dünya işi ile meşguliyet gibi namaza mâni olan şeylerdir.
Hadîsin bir çok rivayetlerinde: «Sonra okudu.» denilmiş, âyeti kim okuduğu bildirilmemişdir. Bu yüzden ulemâ ihtilâfa düşmüş; bâzıları âyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okuduğunu, bir takımları da Cerîr okuduğunu iddia etmişlerdir. Babımızın Cerîr rivayeti okuyanın Cerîr olduğunu sarahaten beyân etmekle bu ihtilâflara son vermişdir.
Okunan âyetteki tesbîhden murâd; namazdır.
Mü'minlerin kıyâmetde, Allah Teâlâyı göreceklerini bildiren bu hadîsin bir çok muhtelif rivayetleri vardır.
Nevevî diyor ki:
«Şüphesiz sizler Rabbinize arz olunacak ve onu şu ay'ı gördüğünüz gibi göreceksiniz...» ifâdesinden murâd :
«Siz Allah'ı şek'siz, şüphesiz ve hiç bir meşakkatsiz; muhakkak sûret-de göreceksiniz. Netekim şu ay'ı da hiç bir meşakkat çökmeden

muhakkak sûretde görmektesiniz...» demekdir. Binâenaleyh buradaki teşbih görülen iki şey'i birbirine benzetmek değil; görmeyi görmeye benzetmek-dir. Allah'ı görmek mü'minlere mahsûsdur. Küffâr, onu göremiyecekler-dir. Bâzıları Allah'ı bu ümmetin münafıkları da gorecekdir; demişlerse de bu kavil zayıf dır. Sahih olan ehl-i sünnetin cumhurunun kavlidir M şâir küffâr gibi münafıklar da Allah Teâlâ Hazretlerini göremiyecekler-dir...»

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Gerek bu hadîslerle gerekse Kur'ân-i Kerîm'in bâzı âyetleri ile âhirette mü'minlerin Allah Teâlâ'yı göreceklerine istidlal olunmuşdur. Bu husûsda ashâb-ı kiram ile onlardan sonra gelen ulemânın icmâ'ı vardır. Mü'minlerin Allah Teâlâ'yı göreceklerini bildiren hadîsler yirmiden fazla sahâbe-i kiram tarafından rivayet edilmişlerdir ki Ebû Bekir, Alî b. Ebî Tâ'lib, Muâz b. Cebel, îbni Mes'ud, Ebû Mûsâ El-Eş-arî, Ibni Abbâs, îbni Ömer, Huzeyfe, Ebû Ümâme, Ebû Hüreyre, Câbir, Enes, Ammâr b. Yâsir, Zeyd b.. Sabit, Ubâ-detü'bnü Sami t Biteyde, Cünâde ve Fedâ-letü'bnü Ubeyd (Radiyaîlahû anh) bunlar meyânındadır.
Bu bâbda zikredilen hadîslerin ekseriyet İtibârı ile senedleri iyidir,
Mu'tezile, Mürcie ve Hâricîler'in bazıları Allah'ın görülemiyeceğine kaail olmuşlardır. Bunlar bâzı âyetlerin zahirleri ile istidlal etmişlerdir. Ehl-i sünnet ise zikrettiğimiz hadîslerle ve bâzı âyetlerle ihticâcda bulunmuşlardır. Mes'ele kelâm kitaplarında görülebilir.
2- Sabah ve ikindi namazları sair namazlardan daha şereflidirler. Çünkü bu iki namazda peyder pey semâdan inen melekler içtimâ' ederler. Bir de sabah namazı uykunun en tatlı zamanında kılınır. O zaman namaza kalkmak nefse zor gelir. İkindi namazında ise insan yorgun bulunur. Bunlardaki güçlüklere göğüs gererek cemaata devam eden bir kimse sâia namazlara evleviyyetle devam eder.
3- Hattâbî Besûlüllafa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) »in : «Kendinize galebe çaldırmamak elinizden geliyorsa bunu yapın I» buyurmasına bakarak: «Bu iki namaza devam sayesinde Allah'ı görmek me'mûldür.» demişdir.

215- (635) Bize Heddâb b. Hâlid El - Ezdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Cemrete'd Dubai [92], Ebû Bekir'den, o da babasından naklen rivayet etti İd, Resulü İlah (Sallaîîahü Aleyhi ve Settem) :
«Her kim iki serinlik namazını kılarsa; cennete girdi demekdir.» buyurmuşlar.

(...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Seriy rivayet etti. H.
Bize İbni Hırâs dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Asım rivayet etti. Bunlar toptan: Bize Hemmâm bu isnâdla rivayet etti, demişler Ebû Bekir'in nesebini de bildirerek «Ebû Bekir b. Ebî Mûsâ» demişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât» bahsinde tahrîc etmişdir.
İki serinlik namazından murâd sabah ve ikindi namazlarıdır. Kurtubî bir çok ulemânın buna kaail olduklarını; söylemişdir. Bunlara serinlik namazı denilmesi; serin zamanlarda kılındıkları içindir.
Ebû Ubeyde 'den bir rivayete göre serinlik namazlarından murâd: Sabah, ikindi ve akşam'dır. Ancak bu kavil söz götürür. Çünkü ha-dîsde mezkûr namazlar tesniye sıygası ile bildirilmişlerdir. Tesniyenin hassaten ikiye delâlet ettiği ma'lûmdur. Ulemâdan, Ebû Ubeyde'-nin kavline iştirak eden bulunmamışdır.
Kazzâz, Ebû Ubeyde 'nin içtihâdda bulunarak mezkûr iki vaktin büyük fâidelerinden dolayı başkalarından ayrıldığına kaail olduğunu söylemiş ve onun : «Allah Teâlâ Hazretleri, kullarını ilk defa îmâna davet ettiği vakit bu namazı kim kılarsa onu cennete koyacağım bildirmiş; bu hadîsle de akşam namazı ile birlikde, sabah ve ikindi namazlarını da kılanları müjdelemiştir. Bu hâl tâ tsrâ gecesine kadar devam etmiş, o gece nesh edilmişdir...» demek istediğini bildirmişdir. Fakat Ebû Ubeyde 'nin sözü bir kaç vecihden dolayı kabul edilmemişdir.
1) Hadîsin râvîsi Ebû Mûsâ, bu hadîsi islâmın intişârından sonra işitmigdir. Gerek kendisi gerekse sair ashâbı kiram mânânın mezkûr namazları kılan herkese şâmil olduğunu anlamışlardır. Hâlbuki Hz. Ebû Ubeydenin kavline göre mânâ yalnız bu namazları kılanlara mahsûsdur. Bütün îmân edenlere şümulü yokdur. Sonradan nesh edilmiş; îmân eden herkesin cennete gireceği bildirilmişdir.
2) Faziletler yâni sevabına yapılan ibâdetler nesh edilmezler.
3) Hadîs-i şerît bir şart ve cevap cümlesinden ibarettir. Binaenaleyh her kim şartı îfâ ederse meşruta hak kazanır. Çünkü şart kelimesi umum bildiren kelimelerdendir. Burada şart, serinlik namazlarını kılmak; meşrut da cennete girmekdir. Şimdi: Öyle ise serinlik namazlarını kılmayanlar cennete girmiyecek demekdir.» şeklinde bir suâl hatıra gelebilir.
Cevap: Bu mânâ, hadîsin mefhûm-u muhalifinden çıkabilir. Hanefî-ler'e göre mefhûm-u muhalif, hüccet değildir. Bir de hadîs-i şerif de: «Cennete girdi demekdir.» buyurulması yüzde yüz değil ekseriyet îtibâ-rı iledir. Zira ekseriyetle sabah ve ikindi namazlarını kılanlar, namaza münâfî olan münkerât ve fuhşiyâtdan vazgeçerler. Zâten namaz İnsanı bunlardan men'eder.
Bu hadîsden murâd: «Sabah ve ikindi namazlarını kılmaya devam edenler netîce îtibârı ile günün birinde mutlaka cennete gireceklerdir.» mânâsı da olabilir. Cennete girmeyi mezkûr iki namaza tahsîs etmek, onların son.derece şerefli olmalarındandır. Yukarıda da beyân edildiği ve-cihle bu namazlarda melekler de toplanarak hazır bulundukları için, onları cemaatla kılmaya hassaten teşvik ve tergîp buyurulmuşdur.
Buradaki şart cümlesinin cevâbı, esâs îtibârı ile muzâri* dlacakdı yâni : «Her kim serinlik namazlarını kılarsa cennete girer.» denilecekdi. Bu asıldan rücû' ederek şartın cevâbında: «Cennete girdi demekd ir.» buyu-rulması bu işin yüzde yüz olacağını te'kîd içindir.

38- Akşam Namazı Vaktinin Evveli Güneş Kavuştukdan Sonra Girdiği Beyan Babı

216- (636) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim, — ki îbni İsmail'dir.— Yezîd b. Ebî Ubeyd'den[93] o da Seleme-tü'bnü Ekva'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşam namazını, güneş kavuşarak perde arkasına gizlendiği zaman kılarmış.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât- bahsinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Buhârî'nin rivayetinde Hz. Seleme: «Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile akşanı'ı güneş perde arkasına gizlendiği vakit kılardık» demişdir. Bu rivâyetdeki akşamdan murâd, akşam namazıdır. Yine Buhârî'nin rivayetinde güneş zikredilmemiş fakat akşam karinesi ile perde arkasına gizlenenin güneş olduğu anlaşılmışdır.
Hicâb: Perde demekdir. Bâzı ulemânın beyânına göre güneşin hicabından murâd: onun ziyâsıdır. Bu takdirde güneşin perde arkasına gizlenmesi : kendi cirmi ile ziyasının görünmez olması yâni batmasıdır.
Bu hadîs akşam namazının vakti girer girmez hemen kılınacağına delildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in akşam namazını şafağın kaybolmasına yakın kıldığını bildiren hadîs mezkûr namazı o vakitde kılmanın da caiz olduğunu beyân için olsa gerektir.

Akşam namazı vaktinin sonu hususundaki ihtilâfı az sonra göreceğiz.

217- (637) Bize Muhammet! b. Mihrân Er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâî rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'n - Necâşî[94] rivayet etti. Dedi ki: Ben Bâfi' b. Ha-dîc'i şöyle derken işittim: «Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile birlikde akşam namazını kılardık. Bizden birimiz namazdan çıkbkdan sonra okunun düştüğü yerleri iyice görürdü.»

(...) Bize tshâk b. İbrahim El - Hanzali rivayet etti. (Dedi ki) : Ebu Şuayb b. tshâk Ed-Dimaşkî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Evsftî rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'n-Necâşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Rftfi' b. Hadîc rivayet etti: «Biz akşam namazını kılardık...» diyerek yukarld hadîs gibi rivâyetde bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Sala t» bahsinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce dahî namaz bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîs muhtelif lâfızlarla rivayet edilmişdir. Ebû Dâvûd 'un, Enes (RadiyallahÛ anh) 'dan tahrîc ettiği rivâyetde: «Biz akşam namazını kılar sonra ok atardık. Her birimiz attığı okun yerini görürdü.» denilmiş; Kâ'd b. Mâlik rivayetinde: «Peygamfcer (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) akşam namazını kıldırır; spnra cemâat Benî Seleme kabilesinin oturduğu yerdeki ailelerinin nezdine dönerler ve hâlâ atılan okun düştüğü yerleri görürlerdi.» buyurulmuşdur. Ebû Hatim bu rivayet hakkında: «Sahîh olan, mürseldir.» demişdir.
İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği Câbir hadişinde: «Biz, Benî Seleme'ye gelir hâlâ atılan okların yerini görürdük.» denilmektedir. Nesâî 'nin sahîh bir senedle lîslem kabilesine mensub bir zâtdan tahrîc ettiği rivâyetde şöyle denilmektedir: «Biz Peygamber* (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile birlikde akşam namazını kılar; sonra tâ Medine'nin kenarındaki evlerimize dönerdik. Sonra ok atar ve oklarımızın düştüğü yerleri görürdük.»
Bu hadîsi Taberânî «El- Mu'cemü'l - Kebîr»inde, Zeyd b. Hâlid (RadiyallahÛ anh) 'dan şu lâfızlarla tahrîc etmişdir: «Biz Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde akşam namazını kılardık; sonra namazdan çıkar; çarşıya gelir ve hâlâ atılan okların düştüğü yerleri görürdük.»

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Bu hadis Peygamber (Sailailahü A leyhi ve Sellem)'in akşam namazını güneş batar batmaz hemen kıldığına delildir. Cumhûru ulemânın mezhebi de budur. Tâvûs, Atâ' ve Vehb b, Münebbih akşam namazının vakti yıldızların doğması ile girdiğine kaaildirler. Delilleri Ebû Basrate'l- Gıyârı (Radtyallahû anh) hadîsidir. Mezkûr hadisde:
«İkindiden sonra tâ şâhid doğuncaya kadar başka namaz yokdur; şâ-htd de yıldızdır.» denilmektedir. «Şâhid de yıldızdır.» sözü râvînin te'-vîlidir. Hadîsin metninden değildir. Hâlbuki Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in akşam namazını güneş kavuştukdan sonra derhâl küardı-ğını bildiren hadîsler tevatür derecesini bulmuşlardır.
2- Akşam namazının şafak kaybolmasına yakın kılındığını gösteren hadîsler, o zamana kadar geciktirmenin caiz olduğunu beyân ederler.
3- Akşam namazının ne zaman çıktığı ihtilaflıdır.
Sevrî ile îbni Ebî Leylâ, Tâvûs, Mekhûl, Hasen b. Hayy, Evzâî, îmam Mâlik, îmam Şafiî, îmam Ahmed b. Hanbel, îshâk, ve Dâvûd-u Zahir î 'ye göre şafak kayboldumu, akşam namazının vakti çıkar. Şafak'-dan murâd: Ufuktaki kızıllıkdır.
Hanef İlerden îmam Ebû Yûsuf ile îmam Muhammed'in kavilleri de budur.
Ömer b. Abdilâzîz, Abdullah b. Mübarek, bir rivâyetde Evzâî, bir rivâyetde İmam Mâlik ve Hanefîler'-den İmam Züfer, ufuktaki beyaz şafak kaybolmadıkça akşam namazının vakti çıkmadığına kaaildirler. Bu kavil Hz. Ebû Bekir, Aişe, Ebû Hüreyre, Muâz.b. Cebel, Übeyy b. Kâ'b ve Abdullah b. Zübeyr (Radtyallahû anhûm) ha-zerâtından rivayet olunmuşdur. tmam A'zam ile Ebû Sevr ve başkalarının mezhepleri de budur.
Îbnü'l-Münzir, İmam Mâlik ile îmam Şafiî ve Evzâî 'nin: «Akşam namazının bir tek vakti vardır, o da güneş kavuştuktan sonradır.» dediklerini rivayet eder.

39- Yatsının Vakti ve Yatsı Namazını Geciktirme Babı

218- (638) Bize Amr b. Sevvâd El-Âmiri ile HarmeletÜ'bnü Yahya rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi; ona da İbni Şihâb haber vermiş. Demiş ki: Bana Ur-vetü'bnü Zübeyr haber verdi, ki Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) 'in zevcesi Âişe şöyle demiş :
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) gecelerden bir gece yatsı namazını karanlık basıncaya kadar geciktirdi. Ateme denilen namaz işte budur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o gece hücresinden erken) çıkmadı. Nihayet Ömerü'bnü'l - Hattâb: Kadınlarla çocuklar uyudu; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Namaza) çıktı. Ve mescİddekilerin yanına varınca, onlara:
«Bu namazı sizden başka yeryüzünde yaşıyanlann hiç biri bsklemez.» buyurdular. Bu (söylediklerim) islâmiyet henüz insanlar arasında yayıl-mazdan evveldi.»
Harmele, kendi rivayetinde şunu ziyâde eyledi: «tbni ŞİhâB dedi ki: Bana anlatıldığına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Resûlül-lâha namaz hususunda ısrar etmeye hakkınız yokdu.» buyurmuş. Bunu Ömerü'bnü'l - Hattâb seslendiği vakit söylemiş.

(...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden, o da Ukayl'den, o da İbni Şihâb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ama Zührî'nin: -Bana anlatıldığına göre.» dediğini ve ondan sonraki sözlerini söylemedi.

219- (...) Bana tshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Hatim, ikisi birden Muhammed b. Bekr'den rivayet ettiler. H.
Bana Hârûn b. Abdillâh dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. H.
Bana Haccâc b. Şâir ile Muhammed b. Râfi' de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzak rivayet etti. Hepsinin lâfızları birbirine yakındır. Bu râviler toptan: Bize tbni Cüreyc rivayet etti; demişler, tbni C üre ye demiş ki: Bana Mugîratü'bnü Hakim, Ümmü Külsüm binti Ebî Bekir'den[95] naklen haber verdi. Ümmü Külsüm de, Mugîra'ya, Aişe'den naklen haber vermiş. Aişe şöyle demiş: «Bir gece Peygamber (Sallaflahü Aleyhi veSettem) yatsı namazını gecenin geç vakitlerine geciktirdi. O derecede ki gecenin çoğu gitti ve mescide gelenler uyudu. Sonra (mescide) çıkarak namazı kıldırdı ve:
«Bu namazın vakti işte budur. (Ama) ümmetime meşakkat vermiş olmasam I» buyurdu.
Abdürrezzâk'ın rivayetinde:

«Bu vakit ümmetime zor gelmese!» ifâdesi vardır.
Bu hadîsi Buharı «Mevâkitü's - Salât» bahsinin bir - iki yerinde tahrîc etmişdir.
Ateme: Gecikmek, gece karanlığı ve gecenin ilk üçte biri mânâlarına gelir. Bu mânâlara bakarak yatsı namazına da «Salâtü'l - Ateme» denilmişdir îbni Seyyide'ye göre Ateme; gecenin şafak kaybolduktan sonra gelen ilk üçte biridir. Bâzıları yatsı namazından sonra gelen vakte ateme denildiğini söylemişlerdir. Bir takımları Ateme'den mu-râd, gecenin bakiyyesi; demek olduğunu söylerler.
El - Musannef» de rivayet edildiğine göre Meymûn b. Mihrân : «Abdullah b. Ömer'e, yatsıya ilk defa ateme adını veren kimdir?, dedim. «Şeytandır... cevâbını verdi» demişdir.
tslâmın intişârından murâd: Medine'den başka yerlere yayılmasıdır. O yerlere islâmiyet, Mekke'nin fethinden sonra yayılmışdır.
Kadınlarla çocuklardan murâd: Evlerinde uyuyanlar değil; mescide gelmiş olanlardır. Hassaten bunların zikredilmesi uykuya sabredemiye-cekleri, bir de şefkat ve merhamete daha lâyık oldukları içindir.
Resûlüllah (Sallatîahü Aleyhi ve Sellem) in :
«Bu namazı sizden başka yeryüzünde yasıyanlann hiç biri beklemez.» buyurması, yâ o gün Medine'den başka hiç bir yerde namaz kıbnmadıgı içindir. Yahut başka milletlerin dînlerinde o vakitde namaz bulunmadığmdandır.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hz. Âişe'nin: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecelerden bir gece yatsı namazını geç kıldırdı.» demesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ekseriyetle yatsıyı vaktinin evvelinde kıldığına delîl-dir. Ulemâ yatsının vakti girer girmez mi yoksa sonra mı kılınması efdal olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Her iki kavi1 de Selef-i sâlihin hazerâtı ile îmam Şafiî ve İmam Mâlik 'den rivayet olunmuşdur. «Yatsıyı geç kılmak efdaldır.» diyenler, babımız hadîsleri ile istidlal ederler. Vakti girer girmez kılınmasını efdal görenler, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ekseriyetle onu bu zamanda kılmasıyla istidlal ederler ve: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) caiz olduğunu, göstermek için bazen yatsıyı geç kıldırmışdır. Yahut meşgul veya ma'zûr bulunduğu için gecik-mişdir.» derler.
Bu hadîslerde mevzû-u bahîs olan geciktirmeden murâd: yatsıyı ihtiyarî vaktinde kılmakdır. Yatsının ihtiyari vakti bâzılarına göre gecenin yarısı, diğer bâzılarına göre ise gecenin üçte biridir.
Yatsı namazının gece yarısından sonra kılınması efdal olduğunu söy-liyen hiç bir âlim yokdur. îmam A'zam'a göre yaz günlerinde yatsıyı vaktin evvelinde, sair zamanlarda ise sonunda kılmak efdaldir.
2- Yatsı namazından önce uyumak caizdir. Ancak buradaki uykudan murâd, bir müddet istirahat için; yatarak uyumak değil, yatsıyı beklerken uyuklamakdır.
Nevevî diyor ki: «Bu uyku abdesti bozmayan uykuya hamledil-mişdir, ki o da mak'adını yere döşeyerek oturan kimsenin uyumasıdır. Hadîs-i şerif bu şekil uykunun abdesti bozmadığına delildir. Ekseri ulemânın kavli de budur...»
3- Hadîs-i şerif yatsı namazının faziletine delildir.
4- îmam evinde bulunuyorsa, namaz vaktinin geldiğini kendisine bildirerek mescide çıkmasını söylemek caizdir.
5- Bu hadîs, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lütf-u keremine ve tevâzu'una delildir. Çünkü Hz. Ömer'in seslenmesine karşı ona bir şey dememişdir.
6- Hükümdar ve âlim arkadaşlarının yanma gelmekte gecikir yahut arkadaşlarına güç gelecek bir şey yaparlarsa onlardan özür dilemeleri müstehab olur.

220- (639) Bana Züheyr b. Harb ile tshâk b. İbrahim rivayet ettiler, tshâfc (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Züheyr: Bize Cerîr, Mansûr'-dan, o da Hakem'den, o da Nâfı'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti; dedi. Abdullah şöyle demiş: Bir akşam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yatsı namazı için bekledik durduk. Derken gecenin üçte biri gittiği zaman yahut daha sonra yanımıza çıktı. Kendisini ailesi hususunda bir şeymi yoksa daha başka bir şeymi meşgul etti bilmiyoruz. Yanımıza çıktığı zaman:
«Gerçekten siz öyle bir namaz bekliyorsunuz ki, onu sizden başka hiç bir dîn ehli beklemez; eğer ümmetime ağır gelmeseydi, onlara (yatsıyı) mutlaka bu saatde kıldırırdım.» buyurdular. Sonra müezzine emretti, o da namaza ikaamet getirdi ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) namazı kıldırdı.

221- (...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Nâfi' haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ömer rivayet! etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece yatsı namazından alıkonularak, onu geciktirdi. Hattâ biz mescidde uyuduk. Sonra uyandık, sonra yine uyuduk sonra uyandık. Nihayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza çıktı ve:
«Bu gece yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen hiç bir kimse yolcdur.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Kitâbü't-Tahâre» de muhtelif râvÜerden tahrîc etmişlerdir.
Nesâî'nin rivayetinde:
«Ömer (Radiyalkthû anh) kalkarak: Namaza Yâ Resûlallâh! Kadınlarla çocuklar uyudu., diye seslendi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başından su damlayarak çıktı ve:
«Hakîkaten vakit budur. Ümmetime meşakkat vereceğimi bilmesem onlara yatsıyı bu saatde kıldınrdımL» buyurdular. İfâdesi varadır. Şu hâlde Hz. Âişe hadîsi ile bu hadîsin aynı vak'aya âid olmaları muhtemeldir. Mâmâfîh vak'alann başka başka olmaları da caizdir. Hadîsler birbirini tefsir ettiğine göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gecikme esnasında yıkanmakla meşgul olduğu anlaşılıyor.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Fazla uykusu gelen bir kimsenin yatası namazını kılmazdan önce uyuması mübahdır.
2- Yatsı namazı faziletli bir namazdır.
3- İmama namaz vakti geldiğini hatırlatmak caizdir.
4- Kadınlarla çocukların cemaata gelmeleri caizdir.
5- Oturan bir kimsenin mak'adını yere sererek uyuması abdesti bozmaz. Babımızın hadîsleri bu mânâya hamlolunurlar. Ekseri ulemânın kavilleri de budur.
6- Bu hadîs: «Uykunun azı da, çoğu da hadesdir: Abdesti bozar.» diyen Müzenî'nin aleyhin edelîldir. Çünkü ashâb-ı kirâm'ın az veya çok

her uykunun abdesti bozduğunu bildikleri hâlde abdest tazelemeden namaz kılmalarına imkân yokdur. Bilâkis bu şekildeki uykunun abdesti bozmadığını bilirlermiş ki abdest tazelemeden namazlarını kılmışlardır.
Ulemâ uykunun, abdesti bozup bozmiyacağında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre uyku mutlak sûretde abdesti bozmaz. Bu kavil ashâb-ı ki-râm'dan Hz. Ebû Müsel Eş'arî ile Tâbiîn'den Saîd b. El-Müseyyeb, Ebû Miclez, Humeyd-i A'rac ve Şu'be'den naklolunmuşdur.
Diğer bâzılarına göre uyku mutlak sûretde abdesti bozar. Hasan-ı Basrî, Müzenî, Ebû Ubeyd, Kaasim b. Se1lâm ve îshâk b. Râhuye 'nir mezhepleri budur. Bu kavil garip olmak üzere Şafiî 'den de rivayet edilmişdir. îbni Münzir: «Ben de buna kaailim.» demişdir. tbni Abbâs ile Ebû Hüreyre (Raâiyallahû anhûma) 'dan dahî bu mânâda sözler rivayet edilmişdir.
Bir takım ulemâya göre çok uyku mutlak sûretde abdesti bozarsa da az uyku biç bir sûretde abdesti bozmaz. Zührî ile Rabîa, Evzâî, Mâlik; bir rivâyetde İmam Ahmed b. H anbe1'in mezhepleri budur. Diğer bir takım ulemâ ise: «Namaz kılan bir kimse hey'etinde yâni rüku', Secde, kıyam ve oturuş hâllerinden birinde uyumak abdesti bozmaz» demişlerdir. Bu hâllerden birinde uyuyan bir kimsenin namaz içinde veya namaz dışında olması hükmen müsavidir. Yaslanarak yahut sırtüstü yatarak uyumak abdesti bozar. İmam A'zam ile Dâvûd-u Zahirî *nin mezhepleri de budur. Bu mezhep ga-rîp bir kavil olmak üzere îmam Şâfiî'den de rivayet olunur.
Bir kısım ulemânın mezheplerine göre yalnız rükû' ve sücûd hâlindeki uyku abdesti bozar. Bu kavil İmam Ahmed b. Hanbel'-den dahî rivayet olunmuşdur.
îmam Şâfiîye göre mak'adını yere döşeyerek oturan kimsenin uykusundan başka az olsun, çok olsun namaz içinde veya dışında her uyku abdesti bozar.
Bâzıları: «Namaz içinde ne hâlde olursa olsun uyumak abdesti bozmaz. Fakat namaz dışındaki uyku abdesti bozar.» demişlerdir. Bu kavil zayıf olmak üzere İmam Şâfiî'den de rivayet olunur.

222- (640) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' E1-Abdi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz b. Esed E1 - Ammi rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Hammâd b. Seleme, Sâbit'den naklen rivayet etti ki kendileri, Enes'e, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) in yüzüğünü sormuşlar, Enes: Bir gece Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yatsıyı gecenin yarısına yahut gecenin yarısı hemen hemen geçmek üzere bulunduğu âna kadar geciktirdi. Sonra gelerek:
«Şüphesiz ki halk namazlarını kılmışlar ve uyumuşlardır. Sizler ise namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız!» buyurdu. Enes: Gümüşten ma'mûl yüzüğünün pırıltısını hâlâ görür gibiyim; demiş ve küçük parmağı ile işaret ederek sol elinin parmağını kaldırmış.

223- (...) Bana Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Zeyd Saîd b. Rabî[96] rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Kurratü'bnü HâlİÎd Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'd en naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: «Bir gece Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'i bekledik. O derecede ki gecenin yarışma yakın bir vakit oldu. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek namazı kıldırdı. Arkasından yüzünü bize çevirdi; Elindeki gümüş yüzüğün pırıltısını hâlâ görür gibiyim.»

(...) Bana Abdullah b. Sabbâh El-Attâr [97] da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullâh b. Abdilmecîd El - Hanefî [98] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurra bu isnâdla rivayet etti. Ama: «Sonra yüzünü bize çevirdi.» cümlesini anmadı.
Bu hadîs-i Buhârî «Kitâbiri - Libâs» ve «Kitâbü's - Salât» da tahrîc etmişdir.
Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sîzler ise namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız.» sözü bir teş-bîhdir.
«Siz namazı beklediğiniz müddetçe namazın içinde gibisiniz.» mânâsım ifâde eder.
Hz. Enes'in küçük parmağı ile işaret ederek sol elinin parmağını kaldırması yüzüğün Resûlüllah (SallcUlahü Aleyhi ve Sellem)'m sol elinin küçük parmağında olduğunu göstermek içindir; ve parmağını kaldırarak yüzüğün yerini gösteren Hz. Enes (Radiyalîahû anh) 'dır.
Enes hadîsinin ikinci rivâyetindeki kelimesi bâzı esâs nüshalarda şeklinde rivayet edilmişdir. Bunların ikisi de doğrudur. kelimesi merfû okunduğu takdirde «Kâne» fiili tam; mansûb okunduğu takdirde nakıs kullanılmış olur. Ve cümle yânî «Zaman yakın idi.» mânâsında takdir olunur.
Bu hadîs gümüş yüzük takınmanın caiz olduğuna delildir. Bu hususta icmâ-ı ümmet de vardır.

224- (641) Bize Ebû Âmir El - Eş'arî ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o d EbÛ Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ şöyle demiş: Ben ve gemide benimle beraber gelen arkadaşlarım Buthân sahasına inmişdik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de bulunuyordu. Her gece yatsı namazı zamanında arkadaşlardan bir kaç kişi nevbetle Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'in. yanına gidiyorlardı. (Bir defasında) arkadaşlarımla ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kendine âid bir işle biraz meşgul bulduk, hattâ namazı gecenin yarısı oluncaya kadar geciktirdi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkarak cemaata namazı kıldırdı. Namazını bitirdikden sonra yanındakilere:
«Ağır olun! Sizlere bildiriyorum. Müjdeler olsun ki, insanlar içinde sizden başka bu saatte namaz kılan hiç bir kimsenin bulunmaması Allah'ın size olan nİ'm eti er inden biridir.» Yahut: «Bu saatde sizden başka hiç bir kimse namaz (almamıştır.» buyurdu.
Bâvîler «Bu iki cümlenin hangisini söylediğini kestiremiyoruz» dediler.
Ebû Mûsâ demiş ki: «Bunun üzerine biz de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den dinlediklerimize sevinerek yerimize döndük.
Bu hadîsi Buharı -Nevâkîtü's - Salât» bahsinde tahrîc etmişdir. Onu Ebû Dâvûd, Nesâî, imam Ahmed b. Hanbel, İbni Huzeyme ve başkaları Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû arttı) 'dan tahrîc etmişlerdir. Hadîsin o rivayetteki metni şöyledir :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde akşam namazını kıldık; ama yatsı için gecenin aşağı yukarı yarısı geçmeden yanımıza çıkmadı. (Yanımıza geldiği vakit) :
«Şüphesiz ki insanlar namazlarını kıldılar; yataklarına yattılar, sizler ise namazı beklediğiniz müddetçe elbette namazda olmakda dâimsiniz. Eğer zâıflerin za'fı, hastaların hastalığı, hacet sahiplerinin ihtiyâcı olmasaydı ben, bu namazı mutlaka gecenin yarısına te'hîr ederdim!, buyurdular.
.Bu hadîsi İbni Mâce yine Ebû Saîd (Radiyallahûanh) dan şu lâfızlarla tahrîc etmişdir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşam namazını kıldırdı. Sonra gecenin yarısı oluncaya kadar (mescide) çıkmadı. Sonra çıkarak cemaata namazı kıldırdı; ve:
«Eğer zayıflarla hastalar olmasaydı ben, bu namazı gece yarısına te'hîr etmek isterdim; buyurdu.»
Tirmîzî dahî bu mânâda bir hadîsi Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet etmişdir.
Bakî': Geniş yer, sâhâ; demekdir. Ağaçlı olması yahut hiç olmassa içinde ağaç kütükleri bulunması şarttır.
Buthân'ın, Medine'de bir vâdî olduğunu yukarıda görmüşdük.

Bu hadîsde ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne ile meşgul olduğu bildirilmemiş yalnız: «Kendine âid bir işle biraz meşgul bulduk» denilmişdir. Taberânî 'nin «Mu'cem»inde sahih bir rivayetle Hz. Câbir'den nakledildiğine göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o anda ordu techîzi ile meşgul imiş.
Hadîsin râvîsi Ebû Müse'l-Eş'ar î (Radiyallahû anh) aslen Yemenlidir. Eş'arîler kabilesine mensûbdur. Bu kabile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zuhurunu Yemende işitmişler, içlerinden Ebû Mûse'l-Eş'arî elliüç kişi ile birlikde Medine'ye hicrete karar vermişler ve bir gemiye binerek yola çıkmışlar. Denizde fırtınaya tutularak Habeşistan sahillerine sığınmışlar. Orada yedi sene kalmışlar. Bu esnada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası oğlu Ca'fer b. Ebî Tâlib ile buluşmuşlardır. Hz. Ca'fer, onlara kendisi ile bir cemaatın ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından Habeşistan'a gönderildiğini söylemiş; ve bir kaç zaman için onların da Habeşistan'da kalmalarını teklif etmiş. Onlar da bunu kabul ederek Habeşistan'a inmişler. Nihayet hepsi birlikde Medine yolunu tutmuşlar. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "i Heyber'in fethi esnasında görmüşler. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem Ca'fer (Radiyallahû anh) 'm hem de Ebû Mûsâ 'nın kaafilelerine ganimet mallarından hisseler ayırmış; kendilerini taltif etmişdir. Eş'arîler, Medine'ye geldiklerinde Buthân vadisi sahasına inmişlerdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Yatsı namazından sonra konuşmak caizdir.
2- İmam, cemâatde yatsı namazını bekleyecek takat olduğunu görürse bekleme faziletine ermeleri için namazı biraz geç kıldırabüir. Çünkü namazı bekleyen kimse, namazda sayılır.
îbni Battal: «Bu gün bizim imamlarımıza bunu yapmak caiz değildir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) imamlara namazı hafif kıldırmalarını emrederek :
«Şüphesiz kî cemâatin içinde zayıflar, hastalar ve ihtiyâç sahipleri vardır.» buyurunca namazı beklemek suretiyle işi uzatmayı terk etmek evlâ olmuşdur.» diyor.
îmam Mâlik tahfif için yatsıyı vakti girer girmez hemen kıldırmanın efdal olduğunu söylemişdir.
tbni Kudâme: «Yalnız kılan için ve bir de geciktirmeye razı olan cemâat için te'hîr müstehabdır.» demişdir.
Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ye Sellem)'in yatsıyı meşguliyet sebebi ile bir iki defa geç kıldırdığı rivayet edilmişdir.
Hanefîler'e göre cemâat neşâtsız veya tembel olursa yatsıyı vaktinin evvelinde kıldırmak; neşâth olurlarsa geciktirmek müstehabdır.
3- Her işde vakaar ve teenni ile hareket etmek matlûbdur.
4- Sevinçli bir haberi müjdelemek mendûbdur. Çünkü bunda mümininin kalbini ferahlatmak vardır.

225- (642) Bize Muhammed b. Bâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. Ded ki: Atâ'ya: «Lisanların a teme dedikleri yatsıyı gerek imam gerekse yalnız olarak ne zaman kılmamı dilersin?» dedim. Atâ' şunları söyledi:
— Ben, İbni Abbâs'ı şöyle derken işittim: Nebiyyullah (Sallailahii Aleyhi ve SeÎîem) bir akşam yatsıyı geç kıldırdı. O derecede ki cemâatdan bâzıları uyuyup uyandılar ve tekrar uyudular uyandılar. Bunun üzerine Ömerü'bnül - Hattâb ayağa kalkarak: (Namaza!..) diye seslendi. Atâ' dedi ki: İbni Abbâs: «Derken Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı. Başından su damladığını ve elini başının yarısına koyarak geldiğini şimdi görüyor gibiyim, Resûlüllah (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer ümmetime meşakkat vermese kendilerine yatsıyı hep böyle kılmalarını emrederdim I.. buyurdular dedi.
İbni Cüreyc demiş ki: Atâ'dan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elini başına nasıl koyduğunu, îbni Abbâs'in haber verdiği gibi tesbît etmesini istedim. Atâ', bana parmaklarını biraz araladıktan sonra, parmak uçlarını başının tepesine koydu; sonra onları yatırdı. Ve öylece başının üzerinde gezdirdi. Hatta baş parmağı yüz tarafından kulağının kenarına dokundu. Sonra şakaklarına ve sakalının kenarına gezdirdi. Hiç bir yerini az veya çok değil hep bu karar mesh etti,
Atâ'ya: «Sana o akşam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yatsıyı ne kadar geciktirdiği söylendi?» dedim.
— Bilmiyorum, dedi.
Atâ' demiş ki: Benim için imam da olsam yalnız da kılsam yatsıyı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o gece kıldığı gibi geç kılmak daha mu'teberdir. Eğer yalnız kıldığın hâlde sana yahut cemaata imam olduğun hâlde cemaata bu ağır geliyorsa o hâlde ne acele ne de geç olmaksızın ortada kıl!»
Bu hadîsin bir kısmı az yukarıda .(221) numaralı îbni Ömer rivayetinde geçti. Orada Müslim 'den başka onu kimlerin tahrîc ettiğini ve hükümlerini gördük. Burada yalnız şunu ilâve edelim ki hadîsin Buhârî'deki şekli de bir iki cümle noksanlığı ile tamamen buradaki gibidir.
Bu rivâyetde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaza çıkmazdan önce yıkandığına işaret edilmektedir.
Kirmânî, râvî Atâ'nın, Ata' b. Yesâr mı yoksa Ata' b. Ebî Kabâh mı olduğunda tereddüt etmişdir. Zîrâ bunların ikisi de İbni Abbâs (Radiyalîahû anh) 'dan hadîs rivayet etmişlerdir. Bâzıları Kirmânî 'yi kasdederek: « Atâ'nın, îbni Yesâr olduğunu söyliyenler vehme kapümışdır.» demişlerdir. Fakat Kirmânî buradaki râvînin yüzde yüz Atâ'b. Yesâr olduğunu iddia etmemiş; zahiren Atâ1 b. Yesâr olduğunu, Atâ' b. Ebî Rabâh olması ihtimâli de bulunduğunu söylemişdir.
cümlesini bâzıları «Yavaş da davranmıyor; acele de etmiyordu.» şeklinde tefsir etmişlerdir.

226- (643) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ebû, Bekir b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı; ötekiler ise: Bize Ebû'l - Ahvas, Simâk'dan, o da Câbir b. Semura'-dan naklen rivayet etti; dediler. Câbir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını te'hîr ederdi.» demiş.

227- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Avâne, Simâk'dan, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün namazları aşağı yukarı sizin namazınız gibi kılardı. Yalnız yatsı namazını sizin kıldığınızdan biraz sonraya geciktirirdi. Namazı hafif kıldırırdı.»
Ebû Kâmil'in rivayetinde: «Hafif tutardı...» denilmişdîr.

228- (644) Bana Züheyr b. Harb ile İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, İbni Ebû Lebîb'den, o da Ebû Seleme'den, o daAfadullâh b. Ömer'den .naklen rivayet etti. Abdullah (Öyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selle m) "ı: «Sakın Bedeviler (şu) namazınızın ismi hususunda sîze galebe çalmasınlar! Dikkat edin! Bu namaz yatsıdır. Bedeviler develer sebebiyle

yatsıyı gecenin karanlığına bırakırlar (da onun için ona ateme adı verirler.) > buyururken işittim.

229- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedim ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Abdullah b. Ebî Lebîd-den, o da Ebû Selemete'bni Abdirrahmân'dan, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sakın Bedeviler yatsı namazınızın İsmi hususunda size galebe çalmasınlar! Zîra o namaz Allah'ın Kitabında ışâ' (diye anılmış) dır. Bu namaz develeri sağmakla meşgul olurken karanlığa kalır (da onun için Bedeviler ona ateme derler). » buyurdular.
Yukarki rivayetler dahî yatsı namazını geç kılmanın efdal olduğuna delildirler. Son iki rivâyetde yatsıya «Ateme» değil «Işâ» denilmesinin efdal olduğu beyân edilmektedir. Anlaşılıyor ki çölde yaşıyan Bedeviler develerini sağmakla uğraşırken yatsıyı geciktirirler ve karanlığa geciktirme mânâsından alarak ona ateme derlermiş.
Akşam namazına «ışâ'» yahut ışâ-ı evvel, yatsıya «ateme» yahut işâ-ı âhire ve bunların ikisine birden «ışâeyn» demek araplar arasında âdetti Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashâb-ı kiramı da bu
kelimeleri kullanmışlardır. Binaenaleyh hadîsdeki nehiy tahrîm için değil tenzih içindir.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's-Salât» bahsinde tahrîc etmişdir. Buhârî'deki lâfzı:
«Sakın Bedeviler akşam namazınızın ismi hususunda size galebe çalmasın! Bedeviler aksam namazına ışâ' derler.» şeklindedir.
cümlesinin mânâsı hakkında ihtilâf edilmişdir. Ezherî'ye göre :
«Sakın sizi aldatmasın!» demekdir. Hadîsden murâd da: «Bedevilerin bu işi sizi aldatıp da namazınızı temhir etmeyin, onu vakti geldiği gibi kılın!» demekdir.
Işâ': Gece karanlığının evvelidir. Ve şafağın kaybolmasından başlar. Akşam namazına da ışâ' denilirse iki namaz biribirine karışarak maksad anlaşılmaz. Bu husustaki kerahet akşam namazın bedevilerin verdiği ismi kullanmaktadır.
Kurtubî hadîsdeki nehyin Allah Teâlâ'nın verdiği isimden dönülmemek için vârid olduğunu söylemişdir. Ona göre buradaki nehy'den murâd tahrîm değil; evlâ olana irşâddır. Yoksa Bedevilerin taktığı ismi kullanmak caizdir. Nitekim ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde yatsıya -Ateme» demiş; bu suretle onun kullanılabileceğini isbât etmişdir. Hz. Ebû Bekir ile îbni Abbâs (Radtyallahû anhûm) 'ün dahî yatsıya ateme denilmesini mubah gördükleri rivayet olunur.
Tıybî'nin beyânına göre: cGalebenin mânâsı gasp etmek veya elinden zorla almak.» demekdir. Buna göre hadîsden murâd: «Bedevilerin akşam namazına ışâ', yatsıya da ateme demelerini kabul etmeyin! Zîra bedeviler yatsı namazına Allah'ın vermiş olduğu ismi gasp ederler.» demek olur.
Bir takımları da galebenin üstün gelmek mânâsına olduğunu söylemişlerdir.
Nevevîye göre bâzı hadîslerde yatsıya ateme denilmesi yâ bunun caiz olduğunu bildirmek içindir yahut ışâ' kelimesini bilmeyen bir kimseye, onu anlatmak için ateme kelimesini kullanmışdır. Çünkü ateme arap-larca daha meşhurdu. Onlar akşam namazına ışâ' derlerdi. Nitekim Bn-hârî'nin rivayetinde bu cihet tasrîh edilmişdir.

40- Sabah Namazını Vaktinin Evvelinde, —ki Bu Alaca Karanlıktır— Erken Kılmanın Müstehab Oluşu ve Sabah Namazında Kıraatin Mikdarını Beyan Babı

230- (645) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Amrü'n - Nâkıd ve Zü-heyr b. Harb topdan Süfyân b. Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr dedi ki Bize Süfyân b. Uyenen, Zührî'den, o da Urve'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti ki, mü'min kadınlar sabah namazını Peygamber (Saüailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde kılar; sonra çarşaflarına bürünerek evlerine dönerler, onları kimse tanımazmış.

231- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da tbni Şihâb haber vermiş. Demiş ki: Bana Urvetü'bnü Zübeyr haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in zevcesi Âişe şöyle demiş: «Gerçekten mü'min kadınlardan bâzıları çarşaflarına sarınarak Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sabah namazına gelirlerdi. Sonra evlerine dönerler (fakat) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı alaca karanlıkda kıldırdığı İçin tanınmazlardı.»

232- (...) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî ile tshâk b. Mûse'I - Ensârî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ma'n, Mâlik'den, o da Yahya h Saîd'den, o da Amre'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş: «Re^ sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazmı kılardı da kadınlar Çarşaflarına sarınarak dağılırlar; alaca karanlıkdan dolayı tanınmazlardı.»
Ensârî kendi rivayetinde mütelleffifât» tâbirini kullandı.
Bu hadîsi Buharı (194-256) «Namaz» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd (202-275), Tirmizî (209-279), Nesâî (215-303) ve İbni Mâce (209 - 273) dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Müteleffiât; tâbiri «Mü teleffif ât» şeklinde de rivayet edilmişdir. Ekseri rivayetler müteleffiât kelimesi ile vârid olmuşlardır. Her iki kelimenin mânâları «Bürünerek» demekse de aralarında fark vardır.
Esmaî'nin beyânına göre, müteleffiât: Hiç bir tarafı görünmemek şartı ile âdeta çul ile sarınır gibi sarınanlardır.
Bâzılarına göre kadınların bu şekilde sarındıkları örtüye «Lifâ» derler.
-El-Muvatta» şerhinde şöyle denilmişdir: «Teleffu': Elbiseyi başın üzerine koyarak; onunla sarınmakdır. tltifâ'; ancak başı Örtmekle olur. (İltifâ', istimal gibidir, yânî gelişi güzel sannmakdan ibarettir.) deyenler hatâ etmişdir. Teleffüf ise başını örtmekle olduğu gibi açmakla da tehak-kuk eder.»
Mirt: Kazzâz'in beyânına göre çarşaf demekdir. Bâzıları mırt'ın ipek, yün veya ketenden yapma bir örtü olduğunu söylerler.
Bir takımları, bunun yeşil elbise demek olduğunu; diğerleri de siyah kıl'dan yapma elbise olduğunu söylemişlerdir.
Mırt'ın çizgili elbiseler demek olduğunu söyleyenler hattâ gömleğe mırt denildiğini ileri sürenler de olmuştur. Bunu kadınların giymediği söylenirse de «El - Muvatta» şârihi Abdülmelik: «Mırt ince yünden yapılmış dört köşeli hafif elbisedir. O zamanın kadınları bununla ör-tünürlerdi.» demişdir.
Kadınların tanınmaması yâ karanlık devam ettiği için yahut sımsıkı sarınıp büründüklerindendir.
Aynî bu cümleyi îzâh ederken: «En iyisi onların kadın mı, erkek mi olduklarını kimse tanımaz. Görenlerin gözüne yalnız bir karaltı görünürdü; demekdir,» şeklinde mutâlea beyân etmişdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Kadının sarınıp bürünmek şartı ile bir elbise içinde namaz kılması caizdir. Vâkıâ hadîsde bahsi geçen kadınların bürgülerinin altında başka elbise olup olmadığı zikredilmemişdir. Başka elbise bulunması da caizdir. Fakat başka elbiseleri bulunmaması" esâsdır. Bu mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
İbni Battal (- 444): «Ulem? kadının kaç elbise içinde namaz kılacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî'ye göre kadın bir gömlek ile bir baş örtüsüne sarınarak namazını kılar.
Atâ': «Kadın üç elbise yâni entari, fûta ve baş örtüsü içinde namaz kılar» demiş; îbni Şîrîn bunlara bir de çarşafı ilâve ederek dört elbise içinde namaz kılması gerektiğini söylemişdir.
îbnü'l - Münzir: «Kadın, bir elbise ile olsun, fazlası ile olsun yüzü ve elleri müstesna olmak üzere bütün vücûdunu örtmek mecburiyetindedir. Eski ulemâdan rivayet edilen üç veya dört elbise ile örtünme emrinin müstehab olmakdan başka bir vecîhle nakledildiğini zannetmiyorum.» demişdir.
Ebû Bekir b. Abdiîrrahmân'a göre, kadının her yeri hattâ tırnakları bile avrettir. Bu kavil îmam Ahmed b. Hanbe1'den de rivayet olunmuşdur.
İmam Mâlik ile İmam Şâfiîye göre, kadının ayaklan avrettir. Şayet ayaklan açık olarak namaz kılarsa İmam Mâ1ike göre vakit içinde o namazı tekrar kılmas? îcâb eder. Saçları açık olarak kılmak da ayni hükümdedir.
İmam Şâfiîye göre o namazı ne zaman olursa olsun tekrar kılması icâb eder.
Ebû Hanîfe ile Sevrî'ye göre, kadının ayaklan avret değildir. Ayaklan açık olarak namaz kılması caizdir. Ancak bu bâbda Ebû Hanîfe 'den iki rivayet vardır.
2- îmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk bu hadîsle istidlal ederek, sabah namazının alaca karanlıkda kılınmasının efdal olduğunu söylemişlerdir.
Hanefîler'e göre namaz bozulduğu takdirde onu bir daha kılmağa yetecek vakit kalmak şartıyla sabah namazını ortalık iyice aydınlandıkdan sonra kılmak efdaldır. Hanefîler'in bu bâbda istidlal ettikleri hadîsler çok-dur. Bu hadîsler bir çok sahâbe-i kiram tarafından rivayet olunmuşlardır, ki Râfî' b. Hadîc, Mahmûd b. Lebîd, Bi1âl-ı Habeşî, Enes îbni Mes'ûd ve Ebû Hüreyre (Radiyallahı anhûm) hazerâtı bunlar meyânmdadır. Bu zevatın ve başkalarının rivayet ettikleri hadislerde Besûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazının ortalık iyice aydınladıkdan sonra kılınmasını emretmiş bunun daha ziyâde sevap olacağını beyân buyurmuşdur. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Bu kadar çok rivayetlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in sabah namazını geç kılmayı emir buyurduğu sübût bulunca bunun vâcib olması iktizâ etmezmiydi?
Cevap: Emir ancak karinelerden mutlak olduğu vakit vücûb ifâde eder. Buradaki emirin vücûb için olmadığına karine vardır. Binaenaleyh vücûb değil nedip ifâde eder.
Lügat ulemâsının beyânına göre Gales: Alaca karanlık demekdir.
İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve fshâk'a göre «îsfâr»ın mânâsı, fecir'in doğması demektir. Fakat lügat ulemâsının arz ettiğimiz beyânları «Gales»in İsfâr mânâsına gelmesine mâni olduğu gibi İbni Ebî Şeybe, tshâk b. Râhuye ve Ebû D â-vûd-u Tayâlisî 'nin «Müsned»lerinde; Taberânî 'nin de «Mu'cem- inde tahrîc ettikleri Râf i' b. Hadîc (Radiyallahû anh) hadîsi dahî onların te'vîllerini iptal etmektedir. Mezkûr hadîsde Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Bi1âl'e :
«Yâ Bilâl! Sabah namazını ortalık aydın la ndıkdan sonra okul Cemâat aydınlığın çokluğundan attıkları okların yerini görsün!» buyurmuşdur.
Bâzıları: «Sabah namazını ortalık iyice aydınlandıkdan sonra okuma emri mehtâblı geceler hakkında vârid olmuşdur. Çünkü öyle gecelerde sabah olduğu çok güç seçilir. Bu sebeple ResûlüUah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yakînen sabah olduğunu anlamak için sabah namazının geç okunmasını emretmişdir.» demişlerse de onların bu sözü tahsis bilâ muhassıs yâni hiç bir sebepsiz tahsîsdir ki bâtıldır.
îbni Hazm: «îsfâr hadîsi sahîhdir. Lâkin bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tağlîs hususundaki sabit fi'line izafe edilince o hadîsde size hüccet kalmaz. Zira ResûlüUah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan çıktıkdan sonra kadınlar karanhkdan hâla tanınmazmış..» demişse de Aynî ona şu cevâbı vermişdir: «ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazını alaca karanlıkda kılması efdaliyete delâlet etmez. Başka vaktin ondan efdal olması caizdir. ResûlüUah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) onu ümmetine kolaylık olsun diye öyle yapmışdır. Fakat «İsfâr» emrini bildiren hadîsler böyle değildir. Çünkü Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Sabah namazını ortalık aydınlandıkdan sonra kılın! Çünkü bunun ecri daha buyukdür.» buyurmuşlardır. Bu hadîsde efal-i tefdü sıygası kullanılmışdır. Bu sıyga biri diğerinden daha mükemmel olmak üzere iki tane ecir bulunmasını iktizâ eder. "Zira efal-i tefdîl sıygası esâs İtibârı ile iki taraf dan birinin tercihi ile birlikde müşareket iktizâ eder. Şu hâlde mezkûr hadîs alaca karanhkda kılınan sabah namazının da sevabı olmasını lâkin ortalık aydınlandıkdan sonra kılınan sabah namazında daha çok ve daha mükemmel sevap bulunmasını iktizâ eder.
Gerçi Ebû Davud'un rivayet ettiği, Ebû Mes'ûd hadîsinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa sabah namazını alaca karanhkda kıldı. Başka bir defa onu ortalık aydınlandıkdan sonra kıldı. Ondan sonra vefatına kadar sabah namazını hep alaca kmnmlıMa. kıldı...» deniliyor. Hadîsi İbni Hibbân dahî -Sahih-inde rivayet etmişdir. Fakat bu hadîs Buhârî ile Müslim'in tahrîc ettikleri İbni Mes'ûd hadîsine muhalif dir. İbni Mes'ûd (Radiyallahû anlı) «Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i hiç bir namazı vaktinin di şında kılarken görmedim. Ancak Müzdelife'deki akşam ile yatsıyı birlîkde kılması ve ertesi sabah, sabah namazını vaktinden evvel kılması müstesna!..» demişdir.
Ulemâ «Vaktinden önce.» sözünden her gün kıldığı mu'tâd vakitden önce mânâsını anlamışlardır. Yoksa sabah namazını fecir doğmadan kılmış değildir. Bu sözden murâd: O sabah onu alaca karanlıkda kıldı; demekdir.
ibni Mes'ûd hadîsini Buhârî ile Müslim tah-rîc ettiklerine göre bu hadîs sair hadîslere tercih edilir. Mezkûr hadîs Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazını dâima ortalık aydınlandıkdan sonra kılardığma delildir.
Sonra Tağlîs hadîsi, İsf âr hadîsi ile nesh edilmişdir. Bunu Tâhâvî sahîh bir isnâdla îbrâhîm Nehaî 'den rivayet etmişdir. İbrâhîm Nehaî: «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı sabah namazının aydınlıkda kılınacağına ittifak ettikleri kadar hiç bir şeyde ittifak etmemişlerdir.» demişdir. Ashâb-ı kirâm'ın, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin fi'li hilâfına icma'ları imkânsızdır. Binaenaleyh onların bu ittifakı Tağlis hadîsinin nesh edildiğine delildir.
3- Hadîs-i şerif, kadınların mescide çıkmalarının caiz olduğuna delildir. Fakat onların mescide çıkmaları için fitneden emin olmak şarttır. Bâzıları genç kadınların çıkmasını kerîh görmüşdür.
İmam A'zam'a göre öğle ile ikindiden mâda namazlara ihtiyar kadınlar çıkabilir. îmam Ebû Yûsuf 'la, îmam" Muhammed'e göre ihtiyar kadınlar bütün namazlara çıkabilirler. Fakat Aynî: «Bu gün ihtiyar, genç bütün kadınların çıkması mekrûhdur. Çünkü fesad zahir olmuş; fitne umûmîleşmişdir.» diyor.

Zamanımız kadınları hakkında fetva sormak isteyenler Aynî merhûm'un sözlerini dikatla okumalıdırlar.

233- (646) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunider, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile tbıı Beşşâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şu*be, Sa'd b. İbrahim'den, o da Muhammed b. Amr b. El - Hasen b. Alî[100]'den naklen rurâyet etti. Şöyle demiş: «Haccâc, Medine'ye gelince (namazları geciktirmeye başladı.) bunun üzerine Câbir b. Abdillâh'a (Namaz vakitlerini) sorduk. Câbir: «Resûlüüah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) öğleyi zeval vaktinde, ikindiyi güneş henüz berrak iken, akşam'ı güneş battığı vakit kılardı; yatsıyı bazen te'hîr eder; bazen de vakti girdiği gibi kılardı. Ashabın toplandıklarını görürse vaktin evvelinde kıldırır; geciktiklerini görürse te'hîr ederdi. Sabah namazını onlar yahut Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) alaca karanlıkda kılardı.» dedi.

234- (...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sa'd'dan rivaye etti. O da Muhammed b. Amr b. El - Hasen b. Alî'den dinlemiş Muhammed : «Haccâc namazları te'hîr ederdi; bunun üzerine biz Câbir b. Abdillâh'a sorduk...» diyerek Gunder'in hadîsi gibi rivâyetde bulunmuş.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve -Mevâkîtü's - Salftt» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâîd* «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Haccâc: Irak valisi İbni Yûsûf'es-Sekafî 'dir. Medine'ye dahî Abdülmelik b. Mervân tarafından (74) târihinde vali olarak gönderilmişdir.
Hadîsin birinci rivayetinde Hz. Câbir b. Abdillâh 'a sorulan şey'in ne olduğu bildirilmemişse de, ikinci rivayetinde: -Haccâc namazları te'hîr ediyordu; bunun üzerine biz, Câbir b. Abdillâh'a sorduk» denilerek sordukları şey'in namaz vakitleri olduğuna işaret edilmişdir.
Hâcira: Sıcağın şiddeti demekdir. Bundan murâd zevalden hemen sonra gelen zamandır. Çünkü hâcira; hicret'detf alınmadır. Hicret terk etmek demekdir. Sıcağın şiddetinden o zamanda insanlar işi gücü bırakarak istirahata çekildikleri için ona bu ismi vermişlerdir.
Hadîsin sonundaki: «Sabah namazını onlar yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca karanlıkda kılardı.» cümlesinde râvî Câbir (Radiyallahü anh) şekketmişdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Bu hadîs beş vakit namaz vakitlerinin nasıl bilineceğini göstermektedir.
2- Namaza vaktinin evvelinde şitâb etmek gerekir. Bundan yalnız, öğleyi serinlik zamanına bırakmak, sabah'ı ortalık iyice aydinlandıkdan sonra kılmak, cemâat geç geldiği vakit yatsıyı te'hîr etmek istisna edil-mişdir.
3- Ehl-i ilim'e mes'ele sormak meşru'dur.
4- Kendisine suâl sorulan zât mes'eleyi bilirse aletta'yîn cevap vermesi îcab eder.

235- (647) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâl/d b. E1 - Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Seyyar b. Selâme haber verdi. Dedi ki: Babamı, Ebû Berze'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazın sorarken işittim.
Râvî demiş ki: Ben Seyyâr'a : Bunu .sen mi işittin? dedim, Seyyar: — Hem de şimdi seni nasıl işitiyorsam öyle (işittim.) dedi. Ve sözüne şöyle devam etti:
— Babamı, ona Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'ia namazını sorarken işittim. Ebû Berze şu cevâbı verdi:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu (yâni yatsı namazını) bazen gecenin yarışma kadar te'hîr etmekde beis görmüyordu. Yatsıdan Önce uyumayı ve ondan sonra konuşmayı sevmezdi.
Şu'be demiş ki: «Sonra ben, Seyyâr'a rastlıyarak kendisine sordum. Seyyar şöyle dedi: «Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) öğleyi güneşin zevalinden sonra, ikindiyi bir insanın, güneş dipdiri iken Medine'nin en uzak yerine gidebileceği bir zamanda kılardı. Akşam namazı hakkında hangi vakti söylediğini bilmiyorum.»
Şu'be demiş ki: Bir zaman sonra Seyyâr'a yine tesadüf ederek, kendisine sordum. Seyyar şu cevâbı verdi :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kıldırır; namazdan çıktıkdan sonra insan tanıdığı ahbabının yüzüne balonca, onu tanırdı. Sabah namazında altmışdan, yüz'e kadar âyet okurdu.»

236- (...) Bize Ubeydullâh b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Seyyar b. Selâme'den rivaye etti, demiş ki: Ebû Berze'yi şöyle derken işittim: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen yatsı namazını gece yarısına kadar te'hîr etmekde bir beis görmezdi. Yatsıdan evvel uykuyu, ondan sonra konuşmayı sevmezdi.»
Şu'be demiş ki: «Sonra Seyyâr'a başka bir defa rastladım. O defa Seyyar (yahut gecenin üçte birine) dedi.»

237- (...) Bize bu hadîsi Ebû Kûreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süveyd b. Arar El - Kelb[101] Hammâd b. Seleme'den, o da Seyyâl» b. Selâme EbûT - Minhâl'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben, Ebû Ber-zete'l - Eslemî'yİ şöyle derken işittim: «Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) yatsıyı gecenin üçte birine kadar te'hîr ederdi. Yatsıdan önce uykuyu ve ondan sonra konuşmayı sevmezdi. Sabah namazında yüzle altmış arası âyet okurdu. Namazdan biri birimizin yüzünü tanıyacak kadar aydınlık olduğu zaman çıkardı.»
Bu hadîsi Buharı «Mevâkîtü's - Salât» ve «Ezan» bahislerinde;
Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yatsıdan önce uyumayı niçin sevmediğini ulemâ şöyle îzâh etmişlerdir: Çünkü yatsı namazından Önce uyuyan kimse uykuya iyice dalarak yatsının vaktini yahut efdal ve muhtar olan vaktini kaçırabilir. Bir de buna müsâde edilirse cemâat tesâhûl göstermeye başlar; neticede toptan yatsıyı kılmadan sabahlayabilirler.
Yatsı namazından sonra konuşmayı sevmemesi ise uykusuz kalmaya sebeb olacağı içindir. Zîra yatsıdan sonra oturup konuşan kimselerin yattıkları zaman_ uykuya dalarak gece namazı veya zikir için yahut sabah nmazı için kalkmamalarından korkulur. Bir de geceleyin çok oturmak, gündüz vazifeleri hususunda tenbellik göstermeye sebep olur.
Yatsıdan sonra konuşulması mekruh olan şeyler, faydası olmayan lâkırdılardır. Faydalı ve hayırlı şeyler konuşmakda hiç bir kerahet yokdur. Ders müzâkere etmek, sülehâya dâir hikâyeler söylemek, misafire hoşbeş-de bulunmak, çoluğu çocuğu ile muhabbet etmek, dargınları barıştırmak v.s. gibi şeyler hep hayıra müteveccih olduklarından onlar hakkında konuşmak mekruh değildir.
Yatsıdan önce uykuyu Hz. Ömer ile oğlu Abdullah, î fani Abbâs (Radiyallahû anhûm) ve daha birçok ashâb-ı kiram kerîh görmüşlerdir, imam Mâlik ile Şâfiîler'in mezhebi de budur.
îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) ile Küfe ulemâsına göre yatsıdan Önce uyumakda bir beis yokdur. Tahâvî: «Buna, yanında uyandıracak

kimse bulunmak şartı ile ruhsat verilir.» demişdir. İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'dan dahî böyle bir rivayet nakledilmişdir.
«Sabah namazında altmış'dan yüz'e kadar âyet okurdu.» cümlesini Seyyar b. Selâme 'den yalnız Şu'be rivayet etmişdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazında yirmidokuz âyetden ibaret olan Tekvîr sûresini, kırkbeş âyetden ibaret bulunan Kaaf sûresini, yüzotuziki âyeti ihtiva eden Saaffaat sûresini, altmış âyetlik Ruum sûresini, doksansekiz âyetlik Hac sûresini okuduğu rivayet olunduğu gibi Kur'ân-ı Kerîm'in en kısa iki sûresi ile sabah namazı kıldırdığı da rivayet edilmişdir. Bu ihtilâfların sebebi ahvâl ve zamanın değişmesine göre hareket etmesidir.
Taberânî 'nin «El-Evsat» nâm eserinde sahîh bir senedle Enes (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettiği bir hadîsde; «Bize ResûlüUah (SalkUlahii Aleyhi ve Sellem) sabah namazını Kur'ân-ı Kerîmdin en kısa iki sûresi ile kıldırdı ve :
«Ben ancak anne, çocuğuna bakacak zaman bulsun diye acele ettim;» buyurdular. Resulüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) bir çocuk sesi işitmiş-di.» denilmişdir.
Ebû Dâvûd 'un sahîh bir senedle ve Muâz b. Abdi1lâh tarîki ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği bir hadîsde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazının her iki rek'âtında «İzâ zülzilet» sûresini okuduğu bildiriliyor.
Böyle muhtelif uzunlukdakisûreleri ashâb-ı kiram ile tabiîn hazerâtı da okumuşlardır.
îbni Battal: «Selefin, zikrettiğimiz ihtilâfları gösteriyor ki onlar ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden uzun ve kısa okumanın mubah olduğunu ve bu husûsda bir had bulunmadığını anlamışlardır.» diyor.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif Hanefîler'in delîllerindendir. Çünkü «İnsan tanıdığı ahbabının yüzüne bakınca, onu tanırdı.» cümlesi ortalığın aydınlandığını gösterir. Tahâvî'ye göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) sabah namazına alaca karanlıkda niyetlenir; uzun sûre ve âyetler okumak suretiyle onu aydınlık zamâmna kadar uzatırdı. Hadîsin : «Altmış ile yüz arası âyet okurdu.» cümlesi Tahâvî'nin delilidir.
2- Öğle namazının vakti, güneşin zevalinden sonra başlar.
3- İkindi namazının müstehab vakti onu güneş dipdiri iken yâni sıcağı devam ederken ve rengi henüz değişmeden kılmakdır. Bu da ikindiyi vaktinin evvelinde kılmanın müstehab olduğuna delâlet eder. Nitekim İmam Mâlik, İmam Şafiî ve îmam Ahmed'in mezhepleri de budur.
Cumhûr-u ulemâya göre ikindinin vakti her şey'in gölgesi bir misli olduğu zaman girer.
İmam A'zam'a göre ise her şey'in gölgesi iki misli olmadıkça ikindinin vakti girmez.
4- Yatsının müstehab vakti, onu gecenin üçte birine yahut yarısına kadar te'hîr etmekdir.
Ekser-i sahabe ve Tâbiîn'in kavilleri bu olduğu gibi îmam Mâlik ile İmam Ahm'ed b. Hanbe1in mezhepleri de budur.
Tirmizî, yatasıyı gece yarısına bırakmanın mubah, daha sonraya bırakmanın mekruh olduğunu söylemişdir.
5- Yatsı'dan önce uyumak mekruhdur. Çünkü uyku sebebi ile namazı kaçırmak tehlikesi vardır.
6- Yatsı namazından sonra konuşmak mekruhdur.

41- Namazı Muhtar Olan Vaktinden Geri Bırakmanın Keraheti ve İmam Namazı Te'hir Ettiği Zaman Cemaatin Ne Yapacağı Babı

238- (648) Bize Halef b. Hîşâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bana Ebû'r - Rabi' Ez - Zehrânî ile Ebû Kâmil El - Cahderî de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hammâd, Ebû îmrân El - Cevnî'den, o d Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr şöyle demiş: Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) :
«Sana namazı vaktinden geri bırakan yahut vaktinden (çıkararak) namazı öldüren emirler, âmir olunca acaba hâlin nice olacak?» buyurdular. Ben:
— Bana ne emir buyurursun dedim. Resûlüllah (Sattaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Namaz ı vaktinde kıl! Eğer ona o emirlerle birlikde yetişirsen tekrar kili Çünkü bu senin için nafile olur.» buyurdu.
Halef: «Vaktinden» sözünü zikretmedi.

239- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'ler b. Süleyman, Ebû İmrân £1 - Cevnî'den, o da Abdullah b. Sâmit'den, o da - Ebû Zerr'den naklen haber verdi. Ebû Zerr şöyle demiş: Bana Resûlüüah (Scllallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Zerr! Hiç şüphe yok ki benden sonra namazı öldüren bir lakım emirler gelecekdir. Ama sen namazı vaktinde kıl! Eğer vakti içinde o namazı (tekrar) kılarsan bu senin için nafile olmuş olur; tekrar kılamaz-san sen namazını ihraz etmiş olursun.» buyurdular.

240- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdrîs, Şu'be'den, o da Ebû tmrân'dan, o da Abdullah b Sâmit'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr şöyle demiş: Ha-lîlim, bana (basımdaki âmirim) elleri ayakları kesilmiş bir köle de olsa (onu) dinleyip, kendisine itaat etmemi ve namazı vaktinde kılmamı tavsiye buyurdu. (Şunu da ilâve etti) :
«Eğer cemaata namazlarını kıldıkdan sonra yetişirsen, sen namazını ihraz etmiş olursun. Böyle olmaz da onların namazına yetişirsen bu, senin için bir nafile olur.»

241- (...) Bana Yahya b. Habîb El-Harisi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. E1 - Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Büdeyl'der rivayet etti. Demiş ki: Ben Ebû'l - Aliye[102]'yi, Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet ederken işittim. Ebû Zerr şöyle demiş: Kesûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) uyluğuma vurarak:
«Namazı vaktinden geri bırakan bir kavmin içinde kaldığın zaman acep hâlin nasıl olacak?» buyurdu. Ebû Zerr:
— Sen ne buyurursun? dedi. ResûlüUah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) : «Namazı vaktinde kıl! sonra işine git! Şayet sen mescidde iken namaza ikaamet getirilirse, sen de kıl!» buyurdular.

242- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrâhîm Eyyûb'dan, o da Ebû'l - Aliye El - Berrâ'dan, naklen rivayet etti. Demiş ki: İbni Ziyâd namazı te'hir etti. Bunun üzerine Abdullah b. Sâmit bana geldi. Kendisine bir sandalye takdim ettim. Üzerine oturdu. Müteakiben tbni Ziyâd'ın yaptığını ona anlattım. Dudağını ısırarak uyluğuma vurdu; Ve şunları söyledi: Senin bana sorduğun gibi, ben de Ebû Zerr'c sordum. Senin uyluğuna vurduğum gibi, o da benim uylu-n ğuma vurdu ve: Senin bana sorduğun gibi, ben de ResûlüUah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum, o da senin uyluğuna vurduğum gibi benim uyluğuma vurdu ve:

«Namazı vaktinde kıl! Eğer sen cemaatla beraberken namaz vakti gelirse yine kıl! Ben bu namazı kıldım tekrar kılmam deme!» buyurdular

243- (...) Bize Âsim b. Naflr Et-Teymî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Ei - Haris rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Neâm [103]'den, o da Abdullah b. Sânıit'den, o da Ebû Zerr'den naklen.rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazı vaktinden te'hîr eden bir kavmin İçinde kaldığın vakit acep hâlin (yahut acep hâliniz) ne olacak? Ama sen namazı vaktinde kıl! Sonra o namaza (tekrar) ikaamet getirilirse cemaatla beraber yine kili Çünkü namaz hayır ziyâdesidir.» buyurdular.

244- (...) Bana Ebû Gassân El - Mismaî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz — ki İbni Hişâm'dir — rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Matar'dan, o da Ebû'l - Âliye El - Berrâ'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Abdullah b. Sâmit'e: «Biz cum'a günü namazı bir takım emirlerin arkasında kılıyoruz. Onlar da namazı te'hîr ediyorlar.» dedim. Abdullah uyluğuma öyle bir vurdu ki canımı yaktı ve:
— Ben bu mes'eleyi Ebû Zerr'e sordum, o da benim uyluğuma vurarak: Ben bu mes'eleyi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum da :
«Namazı vaktinde kılın! Cemaatla beraber kılacağınız namazı da nafile yapın!» buyurdular; dedi.
Abdullah da: «Bana anlatıldığına göre Nebiyyullâh (Sallallahü Aleyhi ve Setfem) Ebû Zerr'in uyluğuna vurmuş.» demiş.
Namazı öldürmekden murâd: Te'hîr etmek, onu canı çıkmış ceset gibi bırakmakdır. Te'hîr'den murâd da muhtar olan vaktinde kılmamakdır. Tamâmiyle kılmadan vaktini geçirmek değildir. Çünkü gelmiş geçmiş ümerâdan nakledilen haberler onların namaz vaktini geçirmediklerini, ancak namazı muhtar olan vaktinde kılmayıp vaktin sonuna doğru geciktirdiklerini göstermektedir.
Namazı ihrâz'dan murâd : onu tahsil etmek ve korumakdır.
«Müceddeü'l - Etraf» kolları bacakları kesilmiş demekdir. Böyle olan bir köle, kölelerin en kötüsü ve en kıymetsizidir. Zira insanlar ondan nefret eder. Faydası da hemen hemen yok gibidir.
Nevevî diyor ki: «Eğer köleden, müslumanlara nasıl hükümdar olur. Hâlbuki hükümdarlığın şartı hür olmak, Kureyş kabilesine mensûb bulunmak, elleri ayakları sağlam olmakdır?» dersen, buna iki vecîhle cevap verilir.
1) Bu şartlar ve daha başkaları ancak söz sahibi kimselerin seçimi ile imânı ta'yîn edilen kimseler hakkındadır. Cebren ve kahran milletin basma geçip de zorla imâm olanların hükmüne gelince: böyleleri hür de olsa, fâsik veya köle de olsa onlara itaat vâcibdir; mâsiyet olmamak şartı ile verdikleri emirlere muhâlefetde bulunmak haram olur. Elverir ki müs-lünıan olsunlar.
2) Bu hadîsde elleri ve ayaklan kesilmiş kölenin hükümdar olacağından bahsedilme mi şdir. Hadîsdeki köleden murâd, hükümdar tarafından kendisine bir iş görmek veya bir hak almak gibi bir şey emredilen köle mânasına hamledilmişdir.
Konuşurken bir kimsenin dizine veya uyluğuna vurmak söylenilene, o kimsenin dikkatini çekmek içindir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf bütün rivayetleri ile namazı vaktinin evvelinde kılmaya teşvik etmektedir.
2- İmam namazı vaktinin evvelinde kılmayıp, geciktirdiği vakit cemâatin yalnız başlarına vaktin evvelinde kılmaları müstehabdır. Sonra, onu bir de imamla beraber kılarlar. Bu suretle hem vaktin evveli hem de cemâat faziletleri bir araya getirilmiş olur. Acaba bu iki namazdan yalnız birisi kılınmak istenirse hangisini kılmak efdaldır; mes'elesi Şâfıîyye ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Muhtar olan kavle göre fazla gecikmemek şartı ile imamı bekleyerek namazı cemaatla kılmak müstehabdır.
3- Hükümdarlara mâsiyet hususunda olmamak şaratı ile muvafakat ve itaat gerekir. Tâ ki müslümanlarin birliği bozulmasın; aralarına fitne düşmesin.
4- İki defa kılınan namazın birincisi farz, ikincisi nafile olur. Ulemâ bu mes'elede ihtilâf etmişlerdir. Sahih olan kavle göre ilk kılman namaz farz ikincisi nafile olur.
5- Sabah, ikindi ve akşam namazlarını şâir namazlar gibi vakit içinde tekrar kılmakda bir beis yokdur. Çünkü Peygamber (Sallıllohü Aleyhi ve Sellem) yeniden kılmayı emir buyururken bu husûsda namazlar arasında fark yapmamışdır.
Hanefîler'e göre sabah ve ikindi namazları vakit içinde ikinci defa kılınamazlar. Çünkü ikinci namaz nafiledir. Bu vakitlerde ise nafile kılmak mekruhdur. Bu kavil Şâfiîler'den de rivayet edilmişdir. Akşam namazını tekrar kılmak dahi doğru değildir. Çünkü akşam, gündüz namazlarının vitiridir. Tekrar kılındığı takdirde vitir olmakdan çıkar; çift rek'ât-lı olur. Nevevî bu kavli zayıf bulmuşdur.
6- Hadîs-i şerif bir mucizedir. Filhakika Resûlüllah (Saîlailahu Aleyhi ve Sellemj 'in önceden haber verdiği vak'alar Benî Ümeyye hükümdarları zamanında vuku bulmuşlardır.

42- Cemaatla Namaz Kılmanın Fazileti ve Cemaata Devam Etmeyenler Hakkındaki Teşdidin Beyanı Babı

245- (649) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e îb-nİ Şihâb'dan duyduğum, onun da Saîd b. El-Müseyyeb'den, onunda EBû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Resûlüllah (SdUaîîahü
Aleyhi ve Sellem) :
«Cemaatla kılınan namaz, sizden birinizin yalnız başına kıldığı namazdan yirmi beş cüz' daha faziletlidir.» buyurmuşlar.

246- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâ'lâ, Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den tf da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Efendimiz:
«Cemâat içinde kılınan bir namaz, kişinin yalnız kıldığı namaz üzerine yirmibeş derece daha faziletlidir.» buyurmuş ve şunu söylemindir:
«Gece melekleri ile gündüz melekleri de sabah namazında toplanırlar.»
Ebû Hüreyre: «İsterseniz şu âyeti okuyun: «Sabah namazını da kıl! Çünkü sabah namazı şahitlidir [104].» demiş.

(...) Bana Ebû Bekir b. İshâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebûl-Yenıân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zühri'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Said ile Ebû Seleme haber verdiler ki, Ebû Hüreyre: «Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim.» diyerek Abdülâ'Iâ'mn, Ma'mer'den rivayet -ettiği hadis gibi rivâyetde bulunmuş. Ancak (Burada) : «Yirmibeş cüz» tâbirini söylemiş.

247- (...) Bize Abdullah b; Meslemete'bni Ka'neb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh, Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'den, o da Selmân-ı Egarr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cemaatla kılınan namaz, yalnız kılınan namazdan yirmibeş derece (ziyâde)'ye denk olur.» buyurdular.

248- (...) Bana Hârûn b. Abdillâh ile Muhammed b. Hatim rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki: İbni Cüreyc şunu söyledi: Bana Ömer b. Atâ' b. Ebî'l - Huvâr[105] haber verdi ki kendisi bir defa Nâfî' b. Cübeyr b. Mut'im ile birtikde otururken ansı-zın yanlarından Zeyd b. Zebbân'ın damadı Cüheynelilerin âzâdksı Ebû Abdillâh geçmiş. Nâfi', onu çağırarak demiş ki: Ben Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işittim: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İmamla beraber kılınan bir namaz, kişinin yalnız başına kıldığı yirmi beş namazdan daha faziletlidir.» buyurdular.

249- (650) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi'den duyduğum, onun da tbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cemaatla kılınan namaz, yalnız kılınan namazdan yirmtyedi derece daha faziletlidir.» buyurmuşlar.

250- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya b. Ubeydullâh rivayet etti.. Dedi ki: Bana Nâfi', tbni Ömer'den, o da Peygamber (SallaUphü Aleyhi ye Sellem) den naklen haber verdi Efendimiz:
«Bir kimsenin cemâat içinde kıldığı namazı, yalnız başına kıldığı namazından yirmiyedi derece ziyâdedir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bunların ikisi de : Bize Ubeydullâh bu isnâdla rivayet etti, demişlerdir.
İbni Nümeyr, babasından naklen «Yirmi küsur.» dedi. Ebû Bekir ise kendi rivayetinde «Yirmiyedi derece» dedi.

(...) Bize bu hadîsi İbni Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Dahhâk, Nâfi'den, o da İbn Ömer'den, o da Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen haber verdi ki: «Yirmi küsur.» buyurmuşlar.
Gerek Ebû Hüreyre hadîsin gerekse Abdullah îbni Ömer hadisini Buhârî «Kitâbü'l Ezan» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce «Kitâbu's Salât» da tah-rîc etmişlerdir.
Âyette zikri geçen «Fecrin Kur'ânı»ndan murâd, sabah namazıdır. Oha bu isim kinaye olmak üzere verilmişdir. Çünkü namaz kılmak Kur'-ân okumayı istilzam eder.
Cemaatla kılman namazın fazileti hakkında pek muhtelif rivayetler vardır. Bu rivayetler cemaatla kılman namazın yalnız kılınan namazdan efdal olduğunu bildirmekde müttefik iseler de derece sayısı hususunda biribiderinden farklıdırlar. Bâzılarında cemaatla kılınan, namaz, yalnız kılınan namazdan yirmi yedi derece efdal olduğu beyân edilmiş; diğerlerinde yirmiyedi derece yerine kimi yirmiyedi cüz'; kimi yirmi küsur derece; bâzılarında yirmibeş derece diğer bâzılarında yirmibeş cüz', bir takımlarında yirmibeş namaz, ötekilerinde yirmibeş kat; yirmidört namaz ve elli derece... gibi tâbirler kullanılmışdır.
Vâsi1i'nin «Fedâilü'l - Kuds» nâm eserinde rivayet ettiği Ebû'l-Hattâb hadîsinde:
«Kabilelerin mescidinde kılınan bir namaza yirmialtı derece, mescid-i Aksa'da kılınan bîr namaza elli bin namaz sevabı; benim mescidimde kılınan bir namaza dahî elli bin namaz sevabı; Kabe'de kılınan bir namaza yüzbin namaz sebâbı verilir.» buyurulmuşdur.
Ulemâ bu muhtelif derece bildiren rivayetlerin aralarım bulmak hususunda ihtilâf etmişlerdir. Yirmiyedi derece ile yirmi beş derecenin arasını bulmak için bâzıları: «Yirmiyedi derece bildiren hadîs daha sonra vârid olmuşdur. Gâlibâ Allah Teâlâ, Resulüne evvelâ yirmibeş derece sevabı vermiş, sonra ziyâdesini de bildirmişdir.» demişlerdir.
Bir takımları; «Mespidde cemaatla kılınan namaz yine mescidde yalnız kılınan namazdan yirmi yedi derece faziletlidir.» demiş; fakat bu kavil reddedilmişdir. Çünkü rivayetlerin bâzılarında:
«Kişinin cemaatla kıldığı namazı, evinde ve pazar yerinde kıldığı namazından yİrmibeş kat daha dereceli olur.» buyurulmuşdur.
Ulemâdan bâzıları namaz derecelerinin, namaz kılanlara ve kıldıkları namaza göre artacağını söylemişlerdir. Namazı mükemmel kılan ve ce-ınâata giden kimse hatalı kılandan derece itibârı ile daha üstündür. Bir takımları derece ziyâdesinin yatsı ile sabah namazlarına mahsûs olduğunu söylerler. Çünkü o namazlarda gece ve gündüz melekleri topdan hâzır bulunurlar. Bir kısım ulemâya göre bu muhtelif rivayetler arasında hiç bir münâfât ve zıddiyet yokdur. Çünkü azı zikretmek, çoka münâfî değildir. Usûl-ü Fıkıh ulemâsından bir cemaata göre mefhûmu aded bâtıldır.
Görülüyor ki bu rivayetlerde derece, cüz', kat tâbirleri kullanılmış-dır. Derecenin cüz'den daha küçük olduğunu söyleyenler de vardır. Her hâlde yirmibeş cüz* parçalandığı zaman yirmiyedi derece olur; demek isterler. Fakat bu doğru değildir. Zîra sahîheyn rivayetleri arasında hem yirmiyedi derece hem de yirmibeş derece tâbirleri vardır.
Ulemâdan bâzıları derecenin âhirette, cüz'ün ise dünyâda verilmesi üzerinde durmuşlardır.
Bâzılarına göre fazilet bâblarmın niçin bazen yirmibeşe, bazen de yir-miyediye çıkarıldığı Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SelİIem) Efendimizin bileceği bir keyfiyettir. İhtimâl ki bundaki fâide müslümanlann, melekler gibi safbeste olarak bir imama uymaları ve şeâir-i islâmiyyeyi bu suretle »zhâr etmeleridir. Bu husûsda daha başka sözler de söylenmişdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- İbni Battal: «Burada yalnız kılan kimsenin namazı için de yirmibeş dereceden bir derece vardır.» demişdir.
2- Bu rivayetler cemaatla kılınan namazın faziletine delildirler.
3- Cumhûr-u ulemâ bu rivayetlerle istidlal ederek: «Namazın sahih olması için cemâat şart değildir.» demişlerdir.
Dâvûd-u Zahirî'ye göre, şarttır.
Bâzıları cemaata devam etmenin farz-ı ayın olduğunu; bir takımları farz-ı kifâye olduğunu söylemişlerdir.
Hanefîler'e göre: Cemaata- devam Sünnet-i müekkededir.

251- (651) Bana Amrü'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne, Ebû'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bir namazda bâzı kimseleri görememiş bunun üzerine şöyle buyurmuş:
«Vallahi içimden öyle geldi ki bîr adama cemaata namaz kıldırmasını emredeyim; sonra o cemaata gelmeyen bir takım adamlara gideyim;

onlar hakkında emir vereyim de odun demetleri ile evlerin! üzerlerine cayır cayır yaksınlar!.. Bunlardan biri yağlı bîr kemik bulacağını bilse ona (yâni yatsı namazına) mutlaka gelirdi.»

252- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Lâfız onlarındır. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'm eş'den, o da Ebı Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz kİ münafıklara en ağır gelen namaz yatsı ile sabah namazlarıdır. Ama onlarda neler olduğunu bilseler emekliyerek bile olsa behe-mahâl onlara gelirlerdi. Vallahi içimden öyle geçti ki, namazı, emredeyim de ikaamet getirilsin; sonra bir adama emredeyim de cemaata namazı kıldırsın; sonra yanlarında odun demetleri bulunan bir takım adamları beraberime alarak namaza gelmeyen güruha gideyim ve üzerlerine evlerini ateşle cayır cayır yakayım!» buyurdular.
253- (...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb-bih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri şunlardır... diyerek bir takım hadîsler zikretmiş; ezcümle şunları söylemiş: Resûlüllah (SaUattahü Aleyhi ve Sellem):
«Vallahi İçimden öyle geçti ki, gençlerime benîm için odun demetleri hazırlamalarını emredeyim! Sonra bîr adama cemaata namazı kıldırmasını emredeyim; sonra bir takım evler, içlerindekİlerİn üzerlerine cayır cayır yakılsın!» buyurdular.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Kiireyb ve İshâk b. tbrâhîm, Vekî'-den, o da Ca'fer b. Burkaan'dan, o da \ezîd b. Esam'dan, o da Ebû Hüre yre'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisin benzerini rivayet ettiler.

254- (652) Bize Ahmed b. Abdİllâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İshâk, Ebû'l · Ahvas'dan dinlemiş olmak üzere rivayet etti, o da Abdullâh'dan rivayet etmiş kî, Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) Cum'aya gelmeyen bâzı kimseler için:
«Vallahi içimden öyle geldi ki, bir adama emredeyim de cemaata namazı kıldırsın! Sonra C um'aya gelmeyen bir takım adamların üzerlerine evlerini cayır cayır yakayım!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhar i «Ezan» bahsinin iki yerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuşdur. Bunların bâzılarında özürü olmadığı hâlde namaza gelmeyenler tehdîd edilmişdir.
Ebû Dâvûd 'un rivayetinde :
«içimden öyle geldi ki... BİR illetleri olmadığı hâlde namazı evlerinde kılan bâzı kimselere varayım da evlerini üzerlerine cayır cayır yakayım!» denilmiş; îmam Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde:
«Eğer evlerde kadınlarla çocuklar olmasaydı yatsı namazı için ikaa-met getirir ve gençlerime emrederek bu evlerde bulunanları cayır cayır yaktırırdim!» buyurulmuşdur.
Taberânî 'nin «EI-Evsat» nâm eserindeki rivâyetde: «Şayet bir adam bir yemeğe izin verse ona gelirler, halbuki namaza davet olunuyor da yine gelmiyorlar.» buyuruluyor.
Rivayetlerin bâzılarında yatsıya gelmeyenlerin; bâzılarında Cum'aya gelmeyenlerin; bir takımlarında da mutlak sûretde namaza gelmeyenlerin evleri yakılmak istenilmiştir. Bunların hepsi sahih olup aralarında hiç bir münâfât yokdur. Çünkü vak'anın ayrı ayrı zamanlarda müteaddid defalar geçmiş olması mümkündür. Bu tehdîd Cum'a namazına gelmeyenler hakkında zahirdir. Çünkü Cum'a namazında cemâat şarttır. Diğer namazlar hakkında ise ihtilâf edilmişdir.
Beyhakî'nin beyânına göre Cuma namazı ile cemâat kasdedil-mişdir. Fakat bu iddia münâkaşa mevzuu olmuşdur. Çünkü Ebû Dâvûd ile Taberânî 'nin rivayetlerinde râvîlerden Yezîd b. Câbir kendisine rivayet eden Yezîd b. El-Esamm ile şöyle bir konuşma yaptığını anlatmaktadır: «Yezîd b. Esamm'a: Yâ Ebâ Avf! Acaba Cum'a yi mı kasdetti yoksa başka namazı mı?» dedim, Yezîd :
— Eğer Ebû Hüreyre'yi bu hadîsi Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ederken işitmedimse kulaklarım sağır olsun! Ebu Hü-reyre ne Cum'ayı andı ne de başkasını! cevâbını verdi.»
Bundan anlaşılıyor ki Ebû Hüreyre hadîsi Cum'a'dan başka namazlar hakkındadır. Babımızın Cum'a hakkındaki hadîsini Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) rivayet etmiştir. O müstakil bir hadîsdir. Az yukarıda zikrettiğimiz gibi bu rivayetler biribirine münâfî değildir. Zîra vak'alar ayrı ayrı geçmiş olabilirler.
Hadîsin ekseri rivayetlerine e yakmak için siygası kullanılmişdır. Bundan murâd: yakma hususunda mübalağa göstermektir.
Hadîsin bir rivayetinde :
«Bunlardan biri yağlı bir kemik bulacağını bilse ona yâni yatsı namazına mutlaka gelirdi.» dcnilmişdir. Buhar i'nin rivayetinde bu cümleye ilâveten:
«Yâhud iki güzel koyun paçası.» buyurulmuşdur.
Bunlardan murâd : «Bu adamlar namaza geldikleri takdirde velev ki az olsun dünyevî tir menfaat bulacaklarını bilseler cemaata gelirlerdi. Çünkü bunların düşündüğü dünyâ menfaatidir. Âhiret nimetleri mukabilinde cemaata devam etmezler.» demektir.
«Ama onlarda neler olduğunu bilseler...» ifâdesinden murâd; Yatsı ile sabah namazında ne derece hayır ve sevap olduğunu bilseler, onlara sürünerek de olsa gelirlerdi; demektir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ulemâdan bir cemâat bu hadîslerle istidlal ederek: «Cemaata devam etmek farz-ı ayın'dır.» demişlerdir. Mes'ele ihtilaflıdır.
Dâvûd-u Zahirî ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, cemaata devam etmek namaz sahîh olmak için şarttır.
Bir kısım ulemâya göre farz-ı ayın'dır. tbni Huzeyme ile İbnü'l-Münzir buna kaaildirler. Mezkûr kavil A tâ,, Evzâî ve Ebû Sevr 'den rivayet olunmuşdur. Bu kavil İmam Ahmed'e göre de şahindir. Hattâ İmam Şafiî 'nin bir kavli de bu olduğu söylenir.
İmam Ahmed 'den diğer bir kavle göre cemaata devam etmek namazın şartı değil sâdece vâcibdir.
Hanefîler'e göre sünnet-i müekkededir. Hattâ vacip deyenler vardır. El-Hidâye» şerhinde: «Umumiyetle ulemâmıza göre cemaata devam etmek vâcibdir. Ulemâmızdan bâzıları da sünnet-i müekkede demişlerdir. > deniliyor.
«El-Müfîd» nâm eserde ise: «Cemâat vâcibdir. Ona sünnet denilmesi vücûbu sünnetle sabit olduğundandır.» deniliyor.
«Et-Tuhfe» nâm eserde cemâat hakkında şunlar söylenmişdir: «Cemâat ancak zahmetsizce devama kudreti olanlara vâcipdir. Özürle sakıt olur. Binaenaleyh hasta, â'mâ ve kötürüm gibi kimselere cemaata gitmek vacip değildir. Amma bu cevaz â'mâ ile kötürüm kendilerini mescide götürecek kimse bulamadıklarına göredir. Ebû Hanîfe'ye göre bulsalar da hüküm aynıdır. îmâmeyne göre mescide götürecek

kimse bulurlarsa cemaata devam etmeleri vacip olur. Şemsü'l-E'imme ile diğer bâzı ulemâya göre özürsüz cemâati terk etmek ta'zîr îcab eder. Cemaata gitmeyen kimseye ses çıkarmayan komşuları dahi günahkâr olurlar. Hattâ bâzı ulemâdan rivayet olunduğuna göre cemâati terk edenin şehâdeti kabul edilmez. Lügat okumakla meşgul olurken cemaata gitmemek özür sayılmamışdır. Fakat fıkhı tekrar yahut mütâlâa ederken cemâatdan kalan kimse mazurdur. Bir yer ahâlisi cemâati terkederlerse onlara karşı silahla harp edilir.» «El - Kınye» nâm eserde: «Bir kimse gece gündüz fıkhı tekrarla meşgul olarak cemaata gitmese mâzûr değildir; şehâdeti kabul edilmez.» denilmektedir.

Hâherzâde şerhinde cemâatin gayet müekked bir sünnet olduğu kaydedilmektedir. Cemaata gitmek farz-ı kifâyedir; diyenler de vardır. Tahâvî ile Kerhî bu kavli ihtiyar etmişlerdir. İmam Şafiî 'nin muhtar olan kavli de budur.

İmam Mâ1ik'e göre cemaata devam etmek sünnet-i müekkede'-dir. Farz-ı kifâyedir dediği de naklolunur.

Cemaata devam etmek farz-ı ayındır deyenler babımızın hadîsleri ile istidlal etmiş ve: «Eğer cemaata devam farz-ı kifâye olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabının ona devam etmesi kâfî gelirdi. Cemaata devam farz değil de sünnet olsaydı sünneti terk eden bir kimsenin üzerine evi yakılmazdı. Çünkü Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz ancak hak olan bir şeyi yapmaya niyet eder. Korku namazı dahî cemâatin farz olduğuna delâlet eder. Çünkü bu namazda, namaza zıd ameller vardır. Bu ameller farz-ı kifâye veya sünnetden dolayı yapılmaz.» demişlerdir.

Bunların bir delili de Müs1im'in rivayet ettiği bir hadîsdir. Mezkûr hadîsde:

«Âmânın biri yâ Resûlâllah! Beni mescide götürecek kimsem yok; demiş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sen ezân'ı işitmiyor musun?» buyurmuşlar. Âmâ: Evet; cevâbını verince :

«Dyle ise ona icabet et!» emrini vermişler.»

Bu hadîsin başka rivayetleri de vardır. Onlardan anlaşıldığına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mazeret beyân eden âmâ, Hz. Abdullah İbni Ümmi Mektûm 'dur.

«Cemaata devam etmek farz-ı ayındır.» deyenler bunlardan başka İbni Abbâs, îbni Ömer-, Üsâmetü'bnü Zeyd, Enes, Ebu'd-Derdâ, Ebû Hüreyre, Harisetü'bnü No'manveCâbir (Radiyallahû anhûm) hadîsleri ile istidlal ederler.

İbni Abbâs ile İbni Ömer (Radiyallahû anhûm) 'ün beraberce rivayet ettikleri hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in minber üzerinde:

«Yâ bir takım kimseler cemaata gelmemekden vazgeçerler, yahut Allah onların kalplerini mutlaka mühürler.» buyurduğu bildirilmektedir. Diğerlerinin rivayetlerinde ekseriyetle ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata gelmeyenlerin evini tepelerine yakacak olmuşdur.

Cemaata devamı sünnet-i müekkede veya farz-ı kifâye sayanlar:

«Cemaatla kılınan namaz, yalnız kılınan namazdan yırmiyedi derece daha faziletlidir.» hadîsi ile ve buna benzer diğer hadîsler ile istidlal etmişlerdir. Çünkü ism-i tafdîl sîgası iki şey'in fazîletde müşterek olduklarını, yalnız birinde faziletin, diğerinden daha çok olduğunu bildirir. Şayet cemaata devam etmek farz-ı ayın olsaydı yalnız kılınan namazın hiç bir fazileti bulunmaması hattâ o namazın caiz olmaması icab ederdi.

Bir delilleri de; Namazları hayvanlarının yanında cemâat olmadan kılan iki zât'a, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:

«Yüklerinizin yanında namaz kılar da sonra mescide gelirseniz o namazı tekrar kılın! Çünkü o sizin için nafile olur.» buyurmasıdır. Eğer ce-câat farz-ı ayın olsaydı, ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o iki kişiye namazlarını yeniden cemaatla kılmalarını emrederdi.

Ulemâ-ı kiram babımız hadîsleri ile istidlal edenlere onbir vecîhle cevap vermişlerdir. Şöyle ki:

a) İbni Battal 'a göre, cemaata devam etmek farz-ı ayın olsaydı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) terk edenlerin evlerini üzerlerine yakmakla tehdîd ettiği zaman, yalnız kılanın namazı sahîh olmadığını bildirirdi. Çünkü makam, beyân makamıdır.

İbni Dakîki'1-îd: Buna itiraz etmiş ve: «Beyân bazen sözle bazen de delâletle olur. ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :

«Vallahi içimden geçti ilâh...» buyurması cemaata devamın vacip olduğuna delildir; bu da beyân için kâfidir.» demişse de Aynî bu hadîsde delâlât-ı selâs denilen mutabakat, tazammun ve iltizâmdan hiç birinin bulunmadığını söyleyerek bu îtirâzı defetmişdir.

b) Bâcî'ye göre, bu hadîs zecr ve tehdîd için vârid olmuşdur. Ha-kîkati murâd değildir. Onunla mübalağa kasdedilmişdir. Çünkü müslü-manların ateşde yakmak sureti ile cezâlandırılamıyacağına icmâ-ı ümmet mün'akid olmuşdur.

c) İbni Bezîze 'nin rivayetine göre ulemâdan bâzıları nefs-i hadisden, cemaata devamın farz olmadığını istinbât etmişlerdir. Çünkü Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sei!em) cemaata gelmiyenlerin yanma gitmek istemişdir. Eğer cemaata devam farz-ı ayın olsaydı onu kendisi terk etmek istemezdi.

d) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evlerini yakma tehdidinde bulundukdan sonra, yakmaması cemaata devam etmenin farz olmadığına delâlet eder.

e) Kaadı İyâz: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönlünden geçirmiş; fakat düşündüğünü yapmamışdır.» demişdir.

f) Nevevî: «Cemaata devam farz-ı ayın olsaydı Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) cemaata gelmeyenleri hâlleri üzere bırakmazdı.» diyor.

g) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tehdidi, cemâati terk edenlere değil; namazı terk edenlere âidtir. Fakat bu kavil merdûddur. Çünkü hadîsin bâzı rivayetlerinde:

«Yâ bir takım adamlar cemaatları terk etmekden vaz geçerler, yahut evlerini cayır cayır yakarım!» buyurulnrmş ve maksadın namazı terk edenler değil cemâaatı terk edenler olduğu sarahaten bildirümişdir.

h) Bu hadîs hakikatta münafıklara benzemekden sakındırmak için vârid olmuşdur.

ı) Hadîs-i şerif münafıklar hakkında vârid olmuşdur. Binaenaleyh cemâati terk edenler hakkında delîl olamaz. Bâzıları bu kavli reddetmiş ve: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, münafıklara bu kadar îtinâ göstererek cemâati terk ettikleri için onları te'dîb etmesi ihtimâlden uzaktır. Hâlbuki münafıkların namazı olmadığı malumdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların niyetlerini bildiği hâlde kendilerine ceza vermekden vaz geçmiş ve:

«İnsanlar, Muhammed ashabını öldürüyor! diye lâf etmesinler.» buyurmuşdur. demişlerdir.

Kaadî îyâz da îtirâz edenlere îtirâz etmiş. Fakat Aynî onun itirazını da yersiz bulmuş ve şunları şöylemişdir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :

«Münafıklara yatsı ile sabah namazından daha ağır gelen bîr namaz yokdur!» buyurmuş olması bu hadîsin münafıklar hakkında vârid olduğunu açıklar. Lâkin buradaki nifâk'dan murâd: küfür nifakı.değil, mâsi-yet nifakıdır. Buna delil Ac1ân'in rivayetinde :

«Yatsıyı kılmak için cemaata gelmiyorlar.» buyurmuş olmasıdır. Ebû Dâvûd'un rivayeti bundan daha da açıktır. O rivayette:

«Hiç bir illetleri olmadığı halde namazı evde kılarlar.» buyurulmuş-dur. Bu gösterir ki cemaata gelmeyenlerin nifakı, küfür nifakı değil mâ-siyet nifakı imiş. Çünkü kâfir evinde namaz kılmaz. O ancak riya ve şöhret için mescidde namaz kılar. Evine çekildimi Allah Teâlâ'nın

vasfettiği şekilde küfür ve istihzasına devam eder. Kurtubî de bu cihete ten-bîh etmişdir.
Tıybî: Mü'minin bu tehdîdden hâriç kalması ezanı işittiği hâlde cemaata gitmeyebilir mânasına değildir. Bilâkis cemâati terketmek müzminlerin şanından değildir. O münâfıkların sifatlarındandır... demişdir.»
j) Cemaata devam islâmiyetih ilk zamanlarında farz idi. Çünkü münafıklara namazları terk etmek için müsâde kapısı kapanmıştı. Bu hüküm sonradan nesh edildi. Mezkûr kavli Kaadî t y âz hikaye etmişdir.
k) Hadîsdeki namazdan murâd : Cum'a namazıdır. Bu kavli Kurtubî beğenmişdir. Fakat hadîsin bâzı rivayetleri namazdan muradın yatsı olduğunu sarahaten beyân ettiği için mezkûr kavil reddedilmiştir.
2- Cezayı müstelzim bir iş hususunda evvelâ tehdidde bulunmalıdır. Zira mefsedet ehven olan tehdidle giderilebilirse; onunla iktifa olunur; cezaya baş vurulmaz.
3- Zahire bakılırsa malla cezalandırmak caizdir. Bu kavil İmam Mâlik ile diğer bâzı Mâlikîyye ulemâsına nisbet edilmişdir. Cumhûr-u ulemâya göre malla tecziye islâmiyetin ilk zamanlarında meşru idi. Sonraları nesh olundu.
4- Bir hak için aranan kimseyi evinden çıkarmak ve bu uğurda her çâreye baş vurmak caizdir. Nitekim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata gelmeyenleri evlerini tepelerine yakmak sureti ile çıkarmak istemedir.
5- Bu hadîs mücrimleri hîle ile yakalamanın caiz olduğuna delildir.
6- Hastalık, zâlimden veya bir hayvandan korku gibi Özürler dolayısıyla cemaata gitmemek caizdir.
7- Bir maslahatdan dolayı kendinden daha üstün bir kimseye imam olmak caizdir.

43- Ezanı İşiten Kimseye Mescide Gitmenin Vacip Oluşu Babı

255- (653) Bize Kuteybetü'bnü Said ile İshâk b. İbrahim, Süveyd b. Saîd ve Ya'kûb e d-D evrakı hep birden Mervân el-Fezârî'den rivayet ettiler. Kuteybe dedi ki: Bize Fezâri, Ubeydullah b. Esamm'dan rivayet etti. Demiş ki: Bize Yezîd b. Esamm, Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âmâ bir zât geldi ve: Yâ Kesûlâllahî Gerçekden beni, mescide götürecek yedekçim yok; diyerek, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den evinde kılmak için ruhsat iste-di. O da kendisine ruhsat verdi. Â'mâ dönüp gittikten sonra Resûlüllah (Sallallahü Meyhi ve Sellem) onu çağırarak:
«Sen namaz için okunan ezanı işitmiyor musun?» diye sordu, Ama :
— Evet! cevâbını verince,
«Öyle ise ezana icabet et!» buyurdular.
Hadîsde zikri geçen âmâ'dan murâd Abdullah İbni Ümmü'Mektûm 'dur. Nitekim Ebû Dâvûd ile Dâre Kut-n î 'nin rivayetlerinde sarahaten beyân edilmişdir.
Bu hadîsi Ebû Dâvûd, İmam Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve daha bir çok hadîs imamları tahrîc etmişlerdir. Taberânî 'nin «El-Evsat»ında Bezzâr'dan naklettiği hadîsde:
«İbni Ümmi Mektûm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâlinden şikâyette bulunarak, yatsı ile sabah namazlarında kendisine ruhsat vermesini istirham etti ve: Yâ Resûlâllah! Seninle aramızda bir hurmalık var; dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ezan'ı işitiyor musun?» diye sordu; İbni Ümmi Mektûm: Evet; cevâbını verdi. Bu suâl ve cevâp bir veya iki defa tekerrür etti. Ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ruhsat vermedi.» denilmektedir.
Rivayetlerin bâzılarında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata devam etmeyenlerin evlerini tepelerine cayır cayır yakmak istediğini bildirdiği zaman Abdullah İbni Ümmi Mektûm 'un : «Yâ Resûlâllah Medine'nin zehirli haşerâtı ile yırtıcıları çok...» diyerek özür dilediği; diğer bâzılarında her vakit kendisini mescide götürecek bir kimse bulamadığını, söyleyerek bu namazları evimde kılmam câizmidir? diye sorduğu; Lâkin kendisine ruhsat verilmediği beyân ediliyor.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf «Cemaata devam etmek ezanı işitenlere farz-ı ayındır^ diyenlerin delilidir. Fakat cumhûr-u ulemâ buna şöyle cevap verirler : «Hz. Abdullah İbni Ümmi Mektûm namazı evinde kılmak ve cemâat faziletini onunla kazanmak için ruhsat istemişdir. Çünkü ma'zûr idi. Kendisine bu şekilde cemâat faziletine eremiyeceği bildirildi. Nitekim cemaata devamın bir özürden dolayı bilicma' sakıt olması da bunu te'yid eder.»
2- Cemaata devam etmek mutlak surette vâcipdir deyenlerle Cum'a cemâatine devamı vacip görenler dahî bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Abdullah îbni Ümmi Mektûm Hazretlerine evvelâ evinde kılmaya müsâde edip; sonradan etmemesi yâ o anda kendisine vahiy gelerek bu işin caiz olmadığını bildirdiği içindir. Yahut içtihadı değişmişdir. Yahut bunların her ikisi birden olmuş, fakat sonradan kendisini efdal olanı îfâya teşvik etmişdir.
3- Übbî'ye göre bu hadîsde cemaata devamın vacip olduğuna delâlet yokdur. Hadîs yalnız te'kîd bildirmektedir. Lâkin hadîsin başka bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Senin İçin hiç bir ruhsat bulamıyorum.» buyurduğu bildiriliyor. Mezkûr rivayet birinciden daha açık ve kuvvetli olmak üzere cemaata devamın vacip olduğunu gösteriyor. Onun için bâzıları: «Bu şiddet islâ-miyetin ilk zamanlarında idi; o zaman hiç bir kimseye Özür tanınmamak sureti-ile münafıkların, cemâati terk etmeleri önlenmişdir. Sonradan bu hüküm neshedilerek cemâat hususunda bâzı özürler kabul edildi.» demişlerdir.

44- Cemaatla Namaz Kılmanın Sünen-i Hüdadan Olması Babı

256- (654) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr El-Abdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyy T». Ebî Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afadülmelik b. Umeyr, Ebû'l - Ahvas'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Abdullah; «Vallahi ben nifakı malûm münâfıkdan yahut hastadan fcaşka hiç birimizin namazdan geri kalmadığını görmüşümdür. Hasta olan bile iki adam arasına girerek mutlaka namaza gelirdi. Gerçekden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bize sünen-i hüdâyı öğretti :
«Ezan okunan mescidde namaz kılmak da sönen-i hüdâdandır.» dedi.

257- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Dükeyn, Ebû'I - Umeys'den, o da Alîy b. Akmel[106]'den, o da Ebii'l - Ahvas'dan, o da Abdullâh'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş:
«Kim yârın Allah'a, müslüman olarak kavuşmak isterse şu namazlara ezan okunan yerde devam etsin! Çünkü Allah, Peygamberiniz

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sünen-i hüdâ'y* meşru kılmışdır. Bu namazlar da sünen-î hüdâdandır. Şayet cemâati terkedip, namazı evinde kılanın yaptığı gibi siz de evlerinizde kılarsanız Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz, muhakkak dalâlete düşersiniz. Hiç bir kimse yoktur ki tertemiz abdestini alsın, sonra şu mescidlerden birine gitsin de Allah, ona attığı her adım mukabilinde bir sevap yazmasın; her adım mukaabilinde onu bir derece yükseltmesin; ve her adım mukaabilinde onun bir günâhını affetmesin! Vallahi ben öyle günümüzü görmüşümdür ki nifaka malum münâfıkdan başka hiç birimiz cemâati terk etmiyordu. Vallahi insan iki kişi arasında; bacakları yerde sürünerek (mescide) getirilir de saffa durdurulurdu».
Bu hadîs cemaata devam etmenin sünen-i hüdâdan olduğunu bildirmektedir. Usûl-i fıkıh ilmine göre sünnetler iki kısımdır. Sünen-i hüdâ, sünen-i zevâid:
Sünen-i hüdâ'rîan murâd; dîni tekmil için devam üzere ibâdet olarak yapılan sünnetlerdir. Bunları terk etmek mekrûhdar. Yapmayanlar zem-me müstahik olurlar. İşte cemaata devam etmek, ezan, ikaamet v.s. gibi ibâdetler bunlardandır.
Sünen-i zevâid: Ütesûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Seltem) 'in âdet yolu ile yaptığı fiillerdir. Bunları terktmekde kerahet yokdur. Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem)*in oturup kalkması; yeyip içmesi gibi sîretle-rine âid şeyler sünen-i zevâid'den ma'dûdturlar.
Hz. Abdullah b. Mes'ûd'un; -Nifakı malûm münâfjk-dan yahut hastadan başka hiç birimizin namazdan geri kalmadığını gör-müşümdür." demesi gösteriyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in evleri ile birlikde yakmak istediği kimseler münâfıklarmış. Buradaki iki rivayet birbirini tefsir etmekde ve hasta olanların cemâat sevabından mahrum kalmamak için iki kişinin omuzlarından tutunarak âdeta yarı sürüklenir bir hâlde mescide gittikleri anlaşılmaktadır. Bu da cemâatin son derece müekked bir şekilde matlûb olduğuna delildir. Cemaata devam hususunda meşakkate tahammül etmek, hastalık yürümeye mâni' değilse yahut hasta olduğu hâlde bir vâsıta ile mescide gitmek imkânı bulunursa o hâlde bile cemaata devam etmek müstehabdır.
Hadîsin buradaki rivayetinde: "Peygamberimizin sünnetini terk ederseniz dalâlete düşersiniz." denilmişdir. Başka bir rivâyetde dalâlet yerine küfür zikredilmiş ve: «Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz muhakkak küfür etmiş olursunuz!» buyurulmuşdur. Bu cümle cemaata dvâm meselesinin son derece ciddî olduğunu; onu terk etmenin sonu dalâlete varacağını gösteriyor, Zîra cemaata devam hususunda gevşeklik gÖs-tern kimse şerâata karşı da lûubâlî olur. Şeriatı terk ise küfürdür.

45- Müezzin Ezanı Okuduğu Vakit Mescidden Çıkmanın Nehyi Babı

258- (655) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bile Ebû'l - Ahvas, İbrahim b. Muhacir'den, o da Ebû'ş - Şahsa[107]'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Mescidde Ebû Hüreyre ile beraber oturuyorduk. Derken müezzin ezanı okudu ve bir adam, mescidden kalkıp gitti. Ebû Hüreyre onu mescidden çıkıncaya kadar gözü ile tâkîp etti. Arka sından:
"Şu adam yok mu, muhakkak Ebû'l - Kaasim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e isyan etti." dedi.

259- (...) Bize İbni Ebî Ömer El-Mekkî de rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Süfyân (yâni İbni Uyeyne)' Ömer b. Saîd'den, o da Eş'as b. EM-ş Şa'sâ El - Muhâribî'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babâsj şöyle demiş: Etû Hüreyre'den dinledim: Ezandan sonra mescidden çıkıp giden tir adam gördü de arkasından:
"Şu adam yok mu! muhakkak Ebû'l - Kaasim {Sallallahü Aleyhi ve Sellemyç isyan etti." dedi.
Ebû'l - Kaasim, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve SellemJ fin künyeyidir Bunu evvelce de görmüştük.
Buradaki rivayetlerin ikisi de Hz. Ebû Hüreyre 'nin kendi sözü olduğu hâlde imam Müs1im'in onîart hadîs olarak kitabına alması manen müsned ve muttasıl, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) 'e merfû' olduklarındandır. Çünkü Hz. Ebû Hüreyre 'nin dîn babında kendinden bir hüküm teşriine hakkı yokdur. Binaenaleyh hadîsi Resûllüllah(Satlallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğine, yalnız lâf zan değil de manen rivayet ettiğine hamlolunur.
Hadîs-i şerif hiç bir özür bulunmadığı hâlde ezan okunurken mescidden çıkıp gitmenin mekruh olduğuna delildir,
Übbî diyor ki: «İsyan haram olan filin hâssalarındandır. Hâlbuki mescidde bulunan bir kimseye ezan okunmakla namaz farz olmaz. Namaz ancak ikaamet getirilirken farz olur. Ama bazen ezan kelimesi ile ikaamet kasdedilir. Yahut o devirlerde ikaamet hemen ezanın peşinden getirildiği için ezan lâfzı ile onu da murâd etmişdir.»

SAHİH-İ MÜSLİM TERCEMESİ
ve
ŞERHİ
Cilt: 4

Sttfy&n [108]dan, o da Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu isnad-îm rivayet etti. Ama Cttndeb:
«Onu cehennem ateşine tepesi öttü atmasın!» cümlesini söyleme-mişdir.
Babımızın birinci hadîsinde Hz. Osmân'in, yanına oturan Ab-durrahmân'a hemen ResûlüİlaH (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadîs riayet etmesi, Übbînin beyânına- göre yâ onun mescidden gideceğini anladığı yahut da namaza geç geldiği için olsa gerekdir.
«Her kim yatsıyı cemaatla kılana gecenin yansını namazla geçirmiş gibi olur.» ifâdesinden raaksad: "Kim yatsıyı cemaatla kılarsa kazanacağı sevap, yatsıyı cemaatla kılmadığı zaman gece yansına kadar namaz kılmakla kazanacağı sevâb müsavidir.* demekdir.
Babımızın ikinci ve üçüncü hadîslerinde zikri geçen Cündeb b. Abdillâh ile Cündeb b. Süfyân aynı zâtdır. îsmi Cündeb b. Abdillâh b. Sûfyân 'dır. Bâzı hadîslerde babasına; diğerlerinde dedesine nisbet edildiği için ayn ayrı iki şahısmış gibi görünür.
Allah'ın zimmeti: burada Allah'ın kefalet ve te'mînâtı manasınadır. Bâzıları «Allah'ın emniyeti.» mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
«Sakın Allah zimmetine âid bir şey hususunda sizi talep etmesini»» cümlesinin mânâsı: «Böyle bir talepde bulunduracak isler yapmayın!» demekdir. Nitekim bu mânâda türkçemizde küçükleri bir şey'den men'et-mek için: «Sakın bir daha seni bu işi yaparken görmiyeyim!» deriz. Bin-netîce mânâ şöyle olur: «Bir kimse sabah namazını cemaatla kılarsa o kimse Allah'ın kefalet ve te'mînâtı altına girmiş olur. Binâenaleyh siz Allah'a karşı gitmeyin! Şayet onun rızâsına karşı bir amelde bulunursanız Allah size yetişir de cezanızı verir ve bu ceza da tepesi üstü cehenneme atılmak olur.» tâbirindeki zamîr, Allah'a da, bir kimseye de râci' olabilir.
Hadis-i şerif ezan okunduktan sonra farz namazını kılmadan camiden çıkmanın mekruh olduğuna delildir. Bu hükümden yalnız ma'zûr olan kimse müstesnadır.
Buhâri «Namaz» bahsinde Allah ve Resûlü'nün zimmetlerine temas eden bir hadîs rivayet etmişdir. Mezkûr hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Her kim bizim namazımızı kılar, kıblemize döner, kestiğimizi de yerse işte Allah ve Resulünün zimmetlerini kazanan müslüman odur. Binâenaleyh siz zimmeti hususunda Allah'a verdiğiniz ahd-u peymân'ı bozmayın!»

buyurdular denilmişdir. Hadis Enes (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunmuşdur.

47- Bir Özürden Dolayı Cemaata Gitmemek İçin Ruhsat Babı

263- (33) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et - Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize timi Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Tunus, fimi Şihâb'-dan naklen hafeer verdi,,ona da Mahmut.b. Rabî Ef-Ensarf rivftyet etmiş

46- Yatsı Île Sabah Namazlarını Cemaatla Kılmanın Fazileti Babı

260- (656) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-gîratü'bnÜ Selemete'l - Mahzunu haber verdi, (Dedi ki): Biz Abdûlvâhit (yani tbni Ziyad) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Haktin rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Ebî Amra rivaye etti. (Dedi ki) : Osman b. Affân, akşam namazından sonra mescide girerek yalnız basma oturdu. Ben de yanma oturdum. Osman :
— Ey kardeşim oğlu! Ben Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)ı «Her kim yatsıyı cemaatla kılarsa, gecenin yansım namazla geçirmiş gibi olur. Ve kim sabah namazını cemaatla kılarsa bütün gece namaz kılmış gibi olur.» buyururken işitim; dedi.

(...) Bana bu hadisi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhamtned d. Abdillâh El - Esedî rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdtirrazzak rivayet etti. Bunların ikisi de Süfyân'dan, o da Ebû Sehl Osman b. Ha kîm'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

261- (657) Bana Nasr b. Aliy El - Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni İbni Mufaddâl) Hâlid'den, o da Enes b. Şîrîn[109] 'den naklen rivayet etti: Demiş ki: Ben, Cündcb b. Abdillâh'ı şöyle derken işittim: Resûlüllah (Saülalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim sabah namazını cemaatla kılarsa, o kimse Allah'ın zimmetindedir. Sakan Allah zimmetine âid bir şey'den dolayı si*î talep etmesin Talep ettiği kimseyi de yetişerek, cehennem ateşine tepetaklak atmasın!» buyurdular.

262- (...) Bu hadîsi bana, Ya'kûb b. İbrahim Ed-Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Hâlid'den, o da Enes b. Sîrîn'den nakler rivayet etti. Demiş ki: Ben Cündeb-i Kasriyi şöyle derken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim sabah namazını cemaatla kılarsa, o kimse, Allah'ın zimmetindedir. Sakın Allah zimmetine âid bir şey'den dolayı sizi talep etmesin. Çünkü o kimi zimmetine âid bir şey'den dolayı talep ederse ona yetişir. Sonra onu yüzüstü cehennem ateşine atar!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Te-zîd b. Hârûn, Dâvûd b. Ebi Hind'den, o da el-Hasen'den, o da Cünde b.

265- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velid b. Müslim, Evzfiî'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Zührî Mahnıud b. Babî'dan rivayet etti. Demiş ki: Ben, Resûtüllah (Sallailahü Aleyhi ve SeUemy'm bizim evde bir kovadan ağzına su alır püskürttüğünü pek âla hatırlıyorum.
Mahmttd şöyle demiş: İşte bana Itbân b. Mâlik rivayet etti. Itbân dedi ki: «Ben: Tâ Kesûlallah! Benim gözlerim fenalaştı; dedim...» Râv hadisi:
«Bize iki rek'ât namaz kıldırdı. Biz Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'i kendileri için yaptığımız bir ceşîşeyi yemeye alıkoyduk.» cümlesine kadar rivayet etmiş;
Yûnusla, Ma'mer'in hadisin sonuna yaptıkları ziyâdeyi söylememiştir.
Itbân hadisini Buharı kimi muhtasar, kimi mufassal olmak üzere kitabının on'dan fazla yerinde, tahrîe etmişdir. Bunlar: «Kitâbü'r - Rikaak», «tstitâbetül - Mürteddîn», «El - Megâzİ» ve «Et'ime» bahislerindedir.
Hadîsi, Müslim dahî bir kaç yerde; Nesâî «Namaz» bahsinde ve başka yerlerde; İbni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîe etmişlerdir.
Mahmud b. Rabî' hadîsini Buhârî «Ezan» bahsinde tahrîe etmişdir.
Itbân hadîsinde: «Itbân b. Mâlik» diye başhyan ve «Itbân dedi ki» cümlesine kadar devam eden kısım râvî Mahmud b. Rabî'in sözüdür. Zahirine bakılırsa hadîsin o mikdân mürseldir. Nete-kim Kirmânî mürsel olduğunu söylemişdir. Çünkü Mahmûd'un hadîsi, Itbân'dan dinlediği cezmen ifâde edilmediği gibi vak'ayı gözüyle gördüğüne dâir de bir kayıt yokdur. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefâtmda Mahmud, küçük çocukmuş. Ancak Buhârî'nin bir rivayetinde Mahmud 'un, Itbân b. Mâlik'-den dinlediği tasrîh edilmişdir.
Evzâî'nin, îbni Şihâb'dan rivayetinde dahî Itbân 'dan dinlediği sarahaten zikredürnişdir. Binaenaleyh hadîsin bu kısmı da sa-hâbinin, sahâbîden rivayeti kabilinden olur. «Itbftn dedi kî» sözü rivayet uzun sürdüğü için Mahmud tarafından tekrar edilmişdir.
Ulemâ bu hadîsde olduğu gibi «Bize filân rivayet etti ki, filân şöyle demiş...» şeklindeki hadîs rivayeti hakkında da ihtilâf etmişlerdir. îmam Ahmed ile ulemâdan bir cemaata göre bu tarzda rivayet edilen hadîs munkatı' sayılır. Meğer ki râvînin şeyhîn-dan işittiği sübût bula! Cumhûr'a göre böyle -Enne» ile yapılan rivayet «An» edatı ile yapılan rivayet gibidir. Binâenaleyh râvînin müdellis olmaması ve esah kavle göre şeyhiyle görüşmüş bulunması şartı ile o rivayet şeyhinden işittiğine hamlolumır.
Hz. 1bân'in Bedir harbine iştirak eden Ensâr-ı Kirâm'dan olduğu söylendiğine göre evvelâ ashâbdan olduğunu kayda lüzum yoksa da râvî bu cümleyi, rivayetini takviye, Itbân (Radiyallahû anh) 'an hörmet ve ta'zîm ve onunla iftihar için"zikretmişdir. Yoksa Hz. Itbân'ın Bedir gazasına iştirak eden ashâb-ı kiramdan olduğu herkesçe malum ve meşhurdur. Yahut Mahmûd b. Rabî' bu uzun tarifi onu bilmiyenIere anlatmak için yapmışdır.
Buradaki rivâyetde Hz. Itbân 'in bizzat Resûlüllah (Salîallahii Aleyhi ve Sellem)'e geldiği bildiriliyor. Müs1im'in diğer rivayetinden ise Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi veSel}em)*e haber gönderdiği anlaşüıyorsa da iki rivayet arasında münâfât yökdur. Zîra bir defa kendi gitmesi başka bir defa da hatırlatmak için birisini göndermiş olması mümkündür.
Hz. Itbân 'in : «Yâ Resûlattah! Gözlerim seçmez oldu.» demesi gözlerinin tamâmiyle görmez olduğu yahut zayıfladığı mânâlarına gelebilir. Müs1im'in bir rivayetinde: «Görmem fenalaştı.»; başka bir rivayetinde : «Gö2Üme bir şey ânx oldu.» dediği bildirilmişdir ki, bunlardan, onun tamâmiyle âmâ olmadığı anlaşılırsa da Buhârî 'nin bir rivayetinde: «Itbân â'mâ olduğu hâlde kavmine imamlık yapıyordu.» denilmiş ve Resûlüllah (Saiîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e hâlini arz ederken, ben: «Gözün görmeyen bir adamım.» dediği zikredilmişdir. Mamafih Hz. Itbân'in yine de yüzdeyüz âmâ olmaması; gözleri pek az gördüğü için kendisine âmâ demiş olması mümkündür.
Itbân (Radiyatlahü anh) Peygamber Efendimizi evine Cum'a günü davet etmiş; o bu davete ertesi gün icabet buyurmuşdur. Bu rivâyetde

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maiyyetinde yalnız Ebû Bekiv (Radiyallahû anh) 'in bulunduğu bildiriîmişdir. Başka bir rivayette ise Ebû Bekir ile Ömer (Radiyallahû anhûma)'nw. ikisi zikredilmektedir. Müs1im'in, Hz. Enes tarîki ile Itbân 'dan rivayet ^ettiği bir hadîsde Itbân (Raâiyallahû anh) ın:
«Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Allah'ın dilediği kadar ashabı geldiler.» dediği görülmektedir. Bu rivayetlerin arasını bulmak için :
«Yolda çıkarken Resûlüllah (SallaİlahüA leyhi ve Sellem) 'in yanında yalnız Hz. JEbû Bekir varmışdır. Ax sonra Ömer (Radiyallahû anh) île diğer ashâb da onlaf a iltihâk ederek beraberce gitmişlerdir.» denilir.
Bu davette Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evvelâ namaz kıldığı, sonra yemek yediği bildiriliyor. Hâlbuki Müleyke hadîki: Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bedir gazasına iştirak eden ashabından ve Ensâr'dan İtbân b. Mâlik, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \e Sellem)'e gelerek:
«Yâ ResûlâlİahÎ gözlerim seçmez oldu. Hâlbuki kavmime namaz kıldıran ben'im. Yağmurlar yağdığı zaman kavmimle aramızda bulunan dere akıyor; ben de onların mescidine gidip kendilerine namaz kildıramı-yorura. Yâ Resûlâüah! Dilerim kî evime gelerek bir yerde namaz kıla-sın! Ben de o yeri namazgah yapayım!» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«lnşaallah bunu yaparım.» buyurmuşlar.
İtbân demiş ki: «Ertesi gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr-i Sıddîk gün yükseldiği vakit bana geldiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) izin istedi; kendilerine izin verdim. Ama o hiç oturmadan eve girdi, sonra :
«Evinin neresinde namaz kılmamı istiyorsun?» dedi. Ben, evin bir köşesini işaret ettim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalkarak tekbir aldı. Biz de onun arkasına durduk. Bize iki rek'ât namaz kıldırdı. Sonra selâm verdi. Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel\em)*\ kendileri için
---
hazırladığımız bir nazireyi yemeye alıkoyduk. Derken o mahallenin erkeklerinden bir gurup etrafımızı çevirdiler. Bu suretle evde bir hayli adamlar toplandı. İçlerinden biri:
«Mâlik b. Ed-Duhşun nerede?» diye sordu, diğer biri: «O münâfıkdır: AJIâh ve Resulünü sevmez.» cevâbını* verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun hakkında böyle şey söyleme! Görmüyormusun ki Allah'dan başka hiç bir ilâh yokdur; diyor ve bununla Allah'ın rızâsını istiyor!» buyurdu. Ashâb:
«Allah ve Resulü bilir.» dediler. (Münafık diyen zât) Biz onun münafıklara hep böyle yüz verdiğini ve onlara karşı hayrıhâhlığını görüyoruz dedi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Çünkü Allah (Lâ ilahe illallah) diyerek bununla Allah'ın rızâsını dileyen bir kimseyi cehenneme haram kılmışdır.» buyurdular.
İbni Şihâb demiş ki: «Sonra ben, Benî Salimden ve onların ileri gelenlerinden biri olan Husayn b. Muhammed El - Ensârî'ye Mahmud b Rabî' hadîsim sordum da, o da bu hususta onu tasdik etti.»

264- (...) Bize Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd, ikisi birden Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. Demiş ki: Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Mahmud b. Rabî', İtbân b. Mâük'den rivayet etti. itbân;
«Ben Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim...» demiş. Râvî hadisi, Yûnus'un hadîsi mânasında rivayet etmiş. Şu kadar var ki o:
«Bir adam: Mâlikü'bnü'd - Dühşun yahut DÜhayşin nerede? dedi.» demiş ve hadîse şunları ziyâde etmiş: «Mahmud dedi ki: Ben bu hadisi, içlerinde Ebû Eyyûb El-Ensârî de bulunan birkaç kişiye rivayet ettim. Ebû Eyyûb bu senin söylediğini^ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söylemiş olacağını zannetmem; dedi. Bunun üzerine ben: Eğer Itb&n'ın yanına dönersem, bunu ona (tekrar) soracağıma yemin ettim. Ve hemen Itbân'm yanına döndüm, onu, gözleri görmez olmuş; çok yaşlı t>ir ihtiyar olarak buldum. Hâla kavminin imamı idi. Yanıbaşına oturarak bu hadisi, ona sordum. Onu bana ilk defa nasıl rivayet ettiyse öylece rivâyetde bulundu.»
Zührî demiş ki: «Bundan sonra bir çok farzlar ve başka şeyler nazil oldu ki işin artık onlara dayandığını görüyoruz. İmdi kimin aldanmamak elinden geliyorsa aldanmasın!»
Ben de derim ki: Yâ hadîsin sübûtu kuvvet bulsun da kalbi iyice yatışsın diye yahut mürsel rivayet ettiği veya hadîsi çocukluğunda bellemiş olduğu için sormuşdur. Çocukluğunda hadîs belleyen bir kimsenin sonra o hadîsi rivayet edip, edemiyeceği ihtilaflı bir mes'eledir.»
Serât kelimesi bâzılarına göre zengin mânasına gelen serî'nin,.cem'i-dir. tmam Sîbeveyh bu kelimenin cemi' değil ism-i cemi' olduğunu söylemişdir. Bâzıları mezkûr kelimenin «İleri gelir.» mânâsında kullanıldığını söylerler.
Babımızın Mahmud b. Rabî' hadîsinde zikri geçen Ceşîşe'-den murâd, bulgurdan yapılan bir nevi' yemekdir. Bu yemeği yapmak iç;n evvelâ bulgur kaynatılarak kurutulur; sonra öğütülerek ondan yemek yapılmış.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :

1- Âmâ'nın imamlığı caizdir.
2- Yağmur, şiddetli karanlık ve can korkusu gibi bir özürden dolayı cemâaatı terk etmek caizdir.
3- Bir kimse, kendisini mübtelâ olduğu bir dertle başkalarına takdîm edebilir. Bu, hâlinden şikâyet sayılmaz.
4- Namaz için muayyen bir yer.tahsis etmek caizdir. Gerçi Ebû Dâvûd 'un «Sünen» inde rivayet olunan bir hadîse göre mescidde muayyen bir yer peyleyerek namazı dâima orada kılmakdan nehiy buyurul-muşdur. Fakat oradaki nehiy'den murâd riya îcâb edecek derecede kendine yer ta'yhı etmekdir.
5- Sarfları düzeltmek gerekir.
6- Evlerde, mescid için tahsîs edilen yerler sahibinin mülkünden çıkmazlar. Lâkin bir mahalleye yaptırılan mescid, sahibinin mülkünden çıkar.
7- Sulehâ'nın, fudalâ'nın namaz kıldıkları yerlerle teberrük etmek caizdir. İsrâ gecesi Cebrail (Aleyhisselâm) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Medine'de, Tûru Sina'da, Şuayb ve Musa (Aleyhisselâm)'m yurdlârında, Hz. îsâ'nm doğduğu Beyti Lahim'denamaz kılmasını emretmiştir.
8- Ameli ile teberrükde bulunmak için sulehâ'dan biri, bir yere davet olunursa, kendisine ucub gelmemesinden emîn olmak şartı ile o davete icabet etmesi gerekir.
9- Ahd'e vefa gerekir, yâni bir kimse verdiği sözü tutmalıdır.

10- Gündüzün cemaatla nafile namazı kılmak caizdir.
11- Ulemâ, bir maksadla pve çağnlırlarsa, kendilerine yemek v.s. ikram etmek inüstehab olur.
12- Hükümdar huzurunda bâzı kimselerin fasik ve münafık olduklarına tenbîhde bulunmak caizdir.
13- Cemâat namaz için mescide toplanırlar da, içlerinden biri gelmezse, onu soruşturmak ve şayet Özürü olmadığı anlaşılırsa hakkında sû-i zan'da bulunmak caizdir.
14- Bir kimse kendinden daha faziletli olan bir zâtı bir maslahat-dan dolayı evine çağırabilir.
15- Ev sahibinin izni ile ziyaretçinin imam olması caizdir.
16- Gündüz nafileleri, ikişer rek'âtdır. Mâmâfîh bu mes'ele ihtilaflıdır.
17- Hükümdar veya âlim, gittiği yere arkadaşlarını da götürebilir.
18- Bir kimse bir yere çağrılmış bile olsa, oraya girerken yine izin istemelidir. Bir yere sülehâ'dan bir zât geldiği vakit, o,yer halkının mü-sâfiri ziyarete gitmeleri, meclisinde bulunarak, ondan istifâde etmeleri ve ayrıca kendisine ikramda bulunmaları müstehabdır.
19- Hakkında kötü lâflar edilen, fakat hakîkatta o kötülüklerden berî bulunan bir kimseyi müdâfaa etmelidir. :
20- Kelime-i tevhîd üzere vefat eden bir mü'min cehennemde ebedî kalmaz.
21- Bu hadîsler: «İman için îtikâd olmasa bile kelime-i şehâdeti söylemek kâfidir.* diyen Mürcie taifesinin kavlini reddetmektedirler. Kelime-i şehâdet ile birlikde (Muhammedün Resûlûllah) 'ı da zikretmek îcab eder.
22- Bir mescidi ««Filânların mescidi» diye bir kavme îzâfe etmek caizdir.

48 - Nafile Namazda Cemaat Olmanın, Hasır, Seccade Kumaş ve Diğer Temiz Şey'ler Üzerinde Namaz Kılmanın Cevazı Babı

sinde HesfâUHlah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in davet olunduğu, onun da icabet ederek geldiği ve evvelâ yemek yiyerek, sonra namaz kıldığı zikre-dilmişdir.
Anlaşılıyor ki Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) her iki dâvetde de ne maksadla çağırıldı ise, işe, ondan başlamışdır. Hz. Itbân'm daveti evinde namaz kılması içindi. Müleyke ise yemeğe davet et-mişdi. Onun için Itbân'in evinde evvelâ namaz kılmış sonra sofraya oturmuş; Müleyke 'nin .evinde evvelâ yemek yemiş; sonra namaz kıl-mışdır.
Yemek mes'elesine gelince: Hazire: Eti ufak ufak parçalar hâlinde suda kaynatarak yapılan yemekdir. Et iyice piştikden sonra üzerine biraz da un serpilerek bulamaç hâline getirilir. Hazîre de mutlaka et bulunmak şartdır. İçinde et olmazsa araplar ona «Asîde» derler. Hazîreyı, başka türlü târîf edenler de olmuşdur.
Bu rivâyetde evvelâ «Ama hiç oturmadan eve girdi.» denilmesi az sonra da «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) kalkarak tekbir aldı.* şeklinde beyânda bulunulması ulemânın ihtilâfına sebep olmuşdur. Bâzıları mânâyı düzeltmek için birinci cümledeki «Hattâ» kelimesini «Htne» şeklinde okumuş ve doğrusunun;bu olduğunu iddia etmişdir. Kaadı İyâz (RahimehulUth) doğrusunun «Hîne» değil, «Hattâ» olduğunu söy-lemişdir. Nitekim Sahîh-i Müslim'in bütün nüshalarında rivayet «Hattâ» iledir. Buhârî'nin bâzı nüshalanhda «Hattâ» bâzılarında «Hine» denilmiş-dir. Mânâ itibârı ile bunların ikisi de doğrudur. «Hattâ» rivayetine göre mânâ : «Eve girinceye kadar hiç bir yerde ottirmadı.»; «Hîne» rivayetine göre ise «Eve girdiği anda oturmadı.» demek olur.
Babımızın hadîsinde «Namaza kalkarak tekbîr aldı.» denilmesi namazdan evvel oturduğuna işaret etmektedir. Aynı rivâyetde «Hiç oturmadı.» dedikten sonra «Namaza kalkarak...» ifâdesinin kullanılması birbirine münâfi ise de aralarını bulmak için: «Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) hiç bir yerde oturmadan Hz. îtbân'in yanına girmiş ve ona: Nerede namaz kılmamı istiyorsun? diye sormuşdur; Ondan sonra oturarak bir parça istirahat etmiş ve kalkarak namaz kılmışdır.» denilebilir.
Mahalle halkının oraya toplanmaları, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'in teşriflerini duydukları içindir. İçlerinden birisi Mâlik, b. Duhşun'u sormuşdur. Bu zâtın kim olduğu belli değildir. Mâ1ik'in Duhşun mu yoksa Duhayşin mi dediğini râvî kestirememişdir.
Bâzıları Mâlik b. Duhşun'u soranın bizzat Itbân b. Mâ1ik olduğunu söylemişlerdir. Hattâ bu kavil îbni Abdil-Berr'e bile nisbet edilmişdir. Fakat doğru değildir. Çünkü îbni Abdi'1-Berr: «Mâlik b. Duhşûn 'dan nifak sâdır olması sahih değildir. Onun tertemiz bir müslüman olması bu ithamı mene-decek derecede zahirdir. Mâ1ik'in Bedir gazasına iştiraki hususunda ihtilâf yokdur. Süheyl b. Amr'ı esîr eden de odur.» demiş sonra onun hakkında ileri geri söz edenlere Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seüemy'm :
«Bu zât Bedir gazasına iştirak etmedi mi?» buyurduğunu Hz. Ebû Hüreyre'den güzel bir isnâdla rivayet etmişdir.
îbni İshâk'in «El - Megazî» de beyân ettiğine göre Resûlüllah (Salkıllahü Aleyhi ve Sellem) Mâlik b. Duhşun ile Ma'n b Duhşun ile Ma'n b. Adiy'yi «Dırar» mescidini yakmağa göndermiş, onlar da bu vazifeyi görmüşlerdir.
Bütün bunlar gösterir ki . Hz. Mâlik b. Duhşun nifak töhmetinden berî'dir. Gerçi onun hakkında münafık diyen zât: «Biz onun münafıklara hep böyle yüz verdiğini ve onlara karşı hayırhâhlığını görüyoruz.» demişse de ihtimâl o, bunu bir özürden dolayı yapmışdır. Yahut bu sözü zahire bakarak söylemişdir. Ondan dolayı da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah kendinin rizâs:nı dileyerek Lâ ilahe illallah diyen kimseyi cehenneme haram kılmısdır.» buyurarak bu sözü reddetmişdir. Hz. Mâ1ik'i itham eden zâtın sözünden maksadı küfür nifakından başka bir şey de olabilir, Resûlüllah (Sallallahü 'A leyhi ve Sellem) 'in, ona mukabil:
«Bu zât hakkında böyle söz söyleme ilâh...» buyurması Hz. Mâ1ik'in münafık olmadığına en güzel şehâdettir.
Kelime-i şehâdet getiren bir kimseye Allah Teâlâ'nın cehennemi haram etmesi «Onu ebedi olarak cehennemde bırakmaz.» manasınadır. Zîra kelime-i tevhidi getiren âsi mü'minlerin cehennemde azap olunacağı birçok deüleerle sabit olmuşdur. İbni Tîn'e göre bu cümlenin mânâsı : «Af edildiği ve ibâdetleri kabul buyurulduğu takdirde cehenneme girmeyecekdir.> demekdir. Yahut cehennem ateşinden murâd kâfirlere mahsûs olan a teşdir. Filhakika onların ateşi mü'minlere haramdıı. Zîra Dâvûdî'nin beyânına göre, cehennem ateşi yedi derekeye ayrılmışdır. Münafıklar ve îb1îs ile Hz. Âdem'in kardeş kaatili oğlu en alt derekede yanacaklardır.
İbni Şihâb bu hadîsin doğru olup olmadığını Tâbiîn'in mevsuk râvîlerinden Husayn b. Muhammed'e sormuş, o da tasdik etmişdir.
Kirmanı diyor ki: «Hadîsin râvîsi Mahmud b. Rabî' âdil bir zât olduğu hâlde acaba îbni Şihâb, Zührî bu hadîsi başkalarına sormaya neden lüzum görmüştür? dersen:

266- (658) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: MâlİK'e, İs-hâk b. Abdillâh b. Ebi Tâlha'dan dinlediğim, onun da Enes b. Mâlik'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Enes'in anne annesi Müleyke, kendi yaptığı bir yemeğe Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'i davet etmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem). de o yemekden yemiş; sonra:
«Haydi kalkın da size namaz kıldırayım!» buyurmuşlar.
Enes demiş ki: «Bunun üzerine ben kalkarak çok kullanılmakdan kararmış bir hasırımızı getirmeğe gittim ve onun üzerine biraz su serptim. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun üzerine namaza durdu. Yetim ile ben de arkasına safı olduk. Kocakarı

da arkamıza durdu. (Böylece) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize iki rek'ât namaz kıldırdı. Sonra çekildi gitti.»
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Nevevî'ye göre Hz. Müleyke, Enes (Radiyallahû anh) 'in annesi, râvî İshâk'm ninesidir. Çünkü İshâk, Hz. Enesin anne bir kardeşinir oğludur. Bâzıları Hz. Müleyke 'nin hakîkaten Efces (Radiyallahû anh) 'in ninesi olduğunu söylerler.
Cumhûr'a göre mezkûr kadının ismi Müleyke 'dir. Kaadî İyâz «Melike» okunacağını bâzı ulemâdan nakletmişdir. Fakat bu ikinci kavil için Nevevî: «Garîb, zaîf ve merdûddur.» demektedir.
Hadîs-i şerif de. zikri geçen yetîm'den murâd : Dumeyr b. Sa'd El - Himyerî; kocakarıdan maksad da Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleymar (Radiyallahû anha) 'dır. Hz. Dumeyr, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzâdlı kölesi idi.

Bu Hadisden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır

1- Evlenme daveti olmasa bile, bir davete icabet gerekir. Davete icabetin meşru' olduğunda hilaf yokdur. Hilaf, icabetin vacip mi yoksa farz-ı ki fay e veya sünnet mi olmasındadır. Bu bâbdakİ kaviller inşaallâh yeri gelince görülecektir.
2- Nafile namazı cemaatla kılmak caizdir.
3- Salih ve âlîm bir zâtın davet olunduğu yeri orada namaz kılmak sureti ile bereketlendirmesi caizdir. Bâzıları : «Caiz ki Peygamber ıSttlhilUıhü Aleyhi ve Sellem) hem evlerini bereketlendirmek, hem de Enes "in annesine namaz fiillerini Öğretmek için orada namaz kılmışdır...» demişlerdir.
4- Hasır gibi nebati şeyler üzerinde namaz kılmak caizdir. Bu bâbda ulemâ müttefikdirler. Vâkıâ halîfe Ömer b. Abdilâzîz 'den hilaf nakledilmiş ise de, onun hilafı tevazu' için doğrudan doğruya çıplak yerde namaz kılmayı müstehab gördüğüne hamledilmişdir.
5- Elbise, hasır, yaygı ve seccade gibi şeylerde asıl olan taharettir. Bunların yüzde yüz necis oldukları bilinmedikçe temizliklerine hükmedilir.
6- Nafile namazlarda efdal olan gece namazları gibi ikişer kılın-makdır. Şâfiîler'in mezhebi budur. Hanefîler'e göre ise gündüz nafilelerinde iki veya dört rek'âtda selâm vermek caizdir. Dörtden yukarısı mek-rûhdur. Gece namazlarında ise iki, dört ve sekiz rek'âtda bir selâm vermek caizdir; fazlası mekruh olur. îmam Ebû Yûsuf ile imam Muhammed'e göre gece namazlarında efdal olan iki rek'âtda bir selâm vermekdir.
İmam A'zam'a göre gece ve gündüz namazlarında dörder rek'âtda selâm vermek efdaldır.
7- İyiyi kötüyü ayıran bir çocuğun n&mazı sahîhdir.
8- Namazda imamdan ma'dâ iki cemâat bulunursa, imamın arkasına dururlar. Bütün ulemâ'nın mezhebi budur. Yalnız İbni Mes'ûd (Radiyaliahû anh) ile iki râvîsine göre o iki kişi İmamla birlikde saf f teşkil ederler. İmam onların arasına durur.
9- Kadınlar, namazda erkklerin arkasına dururlar.
MâİikîIer, Şâfiîler'le aralarında ihtilâf ettikleri meşhur bir mes'ele hakında bu hadîsle istidlal ederler. Mes'ele şudur: Bir kimse, elbise giy-miyeceğine yemin etse de sonra onu ayaklarının altına alarak; üzerine çıksa Mâlîkîler'e göre yemini bozulur, Şâfüler'e göre bozulmaz. MâİikîIer bu hadîsle istidlal ederek ayak altına serilen bir şey'in, onu giyme hükmünde olduğunu söylerler. Şâfiîler ise her şey'in giyilişinin kendine mahsûs olduğunu söyleyerek hadîsdeki giymek tâbirini, yere sermek mânâsına almışlardır.
Hasır'ın kararması, çok kullanıldığından ve üzerinden çok zaman geç-tiğindendir. Hz. Enes'in onun üzerine su serpmesi; yumuşatmak ve tozunu gidermek içindir. Çünkü hasır hurma dalından örülmüşdü. Nitekim başka bir rivâyetde bu şekilde tasrîh edilmişdir.
Kaadî İyâz'a göre Hz. Enes'in hasıra su serpmesi, onun necis olduğunda şüphe ettiği içindir. Kaadî'ya göre pis veya temiz olduğunda şüphe edilen bir şey hiç yıkamadan üzerine su serpmekle temiz olur.

267- (659) Bize Şeybân b. Ferrûh ile Ebû'r - Rabî', ikisi birden Abdülvâris'den rivayet ettiler. Şeybân dedi ki : Bize Âbdülvâris, Ebû't - Tayyâh'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanların en güzel ahlâklısı idi. Bazen kendileri bizim evde iken namaz vakti gelirdi. Hemen altındaki yaygının temizlenmesini emreder; yaygı süpürtilürdü. Sonra Üzerine su serpilir di; daha sonra Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) imam olur; biz de arkasına durarak bize namaz kıldırıldı.»
Enes'lerin yaygısı hurma yaprağradanmış.
Bâzıları bu rivâyetlerdeki su serpmeyi, yaygı pis olduğu takdirde yıkamak mânâsına, almışlardır, pisliğinde şüphe edildiği sûretde ise ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gönlü olsun diye yahut şüpheyi gidermek için üzerine su serpmiştir derler. Çünkü Hz. Enes lerin evinde memeden henüz ayrılmış küçük Ebû Umeyr vardı. Ebû Umeyr bazen o yaygının üzerinde otururdu. Bu çocuk Hz. Enes'in anne bir kardeşi idi.

268- (660) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâşim b. El-Kaasim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman, Sâbit'den, o d Enes'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza girdi. Evde ben, annem ve teyzem Ümmü Haram'-dan Uşka kimse yoktu. Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kalkın size namaz kıldırayım!» buyurdu. (Bu teklif namaz vakti dışında idi) Bize namaz kıldırdı.
Bir adam sâbit'e: Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Seltem) Enes'i nereye durdurmuş? diye sormuş. Sabit: Onu sağ tarafına durdurmuş; demiş. Enes demiş ki:
Sonra Resûlüllah (Scühülahü Aleyhi ve Sellem) bize, hâne halkına, bütün dünyâ ve âhiret hayırlarını dua etti. Annem:
— Tâ Re sula Hah! Bu senin hizmet kâr çığındır. Allâha onun için duâ et!» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Stûlallahü Aleyhi'veSellem)benim için bütün hayırları duâ etti. Bana yaptığı duâ'nın sonu şöyle demek oldu :
«Yâ Rabbî, bunun malını ve zürriyetini çoğalt, ve kendisine bu husûs-da bereket ihsan eyle!»

269- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdullah b. Muhtardan[110] naklet rivayet etti, o da Musa b. Enes'i,[111] Enes b. Malik'den naklen rivayet ederken dinlemiş. Enes'in rivayetine göre Resûlüllah (Saiktltahü Aleyhi ve Sellem) Enes ile annesine yahut teyzesine namaz kıldırmış, Enes: «Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) beni sağ tarafına, kadını da arkamıza durdurdu.» demiş.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bu hadîsi bana Züheyr b. Harh dahi rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdurrahmân (yâni İbni Mehdi) rivayet etti. Dedi ki: Bize Şu'be bu isnâdla

rivayet etti.
Bu hadîsler başka bir gün geçen bir vak'aya âiddirler. Bunlarda ziyâde olarak Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem) 'in Enes ailesine hayır duada bulunduğu, bilhassa Hz. Enes'in annesi Ümmü Sü1eym (Radiyalİlahû anhaı 'nm! ricası üzerine hassaten Enes (Radiyatlahû anha)'a hayır duada bulunduğu; duasını:
«Yâ Rabbî bunun malını ve zürriyetini çoğalt! Kendisine bu bâbda bereket ihsan eyle» cümleleri ile bitirdiği beyân ediliyor.
Hak Teâlâ Hazretleri, Resûl-i Zlşan'ının duasını kabul buyurmuş; Enes (RadiyalİahÛ anh) 'in hanesinde o günden sonra dillere destan olacak derecede bir bereket çağlamışdır.
Bu hadîsin şerhi «Kitâbü't - Tahâre» nın başlarında geçmişdir.

270- (513) Bize Yahya b. Yahya Et -Temimi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Abdillâh haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivâyt etti. Dedi ki: Bize Abbâd b. Avvâm rivayet etti. Bunların ikisi de Şeybânî'den, o da Abdullah b. Şed-dâd'dan naklen rivayet etmişler. Abdullah şöyle demiş: Bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'ih zevcesi Meymûne rivayet etti ve: «Resûlül-lah ISallallahü Aleyhi ve Selîem) namaz kılar; ben de onun hizasında bulunurdum. Bazen secde ettiğinde elbisesi bana dokunurdu. Küçük bir seccade üzerinde namaz kılardı.» dedi.

271- (661) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet etti. Bunlar hep birden A'meş'den rivayet etmişlerdir. H.
Bana Süveyd b. Said rivayet etti. Dedi ki: Bize Ali b. Müshir rivayet etti. Bunlar hep birden A'meş'ten rivayet etmişlerdir. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Süfyân'dan, o da

Câbir'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Bize Ebû Saîd-i Hudrî rivayet etti, ki kendisi Resûlüllah (SaltoÜahii Aleyhi ve Stllcm) 'in yanına girmiş de, onu bir hasır üzerinde namaz kılar; secde ederken bulmuş.
Hz. Meymûne hadisini Buhârî -Taharet» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd Ue îbni Mâce dahi «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Humra: Hurma yapraklarından yapılan ve iplikle örülen bir nevi' küçük seccadedir. İnsan boyu kadar uzun olursa, ona hasır derler.
Îbni Abbâs "(Radiyallahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde: «Bir fare fitil çekerek geldi. Fitili Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Önüne; onun oturduğu humranm üzerine bıraktı. Böylece humradan dirhem mikdârı bir yer yandı.» denilmektedir. Bundan, büyük seccadeye de humra denilebileceği anlaşılır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükünmler:

1- Namaz kılan bir kimsenin bedenine kadının dokunması, namazına zarar vermez. İsterse kadın hayızlı olsun.
2- Humra denilen küçük seccade üzerinde namaz kılmak kerâhet-siz olarak caizdir. Hattâ Saîd b. El-Müseyyeb 'den bunun sünnet olduğu bile nakledilmişdir. Ashâb-ı kiramdan Câbıı, Ebû Zerr, Zeyd b. Sabit ve Abdullah b, Ömer (Radiyallahû cmhâm) humra üzerinde namaz kılmışlardır.

49- Namazı Cemaatla Kılmanın ve Namaz Beklemenin Fazileti Babı

272- (649) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile Ebû Küreyb, ikisi birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Ebû Küreyb dedi ki: Bize Ebu Muâviye; A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Saüallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Kişinin cemaatla kıldığı namaz, evinde ve pazarında kıldığı namazından yirmi kusur derece ziyâde olur. Bu da, şundandır: Cemâate)an biri abdest alır da onu tertemiz yapar; sonra mescide gider, kendisini namazdan başka hiç bir şey harekete geçirmez, namazdan başka hiç bir niyeti de olmazsa mescide girinceye kadar attığı her adıma mukabil ona bir derece yükseltilir. Ve yine attığı her adıma mukabil bir günâhı bağışlanır. Mescide girdiği zaman dahî kendisini orada namaz hapsettiği müddetçe namazda sayılır. Böylesi namaz kıldığı meclîsde bulunduğu müddetçe melekler kendisine salât eyler ve: (Yâ Rab! Buna rahmet buyur. Yâ. Rab! Bunu mağfiret eyle! Yâ Rab! Burada eziyet vermedikçe, abdestini bozmadıkça bunu tevbesini kabul et!) derler.» buyurdular.

(...) Bize Saîd b. Amr El - Eş'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Bekkâr b. Reyyân da rivayet etti. Dedi ki: Bize İsmail b. Zekeriyyâ rivayet etti. H.
Bize İbnü'l - Müsennâ da rivayet etti. Dedi ki: Bize İbni Ebî Adiyy, Şu'be'den rivayet etti. Bunların hepsi Ameş'den buisnâdla bu hadîsin mânâsı gibi rîvâyetde bulunmuşlardır.

273- (...) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yan, Eyyûb-u Sahtiyânî'den, o da İbni Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'de naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki sizden biriniz namaz kıldığı yerinde bulunduğu müddetçe, melekler ona salât eyler ve abdestini bozmadığı müddetçe: Yâ Rabbî!
Buna mağfiret eylel Yâ Rabbî! Buna rahmet eyle!., derler. Sizden biriniz kendisini namaz hapsettiği müddetçe; namazda sayılır.» buyurdular.

274- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki ; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kul, namazgahında namazı beklediği müddetçe namazda olmakda devam eder; melekler de ta oradan gidinceye yahut abdest bozuncaya kadar: Yâ Rabbî! Onu mağfiret eyle! Yâ Rabbî! Ona rahmet eyle!., derler.» buyurmuşlar.
Râvî diyor ki: Abdestini bozmak ne oluyor? dedim: «Fıslatır yahut zartlatır.» dedi.

275- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'z - Zinâd'dan duyduğum, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sizden biriniz kendisini namaz hapsettiği ve ailesi nezdine dönmek-den kendisini ancak namaz men ettiği müddetçe namazda olmakda devam eder.» buyurmuşlar.

276- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize fbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Selemete'l Muradı de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb, Yûnus'dan, o da İbni Şihâb'dan, o da tbni Hürmüz'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz namazı bekleyerek oturduğu müddetçe abdestini bozmamak şartı ile namazdadır. Ona melekler duâ eder; Yâ Rabbi! Bunu mağfiret buyur! Yâ Rabbî! Buna rahmet eylel derler.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdur-razzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîs gibi rivâyetde bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin şerhi «Cemaatla namaz kılmanın fazileti» babında geçmişdir.
Meleklerin salâtı: Mü'minler için istiğfarda bulunmakdır. Bâzıları buradaki meleklerden murâd Hafaza yahut seyyare melekleridir. Her iki nevi birden kaadedilmiş de olabilir; demişlerdir. Melâike kelimesi harf-i tarif ile kullanılmış bir cem'idir. Harf-i tarif istiğrak yâni umûm ifâde eder.
Görülüyor ki abdest alarak mescidde namazı bekleyen bir kimse için melekler istiğfarda bulunurlar; onun için, Allâh'dan mağfiret ve rahmet dilerler. Bu iki kelimenin arasındaki fark şudur: Mağfiret, günahları örtbas etmekdir; Rahmet ise kul'a bol bol ihsanda bulunmakdır.
— Burada :
«Eziyet vermedikçe, abdestini bozmadıkça bunun tevbesini kabul et!» ifâdesinden murâd: «Abdestini bozmak suretiyle meleklere eziyet vermedikçe.» demekdir. Yâni cümleden mef'ûl hazf edilmişdir. Zîra melekler abdest bozmakdan eziyet duyarlar. Abdest bozmakdan murâd ise hadîsin bir rivayetinde beyân buyurulduğu vecîhle sesli veya sessiz yellenmekdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

1- Cemaatla kılınan namaz,, yalnız başına kılınan namazdan yirmi şu kadar kat daha faziletlidir.
2- Evlerde ve pazar yerlerinde mescîd yapılabilir.
3- Mescidde abdest bozmak günahdır. Orada abdestini bozan kimse meleklerin, kendisi için istiğfarından mahrum kalır.
îbni Battal: «Bir kimse hiç yorulmadan günahlarının affolunmasını isterse namazdan sonra mescidde kalmayı ganimet bilsin! Çünkü böylesine melekler duâ ve istiğfar ederler. Onun hakkındaki bu duaların kabulü umulur...» demişdir.
4- Mescidde olsun, başka bir yerde olsun namazı beklemek mutlak sûretde faziletli bir işdir.
5- Mescidde abdest bozmak bu fazileti giderir. Ondan sonra orada az veya çok oturmanın faydası yokdur.
6- Mescidde yellenerek abdest bozmak, orada sümkürmekden daha fenadır.
Abdestsiz mescidde oturmanın hükmü hakkında selef-i sâlihîn ihtilâf etmişlerdir. Hz. Ebû'd-D erdâ 'nm mescidden çıkarak bevl ettiği, sonra abdest almadan tekrar mescide dönerek arkadaşları ile sohbetde bulunduğu rivayet olunur. Bunun emsali Hz. A1î (Radiyaiiahû anh) ile Atâ' İbrahim Nehaî ve Saîdb. Cübeyr haze-râ tından da rivayet olunmuşdur. Saîd b. El-Müseyyeb ile Hasan-ı Basrî'ye göre kasden abdestsiz olarak mescidde oturmak mekruhdur.

50- Mescidlere Doğru Cok Adım Atmanın Fazileti Babı

277- (662) Bize Abdullah b. Berrâd El - Eş'ari ile Ebû Kfireyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsame, Büreyd'den, o da Ebûden, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ şöyle demiş: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Şüphesiz ki namaz hususunda insanların en büyük ecre nail olanı, mescide derece derece en uzak olanlarıdır. Namaz vaktini bekleyip de o-nu imamla kılanın ecri de onu kılarak uyuyan kimsenin ecrinden daha büyüktür.» buyurdular.
Ebû Küreyb'in rivayetinde: «O namazı imamla birlikde cemâat hâlinde kılarsa.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinde tahrîc etmişdir.
Mescidlerden uzakta yaşıyanların daha çok sevap kazanması, uzak mesafeden gelerek meşakkat katlandıkları içindir. İbâdetin.en faziletlisi en zahmetli olanıdır. Binaenaleyh meşakkate katlanarak uzak mescide gitmek ve namazı orada kılmak daha sevaplıdır.
Kirmanı diyor ki: «Eğer; Sabah namazını bekleyerek imamla kılan kimsenin ecrinin onu hemen kılarak yatan kimsenin ecrinden daha fazla olacağı meydanda ve zarurîdir. O halde bunu söylemekden ne fayda hâsıl olur? dersen.
Ben de derim ki; Bu cümlenin mânâsı şudur : Namazı vaktin sonuna doğru bekleyerek imamla kılanın ecri, onu ihtiyarî vaktinde yalnız basma kılandan daha çokdur, yahut namazı bekleyerek imamla kılanın ecri hiç beklemeden imamla kılanın ecrinden daha büyükdür. Yâni sevabın ziyadeleşmesine mesafe uzaklığı nasü te'sîr ederse, zamanın uzunluğu da öyle te'sîr eder. Çünkü bunların ikisinde de fazla meşakkat vardır.» Bundan anlaşılıyor ki, namazı ihtiyari vaktinden sonraya bırakmak sevap-dan hâli değildir. Nitekim sıcağın şiddetli zamanında öğleyi serinlik zamanına bırakmak, ikindiyi güneşin rengi değişmesine yakın bir zamana, yatasıyı gecenin üçte birine, sabahı iyice ortalık aydınlandığı zamana b:-rakmakda ecir vardır.
Hadîs-i şerif çok adım atmaya sebep olan uzak mescide gitmenin fazîletine delildir.

278- (663) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab ser, Süleyman Et-Teymî'den, o da Ebû Osman En - Nehdî'den, o da Übcy b. Kâ'b'dan naklen haber verdi. Übey şöyle demiş: Bir adam vardı ki, mescide ondan daha uzakda bulunan hiç bir kimse bilmem. Bu zât hiç bir (cemâat) namazını kaçırmıyordu. Kendisine şöyle dediler (Yahut ben ona şöyle dedim) : Bir eşek satın alsan da karanlıkda ve sıcakta ona bin-sene!.. O zât şu cevâbı verdi: Evimin mescidin yanıbaşında olması beni memnun etmez. Çünkü ben, mescide gidişimin ve evime döndüğüm vakit dönüşümün lehime yazılmasını isterim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Allah senin için bunların hepsini bir araya topladı.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abdilâ'lâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. H.

Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. Dedi ki : Bize Cerîr rivayet etti. Bunların ikisi de Teymî'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Muhammed b. Ebî Bekir El - Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abbâd b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim, Ebı Osman'dan, o da Übey b. Kâ'b'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
— Ensâr'dan bir zât vardı ki evi Medînede (mescide) en uzak evdi. Bu zât, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) İle birlikde kılınan hiç bîr namazı kaçırmazdı. Biz, kendisine acıdık. Ben dedim ki: Yâ Fülân! Sen bir eşek satın alsan da seni sıcakdan ve yerin zehirli haşerâtından korusa ya!., dedim. O zât, şu cevabı verdi:
— «Beri bak! Vallahi evimin Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evine çadır ipi ile bağlanmış olmasını istemem!»
Onun bu sözü bana çok ağır geldi. Nihayet Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek bunu, ona haber verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu çağırdı. O zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e de ayni şey'i söyledi ve kendisinin izlerinden ecir umduğunu söyledi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Senin için hakîkaten hesab ettiğin şey var.» buyurdular.

(...) Bize Saîd b. Amr El-Eş'asî ile Muhammed b. Ebî Ömer; ikisi birden îbni Uyeyne'den rivayet ettiler. H.
Bize Saîd b. Ezher E1 - Vâsıtî[112] de rivayet etti. Dedi ki : Bize VekT rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bunların hepsi Âsım'dan bu isnâdla, bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Ramda*: Şiddetli sıcak demekdir. Anlaşılıyor ki, kendisine merkep satın alması tavsiye edilen zât vâsıta ile —ne kadar uzak olursa olsun — mescide gitmenin, yürüyerek gitmek kadar sevap olmıyacağını biliyormuş. Onun için de bu teklifi kabul etmemiş. « 36 » cümlesinin mânâsı, «Bu bana ağır geldi; sözün çirkinliği beni üzdü.» demekdir. Buradaki çirkin söz, o zâtın: «Evimin, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evine çadır ipi ile bağlı olmasını istemem.» demesidir. Dünyâda ResÛ-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e komşu olmak gibi fazilet ve bahtiyarlık yokdur. Ancak o zât bu sözü ile bu mânâyı kasdetmemiş; sevabının çok olması için evinin, mescide uzak olmasını dilemişdir. Onun için de Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bir şey dememiş; yaptığının doğru olduğunu tasdik için :
«Senin için hakîkaten hesâb ettiğin şey var.» buyurmuşlardır.
Kaadı İyâz'ın beyânına göre Selefin ulemâsı en uzak câmi'e gidene de aynı sevabın verilip, verilmiyeceği hususunda ihtilâf etmişler-dü1-Hasan-ı Basrî ile diğer bâzı ulemâ bunu kerîh görür; ve:Mahallesinin mescidinden uzağa gidilmez.» derlermiş. Mâlikîler'in mezhebi de budur.
Enes b. Mâlik (Radiyallahû anh) yeni yapılan mescidleri geçerek, eski mescidlere gidermiş.
HadÎ£-i şerîf, mescide gidişde olduğu gibi, dönüşde de sevap yazılacağına delâlet etmektedir.

279- (664) Bize Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. İshâk rivayet etti (Dedi ki); Bize Ebûz-Zebeyr rivayet etti... Dedi ki : Ben, Câbir b. Abdil-lâh^dan dinledim. Şöyle dedi: Mahallemiz, mescidden uzakdî. Bı sebeple evlerimizi satarak, mescide yaklaşmak istedik. Fakat Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bundan nehy ederek:
«Sizin için hakikaten her adımda bir derece vardır.» buyurdular.

280- (665) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed b. Abdi 1 vâris rivayet etti. Dedi ki: Babamı rivayet ederken dinledim. Dedi ki: Bana Cüreyrî, Ebû Nadra'dan, o da Câbir b. Abdil-lâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: (bir ara) mescidin etrafındaki arsalar hâli kaldı. Bunun üzerine Beni Seleme kabilesi, mescidin yanma taşınmağa niyet ettiler. Resûlüllah (Sallaltahü A leyhi ve Sellem) bunu duydu ve onlara:
«Duydum ki mescidin yakınına taşınmak istiyormuşsun uz.» dedi. Onlar:
— Evet, Yâ Resûlâllah! Buna niyet ettik... dediler. Resûlüllah (Sadallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Benî Seleme! Yurdunuzda kalın ki adımlarınız yazılsın; Yurdunuzda kalın ki adımlarınız yazılsın!» buyurdular.

281- (...) Bize Âsim b. Nadr Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. Dedi ki: Kehraes'i, Ebû Nadrâ'dan, o da Câbir b Abdillâh'dan naklen rivayet ederken dinledim. Câbir şöyle demiş: «Benû Selime (kabilesi) mescidin yakınına göçmek istediler. Oralardaki arsalar da boştu. Peygamber (Saltaltahü Aleyhi veSellem) bonu haber alarak:
«Ey Benî Seleme! Yurdunuzda oturun ki izleriniz yazılsın!» buyurdu. . Bunun üzerine onlar : «Artık yerlerimizden göçmüş olsak sev inmezdik...» dediler.
Benû Selime, Ensâr'dan bir kabiledir. Araplarda bunlardan başka Benû Selime yokdur. Oturdukları yer mescide takriben bir mil uzakmış. Bu. sebeple mescidin yanına taşınmak istemişlerde de Resûlülıah (Saliallahü Aleyhi v* Sellem) buna razı olmamış. Çünkü Benû Selime yaşadıkları semtin âdeta bekçisi mesabesinde imişler. Onlar, oradan kalkarlarsa Medine'nin o semti muhâfızsız kalacakmış. Onun için Resûlüllab (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerini mescide gelmek için çok yürüyerek kazanacakları sevaba teşvik etmişdir.

Buradaki yazılmadan murâd, sevaplarının amel defterlerine yazılmağıdır. Bundan Benû Selime 'nin sâlihler meyâmna yazılmaları da kasdedilmiş olabilir. Onların sulehâ'nın arasına yazılması, başkalarının da .^cemaata devamına sebep olur. Uesiklüllah (Salktllahü Aleyhi veŞeüem) bir hadîs-i şeriflerinde:
«Her kim iyi bir çığır açarsa, onun mükâfatı da o yolda gidenlerin mükâfâatı da kendinin olur.» buyurmuşdur.

51- Namaza Gitmekle Günahların Yokedilmesi ve Derecelerin Yükseltilmesi Babı

282- (666) Bana İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ze-keriyyâ b. Adiy haber verdi. Dedi ki: Bize Ubeydullah (yâni îbni Amr) Zeyd b. Ebî Üneyse'den, o da Adiy b. SâMt'den, o da Ebû Hâzim-i Eş/caî'-den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim evinde temizlenir de sonra A/Jâh'ın evlerinden birine; Allah'ın farzlarından birini edâ ermek için giderse adımlarının birisi bir günâh yo&eder; öteki de bir derece yükseltir.» buyurdular.

283- (667) Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.

Kuteybe dedi ki : Bize Bekr (yâni İbni Mudar) rivayet etti. Bunların ikisi de îbni'l - Hâd'dan, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebı Sele-mete'bnî Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu... demiş. Bekr'in hadisinde ise Ebû Hüreyre, ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} 'i şöyle buyururken işitmiş (denilmişdir.) Efendimiz :
«Söyleyin bakalım birinizin kapısının önünden bir nehir aksa, günde bes defa o nehirde yıkansa (vücûdunun) kirinden brr şey kalır mı?»buyur-
muşlar. Ashât):
— Hayır, Onun kirinden hiç birşey kalmaz! demişler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«işte beş vakit namazın misâli budur. Onlarla Allah günahları yok eder.» buyurmuşlar.

284- (668) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe île Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir (yâni İbni Abdillâh)'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
Resûlülîah (Saliallahü A leyhi ve Seîlem) :
«Beş vakit namazın misâli, birinizin kapısı önünden gürülgürül akan ve içinde her gün beş defa yıkandığı bir nehir gibidir.» buyurdular.
Ravî demiş ki: Hasen: Bu kir nâmına ne bırakır? dedi.
Hz. Ebû Hüreyr.e 'den rivayet olunan ikinci hadîsi Buhâri «Mevâkîtü*s - Salât» bahsinde; Ti rraizî «Emsal» de; Nesâî de «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Gerek Ebû Hüreyre hadîsinde, gerekse ondan sonraki Câbir hadîsinde namazlar temsîl sureti ile anlatılmışdır.
İbnü'l - Arabî diyor ki: «Bu temsilin vechi şudur : İnsan hissî olan pisliklerle kirlenir ve gerek bedeni, gerekse elbisesi pislenir de, onu bol su ile nasıl yıkarsa beş vakit namaz da öyledir. Bunlar kul'u, günah, kirlerinden temizler. O derece ki yok etmedik, keffâret olmadık hiç bir günah bırakmazlar.»
Buradaki rivayetler mutlak oldukları için küçük ve büyük bütün günahlara şâmil gibi görünür. Çünkü «Hatâya» lâfzı küçük günahlara olduğu gibi büyük günahlara da itlak olunur. Ancak imam Müslim 'iri, Hz. Ebû Hüreyre 'den merfu olarak rivayet ettiği bir hadîs buradaki günahlardan yalnız küçüklerinin kasdedildiğini beyân etmişdir. Mezkûr hadîsde :
«Beş vakit namaz, büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe kendi aralanndaki günahlara keffârefdir.» denilmektedir.
İbni Battal, babımız hadîslerinden hassaten küçük günahlar kasdedildîği anlaşıldığını söylüyor. Çünkü Resul-i Ekrem (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) günahları kire benzetmişdir. Hâlbuki kir, ondan daha büyük yara ve berelere nisbetle küçükdür.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Küçük günahların keffâreti, büyük günahlardan korunmak olduğu nass-ı Kur'ân ile sâbitdir. O hâlde beş vakit namaz neye keffâret olacakdır?
Cevap: Büyük günahlardan kaçınmak ancak beş vakit namazı kılmakla tamam olur. Beş vakit namazını kılmayan bir insan büyük günahlardan sakınmış olmaz. Zîra namazı terk etmek büyük günahlardandır. Binaenaleyh büyük günahların, küçüklerine keffâret olabilmesi beş vakit namazı kılmaya bağlıdır.

285- (669) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Mutarrif, Zeyd b. Eslem'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen haber verdi. Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ye Sellem):
«Her kim sabahleyin yahut akşamleyin mescide giderse; her akşam, sabah gittikçe Allah, ona cennette bir misafir ikramı hazırlar.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhar î «Ezan» bahsinde tahrîc etmişdir.
Ulemâ «Gadâ» ve «Râha* kelimelerinin mânası üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâflardan anlaşıldığına göre sabandan, güneşin zevaline kadar olan yürüyüşe araplar «Güdüv»; güneşin zevalinden, gecenin evveline kadar devam eden yürüyüşe de «Ravâh» derler. Bu iki kelime mecazen «Gidip geldi» mânâsında da kullanılırlar. Burada onlardan murâd muayyen olan iki vakit yani akşamla sabah değil bütün namazlara devamdır.
«Nüzul» gelecek misafire yapılan hazırlık ve onu ağırlamak için hazırlamak için hazırlanan eşyadır.

52- Sabah Namazından Sonra Namazgahında Oturmanın ve Mescidlerin Faziletleri Babı

286- (670) Bize Ahmed b. Abdiliâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) Bize Zütieyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Simâk rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize Ebû Hay seme, Simâk b. Harb'dan naklen haber verdi. Simâk şöyle demiş: Câbir b. Semura'ya:
— Sen Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber otururmuy-dun? dîye sordum. Câbir:
— Evet (Hem de) çok!.. Resulü! I ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah yahut gadât namazını kıldığı namazgahından, güneş doğuncaya kadar kalkmazdı. Güneş doğduğu zaman kalkardı (Bu müddet zarfında) ashabı ile konuşurlardı. Bazen câhiliyet devri işlerine dalarlar da ashâb güler; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de tebessüm buyururdu.» dedi.

287- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Vekî', SüîyânMan rivayet etti.
Ebû Bekir dedi ki : Bize Muhammed b. Bişr de, Zekerıyyâ'dan rivayet etti. Bunların ikisi de Simâk'dan, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etmişlerdir ki, Pey^gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazım kıldığı vakit güneş iyice doğuncaya kadar namazgahında otururmuş.

(...) Bize Kuteybe ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebü'l Ahvas rivayet etti. H.
Bize İbnüi - Müsennâ ile îbni Beşşâr dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivaye etti. BBualann ikisi de Simâk'dan bu isnâdla rivayet etmişler; fakat «iyice» kelimesini söylememişlerdir.

288- (671) Bize Harun b. Mâ'rûf ile İshâk b. Mûsâ el - Ensârî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Enes b. lyâz (Harun'un rivayetinde: bana îbni Ebî Zübâb rivayet etti; Ensârî'nin rivayetinde ise: Bana El - Haris rivayet etti; denilmişdir.) Ebû Hüreyre'nin âzâdlısı Abdurrahmân b. Mihrân'dau, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûiüllah {Sallallahü A leyhi ye Seilem) :
«ÂÜÎâh'a en makbul beldeler, o beldelerin mescidleridir. En sevimsiz beldeler de, o beldelerin çarşı fa rıdft1.» buyurmuşlar.

Ashâb-ı kirâm'ın câhiliyet umuruna ait, mahabbete dalmaları eski milletlerin târihine âid şeyler konuşmakdan ibaretti. Güneş doğuncaya kadar sabah namazı kılman yerde oturmak ve iyice yükselip nafile ibâdet zamanı gelince, o ibâdete başlamak müstehabdır. Ashâb-ı kirâm'm konuşmaları nafile ibâdet zamanından öncedir. Çünkü o zaman mahabbete dâl-mâk mekrûhdur.
Bu hadîs gülmekle, tebessüm etmenin caiz olduklarına delildir. îkin-ci hadîsde, Allah indinde en 'makbul yerlerin mescidler olduğu bildiriliyor. Kaadî İyâz'a göre, onların makbul olmasına sebep ihlâs ve takva üzere bina edilmeleridir. En sevimsiz yerlerin ise çarşı ve pazarlar olması, o yerlerde sırf dünyâ için çalışıldığı Allah Teâlâ zikredilmedi-ği, yalan.yere yömîri etmek suretiyle insan aldatıldığı içindir.
Allah'ın muhabbet ve buğzu,' hayır ve şerrin irâdesi yahut bunlara yaratmasıdır. Yâııî mahabbetinden murâd, bâzı kimseleri mes'ûd halk etmesi; buğzundan murâd da bir takımlarını şakı yaratmasıdır, Mescidler, Allah Teâlâ'nm rahmetinin indiği yerlerdir. Çarşı ve pazarlar ise bunun aksinedir.

53- İmamete En Layık Olan Kimse Babı

289- (672) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü Av an e, Katâde'tien, o da Ebû Nadra'daa, o da Ebû Saîd-i HudrS'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûiiiüaii (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
KNamuz. ksİacak kimsebr, uç kişi olursa, biri kendilerine imam olsun! Onların İmamlığa en layık olanı, en iyi okuyanıdır.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmer, Saîd b. Ebî Arûbe'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân El-Mismaî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz — ki İbni Hişâm'dır.— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam rivaye etti. Bu râvîlerin hepsi Katâde'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salim b, Nûh [113] rivayet etti. H.
Bize Hasen b. îsâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Mübarek rivayet etti. Bunlar hep birden, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebı Saîd'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

290- (673) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd-i Eşecc, ikisi birden Ebû Hâlid'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Ebû Hâlid-i Ahmer, A'meş'den, o da İsmail b. Recâ'dan, [114] o da Evs. b. Dam'ac [115]'dan, o da Ebû Mes'ûd-u Ensârî'den naklen rivayet etti, Ebû Mes'ûd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Cemaata, Allah'ın kitabını en iyi okuyanları imam olur. Eğer okuma hususunda müsâvî iseler, sünneti en iyi bilenleri; sünnet hususunda da müsâvî iseler hicret itibârı ile en kıdemlileri; hicret hususunda da müsâvî iseler, islâmiyet'i kabulde en kıdemlileri imam olur. Sakın birinin hâkim olduğu yerde, başka biri ona imam olmasın! Ve hiç bir kimse başkasının e-vinde onun izni olmaksızın yaygısının üzerine oturmasın!» buyurdular.
Ebû Saîd-i Eşecc, kendi rivayetinde «silmen» (İslama giriş) yerine «sinnen» (yaşça) demişdir.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İshâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr ile Ebû Muâviye haber verdiler, H.
Bize Eşecc dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Fudayl rivayet etti. H.
Biae İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi A'meş'den, bu isnâdla; bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

291- (...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbntil - Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer, Şu'be'den o da İsmail b. Recâ'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben, Evs b. Dam'act şöyle derken işi t di m : Ben Ebû Mes'ûd'u şunu söylerken dinledim: Bize
Resûlüllah (Saltalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cemaata, Allah'ın kitabını en iyi okuyanları ve okuma hususunda en kıdemlileri imam olur. Eğer okumaları müsavi ise, onlara hicret hususunda en kıdemlileri, imam olsun! Hicret hususunda da müsavi iseler yaş'ça en büyükleri imom olsun! Sakın bir kimseye evinde ve idaresi altında bulu nen yerde İmamlık yapma! Onun evinde yaygısı üzerine de oturma! Ancak sana izin verirse yahut onun izni ile otururs an, o başka!»buyurdular.
Bu hadîsi Buharı 'den mâda bütün Kütüb-i Sitte sahihleri «İmamet» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Onu îbni Hıbban ile Hâlemim dahi rivayet etmişlerdir. Yalnız Hâkim «Sünneti en iyî bilenleri» yerine «En fakîh olanları.» demişdir, Fakîh tâbiri lâfız itibârı ile ga-rîb ise de isnadı sahihdir.,
Hanefîler'e göre, bir cemâatin içinde imamlığa en lâyık olanlar, sünneti en iyi bilenleridir. Eğer bu husûsda müsavi olurlarsa Allah'ın kitâ-Dını en iyi okuyanları; bunda da müsâvî olurlarsa en ziyâde vera've takva sahibi olanları; bunda da müsâvî olurlarsa en yaşlı olanları imam olur.
Vâkıâ hadîsde ilk aranacak vasfın en iyi okumak olduğuna işaret buyurulmuşsa da ashâb-ı kiram zamanında en iyi Kur'ân okuyanlar ayni zamanda dînin ahkâmını en iyi bilenlerdi. Sonraları hâl değişmişdir. Onun için Hanefîyye ulemâsı sünneti yânı ahkâmı en iyi bilenin imamlığa en lâyık olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber imam. Ebû Yûsuf-cîan bir rivayete göre en iyi Kur'ân okuyan imamlığa en lâyık olan. kimsedir.
Şâfiîler'le Mâlîkîler'e göre hükümdar veya onun naibi olan vâlî v.s. gibi kimselerin onlardan daha erbabı bulunduğu hâlde imam olmaları mendûbdur. Ondan sonra sıra maaşlı imama gelir; o da yoksa ev sahibine gelir; o da lâyık değilse cemâat aralarından en fakîh olanını seçerler. Çünkü namazda lâzım olan kıraat mikdârı ma'lûm ve mazbûtdur. Onu herkes bilir. Fıkıh mes'eleleri ise her kesin bileceği şekilde mazbut değildir. Bazen namazda Öyle hâl arız olur ki, o hâl karşısında doğru yolu ancak şer'î mesaili iyi bilen kimse bulabilir. Bundan dolayıdır ki, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Se'tlem) namazda imam olmak üzere ashabı arasından Ebû Bekir (RadiyaUahû anh) \ seçmişdir. Hâlbuki ashâb içersinde Hz. Ebû Bekir 'den daha. güzel Kur'ân-ı Kerîm okuyanlar bulunduğunu bizzat Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem) beyân etmişti.
Nevevi'nin beyânına göre Şâfiüer'den bâzıları veya' sahibini fakih ile en iyi Kur'ân okuyana tercih etmişlerdir. Çünkü imamlıkdan. maksad, herkesden ziyâde vera' ve takva sahibi kimselerle hâsıl olur.

Vera' ile takva arasında fark vardır. Takva: Haram olan şeylerden sakınmakdır. Vera' ise, haramdan mâda şüpheli olan şeylerden bile sakınmakdır.
Hanbelîler'e göre imamlığa en lâyık olan, fıkhı en iyi bilen ve Kur'ân'ı en iyi okuyandır. Bu husûsda müsâvî olurlarsa Kur'ân'ı en iyi okuyan tercih edilir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imam seçilecek kimselerin, sünnet ilmi hususunda da müsâvî olurlarsa hicret hususunda kıdemli olanı geçirileceğini beyân etmişdir.
Cumhûr-u ulemâya göre hicret kıyamete kadar devam edecekdir. Gerçi bir hadîs-i şerifde: «Mekke'nin fethinden sonra hicret yokdur.» buyurulmuşdur. Fakat bundan nıurâd bilumum her yer'den hicret değil «Mekke'den hicret yokdur.» demekdir. Çünkü fetihden sonra Mekke de-islâm diyarı arasına katılmışdır. Yahut bu hadîsdea murâd: «Mekke'nin fethinden önceki hicret gibi faziletli hiç bir hicret yokdur.» demekdir. îş-te imam seçilecek kimseler hicret hususunda da müsavi olurlar meselâ biri eski muhacirlerin oğullarından, diğeri yani muhacirlerden olursa, eski muhacirlerin oğlu tercih edilir.
Bu husûsda da müsâvî iseler, hadîsin bir rivayetine göre islamıyeti kabulde en kıdemli; diğer rivayetine göre yaş'ça en büyük olan tercih edilir.
Hadîsin bir rivayetinde :
«Sakın birinin hâkim olduğu yerde, başka biri ona imam olmasın!..»,
diğer rivayetinde :
«Sakın bir kimseye evinde ve idaresi altında bulunan yerde imamlık etme!..» buyurulmuşdur. Ulemâ bu husûsda şunları söylemişlerdir:
«Ev sahibi, bir meclîsin hâkimi ve mescidin imamı, imamlık hususunda başkalarından evlâdırlar. Velev ki başkaları fıkıh, kıraat, vera' v.s. hususunda onlardan evlâ olsun.
Ev sahibi isterse imam olur; dilerse imamete başkasını geçirir. Bu husûsda söz onundur.
Ulemâdan bâzıları : «Hükümdar veya onun yerini tutan vali v.s. gibi biri geldiği zaman ev sahibine ve mahalle imamı gibi kimselere tercih edilir. Çünkü onun vilâyeti umûmidir. Ev sahibinin kendinden daha faziletli birine izin vererek onu imamete geçirmesi müstehâbdır.» demişlerdir.
«Tekrime» döşekT minder, posteki ve emsali yaygılardan ev sahibine tahsis edilenidir.
İmamlığa kimin tercih edileceği hususunda her mezhebin, kendine göre tafsilâtı vardır. Bunlar fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.

292- (674) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmâîl b. İbrahim rivayet etti. (Dedi kî} Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, o d Mâlik b. Huveyris'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Biz delikanlı, yaşça bİribirimize yakın bir takını gençler Resûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Seilem) 'e geldik d£ onun yanında yirmi gece kaldık. Resûlüîlah (SailaUahü Aleyhi ve Seilem) pek merhametli ve nâzik idi. Ailelerimizi özlediğimizi anlayınca bize ailelerimizden kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de kendisine haber verdik. Bunun üzerine :
«Aileleriniz nezdine dönün de, onların arasenda kaim! Hem onlara öğretin! kendilerine emir verin! namaz vakti gelince İçinizden biriniz size ezan okusun; sonra en büyüğünüz size imam olsun!» buyurdular.

(...) Bize Ebü'r-Rabî' Ez-Zehrânî ile Halef b. Hişâm rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Hammâd, Eyyûb'dan bu isnâdla rivayet etti.

(...) Bize bu hadîsi îbni Ehî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afc-dülvahhâb. Eyyûb'dan rivayet etti. Demiş ki : Bana Efcû Kılâha söyledi. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Huveyris Ebû Süleyman rivayet etti. Dedi ki : Ben. bir takım kimseler arasında Resûlüllah (Saliallahu Aleyhi ve Seilem) e geldim. Yaşça hepimiz birbirimize yakın gençlerdik...
Ve buradaki râvîleıin ikisi de hadisi tbni Uleyye hadîsi tarzında rivayet etmişlerdir.

293- (...) Bize İshâk b. İbrâhîm El - Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb Es - Sekafî, Hâlid-i Hazzâ'dan, o da Ebû Kilâbe'der o da Mâlik b. Huveyris'den naklen habr verdi. Mâlik şöyle demiş: Ben ve bir arkadaşım, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldik. Onun yanından dönmek istediğimiz vakit, bize şunu buyurdular :
«Namaz vakti geldimi ezanı okuyun! sonra ilcaamet geririnİ ve yaşça daha büyük olanınız, size imamlık yapsın!»

(...),Bu hadîsi bize, Ebû Saîd-i Eşecc dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs (yânı İbni Gıyâs) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid-i Hazza bu is-nâdla rivayet etti. O: «Hazza' dedi ki : Bu iki genç kıraat hususunda da birbirine yakın idiler.» cümlesini ziyâde etmişdir.
Bu hadîsi Buhâirî «Namaz» bahsinin müteaddid yerlerinde, «Ki-tâbü'I - Edeb» ve «Kitâbü'l - Cihâd» da; Ebû Dâvûd, Tirimizi, Nesâî v İbni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Mâlik b. Huveyris (Radiyaliahû anh) ile birlikde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelen gençler Benû Ley s b. Bekr kabilesine mensûbdurlar.
Bu hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Bunların bâzısında: «Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e sefere çıkmak isteyen iki kimse geldi.» deniliyor; diğer bâzılarında :
«Aileleriniz nezdine dönün de, onların arasında kalın! Hem onlara öğretin ve emredin;» buyurdu. Bellediğim yahut belleyemediğim bir çok şeyler daha söyledi ve :
«Benim nasıl kıldığımı gördünüzse, siz de öyle kılın!» buyurdu.» denilmektedir. Daha başka ibare değişiklikleri de vardır. Onun için Kurtubi: «Bu müteaddid lâfızların ayrı ayrı iki hey'ete söylenmiş oîması yahut bir hey'ete söylenmiş de nakil tekrarlanmış olması muhtemeldir.» demişdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif, cemaatla namaz kılmak için ezan okumayı emretmektedir. Bu emir misafire ve misafir olmayana şâmildir. Ata 'dan mâda bütün ulemâya göre yolcunun ezan okuması müstehabdır. Atâ'-ya göre ise ezan okumak müsfehab değil; farzdır. Ata' ezan ve ikaa-metsiz kılınan namazın tekrar kılınması lâzım geldiğine kaaildir.
Mücâhid'e göre de öyledir. Hattâ onlarca bir kimse ikaamet getirmeyi unutursa; namazım yeniden kılar. Atâ' ile Mücâhid'in delilleri babımız hadîsinin zahiridir.
Bâzıları : «Hadîsin zahirî mânâsını icmâ-ı ümmet değiştirmişdir. Onun için ezan ve ikaamet vâcib değildir.» demişlerdir. Fakat bu söz itiraz ile karşılanmışdır. Çünkü Taberî'nin rivayetine göre imam Mâlik: «Ezanı terkeden namazı yeniden kılar.» demişdir. İmam Mâli k'in

meşhur kavline göre ezan okumak müstehabdır. Yine imam Mâlik'-den bir rivayete göre, yolcuya ezan yokdür.
Dâvûd-u Zahirî, yolcuya ezan okumanın vâeib olduğuna kaaildir. Ulemâdan bir cmâata göre yolcu ezan ve ikaamet mes'elesinde muhayyerdir. İsterse okur; istemezse okumaz. Bu kavil Hz, Alî (Radiyaiîahû anh) 'dan rivayet olunmuşdur. Urve ile Süfyân-ı Sevrî ve İbrâ-hîm Nehaî 'nin mezhepleri de budur.
Bâzılarına göre yolcunun sâdece ikaamet getirmesi kâfidir. Bu kavil Mekhûl, Hasan-ı Basrî ve Kaasim 'den rivayet olunmuşdur. Abdullah b. Ömer (Radiyaliahû anh) seferde, sabah namazından başka bütün namazlar için ikamet getirir; sabah namazına ise ezan dahi okurmuş.
Hanefîler'den Kaadîhân: «Bir adam seferde veya evinde ezan ve ikaametsiz namaz kılsa mekruh işlemiş olur. Ama kerahet yalnız misafire mahsûsdur. Evinde kılana efdal olan ezan okuyup ikaamet getirmesidir. Tâ ki kıldığı namaz cemâat hey'etinde olsun!..» demişdir.
Kurtubî'ye göre, ResûlüHah (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sonra size yaşça büyük olanınız imamlık etsin!» hadîsi bu iki zâtın imamlık şartları hususunda müsâvî geldiklerine ve birini yaş itibârı ile tercih ettiğine delildir. Filhakika o İki zât yaşdan başka bütün hasletlerde müsâvî idiler. Çünkü brâber hicret etmiş; beraber müslüman olmuş; ve yine beraberce yirmi gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seitem) 'in sohbetinde bulunmuşlardı.
2- Hadîs-i şerif «İmamlık, müezzinlik'den efdaldır.» diyen Hanefî-ler'in delîllerindendir. Çünkü îtesûlüllah (Saîiallahii Aleyhi ve Sellem) imamlığı yaşça büyük olana tahsis buyurmuşdur.
3- Cemâaatm bir kişiden ibaret olması caizdir. Bu husûsda icma-ı müslimîn vardır.
4- Hadîs-i şerif, hazarda ve seferde ezân'a devama teşvik etmektedir.
5- Ezan ile cemâat yolculara da meşrû'dur.

54- Müslümanların Başına Bir Musibet Geldiği Zaman Bütün Namazlarda Kunut Yapmanın Müstehab Oluşu Babı

294- (675) Bana Ebû't - Tâhir iîe Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Yezîd'den, o da İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş kî: Bana Saîd b. El - Müseyyeb ile Ebû Selemete'bnü Ahdirrahmân b. Avf haber verdiler ki onlar da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmişler;: Resûlüliah (Saîiallahii Aicylıi ve Selletn) sabah namazının kıraatini bitirip; tekbîr aldığı ve başını kaldırdığı zaman: «Semiallahu İi men hamideh. Rabbena ve leke'l-hamd.» (Allah, kendisine hamd edenin hamdını kabul eder. Ey Rabbımiz! Hamd de sana mahsûsdur.) der: sonra ayakta iken şunları okurdu:
«Allah'ım! Veltd b. Velid'İ, Setemetü'bnü Hisâm'ı, Ayyaş, b. Ebî Rabia'-yı ve mü'rninlerin zayıf olanlarını kurtar! Yâ Rabbî, Mudar kabilesine olan şiddet ve baskını arttır! Bunu onlara Yûsuf'un kıtlık yılları gibi yap! Allah'ım, Lihyân, Ri'l ve Zekvân ile Aitâh ve Resulüne isyan eden U say ye kabilelerine lanet eyle!»
Sonra (sana bu işde hiç bir vazife düşmez. Yâ Allah Teâlâ onların tev-besini kabul edecek yahut kendilerini azâb eyleyecekdir. Çünkü hakkı ile zâlimler ancak onlardır.) [116] âyet-i kerimesi indirilince bu kur.û*dan vazgeçtiğini duyduk.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrü'n - Nâkıd da rivayet ettiler. Dediler ki : Bize İbni Uyeyne, Zûhrî'den, o da Saîd b. El Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaUallahü A ieyhi ve Sellem) 'den naklen :
«Bu yılları onlara Yûsuf'un yılları gibi yap!» cümlesine kadar rivayet etti. Sonunu söylemedi.

295- (...) Bize Muhammed b. Mihrân Er - Râzî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâi, Yahya b.

Ebî Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme ile arkadaşlarına da Ebû Hüreyre rivayet etmiş ki Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bir ay müddetle, bir namazda rükû'dan sonra kunût yapmış :
«Sem ia'İlâ hu lİrnen hamideh» dediği vakit (yaptığı) kunût un da :
«Allah'ım, Velîd b. Velîd-i kurtar! Allah'ım, Selemetü'bnü Hişâm'ı kurtar! Allah'ım, Ayyaş b. Ebî Rabîa'yı kurtar! Allah'ım, mü'minlerin zayıf o-lanlarını kurtar! Allah'ım, Mudar kabilesi üzerine olan şiddet ve baskını arttır! Allah'ım, bunu onların üzerine Yûsuf'un kıtlık yılları gibi yap!» derdi.
Ebû Hüreyre demiş ki: Bir müddet sonra Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu duayı bıraktığını gördüm. Ve: «Zannederim Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bunların lehine duayı da bıraktı.» dedim.
— Onları görmüyormusun hep gittiler... denildi.

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Muhammed[117] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân, Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme'ye de, Ebû Hüreyre haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını kılarken «semia'llâhu Hmen hamîdeh» dediği zaman arkasından, secdeye gitmezden önce :
«Allah'ım, Ayyaş b. Ebî Rabîa'yı kurtar!..» dermiş. Sonra râvî, Evzâî'-nin hadîsi gibi rivâyetdev bulunarak: «Yusuf'un kıtlık yılları gibi.» irâdesine kadar varmış; ondan sonrasını zikretmemiş.

296- (676) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. Demiş ki: Bize Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân rivayet etti. O da Ebû Hüreyreyi şöyle derken işitmiş: «Vallahi ben sizi behemehal Resûlüllah (SeUlallahü A İeyhi ve Seîlem) 'in namazına yaklaştıracağım!»
Ebî Hüreyre öğle, yatsı ve sabah namazlarında kunût okur; mü'min-lere rîuâ, kâfirlere lanet edermiş.

297- (677) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, İs-hak b. Abdillâh b. Ebî Tâ İha'dan dinlediğim, onun da En es b. Mâlik'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Enes demiş ki: «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Bi'r-i Maûne ricalini öldürenler aleyhine otuz sabah beddua etti. (Bu meyânda) Ri'l, Zekvân ve Lihyân ile Allah ve Resulüne isyan eden Usayye kabilelerine bedduada bulunuyordu.
Enes demiş ki: «Bi'r-i Maûne'de öldürülen zevat hakkında Allah Aze ve Celi, Kur'ân indirdi. Biz, onu bilâhare nesh edilinceye kadar (kavmi-. mize haber verin ki, Biz Rabbimize kavuştuk. O bizden razı oldu; biz de ondan razı olduk.) diye okuduk durduk.

298- (...) Bana Ainrü'n - Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler, ki: Bize tsmâil, Eyyûb'dan, o da Muhammed'den naklen rivayet etti. Muhammed şöyle demiş: «Enes'e: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seîlem) sabah namazında hiç kunut okudumu?» dedim, Enes':
— Evet, rükûMan sonra bir kaç zaman!..» cevâbını verdi.

299- (...) Bana Ubeydullah b. Muâz El - An beri ile Ebû Küreyb, İshâk b. İbrahim ve Muhammed b. Abdil'a'lâ rivayet ettiler. Lâfız İbn Müâz'ındır. {Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman, babasından, o da Ebû Miclez[118] 'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. (Enes şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay sabah namazında rükû'dan sonra kunût yaptı. Ri'l, ve Zekvân kabileleri aleyhine beddua ediyor ve :
«Usayye, Allah ve Resulüne isyan etti.» diyordu.

300- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivaye etti. (Dedi ki) : Bize, Ene,s b. Şîrîn, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay müddetle sabah namazında rükû'dan sonra kunût yapmış; Benî Usayye'ye beddua etmişdir.

301- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, Âsım'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Demiş ki TEnes'e, Kunût'un rükû'dan öncemi, sonra mı olduğunu sordum; Enes:
— Rükû'dan önce idi... cevâbını verdi. Ben:
— Bâzı insanlar -Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in rükû'dan sonra kunût yaptığını söylüyorlar da...» dedim. Bunun üzerine Enes:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak bir ay kunût yapmış-dır. Ashabından Kurrâ' denilen bir takım zevatı Öldüren bâzı kimseler aleyhine beddua ediyordu.» dedi.

302- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyâa, Âsım'dan rivayet etti. Demiş ki:-Ben, Enes'i şöyle derken işittim «Ben, KesûlüMah (Saiîaîîahü Aleyhi ve Selîem) fin Bi'r-i Maûne vak'asımn olduğu gün vurulan yetmiş sahâbîye yandığı kadar hiç bir seriyyeye yanıp yakıldığını görmedim. Onlara Kurrâ' derlerdi. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selletn) bir ay onların kaatillerine beddua etti durdu.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile tbni Fu-dayl rivayet ettiler. H.
Bize îbni Ebî Ömer de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize .Mervân rivayet etti. Bunlar hep birden Âsım'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Salİlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadisi biribirinden ziyâdeli olarak rivayet etmişlerdir.

303- (...) Bize Amrü'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Amir[119] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir ay kunût yapmış Allah ve Resulüne isyan eden Ri'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine bedduada bulunmuşdur.

(...) Bize Amrü'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Amir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Mûsâ b. Enes'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin benzerini haber verdi.

304- (...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. (Dt-di ki) : Bize Hişâm, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) arap kabilelerinden bâzıları aleyhine bir ay kunûtda bulunmuş, sonra bunu terketmiş.

305- (678) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile İbni' Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Şu'be, Amr b. Murra'dan rivayet etti. Demiş ki: Ben İbni Ebî Leylâ'dan dinledim. Dedi ki: Bize Berâ' b. Âzib rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Selle m) sabah ve akşam namazlarında kunût yaparmış.

306- (...) Bize İbni NÜmeyr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sü'fyân, Amr b. Murra'dan, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Berâ'dan, naklen rivayet etti. Berâ': «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah ve akşam namazlarında kunût yaptı.» demiş.

307- (679) Bana Ebû't - Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh El. Mısrî rivayet etti. Dedi ki : Bize İbni Vehb, Leys'den, o da İmrân b. Ebî Enes'den, [120] o da Hanzaletü'bnü Alî'den, [121] o da Hufâf b. îmâ' El - Gifârî'den[122] naklen rivayet etti. Hufâf şöyle demiş: Bir namazda Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Rabbî! Benû Lihyân, Ri'l, Zekvân ile Allah ve Resulüne isyan eden Usayye'ye lanet et. Gıffâr'a Allah mağfiret eylesin! Eslem'e de Allah selâmet versin!» buyurdular.

308- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. İbni Eyyûb dedi kî: Bize İsmail rivayet etti. Dedi ki: Bana, Muhammed —ki İbni Amr'dır.— Hâlid b. Abdillâh b. Harmele[123]!den, o da Haris b. Hufâf'dan naklen haber verdi ki; Haris şöyle demiş: Hufâf b. îmâ' dedi ki: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) rükû' etti, sonra başını kaldırarak :
«Gıffâr'ı, Allah mağfiret eylesin! Eslem'e de Aüâh selâmet versin! U-sayye ise Allah ve Resulüne isyan etmişdır. Yâ Rabbî! Benû Lihyân'a lanet eyle! Ri'l ile Zekvân'a da lanet eyle!» dedi. Sonra secdeye kapandı.
Hufâf : «Kâfirlere lanet işte bu yüzden meşru' kılındı.» demiş.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti. Dedi ki : Bana, bu hadîsi Abdurrahniân b. Harmele, Hanzaletü'bnü
Aliy b. Eska'dan, o da Hufâf b. îmâ'dan naklen yukarıki hadîs gibi habeı verdi. Yalnız o: «Kâfirlere lanet işte bu yüzden meşru' kılındı.» demedi.
Babımızın "Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî «Ezan», «Daa-vât» ve «Tefsir» bahsinin Sûre-i Nisa' tefsirinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Namaz» bahsinde tahrîc ettikleri gibi Enes (Radiyallahû anh) hadîsini dahî Buhârî «Kitâbü'1-Vİtr» in bir kaç yerinde, «Cizye», «Cenâiz», «Megâzî» ve «İstiskaa» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.

Görülüyor ki iman Müslim, bu bâbm hadîslerini Ebû Hüreyre, Enes, Berâ' b. Ezib ve Hufâf b. îmâ (Radiyallahû anhûm) hazerâtmdar rivayet etmişdir. Rivayetlerin mecmun-dan alnaşılıyor ki «Bi'r-i Maûne» vak'ası dolayısı ile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) bir ay müddetle sabah namazında bâzı arap kabilelerine beddua etmiş; ondan sonra bu işden vazgeçmişdir.

Bi'r-i Maûne vak'asr şu'dur: Hicretin dördüncü yılında Ebû Berâ' Âmîr b. Mâlik El-Kilâbî, mensûb bulunduğu Ki1âb kabilesi arasında irşâd'dâ bulunmak üzere birkaç kişi göndermesini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den recâ etmiş. Fahr-P Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :

«Ben, Necİd havalisinden endîşe ederim; Ben ashabımın hayâtından mes'ûlüm.» diyerek; bu teklîfi kabul etmek istememişdi. Çünkü Âmir b. Tufey1, Resûlüllah .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :

«Çöller senin; şehirler bizim olsun!» demişdi. Fakat Ebû Berâ' te'mînâtda bulunduğu için neticede Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr-ı kiramdan yetmiş kişiyi, oraya göndermeye razı oldu. Bu zevat Zühd-ü Takvâ'nm timsâli idiler. Gündüzün odun toplar; akşamleyin satarlar, maişetlerini bu suretle te'mîn ederlerdi. Hepsi Ashâb-i Sof-fa'dan idiler. Kendilerine «Kurrâ» denirdi.

Bunlar Eesûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emri üzerine yola revân oldular. Reisleri Münzir b. Amr 'di. «Bi'r-i Maûne» denilen yere vardıkları zaman orada durmuşlar; içlerinden Hirâm b. Mi1hân'a, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubunu vererek onu Âmir b. Tufeyl'e göndermişlerdi. Âmir, mektubu okumaya bile lüzum görmiyerek hemen Hirâm'ı öldürmüş kendisine mücavir yaşayan Ri'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine haber göndererek derhâl toplanmalarım istemiş; onlar da toplanarak Âmir'i beklemişlerdi.

Beri tarafda Hıram b. Mi1hânı bekleyen ashâb, beklemek-den bücmışlar, Âmir :in bulunduğu tarafa doğru ilerlemişler. Fakat yolda- düşman tarafından sarılarak şehid edilmişlerdi. İçİerinden yalnız

Amr b. Ümeyye öldürülmemiş, Âmir b. Tüfe yi onunla alay ederek:

«Annem bir köle âzâd etmeyi adamıştı. İşte ben de seni âzâd ediyorum» demişdi. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bu faciayı haber alınca fevkalade müteessir olmuş; ömründe hiçbir hâdise onu bu kadar üzmemişdi. Bu sebeple tam bir ay namazdan sonra bu zâlim kabileler aleyhine bedduada bulundu.

Babımızın birinci hadîsinde Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in, Velîd, Seleme ve Ayyâs (Radiyallahû anhûm) ile bîçâre mü'minlere duâ ettiği, Mudar kabilesi ile Benî Lihyân, Ri'l, Zekvân ve Usayye'ye bedduada bulunduğu görülüyor.

Haklarında hayır duada bulunduğu zevatın birincisi: Ve1îd b. Velîd b. Mugîra 'dır. Bu zât meşhur Hâ1yd b. Ve1îd'in kardeşidir. Bedir harbinde henüz müslüman olmadan, müslümanların eline esir düşmüşdü. Fidye vererek esâretden kurtuldu ve müslüman oldu. Kendisine: «Mademki müslüman olacaksın neden fidye vermeden önce müslümanlığı kabul etmedin?» diyenlere: «Zorla müsîüman oldum zannetmesinler diye; böyle yaptım» cevâbını vermişdi. Bir müddet Mek-kede bırakıldıktan sonra Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in duası berakâtı ile esâretden kaçarak Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma geldi. Ve onun sağlığında Medine'de vefat etti.

İkincisi Selemetü'bnü Hişâm 'dır. Bu zât Ebû Ceh1'in kardeşidir. İslâmiyetin zuhurunu müteakip müslüman olmuş ve Allah aşkına birçok işkencelere göğüs germişdir. Müşrikler, onun Medine'ye hicretine manî oldular. Zehebî 'nin beyânına göre Habeşistan'a hicret etmiş, sonra Mekke'ye dönmüşdür. Fakat müşrikler Medine'ye hicretine müsaade etmemişler; kendisine işkenceler yapmışlardı. Medine'ye ancak Hendek harbinden sonra gidebildi.

Üçüncüsü Ayyaş b. Ebî Rabîa 'dır. Bu zât dahi Ebû Cehi1'in anne bir kardeşidir. Eskiden Müslüman olmuş Mekke'de Ebû- Ceh1'in işkencelerine mâruz kalmışdi: Anlaşılıyor ki mezhûr üç zât Mugîra'nm torunlarıdır.

Hadîs-i şerifde zayıf müslümanların, bunların .üzerine atfedilmesi âmmı hâss üzerine atıf kabîlindendir. Buhârînin rivayet ettiği bir hadisde İbni Abbâs (Radiyalhhu enin : «Annem'le, ben de zayıfîartlandık» demişdir.

Mudar b. Nizâr: Kurevs, Esed , ' HüzeyI ve Tenim gibi birçok kabileleri içine alan büyük bir oymakdır. Fahri Kâinat iSallaUahü Aleyhi ve Sellem) Kureyş 'den olduğuna göre o da Mudar'a mensûb demekdir. Böyle olmakla beraber oria. bedduada bulunmuş ve bu kabile mensublarına Yûsuf (Aleyhisselâm) zamanındaki kıtlık seneleri gibi uzun süren belâ, musibet ve mihnetler vermesini Cenâb-ı Hak'dan niyaz eylemişdi. Çünkü Mudarlılar müslümanlara yaptıkları eza ve cefâlarla bu bedduayı hak etmişlerdi.

Lihyân, Ri'l, Zekvân ve Usay ye küçük kabileler olup her biri Sü1eym'in bir dalıdır. Âmir b. Tufeyl mel'-ûnu yetmiş hafızı, bunlar vasıtası ile şehîd etmişdi.

İşte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir ay müddetle sabah namazının ikinci rek'âtında; rükû'dan doğrulduktan sonra haklarında beddua ettiği kimseler bunlardır. Sonra Resûlüllah (SüiuUalüİ Aleyhi ve Sellem) teselli eden âyet nazil olunca bundan vazgeçmişdir. Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) 'in rivayetine göre Resûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) bir müddet sonra H z. Ve1îd ile iki arkadaşı nâmına yapmakta olduğu hayır ve necat duasından da vazgeçmiş; niçin vazgeçtiği sorulunca onların vefat ettiklerini bildirmişdir. Hadîsdeki:

«Onları görmüyormusun hep gittiler!» ifâdesinden murad budur.

Hz. Enes hadîsi muhtelif şekillerde rivayet edilmişdir. Bu rivayetlerin bâzılarında: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) otuz sabah Ri'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine beddua ederek kunût duası etti» denilmekte; diğer bâzılarında otuz gün yerine «bir ay»; bir takımlarında «yirmi gün.» rükû'dan evvel beddua ettiği bildirilmektedir. Hâlbuki babımızın Enes (Radiyallahû anh) /rivayetinde kunût'un, rükû'dan az sonra yapıldığı beyân edilmişdir. Bu sebeple Enes hadîsinin iki vec-hinden biri ile istidlal caiz değildir. Çünkü kunût'un, rükû'dan evvel yapıldığına Hz. Enes hadîsi İle istidlal eden bir kimseye hasmı tarafından yine Enes (Radiyallahû anh) hadîsi ile istidlal edilerek rükû'dan sonra yapıldığını isbât mümkün olur.

Babımızda (304) numara ile yine Hz. Enes 'den rivayet edilen bir hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bir ay kunût duası etti; sonra onu terketti.» denilmektedir. Bu had^s vaktiyle kunût'un farz namazlarda yapıldığını, sonradan nesh edildiğini gösterir.

Ulemâ kunût'un, rükû'dan Öncemi, sonra mı vapıldığında ihtilâf etmişlerdir. İmam A'zam'a göre rükû'dan önce yapilmışdır. Bu kavli İbni Münzir: Ömer, Alî, Abdullah b. Mes'ud, Ebû Mûsael-Eşarî, Berâ b. Âzib, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Enes b. Mâlik, Ömer b Abdilâzİz ve Ubeydetü's-Selrnânİ (Radiyallahû anhûmı ile Humeyd-i TaviI ve İbni Ebü Leylâ hazerâtmdan rivayet etmişdir. İmam Mâlil ile İshâk ve İbni Mübarek'in kavilleri de budur. îmam Şâfiî'nin sahîh olan kavline göre Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr kunût'u, rükû'dan sonra yapmışdır. Bu kavli yine İbni Münzîr : Ebu Bekr-i Sıddîk, Ömer, Osman ve bir kavle göre A1î (Radiyalhhû anhûm)'den rivayet etmişdir.

İbni Münzİr, Enes (Radiyallahû anh) ile Eyyûb b. Ebî Temime ve Ahmed b. Hanbel hazerâtından ku-nût'un, rükû'dan evvel de, sonra da yapılabileceğini rivayet' etmişdir.

Hadisin müteaddİd rivayetleri Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve SeMem) 'in bütün namazlarda kunût yaptığını gösteriyorsa da vitir namazından gayrı namazlarda Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) yalınız müşriklere bedduada bulunmuş; bu da yalnız bir ay devam

etmişdir.
Babımızın Berâ b. Âzib rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût'u sabah ve akşam namazlarında yaptığı bildiriliyor. Ayni hadîsi Buhâri «namaz» bahsinde; Abdullah b. Ebî'l-Es v ed'den; «vitir namazı» bahsinde de, Hz. Enes'den tahrîc etmişdir.
İmam Şafiî, bu rivayetlerle istidlal ederek, sabah namazında kunût'un dâima sünnet olduğunu söylemişdir. Ona göre kunût ikinci rek'-âtda rükû'dan doğrulduktan sonra yapılır. Kunût'un aşikâr okunmasını dahî müstehâb addeder. Başka namazlarda kunût mes'elesine gelince bu husûsda Hz. Şafiî 'den üç kavil rivayet olunur :
1- Sahîh ve meşhur olan kavle göre kıtlık, veba hastalığı ve düşman istilâsı gibi bir felâket zamanında müslümanlar farz namazların hepsinde kunût yaparlar. Böyle bir şey yoksa sabah namazından mâda hiç bir farzda kunût yapılmaz.
2- Felâket bulunsun bulunmasın her farz namazda kunût caizdir.
3- Felâket olsun olmasın sabah namazından mâda hiç bir namazda kunût yapılamaz.
Aşikâre okunan namazlarda kunût'un da aşikâre okunup okunamıya-cağı hususunda Şâfiîlerce iki vecîh vardır. Bunların esah olanına göre kunût aşikâr yapılır. Kunût yapılırken el kaldırmak da müstehabdır. Yalnız eller yüze sürülmez. Bâzıları elleri yüze sürmenin de müstehâb olduğunu söylemişlerdir.
Şâfiîlerden bir takımlarına göre kunût esnasında el kaldırılmaz.
Sahih olan kavîe göre, kunût için ayrıca duâ yokdur. Hangi duâ okun-sa caizdir. Kunût'u sabah namazında terkeden kimseye secde-i sehiv lâzım gelir.
İmam Şafii sabah namazında kunût'un dâima sünnet olduğuna daha başka hadîslerle de istidlal etmişdir.
Bahusus Dârakutnî 'nin «sünen» inde, İshâk b. Râhu-y e 'nin de «Müsned» inde Rabî b. Enes 'den tahric ettikleri bir hadîsde : «Bir adam Enes b. Mâlik'e: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi . ve Selle/n) arap kabilelerinden bâzılarına beddua ederek bir ay mı kunût yaptı? diye sordu; Enes onu bu sözden men'etti ve Resûlüllah {Sallallahü AleyhiveSellem) dünyâdan gidinceye kadar sabah namazında kunût yapmaya devam etti; dedi.» buyurulmuşdur. Şâfiî1erin istidlal ettikleri en iyi hadîs budur. Fakat Ebû Mûse'1-Medîni'nin «Kitâbü'l-Kunût» nâm eserinde bu hadîs hakkında şöyle denilmiş-dir: «Eğer bu hadîs sahîh ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in musibet zamanlarında yaptığı kunût'lara hamlolunur. Yahut mezkûr hadîs-den murâd: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !in namazı uzun tutma-sıdır. Çünkü kunût: Tâat, kıyam, huşu' ve ^sükût gibi bir çok mânâlar arasında müşterekdir. Hattâ İbnü'l-Arabî kunût'un on mânâya geldiğini söyler. Bunlar: Duâ, huşu', ibâdet, tâatı ikâme, kulluğu ikrar, namazda sükût, namazda kıyam, kıyamı uzatmak, tâatın devamı ve hâlis kazanç'dır. Fakat İbnü'l-Cevzî, bu hadîsi zayıf bulmuş ve onun sahîh olmadığını söylemişdir. Diğer hadîs imamları da onun zayıf olduğunu bildirmişlerdir. ,
Taberânî'nin, Gâlib b. Ferkâd 'dan rivayet ettiği bir haberde: «Ben, Enes b. Mâ1ik'in yanında iki ay kaldım. Sabah namazında hiç kunût yapmadı.» denilmişdir. İmam Muhammed b. Hasen'in «El-Âsâr» adlı eserinde Ebû Hanîfe tarîki ile rivayet ettiği bir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in dünyâdan ayrılıncaya kadar, sabah namazında kunût yaptığı görülmemişdir.» deniliyor.
İbnü'l-Cevzî «Et-Tahkîk» nâm eserinde şunları söylemektedir: «.Şâfiîlerin hadîsleri dört kısımdır.
1- Bunlardan bâzıları mutlakdır. Yâni sâdece Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût okuduğunu bildirir. Kunût okumakda ise zâten söz yokdur. Çünkü Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût yaptığı sabit olmuşdur.
2- Eâzı hadîsler «sabah namazmda -kunût yaptı.» kaydı ile mukay-yetdir. Bu gibi hadîsler Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) 'in kunût'u bir ay yaptığına hamledilir.
3- Berâ' b. Âzib hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah ve akşam namazlarında kunût yapmışdır. Lâkin imam Ahmed : «Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Selîem) 'in akşam namazında kûnut yaptığı, bu hadîsden başka hiçbir yerde rivayet olunmamışdır.» diyor,
4- Şâfiî1er'in sahîh bularak îtimâd ettikleri Enes hadîsine göre Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) dünyâdan gidinceye kadar sabah namazında kunût'u terketmemişdir.»
Şâfiî1er'in bir hadîsin, bir kısmı ile istidlal edip; bir kısmı ile etmemelerine yânî sabah namazında kunûfa, kaail olup; akşam namazında kaail olmamalarına Aynî şaşmakta ve: «Bu bir tehakkümdür...» demektedir.
Şâfiîler 'den Hatîb kunût hakkındaki bir eserinde ResulüIlah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem)'in vefatına kadar sabah namazında kunût'u terk etmediğini gösteren birçok hadîslerle istidlal etmişse de bu hadîslerin hepsi zayıf bulunmuş; hattâ bir tanesi için Îbnü'l-Cevzî, ona ağır sözler söylemişdir.
Tahâvî'nin, İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde: «Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) Usayye ve Zekvân kabilelerine beddua ederek bir ay kunût yaptı; onlara gâlib gelince bir daha kunûtu terketti.» denilmektedir. İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) da namazlarında kunût yapmazmış. Tahâvî diyor ki: «tşte İbni Mes'ûd!.. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) 'in yaptığı kunût'un, aleyhlerine bedduada bulunmak istediği kimseler için olduğunu, sonradan bunu bıraktığını söylüyor. Şu hâlde kunût, nesh edilmiş demekdir.»
Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) 'in kunût'u, Hz. Abdullah b. Ömer 'den dahî rivayet edilmişdir. Fakat sonra Abdullah b. Ömer, Allah Teâlâ'nın bu hükmü nesh ettiğini haber vermiş ve bir daha kendisi de kunût yapmamışdır. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) 'in kunûtunu rivayet edenlerden biri de Abdurrahmân b. Ebî Bekir 'dir. Hz. Abdurrahmân, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seliem) 'in kunûtunun bâzı kimseler aleyhine bedduadan ibaret olduğunu; sonraları bunu nesh edildiğini söylemişdir.
Sabah namazında kunût olmadığını bildiren sahîh hadîsler vardır. Hz. Ömer, İbni Abbâs, İbni Ömer, İbni Zübeyr, Ebû Bekr-i Sıddîk (Radiyallahû anhûm) ile Saîd b. Cübeyr ve İ'brâhîm Nehaî hazerâtı, sabah namazında kunût yapmazlarmış. Şa'b İ: «Sabah namazında kunût, Şam tarafından gelme bir şev'dir.» demişdir.
Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) ve Tâvûs : «Sabah namazında kunût yapmak bid'atdır.» derlermiş. Ulemâdan bir cemâatin mezhebi da budur.
Tirmizî 'nin, Ebû Mâiik-i Eşcaî tarîki ile babasından rivayet ettiği bir hadîsde Ebû Mâ1ik'in babası: «Ben Peygamber . (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasında namaz kıldım; Kunût yapmadı. Ebû Bekir, Ömer Osman ve Alî 'nin arkalarında namaz kıldım; onlar da kunût yapmadılar. Yavrucuğum, bu sonradan çıkarılma bir şey'dir.» demişdir.
Tirmizî bu hadîs hakkında: «Sahih bir hadîsdir; ekseri ulemâya göre bununla amel olunur.» demişdir. Ayni hadisi Nesâi ve İbnî Mâce gibi birçok hadîs imamları da tahrîc etmişlerdir. Dârakutnî ile Beyhakî,îbni Abbâs (Radiyaliahü anh) 'in: «sabah namazında kunût yapmak bid'atdır.» dediğini rivayet etmişlerdir. Yalnız bu hadîsin senedinde zayıflık vardır.
Taberânî 'nin «El-Evsat» nâm eserinde Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaliahü anh) 'dan tahrîc ettiği bir hadîsde Hz . İbni Mes'ûd: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitirden başka hiçbir namazında kunût yapmadı.» demiş; Yalnız muharebe zamanlarında bütün namazlarda kunût yaparak müşrikler'-aleyhine duâ ederdiğini söyîemişdir.

İbni Mâce 'nin rivayet ettiği Ümmü Seleme (Radiyaliahü anha) hadîsinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında kunût yapmakdan nehy buyurdu.» denilmişdir.
İşte arz olunan bu deliller muvacehesinde imam A'zam, imam Ebû Yûsuf, imam Muhammed, imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah" b. Mübarek, İshâk, Leys b. Sa'd ve diğer bâzı ulemâ sabah namazında kunût olmadığına kaail olmuşlardır. Hanef ilerle imam Mâlik, kunût'un rükû'dan evvel yapılacağına kaaildir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :

1- Enes (Radiyaliahü anh) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in rüküdan önce kunût yaptığını tasrih etmiş bu hususu kendisine soran Asım'a, onun rükû'dan önce kunût yaptığını söyîedikden sonra kendisinden rükû'dan sonra kunût yaptığını rivayet edenleri şiddetle inkâr hattâ yalancılığa nisbet etmişdir. Burada şöyle bir suâl hâtıra gelebilir: Bu bâbda Hz. Enes"den rivayet edilen hadisler mutlak namaz hakkındadır. Âsım"m suâli de öyledir'. Netekim Resûlüllah (Saiialiahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir ay peşi peşine her günün öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarının son rek'âtlarında kunût yaptığını bildiren İbni Abbâs hadîsi de aynı şey'e delâlet etmektedir. Mezkûr hadîsi, Ebu Dâvûd «Sünen»inde, Hâkim «Müstedrek»inde rivayet etmişlerdir. Hâkim: «Bu hadîs Buhârî'nin şartı üzere sahîhdir.» demişdir. Enes hadîsinde ise Resûlüllah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût'u vitir namazında yaptığına delâlet yokdur?
Ceva; İbni Mâce'nin sahih bir isnâdla Übey b. Kâ'b (Radiyaîiahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in dâima vitir namazını kıldıkda rükû'dan önce kunût yapardığı beyân edildiği gibi Tirmizî'nin Ebû'l-Havrâ' Rabîatü'bnü Şeybân 'dan rivayet ettiği bir hadîsde dahî şöyle denilmektedir: «Hasen b. Aliy (Radiyaîiahû anhûma) iedi ki: Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazında okuyacağım bir takım kelimeler öğretti. O kelimeler, şunlardır:
«Ya Rabbî! Hidâyet verdiğin kullar meyâmnda, bana da hidâyet ihsan eyle! Afiyet verdiğin kullarınla birlikde bana da afiyet ver!; Umurunu bizzat üzerine aldığın kulların içinde, beni de tevellî buyur; Verdiğin nîmet lerde bana bereket ihsan eyle; hüküm buyurduğun şeylerin şerrinden bent koru; çünkü hükmeden ancak sensin; sana hükmolunmaz. Senin tevellî buyurduğun kimse hakir düşmez. Sen mübareksin ey Allâhımız ve yücesin!» Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikden sonra: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den kunût hakkında bundan da^ıa güzel bir şey bilmiyoruz.» demişdir. Ayni hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce dahî rivayet etmişlerdir. Gerçi hadîsin isnadında itiraz götürür bir râvî vardır. Fakat bu hadîsin zayıf olduğunu kabul etsek bile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût'unu vitir'in sonunda yapardi-Üını bildiren sahîh hadisler vardır. Bunlardan birini «Sünen» sahiplerinden Ebû Dâvûd. Nesâi ve İbni Mâce rivayet et-mislerdir Mezkûr hadisi Hâkim dahî «Müstedrek» inde rivayet etmiş ve: «İsnadı sanîhdir.» demişdir. Hadîsi rivayet eden Alî b. Ebü Tâ1ibi RatliycMahû anin : Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve S?H*ml vitir'j-nin sonunda :
«Yâ Rab! Ben, senin gadabından rizâna sığınırım; azabından affına iltica eylerim; senden, sana sığınırım; sana ne kadar sena etsem azdır. Sen kendine nasıf sena ettinse Öyleçesin; buyururdu.» demişdir.
İbni Ebi Şeybe 'nin «Musannaf»inde İbni Mes'ûd (Radiyaîiahû anh)'dan rivayet ettiği bir hadisde: «T?eygamher(Saliallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazında rükû'a varmazdan önce kunût okurdu.» deniliyor. Ayni hadîsi Dâreku İbnî şu lâfızlarla tahrîc etmişdir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazında nasıl kunût yapıyor; göreyim diye onun yanında geceledim. Rükû'dan önce kunût yaptı; sonra annem Ümmü Abd'i gönderdim; kendisine: Git Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye-Sellemj'in zevcelerinin yanında gecele de Peygamber (SallallahüAleyhi ve Sellem) vitir namazında nasıl kunût yapıyor; bir bak; dedim. Annem gitti geldi ve bana haber verdi ki, rükû'dan önce kunût yapmış.
Bu bâbda daha başka hadisler de vardır. Tirmizî (209-279) diyor ki: «Ulemâ vitir namazındaki kunût hakkında ihtilâf etmişlerdir. Abdullah b. Mes'ûd'a göre kunût. bütün sene yapılır. O ku-nût'un rükû'dan evvel yapılacağını ihtiyar etmişdir. Ulemâ'dan bâzılarının kavli de budur. Süfyân-ı Sevrî ile İbni Mübarek 'in ve İshâk'm mezhepleri dahî budur.»'
İbni Ebî Şeybe «Musannef »inde Esved tarîki ile İbni Mes'ûd (Radiyaîiahû anh) 'm bütün sene vitir namazında rükû'dan önce kunût yapılmasını ihtiyar ettiğini rivayet eylemişdir. Â1kame'nin, İbni Mes'ûd (Radiyaîiahû anh) dan rivayeti dahî bu mânâdadır. Bu husûsda Alîy, Ebû Mûse'l-Eş'arî, Berâ' b. Âzib, İbni Ömer, İbni Abbâs, Ömer b. Abdilâzîz, Ubeydetü's-Selmânî, Hamîd-i Tavîl ve Abdurrahmân b Ebî Leylâ (Radiyaîiahû anh) hazerâtmdan da rivayetler vardır. Bütün bunlar vitir namazından mâda hiç bir farz namazda kunût olmadığına delâlet ederler.

55- Geçmiş Namazların Kazası ve Alelacele Kazanın Müstehab Oluşu Babı

309- (680) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et - Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbna Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'-dan. o da Saîd b. El-Müseyyeb!den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haîîert verdi ki, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Haybei gazasından döri; düğü vakit bir gece yürümüş. Nihayet uyku basarak istirahat için mola. vermiş ve Bilâl'e :
<%Sen bizim İçin geceyi gözet» buyurmuşlar. Bilâl, kendisine takdir edildiği kadar nafile namaz kılmış, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabı uyumuşlar. Sabah yaklaşınca Bilâl fecr'in doğacağı tarafa doğru dönerek hayvanına dayanmış ve hayvanına dayalı olduğu hâlde uyuya kalmış. Tâ güneş yüzlerine vuruncaya kadar ne Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ne Bilâl, ne de Sahâbe'den hiçbiri uyanmamışlar. Neticede ilk uyanan Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) olmuş.
Ve telâşa kapılarak :
«Yâ BiTâl!» diye seslenmiş. Bilâl:
— Annem babam sana feda olsun Yâ Resûlâllah! Senin nefsini tutan
Allah; benim nefsimi de tuttu.» demiş, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellen) :
«Develeri çekin!» emrini vermiş. Ashâb, biraz develerini çekerek ilerlemişler. Sonra Resûiüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) afcdest almış ve Bilâl'a emrederek namaz için ikaamet getirtmiş. Müteakiben ashabına sabah namazını kıldırmış. Namazı kaza edince şöyle buyurmuşlar:
«Her kim namazını unutursa, onu hatırladığı zaman kıl iversin! Çünkü Aliah, (beni anman için namaz kıl)» [124] buyurdu. Yûnus: «İbni Şihâb, bu âyeti syi şeklinde okurdu.» demiş.

310- (...) Bant* Muhammed b. Hatim ile Ya'kûb b. İbrahim' Ed-Devrakî; ikisi birden Yahya'dan rivayet ettiler. İbni Hatim dedi ki: Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize yezîd b. Keysân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâzim, Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Ebi Hüreyre ŞÖyle demiş: «NebiyyuUâh (Sâllallahü Aleyhi ve Selkm) ile beraber mola verdik. Fakat güneş doğuncaya kadar uyanamadık. Uyandığımızda Peygamber

«Herkes hayvanının başını tutarak yürüsün! Çünkü burası öyle bir yer kj yanımıza burada şeytan geldi.» buyurdular.
Ebû Hüreyre diyor ki: Bİz hemen dediğini yaptık, sonra su isteyerek abdest aldı. Sonra iki rek'ât namaz kıldı.»
Râvî Ya'kûb: «İki secde namaz kıldı; sonra namaz için îkaamet getirildi. Ve sabah namazını kıldırdı.» demiş.
Hadîs-i şerif uyku hâdisesinin Hayber gazasından dönerken vukûbulduğunu beyân etmektedir. Bâzıları döndükleri gazanın Hayber değil Huneyn olduğunu iddia etmişlerse de gerek Ebû Amr İbni Abdil-Berr ile Bâcî 'nin, gerekse Kaadı İyâz ve diğer hadîs ulemâsının beyânlarına' göre doğrusu Hayber'dir. Huneyn rivayeti garîp ve zayıfdır. Kaadı İyâz, Siyer ulemâsının kavli de bu olduğunu kaydettikden sonra: «Doğrusu da budur.» demişdir.
Ulemâ, hadîsde zikri geçen uykunun bir veya iki defa vukûbulduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hadîslerin zahirine bakılırsa ayrı ayrı iki defa vâki olmuşdur.
Kerâ: Uyuklamak; demekdir. Bâzılarına göre uykudur.
Arrase : Mola verdi; demekdir. Yolcuların sabaha karşı uyku ve istirahat için bir yere inmelerine araplar «ta'ris> derler. Cumhûr'un kavli budur. Ebû Zeyd'e göre ise, gece olsun, gündüz olsun istirahat için bir yerde mola vermeye ta'rîs denilir.
Bu hadîsi Buharı »Mevâkîtu's - Salât> bahsinde tahrîc etmiş-dir. Onun rivayetinde istirahatı ashâb-ı kirâm'ın istedikleri, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in :
«Uyuyarak namaza kalkarmyacağınızdan korkarım!» buyurduğu; Hz. Bi1âl'in: «Ben, sizi uyandırırım.» dediği zikredilmektedir. .Demek ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) evvelâ ihtiyatla hareket etmek istemiş fakat ashabının istirahata son derece muhtaç olduklarını görünce Hz. Bi1âl'in sözüne îtimâd ederek; orada istirahata razı olmuşdur. Bu hadîsi Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde; Neşâî «Namaz» ve «Tefsir» bahislerinde tahrîc etmişlerdir.
«Fezia»: Korktu demekdir. Burada ondan murâd Resûlüllafc (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in endişesini beyândır. .Bâzılarına göre düşmanın takibinden endîşe etmişdir. Diğer bâzıları: «namaz vaktinin geçmesi ile günâha girmiş olmakdan endîşe etmişdir. Çünkü musibet ânında ne şfcfkjlde hareket edeceklerine dâir henüz bir hüküm nazil olmamışdı.» demişlerdir. Bir takımları buradaki telâşın, namaza şitâb etmekden ibaret olduğunu söylemişlerdir.
Hadisin buradaki rivayetinde Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'in : «Yâ 'Bilâl!» dediği bildiriliyor. Kaadı İyâz'm rivayetine göre ulemâdan bâzıları kelimeyi yâni «Bilâl nerede?» şeklinde rivayet etmişlerdir. Buhârî 'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleni) Hz.Bi1âl'a : «Söylediğin söz nerede kaldı. Yâ Bilâl?» demişdir. Bundan murâd: «Hani sizi uyandırırım diye söz vermişdin. Sözünü niye yerine getirmedin?» demekdir.
Yine Buhar î'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu suâline Bilâl (Radiyallahû anh) «Bu derece uykum geldiğini hiç görmüş değilim.» diye cevap vermişdir. Kitabımızın rivayetinde Hz. Bilâl 'in: «Annem babam sana feda olsun Yâ Resûlallah! Senin nefsini tutan Allah, benim nefsimi de tuttu.» dediği bildiriliyor. Hz. Bilâl bu sözle Özür dilemek istemişdir. Buhârî'nin rivâyetnde ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) : .
«Şüphesiz ki Allah dilediği vakit sizin ruhlarınızı kabzeder; dilediği vakit de ruhlarınızı, size iade eyİer.» buyurmuşdur. Ulemâ, bu rivâyet-lerdeki rûh ve nefis'den ne murâd edildiğini tâyin babında ihtilâf etmişlerdir.
Bâzılarına göre ikisi bir mânâya delâlet eder. Bunlardan murâd ha-yatdır. Bâzıları da: «Cisme tevdî edilen lâtif bir cisimdir. Bu cisim cesette bulundukça Allah Teâlâ, o cesette hayatı halk edegelmişdir; insan, hayâtla dirilir. Ve cesetle rûh'dan mürekkepdir. Nefis ise bir şey'in kendisi ve vücûdu demekdir.» mutâleasında bulunmuşlardır. «Nefiş'den murâd; kandır.» diyenler de vardır. Yalnız hadîsi bu mânâya hamletmeye imkân yokdur.
Bir takımları: «Ruh, hakikati bilinmeyen bir meçhuldür.» derler. Bu husûsda ulemâdan üçyüz kavil nakledildiği söylenir.
Übbî'ye göre ruhu, hayât mânâsına almak da doğru değildir. Ona göre «Ruh hakikati bilinmiyen bir meçhuldür.» demek, en doğru bir ha-reketdir. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Rûh çıkınca insan ölür; burada ise, rûh'un alınması tâbiri uyuyanlar hakkında söylenilmişdir?
Cevap: Burada rûh'un kabzedilmesinden murâd: bedenin, dışından alâkasını kesmesidir. Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sözü Teâlâ Hazretlerinin
«Ölüm ânında rûh'ları kabzeden; uyku hâlinde ölmemiş olanları da kabzeden hep Allah'dir.» âyet-i kerîmesi gibi-dir. Ölüm: Rûh'un hem zahiren; hem de bâtmen beden'le alâkasını kesmesidir.
Şu da hatıra gelebilir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem):
«Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.» buyurduğu hâlde acaba o sabah namazında neden uyuyup kalmışdır? Nevevî bu suâle iki vecîhle cevap verildiğini söylüyor. Meşhur olan veçhe göre o hadîs ile, buradaki hâdise arasında münâfât yokdur. Zîra kalp ancak elem gibi kendisine teallûk eden hissî şey'leri anlar. Göze teallûk eden fecr'in doğması gibi şey'leri anlamaz; onlar, ancak gözle anlaşılır. Hâlbuki bu vak'ada kalp uyanık bile olsa, göz uyumuşdur.
İkinci veçhe göre cevap şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüetn) in iki hâli vardır. Bu hâllerin birinde kalp uyur, diğerinde uyumaz. O geceki uyku vak'ası, kalbin uyuduğu zamana tesadüf etmişdir.
Fakat bu ikinci vecih zayıf dır; *Mu'temed olan birinci vecihdir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :

1- İslâm hükümdarı bizzat harplere iştirak eder.
2- Dînî hatta dünyevî bir maslahat karşısında büyüklerden iltimas-da bulunmak caizdir.
3- İslâm hükümdarının dînî maslahatlara riâyet etmesi gerekir.
4- İbâdetin vaktini geçirmeye sebeb olabilecek şeyden sakınmak caizdir.
5- Hizmetkârın, namaz vaktini gözetmeyi üzerine alması şahindir.
6- Babımız hadîsi, geçmiş namazlar için ezanı terk etmenin caiz olduğuna işaret etmekledir. Buhârî'nin rivayetinde ise Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıin, Hz. Bi1âl'a; «Kalk; cemâatin içinde ezan oku!» buyurduğu tasrîh olunmuşdur. Bu sebeple ulemâ bu mes'ele hakkında ihtilâf etmişlerdir.
Hanefîlere göre, geçmiş namazlar için hem ezan okunur hem de ikaamet getirilir. Delilleri Ebû Dâvûd ile başkalarının rivayet ettikleri Imrân b. Husayn hadîsidir. Mezkûr hadîsde: «Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müezzine emir buyurarak ezan okuttu ve arkacığından sabah namazını kılmadan iki rek'ât nafile kıldı. Sonra ikaamet getirtti ve sabah namazının farzını kıldırdı.» deniliyor. Eski mezhebine göre İmam Şafiî 'nin kavli de budur. İmam Abmed'le Ebû Sevr ve İbni Münzir'in mezhepleri de budur. Bir kimsenin kazaya birçok namazları kalsa, onları kaza ederken ilk namaz için ezan ve ikaamet lâzımdır. Geri kalan namazlar için ezan okumakda

muhayyerdir. İsterse her namaz için ayrı ayrı ezan okur; dilerse ezan okumaz. Yalnız her namaz için ikaamet getirir. Çünkü Tirmizî'nin, İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği ybir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hendek harbinin vukûbulduğu gün dört vakit namazını kazaya bırakmış; gecenin Allah'ın dilediği kadar mikdârı geçtikden sonra Bi1âl'a emir buyurarak ezan okutmuş; sonra ikaamet getirterek öğle namazını kıldırmış; sonra ikindiye ikaamet getirterek, onu da kılmış; daha sonra ikaamet getirterek akşamı kılmış; sonra yine ikaamet getirterek yatsıyı kıldırmışdır.'
Hâl böyle olunca muhayyerlik nerede kalır? denilirse; cevap şudur: Hadîsin bir rivayetinde bu namazları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bir ezan ve ikaametle kıldırdığı; başka bir rivayetinde ilk namaz için ezan okutarak ikaamet getirttiği, geri kalan namazların herbiri için sâdece ikaamet getirttiği beyân edilmişdir. İşte muhayyerlik bu muhtelif rivayetlerden doğmuşdur.
Hanefîlerden imam Muhammed'den bir rivayete göre bir kimsenin kazaya birkaç namazı kalsa onları kaza ederken birinci namazda hem ezan okur, hem ikamet getirir. Geri kalan namazlar için sâ-- dece ikaamet getirir. İmam Şâfîî 'nin eski kavli de bu ise de yeni mezhebine göre kazaya kalan namazlar için yalnız ikaamet getirilir; ezân'a hacet yokdur. Birkaç namaz birden kaza edilirken ilk namaz için hem ezan okumak hem de ikaamet getirmek imam Mâlik 'le, Ahmed b. Hanbe1'in ve Ebû Sevr'in de mezhepleridir.
Sevrî , Evzâî ve îshâk'a göre geçmiş namazlar için ezan okunmaz.
7- Bir özürden dolayı, kazaya kalan namazları hemen kaza etmek farz değildir. Sahih olan bu ise de acele kaza etmek yine de müstehabdır.
Begavî (214-310) nin rivayetine göre bir kavlinde Şafiî hemen kaza etmek farzdır; demişdir. Özürsüz kazaya bırakılan namazlara gelince: esah kavle göre onları derhâl kaza etmek îcab' eder. Bâzıları onların da te'hîri caiz olduğunu söylemişlerdir.
8- Kerahet vakitlerinde namaz kaza edilmez. Hanefiyye ulemâsı, güneş doğdukdan ne kadar vakit sonra namaz kılmanın mubah olacağında ihtilâf etmişlerdir. İmam Muhammed'in «El-Asil» nâm eserinde güneş bir veya iki mızrak boyu yükselmedikçe; Ebû Bekr Muhammed b. Fadl'a göre insan güneşe bakabildikçe namaz kılınmaz. Güneşin ziyası kuvvetlenip bakılamaz olduğu zaman namaz kılmak caizdir.
9- Kaza namazını cemaatla kılmak caizdir.
10- Haber-i vâhid makbuldür.
11- İmam Mâlik, sabah namazının sünnetinin kaza edilmi-yeceğine bu hadîsle istidlal etmişdir. Mâlik 'den başkaları sünnetin kaza edilmesini muvafık görmüşlerdir. Küfe ulemâsı ile imam Şafiî ve Sevrî 'nin kavilleri de budur. İmam Mâlik: «Sabah namazının sünnetini kılamıyan, güneş doğdukdan sonra iki rek'ât sünneti de kılsa bence iyi eder.» demişdir.
Hanefilerden imam Muhammed'e göre sabah namazının iki rek'ât sünnetini kılmayan kimse zeval vaktine kadar, onları kaza eder. Ebû Hanîfe ileEbû Yûsuf'a göre ise kaza etmez. Fakat bu tafsilât, farz kılınıp da yalnız sünnet kılınmadığına göredir. Farzla beraber sünnet kılınmamışsa, güneş doğdukdan sonra bilitti-fâk sünnet de kaza edilir.
12- Hadîs-i şerif : «güneş doğarken namaz kılınmaz» diyen Hanefi1er'in en kuvvetli delîllerindendir. Çünkü Buhârî'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in, güneş yükselerek, rengi iyice beyazlaştığı zaman kalkıp, namaz kıldığı bildirilmektedir.
13- «Zikrî» kelimesinin mânâsı hususunda ihtilâf edilmişdir. Bâzılarına göre: «Beni hatırlayasm diye.», diğer bâzılarına göre: «Ben de, seni medihle zikredeyim diye.» mânâlarına gelir. Bir takımları: «Namaz, sana. beni hatırlatsın diye namaz kıl!» mânâsını vermişlerdir ki Kaadı İyâz, bu mânâyı hadisin siyakına daha uygun bulmuşdur. Mezkûr kelimenin «Zıkrâ> şeklinde okunması da bu mânâyı te'yîd eder.

311- (681) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman (yâni İbni'l-Mugîra) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit, Abdullal b. Rabâh'dan, o da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bize hutbe okuyarak şöyle buyurdular:
«Şüphesiz ki sizler bu gün öğleden sonra ve bu gece yürüyecek ve inşallah yârın suya varacaksınız.»
Bunun üzerine halk, kimse kimseye bakmadan yola revân oldular.
Ebû Katâde demiş ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ben ya-nıbaşmda olduğum hâlde yoluna devam ederken gece yarısı oldu. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyukladı. Ve hayvanının üzerinden yanladı. Ben derhâl yetişerek, kendisini uyandırmadan hayvanının üzerinde dimdik oturuncaya kadar doğrulttum. Sonra yine yoluna devam etti. Gecenin çoğu gidince hayvanının üzerinden bir daha yanladı. Ben yine kendisini hiç uyandırmadan, hayvanının üzerinde iyice i'tidâl kes-bedinceye kadar doğrulttum. Sonra tekrar yürüdü. Seher vaktinin sonu gelince öyle bir yanladı ki bu evvelkilerden daha şiddetli oldu. Hattâ nerdeyse düşüyordu. Ben, hemen yanına vararak, kendisini doğrulttum. Bur nun üzerine başını kaldırarak:
«Kim o?» dedi. Ben :
— Ebû Katâde,.. dedim.
«Bu benimle beraber yürüyüşün ne zamandan beridir?» diye sordu.
— Bu geceden beri yürüyüşüm bu şekilde devam etmektedir... cevâbını verdim.
«Peygamberini koruduğundan dolayı Allah da seni korusun!» buyurdular. Sonra şunu ilâve ettiler:
«Halkın gözünden kaybolduk mu dersin? Hiçbir kimse görebiliyor-musun?» Ben :
— İşte bir süvari!., dedim. Sonra: İşte bir daha!., dedim. Nihayet toplanarak yedi kişilik bir kaafile olduk. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) yoldan saparak uyumak için başını (yastığa) koydu. Sonra :
«BİZe namazımızı geciktirmeyin!» buyurdu. Ama ilk uyanan da Rc-sûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) oldu. Güneş, sırtına vurmuşdu. Biz, telâşla kalktık, sonra Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Binin!» emrini verdi. Derhâl hayvanlarımıza binerek yola revân olduk. Güneş iyice yükselince Resûlüllah (Sailaliahü. Aleyhi ve Sellem) (Hayvanından) indi ve yanımda bulunan, içinde de biraz su olan bir su kabım istedi. Ve ondan hafif bir abdest aldı. Kap'da bir parça su da kaldı. Sonra Ebû Katâde'ye:
«Su kabını bizim için muhafaza et! Az sonra onun için bir haber çıkacak!» buyurdular. Sonra Bilâl namaz için ezan okudu. Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'ât namaz kıldı. Daha sonra sabah namazını kıldırdı, (yâni) hergün yaptığı gibi yaptı. Sonra Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) (hayvanına) bindi, onunla beraber biz de (hayvanlarımıza) bindik. Ve: Acaba namazımızda yaptığımız bu kusurumuzun kef-•fâreti ne olacak? diye birbirimize fısıldaşmaya başladık. Sonra Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Dikkat edin! Sizin için, bende bir Örnek vardır.» buyurdu. Daha sonra :
«Dikkat edin! ki uyku (sebebi ile namaz kaçırmak) da bir taksir yoktur. Taksir ancak başka namazın vakti gelinceye kadar namazını kılmayan kimsede vardır. Binaenaleyh bu uyuyup kalma işini kim yaparsa uyandığı zaman, o namazı kılıversin! Ertesi gün ise, o namazı vaktinde kılsın!» buyurdu; şunu da ilâve etti:
«Cemâatin ne yaptıklarını zannedersiniz? Cemâat, Peygamberlerini kaybederek sabahladılar Ebû Bekir'le, Ömer: Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) sizden sonra gelmektedir, o sizi arkada bırakamaz... demişlerdir. Başkaları ise :

— Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) sizin önünüzdedir... demişlerdir. Eğer Ebû Bekir ile Ömer'e itaat ederlerse doğru yolu bulurlar.»
Bu suretle cemâatin yanına gündüz ilerlediği, ve her şey kızıştığı zaman vardık. Cemâat:
— Yâ Resûlallah! Helak olduk; susadık! diyorlardı. Bunun üzerine Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem):
«Size helak yokdur!» buyurdu. Sonra:
«Bana küçük bardağımı getirin!» . dedi. Su kabını da istedi. Artık Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) döküyor, Ebû Katâde de cemaata su veriyordu. Halk kabın içinde su olduğunu görür görmez kabın üzerine yığıldılar. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Terbiyenizi takının! Hepiniz suya kanacaksınız!» dedi. Ashâb hemen onun dediğini yaptılar.
(Ebû Katâde diyor ki) Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) dökmeye, ben de cemaata su vermeye devam ettik. Nihayet Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) ile ikimizden başka kimse kalmayınca suyu dökerek bana
«İç!» dedi. Ben :
— Sen içmedikçe, ben içemem Yâ Resûlallah!.. dedim.
«Şüphesiz ki bir kavmin sakisi suyu en son içendir.» buyurdu. Bunun üzerine, ben içtim; Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) de içti. Artık cemâat, kanmış ve müsterih olarak suya geldiler.
Abdullah b. Rabâh şöyle demiş: «Ben, bu hadîsi (Küfedeki) mescid-i cami'de rivayet ediyordum, birden Imrân b. Huseyn (ileriye atılarak) : «Ey delikanlı! Nasıl rivayet ettiğine dikkat et! Çünkü o geceki kaafileden biri de ben'im.» dedi. Ben:
— O hâlde bu hadîsi, sen daha iyi bilirsin!., dedim. Imrân:
— Sen kimlerdensin? dedi.
— Ensâr'damm... cevâbını verdim. Imrân :
— Anlat! Çünkü siz hadîsinizi daha iyi bilirsiniz, dedi. Artık ben de cemaata hadîsi rivayet ettim. Bunun üzerine Imrân :
— Vallahi ben, o gece oradaydım. Amma bu hadîsi, senin gibi belleyen hiç bir kimse duymadım.» dedi.
«Nease» uyukladı demekdir. Uyuklamaya araplar «Nuâs» derler ki: «Beyin tarafından inip; gözleri örten, kalbe vâsıl olamıyan lâtîf bir yel'-dir.» diye tarif olunur. Yine ayni şekilde beyinden gelip; kalbe vâsıl olursa, ona «Nevm» yâni uyku derler. Uyuklamak abdesti bozmaz. Abdesti bozan, uykudur.
Bu bâbda, ulemânın neler söylediklerini yerinde görmüşdük.
«Mîdae» : Abdest almaya mahsûs, küçük kap'dır. Hadîs-i şerifde bu kelimeden az sonra denilmektedir. Mezkûr
cümlenin; hakîki mânâsı: «Ondan abdest derecesine varmayan bir abdest aldı.» demekdir. Ancak cümleden mecaz mânâsı ile hafiflik kasdedilmiş yâni abdest uzuvlarını tertemiz yıkamakla beraber hafif bir abdest aldı; denilmek istenilmişdn\ Kaadı İyâz bâzı üstadlarının: «Bu, cümleden murâd: Abdest aldı amma suyla taharetlenmedi. Tahareti taşlarla yaptı; demekdir.» mutâleasında bulunduklarını nakleder. Fakat Nevevî bu mutâleanın yalnış olduğunu söylemişdir. Doğrusu birinci kavildir.
«Gumer» Bir kişiyi kandıramıyacak kadar az su alan küçük kadehdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir kaç tane mucizesini beyân etmektedir. Şöyle ki :
a) Resûl-ü Ekrem .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o küçük su kabı hakkında :
«Az sonra onun için bir haber çıkacak.» buyurmuşdu. Neticede dediği gibi çıktı.
b) Az suyu çoğalttı.
c) «Hepiniz kana kana içeceksiniz!» buyurdular. Öyle de oldu.
d) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ebû Bekir ile Ömer şöyle dediler; diğer arkadaşlar da şöyle dediler.» buyurarak; onların konuştuklarını birer birer haber verdi.
e) «Siz öğleden sonra ve bu gece yürüyerek suya varacaksınız.» buyurdular; öyle de oldu.
2- Ordu kumandanı bir hususun bütün orduya bildirilmesinde maslahat gördüğü vakit, bütün orduyu toplayarak son neferine kadar, o şey'i bildirmesi müstehab olur. Zira yalnız ordunun ileri gelenlerine bildirse asker o husus için hazırlanamaz; bundan da çok defa zarar gelir.
3- İleride yapılacak bir iş için inşallah demek rnüstehabdır. Kur'ân-i Kerîm'in emri de budur.
4- Kapıyı çalan bir kimseye «kim o?» denildiği zaman, ismini söylemesi gerekirse de meşhur künyesi varsa künyesini söylemekde de beis yokdur. Netekim Ebû Katâde öyle yapmışdır.
5- İyilik yapan kimseye hayır duâ'da bulunmak müstehabdır.
6- Kaza namazları için ezan okumak müstehabdır.
7- Revâtip denilen beş vakit namazın sünnetlerini kaz etmek müstehabdır. Çünkü zahire bakılırsa, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kazaya kalan sabah namazının farz'ından önce kıldığı iki rek'ât, ayni namazın sünnetidir. Hadîsde «Her gün yaptığı gibi.» denilerek kaza namazının nasıl kılınacağına işaret edilmişdir.
8- Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Uykuda taksir yoktur.» buyurması ulemânın ittifak ettikleri bir mes'eleye delîl olmuşdur, Mes'ele şu'dur: Uyuyan kimse, mükellef değildir, ona farz olan, o ibâdetin kazasıdır. Yalnız kazası için yeni bir emir lâzımmıdır? Yoksa kaza da aynen edâ delili ile mi farz olur? mes'elesi ihtilaflıdır.
Uyku hâlinde olan bir kimsenin mükellef sayılmıyacağmda ittifak varadır. Uyuyan bir kimsenin başkasına âid bir malı eliyle veya diğer bir uzvu ile telef etmesi ise bilittifâk Ödemeyi icâb eder. Ancak bu ödeme uyuyan kimsenin, mükellef sayılmasından değil itlaf edilen şey'ler-de bilicmâ' teklif şart olmadığındandır. Hattâ küçük çocuk yahut deli ve bunlar hükmünde plan birisi bir şey telef etse, o şey'in bilittifâk ödenmesi icâb eder.
9- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in :
«Taksir, ancak ikinci namazın vakti gelinceye kadar, namazımı kılmayan kimseye âiddir.» buyurması, namaz vakitlerinin müteakip namaz vakitlerine kadar devam ettiğine delildir. Bundan yalnız sabah namazı müstesnadır. Çünkü sabah namazı, öğle'nin vakti girinceye kadar devam etmez; onun vakti güneşin doğması ile çıkar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ertesi gün, o namazı vaktinde kılsın!» sözünün mânâsı: Bir namaz kazaya kalmakla ileride onun vakti değişmez. Eskiden hangi vakitte kılınıyor idi ise, yine o vakitde kılınır; demekdir. Bu cümleye başka türlü mânâ verenler de olmuşsa da doğrusu ve muhakkikin ulemânın tercih ettikleri kavil, arz ettiğimiz şekildir.
10- Bu hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cemâatin ne yaptığını zannedersiniz?» Cemâat Peygamberlerini Kaybederek, sabahladılar. Ebû Bekir ile Ömer: ResûlüIlah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sizden sonra gelmektedir. O, sizi arkada bırakamaz; demişlerdir. Başkaları ise: ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sizin önünüzdedir; demişlerdir. Eğer Ebû Bekir ile Ömer'e itaat ederlerse, doğru yolu bulurlar.» buyurmuşdur. Bundan maksad, ordu efradının ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) hakkında, neler söylediklerini bildirmekdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birkaç kişi ile geride kalır, gözden kaybolunca, ötekiler çeşitli tahminlerde bulunmuş: Ebû Bekir ile Ömer Hazerâtı, arkadaşlarına ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mutlaka geride olacağını ashabını arkada bırakıp da ordudan ileriye gitmeye gönlü razı' olmıyacağını, söyliyerek bulundukları yerde, onu beklemek gerektiğini bildirmişlerdir. Başkaları ise, onun ordudan ileriye gittiğini binaenaleyh hızlıca giderek, ona yetişmek îcâb ettiğini söylemişlerdir. İşte Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
«Eğer Ebû Bekir ile Ömer'e itaat ederlerse, doğruyu bulurlar.» diyerek, onların tahminlerinin doğru olduğuna işaret buyurmuşdur.
11- Fahr-i Kâinat (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: «Cemaata, su dağıtan kimse, suyu en sonra İçer.» buyurarak bir cemaata su, süt, et ve meyve gibi şey'leri tevzî etmenin âdabını öğretmişdir.
12- Bir kimsenin bir yerde başına belâ gelirse dîni nâmına o yerden başka tarafa gitmesi gerekir.

312- (682) Bize Ahmed b. Saîd b. Sahr Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selm b. Zerîr El-Urâridî[125] rivayet etti. Dedi ki: Ben Ebû Raca' Ei-Utâ-ridî'yi, Imrân b. Husayn'dan naklen rivayet ederken dinledim. Imrân, şöyle demiş:
«Bir yolculuğunda Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) ile beraber idim. Bütün gece yürüdük^ Sabah yaklaşınca biraz mola verdik. Derken tâ güneş doğuncaya kadar uyuya kalmışız. İçimizden ilk uyanan, Ebû Bekir oldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuduğu vakit, kendiliğinden uyanmadıkça, biz kendisini uyandırmazdık. Sonra Ömer uyandı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında durarak yüksek sesle tekbîr almaya başladı. Nihayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyandı. Başını kaldırarak, güneşin doğmuş olduğunu görünce :
«Yola revân olun!» buyurdu. Ve bizi hareket ettirdi. Güneş, beyazla-şınca, konakladı ve bize sabah namazını kıldırdı. Bu sırada cemâatdan, bir adam ayrılarak bizimle beraber namaz kılmadı. Namazdan çıkınca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Yâ Fülan! Bizimle beraber namaz kılmakdan seni ne m en etti?» diye sordu. O zât:
— Yâ Nebîyyallah! Cünub olmuşum, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona (teyemmümü) emretti, o da toprakla teyemmüm ederek namazını kıldı. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yanındaki birkaç kişilik kaafileyle beraber acele su aramaya gönderdi. Adamakıllı susamişdık. Yolda giderken birdenbire, (devesi üzerinde) ayaklarını iki su tulumu arasına salarak oturmuş bir kadına rastladık. Ve ona: su nerede? diye sorduk. Kadın :
— Heyhat!.. Heykât!.. Size, su yok!., dedi.
— Senin ailen ile suyun arasında ne kadar mesafe var? dedik.
— Bir gün bir gecelik yol!..» cevâbını verdi. Biz:
— Yürü takalım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in huzuruna!., dedik. Kadın :
— Resûlüllah, kim oluyor? dedi. Biz, kadını kendi hâline bırakmıya-rak götürdük ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/ZemJ'in huzuruna çıkardık. Efendimiz, ona sordu. Kadın bize haber verdiği gibi ona da haber verdi. Kendisinin yetim sahibi olduğunu; birkaç yetim çocuğu bulunduğunu da söyledi. Derken Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) onun devesinin çöktürülmesini emir buyurdu. Hemen deveyi çökerttiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumların üst kısımlarındaki ağızlarına su püskürdü; sonra kadının devesini kaldırdı. Biz kanıncaya kadar su içtik. Topumuz, kırk susamış adamdık. Yanımızdaki bütün tulum ve su kaplarını doldurduk; (cünup olan) arkadaşımızı da yıkadık. Ancak hiç bir deveye su vermedik. Halbuki onlar (yâni kadının su tulumları) patlayacak derecede su ile doluydular. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına :
«Yanınızda ne varsa getirin!» buyurdular. Artık kadına kimi (ekmek) parça (sı) kimi kuru hurma (olmak üzere bir hayli yiyecek) topladık. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadına verlimek üzere bunları, bir bohçaya sardı. Ve ona :
«Haydi git de bunları çotuğuna çocuğuna yedir! Bilmiş ol kî biz, senin suyundan hiçbir şey eksiltmedik.» dedi. Kadın ailesi nezdine varınca şunları söylemiş:
— Vallahi ben insanların en sihirbazına rastladım. Yahut da o zât hakîkaten dediği gibi Peygamberedir. Şöyle ve şöyle işler yaptı...»
İşte bu kadın sebebi ile Allah onun obasına hidâyet vermiş. Hem kadın hem de kabilesi Müslüman olmuşlardır.

(...) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzali rivayet etti. (Dedi ki) : Biz. Nadr b. Şümeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Bedevi Avf b. Eb Cemile Ebû Raca' El-Utâridi'den, o da Imrân b. Husayn'dan naklen rivayet etti. Imrân şunları söylemiş:
«Biz, bir seferde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile beraber bulunduk. Bir gece yürüdük; gecenin sonu gelnice tan yerinden az önce Öyle bir uykuya daldık ki; yolcu için ondan daha tatlı uyku olamaz. Bizi1 ancak güneşin sıcağı uyandırdı...» Râvî hadîsi Selnı b. Zerîr hadîsi gibi rivayet etmiş (tabiî biraz) ziyâde ve noksan yapmış. (Meselâ) bu hadîs-de râvî:
«Ömer b. Hattâb, uyandığında cemâatin başına geleni görünce hemen tekbîr aldı. Tekbîr alırken sesini de yükseltti. Ömer, gür sesli ve celâ-detli bir zât idi. Nihayet onun tekhir sesinin şiddetinden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) uyandı, o uyanınca ashâb başlarına geleni kendisine şikâyet ettiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Zararı yok. Yola revân olun!» buyurdular.» diyerek hadîsi hikâye etmişdir.
Bu hadîsi Buhârî «Teyemmüm» ve «Kitâbü'l - Menâkıb» de; Ebû Dâvûd dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivâyetlerindeki lâfızları biribirinden farklıdır. Meselâ kitabımızın rivayetinde Hz. Imrân: «Sonra Peygamher (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) beni yanındaki kaafile ile birlikde acele su aramaya gönderdi...» demektedir. Buhârî'nin rivayetinde ise: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) konakladı ve Fü1ân ile A1î'yi çağırarak: Gidin su arayın! buyurdu.» demişdir.
Bu seferin, hangi sefer olduğunu tâyin hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Müs1im'de Hayber gazası olduğu bildirilmektedir. Fakat Ebû Dâvûd 'un rivayet ettiği İbni Mes'ûd hadîsinde, seferin Hudeybiye vak'asına âid olduğu; Abdürrazzâk'ın rivayet ettiği Atâ b. Yesâr hadîsinde Tebûk; İmam Mâlik'in «El-Muvat-ta'» da Zeyd b. Eşlem'den mürsel olarak rivayet ettiği bir ha-disde, geceleyin Mekke yolunda; yine Ebû Davud'un bir rivayetinde «Ceyşü'l-Ümerâ» gazasına âid olduğu bildirilmektedir. Bu sebeple kıssanın birkaç defa vâki olduğunu söyliyenler bulunmuşdur.
Burada uykudan ilk uyanan zâtın Hz. Ebû Bekir olduğu, sonra Ömer (Radiyallahû anh)\n uyandığı bildiriliyor. Başka rivayetlerde bunların dört kişi olduğu. Hz. Ebû Raca 'nin bunları isimleri ile saydığı fakat râvî1 Avf b. Cemile 'nin adlarını unuttuğu bildiriliyor. Ulemâdan bâzıları ikinci ve üçüncü olarak uyananı ihtimâl İle tâyin etmişler ve; «ikinci olarak uyanan Imrân b. Husayn (Ritâiyallahû anh) üçüncü de onunla birlikde su aramaya gönderilen Zû Mahber olsa gerekdir.» demişlerdir.
Ebû Bekir îbni'1-Arabî'ye göre Besûlüllak (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) 'in seferde uyuması üç defa vukûubulmuşdur. Bunların birinde

Ebû Bekir, ile Ömer (Radryalİahâ anhûma) bulunmamışlardır. İkincisinde her ikisi beraber bulunmuş; üçüncüsünde yalnız Ebû Bekir bulunmuşdur.
Mezâde: Âdî tulumdan daha büyük olan su tulumudur.
Ulemânın beyânına göre ashâb-ı kirâm'ın, Peygamber (Satlalİahü Aleyhi ve Sellem) 'i uyandırmakdan çekinmeleri, uyurken, kendisine Vahy gelmesi ihtimâline mebnîdir. Bu gün herhangi bir müslüman namazın vaktini geçirmek derecede uyuyup kalsa, uyandırılır.
Burada bir takım suâller hatıra gelebilir. Şöyle ki:
1- Küffâr'm memleketlerini istilâ etmekle kadınlarını câriye olarak almak mubahdır. Hâl böyle olunca burada sözü geçen sucu kadın müslümanların istilâsına uğramakla câriye olmaz mı? Niçin serbest bırakılmış ve niçin kendisine yiyecek verilmişdir?
Cevap : Kadın, kalbi islâma yatışsın diye serbest bırakılmış ve gerçekden bir müddet sonra müslümanlığı kabul ettiği gibi bütün kabilenin müslümanlığı kabul etmesine de sebep olmuşdur. Mamafih bu kadın evvelce kendisine yahut kabilesine emniyet hakkı tanınan bir kimse de olabilir.
2- Bu takdirde müslümanlar onun malında nasıl tasarruf yapabilmişlerdir?
Cevap: Yâ küfrüne bakarak yahut da ihtiyçdan dolayı onun malında tasarrufda bulunmuşlardır. Çünkü zaruretler memnu olan şeyleri mubah kılar.

Hadis-i Şerifden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Hz. Ömer'in Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i uyandırma meselesinde yaptığı gibi büyüklere karşı dâima edep ve terbiyeye riâyet etmek müstehabdır.
2- Dînî bir fırsatın elden kaçmasına teessüf etmek caizdir.
3- Kul tarafından bir taksir olmaksızın vakti geçen namazdan dolayı kul'a bir günah yokdur.
4- Cünup olan kimse, su bulamazsa, teyemmüm eder.
5- Âlim bir zât, mücmel bir iş gördüğü zaman onu îzâh etmek maksadı ile failine suâl sorabilir. Ve kendisine hakikati anlatır.
6- Bir kimseye, beyenilmiyecek bir fiilinden dolayı rifk-u mülâye-metle söz anlatmak müstehabdır.
7- Hadîs-i şerif, namazı cemaatla kılmaya teşvik eden delillerdendir.
8- Özürü olmıyan bir kimsenin cemaatla namaz kılınan yerde cemaatla iştirak etmemesi doğru bir hareket değildir.
9- Kalan namazları kaza etmek farzdır. Bunlar te'hîr etmekle zim-metden sakıt olmazlar. Özürsüz kaza namazlarını sonraya bırakmak, gü-nahdır.
10- Kaza namazlarını cemaatla kılmak meşrudur.
11- İçmek veya abdest almak için başkasından su istenilebilir.
12- Susuzluk zaruretinden dolayı, bir kimsenin milki olan suyu bedel mukabilinde almak caizdir.
13- Susuzluk cünüblük üzerine tercih edilir. Yânîiıaîka su dağıtırken evvelâ susuz olanlara sonra cünüblere verilir.
14- Mubah olan şey'lerle hibe kabilinden olan şeyleri iki taraf dan söz etmeksizin fi'len teslim etmek kâfidir.
15- İnsan ve hayvanın içmek için su ihtiyâcı temizlik ve şâire gibi ihtiyâçlardan önce giderilir.
16- Şer'î bir zaruret hâlinde fitneden emin olmak şartı ile ecnebi bir kadınla bir yerde kalmak caizdir.
17- Pis oldukları yüzdeyüz bilinmedikçe müşriklerin kaplarını kullanmak caizdir.
18- Hadîs-i şerif Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîîem) 'in huzurunda, ashabının ictihâd edebileceğine delildir. Bu mes'ele usûl-i fıkıh ule-mâsj arasında ihtilaflıdır.
19- Kâfir- verilen ahd-ü peymân'a riâyet gerekir. Netekim Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) sucu kadına bu hakkı tanımışdır.
20- Baş sıkısında halkın, hükümdara hâllerinden şikâyette bulunmaları caizdir.
21- Yolcunun, uyku bastığı zaman mola vermesi müstehabdır.
22- Muhtâc olan bir kimsenin, bir şey'i sahibinin ri.zâsı ile alması caizdir. O şey'i almak zaruri ise sahibinin rizâsı olmaksızın da alınabilir.
23- Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m bazen bizim gibi uyuması caizdir.
24- Ay ve gün tâyin etmeksizin, sefere çıkmak mubahdır.
25- Hadîs-i şerif, büyük bir mucizedir. Zîra tulumun ağızından dökülen suyla kırk kişilik bir cemâat hem abdest almış hem içmiş hem de kaplarını doldurmuş; hattâ cünûb olan zât yıkanmış; bununla beraber tulumlar patlayasıya dolu kalmış. İçlerinden bir damla su bile eksilme-mişdir.
26- Hakîkatda kadının tulumundan dökülür gibi görünen su Allah'ın o anda halk etmesiyle vücûd bulmuşdur. Kadının tulumundan ona hiç bir şey karışmamışdır. Bu son derece bedî' ve garîb bir mucizedir.
27- Hadîs-i şerif, Hz. Ömer 'in müslümanlar içinde erar-i ilâhi uğurunda en salâbetli bir zât olduğuna delildir.

313- (683) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Harb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Hu meyd'den, o da Bekr b. Abdillâh'dan o da Abdullah[126] b. Rabâh'dan, o da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde şöyle demiş: «Resû-îüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde olur da geceleyin istirahat molası verirse sağ yanma yatardı. Sabahdan az önce mola verirse kollarını diker, başını avucunım üstüne koyardı.»

314- (684) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim, bîr namazı unutursa, onu hatırladığı zaman kılıversin. O namazın bundan başka keffâreti yoktur.» buyurmuşlar.
Katâde : «Beni anmak İçin namazı ikaamet et!» âyetini okumuş.

(...) Bize bu hadîsi Yahyâ.b. Yahya ile Saîd b. Mansûr ve Kuteybe-tü'bnü Saîd dahi topdan Ebû Avâne'den, o da Katâde'den, o da En e s1 d en, o da Peygamber (ScUlallahü Aleyhi veSellem) 'den naklen rivayet ettiler. Amma râvî (burada) : «O namazın bundan başka keffâretı yokdur.» cümlesini zikretmemişdir.

315- (...) Bize Muhammed b. Eİ-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâ'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Nebiyyullah (Sattatlahü, Aleyhi ve Sellem) :

«Her kim bir namazı unutur yahut (onu kılmadan) uyur kalırsa, o namazın keffâreri, hatırladığı zaman onu kılmakdır.» buyurdular.

316- (...) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bana, babam rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Eİ-Müsennâ, Katâde'den, da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Biriniz, namazını kılmadan uyur yahut gaflete dalar da unutursa, onu hatırladığı vakit kılıversin! Zîra Allah (namazı, beni hatırlamak için kıl)» buyuruyor.
Enes hadîsini Buhârî -Mevâkîtu's-Salât» bahsinde Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî (Kitâbu's-^Salât* da tahrîc etmişlerdir. Rivayetler arasında az çok lâfız değişiklikleri vardır.
Bu hadîsde:
«Her kim bir namazı unutursa; onu hatırladığı vakit kılıversin!»
Duyurulduğuna göre kazanın namaz hâtıra geldiği an yapılması iktizâ eder. Hâlbuki kaza mes'elesi bilittifâk rtıüvessa' farzlardandır. Yâni kaza için vakit genişdir. Ne zaman istenirse, o zaman yapılır; denilirse; bu suâle şöyle cevap verilir: Mezkûr cümlenin mânâsı: kazaya namazı olduğunu hatırlar da, bu hatırlama bir müddet devam eder; o esnada kaza namazını kılarsa, o kimse için «Hatırladığı anda, namazını kıldı,» denilebilir. Hatırına geldiği an, hemen kılması lâzım değildir.
Ayni suâle şöyle de cevâp verilmişıir: «İzâ» kelimesi, şart mânâsı ifâde eder. Şart'ın cezası derhâl lâzım gelmez. Yalnız ceza filcümle şart üzerine terettüp eder.
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) :
«O namazın, bundan başka kefareti yokdur.» buyurmakla, namazın kazasına işaret etmişdir. Çünkü hatırlandığı zaman kılınacak namaz, kaza namazıdır. Keffâret de günâhı örten şey'den ibâretdir.
Hattâbî diyor ki: «Bu sözün iki veçhe ihtimâli vardır. Birinci veçhe göre namazın kazadan başka keffâreti yokdur. İkinci veçhe göre, namazı unutmakdan dolayı bir ceza veya sadaka yahut namazın iki kat kılınması gibi bir şey lâzım gelmez. Unutan yalnız terk ettiği namazı kılar.»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Gece yolculuğu yapan bir kimsenin istirahat için konakladığı yerde sağ tarafına uzanması; sabaha yakın konakladığı vakit kollarını dikerek, başını avucunun üzerine koyması meşru'dur.
2- Unutarak kazaya namaz bırakan bir kimse, o namazın kazası ile mükellefdir. Yalnız unuttuğundan dolayı günahkâr olmaz. Uyuyarak az veya çok namazı kazaya kalan kimsenin hükmü de budur. Bu husûsda ulemâ müttefikdir. Yalnız bâzıları şüzûz göstererek, beş vakitden fazla namazı kazaya kalan kimseye kaza lâzım değildir, demişse de bu söze itibâr eden bülunmamışdır.
Namazı kasden kazaya bırakan kimseye dahî kaza farzdır. Cumhûru ulemânın mezhebi budur.
Dâvûd-u Zahirî ye ve İbni Hazm'in beyânına göre sahabeden beş zât: «Namazı kasden kazaya bırakan kimseye, namazın kazası farz değildir.» demişlerdir. Çünkü şartın bulunmaması meşrutun da bulunmamasını îcâb eder. Bundan da unutmayan kimsenin hatırladığı zaman namaz kılmıyacağı mânâsı çıkar. İbni Hazm'in işaret ettiği beş sahâbî: Ömer b. Hattâb, oğlu Abdullah, Sa'd. b. Ebî Vakkaas, İbni Mes'ûd ve Selmân (Radfyallahû anhûm) hazerâtıdır. Bu kavle daha başka zevat da kaail ol-muşdur. Bunlara şu cevap verilmişdir: Hadîs-i şerîfde kazanın, unutmakla kaydedilmesi ekseri ahvâle göredir. Yahut unutmakla mâzûr olan bir kimseye kâza lâzım gelince, unutmadan bırakanlara evleviyyetle lâzım geleceğini bildirmek için unutma kaydı zikredilmişdir. Mezkûr kaydın zikredilmesi ednâyı ziKir ile âlâya tembih kabîlindendir [127]
Bâzıları kasden namazı terk edene kaza lâzım , geleceğini hadîsdeki nisyân kaydından çıkarırlar. Çünkü bir şey'i terketmeye de nisyân denir. Fakat bu istidlal zayıf görülmüşdür. Bu hususta en güzel deKİ: «Allah borcu ödenmeye daha lâyıktır.» hadîsidir.
3- Bir kimsenin, başkası nâmına kılması caiz değildir. Hadîs-İ şerîf bunu caiz gören Şafiî aleyhine delildir.
4- Namaz, malla ödenmez. Yalnız üzerinde pek çok kaza namazı bulunan bir kimse ölür de kalan namazları için fidye verilmesini vasiyet ederse bu vasiyeti.yerine getirilir. .
5- Bâzıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Hatırladığı vakit, o namazı lalıversin!» buyurmuş olmasına bakarak kaza namazlarının kerahet vakitlerinde de kılınabileceğine kaail ol-muşlarsa da bu- istidlal doğru değildir. Çünkü namazının kazaya kaldığını hatırladığı an, hemen o namazı kılmak lâzım değildir. Yalnız o namazı hatırlamak kazanın farz olmasına sebepdir. Binaenaleyh bir kimse kerahet vakitlerinden birinde kazaya namazı olduğunu hatırlar da kerahet vakti çıkıncaya kadar, o namazı kılmayıp; daha sonra kılarsa iki hadisle birden amel etmiş olur. Bunlardan biri, bu hadîs; diğeri de kerahet vaktinde namaz kılmayı yasak eden hadîsdir.

---

[1] Yezîd El-Fakîr b. Suhayb Ebû Osman: Hadîs itibârı ile Kûfelilerden sayılır. Sahîheyn râvîlerîndendir.
[2] Ebû Ahmcd EI-A'ver Hâcib b. Velîd: (? —228) Bağdadlıdır. Müslim'in râvilerindendir
[3] Bakara Sûresi âyet 144
[4] Ebû Zeyd Abdülâzîz b. Müslim El-Mervezî: (—167) Basra'da yaşamındır. Sahîheyn râvilerindeodir.
[5] Bakara sûresi âyet 144
[6] Ubeydullah b. Abdillâh b. Esam : Müslim'in râvilerindendir.
[7] Abdullah b. Haris En-Necrânî: Zübeydî deyenlerde vardır. Kûfe'lidir. Müslim'in râvîsidir.
[8] Ebû Amr Âsim b. Ömer b. Katâdete'İ - Ensârî El-Evsî: (—129) Sahîheyn râvîlerindendir
[9] Ebû Hafs Abdülhamid b. Ca'fer b. Abdillâh El-Ensârî: (? —153) Medîne'Hdir. Müslim'in râvîlerindendir.
[10] Mahmûd b. Lebîd El-Ensârî (R.A.): (? —96) Ashâb-ı Kirâm'dandir.
[11] Ebû Ya'fÛr Vakdân yahut Vâkıd El-Abdî: KÛfe'lidir. Sahîheyn râvilerindendir.
[12] ishâk b. Mansûr Es-Selûlî: (—204) KÛfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[13] Ebû Muhammed Hiireym b. Süfyân El-Becelî: KÛfelidir. Sahiheyn râvîlerindendir.
[14] Haris b. Şubeyi b. Avf El-Becelî: Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[15] Ebû Saîd veya Ebû Üneyse Zeyd b. Erkam b. Zeyd (RA.): (------68) Ensâr-i Kİrâmdandır. Kûfc'de yaşamış ve orada vefat etmişdir.
[16] Bakara sûresi âyet 238
[17] Ebû Ya'lâ Müallâ b. Mansûr Er-Râzî (—211) Bagdad'da yaşamıştır. Şfîbî-heyn râvîlerindendir
[18] Ebü Kürce Kesîr b. Şınzîr El-Ezdî: Basraltdır. Safalfaeyn râvüerindendir.
[19] Mİiddessir sûresi âyet 31
[20] Tecrîd-Î Sarîh II. C. - 332-334.
[21] Ebû'l-Hâris Amir b. Abdülâh b. Zübeyr: (—124)" Medînelidir.

[22] Mu'cemül Buldan. C. 4. Shf. 182.
[23] Muaykîb b. Ebî Fâtime (R.A.): Sahabedendir. Hz. Ömer devrinde Beytü'l-Mâl'e nezâret etmişdir. Vefât'ı 40 tarihindedir
[24] Müslim'in Râvflerindendir.
[25] Vâsıl Mevlâ Ebî Uyeyne: Basra'lıdır. Müslim'in râvîüdir.
[26] Yahya b. Ukayl Basra'lıdır. Huzâ'a kabîlesİDdendir. Müslim'in râvfleriodendir
[27] Salt b. Mes'ûd El-Cahderî (—239) Basralıdır. Kadılık yapmışdir. Müsümi râvîlerindendir,
[28] Basralıdır. Müslimin râvîsidtr.
[29] Abdullah b. Ebî Atîk Et-Teymî: Hz. Ebû Bekirin torunlarındandir. Sahîheyn râviierindendir.
[30] Kendisinden döl almak için ayrılan damızlık câriye.
[31] Yâ'küb b. Möcfihid: Medînelidİr. Benî MahzÛm'un âzâdısıdır. 149 târihinde U-ienderiye'de vefat «tmişdir.
[32] Abdü Rabbib b. Saîd b. Kays El-Ensârî: (—139) Medînelidir. Sahîheyn rft-vîlerindendir
[33] Abdullah b. Mâlik: Ezd yahut Esd kabilesine mensûb bir z&tdır. Kureys sinin müttefik ve yardımcılanndandır. Câhüiyet devrinde babası Mâlik (Stütallahü Aleyhi ve SeUem)'in dedesi Hâsim'in biraderi MuttaUp ile halîf yâni dost imişler. Mâlik, Buhayne lâkabı ile meşhur Abde Binti HârÎs ile evlenmedi, ^te Rlvt Abdullah bu îzdivâcdan doğmuşdur. Annesine nisbetle kendisine İbni Buhayne denir. Anne» ile ikisi de ilk müslümanlardandırlar. Bâzı râvîler Hz. Abdullah'a Malik b. Buhayne demişlerdir. Fakat bu yanlışdır. Çünkü Mâlik, Buhayncnin oğlu değil kocasıdır. Buhayne. Abdullah'ın annesidir. Binaenaleyh İbni Buhayne terkibindeki ctbin» lâfzını hemzesîz yazmak ve Mâlik'i tenvinsiz okumak yanlışdır.
[34] Ebû Abdillâh Mûsâ b. Dâvûd Ed-Dabbî: Bağdadlıdır. Tarsus'da kadılık etmişdir. Müslim'in râvîlerindendir
[35] Mısırlıdır. Abdullah b. Vehb'in kardeşidir. Müslim'in râvîlerindendir.
[36] Ebû Zekeriyyâ Yahya b. Hassan b. Hayyân: (—208) Sahîheyn dir.
[37] Ebû Muhammed Ubeyd b. Saîd El-Emevî: KÛfelidir. Müslim'in ravHerindendir.
[38] Ebû Urvc Hasan b. übeydillâh b. Urvete'n-Nehaî (—139) Kûfelidir. Müslim'in râvîlerindendir
[39] Ebû Ca'fer Avn b. Sellâm Ei-Kuraşî: KÛfelidir. Müslim'in râvîlerindendir
[40] Ebû Hafs Abdurrahmân b. Esveď b. Yezîd En-Nehaî: Kûfelidir. Sâhîheyn râ-vîlerindendir
[41] Basralıdır. Sahîheyn râvîlerindendir.
[42] Ebü Abdülâtı İbni Kuseyt Yezîd b. Abdillâh (—122) Medînelidir. Sahîheyn rAvîleriodendir.
[43] Zeyd b. Sabit b. Dahhâk (Radiyallahû anh) Resûlüilah (Sallallahü AUyhi ve Sel1em)\n vahiy kâtibidir. Künyesi Ebû Hârice veya EbÛ Saîd yahut EbÛ Abdirrah-man'dır. Hz. Mufiviye'nİn hilafeti zamanında 51 târihinde vefat etmişdir
[44] Süleym: Basrahdir. Sahîheyn râvîlerindendİr.
[45] Künyesi Ebü Abdillâh'dır. Sahiheyn râvîlerindendir.
[46] Medîneli Azâdlılardandır. Sabtheyn rftvüerindendîr.
[47] MedîneHdir. Müslim'in râvîlerindendir.
[48] Ebû Bekir Hassan b. Atiyye, Şamlıdır. Sahîheyn râvîlerindendir
[49] Şamlı Benî Üroeyye'nin azadlısıdır. Müslim'in râvîlerindendir.
[50] Şeddâd b. AbdÍUfih El-Kuraşî El-Emevî: Dîmaşk'h âzâdjılardandır. Müalim'İD râvOerindendir.
[51] EbüI-Veftd Verrâd; Muğîratü"bnü Şube (R.A.İ'm âzâdlındır. Hadîs itiMn Ue Kûfelİ uyılır. Sahîheyn râvîlerindcndir
[52] Ebü Ca'fer Afamed b. Sinan b. Esed (—259): Vâaüt'dır. Sahîheyn r&vtterin-deniir.
[53] Ebû Bekir Ezher b. Sa'd El-Bâhilî: Basralı âzâdlılardandır. Sahîheyn râvîlerindendir
[54] Buralıdır. Müslim'in râvîsfâlıv
[55] Ebû Alî Hasen b. Îsâ (—239): Nisaburludur. Abdullah b. Mübârek'in âzâd-lısıdır. Müslim'in râvîlerindendir
[56] Ebû Muhammed Esbât b. Muhammed b. Abdirrahmân (—200) Azâdlılar-dandir. Sahîheyn râvîlerindendir
[57] Ebû Abdillâh Avn b. Abdillâh b. Ittbe: Sahîheyn revderindcndir.
[58] Ebû Abdillâh Muhammed b. Mübarek Es-Sûrî: Şamlıdır. 211-215 târihleri arastada vefat etmişdir. Sahîheyn râvîlerindendir
[59] Abdullah b. Ebî Katâde Haris b. Rib"î El-Ensârî: Babasından hadîs rivayet etmişdir. Velîd b. Abdilmelik'in hilâfeti sonlarında Medine'de vefat etmişdir.
[60] Ubeydullah b. Saîd b. Yahya (-241): Azâdlılar&m'dır. Sabîheyn râvîlçtindendir
[61] Ebû Abdillâh Bilâl b. Rabâh El-Habeşî (R.A.): Ashâb-ı kiramdan olup Hz. Ebû Bekir'in âzâdısı ve Resûlullah (S.A.V.)'in müezzinidir. 20 târihinde Şam'da vefat etmişdir.
[62] Emevî halîfelerindendir. Takva' ve adaleti ile meşhurdur. Hums'da (101) târihinde cum'a günü vefat etmişdir.
[63] Medînedir. 'Babasından bir hadîs rivayet etmişdir. Resûlüllah (S.A.V.) zamanında veya az sonra doğmuşdur.
[64] Bu cümlenin meşhur olan mânası bu ise de, fiil «Ünrirtü» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mâna: «Ben bununla yani tebliğ ile emrohmduıı.» demek olur.
[65] Ebû Eyyüb Yahya b. Mâlik El-ezdi El-Merâğî: Sahîheyn râvîlerindendir
[66] Müslim'in râvîlerindendir. Namaz hakkında îbrâhim b. Tahman'dan hadîs rivayet etmişdir
[67] Ebû Saîd İbrâhîm b. Tahmân EI-Heravî (-160): Evvelâ Nisabur'da, sonra Mekke'de yaşamışdır
[68] Haccâc b. Haccâc El-Eslemî El-Bâhilî: Basra'lıdır. Katâde'den hadîs rivayet etmişdir.
[69] Haramı b. Umara: âzâdUlardandır. EbÛ Ravh künyesini taşır. Sahîheyn railerinden olup 201 târihinde vefat ctmişdir.
[70] Hz. Osman (R.A.)'nın âzâdhsıdır. Müslim.in râvîlerindendir.
[71] Ebû Bekir b. Ebî Mûse'l-Eş'arî Amr b. Abdillâh: Sahîheyn râvîlerindendir
[72] Ebû AbdUlâh Selmânu'l-Egarr El-Cühenî: Medîneli âzâdlılardandır. Sahîheyn râvîlcrindendir.
[73] Abdülâziz b. Ebî Hâzim Selemetü'bnü Dinar.
[74] Ebü'l-Hasen Muhâcîr Et-Teymî: Azâdhlardan olup Kûfeli sayılır. Berâ' b. A-zib'in ashâbmdandır.
[75] Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân El-Kuraşî: Mcdîncli Beni Amir'in ftzâdlısıdır.
[76] Ebû Yahya Habbâb b. Eratt (R.A.): Ashâbdan ve âzâdlı kölelerdendir. Banları arap olduğunu söylerler. Bedir gazasına iştirak etmişdir.
[77] Ebû Seleme Gâlibü'l-Kattâp: Abdullah b. Âmir'in âzâdlısıdır. Baafa'lidır.
[78] Ebû AbdiUâh Bekir b. Abdi İlâh b. Amr. (-180): Basrali- fîbjd zâhid bir
[79] Ebû Yahya b. Abdillâh b. Talhatel-Ensârî (-134): Hz. Enes'in kardeşi oğludur, tmam Mâlik hadîsde kimseyi, ona tercîh etmezmiş.
[80] Mûsâ b. Saîd b. Zeyd b. Sabit El-Ensârî: Müslim'in râvîlerindendir
[81] Hafs b. Ubeydillâh b. Enes b. Mâlik El-Ensârî: Sahîheyn râvîlerindendir.
[82] Sahtheyn râvîlerindendir.
[83] Ebü Müslim Abîdetü'bnü Amr Es-Sclmânî El-Murâdî (-72): KÛfelidir. Re-¦ANI Eknat (SA.V.) zamanında müslüman olmuşsa, da, onu görememişdir
[84] Urane kabilesine mensûbdur. Kûfelidİr.
[85] Kûfelidir. Babası sahâbîdir
[86] Süre-i Bakara, âyet: 238.
[87] Ebû Abdirrahmâo Fudayl b. MeizÛk EI-Egarr (-158): KÛfelidir.
[88] Şakîk b. Ukbetel-Abdî Hz. Berâ b. Azib'den hadîs rivayet etmişdir.
[89] Sûre-i Tâhâ, âyet: 13.
[90] Müslim'in râvîlerindendir, namaz hakkında hadîs rivayet etmişdir.
[91] Namaz hakkında, babasından rivayet etmişdir.
[92] Nasr b. îmrân b. Âsim'dır. Basrahdır. 128 târihinde vefat etmişdir.
[93] Selemetü'bnü Akvâ (R.A.)'m azadlısıJır. 146 veya 147 târihinde vefat etmişdir
[94] Atâ' b. Suheyb: Râfi' b. Hadîc (R.A.)'ın âzâdlısıdır.
[95] Abdeşt ve namaz hakkında Hz. Aişe'den hadîs rivayet etmişdir.
[96] Basrahdır. 211 târihinde vefat etmişdir. Babası Hz. Zürârratü'bnü Evfâ'nın kâtibi imiş.
[97] Basralıdır. 251 târihinde vefat etmişdir. Sahîheyn râvîlerindendir
[98] Basralıdt.
[99] Ebü'l-Mugîra Abdullah b. Ebî Lebîd: Medîne'li âzâdlılardan âbid bir zâtdır.
[100] Medîne'lidir. Hz. Câbir'den, hadîs rivayet etmişdir.
[101] Kûfe'lidir. Namaz hakkında Hammâd b. Seleme'den hadîs rivayet etmisdir.
[102] EbüI-ÂIiye Ziyâd b. FeyrÛz El-Kuraşî: Berrâ'- lakabıyla anılır. İsmi ihtilaflıdır. Kureyş'in âzâdlılarından olup Basralıdır

[103] Ebû Neâme Abdürabbih Es-Sa'dî: Basralıdır. Müslim'in râvîlerindendir
[104] Sûre-i Isrâ, âyet: 78
[105] Ömer b. Atâ' b. Ebî Huvâr: Namaz hakkında hadis rivayet etmişdîr.
[106] Aliy b. Akmer El-Hemdânî: Kiifelidir. Sahîheyn râvîlerindendir.
[107] Süleym b. Esved El-Muhâribî: Eş'as'ın babasıdır. Haccâc zamanında vefat etmiştir.
[108] Cündeb b. Abdillâh b. Sûfyân Kl-Becelî (R.A.): Ashâbdandir. Evvelâ Kûfe'de, sonra Basra'da
[109] Ebû Hamza Enes b. Şîrîn (ycsini onun koyduğu söylenir.- 110): Hz. Enes'in âzâdlısıdır. İsmini ve kün-
[110] Basia'lıdır. Namaz ve cihâd hakkında hadîs rivayet etmişdir
[111] MÛsft b. Enes b. Mâlik El-Ensârî: Basra kadridir. Babası, Enes b. Mâlik (Rj\.)'dan h*Ks rivayet etmişdir
[112] Ebû Osman Saîd b. Yahya b. Ezher El-Vâsıtî: Namaz ve dua hakkında badis rivayet etmişdir.
[113] Ebü Said Selim Nûh b. Ebü Atâ : Basra'lıdır, Müslim'in râvilcnndendir.
[114] Ebû tshâk İsmail b. Recâ' b. Rabîa: Kûfelidİr. Hadîsi unutmamak için tep çocuklarına okuroıuş.
[115] Evs b. Dam'ac El-Hadramî: (-74) Kûfelilerden sayılır.
[116] Âli İmrân sûresi, âjet: 128.
[117] Ebü Ahmed Hüse>in b. Muhammed b. Behram Et-'f emimi: (-214) Hağ-d.Kİ'Ja \ aşamadır. SIhîhe>n r;\İlerindendir
[118] İsmi Lâhittir.
[119] 'Ebû Abdirrâhmân Esved b. Âmir: Şizân lâkabı ile ma'rûfdur. Aslen Şam'lı olup, Bağdad'da yaşamısdır. SahİIe\ n rû\ ilerindendir.
[120] Yemenlidir. Mısırlı diyenler de vardır. Müslim'in râvîlerindendir.
[121] MedinelÜerden sa\ılır.
[122] Asbâb-i kirimdandır.
[123] Namaz hakkında Haris b. HutYıfdan haJİs rni>« eimı'vdir
[124] Sûre-î Tâhâ, âyet 14.
[125] Ebû Yûnus Selm b. Zerîr El-Utâridî: Basratıdır. Sahîheyn râvîlerinder.dir.
[126] Ebû Hâlid Abdullah ,-b. Rabâh El-Ensârî : Basrahdır. Tâbiîndendir.
[127] Fakat şunu unutmamalıdır ki «Kasden namaz ierk edene kaza lâzım gelmez» diyenler, o kimsenin hâlini unutanın halinden daha hafif görmüş değillerdir. Bilâkis daha kötüdür. O derece ki artık kaza etse bile.yine günah sakıt olmaz. Onun için bokuna kaza ile uğraşmasın demek istemişlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- EZAN BÖLÜMLERİ (KİTABI)
1- EZAN OKUNMAYA NASIL BAŞLANDI?
2- EZANDAKİ SÖZLER İKİŞER DEFA TEKRARLANIR
3- EZAN'IN SÖZLERİ NASILDIR?
4- EZAN KAÇ KELİME (CÜMLEDEN) OLUŞMAKTADIR?
5- PEYGAMBER (S.A.V), EZANI NASIL ÖĞRETMİŞTİ?
6- YOLCULUKTA EZAN OKUNMALI MI?
7- YOLCULUKTA İKİ KİŞİ BİLE OLSA EZAN OKUNMALIDIR
8- BİR KİŞİNİN EZAN OKUMASI HERKES İÇİN YETERLİDİR
9- BİR MESCİDDE İKİ MÜEZZİN OLUR MU?
10- MÜEZZİNLER AYNI ANDA OKUMAZLAR MI?
11- NAMAZ VAKTİ DIŞINDA DA EZAN OKUNUR MU?
12- SABAH NAMAZININ VAKTİ
13- MÜEZZİN EZAN OKURKEN SAĞA SOLA DÖNER Mİ?
14- EZANDA SESİ YÜKSELTMEK GEREKİR
15- SABAH EZANINDA "NAMAZ UYKUDAN HAYIRLIDIR" DEMEK
16- EZANIN SON CÜMLESİ NASILDIR?
17- YAĞMUR VE BOZUK HAVA ŞARTLARINDA NAMAZIN EVLERDE KILINMASININ İLAN EDİLMESİ
18- İKİ VAKTİ BİRLEŞTİREREK NAMAZ KILINACAKSA TEK EZAN OKUNUR
19- İKİ VAKİT İÇİN TEK EZAN OKUNUR MU?
20- İKİ VAKİT BİRLİKTE KILINIRKEN TEK KAMET OLUR MU?
21- BİRKAÇ VAKİT NAMAZ İÇİN TEK EZAN OLUR MU?
22- HENDEK SAVAŞINDA KILINMAYAN NAMAZLAR KAÇ EZAN VE KAÇ KAMETLE KILINMIŞTI?
23- HER NAMAZ İÇİN KAMET GETİRİLİR
24- KAMET GETİRİLEN BAŞKA DURUMLAR DA VARMIDIR?
25- ÇOBANLAR DA KIRLARDA EZAN OKUMALI MI?
26- TEK BAŞINA NAMAZ KILAN EZAN OKUR MU?
27- TEK BAŞINA NAMAZ KILAN KAMET GETİRMELİ Mİ?
28- KAMET NASIL GETİRİLİR?
29- HER NAMAZ KILAN KAMET ETMELİ
30- EZAN OKUMANIN DEĞERİ VE KIYMETİ
31- EZAN OKUMAKTAKİ DEĞERDEN DOLAYI İNSANLAR KUR'A ÇEKERLERDİ
32- MÜEZZİN MÜEZZİNLİK ÜCRETİ ALMAMALI
33- MÜEZZİNİN SÖYLEDİKLERİ AYNEN SÖYLENİR
34- MÜEZZİNİN SÖYLEDİKLERİNİ TEKRAR ETMENİN SEVABI
35- MÜEZZİNİN SÖYLEDİKLERİ TEKRAR EDİLMELİ
36- MÜEZZİN, "HAYYE ALESSALAH" VE "HAYYE ALEL FELAH" DERKEN DİĞER KİMSELER NE SÖYLEYECEK?
37- EZANDAN SONRA HANGİ DUA OKUNACAK?
38- EZANLA KAMET ARASINDA NAMAZ
39- EZAN OKUNDUKTAN SONRA MESCİDDEN ÇIKMAK HOŞ DEĞİLDİR
40- İMAMLARI FARZ NAMAZ İÇİN MÜEZZİNLER ÇAĞIRIR
41- İMAM, FARZ NAMAZ İÇİN KALKTIĞINDA; MÜEZZİN, KAMETE BAŞLAR

7- EZAN BÖLÜMLERİ (KİTABI)

1- EZAN OKUNMAYA NASIL BAŞLANDI?

622- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde hiçbir kimse onları namaz için çağırmıyor namaz vakitlerini kendileri ayarlıyorlardı. Bir gün bu konuyu konuşmaya başladılar, bir kısmı: Hıristiyanların kullandıkları çanı kullanalım dedi. Bazıları ise: Yahudilerin kullandıkları borazanı kullanalım dediler. Bunun üzerine Ömer dedi ki: Bir adam görevlendirseniz de insanları namaza çağırsa olmaz mı? deyince; Rasûlullah (s.a.v), Bilal'e: **"Kalk ve insanları namaza çağır"** buyurdu. (İbn Mâce, Ezan: 1; Buhârî, Ezan: 1)

2- EZANDAKİ SÖZLER İKİŞER DEFA TEKRARLANIR

623- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Bilal'e, ezanın sözlerini ikişer defa söylemesini kamette ise tek söylemesini emretti." (İbn Mâce, Ezan: 1; Tirmizî, Salat: 141)

624- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında ezanın sözleri ikişer defa tekrar edilir kamette ise, tek tek söylenirdi, kametteki: "Kad kametissalatü"=Namaz başlamak üzeredir= sözü ise iki sefer söylenirdi." (İbn Mâce, Ezan: 1; Tirmizî, Salat: 141)

3- EZAN'IN SÖZLERİ NASILDIR?

625- Ebû Mahzüre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), beni yanına oturtup ezanı bir bir öğretti. İbrahim der ki: Bu bizim okuduğumuz ezan gibiydi. Ona bir de bana tekrar et dedim şöyle dedi:

Allahü ekber Allahü ekber

Eşhedü en lâ ilâhe illallâh (iki defa)

Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh (iki defa)

Hayyealessalâh (iki defa)

Hayyealelfelâ (iki defa)

Allahü ekber Allahü ekber

Lâ ilâhe illallâh (İbn Mâce, Ezan: 1; Ebû Davud, Salat: 28)

4- EZAN KAÇ KELİME (CÜMLEDEN) OLUŞMAKTADIR?

626- Ebû Mahzüre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ezan: On dokuz kelimeden, kamet ise: On yedi kelimeden**

ibarettir." Ebû Mahzûre bunları saydı da ezan on dokuz kamette on yedi idi. (İbn Mâce, Ezan: 1; Tirmizî, Salat: 141)

5- PEYGAMBER (S.A.V), EZANI NASIL ÖĞRETMİŞTİ?

627- Ebû Mahzüre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ezanı bana şöyle öğretti:

"Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber

Eşhedü en lâ ilâhe illallah, Eşhedü enlâ ilâhe illallâh

Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh

Hayye ales Salâh, Hayye ales Salâh

Hayye alel Felâh, Hayye alel Felâh

Allahü ekber Allahü ekber

Lâ ilâhe illallâh" (Ebû Davud, Salat: 28; İbn Mâce, Ezan: 2)

628- Abdullah b. Muhayriz (r.a) anlatıyor. Ebû Mahzüre'nin yanında büyümüş bir yetimdim. Beni Şam'a gönderirken kendisine: Ben Şam'a gidiyorum, oradaki insanların bana senin nasıl ezan okuduğunu sormalarından korkarım dedim. Bunun üzerine bana şunları anlattı: Rasûlullah (s.a.v), Huneyn savaşından dönerken, biz de bir topluluk olarak Huneyn yolunda ilerliyorduk, yolda Rasûlullah (s.a.v) bizimle karşılaşmıştı. Müezzini O'nun yanında namaz için ezan okumaya başlamıştı. Müezzinin sesini işitince, onun okumasıyla alay ederek kendi kendimize onun söylediklerini tekrar etmeye başladık. Rasûlullah (s.a.v), bizim sesimizi işitince bizi yanına çağırtmıştı. Huzuruna varınca:**"Sesini duyduğum kimse hanginizdi?"** diye sordu: Arkadaşlarım beni göstermişlerdi, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) onları göndererek beni yanına alıkoymuştu. Sonra:**"Kalk, ezan oku"** buyurdu. Hemen ayağa kalktım ve Rasûlullah (s.a.v) bana ezanı şöyle öğretti. O kendisi (ezan lafızlarını) söylüyor bana da aynen şöyle söyle diyordu:

"Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber

Eşhedü en lâ ilâhe illallâh, Eşhedü enlâ ilâhe illallâh

Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh

Buraya gelince şöyle buyurdu: "Dön ve sesini alçaltarak tekrar et

Eşhedü en lâ ilâhe illallâh, Eşhedü en lâ ilâhe illallâh

Eşhedü enne muhammaden Rasûlüllâh, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh

Hayye alessalâh, Hayye alessalâh

Hayye alel felâh, Hayye alel felâh

Allahü ekber Allahü ekber Lâ ilâhe illallâh"

Bu ezanı okuduktan sonra beni çağırdı ve içinde bir miktar gümüş olan bir kese verdi. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana Mekke'de ezan okumamı emret" dedim. O da:**"Seni bu işle görevlendirdim"** buyurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'in Mekke Valisi olan Attab b. Esid'e gelerek, Rasûlullah (s.a.v)'in emriyle onunla birlikte ezan okudum. (İbn Mâce, Ezan: 2; Dârimi, Salat: 6)

6- YOLCULUKTA EZAN OKUNMALI MI?

629- Ebû Mahzüre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Huneyn'den yola çıkınca, biz de on kişilik bir ekiple onları karşılamaya çıkmıştık. Yolda onların namaz için ezan okuduklarını işitince; ezanlarını taklit ederek onlarla alay etmeye başladık. Rasûlullah (s.a.v) bizler için: **"Sizin aranızda güzel sesli birinin ezan okuduğunu işittim"** diyerek bizleri yanına çağırttı. Bizler de sırayla birer birer ezan okuduk, en son okuyan ise ben idim. Ben ezan okuyunca Rasûlullah (s.a.v) beni önüne oturtarak başımı okşayıp Allah mübarek etsin diye üç sefer dua etti sonra şöyle buyurdu:**"Git Mekke'de Kâbe'de ezan oku."** Ben de: "Ben nasıl okurum, bilmiyorum ki" dedim. Bunun üzerine bana ezan okumayı şimdi okuduğunuz şekilde okumamı öğretti:

"Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber

Eşhedü en lâ ilâhe illallâh, Eşhedü en lâ ilâhe illallâh

Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh

Hayye alessalâh, Hayye alessalâh

Hayye alel felâh, Hayye alel felâh

Essalât-ü Hayrun Minennevm, essalât-ü Hayrun Minennevm

(Bunu sabah ezanına ilave etmemi söyledi)

Allahü ekber Allahü ekber Lâ ilâhe illallâh"

Kameti de şu şekilde yapmamı öğretti:

Allahü ekber,Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber

Eşhedü en lâ ilâhe illallâh, Eşhedü en lâ ilâhe illallâh

Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllh

Hayye alessalâh, Hayye alessalâh

Hayye alel felâh, Hayye alel felâh

Kad kamet-is salâtü Kad kamet-is salâh

Allahü ekber Allahü ekber

Lâ ilâhe illallâh." (Dârimi, Salat: 6; İbn Mâce, Ezan: 2)

7- YOLCULUKTA İKİ KİŞİ BİLE OLSA EZAN OKUNMALIDIR

630- Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Amcamın oğluyla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'e gelmiştim. Rasûlullah (s.a.v) bize: **"Bir yolculuğa çıktığınızda ezan okuyun ve kamet getirin, en büyüğünüz de size imam olsun"** buyurdu. (Tirmizî, Salat: 151; Buhârî, Ezan: 18)

8- BİR KİŞİNİN EZAN OKUMASI HERKES İÇİN YETERLİDİR

631- Malik b. Huveyris (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştik, hepimiz aşağı yukarı aynı yaşlar da delikanlıydık. Yirmi gün O'nun yanında kaldık. Rasûlullah (s.a.v) çok ince, duygulu, şefkatli ve anlayışlı idi. Bizim ailelerimizi özlediğimizi zannederek geride kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de ailelerimizi bıraktığımızı söyledik ve bize: **"Ailelerinizin yanına dönün, onlarla birlikte kalın, onlara dini öğretin. Namaz vakti gelince namaz kılmalarını emredin. Biriniz ezan okusun, yaşça en büyüğünüz de size imam olsun"** buyurdu. (Tirmizî, Salat: 151; Buhârî, Ezan: 18)

632- Eyyub (r.a)'den rivâyete göre, Amr b. Seleme bana şöyle dedi: Ebû Kılabe hayattadır, onunla görüşmek istemez misiniz? Eyyub dedi ki: Onunla karşılaştım ve ona sordum, o da şu cevabı verdi. Mekke fethedilince bütün kavimler Müslüman olmak için yarışa girdiler. Bu arada babam da köyümüz halkının Müslüman olduğunu haber vermek için Rasûlullah (s.a.v)'e gitmişti. O geldiğinde kendisini karşıladık, bize: Vallahi Allah Rasûlünün yanından geliyorum, O şöyle demişti: **"Şu vakitte şu namazı, şu vakitte şu namazı kılın, namaz vakti gelince biriniz ezan okusun Kur'an'ı en çok bileniniz de size imam olsun."** (Tirmizî, Salat: 151; Buhârî, Ezan: 18)

9- BİR MESCİDDE İKİ MÜEZZİN OLUR MU?

633- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bilal geceleyin ezan okur. Siz; Ümmü Mektum'un ezanını işitinceye kadar yiyin için."** (Buhârî, Ezan: 11; Dârimi, Salat: 4)

634- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bilal geceleyin ezan okur. Siz, Ümmü Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyin ve için."** (Buhârî, Ezan: 11; Dârimi, Salat: 4)

10- MÜEZZİNLER AYNI ANDA OKUMAZLAR MI?

635- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bilal ezan okuduktan sonra Ümmü Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyin için, ikisinin ezanları arasındaki zaman farkı ise birinin inip diğerinin çıkması kadar geçen zamandan ibarettir."** (Buhârî, Ezan: 11; Dârimi, Salat: 4)

636- Hubeyb b. Abdurrahman'ın halası Uneyse (r.anha)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ümmü Mektum ezan okuyunca yiyin için fakat Bilal ezan okuyunca yeme içmeyi bırakın."** (Buhârî, Ezan: 11; Dârimi, Salat: 4)

11- NAMAZ VAKTİ DIŞINDA DA EZAN OKUNUR MU?

637- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bilal geceleyin, uykuda olanlarınızı uyandırmak, teheccüt kılanları tekrar yatağa döndürmek için ezan okur yani onun ezanı sabah namazı için değildir."** (Buhârî, Ezan: 13; Dârimi, Salat: 4)

12- SABAH NAMAZININ VAKTİ

638- Enes (r.a)'den rivâyete göre, bir kimse Rasûlullah (s.a.v)'e, sabah namazının vakti hakkında soru sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Bilal'e ezan okumasını emretti. Bilal'de tan yeri ağarınca ezan okudu. Ertesi gün ise sabah namazını ortalık aydınlayıncaya kadar geciktirdi sonra emretti, kamet getirilip namaz kılındı ve şöyle buyurdu: **"İşte bu iki vakit arasındaki zaman sabah namazının vaktidir."** (Buhârî, Ezan: 13; Dârimi, Salat: 4)

13- MÜEZZİN EZAN OKURKEN SAĞA SOLA DÖNER Mİ?

639- Avn b. Ebi Cuhayfe babasından aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştim. Bu arada Bilal kalkıp ezan okumaya başladı. Ezanı okurken sağa sola şöyle dönüyordu. (Dârimi, Salat: 8; Tirmizî, Salat: 142)

14- EZANDA SESİ YÜKSELTMEK GEREKİR

640- Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. ebi Sa'saal (r.a)'den, Sârîelmâzinî babasından aktararak şöyle diyor: Ebû Said el Hudrî ona şöyle söylemiş: "Görüyorum ki çöl hayatını ve koyunlarını çok seviyorsun. Çölde ve koyunlarının yanında iken ve namaz için ezan okuyacağında sesini yükselt çünkü ezan okuyan kimsenin sesinin ulaştığı yere kadar o sesi işiten cin, insan ve her şey kıyamet günü müezzinin lehine şahitlik yaparlar." Ebû Said diyor ki: "Bunu ben, Rasûlullah (s.a.v)'den aynen bu şekilde işittim. " (İbn Mâce, Ezan: 5; Ebû Davud, Salat: 31)

641- Ebû Yahya (r.a), Ebû Hureyre'den işitmiş, Ebû Hureyre,de Peygamber (s.a.v)'in bizzat ağzından şöyle derken işitmiştir: **"Müezzin sesinin ulaştığı yere kadar veya sesinin gürlüğü nisbetince günahları affedilir. Yaş kuru ne varsa sesinin ulaştığı yere kadar ona her şey şahitlik yapar."** (Ebû Davud, Salat: 31; İbn Mâce, Ezan: 5)

642- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Allah ve Melekleri ilk saftaki kimseleri tebrik ederler. Müezzin ise sesinin gür oluşu nispetinde günahları affedilir. Yaş, kuru, canlı, cansız ne varsa müezzinin sesini duyan her şey ve herkes müezzinin söylediklerini tasdik ederler. Müezzinle birlikte namaz kılanların sevabı kadar sevap müezzine yazılır."** (Ebû Davud, Salat: 31; İbn Mâce, Ezan: 5)

15- SABAH EZANINDA "NAMAZ UYKUDAN HAYIRLIDIR" DEMEK

643- Ebû Mahzûre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in müezzinliğini yapıyordum. Sabah namazında okuduğum ezanda **"Hayye alel felâh"** sözcüklerinden sonra, **"Essalâtü hayrûn minen nevm" "Essalatü hayrün minen nevm" "Allahû ekber, Allahû ekber" "Lâ ilâhe illallâh"** diye okuyordum. (Ebû Davud, Salat: 31; İbn Mâce, Ezan: 3)

16- EZANIN SON CÜMLESİ NASILDIR?

644- Bilal (r.a)'den rivâyete göre, Ezanın son cümlesi: **"Allahû ekber Allahû ekber, lâ ilâhe illallâh"** tır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

645- Esved (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bilal'in okuduğu ezanın son cümleleri **"Allahû ekber Allahû ekber lâ ilâhe illallâh"** tır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

646- Ebû Mahzure (r.a)'den rivâyete göre, Ezanın son cümlesi **"Lâ ilâhe illallâh"** tır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

17- YAĞMUR VE BOZUK HAVA ŞARTLARINDA NAMAZIN EVLERDE KILINMASININ İLAN EDİLMESİ

647- Amr b. Evs (r.a) şöyle diyor: Sakif kabilesinden bir kimse Rasûlullah (s.a.v)'in münadisinin yolculuk ve yağmurlu bir gecede: Ezan okuyup; **"Hayye alessalât, Hayye alel felâh"** cümlelerinden sonra: **"Namazlarınızı yük ve eşyalarınızın yanında kılınız"** diye ilân ettiğini işitmiştir. (Buhârî, Ezan: 18; Darimi: Salat: 55)

648- İbn Ömer (r.a) rüzgarlı ve soğuk bir gecede ezan okuduktan sonra namazlarınızı, yük ve eşyalarınızın bulunduğu yerlerde kılınız. Çünkü Rasûlullah (s.a.v) soğuk ve rüzgarlı gecelerde müezzine: **"Namazlarınızı yük ve eşyalarınızın yanında kılınız"** diye duyururdu. (Dârimi, Salat: 55; Buhârî, Ezan: 18)

18- İKİ VAKTİ BİRLEŞTİREREK NAMAZ KILINACAKSA TEK EZAN OKUNUR

649- Câbir b. Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Hac için yola çıktı. Arafat bölgesine gelince, Nemire denilen yerde kendisi için bir çadır hazırlandığını gördü ve orada konakladı. Güneş batıya doğru kayınca, kasva isimli devesini hazırlattı ve Batn-ı Nahle Vadi'sine

doğru yürüdü. Ve orada insanlara bir konuşma yaptı. Sonra Bilal ezan okudu ve kamet getirdi. Rasûlullah (s.a.v) öğle namazını kıldırdı sonra tekrar kamet getirdi, ikindi namazını kıldırdı ve ikisi arasında hiçbir namaz kılmadı." (Dârimi, Menasik: 51; İbn Mâce, Menasik: 60)

19- İKİ VAKİT İÇİN TEK EZAN OKUNUR MU?

650- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Müzdelife'ye gelince devesini çöktürdü ve orada insanlara bir ezan ve iki kametle akşam ve yatsı namazlarını birlikte kıldırdı ve ikisi arasında da hiçbir namaz kılmadı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

651- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. Cübeyr ile birlikte Müzdelife'de idik. İbn Ömer, ezan okutup kamet getirtti ve bize akşam namazını kıldırdı. Sonra namaza diyerek yatsı namazını iki rekat olarak kıldırdı. Said b. Cübeyr: "Bu ne namazıdır?" diye sordu. İbn Ömer şöyle dedi: "Ben Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte aynı yerde, namazı böyle kıldım." (Dârimi, Menasik: 51; İbn Mâce, Menasik: 60)

20- İKİ VAKİT BİRLİKTE KILINIRKEN TEK KAMET OLUR MU?

652- Said b. Cübeyr (r.a) akşam ve yatsı namazını Müzdelife'de tek kametle kılmıştı ve İbn Ömer'in de böyle yaptığını haber vermişti İbn Ömer'de, Rasûlullah (s.a.v)'in aynı şekilde yaptığını haber vermişti. (Dârimi, Menasik: 51; Muvatta', Hac: 65)

653- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'le birlikte Müzdelife'de iki vakti bir arada ve tek kametle kılmıştık." (Dârimi, Menasik: 51; Muvatta', Hac: 65)

654- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), Müzdelife'de bir kametle iki namazı bir arada kıldı ve bu namazların ne önünde ne de sonunda hiçbir nafile (sünnet) namaz da kılmadı." (Dârimi, Menasik: 51; Muvatta', Hac: 65)

21- BİRKAÇ VAKİT NAMAZ İÇİN TEK EZAN OLUR MU?

655- Ebû Said (r.a), babasından aktararak diyor ki: "Hendek savaşında müşrikler, Peygamber (s.a.v) ve İslâm ordusuna çok zorlu anlar yaşatmışlardı. Rasûlullah (s.a.v) ve Müslümanlar öğle, ikindi ve akşam namazını kılamamışlar ve gün batmıştı. Rasûlullah (s.a.v) Bilal'e emretti, o da kamet getirdi, normal vaktinde kılındığı şekliyle öğle namazını kıldırdı sonra yine kamet getirdi yine normal vaktinde kılındığı şekliyle tekrar ikindi namazını kıldırdı sonra akşam namazı için ezan okundu ve kendi vaktinde kılındığı şekliyle akşam namazını kıldırdı." (Tirmizî, Salat: 132; Müsned: 11039)

22- HENDEK SAVAŞINDA KILINMAYAN NAMAZLAR KAÇ EZAN VE KAÇ KAMETLE KILINMIŞTI?

656- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre: Müşrikler, Hendek savaşında Rasûlullah (s.a.v)'i aşırı derece meşgul ettiklerinden dolayı arka arkaya dört vakit namazı savaş esnasında kılmamışlardı. Yatsı vakti Bilal'e emretti, ezan okudu sonra kamet getirdi, öğle kılındı sonra kamet etti, ikindi kılındı, sonra kamet getirildi akşam kılındı, sonra da yine kamet getirilerek yatsı namazı kılındı." (Tirmizî, Salat: 132)

23- HER NAMAZ İÇİN KAMET GETİRİLİR

657- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir savaşta müşrikler bizi o derece sıkıştırmışlardı ki öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını vaktinde kılamamıştık. Müşrikler bırakıp gidince, Rasûlullah (s.a.v); bir kimseye öğle namazı için kamet etmesini emretti ve öğle namazını kıldık, ikindi için kamet etti ikindi namazını kıldık, akşam namazı için kamet getirdi onu da kıldık, sonra yatsı namazı için kamet getirildi ve yatsıyı kıldık. Sonra etrafımızda dönüp: **"Yeryüzünde şu anda sizden başka Allah'ı zikreden bir topluluk yoktur"** buyurdu. (Tirmizî, Salat: 132)

24- KAMET GETİRİLEN BAŞKA DURUMLAR DA VARMIDIR?

658- Muaviye b. Hudeyc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) namaz kıldırıyordu, bir rekat daha kılması gerekirken selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına bir kişi varıp bir rekat unuttunuz dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), mescide giderek Bilal'e kamet getirmesini emretti, böylece unutulan o bir rekatı kıldırdı. Bunu anlattığım zaman bana: "Peygamber (s.a.v)'e hatırlatan o adamın kim olduğunu biliyor musun?" dediler. "Görsem tanırım" diye cevap verdim. Biraz sonra o kimse yanıma uğramıştı, "İşte bu idi" dedim. Oradakiler de: "Bu, Talha b. Ubeydullah'tır" diye cevap verdiler. (Ebû Davud, Salat: 2; Müsned: 25993)

25- ÇOBANLAR DA KIRLARDA EZAN OKUMALI MI?

659- Abdullah b. Rübeya (r.a), bir seferinde Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir kimsenin ezan okuduğunu duydular ve o ezan okuyanın söylediklerini aynen söylediler ve şöyle buyurdular: Bu ezan ya bir koyun çobanının veya evinden bucağından uzak düşmüş birinin ezanıdır. Baktılar ki bir koyun çobanının ezanı imiş. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

26- TEK BAŞINA NAMAZ KILAN EZAN OKUR MU?

660- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Rabbim, dağ başında ezan okuyup namaz kılan çobanın bu durumundan razı olur ve şöyle buyurur: "Bakın şu kuluma! Benim azabımdan korkarak ezan okuyup namaz kılıyor. Ben bu kulumu affedip Cennet'ime sokacağım."** (Müslim, Salat: 5; Ebû Davud, Salat: 272)

27- TEK BAŞINA NAMAZ KILAN KAMET GETİRMELİ MİDİR?

661- Rıfaa b. Rafi (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), mescidde oturuyordu, biz de çevresinde idik…" (Bu hadis ileride değişik konularda tekrar gelecektir.) (Ebû Davud, Salat: 29; Dârimi, Salat: 6)

28- KAMET NASIL GETİRİLİR?

662- Şu'be (r.a)'den rivâyete göre, İbn Ömer'e ezandan sordum bana şunları anlattı: Rasûlullah (s.a.v) zamanında ezandaki cümleler ikişer ikişer tekrar edilir kametteki cümleler ise birer birer tekrar edilirdi. **"Kad kamet-is Salat"** cümlesinin ikişer sefer söylendiğini işitince abdest alır namaz için evlerimizden çıkardık. (Ebû Davud, Salat: 29; Dârimi, Salat: 6)

29- HER NAMAZ KILAN KAMET ETMELİ

663- Malik b. Huveyris (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bana ve yanımdaki arkadaşıma şöyle buyurdu: **"Namaz vakti gelince ezan okuyun sonra kamet getirin ve ikinizden biri imam olsun."** (Buhârî, Ezan: 18; Tirmizî, Salat: 152)

30- EZAN OKUMANIN DEĞERİ VE KIYMETİ

664- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ezan okunduğu zaman şeytan, ezan sesini işitmemek için hızlı bir şekilde yellenerek kaçar. Ezan bittikten sonra tekrar gelip vesvese vermeye başlar. Kamet edilmeye başlayınca tekrar kaçar, kamet bitince tekrar geri döner, kişinin kalbine vesvese vermeye çalışır ve kişinin aklına gelmeyen şeyleri hatırlatmak için; Şu meseleyi hatırla… şu meseleyi aklına koy… der. Namazdaki kimseyle o derece uğraşır ki kişi ne kadar namaz kıldığının farkına varamaz ve namazını eksik kılar, şaşırıp kalır."** (Dârimi, Salat: 11; Muvatta', Salat: 1)

31- EZAN OKUMAKTAKİ DEĞERDEN DOLAYI İNSANLAR KUR'A ÇEKERLERDİ

665- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlar ezan okumaktaki ve ilk saftaki namaz kılmanın**

sevabını bir bilselerdi ve bunun içinde kur'a çekmekten başka çare bulamasalar mutlaka kur'a çekme yoluna giderlerdi. Yine insanlar her namazın ilk vaktinde olan değer ve kıymetini bilmiş olsalardı ona ulaşmak için mutlaka yarış ederlerdi. Yine insanlar yatsı ve sabah namazlarındaki sevabı bilselerdi bu iki namaza gelmek için sürünerek de olsa gelmeyi tercih ederlerdi." (Buhârî, Ezan: 9; Dârimi, Salat: 19)

32- MÜEZZİN MÜEZZİNLİK ÜCRETİ ALMAMALI

666- Osman b. ebil As (r.a)'tan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kavmime imam tayin et" dedim de şöyle buyurdu: **"Sen onların imamısın, aralarında zayıf olan kimselere uy ve okuduğu ezandan ücret almayan bir müezzin tut."** (Tirmizî, Salat: 155; Ebû Davud, Salat: 40)

33- MÜEZZİNİN SÖYLEDİKLERİ AYNEN SÖYLENİR

667- Ebû Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ezanı işittiğiniz zaman müezzinin söylediklerini aynen tekrar edin."** (Ebû Davud, Salat: 36; Tirmizî, Salat: 155)

34- MÜEZZİNİN SÖYLEDİKLERİNİ TEKRAR ETMENİN SEVABI

668- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte oturuyorduk, Bilal kalkıp ezan okumaya başladı. Ezanı bitirince Rasûlullah (s.a.v): **"Kim müezzinin söylediklerini bilerek ve inanarak tekrar ederse Cennet'e girer"** buyurdu. (Müsned: 38270)

35- MÜEZZİNİN SÖYLEDİKLERİ TEKRAR EDİLMELİ

669- Mücemma b. Yahya el Ensari (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Umâme Sehl b. Huneyf'in yanında oturuyordum, o anda müezzin ezan okumaya başladı ve iki defa "Allahü ekber" dedi. Ebû Umâme'de iki defa tekbir getirdi. Müezzin: "Eşhedü en lâ ilâhe illallah dedi o da aynı sözleri iki defa tekrar etti. Sonra müezzin Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh" deyince o da aynen iki sefer tekrar etti ve şöyle dedi: Muaviye b. ebi Süfyan, Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını bana haber vermişti. (Buhârî, Ezan: 7; Dârimi, Salat: 9)

36- MÜEZZİN, "HAYYE ALESSALAH" VE "HAYYE ALEL FELAH" DERKEN DİĞER KİMSELER NE SÖYLEYECEK?

670- Alkame b. Vakkas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Muaviyenin yanında oturuyordum, Müezzini ezan okumaya başlayınca o da, müezzinin ezanda okuduklarını aynen söylemeye başladı. Müezzin:**"Hayye alessalâh"** deyince, Muaviye **"Lâ havle velâ kuvvete illa billah"** dedi. Yine müezzin **"Hayye alel felâh"** deyince, Muaviye yine:**"Lâ havle velâ kuvvete illa billah"** dedi. Bundan sonra da müezzinin söylediklerini aynen tekrar etti sonra da: Rasûlullah (s.a.v)'in böyle söylediğini işitmiştim dedi. (Buhârî, Ezan: 7; Dârimi, Salat: 9)

37- EZANDAN SONRA HANGİ DUA OKUNACAK?

671- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Müezzinin ezan okuduğunu işittiğiniz zaman onun söylediklerini aynen tekrar ediniz ve salevat getiriniz. Kim bana bir defa salevat getirirse, Allah-ü Teâlâ ona on defa rahmet ve lutfuyla muamele eder sonra benim için Allah'tan vesileyi** -ki bu makam sadece benim için istenir- **isteyin. O makam Cennet'te bir makam olup ona Allah'ın kullarından sadece bir kul kavuşabilecektir. O kimsenin de ben olacağımı ümid ediyorum. Kim benim için Allah'tan o vesileyi isterse, o kimse şefaatime hak kazanır."** (Ebû Davud, Salat: 36; Tirmizî, Salat: 157)

672- Sa'd b. ebi Vakkas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Müezzinin ezan okuduğunu işiten birisi:**"Ben de Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına, Onun tek olduğuna ve ortağı bulunmadığına; Muhammed (s.a.v)'in de O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ederim. Rab olarak Allah'tan, Peygamber olarak Muhammed (s.a.v)'ten, din olarak ta İslâm'dan razıyım ben" derse, o kimsenin günahları bağışlanır."** (Ebû Davud, Salat: 36; Buhârî, Ezan 8)

673- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her kim ezan okunduğunu işitir de: "Ey şu tam ve mükemmel davetin ve dinimi ayakta tutacak namazın Rabbi olan Allah'ım! Peygamberimiz (s.a.v)'e Cennet'te vaad ettiğin övgüye layık en yüce makam ve en büyük dereceleri ver." Diye dua ederse kıyamet günü şefaatime nail olur."** (Ebû Davud, Salat: 36; Buhârî, Ezan 8)

38- EZANLA KAMET ARASINDA NAMAZ

674- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her ezanla kamet arasında kılınması gereken bir namaz vardır, her ezanla kamet arasında kılınması gereken bir namaz vardır, dileyen kimse için her ezanla kamet arasında kılınması gereken bir namaz vardır."** (Buhârî, Ezan: 14; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 9)

675- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müezzin ezan okuduğu vakit, insanlar mescidin direkleri arasında namaz kılmak için adeta yarış ederlerdi. Onlar bu durumdayken, Rasûlullah (s.a.v) onların yanına çıkardı. Akşam namazından önce de bu şekilde namaz kılarlardı oysa bu vakitte ezanla kamet arasında vakit çok ta fazla değildi. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 9; Buhârî, Ezan: 14)

39- EZAN OKUNDUKTAN SONRA MESCİDDEN ÇIKMAK HOŞ DEĞİLDİR

676- Eş'aş b. ebi'ş Şa'sa (r.a), babasından naklederek diyor ki: "Birgün ezan okunduktan sonra mescidden çıkmak isteyen birinin yolunu Ebû Hüreyre kesmişti ve şöyle demişti: "Bu adam Ebû'l Kasım (Muhammed (s.a.v)'e) isyan etmiştir." (Tirmizî, Salat: 150; Dârimi, Salat: 12)

677- Ebû'ş Şa'sa (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam ezan okunduktan sonra mescidden çıkmıştı da Ebû Hüreyre o kimse için şöyle demişti: "Bu adam Ebû'l Kasım (Muhammed (s.a.v)'e) isyan etmiştir." (Tirmizî, Salat: 150; Dârimi, Salat: 12)

40- İMAMLARI FARZ NAMAZ İÇİN MÜEZZİNLER ÇAĞIRIR

678- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), yatsı namazından sonra sabah namazına kadar on bir rekat namaz kılardı, her iki rekatta bir selâm verirdi sonra da tek rekat kılarak kıldığı namazları tek hale getirirdi. Bu kıldığı namazların secdelerinde sizin elli ayet okuyacağınız kadar dururdu. Sonra secdeden başını kaldırırdı. Müezzin sabah ezanını bitirip de şafak attığını görünce kısa iki rekat namaz kılar. Sonra müezzin kamet getirip kendisini çağırıncaya kadar sağ yanı üzerine uzanırdı. Müezzin gelip kamet edeceğinde de onunla birlikte namaz için mescide çıkardı." (Bazı raviler bu hadiste bazı ilaveler yapmışlardır.) (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

679- İbn Abbas (r.a)'ın azadlısı Küreyb anlatıyor: İbn Abbas'a Rasûlullah (s.a.v)'in gece ne kadar ve nasıl namaz kıldığından sormuştum. O da: "Rasûlullah (s.a.v), geceleyin on bir rekat namaz kıldığını sonra yatıp derin bir uykuya daldığını hatta horladığını, Bilalin gelip: "Namaz vakti geldi Ey Allah'ın Rasûlü" dediğinde iki rekat namaz kılıp abdest almadan insanlara imam olduğunu bize haber vermişti." (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

41- İMAM, FARZ NAMAZ İÇİN KALKTIĞINDA; MÜEZZİN, KAMETE BAŞLAR

680- Abdullah b. Ebû Katade (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v):**"Namaz vakti gelince veya kamet getirilince, benim mescide çıktığımı görünceye kadar namaz için kalkmayın"** buyurdu. (Müslim, Mesacid: 52; Buhârî, Cuma: 17)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- KİTÂBU MEVÂKÎTTS-SALÂT
(Namaz Vakitleri Kitabı)
1- Namaz Vakitleri ve Faziletleri Babı
2- Bab: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
3- Namazı Dosdoğru Kılmak ÜzereineBey'at Babı
4- Bab: Namaz Kılmak (Günahlara) Keffarettir
5- Vakti İçinde Kılınan Namazın Fazileti Babı
6- Bab: Beş Namaz (Aralarındaki Günahkara) Keffarettir
7- Namazın Kendi Vaktinde Zayi' Kılınması Babı
8- Bab: Namaz Kılmakta Olan Kimse. Aziz ve Celil Olan Rabbına Munacat Etmektedir
9- Sıcağın Şiddetli Vaktinde Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak Babı
10- Öğle Namazını Seferde de Serinliğe Bırakmak Babı
11- Bab: Öğle Namazının Başlanğıç Vakti, Güneşin Tam Ortadan Batıya Meylettiği Sıradır
12- Öğle Namazını İkindiye Kadar Geri Bırakmak Babı
13- İkindi Namazının Vakti Babı
14- İkindi Namazının Vakti Babı
15- İkindi Namazını Kaçıran Kimsenin Günahı Babı
16- İkindi Namazını Terkeden Kimsenin Günahı Babı
17- İkindi Namazının Fazileti Babı
18- Güneşin Batmasından Önce İkindi Namazından Bir Rek'atı Yetiştiren Kimse Babı
19-Akşam Namazının Vakti Babı
20- Akşam Namazına Işa Denilmesini Kerih Gören Kimse Babı
21- (Hadislerde) Işa ve Ateme'nin Zikredilmesi ve Ateme İsmini Işa Ma'nasına Kullanmayı Caiz Gören Kimse Babı
22-İnsanlar Toplandıkları Yahud Toplanmakta Geciktikleri Zaman Yatsı Namazının Vakti Babı
23- Yatsı Namazının Fazileti Babı
24-Yatsı Namazından Önce Uyumanın Mekruh Görülmesi Babı
25- Uyku Basmasına Yenilen Kimsenin Yatsı Namazından ' Ewel Uyuması Babı
26-Yatsı Namazının Vakti Gece Yarısına Kadardır Babı
27- Sabah Namazının Fazileti Babı
28- Sabah Namazının Vakti Babı
29- (Güneş Doğmadan Ewel) Sabah Namazından Bir Rek'at Yetiştiren Kimse Babı
30- (Güneş Batmadan Ewel) İkindi Namazından Bir Rek'at Yetiştiren Kimse Babı
31- Sabah Namazından Sonra Güneş Yükselinceye Kadar Namaz(ın Hükmü Nedir?) Babı
32- Bab: Musallı, Kılacağı Namaz İçin Güneşin Doğuşu Öncesi Vakti Seçmez
33- İkindiden Sonra ve Bir de Sabah Namazından Sonra Müstesna: Namaz Kılmayı Kerih Görmeyenler Babı
34- İkindi Namazından Sonra Kılınagelen Faiteler ve Benzeri Namazlar (Cenaze ve Ratibeler Gibi) Babı
35- Bulutlu Günde Namazı Ewel Vaktinde Eda Eylemek Babı
36- Namaz Vaktinin Çıkıp Gitmesinden Sonra Ezan Okumak Babı
37- Vakit Geçip Gittikten Sonra İnsanlara Cemaatla Namaz Kıldıran Kimse Babı
38- Kim Bir Namazı Unutursa Onu Hatırladığı Zaman Hemen Kılsın. O, Bu Namazdan Başkasını Kaza Etmez Babı
39- Geçmiş Namazların Sıra İle Kaza Edilmeleri Babı
40- Yatsı Namazından Sonra Uyumayıp Lakırdı Etmenin Mekruh Görülmesi Babı
41- Yatsı Namazından Sonra İlim ve Diğer Hayırlı İşler Hususnda Uyanık Kalıp Sohbet Etmek Babı
42- Konuklar ve Aile Ferdleriyle Beraber Gecenin Bir Kısmında Uyanık Kalıp Sohbet Etmek Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

8- KİTÂBU MEVÂKÎTTS-SALÂT
(Namaz Vakitleri Kitabı)

1- Namaz Vakitleri ve Faziletleri Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Çünkü namaz, mü'minler üzerine vakitleri belli bir farz olmuştur"(en-Nisâ. 103)
Yânî Allah müzminlere bu farzın vakitlerini ta'ym etmiştir [1].

1- Bize Abdullah ibn Mesleme tahdîs edip şöyle dedi: Ben Mâ-lik'in huzurunda okudum; o da İbn Şihâb'dan (o, şöyle demiştir): Umer ibn Abdilazîz bir gün ikindi namazını geri bıraktı. Yanına Zu-beyr ibnu'l-Avvâm'ın oğlu Urve girdi de, ona şunu haber verdi: Mu-gîre ibn Şu'be Irak'ta iken bir gün namazı geç bırakmıştı. Bunun üzerine Ebû Mes'ûd el-Ensârî onun yanma girdi de: Yâ Mugîre! Bu, namazı geç bırakma nedir? Kat'î bilmez misin ki, Cibril indi namaz kıldı[2]. Rasûlullah da (ardında) kıldı. Sonra bir daha kıldı, Rasûlul-lah da kıldı.Sonra bir daha kıldı. Rasûlullah da kıldı.Sonra bir daha kıldı, Rasûlullah da kıldı. Sonra bir daha kıldı, Rasûluliah da kıldı [3].
Sonra: "İşte bununla emr olundum" dedi [4].
Bu sözlerin sonunda Umer ibn Abdilazîz, Urve'ye: Söylemekte olduğunu iyi bil. Namaz vakitlerini Rasûlullah için ikaame eden, yânı vakitleri ta'yîn eden Cibril'in kendisi midir? dedi. Bunun üzerine Urve de: Beşîr ibn Mes'ûd, babasından böyle tahdîs ederdi, dedi. Yine Urve şöyle dedi: Yemîn olsun (teyzem) Âişe bana, Rasûlullah(S)'ın henüz hücresinde güneş varken ve gölge hücreden yükselmeden ikindiyi kılar olduğunu söyledi [5]

2- Bab: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'Hepiniz O'na dönün, O'ndan korkun. Namaza devam edin, müşriklerden olmayın" (er-Rûm: 31) [6]

2-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Abdu'I-Kays hey'eti, Rasûlullah'ın huzuruna geldiler ve: Biz şu topluluktan Rabîa kabîlele-rindeniz. Biz sana başka zaman değil, yalnız haram ayda ulaşabiliriz. O halde bize bir şey emret de, biz onu senden alalım ve arkamızda kalanları ona da'vet edelim, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Ben sizlere dört şey emrediyor ve dört şeyden nehy ediyorum: Allah'a îmân etmek" dedikten sonra, Allah'a îmân etmeyi onlara şöyle tefsîr etti: "Lâ ilahe ille'ilah- Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah 'in Rasûl'ü olduğuma şahadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı edâ etmek, ganimet aldıklarınızın beşte birini bana ver-menizdir. Dubbâ', hantem, muhayyer ve nakîrden nehyediyorum" (Yânî, bu isimlerdeki kablara şıra kurmaktan nehyediyorum)[7].

3- Namazı Dosdoğru Kılmak ÜzereineBey'at Babı [8]

3.....Bize Kays (ibn Ebî Hazım), Cerîr ibn Abdillah'tan tah-
dîs etti. O: Ben Rasûlullah'a, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek ve her müslümâna samimiyetle hayır isteyici olmak üzere bey'at ettim, demiştir[9].

4- Bab: Namaz Kılmak (Günahlara) Keffarettir

4-.....Bana Şakîk tahdîs edip şöyle dedi: Ben Huzeyfe'den işittim, şöyle dedi: Biz Umer (R)'in yanında oturuyorduk. Umer Rasûlullah (S)'ın fitne hakkındaki sözünü hanginiz ezberinde tutuyor? diye sordu.Ben ezberimde tutuyorum,hem de Rasûlullah'ın söylediği gibi, dedim. Umer: O'na (yânî Peygamberce) yâhud buna (bu makaaleye) karşı çok cesursun, dedi [10] Ben: İnsanın ehli, malı, çocukları ve komşusu yüzünden uğradığı fitneye, namaz, oruç, sadaka, iyiliği emr, kötülükten nehy keffâret olur, dedim. Umer: Sormak istediğim bu fitne değildir, lâkin denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitnedir, dedi. Bunun üzerine Huzeyfe: Ey Mü'minlerin Emîri, o fitneden senin üzerine bir şey yoktur. Çünkü seninle onun arasında kilitli bir kapı vardır, dedi. Umer; Kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı? diye sordu. Huzeyfe: Kırılacak, dedi. Umer: O takdirde ebeden kilitlenemiyecek, dedi[11]. Biz Huzeyfe'ye: Umer kapıyı biliyor mu? diye sorduk. Huzeyfe: Evet, yarından evvel bu gecenin geleceğini bildiği gibi (biliyordu). Ben ona, içinde hiçbir yalan yanlış bulunmayan bir söz söylemişimdir, dedi. (Râvî Şakîk ibn Seleme el-Esedî:) Biz kendimiz Huzeyfe'ye sormağa cesaret edemedik de, Mesrûk ibnu'l-Ecda'a: Kapı kimdir? diye sordurduk. O da kapıyı ondan öğrenip: Kapı Umer'dir, dedi [12].

5-..... İbn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bir kimse (yabancı) bir kadından bir öpücük aldı[13]. Müteakiben o zât Peygamber'e geldi ve olan işi ona haber verdi. Bu hâdise üzerine Azîz ve Celîl olan Allah, şu âyeti indirdi:
'Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde dosdoğru namaz kıl. Çünkü güzellikler kötülükleri (günâhları) giderir. Bu, iyi düşünenlere bir ö'ğüddür" (Hûd: H4) [14].
Bunun üzerine o kimse: Yâ Rasûlallah, bu yalnız benim için mi? diye sordu. Rasûlullah (S): "Ümmetimin hepsi için, bütün ferdleri içindir" buyurdu [15].

5- Vakti İçinde Kılınan Namazın Fazileti Babı [16]

6-.....Bize Şu'be tahdîs edip, şöyle dedi: Bana Velîd ibnu'I-Ayzâr haber verip şöyle dedi[17]: Ben Ebû Amr eş-Şeybânî (96)'den işittim, şöyle diyordu: Abdullah ibn Mes'ûd'un evini işaret ederek, bize şu evin sahibi tahdîs edip şöyle dedi: Ben Peygamber'e: Amellerin hangisi Allah'a daha sevgilidir? diye sordum. Peygamber (S): "Vaktinde (kılman) namaz" buyurdu. Abdullah dedi ki: Sonra hangisi? dedim. Peygamber: "Sonra ana-babaya iyilik etmek" buyurdu. Abdullah dedi ki: Sonra hangisi? dedim, Peygamber: "Allah yolunda cihâdetmek"buyurdu. İbn Mes'ûd: Bunları bana Rasûlullah (S) tahdîs edip söyledi. Daha ziyâdesini soraydım, yine bana haber verecekti, dedi [18].

6- Bab: Beş Namaz (Aralarındaki Günahkara) Keffarettir [19]

7-.....Ebû Hureyre (R) Rasûlullah (S)'tan şöyle buyururken
işitmiştir: "Re 'yinizi söyler misiniz: Birinizin kapısı önünde bir akarsu bulunsa, (ev sahibi) her günde beş defa onun içinde yaykansa, ne dersiniz? Bu yıkanma, onun kirinden pasından birşey bırakır mı?" buyurdu. Sahâbîler: Hayır, bu onun kirinden hiçbir şey bırakmaz, dediler. Rasûlullah "Beş (vakit) namaz da işte bunun gibidir. Onlarla Allah Taâlâ günâhları siler, mahveder" buyurdu [20].

7- Namazın Kendi Vaktinde Zayi' Kılınması Babı [21]

8-.....Bize Mehdî, Geylân'dan; o.daEnes'ten tahdîs etti. Enes (Haccâc namazı vaktinden te'hîr edince): Peygamber (S) zamanında mevcûd olanlardan hiçbir şey tanımıyorum, dedi. Kendisine: Namaz (Peygamber zamanında mevcûd olup devam eden bir şeydir, binâenaleyh bu umûmî selbedici kazıyye nasıl doğru olur?), denildi. Enes (cevâbında): O, kendisinde zayi' kılmalar, tağyîrler yapıp, zayi' etmiş olduğunuz bir şey değil mi? dedi.

9-.....Usmân ibn Ebî Ravvâd şöyle demiştir: Ben ez-Zuhrî'den
işittim, şöyle diyordu: Ben Dımaşk'ta Enes ibn Mâlik'in yanma girdim; o ağlıyordu. Ona: Seni ağlatan nedir? dedim. Enes: (Beni Rasûlullah zamanında) erişmiş olduklarımdan, namaz müstesna, hiçbir şeyi tanımaz olmaklığım (ağlatıyor). İşte bu namaz dahi zayi' edilmiştir, dedi [22].
Ve Bekr ibn Halef şöyle dedi: Bize Muhammed ibn Bekr el-Bursânî (203) tahdîs edip, şöyle dedi: Bize Usmân ibn Ebî Ravvâd, bu tarzda haber verdi [23].

8- Bab: Namaz Kılmakta Olan Kimse. Aziz ve Celil Olan Rabbına Munacat Etmektedir [24]

10-.....Bize Hişâm, Katâde'den; o da Enes'ten olmak üzere tahdîs etti. Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Her biriniz namaz kıldığı zaman şübhesiz Rabb 'ı ile münâcât eder. O hâlde sakın sağ tarafına tükürmesin, velâkin (sıkıştığında) sol ayağının altına (tükürsün)" buyurdu. Ve Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den şöyle dedi: "Ön tarafına yâhud önüne tükürmesin, velâkin (muztarr kalırsa) ya sol tarafına, ya ayaklarının altına (tükürsün)". Ve Şu'be ibnu'l-Haccâc yine Katâde'den olmak üzere şöyle dedi: "Önüne ve sağına tükürmesin, velâkin (sıkışırsa) .yer 50/ tarafına, ya (sol) ayağının altına tükürsün". Humeyd de Enes'ten; o daPeygamber(S)'den olmak üzere şöyle buyurduğunu söyledi: "Namaz kılmakta olan kimse kıblesine karşı ve sağ tarafına tükürmesin, lâkin (sıkışırsa) 50/ tarafına yâhud (sol) ayağının altına tükürür"[25].

11-.....Bize Katâde, Enes(R)'ten; o da Peygamber'den olmak üzere şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Secde ederken secdenizi tam yolunda yapınız. (Namaz kılan kimse) kollarını köpek gibi yere yaymasın. (Sıkışıp) tükürdüğü vakit de önüne ve sağ tarafına tükürmesin. Çünkü o, Rabb'ı ile münâcât etmektedir"[26].

9- Sıcağın Şiddetli Vaktinde Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak Babı

12-.....Salih ibn Keysân şöyle dedi: Bize el-A'rac Abdurrahmân ve ondan başkası, Ebû Hureyre'den tahdîs etti. (Salih ibn Keysân dedi ki:) Ve yine Abdullah ibn Umer'in himayesinde bulunan Nâfi', Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti. Ebû Hureyre ile İbn Umer, bu râvîlerden her birine Rasûllulah'tan tahdîs etmişlerdir. Rasûlul-lah (S) şöyle buyurdu: "Sıcak şiddetlendiği vakitte namazı serin/iğe bırakınız. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır"[27].

13-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber'in müezzini öğle namazı ezanını, okumağa davrandı. Peygamber (S) hemen: "Serinliği bekle, serin/iği bekle!" buyurdu.-Yâhud da: "Bekle, bekle!" buyurdu.- Ve yine Peygamber: "Sıcağın şiddeti, cehennemin kaynamasındandır. Sıcak şiddetli olduğu zaman, (namazı serin vakte bırakıcılar olarak) namazdan geri durun, tâ tepelerin gölgelerini uzanmış gördüğünüz zamana kadar" buyurdu [28].

14-..... Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs edip şöyle dedi: Biz bunu ez-Zuhrî'den ezberledik, o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Sıcak şiddetli olduğu zaman namazı serin/iğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır. Cehennem ateşi Rabb'-ına şikâyet arzetti de: Yâ Rabb, bir kısmım bir kısmımı yedi (yânî ben beni yiyorum, izin ver) dedi. Allah da iki defa nefes almasına izin verdi. Nefesin biri kışın, diğeri yazın. İşte hissetmekte olduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile soğuğun en şiddetlisi budur"[29].

15-.....Ebû Saîd şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Öğle namazını serinliğe bırakınız. Çüntyk sıcağın şiddeti, cehennemin kaynama-sındandır" buyurdu.
Sufyân es-Sevrî, Yahya el-Kattân ve Ebû Avâne, Hafs ibn Gı-yâs'a mutâbaat ettiler[30].

10- Öğle Namazını Seferde de Serinliğe Bırakmak Babı [31]

16-.....Ebû Zerr el-Gıfârî (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'Ie birlikte bir seferde bulunuyorduk. Müezzin öğle namazı için ezan okumak istedi. Peygamber (S) "Serinliği bekle!" buyurdu. Bir müddet sonra müezzin yine ezan okumak istedi. Peygamber yine: "Serinliği bekle!" buyurdu. Nihayet müezzin, biz tepelerin gölgelerini uzanmış gördüğümüz zamana kadar bekledi. Bunun üzerine Peygamber: "Şüb-hesiz sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır. Binâenaleyh sıcak şiddetlendiği zaman namazı serinliğe bırakın" buyurdu.
İbnAbbâs: "Tetefeyyeu zılâluhû = Gölgelerimeyillenir döner" (en-Nahl: 48) demektir, dedi[32].

11- Bab: Öğle Namazının Başlanğıç Vakti, Güneşin Tam Ortadan Batıya Meylettiği Sıradır

Câbir: Peygamber (S) öğle namazını gündüzün ortasında sıcağın şiddetli olduğu zamanda kıldırırdı,
Dedi [33].

17-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) güneş (gündüzün ortasından) meylettiği zaman çıktı ve öğle namazını kıldırdı [34]. Akabinde minber üzerinde ayakta durdu, kıyamet saatini zikretti. Kıyamet gününde büyük büyük işler olacağını zikredip haber verdi. Sonra: "Bana birşey sormak isteyen varsa sorsun. Bu

makaamımda durduğum müddetçe her ne sorarsanız hemen muhakkak haber veririm" buyurdu. İnsanlar ağlamakta ileri gittiler, Rasûlullah da: "Bana sorunuz" demeyi çoğalttı [35]. Derken İbn Huzâfe es-Sehmî ayağa kalkıp: Benim babam kimdir? diye sordu. Rasûlullah: "Baban Huzâfe'dir"buyurdu[36]. Sonra yine "Bana sorunuz" demeyi çoğalttı. Bunun üzerine Umer ibn Hattâb, iki dizi üstüne çöktü de: Biz Allah'ı Rabb, İslâm'ı dîn ve Muhammed'i peygamber olarak kabul ve tasdîk ettik, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sükût etti. Sonra "Demincek cennet ile cehennem şu duvarın yüzünde bana arz olundu. Ben böyle hayrın ve şerrin benzerini görmedim" buyurdu.

18-.....Bize Şu'be, Ebu'l-Minhâl'den; o da Ebû Berze'den tahdîs etti (Ebû Berze -R- şöyle demiştir): Peygamber (S) sabal namazını her birimiz yanında oturanı tanıyacak kadar aydınlık olduğu zaman kıldırır, bu namazda altmıştan yüz âyete kadar okurdu. Öğle namazını güneş (batıya) meylettiği vakitte kıldırırdı[37]. İkindiyi de, birimiz (namazdan sonra mescidden) Medine'nin en uzak yerine gider dönerdi de, güneş henüz dipdiri bulunurdu[38]. Râvî Ebu'l-MİInhâl dedi ki: Ben Ebû Berze'nin akşam namazı hakkında dediğini unuttum. Ebû Berze: Rasûlullah yatsı namazını gecenin (ilk) üçte birine kadar -sonradan dediğine göre, yarısına kadar- geriye bırakmakta be's görmezdi, dedi.
Ve Muâz ibn Muâz (196) dedi ki: Şu'be ibn Haccâc (yukarıda geçen isnâdıyle) şöyle dedi: Sonradan Ebu'l-MinhâPe diğer bir kerre daha kavuştum da kendisi: Yâhud gecenin üçte birine kadar, dedi[39].

19-.....Bana Gâlib el-Kattân, Bekr ibn Abdillah el-Muzenî'den; o da Enes ibn Mâlik'den tahdîs etti. O şöyle dedi: Biz Rasûlullah'ın arkasında öğle namazlarını kıldığımız zamanlarda sıcaktan korunmak için kendi elbiselerimiz üzerine secde ederdik [40].

12- Öğle Namazını İkindiye Kadar Geri Bırakmak Babı

20-.....Bize Hammâdibn Zeyd, Amr ibn Dinar'dan; o daCâbir ibn Zeyd'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Peygamber (S) öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı (birlikte) yedi rek'at ve sekiz rek'at olarak kıldırdı [41]. Eyyûb Sahtiyanı Câbir'e: Muhte-rnil ki bu yağmurlu bir (gündüz ve) gecede olmuştur, dedi. Câbir de: Muhtemildir, dedi.

13- İkindi Namazının Vakti Babı

Ve Ebû Usâme, Hişâm'dan: "Güneş Aişe'nin odasından çıkmadan" dedi [42].

21-.....Bize Enes ibn I yâd, Hişâm'dan o da babası Urve'den tahdîs etti. Âişe (R): Rasûluilah (S), ikindi namazını güneş Âişe'nin hücresinden çıkmamış hâlde iken kılardı, demiştir.

22-.....Âişe(R): Rasûlullah (S) ikindi namazım henüz Âişe'nin hücresinde güneş varken ve gölge Âişe'nin hücresinden yükselmeden kılardı, demiştir.

23-.....Bize Sufyân ibnu Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe'den olmak üzere şöyle haber verdi: Âişe (R) Peygamber (S), güneş odamda zahirken ve henüz gölge yükselmemişken ikindi namazını kılardı, demiştir. Ve İmâm Mâlik, Yahya ibn Saîd, Şuayb ibn Ebî Hamza ve İbn Ebî Hafsa: "Güneş yükselmeden önce" diye rivayet etmişlerdir[43].

24-.....Bize Avf, Seyyar ibn Selâme'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ben ve babam, Ebû Berze el-Eşlemi (R)'nin yanına girdik. Babam ona: RasûluIIah farz yazılmış namazı nasıl kılardı? diye sordu. Ebû Berze şöyle dedi: RasûluIIah, sizin Ûlâ Namazı diyegeldiği-niz zuhur (yâni öğle) namazını, güneş göğün ortasından batı cihetine kaydığında kıldırırdı[44]. İkindi namazını kıldırır, birimiz namazdan sonra Medine'nin en uzak yerindeki evine dönerdi de güneş henüz dipdiri bulunurdu. (Râvî Seyyar dedi ki:) Ben Ebû Berze'nin akşam namazı'hakkında söylediği sözü unuttum. Ebû Berze şöyle devam etti: RasûluIIah, sizin Atame adını vermekte olduğunuz yatsı namazını geri bırakmayı sever, tercîh, ederdi. Bu namazdan evvel uyumayı, ve ondan sonra oturup konuşmayı kerîh görürdü, hoşlanmazdı[45]. Sabah namazından da, insan kendi yanında oturanı tanıyacak kadar aydınlık olduğu zaman çıkar ve (bu namazda) altmışla yüz âyete kadar okurdu

25-.....Enes (R) şöyle demiştir: Biz ikindi namazını kılardık. Sonra insan Amr ibn Avf oğullan yurduna giderdi de, onları ikindi namazı kılıyorlar bulurdu [46].

26-.....Bize Ebû Bekr ibnu Usmân ibnSehlibn Huneyf haber verip şöyle dedi: Ben Ebû Umânıe (Es'ad ibn Sehl)'den işittim şöyle diyordu [47]: Bir defa Umer ibn Abdilazîz'in arkasında öğle namazını kıldık. Sonra çıkıp Enes ibn Mâlik'in yanına girdik. Biz onu ikindiyi kılıyor hâlde bulduk. Ben ona: Ey amucam, şu kıldığın ne namazıdır? diye sordum. Enes: İkindi namazıdır; bu namaz, vaktiyle beraberinde kılmakta olduğumuz Rasûhıllah'm namazıdır, dedi [48].

14- İkindi Namazının Vakti Babı

27-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S), güneş henüz yüksek ve

dipdiri olduğu halde ikindi namazını kıldırdı. Namazdan sonra Avâlî'ye gidecek insan giderdi de, güneş hâlâ yüksek bulunurken onların yanına varırdı. (Râvî dedi ki:)Avâlî'nin bâzı yerleri Medine'ye dört mil yâhud ona yakın mesafededir [49].

28-..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere haber verdi. O şöyle demiştir: Bizler ikindi namazını kılardık. Namazdan sonra bizlerden Küba'ya gidecek olan kimse gider, güneş hâlâ yüksek bulunurken Kubâhlar'm yanma varırdı[50].

15- İkindi Namazını Kaçıran Kimsenin Günahı Babı

29-.....Rize Mâlik, Nâfi'den;oda İbn Umcr(R)'dcn haber verdi: O şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "İkindi namazını vaktinder kaçıran kimse sanki ehlini ve malını elinden kaçırmış gibidir" [51] buyurdu. Ebû Abdillah şöyle dedi: Yetirukum a'mâlekum "Size amellerinizi eksiltti" demektir. Kendisinin bir yakınım öldürdüğüm yâhud ona âid malı aldığım zaman Vetertu'r-racule (denir)[52].

16- İkindi Namazını Terkeden Kimsenin Günahı Babı

30-.....Ebu'l-Melîh şöyle demiştir: Biz bulutlu bir günde Bureyde ile gazvede bulunduk. Bureyde şöyle dedi: İkindi namazını ta'-cîl ediniz. Çünkü Peygamber (S): "Herkim ikindi namazını (kasden) terk ederse ameli bâtıl olur" buyurdu [53].

17- İkindi Namazının Fazileti Babı

31-.....Bize İsmâîl, Kays'tan; o da Cerîr'den olmak üzere tahdîs etti. Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygam-ber'in yanında bulunuyorduk. Peygamber (S) bir gece; yânî ayın on dördü olan bedr gecesi aya baktı da, şöyle buyurdu: "Sizler şu ayı, görülmesinden hiçbiriniz mahrum olmaksızın (yâhud birbirinize gösterebilmek için sıkışıp üstüste yığılmanıza hacet kalmaksızın) [54] hepiniz zahmetsizce görüyor olduğunuz gibi, Rabb'inizi de muhakkak öylece göreceksiniz [55]. Artık güneşin doğmasından ve batmasından evvelki namazların hiçbirinden ahkonmamamza muktedir olursanız, onu yapınız"[56]. Sonra şu âyeti okudu: "...Rabb'ini, güneşin doğuşun-dan evvel ve batışından önce hamd ile tesbîh eV (Kaaf: 39).
İsmâîl ibn Ebî Hâlid: Bu namazları yapın, sakın bu namazlar sizden kaçıp gitmesin, demiştir.

32-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti. O, şöyle demiştir[57]:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bir takım melekler geceleyin, diğer takım melekler de gündüzün birbirlerini müteâkıb size gelirler. Bunlar sabah ile ikindi namazlarında birleşirler. Sonra içinizde kalmış olan melekler semâya yükselirler[58] Rabb'ları namaz kılmış kullarının hâller'ini en iyi bilir olduğu hâlde, yine o meleklere: Kullarımı ne hâlde bıraktınız? diye sorar. Onlar da: Biz onları namaz kılar hâlde bıraktık ve yanlarına da namaz kılarlarken varmıştık, derler"[59].

18- Güneşin Batmasından Önce İkindi Namazından Bir Rek'atı Yetiştiren Kimse Babı [60]

33-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Biriniz ikindi namazından bir secdeyi gün batmadan evvel yetiştirdiği zaman, namazını tamamlasın. Sabah namazından da bir secdeyi gün doğmadan önce yetiştirdiği zaman, o da namazını tamamlasın" [61].

34-..... Bana İbrahim, İbn Şihâb'dan; o da Salim ibn Abdillah'tan; o da babasından olmak üzere tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Umer (R) ona, Rasûlullah'tan şu temsili işittiğini haber vermiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyuruyordu: "Sizden evvel gelen ümmetlere nis-betle sizin (dünyâdaki) bekaanız, (bütün güne nisbetle) ikindi namazından güneşin batmasına kadar olan müddet gibidir [62]. Tevrat ehline Tevrat verildi. Onunla çalıştılar. Lâkin gün yarıyı bulunca çalışmaktan âciz kaldılar. Fakat kendilerine yine birer kîrât (olan gündelikleri) verildi. încîl ehline de İncil verildi. Onlar da ikindi namazı vaktine kadar (onunla) çalıştıktan sonra, onlar da âciz oldular. Onlara da birer kîrât (olan gündelikleri) verildi. Sonra bize Kur'ân verildi. Güneşin batmasına kadar çalıştık ve bize ikişer kîrât olarak (gündelik) verildi. Bunun üzerine Tevrat ehli ile İncîl ehli: Ey Rabb'tmız, onlara ikişer kîrât, bize ise (yalnız) birer kîrât verdin; hâlbuki biz daha çok çalıştık, derler. Aziz ve Celîl olan Allah da: (Bütün gün çalıştığınıza göre şart edilen) gündeliğinizden birşey kestim mi? diye sorar. Onlar: Hayır (kesmedin), derler. O da: İşte o benim fadlımdır ki, onu dilediğime veririm, buyurur*'[63].

35-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Musa'dan olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Müslümanlara karşı Yahudiler ve Hnstiyaniar'ın hâli şuna benzer ki, bir adam bir takım kimseleri (sabahtan) gecenin girmesine kadar çalışmak üzere ücretle tutmuş. Bu işçiler günün yansına kadar çalıştıktan sonra: Senin (vereceğin) gündeliği istemeyiz, deyip savuşmuşlar (tam ücreti hakk etmemişler). O adam başkalarını ücretle tutup, kendilerine: Şu günü tamamlayın da şart ettiğim gündeliği size (eksiksiz) vereyim, demiş. Bu ikinci takım da çalışmağa koyulmuşlar. İkindi namazı vaktine gelince bunlar da (işten vazgeçip): Çalıştığımız senin olsun (gündelik istemeyiz), demişler. Bu sefer yine başkalarını

ücretle tutmuş da, onlar günün kalan mikdârında, gün batıncaya kadar çalışmışlar ve (kendilerinden evvelki) her iki takımın gündeliklerini tastamam olarak hakk etmişler"[64].

19-Akşam Namazının Vakti Babı

Atâ ibn Ebî Rebâh: Hasta oİan kimse akşam namazı ile yatsı namazı arasım birleştirir demiştir [65]

36-.....Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Râfi' ibn Hadîc'in himayesinde olan Ebu'n-Necâşî -ki o, Atâ ibnu Suheyb'dir- tahdîs edip şöyle dedi: Ben Râfi' ibn Hadîc(R)'den işittim, şöyle diyordu: Biz akşam namazını Peygamber ile birlikte kılardık da, her birimiz namazdan çıktıktan sonra attığı okların düştüğü yerleri muhakkak görürdü [66].

37-.....Bize Şu'be, Sa'd'dan; o da Muhammed ibn Amr ibni'l-Hasen ibn Alî'den olmak üzere tahdîs etti. O şöyle demiştir: Haccâc Medine'ye geldiğinde, biz Câbir ibn Abdillah'a (namaz vaktini) sorduk. Câbir de şöyle dedi[67]: Peygamber (S) öğleni (zevalden sonra) gündüzün sıcağında, ikindiyi henüz güneş beyaz ve tertemiz iken, akşamı güneş battığında, yatsıyı da bazen erken, bazen geç kildırırdı. Cemâati toplanmış gördüğünde erkence kıldırır; gecikdiklerini gördüğünde namazı geri bırakırdı. Sabah namâzmı ise onlar yâ-hud Peygamber karanlıkta kılarlardı [68].

38-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'le beraber akşam namazını güneş hicâbla gizlendiği zaman (yânı ufuk çizgisinin arkasına girip görünmez olduğu zaman) kılardık [69].

39-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) birleştirilmiş olarak yedi rek'at ve yine birleştirilmiş olarak sekiz rek'at kıldırdı, demiştir [70].

20- Akşam Namazına Işa Denilmesini Kerih Gören Kimse Babı

40-..... Bana Abdullah el-Muzenî (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bedeviler takımı sizin şu namazınızın, yânî akşam namazınızın isminde size gâlib gelmesinler". Peygamber -yâhud Abdullah ibn Mugaffal el-Muzenî- Bedeviler (akşam namazına) ışâ derler, dedi [71].

21- (Hadislerde) Işa ve Ateme'nin Zikredilmesi [72] **ve Ateme İsmini Işa Ma'nasına Kullanmayı Caiz Gören Kimse Babı**

Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber (S):
"Münafıklara en ağır gelen namaz ışâ ile fecr namazlarıdır" buyurdu [73] Yine Peygamber (Ebû Hureyre'ye hitaben): "Eğer onlar ateme ve fecr namâzlarmdaki fazileti bilir olsalardı, (muhakkak ona emekliyerek dahî gelirlerdi)" buyurdu [74].
Ebû Abdillah el-Buhârî:
İhtiyar edilecek olan, Yüce Allah'ın "Ve min ba'di salâtVl-ışâ" (en-Nûn 58) kavlinden dolayı, ışâ denilmesidir,
dedi.
Ve Ebû Musa'dan: Bizler işâ namazı sırasında nevbetleşe Peygamber'e
giderdik. Peygamber bu namazı karanlık iyice şiddetleninceye kadar geriye bıraktı, dediği zikrolunur [75]
Ve Ibn Abbâs ile Aişe: Peygamber, ışâ namazını oyalanıp geceye bıraktı, dediler [76].
Bâzıları da Aişe'den: Peygamber ateme namazını geceye bıraktı, dediğini söylediler [77].
Ve Câbir: Peygamber, ışâ namazını kıldırdı, dedi [78]. Ebû Berze de:
Peygamber ışâ namazını te'hîr ederdi, dedi79. Enes de: Peygamber el-ışâe'1-âhire namazım geriye bıraktı,
dedi. Keza İbn Umer, Ebû Eyyûb ve İbn Abbâs:
Peygamber (S) mağrib namazını ve ışâ namazını kıldırdı, demişlerdir [79]

41-.....Salim şöyle demiştir: Bana babam Abdullah ibn Umer (R) haber verip şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir gece bize ışâ namazını küdırdı, ki o namaz insanların "ateme" diye isimlendire geldikleri namazdır. Sonra namazı bitirip bize karşı döndü de şöyle buyurdu: "Bu gecenizi gördünüz mü! İşte bu geceden i 'tibaren yüz senenin başında (bu gün) yeryüzünde bulunanlardan hiçbir kimse kalmayacaktır [80]

22-İnsanlar Toplandıkları Yahud Toplanmakta Geciktikleri Zaman Yatsı Namazının Vakti Babı

42-.....Muhammed îbn Amr şöyle demiştir: Biz Câbir ibnAbdillah'a Peygamber'in namazından sorduk. O da şöyle dedi: Peygamber, öğle namazını (zevalden sonra) gündüzün sıcağında; ikindiyi henüz güneş dipdiri iken; akşamı güneş battığında; yatsı namazını da insanlar toplanıp çoğaldıkları zaman erken vaktinde; insanlar az birikip toplanmayı geciktirdikleri zaman ise geç kıldırırdı. Sabah namazını ise karanlıkta kıldırırdı [81].

23- Yatsı Namazının Fazileti Babı

43-.....Urve'ye de Âişe (R) haber verip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gece yatsı namazını geç vakte kadar geri bıraktı. Bu, henüz İslâm yayılmadan evvel idi[82]. Peygamber (o gece hücresinden) çıkmadı. Nihayet Umer: (Buradaki) kadınlar, çocuklar uyuyakaldi-lar, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah dışarı çıktı ve^mescid ahâlîsine hitaben: "Şimdi yeryüzünde bu namazı sizden başka kimse beklemiyor" buyurdu [83].

44-.....Ebû'Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben ve gemiden benimle gelmiş olan arkadaşlarım Bakîu Buthân'da konaklamıştık[84]. Peygamber (S) de Medine'de idi. Her gece yatsı namazı vaktinde Peygamber'in huzuruna bizimkilerden beş on kişilik bir cemâat nevbetle giderlerdi. Ben ve arkadaşlarım bir defasında Peygamber'i kendisine âid bir işle meşgul bulduk [85]. Ondan dolayı namazı, gecenin yarısı oluncaya kadar geciktirdi. Sonra Peygamber çıktı ve cemâate namazı kıldırdı. Namazı bitirince, yanında hâzır olanlara: "Gitmeye acele etmeyiniz. Sevininiz, insanlar içinde sizden başka bu saatte namaz kılan kimsenin bulunmaması-Allah'ın size hâss olan ni'metlerinden-dir -yâhud da: Bu saatte sizden başka kimse namaz kılmadı-" buyurdu. Bu iki sözden hangisini buyurduğunu ,râvî Ebû Mûsâ bilmiyor. Yine Ebû Mûsâ: Bunun üzerine bizler yerimize döndük ve Rasûlul-lah'tan bunu işitmiş olmamız sebebiyle sevinip ferahlandık, dedi [86].

24-Yatsı Namazından Önce Uyumanın Mekruh Görülmesi Babı

45-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebu'l-Minhâl'den; o da Ebû Berze(R)'den olmak üzere tahdîs etti. O şöyle demiştir: Rasûlullah (S) yatsı namazından önce uyumayı ve ondan sonra da oturup konuşmayı kerîh görürdü [87].

25- Uyku Basmasına Yenilen Kimsenin Yatsı Namazından ' Evvel Uyuması Babı

46-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) yatsı namazını bir gece geç vakte kadar bıraktı. Nihayet Umer (Peygamber'in hücresine doğru) yüksek sesle: es-Salâte, (mescidde bulunan) kadınlar ve çocuklar uyudular, diye nida etti. Bunun üzerine Rasûlullah çıktı da "Bu namazı yer ahâlîsinden sizden başka hiç kimse beklemiyor" buyurdu. Râvî: (Yatsı namazı) o zamanlarda Medine'den başka yerde kılınmazdı, dedi [88].
Yine Râvî: 0 zamanlar müslümânlar yatsı namazını, kırmızılığın kaybolmasından gecenin ilk üçte birine kadar olan vakit içinde kılarlardı, dedi [89].

47-.....Bize Abdurrezzâk haber verip şöyle dedi: Bana İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Nâfi' haber verip şöyle dedi: Bana Abdullah ibn Umer şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir gece yatsı namazında meşgul kılındı da bu namazı o kadar te'hîr etti ki, bizler mescidde uyuduk, sonra uyandık, sonra yine uyuduk, sonra yine uyandık. Sonra Peygamber yanımıza çıktı, sonra: "Şimdi yer ahâlîsinden, sizden başka bu namazı bekleyen kimse yoktur" buyurdu.
İbn Umer, uyumakla namaz vaktini kaçırmaktan korkmadığı zaman yatsının takdimi ile te'hîri arasında fark gözetmezdi, hattâ yatsıyı kılmadan evvel yatar uyurdu.
İbn Cureyc şöyle dedi: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a bunu söyledim de, o bana şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'tan işittim, o şöyle diyordu: Rasûlullah ışâ namazım bir gece o kadar geç bıraktı ki (mesciddeki) insanlar uyudular, uyandılar, yine uyudular, yine uyandılar. Bunun üzerine Umer ibnu'I-Hattâb ayağa kalktı da (yüksek sesle): es-Salâte, dedi [90].
Atâ şöyle dedi: İbn Abbâs şöyle dedi: Derken Allah'ın Peygam-ber'i (hücresinden) dışarı çıktı. Başı su damlatır hâlde ve elini başı üzerine koymuş vaziyette çıkışı hâlâ gözümün önündedir. Gelişini müteakıb: "Ümmetime meşakkat yükleyecek olmasaydım, muhakkak onlara bu namazı böyle kılmalarını emrederdim" buyurdu.
İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'dan, Peygamber'in kendi elini başına koyması keyfiyyetini, İbn Abbâs'ın haber verdiği gibi iyice tesbit ve ta'rîf etmesini istedim. Atâ benim için parmakları arasını biraz ayırdıktan sonra parmak uçlarını tepesi üzerine koydu. Sonra bitiştirip o hey'ette başının üzerine yürüttü, gezdirdi. Nihayet baş parmağı yüz cihetinden kulak yumuşağına değinceye kadar (yukarıdan aşağı) dulununa ve sakalının kenarına doğru indirdi [91]. Bunu böylece (tekrar tekrar yaparken) ne eksiltiyor, ne de acele ediyordu. Müteakiben Peygamber: "Benim tarafımdan ümmetim üzerine meşakkat yüklemek olmasaydı, muhakkak onlara, bu namazı böyle kılmalarını emrederim" buyurdu [92].

26-Yatsı Namazının Vakti Gece Yarısına Kadardır Babı

Ebû Berze: Peygamber (S) yatsı namazını geri bırakmayı müstehâb görürdü, dedi [93].

48-..... Bize Zaide, Humeyd, et-Tavîl'den; o da Enes'ten olmak üzere tahdîs etti. Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), ışâ namazını gece yarısına kadar te'hîr etti, sonra namazı kıldırdı, sonra da: "(Bu saatte) insanlar namaz kılıp uyumuşlardır. Siz ise namaz kılmayı beklediğiniz müddetçe (bir nevi') namazda demeksiniz"'buyurdu.
İbnu Ebî Meryem şunu ziyâde etti: Bize Yahya ibn Eyyûb haber verip şöyle dedi: Bana Humeyd tahdîs etti, O, Enes'ten işitmiştir. Enes: Peygamber'in o namazı geciktirdiği gecede, Peygamber'in yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir, demiştir [94].

27- Sabah Namazının Fazileti Babı

49-.....Bize Kays tahdîs etti. Bana Cerîr ibnu Abdillah (R) şöyle dedi:
Bizler bir gece Peygamber'in yanında bulunuyorduk. Peygamber (S) ayın on dördü olan bedr gecesinde aya baktı da şöyle buyurdu: "Dikkat edin, sizler şu ayı birbirinize gösterebilmek için sıkışıp üstüste yığılmanıza hacet kalmaksızın hepiniz zahmetsizce görüyor olduğunuz gibi -yâhud: Görülmesinde bir seçilememezliğe ve şübheye düşmeksizin görüyor olduğunuz gibi- Rabb'inizi de muhakkak göreceksiniz. Artık güneşin doğmasından ve batmasından evvelki namazların hiçbirinden alıkonmamanıza muktedir olursanız, onu yapınız"- Sonra şu âyeti söyledi: "Rabbini, güneşin doğuşundan evvel ve batışından önce hamd ile tesbîh et" (ei-Kaaf: 39}[95],

50-.....Bize Hemmâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hamza, Ebû Musa'nın oğlu Bekr'den; o da babasından olmak üzere tahdîs etti. O (yânî Ebû Mûsâ -R-) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S): "İki serinlik namazını (yânî sabah ve ikindi namazlarını) her kim kılarsa cennete girdi" buyurdu [96].
Ve İbnu Recâ şöyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahya, Ebû Ham-za'dan tahdîs etti ki, ona da bunu Abdullah ibn Kays'ın oğlu Ebû Bekr haber vermiştir [97].

51- Bize İshâk ibn Mansûr, Habbân'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bize Hemmâm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Cemre, Abdullah ibn Kays'ın oğlu Ebû Bekr'den; o da babasından; o da Peygambcr'den olmak üzere bu hadîsin benzerini tahdîs etti " [98]

28- Sabah Namazının Vakti Babı

52-.....Bize Hemmâm Katâde'den; o da Enes(R)'ten olmak üzere tahdîs etti. Ona da Zeyd ibn Sabit (R), Peygamber ile beraber sahur yemeği yediklerini, sonra namaza durduklarını tahdîs etmiştir. (Enes dedi ki:) Ben, Sahur yemeği ile namaz arasında ne kadar zaman geçmişti? diye sordum. Zeyd: Elli yâhud altmış (âyet okuyacak) kadar, dedi [99].

53-..... Ravh dedi ki: Bize Saîd {ibnu Arûbe), Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere tahdîs etti. Allah'ın Peygamberi (S) ile Zeyd ibn Sabit (R) beraber olarak sahur yemeği yemişler. Sahûr yemeğini bitirdikleri zaman Allah'ın Peygamberi namaza kalkınca hep beraber namazı kılmışlar [100]. Ebû Katâde dedi ki: Ben Enes'e: Sahur yemeklerinden ayrılmaları ile sabah namazına girmeleri arasında ne kadar zaman olmuş? diye sordum. Kişinin elli âyet okuyacağı zaman kadar, dedi.

54-.....Ebû Hazım, Sehl ibn Sa'd(R)'den işitmiştir. O şöyle diyordu: Ailem içinde sahur yemeğini yerdim de sonra sabah namazını Rasûlullah ile beraber kılmayı yetiştirebilmem için bana sür'atli davranış olurdu (yânî, evimden çıkmakta acele ederdim).

55-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Zubeyr'in oğlu Urve haber verdi. Ona da Âişe haber verip şöyle demiştir: Mü'mine kadınlar Rasûlullah ile beraber sabah namazında örtülerine örtünerek hâzır bulunurlar, sonra namazı yerine getirdikleri zaman evlerine dönerlerdi de daha henüz ortalık alaca karanlık olduğundan dolayı onları kimse tanımazdı [101].

29- (Güneş Doğmadan Evvel) Sabah Namazından Bir Rek'at Yetiştiren Kimse Babı

56-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim güneş doğmadan evvel sabah namazından birrek'-at yetiştirirse, o sabah namazını yetiştirmiş olur. Her kim de güneş batmadan önce ikindi namazından bir rek'atyetiştirirse, o ikindi namazını yetiştirmiş olur" [102].

30- (Güneş Batmadan Evvel) İkindi Namazından Bir Rek'at Yetiştiren Kimse Babı [103]

57-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Namazdan bir rek'at yetiştirebilen, o namazı yetiştirmiş olur" buyurdu [104].

31- Sabah Namazından Sonra Güneş Yükselinceye Kadar Namaz(ın Hükmü Nedir?) Babı

58-..... Bize Hişâm (ed-Destevâî), Katâde'den; o da Ebu'l-Âliye'den; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere tahdîs etti. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Kendilerinden râzî olunmuş bir çok adamlar -ki bence onların en râzî olunanı Umer ibn Hattâb'dır- Peygamber (S)'in, sabah namazından sonra güneş işrâk edinceye (yânı o vakte gelinceye) kadar, ikindi'namazından sonra da gün batıncaya kadar namaz kılmaktan nehyetmiş olduğunu benim yanımda şahadet etmişlerdir [105].
Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya (el-Kattân), Şu'be'den; o da Katâde'den olmak üzere tahdîs etti. (Katâde dedi ki:) Ben Ebu'l-Âliye'den işittim; o da İbn Abbâs'tan; o: İnsanlar bu hadîsi bana tahdîs ettiler, demiştir [106].

59-.....Bize Yahya ibn Saîd, Hişâm'dan tahdîs etti. Hişâm: Bana babam haber verdi, dedi. Babası Urve: Bana İbn Umer haber verdi, dedi. İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S): "Kılacağınız namaz için güneşin doğma zamanını ve batma zamanını taharri (yânî arayıp intihâb) etmeyiniz" buyurdu [107].

Ve Urve ibnu'z'-Zubeyr şöyle dedi: Bana îbn Umer tahdîs edip şöyle dedi: Rasülullah (S) şöyle buyurdu: "Güneşin hâcibi tulü edip göründüğü vakit tâ güneş yükselinceye kadar, güneşin hâcibi battığı vakitte tâ gâib oluncaya kadar namazı te'hîr ediniz" buyurdu [108].
Abdetu'bnu Süleyman, bu hadîsi rivayet etmesinde Yahya ibn Saîd el-Kattân'a mutâbaat etti [109].

60-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) iki türlü alış verişten, iki türlü giyinişten, bir de şu iki namazdan n'ehiy buyurdu: Sabah namazından sonra gün doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da gün batıncaya kadar namaz kılmaktan nehiy buyurdu. Keza istimali sanıma ile bürünmekten, bir de tek sevb İçinde avret yerini göğe doğru açacak biçimde ihtıbâ etmekten nehiy buyurdu. Keza munâbeze suretiyle alış verişten ve bir de mulâbese suretiyle alışverişten nehiy buyurdu [110]

32- Bab: Musallı, Kılacağı Namaz İçin Güneşin Doğuşu Öncesi Vakti Seçmez

61-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer'den olmak üzere tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Rasûlullah (S): "Herhangi biriniz kılacağı namazı için güneşin doğuşu ve batışı sıralarını seçip de tam o vakitlerde namaz kılmasın" buyurdu.

62-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Atâ ibnu Yezîd el-Cunde'î haber verdi. O Ebû Saîd el-Hudrî (R)'den şöyle derken işit-mistir: Ben Rasûlullah (S)'tan işittim: "Sabah namazından sonra güneş yükselinceye kadar hiçbir namaz olmaz; ikindi namazından sonra da güneş kayboluncaya kadar hiçbir namaz olmaz" buyuruyordu.

63-.....Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Humrân ibn Ebân'dan işittim, o Muâviye'den tahdîs ediyordu. Muâviye ikindiden sonraki iki rek'atı kasd ederek şöyle demiştir: Sizler öyle bir namaz kılıyorsunuz ki, yemîn olsun biz Ra-sûlullan ile o kadar beraber bulunduk da, onun bu namazı kıldığını hiç görmedik. Ve yine yemîn olsun ki, bilâkis O bu namazı kılmaktan nehiy buyurmuştur [111].

64-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şu iki namazdan nehiy buyurdu: Sabah namazından sonra gün doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da gün batıncaya kadar namaz kılmaktan nehiy buyurdu.

33- İkindiden Sonra ve Bir de Sabah Namazından Sonra Müstesna: Namaz Kılmayı Kerih Görmeyenler Babı

Bu kerîh olmamayı Umer, İbn Umer, Ebû Saîd ve Ebû Hureyre rivayet etmişlerdir [112].

65-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben arkadaşlarımı nasıl kılar gördüm ise, ben de öyle kılarım. Ne gece, ne de gündüz hiçbir kimseyi istediği gibi namaz kılmaktan nehy etmem. Yalnız güneşin doğuşu ile batışını taharri etmeyiniz [113].

34- İkindi Namazından Sonra Kılınagelen Faiteler ve Benzeri Namazlar (Cenaze ve Ratibeler Gibi) Babı

— Kurayb, Ümmü Seleme'den olmak üzere şöyle dedi: Peygamber (S) ikindiden sonra iki rek'at namaz kıldı
da: "Abdu'l-Kays'tan bir takım insanlar beni öğle , namazının ardındaki iki rek'attan alıkoymuşlardı" dedi [114].

66-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ı vefat ettiren Allah'a yemîn olsun ki, Rasûlullah o iki rek'atı Allah'a kavuşuncaya kadar terk etmedi. Namaz kılmağa kudreti kesilmedikçe de Yüce Allah'a kavuşmadı. Namazlarının birçoğunu oturarak kılardı. Âişe ikindiden sonraki iki rek'atı kasdederek, Peygamber bu iki rek'atı kılardı. Lâkin ümmete ağır gelir korkusuyla bunları mescidde kılmazdı. Ümmetten hafifletmeyi gerektirecek şeyleri (yapmayı pek) severdi.

67-.....Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam haber verip şöyle dedi: Âişe: Ey kız kardeşimin oğlu, Peygamber (S), ikindi namazından sonraki iki rek'atı benim hücremde hiç terketme-di, dedi [115]

68-.....Âişe (R) şöyle demiştir: İki namaz vardır ki, Rasûlullah (S) onları sırren de, alenîyeten de (yânı evinde de, dışarıda da) terketmezdi. Onlar sabah namazından evvel iki, ikindi namazından sonra da iki rek'at idi " [116].

69-.....Âişe (R): Peygamber(S)'in hiçbir gün ikindi namazından sonra bana gelip de iki rek'at kılmadığı olmazdı, demiştir [117].

35- Bulutlu Günde Namazı Evvel Vaktinde Eda Eylemek Babı

70- ..... Ebu'I-Melîh tahdîs edip şöyle demiştir: Biz, bulutlu bir günde Bureyde ile beraber bulunduk. O şöyle dedi: Namazı evvel vaktinde eda eyleyin. Çünkü Peygamber (S): "Her kim ikindi namazını (kasden) îerkederse ameli bâtıl olur" buyurdu [118].

36- Namaz Vaktinin Çıkıp Gitmesinden Sonra Ezan Okumak Babı

71-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber ile birlikte yolculuk ediyorduk. Topluluktan biri:
— Yâ Rasûlallah, bizlere bir gece sonu konaklaması yaptırsan! dedi.
Rasûlullah:
— "Uyuyakalıp namazı geçireceğinizden korkarım" buyurdu Bilâl:
— Ben sizleri uyandırırım, dedi.
Yattılar. Bilâl de arkasını, bindiği devesine dayadı. Derken gözleri kapanıp, o da uyuyakaldı. Nihayet Peygamber uyandığı zaman güneşin kursu doğmuş hâldeydi. Peygamber:
— "Yâ Bilâl, dediğin nerede kaldı?" buyurdu. Bilâl:
— Bu güne gelinceye kadar bana bunun gibi ağır bir uyku atılmamıştır, dedi.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz Allah istediği zamanda ruhlarınızı kabz etti ve yine istediği zamanda onları size geri verdi. Yâ Bilâl, kalk da insanlara namazı ilân et (yânî ezan oku)" buyurdu. Akabinde Rasûlullah abdest aldı. Güneş yükselip bembeyaz olduğu vakitte de kalktı, namaz kıldırdı [119].

37- Vakit Geçip Gittikten Sonra İnsanlara Cemaatla Namaz Kıldıran Kimse Babı

72-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Handak harbi günü Umer ibnu'l-Hattâb, güneş battıktan sonra geldi de Kureyş kâfirlerine sövmeye başladı. Yâ Rasûlallah, ikindi namazını az daha güneş batmadan kılamayacaktım, dedi. Peygamber de: "Vallahi ben de kılamadım" buyurdu. Bunun üzerine kalktık, Buthân vadisine gittik. Orada Rasûlullah namaz için abdest aldı, biz de namaz için abdest aldık. Müteakiben güneş batmış olduğu hâlde ikindiyi, sonra arkasından da akşamı kıldırdı [120].

38- Kim Bir Namazı Unutursa Onu Hatırladığı Zaman Hemen Kılsın. O, Bu Namazdan Başkasını Kaza Etmez Babı

İbrahim en-Nahaî:
Bir tek namazı (meselâ) yirmi sene unutan kimse, bu namazdan başkasını kaza etmez, demiştir.

73- Bize Ebû Nuaym ile Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs edip şöyle dediler: Bize Hemmâm (ibn Yahya), Katâde'den;odaEnes'ten;o da Pey-gamber'den olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir namazı unutursa, onu hatırladığında kılsın. O namazın bundan başka keffâreti yoktur ~ Ve beni hatırlamak için namaz kıl' (Tâhâ: 14).
Mûsâ ibn İsmâîl dedi ki: Hemmâm şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o hadîsi rivayet etmesi zamanından sonra "Ekimi's-salâte liz-zikrâ = Hatırlamak için namaz kıl' diyordu [121].
Ve Habbân şöyle dedi: Bize Hemmâm tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs etti. Bize Enes, Peygamber'den bunun benzerini tahdîs etti [122].

39- Geçmiş Namazların Sıra İle Kaza Edilmeleri Babı

74-..... Câbir (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb Handak harbi günü Kureyş'in kâfirlerine sövmeye başladı ve: Yâ Rasü-lallah, ikindi namazını az kalsın güneş batmadan kılamayacaktım, dedi. Câbir dedi ki: Bunun akabinde Buthân vâdîsine indik. Rasû-lullah güneş battıktan sonra ikindiyi kıldırdı, sonra da akşam namazını kıldırdı [123].

40- Yatsı Namazından Sonra Uyumayıp Lakırdı Etmenin Mekruh Görülmesi Babı

75-.....Bize Ebu'I-Minhâl tahdîs edip şöyle dedi: Ben, babam Selâme ile Ebû Berze el-Es!emî(R)'nin yanma gittim. Baban ona: Rasûlullah'm farz yazılmış olan namazları nasıl kıldırır olduğunu bize tahdîs et, dedi. O da şöyle dedi: Rasûlullahöğleyi -ki siz onu "ûlâ" ismiyle çağırmaktasınız- güneş semânın ortasından batıya doğru kaydığı zaman kildırırdı. İkindiyi kıldırırdı. Namazdan sonra birimiz mes-cidden Medine'nin en uzak yerine gider, ailesine dönerdi de güneş henüz dipdiri bulunurdu. (Râvî Ebû'l-Minhâl şöyle dedi:) Ben Ebû Berze'nin akşam namazı hakkında söylediğini unuttum. Ebû Berze ded ki: Rasûlullah yatsı namazını geceye bırakmayı müstehâb görürdü. Ve yine Ebû Berze: Rasûlullah yatsı namazından evvel uyumayı ve yatsıdan sonra da oturup konuşmayı kerih görürdü [124], dedi. Sabah namazından da birimiz yanında oturanı tanıyacak kadar aydınlık olduğu zaman ayrılırdı. Bu namazda altmıştan yüz âyete kadar okurdu.

41- Yatsı Namazından Sonra İlim ve Diğer Hayırlı İşler Hususnda Uyanık Kalıp Sohbet Etmek Babı

76-.....BizeKurratu'bnu Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Bir gün Hasen'Basrî'yi ders verecek diye bekledik. Bize gelmesi gecikti. Nihayet (mescidden ve dersten) kalkıp gideceği vakit yaklaşınca geldi de: Şu komşularımız bizi çağırdılar, dedi. Sonra Enes'ten şunu rivayet etti: Enes (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber'i hemen hemen gece yansı oluncaya kadar bekledik. Sonunda geldi ve bize namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe îrâd edip şöyle buyurdu: "Dikkat edin, şimdi insanlar namaz kılmış ve sonra uyumuşlardır. Siz ise namaz kılmayı beklediğiniz sürece namaz içindesiniz".
Hasen Basrî: Her kavm hayrı gözetleyip bekledikleri müddetçe hayır içindedirler, dedi. Kurre: Hasen'in bu son sözü, Enes'in

Pey-gamber'den rivayet ettiği kelâm cümlesindendir, dedi [125].

77-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Umer'in oğlu Salim ile Ebû Hasme'nin oğlu Ebû Bekr tahdîs ettiler ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir:
Hayâtının sonunda bir gece Peygamber (S) yatsı namazını kıldırdı. Selâm verdikten sonra ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: "İşte bu gecenizi gördünüz mü! Bundan sonra geçecek yüz senenin başında, bu gün yeryüzünde o/anlardan hiçbir kimse kalmayacaktır". İnsanlar Rasûlullah'ıı bu kelâmında (yânî onu anlamakta) yanılıp korktular da yüz sene hakkındaki şu ma'lûm dedikodulara (yânî yüz sene sonra kıyamet kopacaktır zann ve korkularına) daldılar. Hâlbuki Peygamber (S): "Bu gün yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmaya-çaktır" buyurmakla bu müddetin bu asırda yaşayanları mahvedeceğini haber vermek istemiştir [126].

42- Konuklar ve Aile Ferdleriyle Beraber Gecenin Bir Kısmında Uyanık Kalıp Sohbet Etmek Babı

78-.....Bize Ebû Usmân, Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Ashâbu's-Suffa bir takım fakır insanlardı. Bir defa Peygamber (S): "Evinde iki kişilik yiyeceği olan, onlardan bir

üçüncüsünü, dört kişilik yiyeceği olan bir beşincisini yâhud altıncısını alıp birlikte götürsün" buyurdu [127].Ebû Bekrbunlardan üçünü eve getirdi. Peygamber de on kişiyi evine götürdü. Bizim ev halkı ben, babam, anam, bir de bizim ev ile Ebû Bekr'in evinde müşterek hizmet eden hizmetçiden ibaretti. (Râvî Ebû Usmân:) Abdurrahmân, bir de benim zevcem dedi mi, demedi mi bilemiyorum, dedi. Yine Abdurrahmân şöyle dedi:ıEbû Bekr, Peygamber'in evinde akşam yemeğini yedi, sonra yatsı namazı kılınıncaya kadar orada kaldı [128]. Sonra evine dönüp (mü-sâfirlerin ağırlanmasını ailesine emrederek) Peygamber akşam yemeğini yiyinceye kadar kaldı. Müteakiben geceden Allah'ın dilediği kadar geçtikten sonra evine geldi. Karısı ona: Seni konukların yanında bulunmaktan alıkoyan nedir? dedi. O da: Onlara hâlâ yemek vermedin mi? dedi. O da: Sen gelmedikçe yemek yemiyeceklerini söylediler, yemek çıkardık; kabul etmediler, dedi. Abdurrahmân dedi ki: Ben gidip saklandım. Ebû Bekr bana: Hey câhil! diye bağırdı, sövüp saydı. Akabinde oradakilere: İçinize sinmez olsun, yiyiniz, dedi ve: Vallahi ben bu yemekten ebeden yemiyeceğim, diye de ilâve etti. Abdurrahmân dedi ki: Allah'a yemîn olsun biz yerken hiçbir lokmaya el uzatmadık ki, altından yemek daha ziyâde çoğalmış olmasın. Nihayet doydular, yemek de yenmezden evvelki mikdârından daha çok olarak duruyordu. Ebû Bekr yemeğe baktı, bir de gördü ki, olduğu gibi duruyor, yâhud da daha çoğalmış. Karısına hitaben: Ey Firâs oğul-ları'nın kız kardeşi! Bu nedir? dedi. O da: Gözümün nuruna yemîn ederim ki, yemek şimdi evvelkinden üç kat daha çoktur, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr o yemekten yedi de, etmiş olduğu yemîninİ kas-dederek: O olan söz şeytandandır, dedi. Sonra o yemekten bir lokma yedi, sonra o yemeği Peygamber'e götürdü. Yemek onun yanında sabaha kadar durdu. Bizimle bir kavm arasında bir ahd vardı. Müddet son bulmuştu. (Bunun için Medine'ye gelmişlerdi). İçlerinden oniki kişi ayırdık. Her biri ile beraber kaç kişi olduğunu Allah bilir; işte onların hepsi o yemekten yediler.(Râvî Ebû Usmân rivayetini bitirdikten sonra:) Yâhud bu lâfızlara benzer lâfızlarla söyledi, dedi [129].

---

[1] Bu vakitler Kur'ân'da:
a. "Güneşin ortadan kayması ânından gecenin kararmasına kadar güzelce namaz kıl, sabah namazını da..." (el-İsrâ: 78);
b. "Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde dosdoğru namaz *//... "(Hûd: IÎ4);
c. "Onlar ne derlerse sabret. Güneşin doğmasından evvelde, batmasından evvel de Rabb Um hamd ile tesbîh et. Gecenin bir kısım saatlerinde ve gündüzün etrafında dahî tesbîh et ki, İlâhî rızâya eresin" (Tâhâ: 130);
d., "Akşama girerken, sabaha ererken Allah'ı tenzih edin. Göklerde ve yerde hamd O'nundur. Gündüzün nihâyetinde, öğle vaktine vardığınız yakitte de Allah'ı, tesbîh edin" (Rûm: 30)
gibi âyetlerle öğle, ikindi, akşam, yatsı, sabah; beş vakit olmak üzere, ta'yını kılınmış ve husûsî smırlarıyle sınırlanıp, ta'rîfi de Peygamber tarafından beyân ve tafsîl olunmuştur. Ve o vakitten beri teâmülen de müslümânlar arasında dînî zaruretlerden olarak zaptedilmiştir (Hakk Dîni, II, 1448-1449).
[2] Cibril'in namaz vakitlerini öğretmek için inmesi, Mi'râc gecesinin hemen aka-bindeki günde vâki' olmuştu. Kitâbu's-Salât'ın I. bâbındaki Enes hadîsinde geçtiği üzere, beş namaz ümmete mi'râc esnasında farz olunmuş, müteakiben Cibril, bu beş farzdan herbirinin başlama ve bitme zamanlarını göstermeye gelmiştir
[3] Bu rivayette yalnız Cibril'in beş, Râsûlullah'm da beş kerre namaz kıldığı zikredildi. Buna göre yalnız namaz sayısı söylenmiş, namaz vakitleri söylenmemiştir. Ancak Ebû'Mes'ûd'un maksadı, Mugîre ibn Şu'be'ye beş vaktin başlama ve son bulmaları hakkındaki bilgisine i'timâd ederek sayıyı zikretmekle vakitleri de hatırlatmaktır.
Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve et-Tirmîzî Sünner'lerinde Câbir ibn Abdillah, İbn Abbâs ve Ebû Hureyre'den rivayet -edilen uzunca hadîste namaz vakitlerinin evvelleri Üe sonlan gösterilmiştir. Bunda Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cibril iki defa (yânı iki gün) Ka'be'n'm yanında bana imâm oldu. İlk defasında zeval vaktinde güneşin verdiği gölge bir nalın tasması kadar uzadığında bana öğle; herşeyin gölgesi birer misli uzadığında ikindi,oruçlu oruç bozduğu vakitte akşam, kırmızılık gâib olduğunda yatsı, oruçluya yemek içmek haram olduğu vakitte sabah namazlarını kıldırdı. Ertesi gün öğle namazını herşeyin gölgesi bir misli ikindi namazını iki misli olduğu; akşam namazım oruçlu iftar ettiği zamanda, yatsı namazını gecenin üçte birine doğru, sabah namazını da ortalık iyice aydınlandığı vakit kıldırdı. Sonra bana döndü ve: 'Yâ Muhammed, bu Sen'-den evvelki peygamberlerin vaktidir. Namaz vakti, bu ikişer vakitler arasındadır' dedi."
Beş namazın farz kılınmasının ardından Cibril'in ilk kıldırdığı namaz, zuhur namazı olduğundan, bu namaza "Saiâtu Ûlâ — Ülâ Namazı "denilmiştir.
[4] Metindeki " oj*ı " lâfzındakİ " T-" ötre de, üstün de rivayet edilmiştir. Birinciye göre "Bununla emr olundum", ikinciye göre "Bununla emr olundun"demek olur. Hitâb olduğuna göre, söyleyicisi Cibril'dir ve: "Dün gece sana mücmelen emr olunan namazın mufassalen tefsiri işte budur" demek olur. Mü-tekellim sîgâsıyle olduğuna göre, söyleyicisi Peygamber olmak ihtimâli olduğu gibi, Cibril de olabilir. Birinci takdire göre ma'nâ açıktır. İkincisine göre ise Cibril: "İşte böylece sana öğretmek ile emr olundum" demek olur.
[5] Buhârî bu hadîsi, Beda'1-Halk ve Mağâzî Kitâbları'nda da tahrîc etmiştir.
[6] Bu âyet, mefhûmunun iktizâ etmesi sebebiyle namazı terk edenin tekfirine kaa-il olanların kendisiyle istidlal ettikleri âyetlerdendir. Onlara: Bununla murâd, namazı terk etmenin müşriklerin fiillerinden olduğu, müşriklere benzemeye çalışmaktan da nehy geldiğidir; yoksa murâd, namazı terk etmekte onlara muvafakat edenin müşrik olduğu değildir, diye cevâb verildi.
Bu âyet namazın fazlı hakkında Kur'ân'da gelenlerin en büyüklerindendir. Âyetin Abdu'1-Kays hey'eti hadîsiyle münâsebet ciheti şudur: Âyette şirki ne.hy etmenin, namaz ikaamesine bitişikliği, hadîste ise tevhîd isbâtının;namaz ikaa-mesine bitişikliğidir (İbn Hacer).
[7] Buhârî, bu hadîsi on yerde tahrîc etmiştir. îmân Kitâbı'nda da bu hadîs hakkında açıklamalar geçmiştir
[8] Bey'atla murâd, İslâm üzere bey'atlaşmaktır. Peygamber (S)'in, tevhîdden sonra ük şart kıldığı şey, namaz kılmak idi. Çünkü namaz bedenî ibâdetlerin başıdır. Bundan sonra zekât vermeyi şart kılardı. Zirâ zekât, mâlî ibâdetlerin başıdır. Bundan sonra her kavme en muhtâc oldukları şeyleri Öğretirdi. Cerîr'le nasihat etmek üzere bey'at etti. Çünkü Cerîr, kavminin seyyidi bulunuyordu. Bundan dolayı Peygamber Cerîr'e, onlara nasihatle cmr ettiğini öğretmesini irşâd etmişiir. Abdu'1-Kays hey'eti ile beşte biri edâ etmek üzere bey'atlaşmıştı.-Çünkü onlar kendilerine yakın olan Mudarr kâfirleriyle harb hâlinde bulunuyorlardı (İbn Hacer).
[9] Bu Cerîr hadîsi, Kİtâbu'l-îmân'ın sonunda da geçmişti
[10] Ona karşı'1 yâhud "buna karşı" suretinde vâki' olan şekk, ya Huzeyfe'ye yâhud aradaki râvîye âiddir. "Ona karşı", Peygamber'e karşı demektir; "buna karşı" da makaaleye, yânî söz söylemeye karşı

cür'ctin çoktur demektir.
[11] Çünkü sağlam kapı bir daha kilitlenebilir; kırık kapı ise yerinde duramaz ve ki-litlenemez. Kapının kırılması, Usmân'ın şehâdetidir.
[12] Buhârî bu hadisi, Zekât, Alâmâtu'n-Nübüvve, Fiten ve Savm Kitâblan'nda da tahrîc etmiştir
[13] Bu kadının Ensâr'a mensûb olduğu bilinirse de, ismi kasden mechûl kalmıştır. Bu adam da, en sahîh kavle göre, Ebu'UYeser Kâ'b ibn Amr ibn Abbâd el-Ensârî es-Selcmî'dir. Akabe ile Bedr'de hâzır bulunan sahâbîlerdendir. Kısa boylu, koca karınlı bir zât olduğu hâlde, pek boylu boslu olan Abbâs ibn Abdilmıuttalib'i Bedir'de esîr eden odur. Bedir sahâbîlerinin en sona kalanı olup, 55. hicret yılında Medîne'de vefat etmiştir. Bunun ismi hakkında beş rivayet daha varsa da, biz bunları zikr etmiyoruz. Bu zât, hasbe'l-beşeriyye işlediği kabahattan son derece pîşmânlık göstermiş, insanların gözlerinden hâlî olan bir yerde ma'siyet işlediği hâlde, havsalaya sığmaz bir cesaret ve fazilet göstererek, çâresini bulsunlar diye evvelâ sahâbîlerden bâzılarına, en sonunda Peygamber'e müracaatla, kendisine zina cezası uygulanmasını istemiştir. Tirmizî'nin rivayetinde Ebu'l-Yeser şöyle diyor: Hurma satın almak için bana bir kadın geldi. Evde daha iyisi var, dedim. İçeriye beraber girdik. Üzerine saldırıp öptüm. Bunun üzerine Ebû Bekr'e gelip mes'eleyi anlattım. Tevbe et de, kendini rezîl etme, dedi. Umer'e gidip anlattım. O da: Tevbe et de, kendini rüsvây etme; kimseye haber verme, dedi. Sabr edemedim. Rasûlullah'ın yanına gittim; işi arzedince: "Allah yolunda gazveye gitmiş bir müslümânın karısına böyle mi bakarsın?" buyurdu. Ebu'l-Yeser bunun üzerine, kendisini cehennem ehlinden olmuş zanmyle: Bu saate gelinceye kadar keski îmân etmemiş olaydım, diye temennide bulundu. Yine Ebu'l-Yeser: Rasûlullah uzun müddet başını eğdi, nihayet "Ekimu's-Salât.. "(Hûd: 114) âyeti vahy olundu, dedikten sonra kıssasına metinde olduğu gibi devam ediyor.
Muâz'dan geien bir rivayette de Ebu'I-Yeser'İn: Yâ Rasûlallah, Allah'ın emrettiği haddi bana uygula, demesi ve bu sözü tekrar etmesi üzerine, mübarek yüzünü çevirdiği ve namaz kıldıktan sonra âyetin nazil olduğu zikr ediliyor.
Bu hadîslerin mecmuundan yalnız haram olan mahalde cinsî münâsebetin zina haddi (cezası) tatbîkini gerektirdiği istidlal olunur.
[14] Gündüzün iki tarafındaki namazlar sabah, öğle, ikindi; gecenin yakın sâatle-rindeki namazlar da akşam ve yatsı namazlarıdır (Medârik).
[15] Bundan, beş namazın küçük günâh işleyenlere tevbe yerine geçeceği ma'nâsi çıkar. Bâzıları beş namazın küçük büyük bütün günâhlara keffâret olduğuna ka-ail olmuşlarsa da, ehli sünnetin cumhuru evvelki görüştedir. Çünkü bu hadîs ile, bundan evvelki hadîsteki mutlaklığı, Müslim'in rivayet ettiği: "Büyük günâhlardan çekinildikçe, beş namaz, aralarında geçen günâhlara keffârettir" hadîsi takyîd etmektedir..
Buhârî, bu hadîsi Tefsîr Kitâbı'nda da tahrîc etmiştir.
[16] Bâzı nüshalarda "Fî vaktihâ..", bâzısında da "Alâ vaktihâ" şeklinde gelmiştir
[17] Metinde bu ibarede takdîm, te'hîr vardır. Biz, bunu yerli yerine koyarak terce-me ettik.
[18] Namaz, îmândan sonra, şübhesiz amellerin en fazîletlisidir. Çünkü dînin direğidir. Ana-babaya iyilik ve dînin insana yüklediği en büyük vâciblerdendir. On-lara, kâfir de olsalar kendilerine ihsan ile muamele edip, itaatsizlikten çekinmek farzdır. Onlara can sıkıntısı ile, "Öf!" demek bile Kur'ân'm nassıyle nehyolun-muştur (el-tsrâ:23; el-Ahkâf:l7). Emirlerine ma'siyet olmadıkça itaat vâcibdir. Allah yolunda cihâd da "Kelimetullah'ı en yüksek kılma" kasdıyle can ve malı ortaya koyarak uğraşıp, mukaatele etmektir.
Buhârî bu hadîsi Edeb, Tevhîd, Cihâd Kitâblan'nda da tahrîc etmiştir
[19] Bu başlık, Müslim'in rivayet ettiği hadîsin bir cümlesidir.
[20] Bu hadîs dahi zahiren küçük ve büyük günâhları şâmil ise de, cumhur bunları küçük günâhlar ile kayıdiamaktadır.
[21] Namazın zayi' kılınması, vakti çıkıncaya kadar geri bırakılmasıdır. Bİr de namazı zayi' kılmak, müstehâb olan vaktinden geri bırakmaktır, denildi. Birinci görüş daha zahir olandır. Çünkü zayi1 kilmak, ancak onda meydana gelir (Aynî).
Namazın zayi' kılınmasından murâd, vaktinden çıkarılmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurdu: "Sonra arkalarından öyle kötü bir nesil geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasına uğrayacaklardır" (Meryem: 59; Kastallânî).
[22] Enes ibn Mâlik, Irak vâlîsi Haccâc'dan Velîd ibn Abdilmelik İbn Mervân'a şikâyetçi olarak Dımaşk'a gelmişti. Rasûlullah zamanında gereği gibi ve zamanında yapılan ibâdetlerden hiçbirini Şâm ve Basra Emirlerinde müşahede ettiklerinde bulamadığını, namaz ibâdetinin bile vaktinden çıkarılmak suretiyle zayi' edilmiş olduğunu söylüyordu.
Haccâc ile emîri Velîd ve diğerlerinin namazları kendi vakitlerinden geri bıraktıkları hususu, sahih ve sabit olmuştur. Bu İse, namazın zayi' kılınması ta'-bîrini, namazları müstehâb olan vakitlerinden geri bırakmalarıylc tefsîr edenlerin görüşünü reddetmektedir.
[23] Yânî bu hadîsin başında bulunan seneddeki Amr ibn Zurâre'nin, Abdülvâhid'-den; o da Usmân Ebî Ravvâd'dan... diye sevk edişi gibi.
[24] Münâcât, birisine fısıltı ile hitâb etmek ve söz söylemektir. Kul, namaz içinde Rabb'ına fısıltı hâlinde hitâb ile niyaz eder.
Bu bâb ile bundan önceki bâbların münâsebeti şudur: Bu bâbda namazın eda vakitlerinin Allah'a münâcât vakitleri olduğu, kula Allah'la münâcâtın ise hassaten ancak bu vakitler içinde hâsıl olacağı beyân edilmiş. Geçen bâblar ise namazı vaktinde kılanın medhine, geri bırakanın zemmine delâlet etmiştir. Bu-hârî bu babın hadîsini, musallînin bu yüksek menzilden mahrum olmaması için, münâcât hasletini gereği gibi tahsîl etmek hususuna musailiyi rağbetlendir-mek maksadıyle getirmiştir (Aynî).
[25] Buradaki rivayetlerin hepsi de mevsûldür. Bunlar değişik râvî ve lâfızlarla, îmânın artıp eksilmesi, mescidden eliyle tükürüğü kazımak, namazda sağına tükürmesin... bâblannda da tahrîc edilmişlerdir
[26] Sucûdda i'tidâl, Kitâbu's-Salât'ın 27. babında da ta'rîf edildiği gibi, iki avucu-nu yere dayayıp dirsekleri yerden ve iki yanından ayırmak ve karnını uyluğundan uzak tutmak hey'etinde vâki' olur ki, buna "Tecnîh" denir. Bu hey'et daha mütevâzıânedir ve tenbelhares da değildir. Alın da yere daha sağlam dayanmış bulunur. Dirsekleri yere yapıştırıp kolları yaymak, köpek oturuşuna benzer çirkin bir hey'et olduğu gibi, namazda gevşeklik ve ehemmiyet vermemezliği iş'âr eder bir hâldir.
[27] İbrâd, burada öğle namazını vaktinin evvelinde kılmayıp da ortalığın biraz serinlediği zamana kadar geri bırakmaktır, İbrâd hakkındaki bu emir, vücûb için değil, müstehâblık içindir. Gölge olmayan saatte, sıcakta cemâate gitmekte meşakkat olacağından, ümmet hakkında bir hafifletme olmak üzere buna ruhsat verilmiştir. Vaktin evvelinde kılmanın faziletine bakarak, bu ibrâdı namaz vaktinin tazeliği ma'nâsma hamledenler de vardır... Bâzı Emevî melikleri ile emirlerinin öğle ile cumuayi ikindiden sonralara kadar geri bırakmayı âdet etmeleri, hep bu ruhsatın sû'i istimalinden ileri gelmiştir.
[28] Arabistan'da toprak yâhud kum tepeleri, ekseriya yayvan olduğundan, öğlenin başlangıcından epey zaman geçmedikçe gölgeleri belli olmaz.
[29] Yeryüzünde sıcaklığın şiddeti cehennemin kaynamasından olması, kinaye ve mecaz kabilinden olduğu gibi, ateşin şikâyeti ve nefes alması da mecazîdir. Bununla beraber bunların hakikat olmasına da hiçbir aklî mâni' yoktur. Aklî bir mâni' denebilmek için bunların hakikatlerine muttali' olmamız lâzım gelir ki, böyle bir iddia kimsenin hatırından geçmez. İnsandan başka varlıkların nutk ve idrâki var mıdır, yok mudur? Bunu da kendi tecrübe hasselerimizle kestirip asmamıza imkân yoktur. Eğer varsa -nutk ve idrâkin mi'yâr ve mikyası bizce yalnız kendi nutk ve İdrâkimiz olmadığı için- bu konuda vereceğimiz hüküm herhalde hakikatten uzak olmuş olur. Elektrik nev'inden bir birikme yerinde mev-cûd hareket ettirici kuvvetin varlık ve mikdânni kaba veya hassas terazinin yâhud civâ sütununun hareketsiz kaldığına bakıp da inkâr etmek ne kadar ma'nâsız ise, insandan başka mevcûdların nâtık ve müdrik olmadıklarına, insanların kendi hiss ve idrâklerini ölçü tutarak hükmetmeleri de o kadar ma'nâsız oiur. Bunu ancak Hâhk'ları bilir, bir de o Hâlık'ın böyle bir mi'yâr ve mikyas ile bazen mücehhez kıldığı mahlûklar. Kâinatın yaratıcısı ise Hiçbirşey yoktur ki, O'nu tesbîh ve tahmîd edip durmasın. Şu kadar ki, siz onların'teşbihlerini anlamıyorsunuz" (cl-İsrâ: 44) buyuruyor. Tesbîh, şübhesiz ki nutk'dur. Her şeyin nutku da kendine göre olur. Çakıl taşlarının Peygamber'in elinde teşbihlerini, kendisi duyduğu gibi, yanında bulunan sahâbîler de o ana mahsûs olarak kulaklanyle duydular. Demek ki, o anda Allah onlara o teşbihleri duyacak bir idrâk yaratmış. Gayrı nâtık mevcûdlar dediğimiz mahlûkların, kendilerine göre, bizim anlamadığımız birer teşbihleri olduğu gibi, şikâyetleri de olabilir. Cehennemin kendi hâlinden şikâyeti, kıyamet gününde "oS'^-ı J* = boldun m«?" (cl-Kaaf: 30) suâline karşı, " ±,y 'y. Ji = Daha yok mu?" diye cevâb vermesi; üzerinden geçecek mü'mine: Ey mü 'min, çabuk geç ki, senin nurun benim alevimi söndürüp duruyor" demesi de böyledir.
Bunların hepsini de, hâl lisânı sözlerinden diyerek, mecaza hamletmek mumlan olduğu gibi, hakikatlerine de hamletmeğe hiçbir aklî mâni' yoktur (Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., 11,392).
[30] Buharı, bunların hepsinin Hafs ibn Giyâs'a mutâbaatianyle, bunların kendi rivayetlerinde ei-A'meş'den "Öğle namazını serinliğe bırakınız" Iâfzındaki mu-tabaatlarını kasdetti.
Buharı bu babın hadîslerini çok güzel bir tertîble sıralamıştır: Evvelâ mutlak hadîsi getirmiş, ikinci olarak içinde serinletmenin sonu.olacak vaktin -ki le-pelerin gölgelerinin zuhurudur- nihâyetinejrşâdda bulunan hadîsi, üçüncü olarak kendisinde bu mutlakm mukayyede mahmul olmasındaki illetin beyânı bulunan hadîsi, dördüncü olarak da takyîdle tekellüm edilmiş hadîsi getirmiştir. Muvaffak kılıcı, ancak Allah'tır (İbn Hacer).
[31] Buhârî şu başlıkla, namazı serinliğe bırakmanın hazara mahsûs olmadığını, lâkin seferde bunun yerinin yolcunun konakladığı zamandaki yer olacağını irâde etmişîir. Yolcu yürümekte yâhıud bir yürüyüş üzerinde bulunduğu zaman ise bunda cem'u't-takdîm yâhud cem'u't-te'hîr vardır. Nitekim bu, kendi babında gelecektir (İbn Hacer).
Buradaki sefer, ittifâkîdir. Namazı serinliğe bırakmanın illeti, Peygamber tarafından beyân buyurulduğu üzere, sıcaktan hâsıl olacak ezâ ve meşakkat olduğundan, bu hususta hazarın seferden farkı yoktur. Ve serinliğe bırakmaktaki müstehâblık sefere kasr edilmiş de değildir.
[32] İbn Abbâs'ın bu kelime hakkında verdiği bu ma'nâyı, İbn Ebî Hatim kendi tefsirinde mevsûlen rivayet etmiştir.Âyetin tamâmı şöyledir: "Onlar Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye dikkatle bakmadılar mı ki, onların gölgeleri bile zelil zelîl Allah'a secde ediciler olarak durmadan sağa sola döner" (en-Nahi: 48).
[33] Bu, Buhârî'nin "Akşam namazının vakti bâbı"nda Câbir'den mevsûlen rivayet ettiği hadîsin bir tarafıdır.
[34] Öğle namazının ilk vakti, zeval ânı olduğu buradan da anlaşılmış oluyor
[35] Münafıklardan bâzı kimselerin Rasûlullah'ı gûyâ cevâbdan âciz bırakacak bir takını suâller tertîb ettiklerini işitmesi bu haklı öfkeye sebeb olmuş, öfkeli olarak "sorunuz" diye tekrar etmiştir. Sahâbîlerin ağlamalarına, o hutbede kıyamet gününün büyük korkunç İşlerini duymaları kadar, Peygamber'in öfkesi yüzünden üzerlerine İlâhî azâbın'.inmesinden korkmaları da sebeb olmuştur. Nitekim eski ümmetlerin peygamberlere karsi muhalefetlerinden dolayı nice nice azâblara uğradıkları-, Kur'ân-ı Kerîm'den bildikleri hususlardandı
[36] Bu Abdullah ibn Huzâfe, Peygamber'in, mektubunu Bahreyn Meliki Munzir ibn Sâvâ vâsıtasıyle Husrev Pervîz'eyollamaya me'mûr ettiği sahâbîdir. Usmân zamanında Mısır'da vefat etmiştir.
[37] , zeval vakti demektir ki, güneşin gündüzün ortasına geçip batı cihetine meyi etmesinin başlangıcıdır. Bu, vaktin evvelini gösterdiği için, bundan Önceki serinliğe bırakma hadîslerine münâfî' olma?..
[38] Güneş'in dipdiri olması, henüz sıcağı geçmemiş, rengi değişmemiş; bembeyaz olması demektir ki, bundan, ikindinin ilk vakitte kılınmasının müstehâb olduğu istidlal olunur.
[39] Yatsı namazının müstehâb vakti gecenin ilk üçte birinden yarısına kadardır. Gecenin sonuna kadar caiz olduğuna da kat'î deliller vardır.
[40] Bu, öğle namazını zevali müteâkib, sıcağın şiddetli zamanında, vaktinin evvelinde kıldıklarına delâlet etmektedir (Aynî).
[41] Burada leffun ve neşrim müşevveş vardır. Zîrâ yedi rek'at akşam ile yatsının, sekiz rek'at da öğle ile ikindinin rek'atleri toplamıdır. Ebû Davud'un es-Sünen'inde yine İbn Abbâs'tan ve diğer tarikten rivayet olunan bu hadîste = Korku olmadığı ve sefer de bulunmadığı hâlde.." ziyâdesi olduğu gibi, İmâm Mâlik'in bunu işittiğinde: = Bunun yağmurlu bir günde olduğunu düşünürüm" dediği nakledilmektedir. Bu hadîs, Müslim ile Nesâî'de de imâm Mâlik'in sözü hâriç, böyle rivayet edilmiştir.
Müzdeiife'de akşam namazı ile yatsı namazını, yatsı vaktinde kılmak hakkında bütün ümmetin İttifakı vardır. Peygamber, Veda Haccı günü öğle ve ikindiyi Arafat'ta, akşam ile yatsıyı da Müzdeiife'de -

ki bu münâsebetle orası Cem' diye isimlendirilir- kıldırmıştır. Başka zaman ve mekânda namazları cem' etmeyi Hanefîler İle İmâm Evzâî tecviz etmezler. Bununla beraber korku, sefer, ve yağmur Özürlerinden dolayı öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı bâzı şartlar dâhilinde cem' etmeye kaail olanlar da çoktur.... Bunların delilleri, metindeki hadîs ile o ma'nâda olan birçok hadîslerdir.

Hanefîler ise Buhârî ile Müslim'de Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivayet edilen "Rasûlullah'ın Cem'den başka yerde vaktinin hâricinde hiçbir namaz kıldığını görmedim. Cem'de, yânî Müzdeiife'de akşam ile yatsıyı beraber kıldırdı ve ertesi gün sabah namazını vaktinden evvel kıldırdı" hadîsine dayanırlar ve bu hadîs, hazarda, seferde herhangi iki namazı cem' etmenin cevazına müş'ir olan bütün hadîsler ile ameli ibtâl etmiştir, derler. Cem' ile ilgili sahîh hadîsleri de, cem' olunan namazların -evvelkisi son vaktine te'hîr, diğeri de, evvel vaktinde kılınmak suretiyle ta'cîl edilmesinden dolayı- bîr araya getirilmiş gibi göründüklerini ve hakikatte her namaz vaktinde kılınmış olduğunu ileri sürerler.

İbn Şirîn,Rabîatu'r-Re'y, Eşheb, İbnu'l-Munzir, Kaffâl Kebîr ve hadîsçi- . lerdcn bir cemâat ise -âdet etmemek şartıyle- hazarda namazların cem'iniri ec- . vâzına gitmişlerdir. Bunların müstenedi, metindeki hadîsin Müslim'deki rivayetinde: "İbn Abbâs'a Rasûlullah bunu niçin yaptı?;diye sordular. Ümmete zahmet oimasın için, cevâbını verdi" ta'Iîlidir.

[42] Bu ta'lîk, Ebû Zerr, Asîlî ve Kerîme nüshalarında burada bâb başlığı akabinde gelmiştir. Doğru olan ise Buhârî'nin bu hususta carî olan âdeti gibi, mevsûl is-nâddan sonraya bırakılmasıdır (İbn Hacer).

Öğle ile ikindi namazının başlangıç vakitlerini ta'yîn ederken, her beldede ve her günde başka olan "Fey' u zevâl"i de hesaba dâhil edip, fey' u zevali müteakiben öğle vakti, fey'u zevale bir şeyin bir veya iki misli kadar gölge eklendikten sonra ikindi vakti girer.

[43] Buhârî bununla şuna işaret ediyor; Burada isimleri söylenen bu dört zât, bu is-nâdla zikredilen hadîsi rivayet etmişlerdir. Bunların yanında hadîs: "Güneş yükselmeden önce" lâfzıyledir ki, bunların rivayetlerinde zuhur yânî yükselme, güneşe âiddir. Sufyân ibn Uyeyne rivayetinde ise zuhur yânî yükselme, fey'e, yânî gölgeye âiddir (Aynî).

[44] Beş namazın farzıyetini müteâkib Cibrîl'in Peygamber'e ilk kıldırdığı namaz, zuhur namazı olduğundan,.bu namaza "Salâtu Olâ" yânî Öğle namazı denilmiştir.

[45] Yatsıdan evvel uyumak tenzîhî kerahet ile mekruhtur. Zîrâ uykuya dalmakla yatsı namazını kaçırmak korkusu vardır. Uyandıracak kimse varsa be's yoktur.

Yatsıdan sonra oturup konuşmak da mekruhtur. Çünkü bu da insanı, tâ-atten, gece ibâdetinden alıkoyduğu gibi, sabah namazının geçirilmesine de se-beb olabilir. Bununla beraber İlim müzâkeresi, misafir ağırlamak, ehl ve ıyâl ile görüşmek gibi hayırlı işlerden dolayı uykuyu bir müddet geri bırakmakta hiçbir kerahet yoktur.

[46] Amr ibn Avf oğullan Medînc'yc iki mil mesafede Kûba'da otururlardı. Renc-ber oldukları için, ikindi namazını evvel vaktinden geri bırakırlarmış demek oluyor.

[47] Ebû Umânıe Es'ad ibn Sehl, küçük sahâbîierdendir, 100'üncü hicret yılında vefat etmiştir

[48] Hadîsciler, sahâbîlerin "şöyle yapardık, böyle ederdik" diye rivayetleri bahso-lunan fiillerinin, Peygamber zamânında emir veya hiç değilse takrir buyurulan fiiller olduğunu kabul eder ve bu gibi mevkuf hadîsleri merfû' sayarlar.

[49] Avâlî, Medîne civarında Necd cihetine doğru meskûn olan yerlerin'ismidir. En yakın ma'mûresi İki, en uzak yerleri altı ile sekiz mil mesafede idi. Bunun için bu hadîsin râvîieri kâh böyle dört mi! takdir ettikleri gibi, kâh iki, kâh altı, kâh üç mil dedikleri de vardır. Mesafe bildirmekten maksad, ikindi namazını Rasû-lullah'ın ilk vaktinde kıldırdığını anlatmaktır.

[50] Kubâ, Medîne'nin güneyinde iki mil kadar uzaklıkta, zirâatı bol, meskûn bir. yerdir. Meşhur Kubâ Mescidi oradadır.

[51] Ehl ve evlâdı katlolunmuş, serveti telef olmuş kimsenin musîbeti ne kadar büyükse, bir ikindi namazım geçiren kimsenin musîbeti de o kadar büyüktür. Bu namazın geçirilmesi, ya güneşin batmasına, ya muhtar vakitten sonraya, yâhud güneşin sararması zamanına kadar bilerek geri bırakılmasıdır. Beş namaz İçinden ikindinin tahsis edilmesi hakkında türlü türlü tevcihler varsa da, en doğru söz Aliah istediği namaza, istediği fazileti tahsis etmiş demektir.

[52] Buhârî bununla, Allah Taâlâ'mn: "Len yetirakum a'mâlekum.." (Muhammed: 35) kavlindeki "yetirukum"" lâfzına işaret etti. Çünkü orada bu fiil iki mef'ûlü nasb etmiştir. Biri hİtâb kâfi, ikincisi de 'tatmâ!ekum"dür. Binâenaleyh bu fiil iki mef'ûlc teaddî edicidir. Bu ise hadîsteki iki "lâm"m mansûb okunmasını te'yîd eder. Buhârî "vetertu"r-racu!e" kavli ile de aynı fiilin bir mef'ûle teaddî ettiğine işaret etmiştir. Bu da hadîsteki "lânT'i ötre okuyan Mustemlî rivayetini te'yîd eder.

İşaret edilen âyetin meali şudur: "Onun için gevşek davranmayın. Siz daha gâlib iken, (zillet göstererek) sulha da'vet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. Amellerinizi asla eksiltmez"(Muhammed:'5$).

[53] Bureyde ibnu'l-Husayb el-Eslemî, hayli rivayetleri olan büyük bir sahâbîdir. 62 hicret yılında Merv'de gazada İken vefat etmiştir. Horasan diyarında en son vefat eden sahâbîdir. Peygamber, Ebû Bekr'le birlikte hicret yolunda iken 70 sü-vârî ile karşılarına çıkıp, kısa bir kelâmdan sonra müslümân oluşları çok ibretlidir. Medîne'ye girişte bayrak açılmasını teklîf edip, sarıktan bir bayrak yaparak, en önde bayrak tutarak yürümüştür.

Bulutlu günde ta'cîİn hikmeti, güneşin görülmemesinden dolayı namazı muhtar vakitten sonraya bırakmak yâhud farkında olmaksızın güneşin batmasına kavuşmak korkusudur.

Âsîleri tekfir eden Haricîler, bu hadîsi kendilerine sened edinerek: Her kim îmân edilecek şey'e küfr eder tasdik etmezse ameli heba o/«r"(el-Mâide:5) âyetini tefsîr eden hadîslerden .sayarlar. Hâlbuki iş onların dedikleri gibi olursa, âyetin mefhûmu ile hadîsin mantuku müteânz çıkar. Çünkü âyetin mefhûmu "îmân edilecek şey'e kâfir olmayanın ameli bâtıl olmaz" iken, hadîsin mantuku: "İkindi namazının farzlığma îmân ettiği hâlde îerkeden kimsenin ameli bâtıl olur" sûretindedir. O hâlde bu hadîsi şöyle te'vîl etmek gerekir: Bu namazı terkedenin amelinin sevabı -sonradan kaza etse bile- heder olur, yâhud azalır, yâhud diğer sâtih amellerinin sevâbları kendisine ancak tevbe etmesiyle verilir. Yâhud da meleklerin güzel şahadetinden mahrum kalır, gibi zecr ve teşdîdi hâiz ma'nâlarla tcv'îl gibi (İbn Haccr ve Aynî).

[54] Kavis içindeki terceme, metindeki "tudâmûne" lâfzının "tudâmmûne" suretindeki rivayetine âİddir.

[55] Bu görüleni görülene benzetme değil, görmeyi görmeye benzetmedir. Bütün hadîs kitâblarındaki birçok rivayetlerin lâfızları hep bunu te'yîd edicidir. Kıyamet gününde mü'min kullara Rabb'Ierinin cemâlini hicâbsız olarak görme ve müşahede etme müyesser olacağına Mu'tezile ile Hâricîler'den başka bütün İslâm fırkaları ittifak ederler. Bununla ilgili hadîsleri en az yirmi kadar sahâbî rivayet etmiş olduğundan, bunlar ma'nen mütevâtır oldukları gibi "Yüzler o gün terü tazedir. Rabb'lerini göreceklerdir1 \c\~Kıyâme:22), "Hayır, şübhesiz ki onlar o gün Fabb'lerinden kat'iyyen mahrumdurlar"(ct-Tatfîf: 15) âyetleri ile diğer âyetler, bu görüşü te'yîd edicidir.

[56] Yânî bu iki vakitteki namazı kılmaktan alıkoyacak, sabah uykusu, gündüzdeki meşgaleler gibi maniaları bertaraf etmek elinizden gelirse yapınız, demektir. Müslim rivayetinde tasrîh edildiği üzere, güneşin doğmasından evvelki namaz sabah namazı, batmasından evvelki namaz da ikindi namazıdır. Farz namazların hepsi de fazîletçe müsavidirler. Ancak her birinin kendine hâss bir meziyetle diğerlerinden ayrılmasına da bir mâni' yoktur. Bu iki vakite hâss olan fazîlet ve meziyet, müteâkıb hadîsteki gece melekleri ile gündüz meleklerinin birleşme zamanlan ve amellerin Allah'a arzı gibi hususiyetler olup, bu iki vakitte Allah'a çıkan amellerin mükâfatı da, âhırette Allah'ı müşahede olması pek yakışır.

[57] İbn Huzeyme'nİn Sahîlfinde merfûen rivayet edilen hadîs, en tafsîllidir: Terce-mesi şudur: ' 'Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah ile İkindi namazlarında sizde birleşirler. Sabah namazında birleştikten sonra gece melekleri semâya yükselir, gündüz melekleri kalırlar, ikindi namazında da birleşirler. Bu defa da gündüz melekleri yükselir, gece melekleri kalırlar. Yükselen meleklere Rabb 'leh..... diye sorar"

[58] Her iki takım meleklerin namaz vaktinde gelip gitmeleri, müslürnânlarla birlikte namazda hâzır olmaları, mü'minler hakkında ilâhî bir lütuf ve keremdir. Çünkü melekleri, insanların en iyi hâllerine muttali' kılıp haklarında güzel övgü ve şahadette bulundurmuş oluyor.

[59] Mü'minlerin birbirlerine güzel şahadette bulunmaları, lehine şahadet olunan hakkında Allah katında rahmet vesilesi olduğu için, meleklerin mü'minler hakkındaki şahadetleri de elbette ilâhî rahmete sebebdir.

İbâdet ve tâatimize muttali' olan bu melekler, kavillerin en sahihine göre, hayr ve şerr işlerimizi yazmakla vazifeli olup, hayât devam ettiği müddetçe yanımızda duran, öldükten sonra kabrimizin başından ayrılmayan, Hafaza Me-lekleri'nden başka meleklerdir.

[60] Buhârî'nin bu babı bağlamaktan garazı, musallî, güneş batmadan evvel bir rek'at, güneş battıktan sonra da ikinci rek'at kılınacak şekilde ikindi namazını kılsa, bu namazı caiz olup kaza etmeye ihtiyâç olmadığına işaret etmektir (Şâh Veli-yullah).

[61] Güneşin batmasından evvel ikindi namazının bir rek'atı kılındıktan sonra gün batarsa, namaz bâtıl olmayıp, tamamlanması lâzım geldiğine fakîhlerin ittifakı vardır. Sabah namazı hakkında da cumhurun kavli budur. Yalnız Hanefîler, sabah namazı tamamlanmadan güneş doğarsa namaz bâtıl olur, derler. Vakil namazını özürsüz olarak böyle dar zamana kadar geri bırakmak günâhtır.

[62] İkindi namazına âid hadîsler arasında Buhârî'nin, Peygamber'in bu meselini zikr etmesine sebeb, hadîsin metnindeki "İkindi namazından güneşin batmasına kadar olan müddet gibidir" ibâresidir. İkindi vakti, herşeyin gölgesi iki misli olduğu zaman girer diyenler, bu ibarenin zimmndaki işaret ile de ihticâc ederler. Çünkü sözün siyakı, ikindi müddetinin azlığına delâlet eder..İkindinin başlangıcı, gölgenin bir misli olduğu zamandan i'tibâr edilse, gündüzün yarısından İkindiye kadar çalışanların çalışma müddeti, kendilerinden sonrakilere ya musâvî, ya daha az olmuş olur ki, bu takdirce temsildeki kuvvet azalmış olur.

[63] Bu hadîsden şu anlaşılıyor: Yahûdîler'in bütün gün, Hristiyanlar'ın da gündüzün kalan yansında çalışmak üzere ecri ikişer kîrât imiş. Hangisi işi sonuna kadar tamamlasa, tamâm ücreti hakk kazanmakla ikişer kîrât alacakmış. Lâkin işi yanda bırakıp taahhüd ettikleri işe vefa etmedikleri için, herbirine isabet eden kadar ücret alıp, birer kırata nâiiolmuşlar. Sonra Müslümanlar gelip de her iki taifenin ücretlerinin toplamım alınca hasede uğradılar. İş bu tarzda olmamış olsa, bu sözlerin ma'nâsı sahîh olmaz... (Hattâbî).

[64] Bu, Allah'ın emrettiğini terk eden Yahudiler ve Hristiyanlar îîe, Hakk'ın hidâyetini ve Rasûlullah'ın getirdiğini kabul eden Mtislümânlar hakkında darb edilmiş bir meseldir... (Aynî).

[65] Bu ta'lîki, Abdurrazzâk kendi Musannafmda mevsûlen rivayet etti. Ahmed ibn Hanbel ileiîshâk ve Şâfiîler'den bâziları da buna kaail olmuşlardır. Bunlara göre akşam ile yatsının vakti birdir. Kaa'dî Iyâd şöyle dedi: Vakitleri müşterek olan namazları cem' etmek bazen sünnet, bazen ruhsat olur. Arafat ile Müzdelife'de iki namaz arasını cem' etmek sünnettir. Sefer, hastalık ve yağmur özürleriyle iki namazı birleştirmek ise ruhsattır... (Aynî).

[66] Bu söz yalnız temsil ve beyân için zikr edilmiyor. Akşam namazından sonra karanlık büsbütün basıncaya kadar ok yarışı bi'1-fiil vâki' olduğu, hadîslerin ifâdelerinden anlaşılıyor.

[67] Haccâc'ın vâiî olarak Medîne'yegelmesi.îbn Zübeyr'in öldürülmesinden sonra, 64. hicret yılındadır. Haccâc, Emevîler'in valilerinin âdeti veçhile namazları vakitlerinden geri bırakırdı. Hz. Alî'nin torununun oğlu Muhammed'in Câbir'e suâli, işte buna dâirdir. Câbir de metindeki cevâbı vermiştir.

[68] Bu şekk, Muhammed ibn Amr'dandır. Câbir: "Onlar kılıyorlardı" mı demiş, yoksa "Peygamber onu kılıyordu" mu demiş? Burası hatırında kalmamış demektir.

Bu hadîs, beş namazın vakitlerini bildirdiği gibi, namazı vaktinin evvelinde kılmanın faziletini de haber veriyor.

[69] Yânî güneş perdenin arkasına girip görünmez olduğu zaman demektir. Akşam namazı sözü karinesine i'timâd ederek, faili zikretmeksizin zamîrlendirmiştir.

[70] Bu hadîs, öğle namazını ikindiye kadar geri bırakma babında (12. bâbda) geçmişti. Peygamber, akşamla yatsıyı birleştirilmiş olarak yedi rek'at; öğle ile ikindiyi de birleştirilmiş olarak sekiz rek'at kıldırmış oluyor. Bu lâfız, takdim ve te'hîre muhtemiidir. Lâkin bâb başlığına uygun düşmesi için, bunun te'hîre ham-led-Hmesi daha evlâdır.

[71] Son cümlenin kaaili Peygamber olduğuna göre -ki sözün şevki bunu gerektiriyor-hadîsin metnine dâhildir. Kaali Abdullah ibn Mugaffel el-Muzenî olduğuna göre ise, bir Müdrec kelâm olmuş olur.

Bu hadîsi Müslim, İbn Umer tarîkinden şöyle rivayet etmiştir: «^¦şlı v^Ulj Şjiyu' (hÎıj ;Ci*Ji <JJi L_*\k" J lıîû .f£ş&> /J Jp ı>Sı f^Li; Sl= Bedeviler takımı şu namazınızın isminde size 'galebe etmesinler. Çünkü o(nun İsmi) Allah'ın Kitdbı'nda ısadır. Bedeviler develerini atemeyânîyatsı karanlığında sağarlar da onun için ışâ'ya bu ismi verirler".

Mağrib'e 'ışâ", isa'ya "ateme" ve "ışâi âhire", ve her ikisine birden îağ-|lîb tarikiyle "ışâeyn" demek Arablar arasında pek yaygındır. Nitekim Peygamber ve sahâbîler tarafından da bu lâfızlar çok kullanılagelmîştir. Binâenaleyh konumuz olan hadîslerdeki nehiy, tahrîm için değildir. Yalnız Allah'ın Kitâbı'-na uymak için yatsı vaktine "ışâ", yatsı namazına da "ışâ" dedikten sonra, akşam namazı vaktine "mağrib" demeye ümmeti alıştırmak istenilmiştir. Hadîsin müeddâsı: "Bedevîler'in dediği gibi siz de mağribe ışâ diye diye her iki vakit nazarınızda seçilemez hâle gelecek, siz de akşam namazını isim benzerli-- ğine aldanarak, ışâ vaktine kadar geri bırakmakta be's görmeyeceksiniz" de-
mek olur

[72] Bu bâbdakİ hadîsin siyakı ile bundan önceki bâb hadîsinin siyakı birdir. Böyle olunca iki bâb başlığının mugâyereti (gayrı oluşluk) vechi nedir? dersen, ben derim ki: Peygamber'den "ışâ" isminin mağrib ma'nâsında kullanılması sabit olmadı, fakat "ateme" isminin "ışâ" ma'nâsına kullanılması sabit olmuştur. İşte Buhârî bu haysiyetle, iki bâb başlığı arasında mugâyeret yapmıştır (Aynî).

[73] Buhârî bu ta'lîîkı "Cemâatle ışâ namazının fazîleti bâbı"nda mevsûlen tahrîc etti.

[74] Bunu, "Ezan konusunda kur'a çekme bâbı"nda mufassalen tahrîc etti.

[75] Bunu, "İsa'nın fazîleti bâbı"nda mufassalen tahrîc etti.

[76] Buhârî, İbn Abbâs'ın bu sözünü "isa'dan Önce uyumak bâbı"nda; Âişe'nin sözünü ise "Işâ'nım fazîleti bâbı"nda tahrîc etti.

[77] Buhârî Âişe'nin bu sözünü, kadınların geceleyin mescidlere çıkmaları babında tahrîc etti. Bu üç ta'lîk, içlerinde "ateme" ve "a'teme" zikredilmiş olanlardır. Bundan sonra Buhârî, ışâ'nım zikredildiğine şahadet eden ta'lîkleri zikretmeye başladı.

' Buhârî bunu, "Akşam namazının vakti babı" ile "Yatsı namazının vakti babı" 3a mufassal olarak rivayet etti.

[78] Buhârî bunu, "Akşam namazının vakti babı" ile "Yatsı namazının vakti babı" 3a mufassal olarak rivayet etti.

[79] Buhârî bu üç ravînin hadîslerini sırasıyle Hacc, Veda Haccı, ve Öğle namazının ikindiye kadar geri bırakılması bâblarında mevsûlen rivayet etmiştir.

[80] Buhârî bu hadîsi, Kitâbu'1-İlm, cs-Semer bi'l-İlm babında da zikretmiştir. Aleme: Mağrib kırmızılığı... battıktan sonra gecenin ilk üçte birine denir. Bir kavle göre,'ışâi âhire namazının vaktine denir ki, yatsı vakti ta'bîr olunur (Kaamûs Ter,).

[81] Bu hadîs ve ilgili haşiyeler "Akşam namazının vakti" babında (20 bâbda) geçmişti.

[82] Bunu, 26. bâbda gelecek olan İbn Umer hadîsi açıklamaktadır

[83] Umer'in "Kadınlar ve çocuklar uyuyakaldılar" sözü, bunların cemâate devam ettiklerine ve bu devamın müstehâb olduğuna delâlet eder.

[84] Eş'ârîler'in müsâfir kaldıkları Bakîu Buthân, Medine etrafındaki üç vadiden birinin ismidir.

[85] Taberânî'nin el- Mu 'cem 'inde, Peygamber'in bu sırada ordu techîzi ile meşgul' bulunduğu sahîh bir senedle tasrih edilmiştir.

[86] Bu hadîs ile bundan evvelki hadîs, yatsı namazını gecenin ilk üçte birine kadar yâhud gecenin yarısına kadar geri bırakmaktaki fazîleti beyân etmek için sevk edilmiştir. Buna dâir başka rivayetler de vardır.

[87] Yatsı namazından evvel uyumak ienzîhiyye kerahet ile mekruhtur. Bu hadîs, ve kerâhatin sebebleri 13. bâbda geçmişti. Hadîs, burada biraz daha tafsîlli bir lâfızla gelmiştir.

[88] İslâm'ın yayılma başlangıcı olan o târihlerde böyle olması, tabiîdir. Çünkü diğer dînlerde yatsı namazı olmadığı gibi, müslümânlık da Medine hâricine yayılmamıştı. Vakıa Mekke'de bâzı müslümânlar vardı. Fakat onlar gizlice kaldıkları İçin, cemâatle namaz yalnız Medine'ye mahsûs idi.

[89] Hadîs metnindeki "eş-Şafak", Ebû Yûsuf, Muhammcd ve Şafiî'ye göre, yatsıdan evvel batı cihetindeki kızıllığın; Ebû Hanîfe'ye göre ise, o kızıllıktan sonraki beyazlığın adıdır.

[90] Bu rivayet ile diğer rivayetlerden Umer'İn mescidden Peygamber'in hücresine doğru yüksek sesle "es-Salâte" diye bağırdığı anlaşılıyor.

[91] Sudğ :Göz ile kulağın arasına denir ki "dulun" ta'bîr olunur. Ve dulun üzerine sarkan saça denir ki, zülüf ve pörçük ta'bîr olunur (Kaamûs Ter.).

[92] Bu siyaka göre İbn Cureyc, doğrudan doğruya Peygamber'in fiilini değii, Atâ'-nın hikâye ettiği suret ile olan fiilini ta'rîf etmiş oluyor. Bununla beraber hadîsin başında "İbn Abbâs şöyle dedi" diye tasrîh etmiştir.

Bu rivayete göre, yatsı namazının fazilet vakti, gecenin ilk üçte biri olduğu anlaşılıyor. Bu vakti beyân için sahâbîlerin kullandığı lâfızlar muhteliftir. Fa-kîhlerin bu konudaki ihtilâfları da bu lâfızların ihtilâfından neş'et etmektedir

[93] Bu, "İkindi namazının vakti bâbı"nda geçen Ebû Berze hadîsinin bir tarafıdır.

[94] Buhârî bu ta'lîki Kitâbu'l-Libâs'ta mevsûlen tahrîc etmiştir. Buhârî'nin burada bu la'lîkle muradı, Humeydî'nin hadîsi Enes'ten İşitmiş olduğunu beyândır.

[95] Bu hadîs, "İkindi namazının fazileti" ismiyle geçen 18. bâbda da geçmişti. Buradaki lâfızda terdîd olarak Tudâhûne" ta'bîri gelmiştir. Bu da bir nesneye şebîh ve müşâkil olmak yânî bir şeye çok benzeyip seçilemez olmak ma'y nâsına gelen "iuCi1in= el-Mudâhât" masdanndandır.

Hadîsin bâb başlığına uygunluk noktası "Güneşin doğmasından Önceki... namazdan alıkonmamanıza muktedir olursanız..." sözüdür

[96] Berdön, iki serinlik zamanı demektir; sabah ve ikindi namâzlarıyle tefsîr edilmiştir.

Bu hadîs Müslim'de Umâre ibn Rueybe(R)'den: "£$* ji J^^ 3Ü1 $| 'J ı+jjje- Jjj jj-^-i - Güneşin doğması İle batmasından evvel namaz kılan kimse, cehenneme asla girmiyecektir" lâfzıyle gelmiştir.

[97] Buhârî bu' ta'lîki, üstadı Abdullah ibn Recâ'dan getirdi ki, maksadı senedde zikri geçen Ebû Bekr'in, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nîn oğlu olduğunu bildirmektir. Zîrâ insanlar onda ihtilâf etmişlerdir.

[98] Buhârî bununla da yine Ebû Cemre'nin üstadının, Ebû Bekr İbnu Abdillah ibn Kays -ki o Abdullah ibn Kays, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'dir- olduğunu göstermiştir. Bunu Ebû Bekr'in, Umâre ibn Rueybe'nİn oğlu olduğunu ileri sürenlere redd için getirdi.

Umâre hadîsini de Müslim ve diğerleri rivayet etmiştir. Bundan da bunların ayrı ayrı iki hadîs olduğu, biri Ebû Musa, diğeri de Umâre ibn Rueybe'den geldiği zahir olmuştur (Aynî ve Kastallânî)

[99] Bundan sabah namazının erken kılındığı ve sahuru, fecrin tulûuna yakın zamana kadar geri bırakmanın müstehâb olduğu istidlal olunur. Elli, altmış âyet okuyacak mikdâr zaman, bir saatin üçte birinin beşte biri, yânî dört dakîka kadar takdîr edilmiştir ki, bir abdest alacak zamandır. Bâzıları el-Hâkkaa Sûresi'ni misâl olarak îrâd etmişlerdir.

[100] Buradaki metinde " ÜİU = Müteakiben namaz kıldık" tarzındadır. Bu da mes-cidde Zeyd ve diğer sahâbîler de beraber olarak namazı kıldıklarını ifâde ediyor.

[101] Buhârî küçük bir farkla bu hadîsi Kitâbu's-Salât'ın "Kadın kaç elbise İçinde namaz kılar" ünvâmyle geçen 13. babında da tahrîc etmişti.

Sabah namazını kılmak için tağlîs yânî ortalık iyice aydınlanmadan evvelki vakti seçmek mi, yoksa isfâr, yânî aydınlığa kadar gecikmek mi efdaldir? Mâlik, Şafîî, Ahmed ibn Hanbel, îshâk ibn Râhûye hep tağlîsi tercîh ederler ve buna delâletine kaail oldukları bu hadîsle ve daha açık olan diğerleriyle ihticâc ederler. Hanefîler ise isfâr'ı daha faziletli görürler. Delilleri bu hadîsin kuvvetinde olmadığı hâlde, müteaddid tarîklerle rivayet edilen: " faÂ 2Ü j^iii \jj£Â ,Jr% = Sabah namazı is/ân tercîh ediniz, çünkü ecri daha büyüktür" gibi hadîslerdir.

[102] Bu hadîs küçük farkla 19. bâbda da geçmişti.

[103] Bu bâb ismi ile geçen bâb ismi arasındaki fark şudur: Birincisinde geçen hadîs, çok defa kaçırılmalar! vâki' olabilmeleri sebebiyle iki namaza hâsstır. İkinci bâb isminin tefsîri olan hadîs ise daha umûmîdir.. (Kastallânî).

[104] Bu iki babın hadîsleri ile o ma!nâda olan birçok haberlere binâen gurûbdan evvel İkindi namazından bir rek'at kılındıktan sonra güneş batarsa namaz bâtıl olmayıp, tamamlanması lâzım geldiğine fakîhlerin ittifakı vardır. Sabah namazı hakkında da cumhurun kavli budur. Yalnız Hanefî fakîhleri sabah namazı tamamlanmadan gün doğarsa namaz bâtıl olur, derler. Namazın bâtıl olmasının onlarca illeti, nehiy vaktinin girmesidir...

[105] Namaza göre kerahet vakti sayılan zamanlar hakkında hadîsler çoktur. Kerahet vakitlerinin hududunu beyân eden hadîsler ise farklı lâfızlar İle geldiklerinden, o rivayetlere bina edilen hükümler hakkında da fakîhler ihtilâf etmişlerdir. Meselâ bu metindeki " J^ijüi jjlıj j*. = Güneş işrâk edinceye kadar" lâfzı, bâzı yerde " ^JJıi\ ^ ^ = Güneş tulü' edinceye kadar" şeklinde gelmektedir. Tulû'un başlangıcından işrâka kadar olan vaktin, namaz için nehyedilmîş vakit olduğuna delâlet eden hadîsler de çoktur...

Tâ güneşin yükselmesine kadar olan zamanı kerahet vakti sayanlar " C^." lâfzını " Jfîj" ma'nâsına husûsî bir tulü' ile tefsir ederler ve her iki lâfız ile gelen rivayetlerde fark gözetmezler.

[106] Bu, zikredilen hadîs hakkında diğer bir tarîktir. Buhârî bu tarîki, Katâde'nin bu hadîsi Ebu'l-Âliye'den işitmesini bildirmek için zikretmiştir. Çünkü hadîsin birinci tarîkinde işitme tasrîh edilmemişti. Bir de Buhârî bu tarîki Şu'be'nin, hadîsi Katâde'den almakta Hişâm'a mutâbaatını göstermek için de zikretmiştir. Şayet sen: Katâde'nin, içinde Ebu'l-Âliye'den işitmesi bulunan hadîsi evvelâ getirmek yakışırdı, dersen; ben de: Buhârî birinci tarîki, âlî oluşundan dolayı öne geçirmiştir, derim (Aynî).

[107] et-Taharrî: Bir nesneyi samîmî kasd ve azm eylemek, kullanmaya en lâyık olan nesneyi taleb eylemek... ma'nâlarmadır.

Burada taharriden maksad, namazı kılmayıp kılmayıp da o zamanı gözetlemektir. Peygamber'in bu nehyi, güneşin doğma ve batma vakitlerini araştıran güneşe tapanlara benzenilmemesi hikmetine dayanır. Kerahet vakitlerinde namazı mutlaka me.n' edenler, bunu müstakili sayıp taharri kasdı olsun olmasın btj vakitlerde namaz kılmayı tahrîmî kerahetle mekruh görürler. Tecvîz edenler ise bu hadîsi bundan evvelki hadîsin tefsîr edicisi sayıp, sabah ile ikindi namazlarından sonra namaz kılmanın keraheti yalnız tulü'ile gurubu namaz içingözet-leyenlere mahsûstur, derler. Ve Âişe'nin Müslim'de rivayet edilen "Umer yanılmıştır. Rasûlullah ancak güneşin doğuşu ile batışının taharri edilmesinden nehiy buyurmuştur" hadîsi ve bu nevi'den diğer hadîslerle ihticâc etmek isterler.

[108] Güneşin hâcibi, doğma ve batma zamanlarında kursunun ilk ve son gözüken kenarlarına denildiği gibi, güneş henüz ufkun altında iken, cirminden evvel sabahleyin gözüken şualarına da denildiği vardır.

[109] Buhârî bunu, Bed'u'1-Halk Kitâbı'nda tahrîc etmiştir.

[110] Bu hadîs daha önce geçtiği gibi, ileride Kitâbu'I-Buyû' ileKitâbu'I-Libâs'ta da gelecektir.

Hadîsin buradaki bâb ismine uygunluk noktası "...iki namazdan:Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar...'namaz kılmaktan nehiy buyurdu" fıkrasidır.

Hadîsteki iştimâlu's-sammâ ve ihtibâ ile ifâde edilen giyinişler, daha önce geçtiği yerde açıklanmıştı. Munâbeze ve mulâbese sûretleriyle yapılan câhiliyye alış veriş çeşitlerini de Kitâbu'l-Buyû'da açıklamak daha uygun olacaktır. Bununla beraber kısaca tanıtılmaları şöyledir:

Limâs alış verişi: "Ben senin kumaşına, sen de benim kumaşıma elinle dokundun mu, alış veriş gerçekleşir, yânî tercîh etme hakkımız düşsün" diye pazarlık etmek...

Nibâz alış verişi: Bunun hakkında da çeşitli ta'rîfler vardır: Zuhrî'ye göre alış veriş yapacaklardan her biri diğerine kendi kumaşını atar ve hiç biri diğerinin malına ve razı olup olmadığına bakmaz. Bu atışma ile satış ve alış gerçekleşir ve seçme hakkı sakıt olur....

Limâs ye nibâz'ın her ikisi de bey'i garer ve kumar nev'İne dâhil oldukları için şer'an nehy olunmuşlardır. Müşteri alacağı malı görmeli ve vasıflarını bilmelidir. Aldatmaca alış veriş sahîh değildir...

[111] Muâviye bu sözü hutbede söylemiştir. Başkaları, bilhassa Aişe, Peygamber in bu namazı kıldığını haber veriyorlar. Muâviye nefy ediyor, diğerleri ise ısbat ediyorlar İsbât edicinin nefy ediciden Öne alınması ise, kararlaştırılmış bir kaa-idedir O görmemekle, kılmamış olması lâzım gelmez. Nitekim kıldığını gören var İsbât rivayeti, nehiy hakkında gelen rivayetlere muarız değildir. Çünkü ıs-bât rivayetinin sebebi vardır. Binâenaleyh sebeblı olan nafileler de umûm üzere bakî kalır, yânî nehy edilmiş olur (İbn Hacer ve Kas-tallânî).

[112] Bu iki vakitin dışında namaz kılmayı kerîh görmeyen bu sahâbîlerin hadisleri, bundan önceki bâblarda geçmiştir.
[113] İmâm Mâlik bu hadise tutunarak, istiva vaktinde namaz kılmakla be's görmez. Şafiî İle Ebû Yûsuf nehiy hadislerine bakarak "menindir" demiş ve yalnız cu-mua gününü istisna etmişlerdir. Leys ibn Sa'd, Evzâî, Hasen Basrî, Tâvûs da Mâlik'in içtihadına uygun iclihâdüa bulunmuşlardır. Ebû Yûsuf'tan başka Kû-feliler cumuayı da istisna etmezler
[114] Buhârî bu ta'lîiki, Sehv'de, Abdu'1-Kays hey'etinde, bir de Ebvâbu'1-Amel .fi's-Salât'm "Kendisi namaz kılarken kelâm edildiği zemân eliyle işaret eder ve dinler" babında (153) müsned olarak tahrîc etmiştir.
[115] İkindiden sonra nafilenin kaza edilmesini caiz görenler buna ve benzerlerine futundular. Mâni' olanlar; bunun Peygamber'in hususiyetlerinden olduğunu ileri sürerler.
Müslim'de bu şöyle gelmiştir: "Peygamber bu iki rek'atı ikindi namazından evvel kılardı. Sonra bir defa meşgul olup kılamadı. Yâhud unuttu da kıla- madı. Bundan dolayı İkindi namazından sonra kıldı. Sonra buna devam etti. Çünkü (herhangi) bir namazı kılarsa, ona devam etmek âdetİndeydİ"
[116] Bu hadîs ile o ma'nâda olan hadîslere, ikindi namazından sonra, gurûb zamanında namaz kasd etmemek şartıyle nafile kılmayı caiz gören fakîhler tutunmuşlar. Bu nafileyi mutlaka mekruh görenler ise, yalnız râtibelerden kaçırılmış namazların kazası caiz olduğuna hükmetmişler ve Peygamber'in buna devamını Peygamberlik hususiyetlerinden saymışlardır.
[117] Bu hadîslerle, ikindi namazından sonra namaz kılmayı nehyeden hadîslerin arası şöyle cem' edilir: Nehiy hadîsleri, sebebsiz olan nafileler hakkındadır. Bu son hadîslerdeki namazın sebebi ise, bâb başlığında da geçtiği gibi, öğle namazının kaçan fâitesinin kaza edilmesidir (Kastailânt).
[118] Bu hadîs küçük farkla aynı kitabın "İkindi namazını terkeden kimsenin günâhı" babında (17. bâb) geçmişti. Orada hadîsle ilgili açıklamalar verilmişti. Burada şu kadarını tekrar edelim: Bulutlu günde namazı evvel vaktinde kılmanın hikmeti, güneşin görülmemesinden dolayı namazı muhtar olan vaktinden .sonraya bırakmak, yâhud farkında olmaksızın güneşin batmasına kavuşmak korkusudur. Bundan dolayı Hanefî fakîhler de bulutlu günde ikindi namazını evvel vaktinde kılmayı müstehâb görmüşterdir.
Bureyde ibnu'l-Husayb el-Eslemî, 62.;hicret yılında Merv'dc gazada iken vefât etmiş bir sahâbîdir. Horasan diyarında en son vefat eden sahabîdir. İslâm'a girişi de zikre değer: Peygamber'e Allah tarafından hicrete izin çıktığı zamân, yanında Ebû Bekr ve hizmetçisi Âmir İbn Fuheyre olduğu hâidc Mekke'den gizlice Medine'ye doğru yollanmışlar. Sü'i.kasda azm etmiş olan Kureyş kâfir-
iraleri de kendisini bulup getirene büyük mükâfatlar va'd ettikleri için, güzergâhtaki kabilelerden buradi duyanlar tamâ'a kapılıp, yollarda taarruza, hazırlanmışlardı. O cümleden olarak Bureyde de -kendi rivayetine göre- Sehm , oğulları'ndan yetmiş süvari ile birlikte belki rastlarım diye çıkmıştı. Karşılaştıklarında Peygamber:
— Sana kim derler? diye sormuş.
— Bureyde, deyince, Peygamber Ebû Bekr'e dönüp:
—Muhakkak bizi/n iş serinledi ve salâh buldu" diyerek lefe'ul etmiştir. Sonra Bureyde'ye:
— Kimlerdensin? diye sormuş.
— Eslem'denim, cevâbım alınca:
— Selâmet bulduk" demiş. Sonra:
— Eşlem'in hangi kolundan? demiş.
— Benû Sehm'den, deyince:
— Yo Ebâ Bekr, senin seninin, nasibin buyurmuş.
Ondan sonra sıra Bureyde'ye gelip:
— Yâ sen kimsin? diye sordu.
— Ben Abdullah oğlu Muhammed, Allah'ın Rasû Iü'yü m "^cevâbını alınca:
— şahadet kelimesini söylemiş; bu kadar bozuk bir niyetle çıkmışken, kendisi de, beraber getirdikleri de hep birden îmân etmişlerdir. Bureyde: "Allah'a hamd ederim ki, bizler zorlanmaksizm isteyerek müslümân olduk" demiş. Ertesi gün Bureyde:
— Yâ Rasûlallah, yanında bayrak olmaksızın Medîne'ye girmek münâsib değildir, demiş ve başından örtüsünü çözüp mızrağın ucuna bağlamış, Medîne'ye girinceye kadar elinde Muhammed'in bayrağı olarak önleri sıra yürümüş durmuştur (Radıya'IIahu anhum- Tecrîd-Ter., 11,404).
[119] el-Ezân, et-Te'zîn; nida, da'vet ve i'lân demektir. Bu, geçmiş namaz için ezan okunacağına delildir. Geçmiş namazlar için ezan ve ikaamet mes'elesinde âlimlerin görüşleri farklıdır. Hanefîler'e göre geçmiş nama?; için hem ezan okunur, W. hem ikaamet edilir. Ahmed ibn Hanbel, Ebû Sevr ve İbnu'l-Munzir'in kavilleri ,y de budur. Geçmiş namazlar birden fazla ise, birincisi ezan ve ikaametle kılınır, .£ diğerlerinde yalnız ikaametle yetinmek ihtiyara bağlıdır. Çünkü Tirmizî'nin İbn Mes'ûd'dan Handak gazvesi hakkındaki rivayetinde: "Handak gününde Pey-v-k gamber'in dört namazı geçmişti. Gece ilerlediği vakitte Bilâl'e emretti. Ezan oku-vğ du, sonra ikaamet etti, öğle kılındı. Sonra ikaamet etti, ikindi kılındı. Sonra i» ikaamet etti, akşam kılındı, sonra ikaamet etti, yatsı kılındı" denilmiştir.
Tulû'dan sonra güneş yükselinceye kadar geçmiş namazları kaza etmenin caiz olmadığına Hanefî'ler bununla ihticâc ederler.
[120] Buradaki beyândan yalnız ikindi namazının geçirildiği anlaşılıyorsa da, Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde Ebû Saîd Hudrî'den gelen hadîste, ve bundan evvelki haşiyede zikredildiği üzere Tirmizî'de İbn Mes'ûd'dan gelen hadîste öğle ile ikindi ve akşam namazları geçirilmiş oiup, bunlar yatsıdan sonra kılınmıştır. Nesâî'deki rivayet de bu ma'nâyadır. İmâm Mâlik'in el-Muvatta'ında. ise Öğle ile ikindinin fevt olduğu anlaşılıyor. Bu hadîslerin cem'i şöyledir: Handak harbi günlerce sürmüştür. Bir gün öğle ile ikindi, başka gün yalnız ikindi namazlarını kaçırmış olmaları hâtıra gelebilir.
Bu hadîsten kaza namazının cemâatle kılınması meşru olduğuna istidlal etil-miştir. Nitekim icmâ', bunun cevazı üzerine vâki' olmuştur. Yalnız Leys ibn Sa'd bunu men' etmiştir. Bu hadîsten akşam namazı vaktinin kırmızılıktan sonraya kadar uzadığı da ifâde edilmiş oluyor. Herhalde o vakte kadar uzuyormuş ki, o gün akşam namazından evvel diğer namazlar kılınmış
[121] Bu İkinci okuyuş ez-Zuhrî'den işitilmiş ise de, meşhur olan kıraat Mushaf'larda ve metinde olduğu gibi "Li-zikrî = Benim zikrim için" tarzıdır. Bu âyetin burada getirilmesi Peygamber tarafından mı vâki' olmuştur, yoksa hadîsi rivayet ettikten sonra işiticiye hüccet dikmek için Katâde mi okumuştur? En sahîh olan, bunun Peygamber'in sözünde dâhil olmasıdır. Delîli de Müslim 'de: "Biriniz uyuyakalıp namaz kılmazsa yâhud namazdan gaflet ederse, onu hatırladığında kılsın. Çünkü Allah: Ekimi's-salâte li-zikrî buyuruyor" denilmiş olmasıdır. O rivayet de Katâde tarîk indendir.
Bu hadîsten, unulan ile uyuyakalıp kilamayana kaza etmesi lâzım geleceği hükmü çıkarılır. Kasden kılmayana kazanın vücûbu ise evleviyette kalır. Cumhurun mezhebi budur. Özürlüye kaza lâzım geliyorsa, kasden kılmayana evlâ tarikiyle lâzım gelir.
[122] Bu ta'hki Ebû Avâne kendi Sahîh'lnde mcvsûlen rivayet etmiştir. Buhârî bununla Katâde'nin Enes'ten işitmesini beyân etmek istemiştir. Zîrâ bunda Katâde tahdîsi sarahatle söylemiştir. Katâde müdetlislerden olduğu için evvelâ ondan "an Enesin" lâfzıyle rivayet etti, sonra da bunu "Haddesenâ Enesun" lâfzıyle gelen rîvâyetiyle takviye etmek istedi (Aynî).
[123] Bu hadîs bundan üç bab önce "Vakit geçip gittikten sonra insanlara cemâatle namaz kıldıran kimse" unvanlı 37. bâbda az farkla geçmiştir.
[124] Bu hadîs de 13. bâb altında ve 25. bâb altında geçmişti. Hadîsle ilgili açıklamalar oralarda verilmiştir.
Yatsıdan sonra oturup konuşmak -ki buna semer ve musâmere denir- mekruhtur. Çünkü bu insanı gece ibâdetinden alıkoyduğu gibi, sabah namazını kaçırmaya da sebeb olabilir. Amma ilim müzâkeresi, misafir ağırlamak ehl ve tyâl ile görüşmek gibi hayırlı işlerden dolayı uykuyu bir müddet te'hîr etmekte kerahet yoktur
[125] es-Semr: Emr vezninde, ve's-Sumûr, zuhur vezninde gece uyumamak ma'nâsı-nadir ki, murâd, uyumayıp sohbet ve lâkırdı eylemektir...
es-Semer; geceye ve gece sohbetine denir; geceleri oturup sohbet eden kimselerin meclisine denir... (Kaamûs Ter.).
[126] Bu hadîs dahî yatsıdan sonra fıkıh ve diğer hayırlı işler için oturup konuşmanın cevazına delîl hadîslerdendir.
Bu hadîste, hakîkaten İbn Umer'in zamanında bâzılarının yüzüncü senenin bitiminde kıyametin kopacağını söylemiş oldukları anlaşılıyor. Nitekim Ta-berânî ile başka muhaddisler bunu Ebû Mes'ûd Bedrî'den rivayet ellikleri gibi, Alî ibn Ebî Tâlib'in bu sözü redd ettiğini naklederler. İbn Umer de bu kabîlden dedikoduları redd için bu hadîsin ma'nâsım böyle îzâh ve beyân etmiş oluyor. Bu hadîs de, Peygamber'in en görmez gözlere çarpacak mu'cizelerinden-dir. Âlimlerin istatistiklerine göre, Peygamber'in haber verme zamanı olan onbirinci hicret senesinden i'tibâren yüz sene geçtikten sonra, o gün hayâtta olanlardan hiç kimse kalmamıştır. En sona kalan sahâbî Ebu't-Tufeyl Âmir ibn Vâsile (R)'dir. Bütün hadîseiler de bu zâtın 110 hicret yılında vefat ettiğinde müttefiktirler. Vefatı günü yeryüzünde hiçbir sahâbî kalmamış ve sahabe nesli münkariz olmuştur. Allah'ın ndvânı onlara olsun!
[127] Bütün sahâbîler o sırada geçim darlığı çektikleri için, üç nüfuslu aileye yalnız bir, dört nüfuslu olana.yine bir veya iki fakîr konuk edilmiştir ki, bu takdirde nüfûs başına isabet eden yemek hissesinin yalnız üçte biri yâhud beşte biri mü-sâfire ayrılmış oluyordu. Sahâbîleri daha çok fakîr doyurmakla mükellef tutmak, fakirlerle beraber aile halkının da aç kalmasına sebeb olabilir. Bundan kıtlık zamanlarında yoksul olanları varlıklı olanların evlerinde besletmenin caiz olduğu hükmü çıkıyor ki, zaruret vaktinde yardımlaşmanın, fakirlere zenginlerin bakıp aç bırakmaması hususunun farz olduğu anlaşılıyor. Nitekim Umer ibnu'l-Hattâb kıtlık senesinde fakirlerin çokluğundan dolayı her eve nüfûsları sayısınca aç ve yoksul dağıtmış ve: "Bir insan günlük azığının yansıyle yetin-. mekle helak olmaz" demiştir.
Şübhesiz malda zekâttan başka bir takım haklar da vardır" dedikleri, işte bu gibi şeylerdir.
Ebû Bekr dört nüfuslu bir aile reîsi olduğuna göre, o akşamki yemeğinin üçte birinden çoğunu; Peygamber de mü'minlerin annelerinin sayısına bakınca, günlük rızıklarının takrîben yarısını fakîrlere ayırmış demek oluyor.
[128] Müslim ile İsmâîlî'nin rivayetinde ikinci "taaşşa" yerine "naase = uyudu"gel-mistir ki, Peygamberin uykusu gelinceye kadar yanında kaldı demek olur. Bu rivayete göre, kıssa daha kolay anlaşılıyor ve tekrardan doğan kapalılık gidiyor.
[129] Buhârî bu hadîsi buradan başka Alâmetü'n-Nübüvve ile el-Edeb'de de değişik râvîlerden ve bâzı farklılıklarla tahrîc etmiştir. Müslim de el-Et'ime'de tahrîc etmiştir.
Hadîs ile bâb başlığı arasındaki mutabakat ciheti, Ebû Bekr'in gece ailesine gelmesi, konukların haberini soruşturması ve aralarında geçen konuşmalarla meşgul olmasıdır (Kastallânî)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-EZÂN
EZAN BÖLÜMÜ
Bâb: Ezan Okumanın Fazileti
Bâb: Ezan Sayesinde Kan Dökülmemesi
Bâb: Ezan Okuyan Duyulduğunda Ne Denir?
Bâb: Fecr Vaktinden Sonra Ezan Okumak
Bâb: Kameti Bekleyen Kimse
Bâb: Namaza Koşarak Gitmemek, Huzur Ve Vakar İle Gelmek
Bâb: Cemaatle Namazın Gerekliliği
Bâb: Cemaatle Namazın Fazileti
Şerh
Hüküm
Ders
Bâb: Sabah Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti
Bâb: Yatsı Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti
Bâb: Namazı Mescidde Oturarak Bekleyen Kimsenin Fazileti
Bâb: İmam Kendisine Uyulmak İçindir
Bâb: İmam Şüpheye Düştüğünde Cemaatin Sözüyle Amel Eder Mi?
Bâb: İmam Şüpheye Düştüğünde Cemaatin Sözüyle Amel Eder Mi?
Bab: Tekbirin Farziyeti Ve Namaza Giriş
Bâb: Tekbirin Farziyeti Ve Namaza Giriş
Bâb: İlk Tekbirde Ellerin Kaldırılması
Bâb: İmam Tekbir Getirdiğinde, Rükua Gittiğinde., Elleri Kaldırmak
Bâb: Eller Nereye Kaldırılır?
Bâb: İki Rek'atten Kalkıldığında Elleri Kaldırmak
Bâb: Tekbirden Sonra Ne Okunur?
Bâb: Akşam Namazında Kıraat
Bâb: Yatsı Namazında Sesli Okumak
Bâb: Yatsı Namazında (Tilâvet) Secdesi Yapmak
Bâb: İmamın Âminleri Sesli Söylemesi
Bâb: Âmin Demenin Fazileti
Bâb: Cemaatin Âmin Demesinin Fazileti
Bâb: Secdeye Giderken Tekbir İle Eğilmek
Bâb: Birinci Teşehhüdü Eda Etmeyen Kimse
Bâb: Birinci Kâdede Teşehhüd Okumak
Bâb: Çocukların Abdesti, Onlar Hakkında Gusül Ve Temizlenmenin Ne Zaman Farz Olacağı
Bâb: Kadınların Geceleri Mescidlere Gitmeleri
Bâb: Kadınların Sabah Namazından Erken Çıkmaları

KİTÂBU'L-EZÂN

EZAN BÖLÜMÜ

Bâb: Ezan Okumanın Fazileti

64- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için çağrı yapıldığı zaman şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Çağrı bittiğinde geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kendi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler. Tâ ki adam, kaç rekat kıldığını bilemez olur.[1]

Şerh

Yellenerek" ifadesi hakkında Kadı Iyâz şöyle demiştir: Bu kelimeyi zahiri anlamına almak da mümkündür. Çünkü şeytan, beslenen bir bedenen sahiptir. Dolayısıyla kendisinden yel çıkması mümkündür. Böyle olabileceği gibi korkuyla kaçmasından çıkan ses de olabilir.
Ezan sesini duyamayacağı kadar" ifadesinin zahiri anlamında, şeytanın bu sesi kasden çıkarmak suretiyle ezanı duymama isteği mevcuttur. Bazı beyinsizlerin ise, ezanı hafife almak, onunla alay etmek için böyle yaptıkları bilinmektedir. Tabii ki bu sesi çıkarma sebebi, ezan sesinden duyduğu korku da olabilir. Bir başka ihtimal ise, namazdaki taharet hâlini zedeleme gayretiyim hadeste bulunma isteği de olabilir. Bazı rivayetlerde şeytanın ezan okunurken Ravhâ'ya kaçtığı söylenir ki Ravhâ ile Medine arasındaki mesafe 36 mildir.
Kişi ile kendi arasına" yani kişi ile kalbi arasına girer. El-Bâcî şöyle der: Şeytanın buradaki amacı, kişi ile namaza ihlas ve huşu ile yönelmesi arasına girmek, onun bu niyet ve azmini sarsmaktır.
Ulemâ, şeytanın ezan ve kamet okunurken kaçıp Kur'an ve diğer zikirler sırasında kaçmamasının hikmeti üzerinde farklı görüşler belirtmişlerdir. Kimine göre müezzinin kıyamet günü kendi aleyhinde şahitlik etmemesi için kaçar.
Şeytanın kaçışıyla ilgili en sağlıklı açıklama, ezanı duyan herkesin hak ile ve dinin kıyamı üzerine şahitlik edecek olmasıdır.

Konuyla ilgili mantıklı açıklamalardan biri de İbni'l-Cevzî'ye aittir: Ezan, taşıdığı vakar ve heybet sebebiyle şeytanı çok rahatsız eder. Çünkü ezan ve kamette neredeyse hiç riya ve gaflet olmaz. Hâlbuki namaz böyle değildir. Bu yüzden şeytan namaz sırasında kişiyle kalbi arasına girerek vesvese kapılarını ardına kaçar açar.
Bu hadis-i şerif münâsebetiyle' dikkat çekilmesi gereken husus, kişinin ezan okunurken mescitten ayrılmasıdır. Bu davranış, şeytanınkine benzemesi itibariyle çirkin görülmüştür.

Hüküm

Ezan, sözlükte bildirmek anlamına gelir. Dinî anlamı ise, farz namazlar için belli zamanlarda okunan mübarek sözlerden ibarettir. Ezan okuyan kişiye müezzin denir.
Ezanın okunması gereği Kitab ve Sünnet ile sabittir.
Bir camide ezan okunup kamet getirilerek namaz edâ edildikten sonra orada aynı vaktin namazını kılmak için ne ezan okunur, ne de kamet getirilir.
Evde ve kırda kılınacak namazlar için de ezan okunması daha güzel olur. Sadece kamet de yeterli olmakla birlikte ezan ile yetinilmesi mekruhtur.
Ezan ile kametin arası biraz ayrılır. Kaza namazları için de ezan ve kamet getirmek sünnettendir.
Kamet ile namaz arasında yeme, içme veya yıkanma gibi bir fiilde bulunulduğu takdirde kametin tekrar getirilmesi gerekir.
Ezanı oturarak okumak mekruhtur. Yolculuk hâli dışında binekte okumak da mekruhtur.
Kadınların, aklı kıt kimselerin ve cünüplerin ezan veya kamet okumaları mekruhtur. Bunların kametleri olmasa da, ezanları tekrarlanmalıdır. Abdest-siz birinin kamet okuması da mekruhtur.
Ezan lafizlarının müezzinden sonra tekrarlanması müstehaptır.

Bâb: Ezan Sayesinde Kan Dökülmemesi

65- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bizimle bir kavme karşı gaza için çıktığında sabah vakti girinceye kadar bizimle saldırmaz beklerdi. Eğer ezan işitirse onlardan geri durur, ezan işitmezse onlara saldırırdı. (Enes) şöyle der;
Hayber Gazasına çıktık. Onlara geceleyin vardık. Sabah olduğunda ezan sesi duymadı. (Bunun üzerine) bineğine bindi, ben de Ebû Tal-ha'nin arkasına bindim. Ayaklarım, Allah Resûlü'nün (sav) ayağına değiyordu. (Hayberliler) kazma ve kürekleriyle çıktıklar. Allah Resûlü'nün (sav) gördüklerinde "(Eyvah!) Vallahi Muhammed! Ordu!" diye bağrıştılar. Allah Resulü (sav) onları görünce şöyle nida etti:
Allahü Ekber! AHahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!" (Son cümle ayettir: Sâfiât sûresi ayet:177)[2]

Şerh

Eğer ezan işitirse onlardan geri durur" ifadesinden anlaşıldığı üzere Allah Resulü (sav) bir beldeye hücum etmezden önce sabah namazı vaktinin girmesini bekler, ezan duymak için kulak kabartırdı. El-Hattâbî şöyle der: Çünkü ezan, İslamiyet'in sembolüdür. Müslüman bir beldede ezanın terki caiz değildir. Eğer bir belde halkı ezan okunmaması üzerinde ittifak etseler, Müslümanların imamına düşen onlarla bu yüzden savaşmaktır.
İbni Abdi'1-Ber isİ-bu konuda şöyle demiştir: Bu meselede ulemâ arasında ihtilaf olduğunu bilmiyorum. Çünkü ezandaki şehadet kelimelerini terennüm eden kimsenin Müslüman olduğuna hükmedilir. Ancak İsevî ise başka. Hadisteki mutlak hüküm onlar hakkında geçerli olmaz. Zira onlar Yahudiler arasında bir cemaat olup Emevî devletinin son döneminde ortaya çıkmışlardır. îsevîler, Hz. Muhammed'in (sav) peygamber olduğunu itiraf etmiş, fakat sadece Araplara gönderildiğini söylemişlerdir. Bu cemaat, Ebû İsa denen bir şahsa nispet edilmiştir.

Hüküm

İslam devlet hukukuna göre bu hadisten çıkan, bir beldede ezan okunması, o beldenin Müslüman olduğu anlamına gelir ve ora halkının malları ve canlan diğer Müslümanlara helal olmaz. Hadis-i şerif bu anlamda çok önemli bir sembolün, yani ezanın toplumları tanımadaki hayatî fonksiyonuna delalet etmektedir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için bir önceki 64 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Ezan Okuyan Duyulduğunda Ne Denir?

66- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ezanı duyduğunuzda müezzinin söylediğini söyleyin.[3]

Şerh

Duyduğunuzda" ifadesinde zahir mânâ, işiten ve duyan kimsenin icabetine mahsus olmasıdır. Buna göre kişi, müezzinin sesini duymasa dahi namaz vaktinde minarede gördüğü zaman, namaz çağrısına icabet etmekle mükelleftir.
Müezzinin söylediğini söyleyin", ifadesiyle ilgili olarak İbni Vaddâh sondaki müezzin kelimesinin metinden olmadığını söylemiştir. Nesâî'nin Ümmü Habîbe'den (r.anhâ) yaptığı rivayette müezzin susuncaya kadar Allah Resûlü'nün (sav) onun okuduğunu tekrar ettiği geçmektedir ki bu meselede aslolan budur. Nevevî'nin Şerhu'l-Mühezzeb''deki ifadesine göre ezanı dinleyen kişinin onunla birlikte söylemeyip aradaki fasılalar izin verdiği Ölçüde peşinden söylemesi müstehap görülmüştür.

Hüküm

Bu hususta müstehap görülen, dinleyenin müezzinin söylediğini onun hemen ardından tekrar etmesi, müezzinle eşzamanlı veya ondan önce terennüm etmemesidir.

Ders

Bu hadis-i şerifin hükmüyle amel eden bir Müslüman günde beş vakit, kelime-i şehadet ve kelime-i tevhid zikirlerinde bulunmuş olur. Bunu yürekten ve ihlâs ile yapan; bir Müslümanın kalbi elbette diri ve uyanık olacak, gaflete düşme ihtimali diğerlerine göre az olacaktır. Tabii her ibadette olduğu gibi bunda da bir alışkanlık gereği olarak değil, inanarak ve hissederek söylemek asıldır. Aksi hâlde, normal konuşmadan farkı olmayan kuru bir mırıldanma veya riyayı celbedecek bir gürültüden öte gitmeyecektir.

Bâb: Fecr Vaktinden Sonra Ezan Okumak

67- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Hafsa (r.anhâ) bana haber verdi ki: Allah Resulü (sav) müezzin sabah (namazının ezanında) itikâf ettiği ve sabah olmaya yüz tuttuğunda kalkar, namaz kılınmadan önce kısa iki rekat kılardı.[4]

Şerh

Müezzin sabah (namazının ezanında) itikâf ettiği" ifadesinde geçen (i'tekafe=itikâf ettiği' fiiliyle ilgili bir çok âlim tarafından soru ve kapalılık bulunduğu dile getirilmiştir. Hâlbuki hadisin Mâlik'in el-Muvatta' adlı eserinde geçen "Müezzin sabah namazı için ezan okumadığında" şeklindeki nassı gayet açık ve kesindir. Nesefi'nin buhârî'den yaptığı nakilde ise 'itikâf kavramının kullanılma sebebi olarak müezzine mahsus bir duruma dikkat çekildiği bildirilmektedir. Hadis hafızlarından bir topluluk ise, buradaki vehmin sebebi olarak Buhârî'nin hocası Abdullah b. Yusuf u göstermektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerife göre müezzinin sabah ezanını okumaması hâlinde kişi sünnetleri kısaltarak kılar ve sabah namazının farzı için getirilecek kameti bekler.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en mühim ders, özellikle cemaat ile namaz için telâşa kapılmamak, vakar ve sükûneti muhafaza etmek gereğidir. Bazı insanların yaptığı gibi camiye koşar adım gitmek, cemaate nefes nefese yetişmek, cemaat ve mescid âdabına uymayan davranışlardır.
Ezanın bir şekilde okunmaması hâlinde yapılması gereken, eğer vakit daralmışsa sünneti kılarak kameti beklemek olacaktır. Bunun yanı sıra cemaat ile namaz kılacak kimse, namazı ilk vaktinde veya değişik bir ifadeyle görevli imamın kıldırmayı adet edindiği vakitte mescitte olmaya gayret,etmelidir. Mescide vaktinden önce gidip namaza kadar sükunet içinde beklemenin ne derece büyük sevaplara vesile olduğunu daha önce görmüştük.

Bâb: Kameti Bekleyen Kimse

68- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Urve b. ez-Zübeyr'dcn, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Müezzin sabah ezanını (okumayıp) sükut ettiğinde Allah Resulü (sav) fecrin doğuşundan emin olunca kalkıp sabah namazından önce kısa iki rekat kılar, sonra müezzin kamet için yanma gelinceye dek sağ yanına uzanırdı.[5]

Şerh

Sağ yanına uzanırdı" ifadesinden uykuya yattığı anlaşılmamalıdır. Çünkü kişi, namaz vaktini oturarak bekleyebileceği gibi yaslanarak veya uzanarak da bekleyebilir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak hükümler için bir önceki 67 no.lu hadise bakınız. Burada da sabah namazından önce kılınan iki rekat namazın müekked sünnet olduğu teyit edilmektedir.

Ders

Allah Resulü (sav) sabah namazının sünnetini kesinlikle ihmâl etmez, devamlı surette kılardı. Sahih-i Müslim'de yer alan bir rivayette de buyrulduğu üzere "Sabah namazının iki rekat (sünneti) dünyadan ve dünyanın içindekilerden daha hayırlıdır." Böyle övülmüş bir namazı terk etmek, elbette büyük bir ziyandır.

Bâb: Namaza Koşarak Gitmemek, Huzur Ve Vakar İle Gelmek

69- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbni Ebî Zi'b bize anlatarak dedi ki: ez-Zührî Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'der (ra), yine ez-Zührî Ebû Seleme kanalıyla Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kameti duyduğunuzda namaz için yürüyün. Size düşen sükûnet ve vakardır. Acele etmeyir. Yetiştitiğinizi kılın, kaçırdığınızı tamamlayın.[6]

Şerh

Kameti duyduğunuzda" ifadesin, konuyla ilgili diğer hadislerde geçen "(Cemaat ile) namaza geleceğiniz zaman" ibarelerine göre daha hususî bir ibaredir. Gerçi namaza aceleyle giden kimsenin, imam ile birlikte iftitah tekbirine şahit olmasından sevap umulur. Fakat acele etmek ve koşuşturmak yine mekruh görülmüştür. Buna karşın, namazgaha kametten önce gelen kimsenin acele etmesine gerek yoktur. Çünkü kamet, o gelip yerini aldıktan sonra getirilecektir.
Size düşen sükunet.." ifadesinde murat edilen mânâ, Müslim'de yer alan bir hadis-i şerif ile birlikte okunduğunda daha iyi anlaşılmaktadır. O hadiste "Sizden biri namaza niyetlenip yöneldiğinde namazda olur" buyrulmaktadır. Şu hâlde cemaat ile namaz kılmak üzere cami veya mescide yürüyen kimse namaz kılan hükmündedir. Dolayısıyla böyle birinin yapması gereken sakin ve vakur olması, telaşeye kapılmamasidır.
Yetiştiğinizi kılın", ifadesinde yetişilen kısmın namazın az veya çok bölümü olduğu sınırlaması yapılmamakta, dolayısıyla cemaat ile namazın faziletinden bir eksilme olmayacağı dolaylı olarak bildirilmektedir. Cumhur dediğimiz ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedirler. Daha önce geçen hadis~i şeriflerde "namazın bir rekatına yetişen (namazı) idrak etmiştir" şeklindeki buyrukların cemaat ile namaz için olmayıp namaz vakitleri için olduğunu belirtmiştik. Bunları birbirine karıştırmamak gerekir. Cemaat ile kılınacak bir namaza yetişmek için acele edip koşturmak mekruhtur. Bu namaza ve cemaate gösterilmesi gereken saygıya aykırı bir davranıştır.

Ders

Müslüman, hayatının her anında sükunet ve vakarını korumakla yükümlü bir insandır. İşin sonunda cemaat ile namaz kılmak gibi toplu bir ibadete katılmak söz konusu olduğunda bu sıfatlar noktasında daha titiz ve gayretli olmak gerekir. Buna göre bir Müslüman, camiye koşturarak ve telâşe içinde gitmemelidir. Kan ter içinde ve derin nefes alarak cemaate katılmak, namazda olması gereken huzur ve huşu ile hiç bağdaşmayacak hâllerdir.
İftitah tekbirini imama ile birlikte almanın sevabını kazanmak isteyen kimse, kametten bir süre önce camide olmaya çalışmalı, abdestli olarak namazı beklemenin, namaz kılmak gibi sevap olduğunu asla unutmamalıdır. Son ana kadar başka şeylerle oyalandıktan sonra iftitah tekbirini imamla birlikte almanın sevabına nail olmak isteyen, bunun için nefe nefese namaza duran biri, sevabı bırakın namazın asıl ruhu olan huzur ve huşûdan mahrum kalmış olur.

Bâb: Cemaatle Namazın Gerekliliği

70- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki odun toplamalarını emredeyim, böylece odun yığılsın, sonra da namaz kılmalarını emredeyim, namaz için ezan okunsun, sonra da bir kimseye emredeyim cemaate imam olsun, sonra (geriye çekilip namaza gelmeyen) adamlara giderek, evlerini kundaklayayım diye niyetlendim. Canım elinde olan Allah'a andolsun ki onlardan birisi eğer yağlı bir kemik ya da güzelinden iki koyun paçası bulacağını bilse yatsı (namazına) gelirdi.[7]

Şerh

Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki", Allah Resû-lü'nün (sav) sık kullandığı yeminlerden biri olup tam mânâsı şudur: Kulların 'bütün işlerinin tedbir ve takdiri Allah'ın elindedir. Bu ifadeden çıkan hüküm ise, olduğu ve gerçekliği kesin olan şeyler üzerine yemin etmenin caiz oluşudur. Bu yeminde Allah Teâlâ'nın sânının yüceliğine dikkat çekmek vardır. Bu bakımdan, Allah lafzı ile edilen 'Vallahi, Tallahi' gibi yeminlerden farklıdır.
Niyetlendim" ifadesi, bir şeyi yapmaya azmetmek, akıldan geçirmek gibi anlamlar barındırır.
Yakayım" ifadesinde kullanılan fiil, yakma eylemini en ağır ve pervasız şekilde gerçekleştirme anlamında kullanılmıştır. Bu, Allah Resûlü'nün (sav) bu durumdaki Müslümanlara duyduğu öfkenin boyutunu göstermesi bakımından önemlidir.
Yahut iki koyun paçası=mirmâteyn" sözcüğünün anlamı üzerinde ihtilaf edilmiştir. el-Halîl bu sözcüğün 'paça' anlamına geldiğini söylemiştir. Başkaları, örneğin el-Ahfeş ise şöyle demiştir: Mirmât, oynadıkları bir oyun şeklidir. Bu oyun, sivriltilmiş oklarla oynanır ve oyuncular ellerindeki okları uzaktaki bir toprak yığınına atarlardı. Oku, toprak yığını üzerine saplayan kazanan sayılırdı.
Allah Resûlü'nün (sav) insanların neftlerine çekecek iki şeyi, biri güzel bir yemek, diğeri eğlenceli bir oyun zikretmiş olması da akla yakın görünmektedir.
Bu hadis-i şeriften hareket ederek bazı âlimler cemaatle namaza özürsüz olarak katılmayanlara ceza verilebileceğini söylemişlerdir. Bazıları bu cezanın mâlî bir ceza olabileceğini söylemiştir ki Mâlikîler arasında bu yönde görüş belirtenler olmuştur.
Ceza olsun veya olmasın, bu hadis-i şerifte kullanılan üslûbun, bilinçli Müslümanlar üzerinde çok güçlü bir caydırıcı tesir uyandırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Her halükârda Müslüman bir devlette, resmî makamlar özürsüz olarak cemaatle namazı terk eden kimselere tazîr dediğimiz türden maddî veya manevî cezalar uygulayabilirler.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre beş vakit namazı cemaatle kılmak sünnet-i müekkede, Cuma namazı ise farzdır.
Cuma namazı dışındaki farz namazları cemaatle kılmak Mâlikîlere ve birbölüm Şafiî'ye göre sünnet-i müekkededir. Hanbelî mezhebine ve Zahirî mezhebine göre vaciptir. Bu durumda kişinin tek başına namaz kılması haram olmaktadır. İbn Rüşd ve Safirlerden bir gruba göre ise şehir ve şehir hükmündeki yerlerde farz-ı kinayedir.
Farz namazları cemaat ile kılmanın farz-ı ayn olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız ders Müslümanların cemaat ile namaza önem vermeleri, mazeretleri bulunmadıkça evlerinde veya işyerlerinde crurmayıp mescit ve camileri doldurmalarıdır.
Cemaat ile kılınan namazın bireysel namaza göre yirmi beş (ya da yirmi yedi) kat faziletli olması bir yana, cemaatle namaz Müslümanların birlik ve dirliğini arttıran etkenlerin başında gelir. Özellikle büyük şehirlerde, kalabalar arasında yalnızlık çeken insanların cemaat ile namaz kılmaya teveccüh e:rneleri hâlinde bu duygudan kurtularak, aslında büyük bir ailenin mensup-!an olduklarını anlamaları hiç de uzun sürmeyecektir.
Cemaat ile namaz, İslam toplumunun önemli sembollerinden biridir. Namaz gibi sosyal bir ibadetin gerek iş muhitlerinde, gerekse mesken muhitlerinde cami ve mescitlerde eda edilmesi, insanların hem iş çevrelerinde, hem de meskenlerinde dostluk ve komşuluk ilişkileri kurmalarını ve pekiştirmelerini sağlayacaktır.
Günümüz İslam toplumlarında namazın bir tür geleneğe dönüşmesi, ruhundan uzaklaşmış olması ve Müslümanlar üzerindeki terbiye edici, etkileyici rolünü yitirmesi, kesinlikle caydırıcı olmamalı, karanlığa sövmek yerine bunun şuurunda olan kimseler mumlar yakmaya başlamalıdır.
Cuma namazlarında dolan mescit ve camilerin sair vakitlerde de dolma-B, buralarda edilen toplu dualar Yüce Allah'ın bu ümmetin tekrar dirilmesine ve o eski ruhunu yeniden kazanmasına vesile olacak hâllerdir.

Bâb: Cemaatle Namazın Fazileti

71- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülvahid bize anlatarak dedi ki: el-A'meş bize anlatarak şöyle dedi; Ebû Salih'in Ebû Hüreyre'den fra) şunu dinlediğini duydum:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kişinin cemaat ile kıldığı namaz, evinde ve çarşısında (dükkânında) kıldığı namazdan yirmi beş kat daha üstündür. Şöyle ki abdesti güzelce alıp mescide gitmek üzere çıktığında, attığı hiçbir adım olmaz ki bu adım sebebiyle bir derece yükseltilip bir günahı da silinmemiş olsun. Namaza durduğunda, namazgahında bulunduğu sürece melekler ona 'Allahım! Ona merhamet et!' diye (dua ve) salat etmeye devam ederler. Sizden biriniz (namazgahında) namaz (vaktinin gelmesini) beklerken namazda olmaya devam eder.[8]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi için 50 no.iu hadise bakınız.

Hüküm

Cemaat ile namazın fikhî hükümleri bir önceki 70 no.lu hadiste zikredilmiştir.

Ders

Cemaat ile namazın fazileti hakkında daha önce 50 ve 70 no.lu hadislerde bilgiler verilmiş olmasına rağmen burada işaret etmeyi yararlı gördüğümüz husus, kişinin/daima niyeti üzere olduğunu vurgulamaktır. Büyüklerimiz bunun için ilginç bir misâl verirler:
Karıncanın biri hacca gitmeye niyetlenir. Diğer canlılar onunla alay ederek 'Şu karınca adımlarınla Mekke'ye varabilir misin?' derler. Karıncanın cevabı düşündürücüdür.
'Varamazsam da o yolda ölçmem mi?'
Minik karıncanın söylemek istediği şeyle Allah Resûlü'nün (sav) vermek istediği mesaj bir yerde buluşmaktadır. Kişi niyetini hâlis tutup vaktinden önce camiye yöneldiği ve orada oturduğu zaman, hem yürürken hem otururken namazda sayılır. Allah geçinden versin bu esnada emr-i Hale vâki olsa, ölümlerin en güzeliyle ölmüş olur. Yani namazda ölmüş sayılır. İşte cami ve mescitlerde namazı beklemek böyle fazilet ve bereketleri barındıran bir davranıştır. Buna bir de masum meleklerin dua ve niyazları eklenince, fazilet ve bereketin büyüklüğünü siz düşünün.

Bâb: Sabah Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti

72- Ebu'I-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den, o Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o ikisi Ebu Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini naklettiler:
Allah Resûlü'nü (sav) "Cemaat ile kılınan namaz, birinizin tek başına kıldığı namaza göre yirmi beş cüz daha üstündür. Sabah namazında gece melekleri gündüz melekleriyle toplanırlar" buyururken işittim.
Sonra Ebû Hüreyre; Dilerseniz, "Sabah vakti de namaz kıl. Çünkü sabah vakti de şahitlidir.." (İsrâ, 78) âyetini okuyunuz, derdi.[9]

Şerh

Yirmi beş cüz" ifadesiyle ilgili olarak başka rivayetlerde yirmi yedi kat ifadesinin geçtiğini belirtmemiz gerekir.

Hüküm

Cemaat ile namazın hükümleri için 70 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-işeriften çıkarılabilecek dersler için 70 ve 71 no.lu hadis-i şeriflere bakınız.

Bâb: Yatsı Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti

73- Ömer b. Hafs bize anlatarak dedi ki: Babam bana el-A'meş'ten, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Münafıklara sabah ve yatsıdan daha ağır gelen bir namaz yoktur. Eğer bu iki namazdaki (sevabı) bilselerdi, onlara emekleyerek de olsa gelirlerdi. Müezzine emretsem de kamet getirse, sonra bir adama emretsem de insanlara imam olsa, sonra ben de ateşten bir kıvılcım alsam da bundan sonra namaz için çıkmayanların (evlerini) üzerlerine yaksam diye niyetlendim.[10]

Şerh

Daha ağır" ifadesi Kur'an-ı Kerim'deki "Onlar namaza ancak üşenerek gelirler" (Nisa, 142) buyruğuyla da örtüşmektedir. Aslen münafıklar bütün farz namazlara üşenerek gelirler. Ancak yatsı ve sabah namazları, vakit itibariyle evden çıkmanın zorluğundan dolayı daha da ağır gelmektedir.
Eğer onlardakini bilseler" ifadesinde murat edilen, o iki vakti cemaat ile kılmanın sağlayacağı fazilet ve sevaplardır.

Hüküm

Cemaat ile namaz kılmanın hükümleriyle ilgili olarak 70 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en mühim ders özellikle hadiste zikredilen vakitleri cemaat ile kılmaya itina göstermek suretiyle yapılan benzetmeye konu münafıklardan ayrışmaya çalışmaktır. Bir Müslüman olarak, tembellik ve üşengeçlik

sebebiyle cami ve mescitlere gitmemek, özellikle t>u iki vakitte evden çıkmamak gerçekten kalplerimizi tekrar tekrar sınamamızı gerektiren bir davranış olacaktır.
Bu vakitleri camilerde kılmayı bize kolaylaştırması için Rabbimize sürekli niyazda bulunmalı ve nefslerimizle bu konuda mücâhede etmeliyiz.

Bâb: Namazı Mescidde Oturarak Bekleyen Kimsenin Fazileti

74- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan o Ebû Hüreyre'den fra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden biri namazgahında bulunduğu müddetçe, abdestini bozmadıkça melekler ona salat eder ve şöyle derler: "Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamat et!" Sizden biri, namaz kendisini alıkoyarak ailesinin yanına denmesine mâni oldukça namazda sayılır![11]

Şerh

Sizden birine salat eder", yani onun bağışlanması için istiğfarda bulunur. Allah Resûlü'nün (sav) 'salat ederler' ifadesini kullanmasının, işlenen amel ile vaat edilen mükâfatın uyumunu belirtmeyi amaçladığı söylenmiştir.
Abdestini bozmadıkça" ifadesinde bilinen yollarla abdest bozmanın kastedildiği söylenmiş, ancak el ve dil gibi uzuvlarla insanları rahatsız ederek hadeste bulunmanın burada hades olmaya daha evla oldukları söylenmiştir. Çünkü bunlarla verilecek rahatsızlık, kişinin kendi abdestini bozmasından vebalce daha ağırdır.

Hüküm

Bu hadisten çıkan fıkhı hükümle ilgili olarak 46 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek derslerle ilgili olarak 46 no.lu hadise bakınız.

Bâb: İmam Kendisine Uyulmak İçindir

75- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti: .
Allah Resulü (sav) bir ata binmişti. Ondan düştü ve sağ yanı ezildi. Namazlardan birini oturarak kıldırdı. Biz de O'nun arkasında oturarak kıldık. Namaz bitince şöyle buyurdu:
-İmam, kendisine uyulmak içindir. Ayakta kılarsa, siz de ayakta kılın. Rüküya gittiğinde siz de rükûya gidin. Doğrulduğunda siz de doğrulun. "Semiallahu limen hamideh=Atlah, kendisine hamd edeni duydu" dediğinde siz "Rabbena ve lekel-hamd=Rabbimiz! Ve hamd Sana'dir!" deyin. O oturarak kıldığında siz de oturarak kılın.
Bu, Allah Resulü (sav) eski hastalığında idi. Bilâhare Allah Resulü (sav) oturarak kıldı, insanlar arkasında ayakta idiler. Onlara oturmalarını emretmedi. (Böyle bir durumda) sonra olan dikkate alınır. Allah Resûlü'nün (sav) son fiili böyledir.[12]

Şerh

Rabbimiz! Ve hamd Sana'dır deyin" ifadesindeki vâv" harfi Hz. Âişe (r.anhâ) kanalıyla gelen rivayetlerde de vardır, el-Keşmihenî tararından ykpılan rivayette "vâv" harfi mevcut değildir. Ancak metinde yer verilmeyen bir "Sana itaat ettik" veya "icabet buyur" temennisinin ardından "ve^âv" harfinin gelmesi anlamlıdır.
Namazlardan bir namaz kıldırdı" ifadesinde geçen namazın hangisi olduğu tespit edilememiştir.
O'nun arkasında oturarak kıldık", ifedesi Hz. Âişe'den (r.anhâ) gelen rivayetin zahirine uymamaktadır. Ancak Enes (ra) hadisi bu ikisini cem etmiş olup çatılarda namaz kılmak babında geçmiştir. (Bk. 43 no.lu hadis) Burada iki emir söz konusu olup ikinci emrin, birinciyi nesh ettiği, yani hükmünü ortadan kaldırdığı görülmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre imam binekte, cemaat yayan olursa, veya başka binekler veya gemiler üzerinde bulunurlarsa, mekan farklılığından dolayı iktidâ sahih olmaz.
Aynı şekilde cami veya başka bir mekanda imam ile cemaat arasında kayık geçecek genişlikte bir ırmak vearaba geçecek genişlikte bir yol bulunsa iktidâ sahih olmaz.
Bunun dışında imamın bir özrü bulunması itibariyle oturarak kıldırması hâlinde cemaatin ona uyarak oturması gerekmez. Cemaat, namazı ayakta kılar.

Ders

Allah Resulü (sav) hayatta iken dinî hayat gelişen bir seyir izlemiş ve bazı fiiller, önceden var iken uygulamadan kaldırılmıştır. O'nun vefatına kadar devam eden bu süreç, dini kemâle ermesi ve Yüce Allah'ın "Bugün dininizi tamamladım" buyruğuyla olgunluğunun zirvesine ulaşmıştır. Bu çerçeveden olmak üzere, Allah Resûlü'nün (sav) hadisleri arasında farklılıklar gördüğümüz zaman, bu farklılığın bir sebebinin de, nesh olduğunu söyleyebiliriz. Bununla ilgili en somut örneklerden biri belli bir süreliğine kıyılan nikahın (mut'a) bir süre izin verildikten sonra kaldırılmış olmasıdır. Bu tür meselelerde itibar edilmesi gereken, en son söylenen veya yapılan uygulamadır.

Bâb: İmam Şüpheye Düştüğünde Cemaatin Sözüyle Amel Eder Mi?

76- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik b. Enes'ten, o Eyyub b. Ebî Temime es-Sahtiyanı'den, o Muharnrned b. Sîrin'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) iki rekat kıldırdıktan sonra namazdan çıktı. Zül-vedeyn Allah Resûlü'ne (sav) sordu:
Ey Allah'ın Resulü! Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı?
Zül-yedeyn doğru mu söylüyor? diye sordu.
Evet, dediler. Bunun üzerine kalktı ve iki rekat daha kıldırdı kıldırdı. Sonra selam verip tekbir getirdi ve her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun bir secdece kapandı.[13]

Şerh

Bunun üzerine Allah Resulü (sav) kalktı ve iki (rekat daha) kıldırdı" ifadesindeki 'kalktı' fiili bu rivayet dışındaki rivayetlerde yer almamıştır. Çünkü Allah Resulü (sav) zaten ayakta durmaktaydı. Buna cevaben 'doğruldu' anlamında kullanıldığı söylenmiştir. Çünkü önceki rivayette, Allah Resûlü'nün (sav) bir kütüğe yaslanmış olduğu geçmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre imamın sehvi, kendi hakkında asaleten, cemaat ^kkında da ona bağlı olarak sehvi secdesini gerektirir. Cemaatten birinin ^hvi ise, ne kendisi, ne de imam hakkında sehiv secdesi gerektirmez.
Bu hadis-i şeriften çıkarılan sehiv secdesiyîe ilgili hükümler için 51 B>.fo hadise bakınız.

Ders

Daha önce geçen 51 no.lu hadiste de tafsilatlı olarak anlatıldığı üzere hadis-i şeriften çıkan en mühim ders, imamın hata ve sehvini düzeltme gereğidir. Bu konuda tereddüt göstermemek ve çekingen davranmamak gerekir, Tabii bu yapılırken âdâb ve erkâna uyulmalıdır. Görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) cemaatten birinin sözünü, diğerlerine doğrulattıktan sonra gereğini yapmıştır.

Bâb: İmam Şüpheye Düştüğünde Cemaatin Sözüyle Amel Eder Mi?

77- Ebu'I-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şu'be, Sâd b. İbrahim'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) öğle (namazını) iki rekat kıldırdı. "İki rekat kıldırdınız?" denilince, iki rekat daha kıldırdı. Sonra selam verdi, sonra iki defa secdeye vardı.[14]

Şerh

"Öğle (namazını) iki rekat" ifadesiyle eğer aynı olay ise, eksik kıldırılan namazın öğle namazı olduğu kesinlik kazanmaktadır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak hükümler için 51 no.lu hadise bakınız. Burada değinmemiz gereken husus, sehiv konuşunda imamın cemaatin uyarısını dikkate alması gereğidir. Ancak imam, cemaatten sadece bir kişinin beyanıyla hareket etmeyip diğerlerine de sorup araştırabilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak dersler için 51 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.

Bab: Tekbirin Farziyeti Ve Namaza Giriş

78- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den şunu nakletti: Ensâr'dan Enes b. Mâlik (ra) bana şunu anlattı:
AHah Resulü (sav) bir ata binmişti. (Ondan düştü ve) sağ yanı ezildi. O gün namazlardan birini oturarak kıldırdı. Biz de

O'nun arkasında oturarak kıldık. Selam verdikten sonra şöyle buyurdu:
İmam, kendisine uyulmak içindir. Ayakta kılarsa, siz de ayakta kılın. Rükûya gittiğinde siz de rükûya gidin. Doğrulduğunda siz de doğrulun. Secdeye vardığında siz de secdeye varın. "Semiallahu lınıen hamideh=Allah, kendisine hamd edeni duydu" dediğinde siz "Rabbena ve lekel-hamd=Rabbimiz! Ve hamd Sana'dır!" deyin.[15]

Şerh

Bu hadisteki lafızların şerhi için 75 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan hükümler için 43 ve 15 no.lu hadislere bakınız. Bâb başlığıyla ilgili olarak iftitâh tekbirinden bahsetmemizde fayda olacaktır:
İmam, arkasındaki cemaate namaz kıldırmak üzere ellerini kaldırır ve seslice tekbir getirir. Cemaat de niyet ettikten sonra bu tekbiri getirerek namaza başlamış olurlar. İftitah tekbirine, namaz dışındaki fiilen haram kıldığı için Tahrîme Tekbiri dedenilir. Hanefî mezhebine göre namazın esas rükünlerinden olmayıp şartı iken üç mezhep imamına göre namazın rüknüdür.
İmama uymak üzere ayakta alınan iftitah tekbirinin tamamen kıyam hâlinde alınması şarttır. Dolayısıyla imam rükûda iken ona uyan biri,kıyamda Allah deyip Ekber lafzını rükûya vardıktan sonra söylese imama uymuş olmaz.

Ders

Hadisten çıkarılacak dersler için 43 ve 75 no.lu hadislerin ilgili bölümlerine bakınız.

Bâb: Tekbirin Farziyeti Ve Namaza Giriş

79- Kuteybe b. Şaîd bize anlatarak dedi ki:Leys bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Enes b. Mâlilc'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir attan düştü. (Vücudunda) ezilme oldu. Bize oturarak namaz kıldırdı. Biz de O'nunla birlikte oturarak kıldık. Sonra namazı bitirince şöyle buyurdu:
İmam ancak uyulmak içindir. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, rükûya gittiğinde, siz de rükûya gidin, doğrulduğunda siz de doğrulun, "Semiallahü limen hamiden" dediğinde "Rabbena ve lekelhamd" deyin.[16]

Şerh

Bu hadisin lafızlarının şerhi için 43 ve 75 no.lu hadislere bakınız.

Hüküm

Bu hadistan çıkarılan fıkhî hükümlerle ilgili olarak 78 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek öğüt ve dersler için 43 ve 75 no.lu hadislere bakınız.

Bâb: İlk Tekbirde Ellerin Kaldırılması

80- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Salim b. Abdullah'tan (ra), o babasından şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) namaza başlangıç (iftitâh) tekbiri aldığında iki elini omuzları hizasına kaldırırdı. Rükûya giderken tekbir aldığında, yine başını rükûdan kaldırıp "Semiallahü limen hamiden" dediğinde de ellerini kaldırırdı, ama bunu secdelerde yapmazdı.[17]

Şerh

Nevevî Şerhu Müslim adlı eserinde şöyle der: İslam ümmeti, iftitâh (tahrîme) tekbiri getirirken elleri kaldırmanın müstehap olduğu üzerinde icmâ etmiştir. Ancak o, birkaç satır sonra bunun vacip olmadığı üzerinde de icmâ bulunduğunu söylemiştir. Asıl itibariyle burada bir çelişki yoktur. Çünkü müstehap olma, vacip olmayla çelişmez.
Bu konuda en sıhhatli görüş İbnu'l-Münzir'in şu sözüdür: Allah Resû-lü'nün (sav) namazın başlangıcında ellerini kaldırdığı bilgisi üzerinde hiçbiri ihtilaf etmemiştir.
Bunun vacip olduğunu söyleyenler arasında Buhârî'nin hocası el-Humeydî, el-Evzâ'î, İbni Huzeyme gibi büyük âlimler bulunmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, hadiste anılan durumlarda tekbir alırken elleri kaldırmak sünnettir. Bu tekbir esnasında avuçların kıble yönüne dönük olmasına dikkat edilmelidir.

Ders

Tekbîr, sözcük anlamı itibariyle yüceltme, ululama ve Allah Teâlâ'nın en büyük olduğunu dile getirmedir. Bu itibarla tekbîr alınırken, bir anlamda emre âmâde olunduğunu , karşısında boynumuzun kıldan ince olduğunu teyit etmek mahiyetinde elleri kaldırmak bu sözlü tazîmin fiille pekiştirilme-sidir. Dolayısıyla tekbir getirirken elleri omuzlar hizasında kaldırmak, Yüce Rabbimize duyduğumuz saygı ve iclâlin bir fiilî bir ifadesidir.

Bâb: İmam Tekbir Getirdiğinde, Rükua Gittiğinde., Elleri Kaldırmak

81- Muhammed b. Mukâti^bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize şöyle haber verdi: Yunus bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Salim b. Abdillah'tan, o (babası) Abdurrahman b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nü (sav) namaza durduğunda ellerini omuzlan hizasında kaldırdığını gördüm. O bunu rükû için tekbir getirdiğinde, başım rükûdan kaldırdığında da yapar, "SemiaHahü limen hamiden" derdi. Secdelerde bunu yapmazdı.[18]

Şerh

Rükû için tekbir getirdiğinde", yani rükûya gitmek üzere tekbir getirdiği sırada.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan fikhî hükümlerle ilgili olarak Hanefî mezhebinde sadece iftitah tekbiri ile cenaze ve bayram namazlarında tekbirler getirilirken ellerin kaldırılması sünnet olarak kabul edilmiştir. Sair farz namazlarda sadece iftitah tekbiri alınırken eller kaldırılır. Mâlikîler bu hadiste geldiği şekliyle tekbirlerde ellerini kaldırırlar.

Ders

Hadisten çıkarılacak en mühim ders, tazîm ve iclâlin zirvesi olması itibariyle Allah Resûlü'nün (sav) namazlarda farklı biçimlerde bunu gösterdiği görülmektedir. Tekbir getirirken ellerin kaldırılması da bu tazîm tezahürlerinden biridir.

Bâb: Eller Nereye Kaldırılır?

82- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Salim b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) namazı tekbir ile açtığını, tekbir esnasında omuzları hizasına gelecek kadar ellerini kaldırdığını, rükû için tekbir getirdiğinde aynını yaptığını, "SemiaHahü limen hamiden" derken aynını yaptığını, "Rabbena ve leke'1-hamd" dediğini, secdeye giderken ve başını secdeden kaldırırkan bunu yapmadığını gördüm.[19]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi daha önceki 80 no.lu hadiste geçmiştir.

Hüküm

iftitah tekbirinde ellerin kaldırılması konusunda Hanefî mezhebine göre erkeklerin kulak memeleri hizasına kadar kaldırmaları gerekirken hanımların omuzlar hizasına kaldırmaları yeterli görülmüştür. Bunun kadınlar açısından dah örtücü olduğu söylenmiştir.

Ders
Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 80 no.lu hadise bakınız.

Bâb: İki Rek'atten Kalkıldığında Elleri Kaldırmak

83- Ayyaş bize anlatarak dedi ki: Abdüla'lâ bizeUbeydullah'tan, o Nâfi'den şunu nakletti:
İbni Ömer (ra) namaza başlarken tekbir getirerek ellerini kaldırırdı. Rüküya eğilirken ellerini kaldırırdı. "Semiallahü limen hamiden" derken ellerini kaldırırdı. İki rekatı (kılıp) kalkarken tekbir getirirdi. İbni Ömer (ra) bu (namaz kılma şeklini) Allah Resûlü'ne (sav) ref ederdi.

Bunu Hammâd b. Seleme Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra), o Allah Resûlü'nden (sav) rivayet etmiştir. İbn Tahmân, Eyyub ve Musa b. Ukbe'den muhtasar (kısa) olarak rivayet etmiştir.[20]

Şerh

Şâfiîlere göre namaz esnasında üç yerde elleri kaldırmak müstehap görülmüştür ki bunlar iftitah tekbiri, rükûya eğilme ve kalkma anlarıdır. Hanefî mezhebine göre ise sadece iftitah tekbirinde eller kaldırılıp namazın diğer tekbir ve zikirleri esnasında eller kaldırılmaz.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre iftitah tekbiri dışında namazdaeller kaldırılmaz.

Ders

Namaz gibi sürekli göz önünde gerçekleşen bir ibadet üzerinde böylesine farklılık bulunması bazı kimseleri şaşırtabilir. Fakat unutulmamalıdır ki Allah Resulü (sav) muhtelif zamanlarda muhtelif şekillerde namaz kılmış ve bu farklılıklar sahabe (ra) kanalıyla mezhep imamlarına kadar ulaşmıştır. Mezhep imamları da bu rivayetler arasında tercihlerde bulunarak belli bir şekli benimsemişlerdir.
Bu noktada unutulmaması gereken husus, tüm bu farklılıkların namazın farzları ve özüyle irtibatlı olmayıp şeküyâtı ile ilgili olduklarının bilinmesidir. Namazın kıyam, kıraat, rükû, sücûd ve kâde gibi esasları bütün İslam dünyasında aynen edâ edilir. Ancak mezhepler bağlı olarak bazı beldelerde namaz içinde de eller kaldırılırken bazılarında kaldırılmaz, bazılarında eller bileklerden göbekaltında bağlanırken bazılarında göbek üstünde ve dirseklerden bağlanır. Bunları bir tür rahmet ve zenginlik eseri ve Allah Resû-lü'nün (sav) sünnetinin canlı tutulması olarak görmekte yarar vardır.

Bâb: Tekbirden Sonra Ne Okunur?

84- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Şu'be bize Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav), Ebu Bekir (ra) ve Ömer (ra) namaza Elhamdülİlâhi Rabbi'I-âlemîn ile başlarlardı.[21]

Şerh

Namaza başlarlardı" yani namazın kıraat farzına başlarlardı. Fethu'1-bâri müellifi, bu bölümde Besmelenin okunup okunmadığına dair varolan farklı rivayetleri zikretmiş ve bunların karşılaştırmasını yapmıştır. Sonuç itibariyle namazdaki kıraate besmele ile başlanması müstehaptır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre namazda kırâatia ilgili bazı hükümleri şöyle sıralamak mümkündür:
Kıraat, namazın farz olan rükünlerinden biridir. İmama uyan dışında kişinin kendi okuduğununefsinin işitebileceği bir ses ile kıraatte bulunması gerekir. Kendi nefsinin dahi duymadığı bir kıraat sahih olmaz.
Kıraatin ilk iki rekatta bulunması vacip görülmüştür. Dolayısıyla kasıtlı olarak terk edimesi mekruh olup hata ve sehiv eseri okunmaması hâlinde sehiv secdesi gerekir. Tercih edilen görüşe göre, diğer rekatlarda Fatiha okunması vacip olup hata ile terk edilmesi sehiv secdesini gerektirir. Diğer görüşlere göre, üç ve dördüncü rekatlarda kıraat daha faziletli olmakla birlikte teşbih veya bir yahut üç teşbih miktarı susmak da caizdir.
İmam-ı Azam'a göre farzın yerine getirilmesi için her rekatta kısa da olsa bir âyet okumak yeterli iken, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile İmam Azam'in bir başka görüşüne göre üç kısa âyet veya bunlara denk miktarda uzun bir âyet okumak gerekir.
Sadece kısa bir âyet okuyabilen biri, İmam-ı Azam'a göre bunu bir kere okuyup aynı rekatta üç kere tekrar etmesi gerekmez. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise tekrar etmesi gerekir.
Âyete'l-kürsî gibi uzun ayetleri iki rekatta okumak, sahih rivayete göre yeterlidir.
Namazlarda Fatiha sûresini okumak sünnettir. Çünkü Allah Resulü (sav) ve sahabe böyle yapmışlardır.

Ders

Namazda kıraat esas itibariyle zikrin en yücesi olan İlahî Kelâmın okunmasını temindir. Kıraat dili kesinlikle Arapça'dır. Ancak İmam Azarn'ın, yeni Müslüman olanlara. Arapça olarak ezber yapacakları zamana kadar kendi dillerinde ayet meallerini okumalarına izin verdiği bilinmektedir.
İslamın bütün emirlerinde olduğu gibi namazda da şuur ve bilincin açık, ne söylendiğinin, ne okunduğunun bilinmesi gerekir. Bunun için, Arap dilinin bilmeyen Müslümanlar, okudukları sûre ve âyetlerin mânâlarını meallere bakarak öğrenmeli, okuduklarının mânâları üzerinde tefekkür etmelidirler.

Namazda kıraat için bir âyet bile yeterli olmasına rağmen, Müslümanlar imkanları elverdiği ölçüde yeni sûre ve âyetler ezberleyerek kırâatların zenginle ştirmeli, namaz sûreleri olarak bilinen kısa sûrelerle sınırlı tutmamalıdırlar. Böylelikle dinlerinin kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i daha çok tanıyacak, nurlarından daha fazla feyizdâr olacaklardır.

Bâb: Akşam Namazında Kıraat

85- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik, İbni Şihâb ez-Zührfden, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, o İbni Abbâs'tan (ra) şöyle dediğini nakletti:
Ümmü'1-Fadl onu Ve'l-mürselâti urfen sûresini okurken dinlemişti. (Sonra) şöyle dedi:
Ey oğul! Vallahi bu sûreyi okumakla bana Allah Resûlü'nden (sav) dinlediğim son şeyi hatırlattın. O bu sûreyi akşam namazında okumuştu.[22]

Şerh

Ümmü'1-Fadl", hadisi rivayet eden İbni Abbâs'ın (ra) annesidir. Tirmizî bunu açıklayarak "annesi Ürnmü'l-Fadl'dan" şeklinde rivayet etmiştir. Onun Hz. Hatîce'den (r.anhâ) sonra Müslümaliğı kabul eden ilk hanım olduğu söylenmişse de, doğrusu Hz. Ömer'in (ra) kızkardeşi ve Saîd b. Zeyd'in hanımı olan Fâtıma (r.anhâ) ikinci Müslüman hanımdır. Bana hatırlattın", yani unutmuş olduğum bir şeyi mama vesile oldun. Akîl, İbni Şihâb'dan yaptığı rivayette, Allah Resûlü'nün (sav) kıldırdığı son namazın akşam namazı olduğunu söylemiştir ki lafzı şöyledir: "Bundan sonra Allah ruhunu alıncaya dek Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırmadı."
Daha önce geçen Hz. Âişe (r.anhâ) hadisinde vefat ettiği son hastalığında kıldırdığı namazın öğle namaz olduğu söylenmiştir. Bu ikisini şöyle bağdaştırmak mümkündür ki Hz. Aişe'nin (r.anhâ) zikrettiği mescidde kıldırdığı namazdır. Ümmü'l-Fadl'ın (r.anhâ) zikrettiği ise odasında kıldığı namazdır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre vaktin darlığından dolayı akşam namazında kısa sûreler okumak müstehaptır. Sıhhatinde kuşku olmayan bu hadis-i şerife göre Mürselât sûresini okumak da sünnet olmaktadır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en mühim ders, sahabenin sahip oldukları Peygamber sevgisidir. Hadiste adı geçen büyük hanım sahabî Ümmü'l-Fadl (r.anhâ) oğlunun hatırlattığı bir olaydan derin bir sevinç duymuş, bir anlamda O'nunla geçen günlerin güzelliğini yâd etmiştir. İnsanlık tarihinde pek az insana nasip olan bu sevgi, Allah Resûlü'nün (sav) sahabe tarafından ne kadar sevildiğini göstermektedir.
İlk Müslümanların inanılmaz başarılarının arkasındaki en büyük etken de bu Allah ve Peygamber sevgisiydi. Onlar, Rablerinin ve peygamberlerinin emirlerinden çıkmaz, onlar uğrunda canlarını bie ortaya koyarlardı. İnsan için en kıymetli şey olan hayatın dahi, uğrunda gözden çıkarıldığı bu sevginin başaramayacağı bir şey olamazdı. Nitekim öyle de olmuş ve ilk Müslümanlar, çok kısa bir sürede eski dünyanın neredeyse yarısını İslam'a açmışlardır.

Bâb: Yatsı Namazında Sesli Okumak

86- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Mu'temir babasından, o Bekr'den, o Ebû Râfi'den şöyle dediğini nakletti:
Ebû Hüreyre (ra) ile yatsı namazını kıldım. İze's-semâu inşekkat sûresini okudu ve secdeye vardı. Ona (bunu) sorduğumda şöyle dedi: Ebû Kâsım'ın (sav) ardında (bu sûreyi okurken) secde ettim, O'na kavuşuncaya kadar da o (sûreyi okuduğum namazda) secde etmeye devam edeceğim.[23]

Şerh

İze's-semâu inşekkat" Kur'an-ı Kerim'in 84. sûresi, İnşikâk sûresi.
Yatsı namazı", Ateme kelimesi, yatsı namazının isimlerinden biridir.
Secde etti", İnşikâk sûresinin 21. âyet-i kerimesinde Allah Resulü (sav) tilâvet secdesinde bulunmuştur. Bu yüzden bu âyet-i kerime secde âyetlerindendir.

Hüküm

Hadis-i şerifte de beyân olunduğu üzere yatsı namazında İnşikâk sûresini okumak sünnettir. Bunun dışında namaz içinde tilâvet secdesiylc ilgili olarak şu hükümleri zikretmekte fayda vardır:
Tilâvet secdesinin namaz esnasında edası derhal vaciptir. Çünkü namazın bir parçası hâline gelmiştir. Tercih edilen görüşe göre secde âyeti okunduktan sonra en fazla üç âyet daha okunabilir, sonra secde yapılır
Tilâvet secdesinde niyet şarttır. Şu var ki birkaç secde âyet-i için secdede bulunacak kişi bunları belirtmek zorunda değildir.

Namaz içinde kalben niyet edilmesi gerekirken namaz dışında dille de niyet edilmesi sünnete uygun s, olandır.
İmam Ebû Yusuf a göre namaz dışında da edası derhal vaciptir.
Namazda okunan secde âyetinde bakılır: Ondan sonra üç âyetten fazla okunmazsa, takip eden rükû veya sücûd ile tilâvet secdesi de yerine getirilmiş olur. Buna niyet edilmiş olup olmaması durumu değiştirmez.Ancak tercih edilen görüşe göre, rükû suretinde yapılacağında niyet gerekir. Üç âyetten fazla okunacağı zaman müstakillen rükû veya secde edilmesi gerekir. Secde daha faziletlidir. Namazın rükû vesücuduyla bu secde düşmez.
Secde âyetini namazda okuyan biri, dilerse okuyacağı âyetlerin miktarına bakmaksızın tekbir getirerek tilâvet secdesine varır.tilâvet secdesi niyetiyle yalnız rükûya eğilmesi de yeterlidir. Sonra tekrar ayağa kalkar ve namazın asıl rükû ve secdelerine devam eder. Eğer sûreyi bitirmişse, tilâvet rükûun-dan kalktıktan sonra diğer bir sûreden birkaç âyet okur. Hiçbir şey okumadan rükû ve secdelere devam etmesi mekruhtur.
Cemaat ile kılınan namazda ise, imam yukarıda beyan edildiği şekilde rükû ve ya sücûda giderek tilâvet secdesini eda etmez. Zira cemaat bunu bilmeyeceğinden, tilâvet secdesi onlardan sakıt olmaz. Bunun yerine imam, selam verdikten sonra cemaatin tilâvet secdesinde bulunup ardından tekrar teşehhütte bulunmaları gerekir.
Secde âyeti ber namazda birden fazla okunduğunda tercih edilen görüşe göre sadece bir tilâvet secdesi gerekir.
İmamın Cuma ve bayram namazlarıyla ile sessiz tilâvetin olduğu namazlarda tilâvet secdesi bulunan âyetler okuması mekruhtur.
Esas itibariyle namazda okunan bir secde âyeti için, namaz bittikten sonra secde edilemez. Çünkü o secde namazın bir parçası hâline gelmiş olur.
Kur'an-ı Kerim'de toplam 14 secde âyeti mevcuttur.

Ders

Secde âyetleri Yüce Rabbimize tazım ve iclâlin zirvesine çıktığı ve okunan ilahî kelâm sebebiyle korku ve recâ ile secdeye kapanmanın lüzum ettiği âyetlerdir. Büyük sahabî Ebu Hüreyre de (ra) Peygamber efendimizin yatsı namazındaki sünnetini devam ettirerek bu vakitte İnşikâk sûresini okumayı sürdürmüş ve secdesini de tıpkı O'nun gibi yaparak Allah Resûlü'nün (sav) bir sünnetini yaşatma gayreti içinde olmuştur. O ve benzerlerin bu duyarlılıkları sayesinde 14 asır sonra bizler hâlâ Efendimizin dinî uygulamalarının büyük bölümünü olduğu gibi yaşama imkânına sahip bulunmaktayız. Allah cümlesinden razı olsun.

Bâb: Yatsı Namazında (Tilâvet) Secdesi Yapmak

87- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Zürey' dedi ki: et-Teymî Bekr'de, o Ebû Râfi'den şunu nakletti:
Ebû Hüreyre (ra) ile yatsı namazını kıldım. İze's-semâu inşekkat sûresini okudu ve secdeye vardı. Ona bu nedir diye sorduğumda şöyle dedi:
Ebû Kâsım'ın (sav) ardında (bu sûreyi okurken) secde ettim, O'na kavuşuncaya kadar da o (sûreyi okuduğum namazda) secde etmeye devam edeceğim.[24]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhiyle ilgili olarak bir önceki 86 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hadis-i şerifle ilgili hükümler 86 no.İu hadisin ilgili bölümünde açıklanmıştır.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 86 no.lu hadise bakınız.

Bâb: İmamın Âminleri Sesli Söylemesi

88- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan Ebû Hüreyre'nin (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resul (sav) buyurdu ki: İmam "âmin" dediğinde siz de "âmin" deyin. Bilinmelidir ki kimin "âmin" demesi meleklerin "âmin" demesine rastlarsa onun geçmiş günahları bağışlanır.[25]

Şerh

İmam âmin dediğinde siz de âmin deyin" yani imanı dua ettiğinde, burada murad edilen Fatiha duasıdır, siz de dua edin. Bu hadis-i şerif, imamın âmin demesi gerektiğinin delili olarak görülmüştür. İmam Mâlik bir rivayete dayanarak buna itiraz etmiş ve imamın seslice âmin dememesi gerektiğini söylemiştir. Mâlikîlerin bir bölümü de, imamın duayı okuyan olması itibariyle "âmin" demesinin uygun olmayacağını söylemişlerdir.

Âmin deyin", ifadesi cemaatin imamdan sonra "âmin" demelerine delil olarak gösterilmiştir. Ancak cumhur, farklı bir rivayetle cem etmek suretiyle, imam ile cemaatin eşzamanlı "âmin" demeleri gerektiğini söylemiştir. Ebû Muhammed el-Cüveynî, "âmin" demek dışında namazın hiçbir rüknünde cemaatin imam ile eşzamanlı hareket etmesinin müstehap olmadığını söylemiştir.
Kim rastlarsa", yani "âmin" deyişi, meleklerin "âmin" deyişlerine söz ve vakit olarak rastlarsa demektir. İbni Hıbbân ve bazıları ise huşu ve ihlas bakımından meleklerin "âmin"ine uygun düşerse, demişlerdir. Burada murat edilenin, meleklerin cemaatin bağışlanmaları için ettikleri duanın peşinde söyledikleri "âmin" olduğu da söylenmiştir.
Geçmiş günahları bağışlanır", âlimler burada söz konusu günahların küçük günahlar olduğunu söylemişlerdir.
Bu hadis İmâmiyye mezhebinin, namazın lafız ve zikirlerinden olmaması itibariyle "âmin" demenin namazı bâtıl kılacağı yönündeki görüşlerini de geçersiz kılmaktadır.
İmam Şafîî el-Ümm adlı eserinde, imam kasden veya sehven unutsa dahi, cemaatin "âmin" demeleri gerektiğini söylemiştir.
Kurtubî bu hadis-i şeriften istidlalde bulunarak imamın farz namazlarda Fatiha okuması gerektiğini söylemiştir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre cemaatin, Fatiha sûresinden sonra sessizce "âmin" demesi, namazın sünnetlerindendir. Şâflîler ve bazı Mâlikîler ise "âmin" lafzını sesli olarak söylerler.

Ders

Fatiha sûresinin, Müslümanm hayatında işgal ettiği önemli yerin bir numunesini de bu hadis-i şerifte görmekteyiz. Her şeyden önce "Fâtiha'sız namaz olmaz" hadisinde hareketle, Kitab'ın Anası (Ümmü'l-Kitâb) olarak kabul edilen bu sûre, bizi yaratan Rabbimize edebileceğimiz dua ve övgülerin en güzellerini içermektedir. Böylesine güzel bir dua ve övgünün ardından "âmin" diyerek kabulünü dilemek kadar normal bir şey olabilir mi?
Cami ve mescitlerde bulunması gereken huzur ve sükûn havasıyla bağdaşmadığı için Hanefî mezhebinin gizlice söylenmesi yönündeki hükmünün de anlamlı olduğu görülmektedir.

Bâb: Âmin Demenin Fazileti

89- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Biriniz "âmin" dediğinde gökteki melekler de "âmin" derler. Eğer ikisinden biri diğerine rastlarsa kendisinin geçmiş günahları bağışlanır.[26]

Şerh

Hadiste geçen lafızların şerhiyle ilgili olarak önceki 88 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hadisten çıkarılan hükümler için 88 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek derslerle ilgili olarak 88 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Cemaatin Âmin Demesinin Fazileti

90- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Ebû Bekr'in azatlısı Sümeyy'den, o Ebû Bekr es-Semmân'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: İmam "Gayri'1-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn" dediği zaman "âmin" deyin. Bilinmelidir ki kimin bu deyişi, meleklerin (âmin) deyişlerine rastlarsa, geçmiş bütün günahları
bağışlanır.
Muhammed b. Amr ona, Ebû Seleme'nin Ebû Hüreyre (ra) kanalıyla Allah Resûlü'nden (sav) ve Nu'aym el-Mucmir'in Ebû Hüreyre'den (ra) rivâ-yetleriyle mütâbaat etmiştir.[27]

Şerh

"Kavl=söylemek, demek" fiili mutlak olarak kullanıldığı zaman, sesli söylemenin kastedildiği anlaşılır. Gizli veya alçak sesle söylemek murat edildiğinde bu tür sıfatlarla kayıt altına alınması gerekir. Ulemânın bu konudaki ihtilafları çeşitli delillere dayanarak devam etmiş ve mezhepler de buna bağh olarak farklı gömşleri benimsemişlerdir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan hükümlerle ilgili olarak 88 no.lu hadise bakınız.

Ders

Fatihanın ardından "âmin" demek, ister sesli, ister sessiz olsun sünnet-i şerifeye uygundur. Duanın kabul edilmesi anlamında bir temenni ve dilek ifadesi olan "âmin" meleklerin âminleriyle rastlaştığı zaman, o "âmin'lerin sahipleri kazanacakları büyük ecrin yanı sıra, geçmiş günahlarının da bağış-lanmasıyla ödüllendirileceklerdir. Bu nedenle, namazlardaki Fatiha sûrelerinin ardından mezhebimize uygun bir şekilde gizlice "âmin" demeye devam etmemizde -Allah'ın lütuf ve rahmetiyle- hayır ve bereketler olacaktır.

Bâb: Secdeye Giderken Tekbir İle Eğilmek

91- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân -birkaç kere- İbni Şihâb ez-Zührî'den şunu nakletti: Enes b. Mâlik'in (ra) şöyle dediğini duydum:
Allah Resulü (sav) bir attan düştü. (Süfyân şöyle demiş olabilir: Attan). Sağ tarafi ezildi. Hasta ziyareti için yanına vardık. Bize oturarak namaz kıldırdı. (Namazda) biz de oturduk. (Süfyân bir keresin de şöyle dedi:) Biz de oturarak namaz kıldık. Aiiah Resulü (sav) namazı bitirdiğinde şöyle buyurdu:
-İmam ancak uyulmak içindir. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O secde ettiğinde siz de secde edin. O rüküya gittiğinde siz de rükûya gidin. O doğrulduğunda siz de doğrulun. O, semiallahü limen hamiden dediğinde, siz Rabbena ve lekel-hamd deyin.O secdeye vardığında siz de secdeye varın.
Süfyân, Ma'mer hadisi böyle mi zikretti? diye sordu. "Evet" dedim. Dedi ki: İyi hıfzetmiş, Zührî de böyle dedi: Ve lekel-hamdu. Sağ tarafından itibaren hıfzettim. Zührî'nin yanından çıktığımızda İbni Cüreyc şöyle dedi: Ben yanındaydım: "Sağ kolu ezildi" (şeklinde rivayet etti.)[28]

Şerh
Hadis-i şerifin lafizlarıyla ilgili şerh için 75 ve 78 no.lu hadislere bakınız.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre namazın rükünleri arasında ki rükûdan doğrulduktan sonra secdeye varmak da dâhil olmak üzere tekbîr getirmek gerekir.
Namaza giriş tekbiri olarak bildiğimiz iftitâh tekbiri dışında, kıyamdan rükûya giderken, rükûdan doğrulup secdeye giderken ve secdeler arasında ve sonra sında tekbir getirilir.
Mezhebimize göre bu tekbir ve tesmî'lerin (semiallahü limen hamiden) tamamı sünnettir.

Ders

İmam Buhârî'nin muhtelif bâblar altında farklı sened zincirleriyle yer verdiği bu hadis, fıkhı açıdan çok önemli hükümleri ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Ancak daha önce de gördüğümüz üzere bu hadis-i şerifteki, imam otururs a cemaatin de oturması hükmü neshe uğuramış ve Allah Resulü (sav) son hastalığında kendisi oturup cemaat ayakta olduğu hâlde namaz kıldırmıştır. Bunun dışında imama uymanın önemi ve tatbikatına dair de bu hadis-i şerifte önemli hüküm ve ipuçları bulunmaktadır.
Bir Müslüman, bu hadis-i şerifi sanki Allah Resûlü'nü (sav) ziyaret eden sahabeden biriymiş gibi okuyarak üzerinde düşünmeli ve O rahmet peygamberinin tavsiyelerine uymaya çalışmalıdır.

Bâb: Birinci Teşehhüdü Eda Etmeyen Kimse

92- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Abdülmuttalip oğulların azatlısı Abdurrahman b. Hürmüz'den şöyle dediğini nakletti: Rebîa b. el-Hâris'in azatlısı dedi ki: Abd-i Menâf oğullarının müttefiki, olan Ezd-i Şenûe'den Abdullah b. Buhayne (ra) -ki kendisi sahabedendir- şöyle dedi:
Allah Resulü (sav) onlara öğle namazını kıldırdı. İlk iki rekatte oturmayıp hemen kalktı. İnsanlar da O'nunla birlikte kalktılar. Namaz sona erdiğinde insanlar O'nun selam vermesini beklediler. O, kâdede otururken tekbir getirdi ve selam vermeden önce iki defa secdeye vardı, sonra selam verdi.[29]

Şerh

Abdurrahman b. Hürmüz bana anlattı" ifadesinde sözü edilen kişi el-A'rac olarak bilinen râvidir.
Ezd-i Şenûe" meşhur bir Arap kabilesidir.

İlk iki rekatte oturmayıp hemen kalktı" ifadesinde murat edilen, Allah Resûlü'nün (sav) teşehhüd için kâdede bulunmayarak ayağa kalkmasıdır. İbni Reşîd meseleyle ilgili olarak şöyle der: Namazla ilgili hadislerde her hangi bir kayıt konmaksızın "oturma" fiili kullanıldığında bununla teşehhüd için oturma (kâde) anlaşılır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre imamın namazın rükünlerinden her hangi birini terki veya ihmâli durumunda uygulanacak başlıca hükümler şöyle sıralanabilir:
İmam kunut duasını, bayram tekbirlerini, birinci kâdeyi, tilâvet ve sehiv secdelerini terk etse, cemaat de terk eder.
İmamın fazladan aldığı tekbirlerde, veya beşinci rekata kalkmasında cemaat ona uymaz.
İmam beşinci rekata kalktığında eğer dördüncü rekat için kâde yapmışsa cemaat ona uymayıp kâde hâlinde bekler. İmam hatasını fark edip selam verirse cemaat de selam verir. Eğer imam dördüncü rekatta de kâde yapmamış ise cemaat bekler, eğer imam hatasını fark edip kâdeye döner ve selam verirse cemaat de selam verir. Fakat imam beşinci rekati secdeyle kayıt altına alır ve cemaat de ona uyarsa hepsinin namazı bozulur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız ders, imamın bir şekilde sehivde bulunması hâlinde cemaatin namazın huzur ve huşûunu zedelemeden onun hatasını tashih etmesine fırsat vermesidir. Eğer imam hatasını fark etmezse, cemaat o zaman namazın rekat sayısına göre hareket ederek selamını verip namazdan çıkar. Bu takdirde namazları sahih olur. Ancak hatasına rağmen imama uymakta devam ederlerse, o vakit hem imanım hem de cemaatin namazları fasid olur.
Buradan çıkan ders, imama uymanın da bir sınırı olduğunun bilinmesi ve hatalı olduğunu bile bile ona ısrarla tâbi olunmamasıdır.

Bâb: Birinci Kâdede Teşehhüd Okumak

93- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Bekr bize Cafer b. Rebîa'dan o el-A'rac'dan, o Abdullah b. Mâlik b. Buhayne'den (ra) şöyle nakletti:
Allah Resulü (sav) bize öğle namazı kıldırdı. Kâde yapması gerekirken kalktı. Namazının sonunda kâdede iken iki secde etti.[30]

Şerh

Dört rekatlı namazlarda, ikinci rekattaki ilk kâde, dördüncü rekattaki kâde ile aynı hükümdedir. Dolayısıyla ihmâli namazı fasid kılar.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre üç veya dört rekatlı namazlarda birinci kâde vaciptir. Dolayısıyla onun terki, namazın iadesini, veya sehiv secdesiyle telâfini gerektirir.
Hadisle ilgili fikhî hükümler için 92 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 92 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Çocukların Abdesti, Onlar Hakkında Gusül Ve Temizlenmenin Ne Zaman Farz Olacağı

94- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik, İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o Abdullah b. Abbas'tan (ra) naklederek dedi ki: (İbni Abbâs) şöyle dedi:
Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da duvarsız (sütresiz) bir hâlde namaz kıldırıyordu. Safin bir bölümünün önünden geçtim ve eşeği serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da safa katıldım. Bu (hareketim) yadırganmadı.[31]

Şerh

Bu hadis-i şerifteki lafızların şerhi için 1 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, dinî emirlere muhatap olmanın şartı akıl baliğ olmaktır. Akıl baliğ olan bir kimse, gusül, abdest ve

namaz gib emirleri yerine getirmekle mükellef olur. Akıl, doğruyla yanlışı temyiz edebilmektir. Bu, bulûğa göre daha erken bir yaşta sahip olunan bir melekedir. Bulûğ ise bölgesel farklılıklara bağlı olarak, erkek çocuklarda meni gelmesi, kız çocuklarda adet kanının görülmesiyle başlayan devredir. Hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere İbni Abbâs (ra), sözünü ettiği dönemde bulûğ yani ergenliğe adım atmak üzeredir. Dolayısıyla abdest ve namaz gibi ibadetlerle mükellef olacak çağın eşiğindedir. Tam o çağda olmadığı, muhtemelen cemaatin Önünden geçmesine rağmen uyarılmamasından istinbât edilebilir.
Hadis-i şeriften çıkarılabilecek diğer hükümler için 1 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarmamız gereken en mühim ders, gusül, abdest, namaz, hatta oruç gibi dinî emirleri çocuklara erken yaşlarda vermeye başlama gereğidir. İmam Buhârî de muhtemelen bu düşünceyle hadise bu bâbda yer vermiştir.
Dinî eğitim için ergenlik çağı beklenmemeli, daha erken yaşlardan itibaren çocuklar aydınlatılmaya başlanmalıdır. Böylelikle bunları daha iyi özümseyebilecek ve başlarından ne olaylar geçerse geçsin hayatları boyunca onların izleri belleklerinden silinmeyecektir.

Bâb: Kadınların Geceleri Mescidlere Gitmeleri

95- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten ve Abdullah b. Yusuf bize yine Mâlik'ten, o Yahya b. Saîd'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazı kılar, mümin hanımlar da yün giysilere bürünmüş olarak ayrılırlar da karanlıktan onları kimse tanıyamazdi. [32]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhiyle ilgili olarak 42 no.lu hadise bakınız.
"Karanlıktan", sabah vaktinin alaca karanlığı sebebiyle kadın mı erkek mi oldukları anlaşılmazdı.

Hüküm

Hanımların sabah namazına gitmeleri asr-ı saadette yaygın ve bilinen bir uygulama idi. Sabah namazı, vakit itibariyle yarısı geceye yakın olduğundan, güvenliğin bulunduğu ve fitneden emin olunan beldelerde hanımların sabah namazı için alacakaranlıkta evlerinden çıkmalarında bir sakınca görülmemiştir.
Hadis-i şeriften çıkarılan diğer fıkhı hükümler için 42 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hanımların toplumsal hayatın her alanında bulunmaları ilk İslam toplumunda yadırganmayan bir teamül olmakla birlikte belli kuralların bulunduğu da gözden ırak tutulmamalıdır. Bu kurallar, daha çok canlarına ve ırzlarına yönelik taciz ve saldırılardan emin olmaları ve fitneye yol açılma-mamasını sağlayıcı niteliktedir.
Hadis-i şeriften çıkarılabilecek diğer dersler için 42 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Kadınların Sabah Namazından Erken Çıkmaları

96- Yahya b. lusa bize anlatarak dedi ki: Saîd b. Mansûr bize Fdleyh'den, o Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babasından, o Âişe'den r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazını karanlıkta kılardı. Müminlerin hanımlan (namazdan) ayrıldıklarında karanlıktan tanınmazlardı, yahut birbirlerini tanımazlardı. [33]

Şerh

Saîd b. Mansûr", Buhârî'nin hocalarındandir.
Onlardan bazısı bazısını tanımazdı", ifadesinde iaranlığın yoğunluğundan dolayı, bırakınız erkeklerin tanımasını, hanımların dahi birbirlerini tanımadıkları söylenmektedir.
Hadisin diğer lafızlarının şerhi için 42 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Buradan çıkan hüküm, hanımların sabah namazını kılar kılmaz mescitten yılmalarının müstehap görüldüğüdür. Çünkü böylesi tanınmamaları açısından daha faydalıdır.
Hadisin diğer hükümleri için 42 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 42 no.lu hadise bakınız.

---

[1] Buhârî, ezân/573, cum'a/1146, 1156, beď ul-halk/3043; Müslim, salât/582-585 mesâcıd/883-884; Tirmizî, salât/363; Nesâî, ezân/664, sehv/1236; Ebû Dâvud sa' laf/432; Ibn Mâce, ikâmetu's-salât/1206-1207; İbn Hanbel, " bakî musnedi'i-mukSlrîn/7369, 7470, 7488, 7792, 8805, 8968, 9551, 9873, 10139, 10351 10456' Mâlik, nıdâ/139, 208; Dârimî, salât/1178, 1456

[2] Buhârî, saIât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, men âkı b/3 3 74, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102İ libâs/5513, edeb/5717, da'avât/5886, kefarât/6220. i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmiz{ nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menasik/3106; İbn Hanbel, bakî nıusnediM-mÜksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[3] Buhârî, ezân/576; Müslim, salât/576; Tirmizî, saîât/192; Nesâî, ezân/667; Ebû Dâvud, salât/438; İbn Mâce, ezân/712; İbn Hanbei, bakî, musnedi'l-müksirîn/10597, 11078, 11318, 11428; Mâlik, nidâ/135; Dârimî, salâi/1175.

[4] Buhârî, ezân/583, cum'a/885, 1099, 1102, 1109; Müslim, salâtu'l-musâfırîn/1184-1186; cum'a/1460-1462; Tirmizî, salât/390, 398, cum'a/480, mevâkît/579, cum'a/1410-1431, kıyâmu'l-leyl/1739-1740, 1744, 1745-1758; Ebû Dâvud, salât/953, 955, 957; İM/ikâmetu's-salât/1135; İbn Hanbel, musnedu't-müksirîn/4277, 4363, 4431, 4526, 4685, 4881, 5044, 5160, 5175, 5191, 5223, 5346, 5430, 5480, 5498, 5545, 5706, 5783, 5798, bakî musnedi'l-Ensâr/25219, 25224; Mâlik, nidâ/241, 260; Dârimî, salât/1401, 1407-1408, 1527.

[5] Buharı, ezân/590, cum'a/939, 1055, 1071-1072, 1090, 1095, da'avât/5835; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1187-1192, 1215-1221; Tirmizî, salât/403-404; Nesâî, ezân/678, kı-yâmu'l-leyl/1678, 1729, 1741; Ebû Dâvud, salat/1063-1064, 1071, 1137, 1140-1142; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1188, 1348; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22928, 22944, 22987, 23058, 23084, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23858, 23953, 24112, 24179, 24264, 24311, 24371, 24497, 24599, 24609, 24622, 24673, 24911, 24960, 25154; Mâlik, nidâ/222, 242; Dârimî, saiât/1141, 1437-1438, 1538.

[6] Buhârî, ezân/600, cum'a/857; Müslim, mesâcid/944-947; Tirmizî, salât/301, Nesâî, imâmet/852; Ebû Dâvud, salât/485-486; İbn Mâce, mesâcid/767; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-müksirîn/6932, 6952, 7339, 7462, 7876, 7607, 7650, 9149, 9459, 9550, 9722, 9947, 10327, 10473, 13069; Mâlik, nidâ/137; Dârimî, salât/1251.

[7] Buhârî, ezân/608 617, husûmât/2242, ahkâm/6683; Müslim, mesâcid/1040-1042; Tir-mizî, salât/201; Nesâî, imamet/ 839; Ebû Dâvud, salât/461-462; İbn Mâce, mesâcid/783; İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-müksirîn/7001, 7575, 7802, 7908, 8441, 8535, 9014, 9111, 9719, 9826, 14)383, 10450, 10513; Mâlik, nidâ/266; Dârimî, sa-lât/1243

[8] Buhârî, ezân/611-612, 619, vudû/170, salât/426, 457, buyu/1976, beď ul-halk/2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037mesâcid/1059-1063; Tirmizî, sa-lât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, 729, 396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid, 778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7236, 7268, 7294, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999, 8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10095, 10116, 10379, 10413, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345; 347; Dârimî, sa-lât/1245.

[9] Buhârî, ezân/611-612, 639, vudû/170, salât/426, 457, buyû/1976, beď ul-halk/2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037mesâcid/1059-1063; Tirmizî, sa-lât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, 729, 396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid, 778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7236, 7268, 7294, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999, 8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10095, 30116, 10379, 10413, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345; 347; Dârimî, sa-lât/1245.

[10] Buhârî, ezân/608 617, husûmât/2242, ahkâm/6683; Müslim, mesâcid/1040-1042; Tirmizî, salât/201; Nesâî, imamet/ 839; Ebû Dâvud, salât/461-462; İbn Mâce, mesâcid/783; İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-müksirîn/7001, 7575, 7802, 7908, 8441, 8535, 9014, 9111, 9719, 9826, 1(7383, 10450, 10513; Mâlik, nidâ/266; Dârimî, sa-lât/1243.

[11] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, beď ul-halk2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9uO5, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, saIât/1245.

[12] Buhârî, ezân/648, 690-691, 763, salâl/365, cum'a/1047, mezal.m/2289; Musl tj sa lât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebu Dayud, sal* 509 İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedı 1-muksmn/I lö/J, 12185, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimi, salât/1228,1276.

[13] Buhârî, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'l-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; Tirmizî, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, sa-lât/856-858; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1204; İbn HanbeL bakî musnedi'l-müksirîn/6903, 7070, 7342, 7486^8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, ni-dâ/195-196; Dâriraî, salât/1458.

[14] Buhârî, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'l-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; TİrmizÎ, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, sa-lât/856-858; İbn Mâce, ikâmetu's-saIât/1204; İbn Hanbel,. bakî musnedi'l-müksirîn/6903>, 7070, 7342, 7486, 8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, ni-dâ/195-196; Dârimî, salât/1458.

[15] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cumVl047, savm/1778, mezâlim/2289, mkâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276

[16] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi>müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276

[17] Buhârî, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, salât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, 1076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/848; İbn Hanbel, musnedu'I-müksirîn/43I2, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579, 5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; DârÎmî, salât/1275.

[18] Buhâri, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, saIât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, 1076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/848; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4312, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579, 5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; Dârimî, salât/1275.

[19] Buhârî, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, salât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, İ076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/848; İbn Hanbel, müsnedu'l-müksirîn/4312, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579, 5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; Dârimî, salât/1275.

[20] Buhârî, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, salât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, 1076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/848; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4312, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579, 5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; Dârimî, salât/1275.

[21] Buhârî, ezân/701; Müslim, salât/605-60606; Tirmizî, salât/229; Nesâî, iftitâh/892-893, 896-897; Ebû Dâvud, salât/664; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/805; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-müksirîn/11553, 11641, 12239, 12253, 12345, 12380, 12421, 12506, 12630, 12651, 12782, 12858, 13185, 13406, 13406, 13447, 13540, 13563; Mâlik, nidâ/148; Dârimî, salât/1212.

[22] Buhârî, ezân/721, megâzî/4076; Müslim, salât/704; Tirmizî, salât/283; Nesâî, iftitâh/975-976; Ebû Dâvud, salât/687; İbn Mâce, ikâmetu's-saIât/823; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25634, 25637; Mâlik, nidâ/158; Dârimî, salât/1261.

[23] Buhârî, ezân/724, 726, cum'a/1012, 1016; Müslim, mesâcidy'904-908; Tirmizî, cum'a/523; Nesâî, iftitâh/952-958; Ebû Dâvud, salât/U98-1199; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1048-1049; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6843, 7067, 7089, 8980, 9234, 9427, 9454, 9842, 9499, 9535, 9559, 9637, 9937, 9923, 10425; Mâlik, nidâ/429; Dârimî, salât/1432-1435.

[24] Buhârî, ezân/724, 726, cum'a/1012, 1016; Müslim, mesâcid/904-908; Tirmizî, cum'a/523; Nesâî, iftitâh/952-958; Ebû Dâvud, salât/1198-1199; İbn Mâce, ikâmetıTs-saIât/1048-1049; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6843, 7067, 7089, 8980, 9234, 9427, 9454, 9842, 9499, 9535, &59, 9637, 9937, 9923, 10425; Mâlik, nidâ/429; Dârimî, salât/1432-1435.

[25] Buhârî, ezân/738-740, tefsîru'l-Kur'ân/4115, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/8OO-8Ol; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/841, 843; İbn Hanbe), bakî musnedi'l-müksirîn/6890, 6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Dârimî, salât/1218.

[26] Buharı, ezân/738-740, tefsîru'I-Kur'ân/4115, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/8OO-8Ol; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/841, 843; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6890, 6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Darimî, salât/1218

[27] Buhârî, ezân/738-740, tefsîru'l-Kur'ân/4115, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/800-801; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/841, 843; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6890, 6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Dârimî, salât/1218.

[28] Buhârî, ezân/648, 690-691, 763, salât/365, cum'a/1047, mezâlim/2289; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, sa-lât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11623, 12185, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276.

[29] Buhârî, ezân/786-787, cum'a/1148-1149, 1154, eymân/6177; Müslim, mesâcid/885-887; TİrmizÎ, salât/356; Nesâî, tatbîk/1164-1165, sehv/1207-1208, 1244; Ebû Dâvud, salât/781; İbn Mâce, ikâmetu's-^alât/1196-1197; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21841, 21851; Malik, nidâ/187-188, 202; Dârimî, salât/1461-1461

[30] Buhârî, ezân/786-787, cum'a/1148-1149, 1154, eyraân/6177; Müslim, mesâcid/885-887; Tirmizî, salât/356; Nesâî, tatbîk/1164-1165, sehv/1207-1208, 1244; Ebû Dâvud, salât/781; İbn Mâce, ikâmetuVsaÎâf/1196-1197; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21841, 21851; Mâlik, nidâ/187-188, 202; Dârimî, salât/1461-1461.

[31] Buhârî, salât/463, czân/814, hac/1724, mcgâzî/4060; Müslim, salât/780, 781; Tirmizî, salât/309; Ncsâî, kıblc/744, 746; Ebû Dâvud, salât/714-715; İbn Mâcc, ikâmctu's-salât/937; Jbn Hanbcl, musncd-i Benî Hâ-şim/1793, 1991, 2256,2667,2749, 2862, 3001, 3136,3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salâl/1379.

[32] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müsiim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salât661; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-salât/3; Dârimî, salât/1190.

[33] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müslim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salât661; İbn Hanbel, bakî musnedi7I-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-salât/3; Dârimî, salât/1190.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

144-145. Hz. Peygamberin "Eksik Kılınan Her Namaz Nafile Namazla Tamamlanır" Hadisi
145-146. Rükû Ve Sücûdun Ayrıntıları Ve Elleri Dizlere Koymak
146-147. Rükû'da Ve Secdede Ne Söylenir?
147 - 148. Rükûda Ve Secdede Dua
Secde mi, kıyam mı daha faziletlidir?
148 - 149. Namazda Dua
149 - 150. Rüku' Ve Secdede Kalmanın Müddeti
150 - 151. Secde Organları
Secde Organlarına Dair Görüşler
151 -152. İmama Secdede Yetişen Nasıl Hareket Eder?
152 - 153. Burun Ve Alın Üzerine Secde Etmek
153 - 154. Secde Nasıl Yapılır?
154 - 155. (Zaruretten Dolayı) Elleri Yanlardan Ayırmamaya İzin Verilmesi
155 - 156. (Kıyamda) Elleri Böğrüne Koymak Ve Kalçalar Üzerine Oturup Elleri Yere Dayamak
156 - 157. Namazda Ağlamak
157 - 158. Vesveseli Namaz Kılmanın Ve Namaz Esnasında Bazı Şeyleri Düşünmenin Keraheti
158 - 159. Okurken Takılan İmama (Cemaatten Birinin) Hatırlatma(Sı)
159 -160. (Okurken Takılan İmama) Hatırlatmaktan Nehiy
160 - 161. Namazda Sağa Sola Yüzünü Çevirmek
161 - 162- Burun Üzerine Secde
162 - 163. Namazda (Sağa - Sola) Bakınmak
163 - 164. (Bazı Hallerde) Namazda (Sağa-Sola) Bakınmak Ruhsatı
164 - 165. Namazda Namazla İlgisi Olmayan Bir Harekette Bulunmak
165 - 166. Namazda Selâm Almanın Hükmü
166 - 167. Aksıran Kimseye Namazda "Yerhamükellah" Demek
Kehânet Ve Gaibden Haber Vermek
167-168. İmamın Arkasındayken (Fâtiha'dan Sonra) "Âmin" Demek
168 - 169. Namazda El Çırpmak
169 - 170. Namazda İşaret
170 - 171. Secde Mahallindeki Çakılların Namazda Düzeltilmesi
171 - 172. Kişinin Eli Böğründe Namaz Kılması
172 - 173. Namazda Bastona Dayanmak
173 - 174. Namazda Konuşmanın Yasak Oluşu
174 - 175. Oturarak Namaz Kılmak
175 - 176. Teşehhüdde Oturma Şekli
176 -177. Dördüncü Rek'atte(N Sonra) Teverrükden Sözedenler(İn Delilleri)
177 - 178. Teşehhüdle İlgili Hadisler
178 - 179. Teşehhüdden Sonra Hz. Peygamber'e Salavât Okumak
Namaz Kılanın Teşehhüdden Sonra Söyleyeceği Söz
179 - 180. Teşehhüdün Gizli Olması
180 - 181. Teşehhüdde (Parmakla) İşaret Etmek
181 -182. Namazda El Üzerine Dayanmanın Keraheti
182 - 183. Namazda Kısa Oturmak
183 - 184 (Namazdan Çıkış İçin) Selâm
184 - 185. İmam(In Selâmın)a Karşılık Vermek
Namazdan Sonra Tekbir Getirmek
185 - 186. Selamı Uzatmanın Hükmü
186 - 187. Namazda Abdestı Bozulan Namazını İade Eder
187 - 188. Farz Kıldığı Yerde Nafile Kılmak
188 - 189. İki Rekatte(n Sonra) Yanılma (Sehv Secdeleri)
189 - 190. Musallî Namazı Beş Rekat Kılarsa?
190 - 191. "İki Rekat Mı Yoksa Üç Rekat Mi Kıldığında Tereddüt-Eden Kimse Şüphe Ettiğini Atar" Diyenler(İn Delilleri)
191-192.(Kıldığı Rek'at Adedinde Şüphe Eden) Zann-ı Galibine Göre Tamamlar Diyenlerin Delilleri)
192 - 193. (Sehv Secdesi) Selâm Verdikten Sonradır Diyenler(İn Delilleri)
193-194. İki Rekatten (Sonra) Tahiyyâta Oturmadan Kalkan (Ne Yapmalıdır?)
194 - 195. Otururken Teşehhüdü Unutan (Ne Yapar?)
195-196. Sehv Secdelerinde Teşehhüd Ve Selam Vardır
Özet
196 - 197. Kadınların Erkeklerden Önce Camiden Çıkmaları
197 - 198. Namazdan Nasıl Ayrılmak Gerekir?
198 - 199. Nafile Namazları Evde Kılmak
199 - 200. Kıbleden Başka Yöne Namaz Kılan Ve Sonra Bunu Fark Eden (Ne Yapmalıdır?)

144-145. Hz. Peygamberin "Eksik Kılınan Her Namaz Nafile Namazla Tamamlanır" Hadisi

864. ...(Hasen el-Basrî) dedi ki: Enes b.Hakîm ed-Dabbî,Ziyad'-dan veya İbn Ziyad'dan korkup Medine'ye gelmişti. Ebí Hureyre'yle karşılaştı. (Enes) dediki:
(Ebu Hüreyre) bana nesebimi sordu. Ben de ona nesebimi açıkladım. Bunun üzerine (Ebû Hüreyre bana);
Ey delikanlı, ben sana bir hadis nakledeyim mi? dedi. Ben de;
Evet (naklet), Allah sana merhamet etsin dedim. (Bu hadisi Hasen el-Basrî'den nakleden) Yûnus dedi ki, öyle zannediyorum ki, Hasan el-Basrî (Ebû Hüreyre'nin) Peygamber (s.a.)'den (naklettiği) bu hadisi (şöyle) rivayet etti; (Resûl-i Ekrem s.a.)

buyurdu ki:
"Halkın kıyamet gününde ilk hesaba çekileceği amel, namazdır. Aziz ve celil olan Kabilimiz bildiği halde meleklerine (şöyle) der; Kulumun (Farz) namazına bakınız, onu tam mı, yoksa eksik mi kılmış? Eğer (O kimsenin farz namazı) tam ise, onun için (namaz sevabı) tam olarak yazılır. Eğer (Farz) namazından biraz eksik olursa, Allahü Teâlâ (şöyle) emreder: (Bu) kulum için nafile (namaz) var mı, bir bakınız! Şayet o kimse için nafile (namaz) var ise, (şöyle) buyurur: Kulumun (eksik olan) farzım nafilesinden tamamlayınız. Sonra (farz olan diğer) ameller de bu şekilde (ele) alınır."[1]

Açıklama

Metinde geçen öyle zannediyorum ki Hasan el-Basrî bu hadisi şöyle rivayet etti" sözü râvî Yûnus'un bu hadisi tam olarak tespit edemediğini gösterir. İnsanların kıyamet gününde ilk defa namazdan hesaba çekilecekleri mevzuunda el-Irakî, Tirmizî üzerine yazdığı şerhinde şunları söylemektedir: "Bu hadisle "insanlar arasına kıyamet gününde ilk defa görülecek olan dava, adam öldürme dâvası olacaktır"[2] hadisi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü namaz Allah'ın kullar üzerinde bulunan bir hakkıdır. Adam öldürmek ise, aynı zamanda kul hakkıyla da ilgilidir. Buna göre bu iki hadisin arasını şu şekilde uzlaştırmak mümkündür. Sırf Allah hakkiyle ilgili olarak ele alınacak ilk dâva namaz meselesi olacaktır. Kul haklarıyla ilgili meseleler içerisinde de ilk ele alınacak dâva, kan davası olacaktır. Eğer iki davanın hangisi daha çabuk neticeleneceği sorulursa bu mevzuda gelen sahih hadislere bakarak Allah haklarının daha evvel ele alınıp neticelendirileceği söylenebilir. Çünkü bu mesele akıl ve reyle halledilebilecek bir mesele değildir. Bu mevzuda ancak ilgili hadislere göre hüküm verilebilir. Mesele bu noktadan ele alınınca da Allah hakkıyla ilgili olan namaz meselesinin daha evvel ele alınacağı anlaşılır."
Hafız Irakî bu sözleri söyledikten sonra bu hadisin râvîleri Enes b. Ha-kîm ve el-Hasen cihetinden muztarib olduğunu ve bu hadis hakkında birini diğerine tercih etmek imkânı olmayan çeşitli görüşlerin ortaya atılmış olduğunu söylemiştir. Ancak Bezlu'l-Mechûd sahihi bu hadisin çeşitli senetlerle Nesâî tarafından rivayet edildiğini söylemektedir. Bu durumda hadis zayıflıktan kurtulur, hasen hadis derecesine yükselir.
Allah Teâlâ'nın bu hadiste olduğu gibi meleklere, "kulumun namazına bakınız; onu tam mı yoksa eksik mi kılmış?" gibi sorular sorması, bu mevzularda bilgi almak ve izahat istemek için değil, bilâkis bir takım hikmet ve maslahatları açıklamak içindir. Yine Irakî, Tirmizî üzerine yazmış olduğu şerhte şunları söylemektedir: "Kulun farz namazdaki eksiğinin nafile namazıyla tamamlamasından maksat, farz namazda bulunması gereken huşu, ez-kâr ve âdâbla ilgili olsa gerektir. Bunlar farzda eksik bırakılmışsa nafile namazlardaki huşu; ezkâr ve âdâb ile telâfi edilerek tam bir farz namaz sevabına erişilebilir. Hadis-i şerifte geçen bu ifadeden nafile namazların, ihmal edilip hiç kılınmamış olan farzların yerine geçeceği de anlaşılabilir. Allah Teala'nın fazlı ve ihsanına bir sınır yoktur. İstediğini yapar. Hatta hiç namaz kılmamış olanlara bile fazlı ve ihsanı ile muamele etmesi caizdir. Kadı İbn el-Arabî'ye göre, nafile ile telafi edilen, namazın farzları ve sayılarıdır."
Metinde geçen "sonra (farz olan) diğer ameller de bu şekilde ele alınır" cümlesinden maksat, namazın dışında kalan zekât ve hac gibi farz ibâdetler-deki noksanlığın da nâfileleriyle telâfi edileceğidir.[3]

865. ...Ebû Hüreyre (r.a.) vasıtasıyle (bir önceki) hadisin benzen Peygamber (s.a.) den nakledilmiştir.[4]

866. ...Temim ed-Dârî vasıtasıyla Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)den bir önceki manada bir hadis nakledildi. (O rivayette) Peygamber (s.a.); "Sonra zekâtta böyledir ve sonra bütün ameller bu suretle ele alınır." buyurdu.[5]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Tirmizi de şöyledir: "Kulun, kıyamet gününde ilk sorulduğu amel namazdır. Namazı doğru ise, şüphesiz felah bulur ve kurtulur, fasit ise, muhakkak hüsrana uğrar ve farzından bir-şey noksan kalmışsa, Allah Teala; Nafilesinden alıp farzını tamamlayınız buyurur."
Mîrkât sahibinin beyânına göre cinayet, haksızlık gibi amellerde de ibâdetlere müracaat edilir. Çünkü âyet-i

kerimede "iyi ameller kötü amelleri yok eder"[6] buyuruluyor. Kimin birisinde hakkı kalmışsa o .kimseden hakkı nisbetinde amel-i salih taleb eder ve talebi o kimseden alınarak kendisine verilir. Nitekim Muhammed Zihni Efendi bu mevzuda şunları söylüyor: "Dürri- Muhtfir'ın sıfat-i salât bahsinin az evvelinde ve Reddi Muhtâr'da belirtildiği üzere bir amelde bulunan kimsenin bu amelin sevabını başkasına vermek vardır. İnsan kıldığı nafile namazların sevabını bile başkasına bağışlayabilir. Hasımları razı etmek için namaz kılmak yani Allah için kıldığı namazın sevabını, kendi hasmını hoşnut etmek için onlara bağışlaması fayda vermez. Çünkü hasım affetmeyebilir. Bu durumda namazın sevabı bağışlanmakla zayi edilmiş olur. Eğer hasım kendiliğinden, hakkından vazgeçmekle veya Cenab-ı Hakk'ın onu razı etmesiyle hakkından vazgeçerse namazın sevabı kendine olur. Hasmı affetmeyecek olursa onun iyiliklerinden alınıp hasmına verilir, iyilikleri yetmeyip de bitecek olursa, mazlumun günahlarından alınıp ona verilir. Sadaka da namaz gibidir. Bir danik (dirhemin altıda biri) hak için, cemaatle kılınan makbul namazlardan yedi yüz namaz sevabı ödeneceği hadislerde belirtilmiştir."[7]

Bazı Hükümler

1. Kıyamet gününde bütün insanlar bütün amellerinden hesaba çekileceklerdir.
2. Şehâdetten sonra dinin en büyük rüknü namazdır.

3. Farz namazlarda kusur etmekten son derece sakınmak lâzımdır.
4. Çok nafile namaz kılmak lâzımdır. Çünkü farzlarda işlenen kusurlar bunlarla telâfi edilebilir.[8]

145-146. Rükû Ve Sücûdun Ayrıntıları Ve Elleri Dizlere Koymak

867. ...Mus'ab b. Sa'd'dan; demiştir ki: (Bir gün) babamın yanı-başında namaz kıldım. Ellerimi (kenetleyerek) dizlerimin arasına koymuştum. Beni bu şekilde namaz kılmaktan nehyetti. (Ellerim kenetli ve dizlerimin arasında olarak) tekrar bir namaz daha kıldım, bunun üzerine dedi ki: "Bunu yapma, Bunu biz yapardık, fakat sonra bunu yapmaktan nehyolunduk ve avuçlarımızı (rüku'da) dizlerimizin üzerine koyduk."[9]

Açıklama

Rüku'a varınca iki elin parmaklarını birbirine geçirerek dizlerin arasına koymaya "tatbik" denir. İslâm'ın ilk yıllarında uygulama böyle iken sonradan yasaklanarak yürürlükten kaldırıldığı 747 numaralı hadisde açıklanmıştı. Bu hadisi şerifte yine aynı meseleye işaret ediyoruz. Biz gerekli açıklamayı sözü geçen hadisin şerhinde yaptığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[10]

868. ...Abdullah (b. Mes'ûd)den demiştir ki: Biriniz rükû'a vardığında kollarını uylukları üzerine koysun ve avuçlarını da birleştirip (iki dizinin arasına yerleştirsin. Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:) Resûlul-lah (sallallahü aleyhi vesellem)in parmaklarının hareketini sanki görüyor gibiyim.[11]

Açıklama

İbn Mes'ûd (r.a.) bu sözüyle rükû'a varınca avuç içlerini birbirine yapıştırarak dizlerin arasına koymanın sünnet olduğunu ifâde etmektedir. Ancak bu Abdullah b. Mesud (r.a.)'un şahsî kanaatidir. İmam Nevevî'nin beyânına göre, namazda avuçları birleştirerek dizlerin arasına koymak İslâmiyetin ilk yıllarına ait bir uygulama idi.[12] Sonradan bu uygulama yürürlükten kaldırıldı.[13] Bu bakımdan "tatbik" adı verilen bu hareketi yapmak ulemânın büyük ekseriyetine göre mekruhtur.. 747 numaran hadisin açıklamasında bu mevzu ile ilgili yeterli bilgi verilmiştir.[14]

146-147. Rükû'da Ve Secdede Ne Söylenir?

869. ...Ukbe b. Amir[15] 'den; demiştir ki: "O halde Rabbini o büyük adiyle teşbih (ve tenzih) et" âyet-i kerimesi inince, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem); "bunu rükûnuzda söyleyen" buyurdu."Rabbinin o çok yüce adım teşbih (ve tenzih) et" âyeti inince de, "bunu da secdenizde söyleyin" buyurdu.[16]

Açıklama

Hadis âlimlerinin beyânına göre, "bunu secdenizde okuyunuz" cümlesi ile "bunu rükuunuzda okuyunuz" cümlesindeki "zamirlerinin mercii"[17] âyet-i kerimesiyle[18] âyet-i kerimesi değildir. Ancak bu âyet-i kerimelerin ihtiva ettikleri Cenab-ı Hakk'ın her türlü noksan sıfatlardan münezzeh ve kemal sıfatlarıyla muttasıf oluşuyla ilgili mânâdır. Bu mânâ Celâleyn ve Medârik tefsirlerinde şöyle ifâde edilmiştir: "Rabbini ona lâyık olmayacak şeylerden tenzih et." Beyzâvî tefsirinde ise, şöyle ifade ediliyor: "Rabbinin adını sapık te'villerden, başkasına da o adı vermekten kaçın, onu en yüce bir tazım ile an." Gerçekten bu zamiri makablinde bulunan âyet-i kerimelere göndermek imkânsızdır. Çünkü o zaman, rükû' ve secdede bulunduğunuz zaman bu âyet-i kerimeleri okuyunuz" mânâsı çıkar. Halbuki hiçbir zaman rükû ve secdede âyet-i kerime okunamaz. Bu sebeble Resûl-i Ekrem (s.a.) rükû'-da sadece; "Sübhâne Rabbiyel azim" secdede ise, sadece "sübhâne rabbiyel-a'la" derdi. Bu âyetleri okumazdı. Ayet-i kerimelerde bulunan kelimesi Bazı müfessirlere göre zâiddir, bazılarına göre değildir. Çünkü Cenab-ı Zulcelâl'in zâtı gibi ismi de her türlü noksanlıktan münezzehtir. Bu bakımdan ismini de noksanlıklardan tenzih etmek gerekir. Aynı zamanda isim müscmmâya delâlet eder. Tefsir-i Kebir sahibi Fahr-i r^zî'nin beyânına göre kelimesinin mânâsı, "zâtında ve sıfatında kâmil" demektir. ise "sadece sıfatında kâmil" demektir. "Kebir" kelimesi ise, sadece "/atında kamil" demektir. "Sübhane Rabbiyel-azîm" cümlesinin rüku'a, "Sübhane Rabbiyel' a'la" cümlesinin de secdeye tahsis edilişinin hikmeti hadis âlimleri tarafından şöyle açıklanmaktadır: İnsanın en şerefli organı olan alnım Allah'ın huzurunda yere koyması anlamına gelen secde mutlak eğilmekten ibaret olan rüku'dan daha faziletlidir. Bu sebeple mutlak bir tevazudan ibaret olan rükû'a mutlak azameti ifâde eden kelimesi tahsis edilmiş, tevazünün son haddi olan secdeye ise, "ism-i tafdil sigası" olan kelimesi tahsis edilmiştir.
Hattâbî'nin beyânına göre bu hadis, rükû' ve secdede teşbih etmenin farz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü bu hadiste Allah'ın emri ile Resulünün beyânı birleşmiştir. Bu bakımdan rükû ve secdede teşbihleri terketmek caiz değildir. Nitekim İshâk b. Râhûye de bu görüştedir. Ahmed b. Hanbel'e göre bu teşbihleri okumak ve rükûdan doğrulunca "semiallahu limen h anı ide h, Rabbena lekel-hamd" demek vacibdir. Bile bile terk edilirse namaz fasit olur. Unutularak terk edilirse, sehv secdesi gerekir.
İmam Şafii, Mâlik, Ebû Hanife ve ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, rükû ve secdedeki tesbihât vâcib değil, sünnettir. Delilleri ise, Müsî' hadisi (namaz kılmayı beceremeyen kimse ile ilgili hadis) diye bilinen 856 numaralı hadistir. Çünkü bu

hadiste Resûl-i Ekrem karşısındaki şahsın ihtiyaçtan dolayı namazın butun farzlarını açıkladığı halde rükû ve secde teşbihlerinden bahsetmemiştir. Şayet bu tashihler farz olsaydı, onları da açıklaması gerekirdi. Çünkü bu açıklayışı esnasında namazın farzlarından bir tanesini bile eksik bırakması onun tebliğ görevine aykırıdır. Bu sebeble "ihtiyaç anında beyânı te'hir etmek caiz değildir" sözü bi kaide olmuştur. Öyleyse Müsî1 hadisinde rüku' ve secde teşbihlerinden bahsedilmediğine göre bu teşbihler farz değil, sünnettir.[19]

870. ...(Bir önceki hadisin) manası Ukbe b. Âmir'den de rivayet edildi. (Ancak Ukbe bu rivâyete bazı) ilâveler yaparak (şunları) söyledi: Resûlullah (s.a.) rükü'a vardığı zaman üç defa, Sübhâne Rabbiye'l-azîm ve bihamdihî, Büyük olan Rabbimi noksan sıfatlardan tenzih ederim ve O'na hamd ederim" Derdi. Secdeye vardığı zaman da üç defa; "Sübhane ^abbiye'l-a'la ve bihamdihî yüce olan Rabbimi teşbih ve tenzih edeıim ve O'na hamd olsun" derdi.[20]
Ebû Dâvûddedi ki: Bu ilâvenin (tamamının "ve bihamdih" kelimesinin mahfuz (bir rivayet) olmamasından korkuyorum.
(Yine) Ebû Dâvûd (bu hadisle bundan önceki hadisi kast ederek) dedi ki: Şu iki hadisin (yani) er-Rabî' hadisiyle Ahmed b. Yûnus hadisinin senedinde sadece Mısırlılar bulunmaktadır.[21]

Açıklama

Bir numara önce tercümesini sunduğumuz hadis-i şerif aynı zamanda mânâ olarak bir de Ukbe b. Ahir vasıtasıyle nakledilmiştir. Ancak bu rivayette bazı İlâveler vardır. Ebû Dâvûd bu ilâvenin mahfuz bir senede dayanmadığına" "Bu ilavenin mahfuz olmamasından korkuyorum" sözleriyle işaret etmektedir. Avnû'l-Ma'bud sahibi, "Mahfuz hadis şaz hadisin zıddı olan hadistir" diye, şaz hadisi de "makbul bir râvinin kendisinden daha makbul bir râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir" diye tarif etmektedir. Buna göre "makbul olan bir râvinin kendisi kadar makbul olmayan bir râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadise "mahfuz hadis'1 denir ki, kendisine muhalif olan şâz hadise tercih edilir. Ebû Davud'a göre hadisde bulunan ilâveleri rivayet eden râviler, aksini rivayet eden râ-viler kadar makbul görünmüyorlar. Bu bakımdan tercih edilebilecek bir özellik taşımıyorlar.
Gerçekten bu ilâvelerin bulunduğu hadislerin senetlerinde zayıflık vardır. Dârekutnî'nin rivayet ettiği hadisin senedinde bulunan Muhammed b. Ebî Leylâ zayıftır. Aynı şekilde es-seriy b. İsmail kanalıyla naklettiği hadiste de bu ilâveler bulunmaktadır. Ne varki es-serıy de zayıftır. Mevzumuzu teşkil eden hadisin senedinde de kimliği meçhul kimseler vardır.
Bundan bir numara önce terceme ettiğimiz hadiste de bu ilâve bulunmamaktaydı. Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel ile İbn Mâce, Dârimî ve Tahâ-vî'nin Ukbe'den rivayet ettikleri aynı konudaki hadislerde ve yine Tahâvî'nin Ali b. Ebî Tâlib'den yaptığı rivayette de bu ilâve bulunmuyor. İşte bu gibi durumlar musannif Ebû Dâvûd'da bu ilâvenin sıhhatinde şübheler olduğu kanaatini uyandırmıştır. Ancak "ilâve" sözüyle hangi kelimelerin kastedildiği mevzuunda da ihtilâf vardır. Bazılarına göre bir evvelki hadise nisbetle Ukbe"nin rivayet ettiği ve mevzumuzu teşkil eden hadisteki cümlelerin tümüdür. Bazılarına göre de sadece kelimesidir.[22]

871. ...Huzeyfe (r.a.), Peygamber (s.a.)'ie birlikte namaz kıldığını ve (Peygamber (s.a.)'in) rükû'da iken, "Sübhane Rabbiye'1-azim=büyük olan Rabbimi teşbih (ve tenzih) ederim" dediğini, secde halinde iken de "Sübhâne Rabbiye'1-a'la" yüce olan Rabbimi teşbih (ve tenzih) ederim" dediğini; (Kıraati esnasında) rahmet âyetine gelince mutlaka durup (Allah'dan rahmet) istediğini azab âyetine gelince de kesinlikle durup (Allah'a) sığındığını rivayet etmiştir.[23]

Açıklama

1. Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem (s.a.) namazda kıraat esnasında Allah'ın rahmetini, cennetini müjdeleyen ve va'deden âyet-i kerîmelere geldikçe durur ve bu nimetlere nail olmasını Allah'dan dilermiş. Yine kıraati esnasında bir azab âyetine de rastlayınca durur ve ondan Allah'a sığınırmış. Bir tesbîh ve tekbîr âyetine rastlayınca teşbih ve tekbir okur, duâ ve istiğfar âyetine gelince de dua ve istiğfar edermiş.
2. Resûl-i Ekrem (s.a.) Hazretlerinin bu uygulaması namazda müjde âyetlerine uğradıkça müjdelenen nimeti Allah'dan istemenin, azab âyetlerine uğradıkça da Allah'a sığınmanın caiz olduğunu ifâde etmektedir. Nitekim Şafîî ulemâsının görüşü böyledir. Bu hususta namazın farz olmasıyla nafile olması arasında herhangi bir fark yoktur. Namaz kılan kimsenin imam veya imama uymuş bir kimse olması arasında bir fark yoktur.
3. Mâliki ulemâsına göre de nafile namazlarında bu şekilde hareket etmek caizse de farz namazlarda caiz değildir. Ancak imamın arkasında namaz kılmakta olan kimse için kıraat esnasında Resûl-i Ekrem'in ismi geçecek olursa salâvât getirmek, müjde âyetlerine gelince Allah'dan istemek, azab âyetlerine gelince de Allah'a sığınmak caizdir. Hanefîlere göre ise, müjde âyetlerine gelince Allah'tan istemek, azab âyetlerine gelince Allah'a sığınmak, sadece nafile namazlarda caizdir.
4. Ahmed b. Hanbel, İshâk ve Davûd-i Zâkirî'ye göre namaz kılan kimse rükû ve secdelerde mevzumuzu teşkil eden hadisteki gibi duâ edebilir.
Bu hususta kılman namazın farz veya nafile olması arasında fark yoktur. Hanbelîlerden İbn Kudâme el-Mugnî isimli eserinde şunları söylemektedir: "Namaz kılan kimsenin rükûunda üç defa "sübhâne Rabbiye'1-azîm" secdesinde de üç defa "Subhâne Rabbiye'l-a'la" demesinde bir sakınca yoktur."[24]

5. İbrahim en-Nehaî, Hasan el-Basrî, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Muhammed ve bir rivayette İmam Ahmed Hazretlerine göre rüku'da sünnet olan üç defa "Sübhane Rabbiye'1-azîm" secdede ise, üç defa "sübhâne Rabbiye'l-a'lâ" demektir. Sünnetin en aşağı mertebesi budur. Tahâvî'nin beyânına göre rüku ve secdelerde üçer defadan aşağı kalmamak fakat daha fazla da okumamak gerekir. Ancak Tahâvî'nin sözü farz namazlar hakkındadır. Nafilelerde ise üçden dilediği kadar yukarıya çıkmak caizdir.
Mârûdî'ye göre kemalin en aşağı derecesi üç, yukarı derecesi onbir veya dokuz, orta derecesi beş defa teşbihte bulunmaktır. "Hidâye" şerhlerinden bazısında "namaz kılanın rüku ve sücud teşbihlerinde üçten ona kadar çıkması imam-i azama göre efdaldır imameyne göre ise, yediye kadar çıkmak efdaldır" denilmektedir.
6. Rükû ve secdelerdeki teşbihlerin hükmü de imamlar arasında ihtıulhdir.Ebû Hanife, Mâlik ve Şafiî Hazretlerine göre bunlar sunneuir. Terkinden dolayı birşey lâzım gelmez. Yalnız kasten terk etmek mekruh olur. İmam Ahmed b. Hanbel ile İshâk'a göre rükû ve secdelerde zikir vâcibPr. Kasten terk edilirse namaz bozulur. Unutarak terk edilirse, namaz bozulmaz. Yalnız İmam Ahmed'e göre secde-i sehv lâzım gelir. İmam Ahmed'in diğer bir kavline göre rüku ve secdelerdeki zikirler sünnettir. Zahirîlerden İbn Hazm bunların farz olduğunu söylemektedir.[25]

872. ...Âişe (r.anha)'den rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.)'in rükû ve sücudunda "sübbûhun, kuddûsun, rabbu'l-melâiketi verrûhi Münezzehsin! Mukaddessin! Meleklerle Ruhun rabbisin (Ey Allahım)" derdi.[26]

Açıklama

Sübbûh ve kuddûs kelimeleri sebbûh ve kaddûs şeklinde de okunabilirse de, birinci şekilde okunuşları daha fasîh ve bu şekilde rivayetleri daha çoktur. Ulemâdan bazılarına göre bunlar Allah'ın birer sıfatıdır. Bir takımları Allah'ın ismi olduklarım söylemişlerdir.
Sübbûhun'un mânâsı, "Allah Teâlâ'nın kendisine lâyık olmayan şeylerle, şerik ve nazîrden münezzeh olması" demektir.
Kuddûs ise Allah Teâlâ'mn kendisine lâyık olmayan her şeyden temizlenmiş olması mânâsına gelir. Bazılarına göre kuddûs mübarek demektir.
"Ruh" tan murad, bazılarına göre büyük bir melektir. Bir takımları bundan maksadın Cibril aleyhisselâm olmasını muhtemel görmüşlerdir. "Ruh" meleklerin de göremedikleri bir takım mahluklardır, diyenler de olmuştur.
Metinde geçen bu zikirlerin namazda okunması mevzuu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Biz bir önceki hadisin açıklamasında bu mevzuda yeterli bilgiyi verdiğimiz için burada tekrara lüzum görmedik.[27]

873. ...Avf b. Mâlik el-Eşcâî[28] 'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ile birlikte bir gece namaz kıldım. Kalktı (birinci rekatta) Bakara sûresini okudu. Her rahmet âyetine geldikçe durdu (ve Allah'dan rahmet) istedi. Azab âyetine geldikçe de durdu (ve Allah'a) sığındı. Sonra "Sübhâne zi'1-ceberûti ve'I-kibriyâi vel-azameti = kahr ve kudret sahibi, izzet ve saltanat sahibi, ululuk ve azamet sahibi olan (Rabbimi) teşbih (ve tenzih) ederim" diyerek kıyamı kadar rükûda kaldı,sonra kıyamı kadar da secdede kaldı. Secde halinde iken de bu dualara benzer dualar okudu. Sonra (ikinci rekata) kalktı, sonra (üçüncü rekatta) bir sure (dördüncü rekatta da diğer) bir sûre okudu.[29]

Açıklama

Bu hadis-i şerif dört rekatlı namazların her rekatında Kur'ân okunacağına delâlet etmektedir. Ancak (136.) babta geçen hadis-i şeriflerin açıklamasında beyân ettiğimiz gibi Şafîî ulemâsına göre her rekatta Fatiha okumak farz ise de, Hanefîlere göre okunması farz olan Kur'-ân'ı farz namazların ilk iki rekatında okumak vâcibtir. Sadece bir âyet okumakla bu farz yerine getirilmiş olur. İmam Şafîî'nin delili " Kıraatsiz namaz yoktur ve her bir rekat başlı başına namazdır" mealindeki 819 numaralı hadistir.
Mâlikîlere göre namazın üç rekati, tümü mesabesinde olduğundan namazın üç rekatında Kur'ân okumakla farz olan kıraat yerine getirilmiş olur. Hanefî ulemâsına göre farz namazların üçüncü ve dördüncü rekâtlarında sadece Fatiha okumak sünnettir. Çünkü Buharı ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Ebû Katâde hadisinde şöyle buyuruluyor: "Resûl-i Ekrem (s.a.) öğle ve ikinde namazlarında ilk iki rekâtta Fatiha ile beraber birer sûre okurdu. Son iki rekatta ise, sadece birer Fatiha okurdu.""Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyunuz"[30] âyet-i kerimesiyle namazda Kur'ân okumak farz kılınmış olmakla beraber, özellikle, Fatiha'nm ve Fâtiha'ya ilâvden bir miktar Kur'an okunması vâcibtir. İşte bunların hepsi farz olan kıraati meydana getirmektedir. Her ne kadar bazı vakitlerde okunacak sûrelerin uzunluk miktarları sünnet kılınmış ise de bunların hepsi (Hatta bir namazda hatim bile indirilse) farz olan kıraattan sayılır. Namazda farz olan kıraatin vâcib miktarından aşağı olmaması da vâcibtir. Bunda azı mekruh olur, fazlası sünnet sayılır.
Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Fatiha okuduğundan bahsedilmemişse de Ahmed b. Hanbel'in Müs-ned'inde rivayet ettiği "Fâtihasız namaz olmaz" hadis-i şerifi namazda Fâtiha'nın okunacağına delâlet eder.
Metindeki "Resûl-i Ekrem üçüncü ve dördüncü rekatlarda birer sûre okudu" sözünden maksat, bazılarına göre Nisa ve Mâide Sûreleridir. Ancak yukarıdaki açıklamalarımızdan da anlaşıldığı gibi üçüncü ve dördüncü rekatlarda zamm-i sûre okumak Hanefi ulemâsına göre nafile namazlara mahsustur.[31]

874. ...Huzeyfe (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre kendisi) bir gece Resûlullah (s.a.)'i (teheccüd) namazı kılarken görmüş (Resûl-i Ekrem önce); “Allahu ekber Allahu Ekber Allahu ekber zul'-melekûti ve'1-ceberûti vel kibriyâi ve'1-azameti" Allah en

büyüktür, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, izzet ve saltanat sahibidir, kahir ve kudret sahibidir, ululuk ve azamet sahibidir" deyip sonra istiftah etmiş ve (Sûre-i) Bakara'yı okuyup sonra rükû'a varmış, rükûu (sûre olarak) kıyamı kadarmış. Rükûunda "subhâne rabbiye'l-azîm, sübhâne rabbiye'I-azim = büyük olan rabbimi teşbih (ve tenzih) ederim" demiş. Sonra rükûu kadar da'ayakta kalıp "Li rabbîyei-hamdü = rab-bim için hamd olsun" demiş, sonra secdeye varmış ve secdesi de kıyamı kadar sürmüş. Secdesinde "sübhâne rabbiye'l a'I == yüce olan rabbimi teşbih (ve tenzih) ederim" deyip sonra secdeden başım kaldırmış ve iki secde arasında "rabbiğfirlî, rabbiğfirlî = ey Rabbim beni bağışla, ey rabbim beni bağışla" diyerek secdesindeki kadar oturmuş ve (bu şekilde) dört rekat namazkılmış ve bu namazda (sure-i) Bakara, âl-i İmrân, Nisa, Mâide veya En'am'ı okumuştur. (Râvi) Şu'be (Resûl-i Ekrem'in okuduğu sûrenin En'âm mı yoksa Mâide mi olduğunda) tereddüt etmiştir.[32]

Açıklama

"Sonra istiftah etmiş*' sözü "Fatiha okudu" anlamına gelebileceği gibi, "subhâneke duasını okudu" anlamına da gelebilir. Aynı zamanda bu kelime "iftitah tekbiri aldı" anlamını da ifâde etmektedir.
Bu durumda Resûl-i Ekrem (s.a.)'in tercümesini sunduğumuz duayı iftitah tekbirinden önce okumuş olması mümkün olduğu gibi, sonra okumuş olması da mümkündür. Ayrıca bu hadis-i şerifte ResûÎ-i Ekrem'in birinci rekatta Bakara, ikinci rekatta ÂI-i İmran, üçüncü rekatta Nisa Sûresi'ini okuduğu; dördüncü rekatta da Mâide veya En'âm surelerinden birini okuduğu ifâde ediliyor ki bu, Resûl-i Ekrem'in dört rekatlı namazların her rekatında Fâtiha'dan sonra zamm-i sûre okumuş olduğunu gösterir. Bir önceki hadis-i şerifte de ifâde ettiğimiz gibi, her rekâtta Fâtiha'dan sonra zamm-i sûre ve sözü geçen duayı okumak Hanefî ulemâsına göre sadece nafile namazlarına mahsustur. Zaten hadis-i şerifin metninden de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kılmış olduğu bu namazın teheccüd namazı olduğu anlaşılmaktadır.
Metindeki "sübhane rabbiyelazîm" sözünün iki kere tekrarlanışına bakarak Resûl-i Ekrem'in bu teşbihi sadece iki kere tekrarladığım zannetmek ,doğru değildir. Bu teşbihin metinde iki kere zikredilmesinden maksat, Resûl-i Ekrem'in bunu defalarca tekrarladığını ifâde etmektedir. Nitekim biz bu meseleyi 871 numaralı hadis-i şerifte genişçe açıkladık. Hadis âlimlerinin beyânına, göre metinde geçen "lirabbiye'l-hamdu" cümlesini Resûl-i Ekrem rükû'dan doğrulduktan ve "semiallahü limenhamideh" dedikten sonra söylemiştir. Aynı zamanda bu hadis-i şerif Hz. Peygamberin okuduğu bildirilen bu gibi teşbihleri ve duaları nafile namazların kavme ve celselerinde okumanın caiz olduğuna da kesinlikle ve açıkça delâlet etmektedir.[33]

147 - 148. Rükûda Ve Secdede Dua

875. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kulun Rabbine en yakın olduğu (hal) secde hâlidir. Öyleyse (secdede iken) çokça duâ ediniz."[34]

Açıklama

Kulun Allah Teâlâ'ya yakın olmasından murad O'nun rahmetine ve affına yakın olması demektir.
"Akrabû" kelimesi mubtedâdır. Haberi ise, mahzufdur. Kendisinden sonra gelen "ve hüve sâcidun" cümlesi haberin yerini tuttuğu için ayrıca haberin zikrine lüzum görülmemiştir. "Min rabbihi" kelimesi de "min rahmeti Rabbihi" mânâsındadır. "Mâ" kelimesi de zaman mânâsına gelmektedir. Allah'ın rahmeti hal-mahal alakası ile mecazen zamana izafe edilmiştir. Netice olarak kulun Allah'a en yakın olduğu zamanın secdede bulunduğu zaman olduğu bu hadis-i şeriften anlaşılmaktadır. Çünkü tevâzuun en son haddi secde halinde gerçekleşmektedir. Secdede aynı zamanda kibrin ortadan kalkışı, nefsâniyetin kırılıp yok oluşu vardır. Çünkü nefis, sahibine hiçbir zaman böylesine bir tevâzuyu emretmediği gibi sahibinin bu şekilde tevazu ve mezellet göstermesine de tahammül edemez. Bu bakımdan kul secdeye varınca nefsine karşı koymuş ve ondan uzaklaşmış olur. Bilindiği gibi kul nefsinden uzaklaşınca Allah'a yaklaşır. İşte bunun içindir ki Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz secdede iken duanın çokça yapılmasını tavsiye buyurmuştur.[35]

Secde mi, kıyam mı daha faziletlidir?

Bu hadis-i şerif secdede iken duanın çokça yapılmasını tavsiye etmekle beraber secdenin de sık sık yapılmasına uzatılmasına delâlet etmektedir. Aynı zamanda secdenin kıyamdan daha faziletli olduğunu söyleyenler için de bir delildir. Bilindiği gibi secdenin mi yoksa kıyamın mı daha faziletli olduğu meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Her iki tarafın da kendilerine göre delilleri vardır. Bu,mesele ile ilgili görüşler kısaca şöyledir:
1. Secdeyi ve rükû'u uzatmak kıyamı uzatmaktan daha faziletlidir.Tirmizî ve Beğavî bunu bir cemaatten nakletmişlerdir. Abdullah b. Ömer de tou görüştedir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir. Ayrıca Müslim ve İmam Ahmed'in Sevbân'dan naklettikleri şu hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir: "Allah'a çok çok secde etmeye bak. Çünkü eğer sen Allah için bir secde yaparsan, onun sayesinde Allah senin bir dereceni yükseltir ve onun sayesinde bir günahını indirir."[36]
2. Kıyamı uzatmak rükû ve sücûdu çoğaltmaktan daha faziletlidir. Nitekim İmam Şafîî ile Ebû Hanife bu görüştedirler. İmam Ahmed ile Müslim'in Hazreti Câbir'den rivayet ettikleri şu hadis de bu imamların görüşünü te'yid etmektedir: "Namazın en faziletlisi kunûtu uzun olandır".[37]

3. Mâliki ulemâsı bu mevzuda ikiye ayrılmış, bir kısım rükû ve secdenin bir kısmı da kıyamın daha faziletli olduğunu kabul etmiştir.
4. İmam Ahmed b. Hanbel ise, bu mevzuda sükûtu tercih etmiştir.
Bu hadis-i şerif kulun, secde halinde Allah'a daha yakın olduğunu ifâde ettiği halde, İmam Ebû Hanife ve İmam Şafiî gibi zatların kıyamın daha faziletli olduğunu söylemelerinin sebebini kendileri şöyle açıklamışlardır: "Secdede kulun Allah'a daha yakın olması, secdenin kıyamdan daha faziletli olduğuna değil, ancak duanın secdede daha makbul olduğuna delâlet eder. Aynı zamanda kıyamda Kur'ân okunur, rükû' ve secdede ise, teşbih okunur. Kur'-ân'm teşbihten daha faziletli olduğu ise aşikârdır." Bu sözler aynı zamanda bu mevzudaki hadislerin arasını uzlaştırmakta ve herhangi bir çelişkinin bulunmadığını göstermektedir.
"Secdedeyken çokça duâ ediniz." cümlesi aveti nazil olduğu zaman, Resûlullah (s.a.) "bunu rükunuzda okuyunuz" âyeti kerimesi nazil olduğu vakit de "bunu secdenizde okuyunuz'* buyurdu" mealindeki 861 numaralı hadis-i şerife de aykırı değildir. Çünkü duâ, zikir ve teşbih etmek gibi manalara gelir, bu bakımdan bu cümledeki duadan maksat, "Allah'ı teşbih ve tenzih etmek" anlamına-dır, denilebilir. Şayet buradaki dua kelimesinin mutlak istemek manasında kullanıldığı kabul edilirse, o zaman 861 numaralı hadisteki teşbihin hem farzlara, hem de nafilelere şâmil olduğu, konumuzu teşkil eden hadisteki dua emrinin sadece nafilelere mahsus olduğu söylenebilir. Çünkü nafilelerde farzlara nispetle genişlik vardır. Bu bakımdan nafile namazların secdelerinde her türlü zikir ve duâ yapılabilir.[38]

876. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre); Peygamber, (son hastalığında kapısında bulunan) perdeyi açmış ve halkın Ebû Bekir (r.a.)'in arkasında (namazda) saf olmuş halde durduklarını görmüş (namaz bitince); "Ey Nas! Şu bir gerçek ki, müslümanın göreceği yahut ona gösterilecek sâlih rü'yâdan başka Peygamberliğin müjdelerinden hiç bir şey kalmamıştır ve ben kesinlikle rükû ve secde hâlinde Kur'ân okumaktan nehyolundum. Kükû'da Allah'ı tazim ediniz. Ama secdede duâ etmeye çalışın, zira secde halinde duanız kabul olunmaya daha lâyıktır" buyurmuştur.[39]

Açıklama

Resûl-i Ekrem bu konuşmasını son hastalığı esnasında yapmıştır. Nitekim Müslim'in rivayetinde bu nokta şöyle açıklanmaktadır: "Resûlullah (s!a.) perdeyi açtı, vefatına müncer olan bu hastalığında başı sarih idi ve üç defa: "Allah'ım, tebliğ ettim mi?" dedi. (Sonra şunları ilâve etti:) "Hiç şüphe yok ki salih bir kulun göreceği yahut kendisine gösterileceği rü'yudan başka Peygamberliğin müjdecilerinden hiçbir şey kalmamıştır."[40]
Resûl-i Ekrem maraz-i mevtinde namaz kıldırmaya gidemediği için, halk Resûl-i Ekrem'in kendilerine mescid imamı olarak tayin ettiği Ebû Bekir'in arkasında namaz kılarken Nebiyyi Zişan Efendimiz kendisinde biraz hafiflik hissettiği için yatağından kalkarak mescide gelmiş ve kapıda bulunan perdeyi aralayarak cemaat halinde namaz kılmakta olan ümmetini memnuniyetle seyretmiş, namaz sona erince tercemesini sunduğumuz özlü konuşmasını yapmıştır. Resûl-i Ekrem (s.a.); "Peygamberliğin müjdecilerinden müslümanın göreceği salih rü'yadan başka birşey kalmamıştır" sözleriyle, kendilerinin çok yakın bir zamanda vefat edeceğine ve veâtıyle nübüvvet alâmetlerinin sona ereceğine işaret etmiştir.
Salih rü'yadan maksat mutlaka gerçek rü'ya değil, mülayim ve gönle muvafık olan rü'yadır. Çünkü sâdık rü'ya bazan elem verici olabilir. Halbuki müjde, arzu edilen birşey vücuda geldiği zaman verilir. Resûlullah (s.a.) Efendimizin "Ben kesinlikle rükû' ve secde halinde Kur'ân okumaktan nehyolundum" buyurması, her ne kadar görünüşte hitabın kendisine mahsus olduğunu gösteriyorsa da gerçekte bu hitab bütün müslümanlara şâmildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) bütün müslümanlara bir örnek ve bir nümûne-i imtisal olarak gönderilmiştir. Bu bakımdan bütün müslümanlar her işlerinde ona uymakla mükelleftirler. Ancak herhangi bir ilâhî emrin sadece Resûl-i Ekrem'e mahsûs olduğuna dâir bir karine bulunursa, o zaman bu emrin Resûl-i Ekrem'in şahsiyle ilgili olduğuna hükmedilir. Secde veya rüku'da Kur'ân okumanın yasaklanmasını Resûl-i Ekrem'e tahsis eden herhangi bir karine bulunmadığı gibi, "rükû halinde Allah'ı ta'zim edin, secdede ise dua etmeye çalışın" sözleri bu yasak ve emirlerin bütün ümmete şâmil olduğunu açıkça göstermektedir. Rüku ve secde hallerinde Kur'ân-ı Kerim okumanın yasaklanmasındaki hikmet, Kurân'a olan saygıya ve Kur'ân okuyan kimsenin makamının yüksekliğine bağlanabilir. Çünkü rükû' ve secde halleri her ne kadar manen şerefli ve faziletli haller ise de, görünüşte zillet ve meskenet halleridir. Halbuki Allah Teala'nın Kurân'ım okuyan kimsenin onu sânına lâyık bir halde okuması gerekir. Buna; "Kur'ân okumak bir ibadettir. İbâdete en uygun olan hal de zillet ve meskenet halidir" diye itiraz etmek doğru değildir. Çünkü ibâdette aranan meskenet ve zillet kalpte duyulan zillet ve meskenettir. Zahirî meskenet ikinci derecede kalır. Kur'ân okurken ise, zahiren Kur'ân'a uygun olan bir makamda bulunmak icabeder.[41]
Hattâbî'ye göre ise, rükû ve secde halleri insanların yapacakları dua ve tesbihâta tahsis edilmiştir. Bu bakımdan Resûl-i Ekrem Allah sözüyle kul sözünün birleştirilmesini önlemek için rükû ve secdede Kur'ân okumayı yasaklamıştır.
Hanefî ulemasından İbn Melek'e göre ise bunun hikmeti, şöyle açıklanabilir: Namaz rükünlerinin en faziletlisi kıyamdır. Zikirlerin en faziletlisi ise, Kur'ân'dır. Bu bakımdan en efdal zikir olan Kur'ân-i Kerim, en efdal rükün olan kıyama tahsis edilerek diğer zikirlerle müsavi oldujşu kanaatinin doğması önlenmiştir.
Rükû' ve secdede Kur'ân okumanın hükmüne gelince:
1. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre rüku ve secdede Kur'ân okumak mekruhtur.Ebû Hanife'ye göre ise, sehven okunursa sehv secdesi gerekir.
2. Şafiî ulemasına göre rükû ve secdede Fatihanın okunması hakkında iki görüş vardır:
a. Fatiha okumak da diğer âyetleri okumak gibi mekruhtur. Bu görüş Şafiî ulemasının en sahih görüşüdür.
b. Eğer Fatiha rükû ve secdede bile bile okunursa haram işlenmiş olur ve namazı bozar.Fakat sehven okunursa bir şey lâzım

gelmez. İmam Şafiî (r.a.) ise; "Fatiha rükû ve secdede ister sehven ister bile bile okunmuş olsun, mutlaka sehv secdesini gerektirir," demiştir.
Hadis-i şerifin sonunda Resûl-i Ekrem (s.a.) rükûda "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" diyerek Cenab-ı Hakk'ı ta'zim etmeyi, secdede çokça dua etmeyi emretmiştir. Bundan önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi eğer buradaki duadan maksat dua kelimesinin kapsamı içine giren teşbih ve tenzih ise, hem farz hem de nafile namazlara şâmildir. Eğer sadece "istemek, yardıma çağırmak" anlamında kullanılmışsa o zaman bu emrin şümulüne sadece nafile namazlar girer. Çünkü Resûl-i Ekrem'in farz namazların rükû ve secdelerinde bu mânâda duâ ettiği vaki değildir. Ancak bilindiği gibi nafile namazlarda farz namazlara nispetle biraz daha fazla genişlik olduğundan nafilelerde bu mânâda dua da yapılabilir.[42]

Bazı Hükümler

1. Müzminin sadık rüya görmesi mümkündür.
2. Rükû ve secdede Kur'ân okumak yasaklanmıştır.
3. Nafile namazların rükû ve secdelerinde duâ etmek caizdir.[43]

877. ...Âişe (r.anhâ)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) rükûun-da ve secdesinde Kur'ân'daki; âyetinin manasına yönelerek "Allah'ım, seni teşbih (ve tenzih) ederim. Ey Rabbimiz (sana) hamelinle (hamdederim), Allah'ım, beni bağışla" (teşbihini) çok okurdu.[44]

Açıklama

Her ne kadar Müslim'deki rivayet Resûl-i Ekrem'in bu duayı namazda mı yoksa namaz dışında mı okuduğunu açıklamıyorsa da Ebû Davud'un bu rivayetinde ve Buhârî'nin naklettiği Hz. Âişe hadisinde namaz içerisinde okuduğu açıkça ifade edilmektedir. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Resûlullah (s.a.) "Allah'ı hamdine bürünerek teşbih eylerim, Allah'tan mağfiret diler, O'na tevbe ederim" sözlerini çok söylüyordu.
Ben: "Yâ Resûlullah! Görüyorum ki, "Allah'ı hamdine bürünerek teşbih eylerim, Allah'dan mağfiret diler, O'na tevbe ederim" sözlerini çok söylüyorsun" dedim. Resûlullah (s.a.); "Rabbim bana ümmetim hakkında bir alâmet göreceğimi haber verdi. Ben onu gördüm mü Allah'a, hamdine bürünerek teşbih ederim. Allah'dan mağfiret diler O'na tevbe ederim" sözlerini çok söyleyeceğim işte o alâmeti gördüm: (Alâmet şudur): "Allah'ın yardımı ile fetih (yani Mekke'nin fethi) geldiğinde sen de insanların takım takım Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen rabbinin hamdine bürünerek teşbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul edicidir"[45] (Nasr Suresi).
cümlesine Buhârî şârihi Aynî "Kur'ân'la amel ederdi" sözünden maksat mecazen Kur'ân'ın bir kısmıyla amel ederdi, demiştir. Yâni; âyeti kerimesiyle amel etmek demektir. "Yeteevvelü" kelimesi aslında bir şeye dönmek anlamına gelirse de buradaki mânâsı yukarıda geçen âyet-i kerimedeki emrin mânâsına dönüp ona sarılmak ve onunla amel etmek demektir. Biz tercümemizde kavis içindeki açıklamalarımızla bu manaya işaret etmek istedik,
Âyet-i kerimedeki "fesebbih" emrinden Allah'ı teşbih mânâsı anlaşılabileceği gibi, "Allah'a ha m d et" mânâsı da anlaşılabilir. Çünkü teşbih aynı zamanda hamdetmek mânâsına da gelir. Bu durumda sadece "Sübhânellah" veya "elhamdülillah" demekle bu emrin gereği yerine getirilmiş olabilir. Ancak hadis-i şerifteki "sübhanekellahümme Rabbena ve bihamdik" cümlesine bakılırsa, âyet-i kerimedeki emrin yerine getirilebilmesi için teşbih ile hamdin birleştirilmesi gerektiği anlaşılır. Bununla beraber Resûlullah'ın namazındaki teşbih ve hamdleriyle ilgili bütün hadis-i şerifler bir arada mutalea edilirse, hadiste.geçen bu teşbihini nafile namazlarda okuduğu anlaşılır. Ancak Resûl-i Ekrem'in bu teşbihleri vefatına yakın zamanlarda Nasr Suresi nazil olduktan sonra okumaya başladığına bakılırsa, bu teşbihinin Peygamber (s.a.)'in kendine has bir teşbih olduğu da söylenebilir.[46]

878. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.) secde halinde iken "Allah'ım günahımın hepsini, küçüğünü büyüğünü, önünü-sonunu bağışla" derdi.
(Râvî) îbnu Serh, rivayetinde "açığını gizlisini" kelimelerini de ilâve etti.[47]

Açıklama

Hadis-i şerifte küçük günahların büyük günahlardan önce zikredilmesinin hikmeti, çoğu zaman büyük günahların küçük günahlarda ısrar etmekten ve onları önemsememekten neş'et etmesiyle açıklanabilir. Her ne kadar Hattâbî, kelimelerine "küçüğünü -büyüğünü" diye mânâ vermişse de, esasen günahı küçük görmettln de büyük günahlardan olduğu düşünülürse, bu kelimelere " günah I aV im in azım da çoğunu da affet" diye mânâ vermek daha doğru olur.
Bu hadisin ravilerinden Ahmed b. es-Serh, Resûl-i Ekrem'in bu duasının sonunda "Alâniyyetehü ve sirrahü = açığını, gizlisini" dediğini rivayet etmektedir. Günahın gizli ve aşikâr olması ise, kullara nisbetledir. Yoksa Allah'a nisbetle gizli olan hiç birşey yoktur.
Resûl-i Ekrem Efendimizin hiçbir günâhı olmadığı halde bütün günahlarının azını-çoğunu, Önünü-sonunu, açığım-gizlisini dile getirmek suretiyle bütün bunların affını dilemesi, onun kulluğundaki samimiyeti, Allahu Teâlâya muhtaç olduğunu itiraf ve ümmetine bu duayı ta'lim etmek istemesiyle açıklanabilir.[48]

879. ...Hz. Âişe'den; demiştir ki: Bir gece Resûlullah (s.a.)ı (odamızda) bulamadım. (Kendisini odamızdaki her zaman) namaz kıldığı yer (mescid)de aradım. Bir de ne göreyim; ayakları dikilmiş bir halde secdede bulunuyor ve (şöyle) diyor(du): "Senin gazabından rızana, azabından affına, Senden (yine) Sana sığınırım! Seni övmeyi (gereği kadar) sayıp bitiremem. Sen kendini nasıl övdünse öylesin."[49]

Açıklama

Metinde geçen "kendisini namaz kıldığı yer (mescid)de araştırdım" sözünden maksat "kendisini odanın içinde na maz kılmaya tahsis edilen yerde aradım" demektir. Nesâî'nin rivayetinde ise, bu olay şöyle ifade edilmektedir: "Bir gece Resûl-i Ekrem'i bulamadım. Eşlerinden birinin yanına gitmiş olabileceğini düşünüyordum.
Evde namaz kılmak için tahsis edilen yerde rükû yahut da sü'cûd halinde gördüm."
Müslim'in rivayetinde ise; "Bir gece Resûlullah (sallallahü aleyhi vesellem)i yanımda göremeyince kendisini araştırdım. Derken elim onun secdegâhında dikilmiş olan ayaklarına dokunu verdi" denilmektedir. Eğer buradaki mescid kelimesiyle evin içindeki namaz kılınan yer değil de evin bitişiğindeki Mescid-i Nebevî kast ediliyorsa o zaman bu hadis-i şerife şöyle mana vermek gerekir: "Bir gece Resûlullah (s.a.)'ı yanımda bulamadım. Elimi odanın mescide açılan penceresinden mescide uzattım. Elim secdegâhında iken onun dikilmiş olan ayaklarına dokunuverdi." Nitekim bazı rivayetlerin ifadesi böyledir.
"Senin gazabından rızana, azabından affına, Senden yine Sana sığınırım" duasının mânâsı ile ilgili olarak Hattâbî şunları söylemektedir: "Bu sözde şöyle bir incelik vardır: Resûlullah (s.a.) Allah Teâlâ'nın gazabından yine onun rızâsına, azabından affü keremine sığınmıştır. Rızâ ile gazab, azabla af birbirlerine zıt kelimelerdir. Söz, zıddı olmayan Allah Teâlâ hakkında olunca, zıddı olmadığı için bu zıtlığı şeklen devam ettirerek Allah'dan Allah'a sığınmıştır. Bunun mânâsı, ona karşı yaptığı ibâdet ve senalarda vaki olan kusurlardan dolayı Allah'dan af dilemekdir."
Merhum Elmalılı Hamdi Efendi âyet-i kerimesini tefsir ederken şunları söylemektedir: "Gönüller fânî varlıklara bağlandığı zaman genellikle korku ile ümidin kaynağını başka başka görür ve o zaman bakarsınız bir tarafta dilber sevgi mabudları, bir tarafta da kahraman korku ma'butları dizilmiştir. İkisinin arasında kalan zavallı kalb ikisine de kendini sevdirip korkusunu defetmek ümidine ermek için ne heyecanlarla kıvranır, nice mantıksız tezellüller ve ta'zimler izhar ederek çırpınır, tapınır ve kendi fikrince bu bir ibâdet olur. Faîcat ne fâide ki, nazarında ümidi veren başka, korkuyu veren başka ve bunları birleştiren hâkim temel yok... Susuzluğum-daki hararet ve suyu içtiğim zamanki neş'e sadece sudan kaynaklanıyorsa, her susadığım zaman suya koşmamın bir mânâsı vardır. Fakat bunlardan biri suyun diğeri ateşin eseri ise, sudan ateşe, ateşten suya koşmak yorgunluğu iyice arttırmaktan başka bir netice vermez."
Aynı zamanda "senin gazabından affına sığınırım" cümlesinde "rahmetim gazabımı geçmiştir"[50] hadis-i şerifine işaret;
"Seni övmeyi (gereği kadar) sayıp bitiremem" cümlesinde de "Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkarsanız, sayamazsınız"[51] âyet-i kerimesine işaret vardır.[52]

Bazı Hükümler

1. Kadına dokunmakla abdest bozulmaz.
2. Secdede iken ayakları dikerek ayak parmaklarının secdeye varmasını sağlamak lâzımdır. Nitekim merhum M.Zihnî Efendi bu meseleyi açıklarken şunları söylemektedir: "Namazın şartlarından biri de secde halinde -el ve dizlerden birini ve ayak parmaklarından bir kısmını- kıbleye çevirmiş olarak secde yapmaktır. Daha önce de bu meseleye temas edildiği üzere ayağın dış yüzünü yere doğru getirerek yapılan secde kâfi görülmemektedir. Zira ayağın yüzü secde mahalli değildir. Çünkü bu mevzudaki hadis-i şerifte:
"Ben yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum. Alın, iki el, iki diz, ve iki ayağın parmaklan"[53]
Görülüyor ki secdeye varınca ayakları dikerek ayak parmaklarının secdeye varmasını sağlamak namazın şartlarındandır.[54]

148 - 149. Namazda Dua

880. ...Âişe (r.anhâ) Resülullah (s.a.)ın namazında şöyle duâ ettiğini haber vermiştir: "Ey Allah'ım, kabir azabından, Mesih-i deccâ-lin fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım. Ey Allah'ım, günahdan ve borçtan da sana sığınırım." Birisi (kendisine) "Borçtan ne çok Allah'a sığınıyorsunuz?" deyince Resülullah (s.a.) cevaben şöyle buyurdu: "Kişi borçlandı mı, konuşur yalan söyler, söz verir, yerine getirmez"[55]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Cenab-ı Peygamber dört şeyden Allah'a sığınmıştır:
1. Kabir azabından,
2. Mesih-i Deccâl'ın fitnesinden,
3. Hayatın ve ölümün fitnesinden
4. Günah ve borçtan.
Resülullah (s.a.) Efendimiz namazın sonunda selâm verdikten sonra hadis-i şerifte ifâde edildiği şekilde duâ ederdi. Bu dört şeyden Allah'a sığınması kendisinin bu tehlikelere mâruz kaldığından değil, bu tehlikelerin ümmetini beklediğinden ve onlara

bunları haber vermek ve Allah'a nasıl dua edileceğini öğretmek istemesindendir. Mesih-i Deccâl'ın kendisinden çok sonra çıkacağını bildiği halde onun fitnesinden de Allah'a sığınması yine bu hikmete bağlıdır. Aynı zamanda bu duâ sayesinde mü'minler kendilerini bekleyen bu tehlikeleri tanımak ve onlardan korunmak için daha önceden tedbir almak imkânım bulmuş olurlar. Meselâ, Deccâl'ın birgün çıkacağı haberi mü'minler arasında yayılarak nesilden nesile intikal eder. Herkes onun mü'min-lere ne gibi zararlar verebileceğini ve vasıflarını daha önceden bütün ayrıntılarıyla tanımak fıpsatını bularak hazırlıklı ve tedbirli olurlar. Bu sayede Deccâl zuhur ettiği zaman, onu tanımakta ve zararlarından korunmakta güçlük çekmezler.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Deccâl'in şerrinden Allah'a sığınmasının ümmeti namına olduğu da düşünülebilir. Esasen, altının değerini anlamak için ateşe koymaya fitne denir. Daha sonra bu tâbir her türlü deneme ve imtihan için de kullanılmaya başlamıştır. Bu da gösteriyorn ki, ümmet-i Muhammed yukarıda geçen dört tehlike ile karşı karşıya gelecekler ve bunlarla imtihan edilecekler.
Bilindiği gibi Hz. İsa'ya İsa'yı Mesih, Deccâl'a da Mesih-i Deccâl denir. Çünkü "Mesih" kelimesi; silmek, sürmek anlamına gelen "mesh" kökünden gelir. Deccâl'a mesih denilmesi kendisinden hayır silinip alındığı içindir. Bir gözü tamamı ile silinmiş gibi dümdüz kör olduğu için bu ismin verildiğini söyleyenler de vardır. Ebu'l-Heysem'e göre Deccâl'a mesîh değil, "Missîh" denilir.
Hz. İsa'ya da elini sürdüğü hastalar mübarek elindeki uğur ve bereketle derhal şifa buldukları için mesih denmiştir. Dünyaya gelirken vücûduna yağ sürülmüş olarak doğduğu için "mesîh" (sürülmüş)" denildiğini söyleyenler de vardır. Ayrıca Mesih çok seyahat eden anlamına da gelir.
Hayatın fitnesi: Yaşadığı müddetçe insanın başına gelen çeşitli belâlar, sıkıntılar, şehvet ve cehaletin sürüklediği tehlikelerdir. Bunların da en büyüğü, Allah korusun, ölürken imanı muhafaza edememektir.
Hadisteki ölümün fitnesinden maksadın ne olduğu, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları bundan kabir fitnesinin kastedildiğini söylemiştir. Bazılarına göre ise, ölüm fitnesinden maksat, can çekişme anındaki fitnedir. O anda şeytanın bir çok fitne ve desiselere başvurarak müslümanı imanından etmeye çalışacağı, çeşitli delillerle sabit olmuştur.
"Ölüm fitnesi", "kabir fitnesi" diye tefsir edilince "kabir fitnesi" ile "kabir azabı"nın aynı şey oldukları ve lüzumsuz yere tekrar edildikleri hatıra gelebilir. Fakat aslında bunlar birbirinin aynı değildirler. Çünkü fitne, azaba sebeb olan şeydir. Azab ise, neticedir. Tabii ki sebep başka, netice başkadır. Öyleyse tekrar yoktur. Yani ölüm, kabir azabına sebeb olduğu için "Ölüm fitnesi" ile "kabir azabı"mn kast edilmiş olması mümkündür.
Nesâî'nin Ma'mer ve Zührî vasıtasıyla rivayet ettiği hadisten anlaşıldığına göre, "borçtan ne kadar da çok Allah'a sığınıyorsun Ya Resûlallah?" diyen Hz. Âişe'dir. Peygamber (s.a.)'in ona cevaben "kişi borçlandı mı konuşur, yalan söyler; söz verir, yerine getirmez" buyurması şu mânâya gelir: Bir adam borçlandı mı, borcunu ödemek için birşey veya bir vakit gösterir. Zamanı gelince va'dettiği şeyi bulup veremez, yahut va'd ettiği zamanda borcunu ödemeye gücü yetmez. Bu suretle yalancı durumuna düşer. Va'dinden dönmesi de böyle olur. Halbuki gerek yalancılık gerekse sözünden dönme münafıkların sıfatlarındandır.
Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir. Hayat ve ölüm fitnesi bütün fitnelere şâmil iken diğer fitnelerin zikrine ne lüzum vardı?
Cevab: Diğer fitnelerin ayrı ayrı zikredilmesi serlerinin büyüklüğünden dolayıdır. Şüphesiz ki genel bir ifâdenin kapsamı içine giren bazı kısımlar üzerinde özellikie durmak, onlara dikkatleri daha fazla çekmek gayesiyle yapılır.
Bu hadis-i şerifte Cenab-ı Peygamberin borçtan Allah'a sığınması = Borcunu ödeyinceye kadar Allah borçlu ile beraberdir"[56] Hadis-i şerifine muarız değildir. Çünkü bu iki hadisin arasım uzlaştırmak mümkündür. Şöyle ki; Peygamber (s.a.)'in Allah'a sığındığı borç, ödeme imkânı olmayan borçtur. Bunu alan kimse din kardeşinin malını helake mâruz bırakmış olur. Yahut da buradaki borç, ödeme niyeti olmadan alınan borçtur. Resûl-i Ekrem (s.a.) bu duayı ümmetine öğretmek için yapmıştır. Yoksa kendisinin ödememek niyetiyle borç almış olması düşünülemez. Allah'ın, borçlunun yanında olduğunu ifâde eden hadis-i şerif ise, gerçekten meşru birjhtiyacı karşılamak ve ödemek niyeti ile alınan borçla ilgilidir.[57]

Bazı Hükümler

1. Kabir azabl haktır.
2. Deccal çıkacaktır ve muslumanlar bununla imtihan olacaklardır.
3. Fitne ve fesatlardan Allah'a sığınmak ve bunlardan kurtulmak için dua etmek meşrudur.
4. İnsanı yalancı durumuna düşürecek borçlanmalardan sakınmak, ve Allah'a sığınmak lâzımdır.[58]

881. ...Ebû Leylâ'dan; demiştir ki; Nafile namazı kılmakta olan Resûlullah (s.a.)'ın yanında namaza durmuştum. O'nu (şöyle) duâ ederken işittim: "(Cehennem) ateş(in)den Allah'a sığınırım. Cehennemliklerin vay hâline!"[59]

Açıklama

Veyl, sözlükte başa gelen belâ, keder, vay, yazık ve helak anlamlarına geldiği gibi, aynı zamanda Cehennemde bulunan bir vadinin de özel ismidir. Oraya kâfirler atılır. Tabana düşmeleri için 40 yıla ihtiyaç vardır. Tirmizî'nin bir rivayetinde de "iki dağ arasında bir vadinin ismidir kî, kâfirler oraya atıldıkları zaman 70 senede tabana ulaşırlar"[60] buyuruluyor.
Resûl-i Ekrem (s.a.) Cehennem ateşinin şiddet ve dehşetinden Allah'a sığınmıştır. İbn Mâce'nin, Enes (r.a.) den rivayet ettiği bir hadiste Resûli Ekrem (s.a.) şöyle buyuruyor: "Sizin dünyadaki şu ateşiniz Cehennem ateşinin yetmişte biridir."[61]
Yine İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte İbn Abbas (r.a.) şöyle buyuruyor: Resûlullah (s.a.): "Ey iman edenler, AI lalı'd an hakkıyle korkunuz ve Allah'a teslim olmuş kimseler olarak can veriniz"[62] âyet-i kerimesini okudu ve şöyle buyurdu:

"Eğer Cehennemde bulunan zakkumdan bir damla dünyaya düşecek olsa, dünya ehlinin hayatını altüst ederdi. Artık zakkumdan başka bir yiyeceği olmayan Cehennemliklerin halinin nasıl olacağı düşünülmelidir."[63]

882. ...Ebû Hüreyre (r.a.) dedi ki: Resûlullah (s.a.) namaza durdu onunla beraber biz de durduk. Bir bedevi arab namazda; "Ey Allah'ım, bana ve Muhammed'e acı, bizimle dışımızda başka kimseye acıma!" diye duâ etti. Resûlullah (s.a.) selâm verince, bedeviAraba, -Aziz ve Celil olan Allah'ın rahmetini kast ederek- "Vallahi sen genişi daraltın" buyurdu.[64]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte insanın, Allah'ın rahmetinin sadece kendisine erişip başkasının bunun dışında kalmasını istemesinin caiz olmadığı ifâde edilmektedir. Allah'ın geniş olan rahmetini başkalarından kıskanmak pintiliktir, bahilliktir. Aynı zamanda bütün müslümanlara şâmil olacak şekilde yapılan duâ, Allah katında daha makbuldür. Çünkü Allah Teâlâ'nın rahmeti, herşeyi kuşatmıştır. Ve Allah Teâlâ bu herkese şâmil olacak şekilde duâ edenleri Kur'an-ı Kerim'inde şu şekilde övmüştür: "Ve onlardan sonra gelenler de (şöyle) duâ ederler: Ey Rabbimiz, bizi ve bizden evvel iman eden kardeşlerimizi bağışla"[65]
Bazı râvilerin ifadesine göre, metindeki "aziz ve celil olan Allah'ın rahmetini kast ederek" sözü Ebu Hüreyre'ye aittir.[66]

883. ...İbn Abbâs (r.a.)dan rivayet edildiğine (göre), peygamber (s.a.) "Rabbinin o çok yüce adım teşbih (ve tenzih) et" (âyet-i kerimesini) okuduğu zaman, yüce olan Rabbimi teşbih (ve tenzih) ederim" derdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin rivayetinde Vekî'e muhalefet edildi. (Şöyle ki) Ebû Vekîile Şu'be, bu hadisiEbû

İshak Saîd b. Cübeyr vasıtasıyla İbn Abbâs'dan mevkuf olarak rivayet ettiler.[67]

Açıklama

Bu hadisin zahirine göre Resûl-i Ekrem (s.a.)'in "Rabbinin o çok yüce adını teşbih (ve tenzih) et'[68] âyet-i kerimesini her okuyuşunda "yüce olan Rabbimi teşbih (ve tenzih) ederim" dediği anla-şılıyorsa da Hanefî uleması, namaz içinde bu âyet-i kerimenin okunması halinde hadiste ifâde edildiği şekilde mukabele etmenin farz namazlarda caiz olmadığı görüşündedirler. Ancak nafile namazlarda bu şekilde mukabele etmekte bir sakınca görmemişlerdir.
Bu hadisi Vekî', her ne kadar Resûl-i Ekrem'e kadar ulaşan bir senedle merfû' olarak nakletmişse de, Vekî'nin babası (Ebû Vekî') ile Şu'be bu hadisi Ebû îshak ve Saîd b. Cübeyr vasıtasıyla Abdullah b. Abbâs'a kadar ulaşabilen bir senedle mevkûfolarak nakletmişlerdir. Hadisin sonundaki talik ile Ebû Dâvûd bu farklılığa işaret etmek istemiştir. Ebû Vekî'nin ismi el-Cerrâh b. Melih'dir. Ebû Dâvûd, Ebu'l-Velîd, Nesâî, İbn Adiyy v.e Nevevî onun güvenilir bir râvi olduğunu söylemişlerdir.[69]

884. ...Mus'ab, Ebî Âişe'den; demiştir ki: Bir adam evinin üstünde namaz kılar ve "bütün bunları yapan (Allah) ölüleri tekrar diriltmeye kaadir değil midir?"[70] âyetini okuyunca "Sübhâneke febelâ = seni teşbih (ve tenzih) ederim, evet (Sen ölüleri tekrar diriltmeye kaadirsin)" derdi. Bunu kendisine sordular, "Ben bunu Resûlullah (s.a.)'den işittim" diye cevab verdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ahmed (b. Hanbel): Farz (namazlarda, Kur'-ân'daki (dualar)la dua etmek benim hoşuma gider" dedi.[71]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "belâ" kelimesi olumsuz bir soruya karşı sorudaki olumsuzluğu kaldırmak için kullanılan bir kelimedir. "Değil mi, olmadı mı" şeklindeki olumsuz sorulara "belâ" kelimesiyle cevab verilince sorudaki olumsuzluk kalkar ve sorunun olumlu yo-nu tasdik edilmiş olur. Nitekim âyet-i kerimeye "belâ" kelimesiyle cevab verilince, "evet sen ölüleri diriltmeye kaadirsin" mânâsındaki mukabelede edilmiş olur. Fakat böyle olumsuz bir soruya "neam = evet" diye mukabele edilecek olursa, soru bu olumsuz şekliyle tasdik edilmiş olur. Nitekim "ben sizin Rabbiniz değil miyim?" âyet-i kerimesinin tefsirinde İbn Abbâs (r.a.) şöyle demiştir: "eğer belâ yerine "neam' diyerek cevab verselerdi kâfir olurlardı."
Ancak "Avnu'1-Ma-bûd" müellifi bu kelimenin bazı "Sünen-i Ebû Dâvûd" nüshalarında "Beka" (ağladı) şeklinde olduğunu söylüyor ki bu nüshaların doğruluğu kabul edildiği takdirde namazda ağlamanın caiz olduğu anlaşılır. Ancak muteber olan nüshaların çoğunda "belâ" şeklinde geçmektedir.
Ahmed b. Hanbel'in; "farz namazlarda Kur'an'daki dualarla dua etmek benim hoşuma gider" sözü iki mânâya gelir:
1. Farz namazlarda selâm vermeden önce Kur'an'da bulunan duâ âyetlerini okuyarak duâ etmek,
2. Kur'an-ı Kerim'de bulunan teşbih âyetlerine geldikçe Kur'an'da bulunan teşbih âyetleriyle Allah'ı teşbih etmek, rahmet âyetlerine uğradıkça rahmet âyetlerini okuyarak cevab vermek, azab âyetleri gelince de Kur'an-ı Kerim'de bulunan istiâze âyetlerini okuyarak mukabelede bulunmak. Ulemâ bu ikinci mânâyı tercih etmektedir.
Görülüyor ki, İmam Ahmed teşbih ve tasdik ile mukabele edilmesi gereken âyetlere mukabele etmeyi sadece nafile namazlarına tahsis etmemektedir. Nafilelerde olduğu gibi farz namazlarda da mukabelede bulunulmasını müstehab görmektedir. Nitekim İmam Şafîî de aynı görüştedir. İmam Ebü Hanife (r.a.) ise, bunu farz namazlar için uygun görmemekte, sadece nafile namazlara tahsis etmektedir.
Ancak İmam Ahmed'in bu sözünden namazda hadislerle duâ yapılamaz anlamı çıkarılamaz. Bu sözden sadece namazda

Kur'ân âyetleriyle duâ etmenin hadislerle duâ etmekten daha efdal olduğu anlaşılır. Fakat biz bu mevzudaki görüşleri 871 numaralı hadisin açıklama kısmında bütün ayrıntılarıyla ele aldığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz. Bîr de şunu ifâde etmek isteriz ki, hadis-i şerifte söz konusu olan kişinin kimliğinin bilinmeyişi bu hadisin sıhhatine bir zarar vermez. Çünkü bu zat sahâbîdir. Bilindiği gibi sahâbîler Resûl-i Ekrem (s.a.)'in diliyle tezkiye edilmişlerdir.[72]

149 - 150. Rüku' Ve Secdede Kalmanın Müddeti

885. ...es-Sa'dî, babasından yahut amcasından (rivayetle) demiştir ki: Peygamber (s.a.)i namazında iken gözetledim rükû ve secde hâlinde iken üç kere "sûbhânellahi ve bihamdih = Allah'ı teşbih (ve tenzih) ederim ve ona hamdolsun" diyecek kadar rükû' ve secde halinde dururdu.[73]

Açıklama

"Ramaktu" kelimesi birinci babdandır, "baktım" ve "gözetledim" anlamına gelir.
"Yetemekkenû" kelimesi ise, Ahmed b. Hanbel'in Miisned'inde"kalırdı", dururdu" şeklinde geçmektedir.[74]
"Yetemekkenü" kelimesi organların namaz esnasında gerek rükû', gerek secde ve gerekse kıyamda iyice yerleşmesi neticesinde sükûnete ve karara erişmesi, mutmain olması bu rükünleri yaparken ağır ağır her uzvun o rükne iştirak etmesi demektir. Bilindiği gibi buna "ta'dil-i erkân" denir ki, rükünleri doğru yapmak anlamına gelir. Hatırlanacağı üzere ta'dil-i erkâna riâyet etmek İmam-ı Azam ve İmam Muhammed'e göre vâcibdir. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise, bir rükün olduğundan farzdır.
Bu hadisin Sa'dî'nin amcasından mı, yoksa babasından mı rivayet edildiği kesin olarak bilinmediği gibi Sa'dî'nin amcasının veya babasının kimliği de bilinmemektedir. Ancak bu zatlar sahâbî oldukları için kimliklerinin bilinmeyişi hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü sahâbiler bizzat Peygamberin diliyle tezkiye edilmişlerdir. Ancak Sa'dî'nin kimliği de meçhuldür. İmam-ı Nevevî "Takrîb" isimli eserinde onun kimliğinin bilinmediğini söylemektedir. Münzirî de "Muhtasara Sünen-i Ebî Dâvûd" isimli eserinde onun hakkında aynı hükmü vermiştir. Ancak İbn Hibbân onun isminin Abdullah olduğunu söylediği gibi Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre de es-Sa'dî bu hadisi babası vasıtasıyle amcasından rivayet etmiştir.
İbn Kayyım el-Cevzî Zâdü'l-Me'âd isimli eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söylemekte, şayet sahih olduğu kabul edilse bile Resûl-i Ekrem (s.a.)'in rükû' ve secdede iken on defa "sübhânellah" dediğini ifade eden Sahih Hadislere ters düştüğünü ayrıca es-Sa'dîn kimliğinin bilinmediğini amcasının veya babasının Resul-i Ekrem ile bir kere namaz kıldığını halbuki Resûl-i Ekrem'in rükû'da ve secdede on kere "sübhanelllah" dediğini rivayet eden Enes (r.a.) gibi râvilerin ömürlerinin Hz. Peygamberin yanında geçtiğini söyleyerek bu hadisin zayıf olduğuna hükmetmektedir.
Yine İbn Kayyım Resûl-i Ekrem'in rükû ve secdede iken üç kere "sübhânallah" dediğini ifâde eden hadisleri Resûl-i Ekrem'in hasta olması gibi arızî sebeblere bağlamakta, - tabii hallerinde iken ondan aşağı "sübhânallah" demediğini söylemektedir.[75]

886. ...Abdullah b. Mes'ûd'dan; demiştir ki: Resulûllah (s.a.); "Biriniz rüku'a vardığı zaman üç kere "sübhane rabbiyye'1-azîm=Büyük olan Rabbimi teşbih ederim" desin. Bu (rükü'daki teşbihin) en aşağısıdır. Secdeye vardığı zaman da üç kere "Sübhane ranbiye'l-â'lâ: Yüce olan rabbimi teşbih ederim" desin. Bu da (secdedeki teşbihin) en aşağısıdır."[76]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadis) mürseldir. (Çünkü) Avn, Abdullah ile buluşmamıştır.[77]

Açıklama

"Biriniz rüku'a vardığı zaman üç kere, "sübhâne Rabbiye'lazim" desin. Bu en aşağısıdır..." cümleleri rükû ve secdede teşbihin vâcib olduğunu söyleyenler için bir delildir. Bu cümlelerin zahirine bakılırsa, rükû ve secdede okunan teşbihin üçten aşağı olması yeterli değildir. Namazın sıhhati için en az üç defa teşbih etmek gerekmektedir. Nitekim Sübü'l-ü's-Selâm sahibi San'ânî de bu görüştedir. İbn Mâce'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir: "Biriniz rükû'a vardığı zaman rüku halinde üç kere "sübhane rabbiye'I-azim" desin,, bunu (böyle) yaparsa rükû'a tamamlanmış olur. Secdeye vardığı zaman da secde halinde üç kere "Sübhâne rabbiye'l a'la" desin, bunu (böyle) yapacak olursa secdesi tamamlanmış olur. Bu en azdır."[78]
Diğer bir görüşe göre "Bu en aşağısıdır" sözünden maksat, "teşbihin kemâl dereceye ulaşması için rüku'da en az üç defa sübhâne rabbiye'1-azim denmesi, secdede de en az üç defa, sübhanerabbiye'1-a'Ia" denmesi gerekir. Netice olarak ikinci görüşe göre sünnet olan ve kemâl dereceye ulaşan teşbih üç kere tekrarlanan teşbihtir. Birinci görüşe göre ise, sünnet olan kemâl dereceye ulaşmak için rükû ve secdelerdeki teşbih sayılarının üçün üstüne çıkması gerekir. Üç sayısı namazın sıhhati için, yâni farz olan miktranı ifâsı için lâzımdır.
el-Mazerî'ye göre teşbihin kemâl derecesi dokuzdur veya onbirdir, ortası ise beştir. Tirmizî'nin îbnu'I-Mübârek ve İshâk b. Râhûye'den rivayet ettiğine göre, imam için müstehab olan teşbihi beş defa tekrarlamaktır. İmam Sevrî de bu görüştedir.
Neylu'l-Evtâr sahibi Şevkânî'ye göre ise, teşbihin kemâl derecesi için bir a,ded yoktur. Çünkü bu hususta bir delil mevcut değildir.
Faziletli alimlerimizden M.Zihni Efendi namazın sünnetlerini anlatırken 19. maddede şunları yazmıştır: "Rüku'da üç defa sübhâne rabbiyela-zîm demek sünnettir. Rükû ve secde teşbihlerinin mertebeleri vardır. En azı üçtür, ortası beş ve âlâsı yedi defa söylemektir. Teşbihi tamamen terk veya üç'den az yapmak tenzihen mekruhtur. Çünkü sünnete muhaliftir. Tahrâvî der ki, kendi başına kılan kişi teşbihi tek adet ile ne kadar çoğaltırsa efdal-dir. Ama imam, gelen yetişsin diye rüku teşbihini

ziyâdeleştirirse, mekruh olur denilmişse de bu ziyâdelik kurbet (yakınlık) kastiyle olursa ki, "iyilik ve takvada yardımlasınız'* (Mâide: 2) kavli kerimine binaen mekruh olmak şöyle dursun güzel bile olur."[79]
"Bu hadis mürseldir, çünkü Avn, Abdullah ile buluşmamıştır" cümlesindeki mürsel sözü, muntaki' anlamında kullanılmıştır. Çünkü bilindiği gibi bir hadis ıstılahı olarak "mürsel" tabiinin doğrudan doğruya Resûlullah'dan "şöyle dedi, yaptı...." şeklindeki rivayetidir. Halbuki burada hadis sahabe atlanarak Resûl-i Ekrem'den naklediliyor. Belki bir tabii veya sahâbi atlanarak bir sahâbîden rivayet ediliyor. Esasen fıkıh âlimleri muntaki' hadise mürsel hadis de derler.[80]

Bazı Hükümler

1. Ta'dil-i erkânın gerçekleşmesi için rükû' ve secdede okunan teşbih adetlerinin en azı uçtur.
2. Rükû' ve secdede en az üç kere teşbih etmek namazın rükünlerindendir.[81]

887. ...Ebû Hureyre (r.a.) "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu demiştir: "Sîzden her kim (Tîn) sûresini sonuna kadar (âyeiiyle beraber) okursa, "evet, kaadirdir ben de buna şahidlik edenlerdenim" desin. Kim de (öuı r^ r-jî V) (Kıyâme) sûresini" âyetiyle beraber okursa, “evet" desin. Kim de "Vel mürselati" suresini okur da âyetinin sonuna kadar gelirse, Allah'a iman ettik" desin."
(Râvi) İsmail dedi ki: Ben "acaba bu hadisi nakleden kimse yanılmış olabilir mi bir göreyim" diye (bu hadisi o) bedevî adama tekrar okumaya başladım da (bana şöyle) dedi:
Ey kardeşimin oğlu, sen benim bu hadisi kafamda tutamadığımı mı zannediyorsun? Vallahi ben altmış defa hacca gittim, üzerinde hacca gittiğim her deveyi bile bilmekteyim."[82]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte söz konusu edilen A'rabî'nin is-mi açıklanmıyorsa da Nevevî Takrîb isimli eserinde onun isminin Yezîd b. İyâz Ebu'1-Yesa' olduğunu ve kimliği bilinmeyen, sözüne itibar edilmeyen bir kimse olduğunu ifâde etmektedir.(et-Tin (95), 8)âyeti, "Ey Muhammed (s.a.) seni yalanlamak suretiyle kendi insanlık şerefini düşüren kimselerle senin aranda en adaletli hükmü verecek olan Allah'dır," mealindedir.
âyet-i kerimesi ise, "Bütün bunları yapan Allah ölüleri tekrar diriltmeye kadir değil midir, elbette kadirdir" mealindedir. Hadis-i şerifin zahirî mânâsına bakılırsa Tîn Süresi'-ni 8. âyetiyle beraber okuyan kimsenin "Evet kaa-dirdir, ben de buna şahidlik edenlerdenim" demesi, müstehabdır. "Ben şahidim" denilmeyip "ben şahidlik edenlerdenim" denmesinde faziletli kişilerin arasında bulunmanın önemine işaret vardır. Çünkü faziletli kişilerin arasında bulunan kişi onlarda bulunan fazilete ortaktır. Bu hadis-i şerifin ifâdesinden, sûresinin son ayeti olan âyetiyle beraber okuyan kimsenin "Belâ evet" demesi ve "Ve'l-Mürselati" suresini "Ar-tık bundan sonra hangi söze inanacak onlar?" âyetiyle beraber okuyup bitiren kimsenin de, "Amenna billahi = Biz Allah'a iman ettik" demesi müstehabtır. Âyetin mânâsına göre, "Amenna bi'1-Kur'ân" denilmesi gerekirken bunun yerine "Amenna billahi" denilmesi, Allah'a imanın Kur'an'a imanı icab ettirmesindendir. Çünkü Kur'ân, Allah'ın sıfatlarından olan kelâm sıfatının tecellisinden başka bir şey değildir.
Sözü geçen sûrelerin sonundaki âyet-i kerimeleri okuyan bir kimsenin hadis-i şerifte öğretildiği şekilde mukabelede bulunması müstehabdır. Ancak namaz içinde bu âyetler okunduğu zaman bu şekilde mukabele etmenin hükmü ilim adamları arasında ihtilaflıdır. İmam Nevevî'ye ve İbn Abbâs'a göre namaz içerisinde bu âyetleri okuyan kimse ister imam, ister cemaat olsun bu şekilde mukabele edebilirse, de bazı ulemâya göre bu şekilde mukabelede bulunmak namazı ifsâd eder. Nitekim merhum Ömer Na-suhi Bilmen Efendi bu mevzuda şunları söylemektedir: "Farz namazlarda okunacak âyetler münâsebetiyle namaz kılanın "ya Rabbi beni ateşten sakla". diye istiâzede bulunması, veya Allah Teala'dan rahmet ve mağfiret dilemesi mekruhtur. Yalnız başına nafile kılan kimsenin bu şekilde dua etmesinde bir sakınca görülmemektedir."[83] Bazı hadis âlimi erine göre bu hadisin bu konuyla hiçbir ilgisi yoktur. Aslında bu hadis bir önceki baba konulması gerekirken yanlışlıkla kâtibler tarafından bu baba yerleştirilmiştir.[84]

888. ...Enes b. Mâlik (r.a.), Ömer b. Abdul-Aziz'i kast ederek, dedi ki: Resûlullah'dan sonra namaz bakımından Resûlullah'a şu gençten daha çok benzeyen bir kimsenin arkasında namaz kılmadım. Biz onun rukûunda on (defa) ve sücudunda (yine) on (defa) teşbih (okuduğunu) tahmin ettik.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ahmed b. Salih (şöyle) dedi: Ben Abdullah b. İbrahim sana bu hadisi nakleden ravinin ismi Mânûs mu yahut-ta Mâbûs mudur? dedim. (O da bana); "Abdurrezzak (bu ravinin isminin) Mâbûs (olduğunu) söylüyor. Amma benim hafızamda kaldığına göre Mânûs'tur, diye cevab verdi. (Ebû Dâvûd sözlerine devamla dedi ki:) Bu naklettiğimiz lâfızlar îbn Râfi'in rivayetine aittir. Ahmed (b.Salih de bu hadisi) Said b. Cübeyr'den, Enes b. Mâlik'ten şeklinde (sema' yerine an 'ane yoluyla) nakletti.[85]

Açıklama

Bu hadis rüku ve secdede teşbihin kemâl derecesinin en az on defa tekrarlanmakla gerçekleşebileceğini söyleyenler için bir delildir. Gerçekte tek başına namaz kılan bir kişi rükû ve secdesinde teşbihi ne kadar çok tekrarlarsa o kadar iyi olmakla beraber, imam olan kimsenin cemaate eziyet vermemek için rükû ve secdede teşbihleri çoğaltmaması daha evlâdır. Nitekim biz bu mevzuyu 886 numaralı hadisin açıklamasında ayrıntılı olarak ele aldığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.

Eb.û Dâvûd, Vehb b. Mânûs'un isminde ihtilâf edildiğine dikkati çek-mek için hadisin sonuna bir talik İlâve etmiştir. Bu talikten anlaşılıyor ki;
1. Bu râvinin ismi Ahmed b. Salih'e göre, Vehb b. Mânûs'tur. Mâbus da olabilir.
2. Abdulah b. İbrahim'e göre Vehb b. Mânûs'dur.
3. Abdurrezzak b. Hemmâm'a göre Vehb b. Mâbûs'tur.
4. Bu hadisi Ebû Davud'a, hocalarından Ahmed b. Salih ile îbn Râfi' rivayet etmiştir.Ancak tercümesini sunduğumuz metin an'ane ve semâ yoluyla eriştiği halde, ikinci hocası Ahmed b. Salih tarafından sadece an'ane yoluyla gelmiştir. Bilindiği gibi sema' yoluyla gelen rivayet an'ane yoluyla gelen rivayetten daha kuvvetlidir. Çünkü sema yoluyla gelen rivayette hadis, râvi tarafından bizzat işitilerek rivayet edildiği halde an'ane tarikiyle gelen rivayette böyle bir durum yoktur.[86]

150 - 151. Secde Organları

889. ...İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yedi (organ) üzerine secde etmekle, saç ve elbiseyi toplamamakla emrolundum"
Hammad "Peygamberimiz (bunlarla) emrolundu" (şeklinde) rivayet etti.[87]

Açıklama

Bu hadisin "Peygamberinize emrolundu" ve "Peygamber (s.a.) "ben emrolundum dedi" şeklinde farklı ifâdelerle nakli sadece Ebû Dâvûd'da görülmektedir. Meselâ bu hadis Müslim'in rivayetinde aynen şöyledir: "Peygamber (s.a.) yedi şey üzerine secde etmekle emrolundu. Saçlarım ve elbisesini toplamaktan da nehyedildi."
Bezlu'l-mechûd sahibinin dediği gibi, "esasen bu gibi farklı rivayetlere, kendilerine aynı derecede güvenilen râvilerin ifadeleri arasında fark olduğu zaman yer verilir. Burada ise, Hammâd'ın karşısında Hammâd'a denk ve Hammâd'ın rivayetine aykırı düşen bir rivayet yoktur. Herhalde bu ifadelerin ikisi de Hammâd'ın rivayet edildiği için müellif ikisine de yer vermiş olsa gerek. Yahutta musannif bu iki farklı rivayete yer vermekle bu hadisi "Peygamber, ben emrolundum buyurdu" şeklinde rivayet eden kimselerin de bulunduğuna işaret etmek istemiştir." "Bana şeyhlerim Müsedded ile Süleyman "Peygamber, ben emrolundum" buyurdu şeklinde rivayet ettiler ama ben Hammâd'ın rivayetine de yer verdim" demek istemiş de olabilir."
Bir numara sonra gelecek olan hadis-i şeriften anlaşıldığına göre bu hadis-i şerifte kast edilen yedi organdan maksat alın, eller, dizler ve ayaklardır. "Peygamberiniz emrolundu" cümlesi, bu emrin Peygamber (s.a.)'e ait özel bir emir olduğunu ifâde ediyorsa da ulemâdan bazıları "yedi organ üzerine secde etmek Resûl-i Ekrem (s.a.)e olduğu gibi ümmetine de farzdır" demiştir.[88]

Secde Organlarına Dair Görüşler

1. İmam Şafîî'den bir rivayete göre yedi âzâ üzerine secde etmek ümmet üzerine de farzdır. Hanbelî uleması da bu görüşü benimsemiştir. Bu âlimlere göre yedi organın hepsinin bir anda secdeye varması şart olmakla beraber bütünüyle varmaları şart değildir. Her azadan bir kısmının secdeye varmış olması namazın sıhhati için yeterlidir. Delilleri de mevzuumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisidir.
2. Ebü Hanife'ye, Mâlikîlere ve fıkıh âlimlerinin çoğunluğuna göre ise sadece alın üzerine secde etmek farzdır. Diğer organlar üzerine secde etmekse sünnettir. İmam Şafii'nin bir görüşü de böyledir.
3. el-Müeyyed billah iki ayağı bu yedi organdan istisna etmiştir.
4. Hadisin zahirine göre secdeye varırken bu organların açık olması gerekmez. Çünkü bunları yere koymakla secde hasıl olur. Ancak dizler avret mahalli olduğundan namazda dizlerin açılamayacağı üzerinde ulemâ ittifak etmiştir. Aynı şekilde ayakların namazda açık bulundurulması da şart değildir. Çünkü Allah Teâlâ, ayağa mest giyip üzerine mesh edilmesine izin vermiştir. Eğer ayağı namazda açık bulundurmak farz olsaydı, mestlerin namaz esnasında çıkartılmasını emrederdi. Bu da abdestin bozulmasına sebep olurdu. Ellerin açılmasında ise, ihtilâf vardır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre elleri secdeye koyarken çıplak bulundurmak şart değildir. Delilleri de bu hadis-i şeriftir: "Peygamber (s.a.) bize Benî Abdileşhel mescidinde namaz kıldırdı. Onu secdeye vardığı zaman elbisesi içinde bulunan ellerini yere koyarken gördüm."[89]
İmam Şafîî'ye göre eller hakkında iki görüş vardır:
a. Alın gibi elleri de açarak secde etmek farzdır.
b. Elleri açmak farz değildir.
5. Hanbelîlere göre, elleri kapalı bulundurmak mekruhtur.
6. Alnın secde esnasında açık bulundurulup bulundurulmayacağı mevzuunda da ulema arasında farklı görüşler vardır. Davûd-ı Zâhirî'ye, Şafîî alimlerine ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre secde esnasında alnı açık bulundurmak farzdır. Sarığın dolaması üzerine secde etmek caiz değildir. Bu görüş aynı zamanda İbn Ömer, Ubâde b. es-Sâmit, İbrahim en-Nehaî, İbn Şîrîn, Meymûn b. Mihran, Ömer b. Abdüaziz ve Ca'de b. Hübeyre'nin de görüşüdür. Delilleri ise şu hadis-i şeriftir:
"Rcsûlullah (s.a.) alnının üzerine sarık dolamış olduğu halde yanında namaz kılan bir kimse gördü de hemen onun sarığını alnından çözüp çıkardı"[90]
Saîd b. el-Müseyyeb, el-Hasen, Bekr el-Müzenî, Mekhûl ve ez-Zührî'ye göre ise, alnı açmak farz değildir. Nitekim İmam Ebû Hanife ile İmam Ev-zâî, İshak ve bir kavlinde İmam Ahmed de bu görüştedir. Bu görüşü aynı zamanda ulemânın büyük

çoğunluğu da paylaşmaktadır. Ancak bu zatlara göre her ne kadar alnı açık bulundurmak farz değilse de kapalı bulundurmak mekruhtur. Delilleri ise, Ebû Nuaym'ın HilyeMe İbn Abbas'dan, Ta-berânî'nin İbn Ebî Evfâ'dan, İbn Adiyy'in Câbir'der rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Peygamber (s.a.) sarığının dolamı üzerine secde ederdi." Lâkin bu hadis zayıftır. Hatta Ebû Hatim bu hadisin tamamen asılsız olduğunu söylemiştir. Beyhakî de bu hadis hakkında aynı görüştedir.
Bununla beraber bu hadisin sabit olduğu kabul edilse bile Resûl-i Ekrem (s.a.)'in rahatsızlığıyla ilgili olduğu söylenebilir ki bu da iki hadisin arasını uzlaştırıcı bir yol olur.[91]
Hanefî kitaplarından el-Hidâye'de; "Eller, dizler ve ayaklar üzerine sedce etmek farz değildir" denilmiş, fakat tbn Hümâm vâcib olduğunu söylemiş ve bu, en mutedil görüş kabul edilmiştir.
El-vâkıât isimli eserde secde halinde dizlerini yere koymayan kimsenin namazının sahih olmayacağı bildirilmektedir. Hulâsa secdede ellerle ayakların yere konması hususunda Hanefilerden farz, sünnet, vâcih olduğuna dair üç kavil zikredilmiştir.
7. Namazda saçını veya elbisesini toplamak mekruhtur. Bu hal cumhûr-ı ulemâya göre, namaz içinde de namaza girmezden önce de mekruhtur. Bunun hikmeti kibir ve gururluya benzemektir. Halbuki makam tevazu makamıdır. Yalnız namazı bozmaz. Fakat Hasan el-Basrî'nin "Bundan dolayı namazı yeniden kılmak lâzımdır" dediği rivayet olunur.[92]

890. ...îbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ben yedi organ üzerine secde etmekle emrolundum." (Şu'be) bazan, "ben emrolundum" yerine "Sizin Peygamberiniz emrolundu" derdi.[93]

Açıklama

Bu hadisin râvilerinden Şu'be b. el-Haccâc, bu hadisle ilgili rivayetlerinin bazısında Resûl-i Ekrem'in sözlerine "Ben emrolundum" şeklinde, bazısında da "Sizin peygamberiniz emrolundu" diye başladığını ifâde etmiştir ki, iki rivayet şeklinin arasında temelde bir fark yoktur. Çünkü her iki ifâde şeklinde de emreden Allahu Teâlâ Hazretleri, emrolunan da Resûl-i (s.a.)'dir. Ancak birinci şekilde Resûl-i Ekrem (s.a.) kendisinden "ben" diye birinci şahıs olarak bahsettiği halde ikincisinde üçüncü şahıs gibi "sizin Peygamberiniz" diye bahsetmiştir.
Bu hadisle ilgili görüşler bir önceki hadisin açıklamasında geçmiştir.[94]

891. ...el-Abbâs b. Abdilmuttalib[95] 'den; Resûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittiği rivayet olunmuştur: "Kul secde ettiği zaman yedi organı da onunla beraber secde eder; yüzü, elleri, dizleri ve ayakları."[96]

Açıklama

"Yüz" Men maksat, alın ve burundur. Yüz ve çene değildir.Bu mevzuda ulemânın icmâı vardır.Nitekim Müslim'in îbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu hadis-i şerif bunu açıklamaktadır:
Abdullah b. Abbâs'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) "Ben yedi kemik (yani) alın, burun, eller, dizler ve ayaklar üzerine secde etmekle, saç ve elbisemi toplamamakla emrolundum"[97] buyurmuştur. Esasen alın ve burun dışında bir organı yere koyarak secde etmek islâm dininin tanıdığı bir secde tarzı değildir. Burun üzerine secdenin hükmü de ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ulemânın bazılarına göre alnın üzerine secde etmek kâfidir. Burnun yere değmesi şart değildir. Bu görüş îbn Ömer, Atâ, Tavus, Hasan el-Basrî, İbn Şîrîn, Kaasım, Salim, Şa'bî, Zührî, Mâlik, Ebû Yûsuf, Ebû Sevr, (Rahirnehümüllah ve meşhur kavline göre İmam Şafiî'den rivayet olunmuştur. Bu âlimlere göre alın üzerine secte etmek farz, burun üzerine secde etmek sünnettir.
Hanefî ulemâsının bu mevzudaki görüşlerini M.Zihni Efendi şöyle anlatıyor: "Secdede alın ile beraber burnun da konması vâcibdir. Sadece alnın konması ile secde, daha sıhhatli olan kavle göre sahih olmaz. Çünkü esah ' olan Ebu Hanife hazretlerinin bu meselede İmameynin kavline dönmüş olmasıdır."[98] Tam secde ise, vâcibleri ve sünnetleri yerine getirilerek yapılan secdedir. O da tamamiyle elleri, dizleri ve ayakların parmak uçlarını, burun ve alnı yere koyarak gerçekleşir. Daha önce de temas edildiği vecihle ayağın dış yüzünü yere doğru getirerek yapılan secde kâfi görülmemektedir. Zira ayağın dış yüzü secde mahalli değildir. Bu bakımdan ayağın secdesi demek parmakların iç kısımlarının yere gelmesi demektir. Bu mevzuda Ömer Nasuhi Bilmen Efendi şunları söylüyor: "Secdede elleri, dizleri yere koymak herhalde farz değildir. Belki sünnettir, tki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konulmadıkça secde caiz olmaz. Muhtar olan kavi budur. Bir ayağın yalnız bir parmağını veya-ayağın yalnız üstünü yere koymak kifayet etmez."[99] Hanefî kitaplarından el-Hidâye'de "ellerle dizler ve ayaklar üzerine secde etmek farz değildir" denilmiş, fakat Kemal İbnu'l-Hümâm bunun vâcib olduğunu söylemiş ve bu görüşün en mutedil bir görüş olduğunu da ilâve etmiştir.[100]

892. ...İbn Ömer, (hadisi Resulullah (s.a.)'a) ref ederek O'nun şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Eller de yüz gibi secde ederler. Öyleyse biriniz yüzünü (yere) koyduğu zaman ellerini de koysun, onu (secdeden) kaldırdığı zaman onları da kaldırsın."[101]

Açıklama

Hadis-i şerifte söz konusu olan ellerin alınla beraber yere konması meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu mevzuda Şafiî âlimlerinden Nevevî diyor ki: "Bu hususta İmam Şafiî (r.a.)den iki görüş rivayet olunmuştur. Bunların birine göre ellerle dizlerin ve ayakların hepsine secde ettirmek farz değil, fakat müstehabtır. İkinci görüşe göre hepsine secde ettirmek farzdır.

İmam Şafii bu görüşü tercih etmiştir. Binaenaleyh bu uzuvlardan bir tanesine secde ettirmeyenin namazı sahih değildir. Ancak ayaklarla dizleri çıplak bulundurmak farz değildir. Ellerin çıplak bulundurulması mevzuunda da Şafîî'den yine iki zıt görüş nakledilmiştir:
1. Alın gibi elleri de çıplak bulundurarak secde etmek farzdır.
2. Secde ederken elleri çıplak bulundurmak farz değildir.
Hanefi kitablanndan el-Hidâye'de "Ellerle dizler ve ayaklar üzerine secde etmek farz değildir" denilmişse de, bunun vâcib olduğunu söyleyen îbnu'l-Humâm'ın sözü buna tercih edilmiştir.[102]

151 -152. İmama Secdede Yetişen Nasıl Hareket Eder?

893. ...Ebû Hureyre(r:a.)'den; demiştir ki: Resûlullah(s.a.) şöyle buyurdu: "Biz secdede iken namaza yetiştiğinizde hemen secdeye varınız ve bu secdeyi (namazdan) bir rekat saymayınız. Kim rükû a yetişirse, namaz(ın kıyam ve kıraatin)a da yetişmiş olur."[103]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte mesbûkun haii söz konusu edilmektedir.Bıhndıgı gibi mesbuk , imama birinci rekattan sonra yetişip namazın ancak geri kalan kısmını cemaatle kılan kimsedir. Böyle bir kimse imama ruku'da veya secdede yetiştiği zaman hemen tekbir alıp namaza başlar. Eğer sübhâneke duasını okuduğu takdirde imama rükû ve secdede yetişebileceğini tahmin ederse, onu okur. Değilse okumaz ve hemen rüku' ve secdeye gider. İmama secdede iken yetişen kimse, hadis-i şerifte .beyân edildiği gibi, o secdenin ait olduğu rekâtı kılmış sayılmaz. Fakat yine de imama böyle secdede yetişen kimse imama uyarak secdeye varmalı, imamın ayağa kalkmasını beklememelidir. Hadiste rekat kelimesi "rükû" mânâsında kullanılmıştır. Aslında "rek'at" namazda kıyam, rüku ve iki secdenin toplamıdır. Fakat burada "rek'at" kelimesi mecazen rükû' anlamında kullanılmıştır. İmama secdede yetişen kimsenin o secdenin ait olduğu rek'âta yetişememiş olduğunda ilim adamları arasında görüş birliği vardır. Ayrıntıları ile ilgili mezhep görüşleri şöyledir:'
1. Mâlikîlere göre rüku'da imama yetişen kimsenin, o rükuun ait olduğu rekata yetişmiş sayılabilmesi için, imam başını rüku'dan kaldırmadan önce ellerini dizlerinin üzerine koymuş olması yeterlidir. Rüku' için gerekli olan ta'dil-i erkânı da imam başını kaldırdıktan sonra gerçekleştirerek imama kıyâmda yetişebilir.
2. Şafîîlere göre ise, mesbûkun o rekâta yetişmiş sayılabilmesi için imam rüku'dan başını kaldırmadan önce rüku' ile ilgili ta'dil-i erkânı gerçekleştirecek şekilde rüku'a varması lâzımdır.
3. Hanbelîlere ve Hanefîlere göre ise, mesbûkun imam kalkmadan önce mutlak surette rükû'a varması o rek'ata yetişmiş sayılması için yeterlidir. İmam Zufer'e göre ise, imam rükû'da iken namaza yetişip iftitah tekbiri alan kimse rüku'a varmasa da yine o rekâta yetişmiş sayılır.[104]
Bilindiği gibi şerîatte rüku namazda sırt ile başın birlikte eğilmesine denir. En az haddi ellerin dizlere değecek derecede belin eğilmesidir.[105] Namaz kılan kimsenin rüku için sadece başım eğmesi yeterli değildir. Eğer, eğilmesi rüku' vaziyetine yakınsa sahihtir ve rüku sayılır. Kıyama yakınsa sahih olmaz ve rüku sayılmaz. İmama rükuda yetişen kimse ayakta hem iftitah hem de rüku' tekbîri olarak bir tekbir alıp sonra rüku'a gider, bu tekbiri rüku'a yakın bir vaziyette almış olsa namazı bozulmuş olur.
4. Takıyüddin es-Sübkî gibi bazı Şafîî muhaddislerine ve bazı ilim adamlarına göre ise rüku'a yetişmek o rüku'un ait olduğu rek'ata yetişmek için kâfi değildir. Bunun için mutlaka kıyam ve kıraat'de yetişmiş olmak lâzımdır. Delilleri 572 numaralı hadistir.[106] Çünkü bu hadiste namazın imamla kıhnamayan kısmının imam selâm verdikten sonra tamamlanması istenmektedir. Buna göre imama rükû'da yetişen kimse için kıyam ve kıraat fevt olduğuna göre, imam namazı bitirdikten sonra ayağa kalkarak kıyam ve kıraati daha sonra da rüku' ve secdeleri tamamlaması gerekir.
Açıklamakta olduğumuz hadis-i şerif imama rüku'da yetişenin o rekata yetişmiş sayılacağı görüşünde olan ulemânın delilidir.[107]

152 - 153. Burun Ve Alın Üzerine Secde Etmek

894. ...EbûSaid el-Hudrî (r.a.)'den; Resûlullah (s.a.)'ın, halka namaz kıldırdığı alnında ve burnunun ucunda namaz(daki secdesin)den, (mütevellid) çamur izleri görüldüğü rivayet edilmiştir.[108]

Açıklama

Söz konusu olaya şâhid olan, Ebû Saîd el-Hudrî'dir. Buhârî'-nin rivayetinde bu durum açıklandığı gibi olayın bir Ramazan ayının son on gününde ve sabah namazında cereyan ettiği de açıkça ifâde edilmektedir.
Bu hadis-i şerif namazda alın ile beraber burnun da yere konması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak bu mevzuda ulemâ arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. İmam Ahmed, Evzâî, İshâk, Muhammed, Ebû Yûsuf, Saîd b. Cübeyr, en-Nehaî ve Mâliki ulemasından îbn Hubeyb'e göre alnı secdeye burunla beraber koymak farzdır. Bunlardan sadece birisi üzerine secde etmek yeterli değildir.Delilleri bu hadis ile Tirmizî'nin rivayet ettiği; "Resûlullah (s.a.) secdeye vardığında burnunu ve alnını iyice yere dayar, kollarını yanlarından ayınr ve ellerini omuzlarının hizasına koyardı" anlamındaki hadisdir.[109]

2. Maliki ulemâsına göre alnı yere koymak farzdır. Küçük bir kısmının yere konmasıyla bu farz gerçekleşmiş olur. Alın iki kaş ile baş arasında kalan kısımdır. Alnın tamamının yere konması ise, mendûbtur. Aynı şekilde burun üzerine secde etmek de mendûbtur. Terk edildiği takdirde namazın iadesi lâzım gelir. Çünkü burnun alınla beraber konmasının vâcib olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşü de nazar-ı itibara alarak namaz, vakti içinde iade edilmelidir. Delilleri İbn Ebî Şeybe'nin Câbir'den rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Resûluüah (s.a.)i saçların üzerinde bulunan alnın en üst kısmına secde ederken gördüm". Bu hadiste tarif edildiği şekilde yapılan secdede burnun yere değmesi imkânsız olduğu için Mâlikîler burnu yere koymanın farz olmayıp sadece mendûb olduğu hükmüne varmışlardır. Ancak bu hadisi Dârekutnî de rivayet etmiş ve hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.
3. Şâfiîlerle Hanbelîler de 891. numaralı hadis-i şerifi delil getirerek secdenin gerçekleşebilmesi için en az alın, iki el, iki diz, iki ayak olmak üzere yedi organın yere değmesini şart görürler. Ancak bu organların her birinden sadece bir kısmının yere değmesi secdenin sıhhati için yeterlidir. Bir de Hanbelîler ayrıca burnun bir kısmının da yere değmesini, Şâfiîler de ellerin iç kısmıyla ayak parmaklarının alt kısmının yere değmesini şart koşmuşlardır.[110]
4. Hanefî ulemasına göre şeriatta secde yüzün bir miktarım saygı ile yere koymaktır. Çünkü her tarafını koymak müşkil olacağı için emredilen şey yüzün bir kısmını koymakla yerine gelir ki, o da burun ile beraber yüzün en yüksek kısmı olan alındır. Yanak, şakak ve alnın üstü (kılların bulunduğu yer) ve çene bundan hariçtir. Yani onlar secdeye konacak yerler değildir. Zira onların konmasıyla tazim meşru olmamıştır. Bundan dolayı onlarla secde yerine getirilmiş olmaz.
Secde, yalnız burnu yere koymakla değil, ancak alnın, el ve dizlerden birinin yere konması ve bunların konacağı yerin temiz olması ile yerine gelebilir. Aksi halde kabul edilen görüşe göre mekruh olur. Alnın her tarafını yere değdirmek icmâen şart olmayıp onun bir kısmını değdirmek bile yeterlidir.Fakat ekser kısmının konması burnun konması gibi vâcibdir.[111]

895. ...Bu hadisin (bir benzerini de) Muhammed b. Yahya, Ab-durrezzak vasıtasıyla Ma'mer'den nakletmiştîr.[112]

153 - 154. Secde Nasıl Yapılır?

896. ...Ebü İshâk dedi ki: el-Berâ b. Âzib bize (secdeyi) öğretti. Ellerini (yere) koydu, dizlerinin üzerine çöktü, arkasını yukarı dikti ve; "işte Resûlullah (s.a.) böyle secde ederdi" dedi.[113]

Açıklama

Her ne kadar el-Berâ b. Âzib Hazretlerinin açıkladığı ve öğrettiği şeyin ne olduğu, metinde geçmiyorsa da Nesâî'nin rivayetinde bunun secde olduğu açıkça ifâde edilmektedir. Bu bakımdan biz Nesâî'nin metninde geçen "secdeyi" kelimesini tercümemizde parantez içinde verdik.
Yine "ellerini" kelimesinden maksat, ellerin iç kısmı yeni avuçlardır. Nitekim bu kelime Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde "avuçlarım açtı" şeklinde[114], Nesâî'de ise, "ellerini yere koydu" şeklinde ifâde edilmektedir.[115]

897. ...Enes(r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Secdede i'tidal üzere bulununuz. Hiçbiriniz köpeğin yayması gibi kollarım yaymasın"[116]

Açıklama

Metinde geçen "itidal üzere bulununuz" sözünden maksat, "tamamen büzülerek kollarınızı yanlarınıza, karnınızı da uyluklarınıza bitiştirmediğiniz gibi, kollarınızı da tamamen gerilerek köpeğin yaptığı gibi yere sermeyiniz. Bilakis secde-halinde ellerinizi yere koyarak dirseklerinizi kaldırınız, iki taraftan kanat gibi açınız, karnınızı da uyluklarınızdan uzak tutunuz" demektir.
Dirsekleri yerden kaldırarak koltukların altı görünecek derecede açmak bütün ulemâya göre müstehabtır. Bunu terk eden namaza karşı isâet işlemiş olur. Binaenaleyh namaz sahih fakat kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur.
Ulemâ buradaki hikmeti şöyle açıklamıştır: "Bu şekilde namaz kılmak kibirden uzak, tevâzuya daha uygun, alınla burnun yere secde etmelerine daha müsait ve tembellerin haline benzemekten daha uzaktır. Çünkü-kollarım yere sererek secde eden kimse, hadis-i şerifte de bildirildiği vecihle köpeğin yere serilerek yatmasına benzer. Böyle bir kimsenin bu şekildeki hali onun namaza ehemmiyet vermediğini gösterir."
Resûl-i Ekrem Efendimizin, kollan bu şekilde yere sermeyi köpeğin yatışına benzetmesi, ümmetini bu davranıştan tiksindirmek ve uzaklaştırmak içindir. Tirmizî bu hadisle ilgili olarak, "ilim ehline göre amel bu hadis üzeredir" demiştir.[117]

898. ...Meymûne(r.anhâ)dan; Peygamber (s.a.)'m secde ettiği vakit (ayaklarıyla) kollarının arasını açık bulundurduğu, kollarının altından bir kuzu geçmek istese geçebileceği rivayet edilmiştir.[118]

Açıklama

Secde hâlinde kollarını açarak karnını kasıklardan ayırmak erkekler için sünnettir. Nitekim M.Zihni Efendi namazın sünnetlerini anlatırken şunları söylemiştir: "Erkekler için secdede, karnını uyluklarından, dirseklerini yanlarından ve kollarını yerden uzak tutmak sünnettir." Çünkü Hadis-i şerifte "secdede yere yayılma, ellerin üzerine dayan, pazularım, yanlara çıkar.

Eğer böyle yaparsan her uzvun secde etmiş olur" buyurulmuştur. Kolları yanlardan ayırma kalabalık değilken sünnettir. Cemaatin çokluğunda, haram olan eziyetten kaçınmak için bu sünnet terk olunur. Kadınlar (ve hünsâlar) bu hususta erkeklerin aksine olarak kollarını yanlarına bitiştirirler, karınlarım da uyluklarına yapıştırırlar."[119]
îbn Battal'm beyânına göre, vücût yere ağır gelmesin diye kollar yana açılır. Zira "Yere hafifliğinizi veriniz" şeklinde rivayet vardır.[120]
Ashab-i kiramdan Enes b. Mâlik ile Ebû Said el-Hudrî ve Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) Hazretleri secde halinde iken dirseklerin açarlarmış. Hasan el-Basrî ile İbrahim en-Nehaî'nin görüşleri de böyledir. Yine ashab-ı kirâm'-dan Ebû Zer, İbn Mes'ûd ve İbn Ömer (r.anhum) ileride gelecek olan 902 numaralı hadis-i şerifle amel ederek dirsekleri yere koymayı ve üzerlerine dayanmayı caiz görürlermiş. Nitekim İbn Sîrîn'in görüşü de böyledir.[121]

899. ...îbn Abbâs'tan; demiştir ki: "(Bir defa yanlarıyla) kolları arasını açmış bir halde (secdede bulunurken) arka tarafından Peygamber (s.a.)'in yanına geldim de koltuklarının beyazlığını gördüm."[122]

Açıklama

Bazı ilim adamları bu hadîş-i şerife ve benzerlerine bakarak "îbn Abbâs (r.a.) gerçekten Resul-i Ekrem (s.a.)'in koltuklarının alt kısmındaki bembeyaz tenini görmüştür. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.)'in koltuk altlarında kıl yoktu. Bu onun hasâisinden (özeliklerinden) idi" demişlerse de, Irakî buna itiraz ederek, "Resûl-i Ekrem'e ait bir özelliğin sabit olabilmesi için açık bir delilin bulunması gerekir. Halbuki onun koltuk altlarında kıl bulunmadığına dair herhangi bir delil bulunmamaktadır. Bu mevzuda sadece ihtimâle dayanarak hüküm vermek doğru değildir" demiştir. Nitekim Tirmizî'nin rivayetinde yer alan şu hadis-i şerirde Irakî'nin görüşünü doğrulamaktadır: "Abdullah b. akra el-Huzâî'den; demiştir ki: "Babamla beraber Nemire ovasında idim. Bir kafjle geldi. Bir de gördüm ki Resülullah (s.a.) namaza durmuş" Abdullah dedi ki: Onun koltuklarının tüylerine bakıyor ve (siyah kılların altında) beyaz derisini görüyordum."[123] Esasen burada geçen "Ufre" kelimesinin "saf olmayan beyazlık" anlamına geldiği düşünülürse, görülen beyazlığın siyah kılların altında kalan tenin beyazlığı olduğu kolayca anlaşılır.
Hadisimiz secde esnasında kolların yanlardan ve koltuklardan ayrılmasına delâlet ediyor. Şöyle ki; Peygamber (s.a.) kollarım yanlarına yapıştırmış olsaydı, Hz. İbn Abbâs'm koltuk altlarının beyazlığını görmesi mümkün olmazdı. Ancak bilindiği gibi bu durum erkekler içindir. Kadınlarla hünsâlar ise, kollarını açmazlar. Bilakis toplanarak secde ederler. Çünkü onlar hakkında matlûb olan tesettürdür.[124]

900. ...Allah Rasûlü'nün ashabından olan Ahmer b. Cez' (şöyle) demiştir: "Resûlullah (s.a.) secdeye vardığı zaman pazularini (kendine zahmet verecek şekilde iyice) yanlarından ayırırdı. Hatta biz kendisine acırdık."[125]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Resûlullah (s.a.)'ın namaz kılarken secde halinde kolları yanlardan ayrı tutmak hususunda ne kadar titiz davrandığını, pek açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu mevzu ile ilgili görüş ve hükümlere daha evvel (897 - 898) numaralı hadislerin açıklamasında temas etmiş bulunmaktayız.[126]

901. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz secdeye vardığı zaman köpeğin yayıldığı gibi ya> »İmasın, uyluklarını birleştirsin."[127]

Açıklama

Bu nacdis~i §ertfsecde hâlinde iken uylukların bitiştirileceğine delâlet etmektedir. Ancak Resûl-i Ekrem'in namazı ile ilgili olarak Ebû Humeyd'in rivayet ettiği hadis-i şerifler buradaki emrin vücûba değil nedbe delâlet ettiğini göstermektedir. Bu bakımdan ulemâ, "Buradaki uylukları bitiştirme emrinin hükmü mendubtur" demişlerdir. Çünkü Ebû Humeyd'in rivayet ettiği hadisler Resûl-i Ekrem (s.a.)'in secde halinde iken uylukların arasını açtığım ifâde etmektedirler. Ulemânın beyânına göre Resûl-i Ekrem (s.a.)'in secde esnasında uyluklarını birleştirdiğini ifâde eden hadisler mendubluğa, ayırdığını ifâde eden .hadisler de cevaza delâlet etmektedir.[128]
Avnu'l-Mâbûd sahibi ise, hadis-i şerifte geçen "uyluklarını birleştirsin" cümlesinin, daha önce geçen "Resûl-i Ekrem (s.a.) secdeye vardığı zaman uyluklarının arasını açardı. Karnını uyluklar/ üzerine koymazdı" mealindeki 735 numaralı hadis-i şerife ters düştüğünü söylemiş ve Şevkânî'nin bu mevzudaki şu sözlerini de kendi görüşü için delil getirmiştir.'*Bu hadis uylukların arasının secde esnasında açık bulundurulacağına ve karnın uyluklardan uzak tutulacağına delâlet etmektedir. Bu mevzuda ulemâ ittifak etmiştir.”[129]
Ancak Bezlu'I-Mechûd sahibi diyor ki; "Bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü (735 numaralı) hadis-i şerifte geçen "uyluklarının arasını açık tutardı" cümlesinin mânâsı, "uyluklarla karın arasını açık bulundurdu" demektir. Nitekim İbn Nüceym'de "Bahru'r-râik" isimli meşhur eserinde bu hadise böyle mânâ vermiştir. Esasen Şevkânî'nin "bu mevzuda ulemâ ittifak etmiştir" sözü isabetli değildir. Çünkü her ne kadar secde esnasında karnın uyluklardan uzak tutulacağında ulemâ ittifak etmişse de iki uyluk arasının açık bulundurulacağına dair ulema arasında ittifaktan söz etmek mümkün değildir. Sadece Şafîî ulemasından bazı kişiler secde halinde uylukların birleştirileceğinden bahsetmişlerse de Hanefî ve Mâlikî kitablannda

böyle bir ifâde görmedim. Ancak Şafîî fıkhına dair olan et-Tevşîh ve Neylü'l-Me'rib isimli eserlerde ik"i uyluk arasındaki mesafenin bir karış olacağı ifâde edilmektedir. Yine ayrıca eş-Şâmî de rük'u ve secdede topukları birleştirmenin sünnet olduğunu söylemişse de bu görüş "el-Fetâva es-Sa'diyye" isimli eserde reddedilmiştir."[130] Fakat açıklamakta olduğumuz hadisin ravilerinden "Derrâc" tenkid edilmiş ve onun hakkında İmam Ahmed ve Nesâî, münkerü'l-hadis, tâbirini kullanmışlardır ki bunun anlamı, "rivayet ettiği hadisiler zabt ve adalet bakımından kendi seviyesinde bulunan kimselerin rivayetlerine muhalif" demektir. İbn Adiy ile Dârekutnî ve Ebû Hatim de bu râviyi tenkitten geri durmamışlardır.[131]

154 - 155. (Zaruretten Dolayı) Elleri Yanlardan Ayırmamaya İzin Verilmesi

902. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in ashabı açıldıkları (kollarını yânlardan; karınlarını uyluklarından ayırdıkları) zaman, secdenin kendilerine zor geldiğinden yakındılar. (Hz. Peygamber) "dizler(iniz)den yararlanın" buyurdu.[132]

Açıklama

Secde anında kolları yanlardan ayırarak kanat gibi germek ve karnı uyluklardan ayrı tutmak, bilhassa secde uzatıldığı zaman insana zorluk vermeye başlar. Beş vakit namazın dışında gecelerin uzunca bir kısmını da namazla geçiren sahâbe-î kiram kollar açılarak secde etmenin kendilerine zor geldiğinden şikâyet etmeye başladılar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz onlara dizlerden yararlanmalarını tavsiye etti. Dizlerden yararlanmak Hattâbî'ye göre, secdeye inerken ve kalkarken ve secde halinde dirsekleri dizlerin üzerine koymak demektir.[133] Secde halinde iken dirsekleri dizlerin üzerine koyunca karın da uylukların üzerine gelir. Bu da secde uzadığı zaman dirsekleri yere, karnı da uylukların üzerine koymanın caiz olduğunu gösterir. Ulemanın beyânına göre bu hadis-i şerif 898 numaralı hadisteki "kollarının arasını açık bulundururdu" cümlesinin farziyyet ifâde etmediğini gösteren bir karinedir. Bilindiği gibi mutlak emir farziyyet ifâde eder. Ancak onun farziyyet ifâde etmediğine dair bir karine bulunursa, o zaman farziyet ifâde etmekten çıkar. İşte bu hadis 898 numaralı hadis için böyle bir karine teşkil ettiği gibi, aynı zamanda Müslim'in el-Berâ' b. Âzib'den rivayet ettiği "secde ettiğin zaman avuçlarını yere koy, dirseklerini kaldır"[134] hadis-i şerifindeki "dirseklerini kaldır" emri için de bu mânâda bir karine olmaktadır. Bu durumda secdede iken kolları germek ve karınla kasık arasını açık bulundurmak farz değil, müstehabtır. Bunu terk eden kimsenin namazı sahihtir. Ancak müstehabı terk ettiği için kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur. Fakat kadın bu hususta erkeklerden farklıdır. Çünkü kadın namazda devamlı toplu durur ve büzülür. Yani secdede ayağının parmaklarım dikmez, pazularını germez, kollarım yere döşer, karnını uyluklarına bitiştirir. Çünkü böyle yapmak tesettüre daha uygundur. Kadınlar için matlûb olan da tesettürdür. Zeylaî (r.a.) bu mevzuda şöyle demiştir: "Kadın namazda on yerde erkeklerden ayrılır:

1. Tekbirde iki elini omuzlan hizasına kadar kaldırır.
2. Sağ elini sol eli üzerine, memeleri altına koyup el bağlar.
3. Secdede karnını iki uyluğundan ayırmayarak yapıştırır.
4. Celsede ellerini iki uyluğu üzerine parmak uçları dizlerine varacak şekilde koyar.
5. Koltuğunu secdede açmaz.
6. Teşehhüdde teverrük yapar, yani sol yanı üstüne oturup iki ayaklarını sağ tarafından çıkarır.
7. Rükû"da parmaklarını açmaz.
8. Erkeklere imam olamaz.
9. Cemaat olmaları mekruhtur.
10. Cemaat olurlarsa, imam onların ortasına durur."[135]

155 - 156. (Kıyamda) Elleri Böğrüne Koymak Ve Kalçalar Üzerine Oturup Elleri Yere Dayamak

903. ...Ziyâd b. Subeyh ei-Hanefî'den; demiştir ki: İbn Ömer (r.a.)'in yanında namaz kıldım ve (namazda) ellerimi böğrüme koydum. Namazı kılınca (bana şöyle) dedi: "Namazdaki şu hal asılmış kimse(nin hali gibi)dir. Resûlullah (s.a.) de bundan nehyederdi."[136]

Açıklama

Sözlükte "hasıra" kelimesi böğür anlamına gelir. "Tahassür" ise, eli böğründe dikilmek demektir.kelimesi ise, kalçaları yere koyarak yan taraftan ellerin üzerine abanmak demektir. Ancak tarif edilen şekildeki oturuşun bu hadisle bir ilgisi olmadığından bu babın başlığında kelimesinin bulunmaması uygun olurdu. Çünkü hadis sadece kıyamda elleri böğründe durmakla ilgilidir.
Salb kelimesi, "asmakj asılmak" mânâsına gelir, İbn Ömer (r.a.) Hazretlerinin ifâdesinden anlaşılıyor ki, kıyamda bu şekilde duran kişinin manzarası ağaca asılan kişinin hâline benzer. Çünkü ağaca asılan kişi ellerini ağacın gövdesi üzerine sarkıtır. Böyle çirkin bir manzara arz etmekten korumak için Resûl-i Ekrem (s.a.) namaz kılarken kıyamda elleri böğründe durmaktan mü'minleri nehyetmiştir.
Bu nehyin zahirine bakan zahirî ulemâsına göre namazda elleri böğrüne koymak haramdır.
İbn Abbâs, Âişe, Mücâhid, İbrahim en-Nehaî, İmam Mâlik, Şafîî hazretleriyle Hanefî ve Hanbelî ulemâsına (r.a.) göre ise kıyamda elleri böğründe durmak tahrimen mekruhtur. Bezlu'l-mechud sahibinin ifadesine göre metinde geçen "Salb"

kelimesine başka mânâ verenler olmuşsa da bu mânâlar zayıf görülmüştür. Bu manalardan bazıları şunlardır:
1. Elinde asa tutarak buna dayanmak.
2. Namazda bir sûrenin sonundan sadece birkaç âyeti okuyarak okunacak süreyi kısaltmak,
3. Kıyamı rüku'u ve sücudu kısaltmak suretiyle namazı çabuklaştırmak.Ancak ulemânın muhakkik ve müdekkiklerine göre bu kelime "asılmış kimse" demektir ki, biz de tercümemizde bu mânâyı tercih ettik.
Kıyamda elleri böğründe durmaktan nehyedilmenin sebebi üzerinde de çeşitli görüşler vardır:
1. Bazılarına göre İblis devamlı surette eli böğründe gezdiği için namazda böyle durmak yasaklanmıştır. Yine îblis gökten yere eli böğründe inmiştir, (îbn Ebî Şeybe, İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir).
2. Yahudilere benzemekten korunmak içini yasaklanmıştır.Çünkü onlar namazlarında ellerini böğürlerine koyarlar. (İbn Ebi Şeybe, Hz. Âişe'-den rivayet etmiştir).
3. Cehennem ehli elleri böğürlerinde istirahat ederler. (İbn Ebi Şeybe Hz. Âişe'den ve Mücâhid'den rivayet etmiştir. Beyhakî de Ebû Hûreyre'den rivayet etmiştir).
4. Musibete uğrayan kimselerin haline benzediği için yasaklanmıştır. Çünkü bir kimsenin başına bir musibet geldiği zaman elleri böğründe kalır. Bu görüş de Hattabî'ye aittir.[137]

156 - 157. Namazda Ağlamak

904. ...Mutarrıf'ın babası (Abdullah b. Şıhhîr)dan demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'i ağlamaktan dolayı göğsünde değirmen sesi gibi bîr sesle namaz kılarken gördüm.[138]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel ile Nesâî'nin rivayetinde bu hadis "göğsünde kaynayan bir tencere sesi gibi bir ses olduğu halde namaz kılıyordu" şeklinde ifade edilmektedir.Bu rivayetler gösteriyor ki Resûl-i Zişan Efendimiz, namazda iken kendisini saran ilâhî atmosferin verdiği yüce duygularla zaten her an içinde kaynamakta olan aşk ateşinin cûş-ü hurûşa gelmesinden göğsünün volkanında kaynaşan lâvların hıçkırıklar hâlinde fışkırmasına engel olamamıştır. Ulemâ bu hadis-i şerife bakarak namazda ağlamanın caiz olduğu kanaatine varmışlardır. Nitekim Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir: "Bedir günü bizim içimizde Mikdâd b. Esved'den başka bir süvari yoktu. O gece Resûl-i Ekrem (s.a.)i bir ağaç altında ağlayarak namaz kılarken gördüm. Bu hali sabaha kadar devam etti."
Ancak bu mevzuun ayrıntılarında ulemâ arasında bazı görüş ayrılıkları bulunmaktadır:
1. Hanefî âlimlerine göre Allah korkusu, Cehennem veya Cenneti hatırlama gibi dünyevî olmayan bir sebeple ağlamak namazı bozmaz. Çünkü bu durum o kimsenin huşu' içinde bulunduğunu gösterir. Namazda aranan şey ise, huşû'dur. Bu bakımdan bu şekildeki ağlamalar, namazda duâ ve teşbih hükmündedir. Hanefî ulemâsının bu mevzudaki delilleri de konumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. Ancak ağlamanın sebebi dünyevî sıkıntı ise, o zaman namaz bâtıl olur. Çünkü bu şekildeki ağlama o kişinin şahsî sıkıntılarını dile getirerek etrafmdakileri yardıma çağırma mânâsına gelir. Hanefî ulemâsına göre inlemek, ah-vah etmek de ağlamak gibidir. Ancak Ebû Yûsuf'a göre eğer ağlama esnasında aslî harflerden iki veya daha ziyâde harf çıkmışsa namaz bozulur. Fakat ziyâde harflerden iki harf çıkmışsa veya çıkan harflerden biri aslî, diğeri ziyâde harflerden ise, namaza zarar vermez.[139] Bilindiği gibi alfabe harflerinden cümlesinde bulunan harfler ziyâde harflerdir. Bunun dışında kalan harfler ise, aslî harflerdir.
2. Mâlikî ulemâsına göre eğer ağlamak Allah korkusu veya âhiret düşüncesiyle olmuşsa, isterse yüksek sesle ağlamış olsun namaza zarar vermez. Fakat dünyevî bir düşünceden ileri gelmişse şu durumlar ortaya çıkar:
a. Eğer ses çıkarmadan ağlanmışsa namaz bozulmaz.
b. Eğer ağıt sesli ise, bunun hükmü namazda konuşmanın hükmü gibi iki şekilde mütelaa edilir:
Eğer kasden ağlamışsa azı da çoğu da namazı bozar. Unutarak ağlamışsa, çoğu namazı bozarsa da azı bozmaz.
Namazda inleyip ah-vah etmek, eğer maddi bir acıdan kaynaklanıyorsa, yüksek sesli bile olsa namaza zarar vermez. Çünkü bu adam elinde olmayarak ağlamaktadır ki, namazda konuşmanın ikinci şıkkına girer.
3. Şafîîlere göre ağlamanın sebebi ne olursa olsun, ağıt esnasında iki harf çıkmışsa namaz bozulur.
4. Hanbelîlere göre Allah korkusundan dolayı ağlama namaza asla zarar vermez.Fakat başka bir sebeple meydana gelen ağlamalar mutlak surette namazı bozar. Ancak ağlamaya engel olmak istediği halde engel olmaya gücü yetmezse, bu halde de ağlamak namaza zarar vermez.[140]

157 - 158. Vesveseli Namaz Kılmanın Ve Namaz Esnasında Bazı Şeyleri Düşünmenin Keraheti

905. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivayete edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim güzelce abdest alır da gaflet etmeden (namazda olmanın uyanıklığı içerisinde) iki rekat namaz kılacak olursa, geçmiş günahları affolunur."[141]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte bütün şartlarını, sünnetlerini ve âdabını yerine getirerek güzelce abdest aldıktan sonra gaflete düşmeden huzur-ı ilâhîde bulunmanın şuur ve idrâki içerisinde vesvesesiz olarak iki rekat namaz kılan bir kimsenin daha önce işlemiş olduğu günahlarının affedileceği müjdelenmektedir. Ancak bu hadis-i şerifi anlayabilmek için hadisin başlığında bulunan

"vesvese" ve “hadisü'n-nefs" kelimelerini iyi anlamak gerekir. Kıymetli ilim adamlarımızdan Elmalılı Hamdi Efendi vesvese kelimesini şöyle açıklıyor: "Vesvese nedir? Keşşâf'jn ve Râğıb'ın de söyledikleri gibi esasen yavaş fısıltı yapmak, fiskos etmek gibi gizli sese, hems-i hafiye denilir. Huliyyât (zinet) hışıltısına, "vesvesü'l-haliy" denilmesi de bun^ -dandır. Kâm us'un kayd ettiği vecihle avcının ve köpeklerin yavaşça seslerine "vesvese" ve "vesvâs" denilmesi de bundandır. Bundan nefsin veya şeytanın kalbe attığı hayırsız, faidesiz, alçak, hatıra ve dağdağaya vesvese denilmek mütearef ve me'sûr olmuştur. Dilimizde mâruf olan da budur."[142]
Hadisü'n-nefs kelimesine gelince îslâmî kaynaklara göre, bir iş yapmadan oriee insanın gönlünden geçen düşünceler, azim ve karar haline gelinceye kadar şu safhalardan geçer:
1. Hâcis safhası: Bir işi yapıp-yapmamak fikri iik defa kalbe doğunca buna "hâcis" denir.
2. Bu işi yapıp - yapmamak fikrinin kalbde bir müddet durması, cereyan ve deveran etmesi haline de "hatır" denilir.
3. Bundan sonra bu fikri yapıp yapmamak hususunda nefsin tereddüt etmesine "hadisü'n-nefs" denir ki, hadisin başlığında söz konusu olan mesele işte budur. Biz bu kelimeyi "bazı şeyleri düşünmek" şeklinde tercüme ettik.
4. Bundan sonra bir tarafı tercih etmek ciheti geliyor ki, buna da "hemm" derler.
5. Bundan sonra azim safhası gelir ki insanlar ancak bu safhada mes'ul duruma-gelirler. Bunun içindir ki bazı müfessirler "Göklerde ne var, yerde ne varsa (hepsi) Allah'ındır. Eğer siz içinizdekini açıklar, yahut gizlerseniz, Allah onunla sizi hesaba çeker."[143] âyet-i kerimesindeki "içinizdeki" kelimesine "azm" mânâsı vermişlerdir. "Cenab-ı Allah ümmetimi nefislerinde-ki cereyan eden şeylerden (onlar kelam veyahut fiil sahasına çıkmadıkça) affeyledi. Onlardan dolayı sorumlu tutmaz" hadis-i şerifinin şerhinde ulemânın beyânına göre hâcis, hatır, hadis-i nefs safhalarında bulunan düşünceler mutlaka bağışlanmıştır. "Hemm" safhasında iyiliği düşünüp tercih etmeden dolayı sevab varsa da kötülüğü düşünüp tercih etmeden dolayı günah yoktur. Beşinci mertebeye gelince: Bu mertebedeki düşünceler için sevab veya günah vardır. Namaz dışında insanın kalbine gelen düşüncelerin safhaları ve sorumlulukları böyle ise de namaz içerisinde gönlü işgal eden düşünceler hadis-i şerifte vâdedilen mükâfata engeldirler. Hadisin başlığındaki ifâdeden anlaşılıyor ki, namazda vesveseye düşmek ve namazla ilgisi olmayan bir iş üzerinde fikir yürütmek musannif Ebû Davud'a göre mekruhtur ve hadis-i şerifteki müjdeye erişmeye engeldir. Çünkü her ne kadar bu gibi düşüncelerin gönle gelmemesi insanın elinde değilse de, bunların gönülde eğleşmesine engel olmak, bu düşünceleri o anda gönülden çıkarıp atmak insanın elindedir. Fakat namaz esnasında âhiretle ilgili işleri hatırlamanın veya düşünmenin bir sakıncası yoktur. Nitekim Ömer (r.a.) şöyle buyuruyor: "Ben bazan orduyu nasıl hazırlayacağımı namazda düşünürüm."
Bazı ilim adamlarına göre hadis-i şerifte affedileceği müjdelenen geçmiş günahlardan maksat küçük günahlardır, büyük günahlar değildir. Bazılarına göre ise, kul hakkının dışında büyük-küçük bütün günahlar bu müjdenin kapsamına girmektedir.[144]

906. ...Ukbe b. Âmiri'l-Cuheri’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.); "Kim güzelce abdest alır da kalbiyle ve yüzüyle yönelerek iki rekat namaz kılacak olursa o kişi kesinlikle Cennete girer" buyurmuştur.[145]

Açıklama

Gerek bu hadis-i şerif ve gerekse bundan önce tercümesini sunduğumuz hadis-i şerif, abdestin bütün şartlarına sünnet ve âdabına riâyet ederek kemâl-i dikkat ve huşu' ile Allah'a yönelerek gönlüne Allah'dan başka birşey getirmeden iki rekât namaz kılmaya muvaffak olanlar için büyük bir müjde ve büyük bir va'd-i ilâhidir.[146]

158 - 159. Okurken Takılan İmama (Cemaatten Birinin) Hatırlatma(Sı)

907. ...el-Misver b. Yezid el-Mâlikî'den rivayet edilmiştir ki: Resûlullah (s.a.) (Râvi) Yahya dedi ki: (Bu cümleyi Misver): "Ben Resûllullah (s.a.)'i gördüm ki" (şeklinde) rivayet etmiş de olabilir namazda okurken bir âyeti terk etti, onu okumadı. Bunun üzerine adamın birisi (namaz bitince):
Ey Allah'ın Resulü, sen falan âyeti terk ettin, dedi. Resûluüah (s.a.) da o kimseye:
"Bana (o anda) hatırlatsaydm ya?" cevabını verdi. (Musannif Ebû Davud'un hocalarından) Süleyman, kendi rivayetinde (o kimsenin):
(Ya Resûlallah), ben o âyetin neshedildiğini zannetmiştim, dediğini de ilâve etmiştir.[147]
Ayrıca Süleyman Mervân b. Muâviye'nin, Yahya b. Kesir1 den onun da Misver'den hadisi (anane yoluyla değil) tahdis yoluyla aldığını da haber vermiştir.
(Müellif Ebû Dâvûd dedi ki;) Bize Yezîd b. Muhammed el-Dımişkî haber verdi. Dedi ki: Bize Hişam b. İsmail haber verdi» (dedi ki:) Bize Muhammed b. Şuayb haber verdi, (dedi ki:) Bize Abdullah b. el-A 'lâ b. Zebr, Salim b. Abdullah'dan, (Salim de) Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi ki: Peygamber (s. a.) (birgün) sesli Kur'ân okuyarak namaz kıldırırken takıldı... (Namazdan) çıkınca Ubeyy'e (hitaben): "Sen de namazı bizimle beraber kıldın değil mi?" buyurdu. (O da); "evet" deyince, "öyleyse, niçin bana hatırlatmadın?" buyurdu.[148]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi el-Misver b. Yezid el-Malikî'den rivayet eden Yahya b. Kesir el-Kâhilî hadis-i şerifin ilk cümlesini el-Misver'den nasıl duyduğunu kesinlikle hatırlayamamaktadır. Kendi ifâdesine göre bu cümleyi el-Misver'den iki şekilde işitmiş

olması mümkündür:
1. "Resülullah (s.a.) namazda bir âyeti terk etti" şeklinde.
2. "Resûlullah (s.a.)'in namaz kıldırırken bir ayeti terk ettiğine şahid oldum" şeklinde.
Bu rivayetler arasında çok mühim bir fark vardır. İkinci rivayet şekli, râvi Misver'in hadiseye bizzat şahit olduğunu ifâde eder. Bilindiği gibi böyle gözle görmeyi veya kulakla işitmeyi ifâde eden rivâetler bu rivayeti nakleden râvinin sahâbî olduğunu ortaya koyar. Halbuki bunun dışındaki ifâdelerde böyle bir mânâ yoktur. Ancak râvi Yahya bu cümleyi Misver'den nasıl duyduğunu kesin olarak hatırlayamadığından Misver'in sahâbî olup olmadığını buradan anlamak mümkün değildir.
Hadisin sonundaki Süleyman b. Abdurrahmân'a âit ilâveden anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem (s.a.), namazda bir âyeti atladığını hatırlatan ve ismi açıklanmayan kimseye, "Madem o âyeti okumayıp terk ettiğimi biliyordun da niçin o anda bana hatırlatmadın, habrlatsaydm ya" deyince o zat:
Ben o âyeti neshedildiği için okumadığınızı zannetmiştim diyerek Resûl-i Müctebâ Efendimize bu soruyu yöneltmekteki maksadını açıklamıştır.
İbn Hibbân'ın rivayetinden anlaşıldığına göre Nebiyy-i Ekrem (s.a.) Efendimiz de neshedildiği için değil de unuttuğu içni terk ettiğini söyleyerek o kimseye istediği cevabı vermiştir.
Ancak hadisin sonundaki bu ilâveyi Süleyman'dan başka bir kimse rivayet etmemiştir. Hadisin bu kısmı "ferd hadis" niteliğindedir.
Nesh: Sözlükte, silmek, yok etmek, değiştirmek birşeyi diğerinin yerine getirmek mânâlarına gelir. Terim olarak bir kaç tarifi yapılmıştır. Bu tariflerden birisi neshin, hükmü koyan açısından tarifidir ve şöyledir: "Nesh şer'î bir hükmün tatbikinin sona erdiğini bildirmek demektir."
Mükellefler açısından ise, "nesh, şer'î bir hükmün yürürlükten kaldırılarak yerine başka bir hükmün konulmasıdır."
Bir hükmün geçerliğini kaldıran yeni hükme nâsih, eski hükme de "mensûh" denir.
"Ben o âyetin neshedildiğini zannetmiştim" sözünün manası, "eğer neshedilmediğini bilseydim o âyeti o anda hatırlatırdım" demektir. Bu da sahâbe-i-kiramın imama takıldığı yerlerde hatırlatmaya bu hâdiseden önce de alışkın olduklarını gösterir; Nitekim Hâkim'in Enes'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bunu ortaya koymaktadır:
"Biz Resûl-i Ekrem (s.a.) devrinde namazda takıldıkları zaman imamlara hatırlatırdık"[149] Bütün bu rivayetler namaz kıldırırken takılan bir imama arkasında bulunan cemaatin hatırlatmasının caiz olduğuna delâlet eder. Ancak cemaatin takılan bir imama hatırlatmasının hükmü ulema arasında ihtilaflıdır:
1. el-Mansur-u Billah'a göre hatırlatma vâcibtir.
2. Şiî ulemâsına göre cemaatin namazda takılan imama takıldığı âyeti hatırlatması müstehabtır. Nitekim Osman b. Affân, Ali b. Ebî Tâlib, tbn Ömer, Atâ, Hasan el-Basrî, İbn Şîrîn. Nâfî, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İshak hazerâtı bu görüştedirler. Ancak bu âlimlere göre, cemaat imama hatırlatmak için okuyacağı âyeti kıraat niyetiyle değil, sadece imama hatırlatmak niyetiyle okumalıdır. Eğer imam namazın caiz olacağı kadar kıraatta bulunduktan sonra yamlmışsa, hatırlatma yoluna gidilmez.
3. Eğer imam bir başka âyete geçer de cemaat atladığı âyeti hatırlatırsa hatırlatan kimsenin namazı bozulduğu gibi, imam bu kimsenin hatırlatmasına uyarak geri dönecek olursa, imamın da namazı bozulur diyenler de olmuştur. Esasen imama hatırlatmanın müstehab oluşu, zamm-i sûre ile ilgilidir. İmamın Fatiha okurken takılması halinde hatırlatmanın hükmü vâcibtir.[150]
4. M. Zihni Efendi bu mevzuda Hanefî mezhebinin görüşünü şöyle açıklıyor: "Kişi namaz içinde kendi imamının dışında bir kimseye unuttuğu kıraati hatırlatırsa, namazı bozulmuş olur. Çünkü bu bir tâlim etme işidir ki, zâruretsiz olarak halk sözüne benzer bir sözle cevap verilmiş olur. Eğer tâlim kastedilmeyip de kıraat kast etmiş olursa, namaz fasit olmaz. İmam da kendine uymamış olan bir kimseden takıldığı yeri hatırlayacak olursa, namazı fasit olur...
Ancak kişinin imamının takıldığı kıraati hatırlatması caizdir. Her ne kadar imam kıraattan farz olan miktarını okumuş veya başka bir âyete geçmiş bulunsa da çünkü bunda hem imamın hem de kendinin namazını ıslah vardır.
Cemaat kendisi ile beraber olmayandan işitip de imamına hatırlatsa hepsinin namazı bozulması gerekir. Çünkü hariçten telkin edilmiştir. Kıraat hatırlatmak imam yanıldığında olur. Aslında namazda tutulan imama kıraatini hatırlatmak ona talim etmek (öğretmek) demek olduğundan, namazı bozacağı kıyas gereği ise de, cemaatin kendi imamına hatırlatması istihsan (gizli delil) gereğince caizdir ve namazı bozucu değildir. Nitekim Peygamber (s.a.) namazda "Mü'minûn" Suresini okurken bir kelime atlamışlar imiş. Namazdan sonra:
"İçinizde Übeyy yok muydu?" diye ashabdan en güzel okuyan zatı sormuşlar. Hz. Ubeyy, "buradayım!" deyince Peygamberimiz (s.a.):
"Namazda atladığım kelimeyi bana hatırlatmalı değil miydin?" buyurmuşlar. Bunun üzerine Übeyy:
"Ben o kelimenin neshedilmiş olduğunu zannettim" deyince Peygamber Efendimiz cevaben:
"Eğer mensuh olsaydı, size daha evvel bildirirdim" buyurmuşlardır. Hz. Ali de : "İmam senin hatırlatmana muhtaç olursa hatırlat" buyurmuşlardır. Eğer imam hatırlatılmaya muhtaç olur da hatırlatılmazsa, ihtimal ki imamın dilinden namazı bozacak birşeyin çıkmasıyla hem imamın hem de cemaatin namazları bozulabilir. Halbuki ona hatırlatmakla hem imamın hem de kendinin namazı düzelmiş olur.
Ancak imam kıraatte tutulunca hemen ona hatırlatmak mekruhtur. Zira belki kendisi az sonra hatırlayabileceğinden lüzumsuz yere telkin olmuş olur. İmamın da okurken sükût ederek durması ve cemaati hatırlatmaya zorlaması mekruhtur. Hatırlayamadığında başka bir âyete geçer ve müstehab olan miktar yerine gelmişse hemen ruku'a varır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.) Fâtiha'dan sonra Mü'minûn Sûresi'ni okudu ve sonra Hz. Übeyy'e "atladığım kelimeyi hatırlatmalı değil miydin?" dedi. Bu ifâde Resul-i Ekrem (s.a.)'in farz miktarını aşmış olan kıraatte olduğunu göstermektedir.[151]
5. Mâlikîlere göre kişi, kendi imamının dışında bir kimseye hatırlatacak olursa namazı bozulur.

6. Hanbelîlere göre ise, kişinin kendi imamının dışında bir kimseye hatırlatması ile namazı mekruh olur. "Bize Yahya b. Kesîr haber verdi" sözünden maksat şudur: "Bilindiği gibi bu hadisi musannif Ebû Dâvûd, Muhammed b. ei-Alâ ve Süleyman b, Abdirrahmafı ismindeki şeyhlerinden almıştır. Bunlardan Muhammed b. el-Alâ bu hadisi "Mervân vasıtasıyla Yahya'dan" tabiriyle "an'ane" lâfzıyle naklettiği halde, diğer şeyhi Süleyman, "Mervân dedi ki bize Yahya b. Kesîr haber verdi" diyerek kesinlik^ ifâde eden "Haddesenâ = bize haber verdi" lâfzıyle nakletmiştir. Musannif Ebû Davud'un bu sözü hadisin sonuna ilâve etmekten maksadı, "haddesena" lafzını kullanarak habçr veren şeyhi Süleyman'ın rivayetinin "an'ane" tankıyla haber veren diğer şeyhi Muhammed'in rivayetinden daha kuvvetli olduğuna dikkat çekmek ve Süleyman'ın rivayetinde Yahya, babasına nisbet edilerek (Ibn Kesîr) diye künyelendirildiği halde, Muhammed b. el-Alâ'nın rivayetinde mensub olduğu el-Kâhil kabilesine nisbet edilerek "el-Kâhilî" diye vasıflandırılmış olduğunu belirtmektir.[152]

159 -160. (Okurken Takılan İmama) Hatırlatmaktan Nehiy

908. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yâ Alî, namazda imama (yanıldığı âyeti) hatırlatma!"
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebu îshak, el-Haris'ten sadece dört hadis işitmiştir. Bu hadis de onlardan değildir.[153]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namaz esnasında okurken yanılan imama hatırlatmasının mekruh olduğunu söyleyen Zeyd b. Ali'nin görüşünü doğrulamakta ise de, delil olma niteliğinden uzaktır. Çünkü bu hadisin râvileri arasında el-Hâris b. Abdillah el-Hemedânî vardır ki, onu pek-çok hadis âlimi tenkid etmiş ve zayıf olduğunu söylemiştir. Ayrıca musannif Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi, Ebû İshâk'm el-Hâris'ten rivayet ettiği hadis sayısı dörttür. Bu hadis ise o dört hadis arasında bulunmamaktadır. Bu durum hadisin zayıflığını ortaya koymak için yeterlidir. Ayrıca tercümesini sunduğumuz bir numara önceki hadis-i şerif namazda okurken takılan imama hatırlatmanın caiz olduğunu ifâde etmektedir. Ve her bakımdan bu hadise tercih edilecek nitelikleri taşımaktadır. Bir de bu hadis munkati'dir. Şayet bu hadisin sahih olduğu kabul edilse bile, buradaki nehyin, imam hatırlatılmaya muhtaç elmadan, yapılan hatırlatmayla ilgili olduğu düşünülebilir. Namazda okurken takılan imama hatırlatmanın hükmü bîr evvelki hadisin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[154]

160 - 161. Namazda Sağa Sola Yüzünü Çevirmek

909. ...Ebû Zer (r.a.) demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kul namazında iken (yüzüyle) sağa-sola dönmediği müddetçe Allah Teâla da (rahmet nazarıyla) ona yönelmeye devam eder, (yüzüyle) sağa-sola dönecek olursa, (Allah da) ona yönelmekten vazgeçer."[155]

Açıklama

Kul namazda iken mecbur olmadığı müddetçe sağına veya soluna yüzünü çevirmemelidir.Çünkü kul namaz esnasında bütün vücuduyla beraber yüzünü kıbleye dönük bulundurduğu müddetçe Allah Teâla'nın rahmet, mağfiret ve ihsan nazarları da kula çevrilmiş olur. Kul için bu en üstün bir şeref ve en büyük bir nimettir. Fakat kul bir zaruret ve ihtiyaç bulunmadığı halde başını sağa veya sola çevirecek olursa, o andan itibaren, Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri rahmet nazarıyla o kula bakmaktan vazgeçer. Fakat kulun bir ihtiyaç ve zaruret sebebiyle başını sağa veya sola çevirmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim ileride gelecek olan 916 numaralı hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir. Hanefî ulemâsından İbn Melek'e göre Allah'ın kuldan yönünü çevirmesinin mânâsı, namazın sevabının azalması demektir. Esasen namazda kulun yönünü kıbleden çevirmesi Hanefîlere göre üç şekilde olur:
1. Yüzü kıbleden çevirmek, bu mekruhtur.
2. Gözü çevirmek, bunda bir sakınca yoksa da çevirmemek daha iyidir.
3. Göğsü çevirmek bu hareketin namazı bozacağında ulemâ ittifak etmiştir.İhtiyaçsız olarak sağa-sola bakınmanın namazın kemâlinden olan huşua mâni olacağı için sakıncalı olduğunu söyleyenlerin yanında namazı ifsad edeceğini söyleyenler de vardır.[156] Namaz esnasında bir ihtiyaç bulunduğu zaman, göğsü çevirmemek şartıyla sadece başı kıbleden çevirmek bütün imamlara göre kerâhetsiz olarak caizdir. Bu hareketin ihtiyaçsız olarak yapılması ise ittifakla mekruhtur.
Bütün vücûduyla kıbleden dönecek olursa yine bütün ilim adamlarınca namaz bozulur. Göğsün kıbleden çevrildiği takdirde Hanefi ve Şafîî ulemâsına göre namaz fasit olursa da Mâlikî ve Hanbelî ulemâsına göre fasit olmaz. Ancak Kabe'nin karşısında namaz kılınırken el, kol, parmak gibi vücûdun bir parçasını bile Kâbeden çevirmek bu iki mezheb ulemâsına göre namazı bozar.[157]

910. ...Âişe (r.a.)den; demiştir ki: ResûluLiah (s.a.)'e bir kimsenin namazda (başıyla) sağa-sola dönmesini sordum da; "O, kulun namazından şeytanın bir hırsızlığıdır" diye cevab verdi.[158]

Açıklama

Bilindiği gibi "hırsızlık" dernek bir malı sahibinden habersiz olarak gizlice almak demektir. Türkçemizde buna çalmak denir. Hırsız, bir malı sahibinden çalmak istediği zaman onun sağına veya soluna bakarak dalmasını bekler. Bu haii yakaladığı

anda harekete-geçerek işini bitirir. Şeytan da Rabbinin huzurunda ve rahmet nazarları karşısında namaz kılmakta olan bir kuldan bu hali çalarak onu, içinde bulunduğu zengin ve engin rahmet-i ilâhîden mahrum etmek maksadıyla sanki bir hırsız gibi fırsat gözetler ve ona verdiği çeşitli vesveselerle hiç lüzum yokken başını sağa-sola çevirtmeye muvaffak olarak gayesine girişir. İşte bu sebeple Cenab-ı Peygamber (s.a.) namaz esnasında başı sağa-sola çevirmeyi hırsızlığa benzetmiştir.
Bu hadis-i şerif ihtiyaç olmadığı halde başı sağa-sola çevirmenin mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim şu hadis-i şerif de bunu te'yid etmektedir: "Namazda sağa-sola başını çevirmekten sakın. Çünkü namazda başı sağa-sola çevirmek tehlikeli bir iştir. Eğer çevirmek gerekiyorsa bu, nâfile namazlarda olur. Farzlarda ise, asla olamaz."[159] Yine Tirmizî'nin el-Hâris el-Eş'arî'den rivayet ettiği hadis-i şerifte şöyledir: "Muhakkak ki Allah (c.c.) size namaz kılmayı emretmektedir. Namaz kıldığınız zaman başınızı sağa-sola çevirmeyiniz. Çünkü Allah o anda yüzünü namaz kılan kulunun yüzüne çevirmiştir. Kul başını sağa-sola çevirmedikçe Allah da ondan yüzünü çevirmez"[160]
Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'nin rivayetine göre el-Hakem (şöyle) demiştir: "Namazın kemâli (namaz kılarken) sağındaki solundaki kimselerin kim olduğunu bilmemendir. Bir rivayete göre Atâ şöyle demiştir: Bana erişen bir habere göre, Cenab-ı Hak namaz kılmakta olan bir kimseye şöyle buyurmuş; "Ey âdemoğlu, sen başını sağa-sola çevirerek kime yönelmek istiyorsun? Şunu iyi bil ki, yüzünü çevireceğin kimselerin en hayırlısı benim."[161]

161 - 162- Burun Üzerine Secde

911. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet olunmuştur: "Halka kıldırdığı bir namazdan dolayı Resulullah (s.a.)'ın alnında ve burnunun ucunda toz izleri görüldü.
(Sünen-i Ebû Davud'un râvisi) Ebû Ali (el-Lu'luî) dedi ki: Ebû Dâvûd dördüncü (ve son) okutuşunda bu hadisi (burada) okumamıştır.[162]

Açıklama

Ebû Ali'nin metinde geçen "Ebû Dâvûd dördüncü okutuşunda bu hadisi okumamıştır" sözünden anlaşılıyor ki, müellif Ebû Dâvûd Süncn'ini yazdığı zaman bâbların ve hadislerin tertibi konusunda arkadaşlarının da fikirlerini almak maksadıyla hazırlamış olduğu nüshayı onlara dört defa okumak-okutmak suretiyle arz etmiştir. Ebû Dâ-vûd'un talebelerinden olan Ebû Ali el-Lu'luî de onların içinde bulunduğu için hadislerin dördüncü arz edilişinde Sünen'in aldığı son şekli hatırlatmakta ve bu hadisin aslında burada bulunmadığını kesinlikle ifâde etmektedir. Esasen bu hadis, daha önce 894 numarada geçtiği için dördüncü müzakerede buradan kaldırılmış olması gayet tabiidir. Bu hadisle ilgili açıklama 894 numarada geçmiştir.[163]

162 - 163. Namazda (Sağa - Sola) Bakınmak

912. ...Osman (b. Ebî Şeybe'nin) Câbir b. Semura'dan rivayetine göre, Cabir demiştir ki: Resûlullah (s.a.) mescide girdi. Ellerini (ve gözlerini) havaya kaldırmış bazı kimseler gördü. (Bu cümle, hadisin Müsedded tarafından yapılan rivayetinde yoktur.) Ancak (Ebû Dâvûd'-un hocaları Müsedfied ve Osman) hadisin bundan sonraki kısmında birleştiler (ve şu sözleri naklettiler). Bunun üzerine Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Bu kimseler gözlerini havaya dikmeye kesinlikle son vermelidirler." Müsedded (bu cümleyi) "namazda" diye nakletti (Muaviye ve Osman ittifakla şu şekilde tamamladılar:) "Yahut onların gözleri (bir daha) kendilerine dönmeyecektir."[164]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, aslında biraz daha uzunca olan bir hadisin kısaltılmış halidir. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis bunu tamamlayıcı mahiyyettedir: "Resûlullah (s.a.) yanımıza geldi ve; "aceb neden sizleri hırçın atların kuyrukları gibi ellerini kaldırmış görüyorum. Namazda sakin olun" buyurdular. Sonra (başka bir defa) yine yanımıza geldi ve bizi halkalar halinde görerek; "Sizi niçin dağınık cemaatler halinde görüyorum?" buyurdu. Başka bir sefer yine yanımıza çıkageldi ve "Siz meleklerin Rableri katında saf saf durdukları gibi saf bağlayıp dursaydınız ya!" buyurdular. Biz; ya Resûlallah, Melekler Rableri katında nasıl dururlar? dedik. "İlk safları tamamlarlar ve safta sıkışık dururlar" buyurdu.[165]
Bu hadisi şerif bazı hükümleri ihtiva etmektedir:
1. Namazda esas olan sükûnettir; elleri havaya kaldırmak veya ellerle selâm verip işaret etmek meşru değildir. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Biz Resûlullah (s.a.) ile birlikte namaz kıldığımız vakit, es-selamü aleyküm ve rahmetullah, es-selamü aleyküm ve rahmetullah derdik (Cabir eliyle iki tarafa da işaret etmiş) Resûlullah (s.a.); "Siz neden hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz? Her birinize elini uyluğunun üzerine koyması .kâfidir. Sonra sağ ve sol tarafında bulunan kardeşlerine selâm verir" buyurdular.[166]
2. Namazda gözleri havaya dikmek dört mezheb ulemasmca da mekruhtur. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir. Resûlullah (s.a.): "Namazda gözlerini semâya diken bir takım kimseler, ya bundan vazgeçerler yahutta gözleri (bir daha) kendilerine dönemez" buyurdular.[167] Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifte ise duâ ederken semâya bakmaktan nehyedilmektedir. Hüküm ve hâdise her iki rivayette de bir olduğu için mutlak olan birinci rivayet, mukayyed bulunan ikinci rivayete hamledilmiştir. Mamafih buna hacet de yoktur. Çünkü mânâ yine aynıdır. Duanın kıblesi semâ olduğu halde duâ esnasında semâya bakmak memnu olunca namaz esnasında bakmak evleviyetle memnu' olur. Esasen bu rivayetlerden ne murad edildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre va'id yani tehdit kasdedilmiştir. Bu takdirde

gözleri semâya dikmek haramdır. Zahirilerden İbn Hazm daha ileri giderek namazın bozulacağını söylemiştir. Diğer bazıları: "Hadisin manası, namaz kılanların üzerine inen meleklerin indirdikleri nurdan gözleri kör olacağından korkulur demektir" müteleasında bulunmuşlardır. Ayrıca gözler kıbleden çevrildiği ve namaz kılan bir kimsenin hâlinden uzaklaşıldığı için yasaklanmış olduğu da düşünülebilir.
İbn Ebî Şeybe'nin Hişâm'dan tahrîc ettiği bir hadise göre ashab-ı kiram vaktiyle namazda sağa-sola bakınırlarmiş. "Namazda huşu" sahibi olan mü'minler muhakkak felaha erdi"[168] âyet-i kerimesi inince artık önlerine bakmağa başlamışlar, gözleri secde yerinden öteye geçmez olmuş.
Bazılarına göre ibret için gözleri semâya kaldırmakta bir sakınca yoktur. Fakat İbn Battal namazda semâya bakmanın mekruh olduğunda ulemânın ittifak ettiklerini söylemiştir. Namaz haricindeki dualarda ise, ekser-i ulemâya göre semâya bakmak caizdir. Çünkü duanın kıblesi semâ olduğunu bildiren hadisler vardır. Taberî semâya bakmayı kerih görmüştür. Kaadi Şureyh dua ederken gözlerini semâya diken bir zata:
"Ellerini yum, gözlerini de indir. Çünkü sen ona eremez ve onu göremezsin!" demiştir.[169]
3. Namazda dağınık cemaatlar halinde bulunmak yasaklanmıştır.Yukarıda tercümesini sunduğumuz ve bu hadisi tamamlayan Müslim hadisinde geçen, "Sizi niçin dağınık cemaatlar halinde görüyorum?" cümlesi buna delâlet etmektedir. Peygamber (s.a.)'in ayrı ayn cemaatler halinde görmesi kuvvetli bir ihtimale göre namaz haricinde olmuştur. Onları bu halde görünce dinin emrettiği İslâm birliğinin tahakkuk edemeyeceğinden endişe duymuş ve kendilerini dağınık bulunmaktan men'etmiştir. Bazıları da bunun namazda olduğuna ihtimal vermişlerdir. Çünkü namazda dağınık bir halde bulunmak, safların parçalanmasına sebep olur. Fakat bu ihtimal zayıftır. Râvinin, "Resûlullah (s.a.) bizi halkalar halinde gördü" demesi, namazda olmadıklarına delâlet eder. Zira halka yuvarlak olduğu için halka halinde duranların bazıları sırtlarını kıbleye çevirmiş vaziyette otururlar.[170]
4. Safları melekler gibi düz ve sık tutmak gerekir.Nitekim konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisini tamamlayıcı mahiyetteki Müslim hadisinde geçen "siz meleklerin rableri katında saf saf durdukları gibi saf bağlayıp dur-saydınız ya!" cümlesi buna delâlet etmektedir.[171]
Görülüyor ki bu hadis-i şerif musannif Ebû Davud'a iki kanaldan gelmiştir:
1. Müsedded - Ebû Muâviye kanalı,
2. Osman b. Ebî Şeybe - Cerîr kanalı. İkinci kanalla gelen hadisin metni birinciye nisbetle daha uzundur.
Daha sonra bu iki kanal şu kanalda birleşirler; el-A'meş, el-Müseyyeb b. Râfî, Temim b. Tarafe et-Tâî, Câbir b. Semure, Resul-ü Ekrem, Osman b. Ebî Şeybe'nin rivayetinde diğerinden farklı olarak şu cümle bulunmaktadır: "Resûlullah (s.a.) mescide girdi, ellerini (ve gözlerini) havaya kaldırmış bazı kimseler gördü."
Hadisin bundan sonraki cümlelerinde her iki senedle gelen ifadeler birleşmektedir. Ancak şu farkla ki, Müsedded'in rivayetinde fazla olarak bir de "namazda" kelimesi bulunmaktadır. Yani Müsedded'in cümlesi "bu kimseler namazda gözlerini havaya dikmeye kesinlikle ya son vereceklerdir..." şeklindedir. Tercümesini sunduğumuz Müslim hadisleri ise, bu hadisin eksik kalan kısımlarım tamamlamaktadır.[172]

913. ...Enesb. Mâlik'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Bazı kimselere ne oluyor da namazları esnasında gözlerini semâya dikiyorlar?" (En.es dedi ki); Resûlullah'ın sözü bu mevzuda iyice sertleşti ve buyurdu ki: "Ya bundan vazgeçerler, yahut da gözleri kör olur."[173]

914. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki (Bir defa) Resûlullah (s.a.) çizgili bir elbise (hamisa) içinde namaz kıldı ve; "bunun çizgileri beni meşgul etti. Siz bunu Ebû Celim'e götürün de bana onun enbicâniyyesini getirin" buyurdu.[174]

Açıklama

Hamîsa, dört köşeli ve çizgili kumaş demektir. İpekten veya yündendir.Yalnız bu ismi verebilmek için siyah ve çizgili olmak şarttır. İnce ve hacmi ufak olduğu için bu ismi almıştır.
Hadis-i şerifte geçen "Bunun çizgileri benî meşgul etti" cümlesinin mânâsı, "bunun çizgileri neredeyse, gönlümü meşgul edecekti" demektir. Nitekim Buhâri'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği şu hadis bunu açıkça ifade etmektedir: "Ben namazda iken gözüm bu elbisenin çizgilerine ilişti, bana zarar vereceğinden korkuyorum"[175] Açıklamakta olduğumuz Ebû Dâvûd hadisindeki: "Beni meşgul etti" şeklindeki ifâde,Resûlullah (s.a.)'in bu çizgilerle gönlünün meşgul olmasına az bir mesafe kaldığını mübalağalı bir şekilde anlatmak için kullanılmıştır. Gerçi Resûl-i Ekrem Efendimizin gönlü bu çizgilerle meşgul olmamıştır ama olsa bile, bu meşguliyet onun yüksek mevki ve şerefine bir noksanlık getirmez. Çünkü o da bir insandır. İnsan olarak o da Peygamberlik şerefine aykırı olmayan beşerî duygulan taşıyabilir.[176]
Bu elbiseyi Resûlullah (s.a.)'e hediye eden de Ebû Cehm (r.a.) idi. Hediyesi kabul edilmediğinden dolayı kalbinin kırılacağı endişesiyle Hz. Peygamber bu hediyeyi tekrar geri istemek suretiyle yine onun hatırını hoş etmiştir. Zaten Peygamber (s.a.)'in maksadı, onun hediyesini kabul etmemek değil, namaz esnasında çizgilerinin kalbini meşgul etmesinden korunmaktı.
Enbicânî; Enbicân denilen yerde dokunan bir kumaştır. Bazıları da "Menbic kumaşıdır. Menbic Şam'da mâruf bir şehirdir. İsm-i mensubu 'bâ'-nm fethi ile "menbecânî" gelir. Hemzesi de mime çevrilir" demişlerse de birinci ihtimal daha kuvvetlidir. Bu kumaş hamîsa'dan daha kalındır. Erişi kalın pamuk veya kalın keten, argacı da yünden dokunur. Ekseriyetle yünden dokunur.
Ebû Cehm (radiyallahü anh)in ismi Âmir b. Huzeyfe'dir. Bazıları isminin Ubeyd olduğunu söylerler. Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olmuştur. Ebû Cehm Hazretleri Kureyş kabilesine mensup olup neseb ilmini bilir ve kabilesi arasında sevilir,

sayılır bir zat idi. Kabe'nin iki defa bina edildiğini görmüş ve Hz. Muaviye'nin hilâfeti sonlarında vefat etmiştir. Ashâb-ı Kiramdan bir de Ebu Cuheym vardır. Onu bununla karıştırmamak lâzımdır.[177]

Bazı Hükümler

1. Çizgili kumaştan yapma elbise giyilebilir. İçinde namaz da kılınır. Çünkü Resul-ı Ekrem (s.a.) bu namazı iade etmemiştir.
2. Namazda azıcık düşünmek namaza zarar vermez. Bunda ulemânın ittifakı vardır.
3. Namazda huşu' ve dikkat lâzımdır. Namazdan alıkoyan her şey terk edilmelidir.Bundan dolayıdır ki Hanefî ulemâsı namazda secde yerine bakmanın müstehab olduğunu söylerler. Çünkü bu şekil tazime daha muvafıktır.
4. Kalbi taattan meşgul edecek herşeyi terk etmek dünya zîneti ile dünya fitnesinden âzâde kalmak gerekir.
5. Gerek namazda gerekse namaz dışında bakılması lüzumlu olmayan şeye bakmamak gerekir.
6. Alim ve hükümdarlar kendilerinden aşağı derecede bulunan bir kimseye künye takabilirler.
7. Mescidin mihrabım veya duvarlarını nakışlamak ve namaz kılanların kalblerini meşgul edecek buna benzer şeyler yapmak mekruhtur.
8.Dostlar arasında biribirlerine hediye göndermek meşrudur.
9. Hediye geri çevrildiği zaman kırılmadan kabul etmek gerekir.
10. Eşyanın zahirî şekillerinin temiz kalbler üzerinde de tesiri vardır.[178]

915. ...Bu haber (bir de) Âişe (r.anhâ)'den (Hişâm vasıtasıyla) nakledilmiştir. (Hişâm) dedi ki: "Ve (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem) Ebu Cehm'e ait çizgisiz bir kumaş (kerdî) aldı ve (kendisine):
Ey Allah'ın Resulü, çizgili elbise bu çizgisiz kumaştan daha güzeldi, denildi.[179]

Açıklama

Metinde geçen çizgisiz kumaştan maksat bir numara önce tercümesini sunduğumuz ve özelliklerini açıklamaya çalıştığımız "enbicâniye" denilen kumaş olsa gerektir. Yine metinde geçen "hayırlı" kelimesi "daha güzel" manasında kullanılmıştır. Biz tercümeyi buna göre yaptık. "Kerdî" "Kürdî" olarak okunduğunda "Kürd" kelimesinin işm-i mensubu olur. Aslında Kürd bir özel isimdir. Neseb ilminin üstadlarından Ebul - Yakaza'nm tesbitine göre Kürd ismini ilk defa taşıyan adamın nesebi Kürd b. Amr b. âmir b. Rabia b. Sa'saa imiş. Amr b. âmir her gün bir elbise giyer ve bir daha giymemek için o elbiseyi o günün akşamında yırtarnuş. Kürd lakabiyle anılan Muhammed Efendi ise, bu mevzuda şunları söylemektedir: "îlk defa Kürd ismini alan kimsenin nesebi şu şekilde Nuh aleyhisselama erişir. Kürd b. Kenan b. Kevş b. Ham îbn Nuh. Bu soydan gelenler çeşitli kabilelere ayrılmıştır."[180]
Bu hadisle ilgili hükümler evvelki hadis-i şeriflerin yerinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[181]

163 - 164. (Bazı Hallerde) Namazda (Sağa-Sola) Bakınmak Ruhsatı

916. ...Sehl b.el-Nanzaliyye'den; demiştir ki: Namaz için -yani sabah namazı için- ikâmet getirildi. Resûlullah (s.a.) namaza durdu ve dağ yoluna bakıyordu.[182]
Ebû Dâvûd dedi ki: Resul-i Ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem) dağ yoluna geceleyin bekçilik yapacak bir atlı göndermişti.[183]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gözcü olarak görevlendirdiği süvarinin ismi, Hâkim'in aynı mevzuyla ilgili olarak naklettiği bir hadiste açıklandığına göre Enes b. Ebî Mersed el-Ganevî'dir. Hâkim'in rivayet ettiği bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, bu hadise Huneyn seferinde vuku'a gelmiştir.[184] Şöyle ki Resûl-i Ekrem (s.a.) ashâ-bıyla beraber Huneyn seferine çıkınca bir gece müsâid bir yerde konaklamış ve gece boyunca düşmanı gözetleyecek bir gönüllü istemişti. Bunun üzerine Enes b. Ebî Mersed hazretleri bu görevi üzerine alıp düşmanı gözetlemeye uygun bir tepeye mevzîlenip orada sabahlamıştı. Sabah olup da cemaatle namaza durulunca Enes Hazretleri cemaate yetişemediği için Resûl-i Ekrem'in gözü yolda kalmıştı. Namaz esnasında gözüyle sürekli dağ yolunu gözetliyordu. Namazdan sonra Enes Hazretlerinin gelmekte olduğunu cemaate haber verdi. Enes Hazretleri ihtiyacından ve namazı kıldığından dolayı geciktiğini ve Hevâzin kabilesinin sürüleriyle beraber yaklaşmakta olduğunu haber verdi. Resul-i Ekrem Efendimiz de; "o sürüler inşaallah müslüman askerler için ganimet olacaktır" buyurdu. Hâkim'in bu rivayeti, Buharı ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. el-Hâzimî ise, bu hadisin hasen olduğunu söylemektedir. el-Hazimî el-Ftibar isimli eserinde İbn Abbâs'tan şu hadis-i şerifi rivayet ediyor: "Resûlullah (s.a.) namazda boynunu arkasına çevirmeden sağma soluna bakınırdı." Yine el-Hazimî diyor ki: "Bazı ilim adamları bu hadise bakarak namazda başı çevirmeden sağa - sola bakınmanın bir sakıncası olmadığına hükmetmişlerdir. Nitekim, Atâ, İmâm Mâlik, Ebû Hanife ve taraftarları, Evzâî ve Ehl-i Küfe bu görüştedirler." el-Hâzimî daha sonra bir bab açarak bazı hadisler nakletmiş ve kesinlikle mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisiyle İbn Abbas hadisi arasında bir çelişki olmadığına hükmetmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in namazda gözetlediği dağ yolu kıble cihetindeydi ve başını çevirmeden gözetlemesi mümkündü. Yine el-Hâzimî'nin İbn Sîrîn'den rivayet ettiği bir hadise göre İslâm'ın ilk yıllarında namaz kılarken sağa-sola bakınmak caiz iken "namazda huşu' sahibi olan müzminler muhakkak felaha erdi" (Müminûn: 1) âyet-i kerimesi inince bu cevaz kalkmış ve mü'minler artık önlerine bakmağa başlamışlar. Gözleri secde yerinden öteye geçmez olmuştur.[185]

Netice olarak, namazda özürsüz sağa, sola bakınmak mekruhtur. Bir ihtiyaç zuhur ettiği zaman bakınmakta kerahet yoktur.[186]

164 - 165. Namazda Namazla İlgisi Olmayan Bir Harekette Bulunmak

917. ...Ebû Katâde'den rivayet olunmuştur: Resûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'in kızı Ümâme'yi (omuzunda) taşır olduğu halde namaz kılardı. Secdeye varacağı zaman indirir, (kıyama) kalkacağında da (omuzuna) bindirirdi.[187]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namaz kılarken namazla ilgisi olmayan az bir harekette bulunmanın namazı bozmayacağına delâlet etmektedir. Fıkıh kitaplarında ayrıntılı bir şekilde açıklandığı gibi namaz esnasında yapılan ve namazla ilgisi olmayan hareketler ikiye ayrılır: **1.** Amel-i kesîr (çok iş) **2.** Amel-i kalîl (az iş). Amel-i kesîr namazı bozar, amel-i kalîl ise bozmaz.
1. Amel-i kesîr: Namaz kılan bir şahsa dışardan bakan bir kimse o şahsın namazda olup olmadığı hususunda şüphe etmezse, yani namaz kılan şahıs karşısındakine namazda olmadığı kanaatini verecek derecede namazla ilgisi bulunmayan işlerle meşgul olursa söz konusudur.
2. Amel-i kalîl: Bu dereceye varmayan fiil ve davranışlardır. Bedâyiü's-sanâyi'de ifâde edildiği üzere, iki ele ihtiyaç duyulan işler amel-i
kesîrdir. İki ele ihtiyaç duyulmadan yapılan işlerse amel-i kailidir. Bu mevzuda fıkıh kitaplarında zikredilen örneklerden bazıları şunlardır: Namaz kılarken düşen takkeyi başa koymak amel-i kalîlçür. Peşpeşe yapılan üç hareket amel-i kesîr, bundan daha az hareket amel-i kalîldir. Özür yokken peşpeşe uç adım yürünmesi namaz kılan emzikli bir kadının bir çocuk tarafında emilmesi ve kadından süt gelmesi amel-i kesîrdir. Namaz kılanın kasten yaptığı iş, amel-i kesîr, mecburen yaptığı iş .amel-i kalîldir.
Hattâbî'nin beyânına göre Resûl-i Ekrem (s.a.) torunu Ümâme'yi omuzuna istiyerek almamıştır. Ümâme (r.a.) namaz dışında her zaman Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kucağına oturmaya ve omuzuna çıkmaya alışkın olduğu için namaz içinde de eski alışkanlıkla yine dedesinini omuzuna binmek istemiş Resûl-i Ekrem (s.a.) de ona engel olmamıştır. Ancak secdeye varmak istediği zaman amel-i kesîr olmayacak şekilde uygun bir hareketle çocuğu omuzundan indirmiş ve kıyama kalkmak istediği zaman da çocuk omuzuna yine binmek arzusu gösterince engel olmamıştır. Şayet Resûl-i Ekrem (s.a.) çocuğu kasten omuzuna almış olsaydı o zaman bu hareketi amel-i^kesîre dönüşür ve namazı bozulurdu. Esasen çizgili bir elbisenin kendisini meşgul edeceğinden endişe ettiği gözönünde bulundurulursa Hz. Ümâme'yi kasten omuzuna bindirmiş olduğuna ihtimal verilemez.
Mezheb âlimlerinin bu hadisle ilgili görüşleri ayrıntılı olarak bundan sonra gelecek olan hadis-i şerifte zikredilecektir. İsteyen oraya bakabilir.
Metinde geçen Zeyneb, Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin en büyük kızıdır. Hz. Fatıma (r.anha) ondan küçüktür. Zeyneb, hicretin 8. yılında vefat etti. Kızı Ümâme'yi Hz. Fatma'nın vefatından sonra ve Hz. Fâtıma'nın vasiyeti üzerine Hazret-i Ali nikahladı. Hz. Ümâme'nin annesine nisbet edilerek Ümâme bint Zeyneb diye künyelenmesinin ve babasına nisbet edilmeyişinin sebebi, kimisine göre babasının kâfir oluşundandır. Çünkü insan ebeveyninin en şereflisine nisbet edilir. Bir numara sonra gelecek olan hadiste babasının ismiyle anılması babasının kim olduğunu açıklamak gayesiyle olmuştur. Yoksa babasına nisbet etmek gayesiyle değildir. Ancak bir sonraki hadisin açıklamasında geleceği gibi, Mekke'nin Fethinden önce Ebu'I-Âs İslâm'a girmiştir. O halde bu talil kabule şayan görülemez. Burada gaye Ümâme'nin Allah Resulünün torunu olduğuna dikkat çekmekten ibaret olmalıdır.[188]

918. ...Ebu Katâde (r.a.) (şöyle) demiştir: Bizler Mescidde oturmakta iken Resûlullah (s.a.), kendi kızı Zeyneb ile Ebu'l-Âs b. er-Rebî'den.olma kızı (yani torunu) Ümâme'yi omuzunda taşıyarak çıkageldi. Resûlullah (s.a.) Ümâme omuzunda olduğu halele namazı kıldı. Rükû'a varacağı zaman onu indiriyor, kalkacağı zaman da onu tekrar omuzuna bindiriyordu. Namazım bitirinceye kadar böyle yaptı.[189]

Açıklama

Hz. Ümâme Peygamber (s.a.)'in en büyük kızı Zeyneb (r.anha)nın kızı idi.
Resûlullah (s.a.) Efendimizin Hz. İbrahim'den başka bütün çocukları ilk zevcesi Hadicetü'I-Kübrâ (r.anhâ)'dan dünyaya gelmişlerdir. İbrahim ise, Mâriye-i Kıbtîye'den doğmuştur. Evlendiği zaman Peygamber (s.a.)'in yirmi bir yaşında olduğunu, bir takımları yirmi beş daha başkaları da otuz yaşlarında olduğunu söylerler. Hz. Hadice'nin de evlendiği zaman kırk ve kırkbeş yaşlarında olduğunu söyleyenler vardır. Fahr-i Kâinat (s.a.) Efendimizin Hadice'den Zeyneb, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma isminde dört kızı ile Kasım ve Tâhir isimlerinde iki oğlu dünyaya gelmiştir. Bu sebeple Peygamber (s.a.)'in künyesi Ebu'l-Kâsım'dır.
İşte hadis-i şerifte ismi geçen Ümâme, Resûlullah (s.a.)'in en büyük kerimesi Zeyneb'in kızıdır. Ümâme'nin babası Ebu'l-Âs b. er-Rebî'dir. Bu zatın ismi ihtilaflıdır. Bazıları Yâsir, bazıları Lakît, bir takımları da Kaasım olduğunu söylerler. Hadîcetü'I-Kübrâj (r.anhâ)'jnın kızkardeşinin oğludur. Ebu'l-Âs mal, emânet ve ticâret hususunda Mekke'nin sayılı eşrafın-dandır. Kızını onunla evlendirmek isteyen Hz. Hadice olmuş, Peygamber (s.a.) de bu işe rıza göstermiştir. Hz. Zeyneb'in evlenmesi İslâmiyetten öncedir. Ebu'l-Âs Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur. Bedir gazasında henüz müşrikler

tarafında idi. Hatta onlarla beraber esir düşmüştü. Mekke müşrikleri esirlerini kurtarmak için Resûlullah (s.a.) Efendimize onların fidyelerini göndermişlerdi. Bu meyanda Zeyneb bint Resûlullah (s.a.) de zevci Ebu'l-Âs'ı malla kurtarmak için bir gerdanlık göndermişti. Bu gerdanlığı kendisine annesi Hadîce (r.anhâ) izdivaç hediyesi olmak üzere zifaf gecesi takmıştı. Resûlullah (s.a.) gelen fidyeler arasında bu gerdanlığı görünce son derece rikkate gelmiş ve kendini tutamayarak ağlamışdı. Fahr-i Kâinat (s.a.) Efendimizin o anda neler hissettiğini ye ne derece teessür ve heyecan içinde kaldığını bizim kalemimizle tasvire imkân yoktur. Yalnız şunu arz edelim ki, o mübarek gözyaşları, bütün ashab-ı kiramı teessüre gark etmiş, onlar da ağlamışlardı. Neticede Ashab-ı Kiramı ile bu hususta istişare ederek münâsib görürlerse, damadını serbest bırakmalarım onun nâmına fidye olarak bir anne yadigârının da sahibine iade edilmesini teklif etti.-Ashab-ı Kiram bir ağızdan razı olduklarını ifâde ettiler ve Ebu'l-Âs'ı serbest bıraktılar. Gerdanlığı da iade ettiler. Yalnız Hz. Zeyneb (r.anhâ) müslüman olduğu için Resûlullah (s.a.) Efendimiz Medine'yehicretîne müsaade etmesini şart koşmuştu. Ebu'l-Âs bu şartı kabul ve îfâ etti. Ebu'l-Âs, Hz. Zeyneb'i Medine'ye babasının yanma gönderdikten sonra bir sene kadar bir müddet Mekke'de müşrik olarak yaşadı. Nihayet o da Müslüman olarak Medine-i Münevvere'ye geldi. Fahr-ı Kâinat (s.a.) Efendimiz Zeyneb'i tekrar ona verdi.

Ulemâ bu hadisin hükmü hakkında bir hayli söz etmişlerdir. Nevevî şöyle demektedir: "Bu hadis Şafiî'nin mezhebiyle ona muvafakat edenlere delildir. Onlarca gerek erkek ve kız çocuklarını, gerekse hayvanlardan bazılarım farz veya nafile namazlarda üzerinde bulundurmak caizdir. Bu hususta imam, cemaat ve yalnız kılan müsavidir."

Hanefîlere gelince: "el-Bedayi" sahibinin amel-i kesîr babında beyân ettiğine göre amel-i kesîr, iki eli kullanmaya ihtiyaç bulunan iştir, iki eli kullanmaya hacet olmayan işe amel-i kalîl derler. Amel-i kesîr namazı bozar, amel-i kalîl ise bozmaz. "Bedâyi" sahibi bu hususta misaller verdikten sonra şunları söyler: "Keza bir kadın çocuğunu kucağına alsa da emzirse namaz bozulur. Çünkü bunda amel-i kesîr vardır. Ama emzirmeden çocuğu kucağına almak namazın bozulmasını icab etmez. "Bedâyi" sahibi ondan sonra buradaki hadis-i şerifi rivayet etmiş ve; "Resûlullah (s.a.)'in böyle yapması mekruh değildir. Çünkü çocuğu muhafaza edecek başka kimse bulunmadığı İçin o böyle hareket etmeye mecburdu. Yahut bunun meşru olduğunu, namazı bozmadığını fiilen göstermek için öyle yapmıştır. Böyle bir hareket bizim zamanımızda da ihtiyacdan dolayı yapılıyorsa mekruh değildir. Fakat hacet olmaksızın yapılırsa mekruhtur" demiştir.

Eşheb'in İmam-ı Mâlik'den rivayetine göre, Resûlullah (s.a.)'ın kıldığı bu namaz nafile idi. Farz namazda böyle bir şey caiz olamaz.

Nevevî diyor ki: "Bu te'vil fasittir. Çünkü "cemaata imamdı" sözü farz namaz kıldırdığı hususunda sarih yahut sarih gibidir." Nevevî'nin bu sözü Resûlullah (s.a.)'in ekseriyetle farz namazlarda imam olduğuna bakarak söylenmiştir. Nitekim Ebû Davud'un Hz. Ebû Katâde'den rivayet ettiği bir hadis de bunu te'yit etmektedir. Mezkûr hadiste Ebû Katâde: "Bir defa biz öğlede veya ikindide namaz için Resûlullah (s.a.)'i bekliyorduk. Bilâl kendisini namaza davet etmişti. Aniden yanımıza çıktı. Ebu'l-Âs*ın kızı Ümâme, yani kızının kızı boynunda idi. O halde Resûlullah (s.a.) mihraba geçti, biz de arkasında s,af olduk..."denilmektedir. Ancak Nevevî'nin beyânına göre, Mâlikîler'den bazıları bunun mensûh olduğunu söylemişlerse de neshe imkân yoktur. İmam Mâlik'den bir rivayete göre Resûlullah (s.a.)'in namazda üzerinde çocuk bulundurması zaruretten dolayı idi. Hatta Mâlikîler'den bazıları onun Peygamber (s.a.)'e mahsus olduğunu bile söylemişlerdir.

Nevevî: "Bu dâvaların hepsi bâtıl ve merduttur. Çünkü hiçbirinin delili yoktur. Bunlara bir zaruret de bulunmamaktadır. Bilâkis hadis sahihdir ve namazda çocuk taşımanın caiz olduğu da açıktır. Sonra şeriat kaidelerine muhalif bir şey de yoktur. Çünkü insan temizdir. Karnındaki necaset ise, madeninde yani yerinde bulunduğu için hükümsüzdür. Çocukların elbise ve vücutları temizdir. Bu gibi fiiller az olursa yahut ara vererek yapılırsa namazı bozmayacağına şeriatın delilleri çoktur. Resûlullah (s.a.)'de bunu caiz olduğunu bildirmek için yapmıştır..." diyor.

Nevevî'nin bu izahatına mukabil Aynî de şunları söylemiştir: "Ulemâdan bazısı böyle bir şev yapanın namazı yeniden kılması icab etmeyeceğini söylemiş ve bu hadisle istidlal etmiştir. Galiba, çocuk namaz haricinde Hz. Peygambere alıştığı için namazda, o omuzunda iken, secde etmek istemiş onu yere koymuş, kalkmak istediği zaman yavru yine üzerine tırmanmış, Resûl-i Ekrem (s.a.) de ona mâni olmamıştır. Bence hadisin açıklaması budur. Resûlullah (s.a.)'in namazda çocuğu defalarca tutup kapması kucağına almış olması hemen hemen ihtimal verilecek bir şey değildir. Zira bu hususta ki amel çok olur ve tekerrür eder. Sonra bu hal namaz kılanı namazından da alıkor. Fahr-i Kâinat (s.a.) Efendimizi çizgili bir seccade namazında meşgul eder de değiştirirse, böylesi bir iş onu nasıl meşgul etmez!..." diyor.

Nevevî, Hattâbî'nin bu sözünü hulâsa ettikten sonra onun için dahî, "bâtıl ve mücerred bir davadır..." demiştir. O seccade meselesi ile Ümâme'nin kucağa alınması arasında fark görmekte ve seccadenin hiç bir faydası olmaksızın kalbi meşgul ettiğini, çocuğu taşımanın ise, birçok fâideleri mutazammın olduğunu bu suretle aralarında fark bulunduğunu söylemekte ve "doğrusu bu hadis namazda çocuk yüklenmenin caiz olduğunu beyan için vârid olmuştur" demektedir.

Mâlikilerden bazıları: "Resûlullah (s.a.) çocuğu yere bıraksa ağlar ve bu suretle onu kucağına almaktan daha ziyâde meşgul ederdi" demişlerdir. Bazıları bu hususta farz ile nafile namazlar arasında fark görmüşlerdir. Ulemanın çoğunluğu ise bu işin tevali etmediğini çünkü namaz erkânı arasında tuma'nine bulunduğunu söylemişlerdir.

Resûlullah (s.a.)'in Ümâme'yi namazda kucağında bulundurmasının sırrı arapların kız çocuklarına karşı gösterdikleri haşin muameleyi reddetmektedir. Onlara bu hususta son derece muhalif olduğunu göstermek için namazda bile kız çocuğunu bağrına basmıştır, görüşünü ileri sürenler de bulunmaktadır.[190]

Bazı Hükümler

1. Küçük çocukları mescide götürmek caizdir.
2. insan veya temiz bir hayvan taşıyan bir kimsenin onunla namaza durması caizdir.

3. Hadis-i şerif Resûlullah (s.a.)'m tevâzuuna, küçüklere şefkat ve ikramına delildir.[191]

919. ...Ebû Katâde el-Ensârî şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.)'i Ümâme bint Ebi'I-âs omuzunda olduğu halde halka namaz kıldırırken gördüm, secdeye varacağı zaman onu (yere) indiriyordu.[192]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin ravisi) Mahreme (her ne kadar bu hadisi babasından naklettiğini söylemişse de aslında) babasından sadece bir hadis dinlemiştir.[193]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama daha önce tercümesini sunduğumuz 918 ve9l9numaralı hadislerin açıklamalarında geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz. Sadece Müellif Ebû Davud'un, hadisin sonuna ilâve ettiği talikle ilgili olarak şunları söylemek isteriz: Bu hadisin râvilerinden Mahreme b. Bukeyr b. Abdillah b. el-Eşecc el-Kureşî, babası Bukeyr'den sadece bir hadis almıştır. Ahmed b. Hanbel, onun babasından hiç bir hadis işitmediğini, ancak babasının notlarından nakillerde bulunduğunu açıkça ifâde etmektedir. îbn Hayseme, İbn Maîn, Saîd b. Meryem gibi hadis âlimleri de bu râvi hakkında aynı sözleri söylemişlerdir.[194] Ancak hadis usûtu kitablarında rivayet metodlan incelenirken açıklandığı üzere bu şekilde hadis rivayet etmek makbuldür.[195]

920. ...Ebû Katâde'den; demiştir ki: Biz öğle yahut da ikindi namazı için Resûluliah (s.a.)'ı beklemekte, Bilâl de (Fahr-i Kâinatı) namaza davet etmiş iken bir de baktık ki, kızının kızı Ümâme bint Ebi'I-Âs omuzunda olarak mescide girip namaz kılacağı yere durdu. (Ona, uyarak) biz de arkasına durduk. Ümâme ise, bulunduğu yerde (yani Resûlullah'ın omuzunda) duruyordu. (Resûlullah) tekbir aldı. biz de tekbir aldık. Resûlullah (s.a.) rükû'a varmak isteyince onu tut-, tu (omuzundan aşağı) indirdi. Sonra rükû ve secdeye vardı.
Secdeyi bitirip de ayağa kalkmak isteyince Ümâme'yi yine (eski) yerine koydu. Resûluliah (s.a.) namazı bitirinceye kadar her rekatta bunu yapmaya devam etti."[196]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namazda amel-i kalîl (az iş)in caiz olduğuna delildir.Nitekim Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri de budur. Mâlikîler ise, namazda iş yapmanın yasaklanmasıyla bu cevazın neshedildiği görüşündedirler.Halbuki bu mevzudaki delilleri olan 923 numaralı "=namaz başka işe yer bırakmaz" hadis-i şerifi Ümâme (radiyallahü anhâ) hâdisesinden çok evveldir-. Namazda başka birşeyle meşgul olmaktan nehyeden bu hadis-i şerif, Abdullah b. Mes'ud'a Habeşistan'dan Mekke'ye dönüşünde söylenmiştir. Ümâme (r.anhâ) olayı ise, Bedir muharebesinden sonra vukua gelmiştir, bu bakımdan Mâliki ulemâsının "nesh" iddiası isabetsizdir. îmam Mâlik (r.a.) Hazretlerinin "Ümâme" hadisesinin nafile namazda cereyan ettiğine hükmetmesi, binaenaleyh böyle bir işin farz namazlarda olmayacağı hakkındaki sözü de Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifle reddedilmiştir: "Peygamber (s.a.)'i Ümâme bint Ebi'l-Âs -ki Peygamber (s.a.)'in kerimesi Zeyneb'in de kızıdır- omuzunda olduğu halde cemaate imam olurken gördüm. Rüku'a vardığı vakit onu bırakıyor, secdeden başını kaldırdığı zaman tekrar alıyordu."[197]
Aynı zamanda açıklamakta olduğumuz Ebû Dâvûd hadisi de İmam-ı Mâlik (r.a) aleyhine bir delildir. Hele Zübeyr b. Bekkâr'ın "Kitabü'n-Neseb"inde bu hadisenin sabah namazında olduğu açıkça ifâde edilmektedir. Bu durumda hadisenin nafile namazlardan birinde olduğunu söylemek mümkün değildir. Hadisenin farzdan evvelki sünnetlerden birinde vukua geldiği de düşünülemez. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.)'in mescidde nafile kılmak âdetleri değildi. Nafileleri hep hane-i saadetlerinde kılıp farza kalkılacağı sırada mescide çıkarlardı.
Ebû Hanife'nin bu mevzudaki görüşlerine gelince namazda yapılan İş, amel-i kalîlse, namaz bozulmaz. Amel-i kesîrse namaz bozulur. Amel-i ke-sîr iki ele ihtiyaç duyulan iştir. Amel-i kalîl ise, iki ele ihtiyaç duyulmadan yapılabilen iştir. Nebiyy-i Ekrem (s.a.) bu işi dinin bu mevzudaki hükmünü beyân için yapmıştır. Gerçekte Resûl-i Ekrem (s.a.) o sırada Ümâme'ye bakacak kimse olmadığı için onu taşımaya mecbur kalmıştır. Zamanımızda da ihtiyaç anında böyle bir iş yapmakta kerahet yoktur. Ancak bunu ihtiyaç olmadan yapmak mekruhtur.[198]

921. ...EbûHureyre(r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah'(s.a.): "Namazda iki siyah renkli (haşere)yi, (yani) yılanla akberi öldürünüz" buyurdu."[199]

Açıklama

Aslında "Esved = siyah" kelimesi arapçada yılan için kullamlırsa da "esvedan = iki siyah" kelimesi tağlîb yoluyla yılan ve akreb için kullanılır.
Bu hadis-i şerif namazda yılan ve akreb öldürmenin kerâhetsiz olarak caiz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Irakî'nin dediği gibi ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Tirmizî'nin beyânına göre, bazı ulemâ namazda yılan ve akreb öldürmeyi mekruh görmüşler, İbrahim en-Nehaî de bunlardandır. Bunların ileri sürdükleri delil şu hadis-i şeriftir: Namazda namazın kendisine ait meşguliyet vardır."[200]
Namazda yılan ve akreb öldürülmesinin caiz olmadığı görüşünde olan ilim adamları aslında Tirmizî'nin işaret ettiği hadis-i şeriften başka kendi görüşlerine delil olmak üzere şu hadis-i şerifi de ileri sürmektedirler: "Acaba neden sizleri böyle hırçın

atların kuyrukları gibi ellerinizi kaldırmış görüyorum. Namazda sakin olunuz"[201]
Gerçekte ise, açıklamakta olduğumuz Ebû Dâvûd hadisiyle bu hadis-i şerifler arasında herhangi bir çelişki yoktur. Ebû Dâvûd hadisi özel olarak namaz esnasında yılan ve akreb öldürmekle ilgilidir. Öbür hadisler ise, genel olarak namazlardaki tüm davranışlarımızla ilgilidir. Bu mevzuda mezheb imamlarının görüşleri şöyledir:
1. Mâlikilere göre yılan veya akreb saldırıya geçmişse onu öldürmek kerahetsiz olarak caizdir. Bu mevzuda bir darbede öldürmekle daha fazla darbe ile öldürmek arasında bir fark yoktur. Fakat namazda yılan ve akreb saldırıya geçmeden öldürmek mekruhtur. Nitekim Hanefî ulemasından el-Hasen de bu görüştedir.
2. Şafiî ulemâsına göre amel-i kesîri gerektirmeden öldürmek mümkün olursa, namaz içerisinde yılan ve akreb öldürmek caizdir. Eğer amel-i kesîri gerektiriyorsa o zaman namaz fâsid olur.
3. Hanbelî ulemâsına göre namazda yılan öldürmek mutlaka caizdir.[202]
4. Hanefî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü M.Zihni Efendi şöyle anlatıyor:"Namazda yılan öldürmek mekruh olmaz. Muhaşşinin ifâdesine göre kerahet olmamak, zarar korkusuyla üzerine ayakkabısını basmak gibi -az amel ile şartlı olup, emniyet hâlinde az amel dahi namazda mekruh olur. Gerek korku gerek emniyet halinde onlar çok amel ile öldürülür veya kıbleden dönme meydana gelirse, namaz bozulur. Namaza nazaran yılanın hangi türlüsü olursa olsun birdir. Akreb öldürmek de yılan öldürmek gibidir"[203] Katli caiz olan zararlı haşerâtı namazda öldürmenin hükmü de yılan öldürmenin hükmü gibidir.[204]

922. ...(Müsedded'in rivayet ettiği lafızlar esas alınmak suretiyle:) Âişe (r.anhâ)dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) (odasında) idi. -Ahmed'in rivayetinde, "namaz kılıyordu"- Ve kapı da kapalı idi. Ben geldim (namazda olduğunu bilmeden) kapıyı açmasını istedim. Ahmed buraya "yürüdü" sözünü ilave etti. Bana kapıyı açtı. Sonra (geri geri giderek) namaz kıldığı yere döndü." (Hadisin râvilerinden Urve b. ez-Zübeyr) "kapı kıble cihetindeydi" demiştir.[205]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerifin Nesâî'deki metninde; "Resûl-i Ekrem (s.a.)'jn nafile namaz kıldığı, kapının kıble tarafında olduğu ve Resûlullah (s.a.)'m sağma ve soluna doğru yürüyerek kapıyı açıp tekrar yerine döndüğü" ifâde edilmektedir.
2. îmam Ahmed'in rivayetinde ise Hz. Âişe'nin ifâdesi şöyledir: "Ben kapının açılması için izin istedim. Resûl-i Ekrem namaz kılıyordu. Kıbleye doğru ya sağ ya da sol tarafından yürüdü."
3. Dârekutnî'nin rivayetinde iselbu hadis meâlen şöyledir: "Ben kapının açılmasını istedim. Resûhıllah namaz kılıyordu. O da sağ tarafından veya sol tarafından yürüyerek kapıya geldi."
Bu ifâdelerden anlaşılıyor ki, Resûlullah (s.a.) kıble cihetinde bulunan kapıyı tam karşısına alarak namaza durmamıştır. Kapıyı ya biraz sağına veya biraz soluna alarak kapıyı kilitleyerek nafile namaz kılmaya durmuştur. Ayrıca bu üçüncü rivayetin lâfızları arasında takdim - te'hir olduğu gibi bazısında diğerlerine göre biraz daha kısa olarak rivayet edilmiştir. Bezlu'l-mechud sahibi bütün bu rivayetleri şu şekilde birleştirmiştir: "Ben kapının açılmasını istedim. Resûl-i Ekrem (s.a.)'de içerde nafile namaz kılıyordu. Kapı ise ya kıble cihetinde bulunuyordu yahut da sağında veya solunda bulunuyordu. Yürüdü kapıyı açtı."[206] Yani bu yürüyüş esnasında yönünü kıbleden çevirmedi.
Bu hadis-i şerif nafile namaz kılarken herhangi bir ihtiyaçtan dolayı az veya çok yürümenin caiz olduğunu delâlet etmektedir.
Hanefî ulemâsından İbn Melek'e göre bu hadis-i şerif namazda amel-i kesîr ile meşgul olmanın namazı bozmayacağına delâlet etmektedir, denilmişse de, yine Hanefî ulemâsından Aliyyu'l-Kaarî bu görüşün Hanefî mezhebinde mu'teber ve mutemed olmadığına dikkât çekmiştir.[207]
Gerçekte Hanefî mezhebinde özürsüz yere birbiri ardınca hiç durmadan en az üç adım atmak namazı bozar. Yine bunun gibi bir şahsın çarpması üzerine namaz kılman yerden bilâ ihtiyar üç adım yürümek de namazı bozar.[208]
Nitekim tbn Reslân da hadis-i şerifte ifâde edilen Resûl-i Ekrem'in yürümesinin arka arkaya olmadığına aralıklı olarak yürüdüğüne hükmetmektedir.
Bu hadis-i şerifte çözülmesi gereken bir mesele daha vardır. Bilindiği gibi Hz. Âişe'nin odası mescidin batı kısmındadır. Buna göre bu odanın kapısının kıble tarafında olmaması gerekir. Bezlu'l-mechûd sahibi, bu meseleyi iyice araştırdıktan sonra şu neticeye varmıştır: Hadis-i şerifte Resul-i Ekrem namaz kılarken kıblesi cihetinde bulunduğundan bahsedilen kapı Hz. Hafsa'nın hücresine açılan bir kapıdır.[209] Binaenaleyh Hz. Peygamber'in namaz esnasındaki bu yürüyüşünde kıbleden bir sapma olmamıştır.[210]

165 - 166. Namazda Selâm Almanın Hükmü

923. ...Abdullah (b. Mes'ûd)'dan; demiştir ki: Biz, Resûl-i Ekrem (s.a.) namaz kılarken, kendisine selâm verirdik de selâmımızı alırdı. Necâşî'nin yanından döndüğümüzde ise verdiğimiz selâmı almadı ve; "namazda (namazın kendisine ait) meşguliyet vardır" buyurdu.[211]

Açıklama

Hadis-i Şerif İslamiyet in ilk zamanlarında namazda konuşma ve selâm vermenin câizliğini Habeşistan'a Hicretten döndükten sonra bunun nesholunduğunu beyân etmektedir.
İbn İshâk'ın beyânına göre İslâmiyetin ilk zamanlarında müslümanlar, kâfirlerden son derece şiddetli ezâ ve cefâlar

görmüşlerdi. Resûl-i Ekrem (s.a.) amcası Ebû Tâlib'in himayesinde bulunuyordu. Müşrikler ona birşey yapamıyorlardı. Fakat ashabı kirâmımn başına gelenleri gördükçe pek ziyâde üzülüyor, kendilerine muavenette bulunamamak , bu üzüntüyü bir kat daha artırıyordu. Nihayet ashabına Habeşistan'a gitmelerinin iyi olacağını, Habeşistan'ın iyi bir memleket olduğunu, kralının memleketinde zulme müsaade etmediğini söyleyerek başlarındaki belâ def oluncaya kadar Habeşistan'da kalmalarını tavsiyede bulundu. O zaman müslümanlardan bir kafile dinleri uğrunda Habeşistan'a hicret ettiler. Onbir erkek ile dört kadından ibaret olan bu küçük cemaat Habeşistan'a hicret eden ilk kafiledir. Vâkıdî, bunların Resûlullah (s.a.)'e Peygamberlik geldikten beş sene sonra Receb ayında hicret ettiklerini kaydeder. Bu zevat Osman b. Affân zevcesi Rukiyye bint Resûlullah (s.a.) Ebû Huzeyfe b. Utbe, zevcesi Sehle bint Zübeyr, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme b. Abdi'l-Esed, zevcesi Ümmü Seleme bint Ebî Ümeyye, Osman b. Maz'ûn, Âmir b. Rabia, zevcesi Leyla bint Ebî Hasme Ebû Sebre, Hâtib b. Amr, Süheyl b. Beydâ ve Abdullah b. Mes'ud (r.anhum) Hazerâtıdır. İbn Cerîr ile diğer îslâm tarihçileri bunların kadınlarla, çocuklardan başka seksen iki kişi olduklarını söylerler. Hatta Ammâr b. Yâsîr'in aralarında bulunduğu şüphelidir. O da katılırsa sayıları seksen üç olur.
Kafile denize vardıkları zaman kendilerini Habeş diyarına geçirmek için yarım altına bir vasıta kiralamışlardı. HabeşistanMa bir müddet kaldıktan sonra Mekke müşriklerinin müslümanhğı kabul ettiğini haber alarak Mekke'ye döndülerse de duydukları doğru çıkmadı. Mekke müşrikleri müslümanhğı kabul etmemişlerdi ve zavallı muhacirlere eskisinden daha hunharca eziyet etmeye başladılar. Bu sebeple muhacirler tekrar Habeşistan'a dönme mecburiyetinde kaldılar. Ancak bu defa sayıları eskisinden kat kat fazla idi. Hz. İbn Mes'ud her iki kafileyle Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Bu hadisin râvisi de odur.
Necaşî: Habeşistan kralı demektir. İbn Mes'ud (r.a.)'un "Necaşî'nin yanından döndüğümüzde" sözü ile iki hicretten hangisini kast ettiği ihtilaflıdır.
Habeşistan'dan döndükten sonra Resûlullah (s.a.)'in namazda iken selâm almayarak namazdan sonra = Şüphesiz ki namazda meşguliyet vardır" buyurması, Kirmânî'ye göre, "Namazda bir nevi meşguliyet vardır ki, onunla birlikte başka şeyle meşgul olmak doğru değildir" manasındadır. Mamafih "şuğul" kelimesindeki tenvînin ta'zim için olması da caizdir. Bu takdirde cümle:
"Namazda pek büyük bir meşguliyet vardır" mânâsına gelir. Bundan murat namaz halinde başka bir şeyle değil, sırf Allah Teâlâ ile meşgul olmaktır.[212]

Bazı Hükümler

1. îslâmın ilk zamanlarında namazda konuşmak mubâhtı, sonra bu hüküm neshedilerek haram kılındı. Konuşmanın ne zaman haram kılındığı ihtilaflıdır.Bazıları Hicretten evvel Mekke'de bazıları da Hicretten sonra Medine'de haram kılındığını söylerler.
2. Namazda olan bir kimsenin selâm alıp almaması ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları: "Verilen selâmı sözle almak icab eder" demişler, bu kavi Ebû Hureyre ve Câbir (r.a.) ile Hasan el-Basrî, Saîd b. el-Müseyyeb, Katâde ve İshâk b. Rahûye hazretlerinden de rivayet edilmiştir. Bazıları selâmın işaretle alınmasını müstehab görmüşlerdir. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve Ebû Sevr buna kaildirler. İmam A'zam'dan da rivayet edilen bir kavle göre namaz kılan kimse kendisine verilen selâmı içinden kabul eder. Bazıları namazdan çıktıktan sonra kabul etmesi lazım geldiğini söylemişlerdir. Atâ, Sevrî, İbrahim en-Nehaî Hazretlerinin kavilleri budur. Hanefîlerden Muhammed b. Hasen dahi buna kail olmuştur. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise, namaz kılan kimse gerek namazda gerekse namazdan sonra hiç bir surette o selâmı alamaz. Zahirîlerden bir taife bu babtaki bazı rivayetlerle istidlal ederek namazca mânâh bir işarette bulunmanın namazı bozacağına kâü olmuşlardır.[213]

924. ...Abdullah (b. Mes'ûd)'dan; demiştir ki: "Biz (İslâm'ın ilk yıllarında) namazda (bulunan kimseye) selâm verir ve ihtiyacımızı (ondan) sorardık. (Habeşistan'dan döndükten sonra) Resûlullah'ın yanına geldim. Namaz kılıyordu. Selâm verdim selâmı(mı) almadı. Beni selâmın alınıp verilmesiyle ilgili) olduk - olmadık düşünceler sardı. Re-sûlullah (s.a.) namazı bitirince "Allah emir (ve hükümlerinden istediğini yeniler. Allahü Teâlâ kesinlikle namazda konuşmamanıza (dair yeni) hüküm gönderdi/* buyurdu ve selâmımı aldı.[214]

Açıklama

kelimeleri beraberce kullanıldıkları zaman her iki kelimedeki dal harfi zamme ile harekelenir. Fakat yalnız ba-
şına kullanıldıkları zaman "kadüme" kelimesindeki "dal" harfi yine zamme okunursa da "hadese" kelimesindeki "dal" harfi fetha okunur. İkisi bir arada bulunduğu zaman haduse kelimesi de müşâkele sağlamak için mazmûm okunur ve ikisi birden eski ve yeni düşünceler ve üzüntüler, Türkçe'deki deyimiyle "olduk - olmadık düşünceler" anlamına gelir.
"İhtiyacımızı ondan sorardık" cümlesindeki ihtiyaç sormaktan maksat, namaza dair olan ihtiyaçları sormaktır. Nitekim 506 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de izah edildiği gibi namaz kılan kimseye namazla ilgili bir şeyler sorma meselesi İslâm'ın ilk yıllarına aittir. O zamanlar cemaate birinci rekatta yetişemeyen bir kimse mescide girer girmez Resûl-i Ekrem'le birlikte namaz kılmakta olan cemaate kaç rekat kıldıklarım sorar, cevabını aldıktan sonra yetişemediği rekatları kılarak cemaate katılırdı. Hadis-i şerifte geçen bu cümle ile kast edilen de budur. Aliyyu'l-Kaarî'nin beyânına göre Hanefî ulemâsından İbn Melek, "bu hadis namaz esnasında selâm veren kimsenin selâmım namaz bittikten sonra almanın müstehab olduğuna delildir" demiştir.[215]
Bu hadisle ilgili görüşler ve hükümler bundan önceki hadisin açıklamasında geçmiştir.[216]

925. ...Suhayb (r.a.)'den; demiştir ki: "Resûlullah'ın yanına vardım. Namaz kılıyordu. Selâm verdim, İşaretle (selâmıma) karşılık verdi.
(Hadisin râvilerinden Leys) dedi ki:
"Öyle zannediyorum ki (bana bu hadisi nakleden Bükeyr) "Parmağıyla işaret ederek" dedi.
(Ebû Dâvûd dedi ki); bu lafızlar Kuteybe'nin (rivayet ettiği) hadisindir.[217]

Açıklama

Bu hadis-i şerif namaz kılan bir kimsenin kendine verilen selamı almasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Her ne kadar bir numara önce tercümesini sunduğumuz hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in namaz kılarken kendisine verilen selâmı o anda almayıp da namazını bitirdikten sonra aldığı ifâde ediliyorsa da, iki hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü bu hadis namazda iken kendisine selâm verilen kimsenin selâmı parmakla işaret ederek almasının caiz olduğuna, bir önceki hadis-i şerifse namazın sonuna kadar geciktirip namazın sonunda sözle almanın daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadis-i şerif aynı zamanda namazda olmayan bir kimsenin namazda olan bir kimseye selâm vermesinin caiz olduğunu da ifâde etmektedir. Ancak bu mevzuda ulemâ ihtilaf etmiştir:
1. Şafîî ve Mâliki ulemâsına göre namazda olan bir kimseye selâm vermek kerâhetsiz olarak caizdir. Aynı zamanda İbn Ömer ve imam Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir. İmam Nevevî, Suhayb (r.a.) hadisinden başka buna delâlet eden pek çok sahih hadis bulunduğunu söylemiştir.
2. Hanefî ulemâsına göre ise, namazda olan bir kimseye selâm vermek mekruhtur. Nitekim Câbir, Ata', eş-Şa'bî, Ebû Miclez, İshâk b. Rahûye de bu görüştedirler. Delilleri ise, ilerde gelecke olan 928 numaralı hadis-i şeriftir.
3. Namaz kılmakta olan kimsenin selâm almasına gelince; Mâliki, Şafîî ve Hanbelî ulemâsına göre işaretle alınmasında bir sakınca yoktur. Nitekim İbn Ömer, İbn Abbâs, İshâk (r.a.) ve ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Delilleri de açıklamakta olduğumuz Ebû Dâvûd hadisi ile ilerde tercümesini sunacağımız 927 numaralı hadis-i şeriftir.
4. Atâ, en-Nehaî ve Sevrî'ye göre ise, namaz kılmakta olan bir kimsenin kendisine verilen selâma o anda karşılık vermeyerek namazın sonuna kadar geciktirmesi müstehabtır. Delilleri ise, bir numara önce tercümesini sunduğumuz 924 numaralı hadis-i şerifle birlikte ileride gelecek olan 928 ve 929 numaralı hadis-i şeriflerdir. Ancak kendilerine "bu hadis-i şeriflerde namaz içerisinde işaretle selâm almayı yasaklayan bir ifâde yoktur, şayet namaz içerisinde selâm almayı yasaklayıcı bir mana seziliyorsa o yasak, ancak sözle selâm almakla ilgili olabilir" diye cevab verilmiştir. Ayrıca 929 numaralı hadis-i şerifin zayıf olduğu ileri sürülmüştür. Şayet sahih olduğu kabul edilirse bile, bunun namaz içerisinde selâm almakla ilgili olmadığı söylenmiştir.[218]
5. Hanefî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü Muhammed Zihni Efendi şöyle anlatıyor: Lisânen selam almak, isterse sehven olsun mekruhtur, zira inkâr kelâmadır. El ve işaretle selâm almak mekruh ise de, namazı bozucu değildir. Nitekim Nebi aleyhisselâm Küba'ya geldiğinde Medine'nin yerlileri (ensâr) hoş geldine geldiler. Efendimize namaz içinde iken selâm verdiler. Efendimiz de elini yaygın bir şekilde tutarak selâma mukabele için eliyle işaret buyurdular. Bu hareketi kerahetle tavsif edilemez, zira bu hareketi caiz olduğunu göstermek için yapmıştır.[219]
Ancak İbn Âbidîn'in beyânına göre, Hılye sahibi buradaki mekruh sözünden maksadın, tenzihen mekruh olduğunu tahkik etmiştir.[220]
Hanefî ulemasının bu mevzudaki delili ise, daha önce tercemesini sunduğumuz 923 numaralı hadistir.[221]

926. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) beni (haber toplamak için) Mustalik oğullarına gönderdi. Geldiğim zaman devesi üzerinde namaz kılıyordu. Ben kendisiyle konuştuğum halde ,o bana eliyle şöyle yaptı. Sonra kendisiyle (tekrar) konuştum. Fakat o eliyle yine şöyle yaptı. Ben kendisini işitiyordum. Okuyor, başı ile işaret ediyordu. Namazı bitirdikten sonra; "gönderdiğim iş hususunda ne yaptın? Şüphesiz ki, seninle konuşmama namazda bulunmamdan başka bir engel yoktu"[222] buyurdu.[223]

Açıklama

"Ben kendisiyle konuştuğum halde" Nesâî'nin rivayetinde "selâm verdim" şeklinde geçmektedir. Müslim'in, Atâ vasıtasıyla Câbir'den naklettiği hadis-i şerifte[224] de, "selâm verdim" tabiri, geçmekte ise de, Zübeyr'in Câbir'den naklettiği hadis-i şerifte[225] bu cümle, açıkladığımız hadiste olduğu gibi kapalıdır. "Selam verdim" anlamına da "selâmın dışında bir söz söyledim" anlamına da gelebilen lafızlarla rivayet edilmiştir.
"Bana eliyle şöyle yaptı" tabiri ile Müslim'in rivayetinden anlaşıldığına göre Resûl-i Ekrem (s,a.)'in eliyle yeri işaret ettiği anlaşıldığına göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) eliyle yeri işaret ettiği ifade edilmek istenmiştir. Bu da gösteriyor ki, namazda bir ihtiyacdan dolayı elle işarette bulunmak caizdir. Nitekim Mâliki, Şafîî ve Hanbelî ulemâsının görüşü de böyledir. Ancak Resûl-i Ekrem'in yere doğru eliyle yaptığı yaptığı bu işaret selâma cevap vermek anlamına gelmez. Eğer selâma cevab vermek maksadıyla işaret vermek isteseydi, elini yere doğru değil de havaya doğru kaldırırdı. Yere doğru olan işaretin mânâsı ise, "bekle namazdan sonra konuşuruz" anlamına gelmektedir. Nitekim Buhârî'nin Câbir'den rivayet ettiği hadiste, Hz. Câbir'in Resûl-i Ekrem'in bu hareketinden, selâmının alınmadığı anlamını anladığını ve yapmış olduğu bir hatanın buna sebeb olduğunu zannederek Resul-i Ekrem namazı bitirip açıklama yapıncaya kadar üzüldüğü ifâde edilmektedir.[226]
Bu da gösteriyor ki, Resûlullah (s.a.)'in buradaki işareti, selâm almak anlamına gelmemektedir. Bu düşünceden hareketle Hanefî ulemâsı Bu-hârî hadisinden başka şu hadis-i şeriflere de dayanarak namazda işarette bulunmayı caiz

görmemişlerdir.[227] Görüldüğü gibi, açıklamakta olduğumuz Ebû Dâvûd hadisi fiilî hadistir. Oysa sözü geçen Buhârî hadisi, kavlî hadistir. Kavlî hadisler ise, fiilî hadislere tercih edildiğinden Hanefî ulemâsı, Buhârî hadisiyle amel etmişlerdir.
Namazda selâm almanın hükmü ile ilgili görüşler bir önceki hadisin açıklamasında geçtiğinden burada tekrar etmeyeceğiz.[228]

Bazı Hükümler

1. Devlet reisinin savaş yapacağı düşmanla ilgili haber etmek için düşman içerisinde casuslar göndermesi caizdir.
2. Hayvan üzerinde nafile namaz kılmak caizdir.'
3. Hayvan üzerinde kılınabilen nafile namazında îma ile yetinilebilir.
4. Namaz kılan kimseye selâm vermek mekruhtur.
5 . Büyüklerden biri başkasını üzecek bir harekette bulunacak olursa onun gönlünü hoş etmek için bunun sebebini söylemelidir.[229]

927. ...Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem (bir gün) namaz kılmak için Küba'ya gitmiş de namaz kılarken ensar gelip kendisine selâm vermişler. Ben Bilâl'e;
Resûlullah (s.a.) namazda iken kendisine selâm verdikleri zaman onların selâmlarını nasıl alırdı? diye sordum. "Şöyle yapardı" dedi, avucunu açtı ve (bu hadisi Ebû Dâvû'a nakleden râvi el-Hüseyn b. İsâ; "bana bu hadisi nakleden) Cafer de (Resûl-i Ekrem sallallahü aleyhi ye sellemin elinin hareketini bana göstermek için) avucunu açtı (elinin) içini aşağıya dışını da yukarıya getirdi" dedi.[230]

Açıklama

Tirmizî bu hadisle ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bu hadis sahintir. Suhayb'in hadisi (926 no'lu hadis) ise, hasendir ve onu sadece el-Leys'in Bukeyr'den rivayetiyle bilmekteyiz. Zeyd b. Eşlem tarikiyle îbn Ömer'den rivayet edilmiştir: Dedi ki: Bilâl'e; "Resûlullah (s.a.) Amr b. Avf oğullarının mescidinde ona selâm verirlerken onların selâmını nasıl alırdı?" diye sordum. "İşaret ederek alırdı" dedi. Bence her iki hadis de sahihtir. İbn Ömer (işaretle selam alma hadisim) Suhayb ve BilâPin ikisinden de rivayet etmişse de Suhayb'in hadisinin hikâyesi başka ve Bilâl'ın hadisinin hikâyesi başkadır. Her ikisinden (ayrı ayn) işitmiş olması da mümkündür."
Ancak Bezlu'l-Mechûd sahibi Tirmizî'nin bu sözünü inceden inceye tahlil ettikten sonra, iki hadisin, hikâyesinin farklı oluşunun, Suhayb hadisinin sıh-
hatine te'sir etmeyeceğini söylemektedir.
Biz bu hadisle ilgili hüküm ve görüşleri 925 - 926 numaralı hadislerde açıklamış bulunmaktayız.[231]

928. ...Ebû Hureyre (r.a.)'ın rivayetine göre; Peygamber (s.a.) "Namazda noksanlık yapmak ve selam vermek (caiz) olmaz" buyurmuştur. Ahmed (b. Hanbel) dedi ki: Bana göre (bu hadisin) mânâsı, "Namazda selâm verme sana da selâm verilmesin. Kişi namazını eksik kılar, sonra da namazından şüpheli olarak çıkar" demektir.[232]

Açıklama

kelimesi, noksanlık demektir. Namazda noksanlık iki şekilde olabilir:
1. Rükû'u veya secdeyi eksik yapmakla olur.
2. Namazın üç rekât mı, yoksa dört rekât mı kılındığından şüpheye düşüldüğü halde üç rekât kıldığını kabul edecek yerde dört rekât kıldığını kabul etmek ve bunun kaçınılmaz bir neticesi olarak da namazı şüpheli olarak bitirmekle olur. Oysa bu gibi durumlarda rek'at sayısının daha azının kılındığı kabul edilmelidir. İşte o zaman şüpheden kurtulmak mümkündür.
Ahmed b. Hanbel (r.a.)'e göre, "namazda noksanlık yapmak (caiz) olamaz" sözünden kast edilen ikinci maddede zikrettiğimiz noksanlık şeklidir ki, namazı şüpheli kalacak şekilde kılmak caiz değildir. Esasen böyle kılınan namaz fasittir.
"Teslim=selam vermek" kelimesini mecrûr ve mensûb olarak iki şekilde de okumak mümkündür. Bu durumda okunuş şekillerine göre iki türlü mânâ ortaya çıkar:
1. Kesre olarak okunacak olursa, o zaman, "salat = namaz" kelimesi üzerine atf edilmiş olduğu kabul edilir ki şu mânâya gelir: "selâmda noksanlık yapmak caiz değildir." Yani ne selâm veren sadece selâm kelimesiyle yetinerek "aleyküm" lafzını ihmal edebilir, ne de selam alacak olan kimse sadece "ve aleyküm" demek suretiyle gerisini söylemekten kurtulabilir. Binaenaleyh selâm vermek isteyen "es-selâmü aleyküm" kelimelerini noksansız olarak söylemelidir. Selâm almak isteyen de "ve aleykümu's-selâm" kelimelirini eksiksiz olarak söylemelidir. Baştan veya sondan kelimenin birini söylememek caiz değildir, selâmı selâm olmaktan çıkarır.
2. Fetha olarak okunacak olursa, o zaman da "Gırar = noksanlık" kelimesinin üzerine atf edilmiş olduğu kabul edilir ki, şu mânâya gelir: "Namazda selâm vermek (veya almak caiz) olmaz." İşte Ahmed b. Hanbel'in hadisten anladığı da budur. Esasen babın başlığına uygun düştüğü için biz de tercümemizde bu mânâyı tercih ettik.
Namazda selâm almanın veya namazda selâm vermenin hükmü ve bu mevzudaki ilim adamlarının görüşleri 923 ve 925 numaralı hadis-i şeriflerin açıklamalarında geçmiş bulunmaktadır.[233]

929. ...Bize Muhammed b. el-Alâ haber verdi, dedi ki; bize Muâ-viye b. Hişâm Süfyân'dan, o da Ebû Mâlik'den, o da Ebî

Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den nakletti: (Ebû Muâviye) dedi ki: Öyle zannediyorum ki (Ebû Hureyre) bu hadisi (Resul-Ekrem'e ulaştırarak) refetti. (Rasûl-i Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki; "Namazda ve selâm vermede noksanlık yapmak (caîz) olamaz".
Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi (bir de) İbn Fudayl (bir öneki hadisi rivayet eden) İbn MehdVnin kelimeleriyle nakletti. Ancak (Resûlullah'a) ulaştırmadı (murfû' değil de mevkuf olarak rivayet etti).[234]

Açıklama

Bu hadisi Süfyân es-Sevrî'den üç kişi nakletmiştir:
1. Abdur-rahman b. Mehdi, ibn Mehdi, bu rivayetin senedini kesinlikle Resûl-i Ekrem (s.a.)'e kadar ulaştırmıştır.
2. Muâviye b. Hişâm. Muâviye her ne kadar bu hadisi merfu olarak rivayet etmişse de merfû olduğundan -yani senedin Resûl-i Ekrem'e ulaştığından- kesinlikle emin değildir.
3. Muhammed b. Fudayl. Bunun rivayet ettiği hadisin metni aynen Abdurrahman b. Mehdî'nin rivayet ettiği metne uygun düşmekle beraber, onunki gibi senedi Resûl-i Ekrem'e ulaşmamakta Hz. Ebû Hüreyre'de kalmaktadır. Yani îbn Fudayl'ın rivayeti merfu değil, mevkuftur.
Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadiste geçmiştir.[235]

166 - 167. Aksıran Kimseye Namazda "Yerhamükellah" Demek

930. ...Muâviye b. el-Hakemi's-Sülemî'den; demiştir ki: Resulüllah (sallallahü aleyhi vesellem)le birlikte namaza durmuştum. Cemaatten birisi aksırıverdi. Ben de "yerhamükellahu" (Allah sana rahmet etsin)" dedim. Bunun üzerine cemaat bana dik dik bakmaya başladı. Ben de; vay başıma gelenler, size ne oluyor ki bana böyle bakıyorsunuz? dedim. (Muaviye) dedi ki: Bunun üzerine ellerini uyluklarına vurmaya başladılar. Ben de hemen bunların beni susturmak istediklerini anladım. (Bu hadisin râvilerinden) Osman (b. Ebî Şeybe, hadisin geri kalan kısmını şöyle) nakletti: Ve ben de sustum. Resûlullah (sallallahü aleyhi vesellem) namazı bitirince:
Annem babam ona feda olsun beni ne dövdü ne azarladı ne de bana sövdü. Bir süre sonra dedi ki:
"Şu namaz (var ya) onun içinde böyle insan sözünden her hangi birşeyi konuşmak caiz değildir. O namaz sadece teşbih, tekbir ve Kuran okumaktan ibarettir." Yahutta Resûlullah (s.a.)'in buyurduğu gibidir. Ben:
Yâ Resülallah, biz cahiliyetten yeni kurtulmuş bir topluluğuz. Gerçi Allah İslâmı getirdi. Ama bizden öyle kimseler var kî hâlâ kâhinlere gidiyorlar dedim. (Bunun üzerine:)
"Sen gitme" buyurdu.
Bizden bazı kimseler de tetayyur ediyorlar, dedim.
"Bu onların içlerinden gelen birşeydir. Ama sakın onları yoldan çıkarmasın" buyurdu, ben:
Bizden bazı kimseler de çizgi çiziyorlar, dedim.
"Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Her kimin çizgisi (onun çizgisine) uygun düşerse, isabet etmiş olur, buyurdu. (Muâviye) dedi ki:
Benim bir cariyem vardı, dedim. Uhud ve Cevâniyye taraflarında kuzuları güderdi. Bir (gün) çıkıp yanına vardım. Bir de ne göreyim bir kurt kuzulardan birini alıp götürmüş. Ben de ademoğullarından bir adamım. Onlar gibi ben de üzülürüm. Lâkin cariyeye öyle bir tokat vurdum ki... Resûlullah (s.a.) bunu bana çok gördü. Ben:
Yâ Resûlallah (o halde) cariyeyi azad edeyim mi? dedim.
"Sen onu bana getir" buyurdu. Hemen onu (alıp) getirdim. Peygamber (s.a.) ona:
"Allah nerededir?" diye sordu. (Câriye): -Göktedir, dedi. (Resûl-i Ekrem (s.a.): "- Ben kimim?" dedi. Câriye:
Sen Allah'ın peygamberisin, cevabını verdi. (Resûl-i Ekrem (s.a.): "- Onu âzâd et, çünkü mü'min bir kadındır" buyurdu.[236]

Açıklama

tâbiri, esas itibariyle "vay yavrusunu kaybeden annemin haline manasına gelirse de, maksat, söyleyenin kendi acınacak halini beyândır. Biz bu makamda "vay halime" yahut "başıma gelenlere" gibi tâbirler kullanırız. Sükl kelimesi sekel şeklinde de okunabilir.
Hz. Muâviye'nin namazda konuşması üzerine ashab-ı kiramın uyluklarına vurmak suretiyle onu susturmaya çalışmaları bu hususta teşbihte bulunmak meşru olmazdan önceye hamîolunmuştur. Hadiste geçen cümlesinin cevâbı mahfuzdur ve diye takdir olunur. Cümle de ancak bu suretle düzelmiş yani, "onların beni susturmak istediğini görünce ben de kızdım" şekline girmiş olur.
Görülüyor ki, namazdan^sonra Peygamber (s.a.) Hz. Muaviye'ye kendisine hâs olan terbiye ve nezâketi ile nasihatta bulunmuş, namazda konuşmanın namazı bozacağını bildirmiştir. Resûlullah (s..a.)'in bu görülmedik terbiye ve nezaketine hayran kalan Muâviye, kendisinin yeni müslüman olduğundan bahsederek özür dilemiş, bu meyanda kavm-ü kabilesi arasında hâlâ kâhinlere inananlar, kuşların uçuşunu uğursuzluğa yoranlar ve çizgilerle remilcilik yapanlar bulunduğunu arz etmiştir. Fahr-i Kâinat (s.a.) Efendimiz ona, kâhinlere gitmemesini tenbih buyurmuştur.[237]

Kehânet Ve Gaibden Haber Vermek

Kâhin: Kendi zannına göre ileride olacak şeyleri haber veren ve esrarı bildiğini iddia eden kimsedir. Bir de arrâf vardır. Bunun kâhinden farkı, marifetinin çalınan, kaybolan şeylere mahsus olmasıdır. Cahiliyet devrinde arab-lar arasında bir çok kâhinler bulunurdu. Bunların bir takımı cinlerle münâsebeti bulunduğunu ve gaibe âit haberleri onlardan aldıklarını iddia ederlerdi. Bazıları ise, bu hususu cinlerden değil, kendisine mahsus bir zekâ ve firâsetle bildiklerini iddia ederlerdi. Müneccimlere kâhin diyenler de bulunurdu. Zâten müneccim kâhinin bir nev'idir. O da yıldızlara bakarak ileride ne olacağını istidlal eder. İslâmiyette bu gibi şeyleri yapmak ve yapanlara inanmak haram kılınmıştır, Ulema bunun sebebini şöyle izah ederler: "Çünkü bu adamlar gaib hakkında söz ederler, olur da söylediklerinden bazısı hakikat çıkarsa birçok insanların fitneye düçâr olmasına ve itikadlarmın bozulmasına sebebiyet verirler."

Kâhinlere müracaat ve söylediklerini tasdikten nehyeden ve kâhinlere verilen ücretin haram olduğunu bildiren birçok sahih hadisler vardır. Bu hususta icmâ bulunduğunu birçok ulemâ rivayet etmişlerdir. Beğavî (214-310): "Kâhine verilen ücretin haram olduğunda bütün ulemâ müttefiktir. Çünkü kehânet bâtıl bir iştir. Onun karşılığında ücret almak caiz olmaz" demiştir. Müneccim ve arrâf gibilere ücret vermek dahi haramdır. Çünkü onların fiilleri de bâtıldır. Resûlullah (s.a.) bu babta:

"Her kim bir kâhine gider de söylediklerini tasdik ederse o kimse Allah'ın, Muhammed (s.a.)'e indirdiği şeylerden beridir" buyurmuştur.

Tetayyur: Kuşlarla teş'ümde bulunmak, şu tarafa doğru uçarsa, bu işte hayır var, aksi istikâmete giderse, hayır yok diye i'tikad etmektir. Hz. Muâviye'nin: "Aramızda tatayyur yapan kimseler de var" demesi üzerine Resû-lullah (s.a.):

"Bu onların içinden gelen bir şeydir. Ama sakın onları yoldan çıkarmasın!.." buyurmuştur. Ulemâ bu cümleye şöyle mânâ vermişlerdir: "Teşe'üm denilen şey, sizin içinizden doğar, uğraşıp iktisab ettiğiniz bir şey olmadığı için bundan dolayı size bir mes'uliyet yoktur. Lâkin onun sebebi ile işlerinize bakmaktan geri kalmayın! Sizin yapabileceğiniz işte budur ve bununla mükellefsiniz."

Filhakika "tetayyur" ve "tiyara" denilen teşe'ümlerle amel etmekten men'eden birçok sahih hadisler vârid olmuştur. Bunlardan murad, hatırdan gelib geçmeler değil, muktezai ile ameldir. Yani hatırdan gelip geçen teşe'ümün hükmü yoktur. Fakat o teşe'ümün muktezası ile amel etmek memnudur.

Hadiste bahsedilen 'çizgi çizmek"ten murad, falın bir nevi olan remildir. Onunla meşgul olan Peygamber rivayete göre İdris (a.s.)dir. Danyal (a.s.) olduğunu söyleyenler de vardır. Remil ona verilen bir mu'tize idi.

"Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Her kim onun çizgisine uygun düşürürse, isabet etmiş olur" ibaresinin mânâsı hususunda da ulemâ ihtilaf etmişlerdir. Sahih olan kavle göre bu ibarenin mânâsı şudur:

"Kimin çizgisi o peygamberin çizgisine muvafık düşerse o çizgiyi çizmek mubahtır. Lâkin muvafık düşüp düşmediğini yüzde yüz bilmeye bizim için yol yoktur. Binaenaleyh remilcilik, bize mubah değil, haramdır."

Resûlullah (s.a.)'in doğrudan doğruya "RemMcilik haramdır" demeyip "kimin çizgisi o peygamberin çizgisine muvafık düşerse o çizgiyi çizmek mubahtır" buyurması, remille meşgul olan Peygamberin de bu nehye dahil olduğu anlaşılmasın diyedir. Çünkü onun hakkında remi memnu' değildi. Bizim şeriatimizde neshedilmiştir.

Hâsılı remilciliğin dahi memnu olduğunda bütün ulemâ ittifak etmişlerdir.

Câriye meselesine gelince, görülüyor ki; Resûlullah (s.a.) cariyeye:

"Allah nerededir?" diye sormuş. Câriye "göktedir" cevâbını vermiş; "Ben kimim?" sualine de, "Sen Resûlullahsın" mukabelesinde bulunmuştur. Hadisin bu kısmı imanın sıfatına aittir. Bu hususta ulemânın iki mezhebi vardır:

1. Allah'a iman, onun sıfatlarının nasıl olduğunu düşünmeden, benzeri bulunmadığına ve mahlûkât alâmetinden münezzeh olduğuna inanmaktır.

2. Allah'ın sıfatları kendine lâyık olduğu şekilde tek'vil edilir.Buna kail olanlara göre Resûlullah (s.a.)'in cariyeye sorduğu suallerden murad, cariyeyi imtihan etmek ve bir Allah'a inanıp inanmadığını anlamaktır. Câriye "Allah göktedir" deyince, Peygamber Efendimiz onun bir Allah'a inandığını anlamıştır. Bu sözden o cariyenin müslüman olduğu anlaşılmıştır. Gerçi sözün zahiri Allah'a cihet ve mekân ispatını gösteriyorsa da te'vil edilerek, "Semâ duanın kıblesidir. Nitekim Kabe de namaz kılanın kıblesidir. Binaenaleyh câriye bu sözle Allah'a cihet ve mekân isbatını kast etmemiş, duaların kıblesini kast etmiştir. Onun için de Resûlullah (s.a.) bu sözüyle onun müslüman olduğunu kabul etmiştir" denilir. Bu cariyenin "Allah göktedir" sözüyle Allah'ın kuvvet ve kudretinin makam ve şanının yüceliğini, müşriklerin tapındığı putlar gibi yerlerde ve insanların arasında ayaklar altında bulunamayacağını kast etmiş olması, Resûl-i Ekrem'in de cariyenin bu maksadını anladığı için onun mü'min bir kadın olduğuna hükmettiği de düşünülebilir.[238]

Bazı Hükümler

1. Amel-i kalîl namazı bozmaz. Bu hususta 917 numaralı hadiste yeterli açıklamaya yer verilmiştir.

2. Konuşmak namazı bozar.Namazda olduğunu bildirmek icabederse, "erkek teşbih eder, kadın tasfîk yapar." Hanefîlerle Şâfîîlerin ve Mâlikile-rin mezhebleri bu olduğu gibi cumhur-ı ulemânın kavli de budur.

Evza'î ile ulemâdan bir taifeye göre, namazın yararına olmak şartı ile konuşmak caizdir. Bunlar ileride gelecek olan ve "zulyedenyn hadisi" diye bilinen 1008 numaralı hadise dayanırlar. Yalnız mutlak surette konuşmak Hanefîlere göre namazı bozar. Şafîîlerle Malikîlere ve Hanbelîlere göre unutarak azıcık konuşmak namazı bozmaz. Çok konuşursa Şâfîîlerin bir kavline göre namaz bozulur. Çünkü nadiren başa gelen vak'alardandır. Yeni müslüman olmuş bir cahilin hükmü de, unutarak konuşanın hükmü gibidir.

3. Konuşmayacağına yemin eden bir kimse teşbih etse veya tekbir getirse yahut Kur'ân okusa yemini bozulmaz.

4. İmam Şafîî bu hadisle istidlal ederek namaza girerken ihram (iftitah) tekbiri almak namazın farzlarından bir farzdır demiştir. İmam-ı Azam'a göre ise, ihram tekbiri almak namazın şartlarındandır.

5. Namazda aksıran kimseye teşmitte bulunmak (yani "yerhamukellah" demek) namazı bozar. Çünkü bu söz insan sözüdür.
6. Sahibi cariyesine koyun güttürebilir. Ancak fitne ve fesattan selâmet şarttır.
7. Mü'min olan köle veya cariyeyi âzâd etmek, kâfir köle veya cariyeyi azat etmekten evlâdır. Kâfir köle veya cariyelerin ne gibi yerlerde âzâd edilebileceği ihtilaflı bir meseledir. Tafsilatı fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.
8. Bir kâfir, ancak Allah'ın varlığını, birliğini ve Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.)'in risâletini ikrar etmekle müslüman olur.
9. İki şehâdeti getirerek mânâlarına kat'î surette inanmak imanın sahih sayılması için kâfidir. Müslüman olduğuna başka delil getirmek şart değildir.[239]

931. ...Muâviyeb. el-Hakem es-Sülemî'den; demiştir ki: Ben Resûlullah'ın yanına gelip İslâmiyetle ilgili bazı şeyler öğrendim. Öğrendiklerimden biri de (Resûlullah sallallahıı aleyhi ve seltemîn) bana söylediği şu sözdür:
"Aksırdığında elhamdülillah (Allah'a hamd olsun) de ve bir kimse aksırip da Allah'a hamd edecek olursa sen de: "Yerhamukullah (Allah sana merhamet etsin)" de."
(Muâviye) dedi ki: Ben Resûlullah (s.a.)'la beraber namazda iken adamın biri aksırip Allah'a hamd ediverdi. Ben de (hemen) sesimi yükselterek "yerhamukellahu" dedim. Cemaat gözlerini bana çevirdi. Bu benim ağrıma gitti. Bunun üzerine ben, "Size ne oluyor da bana (böyle) yan gözle bakıyorsunuz?" dedim. (Muaviye) diyor ki; Bunun üzerine "Sübhanellah" demeye başladılar. Resûlullah (s.a.) namazı bitirince:
"Konuşan kimdi?" buyurdu. (Kendisine:)
Şu A'rabi idi diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) beni çağırdı ve:
"Namaz ancak Kur'an okumaktan, azız ve celil olan Allah'ı zikretmekten ibarettir. (Bir daha) namazda iken durumun böyle (başka birşeyle uğraşma)!" dedi. Resûlullah (s.a.)'den daha yumuşak bir muallimi asla görmedim.[240]

167-168. İmamın Arkasındayken (Fâtiha'dan Sonra) "Âmin" Demek

932. ...Vâil b. Hucr'den; Resûlullah (s.a.) (âyetini) okuduğu zaman, sesini yükseltir ve "âmin" derdi.[241]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerif Fatiha okuduktan sonra imamın da "âmîn" demesi gerektiğine delâlet etmektedir.Bu mevzuda aksi görüşte olan İmam Mâlik (r.a.) Hazretlerinin aleyhine bir delildir. Hanefî ulemâsından el-Hasen (r.a.) îmam Ebû Hanife'nin de İmam Mâlik gibi Fâtiha'dan sonra imamın "âmin" demesi gerekmediği görüşünde olduğunu rivayet etmiştir.
Bu mevzuda İmam Malik'in görüşüne kail olan bazı Maliki alimleri; "İmam dediği zaman, siz de "âmin" deyiniz!" mealindeki 935 numaralı hadisi delil getirirler. Mâliki ulemâsına göre bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem Fatiha'yı imamla cemaat arasında ikiye ayırmıştır.Fâtiha'yı okumak imama, "Amin" demekse cemaate aittir. Bu taksim imamın da "âmin" lâfzım söylemeye iştirak etmesine kesinlikle engeldir. Sözü geçen alimler "imam âmin dediği zaman siz de âmîn deyiniz"meâlindeki 936 numaralı hadiste geçen "imam âmin dediği zaman*' cümlesini ise, "imam âmin denecek yere geldiği zaman" diye te'vil ederler. Medine'lilerden gelen rivayete göre ise, tmam Mâlik'e göre Fâtiha'dan sonra imam da âmin der.
2. İmam Ebû Hanife'den gelen kuvvetli rivayete göre ise, imam ve cemaat her ikisi de gerek sesli gerek sessiz namazlarda sessizce "âmîn" derler. Bu mevzuda yalnız başına Fatiha okuyan kimse de gerek namazda ve gerekse namaz haricinde cemaat gibi gizlice âmin der.Delilleri ise, Tirmizî'nin Vâil b. Hucr'dan rivayet ettiği; "Resûlullah (s.a.)'den duydum: okudu, sonunda âmin dedi ve bu kelimede sesini alçaktı."[242] mealindeki hadisle imam Ahmed, Ebû Dâvûd et-Tayalisî'nin Musned'inde, Dârekutnî'nin Sünen'inde, el-Hâkim'in Müs-tedrek'inde rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir; "Resûlullah (s.a.) namaz kıldı. âyetine gelince, sesini alçaltıp âmin dedi."[243] Çünkü âmin demek bir duadır; duada ise, sesi alçaltmak mat-Iûbtur.
3. İmam Şafiî'nin yeni mezhebine göre cemaat ve imam, namazda ve namaz haricinde sessizce âmin der. Yalnız başına namaz kılan da böyledir. Eski mezhebine göre ise, sesli olarak âmin denir. Nitekim "el-Ümm" isimli eserinde İmam Şafiî şunları söylemektedir:- "İmam Fâtiha'yı bitirince "âmin" der, arkasında bulunan cemaatin de kendisine uyarak "amin" demeleri için sesini yükseltir. İmam bu şekilde "âmin" deyince cemaat de sadece kendilerinin duyabileceği şekilde "âmin" derler. Ben cemaatin yüksek sesli "âmin" demesinden hoşlanmıyorum. Fakat yüksek sesle "âmîn" diyecek olurlarsa,, bir zarar da olmaz. Bu yüzden cemaate birşey lâzım gelmez'."
İşte İmam Şafiî'nin yeni görüşü budur. "el-İknâ" isimli eserde ise, şöyle denilmektedir: "Namazda Fatiha okuyan kimse için sonunda hafif bir sekteden sonra "âmin" demek sünnettir.
Namaz haricinde de durum aynıdır. Ancak namaz haricinde sünnet olan Fatiha'nın cehrî okunması halinde "âmin" kelimesini cehren okumaktır. Cemaatle namazda ise, âmin kelimesini imamla beraber söylemektir. Burada "cehren okunması halinde" cümlesiyle, Fâtiha'nın gizli okunması hali, bu. hükmün dışında bırakılmıştır. Çünkü Fâtiha'nın gizli okunması halinde "âmin" kelimesi de gizli okunur. Cemaatle kılınan namazın hükmü de bu cümlenin dışında bırakılmıştır. Çünkü cemaatle kılınan namazda imam da cemaat de gizli olarak, "âmin" derler. Sözü geçen "İkna" isimli kitabın haşiyesinde "cemaatle kılman namazda ise, âmin kelimesini imamla beraber söylemek" cümlesi üzerinde şu açıklama bulunmaktadır. Namazda imamla beraber okumak sünnet değildir. Şayet cemaat kıraatini imamla beraber bitirecek olursa, sadece imamın veya cemaatin "âmin" demesi yeterlidir. Şayet cemaat imamdan evvel Fâtiha'yı bitirecek olursa, bir kere "fimin" demekle yetinir. İmamın bitirdiği fatiha için ayrıca "âmin" demesine lüzum kalmaz. Ancak İmam Bağavî imama tabi olduğu için cemaatin imamın

olduğu fatiha için de "âmin" demesinin daha doğru olacağını söylüyor.[244]
4. İmam Tirmizî'ye göre ise, kişi "âmin" derken sesini yükseltir. Peygamber (s.a.)'in ashabından, tabiînden ve sonrakilerden pek çok ilim adamlarının görüşü de budur. Erkeğin âmin derken sesini yükseltmesi ve onu gizli okumaması görüşündedirler. Şafiî, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur.
Fatiha okuduktan sonra "âmin" demenin hükmü, ulemânın büyük çoğunluğuna göre mendubtur. Cemaat için vâcib olduğunu söyleyenler de vardır. Nitekim Zahirî ulemâsına göre namaz kılan herkes için Fatiha'dan sonra "âmin" demek vâcibtir. Rafızîlere göre de bid'attir. Namazda söylenirse namazı bozar. Merhum Ömer Nasuhî Bilmen bu konudaki Hanefî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü şöyle anlatır: "Fatihaların sonunda hafiyyen "amin" denilmesi sünnettir. Bu hususta imam ile cemaat ve münferid arasında fark yoktur. Şu kadar var ki cemaat Fatiha-i Şerifeyi okuyamayacağı cihetle eû-zu besmele de okumaz. Âmin'in mânâsı, "dualarımızı kabul buyur" demektir."[245]

933. ...Vâil b. Hucr'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi Resülullah (s.a.)'in arkasında namaz kılmış, Resûl-i Ekrem (sallallahü aleyhi vesellem) (Fâtiha'dan sonra) seslice âmin deyip sağına - soluna selam vermiş. (Vâilb. Hucr), "Hatta ben yanağının beyazlığını bile gördüm" (demiştir).[246]

Açıklama

Bu hadis "imam âmin kelimesini yüksek sesle okur" diyen kimselerin delilidir.Amin kelimesiyle ilgili görüş ve hükümler önceki hadisin açıklamasında verilmiştir. Bu hadis ayrıca imamın selâm verirken başını sağına ve soluna çevirmesinin meşru olduğuna da delildir. Bu konu ise, 189. bâbta işlenecektir.[247]

934. ...Ebü Hureyre'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) "gazaba uğrayanların ve sapıklarınkine değil" (âyetin)i okudğu zaman, "âmin" (kabul et) derdi. Hatta (sesini) birinci safta arkasında bulunan kimse de işitirdi.[248]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen kelimesi üç harfli bir fiil kökünden geldiği kabul edilerek "yesme'u" şeklinde okunabildiği gibi dört harfli bir fiil oları kökünden geldiği kabul edilerek şeklinde de okunabilir, tbn Mâce'nin rivayeti ise, "âmin kelimesini birinci safta bulunan bütün cemaat işitirdi ve bu kelimeden dolayı mescid titrerdi" şeklindedir. îbn Mâce'nin bu rivayeti "âmin" kelimesini Resûl-i Ekrem'in son derece yüksek bir sesle okuduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak tbn Mâce'nin senedinde Ebû Abdullah ile Bişr bulunmaktadır ki bunlar ağır bir dille tenkid edilmişlerdir.[249]

935. ...Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre: Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "İmam (gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil) dediği zaman, siz de: "Amin (kabul et)" deyiniz. Çünkü kimin âmin demesi, meleklerin âmîn demesi (vakti)ne denk gelecek olursa, geçmiş günahları bağışlanır."[250]

Açıklama

Hattâbî'nin beyânına göre Fâtiha'dan sonra amîn kelimesinin sessiz okunacağı görüşünde olanlar bu hadis-i şerifin kendilerine delil olduğuna iddia ederler. Bu kimselere göre hadiste "âmîn" demek için imamın Fatiha'yı bitirdiği anı beklemeye teşvik edilmesi imamın âmîn kelimesini içinden söylediğine delâlet eder. Çünkü imam bu kelimeyi cehrî okumuş olsaydı, o zaman (özellikle sessiz kılınan namazlarda) bu vakti tespit etmek cemaat için zor olmayacaktı. İşte imam âmîn kelimesini sessiz söyleyeceği ve bu vakti tesbit etmek zor olacağı için dikkat kesilmeye teşvik edilmiştir.
Hattâbî'ye göre ise, hadis-i şerif hiç de onların dediği mânâya gelmemektedir. Eğer 932 numaralı Vâîl hadisi olmasaydı o zaman bu kimselerin çıkardıkları mânâ doğru olabilirdi. Fakat bunun böyle olmadığına sözü geçen hadis açıkça delâlet etmektedir. Bu vaktin tesbitine dikkat edilmesine sebeb ise, onların zannettiği gibi imamın sessiz okumasından dolayı bu anın tesbitindeki zorluk değildir. Bu teşvik imamın gaflet edip de amîn kelimesini söylemeyi unutabileceği ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Hadiste aynı zamanda bu kelimeyi imamla beraber söylemeye teşvik vardır ki, işte melaike-i kiramın "âmîn" dediği an, işte budandır. Bu zamanda âmîn demeyi başarabilen kimse için hadis-i şerifte geçmiş günahlarının bağışlanacağı müjdesi vardır.[251]
Âmîn kelimesi bazılarına göre, imale ile de okunur. Bu kelime "âmin", "Âmmin" ve "Âmmîn" şekillerinde de okunmuşsa da bunların hepsi şâzz ve merduttur. Bilhassa şedde ile "âmmin" okumak dört mezhep ulemâsınca hata sayılmıştır. Hatta Şâfiîlerden bununla namazın bozulacağım söyleyenler de olmuştur. Hanefilerin "et-Tecnis" adlı fıkıh kitabında, "bir kimse namazında âmîn kelimesini teşdid ile okusa namazı bozulur" denilmiştir. Filhakika İmam-ı Azam'a göre, âmin kelimesini şeddeyle okumak namazı bozar, îmameyn'e göre bozmaz, çünkü Kur'ân-ı Kerim'de "Âmmîn" kelimesi vardır. Fetva da imameynin kavline göredir.
Arabçada âmîn kelimesine uyan bir vezin yoktur. Bu kelime vezin itibariyle, Hâbîl ve Kâbîl gibidir. Onun için bazıları onun asıl itibariyle yabancı bir kelime olduğunu iddia etmiş, bir takımları da aslının "Ya Allah istecib dua 'ena" olduğunu söylemişlerdir. Ulemâdan bazıları, kelimenin kasırla "amin" okunmasını kabul etmemiş "Maruf vechi medle âmin okumaktır" demişlerdir.
Abdürrezzak'ın Hz. Ebû Hüreyre'den zayıf bir isnadla rivayet ettiği bir hadise göre, âmin kelimesi Allah'ın isimlerinden

biridir. Tabiinden Hilâl b. Yesâf'dan da böyle bir rivayet vardır. Fakat Nahiv ulemasına göre âmîn ism-i fiildir. Vasıl halinde kolaylık olmak üzere nunu üstün okunur.
Âminin manası hakkında bir çok sözler söylenmiştir. Ez cümle: Öyle olsun, kabul et, ümidimizi haybete (hüsrana) uğratma, buna senden başkası kaadir olamaz, manalarına geldiğini söyleyenler bulunduğu gibi; "âmin arş-ı a'lâ definelerinden bir definedir, onun manasını Allah'tan başka bilecek yoktur" diyenler de olmuştur. Kelime medd ve şedde ile okunursa, "seni kastederek" mânâsına geleceği Cafer-i Sâdık Hazretlerinden rivayet olunmuştur. Kasır ve şedde ile okunduğu takdirde aslının İbrânice veya Süryanice olduğu söylenir.
"el-Miictebâ"nam eserde şöyle deniliyor: "Amînin Kuran'dan olmadığına hilaf yoktur. Hatta onun Kur'andan olduğunu iddia edenin irtidadına hükmolunmuştur. İmamın, cemaatin, yalnız kılanın ve namaz dışında Fatiha okuyanın âmin demesi sünnettir. Fatihadan sonra sûre okunacağı zaman âmin denilip denilmeyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Esah olan kavle göre âmin denilir."
"Geçmiş günahların afft"ndan maksad küçük günahlardır.[252]
Bu hadis-i şerif Fâtiha'dan sonra "âmin" kelimesinin yüksek sesle okunacağım kesinlikle ifade etmektedir. Ancak bu mevzu ile ilgili görüşler daha önce tercümesini sunduğumuz 932 numaralı hadisin açıklamasında geçmiştir.[253]

936. ...Ebû Hureyre (r.a.)' den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İmam, âmin dediği zaman, sizde âmin deyiniz. Çünkü kimin amîn demesi, meleklerin âmin demesi(vakti)ne denk gelirse, geçmiş günahları bağışlanır."
İbn Şihab dedi ki: Resûlullah (s.a.)'de "âmin" derdi.[254]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Fâtiha'yı okuduktan sonra imamın âmin demesinin meşru olduğuna delâlet etmektedir. Ancak imamın Fâtiha'dan sonra amîn demesinin meşru olmadığı görüşünde olanlar, hadis-i şerifte geçen "imam âmin dediği zaman" cümlesindeki "âmin dedi" kelimesine "dua etti" mânâsı vermektedirler. Bu sözleriyle Fâtiha'nın da bir dua olduğunu, bu bakımdan "imam âmin dediği zaman" cümlesinin, "imamın Fâtiha'yı okuduğu zaman" mânâsına geldiğini iddia etmektedirler. Bazıları da yine aynı görüşten hareket ederek bu cümlenin "imam âmin denecek yere geldiği zaman" manasına geldiğini ve bu cümlede imamın âmin diyeceğine dair bir mânânın bulunmadığını iddia etmişlerdir. Bazıları da "imam âmin dediği zaman" cümlesindeki şartı ileri sürerek, cemaatin Fatiha okununca "âmin" demesi, imamın "âmin" demesine bağlıdır. Şayet imam, âmin kelimesini söyleyecek olursa, o zaman cemaat de söyleyebilir, demişlerse de kendilerine buradaki şart edatı olan "izâ" kelimesinin başına geldiği cümle, kesinlik ifade ettiğinden imamın âmin demesinin kesinlikle vaki olacağı hatırlatılarak cevap verilmiştir.
Yine hadis-i şerifin zahirinden âmin kelimesini cemaatin imamdan sonra söyleyeceği anlaşılmaktadır. Ancak bilindiği gibi bu mana bir önceki hadisin ifâdesine aykırı görünmektedir. Bu bakımdan âmin kelimesinin imamla beraber söyleneceği görüşünde olanlar bu cümleye, "imam âmin demek istediği zaman" diye mânâ vermişlerdir. İmam Cüveyni'ye göre âmin kelimesini imamla beraber okumak müstehab değildir. Bir önceki hadis-i şerifte ise, Hattâbî'nin bu kelimenin imamla beraber söyleneceği görüşünde olduğunu nakletmiştik. Bazılarına göre ise, bu hadis-i şerif, cemaatin âmin kelimesini söylemekte muhtar olduğuna, (binaenaleyh ister imamla ister ondan önce veya sonra söylemesinin caiz olduğuna) delâlet etmektedir. Biz bu mevzu ile ilgili ayrıntılı açıklamayı 932 ve 935 numaralı hadislerde yapmış bulunmaktayız.[255]

937. ...Bilâl (r.a.)'den; demiştir ki:
Ya Resûlallah, âmin demek de beni geçme.[256]

Açıklama

Hanefî ulemasından Aynî'nin beyânına göre "âmin kelimesini benden önce okuma" cümlesine ulemâ iki şekilde mânâ vermiştir:
1. Hz. Bilâl Fatiha sûresini imamın birinci sektesi esnasında okurdu.Fakat bazan Resûl-i Ekrem (s.a.) ondan evvel Fatiha'yı bitirerek amin derdi. Resûl-i Ekrem (s.a.)'le beraber bu mübarek kelimeyi söylemeye yetişemediği için Resûl-i Ekrem'den kendisinin bu nimete erişebilmesi için yarım kalan Fatiha Sûresini okuyacak ve âmin diyecek kadar mühlet isterdi.
2. Hz. Bilâl müezzin olduğu için mescidin arka tarafında kaamet getirir ve safların düzeniyle meşgul olurken Resûl-i Ekrem (s.a.) Fatiha'yı bitirir ve âmin derdi. Hz. Bilâl de kıraate ve âmin demeye yetişecek kadar mühlet isterdi. Hadis-i Şeriften anlaşılan mânâ bu olmakla beraber bu hadis mürseldir. Çünkü Hâkim'in ifadesine göre Osman'ın Hz. Bilâl (r.a.)'e yetişemediği ve onunla görüşemediği söylenmektedir. Ebû Hatim er-Râzî de "bu hadisin merfu olarak rivayet edilmesi yanlıştır" demiştir. Beyhakî'nin ifadesine göre Osman'ın bu hadisi Selrnân vasıtasıyla Hz. Bilâl'den aldığına dâir bir rivayet varsa da bu rivayet tamamen asılsızdır.[257]
Fakat Buhârî'nin muallak olarak rivayet ettiği bir hadis-i şearife göre Ebû Hureyre (r.a.) müezzinliğini yaptığı imam -ki Alâ b. el-Hadramî (r.a.) ile Medine valisi Mervân b. el-Hakem'dir."Bana âmini kaçırtma" dermiş. "Yani beni kamet ederken ve safları düzeltirken acele namaza başlayıp yahut acele okuyup ben namaza durmadan âmin diyecek yere kadar okuma" demektir.[258]
Birinci mânâ imamla beraber cemaatin de Fatiha okuyacağı görüşünde olanları ikinci mânâ aksi görüşte olanları desteklemektedir. Esasen Hattâbî'ye göre, bu hadisin yeri bu bab değildir. Daha önceki bablarda geçmesi gerekmektedir.

Hazret-i Bilâl'in Fatiha okuduğunu, sektenin ne olduğunu daha evvel tercümesini sunduğumuz 777 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Bazı Şafiî ilmihallerinde namazdaki sekte ile ilgili olarak şu ifâdelere yer verilmiştir:
"Başlayış tekbiri ile iftitah duası arasında sübhanellah diyecek kadar durulması sünnettir. Aynı zamanda iftitâh duası ile eûzu arasında, eûzu ile besmele arasında Fatihanın sonu ile âmin arasında, amîn ile zamnı-ı sûre arasında, zamm-i sûre ile rükû tekbiri arasında ve iki selâm arasında sübhanallah diyecek kadar durulması sünnettir."[259]

938. ...Ebû Musbıh el-Makrâî dedi ki: Biz sahâbî olan ve sözlerin en güzelini söyleyen Ebû Zuheyr en-Numeyrî ile beraber otururduk. Bizden birisi dua etti mi; "(Duanı) aminle bitir. Gerçekten âmin, sayfanın üzerine vurulan mühür gibidir" derdi. Ebû Zuheyr dedi ki: "size bundan bahsedeyim mi? Bir gece Resûlullah (s.a.)'le birlikte (dışarıya) çıkmıştık. Devamlı ve ısrarla duâ eden bir adamın yanına geldik. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) durup onu dinlemeye başladı ve; "eğer mühürlerse cennetti kazandı" dedi. Cemaatten birisi "ne ile mühürleyecek?" diye sordu. "Âmin"le diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.)'e soru soran kimse gitti (ve o duâ eden) adama varıp dedi ki, "Ey filân, âminle bitir ve müsterih ol."
Bu, Mahmud (b. Halid) (rivayetinin) lâfzıdır.
Ebû Dâvûd dedi ki; ei-Makrâ1 -Himyer'den bir kabile (ismi)dir.[260]

Açıklama

Hadis-i şerifte sahâbî olduğu ifâde edilen Ebû Züheyr'in ismi bilinmemektedir."Takrîb'de onun Şam taraflarında yaşadığı söylenmektedir. İsminin Yahya b. Nüfeyr olduğu da söylenmiştir.
Bu sahâbînin güzel sohbetler yaptığı ve "en güzel sözleri söylediği" ifadesinden onun sohbetlerinde devamlı Kitab ve Sünnetten bahsettiği anlaşılıyor. Nitekim söz konusu edilen sohbeti de tamamen Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sünnetiyle ilgilidir. Yine bu mübarek sahabinin duanın âminle bitirilmesine teşvik etmesinin hikmeti şudur ki: Dünyada bile mühim evrak ve eşya bir yere gönderilirken ağzı bağlanıp mühürlenerek gönderilir. İnsan için en büyük bir kıymet olan duâ da Allah'ın huzuruna "âmin" mührüyle mühürlenerek gönderilir.
Bu hadis-i şerif mü'minleri duaya ve duadan sonra da âmin demeye teşvik etmektedir. Duadan sonra amîn demenin faziletiyle ilgili pek çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazvları şöyledir: "İmam Ahmed, İbn Mâce ve Ta-berânî, Hazret-i Âişe (r.anhâ) validemizden merfû' olarak rivayet etmişlerdir: 'Yahudiler sizin selâm vermenize ve âmin demenize hased ettikleri kadar hiç bir şeye haset etmemişlerdir."
Buhârî'nin Ebû Hureyre (r.a.)den rivayet ettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz âmin dediği zaman gökte de melekler âmin derler. İkisi birbirine tesadüf ettiği zaman o kimsenin geçmiş günahlan affolur."
Âmin demek bu ümmetin özelliklerindendir. Nitekim İbn Huzeyme'nin Enes'den rivayet ettiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Allah Teâlâ bana üç büyük nimet verdi:*
1. *Saf halinde namaz kılmak,*
2. *Cennet ehlinin selâmı ile selamlaşmak,*
3. *Âmin demek. Allah bunları benden önce hiçbir Peygambere vermedi. Ancak Harun aleyhisselâm müstesna. Çünkü Mûsâ aleyhisselâm duâ eder, Harun aleyhisselâm da âmin derdi.*"[261]

168 - 169. Namazda El Çırpmak

939. ...Ebû Hureyre'den; demiştir ki: Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Teşbih (sübhânallah demek) erkekler için ve el çırpmak da kadınlar içindir"[262]

Açıklama

Metinde geçen "tasfîk" kelimesi, el çırpmak demektir.Buna "Hasfih" de denir. Bazı lügat âlimlerine göre "tasfîh" bir elin arkasını diğer elin avucuna vurup ses çıkarmaktır. Namazda ihtiyaç hasıl olduğu zaman böyle el çırpmak kadınlara mahsustur. Bazılarına göre ise, "tasfîk" sağ elin iki parmağını sol avucuna vurup ses çıkarmaktır.
îmamm namaz esnasında namazla ilgili hareketlerinde veya kıraatte yanıldığını kendisine haber vermek için cemaatin "sübhânallah" demesi caiz olduğunda ittifak vardır. Ama bunun dışındaki kelimelerin söylenilmesinde ise, ihtilâf vardır. Nitekim Ebû Hanife ile îmam Muhammed'e göre elhamdülillah,, sübhânallah kelimeleri birinin sözüne cevab olarak söylenecek olursa namazı bozar. Eğer namaz kılan kimse namazda olduğunu bildirmek için sübhânallah ve elhamdülillah diyecek olursa, bunda bir sakınca yoktur. İmam Mâlik ile İmam Şafiî bir tehlike baş gösterdiğinde, meselâ kuyuya "düşmek üzere olan bir âmâyı ikaz yahut bir yılanın ortaya çıkması anında cemaate haber vermek için "subhanellah" demeyi caiz görürler.
Bu gibi durumlarda erkeklerin "sübhânallah" veya "elhamdülillah" demelerine karşılık kadınların da ellerini birbirine (sağ elin avucuyla sol elin arkasına) vurarak ses çıkarırlar. Çünkü kadınların seslerinin fitneye sebeb olma tehlikesi bulunduğundan "sübhânallah" veya "elhamdülillah" diyerek seslerini yükseltmelerine izin verilmemiştir. Bu sebeble el çırpma kadınlara tahsis edildiğinden erkeklere el çırpma izni verilmemiş bunun yerine "subhânellah" veya "elhamdülillah" demeleri istenmiştir. Ancak Hanefîlere göre kadın el çırpacak olursa, namazı bozulur. Çünkü onlara göre hadis-i şerifte geçen "el çırpmak kadınlar içindir" cümlesi namazla ilgili değildir. Bu izin kadınların namazın dışında bulundukları zamanlarda geçerlidir.[263]
Mâlikilere göre kadınların namazda el çırpması mekruhtur. Şafiî ve Hanbelilere göre ise, erkeklerin "Subhânellah"ve

"elhamdülillah" demesi çok bile olsa zarar vermez. Çünkü bunlar namaz cinsindendir. Ancak elçırpma çok yapılırsa, namazı bozar.[264]

940. ...Sehl b. Sa'd es-Sâidî (na.)'dan rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.) (bir kere) aralarını düzeltmek için Amr b. Avf oğulları (yurdu) na gitmişti. Namaz vakti geldi müezzin Hz. Bilal (r.a.) Ebû Bekr (r.a.)'e gelip, "cemaate namazı kıldırır mısın? İkâmet edeyim mi? diye sordu. O da "evet" dedi ve namaza başladı. Resûlullah, cemaat namazda iken teşrif etti. (Safları yara yara birinci) saffa kadar vardı. (Onu gören) cemaat el çırptılar. Ebû Bekr (r.a.) namazım kılarken başını çevirip (hiç bir tarafa) bakmazdı. (Arkasındaki) cemaat el çırpmayı çoğaltınca başını çevirip bakdı ve Resûlullah (s.a.)'i gördü. Resûlullah (s.a.) "yerinde dur" diye kendisine işaret buyurdu. Ebû Bekr (r.a.) ellerini kaldırıp Resûlullah (s.a.)'in kendisine olan bu emrinden dolayı Allah'a hamdu sena etti. Sonra Ebû Bekr (r.a.), (birinci) saffa girinceye kadar geri geri gitti. Resûlullah (s.a.) de ileriye geçip namazı kıldırdı. Namazdan çıkınca; "Ey Ebü Bekr, sana emrettiğim zaman seni yerinde kalmaktan alıkoyan sebeb ne idi?" diye sordu. Ebû Bekr de; "îbn Ebî Kuhâfe için Resûlullah (s.a.)'in önünde (durup) namaz kılmak uygun olmaz" dedi. (Ondan sonra) Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem (cemaate dönüp); "Size ne oluyor da el çırpmayı bu kadar çoğalttınız? Namazdayken her kim bir olayın ortaya çıktığını görürse, "Sübhânellah" desin, sübhânallah dediği zaman (elbette) kendisine (imam tarafından dönüp) bakılacaktır. El çırpmak ise, kadınlara mahsustur" buyurdu.[265]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu izin farz namazlardadır.[266]

Açıklama

Amr b. Avf oğulları Evs kabilesinin bir koludur. Bunların yurtlan Küba'da idi. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bunların yanına gitmesinden maksadı, aralarındaki kırgınlık ve dargınlığı gidermekti.Aralarında meydana gelen dargınlığın sebebi, Buhârî'nin başka bir rivayetinde şu şekilde anlatılmaktadır: "Kubâ halkı bir defa kavga etmişler, birbirine girip taş atmışlardı. Durum Resûl-i Ekrem (s.a.)'e haber verildi. Haydin gidelim barıştıralım" buyurdular. Nitekim bir numara sonra tercümesini sunacağımız Ebû Dâvûd hadisi de bu rivayeti desteklemektedir. İşte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in cemaate biraz geç kalışındaki hikmet, müslümanların arasını düzeltmek gibi çok mühim bir görevi ifa etmek için uzunca bir yolu katetmiş olmasıdır.
Bilâl (r.a.)'in Hz. Ebû Bekr-i Sıddîk'ten; "cemaate namaz kıldırır mısın? ikâmet edeyim mi?" diye sorması, "namazı ilk vaktinde edâ etmek faziletini mi, yoksa Resûl-i Ekrem (s.a.)'i beklemeyi mi tercih edersin" manasınadır. Hazret-i Sıddık da (-rivayetlerin bazılarında bulunan ilâvesine bakılırsa-) "istersen kılalım" demiştir. Hz. Sıddîk'in Resûl-i Ekrem'in dönmesini beklemeden hemen namaza başlamayı tercih etmesine sebep Resûl-i Ekrem'in ne zaman geleceğinin kesinlikle bilinmeyişidir.
Ayrıca bunun yanında namazı ilk vaktinde kılmanın faziletine erişmek, hem de zayıfları, iş-güç sahiblerini bekletmemek gibi sebepler vardı.
Görüldüğü gibi cemaat ayakta iken birinci saffa varmak için safları kesmek imam hakkında caizse de imamın gayrisi için mekruhtur.
Cemaatin eî çırpması meselesi ise, bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçmiştir. Bilgi için oraya müracaat edilebilir.
Resûl-i Ekrem (s.a.) mescide girdiği zaman kendisine verilen işaretlere rağmen başını çevirip bakmayışı, bu konudaki Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bunu "Şeytanın hırsızlığı saydığını bilmesinden ileri geliyordu"[267] Her ne kadar Resûl-i Ekrem (s.a.) 910 numaralı hadis-i şerifte namaz esnasında sağa-sola başı çevirerek bakmayı nehyediyorsa da konumuzu teşkil eden hadis ihtiyaç hasıl olduğu zaman buna izin vermektedir. Ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedir, Ebû Zer (r.a.)'in rivayet ettiği; "Allah Teâlâ Hazretleri kuluna namazda iken rahmetiyle yönelir. Ta kul yüzünü sağa-sola çevirinceye kadar, böyle devam eder. Kul yüzünü sağa - sola çevirdi mi o da rahmetiyle yönelmekten vazgeçer" mealindeki 909 numaralı hadis-i şerif ise, namazda hiç bir ihtiyaç yokken yüzünü sağa-sola çevirdikleri hakkındaki rivayetler hep ihtiyaç duyulma haliyle ilgilidir. Ancak bunun da bir haddi var-dır.Çünkü İbn Huzeyme'nin İbn Abbâs'dan rivayet ettiği şu hadis-î şerif bunu açıkça ifade etmektedir: "Resûuıllah (s.a.) sağa-sola bakarlardı. Lâkin boyunlarını arkaya çevirmezlerdi"[268] Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk'in elini kaldırarak Allah'a hamd-ü sena etmesi Humeydî'nin şu rivayetinde bulunmaktadır:
"Ebû Bekr (r.a.) Allah'a şükür olarak başını semâya doğru kaldırdı ve geri geri gitti." Hadisin sonundaki "bu izin farz namazlar içindir" cümlesinin manası, nafile namazlarda haliyle caiz olur, demektir.[269]

Bazı Hükümler

1. Bir namazı bir diğerinin yerine geçen iki imaml arkasında kılmak caizdir. Bunda icmâ' vardır. Mesela, imamın abdesti bozulur da yerine birini geçirecek olursa, bu kimse namazı tamamlar ve namaz şahindir. Nitekim hadis-i şerifte anlatılan olayda da Hz. Sıddîk (r.a.) namazın bir kısmında imam iken diğer kısmında da cemaat olmuştur.
2 . Görevli imam, vekil bırakıp gittiği kimse namaz kıldırırken daha namaz bitmeden çıkıp gelecek olursa muhayyerdir.Dilerse ona uyarak namazım kılar, dilerse öne geçerek imam olarak kıldırır.Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz başlangıçta Cenab-ı Sıddîk'a "yerinde dur" diye işaret etmekle onun arkasında namaz kılmak istemiş, daha sonra da imam olarak namaz kıldırmıştır. Ancak bu görüşü Hanefî âlimleri ile Maliki âlimleri kabul etmezler. Sözü geçen âlimlere göre Resûl-i Ekrem'e has özel bir durumdur. Çünkü Resûlullah'ın önüne geçmek haramdır. Diğer insanlar için böyle bir öne geçme hak ve fazileti yoktur. Bununla beraber Hz. Sıddîk-i A'zam imamlığına devam edeydi, onun -sadece onun- hakkında caiz olacaktı. Çünkü bu öne geçişi Resûl-i Ekrem (s.a.)'in emrine uymaktan başka bir şey olmayacaktı. Mâlikî ulemâsından İbn Abdilberr "Aleyhissalatü vesselam Efendimizden başkası için bunun caiz olmadığına dair icmâ vardır" demektedir. Ancak aksi görüşte olanlar bu icmaı kabul etmezler. Gerçekte ise, icmâ yoktur. Çünkü aksi görüşte olanların bulunduğu

bilinmektedir. Nitekim Şafiî'nin meşhur olan görüşüne göre asıl imam, vekil bıraktığı kimse namaz kıldırırken gelecek olsa, vekilini arkaya çekerek imamlığa geçebilir, bu caizdir.
3. Cemaat imamdan evvel iftîtah tekbirini alabilir.Çünkü hadis-i şerifte geçtiği üzere Ebû Bekr ile arkasındaki cemaat daha sonra imamlığa geçen Resûlullah (s.a.)'den evvel iftitah tekbirini almışlardı. Namazlarını da bundan dolayı iade etmediler. Bu da Şafiî ulemâsının görüşüdür. Bunlara göre bir kimse farzı kendi kendine kılmağa başlamışken imam tekbir alsa namazdan çıkıp selâm vermeden,namazının geri kalan kısmında imama uyabilir. Diğer âlimler ise, "imam tekbir aldığı vakit tekbir alınız" mealindeki 603 numaralı hadis-i şerifi delil getirerek, cemaatin tekbirinin imamın tekbirine bağlı olduğunu binaenaleyh iftitah tekbirini imamdan evvel alan kimsenin
namazının sahih olamayacağını söylerler. Şafiî Hazretlerinin buna cevaz verdiğini söyleyenler de vardır.[270]
4. lslâmiyette dargınları barıştırmak teşvik edilmiştir.
5. Devlet reisinin kulağına gelen halkla ilgili bazı anlaşmazlıkları çözmek için bir şikâyet olmadan araya girip davayı neticelendirmesi caizdir.
6. Namaz vaktinde cemaatle kılmak asıl imamı bekleyip de onun arkasında kılmaktan daha faziletlidir.
7. Ön safa geçmek için safları yarmak caizdir.Ama bunun için imam olmak on safda bulunan bir boşluğu doldurmak gibi meşru bir sebeb bulunmalıdır.
8. Amel-i kalil (az iş) namazı bozmaz.
9. Bir ihtiyaç baş gösterince sağa - sola bakınmak ve işarette bulunmak namazı bozmaz.
10. Namazda bile bir nimetin zuhurundan dolayı hamdetmek caizdir.
11. İmamın yerine birini vekil bırakması caizdir.
12. Namazda imam yanıldığı zaman erkekler "siıbhânallah" diyerek, kadınlar da el çırparak uyarıda bulunurlar.[271]

941. ...Sehl b. Sa'd demiştir ki: Amrb. Avf oğullan arasında bir kavga olmuştu. Bu haber Peygamber (s.a.)'e ulaştı. Aralarını düzeltmek için öğleden sonra oraya vardı. (Giderken de) Bilâl'e: "İkindi namazına kadar şayet gelemezsem, Ebû Bekr'e söyle, halka namazı kıldırsın" buyurdu. İkindi (vakti) gelince Bilâl (r.a.) ezan okudu. Kâmet etti sonra da Ebû Bekr (r.a.)'e (namazı kıldırmasını) söyledi. Bunun üzerine (Ebû Bekr namaz kıldırmak üzere) öne geçti. (Hadisin) sonunda (şu cümleyi) rivayet etti: "Namazda bir olayla karşılaşırsanız erkekler subhanallah desin, kadınlar da el çırpsın."[272]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Ebû Bekr (r.a.)'in hilâfete herkesten daha lâyık olduğuna delildir.Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) şehâdetten sonra dinin en büyük bir rüknü olan namazda imamlığa herkesten fazla onu lâyık gördü. Namaz kıldırmaya herkesten fazla lâyık olan kişi, diğer işleri idare etmeye de herkesten daha lâyık demektir. Bu hadis namazda imam yanıldığı zaman imamı ikaz etmek için veya tehlikeli bir olay baş gösterince cemaati uyarmak için kadınların el çırpmasının erkeklerin subhanallah demesinin caiz olduğuna zahiren delâlet etmektedir. Ancak bu mevzunun ayrıntılarında görüş ayrılıkları vardır ve 939 numaralı hadisin açıklamasında bu farklı görüşlere işaret olunmuştur.[273]

942. ...İsâ b. Eyyûb'dan; demiştir ki: "El çırpmak kadınlar içindir" sözü(nün anlamı, kadının) sağ elinin iki parmağını sol avucuna vurmasıdır.[274]

Açıklama

tsâ b. Eyyûb bu sözleriyle önceki hadiste geçen "tasfîh =el çırpma" kelimesindeki meseleye dikkati çekmek, bu kelimenin rastgele bir el çırpmadan ibaret olmadığım ifade etmek istiyor. Bu sözden maksadı, buradaki el çırpmanın alkıştan ve eğlence için elleri birbirine çarpmaktan tamamen farklı olduğuna işaret etmektir. Ancak bu kelimenin diğer mânâları olduğunu söyleyenler de vardır. Mevzu ile ilgili görüşler 939 numaralı hadisin açıklamasında özetlenmiştir.[275]

169 - 170. Namazda İşaret

943. ...Enes b. Mâlik'den; Peygamber (s.a.)in (bazan) namazda işaret ettiği rivayet olunmuştur.[276]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte bir ihtiyaçtan dolayı namazda işaret etmenin caiz olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu işaretten maksadın ne olduğu konusunda iki görüş vardır:
1. Verilen bir selâmı almak gibi bir ihtiyaç için şehâdet parmağıyla işarette bulunmak,
2. Namaz içerisinde teşehhudde parmakla işarette bulunmak. Buradaki işaretin birinci mânâdaki işaret olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim 602 numaralı hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.
Ancak 923 - 925 numaralı hadis-i şeriflerde beyân edildiği gibi, bu nevi işaretleşmeler İslâmm ilk zamanlanandaydı, daha sonra 923 numaralı hadis ile neshedildi. Nitekim İbn Hazm el-Hemedânî de bu goruşü paylaşmaktadır.[277]

944. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.), -namazı kastederek- şöyle buyurdu: "Sübhânallah demek erkekler

içindir, el çırpmak da kadınlar içindir. Kim namazında anlaşılabilecek bir işarette bulunursa, tekrar ona geri dönsün." (Bununla namazı kastediyor).[278]
Ebû Dâvûd dedi ki: "kim namazda işaret ederse ona dönsün" kısmı bir vehmden ibarettir.[279]

Açıklama

Metinde bulunan "lehâ" kelimesindeki "lâm" harfinin zâid olduğu söylenebilir. Çünkü Beyhakî'nin rivayetinde "lâm"bulunmuyor. Lâm'ın bulunmadığı kabul edilirse o zaman "hâ" zamiri namaza gider ki daha sonra gelen "yani namazı" sözü bunu açıklamak için gelmiştir. Cümle *'o namazı geri çevirsin, yani iade etsin" anlamına gelir. Lâm harfinin zâid olmadığı kabul edilirse, o zaman hâ zamirinin de işarete gittiği anlaşılır ki bu takdirde "yu'id" fiilinin mef'ûlü mahzûf ve cümlenin manası da şöyle olur: "işaretten dolayı namazı geri kılsın."
Ebû Davud'un, hadisin son cümlesinin, vehm eseri olduğuna hükmetmesine sebep, bu hadisin senedinde Ebû Gatafân'ın bulunmasıdır. Çünkü Ebü Davud'a göre bu kimsenin hüviyeti belli değildir. Yine bu hadis-i şerifin senedinde hadislerini an'ane yoluyla nakleden Muhammed b. İshâk vardır. Bu bakımdan son cümlenin İbn İshâk'ın kendi sözü olması ihtimali kuvvetlidir.
Fakat Hafız İbn Hacer gibi pek çok kimseler Ebû Gatafân'ın güvenilir bir ravi olduğunu söylemektedirler.
Bu hadis-i şerif namazda gerek sözle ve gerekse işaretle selâm almanın caiz olmadığını söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir. Bazı ilim adamları Resûl-i Ekrem (s.a.)'in namaz esnasında işaretle selâm aldığına dair sahih hadislerin bulunduğuna bakarak bu hadisin zayıf olduğunu, sahih olduğu kabul edilecek olsa bile buradaki "geri kılsın" emrinin müstehablık ifade edeceğini söylüyorlar.
923 - 925 numaralı hadis-i şeriflerin açıklamalarında geçtiği gibi ulemânın büyük çoğunluğu bir ihtiyaç anında namazda işarette bulunmanın caiz olduğu görüşündedirler. Ancak hanefî ulemâsından bazı kimseler bunun İs-lâmın ilk yıllarına ait olup daha sonra 923 numaralı hadisle neshedildiği için . namazda işaretle selâm almanın mekruh olduğuna kaani olmuşlardır. Bununla beraber İbn âbidin gibi müteahhirin ulemâsı, bu "mekruh" kelimesiyle "tenzihen mekruh"un kast edildiğini, binaenaleyh namazda işaretle selâm almanın namazı bozmayacağını ifade etmişlerdir.[280]

170 - 171. Secde Mahallindeki Çakılların Namazda Düzeltilmesi

945. ...Ebû Zer (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Sizden biri namaza başladığı zaman küçük çakılları düzeltmesin. Çünkü (bu anda) rahmet kendisine yönelir."[281]

Açıklama

Hadisi şerifte namaza duran kimsenin secde mahallindeki küçük çakılları düzeltmesin men edilmektedir. "Namaza kalktığı zaman" ifadesinden maksad, "namaza durduğunda" demektir. Çünkü namaza başlamadan önce
taşı düzeltmekte veya başka bir şeyle meşgul olmakta hiç bir mahzur yoktur. Efendimizin sadece küçük taşları mevzu bahis etmesi, nehyin sadece ona mahsus olmasını gerektirmez. Secde mahallindeki kum ve toprakların düzeltilmesi de aynı nehyin hükmü altına girer.
Hz. Peygamber, küçük taşların düzeltilmesini yasaklarken illet olarak, o esnada rahmetin namaz kılana yönelmekte olduğunu göctoi"mîs ve rahmete ihtimam göstererek, nehy'den önce illetini zikretmiştir.
Bundaki hikmet de; taşları düzeltmenin zihni meşgul edeceği için, yönelmekte olan rahmel'derî haz alamama ve onun kadrini bilememe endişesidir.[282]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılana Allah'ın rahmeti teveccüh eder.
2. Namazda secde mahallindeki çakılların düzeltilmesi,
ulemânın cumhuruna göre mekruhtur. İmam Malik'den, secde edeceği yerdeki toprak kendisine ezâ veriyorsa, onu düzeltmekte bir beis olmadığı rivayet edilmiştir. Zahiriler ise, hadislerin zahirini alarak, bu hareketin haram olduğuna hükmetmişlerdir.
Yukarıya aldığımız hükümler, taşlan düzeltme işinin tekrarlanmasıyla alakalıdır. İhtiyaca binaen bir hareketle düzeltmek ise, kerâhetsiz olarak Caizdir.[283]

946. ...Muaykîb[284] (r.a.)'den; Hz. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Namazda iken sakın (taşlara) el sürme. Ama mutlaka yapma gerekirse, çakılları düzeltmek için bir (hareket sana yeter)"[285]

Açıklama

Hadisi Şerif, bundan önce de ifade edildiği gibi taşları düzeltmek için bir hareketin caiz, fazlasının ise, yasak olduğuna delildir. Konunun açıklaması önceki hadiste geçmiş bulunmaktadır.
Hadisin sonundaki ibaresi, sâdece Ebû Dâvud'da vardır. Diğer hadis kitaplarının hiçbirinde mevcut değildir. Bu ibarenin,

"mesh"in illeti veya tefsin olarak, Ebû Davud'un sözü olması muhtemeldir.
Namazda taşlan düzeltmeyi çirkin gören başka hadisler de vardır. Meselâ; İbn Mâce'nin Ebû Hureyre'den ve İbn Hibbân'ın Ebû Salih'den rivayet ettiği hadisler bu cümledendir.[286]

Bazı Hükümler

Namaz kılan kimsenin secde edeceği yerdeki küçük taşları bir hareketle düzeltmesi caizdir.[287]

171 - 172. Kişinin Eli Böğründe Namaz Kılması

947. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s'.a.) namazda (ihtisâr'dan yani) eli böğüre koymaktan nehyetti.[288]
Ebû Dâvûd dedi ki: (İhtisar ile) böğüre el koymayı kastediyor.[289]

Açıklama

Hadisi şerifin, Buhârî'deki bir rivayeti dıger bir rivayeti ise şeklindedir.Nesâî'nin rivayeti de, Buhârî'nin ikinci rivayetine benzer.
"Eli böğüre koymaktan" şeklinde terceme ettiğimiz kelimesinin manası hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar şöylece sıralanabilir:
1. Eli böğüre koymak.
2. Elde, dayanmak için baston cinsinden birşey tutmak.
3. Sûreyi tam okumayıp sonundan bir veya iki âyet okumak.
4. Namazı acele kılmak, kıyam ve secdeleri uzatmamak.
5. İçerisinde secde bulunan âyeti okumamak.
Bu görüşler içerisinde en muteber olanı, Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi, birincisi, yani eli böğüre koymaktır.
Rasulullah'ın, namaz kılanı, namazda iken bu hareketten nehyetmesinin hikmeti de ulemâ arasında ihtilâf konusu olmuştur. Bu görüşlerin hulâsasını da şöylece sıralamak mümkündür:
1. Şeytan yer yüzüne eli böğründe inmiştir. Rasûlullah onun için nehyetmiştir.
2. Yahudiler bunu çok yaparlardı, onlara benzememek için efendimiz nehyetmiştir.
3. Bu hal, Cehennemliklerin halidir.
4. EH böğrüne koyma, mütekebbirierin işidir.
5. Musibete uğrayanlar, matem anında ellerini böğürlerine koyarlardı. Bu yüzden Hz. Peygamber bunu nehyetti.
Namazda elleri böğüre koymak, Zahirîlere göre haram, diğer ulemâya göre mekruhtur.[290]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılarken eli böğüre koymak mekruhtur.
2. Müslüman, gayr-ı müslimlere benzemekten kaçınmalıdır.[291]

172 - 173. Namazda Bastona Dayanmak

948. ...Hilâl b. Yesâf'dan; demiştir ki: Rakka'ya geldim. Arkadaşlarımdan biri:
Rasûlullahm ashabından biri ile görüşmek ister misin? dedi.
Bu benim için ganimettir, dedim. Vâbisa (b. Mabed b. el-Haris) ya gittik. Arkadaşıma:
Önce dış görünüşüne bakalım, dedim. Vâbisa'nın üzerinde, başına bitişik iki uçlu bir başlık ve toz renginde ipekten bir bornoz göze çarpıyordu. O namazda bir bastona dayanmış vaziyette idi. (Namazı bitirince) kendisine selâm verdikten sonra (namazda bastona dayanmayı) sorduk. Şu karşılığı verdi:
Ürrîmü Kays bint Muhsin bana haber verdi ki, Rasûlullah (s.a.) yaşlanıp kilo alınca; namaz kıldığı yerde üstüne dayanacağı bir direk edinmişti.[292]

Açıklama

Hilâl'e, Rasûlullah'm bir sahabesi ile görüşmeyi teklif eden zâtın ismi, burada açıklanmamıştır. İmam Ahmed'in Müsned'indeki bir başka rivayetten[293] anladığımıza göre bu zât Ziyâd b. Ebi'l-Ca'd'dır.
Hadisi şeriften, Rasûlullah (s.a.)'m yaşlanınca kilo aldığı anlaşılmaktadır. Bazı âlimler bu keyfiyeti kabul etmiyorlarsa da, bu bir vakıadır. Nitekim Hz. Âişe, Resûlullah hakkında "yaşlanıp kilo alınca..." tâbirini kullanmıştır.
Hadisi şerif, bir özür halinde namaz kılarken baston gibi bir şeye dayanmanın caiz olduğuna delildir. Bunda bütün imamlar müttefiktir. Hadisi şerifte özür olarak yaşlılık ve şişmanlık söz konusu edilmiş ise de, hastalık ve zayıflık gibi haller de özürdür. Ancak, bir şeye dayanarak ayakta durmaya gücü yeten kimsenin, oturarak namaz kılmasının cevazı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Hanefîler, Hanbelîler ve Şâfiîlerden bazılarına göre bu durumda olan bir kimse namazım oturarak kılamaz. Ayağa kalkıp bir şeye dayanması vâciptir.Mâlikîlerle Şâfiîlerden bazılarına göre bu durumda olan kimsenin ayağa kalkması

vacip değil, müstehaptır. Fakat, kişinin dayanması, dayandığı şey çekildiği takdirde yere düşeceği bir durumda ise, Hanbelîlerle Şafiîlerin cumhuruna göre namaz bâtıl; Hanefîlere göre, kerahetle sahihtir. Bu hükümler sadece farz namazlara hastır. Nafile, namazlar, oturarak da, bir şeye yaslanarak da kılınabilir. Zaruret olmaksızın farz namazlarda bir şeye yaslanmak mekruhtur.[294]

Bazı Hükümler

Zaruret halinde, baston veya buna benzer bir şeye dayanarak namaz kılmak caizdir.[295]

173 - 174. Namazda Konuşmanın Yasak Oluşu

949. ...Zeyd b. Erkam (r.a.)den; demiştir ki: Biz namazda yanımızdaki adamla konuşurduk. Nihayet "Allah'ın huzurunda konuşmadan durunuz"[296] (âyeti) indi. Böylece susmakla emrolunduk. Konuşmaktan nehyedildik.[297]

Açıklama

Hadisi şerifin tercemesine "konuşmadan" şeklinde geçtiğimiz kelimesinin kökü olan (Kunût)'un ondan fazla manası vardır:"Tât, hûşû, namaz, duâ, ibâdet, kıyam, kıyamı uzatmak, susmak" hep bu kelimenin manalanndandır. Terceme bu manalardan konuya en uygun olanına (susmak) göre yapılmıştır.
Hadisi Şerif, namazda konuşmanın caiz olmadığına işaret etmektedir. Bu konuda, daha önce 'namazda selâmı iade" bahsinde bilgi verilmiştir. Ancak burada da bazı noktalara temas etmek yerinde olacaktır.
Bu hadisi şerifin râvîsi Zeyd b. Erkam hicretten sonra müslüman olmuştur. Ve hadiste zikri geçen âyet Medine'de nazil olmuştur. Buna göre, müslümanlar Medine devrinde de ihtiyaç halinde namazda konuşurlardı. Bu hal, namazda konuşmayı men eden (Bakara, 238.) âyeti kerimesi ininceye kadar devam etmiştir. Halbuki "namazda selâmı iade" konusunda geçen İbn Mes'ûd hadisinden, namazda konuşmanın nesh edilişinin Mekke devrinde olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü orada İbn Mes'ûd Habeşistan'dan döndüğünde namaz kılmakta olan Resûlullah'a selâm vermiş, fakat Efendimiz selâmı iade etmemiştir. Bu, Müslümanların önceleri namaz kılarken selâmı iade ettiklerine fakat bilâhare bunun nesh edildiğine delildir. Bu durumda üzerinde durduğumuz hadis ile adı geçen İbn Mes'ûd hadisi arasında bir tezat ortaya çıkmaktadır. Çünkü namazda konuşmanın nehyi, birisine göre Mekke'de, diğerine göre Medine'de olmuş'tur. Bu ihtilâfın halli babında âlimler şu mütâlayı serd etmişlerdir:
"Müslümanların Habeşistan'a gidip gelmeleri sadece Mekke devrinde olmamıştır. Hicretten sonra da bir çok defalar Habeşistan'a gidip gelenler olmuştur. Zeyd b. Erkam'ın rivayetinden de anlaşılmış oluyor ki, İbn Mes'ûd'un haber verdiği bu dönüş Medine'de olmuştur. Buna göre, hadisler arasında bir tezadın olmadığı ortaya çıkmış olur."
Hadisi şerif, namazda konuşmanın haram olduğuna delildir. Konuşmanın bilerek ya da bilmeyerek bir ihtiyaca binâen veya sebepsiz olması arasında fark yoktur. Çünkü yasaklama mutlak olarak vârid olmuştur. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlerin görüşü bu şekildedir. Mâlikîlere göre; konuşma namazla ilgili bir sebebe dayanır da az olursa namazı Bozmaz, aksi halde bozar.[298]

Bazı Hükümler

1. İslâmî hükümlerin kimisinde nihaî bir hüküm bildirilinceye kadar bir tedrıcıhk görülmüştür.
2. Şer'î hükümlerde nesh caizdir ve vâriddir.
3. Namaz esnasında konuşmak haramdır.[299]

174 - 175. Oturarak Namaz Kılmak

950. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'den; demiştir ki: Bana Peygamber (s.a.)'in; "Bir kimsenin oturarak kıldığı namaz(ın sevabı ayakta kıldığın)in yatısı (kadar)dır"buyurduğu haber verildi.Bunun üzerine, Rasûlullah'a (s.a.) geldim ve onu oturarak namaz kılar gördüm. (Hayretimden) ellerimi başıma koydum.[300] Peygamber (s.a.);
"Ey Amr'ın oğlu Abdullah, ne oluyor sana?" buyurdu.
Yâ Resul ali ah, senin "insanın oturarak kıldığı namazın sevabı ayakta kıldığının sevabının yarısı kadardır" buyurduğunu haber aldım. Halbuki sen oturarak namaz kılıyorsun, dedim.
"Evet ama, ben sizden biri gibi değilim" buyurdu.[301]

Açıklama

Hadis-i şeriften, bir kimsenin ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak kıldığı nafile namazın sevabının ayakta kılman namazın sevabının yansı kadar olduğu anlaşılmaktadır. Bu, nafile namazlarla ilgilidir. Ayakta durmaktan âciz olan, namazını oturarak kılarsa bunun sevabında herhangi bir noksanlık yoktur.
Farz namazlarda ise, ayakta durmaya gücü yetenin oturarak namaz kılması asla caiz değildir. Hatta İmam Nevevî; "eğer bir kimse ayakta durmaya gücü yetenin, oturarak namaz kılmasını helâl görürse, kâfir oiur ve kendisine mûrted hükümleri uygulanır. Bu zinayı, faizi ve bunlara benzer meşhur haramları helâl saymak gibidir" der. Bir kimse, aczinden dolayı farz

namazları oturduğu yerden veya uzanmış bir vaziyette kılarsa, caizdir ve bunun sevabı aynen ayakta kılmanın sevabı gibidir. Buharî'nin Ebû Musa'dan merfû'an rivayet ettiği "Kul, hastalanır veya yolculuğa çıkarsa, Allah kendisine sıhhatli ve mukîm iken yaptığının sevabını yazar" mealindeki hadis buna delildir.
Hadis'den anladığımıza göre, Abdullah b. Amr, Hz.Peygamberin oturarak namaz kıldığını görünce ellerini başına götürmüştür. Onun bu hareketi, Resûlullah'ın yaptığını yadırgadığından değildir. Bunu ya şuursuzca ya da, Efendimizden naklen kendisine haber verilen şey, Hz. Peygamberin yaptığına aykırı olduğundan dolayı durumu anlamak, işin esasına vâkıf olmak için yapmıştır.
Hz. Peygamberin Abdullah'a cevaben; "Evet, ama ben sizden birisi gibi değilim" buyurmasını âlimler iki şekilde değerlendirmişlerdir;
1. Hz.Peygamberin ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak kıldığı nafile namaz, başkalarının oturarak kıldığı nafile gibi değildir.Onun, oturarak kıldığı namaz aynen ayakta kıldığı gibidir, sevabında herhangi bir eksilme yoktur.
2. Kadı İyâz'ın dediğine göre; Hz. Peygamber özrü olmaması bakımından diğer insanlar gibi değildir.Çünkü Hz. Peygamber, bunu ömrünün sonuna doğru, yaşlılığından dolayı yapmıştır. Çünkü normal hallerde Hz. Peygamber devamlı en efdali yapardı. O zaman efendimizin sözünün manası, "Ben sizden biri gibi değilim, yaşlandım, onun için oturarak namaz kılıyorum" şeklinde olacaktır.
Ancak, Kadı iyâz'ın bu görüşüne itiraz edilmiştir. Çünkü özür halinde oturarak kılınan namazın sevabında noksanlık olmaması sadece Hz.Peygambere mahsus değil, umûma şâmildir.[302]

Bazı Hükümler

1. Özür yokken, oturarak kılınan nafile namazın sevabı, ayakta kılınanın sevabının yarısı kadardır.
2. Bir kimse, kendisinden daha bilgili olan birisinin, kendi bildiğine muhalif bir hareketini görürse, bunun sebebini sorup, işin hakikatim anlamalıdır.
3. Kendisine soru sorulan kimse, soruyu anlayışla karşılamalı ve uygun bir dille cevaplandırmalıdır.
4. Ümmetten farklı olarak, Hz. Peygambere has bazı özel hükümler vardır.[303]

951. ...İmrân b. Husayn (r.a.)'den rivayet edildiğine göre O , Peygamber (s.a.)'e bir kimsenin oturarak kıldığı namazın hükmünü sormuş. Efendimiz de şu karşılığı vermiştir:
"Ayakta kıldığı namaz, oturarak kıldığı namazdan daha et el al dır. Oturarak kıldığı namaz(ın sevabı) ayakta kıldığının yarısı kadar, uzanmış halde kıldığının (sevabı da) oturarak kıldığının yarısı kadardır."[304]

Açıklama

Hz. Peygamber, önce oturarak kılınan namazın ayakta kılınana denk olamayacağını, ayakta kılınanın daha efdal olduğunu duyurmuş daha sonra bu üstünlüğün derecesini beyân etmiştir. Bu hadisin şerhinde Hâttabî şunları söyler: "Hz. Peygamberin, "oturarak kıldığı namazın sevabı ayakta kıldığının yarısı kadar..." sözü sadece nafile namazlarla ilgilidir. Çünkü, ayakta durabilen kişinin, oturduğu yerden farz kılması caiz değildir. Bu, caiz olmadığına göre oturarak farz kılana hiçbir ecir yoktur. "Uzanmış halde kılınan namazın sevabının oturarak kılınanınkinin yansı kadar'* olduğuna dair olan sözü, ben ilk defa bu hadiste işittim ve ulemâdan, özürsüz yere uzanmış halde nafile namaza cevaz veren hiç kimseyi bilmiyorum. Eğer hadis sahih ve bu söz râvilerden birine ait değilse, Hz. Peygamber bunu, ya oturarak namaz kılmaya ya da oturmaya gücü yetmeyen hastanın yattığı yerden kıldığı namaza kıyâs etmiştir. Ancak bu mülâhazaya göre oturabilecek durumda olan kimsenin yattığı yerden nafile kılması caizdir. Fakat kıyâs yönünden, bu kimsenin uzanarak nafile kılması caiz değildir. Çünkü oturma namazın bir şeklidir. Fakat namaz içinde uzanma şekli mevcut değildir."
îbn Battal da, ulemânın ayakta durabilecek durumda olanın yatarak (ima ile) namaz kılamayacağında müttefik olduklarını, hadisin sonundaki cümlenin râvilerden birisine ait bir vehm olduğunu söyler.
Irâkî; Hattâbî ve İbn Battâl'ın; "Uzanmış halde nafile kılmanın caiz olmadığında ulemâ müttefiktir" sözlerine itiraz etmiş ve bu konuda ihtilâf olduğunu söylemiştir. Irâkî'nin dediğine göre; bu konuda Şâfiîlerden iki görüş vardır. Sahih olana göre uzanarak nafile kılmak caizdir. Mâlikîlerden ise üç ayrı görüş nakledilmiştir. Bunlardan birine göre, zaruret olsun olmasın hem sıhhatliye hem de hastaya uzanarak nafile kılmak caizdir. Tirmizî, Hasen el-Basrî'den de bunun caiz olduğunu nakletmiştir.[305]

Bazı Hükümler

Bu hadis de öncekine ilâveten, uzanmış bir durumda nafile kılmanın cevazına delalet vardır. Konunun izahı yukarıda yapılmıştır.[306]

952. ...İmran b. Husayn (r.a.)'den; demiştir ki: Bende bâsûr (hastalığı) vardı. (Bu durumda) namazı nasıl kılacağımı Peygamber (s.a.)'e sordum; "Durabilirsen ayakta, gücün yetmezse oturarak ona da gücün yetmezse yan üstü uzanarak kıl" buyurdu.[307]

Açıklama

Tercemeye "bâsûr" diye geçtiğimiz, "nâsûr" kelimesi, başka bir nüshada; "bâsûr" şeklinde vârid olmuştur. Buharî'deki; "bende basurlar vardı" ifâdesi, ikinci şekle daha uygundur. Nâsur ve basur göz pınarında, burun içinde ve mak'ad'da çıkan yaralar için kullanılır.Bu hadisi şerifde, tercemeye geçtiğimiz gibi, "bâsûr" mânâsı kastedilmiştir.
Rivayetten anladığımıza göre İmrân b. Husayn (r.a.) da basur illeti varmış. Durumu Hz. Peygambere bildirip, namazlarını nasıl kılması gerektiğini sormuş, Hz. Peygamber de "eğer ayakta durabilirsen namazını ayakta kıl. Buna güeün yetmezse oturduğun yerde, ona da güç yetiremezsen uzanarak kıl" buyurmuştur.
Bu hükümler, Hattâbî'nin de işaret ettiği gibi farz namazlara aittir. Farz namazlarda acz halinde, oturma hali kıyamın; uzanma da oturmanın yerini tutar. Nafilelerin uzanarak kılınmasının caiz olmadığı bundan önceki iki hadisin şerhinde ifade edilmişti.
Bu hadis hasta bir kimsenin ancak ayakta duramayacak duruma gelince oturabileceğine delildir. Buna göre zorla da olsa ayakta durabilecek durumda olan kişinin oturarak namaz kılması caiz değildir. Kadı Iyâz'ın imâm Şafîî'elen yaptığı rivayet de bu şekildedir. Fakat, Hanefî, Mâliki ve Şafîîle-rin cumhuru, "güç yetirememe, aczin tahakkukundan daha umûmidir. Bu şiddetli zorluğun husulü, hastalanma korkusu, hastalığın artması veya iyileşmesinin gecikmesi özürlerine şâmildir" derler. Gemiye binen kişinin ayakta başının dönmesi de şiddetli meşakkatlerdendir.
Hasta ayakta durmağa kadir, fakat bu durumda namazı tamamlamaktan âciz olursa, ayakta durabildiği kadar durur. Dermanı kalmayınca oturur. Hatta iftitah tekbirini ayakta almaya gücü yetenin bunu ayakta alması şarttır.
İmâm Nevevî'nin dediğine göre "eğer asker siperde iken, ayağa kalktığı takdirde düşmanın kendisini göreceğinden korkarsa, namazını oturarak kılar. Fakat, bu hal pek nâdir olduğu için bilâhare kaza eder."
Aslında, namazını oturarak kılmak zorunda olan kişi nasıl otururşa otursun, namazı caizdir. Ancak, hangi oturuşun daha.efdal olduğu konusu ihtilaflıdır. İmam Azam, Züfer ve el-Müzenî'ye göre, yapabilirse teşehhüdde oturduğu gibi oturması efdaldır. Mâlik, Sevrî, Ahmed, İshâk, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre, efdâl olan oturuş şekli, bağdaş kurma halidir.
Oturmaya da gücü yetmeyen kimse namazını uzanarak kılar. Yatış biçiminin nasıl olacağı konusu mezhepler arasında ihtilaflıdır. Şafîî, Mâliki ve Hanbelîlere göre, bu durumda olan bir kimse sağ yanı üzerine kıbleye karşı uzanır ve namazını böylece kılar. Buna gücü yetmezse solu üzerine uzanır, buna da gücü yetmezse, ayaklan kıbleye gelecek şekilde sırt üstü yatar ve namazını kılar. Bu sıraya riâyet, Mâliki ve Hanbelîlere göre müstehap, Şâfi-îlere göre vaciptir. Dolayısıyla, yanı üzere yatmaya gücü yeten bir kimsenin, sırtüstü yatıp da namaz kılması, Şâfîîlere göre sahîh değildir. Mâlikîler sırtüstü yatmaya gücü yetmeyenin yüzüstü yatarak namazım kılabileceğini, fakat sırtüstü yatmaya muktedir olanın yüzüstü yatarak namaz kılamayacağını söylerler.
Hanefîlere göre; oturmaktan âciz olan bir kimse isterse yanı üzerinde namazını kılabilir.
Bütün bu sayılanlara gücü yetmeyen kimse namazını nasıl kılmalıdır? Bunlardan başka namaz kılma şekli var mıdır? Yoksa bundan sonra namaz sakıt olur mu? Bu konu mezhepler arasında ihtilaflıdır.
Şâfîîler, Hanbelîler ve Mâlikîlerin bir kısmına göre, akıl başta olduğu müddetçe namaz sakıt olmaz. Yukarıda açıklanan şekillerden hiç birisi ile namaz kılmaya gücü yetmeyen kişi, baş ile imâ eder, ona da gücü yetmezse, gözü ile imâ eder. Bundan da âciz olursa, Kur'an-ı Kerim okuyarak ve zikir yaparak bu ibâdeti ifâya çalışır. Bunu da yapamazsa, Kur'an'ı kalbinden geçirir.
Hanefilerle, Şâfiilerin ve Mâlikîlerin bir kısmına göre, sırt üstü uzanarak namaz kılmaktan âciz olan bir kimseden namaz borcu düşer. Göz ile imâya lüzum yoktur. Üzerinde durduğumuz hadis bu görüşün delilidir. Çünkü Hz. Peygamber; "yan üzere yatmaktan" âciz olan da şöyle yapsın dîye bir şekil emretmemiştir.[308]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif, namazın ehemmiyetine delildir.
2. Mükellef, namazını gücünün yettiği şekilde kılabilir.
3. Bu ümmetten güçlük kaldırılmıştır.[309]

953. ...Âişe (f.anhâ)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)ı yaşlanın-caya kadar gece namazında oturarak birşey okurken görmedim. (Yaşlanınca) okuyacağı sûreden otuz kırk âyet kalıncaya kadar oturarak okur, sonra kalkar kalanını tamamlar ve (rükünu), secdesini yapardı.[310]

Açıklama

Hadisi şerifin Buhârî'deki bir rivayeti "...Rüku yapmak istediğinde kalkar, otuz kırk âyet kadar okur, sonra da rükû yapardı" şeklindedir. Bu ve Ebû Davud'un bundan sonraki rivayeti, açıklamakta olduğumuz rivayetteki (sonra secde ederdi) cümlesinden maksadın, rükû' veya hadis-i şerifde bir hazfın olduğunu, sözün tamamının
"sonra rükû' ve secde ederdi" biçiminde olması gerektiğini gösterir.
Bu hadis, bir rekâtın yarısını oturarak yarısını da ayakta kılmanın caiz olduğuna delildir. Mâlik, Şafîî, Ebû Hanife ve ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Bunlara göre, önce oturup sonra ayağa kalkma veya aksi eşittir.
imam Nevevî, "Kâdî, Ebû Yusuf ve Muhammed'den kıyamdan sonra oturmanın mekruh olduğunu nakletmiştir. Önce kıyama niyet etse sonra da otursa bu hem bize hem de cumhura göre caizdir. Mâlikîlerden İbn Kasım bunu caiz görmüş, Eşheb ise kabul etmemiştir" der.[311]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber ibadete dikkat ve itina ederdi.
2. Narıle namazların aynı rekatının bir kısmını ayakta, bir kısmını oturarak kılmak caizdir. Birisi önce diğeri sonra olacak diye bir kayıt yoktur.
3. İnsan, ibâdette en ihtiyatlı yönü seçmeli, ancak acz hâlinde ruhsat yönüne tevessül etmelidir.[312]

954. ...Hz. Peygamberin hanımı Âişe (r.anhâ)dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.) oturarak namaz kılar ve o halde okurdu. Okuyacağı şeyden otuz-kırk âyet kadar kalınca, kalkar ve kalanı ayakta iken tamamlar, sonra da rukuunu, secdesini yapardı. İkinci rek'atte de aynı şekilde hareket ederdi.[313]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bunu), A ikame b. Vakkâs, Âişe vasıtasıyla Hz. Peygamberden bu rivayete benzer bir (şekilde) rivayette bulunmuştur.[314]

Açıklama

Bu rivayet aşağı yukarı önceki hadisin aynıdır. Müellifin bunu kitabına almaktan maksadı, önceki rivayeti takviye etmektir. Sondaki ta'Iik de bazı nüshalarda şeklinde değil, doğrudan şeklindedir. Bu da ayrıca ikinci bir takviye anlamı taşımaktadır.[315]

955. ...Âİşe (r.anhâ)dan; demiştir ki: Rasülullah (s.a.) geceleyin uzun uzun ya oturarak veya ayakta namaz kılardı. Namazı ayakta kılarsa, rükû'u ayakta yapar, oturarak kılarsa rukû'u da oturduğu yerden yapardı.[316]

Açıklama

Hadis-i şerifin iki manaya gelme ihtimali vardır:
1. Hz. Peygamber bir gecede uzun zaman ayakta namaz kılar ve rükû'unu bu halde yapar, yine aynı gecede uzun uzun oturduğu yerde namaz kılar ve rükû'unu oturarak yapardı. Yâni Hz. Peygamberin hem ayakta hem de oturarak namaz kılması aynı gecede olurdu.
2. Efendimizin ayakta durarak veya oturduğu yerden namaz kılması ayrı ayrı gecelerde olurdu. Bazı geceler uzun uzun ayakta namaz kılar, rükû' eder, bazı gecelerde de oturarak namaz kılar ve oturduğu yerden rükû ederdi.
Nâfileye ayakta bağlayan rükûunu ancak ayakta, oturduğu yerde başlayan da ancak oturarak yapabilir. Bunun aksi caiz değildir, diyen Mâliki-lerden Eşheb ye bazı Hanefîler, bu hadisi delil almışlardır. Ancak, bundan önceki hadisler bu görüşü reddetmektedir. Çünkü Hz. Peygamber tâkatına göre her iki şekli de uygulamıştır. Yani bazı hallerde bu hadiste ifade edildiği gibi hareket etmiş, bazan da öncekilerde olduğu gibi, namaza oturarak başlamış biraz okuduktan sonra ayağa kalkmış, kıraatinin kalan kısmım tamamlayarak rukü'unu ayakta yapmıştır.
İbn Huzeyme; "Bence iki haber arasında tezat yoktur. Çünkü, Abdullah b. Şakîk'ın (üzerinde durduğumuz) rivayeti, Hz. Peygamberin, kıraatini ilk başladığı halinde oturarak veya ayakta iken tamamladığına, daha önce geçen Hişâm b. Urve'nin rivayeti (Hz. Âişe hadisi) ise, bir kısmını ayakta okuduğuna hamledilir" der.[317]

Bazı Hükümler

1. Müslümanlar gece namazına teşvik edilmektedir.
2. Ayakta kılınan namazın rüku u ayakta, oturarak kılmanınki ise, oturarak yapılır.[318]

956. ...Abdullah b. Şakîk'dan; demiştir ki: Aişe (r.anha)'ya;
Rasûlullah (s.a.) bir rek'atte birden fazla sûre okur muydu? diye sordum.
(Evet) Mufassallardan (okurdu), dedi.
Oturarak namaz kılar mıydı? dedim.
İnsanlar onu kocatınca (evet), dedi.[319]

Açıklama

"Birden fazla sûre" diye terceme ettiğimiz kelimesi, bazı nüshalarda tekil olarak şeklindedir.Buna göre Abdullah'ın sorduğu sorunun mânâsı: "Rasûfullah bir rek'atte bir sûreyi okur muydu?" olacaktır. Beyhakî'nin; Abdullah b.Şakîk'den naklettiği "Hz. Âişe'ye, Rasûlullah sûreleri okur muydu diye sordum..." mealindeki rivayet tercemeye esas alman nüshadaki şekli takviye etmektedir.
Hz. Âişe, Abdullah'ın sorusuna "mufassalları" cevabını vermiştir. Mufassal; Hucurât veya Kâf sûrelerinden, Kur'an-ı Kerim'in sonuna kadar olan sûrelerdir. Bunların uzun, orta ve kısaları; "Akşam namazında kıraatin miktarı" bahsinde izah edilmiştir.
Tercemeye esas aldığımız nüshadaki rivayete göre Hz. Âişe, Abdullah'ın "Hz. Peygamber bir rek'atte birden fazla sûre okur

muydu?" sorusuna "evet mufassallardan okurdu" karşılığını vermiştir.
Hz. Âişe Abdullah b. Şakîk'in "Resûlullah oturduğu yerden namaz kılar mıydı?" şeklindeki ikinci sorusuna da, "insanlar onu ihtiyarlattığında evet?" karşılığını vermiştir. Bazı nüshalarda, bu cümledeki " = insanlar" kelimesi, " - şiddet ve yorgunluk" şeklinde zabt edilmiştir.
kelimesi Nihâye'nin ifadesine göre, büyüdü, kırıldı manasınadır. Bir kimse, ailesi içinde büyüdüğü zaman denilir. Kelimenin hadis-i şerif içerisindeki manası; tercemeye geçildiği biçimde, "İnsanlar onu ihtiyarlatınca..." şeklindedir. Bundan maksat, "işleri sebebiyle kıyam ona ağır gelince" demektir.[320]

Bazı Hükümler

1. Nafile namaz kılan bir kimsenin, bir rek'atte mufassallardan bir veya daha fazla sure okuması caizdir.
2. Zaruret halinde namazı oturarak kılmak caizdir.[321]

175 - 176. Teşehhüdde Oturma Şekli

957. ...Vâil b. Hucr'den; demiştir ki: (Kendi kendime) Rasûlullah (s.a.)'ın nasıl namaz kıldığına bakayım, dedim. Hz. Peygamber; kalkıp kıbleye döndü ve tekbir aldı. Ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdı, sonra sağ eli ile sol elini tuttu. Rükû' yapmak isteyince ellerini ilk tekbirde olduğu gibi kaldırdı. Sonra da sol ayağını yere yayıp oturdu ve sol elini sol uyluğunun üzerine koydu. Sağ dirseğini sağ uyluğundan uzakta tuttu (uyluğun üzerine koymadı), iki parmağını (küçük parmakla yanındaki) yumdu (baş ve orta parmaklan ile) bir halka yaptı onu şöylece işaret edereken gördüm.(Müsedded dedi ki);
BİŞr, baş ve orta parmağı ile halka yaptı, işaret parmağı ile işaret etti.[322]

Açıklama

Hadis-i şerif, Rasûlullah (s.a.)'ın namaz kılış şeklini bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Hadisin konu ile ilgili olan bolumu, Efendimizin teşehhüdde oturuş şeklidir. Rivayetten anladığımıza göre, Hz. Peygamber, otururken sol ayağını yere yaymış ve üzerine oturmuştur. Bu şeklin sadece birinci veya ikinci teşehhüde ait olduğuna dair bir kaydın olmayışı, oturuş şekli yönünden teşehhudler arasında fark gözetmeyen Hanefîlerin görücüne delildir. Bundan başka, Ahmed b. Hanbel'in Ri-faâ b. Râfi'den rivayet ettiği; " Rasûlullah, bir a'rab>e; "oturduğunda sol adağının üzerine otur" buyurdu." Tirmizî'nin Ebu Humeydden rivayet ettiği; "Rasûlullah (s.a.) (teşehhud için) oturup sol ayağını yaydı...", Ahmed ve Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet etlikleri, "sol ayağını yere yayar, sağ ayağını dikerdi" anlamındaki hadislerinin hepsi Hanefîlerin görüşünü takviye etmektedir.
Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre, hangisi olursa olsun, teşehhud için oturulduğunda sol ayak yere serilip sağ ayak dikilecektir. Üzerinde durduğumuz hadise göre sol el sol uyluğun üzerine konacak, sağ dirsek ise, sağ uyluktan ayrı tutulacaktır.
İmâm Mâlik; her iki teşehhüdde de sağ ayağın dikilip sol ayağın büküleceğim ve sol kabanın üzerine oturulacağını söyler. Bu oturuş şekline teverruk denilir. Hanefîlere göre kadınlar böyle oturacaklardır. İmam Şafîî son oturuşta İmâm Mâlik'in dediği şekilde, ilk teşehhüdde ve secde aralarındaki oturuşlarda ise, Hanefîlerin dedikleri gibi oturulacağını söyler.
Hanbelîlere göre namaz iki teşehhüdlü ise oturuş, Şâfîîlerin dediği gibi olmalıdır. Tek teşehhüdlü ise, Hanefîlerin dediği gibi sol ayağın üzerine oturulur. Bu konuya 730. hadisde de temas edilmiştir. Yine bu hadis, teşehhüd-de işaret parmağı ile işaret yapılacağının da delilidir. Haltâbî'nin bildirdğine göre, Medine'lilerin bazıları, parmakları halka yapmayı meşru görmeyip üç parmağın yumulacağını ve işaret parmağı ile işaret edileceğini söylerken bâzıları, orta parmağın ucunun baş parmağın boğumlan arasına konularak halka yapılacağım ileri sürmektedirler. Fakat sünnete uygun olan halkalama, orta parmakla baş parmağın uçlarını birbirine dokundurup yuvarlak bir şekil meydana getirmektir.[323]

958. ...Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Namazın sünneti,, sağ ayağını dikip sol ayağını bükmen (yere yayman)dır.[324]

Açıklama

Bu ve bundan sonraki dört rivayet, Avnu'l-mâbûd ve menhel rnuellıflenne gole, Lu luı nın rivayetinde yoktur. Bundan dolayı, Munzirî bunları Muhtasar'ında zikretmcmişür. Bu hadisler, el-Mezzî'nin Etrafta dediğine göre Ebû Davud'un sahih bir nüshasında bulunmaktadır.
Aynî teşehhudde sünnet olan oturuşun beyânı babında bu hadisleri Ebû Davud'a nispet etmiştir. Bunlar yazma nüshanın haşiyesinde de mevcuttur.[325]

959. ...Abdullah b. Ömer;
"Sol ayağını yatırıp, sağ ayağını dikmen namazın sünnetindendir" demiştir.[326]

960. ...Cerîr; Yahya'dan aynı isnâdla yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etmiştir.

Ebû Dâvûddedi ki: Hammâd b. Zeyd, Yahya'dan aynen Cerîr'-in dediği gibi; "...Sünnettendir" diye rivayet etmiştir.[327]

961. ...Yahya b. Said'den rivayet edildiğine göre; Kasım b. Muhammed, onlara teşehhüdde oturmayı göstermiş, (sonra Ka'nebî) bu (önceki) hadisi zikretti.[328]

962. ...İbrahim b. Yezid (en-Nehaî)den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) namazda oturduğu zaman sağ ayağını diker (bundan dolayı) ayağının üstü kararırdı."[329]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayetlerin hepsinde, Hz. Peygamberin teşehüdde iken sağ ayağını dikip sol ayağını yere yatırdığı ifâde edilmektedir. Ancak, Efendimizin sol ayağının üstüne oturup oturmadığı hakkında herhangi bir açıklık yoktur. Fakat, Muvattâ'daki bir rivayette Hz. Peygamberin sol kabası üzerine oturduğu ifâde edilmektedir.[330]

176 -177. Dördüncü Rek'atte(N Sonra) Teverrükden Sözedenler(İn Delilleri)

963. ...Muhammed b. Amr, Ebû Humeydes-Sâidî'den rivayet etmiştir: Demiştir ki:
Ebû Hurneyd'i Resûlullah (s.a.)'ın ashabında on kişinin arasında dinledim.
Ahmed (b. Hanbel) ise şöyle der: Muhammed b. Amr b. Ata der ki: "Ebû Humeyd es-Sâidî'yi Resûlullah'm ashabından içlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu on kişinin arasında dinledim."[331] Ebû Humeyd şöyle dedi:
Ben Resûlullah'ın namazını en iyi bileninizim. Oradakiler:
(Öyleyse) açıkla, dediler... (Râvî) hadisi nakledip şöyle devam etti:
(Ebû Humeyd) dedi ki:
(Resûlullah) secde yaptığı zaman ayak parmaklarını birazcık diker (ve kıbleye yöneltir), sonra "Allahu Ekber" deyip (başını) kaldırır ve sol ayağını büküp üzerinde otururdu. Daha sonra, son rekatte de aynısını yapardı.
Sonra (Ahmed b. Hanbel) hadisi anlattı.[332] (Ebû Humeyd, devamla) şöyle dedi:
Nihayet kendisinde(n sonra) selâm olan secdeye (son oturuşa) gelince sol ayağını (sağ tarafa) çıkardı ve sol kabasının üzerine (teverruk yaparak) oturdu.
Ahmed, (Müsedded'den) fazla olarak şunu ilâve etti:
Oradakiler, "doğru söyledin, Resûlullah (s.a.) aynen böyle namaz kılardı" dediler.
(Ebû Dâvûd dedi ki:) Her ikisi (Ahmed ve Müsedded) de rivayetlerinde ilk teşehhüdde Resûlullah'm nasıl oturduğunu anmadılar.[333]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif son ka'dede oturuşun teverrük şeklinde olacağını söyleyen Şafîilerin delillerindendir.Burada, hadisin sadece konu ile alakalı kısmı zikredilmiştir. Hadisin tamamı ve lüzumlu açıklama 730 numarada geçmiştir. Oraya müracaat edilmelidir.
Teverrük; Sağ ayak parmaklarını dikip, sol ayağı bükerek sağ taraftan çıkarma ve sol kabanın üzerine oturma şeklidir. Bundan önceki hadisin şerhinde ifâde edildiği gibi İmâm Mâlik her iki teşehhüdde, İmâm Şafîî de son leşehhudde bu oturuş şeklini lüzumlu görürler.[334]

964. ...Muhammed b. Amr b. Halhala, bu önceki hadisi Muhammed b. Amr b. Atâ'dan "O, Rasûlullah(s.a.)ın ashabından bir grupla beraber otururken..." diye nakletmiş. Ebû Katâde'yi anmamıştır. (Muhammed rivayetinde) şunları da .söyledi:
Resûlullah (s.a.) ilk iki rekatte(n sonra) oturduğunda, sol ayağının üstüne, son rekât(in bitimin)de oturduğunda ise, sol ayağını öne çıkarıp kalçasının üzerine otururdu.[335]

Açıklama

Bu rivayetin sahâbî ve tabiî râvîleri yukardaki hadisin râvilerinin aynıdır. Ancak onlardan sonrakiler değişmiştir. Bu rivayette ötekinden farklı olarak, Hz. Peygamber'in ilk teşehhüdde oturuş biçimi de tarif edilmektedir. Bu ve bundan önceki rivayet, yukarıda da temas edildiği gibi İmâm Şafîî'nin delilidir.[336]

965. ...Muhammed b. Amr el-Âmirî'den; demiştir ki: "Bir mecliste idim..." deyip bu(ndan önceki) hadisi nakledip şöyle dedi:
Resûlullah (ilk) iki rekâtte(n sonra) oturduğu zaman sol ayağının tabam üzerine oturur, sağ ayağım dikerdi. Dördüncü rekât olunca da sol kabasını yere koyar ve ayaklarını bir taraftan çıkarırdı.[337]

Açıklama

Bu rivayet de, öncekilerin farklı bir şekilde anlatımıdır.Rivayetin sonundaki "ayaklarını bir taraftan çıkarırdı" sözünün manâsı, "sağ tarafa çıkarırdı" şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü başka bazı rivayetlerde bu, açıkça böyle ifade edilmiştir.[338]

966. ...Abbâs -veya Ayyaş- b. Sehl es-Sâidı'den rivayet edildiğine göre; o, babasının da bulunduğu bir mecliste idi...
(Râvî) hadiste (Ebû Humeyd'in) şöyle dediğini zikretti: - Hz. Peygamber, otururken[339] avuçları, dizleri ve ayağının ön kısmına dayanıp secde yaptı. Akabinde sol kabası üzerine oturup diğer (sağ) ayağını dikti. Sonra tekbir alıp secdeye vardı. Sonra tekrar tekbir alıp doğruldu, fakat bu sefer kalçasının üzerine oturmadan kalktı ve diğer rek'atı kıldı. Aynen birinci rek'atte olduğu gibi tekbirini aldı, iki rek'atten sonra oturdu. (Bu ilk teşehhüdden sonra) ayağa kalkmak isteyince, tekbir alarak kalktı. Sonra diğer (son) iki rek'ati de kılıp sağına ve soluna selam verdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: (İsa b. Abdillah) hadisinde; teverrük ve ikinci rek'atten kalkarken elleri kaldırma hususunda Abdülhamid'in söylediklerini söylemedi.[340]

Açıklama

Bu rivayet de öncekilerin biraz değişik şeklidir. Bu rivayette özellikle üzerinde durulan konu, Hz. Peygamberin iki rek'at arasındaki oturuş şeklidir. Hadis-i şerifte beyân edildiğine göre, Resûlullah'ın bu oturuş şekli, teverrüktür. Ancak burada, ilk ve son ka'delerde Resûl-i Ekrem'in nasıl oturduğuna dâir bir işaret yoktur. Rivayetin konu ile alakası rek'atler arasındaki oturuş biçimini bildirmesi bakımındandır.
Ebû Davud'un hadisin sonuna eklediği ta'lik, bu hadisin râvisi İsa b. Abdullah'ın, Abdülhamid'in 730 numaralı hadiste temas ettiği iki noktayı anmadığını göstermektedir. Bunların birincisi son kaidedeki oturuş şekli diğeri de, ikinci rek'atten kalkarken elleri kaldırma meselesidir. Abdülhamid'in rivayetinde, "Resulullah iki rek'atten sonra kalkınca tekbir aldı ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırdı" denilmektedir.[341]

967. ...Abbâs b. Sehl'den demiştir ki: Ebû Humeyd, Ebû Üseyd, Sehl b. Sa'd ve Muhammed b. Seleme bir araya geldiler.
(Râvî) bu (evvelki) hadisi söyleyip iki rek'atten sonra kalktığı zaman elleri kaldırdığını ve (ikinci) oturuşu anmadan, şöyle dedi:
Resûlullah (rek'atleri) bitirdi ve sol ayağım büküp, sağının ucunu kıbleye çevirerek oturdu.[342]

Açıklama

Bu bâbdaki bütün hadisler, netice itibariyle Ebû Humeyd'e dayanmaktadır. Ancak sonradan gelen râvîler, Ebû Humeyd'-in hadisini naklederken değişik ifadeler kullanmışlar ya da bâzıları diğerlerinin temas ettikleri noktalara hiç değinmemişlerdir. Bu ayrılıklara rağmen, aşağı-yukarı hepsi oturuşun teverrük üzere olacağında müttefiktir. Zâten müellif bu hadisleri, oturuşta teverrükü savunanların delilleri adı altında toplamıştır. Hanefîlerin, görüş ve delilleri 957 numaralı hadiste geçmiştir.[343]

177 - 178. Teşehhüdle İlgili Hadisler

968. ...Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)den; demiştir ki: - Biz, Resûlullah (s.a.)le birlikte namazda oturduğumuzda, "selâm, kullarından önce Allah'a olsun[344] selâm (meleklerden) filâna filâna olsun" derdik. Hz. Peygamber(s,a.):
"Selâm Allah'adır, demeyiniz. Çünkü Allah'ın kendisi selâmdır. Lâkin ka'deye oturanınız; her türlü tahıyye, bütün ibadetler ve güzel sözler sadece Allah içindir. Her türlü selâm, Allah'ın rahmeti ve bütün hayırlar da sana olsun ey nebî, selâm bize ve Allah'ın sâlih Kullarına olsun."-(Selâm salih kullara olsun, Tözünü kastederek) "Sizden her kim bunu söylerse yerdeki ve gökteki, veya[345] yer ve gök arasındaki her sâlih kula isabet etmiştir.- Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a.)'ın onun kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ederim" desin" buyurdu.
Rasûlullah devamla:
(Bundan) sonra beğendiği herhangi bir duayı seçip onunla duâ etsin buyurdu.[346]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ud'un rivayet ettiği bu hadis, teşehhüdün lâfızlarını ve ihtiva ettiği fazîletleri beyân etmektedir. Metinden anladığımıza göre, müslümanlar önceleri, ka'delerde "selâm kullarından önce Allah'a olsun, selâm filâna, filâna olsun" diyorlardı. Buradaki filân, filandan maksat, meleklerdir. Buhârî'deki, "Biz Rasûfullah'ın arkasında namaz kıldığımız zaman selâm Cebrail'e ve Mikâil'e olsun derdik" şeklindeki hadis ile Müslim ve İbn Mâce'deki, "kullarından" tarzındaki rivayet bu filanların, melekler olduğuna işarettir.
Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinden anladığımıza göre bir gün Hz. Peygamber, ashaba dönmüş ve "Selâm Allah'adır demeyiniz, çünkü Allah'ın kendisi selâmdır" buyurmuş ve akabinde, bugün Hanefîlerin ka'delerde oku-dukan teşehhüdü öğretmiştir.
Selâm; âfet ve noksanlıklardan salim olmak manasınadır. Allahu Teâlâ bunları, kullarından dilediğine verendir. O halde, Allah için selâmet istenmesi abestir.
Bu konuda bazı âlimler şu izahları getirmişlerdir:
"Hâsılı, Rasûlullah (s.a.) Allah'a selâm vermeyi beğenmemiş, söylenmesi gerekenin bunun aksi olduğunu ifade etmiştir. Çünkü, selâm ve rahmetin tümü Allah'a aittir ve O'ndandır. O'nun sahibi ve vericisi de Allah'tır." (Beyzâvî).
"Bundan murat; Allah kendisi selâm sahibidir. Selâm Allah'a olsun demeyiniz. Çünkü selâm Allah'tan başladı Allah'a

dönecektir..." (Hattâbî).
"Bunun mânası şudur: Selâm, Allah'ın isimlerinden biridir. Noksanlardan salim olan demektir." (Nevevî).
Rasûluüah, ashaba, selâmı kullara yöneltmelerini emretti. Çünkü Allah bundan müstağni, kullar ise muhtaçtırlar." (İbnu'l-Enbârî).
Yukarıda da işaret edildiği gibi, Hz. Peygamber Allah'a selâmı nehyettikten sonra, ashabına okumaları gereken teşehhüdü öğretmiştir. Teşehhüdün menşei ve hükmüne geçmeden önce, kelimelerinin mânalarının bilinmesinde fayda görülmektedir.(Tehiyyât): (Tehiyye) kelimesinin çoğuludur. Meşhur manası selâmdır. Ayrıca, Beka, azamet, âfet ve kusurlardan selâmet ve mülk manalarına da gelir. Bui ada şeklinde tekil değil de tarzında çoğul kullanılmasındaki hikmet Ibn Kuteybe'nin dediğine göre şudur; Tahiyye sadece sultana yapılır. Ve her sultan için özel bir tahiyye şekli vardır. Cenâb-ı Allah, sultanların selâmlandığı her türlü selâma lâyık olduğu için bu kelime çoğul getirilmiştir.
Salevât kelimesi hakkında da değişik manalar verilmiştir. Bu manalar şu şekilde hülâsa edebiliriz: Beş vakit namaz, bütün şeriatlerdeki her türlü farz ve nafile, bütün ibadetler, dualar ve rahmet, tahiyyat kavli ibadetler; salevât, fiilî ibadetler, tayyibât da; mâlî sadakalardır, diyenler olmuştur.
Tayyibât; sözün güzeli ve "Allah övülmeye layık" demektir. Bunu, Allah'ı zikir, duâ ve Övgü gibi sâlih sözler ve sâlih ameller diye rnanaîandıranlar da vardır.
Teşehhüdün buraya kadar izah edilen bölümünde hitap Allah'a, bundan sonrasında ise, Rasulünedir. Efendimiz (s.a.)e olan hitabımıza, selâm kelimesinin başına (el) takısı getirerek (es-selâmu) diye başlıyoruz. Harf-i tarif dediğimiz bu vereceğimiz mana, Hz. Peygambere vereceğimiz selâmın şümulüne tesir edeceği için biraz da bu takı üzerinde durmak İstiyoruz.
(el): Ahd için olabilir. Buna göre mana; "Bütün Rasûllere ve Nebilere yöneltilen selâm sana, geçmiş ümmetlere yöneltilen de bize olsun" şeklinde olur.
(el); Cins için olabilir. Bu takdirde "Herkesin bildiği gerçek selâm sana olsun" şeklinde bir mana vermek gerekir.
(el)i ahd-i hârici olarak kabul edersek, bu selâm; "...Allah'ın beğenip seçtiği kullarına selâm olsun" [347] âyetindeki selâm olmuş olur.
Teşehhüdün baş tarafında hitab, gaibe olduğu halde bu bölümde "...sana olsun ey Nebi" diye muhataba yönelmiştir, halbuki sözün gelişi, hitabın, burada da "Nebiye selâm olsun" şeklinde gaibe yönelik olmasını gerektirir. Gâibten muhataba dönüşteki hikmeti Tîbî şöyle îzah etmiştir: "Aslında biz, Rasûlullahın, ashabına öğrettiği sözün aynını, uyarız. Ama Ariflerin yolundan gidilerek, gaîbten muhataba intikaldeki hikmetin şöyle olduğunu söylemek de mümkündür; Namaz kılanlar tahiyyât ile melekût kapısını açmayı isteyince, kendilerine, ölmeyen Hayy olan. Allah ın-harimine girmeye izin verildi. Onların jnünâcâtra gözleri parlar ve vardıkları bu mertebenin, Rahmet ve Bereket nebisi vasıtasıyla olduğunu anlayıp ona döner. Bu esnada Rasûlullahı Allah'ın hareminde görüp "Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketi sana olsun ey Nebi" diye o tarafa yönelir.
Üzerinde durduğumuz İbn Mes'ud hadisinin bazı tarîklarında, Hz. peygamber'in huzurunda olunup olunmadığına göre değişik ifadeler kullanıldığına, Rasulullah ashabla beraberse (selâm sana...) değilse, (selâm Nebiye...) şeklinde söylediğine dâir ifâdelere rasatlanmaktadır.Buhâri'de, kitâbu'l istîzân da teşehhüd hadisi sevkedildikten sonra şöyle denilmektedir: O aramızda iken böyle, ama vefat edince; "selâm yani nebî'ye derdik." Beyhakî'de ise, "yânî" kelimesi de kaldırılarak "Resûlullah vefat edince (Nebî'ye selâm olsun) derdik" şeklinde rivayet edilmektedir. Ancak bu söylenilenler, Resulüllah'ın vefatından sonra bazı sahabilerin söylediklerdir ve kendi ictihâdlarına dayanmaktadır. Rasulullah'ın ifadesi, sarılmaya ashabın görüşünden daha çok değer. Ayrıca Hz. Peygamberin sağlığında, sahabiler savaşlarda, seferlerde efendimizden uzakta oluyorlar ve teşehüdde Hz. peygamberin öğrettiği tâbirinden başka bir şey söylemiyorlardı. Eğer, Rasûlullah'tan ayrı bulunulduğunda demek gerekseydi, Peygamber bunu sağlığında söyletirdi. Efendimizin böyle bir emri ve işareti olmadığına göre, onun huzurunda olduğu gibi, gıyabında da denilmesi gerekir.
Hafızın nakline göre, tbn Abbas; "Biz ancak Efendimizin sağlığında derdik" demiş. İbn Mes'ûd ise, yukarıdaki metne muvafık olarak, "Biz böyle öğrendik, böyle öğretiriz" karşılığını vermiştir. Bu ifadelerden anladığımıza göre, İbn Abbas bu sözü kendi görüşü olarak söylemiş, İbn Mes'ud ise, kabul etmemiştir. Bunlardan dolayı hiçbir mezhep imamı, teşehhüdün lâfızlarının Rasulullahın huzurunda ayrı, gıyabında ayrı olacağını söylememiştir.
Teşehhüdde, Hz. Peygambere selâmdan sonra Allah'ın rahmet ve bereketlerinin ona olmasını diliyoruz.
Rahmet: Allah'ın ihsanı, "berekef'de, Allah'tan gelen her türlü hayır demektir. Bereket, "hayırda ziyâdelik" diyenler de vardır. Selâm ve rahmet tekil olduğu halde, bereket çoğul olarak kullanılmıştır. Buna sebep ilk iki kelimenin masdar oluşudur. Masdarların ise, çoğulları yoktur.
Kul, bunları söyledikten sonra, kendisi ve diğer sâlih kullara selâm verir. Hz. Peygamber, şerefinden ve ümmeti üzerine olan hakkının fazlalığından dolayı önce sadece kendisine, sonra herkesin kendi nefsine, daha sonra da sâlih mü'minlere selâm vermelerini öğretmiştir. Kişinin nefsini öne alması, önce kendisine önem vermesi gerektiğine işarettir. Kişinin dua ederken önce kendinden başlaması gerektiğini, söyleyenler bu hadise dayanırlar. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'deki bazı âyetler de buna delâlet ederler.
Hz. Peygamber müslümanlara, ka'dede okuyacakları şeyi öğretirken, araya bir yan cümlecik sokmuş, "selâm bizim ve Allah'ın sâlih kullarına olsun" sözünün yerde ve gökteki bütün sâlih kullarına şâmil olacağını beyân etmiştir. Melekler, peygamberler, sıddîklar hepsi bu sözün şümulüne girerler.
Hz. Peygamber, teşehhüdü tâlime devam ediyor ve diyerek (şehâdet kelimesini) okuyor. Müslümanlar arasında meşhur olan teşehhüd işte budur. İbn Mes'ud'dan başka, İbn Abbâs, Câbir, Ömer, İbni Ömer, Ebû Musa, Âişe, Semure, İbnu'z-Zübeyr, Selmân, Ebû Humeyd, Ebü Bekir, Hüseyin b. Ali, Talha b. Ubeydillah, Enes, Ebû Hureyre, Ebû Saîd, Fadl b. Abbâs, Ümmü Seleme, Huzeyfe, Muttalib b. Rabia, İbn Ebî Evfâ (Allah hepisinden razı olsun) da aynı teşehhüdü rivayet etmişlerdir.
İbn Mes'ud'un teşehhüdü için, Ebî Bekir el-Bezzâr; "bu, teşehhüd hakkında en sâhîh hadistir. Yirmi küsur yoldan rivayet edilmiştir." Müslim de "İnsanlar İbn Mes'ud'un teşehhüdünde icmâ etmişlerdir. Çünkü onun ashabı biri birine muhalif

değildir. Diğerleri ise muhaliftir" demektedirler.
Namaz kılan kimsenin teşehhüdden sonra dilediği duayı yapabileceği de Peygamber tarafından bildirilmiştir. Namazda dünya veya âhiret işine ait her duanın yapılmasının caiz olduğunu söyleyenler bu hadise dayanırlar. İbn-i Battal; "Nehâî, Tavus ve Ebû Hanife buna muhalefet edip, ancak Kur'an'-da olanla duâ edilebilir demişlerdir. Hanefi fıkıh kitaplarına göre bir kimsenin Kur'an'da gelenden veya hadîste sabit olandan başkası ile duâ edemeyeceğidir. Fakat hadis oalara muarızdır" demiş, Aynî ise, bu iddiîayı reddetmiştir.
Hanefî kitaplarında söylenen, İbn Battal'in dediği gibi değil "Namazda me'sur olan veya Kur'an'ın lâfızlarına benzemeyen sözlerle duâ caiz değildir" şeklindedir. Hidâye'de aynen şunlar söylenir: "Kur'ân lâfızlarına benzeyen ve me'sur olan dualardan istediği ile duâ eder. Fesâddan sakınmak için, insanların sözlerine benzeyen şeylerle duâ edemez. Bunun için, kullardan istenmesi müstahil olmayan mahfuz ve me'sur duaları okur." Bedâyi'de de buna benzer ifâdeler yer almaktadır.
Teşehhüdün hükmüne geçmeden önce, menşeini de belirtelim;
İbn Melek'in bildirdiğine göre, teşehhüd ilk defa mîrac'da söylenmiştir. Hz. Peygamber kelimeleri ile Cenab-ı Allah'ı sena edince, Rabbi, karşılığını vermiş ve buna mukabil Hz. Peygamber demiştir. Bu konuşmayı dinleyen Cebrail (a.s.)da kelimelerini söylemiştir.
Teşehhüdün hükmü mezhepler arasında ihtilaflıdır: Resûl-i Ekrem'in "Allah'a selâm olsun demeyin, çünkü Allah'ın kendisi selâmdır. Fakat, biriniz oturduğu zaman şöyle desin..." diye emir sîgâsım kullanması teşehhüdün her iki ka'dede vacip olmasını gerektirir. Leys, İshak ve Ebû Sevr bu görüştedirler.
Hanbelîler; son teşehhüdün rükün olduğunu, dolayısıyla, onun terki ile namazın bâtıl olacağını söylerler. Bunlara göre birinci teşehhüdün unutularak veya hatâen terki halinde ise, sehv secdesi kâfidir.
Şâfiilere göre, ikinci teşehhüd farzdır.
Mâlikîler, her iki teşehhüdün de sünnet olduğu görüşündedirler.
Haneliler de, Zahiri rivayete göre her iki ka'dede teşehhüd okumak vaciptir.Bazı rivayetlerde ilk ka'dede, teşehhüdün sünnet ikincide vâcip olduğu söylenmiş ise de, sahih olan her iki ka'dede de vacip olduğudur.
Halebî, Münye Şerhi'nde vâciperi sayarken, "teşehhüd okumak da onlardandır. Çünkü, ilk ve son ka'delerde teşehhüd vaciptir" der.
Hidâye sahibi de Bâbu sucûdi's-sehv (sehv secdesin)de her iki teşehhüdün vacip olduğunu ihsas ettirerek ka'delerden birinde teşehhüdü terkedene sehv secdesini gerekli görmüştür. Sünnetin terkinden dolayı sehv secdesi lâzım olmadığına göre teşehhüdün vacip olduğu ortaya çıkmış olur.
Ka'delerde okunacak teşehhüdün lâfızlarında da ihtilâf edilmiştir. Aslında, rivayet edilen lâfızların hangisi okunsa namazın sıhhati için yeterlidir. Ancak hangisinin daha efdal olduğunda görüş ayrılıkları vardır.
Hanefîler ve Hanbelîlerle birlikte fukâhamn cumhuruna göre; İbn Mes'ud' dan nakledilen teşehhüd daha efdaldır. Bu, üzerinde durduğumuz hadisde beyân edilen teşehhüddür. Teşehhüdün sıhhatine dâir bazı rivayetler, yukarıya aktarılmıştır.[348]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin namazda "selâm' Allah'a olsun" demesi yasaklanmıştır.
2. Namazda, hadiste anlatıldığı şekilde İbn Mes'ud'un naklettiği teşehhüdü okumak meşrudur.
3. İnsanın duâ ederken kendisine öncelik tanıması meşrudur.
4. Teşehhüdden sonra ve selâmdan evvel duâ caizdir.[349]

969. ...Abdullah (b. Mes'ûd)'dah; demiştir ki: Biz namazda oturduğumuzda ne diyeceğimizi bilmezdik. Rasûlullah (s.a.)'â da (bizim bilmediğimiz) öğretilmişti. (Temîm b. el-Muntasır bundan sonra, önceki hadisi mânâ olarak anlattı.[350]
Şerîk ise, Câmî -yâni İbn Şeddâd- Ebu Vâil ve Abdullah (b. Mes1ud) târîkeyle önceki hadisi aynen nakledip şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a.) bize bazı sözler öğretiyordu. Fakat onları, teşehhüdü öğrettiği gibi (itinalı) öğretmiyordu. Bu sözler şunlardır:
"Allah'ım, bizim kalplerimizi(n arasını) birleştir. Aramızdaki halleri düzelt ve bize kurtuluş yollarını göster. Bizi (küfrün) karanlıklarından (İslâm'ın) aydınlığ(ın)a çıkar ve büyük günahların görüneninden ve görünmeyeninden uzaklaştır. Bize, kulaklarımızda, gözlerimizde, kalbimizde eşlerimizde ve çocuklarımızda bol hayır ver. Tevbelerimizi de kabul et. Çünkü sen, tevbeleri kabul edensin, merhametlisin. "Bizi nimetlerine şükredenlerden, onları itiraf edenlerden, razı olanlardan eyle! Ve bize nimetlerini tamamla!"[351]

Açıklama

îbn Mes'ûd*dan rivayet edilen bu hadis bundan önceki rivâyette bir ilâvedir.Yani ka'dede, önce bir önceki rivayette öğretilen teşehhüddün sonra bu rivâyette bahsedilen duanın da okunulması meşrudur. Ancak bizzat İbn Mes'ûd'un da söylediği gibi, Hz. Peygamber, teşehhüde gösterdiği itinayı bu duaya göstermemiştir. Bu yüzden, hiç bir kimse teşehüdden sonra bu duayı okumanın vacip olduğunu söylememiştir.
Duada bahsi geçen " = Bize kurtuluş yollarım göster" sözü, "bize âfât ve tehlikelerden kurtuluş yollarını göster" manasınadır. Duadaki " = büyük günahlar" demektir. Bunlardan aleni olanı, zina, hırsızlık, kati gibi günahlar, gizli olanı da riya, haset, kibir gibi günahlardır.[352]

Bazı Hükümler

1. Teşehhüdden sonra, hadis metninde rivayet edilen duanın okunması meşrudur.
2. Teşehhüd, bu duadan daha önemlidir.[353]

970. ...Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) Abdullah'ın elini tutup namazda (okunacak) teşehhüdü öğretti. Râvi A'meş'in hadisindeki duanın aynısını zikretti. (Bahsi geçen Â'meş hadisine ilâve olarak, Rasûlullah veya İbn Mes'ûd şöyle dedi): Bunu (teşehhüdü) söylediğin -veya[354] tamamladığın- zaman, namazını tamamladın (demektir). (Bundan sonra) istersen kalk, istersen otur.[355]

Açıklama

Hadis-i şerifi râviler biri birlerinin ellerini tutarak nakletmişlerdir.Bu, nakledilen konunun ehemmiyetini belirtmek için yapılan bir harekettir. Bu şekilde rivayet edilen hadislere müselsel hadis denilir. Bu rivayetten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber İbn Mes'ûd'un elini tutmuş ve ona babın ilk (A'meş) hadisindeki şekilde teşehhüdü öğretmiştir. Ancak râvinin bu hâdiseyi "A'meşin hadisindeki duanın aynısını zikretti" şeklinde ifâdelendirişi pek hoş görünmemektedir. Çünkü, işaret edilen A'meş hadisinde herhangi bir duâ mevcut değildir. Aksine Hz. Peygamber, teşehhüdü okuduktan sonra herkesin istediği duayı okuyabileceğini bildirmiştir. O halde, ravi bu manayı: "A'meş'in hadisinin aynısını zikretti" tarzında ifâde etmesi daha uygun olacaktı.
Bu rivayette, A'meş'in hadisinde olmayan şu ilâve yer almıştır: "Bunu söylediğin -veya tamamladığın- zaman namazın bitmiş demektir. Kalkmak istersen kalk git, oturmak istersen otur." Bu ilâve cümleyi kimin söylediği açıkça belli değildir. Bu yüzden râvilerin bir kısmı bu sözün Hz. Peygamber'e bir kısmı ise İbn Mes'ûd'a ait olduğunu iddia etmişlerdir.
Aynî, Ebû Davud'un, hadisi naklettikten sonra herhangi bir şey söylemediğini belirterek, "bu sözün Hz. Peygambere âit olduğunu kabul etmiştir. Gerçekten, eğer bu sözler, İbn Mes'ûd'a âit olsa idi, Ebû Dâvûd buna işaret ederdi, çünkü bu, âdetidir. Bu sözün İbn Mes'ûd'a âit olduğu farz edilse bile bu, hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü bu gibi şeylerin akılla bilinmesi mümkün değildir. O halde İbn Mes'ûd bu sözleri Hz. Peygamberden öğrendiği bilgiye dayanarak söylemiş demektir.
Hanefîler, bu hadise dayanarak, namazın sonunda teşehhüd okuyacak kadar oturmanın farz olduğuna, Rasûlullah'a salavât okumanın ise farz olmadığına hükmetmişlerdir. Kâsânî Bedâyi'de "bizim delilimiz, İbn Mes'ûd ve Abdullah b. Amr b. el-As hadisleridir. Çünkü Peygamber (s.a.) teşehhüdü okuyacak kadar oturulduğunda namazın tamamlanmış olacağına hükmetmiş, kendisine salevâtı şart koşmamıştır" demektir.
Şâfiilere göre ise, son teşehhüdden sonra Rasûlullah'a salevât getirmek farzdır.[356]

Bazı Hükümler

1. Teşehhüdden sonra Rasûlullaha salevât getirmek şart değildir.
2. Namazdan çıkmak selâma bağlı değildir, çünkü hadiste, selâm anılmamıştır.[357]

971. ...İbn Ömer (r.a.), Rasûlullah (s.a.)dan, teşehhüd hakkında şunu rivayet etmiştir: "Her türlü tahiyye, bütün ibâdetler, güzel sözler sâdece Allahadır. Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketi sana olsun ey Nebî!"
(Mücâhid) dedi ki; İbn Ömer; "Teşehhüde "Allah'ın bereketleri" kelimesini ben ilâve ettim" dedi.
"Selâm bize ve Allah'ın sâlih kulları üzerine olsun. Şehâdet ederim ki Allah'dan başka ilâh yoktur."
İbn Ömer, "ona (o birdir, ortağı yoktur) sözünü de ben ekledim." dedi.
Ve yine şehadet ederim ki, Muhammed, Onun kulu ve elçisidir."[358]

Açıklama

İbn Ömer'in bu rivayeti, İbn Mes'ud'dan rivayet edilen teşehhüdün hemen hemen aynıdır. Ne var ki Ibn Ömer, îbn Mes'ud'un rivayetinde Rasûluilah'dan nakledilen kelimesinin Hz. Peygambere âit olmadığım, bunun kendi sözü olduğunu söylemiştir. Ayrıca İbn Mes'ud'un teşehhüdünde hiç bulunmayan kelimelerini de ilâve ederek nakletmiştir.[359]

972. ...Hıttân b. Abdillâh er-Rekâşfden; demiştir ki: Ebû Musa el-Eş'ari bize namaz kıldırdı. Namazın sonunda oturunca, cemaatten birisi: "Namaz (Kur'an'da) her türlü hayır ve zekâtla birleştirilmiştir, dedi.[360]
Ebû Musa namazı bitirince cemaate dönüp;
Biraz önceki o sözleri hanginiz söyledi? dedi. Kimse cevap vermedi, Ebû Musa tekrar:
Deminki sözleri hanginiz söyledi? dedi. Cemaatten yine ses çıkmadı. Bu sefer Ebû Mûsâ bana:
Yâ Hıttân, herhalde bunu sen söyledin, dedi.
Hayır ben söylemedim. Zaten ben azarlamandan korkmuştum, dedim.
Cemaatten bir adam, Ebû Musa'ya (dönüp)
Onu ben söyledim, ama hayırdan başka hiçbir şey dilemedim, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ:

Namazda neler söyleyeceğinizi bilmiyor musunuz? (Bu tip konuşmalar namazı bozar). Şüphesiz, Rasûlullah bize hitâb edip, (dindeki) yolumuzu açıkladı, namazımızı öğretti, bu hutbesinde efendimiz şöyle buyurdu: "Namaza kalktığınız zaman önce saflarınızı düzeltiniz. Sonra size biriniz imâm olsun. İmam tekbir aldığında siz de tekbir alınız. =Gazaba uğrayanlardan ve dalâlette olanlardan değil) âyetini okuyunca "amin'* deyiniz. Allah duanızı kabul eder. İmam (rükû' için) tekbir alıp eğilince siz de tekbir alıp rükû' yapınız, şüphesiz imam, sizden öce rük'u yapacak ve sizden evvel doğrulacaktır. Sizin rukûda imamdan sonraya dalmanız, doğrulmada ondan sonraya kalmanıza mukabildir. İmâm = Allah kendisine hamdedeni işitti) deyince, siz = Rabbimiz, hamd sana mahsustur) deyiniz. Allah sizi duyar. Çünkü Allah (azze ve celle) Nebisinin dili ile, "Allah kendisine hamd edeni duydu" buyurdu. (Bunu, Nebisinin dili ile öğretti). İmâm, tekbir alıp secdeye kapanınca siz de tekbir alıp secde ediniz. Şüphesiz imam sizden önce secdeye kapanır ve sizden önce başını kaldırır. Sizin imamdan sonra secde yapmanız, başınızı ondan sonra kaldırmanıza mukabildir. Namaz kılan kimse ka'de yapınca (oturunca) ilk sözü: "her türlü hayır, bütün ibâdetler ve güzel sözler Allah içindir. Ey Nebi selâm sana, Allah'ın rahmet ve bereketleri de sana. Bize ve Allah'ın sâlih kullarına da selâm olsun. Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet ederim" olsun." [361]
Ahmed b. Hanbel, (rivayetlerinde) demedi, (sadece dedi) Yine Ahmed demedi, dedi.[362]

Açıklama

Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet edilen bu hadis-i şerif Hz.Peygamberin emri üzerine namazın nasıl kılınacağını açıkseçik ortaya koymaktadır. Hadisin konu ile alakası, namaz kılanın ka'de'de okuyacağı teşehhüdle ilgili olan kısmıdır. Görüldüğü gibi Ebû Musa'nın rivayet ettiği teşehhüd de İbn Mes'ud'un naklettiği teşehhüdün aynısıdır. Ancak hadisin, Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetinde, kelimesi ile, şehâdetin ikinci kısmının başındaki fiili yer almamıştır.[363]

973. ...Ebû Gallâb, Katâde'ye, Hıttân b. Abdillah er-Rekâşî'den naklen önceki hadisi anlatmıştır. (Râvilerden Süleyman et-Teymî) ondan fazla olarak (RasulüHah'ın);
"İmam okuduğu zaman susunuz" (buyurduğunu) ve teşehhüdde dedikten sonra, dediğini de ilâve etmiştir.
Ebû Davud dedi ki: "susunuz" sözü, mahfuz değildir. Onu, bu hadiste Süleyman b. et-Teymî'den başka kimse rivayet etmemiştir."[364]

974. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) bize, Kur'ân'ı öğrettiği gibi, teşehhüdü de öğretir ve şöyle derdi:
"Her türlü selâmlar, bol hayır ve bereketler, bütün ibâdetler ve güzel sözler Allah içindir.[365] Selâm, Allah'ın rahmet ve bereketi sana olsun ey Nebi! Selâm, bizim ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun. Şehâdet ederim ki Allah'dan başka ilâh yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed Allah'ın Resûlüdür."[366]

Açıklama

Bu rivayette teşehhüdün İbn Abbâs vâsitasıyle nakledilen şeklini görmekteyiz.Ibn Abbâs'ın "Peygamberimiz Kur'an'i öğrettiği gibi teşehhüdü öğretirdi" demesi, Hz. Peygamberin teşehhüde ne kadar önem verdiğine delildir. Bu, Ka'dede teşehhüd okumanın vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir.
Genel mânâda, İbn Mes'ûd'un naklettiği teşehhüd ile İbn Abbâs'ın naklettiği arasında pek az fark vardır. İbn Abbâs'ın rivayet ettiği teşehhüdde bazı kelimeler arasına atıf edatı konulmamış (ki bu, dipnotta da temas edildiği veçhile, ihtisar için yapılmıştır) ve (et-lehıyyâtu) kelimesinden sonra (el-mübârekâtû) kelimesi yer almıştır. Bîrde teşehhüdün son cümlesi Ibn-i Mes'ûd'uıı rivayetinde; "Eşhedü enne Muhammeden abdûhu ve Rasûlühü" şeklinde olduğu halde, İbn Abbâs'ın rivayetinde; "Eşhedü enne Muhammeden Rasülullah" tarzındadır.
Şâfîîler namazlarında İbn Abbâs'ın teşehhüdünü okurlar. İmâm Şafîî hazetleri İbni Abbas hadisini naklettikten sonra; "teşehhüd hakkında çok çeşitli hadisler rivayet edilmiştir. Ama bu bana hepsinden daha sevimli geliyor. Çünkü bu, teşehhüd hadislerinin en şumullüsudür" demiştir.
Bu konuda Hattâbî'nin söylediği şu sözler kayda değer: "Teşehhüd hadislerinin isnad bakımından en sahihi ve ravileri bakımından en meşhuru, İbn Mes'ud'un teşehhüdüdür. Ancak İmam Şafîî İbn Abbâs'ın teşehhüdün-deki (oiTjUı) (el-mübârekâtu) ilâvesinden dolayı onu benimsemiştir. Çünkü bu, Kur'an-ı Kerim'deki "Allah tarafından mübarek, pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selâm verin"[367] âyetine muvafıktır.
Mâlikilerin namazlarında okudukları teşehhüd ise, Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'dan rivayet edilmiştir. Bu Teşehhüdün metni de şu şekildedir: el-Bâcî Mâlikilerin teşehhüdünün daha sahîh olduğunu söylemiş ve görüşünü şu sözler ile isbatlamaya çalışmıştır:
"Mâlik'in teşehhüdünün sıhhatine delil şudur; Ömer'in teşehhüdü mütevâtir haber hükmündedir. Çünkü Hz Ömer bunu, insanlara minberden ilân etmiştir. Bu sahabilerden bir cemaatin ve mü'minlerin ileri gelenlerinin huzurunda olduğu halde, hiçbir itiraza uğramamıştır, diğeı tesehhııdlerden hiç birisinin, bunun yerine kâim olduğunu söyleyen de çıkmamıştır. Bu, sahabenin Hz. Ömer'in teşehhüdünü ikrar ve ona muvafakat eniklerine delildir."
el-Bâcî'nin söyledikleri oldukça ma'kuldür. Fakat diğer mezheplerin okudukları teşehhüdleri takviye eden deliller vardır. Zaten, her mezheb kendi görüşünü haklı kılacak sağlam bir dayanak bulamamış olsaydı, o görüşü be-. nimsernezlerdi.[368]

975. ...Semure b. Cündüb (r.aO (oğluna yazdığı bir mektupta) şöyle demiştir:
"İmdi, Resûlullah (s.a.) bize "(namaz kılan) namazın ilk ka-desinde veya sonunda olduğu zaman demeden Önce = (Bütün

selamlar, güzel sözler, ibâdetler ve mülk Allah'ındır) deyiniz. Sonra, sağınıza, imamınıza ve birbirinize selâm veriniz" diye emretti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Süleyman b. Mûsâ aslen Küfeyidir, fakat Dımask 'ta (kalır) idi. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu mektup Hasar (el-Basrî) 'in, Semııre ile görüşüp ondan hadis aldığına delildir.[369]

Açıklama

Bu rivayet, ifadesinden anlaşıldığına göre, bir mektuptan alınmıştır. Bu mektup "muhailelerde mescit! İnşası bahsinde geçen (salat 13, Hadis no, 456) Semure'nin oğluna yazdığı mektuptur. Yani Semure, oğluna bir mektup yazmış ve Resûlullah'tan duyduğu bazı şeyleri bildirmiştir. Buraya alınan bölüm, mektubun bu konu ile ilgili kısmıdır. Mektuptaki ifâdelerden de anlıyoruz ki,Semure'nin haber verdiği teşehhüd, İbn Mes'ud ve İbn Abbas'ıı haber verdiklerimde farklıdır. Ayııca bu haberden namazı bitiren kimsenin imama da selâm vermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu, muktedi sağma ve soluna selam verdikten sonra,limanıa da selam verecektir" diyen Mâlikîlerin görüşlerinin delillerindendir. Cemaatin biribirlerine selâm vermesinden maksat, sola selâm vermektir. Bu, sağa verilen selâmın iadesi durumundadır. Zaten Hz. Peygamber "Sağa seîâm verini/" dedikten sonra, solu anmamış, "imamınıza ve birbirinize" buyurmuştur. Bu cemaatin biribirine selâm vermelerinden maksadın, sola selâm vermek olduğunu gösterir.
Ayrıca imama selâm vermeye lüzum görmeyenler, cümlenin başındaki 'nin hüküm yönünden terâhi ifâde etmediğini söylerler. Çünkü imam, ya muktedinin tam önünde ya sağında veya solunda olabilir. Eğer önünde ise, sağa ve sola verilen selamlar aynı zamanda imama verilmiş sayılır. Sağında ise sağa verilen, solunda ise, sola verilen selâm imama verilmiş demektir.
Ebü Davud'un rivayetin sonuna ilave ettiği "bu mektup, Hasen'in Semure ile görüştüğüne delildir" tarzındaki ifade, Hasan el-Basrî'nin Semure ile görüşmediğini söyleyenlere cevaptır. Zira Hasan el-Basrî ile Süleyman b. Semure aym devirlerde yaşamışlardır. Her ikisi de 3. tabakadandır. Süleyman babası ile görüşüp ondan hadis rivayet ettiğine göre, Hasen'in görüşmüş olması da pekâlâ mümkündür.[370]

178 - 179. Teşehhüdden Sonra Hz. Peygamber'e Salavât Okumak

976. ...Ka'b b. Ücra (r.a.)'den; elemiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'e:
Ey Allah'ın Resulü, Bize, sana salavât getirmemizi ve selâm vermemizi emrettin. Selâmın ne olduğunu bildik. Peki, ya selavâtı nasıl getireceğiz? dedik (veya[371] dediler) Hz. Peygamber, şu karşılığı verdi:
"Ey Allah'ım! İbrahim'in sânını yücelttiğin gibi Muhammed'in ve âlinin sânım da yücelt, İbrahim'e bol hayırlar verdiğin gibi Muhammed'e ve âline de bol hayırlar ver. Çünkü sen hamd edilensin, şerefli ve ulusun" deyiniz.[372]

Açıklama

“Ey iman edenler! Ona (Peygambere) salât okuyunuz ve selâm veriniz"[373] âyeti nazil olunca ashab-ı kiram, Resulullah'a gelip salavâtın keyfiyetini sormuşlardır. Hz. Peygamber'e sorulan sorunun, "salavât nedir?" tarzında değil de "sana nasıl salavât okuyalım?" şeklindedir. Böylece sahabilerin salavât kelimesi hakkında bilgilerinin olduğunu fakat salavâtın keyfiyetini öğrenmek istediklerini gösterir.
Müslim, Mâlik ve Ebû Davud'un (98. hadis) Ebû Mes'ud'dan yaptıkları rivayetten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber, kendisine sorulan soruya hemen cevap vermemiş bir müddet susmuştur. O kadar ki, hâdiseye şahit olan sahâbiler, "ah keşke bu soru sorulmasaydı" demişlerdir. Taberânî'deki bir rivayete göre, Resûlullah'ın bu susuşu vahyi beklediğinden dolayıdır. Efendimiz, her ne maksatla olursa olsun, bir müddet bekledikten sonra soruyu cevaplandırmış ve kendisine salavâtın nasıl okunacağım öğretmiştir.
Tercemeye "sânını yücelt" diye geçtiğimiz kelimesi aslında çok geniş mânâlar ifâde eder. Bu "dünyada zikrini yüceltmek, dinini galib, şeriatı ebedî kılmak, âhirette de bol sevab vermek ve ümmetine şefaatçi kılmak suretiyle Muhammed'e azamet ver" rnânâsındadır.
Ebu'l-Âliye; "Allah'ın salâtının Nebi üzerine olması, onu melekler yanında övmesidir" der. Ibn Abbâs ve Dahhâk da, Allah'ın Nebi üzerindeki salâtının, O'nun rahmeti olduğunu söylemiştir.
"Muhammed'in ailesi*' diye terceme ettiğimiz 'den maksadın ne olduğu hakkında da değişik görüşler ortaya atılmıştır. Bunları şöylece özetlemek mümkündür:
1. Resûlulîah'a yakınlığından dolayı kendisine zekât verilmesi caiz olmayanlar, bunların da kim olduklarında ihtilâf edilmiştir:
a. Sadece Hâşim oğullan,
b. Hâşim ve Muttalib oğulları, (Şafiî bu görüştedir.)
c. Hz. Fatıma, Ali, Hasan, Hüseyn (r.a.) ve onların kıyamete kadar gelecek olan nesli.
2. Kayıtsız şartsız Hz. Peygamber'e yakınlığı olanlar,
3. Kıyamete kadar, Hz. Peygamberin izinden giden bütün müslümanlar.
4. Müslümanların müttakileri.
Bu değişik görüşleri değişik manalara hasrederek aradaki ihtilâfı gidermek mümkündür. Bu kelime ile dua'da ümmet; övgüde muttakiler; zekât konusunda da kendilerine sadaka verilemeyenler kast edilebilir.
Hz. Peygamber, salevâtı öğretirken, kendisi için yapılacak duayı İbrahim aleyhisselâma ve âline teşbih etmiştir. Teşbih de

müşebbehünbih (kendisine benzetilendin, müşebbeh (benzetilen)'den daha kuvvetli ve üstün olması gerekir. "Burada Hz. Muhammed ve âli müşebbeh, Hz. İbrahim ise müşebbehünbihtir. Hz. Muhammed bütün Peygamberlerin en üstünü olduğuna göre bu teşbih (benzetme) doğru mudur?" diye bir sonunun hatıra gelmesi muhtemeldir. Ulema bu muhtemel soruya çok çeşitli cevaplar vermişlerdir. Bunlardan .birkaçını zikretmekle yetineceğiz.
Buradaki teşbih salâtın aslı ile ilgilidir. Yani salâtın aslını salâtın aslına benzetme vardır. Dereceyi dereceye teşbih değildir. Bu da şu âyetlerdeki teşbihlere benzer: "Oruç, simden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı"[374] "(Nuh'a ve ondan sonraki nebilere vahyeUiğimiz gibi sana da vahyettik"[375] "Allah'ın sana ihsan etliği gibi sen de ihsan et."[376]
Hz. ibrahim Resûlullah'ın dedelerinden olduğu ve Muhammed ümmetine duâ ettiği için ona bir karşılık olarak muslumanlaıın da Hz. İbiahim'e dua etmelerinin emredîldiğini söyleyenler de olmuştur.
Buhâri sârini Aynî şunla/ı söyler: "İbrahim aieyhisselâm Kabe'yi inşâ edince ummet-i Muhammed için duâ edip, "Allah'ım, Muhammed ümmetinden her kim bu evi haccederse ona benden selâm el" dedi. Hz. İbrahim' in ailesi ve çocukları da aynı şekilde duâ ettiler Bunların yaptıklarına karşılık olarak onları namazda anmakla eınrolunduk."
Metinde salavat emrcdildiği için namazda teşehhudden sonra salevât okumanın vacib olduğunu söyleyenler, bu hadisi delil getirirler. Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Ibn Mes'üd, Şa'bî, Muhammed b. Ka'b, Ebü Ca'fer el-Bakır, Şafiî, İshak ve Ahmed b Hanbel salevât okumanın vâcİb olduğunu söyleyenlerdendir. Hanefîlere göre teşehhudden sonra saSli-bârik okumak vâcib değil, sünnettir.
Namazda salavât okumanın vâcib olmadığını söyleyenler bu ve benzen hadislerin âyetini tefsir kabilinden olup bunlardaki emrin mutlak olduğunu söylerler. Buna göre bu emir selavâtm namaz içinde vâcib olmasını gerektirmez, namaz haricinde de olsa bir kimsenin okuyacağı salevât emre imtisal saıyılır. Namazda salevât okumanın vıicûbuna delâlet eder gibi görünen hadislerle ilgili olarak, Şevkânî Neylu'I-Evtâr'da şöyle der:
"Salevâtıu vâcib olduğunu söyleyenlere şu karşılığı vermek mümkündür: Hadislerde zikri geçen emirler salevâtıu keyfiyetini öğretmek içindir. Bu da vucûb ifade etmez. Dilin zevkine salıib olan herkes bilir ki, "sana bir şey verdiğimde nasıl vereyim?" sorusuna karşısındakinin "gizli ver, açıkta verme" cevabı, vermeyi emretmek değil, vermenin şekli ile ilgili bir emirdir. Bu mânâ hem lügat hem de şeriat ve örf bakımından yaygındır. Sünnette çokça tekrarlanmıştır. Meselâ: "Sizden biri geceleyin kalktığı zaman namaza iki kısa rekatla başIaMn" hadisi bu kabildendir..."
Hâdî, İmam Ahmed ve bazı Şâfiîlcr bu hadise dayanarak, Peygamber'e olduğu gibi âline de salevât okumanın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Şafiî bir kavlinde, Ebü Hanife ve talebeleri ve fakihlerin çoğunluğu bunun vâcib değil, sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Ebû İshâk eş-Şîrâzî, Mühezzeb'de bunun vacib olmadığına dair icmâ' olduğunu nakleder.[377]

Bazı Hükümler

1. Kendisine birşey emredilen kişi yapacağı şeyin keyfiyetim bilemiyorsa bilenlerden sormalıdır.
2. Metinde geçtiği şekilde Hz. Peygamber'e ve âline salevât okumak meşrudur.
3. Hadis, sahabilerin İslâm'ı muhafazadaki hırs ve itinalarına, Hz. İbrahim'in şeref ve kadrinin yüceliğine de delildir.[378]

977. ...Müsedded, Yezid b. Zürey' kanalıyla Şu'be'den şu (önceki) hadisi rivayet etmiştir. (Râvi bu rivayette) şöyle dedi: "İbrahim'in âlini yücelttiğin gibi, MuhammecTi ve âlini de yücelt."[379]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayette (Allahümme) kelimesi yeralmamış, duasına da bir edatı ilâve edilmiş şeklini almıştır. Müellif, bu farklara işaret etmek için bu rivayeti kitabına almıştır.[380]

978. ...Mis'ar el-Hakem'den, Hakem'in (976. hadisteki) isnadı ile (iki) önceki hadisi rivayet edip şöyle demiştir:
"Ey Allah'ım! İbrahim'i yücelttiğin gibi Muhammed'i ve onun âlini (aile ve ümmetini) de yücelt. Çünkü sen hamdedilensin, şerefli ve ulusun. Ey Allah'ım! İbrahim'in âline bol hayırlar verdiğin gibi, Muhammed'e ve onun âline de bol hayırlar ver. Çünkü sen, haınd edilensin, şerifli ve ulusun."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Zübeyr b. Adî, İbn Ebî Leylâ 'dan, Mis'ar'ınki gibi rivayet etmiş ancak şunu da söylemiştir:
"İbrahim 'in âlini yücelttiğin gibi... sen övülensin, şân ve şeref sahibisin. Muhammed'e bol hayır ver... " Zübeyr, Mis'ar'tn hadisinin benzerini şevketti.[381]

Açıklama

Aslında bu rivayetin de öbürlerinden pek farkı yoktur. Ebü Davud'un bunu tekrar etmekteki maksadı duanın orta-sındaki (İnneke hamidün mecid) ilavesine işaret etmektir. Çünkü babın ilk rivayetinde bu cümle sadece duanın sonunda zikredilmiştir.
Ebû Davud'un, Zübeyr b. Adi'nin rivayetini nakletmesi de "İbrahim'-'in başındaki (âl) kelimesinin farklılığına ve yerine denilmiş olduğuna işaret içindir.[382]

979. ...Ebû Humeyd es-Sâidî (r.a.)'den rivayet edilmiştir ki, sahabiler:
Ya Resûlallah, sana nasıl salât edelim? dediler, Resûlullah: "Ey Allah'ım! İbrahim'in âlini yücelttiğin gibi Muhammed'i,

hanımlarını ve zürriyetini yücelt! İbrahim'in âline bol hayırlar verdiğin gibi, Muhammed'e, hanımlarına ve zürriyetine de bol hayırlar ver. Çünkü sen hamdedilensin, şereflisin" deyiniz" buyurdu.[383]

Açıklama

EbÛ Humeyd'den yapılan bu rivayette öncekilerden farklı olarak "Muhammed'in âli" terkibinin yerine "...Hanımları ve zürriyeti" tâbirleri kullanılmıştır. Bazı âlimler, bu rivayete dayanarak (âl) kelimesinin, hanımlar ve zürriyet mânâsında olduğunu iddia etmişlerdir.
Ancak Hz. Peygamberin hanımlarının onun âlinden olmadığını gösteren birçok haber vardır. Meselâ, Ümmu Seleme (r.anhâ), Hz. Peygamber'e kendilerinin "Âl-i Muhammed"den olup olmadığını sorunca, onu cübbesi altına almaktan kaçınmıştır."Ey chl-i Beyt! Allah sizden ancak kiri gidermeyi ve tertemiz yapmayı diler"614 âyet-i kerimesi nazil olunca Hz. Peygamber: Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i (r.anhüm) göstererek onları cübbesinin altına almış ve "Alla-hım! İşte bunlar benim ehl-i beytimdir"demiştir.Bu haberler gösteriyor ki, Resûlullahın hanımları ehl-i beytten değildir. Hadiste şanlarını ululamak için anılmışlardır.[384]

980. ...Ebu Mes'ud el-Ensârî'den; demiştir ki: Biz Sa'd b. Ubâde[385]'nin meclisinde iken Hz. Peygamber yanımıza geldi. Beşîr b. Sa'd, kendisine:
Ya Resulallah! Allah bize, sana salavât getirmemizi emretti, sana nasıl salât edelim? dedi.
Resulallah (s.a.) hiç karşılık vermeden sustu. O kadar ki biz Beşîr'in bu soruyu hiç sormamış olmasını istedik. (Bir müddet) sonra Resûlullah: "Şöyle deyiniz..." buyurdu...
Râvi Ka'nebî (bundan sonra) Kâ'b b. Ücra hadisinin mânâsını nakledip sonuna "âlemlerde, sen hamdedilensin, şereflisin" kelimelerini ilâve etti.[386]

Açıklama

Beşîr'in sorusunu, ashabın sorulmamış olmasını istemesi, Hz.Peygamber'in hemen cevap vermemesinden dolayıdır. Ashab, Resûlullah'ın susmasını, soruyu beğenmediğine hamletmişler ve böyle bir sorunun sorulmuş olmasına üzülenlerdir. Oysa Resûlullah vahy beklediği için susmuştur. Bu, daha sonra anlaşılmıştır.
Ebû Mes'ud, sorunun yerini ve soruluş tarzını anlattıktan sonra bu babın ilk hadisi olan Ka'b b. Ücra hadisinin mânâsını rivayet etmiştir.
Ancak sonuna “ = âlemlerde" kelimesini ilâve etmiştir. Gerçi Ebû Dâvûd den sonra kelimelerini de ziyâde ettiğini söylemiş gibi görünüyorsa da bu kısım Ka'b b. Ucra'mn rivayet ettiği hadisin sonunda da mevcuttur. Öyleyse burada ilâve sadece'dir.
Hz. Peygamber'in Sa'd b. Ubâde'nin evine gitmesi onun tevâzuuna güzel bir örnek olduğu gibi reis durumunda olanların tebaayı, özellikle halkın ileri gelenlerini ziyaret etmelerinin meşru' olduğuna delildir.[387]

981. ...(Ebu Mes'ud eKEnsâri'nin) önceki haberi Ukbe b.Amr’dan aynen rivayet edilmiştir. Farklı olarak bunda Resûlullah; "Allah'ım! Ümmî Nebî Mııhammed'i ve âlini yücelt" deyiniz buyurmuştur.[388]

Açıklama

Ümmî, okuyup yazma bilmeyen demektir. Okuma-yazma bilmeyen anasından doğduğu hal üzere kaldığı için (anne) mânâsındaki "üm" kelimesine nisbet edilir. Mekkeliler okuma yazma bilmedikleri için bunun "şehirlerin anası" manâsınndaki "tâbirine nisbet edildiğini söyleyenler olduğu gibi, çoğunluğu okuma yazma bilmediği için "arab ümmeti" terkibine nisbetini savunanlar da vardır. Buhârî ve Müslim'in Hz. Ömer'den rivayet ettikleri “Biz ünıınî bir milletiz, yazmayı ve hesabı bilmeyiz" hadisi son görüşü takviye eder. Hz. Peygamber'in kendisini ümmîlikle vasfetmesi, okuma-yazma bilmemesine rağmen ilminin kemâlinin bir mu'cize olduğuna işaret etmek içindir.
Hz. Peygamberdin, yazı yazıp yazmadığında ihtilâf edilmiştir. Bazı âlimler Efendimizin, Hudeybiye barışını bizzat yazdığını iddia ederken, bazıları yazdırdığını söylemişlerdir.[389]

982. ...Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Her kim bize,ehl-i beyte salavât getirdiği zaman tam ve bol ecir almak isterse; "Allah'ım Nebi Muhammed'în, müzminlerin anaları olan hanımlarının, zürriyetinin ve ehl-i beytinin sânını, İbrahim'in âlinin şanını yücelttiğin gibi yücelt. Çünkü sen hamd edilensin, şereflisin, "desin."[390]

Açıklama

Hadis-i şerif, Hz. Peygamberce ve ailesine (metinde geçtiği şekilde) salavât okumaya teşvik etmektedir.
Namazda Hz. Peygamber'e rahmet etmesi için Allah'a dua etmenin meşru olup olmadığı âlimler arasında ihtilaflıdır.
İbn Abdilber bunun mekruh, Nevevî, "İbrahim'e rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de rahmet et" demenin bid'at olduğunu söylerler.
Hanefîlerden bir grup ile Mâlikîlerden Ebû Zeyd bunun cevazına kail olmuşlardır. Bunlar, içerisinde "Muhammed'e rahmet

et" cümlesi bulunan hadisleri delil kabil etmişlerdir.[391]

Namaz Kılanın Teşehhüdden Sonra Söyleyeceği Söz[392]

983. ...Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Biriniz son teşehhüdü bitirdiği zaman dört şeyden; Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden ve mesih-deccâl'ın fitnesinden Allah'a sığınsın."[393]

Açıklama

Hz. Peygamber, bu hadisinde müslümanın, son oturuşta teşennudden sonra dört şeyden Allah a sığınmasını emretmiştir. Bu dört şey; Cehennem azabı, kabir azabı, hayatın ve ölümün fitnesi, bir de Mesih-Deccal in imtihanıdır.
Hayatın ve ölümün fitnesinden maksat, İbn Dakîk el-îyd'in bildirdiğine göre şudur:
Hayatın Fitnesi: Dünya ve şehvet arzusu veya cehalet; hayatında insanın başına gelen şeyler ya da en kötüsü ölüm anında fitnedir.
Ölümün fitnesi de: Ya ölüm anındaki fitne ya da kabir azabıdır. "Ölümün fitnesi" ölüm anındaki fitnedir, denilecek olursa, hayatın fitnesi daha öncekiler olmuş olur.
Hz.Peygamber'in "...Allah'a sığınsın" emrinden, zahirîler son teşehhüdden sonra böyle bir duanın yapılmasının vâcib olduğuna hükmetmişlerdir. Zahirîlerden İbn Hazm ise bunun, birinci teşehhüdde de vacib olduğunu söylemiştir. Bu duanın ifade tarzı bundan sonraki hadiste gelecektir.
Diğer mezheblere göre son teşehhüdde zikri geçen dört şeyden Allah'a sığınmayı ihtiva eden bir duanın okunması müstehaptır. İlk teşehhüdde, hiç okunmaz. Cumhur bu hadisteki emri, nedb ile yorumlamışlardır. Delilleri Buhârî'deki kişinin istediği duayı yapabileceğini bildiren bir hadistir.
Bu hadis-i şerifin içindeki bazı lâfızlarla, özellikle Mesih = Deccâl'Ia ilgili olarak 880 no'lu hadiste genişçe bilgi verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.[394]

984. ...Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan; Resûlullah (s.a.)'in teşehhüdden sonra şöyle duâ ettiği rivayet edilmiştir:
"Allah'ım, cehennem azabından, kabir azabından, Deccâl'in fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."[395]

Açıklama

Önceki hadiste Hz. Peygamber, dört şevden Allah'a sığınmayı emretmişti. Ibn Abbas in bu rivayeti ise, bizzat Hz. Peygamber'in bu dört şeyden Allah'a sığındığın; bildirmektedir. Bu rivayet sanki önceki hadiste geçen emrin uygulamasıdır.[396]

985. ...Mihcen b. el-Edra[397] (r.a.)'den; rivayet edilmiştir: Dedi ki: Resûlullah (s.a.) mescide girmişti ki teşehhüd halinde namaz kılan bir adam gözüne ilişti. Bu zat şöyle diyordu:
Allah'ım! Ey tek olan, her ihtiyaçta kendisine müracaat edilen, doğmayan, doğurmayan ve kendisinin hiç dengi olmayan Allah'ım! Senden benim günahlarımı bağışlamanı istiyorum. Çünkü sen bağışlayıcısın, merhametlisin.
Mihcen diyor ku: (Bunu duyan) Resûlullah üç defa; "Muhakkak bağışlandı, muhakkak bağışlandı, muhakkak bağışlandı." buyurdu.[398]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Nesâî ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde yerine "(Yâ Allahü, vahidü'l-ehad) sözü yer almaktadır, âlimler (Ehad) kelimesi ile (Vahid) kelimesi arasında bazı farklara işaret etmişlerdir. Burada o farkların anlatılmasında herhangi bir fayda mülâhaza etmemekteyiz.
"Her ihtiyaçta kendisine müracaat edilen" diye terceme ettiğimiz (samed) kelimesinin başka mânâları da vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Efendiliğin bütün şekillerini kendinde toplayan Efendi, isteklerde kendisine yönelinen ve belâlarda kendisinden yardım istenen, mahlukâtın yok olmasından sonra da kalıcı, kendisinden üstün kimse olmayan.
Bu kelimeden sonraki "doğmayan, doğurmayan" cümlesinin "samed" kelimesinin tefsiri olduğunu söyleyenler de vardır.
Gerek İhlâs Sûresi'ndeki, gerekse bu hadisteki "doğurmamıştır, doğuruImamıhtır" cümlesi, İsa'ya "Allah'ın oğlu" diyen Hıristiyanları, Üzeyir.'e "Allah'ın oğlu" diyen Yahudileri ve Meleklere "Allah'ın kızları" diyen müşrikleri reddetmektedir.
Hz. Peygamber mescidde bu şekilde dua eden zatı görünce, üç defa bu zatın bağışlandığını haber vermiştir.Resûlullah'in bunu bilmesi,bu zat Cenab-ı Allah'a kendisi anılarak istenileni vereceği ve edilen duayı kabul edeceği bir isimle yalvarışı ya da Hz. peygamber'in bu zatın bağışlandığını vahy vasıtası ile haber almış olmasıyla yorumlanabilir.
Teşehhüdden sonra okunacak dua konusunda bunlardan başka rivayetler de mevcuttur.
Buhârî ve Müslim'in Hz. Ebû Bekr (r.a.)'den rivayet ettikleri "Ya Resûlullah bana bir duâ öğret onunla namazımda dua edeyim, dedim. O da:
“Allah'ım ben nefsime çok zulmettim, günahlan senden gayrî kimse bağışlamaz, katından bir bağış ile beni bağışla ve bana merhamet et. Çünkü sen çok bağışlayıcısın çok merhametlisin" de" buyurdu[399] hadisi bu cümledendir.[400]

179 - 180. Teşehhüdün Gizli Olması

986. ...Abdullah (b. Mes'ud)dan; demiştir ki: Teşehhüdün gizli okunması sünnettendir."[401]

Açıklama

Hâkim bu hadisi Müstedrek'ine kaydettikten sonra Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.
İbn Mes'ud'un, teşehhüdün gizli olacağını kendi aklı ile bilmesi mümkün olmadığına göre, bunun hükmünü Hz. Peygamber'den öğrenmiş olduğu açıktır. Bu durumda rivayet merfu' hükmünü almıştır.
Ulemâ teşehhüdün gizli okunacağında icmâ etmiştir. Bu konuda görüş ayrılığına rastlanılmamıştır.[402]

180 - 181. Teşehhüdde (Parmakla) İşaret Etmek

987. ...Ali b. Abdurrahman el-Muâvf den; demiştir ki: Abdullah b. Ömer beni namazda çakıl taşlan ile oynarken gördü. Namazım bitince bundan nehyedip;
Resulüllahın yaptığı gibi yap, dedi.
Resûlullah nasıl yapardı? dedim.
Namazda oturduğu zaman sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyar, bütün parmaklarını yumar ve işaret parmağı ile işaret ederdi. Sol elini de sol uyluğu üzerine koyardı, karşılığını verdi[403]

Açıklama

Hadis-i şerif, teşehhüdde işaret parmağını kaldırmanın meşru olduğuna delildir.Bütün mezheb imamları ve onların ilk arkadaşları, bunun sünnet olduğunda ittifak halindedirler. Ancak sonraki âlimlerden bazıları, değişik mülâhazalarla görüş değiştirmişlerdir. Bunun terkinin daha efdal olduğunu savunmuşlardır. Bu görüşte olanların bazıları parmak kaldırılmamalı derken bunu âdet haline getiren Râfizîlere muhalefet esprisini esas almışlar, bazıları da hiçbir ihtiyaç yokken parmağı fazlaca kaldırmanın lüzumsuz olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu düşüncelerin her ikisi de zayıftır. Çünkü biz, Rafizîlerin yaptıkları bütün hareketlen terketmekle memur değiliz. Biz ancak onların bid'atlerine karşı çıkmakla mükellefiz. Meselâ onlar sağ elleri ile yemek yiyorlar diye biz sol elle yiyecek değiliz. İkincisine gelince, Resûlullah'ın yaptığı bir hareket lüzumsuz ve fazladan olamaz. Onun için teşehhüdde parmak kaldırmayı meşru görmeyenlerin fikirlerini hesaba katmadan "bunun sünnet olduğunda icma var" denilmiştir.
Âlimler bu işaretin nasıl olacağında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları hem parmağın kaldırılacağını hem de sağa sola hareket ettirileceğini, çünkü bunun insana namazda olduğunu hatırlattığını söylerler. Bu Mâlikîlerin görüşüdür.
Şâfîîlcre göre teşehhüd okunurken "illallah..." denilince parmak kaldırılır ve hareket ettirilemez. Bu hal, ilk ka'de'de teşehhüd bitinceye kadar son ka'dede de selâm verilinceye kadar devam eder.
Hanefîlerde bir kavle göre diğer parmaklar hiç bükülmeden "lâ ilahe" derken sağ elin işaret parmağı kaldırılır, "illallah" derken indirilir. Ama esah olana göre orta parmakla baş parmak halka yapılır diğerleri yumulur.
Hanbelîler ise, lafz-ı celâlin her geçişinde onun birliğine işaret için parmaklarını kaldırırlar.
Sağ eli kesik olan bir kimseden bu sünnet düşer, sol elle işaret yapılmaz.[404]

Bazı Hükümler

1. Teşehhüdde elleri uyluklar üzerine koymak müstehabtır.
2. Teşehhüdde sağ elin işaret parmağını kaldırmak sünnettir.[405]

988. ...Abdullah b. ez-Zübeyr (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) namazda oturduğu zaman sol ayağını sağ bacağının altına koyar, sağ ayağını da yere yayardı. Sol elini sol dizinin üstüne, sağ elini de sağ uyluğu üstüne koyar ve parmağı ile işaret ederdi. (Affân der ki:) Abdulvâhid bunu bize gösterir ve şehâdet parmağı ile işaret ederdi.[406]

Açıklama

İlk bakışta bu rivayetle 176. babtaki hadisler arasında bir zıtlık göze çarpmaktadır.Çünkü o hadislerde Resûlullah'ın sağ ayağını dikip, sol ayağını yaydığı bildirildiği halde, bu rivayette tam aksi ifâde edilmektedir. Bu yüzden İbn Reslân bu rivayetteki "sağ ayağını yayar" sözünün bir çok fakihe müşkil geldiğini söylemiş, Ebû Muhammed de; "doğrusu sol ayağını yaydı şeklinde olmalıdır" demiştir.
Kurtubî ise, rivayeti zahiri üzere almanın doğru olacağını, Resûlullah'ın bunu bir özründen dolayı ya da her iki oturuş şeklinin de caiz olduğunu göstermek için yapmış olacağını söyler. İsabetli olan görüş, Kurtubî'nin dediği olmalıdır.[407]

Bazı Hükümler

1. Namazda sol ayağı sağ bacak altına koyup sağ ayağı yere yayarak oturmak da caizdir. Ancak bu şekil, Efendimizin nadiren yaptığıdır.
2. Sol eli sol dizin üzerine koymak meşrudur.[408]

989. ...Abdullah b. ez-Zübeyr (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Hz. Peygamber (ka'dede) duâ ettiği zaman parmağı ile işaret eder onu hareket ettirmezdi.
İbn Cüreyc dedi ki: Amr b. Dinar şunu da ilave etti: "Âmir'in babası (Abdullah b. ez-Zübeyr)'den rivayet ettiğine göre, o (Abdullah) Resûlullah (s.a.)'i böylece (hareket ettirmeden) işaret ederken ve sol kolu sol uyluğunun üzerine yüklenirken gördü. "[409]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in ka'dede duâ ederken parmağını kaldırdığını bildirmektedir.Bu duâ "et-tehiyyâtu'Mür, ya da onun içindeki "eşhedii en lâ ilahe illallah" kelimesidir.
Bu rivayette, Resûlullah'ın parmağını hareket ettirmediğinin serahaten bildirilmesi, işaret ederken parmağın hareket ettirilmeyeceğim söyleyen Hanefî ve Şâfiîlerin delillerindendir. Bu görüşte olanlar Beyhakî'nin, Resûlul-iah'ın parmağını hareket ettirdiğine dair olan rivâyetindeki hareketi işarete hamletmişler, hareketin tekrarına delâlet olmadığını söylemişlerdir.
Bazı Hanefîler, parmağı 'iâ ilahe" derken kaldırılıp, "illallah" derken indirmenin bir nevi hareket olduğunu söyleyerek kendilerini aynı zamanda bu hadisle de amel etmiş sayarlar.
İşaret ederken parmağın sağa-sola hareket ettirileceğini söyleyen Mâlikîlere göre ise, üzerinde durduğumuz hadisin, hareketin daima vâcib olmayıp hareket ettirmemenin de caiz olduğuna işaret etmek için vârid olduğunu söylerler.
İşaretin ne zaman yapılacağı ve bu konudaki ihtilâflar, bu babın ilk hadisinin izahında açıklanmıştır. Parmakların ne zaman yumulacağı konusu da ihtilaflıdır.
Şafiî, Hanbelî ve Mâlikilere göre teşehhüd için oturulduğunda parmaklar yumulur, Hanefî mezhebindeki muteber görüşe göre oturulunca önce parmaklar uyluk üzerine düz olarak konulur, şehâdet parmağı kaldırılacağı zaman diğer parmaklar da yumulur.
Hadisin sonunda İbn Cureyc'in sözünün nakledilmesinin sebebi Ibn Cüreyc'in bu hadisi iki ayrı râviden naklettiğine işarettir. Yani İbn Cureyc bu hadisi hem Ziyâd'dan baştaki metinle; hem de Amr b. Dinar'dan sonraki ilâve ile rivayet etmiştir.
Hz. Peygamber'in sol eli ile sol uyluğu üzerine yüklenmesinden mak-sad, elini uyluğu üzerine yayar bir vaziyette koyduğuna işarettir.[410]

Bazı Hükümler

1. Teşchhüdde sağ elin işaret parmağını kaldırmak sünnettir. Fakat başparmak hareket ettirilmez.
2. Ka'de esnasında sol kol, sol uyluk üzerine yapışırcasına konulur.[411]

990. ...Muhammed b. Beşşâr, Yahya'dan, Yahya İbn Aclân'dan, İbn Aclân, Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr*den o da babasından bir önceki hadisi rivayet etmişlerdir. Yahya bu (rivayetinde) İbnu'z-Zübeyr'in:
"Resûlullahın gözü işaretinden ayrılmazdı" dediğini de söyler.
Ancak Haccâc'm (bundan önceki) hadisi, (Yahya'nın bu hadisinden) daha tamdır.[412]

Açıklama

Bu hadisi şerifte, namaz kılan kimsenin teşehhüd esnasında işaret ettiği parmağa bakmasının müstehab olduğuna delâlet vardır. Ancak bu konu mezhebler arasında ihtilaflıdır.
Malikîlere göre namazda devamlı olarak kıbleye bakılır, tbn Rüşd, İmam Mâlik'in mezhebinin bu olduğunu söyler.
Şafiî ve Hanbelîlere göre, secde mahalline bakılır. Ancak Şafiîler teşehhüd hâlini bundan istisna etmişler ve bu hadiste işaret edildiği gibi, teşehhüd esnasında işaret edilen parmağa bakılması gerektiğini söylemişlerdir.
Hanefî mezhebinde, namazdaki hareketin değişmesi ile bakılacak yer de değişir. Kıyamda iken secde edilecek yere, ruku'da iken ayaklara; secde halinde burnun ucuna; otururken kucağa; sağa selâm verirken sağ omuza; sola selâm verirken de sol omuza bakılmalıdır. Ancak bu tafsilatın nass olarak bir delili yoktur. İbn Âbidin bu tafsilatın Tahâvî ve Kerhî gibi büyük Hanefî âlimlerinin tasarruflarından olduğunu, Zahirî rivâyetde nakledilenin, namaz kılan kimsenin devamlı secde yerine bakması gerektiği olduğunu söyler.
Namazda iken bakılacak istikametle ilgili başka hadisler de vardır.
Ahmed b. Hanbel ve Ebû Davud'un rivayetlerinde[413] namazda gözlen havaya dikmenin hoş karşılanmadığı anlaşılmaktadır.
Ahmed ve Nesaî de Yahya'dan üzerinde durduğumuz hadisi rivayet etmişlerdir.[414]

Bazı Hükümler

Bu rivayette öncekilere ilâveten teşehhüd de parmakla işaret edudıgı zaman, parmağı takip etmenin mustehab olduğuna işaret edilmektedir.[415]

991. ...Mâlik b.Numeyr el-Huzâî[416] babası Numeyr'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'ı sağ kolunu sağ uyluğunun üzerine koymuş ve işaret parmağını kaldırmış bir vaziyette gördüm. Ancak parmağını birazcık bükmüştü.[417]

Açıklama

Hadis-i şerif teşehhüdde işaret edilirken parmağı dik tutmanın şart olmayıp eğik tutulmasının da caiz olduğuna delildir.[418]

181 -182. Namazda El Üzerine Dayanmanın Keraheti

992. ...îbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: ResûluIlah (s.a.) -Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre- insanın namazda eli üzerine dayanarak oturmasından; -İbn Şebbûye'nin dediğine göre- namazda eli üzerine dayanmasından, -İbn Râfi'in dediğine göre ki, o bunu secdeden (başı) kaldırma konusunda zikretmiştir-, adamın eli üzerine dayanarak namaz kılmasından - İbn Abdilmelik'in rivayetine göre ise,- kişinin namazda ayağa kalktığı zaman eli üzerine dayanmasından nehyetti.[419]

Açıklama

Hadis metninden de anlaşıldığı gibi müellif Ebû Dâvûd bu hadisi dört ayrı hocasından rivayet etmiştir. Bu rivayetler arasında da bazı farklar bulunmaktadır.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre Hz. Peygamber namazda otururken el üzerine dayanma, İbn Şebbü'ye ve İbn Râfi'in naklettiğine göre herhangi bir pozisyon zikredilmeden mutlak olarak namazda el üzerine dayanma, tbn Abdilmelik'in haberine göre de ayağa kalkarken ele dayanma yasaklanmıştır. Bu rivayetler arasında ifade farklılıkları olmakla beraber, hepsi namazda el üzerine dayanmanın yasaklandığı esasında müttefiktirler. Hz. Peygamberdin ömrünün sonuna doğru kilo alıp ağırlaştığı devrelerde namaz kılarken bir bastona dayanması bir özre mebni olduğu için bu hadise zıt sayılmamalıdır. Bu hadis namazda el üzerine yaslanmanın yasak olduğunu gösterir, insanın kendi uzvuna dayanması, mekruh olduğuna göre başka bir şeye yaslanmasının öncelikle memnu olması gerekir. Âlimler bu yasaklamayı kerahete hamletmişler ve namazda özürsüz yere bir şeye dayanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.[420]

Bazı Hükümler

Bir kimsemn namaz kılarken özürsüz olarak elinin üzerine dayanması mekruhtur. Bu hususta namazın bütün halleri müsavidir.[421]

993. ...İsmail b. Ümeyye'den; demiştir ki: Parmaklarını birbirine geçirmiş olarak namaz kılan adamın durumunu Nâfi'den sordum.
İbn Ömer, "bu gazaba uğrayanların namazıdır" dedi, cevabını verdi.[422]

Açıklama

İbn Ömer'in sözündeki "gazaba uğrayanlar" ifadesinden Allah'ın gazab ettiği Yahudileri anlamak mümkün olduğu gibi parmakları birbirine geçirerek namaz kılmanın, bunu yapanların Allah'ın gazabına sebep olacağı manasında anlamak da mümkündür. Her ne kadar üzerinde durduğumuz haberde parmakları birbirine geçirmek sadece namaz içerisinde hoş karşılanmamışsa da aslında namaza giderken veya namazı beklerken de bu hareketten kaçınılması gerekir. Hanefîlere göre bu üç halde parmaklan birbiri arasına geçirmek mekruhtur.
Şevkânî, bu hareketin men'edilmesindeki hikmetin ne olduğunda ihtilâf edildiğini söyler. Bunun nehyedilmesi, bazılarına göre abesle iştigal olduğu; bazılarına göre şeytana benzeme söz konusu olduğu; diğer bazılarına göre ise, bu harekete şeytanın yöneltmiş olduğundan dolayıdır. Nehy, bu hareketin haram olmasını gerektirir. Ancak ileride Ebû Davud'un da işaret edeceği Zülyedeyn hadisi hükmün hafifletilmesini gerektirmiştir. Yukarıda da işaret edildiği gibi, Hanefîler bu harekete mekruh demişlerdir.[423]

994. ...îbn Ömer'den rivayet edildiğine göre "namazda otururken sol eli üzerine dayanan -Hârûn b. Zeyd, "sol yanına düşen" der-bir adam görüp kendisine:
Bu şekilde oturma, çünkü azab edilecek olanlar böyle oturur, dedi.[424]

Açıklama

Ebû Dâvud bu eseri, Harun b. Zeyd ve Muhammed b. Seleme b. Seleme adlarında iki ayrı zattan işitmiştir. Bunlar da müşterek olarak Hişâm b. Sa'd'den nakletmişlerdir. Ancak hadiseyi aktarırken değişik ifâdeler kullanmışlardır. Metin esas olarak Muhammed b. Seleme' nin sözleri ile nakledilmiş, Harun'un farklı ifâdesi bir parantez cümlesi olarak tire arasında terceme edilmiştir.
Bu rivayet de namazda otururken elleriyle yere dayanmanın meşru olmadığını göstermekte ve bu hareketin azaba sebeb

olacağını vurgulamaktadır. Her ne kadar bu rivayet Ibn Ömer'in sözlerini ihtiva ediyorsa da herhangi bir hareketin azaba sebeb olacağı akılla bilinemeyeceği için, Resûlullah'ın sözü hükmündedir. İbn Ömer bunu kendi kafasına göre değil, Hz. Peygamber'den duyduğu bir bilgiye dayanarak söylemiş olmalıdır.[425]

182 - 183. Namazda Kısa Oturmak

995. ...Ebû Ubeyde babası (Abdullah b. Mes'ud)'dan rivayet etmiştir ki;
Nebî (s.a.) ilk iki rekatten sonra otururken sanki kızgın taş üzerinde imiş gibi otururdu.
(Şu'be) dedi ki; biz (Sa'd b. İbrahim'e); "kalkıncaya kadar (böyle) mi?" dedik. (O da; "evet) kalkıncaya kadar" dedi.[426]

Açıklama

Hadis-i şerif, Hz. Peygamberin ilk teşehhüdü gayet kısa kestiğini göstermektedir. Râvî bu kısalığı "sanki kızgın taş üzerinde otururdu" diye kinayeli bir tarzda ifade etmiştir. Rivayetten, Hz. Peygamberin ayağa kalkıncaya kadar bu hal üzere olduğu da anlaşılmaktadır. Tirmizî, "Ulemâ katında amel, bu şekildedir. Âlimler kişinin ilk iki rekâttan sonraki oturmada ettehiyyatü'den fazla birşey okunmayacağını buna birşey ilâve edilirse, sehv secdesi gerektirdiğini söylerler. Şa'bî ve başkalarından böyle rivayet edilmiştir" der.
Mâliki, Hanbelî ve Hanefî mezhepleri ile Nehaî, İshak ve Sevrî'ye göre ilk teşehhüdde duâ ve ResûluIlalVa salevâttan başka birşey okunmaz. Hane-filer, diğerlerinden farklı olarak bunlara yapılan bir ilâvenin sehv secdesi gerektirdiğini de söylerler.
Şafiîlere göre, teşehhudde ilâve olarak sadece Resûlullah"a salevât caizdir. Onun âline salevât getirilmez ve dua okunmaz.[427]

Bazı Hükümler

ilk ka'dede ettehiyyatii'den başka birşey okunmamalıdır. Okunursa, Hanenlere göre sehv secdesi gerekir.Mesele fıkıh kitaplarında etraflıca açıklanmıştır.[428]

183 - 184 (Namazdan Çıkış İçin) Selâm

996. ...Abdullah (b. Mes'ûd r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) yanağının beyazı görununceye kadar sağına ve soluna (dönüp); "Allah'ın selâm ve rahmeti üzerinize olsun" diye selâm verirdi,
Ebû Dâvûddedi ki: Bu Süfyan'ın hadisinin lâfzıdır. İsrail'in hadisi ise, selâmı tefsir etmemiş, selâmın şeklinde olduğunu söylememiştir.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi, Züheyr Ebû İshâk'dan; Yahya b. Âdem İsrail'den o Ebû İshak'tan, Ebû İshale, Abdurrahman b. Esved'dent o da babası ve Alkame'den, (yahut da Ebû İshak Alkame'-den)[429] onlar da Abdullah (b. Mes'ud)'dan rivayet etmişlerdir.
Yine Ebû Dâvûd, Şu 'be, bu Ebû İshak hadisinin (merfû olduğunu) kabul etmezdi, demiştir.[430]

Açıklama

Hadis-i şerif, Hz.Peygamberin namazdan çıkarken verdiği selâmın şeklini beyân etmektedir. Buradan anlaşıldığına göre Resûlullah yanağının beyazı, arkasında namaz kılan biri tarafından görülünceye kadar sağa ve sola döner ve her iki tarafa da diye selâm verirdi.
Bu gerek imam gerek cemaat olsun ve gerek tek başına kılınsın, gerekse cemaatle kılsın namaz kılan her müslümanın bîr sağına ve bir de soluna olmak üzere iki defa selâm vermesinin meşru olduğuna delildir. Sahâbi ve tabiînin cumhuru Ahmed, İshâk, Sevrî, Ebu Sevr ile Şafiî ve Haneliler bu görüştedir. Bunlar, açıklamakta olduğumuz hadisten başka Müslim'in, Sa'd b. Ebi Vakkâs'tan ve Nesâî'nin Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ettikleri, iki defa selâm vermeyi meşru gösteren hadislere dayanmışlardır.
İbn Ömer, Enes, Seleme b. el-Ekva', Âişe, Hasan, İbn Şîrîn, Ömer b. Abdilaziz, Evzâî ve diğer bazı âlimler meşru olanın sadece bir selâmın olduğunu söylemişlerdir. Bunlar da Tirmizî ve İbn Mâce'nin Âişe'den Beyhakî'-nin Enes'den, İbn Mâce'nin Sehl b. Sa'd ve Seleme b. el-Ekva'dan rivayet ettikleri Hz. Peygamberdin bir defa selâm verdiğini bildiren hadislerdir. Birinci görüşte olanlar bütün bu rivayetlerin zayıf olduğunu, dolayısıyla delil olamayacaklarını söylemişler ve bunu isbat etmişlerdir. Menhel sahibi bu iddiaların mesnedini teker teker nakletmiştir.[431]
Bu görüş sahihleri, "bu hadislerin sübûtu kabul edilirse, Hz. Peygam-ber'in bir defa selâm vermesi bunun caiz olduğuna işaret içindir, iki defa selâmın meşru'iyetini bildiren hadisler ise, daha kâmil olana delâlet eder ki, bunlar daha meşhur, daha çok ve daha sağlamdır" derler.
Mâlikîlere göre, eğer namaz kılan imamsa ya da tek başına kılıyorsa namazdan çıkmak maksadıyla bir defa selâm verir. Eğer muktedi ise, (imama uymuşsa) namazdan çıkmak maksadıyle bir defa sağına bir defa da imama cevab olmak üzere soluna selâm verir. İmamın selâmına karşılık verme, 1001 numarada gelecek olan Semure hadisine dayanır. Tabiatiyle Malikîlerin görüşlerinin de dayanakları vardır. Ancak sözü uzatmış olmamak maksadıyle onları burada saymaya gerek görmedik.
Bütün fakihler bu selâmların ilkinin vâcib olduğunda hem fikir olmakla beraber ikincisinin hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre bu sünnettir. İmam Ahmed'den bir rivayet, İmâm Mâlik'in bazı taraftarlarının fikirleri, bazı Zahirîler ve

Tahâvîile Kadı Ebû Tayyib'in Hasen b. Sâlih'-den nakilleri ikinci selâmın da vâcib oluşu istikametindedir.
Hadis-i şerif selâmın şeklinin şeklinde olduğunu bildirmektedir. Hanbelîler de bunu söylemişlerdir. Mâlikîlere göre demek vâcibtir. Bundan sonra ilâve edilmez. Mâlikîlere göre bu terkibten başka bir şekilde namaz caiz değildir. Şafiîler de aşağı yukarı bu görüştedir. Ancak ilâve etmek sünnettir.
Hanelilere göre her iki tarafa selâm verirken "esselâmü a ley küm verahmetullah" demek sünnetdir. Fakat sadece "esselâmii aleyküm" "esselam" (selamün aleyküm) veya "aleykümüsselam" demekle de selâm verilmiş sayılır, ancak sünnet terk edilmiş olur.
Yine hadisten, selâm verirken sağa-sola dönüşte mübalağa edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun derecesi arkadan yanak beyazlığının görülmesidir. Bütün mezhepler bu konuda müttefiktir. Ancak Mâlikîlerden iki rivayet vardır.
Ebû Davud'un hadisin sonuna yaptığı taliklerin ilkinde bu rivayetin Süfyan'dan nakledilen lâfızlar olduğu, İsrail'in rivayetinde Hz. Peygamber'in selâm verirken dediğine dair bir işaret olmadığı dile getirilmektedir.
İkinci talik, hadisin senedindeki farklılıklara işaret için getirilmiştir. Biz burada bu farklılıkların tafsilatına lüzum görmemekteyiz.
Son ta'lik ise, Şu'be'nin bu hadisin merfu olduğunu kabuJ etmediğini bildirmektedir. Ancak bazı nüshalarda "merfu olduğunu" kaydı yoktur. "Şu'be bu hadisi inkâr etti" denilmektedir. Ebû Davud'un bu taliki getirmekteki maksadı, hadisin za'fına işarettir. Ancak Şu'be'nin, bu hadisi inkâr etmesine pek itibar edilmemiştir. Çünkü Dârekutnî Züheyr'in isnadının sahih olduğunu söylemiş, Tirmizî de Süfyân kanalıyla Ebû İshak'tan rivayet edip sahih demiştir.[432]

Bazı Hükümler

1. Namazdan çıkarken her iki tarafa da selâm vermek meşrudur.
2. Selâmın sünnete uygun olan lâfzı şeklindeki ifadesidir.
3. Sağa ve sola selâm verirken yanağın beyazlığı arkadan görülebilecek şekilde kafayı döndürmek sünnettir.[433]

997. ...Alkame b. Vail, babası Vâil'den; onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Resûlullah (s.a.)'le birlikte namaz kıldım. Efendimiz sağına ve soluna "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahı ve berekâtühü" diyerek selâm verirdi.[434]

Açıklama

Bu rivayette öncekinden farklı olarak dan sonra ilavesi vardır.
Bu, selâmda böyle bir ilâvenin meşru olduğunu gösterir. Hanbelîler, Hanefîlerden Serahsî, Şâfiîlerden de İmamü'l-Haremeyn bu görüştedirler.
Selâma ilâvesinin yapılmasının meşru olup olmadığına muhakkik âlimler arasında epey ihtilâf vardır. Bu farklı görüşlerden bu ilâvenin meşru ve Resûlullah'ın fiilinde sabit olduğunu söyleyenlerin delilleri daha sağlamdır. Şâfiîlerden Remlî kelimesinin sübutu birçok yoldan gelmiştir. Bundan dolayı birçokları bu ilâveyi yapmanın mendub olduğunu söylemişlerdir" der.
Bu konudaki rivayetler gözönüne alınınca denebilir ki, selâmda kelimesini ilâve etmek müstehab, bu ilâvenin bid'at olduğunu söyleyenlerin sözleri ise bâtıldır.[435]

998. ...Câbir b. Semure'den; demiştir ki: Biz Resûlullah'ın arkasında namaz kılıyorduk. Bir adam sağındaki ve solundakine eli ile işaret edip selâm verdi. Resûlullah namazını bitirince:
"Sizden birinin bu hâli ne? Sanki o azgın atın kuyruğu gibi elini sallıyor.[436] Halbuki sizden birinin şöyle yapıvermesi kâfidir. -Kâfi değil mi?-" deyip (elini dizine koydu ve) parmağı ile işaret etti. (Resûlullah bundan sonra şöyle buyurdu:) "sağındaki ve solundaki kardeşine selâm verir."[437]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim ve Nesâi'deki rivayetlerde "Birinize elini dizi üzerine koyması yeter" denilmektedir. Ebû Davud'un bir sonraki rivayeti dei bunun gibidir. Onun için bu rivayet gözönüne alınarak terceme edilmiş = "eliyle işaret etti" cümlesinin = "şöyle yapması yeter" sözünün râvî tarafından yapılan tefsiri olarak kabul edilmiştir. Bazı sarihler cümlesini cümleciği üzerine atfederek "şöylece yapması ve eli ile işaret etmesi..." şeklinde anlamışlar ve cümlesini de Resûlullah'ım kelâmı olarak değerlendirmişlerdir. Ancak bu durumda fiilini muzârî manasına almak gerekir.cümlesini "şöylece yapması" mânâsına alıp bundan elleri dizler üzerine koymayı anlamanın mümkün olup olmadığı konusunda BezluI-Mechûd'da bir hayli münakaşa yer almıştır. Bizim yaptığımız terceme, Bezlül'-mechüd sahibinin tercihinin aksine olmuştur...
Namazda parmağı kaldırarak işaret etmeye dair bilgi 180 - 181. babın hadislerinin açıklamasında geniş olarak verilmiştir.[438]

Bazı Hükümler

1. Namazda sağ ve sol tarafta durana işaret etmek caiz değildir.
2. Eli diz üzerine koyup, şehâdet parmağı ile işaret etmek meşrudur.[439]

999. ...Muhammed b. Süleyman el-Enbârî, Ebû Nuaym vasıtasıyla aynı hadisi önceki isnad ile Mis'ar'dan aynı manada nakletmiştir. (Bu rivayette) Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Sizden -veya[440] onlardan- birisine elini dizine koyması sonra da sağındaki ve solundaki kardeşine selâm vermesi yetmez mi? (yeter).[441]

Açıklama

Bu rivayette öncekinden farklı olarak, Hz. Peygamberin elleri dizleri üzerine koymayı tavsiye etmesi belirtildiği halde parmakla işarete temas edilmemiştir.[442]

1000. ...Câbir . Semure (r.a.)'den; demiştir ki: Cemaat (selâm verirken) ellerini kaldırmış bir vaziyette iken Resûlullah (s.a.) yanımıza girdi. Züheyr, (A'meş'in) "namazda" dediğini zannediyorum, dedi ve şöyle buyurdu:
"Bana ne oluyor ki, sizi azgın atların kuyrukları gibi ellerinizi kaldırmış bir halde görüyorum? Namazda sakin olunuz."[443]

Açıklama

Cemaatin namazda ellerini kaldırdıkları safha Önceki rivâyetlerden anlaşıldığına göre selâm safhasıdır. Yani Hz. Peygamber, cemaatin selâm verirken ellerini sağa-sola kaldırarak işaret ettiklerini görmüş bunu ayıplayarak atın kuyruk sallamasına benzetmiş ve namazda sakin olmalarını emretmiştir.
Nevevî bu hadisle ilgili olarak şöyle der: "Burada yasaklanan el kaldırmaktan maksat, onların selâm esnasında iki tarafa işaret ederek selâm vermeleridir."
Bazı âlimler bu hadiste yasak edilen el kaldırmanın herhangi bir harekete mahsus olmayıp namazın tamamı ile alâkalı olduğunu, dolayısıyla hiç bir surette namazda el kaldırılamayacağını söylerler. Ancak bu iddia iftitah tekbirinde, ruku'a eğilirken veya kalkarken elleri kaldırmanın meşru olduğuna işaret eden hadislerin delâleti ile reddedilir. Burada yasaklanan el kaldırmanın selamla ilgili olduğu kabul edilince hadisler arasında bir ihtilâf kalmaz.
Tercemede tire arasına aldığımız kısım Züheyr'in kesin hatırlayamadığı bir kısımdır. A'meş'in hadisi naklederken "insanlar namazda da ellerini kaldırmış bir halde bultraurkrken Resulıllalı yanımıza girdi" dediğini zannetmiş fakat bunu kesin hatırlayamamış ve bu tereddüdüne işaret etmiştir.[444]

184 - 185. İmam(In Selâmın)a Karşılık Vermek

1001. ...Semure'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) bize imamın selâmına karşılık vermemizi, birbirimizi sevmemizi ve biri birimize selâm vermemizi emretti.[445]

Açıklama

Hadis-i şerif mânâ olarak açıktır. Ancak hüküm itibariyle üzerinde durulması gerekir. Metin muktedinin, imamın selâmına karşılık vermesi gerektiğine delâlet ediyorsa da bu konu ihtilaflıdır.
Mâlikîlere göre imama uyan kimse (muktedî) birinci selâmla namazdan çıkmayı kasteder. İkincisinde başını çevirmez, yönü istikâmetine selâm verir ve bunun, imamın selâmına karşılık olmasını kasteder. Üçüncüsünde de sol tarafındaki cemaate niyet eder. İmam ise ilk selâmıyla hem namazdan çıkmaya, hem de melekleri ve cemaati selamlamaya niyet eder.
Hanbelîlere göre, namaz kılanın selâmı ile namazdan çıkmayı kasdetmesi müstehabtır. Eğer muktedî ise, bu selamı ile imamın selâmına karşılık vermeyi ya da diğer cemaati ve Hafaza meleklerini selamlamayı kasdetmesi caizdir.
Şâfîîlere göre eğer imama uyan kimse imamın sağ tarafında ise ikinci selâmla; sol tarafında ise, ilk selâmıyla; tam arkasında ise, istediği biri ile imâmın selâmına karşılık vermeye niyet eder. Bu selâmlarda ayrı iki taraftaki melekleri müslümanları ve cinleri de niyet eder. İmam da selâm verirken iki tarafındaki meleklere ve insanlara niyet eder.
Hanefîlere göre ise imam, muktedinin sağ tarafında ise, muktedi ilk selâmı ile sağ tarafındaki insanları ve hafaza melekleri, solunda ise, ikinci selâmında solundakileri niyet eder. Tam imamın hizasında ise, istediği selâm ile istediklerini niyet edebilir. İmam ise, her iki selâmla da cemaati ve Hafaza meleklerini kast eder. Tek başına namaz kılan sadece Hafaza meleklerini niyet eder.
Nevevî, bu anlatılanlardan, namazdan çıkmaya niyetin haricindekilerinde, niyetin vâcib olmadığında ihtilâfın olmadığını; namazdan çıkılmasına niyetin hükmünün ise, ihtilaflı olduğunu söyler. Bu Hanbelîlere göre müstehabtır. Selâmlarda niyeti öngören hadislerdeki emir istihbâba hamledilir.[446]

Bazı Hükümler

1. Müslümanlar namaz dışında olduğu gibi namazdan çıkarken de birbirlerini selamlamahdırlar.
2. Müslümanların birbirini sevmesi Efendimiz tarafından emredilmiştir.[447]

Namazdan Sonra Tekbir Getirmek[448]

1002. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki; Resûlullah (s.a.) 'in namazının bittiği, tekbirle bilinirdi.[449]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Buhârî'deki bir rivayeti, İbn Abbâs'ın sözü olarak, "Ben Resûluilah'ın namazının bittiğini tekbirle bilirdim" ifâdesi yer almaktadır.
Hadis-i Şerifin zahiri, sahâbilerin zikre (hamd ve tesbihden önce) tekbirle başladıklarını gösterir. Ancak hadisten kast edilen bu değildir. Onlar namazdan sonra zikrediyorlardı ve bu zikir, namazdan sonraki istiğfar, teşbih, tekbîr, hamd (vs.) tümünü içine alıyordu.
İmam Nevevî bu hadisin "namazın sonunda zikrederken sesi yükseltmek müstehabtır" diyenlerin görüşlerine delil olduğunu söyler. Fakat İbn Battal ve diğer bazı âlimler bütün mezheb sahiblerinin zikir ve tekbirde sesi yükseltmenin müstehab olmadığında müttefik olduklarını nakletmişlerdir.
İmam Şafîî bu hadisi, Resûluilah'ın ashaba öğretmek için çok az bir zaman zikri açık yaptığına hamletmiştir.
İbn Abbâs'ın çocuk olduğu için arka saflarda namaz kıldığı, bu yüzden namazın bittiğini selâmla değil, tekbirle bilebildiğini söyleyenler de vardır.
Bazı âlimler de hadisin teşrik günleri ile alakalı olduğunu, çünkü bugünlerde farzlardan sonra yüksek sesle tekbir getirildiğini söylerler. Cehri zikri mekruh gören Hanefîlerin görüşüne bu tefsir daha uygundur.[450]

1003. ...İbn Abbâs (r.a.)'in haber verdiğine göre, Resûlullah (s.a.) devrinde cemaat farz namazı bitirince zikirde seslerini yükseltirlerdi. (Hatta) İbn Abbâs demiştir ki: "Ben o sesi duyar ve cemaatin namazdan çıktığını bununla bilirdim."[451]

Açıklama

Hadis-i şerif namazdan sonra zikrederken sesi yükseltmenin meşru olduğuna delildir.Konu ile ilgili tafsilat önceki hadisin açıklamasında geçmiştir.[452]

185 - 186. Selamı Uzatmanın Hükmü[453]

1004. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Selâmı uzatmamak sünnettir."[454]

Açıklama

Hadis-i şerif namazda selâmı uzatmamanın sünnet olduğunu göstermektedir. Bundan maksat, Ibnu'l-Mübârek'in dediğine göre, kelimelerinin çekilmemesi, kısa kesilmesidir.
Tirmizî bu hadisi için hasen-sahîh dedikten sonra muhtevasının bütün ulemâ tarafından müstehab görüldüğünü söylemiştir.
İbn Seyyidi'n-Nâs: "Ulemâ, selâm lâfızlarını tek tek söylemenin ve onu uzatmamanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda ulemâ arasında ihtilâf bilmiyorum" der. Namazda sadece selâmın değil, intikal tekbirlerinin de imam tarafından uzatılmaması gerekir. Çünkü bu uzatma imamın muktedîden sonraya kalmasına Sebep olmaktadır.
Bu hadisin Tirmizî'deki rivayeti mevkuftur ve "selâmı uzatmamak sünnettir" sözü, Ebû Hüreyre'ye aittir. Hadisin Zührî'den sonraki râvisi Kurre b. Abdurrahman olduğu için bu hadise zayıf denilmiştir. Çünkü Kurre tenkide uğramıştır.[455]

186 - 187. Namazda Abdestı Bozulan Namazını İade Eder

1005. ...Ali b. Talk (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
“Sizden biri namazda sessizce yellenirse ayrılsın, abdest alsın ve namazını iade elsin."[456]

Açıklama

Bu hadis Kitâbu't-tahâre'den 205 numara ile geçmiş ve gerekli açıklama orada yapılmıştır. Ancak bu konudaki Hanefî mezhebine ait hükümlerin kısaca tekrar ele alınmasında fayda bulunmaktadır:
Namaza imamla başladığı halde namaz içerisinde elinde olmayan bir sebepten dolayı abdesti bozulan kimseye lâhık denilir.
Namaz içerisinde abdesti bozulan kimse, hemen saftan ayrılır, namaza aykırı bir harekette bulunmaksızın en yakın musluğa kadar gidip abdest alır ve cemaate geri döner. Eğer mümkünse imamla beraber kılamadığı rek'at ve rükünleri kaza eder, sonra tekrar imama uyarak onunla selâm verin Geçirdiklerini kaza ettikten sonra imama uyamayacağını bilirse, cemaate dönünce doğrudan imama uyar, imam selâm verince kaçırdığı rekatleri ve rükünleri kaza eder.
Lâhık bilfiil muktedî gibidir. Nasıl mukledî, imamın arkasında birşey okumazsa, lâhık da geçirdiği rekatleri kendi kendine kaza ederken Kur'ân okuyamaz ve kendi kendine kılacağı rekatlerde hala ederse, sehv secdesi yapmaz.
İmam sehv secdesi yapacak olsa, lâhık namazını tamamlamarmşsa imamla beraber secde yapmaz, namazını tamamlar ondan sonra bu secdeleri yapar.
Namazda iken imamın abdesti bozulursa, yerine başkasını geçirir. Bunun usûlü şöyledir: Elinde olmayan bir sebeple abdesti

bozulan imam cemaat içerisinde salih bir zatı elbisesinden tutarak veya işaretle öne geçirir ve kendisi abdest almak için çıkar yerine geçirdiği kişi namaza bıraktığı yerden devam eder. İmam yerine birisini geçirmeden mescidden çıkarsa, cemaatin namazı bozulur, yeni baştan kılmaları gerekir.[457]

187 - 188. Farz Kıldığı Yerde Nafile Kılmak

1006. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Biriniz" -(Müsedded'in) Hammâd'dan yaptığı rivayetteki ziyâdeye göre -"namazı (yani nafile) için" - Müsedded'in Abdulvâris rivayetine göre- "ileriye geriye veya sağa-sola gitmekten âciz mi? (gitsin)."[458]

Açıklama

Ebû Davud'un hocası Müsedded b. Müserhed bu hadisi iki ayrı zat (Hammad ve Abdulvâris)'den rivayet etmiştir. Ancak bu râvilerin rivayetleri arasında bazı farklılıklar vardır. Bu hadis bu iki rivayetin birleştirilmesinden meydana gelmiştir. Râvilerin her birinden alınan kısım, tercemede tire arasında gösterilmiştir. Hadis-i şerifin düzgün tercemesi şöyledir: Hz. Peygamber: "Sizden bîri namazda (yani nafile) için ileriye - geriye veya sağa - sola gitmekten âciz midir?" buyurmuştur.
Bu hadis farz namazı kılan bir kimsenin bundan sonra nafile kılmak isterse evvelki yerini değiştirmesinin meşru olduğuna delildir. Yer değiştirme konusunda imam ile cemaat arasında fark yoktur. Bundan maksat, Bu-hârî ve Beğavî'nin dediği gibi secde mahallerini çoğaltmaktır. Çünkü secde yerleri kıyamet gününde kişinin namazına şahitlik edecektir. Ayrıca imamın yerinde durması, sonradan gelenler için karışıklığa sebep olabilir. Bunlar imamın farz mı yoksa nafile mi kıldığını bilemezler. Neylül-Evtâr'da; "bu sebep farzdan evvel nafile kılındığı takdirde farz için o yerin değiştirilmesini de gerekli kılar. Ayrıca ayrı ayrı nafilelerde de yerin değiştirilmesi gerekir. Eğer yer değiştirilmezse aralarının söz ile ayrılması lâzımdır. Çünkü arada konuşmadan veya çıkmadan bir namazın başka bir namaza birleştirilmesinin nehyedildiğine dair hadis vardır" denilmektedir.Şevkanî'nin işaret ettiği hadis ilerde gelecektir.
Bu ifâdelere bakarak diyebiliriz ki, imamlar farzdan evvelki sünnetleri mihrabın dışında bir yerde kılmalılar, farzdan sonraki sünnetleri kılmak için de mihrabtan ayrılmalı veya mihrab genişçe ise, iyice sağa ya da sola çekilerek kılmalıdırlar.[459]

1007. ...Ezrak b. Kays dedi ki: Künyesi Ebû Rimse[460] olan bir imam bize namaz kıldırıp şöyle dedi:
Bu namazı -veya-[461] bu namazın benzerini- Resûlullah (s.a.) ile beraber kıldım. Ebû Bekir ve Ömer ilk safta Hz. Peygamber'in sağında duruyorlardı. Bir adam vardı o da namazın ilk tekbirine yetişmişti.Resûlullah (s.a.) namazı bitirdi, bizim yanağının beyazlığını görebileceğimiz şekilde sağına ve soluna selam verdi. Sonra Ebû Rimse'nin -kendisini kast ediyor- döndüğü gibi (yönünü kıbleden) döndü. Bu esnada onunla birlikte namazın ilk tekbirine yetişmiş olan adam iki rekat (nafile - sünnet) kılmak üzere kalktı. Bunu görünce Ömer yerinden fırlayıp adamın omuzunu tuttu ve silkeledi sonra da:
Otur, çünkü ehl-i kitab ancak namazları arasında fasıla olmadığı için helak oldu, dedi.
Hz. Peygamber gözünü kaldırıp:
Senin bu davranışınla Allah, bir hakkı ortaya çıkardı, ey Hattâb'ın oğlu" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Rimse yerine Ebû Ümeyye de denilmiştir.[462]

Açıklama

Hadis-i şerif, nafileyi hemen farzın akabinde fasıla vermeden kılmanm mekrım olduğuna delildir.Hanefîlere göre farz ile sünnet arasını veya diyecek kadar ayırmak müstehabtır.
Diğer mezheblere göre ise farz ile nafilenin arasını namazdan sonra okunması mesnûn olan tekbir, I alı mi d, teşbih ve istiğfar gibi zikirlerle ayırmak mendubtur.[463]

Bazı Hükümler

1. Farz ile nafilenin arasını ayırmadan peşi peşine kılmak mekruhtur.
2. Hadis, Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in faziletlerine delildir. Onların ilk safta ve Resûlullah'ın sağında durmaları bunu gösterir. Çünkü ilk saffın ve imamın sağının efdal olduğuna dair hadisler vardır.[464]

188 - 189. İki Rekatte(n Sonra) Yanılma[465] (Sehv Secdeleri)

1008. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bize aşiyy -öğle veya ikindi- namazlarından birini kıldırdı. İki rekatten sonra selâm verdi. Sonra mescidin ön cephesindeki tahtanın yanında durup ellerini biri biri üstüne gelecek şekilde o tahtaya koydu. Yüzünde hiddet (belirtileri) görülüyordu. Bu ara "namaz kısaldı, namaz kısaldı" diyerek acele ile mescitten çıkanlar oldu. Cemaat içinde Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Fakat bu ikisi, Resûlullah'a birşey söylemekten çekindiler. Bu esnada, Resûlullah'ın zülyedeyn (iki elli) adını taktığı bir adam kalkıp:
Ya Resûlullah! Unuttun mu? Yoksa namaz kısaltıldı mı? dedi. Peygamber (s.a.);
"Unutmadım, namaz,kısaltılmadı da" buyurdu. Adam:
Hayır ya Resulallah! Unuttun dedi. Hz. Peygamber cemaate dönüp:

"Zül-yedeyn doğru mu söyledi?" dedi,
Evet, diye işarette bulundular.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) yerine dönüp kalan iki rekatı kıldırdı, sonra selâm verdi, tekbir aldı ve her zamanki secdesi gibi veya ondan daha uzun secde yapıp başını kaldırdı, tekrar tekbir aldı ve normal secdesi gibi veya ondan daha uzunca bir secde daha yaptı, sonra başını kaldırdı ve tekbir aldı.
(Eyyûb) dedi ki: Muhammed'e "yanılmada selâm verdi mi?" dendi. O da: "Bunu Ebû Hureyre'nin söylediğini hatırlamıyorum ama İmrân b. Husayn'ın "Sonra selâm verdi" dediğini haber aldım" dedi...[466]

Açıklama

Aşiyy zevalden sabaha kadarki zamandır diyenler varsa da, doğru olan görüşe göre zevalden güneşin batmasına kadar olan zamandır. Zaten hemen sonra gelen "öğe ve ikindi" ifadeleri buna işaret etmektedir.
Hz. Peygamberin yanılarak sehv secdesi yaptığı namazın, hangi namaz olduğunda şüphe edilmiştir. Bu şüphenin Ebû Hureyre'den mi yoksa sonraki râviden mi kaynaklandığı hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Ancak Buhârî'nin bu hadisle ilgili bir rivayetinde Muhammed b. Sîrîn'in "zann-ı galibime göre ikinde namazı" demesi, bu şekkin Ebû Hureyre'den değil, Muhammed b. Sîrîn'den olduğunu gösterir.
Ebû Dâvûd'daki "ikî aşiyy'den, öğle veya ikindi namazlarından birini" cümlesi Buhârî'nin bir rivayetinde diğer birinde şeklinde, Tahâvî'de de aynen Ebû Dâvûd'taki surette vârid olmuştur.
Hadiste Hz. Peygamberin dört rekatli olan öğle veya ikindi namazlarından birini yanlışlıkla iki rekat kıldırdıktan sonra mescidin kıble tarafındaki bir tahta parçasının yanma varıp iki eli birbiri üstünde olduğu halde onları tahtanın üzerine koyduğu ve bu esnada yüzünde hiddet izleri görüldüğü belirtilmektedir. Buhârî'de Resûlullah'ın sinirli bir halde tahta parçasına dayandığı, sağ elinin içini sol elinin üstüne koyup parmaklarını birbirine geçirdiği ve sol yanağını sağ elinin ardına yapıştırdığı ifade edilmiştir. Hz. Peygamberin hiddetlenmesine neyin sebep olduğu kesin olarak belli değildir. Kimi âlimler Resülullah'ın müslümanlarla ilgili bir işten dolayı namazdan önce hiddetlendiği ve bu halde namaza durup bu yüzden yanıldığını söylerler. Bazıları da İmrân b. Husayn'ın Müslim'deki rivayetine dayanarak, Hz. Peygamber'in yanlışlıkla selâm verdikten sonra hâne-i saadetlerine girdiğini fakat Zül-yedeyn'in "Unuttun mu, yoksa namaz kısaltıldı mı?" sorusuna, cam sıkıldığını ve bu halde mescide geri geldiğini, hadis metninde takdim te'hir olduğunu söylerler, Ahmed Naim Efendi, Tecrid Tercemesi' nde bu ikinci görüşü tercih etmiş olmalı ki, diğer ihtimale hiç temas etmeden sadece-bunu nakletmiştir.
Hz. Peygamber iki rekatin bitiminde selâmı verince sahâbilerden acele işi olanlar birbirlerine "namaz kısaltıldı, namaz kısaltıldı" diyerek mescidi terk etmişlerdir. Aslında cemaatin tümü hâdiseye hayret etmiş fakat içerde olan Hz. Ebû Bekir ve Ömer de dahil hiç biri heybetinden dolayı Hz. Peygamber'e bir şey demeye, meselenin esasını sormaya cesaret edememişlerdir. Sadece ilim arzusu üstün gelen bir zat, Zülyedeyn Hz. Peygamber'e sorma cesaretini bulmuştur.
Zulyedeyn'in asıl adı hakkında değişik görüşler vardır. Müslim'deki İmran b. Husayn hadisine dayanarak ulemânın çoğunluğu bu zatın el-Hırbak es-Sulemî olduğunu söylerler. İbn Hibbân Hirbak'la Zulyedeyn'in ayrı ayrı şahıslar olduklarını söylerken İbn Hacer İsâbe'de Zulyedeyn'in Abdi Amr-b. Nedla el-Huzaî olduğunu kaydetmiştir. Hz. Peygamber, ona elleri uzun olduğu için ya da çok cömert olduğundan dolayı iki el sahibi manasına Zül-yedeyn lâkabını takmıştır.
Bir de sol elini sağ eli gibi kullanabildiği için Zıişşimâleyn dedikleri birisi var ki, bu zatın Ztılyedeyn'le aynı şahıs mı yoksa ayrı ayrı kişiler mi olduğu ihtilaflıdır. Bunların ayrı ayrı şahıslar olduklarını söyleyenler Züş-şimâleyn'in Bedir gazasında şehit olduğunu, Ebû Hüreyre'nin ise, Be-dir'den dört-beş sene sonra müslüman olduğu halde bu hadiste Zulyedeyn'in soru sorduğu bir namazda kendisinin de hazır bulunduğunu söylediğine göre, Zülyedeyn'le Züşşimâleyn'in ayrı ayrı şahıslar olmaları gerektiğini söylerler. Sünen sahibi Nesâî "Zülyedeyn'de, Züşşimaleyn de elHırbâk'ın lakabıdır" diyerek bunların aynı kişi olduklarını söylemiş, Buhârî şârihi Aynî, Nesâî'nin bu iddiasını te'yid için birçok delil ileri sürmüştür. Aynî, hadisde bahsedilen hâdisenin, aslında Bedir gazasından önce olduğunu Ebû Hüreyre'nin, "Resûlullah bize namaz kıldırdı" sözünün "Resûlullah biz müslümanlara namaz kıldırdı" manasına kullanıldığını söylemiş ve bu tür ifadelerin arapçada çok rastlandığını göstermek için birçok lügavî delilleri sıralamıştır.
Zulyedeyn'in; "Ya Resulullah', namaz kısaltıldı mı? yoksa unuttun mu?" sorusuna Hz. Peygamber, "hayır ne unuttum ne de kısaltıldı" karşılığını vermiş, bunun üzerine Zülyedeyn: "Hayır, ya Resulallah, öyleyse unuttun" demiştir. Zulyedeyn'in bu sözü, Hz. Peygamber için şer'i meselelerde yanılmanın caiz olduğuna delil gösterilmiştir. İbn Dakik el-İyd, "bu, ulemanın tamamının görüşüdür. İbn Mes'ud'un Resûlullah'dan rivayet ettiği, "ben de ancak bir beşerim sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum" hadisi de buna delildir" der.
Bazı âlimler ise Hz. Peygamber'e sehv isnad etmenin caiz olmadığını onun bile bile unutur göründüğünü söylerler. Ancak bu görüş zayıf görülmüştür. Efendimiz için sehvin caiz olduğu görüşünde olanlar bu yanılmanın yerleşip kalmadığını, aksine bazan hadisenin hemen akabinde bazan da daha sonra geleceğin kendisine beyân edildiğini söylerler.
Hz. Peygamber hakkında sehvi caiz görenler unutmaya konu olan şey daha evvel zikredilsin veya edilmesin nisyanla sehvin aynı mânâya geldiğini kabul ederler.
Sehvi daha evvel zikredilmeyen; nisyânı ise, zikri mutlaka geçmiş olanlar için kullananlar ise, sözle tebliği gerekenlerde sehvi Hz. peygamber hakkında caiz görmezler. Fiilî meselelerde ise, caiz görürler. Bu görüş sahiplerine göre, ister sözle ister fiille ilgili olsun tebliğle ilgili konuları tebliğ etmeden Önce Hz. Peygamber'in unutması caiz değildir. Tebliğ ettikten sonra unutabilir.
Hz. Peygamber Zülyedeyn'in doğru söyleyip söylemediğini anlamak için cemaate sormuş, onlar da evet manasına işarette bulunmuşlardır.
Hanefîler bu hadîse ve İbn Mes'ud'Ia Zeyd b. Erkam'ın rivayet ettikleri hadislere bakarak namazda sadece ima ve işaretin

caiz, bilmeyerek ve unutarak konuşmanın namazı bozacağı görüşüne sahib olmuşlardır. Nevevî, "namazda olduğunu unutan yahut kendini namazdan çıkmış bilen kem sinin konuşması, namazı bozmaz*' der. Bu, cumhur-ı ulemânın, bu meyânda Şafîî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür. Bunun namazı iptal ettiğini yukarıda da işaret edildiği gibi sadece Hanefîler ve bir rivayetinde es-Sevrî söylemiştir. Hanefîler, bu hadisin yukarıda işaret edilen "namazda selâmı iade" babındaki İbn Mes'ud hadisi ve "Namazda konuşmanın yasak oluşu" babındaki Zeyd b. Erkam hadisleri ile neshedildiğini söylerler.
Hz. Peygamber, ashabın Zülyedeyn'in sözünü tasdik ettiğini görünce, kalkıp iki rekat daha kılmış ve selâm vermiş, daha sonra da iki defa secde etmiştir. Bu, Sehv Secdesinde selâmın secdeden evvel verilmesinin gerekli olduğunu gösterir. Sahabîlerden Sa'd b. Ebî Vakkas, Ammâr b. Yâsir, İbn Mes'ud, İmrân b. Husayn, Enes ve Muğîre b. Şu'be, tabiinden Ebû Seleme b. Abdirrahman, Hasan el-Basri, en-Nehaî, Ömer b. Abdilaziz, Abdurrah-man b. Ebi Leylâ ve Sâib gibi şahsiyetler, bugün mensubu bulunan mezheb-lerden de Hanefîler bu görüştedirler. Müslim, Nesâî, İbn Mâce, Tirmizî, Ahmed ve Ebû Davud'un (1018. hadis) rivayet ettikleri İmrân b. Husayn hadisi de bu görüşe delildir. Çünkü işaret edilen hadiste, "Sonra selâm verdi, sonra iki defa secde yaptı, sonra yine selâm verdi" denilmektedir.
Sahâbilerden Ebû Said el-Hudrî, İbn Abbâs ve Muâviye, Tirmizî'nin nakline göre Ebû Hureyre, Tabiûndan Mekhûl, İbn Ebî Zi'b, Evzâî, Leys b. Sa'd; Mezheb imamlarından da ikinci kavlinde Şafîî'ye göre sehv secdesi selâmdan önce yapılır. Bunların delilleri de Buhârî'nin Abdullah b. Buhayne'den, Müslim ve Ahmed'in Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettikleri, sehv secdesinin selâmdan önce yapılmasına işaret eden hadislerdir.
Bazı âlimler de "secde namazdaki bir ziyâdeden dolayı yapılıyorsa, selâmdan sonra; bir noksandan dolayı olursa, selâmdan önce yapılır" derler. İmam Mâlik bu görüşün sahiplerindendir. Ahmed b. Hanbel ve Şâfîîlerden Süleyman b. Dâvûd, "Resûhıllah'ın selâmdan evvel secde ettiğini gösteren haberlerdeki yanılmalardan dolayı selamdan evvel, sonra secde ettiğini bildiren yanılmalarda da selâmdan sonra secde edilir" demişlerdir. Bunlara göre hakkında hadis olmayan yanılmalarda secde selâmdan önce yapılır.
Kadı İyaz bu ihtilâfların, efdali bulma anlamında olduğunu, caiz olma yönünden ise, selâmdan önce secde etmekle sonra secde etmek arasında fark olmadığını söyler.
Üzerinde durduğumuz hadis ve açıklama esnasında işaret ettiğimiz haberler, Hz. Peygamberimizin namaz kılarken yanılıp sehv secdesi yaptığını ve bunun birden fazla olduğunu gösterir. Ulemânın tesbitine göre Hz. Peygamber namazdaki bir sehvden dolayı beş defa secde yapmıştır. Bunlar:
1. Buhârî'deki İbn Buhayne hadisinde görüldüğü gibi iki rekat kıldıktan sonra teşehhüdsüz üçüncü rekata kalktıklarından dolayı,
2. Üzerinde durduğumuz Zülyedeyn hadisinde bildirildiğine göre iki re-katten sonra selâm verdiklerinden,
3. İmrân b. Husayn hadisinden anlaşıldığj üzere, üçüncü rekatten sonra selâm verdiği için,
4. İbn Mes'ud hadisinde bildirildiğine göre, beş rekât kıldıkları için,
5 . Ebu Said el-Hudrî hadisinde vârid olduğuna göre, şekkten dolayı. Açıklamakta olduğumuz hadis-i şeriften Hz. Peygamberin dört rekatîi bir namazın ikinci rekatından sonra selam verip bir müddet bekledikten, yerinden ayrıldıktan hatta konuştuktan sonra namazın kalanını kıldırdığını öğrenmiş bulunuyoruz. Bu konunun mezheplerdeki durumu şöylece özetlenebilir:
İmam Şafii'den iki görüş nakledilmiştir. Bunlardan esah olanına göre namaza devam sahihtir. Ancak İmam Şafîî'nin namaz bâtıl olduğuna dair olan içtihadı da Şâfîîler arasında meşhurdur.
İmam Mâlik, abdest bozulmadıkça zaman ve fâsüa ne kadar uzun olursa olsun, namaza devam etmenin caiz olduğu görüşündedir.
İmam-ı Azain'a ve talebelerine göre ise, imam sehven iki rekatta selâm verirse, bulunduğu yerde yüzünü kıbleden çevirmedikçe ve insan kelâmı konuşmadıkça namazının kalanım edâ edebilir. Mescidin tamamı namaz mahalli olduğu için tek mekân hükmündedir. Dolayısıyla imam konuşmadığı müddetçe yönünü kıbleden çevirmiş de olsa, namazına devam etmesi, caizdir. Fakat camiden çıktıktan sonra yanıldığını hatırlarsa artık devam edemez. Yeni baştan kılmalıdır. Bu unutmanın camide değil de kırda olması halinde özel bazı hükümler vardır. İlgi duyanlar bu mesele için fıkıh kitablanna müracaat etmelidirler.
Görülüyor ki sehv konusunda Hanefîlerin içtihadı, diğer mezheplere nisbetle daha katıdır. Fakat bu namazda olması gereken huşu ve huzu'a daha uygundur. Haneffler biraz önce de temas edildiği gibi Zülyedeyn hadisinde sözkonusu edilen hadisenin namazda konuşmapın mubah olduğu bir zamana rastladığını, bilâhere bunun neshedildiğini söylerler. Bunlara göre, Sehv secdesi, yanılarak vacibi (tamamen) terk veya te'hir ve farzı te'hir etmekten dolayı yapılır. Bu vacibtir Hangi hareketlerden dolayı sehv secdesinin gerektiği konusu hayli geniştir. Bunun yeri de fıkıh ve ilmihal kitaplarıdır.[467]

Bazı Hükümler

1. Hareketlerinde Peygamberlerin sehvetmeleri caizdir.
2. Sehv secdesinden önce, selam verilir.
3 . Namaza dahil olmayan bazı hareketler namazda sehven yapılacak olursa, namaz bozulmaz..(Bu konuda Hanefîlerin görüşünün farklı olduğuna yukarıda işaret edilmiştir.)
4. Namaz tamamlanmadan önce sehven selâm verilirse, namazın geri kalanını önceki kılınan üzerine bina etmek caizdir.
5. Sehv secdesi meşrudur.
6. Sehv için iki defa secde yapılır ve bu secdede tekbir alınır.[468]

1009. ...(Önceki hadisi) Abdullah b. Mesleme, Malik'den; Malik Eyyûb'dan o da Muhammed'den, Muhammed'in (önceki hadisteki) isnadıyla rivayet etmişlerdir. Ancak Hammâd'ın (bundan önceki) hadisi daha tamdır.
Mâlik (bu rivayette): (Önceki hadisteki) "Bize" sözünü söylemeden "ResûluUah (s.a.) namaz kıldırdı" dedi. "İşaret ettiler" sözünü "insanlar evet dediler" şeklinde ifade etti. Mâlik (rivayetine) şöyle devam etti: "Sonra ResûluUah (başını) kaldırdı" (dedi, fakat)-"tekbir aldı" demedi- sonra (sehv için) tekbir aldı ve diğer secdeleri gibi veya onlardan daha uzun secde etti ve başım kaldırdı.
(Mâlik'in) hadisi (bu şekilde) tamamlandı. Bundan sonrasını zikretmedi. (Önceki rivayetteki) ... "işaret ettiler" sözünü Hammâd b. Zeyd'den başkası söylemedi.[469]
Ebû Dâvud dedi ki: sözünden evvelki) "tekbir aldı" ve "(Resûlullah yerine) döndü" sözlerini bu hadisin râvilerinden (Hammad'dan başka) hiç biri söylememiştir.[470]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayetle önceki arasında fazla bir faik yoktur. Müellif önceki rivayeti Muhammed b. Ubeyd vasıtasıyla Hammad'dan o da Eyyûb'tan almıştı. Bunu ise Abdullah b. Mesle me vasıtasıyla Mâlik'ten o da Eyyûb'tan almıştır. Yani sened fcyyûb'la birleşmektedir. Bundan evvelki râvîler her iki rivayette de aynıda. Ancak rivayetler arasında bazı küçük farklar vardır. Bunlar:
1. Önceki rivayette "Resûlullah bize Aşîy (oğle veya ikindi) namazlarından birini kaldırdı" denildiği halde bunda sözü zikredilmeksizin "Resûlullah aşiy namazlarmdan birini kıldırdı" denilmektedir.
2. Önceki rivayette Hz. Peygamberin "Zülyedeyn doğru mu söyledi?*' sozune cevab olarak "işaret ettiler" denilmişken burada "insanlar, evet dediler" cümlesi yer almıştır.
3. Önceki rivayette birinci ve ikinci kelimelerinden sonra kelimesi zikredilmiş fakat bunda yer almamıştır.
4. Yine öncekinde "Muhammed, yanılmada secde yaptı mı?" denildi." şeklinde başlayan soru ve cevabı yer almıştır. Bunda ise bu ilâve yoktur.
İşte Ebû Dâvûd bu farklara işaret etmek için bu rivayeti de kitabına almıştır.[471]

1010. ...Bize Müsedded rivayet etti. (Dedi ki) bize Bişr yani İbn el-Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) bize Seleme yani İbr Alkame, Mu-hammed vasıtasıyle Ebû Hureyre'den, Ebü Hureyre'nin söylediğini haber verdi.
Resûlullah (s.a.) bize namaz kıldırdı... (diye başlayıp) "İmran b. Husayn'ın; "Sonra selam verdi" dediği bana haber verildi" cümlesinin sonuna kadar, tamamen Hammâd'ın (bir evvelki) hadisinin manasını (nakletti).
Seleme (devamla) dedi ki: "(Muhammed b. Sîrîn'e) teşehhüd de (zikredildi) mi?" dedim.
Teşehhüd hakkında birşey işitmedim ama bana teşehhüdde bulunmuş olması daha uygun geliyor, dedi.
Seleme (Hammâd'ın hadisinde zikredilen) "Resûlullah ona Zülyedeyn adını takmıştı" "işaret ettiler" ve (Resûlullah'in yüzünde) hiddet (vardı)" ifadelerini zikretmedi.
Hammâd'ın (1008 no'daki) Eyyûb'dan rivayet ettiği hadisi bundan daha tamdır.[472]

Açıklama

Bu rivayet de öncekilerin aynıdır. Fakat sonundaki Seleme'nin Muhammed b. Sîrîn'e sorduğu soru ve aldığı cevap sadece bu rivayette görülmektedir.[473]

1011. ...Bize Ali b. Nasr haber verdi, ona Süleyman b. Harb haber vermiş, Süleyman'a da Eyyüb'dan naklen Hammad b. Zeyd haber vermiş, o da Hişâm'dan, Hişam Yahya b. Atik vasıtasıyla İbn Avn'dan, İbn Avn, Muhammed'den o da Ebû Hureyre'den, Ebû Hureyre, Resulullah'dan Zülyedeyn hâdisesini rivayet etmiş ve (bu rivayette) "Resûlullah tekbir aldı ve secde etti" denilmiştir.
(Râvi) Hişâm, -yani İbn Hassan- "(Sehv secdesi için) tekbir aldı, sonra tekrar tekbir aldı ve secde etti" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Hubeyb b. eş-Şehîd, Humeyd, Yûnus ve Âsim el-Ahvel, Muhammed'den o da Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bunlardan hiç birisi kHammâd b. Zeyd'in Hişâm'dan naklen söylediği, "Resûtullah (sehv secdesi için başlama) tekbir(i) aldı. Sonra tekbir aldı ve secde etti" sözlerini zikretmemişlerdir.
Yine Hammâd b. Seleme ve Ebû Bekir b. Ayyaş bu hadisi Hişâm'dan rivayet etmişler ve Hammâd b. Zeyd'in ondan naklen söylediği, "tekbir aldı, sonra yine tekbir aldı" sözünü söylememiştir.[474]

Açıklama

Müellifin bu rivayeti kitabına almaktaki maksadı şudur: Raviler ilk secdenin tekbirinden evvel sehv secdesi için tekbir alınıp alınmayacağında ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâfın hülâsası şöyledir: Bu hadisi Hammâd, Eyyûb ve Yahya b. Avn'den; Hubeyb b. eş-Şehid, Humeyd, Yunus ve Asım el-Ahvel de Muhammed b. Sîrîn'den nakletmişler ve hiç birisi sehv secdesi için bir başlama tekbirini anmamışlardır. Hadisi Hişâm b. Hassân'dan rivayet edenlerden Ebû Bekir b. İyâs, ve Hammâd b. Seleme de bu tekbiri zikretmedikleri halde Hammâd b. Zeyd zikretmiştir. İşte müellif bu farklılıklara işaret etmek için bu rivayeti kitabına almıştır.[475]

1012. ...Muhammed b. Yahya b. Fâris -Muhammed b. Kesir- Ev-zâî, -Zühri,- Said b. el-Müseyyeb -Ebu Seleme- Ubeydullah b. Abdullah senediyle gelen bir rivayette Ebû Hureyre (bu babtaki hadislerde haber verilen) hâdiseyi nakledip "Allah kendisine kesin olarak bildirinceye kadar Resûlullah sehiv secdelerini yapmadı" demiştir.[476]

Açıklama

Bu rivayetin getirilmesindeki maksat, Ebû Hureyre'nin söylediği sözdür. Cenab-ı Hakk'ın Resulüne kesin olarak bildirmesi ya vahy yoluyla ya da hatırlatma ile olurdu. Bu ifadeden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber namazda yanıldığını tam olarak anlamadıkça sehv secdesi yapmazdı. Ebû Hureyre de bunu ya Hz. Peygamber'in bildirmesinden yahut da hadisenin oluş tarzından anlıyordu.[477]

1013. ...Ebû Bekr b. Süleyman b. Ebî Hasme, Rasûlullah'ın bu (bab'da zikredilen) sehv hadisesini, İbn Şihâb'a haber vermiş ve şunları eklemiştir:
Bana ulaştığına göre, Rasûlullah; şüphe edildiğinde yapılan iki secdeyi, insanlar bu konuda kendisine iyice hatırlatıncaya kadar yapmazdı.[478]
İbn Şihâb dedi ki: Bu haberi Said b. Müseyyeb Ebû Hüreyre'den naklen bana bildirdi. Ayrıca Ebû Seleme b. Abdirrahmân, Ebû Bekir b. el-Hâris, İbn Hişam ve Ubeydullah b. Abdullah da bana haber verdiler.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu haberi Yahya b. Ebî Kesîr ve îmrân b. EbîEnes, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan (Ala b. Abdurrahman babasından hepsi)[479] de Ebû Hüreyre'den bu hadiseyi nakletmiş Resulullah'ın iki defa secde ettiğini söylememiştir.
Yine Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Zübeydî, Zührî'den, Zührî de Ebû Bekr b. Süleyman b. Ebû Hasme'den rivayet edip "sehv secdelerini yapmadı" demiştir.[480]

Açıklama

Bu rivayette Hz. Peygamberin, insanlar kendisine iki rekat kılındığını hatırlatıncaya kadar sehv secdesi yapmadığı ifâde edilmektedir. Bu rivayet, bir önceki rivayetle birleştirilince Hz. Peygamberin sadece cemaatin hatırlatması ile iktifa etmediği, aksine Cenab-ı Hakk'ın kendisine tam bir bilgi verinceye kadar secde etmediği anlaşılmaktadır.
Rivayetin peşinde İbn Şihâb'dan nakledilenler de esas rivayetteki sözleri takviye etmektedir. Zaten buraya alınmasındaki maksat da budur.
Ebû Davud'un en sona aldığı talikler ise, Hz. Peygamber'in secde etmediğine delâlet etmektedir. Bu, Zührî'den yapılan rivayetlerin muzdarib olduğunu gösterir. Çünkü bazılarında Hz. Peygamber'in secde ettiği beyân edilmişken, bazılarında secdeden hiç bahsedilmemiş bazılarında ise, açıkça secde etmediği söylenmiştir. Dolayısıyla Zuhrî'nin yaptığı rivayet delil olmaya elverişli değildir.
İbn Abdilber Zülyedeyn kıssasında hiç bir âlimin Zührî'den yapılan rivayete değer vermediklerini, onu terk ettiklerini söyler.[481]

1014. ...Ebû Seleme b. Abdirrahman'ın Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Peygamber (s.a.) öğle namazını kıldırıp iki re-katte selâm vermiş. Kendisine:
Namaz kısaltıldı mı? denilince, iki rekat daha namaz kılmış, sonra da iki defa secde etmiştir.[482]

Açıklama

Bu rivayette öncekilerden farklı olarak, Hz. Peygambere "namaz kısaltıldı mı?" diye soran zatın kim olduğu belirtilmiştir. Bir de daha Önemli olarak önceki rivayetlerde Hz. Peygamber'in öğlende mi yoksa ikindide mi yanılıp secde ettiği şüphe ile ifâde edildiği halde, bu rivayette söz konusu namazın öğle namazı olduğu açıkça ifâde edilmektedir. Bu rivayetin yardımıyla önceki rivayetlerde râvinin şek ettiği namazın öğle namazı olduğu ortaya çıkmış olmaktadır.[483]

1015. ...Sa'îd el-Makburî'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre:
Peygamber (s.a.) (dört rekatlı) bir farz namazın ikinci rekatından (sonra namazdan) ayrıldı. Bir adam kendisine:
Ya Resûlallah, namaz kısaltıldı mı, yoksa unuttun mu? dedi. Efendimiz:
"Bunlardan hiç biri olmadı" buyurdu. Bunun üzerine cemaat:
Bunu yaptın (namazı eksik kıldın) ya Resûlallah! dediler.
Bu sefer Hz. Peygamber diğer iki rekâtı de kılıp (namazdan) ayrıldı ve sehv secdelerini yapmadı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadiseyi Dâvûd b. Husayn îbn Ebt Ahmed'in azatlısı Ebû Süfyân'dan; o da Ebû Hureyre vasıtasıyla Resûluîîah'tan rivayet etmiştir. Ebû Hureyre rivayetinde: "Sonra selâmdan sonra oturduğu yerden iki defa secde yaptı" demiştir.[484]

Açıklama

Bu rivayetin ilk bölümünde Hz. Peygamber'in yanılmadan dolayı secde etmediği bildirilmektedir. Bu, konuya ait Ebû

Hureyre'den yapılan rivayetlerin büyük çoğunluğuna zıttır. Ancak bu rivayetin senedinde Şebâbe b. Sevvâr olduğu için zayıftır, diğer rivayetlere muarız olamaz.
Rivayetin sonundaki Ebû Davud'un talikinde ise secde ettiği bildirilmektedir. Bu talik, Müslim ve Nesâî tarafından, Kuteybe b. Saîd, Mâlik b. Enes ve Dâvûd b. el-Husayn ve Ebû Süfyân senedi ile rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerde Hz. Peygamberin kıldırdığı namazın ikindi namazı olduğu beyân edilmekte ve yanıldığını kendisine hatırlatan kişinin Zülyedeyn olduğu belirtilmektedir.
Daha önceki bir hadiste Hz. Peygamberin yanıldığı namazın öğle namazı olduğu ifâde edildiği halde burada ikindi namazı olduğu söylenmektedir. Bu ihtilâfa sebeb ya râvilerden birinin yanlış zabtıdır, ya da olay iki defa vaki olmuştur.[485]

1016. ...Damdam b. Cevs el-Hiffânî, bu haberi Ebu Hüreyre'den şöylece rivayet etmiştir:
"Resulullah bilâhare selâm verdikten sonra sehv secdelerini yaptı."[486]

1017. ...îbn Ömer'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) bize (dört rekatlı bir) namaz kıldırıp iki rekatta selâm verdi...
(Ebû Usâme bundan sonra) îbn Sîrîn'in Ebû Hüreyre'den yaptığı rivayetin benzerini zikretti[487] (İbn Ömer rivayetinin sonunda da) "Resulullah sonra selam verdi, sonra da sehv secdelerini yaptı" dedi.[488]

1018. ...İmrân b. Husayn (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ikindi namazının üç rekatında selâm verdi. Sonra -Mesleme'den rivayet edildiğine göre- (hanımlarının) odalarına girdi.[489] (Bunun üzerine elleri uzun olan ve el-Hırbâk denilen bir adam kalkıp):
Namaz kısaltıldı mı? Ya Resûlullah, dedi. Bu söze karşılık Resûlullah eteğini çekerek kızgın bir halde çıkıp:
"Doğru mu söyledi?" dedi. Ashâb:
Evet, dediler. Resûlullah (s.a.) da (kalan) bu rekatı kıldırdı. Sonra selâm verdi. Onun iki secdesini yaptı sonra (tekrar) selâm verdi.[490]

Açıklama

İlk bakışta bu hadisle önceki hadisler arasında bir tezat olduğu zannedilmektedir.Zira önceki Ebû Hureyre rivayetlerinde Hz.Peygamber'in iki rekâtta selâm verdiği belirtildiği halde bu hadiste üç rekâtta selâm verdiği belirtildiği halde bu hadiste üç rekâtta selâm verdiği bildirilmektedir. Ancak bu hadisler arasında tezat yoktur. Çünkü belirtilen olayların birbirinden ayrı olması kuvvetle muhtemeldir.Hadislerin râvîlerinin ayrı ayrı zatlar oluşuna ilâveten birisinde Hz. Peygamberin selamı verince mescidin kıble tarafındaki bir ağacın yanına gittiği söylenirken, diğerinde odalara girdiğinden bahsedilmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Her iki hadiste de keyfiyeti Hz. Peygambere söyleyen zâtın Zulyedeyn oluşu olayın tek olmasını gerektirmez. Her iki seferinde de Zulyedeyn'in mescidde olup da yanılmayı efendimize hatırlatması olmayacak bir şey değildir.
İbn Hacer her seferinde Zulyedeyn'in ortaya çıkışına bakarak hâdisenin ayrı ayrı olabileceğini pek uygun bulmamış, İbn Ömer'in hadisindeki üçüncü rekattan maksadın üçüncü rekatın başı olduğunu söyleyenlerin görüşünün daha isabetli olduğunu kabul etmiştir. Buna göre Hz. Peygamber'in hücrelere girdiğini söyleyen İbn Ömer, mescidin kıblesindeki ağaca doğru yürüyen Resülullah'ın, hanımlarının hücrelerine girdiğini zannetmiştir.
İbn Huzeyme hadisenin birden fazla olduğunu söylemiş, Şevkânî de "doğrusu olayın birden fazla olduğunu söyleyen İbn Huzeyme ve ona tabi olanların sözüdür" demiştir.[491]

189 - 190. Musallî Namazı Beş Rekat Kılarsa?

1019. ...Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) bize öğle namazını beş rekat olarak kıldırdı. Kendisine:
Namazda bir artma mı oldu? denildi. "Bu da ne demek?" buyurdu. (Birisi:)
Beş rek'at kıl(dır)dın, dedi.
Bunun üzerine Resûlullah selam verdikten sonra iki defa daha secde yaptı.[492]

Açıklama

Hadis-i şerifte sehv secdesinin selâmdan sonra olduğuna işaret vardır.Bu, secdenin selâmdan sonra olduğunu söyleyenlerin delilleri arasındadır. Aksi görüşte olanlar Resûlullah, fazla kıldığına ancak selâm verdikten sonra muttalî olduğu için, hadisin aleyhlerine delil olamayacağını söylerler.
Sahâbîlerin, fazla rekata kalkan Resûlullah'a ilk anda hatırlatmayışlannın sebebi, nesh ihtimalinin mevcudiyetidir. Ashâb, Hz. peygamber beşinci rekate kalkınca namazın beş rekate çıktığını zannetmişlerdir.
Hadis-i şerif, namazına unutarak bir rekât ilâve edenin namazının bâtıl olmadığına delildir. Nevevî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve selefle halefin cumhurunun bu görüşte olduğunu söyler. Nevevî'nin bildirdiğine göre Şafiî mezhebinde bir kimse fazla kıldığını selâm verdikten hemen sonra hatırlarsa namazı sahihtir, sehv secdesi yapar. Selâmla hatırlatış arası uzayacak olursa esah olana göre secde yapmaz. Selâmdan evvel hatırlama durumunda ise, ister kıyamda, ister rükû'da, isterse sücûdda nerede hatırlarsa hatırlasın oturur, ettehiyyatü'yü okur, Sehv secdesi yapar ve selâm verir.
Mâlikîlere göre fazlalığı selâmdan sonra hatırladığı takdirde ara uzamış da olsa secde yapar.

Hanefî mezhebinde konu oldukça tafsilatlıdır. Bir kimse dördüncü rekatten sonra oturmadan beşincisine kalkar ve beşincinin secdesini yapmadan bu fazlalığı hatırlarsa, hangi halde olursa olsun hemen oturur, ettehiyyâtü'yü okur, selâm verip sehv secdesi yapar. Beşinci rekâtı secde ile kayıtladıktan sonra hatırlarsa farzı bâtıl olmuştur. Tek rekatli nafile olmayacağı için namazı altı rekate tamamlar ve bu namazı nafile olur. Dördüncü, rekatten sonra oturur da selâm vermeden unutarak beşinci rekati secde ile kayıtlamadan önce hatırlarsa, oturur ve sehv secdesi yapar. Beşinci rekat için secde yaptıktan sonra hatırlarsa namazı tamamdır. Çünkü son ka'deyi yapmıştır. Ancak kalkar bir rekat daha kılar. Bu son iki rekat da nafile olur.
Bu yanılmanın ikindi namazında olması halinde altıncı rekate kalkılıp kal-kılmayacağı konusu ihtilaflıdır. Bazı âlimler ikindiden sonra nafile kılmak mekruh olduğu için altıncı kılınmaz derken, bazıları da bu fazlalıktan asıl maksat nafile kılmak olmadığı için altıncı rekate kalkmanın caiz olduğunu söylerler. Esah olan da budur. Sabah namazının ikinci rekatinden sonra oturulur da üçüncü rekate kalkılır ve üçüncü rekatın secdesi yapılırsa, dördüncü rekât ilâve edilmez. Çünkü sabah namazından sonra nafile kılmak mekruhtur. İkinci rekatten sonra hiç oturmadan üçüncüye kalkar ve üçüncünün secdesini yaparsa yine dörde tamamlamaz. Çünkü sabah namazının farzından önce iki rekatten başka sünnet kılmak mekruhtur.
Nevevî ve Şevkânî, bu hadisin Hanefîlerin görüşlerini reddettiğini, çünkü Hz. Peygamberin beşinci rekatten ka'deye dönmediğini ve bu rekatı kıldıktan sonra selâm verdiğini, ayağa kalkmadığını söylerler. Ancak bu hadis dördüncü rekatten sonra oturmadan beşinciye kalkıp secdesini yapanın namazının fasit olmadığına delâlet etmez. Çünkü burada Resûlullah'ın dördüncü rekatte oturmadığına dair bir işaret yoktur. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in dördüncü rekatten sonra oturup da ayağa kalkmış olması mümkündür. Altıncı rekate kalkmaması da Hanefîlerin aleyhine değildir. Çünkü bunlara göre de altıncıya kalkmak şart değildir. Kalkılırsa iyi olur.
Buraya kadar anlatılanlar fazla olarak bir rekat kılındıktan sonra ziyâdenin hatırlanması ile ilgilidir. Hatırlama fazla kılınan birinci rekatte değil de daha sonra olduğu takdirde ne şekilde hareket edileceği âlimler arasında ihtilaflıdır. Hanefîlere göre beşinci rekatin secdesi yapıldıktan sonra namazın fasit olacağı "yukarıda belirilmişti. Durum burada da aynıdır.
Şâfîîlere göre unutarak olduktan sonra ilâve ne kadar olursa olsun, namaz fasit olmaz.
Mâlikîler de iki rekatli namazlarda ziyâde ikiyi; üç dört rekatlılarda de dördü bulursa, namazı fasit olur. Daha az olursa, fasit olmaz, derler.[493]

Bazı Hükümler

1. Namazda peygamberin de yanılması caizdir.
2. Dört rekatli bir namazda beşinci rekate kalkılırsa sonunda sehv secdesi yapılır. (Konunun tafsilatı yukarıda verilmiştir).
3. Namazda imam yanıldığı takdirde cemaat kendisine hatırlatmalıdır.[494]

1020. ...Abdullah (b. Mes'ud)'dan; demiştir ki; Resûlullah (s.a.) bize namaz kıldırdı. -İbrahim: "Fazla mı kıldı eksik mi, bilmiyorum" der-[495] Efendimiz selâm verince kendisine:
Ya Resûlullah! Namaz hakkında yeni bir hüküm mü? denildi. Efendimiz:
"Ne oldu ki?" diye sordu.
Şöyle şöyle kıldın, dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber, ayağını (secde edecek şekilde) çevirip kıbleye döndü, iki defa secde yaptı, sonra selâm verdi. Namazı bitirince yüzünü bize döndürüp, şöyle buyurdu:
"Şüphesiz namazla ilgili yeni birşeyler olursa onu size haber veririm. Ama ben ancak bir beşerim, sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Bir şey unuttuğum zaman bana hatırlatınız. Sizden biri de namazında tereddüt ederse, doğruyu araştırıp ona göre tamamlasın. Sonra selâm versin. Daha sonra da iki defa secde yapsın."[496]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte de Hz. Peygamberin namazında yanıldığı ve bu yüzden sehv secdesi yaptığı bildirilmektedir. Ancak bu rivayette öncekinden farklı olarak Hz. Peygamberin yanılmasının hangi yönde olduğu tereddütle ifâde edilmiş ve Resulullah'ın "ashabına söylediği bazı beyânlar yer almıştır. Bu beyânlarda Hz. Peygamber kendisinin bir beşer olduğunu ve diğer insanlar gibi unutulabileceğini bildirmektedir.Hz.Peygamber'in "ben sadece bir beşerim" buyurması, Resûlullah'ın beşer olduğunu inkâr edenleri red içindir. Yoksa bu diğer insanlardan hiç bir farkım yok, manasına değildir. Zira onun beşer olması özelliğinden başka Resul, Nebi, korkutucu, müjdeleyici gibi özelliklen de vardır. Hz. Peygamber'in unutması konusunda 1008 No'lu hadisin şerhinde açıklamada bulunulmuştur.
Resûlullah Efendimiz, kendisinin de bir beşer olduğunu ifâde ettikten sonra, cemaatten herhangi birinin namazı kaç rekat kıldığında tereddüt ettiği takdirde kendi kendine doğruyu araştırmasını daha sonra da sehv secdesi yapmasını emretmiştir. Bu araştırmanın hangi hallerde ve ne şekilde olduğu âlimler arasında ihtilaflıdır.
Şâfîîlere göre, bu konuda gâlib zanna itibar yoktur, kesin kanaat hâsıl olmalıdır.Çünkü namaz zimmette yakın ile sabittir, ancak yakın ile düşer. Sahih-i Müslim'deki rivayetlerin zahirinin ise, araştırmadan maksadın, zann-ı galib olduğuna delâlet ettiği söylenmektedir.
İmâm Mâlik ve Ahmed, araştırmanın, kendisine-birden fazla şüphe arız olanlara mahsus olduğunu söylerler. İmam Ahmed'den bir rivayette ise, araştırma imama mahsustur. Tek kılan kesin kanaatine göre namaz kılar.
İmam Ebû Hanife'ye göre şek ilk defa başa gelirse, namaz baştan yeniden kılınır. Fakat çok tekrarlanırsa, zann-ı galibe göre hareket edilir.

Kaç rekat kıldığında tereddüt eden bir kimsenin nasıl hareket edeceği, gelecek bâb'ta geniş olarak ele alınacaktır.
Hz. Peygamber, namazda yanılan bir kimsenin en doğruyu araştırdıktan sonra secde etmesini emretmesi, bu secdenin vâcib olmasını gerektirir. Çünkü emirde asi olan vücûba delâletidir.
Hanbelî ve Hanefîler bu esastan hareketle gerektiği takdirde sehv secdesinin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu secdenin terki halinde namazın sahih olup olmayacağından farklı görüştedirler.
Han belilere göre sehv secdesi yapması gereken birisi bunu bile bile ter-kederse, namazı bâtıl olur. Selâmdan sonra yapılması gerekense bâtıl olmaz. Unutarak terk ederse ara uzamadıkça secdeyi yapar. Selâmdan sonra secde etmeden yönünü kıbleden çevirir, konuşur, mescidden çıkar veya abdesti bozarsa secde yapamaz fakat namazı sahihtir.
Hanefîlere göre sehv secdesi vâcibtir. Terki günahı gerektirmekle beraber namaz sahihtir. Ancak günahtan kurtulmak için iade lâzımdır.
Şafîî ve Mâlikilerin meşhur görüşüne göre sehv secdesi sünnettir.[497]

Bazı Hükümler

1. Hz.Peygamberin unutması ve namazda yanılması caizdir.
2. Kıldığı rekât adedinde tereddüt eden kişi en doğru tarafı araştırmalıdır.
3. Muktedi, imamın yanılması halinde onu uyarmalıdır.
4. Zann-ı galible hareket edilse bile, sehv secdesi yapılmalıdır.
5. Sehv secdesi vâcibtir. (Malikî ve Şafîî'ye göre sünnettir).[498]

1021. ...A'meş, İbrahim'den, o Alkame'den, Alkame de Abdul-lah'dan önceki hadisi rivayet etmiş (ve şunu ilave etmişlerdir): Resûlullah (s.a.):
“Biriniz unutursa, iki defa secde yapsın" buyurdu. Sonra dönüp iki defa secde yaptı.
Ebû Dâvûd, A'meş'in hadisinin benzerini Husayn da rivayet etti, dedi.[499]

Açıklama

Bundan önceki rivayette İbrahim'den sonraki râvî Mansûr olduğu halde, bu rivayette A'meş'tir.Mansûr'un rivâyetindeki; "Biriniz tereddüt ederse doğruyu araştırsın" cümlesinin yerine, A'meş: "Biriniz unutursa, iki kere secde yapsın" cümlesini nakletmiştir. Mansûr'-Un rivayetinde Hz. Peygamber'in önce sehv secdesini yapıp sonra konuştuğu bildirildiği halde A'meş'in nakli Hz. Peygamber'in secde yapmadan evvel konuştuğuna delâlet eder. Ebû Dâvûd, A'meş'in sözünü takviye için Husayn'-m rivayetine de işaret etmiştir. Hemen bundan sonra gelecek olan İbrahim b. Suveyd'in rivayeti ise, konuşmanın secdeden sonra olduğunu gösteren Mansûr'un rivayetine uygundur.
Görüldüğü gibi bu konudaki hadisler muhteliftir. Bazı hadisler Hz. Peygamber'in konuşmasının selâm vermeden evvel olduğunu gösterir. Müslim'in Esved tarikiyle Abdullah'dan ve Nesâî'nin Ebû Bekr en-Nehşelî'den naklettikleri hadisler de bu istikâmettedir.
Mansûr ve İbrahim b. Süveyd rivayetlerinden başka, Miisned'de ve Beyhakfnin Sünen'inde de konuşmanın secdeden sonra olduğuna işaret eden nakiller" vardır. Beyhakî bu görüşü tercih etmiştir.
Fakihlerin bir kısmı, Hz. Peygamberin secde etmeden evvel konuştuğuna işaret eden hadisleri görüşlerine delil almışlar, böylece bu konuda mezhepler arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu görüşlere sehv secdesi babının ilk hadisi olan 1008 no Mu hadiste işaret edilmiştir.[500]

1022. ...İbrahim b. Süveyd'in Alkame'den rivayetine göre Abdullah (b.Mes'ûd) şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) bize (dört rekatli bir namazı) beş rekat (olarak) kıldırdı. Namazdan ayrılınca cemaat aralarında fısıldaş(maya başla)dı. Hz. Peygamber: "Ne oluyor size, ne var?" buyurdu.
Ya Resülallah namaz (rekâtleri) artırıldı mı? dediler, Resûlullah: "- Hayır" buyurdu.
Ama beş rekat kıldırdınız, dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber (kıbleye) dönüp iki defa secde yaptı. Sonra selâm verdi. Sonra da:
"Ben ancak bir beşerim sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum" buyurdu.[501]

Açıklama

Bu rivayet, önceden de işaret edildiği gibi Hz. Peygamberin konuşmasının secdeden sonra olduğunu bildirir. Mansûr'un rivayetini te'ykl etmektedir. Bu hadis hüküm itibariyle bu babın diğer hadislerinden pek farklı değildir. Açıklaması için önceki hadislere müracaat edilebilir.[502]

1023. ...Muâviye b. Hudeyc'den rivayet edilmiştir ki; Peygamber (s.a.) bîr gün namazdan bir rekât daha varken, selâm verdi, (gitti). Bir adam kendisine yetişip;
Namazın bir rekatını unuttun, dedi.
Resûlullah dönüp mescide girdi. Bilâl'e emretti o da kaamet getirdi. Peygamber (s.a.) de cemaate bir rekat (daha) namaz kıldırdı. Bu durumu insanlara haber verdim. Bana:

O adamı tanıyor musun? dediler.
Hayır (adını bilmem) ama görsem tanırım, dedim. (Bir ara) ona rastladım ve: "İşte o adam" dedim.
Bu Talha b. Ubeydullah'tır, dediler.[503]

Açıklama

Bu hadis, üzerinde durduğumuz konudaki diğer rivâyetlerdekine benzememektedir. Diğerlerinden farklı olarak bunda Hz. Peygamberin kalan rekatı kılacağı zaman kaamet ettirdiği bildirilmektedir. Bu kaametten maksat, durumu cemaate bildirmek olmalıdır. Gerçek kamet kastedilmişse bu hadisin mensûh olduğuna hükmedilir. Zira namaz esnasında kaametin namazı ifsâd ettiğinde icmâ' vardır.
Ayrıca bu hadiste Hz. Peygamber'in eksik kılmadan dolayı sehv secdesi yaptığına dair herhangi bir İşaret yoktur. Bu konu Hz. Peygamber'in dört rekatlı farzları beş rekat kılması konusunda olduğu halde, müellifin bu hadisi niçin burada zikrettiğinin anlaşılması güçtür.[504]

190 - 191. "İki Rekat Mı Yoksa Üç Rekat Mi Kıldığında Tereddüt-Eden Kimse Şüphe Ettiğini Atar" Diyenler(İı Delilleri)

1024. ...Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den: demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Sizden bîri namazında (kaç rekat kıldığında) şüpheye düşerse, şüphe edileni atsın (kılınmamış kabul etsin) ve namazım kesin bildiğine (az olana) göre tamamlasın. Namazın tamam olduğuna kesin kanaati hasıl olunca da iki defa secde yapsın. Eğer (şüphelendiği ile birlikte) namazı tamam idiyse, (ilâve ettiği) rekat ve secdeler nafile olur.
Namazı noksan idiyse, (ilâve) rekat namazını tamamlayıcı, secdeler de şeytanı rezil edici olur..."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hişâm b. Sa'd ve Muhammed b. Mutarrıf, Zeyd'den; Zeyd, Atâ b. Yesâr'dan; o da Ebû Saidel-Hudrî vasıtasıyle Hz. Peygamber'den rivayet etmişlerdir. Ancak Ebû Halid'in (yukarıda metni verilen) rivayeti daha mükemmeldir."[505]

Açıklama

Hadisin zahiri, namazda bir rekatı kılıp kılmadığında şüphe eden kimsenin bu rekatı kılmamış kabul etmesini ve namazının geri kalan kısmını, kıldığım kesin olarak bildiği rekat üzere bina etmesini gerekli kılmaktadır. Buna göre meselâ, üç rekat mı, yoksa dört rekat mı kıldığında tereddüt eden bir kimse, kendisini üç rekat kılmış kabul edecek ve namazına bir rekat daha ilâve edip sonunda sehv secdesi yapacaktır. Bu rivayette şüphenin ilk defa ya da sık sık olması ve kanaatinin bir tarafa daha çok meyledip etmemesi konularında tafsilat yoktur.
Şâfîlerin görüşü bu hadisin zahirinden anlaşıldığı şekildedir. Şüphe ister ilk defa başa gelsin, isterse sık sık tekrarlansın, şüpheye düşen kimsenin zannı ister bir tarafa meyletsin, isterse etmesin, netice değişmez. Namaz az kılınmış kabul edilir ve üzerine rek'at ilâve edilir. İmam Nevevî, Ebû Bekir, Hz. Ömer, îbn Mes'ûd, İbn Ömer, Said b. el-Müseyyeb, Atâ, Şureyh, Rabîa ve Mâlik'in de bu görüşte olduklarını söyler.
Mâli kil ere göre bir kimse günde bir defa da olsa her gün kıldığı rekat adedinde şüphe ederse, hatırındaki fazla adede itibar eder, namazın kalanını ona göre tamamlar ve sonunda sehv secdesi yapar. Böyle her gün tereddüde düşmüyorsa, daha az olan adede itibar etmelidir. Aksi halde namazı bâtıl olur.
Hanefîlere göre, rekat adedinde şüphe eden kimseye bu hal ilk defa arız olmuşsa, namazını iade eder. Evzaî, Şa'bî, İbn Abbâs, İbn Ömer ve İbn Amr'-ın da bu görüşte oldukları rivayet edilmektedir. Bunlar, Taberânî'nin el-Mü'cemu'l-Kebîr'de Ubâde b. Sâmit*ten rivayet ettiği şu hadise dayanırlar:
"Namazın kaç rekat kıldığını hatırlayamayan bir kimsenin ne yapacağı, Resûlullah (s.a.)'a soruldu. Hz. Peygamber: "Namazım iade etsin, (sonunda da) oturarak iki defa secde yapsın" buyurdu.
Yine Taberânî'nin Meymûne bint Sa'd'den rivayet ettiği ve aynı mânâyı ifade eden hadis de bu görüşün delillerindendir.
Bir kimseye namazdaki şüphe ilk defa değil de fazlaca arız olursa, kendi kendine araştırır. Kanaati ne tarafa meylederse, ona göre hareket edip namazını tamamlar. Namazı iadeye lüzum yoktur. Ancak sonunda sehv secdesi yapar. Bu görüş Hz. Peygamberdin şu hadisine dayanır: "Her kim namazında şüphe ederse doğrusunu araştırsın."
Kanaati bir tarafa yönelmezse, meselâ sabah namazını bir rekat mı yoksa iki rekat mı kıldığında şüphe eder de bir tarafı tercih edemezse, şüphesindeki az tarafa itibar eder. Misalimize göre, namazı bir rekat kılmış kabul eder. Ancak tereddüt ettiği rekatın sonunda oturup, et-tehiyyâtü'yü okur, sonra kalkar ve bir rekat daha kılıp sonunda sehv secdesi yapar. Hz. Peygamberden rivayet edilen şu hadis buna delâlet etmektedir: "Sizden biri namazında tereddüt eder de kaç rek'at (üç mü, yoksa dört mü) kıldığını bilemezse, namazını azı üzerine bina etsin."
Dört rek'atli bir namaza başlayan bir kimse kıldığı rekatin bir mi, yoksa iki mi olduğunda şüphe edip de bir tarafa karar veremezse kendisini bir rek'at kılmış kabul eder ve namazını buna göre tamamlar. Ancak iki rekat kılmış olma ihtimalini de göz önüne alarak bu tereddüt ettiği rekatten itibaren her rekatin sonunda oturur. Namazı bitirirken de sehv secdesi yapar.
tki rek'atli bir namazda iki rek'at mi yoksa üç rek'at mı; dört rek'atli bir namazda da dört rek'at mı yoksa beş rek'at mı kıldığında şüphe eden kimse oturur, tahiyyât okur selâm vermeden kalkıp bir rek'at daha kılar ve sonunda sehv secdesi yapar. Sonraki rek'ati ilâveye sebeb iki rekatli namaz üç, dört rek'atli olan da beş rek'at olmuşsa fazlalığın nafile olması içindir. Çünkü Hanefîlere göre tek rek'atli nafile olmaz.

Yukarıya aktardığımız rivayet ve görüşlerden anlaşılıyor ki âlimler teharri (araştırma) ve kesin olarak bilinen rekat üzerine bina konularında ihtilâf etmişlerdir. Hanefîler bunları ayrı ayrı şeyler kabul ederken, Şafiî, Dâvûd ve İbn Hazm bunların aynı şey olduğunu söylemişlerdir. Nevevî bunun cumhurun görüşü olduğunu nakleder. Ebû Hatim ve İbn Hibbân, Hanefîlerin görüşündedirler.
Şevkânî, bu mevzuda biribirine zıt gibi görünen hadisler arasında aslında ihtilâf olmadığını, ihtilâf gibi görünen noktaların değerlendirme hatası olduğunu söyler. Şevkânî'nin sözlerinin özeti şudur:
"Bana göre az rekat üzerine binayı, kesin bilinen üzerine binayı ve doğruyu araştırmayı ifâde eden hadisler arasında zıtlık yoktur. Çünkü teharri (araştırma) lügatta, doğruya en yakın olanını istemektir. Resûlullah da bunu emretmiştir. Bir kimse araştırma ile tereddütten kurtulabilirse ne âla. Bu da ancak bir görüşün kesinlik kazanması ile mümkündür. Ama araştırma ile şekden kurtulamazsa, o zaman tereddüdünün az tarafına itibar edip namazı onun üzerine bina eder. Öyleyse bu konudaki hadisler biri birine zıt değil, birbirlerinin tamamlayıcısıdır."
Açıklamakta olduğumuz hadis, şu yönlerden Hanefî mezhebindeki bazı görüşlerin aleyhine delil gibi görünmektedir:
1. Bu hadiste Hz. Peygamber kıldığı rek'at adedinde şüphe eden kimsenin aza itibar edeceğini bildirmiş ve herhangi bir suretle kayıtlamamıştır. İlk bakışta bu, Hanefîlerin görüşüne aykırı görünüyorsa da, Hanefîler bu hadisi namazda şüphe edip de bir tarafa meyledememe hâline hamletmişlerdir.
2. Hz. Peygamber hadis-i şerifin devamında "namazı lamam idiyse, kıldığı rek'at ve secdeler nafile olur" buyurmaktadır. Bu ifâdeden kılınan bir rek'atten sonra yapılan secdelerin o rekati çiftleyeceği ve bu şekildeki nafilenin sahih olacağı anlaşılmaktadır. Hattâbî, "Bu hadiste dördüncü rek'atte oturduktan sonra beş rekat kılan bir kimsenin altıncı bir rekat ilâve etmesinin lüzumu görüşünde olanların mezheplerinin yanlışlığına delâlet vardır. Çünkü Hz. Peygamber, bu tek rekatı nafile saymış ve üzerine bir ilâve yapılmasını emretmemiştir" der. Hanefîler ise, "bu hadiste işaret edilen ilâve, eksiği tamamlamak içindir. Dolayısıyla sonradan kılınan fazladan bir rekat olduğuna delâlet etmez. Öyleyse bu hadis kılınan rek'atin beşinci rekat olduğu bilindiği takdirde altıncı rekatın kılınamayacağına delâlet etmez" derler.
Hz. Peygamber namazın ilâve edilen rekatla tamamlanmış olması hâlinde yapılan secdelerin şeytanı kızdırıp rezil edeceğini beyân etmiştir. Aslında bu terkibin tam karşılığı, "şeytanın burnunu yere sürtücü olur*' şeklindedir. Şeytan namaz kılanın zihnini meşgul edip onun yanılmasını, dolayısıyla namazının fasit olmasını ister. Kılınan namaz tam olunca, şeytanın emeği boşa gitmiş, burnu sürtülmüş ve rezil olmuş olur.
Ebû Davud'un, hadisin sonundaki taliki kitabına almaktaki maksadı, bu hadisin birçok senedle geldiğine işaret etmektir. Ancak bunlar içinde en açık ve mufassalı, üzerinde durduğumuz Ebû Hâlid'in rivayetidir.[506]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif namazında kıldığı rekat sayısında şüphe edip de bir tarafı tercih edemeyen kimsenin, tereddüdünün az tarafına itibar edip ona göre namazını tamamlayacağına ve sonunda sehv secdesi yapacağına işaret etmektedir.[507]

1025. ...İbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) sehv secdelerini "murğimeteyn" (burnu yere sürten, rezil eden) diye isimlendirmiştir.[508]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, yanılmadan dolayı yapılan secdelere sehv secdesi denildiği gibi "murğime" secdesi de denilebileceğini göstermektedir.[509]

1026. ...Atâ b. Yesâr (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sîzden biri namazında şüphe edip, üç rekât mı yoksa dört rekat mı kıldığım bilemezse bir rekât daha kılıp oturduğu halde, selâm vermeden önce iki defa secde yapsın. Eğer sonradan kıldığı rek'at, beşinci olursa, bu iki secde ile çiftlemiş olur. Eğer dördüncü olursa, secdeler şeytanı kızdırma ve alçak düşürme olur."[510]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mürseldir. Yani sahâbî olan ravi zikredilmemiştir. Atâ, hadisi sanki bizzat Hz. Peygamber'den duymuş gibi rivayet etmiştir. Ancak hadisin mürsel oluşu, pek önemli değildir. Çünkü aşağı yukarı aynı manayı ifâde eden ve aynı hükümleri ihtiva eden bu babın ilk hadisi mevsûldur. Farklı olarak bu rivayette sehv secdelerinin selâmdan evvel yapılacağı bildirilmektedir. Bu secdenin yeri daha önce mufassalan beyân edilmiştir.[511]

1027. ...Zeyd b. Eslem'den Mâlik'in isnadı ile (Atâ b. Yesâr'dan) Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Sizden biri namazda şüphe edip de üç rekât kıldığı kanaatinde olursa, kalkıp secdeleri ile birlikte bir rekât daha kılsın,sonra oturup teşehhüdü okusun. Teşehhüdü bitirip de selâmdan başka bir şey kalmayınca, oturduğu yerde iki defa secde yapsın sonra da selâm versin."
(Yakub b. Abdurrahmân) bundan sonra Mâlik'in (bir evvelki) hadisinin mânâsını zikretti.[512]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bu şekliyle îbn Vehb Mâlik 'den; Hafs b. Meysere, Dâvûd b. Kays ve Hişâm b. Sa'd (de Zeyc b. Eslen; tarikiyle A tâ 'dan) rivayet etmişlerdir. A ncak Hişâm rivayetini Ebû Saîd el-HudrVye ulaştırmıştır.[513]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis de mürseldir. Bu iki hadis iki huşusu içine almaktadır. Bunlar;
1. Namaz kılan bir kimse önce şüphe etse sonra da üçüncü rekatta olduğunun kanaati üstün gelse ne yapmalıdır?
2. Şüphe edip de herhangi bir kanaate varamazsa ne. yapmalıdır?
Bu iki husustan ikincisi. Mâlik'in önceki rivayetinde mevcuttur. Bu yüzden müellif Yâkub'un rivayetinde birinci hususu zikretmiş, ikincisi Mâlik'in rivayetine havale etmiştir. Bu konunun izahı, bu babın ilk hadisinde yapıl-mistir.
Hadîsin zahirinden, daha sonra ortadan kalksa bile, mücerred şüphe ile sehv secdesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır.[514]

191-192.(Kıldığı Rek'at Adedinde Şüphe Eden) Zann-ı Galibine Göre Tamamlar Diyenlerin Delilleri)

1028. ...Ebû Ubeyde, babası Abdullah (b. Mes'ûd)'dan Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sen namazda iken üç rekat mı, yoksa dört rekat mı kıldığında şüphe ettiğin ve zann-ı galibin dört rekat kıldığın şeklinde olduğu zaman, teşehhüde oturur sonra selâm vermeden oturduğun yerden iki defa secde yapar, sonra tekrar tehiyyâl okur ve selam ver(irsin)."
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi A bdulvâhid de Husayf'dan rivayet etmiş, fakat Hz. Peygamber ref etmemiştir. Süfyân, Şerik ve İsrail de Abdulvâhid'e muvafakat etmekle beraber, hadisin metninde ihtilâf etmişlerdir. Onlarfın hiçbiri de) hadisi (Hz. Peygambere) isnad etmemiştir.[515]

Açıklama

Bir hadis-i şerifte selâmın sehv secdesinden sonra ve ikisi arasında bir teşehhüd olduğuna işaret edilmektedir. Ancak âlimlerden hiçbirisi böyle bir görüşe sahib olmamıştır. Çünkü Ebû Ubeyde'nin babası Abduilah'dan hiç birşey işitmediği, ulemâ tarafından bilinmektedir. Bu yüzden hadis zayıftır. Ahkâma delil olamaz. Ancak sehv secdesinin selâmdan sonra yapılacağına dair birçok meşhur rivayet vardır. Secdenin selâmdan sonra yapılacağı görüşünde olanlar bu hadise değil, Abdullah b. Mes'ûd'dan güvenilir râvilerin rivayet ettikleri başka hadislere istinad etmişlerdir.
Hadisin sonundaki talikte bu hadisi, Abdulvâhid, Süfyân, Şerîk ve İsrâl'in de Husayf'dan rivayet ettikleri fakat hiçbirinin rivayetini Hz. Peygambere isnad etmedikleri bildirilmektedir.
Beyhakî bu hadisi naklettikten sonra, "Bu hadisin metninde ve isnadında ihtilâf edilmiştir. Husayf kuvvetli değildir. Ebü Ubeyde de babasından birşey duymamıştır" der. Ayrıca Husayf, hafızası zayıf bir kimsedir. Ahmed b. Hanbel de Husayf'a zayıf demiş, İbn Maîn ile Ebû Zür'a sika kabul etmişlerdir. Bunlardan başka Husayf hakkında "güvenilir" veya "zayıftır" diyenler çoktur. Fakat za'f isnad edenler hafızasının zayıflığını kast ederler, yoksa doğru sözlü biri olduğu herkesçe kabul edilmiştir.[516]

1029. ...Ebû Saîd d-Hudrî (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Sizden biri namaz kıldığında eksik mi, yoksa fazla mı kıldığında tereddüt ederse, oturduğu yerden iki defa secde yapsın. Şeytan kendisine gelip de "Abdestini bozdun" dediği zaman, burnuyla bir koku veya kulağıyla bir ses duymadıkça "sen yalan söyledin" desin."
Bu, Ebân'ın rivayet ettiği hadisin lâfzıdır.[517]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Seneddekı lyaz'ın) Ma'mer ve Ali b. el-Mubârek, "îyazb. Hilâl" Evzaî ise, "îyazb. Ebî Züheyr' olduğunu söylemişlerdir.[518]

Açıklama

Bu hadiste kıldığı rekat adedinde şüpheye düşen kimsenin yapması gereken şeye ilâveten namazda kendisine abdestin bozulduğuna dair bir şüphe gelen kimsenin yapması gereken şey de mevzu-bahs edilmiştir. Kıldığı rekat adedinde tereddüt eden kimsenin yapması gereken şey, daha önce izah edilmiştir. Hz. Peyamber abdestin bozulması ile ilgili vesveseyi "şeytan sana abdestini bozdun derse" şeklinde ifade etmiştir. Böylece bu vesvesenin, şeytandan geldiğine işaret etmiştir. Yine Hz. Peygamber böyle bir vesveseye düşen kimsenin "burnu île bir koku hissetmedikçe veya kulağı ile bir ses duymadıkça*' abdestinin bozulmadığına hükmetmesini emretmiştir. Burnun koku hissetmesi veya kulağın bir ses duymasından maksat, abdestin bozulduğunu kesin olarak bilmektir. Yoksa ses duymadığı veya koku hissetmediği halde yel çıkardığını bilen bir kimsenin abdesti bozulur. Çünkü çıkan her yelde mutlaka koku ya da ses olacak diye bir şart yoktur. Fakat abdesti bozduğu vehmine düşen bir kimse de abdestinin bozulmadığına hükmedecektir.[519]

1030. ...Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sizden biriniz namaz kılmaya kalktığı zaman, şeytan kendisine gelip kaç rek'at kıldığını bilemeyecek kadar zihnim karıştırır. Birinize böyle bir şey olduğu zaman, oturarak iki defa secde yapsın."
Ebû Dâvüd: bu hadisi aynı şekilde îbn Uyeyne, Ma'mer ve Leys de rivayet ettiler, dedi.[520]

Açıklama

Bu ve bundan önceki hadisten namazı az mı yoksa çok mu kıldığında tereddüt eden kimseye sehv secdesinden başka hiç bir şeyin lâzım olmadığı anlaşılmaktadır. Hasen el-Basrî bu görüştedir. Ebû Hüreyre ve Enes'in de bu kanaatte oldukları rivayet edilmiştir. Ancak cumhurun mezhebi buna muhaliftir. Daha önce açıklandığı üzere bazı mezhepler az olan tarafa bazıları da zann-ı galibe itibar edileceğini söylemişlerdir. Bu hadislerin mücmel olduklarına az olan tarafa veya zann-ı galibe itibar edileceğine delâlet eden hadislerle tefsir edildiklerine hamledilerek aradaki ihtilafın halli cihetine gidilmiştir.[521]

1031. ...Muhammed b. Müslim'den bu (önceki) hadis, aynı isnatla rivayet edilmiş, Yakub'un kardeşinin oğlu Zühri "o selâmdan önce otururken..." sözünü ilâve etmiştir.[522]

Açıklama

Önceki hadisin yukarıdaki senetle yapılan rivayetinde "oturduğu halde iki defa secde yapsın" cümlesinden sonra "selamdan önce" ilâvesi yer almıştır. Müellif bu ilâveye işaret için bu rivayeti kitabına almıştır.[523]

1032. ...Haccâc, Yakub'dan; Yakub babasından; O, İbn İshak'-daiu o da Muhammed b. Müslim ez-Zührî'den önceki hadisi aynı mânâ ve aynı senetle rivayet etmiş ve "selâm vermeden önce iki defa secde yapsın sonra selâm versin" sözünü eklemiştir.[524]

192 - 193. (Sehv Secdesi) Selâm Verdikten Sonradır Diyenler(İn Delilleri)

1033. ...Abdullah b. Cafer[525] (r.a.), Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“Her kim namazında tereddüde düşerse, selam verdikten sonra iki defa secde yapsın."[526]

Açıklama

Bu hadisde sehv secdesinin selâm verdikten sonra yapılacağı bildirilmektedir. Bu, Hanefîlerin görüşüdür. 1008 numaralı hadisin açıklamasında bu konudaki diğer görüşler ve delilleri geniş olarak anlatılmıştır. Oraya müracaat edilmelidir.[527]

193-194. İki Rekatten (Sonra) Tahiyyâta Oturmadan Kalkan (Ne Yapmalıdır?)

1034. ...Abdullah b. Bühayne[528] (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bize (dört rekatlı bir namazda) iki rekat kıldırıp oturmadan kalktı. Onunla beraber cemaat da kalktı. Resûlullah namazı bitirince biz selâm vermesini beklerken selâm vermeden oturduğu yerde tekbir alıp iki defa secde yaptı. Sonra da selâm verdi.[529]

Açıklama

Bu hadis-i şerifde bahsi geçen namazın hangi namaz olduğu belirtilmemiştir.Ancak ha'disin Buhârîve Müslim'deki rivayetlerinden bu namazın öğle namazı olduğu anlaşılmaktadır. Bu rivayetin diğer muteber kitablardaki rivayetlerden cüz'î farklarla ayrıldığı görülmektedir.
Hadis-i şerif hüküm yönünden oldukça zengin bir görünüm arzetmektedir. Şöyle ki:
1. Buradan sehv secdesinin selâmdan önce oduğu anlaşılıyor. Ayrıca hadis, "sehv bir noksanlık ise, secdesi selamdan önce yapılır", diyenlerin görüşüne delil olabilir.
2. Dört rek'atli farzlardaki ilk oturuş ve tehiyyâtı okumak farz değildir. Çünkü farz olsaydı, sehv secdesi ile telâfisi mümkün olmazdı. Hanefi, Şafiî ve Mâlikîler bu görüştedirler.
Hanbelî ve Zahirîlere göre ise, bu oturuş farzdır, ancak sehv secdesi ile telâfisi caizdir.
3. Hadis-i şerifin Buharı ve Tirmizî'deki rivayetlerinde râvinin, "unuttuğunun yerine onunla birlikte cemaat de o secdeleri yaptı" sözlerini ziyâde ettiği görülmektedir.
Bu ziyâdeden muktedi hata etmese bile imamın hatasından dolayı onun da secde etmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hazm bu konuda icmâ' olduğunu söyler.
Hanefî, Şafîî ve Mâlikîlere göre muktedi, imama uymuş bir halde iken, kendi yaptığı bir hatadan dolayı da sehv secdesi yapmaz. Bunlar, Dârekut-nî'nin rivayet ettiği şu hadise dayanırlar:
"İmamın arkasında olan kimseye sehv yoktur. İmam yanılırsa hem o, hem de arkasındaki secde eder. Eğer imamın arkasındaki (muktedi) yanılırsa, ona secde lâzım değildir. İmam ona kâfidir."[530]
Buraya kadar naklettiğimiz hususlar, imamın arkasındaki şahsın (muktedi) namaza imamla birlikte başladığı durumla ilgilidir.
Muktedi mesbuk ise, yani imama sonradan uymuşsa Şâfîîlere göre, imam isterse o uyduktan sonra yanılsın isterse uymadan yanılmış olsun, muktedi hem imamla birlikte secde yapar hem de kendi namazının sonunda secde yapar. Haneliler de bu durumda imamla birlikte secde etmesi konusunda Şâfîîlerle hemfikirdirler. Ancak kendisinin yetişemediğini kaza ederken herhangi bir sehve düşmedikçe namazının sonunda secde etmesini meşru görmezler.
Hanbelîlere göre imam ister selâmdan önce secde-yapsın, ister sonra muktedi imamla birlikte sehv secdesi yapar, fakat sonunda yapmaz.

Mâlikîlere göre imam selâmdan evvel secde yaparsa, muktedi de onunla birlikte secde yapar. Selâmdan sonra yaparsa, onunla birlikte yapmaz. Namazın sonunu bekler.[531]
Lâhik (imamla birlikte namaza başlayıp da namazda abdesti bozulan ve abdestini alıp namazın kalanını kıldığı üzerine bina eden) imamla birlikte secde etmez, kendisi namazını bitirdiği zaman, secde eder. Bunda bütün mez-hebler müttefiktir.[532]

Bazı Hükümler

Dört rekatli farzlarda ilk iki rekattan sonra oturmak (Kade-i Ula) farz değildir. Hanefilere göre vacıbtır.
Terkinden dolayı sehv secdesi gerekir.[533]

1035. ...Şuayb, ez-Zührî'den; onun hadisini aynı senetle ve aynı mana ile rivayet etmiş: "Bizden kıyamda tehiyyât okuyanlar vardı" sözünü de ilâve etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: İki rekatten sonra (oturmadan) kalktığı zaman, tbnu 'z-Zübeyr de sehv secdelerini aynı şekilde selâm vermeden önce yaptı. Bu (aynı zamanda) Zührî'nin de görüşüdür.[534]

Açıklama

Bu rivayette, öncekine ilâveten Hz. Peygamber ilk ka'deye oturmadan ayağa kalkınca bazı müslümanların ayakta teşehhüd okudukları da bildirilmektedir.[535]

194 - 195. Otururken Teşehhüdü Unutan (Ne Yapar?)

Bu bâbda otururken ilk teşehhüdü unutup da iyice doğrulmadan veya doğrulduktan sonra hatırlayan kimsenin yapması gereken şeyleri beyân eden hadisler yer almaktadır. Bu babın bir önceki bâbdan farkı şudur: Orada teşehhüdü unutan kimsenin bunu iyice doğrulduktan sonra hatırlaması halinde yapması gereken şeyleri izah eden hadisler vardı. Burada ise, tam doğrulmadan önce veya doğrulduktan sonra hatırlamaya ait hükümler yer alacaktır.[536]

1036. ...Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"İmam iki rekatte(n sonra oturmadan) kalktığı zaman, eğer iyice doğrulmadan Önce hatırlarsa otursun. İyice doğrulursa, oturmasın, (sonunda) iki defa sehv secdesi yapsın."[537]
Ebû Dâvûd, benim kitabımda Câbir el-Cu 'fî'den (rivayet edilen) bundan başka hadis yoktur, dedi.[538]

Bu hadis-i şerifin râvileri arasında bulunan Câbir el-Cüfî'yi bazı âlimler, hadisi ile amel edilmeyecek derecede zayıf kabul etmişlerdir. Hatta, görüldüğü üzere, sanki Ebû Dâvûd bu hadisi rivayet edişine mazeret beyân eder gibi, "benim kitabımda Câbir el-Cûffden bundan başka hadis yoktur" demek ihtiyacım hissetmiştir. Bazı âlimler ise, aksine bu zatın sika olduğunu belirtmişler ve kendisinden sitayişle bahsetmişlerdir. Bezlü'l-mechûd sahibi bu görüşleri hayli geniş olarak toplamıştır.[539]
Hadis-i şerifte dört rekatli farz bir namazın ilk iki rekatinden sonra oturmayı unutan bir kimsenin bunu iyice doğrulmadan önce hatırlaması hâlinde hemen oturacağı; iyice doğrulmuş ise, oturmayıp namazına devam edeceği ve sonunda sehv secdesi yapacağı bildirilmekledir. Şâfîîlerin görüşü ve Hanefilerde zâhiru'r-rivâye bu şekildedir. Hanefîlerden bazı âlimlere göre ka'-deyi unutan kişi bunu oturma haline daha yakın bir vaziyette hatırlarsa, oturur; lkıyâma daha yakın bir halde hatırlarsa, oturmaz namaza devam eder. Tam kıyama yarmadan ka'deyi unuttuğunu hatırlayıp da dönen kimsenin sonunda sehv secdesi yapıp yapmayacağı konusunda ihtilâf edilmiştir. Esah olan yapmamasıdır.
Tanı manâsıyla doğrulduktan sonra oturmadığım hatırlayan kimse otururs a Şafilerden esah olan görüşe, Hanefîlerden de Zeyiaî ve Durru'l-Muhtâr'ın tercihine göre, namazı bâtıl olur.
Kemal İbnu'l-Humam ve Bahru'r-Ra'ik sahibi İbn Nüceym bu hareketin mekruh olmakla birlikte namazı ifsat etmeyeceği görüşündedirler. Bunlara göre böyle yapan bir kimse vacibi geciktirdiği için sehv secdesi yapmalıdır.
Mâlikîlere göre ilk teşehhüdü unutan bir kimse, eğer elleri ve dizleri yerden kesilmeden önce hatırlarsa, oturur ve secde yapmaz. Daha sonra hatırlarsa, oturmaz.
Haııb elîlerc göre tam olarak doğrulduktan sonra fakat henüz bir şey oku-nadan oturmadığını hatırlarsa, oturması caiz olmakla beraber oturmaması evlâdır. Ancak her hâl-ü kârda sehv secdesi yapması gerekir.
Bütün bu hükümler imam veya tek başına namaz kılana aittir. İmamın peşinde namaz kılan bir kimse, imam oturduğu halde ayağa kalkarsa, Hanefî, Mâliki ı, Hanbelî ve Şâfîîlerden tercih edilen görüşe göre her hal-ü kârda oturur.Çünkü o imama tâbi olmak zorundadır.[540]

Bazı Hükümler

1. Birinci ka'deyi unutan kimse bunu iyice doğrulmadan önce hatırlarsa, donup oturur.Doğrulmuşsa, oturmaz; sonunda sehv secdesi yapar.
2. İyice doğrulmadan evvel hatırlayıp da oturan kimsenin sehv secdesi yapmasına gerek yoktur.[541]

1037. ...Ziyâd b. Alâka'dan; demiştir ki: Muğîre b. Şu'be bize namaz kıldırdı da iki rekatte(n sonra oturmadan) kalktı. Biz

(hatırlatmak için) "Sübhânellah" dedik. O da "sübhânellah" deyip namaza devam etti. Namazı bitirince selâm verip iki defa sehv secdesini yaptı. (Cemaate) döndüğü zaman:
Ben, Resûlullah (s.a.)'i aynen benim yaptığım gibi yaparken gördüm, dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynen bu şekilde İbn Ebi Leylâ, Şa'bî'den; o da Muğîre b. Şu'be'den rivayet etti.
Yine onu Ebû Umeys, Sabit b. Ubeyd'den; "Muğîre b. Şu'be bize namaz kıldırdı..."(diye başlayıp) Ziyâd b. Alâka'nın hadisi gibi rivayet etti.
Ebû Ümeys, Mes'ûdî'nin kardeşidir.
Sa'd b. Ebî Vakkâs, îmrân b. Husâyn, Dahhâkk b. Kays ve Muâviye b. EbîSüfyân Muğîre b. Şu'be'nin yaptığı gibi yaptılar. İbn Abbâs ve Ömer b. Abdilaziz de aynı şekilde fetva verdiler.
Bu, iki rek'atten sonra kalkan ve selâm verdikten sonra secde edenler hakkındadır. (Bu zikrettiklerinin 'Muâviye b. EbîSüfyân hariç- selâmdan sonra sehv secdesi yapmışlardır.)[542]

Açıklama

Bu "eser" bundan önceki hadiste rivayet edilen hükmün aynısını haber vermektedir. Ancak burada imamın yanılması hâlinde cemaatin onu uyarmak için "sübhânellah" demesinin meşru olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu mevzuda daha önce bilgi verilmiştir.
"Eser'Men, Muğîre b. Şu'be'nin cemaate namaz kıldırırken ikince rekatten sonra oturmayıp ayağa kalktığını, tam doğrulduktan sonra cemaatin kendisine hatırlatmak için "sübhânellah" dediklerini, Muğîre'nin de "namaza devam edin" mânâsında "sübhânellah" diyerek karşılık verdiğini anlamaktayız.
Ebû Dâvûd bu eseri rivayet ettikten sonra rivayetin sıhhatine işaret babında Sa'd b. Ebî Vakkâs, İmrân b. Husayn, Dahhâk b. Kays ve Muâviye b. Ebî Süfyân'ın da aynen Muğîre b. Şu'be gibi yaptıklarını İbn Abbâs ve Ömer b. Abdilaziz'in de o şekilde fetva verdiklerini söylemiştir.[543]

Bazı Hükümler

1. İkinci rekatten sonra oturmayıp ayağa kalkan kimse, namazına devam eder.
2. İmam yanıldığı zaman cemaatin onu "sübhânellah" sözü île uyarması imamın da gerektiğinde aynısı ile mukabelede bulunması meşrudur.
3. İlk ka'deyi terk eden kimse sonunda sehv secdesi yapar.[544]

1038. ...Sevbân (r.a.)'den; Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her yanılma için selâmdan sonra iki secde vardır."[545]
(Ebu Dâvud dedi ki:) kaydım Amr (b. Osman'dan başka hiç bir râvi zikretmemiştir.[546]

Açıklama

Bu hadise ilk bakıldığında bir namaz içerisinde yanılma tekrarlanınca, sehv secdesinin de tekrarlanmasının gerektiği anlaşılmaktadır. Ibn Ebî Leylâ bu görüşü benimsemiştir. Bazı âlimler "yanılmanın cinsi aynı ise, hepsi için bir secde yeter, fakat yanılma ayrı ayrı cinsten olursa, her birisi için ayrı ayrı secde yapılmalıdır" derler. Ancak bu görüşlerin her ikisi de pek taraftar bulamamıştır.
Cumhura göre (Hanefî ve Şâfiiler de bu görüştedirler) bir namazda birden fazla yanılma olursa, hepsi için iki secde kâfidir. Her yanılma için ayrı ayrı secde yapmaya lüzum yoktur. Şafîîlerin muteber kitaplarından Mühez-zeb'de bunun illeti şöyle ifâde edilmektedir:
"Eğer her hata için ayrı bir secde icâbetse idi, hatanın hemen akabinde secde gerekirdi. Secde namazın sonuna bırakıldığına göre, bu namazdaki bütün hataların toplanması içindir."
Sehv secdesini yaparken hata eden bir kimseye bu hatadan dolayı yeni bir secde lâzım değildir. Bu konuda imam Muhammed'le, Nahv imamlarından Teyzezadesi Kısaî arasında geçen bir konuşma son derece güzeldir. Buraya naklediyoruz:
imam Muhammed teyzesinin oğlu Kisâî'ye:
Niçin fıkıhla meşgul olmuyorsun? dedi. Kisâî:
Bir ilmi iyice bilen, diğer ilimleri de anlar, karşılığını verdi. İmam Muhammed:
Peki, o halde ben sana bir fıkıh meselesi sorayım da onun cevabını Nahv'den bul bakalım, deyip şu soruyu sorar:
Sehv secdesinde hata eden bir kimse ne yapmalıdır? Kısaî biraz düşündükten sonra:
Sehv secdesi yapmaz. Muhammed:
Sen bu cevabı nahvin hangi konusundan çıkardın? deyince, Kisâî:
El-Musağğar lâ yusağğar (tasgir yapılan bir daha tasğîr yapılmaz) karşılığını vermiştir.
Hatanın tekrarı hâlinde tek secdenin kâfi geleceğini söyleyenler açıklamakta olduğumuz hadisle ilgili olarak şunları söylerler:
Bu hadis zayıftır, delil olamaz. Çünkü bu İsmail b. Ayyaş tarikiyle gelmiştir. O da tenkide uğramıştır. Hadisin sabit olduğu kabul edilirse, mânâ, "namazda meydana gelen bütün yanılmalar için iki secde kâfidir" şeklinde anlaşılmalıdır. Beyhakî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği, "İki secde, namazdaki bütün eksik ve fazlalıklar için yeterlidir"[547] hadisi de bu manayı

desteklemektedir.
Evzâî bu konuda yukarıda anlatılanlardan tamamen değişik bir görüştedir. Ona göre eğer hataların hepsi fazlalık veya hepsi noksansa, iki secde kâfidir. Ama bir kısmı fazlalık bir kısmı noksansa her biri için ayrı secde yapmalıdır.[548]

Bazı Hükümler

1. Bir namazda sehv secdesini icabettiren ne kadar hata yapılırsa yapılsın, hepsi için iki secde kafidir.
2. Sehv secdesi selâmdan sonra yapılır.[549]

195-196. Sehv Secdelerinde Teşehhüd Ve Selam Vardır

1039. ...İmran b. Husayn (r.a.)'den; rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.) onlara namaz kıldırıp şehvetti. Bunun üzerine iki defa secde yaptı sonra oturup tehiyyâtı okudu, sonra da selâm verdi.[550]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sehv secdesi yaptıktan sonra teşehhüdün ve secde için selâmın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Hanefîler bu hadisin zahirini alarak sehv secdesi yaptıktan sonra otururlar. Ve en sonunda selâm verirler. Ancak Hanefî'lerin âlimleri secdeden önce verilen selâmın keyfiyetinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları hem sağa hem de sola, bazıları da sadece sağa verileceğini söylerler. Fakat cemaatle kılındığında cemaatin şaşırıp da namazdan çıkmaması için bir tarafa selâm vermek kâfidir. Fahru'l-İslâm, ön tarafa kıbleden dönmeden bir defa selam vermenin yeterli olduğunu söyler. Çünkü bu, namazdan çıkma (tahlil) değil, tahıyye'dir.
M âli kilere göre, secde selâmdan sonra yapılması gereken cinstense, teşehhüde oturulur ve sonunda selâm verilir. Secdenin selâmdan önce yapılması gerekiyorsa, İmam Mâlik'den iki rivayet vardır. Mezhebte meşhur olan görüşe göre teşehhüde oturulur.
Şâfiîler de selâmdan önce secde edilmişse, sonra tehiyyât okunmaz.Secde selâmdan sonra yapılmışsa, Nevevî'nin dediğine göre esah olan yine tehiyyatın okunmamasıdır.
Hanbelîlere göre selâmdan önce secde eden tehiyyât okumaz, selâmdan sonra secdeyi yapan ise, tehiyyâtı okur. Bu, vâcibtir.[551]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber'in de namazda sehv etmesi caizdir.
2. Namazda sehveden kimse secde yapmada önce selâm verir. Sonra secde yapıp oturur ve tehiyyâtı okur. Daha sonra da namazdan çıkmak için (tahlîl) selâm verir.[552]

Özet

Burada sehv secdesi ile ilgili olan hadisler sona ermiştir. Oldukça genişçe ele alınan bu mevzuun bir özetinin yapılmasında fayda görülmektedir.
Hanefîlere göre, namazda sehven bir vacibi terk veya te'hir, bir rüknü geciktirme, öne alma, tekrar etme veya sırasını terketme gibi hatalardan dolayı sehv secdesi yapılır. Secde son oturuştadır. Önce oturulup tehiyyât okunur, sağa - sola (cemaatle ise sadece sağa) selâm verilip iki defa secde yapılır. Sonra oturulup tehiyyât, salli-bârik ve duâ okunur ve sağa-sola selâm verilip namazdan çıkılır. Hangi hareketlerden dolayı sehv secdesi yapılacağı fıkıh ve ilmihal kitaplarında genişçe anlatılmaktadır.
Mâlikîlere göre, bir rüknü fazla yapmak veya şüphe etmek ya da şu sekiz sünnetten birini terk etmekten dolayı, sehv secdesi yapılır. Bu sünnetler: **1.** Fâtiha'dan sonra sûre okumak, **2.** Cehrî okunması gereken yerlerde cehri okumak, **3.** Gizli okunacak yerlerde gizli okumak, **4.** İftitâh tekbirinin haricindeki tekbirler, **5.** "semiallahü limen hamideh" demek, **6.** İlk iki rekatten sonra oturmak, **7.** İlk oturuşta et-tehiyyâtü'yü okumak, **8.** Son oturuşta et-tehiyyatü'yü okumak.
Mâlikilerde sehv secdesinin nasıl yapılacağı, 1008 no'lu hadisin açıklamasında beyân edilmiştir.
Hanbelîlere göre, bile bile yapıldığı takdirde namazı bozan bir şey sehven yapılırsa, sehv secdesi yapmak gerekir.
Şafiîlere göre, sehv secdesi namazdaki bir ziyâde veya noksandan dolayı lâzımdır. Ziyâde, ya söz olur veya fiil olur. söz, selâm verilmeyecek yerde selam vermek; okunmayacak yerde okumak ve unutarak konuşmaktır. Fiil de iki çeşittir: Birincisi, kasden yapılma*namazı bozmayan hareketler. Bunlardan biri sehven yapılırsa sehv secdesi gerekmez. İkincisi, kasden yapılması namazı ifsâd eden hareketler.Bunlar da mutehakkak ve mütevehhem olmak üzere iki çeşittir. Mutahakkak, bir rekat ilâve etmek, oturulmayacak yerde oturmak, rükû veya secdeyi ziyade yapmak gibi hareketlerdir. Mütevehhem de kılınan rekat adedîerinde tereddüt, reşehhüd ve kunut gibi maksûd sünnetleri terk etmektir.
Anlaşılmaktadır ki namazın eksik bırakılan herhangi bir rüknünü sehv secdesi ile telâfi etmek mümkün değildir. Hanefîlere göre vacibin kasten terk veya te'hiri günahtır. Sehv secdesi ile telâfi edilemez. Böyle bir namazın kazası uygundur. Sünneti terkten dolayı sehv secdesi gerekmez.
Sehv secdesi konusunda farz namazarla nafile namazlar arasında fark yoktur. Farz kılarken yapıldığında sehv secdesini

gerektiren bir hareket, nafile kılarken de sehv secdesi gerektirir. Çünkü sehv secdesi şeytanı tahkir ve rezil etmek içindir. Bu babta varid olan hadisler mutlaktır. Farz olursa, şöyle olur, nafile olursa, böyle olur, diye bir kayıt ve ayırım bulunmamaktadır.[553]

196 - 197. Kadınların Erkeklerden Önce Camiden Çıkmaları

1040. ...Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan; demiştii ki; Resûlullah (s.a.) selâmı verdiği zaman biraz (yerinde) kalırdı. Ashab, kadınların namazdan sonra mescitten erkeklerden önce çıkması için olduğunu zannederlerdi.[554]

Açıklama

Hadis-i şerifin diğer hadis kitablanndaki rivayetlerinde ufak tefek bazı farklılıklar vardır. Ancak bu farklılıklar, manayı değiştirecek ölçüde değildir.
Hadis-i şeriften Hz. Peygamberin namazı bitirince, kadınların çıkması için bir müddet beklediği, kadınlar çıktıktan sonra onun da çıktığı anlaşılmaktadır. Bu, bize şu hususları hatırlatmaktadır:
1. imam namazı kıldırdıktan sonra ihtiyaç yoksa, fazla beklemez camiden çıkmakta acele eder. Müslim ve Ahmed'in Hz. Âişe'den rivayet ettikleri "Resûlullah selamı verdikten sonra ancak diyecek kadar otururdu" haberi buna delildir. Abdurrezzak'ın Enes'ten rivayet ettiği, "Resûluüah'ın peşinde namaz kıldım, selâmı verince hemen kalkardı. Sonra Ebû Bekr'in arkasında namaz kıldım, selâmı verince o da sanki kızgın taştan kalkar gibi kalktı" mealindeki hadis de aynı şeyi ifâde etmektedir.Hz. Peygamber'den sabah ve akşam namazlarından sonra okuduğu rivayet edilen bazı zikirler ya bu hadisenin çok az olduğuna hamledilir ya da Hz. Peygamber'in kalkmakta acele ettiği namazlar, hakkında bazı virdlerîn vârid olduğu namazların haricindeki namazlar olduğuna hükmedilir.
2. İmam her hâlü kârda cemaatin durumunu gözetmeli ve onların fitne-yedüşmelerine mâni olmaya çalışmalıdır. Cemaat de imam ayrılmadan evvel mescitten ayrılmamalıdır.
3. Hadis-i şeriften, kadınların cemaate gitmelerinin caiz olduğu, ancak herhangi bir fitneye sebep olabilecek davranışlardan kaçınmaları gerektiği anlaşılmaktadır.
4. Kadınlarla erkeklerin yollarda, caddelerde karışık olarak bulunmaları nehyedilmektedir. Kadınların erkeklerle birlikte değil de, onlardan önce camiden çıkması bunu gösterir.[555]

197 - 198. Namazdan Nasıl Ayrılmak Gerekir?

1041. ...Kabîsa b. Hülb, babası (Hülb)den[556] naklen; O'nun Re-sûlullah (s.a.) ile beraber namaz kıldığını ve Peygamber (s.a.)'in (mihrabın her) iki tarafından da (bazan sağından bazan solundan) çekildiğini rivayet etmiştir.[557]

Açıklama

Başlıkta ve hadiste "ayrılma" diye terceme ettiğimiz (el- insirâf) kelimesinin iki mânâya ihtimali vardır:
1. Mihrabtan ayrılıp arzu ettiği bir tarafa yönelip gitmek,
2. Oturduğu yerde zikretmek için bir tarafına çekilmek,
imamın namazı bitirince mihrabın ne tarafından çekilmesinin daha efdal olduğuna dair olan rivayetler farklıdır. Bu konuda 72 no'lu bâbm 614 ve 615 numaralı hadislerinde malûmat verilmiştir.[558]

1042. ...Abdullah (b.Mes'ud)dan; demiştir ki: Sizden biri (mihrabın) sadece sağ tarafından ayrılıp da şeytana namazından nasib ayırmasın. İnanın ben, Resûlullah (s.a.)'in çokça mihrabın sol tarafından çekildiğim gördüm.
(Râvilerden) Umara b. Umeyr dedi ki: (Bu hadisi işittikten) sonra Medine'ye geldim. Hz. Peygamberdin odalarının (mihrabın) sol tarafında olduğunu gördüm.[559]

Açıklama

Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber'in namazını bitirdikten sonra mihrabtan ayrılırken bazan sağ tarafından çoğu kere de sol tarafından döndüğü anlaşılmaktadır. (614 ve 615 no'lu hadislere de müracaat) Umâra'nın sözünden, Hz. Peygamber'in odalarının sol tarafta olduğu için daha çok o taraftan çekildiği anlaşılmaktadır.
Abdullah b. Mes'ud'un "Namazından şeytana nasib ayırmasın" sözünden anlaşıldığına göre, şer'an vâcib olmayan bir şeyin vâcib olduğuna inanmak veya ona vacibmiş gibi sarılmak bid'attir ve şeytana amelden hisse ayırmaktır,mezmûmdur.
Müslim'in, A'meş'ten yaptığı rivayette, "şeytana nasib" sözünün yerinde "namazından bir parça" sözü yer almıştır.cümlesi de, Buhârî'nin rivâyetinde şeklinde ifâde edilmiştir.
Kılınan bir namazdan şeytana hisse vermek, sünnete muhalefetten dolayıdır. Çünkü Hz. Peygamber bu ayrılışı sadece belirli bir yöne tahsis etmemiş her iki yönden de döndüğü olmuştur.[560]

198 - 199. Nafile Namazları Evde Kılmak[561]

1043. ...İbn Ömer (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Namazlarınızdan bazılarım evlerinizde kılınız, oraları kabirlere çevirmeyiniz.[562]

Açıklama

Hz.Peygamber'in evlerde kılınmasını emrettiği namaz, nafile namazdır.Bundan sonra gelecek olan hadis ve Müslim'in "sizden biri mescidde namazım kıldığı zaman namazından evine de nasib ayırsın..." ve Beyhakı'deki, "Resûlullah (s.a.) Abduleşhel oğullan mescidine gelip orada akşam namazım kıldı. Namazlarını bitirince onların nafile kıldıklarım gördü ve bu evlerin namazıdır" buyurdu" şeklindeki rivayetler, evlerde kılınacak namazın nafile namazı olduğunu göstermektedir.
Hz. Peygamber'in nafileleri evde kılmaya teşvik etmesindeki hikmet, riyadan uzak, ve evlere rahmet meleklerinin inmesine sebep olmasıdır.Evde kadın ve çocuklara namazı öğretmek ve çocukları namaza alıştırmak gibi başka büyük faydalan da vardır.
Kadı İyaz, Hz. Peygamber'in bu hadisteki evde kılınmasını istediği namazın bazı farz namazlar, bunun sebebinin de cemaate gitmeyen kadın ve çocuklara cemaatle namaz kıldırmak olduğunu söyler.
Ancak ulemânın çoğunluğu bu namazın nâtıle namazlar olduğu kanaatindedir. Nevevî, "doğrusu bu namazdan muradın, nafile olmasıdır. Çünkü bu babın tüm hadisleri bunu gerektirir" der.
Hz. Peygamber'in "oraları kabirlere çevirmeyiniz" sözünün manasında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Meselâ:
1. Evlerinizde namaz kılmamak suretiyle oraları kabir haline getirmeyiniz. Bu, içinde namaz kılınmayan evleri, içindekiler hiç bir ibâdete muktedir olamayan kabirlere benzetmedir. Müslim'in Ebû Musa'dan rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah, "İçerisinde Allah zikredilen evleri diriye, içinde Allah anılmayan evler de ölüye benzetmiştir."
2. Evinde namaz kılmayan kimse, kendisini ölü, evini de kabir haline getirmiş olur.
3. Hattâbî'ye göre, "evlerinizi içinde namaz kılınmayan sadece uyku yerleri yapmayınız. Çünkü uyku ölümün kardeşidir. Ölü de namaz kılamaz" demektir.
Bazı âlimler, hadis-i şerifin bu bölümünden evlere ölü defnetmenin men'edildiğini anlamışlardır. Hattâbî bu anlayışa karşı çıkmış ve "bu birşey değildir. Nitekim Hz. Peygamber hayatında ikâmet ettiği evine defnedilmiştir" demiştir.
Hafız İbn Hacer el-Askalânî, Buhârî şerhinde, hadisin zahirinin delâleti evlere cenaze defnedilmeyeceğidir, dedikten sonra, Hattâbî'nin sözünü nakletmiş ve Hattâbî'ye cevab olarak Kirmânî'nin şu sözlerini kaydetmiştir:
"Herhalde bu, (Hz. Peygamber'in evine defnedilmesi) Resûlullahın hususiyetlerindendir.Nitekim Peygamberlerin öldükleri yerlere defn edilmeleri gerektiği rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber'in evine defn edilmesinin kendine has olduğu gözönüne alınınca başkalarının bundan nehyedilmesi pek uzak bir anlayış olmasa gerektir. Çünkü evlere cenaze defnedilmeye devam edilmesi, oraları kabristan haline getirir ve kabristanda namaz kılmak da mekruhtur."
Evleri kabirlere çevirme konusunda ileri sürülen bu görüşlerden en çok rağbet göreni birinci maddede ifâde edilendir.[563]

Bazı Hükümler

1. Nafile namazları evlerde kılmak müstehabtır.
2. Kabristanlar namaz kılma yen değildir. Bu konuda "Namaz kılınması caiz olmayan yerlerde namazdan men"[564] başlığım şıyan bâb'ta bilgi verilmiştir.
3. Evlere cenaze defnedilmesi uygun değildir.[565]

1044. ...Zeyd b. Sabit (r.a.)'den; Hz. Peygamber (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Farz müstesna, kişinin evinde kıldığı namaz, benim şu mescidimde kıldığı namazdan daha efdâldir."[566]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, farzların dışındaki bütün namazların evde kılınmasının, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa gibi fazileti olan mescidlerde kılınmasından bile daha efdal olduğunu gösterir. Çünkü evde kimsenin haberi olmadan, riyadan uzak olarak kılınan namaz ihlâsa daha yakındır. Farz namazların ise, erkekler için cemaatle kılınması bazı âlimlere göre sünnet-i müekkede bazılarına göre, vâcibtir. Farz namazda cemaati terk eden erkekler için Hz. Peygamberin pek katı tarizleri vardır.[567]
Kadınlar için efdal olan ise, hem farz hem de nafile namazlarını kendi evlerinde kılmalarıdır. Gerçi farzlar için cemaate çıkmaları caizdir. Fakat evlerinde kılmaları onlar için esas olan gizlenmeye daha muvafık ve fitneden daha uzaktır.
Ebû Dâvûd nafileleri evde kılma konusunda iki hadis nakletmiştir. Aslında bu konuda daha başka hadisler de vardır. Aşağıya tercemesini nakledeceğimiz hadisler bunlardandır.
tbn Mes'ud'dan rivayet edilmiştir, dedi ki: Resûlullah'a "Evimde kıldığım namaz mı, yoksa mescitte kıldığım namaz mı.daha efdaldır?" diye sordum.
“Benim evimin mescide ne kadar yakın olduğunu görmüyor musun? Buna rağmen namazı evinde kılmak bana mescitte kılmaktan daha sevimlidir, fakat fara olursa müstesna" cevabını verdi.[568]
Ebu Musa'dan rivayet edilmiştir: Iraklılardan bir grup Hz. Ömer'in yanına gelmek için yola çıktılar. Onun huzuruna geldiklerinde "kişinin evinde kıldığı namazı" sordular. Ömer:
"Bunu Resûlullah'a ben de sordum: "Kişinin evinde kıldığı namaz nur-dur, öyleyse evlerinizi nurlandırımz" buyurdu"

karşılığını verdi.
Enes (r.a.)'den Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "- Namazlarınızın bir kısmıyla evlerinize ikramda bulununuz"[569] Ashabdan birisi merfü' olarak şöyle rivayet etmiştir: -"Bir kimsenin evinde kıldığı namaz insanların kendisini göreceği yerde kıldığı namaza nisbetle, nafile karşısında farz gibidir."[570]

199 - 200. Kıbleden Başka Yöne Namaz Kılan Ve Sonra Bunu Fark Eden (Ne Yapmalıdır?)

1045. ...Enes (b. Mâlik)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) ve ashabı, Beyt-i Makdis tarafına namaz kılıyorlardı: "Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir, nerede olursanız olun yüzünüzü onun tarafına çevirin.'[571] (mealindeki) âyet-i kerime nazil olunca, Benû Selime'den bir adam gelip onlar (Kübalılar) Beyt-i Makdis'e doğru sabah namazının rüku'unda iken; -iki defa- "dikkat edin! Kıble Kabe tarafına çevrildi" diye seslendi. Cemaat da rükû halinde iken, Kabe tarafına döndü.[572]

Açıklama

Hz. Enes'ten rivayet edilen bu haber, ilk defa kıblenin değişmesi ile alâkalıdır.Haberin konu ile münâsebeti Kübalıların kıblenin değiştiğini bilmedikleri için Mescid-i Aksa'ya karşı namaz kılmaları ve bunu öğrenince derhal Kabe istikâmetine dönüp namazlarını tamamlamaları, iade etmemeleridir.
Hz. Peygamber Mekke'de iken (ulemâ arasında ihtilaflı olmakla beraber) esah olan görüşe göre, Kabe'ye doğru namaz kılıyor fakat Mescid-i Aksa'yı da arkasına almıyordu. Yani yönü hem Kabe'ye hem de Mescid-i Aksa tarafına dönük oluyordu. Medine'ye hicret edince, her iki mescidi önüne alma imkânı ortadan kalktı. Çünkü Medine, Mekke ile Kudüs arasında bulunuyordu. Bu durum karşısında Hz. Peygamber Mescid-i Aksa'ya doğru namaz kılıyor ve mecburen Mescid-i Haram arkasında kalıyordu. Bu da Resûlullah'ın üzüntüsüne sebep oluyordu. Onun için Efendimiz kıblenin Kabe'ye çevrilmesini arzu ediyor, fakat vahy gelmediği için de kendisi kıbleyi değiştiremiyordu. Bu hal farklı rivayetlere göre, on üç, on altı veya on yedi ay devam etti. Bundan sonra kıblenin Mescid-i Aksâ'dan Mescid-i Haram'a değiştirildiğini bildiren yukarıda mealini verdiğimiz Bakara suresininin 144. âyet-i kerimesi nazil oldu ve Hz. Peygamber yönünü değiştirip Kabe'ye doğru namaz kılmaya başladı. Ancak Kübalıların bundan bir müddet haberleri olmadı. Bu müddetin ne kadar olduğuna dair bir şey bilmiyoruz.
Haberden anladığımıza göre, bir gün Kübalılar Mescid-i Aksa tarafına dönük bir vaziyette sabah namazının rüku'unda iken Selime oğullarından bir zat kendilerine gelip kıblenin değiştiğini, haber vermiştir. Haberde bu şahsın ismi açıklanmamıştır. Başka rivayetlerden istifâde ederek bunun Abbâd b. Nuheyk veya Abbâd b. Bişr el-Eşhelî olduğunu söyleyenler varsa da, bunların her ikisi de Benû Selime'den değildir. Halbuki üzerinde durduğumuz haberde kıblenin değiştiğini bildiren zatın benû Selime'den olduğu açıklanmaktadır. Buna göre, bu zatın ismi hakkında ileri sürülen görüşlerle Ebû Davud'un rivayeti arasında bir tezat ortaya çıkmaktadır.
Selime oğullarından, bir zât Kübalılara gelip de kıblenin değiştiğini bildirince, onlar oldukları halde tam ters dönmüşler ve arkalan Mescid-i Aksa, yönleri Mescid-i Haram'a gelecek bir duruma gelmiştir. Buna göre imamın ve varsa kadınların ya da erkeklerin yerlerini yürüyerek değiştirmiş olmaları gerekir. Öyle olmayıp da herkes olduğu yerde dönmüş olsa idi, kadınların en önde erkeklerin, onların arkasında, imamın da en arkada kalmış olması gerekirdi ki bu caiz değildir. O halde imamın ve kadınların veya erkeklerin yerlerini yürüyerek değiştirmiş olmalarını kabul etmek gerekir. Bu durumda da şu mesele karşımıza çıkar; yer değiştirmek için bu kadar yürüme amel-i kesîr (çok iş)dir. Amel-i kesîr de namazı bozar. Halbuki açıklamakta olduğumuz hadiste onların namazının bozulduğuna dair bir işaret olmadığı gibi, bu haberi duymamış olması mümkün olmayan Hz. Peygamber'den onların namazının fasit olduğuna dair bir beyân da vârid olmamıştır. Alimler akla gelmesi tabii olan bu soruya üç türlü cevap vermişlerdir:
1. Bu hadisenin namazda amel ve kelâm haram kılınmadan önce vuku-bulmuş olması muhtemeldir.
2. Zikredilen özel mazeretten dolayı bu hareket bağışlanmış olabilir.
3. Yön değiştirme bir anda olmamış, adımlar teker teker atılmıştır.
Hadis-i şerifin zahirinden, kıbleden başka bir yöne doğru namaza durup da hatasını namazda iken anlayan bir kimsenin hemen kıbleye yönelmesi ve namazının kalanını o şekilde tamamlamasının gerektiği anlaşılmaktadır. Vakti çıktıktan sonra kıble istikâmetinde hata ettiğini anlayan kimsenin de namazını iade etmeyeceği anlaşılmaktadır. Çünkü kıblenin değiştiğine dair olan ayet, Resûlullah ikindi namazım kılarken geldiğine göre, Kübalıların en azından akşam ve yatsı namazlarım yanlış istikâmete doğru kılmış olmaları gerekir. Haberde ise, onların namazlarını kaza ettiklerine dair bir işaret mevcut değildir.
Hanefilerin kıblenin tayininde hata eden kimse hakkındaki görüşü yukarıda ifâdeye çalıştığımız esasa uygundur. Bunlara göre, kıblenin ne tarafa olduğunda şüphe edip de yanında soracak bir kimse bulunmayan bir müslü-man, kendi kendine kıbleyi araştıracak ve kanaatine göre hareket edecektir. Araştırma güneşe veya yıldızlara bakmakla, pusula ile veya başka yollarla olabilir. Bu şekilde araştırarak namazını kılan kimse, namazı bitince, kıbleden başka y$ne namaz kıldığım anlasa bir daha namazını iade etmez.
Kıblede tereddüt edip, yanında kıbleyi bilen bir kişi olduğu halde ona sormadan kendi araştırmasına göre namaz kılan kimsenin kanaati isabetli olur da kıbleye yöneldiği meydana çıkarsa namazı sahih, başka tarafa yöneldiği anlaşılırsa, fâsid olur.
Kıblede şüphe eden kimse hiç araştırmadan namaza başlayıp namaz esnasında yönünün kıble istikâmetinde olmadığını anlarsa, namazını iade eder. Fakat namazını bitirdikten sonra anlarsa artık iadesi gerekmez. Bu İmam-i A'zam'la

Muhammed'e göredir. Ebû Yûsuf'a göre her iki halde de namazı iade eder.
Kıble hususunda şüphe edip araştıran fakat kendisinde hasıl olan kanaata zıt olan bir tarafa dönüp de namazını kılan kimse, kıldığı yön kıble bile olsa, namazını iade etmesi gerekir.
Şal illere göre müslüman kendi araştırma ve içtihadına göre kıbleyi tâyin edip o tarafa doğru namazını kılar. Namaz bittikten sonra yanılmış olabileceğini tahmin ederse, namazını iade etmez, fakat kesin olarak yanıldığını anlarsa namazını iade etmesi gerekir.[573]

Bazı Hükümler

1. Başka bir hükmü nesheden bir nassın hükmü bir cemaate ulaşmadıkça onlar hakkında önceki hukum geçerlidir.
2. Namazda olmayan bir kimsenin namazdaki birine bir şey haber vermesi veya öğretmesi caizdir.
3. Namaz hâricinden kendisine birşey öğretenin sözünü dinlemesi namaz kılanın namazını bozmaz.
4. Haber-i vahidi kabul ve onunla amel vâcibtir.
5. İlim yoluyla sabit olan birşeyin tek kişinin haberi ile neshi caizdir.Ancak bu devr-i saadete mahsustur.(Usül-u Fıkıhta kesin olan bir şeyin haber-i vahidle neshi caiz değildir).[574]

---

[1] Tirmizî, salât 188; sa'ât 9, lahrîm 2; Ibn Mâce, İkâme 202; Dârimî, salât 91; Ahnıed' b. Hanbel, II, 290, 425; IV, 65, 103; V, 72, 377; Muvattâ, sefer 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/361-362.
[2] Tirmizî, diyet 8; Buhârî, dıyât 1, Müslim, kasâme 28; Nesâî, tahrîm 2; İbn Mâce, diyât 1, Ahnıed b. Hanbel, I, 388, 441, 442.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/362-363.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/363.
[5] İbn Mâce, ikâme 202, Tirmizî, salât 188.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/363-364.
[6] Hûd(ll), 114.
[7] Nimet-i İslâm, s.131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/364.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/364-365.
[9] Buhârî.ezân 118; Müslim, mesâcid 26, 28-31, 114; Tirmizî, salât 78, 110; Nesâî, iftitâh 11, tatbîk 7, 38, 99, sehv 31, 35; Dârimî, salât 68, 70, 78, Ahmed b. Hanbel, 1-287; IV-119, 120, 316 - 319, 340; V. 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/365.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/365-366.
[11] Müslim, mesâcid 26, 27; Nesâî, tatbik 2, iftitah 91; Ahmed b. Hanbel, I, 378, 426, 447.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/366.
[12] Nesâi, iftitah 90.
[13] Nesâi, iftitah 91.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/366.
[15] Hakkında bilgi için bk. I, 307.
[16] Ibn Mâce, ikâme 20; Dârimî salât 69; Ahmed, IV-155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/366-367.
[17] el-A'lâ (87), 1.
[18] el-Vâkıa (56), 74.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/367-368.
[20] Ibn Mâce, ikâme 20; Dârimî, salât 69; Ahmed b. Hanbel, IV, 155.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/368-369.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/369-370.
[23] Tirmizî, mevâkît 79; Nesâî, iftitâh 77, 78, tatbik 73, Ibn Mace, ikâme 179; Dârimî, sa-lât 69; Ahmed b. Hanbel, V, 382, 384, VI, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/370.
[24] el-Muğnî, I, 502.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/370-372.
[26] Müslim, salât 223; Tatbik 11, 75; Ahmed b. Hanbel, VI, 35, 94, 115, 148, 149, 176, 193, 200, 244, 266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/372.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/372.
[28] Avf b. Mâlik b. Avf el-Eşcaî: Ebu Abdirrahman künyesiyle bilinen Avf, Hayber fethi yılı müslüman oldu. Mekke'nin fethinde Eşca kabilesi sancağı Avf'm elindeydi. Hz. Peygamber onu Ebu'd-Derdâ ile kardeş yaptı. Hz. Peygamberden ve Abdullah b. Se-lâm'dan hadis rivayet etti. Kendisinden de Ebû Müslim el-Havlânî, Abdurrahman b. Âiz ve Ebu'l-Melîh gibi zevat hadis rivayet etmiştir. Müşrikler oğlu Salim'i esir ettiklerinde Hz. Peygamber'e gelerek ailece üzüntülerini bildirdi ve ne yapmaları gerektiğini sordu. Hz. Peygamber de çok çok "La havle velâ kuvvete İllâ billahi*l-aliyyi'l-azim" demelerini, sabretmelerini tavsiyet etti. Avf döndü hanımına peygamberin cevabını iletti. Başladılar bu duayı okumaya: Düşman gaflet etti. Salim de dört bin koyunluk bir sürü ile 50 develik bir başka sürüyü sürüp Medine'ye getirdi. Bu defa Avf, bu sürünün etinin helal olup olmadığını sordu. Resûlullah da "helaldir, yiyebilirsin" buyurdu. "Al-lsh, kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir" mealindeki Talak Suresi 65'nÎn 2-3. âyetinin Avf hakkında nâzü olmuştur. H. 73 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Tarihu'l-kebîr, VII, 56; İbnu'l-Esir, Üsdü'l-gâbe, IV, 212 - 213; Zehebî, Siyeru a'lâmı'n-nubelâ, II, 487 - 490; İbn Hacer, eL-İsâbe, III, 43; Tehzîbu't-Tehzîb, VIII, 168; tbnu'l-lmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 79; Hattâb es-Subkî, el-Menhel, V, 319 - 320.)
[29] Nesâî, tatbîk 16, 25, 73, 86; Ahmed b. Hanbel, V, 388, 397, 398, 400, 401; VI, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/373-374.
[30] el-Müzemmil (73),-20.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/374.
[32] Nesâî, tatbîk 16, 25, 73, 86; Ahmed b. Hanbel, V, 388, 397, 398, 400, 401; VI-24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/375-376.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/376.
[34] Müslim, salât 215; Nesâî, mevâkît 35; tatbik 78; Tirmizî, deavât 118; Ahmed b. Hanbel, II, 421.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/377.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/377-378.
[36] Müslim, salât 225.
[37] Müslim, müsafirîn 164 -165; Tirmizî, salât 168; Nesâî, zekât 49; îbn Mâce, ikâme 200; Ahmed b. Hanbel, IH, 302, 391, 412; IV, 385.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/378-379.

[39] Müslim, salât 207, 208; Ebû Dâvûd, edeb 88; Tirmizî, ru'ya 2; Nesâî, tatbîk 7, 62; İbn Mâce, rüya 1; Dârimî, salât 77, rü'ya 3; Muvatta', ru'ya 2, 3; Ahmed b. Hanbel, I-155, 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/379.
[40] Müslim, salât 208.
[41] el-Menhel, V, 324.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/380-381.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/382.
[44] Buhârî, ezan 139; tefsiru sûre (110), 2; Müslim, salât 217; Nesâî, tetbîk 64, 65; İbn Mâ-ce, ikâme 20; Ahmed b. Hanbel, VJ, 43, 49, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/382.
[45] Müslim, salat 220.
[46] Bezlu'l-mechûd, V, 150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/382-383.
[47] Müslim, salât 216; Ebû Dâvûd, tetavvu' 148; İbn Mâce, ikâme 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/383-384.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/384.
[49] Müslim, salât 222; Ebû Dâvûd, vitr 5, Tirmizî, deavât 75, 112, Nesâî, tahâre 119, tatbik 47, 71, sehv 89, kıyamulleyl 51; îbn Mâce, ikâme 117, dua 3, Ahmed b. Hanbel, I, 96, 118, 150, VI, 58, 201.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/384-385.
[50] bk. Keşfu'l-hafâ, I, 448.
[51] ibrahim (14), 34.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/385-386.
[53] M.Zihni, Nimet-i İslâm, 189 – 190.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/386.
[55] Buhârî, ezan 149; Müslim, mesâcîd 129; Nesâî, sehv 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/386-387.
[56] bk. Suyûti, CâmiıTs-sağîr, I, 74.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/387-389.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/389.
[59] ibn Mâce, ikâme 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/389-390.
[60] Tirmızî, tefsîru sûre (21), 1; Ahmed b. Hanbel, III, 75.
[61] ibn Mâce, zuhd 38.
[62] Âl-i Imrân (3), 102.
[63] İbn Mâce, zühd 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/390.
[64] Buhârî, edeb 28; Tirmizî, tahâre 112; Nesâî, sehv 20; Ebû Dâvûd, tahâre 136; Ahmed b. Hanbçl, II, 239, 283.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/390-391.
[65] el-Haşr (59), 10.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/391.
[67] ibn Mâce, ikâme 20; Dârimî, salât 69; Ahmed b. Hanbel, 1-232, 371; V, 382, 384, 389,394, 397, 398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/391-392.
[68] el-A'lâ (87), 1.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/392.
[70] el-Kıyâme (75), 40.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/392-393.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/393-394.
[73] Ahmed b. Hanbel, V, 271.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/394.
[74] Aynı yer.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/394-395.
[76] Tirnıızî, mevâkît 79; deavât 39, 59; îbn Mâce, ikâme 19, 20; Dârimî, salât 69; Ahmed b. Hanbel, I, 232, 371; V, 382, 384, 389, 394, 397, 398.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/395-396.
[78] Ibn Mâce, ikâme 20.
[79] Nimet-i İslam, 221.
[80] H. Karaman, Hadis Usûlü., s. 91.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/396-397.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/397.
[82] Tırmizi, tefsiru sûre (95), 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/397-398.
[83] Büyük İslâm İlmihâli, 217.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/398-399.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/400.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/400-401.
[87] Buhârî, ezan 133, !34, 137, 138; Müslim, salât 226, 227, 229, Tirmizî, mevâkît, 87; Nesâî, tatbik, 40, 43, 45, 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/401.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/402.
[89] ibn Mâce, ikâme 64.
[90] bk. el-Menhel, V, 341.
[91] el-Menhel, V, 341 - 342.
[92] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, III, 296.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/402-404.
[93] Tirmizî, salât 86, Nesâî, tatbîk 41, 46; Îbn Mâce, ikâme 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/404.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/404.
[95] Abbas b. Abdilmuttalib. Resûlullah (s.a.)ın amcası olan Hz. Abbas, Peygamberin isteği üzerine müslüman olduğunu gizleyerek Mekke'de kalmış ve Hz. Peygambere istihbarat sağlamıştır. Müşriklerle beraber Bedr Harbine katılmış esir düşmüş ve en yüksek fidyeyi vererek Mekke'ye dönmüştür. Mekke Fethinden önce yolda gelip Hz. Peygam-ber'e iltihak etmiş Hz. Peygamber ona; "Gönlünü serîn tut, ben nasıl peygamberlerin sdnuncusu isem, sen de muhacirlerin sonuncususun" diye iltifat buyurmuştur. Abbâs, Hz. Peygamberin mi yoksa kendisinin mi büyük olduğu sorusuna şöyle cevap vermiştir: "O büyüktür. Ancak ben ondan önce doğdum." Akabe bey'atlarmda ve Hu-neyn savaşında İslam ordusunun bozgunu sırasında O, hz. Peygamberin yamyaşında bulunmuştur. Hz. Peygamberden rivayet ettiği 35 hadisi Bakî b. Mahled'in Müsned'in-de yer almaktadır. Bir hadisi Buhârî ve Müslim'de müştereken; ayrıca bir tanesi Buhâ-rî'de, üç tanesi de Müslim'de bulunmaktadır. Bir çok kişi kendisinden hadis rivayet etmiştir. Uzun boylu, yakışıklı, heybetli, gür sesli, efendi ve on çocuk babası olan Hz. Abbas 86 yaşındayken h. 32'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. tbn Sa'd, Ta baka t, IV, 5-33; Belâzûrî, Ensabu'l-eşrâf, III, 1-42; Îbnu'1-Esir, Üsdül-ğâbe, III, 164, 167; Zehe-bî, Siyeru a'lfimi'ıt-nubelâ, II, 78-103; îbn Hacer, el-tsâbe, II, 271; Tehzîbut-Tehzîb, V, 214 - 215; lbnu'1-lmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 38; Ansârî, Asrı Saadet (Ashab-ı Kiram), II, 35 - 43).
[96] Müslim, salât 231; Tirmizî, salât 86; Nesâî, tatbîk 4146; îbn Mâce, ikâme 19; Ahmed b. Hanbel, I, 206 - 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/405.
[97] Müslim, salat 227 - 231.
[98] Nî'met-i İslâm, s. 188 – 189.

[99] Büyük İslâm İlmihali, s. 127.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/405-406.
[101] Nesâî, iftitâh 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/406-407.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/407.
[103] Kutub-ü Sitte arasında sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/407-408.
[104] Aynî, Binâye, II, 619.
[105] Ni'met-i İslâm, s. 186.
[106] bk. Buhârî, ezan 20, 21; Cum'a 18; Ebû Dâvûd, salât 54, Tirmizî, salât 127; Nesâî, ikâme 5?; İbn Mâce, mesâcid 14; Dârimî, salât 59; Muvatta, nida 4; Ahmed b. Hanbel, II, 237, 238, 239, 270, 318, 452.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/408-409.
[108] Buhârî, salât 62; ezan 41, 135, leyletu'1-kadr 2; Müslim, sıyâm 215; Ahmed b. Hanbel, II, 130; III, 7, 24, 60, 74.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/409.
[109] Tinnizî, salât 88.
[110] el-Fıkh ale'I-Mezhabi'l-crbaa, I, 232; el-Menhel, V, 346.
[111] M. Zihni Efendi, Nimet-i İslâm, 187 - 188.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/410-411.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/411.
[113] Nesâî, tatbîk 51; Ahmed b. Hanbel, IV, 303.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/411.
[114] Ahmed b. Hanbel, IV, 303.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/411-412.
[116] Nesâî, iftitâh 89, tatbîk 50, 53; îbn Mâce ikâme, 21; Ahmed b. Hanbel, II, 109, 177, 179, 191, 214, 274, 276, 291, 305, 315, 336, 379. |Tirmizi, salât, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/412.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/412.
[118] Müslim, salat 237; Nesâî, tatb'ik 52; ibn Mâce, ikâme 19; Dârimî, salât 79; Ahmed b. .Hanbel, VI, 331.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/413.
[119] M.Zihni, Nimet-i tslâm, s. 223.
[120] DaVudoğlu, Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, III, 301.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/413.
[122] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/413-414.
[123] Tirmizi, mevâkit 88.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/414.
[125] İbn Mâce, ikâme 19; Tirmizî, mevâkît 110; Nesâî, tatbîk 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/414-415.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/415.
[127] Tirmizî, salât 89; Nesâî, tatbîk 50, Ibn Mâce, ikâme 21; Ahmed b. Hanbel, III, 279, 305, 315, 379. Tirmizî, sala, 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/415.
[128] el-Menhel, V, 351.
[129] Avnu'l-Mâbûd, III, 169.
[130] Bezlu'I-Mechûd, V, 171 - 172.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/415-416.
[132] Tirmizî, mevâkît, 96.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/417.
[133] Hattâbî, Meâlinnf s-sünen. I, 556.
[134] Müslim, salât 234.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/417-418.
[136] Nesâî, iftitâh 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/418-419.
[137] Bezlu'l-mechûd, V, 174.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/419-420.
[138] Buhârî, bed'ulhalk 4; Nesâî, sehv 18; Ahmed b. Hanbel, IV, 25, 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/420.
[139] el-Menhel, V, 353.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/420-421.
[141] Ahmed b. Hanbel, IV, 117; V, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/422.
[142] Elmalılı, Hak Dini, IX, 6423.
[143] el-Bakara (2), 284.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/422-424.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/424.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/424.
[147] Ahmed b. Hanbel, III, 407; V, 123.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/424-426.
[149] Hâkim, el-Müstedrek, I, 276.
[150] el-Menhel, VI, 3.
[151] Nimet-i İslâm, s. 286 - 287.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/426-429.
[153] Sadece, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/429.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/429-430.
[155] Nesâî, sehv 10; Dârimî, salât 134; Ahmed b. Hanbel, V, 172.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/430.
[156] Bezlu'l-mechud, V, 182.
[157] er-Menhel, VI, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/430-431.
[158] Buhârî, ezan 93; bedu'1-halk 11, Tirmizî, cuma 59; Nesâî, sehv 10; Ahmed b. Hanbel, VI, 7, 106.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/431.
[159] bk. Tirmizî, cum'a 59.
[160] Tirmizî, ddeb 78.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/432.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/432-433.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/433.

[164] Buhârî, ezan 92; Müslim, salât 117; Nesâî, sehv 9, 40; îbn Mâce, ikâme 68; Ahmed b. Hanbel, III, 109, 112, 116, 140, 258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/433-434.
[165] Müslim, salât 119.
[166] Müslim, salât 120.
[167] Müslim, namaz 117.
[168] el-Mü'minûn (23), 1-2.
[169] A.Davudoğlu Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, III, 187 – 188.
[170] a.g.e., III, 190.
[171] Bezlu'l-mechûd, V, 187.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/434-436.
[173] Buharı, ezan 92; Müslim, salât 117; Nesâî, sehv 9, 40; İbn Mâce, ikâme 68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/436-437.
[174] Buhârî, salât 14; ezan 93; Müslim, mesâcid 61 - 63; Nesâî, kıble 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/437.
[175] Buhârî, salât 14; Ahmed b. Hanbel, VI-177; Muvatta', nida 67.
[176] el-Menhel, VI, 10.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/437-438.
[178] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, III, 435 - 437.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/438-439.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/439.
[180] Avnu'l-Mabud, III, 183.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/439.
[182] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/440.
[184] Hakim, el-Müstedrek, I, 237.
[185] Avnu'l-ma'bûd, III, 185.
[186] Bezlu'l-mechûd, V, 191.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/440-441.
[187] Nesâî, İmame 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/441-442.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/442-443.
[189] Nesâî, imame 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/443-444.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/444-446.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/446-447.
[192] Nesâî, imame 37.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/447.
[194] el-Menhel, VI, 15.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/447.
[196] Nesâî, imame 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/447-448.
[197] Müslim, mesâcid 42.
[198] A.Naim, Tecrid Tercemesi, II, 696 - 700.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/448-449.
[199] Tirmîzî, salât 170; İbn Mâce, ikâme 146; Nesâî, sehv 12; Dârimî, salât 178, Ahmed b. Hanbel II, 233, 248, 255, 284, 473, 475, 490.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/449-450.
[200] bk. 923 nolu hadis.
[201] Müslim, salât 119.
[202] el-Menhel, V, 19.
[203] Nimeti İslam, 315.
[204] el-Menhel, VI, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/450-451.
[205] Nesâî, sehv 14; Tirmizî, cuma 68; Ahmed b. Hanbel, I, 74, VI, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/451.
[206] Bezlu'l-mechud, V, 200.
[207] Mübarek, fûrî, Tuhfetu'l-ahvezî, III, 218.
[208] Bilmen, Ö.Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, s. 233.
[209] Bezlu'l-mechûd, V, 201.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/451-452.
[211] Buhârî , el-amel fissaUt, 2, 15, menâkıbu'l-ensâr 37; Müslim, mesâcid 34, îbn Mace, ikâme 59; Ahmed b. Hanbel, I, 376, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/453.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/453-454.
[213] Davudoglu, Sahihi Müslim Terceme ve Şerhi, III, 394 - 396.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/454-455.
[214] Buhârî, tevhîd 40; Nesâî, sehv, 20, kusûf 16; Ahmed b. Hanbel, I, 377, 409, 415, 463.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/455.
[215] bk. Bezlu'l-mechûd, V, 205 - 206.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/455-456.
[217] Tirmizî, salât 154; Nesâî, sehv 6; Dârimî, salât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/456.
[218] el-Menhel, VI, 24-25.
[219] Nimet-i islâm, 275.
[220] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtâr, I, 414.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/457-458.
[222] Dârımî, salât 181; Ahmed b. Hanbel, III, 312, 339, 446.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/458.
[224] Müslim, mesacid 38.
[225] Müslim, mesâcıd 37.
[226] Buhârî, amel fis-salat 15.
[227] bk. 923 no'lu hadis.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/458-459.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/459.
[230] Tirmizî, salât 154; Nesâî, selıv 6; îbn Mâce, ikâme 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/460.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/460-461.

[232] Ahmed b. Hanbel, II, 461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/461.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/461-462.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/462.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/462-463.
[236] Müslim, mesâcid 33; Nesâi, sehv 20; Ebû Dâvûd, eymân 16; Dârimî, nuzur 10; Muvat-tâ\ itki 8, 9; Ahmed b. Hanbel, II, 291; III, 452; IV, 222, 388, 389; V, 447, 449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/463-465.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/465-466.
[238] Bezlu'l-mechûd V, 219; Davudoğlu, Sahili-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, III, 390 - 392.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/466-468.
[239] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, III, 393.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/468.
[240] Müslim, mesâcid 33; Nesâî, sehv 20; Ebû Dâvûd, eymân 16; Dârimî, nüzur 10; Muvat-ta, ıtk 8, 9; Ahmed b. Hanbel, II, 291; HI, 452; IV, 222, 388, 389; V, 447 - 449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/468-470.
[241] Buhârî, ezan III, Tirmizî, mevâkîtü's-salât 116; Müslim, salât 72; Muvattâ, nida 44; Ahmed b. Hanbel, IV, 315, 316, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/470.
[242] Tirmizî, mevâkît 116.
[243] Zeylaî, Nasbü'r-Râye, I, 369.
[244] Bezlu'l-mechud, V, 222 - 223.
[245] Büyük İslâm İlmihali, s. 134
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/470-472.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/472.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/473.
[248] Ibn Mâce, ikâme 14; Dârımî, salât 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/473.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/473.
[250] Buhârî, bedü'I-hafk 7, ezan 112; Müslim, salât 74 - 76; Ebû Dâvûd, vitr 29; Muvatta', nida 46; Ahmed b. Hanbel, II, 312, 459.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/473-474.
[251] Hattâbî, Siinenu Ebı Davud, I, 575-576.
[252] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, III, 138 - 139.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/474-475.
[254] Buhârî, bediü'1-halk 7, ezan 112; Müslim, salât 74 - 76; Tirmizî, mevâkît 116; tbn Mâ-ce, İkâme 13 - 14; Ahmed b. Hanbel, II, 312, 459.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/475-476.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/476.
[256] Buhârî, ezan 111,
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/477.
[257] BezluI-Mechûd, V, 237.
[258] Ahmed Naim, Tecrîd Tercemest, II, 779.
[259] Özdemir, M. Said, Şafiî İlmihali, 80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/477-478.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/478-479.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/479.
[262] Buhârî, amel fi's-salât 5-, ezan 48, sehv 9; Müslim, ikâme 65; Muvatta, sefer 21; Ah-med b. Hanbel, II, 261, 317, 376, 432, 440, 473, 479, 492, 507, 529; III, 348, 357; V, 336, 338.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/480.
[263] Bezlu'l-mechûd, V, 242.
[264] el-Menhel, VI, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/480-481.
[265] Buhari, amel fi's-salat 16, sulh 1; Müslim, salat 102; Nesai, sehv 1, Ahmed b. Hanbel, II,241; V, 330 ,331, 336.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/481-482.
[267] bk. 910 numaralı hadis.
[268] A.Naım, Tecrîd Tercemesi, II, 533.
[269] A.Naim, Tecrîd Tercemesi,II, 533.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/482-484.
[270] A.Naim, Tecrid Tercemesi, II, 533 - 534.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/484-485.
[272] Buhârî, sehv 9, sulh 1; amel fissalat 5, ezan, 48; Müslim, salât 102; Nesâî, imame 7, 15, sehv 4, kudât 24; Dârimî, salât 95; Muvatta, sefer 21; Ahmed b. Hanbel, V, 330, 322, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/485-486.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/486.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/486.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/486.
[276] Dârekutnî, Sünen, II, 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/487.
[277] Hâzimî, el-İ'tibâr fi'n-nasihi ve'1-mensûhi mine'l-âsâr, 74
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/487.
[278] Dârekutnî, Sünen, II, 83; Beyhakî, es-SiinenıT'l-kübrâ, II, 246, 247, 262; VI, 246.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/487-488.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/488-489.
[281] Nesâî, tatbik 98; sehv 7; İbnKlâce, ikâmet 62; Tirmizî, salât 277; Ahmed b. Hanbel, V, 250, 163, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/489.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/489-490.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/490.
[284] Muajkîb b, Ebî Falım ed-Devsî. Abdi Şems oğullarının müttefikidir. Hicretten önce musluman olmuş hem Habeşistan'a hem de Medine'ye hicret etmiştir. Bedir'e ve daha sonraki butun gazvelere iştirak etmiştir. Hz. Peygamberden iki hadis rivayet etmiştir. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer kendisini hazineye âmil tayin etmişlerdir. Hz. Osman devrinde vefat etmiştir. İbn Abdilber; bu sahabinin Hz. Ömer devrinde cuzzam hastalığına yakalandığını ve Hz. Ömer'in emri ile tedavi ettirildiğini söyler. H. 40 senesinde Hz. Ali'nin hilâfeti esnasında vefat ettiğini söyleyenler de vardır. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabaka!, IV, 116; Ibn'ul-Esir, Üsdu'l-ğâbe, V, 40; Zehebî, siyeru a'lamu'n-nubelâ, II, 491; ibn Hacer, cl-İsâbe, III, 451; Tehzibu't-Tehzib, X, 254; İbnu'1-Imâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 48).
[285] Buhârî, amel fi's-salât 8; Müslim, mesâcid 12; ibn Mâce, ikame, 62; Tirmizî, salât 277; Ahmed b. Hanbel, V, 425.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/490.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/490-491.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/491.
[288] Puhârî, amel fİssala t 17; Muslini, mesâcid 47; Nesâî, iftitâh 12; Tirmizi, salât 164; Dâ-. rimî, salât 138, Ahmed b. Hanbel, II, 232, 290, 295, 331, 399.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/491.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/491-492.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/492.
[292] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/492-493.

[293] Ahmed b. Hanbel, IV, 228.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/493-494.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/494.
[296] el-Bakara (2), 238.
[297] Müslim, mesâcıd 35; Nesâî, sehv'20; Tirmızî, mevâkît 180; Ahmed b. Hanbel, IV, 368.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/494.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/494-495.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/495.
[300] Bu cümle bir nüshada "ellerimi Rasûlullah'ın üstüne koydum" bir başkasında da "ellerimi Rasûlullah'ın başına koydum" şeklindedir.
[301] Müslim, müsâfirûn 16, 120; Nesâî, kiyâmu'1-leyl 19, 20; Muvatta', cemaat 19, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/495-496.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/496-497..
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/497.
[304] Tırmizî, salât 157; Nesâî, leyl 12; Ibn Mâce ikamet 141; Dârimî, salat 108; muvatta, cemaat 20, Ahmed b. Hanbel II, 192, VI, 62, 227, IV, 442, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/497-498.
[305] bk. el-Menhel, VI, 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/498-499.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/499.
[307] Buhârî, taksîı 19; Ibn Mâce, ikâme 139; Tirmizî, salat 157; Ahmed b. Hanbel IV, 426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/499.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/499-501.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/501.
[310] Buhârî, teheccud 16; Müslim, musâfirîn 111, îbn Mâce, ikâme 140.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/501.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/501-502.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/502.
[313] Buhârî, teheccud 16; Müslim, musâfirîn III.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/502.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/502-503.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/503.
[316] Müslim, musâfirîn 107; Nesâî, kıyamu'1-leyl 18; Ahmed b. Hanbel, VI, 262, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/503.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/503-504.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/504.
[319] Müslim, müsâfirîn 115.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/504.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/504-505.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/505.
[322] Nesâî, sehv 31, 34; iftıtâh 11; Dârimî, salât 93; Ahmed b. Hanbel, IV, 316, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/505-506.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/506-507.
[324] Buhârî, ezan 145; Mâlik, nıdâ 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/507.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/507.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/507-508.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/508.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/508.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/508.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/508-509.
[331] Müellif Ebû Dâvûd, bu hadisi iki ayrı üstâddan nakletmiştir. Bunlar: Müsedded ve Ahmed b. Hanbel'dir. "Ahmed..." diye başlayan kısımdan buraya kadar olan ifadeler Ahmed'in, daha önceki ise Musedded'indir. Bundan sonra ise her iki ravinin de rivayetleri aynıdır.
[332] Bu, Ebû Davud'un ifadesidir.
[333] Ebû Dâvûd, salâl 115 - 116; Tirmızî, mevâkît 110; Nesâî, Sehv 29; Dânmî, salât 92; Ahmed b Hanbel, IV, 227; V, 424.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/509-510.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/510-511.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/511.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/511.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/511-512.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/512.
[339] Bu kelime secdenin halini beyan etmektedir. "Otururken" diye tercenıe ettiğimiz) kelimesi aslında 733 no'Iu hadiste olduğu gibi "secde ederken" mânasına olmalıdır. Çünkü oturmanın secde hali ile alâkası yoktur.
[340] Ebû Dâvûd, salât 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/512-513.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/513.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/513-514.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 3/514.
[344] Önce manasına gelen kelimesini şeklinde anlayanlar da olmuştur. Bu anlayışa göre mâna; "Kulfarı tarafından selâm Allah'adır" şeklinde olmalıdır Buhârî'nin rivâyetindeki "kullarından selâm Allah'adır" tarzındaki ifâde, ikindi şekli lakviye etmektir.
[345] Şekk Musedded'e aittir.
[346] Buhârî, ezan 48, 150, isti'zan 3, 28, deavat, VI, tevhîd 5; Müslim, salât 56, 60, 62; Ne-sâî, tatbik 100, sehv 56, 43, 41; Ibn Mâce, ikâmet 34; duâ 10; Tirmizi, salât 100, Dea-vât 82; Dârimî, salât 84; Muvatta' nida 53, 55; Ahmed b. Hanbel, I, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/7-8.
[347] en-Neml (27), 59.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/8-13.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/13.
[350] Hadisin râviierinde Şerîk bu hadisi iki ayrı yoldan almıştır. Hadisin bu bölümü Ebû İshak, EbûM-Ahvas ve Abdullah b. Mes'üd senediyle yapılan rivayettir. Bu bölüm; Nesâî, İbn Mâce ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir.
[351] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/13-14.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/14.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/14.
[354] Bu şekk râvilerden birine aittir.
[355] Darekutnî, Sünen, I, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 175.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/14-15.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/15-16.

[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/16.
[358] Dârekutnî, Sünen, I, 353.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/16-17.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/17.
[360] cümlesine verdiğimiz mânâ Nihâye'nin izahına uygundur.Buradaki kelimesinden maksadın, temizleme olması da mümkündür. Buna göre 'cümlenin manâsı: "Namaz hayır ve temizleyici olarak sabit olmuştur" şeklinde olmalıdır.
[361] Müslim, salât 62; mesâcid 149; fedâil 137, Nesâî, imame 38; ıfiitah, 19; Dârimî, salât 92, Ahmed h Hanbel, III, 191; 252, 489.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/17-19.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/19.
[364] Müslim, salât 63; Nesâi, iftitah 30; İbn Mâce, ikâme 13; Ahmed b. Hanbel, II, 376, 420; IV, 415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/20.
[365] Nevevî bu kelimelerin aslında birbirine ma'tuf olduklarını fakat aralarındaki atıf vav-larınm ihtisar için olduğunu söyler. Terceme, Nevevî'nİn bu sözleri göz önüne alınarak yapılmıştır.
[366] Müslim, salât 60. Tirmizî, salât 100; Nesâî 103; İbn Mâce, ikâme, 24; Ahmed b. Han-bel, I, 292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/20-21.
[367] en-Nur (24), 61.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/21-22.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/22-23.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/23.
[371] Şekk râvilerden tbn Ebî Leylâ'ya aittir. Müslim'de seksiz olarak "dedik" denilmektedir.
[372] Buhârî, enbiyâ 10: deavat, 31, 32; Müslim, salat 65, 66, 69; Nesâi, sehv49, 50, 51, 54; Tirmizi, tefsiru sure, (33), 34. Dârimî, salat 85; Muvatta\ sefer 66, 67; Ahmed b. Hanbel, I, 162; III, 47; IV, 118; V, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/24.
[373] el-Ahzab (33), 56.
[374] el-Bakara (2), 183.
[375] en-Nisâ (4), 163.
[376] el-Kasas (28), 77.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/24-27.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/27.
[379] Müslim, salât 66; Tirmizî, Tefsiru sûre (33), 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/27.
[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/27.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/27-28.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/28.
[383] Buhârî, enbiyâ 10; Müslim, salât 69: Nesâî. sehv 54; lbn Mâce, ikâme 25; Muvalta' sclcr 66; Aîımed b. Hanbel, V, 274, 434.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/28-29.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/29.
[385] Sa'd b. Ubâde b. Deylem; Hazrec kabilesinin reisidir. Akabe biatında bulunmuştur. Bedr'e iştirak edip etmediği ihtilaflıdır. Arabçayı güzel yazar ve ok atardı. Kendisine "Kâmil" denilirdi. Sa'd, babası, dedesi ve oğlunun cömertliği dillere destantır. Sa'd'ın bir köşkü vardı. Hergun onun üzerinden "her kim yağ ve et yemek isterse Deylem b. Hâris'in köşküne gelsin" diye bağırılırdı. Onun on kişiye yetecek büyüklükteki yemek tası hergun Resûlullah'ın yanına gittiği hanımının evine giderdi. Ibn Abbâs der ki: "Resûlullah'ın, her yerde iki sancağı vardı. Muhacirlerin sancağı Ali'de, ensârın sancağı da Sa'd b. Ubâde'de bulunurdu." Ahmed b. Hanbel'ın Kays b. Sa'd'den rivayet ettiğine göre Resûlullah Sa'dı evinde ziyaret etmiş, ellerini kaldırıp: "Allah'ım! Salâtım ve rahmetini Sa'd b. Ubâde'nin ailesi üzerinde kıl" diye dua etmiştir. Sa'd Resûlullah vefat edince Ensar'ın halife adayı olmuş, Ebû Bekir'in seçilmesi üzerine ona biat etmiştir.
[386] Müslim, salât 65; Tirmizî, tefsiru sûre (33), 34; Nesâî, sehv 49; Dârimî, salât 85; Mu-vattâ, sefer 67; Ahmed b. Hanbel, V, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/29-30.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/30-31.
[388] Beyhakî, es-Sünencü'l-kübra, I1, 378, Darekutnî, Sünen, I, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/31.
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/31-32.
[390] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/32.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/32.
[392] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[393] Müslim, mesâcid 128, 130, 132, zikir 50, 52; Nesâî, sehv 64, cenâiz 115; İbn Mâce, ikâme 26; Dârimı, salat 86; Ahmed b. Hanbel II, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/33.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/33-34.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/34.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/34.
[397] Mihcen b. cI-Edrâ; Islâmı ilk kabul edenlerdendir. Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadisler vardır. Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde hiç rivayeti yoktur. Ancak Buhârî'-nin el-Edebü'l-Müfred'inde Ebû Dâvûd ve Nesâî'de kendisinden nakledilen hadisler mevcuttur. Basra'da yerleşmiş ve Basra mescidinin plânını yapmıştır. (Bilgi için bk. İbnu'l-Esîr.Üsdü'l-ğâbc, V, 69; İbn Hacer, el-İsâbe, 111, 366.)
[398] Nesâî, sehv, 58 - 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/34-35.
[399] Buhârî, ezan 149; tevhid 9; deâvât 16; Müslim, zikir 47 - 48; hudûd 23; İbn Mâce, duâ 2; Tirmizi, deavât 96; Nesâî, sehv 59; Ahmed b. Hanbel, I, 4, 7.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/35-36.
[401] Tirmizî, salât 101; Hâkim, el-Müsledrek, I, 230, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/36.
[402] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/36-37.
[403] Müslim, mesâcid 116; Nesâî, sehv 33; Muvatta', nida 48; Ahmed b. Hanbel, II, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/37.
[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/37-38.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/38.
[406] Müslim, mesâcid 112.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/38-39.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/39.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/39.
[409] Nesâî, sehv 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/39-40.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/40-41.
[411] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/41.
[412] Nesâî, sehv 39; Ahmed b. Hanbel, IV, 3, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/41.
[413] bk. Bâb 162. 163.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/41-42.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/42.
[416] Mâlik b.Numeyr el-Huzai; Bu zat Basralıdır.Hakkında epey şeyler söylenmiştir.Mîzânu'l-İtidârde "bilinmiyor" denilmektedir. İbn Hacer, Tehzîbu't-Telızîb'inhde Dâ-rekutnî'den naklen "bu zatın babasından, kendisinden başka hadis nakleden olmamıştır" der. Ibnu'l-Kaltân da, "Mâlik'in~hali bilinmiyor ondan başka kimse babası Numeyr'-den hadis rivayet etmemiştir" demiştir.
[417] Nesâî, sehv 38; Ahmed b. Hanbel, III, 471.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/42.
[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/42.
[419] Hâkim, el-Miistedrek, I, 230.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/43.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/43-44.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/44.
[422] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/44.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/44-45.
[424] Ahmed b. Hanbel, II, 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/45.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/45-46.
[426] Tırmizî, salât 153; Nesâî, latbîK 105; Ahmed b. Hanbel, I, 386, 410, 428, 436, 460.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/46.
[427] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/46-47.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/47.
[429] Bü cümlede Alkame'yi (onun babası) kelimesi üzerine atfetmek mümkün olduğu gibi Abdurrahman b. Esved üzerine atfetmek de mümkündür. Ahmed b. HanbePin rivayeti birinci, Dârekutnî'ninki de ikinci takdiri haklı çıkarmaktadır. Tercemede bu takdirlere parantez cümlesi İle işaret edilmiştir.
[430] Nesâî, tatbîk 83, sehv68, 70, 71;IbnMâce, ikâme 28; Dârimî, saîât 87; Ahmed b. Han-bel, I, 172, 18i, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/47-48.
[431] el-Menhel, VI, III.
[432] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/48-50.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/50.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/50.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/51.
[436] Bu kelime bazı nüshalarda "atıyor" manasına şeklinde sabittir.
[437] Müslim, salât 119, 120, 121; Nesâî, sehv, 5, 69, 72; Ahmed b. Hanbel, V, 86, 88, 93, 101, 102, 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/51-52.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/52.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/52.
[440] Bu şekk râvîlerden birine aittir.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/52-53.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/53.
[443] Müslim, salât 119, 120, 121; Nesâî, sehv 5, 69, 72.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/53.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/53-54.
[445] Hâkim, el-Müstedrek, 1, 270.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/54.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/54-55.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/55.
[448] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[449] Buhârî, ezan 155; Müslim, mesâcid, 120, 121; Nesâî, sehv79; Ahmed b. Hanbel, 1,222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/55.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/56.
[451] Buhârî, ezan 155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/56.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/57.
[453] "Uzatmama" diye terceme ettiğimizi kelimesi hakkında İbnü'l-Arabî şöyle der: "Bunun manası, cemaatin öne geçmemesi için selamda acele etmektir denildiği gibi, sonuna sözlerini eklememektir de denilmiştir."
[454] Tirmizî, salât 107; Ahmed b. Hanbel, II, 532.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/57.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/57.
[456] Tirmizî, radâ' 12; Ebû Dâvûd, talıâre 81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/58.
[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/58-59.
[458] Ahmed b. Hanbel, II, 425.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/59.
[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/59-60.
[460] isminin Rufa'a b. Yesribî veya Hibbân b. Vehb olduğu söylenir. Hz. Peygamber'den rivayetleri vardır.
[461] Bu şekk Ezrak b. Kays'tandır.
[462] Bu ilâve bazı Ebû Dâvûd nüshalarında yoktur. Hâkim, el-Mustedrek, I, 270.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/60-61..
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/61.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/62.
[465] Başlık metnindeki secde kelimesinden maksat rekâttır. Bu İfade mecaz olarak kullanılmış, yani cuz zikredilmiş kul kastedilmiştir. Bu başlık, bir nüshada "iki sehv secdesi" başka birinde "sehv secdeleri" bir başka nüshada ise "Namazda yanılmaya ait oknulann mecmuu, iki sehv secdesi" şeklinde İfâde edilmiştir.
[466] Buhârî, salât 88, sehv 5, ezan 69; Müslim, mesâcid 97, 99; Tirmizî, mevâkît 175; Nesâî-sehv 22, İbn Mâce, ikâme 134; pârimî,salât 175, 202, Muvatta' nida 58, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/62-63.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/64-68.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/68.
[469] Babını kaldırırken "tekbir aldı" demedi.
[470] Ebû Davud'un bu sözü bazı nusnalarda mevcut değildir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/68-69.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/69.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/69-70.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/70.
[474] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/70-71.
[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/71.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/72.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/72.
[478] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[479] Bu cümle bazı nüshalarda mevcut değildir.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/72-73.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/73-74.
[482] Buhârî, sehv 3; Nesâî, sehv 23.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/74.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/74.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/75.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/75-76.
[486] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/76.
[487] 1008 no'lu hadis.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/76.
[489] Musedded bu hadisi biri Yezîd b. Zurey' diğeri de Meslenıe b. Muhamnıed olmak üzere İki ayrı ustaddan almıştır Metindeki "odalar" kelimesini sadece Mesleme b. Mu-hammed nakletmiştir.
[490] Müslim, mesâcid 101; Nesâî, sehv 23; Ibn Mâce, ikâme 134: Ahmed b. Hanbel, V, 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/77.
[491] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/77-78.
[492] Buhârî, salât 32, sehv 2, âhâd 1; Müslim, mesâcid 92, 93, 94; Tirmizî, salât 172; Nesâî sehv 25, 26; İbn Mâce, ikâme, 129, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/78-79.
[493] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/79-80.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/80.
[495] Bu rivayetin râvilerinden ibrahim en-Nehâî Alkame'den rivayet ederken yanılmanın fazlalıktan mı, yoksa eksiklikten mi olduğunu tam zapt edememiş, bunda tereddüt etmiştir. Halbuki önceki rivayette Resulullahın dört rekatli bir namazı beş rekat olarak kıldığı açıkça ifade edilmiştir.
[496] Buhârî, salât 31; Müslim, mesâcid 89, 96; Nesâî, sehv 25; İbn Mâce, ikâme 133; Ahmed b. Hanbel, I, 379, 434, 438.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/80-81.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/81-82.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/82-83.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/83.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/83-84.
[501] Müslim, mescaid, 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/84.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/84.
[503] Hâkim, el-Müstedrek, I, 261.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/85.
[504] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/85-86.
[505] Müslim, mesâcid, 88; Nesâî, sehv 24; İbn Mâce, ikâme 132, 137; Dârimî, salât 174; Ahmed b. Uanbel, Ilı, 72, 83, 87; Muvatta', nida 61; Hâkim el-Müstedrek, I, 322, Da-' rekutnî, Sünen, I, 372; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, II, 351.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/86-87.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/87-89.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/89.
[508] Hâkim, el-Mustedrek, I, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/90.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/90.
[510] bk. Muvattâ', nida, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/90.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/91.
[512] "Kıldığı rekat beşinci ise, bu secdelerle çiftlemiş olur, dördüncü olursa, secdeler şeytanı kızdırmadır" manasına gelen şeyler zikretti.
[513] Atâ'nın, hadisi Ebu Said'den aldığını zikrederek rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/91.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/92.
[515] Ahmed b. Hanbel, I, 429; Dârekutnî, Sünen, I, 378; Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, II, 336.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/92-93.
[516] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/93.
[517] Hadis iki ayrı senedle rivayet edilmiştir. Bu metin Ebân'ın rivayet ettiği metindir.
[518] İbn Mâce, ikâme 129, 133, 135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/93-94.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/94-95.
[520] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/95.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/95.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/95-96.
[523] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/96.
[524] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/96.
[525] Abdullah b. Cafer b. Ebî Tâlib, yedi yaşında iken Hz. Peygambere biat etmiştir, Hz. Peygamber kendisini görünce gülümsemiş, elini uzatmış ve biat etmiştir. Cömertliği ile şöhret bulmuştur. Kendisine "cömertliğin kutbu" denilir. Hz. Peygamber vefat ettiğinde on yaşında idi. Haşimoğullarından Hz. Peygamberi en son görendir. Hz. Peygamberden başka annesi Esma bint Umeys, Ali, Osman ve Ömer'den (Allah hepsinden razı olsun) hadis rivayet etmiştir. H. 80 veya 82 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Târihu'l-kebir, V, 7; îbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, V, 21; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem' beyne ricâlİ's-Sahihoyn, I, 239; lbnu'1-Esir, Üsdü'l-ğâbe, III, 198; Zehebî, siyeru a'lamu'n-nubelâ, III, 456 - 462; Îbn Hacer, el-İsâbe, II, 289; Tehzîbu't-Tehzîb, V, 170; îbnu'l-îmad, Şezerâtu'z-zeheb, I, 87).
[526] Ahmed b. Hanbel, V, 280; VI, 54; Nesâî, kıyamu'I-leyl 42; Beyhakî es-Sünenu'1-kübrâ, II, 336.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/96-97.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/97.
[528] Abdullah b. Buhayne; babası Mâlik b. Kışb'dir. Buhayne esah olan kavle göre, anasının adıdır. Bazıları babasının anası olduğunu söyler. İbn Sa'd bu zatın müslümanlığının hayli eski olduğunu devamlı oruç tuttuğunu, sık sık hacca giden-fazıl biri olduğunu söyler. Mervân devrinde Medine'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakal, II, 372, IV, 342; V, 283; İbnu'1-Esir, Üsdül'1-ğabe, III, 183; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 280, 364.)
[529] Buhârî, ezan 146, sehv 1, eymân 15; Müslim, mesâcid 85, 89, 90, 91; Tirmizî, salât 49; Nesâî, sehv 21; Dârimî, salât 176; Muvatta, nida 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/97-98.
[530] Dârekutnî, Sünen, I, 377.
[531] imamın ne zaman selâmdan önce ne zaman selamdan sonra secde yapacağı 1008 nolu hadisin açıklamasında geçmiştir.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/98-99.
[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/99.
[534] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/99.
[535] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/100.
[536] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/100.
[537] Ibn Mâce, ikâme 131; Beyhakî, es-Sunenu'l-kübrâ, II, 343; Darekûtnî, Sünen, I, 378.
[538] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/100-101.
[539] es-Sehâren fûrî, Bezlu'l-mcchûd, V, 416, 418.
[540] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/101.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/102.
[542] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/102-103.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/103.
[544] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/103.
[545] Ibn Mâce, ikâme 136; Ahmed b. Hanbel, V, 280.

[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/104.
[547] Beyhakî es-Sünenu'l-kıbrâ, II, 346.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/104-105.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/105.
[550] Nesaî, küsûf 21; Tirmizî, salât 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/105-106.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/106.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/106.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/106-107.
[554] Buhârî, ezan 157; bk. Ibn Mâce, ikâme 33; Ahmed b. Hanbel, VI, 310.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/108.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/108-109.
[556] Hülb b. Adiy: Asıl adının Yezid lakabının Hulb olduğu söylenir. Hz. Peygambere elçi alarak geldiğinde kafasında saç yokmuş. Hz. Peygamber onun kafasını meshetmis ve başında saç bitmiştir. Bu sebeple de kendisine bu lakab takılmıştır. Bu zat Kûfe'de ikâmet etmiştir. Hz. Peygamber'den rivayet ettiği başka hadisler de vardır. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdü'1-ğâbe V, 413; Ibn Hacer, el-İsâbe, III, 609.)
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/109.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/109-110.
[559] Buhârî, ezan 159; Müslim, müsâfirîn 59, 61; İbn Mâce, ikâme 33: Dârimî, salât 89, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/110.
[560] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/110-111.
[561] Babın İsmi bazı nüsnalarda "nâfile evdedir" şeklindedir.
[562] Buhârî, salât, 5, teheccüd 37; Müslim, müsafirîn 208, 209; Tirmizî, salât 213, 121; Ne-sâî kiyamü'1-leyl 1, İbn Mâce, ikâme 186; Dârimî, salât 130, Ahmed b. Hanbel, II, 6, 123, 367.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/111.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/111-112.
[564] bk. Salât 24.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/112-113.
[566] Nesaî, kıyâmü'1-leyl 1; Tirmizî, salât 213: bk. Buhârî, ezan 8 (benzeri) edeb 75; Müslim musafirîn 213; (benzeri) Muvatta, cemaat 4; Ahmed b. Hanbel, V, 182, 184, 237, 253, 363, VI, 373.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/113.
[567] bk. salât 47.
[568] İbn Huzeyme, sahih, II, 210.
[569] İbn Huzeyme, Sahih, II, 213.
[570] bk. el-Menhel, VI, 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/113-114.
[571] el-Bakara (2), 144.
[572] Müslim, mesâcid 15; Ahmed b. Hanbel, 1,295, 304, 322, 357, III, 284, Muvattâ kıble 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/114-115.
[573] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/115-117.
[574] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8. MÜSLÜMANIN SAYGI DUYULMASI GEREKEN HAKLARI
Bu Hadisin Önemi;
Öldürmenin Vacib Oluşu:
Kanları Ve Malları Koruyan
İslâmın Diğer Hükümlerine Bağlılık:
Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

8. MÜSLÜMANIN SAYGI DUYULMASI GEREKEN HAKLARI

İbn Ömer -r.a.-den Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şâhidlik edinceye, namazı dosdoğru kılıncaya, zekâtı verinceye kadar, insanlarla savaşmakla em-rolündüm. Bunu yaptılar mı kanlarını, mallarını benden korumuş olurlar. İslam'ın hakkı ile olması müstesna. Hesaplarını görmek ise Yüce Allah'a aittir.[1]

Bu Hadisin Önemi;

Bu büyük bir hadistir. Çünkü Allah'ı Tevhid etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Allah yolunda cihâd etmek ve İslâmın diğer görevlerini yerine getirip uygulamak gibi, dinin temel kaide ve esaslarını nassa bağlamaktadır. Ayrıca müslümanın kanının ve malının haram olduğunu da açıkça ifade etmektedir. [2]

Öldürmenin Vacib Oluşu:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Ben... insanlarla savaşmakla em-rolundum." O'na bu emri veren Aziz ve Celil olan Allah'tır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Savaşmak -hoşunuza gitmediği halde- üzerinize (farz) yazıldı. Bazen hoşlanmadığınız birşey, sizin için hayırlı olabilir. Bazen sevdiğiniz birşey da hakkınızda şer olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (ei-Bakara, 2/216}
Yüce Allah, düşmanların hile ve tuzaklarını geri çevirmek, İslâm akidesinin sancağı, yeryüzü ümmetleri üzerinde dalgalanıncaya kadar yükselt-, mek için savaşı farz kılmıştır. Bununla birlikte İslâm, Kitap Ehline cizyeyi ödemeleri şartıyla dinleri üzere kalmalarına müsaade etmiştir. Arap müşrikleri ile bunların dışında kalan putperestlerin ise ya müslüman olmaları, yahut da öldürülmelerinden başka bir yol kabul edilmez.[3] ez-Zührî[4] der ki: İster cihad etsin, ister otursun, cihad herkese vâcibdir. Oturan bir kimse kendisinden yardım istendiği zaman yardım etmek, imdada çağırıldığı za-• man imdada koşmak, savaşa çıkması istendiği zaman savaşa çıkmakla mükelleftir. Ona gerek duyulmayacak olursa, kurtulabilir.[5]

Kanları Ve Malları Koruyan

Peygamber (S.A.S.) kanların heder olmasına karşı koruyucuların neler olduğunu beyân etmiştir. Bu koruyucular şunlardır:
1- Şehâdet kelimesini söylemek: "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet edinceye kadar..[6]
îbn Receb der ki: "Dinden olduğu zarurî olarak (kesinlikle) bilinen hususlardan birisi de şudur: Peygamber (s.a) İslâm'a girmek isteyerek yanına gelen herkesten yalnızca şehadet kelimesini söylemelerini kabul ediyor, bununla kanlarının dökülmesine karşı himaye altına alıyor ve bu, o kişiyi müslüman ediyordu. Üsâme b. Zeyd birisine kılıcı kaldırdığı sırada "lâ ilahe illallah" dediği halde, o kişiyi öldürmesini Peygamber (S.A.S.) tepki ile karşılamış ve bunu şiddetle reddetmişti. Peygamber (s.a) de müslüman olmak isteğiyle yanına gelen kimseye önce şart koymayıp daha sonra namaz ve zekâta mecbur etmesi diye birşey söz konusu olmazdı.[7]
2- Namazın dosdoğru kılınması; Bu da Peygamber (S.A.S.)'in: "Ve namazı dosdoğru kılıncaya kadar..," sözü gereğidir. Yani şart ve rükünlerine riâyet ederek namazı kılmaya devam edinceye kadar... demektir. Maksat farz olan namazdır. Nevevî der ki: Bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre kasten namazı terkeden kimse öldürülür.[8]
Namazı terkeden kimsenin kanının koruma altında olmadığına tanıklık eden delillerden birisi de, Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, yollarını serbest bırakın." (et-Tevbe, 9/5)
Bu âyet-i kerime namazı terkeden kişi, tevbe etmediği taktirde öldürüleceğini kabul edenlerin delilleri arasındadır.
Bu delillerden birisi de Peygamber (S.A.S.)'in şu buyruğudur: "Başınıza birtakım yöneticiler getirilecek ki, yaptıkları işlerin kimisinin uygun olduğunu, kimisinin de münker olduğunu göreceksiniz. (Münker işlerini) hoş görmeyen kurtulur.'Buna karşı tepki gösteren.esenliğe kavuşur, fakat, razı olup tabi olanlar {böyle olmazlar)." Ey Allah'ın Rasûlü bunlarla çarpışmayalım mı? dediler. Rasûlullah {s.a): "Namaz kıldıkları sürece hayır" diye buyurdu.[9]
Peygamber (S.A;S.)r'in: "Namaz kıldıkları sürece hayır" buyruğu namazın zalim yöneticilere karşı -savaşmaya engel olduğuna delil teşkil etmektedir.
Yine bu husustaki delillerden birisi, Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen şu rivayetidir: AH (r.a) Yemen'de bulunduğu sırada Rasûlullah (s.a)'a az miktarda altın göndermişti. Peygamber (S.A.S.) de onu dört kişi arasında paylaştırdı. Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'tan kork, dedi. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Yazıklar olsun sana! Bütün yeryüzü halkı arasında Allah'tan korkmaya herkesten daha lâyık olan ben değil miyim? "Sonra adam çekip gitti. Hâlid b. Velid dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu adamın boynunu vurayım mı?" Rasûlullah {S.A.S.) şöyle buyurdu: "Hayır, belki o namaz kılan birisidir. [10]

Rasûlullah (S.A.S.)'in: "Hayır, belki o namaz kılan birisidir" sözü, namazın hadisin geri kalan bölümünde zikredilen hususlarla birlikte, kanın dökülmesine engel teşkil ettiğine bir delildir.
İleri gelen büyük ilim adamı ve imamlarımız arasından namazı terkede-nin öldürüleceği görüşünü kabul edenler arasında Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshâk b. Raheveyh, İbnü'l-Mübârek, Şeyhülislam İbn Teymiyye, Şevkânî ve diğerleri de vardır. Şu kadar var ki, onlar arasında kimisi namazı terkede-nin irtidâd ettiği için öldürüleceği kanaatindedir, kimisi de bir had olarak öldürüleceği görüşünü benimsemiştir.[11]
Bu hususta Şeyh Nâsuriddin el-Elbâni'ye ait güzel açıklamalar vardır; onları harifyyen aktarmak istiyorum: "Şüphesiz tembelliği dolayısıyla na
mazı terkeden bir kimsenin müslüman olduğuna hükmetmek mümkündür. Elverir ki, ortada onun kalbinin gizlediklerini açığa çıkartacak veya buna .delâlet edecek birşey olmasın ve tevbe etmesi istenmeden önce bu suret üzere ölmüş olsun. Bu çağımızda görüldüğü gibi. Şayet öldürülmek ile, namaza gereken dikkati göstermek suretiyle tevbe edip tutumundan vazgeçmek arasında muhayyer bırakılıp, namaz kılmaktansa ölümü tercih edecek olduğundan öldürülecek olursa, böyle bir durumda kâfir olarak ölür. Müslümanların kabristanına gömülmez. Ona müslümanlara ait hükümler uygulanmaz. Çünkü eğer kalbinde namazı inkâr eden bir kimse olmasaydı, namaz kılmaktansa ölümü tercih etmesi aklın kabul edebileceği bir şey değildir. Böyle bir şeye imkân yoktur ve bu, ayrıca ispatlanması için delile gerek bulunmayan, insan tabiatından kesin olarak bilinen bir hususdur.[12]
3- Zekât vermek: Bu da Rasûlullah (s.a)"ın: "Ve zekâtı verinceye... kadar" buyruğundan anlaşılmaktadır. Zekât veren bir kimse, kanını ve malını korumuş olur. Zekâtın farziyetini inkâr eden kişi ise kâfir olur ve dinden çıkar. Zekâtın farz olduğuna inanmakla birlikte zekât ödemeyen kimse elbette ki günahkâr olur, fakat dinden çıkmaz. Müslümanların imamı (İslam devlet başkanı) zekâtı ondan zorla almalıdır. Herhangi bir topluluk zekâtın farz olduğunu inkâr etmeksizin edâ etmeyecek olup bunların belli bir gücü ve kendilerini koruyabilme imkânları bulunuyorsa, müslümanların imamı, zekâtı verinceye kadar onlarla savaşmakla yükümlüdür. Bu hükme tanıklık eden nasların bazısı:
Ebû Hureyre'den, dedi ki: Rasûlullah (s.a) vefat ettikten sonra Ebû Bekir başa geçince Araplardan da küfre sapanlar, küfre saptıkları sırada (Hz. Ebû Bekir onlarla savaşmak isteyince) Ömer: Rasûlullah (s.a): "Ben insanlarla "Allah'tan başka ilâh yoktur" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu diyen bir kimse benden malını ve canını korumuş olur. İslâm'ın hakkıyla olması müstesna; hesabını görmek ise Yüce Allah'a aittir."diye buyurmuşken; nasıl olur da insanlarla savaşırız? dedi. (Ebu Bekir) şöyle cevap verdi: "Allah'a yemin ederim, namaz ile zekât arasında fark gözetenlerle mutlaka savaşacağım. Hiç şüphesiz zekât malın hakkıdır. Allah'a andolsu.n eğer benden Rasûlullah (s.a)'a ödedikleri bir oğlağı dahi esirgeyecek olurlarsa, bunu esirgedikleri için onlarla çarpışırım.
Ömer dedi ki: "Allah'a yemin ederim, bunun tek sebebi, Allah'ın, Ebu Bekir'in kalbine savaşmak konusunda gereken ilhamı vermiş olmasıydı. Böylelikle O'nun bu yaptığının hak olduğunu öğrenmiş oldum." Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin lafzında ise, "oğlak" tabiri yerine; "benden ... bir deve yularını dahi esirgeyecek olurlarsa" şeklindedir.[13]
Yine buna delil olan hususlardan birisi de, Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Eğer tevbe edip namaz kılarlar ve zekât verirlerse, yollarını serbest bırakın. Gerçekten Allah bağışlayandır, rahmet buyurandır." (et-Teube, 9/5)
Ebu Bekir b. el-Arabî[14] bu âyet-i kerime ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bu, es-Sıddîk'in (r.a) yaptıklarının lehine sağlıklı bir delildir. O; "Namaz ile zekât arasında ayırım gözetenlerle andolsun ki savaşacağım. Çünkü zekât malın hakkıdır" deyip mürtedlerle savaştığında, bu delile yapışmıştı. Çünkü Yüce Allah kanın, korunmasını (serbest bırakılmayı), namazın kılınması ve zekâtın verilmesi şartına bağlı olarak zikretmiştir. Dolayısıyla bu koruma aynı anda bu iki şarta bağlı olarak sözkonusu olur.[15]

İslâmın Diğer Hükümlerine Bağlılık:

Ebû Bekir (r.a), Peygamber (S.A.S.)'in: "İslâm'ın hakkı ile olması müstesna" buyruğundan, zekât vermeyenlerle savaşmanın vâcib olduğu hükmünü çıkartmış ve şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim, namaz ile zekât arasında ayırım gözetenlerle mutlaka savaşacağım. Çünkü hiç şüphesiz zekât, malın hakkıdır."
Hac ve orucu eda etmeyenler ile savaşılacağını "İslâmın hakkıyla olması müstesna" buyruğunu delil göstererek kabul eden ilim adamları da vardır. Saîd b. Cubeyr der ki: Ömer b. el-Hattâb dedi ki: "Eğer birtakım kimseler haccı terkedecek olurlarsa, onlarla (terketmeleri halinde) namaz ve zekât için savaştığımız gibi hac için de şüphesiz savaşırız." İbn Receb de der ki: Bu açıklamalar kendisini koruyabilecek bir kesimin farz olan herhangi bir hükmü yerine getirmemesi halinde, onlarla savaşılabileceği hususuyla ilgilidir. Bunları yerine getirmeyen tek bir kişinin öldürülmesine gelince, ilim adamlarının çoğunluğu namazı terkedenin öldürüleceği görüşünü kabul etmişlerdir.
Müslümanın kanını mubah kılan herhangi bir fiili işlemek de "İslâm'ın hakkı" cümlesindedir. Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı canı öldürmek, muhsan olduktan sonra zina etmek ve irtidâd etmek gibi. Peygamber (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahidlik eden müslüman bir kimsenin kanı, ancak şu üç şeyden birisi ile helâl olur. Zina eden evli kimse, cana karşılık can ve müslüman cemaatten ayrılarak dinini terkeden.[16]
Buna göre Kelime-i Şehâdeti söyleyen namaz kılıp zekât veren ve dinin diğer emirlerini ifa etmekle birlikte, kanının dökülmesini mubah kılan bir iş işlemeyen bir kimsenin kanı ve malı haram olur. Nitekim Peygamber (S.A.S.) de: "Bunu yaptıkları vakit benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar[17] diye buyurmuştur.
Hükümler zahire göre uygulanır. Gizliliklerin hükmünü vermek Allah'a aittir:
Peygamber (S.A.S.)'in: "Ve onların hesaplarını görmek Allah'a aittir" buyruğuna göre; bize karşı müslüman olduğunu izhar edip yerine getirmesi gereken yükümlülükleri ifa eden kişi, kanını ve malını korumuş olur ve ona müslümanlara uygun muamele yapılır. Eğer o İslâm'a Allah'ın rızasını ve âhiret yurdunu kazanmak kasdıyla girmişse, elbette ki mü'mindir, Kıyamet gününde eksiksiz olarak mükâfatını görecektir.
Müslüman olmakla öldürülmekten korunma maksadını güden kimse ise, münafıktır ve onun açıklamadığı gizli halinin hesabını görmek Allah'a aittir. Aynı şekilde abdestsiz olarak namaz kılan yahut evinde gizlice Ramazan orucunu yiyip oruçlu olduğunu iddia eden kimsenin hükmü de böyledir. Böyle birisinden açığa vurduğu hali kabul edilir, sakladığı durumu ise Yüce Allah'a havale edilir. Rasulullah (S.A.S.) içten içe birtakım münafıkların münafık olduklarını bilmekle, birlikte onlara İslâm hükümlerini uygulardı. [18]

Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Hafız İbn Hacer der ki: îmanın kabul edilmesi hususunda -delilleri öğrenmeyi gerekli görenlerin kanaatine hilâfen- kesin itikâd ile

yetinilir.[19]

2- İbn Receb der ki: Rasulullah (S.A.S.)'in: "Benden kanlarını ve mallarını korurlar" buyruğu şuna delildir: Rasulullah (S.A.S.) bu sözü söylediği sırada savaşmakla emrolunmuştu. İslâm'ı kabul etmeyeni de öldürüyordu. Bütün bunlar ise Medine'ye hicretten sonra olmuştur.[20]

3- Hadis-i şerifte, imanın ayrıca amellere ihtiyaç bırakmadığını iddia eden Mürcienin kanaatleri reddedilmektedir. Bundan dolayı Buhâri bu hadisi Mürcienin kanaatlerini reddetmek üzere Kitabu'1-İman adlı bölümde kaydetmiştir.

4- Hadis-i şerifte, zahir amellerin kabul edileceğine, bu zahir gereğince lehlerine hüküm verilip içyüzlerinin Allah'a havale edileceğine delil vardır.

5- Aynı şekilde bu hadis-i şeriften, Allah'ın Şer'î hükümlerini uygulayıp Tevhidini ikrar eden bid'at sahiplerinin tekfir edilmeyeceği de anlaşılmaktadır. [21]

---

[1] Buhârî, İman, 17. Lafız da Buhârînindir. Müslim Şerhi, I, 179
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 117.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 118.
[3] el-Hattâbî ve başkaları şöyle demişlerdir: Bununla kastedilenler, putperestler ile Arap müşrikleri ve kitap ehli dışında kalıp iman etmeyen kimselerdir.
[4] ez-Zührl, (58-124 h.): Adı Muhammed b. Müslim b. Abdulah b. Şihâb olup, Kureyş'in Ben-i Zuhre kabilesindendir. Tâbiiindendir, hadis hafızı ve fâkihtir. Önce Medine'de, sonra Şam'da yerleşmiştir. Ashabın fıkhı ile birlikte Sünnet'i ilk tedvin eden kişi O'dur. Bazı Sahabilerden ilim öğrenmiştir. Mâlik b. Enes ve onun çağdaşı ilim adamları da O'ndan ilim öğrenmişlerdir.
[5] İbn Kesir, I, 368
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 118.
[6] Hadisi Buharı ve Müslim rivayet etmiştir.
[7] bütün emirlerini yerine getirmekten sorumlu tutulur..." İbn Receb, Câmiu'l-Ulûmi ue'l-Hikem, Kahire, 1382/1962, s. 73 [Çevireni)
Câmiu'i-Ulûmi ue'i-Hikem, 79 (Bu ifadenin daha iyi anlaşılabilmesi için bundan sonra adı geçen eserde zikredilenlerin de kaydedilmesi uygun düşmektedir: "... Hatta Peygamber (S.A.S.)'in bazılarından zekât vermemeyi şart koştukları halde, müslüman oluşlarını kabul ettiği de rivayet edilmiştir. İmam Ahmed'İn Müsned'inde Câbir (R.A.}'den şöyle dediği nakledilmektedir: Sakîfliler Rasûlullah (s.a)'a zekâtla mükellef olmamak ve cihâd etmemek şartını koştular, Rasûlullah {s.a} da ileride zekât da vereceklerdir, cihâd da edeceklerdir, diye buyurmuştu. Yine Ahmed'İn Müsned'inde kaydedildiğine göre Nasr b. Âsim el-Leysî kendilerinden bir adamdan şunu rivayet etmektedir: Bu kişi Peygamber (s.a)'e gidip ancak iki vakit namaz kılmak üzere müslüman olmak şartını koşmuş, Peygamber (S.A.S.) de bu şartını kabul etmiştir. İmam Ahmed bu hadisleri delil kabul ederek şöyle demektedir: Fâsid şarta rağmen müslüman olmak sahihtir. Bundan sonra ise, İslâm'ın
[8] Fethu'l-Bâri, 1, 83
[9] Müslim Şerhi, iv, 520
[10] Buharı, Megâzî, V, 110; Müslim Şerhi, III, 110
[11] Bu, namazı terkeden kimsenin kâfir mi, yoksa müslüman mı kabul edileceği hususunda farklı görüşlere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu meseleye dair açıklamalar ise üçüncü hadisi açıklarken geçmiş bulunmaktadır.
[12] es-Silsile, I, 132
[13] Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Kütüb-i Sitte sahiplen rivayet etmişlerdir
[14] İbnü'l-Arabî, (468-543 h.}: Adı, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed, künyesi Ebû Bekr'dir. Mâlikî âlimlerinin büyilklerindendir. Din ilimlerinde adeta bir denizdi. Mücte-hiddi. Şarka ilim yolculuğuna gitmiş, et-Tartuşî'den ve Ebû Hamid el-Gazzâlî'den ilim öğrenmiştir. Daha sonra Merrakeş'e geri dönmüş, Kadı lyad da O'ndan ders okumuştu. Oldukça geniş ilmini ve son derece İncelikli îkhî anlayışını ortaya koyan ilmî eserler bırakmıştır. Bazıları: 1- Andatü'I-Ahvezî, Şerhu't-Tirmizî, 2- Ahkâmu'l-Kur'ân, 3- el-Mahsûl fi İlmi'1-Usûl, 4-Müşkilu'l-Kitabi ve's-Sünne, 5- el-Avasım mine'l-Kavâsım. Bu oldukça kıymetli bîr kitaptır. Dolu dolu ilmî konuları ihtiva Ettiğinden dolayı iyice incelenmesini tavsiye ediyorum. Bazı kardeşlerle birlikte bu kitabı okuma fırsatını bulduk, büyük ölçüde faydalandık.
[15] Ahfcdmu'l-Kur'ön, II, 903
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 118-122
[16] Buhârî rivayet etmiştir. Müslim Şerhi, IV, 243. Lafız Müslim'indir, inşallah şerhi ileride gelecektir.
[17] Korumuş olurlar" (anİamını verdiğimiz) kelimenin kökünü teşkil eden "ismet" isâm'dan gelmektedir ki, bu da suyun akmasını Önlemek kasdıyla kırbanın ağzına bağlanan ip demektir.
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 122-124.
[19] Fethu'1-Bârî, I, 83
[20] Câmiu'l-Ulûmi ve'l-Hikem.

[21] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 124.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- NAMAZDA TEŞEHHUD (TAHİYYAT OTURUŞU) VE OKUNACAK DUALAR
Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'den Sabit Olan Teşehhüd Duaları Şu Üçüdür
Teşehhüdden Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'e Salât Getirmek
Son Teşehhüd'den Sonra Dua Okumak
Namazdan Çıkmak İçin Selam Vermek
İnsan Namazda İken, Kendisi İle Konuşan Kimseye Söylenecek Zikirler
Namazdan Sonraki Dualar Ve Zikirler
Sabah Namazından Sonra Allah'ı Teâlâyı Zikretmek

6- NAMAZDA TEŞEHHUD (TAHİYYAT OTURUŞU) VE OKUNACAK DUALAR

Bil ki, iki rekâttan ibaret namazlarda -sabah ve nafile namazları gibi-yalnız ve teşehhüd (tahiyyata oturuş) vardır. Eğer namaz iki veya üç rekâth olursa, bunlarda iki teşehhüd vardır ki, bunlara birinci ve ikinci teşehhüd edinilir. Mesbûk olan (namazın bazı rekâtında imama yetişemeyen) kimse için üç teşehhüd mümkün olduğu gibi, akşam namazında da ona dört teşehhüd gerekebilir. Meselâ: İmama, akşam namazının ikinci rekâ-tının rükû'undan sonra yetişen bir mesbûk, ikinci rekâtın teşehhüdünde imama uyar, ondan sonraki ikinciye de uyar, (böylece imamla iki teşehhüd yapmış olur). İkinci rekâtın rükû'una yetişmediğinden, iki rekât kazaya bırakmış ve imamla yalnız bir rekât kılmış olur. İmam selâm yerdikten sonra kılamadığı iki rekâtı yerine getirmek için kalkar; bir rekât kıldıktan sonra teşehhüde oturur; çünkü onun ikinci rekâtı oluyor. Sonra üçüncü rekâtı kılar ve arkasında oturur, teşehhüd yapar. Böylece te-şehhüdleri dört adet olur.
Bir kimse dört rekâttan fazla, yüz rekât gibi nafile namaz kılmaya niyet etmiş olursa, muhtar olan iki teşehhüdden fazla yapmamaktır. Niyet ettiği miktar namazdan iki rekât kıldıktan sonra teşehhüde oturur. Sonra iki rekât daha kılarak ikinci teşehhüde oturur ve selâm verir.
Alimlerimizden bir cemaat demiştir ki, iki teşehhüdden fazla yapmak caiz olmaz ve iki teşehhüd arasında da iki rekâttan ziyade yapılmaz. Ancak iki teşehhüd arasında (akşam namazında olduğu gibi) bir rekât olur. İki teşehhüde ilave yapılsa, yahut, iki teşehhüt arasında iki rekâttan çok yapsa, namazı batıl olur. Diğer bazı alimler de demişlerdir ki, her rekâtta teşehhüd yapmak caizdir; fakat doğru olan, her iki rekâtta bir teşehhüd yapmaktır, her bir rekâtta değil... En doğrusunu Allah bilir.
Bil ki, son (ikinci) teşehhüd, Şafi'î, Hanbelî ve pek çok alimlere göre vacibdir. İmam Malik ve Ebû Hanife'ye göre sünnettir. (Burada ya musannif yanılmıştır, yahud matbaa hatası olmuştur. Çünkü son oturuş, Hanefî mezhebinde farzdır, sünnet olduğuna kail bir imama metinlerde rastlanmamaktadır. Ancak birinci oturuş (teşehhüd) vacib ise de, İmam Ta-havî ve İmam Kerhî, bunun sünnet olduğunu söylemektedirler. Hanefî alimlerinin bu birinci oturuşta ihtilâfları vardır.)
Birinci teşehhüd ise, Şafiî, Malikî, Hanefî (beyan edilen ihtilâfla) ve çoklarına göre sünnettir. İmam Ahmed'e göre de vacibdir. Şafi'i mezhebine göre, bir kimse bu teşehhüdü terk ederse, namazı sahîh olur; ancak ister kasden ve ister yanılarak terk etmiş olsun, yanılma secdesi yapar. En doğrusun Allah bilir.

Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'den Sabit Olan Teşehhüd Duaları Şu Üçüdür

148- Birincisi, İbni Mes'ud'un (Radıyallahu Anh), Resûlüllah Sallal-Iahu Aleyhi ve Sellem'den yaptığı rivayettir:
"Ettehiyyâtü lillâhi, vesselâvâtü vettayyibâtü, esseîâmü ahyke eyyü-hennebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esseîâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâîihîn. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne muhamme-den abdühû ve resüiühu"
(Gerçek mülk ve azamet Allah'a mahsustur, bütün ibâdetler ve tertemiz zikirlerle ameller de... Allah'ın selâmeti, Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun, ey Peygamber!... Allah'ın selâmeti bizim üzerimize ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun... Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına sahicilik ederim ve yine şahidlik ederim ki, Muhammed, Allah'ın kuludur ve onun Resulüdür)"[1]
149- İkincisi, İbni Abbas'ın (Radıyallahu Anhüma) Resûlüllah Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet ettiğidir:
"Ettehiyyâtü'I-mübârekâtü, esselavâtü't-tayyibâtü lillâhi. Esseîâmü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esseîâmü aleyna ve alâ ibâdillâhissâlihîn. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne mu~ hammeden resûlüllah"
(Mübarek olan ulu sıfatlar, bütün ibâdetler ve tertemiz zikirlerle ameller Allah'a mahsustur. Allah'ın selâmeti, Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun, ey peygamber!... Allah'ın selâmeti, bizim üzerimize ve Allah'ın salih kullan üzerine olsun... Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına şahidlik ederim ve yine şahidlik ederim ki, Muhammed Allah'ın Resûlüdür)"[2]
150- Üçüncüsü, Ebû Musa El-Eş'ârî'nin (Radıyallahu Anh), Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayetidir.
"Ettehiyyâtü't-tayyibâtü's-salavâtü lillâhi. Esseîâmü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esseîâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâîihîn. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve enne muhammeden abdühû ve resûlühü"
(Bütün kemal sıfatları, bütün ibâdet ve tertemiz zikirlerle ameller Allah'a mahsustur. Allah'ın selâmeti, Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun, ey Peygamber!... Bizim de üzerimize ve Allah'ın salih kullarının üzerine de selâm olsun. Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına ve Muhammed O'nun kulu ve Resulü olduğuna şahidlik ederim"[3]
151- Kasım'dan güzel bir isnadla rivayet edildiğine göre denmiştir ki, Aişe (Radıyallahu Anha) bana öğreterek, bu Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Teşehhüdüdür dedi:
"Ettehiyyâtü lillâhi vesselavâtü vettayyibâtü. Esselâmü aleyke eyyii-hennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esselâmü aleynâ ve aîâ ıbâdillâhi's-sâlihîn. Eşhedii en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne muhamme-den abdühû ve rasûlühû."[4]
Bu rivayette güzel bir fayda vardır ki, o da, peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in teşehhüdü, bizim teşehhüdümüzün lâfzıdır.
152- Abdurrahman ibni Ömer'den sahîh isnadlarla rivayet edildiğine göre, babası Ömer'in minberde insanlara teşehhüdü öğreterek şöyle dediğini işitmiştir: Teşehhüd için şunu deyiniz:
"Ettehiyyâtü lilâhi, ezzâkiyâtü lillâhi, etteyyibâtü's-salavâtü lillâhi. Esselâmü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esselâmü aleynâ ve ala ibâdi'lîâhissâlihîn. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne nnuhammeden abduhû ve rasûlühû."
(Mülk ve azamet Allah'a mahsustur, çok sevablar Allah'a mahsustur, tertemiz zikir ve ibadetler Allah'a mahsustur. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun, ey peygamber!... Selam bizim üzerimize ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Allah'dan

başka hiç bir ilâh olmadığına şahidlik ederim. Ve yine şahidlik ederim ki, Muhammed O1-nun kuludur ve Resulüdür.)"[5]
153- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, o teşehhüd ettiği zaman şöyle söylerdi:
"Ettehiyyâtüttayyibâtü's-salavâtu'z-zâkiyâtu Hllâhi. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve enne muhammeden abduhû ve rasûlühû. Esselâmü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esselâmü aleynâ ve alâ ibâ-dillâhissâlihîn."
Diğer bir rivayete göre de; Hazreti Aişe'nin (Radıyallahu Anha) şöyle teşehhüd ettiği rivayeti de vardır:
"Ettehiyyâtüssalavâtü'ttayyibâtü'z-zâkiyâtü lillâhi. Eşhedü en lâ ilahe illâllâhu vahdehûî lâ şerike leh. Ve enne muhammeden abdühû ve re-sûlühu. Esselâmü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esselâmü aleynâ ve ala ibâdillâhissâlihîn."[6]
154- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre, İbni Ömer teşehhüd ederek şöyle söylerdi:
"Bismillâhi, ettehiyyâtü lillâhi, essalavâtü lillâhi, ezzâkiyâtü lillâhi. Esselâmü alennebiyyi ve rahmetullâhi ve berekâtühu. Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhis'sâlihîn. Şehidtü en lâ ilahe illallah. Şehidtü enne muhammeden resûiüllah. "[7] En iyisini Allah bilir.
Bunlar teşehhüdün nevileridir. Beyhakî demiştir ki, Resûiüllah Sal-İallahu Aleyhi ve Sellem'den sabit olan bu husustaki hadîsler üç tanedir: İbni Mes'ûd Hazretlerinin hadîsi, îbni Abbas Hazretlerinin hadîsi ve Ebû Musa Hazretlerinin hadîsi... Bu, Beyhakî'nin sözüdür. Ondan başkası da demiştir ki, bu üç hadîs sahihtir; ancak en sahihleri, İbni Mes'ûd Hazretlerinin rivayet ettiği hadîstir.
Bil ki, zikri geçen teşehhüdlerden herhangi biri ile teşehhüd yapılırsa caizdir. İmamımız Şafi'î ve ondan başka alimler (Allah hepsinden razı olsun) böyle kabul etmişlerdir. İmam Şafi'î Hazretlerine göre bu teşeh-hüdlerin en faziletlisi, İbni Abbas'ın (Radıyallahu Anhüma) hadîsidir.Çünkü onda (Mübârekât) sözü ziyadedir.
Bu teşehhüdlerde genişlik ve muhayyerlik olmasından dolayı ravile-rin lâfızları değişik olmuştur. En iyisini Allah bilir.
En uygun olan, ilk üç teşehhüdden birini tam olarak okumaktır. Acaba okunan bu teşehhüdün bir kısım lâfızlarım kaldırmak kifayet eder mi? Bu hususta tafsilât vardır:
Bilinmelidir ki, teşehhüdde geçen "Mübârekât, Salavât, Tayyibât, Zâkiyât" lâfızları sünnettir, şart değildir. Eğer bunlar kaldırılarak: "Et-tihayyâtu lillâhi, esselâmü aleyke eyyühennebiyyu..." sonuna kadar okunmuş olursa, bunun cevazında bizde muhalefet yoktur. Fakat: "esselâmü aleyke eyyühennebiyyu..." sonuna kadar okunması vacibdir; bundan hiç bir şey kaldırmak caiz değildir; yalnız: "Ve rahmetullâhi ve berekâtühu" lâfızları üzerinde alimlerimizin üç görüşü vardır:
1- Bu iki lâfızdan hiç birini kaldırmak caiz değildir ve bu görüş en sahîh olandır. Çünkü hadîs-i şerifler bu lâfızlar üzerinde ittifak etmektedirler.
2- İki lâfzı da kaldırmak caiz olur.
3- "Berekâtuhu" lâfzının kaldırılması caizdir; "Rahmetullâhi" sözünün kaldırılması değil...
Alimlerimizden Ebû Abbas b. Süreye şöyle demiştir. Teşehhüdü yalnız şu sözlerle ifade etmek caiz olur: "Ettehiyyâtü lillâhi. Selâmün aleyke eyyühennebiyyu. Selâmün aîâ ibâ-dilîâhissâlihîn. Eşhedü en lâ ilahe illallah ve enne muhammeden resûiüllah." Rivayetlerin çoğunda "El-Selâm = ESSELÂM" kelimesi, lamı tarifledir. Bazı rivayetlerde ise (burada geçtiği gibi), lamı tarifsiz "Selâmün şeklindedir. Yani iki yerde lamı tarifli veya lamı tarifsiz geçer. Bunların ikisi de caiz ise de, alimlerimize göre lamı tariflisi daha faziletlidir; çünkü bu rivayet daha çoktur ve harfler de bunda ziyade olduğundan ihtiyat bundadır.
Tahiyyattan önce "Besmele" getirme işine gelince; "Neseî ve Beyha-kî sünenlerinde ve bu ikisinden başkasında "Besmele"nin isbatı merfu' hadîs olarak bize rivayet edilmiştir. Nitekim İbni Ömer'in teşehhüdünde geçmişti. Fakat hadîs alimlerinden Buharı, Nese'î ve bunlardan başkası demiştir ki, besmeleyi ziyade olarak söylemek, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den sahîh olarak sabit olmuş değildir. Bunun içindir ki, alimlerimizin çoğunluğu, teşehhüdde "Besmele" getirmek müstahab değildir, demişlerdir. Bir kısım alimlerimiz de müstahab olur, demişlerdir. Muhtar olan, besmeleyi getirmemektir; çünkü teşehhüdü rivayet eden ashabın çoğunluğu, besmeleyi rivayet etmemişlerdir.
Bil ki, teşehhüd duası okunurken, sıra üzere okumak (kelimelerin yerini değiştirmemek) müstahabdır; vacib değildir. Alimlerin çoğunluğuna göre, muhtar olan sahîh mezhebde, bir kısım kelimeleri bir kısmı üzerine takdim etmek caizdir. îmam Şafi'î (Allah ona rahmet etsin), ÜMM kitabında böyle kaydetmiştir. Fakat, Fatiha lâfızlarında olduğu gibi, bunda da caiz olmaz, diyen olmuştur. Ancak bazı rivayetlerde, Besmelenin Şe-hâdet lafzı üzerine takdîm edilmiş olması, işin cevazına delâlet eder. Nitekim daha önce geçtiği üzere bazı rivayetlerde de, Besmele sonraya bırakılmıştır.
Fatiha sûresi ise, lâfız ve tertib bakımından da mu'cizdir; onun lâfızlarının yerini değiştirmek caiz olmaz. Bir de, arabca okumasını bilen kimse için, yabancı dil ile teşehhüd yapmak caiz değildir. Arabca okuyamayan kimse, kendi lisanı ile okur ve İftitah tekbîri bahsinde belirtiğimiz gibi, arabcasını öğrenir.
Teşehhüdün gizli okunması, müslümanların icmaına binaen sünnettir.
155- Abdullah b. Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Teşehhüdü gizli okumak, sünnettendir. "[8]

Teşehhüdden Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'e Salât Getirmek

Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e son teşehhüdden sonra "SALÂT" getirmek (ona rahmet duasında bulunmak), Şafi'î mezhebinde vacibdir; eğer bu teşehhüdde okunmazsa, namaz sahîh olmaz. Fakat sahîh ve meşhur mezhebe göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Âl-i (ailesi) üzerine Salât getirmek vacib değildir; müstehabdir. Bazı imamlarımız da demişlerdir ki, bu da vacibdir.
En faziletli "Salât" duası şöyle demektir:
"AUâhümme salli aîâ muhammedin abdike ve resûlike'n-nebiyyi'l-ümmiyyi ve alâ âli muhammedin ve ezvâcihi ve zürriyyetihi ve kemâ sal-leyte aîâ ibrâhîme ve alâ âl~i ibrahim ve bârik alâ muhammedin ennebiyyi'l-ümmiyyi ve alâ âli muhammedin ve ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ barekte alâ ibrâhîme ve alâ âl-i ibrâhîme fi'1-âîemîne inneke hamîdün mecîd."
(Allah'ım! Ümmî olan kulun ve Peygamberin, Resulün Muhammed'e rahmet et. Hazreti İbrahim'e ve ftl'ine rahmet ettiğin gibi, Muhammed'in de âl'ine, zevcelerine ve zürriyyetine rahmet et. Ümmî Peygamberin Muhammed'e, Muhammedin âl'ine, zevcelerine, zürriyyetine, bütün alemlerde İbrahim'e ve İbrahim'in âline bereket verdiğin gibi bereket ver. Muhakkak ki Sen, hamd edilmeye lâyıksın, şeref ve kerem sahibisin.)"[9]
Bu şekildeki "Salât", Buharî ve Müslim'in Sahîh'lerinde, Kâ'b b. Üc-re'den, Ücre de Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivaye etmek suretiyle bize intikal etmiştir; ancak bu rivayetin bir kısmı, sahîh olarak Kâ'b hazretlerinden başkasından değişik lâfızlarla rivayet edilmiştir. Buna dair geniş bilgi, "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e "Salât" getirmek bölümünde verilecektir; yüce Allah dilerse... En iyisini Allah bilir.
Getirilmesi vacib olan salât: "Allâhümme salîi ale'n-nebiyyi" sözüdür. İnsan dilerse:

"Sallallâhu alâ muhammedin"
der. İsterse:
"Sallallâhu alâ resûlihi" veya Sallallâhu ale'n-nebiyyi der. Bizde şu görüşler vardır: Birincisi,
"AHâhümme salli alâ muhammedin" sözünden başkası caiz olmaz. İkincisi,
"Ve sallallâhu alâ ahmede"
söylemek caiz olur.
Üçüncüsü,
"Saliaîlâhu aley" de söylenebilir. En doğrusunu Allah bilir.
Birinci oturuşta (teşehhüdde), Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'e Salât getirmek ittifakla vacib değildir, (Hanefî mezhebinde mekruhtur ve okunursa, kıyam tehir edildiğinden sehiv secdesi gerekir. Hanefî mezhebinde, bilindiği gibi teşehhüd lâfızları da başka rivayete binaen değişiktir). Şafi'î mezhebinde, birinci oturuşta teşehhüdden sonra Peygambere Salât getirmek, müstahab olup olmayacağı üzerinde iki görüş vardır. Sahîh olan birinci görüşe göre, Peygambere Salât getirmek müstahab olur; fakat âl'ine müstahab olmaz. İkinci görüşe göre, Peygamberin âl'ine de Salât getirmek müstahab olur. Bize göre birinci teşehhüdde dua okumak müstahab olmaz; mekruh olur, alimlerimiz demiştir. Çünkü birinci oturuşta hafiflik esastır; ikinci oturuş böyle değildir, uzatılması gereklidir. En doğrusunu Allah bilir.

Son Teşehhüd'den Sonra Dua Okumak

Bil ki, son teşehhüd'den sonra dua okumak, ihtilafsız olarak meşrû'dur.
156- Abdullah ibni Mes'ûd'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem, ona teşehhüdü öğrettikten sonra, sonunda şöyle buyurdu: "Sonra istenen dua yapılır." Buharî'nin başka bir rivayetinde: "Dilerse dua yapar.”' şeklindedir. Müslim'in de bir rivayetinde: "Sonra, dileklerden istediğini seçerek dua yapsın." ifadesi vardır.[10]
Bil ki, bu dua müstahabdır; vacib değildir. İmam oİmayan kimse için, bu duayı uzatmak müstahab olur; Kişi, ahiret ve dünya işlerinden dileyip dua eder. İnsan, rivayet edilen duaları okuyabildiği gibi, dizmiş olduğu sözlerle de dua edebilir; ancak rivayet edilen duaları okumak daha faziletlidir. Rivayet edilen dualar, çeşitli ülkelere göre değişiktir. Biz burada en faziletli olanı gösteriyoruz ki, o da Buharî ve Müslim'de rivayet edilen şu hadîs bunlardan biridir:
157- Ebû Hüreyre'den (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz, son teşehhüdü tamamladığı zaman, dört şeyden Allah'a sığınsın: Cehennem azabından, kabir azabından, hayâtın ve ölümün fitnesinden, kör deccal'm şerrinden..." Bunu Müslim, çok değişik rivayet yollan ile tesbit etmiştir. Bunlardan bir rivayet de şöyle:
"Sizden biriniz teşehhüd yaptığı zaman, Allah'a sığınarak şöyle desin:
"Allâhümme innî eûzü bike min azâbi cehenneme ve min azâbi'î-kabri ve mine'i-mahyâ ve'1-memâti ve min şerri fitneti'l-mesîhi'd-deccâli."
(Allah'ım! Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, kör Deccal'in fitnesinin şerrinden Sana sığınırım."[11]
158- Hazreti Aişe'den (Radıyall'ahu Anha) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellerrı getirmiş olduğu "Salât" da şöyle dua ederdi:
"Allâhümme innî eûzü bike miti azâbi'l-kabri ve eûzü bike min fitneti'l-mesfhi'd-deccâli ve eûzü bike min Ifitneti'l-mahyâ ve'1-memâti. Ailâhüm-me innî eûzü bike mine'1-me' seitıi ve'1-mağremi"
(Allah'ım! Kabir azabından ben Sana sığınırım, kör Deccal'in fitnesinden Sana sığınırım, hayatın ve Ölümün fitnesinden Sana sığınırım. Allah'im! Günahdan ve borçtan ben Sana sığınırım. "[12]
159-Hazreti Âli'den (Radıyallahu ânh) rivayet edildiğine göre Resû-Iüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem namaz kıldığı zaman, teşehhüd ile selâm arasında son olarak şunu söylerdi:
"Allâhümmeğfir îîmâ kaddemtü ve mâ ahhartü ve mâ esrertü ve mâ a'lentü ve mâ esrertü \ve mâ ente a'lemu bihi mirim. Ente'l-mukaddimu ve ente'l-muahhiru lâ\ilâhe illâ ente."
(Allah'ım! İşlediğini ve işleyeceğim,; gizli ve aşikâre yaptığım, aşırı gittiğim ve benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bağışla. İleri götürüp yükselten ve geri bırakıp hor1 yapansın. Senilen başka hiç bir ilâh yoktur)[13]
160- Abdullah b. Ami; b. El As yoluyla Ebû Bekir Es-Sıcldîk'dan (Radıyallahu Anhüm) Resûliîllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şöyle dediğini rivayet ettik: Bana bir iiua öğret ki, ben namazımda onunla dua edeyim. Peygamber, şöyle söyle dedi:
"Allahümme inni zalemtü nefsî zulmen kesîren ve lâ yağfiru 'z-zünûbe illâ ente. Fağfir lîmağfireten rrıin mdikej verhamniinneke ente'l-ğafûru'r-rahîm."
(Allah'ım! Ben, nefsime çok büyük zulüm yaptım. Senden başkası da günahları bağışlayamaz. Katından bana mağfiret buyur ve bana merhamet et. Muhakkak ki Sen çok bağışlayansın çok merhamet edensin.”[14]
Buharî, Beyhakî ve bunlardan başk;a imamlar, namazın sonunda bu hadîs ile dua yapılması hükmüne vardılar ki, bu güzel bir istidlaldir. Çünkü Hazreti Ebu Bekir'in (Radıyallahu Anh): "Namazımda yapacağım dua" sözü, namazın tümüne şamil olur ve naımazda duanın yeri de bu teşeh-hüdden sonradır.
161- Ebû Salih Zekvan'dan, o da bir sahabîden rivayet ettiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir adama sordu:
"Namazda nasıl söylersin (dua edersin)?" Adam cevab verdi: - Teşehhüd ederim ve şöyle derim:
"Allâhümme innî es'elüke'l-cennete ve eûzü bike minennâri.
O kadar var ki, ben senin fısıldaman gibi ve Muaz'm fısıldaması gibi güzel yapamıyorum. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Cennet ile cehennem arasında fısıltı yap (Cenneti iste ve Cehennemden Allah'a sığın)" En doğrusunu Allah bilir.[15]
Her yerde yapılması müstahab olan dua şudur:
' 'Allah ümme innî es 'elüke '-afve ve '1-âfiyete. Allah ümme innî es 'elüke’l-hüdâ ve't-tükâ ve'l-afâfe velğına
(Allah'ım, Senden afv ve afiyet isterim. Allah'ım, Senden hidayet, takva, kanaat ve nefis zenginliği isterim.) En doğrusunu Allah bilir.

Namazdan Çıkmak İçin Selam Vermek

Bil ki, namazdan çıkmak için selâm vermek, namazın rükünlerinden bir rükündür ve namazın farzlarından bir farzdır; selâmsız namaz sahîh olmaz. Bu hüküm, Şafi'î'nin, İmam Malik'in, İmam Ahmed'in, ilk ve son devir alimler çoğunluğunun mezhebidir. (Hanefî

mezhebinde ise selâm, namazdan bir rükün değil, vacibdir.) Sahîh ve meşhur hadîsler bunu, böylece açıklıyor. Bil ki, selâmda en mükemmel olan sağa şöyle demektir:
"Esselâmu Aleyküm veRahmetullahi", sol tarafa da: "Esselâmu Aley-küm ve Rahmetullahi".
Bu şekildeki selâm sözüne,
"Ve berekâtühû"
kelimesini ilâve etmek müstahab olmaz; çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den meşhur olarak rivayet edilene aykırı düşer. Her ne kadar Ebû Davud'un rivayetinde bu ilâve varsa ve bunu alimlerimizden de çoğu söylemişlerse de hadîs şazdır, bizim başta söylediğimiz meşhurdur. En doğrusunu Allah bilir.
Namaz kılan kimse, ister imam olsun, ister imama uyan olsun, ister yalnız başına bulunsun, ister az cemaate imam olsun, ister farz namaz kılsın, ister nafile namaz kılsın, bütün bunlarda yukarda anlattığımız gibi, sağa ve sola başını çevirerek iki selâm verir. Ancak vacib olan bir selâmdır, ikinci selâm sünnettir. Eğer bu ikinci selâmı terk ederse, ona zarar vermez. Sonra selâm lâfzından vacib olan "Esselâmu Aleyküm" demektir. Eğer: "Selâmun Aleyküm" demiş olursa sahîh olan görüşe göre kifayet etmez. Eğer: "Aleykümüsselâm" derse sahîh olan görüşe göre caizdir.
Eğer: "Esselâmu Aleyke", yahud: "Selâmî Aleyke", yahud: "Selâmı Aleyküm", yahud: "SelâmuIlahi Aleyküm", yahud tenvinsiz: "Selâ-mu Aleyküm", yahud: "Esselâmu aleyhim" söylerse, ihtilafsız bunlarla namaz caiz olmaz. Eğer bilerek ve kasden bunu yaparsa namazı ihtilafsız batıl olur; yalnız: "Esselâmu Aleyhim" sözü ile namazı batıl olmaz; çünkü bu bir duadır. Fakat yanılarak bunlardan birini söylerse, namaz batıl olmaz; ancak yeniden doğru selâm vermesi gerekir.
Eğer imam yalnız bir selâm verse de, imama uyan iki selâm yapmış olsa, alimlerimizden Kadı Ebû Taybe Et-Taberî ve bundan başkası demişlerdir ki, imam selâm verdikten sonra, ona uyanlar serbestirler. İsterlerse hemen selâm verirler ve isterlerse, dua için oturmayı istedikleri kadar uzatabilirler. Daha doğrusunu Allah bilir.

İnsan Namazda İken, Kendisi İle Konuşan Kimseye Söylenecek Zikirler

162- Sehl b.Sa'd Es-Sâ'idî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine. göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kime ki, başkasını uyarma zorunluğu, namazı içinde hasıl olursa, şöyle desin: SÜBHÂNELLAH (Allah noksanlıklardan münezzehtir)
Sahîh bir rivayet de şöyle: "Uyarma zorunluğu size geldiği zaman, erkekler teşbih yapsın (Sübhânellah, desin), kadınlarda el çarpsın."
Bir rivayette de: "Tesbîh erkekler için, el çarpmak kadınlar içindir." şeklindedir. (Yanilan bir imamı uyarmak veya önemli bir hal dolayısı ile namaz dışında bulunan bir kimseyi ikaz etmek için, namaz kılmakta olan erkek "Sübhânellah" der, kadın ise, bir elinin içi ile diğer elinin dışına vurarak ses çıkarır ki, buna "Tasfîk" denilir.[16]

Namazdan Sonraki Dualar Ve Zikirler

Namazdan sonra zikir (tesbîh) yapmanın müstahab olduğunda alimler birlik olmuşlardır. Bu hususta çeşitli ve çok sahîh hadîsler vardır. Biz bunlardan en önemli olanları anlatacağız:
163- Ebû Ümame'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Saallallahu Aleyhi ve Sellem'e soruldu: Hangi dua daha çabuk kabul olunur? Şöyle buyurdular:
"Gecenin son vaktinde ve farz namazların arkasında (yapılan dualar)..."[17]
164- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in namazının son bulduğunu Tekbîr ile (teşbih ve zikir yapmasıyla) anlardım" Yine Buharî ve Müslim'in Sahihlerinde İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) bir rivayet de
şöyle:
"İnsanlar, farz namazdan ayrıldıkları zaman zikirle sesi yükseltmek, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in devrinde idi." Yine İbni Abbas (radıyallahu Anhüma) demiştir: "Ben, bu zikri işittiğim zaman, namazı tamamladıklarını bilirdim."[18]
165- Sevban'dan (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem namazını tamamladığı zaman üç defa istiğfar ederek "Estağfirullah" (Allah'tan mağfiret dilerim) diyerek" şöyle buyururdu:
"Allâhümme ente's-seiâmu ve minke's-selâm, tebârekte yâ ze'I-celâli ve'I-ikrâm."
(Allah'ım, Sen afattan selâmet üz resin ve selâmet de Sendendir. Ey Celâl ve ikram sahibi, Sen noksanlıklardan münezzehsin).
Bu hadîsin ravilerinden olan Evza'î'ye denildi ki, istiğfar nasıl olur? Cevab olarak, şöyle söylersin, dedi:
"Estağfirullâhe, estağfirullâhe" (Allah'dan mağfiret dilerim, Allah'dan mağfiret dilerim)[19]
166- Muğîre ibni Şu'be'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, namazı bitirip selâm verdiği zaman şöyle derdi:
La ilahe illâllâhu vahdehû, lâ şerike lehu. Lehu'l-müîkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. Aîlâhümme la mâni'a Uma a 'teyte ve lâ mu'tıye limâ mene'te ve lâ yenfa'u zelceddi minke'l-ceddü." zelceddi minke'l-ceddü."
(Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur, yalnız O vardır, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir. Allah'ım! Senin verdiğini engelleyen yoktur ve vermediğim de verecek kimse yoktur. Güçlüye hiç bir şey fayda vermez; güç ancak sendedir. "[20]
167- Abdullah ibni Zübeyr'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Peygamber efendimiz selâm verince her namaz arkasında şöyle derdi:
"Lâ ilahe illâllâhu vahdehû lâ şerike lehu. Lehu'l-mülkü ve îehu'î-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ biîlâh. Lâ ilahe illâllâhu ve lâ na 'büdu illâ iyyâhu lehunni'metü ve'l-fadlü ve îehussenâu'İ-hasenü lâ ilahe illâllâhu muhlisine lehu'd-dîne ve lev kerihe'î-kâfirûn. (Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur; yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir. İbâdetlere güç yetirmek, günahlardan korunmak ancak Allah'ın kuvveti iledir. Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur ve ancak O'na ibadet ederiz. Nî-met ve ihsan O'nundur. Güzel övgü O'na mahsustur. Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur; kâfirler hoşlanmasa dahi, biz ibâdeti Allah'a has kılarız (ve bu tevhid sözünü söyleriz.)" İbni Zübeyr demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, her namazın arkasında bunları söyler, tesbîh (tehlîl) yapardı.[21]
168- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Muhacirlerin fukarası, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip dediler ki: Mal varlığı olan zenginler, yüksek dereceleri ve cennetin tükenmez nî-metlerini alıp götürdüler (biz fakirlerin hali ne

olacak?) onlar, bizim gibi namaz kılıyorlar, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Üstelik onların maldan ötürü faziletleri var: Malları ile hac yapıyorlar, ömre yapıyorlar, cihad yapıyorlar, sadaka veriyorlar... Peygamber efendimiz (onlara) buyurdu:
"Size bir şey öğreteyim mi ki, onunla sizi geçenlere ulaşasımz, onunla sizden sonrakileri gecesiniz ve sizden daha faziletli bir kimse olmasın; ancak sizin gibi yapan müstesna?" Ashab dediler ki, evet (bize öğret) ya Resûlellah! Peygamber efendimiz buyurdu: "Her namazın arkasında otuz üç defa tesbîh yaparsınız (Sübhânellah, dersiniz), tahmîd edersiniz (Elham-dü lillah, dersiniz), tekbîr getirirsiniz (Allahu Ekber, dersiniz)."
Bu zikrin keyfiyetinden, Ebû Hüreyre'den rivayet eden Ebû Salih'e sorulduğu zaman dedi ki: şöyle söylenerek tesbîh yapılır:
"Sübhânellâh",
"Elhamdülillah",
"Allâhu ekber..."
tâ bunlardan her biri otuzüç defa oluncaya kadar...[22]
169- Kâ'b ibni Ücre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet ettiğine göre, Peygamber efendimiz buyurdu:
"Arka arkaya söylenecek kelimeler vardır ki, farz namazların sonunda bunları söyleyen yahud bunları yapan mahrum kalmaz. Bunlarda otuzüç tesbîh (sübhânellah), otuzüç tahmîd (Elhamdü lillâh) ve otuzdört tekbîr (Allâhu Ekber) dir."[23]
170- Ebû Hüreyre (radıyallahu Anh) Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet ettiğine göre, Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Her namazın arkasında kim otuz üç defa Allah'ı tesbîh eder (Sübhânellah, der), otuzüç defa Allah'a hamd eder (Elhamdü lillâh, der), otuzüç defa Allah'ı tekbîr eder (Allâhu Ekber, der) ve
"Lâ İlahe îîaîlâhu Vahdehü Lâ Şerîke lehu, Lehuîmülkü ve Lehulham-dü ve Hüve Alâ Külli Şey'in Kadîr"
sözü ile yüzü tamamlarsa, günahları deniz köpüğü kadar dahi olsa, onlar bağışlanır. "[24]
171- Sa'd b. Ebî Vakkas (Radıyallahu Anh) dan rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem namaz arkasında şu sözlerle Allah'a sığınırdı:
"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-cübni ve eûzü bike en uredde ilâ erzeü'İ-umuri ve eûzü bike min fitneti'd-dünyâ ve eûzü bike min azâbi'l-kabri"
(Allah'ım! Korkaklıktan Sana sığınırını, erzeli ömre (kocalma haline) düşürülmemden Sana sığınırım, dünyanın fitnesinden Sana sığınırım, kabir azabından sana sığınırım."[25]
172- Abdullah ibni Ömer'den, o da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
"İki haslet yahud iki huy vardır ki, bunlara devam eden müslüman bir kul cennete girer. Bu iki şey kolaydır; fakat bunları yapan azdır: Her namazın arkasında Allah Tealâ'yi on defa tesbîh eder, on defa hamd eder, on defa tekbîr getirir ki, (bir vakit namazda otuz tesbîh ve beş vakit namaz itibariyle) bunların tümü dil ile yüz ellidir. Sevab tartısında ise (bir haseneye on sevab itibariyle), bin beşyüzdür. Ayrıca yatağına girdiği zaman otuz dört tekbir yapar (Alİahu Ekber, der), otuz üç defa hamd eder (elhamdü lillâh, der), otuz üç defa tesbîh yapar (sübhânellah, der). Bunlar da dilde yüzdür; fakat tartıda (bire on sevab hesabı ile) bindir."
Ravi der ki, ben, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in parmaklan ile bu teşbihleri saydığım gördüm. Ashab sordular:
- Ya Resûlallah! Bunlar nasıl olur kolaydır da, bunları yapan azdır? Buyurdular : "Sizden birine uykusu vaktinde şeytan gelir de bunları söylemeden önce onu uyutur. Bir de ona namazında gelir de, bunları söylemeden önce ona bir işi hatırlatır (ve o iş için bunları terk eder)."[26]
173- Ukbe ibni Âmir'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, "Her namazın arkasında Muavvizeteyn (Felâk ve Nâs) sûrelerini okumamı Resûlüllah sallallahu Aleyhi ve Seliem bana emretti."
Ebû Davud'un diğer bir rivayetinde de, "Muavvizat" sûrelereni okumamı bana emretti, şeklindedir ki, bundan "Kul Hüvellâhu Ahad, Kul Eûzü birabbilfelak ve Kul E'ûzü birabbinnâs" sûrelerinin kasdedildiği anlaşılmaktadır. [27]
174- Mu'az'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallaîlahu Aleyhi ve Seliem Muaz'ın elinden tutarak buyurdu: "Ey Mu'az, vallahi seni seviyorum. Ey Mu'az, sana tavsiye ediyorum ki, her namazın arkasında şunu söylemeyi asla terk etmeyesin:
"Allâhümme e'innî alâ zikrike ve şukrike ve hüsni ibâdetike"
(Allah'ım! Seni anmaya, Sana şükretmeye ve Sana güzel ibâdet etmeye bana yardım et).[28]
175- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, "Resûlüllah sallallahu Aleyhi ve Sellem, namazım tamamladığı zaman, sağ eliyle yüzünü meshederdi (sıvardı) sonra buyururdu:
"Eşhedü en lâ ilahe illâllahu errahmânü errahîmu. Allâhümme ezhib anni'î-hemme ve'l-hazene"
(Rahman ve Rahim olan Allah "dan başka hiç bir ilâh olmadığına şahid-lik ederim. Allah'ım! Benden üzüntü ve kederi gider.)"[29]
176- Ebû Ümâme'den (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kıldığı farz ve nafile namazları arkasında ona her yaklaştığım zaman şöyle dediğini işitmişimdir:
"Allâhümmeğfir lîzünûbî ve hatâyâyne küllehâ. Allâhümme en'işnî vecburnî vehdinîlisâlihi'l-a'mâli ve'I-ahlâki innehû lâ yehdı Hsâlihihâ ve lâ yesrifu seyyiehâ illâ ente."
(Allah'ım! Günahlarımı ve kusurlarımı, hepsini bağışla. Allah'ım! Beni yükselt ve halimi düzelt ve beni iyi işlere, iyi ahlâka ilet. Çünkü Senden başkası iyi işlere iletemez ve kötü işlerden alıkoyamaz."[30]
177- Ebû Sa'îd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem namazını bitirince, bilemiyorum, selâm vermeden önce yahud selâm verdikten sonra, şöyle derdi:
"Sübhâne rabbike rabbi'l-ızzeti amma yesıfûn ve selâmün ale'l-murselîn ve'1-hamdü Iillâhi rabbi'l-âlemin"
(Aziz olan senin Rabbm, müşriklerin yaptıkları (kötü) vasıflardan münezzehtir, peygamberlere selâm olsun, alemlerin Rabbine hamd olsun...)"[31]
178- Enes'den (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Peygamber sallallahu Aleyhi ve Sellem namazdan ayrılınca şöyle söylerdi:
"Alîahümmec'al hayre umarî âhirahu ve hayre amelîhavâtimehu vec'al hayre eyyamı yevme elkâke."
(Allah'ım, ömrümün sonunu, ömrümün hayırlısı yap; işlerimin sonunu, işimin hayırlısı yap; günlerimizin en hayırlısını da, Sana kavuştuğum gün yap "[32]
179- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "Namazın arkasında, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle söylerdi:
"Allâhümme innî eüzü bike mine'l-küfri ve'1-fakri ve azâbi'l-kabri" (Allah'ım! Küfürden, fakirlikten ve kabir azabından Sana sığınırım."[33]

180- Zayıf bir isnadla Fedale b. Ubeydullah'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu aleyhi ye Sellem şöyle buyurdu: .
"Sizden biriniz namaz kılınca (sonunda), Allah'a hamd ve övgü getirsin. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e "Salât" getirsin. Sonra dilediği şeyi istesin (dua yapsın)."[34]

Sabah Namazından Sonra Allah'ı Teâlâyı Zikretmek

Bil ki, gündüz yapılan zikir vakitlerinin en şereflisi, sabah namazından sonra yapılan zikirdir.
181- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim sabah namazını cemaatla kıldıktan sonra oturur da, güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreder sonra (kerahet vakti çıktıktan sonra) iki rekât namaz kılarsa, tam bir hac ve ömre sevabı gibi olur, tam, tam..."[35]
182- Ebû Zer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim, sabah namazının sonunda dünya kelâmı yapmadan, iki ayağını bükerek şunları on kez söylerse
"Lâ ilahe illallâhu vahdehû lâ şerîke lehu, lehu'l-mülkü ve Jehu'J-hamdü yuhyî ve yümîtü ve hüve alâ külli şey'in kadîr"
(Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir ve eşi yoktur. Mülk O'nundur ve ha m d O'nundur. Diriltir ve öldürür ve O her şeye muktedirdir.) ona
on sevab yazılır, ondan on günah silinir, son derece yükseltilir ve o günü her nahoş şeyden güvencede olur, şeytandan korunur, Allah'a ortak koşmak günahından başka hiç bir günahın da ona kavuşması uygun düşmez. (Çünkü Allah', şirkten başka günahları dilediğinde bağışlar. Şirk ise, tevbe ve istiğfar ile bağışlanır)."[36]
183- Ashabdan Müslim b.El-Haris Et-Temîmî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallahu Aleyhi ve Sellem ona fısıldayarak şöyle dedi:
"Akşam namazını bitirdiğin zaman yedi kez:
"Allâhümme ecirnî minennâr"
(Allah'ım, beni ateşten koru) söyle. Zira sen bunu söyleyip de o gecende ölürsen, ateşten kurtuluş sana vacib olur. Sabah namazını kıldığın zaman yine aynı şeyi söyle. Zira sen, o gündüzünde ölürsen, ateşten kurtuluş sana vacib olur."[37]
184- Ümmü Seleme (radıyallahu Anha) validemizden rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sabah namazını kılınca şöyle derdi:
"Allâhümme es'elüke ilmen nâfi'an ve amelen mütekabbelen ve nzkan tayyiben"
(Allah'ım! Senden faydalı ilim, makbul amel ve helâl nzık isterim).[38]
185- Suheyb'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki; Resûlüllah sallahu Aleyhi ve Sellem, sabah namazından sonra bir şey söyleyerek dudaklarını kıpırdatırdı. Ben sordum: Ya Resûlallah, bu söylemekte olduğun nedir? cevab olarak
"Allâhümme bike uhâvilü ve bike usâviîü ve bike ukâtilü." (Allah'ım! İşlerimin düzelmesini senden isterim, Seninle korunurum ve Senin kudretinle cihad yaparım).[39] "Bu belirttiğim manada hadîsler çoktur. Bundan sonra gelecek olan bölümde, gündüzün ilk vaktinde söylenecek zikirler, gözlerin aydın olacağı dualardır, lnşaallah Tealâ...
Muhammed Beğavi'nin "Şerhu's-Sünne" adlı eserinden rivayet ettiğimize göre, Alkame İbni Kays demiştir ki: Sabah namazından sonra alimin uyumasından dolayı arz, Allah'a şikâyette bulunur, diye bize nakledilmiştir.

---

[1] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[2] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[3] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[4] Beyhakî.
[5] Muvatta'. Sünen-i Beyhakî. Sahih isnadla.
[6] Muvatta'. Sünen-i Beyhakî. İmam-ı Şafii. Hâkim, Sahih isnadla.
[7] Muvatta'. Sünen-i Beyhakî. Sahih bir İsnadla.
[8] Ebû Dâvud. Tirmizî. Beyhakî.
Tirmizî demiştir ki, bu hasen bir hadistir. Hakim de, sahîhdir, demiştir. Bir sahabî, "Şu sünnettendir" dediği zaman, "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu" manasında olur. Rütbe bakımından farkları varsa da, her ikisi de sünnettir. Birincisine "Mevkuf", diğerine de "Merfû" denilir.) Muhtar olan sahîh mezheb budur. Fıkıh alimlerinden, hadîs, usûl ve kelâm alimlerinden ibaret çoğunluk bu görüş üzerindedir. Aşikâre okunarak teşehhüd yapılması mekruhtur; namaz batıl olmaz ve sehiv (yanılma) secdesi de gerekmez.
[9] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[10] Buhârî. Müslim
[11] Buhârî. Müslim. Ebü Dâvud. Nesâî.
[12] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[13] Müslim. Tirmizî.
[14] Buhârî. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[15] Ebû Dâvud. İbn-i Mâce.
[16] Buhârî. Müslim. Muvatta'. Ebû Dâvud. Nesâî.
[17] Tirmizî. Hadis Hasen'dir. Nesâî.
[18] Buhârî. Müslim.
[19] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[20] Buharı. Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[21] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[22] Buhârî. Müslim. Muvatta'. Ebû Dâvud.
[23] Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[24] Müslim.
[25] Buharî. Tirmizî. Nesâî.
[26] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.(Bu hadisin isnadı sahihtir.)
[27] Ebü Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Ahmed b. Hanbel. İbn-i Hibbân. îbn-i Sünnî.
[28] Ebû Dâvud. Nesâî. Hâkim. Ahmed b. Hanbel.
[29] İbn-i Sünnî.
[30] İbn-i Sünnî.
[31] İbn-i Sünnî.
[32] İbn-i Sünnî.
[33] İbn-i Sünnî.
[34] İbn-i Sünnî. Ahmedb. Hanbel. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[35] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu.hasen bir hadistir.)

[36] Tirmizî.
[37] Ebû Dâvud. Nesâî. İbn-i Hibbân.
[38] Ahmed b. Hanbel. İbn-i Mâce. Ibn-i Sünnî. Nesâî.
[39] İbn-i Sünnî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖLÜLERE SÖVMENİN NEHYİNE DAİR HADİSLER
-

ÖLÜLERE SÖVMENİN NEHYİNE DAİR HADİSLER

66-Hadis[1]**:** Ahmed b. Hanbel, Muğire b. Şu'be'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ölülere sövmeyiniz. -Zira bundan- diriler -ölünün yakınları- eziyet görür.

67-Sebep[2]**:** İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel ve Hakim, (bu hadisin sağlam olduğunu söyler) İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet ederler. Bir adam Abbas'ın .babasını zikretti ve ona küfretti. Ona (İbn Abbas'a) dedi ki: "Haşim'in oğlu, Abdulmuttalib'i, Benî Sehm Kabilesi'nin kahinesi Gaytala ile beraber gördüm. Allah onlann ikisini cehennemde bir araya getirmişti." Bunun üzerine Abbas ona bir tokat attı. O arada insanlar toplandı ve dediler ki:
"Allah'a yemin olsun ki Abbas'ın onu tokatladığı gibi biz de Abbas'ı tokatlayacağız." Durum Rasulullah (s.a.v.)'a ulaşınca, Rasulullah bir hutbe irad etti ve buyurdu ki:
"Allah indinde insanların en şereflisi kimdir?" Dediler ki: "Sen'sin." O da buyurdu ki: "Abbas bendendir ye ben de ondanım. Öyleyse ölülerimize sövmeyiniz ki, onunla dirilere azab verirsiniz.

68-İbn Sa'd ve Hakim (hadisin sağlam olduğunu söyler), Ümm-ü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Ebu Cehil'in oğlu fkrime, Hz. Peygamber'e şikayette bulunarak dedi ki: "Medine'ye geldiğimde, bakınız şu Allah düşmanının oğludur dediler." Bunun üzerine Rasuîullah bir hutbe irad ederek buyurdu ki:
"Asıl olan insandır. Cahiliyye döneminin en iyileri, îslamî dönemin en hayırlılarıdır. -Öyleyse- bir müslümana bir kafirden dolayı eziyet etmeyiniz."
îbn Sa'd'ın lafzı da şöyledir: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bu insanlara ne oluyor ki ölülere sövmekle, dirilere eziyet ediyorlar. Dikkat ediniz! Ölülere sövmekle dirilere eziyet etmeyiniz."

69-İbn Asakir, Tarih'inde Nakd b. Şurayt'ın şöyle dediğini rivayet eder: Rasulullah (s.a.v.), Ebu Uhıyha'nın kabrine uğradı. Ebubekr dedi ki: "Burası fasik olan Ebu Uhıyha'nın kabridir." Halid b. Sa'd da dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, o (baban) Ebu Kuhafe gibi yüceler yücesindedir." Bunun üzerine Nebî (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Ölülere sövmeyiniz ki, bu vesileyle dinleri gazablanmış olurlar."

70-el-Harâitî, Mesaviu'l-Ahlâk isimli eserinde Muhammed b. Ali'den şöyle rivayet eder: "Nebî (s.a.v.), Bedir'de öldürülen müşriklere sövmeyi men etti ve dedi ki: "Sizin söylediklerinizi onlara ulaşmaz. Ama siz dirilere eziyet etmiş olursunuz. Dikkat edin, kötü söz (ağız çirkinliği) levmedilmiştir (ayıplanmıştır).

71-Hadis[3]**:** Buharı, Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Yüce Allah, 'kulumu iki sevgilisiyle belalandırıp (göz nurlanndan mahrum edip) da kulum sabrederse, iki sevgilisi yerine ona cenneti veririm' buyurdu."

72-Sebep[4]**:** İbn Sa'd ve Beyhakî (Şuab'ında) Ebu Zılal tarikiyle, Enes'ten şöyle rivayet ederler: Cebrail, Rasulullah (s.a.v.)'a geldi. Rasulullah (s.a.v.)'in yanında da İbn Ümm-i Mektum vardı. Cebrail ona, "ne zaman gözlerini kaybettin" diye sordu. O da, "çocukken" diye cevap verdi. Bunun üzerine Cebrail, şöyle dedi:
"Allah Teala buyurdu ki: "Kulumun gözlerini alırsam, onun cennetten başka bir karşılığı yoktur."

73-Beyhakî, Hilal b. Süveyd'in şöyle dediğini rivayet eder: O da Enes'ten şöyle işittiğini söyler: Bize Ümm-i Mektum geldi ve selam verdi. (O arada Rasulullah (s.a.v.)) buyurdu ki: "Cebrail'in bana ne, söylediğini size haber vereyim mi? Allah Teala buyuruyor ki: "İki gözünü aldığım kimseye karşılık olarak cenneti vermem, üzerime bir haktır."

74- Beyhakî, Enes'in şöyle dediğini rivayet ediyor: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Cebrail, bana Alemler'in Rabbi'nden şu haberi ulaştırdı: Allah Teala buyuruyor ki: "İki gözünü aldığım Kimseye vereceğim mükafat, cennetimde ebedî kalması ve Vech-ı pâk"imi seyretmesidir."[5]

---

[1] Hadisin lafzı Tirmizi'ye aittir, 3/238,
Ahmed, Müsned, 4/252,
[2] Birinci hadisin lafzı, îbn Sa'd'ın Tabakatı'na aittir; 4/15,
Hakim, Müstedrek, 3/309,
Hakim, Müstedrek, 3/329,
Ahmed, Müsned, i/300.
İkinci sebep: Bu hadisi İbn Sa'd, Tabakati'nda rivayet etmiştir, 4/16,
Hakim, Müstedrek, 3/243.
[3] Buhari, Kitabu't-Tıb, 7/151, Tirmizî, Ebvabu'z-Zühd, 4/28, Ahmed, Müsned, 3/144, Darimî, Kitabu'r-Rekaik, 2/231.
[4] Hadisin senedinde, Ebu Zılal adıyla geçen Hilal b. Ebi Malik'tir. Bunu İbn Sa'd, zayıf saymıştır, 4/151, İbn Hacer, Takribu't-Tehzib, 2/325.
[5] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 114-117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şefaat Hadîslerinin Sahih-İ Müslim'de Geçen Rivayetleri
339. Hadisin Şerhi
341 Hadis-i Şerif İse
34L Hadisin Şerhi:
342. Hadisin Şerhi:
34a Hadisin Şerhi:
344 - 345. Hadislerin Şerhi:
346. Hadisin Şerhi
Sünen-İ Nesâîden Şefaat Hadisi
347. Hadisin Şerhi:
SÜNEN-İ Tırmizrden ŞEFAAT HADİSİ
348. Hadisin Şerhi:
İmam Ibnu Mace'nin Sünen'ınden Şefaat Hadisi
349. Hadisin Şerhi:
350. Hadisin Şerhi:
Kulun Kıyamet Gününde Rabb'inin Huzurunda Durması İle İlgili Rivayetler
Peygamberlere Tebliğin Sorulması
351 - 352. Hadislerin Şerhi:
"Mü'min Rabbine O Kadar Yaklaşır Ki Üzerine Örtüsünü Veya Rahmetini Koyar" Hadisi
353. Hadisin Şerhi
354-356. Hadislerin Şerhi:
"Kıyamet Gününde Ademoğlu Getirilir Allahü Taala'nın Huzurunda Durdurulur..." Hadisi
357. Hadisin Şerhi
"Kur'an Ve Benim Zikrimin, Kendisini Benden İstekte Bulunmaktan Alıkoyan İnsan..."Hadisi
"Nuh Aleyhısselam'a 'Tebliğ Ettin Mı?1 Diye Sorulması
359 36L Hadislerin Şerhi:
Cennet Kafirlere Haram Kılınmıştır, Yakınlık Da Onlara Fayda Vermez İbrahim Kıyamet Gününde Azer İle Buluşur1 Hadîsi
362. Hadisin Şerhi
363-367. Hadislerin Şerhi:
Cennet Ve Cehennemin Münakaşası Cehennemin Şikayeti
368 - 377. Hadislerin Şerhi:
"Cehennem Rabb'ine Şikayette Bulundu..." Hadisi
378 378. Hadisin Şerhi:
Resulullah Aleyhisselam'ın Havzı İle İlgili Rivayetler Havz Hadîsi
379 - 384. Hadislerin Şerhi:
Kıyamet Gününde Ölümün Kesilmesi Sırat Üzerinde Ölümün Kesılmesînî Bildiren hadîs
385 - 386. Hadislerin Şerhi:
"Allahü Teala: 'Kimin Kalbinde Bir Hardal Tanesi Ağırlığında İman Bulunursa Onu Çıkarın1 Diye Buyurur..." Hadisi.
387 - 388. Hadislerin Şerhi:
Cennet Ve Cehennemin Etrafını Saranlar Ve Cehennem Ehlinin Yiyeceği
"Cennet Nefse Hoş Gelmeyen Şeylerle, Cehennem De Nefsin Hoşlandığı Şeylerle
Çevrilmiştir...1' Hadisi .
389-390. Hadislerin Şerhi:
"Cehennem Ehlinde Bir Açlık Görülür..." Hadisi
39L Hadisin Şerhi:
Mü'minuerin Kabe'lerini Görmesi Ve Allahu Teala'nın Cennet Ehline Hitabı
Mü'mınlerin Ahırette Rabb'lerlnl Göreceklerinin Îsbatı1 Île İlgili Hadîs
392 - 395. Hadislerin Şerhi:
'Allahü Tealanın Cennet Ehline Hitabı İle İlgili Hadis
396-397. Hadislerin Şerhi:
'Cennet Ehlinden Bazılarının Ekim İçin Kabe'lerinden İzin İstemelerine Dair' Hadis
39a Hadisin Şerhi:
Cennet Pazarı Hadisi
399 - 400. Hadislerin Şerhi:

Şefaat Hadîslerinin Sahih-İ Müslim'de Geçen Rivayetleri

339. Kastallanî'nin hamişine göre, C.2,s.lO7!de, "Mü'min-lerin Ahirette Rabbleri Sübhanehu ve Teala'yı Görmelerinin İsbaü" başlıklı babada geçen rivayet:
Zuheyr ibnu Harb Yakub ibnu İbrahim den, o babasından, o îbnu Şihab'dan, o Ata ibnu Yezid el-Leysî'den, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın şöyle bildirdiğini r ivayet etmiştir:
"Birtakım kimseler Resulullah Aleyhisselâm'a : Ey Allah'ın Resulü, kıyamet gününde Rabb'imizi görür müyüz? diye sordular. Resulullah Aleyhisselâm'da: Ondördüncü gecesinde ayı görmekte zorlanıyor musunuz? diye buyurdu. Soranlar: Hayır, Ey Allah'ın Resulü, dediler. Resulullah Aleyhisselâm: Önünde bulut olmadığı bir zamanda güneşi görmekte zorlanıyor musunuz? diye buyurdu. "Hayır" dediler. Bunun üzerine Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: Siz de işte O'nu bu şekilde görürsünüz. (Yani nasıl ayı ve güneşi sözkonusu zamanlarda görmekte zorlanmıyorsanız,, Al-lahü Teala'yı kıyamet gününde görmekte de zorlanmayacaksınız). Cenab-ı Hakk: Kim herhangi bir şeye kulluk ediyor idiyse, ona uysun, diye buyurur. Bunun, üzerine kim güneşe tapıyor idiyse, güneşe uyar, kim aya tapıyor idiyse aya uyar, kim de tağutlara tapıyor idiyse putlara uyar. Ortada, içlerinde münafıkları da bulunmak üzere sadece bu Ümmet kalır. Allah Tebareke ve Teala bildiklerinden farklı bir suretle onlara tecelli eder: "Ben sizin Rabb'inizim" diye buyurur. Onlar: "Biz senden Allah'a sığınırız, Rabb'imiz bize tecelli edinceye kadar biz burada bekleyeceğiz, Rabb'imiz tecelli ettiğinde biz O'nu tanırız", derler. Bundan sonra . Allah, bildikleri suret üzere onlara tecelli eder: "Ben sizin Rabb'inizim" der. Onlar da: "Sen bizim Rabb'imizsin" derler ve O'na uyarlar. Cehennemin üzerine sırat adlı köprü kurulur. Ben ve Ümmetim o köprüden ilk geçenler oluruz. O günde Peygamberlerden başkası konuşmaz. Peygamberlerin o gündeki duaları da: "Ey Allah'ım kurtar, kurtar" şeklindedir. Cehennemde

büyük kan-calak vardır. Siz deve dikeni (se'dân) gördünüz mü? Oradakiler: "Evet, Ey Allah'ın Resulü" dediler. Resulullah Aleyhisselâm şöyle devam etti: îşte o kancalar deve dikeni (se'dân) gibidir. Ancak onların büyüklüğünün ne kadar olduğunu ancak Allah bilir, insanları amellerine göre kapar. Bunlardan amelinden dolayı kalan bağlılar vardır. Amelinden dolayı ceza çekip kurtulacak olan vardır. Yüce Allah kulları arasındaki hükmünü tamamlayıp kendi rahmeti ile cehennemliklerden bazılarını oradan çıkarmak istediğinde, meleklere Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmayanlardan Allah'ın kendilerine rahmet etmek istediklerini çıkarmalarını emreder. Bunlar 'Allah'dan başka ilah yoktur' diyenlerdendirler. Melekler onları cehennemde tanırlar, onları üzerlerindeki secde izlerinden tanırlar. Cehennem ateşi Ademoğlunun secde izleri dışındaki her yerini yer (yakar). Allah cehennem ateşine secde izlerini yemesini haram kılmıştır. Bunlar ciltleri kavrulmuş bir halde cehennemden çıkarılırlar. Üzerlerine hayat suyu dökülür. Selin getirdiği yrğmlardaki tanenin bitmesi gibi, bunlar, onunla (hayat suyuyla) biterler. Sonra Allahü Teala kulları arasındaki bütün hükümlerini tamamlar. Bundan sonra yüzü cehenneme dönük bir adam kalır. Bu, cennet ehlinden, cennete girenlerin en sonuncusudur. Adam: Ey Rabb'im yüzümü cehennem yönünden başka bir yöne çevir, rüzgarı beni kavurdu ve ateşi beni yaktı, der. Allah'ın dilediği kadar bir süre bu şekilde Allahü Teala'ya dua eder. Sonra Allah Tebareke ve Teala: Senin için bunu yaparsam, Benden başka bir istekte bulunur musun? diye buyurur. Adam: Senden başka bir şey istemem, der ve Rabb'ine kesin sözler verir, Allah'ın dilediği şekilde ahidlerde bulunur. Allahü Teala da onun yüzünü cehennem yönünden başka bir yöne çevirir. Cennet tarafına dönüp onu görünce Allah'ın dilediği kadar bir süre suskun kalır. Sonra: Ey Rabb'im, beni cennetin kapısına yanaştır, der. Bunun üzerine Allahü Teala: Sen Benim sana verdiğimden başka bir şey istemeyeceğin üzere kesin söz verip, ahidde bulunmamış miydin? Yazık sana ey Ademoğlu, ne kadar da sözünde durmazsın! diye buyurur. Adam "Ey Rabbim" der ve Allah'a dua eder. Sonunda Allahü Teala: Sana bu istediğini de verirsem başka bir şey ister misin? diye buyurur. Adam: İzzetine yemin olsun ki, hayır, der. Rabb'ine istediği şekilde kesin sözler verir ve ahidlerde bulunur. Allah da onu cennetin kapısına yanaştırır. Adam cenne-1 tin kapısında durunca cennetin bütün güzellikleri ona görünür.
İçindeki hayır ve neşeyi görür. Allah'ın dilediği kadar bir süre suskun kalır. Sonra : Ey Rabb'im beni cennete sok, der. Allah Teba-reke ve Teala ona: Sen, sana verdiğimden başkasını Benden istemeyeceğine dair kesin söz verip ahidde bulunmamış miydin? Yazık sana ey Ademoğlu, ne kadar da sözünde durmazsın! diye buyurur. Adam: Ey Rabb'im, yaratıklarının en fenası ben olmayr-ayım, der ve Allahü Teala'ya dua edip durur. Öyleki sonunda Al-lahü Teala ona güler, Allahü Teala ona güldüğünde kendisine: Cennete gir, diye buyurur. Cennete girdiğinde Allahü Teala ona: Dilekte bulun, der. Adam Rabb'inden ister ve dilekte bulunur. Hatta Allahü Teala, şunlardan şunlardan iste diye ona hatırlatma yapar. Öyleki adamın istekleri sona erince Allahü Teala ona: Bütün bunlar ve bir o kadarı senindir, buyurur.
Ravi Ata ibnu Yezid der ki: Ebu Hureyre Radıyallahü Anh bu hadisi rivayet ederken Ebu Saîd Radıyallahü Anh'da yanındaydı. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Allahü Teala bu adama: 'Bir o kadarı da senindir' diye buyurdu" sözüne gelinceye kadar Ebu Saîd Radıyallahü anh onun hiçbir sözüne itiraz etmedi. Bu söze gelince ise: "On katı kadarı, ey ebu Hureyre" diye söyledi. Ebu Hureyre: "Bu ve bir o kadarı senindir" sözünden başkasını ezberlemiş değilim, dedi. Ebu Saîd Radıyallahü Anh: Şehadet ederim ki, ben Resulullah Aleyhisselâm'dan "bu ve on katı kadarı senindir" sözünü ezberledim, dedi. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh aynı zamanda şöyle dedi: Bu adam cennetlikler arasından cennete en son giren adamdır.[1]

339. Hadisin Şerhi

Bu hadisin şerhi Nevevî'nin, Sahih-i Müslim Şerhinden alınmıştır, (C.2,s.lO8).
"Tağutlar" hakkında el-Leys, Ebu Ubeyde, Kisâî ve bazı dil bilginleri diyorlar ki: Tağut, Allah'dan başka kendisine tapınılan her şeyi ifade eder. Ibnu Abbas, Mukâtil ve el-Kelbî ise: Tağut, şeytandır, demişlerdir. Tağutların putlar olduğu da söylenmiştir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor: "Hakem olarak tağuta başvurmak istiyorar. Oysa kendilerine onu inkar etmeleri emredilmişti. "Burada tağut tekil anlamdadır. Çoğul anlamda da kullanıldığı olmuştur. "Küfredenlere gelince onların dostları tağutlardır. Bu tağutlar onları aydınlıktan karanlığa götürürler" mealindeki ayet-i kerimede ise çoğul anlamdadır.
"Ortada içlerinde münafıkları da bulunmak üzere sadece bu Ümmet kalır". Alimler diyorlar ki: Münafıklar ahirette, hesaptan önce Mü'minlerin arasında yer alacaklardır, çünkü dünyadayken Mü'minlerin arasında kendilerini gizliyorlardı. Ahirette de aynı şekilde Mü'minlerin arasında gizlenecek, onların gittiği yola gidecekler. Onların topluluğuna katılacaklar, onlara uyacaklar, onların nurlarına girecekler. Ama sonra aralarına kapısı bulunan bir duvar konacak. Bu duvarın iç kısmı rahmet, dış kısmı ise azab olacaktır. Münafıklar dışarıda kalacak, Mü'minlerin nuru da onlardan ayrılacaktır. Bazı âlimler diyorlar ki: Resulullah Aleyhis-selâm'm havzmdan kovulanlar işte bunlardır. Kendilerine "uzak durun, uzak durun" denilecek. En doğru olanı bilen Allah'tır.
(Cenabı Allah'ın sureti ve tecellisi konusuyla ilgili olarak kitabın burasında, selef ve halef âlimlerinin görüşleri açıklanmaktadır. Aynı açıklamalar daha önceki hadislerin şerhinde geçtiği için burada yeniden verilmesine gerek görmüyoruz - Mütercim).
"Sen bizim Rabb'imizsin, derler ve O'na uyarlar". Yani cennete girmeleri üzere kendilerine verdiği emre uyarlar. Yahut, kendile rini cennete götürecek olan meleklerine uyarlar.
"Cehennemin üzerine sırat adlı köprü kurulur". Bu sözden Sırat'ın kesin kurulacağı anlaşılmaktadır. Ehlu'1-Hakk (Ehli Sünnet) mezhebi de bu inanç üzeredir. Selef Sırat'ın kurulacağı üzerine icma etmiştir. Bu ise cehennemin üzerine kurulan bir köprüdür. Bütün insanlar bunun üzerinden geçerler. Mü'minler hallerine göre kurtulurlar. Yani derecelerine göre farklı şekillerde kurtulurlar. Diğerleri cehenneme düşerler. Yüce Allah lütfuyla, keremiyle, insanıyla bizi böyle bir sonuçtan korusun. Amin
"O günde Peygamberlerin duaları: "Ey Allah'ım kurtar, kurtar" şeklindedir". Böyle söylemeleri son derece şefkatli olmalarından ve insanlara acımalarmdandır. Buradan anlaşılıyor ki, dualar yapıldığı yere göre farklılık arzeder, her mevkide, oranın yapısına uygun dua yapılır.
"İnsanları amellerine göre kapar". Yani kötü amellerine göre, yahut ameldeki derecelerine göre kapar (yakalar, yakar).
"Cehennem ateşi Ademoğlunun secde izeri dışındaki her yerini yer". Bu sözün zahirî anlamına göre, cehennem ateşi, insanın yedi secde azasını yemez. Bazı âlimler de böyle söylemişlerdir. Kadı Iyaz ise bu görüşe itiraz ederek: Secde izinden kastedilen sadece alındır, demiştir.
"Sonunda Allahü Teala ona güler", âlimler dediler ki: Allah'ın ona gülmesi, ondan razı olması, nimetlerini vermesi ve duasını kabul etmesi anlammadır.
"Allahü Teala 'şunlardan şunlardan iste' diye hatırlatma yapar". Yani Cenab-ı Hakk ona nimetlerinin çeşitlerini sayar, şu şeyden şu şeyden dile, diye kendisine bildirir.

340. Muhammed ibnu Rafı, Abdurrezzak'tan, o Ma'mer-'den, Hemmam ibnu Münebbin'in; 'Bunlar Bize Ebu Hureyreduğunu bildirdi

Bunlardan biri şöyledir:
Resulullah ALeyhisselâm buyurdu ki:
"Sizden birinin cennetteki en aşağı mevkisi, ona (Cenab-ı Hakk'ın); Dilekte bulun" demesidir. O dilekte bulunur, dilekte bulunur. Sonunda (Hakk Teala): "Dilekte bulundun mu?" diye sorar O: "Evet" der. (Cenab-ı Allah) : "Dilediklerinin hepsi ve bir o kadarı senindir" diye buyurur.[2]

341 Hadis-i Şerif İse

Suveyd ibnu Saîd, Hafs ibnu Meysere'den, o Zeyd ibnu Es-lem'den, o Ata ibnu Yesar'dan, o da Ebu Saîd el- Hudrî'den rivayet eder ki, Resulullah Aleyhisselâm zamanında bazı kimseler:
"Ey Allah'ın Resulü, kıyamet gününde Rabb'imizi görür müyüz? diye sordular. Resulullah Aleyhisselâm'da: Evet, deyip, "Gündüzün öğle vaktinde, hava açık, gökyüzü bulutsuz olduğu bir zaman güneşi görmekte zorlanıyor musunuz? Aynı şekilde ondördüncü gecesinde, hava açıkken gökyüzü bulutsuz olduğu bir zaman da ayı görmekte zorlanıyor musunuz?" diye sordu. Oradakiler: "Hayır, Ey Allah'ın Resulü", dediler. Bunun üzerine Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: İşte bunlardan birini görmekte nasıl zorlanmıyorsanız, Allah Tebareke ve Teala'yı görmekte de aynı şekilde zorlanmayacaksınız. Kıyamet günü olunca bir çağına: "Her topluluk kime tapıyor idiyse ona uysun" diye çağırır. Putlara olsun, dikili taşlara olsun, Allah'tan başka herhangi bir şeye tapanlardan hiçbiri ortada kalmaksızın hepsi birbiri ardına cehenneme dökülür. Sonunda iyisi olsun, günahkarı olsun, yalnız Allah'a kulluk edenlerle ehl-i kitabın artakalanları meydanda kalır. Daha sonra yahudiler çağrılır; kendilerine: 'Siz neye tapıyordunuz?' diye sorulur. Onlar: 'Allah'ın oğlu Uzeyr'e tapardık' derler. 'Yalan söylediniz, Allah'ın ne bir eşi ne de bir çocuğu vardı, siz ne istiyorsunuz?' denilir. Onlar: 'Susadık, ey Rabb'imiz, bizi sula' derler. Onlara işaret edilir, 'Oraya varmaz mısınız?' denilir. Cehenneme üşüşürler. Orası bir serap gibidir.
Birbirlerini iteklerler. Peşpeşe cehenneme dökülürler. Sonra hristiyanlar çağrılır. Kendilerine: 'Siz neye tapıyordunuz?' denilir. 'Biz Allah'ın oğlu Mesih'e tapardık' derler. Kendilerine: 'Yalan söylediniz, Allah ne bir eş ne de bir çocuk edindi' denilir. Sonra: 'Siz ne istiyorsunuz?' diye sorulur. Onlar: 'Ey Rabb'imiz, susadık, bizi sula1 derler. Onlara işaret edilir. 'Oraya varmaz mısınız?' denilir. Bir serap görmüşcesine cehenneme üşüşürler, birbirlerini iteklerler. Sonra peşpeşe cehenneme dökülürler. Iyisiyle günahkârıyla ortada, Allah'tan başkasına kulluk etmeyenlerin dışında kimse kalmayınca, alemlerin Rabb'i Subhanehu ve Teala, onlara gördükleri suretin en ednâsıyla tecelli eder: 'Siz neyi bekliyorsunuz? Her topluluk taptığı şeye uyuyor' diye buyurur. Onlar: 'Biz dünyada kendilerine en çok muhtaç olduğumuz zamanda bu insanlardan ayrıldık, onlarla dostluk kurmadık' derler. Hakk Teala: 'Ben sizin Rabb'inizim' der Onlar: 'Biz senden Allah'a sığınırız, biz Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayız' diye iki veya üç kere söylerler. Sonunda içlerinden bazıları değişecek gibi olur. Cenab-ı Hakk: 'Sizinle O'nun arasında, kendisini tanımanıza yardımcı olacak bir işaret var mıdır?' diye buyurur. Onlar: 'Evet1 derler. Bacağım açar. Dünyadayken içtenlikle ve gönülden kim secde edivor idiyse, bunların hepsinin orada da secde etmesine Allah izin verir, hepsi secdeve varır. Dünyadayken onun bunun korkusuyla veya gösteriş için secde edenlerin ise, hepsinin sırtındaki kemiklerini Allahü Teala bir tabaka haline getirir, her ne zaman secde etmek isteseler enselerinin üzerine düşerler. Secde edenler daha sonra başlarını kaldırırlar, o zaman Allahü Teala'nm tecellisi ilk gördükleri surete dönmüştür. Hakk Teala: 'Ben sizin Rabb'inizim' diye buyurur. Onlar: 'Sen bizim Rabb'imizsin' derler. Sonra cehennemin üzerine bir köprü kurulur ve şefaat yetkisi verilir (Şefaat edenler): 'Ey Allah'ım kurtar, kurtar' derler. Resulullah Aleyhisselâm'a: 'Köprüden kastedilen nedir?' diye soruldu. Resulullah Aleyhisselâm da şöyle buyurdu: 'O, gevşek, kaygan bir şeydir. Üzerinde mengeneler, kerpetenler türünden bir takım şeyler vardır. Ayrıca Necd bölgesinde yetişen ve Se'dân adı verilen dikenli ağaçlara benzer dikenleri vardır. Mü'minler oradan , göz bakışı gibi veya yıldırım gibi, yahut rüzgar gibi, yahut kuş gibi, yahut iyi koşucu at gibi, yahut binek atı gibi geçerler. Onlardan bir kısmı selametle kurtuluşa erer, bir kısmı birtakım yaralar alarak geçer, bir kısmı da cehennem ateşine düşer. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden birinin dünyadayken bir hakkının alınması veya kapalı meselenin açığa çıkması için Allah'a dua ve niyazda bulunması, kıyamet gününde cehenneme girmiş olan Mü'minlere şefaatçi olmak için Allahü Teala'ya dua ve niyazda bulunmasından daha şiddetli ve ısrarlı değildir.' Mü'minler kardeşleri için: "Ey Rabb'imiz, onlar bizimle beraber oruç tutar, namaz kılar, hacc ederlerdi" derler. Onlara: "Gidin tanıdıklarınızı çıkarın" denilir. Bunların derileri cehennem ateşine haram kılınır. (Yani bunlar kardeşlerini çıkarmak üzere cehenneme girdiklerinde cehennem ateşi onları yakmaz). Pek çok insanı oradan çıkarırlar. Cehennem ateşi bunların baldırlarının yarısına ve dizlerine kadar ulaşmıştır. Sonra: "Ey Rabb'imiz, kendileri hakkında bize emir buyurduklarından cehennemde kimse kalmadı" derler. Hakk Teala: 'Tekrar gidin, kalbinde bir dinar ağırlığında hayır bulduklarınızı çıkarın' diye buyurur. Kalabalık bir topluluğu çıkarırlar. Sonra: 'Ey Rabb'imiz, haklarında bize emir buyurduklarından kimse bırakmadık' derler. Sonra Yüce Allah: 'Tekrar gidin, kalbinde bir dinarın yarısı ağırlığında hayır bulduklarınızı çıkarın1 diye buyurur. Kalabalık bir topluluk daha çıkarırlar. Sonra: 'Ey Rabb'imiz, orada iyilik sahibi hiçbir kimse bırakmadık' derler. Ebu Saîd Radıyallahü Anh dedi ki; Eğer siz beni bu hadis hususunda doğrulamıyorsanız, isterseniz şu ayeti okuyun "Allah bir zerre ağırlığınca bile zulmetmez, eğer iyilik olursa onu kat kat yapar, ve kendi, katından büyük bir karşılık verir". Allah Azze ve Celle bütün bunlardan sonra: 'Melekler şefaat etti, Peygamberler şefaat etti, Mü'minler şefaat etti, sadece rahmet edicilerin en merhametlisinin şefaati kaldı' diye buyurur. Bundan sonra cehennemden bir avuç (Kabza) alır, oradan hiç hayır nedir bilmeyen bir topluluk çıkarır. Bunlar kömürleşmiş bir haldedirler. Bunları cennetin girişlerinde bir nehire atar. O nehire 'hayat nehri1 denilmektedir. Selin getirdiği yığındaki tanenin çıkması gibi oradan çıkarlar. Görmez misiniz, taşın veya ağacın güneş yönüne gelen tarafı hafif sararmış ve yeşilimsi olarak görünür. Gölge tarafına gelen kısmı ise beyaz olur. Oradakiler: 'Ey Allah'ın Resulü, sen âdeta, sahrada çobanlık yapmış gibisin1 dediler. Resulullah Aley-hisselâm sözüne şöyle devam etti: İnci gibi çıkarlar. Boyunlarında mühürler vardır. Cennet ehli onları tanır. Bunlar Allah'ın azadlılarıdır, işledikleri bir amel olmaksızın, önden gönderdikleri bir hayır bulunmaksızın Allah onları cennete koymuştur. Sonra Cenab-ı Allah onlara: 'Cennete girin, gördükleriniz sizindir1 diye buyurur. Onlar: 'Ey Rabb'imiz, alemlerden kimseye vermediklerini bize verdin' derler. 'Size Benim katımda bundan daha üstünü vardır' denilir. Onlar: 'Ey Rabb'imiz, bundan daha üstün ne olabilir' derler. Yüce Allah: 'Rızam, artık bundan sonra Ben ebediyen size kızmam' diye buyurur"
Bir rivayette "Hiçbir amel işlemeksizin, hiçbir hayır göndermeksizin Allah bunları cennetine koydu. Onlara: 'Bu gördükleriniz ve bir o kadarı sizindir' denilir" diye ilave vardır. [3]

34L Hadisin Şerhi:

"Orası bir serap gibidir. Birbirlerini iteklerler". Yani kafirler susamış vaziyette cehenneme gelirler. Onu su zannederler, içine atlarlar. Oranın ateşinin şiddeti dolayısıyla birbirlerini iterler.
"Alemlerin Rabb'i onlara gördükleri suretin en ednâsıyla tecelli eder". Suret, sıfat anlammadır. "Gördükleri" ise bildikleri anlamına

gelmektedir. Yani Mü'minlerin dünyadayken bildikleri sıfatlar kastediliyor. Allahü Teala hiçbir şeye berîzetilemez. Hiçbir şey O'nun benzeri değildir. Mü'minler kıyamette önce Hakk Tea-la'nm, bildikleri sıfatının dışında bir sıfatla tecelli ettiğini (veya daha önce geçtiği gibi meleklerinden birinin tecelli ettiğini) görürler. Bu yüzden ondan Allah'a sığınırlar ve iki ya da üç kere: Biz Allahü Teala'ya hiçbir şeyi ortak koşmayız, derler.
"Bacağını açar". îbnu Abbas ve dil âlimlerinin geneli buradaki "bacak" kelimesini 'şiddet' olarak tefsir etmişlerdir. Yani şiddet ve korkulu durum ortaya çıkar. Bu Arapların şiddetli durumlar için kullandığı bir darb-ı meseldir. Bunun için: "Savaş bacak üstüne koptu" derler. Bunun da aslı şudur: İnsan şiddetli bir durumla karşılaşınca, sıkıntılı bir durum görünce, kollarını sıyırır ve baldırlarını açar.
"Bir kısmı selametle kurtulur, bir kısmı birtakım yaralar alarak geçer, bir kısmı da cehennem ateşine düşer". Yani oradan (sırattan) geçenler üç derece olurlar: Bazıları hoşlanmayacakları bir durumla karşılaşmaksızm selametle geçerler, bazıları birtakım yaralar alır sonunda geçer ve kurtuluşa ererler, bazıları da kapılıp cehennem ateşine atılır.
"Sizden birinin dünyadayken bir hakkının alınması veya bir kapalı meselenin açığa çıkması içi Allahü Teala'ya dua ve niyazda bulunması, kıyamet gününde cehenneme girmiş olan Mü'minlere şefaatçi olmak için Allahü Teala'ya dua ve niyazda bulunmasından daha şiddetli ve ısrarlı değildir." Yani sizden birinin dünyadayken başına bir iş geldiğinde veya bir durum anlaşılmaz hâl aldığında bunun açığa çıkması, haklının haksızın belli olması için Allah'a dua eder ve bunu çok ileri götürür. Ancak kıyamet gününde, birinizin cehenneme girmiş olan Mü'min kardeşlerine şefaatte bulunmak için ettiği dua ve niyaz bundan daha ileri derecede ve daha ısrarlı olacaktır.
Bu hadisin diğer rivayetlerinden bazılarında ise bu mesele, insanın dünyadayken hakkım almak için gösterdiği ısrar ile temsil ediliyor. Bu rivayetlerde geçen şekli ile ise, ibarenin manası şöyle olmaktadır: Dünyadayken sizden birinin birinde hakkı olduğu zaman bunu almakta son derece ısrarlı davranır ve gayet çok uğraşır. Ama kıyamet gününde cehenneme girmiş olan kardeşlerine şefaat için Allah'a dua ve niyazda bulunması bundan daha ısrarlı ve şiddetli olacaktır. (Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhinden).
"Cehennemden bir avuç alır", Yani cehennemde azab görenlerden bir topluluğu biraraya getirir, onları cehennemden çıkarır. Bunlar iman etmekle birlikte hiçbir hayırlı amel işlememiş olanlardır.
' "Oradakiler: "Ey Allah'ın Resulü sen adeta sahrada çobanlık yapmış gibisin, dediler". Yani Resulullah Aleyhisselâm sahranın bitkilerini ve diğer şeylerini o kadar güzel vasfediyordu ki, âdeta sahrada bulunmuş, oraları çok iyi incelemiş bir kimse zannedilirdi.
"Boyunlarında mühürler vardır". Et-Tahrir müellifi diyor ki: Burada mühürler ile kastedilenler, onların tanınması için boyunlarına asılan şeylerdir. Sadelikleri, temizlikleri, yüzlerindeki sevinç ve güzellik dolayısıyla da "inci gibi" olarak vasfedilmişlerdir. Çünkü artık üzerlerinde ateş ve yanık izi kalmayacaktır. En doğru olanı Allah bilir.
"Bunlar Allah'ın azadlılarıdırlar". Yani bir kimsenin şefaati ile olmaksızın, Allahü Teala'nm kendi fazlı ve ihsanı ile çıkarılan bu kimselere cennettekiler "Bunlar Allah'ın azadlılandır" derler.
"İşledikleri bir amel, önden gönderdikleri bir hayır olmaksızın Allah onları cennete koymuştur". Yani Allahü Teala, onları sadece imanları dolayısıyla, iman dışında hiçbir güzel amelleri-bulunmamasına rağmen cennete koymuştur.
"Şu gördüklerinizin hepsi sizindir". Yani gördüklerinizin mülkiyeti ve ondan istifade hakkı size aittir. Onlar sadece kendilerine ayrılan nimetleri göreceklerdir.
"Ey Rabb'imiz alemlerden kimseye vermediklerini bize verdin". Yani cehennemliklere vermediğini bize verdin. Ama kendilerinden önce cennete girmiş olan cennetlikler, elbette onlardan daha çok nimete sahip olurlar. Onlar bu sözü zan üzere de söylemiş olurlar. Çünkü o anda kendilerine verilen şey gözlerine büyük görünür.
"Size benim katımda bundan daha üstünü vardır" sözünü duyunca, kendilerine verilenin üstünde, hissedilir bir nimet nasıl olur diye hayret ederler. Allahü Teala da, kendilerinden razı olduğunu ve bir daha ebediyen onlara gazab etmeyeceğini bildirir. Elbetteki Allahü Teala'nın rızası nimetlerin en büyüğüdür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de: "Allah'ın onlardan razı olması ise hepsinden büyüktür. îşte büyük kurtuluş budur" diye buyuruyor. (Ne-vevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi).
342. İmam Müslim, Kastallanî'nin Hamişine göre C.2, s.l28'de, "Şefaatin İsbatı ve Tevhid Ehlinin Cehennemden Çıkarılması" başlıklı babda şöyle demektedir:
Harun ibnu Saîd el-Eyll, Abdullah ibnu Vehb'den, o Malik ibnu Enes'den, o Amr ibnu Yahya ibni İmare'den, o babasından o da Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allahü Teala cennet ehlini cennete sokar, dilediğini de kendi rahmeti ile sokar. Cehennem ehlini de cehenneme sokar. Sonra: "Kalbinde bir hardal tanesi ağırlığında iman bulduğunuzu (cehennemden) çıkarın" diye buyurur. Bunlar kömürleşmiş, kavrulmuş bir vaziyette çıkarılırlar. Hayat ırmağına atılırlar. Selin kenarındaki tanenin bitmesi gibi orada biterler (hayat bulurlar) Onu görmediniz mi nasıl sarı kıvrak bir şekilde çıkar".[4]

342. Hadisin Şerhi:

Şefaatin Hak Olması ve Tevhid İnancına Sahip Olanların Cehennemden Çıkarılması Hakkındaki Şerh (Nevevî'nin Sahih-i Müslin Şerhinden)
îmam Nevevî Rahmetullahi Aleyh şöyle diyor: Kadi Iyaz Rahmetullahi Aleyh diyor ki; ehli sünnet mezhebine göre Şefaat aklen mümkündür, sem'î delillerle (yani Kur'an ve sünnette yer alan deliller) de hak olduğu kesindir. Bu Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesinde gayet açık olarak bildiriliyor: "O gün Rahman'm izin verip sözünden hoşlandığı kimseden başkasının şefaati fayda vermez".
Yine şu ayet-i kerime de şefaatin hak olduğunu bildirmektedir-."Allah'm razı olduğundan başkasına şefaat edemezler" Bunun örneklen çoktur. Resulullah Aleyhisselâm'dan doğru ve hak olarak rivayet edilen haberler şefaatin olacağını bildiriyor. Resulullah Aleyhisselâm'dan şefaatle ilgili olarak rivayet edilen hadisler sayı itibariyle tevatür derecesine ulaşacak miktardadır. Şefaat Mü'minlerin günahkarları için olacaktır. Selef âlimleri de, halef âlimleri de onlardan sonra gelen diğer ehl-i sünnet âlimleri de şefaatin hak olduğu üzerinde icma etmişlerdir.
Hariciler ile mutezileden bazıları ise şefaati kabul etmemektedirler. Onlar kendi mezheplerince büyük günah işleyenlerin ebedî cehennemde kalacaklarını ileri sürmüşlerdir. Bu iddialarında ise "Onlara şefaatçilerin şefaatleri de fayda vermez" mealindeki ayet-i kerimeyi delil göstermektedirler. Delil olarak gösterdikleri bir diğer ayet-i kerime de: "Zalimlerin ne bir dostları ne de iteat edilir bir şefaatçileri olur" mealindeki ayet-i kerimedir. Bu ayetler ise kâfirler hakkındadır. Şefaatle ilgili hadisleri asıl anlamından son derece uzaklaştırarak te'vil etmeleri ise, batıldır, yanlıştır. Bu kitapta ve daha başka kaynaklarda geçen hadis-i şerifler onların mezheblerinin batıl olduğunu ve Allah'a ortak koşmayarak, küfre düşmeyerek iman üzere ölenin cehennemden çıkarılacağını göstermektedir.
Ancak şefaat beş kısımdır:
Birincisi: Bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafa Aleyhis-selâm'a has kılınmış olan şefaattir ki, o da mahşerde insanlar arasında

hüküm verilmesi, insanların uzun süre beklemekten dolayı içine düştükleri sıkıntıdan kurtarılmaları ve hesapta acele edilmesi için olacaktır.
ikincisi: Bazı toplulukların hesapsız olarak cennete girmesi için olan şefaat. Bu şefaatin de Peygamberimiz Aleyhisselâm'a ait olduğu bildirilmiştir. Bununla ilgili hadis Sahih-i Müslim'de geçmektedir.
Üçüncüsü: Cehenneme girmelerine hüküm verilmiş olanlar hakkında olan şefaat. Bunun için Peygamberimiz Aleyhisselâm şefaat edeceği gibi, salih kullar içinden Allahü Teala'mn dilediği kimseler de şefaat edebileceklerdir.
Dördüncüsü: Günahkarlardan cehenneme girmiş olanlar hakkındaki şefaat. Burada geçen hadisler, bu kimselerin Peygamberimiz Aleyhisselâm'm, meleklerin ve salih Mü'min kardeşlerinin şefaati ile bunların cehennemden çıkarılacaklarını bildirmektedir. Sonunda Allahü Teala "Allah'tan başka ilah yoktur" diyerek buna inanan herkesi cehennemden çıkaracaktır. Hadiste bildirildiği gibi orada kâfirlerden başkaları kalmayacaktır.
Beşincisi: Cennete girenlerin oradaki derecelerinin yükseltilmesi için olan şefaat. Bu şefaati ve haşr esnasında olan şefaati mutezile inkâr etmemektedir.
Kadı Iyaz diyor ki: Selef-i salihinden bildirilen pek çok haberden anlaşıldığına göre, onlar, Peygamberimiz Aleyhisselâm'm şefaatini dilemişler ve bunu arzuladıklarını ifade etmişlerdir. Bu bakımdan: "Bir kimsenin Allahü Teala'dan Muhammed'in şefaatini dilemesi mekruhtur. Çünkü bu şefaat günahkarlar için olacaktır." diyenin sözüne itibar edilmez. Çünkü onun şefaati aynı zamanda, hesabın kolay olması, cennetteki derecelerin arttırılması için de olacaktır. Ayrıca her akıl sahibi, günahlarını itiraf eder, mağfirete ihtiyacı olduğunu bilir, amellerine güvenmez ve helake uğrayanlardan olmaktan korkar, [5]

343. Müslim, Kastallanî'nin Hamişine göre, C.2, s,131'de, yine aynı babda şu hadise yer veriyor:
îmanı Müslim Rahmetullahi Aleyh der ki: Nasr ibnu Ali el-Cehdemî, Bişr yani ibnu Mufaddal'dan, o Ebu Mesleme'den, o Ebu Nadla'dan, o da Ebu Saîd Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhiselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Cehennemin sürekli kalıcıları olanlara gelince onlar, orada ne ölürler ne de yaşarlar. Ancak günahları sebebiyle cehenneme düşmüş olan insanları, cehennem ateşi bir ölümle öldürür, ta ki kömür haline geldiklerinde şefaat için izin verilir. Onlar, ölüler halinde getirilirler, Cennetin ırmaklarına atılırlar. Sonra: Ey Cen- net ehli, onların üzerine akıtın, denilir, onlar selin getirdiği yığında bulunan tanenin bitmesi gibi biterler. Bir adam dedi ki: Re-sulullah Aleyhisselâm Bunları anlatırken âdeta sahrada gibiydi (yani sahra ahalisi gibi her şeyi gayet güzel örneklendirerek ve sahradaki benzerleri ile açıklayarak anlatıyordu). [6]

34a Hadisin Şerhi:

"Cehennemin sürekli kalıcıları orada ne Ölürler ne de yaşarlar." Bunun manası şudur: Cehennem ehli olan ve orada sürekli kalmayı haketmiş olan kafirler, onlar orada ebediyen ölmezler, ancak bununla beraber kendilerine fayda sağlayacak ve rahatlık verecek bir hayrat ile de yaşamazlar. Nitekim Yüce Allah Kür'an-ı Ke-rim'de: "Onlara orada ne ölümle hükmedilir ki Ölsünler ve ne de onlardan cehennem azabı biraz hafifletilir. îşte Biz her nankör kafiri böyle cezalandırırız." Bir başka ayet-i kerimede de: "Orada ne ölür, ne de yaşar" diye buyuruluyor. Ehl-i hak mezhebine göre, cennet ehlinin nimetleri devamlıdır, sonsuza kadardır. Cehennemde sürekli kalmayı haketmiş olanların azabı da aynı şekilde devamlıdır.
"Ancak günahları sebebiyle cehenneme düşmüş olan insanları..." Bunun manası şudur: Mü'minlerin günahkarları Allah'ın dilediği kadar bir süre azab gördükten sonra, Allahü Teala onları öldürür. Bu öldürme gerçek manada bir öldürmedir. Bu ölümle duyguları da gider. Azablan günahları miktarınca olur. Sonra Allah onları öldürür. Sonra hiçbir şey hissetmez halde cehennemde tutulurlar. Allah'ın dilediği kadar bir süre bu halde kalırlar. Sonra cehnnemden ölü olarak, kömürleşmiş vaziyette ve grup grup çıkarılırlar. Cennetin nehirlerine atılırlar. Üzerlerine hayat suyu dökülür. O su ile hayata kavuşurlar, selin artığındaki tanenin bitmesi gibi, hızlı bir şekilde ve zayıf halde biterler. Bu taneden biten bitki, zayıflığı sebebiyle sarı ve kıvrak olur. Onlar aynen böyle olurlar. Sonra güç ve kuvvetleri artar ve cennetteki evlerine giderler, durumları düzelir. Hadisin zahirî anlamından anlaşılan budur.
Kadı Iyaz buradaki ölüm hakkında iki durumdan sözetmiştir. Birincisi, bu ölümün gerçek manada bir ölüm olduğu; ikincisi ise, bu ölümün gerçek manada bir ölüm olmayıp, duyguların kaybolması sebebiyle, acıların hissedilmemesi halidir. Acıların hafiflemesi de söz konusu olabilir, diyor. Bu hadisin şerhini yapan Nevevî ise; gerçek manada ölümün olması daha kuvvetli ihtimaldir, diyor. Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhinden

344. İmam Müslim, Kastallanî'nin Hamişine göre, s. 133'de yine aynı babda şöyle diyor:
Osman ibnu Ebi Şeybe ve İshak ibnu İbrahim el-Hanzalî her ikisi birden Cerir'den rivayet etmişlerdir. Osman der ki: Cerir bize Mansur'dan, o İbrahim'den, o Abideden, o da Abdullah ibnu Mes'ud Radıyallahü Anh'den rivayet etti. Bunların rivayetlerine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Ben cehennemden en son çıkacak kişiyi ve cennete en son girecek kişiyi bilirim. Cehennemden en son çıkacak olan, sürünerek o-radan çıkar. Âllahü Teala ona: Git, cennete gir, der. Bu kişi cennete gelir, orasını dolmuş zanneder. Geri döner. "Ey Rabb'im, orasını dolmuş halde buldum, der. Allahü Teala bu kez; Git, cennete gir, senin için dünya kadarı ve onun on katı yahut dünyanın on katı kadarı vardır, der. Adam: Benimle alay mı ediyorsun, veya, bana gülüyor musun? Oysa Sen mülkün gerçek sahibisin, der. Ravi der ki: Resulullah Aleyhisselâm'm bu sözle birlikte ön dişleri
görünürcesine göldüğünü gördüm. Sonra buyurdu ki: Bu cennetin en aşağı derecesidir, denilirdi". [7]

345. İbnu Mes'ud'un bir başka rivayetinde şöyle deniliyor:
"(baş kısım söylendikten sonra) : En son çıkan adam, yüzüstü sürünerek oradan çıkar. Ona: Çık, cennete gir, denilir. Adam gider, cennete girer, insanların hepsinin bir mesken tutmuş olduklarını görür. Ona: Orada bulunduğun zamanı hatırlıyor musun? denilir. Adam: Evet, der. "Dile" denilir. Adam diler, kendisine: "Dilediğin ve dünyanın on katı kadarı senindir" denilir Adam: "Mülkün sahibi olan sen, benimle alay mı ediyorsun?" der. Ravi der ki, Resulullah Aleyhisselâm'm bu sözde azı dişleri görünürcesine göldüğünü gördüm[8]

344 - 345. Hadislerin Şerhi:

"Benimle alay mı ediyorsun, veya, bana gülüyor musun?". Buradaki tereddüt ravidendir. Yani bu iki ifadeden hangisinin söylendiğinde tereddüt ettiği için her ikisini de söylemiştir. Ancak her ikisi de aynı manayı ifade etmektedir. Çünkü alay eden, güler.

Gülmek, yerine göre alay etmek manasına kullanılır. Ancak "Alay mı ediyorsun?" sözü hakkında üç ayrı görüş ileri sürülmüştür:
Birincisi: O cümle, lafizsız olarak, söz anlamında bir mukabele olarak ağızdan çıkıvermiştir. Çünkü, birkaç kez Allahü Teala'ya kendine verilenden başka bir şey istemeyeceği üzere söz vermiş, sonra sözünde durmamıştır. Onun bu sözünde durmaması, alay yerine konmuş, alayın cesazı da alay olarak isimlendirilmiş, bunun için adam "benimle alay mı ediyorsun?" yani "beni nimetlerine tama ettirerek mi cezalandırıyorsun?" demiştir.
İkincisi: Bunun anlamı Allah Teala hakkında alayın mümkün olamayacağının ifadesidir. Adam bir bakıma "Biliyorum ki, Sen benimle alay etmezsin, çünkü Sen âlemlerin Rabb'isin, bana verdiklerinin hepsi haktır. Ancak hayreti gerektiren bir şey ki, ben bunları lıaketmiş değilken, Sen bana bu nimetleri verdin." demiş olmaktadır. .
Üçüncüsü: Bu görüş Kadı Iyaz'm ortaya attığı görüştür. Şöyle diyor: Bu sözün o adam tarafından söylenmiş olması, kendisinde meydana gelen sevincin en güzel ifadesidir. Sevincinin çokluğu sebebiyle ne diyeceğini şaşırıyor, sevinç ve hayret içinde bu sözü söylüyor. Yoksa esasında bu sözün anlamına kendisi de inanıyor değildir. Dünyadayken insanlarla konuşması esnasındaki âdeti üzere dilinden bu söz çıkmıştır. Bu, âdeta Resulullah Aleyhis-selâm'm başka bir hadisinde, bir başka adamın, sevincinden ne diyeceğini şaşırıp "sen benim kulumsun, ben senin Rabb'inim" demesi hakkında bildirildiğine benzemektedir. En doğru olanını bilen ise ancak Allah'tır.
Hadiste bildirildiği şekilde Resulullah Aleyhisselâm'm gülmesi, bazı yerlerde gülmenin caiz olduğunu göstermektedir. Ancak bu gülme, kişinin şahsiyetine dokunmayacak, hakir duruma düşürmeyecek derecede olmalıdır. Alışılmış bir sınırı aşmamalıdır.
"Senin için dünya kadarı ve onun on katı yahut dünyanın on katı kadarı vardır" ifadesi bir başka rivayette "Sana istediğin ve dünyanın on katı vardır" olarak geçiyor. Bu iki rivayetteki ifadeler aynı anlamdadır. Bunlardan biri diğerini tefsir etmektedir. Kastedilen anlam ise çok çok nimetin verileceğidir. Dilcilerin ifade ettiği üzere, bir şeyde şu kadar katı denildiği zaman bu, genelde o şeyin çokluğu manasına kullanılır.
Buradaki çokluk, yani nimetin çokluğu, hadisin diğer rivayetlerinde daha farklı şekillerde ifade edilmektedir. Ancak hepsindeki mana aynıdır. (Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhinden).
346 Sahih-i Müslim'deki, şefaat hadisi ve cennete en son girecek olanla ilgili rivayetlerin devamı olan bir başka hadiste İmam Müslim Rahmetullahi Aleyh şöyle diyor:
Ebu Bekir ibnu Şeybe Hammad ibnu Seleme'den, o Sabit'ten, o Enes'ten, o da Abdullah ibnu Mes'ud Radıyallahü Anh'den Resulullal Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Cennete en son giren kişi, bazen yürüyen bazen tökezleyip düşen bir adamdır. Bunu bazen ateş sarar, onu geçince, o tarafa doğru bakıverir: "Şanı yüce olan Allah beni senden kurtardı, Allah öncekilerden ve sonrakilerden kimseye vermediğini bana verdi" der. Onun önüne bir ağaç çıkarılır. "Ey Rabb'im beni bu ağaca yaklaştır, onun gölgesinde gölgeleneyim, suyundan içeyim," der. Allah Azze ve Celle: Ey Ademoğlu, olur ki Ben sana bunu verirsem, sen başka bir şey istersin, diye buyurur. Adam: Hayır, Ey Rabb'im, der ve kendisinden başka bir şey istemeyeceğine dair Allah'a ahid verir. Allahü Teala da, onda bu şeye karşı sabır olmadığını bildiği için, onu mazur görür.- Onu o ağaca yaklaştırır, gölgesinde gölgelenir, suyundan içer. Sonra önüne bir başka ağaç çıkarılır. Bu birinciden daha güzeldir, "Ey Rabb'im beni bu ağaca yaklaştır, suyundan içeyim, gölgesinde gölgeleneyim. Senden başka bir şey istemeyeceğim" der. Allahü Teala: "Benden başka bir şey istemeyeceğine dair ahid vermemiş miydin? Olur ki, seni ona yak-laştırırsam Benden başkasını istersin" diye buyurur. Rabb'i Teala, onda ona karşı sabır olmadığını bildiği için, kendisini mazur görür ve istediği ağaca yaklaştırır. Gölgesinde gölgelenir, suyundan içer. Sonra cennet kapısı yakınında ona karşı bir ağaç çıkarılır. Bu ilk ikisinden daha güzeldir. Adam: "Ey Rabb'im beni ağaca yaklaştır, gölgesinde gölgeleneyim, suyundan içeyim, Senden başka bir şey istemeyeceğim" der. Yüce Allah: Ey Ademoğlu, Benden, başka bir şey istemeyeceğin üzere ahid vermemiş miydin? diye buyurur. Adam: Evet, Ey Rabb'im, ama bunu istiyorum, başka şey istemeyeceğim, der. Rabb'i Teala, onda ona karşı sabır olmadığını bildiği için, kendisini mazur görür, onu o ağaca yaklaştırır. Ağaca yaklaşınca, cennettekilerin seslerini duyar. "Ey Rabb'im beni oraya sok" der. Yüce Allah, bunun üzerine şöyle buyurur: Sen benden daha ne kadarını istiyorsun? Sana dünyayı ve bir o kadarım versem, seni memnun eder mi? Adam: Ey Rabb'im, benimle alay mı ediyorsun, Sen ki bütün âlemlerin Rabb'isin, der. Ravi îbnu Mes'ud burada güldü ve : Niçin gültüğümü sormuyor musunuz diye söyledi? Oradakiler : Niye güldün? diye sordular. Şöyle cevap verdi: Resulullah Aleyhisselâm da böyle göldü ve "Ne için gülüyorsun, Ey Allah'ın Resulü?" diye sordular. "Kulun 'Sen bütün âlemlerin Rabb'i iken benimle alay mı ediyorsun?' demesi üzerine âlemlerin Rabb'inin gülmesine gülüyorum" diye buyurdu.
Hakk Teala şöyle buyurur: Ben seninle alay etmiyorum, sana ben istediğim her şeyi yapmaya kadirim".
Ben derim ki: Buraya kadar, imam Müslim'in Sahih'ine aldığı rivayetlerin önemli bir kısmını naklettim. Geriye daha pek çok rivayet kaldı. Bunların büyük bir kısmı burada naklettiklerime göre pek önemli bir farklılık ihtiva etmiyorlar. Dolayısıyla bu kadarını vermekle yetiniyorum.
Burada verdiklerimde birtakım ilaveler ve uslub açısından farklılıklar bulunmaktadır ki, diğer rivayetlerin verilmesiyle bunlar ortaya çıkmaz. Bunu bildiğimiz için bu konudaki rivayetleri böyle çok verdik.
Yalnız burada zikretmediğimiz bazı rivayetlerde bir fazlalık bulunmaktadır ki, onu burada vermek gerekmektedir. O da şöyledir:
Buyurdu: "Sonra evine girer. Yanma hûr-i îyn'den iki eşi girer. "Seni bizim için yaşatan ve bizi senin için yaşatan Allah'a hamdol-sun" derler. Adam da şöyle der: Bana verilen gibisi bir kimseye verilmiş değildir".[9]

346. Hadisin Şerhi

Gülme fiilinin Hakk Teala'ya nisbet edilmesi konusunda da, önceki hadislerin şerhinde yeterince açıklama yapılmıştı. Bilindiği üzere bununla kastedilen, Hakk Teala'nm kullarından rahmete mazhar kılmak dilediğine rahmet etmesi, ondan razı olması ve onun için hayır dilemesidir.
"Seni bizim için yaşatan ve bizi senin için yaşatan Allah'a hamd olsun". Yani: Seni bizim için, bizi de senin için yaratan, sonra bizi, içi sürekli neşe ve sevinçle dolu olan bu evde birleştiren Allah'a hamdolsun. (Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi'nden).

Sünen-İ Nesâîden Şefaat Hadisi

347. 'İman'da Fazlalık" babı
Ebu Saîd el Hudrî Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini bildirmiştir:
"Sizden birinizin dünyada hak için. mücadelesi, Mü'minlerin kıyamette, cehenneme giren kardeşlerinin oradan çıkarılması için, Rabb'leri indindeki tazarru ve niyazlarından daha şiddetli ve ısrarlı olamaz. Mü'minler: "Ey Rabb'imiz, kardeşlerimiz, bizimle beraber namaz

kılarlardı, oruç tutarlardı. Bizimle haccederler di. Onları cehenneme koydun" derler. Yüce Allah: 'Gidin, onlardan tanı diki arınızı çıkarın' diye buyurur. Onlar oraya varırlar, onları sımalarından tanırlar. Onlardan bazılarının baldırlarının yarısına kadar ateş ulaşmıştır. Bazılarının topuklarına kadar ulaşmıştır. Onları çıkarırlar. "Ey Rabb'imiz, haklarında bize emir buyurduklarını çıkardık" derler. Allahü Teala: "Kalplerinde bir dinar ağırlığında iman bulunanları da oradan çıkarın" diye buyurur. Sonra "Kalbinde yarım dinar ağırlığında iman bulunanları çıkarın" diye buyurur. En sonunda "Kalbinde bir zerre miktarınca iman, bulunanları da çıkarın" diye buyurur. "Ebu Saîd Radıyallahü Anh dedi ki: İnanmayan şu ayeti okusun:
"Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur.[10]

347. Hadisin Şerhi:

"Sizden birinizin dünyada hak için mücadelesi, Mü'minlerin kıyamette cehenneme giren kardeşlerinin, oradan çıkarılması için Rabb'leri indindeki tazarru ve niyazlarından daha şiddetli olamaz".
Yani, sizden birinin dünyada bir hakkı olursa, bu kesin olarak ortaya çıkarsa onu almak için mutlaka uğraşır, hasmına karşı savunmada bulunur, o hakkını alıncaya kadar uğraşır.
/ Mü'minler de, cehennemden kurtulmalarına rağmen; Mü'min kardeşlerinden bazıları cehennemde kalınca, Rabb'lerinden onların da kurtarılmasını dilerler. "Ey Rabb'imiz bunlar bizim kardeşlerimizdir, bizim gibi Mü'min idiler, bizimle birlikte namaz kılar, oruç tutar, haccederler di, Ey Rabb'imiz Senin rahmetin her şeyi kuşatmıştır. Şu kardeşlerimize rahmet eyle" derler.
îşte Mü'minin dünyada hak almak için verdiği mücadele, ahi-rette Mü'minlerin, cehennemde kalan Mü'min kardeşlerinin çıkarılması için verdikleri uğraşıdan daha ısrarlı olamaz. Bilakis ahiretteki uğraşı ve mücadele daha ısrarlı olur.
Bu olayla da, Allahü Teala'nın Mü'min kulları üzerindeki fazlının çokluğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü Mü'min kullarına, azabdaki kardeşlerinin kurtarılması için bir ümit ve aşk ateşi vermiştir. Mü'minler reca kapısının açık olduğunu yakînen bildikten sonra, ancak sö'zkonusu uğraşılarına başlarlar. Yani onların Mü'min kardeşlerine şefaat için kendilerine izin verileceği muhakkaktır. Hakk Teala ayet-i kerimesinde : "O'nun katında O'nun izni olmadan kim şefaat edebilir" diye buyuruyor.
Bu hadis; aynı zamanda Mü'minlerin birbirlerine karşı son derece merhametli olacaklarına işaret ediyor. Çünkü Mü'minlerden kurtulanlar azabda olanlara acıyacaklardır.
Ey Allah'ım bizim için Peygamberimiz Muhammed Aleyhis-seiâm'ı şefaatçi kılmam ve bizden razı olmanı diliyoruz. Amin. (Nevevfnin Sahih-i Müslim Şerhinden).

SÜNEN-İ Tirmizrden ŞEFAAT HADİSİ

348. Şefaatle ilgili rivayetler babı, C.2, s.80 ve sonrası
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edilmiştir:
"Resulullah Âleyhisselâm'a et yemeği getirildi, ön ayak kısmı Ona takdim edildi, onu yedi. Bu kısım kendisinin hoşuna giderdi, iştahla yedi. Sonra şöyle buyurdu: Ben kıyamet gününde insanların efendisiyim. Bunun neden olduğunu biliyor musunuz? Allah öncekileriyle sonrakilefiyle bütün insanları bir meydanda toplar. Çağıran sesini onlara duyurur. Göz onları bütünüyle görür. Güneş onlara yaklaşır. Üzüntü ve kederleri güç yetiremeyeçekleri bir dereceye ulaşır. İnsanlar birbirlerine: 'Başınıza gelenleri görmüyor musunuz? Rabbiniz katında sizin için şefaatte bulunacak birini araştırmaz mısınız?' derler. Sonra yine birbirlerine: 'Adem Âleyhisselâm'a gidin' derler. Adem Âleyhisselâm'a gelirler: 'Sen bütün insanlığın babasısm, Allah Seni kendi eliyle yarattı, sana kendi ruhundan üfledi, meleklere emir verdi sana secde ettiler, Rabb'in katında bize şefaatçi ol.içinde bulunduğumuz hali görmüyor musun? Başımıza gelen hali görmüyor musun?' derler. Adem Aleyhisselâm: 'Rabb'im bu günde öyle gadablandı ki, bundan önce benzer şekilde gadablanmış değildir, bundan sonra da benzer şekilde gadablanmaz. O beni ağaca yaklaşmaktan menetti, ben se ona isyan ettim.. Ben nefsimin derdindeyim, nefsimin der-dindeyim, nefsimin derdinde. Siz benden başkasına gidin. Nuh Aleyhisselâm'a gidin' der. Nuh Aleyhisselâm'a gelirler: 'Ey Nuh, sen yeryüzü ahalisine Resul sıfatıyla gönderilenlerin ilkisin. Allah seni 'çok şükreden kul' olarak isimlendirdi. Rabb'in katında bize şefaatçi ol. içinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun? Başımıza geleni görmüyor musun?' derler. Nuh Aleyhisselâm da: 'Rabb'im bu günde öyle gadablandı ki, bundan önce benzer şekilde gadablanmış değildir, bundan sonra da benzer şekilde gadablanmaz. Benim kavmim hakkında bir duam oldu. Ben nefsimin derdindeyim, nefsimin derdindeyim, nefsimin derdinde. Siz benden başkasına gidin. Ibrahime gidin' der. ibrahim Aleyhisselâm'a gelirler: 'Ey îbrahim, sen Allah'ın Peygamberi ve yeryüzü ehli içinden yakın. dostusun. Rabb'in katında bizim için şefaatçi ol. içinde bulunduğumuz hali görmüyor musun?' derler. îbrahim Aleyhisselâm da: 'Rabb'im bu gün Öyle gadablandı ki, bundan Önce benzer şekilde gadablanmış değildi, bundan sonra da benzer şekilde gadablanmaz. Ben üç yerde yalan söyledim -bunları, Ebu Hayyân, hadisinde bildirmiştir-. Ben nefsimin derdindeyim, nefsimin derdindeyim, nefsimin derdinde. Siz benden başkasına gidin, Musa'ya gidin' der. Musa Aleyhisselâm'a gelirler: 'Ey Musa, sen Allah'ın Resulüsün. Allah, seni Peygamberlik vermek ve seninle konuşmak suretiyle diğer insanlara üstün kıldı. Rabb'in katında bizim için şefaatçi ol. içinde bulunduğumuz hali görmüyor musun?' derler. Musa Aleyhisselam'da: 'Rabb'im bugün öyle gadablandı ki, bundan önce benzer şekilde gadablanmış değildi, bundan sonra da benzer şekilde gadablanmaz. Ben öldürmekle emrolun-madığım halde bir kişiyi öldürdüm. Ben nefsimin derdindeyim, nefsimin derdindeyim, nefsimin derdinde. Siz benden başkasına gidin, İsa'ya gidin' der. Isa Aleyhisselâ'a gelirler: 'Ey İsa, sen Allah'ın Resulü ve Meryem'e ilka ettiği kelimesisin ve O'ndan bir ruhsun, insanlarla beşikte iken konuştun. Rabb'in katında bizim için şefaatçi ol. içinde bulunduğumuz hali görmez misin?' derler. Isa Aleyhisselâm da: 'Rabb'im bugün öyle gadablandı ki, daha önce benzer şekilde gadablanmış değildi, bundan sonra da benzer şekilde gadablanmaz' der. Bir hatasını hatırlatmaksizm: 'Ben nefsimin derdindeyim, nefsimin derdindeyim, nefsimin derdinde, siz benden başkasına gidin, Muhammed Aleyhisselâm'a gidin' der. Peygamber Aleyhisselâm sözüne şöyle devam etti: Sonra, Mu-hammed'e gelirler: 'Ey M-uhammed, sen Allah'ın Resulüsün, Peygamberlerin sonuncususun. Senin hatalarından öncekiler ve sonrakiler bütünüyle bağışlandı. Rabb'in katında bizim için şefaatçi ol. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor musun?' derler. Ben çıkar, Arş'm altına gelirim. Rabb'im için secdeye kapanırım. Sonra Allahü Teala bana güzel hamd ve övgü sözlerinden bazılarını bildirir. Bunları" benden önce kimseye öğretmemiştir. Sonra: "Ey Muhammed, başım kaldır, iste istediğin verilecek, şefaat et şefaatin kabul edilecek" denilir. Başımı kaldırırım; "Ey Rabh'im, Ümmetimi istiyorum. Ev Rabb'im Ümmetimi istiyorum. Ev Rabb'im Ümmetimi istiyorum" derim. Allah Teala da: "Ey Muhammed, Ümmetinden hesapsız bir topluluğu cennet kapılarından sağ kapıdan girdir. Onlar diğer kapılarda da, bütün diğer insanlara ortaktırlar. (Yani Ümmetinin birtakım fertleri de bu kapılardan gireceklerdir), denilir. Sonra Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki,

cennet kapılarının iki kanadının arası Mekke ile Himyer arası veya Mekke ile Busrâ arası kadardır. [11]
Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylüyor.

348. Hadisin Şerhi:

Bu hadis-i şerifte Nuh Aleyhisselâm'm "benim kavmim hakkında bir duam oldu" şeklinde mazeret beyan edeceği bildiriliyor. Diğer rivayetlerde ise "Ben Rabb'imden bilmeyerek bir istekte bulundum" diye mazeret beyan edeceği ifade edilmekte. Nuh Aleyhisselâm'm bunların her ikisini de söylemesi muhtemeldir. Raviler ise burada, birinin rivayeti diğerininkini nefy etmeyecek şekilde özetleme (iktisar) yapmış olabilirler. En doğrusunu Allah bilir.

İmam Ibnu Mace'nin Sünen'ından Şefaat Hadisi

349. iman babı . Birinci cüz, s.16.
Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Sizden birinizin dünyadayken bir kardeşindeki hakkını almadaki mücadelesi, ahirette Allahü Teala'mn Mü'minleri cehennemden kurtarıp emin kılmasından sonra, bunların, günahlarından dolayı cehenneme atılan Mü'min kardeşlerinin oradan kurtarılması için Rabb'leri indindeki tazarru ve niyazlarından daha şiddetli ve ısrarlı değildir. Bunlar kardeşleri hakkında: 'Ey Rabb'imiz, kardeşlerimiz bizimle beraber namaz kılar, oruç tutar, haccederlerdi; onları cehenneme attın' derler. Hakk Teala: 'Gidin, onlardan tanıdıklarınızı çıkarın' diye buyurur. Giderler, onları simalarından tanırlar. Cehennem ateşi onların simalarını yemez (yakmaz). Onlardan bazılarının baldırlarının yarısına kadar ateş ulaşmıştır. Bazılarını topuklarına kadar ateş almıştır. Onları çıkarırlar ve :. "Ey Rabb'imiz, haklarında bize emir buyurduklarının hepsini çıkardır" derler. Sonra Allahü Teala: "Kalbinde bir dinar ağırlığında iman bulunanları çıkarın" diye buyurur. Sonra: "Kalbinde yarım dinar ağırlığında iman bulunanları çıkarın" der. Sonra: "Kalbinde bir hardal tanesi ağırlığında iman bulunanları çıkarın" diye buyurur.
Ebu Saîd Radıyallahü Anh dedi ki: Kim beni doğrulamazsa şu ayeti kerimeyi okusun: "Allahü Teala bir zerre miktarmca kimseye zulmetmez. Eğer iyilik olursa onu kat kat yapar ve kendi katından büyük bir karşılık verir". [12]
349. Hadisin Şerhi:

"Onları simalarından tanırlar, Cehennem ateşi onların simalarını yemez". Bu cümlenin zahiri anlamına göre burada kastedi-len,~~yuzun tamamıdır. Çünkü insanın siması (sureti) yüzüdür. Ateş secde yerlerini yemez. Alın bunlardandır. Allahü Teala yüzün tamamına ihsan eder ve Ateş böylece yüzü yakmaz. Çünkü yüzün tamamı Allah'a secdede yere kapanır. Ibnu Mace'nin rivayet ettiği bu hadis, yüzün tamamının ateşten korunacağı konusunda bildirilenleri kuvvetlendirmektedir.

350. İbnu Mace, C.2, s.302-303'de şu rivayete yer veriyor:
Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Mü'minler kıyamet gününde toplanırlar. Kendilerine ilham edilir -veya düşünürler, burada Saîd Radıyallahü Anh tereddüı etmiştir- "Rabbimiz katında birini şefaatçi edinsek, bizi yerimizde rahata kavuştursa, derler. Adem'e gelirler: "Sen ey Adem, insanların babasısın, Allahü Teala seni kendi eliyle yarattı. Sana melekleri secde ettirdi. Rabb'in katında bize şefaat eyle, bizi yerimizde rahata kavuştursun" derler. Adem Aleyhisselâm: Ben bu mevkide değilim, der kendilerine hatırlatmada bulunur ve işlemiş olduğu hatasından şikeyetçi olur. Bundan dolayı haya eder. "Siz Nuh'a gidin, o Allah'ın yeryüzü ahalisine Resul sıfatıyla gönderdiklerinin ilkidir" der. Ona gelirler. O da: "Ben bu mevkide değilim" der, bilmek sizin Rabb'inden bir talebde bulunmasından söz eder ve bundan dolayı haya eder. "Ancak siz Rahman'm yakın dostu İbrahim'e gidin" der. Ona gelirler. O da: "Ben bu mevkide değilim, ancak siz Allah'ın kendisiyle konuştuğu, kendisine Tevrat'ı verdiği kul olan Musa'ya gidin" der. Ona gelirler O da: "Ben bu mevkide değilim" der ve bir can karşılığı olmaksızın bir kişiyi öldürmesini hatırlatır ve "Ancak siz, Allah'ın kulu, Peygamberi, kelimesi ve ruhu olan İsa'ya gidin" der. Ona gelirler. O da: "Ben bu mevkide değilim, ancak siz Allah'ın önceki ve sonraki hatalarının tamamını bağışyladığı kul olan Muhammed Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e gidin" der. Bana gelirler, ben çıkarım. Mü'minlerden iki dizi (saf) arasında yürürüm. Rabb'imin huzuruna çıkmak (yani O'na münacaatta bulunmak üzere belirli bir yere çıkmak) üzere izin isterim. İzin verilir. O'nu gördüğümde secdeye kapanırım. Allah dilediği kadar bir süre Beni o hal üzere bırakır. Sonra: "Kalk ey Muhammed, söyle dinlenecek, iste verilecek, şefaat et şefaatin kabul edilecek" denilir. Ben, Bana öğrettiği şekilde O'na hamdede-rim. Sonra şefaat ederim. Hakk Teala benim için bir topluluk belirler. Onları cennete sokar sonra ikinci kez tekrar giderim. Rabb imi gördüğümde secdeye kapanırım. Allah dilediği kadar bir süre beni o hal üzere bırakır. Sonra: "Kalk ey Muhammed, söyle dinlenecek, iste verilecek, şefaat et şefaatin kabul edilecek" denilir. Ben kafamı kaldırırım. Bana öğrettiği şekilde O'na hamdederim. Sonra şefaat ederim. Rabb'im benim için bir topluluk belirler onları cennete koyar sonra üçüncü kez tekrar dönerim. Rabb'imi gördüğümde secdeye kapanırım. Allah dilediği kadar bir süre beni o hal üzere bırakır. Sonra: "Kalk ey Muhammed, söyle dinlenecek, iste verilecek,şefaat et şefaatin kabul edilecek" denilir. Başımı kaldırırım. Bana öğrettiği şekilde O'na hamdederim. Sonra şefaat ederim. Rabb'im benim için bir topluluk belirler, onları cennete koyar sonra dördüncü kez tekrar dönerim ve : Ey Rabb'im Kur'an'm tuttukları dışında kimse kalmadı" derim. [13]

350. Hadisin Şerhi:

Bu hadiste geçen müşkil (anlaşılması, zor) ifadelerin açıklaması daha önce geçti. Tekrarına gerek yok.
Bütün hadis alimlerinin şefaat ile ilgili hadisi rivayette icma etmesi, şefaatin kesin olduğu hususunda açık delildir. Hatta bu konudaki rivayetler tevatür derecesine ulaşıyor denilebilir. Bu kadar rivayet şefaati inkâr edene tam bir cevap olur.

Kulun Kıyamet Gününde Rabb'inin Huzurunda Durması İle İlgili Rivayetler

Peygamberlere Tebliğin Sorulması

351. Sahih-i Buharı, C.2, s.109, Kitabu'z-Zekat "Redden Önce Sadaka" babı:
Abdullah ibhu Mukammed, Ebu Asım en-Nebil'den, o Sa'dan-ibnu Bişr'den, o Ebu Mucahid'den, o da Muhill ibnu Halife et-Tâi'den

Adiyy ibnu Hatim Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Ben Resulullah Aleyhisselâm'm yanında idim, iki adam geldi. Birisi yoksulluktan, diğeri de yol kesilmesinden şikayet etti. Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: Yol kesilmesi hususunda derim ki, pek fazla zaman geçmeden, Mekke tarafına bekçisiz bir kervan çıkacak. Yoksulluğa gelince, sizden birinin, sadakasıyla dolaşıp onu kabul edecek birini bulamayacağı zaman gelmeden kıyamet kopmaz. Sonra sizden biriniz, arada bir örtü veya tercüman bulunmaksızın Allah'ın huzurunda durur. Sonra Hakk Teala: Ben sana mal vermedim mi? diye sorar. Kul: Evet, verdin, der. Hakk Teala: Sana bir elçi göndermedim mi? der. Kul: Evet, gönderdin, der. Bunun üzerine sağ tarafına bakar ateşten başka bir şey göremez, sol tarafına bakar yine ateşten başka bir şey göremez. Sizden biri yarım hurma ile de olsa cehennem ateşinden korunsun, bunu da bulamazsa güzel bir söz ile korunsun". [14]

352. Bu hadisi, Buharı Kitabu Bedu'l-Halk'da İslam'da Peygamberliğin İşaretleri1 başlıklı babda şöyle rivayet ediyor:
Muhammed ibnu'l-Hakem, en-Nadr'dan, o İsrail'den, o Sa'dun et-Tâi'den, o Muhiti ibnu Halife'den Adiyy ibnu Hatim Radıyallahil Anh'ıı şöyle söylediğini rivayet etti:
"Ben Peygamber Aleyhisselâm'm yanında iken, Ona bir adam geldi. Kendisine yoksulluktan şikayette bulundu. Sonra bir başkası geldi. O da yolunun kesilmesinden şikayette bulundu. Resulullah Aleyhisselâm: Ey Adiyy, Hiyere'yi gördün mü? diye sordu. "Görmedim ama haberini duydum" dedim. Sonra şöyle buyurdu: Eğer ömrün uzun olursa, bir kadının devesinin hevcesine binip Hiyere'den yola çıkarak, Allah'dan başka kimseden korkmaksızm Kabe'ye kadar gelerek tavafta bulunduğunu göreceksin. Ben kendi kendime: Beldeleri fenalıklarla, ateşlerle dolduran yol kesiciler nerdeler? dedim. Resulullah Aleyhisselâm sözüne şöyle devam etti: Eğer ömrün uzun olursa, görürsün, Kisra'mn hazineleri açılacak (yani Müslümanların eline geçecek)tir. Ben: Hürmüz'ün oğlu Kis-ra mı? diye sordum. "Hürmüz'ün oğlu Kisra, dedi. Yine buyurdu: Ömrün uzun olursa yine göreceksin, bir adam avucu dolusu altun veya gümüşle çıkar, onu kendisinden kabul edecek birini arar da, kabul edecek bir kimse bulamaz. Sizden biri, Allah'a kavuştuğu gün, Allah'ın huzuruna çıkacak, aralarında Hakk Celle ve Alâ'nm sözünü kendisine iletecek bir tercüman bulunmaksızın, Cenab-ı Allah kendisine: Ben sana bir elçi göndermedim mi ve o. elçi sana Benim emirlerimi bildirmedi mi? diye soracak. Kul: Evet, diyecek. Hakk Teala: Ben sana mal ve çocuk vermedim mi ve sana ihsanda bulunmadım mı? diye buyuracak. Kul: Evet, diyecek. Sonra kul sağ yanma bakar cehennemden başka bir şe göremez, sol yânına bakar yine cehennemden başka bir şey göremez. Adiyy Radıyallahü Anh dedi ki: Resulullah Aleyhrsselâm'ın şöyle söylediğini işittim: Bir hurmanın yarısı ile de olsa cehennem ateşinden sakınınız. Bir hurmanın yarısını da bulamazsanız, tatlı bir söz ile olsun, cehennemeden sakınınız."
Adiyy Radıyallahü Anh dedi ki: "Devesinin hevdecine binmiş bir kadının, Hiyere'den yola çıkarak Allah'tan başkasından kork-maksızm Kâ'be'ye vararak tavafta bulunduğunu gördüm. Hürmüz oğlu Kisra'nın hazinelerini açanlar (fethedenler) arasında ben de vardım. Ağer ömrünüz uzun olursa, Peygamber Ebu'l-Kasım Aleyhisselâm'm haber verdiği, bir adamın avucu dolusu altun veya gümüş çıkarıp kabul edecek birini bulamaması hâdisesini de görürsünüz". [15]

351 - 352. Hadislerin Şerhi:

"Yol kesilmesi" Eşkiyalar tarafından yoldan geçenlerin önünün kesilmesidir. Birtakım insanlar pusulara gizlenerek, mal almak veya insanları öldürmek için, yahut insanlar arasında korku salmak için kendi güç ve kuvvetlerine dayanarak yolcuların önüne çıkarlardı. Çünkü bu insanlar yardım alınacak yerlerden uzakta bulunurlardı.
"Sonra sizden biriniz arada bir örtü veya tercüman bulunmaksızın Allah'ın huzurunda durur." Bu açıklama bir temsil mahiyetindedir. Çünkü Allahü Teala'yı hiçbir şey ihata edemez ve O'nun önünde herhangi bir şeye karşı örtü bulunmaz. Bizim gözlerimize perde konduğu için dünyada iken O'nu görme ve idrak etmeden aciz olduğumuz için O, bizim gözlerimizden gizlidir. Ahi-ret olduğu zaman gözlerimizdeki perdeler kaldırılacak ve görme gücümüz de artacak. "Biz senin gözünden perdeni açtık, bu gün gözün keskindir" mealindeki ayet-i kerime de buna işaret etmektedir.
Hiyere, o zamanda Fars împaratorluğü'na bağlı, Arap kralların yönetiminde olan bir belde idi.
"Eğer Ömrünüz uzun olursa bunu da, yani bir adamın avucu dolusu altun veya gümüş çıkarıp da onu kabul edecek bir adam bulamama hâdisesini de görürsünüz". Çünkü bir zaman gelecek insanlar içinde fakir kalmayacak. Bu zamanın İsa Aleyhissalâm'ın yeniden yeryüzüne indirileceği zaman olduğu söylenmiştir, el-Beyhakî de diyor ki: Bu durum Halife Ömer ibnu Abdülaziz zamanında gerçekleşti. Çünkü Ömer ibnu Useyyid ibni Abdurrah-man ibni Zeyd ibni'l-Hattab bildiriyor ki: "Ömer ibnu Abdülaziz otuz ay halifelik yaptı, o daha ölmeden önce, bir adam bize yüklü bir mal getirir: 'Şunu fakirlerden dilediğiniz kimselere dağıtın' derdi. Ama adam malını geri götürmek zorunda kalırdı. Bu malı kime vereceğimiz hususunda aramızda konuşup müzakere ederdik, ama verecek kimse bulamazdık. Ömer Rahmetullahi Aleyh, insanları ihtiyaçtan berî etmişti" Bu gerçeği Beyhakî rivayet etmektedir. Bu rivayetle Adiyy ibnu Hatem'den rivayet edilen hadisteki bilgiler de doğrulanmaktadır. (Kastallanî Şerhi)

"Mü'min Rabbine O Kadar Yaklaşır Ki Üzerine Örtüsünü Veya Rahmetini Koyar" Hadisi

353. Bu hadisi Buharı, C.6, s.74'te, Kitabu't-Tefsir'in Hud Aleyhisselâm suresi tefsiri ile ilgili bölümde rivayet etmiştir:
Musadded, Yezid ibnu Zurey'dan, o Saîd ve Hişam'dan, o ikisi Katade'den, Safvan ibnu Muhriz'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
"îbnu Ömer Radıyallahü Anhuma tavaf ederken bir adam önüne çıkıp: Ey Ebu Abdurrahman, -yahut, îbnu Ömer- diye seslendi. Peygamber Aleyhisselâm'm kıyamet gününde Mü'minlerin Cenab-ı Hakk'la konuşmaları ile ilgili bir şey söylediğini duydun mu? diye sordu. îbnu Ömer Radıyallahü Anh'da şöyle cevap verdi : Peygamber Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini duydum: Mü'min Rabb'ine o kadar yaklaştırılır ki, (ravilerden Hişam burada -Yaklaşır ki- ifadesini kullanmıştır), örtüsünü (veya rahmetini) üzerine koyar, günahlarını ona itiraf ettirir. Şu günahım biliyor musun? diye sorar. Mü'min kul: Biliyorum, der, sonra iki kere "biliyorum, ey Rabb'im" der. Hakk Teala: Onu dünyadayken örttüm, bugün de bağışlıyorum, diye buyurur. Sonra iyiliklerini ihtiva eden sahifesi ortaya açılır. Başkalarına -yahut kafirlere- gelince, onlar için ru'ûsu'l eşhâd'a: "Bunlar 'Rabb'leri hakkında yalan söyleyenlerdir, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir." diye seslenir.
Kastallanî Rahmetullahi Aleyh diyor ki: Buharî bu hadisi Kita-bu'1-Mezalim'de, Kitabu'l-Edeb'de, ve Kitabu't-Tevhid'de de rivayet etmiştir. Ayrıca Müslim Kitabu't-Tevhid'de, Nesâî, Kitabu't-Tefsir ve Kitabu'r-Rekaik'de, îbnu Mace de Kitabu's-Sunne'de rivayet etmiştir.

353. Hadisin Şerhi

Bu hadisin şerhi, Kastallanî Şerhi, Ki tabu'1-Mezalim, C.4, s.354 ve Kitabu't-Tefsir, Hud Suresi tefsiri, C.7, s-181'den alınmıştır.
Burada Mü'minin Rabb'ine yaklaşması ve Rabb'inin, örtüsünü onun üzerine koyması, mecazî anlamdadır. Kastadilen ise, onun hatalarını örtmesi ve rahmetini ona ulaştırmasıdır. Yani mahşerde toplananlar onun hatalarını görmesinler diye onu bunlardan saklar. Hakk Teala, onlara, onları dünyadayken örttüğünü ve orada da bağışlayacağını bildirir.
Bu hadisten anlaşıldığına göre, Cenabı Allah'ın ahirette örtüsü, günahlarını dünyada açığa vurmayıp, allah'ın gizlemesini nimet bilip saklayanlar içindir. Ama dünyadayken açıktan günah işeyen veya günahını açığa vuranlar ahirette de Allah'ın örtüsüne layık olamayacaktır. Ey Allah'ım senden, fazlınla kereminle dünyada da ahirette de günahlarımızı örtmeni diliyoruz. Amin Ya Kerim.

354. "Kul Rabb'i ile buluşur, Allah 'Ey Fülan, Sana İhsanda Bulunmadım mı?1 Diye Sorar..." hadisi:
Muhammed ibnu Ebi Umer, Sufyan'dan, o Süheyl ibnu Ebi Salih'ten, o da babasından Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etti:
"Ey Allah'ın Resulü, kıyamet gününde Rabb'imizi görür müyüz? diye sordular. Resulullah Aleyhisselâm; Gündüzün öğle vaktinde bulut yokken güneşi görmekte zorlanıyor musunuz? diye sordu. "Hayır" dediler. "Ondordüncü gecesinde bulut yokken ayı görmekte zorlanıyor musunuz" diye sordu. "Hayır" dediler. Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu: Nefsim elinde olana yemin ederim ki, bu ikisinden birini görmekte nasıl zorlanmıyorsanız, Rabb'inizi görmekte de aynı şekilde zorlanmayacaksınız. Kul Rabb'ine kavuşur. Rabb'i ona: Ey filanca, Ben sana ihsanda bulunmadım mı, seni başkaları arasında mevki sahibi kılmadım mı, sana evlilik nasib etmedim mi, sana at, deve vermedim mi, seni başkalarına başkan eylemedim mi, bu mevkiin sebebiyle mülk edinir, itaat görür olmadın mı? der. Kul: Evet, der. Bu zaman Rabb'i: Sen Bana kavuşacağını, Benim huzuruma çıkarılacağını düşündün mü? diye sorar. Hakk Teala daha sonra : Sen nasıl Beni unuttu isen Ben de seni unutuyorum, diye buyurur. Sonra ikinci bir kişi Hakk Teala'nm huzuruna çıkar. Hakk Teala ona da: Ey filanca Ben sana ihsanda bulunmadım mı, seni başkaları arasında efendi kılmadım mı, sana evlilik nasib etmedim mi, sana at, deve vermedim mi, seni başkalarına başkan eylemedim mi, bu mevkiin sebebiyle mülk edinir, itaat görür olmadın mı? der. Kul: Evet, Ey Rabb'im, der. Bu zaman Rabb'i : Sen Bana kavuşacağını, Benim huzuruma çıkarılacağını düşündün mü? diye sorar. Kul : Hayır, der. Hakk Teala da : Sen nasıl Beni unuttu isen, Ben de seni unutuyorum, diye buyurur. Sonra üçüncü kişi Hakk Teala'nm huzuruna çıkarılır. O: Ey Rabb'im Ben sana iman ettim, kitabına ve Peygamberlerine inandım, namaz kıldım, oruç tuttum, sadaka (zekat) verdim, der ve bütün gücüyle iyiliklerini saymaya çalışır. Cen-ab-ı Hakk ona: Öyleyse sen şöyle dur, der. Sonra ona: Senin üzerine şahidimizi gönderiyoruz, denilir. Adam kendi kendine : Acaba kim benim üzerime şahidlik edecek, der. Bu zaman ağzına mühür vurulur. Uyluğuna, etine, kemiğine 'konuşun' denilir. Uyluğu, eti, kemiği, yaptıkları hakkında konuşmaya başlarlar. 'Bu söyledikleri kendine mazeret bulmak içindir, bu münafıktır, bu Allah'ın kendisine gadablandığı kimsedir1 derler".[16]

355. Bu hadisi Müslim, Enusu'bnu Malik Rahmetullahi Aleyh'den de rivayet etmiştir. Orada şöyle diyor:
Ebu Bekir ibnu nadr ibni ebu'n-nadr, ebu'n-Nadr Haşim ibnu
Ebi'l-Kasım'dan, o Ubeydullah el-Eşcai'den, o Sufyanu's-Sevrî'den, o Ubeyd el-Mekteb'den, o FudayV dan, o da eş-Şa'bî'den Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Resulullah Aleyhisselâm'm yanında bulunuyorduk, bir ara güldü ve : Ne için güldüğümü biliyor musunuz? diye sordu. Biz: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Kulun Rabb'i Azze ve Celleh ile konuşmasına. Kul: Ey Rabb'im beni zulümden kurtarmamış miydin? der. Hakk Celle ve Âla: Evet, diye buyurur. Kul: Ben bugün nefsim üzerine ancak kendimden bir şahid kabul ediyorum, der. Hakk Teala: Bugün kendi nefsin ve amellerini yazan kerem sahibi melekler üzerine şahid olarak yeterlidirler, diye buyurur. Resulullah Aleyhisselâm sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine adamın ağzı mühürlenir. Azalarına: "Konuşun" denilir. Azaları amelleri hakkında konuşurlar. Sonra kendisinin azaları ile konuşmasına müsaade edilir. Bu zaman azalarına: Yazıklar olsun size, kahrolasımz, ben sizi savunuyordum, sizi kurtarmaya çalışıyordum, der".[17]

356. Bu hadisi, Tirmizî de Camii'nde Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudri Radıyallahü Anhuma'dan rivayet etmiştir. An-scak onun rivayeti Müslim'in burada geçen her iki rivayetinden de daha kısadır. Tirmizî'nin rivayeti şöyledir:
Ebu Hureyre ve Ebu Saîd Radıyallahü Anhuma'dan rivayet edilmiştir: Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki:
"Kıyamet gününde kul getirilir. Allahü Teala ona: Ben sana göz ve kulak; mal ve çocuk vermedim mi, hayvanları ve ekinleri senin hizmetine sunmadım mı, seni başkalarına başkanlık eder ve bundan dolayı itaat görür, mal toplar kılmadım mı? Peki sen, bu günde Benim huzuruma çıkarılacağını düşündün, hesaba kattın mı? diye sorar. Kul: Hayır, der. Allah da ona: Nasıl sen Beni unuttu isen, Ben de seni unutuyorum, diye buyurur". [18]
Ebu Isa et-Tirmizî bu hadisin, sahih, garib olduğunu söylüyor,

354-356. Hadislerin Şerhi:

"Sen nasıl Beni unuttu isen, Ben de seni unutuyorum". Yani sen nasıl dünyada Bana itaat etmekten kaçındı isen, Ben de seni rahmetimden mahrum bırakıyorum. Sen Bana itaat etmeyi terket-tiğin gibi, bugün rahmet ve merhametten uzak kalırsın.
Cenab-ı Allah'ın, dünyadayken münafık olarak yaşayıp da kıyamet gününde: Ben sana iman ettim, kitabına ve Peygamberlerine inandım, namaz kıldım, ..." diyen kimse için "Sen şöyle dur" diye buyurmasının anlamı şudur: Bu esasında yalan söylüyor ve söylediği yalanın kendini kurtaracağını sanıyor.
Bu gibi münafıklar hakkında Allahü Teala Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor: "Allah onların hepsini tekrar dirilttiği gün, dünyada size yemin ettikleri gibi, O'na da yemin edip Müslüman olduklarını söyleyecekler ve kendilerinin bir şey üzerinde bulunduklarını, yalan yere yemin etmenin kendilerine bir fayda sağlayacağını sanacaklardır, iyi bilin ki onlar yalancıdırlar."
işte bu gibi münafıklar hakkında Allahü Teala: "Öyleyse sen şöyle dur" diye buyuracak. Yani : Senin inkarcılığın ve ne oduğun hakkında kendi uzuvların şahidlik edinceye kadar şöyle bekle. Aî-lahü Teala: Şu an senin üzerine şahidimizi gönderiyoruz, diye bu-yurunca adam kendi uzuvlarının aleyhine şahidlik edeceğini bilmediği için kendi kendine: Acaba kim benim üzerime şahidlik edecek? diye söylenir. Sonra ağzına mühür vurulur ve uzuvları konuşmaya başlar. Bu husus Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'inde şöyle bildiriliyor: "O gün ağızlarım mühürleriz, elleri bize söyler, ayaklan yaptıklarına şahidlik eder".
Adam uzuvlarına "ben sizi savunuyordum, sizi kurtarmaya çalışıyordum" der. Yani sizi kurtarmak için inkâr ettim, nasıl bana karşı şahidlik edersiniz? Şimdi azabı çekecek olan sizlersiniz.

Ancak her şeyi konuşturan Allah onlan da konuşturur.
Allah'tan bizim hatalarımızı örtmesini, günahlarımızı bağışlamasını ve kendi insanıyla, fazlıyla cennetine sokmasını diliyoruz. Amin.

"Kıyamet Gününde Ademoğlu Getirilir Allahü Taala'nın Huzurunda Durdurulur..." Hadisi

357. Bu hadisi Tirmizî, Camii'nde, C.2,s.69'da "Haşr Hakkındaki Rivayetler" babında vermiştir:
Enes Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde Ademoğlu âdeta bir kuzu gibi getirilir. Al-lahü Teala'nın huzurunda durdurulur. Allahü Teala ona: 'Sana verdim, ihsanda bulundum, nimet verdim, sen bütün bunlarla ne yaptın?' diye sorar. Kul: 'Ey Rabb'im onları biriktirdim, nemâlan-dırdım, elde ettiğimden daha fazla olarak sonrakilere bıraktım. Beni geri gönder, onları sana getireyim1, der. Bu kul, önceden bir iyilik göndermemiş ise cehenneme atılır". [19]
Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisi vasfederken şöyle diyor:
Bu hadisi, hadisin senedinde geçen adamlardan biri olan el-Hasen'den birden fazla kimse rivayet etmiştir. Ancak ona isnad etmemişlerdir. Hadisi el-Hasen'den rivayet eden ravilerden biri İsmail ibnu Müslim'dir. Onun hıfzmdaki zaaf dolayısıyla bu hadis, zayıf olmaktadır.

357. Hadisin Şerhi

Bu hadis gösteriyor ki, kul elinde olandan ahireti için önceden bir şey göndermezse, elinde tuttuğu Allah katında bir değer ifade etmez. Yüce Allah buyuruyor: "O gün kişi elleriyle sunduğuna -yani elleriyle işleyip Önceden gönderdiğine- bakar".
Akıllı olanın çok şey biriktirmiş olmakla övünmemesi gerekir. Ancak hayır yolunda harcadığı ile huzur bulur. Böyle yapmalı ki, pişmanlığın fayda vermediği günde pişman olmasın. Allahü Teala buyuruyor: "Onlardan birine Ölüm gelince: Rabbim, beni geri çevir, belki yapmadan bıraktığımı tamamlar, iyi iş işlerim, der."
Allah, bizi ahiret için çalışmaya muvaffak kılsın. Amin.

"Kur'an Ve Benim Zikrimin, Kendisini Benden İstekte Bulunmaktan Alıkoyan İnsan..."Hadisi

358. Bu hadisi Tirmizî Rahmetullahi Aleyh Camii'nde, C.2, s.l52'de, Kitabu't-Tefeir bablarmda rivayet etmektedir:
Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü anh'den rivavet edildiğine göre. Resulullah Aleyhisseiâm şöyle buyurdu:
"Rabb Azze ve Celle buyurur ki: Kimi Kuran ve Benim zikrin Benden istekte bulunmaktan alıkoyarsa, isteyenlere verdiğimde] daha üstününü ona veririm. Allah'ın sözünün diğer sözler üstünlüğü, Allah'ın, yarattıklarına olan üstünlüğü gibidir.[20]
Ebu îsa et-Tirmizî bu hadisin hasen, garib olduğunu bildiriyor.

"Nuh Aleyhısselam'a 'Tebliğ Ettin Mı?1 Diye Sorulması

359. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi aleyh C.4, s.l34'de, Kastallanî'ye göre, C.5, s.338'de, Kitabu'l-Enbiya'nın "Biz Nuh'u Kendi Kavmine 'Kavmini Allah'ın Azabı ile Korkut1 Diye Gönderdik" mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babında rivayet etmiştir:
Musa ibnu İsmail, Abdulvahid ibni Zeyyâd'dan, o el-A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o da Ebu Saîd el-Hudrl Radıyallahü Anh'den Resu-lullal Aleyhisselâm'in şöyle söylediğini bildiriyor:
"Nuh ve Ümmeti gelir. Allahü Teala (Nuh'a hitaben): Tebliğ ettin mi? diye sorar. Nuh Aleyhisselâm: Evet, Ey Rabb'im, der. Ümmetine: Size tebliğ etti mi? diye sorar. Onlar: Hayır, bize herhangi bir Peygamber gelmedi, derler. Nuh: Senin için kim şahidlik eder? diye buyurur. Allah Nuh'a: MuhammedSallallahü Aleyhi ve Sellem ve Ümmeti, der. Biz se Onun tebliğ ettiğine şahidlik ederiz. Bu ise Allahü Teala'mn şu sözünde bildirilmektedir: "Böylece sizi-insanlara şahid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan -orta yolu takib eden. doğru çizgide- bir Ümmet kıldık,[21]
Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh aynı şekilde, C.6, s.31'de, Kitabu't-Tefsir'in Bakara suresi tefsiriyle ilgili babında da, buradaki metne yakın bir metinle rivayet etmiştir.

360. Tirmizî de, yine Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'den buradaki metne yakın bir metinle rivayet etmiştir. Ancak orada şöyle bir farklılık vardır:
Nuh Aleyhisselâm'm kavmi:
"Bize bir korkutucu gelmedi, bize bir gelen olmadı, derler. Nuh Aleyhisselâm'a da: Şahidlerin kimlerdir? denilir... hadis aynen devam ediyor". [22]
Tirmizî bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylüyor.

361. Bu hadisi de İbnu Mace, C.2, s.297'de, "Muhammed Aleyhisselâm Ümmetinin Özelliği" başlıklı babda rivayet ediyor:
Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Yanında iki kişi bulunarak Peygamber gelir, yine yanında üç veya daha az yahut daha çok kimse bulunaraktan Peygamber gelir. Kendisine: 'Kavmine tebliğ ettin mi?' denilir. O da: Evet, der. Kavmi çağrılır: 'Size tebliğ etti mi?' diye sorulur. "Hayır" derler. Peygambere: 'Sanin için kim şahidlik eder?' denilir. "Muhammed ve ümmeti" derler. Muhammed ve Ümmeti çağrılır: 'Bu Peygamber tebliğ etti mi?' diye sorulur, onlar: 'Evet1 derler. "Bunu nerden biliyorsunuz?' diye sorulur. "Bizim Peygamberimiz, geçmiş Peygamberlerin kavimlerine kendilerine bildirileni tebliğ ettiklerini haber verdi, biz de Onun bu sözünü doğruladık" derler. Peygamber Aley-hisselâm sonra şöyle söyledi: Bu husus Yüce Allah'ın şu sözünde bildirilmiştir: "Böylece sizi insanlara şahid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan (orta yolu takib eden) bir Ümmet kıldık". [23]

359 36L Hadislerin Şerhi:

"Tebliğ ettin mi?" sorusu sadece Nuh Aleyhisselâm'a has değildir. Bütün Peygamberler Ümmetleri hakkında bu soruya mu-hatab olacaklardır.Ümmetleri itiraz edecekler, Peygamberler de, Muhammed Aleyhisselâm'm Ümmetinin şahidliğini isteyecektir. Muhammed

Aleyhi s s elam'm Ümmeti şehadet edecek,Muhammed Aleyhisselâm da, onların şehadetini doğrulayacaktır. Kur'an-ı Ke-rim'de: "Peygamber sizin üzerinize şahid olur" buyuruluyor. Yani sizin şahidliğinizin doğruluğuna şahid olur. Ümmetinin şahidli-ğinin hak olduğunu ve onların adil şahidler olduğunu bildirir.
Yüce Allah bir Peygambere Ümmeti hakkında en güzel şekilde nasıl karşılık verirse Muhammed Aleyhisselâm'a da, bizim hakkımızda öylece karşılık versin ve Onu bizim için şefaatçi eylesin. Amin. Velhamdu lillahi Rabbi'l-alemin.

Cennet Kafirlere Haram Kılınmıştır, Yakınlık Da Onlara Fayda Vermez İbrahim Kıyamet Gününde Azer İle Buluşur1 Hadîsi

362. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh, C.4,8.139'da, Kitabu Bedu'l-Halk'ın 'Allah İbrahim'i Kendine Dost Edindi1 mealindeki ayet kerime ile ilgili babında rivayet etmiştir:
İsmail ibnu Abdullah kardeşi Abdülhamid'den, o Ibnu Ebi Zi'b'den, o Saîd el-Makburî'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini bildirmiştir:
"İbrahim, kıyamet gününde babası Azer'le buluşur. Azer'in yüzünde siyahlık ve toz vardır. İbrahim ona; Ben sana, bana karşı gelme dememiş miydim? der. Babası: Bugün sana karşı gelmem, der. İbrahim: Ey Rabb'im sen, insanların diriltildiği günde beni utandırmayacağını vaadetmiştin. Rahmetten son derece uzak bırakılmış babadan daha çok utandırıcı ne olur? der. Allahü Teala da: Ben cenneti kâfirlere haram kıldım, diye buyurur. Sonra: Ey İbrahim, ayaklarının altındaki ne? denilir. Bakar, birden kanlar içinde bir sırtlan görür. Bu sırtlanın ayaklarından tutulup cehenneme atılır". [24]
Bu hadisi Buharî aynı şekilde, C.6, s.Ul'de, Kastaüanî'ye göre C.7, s.378'de, Kitabu't-Tefsir'in Şuara Suresi tefsiriyle ilgili bölümünde daha kısa olarak vermektedir.

362. Hadisin Şerhi

İbrahim Aleyhisselâm'm "Ben sana bana karşı gelme dememiş miydim?" sözünde şu ayet-i kerimeye işaret vardır: (İbrahim Aley-hisselâm babası Azer'e dedi ki): Ey babacığım, doğrusu sana gelme yen bir ilim bana geldi Bana uy, seni doğru yola eriştireyim. Babacığım, şeytana tapma; çünkü şeytan Rahman'a baş kaldırmıştır"
Babası o gün, "bugün sana karşı gelmem" der. İbrahim Aleyhisselâm da: "Ey Rabb'im Sen, insanların diriltildiği günde beni utandırmayacağını vaadetmiştin" der. Yani O, bu sözüyle duada bulunur. O duasından isyana gitmez, ancak Rabb'inden icabet edeceğini ummaktadır.
"Rahmetten son derece uzaklaştırılmış bir babadan daha çok utandırıcı ne olur". Fasık kimse rahmetten uzak kalır, kafir ise rahmetten bütünüyle uzak ve mahrum kalır. Yüce Allah ayet-i kerimede: "Allah'ın rahmeti iyilik sahiplerine yakındır" buyuruyor.
Yüce Allah İbrahim Aleyhissalâm'a cevabında: "Ben cenneti kafirlere haram kıldım" buyuruyor. Yani: 'Senin baban kafirdir, cennet ona haramdır'
"Sonra Ey İbrahim, ayaklarının altındaki ne? diye sorulur". Onun ilgisini Azer'den başka bir yöne çekmek için böyle soru sorulur.
İbnu'l-Munzir'in rivayetinde deniliyor ki, babasını o hal üzere görünce (yani, ayaklarının altına bakar kanlar, içinde bir sırtlan görür...), o zaman ondan berî olur ve: "Sen benim babam değilsin" der. Onun diğer hayvanlardan herhangi birine değil de, sırtlana tahvil edilmesindeki hikmet, sırtlanın hayvanların en ahmağı olmasındandır. Bu hayvan ahmaklığı sebebiyle uyanık olunması gereken yerde, gafil bir halde bulunur. Azer de, kendine en çok merhamet eden bir insanın nasihatini kabul etmeyince bu hayvana benzetilmiştir. Bu hadis gösteriyor ki, baba Müslüman olmayınca oğulun üstünlüğü babaya bir yarar sağlamıyor. Aksi de sözkonusudur. Nuh Aleyhisselâm'm oğlundaki durum gibi. (Kas-tallanî Şerhi, C.5, s.343).

363. "Cehennemde En Az Azab Görene Denir ki..." hadisi: Bu hadisi Buhari Rahmetullahi Aleyh C.4, s.l34'te, Kastal-lanî'nin şerhine göre C.5, s.324 ve sonrasında, Kitabu Bedu'l-Halk'm "Hazreti Adem'in Yaratılışı" başlıklı babında rivayet ediyor.
Kays ibnu Hafs, Halid ibnu'l-Haris'den, o Şu'bç'den, o Ebu İmran el-Cevnî'den, o da Enes Radıyallahü Anh'den Merfu olarak bildirmiştir:
"Yüce Allah Cehennemliklerin en az azab görenine: Eğer yeryüzünde bulunanlar hep senin olsaydı onları bu az ab dan kurtulmak için feda eder miydin? diye sorar. O da: Evet, der. Cenab-ı Allah o zaman şöyle buyurur: Adem'in sulbünden gelen biri olarak senden, bu söylediğinden daha azını istedim, o da bana hiç bir şeyi ortak koşmamandı, ama sen bunu kabul etmekten kaçındın.[25]

364. Bu hadîsi Buharı Rahmetullahi aleyh, ayrıca, Kastal-lani'ye göre C.9, s.321'de, Kitabu'r-Rikak'ın "Cennet ve Cehennemin Özelliği babında şu metinle rivayet ediyor:
Muhammed ibnu Beşşar, Gunder'den, o da Şu'be'den Ebu îmran -yani el-Ceunî-nin şöyle söylediğini bildirmiştir: Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'ın Resulullah Aleyhisselâm'dan şu hadisi rivayet ettiğini duydum:
"Allahü Teala cehennem ehlinin en az azab görenine kıyamet gününde: Eğer yeryüzünde olanların hapsi senin olsaydı, feda eder miydin? diye buyurur. O: Evet, der. O zaman Allahü Teala şöyle buyurur: Sen Adem'in sulbûndenken, senden, bundan daha azını istedim, Bana hiçbir şeyi ortak koşmamanı istedim, ama sen, Bana bir şeyi ortak koşmama sorumluluğunu kabul etmekten kaçındın". [26]

365. Bu hadisi İmam Müslim Rahmetullahi Aleyh, Kastal-lanî'nin hamişi'ne göre, CJO, s.264'te, KeffareÜer babında rivayet ediyor:
Ubeydullah ibnu Mu'az el-Anberî, babasından, o Şu'be'den, o Ebu îmran el-Cevnî'den, o da Enes ibnu Malik Radıyallahü anh'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Allah, cehennem ehlinin en az âzab gönenine : Dünya ve içindekiler senin olsaydı, feda eder miydin? diye sorar. Adam: "Evet" der. Bu zaman Hakk Teala şöyle buyurur: Sen Adem'in sulbünden iken, senden, bundan daha azını, Bana bir şeyi ortak koşmamanı istedim -ravi der ki: Zanediyorum burada "bunu kabul edersen seni cehenneme koymam; dedi, ama sen yasak oalarak şirkten başka bir şey kabul etmekten kaçındın (şirk dışındaki diğer yasaklaırımı çiğnedin)", diye sölyedi". [27]

366. Hadisi Müslim, bir başka senedle Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'den rivayetle Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu kaydediyor. Kıyamet gününde kâfire:
"Ne dersin, dünya dolusu altun olsa »hapsini feda eder misin? denilir. O da: Evet, der. O zaman şöyle denilir: dünyada iken senden, bundan daha az şey istenmişti".[28]

367. Yine Müslim'in bir başka rivayetinde şöyle deniliyor:
"Bunun üzerine ona şöyle denilir: Yalan söylüyorsun, senden bundan daha az şey istenmişti[29]

363-367. Hadislerin Şerhi:

Yüce Allah'ın burada "istedim" diye buyurması "emrettim, ta-leb ettim" anlamındadır. Ahl-i hakk mezhebine göre Allah'ın irade ettiği şey mutlaka vuku bulur. Onun için burada irade, emir manasınadır.
Ehl-i hak mezhebine göre Allah Kainatta olan her şeyin iyisini, kötüsünü irade eder. İman da küfür de, O'nun iradesi ile gerçekleşir, Allahü Teala, Mü'minin imanını irade ettiği gibi kafirin de küfrünü irade eder. Mutezile ise böyle dememektedir: Onlara göre Allah, 'kafir olanın imanını irade etmiştir, küfrünü irade etmemiştir. Allah onların batıl sözlerinden pek yücedir' Onların bu iddiaları, Allah hakkında acziyeti gerektirir, aynı zamanda bu iddia Hakk Teala'nın mülkünde, O'nun iradesi olmadan hâdiselerin vuku bulabildiği anlamına da gelir ki, yanlış bir kanaattir.
Hadisin te'vili hakkında daha Önce yeterince açıklama yapılmıştı.
Buradaki "Yalan söyledin" ifadesinin zahirî anlamı şudur: Adama, "eğer sen dünyaya döndür üls ey din ve dünyanın tamamı senin olsaydı bunu feda eder miydin?" denilir. Adam "evet" deyince, "hayır, yalan söylüyorsun, bundan daha azı senden istendiği halde vermekten kaçınmıştın" diye cevap verilir. Bu konuda Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "Eğer geri döndürülseler yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerler. Doğrusu onlar yalancıdırlar." Bir başka ayet-i kerimede de; "Rabb'lerinin çağrısına uymayanlar ise, yeryüzünde olan her şey ve daha bir katı onların olsa, kurtulmak için fidye verirler". Bir ayet-i kerimede de: "Eğer yeryüzünde bulunanların tümü ve onun bir misli daha zulmedenlerin olsaydı, kıyamet günü o kötü azab-dan kurtulmak için onu mutlaka fidye verirlerdi" buyuruluyor. Bu ayet-i kerimelerin anlamı şöyle birleştirilmektedir: Eğer kıyamet günündeki o azabı gördükleri an, belirtilen kadar varlık ellerinde olsa, o azabdan kurtulmak için ellerindekini mutlaka fidye verirler. Ama dünyaya döndürülseler, bütün dünya onların mülkü olsa da, kendilerinden iteatkar bir hayat yaşamaları istense, onlar, yeniden eski hayatlarına döner, şeytana uyarlar ve verdikleri sözü unuturlardı.
Bu hadiste Allahü Teala hakkında "Allah diyor ki" denmesinin caiz olduğuna delil vardır. Selef âlimlerinden bazıları Allahü Teala hakkında böyle denmesini uygun görmemişlerdir. Onlar "Allah dedi ki" şeklinde mazi (geçmiş zaman) sigasmm kullanılmasını gerekli görmüşlerdir. Bu görüşün doğru olmadığı ve Allah hakkında "Allah diyor ki" ifadesinin kullanılmasının caiz olduğu hususu, daha Önce teferruatlı olarak izah edilmişti. Selef âlimlerinin ekseriyeti ve halef âlimlerinin geneli de caiz olduğu görüşündedirler. Kur'an-ı Kerim'de de bu ifade kullanılmaktadır^ Cenabı Hakk "Allah hak olanı söylüyor ve doğru yola iletiyor" diye buyuruyor. Buharı ve Müslim'in sahihlerinde de bunun caiz olduğunu gösteren çok sayıda, hadis-i şerif vardır. (Nevevî'nin Sa-hih-i Müslim Şerhinden).

Cennet Ve Cehennemin Münakaşası Cehennemin Şikayeti

368. "Cennet ve Cehennem Münakaşa Ederler.." hadisi: Bu hadisi Buharî Rahmetullahi Aleyh C.6, s,138'de, Kitabu'trTefsir'in, Kaf Suresi tefsiri ile ilgili bölümünde rivayet etmektedir:
Abdullah ibnu Muhammed Abdurrâzık'ten, o Ma'mer'den, o Hemmam'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Ank'den Resulullah Aley'hisselim 'ırı şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Cennet ve cehennem birbirleriyle münakaşa ederler. Cehennem: Bana, büyüklük taslayanlar, yeryüzünde zorbalık yapanlar verildi, der. Cennet de: Bana ne oluyor ki, hep insanların zayıfları ve düşkünleri bana geliyor, der. Bunun üzerine Allah Teabareke ve Teala cennete: Sen Benim rahmetimsin, seninle kullarımdan istediğime rahmet ederim, der. Cehenneme de: Sen ancak azabımsm, seninle kullarımdan dilediğime azab ederim, der. Her ikisinin de dolu dolu nasibi olur. Cehennem ayağını koymadıkça dolmaz. Sonra "yetti, yetti, yetti" der. Bu esnada dolar. Cehenneme atılanlar birbirlerine karıştırılırlar. Allah Azze ve Celle kullarından hiç bir kimseye zulmetmez. Cennet için ise, Allahü Teala yaratıkları içinden bir topluluk oluşturur." [30]

369. Bu hadisi, Buharı C.9, s.l34'de Kitabu't-Tevhid'in "Allah'ın Rahmeti iyilik Sahiplerine Yakındır" anlamındaki ayet-i kerime ile ilgili babında da, Ebu Hurayre Radıyallahü Anh'a ulaşan bir senedle rivayet etmiştir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Re~ sulullah Aleykisselâm şöyle buyurdu:
"Cennet ve cehennem birbirleri hakkında Rabb'lerine müracaat ederler. Cennet: Ey Rabb'im şuna ne oluyor, hep insanların zayıfları ve düşkünleri doluyor, der. Cehennem de: Benim için insanların büyüklük taslayanlan seçildi, der. Allahü Teala cennete: Sen Benim rahmetimsin, der. Cehenneme de : Sen de azabımsm, istediğime seni çarptırırım, der. Sonra: Her ikinize de dolu dolu nasib vardır, buyurur. Resulullah Aleyhisselâm daha sonra şöyle buyudu: Cennet hakkında şunu söyleyeyim ki, Allah kullarından hiç kimseye haksızlık etmez, dilediğini de cehenneme gönderir. Onlar oraya atılırlar. Üç kere "daha var mı?" der. Ta ki ayağını içine koyuncaya kadar, bu zaman dolar. İçindekiler birbirlerinin üstüne atılırlar. Cehennem de : Yetti, yetti, yetti, der.[31]

370. Bu hadisi Müslim, Sahih'inde, 'Cehennem' babında rivayet ediyor. Müslim, hadisin Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den gelen muhtelif rivayetlerini veriyor:
Birincisi:
"Buharî'nin Kaf Suresi tefsirinde geçen birinci rivayeti gibidir. Ancak Müslim'in rivayetinde şöyle bir ilave bulunmaktadır:
"Cennet der ki: Bana ne oluyor, hep insanların zayıfları, düşkünleri ve acizleri doluyor". Müslim'in bu rivayetinde ayrıca: "Sizin herbirinizi dolduracak nasibiniz vardır" ifadesi de mevcuttur". [32]

37L ikinci rivayet te, birinci rivayet gibidir. Ancak burada
"Münakaşa ederler" anlamına 'tehaccet1 kelimesi yerine 'ihteccet1 kelimesi kullanılmaktadır.[33]

372. Üçüncü rivayet te yine Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den gelmektedir. Bu rivayetin diğerlerinden farkı şu cümledeki fazlalıktır:
"Cennet der ki; bana ne oluyor, sadece insanların zayıfları, düşkünleri ve perişanları giriyor". [34]

373. Müslim'in dördüncü rivayeti Ebu Saîd el-Hudrî Radıyaüahü Anh'den gelmektedir.
"Bu rivayet te Ebu Hureyre Radıyallahü anh'm rivayetleri gibidir. Sadece anlamda değişikliğe yol açmayan bir lafız farklılığı vardır". [35]

374. Sonra Müslim, Enes İbnu Malik Radıyallahü Anh'e dayanan bir senedlebu hadisi rivayet ediyor ye şöyle diyor:
Katade, Enes İbnu Malik Radıyallahü Anh'den Resulullah Aley-hisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Rabbu'l-îzzet Tebareke ve Teala, içine ayağını koyuncaya kadar cehennem "Daha var mı?" demeye devam eder. içindekiler birbirlerinin aralarına sokulurlar. Cehennem de "Yetti, yetti; İzzetine yemin olsun," der. İçindekiler birbirlerinin arasına sıkıştırılırlar."
[36]
375. Yine Müslim Enes İbnu Malik'ten bu hadisin bir başka rivayetini de vererek şöyle diyor:
Enes ibnu Malik Radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre Re-sulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur.
"Rabbu'l-îzzet ayağım koyuncaya kadar cehenneme çehennem-likler atıladurur ve o da: "Daha var mı?" demeye devam eder. Bundan sonra birbirlerinin aralarına sokulurlar. Cehennem de: "Yetti, yetti, izzetin ve keremin hakkı için" der. Cennetin bir fazlalık kısmı kalır. Allahü Teala orası için bir topluluk vareder (oldurur), onları cennetin fazla olan kısmına yerleştirir.[37]

376. Müslim bir başka rivayette de şöyle kaydediyor:
Enes Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
"Cennetten Allah'ın dilediği kadar bir fazla kısım kalır. Ta ki, Allah dilediklerinden orası için bir topluluk varedesiye kadar.[38]

377. Tirmizî de, "Cennet ve Cehennemin Tartışması" başlıklı babda bu hadisi senediyle birlikte vererek şöyle diyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Cennet ve cehennem münakaşa eder. Cennet: Bana hep zayıf ve yoksullar geliyor, der. Cehennnem de: Bana da zorbalar ve büyüklenenler giriyor, der. Allahü Teala: Cehenneme: Sen Benim azabımsın, seninle dilediğimden intikam alırım, diye buyurur. Cennete de: Sen rahmetimsin, seninle dilediğime rahmet eylerim, diye buyurur.[39]

368 - 377. Hadislerin Şerhi:

"Cennet ile cehennem birbirleriyle münakaşa ederler". Yani kendi hal lisanlarıyla, Cenab-ı Allah'ın kudreti ile bunun gerçekleşmesi imkansız değildir.
"Mütekebbir -Büyüklük taslayan-": Kendine ait olmayan bir şeyle büyüklenen, insanlara küçük gören.
"Zorbalık yapan": Kendisiyle ilişkileri hep aşılması zor protokollere bağlayan, yahut, zayıfların, düşkünlerin durumlarıyla hiç ilgilenmeyen.
"Cennet hep insanların zayıfları ve düşkünleri bana geliyor, der". Yani insanların pek kendilerine iltifat etmediği ve insanlar arasında, küçümsenen, Rabb'leri karşısındaki tazarru ve tevazulari sebebiyle hafife alınanlar hep bana geliyor, der.
Allahü Teala cennete "Sen rahmetimsin" diye buyuruyor. Çünkü Hakk Teala'mn rahmetinin eserleri onunla ortaya çıkmaktadır. Bunun gibi, "Seninle kullarımdan istediğime rahmet ederim" buyuruyor. Allah'ın rahmeti, O'nun ezeli ve ebedi sıfatlarından biridir. Bu sıfatının ortaya çıkması eserlerinin belirmesi de mecazî anlamda rahmet olarak adlandırılmıştır. Cehenneme de "sen de azabımsın, seninle kullarımdan dilediğime azab ederim" buyuruyor.
"Cehennem, içine ayağını koyuncaya kadar -Müslim'in rivayetine göre de: Allahü Teala içine ayağını koyuncaya kadar- Solmaz".
îbnu Fevrek buradaki "ayak" sözünü kabul etmemiştir. îbnu'l, Cevzî de diyor ki: Bu ifade bazı ravilerin tahrifidir, yani onlar tarafından sokuşturulmuş bir sözdür. Ancak bunların iddialarına Sahih-i Buharî ve Sahih-i Müslim'de geçen rivayetler ile cevap verilmiştir. Ekseriyeti oluşturan ilim adamları bu sözü te'vil ederek, yani Hakk Teala cehenneme en son olarak bir topluluk koyar, bunlar özel olarak öncekilere ilave edilmiş olur, dediler. Ve yine denildi ki: Bu hadisteki ayak ve bacak sözü, Allahü Teala'nın benzetme ve keyfiyetten münezzeh olan sıfatlarından bazılarını ifade etmektedir. Buna inanmak ve bu konuda laf etmekten kaçınmak gerekir. Hidayete giren kimse teslimiyet yolunu seçen kimsedir. Bu gibi müşkil konular üzerinde fazla duran yanılır, inanmayan yoldan çıkar, keyfıyyet nisbet eden teşbih (benzetme) hatasına düşer. "Hiçbir şey O'nun benzeri değildir".
"Allah kullarından kimseye haksızlık etmez". Yani kötülük işlemeyen bir kimseye azab etmez.
"Cennetin bir fazlalık kısmı vardır. Allahü Teala orası için bir topluluk vareder". Yani hiç iyilik yapmamış olan iman sahiplerini oraya yerleştirir. Sevab amelle sınırlı değildir. (Buraya kadar ki açıklamalar, Kastallanî şerhi, C.7, s.354'ten alınmıştır).
Kastallanî Kitabu't-Tevhid CIO, s.4l3'de, "Allah'm rahmeti iyilik sahiplerine yakındır" mealindeki ayet-i kerime ile ilgili babda bu hadisi şöle şerhediyor:
Cennetle cehennemin münakaşası, birbirlerine karşı durmaları âdeta hasımca olduğu için, bu münakaşa, mecazî anlamda bir münakaşa olabilir. Yahut onlara hayat ve konuşma kabiliyeti verileceği için gerçek şekilde konuşmaları mümkün olabilir.
Ebu'l-Abbas el-Kurtubî diyor ki: Allahü Teala'nın bu sözü, cennet ve cehennemin bir kısmında meydana getirmesi, yani söyletmesi mümkündür. Çünkü seslerde, sesi çıkaran yerin akıl sahibi ve diri olması şartı yoktur.
Eğer böyle bir şart aransa bile Allahü Teala'nın, maddî (cemâdî) yaratıklarının bir kısmına hayat vermesi mümkündür. Özellikle bazı müfessirler: "Ahiret yurdu, işte asıl hayat odur" mealindeki ayet-i kerimenin tefsirinde: Cennette ne varsa hapsi hayat sahibi olacaktır, diyorlar. Ayrıca bu konuşma haJl lisanı ile de olabilir. Birincisi ise tercihe şayandır.
Bunların birbirleri ile münakaşa etmeleri ise; birbirlerine karşı içlerinde bulunanlar ile Övünmeleridir. Cehennem zanneder ki, Allah dünyadaki büyükleri kendi içine atmakla onu cennet üzerine tercih etmiştir. Cennet de, Allah dostlarının kendi içine girmesiyle Allah'ın kendisini cehennem üzerine tercih ettiğini düşünür.
Allahü Teala cennet ve cehenneme cevabında, onlardan birinin diğerine üstünlüğünü bildirmeyip, ikisinin de' durumunu kendi ilahî meşi'etine (iradesine) bağlıyor.
"Ayağım koyma" ifadesi, engelleme, zecr anlammadır.
Bu hadisin, bazı rivayetlerinde "Cehennem dolar. Allah kullarından kimseye haksızlık etmez. Cennet için de Allahü Teala bir topluluk vareder" deniliyor. Sahih-i Müslim'deki rivayetinde böyledir. Burada (yani başta zikredilen babda) ise: "Allahü Teala yaratıklarından kimseye haksızlık etmez, dilediğini cehenneme sevkeder" diye rivayet ediliyor. Bazı âlimler dediler ki: Burada ibare ters çevrilmiştir. Ibnu'l-Kayyım el-Cevziyye "Bu hatadır, karıştırmadır" diyor ve Yüce Allah'ın: "Cehennemi mutlaka insanlarla ve cinlerle dolduracağım" mealindeki ayet-i kerimesini delil gösteriyor. Aynı şekilde el-Belkinî de bu değişikliğe karşı çıkıyor ve "Rabb'in hiç kimseye haksızlık

etmez" mealindeki ayet-i kerimeyi delil gösteriyor.
Ebu'l-Hasen el-Kabisî diyor ki: Bilinene göre Allahü Teala, cennet için topluluk vareder. Bu hadisin dışında Hakk Teala'mn cehennem için bir topluluk varedeceğine (yani cehennemi onlarla doldurmak üzere) dair hadislerden herhangi bir şey bilmiyorum. Hiç günahı olmayan birisine azab etmenin Allahü Teala'mn keremine uygun düşmeyeceğini de, sözüne delil olarak göstermektedir, îteati olmayana nimet verilmesi durumu ise farklıdır.
el-Belkinî de diyor ki: Bu ifadenin, ruhsuz taşların cehenneme atılacağı anlamına alınması, ruh sahibi yaratıkların günahsız olarak cehenneme atılacağı anlamına alınmasından daha uygundur.
el-Feth'de şöyle deniyor: Bu kastedilenlerin ruh sahipleri olması da mümkündür. Ancak bunlar, cehennemin görevlileri gibi orada bulunurlar fakat azab görmezler.
Burada "inşa-vâretme" ilk kez cehenneme sevketme anlamına da olabilir. Nitekim "Onlar oraya atılırlar, cehnnem ise: Daha var mı? diye sorar" sözü buna bir delil teşkil eder.
Müslim'in rivayet ettiği hadislerin şerhine gelince:
Bu hadislerin şerhi, Nevevî'nin Sahih-i Müslim Şerhi, (Kastal-lanî'nin Hamişine göre, CIO, s.297)'den alınmıştır:
Cennet ve cehennemin münakaşa etmesi, Allahü Teala'mn bu ikisine temyiz kabiliyeti vereceğim gösterir. Bu yolla anlayış sahibi olurlar ve münakaşa ederler. Ancak bu, onlardaki temyiz kabiliyetinin sürekli olmasını gerektirmez,
'Acizler' ile kastedilenler, dünyada güç, servet ve mevki sahibi olmaktan, dünyalık istemekten aciz olanlardır. Düşkünler ise, küçümsenen zayıflardır. Perişanlar ise, pek dünya işinden anlamayan, insanların ahmak zannettiği kimselerdir. "Cennet ehlinin çoğu ahmak sanılan kimselerdir" hadis-i şerifi de bu manayı bildirmektedir.
Kadı lyaz diyor ki: Burada kastedilenler, iman sahiplerinin çoğunluğunu oluşturan avam tabakası, bilgisi az olan halk taba-kasıdır. Çünkü bunlar sünneti pek bilmezler ki, fitneye, bid'atlere vs. düşsünler, onlar doğru inanç sahibi olurlar ve imanlarında sabit olurlar. Bunlar Mü'minlerin çoğunluğunu oluşturdukları gibi, cennet ehlinin de çoğunluğunu oluştururlar. Bilgi, anlayış sahipleri, ilimleriyle amel eden âlimler, salih kullar, ibadete düşkün kimseler ise, azınlıkta "olurlar. Bunlar Allah indinde yüksek mevkilere sahip olacaklardır. Yine denilmiştir ki: Buradaki "cennet ehli hep zayıf olan, zayıf olmaya çalışan kimselerdir" manasmdaki hadis-i şerifte kastedilen 'zayıflık1, büyüklenen zorbalık taslayan kimsenin aksine, nefsini Allah karşısında zayıf düşüren, onu iteate zorlayan kimsedir.
"Rabbu'l-Izzet Tebareke ve Teala, içine ayağını koyuncaya kadar cehennem "daha var mı?" demeye devam eder." Bu söz Alah'm sıfatlan hakkındaki meşhur rivayetlerden biridir. Bu konuda daha önce geniş şekilde açıklama yapılmıştır. Bilindiği üzere bu gibi konularda iki görüş vardır: Selef, te'vile gidilmeyip kastedilen manaya inanılması yolunu seçer. Kelamcıların çoğu ve halef âlimlerinin bir kısmı ise, bu gibi ifadeleri Hak Teala'nm sıfatlarına layık olacak şekilde te'vil etme yoluna giderler.
Buradaki "ayak" kelimesinin te'vilinde değişik görüşler ileri sürülmüştür: Burada ayak ile kastedilen "öne geçen" dir ki, bu da dilde yaygın durumdadır. O zaman anlam şöyle olur: Allahü Teala, cehennem ehlinden takdim ve takdir ettiklerini koyuncaya kadar.
el-Mazerî ve Kadı Iyaz şöyle diyorlar: Bu açıklama (yukarıdaki açıklama) Nadr ibnu Şemîl ve başkalarının Îbnu'l-A'rabî'den rivayetle yaptıkları te'vildir.
İkinci görüşe göre: Bununla kastedilen, bazı kimselerin ayaklarıdır.
Üçüncü görüşe göre: Yaratıklar içinden bu şekilde (yani 'ayak' olarak) isimlendirilenler olabilir.
Ebu Bekir ibnu Fevrek, içinde ayak konusu geçen ibarenin rivayetinin sabit olmadığını ileri sürüyor. Ancak bunu Müslim ve Başkaları rivayet etmişlerdir. Bu ibare sabittir ve yukarıda geçtiği üzere te'vil edilebilir.
'Bacak1 ile insanlardan bir topluluk kastedilmiş olabilir. Mesela "çekirge bacağı" denilince (Arapça'da) bir çekirge topluluğu kastedilmiş olur.
Kadı îyaz diyor ki: En uygun olan te'vile göre, bununla kastedilen, cehennemi haketmiş ve bunun için yaratılmış olan bir topluluktur. Bu ifadeyi zahir anlamından ayrı bir şekilde anlamak gerekir. Çünkü Allahü Teala'hm bir uzvunun olmayacağı açık delillerle sabittir.

"Cehennem Rabb'ine Şikayette Bulundu..." Hadisi

378. Bu hadisi Buharı, C.4, s.l40'da, Kitabu Bedull-Halk'm "Cehennemin Özelliği" babında rivayet ediyor:
Ebu'l-Yeman, Şuayb'dan, o Zûhrî'den, o Ebu Seleme ibnu Ab-durrahman'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulul-lah Aleyhisselâm'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Cehennem Rabb'ine şikayette bulunur: "Ey Rabb'im bir kısmın bir kısmımı yedi" der. Allahü Teala da ona ikinefes ıçm izm veni Bir nefes kışın, bir nefes de yazın. Bunlar, karşılaştığınız şiddetli sıcak ile karşılaştığınız en şiddetli soğuktur."

378 378. Hadisin Şerhi:

"Cehennem Rabb'ine şikayette bulunur". Yani Allahü Teala'mn ona hayat vermesi ile, gerçek manada söz söylemek suretiyle şikayette bulunur veya lisan-ı hâl üzere konuşur. Şikayeti, içindeki kaynamadan ve bir kısmının diğer bir kısmım yemesinden (yakmasından) dolayıdır.
"Allahü Teala ona iki nefes için izin verir". Buradaki nefesi, el-Beyzavî, mecazî anlamda kabul etmiş, onun dışındakiler, gerçek bir nefes olarak anlamışlardır. Bu da, onun içinden çıkıp havaya karışan şeydir. Kardan ve ateşten melek yaratan, ateşten zemheri soğuğunu çıkarmaya da kadirdir.
En doğrusunu bilen ise Allah'tır.

Resulullah Aleyhisselam'ın Havzı İle İlgili Rivayetler Havz Hadîsi

379. Bu hadisi Buharî Rahmetullahi aleyh C.8, s.H9'da, Havz* babında rivayet etmiştir:
Amr ibnu Ali, Muhammed ibnu Cafer'den, O Şu'be'den,o el-Muğire'den, o Ebu Vail'den, o da Abdullah Radıyallahü Anh'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Ben hepinizden önce havzm başına giderim. Sizden birtakım kimseler benimle beraber çıkarlar (benim yanımda yerahrlar).
Sonra bazıları benim önümden alınırlar. Ben: "Ey Rabbim, onlar benim ashabımdırlar" derim. "Bunların senden sonra neler çıkardıklarını bilmezsin" denilir[40]
Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh Huzeyfe Radıyallahü anh'a varan bir başka senedle de rivayet etmiştir. Müslim de, Huseyn'in Ebu

Vail'den, Onun Huzeyfe Radıyallahü anh'den, Onun da Resulullah Aleyhisselâm'dan rivayetiyle gelen tarikle rivayet etmiştir.

380. Buharı, aynı zamanda Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'a varan bir senedle bu hadisi rivayet etmektedir. Bu rivayetinde şöyle diyor:
Müslim ibnu İbrahim, Vuheyb'den, o Abdulaziz'den, o da Enes Radıyallahü Anh'den Resulullah Aley his selâm'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Ashabımdan bir takım insanlar havzın başında bana gelirler. Onları tanıdığımda önümden alınırlar, "Onlar'benim ashabımdır" derim. (Hakk Celle ve Ala): "Sen onların senden sonra neler çıkardıklarını bilmezsin" der".
Müslim, bu hadisi, Kitabu'l-Menakıb'da rivayet ediyor.

381. Buharı bu hadisi Sehl ibnu Sa'd Radıyallahü Anh'a varan bir senedle rivayet ederek şöyle diyor;
Sald ibnu Ebi Meryem, Muhammed ibnu Mutarraftan, o Ebu Ii:-tm'den, o da Sehl ibnu Sa'd Radıyallahü Anh'den Resulullal Alrvhısselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor
"Ben hepinizden Önce havzm başına varırım. Kim benim önümden geçerse (kim Bana uğrarsa) ondan içer, kim,de ondan içerse bir daha ebediyen susamaz. Benim kendilerini tanıdığım kendilerinin de tanıdıkları bir takım kimseler bana gelecekler, sonra onlarla benim arama engel konulacak"
Ebu Hazim der ki, benim bu rivayetimi Nu'man ibnu Ebu Iyâş duydu: "Sehl'den aynen böyle duydun mu?" dije sordu. Ben: "Evet" dedim. Bunun üzerine şöyle söyledi: Ebu Saîdi el-Hudrz için şahidlik ederim ki, ben de ondan bu hadisi duydum Ancak o şöyle bir ilaveye yer vermişti:
"Ben: Onlar bendendirler, derim. "Bunların senden sonra neler çıkardıklarını bilmezsin" denilir. Ben de: Benden sonra değişiklik yapanlar uzak olsunlar, uzak olsunlar, derim". [41]

382. Bu hadisi Buharı, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'a ulaşan bir senedle rivayet ederek şöyle diyor:
Ahmed ibnu Şebib ibni Saîd el-Habetî babasından, o Yunus'tan, o ibnu Şihâb'dan, o Sâid ibnu el-Museyyeb'den, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle söylediğini rivayet etti.
"Kıyamet gününde ashabımdan bir topluluk bana gelir, bunlar havzdan mahrum bırakılırlar. Ben: Ey Rabb'im, onlar ashabımdır, derim. Hakk Teala: Bunların senden sonra neler çıkardıkları hakkında senin bilgin yoktur, bunlar sırtlarını dönüp geri geri gittiler, diye buyurur"
Şuayb, ez-Zuhrî'den naklen dedi ki, "Ebu Hureyre Radıyallahü Anh, Resulullah Aleyhisselâm'dan hadis rivayet ederken "bunlar havzdan mahrum bırakılırlar, veya oradan uzaklaştırılırlar" anlamına gelen "fe yuclevne" ibaresini kullandı, Ukeyl'in ez-Zuhrî'den rivayetine göre de "dövülerek oradan uzaklaştırılırlar" anlamına gelen "fe yuhalle'ûne" ibaresini kullandı". [42]

383. Buharî Rahmetullahi Aleyh bu hadisi, yine Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den daha uzun bir metinle rivayet etmiştir. O rivayet şöyledir:
İbrahim ibnu'l-Munziri el-Hızâmı, Muhammed ibnu leyh'den, o babasından, o Hilal'den, o Ata ibnu Yesar'dan, o da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu r ivayet etti:
"Ben ayakta iken, birden bir topluluk gelir, onları tanıdığımda, benimle onların arasında bir adam dikilir: "Gelin"der. Ben: "Nereye?" derim. "Cehenneme vallahi" der. "Suçları nedir?" derim. "Bunlar senden sonra arkalarını dönerek dinden uzaklaştılar", der. Sonra bir topluluk gelir. Onları tanıdığımda, benimle onların aralarında bir adam dikilir. "Gelin" der. Ben: Nereye? derim. "Cehenneme vallahi" der. "Suçları nedir?" derim. "Bunlar senden sonra arkalarını dönüp dinden uzaklaştılar" der. Onların içinden, dağınık deve sürülerinden kurtulabilenler kadar çok az kimsenin ancak kurtulabildiğini görürüm". [43]

384. Bu hadisi Buharı, Kastallanî'ye göre, C.9, s.343'de yine aynı babda Esma bintu Ebi Bekri's-Sıddik Radıyallahü Anlaşma'ya ulaşan bir senedle rivayet ediyor. Orada şöyle diyor:
Saîd ibnu Ebi Meryem, Nafî ibnu Ömer'den, -yani İbnu Abdullah el-Cemha'dan-, o İbnu Ebi Muleyke'den, o da Esma bintu Ebi Bekir es Sıddık Radıyallahü Anhuma'dan Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Ben havz başında olurum.. Sizden orada bana gelenleri gözlerim. Bazı kimseler benim önümden alınır. Ben: Ey Rabb'im onlar benden ve benim Ümmetimdendir, derim. "Senden sonra bunların ne işlediklerini farkettin mi? Vallahi, bunlar hemencecik Ökçeleri üzere geri döndüler" denilir. İbnu Ebi Muleyke Şöyle derdi: Ey Allah'ım, ökçelerimiz üzere geri dönmekten, dinimizde fitneye düşmekten sana sığınırız". [44]

379 - 384. Hadislerin Şerhi:

Resulullah Aleyhisselâm'ın "Ben hepinizden önce havzın başına giderim" buyurmasında Muhammed ümmeti için büyük bir müjde vardır.
"Onlar benim ashabım diri ar" yani benim Ümmetim den dirler.
"Bunların senden sonra neler çıkardıklarını bilmezsin". Yani dinden dönmeleri ve yaptıkları fenalıklar hakkında bilgin yoktur. Onların Senden sonra çıkardıkları şeyler havzdan uzaklaştırılmalarının sebebidir.
"Benden sonra değişiklik yapanlar uzak olsunlar, uzak olsun lar". Yani benim getirmiş olduğum dinde değişiklik yapanlar. Küfre düşmeksizin günahlar işleyenler için "uzak olsunlar, uzak olsunlar" denmez. Bilakis Resulullah Aleyhisselâm onlara şefaat eder, onların durumlarıyla ilgilenir. Zira o, iman sahiplerine karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.
Ebu Hureyre'nin ikinci rivayetinde bildirildiği üzere Resulullah Aleyhisselâm'ın "Ben ayakta iken" buyurması "Havzın kenarında ayakta iken" anlammadır.Yine aynı rivayette "onları tanıdığımda, benimle onların arasında bir adam dikilir" denirken kastedilen, adam suretinde bir melektir. Buradaki "onların içinden dağınık deve sürülerinden kurtulabilenler kadar çok az kimsenin ancak kurtulabildiğini görürüm" sözü gösteriyor ki: Bu kimseler iki sınıf olacaktır: Kafirler ve günahkarlar. (Yani kafirler kurtulamayacak, günahkarlar ise cezalarını çektikten sonra kurtulabileceklerdir).
Havz Hakkında Bazı Bilgiler
îbnuT-Karkül diyor ki: Havz, suyun toplandığı yerdir. Resulullah Aleyhisselâm'ın havzınm sırattan önce mi yoksa sonra mı olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir.
Kadı Iyaz, Tezkire'sinde: Bu konuda bildirilenlerden anlaşıldığına göre, insanlar kabirlerinden susamış halde kalkarlar, diyor ve "Ben ayakta iken birden bir topluluk gelir. Onları tanıdığımda benimle'onların arasına bir adam dikilir. "Gelin" der.,

Ben: "Nereye?" derim. "Cehenneme vallahi" der" diye devam eden hadisi delil gösteriyor.
el-Kurtubî de diyor ki: Bu hadis gösteriyor ki, havz sırattan önceki bekleme yerinde olacaktır. Çünkü sırat uzun bir köprüdür. Oradan geçilir. Kim oradan geçerse cehennemden selamete kavuşur. Bazıları da diyorlar ki: Havz sırattan sonradır. Bu-harî'nin havzla ilgili hadisleri, şefaat ve mizan'm kurulması ile iÜ gili hadislerden sonraya koyması da buna işaret etmektedir. Ayrıca Sahih-i Tirmizî'de yer alan ve Enes Radıyallahü Anh'den rivayet edilen şu hadisde de bu görüşe delil vardır:
"(Enes Radıyallahü Anh' diyor ki) : Resulullah Aleyhis-selâm'dan bana şefaat etmesini istedim. "Bunu yaparım" dedi. "Seni nerede arayacağım?" dedim. "Beni ilk aramaya başladığında Sırat'm üzerinde ara" dedi. "Orada bulamazsam?" dedim. "Mizan'ın başında olurum" dedi. "Orada da bulamazsam?" dedim. "Havzın başında olurum" diye buyurdu".
Ayrıca, Resulullah Aleyhisselâm'm "Ondan bir kere içen bir daha ebediyen susamaz" sözünün zahiri de bu.anlamı te'yid ediyor. Çünkü bu ifade, ondan içmenin he s ab dan ve cehennemden kurtuluştan sonra olacağını gösteriyor. Vaziyete göre, susamayacak kimsenin cehennemde azab görmemesi gerekir.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'm rivayet ettiği ve havzın sırattan önce olduğuna delil getirilen hadis hakkında ise denilebilir ki, bu hadise göre insanlar onu görecekler ve onun bulunduğu yere yaklaşmak isteyecekler. Ama Sıratın kalan kısmını geçinceye kadar cehenneme düşürülecekler. İsteyen bunun üzerinde düşünsün. (Kurtubî'den).
Biz diyoruz ki: Bu görüş üzerinde düşündük ve araştırmaya tabi tutulunca pek kuvvetli bir görüş olmadığının ortaya çıktığını gördük. Çünkü Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'ın rivayet ettiği hadis, havzın bekleme yerinde (mevkifte) olacağını açıkça bildiriyor. Peygamber Aleyhisselâm'da, havzın başında duracaktır. Birden sözkonusu topluluğun havza yaklaştığı görülecek, sonra bir adam çıkarak Peygamber Aleyhisselâm ile onların arasına durarak, onları havza ulaşmaktan men edecektir. Yukarıda zikredilen te'vil ise, hadisin anlamından çok uzaktır.
Havzm "Oradan bir kere içen bir daha ebediyen susamaz" sözüyle ifade edilen sıfatının, yukarıdaki görüşü desteklediğinin ileri sürülmesine gelince; buradan haraketle havzm sırattan sonra olacağı neticesine varılamaz. Çünkü hadisin zahirî anlamı, sırattan önce bekleme yerinde olacağı yönündedir. Ondan içilmesi ise, bu yerde beklemenin sebep olduğu susuzluğu gidermek, ve bundan sonra bir daha susuzluğa duçar olmayı engellemek için olacaktır. Bu, aynı zamanda cehennemden kurtuluşun bir alametidir. Eğer sırattan sonra cennette olsaydı, bunun ayrıca ne faydası olurdu ki! Cennette zaten susuzluk olmayacak. Havzdan içme ihtiyacı duyacak olanlar, bekleme yerinde bulunanlar olacaktır. O esnada oradan içen, bir daha ebediyen susamayacak ve cehennemde de azab edilmeyecek; Sıratın korkunç dikenlerinden kurtulacaktır.
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'm rivayet ettiği hadisi, "sözü edilen kimselerin sırat üzerinde havza yaklaşacakları sonra cehenneme düşecekleri" şeklinde te'vil edilmesi, ilmi araştırma yapan hiç kimsenin aklına gelebilecek bir te'vil değildir. Üstelik bu hadiste: "Ben: Nereye? derim, "Cehenneme" der "Bunların senden sonra neler çıkardıklarını bilmezsin" gibi ifadeler geçmektedir. Bu ifadeler açıkça gösteriyor ki, havz sırattan önce bekleme yerinde olacaktır. En doğrusunu bilen Allah'tır.
et-Tezkire müellifi (Kadı Iyaz) diyor ki: Anlaşıldığına göre Resu-lulâh Aleyhisselâm'ın iki havzı olacaktır. Birisi sırattan önce mev-kifte (bekleme yerinde) diğeri ise cennette olacaktır. Her ikisi de Kevser olarak adlandırılacaktır.
Bu iktibası yapan Kastallanî ise, Kevser'in cennette bir ırmak olduğunu ve suyunun havza aktığını, ancak kevser ırmağından su alması itibariyle havza da kevser isminin verildiğini bildiriyor ve şu açıklamayı yapıyor: Sahih-i Müslim'de yer alan ve Ebu Zer Radıyallahü Anh'm rivayet ettiği bir hadiste: "Havza cennetten iki oluk akar" buyuruluyor.
Daha Önce de bildirildiği üzere Sırat, cehennem üzerinde ve bekleme yeri ile cennet arasında bulunan bir köprüdür. Eğer havz sırattan önce olsa idi, cehennem ateşi kevser ırmağından havza su akıtılmasını önlerdi.
Biz buna cevap olarak deriz ki: Bu açıklama pek net değildir.
Çünkü burada ahiret işlerini dünya işlerine kıyas ederek "cehennem ateşi cennetteki kevser ırmağından havza su akmasını önlerdi" diyor. Burada hakkında sera'î (vahiyle gelen) delillerden başka delilimiz bulunmayan gaybî âlem, şehadet âlemine yani görülen âleme kıyaslanmaktadır. Oysa bu pek aklın kabul edebileceği bir şey değildir. Hiç kimse cehennemin yerini yakinî bilgi ile bilmiyor ki, kevser suyu ile havz arasında engel teşkil edeceğini kesin olarak söylesin. Üstelik daha önce belirtildiği üzere, insanların havza mevkifte (yani bekleme yerinde) ihtiyaçları olacaktır. Burada insanlar çok şiddetli bir susuzluğa maruz kalacaklar-. Bu şiddetli susuzluk bekleme yerinde ve cehennemde olacaktır. Cehennemde olanlar ise, susuzluklarını giderecek her şeyden men olunacaklardır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor: "Cehennemlikler cennettekilere, "bize biraz su veya Allah'ın size verdiği rızıktan gönderin" diye seslenirler, onlar da, "Doğrusu Allah dinlerini alay ve eğlenceye alan, dünya hayatına aldanan inkarcılara ikisini de haram etmiştir" derler".
Cennetlikler ise, pek büyük bir nimet içinde olacaklardır. Misk kokusu çıkaran ağzı kapalı saf bir içecekten içecekler. Katkısı kâfur ve zencefil olan içeceklerden içeceklerdir. Mü'minlerin susuzluklarını gidermeye gelince, bekleme yeri dışında bir yerde içeceğe ihtiyaçları olmayacaktır. En doğrusunu bilen Allah'tır.
Eğer bu konu araştırma ve akıl yürütme ile anlaşılacak bir konu ise, yapılan araştırmaların sonunda varılan netice budur. Ancak gayet açıktır ki, bu konunun sem'î (vahye dayanan) delillerden başka kaynağı yoktur. Bu varılan netice de, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'm rivayet etiği hadiste ve daha başka rivayetlerde sabittir.
Havzla İlgili Tamamlayıcı Bilgiler
Bu bölümde Buharı Rahmetullahi Aleyh'in Sahih'inde havzm mahiyeti ile ilgili olarak rivayet edilen hadisleri vereceğiz:
1. Ibnu Ömer Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resu-lullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Önünüzde, Cerbâ ile Ezruh arasındaki genişlik kadar genişliği olan bir havz bulunacaktır". (Cerbâ ve Ezruh her ikisi de Suriye bölgesinde bulunan iki kasa-
badır. Bu hadiste kastedilen manayı, Ziya el-Makdisî'nin Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet ettiği "Genişliği Cerbâ ve Ezruh arası kadardır" anlamındaki hadis açıklamaktadır. Havzın açılarının eşit olduğu rivayet edilmiştir.
2. Abdullah îbnu Amr ibni'1-As, Resulullah Aleyhislelâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Havzın uzunluğu bir aylık mesafedir. Suyu sütten beyazdır. Kokusu miskten hoştur. Bardakları gökteki yıldızlar gibidir. Ondan içen bir daha ebediyen susamaz".îbnu Ebi'd-Dünya'nın en-Nuvas ibnu Sem'ân'dan merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste de şöyle deniliyor: "Oraya ilk varacak olan (yani Resulullah Aleyhis-selâm'dan sonra) her susuzu sulayan kimsedir"
3. Enes ibnu Malik, Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Havzımm genişliği Eyle ile Yemen'deki San'a arası kadardır. İbriklerinin sayısı ise gökteki yıldızların sayısı kadardır."
(Eyle şehri, Filistin bölgesinde Kızıl Deniz kıyısında bulunan mamur bir şehir idi. Şu an harab olmuştur. Mısır'dan giden hacılar oradan geçerler. Mısır'ın kuzeylerine düşmektedir. Mısırlıların Akabe Körfezi derken kastettikleri meşhur akabe (geçit) orada bulunmaktadır. Eyle Geçidi diye adlandırılır.

4. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Evimle minberim arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim ise havz üzerindedir."
(Yani dünyadaki minberim kıyamet gününde aynen o haliyle havzım üzerinde olacaktır. Yahut burada kastedilen şu olabilir ki, Resulullah Aleyhisselâm'ın kıyamet gününde bir minberi olacaktır ve o, havz üzerinde bulunacaktır. Kendisi onun üzerine çıkarak, oradan insanları havzmdan içmeye çağıracaktır. En doğrusunu bilen Allah'tır).
Bu hadis Sahih-i Buharı'de Kitabu's-Salat'ın son kısmında geçiyor. İmam Müslim'de aynı hadisi Kitabu'l-Hacc'da rivayet ediyor.
5. Akabet ibnu Amir ibni Isa ibni Ebi'l-Esved el-Cuhenî Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm bir gün Bakî mezarlığına çıktı, orada gömülü olan, ölülerin üzerine, cenaze üzerine, kıldığı şekilde namaz kıldı. Sonra ayrıldı. Gelip minberine çıktı. -Yani âdeta ölülere ve dirilere veda eder bir tavırla- sonra şöyle buyurdu:
"Ben hepinizden önce havzın başına varacağım. Ben sizin üzerinize şahidim. Ben, vallahi şu anda havzıma bakıyorum. Bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları verildi, (yalnız "yeryüzünün anahtarları" diye söylediği de rivayet edilmektedir). Ben vallahi, benden sonra şirke düşeceğinizden korkmuyorum. Ama aranızda dünya için yarışa gireceğinizden ve bunun için birbirinizi öldüreceğinizden,korkuyorum."
6. Harise ibnu Veheb Radıyallahü Anh Resulullah Aleyhisselâm'ın havzım vasfederken "Mekke ile San'a arası kadar" dediğini rivayet etmiştir.
Bir rivayette, hadisin ravilerinden el-Mustevrid'in "Kapları hakkında bir şey duymadın mı?" diye sorduğu (Hârise'nin de): "Orada gökteki yıldızlar gibi kaplar görürsün" diye cevap verdiği bildirilmiştir. Ancak buradaki ifade merfudur. Her ne kadar merfu olduğu açık olarak belirtilmemişse de, söyleniş tarzı merfu olduğunu göstermektedir.
Ahmed îbnu Hanbel'in Enes ibnu Malik Radıyallahü Anh'den rivayet ettiği bir hadiste de, kaplar hakkında "gökteki yıldızların sayısından çok" denilmektedir.
Müslim'in rivayetinde de: "Orada gökteki yıldızlar gibi ibrikler vardır" denilmektedir.

Kıyamet Gününde Ölümün Kesilmesi Sırat Üzerinde Ölümün Kesılmesînî Bildiren hadîs

385. Bu hadisi İbnu Mace, Sünen'inde Ğ.2, s.305'de, "Cehennemin Özelliği" babında rivayet ederek şöyle diyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Re-sulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
Kıyamet gününde ölüm getirilir. Sırat üzerinde durdurulur Ey Cennet ehli" diye seslenilir. Cennettekiler, içinde bulundukları yerden çıkarılmaları endişesi ile ve korku içinde bakarlar Sonra-Ey Cehennem ehli" diye seslenilir. Cehennemlikler de neşeyle' içinde bulundukları yerden çıkarılmaları ümidiyle bir rahatlık duyarak bakarlar, "şunu tanıyor musunuz?" denilir "Evet o ölümdür" derler. Sonra emir verilir, o sırat üzerinde kesilir. Sonra her ıkı topluluğa da : "Hepiniz bulunduklarınız yerlerde sonsuza kadar yaşayacaksınız, artık ebediyen ölüm yoktur" denilir.[45]

386. Ölümün kesilmesi konusu, Tirmizî'nin "Cennet ve Cehennem Ehlinin Sonsuzluğu Hakkındaki Rivayetler" başlığını taşıyan babda rivayet ettiği bir hadiste de geçmektedir. Hadisin sonu şöyle geliyor:
Allah cennetlikleri cennete, cehennemlikleri de cehenneme koy-.duktan sonra Ölüm getirilir. Cennetliklerle cehennemlikler arasında yer alan duvar üzerinde durdurulur. Sonra: "Ey cennet ehli" diye seslenilir. Cennettekiler korku içinde bakarlar. Sonra "Ey cehennem ehli" diye seslenilir. Cehennemdekiler, bir şefaat ümidiyle neşe içinde bakarlar. Sonra cennet ehline ve cehennem ehline: "Şunu tanıyor musunuz?" denilir. Berikiler de ötekiler de: "Onu tanıdık, o bize müvekkel kılınan ölümdür" derler. Bundan sonra ölüm yan yatırılır, cennetle cehennem arasında yer alan duvar üzerinde kesilir. Sonra "Ey cennet ehli, artık sonsuza kadar hayattasınız, ölüm yok; ey cehennem ehli artık sonsuza kadar hayattasınız, ölüm yok" denilir". [46]
Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen, sahih olduğunu belirtiyor,

385 - 386. Hadislerin Şerhi:

Bu hadislerde bildirilen ölümün kesilmesi hâdisesi, hadislerin zahirinden anlaşıldığına göre gerçek anlamda olacaktır. Allahü Teala'nın ölümü bir hayvan gibi yaratması, bunun bir yerde durdurulup kesilmesi, aklen de inkar edilecek bir şey değildir. Allahü Teala her şeye kadir olduğu için, bütün bu gibi şeyler imkan dahilindedir. Ayrıca ahiretle ilgili işler dünyadaki işlerden farklıdır. Amellerin tartılması meselesi de böyledir. Hadiste "Kitaplar veya ameller tartılır" diye buyuruldu. Bu durum da her bakımdan dünyada alışılagelen duruma ve âdete aykırıdır.
Bununla birlikte ölümün kesilmesi hâdisesinin temsilî bir şey olması da muhtemeldir. Böylece, cennettekilerin, içinde bulunduğu nimetlerle ebedî yaşama hususunda tatmin olarak ölümden dolayı bir endişeleri kalmaz; cehennemdekiler de artık ölümden veya oradan çıkarılmaktan tamamen ümid keserler. Çünkü herkes artık ölümün olmayacağını kesin anlar ve bilir, âdeta ölümün kesildiğini ve bir kimsenin ölümlülük vasfı ile vasıflana-
mayacağım görmüş olur. Biz Resulullah Aleyhisselâm'den sahih olarak rivayet edilenlere inanıyor ve mahiyeti üzerine fazla derine inmeye gerek görmüyoruz. Çünkü bütün bunlar Allah'ın kudreti dahilindedir.
Bütün hak mezheblerin görüşleri de bu istikamettedir.

"Allahü Teala: 'Kimin Kalbinde Bir Hardal Tanesi Ağırlığında İman Bulunursa Onu Çıkarın1 Diye Buyurur..." Hadisi.

387. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh C.8, s.llö'de, Kitabu'r-Rikak'ın "Cennet ve Cehennemin Özelliği" başlıklı babında rivayet ediyor:
Musa ibnu İsmail Vuheyb'den, o Amr ibnu Yahya'dan, o babasından o da Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Cennet ehli cennete cehennem ehli de cehenneme girdiğinde Allahü Teala: Kimin kalbinde bir hardal tanesi ağırlığında iman varsa onu çıkarın, diye buyurur. Bunlar kavrulmuş kömür olmuş bir halde çıkarılırlar. Hayat nehrine atılırlar. Selin getirdiği yığındaki tanenin bitmesi gibi bunlar orada biterler. Resulullah Aleyhisselâm ayrıca şöyle buyurdu: Onu görmez misiniz, nasıl sarı ve kıvrak bir vaziyette biter.[47]

388. Bu hadisi Buharî, Kitabul-İman'ın, "İman Sahiplerinin Ameller Yönünden Birbirlerine Üstünlüğü" başlıklı babında rivayet ediyor:
İsmail îbnu Ebi Uveys ibni Abdullah el-Esbahi el-Medeni (Daru'l-Hicre İmamı, İmam Malik'in kızkardeşinin oğlu), İmam Malik'den, Amr ibnu'l-Yahha el-Mazinî'den, o babasından, o da Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahü anh'den Resulullah Aleyhis-selâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Cennet ehli cennete cehennem ehli de cehenneme girer. Al-lahü Teala: Kalbinde bir hardal tanesi ağırlığında iman olanı (cehennemden) çıkarın, diye buyurur. Bunlar kararmış vaziyette çıkarlar, Haya veya Hayat -burada imam Malik şüpheye düşmüştür- nehrine atılırlar. Selin kıyısındaki tanenin bitmesi gibi onlar da bu nehirde biterler. O tanenin nasıl sarı ve kıvrak bir şekilde bittiğini görmediniz mi?[48]

387 - 388. Hadislerin Şerhi:

"Kimin kalbinde bir hardal tanesi kadar iman varsa..." yani asıl tevhid inancına ilave olarak, yani kimin iyilik niteliğinde bir imanı varsa, demektir, iman maddi bir şey olmadığı için ağırlık veya hacimle hesab edilemez. Burada kastedilen ameldir. Ameller cevherler ile temsil edilirler. Buna göre, iyilik kefesindeki ameller, beyaz, parlak cevherler şeklinde, günah kefesindeki ameller ise siyah, karanlık cevherler şeklinde görünürler.
"Kalbinde (hardal tanesi) kadar imanı olanı cehennemden çıkarın..." sözünden imam Gazali: "İmanın gerçeğini anlamış, ancak, şehadet kelimesini söylemesine ölümün engel olmuş olduğu kimselerin cehennemden çıkarılacağı" hükmünü çıkarmıştır.
imam Gazali doyar ki: Ancak bir kimse, şehadet kelimesini söylemeye muktedir olur da ölünceye kadar söylemez, bununla birlikte kalbiyle inanırsa bunun, şehadet kelimesini söylemekten
kaçınması, namaz kılmaktan kaçınması gibi sayılır. Cehennemde ebedî olarak kalmaz. Ancak tersi de olabilir. Gazali'nin dışındakiler, diliyle söylememesinin ebedî cehennemde kalmasını gerektireceği görüşündedirler. Burada, yani bu görüşe göre, hadiste geçen "kalbinde" sözünün teViline ihtiyaç vardır. Buna göre bu söz "gücü olursa kalbindeki imanı dili ile de söylemesi şartı ile" manasına alınır.
Bu iki ihtimal şundan kaynaklanıyor: imanı dil ile de söylemenin imandan sayılacağı ve dolayısıyla bu yapılmadan iman tamam olmayacağı görüşünde ihtilafa düşülmüştür. Alimlerden bir grup ou görüşü kabul etmektedir. İmam Şemsuddin ve Fahru'l-îslam görüşte olanlardandır. Yahut imanın dil ile söylenmesi dünyevi hükümlerin uygulanması için şarttır. Bu da tahkik ehli alimlerinin çoğunluğunun görüşüdür. Şeyh Ebu Mansur bunu ka-iiui etmektedir. Hadis ve ayet metinleri ise bu konuda biraz kapalı bir durum (müteşabih) arz etmektedir. Taftazanî de böyle söyleyenlerdendir.
Bu hadisi Müslim, Kitabu'l-İman'da da rivayet etmiştir. Ancak Buharî'nin rivayetindeki senet Müslim'in rivayetindeki senetten daha kısadır. (Yani Buharî'nin rivayetinde ravi sayısı daha azdır ki, buna uluvv denmektedir. Çünkü bu durumda hadisin sıhhat derecesi artmaktadır. -Mütercim). Bu hadisi, Nesâî de rivayet etmiştir.
Bu hadis Mürcie'nin görüşünün yanlışlığını ortaya koyuyor. Çünkü hadiste iman olsa da, günahın kişiye zarar vereceği bildiriliyor. (Mürcie ise imanla birlikte günahın zararı olmayacağı görüşünü savunuyor). Hadis aynı zamanda, büyük günah işleyenlerin ebedî cehennemde kalacağını ileri süren Mutezile ve aynı görüşü paylaşanların iddiasının yanlışlığını da ortaya koyuyor.
Allahü Teala kendi ihsanı ile bizi cehennemden korusun, iyilerle beraber cennetine koysun. Amin.

Cennet Ve Cehennemin Etrafını Saranlar Ve Cehennem Ehlinin Yiyeceği

"Cennet Nefse Hoş Gelmeyen Şeylerle, Cehennem De Nefsin Hoşlandığı Şeylerle

Çevrilmiştir...1' Hadisi .

389. Bu hadisi İmam Tirmizî Camiinde, C.2, s.92'de, "Cennet Nefse Hoş Gelmeyen Şeylerle Çevrilmiştir" başlıklı babda rivayet ediyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre Resu-lullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Allahü Teala cenneti ve cehennemi yarattığında Cibril Âleyhis-selâm'ı cennete gönderdi ve : Ona ve onun içinde, ehli için hazırladığım şeylere bak, diye buyurdu. Cibril geldi, cennete ve içindeki ehli için hazırlanan şeylere baktı. Hakk Celle ve Âla'ya döndü: "izzetine yemin olsun ki, onu duyan herkes oraya girer" dedi. Ce-nab-ı Hakk emir buyurdu cennetin etrafı nefse hoş gelmeyen şeylerle çevrildi. Cibril'e: "Tekrar git" dedi. Cibril gitti baktı ki, etrafı hep nefse hoş gelmeyen şeylerle çevrili. Hakk Teala'ya dönüp: "İzzetine yemin olsun ki, kimsenin oraya girememesinden korktum" dedi. Sonra Cenab-ı Hakk Cibril'e: "CehennenTe git, oraya ve ehli için, içinde neler hazırladığıma bak" dedi. Cibril gitti baktı ki, cehennemin ateşi birbirine girmiş. Döndü ve: İzzetine yemin olsun, onun haberini duyan bir kimse oraya girmez, dedi. Sonra Yüce Allah emir verdi, cehennemin etrafı nefse hoş gelen şeylerle çevrildi. Cibril'e de: Tekrar oraya git, dedi. Gitti baktı ve bu kez de: İzzetine yemin olsun, kimsenin oradan kurtulamayarak içine gireceğinden korktum, dedi.[49]
Ebu İsa et-Tirmizî Rahmetullahi Aleyh bu hadisin hasen, sahih olduğunu söylüyor.

390. Bu hadisi Ebu Davud'da Sünen'inde, C.4, s,185'de, "Cennet ve Cehennemin Yaratılışı" Babında Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'e ulaşan bir senedie rivayet ediyor:
Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Allahü Teala cenneti yarattığında Cibril'e: Git, oraya bak, diye buyurdu. Gitti, ona baktı, sonra geldi ve: Ey Rabb'im, İzzetine yemin olsun, onun haberini duyan kimse mutlaka oraya girer, diye söyledi. Sonra Allahü Teala onun etrafını nefse hoş gelmeyen şeylerle çevirdi ve: Git ona bak, diye buyurdu. Cibril gitti, baktı, sonra gelip: Ey Rabb'im, kimsenin oraya giremeyeceğinden korktum, dedi. Allahü Teala cehennemi yarattığında Cibril'e: Ey Cibril,git ona bak, diye buyurdu. Cibril gitti, baktı sonra gelip : İzzetine yemin olsun, oraya girecek kimsenin onun haberini duymamış olması gerekir, diye söyledi. Allahü Teala onun etrafını nefse hoş gelecek şeylerle çevirdi ve : Ey. Cibril, git ona bak, diye buyurdu. Cibril gitti baktı ye bu sefer: Ey Rabb'im izzetine yemin olsun, oraya girmeyen kimsenin kalmayacağından korktum", diye söyledi. [50]
Bu hadisi İbnu Mace de, Sünen'inde, "Allah'ın izzetine yemin etmek" başlıklı babda, Tirmizî ve Ebu Davud'un verdikleri metne yakın bir metinle Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet etmektedir.

389-390. Hadislerin Şerhi:

"Cennetin etrafı nefse hoş gelmeyen şeylerle çevrildi". Yani cennet her yandan nefsin hoşlanmadığı fiillerle çevrilidir. Bir kimse bu

fiilleri işlediği zaman cennetten uzak kalır. Burada söz, temsilî mahiyettedir. İnsanın yerine getirmeden, hakkıyla uygulamadan, cennete ulaşamayacağı; belalara, musibetlere, sıkıntılara sabır gibi nefse ağır gelen emirler, içinde akreb, canavar, vs. gibi her türlü zararlı hayvanın gizlendiği, dikenlerle sarılı duvarlara benzetilmiştir. Bu duvarlar büyük bir bahçeyi her taraftan sarmış durumdadır. Hiç kimse bu korkunç duvarları aşmadan, ayağına diken batması, akreplerin, yılanların ısırması, vahşi hayvanların saldırması gibi o duvarları aşarken karşılaşacağı sıkıntılara katlanmadan, o büyük bahçeye ulaşamıyacak ve içindeki nimetlerden istifade edemiyecektir. Şüphesiz bu da, zor bir mücadeleyi ve sürekli sabrı, tahammülü gerektirmektedir. İşte cennet böyledir. Nefsiyle Allah düşmanlarıyla mücadele etmek, başına gelenlere sabretmek, Allah'ın hükmüne razı olmak, İslam'ın emirleini en güzel şekilde yerine getirmek, karşısına çıkacak her türlü zorluğa katlanmak, arzuladığı şeyin ger ektirdiği her türlü fedakârlığı göstermek, canını malını matlûbu yolunda feda etmek suretiyle dünyanın sıkıntılarını aşmadan hiç kimse cennetin ebedî, kesintisiz nimetine kavuşamayacaktır. O, yani ebedî cennet nimeti, Cenabı Allah'ın, Mü'minlerin canlarını ve mallarını onunla satın aldığı ücretidir. Yüce Allah kitabında şöyle buyuruyor. "Allah, Mü'minlerden mallarını ve canlarını karşılığında cennet olmak üzere satın almıştır. Allah yolunda savaşır öldürülürler ve öldürürler. Bu gerek Tevrat'ta, gerek İncil'de, gerek Kur'an'da bildirilmiş olan Allah'ın hakk olan bir vaadidir".
Cehennem ise, insan nefsinin tabiatı itibariyle meyledeceği, işlemekte zorluk ve sıkıntı çekmeyeceği, bilakis isteyerek ve hoşlanarak yapacağı fiillerle çevrelenmiştir. Cehennem çok fena bir kalış yeri ve kötü bir meskendir. Ancak etrafım saran şeyler nefislerin arzulayacağı, gözlerin hoşlanacağı şeylerdir. Nefisler bu şehevî arzulara yaklaşırlar. Sonra da cehenneme düşmekten uzak olduğu zannıyla bu arzularına uymak suretiyle; onlardan lezzet duyarlar. Bu arzularına uymak suretiyle elde ettikleri lezzetler ise onu daha büyük lezzetlere yöneltir. Ne zaman bir lezzet duysalar; onun arkasından daha büyük lezzetin peşine düşerler. Nefis her zaman elde ettiğinin daha fazlasını ister, sevdiği bir lezzeti elde edince, hep daha güzeline koşar. Bu şekilde bütün lezzet duvarlarını aşmcaya kadar gafletten uyanamaz. O bu duvarları aşınca da farkında olmadan cehennem ateşine düşer. Sonra oradan kurtulmak ister ama, buna hiç kimse güç yetiremez.
Her insan tabiatı itibariyle şehevî arzulara meyleder. Özellikle bozuk çevreye sahip olan, kötü bir toplumun içinde bulunan kişi, kendisine ölüm gelinceye kadar hep. şehvetlerinin peşine koşar, şehevî arzularının içine dalar. Kendinin asıl kurtarıcısının iman ve güzel amel olduğunu düşünmeksizin cehenneme düşer. İşte bunun için Cibril Aleyhisselâm cehennemin etrafının nefse hoş gelen şeylerle çevrili olduğunu görünce 'izzetine yemin olsun ki, hiç kimsenin oradan kurtulamayarak içine düşeceğinden korktum demiştir. Yani, eğer inkarcı müşriklerden olursa ebedi kalmak üzere, ama iman sahibi olmakla birlikte nefsine hoş gelen haram fiilleri işlemek suretiyle Allah'a isyan edenlerden olursa, günahlarından temizlenmesi için bir süre azab görmek üzere oraya (cehenneme) girer.
Allahü Taala bizi cehennemden korusun ve takva sahibi iyilerle birlikte cennetine koysun- Amin, velhamdü lülahi Rabbüalemin.

"Cehennem Ehlinde Bir Açlık Görülür..." Hadisi

39L Bu hadisi Tirmizî Rahmetullahi Aleyh, C.2, s.96-97'de, "Cehennem Ehlinin Yiyeceğinin Özelliği" başlıklı babda rivayet etmektedir:
Ebu'd-Derda Rahmetullahi Aleyh'den rivayet edildiğine göre Re-sulullah Aleyhisselâm şöyle buyurdu:
"Cehennem ehlinine açlık musallat edilir. Bu içinde bulundukları azaba denk olur. Yardam taleb ederler, kendilerine kötü kokulu bir diken yiyecek olarak verilir. Bu ne açlığı giderir, ne de vücuda bir yaran olur. Yeniden yiyecek taleb ederler. Bu kez boğazı tıkayan bir yiyecek verilir. Dünyadayken boğazdaki tıkanmaları içecek ile açtıklarını hatırlarlar. Bu kez su isterler. Demir mengeneler içinde yakıcı bir içecek verilir. Yüzlerine yaklaştığında yüzlerini kavurur. Karınlarına girdiğinde karınlarında olanı yakıp yakıp koparır: "Cehennemin muhafızlarını çağırın" derler. Bunlar: "Size elçileriniz, apaçık delillerle gelmediler mi?" derler. Berikiler: "Evet" derler. Bu sefer: "Öyleyse çağırın durun, kâfirlerin çağırması boş bir şeyden öte değildir." derler. Bu sefer cehennemdeki-ler: "Malik'i (cehennemin baş muhafızı) çağırın" derler. Sonra: "Ey Malik, Rabb'in hiç olmazsa canımızı alsın" derler. Malik de onlara: "Siz böyle kalacaksınız" diye cevap verir. el-A'meş der ki: Bana haber verildiğine göre onların çağırmasıyla Malik'in kendilerine cevap vermesi arasında bin yıl bulunmaktadır. Bu kez: "Rabb'inize dua edin, Rabb'inizden daha üstün kimse yoktur" derler. Sonra: "Ey Rabb'imiz, bizim taşkınlığımız bizi yenmişti, sapık bir topluluk olmuştuk. Ey Rabb'imiz bizi buradan çıkar, eğer bir daha fenalığa dönersek zulmedenlerden oluruz" derler. Allahü Teala da onlara: "Olduğunuz yerde sinip durun, Benimle konuşmayın" diye cevap verir. Böylece bütün iyiliklerden ümidlerini keserler. Bunun ardından, çığlıklar atmaya, ah çekmeye, eyvah demeye başlarlar"
Abdullah ibnu Abdurrahman: "Halk bu hadisi senediyle birlikte vermez" dedi. Ebu İsa et-Tirmizî de diyor ki: Biz bu hadisi: el-A'meş ile biliriz.
Abdullah ibnu Abdurrahman seneddeki ilk kişidir, yani Ebu İsa et-Tirmizî hadisi ondan almıştır. [51]

39L Hadisin Şerhi:

"Cehennem ehline açlık musallat edilir". Yani Allah Teala onlara açlık verir ve bu açlık dolayısıyla büyük bir sıkıntı ve ızdırab içine girerler. "Bu içinde bulundukları azaba denk olur". Yani açlık dolayısıyla çektikleri sıkıntı ve acı, içinde bulundukları azab-dan dolayı çekmekte oldukları sıkıntı ve acıya denk olur. "Yardım taleb ederler". Yani kendilerindeki bu açlık sıkıntısını giderecek bir yiyecek isterler. "Kendilerine kötü kokulu bir diken, yiyecek olarak verilir. Bu ne açlığı giderir, ne de vücuda yararı olur". Yani dünyada yedikleri yiyeceklerde olduğu gibi bunda, insan vücuduna yarar sağlayacak ve açlığı giderecek bir özellik yoktur. Bu yiyecek- yemeden kurtulamadıkları veya açlıktan dolaya çektikleri ızdırab çok fazla olduğu için yemek zorunda kaldıkları bir yiyecektir.
ikinci kez yardım taleb etmeleri üzerine boğazı tıkayan bir yiyecek veriliyor. Dünyada boğaz tıkanmalarını içecek ile giderdiklerini hatırlayarak su istiyorlar. Bu kez demir mengeneler içinde yakıcı bir içecek veriliyor ve bu içecek yüzlerine yaklaştığında yüzlerim kavuruyor, karınlarına inince karınlarını yakıyor. Bu konuda Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "Başlarının üstünden kaynar su dökülür. Onunla karınlarının içindekiler ve derileri eritilir. Ayrıca onlar için de demir kamçılar vardır. Oradan her ne zaman çıkmak isterlerse oraya geri çevrilirler ve "Yangın azabını tadın" denilir."
Onlar "cehennemin muhafızlarını çağırın" derler Yani birbirlerine; Cehennemin muhafızlarından Allah'ın sizi bu azabdan kurtarması için dua etmelerini isteyin derler, Cehennemin muhafızları ise onları azarlamak ve başlarına geleni hakettiklerini kendilerine itiraf ettirmek için: "Size elçileriniz apaçık delillerle gelmediler mi?" diye sorarlar.. Cehennemdekiler "evet" derler. Bu sefer muhafızlar: "Öyleyse çağırın durun" yani isterseniz Allah'a kendiniz dua edin, siz şefaatçilerin şefaatine layık değilsiniz. "Kâfirlerin çağırması boş bir şeyden öte değildir", yani zayi olur gider, ne bir fayda sağlar ne de dikkate alınır, derler. Bu kez cehennemdekiler, cehennemin baş muhafızı olan Malik'e seslenerek: "Ey Malik, Rabb'in hiç olmazsa canımızı alsın" derler. Yani: "Bizim için Rabb'inden dilekte bulun, ölümümüze hükmetsin de ölelim ve bu acıklı azabdan kurtulalım. Malik ise: "Siz böyle kalacaksınız" diye cevap verir. Yüce Allah da Kur'an-ı

Kerim'de: "Ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler, kendilerinden cehennemin azabı da hafifletilmez" diye buyuruyor.
Cehennemdekiler, dualarının kendilerine fayda sağlayacağını umdukları herkesten ümidlerini kesince, Allahü Teala'ya sığınırlar "Rabb'inize dua edin, Rabb'inizden üstün kimse yoktur" derler. Sonra "Ey Rabb'imiz bizim taşkınlığımız bizi yenmişti, sapık bir topluluk olmuştuk" diyerek günahlarını itiraf ederler ve Hakk Teala'dan kendilerini cehennemden çıkarmasını dilerler ve : "Ey Rabb'imiz bizi buradan çıkar, eğer bir daha fenalığa dönersek zulmedenlerden oluruz" derler. Allahü Teala da onlara: "Olduğunuz yerde sinip durun" yani cehennemin içinde sessiz sakin, durun; cehennem sizi alıkoydukça siz de köpeklerin baş eğmesi gibi baş eğin; cehennemden çıkarılmanızı istemek için Benimle konuşmayın" diye cevap verir. "Bu zaman bütün iyiliklerden ümidlerini keserler; bunun ardından da çığlıklar atmaya... başlarlar".
Allahü Tealâ bizi cehennem azabından korusun, Amin.

Mü'minuerin Kabe'lerini Görmesi Ve Allahu Teala'nın Cennet Ehline Hitabı

Mü'mınlerin Ahırette Rabb'lerlnl Göreceklerinin Îsbatı1 Île İlgili Hadîs

392. Bu hadisi İmam Müslim Rahmetullahi Aleyh Kastal-lanî'nin hamişine göre, C.2, s.lO7'de rivayet etmektedir:
Ubeydullah ibnu Unıer ibnu Mey sere, Abdurrahman ibnu Mehdî'den, o Hammad ibnu Seleme'den, o Sabit el-Bunanî'den, o Abdurrahman ibnu Ebi Leyla'dan, o da Şuheyb Radıyallahü Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyuduğunu rivayet etmiştir:
"Cennetlikler cennete girdiğinde Allah Tebareke ve Teala: Artırmamı istediğiniz bir şey var mı? diye sorar. Onlar: Yüzümüzü ak etmedin mi, bizi cennete koymadın mı, bizi cehennem azabından kurtarmadın mı? derler. O zaman örtü kal dinli verir. Cennet ehline, Rabb'lerini görmekten daha sevimli bir nimet verilmemiş tir". [52]

393. Müslim, bu hadisin, aynı senedle bir başka rivayetini de veriyor. Ancak orada şöyle bir ilaveye yer vermektedir:
"Sonra Resulullah Aleyhisselâm şu mealdeki ayet-i kerimeyi okudu: "Güzel amel işleyenlere daha güzel karşılık ve fazlalık var". [53]

394. İbnu Mace de, Mü'minlerin Rabb'lerini göreceklerine dair hadisi, başka bir metinle rivayet etmektedir:
Cabir ibnu Abdullah Radıyallahil Anh'dan rivayet edildiğine göre Resulullah ALey his selâm şöyle buyurdu:-
"Cennet ehli kendilerine verilen nimetlerin içindeyken, birden bir nur (ışık) görünür. Başlarını kaldırırlar. Bir de görürler ki, Rabb Teala, üzerlerinden kendilerine tecelli etmiştir. Hakk Teala: "Size selam olsun ey cennet ehli" diye buyurur. Resulullah Aleyhisselâm buyurdu ki; Bu husus Allahü Teala'mn şu ayet-i kerimesinde bildirilmiştir: "Rahmet sahibi olan Rabb katından onlara, sözle selam vardır". Resulullah Aleyhisselâm sonra şöyle devam etti: O, onlara bakar, onlar da O'na bakarlar, O'na baktıkları sürece, araya perde konuluncaya kadar, etraflarındaki cennet nimetlerinden hiçbirine iltifat etmezler. Bundan sonra da, nuru ve bereketi, üzerlerinde, bulundukları yerlerin üzerinde kalır.[54]

395. Bu hadisi de İbnu Mace Şuheyb Radıyallahü Anh'den rivayet ederek şöyle bildiriyor:
Resulullah Aleyhisselâm: "Güzel amel işleyenlere daha güzel karşılık ve fazlalık vardır" mealindeki ayet-i kerimeyi okuyup şöyle buyurdu:'
"Cennet ehli cennete cehennem ehli de cehenneme girince bir çağına: "Ey cennet ehli, sizin için Allah katında bir söz vardır, onu Hakk Teala yerine getirmek istiyor" diye seslenir. Cennetteki-ler:" O nedir ki, Allah bizim iyilik taraflarımızı ağır getirmedi mi, yüzlerimizi ak çıkarmadı mı, bizi cennete koymadı mı, bizi cehennem azabından kurtarmadı mı?" derler' Bu zaman, Örtü kaldınlı-verir. Hakk Celle ve Ala'ya bakarlar. Allah'a yemin ederim ki, Cenabı Allah, cennette kilere, kendisine bakmaktan daha sevimli ve daha çok gözleri nurlandırıcı bir nimet vermemiştir.[55]
îbnu Mace'nin Sünen'ine haşiye yazan diyor ki: "Buradan anlaşılıyor ki, Allahü Teala cennetliklerin kalbinden hırsı çıkarmaktadır. Ayrıca onlara tama etmedikleri bir şeyi fazlalık olarak veriyor ve onlan kendi fazlından razı ediyor".
Bu hadisi Tirmizi, Nesâî ve başkaları, Hammadu'bnu Se-leme'nin Sabit'ten, onun İbnu Ebi Leyla'dan, onun Şuayb'dan, onun da Peygamber Aleyhisselâm'dan rivayeti tanki ile vermişlerdir,

392 - 395. Hadislerin Şerhi:

Mü'minlerin Yüce Allah'ı görmesi ile ilgili hadisin şerhinde imam Nevevî şöyle diyor:
Bil ki, Allah'ın sıfatları ile ilgili konularda ilim adamları iki ayrı görüş ortaya koymuşlardır.
Birincisi: Selef âlimlerinin çoğunun veya tamamının tercih ettiği görüştür. Bunlar, bu konularla ilgili metinlerin anlamları üzerinde fikir yürütmeksizin: Bizim bunlara iman etmemiz ve Allahü Teala'nm azamet ve şanına layık bir anlam ifade ettiğine i-nanmamız gerekir. Bununla birlikte şunu kesin olarak bilmeliyiz ki, hiçbir şey Allah'ın benzeri değildir; O yaratıklara mahsus özelliklerden münezzehtir, derler. Bu görüşü bazı kelamcılar da kabul etmişlerdir ve inanç açısından en selametlisi de budur.
İkinci görüş ise: Kelamcılarm çoğunluğunun kabul ettiği görüştür. Bu görüşe göre, sıfatlarla ilgili metinler, itikaddaki temel ölçüler esas alınarak ve Arap dilinin kurallan da nazar-ı itibare alınmak suretiyle yerine göre te'vil edilir. (Bu konu üzerinde daha önce tafsilatlı birgiler verilmişti). Nevevî'nin, sahih-i Müslim Şerhinden.

'Allahü Tealanın Cennet Ehline Hitabı İle İlgili Hadis

396. Bu hadisi Buharı, C.8, &U4*te, Kastallanî'ye göre, C.9, s.319'da, KitabuV-Rikak'ın "Cennet ve Cehennemin Özelliği" başlıklı babda rivayet etmektedir:
Muaz ibnu Esed, Abdullah'dan, o Malik ibnu Enes'den, o Zeyd ibnu Eşlemden, o Ata ibnu Yesar'dan, o da Ebu Saîd el-Hudrî Radıyallahu Anh'den Resulullah Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Allahü Teala Cennet ehline: "Ey cennet ehli !" der. Onlar: "Buyur, Ey Rabb'imiz, Emret, Ey Rabb'imiz" derler. Allahü Teala: "Razı oldunuz mu?" diye buyurur. Onlar: "Niçin razı olmayalım; Yaratıklarından kimseye vermediğini bize verdin", derler. Allahü Teala: "Ben size bundan daha üstününü vereceğim" diye buyurur. Onlar: "Ey Rabb'imiz, bundan daha üstün ne olabilir?" derler. Allahü Teala:" Size rızamı bahşediyorum. Bundan sonra artık ebediyen size kızmam" diye buyurur.[56]

397. Buharı bu hadisi, Kitabu't-Tevhid'in "Rabb'ın Cennet Ehli İle Konuşması" başlıklı babında da rivayet etmektedir.
Buharî'nin sahih'inde, C.9, s.l5l'de, Kastallanl'ye göre C.lO, s.25l'de yine Ebu Saîd el-Hudri Radıyallahü Anh'den rivayetle verdiği bu hadisin metni de daha önce geçen hadisin metnine yakındır. Sadece orada:
"Ben size bundan daha üstününü vereceğim" ifadesinin yerine "Size bundan daha üstününü vermemi istemez misiniz" ifadesi geçmektedir".[57]
Bu hadisi Müslim de, Sahih'inde, "Cennet Nimetleri ve Ehli" başlıklı babda rivayet ediyor. Tirmizî de, C.2, s.91'de bu hadise yer vererek, hadisin hasen, sahih olduğunu kaydediyor. Tirmizî'nin rivayet ettiği hadisin metni de, Buharî'nin Kitabu'r-Rikak'mda geçen metne yakındır. Tirmizî'nin rivayetinde, "daha üstününü vermemi istemez misiniz?" ifadesi geçmektedir.

396-397. Hadislerin Şerhi:

el-Feth de deniliyor ki: Bu hadiste "Allah'ın razı olması ise hepsinden büyüktür" mealindeki ayet-i kerimeye işaret vardır. Çünkü rıza, bütün kurtuluş ve saadetlerin sebebidir. Bir kimse üst'ünün kendisinden razı olduğunu bilince, bu, gözünün nurunu artırır; kalbi için bütün nimetlerden daha sevimli olur. Çünkü razı olmakla kendine ihsanda bulunmuş ve kendine yücelik kazandırmış olmaktadır.
et-Tayyibî Rahmetullahi Aleyh'de diyor ki: Kerametlerin en üstünü Allah Teala'yı görmektir.
el-Miftah müellifi de diyor ki: Hadisin metninde ndvan kelimesinin nekîre olarak kullanılması, Allah'ın rızasından, çok az bir şeyin bütün cennetlerden ve içindekilerden daha üstün olduğuna işarettir.
et-Tayyibî daha sonra şöyle diyor: Bu ifadenin ta'zim, yüceltme manasına alınması en uygun olanıdır. Yani büyük rızanın (rıd-vân'm), ismi "çok ihsanda bulunan Allah" olana nisbet edilmesi yerinde olur.
Allah'ın kendini sevdiği kullarına göstermesi O'nun ihsan-larındandır. Bu ise kerametlerin en üstünüdür. Bu noktada hadisin anlamı, ayetin anlamına uygun düşmektedir. Hakk Teala rıdvânı kendi zatına nisbet ediyor, ancak "size rızamı bahşediyorum" diye buyurarak, bunu istiare sigası ile ifade ediyor. Kendi rızasını, büyük bir sultanın yanma misafir olan hey'etlere takdim edilen hediyelere teşbih ediyor. (Kastallanî şerhinden).
Yüce Allah bize de cennet nimetleri arasında kendi cemalini seyretme nimetini de bahşetsin. Amin, ya Rebbe'l-Alemin.

'Cennet Ehlinden Bazılarının Ekim İçin Kabe'lerinden İzin İstemelerine Dair' Hadis

398. Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh, C.9, s.l51'de, Kitabu't-Tevhid'in "Rabb'in Cennet Ehli İle Konuşması" başlıklı babda rivayet etmektedir:
Muhammed ibnu Sinan'ın Fuleyh'den, onun Hilalden, onun Ata ibnu Yesar'dan, onun da Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet ettiğine göre Resulullah Aleyhisselâm bir gün yanında sahra ahalisinden bir adam varken konuşuyordu. Buyurdu ki:
"Cennet ehlinden bir adam, Rabb'inden ekim için izin istedi. Cenab-ı Hakk:"İstediğin her şeyin içinde değil misin?" diye buyurdu. Adam: "Evet, ancak ben ekim işini seviyorum" dedi. Hemen alelacele tohumunu attı. göz açıp yumuncaya kadar bu tohumlar bitip yeşermeye başladı. Hemen hasadhk oldu, toplanıldı, dağlar gibi oldu. Allah Teala'o zaman şöyle buyurdu: "Al onu, Ey Ademoğlu, seni biç bir şey doyurmaz."
Bedevi Arap bunun üzerine : "Ey Allah'ın Resulü, bu kimsenin ancak Kureyşlilerden veya ensardan olduğunu görürsün. Onlar ekim işiyle uğraşmaktadırlar. Biz ekim işiyle uğraşanlardan değiliz, diye söyledi. Bu söz üzerine Resulullah Aleyhisselâm güldü.[58]
Bu hadisi Buharı Rahmetullahi Aleyh, Kitabu'l-Muzara'a'da, "Toprağın Al tunla Kiralanması" başlıklı babdan sonra müstakil bir babda da vermektedir.

39a Hadisin Şerhi:

Hadiste geçen "izin istedi, buyurdu" gibi bazı fiillerin geçmiş zaman sigasıyla kullanılması Resulullah Aleyhisselâm'm cennet nimetlerinden bahsederken, âdeta herşeyin tahakkuk ettiğini bildirmek için kullandığı bir ifade tarzıdır. Bu ifadeler daha başka hadislerde de geçmektedir. Bu fiiller esasında "ister, buyurur" veya "isteyecek, buyuracak" manasınadır.
ÎJu. hadis insanın, her şeyden müstağni olsa da, Önceden yaşadığı, hayata özlem duyacağını gösteriyor.

Cennet Pazarı Hadisi

399. Bu hadisi İmanı Tirnıizî Rahmetullahi Aleyh Camiinde, C.2, s.89-90'da, "Cennet Pazarı Hakkındaki Rivayetler" başlıklı babda veriyor:
Saîd ibnu'l-Museyyeb'den rivayet edildiğine göre, o, bir keresinde Ebu Hureyre Radıyallahü Anh ile karşılaştı.
-"Ebu Hureyre Saîd ibnu Museyyeb'e 'Allahü Teala'nın benimle seni cennet pazarında bir araya getirmesini diliyorum' dedi. Saîd: "Orada da pazar var mıdır?' diye sordu. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'da şöyle cevap verdi: 'Evet, Resuluİlah Aleyhisselâm bana bildirdi ki, cennet ehli oraya girdiklerinde amellerinin fazlalarını koyarlar. Sonra kendilerine dünya günlerinden cuma gününe denk gelen bir vakit miktarınca izin verilir. Rabb'lerini ziyaret ederler. Arş'ı onlara görünür. (Arş) cennet bahçelerinden bir bahçeye kurulur. Onlar için (yani cennet ehli için) nurdan, altun-dan ve gümüşten minberler kurulur. Onların içinde aşağı derecede olan yoktur, ama derece itibariyle en aşağı mevkide olanı misk ve kâfurdan koltuklara otururlar. Diğer koltuk sahiplerinin kendilerininkinden daha üstün oturaklar üzerinde olduklarını görmezler'. Ebu Hureyre Radıyallahü Anh dedi ki: Ben "Ey Allah'ın Resulü, Rabb'imizi görecek miyiz?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: Evet, güneşi ve ondördüncü gecesinde ayı görmekte şüpheye düşüyor musunuz? Biz: Hayır, dedik. Resuluİlah Aleyhisselâm da şöyle buyurdu: îşte bunun gibi Rabb'inizi görmekte de şüpheye düşmezsiniz. Bu meclise katılanlardan hiç kimse kalmaksızın Allah hepsi ile doğrudan konuşur. Buyurur ki: Ey filan oğlu filan, şu şu günü hatırlıyor muşun?", dünyadaki bazı taşkınlıklarını ona hatırlatır. Kul: Ey Rabb'im, onu benim için bağışlamamış miydin? der.. Hakk Teala: Evet, Mağfiretimin genişliği seni şu üzerinde bulunduğun mevkiye ulaştırdı, diye buyurur. Onlar bu hal üzereyken üzerlerinden bir bulut sarar.. Üzerlerine bir güzel koku yağdırır ki, onun benzeri bir kokuyu o zamana kadar koklamış değillerdir.
Rabb'imiz Tebareke ve Teala, ö zaman: Sizin için hazırlamış olduğum ihsanlara gidin, arzuladığınızı alın, diye buyurur. Etrafı melekler tarafından sarılmış bir pazara gideriz. Gözler onun bir benzerini görmüş; kulaklar onun bir benzerinin haberini duymuş; gönüller öyle bir

şeyi düşünmüş değildir. İstediğimiz her şey bize verilir. Orada satma ve satın alma yoktur. Bu pazarda cennet ehli birbirleriyle karşılaşırlar. Yüksek derece sahibi bir adam, -orada aşağı bulunmamak la birlikte- kendinden daha alt bir mevkide bulunanla karşılaşır. Onun üzerindeki giysiler çok hoşuna gider. Bunların aralarındaki konuşma bitinceye kadar onun üzerinde daha güzel bir giyecek oluşur. Bunun sebebi şudur ki, orada kimsenin üzüntüye kapılması uygun değildir. Sonra evlerimize dağılırız. Eşlerimiz bizleri karşılayarak: Merhaba, hoş geldin; bizden ayrıldığın zamankinden daha güzel bir görüntüyle geri geldin, derler. Bu söze muhatab olan da: Biz bugün Cebbar olan Rabb'imizle buluştuk, üzerimizdeki bu değişikliğin olması da artık hakkımızdır, der.[59]
Ebu Isa et-Tirmizî der ki: Bu Hadis garibdir. Burada verilen tarikten başka bir rivayet tarikini bilmiyoruz. Suveyd ibnu Anar, el-Evzâî'den bu hadisin bir kısmını rivayet etmektedir.
Not: Suveyd ibnu Amr bu hadisin senedinde ismi geçen şahıslardan değildir. el-Evzâî'nin ismi ise senedde geçmektedir.

400. Bu hadisi İbnu Mace de, Sünen'inde C.2, s.307'de, Ebu Hureyre Radıyallahü Anh'den rivayet ediyor. Ve orada şöyle bir ilaveye yer veriyor:
"Onlar için nurdan, inciden, yakuttan, zebercedden, altundan ve gümüşten minberler kurulur."
Bir yerinde de şöyle diyor:
"Bu meclise katılanlardan hiç kimse kalmaksızın Allahü Teala hepsi ile ayrı ayrı kelam eder. Hatta sizden bir adama:' Ey filanca, şöyle söyle işler işlediğin günü hatırlıyor musun1 diyerek bazı taşkınlıklarını hatırlattığında o: 'Ey Rabb'im beni bağışlamamış miydin?' der. Allahü Teala da: "Evet, Benim mağfiretimin genişliği ile bu dereceye ulaştın' diye buyurur" Sonra hadis aynı şekilde devam ediyor.
Ayrıca ibnu Mace'nin rivayetinde "istediğimiz her şey bize verilir" • ifadesi yerine "istediğimiz her şeyi yükleniriz" ifadesi -geçmektedir.
[60]

399 - 400. Hadislerin Şerhi:

"Cennet pazarı" denilirken ahirette Müminlerin bir araya gelerek, benzerini hiçbir gözün görmediği, kulakların duymadığı, kimsenin hatırına gelmeyen şeyleri görecekleri yer, dünyadaki pazarlara benzetiliyor. Orada cennet ehli, kendilerine ve kardeşlerine verilenlerden dolayı mutlu bir vaziyette birbirleri ile karşılaşırlar.
"Rabb'lerini ziyaret ederler. Arş'ı onlara gözükür. Arş cennet bahçelerinden bir bahçeye kurulmuştur" sözü daha önce benzerleri geçmiş olan sıfat hadislerindendir. Bu sözler, müteşabih sözlere girmektedirler. Daha önceki hadislerde de, bu gibi konularda ilim adamlarımızın izledikleri yol hakkında tafsilatlı bilgi verilmişti.
Halef âlimleri, bu ifadeyi te'vil ederek burada kastedilen mananın şu olduğunu belirtiyorlar: Burada Allah'ın meleklerinden bir melek karşılarına çıkar; yahut söz konusu bahçede Allah'ın nimet ve ihsanı kendilerine takdim edilir,...Allahü Teala, yaratıklarına benzemekten münezzehtir.
"Bu meclise katılanlardan hiç kimse kalmaksızın Allah hepsi ile doğrudan konuşur". Yani Allahü Teala, herbiri ile uzun uzun konuşarak, ona yaptıkarmı, bunlara kendisinin rahmet ve mağfiret ile karşılık verdiğini hatırlatır; bazı büyük günahlarım, yani insanın üstlendiği emanetin muhafazası ile ilgili tekliflere gadretmek mahiyeti taşıyan günahlarım ve kendisinin bunları bağışladığını hatırlatır.
Bu pazarda Mü'minler birbirleri ile karşılaşırlar; tanışırlar, birbirlerini tebrik ederler, birbirlerinden dolayı sevinç duyarlar, Cennette kimse için üzüntü yoktur ve kimse kimseye üstünlük tas-lamayacaktır. Hepsi kendilerine verilenlerden dolayı memnun olurlar. Rahat ve sevinçli olurlar. Yüce Allah ayet-i kerimesinde: "Onların gönüllerinde olan kini çıkardık, artık onlar sedirler üzerinde karşılıklı oturan kardeşlerdirler." buyuruyor. Pazardan sonra hanımlarının yanlarına giderler. Hiç kimsenin vasfedeme-yeceği derecede bir güzelliğe sahip olurlar.
Allahü Teala bize de cennetini ve nimetlerini bahşetsin, Cemaîi-ni seyretmekle bizleri de şereflendirsin. Bizleri Peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve salihlerle biraraya getirsin. Bunlar ne güzel arkadaştırlar. Amin, ve'1-hamdu lillahi Rabbi'l-Âlemin

---

[1] Müslim: iman: 299

[2] Müslim: İman: 301

[3] Müslim: İman: 302

[4] Müslim:Iman:304

[5] Müslim:Iman:304
[6] Müslim: İmân: 306

[7] Müslim: İman: 308
[8] Müslim: İmân: 309

[9] Müslim: iman: 310

[10] Nesâî: İman: 18

[11] Tirmizî: Et'imme: 34; Kıyame: 10
[12] Ibnu Mace: Mukaddime: 9

[13] Ibnu Mace: Zühd: 37.
[14] Buharî: Zekat: 9

[15] Buharî: Menakıb: 25 (Sahihu'UBuharî, Kitabu Bedu'l-Halk'da islam'da. Peygamberliğin Alametleri" başlıklı bir bab bulunmamaktadır, Bu bab, Kitabu'I-Mcnakıb'm 25. babıdır. Yukandak i hadis te bu babdadır.)

[16] Müslim: Zühd; 16

[17] Müslim: Zühd: 17
[18] Tirmizî: Kıyame: 6
[19] Tirmizî: Kıyame: 6

[20] Tirmizî: Scvabul-Kur'an: 25
[21] Buharî: Enbiya : 3
[22] Buharî: Tefsir, Bakara Suresi: 13; Tirmizî Tefsir, Bakara Suresi: 9
[23] Ibnu Mace: Zilhd: 34

[24] Buharî: Enbiya: 8 (Bu hadisin geçtiği bab Kitabu'l Bedu'l-Halk'da değil Kitabu'l-Enbiya'dadır). Tefsir, Şuara Suresi:!

[25] Buharî: Enbiya: 1 (Hazreti Adem'im yaratılışı ile ilgili bab, Kitabu Bedu'l-Halk'da değil Kitabu'l-Enbiya'dadır).
[26] Buharî: Rikak: 51"
[27] Müslim: Munafıkün: 51
[28] Müslim: Münafikün: 52
[29] Müslirn: Münafikûn : 53

[30] Buhari: Tefsin Kaf Suresi : 1
[31] Buharf: Tevhid: 25
[32] Müslim: Cennet: 35
[33] Müslim: Cennet: 35
[34] Müslim: Cennet 36
[35] Müslim: Cennet: 36

[36] Müslim: Cennet: 37
[37] Müslim: Cennet: 38
[38] Müslim: Cennet: 39
[39] Tirmizî: Cennet: 22

[40] Buharî: Rikak: 53

[41] Buharî : Rikak: 53
[42] Buharî: Rikak: 53
[43] Buharî: Rikak; 53
[44] Buhart: Rikak : 53

[45] Ibnu Mace: Zühd: 38
[46] Tirmizî: Zühd: 39; Cennet: 20; Tefsir: Meryem Suresi: 2
[47] Buharî: Rikak: 51

[48] Buharî: iman: 15
[49] Tirmizî: Cennet: 21 -

[50] Ebu Davud: Sünnet-, 22; Nesâf: Eyman: 3

[51] Tirmizî: Cehennem: 5

[52] Müslim: İman: 297
[53] Müslim: iman: 298
[54] ibnu Mace: Mukaddime: 13
[55] Ibnu Mace: Mukaddime: 13

[56] Buharî: Rikak: 51
[57] Buharf: Tevhid: 38

[58] B.uharf: Tevhid: 38
[59] Tirmizî: Cennet: 15

[60] ibnu Mace : Zühd: 19

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İSİM VE KÜNYE BÖLÜMÜ
BİRİNCİ FASIL
MAKBUL VE MEKRUH İSİMLER
İKİNCİ FASIL
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN İSİM KOYDUĞU KİMSELER
ÜÇÜNCÜ FASIL
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN DEĞİŞTİRDİĞİ İSİMLER
DÖRDÜNCÜ FASIL
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN İSİM VE KÜNYESİNİ ALMA HAKKINDA GELEN RİVÂYETLER
BEŞİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
İlk Libâs:
İlk Gıda (Tahnik):
Dua:
İlk Telkini
Sürur:
Yedinci Gün
İsim:
Akîka:
Sünnet
Kızların Sünneti:
Merâsim:
Kulağın Delinmesi:
Ezâ'yı Temizlemek:
Başın Traş Edilmesi

İSİM VE KÜNYE BÖLÜMÜ

*

BİRİNCİ FASIL
MAKBUL VE MEKRUH İSİMLER

*

İKİNCİ FASIL
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN İSİM KOYDUĞU KİMSELER

*

ÜÇÜNCÜ FASIL
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN DEĞİŞTİRDİĞİ İSİMLER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN İSİM VE KÜNYESİNİ
ALMA HAKKINDA GELEN RİVAYETLER

*

BEŞİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

MAKBUL VE MEKRUH İSİMLER

?1? ?? ??? ??????? ????? ?????? ???? ???: ??? ?????? ?????? #:]??????? ????????? ????? ?????????? ??????????? ?????????? ????????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? .

1. (113)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:*"Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız öyleyse isimlerinizi güzel yapın."*[1]

AÇIKLAMA:

İsimler, insan üzerinde te'sir ve telkin gücüne sahiptir. Bu sebeple isimlerin güzel olmasına dikkat edilmelidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de isim üzerinde ısrarla durmuştur. Sadece insanlardaki cahiliye devrinden kalma kötü isimleri değil, hayvan, eşya ve mekânlarla ilgili kötü isimleri de değiştirmiştir.
İsmin telkin gücünü kavramak için, bir peygamber ismi taşıyarak adı zikredildikçe o peygamberi anmak yeterlidir.
İsimler ümmet ve millet içerisinde birliği sağlayan hususlardan biridir. Bu sebeple bilinen, beğenilen, tarihten intikal eden müşterek isimlerin korunması gerekir.
Yukarıdaki hadiste, kıyamet günü isimlerimizle çağrılacağımız sebebi gösterilerek isimlerimizin güzel olması taleb edilmiştir. Bununla, söylediğimiz ve başka maslahatların da mevcudiyeti inkâr edilemez.
Taberânî'de gelen bir rivayet âhirette Allah'ın (kullarına bir lütfu olarak) örtmesiyle insanlar babalarının değil annelerinin adıyla çağrılacağı" belirtilmiştir.
Alkamî şöyle der: "Bu iki hadis şöyle cemedilebilir: "Nesebi sahih olanlar babalarının, diğerleri ise annelerinin adıyla çağrılacaktır. Veya şöyle de denilebilir: Bazı kimseler de annelerinin isimleriyle çağrılacaklardır."

Hadiste geçen: *"İsimlerinizi güzel yapın"* sözünden maksad "evlatlarınızın, yakınlarınızın ve hitmetçilerinizin..." demektir.[2]

?2? ??? ???? ???? ????? ?????? ????????? ???: ??? ?????? ?????? #:]??????? ?‘??????? ??? ?????? ??????: ??????????? ????? ???????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

2. (114)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'ın en ziyade sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahman'dır."[3]

AÇIKLAMA:

En güzel isimler, muhakakkak ki, Allah'ın (celle celâluhu) en çok sevdiği isimlerdir. Abdullah ve Abdurrahman isimleri, kişiye hem kulluğunu hatırlatıyor hem de Rabbisini en câmi isimleriyle tanıtıyor: Lafza-i Celal, Cenâb-ı Hakk'ın İsm-i zatîsi olup diğer bütün isim ve sıfatları câmidir. Rahmân da Cenâb-ı Hakk'ın cemalî isimlerinden olup, insanların yaşamak için muhtaç oldukları bütün rızkları veren mânasındadır. Dolayısıyla Abdurrahman ismi, kula şükran ve minnettarlık vazifelerini hatırlatarak, ubudiyete müşevvik hisler hazırlar, telkin eder.[4]

?3? ??? ??? ???? ????????????? ????? ?????? ???? ???: ??? ?????? ?????? #:]???????? ??????? ?‘????????? ???????? ?‘????? ??? ?????? ?????: ??????????? ????????????? ????????? ????? ??????? ?????????? ???? ??????[. ????? ??? ????? ?????? ?? ???????? ??????? .

3. (115)- Ebu Vehb el-Cüşemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:*"Peygamberlerin isimleriyle isimlenin. Allah'ın çok sevdiği isimler Abdullah, Abdurrâhman'dır. En sâdık olanları da Hâris ve Hemmâm isimleridir. En çirkinleri de Harb ve Mürre isimleridir"*[5]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen en sâdık tâbiri, ismin, türetildiği köke, mâna yönüyle uygunluğunu, sadâkatını ifade etmektedir. Bu açıdan Hâris, "kâsib" yani çalışıp kazanan demektir. Hemmâm da "isteyen", "irade eden" mânasına gelir. Her insan mutlaka bir istek sahibidir.
Savaş demek olan Harb'in kötülüğü izah gerektirmez. Mürre: Acı mânasınadır. Acılık da insanlarca sevilen bir şey değildir. Dolayısıyla bu iki isim de çirkindir.[6]

?4? ??? ??? ????? ????? ?????? ???? ???: ??? ?????? ?????? #:]??? ??????? ???? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?‘???? ? ?????? ?? ?????? ????? [.???: ????? ????? ?????? ?????: ???? ????? ????.??? ???? ?? ???? ???? ?????? ?????: ????? ??? ????? ???? ?????? ????? ?? »?????« ???? ??????. ????? ?????? ?? ??????? .

4. (116)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah katında en düşük (ahna') isim Melikü'l-emlâk (mülklerin mâliki) ismidir. Allah'tan başka Mâlik yoktur."
Süfyân merhum dedi ki: Şâhân Şâh bunun örneğidir.
Ahmed İbnu Hanbel merhûm dedi ki: "Ebu Amr merhum'a, ahna' ne demek diye sordum, bana "en düşük" diye cevap verdi."[7]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer'in bir tasrihi burada kayda değer. Der ki: "Süfyan İbnu Uyeyne'nin Arapça bir sözü, acemce olarak açıklamasına bazı şârihler taaccüp ederken, bazıları da kınadılar. Bizce, kınamaları Süfyan'ın gayesini anlamamalarından ileri gelmektedir. Çünkü, Şehinşah ismi o asırda çocuklara çokca konur olmuştu. "Süfyan, hadiste gelen kötülemenin Meliku'l-emlâk ismine münhasır olmayıp, hangi dilde olursa olsun bu mânaya gelen bütün isimlere şâmil olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Zemden murad budur.
Ulema, çocuklara bu ismi koymanın haram olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü, hadiste vaid şiddetli bir üslubla ifâde edilmektedir. Haram hükmü aynı mânaya gelen diğer isimlere de şâmildir: Ahkâmu'l-hâkimîn, Sultanu's-selâtîn, Emîru'l-ümera gibi. Bâzı âlimler Kâdı'l-kudât, Hâkimu'l-hükkâm isimlerini de bu yasak isimlere dâhil etmişlerdir. Hâkimu'l-hükkâm aslında Allah'dır (celle celaluhu). Dindar ve fâzıl kimselerden pek çoğu Kâdı'l-kudât ve Hâkimu'l-hükkâm gibi isimleri kullanmaktan, hadiste Allah ve Resulü (aleyhissalâtu vesselâm)' ın buğzettiği bildirilen Meliku'l-emlâk ismine kıyasla, kaçınmışlardır[8].

?5? ??????? ????? ?????? ????? ?? ????]????? ??? ???? ?????? ??????? ???? ????????? ????????? ???? ???? ????? ????? ?‘???? ? ????? ?? ?????? ??????[.

5. (117)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle buyrulmuştur:
"Kıyamet günü, Allah'ın en ziyade kızacağı en kötü kimse, adı Melikü'l-emlâk (Şehinşâh) olan kimsedir. Allah'tan başka Mâlik yoktur."[9]

AÇIKLAMA:

Meliku'l-emlâk, bütün mülklerin sâhibi mânasına gelir. Mülklerin gerçek sâhibi Allah olması sebebiyle bu tâbir ancak Allah hakkında kullanılabilir ve insan hakkında kullanılması tevhid inancı taşıyan insanların Rablerine karşı takınmaları gereken edebe yakışmaz.[10]

?6? ??? ???? ????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ????? ??? ?? ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ???. ??? ??????? ???? ???? ???? ??? ????? ??? ???? ?????[. ????? ???? ???? ????? ?????? ?????.??? ??? ???? ???? ?????? ????? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? .

6. (118)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ya'la, Bereket, Eflah, Yesâr, Nâfi ve benzeri isimlerin kullanılmasını yasaklamayı arzu etmişti. Sonra onun bu mevzuda sükut ettiğini gördüm. Sonra da yasaklamadan vefât etti."
Ebu Dâvud'un rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "...Zira kişi "Bereket burada mı?" diye sorar da "hayır yok!" diye cevap verirler.[11]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, zihinde hoş olmayan mânalar hasıl edecek olan isimleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamış veya yasaklama arzusunu izhar etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışı, o isimleri koymayı önceden haram kılınarak istemiş olduğu halde sonradan vazgeçtiğini gösterir. Bu ise, kerâhet-i tenzîhiye ifâde eder, haram değil. Nevevî, kerahetin bu dört isme mahsus olmayıp, kıyasla benzer mânalar taşıyan başka isimlere de şâmil olduğunu gösterir.
Şu veya bu ismin konmasındaki kerâhetin sebebi bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından belirtilmiştir: İsmin çeşitli şekillerde kullanılışı esasında zihne gelebilecek uygunsuz mânalardır. Bu mânalardan bir tânesine örnek de veriyor. Buna göre, Bereket adındaki kimse "orada mı?" diye sorulup da "Hayır burada Bereket yok!" diye verilecek cevap, zihinde hoş bir mânâ hâsıl etmeyecektir. Nevevî bu cevabın "bazı kimseleri teşâüme yani uğursuzluk çıkarmaya sevkedeceğini" kaydeder.[12]

??? ??? ???? ???? ???]??? ??? ?????? ?????? ????: ?????? ????? ??? ?????? ??? ?????? ???? ???????? ??? ????? ?????? ??? ?????. ???? ?? ????: ??? ????? ?? ????? ???? ?????????. ????: ?? ????? # ????? ??? ?????. ????: ?? ?????? ?????? # ???? ?????? ??? ?? ????? ?? ??????? ????? ??????? ????? ???? ?? ????????? ????? ???? ???? ???? ????????? ???? ????[. ????? ??? ????.»?????« ?? ????? ??? ????? ????? ??????: ?? ???? ????? ?? ??? ??? ??????? ?? ????? ?? ??? ??? ???? ??????. ???? ?‘????: ?????? ????? ?????? ??? ????? ??????: ????? ???? ?? ???? ??????? ???????? ??? ???? ?? ???? ???.

7. (119)- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in azadlı kölesi Eslem anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), bir oğlunu Ebu İsa künyesini kullandığı için dövdü. Öte yandan Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh), Ebu İsa künyesini kullanıyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona
"Ebu Abdillah künyesini kullanman sana yetmez mi?" dedi. Muğîre:
"Bana Ebu İsa künyesini takan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'dir" cevabını verince, Hz. Ömer:
"Hz. Peygamer (aleyhissalâtu vesselâm)'in geçmiş gelecek bütün günahları affedilmiştir. Biz ise bundan böyle sıkıntıdayız" dedi. Ölünceye kadar Muğire'yi "Ebu Abdillah" diye künyeledi.[13]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Ebu İsa şeklinde künye kulanmasını kerih bulduğu görülmektedir. Çünkü bu künye Hz. İsâ (aleyhisselam)'ya baba nisbet etmek gibi menfi bir mânayı zihne getirmektedir. Muğîre İbnu Şu'be: "Bu künyeyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) verdi" deyince: Hz. Ömer (radıyallahu anh) bunun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a has bir imtiyaz (hasâis'ten) olabileceğini ifade eden bir cevapta bulunur: "Biz hatalarımız sebebiyle nasıl bir muâmeleye maruz kalacağımızı bilemeyiz." en-Nihâye'de kaydedildiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geçmiş ve gelecek günahlarının mağfiretini müjdeleyen Fetih suresinin ilk âyetleri nâzil olunca Ashab şöyle demiştir: "Biz sıkıntıda kaldık. Bize nasıl bir muamele yapılacağını bilemiyoruz."[14]

?8? ??? ???? ?? ???? ????? ?????? ????:]??? ?????? ?????? # ???? ????????? ????????: ??? ?????? ????? ???? ???? ????: ?? ??????? ???? ????. ???? ?? ?????? ??? ???: ?? ?????? ???? ???? ???? ????: ?? ??????? ???? ????. ????: ?? ????? ??? ???: ?? ????? ???? ???? ???? ???? ??: ?? ??????? ???? ?????. ????: ???????[. ????? ???? .

8. (120)- Yahya İbnu Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bol sütlü bir deve hakkında:
"Bunu kim sağacak?" diye sordu. Bir adam ayağa kalkmıştı ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)
"İsmin ne?" dedi. Adam:
"Mürre (acı)!" deyince, ona:
"Otur!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar
"Bunu kim sağıverecek?" diye sordu. Bir başkası ayağa kalktı, ben sağacağım diyecekti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ona da:
"ismin nedir?" diye sordu. Adam:
"Harb!" diye cevap verdi. Ona da
"Otur" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu deveyi kim bize sağıverecek?" diye sormaya devam etti. Bir adam daha kalktı. Ona da ismini sordu.
"Ya'îş (yaşıyor!)" cevabını alınca ona:
"Sen sağ" diyerek müsaade etti."[15]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kötü isimlerle teşâümde bulunduğu zannını uyandırmaktadır. İbnu Abdilberr bu zannın yanlışlığını şöyle açıklar: "Bu rivayete dayanarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kötü isimler sebebiyle teşâüm'de bulunduğu söylenemez, çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasakladığı bir şeyi dönüp kendisinin yapması muhaldir, bilakis bu, tefe'ül arama babından bir davranıştır, çünkü Ashâb'ına Harb ve Mürre isimlerinin kötülüğünü haber vermişti. Bu davranışıyla önceki sözünü te'yid etmiş oldu, neticede kimse bu isimleri koymadı."
İbnu Abdilberr'in işaret ettiği yasaklama, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın teşâümle ilgili yasaklamasıdır. Dinimiz teşâümü yani şundan bundan uğursuzluk çıkarmayı reddeder. Tefe'ül ise câizdir.[16]

İKİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN İSİM KOYDUĞU KİMSELER

?1? ?? ??? ?? ??? ?????? ????? ?????? ???? ???:]????? ??????? # ??? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????: ??? ???? ?????? ?????: ???? ??????? ????????? ??? ?????????? ???????? ???? ?????? # ‘????? ???? ??? ??? ????: ???? ?? ???????? ??????. ????????? ?????? ???????? ?????? ???? ??????? ?? ???? ??????? ?????? ????? ????# ????: ???? ???? ????? ??? ???? ?????. ??? ??? ?????? ?????? ????: ?????? ????? ???? ???? ????? ????? ????[. ????? ??????? .

1. (121)- Sehl İbnu Sa'd es-Sâidi (radıyallahu anh) buyurdu ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Fâtıma (radıyallahu anhâ) annemizin evine uğramıştı. Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi evde bulamayınca:
"Amca oğlun nerede?" diye sordu. Fatıma (radıyallahu anhâ):
"Aramızda bir şekerlenme oldu. Bunun üzerine bana kızdı ve çekip gitti" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birine:
"Hele bir arayıver nereye gitmiş" diye emretti.
"Mescidde yatıyor!" diye haber verince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanına gitti. Hz. Ali (radıyallahu anh) gerçekten yatıyordu ve üzerinden ridası düşmüş, (bu sebeple) toprağa bulanmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),
'Kalk ey Ebu Turâb, kalk ey Ebu Turâb (yani Toprak babası)' diye seslendi.
Sehl der ki: Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin en çok sevdiği ismi bu isimdi.[17]

AÇIKLAMA:

1- Burada baba tarafından akrabalara "amcaoğlu" demeye bir irşad mevcuttur, çünkü Hz. Ali (radıyallahu anh), Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)nın değil babasının yani Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcasının oğludur.
2- Ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit durumlarda dikkat celbedici (isti'taf) bir isim kullanmayı irşad buyurmaktadır. Sanki, Hz. Ali ile Fatıma arasındaki tatsızlığı sezmiş de bunun izâlesinde müessir olacak akrabalık bağ ve alâkaları hatırlatıyor gibi. Nitekim, Hz. Musa'nın kızması karşısında Hz. Hârun da ağabeyisi Musa (aleyhimâ'sselam)'ya *"Ey annemoğlu"* diye hitab etmiştir: *"Ey annemoğlu sakalımı, başımı tutma..."* (Tâha: 20/94).
3- Bu hadis, bir kimseye çocuğu dışında bir isimle de künye verileceğine delâlet eder, çünkü Hz. Ali (radıyallahu anh) "Ebu Turâb" diye künyelenmiştir.
4- Öfkelenmiş birisine şaka yaparak, öfkesinin teskin edilmesine de hadiste irşad mevcuttur.
5- Kızmış, gücenmiş birisine yakınlarının ilgi göstererek iltifat ve müdârede bulunarak gönlünü hoş etmeye çalışması gereği de hadisten anlaşılmaktadır. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali'yi aramış bulmuş ve ona iltifatta bulunmuştur.
6- Baba kızının evine, kocasından izin almadan girebilir.[18]

?2? ??? ?????? ???? ??? ???? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??????????? ?? ???????? ????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? # ??????? ?? ????? ???? ?????? ??????? ??? ???? ?? ???? ????? ???? ??? ???? ?????? ???? ?????? ?????? #? ??? ????? ?????????????? ??? ??? ??? ????????? ????? ?????? ???? ????? ???? ???? ?????? ????? ?? ?“???? ?????? ??? ????? ?????? ‘??? ???? ??? ??? ?????? ??? ??????? ?? ????? ????[. ????? ??????? .

2. (122)- Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Mekke'de Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh)'e hâmile kalmıştım. Doğum yaklaşmıştı ki, Mekke'yi terkettim ve Medine'ye geldim, Kuba'ya indim. Abdullah'ı orada dünyaya getirdim. Doğunca, bebeği alıp Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdüm, kucağına bıraktım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hurma istedi, ağzında çiğneyerek ezdikten sonra, tükrüğünden çocuğun ağzına bıraktı. Abdullah'ın midesine ilk inen şey Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mübarek tükrükleri idi. Sonra (yumuşattığı o) hurma ile çocuğun damağını oğdu, hakkında bereketle dua etti ve Abdullah ismini verdi. Müslüman aileden ilk doğan çocuk bu idi. (Medine'de bütün Müslümanlar) onun doğumuna çok sevindiler. Çünkü "Yahudiler size sihir yaptılar, asla doğum yapamayacaksınız" diye bir şayia çıkarılmıştı"[19]

AÇIKLAMA:

1- Burada yeni doğan bir çocuğa yapılan muameleyle ilgili bir örnek görmekteyiz. Çocuk daha anne sütünü emmeden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürülüyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğu kucağına oturtup, ağzında yumuşatmış olduğu hurma ile çocuğun damağını oğuyor ki buna tahnik denmektedir. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua edip isim veriyor. Yukardaki rivayette geçen Abdullah İbnu Zübeyr örneği tek değildir. Medine'de ikamet eden Müslümanların müstemir âdeti budur. Çocukları doğunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirirlerdi.
2- Abdullah (radıyallahu anh)'ın ilk doğan Muhâcir çocuğu olması da bilhassa belirtiliyor. Çünkü Yahudi ve münafiklarca çıkartılan bir şâyianın huzursuz edici te'sirlerini bertaraf etmişti. Şöyle ki, Mekke'den gelen Muhâcirler herşeylerini bırakarak kuru canlarıyla gelmişlerdi, bir kısım maddî sıkıntıları vardı. Buna intibakta zorluk çektikleri, Medine'nin rutubetli havası, değişik ictimâî muhiti de eklenince vatan hasretlerini artıran bir durum ortaya çıkmıştı. Onların bu çeşit sıkıntılarını istismar ederek Müslümanların moralini bozmak, huzursuzluklarını artırmak için plânlı, şuurlu çalışmalar da yapılıyordu. İşte bunlardan biri, Muhâcirlerin artık Medine'de doğum yapamıyacaklarına dair şâyia idi. "Yahudiler sihir yapmıştır, artık çocukları olmayacak" deniyordu. Yukarıda belirtmeye çalıştığımız hâlet-i rûhiye şartlarında bu çeşit sözler müessir olabiliyor, morali bozup sıkıntılara mukavemet gücünü za'fa uğratabiliyordu.
İşte Abdullah İbnu Zübeyr'in doğumu böyle menfi şartlarda serinlemeye, morallerin düzelmesine sebep olmuştu. Bir Yahudi hilesini bozmuştu.
3- Abdullah'ın ilk Muhacir çocuğu olmasını "Medine'de" diye kayıtlamak gerekir, çünkü Habeşistan'da Abdullah İbnu Ca'fer doğmuştur. Hicretten sonra Medine'de Ensar'dan da -bir rivayete göre- Mesleme İbnu Muhalled doğmuştur. en-Nu'mân İbnu Beşîr'in ilk olduğu da söylenmiştir.[20]

?3? ??? ??? ???? ????? ?????? ???? ???:]?????? ??? ????? ?????? ??? ????????? # ????????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??? ????? ?????[. ????? ??????????? .

3. (123)- Ebu Mûsâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir oğlum doğmuştu. Hemen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdim. İbrahim ismini verip bir hurma ile tahnikde bulundu. Sonra da *"Mübarek olsun"* diye dua buyurdu ve çocuğu bana geri verdi. Bu çocuk, Ebu Musa'nın en büyük evladı idi."[21]

?4? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????????? ??? ??? ????? ??? ??????? ?????? # ???? ?????? ?????? ?? ?????? ???? ????? ?????? ?? ????: ??? ???? ????? ???? ???? ???????? ?????? ? ???? ?? ???????? ??????? ????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????? #: ???????? ????? ?‘??????? ??????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? ?????? ????? ????? »?????« ????? ???????? .

4. (124)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ebi Talha'yı doğduğu zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdüm. Bebek bir bez içerisinde idi. Vardığımızda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devesine katran sürüyordu.
"Beraberinde hurma da getirdin mi?" diye sordu.
"Evet" dedim ve birkaç tane hurma verdim. Onları ağzında çiğnedi, sonra çocuğun ağzını açtı. Ağzına tükrüğü püskürttü. Bebek, yalamaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)
"Ensar'ın hurma sevgisine bakın (doğar doğmaz başlıyor)" diye latife etti ve çocuğu Abdullah diye isimledi."[22]

AÇIKLAMA:

Ebu Talha, Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym'in ikinci kocasıdır. Doğan Abdullah, anne bir kardeşi olmaktadır.
Bu hadiste birçok mesele var:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ev hizmetlerine katılması. Burada deve tımarı görülmektedir. Mevki ve makamı ne kadar yüce olursa olsun, kişinin bu çeşit şahsî işlerini görmesi, şerefini düşürmez.
2- Yeni doğan çocuğun tahnîki: "Tahnik ağızda bir şeyi çiğneyip yumuşattıktan sonra çocuğun ağzına aktarılması, onunla damağının oğulmasıdır. Böylece çocuk, gıdasını almada ilk temrini yapmış olur. Tahnik'i kurumuş hurma ile yapmak efdaldir. Bulunmadığı takdirde taze, yaş hurma ile de yapılabilir. Bunlar yoksa arı balını tercîh etmelidir. Bal da bulunmadığı takdirde tahnik'in, ateş görmemiş tatlı bir şeyle olması tercih edilmelidir.
Tahnik sırasında çocuğun ağzını açması, böylece konan şeyin midesine gitmesi gereklidir, buna dikkat edilmelidir.
3- Tahnik ve tesmiye işini sâlih birisine yaptırmak müstehaptır.
4- Çocuğun ismini doğduğu gün koymak câizdir.
Not: Daha geniş bilgi için 141 numaralı hadisin açıklamasına bakın.[23]

?5? ??? ????? ??? ?????? ???? ????:]????? ??? ?????? ??????: ???? ??????? ????? ?????. ???: ????????? ???????? ?????????? ?? ??????? ????????? ?????? ??? ?????????[. ????? ??? ????.???? ???? ???? ??????: ??? ?????? ???? .

5. (125)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Ey Allah'ın Rasûlü, dedim, arkadaşlarımdan her birisinin bir künyesi var, (benim yok)". Dedi ki:
"Oğlum Abdullah İbnu Zübeyr ile künyelen." Aişe,
"Ümmü Abdillah (Abdullah'ın annesi)" diye künye almıştı'[24]
Rezîn merhum: *"Teyze anne gibidir"* ilavesini kaydetmiştir.[25]

AÇIKLAMA:

Künye, kinaye'den gelir. Birisini sarih olmayan bir şekilde zikretmeye kinaye denir. Araplarda künye, isme galebe edecek şekilde rağbettedir. Birçok kimseler künyeleri ile meşhurdur. Künye normalde ilk erkek çocuğa nisbetle elde edilir: Ebû fülan, Ümmü fülan gibi. Lakab medh veya zem ifade eden unvana denir. Arap örfünde erkek çocuğa sâhip olmak şeref vesilesidir.
- Bu sebeple ilk erkek çocuğunun isminden babalar ve anneler künye alır. Nitekim Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in oğlu Kasım'ın doğumundan itibaren Ebu'l-Kâsım yâni Kâsım'ın babası diye künye almıştır. Yukarıdaki son hadis, kadınların da künye aldıklarını, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin çocuğu olmadığı için tabîî şekilde künye alamamaktan üzülerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e başvurduğunu görüyoruz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) *"Oğlum Abdullah'la künyelen"* buyurmakla, Hz. Aişe'nin kız kardeşi Esmâ bintu Ebî Bekr'in oğlu Abdullah'ı işaret buyurmuştur. Bu Abdullah'ın doğumuyla ilgili açıklama az yukarıda 122 numaralı hadiste geçti.
Yukarıdaki rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin kız kardeşinin çocuğuna, yâni yeğenine "oğlum" diye işaret buyurulmuştur. Müellif Rezîn'in de kaydettiği üzere, bu ifade ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), teyzenin anne gibi yakın sayılması gereğine dikkat çekmiştir. Nitekim, bazı rivayetlerde amca için de "baba gibidir" buyrulmuştur.
Şunu da kaydedelim ki, künye kullanımı Arapça'da her zaman erkek evlad babalarına -veya annelerine- has değildir. Çok daha yaygın bir kullanımı vardır. Hadis rivayetinde en çok ismi geçen Ebû Hüreyre hazretleri, kedilerini çok sevdiği için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından Kedicik Babası mânasında Ebu Hüreyre diye künyelenmiştir. Az yukarıda (121. hadis) Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin de Ebu't-Turâb (yani Toprak Babası) diye künyelendiğini görmüştük. Enes'in henüz kuşlarla oynayan 5-6 yaşlarındaki küçük kardeşine de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ebu Umayr diye künye taktığını rivayetinde görmekteyiz.[26]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN DEĞİŞTİRDİĞİ İSİMLER

?1? ?? ????? ??? ????? ???? ????:]????? ??????? ?????? # ???????? ???? ???????[. ????? ??????? .
1. (126)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çirkin isimleri değiştirirdi" buyurmuştur.[27]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çirkin (kabih) isimleri değiştirme prensibini belirtiyor. Arkadan gelecek rivayetlerde, değiştirilen isimlerden örnekler görülecektir.
Çirkin diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı kabîh'tir. Bu hasen'in zıddıdır. Hasen ise güzel demektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın değiştirdiği isimlerin cümlesini "çirkin" kabul ederek tedkîk edecek olursak, hepsinin aynı çeşitten "çirkinlik"i taşımadığını görürüz.
Mesela müteakip hadiste Berre isminin değiştirildiğini görüyoruz. Berre, Birr kökünden müştaktır (türemiştir); iyi insan, kusursuz kimse gibi mânalara gelir. Bu ismi taşıyanın zihnine, kendini beğenme gibi bir mâna verebilir. Nitekim, bizzat hadisten öğreniyoruz ki Berre hakkında "O, kendini temize çıkarıyor" diye dedikodu yapılmıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kulağına bu söz gelince ismi Zeyneb'e çevirmiştir. Şu halde bundaki "çirkinlik" mânanın çirkinliğinden gelmiyor. *"Kendinizi temize çıkarmayın, kimin muttaki (temiz) olduğunu O (Allah) çok iyi bilir"* (Necm: 53/32) âyetine muhâlefetten ileri geliyor. Şu halde İslâm âdabına uymayan, kişiye gurur, kibir, aldanma telkin edecek isimler "çirkin" dir.
Keza, 129. rivayette gelen Ebu'l-Hakem veya 131'de geçen Aziz ismi de itikada müteallik İslâm edebiyle uyuşmadığı için çirkin addedilerek değiştirilmiştir. Diğer taraftan 130 numaralı rivayette geçen Asram (kesik), 131'de geçen Hazn (sert), Âsi (itaatsiz), Atele (şiddet), Şeytan, Gurâb (karga), Muzdaci' (yatan), Afire (çorak) vs. gibi isimleri de mânalarındaki çirkinlik sebebiyle beğenmemiş, bunları uygun isimlerle değiştirmiştir.[28]
Not: Dilimizde, Aziz, Kadîr gibi -yukarıda verilen ölçüye göre, mahzurlu olan isimler çocuklara verilmektedir. Bunlar Abdülaziz, Abdilkadîr'den kısaltma olmalıdır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'a ait isimlerdir, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunlarla tesmiyeyi uygun görmemiş ve her seferinde değiştirmiştir.[29]

?2? ??? ??? ????? ????? ?????? ???? ???:]??? ???????? ???? ??? ????? ???? ?????? ???????: ????? ?????? ??????. ?????? ??????? ?????? # ?????[. ????? ???????.

2. (127)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zeyneb Bintu Ebî Seleme'nin ismi Berre idi. "Nefsini tezkiye ediyor" denildi. Bunun üzerine Hz Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onu Zeyneb diye isimlendirdi."[30]

?3? ??? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???:]????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? ????????? ??????? ?????? # ?????? ???????? ??????? ????? ?? ????? ???? ?? ??? ????[. ????? ???? .

3. (128)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cüveyriye Bintu'l-Hâris'in ismi Berre idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun ismini Cüveyriye diye değiştirdi. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Berre'nin yanından çıktı" denmesini sevmiyordu.[31]

?4? ??? ???? ???? ???? ?? ???? ??? ?????? ???]??? ?????? # ?????? ???????? ??????????? ???? ??????? ??? ??????? ????: ?? ?????? ????? ?? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ???????
????: ???? ??????? ??? ???????? ?? ?? ????? ?????? ????? ???? ? ????????? ?????? ???? ?? ????? ???? ??? ??? ?? ??????? ????: ?????? ??????? ??????????. ????: ??? ???????? ????: ?????. ???: ????? ??? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (129)- Şureyh İbnu Hâni, (radıyallahu anh) babasından naklediyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kavmimin beni Ebu'l-Hakem diye künyelediklerini işitmişti. Beni çağırtarak:
"Hakem olan Allah'tır, hüküm de O'nadır, öyle ise, sen nasıl Ebu'l-Hakem künyesini taşırsın?" dedi. Ben açıkladım:
"Kavmim bir meselede anlaşmazlığa düşünce bana gelirler, ben hükme bağlarım. Her iki taraf da verdiğim hükme râzı olurlar." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu ne güzel şey?" buyurdu ve *"Çocuklarından neler var?"* diye sordu. Ben:
"Şüreyh, Müslim, Abdullah var" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"En büyüğü hangisi?" dedi.
"Şüreyh" dedim.
"Öyleyse, buyurdu, sen Ebu Şüreyh'sin"[32]

?5? ??? ????? ?? ?????? ?? ??? ?????? ?? ?????????]???? ??? ??? ?????? ?????? ???? ?? ?????#: ???????? ???? ?????. ????: ?? ??? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (130)- Beşîr İbnu Meymun, amcası Üsâme İbnu Ahdarî'den rivayet ediyor: Ahdarî diyor ki: "İsmi Asram olan bir adam vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"İsmin nedir?" diye sordu. Adam
"Asram" diye cevap verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır sen Zür'a' sın" buyurdu.[33]

AÇIKLAMA:

Asram'ın yasaklanışı taşıdığı mâna sebebiyledir: Kesik demektir. Zür'a ise ziraat, yani ekmek kökünden gelir, bitme, büyüme mânasını ifade eder, dolayısıyla Asram'ın zıddıdır.[34]

?6? ??? ???? ?????? ?? ???? ???? ?????? ???]????? ????? ???? ?????????? # ????? ??? ??????? ???: ??????? ???: ?? ???? ????. ????: ? ???????? ????? ??????? ???.??? ??? ?????? ???? ??????
??? ?????? ????? ??????????? ????[. ????? ??????? ???? ????.??? ????? '?? ???? ???: . ?????? ?????? ????????.??? ??? ???? ???? ??????: ????? ?????? ?????? # ???? ?????? ????? ??????? ??????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ????????? ?????? ???? ????? ????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ??? ??????????? ?????? ??? ????????? ??? ?????? .

6. (131)- Said İbnu'l-Müseyyeb babası vasıtasıyla dedesinden naklediyor: "Dedem, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğramıştı.
"İsmin ne?" diye sordu.
"Hazn (sert yer)" diye cevap verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır sen Sehl'sin" dedi. Müseyyeb:
"Olamaz, babamın verdiği bir ismi değiştiremem" dedi. İbnu'l-Müseyyeb ilâve ediyor:
"O günden sonra aramızda kabalık devam etti gitti."
Ebu Dâvud'un rivayetinde şöyle demiştir:".... Hayır sehl ezilir ve hakîr tutulur."
Ebu Dâvud merhum der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Âsi, Aziz, Atele (şiddet, sertlik), Şeytan, Hakem, Gurâb (karga) Habbâb, Şihab isimlerini değiştirdi. Şihâb'ı Hişam, Harb'i Silm (sulh), Muzdaci'ı (yatan) Münbais (kalkan) yaptı. Afire (çorak) adını taşıyan bir araziyi de Hadire (yeşillik) diye, Şi'bu'd Dalâlet'i (sapıklık geçidi) Şi'bu'l-Hüdâ diye isimledi. Benu'z-Zinye'yi Benu'r-Rüşd olarak değiştirdi."[35]

??? ??? ??? ??? ??? ?????? ?????:]??? ?????? ?????? # ??????? ???? ??????? ???????? ?????????[. ????? ???? ???????? ???? ???? .

7. (132)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) diyor ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Âsiye (isyankâr, itaatsiz kadın) ismini değiştirip Cemîle (güzel kadın) yaptı.[36]

?8? ??? ?????? ???:]????? ???? ??? ?????? ???? ????: ?? ????? ???? ?????? ???? ?'??????? ???? ??????? ??????? ?????? # ??????: ?'?????? ?????? [. ????? ??? ???? .

8. (133)- Mesruk anlatıyor: "Hz. Ömer'le karşılaştım. Bana
"Sen kimsin?" diye sordu.
"Mesruk İbnu'l-Ecda" dedim. Dedi ki:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *" ecda şeytandır"* dediğini işittim."[37]

?9? ??? ??? ?? ??? ????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????????? ????? ??? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ????????? ????: ?? ??????? ???: ???. ???: ? ??? ?????? ????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??????? .

9. (134)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "el-Münzir İbnu Ebî Üseyd doğduğu zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirilmişti. Çocuğu kucağına aldı ve:
"İsmi nedir?" diye sordu.
"İsmi falandır" diye ne konmuşsa söylendi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır! bunun ismi Münzir olacak" dedi ve o gün çocuğa Münzir ismini koydu.[38]

DÖRDÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)'İN İSİM VE KÜNYESİNİ ALMA HAKKINDA GELEN RİVÂYETLER

?1? ?? ??? ????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ????? ?? ??????? ??????? ???? ?????: ?? ??? ???????? ????? ?????? ??????? ???? ?????????: ?? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????. ???? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ?? ????????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

1. (135)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bakî'de idi. Kulağına bir ses geldi:
"Ey Ebu'l-Kâsım!" diyordu. Başını sese doğru çevirdi. Seslenen adam:
"Ey Allah'ın Resûlu seni kastedmedim, ben falancayı çağırdım" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"İsmimi isim olarak koyun, fakat künyemi kendinize künye yapmayın!" buyurdu.[39]

AÇIKLAMA:

İslâm nokta-i nazarında çocuklara ve hatta eşyaya verilecek ismin ehemmiyetli bir husus olduğunu belirtmiştik. Bu meyanda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ismini ve künyesini kullanmak da mühim bir bahis olmuş burada da görüldüğü üzere müstakillen ele alınacak derecede üzerinde titizlikle durulmuştur. Konu üzerine, farklı yorumlara imkân veren pekçok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan bir kısmı bu bölüme alınmıştır. Kütüb-i Sitte dışında kaldığı için buraya alınmayan ancak, konunun îzâhında âlimlerce nazar-ı dikkate alınan başka rivayetler de var. Hatta bu rivayetlerin bir kısmı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonraki tatbikatla ilgili.
Hülasa farklı rivayetlerin çokluğu, âlimleri farklı görüşlere sevketmiştir. Bunları kısaca özetliyeceğiz:
1- Yukarıda kaydedilen ve emsali hadislerin zâhirini esas alarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Ebu'l-Kâsım" künyesini mutlak olarak hiç kimseye câiz ve helâl görmeyenler, İmam Şâfiî ve Zâhirîler bu görüştedir.
2- İmam Mâlik ve diğer bir kısım selef ise, bu yasağın ilk devrelere ait olduğunu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ölümüyle neshedildiğini söyler. Binâenaleyh Ebu'l-Kasım künyesini dileyen kullanabilir. Nevevî, bu görüşü benimseyenlerdendir. Asırlardan beri ümmetin tatbikatı da buna uygundur diyen Nevevî, bu tatbikattan ikinci görüşün doğruluğuna bir delil bulur. İlâveten, yukarıdaki hadisi zikrederek: "Ümmet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koyduğu yasağın geçici olduğunu, hayatı ile mukayyed bulunduğunu anlamış, vefatından sonra cevazına hükmederek kullanmıştır" der.
3- Üçüncü bir görüşe göre Ebu'l-Kâsım künyesi herkese değil, adı Muhammed veya Ahmed olanlara yasaktır. Başka isim taşıyanlar Ebu'l-Kâsım ünvanını kullanabilir. Bu görüşü destekleyen merfu bir rivayet (136 numaralı hadis), Câbir (radıyallahu anh) tarafından yapılmıştır.
4- Bir diğer görüşe göre yasak mensuh değildir. Ancak aslında Ebu'l-Kasım künyesini koymayı haram da etmiyor. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e olan hürmet ve saygının korunması için bir kerâhet söz konusudur ve bu tenzihî kerahettir, tahrimî değil. Muhammed İbnu Ebî Cemre bunu benimser.
5- Ebu'l-Kasım künyesi mutlak surette haramdır, bunun tahakkuku için Kâsım isminin de haram olması gerekir, çünkü bir kimse çocuğuna Kâsım ismini koydu mu ona Ebu'l-Kâsım denmesi önlenemez.
Bu iddia birinci görüşte ifrata kaçanlara mahsustur. Bu görüşü benimseyen Mervan İbnu Hakem Kâsım ismindeki oğlunun adını değiştirerek Abdülmelik koymuştur.
6- Sadece Ebu'l-Kasım künyesi değil, Muhammed ismi de mutlak olarak yasaktır. Bu görüşte olanlar Hz. Ömer'in: "Kimseye herhangi bir peygamber adı koymayın" şeklinde yaptığı emrine dayanırlar. Bu emir de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözüne dayanır: *"Çocuklarına Muhammed ismi koyup sonra da onlara lânet ediyorlar."*
Ahmed İbnu Hanbel ve Taberânî şu vak'ayı rivayet ederler: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), bir ara Muhammed İbnu Abdilhamid'e, birisinin: "Ey Muhammed! Allah senin canını alsın..." diye galiz bir tâbirle hakaret ettiğine şâhid olur. Bunun üzerine, ismi Muhammed olan İbnu Zeyd İbni Ahtâb'a haber göndererek "Senin sebebinle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sövülmesini istemiyorum" diyerek, ismini Abdurrahman şeklinde değiştirmesini emreder.
İnsanlar arasındaki sövüşmeler sırasına Muhammed ismini taşıyanlara yapılacak hakaretlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e karşı saygısızlık hisseden Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu meselede daha da ileri giderek, bütün Muhammed isimlerini yasaklamak ister. Bu maksadla yedi kişinin Muhammed diye isimlendiği Benu Talha'yı çağırtır, meseleyi arzeder. Ancak, en büyükleri olan Muhammed, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e:
"Allah'a kasem olsun, Muhammed ismini bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bizzat kendisi verdi" der. Bu açıklama üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara:
"Haydi, serbestsiniz, öyleyse kimse isimlerinize karışamaz" buyurur.
Bu rivayet Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yasaklama kararından döndüğünü göstermektedir.
7- Son bir görüşe göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında, Ebu'l-Kasım künyesi, ismini taşıyanlar için bu yasak devam etmiştir. Başka isim taşıyanlar, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra Ebu'l-Kâsım ünvanını alabilirler.
Ebu'l-Kâsım'dan başka bütün künyelerin kullanılabileceğinde ulema ittifak etmiştir.
Yukarıda kaydedilen bütün görüşler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashab'tan intikal eden sünnetlere dayanır.
Netice olarak bu münâkaşaları Buhârî'nin tasavvufi rivayetlerini Behcetu'n-Nüfus adıyla şerh eden Muhammed İbnu Ebî Cemre'nin görüşüyle sonuca bağlamak isteriz: "Cevazı esas alan üçüncü görüş râci ise de birinci görüşle amel evlâdır. Zira bunda hem -şüpheli bir amelin sebeb olacağı- mesuliyet yok, hem de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hürmet daha çok."
Atalarımızın Muhammed isminden kaçınarak aynı şeyi ifade eden "Mehmed" ismini vaz'etmeleri, eşine rastlanamayacak bir incelik örneğidir: Sevgisi için

aynılık, saygısı için gayrılık. Kendisi asker, askeri mehmetcik. Ordusu peygamber ocağı ve İslâmî tarihî hep böyle.
Bu vesile ile atalarımızı rahmetle minnetle anar, milletimizi tekrar bu mukaddes yola, bin yıllık şerefli yola irşad etmesini Cenab-ı Mevlamızdan niyaz ederiz.[40]

?2? ??? ???? ????? ?????? ???? ???:]?????? ?????? ???? ??? ?????? ???????: ?????? ?????? ??? ??????? ?? ?????????? ??????. ????? ??????? # ????? ??? ????. ?????: ????? ?????? ??????????[. ????? ?????? ?? ???????.??? ?? ?????]??????? ????? ? ????????? ??????? ???? ????? ???????? ?????? ??????? ??????[.??? ???? '?? ???? ???:]?? ???? ?????? ? ??????? ???????? ??? ?????? ??????? ? ??????? ??????[.

2. (136)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizden birinin bir oğlu oldu. İsmini Kasım koydu. Kendisine: "Sana Ebu'l-Kasım künyesini vermeyiz. Bu künye ile seni şereflendirip memnun etmeyiz" dedik. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek durumu arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine:
"Oğlunun adı Abdurrahmândır" dedi.
Bir rivayette şu ziyade var: *"İsmimi isim olarak koyun, fakat künyemi künye yapmayın. Zira ben Kasım (taksim edici) kılındım. Aranızda taksim ederim."*
Ebu Dâvud'un bir rivayetinde şöyle buyrulmuştur: *"Kim benim ismimi almışsa, künyem ile künyelenmesin. Kim de künyem ile künyelenmişse, ismimle isimlenmesin."*[41]

?3? ??? ????? ??? ?????? ????. ?? ?????? ????? ??? ??????? ??????: ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?? ??? ??????? ???. ????: ?? ???? ????? ????? ???????
????????? ?? ?? ??????? ???? ????????? ??????? ?????[. ????? ??? ???? .

3. (137)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben bir oğlan dünyaya getirdim. Muhammed diye isim, Ebu'l-Kasım diye de künye verdim. Bana, sizin bu durumdan hoşlanmadığınız söylendi, doğru mu?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"İsmimi helâl, künyemi haram kılan şey de ne?" veya *"Künyemi haram kılıp ismimi helâl kılan şey de ne?"* diyerek reddetti.[42]

AÇIKLAMA:

Rivayet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in isim ve künyesini aynı şahsa vermenin haram ve mekruh olmadığını ifade eder. Ancak şârihler bu rivayetin senet yönüyle zayıflığına dikkat çekerler.[43]

?4? ??? ???? ?? ??????? ?? ???? ??? ?????? ????? ???:]????? ???????? ??????: ???????? ??? ?????? ??? ????? ???? ??????????? ??????? ???????? ????????? ??? ????[. ????? ??? ???? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ??? ???: ?????? ????? ?? .

4. (138)- Muhammed İbnu'l-Hanife, babasından (Allah her ikisinden de razı olsun) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e sordum:
"Ey Allah'ın Resûlü, sizden sonra bir oğlum olduğu takdirde, sizin isminizle isimlendirebilir, künyenizle de künyelendirebilir miyim, ne dersiniz?" Bana *"Evet"* buyurdular.[44]
Not: Bu hadislerle ilgili açıklamayı babın ilk hadisi olan 135 numaralı hadisin arkasından kaydettik, oraya bakılsın.[45]

BEŞİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADÎSLER

?1? ?? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????????? ??????????? ???? ???????? ?????? ?'?? ????? ???????? ????[. ????? ??????? .

1. (139)- İbnu Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğa, doğumunun yedinci gününde isim konmasını, yıkanarak pisliklerin temizlenmesini ve akika kurbanı kesilmesini emir buyurdu."[46]

AÇIKLAMA:

Beşinci fasıl'da kaydedilen hadislerin hepsi -en sondaki 142 numaralı olanı hâriç- yeni doğan bebeğe ilk günlerde yapılması gereken muâmelelerden bahsetmektedir. Gerekli olan açıklamayı 141 numaralı hadiste yapacağız.[47]

?2? ??? ????? ????? ?????? ???? ????:]????? ??????? ?????? # ?????? ??????????? ???????? ????? ??????????? ??????????????[. ????? ???? ???? ???? .

2. (140)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Yeni doğan çocuklar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e getirilirdi. O da bunlara mübarek olmaları için dua eder, tahnîkde bulunurdu."[48]

?3? ??? ??? ???? ????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ?????? ?? ?????? ?????? ??? ???? ??? ?????? ??? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ????[. ????? ??? ???? ???????? ?????.??? ????: ???? ?? ?????? ????? ?"?? ???????? ?????? ?????? .

3. (141)- Ebu Râfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) oğlu Hasan (radıyallahu anh)'ı doğurduğu zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kulağına ezan okurken gördüm."[49]

AÇIKLAMA:

Yeni doğan çocuğa yapılması gereken bir kısım muâmeleler var. 139-141 numaralı hadisler bunlardan mühimlerine temas etmektedir. Tahnîk'le ilgili açıklamayı 124 numaralı hadiste kısmen yapmıştık. Burada, bebeğin sarılacağı bezden başlamak üzere, gösterilmesi gereken alâkaları, Hz.Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızdan bazı özetlemelerle aynen iktibası uygun buluyoruz.[50]

İlk Libâs:

Bir kısım hadisler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in doğumu yaklaşan kızı Fâtıma'ya, daha doğum yapmadan, hususî alâka gösterdiğini haber vermektedir. Hz. Fâtıma'nın doğumunda hazır bulunanlardan Sevde Bintu Misrah'ın özetleyeceğimiz şu rivayetinden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in doğacak çocuğun annesine gösterdiği ilgiden sonra, doğan çocukla ilgili olarak da evvelemirde çocuğun sarıldığı bezle alâkadar olduğunu öğrenmekteyiz: "Sevde'nin belirttiğine göre doğum sancısı başlar başlamaz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gelir ve Hz. Fâtıma'nın hâlini hatırını sorduktan sonra:
"Doğum olunca bana haber vermeden çocuğa hiçbir şey yapmayın" der. Çocuk doğunca Sevde göbeğini keser ve sarı renkli bir beze sarar. Az sonra gelen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), doğum olup olmadığını, Fâtıma'nın hâl ve hatırını sorar. Sevde'nin:
"Yâ Resûlallah, çocuk doğdu, göbeğini kestim ve sarı beze sardım" cevabı üzerine Hz. Peyamber (aleyhissalâtu vesselâm) öfkelenir ve:
"Bana âsi oldun" der. Sevde'nin:
"Allah ve Resûlüne âsi olmaktan Allah'a sığınırım ya Resûlallah, ben onun göbeğini kestim, bunu yapmaya da mecburdum" cevabı üzerine
"çocuğu bana getir" der. Sevde çocuğu getirir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sarı bezi atar ve beyâz bir bez içerisine sarar. Tükrüğünden çocuğun ağzına koyarak onu yutmasını sağlar. Sonra Hz. Ali'yi çağırtır ve ne isim koyduğunu sorar..." vs.
Kezâ Hz. Ali'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Doğan çocuğa süt vermezden önce bana haber et, benden önce süt verme" meâlinde Hz. Fâtıma'ya emir verdiği belirtilir. Hz. Ali, Fâtıma'nın Hz. Hasan'ın doğumunda bu emri yerine getirdiğini, Hz. Hüseyin'in doğumunda yerine getirmediğini ve babası gelmezden önce süt emzirmiş bulunduğunu zikreder. Ayrıca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hasan'ın ağzına kendisinin bilmediği bir şey koyduğunu, bu sebeple de Hasan'ın Hüseyin'e nazaran daha bilgili (a'lem) olduğunu ifâde eder.[51]

İlk Gıda (Tahnik):

Bu iki hadisten anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber yeni doğan çocuğun midesine ilk inen gıdâya dikkat etmektedir ve bunun ana sütünden başka bir şey olmasını istemektedir. Nitekim muhtelif rivayetler, bu ihtimâmı sâdece kendi torunları için göstermeyip umûmî bir prensip hâlinde bütün Müslüman çocuklarına teşmîl ettiğini ifâde etmektedir. Hz. Aişe, doğduğu zaman çocukların Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e getirildiğini, O'nun da bunlarla hayır dua edip tahnik'de bulunduğunu belirtir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tahnik ettiklerinden Ebû Mûsâ'nın oğlu İbrâhim, Münzir İbnu Ebi Useyd, Abdullâh İbnu Abbâs, Abdullâh İbnu Zübeyr vs. sayılabilir. Hattâ Enes'den gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), doğumu yaklaşan Ümmü Süleym'e (Enes'in annesi) Enes'le haber salarak:
"Çocuğun göbeğini kesince bana haber ver ve benden evvel ağzına hiçbir şey koyma" diyerek mesaj yollamıştır. Ümmü Süleym istenen şekilde hareket eder. Bebeği götüren Enes, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i bir bahçede bulur, o da çocuğu acve denen iyi cins hurmadan üç adediyle tahnîk eder. Kaynaklarımızda tahnik edilmek üzere getirilen çocukların zaman zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in üzerine akıttıklarına dâir teferruâta da rastlanır.
Gerek kızı Fâtıma'ya, gerek Ümmü Süleym'e:*"Benden evvel çocuğun ağzına bir şey koymayın"* diye haber salması, bu emrin uygulandığı Hz. Hasan'ın, emrin uygulanmadığı Hz. Hüseyn'e nazaran daha a'lem olduğunun Hz. Ali tarafından itirafi, tahnik meselesinin terbiyede ihmâl edilmemesi gereken bir husus olarak anlaşıldığını göstermektedir.
İslâm terbiyecileri bu sünneti, çocuğu bir âlime götürerek tahnîk ettirmek sûretiyle ibka ettirmişlerdir.[52]

Dua:

Çocuk dünyaya gelince ilk yapılan muâmelelerden bir diğeri de duadır. Tahnik için getirilen çocuklara aynı zamanda dua da edildiğini, Hz. Aişe'den Müslim'den gelen bir rivayet te'yid etmektedir. Yine Hz. Aişe'den Ebû Dâvud'da tahric edilen bir vecihte "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çocuklar getirilirdi, O da onlara bereketle dua ederdi" denmektedir. Buhârî'nin bu mevzu için: "Çocuklara bereketle dua ve başlarını okşama babı" meâlinde bir bab ayırmış olması da, meselenin sünnetteki ehemmiyetini tescîl eder.
Mu'âviye İbnu Kurre'nin şu sözlerinden, doğumda verilen ziyâfetten bir gâyenin de çocuk için başkalarının duasını kazanmak olduğu anlaşılmaktadır. Diyor ki "Oğlum Iyas dünyaya geldiği vakit Ashâb-ı Nebîden bir gurub dâvet ettim. Onlara ziyâfet verdim. Yemeği yedikleri zaman dua ettiler. Ben onlara: "Siz dua ettiniz, Allâh duanızdan dolayı sizleri mübârek kılsın. Şimdi de ben dua edeceğim siz âmin deyin" dedim ve çocuk için dini ve aklı hususunda pek çok dualarda bulundum...
Hemen şunu ilâve edelim ki çocuğa yapılan dua doğumunun ilk gününde tahnik sırasında yapılan duadan ibâret değildir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ileri yaştaki çocuklara da dua ettiğini mânevî tevâtür derecesini bulan rivayetler te'yid etmektedir.
Pek çok misâlden birkaçını zikredelim. Hz. Hasan ve Hüseyin'e "Euzu kema bikelimatillahi't-tammeti min kulli şeytanin vehametin vemin kulli aynin lametin." sözleriyle her vesilede dua eder ve bu dua ile Hz. İbrâhim'in İsmâil ve İshâk'a dua ettiğini kaydederdi. Enes'in rivayetine göre Ensâr'ı sık sık ziyaret Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in âdeti idi. Bu ziyaretlerde evlere yaklaşınca Ensâr çocukları etrâfını sarar, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de onlara selam verir ve dua ederdi. İbnu Abbâs:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni kucakladı ve: *"Allah'ım buna hikmeti öğret"* diye dua etti" der. Enes'e de "Mal ve evladını çok ve ömrünü uzun kılması ve verdiklerinin Enes hakkında hayırlı ve mübârek olması için dua etmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) nazarında dua; mü'minin silâhı, dinin direği, semâvât ve arzın nûrudur.[53]

İlk Telkini

ilk telkinden murâd, çocuğun kulaklarına okunan ezan ve ikâmettir. Rivayetler, Hz. Hasan ve Hüseyin doğdukları zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, kulaklarına, aynen namazda okunan ezanla ezan okuduğunu ifâde etmektedir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den *"Kimin bir çocuğu olur da sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okursa ona "Ümmü Sıbyân (denen ve çocuklardan ayrılmayan bir cin)" zarar vermez"* şeklinde bir tavsiye rivayet edilmişse de, sened yönüyle nakkâdlarca zayıf olduğu ileri sürülmüştür.
Her hâl u kârda Hakîm tarafından sahîh, Tirmizî tarafından hasen, -sahih- kabul edilen birinci rivayet, müşâhedemizin, her çeşit idrâk, tefehhüm ve ifâdeden uzak bildiği çocuğun daha ilk günden ihmâl edilmeyip, iyi telkinata maruz kalması gerektiği fikrine canlı bir remz olmaktadır. İslâm terbiye ve ahlâkçılarına

"Tahsîl ve terbiyenin mevsimi beşikten mezâra kadardır" hükmünü verdiren bu ve benzeri hadisler olsa gerek.[54]

Sürur:

Çocuğu "semeretu'l-kulûb (kalblerin meyvesi)" ve "kurretu'l-ayn (gözün nuru)" olarak tavsif eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) için doğum büyük bir sevinç vesîlesidir. Nitekim oğlu İbrâhim doğunca kendisine doğum müjdesini getiren mevlâsı (âzadlı köle) Ebû Râfi'e bir köle hediye etmiştir. Ashâb'ın sünnetinde aynı sürurun bir başka tezâhürüne rastlamaktayız. Bu da doğum vesîlesiyle ziyafet vermektir. Buhârî, el-Edebü'l-Müfred'de bu konu ile ilgili olarak "ed-Da'vetu fi'l-Velâde (Doğum vesilesiyle ziyafet verme)" ismi altında bir bâb ayırır. İbnu Hacer de doğum vesîlesiyle ziyâfet vermenin meşruiyyetini belirtir ve bu vesîle ile ziyâfete müteallik geniş bir malumat sunar. Doğum vesîlesiyle ziyafet verenlerden Mu'âviye İbnu Kurre, sofrasına çağırdığı Ashâb gurubunun çocuk için dua etiklerini tasrih eder.
Yeri gelmişken hatırlatalım ki, Kur'ân-ı Kerîm'de de doğacak çocukla ilgili haberler "müjdelemek" mastarıyla gelmiştir. Hz. İsmâil (aleyhisselam)'in, Hz. İshâk (aleyhisselâm)'in, Hz. Yâkub (aleyhisselâm)' un Hz. Yahyâ (aleyhisselam)'nın verilişleri müjde olarak bildirilmiştir. Doğum sırasında izhâr-ı sürur, câhiliye devrine aykırı olarak, kız ve erkekler her ikisi için de yapılmalıdır. Câhiliye Arapları erkekler doğduğu, kızlar da öldüğü zaman ebeveyni tebrik ederdi.[55]

Yedinci Gün

İbnu Abbas'dan gelen bir rivayet, çocuğun doğumunun yedinci gününde yedi şey yapmanın sünnet olduğunu beyân eder.
1- İsim verilir ve sünnet edilir,
2- Ondan eza bertaraf edilir,
3- (Kızsa) kulağı delinir,
4- Akîka kesilir,
5- Başı traş edilir,
6- Akîka kurbanının kanı sürülür,
7- Traş edilen saçın ağırlığınca altın veya gümüş tasadduk edilir.
Akîka ve buna müteallik olarak yapılan ameliyenin yedinci güne te'hirini Dihlevî, ilk günlerde aile halkının doğum yapan anne ve yeni doğan çocukla meşgul olmaları, kurbanlığın bulunması vs. ise, hususî bir gayret ve meşgûliyet gerektirdiği hikmetine bağlar.
Şimdi yedinci günde yapılacak bu işleri kısaca görelim:

İsim:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hassasiyetle üzerinde durduğu bir husus çocukların ismidir. Bir kısım hadisler, Resûlu Ekrem'in doğumun daha birinci gününde çocuğa isim verdiğini teyid ederse de diğer bir kısım hadisler yedinci günü tesmiye edilmesinin gerektiğini ifade etmektedirler. Hadislerdeki bu ihtilâflı durumu Buharî, ilgili bâba: "Akîka kurbanı kesmeyecekler için çocuğun doğduğu günün akşamı tesmiyesi bâbı" diyerek başkasında rastlanmayan latif bir te'lifle halleder. İbnu Hacer'in de belirttiği gibi Buhârî'nin mezkur babında doğumun ilk günü tesmiye edildikleri zikredilen çocuklar için akîka kurbanı kesildiğine dâir sarahat mevcût değildir. Nitekim az sonra görüleceği üzere akîka kurbanı vücûbiyetten çok, istihbab ifâde eden bir tavsiyedir.
Her hâl u kârda tesmiyeyi 7. günü yapma şıkkı da iltizam edilse "daha önce isme muhtaç değildir" gerekçesi ne nass ne de makulat yönünden pek o kadar geçerli görülmüyor. Zirâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) düşük çocukların bile tesmiye edilerek gömülmesini emretmektedir.
Tesmiyede dikkat edilecek husûs, çocuğa verilecek ismin güzel olmasıdır. Sünnet her babanın evladına karşı vazifelerinden biri olarak ona güzel bir isim vermesini zikreder ve şöyle emreder: *"Siz kıyâmet günü kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız, öyle ise isimlerinizi güzel kılın"*. Mânevî tevâtür derecesini bulan rivayetlerin tesbit ettiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir çok kimsenin ismini kötü olduğu için değiştirmiştir. Güzel isimle ilgili olarak sünnette gelen ısrardan mülhem olarak, birçok âlimler ismin müsemmâya te'sir edeceğini ileri sürmüşlerdir.[56]

Akîka:

Akîka kurbanı, eski câhiliye Arabları tarafından yapılagelen bir âdetti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), "Sehavet çağrısına uyup, cimriliği red, Hıristiyanların vaftizine mukâbil bir fiilin, Hanîfler nezdinden de bulunması istihbab, hac sırasında yapılan traş ve kurban menâsikine teşebbühle millet-i İbrâhim'e intisabın ilânı" gibi hikmetleri mutazammın olması hasebiyle Müslümanlar için de meşru kılarak: *"Her çocuk akîkası ile rehinlenmiştir, yedinci günü onun adına kurban kesilir, saçı traş edilir ve isim konur."* demiştir.
Akîka kurbanı ile ilgili hadislerin bir kısmı zahiren vücubiyyeti ifade ederken diğer bir kısmı da sâdece istihbâb ve mendubiyyet ifâde etmektedir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bizzat kendisi, torunları Hasan ve Hüseyin için birer koçla akîka kurbanı kesmiş olmasına, akîka hakkında soranlara da: *"Çocuğu doğan istediği takdirde kurban kessin"* demiş olmasına rağmen, bu hususta bir grub: "bid'adır", diğer bir grup da "vâcibtir" diyecek kadar ifrat ve tefrîte düşmüşlerdir. Ashâbdan bâzısı müstahab olduğunu ifade için mübalağalı bir ifâde ile: "Bir kuş da olsa akîka kesmek müstehâbdır" demiştir.
Keza rivayetler Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın çocukları Hasan ve Hüseyin, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm için Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) ve Urvetu'bnu Zübeyr (radıyallahu anh)'in erkek her bir çocukları için birer koç kurban ettiklerini bildirmektedir. Enes (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayette "Bi'setten yâni peygamberlik geldikten sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bizzat kendisi için de akîka kurbanı kestiğini" öğreniyoruz.
Hadisler, hey'et-i umumiyyesi ile akîkanın, doğumun yedinci gününde olmasını emretmesine rağmen Hâkim'in Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)' dan bir tahricine göre yedisinde yapılmadığı takdirde 14 veyâ 21. günlerinde de olabileceğini ifade eder. İbnu Hacer: "Muhtar olan 7. gün olmakla beraber bülûğ yaşına kadar akîka yapılabileceğini, yapılmadığı takdirde bülûğla sâkıt olacağına kail olanlardan bahseder. Yedi günü doldurmadan ölenler için akîka terettüp etmez. Abdurrezzak'ın Musannaf'ında rastladığımız bir teferruata göre, kesme çocuğun başını traşa tekaddüm etmelidir. Akîkanın eti diğer kurbanlarda olduğu gibi yenilir ve hediye de edilir. Yine Hâkim'in bir tahricine göre Hz. Hüseyin için kesilen akîkanın bacağının ebeye verilmesi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından emredilmiştir.
Akîka, Arapların câhiliye âdetlerinden olması hasebiyle bununla ilgili bir kısım âdab ve örfleri vardı. Bu cümleden olarak kesilen kurbanın kanından çocuğun başına sürülürdü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yasaklamış, onun yerine za'ferân veya halûk sürülmesini emretmiştir.
Ebû Dâvûd'da Katâde'den gelen ve akîka kanından çocuğun başına sürülmesini ifade eden hadis, bizzat Ebû Dâvud tarafından tenkid edilerek hadisi Katâde'den rivayet eden Hemmam'ın "Yusemma: isim verilir" tabirini "Yudemma: kân sürülür" şeklinde ifâdeye dökerek yanıldığına dikkat çekilmiştir. Ebu Dâvûd, hadisin "kan sürülür" şekliyle amel edilmeyeceğini söyler. Fethu'l-Bârî'de, Katâde'nin bu meseleye İslâmî âdâbı beyân değil, câhiliye devrini tasvîr maksadıyla temâs etmiş olabileceği görüşü kaydedildikten sonra İbnu Abdilberr'in: "Hemmâm hıfzını tam yapmış, vehim ve hatâya düşmemiş ise bu

mensuhtur" dediği zikredilir. Bundan sonra İbnu Hacer bu hadisin mensuh olduğuna delâlet eden muhtelif rivayetler zikreder.
Şu hâlde bazı âdab ve terbiye kitablarında akîka kanından çocuğun alnına sürüleceğine dâir gelen beyanlar, ekseri rivayetlere muhâlif düşmekle ma'lûl ve en azından mensuh durumda olan bir hadise istinâd etmektedir. Kezâ yurdumuzda çeşitli vesilelerle kesilen kurbanın kanından ilgili şahısların alnına sürülme âdeti de menşeini bu rivayetten almış olabilir.[57]

Sünnet

Bir kısım hadislerde Sünnet beş fitrattan biri olarak zikredilir:*"Beş şey fıtrattandır: 1- Hıtân (sünnet), 2- Etek traşı, 3- Koltuk altının yolunması, 4- Tırnakların kesilmesi, 5- Bıyıkların kesilmesi."*
Fıtrat kelimesi ile, "geçmiş enbiya ve şeriatlerin üzerinde müttefik oldukları ve bizim de uymamız gereken dinî esâslar" olarak anlaşılınca hitânın çok eskilere uzanması ve muhtelif milletlere şâmil bir örf olması îcâbeder. Kitâb-ı Mukaddes'te sünnetle (hitân) ilgili en eski haberler Yahûdiler ve Mısırlılar üzerine gelmiştir. Puchmann, sünnet üzerine yazdığı kitapta bu ameliyenin eksikliğini ifade için mübalağalı bir üslubla: "Milyonlarca seneden beri cârî, insanlar arasında mevcûd ameliyelerin en eskisi" olarak tavsîf eder. Sözüne delîl olarak eski kaynaklara atfen Mısırlılar, Koptlar, Habeşli zenciler vs. tarafından çok eski devirlerde tatbîk edildiğini gösterir. Nitekim milâttan önce beşinci asırda yaşamış olan Heradot, Mısır'ın bu âdetinden, istihzâî bir tarzda: "Temizliği çirkin olmaya tercîh ettikleri için temizlik uğruna sünnet olurlar" diyerek söz eder.
Bir kısım hadislerde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sünneti ilk defa Hz. İbrahim'in teşrî ettiğini bildirir. Bizzat Hz. İbrahim' in sünnet olduğundan da söz eden rivayetler onun sünnet yaşı husûsunda çok farklı rakamlar verirler. Bunlardan bâzılarına nazaran sekiz, bazılarına nazaran 80 ve hattâ 120 yaşlarında sünnet olmuştur.
Kelime-i Şehâdette olduğu gibi Müslümanla kâfiri birbirinden ayıran bir alamet olarak telakki edilen sünnet ameliyesi, bâzı âlimlerce vâcib ve hattâ farz denecek kadar mühim dinî bir emir kabûl edilmiştir. Şâfiîler "Bülûğ yaşına ermezden önce çocuğu sünnet etmek velîsine vâcibtir" der. Bir kısım âlimler de sünnet olmadıkça, mühtedînin Müslümanlığının nâkıs olacağına, sünnetsizin namazının câiz olmıyacağına, kestiğinin yenilmeyeceğine, Kâ'be'yi tavaf edemiyeceğine hükmetmiştir. Hadis de bu hususta *"İslâm'a girince küfür tüyünü at, sonra sünnet ol"* diye emreder. Hülâsa bazı âlimlere: "Hayatına mâl olacak dahi olsa", yaşlı kişinin bile sünnet olması gerektiği hükmünü verdirecek kadar bu meseleye ehemmiyet verilmiştir.
Sünnetin yapılacağı zaman husûsunda da ihtilaf mevcuttur. Bu konudaki bir kısım hadisler, doğumun yedinci gününü sünnet günü olarak tâyin etmesine rağmen, Cumhur bunu istihbâb mânasında anlayarak belli bir vakitle tahdîd etmemek gerektiği, hele küçükken sünnet etmenin vâcib olmadığı hükmüne varmıştır. Bu meyânda "çocuğu ancak on ve daha ileri yaşlarda -namaz için- dövmeye müsâade eden hadisleri" de nazar-ı itibâra alan bir kısım âlimler, sünnet etmenin dayaktan daha çok ezâ vereceğini gözönüne alarak büluğdan önce sünnet etmeye haram diyecek kadar ileri gitmişlerdir.
Sünnetin ileri yaşlarda olması gerektiğine inananların delillerinden biri, Buhârî'nin şu tahricidir: "İbnu Abbâs'a soruldu: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman sen ne kadardın? Cevâben: "O zaman ben sünnetliydim" der ve ilâve eder: "O vakit, idrâk edinceye kadar, erkekleri sünnet etmezlerdi."
Doğumun ilk günden (başlayıp yedinci günü, yedi yaş, dişeme yaşı (yedi yaş civarı), 7-10 yaş arası, onuncu yaş, büluğ yaşı gibi çeşitli vakitler üzerine yapılan ihtilafi Mâverdi şöyle neticeye bağlar: Sünnet için iki vakit mevcûddur:**1-** Vakt-i vücûb, **2-** Vakt-i istihbab. Vücub vakti büluğ zamanıdır. İstihbâb vakti bülûğdan önceki yaşlardır. Muhtâr olan da doğumun yedinci günüdür. Nevevî de doğumun yedinci gününde sünnet etmeyi müstehab addeder.[58]

Kızların Sünneti:

Kızların da sünnetinden bahseden bir hadiste:*"Hıtân, erkekler için sünnet, kadınlar için mekrüme (şeref verici)dir"* denmektedir. Senedindeki zayıflığa rağmen hükmüyle amel eden Ebû Hanîfe, hadisin zâhirine bakarak, sünneti erkekler için mendub, Şâfiî ise her ikisi için de vâcib hükmünü çıkarmıştır. Her hâl u kârda sünnet mevzûunda kadınlarla ilgili olarak da İslâm âlimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı, bu meyânda, Maşrık kadınları ile Mağrib kadınlarının fizyolojik bakımdan farklı olduklarını kabul ederek Maşrık kadınlarındaki yaradılıştan gelen fazlalık sebebiyle, sünnetle yükümlü olduklarına, öbürlerinde ise böyle bir fazlalığın bulunmayışı sebebiyle sünnetle yükümlü olmadıklarına hükmetmişlerdir.
Rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, bizzat Medine'de, kızların sünnet edildiğini ve sünnet etmeyi kendilerine meslek edinmiş kadınların bile bulunduğunu ifâde etmektedir. Mezkûr rivayetlerden, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kızların sünnet edilmeleriyle yakînen ilgilenip sıhhata uygun bir tarzda olması için tâlimât verdiğini de öğrenmekteyiz. Ebû Davûd'un rivayeti şöyle: "Medine'de bir kadın (ki ismi Ümmü Atiyye'dir) kızları sünnet ediyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ona:*"Fazla derin kesme, böyle yapman hem kadın için ahzâ (en ziyâde haz ve lezzet vesîlesi) hem de kocası için daha hoştur"* der. Hz. Ali'den gelen bir rivayette sünnetci kadına Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in birisini yollayarak (çağırttığını) ve *"Sünnet ettiğin zaman üstten hafifçe kes, fazla dipten kesme..."* dediğini öğreniyoruz. Kızları bu şekilde sünnet etmenin sebep ve maslahatı -ki Ebû Dâvûd'un rivayetinde "kadın için ahzâ, kocası için daha hoş"diye ifade edilmişti- farklı rivayetlerde aynı mânâyı müfid olarak değişik kelimelerle ifâde edilmiştir: Münâvi, mezkur hadisi şerh sadedinde, kadınlardaki sünnet mahallinin derin kesilmesi hâlinde, kadının cinsî arzusunun söneceği, binnetice kocası ile cimâdan nefret sonucu zinaya kadar gidebileceği husûsunu belirtir. Kezâ Ebû Dâvud şârihi Azimâbâdî de aynı hadisin şerhinde bu meselenin kadının ve kocasının cinsî hayatında meydana getireceği te'sîrlere genişçe yer verir.[59]

Merâsim:

Bazı rivayetler, bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde sünnet ameliyesi ile ilgili olarak ziyafet verilmediğini kaydederse de, diğer bir kısım ve senedce daha kavî olduğu kabul edilen rivayetler Ashâb'dan bir çoğunun sünnette eğlenceye de yer veren husûsî bir merasim yaptıklarını ifade etmektedir: "Abdullâh'ın rivayetine göre, babası Hz. Ömer, bir çalgı sesi duyunca endîşelenir, ancak bunun düğün veya sünnet eğlentisi olduğu söylenince sükut ederdi. Buhârî el-Edebü'l-Müfred'de, Abdullâh İbnu Ömer'in iki oğlunu beraberce sünnet ettirip koç kestiğini, Ümmü Atiyye'nin kızkardeşi Aişe'nin de sünnet edilen kızları eğlendirmek için çalgıcı Adiyy'i çağırttığını kaydeder.
Sünnet vesilesiyle yapılan dâvete i'zâr dendiğini kaydeden İbnu Hacer kız ve erkek için herhangi bir tefrikden bahsetmezken, Muhammed İbnu'l-Hâcc el-Mâlikî: "Erkek çocukları sünnet ederken alenî yapıp izhar etmenin, kız çocuklarını sünnet ederken gizli yapıp mahfi bırakmanın" sünnet olduğunu söyler.[60]

Kulağın Delinmesi:

Yedinci günde yapılması gereken ameliyelerden biri de çocuğun kulağının delinmesi olduğu daha önce zikredilmişti. Bu, zinet maksadıyla kız çocukları için tanınan bir cevâzı ifâde eder. Erkek çocukların kulaklarının delinmesi mekruhtur. Hanbelîler, -hasıl edeceği elem sebebiyle- kızlar için de kerâhetine hükmetmiş olsalar da Hanefiler, câhiliyye âdetlerinden biri olmasına rağmen sünnette nehiy gelmemiş bulunmasına binâen tecviz etmişlerdir.[61]

Ezâ'yı Temizlemek:

Yedinci günde çocuğa tatbik edilecek muâmeleleri beyan eden rivayette kız, erkek tefriki yapılmaksızın akîka kesip "ezâ"nın temizlenmesi emrediliyordu. Müteaddid hadislerde mükerreren gelen bu "ezâ"nın temizlenmesinden maksad nedir? Şârihler, umumiyetle ezâ ile, başın traş edilmesini anlamış iseler de bundan murâdın "câhiliyye devrinde câri olan akîka kurbanının kanından çocuğun başına sürme âdetinden men" "sünnet etme", "doğum sırasında bulaşmış olan pisliklerin temizlenmesi" olduğunu söyleyenler de olmuştur. Taberânî'de İbnu Abbâs'dan gelen "Ondan ezâ temizlenir, başı traş edilir" rivayetinde ezânın temizlenmesi ve traş, ayrı ayrı zikredilmiş olmasını nazar-ı itibara alan İbnu Hacer, ezânın temizlenmesi tâbirini, "başın traş edilmesi"nden daha umumî bir mânâya hamletmenin daha doğru olacağını kaydeder. Buna delîl olarak bazı rivayetlerde "ezâ" kelimesinin yerine "akzâr" kelimesinin de geldiğini gösterir, fakat müşahhas ve belli bir mânayı tercîh etmez.
Kelimenin lügat mânası da bu husûsta bize yardımcı olmamaktadır. Zira, lügatta büyük olmayan zarar ve ayıp (kusur) mânâlarına gelen bu kelimenin hadiste yoldan gelip geçenleri rahatsız eden herşey, beden, elbise vs.'ye bulaşan pislik, hacc sırasında başta peyda olan bit, pire gibi rahatsız edici şey, başkasına sebep olunan huzursuzluk, sıkıntı vs. çeşitli mülâhazalarda kullanılmıştır. Aynı kelime Kur'ân-ı Kerîm'de de hadiste olduğu gibi muhtelif mânalarda müteaddid seferler istimâl edilmiştir.
Yedinci günde çocuğa yapılması gereken yedi ameliyeyi sayan hadiste de görüldüğü gibi "başın temizlenmesi ayrıca zikredilmiş olmasına nazaran, İbnu Hacer'in de dediği gibi, bunu sâdece traşa hamletmek oldukça zor olsa gerek. Şu hâlde bunu İbnu'l-Esîr'in en-Nihâye'de belirttiği üzere "saça, necasete ve doğum sırasında çocuğun başına bulaşmış olan her çeşit pisliğe" teşmil etmek gerekmektedir.[62]

Başın Traş Edilmesi

Akîkayı emreden hadisler, umumiyetle çocuğun başının traş edilmesini ve saçın ağırlığınca altun veya gümüş tasadduk edilmesini emretmektedir. Rivâyetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'le bizzat ilgilenip onlar için akîka kestiğini, kızı Fâtıma'ya da: "başlarını traş edip ağırlığınca tasaddukta bulunmasını" emrettiğini; Hz. Fâtıma'nın, Hasan, Hüseyin, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm (radıyallahu anhüm ecmaîn) her birinin saçların traş edip ağırlığınca gümüş tasadduk ettiğini, hatta Hüseyin'in saçının bir dirhem geldiğini bildirmektedir.
Dehlevî bu tasadduku, çocuğun, cenin halinden bebeklik haline geçmesi gibi son derece mühim bir nimete şükrân borcunun ifâdesi olarak değerlendirir.[63]

?4? ??? ???? ?? ????]??? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ????????: ??? ??????? ??? ??????. ??? ???? ????? ??? ???? ?????. ??? ?????? ??? ?? ????????. ??? ???? ???????? ??? ????????? ???????? ??? ????????? ??? ????? ???. ??? ??? ???? ?????? ???: ??????? ????? ???? ????????? ?????? ????? ??? ??? ?????? ?????? ????[. ????? ????.

4. (142)- Yahya İbnu Saîd anlatıyor: "Hz. Ömer bir adama:
"İsmin nedir?" diye sordu. Adam
"Cemre (kor)" dedi.
"Kimin oğlusun?" diye tekrar sordu. Adam:
"İbnu Şihâb (alev) deyince
"Kimlerden?" dedi. Adam:
"Hurakalardan."
"Eviniz nerede?" diye sordu.
"Harretu'n-Nâr'da" cevabını alınca,
"Hangisinde?" dedi.
"Zâtı Lezâ'da" cevabını alınca; Hz. Ömer (radıyallahu anh)
"Âilene yetiş, yanıyorlar!" dedi. Gerçekten durum aynen Hz. Ömer'in dediği gibiydi"[64]

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik bu rivayeti "Mekrûh isimler" adını taşıyan babta kaydeder. Babta adamın adı olan Cemre'den evinin bulunduğu yerin adı olan Zâtı Lezâ'ya varıncaya kadar bütün isimler "ateş"le ilgili bir mâna ifade etmektedir. Şu halde bu gibi isimlerden kaçınılması tavsiye edilmiş olmaktadır.[65]

---

[1] Ebu Dâvud, Edeb: 69, (4948); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/424.
[2] Müslim, Âdâb: 2, (2132); Ebu Dâvud Edeb: 69, (4949); Tirmizî, Edeb: 64, (2835); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/424-425.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/425.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/425.
[5] Ebu Dâvud, Edeb: 69, (4950). Metin Ebu Dâvud'a aittir, Nesâ'de muhtasar olarak kaydedilmiştir [Hayl: 3 (6, 218, 219)]; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/425-426.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/426.
[7] Buhârî, Edeb: 114; Müslim, Edeb: 20, (2143); Ebu Dâvud, Edeb: 70, (4961); Tirmizî Edeb: 65, (2839); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/426.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/426-427.
[9] Müslim: Adâb: 21; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/427.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/427.
[11] Bu hadisi Müslim, Âdab: 13, (2138); ve Ebu Dâvud, Edeb: 70, (4960) rivayet ettiler. Hadisin metni Müslim'e aittir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/427-428.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/427-428.
[13] Ebu Dâvud, Edeb: 72, (4963); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/429.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/429.
[15] Muvatta, İsti'zan: 24 (2, 973); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/429-430.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/430.
[17] Buhârî, Salat: 58, Fadaili'l-Ashab: 9, Edeb: 113, İsti'zân: 40; Müslim, Fedailu's-Sahâbe: 38, (2409); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/431.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/432.
[19] Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr: 45, Akîka: 1, Müslim, Âdâb: 26, (2146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/432-433.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/433-434.
[21] Buhârî, Akîka: 1; Müslim, Adab: 24, (2145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/434.
[22] Buhârî, Cenâiz: 42, Akîka: 1; Müslim, Âdab: 22, (2144); Ebu Dâvud, Edeb: 69, (4951) Hadisin metni; Müslim'deki metindir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/434.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/435.

[24] Ebu Dâvud, Edeb: 78, (4970).
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/435.
[26] Ebu Dâvud, Edeb: 112; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/436.
[27] Tirmizî, Edeb: 66, (2841); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/437.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/437-438.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/438.
[30] Buhârî Edeb: 108; Müslim, Edeb: 17, (2141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/438.
[31] Müslim, Edeb: 16, (2140); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/438.
[32] Ebu Dâvud, Edeb: 70, (4955); Nesâî, Kadâ: 7, (8, 226-227); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/439.
[33] Ebu Dâvud, Edeb: 70, (4954); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/439.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/439.
[35] Buhârî, Edeb: 107-108; Ebu Davud, Edeb: 70, (4956); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/440.
[36] Müslim, Edeb: 14, (2139); Tirmizî, Edeb: 66, (2840); Ebu Dâvud, Edeb: 70, (4952); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/440.
[37] Ebu Dâvud, Edeb: 70, (4957); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/441.
[38] Buhârî, Edeb: 108; Müslim, Edeb: 29, (2149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/441.
[39] Buhârî, Menâkıb: 20, Edeb: 106; Müslim, Âdab: 1 (2131); Tirmizî, Edeb: 68, (2844); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/442.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/442-445.
[41] Buhârî, Edeb: 105, 106, 109, Menâkıb: 20; Müslim, Adâb: 2, (2133); Ebu Dâvud, Edeb: 74 (4965); Tirmizî, Edeb: 68, (2845); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/445.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/446.
[43] Ebu Dâvud Edeb 76, (4968); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/446.
[44] Ebu Dâvud, Edeb: 76, (4967); Tirmizî, Edeb: 68, (2846). Yukarıdaki metin Ebu Dâvud'undur. Tirmizî, hadise, "sahîh" demiştir, ayrıca: "Burada bizim için ruhsat var" diye kaydetmiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/446.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/446
[46] Ebu Davud, Edâhî: 21, (2837); Tirmizî, Edâhî: 23, (1522), Edeb: 63, (2834), [Tirmizî'de hadis İbnu Ömer'den değil, Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihi tarîkindendir. Burada bir sehiv söz konusu - Nesâî, Akîka: 5, (7, 166); İbnu Mâce, Zebâih: 1, (3165)- dur.]; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/447.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/447.
[48] Müslim, Edeb: 27 (2147); Ebu Dâvud, Edeb: 116, (5106); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/447.
[49] Ebu Dâvud, Edeb: 116, (5105); Tirmizî, Edâhî: 17, (1514). Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Rezîn şu ziyadeyi kaydeder: "Kulağına İhlas sûresini okudu, hurma ile tahnik etti ve ismini koydu." İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/448.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/448.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/448-449.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/449-450.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/450-451.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/451.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/452.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/452-453.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/453-454.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/454-456.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/456-457.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/457.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/457-458.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/458.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/458-459.
[64] Muvatta, İsti'zân: 25 (2, 973); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/459.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/459.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hasta Ziyaretinin Fazileti
Veba Hastalığının Bulunduğu Bölgeye Girmemek, Orada Bulunanların da O Bölgeden Dışarıya Çıkmalarını Engellemek (Karantina)
Veba Hastalığının Bulunduğu Bölgeden Taşınmak
(Hasta vb.ne) Okuyup Üflemek
Nazar
Hastalığın Bulaşması Diye Bir Şeyin Olmadığı ve Cüzzamlıdan Uzak Durulmasının Yasaklanması
Uğursuzluk Çıkarmanın Yasaklanması
Burundan Kılları Yolmanın Yasak Olduğu
Yaranın Şişinin Alınması
Haram İle Tedavi Etmenin Yasak Olduğu
Sihrin Yasaklanması
Yıldızlara Bakmanın Yasak Olduğu
Kehânet
Dağlama
Hacamat (Kan Aldırmak)
Edeb Kitabı
Anne-Babaya İyilik
Akraba İle İlişkiyi Kesmenin Sakındırılması
Sıla-i Rahmin (Akrabalık İlişkisi Kurmanın) Fazileti
Kays b. Asım'ın Vasiyeti
ERDEMLİ DAVRANIŞLAR VE SOSYAL İLİŞKİLER KİTABI (BİTR VE SIFA)
Anne-Babaya İyilik
Kölenin Efendisinden Başka Birine Bağlı Olduğunu İfade Etmesinin Yasaklanması, Kişinin Kendi Atalarından Başkasına Mensub Olduğunu Dile Getirmesinin Yasak Olduğu Ve Ânne-Babaya Küfür
Kız Evlada Sahip Olmanın ve Onu Yetiştirmenin Fazileti
Yetime İyi Davranmanın Fazileti
Güzel Ahlâk
Kadınların Hamamlara Girmelerinin Yasaklanması
Affetmeye Teşvik
Özür Dileme
Gıybetin Ve İnsanların Gizli Taraflarını Araştırmanın Yasaklanması
İkindiden Sonra Uyumanın Mekruh Olduğu
Aynaya Bakmak, Sürme Çekme Adabı, Ayakkabı Giymek ve Bunu Yaparken Sağdan Başlamak
Nasıl Sabahladın?" Diye Soran Birine Resûlullah (sallallahu aleyhi) 'in Cevabı
Hapşırma ve Adabı
Şâire Bahşiş Verilmesi
Küçük de Olsa Günahın İfşa Edilmemesi
Dilin ve Fercin Muhafaza Edilmesini Teşvik
Öfkelenmemek
Nimete Şükran Teşvik Edilmesi
Âmâyı Elinden Tutmanın Fazileti
Kardeşleri Ziyaret Etmenin Fazileti
Hayanın (Utanma Duygusunun) Fazileti
Yalan ve Haksızlıktan (Zulümden) Uzak Durulması
Yalanın Kınanması ve Doğruluğun Övülmesi
Bastona Dayanarak Yürümek
İnsanların Arasını Bulmak
Bineğe Binme Adabı
Her Şeye Başlarken Besmele İle Başlamak
İsrafın Yasaklanması
Eve Girmeden Önce İzin İsteme
Selâm Verme
Kâfirlere Selâm Verme ve Onların Büyüklerine İkramda Bulunma
Sırrın Saklanmasına Teşvik
Yakışıklı Olmak
Zor Hayatın Fazileti
Selâmı Yayma; Kin ve Nefret Beslememe
Namaz Kılana Selâm Verilmeyeceği
Sarılmak, Kucaklaşmak ve Tokalaşmak
Elin Öpülmesi
Çağırıldığında "Buyurun" Denilmesi
Güzel Koku
Koğuculuğun Zemmedilmesi
Gıybet
Caiz Olan Gıybet
Kibrin Zemmedilip Tevazünün Övülmesi
Yol Üzerinde İnsanlara Sıkıntı Veren Şeyin Giderilmesi
Sağ Tarafa Tükürmek
Hayvanların Başına Geçirilen Çanların Çıkarılması
Mektup Yazma
Kadının Yolda Nereden Yürümesi Gerektiği
Sır Saklamak
Üçüncü Kişi Olmadan İki Kişinin Kendi Aralarında Sessiz Konuşmamaları Gerektiği
Büyükten Utanma
Küfürlü Sözün Yasak Olduğu
İnsanlardan Sakınmak
Kelamda Seciyeli İfadelerin Hoş Karşılanmaması
Dirileri Üzecekse Ölülere Sövmenin Yasak Oluşu

Müslümanın Irzına Dil Uzatmaktan Mene Dair
Müslümanın Dedikodusunu Yapmaktan Men ve Bu durumdaki Müslümana Yardım Etmeyeni Uyarmaya Dair
Başkasına Benzemekten Mene Dair
Fâsiğı Methetmekten Mene Dair
İnsanları Ayıplamanın Yasaklanması
Hasedin Yerilmesi
Kapı Önünde Oturma Adabı
Evde Oturmanın Hoş Görülmemesi
Komşuya İkramda Bulunmak
Dostlara/Kardeşlere Sevgi Göstermeye Dair Emir
İnsanlarla Haşır Neşir Olmak
İşlerin En Hayırlısı Orta Yollu Olanıdır
Sevgi ve Kardeşlik
Hürlerin Hizmette Kullanılması ve Bunun Kibirden Sayılmaması
Büyüklere Hizmette Yarışmak
Sünnet Olmayı Terk Edene Uyarı
Akıl Ve Aklın Fazileti
İyi Arkadaşın Misali
Kölelere Ve Hayvanlara Karşı İnsaf Ve İlgi
Kölelere İyi Davranmak
Küçük Erkek Ve Kız Çocuğunun Başını Sıvazlamak Ve Yetime Şefkat Göstermek
Yüce Allah'ın Rahmetinin Genişliği ve Merhametli Olma Emri
Caiz Olan Eğlence

Hasta Ziyaretinin Fazileti

2431. Abdullah b. Şeddâd naklediyor: Amr b. Hureys, el-Hasan b. Ali'yi ziyaret etti. Hz. Ali ona: "İçinde ona karşı beslediğin şeylere rağmen Hasan'ı ziyaret mi ediyorsun?" dedi. Amr da ona şu karşılığı verdi: "Sen Rabbim değilsin ki, kalbimi dilediğin gibi evirip çeviresin. O söylediğin meseleye selince onun, bizim sana nasihatte bulunmamıza enael olmadığım düşünüyorum. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'m şöyle buyurduğunu işittim; "Hastalandığı zaman kardeşini ziyaret eden hiçbir müslüman yoktur ki, Allah Teâlâ onun için yetmiş bin melek göndermesin." (Ahmed b. Menî' ve el-Hâris) [1]
2432. Ebud-Derdâ, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'den şunu nakletmiştir: "Kişi mü'min bir kardeşini ziyaret etmek üzere yola çıkarsa, dizlerine kadar Allah'ın rahmetine gark olur. Hastanın yanında oturduğu zaman ise, rahmet onu tümüyle kaplar." (el-Hâris) [2]
2433. el-Velîd b. Kays, Ebû Saîd el-Hudrî'nin kendisine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kimin orucu Cuma gününe denk gelir, hasta ziyaretinde bulunur, (kardeşinin) cenazesine iştirak eder ve bir köle azad ederse cennet ona vacib olur. " (el-Hâris) [3]
2434. Kays Ebû Umâre naklediyor: Ebû Bekir b. Hazm, babasından, o da dedesinden Resûlullah (salMahu aleyhi vesellein)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Hasta ziyafetinde bulunmak üzere yola çıkan kimse ilahi rahmetin sağanağına mazhar olur, hastanın yanında oturduğunda o rahmete gark olur. " (Ebû Bekir ve Abd b. Humeyd) [4]
Abd b. Humeyd rivayetinde şu ilaveye yer vermiştir: "Döndüğünde de (geldiği yere varıncaya kadar) ilahi rahmetin sağnağıyla baş başa kalır."
2435. Ebû Hureyre ve.îbn Abbâs naklediyorlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi bize bir hutbe îrâd ettiler (Konuşması içerisinde şu ifadelere de yer verdi): "Kim bir hastayı ziyaret ederse, evine dönünceye kadar attığı her adım için kendisine yetmiş bin hasene yazılır ve yetmiş bin günah silinir. O kişi yetmiş bin derece yükseltilir ve kıyamet gününe kadar onu ziyaret eden ve ona istiğfarda bulunan yetmiş bin melek verilir. Kim de bir hastanın bir gün ve bir gece hizmetini görürse Allah Teâlâ onu Halil İbrahim ile hasreder ve sıratı şimşek hızında geçmesini bahşeder. Kim de bir hastanın ihtiyacı için koşuşturursa annesinden doğduğu günkü gibi bütün günahlarından sıyrılır." Ensâr'dan bir zât şöyle dedi: "Şayet hasta, yakını ya da ailesinden biri ise?"1 Şöyle buyurdu: "Yakınının ihtiyacını görmek üzere koşuşturan kimseden daha büyük ecir sahibi kim olabilir?!" (el-Hâris) Bu hadis uydurmadır!
2436. Enes naklediyor: Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem) mü'min kardeşlerinden (ashabından) bir kişiyi üç gün göremezse onu sorar; şayet şehir dışına çıkmış ise ona dua eder, yok eğer orada ise onu ziyaret eder, hasta ise ona hasta ziyaretinde bulunurdu. Bir gün Ensâr'dan bir kişiyi görmediğini fark edince onu üçüncü gün sormuş ve ashabı da: "Yâ Resûlallah! Kendisi öyle bir halde ki, tıpkı civciv misali: Ağzına aldığı her şey hemen dübüründen/bağırsaklarından çıkıveriyor" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazı ashabına: "Kardeşinizi ziyaret edin" buyurdu.
Enes anlatıyor: Onu ziyaret etmek üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile çıktık, topluluk içerisinde Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Huzuruna girdiğimizde onu ifade edildiği gibi gördük. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Nasılsın?" diye sordu. O da: "Ağzıma giren her şey anında bağırsaklarımdan çıkıvermektedir" karşılığını verdi. Bu defa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Neden böyle oldu?" diye sorduğunda adam şu karşılığı verdi: "Yâ Resûlallah! Sen akşam namazı kılarken cemaatinize iştirak edip namaz kıldım. Sen, "el-Kâria me'1-kâria" ("Kıyamet, nedir o kıyamet!?") sûresini sonuna kadar okudun. Ben bunun üzerine şöyle demiştim: Allahım! Herhangi bir günahımdan dolayı beni âhirette bir azaba uğratacaksan, o cezayı bana dünyada çektirb İşte bundan dolayı böyle oldum." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne kadar kötü söylemişsin! Allah Teâlâ'nın sana hem dünyada iyilik, hem de âhirette iyilik vermesini ve seni cehennem azabından korumasını dileseydin ya!" buyurdu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona emredip bu duayı yapmasını istedi ve onun için dua etti. Hemen peşinden adam bağından kurtulmuşcasma ayağa kalktı. Çıktığımızda Ömer: "Yâ Resûlallah! Sen biraz önce bizi hasta ziyareti konusunda teşvik ettin, bunun bize ne faydası var?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şu karşılığı verdi: "Müslüman kişi, müslüman kardeşini ziyaret etmek üzere evinden çıkarsa dizlerine kadar Allah'ın rahmeti içerisinde yüzer. Hastasının yanında oturduğu zaman ise Allah'ın rahmetine gark olur, hasta da ilahî rahmet içerisinde yüzer. Hasta Arş'ın gölgesinde, ziyaret eden ise Allah Teâlâ'nın kudsünün gölgesinde olur. Allah Teâlâ meleklerine: Hasta ziyaretçileri, hastaların yanında ne kadar kaldılar? diye sorar. Onlar da: Çok az bir süre/saniyeler kadar kaldılar karşılığını verirler.Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklerine: Bu kulum için bin yıllık ibadet sevabı yazın der. Şayet daha uzun bir müddet gibi kaldılarsa: Onlara bir dehir (on bin yıl) sevabını yazın buyurur. Şayet o ziyaretçi bundan önce ölürse cennete girer, yaşaması durumunda ise ona hiç günah yazılmaz. Bu ziyaret sabah vakti gerçekleşmiş olsa yetmiş bin melek akşam oluncaya kadar ona dua eder ve o kişi cennet bağları İçerisinde hayat sürmekle mükâfatlandırılır. Şayet akşam vakti gerçekleşirse yine yetmiş bin melek sabah oluncaya kadar o kişi için dua eder ve o kişi cennet bağlarında bir hayat sürmekle mükâfatlandırılır." (Ebû Ya'lâ} [5]

Veba Hastalığının Bulunduğu Bölgeye Girmemek, Orada Bulunanların da O Bölgeden Dışarıya Çıkmalarını Engellemek (Karantina)

2437. Abdurrahman b. Amr naklediyor: Hz. Ömer, Şam'daki memurlarına şu fermanı gönderdi: "Veba hastalığının bulunduğunu duyduğunuz an bana mektup yazın." Bir gün o uyurken yanına geldim. Bu hâdise, onun Serğ (Şam yakınlarında bir yer)'den dönüşünden sonra idi, Ayağa kalktığında şöyle dediğini işittim: "Allahım! Serğ'den dönüşümden dolayı beni affet!" (İshâk) [6]
2438. Ümmü Eymen'in Resûlullah (sallaUahu aleyhi veselkm)'in aile halkından birine şöyle öğütte bulunduğunu nakleder: "İnsanlar ölüme mâruz kalacak olurlarsa, sen de aralarında olsan oradan ayrılma!"! Hadisde kopukluk vardır. (Abd b. Humeyd) [7]

Veba Hastalığının Bulunduğu Bölgeden Taşınmak

2439. Ma'mer, Bahîr b. Reysân ailesinden bit zâttan, o da aynı kabileden bir kişinin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e şöyle dediğini naklediyor: "Yâ Resûlallah! Ebyen adında bir yurdumuz var, orası bizim rızkımızın ve ziraatımızın kaynağıdır, ancak orada veba salgını var, ne yapalım?" Resûlullah (sallallahu aleyhi -veseîlem) buyurdu ki: "Orayı terk edin; zira hastalığın bulunduğu bölgede helak olma riski vardır." (İbn Ebî Ömer) [8]

(Hasta vb.ne) Okuyup Üflemek

2440. Hz. Ali naklediyor: "Hiçbir efsun yoktur ki, onun bir kısmı Hz. Süleyman'ın huzurunda verilen misak/sözde bulunmasın." (İshâk) [9]
2441. es-Sâib b. Yezîd naklediyor: Bir rahatsızlık geçirdim, beni Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e taşıyıp götürdüler. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) Kur'an-ı Kerim okuyup üzerime üfledi. (İshâk) [10]
2442. ez-Zührî der ki: Peygamber (sallallahu aieyhi veseîlem) rahatsızlandığı zaman, iki avucuna üfler sonra yüzüne sürerdi. (Müsedded) [11]
2443. İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Şu cümleler her derde devadır: Zehirli ve zarar veren her hayvanın şerrinden, kem gözden, hased ettiği zaman hased edenin şerrinden, iblisin ve onun tâbilerinin ve O'nun bütün İsimlerine sığınırım. (Kim bu duayı yaparsa) Otuz üç melek Rablerine gelir ve

şöyle derler: Bölgemizde hasta var. Allah Teâlâ da onlara şöyle buyurur: Bölgenizdekİ topraktan bir parça alıp hastanıza sürün. Bu, Muhammed'in efsunudur. Kim bu duayı birinden gizlerse hiç bir zaman muvaffak olmasın! [12] (Ebü Ya'lâve Bezzâr)
2444. Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: Çarpılmış olan birinin kulağına okudum. Hasta ayıllp kendine geldi. Resûlullah (sallaMıu aleyhi veseliem) bana: "Kulağına ne okudun?" diye sordu. Ben: "Sizi başıboş yarattığımızı mı zannediyorsunuz? [13] âyetiyle başlayıp sûrenin sonuna kadar okudum. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) buyurdu ki: "Mü'min kişi bu sûreyi bir dağa okusa, dağ yok olur. " (Ebû Ya'lâ) [14]
2445. Ubâde b. es-Sâmit der ki: Cahiliye döneminde gün aşırı tutan sıtma nöbetine karşı efsun yapardım. Müslüman olduğumda bunu Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'e sordum: "Ne diyordun?" diye sordu, ben de dediklerimi aktardım; şöyle buyurdu: "Onunla efsun yapabilirsin, hiçbir sakınca yoktur."
Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'den bu müsaadeyi almasaydım, asla hiçbir insana efsun yapmazdım. (Ebû Ya'lâ) [15]
2446. İsmâîl b. Umeyye, (ismi belirtilmemiş) güvenilir bir kişiden bildiriyor: Abdurrahman b. Avf, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından bir hastayı ziyaret etti. Orada bulunanlar dua babından bir şeyler söylediler. Bunun üzerine Abdurrahman şöyle dedi: "Böyle dua etmeyin, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'in hasta ziyareti anında yaptığı şu duayı yapın: "Allahım! Bu hastanın ağrısını gider ve müptelâ ettiğin hastalıktan dolayı onu mükâfatlandır." (Müsedded) [16]
2447. Osman b. Affân bildiriyor: Bir zaman hastalandım, Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseUem) beni ziyaret ederdi. BİR gün bana şöyle dua etti: UB is mili ah ir rahmani r rahim, Vizuke bi'l-ahadi's-samed, ellezî lem yelid velem yûled ve lem yekun lehu kufuven ehad, inin şerri mâ tecid ("Çektiğin sıkıntıdan seni bir ve samed olan, doğurmayan ve doğrulmayan, bir olan ve eşi benzeri bulunmayan Allah'ın himayesine/ korumasına havale ediyorum") Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan ayrılmak üzere ayağa kalktığında Osman'a: "Ey
Osman! Bu duayı oku, zira bunun gibi (başka) bir dua ile Allah'a sığınmış olamazsınız" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [17]

Nazar

2448. Abdurrahman b. Câbir, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: Allah Teâlâ'nın insan hakkındaki kaza ve kaderi dışında ümmetimden öleceklerin çoğu nazar ile olacaktır. " (Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Bezzâr)
Bezzâr der ki: "Bu hadisi başka bir isnad ile bilmiyoruz. [18]
2449. Râfi' b. Hadîc der ki: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna girdim, yanlarında et dolu bir tencere kaynıyordu. Canım bir parça yağ çekti, alıp yedim. Yedikten sonra bir yıl rahatsızlandım. Daha sonra durumu Resûlullah (sallallahualeyhiveseHem)'e anlattım, şöyle buyurdu: "O et parçasında yedi kişinin gözü vardı." Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) karnımı ovdu, ben de onu yeşil bir kütle halinde dışarıya attım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, şu ana kadar karnımdan herhangi bir rahatsızlık hissetmedim. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [19]

Hastalığın Bulaşması Diye Bir Şeyin Olmadığı ve Cüzzamlıdan Uzak Durulmasının Yasaklanması

2450. Ebû Umâme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ne hastalığın bulaşması, ne uğursuzluk vardır. Öyle olmasaydı" hastalığa yakalanan ilk canlıya bu hastalığı kim bulaştırdı?" (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [20]
2451. İbn Ömer, Allah'ın Resûlü'nün (saMahu aleyhi vesellem) Usfân'dan geçerken cüzamlılarla karşılaşması üzerine hızlıca yürümeye başladığını ve şöyle dediğini ifade etmiştir: "Eğer hastalıklardan bulaşıcı bir hastalık olsaydı, o da bu hastalık olurdu. " (el-Hâris) [21]
2452. Atâ' der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Ne hastalığın bulaşması, ne uğursuzluk, ne hâme (denen ve maktulün başından çıkıp intikam istediğine inanılan mahluk), ne de safer vardır. " Dedim ki: Bu hadis kimden rivayet edilmiştir?" Bana: "Hadis müstefizdir" karşılığını verdi.
Bu defa ben: "Safer nedir?" diye sordum. O da: "İnsanlar onun bir karın ağrısı olduğunu söylemektedir" cevabını verdi. [22]
2453. Hz. Ali, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ne hastalığın bulaşması, ne hâme (diye andan mahluk) vardır. Hiçbir hasta kimse sağlıklı kimseye bir şey bulaştırmaz. " (Ebû Ya'lâ) [23]
2454. Ebû Talha el-Havlânî naklediyor: Umeyr b. Sa'd, Filistinlilerden oluşan bir grup insan ile beraberdi. Kendisine bilgin adam denirdi. Evinin bahçesinde bulunan büyük dükkanın Önünde otururdu. Kölesine: "Atları sula!" dedi. Ayrıca taştan bir de havuzu vardı. Köle hayvanları suladı. Bu defa köleye: "Falanca hayvan nerede?" diye sordu. Köle: "Uyuzdur, vücudundan kan (yahut su) sızıyor" dedi. Kendisi: "Onu da sula!" diye çocuğa emir verince oradakilerden biri: "O zaman develerin tümü uyuz olur" diye müdahale etti. Ancak Umeyr hizmetçisine: "Onu sula; zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Ne hastalığın bulaşması, ne uğursuzluk telakkisi, ne de hâme (diye var olduğu söylenen mahluk) vardır. Zira görmez misin ki, çölde yaşayan deve sağlıklı iken, bazen olur ki, göğüs (yahut karın) bölgesinde daha önce rastlanmayan bir rahatsızlığa yakalanır! Peki bu ilk yakalanan hayvana hastalığı bulaştıran kimdir? [24] (Ebû Ya'lâ)

Uğursuzluk Çıkarmanın Yasaklanması

2455. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: "Uğursuzluk çıkarmak sadece sahibine zarar verir!" (Müsedded) [25]
2456. Ebû Umâme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Uğursuzluk çıkarmak; ya bir şeyi yapmaktan alı koymak, ya da seni bir şeyi yapmaya sevk etmektir.[26] (Ebû Ya'lâ)
2457. İbn Abbâs, Resûlullah fsaüaUahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sihir yapan ve yaptıran, uğursuzluk çıkaran veya çıkartan, kehanet yapan yahut yaptıran bizden değildir. " (Ebû Yala ve Bezzâr)
el-Bezzâr der ki: "Bu hadisin, bu isnaddan başka tarikle rivayet edildiğini bilmiyoruz. [27]
2458. Âişe'nin azadlı kölesi Ümmü Alkame naklediyor: Kendisine dua etmesi için Hz. Aişe'ye küçük bir çocuk getirildi. Çocuğun üzerine yatırıldığı yastığı kaldırdılar. Âişe yastığın altında bir bıçak gördü ve: "Bu nedir?" diye sordu. Annesi: "Cinlere ve korkuya karşı koyarız" karşılığını verince Âişe onu alıp attı ve şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uğursuzluk çıkarmaktan öfkelenir ve bunu hiç hoş görmezdi." (EbÛ Ya'lâ) [28]

Burundan Kılları Yolmanın Yasak Olduğu

2459. Hz. Âişe, ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kılın, burun içinde bitmesi cüzzam hastalığına karşı bir güvencedir." (Ebü Ya'lâ) [29]

Yaranın Şişinin Alınması

2460. Hz. Ali b. Ebî Talib naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ensâr'dan bir zâtın evine gittik. Yaraları vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buvurdu ki: "Onu bu sıkıntıdan kurtarmaz mısınız?" Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olayı izliyorken adamın yaralarının şişi alındı. (EbÛ Ya'İâ) [30]

Haram İle Tedavi Etmenin Yasak Olduğu

2461. Mesrûk naklediyor: Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: "Ey insanlar!" Ne yapıyorsunuz? Çocuklarınıza içki mi içiriyorsunuz? Zira çocuklarınız İslam fıtratı üzerine doğdular ve Allah Teâlâ şifayı size haram kıldığı yerlerde yaratmamıştır." (Müsedded) [31]
2462. Hassan b. Muhârik naklediyor: Ümmü Seleme şunları anlattı: Bir kızım rahatsızlandı, bir su kabının içine üzüm şırası koydum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girdi, üzüm şırası kaynıyordu. Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Su nedir?" diye sordu, ben: "Kızım rahatsızlandı, ona bunu koydum" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah Teâlâ şifanızı haram şeylerde yaratmamıştır" buyurdu. (Ebü Ya'lâ) [32]

Sihrin Yasaklanması

2463. Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Kim bir falcıya yahut sihirbaza yahut kâhine gelir de ona bir şey sorar ve söylediğine inanırsa Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur." (Ebû Ya'lâ) [33]

Yıldızlara Bakmanın Yasak Olduğu

Haricî olan Nehrevân halkı ile ilgili olan ve fitne konusunu ele alan Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in hadisi ileride zikredilecektir.

Kehânet

2464. Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Kim bir kâhine gelir de onun dediğini tasdik ederse Muhammed'e indirileni inkar etmiş olur. [34] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî}

2465. el-Esved b. Hilâl naklediyor: Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: "İyi bilesiniz ki, müneccimler ve falcılar Acem'in kâhinleridir; kim bir kâhine inanırsa Muhammed'e indirileni inkar etmiş olur." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [35]

Dağlama

2466. Câbir naklediyor: Bir adam ağır bir hastalığa yakalandı. Doktorlar: "Bu ancak dağlama ile iyileşir" dediler. Bunun üzerine ailesi onu dağlamak istedi. İçlerinden birisi: "Hayır, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e danışalım" dedi. Gidip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e danıştıklarında: "Hayır dağlamayın!" buyurdu. Daha sonra adam kendiliğinden iyileşti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce: "Bu falancaların hastası değil mi?" diye sordu. Oradakiler: "Evet" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Bu şahıs o zaman dağlamaydı insanlar; Dağlama onu iyileştirdi diyeceklerdi.. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [36] Râvilerinden Mücâlid zayıftır.

2467. Kays b. Ebî Hazım, Cerîr'den naklediyor: Hz. Ömer benim mutlaka dağlanmam gerektiğine karar verdi. (Müsedded) [37]

2468. Yezîd b. Ebî Habîb, Selemeoğullarından Ensâr'dan bir kişiden naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "İnsanların tedavi olduktan şeylerden birinde şifa varsa o da hacamat yapmakta, bal şerbeti içmekte yahut acıyan yere yakı yapmaktadır. Doğrusu ben dağlanmayı sevmem." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [38]

2469. Amr b. Murre naklediyor; Bana bir zât, kendisini idrak etmediğim bir zâttan şunları anlattı: Abdullah h. Mes'ûd ile Habbâb'm yanma gittik. Vücudu dağlanmış vaziyetteydi. Abdullah b. Mes'ûd: "Ey Ebû Abdullah! Bunun bize yasaklandığını ve bizim için istenilen bir şey olmadığını bilmiyor musun?" diye sordu, Habbâb da şu karşılığı verdi: "Ağrı arttı ve doktorlar: Senin tedavin bundan başkasıyla olmaz dediler." Abdullah şöyle dedi: "Böyle yapacağını tahmin edemezdim." {Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [39]

2470. el-Alâ' b. Ziyâd naklediyor: Bir kadın karnı su toplamış bir oğlunu Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem)'e getirdi ve: "Ya Resûlallah! Oğlum bir derde yakalandı, dağlanmasına ne dersin?" diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vedfem) de ona: "Onu dağlama!" buyurdu. Kadın oğlunu dağlamamaya karar verdi. Kısa bir süre sonra deve çocuğu tekmeleyip karnını yardı ve çocuk hastalıktan şifa buldu. Kadın, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e dönüp ona: "Anam babam sana feda olsun, ya Resûlallah! Çocuğu dağlama konusunda senden müsaade istemiştim ve sen bana müsaade etmedin, hemen sonra yanından bir deve geçip onu tekmeledi, karnı yarıldı ve peşinden de şifa buldu" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Şayet dağlamaya müsaade etseydim, o zaman ateşin şifa verdiğini söyleyecektin." (el-Hâris) [40]

Hacamat (Kan Aldırmak)

2471. Tâvûs naklediyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kan aldırdı ve hacamat yapan kimseye ücretini verdi." (Müsedded) [41]

2472. Ebû Saîd, Resûlullah (saîlallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "îsrâ gecesinden semaya çıkarıldığımda yanından geçtiğim her melek grubu: Ey Muhammedi, mutlaka kan aldır diyorlardı." (el-Hâris) [42]

2473. Âişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdfem)'e kan aldırma konusu sorulduğunda: "İyi bir şeydir" buyurdu. (el-HârİS) [43]

2474. Hz. Ali, Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellemj'den şunları nakleder: "Birinizin kanı çoğahrsa, okla bile olursa onu akıtsın. " (Ebû Ya'lâ) [44]

2475. İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) tam başının ortasından bir yerden kan aldırdı ve onu "el-Munkiz" (kurtarıcı) diye isimlendirdi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [45]

2476. Abdullah b. Ca'fer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in zehirlendikten sonra başının üst kısmından kan aldırdığını nakletmiştir. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî} [46]

2477. es-Serî b. Yahya naklediyor: Muhammed b. Sîrîn'in, ayın ilk günlerinde kan aldırmak isteyen köleye şöyle dediğini işittim: "Ayın ilk günlerinde kan aldırma! Zira ayın ilk günlerinde kan aldırmanın faydası yoktur.[47] (Müsedded) [48]

2478. el-Hüseyn b. Ali naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu Yy "Cuma günü bir vakit vardır ki, o vakitte kan aldıran herkes mutlaka ölür." (Ebû Ya'lâ) [49]

2479. Enes naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihramda iken başındaki bir ağrıdan dolayı kan aldırdı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Edeb Kitabı

2480. [50] Ebû Hureyre ve İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irâd etti ... Uzun bir hadis içinde şu ifadelere de yer veriliyordu:
"Kim komşusunun evine muttali olur da, bir adamın avretini yahut bir kadının saçını veya vücudunun bir kısmını görürse, o kişiyi, kadınların avretlerini görmeyi kollayan münafiklarla beraber cehenneme sokmak Allah Teâlâ üzerine vâcib olur. Bu kimse Allah Teâlâ kendisini rezil ve rüsvay etmeden dünyadan ayrılıp gitmeyecektir. Kıyamet günü de avret mahallini herkese teşhir edecektir. Kim de haksız yere komşusuna zarar verirse, Allah Teâlâ o kimseye cenneti haram kılacak ve varacağı yer cehennem olacaktır. İyi bilin ki, Allah Teâlâ kişiye bizzat kendi aile halkından dolayı sorgulayacağı gibi komşusundan dolayı da sorgulayacaktır. Kim komşusunun hakkına riayet etmezse bizden değildir. Kim de müslüman kardeşine karşı içinde bir hile besleyerek gecelerse, tövbe edip o halinden geri adım atmadıkça, sabah-akşam ilahi gazap ile içice olacaktır. Şayet bu durum üzere ölürse İslam'dan başka bir din üzere ölmüş olacaktır.
İyi bilin ki, kim bizi aldatırsa o bizden değildir. (Bunu üç defa tekrarladı). Kim de müslüman kardeşini gıybet ederse orucu bozulur ve abdesti gider. Şayet bu hal üzere ölürse, Allah Teâlâ'mh haram kıldığını helal kılan kişi gibi ölmüş olur. Kim de iki kişi arasında koğuculuk yaparsa, Allah Teâlâ, mezarında ona bir ateş gönderecek ve o ateş kıyamet günü onu yakacak, sonra da cehenneme girecektir. Kim de müslüman kardeşini affeder ve Öfkesini yenerse, Allah Teâlâ ona bir şehid sevabı verecektir. Kim de müslüman kardeşine bir taşkınlık yapar, ona el uzatır ve onu hafife alırsa, Allah Teâlâ kıyamet günü onu küçük karınca suretinde haşredecektir; bütün kullar ayaklarıyla üzerine basacak, sonra da cehenneme girecektir. Ölüp yok oluncaya kadar Allah'ın gazabına uğrayacaktır. Kim de müslüman kardeşi hakkında işittiği bir gıybeti geri çevirirse Allah Teâlâ dünya ve âhirette bin şer kapısını geri çevirir. Şayet o bunu geri çevirmez ve söylenenlere kulak verirse, suçu işleyenler gibi günah kazanır. Kim de kölesine yahut müslümanlardan birine: <Buyrun> demez, ise o kişi ateşe gömülecektir. Kim bir müslümana zarar verirse bizden değildir; dünya ve âhirette de biz ondan değiliz. Kim bir kötülük işitir de ona kulak verirse, o kötülüğü yapmış gibi olur. Kim de hayır bir şey işitir de onu yayarsa, onu yapmış gibi olur. Kim müslüman kardeşine ikramda bulunursa, Allah Teâlâ da ona ikramda bulunur. Ne zannediyorsunuz siz?! Kim de dünyada iki yüzlü ve iki dilli olursa, Allah Teâlâ cehennemde onu ikiyüzlü ve iki dilli kılacaktır. Kim iki kişinin arasını ayırmaya çalışırsa, iki kişinin arasını bulan kişinin aldığı sevabın aynı miktarı ona günah olarak yazılır, cehenneme girinceye kadar lanet ona vacib olur ve azabı katmerlesin Ki/n de bir müslüman kardeşinin yardımı ve maslahatı için koşturursa, Allah yolunda cihad edenlerin sevabını kazanır. fcitn müslüman kardeşinin gıybetini yapar ve gizli tarafını açığa çıkarmaya aşırsa, o iş için attığı ilk adım cehenneme attığı ilk adım gibidir ve Allah reâlâ kıyamet günü herkesin huzurunda onun ayıbını açığa çıkaracaktır. Kim bir akrabasını ve yakınım sormak ve hatırını almak üzere yola çıkarsa, Allah Teâlâ ona yüz şehid sevabı verir. Eğer o akrabasına yardımda bulunursa, mriidüğü her adım için kırk milyon sevap yazdır, kırk milyon günahı silinir ve [ilah Teâlâ'ya yüz bin yıl ibadet etmiş gibi makamı kırk milyon derece yükseltilir. Kim de akrabalar arası fesad çıkarmaya ve onları birbirinden ayırmaya çalışırsa Allah'ın gazabı ve laneti onun üzerinde olur ve sıla-i rahimi (akrabayla ilişkiyi) kesen kişinin hak edeceği günah kadar günah ona yüklenir. Kim de kan-kocamn arasını bozmaya çalışırsa, hem dünyada, hem âhirette [Hah Teâlâ'nın laneti onun üzerinde olur ve Allah'ın cemaline şahit olma ona iaram kılınır. Kim de âmâ birinin mescide yahut evine yahut bir ihtiyacı için nr yere götürmek üzere elinden tutarsa, Allah Teâlâ o kişiye attığı her adım için bir köle azad etmek kadar sevap yazar ve âmâ İle beraber olduğu sürece melekler ona dua eder. Kim de bir âmânın elinden tutar ve ihtiyacını görürse, Allah Teâlâ o kişiye ateşten ve nifaktan kurtulma beraati verir, onun dünya ihtiyaçlarından yetmiş bin ihtiyacını karşılar ve o kardeşinin işini görüp eve iönünceye kadar Allah'ın rahmetine gark olur. Kim de bir zayıfın ihtiyacını seya maslahatını görmek üzere yola çıkarsa, Allah Teâlâ o kişiye amel defterini sağından verecektir. Kim ailesini dışlar ve akrabalarıyla ilişkisini keserse, Ulah Teâlâ muhsinleri mükâfatlandırdığı gün ona mükâfatı haram kılacak ve çıkış yolunu buluncaya kadar helak olanlar içerisinde haşredecektir, ama çıkış yolunu bulması ne mümkünü Kim de müslüman kardeşinin dünya sıkıntılarından birini giderirse, Allah Teâlâ onun dünya ve âhiret sıkıntısını giderir ve cenneti kazanacağı bir rahmet ile mükâfatlandırır. Kim de bir kan-kocamn arasını bulmaya çalışırsa, Allah yolunda gerçek şehid olan bin (1000) "iehid sevabını verir ve attığı her adım için oruç ve namazla dolu bir yıllık ibadet sevabı yazar. Kim de kardeşine bir iyilik yapar, sonra da başına kakarsa, bütün sevapları yok olur ve bütün gayretlen boşa çıkar. İyi bilin ki, Allah Teâlâ cenneti; başa kakan, cimri, böbürlenen, koğıucu, kibirli, büyüklenen, kaba, alçak ve içkici/rakıcı kimselere haram kılmıştır. Kim de gelip geçen yolcuları sarındırmak üzere yol üzerinde bir bina inşa ederse Allah Teâlâ kıyamet günü yüzünü inci suretinde hasredecek ve o kişi haşir meydanını aydınlatacaktır; o kadar ki oradakiler: <Bu bir melektir, böylesi görülmedi> diyecek ve Hz-ibrahim ile cennete girecek, onun şefaatiyle de kırk bin kişi cennete dahil olacaktır. Kim de bir kuyu açar ve suyunu miislümanlara tahsis ederse, o tuyudan abdest alıp namaz kılan herkesin sevabı kadar sevap ona yazdır; insan °lsun, cin olsun, evcil hayvan olsun, yırtıcı hayvan olsun, kuş olsun ve daha başka yaratık olsun, oradan su içen bütün canlıların üzerindeki kıl sayısı kadar onun için sevap yazılır, yine bu hayvanların kılları sayısınca köle azad etme sevabı ona kaydedilir ve kıyamet günü semadaki yıldızların sayısınca kişi Kuds kavuzundan onun şefaatiyle, su içer." "Yâ Resûlallah! Kuds havuzu nedir?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: "Benim havuzum, benim havuzum, benim havuzumdur. Kim bir ihtiyacı için müslüman kardeşine yardımcı olursa, Allah Teâlâ'nın inayetine mazhar olur, Allah Teâlâ'nın inayetine mazhar olan kişiye de Allah Teâlâ'nın azab etmemesi haktır. Bu; kardeşi kendisinden yardım istemesi üzerine yardımda bulunan kişi içindir. Kim de kardeşi yardım talebinde bulunmadan ona yardım ederse kendisine altmış bin şehid sevabı yazılır. Kim de müslüman kardeşini ziyaret ederse, evine döniinceye kadar attığı her adım İçin yüz bin köle azad etme sevabı alır, yüz bin günahı silinir ve ona yüz. bin derece kaydedilir."
Ebû Hureyre'ye: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Kim bir köle azad ederse, bu eylemi onun cehennemden kurtuluşuna vesile olacaktır" buyurmadı mı?" diye sorduk. O

da: "Evet, Rabbi katında ilahi hazineler içerisinde hayat sürecektir" karşılığını verdi. (el-Hârİs)
Bu hadis bu uzun ibaresiyle Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem)'e isnad edilmiş uydurma (mevzu) bir hadistir! Uydurmakla itham edilen kişi de Meysere b. Abdı Rabbihi olup Allah cezasını versin!

Anne-Babaya İyilik [51]

2481. Taysele b. Meyyâs naklediyor: Necedât'larla [52] beraberdim. İbn Ömer endişeli halimi görünce: "Ateşe girmekten mi korkuyorsun?" diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine İbn Ömer: "Peki cennete girmek ister misin?" diye sordu, ben: "Evet" dedim. O: "Peki, annen-baban hayatta mı?" diye sordu, ben: "Annem yanımda" dedim. Bunun üzerine bana şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, sen ona yumuşak söz söyler ve ona yemeğini yedirirsen, büyük günahlardan uzak durmak şartıyla, mutlaka cennete girersin." (Müsedded) [53]
2482. Ümmü Eymen, Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem)'in kendi aile halkından birine şu nasihatte bulunduğunu ifade etmiştir: "Hakkın olan bir şeyin dışına çıkmanı isteseler de anne-babana itaat et!" (Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [54]
2483. Bize Ömer, Saîd'den, o da ez-Zühri'den bu vasiyyetin Sevbân'a yönelik yapıldığını ifade etmiştir. (Abd b. Humeyd)

Akraba İle İlişkiyi Kesmenin Sakındırılması

Cübeyr b. Mut'im'in hadisi Hac bölümünde geçmişti. [55]
2485. İbn Ebî Evfâ naklediyor: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Akrabasıyla ilişkisini kesen birinin içinde bulunduğu topluluğa melekler inmez," (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2486. Abdullah b. Ebî Evfâ, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "içlerinde akraba ile ilişkisini kesen birinin bulunduğu topluluğa rahmet inmez,-" Bunun üzerine meclisinde oturan bir adam: "Ya Resûlallah! Kendisiyle konuşmadığım bir teyzem var" deyince Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Kalk ona git ve onunla konuş/barış'7 buyurdu. (Ahmed b. Menî') [56]
Enes'in hadisi, Zekat bölümünün "Sadakaya Teşvik" bahsinde geçmişti [57]
2487. Süveyd b. Âmir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Selâm ile olsa da akrabalarınızla ilişkiyi sürdürünüz." (Ebû Ya'lâ) [58]
2488. Abdullah b. Âmir b. Rabîa, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ şöyle buyurur: Akrabalık bağı benden gelen dal budak salmış kök gibidir; kim onunla irtibatı devanı ettirirse, ben de onunla irtibatı devam ettiririm. Kim de onu keserse ben de onunla ilişkimi keserim." {Ebû Ya'lâ} [59]
2489. Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um el-Efrikî def ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Bir gazvede gemileri demirlediğimiz bir yerde Ebû Eyyûb el-Ensârî ile aynı yerde buluştuk. Sabah kahvaltımız hazır olunca Ebû Eyyûb el-Ensârî ile onun sandalında bulunanlara haber gönderip davet ettik. Ebû Eyyûb geldi ve şöyle dedi: "Ben oruçlu iken beni davet ettiniz, davetinize icabet etmek sizin benim üzerinizdeki hakkınızdır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu işittim: "Müslümanm müslüman üzerinde yerine getirmesi gereken yedi hakkı vardır, kim bunlardan birisini terk ederse, kardeşinin kendisi üzerindeki zorunlu haklarından birisini terk etmiş olur: Davet ettiği zaman davetine icabet etmesi, onunla karşılaştığında selâm vermesi, hapşırdığı zaman Yerhamukellah demesi, hastalandığı zaman ziyaret etmesi, vefat ettiğinde cenazesine iştirak etmesi ve baş vurduğunda ona nasihat etmesi." (Müsedded ve İshâk) [60]
2490. Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veeilem) müslümanların zayıflarına gelir, hastalarını ziyaret eder ve rine iştirak ederdi (İshâk) [61]
2491. Ebû Umâme, babasından Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder... (İshâk)
Derim ki: Süfyân b. Hüseyn tarikim Ebû Yala ve Taberânî tahrîc etmişlerdir. Süfyan'm Zühri'den hadis rivayeti zayıftır; ancak el-Velîd'in, el-Evzâî'den yaptığı rivayetle kuvvet bulmaktadır.
2492. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseflem/în şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim müslüman kardeşine onun gıyabında yardım ederse Allah Teâlâ da ona dünya ve âhirette yardım eder. Kim de müslüman kardeşini örterse Allah Teâlâ da onu dünya ve âhirette örter, " (İshâk)
2493. Câbir b. Abdullah, Resûlullah (salkUahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim müslüman kardeşine İkram ederse Allah da ona ikram eder. " (İshâk) [62]
2494. Hasan (el-Basrî) der ki: "Şöyle derlerdi: Müslüman müslümanın aynasıdır; kendi gözünde kendinde görmediği şeyleri ona gösterir." (İmam Ahmed, Kitâbu'z-Zühd'Ğe)
2495. Hasan (el-Basrî) der ki: "Mü'min, mü'minin bir dalıdır; hayattaki varlığı onunla kâimdir. Onun kardeşi üzerindeki haklarından birisi de, sevincine sevinmesi ve üzüntüsüne üzülmesidir. Mü'min, kardeşini gördüğü zaman onu sever, hoşlanmadığı bir şeyi onda görürse onu görmezden gelir, onu doğru yola iletir ve yönlendirir, hem gizli, hem de açık hallerde onu himaye eder." (Ahmed, Kitâbu'z-Zühd'Ğe)
2496. Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um der ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Bir gazvede sandallarımızı demirlediğimiz bir yerde Ebû Eyyûb el-Ensârî ile aynı yerde buluştuk. Sabah kahvaltımız hazır olunca Ebû Eyyûb el-Ensârî ile onun sandalında bulunanlara haber gönderip onları yemeğe davet ettik. Ebû Eyyûb geldi ve şöyle dedi: "Ben oruçlu iken beni davet ettiniz, davetinize icabet etmek sizin benim üzerimdeki hakkınızdır. Zira Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim; "Müslümanın müslüman üzerinde yerine getirmesi gereken yedi hakkı vardır, kim bunlardan birisini terk ederse, kardeşinin kendisi üzerindeki zorunlu haklarından birisini terk etmiş olur: Davet ettiği zaman davetine icabet etmesi, onunla karşılaştığında selâm vermesi, hapşırdığı zaman Yerhamukellah demesi, hastalandığı zaman ziyaret etmesi, vefat ettiğinde cenazesine iştirak etmesi ve baş vurduğunda ona nasihat etmesi." (Müsedded) Bu hadis hasen olup Sahîh-i Müslim'de Ebû Hureyere hadisinden bir şahidi vardır.
Bunu el-Hârİs de tahrîc etmiş, ancak şu ibareyi eklemiştir: Ravi der ki: "İçimizde biri şakacı, diğeri de yemek işlerimize bakan iki adam vardı. [63]
2497. Abdurrahman babasından naklediyor: Muaviye zamanında denizde bir savaşa çıktık. Sandalımız Ebû Eyyûb'un da bulunduğu sandalla birleşti. Kahvaltımız geldiğinde Ebû Eyyûb'u soframıza davet ettik. Geldiğinde şöyle dedi: ... İçimizde de şakacı bir zât vardı, yemek işlerine bakan kimseye: "Ey falanca! Allah seni hayırla ve iyilikle cezalandırsın/mükâfatlandırsın" derdi. Bu dua cümlesini çok tekrar ettiğinde karşısındaki kişi öfkelenir ve ona ağır sözler söylerdi. Bunun üzerine şakacı kişi: "Ey Ebû Eyyûb! Ben bir adama: Allah seni hayır ve iyilikle cezalandırsın/mükâfatlandırsm desem adam da peşinden bana kaba söyler söylerse (bu durumda ne yapayım?)" diye sordu. Ebû Eyyûb ise şu karşılığı verdi: "O zaman tersini söyle, zira biz: Hayır ile ıslah olmayan, şer ile ıslah olur derdik." Bunun üzerine şakacı kişi o adama: "Allah seni şer ve ayıp ile cezalandırsın" dedi ve adam gülüp bundan hoşnut oldu ve karşısındakine: "Şakanı bizden eksik etme" dedi. Bunun üzerine şakacı kimse de: "Bana öğüt veren Ebû Eyyûb'u Allah Teâlâ hayjr ile mükâfatlandırsın" dedi. (Ahmed b. Menî') [64]
2498. İbn Ömer naklediyor: Bir bedevi Resûlullah (saOallahu aleyhi vesellem)'e gelip huzurunda diz çöktü ve şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Bana bir şeyler öğret; zira ben kaba bir bedeviyim." Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi -vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ'dan hakkıyla sakın, kendi kabından kardeşinin kabına su dökmek, yahut kardeşinle yüz yüze geldiğin an ona güler yüz göstermek bile olsa, hiçbir iyiliği küçük görme... " (Ahmed b. Menî')
2499. Ebû Yalâ, Sureye b. Yûnus'dan, o da Ubeyde b. Humeyd'den bu hadisi rivayet ettikten sonra şu ibareleri ekledi: "Bir adam sana söver ve sende bulunan bir şey İle seni ayıplarsa, sakın sen onda var olduğunu bildiğin bîr şey ile onu ayıplama; zira bu durumda bunun vebali/günahı ona, sevabı da sana ait olur."

Sıla-i Rahmin (Akrabalık İlişkisi Kurmanın) Fazileti

2500. Katâde, Has'am kabilesinden bir kişiden naklediyor: Resûlullah (saikiJahu aleyhi veseüem)'e geldim, yanında ashabından bir grup vardı. Ben; "Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ'ya en sevimli amel hangisidir?" diye sordum. O da: "Allah'a iman" buyurdu. Ben: "Yâ Resûlallah! Sonra hangisidir?" diye sordum "Sıla-i rahim" diye karşılık verdi. Bu defa ben: "Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ'ya en sevimsiz amel hangisidir?" diye sordum. Bunun üzerine: "Allah'a şirk koşman " diye cevap verdi. Ben: "Yâ Resûlallah! Daha sonra hangisidir?" diye sordum. "Akrabalarla ilişkiyi kesmen" diye buyurdu. Ben: "Yâ Resûlallah! Daha sonra hangisi?" diye sordum. Resûlullah (saüallahualeyhivesellem): "Emr-i bil-ma'rûf nehyi ani'l-münker (iyiliği emredip kötülükten sakındır/nadir)" diye buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [65]
2501. İshâk b. Saîd, babasından naklediyor: İbn Abbâs'm yanındaydım, kendisine bir adam geldi. İbn Abbâs ona: "Kimsin?" diye sordu. Adam da İbn Abbâs'a uzaktan akraba olduğunu ifade etti. Bunun üzerine İbn Abbâs adama daha yumuşak ve sıcak davranmaya başladı ve şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Soyunuzu bilirseniz akrabalarınızla bağı kopar/nazsınız, zira yakın da olsa akrabalık ilişkisi kesildiği zaman akrabalık diye birşey söz konusu değildir, yine uzak da olsa irtibat devam ettirildiği zaman uzaklık diye bir şey söz konusu değildir." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [66]

Kays b. Asım'ın Vasiyeti

2502. Mutarrif naklediyor: Kays b. Asım ölümüne yakın çocuklarına şu öğütlerde bulundu: "Öncelikle Allah'dan sakınmanızı tavsiye ederim, sonra içinizden en büyüğü başınıza reis tayin edin; zira bir topluluk en büyüklerini başlarına geçirirse babalarına halef olmuş olurlar. Fakat en küçüklerini başlarına geçirirlerse babalarının konumunu hafife almış olurlar. Mal kazanmaya çalışın; zira mal, cömert kişinin gurur kaynağıdır ve alçak ve değersiz kimseye onun sayesinde boyun eğmez. Sakın birilerinden bir şey istemeye kalkmayın..." (Müsedded) [67]
2503. Kays b. Âsim, vefatına yakın çocuklarını çağırıp onlara şu öğütlerde bulundu: "Oğullarım! Söyleyeceklerime kulak kesilin; zira benden başkası size daha samimi öğütte bulunamaz: Ben öldükten sonra büyüğünüzü başınıza geçirin, sakın küçüklerinizi kendinize başkan yapmayınız ki, insanlar sizi hafife almasın ve onlara karşı küçük

düşmeyesiniz. Mal, mülk tedarik etmeye bakın, zira mal, cömert kişi için gurur vesilesidir, alçak ve değersiz insanlara ancak onunla muhtaç olmazsınız... " (Ebû Ya'lâ) [68]
Ayrıca, el-Hasan (el-Basrî), Kays b. Âsım'dan bu hadisi rivayet etmiştir, (el-Hâris} [69]

ERDEMLİ DAVRANIŞLAR VE SOSYAL İLİŞKİLER KİTABI (BİTR VE SIFA)

Anne-Babaya İyilik [70]

2504. Adiy b. Adiy babasından naklediyor: Hz. Ömer şöyle dedi: "Okuduğumuz Kur'ân âyetleri arasında şöyle bir âyet vardı: Babalarınızdan yüz çevirmeyin, zira bu, sizin için bir küfürdür (nankörlüktür)." (Ebû Dâvud eî-Tayâlisî) [71]
2505. el-Avvâm b. Havşeb der ki: Mücâhid'e: "Namaza durduğum an, anne-babam çağırırsa ne yapayım?" diye sordum. O da: "Anne, babanın isteğini yerine getir" cevabını verdi. (Müsedded) [72]
2506. Mekhûl der ki: "Sen namazda iken annen seni çağırırsa, annenin isteğini yerine getir. Ancak bu durumda baban seni çağırırsa namazı bitirmedikçe isteğini yerine getirme." (Müsedded) [73]
2507. İbn Abbâs, Resûlullah (sallaMıu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Hiç bir müsliiman yoktur ki, sabahladığında anne-babası ondan razı iseler cennette onun İki kapısı olmasın. Eğer anne-babasından birisi varsa bir kapısı olur. Yine hiç bir müsliiman yoktur ki sabahladığında anne-babası ona öfkeli oldukları halde sabahlarsa onun cehennemde iki kapısı olmasın. Şayet anne-babasından yalnız, biri varsa bu durumda onun bir kapısı olur." {İbn Ebî Ömer)
Atâ, İbn Abbâs'dan aynı hadisi rivayet ettikten sonra ilavede bulundu: Bir adam: "Ya Resûlallah! Anne-babası ona zulmetselerde mi (itaat etmeli?)" diye sorunca Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem): "Orm zulmetseler de, ona zulmetseler de " buyurdu ve bunu üç kez tekrar etti. (Ebû Yala) [74]
2508. Sa'd b. Mes'ûd der ki: İbn Abbâs'a şöyle dedim: "Ben cihadı çok arzulayan bir kişiyim, ancak babam hariç kavmimden cihada iştirak etmeyen ve uzak bölgelerde bulunmayan kimse yok. Anne-babam da (yahut sadece babam) bunu istemiyor." İbn Abbâs bana bakıp şöyle dedi: "Kimin anne-babası olur da, onlara iyi davranarak sabahlarsa, Allah Teâlâ ona cennete giren bir kapı açar. Yine bu kişi anne-babasma iyi davranarak akşamlarsa Allah Teâlâ ona cennet kapılarından iki kapı açar." Ben: "Onîara iyi davranmayı mı kastediyorsun?" diye sordum. O da: "Evet" dedi; şunu ekledi: "Şayet onlardan biri hayatta olur da ona iyi davranarak sabahlarsa Allah Teâlâ cennet kapılarından ona bir kapı açar. Onlardan birisi ona gazab ederse, o razı olmadıkça Allah Teâlâ da razı olmaz." Ben: "Evlatlarına haksızlık ediyorlarsa da mı iyi davranmalı?" diye sordum. O da: "Ona haksızlık ediyorlarsa da!" cevabını verdi. (Müsedded) [75]
2509. eş-Şa'bî, Ensâr'dan bir kişinin Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'e gelip: "Babam malımı gasp etti/elimden aldı" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen malınla beraber babanınsın" diye buyurdu. (İbn Ebî Ömer} [76]
2510. Saîd b. el-Müseyyib naklediyor: Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün minbere çıktı. Ayaklarını birinci basamağa koyduğunda: "Âmin71 deyip sonra ikinci basamağa koydu ve yine "Âmin" dedi. Sonra üçüncü basamağa koyup tekrar: "Âmin" buyurdu. Hutbeyi îrâd edip minberden indikten sonra Ashâb-ı kiram: "Yâ Resûlallah! Niçin böyle böyle yaptın?" diye sordu. Şöyle hıuvurdu: Ayağımı birinci basamağa koyduğumda Cebrail gelip: Ey M hnmmedl Kim hayatta anne-babasına (yahut sadece birine) yetişir de klan affedilmeden Ölür, peşinden ateşe girer ve Allah'ın rahmetinden uzak de! dedi. Bende: Âmin dedim." {Ahmed b. Menî') [77]
2511. Yahya b. Ubeydullah babasından naklediyor: Ebû Hureyre'den Resûlullah (saUallahualeyhivesellemJ'in benzer bir hadisini işittim. (Ahmed b. Menî') [78] Ebû Seleme, Ebû Hureyre'den benzer bir hadisi rivayet etmiştir. {Ebû Ya'lâ) [79]
2512. Câbir b. Abdullah, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ anne-babasına iyi davranan kişinin ömrünü uzatır. " Râvilerinden el-Kelbî metruktür. [80]
2513. Dirğâme b. Uleybe b. Harmele, babasından, o da dedesinden naklediyor: Resûlullah (sallaüahudeytaveseUemj'in yanma geldim. O'nunla beraber sabah namazını kıldım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirdikten sonra cemaattekilerin yüzlerine baktı, ancak yüzlerini seçemedi. Ben O'na doğru yaklaştığımda yürüyüp gitti. Ben: "Yâ Resûlallah! Bana öğüt ver!" diye talepte bulundum... Râvi şöyle der: Bu zâtın oğlu Uleybe, babası Harnıele'ye iyi davranan birisiydi. Evde olduğu zaman en uygun ve en rahat yeri seçer ve onu oraya oturturdu. En etli budu ve en lezzetlisini alır ve ona verirdi. Yola çıktığı zaman en rahat bineği seçer ve ona bindirirdi. Babasına karşı muamelesi böyle idi. (Abd b. Humeyd) [81]
2514. Münir b. ez-Zübeyr, Mekhûl'un şöyle dediğini rivayet eder: "Anne-?abaya iyilik, büyük günahlar için kefarettir. Kişi yakınları arasında kendisinden büyük kişi var olduğu sürece onlara karşı iyi davranmakla mükelleftir." Bu sözü Mekhûl'den rivayet eden râvi zayıftır. (el-Hâris)
2515. Hasan (el-Basrî) naklediyor: Bir adam: "Yâ Resûlallah! Kendisine iyi davranmama en lâyık olan kimdir?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Annendir" buyurdu. Adam: "Daha sonra kim?" diye sordu. Kesulullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Sana en yakın olan kimse" cevabını verdi. Daha sonra adam:. Ondan sonra kim?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veselıem) de: "Yakınlık derecelerine göre akrabaların" buyurdu. (el-Hâris)
2516. Hişâm b. Hassan naklediyor: el-Hüzeyl b. Hafsa yazın odun toplar, kabuklarını soyar, kamışları alıp onları keser ve dilimlerdi. Hafsa der ki: Üşüdüğümde mangalı getirir, sırt tarafıma koyar, ben namaz kılarken soyduğu ve kırdığı odun ve kamışları içine atıp yakar ve beni ısıtırdı. Mangalın dumanı da beni rahatsız etmezdi. Bazen ona dönüp: "Oğulcuğum! Evine git artık" derdim. Ancak sonra bana yapmak istediği iyiliği ve hizmeti hatırlar, onu kendi haline bırakırdım. Kendisi zaman zaman cihada ve hacca giderdi. Bir ara hac mevsiminin geldiği bir zamanda sıtmaya yakalanmıştı, iyileşir iyileşmez ben farketmeden hacca niyetlenmişti. Ona: "Oğulcuğum! Sanki seni engelleyeceğimi zannettin, oysa bunu yapacak değilim" dedim. Sağmal bir devesi vardı, sabah erkenden bana sütünü gönderirdi. Ben: "Oğulcuğum! Biliyorsun ki ben oruçlu iken bu sütü içemiyorum" deyince şöyle derdi: "Ey Ümmü'l-Huzeyl! Sütün en lezzetlisi devenin memesinde geceleyenidir, dilediğine içir." O vefat edince, Allah Teâlâ bana tarif edemeyeceğim bir sabır ihsan etti. Ancak bir ara üzerimden gitmeyen içimde bir keder ve hüzün hissettim. Bir gece namaz kılarken Nahl Suresinin: "Allah'a verdiğiniz sözü az bir paraya satmayın. Zira bilirsiniz Allah'ın yanında olan, sizin için daha hayırlıdır. Sizin yanınızda bulunan tükenir, Allah'ın yanında bulunan ise bakîdir. Biz sabredenlerin karşılığını, yaptıklarının en güzeliyle vereceğiz" âyetine [82] gelince onu tekrar okudum. Yüce Allah, benden o kederi bu sayede giderdi. (el-Hârîs) [83]
2517. Sa'sa'a der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna girip: "Yâ Resûlallah! Elimde bir şey kalsa onu zor gün ve yolcu için saklıyorum (bu doğru mu?)" diye sordum. Buyurdu ki: "Annene, babana, kız kardeşine, erkek kardeşine ve sırasıyla diğer yakınlarına (harca)." (Ebû Ya'lâ) [84]
2518. Ebû Bürde (ki o, İbn Ebî Musa'dır) naklediyor: Medine'ye geldim, yanıma Abdullah b. Ömer gelip: "Sana niçin geldiğimi biliyor musun?" diye sordu. Ben: "Hayır" dedim. Şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim mezarda yatan babasını ziyaret etmek isterse, babasının hayatta kalan arkadaşlarını ziyaret etsin." Benim babam ile senin baban iki dost kimselerdi, ben de böyle bir ziyaret gerçekleştirmek istedim.
Hadisi İbn Hibbân, el-Hasan b. Süfyân kanalıyla, Hudbe'den rivayet etmiştir. (Ebû Ya'lâ)
2519. Enes b. Mâlik naklediyor: Bir adam Resûlullah (saUa]lahualeyhivesenem)'e gelip: "Ben cihada gitmek istiyorum, ancak imkanım yok" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Anne-babandan yaşayan kimse var mı?" diye sordu. Adam: "Annem yaşıyor" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu iyi muamele etme konusunda Allah'tan sakın, zira sen ona iyi davrandığın an hac ve umre yapmış ve cihada gitmiş gibi olursun. Annen senden razı ise Allah'tan sakın ve ona iyi davranmaya bak" buyurdu.[85] (Ebû Ya'lâ}
2520. Sehl b. Muâz b. Enes, babasından Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim anne-babasına iyi davranırsa ne mutlu ona; zira Allah Teâlâ o kişinin ömrünü uzatır." Zebbân zayıftır.[86] (Ebû Ya'lâ)
2521. Ümmü Seleme'nin azadh kölesi Nâim naklediyor: İbn Ömer hac etmek üzere yola çıktı. Mekke ve Medine arasında bir ağacın yanından geçti, ağacı tanıyıp altında oturdu ve sonra şöyle dedi: Resûlullah (saMahu aleyhi veseUemj'i bu ağacın altında otururken gördüm; bir genç şu vadilerden çıkıp O'na gelmiş ve: "Yâ Resûlallah! Ben seninle Allah yolunda cihad etmeye geldim, bununla Allah Teâlâ'nın rızasını ve âhiret yurdunu kazanmak istiyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona: " Anne-babanın ikisi de sağ mı?" diye sordu. Genç: "Evet" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Git ve onlara hizmet et!" buyurdu. Bunun üzerine genç tekrar dönüp geldiği yere gitti. (Ebû Ya'lâ) [87]
2522. Kesîr b. Abdullah, babasından, o da dedesinden naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında oturuyordum, şöyle buyurdu: "Bir kavmin/topluluğun müttefiki onlardan sayılır, bir kavmin/topluluğun yeğeni de onlardandır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [88]

Kölenin Efendisinden Başka Birine Bağlı Olduğunu İfade Etmesinin Yasaklanması, Kişinin Kendi Atalarından Başkasına Mensub Olduğunu Dile Getirmesinin Yasak Olduğu Ve Ânne-Babaya Küfür

2523. Câbir, Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim babasından başka birisine mensubiyetini iddia ederse yahut onlardan nefret ettiği için efendisinden başkasına bağlılığını dile getirirse, Allah'ın laneti onun üzerine olsun. Kim de babasına (yahut anne-babasma) küfrederse/söverse aynı şekilde Allah'ın laneti üzerine olsun." (Ebû Ya'lâ) [89]
2524. Enes naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in biri Habeşî, diğeri Nabatî olmak üzere iki kölesi vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm/in duyacağı şekilde ikisi birbirleriyle sövüştü. Biri: "Seni Habeşli seni!" derken, diğeri de ona: "Seni Nabath seni!" diyordu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyurdu: "Böyle demeyin, zira siz ikiniz Muhammed'in ashâbındansınız [90] (Ebû Ya'lâ)

Kız Evlada Sahip Olmanın ve Onu Yetiştirmenin Fazileti

2525. İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kimin bir kız çocuğu olur da, onu toprağa gömmez, aşağılamaz ve erkek evladını ona tercih etmezse Allah Teâlâ o kız çocuğu vesilesiyle o kişiyi cennete sokar." (Ahmed b. Menî') [91]
2526. İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kimin iki kız çocuğu olur da, hayatta kaldığı (yahut onlar hayatta kaldıkları) sürece onlara iyi davranırsa, Allah Teâlâ o iki kız çocuğu sebebiyle o kişiyi cennete sokar." (Ahmed b. Menî') [92]
2527. İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim yemesine ve içmesine bakmak üzere müslümanlardan bir yetimi barındırır ve Allah Teâlâ onu rahatlaüncaya kadar bakarsa, affedilmeyecek bir günah İşlemedikçe cennete girmeyi hak eder. Kim de üç kızın geçimini temin eder, onları eğitir ve onlara iyi davranırsa yine cennete girmeyi hakeder." Ashâb-ı kiram: "Yâ Resûlallah! İki kızı olan da mı?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İki kızı olan da" buyurdu. - Eğer bir kızı olan da bu hükme dahil mi?" diye sorsalardı: "Bir kız da aynı hükme dahil" derdi. "Kimin iki kerimesini alırsam o kişinin Allah nezdindeki sevabı cennettir." Ashâb-ı kiram: "Yâ Resûlallah! İki kerimesinden murad nedir?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İki gözüdür" buyurdu. İbn Abbâs bu hadisi rivayet ettiği zaman: "Bu, hadislerin gözdesi ve incisi bir hadistir" derdi. (Müsedded, Abd b. Humeyd, el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) [93]

Yetime İyi Davranmanın Fazileti

2528. Amr b. Murre el-Cühenî'nin kızı Ümmü Sa'd Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim kendisine (yahut başkasına) ait bir yetimi himaye ederse (baş ve orta parmağını göstererek) ben ve kendisi cennette şöyle beraber olacağız. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)
2529. Murre el-Fihrî'nin kızı Ümmü Saîd, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi veseOem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "(iki parmağını göstererek) Ben ve kendisine (yahut başkasına) ait yetimi gözeten kişi cennette böyle beraber olacağız." (el-Humeydî) [94]
2530. el-Hâris der ki: Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî bu hadisi rivayet etti. Müsedded der ki: Bize Süfyân bu hadisi rivayet etti ve şu ilavede bulundu: "Allah Teâlâ'dan sakınmak şartıyla.[95]
2531. İsmâîl b. Umeyye naklediyor: Resûlullah (sallallahualeyhiveseUem/in şöyle buyurduğu haberini aldım: "Allah'tan sakınması şartıyla kendisine veya başkasına ait olan yetimi himaye eden kişi ile ben cennette böyle yakın olacağız." (el-Humeydî) [96] Bunu bildirirken el-Humeydî de iki parmağını göstermiştir.
2532. Abdullah b. Ebî Evfâ naklediyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesel]em)'in yanında oturuyorduk. Kız kardeşiyle beraber bir erkek çocuğu geldi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'e: "Yâ Resûlallah! Yetim bir erkek çocuğu ve yetim kız kardeşi (şu anda karşında), Allah Teâlâ'nın sana yedirdiği şeyden bize yedir. Allah sen razı oluncaya kadar katından sana bol bol ihsan eylesin" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey küçük, ne kadar da güzel söyledin!" buyurdu. Sonra: "Ey Bilâl! Evimize git, yemek türünden ne varsa bulduğunu getir!" diye seslendi. Bilâl gidip evden yirmi bir tane hurma getirdi. Onu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in avucuna koydu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle ağzına işaret etti. O'nun dua ettiğini gördük. Sonra çocuğa şöyle buyurdu: "Yedisi sana, yedisi annene, yedisi de kız kardeşine, bir hurmayla kahvaltını, bir taneyle de akşam yemeğini ye." Gelen çocuk Muhacirlerden birinin oğlu idi. Çocuk kalkıp gidince Muâz peşinden gitti, elini başına koyup onu okşadı ve: "Ey delikanlı! Allah sana yetimlik sefaleti yaşatmasın ve seninle babanın yerini doldursun" diye dua etti. Bunu duyan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Muâz.! Senin ne yaptığını gördüm." Muâz da: "Yâ Resûlallah! Ona şefkatimden böyle davrandım" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, kim bir yetimi bağrına basar, onu iyi bir şekilde himaye eder, sonra da elini başına koyup okşarsa, elinin üzerinden geçtiği her saç tanesi için Allah Teâlâ ona bir sevap yazar, her bir saç tanesi için de bir günahını affeder ve her saç tanesi İçin onu bir derece yükseltir." (Ahmed b. Menî' ve el-Hâris) [97]
2533. Zeyd b. Eşlem der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (baş ve orta parmağını işaret ederek): "Ben ve yetimi himaye eden cennette bu İki parmak gibi bir arada olacağız. " (el-Hâris) [98]
2534. el-Eş'arî (Ebû Musa) Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Bir yetim, bir topluluğun yemek kabına oturup (yemek yese), o kaba şeytan yaklaşmaz. " (el-Hâris) [99]
2535. Zübeyr ailesinin azadlı kölesi Yahya b. Saîd b. Dînâr naklediyor: Bana güvenilir bir ravi, Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "İçerisinde yetim bulunan evden daha şerefli bir ev yoktur." (Ebû Ya'lâ) [100]
2536. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kendisine cennet kapısının açılacağı ilk kimse benim. Ancak hemen peşimden seslenerek bir kadın girecek. Ben ona: Neyin var? Kimsin sen? diye soracağım. O da: Ben yetim çocuklar büyüten kadınım diyecek. [101]
2537. Hz. Âişe, Resûlullah (sallahu aleyhi vesellemj'in şöyle buyurduğunu nakleder: (Baş ve orta parmağını birleştirerek) "Ben ve yetimi himaye eden kişi cennette böyle beraber olacağız. Dul kadının ve muhtacın hizmetinde koşan kişi, Allah yolunda cihad eden, oruç tutan ve durmadan namaz, kılan kişinin nail olduğu sevabın aynısına nail olacaktır." (Ebû Ya'lâ} [102]
2538. Bilâl naklediyor: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'e bir kişi gelip şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Himayemde bir yetim var, ona vurma iznim var mı?" Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Evet, çocuğuna vurduğunun aynısını vurabilirsin." (Ebû Ya'lâ) [103]

Güzel Ahlâk

2539. Ebû Hureyre, Resûlullah (saMahu aleyhi veselletn)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Siz mallarınızla insanları kontrolünüze alamazsınız, o halde güler yüz ve güzel ahlâkla onları kontrolünüze almaya bakın." (İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [104]
2540. Enes naklediyor: Resûlullah (salbBahu aleyhi vesellem) Ebû Zer'le karşılaştı ve ona şöyle dedi: "Ey Ebû Zer! Sana yükte hafif, ancak terazide ağır/çok olan iki haslet öğreteyim mi?" Ebû Zer de: "Buyurun, öğretin yâ Resûlallah" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Güzel ahlâk sahibi ol ve uzun uzun sessiz ve suskun kal; canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, yaratıklar böylesi iki haslet ile amel etmemişlerdir. [105] (Ebû Ya'lâ)
2541. Enes b. Mâlik, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Mü'minlerin imanca en mükemmel olanı, ahlâkça en güzel olanlarıdır; zira güzel ahlâk sahibi kişi oruç tutan ve namaz kılan kişinin nail olacağı dereceye nail olacaktır.[106] {Ebû Ya'lâ ve Bezzâr)
2542. İbn Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey Ümmii Abdi Müminlerin imanca en üstün olanının kim olduğunu biliyor musun?" Ümmü Abd: "Allah ve Resulü daha iyi bilirler" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: Ahlâkça en güzel olanlarıdır; zira onlar mütevazı ve geçimli kimselerdir. Hiç tor kul kendi nefsi için sevdiğini diğer insanlar için sevmedikçe ve komşuları kendisinin şerrinden emin olmadıkça imanın hakikatine eremez. [107]
2543. Ebû'd-Derdâ, bir adamın başka birisine yüksek bir sesle küfrettiğini duyduğunda şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Çirkin/küfürlü söz alçaklıktır, kötü huy da alçaklıktır. " (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [108]
2544. Osman b. Affân, Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ'nın yüz on yedi ahlâkı vardır; kim Allah Teâlâ'nın huzuruna bunlardan biri ile gelirse cennete girer." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Ebû Yala ve Bezzâr}
Bezzâr der ki: "Abdulvâhid güçlü bir ravi değildir, Abdullah b. Râşid'in durumu ise meçhuldür."
2545. Ebû Miclez bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Esma binti Umeys'e: "Eşlerin arasında tercih yapmak istersen hangisini tercih ederdin?" diye sorduğunda şu cevabı verdi: "Vefat eden falancayı tercih ederdim; zira o, eşlerim arasında ahlâkı en güzel olandı." Kendisine bu soru sorulduğunda onun iki eşi şehit olmuştu. (Müsedded) [109]
2546. Ebû İshâk, Cüheyneli bir zâttan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)' in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Mü'min kişiye verilen en iyi şey güzel ahlâktır; kişiye verilen en kötü şey de, güzel bir sûret/fiziki görünüm içerisinde yer alan kötü kalptir." (Müsedded ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [110]
2547. Şu'be der ki: Ebû İshâk'tan bu hadisin benzerini işittim. Hadisin devamında şu ifadelere yer verilmektedir: "Evinde iken insanların görmesinden hoşlanmadığın bir şeyi yapma!" (Ebû Yala)
2548. Ebû İshak, Müzeyne'li bir kişiden naklediyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem)'e: "Yâ Resûlallah! Müslüman kişiye verilen en üstün şey nedir?" diye sorulduğunda şu cevabı verdi: "Güzel ahlâk." Bu defa: "Müslüman kişiye verilen en kötü şey nedir?" diye soruldu; şu cevabı verdi: "İnsanlarla beraber iken sende görülmesinden hoşlanmadığın şeyi yalnız başına kaldığında da yapma!" (Abdürrezzâk) [111]
2549. Meymûne naklediyor: Ümmü'd-Derdâ'ya: "Resûlullah (sallallahu aleyhi)'den hiç hadis işittin mi?" diye sordum; şu cevabı verdi: "Evet, Resûlullah (salklkhu aleyhi veselten^'in şöyle buyurduğunu işittim: "(Hesab Gününde) Teraziye ilk konulacak olan şey güzel ahlâktır. Şeybe ve Abd b. Humeycl)
2550. Halef b. Havşeb, Şam halkından bir kişiden naklediyor: Ümmü'd-Derdâ'ya şöyle dedim: "Bize Resulullah (sallaMıu aleyhi vesellem)'den işittiğin bir şeyi aktar, O'ndan başkasından bir şeyi bize aktarma!" O da: "Şöyle dediğini işittim..." diyerek yukarıdaki hadisi zikretti. (Ahmed b. Menî') [112]
Halef b. Havşeb'in rivayeti konusunda ihtilaf edilmiştir; bilinen rivayeti Atâ' el-Keyhârânî'nin Ümmü'd-Derdâdan, onun da Ebu'd-Derdâ'dan rivayetidir ki bunu Sünen sahipleri, İbn Hibbân ve daha başka rmıhaddisler tahrîc etmişlerdir.
2551. Hz. Ali, Resulullah (sallallahu aleyhi veseUemj'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kişi, oruç tutan ve namaz kılanın elde edeceği dereceyi güzel ahlâkı ile elde eder. Aile halkından başkasına sahip olmadığı halde güzel ahlâk sahibi "cebbar" diye yazılacaktır [113] (el-HârİS ve Ahmed b. Menî')

2552. Muâz b. Cebel naklediyor: Bir adam Resulullah (sa]lallahualeyhivesel]em)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Ben, övülmekten hoşlanan bir kişiyim" dedi. Bunun Üzerine Resulullah (sallallahu aleyhi veselkm) şöyle buyurdu: "Herkes tarafından övülen bir hayat sürüp mutlu bir şekilde ölmeyi istemeni engelleyen nedir? Ben güzel ahlâkın tümü ile size gönderildim-." (el-Hâris ve Ahmed b. Men?) [114]
2553. Süleyman b. Habîb, babasından, o da Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem)'in ashabından birinden naklediyor:
Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e takva sahiplerinin imamının /efendisinin kim olduğu soruldu. O da: "O, güzel ahlâk sahibi takvalı kimsedir" cevabını verdi. (Ahmed b. Menî') [115]
2554. Abdullah b. Dinar der ki: İbn Ömer'in şöyle dediğini işittim: Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Sirke balı bozduğu gibi kötü ahlâk ta ameli bozar. [116]
2555. İbn Abbâs, Resulullah (sallaMıu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sizin en iyileriniz, ahlâkları en iyi olanlardır." (el-Hâris) [117]
2556. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim kötü ahlâk sahibi olursa kendi kendim sıkıntıya sokar, kendi derdini çoğaltır ve bedenini rahatsız eder, sağlığını bozar. Kim de insanlarla geçimsiz olursa saygınlığı gider ve kişiliği/ şahsiyeti ayaklar altına düşer.[118] (el-Hâris)
2557. Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr der ki: Bir adam Resûlullah (salîallu aleyhi vesellem)'e gelip: "Hangi iman en faziletlidir?" diye sordu. Resûlullah (sallahualeyhivesellem): "Güzel ahlâktır" buyurdu. Adam aynı soruyu tekrar sordu. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) yine: "Güzel ahlâktır" buyurdu. Adam aynı soruyu üçüncü (ya da dördüncü kez) sorunca Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem), o kişiyi ya ayağa kaldırarak, ya da oturtarak şöyle buyurdu: "Kardeşini güler yüzle karşılamandır." Daha sonra Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) güzel ahlâkı övüp: "O, Allah'tandır"; kötü ahlâkı zemmederek: "O, şeytandandır" sözlerini söylemeye başladı ve akabinde şöyle buyurdu: "Şunun gözlerinin kırmızılığına ve şah damarının şişkinliğine bakın hele?!" (el-Hâris)

Kadınların Hamamlara Girmelerinin Yasaklanması

2558. Câbir b. Abdullah, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "A'zm, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa zevcesİyle birlikte hamama gitmesin." (Ibn Şîreveyh rivayet etmiştir) [119]
Buhârî der ki: "Atâ b. Aclân, Basralı olup, bu nisbeyi Abdülvâris ifade etmiştir ve hadisi münkerdir."
Derim ki: Bu hadisi lafzının garabeti sebebiyle tahrîc ettim; yoksa hadisi Ahmed, İbn Lehî'a'dan, o da Ebu'z-Zübeyr'den şu ibarelerle rivayet temiştir: "Zevcesİyle hamama girmesin." Rivayet ettiğimiz lafız, Ahmed'in rivayet ettiği hadisin mânâsım vermektedir.

Affetmeye Teşvik

2559. Hz. Ebû Bekir der ki: "Bize ulaştığına göre Kıyamet gününde bir münâdi: Affedenler nerede? diye seslenecektir. Allah Teâlâ onları, insanları affetmesi dolayısıyla ödüllendirecektir." (Ahmed b. Menî') [120]

Özür Dileme

2560. Câbir, Resûlullah (saüallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim ki Müslüman kardeşi kendisinden özür diler de özrünü kabul etmezse kıyamet günü öşür toplayan kişinin sırtında taşıdığı yük gibi, sırtında bir yükle gelecektir, " (el-Hârİs) [121]
2561. Amr b. Mâlik er-Ruâsî der ki: Resûlullah (sallallahualeyhivseUem)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Benden razı ol/ beni affet!" dedim; ancak üç kez benden yüz çevirdi. Bu defa ben: "Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ'dan af dilendiğinde affetmektedir; sen de beni affet!" dedim. Bunun üzerine beni affetti. (Ebû Ya'lâ) [122]

Gıybetin Ve İnsanların Gizli Taraflarını Araştırmanın Yasaklanması

2562. el-Berâ b. Âzib naklediyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi veseilem) bize bir hutbe irâd edip şöyle buyurdu: "Ey diliyle iman edip, kalbiyle iman etmeyen topluluk' Müslümanların gıybetini yapmayın, onların gizli taraflarını araştırmayın! Zira kim kardeşinin gizli tarafını araştırırsa, Allah Teâlâ da onun aklı tarafını araştırır. Allah Teâlâ da kimin gizli tarafını araştırırsa onu evinin İçinde bile rezil ve rüsvay eder. " (Ebû Ya'lâ) [123]
2563. Ebû Saîd el-Hudrî, Resûlullah (sMahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim bir müslüman kardeşinin ayıbını görür de onu Örterse Allah Teâlâ o kişiyi cennetine koyar." (Abd b. Humeyd) [124]
2564. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellemj'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Müslüman müslümamn aynasıdır; bu nedenle kardeşinde bir şey görürse onu gizlesin. " {Ahmed b. Meni1) [125]
2565. Umâre b. Gurâb, halasının Aişe'ye bir soru sorduğunu ve şu cevabı aldığını nakleder: Sana Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yaptığını anlatacağım: Bir gece benim sıramdı. Biraz arpa öğütüp O'na ekmek yaptım. Çıktı ve kapıyı kapadı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), uyumak istediği zaman kapıyı kilitler, su kırbasını bağlar, su bardağını ve tabağı ters çevirir ve mumu söndürürdü. O'nun Mescİd'den gelmesini, peşinden de ekmeği O'na ikram etmeyi bekledim. Mescİd'den gelişi gecikti, bana da uyku bastı, uyudum. Komşumuza ait bir kuzunun gelip ekmeği aldığını fark ettim, telaşlandım; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de bu esnada uyandı. Kapıya doğru koştum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yetiştiğin kısmım al ve koyunundan dolayı komşunu üzme!" (İbn Ebî Ömer) [126]
2566. Ümmü Seleme'nin aile halkından biri naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in döşeği mezara konan insanın işgal ettiği yer kadardı. Namaz kıldığı yer de baş tarafmdaydı. (Müsedded) [127]

İkindiden Sonra Uyumanın Mekruh Olduğu

2567. Âişe, Resûlullah (saîlallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Kim ikindiden sonra uyur da aklım kaybederse, kendinden başkasını kınamasın. " (Ebû Ya'lâ) [128]

Aynaya Bakmak, Sürme Çekme Adabı, Ayakkabı Giymek ve Bunu Yaparken Sağdan Başlamak

2568. İbn Abbâs bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynaya baktığında şöyle dua ederdi: "Hem görünümümü, hem de ahlâkımı güzel yaratan, başkasında kötü olarak yarattığı şeyi bende iyi olarak yaratan Allah'a hamd olsun." Gözlerine sürme çektiği zaman her göze iki defa çektikten sonra ikisinin arasına da bir sürme çekerdi. Ayakkabılarım giydiği zaman sağ ayağından başlardı. Çıkardığında ise önce sol ayağından başlardı. Mescid'e girdiği zaman sağ ayakla girerdi. Alma olsun, verme olsun her şeyi sağ ile yapmayı severdi. (Ebû Ya'lâ) Yahya b. el-Alâ çok zayıftır. [129]

Nasıl Sabahladın?" Diye Soran Birine Resûlullah (sallallahu aleyhi) 'in Cevabı

2569. İbn Abbâs naklediyor: Bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Yâ Resûlallah! Nasıl sabahladın?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu: "Hasta ziyaretinde bulunmayan ve cenazeye iştirak etmeyen bir topluluktan daha iyi bir halde. " (Ebû Ya'lâ) [130]

Hapşırma ve Adabı

2570. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim konuşur da yanında biri hapşırırsa ona: Yerhamukellah (Allah sana merhamet etsin)! demek bir haktır." (Ebû Ya'lâ) [131]
2571. Âİşe naklediyor: Bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında hapşırdı ve: "Yâ Resûlallah! Ne diyeyim?" diye sordu. Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem) de: "Elhamdu lillah de!" buyurdu. Bunun üzerine orada bulunan topluluk: "Yâ Resûlallah! Bu durumda biz ona ne diyeceğiz?" diye sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Yerhamukellah (Allah sana merhamet eylesin) deyin!" buyurdu. Bu defa adam: "Ben onlara nasıl karşılık vereceğim?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Yehdîkıtmullahu ve yusliha hâlekum (Allah size hidayet versin ve içinde bulunduğunuz durumu düzeltsin) deyin. [132]
2572. İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu şiiri şahit olarak kullanırdı:
"Daha önce kendisine yardım etmediğin kişi sana havadisleri aktan verecektir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [133]
2573. İbn Abbâs naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Umeyye b. Ebi's-Salt'ı şu şiirinde tasdik ederdi: [134]
Bir adam var, bîr öküz ae sağ ayağının altında Diğer ayağının altında İse bir akbaba ALlan aa nazır vaziyette beklemekte Peygamberimiz (sallahu aleyhi vesellem) bu beyiti işittiğinde: "Doğru söylemiştir" buyurdu. Aynı şair bir başka beyitinde şöyle der: Güneş her gecenin sonunda çıkar üzerimize kırmızı renkte Sonra yavaş yavaş gül

rengini alır semamızda Battıktan sonra kendi arzusuyla doğmak istemez bir dana Zorlanarak ve işkenceye maruz kalarak bize tekrar uğrar bir dana Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem) bu beyitleri duyunca: "Doğru söylemiştir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [135]
2574. Hişâm b. Urve, babasından naklediyor: Âişe şöyle dedi: Lebîd şu beytiyle ne güzel söylemiştir:
Himayelerinde yaşanan kimseler göçüp gitti Ben ise uyuz devenin derisi gibi (kaldım) geride
Ravi der ki: Babam (Urve) şöyle derdi: "Allah, Âişe'ye rahmet eylesin, acaba şu içinde yaşadığımız zamanı görseydi ne derdi?!" (el-Hâris) [136]
2575. Muhammed b. Saîd b. Cemhân (Duhân), Yemenli birisinden, o Huzeyl kabilesinden birisinden, o da babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Şiir, Arap sözünün en güçlü ifadesidir; o soru soranın cevabını aldığı, öfkenin kendisi sayesinde dindiği, toplulut içerisinde kişinin maksadına sayesinde ulaştığı bir ifade tarzıdır." (eHâris)
2576. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Umeyye b. Ebi's-Salt'm Bedir ehli hakkında söylediği kaside ile, el-A'şâ'nm Âmir ve Alkame hakkında irad ettiği kaside dışında, Cahiliye şiirine ruhsat/izin verdi. (Ebû Ya'la) [137]
2577. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sizden birinizin içinin irin (veya kan) İle dolması (yani öfke ile dolması), benim hicvedildiğim bir şiir ile dolmasından daha İyidir. " (Ebû Yala) [138]
2578. Âişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e şiir hakkında soru sorulduğu zaman şöyle buyurdu: "O bir sözdür, güzel olanı güzel, çirkin olanı da çirkindir [139] (Ebû Ya'lâ)
2579. Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vsellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "ŞâirÎmmu'l-Kays, cehenneme giden şâirlerin başıdır.[140]

Şâire Bahşiş Verilmesi

2580. Nüceyd b. İmrân b. Husayn, babasından naklediyor: Babam, bir şâire bahşiş verdiğinde kendisine: "Ey Ebû Muhammedi Şâire bahşiş mi veriyorsun?" diye sordular. O da: "Bana dil uzatmasından kendimi kurtarıyorum" cevabını verdi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [141]
2581. Muhammed b. Ali naklediyor: Bir adam Allah Teâlayı ve
Resûlullah (sallallahualeyhiveseüem)'i övdü. Resûlullah {sallallahualeyhivesellem) O kişiye kendisini yaratan Allah Teâlâ'yı övmesinden dolayı bahşiş verdi, kendisini övmesinden dolayı ise bir şey vermedi. (Müsedded) [142]
2582. el-Esved b. Serî' naklediyor: Ben: "Yâ Resûlallah! Ben birisinde Allah Teâlâ'yı. diğerinde seni methettim" dedim, şöyle buyurdu: "Buyur, Allah Teâlâ 'yi methettiğin şeyi oku." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [143]

Küçük de Olsa Günahın İfşa Edilmemesi

2583. Meryem binti Târik naklediyor: Âişe'ye gittim... Kadınlardan biri: "Ey mü'minlerin annesi! Devesini kiraladığım kişi (beni hayvana nndirirken) bacağımdan tutuyor" dedi. Âişe hemen utancından yüzünü çevirerek bana: "Çıkarın onu!" dedi. Kadın oradan çıkarıldıktan sonra Âişe kadınlara dönüp onlara şöyle dedi: "Ey mü'minlerin kadınları! Günah işleyen kadını, Allah Teâlâ günahını açığa vurmadıkça, kendi işlediği günahı gizlemekten ve insanlara ilân etmemekten lıkoyan nedir? Çünkü insanlar ayıbı yüzüne vurur ve olduğu gibi muhafaza ederler, ancak Allah Teâlâ hem günahı yüzüne vurmaz, hem de onu olduğu gibi muhafaza etmez." (Müsedded)

Dilin ve Fercin Muhafaza Edilmesini Teşvik

2584. Ebû Mûsâ naklediyor: Ebu'd-Derdâ ile Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem/in yarımdaydık, şöyle buyurdu: "Kim dilini ve fere ini (haramdan) muhafaza ederse cennete girer." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [144]

Öfkelenmemek

2585. Ebû Saîd naklediyor: Bir adam Resulullah (salkllahu aleyhi vesellem)'e gelip: "Yâ Resulallah! Bana Cennete gireceğim bir amel öğret, ama az olsun" deyince Resulullah (sallallahualeyhivesellem): "Öfkelenme!" buyurdu. (Müsedded)
2586. İbn Ömer naklediyor: Ben: "Yâ Resulallah! Bana bir söz söyle, ama anlamam ve onu aklımda tutmam için kısa tut" dedim. Resulullah (sallaUahu aleyhi veseUem): "Öfkelenme!" buyurdu. Ben sorumu iki kez tekrarladım, Resulullah (sallallahu aleyhi veseUem) her defasında bana dönüp: "Öfkelenme!" buyurdu. (Ebû Yala) [145] İsnadı hasenâir.

Nimete Şükran Teşvik Edilmesi

2587. Yahya b. Abdullah b. Sayfî, Resulullah (sallallahu aleyhi vesellemyin şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim bir nimete nail olursa, o nimete mukabelede bulunması haktır. Şayet yanında mukabelede bulunacağı bir şey yoksa ona diliyle mukabelede bulunsun, bunu yapmazsa nankörlük yapmış olur. " (Müsedded) [146]
2588. Câbir, Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'m şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim bir ihsana nail olursa elinde imkan olması durumunda ona mukabelede bulunsun. Şayet İmkan bulamazsa, diliyle övgüde bulunsun. Zira diliyle övgüde bulunmak suretiyle sahibine şükretmiş olur, şayet bunu yapmazsa nankörlük yapmış olur. Kim de kendisine verilmeyen şeyle süslenmeye kalkarsa -Bişr, baş orta parmaklarını hareket ettirerek- başkasına ait İki elbise giyen biri gibi olur." (Müsedded) [147]
Bu sonuncu hadisi el-Hâris, Umâre kanalıyla Ensâr'ın azadlı kölesi Ebû Saîd'den, o da Câbir'den rivayet etmiştir. [148]
2589. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden Resulullah (saüaUahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "İki haslet vardır ki, kimde olursa Allah Teâlâ onu şükreden ve sabreden diye yazacaktır: Din/ diyanet konusunda kendisinden Üst mertebede olana bakıp ona uymaya çalışmak, dünyalık konusunda da kendisinden alt mertebede bulunan kimseye bakıp Allah Teâlâ'mn kendisine ihsan ettiği şeye hamdetmek, İki haslet de vardır ki, bunlar kimde olursa Allah Teâlâ onu ne sabreden, ne şükredenlerden yazacaktır: Din / diyanet konusunda kendisinden üst mertebede olana bakıp onu örnek almamak, dünyalık konusunda kendisinden üst mertebede olan kimseye bakıp kendi haline üzülmek." (Ahmed b. Men?') [149]

Âmâyı Elinden Tutmanın Fazileti

2590. Enes, Resulullah (sal]allahualeyhivesellerrı)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim bir körü kırk adım (yahut elli adım) elinden tutup gezdîrirse, ona bir köle azad etmiş gibi sevap yazılır. " (Ahmed b. Menî') [150]
2591. İbn Ömer naklediyor: Allah'ın Resulü (sallallalıu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim bir körün elinden tutup onu kırk adım dolaştınrsa o kişiye cennet vâcib olur. " (Ebû Yâ'lâ) [151]
Derim ki: Bu iki hadis çok zayıftır, bu konuda herhangi bir (sahîh) rivayet vârid olmamıştır. [152]

Kardeşleri Ziyaret Etmenin Fazileti

2592. Ka'b b. Ucre, Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Size cennet ehli kimseleri söyleyeyim, mi: Peygamber cennettedir, şehid cennet ehlindendir, sıddîk cennet ehlindendir, yeni doğan cennettedir, şehrin uç kenarındaki kardeşim Allah rızası için ziyaret eden kişi de cennettedir." (Ebû Yâ'Sâ) [153]
2593. Enes b. Mâlik, Resulullah (sallallahualeyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah rızası için kardeşini ziyaret eden kula semâdan melekler: Ne mutlu sana, cenneti hak ettin! diye seslenir ve Allah Teâlâ Arş'ımn melekûtımda şöyle buyurur: Kulum beni ziyaret etti, onu ağırlamak bana düşer, kuluma ikram olarak cennetten başka bir şeye asla razı olmam." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [154]
2594. Enes, Resulullah (sallallahualeyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim kardeşinin yardımında olursa, Allah. Teâlâ da, o kişi kardeşinin yardımında kaldığı sürece onun yardımında olur. Kim de kardeşiyle arasındaki irtibatı koparırsa, Allah Teâlâ da kıyamet günü ondan irtibatı koparacaktır." (Ebû Yâ'lâ} [155]
2595. Enes, Resulullah (sallallahualeyHvesellerrı)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim küçüğümüze merhamet etmez, büyüğümüzede saygı gö'ztermezse bizden değildir.[156] (el-HârÎs}
2596. Ebû Hureyre, Resulullah (sallalîahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ziyaretini aralıklı tut, daha çok sevgiye mazhar olursun [157] (el-HârÎs)

Hayanın (Utanma Duygusunun) Fazileti

2597. Kays naklediyor: Utbe, yanında bir kişi olduğu halde Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem/in yanında oturuyordu. Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)' in yanında

hanımlarından birisi de vardı. Utbe'nin beraberinde olan zât su istedi, kendisine su ikram edildi. Adam suyu içecekken onu perdelediler. Utbe: "Yâ Resûllallah! Bu neyin nesi?" diye sordu. Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Bu bir dostluktur ki, Allah Teâlâ onu bir topluluğa verip ancak onu sizden engelledi; bu, hayadır." Bu, mürsel bir rivayet olup ravileri Sahih şartlarına uygundur. (Müsedded)

2598. Âîşe, Resulullah (sallallahualeyhivesellem)'in kendisine şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey Âîşe! Kabalık bir insan suretinde tecelli edecek olsaydı, kötü insan şeklinde olurdu." (et-Tayâlisî)

Hadisi EbuVŞeyh (el-İsbehânî) rivayet etmiş ve şu ilavede bulunmuştur: "Eğer hâyâ bir insan suretinde olsaydı sâlih bir zât olurdu."

2599. Talha b. Yezîd b. Rukâne, Resulullah (salMlahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Her dinin bir ahlâkı vardır, İslam'ın da ahlâkı hayadır." (Müsedded) [158]

2600. Dâvud b. Ebî Hind naklediyor: Bir bedeviye uğradım, şöyle dedi: Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim: Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Bu ümmetin kaybedeceği ilk şey hâyâ (utanma duygusu) ve imandır, onun için Allah Teâlâ'dan bu ikisini talep edin." (Müsedded) [159]

2601. Humeyd b. Abdurrahman der ki: Bir arkadaşımla beraber Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem/in ashabından birinin yanma gittim. Kendisi Useyr diye anılıyordu, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Hâyâ hayırdan başka bir şey getirmez-" (Ebû Yâ'lâ) [160]

Yalan ve Haksızlıktan (Zulümden) Uzak Durulması

2602. en-Newâs b. Sem'ân Resulullah (sallallahu aleyhi veseîlem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Yalan sadece üç şahıs için mümkündür: Savaşta yalan söyleyen kimse, ki savaş hiledir; aralarını bulmak için iki kişi arasında yalan söyleyen kişi ve razı etmek üzere bir kadına yalan söyleyen kişi" (Ebû Yâ'lâ ve İshâk) [161]

2603. Esma binti Yezîd naklediyor: Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mudar'ın bir bölgesine seriyye/askeri müfreze gönderdi. Müfreze sahrada konakladı. Sabahladıklarında yakınlarında küçük bir çadır gördüler. Çadırın avlusunda ağılda tutulan koyunlar vardı. Koyun sahibine gelip ona: "Kesmek üzere bize bir kuzu verseniz" diye ricada bulundular. Adam ağıldan bir kuzu çıkarıp onlara verdi, ancak onlar hayvanı beğenmediler. Bir başkasını çıkardı, onu da beğenmediler. Üçüncü birisini çıkardı, onu da beğenmediler.

Bunun üzerine adam: "Koyunların içerisinde, verdiklerimden başka sadece damızlık ve yeni doğurmuş hayvanlar var" dedi. Bunun üzerine bir kuzu alıp onu kestiler, ateş yakıp yediler. Öğle sıcağı bastığında sıcaktan gölgenecekleri bir yer yoktu. O bedevi de koyunlarını gölgelik bir ağılda tutuyordu. Kendi kendilerine: "Biz gölgelenmeye bu koyunlardan daha layığız deyip adama geldiler ve ona: "Şu koyunlarını çıkar da bu gölgede biz oturalım" dediler. Adam: "Siz koyunlarımı çıkardığınız an hastalanır ve düşük yaparlar; üstelik ben zekatını vermiş ve Müslüman olmuş bir insanım" dedi. Ancak onu dinlemeyip koyunlarını çıkardılar. Kısa bir süre geçmeden koyunlar inlemeye ve düşük yapmaya başladı. Bedevi aceleyle yola çıkıp Medine'ye Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma geldi. Durumu O'na haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) bu duruma aşın bir şekilde öfkelendi. Sonra müfreze dönünceye kadar adamı yanında tuttu. Onlar gelince Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) işin hakikatini sordu. Onlar da: "Yalan söylüyor" dediler. Bu söz üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in öfkesi biraz dindi. Ancak bedevi: "Allah'a yemin olsun ki, ben Allah Teâlâ'nın benimle onlar arasında geçen şeyi sana bildirmesini ümid ediyorum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'in içine adamın doğru söylediği doğdu. Müfrezedekileri tek tek karşısına aldı. Karşısına aldığı her kişiden Allah rızası için doğru söylemesini istedi ve her gelen kişi bedevinin ifadesinin doğru olduğunu söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Pervanenin ateşe sarılması gibi, hiçbir şey sizi yalana sarılmaya sevk etmesin. Üç durum hariç her yalan insanoğlunun aleyhine yazdır: Arayı bulmak için kişinin hanımına yalan söylemesi..." (Ebû Ya'lâ) [162]

2604. Dâvud b. Ebî Hind'in rivayetinde ise ifade şöyledir: Resûlullah (sa aieyhivesellem) bir müfreze gönderdi. Müfrezenin yanından koyunlarıyla bedevi bir adam geçti. Adama: "Bize bir koyun kes!" dediler. Adam bir yaşında bir koyun getirince onlar: "Bu zayıftır" dediler.

Başka birisini getirdi. Onlar: "Bu..." Daha sonra semiz bir koyun alıp onu kestiler ve yediler. Öğle vakti olunca...

Aynı rivayette şöyle geçmektedir: Adam: "Koyunlarım yeni doğum yapmış koyunlardır; onları çıkardığım an, yavruları da peşinden çıkar ve güneş çarpar" dedi. Bunun üzerine onlar: "Bizim canımız senin koyunlarından daha önemli" dediler... Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara sorduğunda yemin etmeye başladılar... Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) müfrezedekilerden birine bakıp: "Bu cemaat içinde hayırlı birisi varsa o da şu kişidir" buyurdu ve ona olayı sordu. Adam bedevinin anlattığının aynısını Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e aktardı. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Pervanenin ateşe kendisini atması gibi, bunlar da kendilerini yalana atıyorlar. İyi bilin ki söylenen her yalan yazılmaktadır: Ancak savaş esnasında, ki savaş hiledir, söylenen yalan; kişinin hanımını razı etmek üzere söylediği yalan ve iki kişinin arasım bulmak için söylenen yalan hariç." (Ebû Ya'lâ)

2605. Ebû Muâviye, İbn Ebî Hind'den benzeri bir hadisi rivayet etmiştir. Adamın çadırında küçücük bir koyunu vardı, onu çıkarıp çoluk-çocukları koydular... (Ebü Ya'lâ) Hadisi Tirmizî bir başka vecihden rivayet etmiştir. i

2606. Mesleme b. Alkame'nin yaptığı rivayette şöyle geçer: ResûÎullah (saUallahu aleyhi vesellem) bir müfreze gönderdi. Müfreze çölde yaşayan bir adamın yanından geçti ve: "Ey bedevi! Bize bir koyun kes!" dediler. Adam kendilerine koyunlarından bir yaşında bir koyun getirdi ve: "Buyurun bunu kesin!" dedi. Onlar: "Bu işimizi görmez" dediler. Bunun üzerine koyunların en iyisinden birisini aldılar ve: "Ey bedevi! Koyunlarını gölgelikten çıkar da orada biz dinleyelim" dediler. Adam: "Allah aşkına yapmayın! Zira koyunlarım gebe hayvanlardır, onları çıkarırsam sıcak çarpar ve düşük yaparlar!" dedi. Bunun üzerine onlar: "Bizim canımız senin koyunlarından daha önemli" deyip, koyunları dışarı çıkardılar. Koyunların hepsini güneş çarptı ve düşük yaptı. Sonra oradan ayrılıp Medine'ye geldiler. Vardıklarında bedevinin kendilerinden önce ResûÎullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip durumu haber verdiğini gördüler. Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem)'in huzuruna geldiklerinde Peygamber onlara anlatılanları sordu, inkâr ettiler. Bunun üzerine ResûÎullah (sallallahu aleyhi vesellem) içlerinden birine güvenip şöyle buyurdu: "Ey falan! İçinde bulunduğun topluluk arasında hayırlı birisi varsa onun da sen olduğunu ümid ediyorum, bana doğruyu söyle!" Adam şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Bedevi doğru söylemiştir, mesele aynen onun ifade ettiği gibidir." Bunun üzerine ResûÎullah (salMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Pervanenin ateşe üşüşmesi gibi siz de yalana mı üşüşüyorsunuz?! İyi bilin ki her yalan mutlaka kaydedilmektedir. Ancak kişinin savaşta söylediği yalan, ki savaş karşı tarafı aldatmaktır veya kişinin iki tarafın arasını düzeltmek üzere söylediği yalan veya kişinin hanımını razı etmek üzere söylediği yalan hariç." (EbÛ Yala)

2607. Ebû Berze, ResûÎullah (sallallahu aleyhi vesellem)'m şöyle buyurduğunu nakleder: "İyi bilin ki, yalan yüzü karartır, koğuculuk da kabir azab ına sebebidir. [163]

Yalanın Kınanması ve Doğruluğun Övülmesi

2608. Hz. Ömer, Allah'ın Resulü'nün (salkllahu aleyhi veseHem) şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Kişinin namazı yahut orucu seni aldatmasın, ancak konuştuğunda doğru söyleyip söylemediğine, kendisine bir şey emanet edildiğinde onu teslim edip etmediğine, dünyalığa mazhar olduğunda ondan istiğna edip etmediğine bak. " Hadis mevkuf sahih bir hadistir (Müsedded) [164]

2609. Ebu'l-Ahvas, Abdullah (b. Mes'ûd)'dan şu sözünü naklediyor: "İster ciddi, ister şakasına olsun yalan hiçbir şey makbul değildir." Mevkuf sahih bir hadistir. (Müsedded) [165]

2610. Enes, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'in şöyle buyurduğunu bildiriyor: "Benim için altı şeye kefil olun ben de sizin için cennete kefil olurum." Ashâb-ı kiram: "Bunlar nedir Yâ Resûlallah?" diye sorunca şöyle buyurdu: "Konuştuğunuz zaman yalan söylemeyin, söz verdiğiniz zaman sözünüzden caymayın, size bir şey emanet edildiği zaman o emanete hıyanet etmeyin, gözlerinizi haramdan sakının, ferclerinizi haramdan muhafaza edin ve elinizi haramdan uzak tutun." (Ebû Bekir b, Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî') [166]

Bastona Dayanarak Yürümek

2611. Zeyd b. Sabit, Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem)'in Medine'nin hurmalıklarından İbn Tâb adı verilen bir çubuğa dayanarak yürüdüğünü nakletmiştir. Zeyd de aynı çubuğu hem evinde, hem de malına giderken kullanmıştır, (el- Hâlis) [167]

İnsanların Arasını Bulmak

2611. Ebû Eyyûb, Resûlullah (sallallahu ale'hi vesellem)'in kendisine şöyle dediğini nakleder: "Ey Ebû Eyyûb! Allah Teâlanın ve Resulünün hoşnut olduğu sadakanın ne olduğunu sana söyleyeyim mi?" Ben: "Buyurun söyleyin yâ Resûlallah" deyince şöyle buyurdu: "Bozuştukları zaman insanların arasını ve birbirlerinden uzaklaştıkları zaman onları yaklaştır inandır. " (Ebû pâvudet-Tayâlisî) [168]

2613. Ebû Eyyûb şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: "Allah'ın ve Resulünün sevdiği bir sadakayı sana öğreteyim mi?" Birbirlerinden nefret ettikleri ve bozuştukları zaman insanların aralarını bulmandır." (İbn Ebî Şeybe) [169]

2614. Abdullah b. Amr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "En faziletli sadaka İnsanların arasını bulmandır." (Abd b. Humeyd) [170]

Bineğe Binme Adabı

2615. Urve b. Mu'attib der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) binek sahibinin öne binme hususunda daha öncelikli olduğuna hükmetti. (el-Hâris) Hadis mürsel ve za_y//bir hadistir, ancak şahidleri vardır. [171]
2616. Muverrik, kendilerine ait bir âzâtlı köleden naklediyor: el-Hüseyn b. Ali ve Abdullah b. Ca'fer, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemj'i karşıladılar Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) birini önüne, diğerini de arkasına alıp bineğe bindi. (Müsedded)
2617. Muverrik, Benî Hâşim'in bir âzâtlı kölesinden naklediyor: ResûluUah (saHaOahu aleyhi vesellem) bir yolculuktan dönmüştü. Abdullah b. Ca'fer ve el-Hüseyn b. Ali O'nu karşıladılar. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) büyük olanı arkasına, küçük olanı da önüne aldı.[172] (Müsedded)
Hadisi Dâvud b. Ebî Hind böyle rivayet etmiştir. Âsim ona muhalefet ederek hadisi Muverrik'den, o da Abdullah b. Ca'fer'den rivayet etmiştir. Bunu İbn Ebî Şeybe ve daha başkaları tahrîc etmiştir.
2618. Safiyye binti Huyey der ki: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) beni bir gece vakti devesinin terkisine aldı. Ben uyuklamaya başladığımda Resûluah ıtallahu aleyhi vesellem) bana dokunup: "Ey kadın! Ey Huyey'in kızı Safiye!" diye ^enirdi. (Ebû Ya'lft) [173]
2619. Ebû Râfi' der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber'den döndüğünde bineğinin terkisinde Safiyye binti Huyey vardı. Ebû Râfi de bir deveye binmişti. Medine'ye yaklaştığımızda şöyle buyurdu: "Ey Ebû Râfi'! Deveden in ve Safiyye'yi ona bindir! Zira Medine'ye girmeden önce günün aydınlanmasından korkuyorum." Bunun üzerine Ebû Râfi' onu Medine'ye sokuncaya kadar böyle yoluna devam etti. (Ebû Ya'lâ) [174]
2620. Abdullah naklediyor: Ebû'd-Derdâ binek üzerinde bir adam gördü. Adamın arkasından da yürüyerek onu takip eden başka bir kişi vardı. Ebû'd-Derdâ: "Ey falan! Şunu da arkanıza bindirsen ya!" dedi. Adam da: "Ben şu iri adamı taşıyordum" dedi. Ebû'd-Derdâ: "Onu dilediğin yere kadar götürsen!" dedi. Adam: "Hayır, yapamam" dedi. Ebû'd-Derdâ: "Onu daha hafif birisiyle değiş-tokuş etsen" dedi. Adam: "Hayır, yapamam" dedi. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim binek üzerinde iken arkasından yaya birisi yürürse, bu durum onu (binektekini) sadece Allah 'tan uzaklaştırır. " (Müsedded) [175]
2621. el-Leys bir adamdan naklediyor: Hz. Osman binek üzerinde olan birinin arkasından yürüyen bir kişi gördü (yahut işitti.) Şöyle dedi: "Böyle yapmak suretiyle binek üzerinde olan kişi yürüyen kişinin ciğerini sokmuştur, Allah Teâlâ da onun ciğerini söksün!" (Müsedded)

Her Şeye Başlarken Besmele İle Başlamak

2621. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Biriniz evinin kapısına geldiğinde selâm versin; zira selâm ile beraberinde bulunan şeytan dönüp gider. Evlerinize girdiğiniz zaman da Besmele İle girin kİ içeride bulunan şeytanlar çıkıp gitsin. Bineklerinize yaklaştığınız zaman bineğin keçesini üzerine atar atmaz Besmele çekin; zira böyle yapmakla şeytan sizinle beraber bineğe ortak olamaz. Eğer böyle yapmazsanız, (şeytan) binek üzerinde size ortak olur. Yemek yiyeceğiniz zaman Besmele çekin ki şeytan yemeğinize ortak olmasın; şayet böyle yapmazsanız, şeytan yemeğinize ortak olur. Çöplerin evlerinizde gecelemesine imkan vermeyin; zira çöpler şeytanın barınağıdır. Aynı şekilde silindiğiniz mendillerle gecelemeyin; zira onlar şeytanın yatağıdır. Hayvanların sırtına koyduğunuz keçeleri döşek edinmeyin, kilitli olmayan evlerde iskan etmeyin, etrafı çevrili olmayan damlarda uyumayın. Köpeğin havlamasını yahut eşeğin anırmasını duyduğunuz zaman "Eûzu" (Eûzubillâhi mine'ş-şeytânirracîm) çekin; zira hiç bir eşek ya da köpek şeytanı görmedikçe artırmaz ve havlamaz." (Abd b. Humeyd) [176]

İsrafın Yasaklanması

2623. Enes, Resûlullah (sallallahualeyhiveseîlem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah'ın nimetlerine karşı iyi davranın ve onları ürkütmeyin; zira Allah'ın nimetleri bir topluluktan çekip giderse bir daha geri gelmez." (Ebû Ya'lâ) [177]

Eve Girmeden Önce İzin İsteme

2624. Muhammed b. Şîrîn naklediyor: Bir adam Ebû Musa'ya, anne ve babanın bulunduğu eve içeri girmek için müsaade istenip istenmeyeceğini sordu. Ebû Musa şu cevabı verdi: "Müsaade iste; yoksa birinin avret mahallini görmen hoşuna gider mi?" (Müsedded) [178]
2625. Müslim b. Nüzeyr naklediyor: Bir adam Huzeyfe'ye: "Annemin huzuruna girmek için müsaade isteyeyim mi?" diye sordu. Huzeyfe ise:
Şayet sen huzuruna girmek üzere müsaade istemezsen hoşuna gitmeyecek bir durumla karşılaşırsın" cevabını verdi. (Müsedded) [179]
2626. Hilâl b. Yesâr der ki: Resülullah (sallallahu aleyhi vesellem) tam kapının karşısında durup içeriye girmek üzere müsaade istemeyi yasakladı. {Müsedded) [180]
2627. Ümmü Umâre naklediyor: Hayber'den dönüşümüz esnasında el-Cürf denilen yerde Resülullah (saUallahu aleyhi veseilem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Yatsı namazından sonra kadınların kapılarım çalmayın. " (el-Hâris) [181]
2628. Enes der ki: Resülullah (salîallahu aleyhi vesellem)'in kapıları parmak ucuyla çalınırdı. (Ebû Ya'lâ) [182]

Selâm Verme

2629. Ca'fer b. Muhammed, babasından naklediyor: Ümmü Eymen, (sallallahu aleyhi vesellem)'in oğlu İbrahim'in annesinin cariyesi idi. Eve "Selâmun lâ aleykum" derdi. Res "Esselâmu aleykum" demesini emretti. (İshâk)
Hinde: "Selâmun lâ aleykum" derdi. Resülullah (sallallu aleyhi vesellem) ona lkum" demesini emretti (İshâk)

Kâfirlere Selâm Verme ve Onların Büyüklerine İkramda Bulunma

2630. İbn Abbâs, zımmîlerden birine mektup yazıp sözüne selâm ile başladı. Ben ona: "Zımmîye sözüne selâmla mı başlıyorsun?" diye çıkıştım. O: "Allah Teâlâ, Selâm'm tâ kendisidir" karşılığını verdi. (Müsedded} [183]
2631. Ebû Bürde naklediyor: Resülullah (sallallahu aieyhi vesellem) Müslüman olmayan birine: "Selmun enîum (barış ve güven İçindesiniz)" diye başlayan bir mektup yazdı. Karşı taraf da mektubun sonunda Hz. Peygamber'e (sallallahu aieyhi vesellem) selâmını ifade eden cümle yazdı. (Müsedded)
2632. Amr b. Osman naklediyor: Ebû Bürde'nin şöyle dediğini işittim:
Müşriklerden birisi Resülullah (saUallahu aleyhi vesellem)'e selâm içerikli bir ifade gönderdi, Resülullah (sallallahu aleyhi vesellem) de cevabî mektubunda selâmına verdi. (Müsedded) [184]
2633. Ebû Osman en-Nehdî der ki: Ebû Mûsâ, Dihkân'a mektup yazıp ona selâm gönderdi. Etrafındakiler: "Kafir birisine selâm mı veriyorsun?" diye çıkışınca şu cevabı verdi: "O bana bir mektup yazıp selâm verdi. Ben de selâmına karşılık verdim." (Müsedded) [185]
2634. İbrahim (en-Nehaî) der ki: "Şayet sen kâfire mektup yazıyorsan selâmla başla!" Mücâhid der ki: "Şayet mektup yazacak olursan: es-Selâmu alâ men ittebe'a el-hudâ (Selâm, hidayet üzere olanlar üzerine olsun) de!" (Müsedded) [186]
2635. Hassan b. Ebî Yahya el-Kindî, Kinde'li yaşlı bir zâttan naklediyor: Hz. Ali'nin yanında oturuyorduk. Necrân reisi geldi, Hz. Ali ona yer açıp iltifat etti. Bir adam: "Ey Mü'minlerin emîri! Şu Hıristiyana mı yer açıp iltifat ediyorsun?!" diye sordu. Hz. Ali şu karşılığı verdi: "Onlar, Resûlullah (saMahu aleyhivesellem)'e geldikleri zaman onlara yer açtı." (İbn Ebî Ömer) [187]
2636. İbn Abbâs naklediyor: "Allah'ın yarattıklarından kim sana selâm verirse, Mecûsî de olsa selâmına mukabelede bulun; zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Bir selâm ile selâmlandığımızda, o selâma daha iyisiyle mukabele edin." Bu. Ehl-i İslâm için olan kısım, âyetin (Nisa 86) devamındaki: "Yahut aynısıyla mukabelede bulunun" kısmı ise müşrikler içindir." (Ebû Ya'lâ) [188]

Sırrın Saklanmasına Teşvik

2637. Enes b. Mâlik, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Kişi konuşup sağına soluna bakarsa, bu emanettir/güvendir." (Ebû Ya'lâ) [189]
Bunun Câbir hadisinden bir şahidi vardır.

Yakışıklı Olmak

2638. el-Hadramî b. Lâhik, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Bir yere posta göndereceğiniz, zaman yakışıklı ve isini güzel biriyle gönderin." (İbn Ebî Ömer) [190]
2639. İbn Ömer, Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Hayn/bereketi güzel yüzlüler nezdinde arayın. " (Abd b. Humeyd) [191]
2640. Hz. Âişe, Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Hayrı/bereketi yakışıklı (güzel yüzlü) kimseler nezdinde arayın." (Ebû Ya'lâ) [192]

2641. el-laccâc b. Yezîd, babasından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "îş gördürmek istediğinizde bunları güzel yüzlü/yakışıklı kimselere yaptırın. " {Ahmed b. Menî') [193]

Zor Hayatın Fazileti

2642. İbnu'1-Edra', Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Zühd ve tevazuda Mead gibi hayat sürün, yemede ve giyimde nefsin na gitmeyen şeyleri yiyin ve kaba elbiseler giyinin, yalın ayak yürüyün ve öğrenin." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [194]
2643. Sehl b. Huneyf, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim, es-Selâmu aleykum (Selâm sizin üzerinize olsun) derse ona on kasene yazılır. Kim. de: es-Selâmu aleykum ve rahmeîullahi (Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerinize olsun} derse ona yirmi sevap yazılır. Kim de, es-Selâmu aleykum ve rahmetullahi ve berekâtuhu (Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun) derse ona otuz sevap yazılır." (İshâk ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [195]
2644. Ebû Hureyre, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah Teâlâ, Selâm'dır. O'nun isminden önce bir şeyle sözünüze başlamayın. Size es-Selâmu aleykum denildiği zaman, siz de es-Selâmu aleykum diye mukabelede bulunun. " (Ebû Ya'lâ) [196]
2645. Abdusselâm'm rivayetinde ise ibare şöyledir: "SV'ze mukabelede bulunulduğunda bilesiniz ki, selâm Allah'tır; dolayısıyla Allah'ın isminden önce bir şeyle sözünüze başlamayın. " Ravi zincirinde zaaf vardır. (Ebû Yala) [197]
2646. (Ensâr'dan bir kişi olan) Mâlik der ki: Bizden bir grup biraraya geldi. Birbirimize: "Biz şehrin farklı yerlerindeniz ve birbirimizle konuştuğumuz farklı meclislerimiz var" dedik. Resûlullah (sallailahu aleyhi vesellem): "Meclislerin hakkını verin" buyurdu. Biz: "Meclislerin hakkı nedir yâ Resûlullah?" diye sorduk; şu karşılığı verdi: "Gözünüzü (haramdan) sakının, selâma karşılık verin, kör olan kişiye yol gösterin, iyiliği emredin ve kötülükten sakındırın, " Ravilerinden Musa sebebiyle isnadı zayıftır. (Ishâk) [198]
2647. İbn Ömer naklediyor: Bir adam Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem)'in yanma gelip: "es-Selâmu aleykum" diye selâm verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "On " buyurdu. Sonra başka bir adam gelip: "es-Selâmu aleykum ve rahmetullahi" diye selâm verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yirmi" buyurdu. Daha sonra başka bir adam gelip: "es-Selâmu aleykum ve diye selâm verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi hnietuiidii» Husayn'dan rivayet edilen bir şahidi vardır ki Dârimî ve Tirmizî tahrîc [199]
2648. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) [200] şöyle buyurduğunu nakleder: "Selâm, kelamdan öncedir; selâm vermedikçe hiç kimseyi yemeğe davet etmeyiniz. [201] Derim ki: Hadisin aslı Tirmizî'de mevcuttur. {Ebû
2649. Câbir, Resûlullah şöyle buyurduğunu işittiğini söylüyor: "Binek üzerinde olan yürüyene, yürüyen oturana selâm verir. İki taraf da oturuyorsa: Kim daha Önce selâm verirse o daha faziletlidir. [202] (el-Hâris)
2650. Süfyân, Zeyd b. Eslem'den şunu işitmiştir: Babam beni İbn Ömer'e gönderdi. Müsaade almadan içeri girdim, bana içeri girme âdabını öğretti, şöyle dedi: "Bir eve gireceğin zaman müsaade iste; girmene müsaade edilirse önce selâm ver, sonra İçeri gir. Şimdi sen ne istiyorsun?" Zeyd b. Eşlem ona şöyle dedi: "Beni babam, kendisine ait olan Hayber'deki kuru yoğurdun değerini yazmanı talep etti." Bunun üzerine onu yazdı ve: "Onu vakfettin mi?" diye sordu; ben de: "Evet" dedim. (el-Humeydîve Müsedded)
2651. el-Berâ b. Âzib naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Aranızda selâmı yayın." (Müsedded)
2652. Mûsâ b. Muhammed, Kinân b. Abdullah'dan, o da Abdurrahman b. Avsece'den rivayetle yukarıdaki hadisi sevkederken şu ilavede bulunmuştur: "Sevinçte aşırıya kaçmak ve taşkınlık/şımarıklık serdir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [203]
2653. ez-Zübeyr b. el-Avvâm, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olamazsınız. Uyguladığınız taktirde birbirinizi sevmiş olacağınız bir şeyi haber vereyim, mi?: Aranızda selâmı yayın." (Ahmed b. Men?') [204]

Selâmı Yayma; Kin ve Nefret Beslememe

2654. Enes der ki: Resûlullah (sallaMıu aleyhi vesellem) bana buyurdu -ki bana ilk vasiyeti idi-; "Oğulcuğum! Sırrımı sakla ki mü'min olasın." Annem ve Allah'ın Resulü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları bana Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) sırrım sordular; ancak onlara bunu söylemedim. Allah'ın Resûlü'nün sırrını hiç bir kimseye asla söylemem. (Sonra şöye buyurdu:) "Evinden çıktığın zaman ehl-i kıbleden karşılaştığın, herkese selâm ver; böyle yaparsan evine günahları affedilmiş olarak dönersin. Oğulcuğum! Evine girdiğin zaman kendine ve aile halkına selâm ver. Oğulcuğum! Hiç kimseye kalbinde kin ve nefret hislerini duymadan sabahlayabilir ve akşamlayabilirsen; bu, senin hesabını kolaylaştırır. Oğulcuğum! Bu vasiyetimi yerine gettrirsen, senin için hiç bir şey ölümden daha sevimli olmayacaktır. " (Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Menî) [205]

Namaz Kılana Selâm Verilmeyeceği

2655. Câbir der ki: "Bir cemaat namaz kılarken içeri girersem onlara selâm vermem." (Ebû Ya'lâ} [206]

Sarılmak, Kucaklaşmak ve Tokalaşmak

2656. Ebû Zer naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) vefat ettiği hastalığı esnasında bana haber gönderdi; hemen gittim. Resûlullah (saliaMıu aleyhi vesellem/i yatar vaziyette görünce üzerine atladım, ellerini kaldırıp bana sarıldı. (Ebû Ya'lâ)
2657. Câbir naklediyor: Ca'fer, Habeşistan'dan döndüğünde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) onunla kucaklaştı. (Ebû Ya'lâ) [207]
2658. Enes, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah için birbirini seven iki kul, birbirleriyle karşılaştıklarında içlerinden birinin arkadaşını karşılayıp onunla tokalaşması ve beraber Allah'ın Resulü (saîlallahu akyhi veseliem)'e salavat getirmeleri durumunda, bulundukları rden ayrılmadan Allah Teâlâ onların gelmiş geçmiş bütün günahlarını Affeder." (Ebû Ya'lâ) [208]

Elin Öpülmesi

2659. İbn Cud'ân naklediyor: Sabit, Enes'e: "Ey Ebû Hamza! Elinle' Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e hiç dokundun mu?" diye sordu. O da: "Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine Sabit: "Uzat o elini bana!" dedi. Enes de elini uzattıktan sonra Sabit elini öptü. (İbn Ebî Ömer) [209]

Çağırıldığında "Buyurun" Denilmesi

2660. İbn Ömer der ki: Adamın biri Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e üç kez seslendi, her defasında Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Buyurun, buyurun" diye mukabelede bulundu. (Ebû Ya'lâ) [210]

Güzel Koku

2661. Ebû Osman, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sizden birisine reyhan kokusu takdim edildiğinde onu geri çevirmesin; zira o cennetten çıkmıştır." Mürsel hasen bir hadistir. (el-HâlÎs) [211]
2661. Ömer b. el-Hakem, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Koku ikramını geri çevirmeyin; zira onun taşınması kolay, kokusu güzeldir." {Müsedded) [212]

Koğuculuğun Zemmedilmesi

2663. İbn Abbâs naklediyor: İbn Ömer şöyle dedi: "İnsanların en kötüleri şu üç sınıftır: Anne-babasına karşı büyüklenen ve onları hakir gören kişi. Karı-koca arasında fesad çıkaran, haksız yere erkeğe destek çıkıp onları birbirinden ayıran, sonra da o kadınla evlenen kişi. Yalan söylemek suretiyle insanlar arasında bozgunculuk çıkarıp insanları birbirine düşman ve öfkeli hale getiren kişi." (İshâk) [213]
2664. İbn Abbâs der ki: Ömer b. el-Hattâb'm şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Üç sınıf insan vardır ki Allah Teâlâ, kıyamet günü onlara lanet edecektir: Anne-babasından nefret eden kişi, daha sonra kadınla evlenmek için karı-koca arasını açmaya çalışan kişi; birbirlerine düşman olmaları ve birbirlerinden nefret etmemeleri için müminler arasında laf getirip götüren kişi." (İshâk) [214]
2665. Esma binti Yezîd, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey insanlar! Size en iyilerinizin kim olduğunu söyleyeyim mi?" Ashâb-ı kiram: "Buyurun, söyleyin, yâ Resûlallah" diye mukabelede bulununca Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizin en iyileriniz, yüzlerine bakıldığında Allah'ı

hatırlatan kimselerdir. Peki size en kötülerinizi söyleyeyim mi?" Ashâb-ı kiram: "Buyurun, yâ Resûlallah!" deyince şöyle buyurdu: "Sizin en kötüleriniz kovuculuk yapan, dostlar arasında bozgunculuk yapan ve masum insanlara haksızlık edip onlara sıkıntı çektirenlerdir." (Ebû Ya'lâ) [215]
2666. Enes b. Mâlik, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem/in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim dünyada iki dilli olursa, Allah Teâlâ kıyamet günü o kişiye ateşten iki dil verecektir." (İbn Ebî Ömer) [216]

Gıybet

2667. Ebû Hureyre'den: Mâiz b. Mâlik'in gelerek zina itirafında bulunması üzerine recm olunması hakkındaki hadisi zikretti ve şöyle dedi: İki adam ona gelip şöyle dediler: "Ey helak olasıca! Allah Teâlâ, onun İşlediği günahı örttü de kendisi kendi günahını örtmedi, aksine köpeğin azması gibi coşup yerinde duramadı." Peygamber (sallaüahu aleyhi vesellem) bir leşe gelip: "İkiniz bu leşten yiyin bakalım" buyurdu. Oradakiler: "Yâ Resûlallah! Bu leştir, onu yiyemeyiz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizin kardeşinize karşı yaptığınız, (gıybet) bu leşten daha pistir." (Ebû Davud)
2668. Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem/in yanında oturuyordum. Topluluktan bir kişi ayağa kalkınca arkasındaki onun hakkında konuştu. Bunun üzerine Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "(Dişindeki et artığını kürdan vs. ile) temizle" buyurdu. Adam: "Yâ Resûlallah! Neyi temizleyeyim, yâ Resûlallah? Et yemedim ki, neyi temizleyeyim?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (saîlallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Bilâkis, az önce kardeşinin etini yedin (yani onu gıybet ettin)." (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [217]
2669. Anbese b. Abdurrahman naklediyor: Resûlullah (sallaliahu aleyhi veseUem)'in bulunduğu bir mecliste bir adamdan bahisle: "Ne kadar da tembel" ifadesi kullanıldı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kardeşinizi gıybet ettiniz-" Oradakiler: "Yâ Resûlallah! Biz kendisinde olan bir şeyi söyledik" dediklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zâten onda olmayan bir şeyi söylemiş olsaydınız ona iftira etmiş olurdunuz" karşılığını verdi. (Ebû Ya'lâ) [218]
2670. İbrahim naklediyor: İbn Mes'ûd şöyle derdi: "Gıybet, kardeşinde var olduğunu bildiğin en kötü şeyi zikretmektir; şayet onda olmayan bir şeyi zikredersen bu iftiradır." (Müsedded) [219]
el-Berâ'nın "insanların gizli durumlarının araştırılması" konusundaki hadisi daha önce zikredilmişti.[220]

Caiz Olan Gıybet

Ebû Hureyre'nin "Falanca kul ne kötüdür!" hadisi Hâlid b. el-Velîd'in menkıbeleri bölümünde mevcuttur.

Kibrin Zemmedilip Tevazünün Övülmesi

2671. Câbir, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Size Hz. Nuh'un oğluna öğrettiği şeyi öğreteyim mi?" Ashâb-ı kiram: "Buyurun yâ Resûlullah" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) şöyle buyurdu: "(Nuh oğluna şöyle demişti): "Oğulcuğum! Sana iki şeyi emrediyor ve İkİ şeyden sakındırıyorum: Hiçbir şekilde Allah'a şirk koşmandan sakındırıyorum, zira kim Allah Teâlâ'ya şirk koşarsa, Allah Teâlâ ona cenneti haram kılacaktır. Aynı şekilde kibirden seni sakındırıyorum, zira kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir. Sana: <Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike lehu, lehul-mülkü ve lehul-hamdu ve huve ala külli şey'in kadir {Allah'dan başka ilah yoktur, O birdir ve hiçbir ortağı yoktur. Mülk sadece O'nundur, hamd da sadece O'na mahsustun ve her şeye kâdirdir)> demeni emrediyorum; zira gökler bîr zincir halkası olsalardı bu dua onları birbirinden ayırırdı. Aynı şekilde: <Sübhanallahi ve-bi-hamdihi de; zira bu, bütün yaratıkların duası ve onların teşbihidir ve onunla yaratıklara rızık verilir." Bunun üzerine bir adam: "Yâ Resûlallah! Kişinin binebileceği bir hayvanının olması, yahut giyeceği bir elbisenin bulunması, veya arkadaşlarını davet edeceği bir yemeğinin bulunması kibirden midir?" diye sordu. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hayır, ancak kibir, hakkı görmezden gelmek ve halkı hakir görmektir. Size beş şey söyleyeceğim ki, bu beş şey kimde bulunursa o kişi kibirli değildir: Koyun beslemek, yün elbise eİymek, merkebe binmek, mu minlerin fakirleriyle aynı mecliste oturup sohbet etmek ve kişinin ailesiyle oturup yemek yemesi." Musa b. Ubeyde zayıftır. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd) [221]
2671. Zeyd b. Eşlem, Abdullah b. Ömer'e dayandırarak şöyle nakleder: Bedevi bir adam geldi. Üzerinde altınla süslü bir cübbe vardı... "Hz. Nuh oğluna şu öğütlerde bulunmuştu... " (EbÛ Ya'lâ) [222] Hadisin kalan bölümleri ileride Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallallahu aleyhi vesellem) Faziletleri bölümünde gelecektir. Bezzâr ise Amr b. Dînâr kanalıyla İbn Ömer'den "Sizlere Hz. Nuh'un oğluna yaptığı vasiyeti haber vereyim mi?" ibaresiyle başlayan bir hadis tahrîc etmiştir.
2673. Ebû Hureyre der ki: "Allah Teâlâ kıyamet günü şöyle buyuracak: Ben bir yakınlık bağı koydum, siz de kendinize bir yakınlık bağı koydunuz: Ben sizin en mütteki olanınızı en değerli kıldım, siz ise: Ben falan oğlu falanım, ben senden daha üstünüm/değerliyim diyorsunuz. Bugün ben, bana bağlı olanları yüceltip, sizin başvurduğunuz bağı alçaltıyorum, nerede takva sahipleri?!" (el-Hâris) [223]
2674. Hz. Ali, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kişi ağır başlı ahlâkı ile oruç tutup namaz kılanın ulaşacağı mertebeye ulaşacaktır, aile halkından başka bir şeye mâlik olmadığı halde "cebbar" diye yazılacaktır." (Ahmed b. Menî') [224]
2675. Abdurrahman b. Ebî Leylâ, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Yeryüzünde kalbinde bir hardal tanesi ağırlığında kibir barındırdığı halde geceleyen hiçbir kimse yoktur ki, Allah Teâlâ onu cehenneme koymasın!" Ensâr'dan bir kişi: "Yâ Resûlallah! Ben develeri severim, kılıcıma bağ yaptırırım, kirli elbiselerim yıkanır, ayakkabılarımın bağlan süslenir" diye konuşunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Ben bunu kastetmiyorum; zira kibir hakkı görmezden gelmek ve halkı hakir görmektir." Bunun üzerine adam: "Ey Allah'ın Peygamberi! Hakkı görmezden gelmek ve halkı hakir görmek nedir?" diye sorduğunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hakkı görmezden gelmek: Senin birinde bir malının/alacağının olması, adamın da bunu inkar etmesi ve senin onda hiçbir şeyinin olmadığını iddia etmesi, bunun üzerine toplumdan birinin ona Allah'tan korkmasını söylemesi, ancak onun buna yanaşmamasıdır, insanları tahkir etmek ise: Burnu havada olan, zayıf insanlarla fakirleri gördüğü zaman onlara selâm vermeyen ve onları hakir görerek onlarla beraber aynı mecliste oturmayan kişidir." Daha sonra Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim elbisesini yamar, ayakkabısını diker, merkebe biner, hastalandığında köleyi ziyaret eder ve koyununu sağarsa o kişi kibirden uzaktır." (Abd b. Humeyd) [225]
Bu hadisin geri kalan kısmı, Abdullah h. Kays el-Ensârî'nin biyografisinin zikredildiği "Faziletler" bölümünde zikredilecektir.
2676. Ka'b (el-Ahbâr) der ki: "Hiçbir insan yoktur ki, başında, komutası bir meleğin elinde olan gem bulunmasın; şayet mütevazı olursa melek onu gevşetir, yok eğer kibir taslarsa melek onu sıkar." (İmam Ahmed Kitâbu'z-Zühd'de)
2677. Hz. Ömer der ki: Resûlullah (saüaüahu aleyhivesellem), önce avucunu sonra da ters çevirip göğe doğru çevirerek şöyle buyurdu: "Kim benim in şöyle tevazı gösterirse onu şöyle yüceltirim." (el-Hâris) [226]
2678. Abdullah b. Şeddâd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ' -imanında bir adam içeri girmek üzere müsaade istedi ve: "en-Nu'man b. el-ünzir'in terkisine binen birisine izin verin" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi 'seUan) buyurdu ki: "Sizin ulularınız Allah nezdinde, burnuyla pisliği Sürüklemeye çalışan pislik böceğinden daha değersizdir." Bir başka adam da huzuruna girmek üzere müsaade istedi ve: "Ben iyi öven, kötü zemmeden L,'üriyim (şairim)" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: Yalan (ş) Söylüyorsun, o dediğin şeylere hâiz olan Allah'tır" karşılığını verdi. (el-Hâris) [227]
2679. Ebû Miclez naklediyor: İbn Mes'ûd'un cemaati soğuktan etkilendiler; nihayet akşam ve sabah vakitlerinde cemaate iştirak etmemeye başladılar. İbn Mes'ûd yokluklarını fark etti, ancak kendisine: "Şöyle şöyle bir sıkıntıları var" denildi. Sabah vakti olunca İbn Mes'ûd aba giyip geldi ve: "İbn Mes'ûd sabahleyin aba ile göründü" dediler. Ertesi gün, ondan sonraki gün de aynı aba ile karşılarına çıktı. Cemaat İbn Mes'ûd'u aba giyinmiş görünce onlar da giyinip geldiler. İbn Mes'ûd daha önce tanıdığı bir takım yüzleri tekrar cemaat içerisinde görünce şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu işittim: "Kalbinde hardal tanesi ağırlığı kadar kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir." {yahut zerre miktarı kibir, demiştir) (Ebû Ya'lâ) [228]

Yol Üzerinde İnsanlara Sıkıntı Veren Şeyin Giderilmesi

2680. Enes der ki: Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem), öyle bir hadis söyledi ki, Müslüman olduğumuzdan beri ona sevindiğimiz kadar hiçbir şeye sevinmedik: "Mü'inin yol üzerinde bulunan ve insanları rahatsız eden bir şeyi gidermesinden dolayı, ecir/sevap kazanır, aynı şekilde birine yol göstermesinden, kendini İfade edemeyen kimsenin derdini ifade etmesinde yardımcı olmasından, birine süt ikramından dolayı da sevaba nail olur. Hatta o kadar ki, ağzı kapalı ticari bir eşyaya yanlışlıkla dokunup elini çekmesinden bile ecir alır." (Ebû Ya'lâ) [229]

Sağ Tarafa Tükürmek

2681. Muâz b. Cebel der ki: "Müslüman olduğumdan beri sağ tarafıma tükürmedim." Kendisine: "Ne namazda, ne de başka yerde bunu yapmadın mı?" diye sorulduğunda: "Evet, hiçbir zaman yapmadım" dedi. (Ahmed b. Menî') [230]
2681. Amr b. Hazm der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem)'in hem sağma, hem soluna, hem de önüne tükürdüğünü gördüm. (el-HârİS) [231]

Hayvanların Başına Geçirilen Çanların Çıkarılması

2683. Havt b. Abduluzzâ der ki: Mudar kabilesinden bir grup, üzerlerinde çanı bulunan bineklerle (develerle) geldiler. Peygamber (sallallahu aleyhi veselîem) çanın kesilmesini emretti. Bundan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem) çana müsaade etmedi ve: "Melekler, içlerinde çan sesinin bulunduğu topluluğa eşlik etmez" buyurdu. (Müsedded) [232]

Mektup Yazma

2684. Muhammed b. Şîrîn naklediyor: Ebû Mûsâ, Âmir b. Abdullah b. n, Âmir b. Abdullah'a (ki bu zâta İbn Abdukays deniliyordu) şöyle "O halde şayet değiştiysen eski haline geri dön, yok eğer aynen devam et, selâm üzerine olsun." (Müsedded) [233]

Kadının Yolda Nereden Yürümesi Gerektiği

2685. Ebû Hureyre, Peygamber (sallallahualeyhivesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kadın için yolun ortasından yürümek yoktur, " (Ebû Ya'lâ) [234]

Sır Saklamak

2686. Enes naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellein)'in yanından çıkıp aileme gittim. Yolda oynayan çocuklann yanmdan geçtim, oyunları hoşuma gitti, yanlarında bekledim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) beni takip edip yanıma geldi. O da çocuklann başında durup onlara selâm verdi. Sonra bir ihtiyacı için beni bir yere gönderdi. Her zaman döndüğüm vakitten gecikmeli olarak anneme döndüm. Annem bana: "Neden geciktin oğulcuğum?" diye sordu. Ben de: "Peygamber (sallallahu aleyhi veselîem) beni bir işi ^i gönderdi" dedim. Annem: "Ne işi?" diye sordu. Ben: "Sırdır anneciğim" dedim. Bunun üzerine annem: "Oğulcuğum, Allah'ın Peygamberinin sırrım koru!" dedi. Sabit der ki: Bir gün Enes'e: "Ey Ebû Hamza! O gün Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in seni gönderdiği o işi hala hatırlıyor musun?" diye sordum. O da: "Evet hatırlıyorum, onu birine anlatacak olsaydım evvelâ sana anlatırdım ey Sabit!" karşılığını verdi. (Ebû Ya'lâ} [235]
2687. Süfyan naklediyor: Bize Küfe halkından bir zât anlattı ve şöyle dedi: Sabit ile Enes'in yanma gittim. Ona (Sâbit'e) şöyle dediğini işittim: "Yanımda Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem)'den bîr sır var; onu binlerine anlatacak olsaydım sana anlatırdım." (İbn Ebî Ömer)
2688. Enes, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu naklediyor (bu da Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in bana ilk öğüdü idi.): "Oğulcuğum! Sırrımı gizle, miVmin olursun." (Enes devamla ded ki:) Annem ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in hanımları bana, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in tevdi ettiği bu sırrı sorarlardı da ben onlara söylemezdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bana tevdi ettiği sırrı asla hiç kimseye söyleyecek değilim. (EbûYa'iâ ve Ahmed b. Menî')

Üçüncü Kişi Olmadan İki Kişinin Kendi Aralarında Sessiz Konuşmamaları Gerektiği

2689. İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Üçüncü kişi birlikte olunca iki kişi kendi aralarında gizli/sessiz kon anasın; zira bu, mümine {üçüncü kişiye) eziyet verir. Allah Teâlâ da mümine eziyeti hoş görmez. " (Ebû Ya'lâ) [236]

Büyükten Utanma

2690. Abdülmuttalib b. Rabîa b. el-Hâris b. Abdülmuttalib der ki: Babam beni, el-Abbâs da oğlu Fazl'l Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gönderdi. Allah'ın Resulü (saMahu aleyhi vesellem)'in huzuruna girdik, birimizi sağma, diğerimizi de soluna oturttu. (Biz utancımızdan kalkıp ayrılamadığımız için) küçük tuvaletimiz aşırı şekilde sıkıştı... (İbn Ebî Şeybe) [237]

Küfürlü Sözün Yasak Olduğu

2691. Enes, Resûlullah (sallallahu aleyhi vsellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Birbirleriyle karşılıklı küfürle şenler, her ne dedilerse, mazlum/masum olan karşı tarafa saldırıncaya kadar, günahı ilk başlayanın üzerinedir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [238]
2692. Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf, Resûlullah (saliallahu aleyM vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Sizden biriniz: îğrendiğim anlamında fiaûuset nefsf demesin, ancak: fe£tiat nefsf desin." Sahîh hadistir. {Ebû Ya'lâ) [239]
2693. Câbir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Ne geceye ve gündüze, ne de Güneş'e ve Ay'a, ne de rüzgarlara küfretmeyin; zira onlar kimi topluluklar için rahmet, kimileri için azab olarak gönderilirler." (Ebû Ya'lâ) [240]
2694. Hz. Ali şöyle derdi: "Küfür söz söyleyen ile onu dinleyen günahta ortaktır/eşittir. [241]
2695. Ubeydullah naklediyor: Usâme'nin, Peygamber (salMlahu aleyhi kabri yanında namaz kıldığını gördüm. Mervân b. el-Hakem çıkıp: "Kabrin yanında namaz mı kılıyorsun?" diye çıkıştı. O da: "Onu seviyorum" karşılığım verdi. Bunun üzerine Mervân ona kötü söz söyledi. Daha sonra Usâme namazını bitirip oradan ayrıldı ve Mervân'a şöyle dedi: "Sen beni incittin; zira Resûlullah (saBaUahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allah Teâlâ çirkin söz, söyleyen ve bunu herkesin huzurunda alenen ortaya koyan kişiden hoşlanmaz. " Sen de çirkin söz söyleyen ve bunu açıkça alenen ortaya koyan birisisin!" (Ebû Ya'lâ) [242]
2696. İmrân b. Husayn, Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Mü'mine lanet etmek onu öldürmek gibidir; bir mü'min, mümin kardeşine: Ey kâfir! dese, onu öldürmüş gibi olur." (Ahmed b. Menî') [243]
2697. Abdullah b. Mes'ûd der ki: Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) yakınında bir horoz öttü; bir adam: "Allahım, lanet et ona!" diye bedduada bulununca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ona sövme ve lanet etme! Zira o namaza davet ediyor. " (el-HârÎs) [244]
2698. Abd b. Humeyd, Hâlid b. Mahled kanalıyla Süleyman'dan, o da Sâlih'den, o da Ubeydullah'dan, o da Ebû Hureyre'den aynısını rivayet etti. Ancak doğru olan kanal şöyledir: "Ubeydullah, Zeyd b. Hâlid'den".
2699. Enes der ki: Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseliem)'in yanmdaydık, bir adamı pire soktu, adam ona lanet etti. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ona lanet etme; zira o, (ısırmak suretiyle) peygamberlerden birini namaza uyandırdı. " (Ebû Ya'lâ) [245]
2700. Enes der ki: Bir adam Resûlullah (salbUahu aleyhi veseüem) ile yolculuğa çıktı ve devesine lanet etti. Bunun üzerine Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın kulu! Lanete uğramış bir deve üzerinde bizimle seyahat etme!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [246]

İnsanlardan Sakınmak

9701. Rivayet edildiğine göre Mutarrif: "Suizanla insanlardan korunun' derdi. Derim ki: "Bu (aslen), merfû bir hadistir.[247] (Ahmed b. Hanbel, K, ez-Zühd)
2702. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem): (Kişiyi) Yakından tam(rsan), ondan nefret edersin" buyurmuştur.[248] {Ebû Ya'lâ)

Kelamda Seciyeli İfadelerin Hoş Karşılanmaması

2703. Seleme b. el-Ekva' demiştir ki: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydık. Derken topluluktan biri, içinde receze benzer ifadelerin yer aldığı bir söz söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Kalk, (gidelim) Seleme! [249] buyurdu.[250] (İshâk)

Dirileri Üzecekse Ölülere Sövmenin Yasak Oluşu

2704. Ebû İshak'm, ashabından birinden naklettiğine göre Resûlullah (sallaJkhualeyhivesellem) yolda giderken bir zâtın kabrine rastladı ve ismini zikretti. Ebû Bekir: "Allah bu kabirde yatana lanet etsin! Çünkü o, Allah düşmanı idi" dedi. O sırada Resûlullah (saüallahu aleyhi veseilem) ile birlikte yürümekte olan, söz konusu zâtın oğlu da: "Asıl Allah Ebû Kuhâfe'ye lanet etsin! Çünkü o, Allah'a yemin ederim ki, ne misafir ağırlar, ne de düşmanla savaşırdı" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (saMJahu aleyhi vesellem): "Ölülere sövmeyin. Sonra dirileri üzersiniz" buyurdu. (el-Hâris) [251]

Müslümanın Irzına Dil Uzatmaktan Mene Dair

2705. Berâ b. Âzib'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Faiz 72 kısımdır. En hafifi kişinin annesiyle cinsel ilişkiye girmesi gibidir. Faizin faizi (en ağırı) İse kişinin akadaşının namusuna dil uzatmasıdır." (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe) [252]

2706. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kimin yanında Müslüman kardeşinin gıybeti yapılır da onu savunursa (ona yardım ederse), Allah da dünya ve âhirette ona yardım eder.^ Kim de gücü yettiği halde kardeşine yardım etmezse, Allah da onu dünya ve âhirette yardımsız bırakır." (el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) [253]

Müslümanın Dedikodusunu Yapmaktan Men ve Bu durumdaki Müslümana Yardım Etmeyeni Uyarmaya Dair

2707. Vakkâs b. Rabî'a'dan rivayet edildiğine göre Misver onlara şöyle nakletmiş: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) buyurmuş -ki: "Kim bir Müslümanın etini yerse (dedikodusunu yaparsa), muhakkak ki Allah da ona aynısını cehennemin korundan yedirir. Kim Müslümana bir elbise giydirirse (bir yafta takarsa) muhakkak ki Allah da ona aynısını cehennemden giydirir. Kim Müslümanın şerefiyle oynarsa, Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah da kıyamet günü onun şerefiyle oynar. " (el-Hâris} [254]

Başkasına Benzemekten Mene Dair

2708. Vasile b. el-Eska'dan nakledildiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "Gençlerin en iyisi yaşlılarınıza benzeyendir. Yaşlılarınızın en kötüsü ise gençlerinize benzeyendir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [255]

Fâsiğı Methetmekten Mene Dair

2709. Enes'in bildirdiğine göre Resûlulah (salMahu aleyhi vesellem): "Fâsik methedildiği zaman Allah gazap eder" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [256]

İnsanları Ayıplamanın Yasaklanması

2710. Nu'mân b. Beşîr'in bildirdiğine göre Sabit b. Kays b. Şemmâs sabah namazının bir rekatına yetişemedi ve (namazdan sonra) onu kılmaya kalktı. Resûlullah (saîlallahu aleyhi vesellem) ayağa kalktı. İnsanlar etrafına oturdular. Sabit b. Kays namazını bitirince bir adamın yanma gelerek: "Bana yer aç!" dedi. G da açtı.[257] Sonra ikincisinin yanma vardı ve: "Bana yer aç!" dedi. O da açtı. Sonra üçüncüsünün yanma vardı. "Bana yer aç!" dedi O da: "Arkada yer varken niçin insanları çiğniyorsun?" dedi. Sabit adamın yüzüne bakarak: "Ey falan kadının oğlu!" diye onu kınadı. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) onu duydu ve: "O kişiyi annesi yüzünden ayıplayan da kimdir?" diye sordu. Herkes sustu. Sonra ikinci defa: "O kişiyi annesi yüzünden ayıplayan da kimdir?" diye sorunca Sabit ayağa kalkıp şöyle dedi: "Ben bir rekatı kaçırdım. Sonra, kulaklarımda ağırlık bulunduğundan sana yakın olmak istedim. Ama insanlar etrafına oturmuşlardı. ... Ben de onu, Cahiliye dönemindeki annesi sebebiyle kınadım. Diğer kadınlar ondan daha iyiydiler." Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) "Ey Sabit b. Kays! Başım kaldır da şu topluluğa bir bak. içlerinde siyahı, beyazı ve kızılı var. Sen ancak takva bakımından bunlardan üstün olabilirsin, başka şeyle değil" buyurdu. Sabit demiştir ki: "O gün bugün kimseyi ayıplamadım" fel-HârÎs) [258]

Hasedin Yerilmesi

Enes hadisi Hadler bölümünde geçmişti. [259]
2711. Hasan veya Enes'in naklettiğine göre Resûlullah "Haset neredeyse kaderi geçecekti. Fakirlik neredeyse küfre düşürecekti" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî') [260]

Kapı Önünde Oturma Adabı

2712. Enes b. Mâilik demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem) kapı önlerinde oturulmasını yasaklayarak: "Kapıdan biraz, uzakta durun" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Evde Oturmanın Hoş Görülmemesi

2713. (Kays demiştir ki) Talha b. Ubeydullah'ı şöyle derken işittim: "Kişinin evinde oturması ona ayıp olarak yeter" Hadis sahih olup mevkuftur. (Müsedded) [261]

Komşuya İkramda Bulunmak

Komşuna eziyet etme!" ifadesinin yer aldığı Âişe hadisi, Uyku Adabına dair bölümde geçmişti. [262]
2714. Abdullah b. Dâvud demiştir ki: Süfyân'ı şöyle söylerken işittim: "Bir şey satın aldığında, eğer komşuna ondan bir şey vermek istemiyorsan, onu gizle.[263] (Müsedded)
2715. Âişe demiştir ki: "Yanma komşunun çocuğu girdiğinde, eline bir şey koy. Çünkü bu, sevgi toplar.[264] (Müsedded)
2716. Mücâhid demiştir ki: Abdullah b. Amr'm yanında oturuyorduk' Dedi ki: "Allah Resûlü'nü (saMahu aleyhi vesellem) komşuyu komşuya o kadar çok tavsiye ederken işittik ki, neredeyse komşuyu komşuya varis yapacağından endişe ettik -veya düşündük-." (İbn Ebî Ömer) [265]
2717. Câbir demiştir ki: Avaliden bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseUem) geldi. O sırada Allah Resulü (saUallahu aleyhi vesellem) ve Cebrail, musallada (cenaze namazlarının kılındığı yerde) namaz kılıyorlardı. Namazı bitirince adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bu yanında gördüğüm zat kimdir?" diye sordu. Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem): "Sen onu gördün mü?" dedi. "Evet" deyince "Hakikaten sen pek çok hayır görmüşsün. Bu, Cebrail'dir. Bana komşuyu o kadar çok tavsiye etti kî, onu mirasçı yapacağını zannettim" buyurdu. (Abd b. Humeyd) [266]
2718. İbn Abbâs: "Kimin komşusu, onun duvarını dayanak yapmak isterse, kabul etsin" demiştir. (Ahmed b. Meni') [267]
2719. Irak b. Mâlik demiştir ki: Bir adam Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Falan kimse benim komşumdur ve bana eziyet etmektedir" diye yakındı. Resûlullah (sallallahualeyhiwsellem): "Sabret!" buyurdu. Sonra çok geçmeden yine geldi ve: "Komşum öldü" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Nasihatçi olarak zaman yeter. Ayrılık (ayırıcı) olarak ölüm yeter" buyurdu. (el-Hâris) [268]
2720. Behz, babasından, o da dedesinden şöyle dediğini nakletmiştir: "Yâ Resûlallah! Benim iki komşum var. Bunlardan hangisine hediye vereyim?" diye sordum. "Sana daha yakın olanına " buyurdu.[269] (Ebû Ya'lâ)
2721. Ömer b. el-Hattâb demiştir ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişi, komşusu açken tok olmaz" buyururken işittim.[270] (Ebû Ya'iâ)
2722. Muhammed b. Mesleme demiştir ki: Allah Resûlü'ne uğradım. Baktım ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safa tepesinde yanağını bir adamın yanağına koymuştu. Geçip gittim. Hemen arkamdan Allah Resulü (sallallahu aleyhi veellem) bana seslendi. Ona döndüğümde bana: "Ey Muhammed b. Mesleme! Niçin selam vermedin?" diye sordu. Muhammed b. Mesleme de: "Ey Allah'ın Resulü! Seni bu zata, kimseye yapmadığın bir şey yaparken gördüm ve sohbetini kesmek istemedim. Bu kimdir ya Resûlallah?" diye sordu. "Cebrail. Eğer selam verseydin, mutlaka selamını alırdık" buyurdu. "Sana ne dedi, ey Allah'ın Resulü?" diye sordu(m). "Bana, komşuyu o kadar çok tavsiye etti ki, onu ne zaman varis yapmamı emredecek diye bekler oldum " buyurdu.[271] (Ebû Ya'lâ)
2723. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm) şöyle buyurmuştur: "Komşunun hakkı, şöyle, şöyle, şöyle, şöyle; sağ, sol, ön ve arkadan kırk arşındır. " (Ebû Ya'lâ)

Dostlara/Kardeşlere Sevgi Göstermeye Dair Emir

2724. Ebû Humeyd es-Sâidî demiştir ki: Resûhıllah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Sana sevgi gösterene sen de sevgim göster. Zira böyle yapman, dostluğu daha da perçinler." (el-HârÎs} [272]
2725. Enes demiştir ki: Resûlullah (sallallahualeyhiveseDem) ashabından iki kişiyi birbiriyle kardeş yapardı. Bunlardan birine gece uzun geldiğinde kardeşinin yanına giderdi. O da onu sevgi ve kibarlıkla karşılar ve: "Benden sonra nasıl oldun?" diye sorardı. Genel olarak İse onlardan biri, diğeri hakkında bilgi almadan üç gün geçmezdi.[273] (Ebû Ya'lâ)
2726. Yezîd b. Na'âme'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahualeyhivesdlem) şöyle buyurmuştur: "İnsan biriyle kardeş olduğu zaman ona ismini, babasının İsmini ve kimlerden olduğunu sorsun. Zira bu, aradaki sevgiyi daha çok pekiştirir." Ebû Bekr b. Ebî Şeybe) [274]

İnsanlarla Haşır Neşir Olmak

2727. Yahya b. Vessâb'm Hz. Peygamber'in ashabından birinden naklettiğine göre Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara karışan ve onların eziyetlerine sabreden mü'minin mükâfatı, insanlara karışmayıp onların eziyetlerine sabretmeyen mü'mininkinden daha büyüktür." (el-Hâris) [275]

İşlerin En Hayırlısı Orta Yollu Olanıdır

2728. Abdüssamed b. Ma'kıl'den nakledildiğine göre o, Vehb (b. Münebbih)'i şöyle derken işitmiş: "Her şeyin iki ucu, bir de ortası vardır. Bir ucundan tutulunca, diğer tarafa meyleder. Ama ortadan tutulursa, uçlar düz durur. Öyleyse her şeyin ortasını tutunuz." (Ebû Ya'lâ}

Sevgi ve Kardeşlik

2729. Hz. Ali demiştir ki: "Dostunu ölçülü sev. Zira bir gün nefret ettiğin biri olabilir. Nefret ettiğine de ölçülü nefret et. Zira bir gün dostun olabilir.[276] (Müsedded)
2730. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: "Sizden herhangi birinizin Allah için kardeşliği artarsa, mutlaka bu sayede derecesi de artar.[277] (Müsedded)
2731. Amr b. Meymûn'un bildirdiğine göre Resûlullah "Sizden biriniz bir kulu sevdiği zaman, bunu kendisine bildirsin. Zira böyle yaparsa, aynıyla mukabele görür" buyurmuştur. (Müsedded)
2732. Mücâhid anlatmaktadır: Bir adam İbn Abbâs'm yanma uğradı. İbn Abbâs: "Bu adam beni seviyor" dedi. Yanındakiler: "Nereden biliyorsun, İbn Abbâs?" deyince "Çünkü ben onu seviyorum" diye karşılık verdi.[278] (Ebû Ya'lâ)
2733. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurmuştur "Kim İslam'da bir kardeş edinirse, Allah onun sebebiyle cennette mertebesini bir derece yükseltir. Birbirini seven iki kul, onlardan birinin islediği İlk günah sebebiyle hemen ayrılmazlar. Allah için birbirini seven iki. kuldan Allah katında daha üstün olanı, onlardan arkadaşına daha fazla sevgi besleyenidir [279] (Ebû Ya'lâ)
2734. İbn Mes'ûd'un naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurmuştur: "(Allah için) Birbirlerini sevenler, kırmızı yakuttan bir sütun üzerinde dünya halkını seyrederler. Cennetlikler: Bizi çıkarın da Allah için birbirlerini sevenlere bakalım derler. Sonra çıkarılırlar ve onlara bakarlar. Yüzleri dolunay gecesindeki Ay gibidir. Alınlarında: İşte bunlar, Allah için birbirlerini sevenlerdir diye yazılıdır." (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe)
2735. Humeyd hadisi aynı senetle şu ilaveyle nakletmiştir: "Sütunun başında 70 000 oda vardır. Güneşin dünyalıkları aydınlattığı gibi onların güzellikleri de cennetlikleri aydınlatır. " Yine bu rivayette: "Üzerlerinde yeşil ipek (sündüs) elbiseler vardır" ifadesi yer almıştır. (Ebû Ya'lâ)
2736. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurmuştur: "Cennette yakuttan bir takım sütunlar vardır. Bu sütunların üzerinde zebercedden odalar vardır. Kapıları açık olup parlak bir yıldızın aydınlattığı gibi etrafı aydınlatır." "Ya Resûlallah! Kim oturacaktır oralarda?" diye sorduk. "Allah için birbirlerini sevenler, Allah için bir araya gelenler ve Allah için yardımlaşanlar" buyurdu.[280] (Abd b. Humeyd)
2737. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Birbirini seven iki kişiden daha üstün olanı, kuşkusuz, arkadaşına karşı daha fazla sevgi besleyenidir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)

Hürlerin Hizmette Kullanılması ve Bunun Kibirden Sayılmaması

2738. el-Kâsım'm bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseUem) oturduğunda, Abdullah (b. Mes'ûd) ayaklarından nalınlarını çıkarıp, koltuğuna koyar, sonra kalktığı zaman tekrar giydirir ve odasına girinceye kadar elinde asayla Önünden yürürdü. {Ibn Ebî Ömer) [281]

Büyüklere Hizmette Yarışmak

2739. Heysem'in (yani îbn Habîb'in) naklettiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle demiştir: Müslüman olduğum günden beri yalnız bir kere yalan söyledim. Ben, Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) için deve eyerlerdim. Sonra Tâiften bir adam getirildi. "Allah Resulü hangi eyerden daha çok hoşlanır?" diye sordu. Ben de: "Ters Tâif eyeri" dedim. Hâlbuki Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) onu sevmezdi. Deve eyerlenip Hz. Peygamber'e götürüldüğünde: "Bunu bize kim eyerledi?" diye sordu. Ben de "Onu sana Tâiften getirttiğin falan kimse eyerledi" dedim. Bunun üzerine: "Deveyi tekrar îbn Mes'ûd'a götürün" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [282]

Sünnet Olmayı Terk Edene Uyarı

2740. Ebû Berze el-Eslemî anlatmaktadır: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetsiz adamın Beytullah'ı ziyaret edip edemeyeceğini sordular. "Hayır. Edemez" buyurdu. Yani, Resûlullah (sallallahualeyhiveseüem) onu sünnet oluncaya kadar (sünnetsizi) haccetmekten menetti.[283] (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)

Akıl Ve Aklın Fazileti

2741. Muâviye b. Kurre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi -vesdlem) "(İnsanlar) hayır işlerler. Ama ecirleri akılları ölçüsünde verilir" buyurmuştur. (el-HârİS) Hadiste zayıflık vardır. [284]
2742. Saîd b. el-Müseyyib'in bildirdiğine göre Hz. Ömer, Ebû Hureyre ve Ubey b. Ka'b Resûlullah'm (salbllahu aleyhi veseUem) huzuruna girdiler ve: "Ey Allah'ın Resulü! İnsanların en bilgilisi kimdir?" diye sordular. "Akıllı olandır" buyurdu. "İnsanların en dindarı/âbidi kimdir?" diye sordular. "Akıllı olandır" buyurdu. "İnsanların en faziletlisi kimdir?" diye sordular. "Akıllı olandır" buyurdu. "Akıllı, kişiliği olgunlaşmış, fesahati aşikâr ve mertebesi yüce olan kimse değil midir?" diye sordular. Doğrusu bütün bunlar dünya hayatının geçici zevkleridir.[285] Bu, akıllı ve muttaki olan kimsedir. İsterse dünyada hakir, değersiz ve sefil biri olsun" buyurdu. (el-HârİS)
2743. Amr b. Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kuşkusuz kişi güzel ahlakıyla oruçlu ve âbidin derecesine ulaşır. Aklı kemale ermeden güzel ahlâkı da kemâle ermez. Aklı kemâle erince emanet (güvenirlik sıfatı) ve imâm da kemâle erer. O zaman Rabbine itaat edip, düşmanı İblis'e isyan eder.[286] (el-Hâlis)
2744. Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Peygamber İnsanlar akılları ölçüsünde hesaba çekileceklerdir" buyurmuştur.[287] (el-Hâris)
2745. Âişe anlatmaktadır: "Yâ Resûlallah! Dünyada insanlar neyle birbirlerinden üstün olurlar?" diye sordum. "Akılla" buyurdu. "Peki âhirette neyle?" diye sordum. "Akılla" buyurdu. "Sadece amellerine göre karşılık görecekler (öyle değil midir?)" deyince de şöyle buyurdu: "Ancak Yüce Allah'ın kendilerine verdiği akıl miktarıma amel etmiş değiller inidir? Ameller ancak kendilerine verilen akıl miktarıma gerçekleşmiştir ve buna göre sadece Pinelleri miktarınca karşılık göreceklerdir.[288] (el-Hâris)
2746. İbn Abbâs merfû olarak şöyle bildirmiştir: "Her şeyin bir aracı ve bir azığı vardır. Müminin aracı da, azığı da akıldır. Yine mü'minin dayanağı akıldır. Her şeyin, bir zirvesi vardır. Kulluğun zirvesi ise akıldır. Her kavmin bir çobanı vardır. Abidlerin çobanı ise akıldır. Her tacirin bir sermayesi vardır. Müçtehitlerin sermayesi ise akıldır. Her ev halkının bir kayyımı/bakıcısı vardır, Sıddıkların evlerinin kayyımı ise akıldır. Her harabenin bir imarı, vardır. Ahiretin imarı da akıllıadır. Her kişinin kendisine nispet edilen ve adıyla anılan bir nesli vardır, Sıddıkların, kendilerine nispet edilen nesli ise akıldır. Yine. onların anıldıkları şey de, akıldır. Her yolcu kafilesinin, sığındıkları bir çadırı vardır. Müminlerin çadırı ise akıldır. [289] (el-Hâris)
2747. Câbir'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişinin kıvamı aklıyladır. Aklı olmayanın dini yoktur" buyurmuştur.[290] (el-Hâris)
2748. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) nvle buyurmuştur: "Ey insanlar! Rabbinizi iyi anlayınız. Akıl sayesinde tevazu ahibi olunuz. Size emredilenleri ve yasaklananları iyi belleyiniz. Bilin ki, akıl i Rabbinize karşı uyarmaktadır. Yine bilin ki, akıllı kimse, Allah'a itaat dendir, isterse çirkin, değersiz, mevkisiz ve pejmürde biri olsun. Cahil kimse Allah'a isyan edendir, isterse yakışıklı, şerefli, güzel görünümlü fasih ve konuşmasını bilen biri olsun. Maymunlar ve domuzlar bile Allah nezdinde O'na isyan edenden daha akıllıdır. Dünya halklarının böyle kimseleri yüceltmelerine aldanmayın. Sonra yarın hüsrana uğrayanlardan olursunuz.[291] (el-Hâris)
2749. Enes der ki: Denildi ki: "Ya Resûlallah! Kişi olgun akıllı olduğu ıalde günahları pek çok oluyor. (Bu nasıl oluyor)?" diye soruldu. "Her insanoğlunun mutlaka işlediği bir takım hatalar ve günahlar vardır. Kimin seciyesi akıl ve mizacı yakın/kesin iman ise günahlar ona zarar vermez" buyurdu. "Bu nasıl olur ey Allah'ın Resulü?" denince de: "Çünkü insan hata işlediği her defasında, çok geçmeden tövbe ederek ve yaptığına pişmanlık duyarak bu kusurunu telafi eder ve bu, onun günahını siler. Geride kendisini cennete sokacak bir fazileti kalır" buyurdu.[292] (el-Hâris)
2750. Berâ b. Âzib demiştir ki: Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) Şöyle buyururken işittim: "Melekler ciddi oldular ve akıl sayesinde Allah 'a itaate gayret ettiler. Müminler de ciddi oldular ve akıllan miktarınca Allah'a itaate gayret ettiler, Allah'a itaat sınırlarını en iyi bilenleri, aklı en olgun olanlarıdır.[293] (el-Hâris)
2751. Ebû Katâde demiştir ki: "Ya Resûlallah! Yüce Allah'ın Hanginizin daha iyi amel işleyeceğini denemek için. [294] âyetiyle ne kastedilmektedir?" diye sordum. "Yani, Hanginizin daha iyi akla sahip olduğunu sınamak için demektir" buyurdu. Sonra şöyle devam etti: "Sizin en olgun akla sahip olanınız, Allah'tan en çok korkanız ve ibadet bakımından en azınız olsa bile, onun buyrukları ve yasaklarım en iyi değerlendiremnizdir [295] (el-Hâris)
2752. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Peygamber (saltollahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İki kişi mescide yönelİp namaz kılarlar. Birinin namazı Uhud dağından daha ağır gelir ve bu şekilde oradan ayrılır. Diğerinin namazı ise zerre miktarına bile denk olmaz ve bu şekilde oradan ayrılır." Ebû Humeyd es-Sâidî: "Bu nasıl olur?" diye sorunca: "Eğer o kişi akıl bakımından onların en iyisi ise" buyurdu. "Peki bu nasıl olur?" diye sorunca da şöyle buyurdu: "Onların Allah'ın haramlarından en çok sakınanı ve hayır işlerinde daha acele edeni olursa. İsterse ibadet bakımından diğerinden geride kalsın" buyurdu.[296] (el-Hâris)
2753. Eslem'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb Temîm ed-Dârî'ye «Sizde egemenlik/efendilik neye aittir?" diye sordu. "Akıla" deyince şöyle dedi: "Dcğru söyledin. Ben sana sorduğumun aynısını Resûlullah'a (sallallahu eytu veellem) sordum. O da senin verdiğin cevap gibi cevap verdi ve sonra söyle buyurdu: "Ben de Cebrail'e, İnsanlar

nezdinde egemenlik/efendilik neyindir? diye sordum. Aklındır diye cevap verdi.[297] (el-Hâris)
2754. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Peygamber (salbllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Her şeyin bir direği vardır. Müminin direği ise akıldır. Zira o ancak aklı miktarıma Rabbine kulluk eder. Facirin pişmanlık sırasında söylediği şu sözünü duymadınız mı?: ("Eğer kulak vermiş veya akıl etmiş olsaydık, çılgın alevli cehenneme girenler arasında olmazdık" derler).[298] (el-Hâris) [299]
2755. Kbû Hureyre demiştir ki: Ebul-Kâsım'ı (sallallahu aleyhi vesellem): "Akıllı kimseye danışın, doğruyu bulursunuz. Ona karşı gelmeyin, sonra pişman olursunuz" buyururken işittim. [300] (el-Hâris)
2756. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Muâviye onlara bir hutbe okumuş ve hutbesinde şöyle demiştir: Ben, Resûlullah'ı (sdlaiiahu aleyhi vesdtem): "Ashabımın en üstün ve en hayırlı olanı, takvaca en üstün olanlarıdır [301] buyururken işittim Ebû Saîd de "Takvaca en üstün olanları ise en akıllılarıdır. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurmuştur" diye ekledi.[302] (el-Hâris)
2757. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber {salteEahu aleyhi vesellem) "Hükümranlık elinde olan Allah yücedir ve O her şeye Kadir'dir. Hanginizin daha iyi iş işlediğini belirtmek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O, güçlüdür, bağışlayandır [303] âyetlerini okumuş ve: "Yani, hanginizin daha üstün akla sahip olduğunu, Allah'ın haramlarından daha çok sakındığını, aziz ve celil olan Allah'a itaate daha çabuk koştuğunu belirlemek için" buyurmuştur.[304] {el-Hâris)
2758. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Peygamber (sallaEahu aleyhi vseüem) şöyle buyurmuştur: "Cahil ancak çirkefliği deşifre edilip rezil olan kimsedir. İsterse insanlar nezdinde akıllı ve zarif bîri olsun. Akıllı ise ancak fazileti sergilenen kimsedir. İsterse insanlar nezdinde aciz/sefil ve basit biri olsun.[305] (el-Hâris)
2759. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber (salteltehu aleyhi vesellem) şöyle buvurmuştur: "İnsanlar nezdinde hakir ve çirkin olduğu halde Allah'ın huyruüunu akleden nice kimseler vardır ki, bunlar yarın kurtuluşa ererler. Yine insanlar nezdinde yakışıklı ve kibar olan nice kimseler vardır ki, onlar yarın kıyamet gününde helak olurlar. [306] (el-Hâris)
2760. Ebû Saîd şöyle demiştir: Hz. Peygamber'i {saflallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Allah aklı üç parçaya ayırdı. Bunlar kimde bulunursa, onun aklı kemale ermiştir. Kimde bulunmazsa, onun aklı yoktur.
2761. Berâ b. Âzib demiştir ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi) sorulan meseleler çoğalınca şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Her yolun sağlam bir bineği ve açık bir işareti vardır. İnsanlardan bineği en sağlam, rehberi ve bilgisi en iyi olanı, içlerinde akıl bakımından en üstün olanıdır. [307] (el-Hâris)
2762. Ebû Hureyre demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud gazvesinden dönünce insanların kendi aralarında: "Falan falandan daha cesurdu. Falan falandan daha atılgandı. Falan, başkasının katlanmadığına katlandı vb." diye konuşarak bazı kimseleri övdüklerini duydu. Bunun üzerine: "Siz o şahsı tanımıyorsunuz" buyurdu. "Bu nasıl olur, ey Allah'ın Resulü!" diye sorduklarında ise şöyle buyurdu: "Onlardan her biri Allah'ın kendilerine ayırıp verdiği akıl miktannca savaştı. Zaferleri ve niyetleri akıllan miktarınca oldu. Her biri farklı mertebeler elde ettiler. Kıyamet günü geldiğinde, niyetleri ve akıllarına göre mertebelerini bölüşeceklerdir.[308] (el-Hâris)
2763. Enes b. Mâlik demiştir ki: Bir topluluk Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir zâtı övdüler ve üstün özellikleri bakımından onu övmede ileri gittiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Adamın aklı nasıldır?" diye sordu. "Ey Allah'ın resulü! Biz sana adamın nasıl gayretle ibadet ettiğinden, iyiliklerinden bahsediyoruz, sen ise bize aklını soruyorsun!" dediler. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Muhakkak ki ahmak, ahmaklığı yüzünden facirin fışkıyla kazandığından daha büyük günah kazanır. Yarın kulların dereceleri ancak akılları miktarınca yükseltilir ve Rablerine yakın olurlar.[309] (el-HârÎs)
2764. Enes anlatmaktadır: (Abdullah) îbn Selâm Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi veseîlem) gelerek: "Ya Resûlallah! Ben sana Allah'ın Musa b. İmran'dan başka kimseye bildirmediği üstün özelliklerin neler olduğunu sormak istiyorum. Eğer bunu biliyorsan, söyle. Değilse bu Musa b. îmran'a mahsus bir şeydir" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey İbn Selâm, istersen bunu anlatırım" dedi. O da "Söyle!" deyince, şöyle buyurdu: "Kuşkusuz mukarreb (Hakka yakın) melekler Arş'ın yaradılışını tam manâsıyla cayamadılar. Ne onların, ne de Arş'ın taşıyıcıları olan meleklerin bu konuda vardı. Allah gökleri ve yeri yarattığı zaman melekler: "Ey rabbimiz, göklerden ve yerden daha büyük bir şey yarattın mı?" diye sordular. "Evet. emzleri" buyurdu. "Denizlerden daha büyük bir şey yarattın mı?" diye ordular. "Evet. Arş'ı" buyurdu. Arş'tan daha büyük bir şey yarattın mı?" diye sordular. "Evet. Aklı" buyurdu. "Ey Rabbimiz, aklın miktarı ve büyüklüğü nereye ulaştı?" diye sordular. "Heyhat. Bunun bilgisi kuşatılamaz" buyurdu. Sonra: "Sizler kum tanelerinin sayısını bilir misiniz?" buyurdu. "Hayır" dediler. "İşte ben aklı, kum tanelerinin sayısı kadar farklı seviyelerde yarattım. İnsanlardan kimisine bundan bir tane, kimisine de bundan fazlası ve Allah 'in dilediği ölçüde bunun kat kat fazlası verilmiştir." İbn Selâm: "Bunlar kimlerdir, ey Allah'ın Resulü?" diye sordu. "Amelleri, samimiyetleri ve kesin inançları ölçüsünde Allah'a itaat edenlerdir. Allah'ın onların kalplerine ve zihinlerine koyduğu nur/ışık, onlara verdiği (akıl) mİkîanncadır. Onlardan amel edenler yalnız bu ölçüye göre amel eder ve dereceleri yükselir" buyurdu. Bunun üzerine İbn Selâm şöyle dedi: "Seni hidayet ve hak din ile gönderene yemin ederim ki, Tevrat'ta bulduğum sözlerden bir harf bile eksiltmedin. Zira Musa bu sıfatla tavsif edilen ilk kişidir. Sen de ikincisisin." Resûlullah (salMIahu aleyhi veseUem) da: "Doğru söyledin, İbn Selâm" buyurarak onu tasdik etti.[310] (el-Hâris)
2765. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurmuştur: "Kişi, sahibini doğruya ileten ve yanlıştan çeviren akıl erdemi gibi bir değer kazanmamıştır. Kişinin aklı kemâle ermedikçe onun ne imanı kâmil, ne de dini istikâmet üzere olur.[311] (el-Hâris)
2766. Câbir b. Abdullah demiştir ki: "Ya Resûlallah! Kıyamet günü insanlar nasıl bir sonla karşılaşacaklar?" diye sordum. "Amelleriyle. Kim zerre miktarı hayır işlemişse, onu görecektir. Kim de zerre miktarı şer işlemişse, onu görecektir" buyurdu. "Hangisinin ameli daha üstün olacaktır?" diye sordum. "Aklı en olgun olanlarının" buyurdu. "Bu, dünyada böyledir. Ya âhirette eri daha üstündür?" diye sordum. "Aklı en olgun olanlarıdır: zira akıl dünyada da amellerin efendisidir" buyurdu. (el-Hâris)
2767. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre bir adam şöyle sordu: "Ya Resûlallah! Gece ibadet eden, gündüz oruç tutan, haccedip umre yapan, feadaka veren [312] Allah yolunda savaşan, hasta ziyaretinde bulunan, akrabalık bağlarını gözeten, cenaze namazlarına katılan ve misafir ağırlayan kişinin -ki bütün bu on hasleti saydı- kıyamet günü Allah katındaki mertebesi nedir? Bana söyle!" Allah Resulü (saüallahu aleyhi vesellem): "Sahip olduğu bütün bu hasletlerde onun elde edeceği sevap ancak aklı kadardır" buyurdu.[313] (el-Hâris)
2768. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Ey Umeyr! Aklını artır ki, Allah'a yakınlığın artsın" buyurmuş. Diyor ki: "Ben de Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Bunu nasıl yapabilirim dedim. "Allah'ın yasaklarından/haramlarından uzak durup, farzlarını yerine getirirsen akıllı olursun. Salih amellerden nafile olarak işlersen, bunlar sayesinde hem dünyada merteben ve şerefin artar, hem de (âhirette) Rabbine yakın olma şerefi ve yücelik elde edersin" buyurdu.[314] (el-Hâris)
2769. Mücâhid demiştir ki: İbn Ömer'e; "Beytullah'ı ziyaret eden hangi hacı daha üstün olur ve daha çok mükâfat alır?" diye sordum. "Şu üç haslete sahip olan; sadık niyet, olgun akıl ve helalinden harcama" diye cevap verdi. Sonra aynısı İbn Abbâs'a soruldu. O da: "Doğru söylemiş" dedi. Ben: "Niyeti sadık ve harcaması helalinden olursa aklının kıt oluşu ona zarar vermez" deyince şöyle dedi: "Ey Ebu'l-Haccâc! Sen bana, daha önce benim Allah Resûlü'ne (sailaEahu aleyhi vesellem) sorduğum şeyi sordun. Resûlullah (sallaOabu aleyhi vesellem) o zaman nefsim kudret elinde bulunana yemin ederek: "Kul, eğer yaptığının idrakinde değilse, Rabbine hiçbir şekilde, ne cihatla, ne de diğer iyilik türlerinden herhangi bir şeyle itaat etmiş sayılmaz.. Cahil kimse, ibadette müçtehitleri aşsa bile, onun bozduğu, ıslah ettiğinden daha fazladır" buyurmuştu.[315] (el-Hâris)
2770. Süveyd b. Ğafele'nin bildirdiğine göre Ebû Bekir es-Sıddik bir gün dışarı çıktığında Peygamber (saEaMıu aleyhi vesellem) ile karşılaştı. "Ne getirdin, ey Allah'ın Resulü! [316] diye sordu. "Akıl" buyurdu. "Neyle emrolundun?" diye sordu. "Akılla" buyurdu. "Bu aklı nasıl elde ederiz?" diye sorunca da şöyle buyurdu: "Aklın belli bir haddi yoktur. Fakat kim Allah'ın helal kıldıklarım helal' haram, kıldıklarını haram kabul ederse, o kimse "akıllı" diye nitelendirilir. Ama bir kimse de ibadette gayret edip iyilik basamaklarında yükseldiği halde, kendisini Allah'ın buyruklarına tâbi olup yasaklarından sakınmaya sevk edecek akıldan bir nasibi yoksa, işte bu gibi kimseler amelleri zayi olanlar ve onlar iyi işler yaptıklarını sansalar bile, dünyadaki çalışmaları boşa gidenlerdir. [317] (el-Hâris)
2771. İbn Abbâs merfû olarak şöyle nakletmiştir: "Akıllının Özellikleri şunlardır: Kendisine cahillik yapana hilimle/yumuşaklıkla muamele eder, kendisine zulmedeni affeder. Kendisinden daha aşağı mertebede bulunana tevazu gösterir. İyilik alanında kendisinden daha üstün olanlarla yarışır. Konuşmadan önce düşünür. Söyleyeceği bayırsa, konuşur ve sevabını kazanır. Şer ise susar ve emin olur. Bir fitneye maruz kaldığında Allah'a sığınır. Elini ve dilini korur. Bir fazilet gördüğünde onu fırsat bilir. Asla hayadan ayrılmaz. Hiçbir şeyde hırs göstermez- İşte kişi bu on hasletle akıllı tanınır. Cahilin özellikleri ise şunlardır: Birlikte olduğu kimselere zulmeder. Kendisinden daha zayıflara haksızlık yapar. Kendisinden üstün olanlara da dil uzatır. Düşünmeden konuşur. Konuştuğu zaman günah kazanır. Sustuğu zaman gaflete düşer. Bir fitneye maruz kaldığında hemen ona kapılır ve bu, kendisini rezil eder. Bir fazilet gördüğünde, ondan yüz çevirir ve ağırdan alır. Ne eski günahlarından korkar ne de kalan ömründe günahlardan sakınır. İyilikten uzak durur, bu konuda yavaş davranır. Kaçırdığı ya da zayi ettiği iyiliklere aldırmaz. İşte bu on sıfat da, akıldan mahrum bırakılan cahilin özdliklerindendir. [318] (el-Haris)
Dâvud b. el-Muhabber'in naklettiği, aklın faziletine dair zikredilen bu hadisleri el-Hâris b. Usâme de Müsned'ine almıştır. Hafiz İbn Hacer de el-Metalibü'l-âliye'dç bunları zikrederek hepsinin uydurma olduğuna dikkat çekmiştir. [319]

İyi Arkadaşın Misali

2772. Hayseme'nin bildirdiğine göre İbn Mes'ûd şöyle demiştir: "Hayırlı arkadaş, misk satıcısına benzer. Sana ondan bir şey vermese de, kokusu bulaşır. Kötü arkadaş ise körükçüye benzer. Elbiseni yakmasa bile, üzerine kokusu siner." Bu, Sahîtite şahidi bulunan sahih bir senettir. [320] (İshâk)
2773. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallahu aleyhi vesellem): "Yâ Resûlallah! Hangi dostlarımız/arkadaşlarımız daha hayırlıdır?" diye soruldu. "Yüzüne bakıldığında size Allah'ı hatırlatanlar. Mantığıyla/Aklıyla amelinizi artıranlar ve ameliyle size âhireti hatırlatanlar" buyurdu. (Abd b. Humeyd ve Ebû Yala) [321]

Kölelere Ve Hayvanlara Karşı İnsaf Ve İlgi

Tavaf kısmında nalın bağcığıyla ilgili Âmir b. Rabî'a hadisi geçmiş ve da nalının bağcığını kendine saklamak isteyene hitaben Hz. Peygamber'in şu sözleri yer almıştı: "Bu bir bencilliktir/hodbinliktir. Ben ise.bencilliği sevmem.[322]

2774. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (saüallahu aleyhi-vsellem): "Yuvalarınızı düzeltiniz. Bîr başı iki baş yapınız. Sürüngenler/Yılanlar sizi korkutmadan, siz onları korkutunuz" buyurmuştur.

Halîl b. Zekeriyyâ demiştir ki: Hadiste geçen kelimesi, "evleriniz" demektir. Bir başı iki baş yapınızdan maksat, "Kişi 10 000 dirheme bir köle satın almak istediğinde onun yerine iki köle satın alsın" demektir. kelimesiyle de "yılanlar" kastedilmiştir. (el-Hâlis)

2775. Ebû Meysere Amr b. Şurahbil'in bildirdiğine göre Resûlullah (sdlallabu aleyhivesellem): "Davar, berekettir. Deve, sahipleri için bir şereftir. Hayır, atların alınlarına bağlanmıştır. Köle senin kardeşindir; ona iyi davran. Eğer aciz görürsen, (işinde ona) yardımcı ol" buyurmuştur. Mürsel bir hadistir. (Müsedded)

2776. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)-"Davar berekettir. Deve ise sahipleri için bir şereftir" buyurmuştur. (el-Hâris) [323]

2777. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) zenginlere davar, fakirlere de tavuk beslemelerini emretmiştir. (Ahmed b. Menî') [324]

2778. Berâ bir defasında merfû, başka sefer de mevkuf olarak: "Davar berekettir" diye nakletmiştir. (Ebû Ya'lâ) [325]

2779. Hâşim oğullarının azatlısı Ebû Sinan şöyle demiştir: Bana ulaştığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Siyahiler sizin kölelerinizin en kötülerindendirler; acıkınca çalarlar, doyunca da zina ederler" buyurmuştur. (el-Humeydî) [326]

Kölelere İyi Davranmak

2780. Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi) şöyle buyurmuştur: "Kim bir köle satın alır da ahlâkım beğenmezse, onu satsın ve onun yerine huyu huyuna uyan birini satın alsın. Zira insanlar farklı huylarla yaratılmışlardır. Sakın Allah'ın kullarına işkence etmeyin." (İshâk) [327]

2781. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sahip olduğunuz köleleriniz hakkında Allah'tan korkun. Karınlarını doyurun, üstlerini/sırtlarını giydirin ve onlara yumuşak söz söyleyin" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [328]

2782. Ebû Bekir es-Sıddîk'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) "Cennete ilk girecek olan, Allah'a ve efendisine itaat eden köledir" buyurmuştur. [329] (Ahmed b. Menî')

2783. İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "Cebrail bana ısrarla köleleri o kadar çok tavsiye etti ki, onlar için belli bir sınır koyacağını, sonra bu sınıra ulaştıklarında azat olacaklarını sandım" buyurmuştur.[330] (Ahmed b. Menîl)

2784. Amr b. Hureys'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kölenin işinden ne kadar hafifletirsen, o senin için mizanına mükâfat olarak konur" buyurmuştur.[331] (Abd b. Humeyd)

2785. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallalkhu aleyhi vesellem) Hz. Ali ile Fatıma'ya bir köle verdi ve onlara: "Ona iyi davranın. Çünkü ben onu namaz kılarken gördüm" buyurdu. (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve) [332]

Küçük Erkek Ve Kız Çocuğunun Başını Sıvazlamak Ve Yetime Şefkat Göstermek

2786. Ebû Bekir es-Sıddik'ın bildirdiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi vesellem): .....köleleri [333] (Ebû Ya'lâ)

2787. Cemre el-Hanzaliyye demiştir ki: Hz. Peygamber'e (saMahualeyhi kellem) zekat develeri getirdim. Başımı sıvazlayıp bana hayır duada bulundu. Ebû Ma'mer demiştir ki: Hadiste bir kadının başının sıvazlanmasından bahsedilmiştir. Çünkü, zekat develerini ancak ergenlik çağında olan getirebilir.

Ben derim ki: Bunu ergenlik çağıyla sınırlamak doğru değildir. Zira temyiz çağında getirmesine de mani bir durum yoktur. Çünkü develeri koruyup otlatanlar başka hizmetçilerdi. Muhtemelen babası, erkek çocuğu bulunmadığından Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesfan) duasına mazhar olması için onu göndermek istedi. Nitekim amacına da ulaştı.[334] (Ebü Ya'lâ)

Yüce Allah'ın Rahmetinin Genişliği ve Merhametli Olma Emri

2788. Abdullah b. Ebî Evfâ el-Eslemî demiştir ki: Bir gün dışarı çıktım. Baktım Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer oturuyorlar. Derken küçük bir çocuk ağlamaya başladı. Hemen Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Ömer'e: "Çocuğu bağrına bas! Çünkü yolunu şaşırmış" buyurdu. Ömer de onu alıp bağrına bastı. Bizler bu şekilde otururken bir kadın vaveyla kopararak geldi. Sanırım "Ah oğlum!" deyip ağlıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kadına seslen! Çünkü o, çocuğun annesidir" buyurdu. Kadının başı açıktı. Oğluna üzüntüden başında örtü yoktu. Kadın gelip, Hz. Ömer'in kucağından çocuğunu kapıp aldı. Çocuk kucağında olduğu halde, hala ağlıyordu. Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) görünce: "Aman Allahım! Allah'ın elçisini görmüyor muyum ben?!" dedi. O zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunun çocuğuna karşı nasıl şefkatli olduğunu görüyorsunuz, değil mi?" buyurdu. "Evet. Rahmet olarak ona bu yeter" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nefsi kudret elinde bulunan zâta yemin ederek: "Allah müminlere karşı, bu kadının çocuğuna gösterdiği merhametinden daha merhametlidir" buyurdu. (Abd b. Humeyd) [335]

2789. Ebû Amr eş-Şeybânî, Hz. Peygamber'in (salbllahu aleyhi vesellem) ashabından bir zattan şöyle rivayet etmiştir: Bir yolculukta Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteydik. Bazılarımız serçe yavrularına rastlayıp aldı. Derken serçe konak yerlerinin tepesinde uçmaya başladı. Bunu gören Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) hemen yavrularını ona iade etmelerini söyledi. Sonra: "Allah kullarına, bu serçenin yavrularına olan merhametinden daha merhametlidir" buyurdu.[336] (el-Hâris)

2790. Saîd el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki, Allah kıyamet günü mü'inin kuluna, serçeye merhamet ettiği gibi merhamet eder" buyurmuştur.[337] (el-Hâris)

2791. Ebu'l-Ezher'in bildirdiğine göre bir adam, Hz. Peygamber'le (sallallahu a^hivesellem) birlikte bulunduğu bir sırada, babaları tepelerinde uçup duran iki kuş yavrusuna rastladı (ve aldı). Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Babalan tepelerinde uçup dururken sen bu yavruların ikisini de aldın. Birini bıraksaydın da, babası onunla huzur bulsaydı" buyurdu.[338] (el-Hâris)

2792. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)-"Nefsim kudret elinde bulunana yemin ederim ki, Allah rahmeti ancak merhametli olana indirir" buyurdu. Ashabı: "Ey Allah'ın Resulü! Hepimiz merhamet gösteririz" dediler. "Bundan maksat sizden birinize gösterilen özel merhamet değildir. Aksine bütün insanlara merhamet göstermelidir" buyurdu (Ebû Yala) [339]

Caiz Olan Eğlence

2793. Şa'bî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Dirkile (raks) oynayanların yanma uğradı ve: "Ey Erfide oğulları devam edin! Ki Yahudi ve Hıristiyanlar bizim, dinimizde kolaylık olduğunu bilsinler" buyurdu. Onlar bu haldeyken Hz. Ömer geldi ve raks edenler onu görür görmez dağıldılar. (el-Hâris) [340]

---

[1] Müsnede'de de böyle geçmektedir. Devamında şu .fadelere yer Gündüzün ilk saatlerinden akşama kadar onun için istiğfar ederler, akşam kadar onun jçin dua ederler." Hadisin bir benzeri el-Mevârid'de yer almaktadır Hibbân s. 182). Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Hibbân S"inde rivayet etmesinin yanı sı İbn Menî' ve el-Hâris de tahrîc etmişlerdir. Hadisi Ebû Dâvûd Sünen'mde daha Kıs, metinle vermiştir".

[2] El- itilaf böyle zikredilmiştir. Hadisi Heysemî, Taberânî'ye nisbet edilmiş irâd etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Muâviye b. Yahya es-Sadatı va bu zât zayıftır."

[3] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Hibbân, Sahîh'inde başka bir lafiz ile tahrîc etmiştir." (1/100)

[4] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, ricali güvenilir kimselerdir." (2/297)

[5] Bûstrî der k,: "Hadisi Ebû Ya'lâ, Abbâd b. Kesîr'in zayıf olu^a senetle tahne etmiştir.» İbnü'l-Cevzî der ki "Bu hadi, vesellem) adma uydurulmuş bir hadis olup, uydurmakla der ki: "Bu hadisi sadece Abbâd rivayet etmermşhr, b^ vard, nitekim bu kaynak, bölüme a* hadi5 erm sonunda Heysemî ise şöyle der: "Hadisi Ebû Ya'lâ tahrîc etm.şhr, «^ vardTr ki, bu zât sâlih bir kişi İdi, ancak hadiste zay.f ve dikkate metruktur.'1 (2/296)

[6] Bûsîrî, hakkında her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[7] Bu hadisin bazı kısımları 1715 ile 1966 no'lu hadislerde zikredilmiştir.

[8] Bûsîrî, tabiînin bilinmemesine binâen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/57)

[9] Müsnede'de denir ki: "Bu hadis hasen mevkuftur."

[10] Bûsîri, İshâk b. Abdullah b. Ebî Ferve'nin zayıf oluşuna binâen hadisin isnadını zayıf olarak değerlendirmiştir."

[11] Mürseldir.

[12] Bûsîrî der ki: "Hadisin senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır ki, bu zât zayıftır." (2/63). Leys tedlîs yapmakla maruftur. Ebû Ya'lâ'nın senedinde yer alan diğer râviler ise Sahih şartlarına uygun ravilerdir." (Mecnta 5/110)

[13] Mü'minûn suresi, âyet 115.

[14] Bûsîrî, bazı ravilerinhı zayıf oluşuna binâen hadisin isnadını zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/64). Heysemî ise şöyle der: "Senedinde İbn Lehî'a yer almıştır ki, bu zât zayıftır, hadisi basendir, diğer ravileri ise Sahih şartlarına uygundur." {Mccına 5/115)
[15] Bûsîrî, İbn İshâk'm müdellis olmasından dolayı hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir, isnadı hasenair. (5/111)
[16] Bûsîrî, bazı ravilerin bilinmemesine binâen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir.
[17] Heysemî der ki: ", Ebû Ya'lâ'nın hocası Musa b. Hayyân'i ben tanımıyorum, diğer râvileri ise Sahih şartlarına uygun ravilerdir." (5/110) Bûsîrî ise şöyle der: "Bu hadisin Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir şahidi vardır."
[18] Bûsîrî der ki: "Her iki rivayet, Tâlût b. Habîb b. Amr b. Sehl el-Ensârî'den rivayet edilmektedir; ancak bu zâtın biyografisine ulaşamadım. İsnadının içerisinde yer alan diğer râvileri güvenilir kimselerdir." (2/63) Heysemî ise şöyle der: Bezzâr bu hadisi, Tâlib b. Habîb b. Amr hariç, Sahih şartlarına uygun ravilerden rivayet etmiştir. Tâlib ise güvenilir kimsedir." (Mecma 5/106) Tâlib b. Habîb'in biyografisini İbn Ebî Hatim ile Buhârî vermişlerdir.
[19] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[20] Bûsîrî der ki: "Hadisin Enes'den nakledilen bir şahidi vardır, aslı da Buhârî'de yer almaktadır." (2/65)
[21] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, el-Haiîl b. Zekeriyâ'dan rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır." (2/63)
[22] Bûsîrî: "Hadisi el-Hâris tahrîc etmiştir" demiş ve hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[23] Hadisi Ebû Ya'lâ öncelikle Hamza ez-Zeyyât tarikiyle, Habîb b. Ebî Sâbit'ten rivayet etmiş, sonra da Hammâd b. Şuayb kanalıyla, Habîb b. Ebî Sâbit'ten rivayet etmiştir. Bûsîrî der ki: "Hadisin, İbn Hibbân'n SahÎh'inde (İbn Abbâs'tan) rivayet ettiği bir şahidi vardır."
[24] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde İsâ b. Süleyman vardır ki, bu zâtı İbn Hibbân ve daha başka muhaddisler güvenilir kabul etmişlerdir. Ancak Ahmed ve daha başka muhaddisler onu zayıf görürler. Senedin diğer ravileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 5/102).
[25] Bûsîrî der ki: "Hadis mevkuftur, ricali güvenilir kimselerdir." (2/65)
[26] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[27] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir, senedleri Zem'a b. Salih'e dayanmaktadır ki, bu zât zayıftır. Yine hadisi Taberânî hasen bir isnadla rivayet etmiştir. (2/65} Heysemî ise şöyle der: "Hadisi Bezzâr ve Taberânî tahrîc etmişlerdir, senedinde Zem'a b. Salih vardır ki, bu zât zayıftır." (Mecma 5/117).
[28] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[29] Bûsîrî, Ebû'r-Rabî Eş'as b. Sa'îd'in zayıf olmasına binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/63) Hadisin bir benzeri ez-Zevâid'de zikredilmiştir. Mecma (5/100)
[30] Bûsîrî der ki: "Senedinde Eş'as b. Saîd vardır ki, bu zât zayıftır." (2/62) Hadisin aynısı ez-Zevâid'de mevcuttur. (5/99)
[31] Bûsîrî: "Hadisi Müsedded mevkuf olarak rivayet etti" demiş ve herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[32] Müsnede'de denir ki: "Hadisi İbn Hibbân sahih olarak değerlendirmiştir, hadisin aynısı el-İthâfta da mevcuttur.
[33] Bûsîrî der ki: "Hadisin, Bezzâr'm Müsned'mde Câbir ve İmrân'dan nakledilen bir şahidi vardır." Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmeyen Heysemî der ki: "Hadisi Bezzâr tahrîc etmiştir. Hubeyre b. Meryem {-ki güvenilir bir ravidir-) hariç, ricali Sahîh şartlarına uygundur."
[34] Bûsîrî der ki: "Hadisi et-Tayâlisî kasen bir isnadla rivayet etmiştir."
[35] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[36] Müsnede'de denir ki: "Mücâlid zayıftır." Bûsîrî de Mücâlid'in zayıf oluşuna binâen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir.
[37] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[38] Hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ mânâ olarak Ukbe b. Âmir hadisinden tahrîc etmişlerdir, güvenilir bir ravi olan Abdullah el-Velîd hariç, diğer ravileri Sahîh şartlarına uygundur. Aynı zamanda hadisi Muâviye b. Hadîc'den rivayet etmişlerdir ki, bu rivayetin isnadı birinci hadisin isnadı gibidir. Bkz. M. ez-Zevâid (5/91).
[39] Bûsîrî bir ravisinin durumunun bilinmemesine binaen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir.
[40] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris mürsel olarak tahrîc etmiştir."
[41] Mürseldir.
[42] Hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den tahrîc etmiştir ki o, zayıftır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[43] Hadisi cl-Hâris, Yahya b. Hâşim es-Simsâr'dan nakletmiştir ki, bu zât zayıftır, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[44] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[45] Hadisin senedinde Talha b. Amr yer almıştır ki, bu zât zayıftır, bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Taberânî de Ebû Saîd'den merfû olarak şunu rivayet etmiştir: "Başın ortasından alınan kan cinnete şifadır..." Bunu da: Ümmü Munkiz (kurtarıcı) diye isimİendirirdi." Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Yezîd b. Abdülmelik vardır ki, bu zât metruktür." (Mecma5/93)
[46] Hadisin senedinde ihtilaflı bir ravi olan CâbİR el-Cu'fî vardır ki, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[47] M. ez-Zevâid'âe (5/3) geçtiğine göre şöyle demiştir: "Kan aldırmanın en faydalı olduğu an, ayın bitimine yakın olduğu andır."
[48] Ricali güvenilir kimselerdir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[49] Hadisi Ebû Ya'lâ, Yahya b. e-l-Alâ' ve Cubâre b. el-Muğallis'in zayıf oluşuna binâen, zayıf bir senedle rivayet etmiştir. İbnü'l-Cevzî der ki: "Bu hadis uydurmadır." Bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir, senedinde Vahyâ b. el-Alâ' vardır ki, bu zât yalancıdır." {Mecma 5/92)
[50] el-Hâfız İbn Haccr bu uzun rivayetin sonunda hadisin Resûlullah (saUallahu aleyhi veseUem) adına uydurulmuş bir yalan olduğunu hatırlatacaktır.
[51] 2504 numaralı hadisle başlayan aynı başlık altında uzun bir bölüm gelecektir.
[52] Yani Necde el-Harûrî'nin adamlarıyla.
[53] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded ve İshâk, ravilerî güvenilir olan tek bir senedle rivayet etmişlerdir." (2/137)
[54] Hadisin tamamı, el-İthâfm vasiyetler bölümünde yer atmaktadır. Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadisi Abd b. Humeyd, Ahmed, Ebû Ya/lâ ve daha başkaları tahrîc etmiştir. Hadisin bir kısmı 1715 ve 1966 no'lu hadislerde Seçmiştir. Ayrıca hadisin munkatı olduğu orada ifade edilmiştir.
[55] Bkz. 1130 no'lu hadis. Söz konusu hadisi Bûsîrî, Salih b. Ebî'l-Ahdar'ın ve Nasr b. in zayıf oluşlarına binâen zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/137)
[56] Müsnede'de denir ki: "Derim ki: Ebû İdâm'm ismi Süleyman b. Yezîd el-Muhâribîdir. Bu hadisi Muhammed b. İsmail el-Edebu'l-Müfred adlı kitapta tahrîc etmiştir." el-A'zamî der ki: "Bu ve bir önceki tek hadistir." Bûsîrî der ki: "Bu hadislerin senedleri Ali b. İdâm'a dayanmaktadır ki, bu zât zayıftır ve asıl adı Süleyman b. Zeyd el-Muhâribî'dir." (2/137) Heysemî ise şöyle der: "Ebû İdam el-Muhâribî yalancıdır." (Mecma 8/151); babasının adı ise Zeyd'dir, Yezîd diyenler de olmuştur. el-Mîzân'da böyle geçmektedir.
[57] Enes'in söz konusu hadisinin numarası 875'tir.
[58] Müsnede'de denir ki: "Hadisin isnadı imsendir, ancak mürseldir."
[59] Bûsîrî der ki: Hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. İsnâdlan Asım b. Ubeydullah'a dayanmaktadır ki, bu zât zayıftır.
[60] Bu hadis hasendir, Sahîh-i Müslim'de, Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadisten di vardır. Bûsîrî ise şöyle der: Hadisi Müsedded, İshâk, İbn Menî' ve el-Hâris etmişlerdir, isnâdlan el-Efrikî'ye dayanmaktadır ki bu zât zayıftır." (2/142) eysemî ise şöyle der: "Abdurrahman el-Efrikî'yi, Yahya el-Kattân ve daha başkaları entlir kabul ederken, bir grup muhaddis onu zayıf olarak değerlendirmiştir, diğer ıcah ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 8/185) Hadisin tamamı için ez-Zevâid ve el-İthâfa bakınız.
[61] Bûsîrî der ki: "Hadisi İshâk, Ebû Ya'lâ ve Taberânî sahih bir isnadla rivayet etmişlerdir." (2/140)
[62] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/142)
[63] Hadis 2489 no'da geçmişti.
[64] Bu hadis bir önceki rivayetle tek bir hadisti, bölümün başında 2489 no'da geçmişti.
[65] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, durumu meçhul bir zâttan rivayet etmiştir, isnadında yer alan diğer raviler güvenilir kimselerdir." (1/4) Heysemî der ki: "Hadisin ricali Sahih şartlarına uygundur. Güvenilir bir râvi olan Nâfi b. Hâlid et-Tâhî hariç hadisin ravileri Sahih şartlarına uygundur." (Mecma 8/151)
[66] Müsnede'de denir ki: "Hadis sahihtir."
[67] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded rivayet etmiştir, ricali güvenilir kimselerdir. Ebû Ya'lâ da aynı şekilde rivayet etmiştir. (1/111)
[68] Bu hadisin bir kısmı ile önceki hadisin bir kısmı defalarca tekrar edilmiştir. Bkz. 777, 778, 750, 751, 877 no'lu hadisler. Hadisi Bûsîrî uzun metniyle "vasiyetler" bölümünde irâd etmiş ve şöyle demiştir: "Hadisi Müsedded ve Ebû Ya'lâ ravileri güvenilir olan bir senedle tahrîc etmişlerdir." (1/111)
[69] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris. Dâvud b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir ki, bu zât oldukça zayıftır." (2/2)
[70] Aynı başlık altında küçük bir bölüm daha Önce geçmişti, orada (2481) ve 2482 no'lu hadisler zikredilmişti.
[71] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[72] Bûsîrî hakkında herhang bir değerlendirmede bulunmamıştır, ravileri güvenilirdir.
[73] Bûsîrî der ki: "Hadisin ravileri güvenilir kimselerdir."
[74] Müsnede'de denir ki: "Hadisin isnadı hasendk, mevkuf olarak da rivayet edilmiştir." Bûsîrî ise şöyle der: "Hadisi Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, ravileri güvenlir olan bir senedle rivayet ederken, Müsedded mevkuf olarak ve İbn Ebî Ömer ise merfû olarak rivayet etmişlerdir. (2/135) Bûsîrî hadisi bütünüyle hem Müsedded'in, hem de Ebû Ya'lâ'nın lafzıyla rivayet etmiştir, Müsedded'in lafzı bundan sonra zikredilecek olan rivayettedir.
[75] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded mevkuf olarak zikretmiştir."
[76] Bûsîrî, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın zayıf oluşuna binâen hadisi Zıayıf olarak değerlendirmiştir."
[77] Bûsîri der ki: "Hadisi Ahmed b. Menî' nıürsel olarak, Ali b. Zeyd b. Cud'ân'm zayıf oluşuna binâen zayıf bir senedle rivayet etmiştir." (2/136)
[78] Bûsırî der ki: "Hadisi İbnu Menî' merfû olarak içerisinde Yahya b. Ubeydullah'ın -ki zayıftır- bulunduğu bir senedle rivayet etmiştir."

[79] Ondan da İbn Hibbân Sflftftı'inde rivayet etmiştir. Hadisi Ibn Huzeyme de rivayet etmiştir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[80] Bûsîrî, el-Kelbî'nin zayıf oluşuna binâen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir. el-Kelbî'nin adı Muhammed b. es-Sâib'dir. Müsnede'de şöyle geçer: "el-Kelbî metnıktur."
[81] Busırî der ki: "Hadisi Abd b. Humeyd sahth bir isnadla, Tayâlisî ise muhtasar bir Bâeh- nakletmi?tir" el-Hafız, el-İsâbe'de şöyle der: "Harmele'nin hadisi Buhârî'nin d-' -Mufred'inde mezkûrdur, Tayâlisî'nin Müsned'inde ise hadis hasen bir isnadla "vayet edilmiştir/'
[82] Nahl 95-96
[83] Nahl sûresi, 95. ve 96. âyetler.
[84] Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir ve senedinde tanımadığım bir râvî vardır." (3/120) Bûsîrî ise şöyle der: "Hadisi Ebû Ya'lâ, bir ravisinin durmunun bulunmamasına binâen zayıf bir senedle rivayet etmiştir." (2/136)
[85] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî tahrîc etmişlerdir. İkisinin de ricali, MeymCın b. Necîh -ki İbn Hibbân onu güvenilir kabul eder- hariç Sahih şartlarına uygundur." Bûsîrî der ki: "İkisi hadisi ceyyiâ bir isnâdla rivayet etmişlerdir; bkz. M. ez-Zevâid (8/138) ve el-îthâf (2/136). Aynı başlık altında Talha b. Muâviye es-Sülemî'nin hadisi vardır ki, onu İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir, ancak İbn Hacer onu gözardı etmiştir.
[86] Bûsîrî der ki: Hadisi eİ-Hâkim sahih addetmiştir, ancak durum onun dediği gibi değildir, zira Zebbân b. Fâid'i muhaddisler zayıf kabvl etmiştir. Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî tahrîc etmişlerdir, senedinde Zebbân b. Fâid vardır ki, bu zâtı Ebû Hatim güvenilir kabul ederken, diğer muhaddisler onu zayıf telakki etmişlerdir." (8/137)
[87] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, İbn İshâk'm müdellis bir râvi oluşuna binâen zayıf bir senedle rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Hadisin senedinde İbn İshâk vardır ki, bu zât müdellis olmasının yanı sıra güvenilirdir, diğer ravileri Sahih şartına uygun r&vilerdir. Ümmü Seleme'nin azadh kölesi "Nâ'im" ise saâûktur, şayet "Nuaym" ise ben böyle bir ismi tanımıyorum." (Mecma 8/138).
[88] Hadisin senedinde Kesîr b. Abdullah vardır ki, bu zât zayıftır, bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/142)
[89] Bûsîrî burada hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/137) Heysemî der ki: "Hadisin senedinde İmrân el-Kattân vardır ki, bu zâtı İbn Hibbân tevsik ederken, daha başkaları zayıf addetmiştir." (Mecma 8/149)
[90] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Yezîd b. Ziyâd vardır ki, bu zât zayıf olmakla beraber hadisi hasenâh." (Mecma 8/86)
[91] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır ve bu hadisi bir sonraki hadisle beraber tek hadis olarak değerlendirmiştir, oysa ikisi farklı iki tarikten rivayet edilen hadislerdir.
[92] Hadis zevâidden değildir, zira İbn Mâce ve İmâm Ahmed, hadisi farklı lafızlarla rivayet etmişlerdir, bundan dolayı Heysemî hadisi ez-Zevâid'de irâd etmiş ve şöyle demiştir: Hadisin senedinde Şurahbîl b. Sa'd vardır ki, bu zâtı İbn Hibbân güvenilir kabul ederken, muhaddislerin çoğu onu zayıf kabul etmiştir. Diğer ravileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 8/157)
[93] Hepsinin senedlerinde Haneş diye tanınan Hüseyn b. Kays vardır ki, bu zât zayıftır. Bundan dolayı Bûsîrî senedi zayıf olarak değerlendirmiş ve sonra şöyle demiştir: "Ancak bu hadisi yalnız başına rivayet etmemiştir; zira hadisi Ebû Ya'lâ, Husnyn an İkrime tarikiyle tahrîc etmiştir. Hadisi Tirmizî muhtasar olarak rivayet etmiştir. (2/138)
[94] Humeydî, Müsned (2/370)
[95] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded ve el-Humeydî, ondan da el-Hâris, Murre'den rivayet etmiştir. Yine hadisi İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ munkatı bir senedle Ümmü Saîd'den rivayet etmişlerdir."
[96] Bkz. el-Humeydî, Müsned (2/370).
[97] Fâid zayıf bir ravidir. Bûsîrî de onu zayıf olarak değerlendirmiştir.
[98] Bu hadisi el-Hâris mürsel olarak sahih bir senedle rivayet etmiştir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir. Müsnede'de ise şöyle geçer: "Bu hadis mürseldir."
[99] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde Hasan b. Vâsıl vardır ki, bu zât el-Hasan b. Dînâr olup, hıfzının kötülüğünden {sûu'(-fıujz) dolayı zayıftır, bu hadisi ise basendir, en doğrusunu Allah bilir." (Mecmu 8/160)
[100] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[101] Heysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir, senedinde Abdüsselâm b. Aclân vardır ki, bu zâtı Ebû Hatim güvenilir kabul ederken, İbn Hibbân: "Hata ve muhalefet eder" demiştir. Diğer ricali ise güvenilir kimselerdir." (Mccma 8/162) Bûsîrî ise, Abdüsselâm'm zayıf oluşuna binâen hadisi zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/139)
[102] Hadisi Taberânî de tahrîc etmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır ki, bu zât müdellestir, diğer ricali ise güvenilir kimselerdir." (Mecma 8/160) Hadisin bir benzen el-İthâfta rivayet edilmiştir, ancak orada: "Leys zayıftır" denilmiştir.
[103] Hadisi Bûsîrî, el-Haccâc b. Ertât'm zayıf oluşuna binâen zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/160)
[104] Bûsîrî der ki: "İbn Eb Şeybe ve Ebû Ya'lâ'nım senedleri Abdullah b. Saîd el-Makburî'ye dayanmaktadır ki, bu zât1 zayıftır (2/142). Aynısı ez-Zevâiâ'de rivayet edilmiştir. (Mecma 8/22)
[105] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, İbn Ebî'd-Dünyâ, Taberânî ve Bezzâr rivayet Emişlerdir, ravileri güvenilir kimselerdir."
[106] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir, raviİerİ güvenilir kimselerdir." K /145) Heysemî ise şöyle der: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde Ali b. Saîd b. eŞir vardır. Diğer ravileri Sahih ravilerindendir. (Mecma 8/22)
[107] Hadisi Ebû Ya'lâ, Kevser b. Hâkim'in zayıf oluşuna binâen zayıfhir Senedle rivayet etmiştir."
[108] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/145) Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir, senedinde Abdullah b. Arâde vardır ki, Ebû Dâvud bu zâtı güvenilir kabul ederken, İbn Ma'în onu zayıf olarak değerlendirmiştir."
[109] Bûsîrî der ki: "Hadisi MÜsedded mürsel olarak rivayet etmiştir. Hadisin, Bezzâr'ın ve Tabcrânî'nin Enes'den rivayet ettikleri bir şahidi vardır."
[110] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[111] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[112] Bûsîrî, bu senedler üzerinde herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[113] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ahmed b. Menî' ve Ebu'ş-Şeyh b. Hayyân tahrîc etmiştir." Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir, senedinde Abdülhamîd b. Ubeydullah b. Hamza vardır ki bu zât zayıftır." (Mecma 8/24)
[114] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Hadisi Taberâni ve Bezzâr rivayet etmişlerdir, senedinde Abdurrahman b. Ebî Bekir el-Cud'Anî vardır.
[115] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[116] Hadisi Abd b. Humeyd, Dâvud b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır. Hadisin İbn Abbas'tan zayıf bir senedle rivayet edilen şahidi vardır, bunu el-Bûsîri ifade etmiştir. (2/145)
[117] Hadisin isnadında Talha b. Amr el- Hadramî vardır ki, muhaddisler bu zâtı zayıf kabul etmişlerdir. Hadis, el-Hâris'in Müsned'inde (1/314) de mevcuttur. Bkz. 1. cilt 1059 no'lu hadis.
[118] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[119] Bu zât, İshâk'm Müsneâ'ıui, İshâk'tan rivayet eden kişidir. İsmi Abdullah b. Muhammed olup H. 305 yılında vefat etmiştir. Muhtemelen hadis, İshâk'm Müsned'me onun yaptığı ilavelerdendir.
[120] Senedinde Kevser b. Hakîm vardır ki bu zât zayıftır; bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (3/155)
[121] Bûsîrî, hakkında bir değerlendirmede bulunmamış ve: "Bu hadisi, sahabeden bir grup tarafından rivayet edildi" demiştir. (2/152)
[122] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı anılmayan bir ravi vardır. Hadisi Bozzâr, Müsned'inde muttasıl bir senedle tahrîc etmiştir. (2/152) Heysemî hadisi Ebu Ya'lâ'ya nisbet etmemiş ve şöyle demiştir: "Hadisi Bezzâr, Târik b. Amr b. Mâlik rivayetinden nakletmiştir; adı geçen Tarık'ı İbn Ebî Hatim zikretmiş; ancak onu ne güvenilir kabul etmiş, ne de cerhetmiştir; diğer ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecnta 10/202)
[123] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenlir kimselerdir." Heysemî de aynı şeyleri söylemiştir. {Mecma 8/93)
[124] Bûsîrî, hakkında her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır (2/144). İsnadında âlid b. İlyâs vardır.
[125] Bûsîrî, Yahya b. Ubeydullah b. Abdullah b. Mevhib'in zayıf oluşuna binâen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/162)
[126] Hadisi İbn Ebî Ömer, el-İfrîkî tarikiyle rivayet etmiştir ki bu zât zayıftır; bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[127] Müsnede'de şöyle geçmektedir: Hadis mürsel hasen'dir. Bûsîrî, hakkında her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/72)
[128] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, Amr b. Husayn'dan tahrîc etmiştir ki, bu zât zayıftır. Hadisi İbnü'l-Cevzî uydurma hadisler arasında irâd etmiş ve: "Bu, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseiiem)'den vârid olmayan bir hadistir" ifadesini kullanmıştır. (2/63)
Heysemî der ki: "Hadisi Ebu Ya'lâ, şeyhi Amr b. el-Husayn'dan rivayet etmiştir ki bu zat metruktür." (Mecma 5/116)
[129] Müsnede'de şöyle geçer: "Yahya b. Alâ çok zayıf bir ravidir. Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebu Ya'lâ, Yahya b. el-Alâ ve ondan rivayet eden ravinin zayıf olmasına binâen zayıf'bir senedle rivayet etmiştir." (2/72)
[130] Heysemî der ki: "İsnadı hasen'dir."
[131] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebu Ya'lâ, Bakiyye b. el-Velîd'in müdellis olması hasebiyle zayıf bir isnâdla tahrîc etmiştir." (2/161)
[132] Bûsîrî: "Hadisi Ahmed de tahrîc etmiştir" demiş ve derecesini beyan sadedinde her hangi bir şey söylememiştir. Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed ve Ebu Ya'lâ rivayet etmişler; senedinde Ebu Ma'şer Nüceyh vardır ki bu zât leyyinü'l-hadis'tir, diğer ravileri ise güvenlir kimselerdir." (Mecmn 8/57)
[133] Heysemî der ki: " Bezzâr ve Taberânî, beyiti bir hadis içinde zikretmişlerdir; ravileri Sahih şartlarına uygun ravilerdir." (Mecma 8/128)
[134] Câhiz, Kitabu'l-Hm/vâri'unda şu bilgiye yer vermektedir: "Derler ki: Meleklerden kimi insan, kimi öküz, kimi akbaba sûretindedir. Resûlullah (saliallahu aleyhi veseiiem)'in, Umeyye b. Ebi's-Sait'in bu şiirini tasdik etmesi bu bilgiyi teyit etmektedir. Bkz. Müsned, Ahmed Şâkir şerhi (4/89).
[135] Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed, Ebu Ya'lâ ve Taberânî tahrîc etmişlerdir. Müdellis İbn İshâk dışındaki ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecmn 8/128) Bûsîrî bu ve bundan önceki hadisi tek bir hadis şeklinde zikretmiş ve şöyle demiştir: "Öteki Ebu Bekir'in, bu ise Ebu Ya'lâ'nın lafzıdır."
[136] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris rivayet etmiştir, ravileri güvenilir kimselerdir." (2/161)
[137] el-îthaf ta böyle geçmekle beraber: "Ruhsat verdi yerine ruhsat vermedi " ifadesi yer almaktadır ki, böylece ifade olumludan olumsuza dönüşmüş olmaktadır. Dolayısıyla bu rivayet ile İthafta yer alan rivayetin ikisi ez-Zevâid ve Keşfıı'l-Estâr'da yer alan ifade ile Çelişmektedir, zira ikisinde ifade şöyle yer almaktadır: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), biri Ehl-i Bedir, diğeri ise Âmir ve Alkame hakkında olan A'şâ'ya ait iki kaside "ariç olmak üzere Cahiliye şiirine ruhsat verdi." Bunu Bezzâr, Ebû Ya'lâ'nın isnadının aynısıyla rivayet etmiştir.
[138] Bûsirî, hakkında her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: Senedinde tanımadığım râviler vardır." (Mecnın 8/120).

[139] Heysemî der ki: "Hadisin senedinde Abdurrahman b. Sabit b. Sevbân vardır ki, ve bir grup muhaddis onu güvenliir kabul ederken, İbn Ma'în onu zayıf olarak değerlendirmiştir. Diğer râvileri Sah'th raviieridir." (Mecnın 8/122). Bûsîrî, hadis hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[140] Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. İsnadında Huşeym'in hocası Ebu'1-Cehm vardır ki bu zâtı tanımıyorum. Diğer râvileri Sahih ricâlindendir." (Mecma 8/119).
[141] Bûsirî der ki: "Hadisi el-Hâkim, ondan da Beyhakî rivayet etmiştir." (2/150)
[142] Hadis mürseldir.
[143] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded ve Nesâî (Sünen el-Kübrâ'dei) rivayet etmiştir. Senedleri, Ali b. Zeyd b. Cud'ân'a dayanmaktadır ki, bu zât zayıftır. (2/154) Hadisi Ahmed, uzun bir hadis içerisinde başka bir lafızla rivayet etmiştir. Heysemî der ki: 'Ahmed'in isnadında yer alan râviler Sahih raviieridir. {Mecma 8/18)
[144] Heysemî der ki: Hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Taberânî tahrîc etmişlerdir. Taberânî ve Ebu Ya'la'nım ravileri güvenilir kimselerdir. Ahmed'in ravileri arasında adı anılmayan bir ravi vardır, diğer ravileri güvenilir kimselerdir. (Mecma 10/298) Müsneâe'de denir ki: "Hadisi, Buhârî Farilinde, Ali b. el-Medinî'den, o da Muallâ b. Mansûr'dan rivayet etmiştir."
[145] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (2/150) Hcysemi ise şöyle der: "Senedinde İbn Ebi'z-Zinâd vardır ki, bu zât bir çok muhaddis tarafından zayıf olarak değerlendirilmiştir. Diğer ravileri Sahîh ravilerindendir." {Mecma 8/69)
[146] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded mu'dfli olarak rivayet etmiştir, ravileri güvenilir kimselerdir." (2/142)
[147] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded ve el-Hâris, bir ravismm durumunun bilinmemesine binânen zayıf bir senedle rivayet etmişlerdir. Tırmizî de hadisi tahne etmiş ve hasen olarak değerlendirmiş, ancak: "Bişr baş ve orta parmağını hare* ettirerek" ifadesini zikretmemiştir. (2/142)
[148] Hadisi el-Hâris, Abdülazîz b. Ebân'dan rivayet etmiştir.
[149] Müsnede'de denir ki: "Hadisi Ahmed b. Menî, Süvcyd b. Nasr'dan, o İbnu'l-Mübarek'ten, o da el-Müsennâ b. es-Sabbâh'dan, Amr b. Şuayb'dan rivayet etmiştir.
[150] Hadisi Ahmed b. Menî', Yûsuf b. Atiyye'den rivayet etmiştir ki, bu zâtın zayıf olduğu konusunda muhaddisler hem fikirdir. Bunu Bûsîri ifade etmiştir. (2/143).
[151] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebu Yâ'lâ, Ali b.Urve'nin zayıf oluşuna binâen zayıf bir senedle rivayet etmiştir." (2/143)
[152] Bunlar İbn Hacer'in ifadeleridir.
[153] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/140)
Heysemî ise şöyle der: "Hadisin senedinde es-Scrî b. İsmail vardır ki, bu zât metruktür." (4/313), Heysemî hadisi Ebû Yâ'lâ'ya nispet etmiştir, Hadisin, Enes'den rivayet edilen bir şahidi vardır ki, bunu Heysemî, Taberânî'ye nispet ederek rivayet etmiştir.
[154] Hadisi Ebû Yâ'lâ tahrîc etmiştir. Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadisi Heysemî de tahric etmiş ve Bezzar ile Ebu Yâ'lâ'ya nispet etmiş ve şöyle demiştir: "Güvenilir olan Meymûn b. Aclan hariç Sahîh ravilerine sahiptir. (Mecma 8/173)
[155] Bûsîrî der ki; "Senedinle Yezîd er- Rakkâşî vardır ki, bu zât zayıftır." (2/140)
[156] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî ise şöyle der: "Hadisi Ebû Yâ'lâ rivayet etmiştir, senedinde Yûsuf b. Atiyye yer almıştır ki, bu zât mekrûktuv." (8/14)
[157] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris ve eş-Şihâb'mda el-Kudâî, Talha b. Amr el-Hadramî'nin zayıf oluşuna binâen zayi/bir senedle rivayet etmişlerdir." 2/140). Heysemî ise şöyle der: "Hadisi Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Bezzâr şöyle demiştir: "Bu konuyla ilgili snhîh hadis vârid olduğu bilinmemektir." (Mecmu 8/175)
[158] Benzer bir rivayet el~İthâf ta mevcuttur, Hadisi İthafta olduğu gibi Mâlik de rivayet etmiştir. Aynı şekilde Taberânî, İbn Abbas'dan tahrîc etmiştir ki, Kenz'de de böyle geçmektedir. (2/27). Ayrıca İbn Mâce hadisi Enes ve İbn Abbas'dan tahrîc etmiştir. (s.318)
[159] Bûsîrî der ki: "Hadisin senedinle adı anılmayan bir ravi vardır. Hadisi Ebu Yâ'lâ muttasıl bir senedle tahrîc etmiştir ve lafzı şöyledir: "Bu ümmetten ilk kaldırılacak utanma duygusu ve emânettir." (2/144)
[160] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/144)
[161] Hadisi Ebû Yâ'lâ muhtasar olarak, Muhammed b. Cami el-Attâr'dan rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır. Ebû Yâ'lâ hadisi uzun bir lafızla en-Nevvâs'tan tahrîc etmiştir. Bûsîrî der ki: "Senedinde inkıta vardır." (2/17) Heysemî de Muhammed b. Camî el-Attâr'ı zayıf olarak değerlendirmiştir. (Mecma 8/81)
İbn Hacer, Müsnede'de der ki: "Yahya b. Ebî Zaide ona muhalefet ederek hadisi Dâvud'dan, o da Şehr'den mürsel olarak rivayet etmiştir, mahfuz olan da budur. Aynı Şekilde Abdullah b. Osman b. Huseym muhalefet ederek hadisi Şehr b. Havşeb'den, o da Esma binti Yezîd'den rivayet etmiştir. Ayrıca İsmâîl b. Ayyaş, İbn Huseyn'den hadisi daha detaylı olarak rivayet etmiştir."
[162] İthafta: "Sakın sizi yalana sevk etmesin" şeklinde yer alırken, Ahmed'in Müsned'inde: "Sizi yalana sevk eden şey nedir?" şeklinde yer almıştır. Ahmed hadisi uhülaflı bir ravi olan Şehr b. Havşeb tarikiyle muhtasar olarak rivayet etmiştir, bunu Heysemî ifade etmiştir. (Mecma 1/142)
[163] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, Taberânî, İbn Hibbân (Sahîh'inde) ve Beyhakı rivayet etmişlerdir." (2/152). Heysemî ise şöyle der: "Hadisin senedinde Ziyâd b. el-^lünzir vardır ki, bu zât yalancıdır." (8/91) Ayrıca orada ifadesi: "Kabir azabtndandır" Şeklindedir.
[164] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı anılmayan bir râvi vardır."
[165] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (2/154)
[166] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Hibbân (Salih'inde) tahrîc etmiştir." (3/101)
[167] Bûsîrî der kî: "Hadisi, el-Hâris, Vâkidî'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır." 63
[168] Bûsîrî, Tayâlisî'nin isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[169] Hadisi aynı şekilde Taberânî de tahrîc etmiştir. Hepsinin isnadında Musa b. Ubeyde vardır. Heysemî der ki: "Bu zât metrûktm." (Mecma 8/79) Hadisi Bezzâr, Enes hadisinden rivayet etmiştir, senedinde Abdurrahman b. Ömer el-Amrî vardır ki, bu zât ta metruktür. Yine hadisi Taberânî, Ebû Umâme'den rivayet etmiştir, senedinde Abdullah b. Hafs (Ebû Umâme'nin dostu) vardır ki, bu zâtı tanımıyorum. Bunu Heysemî ifade etmiştir. (8/80)
[170] Hadisi Taberânî ve Bezzâr da rivayet etmişlerdir, hepsinin senedinde Abdurrahman b- Ziyâd b. En'um el-Efrikî vardır ki, bu zât zayıftır.
[171] Aynısı el- İthafta mevcuttur. (2/156)
[172] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Humeydî ve İbn Ebî Ömer şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Abdullah b. Ca'fer şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benim ve Abdülmuttalİb'in oğullarından bir çocuğun yanından geçti ve bizi bineğine aldı. Bineğin üzerinde üç kişi olduk." (2/159)
[173] Hadisin senedinde Safiye'nin yeğeni Rufey' vardır, Heysemî der ki: "Ben onu Almıyorum, senedin diğer râvileri güvenilir kimselerdir." (Mecmn 9/252)
[174] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[175] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded tahrîc etmiştir. Müsedded hadisi, ismi anılmayan bir râvinin yer aldığı bir senedle tahrîc etmiştir." (2/159)
[176] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Dâvud Simm'inde Nesâî de Amelu'i-Yevm ve'l-Leyle'âe muhtasar olarak rivayet etmiştir." Bûsîrî isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Senedinde Haram b. Osman ve ondan rivayet eden bir zât vardır.
[177] Heysemî der ki: "Senedinde Osman b. Matar vardır ki, bu zât zayıftır." (Mecma 8/195)
[178] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." (2/149)
[179] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[180] Hadis mürseldir, râvileri güvenilir kimselerdir, bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[181] el-Hâris, hadisi Vâkıdî'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[182] Bûsîrî şu ilavede bulunmuştur: "Bezzâr da hadisi rivayet etmiştir." Ancak Bûsîrî, hakkında herhangi bir hükümde bulunmamıştır. Heysemî hadisi sadece Bezzâr'a nisbet etmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde Dirâr b. Sard vardır ki, bu zât zayıftır."
[183] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." (2/149).
[184] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[185] Bûsırî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir."
[186] Râvileri güvenilir kimselerdir. Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[187] Bûsîrî der ki: "Senedinde ismi anılmayan bir râvi vardır." (2/149)
[188] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Ishâk b. Ebi İsrail -ki güvenilir kimsedir- hariç, râvileri Sahih ravilerindendir." {Mecma 8/41)
[189] Hadisi Ebû Ya'lâ, hocası Cubâre b. Muğallis'ten rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır. Ancak İbn Nümeyr bu zât ile ilgili olarak şöyle der: "Sadûktur." Heysemî ise şöyle der: Râvileri güvenilir kimselerdir." (Mecma 8/98)
[190] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[191] Bûsîrî, Muhammed b. Abdurrahman b. cl-Mucebbor'in zayıf oluyuna binâen senedini zayıf olarak değerlendirmiştir.
[192] Heysemî der ki: "Senedinde tanımadığım râviler vardır." (8/195) Hadisi Heysemî, Cabir'in rivayetinden tahric etmiştir, isnadında metruk râvi vardır. Aynı şekilde Heysemî hadisi İbn Abbas rivayetinden irâd etmiştir, isnadı ihtimallidir. Ayrıca hadisi Ebû Hureyre'den irâd etmiştir; isnadında metruk bir râvi vardır. Keza Ye^îd b. Husayfe'den, o babasından, o da dedesinden tahric etmiştir, problemli bir isnâddır." (Mecma 8/195)
[193] Bûsîrî der ki: "el-Haccâc zayıftır."
[194] Bûsîrî der ki: "Senedinde zayıf biri olan Abdullah b. Saîd el-Makburî vardır." (2/162) Taberânî hadisi Ebû Hadrad'dan ve Abdullah b. Ebî Hadrad'dan rivayet etmiştir, her ikisinin isnadında Abdullah b. Saîd vardır. Muhtemelen isimlerde bir telaffuz sorunu vardır.
[195] İsnadlarında Mûsâ b. Ubeyde er-Rabezî vardır ki, bu zât zayıftır. Bûsîrî der ki: "Hadisi Abd b. Humeyd de rivayet etmiştir. Heysemî hadisi Taberânî'ye nisbet etmiş ve Şöyle demiştir:"Senedinde Mûsâ b. Ubeyde er-Rabezî vardır ki, bu zât zayıftır." Ofeanau'z-zeuâid 8/31)
[196] Bûsîrî der ki: "Senedinde Abdullah b. Saîd vardır ki, bu zât çok zayıftır."

[197] Müsncde'mn lafzı şöyledir: "Abdullah b. Saîd zayıftır." Bûsîrî der ki: "Hadisin isnadı el-Makburî'ye dayanmaktadır ki, bu zât zayıftır." (2/148)
[198] Aynı hadis el-İthâf ta mevcuttur, orada hadis İbn Ebi Şcybe'ye de nisbet edilmiştir.
[199] Bûsîrî şu ilavede bulunmuştur: "Tirmizî hadisi hasen olarak değerlendirmiştir. Hadisi İbn Hibbân Sahîh'inde Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir."
[200] Müge'nin ibaresi şöyledir. "Ebû Harun zayıftır." Bûsîrî ve Heysemî de hadis. zayıf olarak değerlendirmişlerdir. {Mecmau'z-zevâiâ 8/31)
[201] Bu, Tirmizî'nin lafzıdır. Ebû Ya'lâ'mn lafz. ise, ez-Zevâid ve el-Ithâftz geçtiği üzere Şöyledir: "Selâmla başlamayan kimseye izin vermeyin." Bûsîrî der ki: "Bu ifade hem yeme , hem de başka hususlarda müsaadeyi/izni yasaklamaktadır." Heysemî der ki: Haaıs senedinde tanımadığım râvi vardır." {Mecmau'z-zevâiâ 8/32) Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/148)
[202] Hadisi el-Hâris mevkuf olarak rivayet ederken, Bezzar sohîh bir isnâdla tahrîc etmiştir. İbn Hibbân da hadisi S‹'inde tahrîc etmiştir. Bunu Busırı ı etmiştir. (2/140)
[203] İthafta böyle geçmektedir. ez-Zevâid'de ise ibare: "Adanı kayırma/torpil" şeklinde yer almaktadır. Heysemî der ki: "Hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir."
[204] Bûsîri der ki: "Hadisi İbn Menî' sahih bir isnâdla rivayet etmiştir. Bezzâr ise hadisi mânâ olarak Zübeyr hadisinden tahrîc etmiştir. Heysemî der ki: "İsnadı ceyyid'dir." (Mecmau'z-zevâid 8/30)
[205] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ, senedinde Ali b. Zeyd b. Cud'ân'm bulunduğu bir senedle rivayet etmiştir. Hadisi Tirmizî de çok kısa bir metinle rivayet etmiştir.
[206] Bûsîrî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir. (2/149)
[207] Bûsîrî, MücâlİId b. Saîd'in zayıf oluşuna binaen senedini zm/r/ olarak değerlendirmiştir. (2/142)
[208] Bûsîrî, Durust b. Hamza'nım zayıf oluşuna binaen isnadım zayıf olarak değerlendirmiştir.
[209] Bûsîrî der ki: "Senedinde İbn Cud'ân vardır ki, bu zât zayıftır." (2/142)
[210] Hadisi Ebû Ya'lâ, Cubâre b. el-Muğallis'den rivayet etmiştir ki, bu zât zayıftır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir.
[211] Bûsîrî ise şöyle der: "Hadisi el-Hâris, hasen bir senedle mürsel olarak rivayet etmiştir." (2/73)
[212] Bûsîrî der ki: "Hadisi Müsedded mürsel olarak rivayet etmiştir."
[213] Bûsîrî, Mûsâ b. Ubeyde er-Rabezî'nin zayıf oluşuna binaen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir." (2/152)
[214] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı zikredilmeyen bir râvi vardır." (2/152)
[215] Bûsîrî hadisi, Müsedded, Ahmed, İbn Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet etmiş ve isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî ise hadisi Ahmed'e nisbet etmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde Şehr b. Havşeb vardır ki, bu zât ı birden çok muhaddis güvenilir kabul eder." (8/93)
[216] Müsnede'de ve Mecmau'z-zevâid'de ifade edildiği gibi hadis Ebû Ya'lâ'ya da nisbet edilmiştir. Heysemî der kî: "Senedinde İsmail b. Müslim el-Mekkî vardır ki, bu zât zayıftır." (8/95)
[217] Hadisi Heysemî ve Bûsîrî, Ebû Hureyre hadisinden rivayet etmişlerdir, ikisi hadisi Ebû Ya'iâ'ya ve Taberânî'ye nisbet etmişlerdir. Ayrıca Bûsîrî hadisi İbn Menî'a da nisbet etmiştir. Hadisle ilgili olarak şöyle demişlerdir: "Senedinde Muhammed b. Ebî Humeyd vardır ki, bu zât çok zayıftır." Bkz. Mecmuu'z-zevâiâ (8/94); el-İthâf (2/152).
[218] Hadisi müellif Müsnede'de, el-Hâris'in bir adamdan, onun da Anbese b. Abdurrahman'dan, mürsel veya mu'dnl olarak yaptığı rivayet ile tahric etmiştir. Bûsîrî ise hadisi Muâz b. Cebel hadisinden rivayet etmiş ve Ahmed b. Menî'ye nisbet etmiştir. Bûsîrî, el-Müsennâ b. es-Sabbâh'm zayıf oluşuna binaen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir. (2/152) Heysemî ise hadisi Taberânî'nin rivayeti ile irâd etmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde Ali b. Asım vardır ki, bu zât zayıftır." (2/94)
[219] Hadisi Müsedded mevkuf olarak rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir, hadisin, Müslim'in ve daha başka muhaddislerin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadisten bir şahidi vardır. Bunu Bûsîrî ifade etmiştir. (2/152)
[220] Bkz. Hadis no 2562.
[221] Sak'ab b. Züheyr hadisi Zeyd b. Eşlem kanalıyla İbn Ömer'den olmak üzere farklı bir tarikle rivayet etmiştir.
[222] Bûsîrî der ki: "Hadisi Bezzâr ve el-Hâkim de rivayet etmişlerdir. el-Hâkim sahîh olarak değerlendirmişlerdir." (3/12)
[223] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır, hadisin senedinde Talha b. Amr vardır ki, bu zât el-Mekkî'dir ve çok zayıftır, hatta metruktür. Hadisi Heysemî, Taberânî'nin rivayetiyle îrâd etmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde Talha b. Amr vardır ki, bu zât metruktür." (Mecnıau'z-zevâid 8/84)
[224] Hadisi eİ-Hâris b. Ebî Usâme rivayetiyle 2551 no'da zikredilmişti, ancak orada "ağır başlılık" yerine "güzel ahlâkla" ifadesi yer almaktadır.
[225] Hadisi el-Hâkim de rivayet etmiştir.
[226] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris sahîh bir senedle rivayet etmiştir. » (2/154). Heysemî ise şöyle der: "Hadisi Ahmed ve Bezzâr Snhîh şartlarına uygun râvilerle rivayet etmişlerdir." (Mecmau'z-zevâid 8/82)
[227] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadisi el-Hâris, Abdülaziz b. Ebân'dan rivayet etmiştir ki, bu zât çok zayıftır.
[228] Hadisin Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e isnâd edilen kısmını İmam Müslim ve Tirmizî (3/144), İbrâhîm b. Alkame tarikiyle İbn Mes'ûd'dan rivayet etmişlerdir. Hadisin aslı ve merfû olan kısmı zevâidden değildir. Zevâidden olan İçerisinde yer alan kıssadır.
[229] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış ve hadisi, az bir lafız değişikliği ile Bezzâr'a da nisbet etmiştir. (2/148) Heysemî der ki: "İsnadında el-Minhâl b. Halîfe vardır ki, bu zâtı Ebû Hatim, Ebû Dâvud ve Bezzâr güvenilir kabul ederler, hakkında başka şeyler söyleyenler de vardır." (Mecmau'z-zevâid 3/135)
[230] Bûsîrî der ki: "Meufcû/tur, râviİeri güvenilir kimselerdir." (2/162)
[231] Bûsîrî der ki: "Hadisi el-Hâris, Vâkidî'den rivayet etmiştir, zayıftır." (2/162)
[232] Bûsîrî der ki: "RâviİeriI güvenilir kimselerdir." (2/159) Hadisi Buharî, et-Târih'inde muhtasar olarak rivayet etmiştir.
[233] Bûsîrî der ki: "RâviİeriI güvenilir kimselerdir." (2/142)
[234] Bûsîrî der ki: "Hadisi aynı zamanda İbn Hibbân Sahih'inde tahrîc etmiştir."
[235] Bûsîrî hadisi, İbn Ebî Ömer'e ve Abd b. Humeyd'e de nisbet etmiş ve: "Râvileri güvenilir kimselerdir" demiştirb. (2/149)
[236] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." (2/162)
[237] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/144)
[238] Bûsîrî der ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir." (2/159)
[239] îbn Hacer şöyle der: "Derim ki: Bu sahih bir hadis olup, Nesâî bu hadisi Amelu'l-yevm ve'l-leyle kitabında Kuteybe kanalıyla Süfyan'dan rivayet etmiştir. Aynı şekilde hadisi Buhârî ve Müslim ile daha başka muhaddisler Yûnus b. Yezîd'den,o ez-Zührî'den, o da Ebû Umâmc b. Sehl b. Huneyf den, o da babasından rivayet etmişlerdir, hadislerin ikisi de sahihtir. Ebû Umâme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem)'i hem bizzat görmüş, hem de O'ndan rivayette bulunmuş bir râvidir, babası da sahabidir."
[240] Bûsîrî, Muhammed b. Ebî Leylâ'nın zayıf oluşuna binaen hadisin senedini zayıf olarak değerlendirmiştir.
[241] Bûsîrî hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî ise şöyle der: "Hadisin ricali/râvileri güvenilir bir râvi olan Hassan b. Küleyb hariç, Sahîh şartlarına uygun râvilerdir." (Mecmau'z-zevâid 8/91}
[242] Bûsîrî, hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/144) Heysemî der ki: "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir." {Mecmau'z-zevâid 8/64) Hadisin merfû olan kısmı: "Allah Teala kötü söz söyleyenden hoşlanmaz" şeklindedir.
[243] Bûsîrî der ki: "Hadisi İbn Menî' munkatı bir senedle rivayet etmiştir. Hadisi Bezzâr da tahrîc etmiştir, râvileri güvenilir kimselerdir." (Mecmau'z-zevâid 8/73)
[244] Aynı zamanda Bezzâr da hadisi tahrîc etmiştir, bunu Bûsîrî ifade etmiş ve hadis ile ilgili her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (2/151) Heysemî der ki: "Hadisi Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Bczzâr'm isnadında: Müslim b. Hâlid ez-Zenci vardır kî, bu zâtı hem İbn Hibbân, hem de başka muhaddisler güvenilir kabul etmişlerdir, aynı zamanda bu zâtta zaaf/zayıflık vardır, diğer râviler güvenilir kimselerdir." {Mecmnu'z-zevaid 8/77)
[245] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir." Heysemî der ki: "Bezzâr'ın isnadında Süveyd b. İbrâhîm vardır ki, bu zâtı İbn Adiy güvenilir kabul eder, ancak bu râvide zaaf mevcuttur, diğer râviler' Sahîh şartlarına uygundur." (Mecnıau'z-zevâid 8/77)
[246] Bûsîrî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve İbn Ebi'd-Dünyâ ceyyid bir senedle rivayet etmişlerdir." (2/151) Heysemî der ki; 'Hadisi Taberânî benzer lafızlarla rivayet etmiştir, Ebû Ya'lâ'nın râvileri Sahîh şartlarına uygundur." (Mecmau'z-zevâid 8/77)
[247] Hadisi Taberânî de Enes'ten aynı ifadelerle nakletmiştir. Heysemî: "Senedinde yer Bakiye müdellistir. Kalan râvileri ise güvenilir kimselerdir" demiştir. (Zevâid, VIII, 89)
[248] Hadisi "İnsanları yakından tam, onlardan nefret edersin" ifadesiyle nakleden Bûsîrî, b. el-Velîd'in tedlis yapması sebebiyle senedini zayıf görmüştür. (II, 160) ysemîise demiştir ki: "Bunu Taberânî de rivayet etmiş olup senedinde yer alan Ebû ekır b. Ebî Meryem zayıftır." (VIII, 90) Ben derim ki: Bu zât Ebû Ya'lâ'nın senedinde de geçmiştir.
[249] Recez, meşhur bir şiir türüdür.
[250] Dusırı demiştir ki: "Bunu İshâk hasen bir ravi zinciri ile rivayet etmiş olup '«'da geçen Muğîre hadisi bunun şahididir. Ayrıca Ebû Ya'lâ ve Sahîh'İnde İbn ırı Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir." (II, 153)
[251] Bûsîrî demiştir ki: "İbn HİbbÂn'ın Snhîh'mdc naklettiği Muğîre b. Şu'be hadisi bunun şahididir"
[252] Bûsîrî, Ömer b. Râşid'in zayıflığı sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür. (II, 152) Ben derim ki: Zevâid'de belirtildiği üzere Ebû Ya'lâ'nın Aişe'den rivayet ettiği ve fakat müellifin ihmal ettiği, ayrıca Bezzâr'ın Ebû Hureyre'den ve Taberânî'nin Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan rivayet ettiği hadisler bunun şahididirler"
[253] Bûsîrî hadisin durumunu açıklamamıştır. Ancak senedi, Ebân'ın Enes'ten rivayeti Şeklinde olup Eban (b. Ebî Ayyaş) metruktür.
[254] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 154)
[255] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiş olup senedinde tanımadığım biri vardır." (X, 271).
[256] Bûsîrî hadisin senedi hakkında yorum yapmamış, sadece Ebû Dâvud, Nesâî ve sahih hükmüyle Hâkim'in rivayet ettiği Büreyde b. el-Husayb hadisinin bunun şahidi olduğunu söylemiştir. (II, 154)
[257] el-İthâfta "Heybetli biri olup kulağında sağırlık vardı" ilavesi yer almıştır.
[258] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, Halil b. Zekeriyâ'dan nakletmiştir ki, zayıf biridir"
[259] Bkz. 1811 nolu hadis.
[260] Yezîd er-Rakkâşî'nin zayıf olması dolayısıyla senedi zayıftır. Bkz. Bûsîrî, II, 153.

[261] Senedini Bûsîrî de sahih kabul etmiştir.
[262] Bkz. 2565 nolu hadis.
[263] Bûsîrî, hadis hakkında yorum yapmamıştır. Ama senedi ceyyiddir.
[264] Bûsîrî, tabii ve ravisinin tanınmaması nedeniyle hadisin senedini zayıf görmüştür.
[265] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan Bişr b. Süleyman'ın biyografisine rastlamadım. Ama kalan ravileri güvenilir kimselerdir." (II, 140)
[266] Bûsîrî "Bunu İbn Menî', İbn Hanbel, Abd b. Humeyd rivayet etmiştir" deyip, değerlendirme yapmamıştır. Heysemî ise: "Bunu Bezzâr tahrîc etmiş olup senedinde yer alan Fadl b. Bişr'i İbn Hibbân güvenilir görürken, başkası zayıf saymıştır. Kalan ravileri ıse güvenilir kimselerdir" açıklamasını yapmıştır. (Mecmu VIII, 165). Ben derim ki: Fadl b. Bişr Abd b. Humeyd'in senedinde de geçmiştir. Heysemî hadisi, Ahmed b. Hanbel'e nispet etmemiştir.
[267] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[268] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris zayıf bir senetle mürsel olarak rivayet etmiştir. Zira senedindeki İbn Lehî'a zayıftır." (II, 140)
[269] Bûsîrî demiştir ki: "Senedindeki Mes'ade b, el-Yesa' zayıf biridir."
[270] Bûsîrî, hadis hakkında açıklama yapmazken Heysemî demiştir ki: "Bunu uzun metniyle Ahmed b. Hanbel ve bir kısmını Ebû Ya'lâ tahrîc etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Ancak Abâye b. Rifâ'a Ömer'den hadis işitmemiştir." {Mecma VIII, 168) Ben derim ki: Bunu ayrıca İbnü'l-Mübarek de K. ez-Zühd'de nakletmiştir.
[271] Bûsîrî, hakkında değerlendirme yapmazken Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberanı rivayet etmiş olup senedinde Abbâd b. Musa es-Sa'dî vardır. İbn Ebî Hatim Abbâd b. Musa'yı {el-Cerh'te) zikretmiş otup kendisinden iki hadis rivayet edilmiştir. Eğer İradaki Abbâd, İbn Musa ise hadisin bütün ravileri güvenilir kimselerdir. Değilse, bu zâtı tanımıyorum." (Mecma VIII, 65) Bu zâtı İbn Ebî Hâtim'in zikrettiği gibi İbn Hacer de et-Tehzib'dç zikretmiştir. Kendisinden Bundar ve Ebû Musa rivayette bulunmuştur. Yme Jon Hibbân es-Sikât'ta zikretmiştir.
[272] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[273] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan İmran b. Hâlid el-Huzâ'î zayıftır" (VHL 174) Ayrıca bkz. el~İthâf.
[274] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris sahîh bir senetle mürsel olarak rivayet etmiştir/ (II, 140)
[275] Bûsîrî bunu İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiğini söylemiş, bir değerlendirme yapmamıştır. Hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel, el-Edebü'l-müfred'de Buhârî ve İbn Mâce n Ömer'den nakletmişlerdir. Tirmizî ise Hz. Peygamber'in ashabından bir şeyhten vayet etmiş olup senedi hasendir. İbn Hacer ve ondan naklen el-Münâvi böyle demiştir. Dolayısıyla hadisin zevâid arasında zikri doğru değildir. Aynısı Tirmizî (nin ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde de geçmiştir. Ancak müellif mazur İtebilir. Çünkü burada sahabi müphemdir. Muhtemeldir ki bu İbn Ömer ve rmızı'nin rivayetinde işaret edilenden başkasıdır. Bu durumda hadis İbn Hacer'in ma uygnn olur. Çünkü ona göre, bir sahabiden rivayet edilen hadisi, eğer hadis rnuellifi başkasından nakletmişlerse, o zevâiddendir. Bkz. cilt. II, s. 5.
[276] Bûsîrî bunu Müsedded'in hasen bir senetle mevkuf olarak naklettiğini söylemiştir. (II, 157) Ben derim ki: Bunu Taberânî, İbn Ömer'den merfû olarak nakletmiş olup senedinde zayıf biri olan Cernîl b. Zeyd vardır. Yine Abdullah b. Amr'dan nakletmiştir ki, onun senedinde de yine zayıf biri olan Muhammed b. Kesîr yer almıştır. Bkz. Heysemî, Mecma X,88.
[277] Ravileri güvenilir kimselerdir.
[278] Heysemî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ'nm hocası Muhammed b. Kudâme'yi çoğunluk zayıf görürken İbn Hibbân ve başkaları güvenilir kabul etmişlerdir. Hadisin kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma X, 275).
[279] Ahmed b. Hanbel hadisin orta kısmını, Benû Salît'ten bir zâttan rivayet etmiş olup Heysemî senedinin hasen derecesinde olduğunu söylemiştir. (Mecma X, 275). Hadisin son ismini ise Taberânî ve Bezzâr nakletmelerdir. Heysemî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ ve pezzâr'm ravileri, Mübarek b. Fadâle hariç, Sahîh'in ravileridir. Bu zâtı da zayıf olmakla birlikte bir çok kimse güvenilir kabul etmiştir." (X, 276) Hadisin bir kısmı 2737 nolu hadiste tekrarlanacaktır.
[280] Heysemî demiştir ki: "Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup senedinde yer alan Muhammed b, Humeyd zayıf biridir." {Mecmn X, 277). Ben derim ki: Bu zât aynı şekilde Ebû Ya'lâ'nın senedinde de geçmiştir.
[281] Senedinde el-Kâsim ile Abdullah arasında kopukluk vardır.
[282] Bunu Taberânî ve zayıf bir senetle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bkz. Heysemî, Mecma !X, 289. Ben derim ki: Kopukluk sebebiyle hadisi zayıf gördüğü anlaşılmaktadır. Zira Heysem, İbn Mes'ûd'a yetişmemiştir ki, olaya nasıl tanık/yetişmiş olsun.
[283] Hafız İbn Hacer demiştir ki: "Bu, hasen bir senettir. Munye'nin babası Ubeyd b. Ebî Berze'dir."
[284] Müsneâe'de denilmiştir ki: "Bu mürsel bir rivayettir. Bununla beraber senedi zayıftır." Ben derim ki: Taberânî'nin rivayet ettiği İbn Ömer hadisi bunun şahididir. Ama onun senedinde de metruk bir ravi vardır. Bkz. M. ez-Zevâiâ, VIII, 28.
[285] Zuhruf sur. 43/35.
[286] el-Hâris, Müsned, I, 317.
[287] el-Hâris, Müsned, I, 398.
[288] el-Hâris, Müsned, I, 399.
[289] el-Hâris, Müsned, I, 399.
[290] el-Hâris, Müsned, I, 327.
[291] el-Hâris, Müsned, I, 317.
[292] el-Hâris, Müsned, I, 397.
[293] el-Hâris, Müsned, I, 397.
[294] el-Mülk sur. 2.
[295] el-Hâris, Müsneâ, I, 398.
[296] el-Hâris, Müsned, I, 398.
[297] el-Hâris, Müsneâ, I, 317.
[298] el-Mülk sur. 67/10.
[299] el-Hâris, Müsneâ, \, 317.
[300] el-Hâris, Müsned, I, 317.
[301] el-İthâf ta da ifade bu şekilde geçmiştir. Ancak cl-Hâris'in Müsned'inde ifade şöyledir: "Ümmetim içinde en üstün olanları, ashâbımdır. Ashabımın en hayırlısı da, takvaca en üstün olanlarıdır"
[302] el-Hâris, Müsned, 1, 364.
[303] el-Mülksur.67/l-2.
[304] el-Hâris, Müsned, I, 366.
[305] el-Hâris, Müsned, I, 328.
[306] el-Hâris, Müsned, I, 327.
[307] el-Hâris, Müsned, I, 327.
[308] el-Hâris, Müsned, I, 328.
[309] el-Hâris, Müsned, I, 316.
[310] el-Hâris, Müsned, I, 400.
[311] el-Hâris, Müsned, I, 317.
[312] Bu kısmı, el-Hâris'in Müsned'inden ekîedim.
[313] el-Hâris, Müsned, I, 317. 3
[314] el-Hâris, Müsned, I, 365.
[315] el-Hâris, Müsned, I, 166. Tercüme, dipnotta muhakkikin de işaret ettiği üzere, cümlenin bağlamına uygun olarak yapılmıştır (Mütercim).
[316] el-Hâris'in Müsmd'in ifade "Neyle gönderildin, ya Resûlallah?" şeklindedir.
[317] el-Hâris, Müsned, 1,166.
[318] el-Hâris, Müsned, I, 365.
[319] Bûsîrî demiştir ki. "Bu bölümdeki her hadis zayıf, hatta uydurma olup, bunlardan hiçbiri sabit değildir" (II, 147)
[320] Müsnede'de belirtildiği üzere, Ebû Musa hadisi bunun şahididir. Fakat buradaki İbn Mes'ûd'a ait mevkuf bir hadisken, Buhârî'de yer alan Ebû Musa hadisi merfûdur. Buna rağmen buradaki rivayetin mevkuf, şahidinin ise merfû olmasının bir zararı yoktur.
[321] Hadisin senedinde yer alan Mübarek b. Hassan hakkında Heysemî demiştir ki: "Güvenilir kabul edilmiştir. Kalan ravileri ise Sahîh'in ravileridir." (X, 226)
[322] Bkz. 1137 nolu hadis.
[323] Bûsîrî bunu el-Hâris'in, zayıf biri olan Halîl b. Zokeriyâ'dan rivayet ettiğini söylemiştir. (1,182).
[324] Bûsîrî senedi hakkında yorum yapmamış ve İbn Ebî Şeybe'nin, ondan da İbn Mâce'nin rivayet ettiği Ümmü Hâni hadisinin bunun şahidi olduğunu belirtmiştir.
[325] Bûsîrî senedinde yer alan Rişdeyn'in zayıf biri olduğunu, aynısını Ibrı Mâce ile el-Mevzûât'tmda İbnü'l-Cevzî'nin Ebû Hureyre'den tahrîc ettiklerini söylemiştir. (1,182)
[326] Bûsîrî senedi hakkında bir şey söylememiş ve şu açıklamayı yapmıştır: Bunu Müsedded rivayet etmiştir. Hadlerin sonunda geçmişti. Bezzâr'ın hasen bir senetle rivayet ettiği İbn Abbâs hadisi bunun şahididir." (I, 134) Hadler bölümünde de şöyle demiştir. "Bunu Humeydî ve Müsedded zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Zira ravilerinden birinin bilinmemesi sebebiyle senette kopukluk vardır" (II, 39). Ben derim ki: Taberânî'nin rivayet ettiği Âişe hadisi bunun şahididir. Bkz. M. ez-Zevâid, IV, 335.

[327] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamış ve: "Vasiyet bölümünde bazı şahitleri geçti" demiştir.
[328] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmadığı gibi Zevâid'de de bunu göremedim. Ama Taberânî Ka'b b. Mâlik'ten rivayet etmiş olup senedinde, aynı zamanda güvenilir oldukları da söylenen iki zayıf ravi bulunmaktadır, (bkz. Zevâid, IV, 237).
[329] Senet ve metin bakımından aynısını Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir (I, 7). Bu durumda hadis, müellifin şartına göre zevâİdden değildir. Bunu Heysemî "Kölelere İyi Davranmak" bahsinde zikretmem iştir. Senedinde yer alan Ferkad es-Sebehî zayıftır.
[330] Bûsîrî ravilerinden birinin tanınmaması sebebiyle senedini zayıf görmüştür. (II, 139)
[331] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup adı geçen Amr hakkında İbn Maîn Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) görmedi, demiştir. Eğer bu doğru ise, hadis mürseldir. Yoksa ravileri Sahîh'in ravileridir. (IV, 239) Bûsîrî ise yorum yapmamıştır. (I, 136).
[332] Heysemî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. {Mecma IV, 238.)
[333] Müsnede'nin bu yerinde ekleme işareti vardır. Ancak hamişte eklenen kısım silinmiştir. Müellifin zikrettiği ravi zinciri Ahmed b. Hanbel'in şu senedinin aynısıdır: Bize İshâk b. Süleyman bildirdi, dedi ki: Muğire b. Müslim Ebû Seleme'den, Ferkad es-Sebehî'den, o da Murre et-Tayyib'den, o da Ebû Bekir'den naklen şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallalu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Kötü huylu kimse cennete giremez," Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bu ümmetin köleleri ve yetimleri en çok olan ümmet olacağını bildirmemiş miydin?" dedi. "Evet. Öyle dedim. Onara kendi evlatlarınıza yaptığınız gibi ikramda bulunun. Kendi yediklerinizden yedırin...." buyurdu. (1,12, ikinci bsk.) Kanaatimce EbÛ Bekir'in rivayeti geçen bölümün son hadisi idi ve müstensih gözden kaçırdı. Sonra bilerek ya da bilmeyerek bölümün başına aldı. EbÛ Bekir'in bu hadisim Ebû Ya'lâ da nakletmiştir. Bkz. Zevâid, IV, 236.
[334] Bence "zekat develeri getirdim" sözündeki fiilin isnadı mecazidir. Onlan asıl getiren babasıdır. Nitekim Ebû Ya'lâ ondan şöyle dediğini nakletmiştir: Babam beni Peygamber'e (sallallahu aleyhi vöeUem) götürdü. Allah'ın Resulü beni dizine oturttu. Elini başıma koyarak benim için hayır duada bulundu. (el-İsâbe, IV, 260) Anlaşılan o ki rayı hadisi kısaltıp, babasının zekat develerini getirdiğini zikretmemiştir. Aynen burada evinin bölümün hadisini ihtisar edip, Cemre'nin babasıyla birlikte geldiğini zikretmediği gibi.
[335] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Fâid Ebu'l-Verkâ metruktür" (X, 213). Ben derim ki: "Aynı zât, Abd b. Humeyd'in senedinde de geçmiştir."
[336] Bûsîrî'nin dediğine göre bunu el-Hâris, zayıf biri olan Abdurrahîm b. Vâkid'dan rivayet etmiştir.
[337] el-Hâris yine Abdurrahîm b. Vâkıd'dan nakletmiştir.
[338] Bûsîrî, İbn Lehî'a'nm zayıflığı sebebiyle zayıf görmüştür.
[339] Senedini Bûsîrî, İbn İshâk'ın tedlis yapması sebebiyle zayıf görmüştür.
[340] Bu hadis mürseldir. Humeydi Aişe'den müsned/muttasıl olarak rivayet etmiştir-Metinde "Dirkele oynayanların yanma uğradı" ifadesi yer almamış, yalnız "oynayan ifadesi geçmiştir, (bkz. I, 124). Fakat munkatıdır. Muhtemelen Hafız, Nesâî'nin de ayf"1 hadisi rivayet etmesi sebebiyle onu burada zikretmemiştir. Bkz. Fethu'l-Bârî, II, 303-J Bununla beraber "Yahudi ...bilsinler" ilavesinden dolayı onu burada zikretmeliyi1' Çünkü ben bu ilaveyi ne el-Mücteben'da, ne es-Sünenü'l-kübra"sının küabü'l-ışre'sn^ bulabildim. Ki bu bölümde Âişe'nin Habeşlilerin oyunlarını seyretmesini zikretmiş*11"' Bûsîrî ise hadis hakkında yorum yapmamıştır. (II, 163)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- GECE NAMAZLARI (TEHECCÜD) KİTABI
1. Gece Namazı —Özellikle Teheccüd Namazı—
2. Resulü Ekrem (S.A.V.Vin Vitir Namazı
3. Vitir Namazının Emredilişi
4. Vitir Namazını Vaktinde Kılamayanların Şafak Attıktan Sonra Kılması
5. Sabah Namazının Sünneti

7- GECE NAMAZLARI (TEHECCÜD) KİTABI

1. Gece Namazı —Özellikle Teheccüd Namazı—

1. Said b. Cübeyr yanındaki itimat ettiği bir adamdan, o da Resulü Ekrem'in zevcesi Hz. Aişe'den şu hadisi rivayet eder: Resû-Iullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Gece namaz kılmayı âdet edinen kimse uyuyakalır da teheccüd namazına kalkamazsa, Allah ona teheccüd sevabını yazar, uyuması da sadaka sayılır.[1]

2. Âişe (r.a.) anlatıyor: Resulü Ekrem geceleri teheccüd namazı kıldığında, önünde yatıyordum, ayaklarım secde yerine uzanırdı. Secde yaparken eliyle bana dokunur ayağımı çeker, secdeden kalkınca uzatırdım. O zamanlar evlerde kandil yanmazdı.[2]

3. Resûlullah'm zevcesi Âişe (r.a.) rivayet eder; Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Namazda uyuklayammz yatsın uykusunu aldıktan sonra namazını kılsın. Zira uyuklayarak namaz kılan belki de farkında olmadan istiğfar edeceği yerde kendine küfreder.»[3]

4. İsmail b. Ebi Hâkim'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) gece namazı kılan bir kadını işitince:
«—Bu kimdir?» dedi. Ona:
«Tüveyt'in kızı Havlâ'dır. Geceleri uyumaz,» dediler. Resûlullah (s.a.v.) bütün gece namaz kılmasını hoş görmedi. Hatta kızdığı yüzünden okundu. Daha sonra şöyle buyurdu: «Siz ibadetten usanıp ayrılmadıkça, Allahü Teâlâ ecir ve sevabınızı kesmez. Kendinizi yorup usandırmadan devam edebileceğiniz şekilde amel edin.»[4]

5. Eslem'den: Ömer b. el-Hattap (r.a.) geceleri dilediği kadar namaz kılar, sabaha karşı: «Namaza kalkın, namaza kalkın,» diye ev halkım namaza kaldırır, daha sonra şu âyeti okurdu: «Ehline (Ev halkına) namaz kılmalarını emret, sen de namaza devam et. Senden rıztk istemiyoruz. Seni biz rızklandırıyo-ruz* Mutlu son, takva sahiplerinindir.»[5]

6. Said b. el-Müseyyeb: «Yatsı namazını kılmadan önce uyumak ve yatsı namazından sonra konuşmak mekruhtur.»[6] derdi.[7]

7. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Gece ve gündüz (Nafile) namazlar ikişer ikişerdir. Her iki rekâtta bir selâm verilir.
îmanı Mâlik der ki: Bize göre de böyledir. (Yani sünnet ve nafile namazlarda iki rekâtta bir selâm verilir.)

2. Resulü Ekrem (S.A.V.Vin Vitir Namazı

8. Resûlullah'm zevcesi Âişe (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) gece onbir rekât namaz kılardı, birini tek kılardı. Namazı bitirince sağ tarafına yatardı.[8]

9. Abdurrahman b. Avfm oğlu Ebû Seleme'den: Resûlullah'm zevcesi Aişe'ye:
«— Ramazan'da Resûlullah'ın namazı nasıldı?» diye sordum, 3 da:
«— Resûlullah (s.a.v.), ne Ramazanda ne de başka zaman (ge-:e namazında) onbir rekâttan fazla kılmazdı, dört rekât kılar, güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra dört rekât kılar, güzelliğini '¦e uzunluğunu sorma. Daha sonra üç rekât (vitir namazı) kılardı.» liye cevap verdi.
Aişe (r.a.) der ki: Hz. Peygamber'e:
«— Ya Resûlallah vitiri kılmadan mı uyuyorsun?» dedim.
!) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/121. Ayrıca bkz. Şeybanî, 165
«— Ya Aişe (r.a.) gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.» buyurdu,[9]

10. Müzminlerin annesi Âişe (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) gece cmüç rekât namaz kılardı. Daha sonra sabah namazı ezanım duyunca kıyamlarında kısa okuyarak îkı rekât (sabah namazının sünnetini) kılardı.[10]

11. Abdullah b. Abbas (r.a.) anlatıyor: Bir gece Resulü Ekrem'in zevcesi teyzem Meymune'nin yanında kaldım, başımı Resûlullah'm yastığının kenarına koyarak yattım. Hz. Peygamber uyudu, Gece yansı olunca veya biraz önce, yahut biraz sonra uyanıp oturdu. Eliyle gözlerini sildikten sonra Âli tmran sûresinin son on âyetini okudu. Daha sonra kalktı, asılı kırbadaki su ile abdest aldı.[11] Öyle güzel abdest aldı ki! Sonra (teheccüd) namazım kıldı.
tbni Abbas der ki: Ben de kalktım, onun yaptığı gibi yaptım. Sonra gidip yanına durdum. Resûlullah (s.a.v.) sağ elini başıma koydu, sağ kulağımı ovdu. îki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra yine iki rekât kıldı. Daha sonra bir rekât kıldı ve yattı. Müezzin gelince kalkıp kıyamında kısa okuyarak iki rekât (sabah namazının sünnetini) kıldıktan sonra çıktı, sabah namazını kıldırdı.[12]

12. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî anlatıyor: Bir gece Resûlullah (s.a.v.)'in (teheccüd) namazını gözetlemek kastıyla gittim. Kapısının eşiğine dayandım. Resûlullah (s.a.v.) (gece yarısı) kalktı, uzun uzun okuyarak iki rekât namaz kıldı. Sonra onlardan biraz daha kısa iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, daha sonra bir rekât kıldı. Tamamı, onüç rekâttır.[13]

3. Vitir Namazının Emredilişi

13. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) kendisinden gece namazım soran bir adama: «Gece namazı ikişer ikişer kılınır. Şafak atmasından korktuğunuz vakit vitri tek rekât olarak kılarsınız» buyurdu.[14]

14. Ibn Muhayriz anlatıyor: Kinane oğullarından Muhdecî adında bir adam Şam'da Ebû Muhammed künyesiyle tanınan birinin «Vitir namazı vaciptir.» dediğini işitti. Muhdecî der ki: Bunun üzerine Ubade b. es-Sâmit'e gittim. Ona mescide giderken rastladım. Ebû Muhammed'in (vitir namazı vaciptir) dediğini anlattım. Ubade: Ebû Muhammed yalan söylemiş. Resûlullah (s.a.v.): «Allah kullarına beş vakit namazı farz kıldı. Kim bunları kılarsa, onu cennetine girdireceğine Allah'ın fermanı yoktur. Dilerse ona azap eder, dilerse onu cennete girdirir.»[15]buyurdu, dedi.[16]

15. Said b. Yesar anlatıyor: Mekke yolunda Abdullah b. Ömer'le beraber gidiyordum. Şafak yaklaşınca indim, vitir namazını kıldım. Abdullah'a ulaşınca bana:
«— Neredeydin?» dedi. Ben de:
«— Şafak atmasından korktum, indim, vitir namazını kıldım.» dedim. Bunun üzerine Abdullah:
«— Resûlullah'a uymak istemez misin?» dedi. Ben: «— Evet, vallahi uymak isterim,» dedim. Abdullah:
«— Resûlullah (s.a.v.) vitir namazını devenin üzerinde kılardı.» dedi.[17]

16. Said b. el-Müseyyeb'den rivayet olundu: Ebû Bekir es-Sıddîk yatacağı vakit vitir namazını kılardı. Ömer b, el-Hattab (r.a.) ise vitir namazını gecenin sonunda (seher vakti) kılardı.
Said b. el-Müseyyeb der ki: Ben, yatağıma gireceğim vakit vitri kılarım.

17. imam Mâlik'e şu hadis rivayet edildi: Bir adam Abdullah b. Ömer'e
«—- Vitir namazı vacip midir?» diye sorunca Abdullah:
«— Şüphesiz Resûlullah (s.a.v.) ve müşlümanlar vitir namazını kıldılar,» dedi.
Adam aynı soruyu tekrar tekrar sordu, Abdullah b. Ömer de her sorusunda «Resûlullah (s.a.v,) ve müşlümanlar vitri kıldılar» diye cevap verdi.

18. Hz. Âişe (r.a.) derdi ki: Şafaktan önce (teheccüd namazı vaktinde) uyanamamasmdan korkan kimse, vitir namazını yatmadan önce kılsın. Uyanabilen kimse, vitir namazım tehir edip (seher vakti) kılsın.

19. Nâfi' der ki: Mekke'de Abdullah b. Ömer (r.a.)'le beraberdim. Hava bulutluydu. Abdullah şafak atmasından korkarak bir rekât vitir namazı kıldı. Hava açıldıktan sonra, erken olduğunu görünce bir rekât daha kılarak kıldığı tek rekâtı çiftledi, sonra ikişer ikişer dört rekât daha kıldı. Şafak yaklaşınca hemen bir rekât vitir kılda.[18]

20. NâfT der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) vitir namazında iki rekâtta selâm verir Hattâ bazı isteklerini bildirir, bir rekât da ayrı kılardı.[19]

21. Ibn Şihab der ki: Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) yatsıdan sonra bir rekât vitir kılardı.[20]
îmam Mâlik der ki: Bize göre böyle değildir. Fakat vitir namazının en azı üç rekâttır.

22. Abdullah b. Dinar'dan rivayet olundu: Abdullah b. Ömer (r.a.) akşam namazı gündüz namazlarının vitridir, derdi.
îmam Mâlik der ki: Bir kimse gecenin evvelinde vitir namazını kılar, uyuduktan sonra uyanır,teheccüd namazı kılmak isterse,

(teheccüdü) ikişer ikişer kılsın. İşittiğimin en güzeli budur.[21]

4. Vitir Namazını Vaktinde Kılamayanların Şafak Attıktan Sonra Kılması

23. Said b. Cübeyr anlatıyor: Abdullah b. Abbas uykusundan uyandı, hizmetçisine:
«— Bak insanlar ne yaptı?» dedi. (O zamanlar Abdullah'ın gözleri âmâ olmuştu.) Hizmetçi gidip döndükten sonra:
«— însanlar sabah namazından dağıldılar,» deyince, Abdullah b. Abbas vitir namazını kıldıktan sonra sabah namazım kıldı.[22]

24. imam Mâlik der ki: Bana Abdullah b. Abbas, Ubade b. es-Samit, el-Kasım b. Muhammed ve Abdullah b. Amir b. Rebia'nın vitir namazlarını şafak attıktan sonra kıldıkları rivayet edildi. [23]

25. Abdullah b. Mes'ud (r.a.) der ki: Sabah namazına kaamet edilirken de vitir namazı kılabilirim.[24]

26. Yahya b. Said rivayet eder: Ubade b. es-Samit (r.a.) imamlık yapıyordu. Bir gün sabah namazına gitti, müezzin kaamet ederken Ubade onu susturdu. Vitir namazını kıldıktan sonra sabah namazını kıldırdı.[25]

27. Abdurrahman b. el-Kasım der ki: Abdullah b. Amir b. Reb-îa'yı (r.a.): «Sabah namazının kaametini işitirken «yahud şafaktan sonra» vitir namazını kılarım,» derken işittim.
(Abdurrahman, Abdullah b. Amirin: Kaamet edilirken mi, yoksa şafaktan sonra mı dediği hususunda şüphe ediyor.)

28. Kasım b. Mİıhammed der ki: Şafaktan sonra da vitir namazını kılarım.
Mâlik der ki: Ancak vitri kılmadan uyuya kalan kimse, şafaktan sonra vitir namazını kılabilir. Yoksa kasden vitir namazını şafaktan sonraya bırakmak caiz değildir.

5. Sabah Namazının Sünneti

29. Resulü Ekrem'in zevcesi Hafsa (r.a.) rivayet eder: Resûlul-lah (s.a.v.), müezzin sabah namazı ezanını okuyunca kaamet edilmeden önce kısa okuyarak iki rekât sünnet kılardı.[26]

30. Hz. Âişe (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) sabah namazının sünnetini o kadar hafif kılardı ki kendi kendime acaba Fatihayı okudu mu, yoksa okumadı mı, derdim.[27]

31. Ebû Seleme b. Abdurrahman der ki: Bir sabah namazında kaameti işiten cemaatten bir kısmı sünnet kılmaya kalktılar, o sırada Resûlullah (s.a.v.) çıka geldi. Bunları görünce:
«— îki namaz birden mi kılınıyor, iki namaz birden mi kılınıyor?»[28] buyurdu. Bu, sabahtan önceki iki rekat sabah namazın-daydı.

32. Abdullah b. Ömer (r.a.), (bir gün) sabah namazının sünnetini kılamadı, güneş doğduktan sonra kaza etti.[29]

33. Kasım b. Muhammed de Abdullah b. Ömer'in yaptığı gibi farzdan önce kılamadığı sabah namazının sünnetini güneş doğduktan sonra kıldı.

---

[1] Ebu Davud, Tatavvu, 5/20; Nesaî, Ktyâmu'1-Leyl, 20/61. Ayrıca bkz. Şeybanî, 167.
Teheccüd namazı; gece uykudan kalkıp kılman bir namazdır. Diğer nafile namazlardan daha faziletlidir. Peygamberimiz (s.a.v.) teheccüd namazını, en çok sekiz, enaz iki rekat olarak kılmıştır.
[2] Buharî, Sala t, 8/22; Müslim, Salât, 4/272.
[3] Yani dua ederken farkında olmadan beddua eder. Buharî, Vudû, 4/53; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/222.
[4] îbn Abdilber der ki: Bu ismail ri vay etiyle, munkatı'dır.
Buharî (îman, 2/32), Hz. Aişe'den mevsul olarak rivayet eder. Ayrıca bk2. Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/220.
[5] Taha sûresi 132.
[6] Zira, yatsıyı kılmadan uyuyan kimse belki uyanamaz, yatsı namazı kazaya kalır. Yatsı namazından sonra sohbete dalınca da gece, yani teheccüt namazına kalkamaz.
[7] Buharî, Mevakît, 9/3; Müslim, Mesâcid, 5/236.
[8] Müslim salatul musafirin 6/121.ayrıca bkz şeybani165
[9] Buharı, Salâtu't-Teravîh, 31/1; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/125. Kalbin manevî canlılığı güçlenince, beden uyuduğunda da uyanık kalır. Bu, peygamberlere özgü bir durumdur.
[10] Müslim, Salâtu'l-Musafîrîn, 6/123.
Bu 13 rekâtın onu teheccüt, üçü vitir namazıdır. Resulü Ekrem teheccüt namazını çoğu zaman sekiz rekât, bazen de on rekât kıln-Mı
[11] Kırba: Sakaların (evvelce) kullandığı ince köseleden veya deriden yapılmış su kabı, saka tulumu.
[12] Buharı, Vudû, 4/36; Müslim, Salâtu'l-Musafırîn, 6/182.
[13] Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/195. Ayrıca bkz. Şeybanî, 166.
Hz, Peygamber; bu hadislerden de anlaşıldığı gibi, Vitir namazını kılarken iki rekâtta selâm verir, bir rekâtı tek kılardı. îmam Malik ve İmam Şafiî bu hadislere göre amel etmişlerdir. Bazen de üç rekât vitir namazını bir selâmla kılardı. Ebû Hanife de buna göre amel etmiştir.
[14] Buharî, Vitr, 14/1; Müslim, Salâtul-Musafirîn, 6/145, Ayrıca bkz. Şeybanî, 164.
[15] Namaz kılmak; kişiyi diğer sorumluluk ve görevlerden kurtarmaz. Yalnızca namaz kılıp, başka günah ve kötülükleri yapmakla devam etmek doğru değildir.
[16] Ebu Davud, Vitr, 8/20; Nesaî, Salat, 5/6; ibn Mace, İkamet, 5/194.
[17] Buharı, Vitr, 14/5; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/36.
[18] Şeybanı, 251.

[19] Şeybanî, 258.
Vitir namazı hususunda mezhepler arasında iki bakımdan ihtilâf vardır.
a) Vacip veya sünnet oluşu.
b) Kılınış şekli,
Hanefi mezhebinde vitir namazı vaciptir. Bir selâmla üç rekât kılınır. Yatsı namazından sonra kılınır. Teheccüt namazına kalkan kimse vitir namazını tehir eder, teheccütten sonra kılar.
Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezheplerinde vitir namazı sünneti müekkede-dir, yani en kuvvetli sünnettir. İki rekâtta bir selâm verilir, bir rekât tek kılınır. Her üç mezhepte de üç rekâtı bir selâmla kılmak caizdir. Bütün mezheplerde vitir namazının en efdal vakti, teheccüt namazından sonra şafak atmadan öncedir. Hz. Peygamber devamlı böyle kılardı ve bir hadisinde: «Gece namazlarınızın en sonunda vitir namazı kılın» buyuruyor. Teheccüte kalkamayanlar, vitri yatsıdan sonra yahut yatmadan önce kılarlar.
[20] Tek rekâtli namaz yoktur. Yatsıdan sonra vitirin de iki rekâtını kıldıktan sonra bir rekât kılmış olabilir.
[21] şeybani 249
[22] Şeybanî, 256
[23] Şeybanî,253, 254.
[24] Şeybanî, 255.
[25] Şeybanî, 257.
[26] Buharî, Ezan, 10/12; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/87. Ayrıca bkz. Şeybanî,244.
[27] İbn Abdilber der ki: Malik'ten rivayet edenler, bu hadisin mürselliğindoe ihtilafsızdır.
[28] Hz. Peygamber iki namaz diye, sabah namazının farzı ile sünnetini kastediyor. Bu hadisten, farza kaamet edilince camide sünnet veya nafileye başlamadan bütün cemaatin farza durması gerektiği anlaşılır.
[29] Hanefi mezhebinde sabah namazının farzından sonra sünnet kılmamadığı için, farza kaamet edilince cemaate ulaşabileceğini kestiren kimse çabucak sünneti kılar, farza yetişir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- YOLCULARIN NAMAZI VE BU NAMAZIN KISALTILMASI BAHSİ

1- Yolcuların Namazı ve Bu Namazın Kısaltılması Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
2- Mina'da Namazı Kasretme Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :
3- Yağmurlu Zamanlarda Namazın Evlerde Kılınması Babı
4- Seferde Hayvan Üzerinde, Hayvanın Döndüğü Tarafa Doğru Nafile Namazı Kılmanın Cevazı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Diğer Hükümler:
5- Seferde İki Namazı Birden Kılmanın Cevazı Babı
6- Hazarda İki Namazı Birden Kılma Babı
Bu Rivayetlerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
7- Namazdan (Sonra) Sağ'dan ve Sol'dan Çıkıp Gitmenin Cevazı Babı
8- İmam'ın Sağında Bulunmanın Müstehab Oluşu Babı
9- Müezzin (İkaamete) Başladıkdan Sonra Nafile Namaza Niyetlanmenin Keraheti Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :
10- Mescide Girenin Okuyacağı Dua Babı
11- İki Rekaat TahiyyetülL-Mescid Namazının Müstehab, Onları Kılmadan Oturmanın Mekruh, ve TahiyyetülL- Mescid'in Her Zaman İçin Meşru' Oluşu Babı
Bunlardan Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
12- Seferden Gelen Kimseye, Gelir Gelmez Mescidde İki Rek'at Namaz Kılmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
13- Duha Namazının Müstehab, En Azının İki En Mükenmelinin Sekiz; Ortasının Dört Yahut Altı Rek'at Oluşu ve Bu Namaza Devama Teşvik Babı
Bu Hadislerden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
14- Sabah. Namazının İki Rek'at Sünnetini Kılmanın Müstehab Oluşu; Bunlara Teşvik ve Mezkür İki Re'at'ın Hafif Fakat Devam Üzere Kılınması ve Bu İki Rek'atda Okunması Müstehab Olan Sürelerin Beyanı Babı
Âişe (Radiyallahû anha)'nin Rivayat Ettiği Hadislerinden Çıkarılan Hükümler:
15- Farz Namazlardan Önce ve Sonra Kılınan Sünnet-i Müekkedelerin Fazileti ve Sayılarını Beyan Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
16- Nafile Namazı Ayakta ve Oturarak Kılmanın, Bir Rek'atın Bir Kısmını Ayakta Bir Kısmını da Oturarak Kılmanın Cevazı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
17- Gece Namazı ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Geceleyin Kıldığı Namazların Rek'at Sayısı, Vitir Namazının Bir Rek'at Olduğu, Bir Rek'at Namazın Sahih Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Hadisden Şu Hükümler Çıkarılmışdır:
18- Gece Namazını ve Onu Kılmadan Uyuyan Yahut Hasta Olan Kimsenin. Hükmünü Cami Olan Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
19- Ewabin Namazının, Sıcakdan Deve Yavrularının Ayakları Yandığı Zaman Kılınması Babı
20- Gece Nafilesinin İkişer İkişer, Vitr'in İse Gecenin Sonunda Bir Rek'at Olarak Kılınması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden İki Hüküm Çıkarılmışdır.
21- Gecenin Sonunda Kalkamayacağından Korkan, Vitri Ewelinde Kılsın!» Hadisi Babı
22- Namazın En Faziletlisi Kunutu Uzun Olandır Hadisi Babı
23- Gecede Duaların Kabul Edildiği Bir Saat Bulunduğuna Dair Bab
24- Gecenin Sonunda Zikir ve Duaya Teşvik ve O Zamandaki İcabet Babı
25- Teravih Demek Olen Keyam-ı Ramazan'a Teşvik Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler :
26- Gece Namazında ve Kıyamında Dua Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmışdır:
27- Gece Namazında Kıraati Uzatmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :
28- Bütün Gece ta Sabahlayıncaya Kadar Uyuyan Kimse Hakkında Rivayet Edilen Hadisler Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
29- Nafile Namazı Evde Kılmanın Müstehab Oluşu, Mescidde Kılmanın Dahi Cevazı Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden, Şu Hükümler Çıkarılmışdır:
Ayni, Bu Rivayetleri Şöyle Sıralamışdır:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
30- Gece Namazı Olsun, Başkası Olsun Devamlı Amelin Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
31- Namazında Uyuklayana Yahut Kur'an Okumakdan veya Dua Etmekden Âciz Kalana, Bu Hal Kendisinden Gidinceye Kadar Uyumasını Yahut Oturmasını Emir Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler
32- Kur'an'ın Faziletleri ve Kur'an'a Teallük Eden Şeyler Babı
33- Kur'an'ı Ezberde Tutmaya İhtimam Emri, Filan Âyeti Unuttum Demenin Keraheti, O Âyet Bana Unutturuldu Demenin Cevazı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
34- Sesi Kur'an'la Süslemenin Müstehab Oluşu Babı
35- Mekke'nin Fethi Günü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Fetih Süresini Okuması Babı

36- Kur'an Okunması Sebebiyile Sekinetin İnmesi Babı
Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmışdır:
37- Kur'an Hafızının Fazileti Babı
38- Kur'an Okumada Mahir Olanla, Onu Kekeleyerek Okuyanın Faziletleri Babı
39- Okuyan, Dinleyenden Efdal Bile Olsa Fazilet ve Maharet Sahiplerinden Kur'an Okumanın Müstehab Oluşu Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
40- Kur'an Dinlemenin, Onu Dinlemek İçin Bir Hafızdan Okumasını İstemenin ve Kur'an Okunurken Ağlayıp Tadebbür Etmenin Fazileti Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
41- Namazda Kur'an Okumanın ve Kur'anı Öğrenmenin Fazileti Babı
42- Kur'an'ı ve Süre-i Bakara'yı Okumanın Fazileti Babı
43- Fatiha İle Süre-i Bakara'nın Son Âyetlerinin Faziletleri ve Bakara'nın Sonundaki İki Âyetin Okunmasına Teşvik Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler :
44- Süre-i Kehf İle Âyetü'l-Kürsi'nin Faziletleri Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
45- İhlas Süresini Okumanın Fazileti Babı
46- Muawizeteyn'i Okumanın Fazileti Babı
47- Kur'an'ı Öğrenip, Öğretenin Fıkıh veya Başka İlimler Yönünden Hikmetlerini Öğrenen ve Onlarla Amel Ederek Başkalarına da Öğreten Kimsenin Fazileti Babı
48- Kur'an'ın Yedi Harf Üzerine Olmasını ve Bunun Manasını Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
49- Kur'an'ı Tertille Okumak Hezz Yani İfrat Derecede Sür'atli Okumakdan Kaçınmak ve Bir Rek'atda İki Yahut Daha Fazla Süre Okumanın Mubah Oluşu Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
50- Kıraatlara Müteallik Bab
51- İçinde Namaz Kılınmakdan Nehy Edilen Vakitler Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler
52- Amru'bnü Abese'nin Müslüman Oluşu Babı.
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
53- Namazınız İçin Güneşin Doğmasını ve Batmasını Aramayın! (Hadisi) Babı
54- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i İkindiden Sonra Kılmakda Olduğu İki Rek'at Namazı Tanıma Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :
55- Akşam Namazından Önce İki Rek'at Nafile Kılmanın Müstehab Oluşu Babı
56- Her İki Ezan Arasında Bir Namaz Vardır (Hadisi) Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
57- Korku Namazı Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :

6- YOLCULARIN NAMAZI VE BU NAMAZIN KISALTILMASI BAHSİ

1- Yolcuların Namazı ve Bu Namazın Kısaltılması Babı

1- (685) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Salih fc. Keysan'dan dinlediğim, onun da Urvetü'hnü Zübeyr'den, onun da. Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Âişe :
«Namaz hazarda ve e seferde ikişer rek'ât olarak farz kılındı. Sonra sefer namazı olduğu gibi bırakıldı; hazar namazına ziyâde yapıldı.» demiş.

2- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) :,Bize>îbni Vehb, Yûnus'dan, ö da İbnî Şîhâb'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Urvetü'bnü Zübeyr, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişeden naklen rivayet etti ki, Âişe şöyle demiş:
«Allah, namazı farz kıldığı zaman ikişer rek'ât farz kıldı. Sonra hazarda, onu tamamladı. Sefer namazı İse ilk defa farz kılındığı şekilde bırakıldı.»

3- (...) Bana Alîyyü'bnü Haşrem dahî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize tbni Uyeyne, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, namaz İlk farz kılındığı zaman iki rek'ât olarak farz olmuş. Sonra sefer namazı olduğu gibi bırakılmış. Hazar namazı ise tamamlanmış.
Zührî demiş ki: « Urve'ye sordum: Âişe'ye ne oluyor ki seferde iken kendisi namazı tam kılıyor? dedim. Urve: Âişe, Osmân'm te'vîl ettiği gibi te'vîlde bulünmuşdur; cevâbını verdi.»
Bu hadîsi Buharı «namaz» ve «Hicret» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir. .
Farz kelimesi, lûgatda takdir mânâsına gelir. Buradaki namazdan murâd da dört rek'âtlı farzlardır. Çünkü üç rek'âtlı olan akşam namazı; gündüzün vitri'dir. Binaenaleyh olduğu gibi bırakılmışdır. Şu hâlde ha-, dîsden murâd: Allah Teâlâ dört rek'âtlı farz namazları ilk defa ikişer rek'ât üzerinden takdir buyurmuş, sonra hazar'da kılınanlara ikişer rek'ât daha ilâve ederek, onları dörder rek'âta çıkarmış. Bundan yalnız akşam namazını istisna etmiş; demekdir.
Dâvûdî'nin beyânına göre, akşam namazına da bir rek'ât ziyâde edilmişdir. Yâni ona göre evvel emirde akşam namazı da iki rek'ât olarak farz kılınmış; sonra bir rek'ât daha ilâve edilerek üç'e çıkanlmışdar.
Buhârî'nin, bir rivayetinden anlaşıldığına göre namazlara ikişer rek'ât ilâve, hicret'den bir sene sonra yapılmışdır.
Hz. Âişe 'nin bu hadisi, mürseldir. Çünkü o, bu vak'aya yetişme-mişdir. Fakat böyle mikdâr bildiren yerlerde rey ve içtihada mecal olmadığı için hadîs yine merfû ve muttasıl hükmündedir. Âişe (RadiyaUahû anha) onu yâ bizzat Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seltem) 'den yahut bir sahâbîden işitmişdir. Hadîs herhalde huccetdir.
Namaza, ziyâde mes'elesi ihtilaflıdır. Ebû İshâk-ı Harbî ile Yâhyâ b. Se1âm'a göre hazarda; yâni evinde yerinde oturanlara namazın tamamlanmasından murâd, namazın sayısıdır. Zîrâ Isrâ hâdisesinden önce, namaz, biri güneş kavuşmazdan önce, diğeri doğmazdan önce olmak üzere iki vakitden ibaretti. Hz. Âişe'nin, bu hadîsi mezkûr iki vakte üç vakit daha ilâve edilerek; namazların beş vakte çıkarıldığını gösterir.
Diğer bâzılarına göre Âişe (Radiyalîahû anha) hadîsinden murâd; İsrâ gecesi beş vakit namaz farz kılınırken, evvelâ ikişer rekât takdir buyurulduğunu, sonra hazarda (yâni evinde yerinde) olanlar için ikişer rek'ât ilâve edildiğini anlatmakdır. Bu takdirde yapılan ziyâde namaz vakitlerine değil, namazın rek'âtlarına âiddir.
Bir takımları: «Namaz, iki rek'ât olarak farz kılınmışdır. Yâni yolcu dilerse namazını iki rek'ât kılabilir; isterse dört kılmaya da hakkı

vardır» şeklinde tefsirde bulunmuşlardır.
Nevevî'nin tefsiri de şu'dur: İki rek'ât kılmak isteyenler için, namaz ikişer rek'ât farz olmuşdur. Sonra evinde yerinde olanlara mahsus olmak üzere iki rek'ât daha ilâve edilmişdir. Sefer namazı ise iki rek'ât kılmak dahî caiz olmak üzere bırakılnıışdır.
Hanefîler, Hz. Âişe 'nin bu hadîsi ile istidlal ederek: «Seferde dört rek'âtlı namazları ikişer kılmak ruhsat değil; azimettir. Binaenaleyh yolcunun dört rek'âtlı namazlarını tam kılması isâet olur.» demişlerdir.
Hanefiyye ulemâsı bundan mâda Taberânî 'nin «Mu'-cem» inde rivayet ettiği bir hadîsle ve Nesâî ile İbni Mâce'nin rivayet ettikleri Ömer (Radiyalîahû anh) hadîsi ile de istidlal ederler. Hz. Ömer hadîsinde şöyle denilmektedir :
«Sefer namazı ilci rek'ât; kuşluk namazı iki rek'âf; bayram namazı iki rek'ât; cum'a namazı dahî iki rek'âfdır. Bunlar Peygamberiniz Muham-med Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dilinden hiç noksansız; tamam olarak böyledir.»
îmam Şafiî, imam Mâlik ve imam Ahmed b, Hanbe1'e göre, yolcunun dört rek'âtlı namazları, ikişer rek'ât kılması, bir ruhsattır. Binaenaleyh onları isterse dört isterse iki rek'ât kılar. Yalnız iki rek'ât olarak kılması efdaldır. Şâfiîlerden, bir rivayete göre, dört re'ât kılmak efdal; diğer bir rivayete göre her ikisi müsavidir. Sahîh ve meşhur olan kavil iki rek'ât kılmanın efdal olmasıdır.
Bunların delilleri az sonra göreceğimiz Hz. Ömer hadîsi ile Dârakutnî 'nin tahrîc ettiği Hz. Âişe hadîsidir.
Hz. Ömer hadîsinde şöyle deniliyor: «Ömer b. Hattâ b'a dedim ki: Halk'ın bu gün namazı kısaltmalarına şaşarım. Allah' Teâlâ (Kâfirlerin, sizi fitneye düçâr edeceğinden korkarsanız...) buyurarak, namazın ancak fitne zamanında lasaltılabileceğini; beyân etmişdir. Şimdi böyle bir korkulu gün yokdur?
Ömer: Senin şaştığın şey'e, ben de şaştım da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e söyledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) :
«Bu Allah'ın, size îesadduk eylediği bir sadakadır. Binaenaleyh siz, onun sadakasını kab'ûl edin!» buyurdu; dedi.
Âişe hadîsinde dahî: Resûlüllah' (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bazen kısa kılar; bazen tamamlar; kimi gün oruç tutar; kimi gün de tutmazdı.» denilmektedir. Bu hadîsin isnadı için Dârakutnî: «Sahîhdir.» demişdir. Ayni hadîsi Beyhakî: Tâlhatü'bnü Amr İbni Salih ve Mu ğîratü'bnü Ziyâd tarîki ile Hz. Âişe'den rivayet etmişdir ki, bu zevatın üçü de zayıfdırlar.
Hanefiyye ulemâsı, Şâfiîlerin bu delillerine şöyle cevap vermişlerdir :,
1- Hz. Ömer hadîsi size değil; bize delildir. Çünkü mezkûr hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın sadakasını kabul etmelerini emir buyurmuşdur. Emr-i mutlak, vücûd ifâde eder. Binaenaleyh şer'an o hediyeyi reddetmek serbestisi kalmaz. Burada: «Hiç bir insan sadaka kabul etmek için zorlanır mı?» şeklinde bir suâl hatıra gelebilir. Cevâbı şu'dur: «Resûlüllah (Salîalkhü Aleyhi ve Sellem) 'in :
(Allah, onu size tesadduk eyledi.) sökünün mânâsı: Allah, size hüküm buyurdu, demekdir. Çünkü milk olmaya yaramayan bir şey'i, Allah'ın tesadduk etmesi, o şey'i hükümden düşürmekle olur. Netekim Allah'ın afvı da böyledir.»
2- Hz. Âişe hadîsi ise Buhâri ile Müslim İn, Hz. İbni Ömer 'den tahrîc ettikleri şu hadîsde muarızdır: « İbni Ömer, Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) ile birlikde seferde bulundum. Allah, ruhunu kabzedinceye kadar (seferde) iki rek'âtdan fazla namaz kılmadı. Ebû Bekir'le beraber bulundum; o da AHâh Tr-âlâ rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla kılmadı. Osman'-la beraber bulundum; o da Allah Teâlâ rûh'unu kabzedinceye kadar i'd rek'âtdan fazla namaz kılmadı... dedi.»
Selef ve Ha1ef'in ekseri ulemâsına göre seferde dört rek'âtlı namazları, ikişer kılmak vâcibdir. Ashâb-ı kiram 'dan Ömer, Alî, İbni Ömer, Câbir ve İbni Abbâs (RadiyaHchû anhûm) hazerâtımn mezhepleri de budur. Ayni kavil Halife Ömer b. Abdilâzîz ile Hasan-ı Basrî ve Katâde 'den dahi rivayet olunmuşdur. Hammâd- b. Ebî Süleyman'a göre seferde namazlarım dört rek'ât üzerinden kılan bir kimse, o namazları kaza eder. İmam Mâlik 'den bir rivayete göre dahî vakit içinde olmak şartı ile o namazları ikişer rek'ât olarak kaza eder.
İmam Ahmed b.'Hanbel seferi namazları için: «Onları, ikişer rek'ât kılmak sünnettir.» demişdir.
Hattâbî dahî: «Evlâ olan, misafirin namazı kısa kılmasıdır. Çünkü kısa kıldığı namazın caiz olduğuna bütün ulemâ ittifak etmişdir; tamam olarak kılmanın caiz olup olmıyacağı ise ihtilaflıdır. İttifak, ihtilâfa tercih edilir.» diyor.
Aynî: «Bütün bu delillerle, bâzılarının (Sadaka hadîsi namazı kısa kılmanın ruhsat olduğuna delâlet eder.) sözü suya düşer.» demişdir.
Gerçi Âişe ile Osman (Radiyallahû anhûma) te'vîlde bulunarak, seferde namazlarını dörder rek'â^fc kılmışlardır. Fakat bundan Hanefî1er'in kaidesi [1] bozulmaz. Çünkü Hz. Âişe seferde namazı iki rek'ât kılmayı da dört rek'ât kılmayı da caiz görüyordu..Şu hâlde kendisi iki caizin biri ile amel etmiş demekdir. Eğer Âişe (Radiyallahû cnhc) namazı tamam kılmayı caiz gÖrmeseydi Hanefîler'in kaidesi o zaman bozulurdu.
Hz. Osman hadîsine verilecek cevap da budur. Muhakkikin ulemâya göre Osman ile Âişe (Radiyallahû anhûma) 'nın teVilleri bundan âbâretdir. Yâni onlar kasr'la itmamın ikisini de caiz görmüşlerdir.
Bâzıları: « Hz. Osman, mü'minlerin imamı; Âişe de anneleri olduğu için nereye gitseler, kendi evlerinde hükmündedirler.» Şeklinde te'vîlde bulunmuş; bir takımları Osman (Radiyallahû anh) 'm Mekke'den evli bulunduğunu ileri sürmüş; daha başkaları: « Hz, Osman'm yanında Bedeviler bulunuyordu; onlar namaz ebedî olarak ikişer rek'âta indirildi zannetmesinler diye namazları dörder rek'ât kılmışdır.» demişlerse de bu te'vîllerin hiç biri itirazdan salim değildir.
Dört mezhebin imamları ile Cumhûr-u ulemâya göre mubah olan her seferde kasr caizdir. Selef'den bâzıları namazı kısa kılabilmek için yolda korku bulunmasını şart koşmuş; diğer bâzıları seferin Hacc veya Ömre vâhut gaza için olmasını; bir takımları da seferin ısyân için değil tâât hususunda yapılmasını şart koşmuşlardır.
E-imme-i selâse denilen Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1 ile ekseri ulemâya göre ma'siyet seferinde namazları kısa kılmak caiz değildir. Ebû Hanîfe ile Sevrî'ye göre ise caizdir. Binaenaleyh onlara göre sahibinin elinden kaçan bir köle seferde namazlarım ikişer rek'ât kılabilir.
Hanefîler'e göre mesâfe-i sefer, senenin en kısa günleri hesabı ile üç günlük yol'dur. Burada muteber olan orta yürüyüşle sabah'dan, öğle'ye kadar alman yoldur ki takriben doksan kilometrelik mesafedir. Bu mesafeden daha yakınlara gidenler, namazlarını tamam kılarlar. Diğer mezheplere göre yüklü deve yürüyüşü ile bir gün bir gecelik
mesafedir. Bu mesafe takriben seksenbir kilometre kadardır. Tafsilât fıkıh kitaplarındadır.

4- (686) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb, Züheyr b. Harb ve İshâk b. İbrâbim rivayet ettiler. İshâk (Bize haber verdi.) tâbirin kullandı, diğerleri: Bize Abdullah h. İdris, İbni Cüreyc'den, o da İb-ni Ebî Ammâr'dan, o da Abdullah b. Bâbeyh[2]'den, o da Ya'lâ b. Ünıeyye [3]'den naklen rivayet etti; dediler. Ya'lâ şöyle demiş: Ömeru*-bnü'I - Hattâb'a, dedim ki: (Allah Teâlâ) : Eğer (sefer esnasında) kâfirlerin, size fenalık yapacağından endîşe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir vebal yokdur [4]. (buyuruyor.) Şimdi insanlar emniyettedir. (O hâlde niçin seferde namazı kısa kılıyoruz?) Ömer, şu cevâbı verdi:
— Bu senin şaştığın şey'e ben de şaştım de, onu Besûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum:

«Bu, Allah'ın, size tesadduk eylediği bir sadakadır. Binaenaleyh siz, onun sadakasını kabul edin!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Ebî Bekr El - Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya, İbni Cüreyc'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Ab-durrahmân b. Abdillâh b. Ebî Anımâr, Abdullah b. Bâbeyh'den, o da Ya'-lâ b. Ümeyye'den naklen rivayet etti. Ya'lâ: «Ömeru'bnu'l - Hattâb'a dedim ki...» diyerek İbni İdrîs hadîsi gibi rivayette bulunmuş.
Bu hadîsi Tirmizî, Nesâî, İbni Mâce ve İbni Hibbân da tahrîc etmişlerdir. Rivayetlerin bâzısında denilmiş İse de meşhur ve ma'rûf olan rivayeti kitabımızda olduğu gibi şeklindedir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :

1- «Allah, bize tesadduk eyledi» ve «Yâ Rabbî! Bize tesadduk eyle!» gibi sözler söylemek caizdir. Selefden bâzıları bunu mekruh görmüşse de Nevevî: «Bu açık bir hatâdır.» demişdir.
2- Korku olmayan seferde dahî dört rek'âtlı namazlar, ikişer rek'ât kılınırlar.
3- Bir kimse kendinden daha üstün birinin anlaşılması müşkil bir iş yaptığını görünce mes'eleyi, ona sorabilir.
4- Cumhura göre âyetdeki kısaltmadan murâd, adedi kisaltmakdır. İbni Abbâs hey'eti kısaltmak olduğuna kaaildir. Ona göre âyet, korku namazı hakkındadır.

5- (687) Bize Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansûr, Ebû'r-Rabî' ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya: (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Ebû Avâne, Bükeyr b. Ahnes[5]'den, o da Mü-câhid'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti; dediler. İbni Abbâs :
«Allah, namazı Peygamberimiz (MuhammedJ Sallallahü Aleyhi ve Selleın)in dilinden hazarda dört, seferde ilci, korku zamanında da bir rek'ât ola* rak farz kıldı.» demiş.

6- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrûn-Nâkıd hep birden Kaasim b. Mâlik[6]'den rivayet ettiler. Anır dedi ki: Bize Kaasim b.t Mâlik El - Müzeni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb b. Âiz Et - Tâî[7], Bükeyr b. Ahnes'den o da Mücâhid'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş :
«Şüphesiz ki Allah, namazı P ey ga.Yi berin iz (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) "\n dilinden; yolcuya iki rek'ât, mukîm'e dört, korku hâlinde ise bir rek'ât olarak farz kıldı.»

7- (688) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi, Mûsâ b. Selemete'l-Hüzelî'den naklen rivayet ederken dinledim. Mûsâ şöyle demiş: İbni Abbâs'a Mekke'de bulunduğum zaman imamla kılmazsam namazımı nasıl kılacağım? diye sordum.
— Etû'l-KaasİM (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünneti olmak üzere iki rek'ât (kıl!) cevâbını verdi.

(...) Bize, bu hadîsi Muhammed b. Minhâl Ed - Darîr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b Ebî Arûhe rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El - Müsennâ dâhi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişânı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize batam rivayet etti. Bu râvî-IcrİN hepsi Katâde'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Selef-i sâlihînden bir cemâat bu hadîsin zahiri ile amel etmişlerdir. Hasan-ı Basrî, Dahhâk ve İsbâk b. Râhuye bunlar meyânındadir.
Ebû Hanîfe, Şafiî, Mâlik ve Cumhûr-u ulemâya göre korku namazı emniyet hâlinde kılınan nama? gibidir. Hazarda kılmıyorsa dört, seferde kılmıyorsa iki rek'at üzerinden kılınır. Fakat hiç bir hâlde,, bir rek'at üzerinden kılınması caiz değildir. Bu zevat sadedinde bulunduğumuz İbni Abbâs hadîsini te'vîl ederek: «Bundan murâd: Bir rek'at imamla, bir rek'at da yalnız olarak kılmak-dır.» derler. Netekim sahih hadîslerin ifâdesine göre Peygamber (Sallallahli AieyhİI ve Sellem) ile ashabı korku zamanında namazlarını, bu şekilde kılmışlardır.
Nevevî : «Delillerin arasını bulmak için bu te'vîl mutlaka lâzımdır.» diyor.

8- (689) Bize Abdulah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Hafs b. Âsim b. Ömer b. El-Hattâb[8], bahasından naklen rivayet etti. Demiş ki: Mekke yolunda İbni Ömer'le beraber bulundum. Öğle namazını bize iki rek'ât kıldırdı. Sonra döndü geldi. Biz de onunla beraber döndük. Menziline gelip oturdu. Onunla beraber biz de oturduk. Bir aralık namaz kıldığı yere bir göz atarak birtakım kimselerin ayakta olduklarını gördü ve:
— Bunlar ne yapıyor? dîye sordu.
— Tesbîhde bulunuyorlar... dedim. İbni Ömer:
— Ben teşbih yapacak olsam mutlaka namazımı tamamlardım. Kardeşim oğlu! Gerçekten ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üe bir-likde seferde bulundum. Allah rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla namaz kılmadı. Ebû Bekir'le birlikde bulundum, o da Allah rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla kılmadı. Ömer'le dahî beraber bulundum, o da Allah rûh'unu kabz edinceye kadar iki rek'âtdan fazla kılmadı. Sonra Osman'la beraber bulundum; o da Allah rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla kılmadı. Allah Teâlâ dahî [9] (gerçekten ResûlüIlah'da sizin için güzel bir Örnek vardır!) buyurmuşdur... dedi.

9- (...) Bize Kuteybetü'bhü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zîd (yâni İbni Zürey') Ömer K Muhammed'den, o da Hafs b. Âsım'dan naklen rivayet etti. Hafs şöyle demiş: Bir hastalığa tutulmuşdum. İbni Ömer, beni dolaşmaya geldi. Kendisine seferde nafile kılınıp kıhnmiya-cağını sordum. İbni Ömer:
— Ben, seferde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in maiyyetinde bulundum ama onu sünnet kılarken görmedim. Eğer ben, sünnet kılacak olsaydım farz namazımı tamam kılardım. Allah Teâlâ da (Gerçekten Re-sûîüîlah da, sizin için güzel bir Örnek vardır.) buyurmuşdur... dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Taksîr-i salât» bahsinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce «namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
«Tesbîhde bulunuyorlar.» tâbirinden murâd, revâtip denilen nâfilelef yâni vakit namazlarının sünnetleridir. Bu hadîslerde geçen tesbîh'den murâd, hep bu namazlardır.
Hz. Abdullah b. Ömer'in: «Ben tesbîh yapacak olsam mutlaka namazımı tamamlardım!» sözünün mânâsı: «Ben nafile kılacak olsam farz

namazı dört rek'ât olarak tamamlardım. Bu benim için daha makbul olurdu. Lâkin ben bunların ikisine de kaail değilim. Seferde sünnet vech üzere namaz, dört rek'âtlı farzları iki kılmak; nafileleri de terk etmekle olur.» demekdir. İbni Ömer (Radiyallahû anh) buradaki nafileden de beş vaktin sünnetlerini kasdetmişdir. Yoksa onlardan mâda nafileleri seferde kendisi de kılardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dahî bu gûnâ nafileleri kıldığı rivayet olunmuşdur.
Ulemâ beş vaktin sünnetlerinden mâda nafile namazların seferde kılınabileceğine ittifak etmişlerdir. İhtilâf beş vakit namazın sünnetleri hakkındadır. Hz. Abdullah b. Ömer ile diğer bâzı ulemâya göre seferde vakit sünnetlerini kılmak mekruhdur.
Ashâb-ı kiramdan bâzıları seferde sünnet namazların kılınacağına kaail olmuşlardır. Ebû Hanîfe, imam Ahmed, Şafiî ve ekseri ulemânın mezhepleri de budur.
Hanefîler 'den Serahsî'nin «EI-Melbsût» nârmndaki eseri ile «El-Hidâye» de: «Sünnetlerde kısaltma yokdur. Ulemâ efdal olan hakkında söz etmiş; bâzıları ruhsatla amel ederek, sünnetleri terk etmenin efdal olduğunu; bir takımları da Allah'a tekarrub için onları kılmanın efdal olacağını söylemişlerdir.» denilmektedir.
Yine Hanefîler 'den Hindîvâhi'nin beyânına göre, bir yerde mola verildiği zaman sünnetleri kılmak efdal; yürüyüş hâlinde ise terk etmek efdaldır. Hişâm: «İmam Muhammed'i seferde namaz kılarken çok gördüm. Öğle'den evvel ve sonra sünnet kılmıyor; Fakat sabah ile akşam namazının ikişer rek'ât sünnetini hiç bırakmıyordu. İkindi ile yatsı'dan önce nafile kıldığını görmedim. Yatsıyı kılar; sonra vitr'e geçerdi.» demişdir.
Nevevî diyor ki: «İhtimâl Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sünnetleri konakladığı yerde kılar da İbni Ömer görmezdi. Zîra nafileyi evde kılmak efdaldır. Yahut sünnetlerin bazen terk edilebileceğine ten-bîh için onları bâzı vakitlerde kılmamışdır.»
Sünnetlerin terk edileceğine kaail olanların istidlal makamında: «Sünnetler meşru olmuş olsa farzı dört olarak tamamlamak daha yerinde bir iş olurdu.» sözlerine karşı, Nevevî şu cevâbı vermektedir: «Farz kesin olarak meşrudur. Şayet tam olarak dört rek'ât üzerinden kılınması meşru olsa seferde bütün farz namazların tam olarak kılınması icâb ederdi. Nafile ise mükellefin re'yine bırakılmışdır. Bu bâb'da rifk-u mülâyemet. onun meşru olmasını gerektirir. Mükellef isterse kılar ve sevap ka zanır; isterse kılmaz ve kılmadığından dolayı ona hiç bir şey lâzım gelmez.»

10- (690) Bize Halef b. Hişâm ile Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî ve Ku-teyfcetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hammâd (Yâni İfar Zeyd) rivayet etti, H.
Bana Züheyr b. Harb ile Ya'kûb b. İbrâbîm de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail rivayet etti. Bu râvîlerİn ikisi de Eyyûb'dan, o da Ebû Ki-lâhe'den, o da Enes'den naklen rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllalı (Sallallühü Aleyhi ve Sellem) öğle namazını Medine'de dört rek'ât kılmış; ikindiyi ise Zii'l-Huleyfe'de İki rek'ât üzerinden kılmişdır.

11- (...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. MünkedİR ile İbrahim b Mey-sera [10] rivayet ettiler. Onlar da Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmişler:
«Ben ResûlüElah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber öğle namazını Medine'de dört rek'ât kıldım. Yine onunla ikindiyi Zü'l-Huleyfe'de iki rek'ât kıldım.»
Bu hadîsi Buhârî «Ebvâbü't-Taksîr» ile «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in yola çıkmazdan evvel namazlarını tam kıldığını, yola çıktıkdan sonra dört rek'âtlı namazları ikişer kıldığını göstermektedir. Z ü'l - Huleyfe Me-dîne*ye altı veya yedi mil mesafede bir yer olup Medîne'liîerin mîkaatıdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Zahirîler, seferin azında da çoğunda da namazların ikişer rek'ât kılınacağına bununla istidlal etmişlerdir.
2- İmam Şafiî bu hadîsle istidlal ederek, sefere çıkmazdan önce namazların dört rek'ât üzerinden kılınacağını söylemişdir. Çünkü itesûlüilah (Salialiahü Aleyhi ve Seilem) , sefere niyet ettiği hâlde öğleyi Medine'de dört rek'ât kılmışdır. Mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefi1er'e göre sefere niyet eden bir kimse, bulunduğu kasaba veya köy'ün evlerini geçtiği zaman namazları kasr etmeye başlar. «Et-Tuhfe» nâm eserde: Mukîm olan bir kimse sefere niyet ederek yürümekle veya vâsıtaya binmekle müsâfir oluvermez. Müsâfir sayılmak için şehrin binalarını geçmek lâzımdır. Çünkü bir işe niyet etmekle, o iş yapılmış olmaz; onu mutlaka yapmak lâzımdır. Oruçlu bir kimse dahî orucunu bozmaya niyet etmekle, onu bozmuş sayılmaz.» denilmişdir.
İmam Şafiî'ye göre şehirde binaları değil; şehirin sûrlarını geçmekle müsâfir hükmüne girilir.
Hanbelîler 'den İbni Kudâme «El-Muğnî» adlı eserinde şunları söyler : «Sefere niyet eden bir kimse, bulunduğu şehrin veya köyün evlerini geçerek, onları arkada bırakmadıkça namazlarını kasr edemez. îmam Mâlik, Evzâî, İmamAhmed imam Şafiî, îshâkve Ebû Sevr 'in mezhepleri de budur.»
Îbnû'l-Münzir: «Kendisinden ilim bellenilen bütün ulemâ bunda mûttefikdir.» demişdir.
Atâ' ile Süleyman b. M.ûsâ 'nın, sefere niyet eden bir kimseye evinde iken kasr'ı mubah gördükleri rivayet olunur.
Atâ': «Sefere niyet eden bir kimse, evinden çıktıkdan sonra henüz bulunduğu şehrin evlerini geçmeden namaz vakti gelirse, namazını kasr edebilir.» demişdir.
Mücâhid'e göre ise gündüzün sefere çıkan bir kimse akşam olmadan namazlarım kasr edemediği gibi geceleyin sefere çıkan da güneş doğmadıkça kasr edemez.
3- Hadîs-i şerif, sefere niyet eden evinde bile kasr edebilir; diyenlerle Mücâhid'in aleyhine delildir.

12- (691) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b.Beşşâr; ikisi birden Gunder'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer Gunder, Şu'be'den, o da Yahya b. Yezîd El-Hünâi [11]'den naklen rivayet etti. Demiş ki: En es b. Mâlik'e namazı kasr mes'elesini sordum. Şu cevâbı verdi:
— Resûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seliem) üç mil yahut üç fersah (şüphe eden, Şu'be'dir.) mesafeye gitmek üzere yola çıktığı zaman namazı İki rek'ât kılardı.»
Bu hadîsde bildirilen üç mil veya üç fersah Resûlüllah (Saîîaîîahü Aleyhi ve Seîîem) 'in seferinin sonu değildir, Hadîsden maksad şu'dur: Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve Selîem) namaz vakti gelmeden yola çıkar; üç mil veya üç fersah mikdârı yürüdükden sonra namazın vakti girer, onu; o zaman kılardı.

Nevevî diyor ki: «Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Seliem) kasr ederek kıldığı namazın vaktine bir hayli müddet varken yola çıkar, namaz vakti ona üç mil veya daha fazla yol aldıkdan sonra gelirdi. O da namazı, o zaman kılardı. Mutlak surette vârid olan hadîsler kasr'ın beldeden çıkarken caiz olduğu hususunda biribirini te'yîd ederler. Zîra o anda, o kimseye yolcu denir.»

13- (692) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Beşşâr, hep birdenİbni Mehdî'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Yezîd b. Humeyr[12]'den, o da Habib b. Ubeyd[13]'den, o da Cübeyr b. Nüfeyr'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Şurahbî![14] b. Simt ile beraber onyedi veya onsekiz mü mesafede bulunan bir köye gitmek üzere yola çıktım. Şurahbîl, namazı iki rek'ât kıldı. Bunun (Niçin yaptığını) kendisine sordum: Dedi ki:
— Ömer'i, Zü'1-Hule'yfe'de iki rek'ât kılarken gördüm de ben de ona sordum. Ömer: Ben ancak Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'den gördüğüm gibi yapıyorum, dedi.»

14- (...) Bu hadîsi bana Muhammedü'bnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, bu isnâdla rivayet etti. (Yalnız o) İbnü's^Şimt'dan dedi; Şurahbîl adını söylemedi. Bir de: Kendisinin Hınıs'dan onsekiz mil uzakta bulunan ve Devmîn (veya Dûmîn) denilen bir yer'e vardığını söyledi.
Zahirî 'lerden bâzıları bu hadîsle istidlal ederek sefere çıkan bir kimsenin tam bir günlük bir yere gitmese de namazlarını kasr edebileceğini soylemişlerse de hadîs-i şerifde bu hususa delâlet yokdur. Çünkü gösterilen her iki aded şüphelidir. Binaenaleyh bunların hiç birine îtimâd olunamaz. Birinin sabit olduğu farz edilse bile bu mikdâr, namazı kasr ederek kılmağa başladığının iptidâsıdır.
Hz. Ömer'in Zû'1-Huleyfe'de namazı kasr ederek kılması, o yer'in seferin sonu olduğuna delâlet etmez. Şurahbî1'in kasr ederek kıldığı mesafe şek'siz olarak bilinse bile onun fiili hüccet olamaz; çünkü kendisi bir kavle göre tâbiîndendir. Cumhûr-u ulemâ-y a muhalefet etmişdir. Yahut onyedi veya onsekiz mil mesafede namazı kasr etmesi, yolculuğu esnasında olmuşdur. Bu mesafe onun gideceği yerin sonu değildir; diye te'vîl olunur.

15- (693) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Yahya b. Ebî İshâk[15]'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdî. Enes şöyle demiş: Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikde Medine'den Mekke'ye (doğru yola) çıkdık da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) tâ dÖnünceye kadar namazları ikişer rek'ât kıldı. (Yahya demiş ki): Enes'e: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Mekke'de ne kadar kaldı?» diye sordum;
— On gün! cevâbını verdi.

(...) Bize, bu hadîsi Kuteybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bu hadîsi, bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Uley-ye rivayet etti. Bunlar hep birden Yahya b. Ebî İshâk'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen Hüşeym'in hadîsi gibi rivayet etmişlerdir.

(...) Bize, Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Efe! İshâk rivayet etti: Dedi ki : Ben, Enes b. Mâlik'i: «Biz, Medine'den Hacc için yola çıktık...» derken işittim; sonra yukarki hadîsin mislini söyledi.

(...) Bize, îbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. H. Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Ebı Üsâme rivayet etti. Bunlar hep birden, Sevrî'den, o da Yahya b. Ebî İshâk'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. (Yalnız burada râvî) Hacc'i zikretme-mişdir.
Bu hadîsi Buhârî «Ebvâbü't-Taksîr» ve «Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd., Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce «namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bir rivayetinde tasrîh edildiği vecihle ResûlüIIalı (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu seferi, Hacc içindi. Mezkûr seferde Mekke'ye Zil-hicce'nin dördüne rastlayan pazar günü sabahı vâsıl olmuşdu. Bu sefer'-de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz öğle, ikindi, yatsı ve sabah namazlarını ikişer rek'ât; akşam namazını üç rek'ât olarak hâli üzere kümışdır.
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in Mekke'de ne kadar kaldığını bildiren hadîsler muhtelifdir. Buradaki Enes (Radiyallahû anh) rivayetine göre on gün; Buharî'nin rivayet ettiği İbni Abbâs rivayetine göre ondokuz gün; -Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği İbni Abbâs hadîsine göre onyedi gün; Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce 'nin tahrîc ettikleri diğer bir rivjâyete göre onbeş gün; bâzı rivayetlerde onsekiz gece kalmışdır.
Bu rivayetlerin arası şöyle cem' edilmişdir: Hz. Enes hadîsi Veda Hacc'ına âiddir. Ö seferde Mekke'de on gün kaldı denilmesinden murâd: nefs-i Mekke'de değil Mekke ile birlikde Mina'da kalmasıdır. Çünkü bu husûsda olan Câbir hadîsinden de anlaşıldığına göre Resûlüllah (SaUaltahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye Zilhicce'nin dördünde girmiş; giriş ve çıkış günleri hâriç olmak üzere orada üç gün kalmış; ayın sekizinci günü Mina'ya varmış; orada da üç gün yânî şeytan taşiama günlerinde kalmış ki, bu günlerin sonu Zilhicce'nin onüçüne tesadüf eder.
tbni Abbâs hadîsi ise Mekke'nin fethine âiddir. Bu bâb'da Imr.ân b. Husayn (Radiyallahû anh) dan da rivayet vardır. Mezkûr rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de onsekiz gece, kalmışdır.
Beyhakî, İbni Abbâs rivayetleri ile Hz. Imrânrivayetinin arasını bulmuş ve: «Ondokuz gün diye rivayet eden, Mekke'ye giriş ve çıkış günlerini hesaba katmış; onyedi gün diyen bunları terk etmişdir. Onsekiz gece kaldığını rivayet eden, girişle çıkış günlerinden birini saymış; diğerini saymamışdır.» demişdir.
Onbeş gün rivayetine gelince: Nevevî (631-676) «El-Hulâsa» nâm eserinde bu rivayetin zayıf ve mürsel olduğunu söylemişdir. Fakat Aynî 'nin beyânına göre zayıf değil isnadı güzel, râvîleri mu'temeddir.
Seferde namazların niçin ikişer rek'ât meşru olduğunu Dahhâk tefsirinde şöyle îzâh eder: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) islâmiyet'in ilk zamanlarında öğle, ikindi, yatsı ve sabah namazlarını ikişer rek'ât; akşam namazını ise üç rek'ât üzerinden kılardı. O bu namazları henüz kıble, Kâ'be'ye çevriimezden önce kılmışdır. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir gün öğle namazını iki rek'ât olarak Beyt-i Makdis'e doğru kildıkdan sonra Cebrail (Aleyhîsselâm) gelmiş; kendisini Kâbeye düğru çevirerek iki rek'ât daha kılmasını işaret etmiş; ondan sonra ikindi ve yatsı'yı da dörder rek'ât, sabah namazını iki rek'ât kılmasını emretmiş ve: «Yâ Muhammedi İlk kıldığın farz ümmetinin yolcuları ile gazilerine mahsûsdur.» demişdir.
Taberânî'nin, Hz. Alî (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettiği bir hadîse göre tüccardan bir cemâat Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)e müracaat ederek: «Yâ Resûlâllah! Biz, sefere çıkıyoruz. Namazımızı . nasıl kılacağız?» diye sormuşlar. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri

«Sefere çıktığınız vakit namazı kasr etmenizde bir beis yokdur.»
âyet-i kerimesini indirmiş; sonra bir müddet vahy kesilmiş; bundan bir sene sonra Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) gazaya çıkmış ve Harb esnasında öğleyi kılmış. Müşrikler bunu görünce biribirlerine :
«Vallahi Mühammed ve ashabı arkalarından hücuma imkân veriyorlar! Şunların üzerine baskıyı arttırsanız!...» demişler; müteakiben Teâlâ Hazretleri iki namaz arasında âyetin sonunu yâni
«Şayet kâfirlerin size fenalık edeceğinden korkarsanız...» kısmını indirmişdir.
Câbir b. Abdillâh (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunan bir hadîse göre kasr âyeti Nah1 denilen yerde nazil olmuşdur. İbni Esîr'in beyânına göre bu vak'a hicretin dördüncü senesinde olmuşdur.
Sa'lebî, tefsirinde Hz. İbni Abbâs 'in: «Kasr ederek kılınan ilk namaz ikindidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Us-fân'da Zû Enmâr gazasında kıldı.» dediği rivayet olunmuşdur.

HABÎS-İ ŞERİFDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER:

1- İmam Şafiî (Rahimehullah) bu hadîsle istidlal ederek: «Sefere çıkan bir kimse, bir yerde dört gün kalırsa namazlarını ikişer rek'ât kılar; çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de dört gün kalmışdır.» demişdir. İmam Mâlik, imam Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur.
Nevevî'nin beyânına göre, giriş ve çıkış günleri bu dört günde dâhil değildir. Nevevî-ile Râfiî: «Esah olan budur.» demişlerdir.
İmam Şafiî 'den bir rivayete göre, bir kimse bir yerde dört günden fazla kalırsa, mukîm olmağa niyet etmese bile mukîm olur. Ancak Tahâvî (238-321) : «Şafiî 'nin kavli icmâ'a muhâlifdir. Zîra ondan Önce hiç bir kimseden bir yerde dört gün kalmaya niyet etmekle mukîm olunacağı rivayet edilmemişdir.» demişdir.
2- Hanefî'lere göre, bir yerde onbeş günden daha az kalmaya niyet eden kimse namazlarını ikişer rek'ât kılar. Çünkü İbni Abbâs ile İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'in «Müsâfir olarak bir yere varır da, o yerde onbeş gün kalmaya niyet edersen namazını tam olarak kıl! Oradan ne zaman ayrılacağını bilmiyorsan namazı kasr et!» demişlerdir. Onbeş günü şeriat, başka yerlerde de nazar-ı îtibâra almış-dır. Meselâ hayzdan temizlenen bir kadının temizlik müddeti en az on-bez gündür.
Şunu da unutmamalı ki Hanefîlere göre mukîm olmaya niyet etmekle mukîm sayılmak; üç günlük yolu yürümüş olmsya bağlıdır. Üç günlük yolu yürümeden geri dönmeye yahut mukîm olmaya niyet eden kimse çölde veya ovada bile bulunsa mukîm olur. «EI-Müctebâ» nâm eserde: «Sefer ancak mukîm olmaya niyetle yahut vatana varmakla veya üç günden evvel vatana dönmekle bâtıl olur.» denilmişdir.
Meşhur rivayete göre imam Şafiî 'nin kavli de budur.
Mukîm olmaya niyet etmek beş şartla müessir olur:
a) Yürüyüşü terk etmek şarttır. Hatta yürürken mukîm olmaya niyet etse ikaameti sahih olmaz.
b) Yer mukîm olmaya elverişli bulunmalıdır. Sahrada veya deryada mukîm olmaya niyet etmek; sahîh değildir.
c) Yerin müttehid yâni bir olması:
d) Müddetin bir olması şarttır.
e) Sefer eden kimsenin re'yinde müstakil olması da şarttır. Asker, köle ve talebe gibi kimselerin niyetleri sahih değildir çünkü onlar Tâbi'dirler. Tâbi' için ise ayrı hüküm yokdur. Metbû'ları neye niyet etmişse, onlarm niyeti de odur.
Şâ'fitlerle, Hanefîler'in kavillerinden mâda ikaamet müddeti hakkında yirmi kavil daha vardır. Şöyleki:
a) İbni Hazm'in rivayetine göre Saîd b. Cübeyr: «Bir yere ayağım bastmmı, orada namazını tamam kıl!» demişdir. Bu kavi Âişe ve İbni Abbâs (Radiyallahû anhûm) ile Tâvûs'-dan rivayet edilmişdir.
b) Bir yerde bir gün ve bir gece kalmakla mukim olunur. İbnü Ab-dilber, bu kavli Rabîa'dan rivayet etmişdir.
c) îkaamet müddeti, üç gündür. Saîd b. El-Müseyyeb'in kavli bu'dur.
ç) Bir yerde dört günden fazla kalan bir kimse orada mukîm olur. İbni Rüşd bu kavli imam Ahmed'le Dâvûd-u Zahirî 'den rivayet etmişdir.
d) Vardığı yerde yirmiiki vakit namaz kılamya niyet eden kimse mukîm olur. Mâlikîler 'den İbni Kudâme «El-Muğnî» nâm eserinde : «İmam Ahmed'in mezhebi budur.» demişdir.
e) İkaamet müddeti, on gündür. Bu kavil Hz. Alî b. Ebî TâIib'den rivayet olunmuşdur.
f) İkaamet müddeti, oniki gündür. Evzâî'nin mezhebi budur.
g) İkaamet müddeti onüç gündür. Bu dahî Evzâî'den rivayet olunmuşdur.
h) İmam Leys 'den rivayet olunduğuna göre ikaamet müddeti onaltı gün'dür.
i) İmam Şâfiî'nin bir kavline göre ikaamet müddeti, onyedi gündür.
j) İmam Şafiî 'nin diğer bir kavline göre onsekiz gündür.
k) İshâk b. İbrahim'e göre ikaamet müddeti ondokuz gündür.
1) İbni Hazm'e göre yirmi gün'dür:
m) Yolcu herhangi bir şehre varıncaya kadar namazlarını ikişer rek'ât kılar. İbnü Abdil-Berr, bu kavlin Hasen b. Ebî'l-Hasen'e âid olduğunu söylemiş, ondan başka buna kaail olan kimse bilmediğini ilâve etmişdir.
n) Bir yer'de yirmibir vakit namaz kılmağa niyet eden kimse, orada mukîm olur. îbn ü'1-Münzir bu kavli imam Ahmed b. Hanbe1 'den rivayet etmişdir.
o) Yolcu, mutlak suretde namazlarını ikişer rek'ât kılar. Bu kavli Ebû Muhammed En-Nasrî rivayet etmiştir.
p) îbni Ebî Şeybe 'nin tahrîc ettiği bir hadisde İbni Abbâs (Radiyallahû anh) «Bir yerde beş ay kalırsan, orada namazı kasr ederek kıl!» demiştir.
r) Yine Ebû Bekr İbni Ebî Şeybe 'nin A b -durrahmân 'dan rivayet ettiği bir hadî&de: «Sa'd b. Mâlik İle Umman 'da beraber oturduk. O, namazını kasrediyor; biz tamam kılıyorduk. Kendisine niçin böyle yaptığını sorduk: «Biz daha eyi biliriz; cevabını verdi.» denilmiştir.
s) Bir zât İbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'a: «Ben Medine'de bir.yildır oturuyor; sefere gitmiyorum.» demiş; İbni Abbâs: «Namazı iki rek'ât kıl!» mukaabelesinde bulunmuştur.
ş) Saîd b. Cübeyr; «Bir kimse bir yerde on beş günden fazla oturmak isterse namazlarını tamam kılar.» demiştir.

2- Mina'da Namazı Kasretme Babı

16- (694) Bana Harmeîetü'btıü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr- -ki İbm'l-Hâris'dir- İbni Şihâb'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasından, o da Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi, ki kendileri

Mina'da ve daha başka yerlerde yolcu namazını ikişer rek'ât kılmış. Ebû Bekr, Ömer ve hilâfetinin ilk zamanlarında Osman'da hep böyle ikişer rek'ât kılmışlar. Sonraları Osman (Mina'da) dört olarak tamam kılmıştır.

(...) Bize bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim, Evzâîden rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi İshâk ile Ahd b. Humeyd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bunlar hep birden Zührî'den bu isnâdla rivayet etmişlerdir. Zührî: «Mina'-da» demiş: «başka yerlerde» dememiştir.

17- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyduîlah, Nâfi'den, o da İbr Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah
«Mina'da namazı iki rek'ât kıldı. Ondan sonra Ebû Bekr, Ebû Bekr'den sonra Ömer; ve hilâfetinin ilk zamanlarında Osman da hep ikişer rek'ât kıldılar. Bir müddet sonra Osman dört rek'ât kılmağa başladı.»
İbni Ömer imamla kıldığı vakit dört, yalnız kıldığında iki rek'ât kı-larrmş.

(...) Bize bu hadîsi İbnü'l-Müsennâ ile Ubeyduîlah b. Saîd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya -ki el-Kattân'dir- rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide haber verdi. H.
Bize bu hadisi İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ukbetü'-bnü Hâlid rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Ubeydullah'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

18- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hubeyb b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etti. O da Hafs b. Âsım'ı İbni Ömer'den naklen rivayet ederken dinlemiş. İbni Ömer şöyle demiş: Peygamber (Saîlallahi Aleyhi ve Sellem):
«Mina'da yolcu namazı kıldı; Ebû Bekir ile Ömer ve sekiz yahut altı sene Osman da orada, yoku namazı kıldılar.
Hafs demiş ki: «İbııİ Ömer, Mina'da iki rek'ât namaz kılar; sonra yatağına gelirdi. Ben: Ey Amıca! Bunlardan sonra iki rek'ât daha kusana! dedim; İbni Ömer: Öyle yapsaydım namazı tamam kılmış olurdum! dedi.»

(...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yânı İbnü'l - Haris) rivayet etti. H.
Bize İbnü'l-Müsennâ dahî rivayet etti. Dedi ki : Bana Abdii's-Samed rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de: Bize Şu'be, bu isnâdla rivayet etti.. demişler «Mina'da» kıldırdığını söylememişler. Yalnız: «Seferde kıldı.» demişlerdir
Bu hadisi Buhârî «Yolcular namazı» bahsinde; Nesâî dahî «namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Müs1im'in rivayetinde, namazın Mina'da ve daha başka yerlerde ikişer rek'ât üzerinden kılındığı bildirilmektedir.
Anlaşılıyor ki Mina'da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir ve Ömer (Radfyallahû anhûm) namazları hep ikişer rek'ât kılmışlar; Hz. Osman dahî hilâfetinin ilk senelerinde ikişer rek'ât üzerinden kılmış; sonra kasr'ı bırakarak tam kılmaya başla-mışdır. Çünkü orada kasr da; tamam kılmakda caizdir. Tamam kılmakda daha ziyâde meşakkat olduğu için Hz. Osman onu tercih etmişdir. Çünkü ibâdetin zahmetlisi daha makbuldür.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- îbni Battal, Mekke 'ye gelen hacıların gerek Mekkede gerekse Mina ve diğer ziyâretgâhlarda namazları ikişer rek'ât üzerinden kılacaklarına bütün ulemânın ittifak ettiğini söyler. Çünkü hacılar, bu yerlerde sefer halindedirler. Mekke yalnız Mekke'illerin yahut orada oturmak istiyenlerin vatanıdır. Mekke 'den, Medîne 'ye hicret eden muhacirlere Mekke'de oturmamak farz kılınmışdi. Bundan dolayıdır ki Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) Mekke ile Mina'da kalmaya niyet etmemişdir.
Yine İbni Battal'in beyânına göre Mekke'lilerin, Mina'da namazlarım kasr edip etmiyeceği hususunda ulemânın ihtilâfı vardır:
İmam Mâlik'e göre Mekke 'liler, namazlarını Mekke'de tam kılar; Mina'da kasr ederler. Mina'lılar dahî Mina'da tam kılar; Mekke ile Arafât 'da kasr ederler. Çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) Arafât'da namazını iki rek'ât üzerinden kıldığı vakit arkasındaki cemâat arasında bir fark gözetmemiş; Mekke 'lilere:
«Siz namazlarınızı tamam kılın!» dememişdir. Hâlbuki makam, beyân makamıdır. Mekke 'İllerle, Mina'lılar ve diğer yerler halkı arasında bir fark olsa mutlaka beyân ederdi. Mekke 'lilerin, Mina'da namazlarını ikişer rek'ât üzerinden kılacakları Abdullah îbni Ömer (Raâiyallahû anh) ile Salim, Kaasim ve Tâvûs'dan da rivayet edilmişdir. Evzâî ile İshâk'm kavilleri de budur. Bu zevata göre namazı iki rek'ât üzerinden kılmak, o yere mahsûs bîr sünnetdir. Mina ile Arafat 'da, yalnız oralarda oturanlar tamam olarak kılarlar.
2- Ekseri ulemâya göre Mekke'liler, Mina ile Arafât'da namazlarını tamam kılarlar. Çünkü bu yerler sefer mesafesi değildir. Atâ', Zührî, Sevrî, Hanefî'ler ile Küfe ulemâsı, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr, buna kaa-ildirler. Tahâvî, şunları söylemişdir: «Hacc ibâdeti, Mina 'lılar ile Arafat 'da oturanların -Hacc ettikleri zaman- namazlarını ikişer rek'ât kılmalarını icâb etmez, onlar namazlarını tamam kılarlar. Namazı kasr etmek yer'e bağlı değil; sefere müteallikdir. Mekke'liler, bu yerlerde mukîm sayılırlar. Namazlarını kasr etmezler. Orada mukîm olan bir kimse Mina'ya çıkmakla namazını kasr edemiyeceği gibi hacılar dahi kasr edemezler.»
3- Kasr mesafesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefiyye imamları ile Küfe ulemâsına göre namazın kasr yâni ikişer rek'ât üzerinden kılınacağı mesafe yaya ve deve yürüyüşü ile üç gün üç gecelik yol'dur. İmam Ebû Yûsuf'a göre iki bütün gün ile üçüncü günün ekserisini yürüyen bir kimse, namazını kasr edebilir. Bu kavli imam Hasen b. Ziyâd, imam A'zam 'dan; İbni Semâ'a dahî, imam Muhammed 'den rivayet etmişlerdir.
Hanefî'ler «üç gün üç gecelik yol» tâbiri ile gece gündüz yürümeyi kasdetmemişlerdir. Onlar, gündüzü yürümeye; geceyi de istirâhat'a tahsis etmişlerdir.
Bir kimse üç günlük bir yola çıksa da; bu yolu kestirmeden giderek bir günde alsa vardığı yerde namazını kasr eder. Sonra ulemâ sefer mesâfesini fersah'la takdir etmişler; bâzıları sefer mesafesinin yirmibir fersah, diğer bâzıları onsekiz fersah olduğunu söylemişlerdir. Fetva onsekiz fersaha göredir. Birtakımları sefer mesafesinin onbeş fersah olduğunu söylemişlerdir.
Ashâb-ı kiram 'dan Osman b. Affân, Abdullah b. Mes'ûd, ve Süveyd b. Gafele (Radiyaüahû arihûm) ile onlardan sonra gelenlerden Şa'bî, İbrahim Nehaî, Süfyân-ı Sevrî, İbni Hayy, EbûKılâbe , Şerîk b. Abdillâh, Saîd b. Cübeyr ve Muhammed .b. Şîrîn; sefer mesafesinin üç günlük yol olduğuna kaaildirler. Bunun takriben doksan kilometre ettiğini az yukarıda görmüştük.
İmam Mâlik 'den bir rivayete göre Hâşimî Ölçüsü ile kırksekiz miTden daha az olan mesafede namaz kasr edilmez. Kırksekîz mil, onaltı fersah eder. İmam Ahmed'in kavli de budur. (Bir fersah üç mil, bir mil altıbin arşın, bir arşın yirmidort parmak, bir parmak altı arpa tanesi

mikdândır.) İmam Mâlik'in kaail olduğu mesafe, iki günlük yoldur. Hz. Mâ1ik'in meşhur olan kavli budur.
Bir rivayete göre İmam Mâlik sefer mesâfesini kırkbeş mil olarak tâyin etmişdir.
İmam Şafiî 'den sefer mesafesi hususunda bir kaç kavil rivayet olunmuşdur. Birinci kavle göre, sefer mesafesi kırksekiz mil'dir. İkinci kavle göre kirkalti; üçüncüye göre kırk'dan fazla, dördüncüye göre kırk, beşinciye göre iki gün iki gece, altıncıya göre bir gün bir gecedir. Bu altıncı kavil Evzâî'nin de mezhebidir. Ebû Ömer İbni Abdi berr'in beyânına göre Evzâî: «Bilumum fukahâ buna'kaail-dir.» demişdir. Yine îbni Abdi1berr'in rivayetine göre Dâvûdu Zahirî uzun veya kısa bütün seferlerde namazın kasr edileceğine kaail olmuşdur. Ona göre şehir haricindeki bahseçesine giden bir kimsenin, orada namazı iki rek'ât üzerinden kılacağı rivayet olunur.
Hz. Abdullah b. Öme r.'den bir rivayete göre bir mü mesafeye giden kimse namazını kasr edebilir. Üç mil dediği dahî rivayet olunur.
Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) a göre sefer mesafesi, dört mildir.
Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) 'dan bir rivayete göre, Peygamter (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir fersahlık mesafeye gittiği zaman namazını kasr edermiş.
Hz. Alî 'nin hurmalığa gittiği, orada öğle ile ikindiyi ikişer rek'ât kılarak ayni gün tekrar Medine'ye döndüğü ve: . «Size Peygamberinizin sünnetini öğretmek istedim.» dediği söylenir.
İbni Abbâs Hazretlerinin: «Namaz bir gün bir gecelik yolda kasr edilir.» dediği; Hz. Huzeyf e'nin Küfe ile Medâin arasında namazlarını ikişer rek'ât kılardığı, İbni Ömer, Süveyd b. Gafele ve Ömerü'bnü'1-Hattâb'a göre sefer mesafesinin üç mil olduğu rivayet edilir.
Hasan-ı Basrî'ye göre sefer mesafesi, iki gecelik yol, Ebû'ş-Şa'sâ'ya göre ise altı mil'dir. Bunlara Müs1im'in rivayet ettiği Enes ve Şurahbîl b. Simt rivayetleri de ilâve edilince görülür ki mesâfe-i sefer hakkında ulemâ cidden ihtilâf etmişlerdir.
4- Hz. Osman'm, Mina'da sonraları namazı niçin tamam kıldığı da ihtilaflıdır. Bir kavle göre Osman (Radiyallahâ anh) namazını hassaten tamam kılmışdır. Ulemâdan bâzılarına göre Hz , Osman bu bâb'da mubah ile amel etmişdir. Çünkü müsâfir için namazı kasr etmek de; tamam kılmak da. caizdir. Zührî'ye göre Osman (Radiyallahû anh)m Mina'da namazlarını dört rek'ât üzerinden kılması, o sene orada Bedeviler çok bulunduğu İçindir. Osman (Radiyallahû anh} onlara kıldığı namazların esâs itibârı ile dörder rek'âth olduğunu göstermek istemişdir. Zührî'den diğer bir rivayete göre Haccdan sonra Mina'da ikaamete niyet ettiği için dört kılmışdır.
Zührî'den bunlara yakın başka rivayetler de vardır. Fakat bu rivayetlerin hepsine i'tirâz olunmuşdur.
Vâkıâ Hz. Osman'in Mina'dan evlendiği için namazlarını orada tamam kıldığı; kendisine i'tirâz olununca: «Ey nâs! Ben buraya gelince evlendim. Ben, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Bir kimse bir beldeden evlenirse, orada namazını mukîm namazı gibi kılsın! buyururken işitdim.» dediği rivayet olunursa da bu rivayet münkatı'dır.
İbni Battal (-444) diyor ki: «Bu kaviller içinde sahih olanı —Allah-u A'lem— şu'dur: Osman ile Âişe (Radiyallahû anhûma) 'nin seferde namazlarını tamam yâni dört rek'ât üzerinden kılmaları Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) kasr'la tamam kılma arasında muhayyer bırakılınca ümmetine, kolay geleni seçtiğini Bab:
i'tikâd ettikleri içindir. Âişe (Radiyaliahû anha) «Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) :
«iki şey arasında muhayyer bırakılırsa günah olmamak şartı ite mutlaka onların kolay olanını seçerdi.» demişdir. İşte gerek Hz. Âişe gerekse Osman (Radiyaliahû anh) kendileri hakkında ruhsatı bırakarak; şiddeti tercih etmişler; çünkü bunu da kendileri için mubah görmüşlerdir.

19- (695) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâhid, A'meş'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize İbrahim rivayet etti. Dedi ki: Ben Abdurrahmân b. Yezîd'i şöyle derken işittim: Bize, Osman, Mina'da namazı dört rek'ât kıldırdı. Bunu Abdullah b. Mes'ûd'a söylediler. İbni Mes'ûd istirca' yaptı, sonra: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Mina'da namazı iki rek'ât kıldım; Ebû Bekr-i Sıddîk ile Mina'da, namazı iki rek'ât kıldım; Ömerü'bnü-I-Hattâb ile dahî Mina'da, namazı iki rek'ât kıldım. Keski dört rek'âtli namazdan nasibim kabul edilen iki rek'ât olsa!» dedi.

(...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Ktireyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bİze, Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Dedi ki: Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize İshâk ile İbni Haşrem dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Isâ haber verdi. Bu râvîlerin hepsi A'meş'den bu İsnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Yolcular namazı» ve «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Hacc» bahsinde muhtelif râvî'erden tahvîc etmişlerdir.
Hz. Osman'ın, Mina'da cemaata dört rek'âtlı namazı kasr etmeyip; tam kıldırması Hacc'dan döndükten sonra şeytan taşlamak için Miria'da kaldığı günlerdedir. Bunu Abdullah b. Mes'ûd'a söylemişler. Abdullah (Radiyallahû anh) Hz. Osman'm efdaıı terk
ettiğini görerek istirca' yapmışdır. İstirca'
Yânı «Bİz ancak Allah'ın kullarıyız ve ancak ona döneceğiz.»
demekdir. Bu cümle ekseriyetle musibet zamanlarında söylenir. Demek oluyor ki, İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Hz. Osman'in ef dalı terk etmesini bir nevî musibet addetmiş; kendisinin Resûlüllah (Saîîallahü A leyhi ve Sellem) ile Ebî Bekir ve Ömer (Radiyallahû anhûma) nın arkasında Mina'da bunca namaz kıldığını fakat bunların hiç birinin dört rek'ât kılmadıklarını söylemiş hattâ bir rivâyetde: «Sonra siz ayrı ayrı yollara dağıldmız.» demişdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Bâzılarına göre bu hadîs Hz. İbni Mes'ûd 'un seferde namazı tamam kılmayı caiz gördüğüne delildir. Aksi takdirde kendisinin ne dört rek'âtdan nasibi olurdu ne de ikiden! Çünkü namazın her iki şıkkı da fâsid olurdu. îbni Mes'ûd Hazretlerinin istircâ'ı, Hz. Osman'm evlâ olan- şekli terk etmesin dendir. Netekim kendisi, Mina'da sonraları namazı dört rek'ât kıldırmış ve: « Osman'ı ta'yîb ettin; sonra kendin de dört rek'ât kıldırdın!» denilince ihtilâfa düşmek kötü bir şeydir, diyerek bunu teyîd etmişdir. Bâzıları: «Bu da gösterir ki, îbni Mes'ûd (Radiyaîlahâ anh) seferde namazın vücûben kasj1 edileceğine i'tikaad etmemişdir.» demişlerse de, bu söz doğru değildir. Çünkü Dâvûdî'nin beyânına göre İbni Mes'ûd Hazretleri kasr'ı farz görüyordu, îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) kasr'ın farz olduğuna kaail olmasa Hz. Osman'm dört kıldırdığını işittiği zaman istirca' da bulunmazdı.
Tirmizî: «Bu bâb'da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahû anhûma) nın fiilleri ile amel olunur ki, o da kasr'dır.» demiş; imam Mâlik ile imam Ahmed'den rivayet olunan bir kavle göre, onlar da buna kaail olmuşlardır. Mezkûr kavil Sevri ile Hammâd'in da mezhepleridir. Bu kavi Ömer, Alî, Câbir, İbni Abbâsve İbni Ömer (Radiyaiîahû anhûm) dan da rivayet olunur.

20- (696) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Kuteybe ise Bize Ebû'l-Ahvas EM İshak'dan, o da Harisetü'bnü Vehb'den naklen rivayet etti; dedi. Harise şöyle demiş :
«Ben, Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve Seîletn) ile birlikde Mina'da insanlar son derece emîn ve son derece kalabalık olduğu hâlde namazı, iki rek'ât kıldım.»

21- (...) Bize, Ahmed b. AbdiIIâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû İshâk rivayet etti. (Ded ki): Bana, Hârisetü'bnü Vehb El-Huzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında: Mina'da namaz kıldım. İnsanlar alabildiğine kalabalıktılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu Veda' Haccuıda, namazı iki rek'ât kıldırdı.
Müslim der ki: «Hârisetü'bnü Vehb El-Huzâî, Ubeydullah b. Ömer b. Hattâb'm anne bir kardeşidir.
Bu hadisi Buhârî «Yolcular namazı» ile «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd (202-275), Tirmizî (209-279) ve Nesâî (215-303) «Hacc» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.

Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :

1- Cumhûr-u ulemâya göre korku olmadan dahi namazı kasr etmek câizdir.Çünkü Hz. Harise hadisi Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kemâl-i emniyette olduğu hâlde Mina'da namazını kasr ettiğini göstermektedir.
2- Hadis-i şerif: «namazı .kasr etmek, korku veya harb hâline mah-sûsdur.» diyenlerin aleyhine delildir.
Ebû Ca'fer, tefsirinde Hz. Âişe 'nin seferde: «Namazınızı tamam kılın!» dediğini, bunun üzerine oradakilerin: «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) seferde namazı iki rek'ât kılardı.» mukaabelesinde bulunduklarını; Âişe (Radiyallahû anha)nm : «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
Harb'd e idi; korkuyordu; sizlerdemi korkuyorsunuz? dediğini rivayet eder.
Bu zevat âyet-i kerimesi ile de istidlal ederler. Kendilerine verilen cevap «Yolcuların namazı babı.» nda görülmüşdü.
Ebû Nuaym'in «Târîh-i İsbahan» nâm eserinde Ebû'1-Kenûd'dan tahrîc ettiği bir haberde: «İbni Ömer'e seferde namazın nasıl kılınacağını sordum: Gökten inme iki rek'âtdır; isterseniz onları reddedin! cevâbını verdi.» denilmektedir.
Ebî Ca'fer hadîsini sadedinde bulunduğumuz Harise hadîsi reddetmektedir.
3- Tıybî: «Babımızın hadîsinde Resûlüllah (SaliallahüAleyhi ve Sellem)'in sânını ta'zînı vardır. Çünkü Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın korku ile kayıtladığı bir hüküm kayıtsız şartsız caiz olduğunu bildirmiş ve bunu Allah Teâlâ'ya nisbet etmişdir.» demektedir.

3- Yağmurlu Zamanlarda Namazın Evlerde Kılınması Babı

22- (697) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: MâlİK'e, Nâ-fi'den dinlediğim şu hadîsi okudum: İbni Ömer soğ^ık ve rüzgârlı bir gecede namaz için ezan okumuş ve: «Dikkat edin namazlarınızı, bulunduğunuz yerde kılın!» demiş. Sonra şunu ilâve etmiş:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) (seferde) gece soğuk ve yağmurlu olursa müezzine emreder; o da : Dikkat edin! namazı menzillerinizde kitini derdi.»

23- (...) Bize, Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Nâfi', İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, İbni Ömer soğuk, rüzgârlı ve yağmurlu bir gecede namaz için ezan okumuş, ezanının sonunda: «Dikkat!., namazı menzillerinizde kılın! Dikkat... namazı menzilerinİzde kılın!» demiş. Sonra şunu ilâve etmiş:
«Gerçekden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde gece soğuk veya yağmurlu olduğu vakit: «Dikkat!... Namazı, menzillerinizde kılın!» demesini müezzine emir buyururdu.»

24- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti* (Dedi ki) : Bize, Ehv Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, kendisi Dacnân denilen yerde namaz için ezan okumuş... Sonra râvî hadîsin mislini rivayet etmiş (Yalnız burada) : «Dikkat!.. Namazı, menzillerinizde kılın!» demiş fakat ikinci defa İbni Ömerin: «Dikkat!.. Namazı menzillerinizde kılın!» sözünü tekrarlamamış.

25- (698) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hayseme, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen-haber verdi. H.
Bize, Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den naklen rivayet etti.
Câbir, şöyle demiş: Bir seferde Resûlüliah (Saiîaliahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (yola) çıktık da yağmura tutulduk. Bunun üzerine Resûlüliah (Scülaliahü Aleyhi ve Sellem) :
Sîzden kim isterse namazını, konakladığı yerde kikin!...»buyurdular.
İbni Ömer hadîsini, Buhâr î «Ezan» bahsin ip- bir iki yerinde müteaddit râvîlerden tahrîc etmişdir.
Dacnân : Mekke'ye bir konak mesafede bulunan bir dağdır. Zemahşerî (467-538) bu dağ ile Mekke arasında yirmibeş mil mesafe bulunduğunu söyler.
Hz. Abdullah İbni Ömer'in arkadaşlarına namazlarını bulundukları yerde kılmalarını tenbîh etmesi, ezam okurken ara yerde yahut ezan bittikden sonra yapmış olabilir. Fakat ezan bittikden sonra konuşmuşdur; demek evlâdır.
Hadîs-i şerif soğuk, yağmur ve rüzgâr gibi, şey'lerin cemaata gitmemek için özür sayıldığına delildir. Hattâ İbni Battal bu bâb'da ulemânın icmâ' hâlinde bulunduğunu nakletmişdir. Lâkin Şâfiî1er'ce ma'rûf olan veçhe göre rüzgâr yalnız geceleyin özür sayılır. Hadîsin zahirine bakılırsa zikredilen üç şey'in geceye mahsûs olduğu anlaşılıyor-sa da bu hadîsin «Sünen» deki rivayetinde yağmurlu geceden sonra soğuk sabah da zikredilmisdir.

26- (699) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, tsmâîl, Ziyâdî'nin arkadaşı Abdülhamîd[16]'den, o da Abdullah b. Hâ-ris'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Abd ıllah yağmurlu günde müezzinine: «Ben Allah'dan başka İiâh olmadığına şehâdet ederim. Muhammed'in Resûlüllah olduğuna şehâdet ederim; dediğin vakit Hay ye ale's- Selâh... deme: Namazı eylerinizde kılın! de.» şeklinde ta'limât vermiş.

Râvî diyor ki: Gâlibâ halk bundan hoşlanmadılar, ki İbni Abbâs : «Siz, buna şaşıyor musun uz? Bunu, benden daha hayırlı bir zât yapmişdir. Şüphesiz ki cum'a namazı farz'dır. Fakat ben, size zorluk çıkarıp da çamur ve kaygan yerde yürümenizi istemedim.> dedi.

27- (...) Bana, bu hadîsi Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd (yâni tbniZeyd) Abdülhamîd'den rivayet etti Demiş ki: Ben, Abdullah b. Hâris'den dinledim. Dedi ki: «Bize Abdullah b. Abbâs yağmurlu bir günde hutbe okudu...» ve râvî hadîsi İbni Uleyye hadîsi mânâsında rivayet etti. Yalnız cum'a'yi zikretmedi de: «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seltem) 'i kasdederek: Bunu, ben'den daha hayırlı bir zât yaptı.» dedi.
Ebû Kâmil dedi ki: «Bize, Hammâd, Asım'dan, o da Abdullah b. Hâris'den bu hadîsin mislini rivayet etti.»

(...) Bu hadîsi bana EbûV-Rabî' El-Atekî -ki Zehrânî'dİr- rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hammâd (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki) Bize, Eyyûb ile Âsım-ı Ahvel bu isnâdla rivayet ettiler.
Râvî bu hadîsinde: «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kastederek.» ibaresini zikretmemişdir.

28- (...) Bana îshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Şüraeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Şu'be haber verdi. (Dedi ki) Bize, Ziyâdî'nin arkadaşı Abdülhamîd rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Abdullah b. Hâris'den dinledim, şöyle dedi: «Yağmurlu bir cum'a gününde İbni Ab-bâs'ın müezzini ezan okudu...» Râvî hadîsi İbni Uleyye hadîsi gibi rivayet etti. Ve şunu söyledi: «Ben, sizin çamur ve kayganda yürümenizi istemedim.»

29- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SaSd b. Âmir [17]» Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize yine Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer haber verdi. Bunların ikisi de Âsım-ı Ahvel'den, o da Abdullah b. Hâris'den naklen rivayet etmişler ki, İbni Abbâs -Ma'mer'in hadîsinde, yukarıkilerin hadisi tarzında yağmurlu bir cum'a gününde müezzinine emretmiş.
Ma'mer'in hadîsinde râvî (İbni Abbâs'ın) : «Peygamber (Salialtahü Aleyhi ve Setlem) 'i kasdederek: Onu benden daha hayırlı olan bir zât yap-mışdır.» dediğini zikretmişdir.

30- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bîze Ahmed b. İshâk[18] El - Hadramî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Abdullah b. Hâris'den rivayet etti. — Vüheyb : Eyyûb onu Abdullah'dan işitmemişdir; demiş. — Abdullah : «İbni Abbâs yağmurlu bir cum'a günü müezzinine emretti...» demiş Râvî yukarkilerin hadîsi tarzında rivâyetde bulunmuş.
Bu hadîsi Buhârî «Cum'a» bahsinde tahrîc etmişdir.
Cemâatin hoşlanmadıkları söz, Hz. İbni Abbâs 'in, müezzine «Hayye ale's-Salâh» yerine «namazlarınızı -evlerinizde kılın!» demesini emretmesidir. Bâzı rivayetlerde cemâatin bu sözden hoşlanmıyarak biri-birlerine bakıştıkları kaydedilmişdir.
Azme : Farz mânâsına gelir. Bu kelimenin buradaki mânâsı İsmâî1î'ye nüşkil görünmüş; bu sebeple «Şüphesiz ki cum'a namazı farz'dır. cümlesinin sahih olmadığına ihtimâl vermişdir. Ona göre buradaki «Azme» den murâd: ezanın kelimesi yâni «Hayye ale's-Salâh!» dır. Çünkü bu cümle namaz için davet cümlesidir. İşitenlerin ona icabet etmesi gerekir. Şayet «Azme» den murâd cum'a namazı olsaydı, ezanın bir kısmını bırakmakla bu azimet zail olmazdı.
Hâlbuki azîmetden murâd cum'a'dır. İbni Abbâs (Raâiyallahû anh) «Her ne kadar cum'a namazı azimet yâni fajrz olsa da yağmur da bu azimeti ruhsata çeviren Özürlerden biridir.» demek istemişdir. îbni Abbâs Hazretlerine göre yağmur da cum'a'yı terk etmek için. bir özür sayılır. İbni Şîrîn ile Abdurrahman b. Semura-mn mezhebleri bu olduğu gibi imam Ahmed b. Hanbel ile İshâk dahî buna kaail olmuşlardır.
Ulemâdan bir taifeye göre yağmur, Özür değildir. Binâenaleyh yağmur sebebi ile cum'a namazından kalmak caiz değildir.
İbni Kaani'in rivayetine göre bâzı kimseler yağmurlu günde cum'a namazından, kalıp kalamıyacaklarını imam. Mâlik'e sormuşlar; Hz. İmâm, onlara bu bâb'da bir şey işitmediğini söylemiş. Kendisine: «Hâdîsde: Dikkat!.. Evlerinizde kılın!» buyuruluyor demişler..
«O, sefer'e mahsûsdur.» cevâbını vermiş. Hâlbuki imam Mâlik, cum'a namazından kalma hususunda yağmurdan ma'dâ Özürleri kabul etmişdir. İbnü'l .Kaasim'in rivayetine göre imam Mâlik, bir kimsenin din kardeşinin cenazesinde hizmetde bulunmak üzere cum'a namazından kalmasını tecviz ettği gibi İbni Habîb'in rivayetine göre Öleceğinden korkulan hastası bulunan kimseye de cum'a'yı terk hususunda ruhsat tanımışdır.
İmam Şafiî'ye göre, babasının öleceğinden korkan bir kimse cum'a namazını terk edebilir. At â': «Cum'a günü hatîb, hutbe okurken babana yetişin imdâd!.. diye bağınrlarsa, cum'a'yı bırak hemen kalk git!» demişdir.
Yine imam Mâlik den bir rivayete göre* hastalarla şeyh-ı fânilere cum'a namazı yokdur.
Ebû Miclezz: «Karnı ağıran kimse cum'a'ya gelmeyebilir.» demiş; îbni Habîb, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seîîem) 'in cum'a gününe tesadüf eden bayram namazına gelen köylülere, o gün cum'a namazına gelmemeleri için ruhsat verdiğini söylemişdir. Dağlarda yaşıyan köylülere ayni şekildeki ruhsatı H z. Osman dahî vermişdir. İmam Mâl ik'in bu bâb'daki sözleri, muhtelifdir.
Şafiî 'lerden rivayet olunan sahîh kavle göre, böyle zamanlarda cum'a namazı, sakıt olur.
Bu hadîsdeki cümlesi şeklinde de rivayet olunmuşdur. Birinci rivayete göre cümlenin mânâsı: «Size, meşakkat vermek istemedim.»; ikinciye göre ma'nâsı: «Sizi, çıkarmak istemedim.» demekdir.

4- Seferde Hayvan Üzerinde, Hayvanın Döndüğü Tarafa Doğru Nafile Namazı Kılmanın Cevazı Babı

31- (700) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah, Nâfi'den o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nafile namazını devesi nereye döndürürce, o tarafa doğru kılarmış.»

32- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid-İ Ahmer, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem):
«Namazda devesi nereye döndürürce oraya doğru kılarmış.»

33- (...) Bana Ufceydullah b, Ömer El-Kavârîrî de rivayet etti (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Abdülmelik b. Ebî Süleyman'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize, Saîd b. Cübeyr, İfcni Ömer'den rivayet etti. Demiş ki: Besûlüllah (SaUallahU Aleyhi ve Sellem):

«Mekke'den, Medine'ye gelirken devesinin üzerinde yüzünün olduğum tarafa doğru namaz kılardı.
«Her nereye dönseniz Allah'ın vechi oradadır.» [19] » âyet-i kerimesi onun hakkında nazil oldu

34- (...) Bize, bu hadîsi İbni Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Mübarek ile İbni Efcî Zaide haber verdiler. H,
Bize İbnî Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, tabam rivayet etti. Bunların her biri Abdülmelik'den bu isnâdla, bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir. îbni Mübarek ile İbni Ebî Zaide hadîsinde: «Sonra İbni Ömer : (Her nereye dönerseniz, Allah'ın vechi oradadır.) âyet-i kerimesini okudu ve (bu âyet) bunun hakkında nazil oldu; dedi.» ibaresi vardır.

35- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi kî: Mâlik'e, Arar b. Yahya El-Mâzhıî'den dinlediğim, onun da Saîd b. Yesâr [20]'dan, onunda İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: İbni Ömer:
«Ben, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i bir merkep üzerinde Hayber'e doğru yönelmiş olduğu hâlde namaz kılarken gördüm.» demiş.

36- (...) Bize, yine Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebû Bekir b. Ömer b. Abdirrahmân ibni Abdillâh b. Ömer b. Hattâb'dan dinlediğim, onun da Saîd b. Yesâr'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Saîd şöyle demiş: Ben, İbni Ömer'le beraber Mekke yolunda yürüyordum. Sabah olacağından endişe edince (devemden) inerek vitr'imi kıldım. Sonra ona yetiştim. İbni Ömer, bana: «Nerede kaldın?» diye sordu; ben de:
— Sabah olacağından endişe ettim de inerek vitir namazımı kıldım... dedim. Abdullah :
— Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Setİem) de senin için bir örnek yok mu? dedi. Ben:
— Hay hay eyvallah!., dedim. Abdullah:
— (öyle ise) Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) vitrini deve üzerinde kılardı.» dedi.

37- (...) Bize yine Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Abdullah b. Dinar'dan dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rİvâ-yet ettiği şu hadîsi okudum: İbni Ömer :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üzerinde hayvan nereye döndürürse, oraya doğru namaz kılardı» demiş.
Abdullah b. Dinar : «Bunu, İbni Ömer de yapardı.» demiş.

38- (...) Bana îsâ b. Hammâd El-Mısrî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbnü'I-Hâd, Abdullah b Dinar'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, İbni Ömer:
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını hayvanının üzerinde kılardı.» demiş.

39- (...) Bana Harmeletü'bnu Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da. Salim b. Abdillâh'dan, o da babasından naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (SallaîlahÜ Aleyhi ve Sellem) yüzü nereye dönerse dönsün hayvanı üzerinde nafile namaz kılar; vitri de onun üzerinde kılardı. Şu kadar var ki hayvanın üzerinde farz namaz kılmazdı.»
Bu hadîsi Buhârî «Salât-ı vitir» bahsinde; Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri hayvan üzerinde nafile namaz kılınabileceğine; bu arada vitir namazını dahî hayvan üzerinde kılmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Hayvan üzerinde nafile namaz kılmak bilittifâk câîzdir. Yalnız Dârakutnî ve başkaları burada râvî Amr b. Yahya 'in hatâ ettiğini söylemiş ve; «Peygamber (SallaîlahÜ Aleyhi ve Sellem) 'in malum olan namazı deve üzerinde idi. Doğrusu merkep üzerinde namaz kılmak Müs1im'in de zikrettiği vechle Enes'in yaptığı bir işdir.» demişlerdir. Bu bâbda her mezhebin tafsilâtı vardır. Şöyle ki:
1- Hanefîler'e göre hayvan nereye dönerse namazı o tarafa doğru kılmak mendûbdur. Hayvanın döndüğü tarafı bırakıp da başka tarafa dönmek caiz değildir. Çünkü bunun için bir zaruret yokdur.
Hayvan üzerinde namaz kılmak için sefer dahî şart değildir. Mukîm olan bir kimse hiç bir özüm olmadığı hâlde yolcunun namazını kasr etmeye başladığı yere (şehir dışına) çıktığı vakit nafile namazı hayvanın üzerinde kılabilir.
Bu namaz îmâ ile kılınır. Namaza niyetlenirken kıbleye karşı dönmek şart değildir. Çünkü namazın kendisi kıbleye dönmeden caiz olunca, kıbleye dönmeden niyet de caizdir. Yalnız kıbleye karşı dönmek imkânı varsa, ona karşı niyetlenmek müstehabdır. Namaza yerde niyetlenen bir kimse, onu hayvan üzerinde tamamlayamaz. Fakat şehir dışında hayvan üzerinde başladığı namazını, şehir içine girdiği vakit de hayvan üzerinde tamamlayabilir.
Farz ve vacip namazlar ile sabah namazının sünnet'ini hayvan üzerinde kılmak caiz değildir. Meğer ki kendinin veya hayvanının hırsız yahut yırtıcı hayvan tehlikesine ma'rûz kalması gibi bir zaruret buluna!
Hayvan üzerinde namazın sahih olması için hayvanın temiz olması şart değildir. Hayvanın vücûdunda hattâ semeri ile özengisinde necaset bulunması namaza mâni değildir. Yaya giden bir kimsenin yürürken nafile kılması caiz değildir. Namaz kılacağı vakit durması ve namazını; dururken kılması icâb eder.
2- Şâfiîlere göre hayvan üzerinde nafile kılan bir kimse gideceği tarafa doğru namaz kılar. O tarafdan başka yere inhiraf etmesi caiz değildir. Meğer ki, kıble başka taraf da olup da, onun için inhiraf etmiş ola! Aksi takdirde, namazı bozulur.
Hayvan üzerinde namaz ancak sefer şartı ile caizdir. Velevki gideceği yer sefer mesafesinden az olsun. Meşakkat yoksa namazı rükû'u ile, sü-cûdu ile kılmak icâb eder. Meşakkat varsa rükû' ve sücûdu îmâ ile yapar. Kıbleye karşı dönmek vâcipdir. Fakat o da meşakkatli ise yalnız iftitâh tekbîrini alırken kıbleye dönmek icâb eder. O da meşakkatli olursa altı şartla kıbleye karşı dönmek ondan sakıt olur. Bu şartlar :
a) Sefer'in mubah olması;
b) Sefer'in cum'a ezanı işitilmiyecek kadar uzak bir yere yapılması;
c) Sefer'in ticâret gibi şer'î bir maksatla yapılması;
d) Sefer'in namazdan çıkıncaya kadar devam etmesi,
e) Yürüyüşün devam etmesidir. Namaz esnasında istirahat için durmak veya hayvandan inmek, namazı bozar; o namazı yeniden kılmak icâb eder.
f) Özürsüz ve ihtiyâç yokken hayvanı mahmuzlamak ve koşturmak gibi fi'l-i kesîr'den (yâni namazla alâkası olmayan fazla fiil ve hareket-den) sakmmakdir. Zaruret veya ihtiyâç varsa bu gibi fiiller, namaza zarar etmez.

Hayvanın üzerinde oturacağı yer temiz olmalıdır. Hayvanın yuları elinde iken hayvan bevleder veya ağzı kanar yahut necaset üzerine basarsa, namazı bozulur. Yuları, elinde değilse bunların, namaza zararı yok-dur.
Yolcunun yürürken nafile namaz kılması caizdir. Yol, çamur değilse, namazı rükû'u ile, sücûdu ile kılmak ve bunları yaparken kıbleye dönmek icâb eder. Netekim namaza niyetlenirken ve iki secde arasında otururken dahî kıbleye dönmek lâzımdır. Namazda yalnız kıyam hâlinde, rükû'-dan doğrulurken, teşehhüd okurken ve selâm verirken yürür. Kar, çamur veya su içinde yürüyen kimse rükû' ve sücûdunu îmâ ile yapabilir. Yalnız kıbleye dönmesi icâb eder. Yürüyerek namaz kılan kimse kasden necâset üzerine basarsa, namazı bozulur; unutarak basarsa ayağına bulaşıp kalmamak şartı ile, namazı sahîhdir; bulaşırsa namazı bozulur.
3- Mâlikîlere göre sefer mesafesine giden yolcunun hayvanın üzerinde nafile hattâ vitir namazını kılması caizdir. Buna yolcunun namazını kasr etmeye başladığı yerden başlanır. Hayvanın üzerinde tahtırevan veya mihaffe gibi bir şey bulunur da rükû' ve sücûd yapmak mümkün olursa ya ayakta yahut oturarak namazı rükû'u ile; sücûdu ile kalmak İcâb eder. Sefer edeceği tarafa dönmek istikbâl-i kıble yerini tutar. Eşek veya katır gibi bir hayvan üzerinde namaz kılan rükû' ve sûcüdü îmâ ile yapabilir. Fakat îmâ'nın, semer üzerine değil de yere yapılması ve alnının açık bulunması şarttır. îmâ ettiği yerin temiz olması ve keza istikbâl-i kıble şart değildir. Şart olan, gideceği yere dönmesidir. Zaruret yok iken kasden gideceği yer'den başka tarafa dönmek namazı bozar. Bundan yalnız kılbe müstesnadır. Çünkü kıble asıl'dır.
Hayvan üzerinde nafile kılan kimsenin mümkünse namaza kıbleye karşı niyetlenmesi mendûbdur. Fakat yaya giden veya sefer mesafesinden daha yakın bir yere niyet eden ve keza hayvana mûtad şekilde binmemiş (meselâ: ters binmiş) olan kimsenin namazı ancak kıble'ye karşı dönerek rükû' ve sücûdunu tam yapmakla sahîh olur.
Hayvanın üzerinde nafile kılan kimse, hayvanı kamçılamak, ayağı ile dürtmek ve yularını eliyle tutmak gibi zarurî fiilleri yapabilir. Yalnız konuşamaz ve bakıriamaz.
Hayvanın üzerinde namaza niyet eden kimse durur da bulunduğu yerde ikaamete niyet ederse hayvanından inerek yerde rükû' ve sücûd'u ile namazını tamamlar. Sefer hükmüne son veren ikaameti, niyet etmezse, namazım hayvanın üzerinde tamamlar ve kırâeti hafif tutar.
Hayvan üzerinde farz namaz kılmak caiz değildir. Yalnız hevdeç gibi bir şey içinde bulunursa kıbleye karşı ayakta durmak, rükû' ve sücûdu yapmak şartı ile namazı sahîh olur.
4- Hanbelîler'e göre mubah olmak şartı ile muayyen bir yere yola çıkan bir yolcunun hayvan üzerinde nafile namaz kılması caizdir. Yaya giden bir kimsenin yürürken nafile kılması dahî böyledir. Hayvan üzerinde kılan kimsenin meşakkatsiz mümkün olduğu takdirde, bütün namazını kıbleye karşı dönerek rükû'u ile; sücûd'u ile kılması icâb eder. Meşakkat varsa bunlardan hiç biri vacip olmaz. Kıbleye karşı döne-miyen, gideceği yer'e doğru kılar. Rükû' ve sücûd'dan birini yapamayan, onu îmâ ile edâ eder. Mümkün olursa secde için rükû'dan daha fazla eğilerek îmâ yapmak gerekir.
Yaya giden kimsenin, kıbleye doğru namaza niyetlenmesi ve yine kıbleye doğru rükû' ve secde yapması lâzımdır. Namazın şâir kısımlarını gideceği tarafa doğru dönerek edâ eder. Gerek hayvan üzerinde gerekse yaya giderken, nafile kılan bir kimse, gideceği tarafa doğru dönerek; namazını kılmakda iken hayvanı onu başka tarafa döndürürse yahut kendisi dönse özürü bulunmadığı takdirde namazı mutlak sûretde bâtıl olur. Meğer ki, kıbleye dönmüş ola! Bir Özürden dolayı başka tarafa dönmüş ve örfen çok sayılacak derecede ise namazı bâtıl olur. Aksi takdirde, namazı sahîhdir.
Hayvanın temiz olması şart değilse de üzerinde, namaz kılan kimsenin altındaki heybe ve benzeri şeylerin temiz olması şartdır.
Muayyen bir yere gitmeyi niyet etmiyen, yahut mekruh veya haram bir sefere çıkan kimseye kıbleye dönmek ve şâir namazın bütün şartlarını yerine getirmek vâcibdir.
Sübha'dan murâd: nafile namazıdır. Tesbîh'in hakikati, noksanlıklardan tenzih demekdir. Ancak mecazen tahmîd, temcîd ve sâirede kullanıldığı gibi cüz'i zikir, küllü irâde kabilinden mecâz-ı mürsel olmak üzere nafile namaza da süpha denilir. Ayet-i kerimedeki Allah'ın vechinden murâd, Allah'ın rizâsıdır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ulemâdan Atâ' b. Ebî Rabâh, Hasan-ı Bas-rî, Salim b. Abdillâh, Hz. îbni Ömer'in âzâdlisı Nâfi, imam Mâlik, imam Şafiî, imam Ah-me b. Hanbel ve İshâk'a göre, yolcu hayvan üzerinde vitir namazını kılabilir.
îbni Ebî Şeybe 'nin «Musannef» inde rivayet ettiği bir hadîse göre Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) devesinin üzerinde vitir namazını kılmış ve: «Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Devesinin üzerinde vitir namazı kılardı.» demişdir. Hz. Alî ile îbni Abbâs (Radiyallahû anhûm) hazerâtindan dahî böyle bir rivayet vardır.
İmam Mâlik, hayvan üzerinde vitr'in ancak sefer mesafesine niyet eden yolcuya caiz olduğunu söylermiş.
Evzâî ile imam Şâfiî'ye göre, bu husûsda seferin uzun veya kısa olması müsavidir. Yâni deve üzerinde vitir kılmak caizdir. Zahirîler 'den İbni Hazm de buna kaaildir.
Urvetü'bnü Zübeyr, İbrahim Nehaî, imam A'zam Ebû Hanîfe, imam Ebû Yûsuf ve imam Muhammed: «vitir, sair farz namazlar gibi ancak yerde kılınır.»
demişlerdir. Bu kavil Hz. Ömer ile bir rivâyetde oğlu Abdul1ah (Radiyallahû anhûma) dan dahi rivayet olunmuşdur.
Sevrî: «Farz namaz ile vitr'i yerde kıl; Ma'mafîh vitr'i devenin üzerinde kılmanda da bir beis yokdur.» demişdir.
Hayvan üzerinde^ vitir kılmayı caiz görmeyenler, şu delillerle istidlal ederler:
a) Tahâvî, Nâfi' tarîki ile İbni Ömer (Radiyallahû anh) dan şu hadîsi tahrîc etmişdir: « İbni Ömer, nafile namazını devesinin üzerinde kılar; vitr'i, yerde edâ eder; ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle yapardığını söylerdi.» Hadîsin isnadı sahîhdir. Bu hadîs İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'in, Müslim'deki rivayetine muhâlifdir.
b) Yine Tahâvî 'nin, Mücâhid tarîki ile rivayet ettiği bir hadise göre İbni Ömer (Radiyallahû anh) seferde devesinin üzerinde, hayvan nereye dönerse, oraya doğru nafile namazı kılar; vitr'i hayvanından inerek yerde edâ edermiş.
c) İbni Ebî Şeybe 'nin «Musannef» inde tahrîc ettiği Mücâhid hadisinde, Mücâhid: «Medine'den, Mekke'ye kadar İbn Ömer'in refakatinde bulundum; namazı hayvanının üzerinde, onun döndüğü tarafa doğru kılardı. Farz namazın vakti geldimi hayvanından iner; onu yerde kılardı.» demişdir. Ayni hadîsi imam Ah-med b. Hanbel «Müsned» inde Saîd b Cübeyr 'den tahrîc etmişdir. Mezkûr rivâyetde Saîd: «Abdullah b. Ömer , nafile namazı devesinin üzerinde kılardı. Vitir namazını kılmak isterse, hayvanından iner;onu yerde kılardı.» demektedir.
Görülüyor ki imam Müslim'in rivayeti, İbni Ömer Hazretlerinin vitir namazını kendisi hayvan üzerinde kıldığı gibi Resûlüllah (SaîMlahü A leyhi ve Sellem) 'in de hayvan üzerinde kıldığım; T a-hâvî 'nin rivayeti ise bunun aksine olarak Hz. İbni Ömer'in vitir namazını yerde kıldığını ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dahî yerde kıldığını rivayet ettiğini bildirmektedir. Binâenaleyh her iki taifenin

yâni «vitir hayvan üzerinde kılınır.» diyenlerin de kılınmayacağım söyliyenlerin de bu hadîsler ile istidlal etmeleri doğru olamaz. Burada yalnız kılınması diyenler İbni Ömer (Radiyallahû anh) in vitr'i, vâcib addetmediği, ona göre vitr'in şâir nafileler gibi bir nafile namaz olması ihtimâlinden bahsedebilirler. Vitr'i nafile addettiğine göre, onu yerde de; hayvan üzerinde de kılabilir.
Peygaraber (Saltalhhü Aleyhi ve Sellem) in vitir namazını, devesinin üzerinde kılması ihtimâl ki vitir namazının vacip olduğu henüz anlaşılmadığı bir sırada olmuşdur.
Kıyâs dahî vitir namazının deve üzerinde caiz olmıyacağını gösterir. Zîra vitir namazını ayakta kılmaya kudreti olan bir kimsenin yerde vitr'i oturarak kılması bilittifâk caiz değildir. Buna kıyasen seferde hayvan üzerinden yere inmeye kudreti olan kimsenin de onu hayvan üzerinde kılamaması icâb eder. Tahâvî: «Bu cihetden dolayıdır ki bence deve üzerinde vitir kılmak nesh edilmişdir.» diyor.
Gerçi Hz. îbni Ömer'in devesi üzerinde vitir kıldığı ve Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Selîem) 'in de böyle yapardığını rivayet ettiği sahîhdir. Bu rivayete bakılırsa nesh iddiasının doğru olmaması icâb eder. Çünkü Hz. İbni Ömer'in rivayeti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatından hayli sonradır. Fakat az önce söylediğimiz gibi İbni Ömer'e göre vitr'in nafile olmak ihtimâli vardır. Binâenaleyh ona göre vitir namazını kılan kimse muhayyerdir. Onu ister hayvan üzerinde, isterse yerde kılabilir. Netekim yerde kıldığı da rivayet olunmuşdur. Şu hâlde caiz ki hayvan üzerinde kılması bunun nesh edildiğini öğrenmeden öncedir. Nesh'i duydukdan sonra yerde kılmışdır. Bü îzâkat ile İbni Battâ1'in sözü de Ibtâl edilmiş olur. İbni Battal: «Babımızın hadîsi vitr namazını vacip gören Ebû Hanîfe aleyhine huccetdir.» demişdir.
2- Bazıları vitir namazının sünnet olduğuna bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Aynî bunlara hayret etmiş ve: «Şaşarım bu adamlara!.. Vitrin vâcib olduğuna delâlet eden hadîsleri ve insafı nasıl bıraktılar da mez-heblerini hiç bir kat'î delil olmaksızın tervice kalkışarak bu bocalama yolunu tuttular!..» demiştir.
3- Zaruret yokken hayvan üzerinde farz namaz kılınamaz. «Hulâ-satü'l Fetâva» nâm eserde : «Bir özürden dolayı hayvan üzerinde farz namaz kılmaya gelince: bu caizdir. Yağmur da bir özürdür. îmam Muhammed 'den bir rivayete göre seferde bulunan bir kimse yağmura tutulsa da namaz kılmak için inecek kuru bir yer bulamasa, hayvan üzerinde kıbleye karşı durarak ve mümkünse hayvanını durdurarak îmâ ile namazını kılar. Buna imkân bulamadığı takdirde kıbleye arkasını dönerek kılar. Bu, yüzünü gömecek derecede çamur olduğuna göredir. Çamur bu dereceyi bulmazsa namazını yerde kılar. Hırsız korkusu, hastalık, hayvanından inerse binemeyecek kadar geçkin ihtiyarlık ve yırtıcı hayvan korkusu gibi şeyler de özürdür.» denilmiştir. «El-Muhît» de de : Bu gibi hâllerde hayvan üzerinde namaz kılmak caizdir. Özür zail olduktan sonra o namazı tekrar kılmak lâzım gelmez. Vakit namazlarının sünnetleri nafile hükmündedir. Ebû Hanife 'den bir rivayete göre sabah namazının sünnetini kılmak için hayvanından iner; hatta bir rivayette Ebû Hanife'ye göre bu namaz vâcib olduğu için onu oturarak kılmak caiz değildir. İmâm Şafiî ile İmâm Ahmed'e göre sabah namazının sünneti vitirden daha kuvvetlidir, denilmektedir.
4- Bazılarına göre vitir namazı farz değil, Peygamter (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hasâisinden de değildir. Bu söze Aynî şu cevâbı vermiştir:
«Evet biz de onun farz olmadığına kaailiz. Ama zikrettiğimiz delillerden dolayı onun vâcib olduğunu söylüyoruz. Farzla vacibin arasında fark görmeyenler, lügate muhalefet etmişlerdir. Bir kelimenin lügat ma'-nâsı şer'î ma'nâsında da i'tibâra alınır...»
Vâkîa İmam Ahmed b. Hanbel'in «Müsned» inde; Hâkim'in de «Müstedrek» inde İbni Abbâs (Radiyallahû cnh) dan rivayet ettikleri bıı hadîsde Hz. İbni Abbâs: «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Uç şey vardır ki, bana farz, size nafiledir. Bunlar, vitir, kurban ve sabah namazının iki rek'ât sünnetidir.» demişse de bu hadîs zaiftir. Sa-hîhsolduğunu ve hadîsin Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e hususiyetini teslim etsek bile vâcib olan namaz hayvan üzerinde kılınamaz.

40- (701) Bize Amr. b. Sevvâd ileHarmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb hater verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Abdullah b. Âmir b. Rabîa'dan naklen haber verdi, ona da babası haber vermiş, ki kendisi Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i seferde geceleyin devesinin üzerinde hayvanın döndüğü tarafa doğru nafile namaz kılarken görmüş.
Bu hadîsi Buhârî «Taksîru's - Salât» bahsinin bir iki yerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişdir.
Râhile: yolculuğa elverişli dişi deve demekdir. Bâzılarına göre yola ve yük taşımağa elverişli olan erkek deveye dahî «râhile» denilir. Kelime erkek deve hakkında kullanıldığı vakit, sonundaki yuvarlak «tâ» muble-ğa için getirilmiş olur.
«Hayvanın döndüğü tarafa doğru...» tâbirinden murâd, kıbleye tesadüf etsin etmesin hayvan nereye dönerse, o tarafa doğru namaz kılardı demekdir.
Tirmizî (209-279): «Umûmiyyetle ulemâ bununla amel etmişlerdir. Aralarında hiç bir ihtilâf olduğunu bilmiyoruz. Onlar bir kimsenin devesi üzerinde, hayvanın yüzü kıbleye karşı olsun olmasın, nafile namaz kılmasında bir beis görmezler.» demişdir. Filhakika seferde, hüküm budur. Hazarda ise ihtilâf edilmişdir. Hanefîler'den imam Ebû Yûsuf ile Şâfiîler'den Ebû Şaîd-i İstahrî'yeve Zahirî 'lere göre hazarda da hayvan üzerinde nafile kılmak caizdir. Şâfiî'lerden bâzıları: «Hazarda hayvan üzerinde nafile namaz kılmak caizdir. Ancak namazın her cüz'ünde kıbleye karşı durmak lâzımdır.» demişlerdir. Yine Şâfiîlerden başka bir kavle göre binek giden kimseye nafile namazı kılmak caiz; yaya giderken caiz değildir.
İmam Ebû Yûsuf la ona muvafakat edenlerin delili buradaki hadîsdir. Çünkü bu hadîsde sarahaten sefer zikre dilmemiştir. İmam A'zam ile imam Muhâmmed, bunun hazarda caiz olmıyaca-ğına kaaildirler. Delilleri, bundan sonraki bâb'da gelen İbn i Ömer (Radiyallahû anh) hadîsidir. Çünkü o hadîsde sefer zikredilmişdir. Müs1im'in bir rivayetinde de: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke 'den, Medîne'ye gelirken hayvanının üzerinde yüzünün baktığı tarafa doğru namaz kılardı.» denilmişdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Diğer Hükümler:

1- Hayvan üzerinde nafile kılmak caiz; fakat yaya gidenin nafile kılması caiz değildir. Çünkü hayvan üzerinde namaz kılmak bir ruhsattır. Ruhsatlara ise başkası kıyâs edilemez.
Şâfiîyye ulemâsı, seferde yaya giden bir kimsenin gitmek istediği tarafa doğru namaz kılması hususunda ruhsat olduğuna cezm etmişlerdir. Yalnız onların mezhebine göre namaza niyet ederken bir de rükû' ve sücûd hâllerinde kıbleye dönmek ve keza rükû' ile sücûdun yer üzerine yapılması şarttır. Esah kavle göre selâm verirken kıbleye dönmek şart değildir.
2- Hadîs-i şerîfde deveye binmekden bahsedildiğine göre gemiye .binmek hüküm itibârı ile hayvana binmekle bir değildir. Çünkü gemiye binen kimse gemi yürüse de; dursa da kıbleye dönebilir. Bâzıları kaptanın oturarak namaz kılabileceğini söylemişlerdir. Bir takımları bunun ancak hareket hâlinde caiz olduğuna kaaildirler.

41- (702) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hemmâm rivayet etti (Dedi ki) : Bize, Enes b. Şîrîn rivayet etti. Dedi ki: Enes b. Mâlik'i Şam'a gittiği vakit (donüşde) karşıladık; onunla Ayn-ı Temir denilen yerde karşılaştık. Kendisini bir merkep üzerinde namaz kılarken gördüm. Yüzü şu tarafa doğru idi (râvî Hemmâm kıblenin soluna işaret etmiş.) Ben, kendisine :
«Seni kıbleden başka tarafa doğru namaz kılarken gördüm!» dedim. Enes (Radiyallahûanh):
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in böyle yapardığını görmemiş olsaydım, ben de yapmazdım.» cevâbını verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kasr-ı Salât» bahsinde tahrîc etmişdir.
Müs1im'in buradaki rivayetinde «Şam'a geldiği vakit.» denilmişdir. Buhârî'de ise bunun yerinde: «Şam'dan geldiği vakit.» ifâdesi vardır. Bu sebeple bâzıları Müs1im'in rivayetini vehm ve hatâya hamletmiş; doğrusunun Buhârî rivayeti olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Hz. Enes {Radiyallahû anh) Haccâc-ı Zâlim'i halîfe Abdülmelik b. Mervân 'a şikâyet için Şam'a gitmişti. Şam'dan donüşde halk, kendisini karşılamak1 üzere Basra'dan çıkmışlar ve Ayn-ı Temir denilen yerde ona tesadüf etmişlerdi. Fakat Nevevî buradaki hatâ iddiasını kabul etmemiş; Müs1im'in hemen hemen, bütün nüshalarında aynı şekilde rivayet edilen bu cümlenin mânâ itibârı ile sahîh olduğunu söylemişdir. Yalnız Hz. Enes'in Şam'dan dönüşü herkesçe mâlüm olduğu için Müslim 'in rivayetlerinden hazf edilmişdir. Mânâ şudur: «Biz, Enes (Radiyallahû anh)ı Şam'a gittiğinde, dönerken karşıladık...»
Aynî: «Müslim'in sahîh bir nüshasında (Şam'dan geldiği vakit) ibaresini buldum.» diyor. Şu hâlde ibareden ekseri nüshalarda «Min» edatı düşürülmüş olur ki, bu hatâ İmam Müslim'e değil onun kitabını istinsah eden zevata âiddir.
Enes b. Şîrîn 'in, Enes b. Mâlik (Radiyallahû anh)a itirazı, «niçin merkep üzerinde bu şekilde namaz kılıyorsun?» diye değil; kıbleye karşı dönmediği içindir. Hz .Enes, buna Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den böyle gördüğünü bildirmek sureti ile cevap vermişdir. Gerek bu hadîsden gerekse bundan önce yine bu bâbda geçen -35 numaralı» Yahya hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in merkep üzerinde nafile namaz kıldığı anlaşılmaktadır. Binâenaleyh «35» numaralı hadîsin râvîlerinden Amr b. Yahyâ'yi hatâya nisbet etmeye bir sebep yokdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} bazen de-
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde öğle'yi geçe btrakır; İkindiyi de vakti geldiği gibi acele kılardı; akşam'ı te'hîr eder; yatsıyt acele kılardı.» deniliyor. Yalnız râvüerinden Muğiratü'bnü Ziya d 'ı, Cumhûr-u ulemâ zayıf bulmuş; İbni Maîn ile Ebû Zür'a mevsuk saymışlardır.
İbni Abbâs hadîsi, Müslim'dedir. Bu hadisde : «Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk gazasında yaptığı bir seferde iki namazı yânî öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı toptan kıldı.» denilmişdir. Râvîlerden Saîd b. Cübeyr diyor ki: «İbni Abbâs'a: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i böyle yapmaya sevk eden nedir?» dedim, İbni Abbâs: «Ümmetine zorluk çıkarmak istemedi.» cevâbını verdi.
Üsâmetü'bnü Zeyd hadîsini Tirmizî «El-İIel» nâm eserinde tahrîc etmişdir. Bu hadîs dahî yukarkiler gibi öğle ile ikindinin ve akşamla yatsının birlikte kılındıklarını gösteriyor. Tirmizî: «Ben, bu hadîsi Muhammed'e sordum: «Sahîh olan onun Üsâmetü'bnü Zeyd'e mevkuf bulunmasıdır.» cevâbını verdi.» demektedir.
Câbir hadîsini Ebû Dâvûd ile Nesâî tahrîc etmişlerdir. Mezkûr hadîsde beyân edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de iken güneş batmış; o da Akşam ile yatsıyı Şerif denilen yerde topdan kılmışdır.
İmam Ahmed'in «Müsned» inde rivayet ettiği Câbir hadîsinde : Ebû'z-Zübeyr: «Câbir'e, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç akşam namazı ile yatsıyı cemî' ederek kıldı mı? diye sordum; Evet Benî Mustalik ile gaza ettiğimiz sene kıldırdı.» cevâbını verdi, dediği rivayet olunur.
Huzeymetü'bnü Sabit hadîsini Taber ân î tahrîc etmişdir. Bu hadîsde; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Müzde-life'de akşam namazını üç, yatsıyı iki rek'ât olmak üzere her ikisini bir ikaamet ile kıldırdığı bildirilmektedir.
İbni Mes'ûd hadîsini, İbni Ebî Şeybe «Musannef» inde tahrîc etmişdir. Ayni hadîsi Tab erânî dahî «El-Kebîr» inde :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşam ile yatsı namazlarını cemî ederek kılardı. Berikini vaktin sonuna te'hîr eder; ötekini de vaktinin evvelinde acele kılardı.» şeklinde rivayet eder.
Ebû Eyyûb, Ebû Saîd-i Hudrî ve Ebû Hüreyre (Radiyallahû anhûm) hadîsleri de böyledir. Ebû Evyûb hadîsini Buhârî; Ebû Saîd-i Hudrî hadîsini Taberâni; Ebû Hüreyre hadîsini de Bezzâr rivayet etmişdir.
2- Namazları cem' ederek kılma hususunda imamların mezhepleri muhtelifdir. Bâzıları bu hadîslerin zahirlerine bakarak, sefer hâlinde Öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı, ikisinden birinin vaktinde toptan kılmaya cevaz vermişlerdir.
İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbe1'in ve İshâk'in mezhepleri budur.
İbni Battal diyor ki: «Cumhûr-u ulemâ, yolcuya Öğlen ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı mutlak sûretde toptan kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.» Bu mes'elede altı kavil vardır:
a) İbni Battâ1'in dediği şekilde cemi' caizdir. Bu şekilde cemî ashâb-ı kirâm'dan:Alî b. Ebî Tâlib, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Saîd b. Zeyd, Üsâ metü'bnü Zeyd, Muâz b. Cebel, Ebû Mûse'l-Eş'arî, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs (Radiyallahû anhûm) ile Tabiînden Ata' b. Ebî Rebâh, Tâvûs, Mücâhid, lirime, Câbir b. Zeyd, Rabîatü'r' Rey'y, Ebû'z-Zinâd, Muhammed b. Münkedir ve Saf fân b. Süleym hazerâtından nakledildiği gibi Süfyân1 Sevrî, imam Şafiî, imam Ahmed, İshâk, Ebû Sevr, İbni Münzir, Mâlikîl er 'den Eşheb gibi imamlar da buna kaaildirler. Bu kavil imam Mâ1ik'e bile nisbet olunur. Fakat Hz. Mâ1ik'in meşhur kavline göre cemî sureti ile toptan namaz ancak acele yolculuk zamanında rneşrû' olur.
b) İki namazı bir vakitde kılmak sureti ile cemî yapmak ancak acele sefer zamanında caizdir. Bu kavil Üsâmetü'bnü Zeyd ile İbni Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan rivayet olunmuşdur. İmam Mâ1ik'in meşhur kavli de budur.
c) İki namazı cemî sureti ile birden kılmak ancak yol almak istenildiği zaman caizdir. Mâ1ikî1er'den İbni Habîb'in kavli budur.
d) İki namazı, bir vakitde kılmak mekrûhdur. Îbnü'l-Arabî, bu kavlin Mısırlılar tarafından imam Mâlik'den rivayet edildiğini söyler.
e) Cem-i te'hîr caiz; cem-i takdim caiz değildir. İbni Hazm'in kavli budur. Cem-i te'hîr'den murâd, birinci namazı vaktin sonuna bırakmak; ikinciyi de vaktinin evvelinde kılmak sureti ile yapılan cemî'dir. Sonraki namazı evvelki namazın vaktinde kılmak sureti ile yapılan cem'e cem-i takdim derler.
dümemişdir. Bu husûsdaki izahat bir iki hadîs sonra (yâni babımızın sonunda) verilecektir.

46- (704) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd r;vâyet etti. (Dedi ki) : Bize, Mufaddai (yâni İbni Fadâle)[21] Ukayl'den, o da İbni ŞihâVdan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes, Şöyle demiş:
«Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) gün devrilmeden önce yola çıkarsa öğleyi, ikindi vaktine îe'bîr eder, sonra (hayvanından) inerek, ikisini birden kılardı. Yola çıkmadan önce gün devrilirse öğle namazını kılar sonra (hayvanına) binerdi.»

47- (...) Bana, Amru'n - Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şe-bâbetü'bnü Sevvâr El-Medâyinî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys b Sa'd, Ukayl b. Hâlid'den, o da Zührî'den, o da Enes'den naklen rivayet: etti. Enes şöyle demiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde iki namazı birden kılmak istediği vakit öğle'yî, ikindinin ilk vakti girinceye kadar te'hîr eder, sonra ikisini birden kılardı.»

48- (...) Bana Ebû't - Tâhîr ile Amr b. Sevvâd dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Câfrir b. İsmail UkayFden, o da İbni Şihâb'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki:
«Efendimiz sefere acele ettiği zaman öğle'yi, ikindinin ilk vaktine kadar te'hîr eder; Müteakiben aralarını cemi eylermiş. Akşam namazını da te'hîr eder tâ şafak kaybolduğu vakit, onu yatsı ile beraber kılarmış.
Bu hadîsi Buhârî «Kasr-u's - Salât» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bu rivayetler öğle ile ikindinin akşam namazı ile yatsının cemi sureti ile birden kılınacağına delildir. Ve hepsi cemî için Öğle ile akşam namazının te'hîr namazının te'hîr edileceğini göstermektedir.
Buhârî şârihi Aynî (762-855) bu bâb'da sözü iki kısma ayırıyor. Şöyle ki:
1- Ashâb-ı kirâm'dan iki namazı cemî' sureti ile birden kılanlar: Alî b. Ebî Tâîib, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Amr, Âişe, îbni Abbâs, Üsâmetü'bnü Zeyd, Câbir b. Abdillâh, Huzeymetü'bnü Sabit, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Byyûb, Ebî Saîd ve Ebû Hüreyre (Radtyallah anhûm) hazerâtıdır.
Ebû Dâvûd 'un zararsız bir senedle tahrîc ettiği Hz. Alî hadîsinde : «Alî (Radiyalîahû anh) sefere çıkarsa güneş batıp karanlık çökmeye başladıkdan sonra yola revân olur, sonra hayvanından inerek akşam namazını kılar; sonra akşam yemeğini yer; sonra yatsıyı kılar ve: Ben, Resûlüllâh (Saîîalîahü Aleyhi veSellem)'i böyle yaparken gördüm; derdi.» buyurulmaktadır. Mânâ itibârı ile temâmiyle buna benziyen diğer bir rivayeti de îbni Ebî Şeybe «El-Musannef» İnde tahrîc etmiş-dir.
Dârakutnî 'nin rivayet ettiği Hz. Alî hadîsinde ise : «Alî (Radiyalîahû anh) dedi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sevenı) güneşin zeval vaktinde yola çıkarsa Öğle ile ikindiyi toptan kılar; şayet yola acele ederse ikindiyi Öne alır, öğleyi de vakti girer girmez acele kılar; böylece aralarını cemî ederdi.» denilmekte ise de bu hadîsin isnadı sahih değildir.
Enes hadîsi, babımız hadîslerinden biridir. Mezkûr rivayeti Buhârî ile Ebû Dâvûd ve Nesâî dahi tahrîc etmişlerdir,
Abdullah b. Amr hadîsini İbni Ebî Şeybe «Mu-sannef» inde; İmam Ahmed b. Hanbel de «Müsned» inde tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsde: «Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mustalık gazasında, iki namazı toptan kıldı.» denilmektedir. Yalnız hadîsin râvıleri arasında Haccâc b. Ertâ.t vardır ki, hüccet olup olmadığı ihtilaflıdır.
Âişe (Radiyalîahû anha) hadîsini İbni Ebî Şeybe «Mu-sannef» inde; İmam Ahmed «Müsned» inde tahrîc etmişlerdir. Mezkûr hadîsde,: ve bazen de merkep üzerinde nafile namaz kılmış demekdir. Onun içindir ki İbni Battal: «Seferde eşek ile katır ve diğer hayvanların üzerinde nafile namaz kılmak arasında bir fark yokdur; namaz kılan kimsenin hayvanın dizginini tutması ve ayaklarını sallaması caizdir. Yalnız konuşamaz; bakınamaz ve semerin kenarına secde edemez. Belki sü-cûd'u, rükû'undan daha alçak olmak üzere îmâ eder. Bu da Allah'ın kullarına bir rifk-u rahmetidir.» demişdir. «Aynü't-temr» Şam'a doğru Irak yolu üzerinde bir yerdir. Hz. Ebû Bekir devrinin, sonunda burada Hâlid b. Velîd ile acemler arasında meşhur bir harp vuku' bulmuş; Hz. Hâlid Kişranm elinde araplardan bâzı rehineler bulmuştu ki, müfessir Kelbîn'in dedesi ile Hz. Osman'm kölesi Humrân ve Hz. Enes'in kölesi Şîrîn bunların arasında idi.

5- Seferde İki Namazı Birden Kılmanın Cevazı Babı

42- (703) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: tbni Ömer: Resul ül lalı (Sallatlahü Aleyhi ve Setlem) :
«Sefere acele ettiği zaman akşam ile yatsı'yi bir arada kılardı.» demiş.

43- (...) Bize, Muhammedu'bnü'l-Müsennâ rivayet etti.p (Dedi ki) : Bize, Yahya, Ubeydullah'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana, Nâfi, haber verdi ki, ibni Ömer, acele yola çıkacağı zaman şafak kaybolduktan sonra akşam ile yatsıyı beraberce kılar ve : Gerçekden Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Settem) :
«Yola acele ettiği vakit aksam ile yatsı'yi birlikte kılardı.» dermiş.

44- (...) Bize Yahya b, Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Amru'n - Nâkıd, hep birden,, İbnİ Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr, dedi ki: Bize, Süfyân, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından naklen rivayet etti. Sâlim'in babası şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'i acele yola çıkacağı zaman akşam ile yatsı'y birlikde kılarken gördüm.

45- (...) Kana, Harmeietü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) :>Bize, İbnî Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Yûnus, İbni ŞihâVdan naklen haber verdi. Demiş kî: Bana, Salim b. Abdillâh haber verdi, ki babası söyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i sefere acele ettiği zaman akşam namazım re'hîr ederek, onunla yatsıyı birlikte kıldığını gördüm.»
Bu hadîsi Buharı «Taksîru's-Salât» bahsinin iki yerinde; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bütün rivayetlerinde, yola çıkmakdan; bir. rivayetinde sefer için yola çıkmakdan bahsedildiğine göre yola çıkmanın sefer kasdı ile mukayyet olduğu anlaşılıyor. Şu hâlde şehir haricindeki bağ ve bostana gitmek buradaki hükümden hâriçdir. Yânî böyle yerlere gidileceği zaman iki namazın cemi edilmesi (her ikisinin birlikde kılınması) mevzû-i bahs değildir.
Hadîs-İ şerîf, seferde akşamla yatsının cemi' sureti ile ikisinin bir arada kılınabileceğine delildir.
Kirmâni : «Bu hadîs akşam namazını yatsı zamanına bırakarak her ikisini yatsı vaktinde birlikde kılmayı caiz gören Şafiî'ye huccetdir.> demişdir.
Hanefîlere göre buradaki cemî'den murâd, akşam namazını vaktinin sonunda, yatsıyı da vaktinin evvelinde kılmak suretiyle hâsıl olan zahirî ve sûrî cemî'dir. Yoksa akşam namazının vakit dışına bırakılması kasde-
f) Sefer dolayısiyîe mutlak sûretde cemî yapmak caiz değildir. Cemî ancak Arafat'la, Müzdelife'de yapılır. Hasan-i Basrî, İbni Sîrin, İbrahim Nehaî, Esved, Ebû Hanife ve diğer Hanefiyye imamlarının mezhepleri budur. Kaasim 'in rivayetine göre imam Mâlik de bu kavli tercih etmişdir.
İmam A'zam ile diğer Hanefiyye ulemâsı Arafat ile Müzdelife 'den başka hiç bir yerde cemî yapılamıyacağına kaail olmuşlardır. Bu kavil ashâb-ı kiramdan Abdullah b. Mes'ûd, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Abdullah b.. Ömer (Radiyaiîahû anhûnt) ile onlardan sonra gelen İbni Şîrîn,

Câbirb. Zeyd, Mekhûl, Amr b. Dînâr, Sevrî, Esved, Ömer b. Abdilâzîz Sâlim ve Leys b. Sa'd hazerâtmdan da rivayet olunmuşdur.
İbni Ebî Şeybe *nin «Musannef» İnde rivayet ettiği bir hadîsde, Hz. Ebû Musa: «özürsüz iki namazı lirden kılmak, büyük günahlardandır.» demişdir,
«Et-Telvîh» sahibi diyor ki: Nevevî'nin, (Ebû Yûsuf ile Muhammed, imamlarına muhalefet etmişlerdir. Onların kavilleri de Şafiî ile imam Ahmed'in kavli gibidir.) sözünü «Hidâye» sarihlerinden (EI-Gâye) Sahibi, reddetmiş; onların böyle bir şey söylediklerinin aslı olmadığını bildirmişdir.»
Aynî dahî: «Mes'ele Telvîh sahibinin dediği gibidir. Ulemâmız, ÜÇ'imamımızın, hâlini daha iyi bilirler.» diyor.
Hane.fîler, Buhar î ile Müs1im'in ittifakla Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaiîahû anh) 'dan rivayet ettikleri hadîsle istidlal ederler. Mezkûr hadîsde İbni Mes'ûd- (Radiyaiîahû anh):
«Ben, ResDIüüoh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir namazı kendi vaktinden başka bir vakitde kıldığını görmedim. Ancak Müzdelife müstesna! Çünkü orada akşam'la yatsıyı birden kılmış; ertesi gün sabah namazını ela vaktinden önce kılmış di» demişdir. Hanefiler bir de Müslim'in rivayet ettiği Ebû Katâde hadîsi ile istidlal ederler. Bu hadîsde: Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Uykuda bir kusur işleme yoktur. Kusur ancak uyanıkken bir namazı, başka namazın vakti girinceye kadar geciktirmekle olur» buyurmuşdur.
Arafat ile Müzdeliîe'den başka yerlerde dahî iki namazın bir arada kılındığını bildiren hadîslere Tahâvî «Ma'âni'I - Âsâr» şerhinde şöy-îe cevap vermişdir: «ResuliiIJafa (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) bunlarda birinci namazı vaktinin sonunda kılmış; ikinci namazı da vaktinin evveline almışdır. Şu kadar var ki, her iki namazı bir vakitde kılmişdir. İbni Abbâs hadîsi de bu ma'nâyı te'yîd eder. Hz. İbnî Abbâs:
«Resûlüllah (SaKallahS Aleyhi ve Sellem) hiç bir korku veya yolculuk olmadığı holde öğle ilk ikindiyi toptan; akşamla yatsıyı 6a toptan kıldı.»
demişdir. Hadîsi, Müslim rivayet etmişdir. Hadîsin bir rivayetinde; İbni Abfcâs ;
«Resûtüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de korku veya yağmur yokken, öğle île îkindi'yi toptan ve aksa m'ta yaîsfyı toptan kıldı.» demiş,İbni Abbâs'a :
«Resûlüllab (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) bununla ne yapmak istedi?» diye sormuşlar:
— Ümmetine, meşakkat vermemeyi İtasdetti... cevâbım vermişdir. Gerek bizim ulemâmızdan, gerekse muhaliflerin ulemâsından hiç biri ha-.ıarda iki namazın toptan kılınmasına cevaz vermemişdir. Bu da zikredilen cem'in mânâsı bizim dediğimiz gibi birinci namazın te'hîr, ikincinin vakti girer girmez kılınmasından ibaret olduğunu gösterir.»
Gerçi babımızın, îbni Ömer hadîsinde Hz. İbni Ömer'in yola acele ettiği zaman şafak kaybolduktan sonra, aksam namazı ile yatsıyı cemî ederek kılardığı ve:
«Yola acele ettiği zaman (Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) , ak-şam'Ja, yatsı'yı cem' ederek kılardı,» dediği, bildirilmişdir. Bu, iki namazın, bir zamanda kılındığını nassan bildirmektedir. Hattâ Nevevî (631-676): «Bunda Hanefî1er'in (Cemî'den murâd birinci namazı vaktinin sonuna te'hîr; ikinciyi de vaktinin evvelinde kılmakdan ibâretdir) sözünü iptal vardır.» demişdir. Fakat şafak mes'elesi gerek sahâbe-i kiram, gerekse ulemâ arasında ihtilaflıdır. «Şafak'dan murâd; ufuktaki kızıllık-dır.» diyenler bulunduğu gibi «ufuktaki beyazlıktır.» diyenler de vardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, akşam ile yatsı'yı kızıllık kaybolduktan sonra, kılmış olması caizdir. Bu takdirde «Şafak'dan murâd: beyazlıkdır...» diyenlerin kavline göre, akşam namazı kendi vaktinde kılınmış olur. «Şafak'danirmrâd, kızıllıktır...» diyenlere göre, yatsı dahî vaktinde kılınmışdır. İşte bu suretle her iki namaz vaktinde kılınmış almakla beraber, şafak hakkındaki ihtilâfa bakarak: «Bu namazları, şafak kaybolduktan sonra toptan kıldı.» demek caizdir. Buna sureta cemi' denilir. Vakit itibârı ile cemî değildir. Bu babta Nesâî 'nin ve diğer ulemânın rivayet ettikleri hadîsler, hep böyle te'vîl olunur. Bunların bâzıları da zayıf dır. Hattâ Ebû Dâvûd'ım: «Vakitden önce cemi' yapılacağı hususunda, sübût bulmuş hadîs yokdur.» dediği rivayet olunur.
Hat tabî (319-38&), Hanefiler'in te'vîlini redderek, şunları söylemişdir: «Şüphesiz ki. iki namazı cem' ederek kılmak bir ruhsattır. Eğer mes'ele Han efil er'in dediği gibi olmuş olsa. her namazı vaktinde kılmakdan daha meşakkatli bir iş ortaya çıkardı. Çünkü namaz vakitlerinin

53- (...) Bize Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yânî İbni'l-Hâris) rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Kurratü'bnü Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âmir b. Vasile Ebû't-Tufeyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Cebe rivayet etti. Dedi ki:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Tebûk gazasında öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyr cem' ederek kıldı.»
Ben: Acep onu, buna sevk eden nedir?» diye sordum. Muâz: — Ümmetini meşakkata sokmamak istedi... dedi.

54- (706) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ,ki : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile Ebû Saîd-i Eşec dahî rivayet ettiler. Lâfız, Ebû Küreyb'indir. Dediler ki: Bize Vekî' rivayet etti. Bunların ikisi de A'meş'-den, o da Habib b. Ebî Sâbit'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Ab-bâs'dan naklen rivayet ettiler. İbni Abbâs, şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Medine'de korku ve yağmur olmaksızın öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı birden kıldı.»
Vekî'in hadîsinde: «İbni Abbâs'a : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu niçin yaptı? dedim; Ümmetini meşakkata sokmamak için; cevâbını verdi.» cümlesi vardır.
Ebû Muâviye hadîsinde ise: «İbni Abbâs'a: Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) bununla ne yapmak istedi? dediler; İbni Abbâs:
— Ümmetini meşakkata sokmamak istedi; cevâbını verdi.» denİlmiş-dir.

55- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan, o da Câbir b. Zeyd[22]'den, o da İbni Ab-bâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs:
«Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) ile cemi' sureti ile sekiz ve (yine) cemi' sureti ile yedi rek'ât namaz kıldım.» demiş.
Ben : «Yâ Ebâ'ş-Şa'sâ'! Zannederim öğleyi te'hîr, ikindiyi acele kıldı ve akşam namazını te'hîr, yatsıyı da (vakti girer girmez) acele kıldı.» dedim. Ebû'ş-Şa'sâ':
— Ben de öyle, zannediyorum... cevâbını verdi.

56- (...) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Zeyd'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti kî, Resûliillah (SaUallahü Aleyhi've Sellem):
Medine'de namazı (cemi' sûreM ile) yedi ve sekiz rek'ât kılmış, (yânı) öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı toptan kılmış.

sureti ile kılınabileceğini söylemişdir. Binâenaleyh onun bu sözünden öğle ile ikindinin cemî edilemiyeceği ma'nâsı çıkmaz. Onu da Enes ve İbni Abbâs gibi sahâbe-i kiram rivayet etmişlerdir.»

6- Hazarda İki Namazı Birden Kılma Babı

49- (705) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlike, Ebû'z-Zübeyr'den dinlediğim, onun da Saîd b. Cübeyr'den, onun da İbni Abbâs'-dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: İbnî Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir korku ve sefer yokken öğle ile ikindiyi toptan, akşamla yatsıyı da toptan kıldı.» demiş.

50- (...) Bize, Ahmed b. Yûnus ile Avn b. Sellâm hep birden Zü-heyr'den rivayet ettiler. İbni Yûnus dedi ki: Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'z-Zübeyr, Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de hiç bir korku ve sefer yokken Öğle ile ikindiyi toptan kıldı.» demiş.
Ebû'z-Zübeyr demiş ki: «Ben, Saîd'e acep bunu niçin yaptı diye sordum. Saîd: Ben de, senin sorduğun gifci İbni Abbâs'a sordum da :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmetinden hiç bir kimseyi me-şakkata sokmamak istedi... cevâbını verdi... dedi.

51- (...) Bize, Yahya b. Habîb El - Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hâlid (yâni İbni'l-Hâris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Ebü'z-Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Saîd b. Cübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Abbâs rivayet ettiki Resûlüllah
(Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
Tebûk gazasında yaptığı bir yofculukda namazı cem' ederek kılmış ve öğle ile ikindiyi, akşamla yatsıyı cem' etmiş.
Saîd demiş ki: «İbni Abbâs'a Resûlüllah (Saîfallahü Aleyhi ve Sellem) 'i buna sevk eden nedir? dedim: Ümmetini meşakkate sokmamak istedi; dedi.»

52- (706) Bize Ahmed b. Afcdilîâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Ebû't-Tufeyl Âmir'den [23], o da Muâz'dan^ naklen rivayet etti. Muâz şöyle demiş:
«Tebûk ga2Ğsına Resûlülİah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çıktık kendileri öğle ile ikindiyi toptan; akşamla yatsıyı da toptan kılıyordu.»
evvellerini âhirlerini avamdan geçtim, havâss takımının bile bir çokları bilemezler...»
Hanbelîler 'den İbni Kudâme (541-620) de: «İki namazın arasını cem' etmeyi sûretâ cem'a hamletmek iki vecihle fâsidtir:
a) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, iki namazı, bir vakitte cem' ederdiği sarahaten rivayet olunmuşdur.
b) iki namazı cem' etmek, bir ruhsattır. Mes'ele Hanefîler'in dediği gibi olacak olursa, her namazı kendi vaktinde kılmakdan daha büyük bir meşakkat doğacakdır. Ve keza cemî mes'elesi Hanefîler'in dediği gibi olursa, ikindi ile akşamı, yatsı ile sabah namazını cem' etmek mümkün olur. Hâlbuki bunların cemî sureti ile kılınmalarının haram olduğunda ulemâ arasında hilaf yokdur. Hadîsin zahirî mânâsı ile amel etmek bu gûnâ tekellüfden evlâdır...» demişdir.
Bedrüddîn Aynî (762-855), bu zevatın reddiyelerine şöyle cevap vermişdir: «Cem'in bir ruhsat olduğunu teslim ettik diyelim. Lâkin biz, onu sûrî, cem'e hamlettik. Tâ ki haberi vâhid, kafi olan. âyete
muâraza etmesin, muâraza etmesin. Âyetden murâd: «Namazlara, devam edin...» yânı onları vakitlerinde kılın! kavl-i kerimidir. Teâlâ Hazretleri :
«Şüphesiz ki, namaz mü'minlerin özerine vakitlerinde farz kılınmışdır.»
buyuruyor. Bizim kaail olduğumuz vecih, hem âyetle, hem de hadîs'le amel sayılır. Muhaliflerin kavli ise âyetle, ameli terk etmeye varır. Onların kaail oldukları cem-i manevî, yağmur ve korku.gibi özürlerden dolayı hazarda da cem'in caiz olmasını iktizâ eder. Mâmâfîh bunu kendileri de caiz görmemiş Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hiç bir korku veya yağmur olmaksızın Medîne'de öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı cem' ederek kıldığını bildiren İbni Abbâs hadîsini bir takım merdûd suretlerle te'vîl etmişlerdir. Bizim kaail olduğumuz şekilde ise hem kitapla hem de bu bâbda vârid olan bütün hadîsler ile hiç bir te'vile hacet kalmaksızın amel etmek vardır.
Hattâbî'nin (Çünkü vakitlerin evvelleri ve âhirleri havassın bile anlayamadığı şeylerdendir...) sözünü kabul etmiyoruz. Zira namaz dinin en büyük umurundan biridir. Kâmil bir müslümana dîninin en büyük erkânından biri olan, namaza müteallik şeyler nasıl gizli kalabilir? İbni Kudâme'ye dahî ayni şekilde cevap verilir. Onun ikindi İle akşam namazını ve yatsı ile sabah namazını cemî hakkındaki kıyâsı da bâtıldır. Çünkü arada mülâzemet yoktur. Sonra bizim kaail olduğumuz vecihde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'in sözünü sıyânet etmemek değil bilakis sıyânet etmek vardır...»
Arafat'la Müzdelife'den başka yerlerde de iki namazı cem' ederek toptan kılmanın caiz olduğunu kabul edenlere göre, cem'in nasıl yapılacağını imam Nevevî şöyle anlatır: «Şafiî ile ekseri ulemâya göre uzun seferde öğle ile ikindiyi, hangisinin vaktinde dilerse ve keza akşamla yatsıyı hangisinin vaktinde dilerse cem' ederek kılmak caizdir. Kısa yolda cem'in caiz olup olmaması hususunda Şafiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunların esah olanına göre kısa yolda cemî ve kasr caiz değildir. Uzun yoldan murâd: 48 millik mesafedir ki mu'tedil yürüyüşle iki konak eder. Konakta bulunan yolcu için efdal olan şekil, birinci namazın vakti girdiği zaman, ondan sonra gelen namazı da onunla beraber kılmakdır. Birinci namazın vaktinde yolda bulunur da, ondan sonraki namazın vakti çıkmadan konağa varacağını bilen kimse için birinci namazı, ikincinin vaktine te'hîr etmek efdal olur. Bu tertibe riâyet etmiye-nin, namazı da caizdir. Yalnız efdal olan vechi terk etmiş olur.
Birinci namazın vaktinde cemî yapmanın şartı evvelâ o vaktin namazını kılmak ve namazdan çıkmadan cem'i niyet etmek, iki namazın arasını ayırmamakdır.
İkinci namazın vaktinde, cemî yapmak isteyenin birinci namaz vakti esnasında cem'e niyet etmesi icâb eder. İkinci namaz vaktini, her iki namaza yetecek ve artacak sûretde geniş tutmak yânı namazları vaktin sonuna bırakmamak gerekir. Eğer cem'i, niyet etmeksizin namaz vaktini ge-çirmişse kendisi Allah'a âsî, kıldığı namaz da kaza olur. Birinci namazı cem' etmek niyetiyle te'hîr eden kimsenin, ikinci namaz vakti gelince evvelâ birinciyi kılması ve cem'e niyet etmesi, ondan sonra araya hiç bir şey karıştırmamak suretiyle ikinci namazı kılması müstehab olur. Cem'in kısaca ahkâmı budur.
Yağmur sebebi ile birinci namazın vaktinde, cemî caizdir. Sahîh kavle göre ikinci namazın vaktinde caiz değildir...
Şâfiîler'le cumhûr-u ulemâya göre yağmur sebebi, ile cemî, öğle ile ikindi ve akşamla yatsı namazlarında caizdir.
İmam Mâlik, bunu yalnız akşamla yatsı namazına tahsis etmis-dir.
Hastaya gelince: imam Şafiî 'nin meşhur olan kavli ile ekseri ulemâya göre hastalık sebebi ile namazı cem' ederek kılmak caiz değildir.

İmam Ahmed b. Hanbel ileŞâfiîler 'den bâzılarına göre caizdir.
Hz. Abdullah b. Ömer'in yalnjz akşamlı yatsıyı zikrederek öğle ile ikindiyi söylememesi makamın müsâdesizliğindendir. Çünkü zevcesinin vefatı üzerine acele yetişmesi istenmiş; o da acele akşamla yatsıyı birden kılarak cenazeye gitmiş. Onun için yalnız akşamla yatsının cemi

57- (...) Bana Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hammâd, Zübeyr b. Hırrît[24]'den, o da Abdullah b. Şakik'den naklen rivayet etti. Abdullah, şöyle demiş: Bir gün îbni Abbâs, ikindiden sonra bize hutbe îrâd etti. Hutbe tâ güneş kavuşup, yıldızlar görününceye kadar devam etti. Halk namaza, namaza... demeye başladılar. Derken yanına Benî Temim'den fütursuz ve sözünü esirgemiyen bir adam gelerek: Namaza, namaza... dedi. Bunun üzerine İbni Abbâs:
«Bana, sünneti mi öğretiyorsun be annesiz kalası!» dedi ve şunu ilâve etti:
«Ben, ResölülSah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'n Öğle i!e ikindiyi ve akşamla yatsıyı cem' ederek kıldığını gördüm!»
Abdullah b. Şakîk: «Bu sözden kalbime bir şüphe düştü de Ebû Hü-reyre'ye giderek, ona surdum. İbni Abbâs'm sözünü o da tasdik etti.» demiş.

58- (...) Bize, İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İmrân b. Hudeyr[25], Abdullah b. Şakîk El-Ukaylî'den naklen rivayet etti. Demiş ki: İbni Abbâs'a bir adam; namazı (kil.) dedi. O sustu. Sonra (yine) namazı kıl, dedi. O yine sustu. Sonra (tekrar) namazı (kıl.) dedi; İbni Abbâs yine sustu; sonra: «Be hey annesiz kalası! Namazı bize mi öğreteceksin. Biz, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) zamanında iki namazı cem' ederek birden kılıyorduk» dedi.
îbni Abbâs hadîsini B.uhârî «Mevâkîtü's-Salât» ve «Te-heccüd» bahislerinde; Ebû Dâyûdve Nesim «Sefer» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîsin bâzı rivayetlerinde: «Medine'de namazı yedi ve sekiz rek'-ât kılmış, öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı toptan kılmış.» denilerek, Leff-ü neşr-i müşevveş yapılmışdır. Yâni sekiz rek'ât dan murâd: Beraberce kılınan, öğle ile ikindi; yedi rek'ât'dan murâd da: akşamla, yatsı'dır.
Babımızın (706) numaralı hadîsinin ikinci rivayetinin senedinde Ebû't-Tufeyl, Âmir b. Vasile olarak zikredilmişdir. Kaadı Iyâz (Rahimehullah) bu ismi Sahîh-i Müslim'in ekseri râvîlerinden bu şekilde nakletmişdir. Bâzı rivayetlerde mezkûr ismin Amr b. Vâi1e şeklinde nakledildiği görülmüşdür. Eû't - Tuf ey l'in meşhur olan ismi Müs1im'in burada rivayet ettiği gibi Âmir'dir. Bâzıları Amr olduğunu söylerler. tâbiri «Annen olmasın! mânâsına gelirse de Arapların,
onu mecazen başka mânâlarda kullandıklarını îman bahsinde görmüştük. Bu kelime ekseriyetle zemm ve sitem mânâsında kullanılır. Medih mânâsında kullanıldığını iddia edenler de olmuşdur.

Bu Rivayetlerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Hazarda da öğle ile ikindiyi, akşamla yatsıyı cemi' sureti ile birden kılmak caizdir.
2- Bâzıları bunu; «Yağmur gibi bir özürden dolayı caizdir.» şeklinde te'vîl etmişlerdir. Hadîsin bâzı rivayetlerinin sonundaki «Hiç bir korku ve sefer olmaksızın.» kaydı da bunu te'yîd eder. Onun için imam Mâlik bu gibi rivayetler hakkında: «Ben, bunun yağmur hakkında olduğunu zannediyorum.» demişdir.
Hattâbî'nin beyânına göre, hazarda yağmur sebebi ile iki namazın beraberce kılınıp-kılmamıyacağı, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Selefden bir cemaata göre, caizdir. Abdullah b. Ömer (Radiyailahû anh) buna kaail olduğu gibi Hz. Urvetü'bnü Zübeyr de yağmur yağdığı vakit namazları cemi' sureti ile kılarmış. Saîd b. El-Mü-seyyeb, Ömer b. Abdilâzîz, Ebû Bekir b. Abdirrahmân, Ebû Seleme ve Medine fukahâsmm umumiyetle kavilleri budur. İmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1 Hazerâtı dahî ayni kavli tercih etmişlerdir. Yalnız imam Şafiî, namazın cemi' sureti ile sahîh olabilmesi için yağmurun, namaza başlarken devam etmesini şart koşmuştur. Bu şartta, Ebû Sevr'de imam Şafiî ile beraberdir. Şâir ulemâ böyle bir şeyi şart koşma-mışdır. İmam Mâlik yağmura tutulan kimsenin, çamur ve karanlıkta namazlarını cemi' sureti ile kılabileceğine kail olmuşdur.
Halîfe Ömer b. Abdilâzîz'in kavli de budur.
Evzâî ile Hanefîler'e göre, yağmura tutulan kimse her namazı vaktinde kılar.
3- Bir takımları bu hadîsi te'vîl sadedinde: «Öğleyi kıldığı sırada, hava bulutlu imişdir. Sonra açılmış ve ikindinin girdiği anlaşılmış; arka-çığından onu da kılmışdır.» demişlerse de bu söz bâtıldır. Çünkü mezkûr te'vîl öğle ile ikindi hakkında bir parça yakışırsa da akşamla yatsıya ihtimâli yokdur.
4- Diğer bir takım ulemâ bu cem'in yağmur veya o mânâda bir özürden dolayı yapıldığını söylemişlerdir. Nevevî imam Ahmed b. Hanbelile Şâfiîler'den Kaadı Hüseyin in kavilleri bu olduğunu; yine Şâfiîyye ulemâsından Hattâbî, Mütevelli ve Rûyânî'nin bu kavli ihtiyar ettiklerini söylemektedir. Fakat bu te'vîl dahî zayıf ve hadîsin zahirine muhâlifdir. Hadîsi yağmur gibi br Özürle kayıtlamak, mürecchsiz tercinde bulunmakdır. Bu ise bâtıldır
5- Bu bâbdaki te'vîllerin en güzel Hanefîler'in te'vîlidir. Az yukarıda îzâh ettiğimiz vecîhle Haneliler Arafat ile Müzdelife'den başka bütün cemî'leri cemi sûûrî diye te'vîl etmiş yâni: «Bundan rnurâd, birinci namazı vaktinin sonunda kılmış; ikinci namazı da vakti girer girmez edâ etmişdir. Bu suretle her iki namaz kendi vaktinde kılınmakla beraber zahire göre iki namaz, bir arada kılınmış sayılmışdır.» demişlerdir. Hanefî1er'in bu bâbdaki delillerini az yukarıda gördük.
6- Ulemâdan bir cemâat, bu hadîslerle istidlal ederek bir hâcetden dolayı hazarda dahî iki namazın cemi' sureti ile beraber kılınabileceğine kaail olmuş; ancak bunun âdet edinilmeme sini şart koşmuşlardır. İbni Şîrîn ile Rabîa, Eşheb, İbni'l-Münzir ve Kaffâl-i Kebîr'in mezhepleri budur. Ayni kavli Hattâbî bir çok hadîs imamlarından nakletmişdir. Bunların delili Hz. İbni Abbâs'm: «Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) bunu, ümmetini meşakkate sokmamak için yaptı.» demiş olmasıdır. Buna benzer bir söz İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan da merfû olarak rivayet edil-mişdir. Ancak mezkûr hadîs hakkında Hattâbî: «Bu hadîs ile fuka-hânm ekserisi amel etmezler.» demiş; Tirmizî dahî: «Benim kitabımda İbni Abbâs'm korku ve yağmur yokken Medîne'de namazların cemî' edilerek kılındığını bildiren hadîsinden başka ulemânın ittifakla terk ettikleri bir hadîs yokdur.» şeklinde beyanda bulunmuşdur.

7- Namazdan (Sonra) Sağ'dan ve Sol'dan Çıkıp Gitmenin Cevazı Babı

59- (707) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Muâviye ile Vekî', A'meş'den, o da Umâra'dan o da Esved'den, o da AbduIIah'dan naklen rivayet etti. Abdullah, şöyle demiş: «Sakın sizden bîriniz (namazdan çıkarken) mutlaka sağ tarafından çıkmak

lâzımdır zannederek, şeytana kendi nefsinden bir parça ayırmasın! Benim Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'den ekseriya gördüğüm sol taraf nidan kalkıp gittiğidir.»

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Cerîr ile îsa b. Yunus haber verdiler H. Bize bu hadîsi Aliyüb'nü Haşrem dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İsa haber verdi. Bunların ikisi de A'meş'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

60- (708) Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Avâne, Süddî[26]'den rivayet etti. Demiş ki: Enes'e sordum; «Namaz kıldığım vakit nasıl kalkıp gideyim? sağımdan mı, solumdan mı?» dedim. Enes :
— Ben, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'i ekseriyetle sağ tarafından kalkıp giderken gördüm.» dedi.

61 - (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Vekî', Süfyân'dan, o da Süddî'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) sağ tarafından kalkıp gidermiş.
Bu hadîsleri Buhâri «Ezan» bahsinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
İbni Mâce 'nin sahîh bir senedle Amr b. Şuayb 'dan, onun da babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği hadîsde, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazdan bazen sağ tarafından, bazen de sol tarafından kalkarak ayrıldığı bildirilmişdir. Tirmizî: «Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1'den her iki vecih sahîh olarak rivayet edil-nıişdir.» diyor. Ve hadîsin hasen olduğunu söyledikten sonra ulemânın buna göre amel ettiklerini yânî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dilerse sağından, isterse solundan kalkıp gittiğine kaail olduklarını söylüyor.
Hz. A1i (Radiyallahû anh) 'in :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m, haceti sağında ise sağından kalkar; solunda ise solundan kalkıp giderdi.» dediği rivayet olunur.
Nevevî (631-676), Abdullah b. Mes'ûd hadîsi ile Enes (Radiyallahû anh) hadîsinin aralarını şöyle bulmuşdur: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen sağından bazen solundan kalkıp giderdi. Her iki râvî kendince daha çok zannettiği şekli rivayet etmişdir. Bu rivayetler, namazdan çıkarken sağdan veya soldan kalkmanın caiz olduğuna delâlet ederler. Hiç birini yapmakta kerahet yoktur. İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'in sözünden anlaşılan kerahet, sağdan veya soldan kalkmanın asıl olması itibârı ile değil, sağdan kalkmayı vacip i'ti-kad edenler hakkındadır. Çünkü böyle bir i'tikaadda bulunmak hatâdır. Ancak sağ taraftan kalkmak efdaldir. Hadîslerin umûmu sağ tarafın faziletini sarahaten göstermektedir. Bununla beraber sağ veya sol taraflardan birinde görülecek bir haceti olan kimsenin, o taraftan çıkıp gitmesi müstehabdir.

8- İmam'ın Sağında Bulunmanın Müstehab Oluşu Babı

62- (709) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide, Mis'ar'dan, o da Sabit b. Ubeyd'den, o da İbni'l-Berâ'dan, o da Berâdan naklen haber verdi. Berâ' şöyle demiş: Biz, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîiem) 'in arkasında namaz kıldığımız vakit onun sağ tarafında olmayı dilerdik. Kendisi yüzünü bize donerdi.Ben, onun :
«Yâ Rabbî! Kullarını (tekrar) dirilteceğin (yahut toplıyacağm) gün beni azabından koru!» derken işitmişimdir.

(...) Bize, bu hadîsi Ebû KÜreyb ile Züheyr h. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki : Bize, Vekî', Mis'ar'dan, bu isnâdla, rivayette bulundu. Yalnız: «Yüzünü, bize dönerdi.» cümlesini söylemedi.
Kaadı îyâz'm beyânına göre Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîiem) 'in, namazdan sonra cemaata karşı dönmesi, kalkıp evine giderken de olabilir. Selâm verdikten sonra dönmüş olması da muhtemeldir. En akla yakın olanı da budur. Çünkü Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Selleırı) Efendimizin, namazdan sonra, mübarek yüzünü bütün cemaata doğru çevirmek âdetiydi. Bu işi bazen sağından, bazen de solundan dönmek suretiyle yapardı, Dönerken, kalkması yahut oturduğu yerden dönmesi muhtemeldir.
Hadîs-i şerif imamın bulunduğu yerde kalmayıp, o yerden kalkması yahut dönmesi gerektiğine delildir. Bunun sebebi, mescide sonradan girenlerin imamı namazda zannederek, ona uymalarını Önlemektir. Bir de imamın o yerde bulunan hakkı bitmiştir. Binâenaleyh o yeri işgal etmekte başkasından evlâ olmadığını göstermek için yerini değiştirir. Şu da var ki imamın bulunduğu yerde kalması, kendisine kibir ve uçup verir. Gerçi Fahr-i Kâinat (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hakkında böyle bir şey düşünülemezse de ümmetini bundan kurtarmak için dönmenin sünnet olduğunu fi'len onlara Öğretmiştir.

9- Müezzin (İkaamete) Başladıkdan Sonra Nafile Namaza Niyetlanmenin Keraheti Babı

63- (710) Bana, Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammet! b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Verkaa'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Atâ' b. Yesâr'dan o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Namaza ikaamet gefirildimi artık farz namazdan başka namaz yoktur.»
Bu hadîsi, bana Muhammed b. Hatim ile İbni Râfi' dahî rivyet ettiler. Dediler ki: Bize, Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Verkaa' bu isnâdla rivayet etti.

64- (...) Bana Yahya b. Habîb El - Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. İshâk rivayet etti (Dedi ki) : Bize Amr b. Dînâr rivayet etti. Deedi ki: Atâ' b. Yesâr'i, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve SeUem)'den naklen rivayet ediyorum derken işittim. Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamet getirildiği vakit, farz namazdan başka namaz yoktur.» buyurmuşlar.

(...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. İshâk fcu isnâdla, bu hadîsin mislini haber verdi.

(...) Bize Hasenü'I-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hanımâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Amr b. Dînâr'dan, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin

mislini haber verdi.
Hammâd : «Sonra ben Amra tesadüf ettim de, bu hadîsi bana rivayette bulundu; Ama ref etmedi.» demiş.
Bu hadîs farz namaza ikaamet getirüdikden sonra, nafile namaza niyetlenmenin, memnu' olduğuna delildir. Bu hususta Revâtib denilen "beş vaktin sünnetleri ile sair nafile namazlar arasında fark yoktur. Cumhûr-u ulemâ ile Şafiî 'nin mezhebi budur. Hz. Ömer (Radiyallahû anh) ikaamet getirildikten sonra sünnet kılanları dövermiş.
Hanefîler'e göre, sabah namazının sünnetini kılmayan bir kimse farzın ikinci rek'âtma yetişeceğini aklı keserse ikaarnetden sonra evvelâ sünneti kılar. İmam Mâlik 'den bir rivayete göre sabah namazının sünnetini kılmayan kimse farzın ilk rek'âtma yetişeceğine; diğer rivayette ikinci rek'âtma yetişeceğine aklı keserse sünneti mescid hâricinde kılar. Başka br rivayete göre imam Mâlik bu meselede Şafiî ile beraberdir. Sevrîye göre farzın ilk rek'âtma yetişeceğini aklı keserse ikaametden sonra sünneti kılar.
Ulemâdan bâzıları sünnetin mescid hâricinde bir yerde kılınacağını, ikaamet getirildikten sonra mescidin içinde kümamıyacağını söylemişlerdir.
Hadîsin râvîlerinden Hammâd'm: «Sonra Amr'a rastladım da bu hadîsi bana rivayette bulundu; ama ref etmedi.» sözü, hadîsin sıh-hatına ve merfû' oluşuna zarar vermez. Çünkü râvîlerin ekserisi, onu merfû' olarak rivayet etmişlerdir.
Tirimzî: «Bu hadîsin merfû' olan rivayeti daha sahîhdir.» demişdir.
Kitabımızın başında gördüğümüz vecihle bir hadîsin merfû' olan rivayeti, mevkuf rivayetine tercih edilir. Velev ki merfû' olarak rivayet edenlerin sayısı daha az olsun. Sahîh olan mezhep budur. Hammâd hadîsinde ise merfû' olarak rivayet edenlerin sayısı daha çoktur. Binâenaleyh merfû' rivayetin kabul edilmesi evleviyyette kalır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Namaza ikaamet getirildimi artık farz namazdan başka namaz yoktur.» sözünden murâd: namazın kemâli yâni sevabı yokdur; demekdir. Yoksa kılman namaz sahîhdir, Çünkü böyle bir namazın kazasını emret-memişdir.

65- (711) Bize Abdullah b. Meslemete'I-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd, babasından, o da Hafs b. Âsim'dan, o da Abdullah b. Mâlik İbni Buhayne'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaUaUahü A leyhi ve Seîlem) sabah namazına İkaamet getirilmiş iken sünnet kılmakta olan birinin yanına uğramış (râvî diyor ki) ona bir şey söyledi ama ne olduğunu bilmiyoruz. Namazdan çıktığımız vakit o zâtın etrafını sararak:
— Sana, Resûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem) ne söyledi? diye sorduk. O zât:
— Bana :
«Nerdeyse sizden biriniz sabah namazını dört rek'ât kılacak.» buyurdular, dedi.
Ka'nebî (kendi rivayetinde) : «Abdullah b. Mâlik, İbni Buhayne'den, o da babasından...» diye rivayet etti.
Ebû'l - Hüseyin Müslim der ki: Ka'nebî'nin bu hadîsde «Babasından» diyerek rivayet etmesi hatâdır.

66- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Avâne, Sa'd b. İbrahim'den, o da Hafs b. Âsım'dan, o da İbni Buhayne'den naklen rivayet etti. İbni Buhayne şöyle demiş: Sabah namazına ikaamet getirildi. Bu arada Resûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem) müezzin ikaamet ederken namaz kılan bir adam gördü de, ona :
«Sabah namazını dört rek'ât mı kılıyorsun?» buyurdular.

67- (712) Bize, Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd), rivayet etti. H.
Bana Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâhid (yâni İbni Ziyâd) rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Bunların hepsi Âsım'dan rivayette bulunmuşlardır. H.
Bana ZÜlıeyr b. Harb dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bİ-ze Mervân h. Muâviyete'l - Fezârî, Âsım-ı Ahvel'den, o da Abdullah b. Sercis [27] den naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında iken bir adam mescide girerek mescidin bir tarafında iki rek'ât namaz kıldı. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) ile namaza dâhil oldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verince :
«Ey Fülân! Sen bu iki namazdan hangisini sayıyorsun? Yalnız başına kıldığ:n namazı mı yoksa bizimle beraber kıldığmı mı?» buyurdular.
İbni Buhayne hadîsini Buhârî «Ezan» bahsinde; Nesâî ile İbni Mâce de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîler-den tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kılarken gördüğü zât hadîsin râvîsi Abdullah b. Mâlik İbni Buhayne'-dir. Bu cihet imam Ahmed b. Hanbeî'in rivayetinde tasrîh edilmişdir. İbni Huzeyme (223-311), İbni Hibbân (-354), Bezzâr (-292), Hâkim (321-405) ve başkalarının tahrîc ettikleri bir hadîsden ise bu zâtın İbni Abbâs (Radiyallahû anh) olduğunu anlaşılıyor. Mezkûr hadîsde Hz. İbni Abbâs şöyle demektedir: «Müezzin ikaamet getirirken, ben sünnet kılıyordum. Bunun üzerine Peygamber (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) beni çekti. Ve:
Sabah namazını dört rek'ât mı kılıyorsun? buyurdu.» Ancak Aynî hâdisenin ayrı ayrı iki defa geçtiğini söylemektedir.
Bu hadîsde Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Nerdeyse sizden biriniz sabah namazını dört rek'ât kılacak!» buyurması yapılan işi inkâr ve bunu niçin men ettiğine işarettir. Müezzin sabah namazı için ikaamet getirirken, sünnet kılmanın yasak edilmesi sedd-i zerîa kabîlindendir. Yâni bu iş böyle yapıla yapıla ileride daha çok âdet olmasına yol açar da cemâat sabah namazının farzı dört rek'ât oldu sanırlar endîşesi ile men edilmişdir. Bundan sonraki Abdullah b. Sercis hadîsinde :
«Ey Fülan! Sen bu iki namazın hangisini sayıyorsun? Yalnız başına kıldığını mı yoksa bizimle beraber kild[ğim mı?» buyurması dahî ikinci bir illettir. O da imamlar hakkında açılması melhuz olan ihtilâf kapısını kapamaktır. Zîra bu kapı kapanmazsa ehl-i şikak ve fesadın arkasında namaz kılınmaz olur.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :

1- Sabah namazını kılmak için camiye giden bir kimse müezzini ikaamet getirirken bulsa sabah namazının sünnetini kılar mı. kılmaz mı mes'elesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Az yukarıda da işaret ettiğimiz ve-cîble ulemâdan bâzıları bu hadîslerle istidlal ederek imam, sabah namazının farzını kıldırırken orada sünnet kılmamıyacağma kaail olmuşlardır. Bu kavil Abdullah b. Ömer ve Ebû Hüre y re (Radtyaüahû anhûm) ile onlardan sonra gelen Saîd b. Cübeyr, Urve, İbni Şîrîn, İbrâhîm Nehaî, Atâ', İmam Şafiî, İmam Ahmed, İshâk ve Ebû Sev Hazerâ-tmdan rivayet olunmuşdur.
2- Bâzıları sabah namazının ikinci rek'âtmda imama yetişebileceğini aklı kesen kimsenin mescid hâricinde sünnet kılmasında beis görmemişlerdir. Hanefîler'le Evzâî 'nin mezhebi budur. Evzâî'ye göre, sünnet mescidde de kıhnabilir. Hanefîler 'den «Hidâye» sahibinin

beyânına göre, sabah namazına giden bir kimse cemâatin farza niyetlendiklerini görürse ikinci rek'âtda imama yetişebileceğini aklı kesmek şartı ile sünneti mescidin kapısı yanında yanî son cemâat yerinde kılar; sonra mescide girer. Ve bu suretle hem sünnetin hem de cemâatin faziletini ihraz etmiş olur. İmam farzı kıldırırken mescide nafile kılmak mekrûhdur.
Mescidde, son cemâat yeri yoksa, sünneti cemâatin gerisinde; bir direğin arkasında kılar. Saffa girerek sünnet kılması şiddetle mekrûhdur. Sabah namazının sünnetini evde kılmak sünnettir.
4- Süfyân-ı Sevrî'ye göre ilk rek'âtda imama yetişemiye-ceğinden korkan bir kimse sabah namazının sünnetini, terk eder, imama yetişeceğini aklı keserse sünneti mescidde kılar.
5- Zahirîler'e göre mescidde sünnet kılarken farz için ikaamet getirilse, namazı keserek farza niyetlenmek îcâb eder. Bâzıları vakit varsa sünneti tamamlamak lâzım geldiğine kaaildirler.Velev ki bu sebepten cemaata yetişmek mümkün olmasın.
Mescidde sünnet} kılmayı mekruh görenler, babımızın Abdullah b. Sercis hadîsi ile istidlal ederler. Bir delilleri de İbni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsidir.
Sünnet kılmayı tecviz edenler
«Amellerinizi bozmayın!» âyet-i kerimesi ile ve Beyhakî'nin rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsi ile ihticâc ederler. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamef getirildiği vakit, farz namazdan başka namaz kılmak yoktur. Yalnız sabah namazının iki rek'âî sünneti, müstesna!» buyurmuşdur. Beyhakî hadîsin sonundaki müstesnanın, aslı olmadığını söylemiş ve râvîlerden ikisinin zayıf olduklarını bildirmiş ise de bunların zayıf olmadıkları anlaşılmışdır. İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) mescide girmiş: sabah namazına ikaamet getirildiğini görünce direklerden birinin arkasında, iki rek'ât sünneti kılmış; bunu Huzeyfeyle Ebû Mûsâ (Radiyallahû anhûma) gördükleri hâlde bir şey dememişlerdir. Buna benzer hâdiseler Ömerü'bnü'l-Hattâb, Ebû'd-Derdâ' ve İbni Abbâs (Radiyallahû anhûm) hazerâ-tından da rivayet olunmuşdur.
6- Farz için kaamet getirilirken sünnet kılmakdan niçin men' edildiği mes'elesi dahî ihtilaflıdır. Nevevî'ye göre bundaki hikmet cemâat faziletine, namazın başından itibaren nail olmakdır. Nevevî: «Farzı tamamlayan şeyleri muhafaza etmek, nafile ile meşgul olmakdan evlâdır.» demişse de Aynî farza yetişeceğini kestiren bir kimse için, sabah namazının sünneti ile meşgul olmanın daha faziletli olduğunu soy-lemişdir. Bahusus Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsinde Resûlüllah (SdUaUahil Aleyhi ve Sellem):
«Sizi süvariler kovalasa yine sabah namazının iki rek'ât sünnetini bı-rakmayrn!» buyurmuşlardır. Bu hadîs, sabah namazının sünnetine mü-bâleğalı bir şekilde teşvîkden kinayedir.

10- Mescide Girenin Okuyacağı Dua Babı

68- (713) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Rabîatü'bnü Ebî Abdirrahmân'dan[28], o da Abdülmelik b. Saîd'den, o da Ebû Humeyd'den (yahut Ebû Üseyd'den) naklen haber verdi. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
«Biriniz mescide girdiği vakfa : Yâ Rabbî! Bana, rahmet kapılarını aç! desin, Çıktığı vakit de Yâ Rabbî! Ben, senden fadlmı dilerim, desin!» buyurdular.
Müslim der ki: Ben, Yahya b. Yahya'yı şöyle derken işittim: Ben, bu hadîsi Süleyman h. Bilâl'in kitabından yazdım. O: Duydum ki Yahye'l -Hımmânî (ve Ebû Üseyd) diyormuş; demişdir.

(...) Bize, Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî rivayet etti. Dedi ki: Bize Bişr b. Mufaddâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Umâretü'bnü Gaziyye Rabîatü'bnü Ebî Abdurrahman'dan, o da Abdülmelik b. Saîd b. Süveyd-i Ensârî'-den, o da Ebû Humeyd (yahut Ebû Üseyd)'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'den tu hadîsin mislini rivayet etti.
Hadîs-i şerif, câmi'e giren kimsenin, bu duayı okumasının müstehab olduğuna delildir. Bu bâbda gerek Ebû Davud'un «Sünen» inde gerekse sair hadîs kitaplarında birçok zikirler rivayet olunmuşdur. Nevevî, bunları «Kitâbü'l - Ezkâr» adlı eserinin başında mufassal bir şekilde sıralamış dır. Bunların kısaltılmış şekli şöyledir:
«Koğulan şeytandan Ulu Allah'a, Onun kerîm olan vechine ve Kadîm sultanına sığınırım. Allah'ın adı ile (buraya giriyorum) hamd Allah'a mah-sûsdur. Yâ Rabbî! Muhammde'e Âl-i Muhammed'e Salât-ü selâm eyle! Yâ Rabbî! Günahlarımı, bana bağışla, ve bana rahmet kapılarını aç!»
Mescidden çıkarken de bunları okur; yalnız «Beni affet!» yerine
«Yâ Rabbî Ben, senden fadlını dilerim.» der. Bu suretle giriş ve çıkış duaları, sebeplerine münâsip olurlar.

11- İki Rekaat TahiyyetülL-Mescid Namazının Müstehab, Onları Kılmadan Oturmanın Mekruh, ve TahiyyetülL- Mescid'in Her Zaman İçin Meşru' Oluşu Babı

69- (714) Bİze Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Mâlik rivayet etti. H.
Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Âmir b. Abdil-lâh b. Zübeyr'den dinlediğim, onun da Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den, onun da Ebû Katâde'den naklen rivayet ettiği, şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz, mescide girdiği vakit, oturmadan önce iki rek'ât namaz kı-hversin!» buyurmuşlar.

70- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Alîy, Zâide'den rivayet etti. Demiş ki: Bana, Amr b. Yahye'l -Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Yahya b. Habbân, Amr b. Süleym b. Haldete'l-Ensârî'den, o da Resûlülalı (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) 'in sahâbîsi Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde, şöyle demiş: Mescide girdim, Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) cemâatin arasında oturuyordu. Ben de oturdum. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oturmazdan Önce iki rek'ât namaz kılmakdan sen'i ne men etti?» buyurdular. Ben :
— Yâ Kesûlâllah! Seni otururken gördüm. Cemâat da oturuyorlar da (onun için kılmadım.) » dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle ise biriniz, mescide girdiği vakit iki rek'âf namaz kılmadan oturmasın!» buyurdular.

71- (715) Bize Ahmed b. Cevvâs EI-Hanefî Ebû Âsin[29] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah El-Eşcaî, Süfyân'dan, o da Muhârib b. Disâr'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Benim, Peygamber (Sallallahü Aleyh' ve Sellem) 'de alacağım vardı. O, bunu bana, fazlasıyla ödedi. Mescide onun yanına girdim de bana :

«İki rek'âf namaz kıl!» buyurdular.
Ebû Katâde hadîsini Buharı (194-256); Ebû Dâvûd (202-275); Tirmizî (209-279); Nesâî (215-303) ve İbni Mâce (209-273) «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında: «Hasen sahihtir.» demişdir.
Bu hadîsler, «Tahİyye-i Mescid» denilen iki rek'ât nafile namazın meşru' olduğuna delildirler.
Tahiyye: Selâm vermek demektir. Kur'ân-ı Kerim'de mescidlere Allah'ın evleri denilmiştir. Bir eve giren kimsenin ev sahibine selâm vermesi meşru' olmuştur. O halde Allah'ın evine girenin de Onu selâmlaması gerekir. Selâmlamanın en mükemmel ve en güzel şekli namazla olur. Hulâsa tahiyye-i mescid ev sahibini selâmlamak kabîlindendir.

Bunlardan Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- İbni Battal'm beyânına göre, buradaki emirler fetva imamlarının ittifakı ile nedib ve irşada hamledilmişlerdir. Mescide giren herkesin, iki rek'ât namaz kılması müstehabdır. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kibâr-ı ashabı bâzan mescide girer çıkar da Tahiyye namazı kılmazlardı. Vacip olsa kılarlardı.
2- Zahirîler'e göre, namaz kılmanın caiz olduğu bir vakitte, mescide giren her müslümana iki rek'ât Tahiyye-i mescid, farzdır. Bâzıları kerahet vakitlerini dahî istisna etmeksizin ne aman olursa olsun mes-cde giren kimseye tahiyye-i mescid farz olur; demişlerdir.
Tahâvî: «Kerahet vakitlerinde mescide giren kimse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrine dâhîl değildir.» demişdir. Tahiyye-i mescidin vâcib olmadığının bir delili de, cemâatin omuzlarına basa basa tâ ön saffa geçen zâta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Otur cemaata eziyet verdin!» buyurması Tahiyye-i mescidi ona e mretmemesi dir.
3- Nevevî (631-676): «Tahhiyye-i mescid, müslümanların ic-mâ'ı ile sünnetdir.» diyor.
Şâfiîler'e göre, mescide ne vakit girilirse girilsin iki rek'ât Tahiyye-i mescid kılmak müstehabdır. Ulemâdan br cemâatin mezhebi de budur.
Hanefîler le, Evzâî ve Leys'e göre, kerahet vakitlerinde tahiyye-i mescid kılmak, mekruhdur. Bu kavil Şafiî 'den de bir rivâyetdir. Fakat Şâfiî1er bununla amel etmezler.
Kaadî İyâz'm beyânına göre, Mâlikîlerce tahiyye-i mescid, nâfile namazlardandır. Bâzıları sünnet olduğunu söylerler. Mescide oradan geçmek için giren kimseye imam Mâ1ik'e göre Tahiyye-i mescid hakkında tahfif vardır. Mâ1ikî1er'den bâzılarına göre, mescide tekrar tekrar giren kimseye tahiyye-i mescid yoktur.
Tahiyye-i mescid'in vakti hakkında Muhibb-i Taberî, şunları söyler : İhtimâl mezkûr iki rek'âtm fazilet vakti oturmazdan öncedir. Oturduktan sonra cevaz vakti başlar. Yahut şöyle de denilebilir: Oturmadan kılmırsa eda; oturdukdan sonra kılmırsa kaza olur.»
Nevevî dioyr ki: «Bir kimse kıldığı farz namazla Tahiyyetü'l-Mescid'i de niyet etse ikisinin sevabına da nail olur.»
Mescid-i Haram'a gelince: Onun tahiyyesi, tavâfdır. Binâenaleyh hacılar oraya girer girmez, işe tavâfdan başlarlar.

12- Seferden Gelen Kimseye, Gelir Gelmez Mescidde İki Rek'at Namaz Kılmanın Müstehab Oluşu Babı

72- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Muhârİb'den rivayet etti. O da Câbir b. Abdillâh'ı şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) benden bir deve satın aldı. Medine'ye gelince bana, mescide giderek, iki rek'ât namaz kılmamı emir buyurdu.»
(157) Garİbdir ki bu babın hadîslerini tercüme/Ve şerh etmekle meşgul olurken radyo Amerikalılar tarafından Ay'a gönderilen üç astronotun sağ sâlîm yer yüzüne indikleri haberini verdi.

73- (...) Bana, Mubammed b. EI-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb (yâni Es-Sekafî) rivayet etti. (Dedi ki) : Biıe Ubey-dultah; Vehb b. Keysân'dan o da Câhir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bir gazaya çıktım. Derken devem beni, geri bıraktı ve kötürümleşti. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benden önce (Medine'ye) geldi. Ben de ertesi gün geldim. Mescide vardığımda, o'nu mescidin kapısında buldum. Bana :
«Şimdi mi geldin?» diye sordu. — Evet!., cevâbını verdim.
«Öyle ise deveni bırak da mescide girerek iki rek'ât namaz kıl!» buyurdu. Ben de girerek iki rek'ât namaz kıldım. Sonra (evime) döndüm.»

74- (716) Bize Muhammed b. E!-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (yâni Ebû Âsim) rivayet etti. H.
Bana Mahmûd b. Gaylân da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk rivayet etti. İkisi birden demişler ki: Bize, İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana İbni Şihâb haber verdi. Ona da Abdurrahman b. Abdil-lâh b. Kâ'b[30], babasından naklen haber vermiş. Babası da Abdullah b. Kâ'b ile amcası Ubeydullah b. Kâ'b'dan, onlar da Kâ'b b. Mâlik'den naklen rivayet etmişler ki, Resûlüllah (Sal'aUahü Aleyhi ve Sellem) bir seferden ancak gündüzün kuşluk vakti gelirmiş. Geldiği zaman da (işe) mescidden başlar; orada iki rek'ât namaz kılar; sonra orada otururmuş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'» da ve ondan başka kitabının yirmiye yakın muhtelif yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi de muhtelif râvîlerden, muhtelif lâfızlarla kimi muhtasar kimi mufassal olarak tahric etmişlerdir.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre; «Hz. Câbir b. Abdi11âh bir gazada Fahr-i Kâinat (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizle beraber bulunmuş. Bir ara devesi topallayarak yürümez ol-mu$. Hattâ Hz. Câbir, onu bırakmayı bile düşünmüş. Derken Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yetişmiş. Hz. C âhir'io hâlde görünce :
«Ne oldu sana yâ Câbir Neden böyle ordudan geri kaldın?» diye sormuş. Câbir (Radiyallahû anh) «Devem kötürüm oldu Yâ Resûlâl-Iah!» demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Câbir (Radiyallahû anh) 'dan yanında sopa gibi bir şey olup olmadığım sormuş, o da elinde bulunan bir kamaş veya sopayı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e takdim etmiş. Efendimiz, bu sopayla deveye vurmuş ve duâ etmiş. Müteakiben deve öyle bir yürümüş ki, ömründe böyle yürüdüğü görülmemiş. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e evlenip evlenmediğim; evlendiyse kız mı yoksa dul mu aldığını sormuş. Câbir (Radiyallahû anh) dul bir kadınla evlendiğini söylemiş. Peygamber Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Neden kızla evlenmedin? Kızla evlenseydin biribirinİzle şaka eder; gülüşürdünüz!» buyurmuşlar.- Câbir (Radiyallahûanh) «Benim kız kardeşlerim var», bir rivayette «Babam Abdullah vefat etti.» Yahut «Şehîd edildi de bana dokuz tane kız bıraktı. Ben, bunlara kendileri

gibi bir kız getirmeyi doğru bulmadım. İstedim ki bir kadın getireyim de onlara baksın; üstlerini başlarını düzeltsin; terbiyelerini versin!» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e Medîne'ye vardığında akıllı davranmasını tavsiye etmiş.»
Nevevî (631-676) : «Akıl'dan murâd, onu çocuk istemeye teşvîk-dir.» diyor. Çünkü Hz. Câbir 'in, o zamana kadar çocuğu yokmuş.
«Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e o topal deveyi satıp satmayacağını sormuş. Satacağını anlayınca, kıymetini vererek onu Câbir (Radiyallahû anh) 'dan satın almış. Yalnız teslimin Medine'de yapılacağına ittifak etmişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye Câbir (Radiyallahû anh) dan önce gelmiş, ertesi gün Câbir de gelince mescidde buluşmuşlar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şimdi mi geldin. Yâ Câbir?» diye sormuş.
— Evet! cevâbını alınca :
«öyle ise deveni b«rak da mescide gir; ve iki rek'ât namaz kıl!» fcuyurmuşlar.
Câbir (Radiyallahû anh) namazı kılmış. Müteakiben Resûlüllah iSallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Bilâl'e bir okiyye (yâni kırk dirhem) altın tartmasını emir buyurmuş; Bilâl (Radiyallahû anh) altını fazlasıyla tartmış. Câbir (Radiyallahû anh) 'da paralan alarak evine doğru yollanmış. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkasından adam göndererek, onu çağırtmış Câbir (Radiyallgfıû anh) kendi kendine : — Şimdi oldu. Deveyi bana iade edecek!» demiş. Bu deveden son derece hoşlanmazmış. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem): «Al deveni! Parası da senin olsun!...» buyurmuşlar.» Deveye bedel olarak altın mı yoksa gümüş mü verdiği ihtilaflı bir mes'ele olduğu gibi mikdârı hususunda dahî bir çok ihtilâflar vardır.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Seferden gelen kimsenin, mescide giderek iki rek'ât namaz kılması, müstehabdır. Nevevî 'nin beyânına göre, bu namaz Tahiyye-i mescid değil, seferden geliş namazıdır.
2 - Yoldan sabahleyin gelmek müstehabdır.
3- Rütbesi büyük olan bir zâtın, yoldan geldiği vakit, evine yakın bir yere oturarak ziyaretçilerini kabul etmesi ve hoşbeşde bulunmaları için onlara imkân vermesi, müstehabdır.
4- Tahdîs-i nimet için, bir kimsenin yaptığı hayırlı işleri söylemesi caizdir.
5- Kumandanın veya büyük bir zâtın arkadaşlarının hâllerini sormaları, caizdir.
6- Borç öderken, fazla fazla vermek müstehabdır.

13- Duha Namazının Müstehab, En Azının İki En Mükenmelinin Sekiz; Ortasının Dört Yahut Altı Rek'at Oluşu ve Bu Namaza Devama Teşvik Babı

75- (717) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey', Saîd-i Cüreyrî'den, o da Abdullah İbni Şakîk'den naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş:
«Âişe'ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ıe Sellem), Duhâ namazını kılar-mıydı? diye sordum. Âişe :
— Hayır! Meğer ki seferinden gelmiş ola! cevâbım verdi.»

76- (...) Bize UbeyduIIah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Kehmes b. Hasen El-Kays Abdullah İbni Şakîk'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Âişe'ye : Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) , Duhâ namazını kılar-mıydı? diye sordum. ÂİŞe :
— Hayır! Meğer ki seferinden gelmiş ola! cevâbını verdi.»

77- (718) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e İbni Şihâb'dan duyduğum, onun da Urve'den, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Âişe, şöyle demiş:
«Ben, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ye Sellem) 'in duhâ nâfilerini, kıldığını hiç görmedim. Onu ben kılyorum. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) halk amel eder de üzerine farz olur, endişesi ile yapmak istediği bir işi (Bazen) terk ederdi.»

78- (719) Bize, Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni Risk) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muâze rivayet etti. Kendisi Âişe (Radiyûllahû anha) ya :
— Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) , Dua namazını kaç rek'ât kılardı? diye sormuş. Âişe :
— Dört rek'ât kılar; dilediği kadar da ziyâde ederdi, cevâbını vermiş.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler.
Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Yezîd'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etti.
Yezîd: «Allah'ın dilediği kadar da ziyâde ederdi.» demiş.

79- (...) Bana, Yahya b. Habib El-Harisi de rivayet etti. ; (Dedi ki) : Bize, Hâlid b. El - Haris, Saîd'de rivayet etti. (Demiş ki) : Bize, Katâde rivayet etti. Onlara da Âişe'den naklen Muâzetü'l-Adeviyye rivayet etti. Onlara da Âişe'den naklen Muâzetü'l-Adeviyye rivayet etmiş Âişe, şöyle demiş:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) duhâ namazmı dört rek'ât kılar, Allah'ın dilediği kadar da ziyâde ederdi.»

(...) Bize, İshâk b. İbrahim ile İbni Beşşâr, hep birden Muâz b. Hi-şâm'dan rivayet ettiler. Muâz: «Bana, babam, Katâde'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etti.» demiş.
Duhâ nafilesi; kuşluk namazı demekdir. Görülüyo rki Besûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kuşluk namazını kılıp kılmadığı hususunda Hz, Âişe 'den biribirine muarız hadîsler rivayet olunmuşdur. Bunların bâzılarında, bu namaz nefiy, bâzılarında da isbât edilmektedir.
Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in, Hiç Kuşluk namazı kılmadığını bildiren Âişe hadîsini Buhârî «Kitâbü't-Teheccüd» de; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Bu husûsda imam Nevevî şunları söylemektedir: «Hz. Âişe'nin, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'m kuşluk namazını hem kıldığını hem kılmadığını bildiren iki hadîsinin arası şöyle

bulunur: Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bu namazı faziletinden dolayı bazen kılar; bazen de Hz. Âişe 'nin dediği gibi ümmetine farz olur endîşesi ile terk ederdi. Âişe (Radiyallahî anha) 'nm :
Resûlüllah (Sallalalıü Aleyhi ve Sellem), kuşluk namazını kılmazdı. Meğer ki bir seferinden gelmiş ola!... sözü de: Ben, onu görmedim... mânâsına te'vîl olunur. Nitekim ikinci rivayette aynen bu sözü söylemiş ve: Ben, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i kuşluk namazı kılarken hiç görmedim, demişdir. Bunun sebebi şudur: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk zamanında Hz. Âişe'nin yanında nadiren bulunurdu. Çünkü ekseriyetle o vakitde ya yola gider yahut mescîdde veya başka bir yerde bulunurdu. Kadınlarının yanında bulunduğu zaman dahî Âişe (Radiyailahû anha)'nm yanında ancak dokuz günde bir kalabiliyordu. Bu sebeple Hz. Âişe 'nin: Ben, Resûlülîah (SallaUahü A'.eyhi ve Sellem)'i, kuşluk namazı kılarken görmedim, demesi sahîh olur, Hakîkatta Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu namazı kıldığını yâ kendisinden yahut başkasından duymuş olabilir.
Yahut şöyle denilir: Hz. Âişe'nin Resûlülîah (Salla'lahii Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazını kılmazdı.) sözünün mânâsı, ona devam etmezdi; demekdir. Bu takdirde Âişe (Radiyailahû anhajhu namazın aslını değil, ona devamı nefî etmiş olur.
Gerçi İbni Ömer 'den rivayet edilen sahîh bir habere göre, kendisi kuşluk namazı hakkında : O, bid'atdır, demişse de, bu söz: O namazı, mescidde alenen kılmak, bid'atdır, mânâsına hamledilmişdir. Nitekim böyle yapanlar, da bulunurdu. Yoksa mezkûr namazın evlerde kılınması mezmûm değildir. Yahut: Bu namazı devam üzere kılmak bid'atdır, denilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine farz olur endîşesi ile ona devam etmemişdi. Ama bu hüküm Resûlülîah (SaVc'l'lr" Aleyhi ve Sellem) hakkındadır. Bizim için kuşluk namazına devam etmenin müstehab olduğu Ebû'd-Derdâ' ve Ebû Zerr (Radiyailahû anh) hadîsleri ile sâbitdir.
Yahut şöyle denilir: Hz. İbni Ömer, Peygamber (Sa!'a!!afri Aleyhi ve Sellem) 'in kuşluk namazı kıldığını ve kılınmasını emrettiğini du"-mamışdır.
Her ne hâl ise Cumhûr-u ulemâya göre kuşluk namazı kılmak, muste-habdır. Bu husûsda yalnız Abdullah b. Mes'ûd ile Abdullah b. Ömer'in tevakkuf ettikleri rivayet olunur...» Neveyî'nin izahatı burada sona eriyor.
Hattâbî : «Muhakkak surette sabit olmuştur ki Peygamber. {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedildiği gün, kuşluk namazını kılmış, bunu Ebû Zerr ile Ebû Hüreyre'ye tavsiye daH buyurmuşdui.» diyor.
Bu husûsda. İbni Abdilberr, şunları söylemişdir; «Sünnet ilmi hakkında husûsi bir ma'lûmâta sahip olan kimseden ulemânın bâzısı bilgi alır. bâzısı alamaz. Hiç bir sahâbî yoktur ki başkalarının bildiği bâzı hadîsleri gözden kaçırmış olmasın! Bütün hadîsleri ihatalı bir şekilde bilmek, imkânsızdır. Sonra yetişen ulemâ ancak ilim, kitaplarda tedvin edildikten sonra bütün hadisleri ihata edebilmişlerdir... Binâenaleyh Hz. Âişe'nin. bu meseleyi bildiği hâlde: Ben, ResûlüHah (Sallallalvı Aleyhi ve Sellem) 'in kuşluk namazını kıldığını, görmedim, demiş şahindir.» demektedir.
İbnü'l.Cevzî (508-597), Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem} 'in farz olur diye endişe buyurmasını iki veçhe ihtimâlli olarak îzâh eder. Birinci veçhe göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazını Allah'ın farz kılacağından endîşe etmişdir.
İkinci veçhe göre, Ashabın, bu namazı farz î'tikaadı ile amel edeceklerinden çekinmişdir.
İbni Battal'a göre de Hz. Âişe hadîsinin iki şeye ihtimâli vardır :
a) Caiz ki bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gece namazı farz kılındığı zaman vârid olmuşdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in endîşesi, ümmeti hakkındadır. Bu namazı devam üzere mescidde kılarsa, ümmetine de farz olur; diye endîşe etmişdir. Kendisine bu namaz zâten farzdı. Şu hâlde Âişe (Radiyallahû anha) 'nın: «Resûlüllah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem) bazen yapmak istediği bir işi terk ederdi...» sözü, ümmetini o işi yapmaya davet etmezdi; mânasına gelir. Yoksa Resû-lüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem} gece namazını, kendüsne farz olduğu hâlde bırakırdı; demek değildir.
b) İhtimâl ümmetinin gece namazına devam ede ede zayıf düşerek; kılamamalarmdan ve bu suretle Allah'a âsî olacaklarından korkmuşdur. Buradaki İsyan doğrudan doğruya değil; bil vâsıtadır. Ümmetin, o namazı kılamamaları, Resûlüllah'e tâbi olmamak demektir. Hâlbuki ona tâbi' olmak farzdır. Çünkü Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'e ita'at etmek, Allah'a itaat demekdir. Bunun aksi de Allah'a isyan mânâsına gelir.

Bu Hadislerden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine karşı son derece müşfik ve merhametlidir.
2- Maslahatlar, bir birleri ile muâraza ederse en mühim olanı terfih edilir.
3- Kuşluk namazı dört rek'at veya daha fazla kılınır.

80- (336) Bize Muhamedü'bnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Amr b. Mürra'dan, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan naklen rivayet etti. Afcdurrahmân şöyle demiş: Bana, hiç bir kimse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kuşluk namazı kılarken gördüğünü, haber vermedi. Yalnız Ümmü Hânı, müstesna!. Zîra o Mekke'nin fethedildiği gün Resûlüllah (Sallallahü\ Aleyhi ve Sellem) 'in onun evine girerek sekiz rek'ât namaz kıldığını rivayet etti. Ve: «Onun bu namazdan daha hafif bir namaz kıldığını görmedim. Ama rükû' ve sücûdu tamam yapıyordu.» dedi.
İbni Beşşâr, kendi rivayetinde: «Hiç» kelimesini zikretmedi.

81- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya ile Muhammed b. Selemete'I-Murâdî dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana İbnî Abdillâh b. El-Hâris rivayet etti ki, babası Abdullah b. Haris b. Nevfel şöyle demiş: İnsanlardan, Resûlüllah (Salla'lahU Aleyhi ve Sellem) 'in kuşluk nafilesini kıldığını Vana haber verecek bir tek kimse bulmaya çok çalıştım ve soruşturdum. Ama bunu daha rivayet edecek hiç kimse bulamadım. Yalnız Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânı bana şöyle haber verdi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Mekke'nin fethedildiği gön, güneş epeyi yükseldikden sonra (benim evime) geldi. Müteakiben bîr elbise getirerek üzerine örttüler de yıkandı. Sonra kalkarak sekiz rek'ât namaz kıldı. Bu namazda kıyamı mı daha uzundu yoksa rükû' veya sücûdu mu bilmiyorum. Bunların hepsini biribirine yakın yaptı. Bu namazı, bundan önce ve sonra bir daha kıldığını görmedim.»
Murâdî: «Yûnus'dan» dedi: «Bana haber verdi.» demedi.

82- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebû'n-Nadır'dan dinlediğim*, ona da Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî'nin âzâdlısı Ebû Mürra'mn haber verdiği şu hadîsi okudum: Ebû Mürra, Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî'yi şöyle derken işitmiş:
«Mekke'nin fethedildiği sene Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gittim. O'nu yıkanırken buldum. Kızı Fâtıme de kendisini bir

elbise ile örtüyordu. Ben selâm verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu kadın kimdir?» diye sordu. Ben :
— Ebû Tâlib'in kızı, Ümmü Hânı!, dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hoş geldin Um mü Hâml...» dedi. Guslünü bitirdikden sonra ayağa kalktı ve bir elbiseye bürünerek sekiz rek'ât namaz kıldı. Namazdan çıkınca Ben :
— Yâ Resûlâllah! Annem oğlu Aliyyü'bnü Ebî Tâlib, benim kendisine ahd-ü emân verdiğim bir kimseyi, Hübeyre'nin oğlu Fülân-ı öldüreceğini söyledi, dedim. Bunun Üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Senin ahd-u emân verdiğin kimseye, biz de em ân verdik yâ Umme Hâni!» buyurdular. Bu (hâdise) kuşluk vakti oldu.

83- (...) Bana Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mual-Iâ b. Eseq[31] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb b, Hâlid, Cafer b. Mu-hammed'den, o da babasından, o da Akîl'in âzâdhsı Ebû Mürra'dan, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih senesi Ümmü Hânî'nin evinde bir tek elbise içinde, iki ucunu çaprazlama koltuk altından geçirerek sekiz rek'ât namaz kılmış.
"Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü Takrîri's-Salât» ve «Megâzî» bahislerimde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâ-ce de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Ümmü Hâni, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \e Sellem) Efendimizin amcası Ebû Tâ1ib'in kızı ve Hz. A1î'nin kız- kardeşidir. İsmi Fâhite yahut Hind'dir.
Ebû Mürre, Hz. Ümmü Hâni 'nin âzâdhsı dır. Bâzı rivayetlerde mecazen kardeşi Akîl, b. Ebî Tâlib'e izafe edilmiş; ve Akîî'in âzâdlısı Ebû Mürre, denilmişdir.
Hz. Ümmü Hânî 'nin, emân verdiği kimsenin ismi, hiç bir yerde zikredilmemişdir. Bâzıları: «Ümmü Hânî, kocası Hübeyre'ye emân vermişdir.» derler. Hübeyre, Mekke 'nin fethinde kaçmış ve Necran'da müşrik olarak ölmüştür.
Bâzıları Fülân İbni Hübeyre 'den murâd, Haris b. Hişâm El-Mahzûmî 'dir; demiş; diğer bâzıları bunu A b -dullah b. Ebî Rabîa olduğunu söylemişlerdir. Ezrakî'nin «Târîh-i Mekke» adlı eserinde Ümmü Hânî (Rodiyallahû anh) 'mn, Haris b. Hişâm ile Abdullah b. Ebî Rabia'nın ikisine birden emân verdiği kaydedilmektedir. Bunların ikisi de Benî Manzum 'dandırlar.
Babımız hadîslerinin bâzıları, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kuşluk namazı kıldığını, yalnız Hz. Ümmü Hânî rivayet etmiş i gösterirse de bu husûsda Ümmü Hânî hadîsinden başka bir çok rivayetler vardır. Bu rivayetleri Bu hârî şârihi Aynî şöyle sıralamışdır :
1- Buhâri 'nin, Hz. Ebû H.üreyre 'den tahrîc ettiği bir hadîsde Ebû Hüreyre (RadiyaUahü anh) :
«Dostum (SallaUahü Aleyhi ve Selle m), bana üç şey vasiyet etti. Ben, bunları ölünceye kadar terk etmem. Bunlar her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk narrfazını kılmak, vitir namazını kılarak uyumakdır.»
2- Az sonra göreceğimiz Ebû'd-Derdâ' hadisinde, Hz. Ebû'd-Derdâ': «Dostum, bana üç şey vasiyyet etti. Ben, bunları yaşadığım müddetçe asla bırakamam- Mezkûr üç şey: Her ay'dan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazını kılmak ve vitr namazını kılmadan uyuma-makdır.» demişdir.
3- Yine, az sonra göreceğimiz Ebû' Zerr hadîsinde, bütün sadakaların yerine, iki rek'ât kuşluk namazının kaaim olacağı bildirilmektedir.
4- Buhârî'nin rivayet ettiği İbni Ömer hadîsinde ; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), duhâ namazmı ancak iki gün kılıyordu...» denilmektedir.
5- Hâkim'in rivayet ettiği İbni Ebî Evfâ hadîsinde: «Şüphesiz ki Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) , kuşluk namazını Ebû Cehl'in kellesinin kopanldtğı ve Mekke'nin fethedildiği müjdelendiği zaman, iki rek'ât olarak kıldı.» deniliyor.
6- Tirmizî'nin rivayet ettiği Enes hadîsinde: Resûiüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) :
Bir kimse, kuşluk namazını oniki rek'ât olarak kılarsa, Allah, ona cennette altından bir köşk bina eder; buyurdu.» denilmişdir. Bu hadîsi, İfani Mâce dahî tahrîc etmişdir.
7- İmam Ahmed ile Ebû Ya'lâ 'nin tahrîc ettikleri Ukbetü'bnü Âmir hadîsinde Resûlüllab (Salh'lahii Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki Allah-u Azîmü'ş-Şân : Ey Âdem oğlu! Günün evvelinde kılacağın dört rek'ât namazla beni razı et ki, o günün sonunda ben de sana kâfî geleyim! buyuruyor.» demişdir. Bu lâfız imam Ahmed'indir. Ebû Ya'1â Yun lâfzı : «Âdem oğlu! Günün evvelinde dört rek'ât namaz kılmnkdan âciz mi kalıyorsun? (Bunları) kıl ki gününün sonunda ben sana kâfi geleyim!» şeklindedir. «Et-Telvîh» nâm eserde rivayet edi-ien Ukbetü'bnü Âmir hadisinde: «Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) bize iki sûresi ile (yâni Şems ve Duhâ sûreleri'ile) iki rek'ât kuşluk namazı kılmamızı emir buyurdu.» denilmektedir.
8- Hâkim'in rivayet ettiği Hz. Âişe hadîsinde : Resûlifllafa (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
Kuşluk namazını kaç rek'ât kılardı? diye sordum. Âİşe: Dört rek'ât kılar; Allah'ın dilediği kadar da ziyâde ederdi, cevâbını verdi.» deniliyor.
Bu hadîsi babımızda imam Müslim de rivayet ettiği gibi Nesâî, Tirmizî ve İbni Mâce dahî rivayet etmişlerdir.
9- Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği Kesîr b. Mürra hadîsinde: Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle derken işittim:
Allah Azze ve Celi : Ey Âdem oğlu! Günün evvelinde bana dört rek'ât namaz kılmakdan âcîz kalma ki ben de günün sonunda sana kâfi geleyim! buyuruyor.» denilmişdir.
10- Taberân î'nin «EI-Kebîr» inde dahî hemen hemen bunun gibi bir hadîs vardır. Mezkûr hadîs, cumhura göre mevsuk ise de bâzılarına göre, zayıfdır.
11- İbni Huzeyme 'nin «Sahîh» inde Hz. Büreyde'den tahrîc ettiği bir hadîsde: «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seîlem) 'i şöyle derken işittim:
— İnsanda üç yüz altmış mafsal vardır. Bunlardan her biri için bir sadaka vermek gerekir...» Hadîsin sonunda :
«Eğer sadaka bulamazsan iki rek'ât kuşluk namazı sana yeter! buyurdu.» deniliyor.
12- Taberânî 'nin «EI-Evsat» ında rivayet ettiği Câbir hadîsinde: «Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bîr devemi arz etmek için gittim de onun kuşluk namazını altı rek'ât olarak kıldığını gördüm.» deniliyor.
13- Taberânî 'nin yine «EI-Evsat» nâm eserinde rivayet ettiği İbni Abbâs hadîsinde:
«Âdem oğlunun vücudundaki her mafsala karşı, her gün bir sadaka vermesi îcâb eder. Sana, bunların hepsinden dolayı iki rek'ât kuşluk namazı yeter! buyurdular.» denilmişdir. Bu hadîs az sonra babımızda da gorülecekdir.
14- Nesâî'nin «Es-Sünenü'1-Kübrâ» adlı eserinde tahrîc ettiği Hz. A1î hadîsinde :
«Şüphesiz ki Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem), kuşluk zamanı, namaz kılardı.» denilmişdir. Hadîsin isnadı, iyidir. Ayni hadîsi

imam Ahmed ile Ebu Ya'lâ' dahî tahrîc etmişlerdir.
15- Müs1im'in rivayet ettiği Zeydü'bnü Erkanı hadîsinde :
«Resûlüllah (Sallullahü Aleyhi ve Sellem), kuşluk namazı kılardı.» deniliyor. Bu hadîsin isnadı güzeldir.
16- Müs1im'in yine Zeydü'bnü Erkam 'dan tahrîc ettiği bir hadîsde:
«Rosûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kübalıların yanına çıktı; Kübalılar, güneş iyice doğdukdan sonra kuştuk namazı kılarlardı...» deniliyor.
17- Hâkim'in rivayet ettiği Ümmü Seleme hadîsinde Hz. Ümmü Seleme (Radiyallahûanh):
«Resûlûllah (Sallallahü.Aleyhi ve Sellem), kuşluk namazını oniki rek'ât olarak kılıyordu.» demişdir. Yalnız bu hadîsin zayıf olduğu söylenir.
18- Tirmizî'nin rivayet ettiği Ebû Saîd-i Hudrî hadîsinde, Hz. Ebû Saîd:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , kuşluk namazını kılardı. Buna, o derece devam ederdi kî, biz bunu artık bırakmaz; derdik. Bazen de onu o derece bırakırdı kî, artık bunu kilmıyacak derdik.» demiştir. Tirmizî: «Bu hadîs, hasen garipdir.» diyor. Aynî, onu yalnız Tirmizî'nin rivayet ettiğini kaydetmişdir.
19- Taberânî 'nin «El-Kebîr» inde rivayet ettiği Ebû Ümâme ve Utbetü'bnü Abd hadîsinde Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sabah namazını cemaatla ktldıkdan sonra, yerinde kalıp da kuşluk namazını kılan kimseye hacc ve Ömre yapanın sevabı verilir.» buyurmuşdur.
20- Ebû Dâvûd 'un Muâz b. Enes 'den rivayet ettiği hadîsde: «Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve- Sellem) :
Her kim sabah namazından çıktıkdan sonra namazgahında oturur da İki rek'ât kuştok namazını kılar ve hayırdan başka bir şey söylemezse, o kimsenin günahları affolunur. Velev ki denizin köpüğü kadar çok olsunlar! buyurdular.» denilmektedir. Bu hadîsin isnadında dahî za'f vardır.
21- İbni Ebî Şeybe 'nin müsned olarak rivayet ettiği Huzeyfe hadîsinde, Hz. Huzeyfe:
«Ben, Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , ile birlikde Benî Muavi-ye'nin taşlığına çıktım. Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), orada uzun uzadıya sekiz rek'ât kuşluk namazı kıldı.» diyor.
22- Taberânî 'nin «El-Evsat- mda Hz. Ebû Mûsâ'dan rivayet ettjği hadisde Ebû Mûsâ: «Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Her kim kuşluk namazını dört rek'ât, ondan önce de dört rek'ât olarak kılarsa, o kimseye cennette bir ev yapılır. Buyurdu.» demişdir.
23- İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği itbân b. Mâlik hadîsinde; «Peygamber (SaUatlahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazını evinde kıldı.» denilmişdir.
24- Taberânî 'nin «EI-Kebîr» inde rivayet ettiği İbni Sem'ân hadîsinde : Hz. İbni Sem'ân :
'Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle derken işittim: Allah Teâlâ : Ey Âdem oğlu! Bana, gündüzün başında kılacağın dört rek'ât namazdan geri kalma ki, günün sonunda ben de sana kâfî geleyim! buyurur.» demektedir. Hadîsin isnadı sahîhdir.
25- İmam Ahmed 'in, Abdullah b. Amr 'dan rivayet ettiği bir hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gece müfrezesi gönderdi. Bunlar ganimet alarak çabucak döndüler. Bunun üzerine halk onların gazaya gittikleri yerin yakınlığından, aldıkları ganimetin çokluğundan ve çabuk dönmelerinden söz etmeye başladılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve y.elletn):
Ben, size daha yakın bir gaza yeri, daha çok ganimet ve daha çabuk dönüşü göstereyim mi? Her kim abdest alır da mescide kuşluk namazı kılmak için çıkarsa, o kimsenin gaza yeri, müfrezenİnkinden daha yakın, ganimeti onlarınkînden daha çok; dönüşü de onlardan daha çabuk olur. Buyurdular.» deniliyor.
Bu hadîsi Taberânî dahî «El-Kebîr» inde rivayet etmişdir.
26- Yine imam Ahmed'ile Taberânî 'nin rivayet ettikleri Âiz b. Amr hadîsinde :
«Sonra Resûlüllah (Sa"a Ir.hü Aleyh': ve Sellem) , bize kuşluk namazını kıldırdı.» deniliyor.
27- İbni Adiyy'in «El-Kâmil nâm eserinde rivayet ettiği Ebû Bekre hadîsinde, Hz. Ebû Bekre:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , kuşluk namazını kılıyordu. Derken küçük bir çocuk olan Hasan geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde edince, onun sırtına bindi...» demektedir. Yalnız bu hadîsin râvîleri arasında Amr b. Ubeyd vardır ki, metrûkdur.
28- Taberânî 'nin «El-Kebîr» inde rivayet ettiği Cübeyrü'bnü Mut'im hadîsinde, babasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kuşluk namazı kılarken gördüğü bildirilmektedir. Ancak bunun da râvîlerinden Yahye'l-Himmânî hakkında söz edilin işdir.
29- Müs1im'in rivayet ettiği Ümmü Habîbe hadisinde Hz Ümmü Habibe: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Hiç bir müslüman kul yoktur ki, her gün farzlardan mâda kendiliğinden onİki rek'ât namaz kılsın da Allah ona cennetde bir ev yapmasın! buyurdular.» demişdir.
Kaadi jyâz'm beyânına göre, ulemâdan bâzıları Ümmü Hânî hadîsinin, kuşluk namazını isbât etmediğini söylemişlerdir. Bunların iddiasına göre Resûlüllah (SaHaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in, o gün kıldığı namaz, Mekke fethedildiği içindir. Hattâ bâzılarına göre Mekke'nin fethi ile uğraşırken kılamadığı namazlarını kaza etmişdir.
İmam Nevevî (631-676): «Bunların söyledikleri fâsiddir. Doğrusu bu hadîsle istidlalin sahîh olmasıdır. Ümmü Hânî'nin hadîsi ile Peygamber (Saîlaüahü Aleyhi ve Seilem) 'in Mekke fethediîdiği gün sekiz rek'ât kuşluk namazı kıldığı, her iki rek'âtta bir selâm verdiği sübût bul-muşdur. Hadîsi Ebû Dâvûd «Sünen» inde bu lâfızla ve Buhârî'nin şartı üzere sahîh bir isnâdla rivayet etmişdir.» diyor.
Hadîsin zahirine bakılırsa, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yıkanması da, namaz kılması da Mekke'ye girdikden sonra Hz. Ümmü Hânî 'nin evinde olmuşdur. Çünkü cümleler birbiri üzerine ta'kîb ve tertibe delâlet eden (lâ) ile atfolunmuşdur.
Gerçi hadîsin bir rivayetinde Ümmü Hânî (Radiyailahû anha) 'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gitiği ve onu yıkanırken bulduğu bildiriliyor. Hattâ Kaadi Iyâz: «Bu rivayet daha sahîhdir.» demişdir. Fakat Aynî buna cevap vermiş ve: «Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir defa Ebtah'daki evinde, bir defa da Ümmü Hânî 'nin evinde, sekizer rek'ât namaz kılmış olmasına ve her ikisinde de yıkanmasına bir mâni' yokdur. Caizdir ki evvelâ Ebtah'a indikden sonra Ümmü Hânî 'nin evine girerek yıkanmış ve namaz kılmış sonra oradan çıkarak Ebtab'daki kendi evine girmiş ve orada da yıkanarak namaz kılmış olsun. Böylece biri kuşluk, diğeri yâ Mekke'nin fethine şükür için yahut geceleyin kılamadığını hatırladığı namazı olmak üzere iki namaz kilmışdır...» diyor.
Hz. Ümmü Hânî 'nin A1i (Radiyailahû anh) anne baba bir kardeşi olduğu hâlde, onun için annem oğlu demesi, hürmet ve akrabalığı bir batından geldiklerine işaret etmek sureti ile te'kîd içindir. Bu söz Harun (A leyhisselâm) 'm Hz. Mûsâ'ya :
«Ey Annem oğlu! Benim sakalımı çekme!...» demesi kablîindendir.
Buraya kadar serdedilen rivayetlerden anlaşılacağı vecihle, kuşluk namazının kaç rek'ât olduğu ihtilaflıdır. Rivayetlerin bâzılarından iki, diğer bâzılarından dört. bir takımlarından altı. daha başkalarından sekiz, on ve oniki rek'ât kılındığı anlaşılıyor. Yalnız on rek'ât kılındığı

hadîslerde geçmemiş; İbni Mes'ûd (Radiyailahû anh) 'a mevkuf olarak rivayet olunmuşdur.
Rivayetler arasındaki bu ihtilâf, her râvînin gördüğünü veya duyduğunu rivayet etmesinden doğmuş olsa gerektir. Meselâ râvînin biri yalnız iki rek'ât kıldığını görmüş; diğeri dört veya sekiz; öteki on iki rek'ât kıldığını görmüş ve herkes gördüğü veya işittiği mikdârı rivayet etmişdir.
Bezzâr 'in, Zeyd b. Eşlem 'den rivayet ettiği şu hadîs, bu ihtimâlin doğruluğunu te'yîd etmektedir. Zeyd (Radiyallahûjanh) şöyle demişdir :
-Abdullah b. Amr'ı, Ebu Zerr'e: Bana tavsiyede bulun! derken işittim. Ebû Zerr : Sen bana, benim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sorduğum bir şey'i sordun. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim kuşluk namazını iki rek'ât olarak kılarsa gafillerden ma'dûd yazılmaz. Kim dört rek'ât kılarsa âbid'ler meyânmÖ yazılır. Kim altı rek'ât kılarsa, ogün kendisine günah lâhik olmaz; kim sekiz rek'ât kılarsa, kaanitler meyânına yazılır. Ve her kim onİki rek'ât kılarsa Allah, ona cennette bir ev bina eder! buyurdular, dedi.» Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün kuşluk namazının iki rek'ât kılınacağını, başka bir gün altı, daha başka bir gün sekiz rek'ât kılınacağını bildirmişdir.
Acaba oniki rek'âtdan fazla kuşluk namazı kıhnabilirmi? Bu suâle Aynî şöyle cevap veriyor: «Gerçi mefhûm-u aded cumhûr-u ulemâ'ya göre hüccet değildir. Fakat kuşluk namazı hakkında oniki rek'âtdan fazla bir aded vârid olmamışdır. Bununla beraber fazlası hakkında hadîs vârid olmaması, ziyâde kılınmasının memnu olmasını istilzam etmez. İbrahim Nehaî'den rivayet olunduğuna göre; Bir adam, Esved'e: Kuşluk namazını kaç rek'ât kılayım? diye sormuş; Esved: «Kaç istersen o kadar kıl!» cevâbını vermişdir.
Taberî (224-310): Doğrusu, onu muayyen bir sayı ile kılmamak-dır. demişdir.»
Ulemâdan bir cemâat, kuşluk namazının dört rek'ât kılınacağına kaail olmuşlardır. Hâkim: «Dürüst hadîs hafızlarından müteşekkil bir çok imamlarla bir arada bulundum. Onların bu adedi tercih ettiklerini, bu hu-sûsdaki sahîh haberler mütevâtir olduğu için kuşluk namazını dört rek'ât kıldıklarını gördüm. Benim mezhebim de budur.» demişdir.
Taberi'nin rivayetine göre Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas ile Ebû Seleme (Radiyallahû anhûına) kuşluk namazını, sekiz rek'ât kılarlarmış.
İkame. İbrahim Nehaî ve Saîdü'bnü'l-Müseyyeb, dört rek'ât kılmayı ihtiyar ederler; Dahhâk ise iki rek'ât kılarmış.
Bâzıları, kuşluk namazını sekîz rek'ât kılmanın efdal; oniki rek'ât kılmanın ise ekser olduğunu söyleyerek efdal ile ekser arasında fark görmüşlerdir. Fakat buna îtirâz olunmuşdur.
Kuşluk namazı, müstehabdır. Bâzıları Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) 'e vâcib olduğunu söylemişlerse de Hz. Âişe'nin:
«Ben, Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seliem)'ı kuşluk namazı kılarken görmedim.» demesi bu iddiayı rededer. Bir takımları: «Kuşluk namazı Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seîlem) 'in hasâismdan idi.» demişlerse de bu söz dahî reddedilmişdir. Çünkü onu isbât edecek sahîh bir haber yokdur.
Ulemâ kuşluk namazının devam üzere mi yoksa arasıra mı kılınacağında ihtilâf etmişlerdir. Zahire bakılırsa, devam üzere kılmak efdaldır. Çünkü Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) bir hadîs-i sahîhde :
««Allah Teâlâ indinde en makbul amel, az da olsa sahibinin devam üzere işlediği ameldir.» buyurmuşlardır.
Taberâhî 'nin «El-Evsat» ında rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsinde, Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) 'in : «Gerçekten cennette duhâ (yânî kuşluk) denilen bir kapı vardır. Kıyamet koptuğu vakit bir münâdî çıkarak : Kuşluk namazını devam üzere kılanlar nerede? Sizin kapınız, işte budur. Buyurun! Alah'ın rahmeti ile ondan girin! dîyscekdir.» buyurduğu biîdirilmişdir.
Bir takım ulemâya göre ise, kuşluk namazını devam üzere kılmamak efdaldir. Bunlar, yukarıda sıraladığımız hadîsler meyânmda geçen Ebû Saîd hadîsi ile istidlal ederler. Fakat kendilerine: «Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) 'in kuşluk namazını bazen bırakması, ümmetine farz olur endîşesi iledir. Ümmet hakkında böyle bir endîşe yokdur. Binâenaleyh kuşluk namazını devam üzere kılmak efdaldir.» diye cevap verilmişdir.
Ümmü Hânî hadîsi ile istidlal eden bâzı ulemâ kuşluk namazının, hafif kılınması' müstehab olduğuna kaaildirler. Çünkü Hz. Ümmü Hânî:
«Ben, Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sedem) 'i bunun kadar hafif bir namaz kılarken görmedim.» demişdir. Fakat bu zevatın kabilleri, reddedilmişdir. Çünkü Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'in hafife kılması, müs-lümanlann umuru ile meşgul bulunmasından dır.
Kuşluk namazının vakti, güneş doğup, ziyası yayıldığı zaman girer. Nevevî (631-676), güneşin doğması ile girdiğini, rivayet etmişse de müstehab olan, onu güneş yükselinceye kadar te'hîr etmekdir.
Ümmü Hânî hadîsi, şu hüküml dahî ihtiva eder :
1- Künyesi ile meşhur olan bir kimsenin kendisini bildirmek için, künyesini söylemesinde bir beis yokdur.
2- Bir yere girmek için, izin istemekte kaaide : Ev sahibinin «Kim o?» demesi; izin istiyenin de ma'rûf olan ismini söylemesidir.
3- Ziyaretçiye ve müsâfire, merhaba; demek yahut ona benzer sözlerle i'zâz-u ikrâm'da bulunmak müstehabdır.
4- Yıkanırken veya abdest alırken konuşmakda bir beis olmadığı gibi böylelerine selâm vermekde de beis yokdur. Fakat bevl eden kimseye, selâm verilmez.
5- Avret mahalli örtülmüş olmak şartı ile, yakın akrabasından bir kadının yanında yıkanmak ve kadının, ona perde tutması caizdir.
6- Bir tek elbiseye sarınarak, elbisenin bir tarafını sağ omuzun un altından; bir tarafını da sol omuzunun üstünden geçirmek ve o surette namaz kılmak caizdir.
7- Aranan bir kimse, gusûl ve taharet gibi şeyler ile meşgul bulunursa, o işi kestirmemek; bitirdikten sonra onunla görüşmek gerekir.
8- Cumhûr-u ulemâya göre, bir müslüman kadınının, kâfir3 emân vermesi caizdir. Bâzıları buna itiraz etmiş, hadîsin, o âna kadar emân vermiş olmaya ihtimâli olduğu gibi, ondan sonra yâni yeni emân vermek mânâsına da gelebileceğini söyliyerek ihticâca sâlih olmadığını iddia etmişlerdir.

84- (720) Bize Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed - Dubai rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mehdî (yâni İbni Meymûn) rivayet etti. (Ded ki) : Bize, Ebû Uyeyne'nin âzâdhsı Vâsıl, Yahya b. Ukayl'den, o da Yahya K Ya'mer'den, o da Ebû'î-Esved-i Düelî'den, o da Ebû Zerr'den, o da Peygamber (SaUaiİCihü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar :
«Her birinizin, her bir mafsalına karşı, bir sadaka vardır. Her tesbîh, bir sadakadır. Her tarımı d bir sadakadır. Her tehlîl bir sadakadır. Her tekbîr bir sadakadır. İyiliği emretmek, kötülükden nehî'de bulunmak da bir©r sadakadır. Bütün bunlar nâmına kişinin kılacağı iki rek'ât kuşluk namazı, kâfidir.»
Sülâmâ : Aslen parmakların ve ellerin kemikleri demekdir. Sonradan bu Relime bedenin bütün kemikleri ve mafsalları mânâsında kullanılmış-dır. İleride görüleceği vecihle Müs1imin rivayet ettiği bir hadtsde Resul üllah (Sailatlahü Aleyhi ve Seilem) :
«insan üçyüzaltmış m uf sal üzerine halk edilmişdir; her mafsal için bir sadaka vermek lâzımdır.» buyurmuşdur.
Bu hadîs, kuşluk namazının faziletine, mevkiinin büyüklüğüne ve iki rek'ât kılınmasının sahîh olduğuna delildir.

85- (721) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâris rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ehû'trTeyyâh rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Ebû Osman En-Nehdî, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet efti. Şöyle demiş: «Dostum (Sallallahü Aleyhi ve Selıenı/:
Bana üç şey'i (yâni) her aydan üç gün oruç tutmayı, iki rek'ât kuşluk namazını ve uyumadan vitr namazını kamamı vasiyyet etti.»

(...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize, Şu'be, Abbâs-ı Cüreyrî ile Ebû Şimr-i Dubai'den[32] rivayet etti. Demişler ki: Biz Ebû Osmân-i Nehdî'yi, Ebû Hüreyre'den o da Peygamber (Sallalhkü Aleyhi.ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledik.

(...) Bana Süleyman b. iMa'bed (lıil) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-alfâ b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Muhta[33], Abdullah Ed-Dânâc'dan rivayet etti. Demiş ki: aBna Ebû Eâfi' Es-Sâiğ rivayet etti. Dedi ki: Ben, Ebû Hüreyre'den dinledim. Dedi ki:
«Dostum Ebû'l-Kaasim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana üç şeyi vasiyet etti...» Râvî, Ebû Osman'ın, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğ hadîs gibi rivayette bulunmuştur.

86- (722) Bana, Hârûn b. AbdîUâh ile Muhamnıed b. Râfî'de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, İbni EM Füdeyk, Dahhâk b. Osman'dan, o d İbrahim b. Abdillâh b. Huneyn'den, o da Ümmü Hânî'nin âzâdlısı Ebû Mürra'dan, o da Ebû'd-Derdâ'dan nalken rivayet etti. Ebû'd-Derdâ söyle demiş :
«Habîbim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana üç şey vasİyyet etti. Ben, bunları yaşadığım müddetçe asla terk edemem! Her aydan üç gün oruç tutmayı, kuşluk namazını ve bir de vitr namazını kılmadan uyumamamı.
(vasiyet buyuidular.) »
Ebû Hüreyre hadîsini Buhâri «Kitâbü't-Teheccüd» ile «Kitâbü's-Savm» da; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvî-Ierden tahric etmişlerdir. Halil: Yakın dost; demekdir.
Vâkîa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Ben, baiîl edinecek olsam, Ebû Bekir'i kendime halîl yapardım.» buyurmuşdur. Fakat Hz. Ebû Hüreyre 'nin sözü, bu hadise muhalif değildir. Çünkü mümteni 'olan şey, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Selletn) 'in, ashabından birini hail; ittihâz etmesidir. Ashâbm, onu halil ittihâz etmesi, mümteni' değildir.
Ebû'd-Derdâ' hadîsinde, halîl yerine habîb kelimesi kulla-nılmjşdır. Bâzıları, bu iki kelime arasında fark bulmuş; diğer bâzıları aralarında fark olmadığını söylemişlerdir.
Hz. Ebû'd-Derdâ' hadîsinin tamâmiyle benzeri bir hadîsi Ebû Zerr (Radiyalîakû anh) da rivayet etmişdir. Resûlüllah (SaîlaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in bu hadîslerde zikredilen üç şeyi vasiyyet etmesindeki hikmet şudur: Her ay üç gün oruç tutmak, nefsi oruca alıştırır. Kuşluk namazını kılmak da namaza alıştırır. Uyumadan vitir namazını kılmak ise vitr namazına bu şekilde devam etmek lâzım geldiğine işarettir.
Bu hadîsde vitir namazının vâcib olduğuna, vaktinin uyku ve gaflet zamanı olduğuna dahî işaret vardjr.
Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve SeUemi'm, bu vasiyyeti Ebû Hüreyre, Ebû'd-Derdâ, ve Ebû Zerr (Radiyallahû anhûma) hazerâtma tahss buyurarak başkalarına yapmaması, bunlar fakîr oldukları içindir. Oruç ile namaz, bedenî ibâdetlerin en şereflilerindendir. Anlaşılıyor ki, Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) onlara hâllerine en lâyık olan şeyi vasiyet etmişdir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kuşluk namazı, son derece faziletli bir namazdır. İbnü'1-Kayyim (691-751) Ulemânın kuşluk namazı hakkındaki kavillerini altıya çıkarmişdır. Şöyle ki:
a) Kuşluk namazı, müstehabdır.
b) Müstehab değildir. Yalnız bir sebep bulunursa, müstehab olur. Meselâ Ebû Ceh1'in Öldürüldüğü haber verilince Peygamber (Salllalahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazı kılmışdır.
c) Kuşluk namazı, hiç bir vecihle müstehab değildir. Çünkü bu namazı Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in nerelerde ne gibi namazlar kıldığını inceden inceye araştırıp, o namazları kendisi de kılan Abdullah Ibni Ömer (Radiyallahû anh) kılmadığı gibi diğer sahabe ve tabiîn de kılmamışlardir. Hattâ Abdurrahmân İbni Ebî Leylâ (-83) : «Ben, bu namazı ashâb-ı kirâm'dan bir çoklarına sordum; onu kimse isbât edemedi.» demişdir.
d) Devam etmeyerek arada sırada kılmak müstehabdır.
e) Evinde olanın, bu namaza devam etmesi müstehabdır.
f) Kuşluk namazı, brd'atdır. İbni Ömer (Radiyallahû anh) «Bu namazı Peygamber (SalUrlafTii Aleyhi ve'Selle?n)'in vefatından sonra halk uydurdu.» demişdir.
Bu kavillerin içinde tercihe şâyân olanı, kuşluk namazını mutlak surette müstehab addedendir.
2- Her ay üç gün oruç tutmak müstehabdır. İşlenilen hayırlı amellere, on kat sevap yazılacağı n'ass-ı Kur'ân ile bildirildiğine göre mü'min bir kul, üç gün oruç tutmakla, otuz gün oruç tutmuş gibi sevaba nail olacak, bu hâl her ay devam ederse, Ramazanla birlikde senenin her gününü oruçla geçirmiş gibi olacakdır.
3- Vitir namazının, uyumadan kılınması, gece yarısı uyanamıyan-lara göredir. Uyanacağından emîn olanlara göre vitr'i gecenin sonuna doğru kılmak efdaldir.

14- Sabah. Namazının İki Rek'at Sünnetini Kılmanın Müstehab Oluşu; Bunlara Teşvik ve Mezkür İki Re'at'ın Hafif Fakat Devam Üzere Kılınması ve Bu İki Rek'atda Okunması Müstehab Olan Sürelerin Beyanı Babı

87- (723) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi-den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklettiği, ona da Ünımü'1-Mü'-m in in Hafsa'nın haber verdiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (SaİlaUahii Aleyhi ve Sellem) ;
Müezzin, sabah namazı içîn okuduğu ezandan (Fârig olup) sustuğu ve sabah (iyice)sezildiği vakit (farz) namaz kılınmadan evvel hafif ikî rek'âf (nafile) kılarmıs.

(...) Bize, Yahya b. Yahya İle Kuteyhe ve İbni Rumh da Leys b. Sa'd'-daii naklen rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b, Saîd de rivayet ettiler. Dedir Ier ki: Bize, Yahya, Ubeydullah'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Ey-yûb'dan rivayet etti. Bunların hepsi Nâfi'den, bu isnâdla Malik'in dediğ

gibi rivayet etmişlerdir.

88- (...) Bana Ahnıed b. Abdillâh b. el - Hakem[34] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şıı'be, Zeyd b. Muhammed[35]yden naklen rivayet etti. Demiş ki : Nâfi'i, İbni Ömer'den naklen rivayet ederken dinledim. İbni Ömer de Hafsa'dan, rivayet etmiş. Hafsa, şöyle demiş: «Resûlüilah (Sü'-a'lahü Aleyhi ve Seilem):
Fecir doğduğu vakit hafîf iki rek'â.-dan başka namaz kılmazdı.

(...) Bİze, Bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bİ-ze, Nadr haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Şu'be bu isnâdla, bu hadîsi mislini rivayet etti.

89- (...) Bize, Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize.
Süfyân, Amr'dan, o da Zührî'den. o da Salim'den o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana, Hafsa, Peygamber (SallaUahi Aleyhi ve Seilem) 'İn : -
fecir aydınlandığı zaman iki rek'ât namaz kıldığını haber verdi.

90- (724) Bize Amrü'n - Nâkıd rivayet etti. (Dadı ki) : Bize Abde-tii'bnü Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hişâm b. Urve babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: «Kesûlüîlah (Saîlallahii Aleyhi ve Seîlem):
Ezanı işittiği vâkıf sabah namazının iki rek'ât sünnetini kılar ve bunları hafîf tutardı.

(...) Bu hadîsi bana Alîyyü'bnü Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali (yâni İbni Müshîr) rivayet etti. H.
Bu hadîsi bize, Efcû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Üsâme rivayet etti. H.
Bu hadîsi bize, Ebû Bekir ile Ebû Küreyb ve İbni Nümeyr, Abdullah b. Nümeyr'den rivayet ettiler. H.
Bu hadîsi, bize, Amrü'n - Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ve-kî' rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Hişâm'dan bu isnâdla rivayet etmişlerdir.
Ebû Üsâme hadîsinde: «Fecir doğduğu vakit.» İfâdesi vardır.

91- (...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü'l - Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Ebî Adiyy, Hişâm'dan, oda Yahya'dan oda Ebû Se-leme'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Nebiyyullah (SaUalİahü A leyhi ve Sellem):
Sabah namazında ezanla ika a met arasında iki rek'ât namaz kılarmış.

92- (...) Bize yine Muhammedü'bnü'I - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : iBze, Abdülvehhâb rivayet etti. Dedi ki: Ben, Yahya b. Saîd'den dinledim; dedi ki: Bana, Muhammed b. Abdirrahmân haber verdi. Kendisi, Amra'yı, Âişe'den nalken rivayet ederken dinlemiş ki, Âişe, şöyle diyormuş: «Resûlülîah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem):
Sabah namazının iki rek'ât sünnetini kılar ve o kadar hafîf tutardı ki, ben (kendi kendime) acaba bu iki rek'âtda Ümmü'l-Kur'ân'ı okudumu derdim.!»

93- (...) Bize, Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, batanı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'he, Muhammed b. Abdirrahmân E - Ensârî'den naklen rivayet etti. O da Amra binti Abdirrahmân'i, Âişe'den nalken rivayet ederken, dinlemiş. Âişe, şöyle demiş: «ResûlülIlah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)
Fecir doğduğu vakit iki rek'ât (nafile) namaz kılardı. Ben (içimden) acaba bu iki rek'âtda Fâtiha-i Kitâb'ı okuyorum? derdim.»

94- (...) Bana, Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yahya b. Saîd, İbnİ Cüreyc'den rivayet etti. Demiş kî: Bana, Atâ', Ubeyd (SaüaUahüh. Umeyr'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Peygamber A Icyhi ve Sellem) :
Nafile namazlardan hiç bîri ha-kkmda, sabah namazının farzından önceki iki rek'ât sünneî kadar şiddetle muhafazakâr değilmiş.»

95- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ibni Nümeyr, hep birden Hafs b. Gıyâs'dan rivayet ettiler. İbni Nümeyr dedi ki: Bize, Hafs, İbn Cüreyc'den, o da Atâ'dan, o da Ubeyd b. Umeyr'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe, şöyle demiş: «Ben Resûlüllah (SaUatiahi Aleyhi ve Sellem) 'in:
— Nafilelerden hiç bir namaz hakkında sabah namazından evvelki iki rek'âtda olduğu kadar sür'at gösterdiğini görmedim!»

96- (725) Bize, Muhammed b. Ubeyd El - Guterî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Avâne, Katâde'den, o da Zürâratü'hnü Evfâ'dan, o da S.ı'd b. Hişâm [36]dan, o da Âişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Sabah namazının iki rek'ât sünneîi, dünyâdan ve dünyâdaki her şey'-den daha hayırlıdır.»

97- (...) Bize, Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mu'te-mîr rivayet etti. Dedi ki: Babam şunu söyledi: Bize, Katâde, Zürâra'dan, o da Sa'd b. Hişâm'dan, o da Âişe'den, o da Peygamber (SaUalUıhii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, fecir doğduğu vakit kılınan iki rek'ât, sünnet hakkında :
«Hakîkaten bu iki rek'ât namaz, benim için bütün dünyâdan daha makbuldür!» buyurmuşlar.
Hz. Hafsa hadîsini Buharî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîsde cümlesi beş vecihle rivayet olunmuşdur:
1- Buharî'deki rivayetinde «Müezzin, sabah ezânmi okumak için dikildiği zaman.» denilmişdir.
2- Müs1im'in rivayetinde, «Müezzin sustuğu vakiî...» deniliyor.
3- Bâzı rivayetlerde
4- Diğer bâzı rivayetlerde denilmişdir. Bunun mânâsı;
«Peygamber (SaHallahii Aleyhi ve Seliem) i'tikâfâ girdiği vakit, müezzinin ezan okuması hâlinde iki rek'ât sünnet kılardı.» demekdir. Yâni cümledeki (İzâ) mn cevâbı (Salla) cümlesidir. Ara yerdeki (Ezzene) cümlesi başına (Kad) takdir etmek sureti ile hâl olur.
5- Bâzı rivayetlerde de,

«Resûlüllah (Saikv.kthü Aleyhi ve Seliem) i'tikâfâ girdiği, müezzin de ezânr okuduğu vakit, iki rek'ât sünnet Hardı.» denilmişdir Ancak bu rivayetlerden Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, sabahleyin sünnet kılması i'tikâf hâline mahsûsmuş zannedilmemelidir. Çünkü Hz. Hafsa'mn, Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Seliem)"i sünnet kılarken görmesi, i'tikâf hâlinde olabilir. Fakat bundan: «O namazı i'tikâf'dan başka vakitlerde kılmazdı.» mânâsı çıkmaz.
Hafsa (Radiyallahıı anha) hadîsi, sabah namazının, sünneti iki rek'ât kılınacağına, bu iki rek'âtm hafif tutulacağına, namazın fecir doğdukdan sonra -kılınacağına delâlet etmektedir.
Aişe (Radiyallahû anha) hadîsini Buhârî «Ezan» ve «Tehec-cüd» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Neşâî de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadisin bâzı rivayetlerinde Âişe (Radiyallahû anhaymn Fâtiha'ya «Ümmü'l-Kur'ân» yâni Kur'ân'ın anası, diğer bâzı rivayetlerde «Üm-ftıü'l - Kitap» yâni kitâb'ın anası, dediği görülüyor. Fatiha Jya, bu ismin verilmesi Kur'ân-ı Kerîm 'in esâsını teşkil ettiği içindir. Zâten srapçada (Ümm) kelimesi: Asıl ve esâs mânâsına gelir. Filhakika Fatiha, Kur'ân-ı Kerim'in üç külli mânâsını ihtiva etmektedir. Bunlar: Mebde', ma'âş ve ma'âd'dır. Mebde': Allah Teâlâ'ya, senada bulunmak, Maaş: Ona ibâdet etmek; Ma'âd da : Cezadır.
Kurtubi diyor ki: «Hz. Âişe'nin (Ben, acaba bu iki rek'atda fâtihâ'yı okudumu; diyordum.) sözü onu okuyup okumadığında şüphe etmiş mânâsına gelmez. Bu sözden murâd şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şâir zamanlarda nafile namazları uzun tutardı. Sabah namazının sünnetinde kısa kesince, şâir nafilelere riisbetle hiç okumamış gibi olmuşdur.»
Ulemânın bu husûsdaki ihtilâfı bundan sonraki hadislerde görülecek-dir.
Sabah namazının, sünneti hakkında bâbımızdakilerden başka -bir çok hadîsler vârid olmuşdur. Meselâ: Ebû Dâvûd 'un, Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadîsde Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sel/etn) :
«Sİzî, süvariler bile koğsa yine sabah namazının ilci rek'ât sünnetini bırakmayın!» buyurmuşdur.
Yine Ebû Dâvûd 'un, Bilâl-i H-abeşî (Jladiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde: Bilâl, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e «İyice sabahladın...» demiş; Kesûlüllah '(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
<'Bundan daha fazla sabahfasam yine sabahın iki rek'ât sünnetini güzelce ve yerliyerînce kılardım.» mukabeledinde bulunmuşdur.
Tirmizî'nin, İbni Ömer (Raâiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde ResûMi Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Fecr doğdukdan sonra iki secdeden başka (nafile) namaz yokdur.» buyurmuşdur. Tirmizî, bunu «Fecr doğdukdan sonra, sabah namazının iki rek'ât sünnetinden başka nafile namaz kılınmaz.» şeklinde tefsir etmişdir. Daha başka hadîsler de vardır.

Âişe (Radiyallahû anha)'nin Rivayat Ettiği Hadislerinden Çıkarılan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şâir zamanlarındaki nafile namazlarına nisbetle sabah namazının sünnetini mubâlegalı bir şekilde hafif kılmişdır.
Tahâvînin rivayetine göre, sabah namazının sünneti hususunda ulemâ dört mezhebe ayrılmışlardır.
a) Sabah namazının sünnetinde kırâet yokdur. Ulemâdan Ebû Bekir b. Esam ile İbni Uleyye ve Zahirîler 'den bir cemâat ona kaail olmuşlardır .
b) Sabah namazının sünnetinde yalnız fatiha okunur. Ve namaz bu suretle hafifletilir. Bu kavi Abdullah b. Amr (Radiyaîlahû anh) 'dan rivayet olunmuşdur. imam Malik'in meşhur olan mezhebi de budur,
c) Bu namaz, fatiha ile kısa bir sûre okuyarak hafifletilir. İmam Mâlik ile imam Şafiî 'nin birer kavilleri budur.
d) Sabah namazının sünnetinde, uzun sûreler okumakda bir beis yokdur. Bu kavil İbrahim Nehaî ile Mücâhid 'den rivayet olunmuşdur.
İmam A'zam'm: «Bazen ben, bu iki rek'âtda Kur'ân-ı Kerîm'den iki hizb okurum.» dediği rivayet olunur. Hanefiyye, imamlarının kavli budur. Mezkûr kavi Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaîlahû anh) ile Tâbiîn'den Saîd b. Cübeyr, Muhammed b. Şîrîn, Abdurrahmân b. Yezîd, Süveyd b. Gafe1e ve Guneym b. Kays'in da mezhebidir. İmam Şafiî de, buna kaaildir.
İmam Mâlik: «Ben, sabah namazının sünnetinde her rek'âtda fâtiha'dan başka bir şey okumam.» demişdir.
İbni Abdilberr'in rivayetine göre, imam Şafiî: «Sabah namazının sünnetinde fatiha ile beraber kısa bir sûre okumakda beis yokdur.» demişdir. Mâlikîler 'den İbnü'l-Kaasim, imam Mâlik 'den de böyle bir kavil rivayet etmişdir.
2- Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin, bu namazı hafîf kılmasının hikmeti, asbah namazının farzına, vaktin evvelinde yetişmekdir. Gece namazına, hafif iki rek'ât ile başhyarak ondan sonra kılacağı farza yahut teheccüd namazına nasıl hazırlanırsa, gündüz namazlarına da ayni şekilde hafif iki rek'ât namaz ile başlamak istemiş olması dahî muhtemeldir.
Bâzıları hafîf kılmayı, gece hizbini tamamlayanlara müstehab görmüş, geceleyin teheccüd namazında okumayı âdet edindiği hizbi bitiremiyenle-rin, onu sabah namazının sünnetinde tamamlayabileceklerini söylemişlerdir. Hasan-ı Basrî ile Sevrî, buna kaail olmuşlardır.
İbni Ebî Şeybe 'nin «Musannef» inde Saîd b. Cübeyr 'den mürsel olarak rivayet ettiği bir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Bazen sabah namazının sünnetini uzatırdı.» denilmişidr. Ayni hadîsi Beyhakî dahi rivayet etmişse de isnadında ensârdan ismi söylenmeyen bir zât vardır.
3- Bu hadîsler sabah namazının sünnetinin pek faziletli bir namaz olduğuna delâlet etmektedirler.
4- Kaadı İyâz, Hasan-ı Basri 'nin bu sünnet için: «Vâcibdir» dediğini rivayet ederse de, doğrusu vacip değil; sünnet-i mü-ekkededir.

98- (726) Bana Muhammed b. Abbâd ile İbnü Ebî Ömer rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Mervân b. Muâviye, Yezîd'den -ki İbni Keysân'dır-o da Ebû Hâzîm'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resû-lüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Seilem)
Sabah namazının iki rek'ât sünnetinde (Kâfirûn) ile (ihtâs) sûrelerini okumuş.

99- (727) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, El - Fezârî (yâni Mervân b, Muâviye) Osman b. Hakim El - Ensârî'de rivayet etti. Demiş ki: Bana, Saîd b. Yesâr haber verdi. Ona da İbni Ab-bâs haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
Sabah- namazının iki rek'âtlık sünnetinin ilk rek'âftnda sû re-i Bakara1-daki (Allah'a ve bize indirilen şey'e îmân ettik; deyin[37] âyet-i kerimesini ikinci rek'âtta da (Biz, Allah'a îmân ettik. Şâhid ol ki, biz müslümanlarız [38] âyet-i kerimesini o kurmuş.

100- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid-i Ahmer, Osman b. Hakîm'den, o da Saîd b. Yesâr'dan o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. İlini Abbâs şöyle demiş: «Resûlüllab
Sabah namazının iki rek'ât sünnetinde (Biz, Allah'a ve bize indirilene imân ettik; deyin!...) âyet-i kertmesi iie Âl-i Imrân süresindeki

(Sizinle aramızdaki müsâvî bir kelimeye gelin!...[39] âyetini okurdu, âyetini okurdu.

(...) Bana, Aliyyü'bnü Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İsâ b. Yûnus, Osman b. Hakîm'den bu isnâdda, Mervân-ı Fezârî hadîsi gib rivayette bulundu.
Bu hadîsler, sabah namazının sünnetinde okunacak âyet ve sûreleri bildirmektedir. Bu husûsda daha birçok hadîsler vardır. Ezcümle Tirmizi'nin tahrîc ettiği İbni Ömer (Radiyallahû anh) hadisi ile İfani Mes'ûd (Rüdiyaüahû anh) hadîslerinde ve Bezzâr'm tahrîc ettiği Enes hadîsinde Müs1im'in ve keza Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce 'nin tahrîc ettikleri Ebû Hüreyre hadîsinde Resûlüllah (SallaUahil Aleyhi v Seüem)'in, bu namazda (Kâfirûn) ile, (İh1âs) sûrelerini okuduğu bildirilmektedir.
Bu iki sûreyi okuduğunu bildiren başka hadîsler de vardır.
Bütün bunlar gösteriyor ki, sabah namazının sünnetinde fâtiha'dan sonra, sûre veya âyet okumak bâ husus (Kâfirûn) ile (İh1âs) sûrelerini okumaya çalışmak müstehabdır. Cumhûr-u ulemânın mezhebi de budur.

15- Farz Namazlardan Önce ve Sonra Kılınan Sünnet-i Müekkedelerin Fazileti ve Sayılarını Beyan Babı

101- (728) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid (yâni Süleyman b. Hayyân) Dâvûd b. Eb Hind'den, o da Nu'mân b. Sâlim'den [40], o da Amr [41] b. Evs'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Anbesetü'bnü Ebî Süfyân[42] vefatına müncer olan hastalığında sevinilecek bir hadîs rivayet etti. Dedi ki: Ben, Ümmü Habîbe'yi şunları söylerken, işittim: Ben, BesûlüHah (SalUılhıh'û Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, diyordu ki:
«Her kim günle, gecede oniki rek'ât Hamaz kılarsa, o namazlar sebebi ile kendisine cennette bir ev bİnâ edilir.»
Ümmü Habîbe: «Ben, bunları Resulüllah ISallallahü Aleyhi ve Selle in) 'den işideli beri bir daha terk etmedim.» demiş.
Aııbeşe de: «Ben, bunları Ümmü Habîbe'den işideli beri bir daha terk etmedim.» demiş,
Amr b. Evs de-: «Ben, bunları Anbese'den işideli bir daha terk etmedim.» demiş.
Nu'mân b. Salim dahî: «Ben, bunları Amr b. Evs'den işidel bir daha terk etmedim.» demiş.

102- (...) Bana, Ebû Gassân El - Mis'maî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Bişr b. Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Dâvûd, Nu'mân b Sâlim'den, bu isnâdla :
«Her kim günde on iki rek'ât nâfite namaz kılarsa, o kimseye cen-netde bir ev yapılır!» hadîsini rivayet etti.

103- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Nü'mân b Sâ-lim'den, o da Amr b. Evs'den, o da Anbesetü'bnü EM Süfyân'dan, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUemy'm zevcesi Ümmi Habîbe'den naklen rivayet etti ki, şöyle demiş: Ben, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim :
«Hiç bir müslüman kul yoktur ki, Allah için her gün farz'dan maada, nafile olarak oniki rek'ât namaz kılsın da, Allah, ona cennette bir ev yapmasın! Yahut cennette, ona bir ev yapılmasın!»
Ümmü Habîbe : «Ondan sonra ben, bu namazları kılmaya devam ettim.» demiş.
Amr da: «Ondan sonra ben, bu namazları kılmaya devam ettim.» demiş: Nu'man da bunun gibi bir söz söylemiş.

(...) Bana, Abdurrahman b. Bişr ile Abdullah b. Hâşim EI-Abdî dahi rivayet ettiler. Dediler ki : Bize, Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki : Bana, Nu'mân b. Salim haber verdi. Dedi ki : Ben, Amr b. Evs'den dikledim. Anbese'den, o-da Ümmi Habîbe'den naklen ediyordu. Ümmü Habîbe şöyle demiş: Resûlüllah (SaUailahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :
«Hiç bir müslüman kul yoktur ki, tertemiz abdest alarak sonra Allah için her gün namaz kılarsa...» ve ravi yukarki hadîsin mislini rivayet etmişdir.
Tirraizî ile Nesâî, hadîsin sonunda: «Öğleden Önce dört, sonra iki; akşam namazından sonra iki; yatsı namazından sonra iki; sabah namazından evvel de iki rek'ât.,.» ifâdesini ziyâde etmişlerdir.
Nesâî 'nin bir rivayetinde : «İkindiden evvel de İki rek'ât» denilmiş «Yatsıdan sonra iki rek'ât...» zikredilmemişdir. Ayni hadîsi İbni Hibbân dahî «Sahîh» inde; Hâkim «Müstedrek» inde rivayet etmişlerdir. Hâkim: «Bu hadîs, Müs1im'in şartı üzre sahîhdir. Fakat Buhârî ile Müslim, onu tahrîc etmemişlerdir.» demişdir.
Hâkim (321-405) bir yerde, iki rivayetin arasını cem' ederek: «İkindiden evveî iki rek'ât, yatsıdafî sonra da iki rek'ât» demişdir, Bu rivayet Taberânî 'nin «Mu'cera» inde dahî mevcûddur.
Sahîheyn'in rivayetlerinde ikindiden önce iki rek'ât sünnet kılınacağı zikredilmemişdir. İkindi, Ebû Dâvûd 'un sahîh bir isnâdla Hz. Alî (Radiyallahû anh)'ûan tahrîc ettiği bir hadîsde zikredilmiş; Resul-i Zîşân (SaUallahü Aleyhi ve Seüem) Efendimizin, ikindiden evvel iki rek'ât süfrnet kılardığı bildirilmişdir. İbni Ömer {Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunan bir hadîâde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«İkindiden evvel, dört rek'ât nafile namaz kılan kimseye Allah, rahmet eylesin!» buyurmuşdur. Bu hadîsi, Ebû Dâvûd ile Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, onun hakkında: «Hasen bir hadîsdir.» demişdir,
Ümmü Habîbe (Radiyallahû anho.) 'dan rivayet olunan sahîh bir hadîsde Ümmü Habîbe: «Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim öğleden evvel dört, Öğleden sonra da dört rek'ât nafile kılmağa devam ederse, Allah, o kimseyi cehhenneme haram kılar; buyurdu.»
demektedir. Hadîsi Ebû Dâvûd ileTirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, onun hakkında: «Hasen sahîh bir hadîsdir.» ifâdesini kuüanmışdır.
Sahîh-i Buhârî'de Abdullah İbni Mugaffel (Radiyallahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki defa :
<'Akşam namazından önce sünnet kihn!» buyurmuş; üçüncüde;
«İsteyene söylüyorum!» demişdir.
Sahîheyn'de yine Abdullah İbni Mugaffel 'den rivayet edildiğine göre Resûlüllah* (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her iki ezanın arasında, bir nafile namaz vardrr.» buyurmuşdur. İki ezandan murâd; ezanla ikaametdir.
Nevevî diyor ki: «Bunlar farzlarla birlikde kılınan sünnet-i mü-ekkedeler hakkında vârid olan sahîh hadîslerin bir kısmıdır. Ulemâmız ile cumhur, bu hadîslerin hepsi ile amel etmiş; olnarın beyân ettiği nafilelerin, hepsini müstehab kabul etmişlerdir. Bu husûsda ulemâmızdan yalnız akşam namazından önceki iki rek'ât hakkında hilaf zikredilmişedir. Mezkûr iki rek'ât hakkında ulemâmızdan İki kavil rivayet edilmişdir. Bunların meşhur olanına göre, akşam namazından önce iki rek'ât nafile kılmak, müstehab değildir. Muhakkikîn'e göre, sahîh

olan kavil ise, müstehab olmasıdır.
Ulemâmız ile diğer mezhepler ulemâsı diyor ki: Sünnetlerin sayısı hususunda hadîslerin ihtilâfı bu mes'elede işin geniş tutulacağına hamle-dilmişdir. Sünnetlerin biri en az, diğer en mükemmel olmak üzere iki derecesi vardır. En. az derecesi ile asıl sünnet yerini bulursa da en mükemmel şeklini yapmak yâni çok mikdârmı kılmak ihtiyar olunmuşdur...»

104- (729) Bana, Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya (yâni İbni Saîd) Ubeydullah'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana, Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber verdi. H.
Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbr Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: «Ben, Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) ile birlikde öğleden evvel iki secde, öğleden sonra da iki secde, akşam namazından sonra iki secde, yatsıdan sonra iki secde, cum'a namazından sonra iki secde namaz kıldım. Akşam, yatsı ve cum'a namazlarını (in sünnetlerini) Peygamber (Sö//ö//û/iw Aleyhi ve Sellem) ile, onun evinde kıldım.»
Bu hadîsi Buharı «Ebvâbü't - Tetavvu» un bir kaç yerinde ve «Cum'a» bahsinde tahrîc ettiği gibi; diğer sahîh sahipleri de rivayet etmişlerdir.
İbni Ömer (' Radiyallahû anh) 'in burada bahsettiği beraberlik, mücerred rek'ât sayısına âiddir. Yoksa nafile namazları da cemaatla kıldık demek istememişdir. Onları herkes yalnız kılmışdır.
Yine İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'in bahsettiği ikişer secdeden murâd, ikişer rek'âtdır. Hadîsin sonunda İbni Ömer (Radiyallahû anh) akşam, yatsı ve cum'a namazlarının sünnetlerini Peygamber (Sattailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde, onun evinde kıldıklarını bildiriyor. Geri kalan sünnetleri ise mescidde kılmışlardır.
İbni Ömer'in bîr rivayetinde :
«Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selîem): cum'a namazından sonra mescidde nafile kılmaz, oradan ayrılarak iki rek'ât nafileyi başka yerde kılardı.» denilmiş; burada ise cum'a'dan sonra mescidde iki rek'ât sünnet kıldığı bildirilmişdir. Bu suretle iki rivayet arasmda zahiren tezâd görülürse de, Aynî 'nin beyânına göre «İnsirâfc» dan murâd, eve gitmeye de şâmil olan umûmî bir mânâdır.
- Hadîsler arasında tezâd bulunduğunu, teslim etsek bile buradaki muhtelif ,rek'âth sünnetler her iki şıkkın caiz olduğunu göstermek için böyle kılınmışlardır.
Buhârî 'nin rivayetinde, bu hadîsin sonunda : «Bana,, kız kardeşim Hafsa (Radiyallahû anha) 'nin anlattığına göre, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
Fecir doğdukdan sonra hafif iki rek'ât namaz kılarmış. (Hafsa şöyle dedi) : «Bu, öyle bir saat idi ki, o saatte ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma girmezdim.» ibaresi vardır.
Ümmehât-ı Mü'minîn 'den, Hafsa (Radiyallahû anha) Hz. Ömer'in kızı olduğuna göre, İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'm hakîki kız kardeşidir .
.«Bu, öyle bir saatti ki, o saatde ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma girmezdim.» ifâdesi, İbni Ömer (Raâiyallah'ı anhi'mâır. O saatte Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin, yanma girmemesi, onu meşgul etmemek içindir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o saatte başkaları ile meşgul olur, kimi kendisine müracaat edenlerin dâvalarını hall-ü fasl eder; kimi de teblîğ ve ir-şâd için îcâb eden yerlere giderdi.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hanefiyye ulemâsı, "bu hadîsle istidlal ederek «Beş vaktin, sünnet-i müekkedeleri oniki rek'âtdır.» demişlerdir. Gerçi bu hadîs sünnet-i müekedeîerin. on rek'ât olmasını icâb ederse de, Ümmü Habîbe hadisinin şerhinde işaret ettiğimiz vechle Tirmi'zî ile Nesâi'"nin rivayetlerinde öğleden önce d.ört rek'ât sünnet kılınacağı tasrih olunmuşdur. Zâten Ümmü Habibe (Radiyalîahû anh) hadîsinde :
«Her kim, günle gecede, oniki rek'ât sünnet kılarsa ilâh » buyurularak, rek'ât sayısının oniki oldırğu tasrîh edilmişdir.
Buharı ile Ebû Dâvûd ve Nesâî 'nin tahrîc ettikleri Hz. Âişe hadîsinde :
«Peygamber (Sollallahü Aleyhi ve Sellem); öğle namazından evvel, dört : rek'ât sünneti hiç terk etmezdi.» denilmişdir. Başka bir rivâyetde, Âişe (Radiyalîahû anha):
/Resûlüllah (Saliatiahü Aleyhi ve Seilem), öğle'den evvel benîm evimde dört rek'ât sünnet kılardı.» demişdir.
Tirmizî'nin rivayetinde dahî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in, öğleden önce dört, öğleden sonra iki rek'ât sünnet kılardığı beyân olunmuşdur. Mezkûr hadîs için Tirmizî: «Hasen bir hadîs-dir.» dedikten sonra; gerek sahabe devrinde, gerekse onlardan sonra gelen Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn zamanlarında ekseri ulemânın bununla amel ederek, öğleden Önce dört rek'ât sünnet kılmayı tercih eylediklerini söy-lemişdir.
Süfyân-ı Sevrî ile İbni Mübarek ve îshâk'-m kavilleri de budur.
2- Şâfiîler'e göre ,beş vakit namazın sünnet-i müekkedeleri, on rek'âtdır. Delîlleri, buradaki İbni Ömer hadîsidir. Şâfiîyye ulemâsından bâzıları öğleden önce ayrı ayrı iki defa ikişer rek'ât sünnet "kılınacağına kaail olarak, sünnet-i müekkedelerin rek'ât adedini, Ümmü Habîbe hadîsinde beyân edilen mikdâra yâni onikiye çıkarmışlardır.
3- Öğlenin farzından sonra kılman iki rek'ât sünnet Ümmü Habîbe (RadiyaVoh't o.'iha) 'nin bir rivayetinde, dört rek'ât olarak tah-dîd edilmişdir. Ayni rivayeti Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâcede tahrîc etmişlerdir. Tirmizi: «Bu hadîs, hasen, sahih ve garîbdir.» demişdir. Hz. Ümmü Habîbe 'nin iki rivayetinin araları şöyle . bulunmuşdur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) öğlenin farzından sonra bazen iki, bazen de dört rek'ât sünnei kılarak bunların ikisinin de caiz olduğunu göstermek istemişdir. Ümmü Habîbe (Radiyalîahû anha) hadîsinin şerhinde naklettiğimiz vecihle sünnetlerin, rek'ât sayılan hakkında vârid olan muhtelif hadîsler, gösterilen her aded ile amel etmenin caiz olduğuna hamlotunmuşlardır.
Hâsılı Şâfiî1er'den bâzıları, öğlenin farzından Önce kılınan dört rek'âtı. revâtip'den (yâni sünnet-i müekkedelerden) saymışlardır.
Râfii'nin rivayetine göre, ekseriyetle Şâfiiyye ulemâsı öğleden önce ve sonra ikişer rek'ât sünnet-i müekkede kılınacağına kaaildirler. Bâzıları, öğlenin farzından sonra dört rek'ât nafile kılınacağını; bunun iki rek'âtının sünnet-i müekkede, iki rek'âtınm da bilittifâk müstehab olduğunu söylemişlerdir. Şâfiîler 'den bâzılarına göre, sünnetlerde kemâl derecesinin en aşağısı sekîz rek'âtdır. Bunlar, yatsı namazından sonra kılınan iki rek'ât sünneti ıskaat ederler.
Büveytî'nin beyânına göre, Şâfiîler'ce sünnetlerin kemâl derecesi, onsekiz rek'âtdır. Şâfiîler, akşam namazından önce iki rek'ât, ikindiden önce dört rek'ât sünnet kılınacağına kaail olmak sureti ile sünnet rek'âtlarınm sayısını onsekize çıkartmışlardır.
Şâfiîler 'den diğer bir rivayete göre, sünnetlerde kemâl derecesinin en aşağısı on rek'âtdır. Onları onsekiz kılmak, müstehabdır. Akşam namazından önce iki rek'ât namaz kılmanın müstehab olup olmadığı hususunda Şâfiîler 'den iki kavil rivayet olunur.

Hanefîler'e göre, akşam namazından önce, iki rek'ât nafile kılmak müstehab -değildir. Onlara göre dört rek'ât kılman öğlenin ilk sünnetinde, bir defa selâm verilir.
Şafiî, Mâ.likî ve Hanbelîler'e göre, bu sünnet, her iki rek'âtta bir selâm vermek sureti ile kılınır. Delilleri, Ebû Hüreyre hadîsidir. Mezkûr hadisde, bu sünnetin iki selâmla kılınacağı bildirilmişdir. Lâkin Hanefîler'e göre buradaki selâmlardan mu-râd, teşehhüdlerdir. Hanefî1er'in bu te'vîli, İbni Mes'ûd (Radiyallahûanh)'dan rivayet olunmuşdur.
4- Akşam namazından önce nafile kılınıp kılınmiyacağı, Selef-i Sâlihîn arasında ihtilaflı bir mes'eledir. Ashâb-ı kiram ile Tabiîn ve Fu-kahâ'dan bir cemaata göre, aksam namazından önce nafile kılmak, câiz-dir. Delilleri, Ebû Dâvûd 'un rivayet ettiği Abdullah e1 -Müzeni hadîsidir. Bu hadîsde Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Akşam namazından önce iki rek'ât nafile namaz ktlın! ilâh...»
buyurmuşlardır. Fakat ekseri ashâbdan böyle bir namaz kılmmadiğı rivayet olunmuşdur. Hattâ îbrâhîm Nehaî: «Bu, bida'tdır. Mezkûr hadîs, kerahet vaktinin çıktığını bildirmek için islâmı'n ilk devirlerinde böyle bir namazın kılındığına hamledilmişdir.» demişdir,
5- Yatsının farzından sonra kılman iki rek'ât sünnet, bâzı rivayetlerde dört rek'ât olarak bildirilmişdir. Meselâ Saîd b. Mansûr'-un, «Sünen» inde rivayet' ettiği Berâ' b. Âzib hadisinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim öğle'den evvel dört rek'ât nafile namaz kılarsa, o kimse, o gece teheccüd namazı kılmış gibi olur. Ve her kim bu dört rek'âtı yatsıdan sonra kılarsa, onların mislini kadir gecesinde kılmış gibi olur.» buyurmuşlardır. Beyhakî (384-458) bu hadîsi Hz. Âişe'nin sözü olmak üzere rivayet etmişdir. Hanefi yye kitaplarında «El-Mebsût» da: «Yatsıdan sonra dört rek'ât sünnet kılmak efdaldır. Çünkü bu bâbda İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'dan hem merfu', hem mevkuf hadîs rivayet olunmuşdur.» deniliyor.
6- Cum'a namazından sonra, iki rek'ât olarak kılınacağı bildirilen sünnet, Tirmizî'nin rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsinde, dört rek'ât olarak, tahdîd edilmişdir. Bu hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem); Sizden hanginiz cum'a'd an sonra sünnet kılmak isterse, dört rek'ât olarak kılsın! buyurdular.» denilmektedir.
Hadîs hakkında Tirmizî: «Bu hadîs, Hasen ashîh'dir.» demiş-dir. Mezkûr hadîsi imam Müslim ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce dahı rivayet etmişlerdir. Ulemâdan bâzıları, bununla amel ederler.
İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Hazretlerinin, cum'a'dan önce 'dört, cum'a'dan sonra da dört rek'ât sünnet kılardığı rivayet olunur.
Hz. Alî (Radiyallahû anh):
«Vaktiyle cum'a'dan sonraki rek'ât sünnet kılınması emrolunmuşdu. Sonra dörde çıkarıldı.» demişdir.
Süfyân-ı Sevrî ve Abdullah ibni Mübarek, İbni Mes'ûd 'un kavlini tercih etmişlerdir. İshâk'a göre ise mescidde kılan, cum'a'dan sonra dört; evinde kılan ise iki rek'ât sünnet kılacakdıf. Ashâb-ı kiramdan İmrân b. Husayn (Radiyallahû anh) cum'a'dan sonra, iki rek'ât sünnet kılarmış. Bu kavli, Tirmizî, imam Şâfiî. ile imam Ahmed'den de rivayet etmişdir. Anlaşılıyor ki, Şafiî ile imam Ahmed Hazerâtı, bununla müstehab mikdârin en az ne olacağını bildirmek istemişlerdir. Yoksa imam Şafii «El-Ümm» nâmın daki eserinde cum'adan sonra dört rek'ât sünnet kılınacağını tasrîh etmişdir.
İmam Ahmed'e gelince Hanbe1î1er'den İbni Kudâtr.e'. nin «El-Muğnî» nâm eserindeki beyânına göre, Ahmedb. Han bel: «İsteyen cum'adan sonra iki rek'ât, isteyen dört rek'ât kılar.» demişdir. Hattâ: «İsteyen altı kılar.» dediği de rivayet olunur. İbni Mes'ûd (Rnt?:yp!>rh'! r»h ı.ile İbrâhîm Nehaî ve Eshâb-ı Re'y. cum'adan sonra dört rek'ât sünnet kılınacağına kaaildirler. Delilleri. Ebû Hüreyre hadîsidiı.
Hz. Alî ve Ebû Musa (Radiyallahû anhûma) ile Atâ'. Mücâhid, Humeyd b. Abdirrahmân ve Süfyân-ı Sevrî, cuma namazından sonra altı rek'ât sünnet kılınacağına kaail olmuşlardır. Hanefî1er'in mezhebi de budur.
Tenbîh ; Cum'anın farzından sonra altı rek'ât sünnetden başka birde âhir zuhur kılınır. Fakat bu namaz cum'anın sünnetlerinden ma'dûd değil, ihtiyaten kılınan son Öğlenin farzıdır. Cum'a namazının, şâir namazlardan başka birçok şartları olduğunu derpîş eden ulemâ, bu şartlardan biri veya birkaçı yerine getirilememek sebebi ile o günkü cum'a namazı ınd-i ilâhîde kabul olunmazsa öğle namazının farzı bârı kılınmış olsun, düşüncesi ile âhır zuhru kılmayı münâsib görmüşlerdir. Âhir zuhur son Öğle demekdir, Kılınan cum'a namazı, kabul olunmadı ise ondan sonra kılınacak ahir zuhur, son Öğle olur. Cum'a namazı kabul olundu ise kılınan âhir zuhur, o günden evvel kazaya bırakılan en son Öğlenin kazası olur. Üzerinde hiç kazası olmayanlar için ise bu namaz nafile hükmüne geçer. Âhır zuhur'a: «Vaktine erişip henüz kılamadığım, son Öğleye niyet ettim.» diye niyetlenilir. Âhır zuhur'da, kırâet mes'elesi ihtilaflıdır. Bâzılarına göre tamâmiyle öğlenin farzı gibi kılınır. Yâni ilk iki rek'âtında fâtha'dan sonra sûre okunur; son iki rek'âtında fâtiha'dan sonra sûre okunur; son iki rek'âtında yalnız birer (fatiha) ile iktifa olunur.
Bir takımlarına göre, dört rek'âtın, dördünde de fatiha ve sûre okunur.
Bu namaz "cum'a namazının farzından sonraki iki sünnet arasında kılınır.
7- Akşam namazı ile yatsıdan sonra kılınacak sünnetler hakkında ihtilâf edilmişdir. Ashâb-ı kiramdan Zeydü'bnü Sabit, Abdurrahman b. Avf (Radiyallahû anhûma) ve başkaları evlerinde akşam namazından sonra ikişer rek'ât sünnet kılarlarmış. Umumiyetle ashâb-ı gü.zîn'in âdetleri, bu namazı evlerinde kılmak ve semâda yıldızlar iyice görününceye kadar te'hîr etmekmiş,
Bâzıları bütün nafileleri evlerinde kılarlarmış.
İbni Battâ1 (-444) diyor ki: «Söylenildiğine göre mescidde nafile namaz kılmanın mekruh olması, câhiller görüp de onu farz zannetmesinler, diyedir. Yahut evi namazsız kalmasın veya kul riyâ'dan kendisini korusun, diye evlerde kılmak meşru olmuşdur. Kendini, riyadan koruyan kimsenin nafile namazları, mescidde kılması iyi olur.»
Hanefî1ere göre farzlara tâbi olan, nafile namazlar, sünnet ve men-dûb olmak üzere iki kısımdır. Sünnet namazlar, beşdir. Bunların en kuvvetlisi, sabah namazının sünnetidir. Bundan dolayı hiçbir Özür yokken onu oturarak veya hayvan üzermde kılmak caiz .değildir. Sabah namazının sünnetini evde kılmak ve birinci rek'âtında (Fatiha) dan sonra (Kâfirûn)(sûresini, ikincide (İh1âs 'ı okumak sünnetdir. Kuvvet itibârı ile sabah namazının sünnetinden sonra öğlenin dört rek'ât İlk sünneti gelir. Ondan sonra öğlenin son sünneti; daha sonra akşam namazının sünneti, en sonra da yatsının iki rek'ât son sünneti gelir. Memdûb namazlar, dörtdür.
a) İkindinin farzından önce kılınan dört veya iki rek'ât namaz.
b) Akşam namazından sonra kılman altı rek'ât;
c) Yatsı'dan önce kılman dört rek'ât,
d) Yatsıdan sonra kılman dört rek'ât namazadır. Çünkü Âişe (Radıyaüahû anha) 'dan rivayet olunduğuna göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yatsıdan önce dört rek'ât; sonra da dört rek'ât kılar da öyle yatarmış. Namaz kılan kimse, bu sayılanlardan başka İstediği kadar nafile kilmakda serbesttir. Bu bâbda sünnet olan vecih, gündüz namazlarında dörtte bir selâm vermekdir. Akşam namazının sünnetini altı rek'ât kılan kimse, bir selâmle iktifa edebilir. Her iki rek'âtta da selâm vermesi de caizdir. Yatsının ilk ve son sünnetleri, dörder rek'ât kılmabilir. Akşam namazından Önce hafif iki rek'ât nafile kılmak, mübahdır. Şâfiî1er'e göre farz namazlara tabî olan

nafileler, müekked ve gayr-i müekked olmak üzere, iki kısımdır. Sabah namazından önce iki, öğle veya cum'adan önce ve sonra ikişer; akşam namazından sonra iki; yatsıdan sonra dahî iki rek'ât nafile kılmak, sünnet-i müekkededir. Bunlara, revâtip denir. Onlara göre Vitir namazı dahî, müekked sünnetlerdendir.
Sünnet-i gayr-i müekkedeler oniki rek'âtdir. Bunlar: Öğlenin zîkri geçen sünnetinden başka iki r,ek'ât daha kılmak sureti ile dörde çıkarılması, son sünnetinden sonra dahî iki rek'ât ilâve edilmesi, ikindiden önce, dört rek'ât, akşamdan önce iki, yatsıdan önce dahî iki rek'ât olarak kılınan namazlardı
Mâlikîler'e göre, farzlara tâbi olan nafile namazlar, revâtib ve gayr-i revâtib olmak üzere iki kısımdır.
Revâtib: Öğlenin farzından Önce ve sonra kılman sünnetlerle ikindiden önce ve akşam namazından sonra kılman nafilelerdir. Bu namazların rek'ât sayıları hakkında muayyen bir aded yoksa da efdal olan, öğle namazının farzından evvel ve sonra dörder rek'ât; ikindiden önce dört; akşam namazından sonra altı rek'ât kılmakdır. Akşam namazından önce nafile kılmak, mekruhdur. Şârî' tarafından yatsıdan önce nafile kılınacağına dâir açık bir nass yokdur.
Gayr-i revâtib. sabah namazının iki rek'ât sünneti ile en az iki rek'ât olarak kılınan şefi' namazıdır. Bu namaz, yatsıdan sonra, vitir namazından evvel kılınır. Vitir namazı dahî sünnet-i müekkededir. îki rek'ât tavaf namazından sonra en kuvvetli sünnet budur.
Hanbelîler'e göre dahi farz namazlara tâbi olan nafileler, revâtib ve gayr-i revâtib olmak üzere, iki kısma ayrılırlar.
Revâtib: Günlük namazların Önlerinde veya sonlarında kılınan ikişer rek'âtlık nafilelerdir. Delilleri, Hz. İbni Ömer hadîsidir.
Gayr-i revâtib; Öğleden önce dört, Öğleden sonra dört, ikindiden önce dört, akşam namazından sonra dört, yatsıdan sonra dahî dört rek'ât olarak kılınan nafilelerdir.
Akşam ezanı okunduktan sonra, farzından önce iki rek'ât nafile kılmak mubahdır. Revâtib ve cemaatla meşru olmıyan sair namazları evde kılmak, efdaldir.
Fâide: «Ulemânın beyânına göre, nafile ibâdetlerin meşru olmasındaki hikmet :
a) Farzların noksanlığını, onlarla tamamlamak;
b) Farzdan önce nafile .ibâdet yapmak sureti ile nefsi, ibâdete alıştırmak, kalbi tamâmiyle farza hazırlamak ve;
c) Şeytanın tamahını kırmak gibi şeylerdir.
(Bu bâbda «Selâmet Yolları» [43] adlı eserin ikinci cildinin 5. ve 6. shf. lerin âcizane izahatta bulunmuşdum. Kitabın neşrinden bir müddet sonra bâzı yeni eserlerde hatta gazete sütunlarında oradaki mâruzâtıma reddiye denilebilecek yazılar gördüm. Bu yazıların sahiplerince, kazaya namazları kalan kimseler sünnet kılamazlarmış. Farz olan haccını îfâ edenler bir daha hacca gidemezlermiş... Kitabımız, bu gibi zevata cevap maksadıyla yazılmadığı için, burada sözü uzatmiyacağım. Yalnız «Selâmet Yollan» ndaki nakil ve iddialarımda haklı olduğumu bildiğim için mezkûr zevatın, oradaki satırları dikkatle okumalarını diler; bu gibi husûsâtda bilir bilmez ileri geri söz etmenin tehlikeli bir manevra olduğunu ke-mâl-i samimiyetle kendilerine; hatırlatırım!]
«El-Hidâye» şerhlerinden «Fethu'I-Kadîr» in «Nevâfil» babında şu satırlar yer almaktadır:
«En-Nevâzil» nâm eserde'deniliyor ki; Beş vakit namazın sünnetlerini terk eden kimse, bunların hak olduğuna îtikad etmezse, kâfir olur. Hak olduklarına inanmakla beraber onları terk ederse bâzılarına göre günahkâr sayılmazsa da sahih kavle göre, günahkâr olur. Çünkü onları terk edenler hakkında tehdîd vârid olmuşdur. Şüphesiz ki günah, vacibin terkinden dolayı lâzım gelir... Evet sünnetleri terk etmek isâeti ve Resûlüllah (Salîallahiİ Aleyhi ve Se'le/n) 'in sünnetlerini işlemeye bağlı olan uhrevî kazanç ve derecelerin elden gitmesini istilzam eder. Amma bu hüküm sünnetler istihfaf edilmeksizin hattâ son derece edep ve ta'zim göstermekle beraber bırakıldığına göredir. Böyle olmazsa onları terk etmeye sebep olan şeyin hâline göre verilecek hüküm küfürle günah arasında deveran eder...»

16- Nafile Namazı Ayakta ve Oturarak Kılmanın, Bir Rek'atın Bir Kısmını Ayakta Bir Kısmını da Oturarak Kılmanın Cevazı Babı

105- (730) Bİze, Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hü-şeym, Hâlid'den, o da Abdullah b. Şakîk'den naklen haber verdi. Demiş ki: Âişe'ye, Resülüllah (SaUııUahü Aleyhi ve Sellem)'m, nafile namazını sordum. Şöyle cevap verdi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m), benim evimde öğle'den evvel dört rek'ât (nafile namaz) kılar, sonra (mescide) çıkarak cemaata namaz kıldırır; sonra (tekrar benim evime) girerek iki rek'ât-(nafile daha) kılardı. Cemaata akşam namazını kıldırır; sonra (benim evime) gelerek, iki rek'ât nafile kılardı. Cemaata, yatsıyı kıldırır ve (yine benim evime) girerek, iki rek'ât (nafile) kılardı. Geceleyin içlerinde vitir de dâhil olmak üzere dokuz rek'ât namaz kılardı. Bâzı geceler, namazı ayakta, uzun kılar; bâzı geceler de oturarak uzun kılardı. Ayakta kılarken okursa, ayakta iken rükû' ve sücûd eder; otururken okursa, oturduğu yerden rükû' ve secde ederdi. Fecıı doğunca, iki rek'ât (nafile namaz) kılardı.»

106/107- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, Hammâd, Büdeyl ile Eyyûb'dan, onlar da Abdullah b. Şakik'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe, şöyle demiş:
«Resûlüllah (SalIaHahii Aleyhi ve Sellem), geceleyin uzun uza di ya namaz krlar; namazı ayakta kılarsa, ayakta rükû' eder; oturarak kılarsa rükû'u da oturarak yapardı.»

108- (...) Bize, Muhamedü'bnü'I-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be BüdeyPden, o da Abdullah fa. Şakîk'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Ben, İran'da hasta olmuşdum. Bu seteple namazı, oturarak kılıyordum. Müteakiben tunu Âişe'ye sordum. Âişe :
Resûlüllah (SaUaHahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin ayakta uzun uzun namaz kılardı...» cevâbını verdi...» Ve râvî hadîsi rivayet etmiştir.

109- (...) Bize, Ebû Bekir b. EM Şeyhe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu âz b. Muâz, Humeyd'den, o da Abdullah b. Şakîk-i Ukaylî'de naklen rivayet etti. Demiş ki: Âişe'ye, Resûlüllah (SaUaHahü Aleyhi ve Selle/n) 'in gece namazını sordum: Aişe:
«Bâzı geceler ayakta, bâzı gecele,- de oturarak uzun uzun namaz kı-lard». Ayakta kılarken oku (makdan fârig ol) dumu ayakta rükû' eder; Oturarak okursa, oturduğu yerden rükû* ederdi.» cevâbını verdi.

110- (...) Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Muâviye, Hişâm b. Hassân'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ab-, dullah b. Şakîk-i Ukaylî'den naklen haber verdi. Demiş ki: Âişe'ye, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, namazını sorduk da şunu söyledi:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ayakta ve oturarak çok namaz kılardı. Namaza, ayakta başlarsa, ayakta rükû' eder; oturarak

başlarsa, oturarak rükû' ederdi.»

111- (731) Bana, Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî dahî rivayet etti. {Dedi ki): Bize, Hammâd' (yâni İbni Zeyd) haber verdi. H.
Bize Hasanü'bnü'r-Rabî' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mehdî b. Meymûn rivâyec etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Nümeyr rivayet etti. Bunların hepsi Hişâm b. Urve'den rivayet etmişlerdir. H.
Bana, Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize, Yahya b. Saîd, Hişâm b. Urve'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana babam, Âişe'den naklen haber verdi. Âişep şöyle demiş:
«Ben, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i, gece namazlarının hiç birinde oturarak okuduğunu görmedim. Nihayet ihtiyarladığı zaman, oturarak okumağa başladı. Hattâ okuduğu sûreden otuz yahut kırk âyef kalınca, ayağa kalkarak, onları ayakta okur; sonra rükû ederdi.»

112- (...) Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti/dedi ki: Mâlik'e, Abdullah b. Yezîd ile Ebû'n-Nadr'dan dinlediğim, onların da Ebû Seleme-te'bnü Abdirrahmân'dan, onun da Âişeden naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. (Âişe, demiş ki) :
«Resûfüfiah (Saîlallahü Aleyhi ve Seîlem) (bazen) oturarak namaz kılardı. Namazda Kur'ân'ı, oturduğu yerden okur; otuz veya kırk âyet mikdârı kıraati kalınca ayağa kalkar, onları ayakta iken okur; sonra rükû'a gider; sonra secdeye varırdı. İkinci rek'âtda dahî böyle yapardı.»

113- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile îshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize, İsmail b. Uleyye, Velîd b. Eb Hişâm'dan, o da Ebû Bekir b, Muhammed'den, o da Amra'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) (bazan namazda) oturduğu yerden okur; rükû' etmek isîedimi kalkarak bir insanın ki< âyet okuyabileceği kadar ayakta dururdu.»

114- (...) Bize, İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mu-hammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Amr rivaye etti. (Dedi ki) : Bana, Muhammed b. İbrahim, Alkametü'bnü Vakkâs'dan [44] naklen rivayet etti, Alkame, şöyle demiş: «Âişe'ye :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak kıldığı iki rek'âtda nasıl yapardı?» diye sordum; Âişe :
«Bunların ikisinde de okurdu. Rükû'a gitmek isteyince ayağa kalkar da Öyle rükû ederdi.» dedi.

115- (732) Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yezîd b. Zürey', Saîd-i Cüreyrî'den, o da Abdullah b. Şakîk'den naklen haber verdi. Abdullah, şöyle demiş: Âişe'ye:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hiç oturduğu yerden namaz kılarmıydı?» dedim; Âişe:
«Evet! İnsanlar onu ihtiyarlattıkdan sonra (kıldı)» cevâbını verdi.

(...) Bize, Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kehmes, Abdullah b. Şakîk'der rivayet etti: «Âişe'ye, dedim ki...» diyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukarki hadîsin mislini rivayet etti.

116- (...) Bana, Muhammed b. Hâthn ile Harun b. Âbdillâh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki Ibni Cüreyc şunu söyledi: Bana Osman b. Ebî Süleyman haber verdi; Ona da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber vermiş; Ona da, Âişe haber vermiş ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birçok namazlarını oturarak kılmadan vefat etmemiş.

117- (...) Bana, Muhammed b. Hatim ile Hasenü'l-Hulvânî, ikisi birden Zeyd'den rivayet ettiler. Hasen, dedi ki: Bize, Zeydü'bnü'l-Hubâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Dahhâk b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Abdullah b. Uıve, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe, şöyle demiş:
«Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Selle m) 'in, yaşı ilerleyip (vücûdu) ağırla-şmco ekseriyetle namazını oturarak kılardı.»
Görülüyor ki, babımızın buraya kadar olan hadîsleri hep Hz. Âişe (Radiyallahû anha) 'dan rivayet olunmuşdur. Bunların bâzılarını Buhârî «Kitâbü't-Teheccüd» de, bâzılarını da «Kitâbü Taksîri's-Salât» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî dahî «Kitâbü's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Babımızın, birinci hadîsinde Âişe (Radiyallahû anha) 'ya, Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ne kadar nafile namaz kıldığı sorulmakda; o dâ öğleden evvel dört, Öğleden sonra iki, akşam namazından sonra iki; yatsı namazından sonra dahî iki rek'ât olmak üzere on rek'ât sünnet namaz kıldığını ve ayrıca geceleyin dokuz rek'ât namaz daha kıldığını, vitrin de bunlarda dâhil olduğunu bildirmektedir.
Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in, gece namazı hakkında muhtelif rivayetler vardır.
Buhârî 'nin bir rivayetinde geceleyin onbir rek'ât namaz kılardığı; Âişe 'den, Sbû Davud'un tahrîc ettiği bir rivayette onüç rek'ât; yine Âişe (Radiyallahû anha) 'dan, bir rivayete göre Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son zamanlarında vitr'i, dokuz rek'ât kıldığı anlaşılmaktadır.
Hz. Aişe'nin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vaktiyle gece namazını onüç rek'ât kılarmış; sonra yaşlanarak biraz da et tuttuktan sonra dokuz kılmağa başlamış. Yalanız Hz. Âişe, bu namazların hepsine birden vitir demişdir. Hâlbuki vitir namazı, onların yalnız üç rek'âtidır.
Buradaki hadîslerde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaşlandığını ifâde için «Kebire, hatame, beddene» gibi kelimeler kullanılmişdır.
Esâs itibarı iie Kebire: Yaşlandı; hatame: kırdı; beddene: Semizledi, etlendi; mânâlarına gelirlerse de, burada hepsi yaşının ilerlemesi, vücûdunun ağırlaşması mânâsında kullanılmışlardır.
Hz. Abdullah b. Şakik'in bahsettiği Fâris'den murâd: Acemistan'dır. Bâzıları Hz. Âişe'nin, Acemistan'a gitmediğinden bahsederek, bu kelimenin yalnışlıkla hadîse geçtiğini, doğrusunun Fâris değil; Nekaaris [45] olduğunu iddia etmişlerdir. Nekaaris, ayak mafsallarına arız olan bir nev'î hastalıkdır. Fakat Kaadı İyâz, bu kelime hakkında; Yanlışlık iddia edenlerin yanıldıklarını söylemiş ve: «Hz. Abdu11ah'in, bu suâli Âişe (Radiyailahû anha) 'ya Acemistan'da sormuş olması lâzım gelmez. O, suâlini Acemistan'dan döndükten sonra Medine'de sormuşdur. Hadîsin zahiri, bunu göstermektedir.» demişdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, nafile namaznı oturarak kıldığını Tabiîn 'den bir cemâat da Âişe (Radiyalîahû anha) 'dan rivayet etmişlerdir. Bunlardan Esved b. Yezîd rivayetini Nesâî, Alkame.tü'bnü Vakkâs rivayetini babımızda Müslim, Amra rivayetini

Müslim, Nesâî ve İbni Mâce ,tahrîc etmişlerdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ayakta durmaya kudreti olduğu hâlde nafile namazları oturarak kılmak bilittifâk caizdir.
2- Bu namazların bir rek'âtımn yarısını ayakta; yarısını oturarak kılmak caizdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî hazerâtı ile ekseri ulemânın kavilleri budur. Bu bâbda namaza ayakta başlayarak, sonra oturmakla evvelâ oturup sonra kalkmak arasında bir fark yokdur. Selefden bâzıları, bunu caiz görmemişse de hatâ ettikleri anlaşılmışdır. Hattâ cumhura göre ayakta kılmaya niyet edip sonradan oturarak kılmak caizdir. Mâlikîler'den İbnü'l - Kaasim, bu husûsda Hanefîlerle beraberdir.
3- Gece namazında kırâeti uzun tutmak efdaldir. Şâfiîler'e göre kırâeti kısa bile tutsa, kıyamı uzatmak, çok rükû' ve secdeden efdaldir. Hanefîler'e göre dahî kırâeti uzun tutmak, çok rükûl ve sücûd yapmakdan evlâdır! Hanefîler'den imam Ebû Yûsuf'a göre, geceleyin okuduğu evradı olan kimsenin rek'ât adedlerini çoğaltması, evrâdı olmıyanların ise kıyamı uzatmaları efdaldır. İmam Muhammed ise çok rükû' ve sücûd yapmanın efdal olduğunu söylemişdir.
4- Nafile namaza ayakta niyetlenildiği takdirde, onu ayakta bitirmek şart olmadığı gibi, oturarak başlanıldığı takdirde dahî oturarak bitirmek şart değildir.
5- Nafile namaz kılmak için ne şekilde oturulacağı ihtilaflıdır. İmam A'zam'dan bir rivayete göre, oturarak kılan bir kimse teşeh-hüdlerde nasıl otururs a, kırâet hâlinde de öyle oturur. İsterse bağdaş kurabilir. Bu husûsda Ebû Yûsuf da imam A'zam'le beraberdir. İmam Muhammed !e göre, bağdaş kurar. Ebû Yûsuf-dan diğer bir rivayete göre, rükû' ve sücûd edeceği vakit, farz namazların teşehhüdünde oturduğu gibi oturur. Başka bir rivayete göre, bağdaş kurarak rükû' eder. Namaz hâlinde muhtelif mezhep imamlarına göre ne şekilde oturmanın efdal olduğunu geçen bahislerde görmüştük.

118- (733) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ib-ni Şihâb'dan duyduğum, onun da Sâib b. Yezîd'den, onun da Mattalib) Ebî Vedâate's-Sehmî [46]'den, onun da Hafsa'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum!: Hafsa, şöyle demiş:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in vefatından bir yıl öncesine kadar nafile namazında oturduğunu görmedim. Ondan sonra artık nâfie namazını oturarak kılmağa başladı. Sûreyi tertîl ederek okur; bu suretle o sûre ondan daha uzun sûrelerden uzun olurdu.

(...) Bana, Ebû't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus haber verdi. H,
Bize Ishâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. Dedilei ki: Bize, Abdürrezâk, haber verdi. (Dedi ki) Bize, Ma'mer haber verdi. Bunlar, hep birden Zührî'den, bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet et-mislerdir. Yalnız onlar: «Bir yahut iki yıl (öncesine kadar.) > demişlerdir.

119- (734) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah b. Mûsâ, Hasan b. Sâlih'den, o da Simâk'den, naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Bana, Câbir b. Semura haber verdi ki, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seîletn) oturarak namaz kılmadan vefat etmemiş.
Bu hadîsler dahî nafile namazını oturarak kılmanın caiz olduğunu göstermektedirler.
Hafsa hadîsini Tirmizî dahî rivayet etmiş ve: «Bu hadîs ha-sen sahîhdir.» demişdir. Zahire bakılırsa Hz. Âişe hadîsi ile Hafsa (Radiyalîahû anh) hadîsi arasında münâfât var gibi görünürse de hakîkat-ta aralarında hiç bir münâfât ve muâraza yokdur. Çünkü Âişe (Radiyalîahû anha) 'nm:
«Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) namazını oturarak kılıyordu.»
demesinden, «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) vefatından bir seneden fazla zaman önce namazını oturarak kılıyordu.» mânâsı çıkmaz. Zâten bir yardımcı fiil olan «Kâne» devam değil, Usûl-ü fıkıh ulemâsının bir kavline göre tekrar bile iktiza etmez. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vefatından bir seneden fazla önceleri nafile namazını oturarak kıldığı kabul edilse bile iki hadîs arasında yine münâfât yokdur. Zîra Hafsa (Radiyalîahû anh) ancak görmediğini bildirmişdir. O, görmeden Resûl-ü Ekrem (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz oturarak kılmış olabilir.
Bu bâbda Ümmü Seleme (Radiyalîahû anha) 'dan da rivayet vardır. Nesâî ile İbni Mâce 'nin tahrîc ettikleri bu rivayette Ümmü Seleme (Radiyalîahû anha) :
«Nefsim, Kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) -farz namazlar müstesna- geri kalan namazların ekserisini oturarak kılmadan dünyâdan gitmedi.» demektedir.
Yine bu bâbda Enes b. Mâlik ile Abdullah b. Şihhîr (Radiyalîahû anhûma) 'dan da rivayetler vardır.

120- (735) Bana, Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Cerir, Mansûr'dan, o da Hilâl b. Yesâf dan, o da Ebû Yahya'dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Bana rivayet olundu ki, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kişinin, oturarak kıldığı namaz, nam iz m yarısıdır...» buyurmuşlar. Bunun üzerine ben, Resûlüllab (Sallallahü Aleyhı'veSellem) 'e geldim ve kendisini oturarak namaz kılarken buldum da elimi, onun başının üzerine koydum. (Bana) :
«Nen var. Yâ Abdullah b. Amr?» diye sordu. Ben:
— Yâ Resûlüllah! Senin (Kişinin oturarak kıldığı namaz, namazın yarısıdır.) buyurduğun, bana rivayet olundu. Hâlbuki sen oturarak namaz kılıyorsun!» dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Evet! Ama ben, sizden herhangi biriniz gibi değilim.» buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammedü'bnü'l -Müsennâ ve İbni Beşşâr da toptan Muhammed b. Ca'fer'den, o da Şu'be'-den naklen rivayet ettiler. H.
Bize İbnü'l - Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Süfyân rivayet etti. Bunların ikisi birden Mansûr'dan bu isnâdla rivayet etmişlerdir. Şu'be'nin rivayetinde : «Ebû Yahye'l-A'racdan...» kaydı da vardır.
Bu hadîsin mânâsı: Oturarak kılınan namazın sevabı, ayakta kılman namaz sevabının yarısı kadardır; demekdir. Binâenaleyh oturarak kılman namazın sahîh olduğunu tazammun eder. Yalnız sevabı noksandır. Fakat ayakta durmakdan âciz olduğu için, oturarak kılan kimsenin sevabı azalmaz, onun sevabı ayakta kılanın sevabı gibidir.
Farz namazlara gelince, ayakta durmağa kudreti olan bir kimsenin farz namazı oturarak kılması caiz değildir.
Nevevî diyor ki: «Ayakta durmağa kudreti olan bir kimse, oturarak kılmayı helal i'tikad etse kâfir olur; kendisine mürtedler hükmü

verilir... Fakat ayakta durmakdan âciz olduğu için farzı oturarak kılarsa onun sevabı, ulemâmızın ittifakı ile ayakta kılan gibi verilir; azaltılmaz. Binâenaleyh sevabın yarılanması hususundaki hadîsi, ayakta durmağa kudreti varken, oturarak kılman nafile namaza hamletmek gerekir. Bizim mezhebimizin tafsilâtı budur. Bu hadîsin tefsiri hususunda cumhur da buna kaail olmuşlardır.
Bâzı Mâlikî1er'den rivayet olunduğuna göre bu hadîsi, bir özürden den dolayı farz yahut Özürlü veya özürsüz nafileye hamletmişlerdir.
Bir takımları da ayakta kılmakda meşakkat çektiği için, kendisine farzda olsun, nafilede olsun, oturarak kılmaya ruhsat verilenlere hamletmişlerdir.»
Resûlüllah (SallalkthU Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ben, sizden hergangİ biriniz gibi değilim...» sözünü Şâfiî1er, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)"in hasâisinden saymışlardır. Onun, ayakta durmağa kudreti varken oturarak nafile kılması, ayakta kıldığı nafile gibidir. Bu, onun şerefini arttırmak içindir.
Kaadı İyâz'a göre, bu cümleden murâd şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtiyarladığı için ayakta durmak, kendisine meşakkat vermeye başlamış; bundan dolayı oturarak kıldığı namazının ecri tam verilmişdir. Özrü olmayan şâir kimselerin hükmü, böyle değildir. Ancak Nevevî (631-676), Kaadi merhumun bu sözü için: «Zayıf yahut bâtıldır. Çünkü eğer başkaları mâzûr olurlarsa, onların sevabı da tamdır. Ayağa kalkmaya kaadir olurlarsa, mazurlar gibi değildirler. Binâenaleyh tahsise mahal kalmaz. Ve bu sefer:
«Ben, sîzden herhangi biriniz gibi değilim.» demek doğru olmaz. Doğrusu ulemâmızın dediği gibi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in nafilesi ayakta durmağa kudreti olanın namazı gibidir.» demişdir.

17- Gece Namazı ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Geceleyin Kıldığı Namazların Rek'at Sayısı, Vitir Namazının Bir Rek'at Olduğu, Bir Rek'at Namazın Sahih Oluşu Babı

121- (736) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, tbni Şihâb'dan duyduğum, onun da Urve'den, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem), geceleyin onbİr rek'ât namaz kılar, bunlardan bir rek'ât ile vitir yapardı, onu bitirdikden sonra sağ tarafına yaslanır, tâ müezzin gelinceye kadar yatardı. (Müezzinin gelişini müteakip) hafif iki rek'ât namaz kılardı.»

122- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Amru'bnü'I-Hâris, İbni Şihâb'dan, o da Urvetü'bnü'z - Zübeyr'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe'den naklen haber verdi. Âişe söyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, yatsı namazından -ki halk buna a tem e derler- fariğ oldukdan, sabah namazına kadar onbir rek'ât namaz kılardı. Her iki rek'ât arasında selâm verir; bir rek'âtla da vifr yapardı. Sabah namazında müzzin (Ezanı okuyup) sustuğu, sabahın olduğunu iyice anladığı ve kendisine (haber vermek için) müezzin geldiği vakit kalkar; hafif iki rek'ât namaz kılardı. Sonra ikaamet için müzzin gelinceye kadar sağ tarafına yaslanırdı.»

(...) Bana, Bu hadîsi Harmele de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus, İbni Şihâb'dan bu isnâdla haber verdi.
Harmele, bu hadîsi yukarkİ gibi rivayet etti. Yalnız: «Sabahın olduğunu iyice anladığı ve kendisine müezin geldiği vakit...» cümlelerini söy-lemed. İkaameti de anmadı. Hadîsin, geri kalan kısmı tamâmı ile Amr hadîsi gibidir.
Bu hadîsi Buhârî «Sabah namazının sünnetinden sonra sağ tarafa yaslanma» babında tahrîc etmişdir. Onun rivayetinde, gece namazına ve keza vitr'e dâir söz yokdur. Müs1im'in buradaki rivayetinde, Hz. Âişe (Radiyallahû anha) Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in geceleri onbir rek'ât namaz kıldığı, bunların bir tanesi ile vitr yaptığı, ondan sonra sabah namazı için müezzin gelinceye kadar sağ tarafına yaslandığı bildirilmektedir.
Nevevî diyor ki: «Hz. Âişe'nin (Bu namazların bir rek'âtı ile vitr yapardı.) sözü, vitr namazının en az bir rek'ât kılınacağına ve keza bir rek'ât namaz kılmanın caiz olduğuna delildir. Bizim mezhebimizle cumhûr-u ulemânın mezhebi de budur. Ebû Hanîfe: Bir rek'âtla vitr yapmak sahîh değildir. Bir rek'ât namaz asla namaz değildir; demişse de sahîh hadîsler, onun bıı kavlini reddetmektedir.»
Fakat Ebû Hanîfe 'nin delilleri tedkîk edilirse görülür ki, Hz. İmam vitir namazı bir selâmla üç rek'ât olarak kılınır; demekde haklıdır. Hâkim 'in, Buhârî ile Müs1im'in şartlarına' uygun olarak rivayet ettiği bir hadîsde, Hz. Âişe (Radiyallahû anha) :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) , üç rek'ât ile vitr yapar, bunların yalnız sonunda sefam verirdi.» demişdir. Nesâî'nin yine Aişe (Radiyallahû anha) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde, Hz. Âişe :
«Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Vitr'in iki rek'âtında selâm vermezdi.» demektedir.
Tahâvî 'nin İbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'dan tahrîc ettiği bir hadîsde: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) üç rek'âtla vitr yapar; birincide (Sebbih) sûresini okurdu ilâh...» den ilmi şdir. Bu hadîs «Sünen-i Erbea» ile İbni Hibbân'in -Sahîh»inde ve Hâkim'-in «MÜstedrek» inde rivayet olunan Hz. Âişe hadîsine uymaktadır. Âişe (Radiyallahû anha) hadisinde:
«Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem) Vitr'in ilk rek'âtında (FâtİIha) ile (A'lâ) sûresini, ikincide (Kâfirûn) ve üçüncüde flhlâs) ile (Muazzizeteyn) i; okurdu.» buyurulmuşdur. Bu hadîsin zahiri üç rek'âti birden kıldığını gösterir. Çünkü Âişe (Radiyallahû anha) mezkûr namazın ilk rek'âtım vitir'den saymışdır. Eğer vitir namazı, bir selâmla, üç rek'ât birden kılın-masaydı, Hz. Âişe, ona vitr demez; ayrıca bir rek'ât da vitir namazı kıldı; derdi. Gerçi rivayetlerin birinde Âişe (Radiyallahû anha) :
«Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in gece namazı on rek'ât idi; bir rek'âria da vifr yavardı.» demiş. Burada dahî gece namazını onbir rek'ât kılardığını, bunların bir tanesi ile vitr yapardığını; söylemiş hattâ ikinci rivâyetde her iki rek'âtda bir selâm verirdiğini; bir rek'âtla da vitr yapardığını tasrîh etmiş ise de, bunların hiç birinde mezkûr bir rek'âtın ayrı niyetle ayrıca kılınan bir namaz olduğuna delâlet yokdur. Binâenaleyh vitr'in ayrıca bir rek'ât olarak kılınmış olması, mücerred bir ihtimâlden öteye geçemez. Hâl böyle olunca da Hanefîlerin istidlal ettikleri sarih hadîsler muârazadan salim kalırlar. Ashâb-ı kirâm'ın ekserisi vitr'in bir selâmla üç rek'ât olarak kılındığım bildirmişlerdir, Tahâvî (238 .-321) nin rivayet ettiği bir hadîsde râvîlerden Ebû Hâlid: «Ebû'l-A 1iyeye vitr'i sordum :
Bize, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabı, vifr'in akşam namazı gibi olduğunu öğrettiler. Bu gecenin vitr'i; o da gündüzün vitr'idir; cevâbını verdi.» demişdir.
îmam A'zam'ın «Müsned»inde rivayet ettiği Âişe (Radiyallahû anha) hadîsinde (Muavvizeteyn) kaydı yokdur. Hadîsin lâfzı şöyledir:
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), üç rek'ât ile vitr yapar; ilk rek'âtda {A'lâ) sûresini, ikincide (Kâfirûn)'u, üçüncüde de flhlâs) sûresini okurdu.»
Vitr'in bir selâmla üç rek'ât kılındığı fukahâ-i seb'a denilen yedi fa-kîh'den yâni Saîdü'bnü'l - Müseyyeb, Urvet ü'bnü'z. Zübeyr, Kaasim b. Muhammed, Ebû Bekir b. Abdirrahmân, Hâricetü'bn-ü Zeyd, Ubey dulla h b. Abdi İlâh ve Süleyman b. Yesâr hazerâ-tından da rivayet

edilmişdir.
Gece namazından sonra sağ tarafa uzanma mes'elesine gelince: Buhârî şârihi Aynî, bu bâbda birkaç nev'î söz olduğunu bildiriyor. Şöyle ki:
1- Buhar î'nin rivayetinde, Resûlüllah (Sallallchü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazının sünnetinden sonra, Müs1imin bir rivayetinde ise, gece namazından sonra uzandığı bildiriliyor. Bu gösteriyor ki, Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen sabah namazının sünnetinden evvel; bazen de sonra uzamyormuş. Hattâ hadîsin bir rivayetinde Hz Aişe 'nin : «Eğer ben uyanıksam benimle konuşur; uyanık değilsem uzanır yatardı.» demesine bakılırsa hiç uzanmadığı zamanlar da olurmuş.
Bu rivayetlerin arası şöyle bulunur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazını kıldıkdan sonra sağ tarafına yaslanması, sabah namazının sünnetinden sonra yatmamasını istilzam etmediği gibi sabah namazının sünnetinden sonra yatması dahî daha önce yatmamış olmasını gerektirmez. Bazen gece namazından sonra, bazen de sabah namazının sünnetinden sonra uzanarak, bunların ikisinin de caiz olduğunu göstermek istemesi de muhtemeldir.
2- Gece namazından yahut sabahın sünnetinden sonra sağ tarafa uzanıp yatmak vâcibmidir, değilmidir mes'elesi Sahabe, Tabiîn devirlerinde ve daha sonra gelen ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu husûsda altı kavi vardır:
a) Sağ tarafa yaslanmak sünnetdir. İmana Şafiî ile şâir Şâfiiyye ulemâsının mezhepleri budur. Nevevî (631-676) : «Sa-hîh yahut doğrusu şudur ki, sabah namazının sünnetinden sonra uzanmak sünnetdir.» diyor.
Kaadı İyâz (476-544) ise bilâkis bu hadîsde Şâfiî1erin aleyhine delîl olduğunu söylemekde ve: «Bu hadîsde Şafiî ile ashabı aleyhine redd cevâbı vardır. Onlar sabah namazının iki rek'ât sünnetinden sonra, uzanıp yatmayı sünnet sayarlar. îmain Mâlik ile cum-hûr-u ulemâ'ya ve Sahabe 'den bir cemâta göre, namazdan sonra yatmak bid'atdır...» demektedir.
b) îdticâ': nâmı verilen yan üstü yatma müstehabdır. Bu kavil as-hâb-ı kiram'dan Ebû Mûse'l-E ş'arî, Râfi' b. Hadîc, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre (Radfyallahâ anhûm) hazerâtının da dâhil oldukları bir cemaatla tabiînden Muhamme-dü'bnü Sîrfn, Urve, Saîdü'bnü'l-Müseyyeb, Kaasim b. Muhammed, Ebû Bekir b. Abdir-rahmân, Hâricetü'bnü Zeyd, Ubeydullah b. Abdillâh ve Süleyman b. Yesâr'ın mezhepleridir. Bu zevat, sabah namazının farzı ile sünneti arasında sağ taraflarına yaslanarak yatarlarmış.
c) Yaslanmak farz'dır. Muhammed İbni Hazm'in kavli budur.
d) Yaslanmak bid'atdir. Ashâb-ı kirâm'dan Abdullah b. Mes'ûd ile Abdullah b. Ömer'in kavileri budur. Tabiînden Esved b. Zeyd ile İbrahim Nehâî, Saîdü ' -bnü'I-Müseyyeb ve Saîd b. Cübeyr, imamlardan Mâlik b. Enes ile Cumhûr-u ulemânın mezhepleri dahi budur.
e) Yaslanmak^ hilâf-ı evlâ'dır. Hasan-ı Basr î'nin bunun iyi görmediği rivayet olunur.
f) Yaslanmak, bizzat maksûd değildir. Burada maksad sünnetle farzın arasını ayırmakdır. Bu da ya sağ tarafa yaslanmakla yahut birisiyle konuşmakla veya başka bir şey'le olur. İmam Şafiî 'nin bir kavli budur.
3- Yaslanmayı müstehâb veya sünnet görenlerce onun sağ tarafa yapılması gerekir. Çünkü hadîsde Besûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Setlem) 'in, sağ tarafına yaslandığı bildirilmişdir. Acaba sol tarafa yaslanılsa sünnet yerini bulurmu? Zahire bakılırsa sağ tarafa yaslanmağa kudreti olan bir kimsenin, sol tarafına yaslanması ile sünnet yerini bulmaz. Fakat sağ tarafında bir elemi olan kimsenin, sol tarafına yatması ile sünnet yerini bulmuş olur.
4- Sağ tarafa yaslanmanın hikmeti, kalbin sol tarafda bulunmasıdır, însan sol tarafına yatınca uykuya dalar. Çünkü sol tarafa yatmak daha rahat olur. Sağ tarafa yattığında ise uykuya dalmaz.
5- Hadîs-i şerif ayrıca câmi'lere maaşlı müezzin ta'yîn etmenin müstehâb olduğuna, müezzinin namaz vaktini imama bildirmesinin cevazına ve keza sabah namazının sünnetinin hafif kılınacağına delildir.

123- (737) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Abdullah b. Nümeyr rivayet etti, H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hişâm, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Seiiem) , geceleyin onüç relc'ât namaz kılar; bunların beşi İle vitir yapar; sonlarından başka hiç bir yerde oturmazdı.»

(...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abde-tü'bnü Süleyman rivayet etti. H.
Bize, bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. Bu râvîlerin hepsi Hişâm'dan bu îsnâdla rivâyetde bulunmuşlardır.

124- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Irak b. Mâlik'den, o da Urve'den naklen rivayet etti. Urveye de Âişe haber vermiş ki, ResûlüIIah (Saîiallahü Aleyhi ve Selle/n) sabah namazının iki rek'ât sünneti ile birlikde (geceleyin) onüç rek'ât namaz kılarmış.
Bu hadîsi Buhâri «Gece namazının keyfiyyeti.» babında; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadisin buradaki rivayetinde Resûlüılah (Saîiallahü Aleyhi ve Seliem) 'in vitr namazını bir selâmla beş rek'ât olarak kıldığı, diğer rivayetinde gece namazının her iki rek'âtmda selâm verdiği, başka bir rivayetinde gece namazını dörder dörder kıldığı, sonunda bunlara üç rek'ât daha ilâve ettiği; bir başka rivâyetde sekiz rek'ât kılarak bir rek'âtla vitr yaptığı, bir rivâyetde de on rek'ât kılarak bir rek'âtla vitir yaptığı bildirilmektedir.
Nevevî diyor ki: «Bütün bunlar vitir namazının bir rek'âta da, onüç rek'âta da münhasır olmadığına delildirler. Mezkûr iki aded ile onların arasında zikredilen sayıların hepsine göre ve keza bütün rek'âtları bir selâmla gece namazı kılmak caizdir. Bunlar cevazı beyân için vârid olmuşlardır. Yoksa efdal olan her iki rek'âtda bir selâm vermekdir. Re-sûlüllah (Saîiallahü Aleyhi ve Seliem) 'in meşhur olan fiil ve emri, gece namazını ikişer rek'ât kılmakdır.

125- (738) Bize, Yahya t. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Saîd b. Ebî Saîd-i Makburî'den dinlediğim, onun da Ebû Selemete'bnü Abdir-rahmân'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Ebû Seleme, Âişe'ye:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ramazandaki namazı nasıldı? diye sormuş : Âişe :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne ramazanda, ne de ramazandan başka gecelerde onbir rek'âtdan fazla namaz kılmış değildir. Dört rek'ât namaz kılardı. Artık onların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rek'ât (daha) kılardı; onların da güzelliğini ve uzunluğunı« sorma! Sonra üç rek'ât namaz kılardı. Ben: Yâ Resûlâllah! Vitr*i kılmadan mı uyuyorsun; dedim, Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Âİşe! Gerçekten benim gözlerim uyur fakat kalbim uyumaz; buyurdu.» demiş.

126- (...) Bize, Muhammedu'bnü'I-Müsennâ rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, İbni Ebî Adiyy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hişâm, Yahya'dan o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme, şöyle demiş: Ben, Âişe'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazın sordum, Âişe:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (geceleyin) onüç rek'ât namaz kılardı, (evvelâ) sekiz rek'ât olarak kılar; sonra vitir yapar; sonra oturduğu yerden iki rek'ât daha kılardı. Rükû'a varmak istedim! ayağa kalkar da, Öyle rükû' ederdi. Sonra sabah namazında ezanla ikaamet arasında iki rek'ât namaz kılardı... cevâbını verdi,

(...) Bana, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hüseyin b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şeybân, Yahya'dan rivayet etti. Yahya: Ben, Ebû Seleme'den dinledim; demiş. H.
- Bana, Yahya b. Bişr EI-Harîrî[47] de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muâviye yâni İbni Sellâm, Yahya b. EMKesîr'den rivayet etti. Demiş ki: Bana, Ebû Seleme haber verdi ki, Âişe'ye, Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi veSellem) in namazını sormuş ve hadîsi yukarki gibi rivayet etmiş. Ancak her iki râvînin hadîsinde de;
«Ayakta dokuz rek'ât kılar; vİtr'i de bunlardan yapardı.» ibaresi vardır.

127- (...) Bize, Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Ebî I>ebîd'den rivayet etti. O da Ebî Seleme'den. dinlemiş. Ebû Seleme şöyle demiş: «Ben, Âişe'ye gelerek: «Ey anne! Bana, Resûlüllah (Salîatlahü Aleyhi ve Selletn) 'in namazını haber ver!» dedim. Âişe :
— Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazı ramazanda olsun, başka zamanlarda olsun gebede onüç rek'ât idi. Sabah namazının iki rek'ât sünneti de bunlardandı... cevâbını verdi.

128- (...) Bize, İbnİ Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hanzale, Kaasim b. Muhammed'den rivaye etti. Demiş ki: Ben, Âişe'yi:
«Kesûlüllah (Sallaîlahü A leyhi ve Selletn) 'in gece namazı on rek*ât idi. Bir secde ile de vitr yapar ve sabahın iki rek'ât sünnetini kılardı. Bu sûretle (kıldığı namazlar) onüç rek'ât olurdu.» derken işittim.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü't - Teheccüd» ile «Kitâbii's-Savm» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
. Bu bâbda Hz. Âişe'den mâada Enes, Câbir b. Abdil-lâh, Haccâc b. Amr, Huzeyfe, Zeyd b. Hâlid, Safvân b. Muattal, Abdullah b. Abbâs Abdullah b. Ömer, Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, Fadl b. Abbâs, Muâviyetü'bnü Hakem, Ebû Eyyûb, Habbâb ve Ümmü Seleme (Radiyaîlahü anhûnı) hazerâtı ile ismi söylenmeyen bir sahabeden hadîsler rivayet olunmuşdur. Bunları Buhârî şârihi Aynî şöyle siralamışdır :
Enes hadîsini Taberânî «El-Evsat» nâm eserinde, Haris b. Nu'mân 'dan rivayet etmişdir. Nu'mân : «Ben, Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim demiş:
- Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) , geceyi rükû' ve sücûdları ki metleri kadar uzun olan sekiz rek'ât namaz ile ihya ederdi. Her iki rek'âfın arasında selâm verirdi.» Yalnız hadîsin râvîlerinden Cünâde'yi, Ebû Hatim itham etmişdir.
Câbir hadîsini imam Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'-lâ, Şurahbîlb. Sa'd 'dan rivayet etmişlerdir. Şurahbîl, Hz. Câbir 'den dinlemiş Câbir (Radiyaîlahû anh) Hudeybiye seferine âid olan hadîsinde :
«Sonra Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn) yatsıyı müteakip onüç rek'ât namaz kıldı, demiş. Râvî, Şurahbîl'i İbni Hibbân mevsuk kabul etmişse de birçokları onun zayıf olduğunu söylemişlerdir.
Haccâc b. Amr hadîsini Taberânî «El-Kebîr» ve «EI-Evsat» nâm eserlerinde Kesir b. Abbâs 'dan rivayet etmişdir. Mezkûr hadîsde Hz. Haccâc: «Sizden biriniz geceleyin kalkarak sabaha kadar namaz kılmakla teheccûd yaptım mı sanıyor? Teheccüd ancak biraz uyudukdan sonra namaz kılmak, sonra yine bir az uyuduk sonra,namaz kılmak, sonra yine biraz uyuduktan sonra namaz kılmakla olur. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazı hu idi.» demişdir
Huzeyfe hadîsini Muhammed b. Nasr (Kiyâmü'l-Lpyl» adlı eserinde Hz. Huzeyfe 'nin amcası oğlundan rivayet etmiş-dir. Bu hadîsde Huzeyfe (Radiyaîlahû anh):
«Ben, Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem)'\n yanıbaşına durdum. Yedi rek'ât namazda yedi tane uzun sûre okudu ilâh...» demişdir.
Zeyd b. Hâli d hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbni Mâc-'e, Abdullah b. Kays b. Mahrame 'den rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîsde Hz. Zeyd vb. Hâlid: «Ben elbette Resûlülah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in nasıl namaz kıldığını göstereceğim.» diyerek hafif iki rek'ât namaz kılmış; sonra uzun amma çok uzun iki rek'ât namaz kılmış; sonra iki rek'ât daha kılmış. Bunlar, önceki iki rek'âtdan daha kısa imişler. Sonra iki rek'ât daha kılmış. Bunlar da kendilerinden Öncekilerden daha kısa imişler. Sonra iki rek'ât kılmış; bunlar da kendilerinden öncekilerden daha kısa imişler. Sonra iki rek'ât daha kılmış; bunlar da kendilerinden öncekilerden daha kısa imişler. Sonra vitr'i yapmış. Böylelikle kıldığı namazlar onüç rek'ât olmuşlar.
Safvân b. Muattal hadîsini imam Ahmed b. Hanbe1 «Ziyâdât» ında, Taberânî «El-Kebîr» inde Ebû Bekr b. Abdirrahmân tarîki ile Hz. Safvân'dan rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin sonunda Hz. Safvân :
«Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) onbir rek'âî namaz kıldı.» demişdir.
Abdullah b. Abbâs hadîsini eimme-i sitte yâni B u -hârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir.
Abdullah b. Ömer hadîsini Nesâî ile İbni Mâce, Âmir-i Şa'bî 'den rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde Hz. A -mir: «İbni Abbâs ile Abdullah b. Ömer (Radiyaîlahû anhûm)'e, Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazını sordum, onüç rek'ât olduğunu; sekizini gece kılardığını, üç rek'âtda vitir yapar-dığını, iki rek'ât da fecr doğdukdan sonra kılardığını söylediler.» demektedir.
Alîyyü'bnü Ebî Tâlib hadîsini imam Ahmed «Ziyâdât» ında rivayet etmişdir. Bu hadîsde Hz. A1î (Radiyaîlahû anh} :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin farz namazdan mânda ona İti rek'ât namaz kılardı.» demişdir. Hadîsin isnadı güzeldir.
Fadl b. Abbâs hadîsini Ebû Dâvûd rivayet etmiş-dir. Mezkûr hadîsde Hz. Fadl:
«Bir gece ben. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nasıl namaz kıldığını görmek için, onun yanında kaldım. Derken kalkarak abdest aldı ve iki rek'ât namaz kıldı, (Namazda) kıyamı, rükû'u gibi, rükû'u da sücûdu gibi idi. Sonra uyudu...» diyerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazını anlatmış ve hadîsin sonunda:
«Bu minval üzere devam ede ede nihayet on rek'ât namaz kıldı. Sonra kalkarak bir rekât daha kıldı, onunla da vitir yaptı.» demişdir.

Muâviyetü'bnü Hakem hadîsini Taberânî «El-Kebîr» inde rivayet etmişdir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in geceleyin onbir rek'ât namaz kıldığı ve sağ tarafına uzandığı bildirilmişdir.
Ebû Eyyûb hadîsini imam Ahmed ile Taberânî rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde, Hz, Ebû Eyyüb şöyle demektedir:
«Şüphesiz ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kılmağa kalktığı vakit dört rek'ât kılar müteaâkiben konuşmaz ve hiç bir şey emretmezdi. Her iki rek'âtda selâm verirdi.»
Habbâb b. Erat hadîsini Nesâî, Habbâb'ın oğlu Abdullah 'dan rivayet etmişdir. Hz. Habbâb, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde Bedir gazasına iştirak eden gazilerdendir. Kendisi bir gece sabaha kadar Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gözetlemiş Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fecr doğarken namazdan selâm verince Habbâb (Radiyallahû anh) ; yanına sokularak :
«Yâ Resûlâllah! Annem babam sana feda olsun! Vallahi bu gece Öyle namaz kıldın ki, seni böyle namaz kılarken görmüş değilim.» demiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :
«Evet Çünkü bu namaz rağbet ve korku namazıdır.» buyurmuşlar.
Ümmü Seleme hadîsini Ebû Dâvûd ile Tirmizî ve Nesâî, Ya'lâ b. Mâlik 'den rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde Ya'1â'nın, Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) ya Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazda neler okuduğunu sorduğu, Hz. Ümmü Seleme 'nin: Onur namazından size ne? Kalkar namaz kılar, namazı kadar da uyur; sonra yine uyuduğu kadar namaz kılar; sonra namazı kadar uyur; sabaha kadar bu minval üzere devam ederdi.» cevâbını verdiği bildirilmektedir.
İsmi bildirilmiyen sahabenin hadîsini Nesâi rivayet etmişdir.
Ebû Seleme, Hz. Âişe 'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ramazandaki namazını sormakla, ramazan gecelerinde kıldığı namazını kasdetmişdir. Hz. Âişe'nin, ona cevaben: «Artık onların uzunluğunu ve güzelliğini sorma!..» demesi, o rek'âtların son derece güzel ve uzun olup târifden müstağni bulunduklarını anlatmak içindir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin geceleyin kıldığı namazları yalnız ramazana mahsus değil, daimî idiler.
2- Bu hadîs, sorulan bir şey hakkında verilen cevâbın umûmîleştiril-mesine işaret etmektedir. Çünkü Hz. Ebû Seleme, Âişe (Radiyallahû anha)'y& yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin ramazan geceler indeki namazını sormuş, Hz. Âişe, ona umûmî bir cevap vermişdir. Cevâbın böyle umûmî verilmesi, soran kimse o hükmü yalnız o hâdiseye mahsus zannetmesin diyedir.
Yine Âişe (Radiyallahû anha) 'nin.:
«Dört rek'ât namaz kılardı.» sözü, (gece namazlarında efdal olan dört rek'âtda bir selâm vermekdir.) diyen imam A'zam'm delîl-lerindendir. Hadîs, ayni zamanda imam Mâlik gibi dört rek'âtda selâm vermeyi tecviz etmiyenlerin aleyhine delildir.
3- Hz. Âişe 'nin :
«Sonra üç rek'ât namaz kılardı.» sözü, vitr namazının bir selâmla üç rek'ât kılınacağına kaail olan Hanef ilerin delîllerindendir. Gerçi Resulü Zîşân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bir rek'âtla vitir yaptığı ve keza:
«isteyen bir rek'âtla vİtr yapsın!» buyurduğu sabit ohnuşdur. Lâkin bu bir rek'ât, ondan önceki çift rek'âtı tek hâle getiren rek'âtdır. Yoksa yalnız başına bir reVâthk bir namaz değildir.
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin uyumakla ab-desti bozulmaz. Çünkü onun kalbi dâima uyanıkdır. Bu husûsda sair Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahî ayni hükümdedirler. Bizim Peygamberimiz gibi onların da gözleri uyur fakat kalpleri uyumaz. Bu hâl Peygamberlerin hasâismdandır.
5- Uyku, ümmetin abdestini bozar. Bu bâbdaki tafsilâtı evvelce gÖrmüşdük .
6- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bütün sene kıldığı namazlar biribirine müsavi idi.
7- Hadisin bir rivayetinde Âişe (Radiyallahû anha) :
«Sonra oturduğu yerden iki rek'ât daha kılardı...» demektedir.
Kaadı İyâz'm beyânına göre Evzâî ile Ahmed b. Hanbel bu hadîsin zahiri ile amel etmiş; vitir namazından sonra oturarak iki rek'ât nafile kılmayı mubah görmüşlerdir. îmam Ahmed: «Bunu, ben yapmam ama yapanı da menetmem.» demişdir. İmam Mâlik ise vitir'den sonra oturarak nafile kılmayı doğru bulmamişdır,
Nevevî diyor ki: «Doğrusu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) vitir namazından sonra bu iki rek'ât nafileyi oturarak kılmış ve bununla vitir'den sonra namaz kılınabileceğini; nafile namazı oturarak kılmanın da caiz olduğunu göstermek istemişdir. Onun için onu devam üzere yapmamış; bir veya iki yahut bir kaç kere ile iktifa etmişdir, Âişe (RadiyaÜahû anha) 'nm : «Kılardı...) demesi seni yanıltmamah. Çünkü ekseri ulemâ ile usûl-i fıkıh ulemâsının muhakkıklarına göre «İdi», yardımcı fiili, devam ve tekrar ifâde etmez. O yalnız mazide işin bir defa vuku bulduğunu bildirir. Şayet tekrar ifâde eden başka delü varsa, onunla amel edilir. Yoksa bu kelime tekrar ifâde etmek için vaz' olunmamışdır. Âişe (Radiyallahû anha) bir hadîsinde :
(Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihramdan çıktıkdan sonra tavaf etmeden koku sürerdim.) demişdir. Hâlbuki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Âişe ile evlendikden sonra yalnız bir hacc yaptığı, onunda veda haccı olduğu malûmdur. Şu hâlde «idi.» kelimesi bir defa mânâsında kullanılmıştır.
Hz. Âişe'nin (Oturarak kıldı...) diye rivayet ettiği iki rek'âtı bu şekilde te'vîl etmemiz, sahîheyn ile şâir kitaplarda Hz. Âişe'den ve diğer birçok sahâb-i kiramdan gelen meşhur rivayetler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in geceleyin kıldığı son namazı vitir olduğunu bildirdikleri içindir...»

129- (739) Bize, Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, 2ü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû İshâk rivayet etti. H.
Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû İshâk'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Esved b. Yezîd[48]'e, Âişe'-nin, kendisine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 3in namazlarına âid neler söylediğini sordum, Âişe şöyle demiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gecenin evvelinde uyur; sonunu ihya ederdi. Sonra ehline bir ihtiyâcı olursa, ihtiyâcını görür bilâhara uyurdu. Birinci nida vakti oldumu (döşeğinden) sıçrardı. (Râvî : Hayır, vallahi ÂİŞe, kalktı demedi; demişdir.) Müteakiben üzerine su dökünür {Râvî, buraçfa : Vallahi Âişe yıkandı, demedi ama ben, onun ne demek istediğini biliyorum; demiştir.) Şayet cünup değilse bir insanın namaz için aldığı ab-dest gibi abdest alır; sonra iki rek'ât namaz kılardı.»
Hz. Aişe'nin :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin evvelinde uyur, sonunu ihya ederdi.» sözü ibâdette en son dereceye değil orta dereceye varmağa çalışmanın lüzumuna delildir. Çünkü her amelin hayırlısı ortası ol-<îuğu hadîs-i şerifle sâbitdir. Netekim Resulüllah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde :
«Şüphesiz ki, nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Gözünün de senin üzerinde hakkı vardır...» buyurmuşlardır. Bir de amel az olursa devam eder; bu suretle zamanla o az amel çok olur. Az amel nefse hafif gelir. Çok amel ise bâzeıı yapüamayıp; terkedilir. Hâl böyle olunca geceleyin yapılacak ibâdetin sona bırakılması efdal görülmüşdür. Zîra gecenin sonu hak-îjftfida vârid olan deliller, onun icabet zamanı olduğunu isbât etmişlerdir.
Gece namazından sonra uyumayı ulemâ iyi görürler. Çünkü uyku yorgunluğu giderir; sabah namazı için insana neşât verir. Hz. Âişe 'nin: «Bîrinci nida vakti oldumu döşeğinden sıçrardı.» sözü ibâdet için dâima neşâtlı bulunmanın lüzumuna delildir. Bu husûsda Kesûlüllah (Sallallahü dieyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Kuvvetli mü'min, Allah indinde zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha makbuldür.» buyurmuşdur. Buradaki birinci nidadan maksad uykudan uyandırmak için okunan ezandır.
Hadîsin sonunda bahsedilen iki rek'âtdan murâd, sabah namazının sünnetidir.

130- (740) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya b. Adem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Am-mâr b. Ruzeyk, Ebû İshâk'dan, o da Esved'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin son namazı vitir oluncaya kadar namaz kılardı.»
Bu hadîs vitir namazını, gece namazlarının sonuna bırakmanın sünnet olduğuna delildir. Nevev'î (631-676) bütün ulemânın buna kaail olduklarını söylemişdir.
Gerçi babımız hadîslerinden birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi xe Sellem) 'in vitir namazından sonra oturarak iki rek'ât nafile kıldığı da rivayet olunmuşsa da bunun: devam üzere değil, caiz olduğunu bildirmek için ancak bir iki defa yapmışdır; şeklinde teVîl edildiğini az yukarda gördük.

131- (741) Bana, Hennâd b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'l-Ahvas, Eş'as'dan, o da babasından, o da Mesrûk'dan naklen rivayet etti. Mesrûk şöyle demiş: Âişe'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in amelini sordum :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devamlı olan ameli severdi, cevâbını verdi.
— Ne zaman nama? kılardı? dedim.
— Horozun sesini işittiği zaman kalkar, namaz kılardı; dedi.
Bu hadîsi Buhar: «Kitâbu't-Teheccüd» ve «Kitâbü'r-Rikaak» da; Ebû Dâvûd ile. Nesâî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif r.âvîler-den tahrîc etmişlerdir.
Devamlı amel'den murâd, örf-ü âdete göre, devamlı sayılandır. Yoksa bütün zamanlan ibâdetle doldurmak değildir. Çünkü kul için bunun imkânı yokdur.
Sarih : Na'racı ve yaygaracı mânâsma gelirse de, burada ondan mu-râd horozdur. Horoz, ekseriyetle gece yarısı ve sabaha karşı öter.
Demek oluyor ki, Resûİ-ü Zîşân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin her gece âdeti, horoz öttükden sonra kalkıp namaz kılmakmiş. Bâzıları horoz ötümü zamanının, devam bildirmediğini ileri sürerek, bunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devamına zıd düştüğünü iddia et-.mişlerse de kendilerine buradaki devamdan maksad bütün vakitleri ibâdetle doldurmak değil, her gece horoz Öttükçe kalkarak ibâdete devam etmesidir; şeklinde cevâp verilmişdir.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Bu hadîs, bir ibâdeti devam üzere yapmaya teşvik etmektedir.
2- Daimî sûretde yapılan az ibâdet, bir müddet sonra terk edilen çok: ibâdetden daha hayırlıdır.
3- İbâdette iktisâd yâni orta derecede bulunmak efdaldır.

132- (742) Bize, Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Bişr[49], Mis'ar'dan, o da Sa'd'dan, o da Ebû Seleme'den, ö da Âişede'den naklen haber verdi, şöyle demiş:
«Seher vaktinin sonu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i benim evimde yahut yanımda ancak uykuda bulurdu.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Teheccûd» de; Ebû Dâvûd ile İbni Mâce «Kitâbü'sSalât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hz. Âişe, bu sözleri Ebû Seleme'nin suâline cevap olarak soylemişdir. Hz. Ebû Seleme, Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem)'in sabah namazının sünnetinden sonra seher vaktinde uyuyup uyumadığını sormuşdu.
Seher vakti, lügat ulemâsına göre, tanyeri ağırmazdan önceki zamandır. Sehûr da, bundan alınmadır. Buna bakarak bâzıları:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in uyuması, horoz öttükdön sonra başlamışdır.» demişlerse de Aynî'ye göre bu uykudan murâd, sabah namazının iki rek'ât sünnetinden sonra sağ tarafına uzanmasıdır.
«Sünen-i Ebî Dâvûd» şerhinde Hz. Âişe'nin: «Son seher vakti Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ benim evimde ancak uyurken bul-muşdur.» sözü «Seher vakti geldikde Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak uykuda bulunurdu.» şeklinde tefsir edilmişdir. Şu hâlde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in uykusu geceleyin olduğu gibi, ibâdeti de sehere kadar devam etmiş demekdif-
Bu hadîsde mevzû-i bahis olan uykunun Dâvûd (Aleyhisselâm)'m uykusu olduğu söylenir. Dâvûd (Aleyhisselâm) gecenin evvelinde uyu*, sonra Allah Teâlâ Hazretlerinin: -Benden bir dileği olan var mı?» diye nida buyurduğu vakitte kalkar, ibâdet eder, sonra tekrar yatarak gece nâr mazının yorgunluğunu giderirmiş. î§te seher vaktindeki uykudan murâd budur.
İbni Battal (-444) t Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seher vaktinde uyumasının raHıazandan gayrı uzun gecelere mahsûs olduğunu söyler.

133- (743) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Nasr b. Aliy ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Ebû Bekir de<*i ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne Ebû'n -Nadr'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe, şöyle demiş :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi^Sellem), sabah'ın iki rek'âî sünnetini kıldığı vakit, şayet ben uyanık bulunursam benimle konuşurdu; aksi takdîr-de (istirahat için sağ tarafına) uzan'™'-*

(...) Bize, İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ziyâd b. Sa'd[50]'dan, o da İbni Ebî Attâb[51]'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Âişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukanki hadisin mislini rivayet etti.
Bu hadîs, sabah namazının sünnetinden sonra bir parça uzanıp yatmanın sünnet olmadığına delâlet etmektedir. Çünkü uzanmak sünnet olsa

Hz. Âişe uyanıkken dahi Resûlüllah (SaValtahü Aleyhi ve Selle m) onu terk
etmezdi.
Hadîs-i şerif, sabah namazının sünnetinden sonra konuşmanın mubah olduğuna da delildir. Nevevî: «Bizim mezhebimiz ve keza imam Mâlik ile cumhûr-u ulemânın mezhepleri de budur. Kaadı Iyâz, Küfe ulemâsının İbni Mes'ûd (Radiyallahûanh) ile diğer bâzı selefdeıı naklen bu vaktin istiğfar zamanı olduğunu bildirerek konuşmayı kerih gördüklerini söyler. Fakat doğrusu konuşmanın mubah olmasıdır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konuşmuşdur. Vaktin istiğfar için müstehab olması, konuşmaya mâni değildir.» diyor.

134- (744) Bize, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Temîm[52] b. Seleme'den, o da Urvetü'bnü Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin namaz kılardı. Vilr'i kıldımt bana : Kalk vîfr'i kıl Yâ Âise! derdi.»

135- (...) Bana, Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbnİ Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl, Rabîatü'bn Ebî Abdirrahmân'dan, o da Kaasim b. Muhammed'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki;
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namazını Âişe önünde aykırı yatarken kılar, yalnız vitir namazı kaldığı vakit onu uyandırır; o da vitr'ini kılarmış.
Bu hadîsi Bühâri «Kitâbu's-Salât» ve «Ebvâlü'1-vitr» de; Nesâî «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.

Hadisden Şu Hükümler Çıkarılmışdır:

1- İbni Battal: «Uyuyan bir kimsenin arkasnıda namaz kılmak caizdir. Yalnız ulemâdan bir taife, uyuyan kimsenin, uyanıp da namaz kılanı meşgul edeceğinden yahut güldürerek namazını bozduracağından endişe ederek, bunu mekruh görmüşlerdir.» diyor.
İmam Mâlik: «Arada perde olmaksızın uyuyan kimseye karşı namaz kılmak, caiz değildir.» demişdir. Tâbîîn'den Tâvûs'la Mücâhid'in kavilleri de budur. Hattâ Müeâhid : «Namazı oturarak kılmam, benim için uyuyan bir kimsenin arkasında kılmakdan daha iyidir.» demişdir. Vâkıâ uyuyan kimsenin arkasında namaz kılmakdan nehiy eden birçok hadîsler vardır. Fakat bunların hepsi zayıf olduğu için bu bâbdaki memnûiyet, kerahet derecesini geçememişdir.
2- İbâdet için uyuyan kimseyi, uyandırmak müstehabdır.
3- Vitr namazını, gecenin sonuna doğru bırakmak müstehabdır. Bu husûsda teheccüd namazının kılınmış veya kılınmamış olması hüküm it-tibârı ile birdir. Yeter ki, namaz kılan gecenin sonuna doğru uyanacağından emin olsun.

136- (745) Bize, Yalıya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b, Uyeyne, Ebû Ya'fûr'dan naklen haber verdi. (Bu zâtın ismi Vâkjd, lâkabı da Vakdân'dır.) H.
Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler, dediler ki: Bize, Ebû Muâviye, A'meş'den rivayet etti. Bunların ikisi de Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etmişlerdir. Âişe şöyle demiş:
«ResûlüIlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) , gecenin her cüz'ünde vitir namazı kıfmışdır. Neticede vitr'i seherde nihayet bulmuşdur.»

137- (...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Vekî', Süfyân'dan, o da Ebû Hasîn[53]'den, o da Yahya b. Vessâb [54]dan, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«ResûlüNah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seltem) gecenin her cüz'ünde (yâni) evvelinde, ortasında ve sonunda vitir kılmışdrr. Neticede vitr'i seherde nihayet bulmuşdur.»

138- (...) Bana, Alîyü'bnü Hucr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kirman kadısı Hassan[55], Saîd b. Mesrûk[56]dan, o da Ebû'd-Duhâ[57]'-an, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe, şöyle demiş:
«Resûlüllah (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem), gecenin her cüz'ünde vifr kil-mışdır. Neticede vitr'i gecenin sonunda nihayet bulmuşdur.»
Bu hadîsi Buh ârî «Kitâbü'l - Vitr» de; Ebû Dâvûd «Ki-tâbu's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
«Neticede vitr'i seherde nihayet bulmuşdur.» cümlesinden murâd; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son zamanlarında vitr'i seher vaktinde yâni gecenin sonunda kıldığını anlatmakdir. Netekim Ebû Dâvûd 'un rivayetinde :
«Lâkin vefatı zamanında vitr'i seherde nihayet bulmuşdur.» denilmişdir.
Hz. Âişe'nin de beyân ettiği vecîhle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) vitir namazını gecenin her cüz'ünde yâni kimi evvelinde kimi evvelinde kimi ortasında kimi de sonunda kılmışdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz, bununla vitir namazının gecenin her cüz'ünde kılınabileceğini anlatmak istemişdir. Vitr'i gecenin sonuna te'-hîr etmesi, uyanacağından emin bulunan kimsenin vitr'i gecenin sonunda kılmasının efdal olduğuna tenbîh içindir.
Selefden bâzıları vitr'i gecenin evvelinde kilarlarmış. Ebû Bekr, Osman, Ebû Hüreyre ve Râfi' b. Hadîc (Radiyallahû 'anhûm) bunlaı meyânındadır. Ömeru'bnü'1-Ha'ttâb, A1î -yü'bnü Ebî Tâlib, İbni Mes'ûd, İbni Abbâs, İbni Ömer ve Ebû'd-Derdâ, hazerâtı ile Tabiînder birçokları da vitri gecenin sonunda kılarlarmış. Gerçi bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Hüreyre'ye vitr namazını uyumadan kılmasını emir buyurmuşdur. Fakat bu efdalı beyân değil, onun uyuyup kalacağından endîşe ettiği içindir.
îbni Huzeyme 'nin Hz. Ebû Katâde 'den rivayet ettiği bir hadîsde, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Bekr'e :
«Vitri ne zaman kılarsın?» diye.sorduğu, onun da: «Uyumadan kılarım.» cevâbını verdiği; ayni suâli Dmer'e sorduğu, onun : «Evvelâ uyurum, sonra kalkar vitr'i kılarım.» cevâbını verdiği görülmektedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Hz. Ebû Bekr'e : «Sen akıllı davrandm. Yahut sağlama İş yaptın!»; Hz. Ömer'e de : «Sen kuvvetli olan tarafı tutun!» demişdir.
Vitir namazı hakkındaki muhtelif rivayetlerin araları nasıl bulunduğunu görmüşdük. Bu husûsda Kaadı İyâz da şunları söylemektedir:
«Ulemâ derler ki: Bu hadîslerde İbni Abbâs, Zeyd ve Âişe'den her biri gördüklerini haber vermişlerdir. Hz. Âişe hadî-sindeki ihtilâflar, bâzılarına göre râvîlerden, bâzılarına göre de Âişe (Radiyallahû anha) 'nin kendisindendir. Caiz ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazını onbir rek'ât kıldığı rivayeti diğerlerinden fazla ola. Hz. Âişe'nin sair rivayetleri bâzı zamanlarda vâkî olan nâ-dırâtdandır. Bunların en çoğu gece namazının, sabahın sünneti ile birlik-de onbeş, en azı da yedi rek'ât olduğunu gösterir ki, bu da vaktin genişliğine veya darlığına göre kıraati uzatarak kılmdığındandır. Netekim Huzeyfe ve îbni Mes'ûd hadîslerinde böyle olduğu bildirilmiş-dir. Yahut uyku veya hastalık gibi bir özürden dolayı veya yaşı ilerlediği vakit bâzı vakitlerde gece namazını böyle muhtelif kılmışdır. Netekim Hz. Âişe: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaşlandığı vakit gece namazını yedi rek'ât kılmağa başladı; demişdir. Hz. Âişe'nin bazen gece namazının evvelinde kıldığı hafif iki rek'âtla sabah namazının sünnetini saymış olması; bazen de saymaması, yahut bir

rivayette bunlardan yalnız birini söylemiş olması da mümkündür... Eu bâbda ötesine geçile-miyen ve noksanı caiz olmayan bir had bulunmadığında hilaf yokdur. Gece namazı ne kadar ziyâde yapılırsa, ecri de o nisbette artan ibâdetlerdendir. Hilaf yalnız Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SeUem) 'in fi'li ve kendisi için seçtiği mikdâr husûsundadır.»

18- Gece Namazını ve Onu Kılmadan Uyuyan Yahut Hasta Olan Kimsenin. Hükmünü Cami Olan Bab

139- (746) Bize, MuhammediTbnü'l-Müsennâ El-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammedü'bnü EM Adîyy, Saîd'den; o da Katâde'den, o da Zürâra'dan naklen rivayet etti ki, Sa'dü'bnü Hişâm b. Âmir, .Allah yolunda gazaya niyet ederek Medine'ye gelmiş ve Medine'de kendine âİd bulunan bir akâr'ı satarak, bedeli ile silâh ve at satın almak, böylece ölünceye kadar Bizanslılara karşı cihâdda bulunmak istemiş. Medine'ye gelince, Medîne'lîlerden bâzı kimselere tesadüf etmiş. Onlar kendisini bu işden nehy etmişler ve ona Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in hayâtında altı kişilik bir cemâatin bunu yapmak istediğini fakat Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in, onları bundan nehyettiğini ve kendilerine:
«Benim şahsımda sizin için güzel bir örnek yokmudur?» buyurduğunu haber vermişler. Onlar, bunu söyleyince Sa'd evvelce boşadiğı karısına ric'at [58] etmiş ve ric'at ettiğine şâhid de getirmiş. Müteakiben tbni Abbâs'a gelerek, ona Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in vitir namazını sormuş. İbni 'Abbâs:
— Ben, sana Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn vitr'ini yeryüzünde yaşıyanların en iyi bilenini göstereyim mi? demiş; Sa'd :
— Kimdir o? diye sormuş. Ibni Abbâs :
— Âişe'dir. Hemen ona git de sor. Sonra gel de sana verdiği cevâbı bana haber ver!, demiş. (Sâd diyor ki) :
— Bunun üzerine ben, Âişe'ye gitmek üzere yola çıktım ve Hakîm b. Eflâh'a vararak Âişe'ye beraber gitmek üzere, onu yanıma almak istedim. Hakîm :
— Ben, ona yaklaşmam. Çünkü ben, onu şu iki fırka hakkında bir şey soylemekden n eh yetti m de o, buna razı olmayarak bildiğini işledi... dedi. Ben, Hakime yeminle ısrar ettim. Bunun üzerine (Benimle) geldi. Beraberce Âişe'ye gittik. Ve yanına girmek için izin istedik. Âişe, bize izin verdi; Yanına girdik. Hakîm'i (görünce onu} tanıyarak :
— Sen, Hokîm misin? dedi. Hakîm :
— Evet. cevâbını verdi. Âişe :
— Yanındaki kimdir? dedi; Hakîm :
— Sa'dü'bnü Hişâm'dır cevâbını verdi. Âişe :
— Hangi Hişâm? dedi. Hakîm ;
— Âmir'in oğlu!, dedi. Bunun üzerine Âişe, ona rahmet okudu ve :
— Hayırdır inşallah!, dedi. (Râvî Katâde : Hişâm, Uhud harbinde vu-rulmuşdu; demişdir.) (Sa'd diyor ki :) Bunun arpacığından ben :
— Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ahlâkını anlat!, dedim. Âişe :
— Sen, Kur'ân okuyorsun değil mi? dedi.
— Evet okuyorum!, dedim.
— İşte Nebiyyullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'m ahlâkı Kur'ân idi. dedi. Bunun üzerine ben kalkmaya davrandım. Ve (bundan sonra) ölünceye kadar kimseye bir şey sormamaya niyet ettim. Sonra aklıma geldi de;
— Bana, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazını anlat! dedim; Âişe :
— Sen Müzemmil sûresini okuyorsun değilmi? dedi.
— Evet okurum! cevâbım verdim; ÂİŞe :
— İşte Allah Azze ve Celle bu sûrenin başında gece namazını farz kıldı. Bunun üzerine Nebiyyullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabı bir sene gece namazına kalktılar. Allah, bu sûrenin sonunu oniki ay semâda tuttu. Nihayet bu sûrenin sonunda tahfifi indirdi de artık gece namazı farzâan sonra kılınan bir nafile oldu... dedi. Ben :
— Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setiem) 'in vit'rinden haber ver; dedim; Âişe :
— Biz, onu misvâkini ve abdest suyunu hazırlardık. Allah da, onu geceleyin ne zaman uyandırmak dilerse, uyandırırdı. Bunu müteâkib misvak tutunur; abdest alır ve dokuz rek'ât namaz kılardı. Bu rekâtların yalnız sekizincisinde oturur da, Allah'ı zikreder; ona hamd eyler ve duada bulunurdu. Sonra selâm vermeden ayağa kalkar, dokuzuncu rek'âtı da kıladrt. Sonra oturarak Allah'ı zikreder, ona hamdeyler ve duada bulunurdu Sonra bize işittirecek derecede selâm verirdi. Selâm verdikten sonra oturduğu yerden iki rek'ât namaz kılardı. İşte yavrum bu namaz onbİr rek'âtdır. Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaşlanıp et tutunca vitri yedi rek'ât kılmaya başladı. Bu İki rek'âtı yine eskiden kıldığı gibi kıldı. Böylece bu da dokuz rek'ât oldu yavrucuğum! Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bir namazı ki İd imi, artık ona devam etmeyi severdi. Şayet kendisine uyku veya bîr sızı galebe çalar da, gece namazın! kılamazsa (onun yerine) gündüzün oniki rek'âtnamaz kılardı Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bütün Kur'ânı bir gecede okuduğunu, bütün bir gece sabaha kadar namaz kıldığım ve Ramazandan başka tam bir ay oruç tuttuğunu bilmiyorum... dedi. Bunun üzerine Ben, İbni Abbâs'a giderek Âişe'nin söylediklerini ona anlattım. İbni Abbâs:
— Âişe doğru söylemiş! Ona yaklaşır olsam yahut yanma girip çıkar olsam mutlaka onun yanma gider, bunları onun ağzından dinlerdim, dedi. Ben:
— Senin, onun yanma girmezdiğini bilseydim, onun hadîsini sana söylemezdim., dedim.

(...) Bize Muhamnıedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muâzü'bnü Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Katâde'den o da Zürâratü'bnüJSvfâ'dan, o da Sa'dü'bnü Hişâm'dan naklen rivayet etti ki, Sa'd karısını boşamış sonra akâr'ını satmak için Medine'ye gitmiş... ve r&vf hadisi yukardaki gibi rivayette bulundu.

(...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mu-hammedü'bnü Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîdü'bnü Ebî Arûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Zürâratü'bnü Evfâ'dan, o da Sa'd b. Hjşâm'dan naklen rivayet etti. Sa'd: «Ben, Abdullah b. Abbâs'a giderek, ona vitri sordum.» diyerek hadîsi kıssası ile rivayet etmişdir. Yalnız bu hadîsde Sa'd: «Âişe, Hişânı kimdi? dedi; Ben: Âmir'in oğludur; dedim, Âişe: Âmir ne iyi adamdı. Uhut gününde vuruldu; dedi.» ibaresini söyle-mişdir.

(...) Bize, İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Râfi', ikisi birden Ab-dürrazâk'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize, Ma'mer, Katâde'den, o da, Zürâratü'bnü Evfâ'dan naklen haber verdi ki, Sa'dü'bnü Hişâm'in bir komşusu varmış, Zürâraya o haber vermiş ki, Sad karısını boşamış. Râvî hadisi Sa'd'in hadîsi ma'nasında rivayet etmiş. Bu rivâyetde: «Âişe: Hangi Hişâm? dedi; Hakîm: Âmir'in oğlu; cevâbını verdi. Âişe

O, ne iyi adamdı, Uhud harbinde Resûlüllah (SaliaîlahüAleyhi ve Seilem) ile birlikde vu-rulmuşdu; dedi.» ibaresi ile: «Hakîmu'bnü Eflâh: Beri bak! Ben, senin Âişe'nin yanına girmezdiğİni bilseydim, onun hadîsini sana söylemezdim; dedi.» ifâdesi vardır.

140- (...) Bize, Saîdü'bnü Mansûr ile Kuteybetü'bnü Saîd, hep birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Saîd, dedi ki: Bize, Ebû Avâne, Katâde'den, o da Zürâratü'bnü Evfâ'dan, o da Sa'dü'bnü Hişâm'dan, o da Âîşe'-den naklen rivayet etti ki;
P.esûlüilah (Sailallahü Aleyhi ve Seilem) ağrı veya başka sebepte geceleyin gece namazını ki la m azsa (onun yerine) gündüz oniki rek'ât namaz ki 1arm iş. .

141- (...) Bize, Aliyyü'bnii Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İsâ —ki İbni Yûnus'dur— Şu'be'den, o da Katâde'den, o da Zürâra'dan, c da Sa'dü'bnü Hişâm-i Eıısârî'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe, şöyle demiş:
«Resûlüllah (Saüalîahü Aleyhi ve Sellem) bir İş yaparsa, onu devam ettirirdi. Geceleyin uyur yahut hastd olursa (kılamadığı gece namazının yerine) gündüzleyîn oniki rek'ât najnaz kîlardi.»
Âişe, şunu (da) söylemiş: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in sabaha kadar namaz kıldığını görmedim. Ramazandan gayrı peşi peşine bir ay oruç da tutmuş değildir.»
Bu hadîsin siyakından anlaşılıyor ki, Sa'dü'bnü Hişâm Allah rızâ ısiçin ölünceye kadar gazada bulunmaya niyet etmiş. Bu maksad-la karısını da boşamış ve Medîne'de bulunan bir arsasını satarak, bedeli ile fîsebîlillâh çalışanlara tasadduk etmek istemiş. Bu maksadla Medine'ye gelince Medîne Zi'lerden bâzı kimseler, Resûlüllah (Saltaliahü Aleyhi ve Sellem) devrinde altı kişilik bir cemâatin ayni şey'i yapmak istediklerini,, Feyegamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buna râ-zi olmıyarak kendilerini nehyettiğini söylemişler. O da niyetinden vazgeçerek* boşadığı karısına dönmüş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadınlarını boşayarak, kendilerini hak yolunda mücâhedeye vakfeden altı zâtı nehy buyurması, dünyâda zühd-ü takvâ'mn, kadın boşamakla tehakkuk edemiyeceğine delildir.
Sa'd bu mes'eleden sonra Hz. İbni Abbâs'a müracaat ederek, ona Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vitir namazını sormuş; o da bu işi yeryüzünde en iyi bilen Hz. Âişe 'dir; diyerek kendisini Âişe (Radiyallahû anha) 'ya gondermişdir. Sa'd, ona Hakîm b. Ef1âh ile birlikde gitmeyi daha muvafık bularak Hakîm'e müracaat etmiş ise de Hakim: «Âişe, Hz. Ali ve Ceme1 ashabı hakkında bir şey söylememesi hususunda benim, kendisine yaptığım ten-bihi kabul etmedi. Neticede iş harbe müncerr oldu.» diyerek, bu teklifi kabul etmek istememiş; fakat Sa'd yemin ederek ağır basınca daya-namıyarak teklifi kabul etmiş ve beraberce gitmişler.
Hadîs-i şerîfde zikri geçen iki şîa'dan murâd Hz.A1î tarafdarları ile Ceme1 ashabıdır.
Hz. Âişe, Resûlüîlah (Sallullahü Aleyhi ve Selîem) 'in ahlâkının Kur'ân olduğunu söylemişdir. Bu sözden murâd: Resûlüîlah (Salîalîahü Aleyhi ve Selle m)in Kur'ânla amel ettiğim, onun âdabına temâmiyle uyduğunu anlatmakdır.
Resûlüîlah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazı hakkındaki suâle Âişe (Radiyallahû anha) bu namazın evvelâ farz kılındığını; bir sene sonra tahfif edilerek nafile hükmünde bırakıldığını bildirmekle cevap vermişdir.
Kaadı İyâz diyor ki: «Gece namazının hükmü hususunda ihtilâf edilmişdir. Gece namazı ekseri ulemâya göre herkes hakkında farzdı. Ebherî, farz değil, mendûb olduğunu söylemişdir. Bâzıları: Peygamber (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem) hakkında farz; ümmeti hakkında nafile idi; derler. Farz'dır diyenler, ihtilâf etmişlerdir. Ekserisine göre sonradan farzİyeti nesh edilmişdir. Hz. Âişe'nin delili de budur... Ulemâdan bir taife farzıyetin bakî olduğuna kaaildirler. Onlara göre, bu hüküm nesh edilmemişdir. Kıyam ismi verilebilecek en az bir mikdâr hattâ bir koyun sağacak kadar müddetde gece namazı kılmakla farz ödenmiş olur.»
Fakat Nevevî, Kaadî 'nin son sözünü yâni bir koyun sağacak kadar müddetde gece namazı kılmakla farzın ödenmesi dâvasının hatâ ve merdût olduğunu söylemişdir. Çünkü beş vakit namazdan başka farz namaz olmadığına keza ümmet hakkında gece namazının nafile olduğuna icmâ-ı ümmet vardır.
Resûlüîlah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in dokuz rek'ât kıldığı gece namazından murâd ne olduğu yukarıda îzâh edilmişdi.
Sa'd'in, Hz. İbni Abbâs'a : «Eğer senin Âişe'nin yanma girmediğini bilseydim, onun hadîsini sana söylemezdim.» demesi, Kaadı İyâz'in beyânına göre dargınlığından dolayı onu muâhaze içindir. Âişe (Radiyallahû anha) mü'minlerin annesi olduğu hâlde İbni Abbâs Hazretlerinin, onun yanına girmekden çekinmesi evlâdın, anneden kaçması, ona bakmaması mânâsına geleceğinden, onu Hz. Âişe'nin yanına girmeye mecbur etmek için kendisini onun hadîsinden mahrum etmek istemişdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Âlim bir zâta bir mes'ele sorulur da, o mes'eleyi kendinden daha iyi bilen olduğunu hatırlarsa, soran kimseyi ona göndermesi müstehabdır. Çünkü dîn nasîhatdır. Bu türlü hareket ulemânın faziletini i'tirâf, tevazu' ve insaf gibi hasletleri de tezammun eder. Hadîsin buna delîl olan yeri, Hz. İbni Abbâs'm, Sa'd'ı Âişe (Ratüvailahû anha) 'ya gönder-mesidir.
2- Âişe (Radiyallahû anha) 'nm :
«Biz, Peygamber (Salia'.îahü Aleyhi ve Sellem) 'in miskâkı ile abdest suyunu hazırlardık:» sözü, ibâdetden önce ona hazırlık yapmanın ve keza uykudan kalkınca misvak tutunmanın müstehab olduğuna delildir.
3- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazını uyku veya ağrı, sızı gibi bir manîden dolayı kılamadığı vakit, onun yerine gündüzün oniki rek'ât namaz kılması, gece evradının devam üzere yapılmasına ve bunun müstehab olduğuna delildir.

142- (747) Bize, Hârûn b. Ma'rûf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Vehb rivayet etti. H.
Bana, Ebû't-Tâhir ile Harmele dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb, Yûnus b. Yezîd'den, o da İbni Şihâb'dan, o da Sâib [59] b. Ye-zîd ile Ubeydullah b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Onlar da Abdur-rahmân b. Abdilkaarî [60]'den naklen haber vermişler. Abdurrahmân şöyle demiş: Ben, Ömeru'bnu'l-Hattâb'i şöyle derken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«BİR kimse hizbini yahut onun bir cüz'ünü okumadan uyur da, onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, kendisine onu gece okumuş gibi (sevap) yazılır.» buyurdular.
Bu hadîs hakkında Dârekutnî istidrâkde bulunmuş ve onu İbni Mübarek ile başkalarının Hz. Ömer'e mevkuf olarak rivayet ettiklerini binâenaleyh hadîsin muallel olduğunu iddia etmişse de, bu iddia doğru değildir. Hadîs hem metnen hem de seneden şahindir. Gerçi Hz. Ömer'e mevkuf olarak rivayet edildiği doğrudur. Fakat ulemâdan bir cemâat, onu merfû olarak da rivayet etmişlerdir. Kitabımızın başından buraya kadar müteaddid yerlerde gördük ki böyle hem mevkuf hem, merfû olarak rivayet edilen hadîsler, merfû hükmündedirler. Çünkü mevsuk bir râvînin ziyâdesi makbuldür. Bu husûsda merfû_ olarak rivayet edenlerle, mevkuf olarak rivayet edenlerin sayı itibârı îîe biribirinden az veya çok olmalarının da bir te'sîri yokdur.

Gece hizbini okuyamıyanların, onu gündüz okudukları takdirde gece okumuş gibi sevap yazılacağı hususunda Kaadı İyâz şunları söylamışdır: «Bu, Allah (Azze ve Ceîle) tarafından ihsan buyurulan bir fazilettir. Ve gece nafilesinin efdal olduğuna delâlet. eder. Çünkü bu fazilet yalnız uykunun galebe çalmasına karşı ihsan buyurulmuşdur.» «El -Muvattâ.» da şöyle bir hadîs vardır:
«Hiç bir kimse yokdur ki, geceleyin uykusu galebe çalarak terkettiği bir gece namazı bulunsun da, o kimseye o namazın ecri yazılmasın. O kimse için uykusu bir sadakachr» Bu hadîs tafdîl hususunda daha sarîh-dir. Çünkü kulun hem namazdan hapsedildiğine hem de kendisine sevap yazıldığına delâlet etmektedir. Zîra ecrinden bir şey noksan edilecek olsa, uykusu sadaka değil, bilakis mâni' sayılırdı.

19- Evvabin Namazının, Sıcakdan Deve Yavrularının Ayakları Yandığı Zaman Kılınması Babı

143- (748) Bize, Züheyr b. Harfa ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler kî: Biate, İsmâîl —ki İbni Uleyye'dir.— Eyyûb'dan, o da Kaasim-i Şeybânî [61]*den naklen rivayet etti ki, Zeydü'bnü Er kam kuşluk zamanı namaz kılan birtakım insanlar görmüş de:
Bu adamlar pek âlâ bilirler ki, bu saatden başka zamanda namaz kılmak daha faziletlidir. Çünkü Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evvâbîn namazı, sıcak d an deve yavrularının ayaklan yandığı zaman kılınır.» buyurmuşdur.» demiş.

144- (...) Bize, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yahya b. Saîd, Hişâm b. Ebî Abdillâh'dan rivayet etti. Demiş ki: Bize, Kaasim-i Şeybânî, Zeydü'bnü Erkam'dan naklen rivayet etti. Zeyd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Sellem) Kübalıların yanına gitti, (Yardığında) onlar namaz kılıyorlardı. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
«Evvâbîn namazı, sicakdan deve yavrularının ayakları yandığı zamandır.» buyurdular.
Evvâb: İtaat eden mânâsına mubâleğa sıygasıdır. Salâtü'l-Evvâbîn: Allah'a çok itaat edenlerin namazı demek olur.
Bâzıları evvâb'ın, râci' yânî dönen mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Fakat birinci mânâ hadîse daha muvâfıkdır.
Termedu:. Fi'li ramda' masdarindan alınmişdır ki, kum'un güneşden pek ziyâde ısınması mânâsına gelir.
Fisâl: Fasü'in cem'i olup, deve yavruları demekdir. Hadîsin mânâsı: Evvâbîn namazı, güneşin sıcağından, deve yavrularının ayakları kumda yandığı zaman kılınır; demekdir. Bu hadîs kuşluk namazının efdal olan vaktini bildirmektedir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâmız, bu vaktin kuşluk namazı için en elverişli ve faziletli olduğunu söylemişlerdir. Velev ki kuşluk namazı, güneşin doğmasından zeval vaktine kadar caiz olsun.»

20- Gece Nafilesinin İkişer İkişer, Vitr'in İse Gecenin Sonunda Bir Rek'at Olarak Kılınması Babı

145- (749) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâfi' ile Abdullah b. Dinar'dan dinlediğim, onların da İbni Ömer'den naklen rivayet ettikleri şu hadîsi okudum: Bir adam Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) 'e, gece namazım sormuş. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gece namazı ikişer ikişerdir. Biriniz sabah olacağından korkarca, bir rek'ât kılsın! Bu onun kılmış olduğu namazı vitir yapar.» buyurmuşlar.

146- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkid ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Salim [62]'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) buyururken işitmiş olmak üzere rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abbâd da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize, Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr, Tâvûs'dan, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. H.
Bize,Bize, Zührî de Sâlim'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e gece namazını sormuş; da:
«O, ikişer ikişer kılınır. Sabah olacağından korkarsan bir rek'âfla vitr yapıver!» buyurmuş.

147- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi, ona da İbni Şihâb söylemiş, ona da Salim b. Abdillâh b. Ömer île Humeyd b. Ab-dirrahmân b. Avf, Abdullah b. Ömer b. Hattâb'dan naklen rivayet etmişler. Abdullah şöyle demiş: Bir adam ayağa kalkarak: Yâ Kesûlallah! Gece namazı nasıl kılınır? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gece namazı ikişer İkişerdir. Şâyef sabah olacağından korkarsan bir rek'âtla vitr, yapıver!» buyurdular.

148- (...) Bana, Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Eyyûb ile Büdeyl, Abdullah b Şakîk'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Ben soranla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arasında olduğum hâlde- suâl sordu ve :
— Yâ Resûlâllah! gece namazı nasıl kılınır? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhı ve Sellem) :
«İkişer ikişer kılınır. Sabah olacağından korkarsan bîr rek'ât (daha) kıl. Ve namazının sonunu vitir yap!» buyurdular.
Bir sene sonra ben yine o yerde iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e biri suâl sordu. Ama o adammıydı, başka birimiydi bilemiyo-•rum. Ona da ayni şey'i söyledi.

(...) Bana, Ebû Kâmil rivayet etti, dedi ki: Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Eyyûb ile Büdeyl ve Imrânü'bnü Hudeyr, Abdullah b. Şakîk'dan, o da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Ubeyd EI-Guberî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb ile Zübeyrü'bn Hırrît, Abdullah b. Şakîk'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiler. İbni Ömer: «Bir adam, Peygamrer (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e sordu. .» demiş. Mezkûr râvîler yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız bunların ikisinin hadîsinde dahî «hâdiseden bir sene sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e bir adam suâl sordu...» cümlesi ile ondan sonrası yokdur.
Bu hadîsi Buhârî «Ebvâbü'I-Vitr» de; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Taberânî'nin «Mu'cem» inde Resûlülah (Sallallahü Aleyhi re Seîlem) 'e suâl soran zâtın Abdullah b. Ömer (RadiyaUahû c.rh)' olduğu bildirilmişdir. Ancak Abdullah b. Şakîk rivayetinde; Hz. Abdullah b. Ömer'in hadîsin râvîlerinden biri olduğu hattâ soran zâtla Peygamber (Sa^c'lohü Aleyhi ve Seîlem) 'in arasında bulunduğu görülüyor ki, bu takdirde soranın başkası olması lâzım gelir. Filhakika Muhammedü'bnü Nasr «Ahkâmü'1-Vitr» nâm eserinde Hz. Abdullah b. Ömer 'den rivayet ettiği bir hadîsde Uesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) 'e suâl soran zâtın bir bedevi olduğunu kaydetmişdir.

Aynî diyor ki: «Mes'ele soran zâtların müteaddid olduğuna ham-ledilirse, itiraz yokdur. Ama soran ayni zât ise Hz. İbni Ömer'in o zât hakkında bir defa bir adam, başka bir defa bir bedevi; demiş olması caizdir. Soran zâtla birlikde kendisinin sormuş olması da mümkündür.»
Sorulan suâl gece namazının kaç rek'ât olduğuna dâirdir. ResûrÜllah (Sallallahü Aleyhi re Seîlem) 'in cevaben: «ikişer ikişerdir.» buyurması, bunu gösterir. Çünkü cevap suâle mutabık olmak icâb eder.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. İbni Ömer'e «ikişer ikişerdir.» sözünün ne demek olduğu sorulmuş, İbni-Ömer: «îki rek'âtda bir selâm verirsin.» cevâbını vermişdir.
Ulemâdan bâzıları: «Bu hadîsde (ikişerin mânâsı her iki rek'âtda te-şehhüd okumakdır.) diyen bâzı Hanefîlere red cevâbı vardır. Çünkü hadîsin râvîsi o hadîsden murâd ne olduğunu daha iyi bilir. Akla gelen mânâ râvîn.in tefsir ettiğidir. Zira dört rek'âtlı namazlara ikişer denilmez.» şeklinde mütâlâada bulunmuşlardır.
Aynî bunlara, şu cevâbı veriyor: «Buna kaail olan Hanefî 'nin sözü selâmın nefyini (yâni verilmemesini) îcâb etmez; onun maksadı her iki rek'ât arasında mutlaka teşehhüd yapılması lâzım geldiğini anlatmak-dır. îki rek'âtda bir selâm verip vermemesi mes'elesi ise ayrı bir bahis-dir. Hem dört rek'âtlı namazlara selâmdan kat-i nazar —ikişer rek'ât kı-lınmalar-ma bakarak, onlarda— ikişer ikişer kılınır denilebilir.»

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve Hanefî.1 erden imam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed gece namazlarının ikişer rek'âtda bir selâm vermek suretiyle kılınacağına kaail olmuşlardır. Delilleri bu hadîsdir. Gündüz nafilelerine gelince Hanefiyye imamlarından Ebû Yûsuf'la Muhammed'e göre onlarda dört rek'âtda selâm verilir, îmam A'zam'a göre; gece ve gündüz nafilelerinin hepsinde dört rek'âtda bir selâm verilir. İmam Şafiî gece ve gündüz nafilelerinde ikişer rek'âtda bir selâm verileceğine kaail olmuş; bu hususa «Sünen» sahiplerinin Hz. Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) dan tah-rîc ettikleri bir hadîsle istidlal etmişdir. Mezkûr hadîsde :
«Gece ve gündüz nafileleri ikişer ikişer kılınır.» buyurulmuşdur. Bu bâbda Ebû Hüreyre ile Âişe (Radiyallahû anhûma) 'dan dahî rivayetler vardır.
İmam A'zam'm gece namazı hakkındaki delili: Ebû Dâvûd'un «Sünen» inde tahrîc ettiği Hz. Âişe hadîsidir. Bu hadîsde Âişe (Radiyallahû anha) 'ya, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece yarısı kıldığı namazı sorulduğu, da şu cevâbı verdiği bildiriliyor :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını cematla kılar sonra evine dönerek dört rek'ât namaz kılar; sonra döşeğine uzanırdı...» Ebû Dâvûd: «râvîlerden Zûrâratü'bnü E vf â 'nm bu hadîsi Hz. Âişe 'den işitip işitmediği söz götürür.» demiş; sonra,ayni hadîsi başka bir tarîkle yine Hz. Âişe 'den rivayet etmiş ve:
«Bence mahfuz olan rivayet budur.» demişdir.
îmam Ahraed'in «RJüsned» inde Abdullah b. Zübeyr (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettiği bir hadîsde Hz. Abdullah :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) yatsıyı kıldımı, dört rek'ât namaz daha kılar, bir rek'âtla da vitr yapardı. Sonra uyur; ondan sonra gece namazını kılardı.» demişdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geceleyin kıldığı namazların rek'ât sayıları hakkında evvelce beyân ettiğimiz vecîhle Hz. Âişe'den muhtelif rivayetler vardır. Bunların araları nasıl bulunduğunu az yukarıda götmüşdük.
İmam A'zanKın gündüz nafileleri hakkındaki delili Müs1im'in rivayet ettiği Âişe (Radiyallahû anha) hadîsidir. Mezkûr hadîsde Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kuşluk namazını dört rek'ât kılardığı ve Allah'ın dilediği mikdâr ziyâde ederdiği bildirilmektedir.
îmam Şafiî 'nin istidlal. ettiği îbni Ömer hadîsine şöyle cevap verilmişdir; Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiş; onun hakkında kendisi bir şey dememişse de başkalarının sözlerini naklederek şunları söylemişdir: «Şu'b.e 'nin arkadaşları bu hadîs hakkında ihtilâf etmiş; bâzıları onu merfû'; bâzıları da mevkuf olarak rivayette bulunmuşlardır. Bu hadîsi Abdullah b. Ömer 'den, mu'temed râvîler rivayet etmişlerdir. Ama Hz. Abdullah mezkûr hadîsde gündüz namazından bahsetmemişdir.»
Ayni hadîs hakkında Nesâî: «Bu hadîs bence hatâdır.» demişdir. Yine Nesâî «Es-Sünenü'1-Kübrâ» adlı eserinde bu hadîs'in isnadını iyi bulmuş; yalnız îbni Ömer Hazretlerinin râvîlerinden bir cemâatin Ezdî'ye muhalâfet ederek, hadîsde gündüz sözünü anmadıklarım; Salim, Nâfi' ve Tâvûs'un gündüzü anmıyanlar me-yâmnda olduklarını söylemişdir.
îbni-Ömer hadîsi «Sahüıeyn» de mevcûddur. Fakat gerek Bu-hâri'deki gerekse Müslim'deki rivayetinde gündüz kaydı yokdur.
Dârekutnî: «îbni Ömer 'den merfû' olarak rivayet edilen (gece ve gündüz nafileleri ikişer ikişer kılınır...) hadîsi mahfuz değildir. Bu hadîsdeki gündüz kaydı Ya'1âb. Atâ' tarîki ile A1îyyi Bârikî 'den rivayet edilmişdir. Fakat bu husûsda ondan daha belleyişli olan Nâfi', ona muhalefet ederek gece nafilesinin ikişer, gündüzün ise dörder olduğunu söylemişdir.* diyor.
2- Babımız hadîsi ile İmam Şafiî vitir namazının bir rek'ât olarak kılınabileceğine istidlal etmişdir. Hz. Şafiî bu husûsdaki Âişe (Radiyallahû anha) hadîsleri ile de istidlal etmişdir. Bunlardan-birinde Hz. Aişe :
«Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin onrek'ât namaz kılar; bir rek'âtla vitr yapar; Fecrde de iki rek'ât hu m az kılardı. Bunlann mecmuu onüç rek'ât olurdu.:> demişdir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvûd ve başkaları tahrîc etmişlerdir.
Nevevî: «Bizim mezhebimiz ile cumhurun mezhebi budur. Ebû Hanîfe: Bir rek'âtla vitir yapmak caiz değildir. Bir rek'ât namaz asla caiz olamaz; demişse de sahîh hadîsler onun kavlini reddetmektedir.» diyor.
Evvelce de işaret ettiğimiz gibi hadîsdeki bir rek'âtla vitir yâpmak-dan murâd: ondan önceki iki" rek'âtla birlikde üç rek'âth bir namaz kıl-makdır. Daha Önce sekiz rek'ât nafile kılmışdır. Bu üç rek'âtla namaz on-bir, sabah namazının iki rek'ât sünneti katılınca onüç rek'âtlı olur.
İmam A'zanı'ın istidlal ettiği sahîh hadîslerde Şâfiîlerin kavlini reddetmektedir. Bu hadîsleri Aynî şöyle sıralamışdır :
a) Nesâî'nin «Sünen» inde rivayet ettiği Hz. Âişe hadîsinde: «Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) vitr'in iki rek'âtında selâm vermezdi.» denilmişdir.
b) Hâkim'in «Müstedrek» inde yine Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir hadîsde : «Resûlüllah (Salla'lahü A leyhi ve Sellem) üç rek'âtla vitir yapar; bunların yalnız sonunda selâm verirdi.» denilmektedir Hâkim, bu hadîs hakkında: « Buhârî ile Müs1im'in şartlan üzere sahîhdir. Ama onu tahrîc etmemişlerdir.» diyor.
c) Dârakutnî 'nin İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin vitri de gündüzün vitri sayılan akşam namazı gibi üç rek'âfdtr; buyurdular.» deniliyor.
d) Tahâ vî 'nin, Hz. Enes'den rivayet ettiği bir hedîsde : «Vitir namazı üç rek'âtdır.» denilmişdir. Yine Tahâv î'nin Misver b.Mahrame (Radiyallahû anh) dan rivayet ettiği bir hadisde Hz. Misver: Ebû Bekr'i geceleyin defnettik; sonra Ömer (Radiyallahû anh) Ben, vitr'i

kılmadım; diyerek kalktı. Biz de arkasında saff olduk. Bize üç rek'ât namaz kıldırdı. Bu rek'âtların ancak sonunda selâm verdi.» demişdir.
e) îbni Ebü Şeybe «Musannef»inde Hasan-ı Basrî'nin: «Bütün Müslümanlar vitir namazının üç rek'ât olduğuna, bunların yalnız sonunda selâm verileceğine icmâ' etmişlerdir.» dediğini rivayet eder. Kerhî dahî buna benzer bir söz söylemişdir.
f) Abdullah b. Kays*dan rivayet olunduğuna göre, kendisi Âişe'ye : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) kaç rek'âtla vitir yapardı? diye sormuş; Âişe (Radiyalîahû anha);
«Döıt ve üç, altı ve üç, sekiz ve üç, on ve üç rek'âtla vitir yapardı; ama yediden aşağı, onüçden de yukarı vitir yapmazdı.» cevâbını vermişdir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd rivayet etmişdir. Mezkûr hadîsde Hz. Âişe üç rek'âtla vitir yapıldığını söylemiş fakat bir rek'âtı anmamışdır. Bu da tek rek'âtın nazar-ı ittibâra alınmıyacağmı gösterir.
Nevevî (631-676) : «Ulemâmız, şâir ulemâdan hiç birinin bir rek'âtla vitr kılmak caiz değildir; demediklerini, bundan yalnız 'Ebû Hanîfe ile Sevrî'nin ve onlara tabî olanların müstesna olduklarını söylemişlerdir.» diyor.
Buhar Sarihi Aynî, Nevevî 'nin bu sözüne de şöyle cevap vermişdii: «Şaşarım Nevevî'ye!.. Bu yanlış sözü nasıl olup da nakledebiliyor! Onun hatâ olduğunu "bildiği hâlde reddetmiyor!.. Hâlbuki biz ashâb-ı kirâm'dan bir cemaatla Tabiînden ve onlardan sonra gelen ulemâdan vitr'in üç rek'ât kılınacağını, bir rek'âtm kâfî gelmediğini rivayet ettik.»
Tahâvî'nin rivayetine göre, Halîfe Ömer b. Abdilâzîz, fukahânın kavli ile Medine'de vitir namazını üç rek'âtlı bir namaz olarak tesbît etmişdir. Medine fukahâsmm, vitir namazı üç rek'ât kılınacağına, üç rek'âtın sonunda selâm verileceğine ittifak etmeleri de gösteriyor ki, bu kavlin Ebû Hanîfe, Sevrî ve onların ashabına mahsûs olduğunu nakledenler hatâya düşmüşlerdir. - Vâkıâ bâzı rivayetlerde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m : İsteyen bîr rek'âtla, isteyen üç veya beş rek'âtla vitir yapar.»' buyurduğu görülürse de bu muhayyer, lik vitir namazı üç rek'ât olarak istikrar kesb etmezden Önceye hamledil-mişdir. Çünkü istikrar kesb eden bir namazın rek'ât sayısında muhayyerlik olamaz.
Vitr'in bir selâmla üç rek'ât kılınacağı sahâbe-i kiramdan Ömer, Ali, İbni Mes'ûd, Huzeyfe, Übey b. Kâ'b, îbni Abbâs, Enes ve Ebû Ümâme (Radiyalîahû anhûm) hazerâti ile Ömer b. Abdilâzîz, Fukahâ-i Seb'a ve Küfe ulemâsının da kavilleridir.
3- Vitr'in vakti, yatsının vaktidir. Vakit çıkmakla vitir sakıt olmaz. Kazası lâzım gelir Cumhûr-u ulemâya göre vitr'in vakti, tanyeri ağırmakla çıkar. Bâzıları sabah namazı kılmmcaya kadar çıkmadığına kaail olmuşlardır. İbni Bezîze: «İmam MâlİK'in meşhut olan mezhebine göre fecir doğdukdan sonra sabah namazını kılmadıkça vitir kılınabilir. Şâzz olan mezhebine göre ise fecir doğdukdan sonra vitir kılınamaz» demiştir.
İmam Şafiî ile İmam Ahmed dahî Mâiik'in meşhur olan kavlini tercih etmişlerdir. Bu kavil selefden îbni Mes'ûd. îbni Abbâs, Ubâdetü'bnü's.S âmit, Huzey-fe, Ebû'd-Derdâ1 ve Âişe (Radiyallahû arthûm) hazerâtm-dan nakledilmişdir."
Tâvûs'a göre vitir sabah namazından sonra dahî kılınabilir.
Ebû Sevr, Evzâî, Hasan-ı Basrî ve Leys vitir namazının güneş doğdukdan sonra dahî kılınabileceğine kaail olmuşlardır. Hasan-ı Basrî 'den, bunun aksi de rivayet edilmişdir.

149- (750) Bize Hârûn b. Ma'rûf ile Süreye b. Yûnus ve Ebû Kii-reyb, toptan îbni Ebî Zâîde'den rivayet ettiler. Hârûn dedi ki: Bize tbn Ebî Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Âsım-ı Ahvel, Abdullah b. Şakîk'-den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Vitr'i sabah olmadan acele kılın!» buyurmuşlar.

150- (751) Bize, Kuteyfcetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys rivayet etti. H.
Bize, tbn Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys Nâfi'den naklen haber verdi ki, İbni Ömer: «Her kim geceleyin namaz kılarsa namazının sonunu vitir yapsın! Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) I unu emrederdi.» demiş.

151- (...) Bize, Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize, İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb ile İbnü'l-Müsennâ da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmişlerdir ki, Efendimiz: (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Geceleyin kıldığınız namazınızın sonunu vitir yapın!» buyurmuşlar.

152- (...) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Cüreyc şunları söyledi: Bana, Nâfi' haber verdi ki, İbni Ömer şöyle diyormuş:
«Her kim geceleyin namaz kılarsa sabah olmazdan önceki son namazını vitr yapsın! Resûlüllah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem), ashabına böyle emrederdi.»
Bu hadîsi Buhârî «Vitir» bahsinde; Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.

Hadis-i Şerifden İki Hüküm Çıkarılmışdır.

Bunlardan biri, vitir namazını gecenin sonunda kılmanın müstehab oluşudur. Bu husus yukarıda görüldü.
İkincisi, bu hadîs vitir namazının vacip olduğuna delildir. Ulemâ bu mes'elede ihtilâf etmişlerdir.
Kaadı Ebû't-Tayyib: «Bütün ulemâ hattâ Hanefîler-den Ebû Yûsuf la Muhammet, vitr'in sünnet olduğuna kaail-dirler. Yalnız Ebû Hanîfe vitir vâcipdir; farz değildir, demişdir.» diyor.
Ebû Hâmid Gazâlî (450-505) ile diğer bâzı ulemâ dahî buna yakın sözler söylemişlerdir.
Aynî bu zevata şöyle cevap vermişdir:
«Bütün bunlar taasup eseridir. îki meşhur imam olan Kaadı Ebû't-Tayyib ile Ebû Hâmid doğru olmak şöyle dursun, onun semtinden bile geçmiyen bu sözü nasıl soyliyebilmişlerdir! Halbuki Ebû Hanîfe bu kavilde yalnız değildir. Kaadı Ebû Bekr İbni'l-Arabî, Sun n un ile Esbağ İbni'l-Ferac'-in: vitir vâcipdir; dediklerini nakletmişdir. İbni Hazm'in rivayetine göre imam Mâlik: «Bir kimse, vitir namazını terk ederse te'dîb olunur. Bu iş, o kimsenin şehâdetine manî' bir yara olur.» demişdir. Ayni kavli Hanbeliyye ulemâsından İbni Kudâme «El-Muğ-nî» nâm eserinde imam Ahmed'den de rivayet etmişdir.
Sahih bir senedle rivayet edildiğine göre Tabiînden Mücâhid: «Vitir vâcipdir; farz değildir.» demişdir.

İbni Battal, vitr'in vâcib olduğunu ehl-i Kur'â n 'dan, İbni Mes'ûd ve Huzeyfe (Radîyaîîahû anhûma) ile İbrahim Nehaî ve İmam Şafiî 'nı üstadı Yûsuf b. Hâlid 'den rivayet etmişdir.
İbni Ebî Şeybe dahî Saîdü'bnü'l - Müseyyeb, Ebû Ubeydete'bnü Ab'di11âh ve Dahhâk 'den vitr'in vücûbunu rivayet etmişdir.
Hâl böyle olunca Ebû't-Tayyîb ile Ebû Hâmid 'in, bd bâtıl dâvayı İddia etmeleri nasıl tecviz edilebilir! Bu gösteriyor ki, mezkûr iki imam izah ettiğimiz husûsâta muttali' değilmişler. Amma bir kimsenin bir şey'i bilmemesi, onu başkasının bilmesine mâni değildir.
Vitr namazının vacip olmadığı iddiası da boş bir sözdür. Çünkü deliller onun vacip olduğunu göstermektedir. Şöyle ki:
1- Ebû Dâvûd 'un rivayet ettiği Büreyde hadîsinde Hz. Büreyde :
«Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i : Vitir hak'dır; vitir yap-mıyan bizden değildir. Vitr hak'dır; Vitir yapmiyan bizden değildir. Vitir hak'dır; vitir yapmayan bizden değildir! buyururken işittim.» demişdir. Hadîs sahîhdir. Onu Hâkim «Müstedrek» inde tahrîc etmiş ve sahîh olduğunu bildirmişdir. Gerçi râvîlerinden Ebû'l-Münîb Ubey-dullah. b. Abdillâh hakkında Buhârî ve başkaları söz etmişse de Hâkim bu zâtı İbni Maîn'in mevsuk addettiğini söyler. îbni Maîn (156-233) bu bahsin imamıdır. Tevsik hususunda yalnız başına hüccet olmaya kâfidir.
2- Yine Ebû Dâvûd'un Hz. Alî (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadisde Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Ehl-i Kur'ân, Vitir namazını kılın! Çünkü Allah tek'dir; Tek olan şey'i sever.» buyurmuşdur. Bu hadîsi Tirmizi, Nesâî ve İbni Mâce dahî tahric etmişlerdir. Tirmizî, onun hakkında: «Güzel bir hadîsdir.» demişdir.
Bu hadîsdeki «Vitr'İ kılın!» sözü bir emirdir; vücûb ifâde eder.
3- Tahâvî'nin tahrîc ettiği Hâricetü'bnü Huzâfe hadîsinde Hz. Hârice: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Şüphesiz Allah size öyle bir namaz ihsan eyledi ki, o namaz sizin için yağız develerden daha hayırlıdır. Yatsı namazı ile fecir arasında kılınır. (İki def'â) vitr'i, vİtr'Ü...» buyururken işittim., demişdir.
Hadîsin senedi sahîhdir. Bu hadîsin râvîlerinden bâzıları hakkında söz edenler olmuşsa da Aynî hepsine lâzım gelen cevâbı vermiş ve senedin sahîh olduğunu isbât etmişdir.
4- Taberânî ile Tahâvî 'nin, Hz. Amru/bnü'l-Âs'dan biribirine yakın lâfızlarla tahrîc ettikleri bir hadîsde Hz. Amr: «Bana, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bir zât haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Muhakkak ki Allah size bir namaz ziyâde etti. Siz, bu namazı yatsı ile ?abah namazı arasında kılın! Vitr'i ziyâde etti, -demek istiyorum» buyururken işitmiş., demişdir.
5- İmam Ahmed'in tahrîc ettiği Abdullah b. Amr hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki Allah size bir namaz ziyâde etmişdir. Artık siz ona devam edin! Bu namaz vitir'dîr.» buyurmuşlardır. Râvî Amr b Şuayb :
«Biz, terkedilen vitr'in bir ay sonra dahî olsa râde edilmesi lüzumuna kaailiz.» demişdir.
6- Hâkim'in «Müstedrek» inde tahrîc ettiği Ebû Saîd hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem):
«Her kim vitr'i kılmadan uyur veya onu unutursa sabahladığı v«yâ hatırladığı zaman onu trlsınl» buyurmuşdur.
Hâkim: «Bu hadîs Şeyheyn'in şaîtları üzere sahîhdir. Ama onu tahrîc etmemişlerdir.» diyor.
Ayni hadîsi Tirmizî dahî tahrîc etmişdir.
Bu bâbda Büreyde, İbni Abbâs, Âişe.İbni Mes'ûd, Muâz b. Cebel, Ebû Berze.Ebû E y -yûb, Süleyman b. Surad, Ukbetü'bnü Âmir v Abdullah b. Ebî Evfâ (Radiyallahû anhûm) hazerâtm-dan dahî hadîsler rivayet edilmişdir. Bunların hepsi vitir namazının vacip olduğuna delâlet ederler.

153- (752) Bize, Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdul vâris, Ebû't-Teyyâh'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana, Ebû Miclez lb-ni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah
(Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vitir namazı gecenin sonunda bir rek'âtdir.» buyurdular.

154- (...) Bize, Muhammedü'bnÜ'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'I - Müsennâ dedi ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivaye etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Katâde'den, o da Ebû Miclez'den naklen rivayet etti. Ebû Miclez şöyle demiş: Ben İbni Ömer'i, Peygambe (Sallailahü Aleyhi ve Settem) 'den naklen rivayet ederken dinledim. Efendimiz: - «Vitir namazı gecenin sonunda bir reic'âtdır.» buyurmuşlar.

155- (753) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dii's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Ded ki) : Bize Katâde, Ebû Micles'den rivayet etti. Ebû Miclez şöyle demiş: îbni Abbâs'a vitr'i sordum. Şu cevâbı verdi: Ben, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vitr gecenin sonunda bir relc'âtdır.» buyururken işittim.
İbni Ömer'e sordum. O da: Ben, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Vitr gecenin sonunda bir relc'âtdır.» buyururken işittim; dedi.

156- (749) Bize, Ebû Küreyb ile Hârûn b. Abdillâh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsâme, Velîd b, Kesîr'den rivayet etti. Demiş ki: Bana, Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer rivayet etti. Onlara da îbni Ömer rivayet etmişki, bir adam Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) mescide!e iken ona nida ederek:
— Yâ Resûlâllah! Gece namazını nasıl vitir yapacağım? demiş. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim namaz kılarsa ikişer ikişer kılsın. Sabahhyacağım hissederse, bir rek'âtkılar; bu rek'ât ona kıldığı rek'âtlan vitr yapac.» buyurmuşlar.
Ebû Küreyb: «Ubeydullah b. Abdillâh.» dedi; İbai Ömer'i söylemedi.

157- (...) Bize, Halef b. Hişâm ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. Dediler ki, bize Hammad b. Zeyd, Enes b. Sîrîn'den rivayet etti. Demiş ki îbni Ömer'e sordum: söyle bana sabah namazından önceki iki rek'âtda ki-râeti uzatayımmı? dedim; İbni Ömer, şu cevâbı verdi:
— ResöİüİİahÜ (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin ikişer rek'ât olarak namaz kılar; bir rek'âtla da viîr yapardı. Ben :
— Sana bunu sormamıştım.» dedim, tbni Ömer:
— Sen hakîkaten kalın kafalı bir adamsın. Hadîsi sana tekmillememe müsaade etsene!» dedi. Ve (söze yeniden başlayarak) :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namazı ikişer rek'ât olarak kılar; bîr rek'âîla da vitir yapardı. Sabah namazından önce sanki eli kulağında ezan okuyormuş gibi (süratle) İki rek'ât namaz kılardı.» dedi.

Halef : «Sabandan önceki iki lek'âti haber ver.» dedi; namazı zikretmedi.

158- (...) Bize, îbnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet*ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b.Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be Enes b. Sîrîn'den rivayet etti. Enes: «Ben, İbni Ömer'e sordum...» diyerek yukarkî hadîsin mislini rivayet etmiş ve:
«Gecenin sonunda bir rek'ctİa vitir yapard!.» cümlesini ziyâde eylemiş.
Ayni hadîsde: «Sus be! Sen hakîkaten kahn kafalıynuşsm!» ifâdesi de vardır.

159- (...) Bize, Muharamedü'fcnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be rivaye etti. (Dedi ki) : Ben, Ukbetü'bnü Hureys'i [63] dinledim; dedim ki: îbni Ömer'i şunu rivayet ederken dinledim:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gece namazı ikişer rek'âidır. Sabahlamakda olduğunu gördüğün vakit bir rek'âfla vifr yapıver!» buyurdular.
İbni Ömer'e : «İkişer ikişer ne demekdir?» diye sordular; İbni Ömer:
— Her iki rek'âtda bir selâm vermekdir... dedi.

160- (754) Bize, Ehû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettî. (Dedi ki) : Bize, AbdÜl'a'lâ[64] b. Abdil'alâ, Ma'mer'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da EbûNadra'dan, o da Elıû Said'den naklen rivayet etti ki, Peygamber
(Solkıllahü Aleyhi ve Selle/n) : (Sabahlamadan önce vitr'i kılın!» buyurmuşlar.

161- (...) Bana, İshâk b. ıMansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Ubey-dullah, Seyhan'dan, o da Yahya'dan naklen haber verdi. Demiş kî: Bana Ebû Nadrate'l - Avakî haber verdi. Onlara da Ebû Saîd haber vermiş ki, ELû Saîd ve arkadaşları Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem Ve vitr'i sormuşlar; o da :
«Vitr'i sabah'dan önce kılın!» buyurmuşlar.
Bu hadislerle kimlerin, ne şekilde istidlal ettikleri ve keza gece namazı ikişer rek'ât kılınarak, bir rek'âtla vitir yapmakdan ne murâd edildiği, bunlardan önceki hadîslerin şerhlerinde görüldü.
Dahm : İri yan demekdir. Bu sözle İbni Ömer (Radiyallahû anh) kendisine suâl sorup da neticeyi beklemeden lâf eden Enes b. Sîrîn'in gabâvet ve nezaketsizliğine işaret etmişdir. Ayni hadîsde zikri geçen ezân'dan murâd, Kaadı İyâz'a göre ikaametdir.
«Beh beh» Sus ve vazgeç mânâsına kullanılan bir ism-i fiil'dir. Ibni Sikkit bunun bir şey'i büyütmek için kullanıldığını söyler. Bu mânâda lisânımızda «Heîe hele», «bak bak» gibi sözler kullanılır.

21- Gecenin Sonunda Kalkamayacağından Korkan, Vitri Evvelinde Kılsın!» Hadisi Babı

162- (755) Bize, Ebû Bekr b. Ehî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hafs ile Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o d Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle deniş: Resûlüllah tSallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Her kim gecenin sonunda kalko/.ıyacağından korkarsa, vitir namazını gecenin evvelinde kılıversin! Gecenin sonunda kalkacağını ümîd eden de vîfr'i gecenin sonunda kılsın! Zîro gecenin sonunda kılınan namaz şâ-hidlîdir; bu daha faziletlidir.» buyurdular.
Ebî Muâviye (naeş'hûde yerme) mahdura demiş.

163- (...) Bana, Selemetü'biıü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen h. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil yâni tbni UbeydUIâh Ebû*z - Züfeeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Ben Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve SelİIem)'i ı
«Hanginiz gecenin sonunda kalkamayacağından korkarsa, vitri kılsın sonra yarsın! Kim geceleyin kafkaci^sna güveniyorsa, o da vîtr'i gecenin sonumda kılsın! Çünkü gecenin sonundaki kırâaf şâhidlidir; bu daha fazî-lefSidîr.» buyururken işittim.
Bu hadîsin şerhi dahî az yukarıda geçmiş ve ctımhûr-u ulemânın onun zahiri ile arnel ettikleri görülmüş.dü.
Meş'hûde ile mahdûra, ayni mânâya gelirler. İkisi de şâhid olunmuş; yanında bulunularak görülmüş mânâlarına gelir.
Sabah Kur'ân 'ından muradın; sabah namazı olduğunu bu namazda, rahmet meleklerini hep birlikte hâzır bulunduklarını, gecenin sonunda namaz kılmanın bundan dolayı efdal olduğunu dahî yukarıda gö'rmüşdük.

22- Namazın En Faziletlisi Kunutu Uzun Olandır Hadisi Babı

164- (756) Bize, Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Âsim haber verdi. (Dedi ki) : Bize, İfani Cüreyc haber verdi. (Dedi ki : Bana Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Resülüllah
«Namazın en faziletlisi kunûf'u uzun olandır.» buyurdular.

165- (...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, A'meş Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e hangi namaz daha faziletlidir diye sordular (da) :
«Kunût'u uzun olan!.» buyurdu.
Ebû Bekr: «Bize, Ebû Muâviye, A'meş'den rivayet etti.» dedi.
Buradaki kunût'dan murâd; kıyam yâni ayakta durmakdır.
Nevevî diyor ki: «Benim bildiğime göre buradaki kunût'dan murâd, bütün ulemânın ittifakı ile kıyâm'dir. Bu hadîsde Şâfiîye ve onunla beraber olup da uzun uzadiya ayakta durmanın çok rükû* ve sücûd yapmakdan efdal olduğunu söyliyenlere delildir.»
Ulemânın bu bâbdaki ihtilâflarını dahî az yukarıda görmüşdük.

23- Gecede Duaların Kabul Edildiği Bir Saat Bulunduğuna Dair Bab

166- (757) Bize, Osman b- Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Gerçekden gecede öyle bir saat vardır ki, müslüman bir kimse o saafa rastlar da Allah'dan dünyâ ve âhiret işlerine âid bir hayır" isterse, o isteğini Allah kendisine verir. Bu her gece (böyle) dir.» buyururken i-şittim.

167- (...) Bana, Selemetü'bnü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Resûlüflah (SallaltaUü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekden gecede öyle bir saat vardır ki, müslüman bir kul o saata rastlar da ANah'dan bir hayır isterse, o hayrı Ailah kendisine verir.» buyurmuşlar.
Bu hadîs her gece duaların kabul edildiği bir icabet saati bulunduğunu mutlak bir sûretde ifâde etmektedir. Binâenaleyh o saata tesadüf etmek ümidi ile mü'minlerin geceleri ibâdet ve tâatla ihya etmeleri gerektiğine teşvik sayılır. Gecenin gündüzden daha faziletli olduğunu iddia edenler bu hadîsle istidlal ederler. Zîra her gecede bir icabet saati vardır. Gündüzün ise yalnız cuma gününde vardır. Aşağıdaki rivayetler ise mezkûr saatin gecenin son üçte birinde yahut gece yarısından sonra olduğuna işaret etmektedirler.

24- Gecenin Sonunda Zikir ve Duaya Teşvik ve O Zamandaki İcabet Babı

168- (758) Bize, Yafaya b. Yafaya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, İb-ni Şihâb'dan duyduğum, onun da Ebû Abdillâh El-Egarr ile Ebû Seleme-te'bni Abdirrahmân'dan, onların da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettikleri şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurmuşlar :
«Rabb'tmiz Tebâreke ve Teâlâ Hazretleri her gece, gecenin son üçte biri kaldığında alt semâya nüzul eder de: Hani bana duâ eden, onun duasını kabul edeyim! Hani benden istek isteyen, istediğini vereyim! Hani benden mağfiret dileyen, onu mağfiret edeyim! buyurur.»

169- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ya'kûb -ki İbni Abdirrahmân-ı Kaarî'dir- Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Seîîem) 'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar:
«Allah her gece, gecenin ilk üçte biri geçtiğinde alt semâya nüzul eder de; Melik ben'im! Melik ben'imü... Var mı bana duâ eden, onun duasını kabul eyleyeyim! Var mı benden isteyen; istediğini vereyim; Var mı benden mağfiret dileyen, onu affedeyim! buyurur. Ve (bu hâl) tâ tanyeri ağı-rtncaya kadar böylece devam eder.»

170- (...) Bize, îshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I-Mugîre haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) Bize, Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ehû Selemete'bnü Abdrirahmân, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (SaİiaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Gecenin yansı yahut üçte ikisi geçtiği zaman Allah Tebâreke ve Teâlâ alt semâya nüzul eder de: Var mı isteyen? kendisine verilecek! Duâ eden var mı? duası kabul edilecek! İstiğfarda bulunan var mı? kendisine mağ-firet olunacakdır! buyurur. (Bu) tâ sabah aydınlayıncaya kadar (böyle devam eder.)» buyurdular.

171- (...) Bana, Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'l -Müverri[65] Muhâdır rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Sa'd b. Saîd[66] rivayet etti. Dedi kî: Bana, İbnî Mercâne[67] haber verdi. Dedi ki : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim: Resulü Hah (SallaîUthü Aleyhi ve Seilem) :
«Allah gece yarısı yahut gecenin son üçfe birinde alt semâya nüzul ederek : Bana kim duâ eder ki, ona icabet edeyim yahut benden kim bir şey diler ki, ona vereyim; buyurur. Sonra yoksul ve zâlim olmayan (Allah)'a kim ödünç verecek! der.» buyurdular.
Müslim der ki: İbni Mercâne, Saîd b. Abdîllâh'dir. Mercâne, Saîd'in annesidîr.

(...) Bize, Hârûn b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana, Süleyman b. Bilâl, Sa'd b. Saîd'den bu isnâdla haber verdi; şunu da ziyâde etti: «Sonra Allah Tebâreke ve Teâlâ iki yedini yayarak yoksul ve zâlim olmayana kim ödünç verecek; der.»

172- (...) Bize, Ebû Şeybe'nin iki oğlu Osman ve Ebû Bekr ile İs-hâk b. İbrahim El - Hanzalî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Şeybe oğullarının dır. Zshâk (bize haber verdi.) tâbirini kullandı, ötekiler: Bize, Cerîr, Man-sûr'dan, o da Ebû Ishâk'dan, o da Ebû Müslim-i Egarr'daiı, o da Ebû Saîd ile Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti; dediler. Ebû Saîd ile Ebû Hü-reyre şöyle demişler: Resûlüliah (Sallatlahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Şüphesiz ki Allah mühlet verir. Tâ ki gecenin ilk üçte biri gittiği vakit alt semâya nüzul buyurarak : Var mı istiğfar eden! Var mı tevbe eyleyen! Var mı isteyen! Var mı duada bulunan! der. (Bu) tâ fecir aydınlayın cay a kadar (böyle devam eder.)» buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü'I-Müsennâ ile tbni Beşşâr dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Ebû Ishâk'dan bu isnâdla rivayet etti. Şu kadar var ki, Mansûr'un hadîsi daha tamam ve daha uzundur.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tehecciid» ile «Kitâbu't-Tevhîd» de; Ebû Dâvûd «Namaz» ve «Sünnet» bahislerinde, Tirmizî «Namaz» bahsinde; Nesâî «Kitâbu'1-Nuût» da; İbni Mâce de «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Tirmizî: «Ebû Hüreyre hadîsi sahîh bir hadîsdir.» de-mişdir.
Müs1im'in buradaki rivayetlerinden do anlaşılacağı vechle Teâlâ Hazretlerinin alt semâya nüzulü muhtelif şekillerde ifâde olunmuşdur. Birinci rivâyetde bunun gecenin son üçte biri kaldığı zaman, ikincide ilk üçte biri geçtiği zaman, üçüncüde yansı veya üçte ikisi geçtiği zaman, dördüncüde yarısında yahut son üçte birinde, beşincide ilk üçte biri geçtiği zaman vuku' bulduğu bildirilmektedir. Biribirine muarız görünen bu rivayetlerin arası şöyle bulunmuşdur. Muhaddisinden Tirmizi gibi bazıları birinci rivayeti tercih etmiş; ve bu rivayet için esah tâbirini kullanmışdır. Rivayetlerden biri esâh olunca, diğerleri sahih olarak kalır. Binâenaleyh hepsi doğrudur.
Kaadı İyâz tercih ettiği rivayet hakkında: «Sahih» tâbirini kullanmışdır. Bu tâbir, geri kalan rivayetlerin zayıf olmasını iktizâ eder. Ancak Nevevî (631-676) hadîsin muhtelif rivayetlerini İmam Müs1im'in sahih senedlerle tahrîc ettiğini söyliyerek Kaadi'mn sözünü reddetmişdir. Nevevî'ye göre Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in bu rivâyetlerdeki vakitlerin birini bir def â, diğerini de başka bir def'â söylemiş olmasını; Ebû Hüreyre 'nin bunların hepsini işiterek nakletmiş olmasını muhtemel görmektedir.
Tirmizî bu hadîsi tahrîc ettikden sonra bu bâbda A1îyü'-bnü Ebî Tâlib, Ebû Saîd-i Hudrî, Rifâatü'l-Cühenî, Cübeyrü'bnü Mut'im, İbn Mes'ûd, Ebû'd-Derdâ' ve Osman b. Ebî'l-Âs bunlardan maada Câbir b. Abdi İlâh, Ubâde.tü'bnü's- Sâmit, Ukbetü'bnü Âmir, Amru'bni Anbese, Ebû'l-Hattâb, Ebû Bekr-i Sıddîk, Enes b. Mâlik, Ebû Mûse'l-Eş'arî, Muâz b. Cebel, Ebû Sa'Ie-be, Âige, ,İbni Abbâs ve diğe ashâb-ı kirâm'dan da rivayetler bulunduğunu söylemiş, bunların hadîslerini şöyle sıralamışdır:
1- Hz. A1î (Radiyallah'ı arh) hadîsini Dârakutnî «Kitâ-fcü's - Sünne» de tahrife etmişdir. Bu hadîsde A1i (Radiyallahû anh) :

«Resûlüllah (Saltollahü Aleyhi ve Sellem) 'i : Eğer ümmetime meşakkat vermiş olmasaydım her namazda onlara misvak tutunmalarını emreder; yatsıyı gecenin üçte birine geciktirirdim. Çünkü gecenin üste biri geçtiği vakit Allah alt semâya hübût eyler ve tâ fecir doğuncaya kadar orada bulunarak bir sözcü : isteyen yok mu? isteği verilsin! Duâ eden yok mu? icabet buyurulsun! der; buyururken işittim,» demişdir.
Ayni hadîsi îmam Ahmed b. Hanbel dahî « Müsned » inde rivayet etmişdir. Dârakutnî 'nin başka bir rivayetinde. gece yerine: «Her cum'a gecesi...» denilmişdir.
2- Ebû Saîd hadîsini Müslim ile Nesâî tahrîc etmişlerdir. Babımızın son hadîsi budur.
3- Rifâatü'l-Cühenî hadîsini İbni Mâce rivayet etmişdir. Mezkûr hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki Allah mühlet verir; tâ !<İ göçenin yarısı yahut üçte ikisi gittîmİ kullarım benden başka hiç bir kimseden bir şey dilemezse ilâh...» buyurmuşdur. Ayni hadîsi Nesâî dahî rivayet etmişdir.
4 - Cübeyrü'bnü Mut 'im hadîsini Nesâî .tahrîc etmişdir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Şüphesiz ki Allah her gece alt semâya nüzul ederek : Acaba bir isteyen varmı ki, dilediğini ona vereyim! istiğfar eden varmı ki, onu affedeyim I der.» buyurmaktadır.
Ayni hadîsi imam Ahmed dahî «Müsned» inde tahrîc etmişdir. Onun hadîsinde «Tâ fecr doğuncaya kadar...» ziyâdesi de vardır.
5- İbni Mes'ûd hadîsini İmam Ahmed tahrîc etmişdir. Bu hadîsde Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Selletn):
«Gecenin son üçte biri oldumu Allah (Azze ve Ceile) alt semâya hü-bût buyurur. Sonra gök kapılan açılır; sonra yed-i kudretini yayarak : Acep bir şey isteyen varmı ki, dilediği verilsin! der. Fecir doğuncaya kadar bu minval üzere devam eder.» buyurmaktadır.
6- Ebû'd-Derdâ' hadîsini Taberânî «Mu'cem-i Kebîr» inde rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde Resûl-ü Zîşân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz;
«Allah Teâlâ gecenin geri kalan üçte bir saatlerinin sonunda nüzul eder ve ilk saatde kendinden başka kimsenin bakmadığı kitaba bakar ve dilediğini siler, dilediğini bırakır; ikinci saatde cennet-i adn'e bakar. Bu cennet onun sakin olduğu cennetcjir. Orada Peygamberlerle şehidlerden ve s.ddîklardan mâada onunla beraber kimse yokdur. Yine orada kimsenin görmediği ve insan kalbinden geçmeyen şeyler vardır. Nihayet gecenin son saatinde hübût eyler de benden af dileyen istiğfarcı yok mu ki, onu affedeyim! Benden hacet dileyen kimse yokmu kir dileğini vereyim! Bana duâ eden yokmu ki, duasını kabul eyleyeyim! der. Bu fecre kadar (böyle) devam eder...» buyurrrmşdur.
Fakat Taberânî : «Bu hadîs mÜnkerdir.» demişdir.
7- Osman b. Ebî'l-Âs hadîsini imam Ahmed ile Bezzâr rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîs Ebû'd-Derdâ' hadîsinin sonuna benzemektedir.
8- Câbir hadîsini Dâraku'tnî «Kitâbu's-Sünne» de tan-rîc etmişdir. Bu hadîsde Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki Allah her gece; gecenin üçte birinde alt semâya nüzul ederek : Acaba kullarımdan bana duâ eden hiç bir kul yokmu ki, duasın! kabul edeyim! Acep nefsine zulmeden hiç bir kimse yokmu ki, bana duâ etsin de onu affedeyim! Acep geçim sıkıntısına mâruz kalan yokmu ki, ona rızk vereyim! Benden yardım isteyen mazlum yokmu ki, ona yardım edeyim! Başı darda olan yokmu ki, başını çözeyim!... der. Fecir ayd-nla-yıncaya kadar orası Allah'ın rizâ yeri olur. Sonra RabbİmizAzze ve Celi üst semâya kürsîsine teâlî eyler.» buyurmuşdur. Fakat bu hadîs dam münkerdir. Ebû Nüaym onun hakkında: «Metrûkdur...» demişdir.
9- Ubâde t ü'bn u's-Sâmit hadîsini Tab.erânî Mu cem-i Kebîr» ile «Evsat» ında Hz. Câbir hadîsi tarzında rivayet etmişdir. Bu hadîsin bâzı râvîleri hakkında dahî söz edilmişdir.
10- Ukbetü'bnü Âmir (Radİyallahâ anh) hadîsini Dârakutnî rivayet etmişdir, Fakat yine Dârakutnî: «Bu hadîs söz götürür.» demişdir. -
11- Amr b. Anbese hadîsini yine Dârakutnî «Ki-tâbu's - Sümıe» nâm eserinde rivayet etmişdir.
12- Ebû'l-Hattâb hadîsini Abdullah b Ahmed «Kitâbu's - Sünne» de rivayet etmişdir. Bu hadîse göre ashâbı Resûlillâh'dan Ebû'l-Hattâb [68] isminde bir zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimize vitr'i sormuş, o da :
«Gece yansı vitir yapmam benim için maHûpdur. Çünkü Allah üst semâdan, alt semâya bübût eyler de : Günahkâr var mı? istiğfar var ırtı? duâ eyleyen var mı?... der, nihayet fecir doğ d umu teâlî eyler.» buyurmuşlar.
Hâkim ile İbni Abdilberr: «Ebû'l-Hattâb' sahâbî değildir, İsmini bilen de yokdur.» demişlerdir.
Aynî geri kalan râvîlerin hadîslerinin nerede olduğnu zikretmemi şdir.
Hadîsin mânâsına gelince görülüyor ki, bu hadîsin muhtelif rivayetlerinde Allah Teâlâ hakkında: Nüzul, hübût, yed, sakin olmak, yukarı çıkmak gibi ta'birler kullanilmişdır. NÜzüî ve hübüt: Aşağı inmek, mânâsma-dırlar. Yed ; El demekdir. Bunların hiçbirinin hakikati Allah Teâlâ hakkında caiz değildir. Şu hâlde bu tâbirler müteşâbihâtdandır. Onun için tercümede vârid oldukları lâfzı muhafazaya çalıştık. Bâzıları buradaki nüzül'd-eri murâd, manevî nüzuldür, demiş; bir takımları «Yenzilû» fiilini «Yünzîlû» şeklinde rivayet etmişlerdir. «Yünzilû» : indirir, mânâsına geldiğinden, ona bir de mef'ûl takdir edilmiş ve: «Allah bir melek indirir,» denilmişdir.
Hadîsin bir rivayetinde mezkûr fiil «Yetenezzelû» şeklinde zaptedil-mişdir. Bu kelime manevî nüzul hakkında zahirdir ve «Yeiî2İlû» rivayeti ile aynı mânâya gelir. Türkçemizde «Tenezzül eder.» şeklinde kullanılır, burada da o mânâya alınır. Yâni Allah'ın azamet ve celâli fakîr ve hakîr kimselere ehemmiyet vermemeyi iktizâ ederse de Allah Teâlâ Hazretleri lütf-u kereminden onların hâllerine rahmet buyurmaya tenezzül eder de: «Yoksul ve zâlim olmayan Allah'a kim ödünç verecek?» yâni Allah'a ödünç verir gibi kim ibâdet ve tâatda bulunacak? der. Bu söz Allah'ın, kullarına bir latifesi ve onları ibâdete bir teşvikidir. Alt semâ da bize yakın olan hâlden kinaye olur.
Aynî 'nin beyânına göre bu hadis üzerinde muhtelif yönlerden söz edilmişdir. Şöyle ki :
1- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek Allah Teâlâ'ya cihet isbâtına kalkışmışlardır. Hattâ hadîs ulemâsından İbni Kuteybe ile İbni Abdilberr dahî buna kaail olmuşlardır. Cumhûr'u ulemâ, Allah'a cihet isbâtmdan kaçınmışlardır. Çünkü buna kaaiî olmak Allah'ın - Hâşâ - yeri mekânı ve haddi hüdûdü olduğunu tecviz etmek demekdir. Hâlbuki Teâlâ Hazretleri böyle şeylerden münezzehidir.
2- Haricîler ile Mu'tezilîler yahut Cehm b. Safvân, İbrâhîm b. Salih ve Mansûr b. Tâ1ha gibi mu'tezilenin ileri gelenleri bu bâbda vâric olan hadîsleri inkâr etmişlerdir. Fakat bu yaptıkları kuru bir inad'dan ibâretdir. Kendileri Kur'ân-ı Kerîm'in buna benzer müteşâbin âyetlerini te'vîl etmişler, ha-dîslerdeki müteşâbihleri ise yâ cehalet yahut inadlık saikası ile büsbütün inkâr etmişlerdir,
Mu'tezile 'den İbrâhîm b. Salih ile hadîs ulemâsından İshâk b. Râhuye arasında bu husûsda münâkaşa geçtiği rivayet olunur. Bu münâkaşayı İshâk b. Râhuye şöyle anlat-mışdır:
«Emîr Abdullah b. Tâhir'in meclisi beni şu bid'atçı yâni İbrâim b. Salih ile bir araya getirdi. Emîr, Allah'ın nüzulüne dâir malûmat istedi. Ben de buna dâir haberleri kendisine sayıp döktüm. Bunun üzerine İbrahim: Ben bir semâdan bir semâya inen Allah'a küfrediyorum! dedi. Ben cevaben: Ben de dilediğini yapan Allah'a îmân ediyorum! dedim. Neticede emîr Abdullah benim sözümü kabul; İbrahim inkini reddetti.»
Aynî, İshâk'm bu sözünü aynen Fudayl b. Iyâd 'dan aldığını söylüyor. Fudayl b. İyâd: «Cehmîler 'den biri: Ben, aşağı inen ve yukarı çıkan Allah'a inanmıyorum; derse, ben de: Ben dilediğini yapan Allah'a îmân ediyorum; cevâbını veririm.» dermiş.

Bunu îbni Hibbân'm babası «Kitâbu's-Sünne» adlı eserinde nakletmiş ve yine ayni eserde Ebû Zür'a 'nır. şunları söylediğini bildirmişdir:
«Bu hadîsler, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den tevâtüren sabit olmuşdur. (Allah, her gece alt semâya nüzul eder.) Bunu, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in ashabından birçokları rivayet etmişlerdir. Böyle hadisler bizce sahih ve kavidirler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ'nın nüzul buyurduğunu söylemiş; fakat bunun nasıl olduğunu anlatmamışdır. Binâenaleyh biz de (Allah alt semâya iner; deriz; fakat nasıl indiğinden bahsetmeyiz.) >
Ebû Muhammed b. Ahmed El-Müzenî ının: «Allah'ın indiğini bildiren hadîs Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den sa-hîh yollarla sabit olmuş, Kur'ân-i Kerîm'de de bunu tasdik eden şu âyet nazil olmuşdur:
Rabbim ve melekler de saff saff olarak geldikleri vakit ,..[69] » dediğini Beyhakî «Kitâbu'I-Esmâ» sinda rivayet etmişdir.
3- Bâzıları bu hadîsleri te'vîl hususunda ifrata gitmiş, hattâ bir nev'î tahrife yaklaşmadır. Birtakımları te'vîl hususunda tafsilât cihetine gitmiş; arap lisânında kullanılan şekillere yakın bulunan müteşâbihleri te'vîl etmiş; uzak olanları te'vîlden kaçınmışlardır.
4- Cumhûr-u ulemâ bu husûsda en aşikâr ve salim olan yolu tutarak müteşâbih âyet ve hadîsleri olduğu gibi kabul etmiş; onlara îmân ile Allah Teâlâ'yı mahlûkatma benzemekden, ona keyfiyyet ve kem-mîyet isbâtmdan tenzih eylemişlerdir.
Zührî, Evzâî, İbni'l-Mubârek, Mekhûl, Süf-yân-ı Sevrî, Süfyân b, Uyeyne, Leys b. Sa'd, Hammâd b. Seleme ile mezhep imamlarından Eb H a -nîfe, Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtının kavilleri de budur.
İmam A'zam'a, Allah Teâlâ'nın alt semâya nasıl indiği sorulmuş, Hz. İmam: «Keyfiyyetsiz olarak inmişdir.» cevâbını vermişdir.
Hammâd b. Zeyd: «Allah'ın nüzulü, ikbâl ve teveccühüdür.» demişdir.
Ayni: «Şüphesiz ki nüzul: Cismin yukarıdan aşağıya intikaalidir. Allah Teâlâ ise bundan münezzehdir. Binâenaleyh bu mânâda varil olan hadîsler müteşâbihâtdandır [70]. Müteşâbihât hususunda ulemâ ikiye ayrılmışlardır. Birinci kısma «Müfevvida» derler. Müfevvida : Havale edenler manasınadır. Bunlar müteşâbih âyet ve hadîslere îmân eder, mânâlarını Allah Teâlâ'ya havale kılarlar. Allah Teâlâ'nın noksan sıfatlardan münezzeh olduğuna da cezm'en i'tikaatda bulunurlar.
İkinci kısma: «Müevvile» denilir. Müevvile; te'vîl edenler demekdir. Bu zevat müteşâbihleri yerlerine göre te'vîl ve tefsir ederler. Bu kabilden olmak üzere Allah'ın alt semâya inmesini dahî «Allah'ın emri yahut melekleri iner.» şeklinde ve «Bu bir istiaredir; mânâsı: Allah, duâ edenlere lütuf buyurur da dualarını kabul eyler; demekdir.» Veya buna benzer tarzlarda te'vîl etmişlerdir.
Hattâbî diyor ki: «Bu hadîs, sıfat hadîslerindendir. Se1ef'in bu husûsdaki mezhebi Allah'ın sıfatlarına îmân etmek, o sıfatları zahirî mânâları üzerine bırakmak ve Allah Teâlâ'dan keyfiyeti nefyetmekdir...»
Kaadı Beyzâvî (-685) de şunları söylemişdir: «Allah Te-âla'nm cism olmakdan, boşlukda yer tutmakdan münezzeh bulunduğu kat'î olan aklî deliller ile sübût bulunca, onun hakkında yukarıdan aşağı intikâl mânâsına gelen nüzul imkânsızdır. Şu hâlde onun hakkındaki nü-zül'den murâd, rahmetinin nurudur. Filhakika (Allah üst semâdan alt semâya iner.) diye hadîs vârid olmuşdur. Bunun mânâsı, celâl sıfatlarının muktezâsı olan düşmanı kahır ve âsîlerden intikam gibi şey'ierden ikram sıfatı olan rahmet, merhamet ve afve intikaldir.»
Nüzul, ityân ve mecî' gibi kelimeler hareket ve sükûnu kabul eden bir cisme izafe edilerek kullanılıriarsa mânâları arasında fark yokdur. Fakat bunlar'intikal ve hareketi "lâyık olmryan AllaTı Teâlâ'ya izafe edilirlerse, onun sıfatına göre te'vîl olunurlar.
Nüzul : Lûgatda beş muhtelif mânâda kullanılır. Bunlar : Bir yerden bir yere intikal. Bir şey'i bildirmek, bir şey'e yönelmek, bir şey'i söylemek ve hükmetmekdir.
a) «Biz, gökyüzünden temiz su indirdik.» âyet-i kerimesindeki inzalden murâd, intikâldir.
b) «Onu, Cebrâîl indirdi.» âyet-i kerimesindeki inzal, i'lân yani bildirmek manasınadır.
c) Araplar «Filân iyi huylardan, ne tenezzül etti.» derler ki, iyilerden kötülere yöneldi; mânâsını kasde-derler.
d) «Allah'ın inzal ettiğinin mislini, ben de İnzal edeceğim.» âyet-i kerî-meşindeki inzâl'den murâd, sözdür. Yâni «Ben de Allah'ın söylediği gibi soyliyeceğim» demekdir.
e) Araplar «Bizf filân oğulları bize nüzul edinceye kadar hayır ve adalet içinde yaşardık.» derler ki, buradaki nüzül'den maksad, hükmetmekdir. Yânı: «Bize, filân oğulları hükmetmeye başlayıncaya kadar hâlimiz ve rahatımız iyi idi.» demekdir.
Böylece kelime birkaç mânâ arasında müşterek olunca Allah Teâlâ hakkındaki nüzulün, onun sânına yakışır bir şekilde te'vîli icâb eder. Mezkûr mânâlar arasından onun sânına yakışanı ise yeryüzünde yaşıyanlara ikbâl ve teveccüh buyurmasıdır.
Hadîsin bütün rivayetlerinde Teâlâ Hazretlerinin :
«Var mı duâ eden, kabul edeyim! Bir isteği olan var mı, vereyim! istiğfar eden var mı, affedeyim.» buyurur, denilmişdir. Bu üç şey arasında ulemâ şöyle, fark görürler: İstenilen bir şey ya zararın defi yahut menfaat'in celbine âiddir. Menfa'at dînî ve dünyevî olmak üzere iki kısımdır, îşte rivâyetlerdeki istiğfar ile zararın define; istek ile dünyevî ha-yîrm celbine, Öuâ ile de dîni hayrın celbine işaret buyurulmuşdur.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Allah kat'iyyen vaadinden dönmez. Böyle olmakla beraber acaba niçin bir çok duâ edenlerin duaları ka-byl edilmiyor?
Bu suâle Aynî şu cevâbı vermektedir: «Duanın kabul edilmemesi yâ duanın şartlarından bâzısı bulunmadığı yahut duâ eden kimse acele ettiği veya duası, günâha ve kat-ı rahime âid olduğu içindir. Yahut Allah, duayı kabul eder de istenilen şey'in olması Allah'ın dilediği vakte gecikir...»
«Sonra Allah iki yedini yayarak...» cümlesinin asıl mânâsı: «iki elini yayarak...» demek ise de müteşâbih olan yed kelimesi, tercümeye imkân görülemiyerek olduğu gibi zikredilmiştir, Müteşâbihleri te'vîl yoluna gidenlerce bu cümleden murâd: «Sonra Allah Teâlâ rahmet, nimet ve ihsanım yayarak, yoksul ve zâlim olmayan Allah'a adetâ Ödünç verircesine sadaka, namaz, oruç ve zikir gibi ibâdetlerde bulunan yok mu! Bu ihsanlarımı, onlara dağıtayım!..» ,denıekdir.
Hadîs-i şerif rahmet saatinin tanyeri ağarıncaya kadar devam ettiğine delildir. Bu rivayetler, geceleri tanyeri ağarıncaya kadar duâ ve istiğfarda bulunmaya teşvik; duâ ve istiğfar gibi tâatlar için gecenin sonu evvelinden daha hayırlı olduğuna tenbîh etmektedirler.

25- Teravih Demek Olen Keyam-ı Ramazan'a Teşvik Babı

173- (759) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâîik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Humeyd b. Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Her kim ramazdanda imân ve ihtisâbia gece namazı kılarsa, o kimsenin geçmiş günahları affolunur.» buyurmuşlar.

174- (...) Bize, Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem) ashabına azimetle emret-meksİzin ramazanda gece namazına kendilerini teşvik eder ve:

«Her kim ramazanda îmân ve ihtisâbia gece namazı kılarsa, o kimsenin geçmiş günahları affolunur.» buyururdu. İşte Resûlüllah (Salhîlahü Aleyhi ve Sellem) hâl bu merkezde iken vefat etti. Ondan sonra Ebû Bekr'-in hilâfetinde ve Ömer'in hilâfetinin ilk zamanlarında bu iş ayni minval üzere devam etti.

175- (760) Bana, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Yahya b. Ebi Kesir'dar rivayet etti. Demiş ki: Bize, Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân rivayet etti. Onlara da Ebû Hüreyre rivayet etmiş ki, ResûlüIIab (Sallallahi Aleyhi ve Setlem) :
«Her kim ramazanda îmân ve ihrisâbla oruç tutarsa, o kimsenin geçmiş günahları affolunur. Ve her kim Kadir Gecesinde îmân ve ihfisâbla namaz kİarsa, o kimsenin de geçmiş günayları affolunur.» buyurmuşlar.

176- (...) Bana, Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaa', Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Şellem)'den naklen rivayet etti. Efendimiz:
«Her kim Kadir Gecesinde namaz kılar âar (zannederim îmân ve İhti-sâbla ona rastlarsa dedi) o kimseye mağfiret olunur.» buyurmuşlar.
Bu hadîsleri Buharı «îmân» ve «Oruç» bahislerinde, tahrîc ettiği gibi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce dahî rivayet etmişlerdir.
Rivayetlerin bâzılarında ramazanın kıyamından, bâzılarında da sıyâ-mmdan bahsedilmekde ve her ikisi hakkında da: «îmânla ihtisâbla...» tâbirleri kullanılmaktadır. Bu tâbirlerden murâd: «Her kim hak olduğunu tasdik ederek ve riya için değil de Allah'ın rızâsını hesaba katarak namaz kılar ve oruç tutarsa, geçmiş günâhları affolunur.> demekdir.
Zîra bazen insan bir şey'in doğru ve hak olduğuna inanarak, onu yapar. Lâkin ihlâs ve. samimiyetle değil riya ve gösteriş için yahut korku v,s. den dolayı yapar, böylesinin sevabı yokdur.
İhtisâb: hesaba katmak, Allah rızâsı için yapmak mânâlarına gelir.
Ramazanda kaaîm olmanın mânâsı, ramazan gecelerinde namaz kıl-makdır. .
Birtakımları bundan murâd teravih namazı olduğunu söylemiş; bâzıları yalnız terâvih'e mahsûs değil, geceleri ne zaman namaz kılmsa bu fa-zîîet hâsıl olur; demişlerdir.
Teravih namazının sünnet olduğunda ulemâ müttefikdir. Yalnız efdaî olan hakkında ihtilâf etmişlerdir. Imam A'zam , tmam Şafiî ve ekseriyetle şâir Şâfiiyye ulemâsına, îmam Ahmed b. Hanbel ile Mâlikîlerden İbni Abdilhakem'e göre terâvih'i mescidlerde cemaatla kılmak efdaldır. Netekim Hz. Ömer ile diğer ashâb-ı kiram onu, bu şekilde kılmışlar; müslüman-lar da böyle kılmaya devam etmişlerdir.
İmam Mâlik, İmam Ebû Yûsuf, Tahâvî ve Şâfiîler ile şâir mezhepler ulemâsından bâzılarına göre terâvîh'i evlerde yalnız kılmak daha faziletlidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallaîîahü Aleyhi ve Seîlem):
«Farz namaz müstesna olmak üzere namazın en faziletlisi, kişinin evinde kıldığı namazdır.» buyurmuşlardır.
Hadîsin oruç rivayetine göre acaba oruç ismi verilebilecek en az mik-dâr meselâ bir gün tutmakla va'dedilen sevaba nail olunur mu, olunmaz mı? Zahire bakılırsa olunmaz. Çünkü bütün ramazan günlerini oruçla geçirmeyen kimseye örf-ü âdetde oruç tuttu denilmez. Oruç tuttu denilebilmek için bütün ramazan günlerini oruçlu geçirmek icâb eder. Fakat hastalık veya benzen bir sebepden dolayı mâzûr olup da oruç tutmaya niyet ettiği hâlde, tutamıyan kimse hükümde dâhildir.. Yâni o kimse, va'd edilen sevaba nail olur. Netekinı bir kimse hastalıkdan dolayı namazını oturarak kılsa, kendisine ayakta kılanlar sevabı verileceğini ulemâ-i kiram beyân etmişlerdir.
Kadir gecesi hakkındaki sevaba nail olmak için ulemâdan bâzılarına göre bütün geceyi ibâdet ve tâatla ihya etmek şart değildir. Yatsının farzını kılmak bile o geceye va'd buyurulan sevaba nail olmaya kâfidir. Fakat zahire bakılırsa o gecenin sevabına nail olabilmek için bütün geceyi ibâdetle ihya etmek şarttır. Bir günün yalnız bir kısmında veya o günün ekserisinde oruç tutmakla bir kimse oruç tutmuş sayılamıyacağı gibi, Kadir gecesinin bir kısmında ibâdet yapmakla dahî, o gece ihya edilmiş sayılamaz.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ramazan ayı için ay kelimesini söylemeksizin sâdece ramazan demek caizdir. Evvelce de işaret ettiğimiz vecihle bâzıları ay zikretmek-sizin sâdece ramazan kelimesini kullanmayı ve meselâ: Ramazan geldi, Ramazan gitti; demeyi kerîh görmüşlerdir.
2- Oruç tutmak, ramazan gecelerinde teravih kılmak ve Kadir ge cesini'ibâdetle ihya etmek, geçmiş günahların afvine sebeb olur.
3- Bu hadislerin zahirine bakılırsa zikredilen ibâdetler sebebi ile geçmiş günahların hem büyükleri hem küçükleri affolunacakdır. Allah Teâlâ'nm fadl-u kerem'i hudutsuzdur. Binâenaleyh her iki nev'î günahları affetmesi mümkinse de, bu gibi hadîsler hususunda ulemâ-i kiramın meşhur olan mezhebi, yalnız küçük günahların kasdedilmiş olmasıdır. Netekim abdest hadîsinde, abdestin büyük günahlardan kaçınılmak şartı ile küçük günahlara keffâret olacağı bildirilmigdir.
Buradaki rivayetlerde ramazan orucunun ve terâvîh ile Kadir gecesinin, küçük günahlara keffâret olduğu bildirildiği gibi daha başka rivayetlerde Arafe günü tutulan orucun iki senelik günahlara, âşûrâ orucunun, bir senelik günahlara, bâzı rivayetlerde iki yılın ramazan oruçları, aralarındaki günahlara keffâret olduğu, keza iki ömre'nin ve cum'a'nın aralarındaki günahlara keffâret sayıldığı bildirilinişdir. Bu nev'îden daha birçok hadîsler vardır. Acaba bunların araları nasıl bulunur?
Cevap: Evvelce de işaret ettiğimiz gibi bu tarzdaki hadîslerden mu-râd, sayılan hasletlerin her biri küçük günahlara keffâret olabileceğini göstermekdir. Eğer günahlar, hadîslerde gösterilen zamanlara tesadüf ederlerse bu hasletler, onlara keffâret olur. Tesadüf etmezlerse .faillerine bakılır. Failleri henüz mükellef olmamış küçükler olur yahut hiç küçük günah işlememiş veya işlemiş de tevbekâr olmuş, yahut günahından sonra hayır, hasenat yapmış, mükelleflerden olursa, böyleleri de günahları hasenat ile giderileceğinden mezkûr hasletlerle dereceleri yükseltilir; amel defterlerine hasenat yazılır. Bâzıları: «Büyük günahlarının bir kısmı hafifletilir.» demişlerdir.

177- (76i) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi kî: Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Urve'den, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece mescidde namaz kılmış, cemâatda ona uymuşlar. Sonra ertesi gece yine (u şekilde) namaz kılmış. Derken cemâat çoğalmış. Üçüncü yahut dördüncü gece cemâat yine toplanmış. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanma çıkmamış. Sabahlayınca (cemaata) :
Yaptığınızı gördüm! Benim için de sizin yanınıza çıkmaya bir mâni yokdu. Yalnız bu namazın, size farz kılınacağından endîşe ettim.» buyurmuşlar.
Râvî: «Bu ramazanda idî.» demişdir.

178- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Atdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus b, Yezîd, İbni Şi-hâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana, Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi, ona da Âişe haber vermiş kİ, Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi

ve Sellem) geceleyin (evden) çıkarak mescidde namaz kılmış. Bâzı kimseler de, onun namazına uyarak namaz kılmışlar. Derken halk bu mes'ele üzerinde lâf etmeye başlamışlar. Bu sebeple evvelkilerden daha çok cemâat toplanmış. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ikinci gece dahî mescide çıkmış ve cemâat da ona uyarak namaz kılmışlar. Cemâat (yine) bunun üzerinde lâf etmeye başlamışlar. Derken üçüncü gece mescidin cemâati çoğalmış ama Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yine çıkarak cemaata namaz kıldırmış. Dördüncü gece olunca artık rnoscid cemâati almaz olmuş. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) de, cemaata çıkmamış. Bunun üzerine cemâatden bâzı kimseler: namaza! diye seslenmeye başlamışlar. Fakat Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yine onların yanına çıkmamış. Nihayet sabah namazına çıkmış. Sabah namazını eda edince, cemaata doğru dönmüş; sonra şehâdet getirerek, şöyle buyurmuşlar:

«Bundan sonra (malûmunuz olsun ki) akşam ki hâliniz bana gizli kalmış değildir. Lâkin ben gece namazın size farz kılınır da, onu kılamazsanız diye endîşe ettim.»

Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'l-Cum'a», «Kitâbu't-Teheccüd» ve «KitâbÜ's-Siyâm» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişdir.

İmam Ahmed b. Hanbe1'in tahrîc ettiği rivâyetde: «Mes-cid, cemaatla doldu taştı...» denilmişdir. Bu hadîs'in Zeyd b. Satait rivayetinde: «Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) mescidde kendişine hasırdan bir hücre yaptı da, orada birkaç gece namaz kıldı. Nihayet cemâat onun yanma toplandılar. Sonra bir gece sesini işitmediler. Ve uyuduğunu zannederek yanlarına çıkması için öksürmeye başladılar. Bunun üzerine Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Yapmakda olduğunuzu gördüm fi'Iinrz devam etmektedir. O derece ki, üzerinize farz olur diye korktum. Farz olursa, onu yapmazsınız. Binâenaleyh ey cemâat! (onu siz) evlerinizde kılın! Çünkü farz namaz müstesna olmak üzere kişinin en faziletli namazı evinde kıldığıdır, buyurdular.»

denilmektedir. Hadîsi Ebû Dâvûd dahî tahrîc etmişdir. Rivayetleri çok ve muhtelifdir.

Resûlüllah (Sallaîlahü A leyhi ve Seîietn) 'in cemaata birkaç gece kıldırdığı bu namaz terâvîhdir. Netekim bunu bir rivâyetde Hz.. Âişe dahî tasrîh etmişdir.

Buradaki rivayetlerde Resûlüllah (Sallaîlahü,Aleyhi ve Sellem) 'in cemaata kaçar rek'ât namaz kıldırdığı büdiriîmemişdir. îbni Hu.zeyme üe îbni Hibbân'm rivayet ettikleri Câbir (Radiyallahû anh) hadîsinde ramazanda sekiz, rek'ât namaz kıldırdığı, sonra vitir yaptığı bildirilmişdir.

Teravih namazının yirmi rek'ât ve cemaatla kılınması Hz. Ömer zamanında-kararlaştırılmadır. Bu husûsda Buhar î'nin «Terâvîh» bahsinde İbni Şihâb tarîki ile Abdurrahman b. Abdü1kaarî'den şöyle bir haber rivayet edilmektedir: «Abdurrahman demiş ki: Ramazanda bir gece Ömerü'bnü'I-Hattâb ile birlikde mescide çıktım. Bir de baktık cemâat darmadağın olmuş. Kimisi yalnız kılıyor; kimisi birkaç kişiye imam olmuş namaz kıldırıyor. Bunları görünce Ömer: Aklıma, şöyle bir şey geliyor: Bu cemâati bir imamın arkasına toplasam hakîkaten pek güzel bir iş olacak! dedi. Sonra irâde buyurarak cemâati Übeyyü'bnü Kâ'b'ın başına topladı. Sonra başka bir gece yine Ömer'le beraber mescide çıktım. Cemâat imamlarına uymuş namaz kılıyorlardı. Ömer, onları görünce: Bu ne güzel bid'at!. dedi. Ve gecenin sonunda terâvîh kılanları kasdederek: Bunu kılmadan uyuyanların (sonrakalkip) kıldıkları ise şimdi kılanlannkînden daha da güzel! dedi. Cemâat terâvîh'i gecenin evvelinde kılarlardı.»

Aynî diyor ki: «Ömer (Radiyaîlahû anh) bu işi Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in :

(Cemaata Kitâbullah'ı en güzel okuyanları imam olur...) hadîsi ile âmel ederek yapmadır.»

Bir rivâyetde erkeklere Hz. Übeyy'in, kadınlara da Temîm–i Dârî (Radfyallahû arth) 'm imam oldukları bildiriliyor^ Bunun ayrı ayrı vakitlerde olması muhtemeldir.

Hz. Ömer'in başka bir gece mesciddekilerin hâlini teftîş için çıkması gösteriyor ki, kendisi bu cemaata devam etmemişdir. Herhalde onun mezhebi terâvih'in evde ve bilhassa gecenin sonunda kılınması efdal olduğu merkezinde imiş.

Ömer (Radiyallahû anh)'m buna bid'at demesi, Resûlüllalı (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnet olarak kararîaştırmamış olduğundandır. Teravih Hz. Ebû Bekir zamanında da cemaatla kılınmamışdı. Yalnız Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bu namaza rağbet göstermişdi

Bid'at: Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) zamanında olmayan bir şey'i îcâd etmek demekdir. Ve biri bid'at-ı hasene, diğeri bid'at-ı seyyie olmak üzere başlıca iki nevidir. Sonra bunlarda nevi'lere ayrılmış ve bid'atlar: Vâcib, mendûb, mubah, mekruh ve haram olmak üzere beş kısım olmuşlardır. Meselâ: İlimleri bellemek için tedvin ve mülhidlere delille redd cevabı vermek vacib, mekteb yapmak mendûb çeşitli yemekler ve kıymetli elbise mubahtır. Makruh ile haram .bid'a'ta misâl vermeye lüzum yoktur. Onlar malûmdur.

Şer'an makbul ve güzel şeylerden sayılabilen bid'atlara bid'at-i hasene; şer'an çirkin sayılanlara da bid'at-i seyyie derler.

Ulemâ terâvih'in müstehab olan rek'ât sayısı hakkında ihtilâf etmiş; ortaya bir çok kaviller çıkmişdir. Ezcümle: Bâzılarına göre vitirle beraber kırkbir rekât kılınır. Medîne1i'lerin mezhebi, budur.

îbni Abdilberr «El-İstizkâr» adlı eserinde Esved b. Yezîd'in terâvih'i kırk; vitr'i de yedi rek'ât üzerinden kılardığmı rivayet etmiş, vitir namazının kırk rek'âtda dâhîl olduğunu söylememişdir.

Bir takımları terâvih'in otuzsekiz rek'ât olduğunu söylerler. Bu kavil imam Mâlik 'den nakledilmişdir. Ona göre otuzsekiz rek'ât teravinden sonra imam cemaata bir rek'ât da vitir namazı kıldırır. Mâmâfîh imam Mâ1ik'in rneşhûr kavline göre -teravih namazı otuzaltı rek'ât olup, üç rek'âthk vitir namazı da bunda dâhildir. Bâzıları -Medîne'lilere göre terâvih'in otuzaltı rek'ât olduğunu söylerler. Ancak üç rek'âthk vitir namazı bunda dâhil değildir. Vitr'le beraber terâvih'in sayısı otuzdokuz olur.

«Teravih» in otuzdört, yirmisekiz, yirmidört ve yirmi rek'ât olduğunu söyliyenîer de vardır.

Hanefîlere göre terâvih'in rek'ât sayısı yirmidir.

Cumhûr-u ulemânın ve imam Şafiî ile ekseri fukahânın mezhepleri de budur. Bâzıları terâvih'in onaltı rek'ât olduğunu, bir takımları onüç, daha başkaları onbir rek'ât olduğunu söylemişlerdir.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler :

1- Nafile namazı cemaatla kılmak caizdir. Lâkin efdaİ olan yalnız kılmakdır. Teravih hakkında ihtilâf edilmişdir. Leys b. Sa'd, Abdullah b. Mübarek, imam Ahmed b. Hanbel ve İshâk'a göre terâvîh'i cemaatla kılmak efdaldir.

Hanefîlerle, Şâfiîlerden bir cemâatin kavli de budur. «El-Hidâya» sahibinin beyânına göre terâvîh'i cemaatla kılmak sünnet-i kifâyedir.

İmam Şafiî ile imam Mâ1ik'e göre terâvîh'i evde kılmak ef-daldır.

2- Terâvîh'in vakti yatsı ile vitr namazlarının arasıdır. Müstehab olan zamanı, gecenin ilk üçte biri veya yarısıdır. «El-Muhît» nâm eserde terâvîh'i yatasidan evvel kılmanın caiz olmadığı bildirilmişdir.

3- Ekseri ulemâya göre terâvîh'i hatimle kılmak simnetdir. Bâzıları cemaata bıkkınlık vermemek için her rek'âtda akşam namazmdaki

kadar okunacağına kaail olmuşlarsa daŞemsü'l-Eimme bu kavlin makbul olmadığını söylemişdir.
Bir takımları terâvîh'İn her rek'âtmda yirmi veya otuz âyet okunacağını söylemişlerdir.
4- Bir kimse imam kendisine imam olmayı niyet etmese bile, ona uyabilir. Cumhûr-u ulemânın mezhebi budur. Yalnız bir- rivâyetde imam Şafiî bunu doğru bulmamışdır,
5- Bir maslahatla mefsedet yahut iki maslahat muâraza. ederlerse, mühim olanı tercih edilir. Zîra Resûlüllah (SallaVahü Aleyhi ve Sellem) mescidde namaz kılmayı maslahat görmüş fakat farz olur korkusu bu maslahata muâraza ettiğinden maslahatı terk etmişdir. Çünkü mefsedetin ehemmiyeti daha büyükdür. Bunun, sebebi ile farz terk olunacakdır.
6- İmam yahut bir cemaatın büyüğü beklenilmedik bir şey yapar ve bunda mâzûr olursa sû-i zannı önlemek ve cemâatin gönüllerini almak için özrünü beyân etmesi yerinde olur.
7- Hadîs-i şerif Resûlüllah (Saiîallahü'Aleyhi ve Set'etn)'in dünyâya dalmadığına, dünyânın pek .az metâı ile iktifa ettiğine ve ümmetine karşı son derece müşvik ve merhametli olduğuna delildir.
8- Cemaatla kılman nâfüe namazlar için ezan ve.ikaamet yokdur.
9- Ramazanda terâvîh kılmak bâzılarının dediği gibi Hz. Ömer'in te'sîs ettiği bir sünnet değil, islâm cemâatinin kabulü ile sünnet ol- rnuşdur.
10- Hutbelerde «emmâ ba'du» demek müstehabdır.

179- (762) Bize, Muhammed b. Mihrân Er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi fei) : Bize, Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Abde, Zırr'dân riyâyet etti. Demiş ki: Ben, Übeyyü'bnü Kâ'b'ı aıılatırkcjı işittim: (Übeyy'e: Abdullah b. Mes'ûd Bütün sene gece namazı kılan .kimsenin kadir .gecesine isabet ettiğini söylüyor, demirlerdi.) Bunun, üzerinel Üb'eyy: «Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a ye-mîn ederim ki,, kadir gecesi ramazandadır.» dedi, inşaallah diyerek istisna yapmaksızın yemîn etti. Ve: «Vallahi onun hangi gece olduğunu pek âlâ biliyorum. Kadir gecesi; Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize namaz kılmamızı emir buyurduğu gecedir. O da ramazanın yirmiyedinci gününün gecesidir. O gecenin alâmeti, sabahında güneşin ziyâsız olarak bemheyaz doğmasıdır.» dedi.

180- (...) Bize, Muhammedü'bnü'l - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Abdetü'bnü [71] Ebî LübâbVyi Zirr b. Hubeyş'den, o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet ederken dinledim. Zırr şöyle demiş: «Übeyy Kadir gecesi hakkında: Vallahi onu ben pek âlâ biliyorum.
Benim bildiğine göre o, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize namaz kılmamızı emrettiği gecedir; o (ramazanın) yirmiyedinci gecesi-dir; dedi.»
Ancak Şu'be şu cümlede şekketmişdir: «O, Resûlülîah (SallatlahU Aleyhi ve Sellem) 'in bize emrettiği gecedir.» Şu'be :«Bu cümleyi bana. Übey'den bir arkadaşım da rivayet etti.» demişdir.

(...) Bana, Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be bu îsnâdla, bu hadîsin benzerini rivayet etti. Yalnız râvî: «Ancak Şu'be şekketmişdir...» cümlesi ile ondan sonrasını zikretmemişdir.
Bu hadîs Kadir gecesini, o gecenin zamanını ve alâmetini bildirmektedir.
Ulemâ mezkûr gece hakkında ihtilâf etmişlerdir. Babımız hadîsine göre «Kadir» gecesi, ramazanın yirmiyedinci gecesidir. Buna kaail olanlar bulunduğu gibi ramazan'm ilk gecesi, yirmibir, yirmiüç, yirmibeş, yir-midokuzuncu gecesi olduğunu söyleyenler hattâ ramazanın son gecesidir diyenler de bulunmuşdur.' Bâzıları sayılan bu tek adedlerin çiftlerinde, bir takımları bütün senede; bâzıları da bütün ramazanda olduğunu söylemişlerdir.
îmam A'zam'a göre «Kadir» gecesi ramazandadır. Yalnız bâzı sene daha evvel, bâzı sene sonra gelebilir. İmamEbû Yûsuf'la Muhammed'e göre «Kadir» gecesi yer değiştirmez. Lâkin ne zaman olduğu belli değildir. Bâzıları «îmam Ebû Yûsuf'la Muhammed'e göre «Kadir» gecesi ramazanın yarısından sonra gelir.» demişlerdir.
îmam Şâfîîye göre bu gece ramazanın son on günü içersindedir. Yer değiştirmez ve kıyamete kadar devam edecekdir.
Ebû Bekr-i Râzî: Kadir gecesi aylardan birine mahsûs değildir.» demiş; Hanef ilerin de buna kaail olduğunu söylemiş-dir. Filhakika Kaadı Hân: «Ebû Hanîfe 'nin meşhur kavline göre «Kadir» gecesi bütün senenin içinde döner. Ve bazen ramazana, bâzan da başka aylara rastlar.» demiştir.
Ashâb-ı kiramdan İbni Mes'ûd ile İbni Abbâs (Radiyaîîahû anhûma) 'nm; Tabiînden îkrime ve başkalarının kavileri de budur.
Ashâb-ı kiramdan Abdullah b. Zübeyr'e göre «Kadir gecesi ramazanın onyedinci gecesinde, Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyattahû anh) 'a göre yirmibirinci gecesindedir. İmam Şafiî 'nin mezhebi de budur.
Kadir gecesinin Şaban ayının yarısında olduğunu söyliyenler bulunduğu gibi Şîî'ler onun kaldırıldığını iddia etmişlerdir. Bu kavli Ha-nef îler'e nisbet eden olmuşsa da doğru değildir.
Rivayete nazaran Abdullah b. Hanbes şöyle demiş: «Ebû Hüreyre'ye: Halk, «Kadir» gecesinin kaldırıldığını söylüyorlar? dedim: Ebû Hüreyre: Onu söyliyen yalan yapmış; cevâbım verdi.»
Kadir gecesinin Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) zamanında yalnız bir sene olduğunu söyliyenler de bulunmuşdur.
Bâzıları, «Kadir» gecesinin yalnız bu ümmete mahsûs olduğunu, başka ümmetlerde böyle bir gece bulunmadığını söylemişlerdir. Mâliki- lerden İbni Habib ile başkaları bu kavli kat'î olarak kabul etmişlerdir. Ayni kavli Cumhûr-u ulemâya nisbet edenler de vardır.
Hâsılı «Kadir» gecesi hakkında' kırkbeş kadar kavil vardır. Bununla beraber mefhûm-u aded sahîh bir delîl olmadığı için ona itibar yokdur. Binâenaleyh hadîsler arasında münâfaat bulunmamaktadır.
Bir rivayete göre İmam Şâfîî : «Bence Peygamber (SalIaUahü Aleyhi veSelîem) kendisine nasıl sorulursa; Öyle cevap verirdi. «Kadir» gecesini filân gecede arayalım mı? diyenlere: Onu filân gecede arayın derdi.» demişdir. Ulemânın ekserisi onun yirmiyedinci ramazan gecesi olduğnu söylemişlerdir. «Kadir» gecesinin sabahında güneşin zıyasız olarak doğmasından murâd - Tybî'nin beyanına göre- güneş doğarken insanın gözüne gelen iplik gibi ince ziyaların görülmemesidir. Bâzıları: «Buna sebeb, o gece yeryüzüne ineri sayısız meleklerin kanatları ile güneşin ziyasını örtmeleridir.» demişlerdir. Fakat: «O gecenin nuru güneşin ziyasına galebe çalmışdır.» demeyi daha münasib görenler de vardır. Kadir gecesine âid hadîslerin mühim bir kısmı oruç bahsinde gelecekdir.

26- Gece Namazında ve Kıyamında Dua Babı

181- (763) Bana Abdullah b. Hâşim fa. Hayyân EI-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize, Abdurrahmân yâni Ibni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki

: Bize, Süfyân, Selemetü'bnü Küheyl'den, o da Küreyb'den, o da İbnİ Afa-bâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş «Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel'e m) geceleyin kalkarak hacetine gitti. Sonra yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra uyudu, sonra kalkarak su tulumuna gitti. Ve onun ağız ipini çözdü; sonra iki abdest arası (yâni haddinden fazla, lüzumundan az dökmemek şartı ile) bir abdest aldı. Suyu çok dökmedi fakat her yere ulaştırdı. Sonra kalkarak namaz kıldı. Ben de kalktım ve onun için uyamrdığımı zannetmesin diye şöyle bîr gerindim ve abdest aldım. Resûlüllah (SallaVahü A'eyhive Sellem) namaz kıldı. Ben de sol tarafına durdum. O, elimden tutarak beni sağ tarafına çevirdi. Bu şekilde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tam onüç rek'ât namazı tamam oldu. Sonra uzanıp yattı ve uyudu, hattâ horladi. Zâten uyuduğu vakit horlardı. Müteakiben Bilâl gelerek kendisine sabah namazını haber "verdi. Resûl-i Ekrem (Sallo^afrl Aleyhi ve Sellem) hemen kalktı ve namaz kıldı; ama abdest almadı. Duasında şu cümleler vardı :
«Allah'ım! Benim kalbime nur, gözüme nûr, kulağıma nur, sağıma nur, soluma nûr, üstüme nûr, altıma nûr. Önüme nûr ve arkama nûr ver! benim nurumu büyült!»
Küreyb; «Tâfcûtda yedi kelime daha vardı, (onları unuttum.) dedi. Sonra Abbas oğullarından birine rastladım da onları bana söyledi ve: sinirimi, etimi, kanımı, saçımı ve tenimi diye anlattı. İki haslet daha söyledi.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'd-Deavât» da; Ebû Dâvûd «Kitâbü'I-Edeb» de; Tirmizî «Kitâbû'ş - Şemail» de; Nesâî «Namaz» bahsinde; İbn Mâce de «Kitâbü't-Tahâre» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Tâbut'dan murâd : insanın bedenidir. Çünkü rûh'a nisbetle beden tâbut gibidir. Tâbutun hakikati: üzerinde cenaze taşman tahtadan yapma âletdir.
Dimyâtî'ye göre tâbûtdan murâd; göğüsdür. Çünkü göğüs kalbin tâbutu mesabesindedir. İbni Battal dahî ayni şey'i söylemiş ve şunları ilâve etmişdir: «Netekim ilmi ezberlemiyen kimse için:-Onun ilmi tâbuta tevdî' edilmişdir; derlet.» Bâzıları: «Tâbût'dan mur'âd: kaburga kemikleri ile onların ihtiva ettiği kalp ve şâir âzadır. Bunlara tâbut denilmesi içersinde eşya muhafaza edilen sandığa benzediğin dendir.» demişlerdir.
İbnü'1-Cevzî'ye göre tâbûtdan murâd, sandıkdır. Küreyb'in yedi şey'i hatırlayamamasi, o anda hatırında plmayıp evdeki sandığında yazılı bulunduğundandır. Sonra Abbâs oğullarından birine tesadüf ettiğini soyliyen zât Seleme tü'bnü Küheyl 'dir. Tesadüf ettiği zâtın ismi de Alîyyü'bnü Abdillâh b. Abbâs'-dır.
Bâzıları: «tâbûtdaki yedi şeyden murâd, yedî nurdur. Bunlar Benî İsrâî1'in Tâbut 'unda yazılı bulunan nurlardı.» demişlerdir.
Son iki hasletden murâd: Kirmânî'ye göre vücûdun iç yağları ile kemiklerdir. Bâzıları:. «Bundan murâd kemikler ile kabirdir.» demişlerdir.
İbni Battal: «Ben, bu hadîsi Alî b. Abdillâh b. Abbâs'in babasından rivayet ettiğini gördüm...» diyerek hadîsi uzun uzadıya rivayette bulunmuşdur. O rivâyetde: «Yâ Rabbî! Benim kemiklerime nûr ve kalbime nûr ver!» ifâdesi vardır. Bir takımları iki hasletden, dil ile nefsin kasdedildiğini söylerler.
Bu hadîsdeki nurdan murâd, hakkı beyân ve bütün hâllerde muvâf-fakiyyete mazhar olmakdır.
Tıybî diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), 'in teker teker her âzâ için Allah'dan nûr istemesi marifet ve tâat nurları ile süslenmesi içindir. Çünkü şeytanlar insanı altı cihetden vesvese ile kuşatırlar. Onlardan kurtulmak, bu altı ciheti nurlarla tıkamak sayesinde müm-kin olur.»

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Cemâat bir kişiden ibaret olursa imamın sağına durur. Soluna durmuş olsa bile sağma geçer; geçmediği takdirde kendisini imam geçirir.
2- Amel-i kalü namazı bozmaz. (Bunun ne demek olduğu evvelce görülmüşdü) .
3- Sabinin namazı şahindir.
4- Nafile namazları cemaatla kılmak caizdir.
5- Uykuda horladığı hâlde abdestin bozulmaması Peygamber (SaîlaVahü Aleyhi ve Selîem) Hazretlerine mahsûsdur Onun uzanarak uyuması dahî abdestini bozmaz. Çünkü gözleri uyuşa da kalbi uyanıkdır.

182- (...) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlike, Mah-rametü'bnü [72] Süleyman'dan dinlediğim, onun da İbni Abbâs'ın âzâd~ hsı Küreyb'den naklettiği, Küreyb'e de îbni Abbâs'm haber verdiği şu hadîsi okudum: İbni Abbâs bir gece teyzesi Ümmü'I-Mü'minîin Meymû-ne'nin yanında kalmış. İbnİ Abbâs diyor ki:
Ben, yastığa aykırı uzandım. Resûlüİlah (Sallailahü Aleyhi ve SeUem) île zevcesi ise uzunluğuna yattılar. Derken Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem)ıtyuâu. Gece yarısı yahut ondan az önce veya az sonra uyandı. Ve yüzünden eliyle uykuyu silmeye başladı. Sonra Âli Imrân sûresinin sonlarındaki on âyeti okudu. Ve asılı duran bir tuluma davrandı. Ondan abdesî aldı. Abdestinî de güzel aldı. Sonra kalkarak namaz kıldı.
İbni Abbâs diyor ki: Ben de kalkarak Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'İn yaptığı gibi yaptım. Sonra (onun yanma) giderek yamba-şına durdum. Derken Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve SeUem) :
Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımdan tutarak onu büktü. Müteakiben iki rek'ât namaz kıldı. Sonra iki rek'ât daha, sonra iki rek'âf daha, sonra iki rek'ât daha' sonra iki rek'ât daha, sonra İki rek'ât daha kıldı. Sonra vitr yaptı, onra uzanıp yattı. Nihayet müezzin gelince kalkarak hafif iki rek'ât dahî kıldı. Sonra (mescide) çıkarak sabah namazını kıldı.

183- (...) Bana, Muhammed b. Selemete'l-Mûrâdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Vehb, lyâz b. Abdillâh El-Fihıî'den, o da Mah-rametü'hnü Süleyman'dan bu isnâdla rivayet etti. Şunu da ziyâde eyledi:
«Sonra Resûîüliah (Sallailahü Aleyhi ye Seliem) su kabına giderek misvak tutundu ve abdest aldı. Abdesti yerli yerince aldı. Suyu pek az döktü. Sonra beni dürttü, ben de kalktım...» Hadîsin geri kalan kısmı Mâlik'in hadîsi gibidir.
Bu rivâyetdoki «Ard» kelimesini Dâvûdî «Urd» şeklinde zab-tetmişdir. Ard: Genişlik; Urd: kenar demekdir. Doğru olan rivayet Nevevî'nin de beyân ettiği gibi «Ayn» iri fethi ile «Ard» rivayetidir.
Visâde: Yastık demekdir. Kaadı İyâz bâzı ulemâdan onun burada döşek mânâsına geldiğini rivayet etmişdir. Çünkü Hz. İbni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) : ile zevcesi uzunluğuna yattılar.» demişdir. Fakat Nevevî bu kavlin zayif yahut bâtıl olduğunu söylemektedir. iFlhakîka Ebû Zür'a 'nın «E!-İlel» adlı eserinde tahrîc ettiği bir rivayette İbni Abbâs (Radiyalîahû anh) şunları söylemiştir:

«Teyzem Meymune'ye gelerek : ben bu gece sizde yatmak istiyorum, dedi. O : bizde nasıl yatacaksın, yalnız bir döşeğimiz var! dedi. Berftm sizin döşeğinize ihtiyacım yok! elbisemin yarısını altıma döşerim. Yastığa gelince : Ben de başım? sîzin başınızla birlikte arkadan yastığa koyarım, dedim. Az sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Meym One ona benim söylediklerimi anlatınca : «Bu, Kureyşin şeyhidir.» buyurdular.
Hadîs-i Şerifden de anlaşılacağı vecihle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'in zevcesi Me'ymûne (Radiyaîlahû ahha) İbni Abbâs'n teyzesidir. Hadîs cima' olmadığı takdirde bir kimsenin zevcesi ile onun yakın akrabasından bir sabinin —velev mümeyyiz olsun— yanında yatabileceğine delildir.
Kaadr İyâz diyor ki: «Bu hadîsin bir rivayetinde îbni Abbâs: Ben, teyzemin hayızlı bulunduğu bir gecede onun evinde kaldım; demişdir. Bu kelime her ne kadar rivayet itibârı ile sahîh değilse de mânâ itibârı ile pek güzeldir. Çünkü Peygamfcer (Sallatkıhü Aleyhi ve Settem) 'in ailesine ihtiyâcı olduğu bir gecede ne- îbniAbbâs teyzesinin yanında kalmak ister, ne buna babası müsâde eder...»
1- Yüzünden uykuyu silmek, mecazdır. Bundan murâd uykunun eserini silmekdir. Hadîs-i şerîf uykudan uyanan bir kimsenin yüzünden uyku eserini silmesinin müstehab olduğuna delâlet etmektedir.
2- Yine bu hadîs abdestsiz Kur'ân okumanın caiz olduğuna delildir. Bu husûsda bütün müslümanlar müttefikdir. Kur'ân okumak yalnız cünüp ve hayızlı kimselere haramdır.
3- Uykudan uyanan bir kimsenin Â1i Imrân sûresinin sonundaki on âyeti okuması müstehabdır.
4- Sûre-i Âli Imrân, Sûre-i Bakara, Sûre-i Nisa gibi isimleri söylemek caizdir. Selef ulemâsından bâzıları bunu kerih görmüş; bu tâbirlerin yerine meselâ: «İçinde Â1i Imrân zikredilen sûre.» denilmesini tensîb etmişdir. Hâlbuki sûreleri malûm olan isimleri ile zikretmek caizdir. Selef ve Ha1efin cumhuru buna kaaildir. Bir çok sahih hadîsler de caiz olduğunu bildirmektedir.
5- Kesûlüllah (SaUcUahü Aleyhi ve Sellem)'in İbni Abbâs'ın kulağını çekmesi, bâzılarına göre namaza ve namazda nereye duracağına dikkat etsin diyedir. Bâzıları uykusunu gidermek için kulağım büktüğünü söylemişlerdir. Bu vecih daha makbul görülmüşdür.
6- Hadîs-i şerif gece namazlarında ikişer rek'âtda selâm vermenin efdal olduğuna delildir.
7- Müezzinin namaz kıldırmak için imamı mescide davet etmesi caizdir.
8- Sabah namazının sünnetini hafif kılmak müstehabdır.

184- (...) Bana, Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Amr, Abdurabbih b[73] Saîd'-den, o da Mahrametü'bnü Süleyman'dan, o da İbni Abbâs'ın âzâdhsı Kü-reyb'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, şöyle demiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Meymûne'nin yanında geceledim. O gece Resûiüllah (Saîlallah'û Aleyhi ve Selîem) onun yanında idi. Derken Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) abdest aldı. Sonra kalkarak namaz kıldı. Ben de kalkarak sol tarafına durdum. Ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) , beni (utarak sağına durdurdu. Müteakiben o gece önüç rek'ât namaz kıldı, onra Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) uyudu, hattâ harladı. Uyuduğu zaman horlardı. Sonra (namaza davet etmek için) ona müezzin geldi, o da (mescide) çıkarak namaz kıldı. Faka tabdost almadı.»
Amr demiş ki: «Ben, bu hadîsi Bükeyru'bnü'l-Eşecc'e söyledim; o da: Bana, Küreyb onu rivayet etti; dedi.»

185- (...) Bize, Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Dahhâk, Mahrametü'bnü Süleyman'dan, o da İbni Abbâs'ın âzâdlısı Küreyb'den, o da İbni Abbâs'-dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş: «Bir gece teyzem Mey-mûne binü'l-Hâris'in yanında kaldım. Ona: Resûlüllah (Saİlallahü Aleyhi veSeîlem) kalktığı vakit beni uyandırıver; dedim. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı. Ben de kalkarak sol tarafına durdum:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elimden tutarak beni sağ tarafına durdurdu. Bundan sonra artık ben uyukladım mı kulağımın yumuşağını tutardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onbir rek'âî namaz kıldı. Sonra elleriyle dizlerini dolaylayarak oturdu; hattâ oturduğu yerde uyurken ben nefesini işitiyordum. Sabah olduğunu anlayınca hafif iki rek'âî namaz kıldı.»

186- (...) Bize, Ibni Ebî Ömer ile Muhammed b. Hatim, ibni Uyey-ne'den rivayet ettiler. İbni Ebî Ömer dedi ki: Bize, Süfyân, Arar b. Dî nâr'dan. o da İbni Abbâs'ın âzâdlısı Küreyb'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, İbni Abbâs teyzesi Meymûne'nin yanında gecelemiş.
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin kalkarak asılı duran su tulumundan hafif bi rabdest almış. (Râvî demiş ki. İbni Abbâs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest alışını tavsif etti. Ve onu hafif tutuyor; (suyu az döküyordu.)
İbni Abbâs demiş ki: Bunun üzerine ben de kalkarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaptığı gibi yaptım. Sonra gelip sol tarafına durdum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Beni arkasından geçirerek sağ tarafına durdurdu. Ve namazını kıldı. Sonra yana yaslandı ve uyudu. Hattâ horladı. Sonra ona Bilâl gelerek namaz vaktini haber verdi. Bunun üzerine mescide çıkarak sabah namazını kıldı. Fakat abdest almadı.»
Süfyân: «Bu hâl Peygamber (SaHaU.ahü Aleyhi ve Selleln)'-e mahsûsdur. Çünkü biz Peygamber (Sullallahü Akyhi ve Sellem)'\n gözler uyur, kalbi uyumazdığım duyduk.» demiş.

187- (...) Bize, Muhammed b. Beşşâr rivayet, etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed (yâni tbni Ca'fer) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be Seleme'den, o da Küreyb'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş :
Teyzem Meymûne'nin evinde geceledim de Resûlüiiah (SallaUahü Aleyhi ve Sellern) 'in nasıl namaz kıldığını gözetledim. Derken kalktı bev! etti. Sonra yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra uyudu. Bilâhare kalkarak su tulumuna gitti. Ve onun ipini çözdü. Sonra tasa yahut çanağa su döktü. Tulumun (ağzınt) da eliyle kabın üzerine eğdi. Sonra israfla taktır arası güzel bir abdest aldı. Sonra kalkarak namaz kıldı. Ben de kalktım, yanına geldim. Ve soluna durdum. Resûlüiiah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) beni tutarak sağ tarafına durdurdu. Böylece Resûlüiiah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazı onüç rek'âtda tamam oldu. Sonra uyudu; hattâ horla-dı. Biz, onun uyuduğunu horlamasından ânlardık. Sonra namaza çıktı; ve (sabah) namaz(ını) kıldı Namazında yahut sücûdunda :
«Yâ Rabbî! Benim kalbime nûr, kulağıma nûr, gözüme nûr, sağıma nur, soluma nûr, önüme nûr, arkama nûr, üstüme nûr, altıma nûr ve bana nûr ver; yahut beni nûr eyle!» derdi.

(...) Bana, İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Nadr b. Şü-meyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şube haber verdi. (Dedi ki) : Bize Se-lemetü'bnü Küheyl, Bükeyr'den, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti.
Seleme demiş ki: «Müteakiben Küreyb'e rastladım da, şunları söyledi: tbni Abbâs: Ben, teyzem Meymûne'nin yanındaydım. Sonra Resûlül-lah (Saîîalîahü Aleyhi ve SeİIem) geldi... dedi. Sonra Gunderin hadîsi gibi rivâyetde bulundu. (Hadîsin sonunda, o) şekketmedi.

Ve: (Benî nûr eyle) dedi.»

188- (...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Hennâd b. Serîy rivayet ettiler. Dediler ki : Bize, Ebû'l - Ahvas, Saîd h. Mesrûk'dan, o da Sele metü'bnü Küheyl'den, o da İbni Abbâs'm âzâdlısı Ebû Rişdîn'den, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. tbni Abbâs şöyle demiş:
«Teyzem Meymûne'nin yanında geceledim...» Râvî hadisi anlattı yalnız yüzle ellerin yıkandığını söylemedi. Ancak:
«Sonra tuluma gelerek, ipini çözdü ve israfla taktır arasında orta bir abdest aldı. Sonra yatağına gelerek uyudu. Bilâhare bir daha kalktı ve yine tuluma gelerek ipini çözdü ve öyie bir abdest aldı ki, abdest ona derler!... dedi. Ve : «Bana pek büyük bir nûr İhsan eyle!» ifadesini söyledi: «Beni nûr eyle!...» cümlesini söylemedi.

189- (...) Bana, Ebû't-Tâhîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Vehb, Abdurrahmân b. Selmân El - Hacr[74]'den, o da Ukayl b. Hâlid'den naklen rivayet etti. Ukayl'e de Seleme'tübnü Küheyl, Ona da Küreyb rivayet etmiş ki, İbni Abbâs bir gece ResûİüllahÇ (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin yanında kalmış.
İbnİ Abbâs demiş ki :
«Sonra Resûlüilah (Salktîlahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak tuluma gitti. Ve ondan su döktü de abdesf aldı. Fakat abdestte suyu ne çok döktü, ne de az... Râvî hadîsi böylece rivayet etmişdir. Bu hadîsde :
«Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n), o gece ondokuz kelimelik bir duâcla bulundu.» ifâdesi de vardır.
Seleme demiş ki: «Onları, bana, Küreyb söyledi. Ben, onların onikisi-ni belledim; geri kalarimt.unuttum. Resûlüilah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
(Yâ Rabbî! Benim kalbime nûr, dilime nûr, kulağıma nûr, gözüme nûr, üstüme nûr, altıma nûr, sağıma Nûr, soluma nur, önüme nûr, arkama nûr, nefsime nûr ver! Bana büyük bir nûr ihsan eyle) buyurdular.»

190- (...) Bana, Ebû Bekr b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, îbni Ebî Meryem haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Ca'fer habe verdi. (Dedi ki) : Bana, Şerîkü'bnü Ebî Nemir, Küreyb'den, o da îbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, İbni Abbâs şöyle demiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliemj'ın geceleyin nasıl namaz kıldığını göreyim diye nevbefînİn Meymûne'de olduğu bir gece onun evinde yattım Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ailesi ile bîr müddet konuş-fukdon sonra uyudu..... Ve Râvî hadîsi (bu minval üzere) hikâye etmiştir. Bu hadîsde: «Sonra kalkarak abdest aldı ve misvaktandı.» ibaresi de vardır.

191- (...) Bize, Vâsıl b. AbdilVlâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Fudayl, Husayn b. Abdirrahmân'dan, o da Habîb b. Ebî SâbİÇt'-den, o da Muhammed b. Alîy b. Abdillâh[75] b. Abbâs'dan, o da babasından, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Abdullah b. Abbâs, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) 'in yanında uyumuş. Müteakiben Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyanarak misvaklanmış ve abdest almış. (Abdest alırken) şu âyetleri okuyormuş :
. «Hiç şüphe yok ki göklerle yerin yaradılışında ve gece ile gündüzün biribirinİ tâkîb edişinde akıl sahipleri İçin ibretler vardır.»[76] (İbni Ab-bas demiş ki) İşte bu âyetleri tâ sûrenin sonuna kadar okudu. Sonra kalkarak iki rek'ât namaz kıldı. Ama bu ilri rek'âtda kıyamı, rükû'u ve sücûdu uzattı. Sonra oradan ayrılarak uyudu. Hattâ horladı. Bunu üç defa yaptı, (yâni) altı rek'ât namaz kıldı. Hepsinde misvaklamyor; abdest alıyor ve bu âyetleri okuyordu. Sonra üç rek'âtla vitr yaptı. Derken müezzin ezan okudu; o da namaza çıktı. Şu duayı okuyordu:
«Allah'ım! benim kalbime nûr, dilime nûr, kulağıma nûr, gözüme nûr, arkama nûr, Önüme nûr, üstüme nûr, altıma nûr kalk eyle! Yâ Rabbî! Banc nûr ver!...»

192- (...) Bana, Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Cüreyc habe verdi (Dedi ki) : Bana Atâ', İbni Abbâs'dan naklen haber verdi. Demiş ki :
«Bir gece teyzem Meymûne'nîn yanında kaldım, derken Peygambeı (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin nafile namaz kılmağa kalktı. Ve sı tulumuna giderek abdest aldı ve namaza durdu. Onun böyle yaptığını gö rünce, ben de kalktım ve tulumdan abdest aldım. Sonra onun sol tarafım durdum. Resûlüilah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) arkasından, benim elimder tutarak benî öylece arkasından sağ tarafına döndürdü.»
(Râvî diyor ki) : Ben : «Bu nafile namazdamı oldu?» dedim:
— Evet; cevâbını verdi.

193- (..) Bana, Hârûn b. AbdiIIâh ile Muhammed b. Bâfî' rivâye: ettiler. Dediler ki : Bize, Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, ba banı haber verdi. Dedi ki: Kays b. Sa'd'i, Atâ'dan, o da İbni Abbâs'dai naklen rivayet ederken dinledim. îbni Abbâs şöyle demiş:
«Abbâs, bem Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) 'e gönderdi.
«Sesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem), teyzem Meymûne'nin evirrJe İdi. O gece oranla beraber kaldım. Geceleyin Resufüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) namaza kalktı, ben de (kalkarak) sol tarafına durdum. O, beni arkasından yakalayarak sağ tarafına durdurdu.»

(...) Bize, İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, Abdülmelik, Atâ'dan, o d/. İbni Abbâs'dan nakler rivayet etti. îbni Abbâs, İbni Cüreyc ve Ka',b. Sa'd rivayetlerinde olduğu gibi: «Ben, teyzem Meymûne'nin yan? da geceledim...» demiş.
Görülüyor ki İbni Abbâs (Re .yallahû anhûma) 'dan muhtelif yollarla rivayet edilen bu hadîs, Pey umber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in gece namazım ve bu namazı kaç re> it kıldığını, namaz esnasında okuduğu duaları bildirmektedir.
Yalnız Müs1im'in Vâsi' b.. Abdi1'a'lâ tarîki ile rivayet ettiği (191 numaralı) hadîs, d; it rivayetlere muhalif düşmüşdür. Çünkü bu rivayette hem rek'ât ad u altı olarak gösterilmiş hem de Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ı ikişer rek'ât namaz kıldıkça uyuduğu bildirilmişdir. Hâlbuki diğe rivayetlerde namaz arasında uykudan bahsedilmediği gibi; gece nama? n rek'ât sayısı da onüç olarak tesbit edilmişdir.
Kaadı İyâz diyor k «Husayn b. Abdirrahmân'in, Habib b. Ebî Sabit 'den rivayeti, Dârakutnî'nin Müslim'e kar. ve istidrâk yaptığı husûsâtdan biridir. Çünkü bu rivayet mrarib, râvü ;n de muhtelifdir. Dârakutnî hadîsin Habî!-den yedi seki ie rivayet edildiğini, Habîb'in bu hadîsde Currnûr'a muhâlefe ettiğini söylemişdir.» Fakat Nevevî bu itiraz n imam Müs1in'e karşı vârid olamayacağını çünkü Müs1im mezkûr rivâye'ti mü. :;akillen değil mutâbaat için zikrettiğini, mutataatda ise asıl hadîslerde c«!z görülmeyen bâzı husûsâtm kabul edildiğini îöylemişdir.
Yine Kaadî İyâz: «İhtimâl ki İbni Abbâs (Radiyallahâ anh) ResûlülIlaîT(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in gece namazına başlarken kıldığ

hafif iki rek'ât namazı saymamışdır. Onun için de uzun iki rek'ât namaz kıldığından bahsetmişdir. Bu gösteriyor ki evvelâ iki rek'ât hafif namazı kılmış, sonra iki rek'ât uzun. sonra da hadîsde zikri geçen altı rek'âtı kılmış; en sonunda da üç rek'âtla vitir yapmışdır. Bu suretle kılınan namazların mecmû'u, sair rivayetlerde olduğu gibi yine onüç rek'ât eder.» demişdir. Aliyyı cöre İbni Abbâs (Radiyallahû anh) bilmediği için Peygamber (o. Hallahü Aleyhi ve Selİem) 'in sol tarafına durmuştur. Çünkü yaşı küçüktü. Kendisi hicretten üç sene evvel doğmuştu. Mâmâfîh sağ tarafına darmanın hılâf-ı edep olduğunu zannetmiş olması da mümkündir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Mühim bir şey'e tenbîh veya sırf iltifat için küçüklerin kulağından çekmek caizdir.
2- Bu rivayetler Hz. îbni Abbâs'in terbiyesine ve küçük yaştan ilme ve hayırlı işlere karşı gösterdiği hırs ve ehemmiyete delildir ResûlüUah (Saîlaîîahü Aleyhi ve SeVem) 'in gece yansı mı yoksa az evvel veya az .vonra mı kalktığında tereddüt eden Hz. İbni Abbâs 'dır. Böyle tereddütler her zaman ve herkesden vâki olabilir. Bahusus Hz. İbni Abbâs gibi o zaman henüz on yaşlarında bulunan bir çocuk için bu pek tabiîdir.
3- Namazda amel-i kalîl caizdir. (Yâni az olmak şaratı ile namaza âid olmayan fiil namazı bozmaz.)
4- Bu rivayetler «imam olmaya niyet etmiyen bir kimseye uymak caizdir.» deyenlerin delilidir. İmam Mâlik ile imam Şâfiî'nin-mezhepleri budur. İmam Ahmed ile bir rivâyetde imam Şafiî bunu caiz görmemişlerdir. Ulemâ'dan bâzıları bunu namaza davet eden müezine caiz görmüş; cemâat hakkında caiz olmadığını söylemişlerdir.
İmam A'zam'a göre imam olmaya niyet etmeyen bir kimseye erkeklerin uyması caiz; kadınların uyması caiz değildir.
5- Gece namazından evvel veya sonra ailesi ile konuşmak, muhtaç olduğu husûsâtda başkalarına söz söylemek ilim tahsil etmek ve misafir ağırlamak gibi şeyler caizdir. Bu husûsda vârid olan nehy, lüzumsuz şeyler hakkında konuşmaya hamle di lmişdir. Çünkü bunlarla eğlenerek uyumayan kimsenin sabah namazına kalkamaması muhtemeldir.

194- (764) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize İbni'l - Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'fce, Eb Cem-re'den rivayet etti. Demiş ki: Ben, İbni Abbâs'ı:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin onüç rek'ât namaz kılardı.» ilerken işittim.

195- (765) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Abdullah b. Ebî Bekr'den, o da babasından, o da Abdullah b. Kays b. Mahr rame'den naklen rivayet etti. Abdullah da Zeydü'bnü Hâlid-i Cühenî'den naklen haber vermiş İd, Zeyd şöyle demiş:
«Bu gece Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazını mutlaka ta'kîp edeceğim! dedim. Bunu müteakib Resûlüllah (SallaUahi Aleyhi ve Sellem) haf ifiki rek'ât namaz kıldı. Sonra iki rek'ât uzun, uzun (ama çok) uzun iki rek'ât namaz kıldı. Sonra iki rek'ât daha kıldı. Bunlar önceki rek'âtlardan daha kısaydılar. Sonra iki rek'ât daha kıldı; bunlar da öncekilerden kısaydılar. Sonra iki rek'ât daha kıldı; bunlar da öncekilerden kısaydılar. Sonra iki rek'ât daha kıldı; bunlar dahî kendilerinden öncekilerden kısa idiler. Sonra vitr yaptı. İşte bu namazlar (in mecmuu) onüç rek'âtdır.»

196- (766) Bana, Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed fc. Ca'fer El-Medâinî Ebü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Verkaa', Mu hammed b. Münkedir'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Bir seferde Resulü Hah (SallaUahü Aleyhi veSellem) ile beraber idim, giderken bir su yoluna vardık, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayvanını sulamiyacakmısın Yâ CâbİIr?» dedi. Ben: Hay hay! cevâbını verdim. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) indi. Ben de deveyi suya sürdüm. Sonra Peygamber (Sallalîahü A leyhi ve Sellem)
Kazâ-i hacete gitti. Ben, kendisine abdesf suyu koydum. Az sonra geldi ve abdest aldı. Sonra kalktı ve bir elbisenin iki tarafını omuzlarına atarak namaza durdu. Ben de arkasına durdum. Fakat o, benim kulağımdan tutarak beni sağ tarafına geçirdi.

197- (767) Bize, Yahya b. Yahya ile Ebû B©kr b. Ebî Şeyhe hep birden Hüşeym'den rivayet ettiler. Ebû Bekr dedi ki: Bize, Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hurre [77], Hasen'den, o da Sa'd b. Hişâm'dan, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kılmak için kalktımı evvelâ namazına hafif iki rek'âtla başlardı.»

198- (768) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Üsânıe, Hişâm'dan, o da Muhammed'den, o da Eb Hüreyre'den, 6 da Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar :
«Biriniz geceleyin kalktığı zaman namazına hafif iki rekrâtla başlayıversin!»
Bu hadîsler dahî Resûlülah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'m gece namazlarım onüç rek'ât olarak kıldığım, gece namazına hafif iki rek'âtla başladığını bildirmektedirler.
Zeydü'bnü Hâlid-İ Cühenî 'nin: «Bu akşam mutlaka Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazını gözetleyip takip edeceğim..» demesi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kalktığını anladıktan sonraya hamiedilmişdir. Çünkü uykudan kalkmazdan önce onun hâlini tecessüs etmesi memnudur. Fakat namaza kalkmasını beklemek ve ondan sonraki hâlini İzlemek memnu değil; makbuldür.
Meşra'a : Ve keza şeriat: Suya götüren yoldur. Resûlüllah'ın suâli: «Deveni sulamıyacakmısm?» yahut: su içmiyecekmisin?» mânâlarına gelir. Hz. Âişe'nin :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , geceleyin namaz kılmağa kalktırın, namazına hafif iki rek'âtla başlardı.» sözü ile ondan sonra gelen Ebû Hüreyre hadîsindeki hafif iki rek'ât namaz kılma emri, bu namazın müstehab olduğuna delildirler. Çünkü vvelâ hafifçe kılman bu iki rek'ât, ondan sonraki uzun rek'âtlara neşât açar.

199- (769) BİIze, Kutybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Ens'den, o da Ebû'z -Zühyer'den, o da Tâvûs'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece yarısı namaza kalktımı.
«Allah'ım! Hamd sana mahsûsdur. Göklerle yerin nûr'u sensin, Hamd <ia sana mahsûsdur. Göklerle yerin ve onlardakilerin Rabbî sensin, hak sensin, senin va'din hak'dır. SÖzün hak'dır. Sana kavuşmak hakdır. Cennet hakdır. Cehennem hakdır. Kıyamet hakdır. Yâ Rabbî! Ben ancak sana teslim oldum; ancak sana îmân ettim; ancak sana tevekkül eyledim ve yalnız sana rücû' ettim. Ben hasmıma karşı ancak senin (burhanın) ile mu-hasama ettim ve düşmanınla aramızda ancak senin hakemliğine müracaat ettim Binâenaleyh benim gerek evvelce gerekse sonradan işlediğim günahianmla gizli ve aşikâr yaptıklarımı hep bana bağışla! Benim ilâhım sensin, senden başka hiç bir ilâh

yokdur!» diye duâ ederdi.

(...) Bize, Amru'n - Nâkıd ile ihni Nümeyr ve tbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Süfyân rivayet etti. H.
Bize, Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. Dedi ki: Bize, Abdürraz-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Cüreyc haber verdi. Bunlarıı ikisi de Süleymân-ı Ahvel'den, o da Tâvûs'dan, o da tbni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ettiler.
İbni Cüreyc hadîsinin lâfzı Mâlik hadîsi ile birdir. Yalnız iki kelimede ihtilâf etmişlerdir. İfcni Cüreyc «Kayyâm» yerine «Kayyım» demiş. Bir de «Esrartü» cümlesini «Mâ Esrartü» şeklinde rivayet etmişdir.
İbni Uyeyne hadîsine gelince: onda bâzı ziyâdeler vardır. Hem o bir kaç kelimede Mâlik ile İbni Cüreyc hadîslerine muhâlifdir.

(...) Bize, Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mehdî (yâni İbni Meymûn) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Imrânü'l-Kasîr[178], Kays b. Sa'd'dan, o da Tâvûs'dan, o da İbni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsi rivayet etti. Lâfzı yukarkilerin lâfızlarına yakmdır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü't - Teheccüd», «Kitâbü'd-Deavât» ve «Kitâbü't-Tevhîd» de; Nesâi «Kitâbü's-Salât» ve «Kitâbü'n-Nüûd» da; İbn Mâce dahî «Kitâbü's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin zahirinden anlaşıldığına göre Fahr-i Âlem (Sal'laliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz, bu duayı namaza kalktığı vakit okurmuş.
«Göklerle yerin nûr'u sensin!...» cümlesinin mânâsı: «Onları nûrlan-dıran yâni göklerle yerin nûr'unu halk eden sensin.» demekdir.
Ebû Ubeyd'e göre mânâ: Yer ve gök ehli senin nûr'unla hidâyet bulur; demekdir.
Hattâbî (319-388), Teâlâ Hazretlerinin nur ismini tefsir ederken: «Bu kelimenin mânâsı: Görmeyen, onun nûr'u ile görür; yolunu sapıtan, onun hidâyeti ile yol bulur; demekdir. Allah, semâvâtm nûr'udur: Tâbiri de bundan alınmadır. Yâni göklerle yerin nûr'u da Allah'dandir; demekdir. Bu kelimenin nûr sahibi mânâsına gelmesi de muhtemeldir. Yalnız nûr Allah'ın zâtına sıfat olamaz. O, fiil sıfatıdır.» demişdir.
Bir takım ulemâya göre «Göklerle yerin nuru...» cümlesinden mu-râd: onların güneşini, ay'mı ve yıldızlarını tedbîr edendir.
Kayyim, kayyâm ve kayyûm kelimeleri, bir mânâya kullanılırlar. Bundan murâd mahlûkaatmı daimî sûretde tedbîr eyleyen, onlara kıvamını bulduran şey'i veren yahut kendi kendine kaaim olup başkasını da ikaame eden, daha doğrusu varlığı kendinden olup, başkasını vâr edendir.
Bâzıları: «Kayyâm, mubaleğalı ism-i faildir; mahlûkaatm muhtaç olduğu her şey'i hazırlayan mânâsına gelir.» demişlerdir.
Bir takımları da kayyim'in yaradan ve tutan, mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bunlara göre göklerle yerin kayyimi, onların yaradanı demekdir.
Ulemânın beyânına göre Rabb'm lûgatda üç mânâsı vardır.
a) İtaat edilen ulu; **b)** Islah eden; **c)** Sahip ve Mâlik.
Bâzıları: «Eğer Rabb kelimesi itaat edilen büyük mânâsına gelirse, merbûbun yâni o Rabb'a itaat edenin akıllılardan olması şarttır.» derler. Hattâbî: «Seyyidü'l- Cibâl denilemez.» sözü ile buna işaret etmişdir. Fakat Kaadı İyâz buna itiraz etmiş ve: «Bu şart, fâsiddir. Bilâkis her şey Allah Teâlâ'ya mutî'dir...» demişdir.
Yine ulemânın beyânına göre Allah Teâlâ'nm isimlerinden biri olan Hakk'ın mânâsı, mevcudiyeti muhakkak; demekdir. Vücûdu tehakkuk eden her şey Hak'dır.
«Hakka» kelimesi dahî Hak'dan almmışdır. Ve: hiç şüphesiz olacak; mânâsına gelir. Bu fadîsdeki Hak'ların hepsi bu mânâyadır. Yâni: «Senin va'din, sözün, sana kavuşmak, cennet, cehennem ve kıyamet mutlaka tehakkuk edecekdir; bunların olacağında asla şüphe yokdur» demekdir.
Bâzıları bunu: «Senin haberin hak ve doğrudur.» mânâsına almış, bir takımları: «Hak'dan murâd, hak sahibi demekdir.» mutâleasında bulunmuşlardır.
Hak'dan murâd, onu yerine getirendir.» diyenler de vardır. «Sana kavuşmak hakdır.» cümlesinden murâd, öldükden sonra diril-mekdir.
«Yâ Rabb! Sana teslim oldum...» cümlesinden murâd, emir ve nehiy-Ierine râm oldum; ne buyurursan onu yapmağa hazırım; demekdir.
Yalnız sana rücû ettim» : Sana itaat ettim, senin ibâdetine yöneldim; demekdir. Bâzıları bundan murâd, Her tedbirimde sana rücû ettim yâni umurumu sana havale ettim; demekdir... derler.
«Seninle muhâsama ettim» bana verdiğin kuvvet ve delillerle, sana küfür edenlere karşı muhâsama ettim ve onları hüccetle, kılınçla mağlûp ettim; demekdir.
«Düşmanınla aramızdaki muhâsamada senin hakemliğine müracaat ettim» : Yâni hakkı inkâr edenlere karşı yalnız senî hakem tanıdım; Küf-fâr'ın yaptıkları gibi putları, kâhinleri, ateşi, şeytanı v.s. yi değil, ben ancak senin hükmüne razı olurum; senden başka hiç bir kimsenin hükmüne i'timâd edemem; demekdir.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bütün mütesavver günahları affedilmiş olduğu hâlde bu hadîsin sonunda yine :
«Allah'ım benim gelmiş geçmiş bütün günahlarımı affet...» demesi, iki vecihden dolayıdır. Bunlardan biri tevazu göstermek ve Allah Teâlâ'ya ta'zîmde bulunmak içindir. Diğeri duâ hususunda kendisine tabî olmaları için ümmetine tâ'lîmdir.
Müfessirlerin beyânına göre Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında gufran, geçmiş ve gelecek bütün fiillerine şâmildir.
«Gizli ve aşikâr bütün yaptıklarımı affet.» cümlesinden murâd, gönülden geçen ve dilin söylediği şeyler olabilir.
Kirmanı: «Bu hadîs cevâmiû'l-Kelim'dendir.» demişdir. (Cevâ-miû'l - Kelim: Az sözle çok mânâ ifâde eden hadîslerdir. Bir hadîsde beyân edildiği vecihle bu şekilde ifâde yalnız Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem} Efendimize verilen hasâistandır.)

Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmışdır:

1-Bu hadîsde Peygamberliğe sevap veya azap vermek sureti ile cezâya işaret vardır,
2- îmân, islâm, tevekkül, tazarru' ve istiğfar gibi şeyler farzdır.
3- Allah'dan istenilen her isteğin başında evvelâ ona senada, bulunmak ve bu suretle Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin fi'line uymak müstehabdır.
4- Hadîs-i şerif, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin azamet-i ilâhiyyeyi ve Allah'ın kudretinin büyüklüğünü herkesden ziyâde bilerek zikir ye .duaya devam ettiğini ve Allah'ın hukukunu îtirâf; va'di ile tehdidinin doğruluğunu ikrar ettiğini bildirmektedir.

200- (770) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsenna ile Muhammed b. Hatim, Abd b. Humeyd ve Ebî Ma'ni'r-Rakaaşî rivayet ettiler. Dediler ki:

Bize, Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, îkrimetü'bnü Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Selemete'bnü Abrîirrahmân İbni Avf rivayet etti. Dedi ki: Ümmü'1-Mü'minîn Âişe'ye sordum:
— Nebiyyullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin kalktığı vakit namazına ne ile başlardı? dedim. Aişe :
— Geceleyin kalktığı vakit namazına : «Allah'ım! Ey Cebrail, Mîkâîl ve İsrafil'in Rabbi! Gökler'le yerin yaradam; hâzırı ve gâîbi biler Allah'ım! Kullarının ihtilâf ettikleri şeylerde, onların aralarında ancak sen hükmede-r sin. İhtilâf edilen hakka izninle beni hidâyet eyle! Çünkü dilediğini doğru yola ancak sen hidâyet eylersin!» duası ile başlardı... dedi.
Gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetinde tekarrur etmişdir ki, Allah Teâlâ Hazretleri mah-lûkaatmın şân ve mertebesine izafe edilerek anılır. Küçük ve hakir olanlara izafe edilmez. Meselâ göklerle yerin Rabbi, Arş-ı Âlâ'nın Rabbi, Me-lâike ile rûh'un Rabbi, maşrikle mağrib'in Rabbi, insanların Rabbi, insanların Mâlik'i, insanların ilâhı, âlemlerin Rabbi, Peygamberlerin Rabbi, göklerle yerin hâliki, göklerle yerin fâtırı ilâh... denilir. Bütün bunlar Allah Zülcelâl'i azamet, kudret ve mülk delilleri ile tevsîf demek* dir. Onun için küçük ve hakîr olan şeylerde kullanılmamışdır. Meselâ: Ha-şerâtın Rabbi, maymun "ve hınzır'ların hâlik'i denilmez. Bunlar şâir mahlûkatın umûmunda dâhil olmak üzere ifâde edilirler. Meselâ bütün mah-lûkatm Rabbi, Her şey'in hâîik'ı denilir.
İşte Resûlüllah (Salkûkıhü Aleyhi ve Sellemj'in duasında: (Cebrail, Mîkâîl ve İsrafil'in Rabbi! Göklerle yerin yaradanı olar Allah'ım.) diyerek bütün mahlûkaat arasından yalnız bunları zikretmesinin vechi budur.

201- (771) Bize, Muhammed b. Ebî Bekr El-Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yûsufu'l-Mâcişûn[79] rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Abdurrahmân El-A'rac'dan o da Ubeydullah b. Ebî Râfi'den, o da Alîyü'bnü Ebî Tâlib'den, o da Resûlüllah {Sallallahü Aleyh ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, namaza kalktığı vakit:
«Yüzümü hak dîne meylederek, göklerle yeri yaradan a çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Şüphesiz ki benim namazım, ibâdetlerim, hayâtım ve m em âtı m âlemlerin rabbi olan Aflaha âiddir. Onun hiç bir şeriki yoktur. Ben, bununla emrolundum; ve ben müslümanlardanım. Allah'ım melik ancak sensin! senden başka hiç bir ilâh yokdur. Sen, benim Rabbimsin. Ben de senin kulun!... Nefsime zulmettim. Günâhımı da îtİrâf eyledim. Binâenaleyh bütün günahlarımı bana bağışla! Çünkü günahları senden başka affedecek yokdur. Beni ahlâkın en güzeline hidâyet buyur! Onun en güzeline senden başka hidâyet eyleyecek yokdur. Kötü ahlâkı benden def eyle! Onu senden başka benden def edecek yokdur. Senin emrine tekrar tekrar icabet eder; dînine tekrar tekrar tâbi' olurum!
Bütün hayırlar senin yed-i kudretindedir. Şerr sana âid değildir. Varlığım senİnledir; sonu da sana müntehidir. Mübareksin, yücesin senden mağfiret diler; sana tevbe eylerim!» duasını okur, rüku'a vardığında:
«Allah'ım ancak sana rükû1 ettim; sana îmân eyledim; ve ancak sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, iliğim, kemiğim ve sinirim hep sana itaat etmektedir.» der, başını rükû'dan kaldırdıkda :
«Allahtm! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu, göklerle yer arası dolusun, onlardan maâdâ dilediğin her şey dolusu hamd ancak sana mah-sûsdur.» duasını okur. Secde ettiği zaman:
«Allahım ancak sana secde ettim ve yalnız sana îmân eyledim; sana teslim oldum. Yüzüm, kendisini yaratıp şekillendiren, gözünü ve kulağını yaradan Allahına secde etti. Halikların en güzeli olan Allah pek yücedir.» dermiş. Sonra teşehhüdle selâm arasında en son sözü şu olurmuş:
«Allahım! Evvel ve âhir, gîzli ve aşikâr işlediğim bütün günahları ve yaptığım bütün israflarımı ve senin benden daha iyİbildiğin kusurlarımı bana bağışla! İlerleten ancak sen! gerileten de ancak sensin! Senden başka hiç bir ilâh yokdur!»

202- (...) Bize, bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. H.
Bize, İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'n-Nadr haber verdi. Bu râvîlerin ikisi de demişler ki: Bize, Abdülâzîz b Abdillâh b. Ebî Seleme, amcası Mâcişûn[80] b. Ebî Seîeme'den, o da A'rac'dan bu isrâdla rivayet etti. Ve şöyle dedi: Resûlüllah (SalUüîahü Aleyhi ve kellem) namaza başlarken tekbir alır; sonra:
«Yüzümü çevirdim.» ve: «Ben, müslümanların birincisiyim.» derdi. Başını rükû'dan kaldırdımı:
«Allah, hamd edenin hamd'ını kabûf eder. Ey RabbimİZ! Hamd de sana mahsûsdur!» derdi. (Secde hâlinde) :
«Yüz'e şekil vererek onu güzel bir sûretde yaradan.» der; selâm verirken de:
«AÜahiml Dnceden yaptığım günahları bana bağışla!...» derdi, diyerek hadisi sonuna kadar rivayet etti. Yalnız: «Teşehhüdle selâm arasında.» tâbirini söylemedi.
«Yüzümü hak dîne meylederek göklerle yeri yaradana çevirdim...» cümlesinden murâd:
«Yaptığım ibâdet ile göklerle yeri yokdan var eden Allahi kasdettim...» demekdir.
Hanîf: Ekseri ulemâya göre hak dîne yâni islâm'a meyleden, demekdir. Zâten hanf veya hanef meyletmek, bükülmek mânâsına gelir. Ve karineye göre hayırda da, serde de kullanılır.
Bâzıları: «Buradaki hanîf den murâd, doğru; demekdir.> mutâleasın-da bulunmuşlardır. Ezherî ile diğer bir takım ulemânın kavilleri budur. Ebû Ubeyd'e göre ise araplarca hanîf in mânâsı, îbrâhîm (Aleyhisselâm) dîninde olan kimse; demekdir.
«Ben, müşriklerden değilim.» cümlesi, hanîfin mânâsını beyândır. Putperest, mecûsî, mürted, zındık, yahudî ve hıristiyan bütün kâfirlere müşrik denilir.
Nüsük: İbâdet demekdir.
Mârûdî'nin rivayetine göre «Âlemlerin Rabbi.. » terkibindeki «Rabb» kelimesinin dört mânâsı vardır. Bunların üçünü az yukarıda görmüşdük; dördüncüsü, mürebbîdir. Çünkü Teâlâ Hazretleri mahîûkatmı terbiye eder. Bu sıfat Allah'ın fiil sifatlarındandır. Başına harf-i tarif gelir de «Er-Rabb» denilirse, kelime yalnız Allah Teâlâ hâlîfemda kullanılır. Harf-i tarif kaldırılırsa Allah'dan başkası hakkında da kullanılabilir. Meselâ:
»Rabbü'1-Mâl, Rabbu'd-Dâr» derler ki, mal sahibi, ev sahibi mânâlarına gelir.
Âlemin: Âlemler, demekdir. Âlemin mânâsı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Kelâm ulemâsı ile müfessirlerden bâzılarına göre âlem, bütün mahlûkaat, demekdir.
Bâzıları: «Âlem'den murâd, melekler, cinler ve insanlardır,.» demişlerdir. Ebû U beyde ile Ferrâ' bunlara şeytanları da katmışlardır. Hüseyin b. Fadl ile Ebû Muâz-ı Nah-v î 'ye göre, âlemden murâd, yalnız insanlardır.
Bir takımları, âlemin dünyâ ve dünyâda bulunan şeyler, mânâsına geldiğini ileri sürmüşlerdir. Bu takdire göre «Rabbü'l-Âlemîn» terkibinin mânâsı, dünyâların râbbi, demek olur ki, dünyâmız gibi canlılar besleyen daha bir çok dünyâların mevcudiyetine işaret sayılır.
Âlem kelimesinin iştikaakı hususunda da ihtilâf vardır. Bâzılarına göre bu kelime âlâmetden almmışdır. Çünkü her mahlûk, Allah'ın varlığına bir alâmetdir.

Bir takımları ilimden müştak olduğunu söylerler. Bu takdire göre âlem, yalnız akıl sahiplerine mahsûs olur.
Melik: Her şey'e kaadir olan, hakîkî mâlik; demekdir. Cenâb-ı Hak bütün mahlûkaatının hakîkî mâlikidir.
«Nebime zulm ettim...» cümlesinden murâd; kusurunu îtirâfdir. Re-sûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Selle m) nezâketen evvelâ kusurunu itiraf etmiş; sonra Allah'dan. mağfiret dilemişdir. Netekim vaktiyle Hz. Âdem ile Havvâ (Aleyhisselâm) da böyle yapmış:
«Ey Rabbimiz! Biz, nefislerimize zulm ettik, eğer bizi affetmez ve bize acımazsan biz mutlaka zİyânkârlardan oluruz!» demişlerdi.
Lebbeyk: Ben tekrar tekrar senin tââtın üzreyim; «Sa'deyk» dahî senin emrine tekrar tekrar yardım eder; dînine tekrar tekrar tâbi olurum! demekdir.
«Bütün hayırlar senin yedi kudretfndedir...» cümlesi hakkında Hattâ bî ve başkaları şunları söylemişdir: «Burada Allah Teâîâ'yı, medh-u senada bulunurken edep ve nezâkete irşâd vardır. Allah Teâlâ'ya iyilikler izafe edilmeli, nezâketen kötülükler ona nisbet olunmamalıdır.
«Şerr sana âid değildir.» cümlesi te'vîli icâb eden bir sözdür. Çünkü Ehl-i Hakkın mezhebine göre, hayır olsun şerr olsun bütün hâdisâtı Allah Teâlâ halk etmişdir. Hâl böyle olunca «Şerr sana âid değildir.» cümlesini te'vîl vacip olur.
Nevevî'nin beyânına göre, bu husûsda beş kavil vardır:
1- Bu cümlenin mânâsı: «Şerr ile sana kulluk edilmez.» demekdir. İmam Halîl b. Ahmed ile Nadr b. Şümeyl, İshâk b. Râhûye, Yahya b. Maîn, Ebû Bekr b. Huzeyme, Ezherî ve diğer bir takım ulemânın kavilleri budur.
2- Bu cümlenin mânâsı: «Şerr yalnız başına Allah'a izafe edilemez» demekdir; meselâ Ey maymunlarla hınzırların halıkı! ve Ey Şerrin Rabbi denilemez.
3- Ma'nâ: «Kötü şeyler sana arz olunamaz; sana ancak iyi sözler ve güzel ameller arz olunur Yâ Rabbî!» demekdir.
4- Bu sözden murâd: «Yâ Rabbî! Şerr sana nisbetle şerr değildir. Çünkü sen, onu büyük bir hikmetle halk ettin. Şerr ancak mahlûklara nisbetle kötüdür.» demekdir.
5- Hattâbî 'nin rivayetine göre bu söz «senden ma'dûd değildir.» manasınadır.
«Varlığım seninledir; sonu da sana müntehî'dir.» yâni sana iltica ederim; muvaffakiyetim ancak seninledir.
«Mübareksin...» cümlesinin mânâsı, senaya lâyıksın; demekdir.
Bâzıları bunun: «Hayır, senin yanında sabit oldu.» mânâsına geldiğini söylemişlerdir. İbnü'I-Enbârî'ye göre: «Kullar seni tevKîd etmekle bereket kazandı.» demekdir.
«Göklerle yer dolusu hamd» in ne demek olduğunu evvelce görmüş-dük.
«Yüzüm kendisini yaratıp şekillendiren, gözünü ve kulağını yaradan Allah'ına secde etti.» cümlesi, kulakları yüzden sayan Zührî'nin delilidir. Ulemâdan bir cemaata göre kulaklar baş'dan sayılır. Bir takımları kulakların üst kısmını başdan, alt kısmın yüzden saymış, bâzıları da kulakların ön kısmını yüzden, arka kısmını baş'dan addetmişlerdir. Cumhûr'a göre kulaklar ne başdan ne de yüzdendir. Onlar iki müstakil uzuv olup, müstakkillen su ile temizlenirler. Kulakları mesh etmek sünnetdir.
«Halikların en güzeli." terkibinden murâd; takdir edenlerin ve şekîl verenlerin en güzeli demekdir.
«İlerleten sensin, geriletn sensin!» dilediğini tâatma muvaffak kılarak ilerletir, dilediğini de hikmetin iktizâsı bundan geri bırakırsın. Sen dilediğini aziz; dilediğini de zelîl eylersin; mânâsına gelir.
Hadîs-i şerif iftitah duasının müstehab olduğuna, rükû' ve sücûdde ve onlardan doğrulurken, keza selâm vermezden önce dua okumanın müste-hak olduğuna delildir.
«Ben. müslümanlarm birincisiyim.» sözünden murâd, bu ümmetin müslümanlarıdır.

27- Gece Namazında Kıraati Uzatmanın Müstehab Oluşu Babı

203- (772) Bize, EbÛ Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize, Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim hep birden Cerîr'den ve bu râvîlerin hepsi birden A'meş'den naklen rivayet ettiler. H,
BİZe, îbni Nümeyr dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Sa'd b. Ubeyde'den, o da Müs-tevrid b. Ahnef [81]'den, o da Saletü'bnü [82] Züfer'den, o da Huzeyfe'-den naklen rivayet etti. Huzeyfe şöyle demiş:
«BİR gece Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SelJem) ile bîrlikde namaz kıldım. Bakara sûresine başladı, ben (içimden) yüz âyeti tamamlayınca rükû' eder; dedim. Sonra devam etti. Ben (içimden) bütün sûreyi bir rek'ât-dâ okuyacak; dedim. O yine devam etti. Ben bu sûre İle rükû'a varır; dedim. Sonra nisa' sûresine başladı. Onu da okudu. Sonra Âl-i Imrân sûresine balşadı; onu da okudu. Ağır ağır okuyor, içinde tesbîh bulunan bir âyete gelince tesbîh ediyor; istek âyetine g^îince İstiyor; teavvüz âyetine gelince (Allah'a) sığınıyordu. Sonra rökû'a gitti ve «Büyük Allah'ımı tonzttı ederim.» demeye başladı. Resûlüllah (Sallalldhü Aleyhi veSellem)'m rökû'u dahî kıyamı kadardı. Sonra :
«Allah kendisine hamd edenin hamdini işidir.» dedi. Sonra rttkû'tma yakın uzun bir müddet ayakta durdu. Sonra secde etti. Ve:
«Ulu Allahımı tesbîh eylerim.» dedi. Sücûdu dahi kıyamına yakındı.
Râvî der ki: «Cerîr'in hadîsinde: (Allah kendisine hamd edenin hamdini kabul eder. Ey Rabbimiz! Hamd sana mahsûsdur.. dedi) ziyâdesi vardır.»

204- (773) Bize, Osman b. Ebî Şey be ile İshâk b. tbrâhîm ikisi birden Cerîr'den rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize, Cerîr, A'meş'den, e da Ebû Vâil'den naklen rivayet etti. Ebû Vâil şöyle demiş: Abdullah dedi ki: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kıldım. Kı-râatı o kadar uzattı ki, ben bir edepsizlik yapmayı düşündüm.
— Ona ne yapmak istedin? dediler.
— Oturup onu (yalnız) bırakmayı düşündüm, dedi.

(...) Bize, İsmaîl b. Halil [83] ile Süveyd b. Saîd, Alîyü'bnü Müshir'-den, o da A'meş'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
«Ben, içimden bütün sûreyi bir rek'âtda okuyacak dedim...» cümlesindeki rek'âtdan murâd, namazdır. Hz. Huzeyfe'nin içinden geçen de bu sûre ile iki rek'âthk bir namazı kılmasıdır. Yâni o uzun sûreyi iki rek'âta böleceğini sanmışdır.
Nevevî bu te'vîli zarurî görüyor. Cümlenin bundan sonraki kısmının ancak bu suretle düzeleceğini söylüyor.
«Sonra devam etti.» cümlesinden murâd sûrenin ekserisini okuması-dır. Hattâ kendisinde Sûre-i Bakara'yi ilk rek'âtda okuyacak zannı hâsıl olmuşdur. Fakat Resûl-i Zîşân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Bakara sûresini bitirince rükû' etmemiş; arkasından Sûre-i Nisa 'yi, onun arkasından sûre-i Âl-i Imrân'i oku-muşdur.
Kaadı îyâz (476-544) : «Bu hadîsde (Sûrelerin tertibi, müslü-manların içtihadı ile olmuşdur. Peygamber (SaiiaUahü Aleyhi re Seîietn} 'den değildir. O, bu işi vefatından sonra ümmetine birakmışdır.) diyenlere delîl vardır. İmam Mâlik1e cumhûr-u ulemânın kavli de budur.

Kaadî Ebû Bekr-i Bâkıllânî dahî bu kavli ihtiyar et-mişdir...» diyor.
Kaadî îyâz bu babda sözü hayli uzatmış; ve sûrelerin tertibi ümmetin içtihadı ile yapıldığını fakat her sûredeki âyetlerin tertibi Allah tarafından bu gün görüldüğü şekilde tevkîfî olduğunu söylemiş, bu husûs-da'ulemâ arasında hîlâf bulunmadığını; ümmetin bu mes'eleyi Peygamberi (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'den. böylece naklettiğini hildirmişdir.
Yine Kaadî 'nin beyânına göre: «sûrelerin tertibi, tevkifidir. Onların yerlerini Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bildirmişdir. Nete-kim Hz. Osman'in yazdırdığı mushafla^da da bu tertibe riâyet edil-mişdir...» diyenler Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in buradaki namazında evvelâ Nisa' sonra Âl-i Imrân sûresini okumasını tertip bildirilmezden önce olmuşdur; diye te'vü ederler. Zâten Hz. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)iybeyy'in mushafinda bu iki sûre, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in okuduğu şekilde tertîb edilmişdir.
Ebû Vâi1 hadîsini Buhârî «Kîtâbu't-Teheccüd» de; Tirmizî «Kitâbü's-Şemâil» de; îbni Mâce dahî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Namazda oturarak Peygamber (SallaV.ahü Aleyhi ve Sellemj'i yalnız başına ayakta bırakmak isteyen Abdullah, Hz. îbni Mes'ûd'-dur.
Nafile namazı ayakta durmaya kudreti varken oturarak kılmak caiz olduğu hâlde Hz. Abdullah b. Mes'ûd'un buna edepsizlik demesi, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) muhalefet etmiş olaca-ğındandir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :

1- Bâzıları Hz. Huzeyfe hadisinde liesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tesbîh âyetini okuduğunda teşbih, istek âyetini okuduğunda dilekde bulunmasına bakarak bu gibi şeylerin gerek namazda gerekse namaz dışında herkese müstehab olduğunu söylemişlerdir. Şâfiî1er'in mezhebi budur. Onlara göre teşbih-, istek ve teavvüz âyetleri okundukda imama, cemaata ve yalnız kılana teşbih ve teavvüzde bulunmak müstehabdır.
2- Huzeyfe (Radiyalİahû anh) hadîsi rükû' ve secdelerde teşbihlerin müteaddid yapılmasının müstehad olduğuna delildir: îmam A'zam ile Küfe ulemâsının, İmam Şafiî, imam Ahmed b. Hanbel ve cumhur-u. ulemân 'in mezhepleri budur. İmam Mâ1ik'e göre, müteaddid defa tesbîhde bulunmanın müstehab oluşu teayyün etmiş değildir.
3- Ayni hadîs, rükû'dan doğruldukda uzun zaman durmanın caiz olduğuna delîl gösterilmektedir. Nevevî: «Ulemâmız bunun caiz olmadığını, namazı bozacağını söylüyorlar.» demişdir
4- Ebû Vâil hadîsi, büyüklerin huzurunda edep ve terbiyeye riâyetin lüzumuna delildir. Büyüklerin yaptıkları veya söyledikleri haram olmamak şartı ile onlara muhalefet etmemek gerekir. İmama uyan bir kimse, bir özürden dolayı ayakta duramazsa kıldığı namaz farz bile olsa onu oturarak edâ edebilir. Hz. İbni Mes'ûd'un nafile kıldığı hâlde oturmaması, Peygamher (SaliaV.ahü Aleyhi ve Seliem)'in huzurunda edep ve terbiyeye riâyetindendir.
5- Farz olmayan namazlarda dahî imama uymak caizdir.
6- Gece namazını uzatmak müstehabdır. Fakat ulemâ bu meselede ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre, rükû' ve secdelerin adedini çoğaltmak, kırâeti uzun tutmakdan efdaldır. Delilleri M'üs1im'in rivayet ettiği Sevbân hadîsidir. Mezkûr hadîsde :
«Amellerin en faziletlisi çok rükû, ve secde yapmakdır.» buyurulmuş-dur. Bundan mâda İbni Mâce'nin rivayet ettiği Ubâdetü'-bnü's - Sâmit ve Kesîr b. Murra hadîsleri ve Tahâvî'nin rivayet ettiği Ebû Zerr hadîsi ile istidlal etmişlerdir. Bu hadîsi İmam Ahmed ile Beyhakî dahî rivayet etmişlerse de Nesâî ile Zehebî onu zayıf bulmuşlardır.
Yine Tahâvî 'nin rivayet ettiği bir hadîse göre Abdullah b. Ömer (Radiyalİahû. anh) namaz kılan bir genç görmüş. Genç namazı uzatmış, namazdan çıktıkdan sonra Hz. Abdullah:
— Bunu kim tanıyor? diye sormuş, orada bulunan bir zât :
— Ben tanırım, deyince Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh)
— Bu zâtı tanımış ofeam, ona rükû' ve sücûdu uzatmasını emrederdim. Çünkü Ben, Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Bir kul namaza kalktı mı, günahları getirilerek başının ve omuzlarının üzerine konur da; her rükû' ve secde ettikçe üzerinden dökülürler.» buyururken işittim... demiş. Bu hadîsi Beyhakî dahî tahrîc etmişdir. Evzâî, bir rivayette imam Şafiî, bir rivâyetde İmam Ahmed b. Hanbel ile Hanefîler 'den imam Muhammed b. Hasen'in mezhepleri budur. Mezkûr kavil Hz. Abdullah b. Ömer'in de mezhebi olduğu rivayet edilir.
Ulemâdan bir cemaatla, Tâbiîn'in cumhuruna göre, nafile namazda kırâeti uzatmak, çok rükû' ve secde etmekden efdaldır.
Mesrûk, İbrahim Nehaî, Hasan-ı Basri, imam A'zam, imam Ebû Yûsuf, bir kavline göre imam Şafiî ve bir rivâyetde imam Ahmed buna kaaildirler. Delilleri babımızın hadîsi ile Müslim'in rivayet ettiği Câbir hadîsidir. Mezkûr hadîsde: «Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem)'k hangi namazın efdal olduğu soruldukda: «Kunut'u uzun olandır.» buyurdulaı ve bununla kıyamın uzunluğunu kasdettiler. denilmektedir.

28- Bütün Gece ta Sabahlayıncaya Kadar Uyuyan Kimse Hakkında Rivayet Edilen Hadisler Babı

205- (774) Bize, Osman b. Ebî Şeybe ile Ishâk rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdulah şöyle demiş: Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem) 'in yanında, bir gece tâ sabaha kadar uyuyan bir adamın Iâft edildi. Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Bu, öyle bir adamdır ki, şeytan onun kulaklarına.» yahut: «Kulağına bevl etmiştir,» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu't-Teheccüd», «Kitâbü Bed-i'1-Halk»
ve «Sifatü İblis» de; Mesâi ile İbni Mâce dahî «Namaz» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Buhar î'nin rivayetinde: «Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem) 'in yanında bir adamın lâfı edildi de: O sabaha kadar uyur; namaza kalkmadan sabahlar: dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem):
(Onun kulağına şeytan bevl etmiş.) buyurdular.» denilmektedir.
Hadîsin zahirine bakılırsa, o kimsenin kalkmadığı namazdan murâd, farz namazdır. Babımızın rivayetinde Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'m, kulaklarına mı yoksa kulağına mı dediğinde râvî şekketmişdir
Şeytanın kulağa bevletmesinden ne kasdedildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzılarına göre, bu sözden hakikat mânâsı kasdedilmişdir.
Kurtubî: «Bu sözün hakîkatma bir manî' yokdur. Çünkü hakikatini kasdetmek müstahîl değildir. Şeytanın yiyip içtiği ve evlendiği sabit olnıuşdur. Binâenaleyh bevl etmesine de bir mânı yokdur.» demişdir.
Hattâbî'ye göre, bu cümle bir temsildir. Uyuyan kimsenin ağır ve derîn bir uykuya dalması ve namazdan gafil kalması, kulağına bevl edilip

de işitmez olan ve hissi fesada uğrayan kimsenin hâline benzetil-mişdir. Maamâfih Hattâbî bu sözün hakikat olabileceğine de ihtimâl vermiş: «Eğer murâd hakîkaten şeytanın bevli ise bu da inkâr edilemez...» demişdir.
Tahâvî: «Bu söz şeytanın o kimseye tehakkümünden ve o kimsenin şeytana râm olmasından istiaredir.» diyor.
Bâzıları: «Bu söz şeytanın, o kimse ile alay ve istihza etmesinden kinayedir. Çünkü bir şeyle alay eden kimsenin, o şey'in üzerine bevl etmesi âdetdir. Onu son derece hakîr gördüğü için adetâ bevl yeri olan hela yerinde kullanır.» derler.
İbni Kuteybe (213-276) ye göre bevlden murâd, ifsâd etmek-dir. Araplar bevl kelimesini ifsâd etmekden kinaye olarak kullanırlar. Ve: filân şey'ı hatırdı...» mânâsına «filan şey'in üzerine bevl etti.» derler.
İmam Ahmed'in rivayet ettiği Ebû Hüreyre tarîkmda râvîlerden Hasan-ı Basrî: «Vallahi şeytanın bevli pek ağırdır.» demişdir.
Uyku mes'elesinde gözün zikredilmesi daha münâsip olduğu hâlde, bu hadîsde kulağın zikredilmesi Tıybi 'nin beyânına göre, uykunun ağırlığına işaret içindir. Çünkü intibah yeri kulaklardır. Burada necasetlerden de bevlin zikredilmesi deliklere ve damarlara kolayca akıp girdiği içindir. Bu suretle bütün âzâya bir tembellik verir.
— (775) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize,
Leys, Ukayl'den, o da Zührî'den, o da Alî b. Hüseyin'den, naklen rivayet etti. Ona da Alîyu'bnu Ebî TâlİB'den naklen Hüseyin b. Alîy rivayet etmiş ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em) bir gece kzi Fâtıme ile AH'-yî ziyarete gelmiş ve :
«Siz namaz kılmıyormusunuz? diye sormuş (Alî demiş ki): Ben : — Yâ Resûlallah! Bizim nefislerimiz ancak Allah'ın yed-i kudretin-dedir. O, bizi uyandırmak isterse uyandırır, dedim. Ben, bunu söyleyince ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) çekildi gitti. Sonra dönüp giderken onun dizlerine vurarak:
«Zâfen insan pek münâkaşacı bir şeydir.» buyurduğunu işittim. Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu't-Teheccüd», «Kitabü'I-t'tisâm», «Ki-tâbu't - Tevhîd» ve «Kitâfcu't-Tefsîr» de; Nesâî dahî «Kitâbu's-Salât»
da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
«Taraka» : Geceleyin geldi, demekdir. Hadîsin Buhârî'deki rivayetinde tesniye sîgasi ile «Siz ilciniz namaz kılmazmısınız?» denilmiş; buradaki rivayetinde ise cemi' sîgası ile «Siz namaz kılmazmısınız?» buyurul-muşdur. İki kişiye cemi' edatı ile hitâb etmek caizdir. Yalnız bu itlaJun hakikat veya mecaz oluşu ihtilaflıdır. Ekseri ulemâya göre itlak mecazîdir. Bâzıları hakikat olduğunu iddia etmişlerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'in namaza teşvikine mukabil Hz. Alî 'nin «Bizim nefislerimiz ancak Allah'ın yed-i kudretindedir.»cevâbını vermesi
«Nefisler Öldüğü vakit onları Allah fufar [84] âyet-i kerimesinden iktibâsdır; diyenler olmuşdur. Fakat bu iddia söz götürür. Çünkü iktibas âyeti Kelâmullah olduğunu bildirmeden, kendi sözü İmiş gibi söylemek-dir. Bunda kaaide: alman âyet veya hadîsi yâ olduğu gibi yahut biraz tasarruf yaparak zikretmekdir. Hâlbuki Hz. A1î'nin cevâbında âyet-i kerîmenin değiştirilmiş veya değiştirilmemiş şekli yokdur. Olsa olsa Alî (Radiyallahû anh) bu sözü ile mezkûr âyete işaret etmişdir; denilebilir.
Uyluklarına vurmak teessüf ve acı duyma alâmetidir. Burada Kesû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Al î'nin derhâl verdiği cevâba şaştığı için böyle yapmışdır. Bâzıları ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: ^
«Zâfen insan pek münâkaşacı bir şeydir.» sözünü Hz. A1î'nin özürünü kabul etmediğine hamletmiş uyluklarına bunun için vurduğunu söylemişlerdir.
Bir takımları : «bil'akis bu sözle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları mâzûr görmüsdür.» demişlerdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Bazen sükût cevap sayılır.
2- Bir şey'e teessüf ederken dizlere veya uyluklara vurmak caizdir.
3- Hadîs-i şerîfdeki insandan murâd yalnız kâfirler değil; bütün insanlardır.
4- Hadîs-i şerîf Hz. Alî'nin menkıbesine delildir. Müslümanların hükümdarı nafile ibâdetler için onlara şiddet ve baskı kullanamaz.
5- Uyuyan kimsenin nefsini Allah-ü Zülcelâl yedi kudreti ile tut-muşdur.
6- Hadîs-i şerîf gece namazına teşvik etmektedir.'

207- (776) Bize, Amru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştırmış olmak üzere rivayet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Sîzden biriniz uyuduğu vakit şeytan, onun ensesi köküne üç düğüm vurur. Her bir düğümle birlikde senin üzerine: Haydi gecen uzun ola!... diye vurur. O kimse uyanıp de Allah'ı zikrettiği vakit bir düğüm çözülür; abdest alırsa iki düğüm; namaz kılarsa bütün düğümler çözülür. Artık o kimse neşârlı ve gönlü rahat olarak sabahlar. Aksi takdirde nefsi pis ve tenbel bir hâlde sabahı bulur.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tehecüd» de; Ebû Dâvûd dahi «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Şeytan'ın düğüm vurmasından murâd ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Bâzılarına göre, insanı büyülemek mânâsında hakîkatdır. Sihir yapan bir kimse, sinirlediği kimseyi nasıl yerinden kalkamaz bir hâle getirirse, şeytan da sihirlediği insanın yerinden kalkmasına manî1 olur. Sihiri ekseriyetle kadınlar yapar. Shirbaz kadın bir iplik alarak ona düğümler vurur; üzerine bir şeyler okur. Sinirlenen kimse de bundan müteessir olur. Ne-tekim Teâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerîm 'inde bunu haber vermiş ve:
«Düğümler üzerine üfüren üfürükçü kadınların şerrinden de Allah'a sığınırım; de! [85]» buyurmuşdur.
Allah'ın inayetinden mahrum olan kimseye sihir te'sîr eder, Nusret ve inayetine nail olana ise hiç bir te'sîr icra edemez.
Diğer bâzı Hılemâya göre şeytanın düğüm vurması mecazdır. Bunlar şeytanın uyuyan kimseye yaptığını büyücünün büyülediği kimseye yaptığı fiîle benzetirler.
Bir takımları: «Düğümden murâd, kalbin karar verip niyet etmesidir. Böyle olan bir kimse sanki şeytan kendisine vesvese ilkaa ederek üzerinde uzun bir gece olduğunu bildirmiş gibi gece namazı kılmakdan çekinir.» derler.
«En-Nihâye» sahibine göre bu cümleden murâd, şeytanın insana uykuyu ağır bastırması ve uykusunu uzatmasıdır. Bu suretle, sanki önüne bir sed çekmiş; üzerine düğüm vurmuş gibi olur.
İbni Battal diyor ki: «ResûlüllahSallallabSi Aleyhi ve Setlem) düğümün mânâsını; Uzun bir geceyi iltizâm et! demekle tefsir etmişdir. Her hâlde bu sözü şeytan, bir kimse uyanmak istediği zaman söyler. Ben, bu hadîsi tefsir eden zevâtdan birinin: «Üç düğümden murâd: Yeyip içmek ve uyumakdır.) dediğini gördüm, Görülmüyormu ki çok yeyip içen çok uyur!» Bâzıları bu kavli ihtimâlden uzak görmüşlerdir. Çünkü hadîs-de düğüm vurma işinin uyudukdan sonra yapıldığı bildirilmektedir.

Bir takımlarına göre bu söz istiaredir. İnsanların akitlerinden âlin-mışdır. Bundan murâd akdin kendisi değildir. Ancak insanlar yaptıkları akidlerle, başkasının tasarrufunu menettikleri gibi, şeytânın misâli de böyledir. O da uyuyan kimseyi sevdiği zikrullah'dan meneder.
Şeytandan murâd cins de olabilir; iblis de. Yalnız İslîsle tefsire Aynî îtirâz etmiş ve ; «Geceleyin uyuyanlar çokdur. îblîs onların her birine yetişemez. Meğer ki bendegânına emrettiği için o iş ona nisbet olunsun!.. Bir de şeytanların azgınları ramazanda bukağılanırlar. Bunların en büyüğü îblîsdir.» demişdir.
Haydi gecen uzun ola!., diye vurur.» cümlesindeki vuruşdan maksad, elle vurmakdır. Bu cümle onun yaptığı işi te'kîd için zikredilmişdir. Bâzıları : «Buradaki vuruşdan murâd, uykusunu getirmekdir.» demişlerdir.
cümlesi nahiv ulemâsının istılahınca ığrâdır. Bâzı nüshalarda bu cümle şeklinde rivayet olunmuş-
dur. Bu takdirde cümle mübtedâ ile haberden müteşekkil bir haber cümlesi olur. Ve «senin üzerindeki gece uzundur.» mânâsına gelir. Bu söz mah-zûf bir fi'ilinin faili de olabilir. Ve cümle:
«Senin üzerinde uzun bir gece kaldı.» şeklinde takdir olunur. Kurtubî mânâ cihetinden cümlenin mübtedâ ve haber sayılmasını daha kuvetli bulmuşdur.
Müs1im'in burada :
«Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür; abdest alırsa İki düğüm çözülür; namaz kılarsa bütün düğümler çözülür.» şeklindeki rivayeti bu bâb-daki muhtelif rivayetlerin sahih olduğuna delildir. Filhakika hadîsin bâzı rivayetlerinde :
«Namaz kılarsa bütün düğümler çözülür.» ibaresinin yerine «Namaz kılarsa bir düğüm çözülür.» denilmişdir. O rivayetlerde şâir düğümler hakkında dahî «Bir düğüm çözülür.» tâbiri kullandımşdir.
Bunların hepsi sahih ise de üçüncü düğüm hakkında cemi' sîgası ile vârid olan «Bütün düğümler çözülür.» rivayeti diğerlerinden evlâdır.
Namaz kılan kimsenin sevinerek sabahlaması Allah Teâlâ, kendisini ibâdete muvaffak kıldığındandır. Gönül rahatlığı ise Allah Teâlâ, kendisine bereket ihsan eylediği ve kendisinden şeytanın düğümleri ırak olduğu içindir. Namaz kılmayanın nefsi pis olarak sabahlaması ya âdet edindiği namazı bıraktığından yahut niyet ettiği hayrı yapamadığın dan-dır.
Kirmanı (--786) şöyle diyor: «Malûmun olsun ki hadîsin sonundaki (aksi takdirde nefsi pis ve tenbel olarak sabahlar.) cümlesinin muktezâsı: Bu üç şey'i yâni zikri, abdesti ve namazı bir araya getirmeyen kimse nefsi pis ve tenbel olarak sabahiayanlar zümresinde dâhildir, de-mekdir. Velev ki bâzısını yapmış olsun!» Bu te'vîle göre cümle şöyle takdir olunur: «Eğer Allah'ı zikretmez; abdest almaz; namaz da kılmazsa, nefsi pis ve tenbel olarak sabahlar.»
Gerçi Ebû Bekr ile Ebû Hüreyre (Radiyallahû anhûma) 'nm vitr namazını gecenin evvelinde kılarak, bir daha namaza kalkmazdıkları rivayet olunmuşdur. Fakat onlar bu hadisdeki tenbeller zümresinden sayılamazlar; zira hadisdeki tenbelden murâd, hiç gece namazı kılmadan uyuyan ve kalkmaya da niyeti olmayan kimselerdir. Gecenin evelinde vitir namazını kildıkdan sonra âhirinde kalkmak niyeti ile yatanlar, bunlarda dâhil değildir. Buna delil «Et-Tevdih- sahibinin gösterdiği şu hadîsdir :
«Gece namazı kılmayı âdet edinen hiç bir kimse yokdur ki, uyku galebe çalarak, o namazı kılamadığı vakit kendisine namazı kılmış gibi ecir yazılmasın. Onun uykusu da namaz sayılır.» Bu hadîsi İbni Tin rivayet etmiştir. tbni.Hîbbân'ın «Sahîh» inde dahî bir benzeri vardır.
Hadîs-i şerîfde, şeytan düğümlerinin üç adedi ile takyîd buyurulması yâ te'kîd içindir; yâ&ut düğümler ancak bu üç şey'le yânî zikir abdest ve namazla çözüldüğündendir.
Bu hadîs:
«Hiç biriniz benim nefsim habîsdir; demesin!» hadîsine muhalif sayılmaz. Çünkü o hadisde insanın bu sözü kendisi için söylemesi yasak edilmişdir. Bu hadîsde ise başkasının sıfatı haber verilmektedir.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Bu hadîs, uykudan uyandıkdan sonra Alah'ı zikre teşvik etmektedir. Bu husûsda bir çok meşhur zikir ve dualar vardır. Nevevî bunları «Kitâbü'l-Ezkâr» ında toplamışdır.
Bir kimsenin fazilete nail olmak için muayyen bir zikirde bulunması şart değildir. Lâkin me'sûr olan duaları okumak efdaldir.
2- Yine bu hadîs geceleyin uyandıkdan sonra abdest almaya ve az da olsa namaz kılmaya teşvik etmektedir. KesûlüIlah (Salîaiîahü Aleyhi ve Seliem) 'in :
«Abdest aldırımı iki düğüm çözülür» sözünün mânâsı, ikinci düğüm çözülür; demekdir.
3- Zikir, abdest ve namaz; şeytânı kovan şeylerdir. Kur'ân-ı Kerîm .okumak, zikirde dâhildir. Fakat cünüp olan bir kimsenin abdest alması, şeytan düğümünü çözmeye kâfî değildir. Şeytan'm düğümü ancak yıkanmakla çözülür. Hadîsde abdestin zikredilmesi, ekseriyetle abdest lâzım geldiğindendir.

29- Nafile Namazı Evde Kılmanın Müstehab Oluşu, Mescidde Kılmanın Dahi Cevazı Babı

208- (777) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Yahya, Ubeydulah'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana, Nâfi', İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen haber verdi ki :
«Namazlarınızın bir kısmını evlerinizde kılın! Evlerinizi kabirlere çevirmeyin!» buyurmuşlar.

209- (...) Bize, Ibnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ab-dülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Eyyûb, Nâfi'den, o da İbn Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi ki:
«Evlerinizde namaz kılın; onları kabirlere çevirmeyin!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhar î, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce dahî «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîfde zikredilen namazdan murâd, nafilelerdir.
Bâzıları «Namazınızın bir kısmını...» ifâdesini zahiri üzere bırakmışlardır. Ancak bundan «farz namazların bir kısmını da evde kılın.» mânâsını çıkarmamalıdır.
Kaadî İyâz: «Bu hadîs, farz namaz hakkındadır. Mânâsı: Farz namazların bâzısını evlerinizde kılın ki, mescide çıkamayan kadınlar, köleler, hastalar ve emsali size uysunlar demekdir.» mutealâasını ileri sürenler bulunduğunu söylemiş; cumhura göre ise hadîsin nafile namaz hakkında vârid olduğunu bildirmişdir. Zira bir hadîsde :
«Farz namazlar müstesna olmak üzere kişinin en faziletli namazı, evinde kıldığı namazdır.» buyurulmuşdur.
Demek oluyor ki, bu hadîse iki türlü mânâ verilmişdir. Birinci takdire göre, hadîsdeki «Min» edatı ziyâdedir; Mânâ: Namazınızı evde kılın! demek olur. Namazdan murâd da, nafilelerdir.

İkinci takdire göre. hadîsdeki «min» edatı mutlak sûretde teb'îz mânâsmadır. Namazdan murad da, mutlak olan namazdır; Mânâ: Namazlarınızdan bazılarını evlerinizde kılın! demek olur. Buradaki mutlak namazdan murâd, yine nafiledir. Vâkıâ namaz mutlak zikredildiği zaman hem farza hem nafileye şâmil olursa da, başka delillerden farz namazlarjn mescidde kılınacağı anlaşıldığından buradaki namaz'ı, nafileye hamletmek gerekir. Evde kılınmasına teşvik buyuruîan namaz, nafile namazlardır. Çünkü öyle bir namazı evde kılmak, riyadan uzak ve sevabını kayıran sebeplerden masundur. Bir de nafile namazın evde kılınması, o eve bereket, rahmet ve meleklerin inmesine sebep olur; şeytanlar oradan kaçar. Binâenaleyh bu hadîsden murâd: Nâfüe namazlarınızdan bâzılarını evlerinizde kılın! evlerinizi, kabirler gibi namazdan hâli ve mehcûr bırakmayın! demek olur.
Ha tt âbî, hadîsin zahirî mânâsını tercih ederek: «İhtimâl bu hadîsin mânâsı: Evlerinizi uyku yeri yapmayın; demekdir. Zîrâ uyku, ölümün kardeşidir. İlâh...» şeklinde mutâleada bulunmuşdur. Hâlbuki bu tevcihe lüzum yokdur. Çünkü hadîsde «Teşbîh-i helîğ» vardır Yâni içinde namaz kılınmayan ev, kabire benzetilmiş ve mubâleğa için teşbih edatı atılmışdır.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Hattâbî, bu hadîsle istidlal ederek: «Kabristanda namaz kılmak caiz değildir.» demişdir. Bu bâbda başka hadîsler de vardır,
2- Babımız hadîsi hakkında ulemâ i!d kısm,:- ayrılmışlardır. Birincilere göre, bu hadîs nâifle namazlar hakkına-, ârld olmuşdur. Çünkü Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seüemj farz namazları cemaatla kılmış; şeriatta bu mes'ele böylece tekarrur etmişdir.
İkincilere göre hadîs, farz namaz hakkında vârid olmuşdur. Onu evde kümakdan murâd, câmi'e gidemiyenlerin cemâat sevabına ermesidir. Bu ciheti az yukarıda gördük.
Namazı evinde cemaatla kılan kimse de, cemâat faziletine nail olur.
İbrahim Nehaî: «Bir adam birine uyarak namaz kılsa, ikisi' cemâat teşkil etmiş olurlar. Onlara da yirmibeş derece sevap vardır.» demişdir. Rivayete nazaran ulemâdan İshâk, Ahrned b. Han-bel ve Alîyü'bn ü-'l-Medîn î, imam Ahmed'in evinde toplanmışlar, o sırada ezan okunmuş; içlerinden biri: «Mescide gidelim.» demiş. İmam Ahmed. ona :
«Mescide gitmemiz, cemâat teşkil etmek içindir. Biz burada da cemâatız!» cevâbını vermiş; bunun üzerine ikaamet getirerek namazı evde kılmışlar.
Ashâb-Kirâm 'dan bir cemâat, mescidde nafile namaz kılmaz-larmış. Huzey f etü'bnü Yemân, Sâib b. Yezîd, Rabî'b. Hasyem ve Süveyd b. Gafe1e (Radİyallahû anhûm) bunlardandır. Ulamamız mezkûr zevatın yaptıklarına bakarak, farzlardan gayrı namazların evde kılınması efdal olduğunu söylemişlerdir. Nafilelerin evde kılınmasının efdal olduğuna delâlet eden bir çok hadîsler vardır. Bunları Ebû Dâvûd, İbni Mâce, Tahâvî ve Taberânî gibi hadîs imamları tahrîc etmişlerdir. Yalnız ramazanda terâvîh'in cemaatla mı yoksa yalnız mı kılınacağı mes'elesi ihtilaflıdır. Bâzılarına göre terâvîh'i mescidde imamla kılmak, evde yalnız kılmak-dan evlâdır.
Hanefîler 'den bir cemaatla Şafiî 'lerden bir çoklarının mezhebi budur. Mezkûr kavil Hz. Ömer (Radİyallahû anh) ile Tabiî n'-den Muhammed b. Sîrîn'in ve Tâvûs'un mezhepleridir.
Tahâvî 'nin beyânına göre, başkaları bu husûsda muhalefet ederek nafile namazları ve bu meyânda terâvîh'i evde kılmanın efdal olduğunu söylemiş ve: «Kişinin evinde kıldığı nafile namaz, imamla beraber kıldığı nafileden daha faziletlidir.» demişlerdir. Bu kavil imam Mâ1ik'le Şafiî 'den, Rabîa, İbrâhîm, Hasan-ı Basrî, Esved ve Alkame 'den rivayet olunur.

210- (778) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet etti-ler. Dediler ki: Bize, Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) :
«Biriniz mescidinde namazını bitirdimi, namazından evine de bir na-sîp bıraksın! Çünkü Allah, onun namazından evinde bir hayır halk eder.» buyurdular.
«Çünkü Allah, onun namazından evinde bir hayır halk eder.» cümlesinin mânâsı: o namaz sebebi ile evine melekler gelir; şeytan oradan kaçar, evdekiler rahat ederler; demekdir. Zîrâ babımız hadîsi ile emsali hadislerdeki hayır kelimesi hep bu mânâya tefsir edilmişdir. Bittabi evde kılınacak namazdan murâd, nafilelerdir. Hattâ bu hadis, bu husûs-da nassdır.

211- (779) Bize, Abdullah b. Berrâd EI-Eş'arî ile Muhammedü'bnü'l-Alâ' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Scllallahü A leyhi ve Seüem)J den naklen rivayet etti. Efendimiz :
«içersinde Allah zikir edilen ev ile içinde Allah' zikredilmeyen evin misâli ölü ile diri gibidir, buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârj «Kitâbu'd-Deavât» da ayni râvîlerden tahrîc etmişdir.
Yalnız onun rivayetinde Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeîÎem) 'in :
«Rabbini zikredenle etmeyenin misâli, ölü ile diri gibidir.» buyurduğu bildirilmişdir.
Ayni hadîsi İsmâî1î (277-371); İbni Hibbân (-354) ve Ebû Avâne (-316) dahî Müslim 'deki gibi rivayet etmişlerdir.
Ev ; hayât ve ölümle vasf edilemez. Bu vasıf onun sakinlerine âid-dir. Binâenaleyh ifâdede mahalli zikir ile hâili irâde kabilinden «mecâz-ı mürsel» vardır.
Allah'ı zikreden kimse ile ölü arasındaki benzerlik münâsebeti, insan sayılması ,fayda vermesi, yardım etmesi v.s. gibi şeylerdir. Zikri terk edenle, ölü arasındaki benzerlik ise zahirde her ikisinin de hareketderi muattal kalması bâtın en dahî butlaan üzere bulunanlarıdır.

Bu Hadisden, Şu Hükümler Çıkarılmışdır:

1- Hadîs-i şerîf evde Allah Teâiâ'yı zikre teşvik ve evi hiç bir zaman zikirden 'hâlî bulundurmamaya tenbîh etmektedir.
2- Bir şey'i temsil suretiyle anlatmak caizdir.
3- Allah'a ibâdet ve tâatda bulunarak, uzun zaman yaşamak fazîletdir. Gerçi ölen bir mü'min de hayira intikaal etmiş sayılırsa da, yaşayan mü'min dahî günün birinde ona iltihâk edeceği cihetle dünyâda fazla yaşayarak kazandığı fazla sevaplarla onu geçer.

212- (780) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ya'kûb (yâni İbni Abdirrahmân El - Kaarî) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Selîem):
«Evlerinizi, kabirlere çevirmeyin! Şüphesiz ki şeytan içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar.» buyurmuşlar.
kelimesini Müs1im'in bâzı râvîleri şeklinde zaptetmişlerdir. Mânâca bunların ikisi de bir ve sahîhdir.
Bu hadîs sûre-i Bakara demekde bir kerahet bulunmadığına delildir. Evvelce de beyân ettiğimiz vecihle Selef 'den bâzıları «Sûre-i

Bakara, sûre-i Nisâ gibi sûre isimlerini kerîh görmüş; bunların yerine «İçinde Bakara zikredilen sûre, içinde Nisa zikredilen sûre ilâh...» denilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ancak bu zevatın beğenmedikleri isimleri bizzat Resûlüllah (SallaHa.hu Aleyhi ve Sellem) Hazretleri söylemiş bulunduğu için kavillerine itibar eden olmamışdır.

213- (781) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ömer b. Ubeydillâh'ın âzâdlısı Salim Ebû'n-Nadr, Büsr b. Saîd'den, o da Zeydü'bnü Sâbit'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUenı) kendisine hurma yaprağından yahut hasırdan bir hücrecik yaptı da çıkıp orada namaz kıldı. Derken bir takım adamlar kendisini ta'kîp ettiler ve (oraya) gelerek onun namazına uydular. Sonra bir gece gelip orada hazır oldular. Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) ağır davranarak yanlarına çıkmadı. Bunun üzerine onlar seslerini yükselttiler; ve kapıyı taşladılar. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öfkeli bir hâlde onların yanma çıktı ve kendilerine şunu söyledi:
«Yaptığınız şey'e o kadar devam ettiniz ki, bunun size farz olacağından korktum. Binâenaleyh siz, bu namazı evlerinizde kılmalısınız. Çünkü yalnız farz namaz müstesna; kişinin en hayırlı namazı evinde kıldığı namazdır.»

214- (...) Bana, Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) Bize, Mûsâ b. Ukbe rivayet etti. Dedi ki: Ebû'n-Nadr'ı, Büsr b. Saîd'den, o da Zeydü'bnü Sâbit'den naklen rivayet ederken dinledim ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde hasırdan bir odacık yapmşı da, orada birkaç gece namaz kılmış. Nihayet halk başına toplanmış...
Râvî yukarki hadîsin benzeri şekilde rivayet etmiş. Yalnız burada :
«Size farz kılınmış olsa, onu yapamazdınız.» demiştir.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'I-Ezân» ile «Kitâbü'l İ'tisâm» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Kitâbu's-Selât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî son kısmını rivayet ettikden sonra: «Bu bâbda Ömeru'bnü'l-HatUb ile Câbir, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, İbni Ömer, Âişe, Abdullah b. Sa'd ve Zeydü'bnü Hâlid'-den dahî rivayetler vardır.» demişdir.

Ayni, Bu Rivayetleri Şöyle Sıralamışdır:

1-Ömeru'bnü'l-Hattâb hadîsini İbni Mâce şu lâfızlarla rivayet etmişidr : «Ömer dedi ki: Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem)'e (namaz) sordum; Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seiiem) : «Kişinin evindeki namazı bir nurdur. Öyle ise siz evlerinizi nûrlandı-nnl buyurdular.» Yalnız bu hadîsde inkıta' vardır.
2- Câbir hadîsini Müslim rivayet etmişdir. Mezkûr hadîs babımızda (210) numara ile rivayet edihnişdir.
3- Ebû Saîd hadîsini İbni Mâce rivayet etmişdir. Bu hadîsin lâfzı hemen hemen Câbir hadîsi gibidir.
4- Ebû Hüreyre hadîsini Müslim ile Nesâî tahrîc etmişlerdir. Müslim; bu hadîsi babımızda (212) sıra numarası ile rivayet etmişdir.
5- İbni Ömer hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir.
6- Âişe hadîsini İmam Ahmed b. Hanbel tahrîc etmişdir. Bu hadîsde: «Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem):
Evlerinizde namaz kılın, onları üzerlerinize kabir yapmayın!buyururdu.» denilmektedir..
7- Abdullah b. Sa'd hadîsini Tirmizî ile İbni Mâce tahrîc etmişlerdir. Mezkûr hadîsde Hz. Abdullah şöyle demişdir: «Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'e : Namazı evimde kılmak mı yoksa mescidde kılmak mı daha faziletlidir? diye sordum; şu cevâbı verdiler:
«Benim evimi görmüyormusun? mescide ne kadar yakındır, öyle iken evimde kılmam, mescidde kılmakdan benim için daha iyidir. Yalnız farz namaz olursa, o başka!»
8- Zeydü'bnü Hâlid hadîsini imam Ahmed, Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde dahî:
«Evlerinizde namaz kılın! Onları kabir'e çevirmeyin!»buyurulmuşdur.
Tirmizî'nin söylediklerinden maada bu bâbda Hasanü'bnü Alîy ile Suheyb b. Nu'mân hazerâtmdan dahî hadîsler rivayet edilmişdir.
9- Hasan hadîsini Ebû Yala tahrîc etmişdir. Bu hadîs aynen Zeydü'bnü Hâlid rivayeti gibidir.
10- Suhayb b. Nu'mân hadîsini Taberânî «Mu'cem-i Kebîr» inde tahrîc etmişdir. Bu hadîsde :
«Kişinin evinde kıldığı namazının, âlemin gördüğü yerde kıldığı namaz üzerine fazileti, farz namazın nafile üzerine olan fazileti gibidir.» buyurulmaktadır.
Zeydü'bnü Sabit hadîsinin Buhârî 'deki rivayetinde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine hasırdan hücre yaparak kıldığı, namazın ramazan gecelerinde kılındığı kaydedilmektedir.
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) ashabına buradaki Tİvâyetde : «Yaptığınız şey'e o kadar devam ettiniz ki, bunun size farz olacağından korktum.», Buhar î'nin rivayetinde: «Yaptıklarınızı gördüm;
biliyorum.» buyurmuşdur. Bu söz yalnız ashabın namaz için toplanmalarına değil; fazla gürültü kaldırmalarına, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) uyumuşdur zannı ile tesbîh etmelerine hattâ bâzılarının onu uyandırmak maksadı ile kapısını taşlamalarına karşı söylenmişdir.
«Zîra kişinin en hayırlı namazı, evinde kıldığıdır...» ifâdesi zahiri î-tibârı ile bütün nafilelere şâmildir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Nafile namazı, evde kılmak, mescidde kılmakdan efdaldir. İsterse mescid başkalarına nisbetle sevabı kat kat fazla olan mescidlerden olsun. Ebû Dâvûd 'un bir rivayetinde bu cihet tasrîh edilmişdir. Şu hâlde bir kimse Mesci i-i Nebevi'de kıldığı bir nafile namaz mukaabilinde bin sevap kazanacaksa, ayni namazı evinde kıldığı takdirde binden daha fazla sevap kazanacakdır. Kabe ile Kudüs 'deki Beyt-i Makdis'in hükümleri dahî budur. Yalnız Mekke 'nin her yeri bu katlama hükmünde müsavidir. Nevevî'nin sahih olarak kabul ettiği kavle göre sevabın katlanması, haremin her yerinde birdir. Yalnız Nevevî babımız hadîsinin umûmundan bir takım nafile namazları istisna etmişdir ki, bunları evde kılmamak daha faziletlidir. Bayram namazları ile istiskaa ve küsûf namazları bu cümledendir. Şâfiîler mezkûr namazlara:Tahiyyetü'l -Mescid ile iki rek'ât tavaf namazını, iki rek'ât ihram namazını, cum'a gününde zevalden önce ve sonra kılman nafile namazları ilâve etmişlerdir.
2- Hadîs-i şerîf, gece olsun gündüz olsun bütün nafile namazların mescidde kılınmasını müstahab sayanlar aleyhine delîl olduğu gibi yalnız gündüz namazlarını mescidde müstahab görenler aleyhine 'ie delildir.
Kaadî İyâz, Selefden bir cemâatin bütün nafile namazların mescidde kılınması efdal olduğunu söylediklerini, Süfyân-ı Sevri ile İmam ve

Mâlik'in de gündüz nafilelerinin mescidde kılınmasına ta-rafdâr olduklarını rivayet etmişdir.
Hadîs~i şerîf, Buhârî 'nin rivâyetindeki ramazan kaydı ile terâ-vîh'in esâs itibârı ile sübûtuna delildir. Zîra bir kaç geckıldikdan sonra farz olur endîşesi ile terk ettiği namaz lamaazn gecelerindeki terâvîh'dir.
Ulemâ terâvih'in sünnet olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: «Teravih sünnet, fakat onu cemaatla edâ etmek müstehabdır.» demişlerdir. İmam Hasen b. Ziyâd 'in, Ebû Hanîfe 'den rivayetine göre, terâvîh sünnetdir; terki caiz değildir. «Cevâmiu'l-Fıkıh» nâm eserde: «Terâvîh sünnet-i müekkededir; onu cemaatla kılmak vâcip-dir.» denilmektedir.
Bâzı rivayetlerde, terâvîh'i cemaatla kılmanın fazilet; diğer bir takım rivayetlerde de cemâatin sünnet-i kifâye olduğu bildirilmişdir.
Rek'ât sayısına gelince: Hanef îler'le Şâfiîler'e ve Hanbelîler'e göre terâvîh yirmi rek'âtdır. Kaadî İyâz, bunu cumhurun kavli olmak üzere nakletmişdir.
Ulemâdan Esved b. Yezîd terâvîh'i kırk rek'ât olarak kılar; yedi rek'âtla da vitir yaparmış.
İmam Mâlik'e göre terâvîh dörder rek'âtda bir selâm vermek üzere otuzaltı rek'ât olarak kılınır. Vitr namazı bunda dâhil değildir. De-lîli Medine 'Hlerin amelidir.
«Terâvîh yirmi rek'âtdır» diyenlerin delili Beyhakî'nin sahîh bir is-nâdla Sâib b. Yezîd (Radiyalîahû anh) 'dan rivayet ettiği hadîs-dir. Mezkûr hadîsde ashâb-ı kiramın, Ömer, Osman ve Aliy (Radiyalîahû anhûm) hazerâtı zamanında terâvîh'i hep yirmişer rek'ât üzerinden kıldıkları bildiriliyor. Gerçi İmam Mâlik'in «El-Muvatta» nâm eserinde Yezîdü'bnü Rûmân 'dan rivayet ettiği bir hadîsde, Hz. Ömer devrinde ramazanda terâvîh'in yirmiüç rek'ât olarak kılmırdığı rivayet olunmuşsa da Beyhakî bunun üç rek'âtmın vitir namazı olduğunu söylemişdir. Bir de râvî Yezîd, Hz. Ömer'e yetişmemişdir. Binâenaleyh hadîs munkatı'dır.
3- Cemaata manî olmamak şartı ile mescidde hasırdan hücre yapmak caizdir. Çünkü bu şekil hareket, önünden geçilmesini ve başkaları tarafından namazın huşû'una manî olunmasını önler. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işi daimî sûretde yapmamişdır. Bundan sonraki rivayette görüleceği vecihle, geceleyin hasırdan kendisine hücre yapar, gündüzün hasırı mescide yayarmış. Bir zaman sonra bu işden ta-mâmiyle vazgeçmiş. Ve nafileleri evinde kılmağa başlamıştır.
4- Hadîs-i şerîf nafile namazın mescidde kılınablieceğine delildir.
5- Nafile namazlarda cemâat olmak ve İmam olmağa niyet etmeyen kimseye uymak caizdir.

30- Gece Namazı Olsun, Başkası Olsun Devamlı Amelin Fazileti Babı

215- (782) Bize, Muhammedü'bnü'i-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ahdülvehhâb (yâni Sekafî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubey-dullah, Saîd b. Ebî Saîd'den, o da Ebû Seleme'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) 'in bir hasırı vardı. Onu geceleyin kendine hücre yapar da, içinde namaz kılardı. Gündüzün ise (yere) yayardı. Derken cemâatda onun namazına uymaya başladılar. Ve bir gece toplandılar. Bunun üzerine Kesûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey cemâat! Siz gücünüzün yeteceği İşlere bakın! Çünkü siz usanma-dikça Allah usan (mı muamelesi yap) maz. Allah' indinde amellerin en makbulü az da olsa devam üzre yapılanıdır.» buyurdular.
Râvî diyor ki: «Âl-i Muhammed (SallaUahü Aleyhi ve Sel'enı) bir şey yaptilarmı, artık ona devam ederlerdi.»

216- (...) Bize» Muhammedü'bnü'î-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be, Sa'd b îbrâhîm'den rivayet etti. O da batası Ebû Seleme'yi Âişe'den naklen rivayet ederken dinlemiş ki, Resûlüllah (SallaVahii Aleyhi ve Sellem)'e :
«Allah indinde amellerin en makbul olanı hangisidir?» diye soruS-
«Az bile olsa devamlı olanıdır.» buyurmuşlar.

217- (783) Bize, Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim rivayet etti. ler. Züheyr dedi ki: Bize, Cerîr, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Âlka-me'den naklen rivayet etti. Âlkanıe şöyle demiş: «Ümmü'l-Mü'minîn Âişe'-ye sordum; dedim ki: Yâ tİmme'l-Mü'nıinin Resûlüllah (SaltaUahü Alevli! ve Sellem) 'İn ibâdet işi nasıldı? Günlerden birine tahsis ettiği bir şey olur-muydu?» Âişe, şu cevâbı verdi:
«Hayır! Onun ameli devamlıydı. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in kaadir olduğu şey'e sizin hanginiz taakat getirebilir ki!»

218- (...) Bize, İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki).: Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Sa'd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Kaa-sim b. Muhammed, Âişe'de naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş: Resûlülla (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah Teâlâ'ya amellerin en makbulü, az da olsa en devâmlısıdır.» buyurdular.
Râvî: «Âişe bir ameli işlediği vakit ona devam ederdi.» demişdir.
Bu babın rivayetleri hep Âişe (RadiyallahO anha) darıdır. Birinci rivâ-yetde, Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem') 'in :
«Siz usanmadıkça Allah da usanmaz.» buyurduğu göze çarpmaktadır.
Usanmak : Bıkmak, manasınadır. Bu mânâ Allah Teâlâ hakkında muhaldir. Şu halde hadîsi te'vîl icâb eder. Filhakika ulemânın muhakkıklan bu cümleyi te'vîl etmiş ve: «Allah size usanıp bıkan kimse muamelesi yapmaz. Binâenaleyh sizden sevap ve mükâfatını kesmez. Meğer ki siz yapmakda olduğunuz hayırlı amellerden vazgeçmiş olasınız!» demişlerdir.
Bâzılarına göre bu cümlenin mânâsı; «Siz bıkarsanız Allah bıkmaz.» demekdir. İbni Kuteybe ile diğer bir takım ulemâ bu mânâya kaail olmuşlardır.
Al-i Muhammed'den murâd : Ehl-i Beyt'i, zevceleri, yakınları ve onunla hususiyeti olan zevâtdır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif, muhtelif rivayetleri ile ibâdetde iktisâd gerektiğine delildir. Ve yalnız namaz mahsûs değil, bütün hayırlı amellere şâmildir. İbâdetde iktisâd, devam edebileceğini yapmakdır. Netekim Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ey cemâat! Siz taakat getirebileceğiniz işlere balcın!» buyurması da bunu gösterir. Taakatdan murâd, zarar gelmemek şartıyla devamdır.
2- Hadîs-i şerif, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine karşı beslediği kemâl-i şefkat ve merhamete delildir. Çünkü ümmetini onların en ziyâde işine yarayan amellere yâni elemsiz kedersiz devam edebilecekleri ibâdetlere irşâd buyurmuşdur. Böyle ibâdetleri ise kalp daha büyük bir neşât ve inşirahla yapar, ibâdet de tam olur. Meşakkatli ibâdetleri yapmak böyle değildir. Onlar dâima bırakılmağa yahut güç hâlle; isteksiz yapılmağa mâruzdurlar. Bu şekilde yapılan ibâdetin ise bir çok hayır ve sevabı zayi' olur. Bundan dolayıdır ki Hz. Abdullah b. Amr (Radiyallahû anh) vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine ibâdeti hafif tutması

hususunda vermiş olduğu ruhsatı kullanmadığı için âhır ömründe pişmanlık duymuşdur.
3- Hadîs-i şerîf ibâdete devamı teşvik etmektedir. Ve anlaşılıyor ki dâimi sûretde yapılan az ibâdet, bir müddet sonra kesilen çok ibâdetden daha hayırlıdır. Çünkü daimî sûretde yapılan ibâdet, az bile olsa Allah'a tâat, zikir, murakabe, niyet ve ihlâsı devam ettiriyor demekdir. Bu devam sayesinde az amel devam etmeyen çok ameli kat kat geçer.

31- Namazında Uyuklayana Yahut Kur'an Okumakdan veya Dua Etmekden Âciz Kalana, Bu Hal Kendisinden Gidinceye Kadar Uyumasını Yahut Oturmasını Emir Babı

219- (784) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Uleyye rivayet etti. H.
Bana, Züheyr b. Harb dahî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, İsmail, Abdü-lazîz b. Suhayb'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) mescide girdi, (mescidde) iki direk arasına bir ip gerilmişdi.
«Bu ne?» diye sordu; Ashâb :
— Zeyneb'indir! (burada) namaz kılar; yorulduğu yahut gevşeklik hissettiği zaman buna tutunur., dediler. Resûlüllah (Sallallahü A \eyhi ve Seiîemj:
«Çözün onu!. Sizden biriniz zinde olduğu müddetçe namazını kılsın! Yorulduğu veya gevşediği zaman oturur...» buyurdu. Züheyr'ıı rivayetinde «Otursun!» kaydı vardır.

(...) Bize, bu hadîsi Şeytân b. Ferrûh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdülvâris, Abdülâzız'den, o da Enes'den, o da Peygamber (SallaVahü Aleyhi ve Selle m) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Teheccûd» de; Nesâî ile İbni Mâce dahî «KitâWs-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Buhârîdeki rivayetinde: «Peygamber (SalloVahü Aleyhi ve Sellem) mescide girdi. Bir de baktı ki, iki direğin arasına bir ip gerilmiş: Bu ip ne oluyor? dedi; Ashâb: Zeyneb'in ip'idir. Gevşeklik geldiği zaman buna tutunur dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): Hayır! Siz onu çözün! Biriniz neşâtlı olduğu müddetçe namaz kılsın! gevşedi mi otursun! Buyurdu.» denilmektedir.
İki direk arasına ip geıerek, namazda yorulduğu zaman ondan tutunarak kalkan kadın Ümmü'l-Mü'minîn Zeyneb bin ti Cahş (Radiyallahû anh) dır. Hatîb «Mübhemât» ında onu böyle tefsir etmiş; Kirmânî (-786) dahî bu husûsda ona tabî olmuşdur.
İbni Ebî Şeybe gerek «Müsned» inde gerekse «Kusanne» inde Zeyneb'i mücered olarak rivayet etmiş; kim olduğunu bildirmemişdir.
Ebû Dâvûd, bu hadîsi iki tarîkden rivayet etmişdir. Bunların birinde yalnız Zeyneb ismi geçmiş; diğerinde «Zey neb yerine Hamne binti Canş » denilmişdir. Hamne binti Cahş, Ümmü'l-Mü'minîn Zeyneb binti Cahş'ın kız kardeşidir. İmam Ahmed b. Hanbel'in, Hammâd tarîki ile Hz. Enes'den tahrîc ettiği rivâyetde dahî Zeyneb yerine Hamnebinti Cahş zikredilmişdir, Ayni hadîsin şâzz bir rivayetinde Zeyneb yerine Meymûne binti Haris; denildiği görülmektedir. Bu ihtilâflara bakarak Hz. İmam vak'anın müteaddid defalar cereyan etmiş olabileceğine işaretle: «Hâdisenin müteaddid defalar vuku bulmuş olmasına bir mâni yokdur.» demişdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf ibâdette iktisâda yâni orta hâlde bulunmaya teşvîk etmekdedir.
2- Namaz kılarken yorulan bir kimse yorgunluğu gidinceye kadar dinlenmelidir.
3- İmkân bulunduğu takdirde bir kötülüğü elle defetmek gerekir.
4- Kadınlar mescidde nafile kılabilirler. Çünkü Hz. Zeyneb mescidde nâfiîe kılıyordu. Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bu bâbda bir şey dememiştir.
5- Namaz kılarken ipe tutunmak mekrûhdur.
6- Bütün gece namaz kılmak cumhûr-ü ulemâya göre mekrûhdur. Selef 'den bir cemaata göre ise bunda beis yokdur. Sabah namazına kalkabilmek şartı ile bütün gece nafile namaz kılmayı imam Mâ1ik'in dahî tecviz ettiği rivayet olunur.

230- (785) Bana, Harmeletü'bnü Yahya ile Muhammedü'bnü Sele-mete'I - Muradı rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, İbni Vehb, Yûnus'dan, «da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. İbni Şihâb: Bana, Urvetü'bnü'z -Zübeyr haber verdi, ona da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in zevcesi Âişe haber vermiş ki, Havla' bintü Tüveyt b. Habîb b. Esed b. Ab-di'1-Uzzâ', Âişe'ye uğramış. Âişe'nhı yanında Resûlüllah (Sallallahü Alevhi ve Sellem) bulunuyormuş. Âişe demiş ki: «Ben: Bu kadın Havla' binti Tûveyt'dir. Geceleyin uyumadığını söylerler; dedim.» Bunun üzerine Resûlüîlah
«Geceleyin uyumuyor ha! Siz taakat getirebileceğiniz işleri yapın! Val-iahi siz bıkmadikça Allah da bıkma (muamelesi yapmaz)» buyurdular.

221- (...) Bize, EbÛ Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsânıe, Hişânı b. TJrve'den rivayet etti. H.
Bana, Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. Lâfız onundur. {Dedi ki) : Bize, Yahya b. Saîd, Hişâm'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana, babam, Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyh' ve Sellem} yanıma girdi. Benim yanımda bir kadın vardı. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Bu kadın kimdir?» diye sordu, Ben:
— Uyumayan (daimî sûretde) namaz kılan bir kadın! dedim.
«Sİz îaakaî getirebileceğiniz işleri yapın! Vallahi siz usanmadıkça Aî-lah usanma (muamelesi yapmaz}.» buyurdular.
Âişe demiş ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in en sevdiği ibâdet sahibinin devam üzere yaptığı ibâdet idi.»
Ebû Üsâme hadîsinde, o kadının Benî Esed kabilesinden olduğu zik-redilmişdİr.
Bu hadîsi Buharı «Kitabü'1-İman» ile «Kitabü's-Salât» da; Imam Mâlik «El-Muvatta» da; Nesâî dahi «Kitâbü'1-İman» ile «Kitabü's-Salât da tahrîc etmişlerdir.
Rivayetlerin bâzısında Hz. Âişe 'nin yanında bir kadın bulunduğu. diğerlerinde ise Havla1 isminde bir kadın olduğu zikredilmişdir. Binâenaleyh vak'anm br olması da, müteaddid olması da ihtimâl dâhilİndedir. Zahire bakılırsa kıssa yalnız Havla' vak'asından ibâretdir. Rivayete nazaran Hz. Havla1 muhacirlerden olup pek dindar ve sâ-liha bir kadınmış.
Hadîsdeki dîn'den murâd: tâatdır.
Bu hadîsde muhâtab kadınlar olduğu hâlde, kendilerine erkeklere mahsûs olan cemi' sığası ile :
«Siz tâakat getirebileceğiniz işlere bakın!» buyurulmuşdur. Bunun sebebi hükmün bütün ümmete teşmil edilmesi istenmesidir. Onu/, için

de tağlîb tarîki ile müzekker sîgası kullanümışdır.
Usanmak ve bıkmak gibi kelimelerin hakîkatlârı Allah Teâlâ'ya nis-betle muhaldir. Binâenaleyh bu gibi kelimelerin te'vîl edildiklerini az yukarıda görmüşdük. Böyle kelimelerin bu gibi yerlerde zikredilmeleri mu-şâkele ve îzdivâc tarîki iledir. Yâni lâfızlar biribirine uysa da, mânâları başKa başkadır.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Konuşurken mecazî kelimeler kullanmak caizdir. Netekim Allah Tfeâlâ hakkında bile mecaz kullanümışdır.
2- Bir şey'i büyütmek, bir tâata teşvik veya bir mâsiyetden sakındırmak gibi fâidelerden dolayı istenmeden yemîn etmek caizdir.
3- Devam üzere yapılan ibâdet ve tâat az bile olsa devamı olmıyan çok ibâdetden daha makbuldür.
4- Hadîs-i şerîf, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in ümmetine karşı beslediği sonsuz şefkat ve merhametin şahididir.
5- Bütün gece namaz kılmak mekrûhdur. Yalnız selefden bir cemaata göre caizdir. İmam Mâlik bunu bir defa kerîh görmüş; başka defa sabah namazına zararı olmamak şartı ile cevaz vermişdir.

222- (786) Bize, Ebû b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize, İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. H.
Bize, Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Ûsâme rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Hişâm b. Urve'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize, Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. Lâfız onundur. Kuteybe, Mâlik b. Enes'den, o da Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'-den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz namazda uyukİarsa, uykusu dağılıncaya kadar yatıversin! Zira uyukluyarak namaz kılarsa belki istiğfar edeyim derken, kendine söver.» buyurmuşlar.

223- Bize, Muhammedü'bnü Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ab-durrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer, Hemmâm fo. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmâm: «Ebû Hüreyre'nin, Allah'ın Resulü Muham-
med (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'den rivayet ettikleri şunlardır...» diyerek bir takım hadîsler zikretmiş. Ezcümle: ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz geceleyin namaza kalkar da Kur'ân diline dolaşır ve ne dediğini bilemezse, hemen yatsın!» buyurdular; demiş.
Bu iki hadîs, namazda uyuklayanlar hakkındadır.
Âişe (Radiyallahû anha) hadîsini Buhârî «Kitâbü'I-Vudû» da; Ebû Dâvûd dahî «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîsdeki istiğfardan murâd, Kaadı İyâz'a göre duadır.
Bâzıları istiğfarı kendi mânâsında alıp, istiğfar etmeyi diler; şeklinde te'vîlde bulunmuşlardır.
Kendine sövmekden murâd da, kendi aleyhine duâ etmesidir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler

1- Bir kimseye namazda iken uygu galebe çalarsa, namazı bozması îcab eder. Çünkü o hâlde abdesti bozulur.
2- Uyuklama galebe çalma derecesine varmazsa şer'an affedilmiş-dir; abdesti de bozmaz. Ulemâ az uykunun abdesti bozmadığında müttefikdirler. Bu bâbda yalnız Müzeni muhalefet etmiş ve: «Uykunun azı da; çoğu da abdesti bozar» demişdir.
3- Âişe hadîsi ihtiyatla amel etmeye delildir.
4- Namazda dualar muayyen değildir.
5- Bu hadîsler namazda huşu' ve her ibâdetle huzûr-u kalp ile bulunmaya teşvik etmektedirler.
6- Uyuklayan kimseye, uyuması yahut başka bir şey'le uykuyu gidermesi emrolunmuşdur. Bu emir farz ve nafile, gece ve gündüz kılman bütün namazlara şâmildir. Cumhûr-u ulemâ ile Şâfi'î1er'in mezhebi de budur.
Kaadı İyâz'm beyânına göre İmam Mâlik ile ulemâdan bir cemâat, hadîsde zikri geçen namazı, gece kılman nafile; mânâsına almışlardır.

32- Kur'an'ın Faziletleri ve Kur'an'a Teallük Eden Şeyler Babı

33- Kur'an'ı Ezberde Tutmaya İhtimam Emri, Filan Âyeti Unuttum Demenin Keraheti, O Âyet Bana Unutturuldu Demenin Cevazı Babı

224- (788) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Ûsâme, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'-den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin Kur'ân okuyan bir zât işitmiş de :
«Allah, ona rahmet buyursun! Gerçekten bana filân ve filân âyetleri hatırlattı. Ben, onları filân ve filân sûrelerden ıskaat etmişdim.» buyurmuş.

225- (...) Bize, İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abde ile Muâviye, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet ettiler. Âişe şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde bir zâtın Kur'ân okuyuşunu dinler de :
«Allah, ona rahmet buyursun! Gerçekten bana unutturulduğum bir âyeti hatırlattı.» derdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fedâili'l-Kur'ân» in bir kaç yerinde tahrîc etmişdir.
Anlaşılıyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lihîkmetin bâzı âyetleri unutmuş; bunları mescidde Kur'ân okuyan bir zâtdan işidince hatırlamış. Ancak unutulan âyetlerin neler olduğu ve sayılan bildirilme-mişdir. Buhârî 'nin bir rivayetinden Kur'ân okuyan zâtın Abbâd b. Bişr olduğu, başka bir rivayetinden üç Abdullah b. Yezîd El-Ensârî olduğu anlaşılıyor. Bu rivayetlere bakarak bazıları kıssanın iki defa geçtiğine ihtimâl vermişlerdir.
Bâzıları bu hadîsden fıkhî bir mes'ele istinbât ederek, unutulan âyetlerin yirmibir aded olduğunu söylemişlerdir. Bunu nasıl istinbât ettiklerini öğrenmek için fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir.
Burada: «Acaba Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e unutmak nasıl caiz olmuşdur?» şeklinde bir suâl hatıra gelebilir. Bunun cevâbı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o âyetleri unutmuş değil, onlar kendisine unutturulmuşdur. Bittabi kendiliğinden

unutmak başka, Allah tarafından unutturulmak yine başkadır. Allah tarafından unutturulmak-da, onun ihtiyarı ve dahl-ü te'sîri yokdur. Cumhûr-u ulemaya göre tebliğ ve talîm tarîki ile öğrenmediği şeyleri unutup unutamıya-cağı ise ihtilaflıdır. Câîz görenler: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) unuttuğu şey üzerine ikrar olunmaz. Bil'akis onu ya kendisi hatırlar yahut hatırlatılır.» demişlerdir. Bu hatırlatmanın dahî derhâl mi yoksa vefatından önceye kadar mı devam edeceği hususunda yine ihtilâf vardır.
Bu hadîsde o zâtdan .duyduğu âyetleri unutması caizdir. İsmâi1î'nin beyanına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Kur'ân'ı unutması iki kısma ayrılır. Bunların birincisi unutup az sonra hatırlama-sıdır ki, bu insanın tabiatında vardır. İkincisi: neshi murad edilerek Allah tarafından kalbinden silinendir. Birinci kısım arızî olup çabuk gelip geçer. İkinci kısım ise nesih âyetine dahildir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Geceleyin mescidde veya evde sesle Kur'ân okumak câizdir. Riya ve uçup gibi mezmûm hâllere düşmemek ve kimseye eziyet vermemek şartı ile bunda hiç bir kerahet yokdur.
2- Bir kimseden; velev kasdı olmaksızın bir hayır gelirse, hayra nail olan kimsenin bil-mukabele ona duada bulunması gerekir.
3- Kur'ân'ı. Kerîm dinlemek sünnetdir.
4- Filân ve filân âyetleri unuttum, demek kerâhet-i tenzîhiyye ile mekruhdur. Fakat: o âyetler bana unutturuldu; demekde hiç bir beis yokdur.
Çünkü «unuttum» demekde âyetlere karşı bir lâubalîlik ve gaflet mânâsı vardır. Unutturulmakda ise böyle bir gaflet mânâsı yokdur.

226- (789 Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi'den dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selle m):
«Hafız-ı Kur'ân'ın misâli bağlı deve gibidir. Eğer sahibi devesini muhafaza ederse, onu (eli altında) tutar; salıverirse deve (kaçar) gider.» buyurmuşlar.

227- (...) Bize, Züheyr b. Harb ile Muhammedü'bnü'I-Müsennâ ve UbeyduIIah b. Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya (yâni El-Kat-tân) rivayet etti. H.
Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid-i Ahmar rivayet etti. H.
Bize, İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, baham rivayet etti. Bunların hepsi Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize, İbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer, Eyyûb'dan naklen haber verdi H,
Bize, Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ya'kûb (yânî İbni Abdirrahmân) rivayet eyledi. H.
Bize, Muhanımed b. İshâk El - Müseyyebî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Enes (yâni İbni Iyâz) rivayet etti. Bunların hepsi Mûsâ b Ukbe'den ve yine bunların hepsi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Mâlik'in hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Mûsâ b. Ukbe hadîsinde:
«Hâfız-ı Kur'ân kalkar da, gece ve gündüz okursa Kur'ân'ı ezberinde tutar. Üzerine olmazsa, onu unutur.» ziyâdesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fedâili'l-Kur'ân» da; Nesâî dahî «Kitâbü'l-Fedâil» ile «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Muallâka : Ikaal ile bağlı demekdir. Ikaal, devenin dizini bağladıkları ipdir.
Hadîs-i şerîfde Kur'ân'ı okumak ve tilâvetine devam etmek, kaçacağından korkulan deveyi bağlamaya benzetilmişdir. Deve nezâret altında bulundurulduk ça, nasıl ipini çözüp kaçamazsa; Kur'ân da devamlı okunursa öylece hatırlardan kaçamaz; ezberde kalır. İshak b Rahaveyh: «Kur'ân okumadan bir kimsenin üzerinden kırk gün geçmesi mekruhtur.» demiştir.
Teşbih için hayvanlar arasından devenin tahsis buyurulması, ev hayvanları içinde en ziyâde kaçmaya teşebbüs eden ve kaçtıkdan sonra da on derece güçlükle tutulan hayvan, o olduğu içindir.
Hadîs-i şerif Kur'ân'ı ezberlemeye ve okumaya teşviki; unut-makdan tahzîri tezammun etmektedir.
Sâhib-i Kur'ân'dan murâd: hafızlar ve onu çok okuyanlardır.

228- (790) Bize, Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Şeybe ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. îshâk: (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize, cerîr, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Ahdullab'dan naklen rivayet etti; dediler. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem):
«Kur'ân hafızlarından birinin : filân ve filân âyetleri unuttum; demesi, ne çirkin şeydir. Hayır! ona (o âyetler) unutturulmuşdur. Siz, Kur'ân'i müzâkere edin! Çünkü onun, insanların kaleplerinden kaçması, develerin bağlarından boşanıp kaçmasından daha şiddetlidir.» buyurdular.

229- (...) Bize, İbni Nümeyr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, babam ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize, Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Şakîk'dan naklen haber verdi. Şakîk şöyle demiş: «Abdullah: Bu Mushafları muhafaza edin! (Galiba da Kur'ân'ı muhafaza edin! dedi.) Yemin olsun ki, Kur'ân'ın hafızların kalplerinden kaçması, develerin bağlarından kaçmasından daha şiddetlidir. Hem Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selle'm):
«Sizden biriniz: ben filân ve filân âyetleri unuttum; demesin! Belki (onlar) kendisine unutturulmuşdur.» buyurdular., dedi.

230- (...) Bana, Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, M ub amme d b. Bekr rivayet etti. (Dedi kıı) : Bize, İbni Cüreyc habe verdi. (Dedi ki) : Bana, Abdetü'bnü Ebî Lübâbe, Şakîk b. Seleme'den naklen rivayet etti. Şakîk şöyle demiş: Ben, İbni Mes'ûd'u şunlar söylerken işittim. (Dedi ki) : Resûlüllah' (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Filân ve filân sûreyi unuttum; yahut filân ve filân âyetleri unuttum... demek bir adam için ne kadar çirkin bir şeydir! Belki ona, bunlar unutturul m uşdur.» buyururken işittim.

231- (791) Bize, Abdullah b. Berrâd El-Eş'arî ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebı Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Saîktllahü Aleyhi ve Sellem)'Aen naklen rivayet etti:
«Şu Kur'ân'ı muhafazaya dikkat edin! Muhammedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, Kur'dn'ın (hafızalardan) kaçması, bağlı develerin boşanıp kaçmasından çok daha şiddetlidir.» buyurmuşlar.
Hadîsin lâfızı İbni Berrâd 'indir.

Bu hadîsleri Buharı «Kitâbü Fedâili'l-Kur'ân» da; Tirmizî «Kırâât» da; Nesâî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bi'se : Ne çirkin oldu mânâsına zemm fiilidir.
Kurtubî diyor ki: «Bi'se, ni'me'nin kardeşidir. Bunların birincisi zemm, ikincisi medih ifade eder. Her ikisi de gayr-i mutesarrıf fiillerdendir. Ya ism-i zahir yahut zamîr olmak üzere fail ref ederler. Ancak fail, ism-i zahir olursa, umûm bildiren fiillerde mutlakaa cins bildiren elif lamla yahut elif lâm'm bulunduğu kelimeye muzâf olarak kullanılması şartdır. Tâ ki bu suretle mevsûf a şâmil olsun. Mevsûf un alettâym zikredilmesi lâzımdır. «Zeyd ne iyi adamdır!» mânâsına gelen cümlesinde olduğu gibi bazen tefsir «mâ» kelimesi ile olur. Nitekim buradaki hadis de öyledir...» Keyte ve keyfe: Şöyle şöyle manâsına kullanılır. Bu iki kelime hakkında kurtubî şunları söylemektedir: Keyte ve keyte kelimeleri ile çok cümleler ve uzun söz ifâde edilir. Zeyte ve zeyte'den bunlar gibidir.
SVleb, keyte'nin fiillerde; zeyte'nin de isimlerde kullanıldığını söylemişdir. Bâzıları bunları (keza) mânâsına kullanıldığını iddia ederler «Belki ona unutturulmuşdur...» cümlesinden murâd; unutan kimsenin bunu söylemesi yani «Bana unutturuldu.» demesidir. Bu söz üzerinde bir hayli münâkaşa edilmişdir. Bâzıları «nesiye» yâni «unuttuv şeklinde; bâzıları da .nüssiye» yâni «unutturuldu., diye rivayet etmişlerdir.
Kurtubî: «Nüssiye'nin mânâsı: Âyeti ezberinde tutma hususunda kusur ettiği için unutturulmak suretiyle cezalandırıldı.. demeKdir. Ne-siye ise terk etti; ona bakmadı demekdir.» diyor.
Hâsılı bu husûsdaki zemin, söze râci'dir. Yâni unuttum; demek yasak ediîmişdir. Çünkü bu söz ehemmiyet vermemeyi ve gafil bulunmayı te-zammun eder. Buradaki nehy kerâhet-i tenzîhiyye içindir,
Kaadî îyâz dahî şunları söylemişdir: «Zemm, söze âid değil; hâl'e râci'dir; demek daha iyidir. Yâni Kur'ân'i ezberleyip de sonra ondan gaflet eden ve unutan kimsenin hâli ne fenadır...»
Bu sözden, başka bir mânânın kasdedilmiş olması ihtimâli de vardır. Şöyle ki: Bu sözüm nesih zamanında söylenmiş olması mümkindir.
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) devrinde, bir kimse: «Ben filân âyetleri unuttum.» derse, ashâb-ı kiram muhkem olan birçok âyetlerin unutulacağını tevehhüm edecekleri için: «unuttum» demek, kendilerine yasak edilmiş; bu işin ancak Allah'ın izniyle olacağı bildiril-mişdîr.
«Teâhedû» ve «Teahhedû» fiilleri, unutmamak için okumaya devam etmek suretiyle, yoklama yapın; demekdir.
Bu rivayetler dahî yukarkiler gibi Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemeye teşvik; unutmakdan tahzîr sayılırlar.

34- Sesi Kur'an'la Süslemenin Müstehab Oluşu Babı

232- (792) Bana, Amru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSeltem)'e vardırarak rivayet etti. Resûîüîlah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah, Kur'ân'ı tegannî eden bir Peygambere verdiği kadar, hiç bîr şey'e ihsanda bulunmamışdır.» buyurmuşlar.

(...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana, Yûnus b. Afadil'a'lâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Amr haber verdi. Bunların ikisi de İbni Şi-hâb'dan bu isnâdla rivayet etmişlerdir.
(Burada) Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'Ğn'ı tegannî eden bir Peygambere ihsanda bulunduğu gibi.» buyurmuşdur.

233- (...) Bana Bişru'bnü'l-Hakem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülâzîz b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd, —ki İbnü'l - Hâd'dır,— Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki, Ebû Hüreyre, Resûlüllah (Sallallahü AL yhi ve Sellem) 'i :
«Allah güze! sesli bir Peygambere Kur'ân'ı cehren tegannî ettiğine mukaabil verdiği mükâfatı başka hiç bir şeye vermemİşdir.» buyururken işitmiş-

(...) Bana îbni Vehb'in kardeşi oğlu rivayet etti. (Dedi ki) : Bize amcam Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer[86] b. Mâlik ile Hayvetü'bnü Şüreyh, İbnü'I-Hâdîdan bu isnâdla, bu hadîsin tamâmiyle mislini haber verdiler.
İfanü'1-Hâd: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -demiş; «İşitmiş.» kelimesini söylememiş.

234- (...) Bize Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl, Evzâî'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Allah yüksek sesle Kur'ân tegannî eden bir Peygamber'e verdiği sevap kadar, hiç bir şey'e sevap ihsan etmemişdir.» buyurdular.

(...) Bize Yahya'bnü Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve İbnü Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, İsmâîl (yânî İbni Ca'fer) Muhammed b Amr'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Yahya b. Ebî Kesîr'in hadîsi gibi rivâyetde bulundu; yalnız İbni Ebî Eyyûb kendi rivayetinde (ke ezenihî yerine) «ke iznihî» dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü Fedâili'l-Kur'ân» ile «Kitâbu't-Tevhîd» de tahrîc etmişdir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ ezenin lûgatda dinlemek mânâsına geldiğini söylemişler; ancak burada dinlemek mânâsına hamletmenin caiz olmadığını bildirmişlerdir. Çünkü kulak vermek mânâsına gelen dinlemek Allah Teâlâ hakkında muhaldir; kelime burada mecazen kullanılmışdır. Mânâsı: okuyanı ma'nen kendine yaklaştırmak ve ona bol bol sevap ver-mekdir. Zîra Allah Teâlâ'nm işitmesi muhtelif değildir. Binâenaleyh bu sözün te'vîli vâcibdir.»
Bu bâbda Aynî dahî şunları söylemişdir: «Hâsılı (ezine) fiili ıtlaak ile dinlemek arasında müşterekdir. Mutlak mânâsını kasdedersen masdarı (izn) dinlemek mânâsını murâd edersen masdari (ezen) şeklinde gelir.»
Kurtubî de: «Ezen : İmlâ yazan bir kimsenin kulağını, dinlediği kimseye doğru eğiltmesidir. Bu mânâ zahiri itibârı ile Allah Teâlâ hakkında kullanılamaz. Kelime Allah hakkında mecazen: Okuyana ikram ve bol sevap ihsan etmek mânâsına gelir. Zira dinlemenin neticesi bunlardır.
îzn'in ıtlaakmdan murâd: Onun mutlak mânâda kullanılmasıdır. Mutlak mânâda îzn, mubah kılmak demekdir.
Ulemâ tegannînin mânâsı hususunda da ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî ile diğer Şafiiyye ulemâsına göre sesi Kur'ân'la güzelleştirip zînetlemek manasınadır. Ebû D.âvûd 'un «Sünen» inde rivayet ettiği bir hadîsde, İbni Ebî Müleyke 'nin : «Okuyanın sesi güzel değime, Kur'an onu mümkin olduğu kadar güzelleştirir.» demiş olması bu mânâyı te'yîd eder.

Bâzıları: «Tegannînin mânâsı: Onunla müstağni olur; başka şey'e muhtâc kalmaz; demekdir.» mutâleasmda bulunmuşlardır. İmam Ahmed'in rivayeti bu tarzdadır.
Diğer bâzılarına göre teğannî: Kur'ân okumakla geçmiş milletlere dâir haberlerden ve eski kitaplardan müstağni kalır; manasınadır.
Bir takımları, tegannî'nin: Meşgul olmak; mânâsına geldiğini; diğerleri fakirliğin zıddı yâni zenginlik; demek olduğunu söylemişlerdir.
Bu mânâların içinde en ziyâde akla yatanı tegannîden, fayda mânâsı kasdedilmekdir. Yâni bir kimseye Kur'ân fayda vermez, kur'ân'daki va'd ve tehdîdleri tasdik etmezse, o kimse bizden değildir» demektir.
Tegannîyi bu şekilde te'vîl edenler Kur'ân-ı Kerîm'i lâhn ve tercî' ile okumayı mekruh sayarlar. Lâhn ve tercî'den murâd: sesi boğazda oynatarak nağme ile okumak, Kur'ân-ı Kerîm'i mûsikî kaaidele-rine uydurmakdır. Hz. Ener (Radiyallahû anh) ile Saîdü'bnü'l -Müseyyeb, Hasan-ı Basri, İbni Şîrîn, Saîdü'bnü Cübeyr, İbrahim Nehaî, Abdurrahmân b. Kaasim ve Abdurrahmân b. Esved dahî lâhn ve terci' ile Kur'ân okumayı kerîh görürlermiş. İmam Mâ1ik'in kavli de budur.
Lâhn ve tegannî ile okumayı caiz görenler, Hz. Dâvûd (Aleyhisselâm) 'm okuyuşu ile istidlal ederler. îbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunduğuna göre, Dâvûd (Aleyhisselâm) Zebur'u yetmiş makaamla okur ve okuyuşu ile hastaları cûşu hurûş'a getirirmiş. Bunlar Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)'in Kur'ân okumasını tavsîf eden Abdullah b. Mugaffel hadîsi ile de istidlal ederler.
Hz. Ömer (Radiyallahû anh) 'in dahî lâhn'la Kur'ân okumayı caiz-gördüğü rivayet olunur. Bazen Hz. Ebû Mûse'l-Eş'arî'ye: cBize Rabbimizi hatırlat!» der; o da lahn-u tegannî ile Kur'ân okurmuş.
Hattâ bir defa: «Kim Kur'ân'ıEbû Mûsâ gibi tegannî ile okuya-bilirse, bunu hemen yapsın!» demişdir. Ukbetü'bnü Âmir (Radiyallahâanh) Kur'ân'ı pek güzel bir sesle okurrnuş. Hz. Ömer kendisine: «Filân sûreyi bana oku!» demiş; o okumuş; Ömer (Radiyallahû anh) da ağlamış.
Abdurrahmân b. Esved, ramazanda mescidleri dolaşarak güzel sesle Kur'ân okuyanları araştmrrmş.
Tahâvî 'nin rivayetine göre, imam A'zam ile arkadaşları lâhn ile okunan Kur 'ân'ı dinlerlermiş.
Muhammed b. Abdiîhakem: «Babamla Şâfiîyi ve Yûsuf b. Amr'ı îâhn ile okunan Kur'ân'ı dinlerlerken gördüm.» demişdir.
Kirmanı: «Kur'ân'ı cehren okumakdan murâd, güzel sesle; yanık okumakdır. Lâhn, Kur'ân'ı kırâet olmakdan çıkarmamak şartıyla müstehabdır, fakat ifrata kaçarak bir harf ziyâde veya noksan etmek haramdır.» demişdir.
Hadîsin îbniEyyûb rivâyetindeki (izn) kırâetini Kaadî İyâz Kur'ân okumaya teşvik ve emir; diye tefsir etmişdri.

235- (793) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize, İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik (yâni tbni Miğvel) Abdullah b Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekden Abdullah b. Kays'e yahut Eş'arî'ye Âl-i Davud'un mizm arlarından bir mi imâr veriimisdir.» buyurdular.

236- (...) Bize Dâvûdu'bnü Büşeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Tâlha, Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Musa'ya :
«Dön gece senin okuyuşunu dinlerken beni bir görmeliydin!... Gerçek-den sana Âl-i Davud'un mizmârlanndan bir mîzmâr verilmiş!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fedâüi'I-Kur'ân» da, tahrîc ettiği gibi Tirmizî dahî rivayet etmişdir.
Mizmâr: Esâs itibarı ile kaval nev'inden bir düdükdür. Burada ondan murâd, güzel sesdir. Aralarındaki benzerlik dolayısiyie mizmâr lâfzı, güzel sese istiare edilmişdir.
Filhakika Hz. Ebû Mûse'l-Eş'arî 'nin son derece güzel ve yanık bir sesi varmış.
Âl: Zürriyet, çoluk çocuk ve bir kimsenin tâbi'leri mânâsına gelir. Burada bu kelime mukham yâni fazladır. Maksad doğrudan doğruya Peygamber Dâvûd (Aîeyhisselâm) dır. Güzel sesle okumak, onda nihayet bulmuşdur; ve onun mûcizelerindendir; derler. Zebûr 'u okumaya baş-ladımi, dağlardaki kurtlar, kuşlar bile ağlaramış. Hz. Dâvûd 'un zür-riyyetinden onun kadar güzel sesli bir kimsenin yetiştiği rivayet olun-mamiçdır.
Bâzıları: «Buradaki âl'den murâd, şahısdır.» demişlerdir.
Kadî İyâz diyor ki: «Sesi Kur'ân fertîli ile süslemenin müs-tehab olduğunda bütün ulemâ müttefikdir. Ebû Ubeyd bu bâbda vârid olan hadîslerin hüzün ve şevk'e getirmek mânâsına hamledildiğini söylüyor. Lâhn ile okuma hususunda ulemâ ihtilâf etmişler; imam Mâlik ile cumhûr-u ulemâ bunu mekruh görmüşlerdir. Çünkü lâhn'la okumak, Kur'ân'ı gayesi olan huşu' ve tefehhümden hâriç bırakır. Ebû Hanîfe ile selefden bir cemâat aşk-u şevk'e getirecek şekilde Kur'ân okumayı mubah görmüşlerdir. Delilleri bu husûsda vârid olan hadîslerdir.
Bir de böyle okumak rikkate gelmeye, haşyete ve nefisleri, Kur'ân dinlemeye teşvike sebepdir.»
Nevevi, imam Şafiî 'nin bir yerde: «Lâhn'la Kur"ân okumayı kerih görürüm.>, başka bir yerde «kerih görmem.» dediğini söyledikden sonra sözüne şöyle devam ediyor: «Ulemâmız derler ki: İmam Şafii-nin bu mes'elede hiç bir hilafı yokdur. Mesele iki hâlin ihtilâfından ibâ-retdir. Kerih gördüğü yerde kelimeyi uzatarak ziyâde veya noksan sureti Üe sözü çığırından çıkarmayı yahut uzatılmıyacak yerde uzatmayı, idgam lâzım olmayacak yerde idgam yapmak gibi şeyleri; mubah gördüğü yerde ise hiç bir değişiklik yapılmadan okunan Kur'ân'ı kasdetmişdir.»

35- Mekke'nin Fethi Günü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Fetih Süresini Okuması Babı

237- (794) Bize Ebû Bekir b. EH Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdrîs ile Vekî', Şu'be'den, o da Muâyiyetü'bnü[87] Kurre'den naklen rivayet etti. Muâviye şöyle demiş: Ben Abdullah b. Mugaffel-i Mü-zenî'yi şunu söylerken işittim :
«Peygamber (SaUaVahü Aleyhi ve Sellem) H\\h yılında bir yolculuğu esnasında hayvanı üzerinde Fetih sûresini okudu. Kırâetinde tercî' yaptı.»
Muâviye : «Halkın başıma toplanacağından korkmasam, size onun ki-râetini gösterirdim.» demiş.

238- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Muhammedü'bnü Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize, Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şu'be, Muâviyetü'bnü Kurra'dan rivayet etti. Demiş ki: Abdullah b. Mugaffel'i dinledim şöyle dedt :
«Mekke'nin fethedİliği gün Resûlülloh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i devresinin üzerinde fetih sûresini okurken gördüm.»
Râvî Muâviye diyor ki: Müteakiben İbni Mugaffel (kendisi) de okudu ve tercî' yaptı.
Muâviye : «Eğer (etrafımızda) insanlar olmasaydı İbni Mugaffel'in,
Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen okuduğu şekilde ben de size okuyuverirdim.» demiş.

239-(...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Habîb EI-Hârisî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hâlidü'bnü Haris rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvî demişler ki: Bize, Şu'be bu isnâdla, bu hadîsir ben-serini rivayet etti. Hâiidü'bnü Haris hadîsinde: «Yürüyen bir deve üzerinde kendisi de fetih sûresini okuyordu; dedi.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsîr», «Kitâbû Fedâili'I-Kur'ân», «Kitâbü'I-Megâzî» ve «Kitâbu't-Tevhîd» de; Ebû Dâvûd «Kitâbu's-Salât da; Tirmizî «Şemâîl» de; Nesâî dahî «Kitâbu Fedâîli'l-Kur'ân» da muhtelif râvîler'den tahrîc etmişlerdir.
Tercî: Az yukarıda beyân ettiğimiz vecihle sesi boğazda oynatarak nağme yapmakdır. Hz. Abdullah b. Mugaffel, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in tercî'ini, okurken sesini «Aaa» şeklinde uzatarak göstermişdir.
îbni Esîr: «Allah-u âlem Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yalnız Mekke fethedildiği gün yapmışdır. Çünkü kendisi hayvan üzerindeydi. Bu sebeple sesinde oynaklık hâsıl olmuşdur.» diyor.

36- Kur'an Okunması Sebebiyile Sekinetin İnmesi Babı

240- (795) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû İshâk'dan, o da Berâ'dan naklen haber verdi. Berâ' şöyle demiş: Bir adam Kehf sûresini okuyordu, yanında da iki uzun iple bağlı bir at bulunuyordu. Derken o zâtı bir bulut kapladı. Bulut dönmeye ve yaklaşmaya başladı. O zâtın atı da bundan ürkmeye başladı. Sabaha çı^ kınca ojeât Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seltem)"e geldi ve;bu hâdiseyi ona anlattı. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ye Sellem) :
«Bu sekînefdir, Kur'ân için inmişdir.» buyurdular.

241- (...) Bize İbnü'I-Müsennâ iie İbni Beşşâr rivayet ettiler, lâfız İbni'l-Müsennâ'nındır. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivaye etti. (Dedi ki) : Bise Şu'be, Ebû İshâk'dan naklen rivayet etti. Ebû İshâfc' şöyle demiş: Ben Berâ'yı şunu söylerken işittim:. Bir adam Kehf sûresini o-kudu. Evinde bir at vara di. Derken at ürkmeye başladı. Bunun üzerine adam bakındı: bir de ne görsün! Kendisini bir sis yahut bîr pulut kaplamış! Bunu Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)e anlattı. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oku ey fülân! Çünkü o bulut sekînetdir. Kur'an okunurken inmişdir. Yahut Kur'ân için inmişdir.»

(...) Bize İbnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdurrahmân b. Mehdi ile Ebû Dâvûd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Şu'be, Eb îs-f hâk'dan rivayet etti. Ebû İshâk: «Ben, Berâ'yı şöyle derken işittim...» demiş.
Her iki râvî yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuşlar. Yalnız onlar «at şahlanmaya başladı.» demişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Menâkib» de: Tirmizi dahî «Fedâilü'I-Kur'ân» da tahrîc etmişlerdir.
Kehf sûresini okuyan zât Useyd b. Hudayr 'dır. Netekim bundan sonraki hadisde ismi tasrîh olunacakdir. Atını iki uzun iple bağlaması, at pek kuvvetli ve hırçın olduğundandır. Anlaşılıyor ki at gördüğü bulutdan şahlanarak ipi koparacak dereceye gelmiş: Hz. Üseyd de bundan dolayı meraka düşerek ertesi gün mes'eleyi Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve Selîem)'e anlatmış: ResûlüIIah (SaHallahü Aleyhi ve Selîem) bu görülen bulutun, sekînet olduğunu, okunan Kur'ân için indiğini beyân buyurmuş.
İkinci rivayetle sis mi yoksa bulut mu denildiği hususunda ve keza Resûlüliah (SaüaUahü Aleyhi ve Selîem)'in Kur'ân okunurken mi yoksa Kur'ân için mi iner dediğinde râvî şekketmişdir. Bu rivayette Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) 'in :
«Ey füion!» buyurması, Kur'ân okumaya devam etmeli ve sana inen bu rahmeti ganimet bilerek daha çok okumalıydın: manasınadır.
Sekînetin mânâsı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre sekînet, esen bir rüzgârdır. Amma insan yüzü gibi yüzü vardır.
Bir takımları : «Bundan murâd: Üzerlerinde sekînet bulunan meleklerdir.» demişlerdir.
Bâzıları, bunun göçeğen kuşu gibi bir hayvan olduğunu, kanatları bulunduğunu: daha başkaları kediye benzer bir hayvan olduğunu, gözleri gayet keskin olup: bir bakışda bir orduyu bozguna uğrattığını söylemişlerdir. Hattâ sekînetin cennet altmirrâân mâmûl bir yol olduğunu sÖyli-yenler bile vardır.
Vehb : «O, Allah tarafından bir rûhdur: konuşur ve bir şeyde ihtilâf edilirse onu beyân eder.» demişdir.
Muhtar olan mânâya göre sekînet, Allah'ın mahlûklarından biri olup: kendisinde sünûnet ve rahmet vardır. Beraberinde Kur'ân'ı dinleyen melekler bulunur. Netekim aşağıdaki rivayet de bu mânâyı te'yîd eder.

242- (796) Bana Hasan b. Aliy EI-Hûlvânî ile Maccâcu'bnü'ş-Şâir rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. Dediler ki: Bize Ya'kûb b, İb-râhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîdü'bnü'I-Hâd rivayet etti. Ona da Abdullah b. Habbâb rivayet etmiş: ona da Ebû Saîd-i Hudrî rivayet etmiş ki, bir gece Üseydü'bnü Hudayr[88] hurma harmanında (Kur'ân) okurken birdenbire atı şahlanmış. Fakat o yine okumaya devam etmiş. Sonra at tekrâd şahlanmış ise de Üseyd yine okumasına devam etmiş. Sonra at tekrar şahlanmış.
Üseyd demiş ki: Atın (oğlum) Yahya'yı çiğneyeceğinden korktum da kalkıp yanma gittim. Bir de ne göreyim! Başımın üzerinde gölgelik gibi birşey!.. içinde kandillere benzer nesneler var. Bu gölgelik göğe çıktı: hattâ onu göremez oldum. Ertesi sabah Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek:
— Yâ Resûlâllah! Dün akşam ben gece yarısı hurma harmanında (Kur'ân) okurken birden atım şahlandı.» dedim: ResûİülIab (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) hemen :
«Oku Ibni Hudayr!» buyurdu. (Dedim ki) :
— Ben okumaya devam ettim. Sonra at yine şahlandı. Rnsûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yine *.
«Oku ibni Hudayr!» buyurdular. (Dedim ki) :
— Ben yine okudum: fakat hayvan sonra tekrar şahlandı. Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yine :
«Oku İbni Hudayr!» buyurdular. (Dedim ki):
— Ben artık okumakdan vazgeçtim. (Oğlum) Yahya ata yakındı : Onu çiğner diye korktum. O sırada gölgelik gibi bir şey gördüm: içinde kandillere benzeyen nesneler vardı. Bu gölgelik göğe çıktı. Nihayet onu göremez oldum... Bunun üzerine Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunlar meleklerdir. Sent dinliyorlarmış. Eğer okumağa devam şeydin : sabaha kadar seni dinlerler: halk da onları görür: halkdan gizlenmezlerdir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Kitâbu Fedâiîü'l-Kur'ân» d tahrîc etmişlerdir.
Buhâri 'deki rivayetini Üseyd b. Hudayr şöyle anlatımı Kendisi, geceleyin Bakara sûresini okuyormuş. Atı da yanında ba| Iıymış. Birdenbire at şahlanmış. Bunun üzerine Üseyd susmuş: at d sükûnet bulmuş. Tekrar okumaya başlayınca at yine şahlanmış: Üseyı

susmuş: at da sükûnet bulmuş. Sonra yine okmuş: at yine şahlanmış. Bu nun üzerine Üseyd okumakdan vazgeçmiş. Oğlu Yahya ata -ya km bulunuyormuş: ona çarpar diye korkmuş. Çocuğu oradan çekince ba şını semâya kaldırmış, ve ne gördü ise görmüş. Sabah olunca hâdisey. Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellemj'e anlatmış. Efendimiz ona:
«Oku Ey Ibni Hudayr! Oku ey İbni Hudayr!...» demiş. Üseyd b Hudayr:
— Hayvan, oğlum Yahya'yı çiğneyecek diye korktum Yâ ResûlallabJ Zîra ona yakındı. Başımı kaldırdım ve çocuğun yanma gittim. Sonra başımı semâya kaldırdım: Bir de ne göreyim! Bulut gibi bir şey!.. İçinde kan diler gibi şeyler var!.. Bu nesne çıktı gitti. Nihayet onu görmez oldum... demiş. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem):
«Bunun ne olduğunu biliyormusun?» buyurmuş, Üseyd:
— Hayır! cevâbını vermiş. Efendimiz :
«Bunlar meleklerdir. Senin sesine yaklaşmışlar: eğer okumaya devanı edeydin sabaha kadar dinlerler: halk onları görür: halkdan gizlenmez-lerdi.» buyurmuş.
ZuIle: Sofa gibi güneşden koruyan gölgelikdir. Burada : Gölge yapan bulut: diye te'vîl olunmuşdu.
Az yukarıda buna benzer bir hadîsin Kehf sûresinin fazileti hakkında rivayet olunduğunu gördük. O hadîs-de bir zâtın Kehf sûresini okuduğu: atı da yanıbaşında bulunduğu zikredilmişti. Hattâ onun Üseyd b. Hudayr olduğu söylennüşdir. Kirmânî bu mes'eleyi şöyle hâlletmişdir: Gerek burada beyân, edilen Bakara suresini gerekse o hadîsde bahsedilen Kehf sûresini okuyan Hz. Useyd'dir. Maamâfîh o hadîsde bahsi geçen zât bir başkası da olabilir.
Rivayetlerin zahirleri, hadisenin ayrı ayrı iki-defa vuku' bulduğunu gösteriyor. Netekim böyle bir hâdise Hz. Sâbir b. Kays'in de başından geçmiştir. Ebû Davud'un mürsel olarak rivayet ettiği bir hadîsde şöyle deniliyor: «Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Görmedin mi dün gece Sabit b. Kays'in evi kandillerle parlayıp duruyordu? dediler, de: Ola ki Bakare sûresini okumuştur... buyurdu. Bu mesele Sâbit'e soruldukta: Bakare sûresini okudum., dedi.»
Hz. Üseyd b. Hudayr'm sesi son derece güzel ve yanıkmış. Hattâ İsmâî1î'nin rivayetinde Resûlüllah (Saîiüllahü Aleyhi ve Seilem) 'in, kendisine :
«Oku ey Useyd! Sana, Hz. Davud'un mezamirinden (hisse) verilmiş!» buyurduğu bildiriliyor.

Hadisi Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmışdır:

1- İnsanların melekleri görmesi caizdir. Melekleri görmek mü'min-ler için bir rahmet: küffâr için azâb alâmetidir. Ancak mü'minlerin görmesi için salâh ve takva' sahibi ve güzel sesli olmaları şarttır. Babımız hadîsinde bahsi geçen hâdise husûsî bir sıfatla: husûsî bir sûretde okunan husûsi bir okuyuş dolayısiyle geçmişdir. Şayet aielıtlaak Kur'ân okuyana melekler görünmüş olsa, her Kur'ân okuyanın onları görmesi iktizâ ederdi.
2- Bu hadîs Hz. Üseyd'in ve keza gece namazında Bakara sûresini okumanın faziletine delîldir.
3- Hadîs-i şerîf Kur'ân'm ve Kur'ân dinlemenin faziletine de delildir.

37- Kur'an Hafızının Fazileti Babı

243- (797) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Kâmil-i Cahderî, ikisi birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Kuîeybe dedi ki: Bize Ebû Avâne,
Katâde'den, o da Enes'den, o da Ebû Mûse'I-Eş'arî'den naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'ân okuyan mü'minin misâli portakal gibidir, ki kokusu güzel, tadı hoştur. Kur'ân okumayan mü'minin misâli de hurma gibidir. Kokusu yoktur fakat tadı lezzetlidir. Kur'ân okuyan münâfıkm misâli, kokusu güzel fakat tadı acı oian fesleğen gibidir. Kur'ân okumayan münafığın misâli İse kokusu bulunmayan: tadı da acı olan Ebû Cehil karpuzu gibidir.» buyurdular.

(...) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd Şu'be'den naklen rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de Katâde'den, bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki Henı-ı mâm'in rivayetinde «münafık» yerine «câcir» kaydı vardır.
Bu hadisi ,Buhârî «Kitâbu Fedâilü'l-Kur'ân» m bir kaç yerinde, «Kitâbü'l-Et'ıme» ve «Kitâbu't-Tevhîd» de: Ebû Dâvûd ile «Fedâilü'l· Kur'ân» da tahrîc ettikleri gibi İbni Mâce dahi rivayet et-mişdir.
Bu hadîs hakkında Ayni şunları söylemektedir: «Malûmun olsun ki, bu teşbih ve temsil hakîkatta sırf mâkûl bir mânâya şâmil olan bir va-sıfdır. Bu mânâyı, ancak görülen ve hissedilen bir şeyle tasvir meydana çıkarabilir. Sonra hiç şüphe yok ki, Kelâmullah'm, kulun bâtınına ve zahirine te'sîri vardır. Bu husûsda kullar biribirlerinden farklıdırlar. Bâzılarının bu tanzîrden bol bol nasipleri vardır. Bunlar Kur'ân okuyan mü'minlerdir. Bâzılarının ise hiç nasipleri yokdur. Bunlar hakîki münafıklardır. Bir takımlarının yalnız zahirleri te'sîr altında kalır: bâtınlarına Kur'ân te'sîr etmez. Bunlar murâîlerdir. Bir kısmı da bunun aksinedir, (üâni Kur'ân bâtınına te'sîr eder: zahirine te'sîr etmez.) Bunlar da Kur'ân'ı okumayan mü'minlerdir.
Bu mânâların hissi şeylerle tasvir edilerek gösterilmesi hadîs~i şerîf-de zikredildiği gibi olur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeVem) 'in bu mânâları ifâde için hadîs-i şerîfde zikrettiğinden daha muvafık, münâsip, akla yakın, daha güzel ve daha cem'iyyetli tâbîr bulunamaz! Zira müşeb-behlerle, müşebbehünbihler (yâni benzeyen insanlarla, benzedikleri şeyler.) buradaki taksime tamamen uymaktadırlar. Çünkü insanlar ya mü'min yahut gayr-i mü'min olurlar. Gayr-i mü'min de yâ hâlis münâfıkdır: Yahut hükmen ona ilhak edilir. Mü'minler ya Kur'an okumaya devam ederler yahut etmezler. Buna göre sen müşebbehünbihin neticelerini kıyâs eyler!
Hadîsdeki temsillerde vech-i sebeh, mahsûs olan iki şeyden yâni tad-la kokudan mürekkebdir. Peygamber (SallaliahüA îeyhi ve Sellem) misâlini yerden biten ve ağaçdan meydana gelen şeylerle vermişdir. Çünkü bunlarla insanların amelleri arasında benzerlik vardır. Ameller nefislerin meyveleridir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağaçdan meydana gelen portakalla hurmayı mü'mine tahsis buyurmuş: yerden biten Ebû Cehil karpuzu ile fesleğeni de münafığa bırakmişdır. Bu suretle mü'minin şanının ulviyyetine ilminin yüksekliğine ve devamına: münafığın da sânının alçaklığına, amelinin hiçliğine ve faydasızhğıa tenbîh buyurmuştur.
Kur'ân-ı Kerîm'i okuyanlarla okumayanlar hakkında fi'l-i muzâri' sîgası kullanması, devam ve istimrar mânâsını kasdettiği İçindir. Yâni portakala benzetilen mü'minler, Kur'ân-ı Kerîm'i devam üzere okuyanlar: hurmaya benzetilenler de devam üzere okumayanlardır. (Bittabi bundan, hiç okumayanlar: mânâsı çıkmaz.)...

Kur'ân okuyan mü'nıini portakala benzetmesi, onun bütün memleketlerde yetişen en faydalı ve en iyi bir yemiş olmasındandır...»
«Hadîs-i şerîf, Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyip hafız olmanın faziletine ve bir maksadı anlatmak için misâl getirmenin müstehab olduğuna delildir.

38- Kur'an Okumada Mahir Olanla, Onu Kekeleyerek Okuyanın Faziletleri Babı

244-(798) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Muhammed b. Ubeyd el-Guberî hep birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. İbnü Ubeyd dedi ki: Bize, Ebû Avâne^ Katâde'den, o da Zürâratü'bnü Evfâ'dan, o da Sa'd b. Hişâm'dan, o da Aişeden naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'ân'da mahir olan sefere denilen kerîm ve muti' Peygamberlerle beraber olacakdır. Kur'ân-ı kekeleyerek güç hâl ile okuyana ise iki ecir vardır.» buyurdular.

(...) Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize thni Ebî Adiyy, Saîd'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Hişâm-ı Destevâî'den naklen rivayet etti. Her iki râvî Katâde'den bu is-nâdla, rivayette bulunmuşlardır. Vekî'in rivayetinde:
«Kur'ân okumak zor geldiği hâlde, onu okuyana iki ecir vardır.» buyurmuşdur.
Bu hadîsi Buhar i ile Ebû Dâvûd VKitâbu't -Tefsîr» de: Tirmiz î ile. Nesâî «Fedâilü'l-Kur'ân» da: İbni Mâce «Sevâbü'l-Kur'ân» da muhteli râvüerden tahrîc etraişlerdir.
Kur'ân'da mahir olmakdan murâd: İşlek hafız olmakdır. Mükemmel hafız olanlar Kur'an-ı Kerîm'i okurken hiç bir güçlük çekmezler. BÖyleleri kıyamette sefere-i kiram ile beraber olacaklardır. Sefere: Sâfir'in cem'idir. Safir : Râsûl demekdir. Sefere'den murâd da, Peygamber'lerdir. Allah'ın emirlerini tebliğ sadedinde sefer ettikleri için kendilerine bu isim verilmişdir.
Bâzıları: «Sefere'den murâd : amelleri yazan meleklerdir.» derler.
Berara : Mutî'ler manasınadır. Bu kelime «birr» den almrnışdır. Birr : tâat demekdir.
Ta'tea : Tereddüt ve meşakkatle okumakdır. Böylesine iki ecir verilmesi, biri Kur'ân okuduğu: biri de meşakkat çektiği içindir.
Kurtubî diyor ki: «Kur'ân-ı hafız olduğu hâlde okuyan kimsenin Peygamber'lerîe beraber bulunmasının mânâsı nedir? dersen: ben de derim ki: Bunun iki. mânâsı vardır.
Biri : O kimsenin kendine mahsûs yerleri olur: orada meleklerle arkadaşlık eder. Çünkü Allah'ın kitabını yüklenmek hususunda o da meleklerin sıfatlarıyla mevsûfdur.
Diğeri : Hâfız-u Kur'ân olan kimse, melekler gibi amel etmiş: onların yolunu tutmuşdur. Onun için onlarla beraber olacakdır.»
Kur'ân-ı Kerîm'i güçlükle okuyanlara iki ecir verilmesinden, onların kâmil hafızlardan daha çok sevap kazanacakları mânâsı çıkarılamaz. Çünkü Peygamberlerle veya meleklerle beraber olmanın ecr-u mükâfatı şüphesiz ki daha çokdur. Bu zevata bundan maada birçok sevaplar vardır. Sefere-i kirâm'la beraber olmak hafızlardan başka kimse için müyesser değildir. Binâenaleyh Kur'ân- Kerîm'i onlar derecesinde hifz-u itkanla okuyamıyanlar hiç bir zaman onlar kadar sevaba nail olamazlar.

39- Okuyan, Dinleyenden Efdal Bile Olsa Fazilet ve Maharet Sahiplerinden Kur'an Okumanın Müstehab Oluşu Babı

245- (799) Bize Heddâb b, Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Übeyy b. Kâ'b'a :
«Gerçekden bana Allah sana Kur'ân okumamı emretti.» demiş. Übeyy:
— Benim adımı sana Allaİi mı andı? dîye sormuş. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Evet! Senin ismini bana Allah andı.» buyurmuş. Kâvî demiş ki:
«Bunun üzerine Übeyy ağlamaya başladı.»

246- (...) Bize Muhammedü'bnii'I-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi, Enes'den naklen rivayet ederkeı dinledim. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Übey yu'bnü Kâ'b'a :
«Gerçekden bana Allah, sana (Lem yekûn) sûresini okumamı emi buyurdu.» dedi. Übeyy:
— Benim ismimi sana andı mı? diye sordu. Resûlüllah (Sallallah A leyhi ve Sellem):
«Evet!» cevâbını verince Übeyy ağladı.

(...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-lid (yânî İbni'I-Hâris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katpde'den rivayet etti. Demiş ki: Ben, Enes'i şöyle derken işittim: «Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Übeyy'e buyurdular ki...» (diye başlayarak) yu-karki hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü Menâkıbi'l-Ensâr» ile «Kîtâbü't-Tef-sîr»de: Nesâî dahî «Fedâilü'l-Kur'ân» ile «Kitâbü't-Tefsîr» de muhteli râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde: «Lem yekûn sûresi nazil olunca Cebrail (Aleyhisselâmj Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) e : Rabbin bu sûreyi Übeyy'e okumanı emretti: demiş. Bunun üzerine Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Übeyy'e : Gerçekden Allah bu sûreyi sana okumamı emir buyurdu: demiş: Übeyy de ağlamışdır.» denilmektedir.
Mezkûr sûrenin Hz. Übeyy'e okunmasmdaki hikmet ondan bir şey öğrenmek için değil, bu sûreyi ona da Öğretmek ve kendilerini sırf Kur'ân-ı Kerîm okumaya tahsis eden hafızlara Kur'ân-ı Kerîmi arzetmenin sünnet olduğunu bildirmek içindir. Bununla Hz. Übeyy'in faziletine tenbîh ve müslümanları ondan Kur'ân öğrenmeye teşvik murâd edilmiş olmak da caizdir. Netekim öyle de olmuş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatından sonra Hz. Übeyy Kur'ân-ı Kerîm'de meşhur bir imam olrnuşdur.
Hz. Übeyy'e okunmak için (Lem yekûn) sûresinin tahsîs bu-yurulmasi: Bu sûrenin kısa olmasına rağmen pek büyük usûl ve kavâidi, umuru cem ettiği içindir.
Kurtubî diyor ki: «Bu sûrenin hassaten zikredilmesi kısa olmakla beraber: ihtiva ettiği tevhîd, risâlet, ihlâs, suhuf, Peygamberlere indirilen kitaplar, namaz, zekât, kıyamet, ehl-i cennet ve ehl-i cehennemden dolayıdır.»
Hz. Übeyy (Radiyallahû anh) isminin Allah Teâlâ Hazretleri tarafından anılmasına pek ziyâde şaşarak bu husûsda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden îzâhât istemiş: ismini hakîkaten andığını işidince sevincinden kendini tutamayarak ağlamış$nC Zîra Re-

sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okuduğunu dinlemek için Allah Teâlâ tarafından Hz. Übeyy'in adı ile şanı ile tâyin buyurulması onun için pek büyük bir şerefdir. Hz. Übeyy evvel emirde kendisinin bu şerefe lâyık olmadığını zannettiği için: «İsmimi hakîkaten Allah Teâlâ andı mı?» diye sormuşdur.
Bâzıları Hz. Übeyy'in ağlamasını, bu büyük nimete karşı şükürde kusur edeceğinden korktuğuna hamletmişlerdir.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Kur'ân-ı Kerîm'i kâmil hafızlara, ulemâ ve fudalâya okuyarak dinletmek müstehabdır. Velev ki okuyan dinleyenden daha üstün olsun!
2- Bu hadîs Hz. Übeyy (Radiyallahû anh) 'm eşsiz menkabesine delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in ondan başka bir kimseye Kur'ân dinlettiği işidilmemişdir. Allah Teâlâ'nm onun ismini zikir buyurması da menkabe üzerine menkabe ve şeref üstüne şerefdir.
3- Sevinç ve ferahdan dolayı ağlamak caizdir.
4- Allah Teâlâ'nın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !e Kurân-ıKerîm'i ümmetinden bir zâta okumasını emir buyurması fakat isim vermemesi caizdir. Bundan dolayı Hz. Übeyy kendi isminin yüzde yüz zikredilip edilmediğini anlamak istem'işdir. Bu da ihtimâlli işlerde yüzde yüz sabit olanla amel gerektiği hususunda de-lîldir.
Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'int Hz. Übeyy'e oku-masındaki hikmet hususunda ihtilâf etmişlerdir. Muhtar olan kavle göre bu okumanın sebebi, ümmete Kur'ân-ı Kerîm'i fazilet ehlinden okumalarını, bu suretle Kurân okumanın âdabını öğrenmelerini: bundan hiç bir kimsenin hâlî kalmamasını talîm ve bunu sünnet telâkki etmelerini te'mîndir.
Bâzıları: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Übeyye okuması onun kadrinin büyüklüğüne tenbîh içindir. Tâ ki bu suretle Kur'ân-ı Kerîm hususundaki ehliyeti sabit olsun da, herkes ondan Kur'ân-ı Kerîm öğrensin!» demişlerdir. Filhakika Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatından sonra Hz. Übeyy, kırâat-da imam olmuşdur. Kur'ân-ı Kerîm'i neşreden zevâtm en büyüklerinden biri odur.

40- Kur'an Dinlemenin, Onu Dinlemek İçin Bir Hafızdan Okumasını İstemenin ve Kur'an Okunurken Ağlayıp Tadebbür Etmenin Fazileti Babı

247- (800) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb hep birden Hafs'dan rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki : Bize Hafsu'bnü Giyâs A'meş'den, o da İbrâhîmden, o da Ubeyde'den, o da AbduIIah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana Kur'ân oku!» dedi. Ben:
— Yâ Resûlalîah Kur'ân-ı Kerim sana indirildiği hâlde, onu sana ben mi okuyayım? dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben, onu başkasından dinlemek istiyorum.» buyurdu. Bunun üzerine ben de Nisa' sûresini okumaya başladım. (Acep her ümmetden birer şâhid getirerek onların üzerine de seni şâhid kıldığımız zaman hâl nice olur! [89] âyet-i kerimesine vardığım zaman başımı kaldırdım yahut birisi yanıbaşımi dürttü de, başımı kaldırdım. Gördüm ki ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gözyaşları akıyor.

(...) Bize Hennâd b. Seriyy ile Mincâb b. Haris Et-Temîmî hep birden Alîyyü'bnü MüsMr'den, o da A'meş'den bu isnâdla rivayet ettiler. (Yalnız) Hennâd kendi rivayetinde: «Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi minber üzerinde iken (bana oku) buyurdu.» ifâdesini ziyâde eyledi.

248- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mis'a rivayet etti.
Ebû Küreyb: Bana Mis'ar'dan, o da Arar b. Mürra'dan, o da İbrahim'den naklen rivayet olundu: dedi. İbrahim şöyle demiş: Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah îbni Mes'ûd'a :
«Bana Kur'ân oku!» buyurdular. İbni Mes'ûd :
— Kur'ân sana indirildiği hâlde (onu) sana, ben mi okuyayım?» dedi. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)
«Gerçekden onu ben, başkasından dinlemek İstiyorum», buyurdular. Bunun üzerine İbni Mes'ûd, kendilerine Nisa' sûresinin evvelinden başlayarak (Acep her ümmetden birer şâhid getirerek onların üzerine de seni şâhid kıldığımız zaman hâl nice olur!) âyet-i kerimesine kadar okudu. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağladı.
Mis'ar demiş ki: Bana, Ma'n Ca'fer[90] b. Amr b. Hureys'den, o da babasından, o da İbnî Mes'ûd'dan naklen rivayet etti. İbni Mes'ûd şöyle demiş: Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Aralarında bulunduğum müddetçe onlar üzerine bir şâhid olarak» yahut: «Onların içinde olduğum müddetçe...» buyurdu. (Burada) râvît Mis'ar şekketmişdir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsîr» ile «Kitâbu Fedâilü'1-Kur'-ân» da: Ebû Dâvûd «Kitâbu'1-ÎHm» de : Tirmizî ile Nesâî «Tefsir» de tahrîc etmişlerdir,
Buhârî'nin rivayetinde Hz. İbni Mes'ûd: «(Acep her ümmetden birer şâhid...) âyetine vardığım zaman Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) bana :
«Dur!» yahut «Kes!» buyurdular, (o zaman) gözlerinin yaşardığını gördüm.» demişdir.
Bu hadîsi îbni Ebî Hâtîm, Taberânî ve daha başkaları da rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerinde : «İbni Mes'ûd (Acep her ümmetden birer şâhid...) âyet-i kerîmesine gelince Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) ağladı. Hattâ sakalına ve yanaklarına vurarak: Yâ Rabb! Aralarında bulunduklarıma şâhid olacağım için sözüm yok. Fakat görmediklerime nasıl şâhid olurum? buyurdu.» denilmektedir.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in görmediği kimselere şehâdet etmesi mes'elesi hakikaten müşkil ise de, İbni'I-Mubârek'in Saîdü'bnü'1-Müseyyeb'den rivayet ettiği mürsel bir hadîs bu işkâli gidermektedir. Çünkü o hadîsde Saîdü'bnül-Müseyyeb: «Hiç bir gün yokdur ki, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e, ümmeti sabah ve akşam arz olunup da, onları simalarından ve amellerinden tanımasın. Bu sebepledir ki bunların aleyhine şehâdette buluna-cakdır.» demişdir.
Buhar î'nin rivayetine göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. İbni Mes'ûd'a «yeter» demesi, bu âyetdeki ibret ve nasî-hatlara tembih içindir. Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve Sellem) 'in gözyaşı ile ağlaması da bundandır. Çünkü İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) mezkûr âyeti okuyunca Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kıyametin şiddet ve dehşetini tesavvur etmiş; o gün ümmetinin kendisine îmân ettiğini tasdik için şehâdete davet edileceğini, ümmeti için şefâatda bulunarak kendilerini o günün şiddet ve dehşetinden

kurtarmağa çalışacağını düşünmüşdür. Bunlar insana kanlı gözyaşları döktürecek kadar hazîn ve tesavvuru bile tüyler ürperten hakikatlerdir.
'Zemahşerî (467-538) diyor ki: « (Acep her ümmetden birer şâhid getirerek, onların üzerine de seni şahit kıldığımız zaman hâl nice olur!) âyet-i kerimesinden murâd; acaba Yahudilerle sâîr küffâr her ümmete aleyhlerine şehâdet edecek bir şâhid yâni Peygamberini getirdiğimiz zaman ne yapacaklar; demekdir.»
Ulemâ «seni de bu yalancılar üzerine şâhid getirdiğimiz zaman...» âyet-i kerîmesindeki yalancılardan muradın kimler olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Zemahşerîye göre bunlar, her Peygamberi yalanlayanlardır. Mukaatîl: «Bunlar Ümmet-i Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in kâfirleridir.» demişdir, İbni Nakîb'in tefsirinde ise bunlardan murâd: «Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) 'in müsiüman olan ümmetidir» deniliyor. Bu takdirde âyet-i kerîmedeki şehâdet iki türlü tefsir edilebilir:
a) Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) ümmetinin aleyhine şehâdet eder.
b) Ümmetinin lehine şehâdet eder.
Bâzıları «buradaki işaret, yahudilerle hıristiyanlaradir» demiş. Bir takımları da bununla yalnız Kureyş kâfirlerine işaret edildiğini söylemişlerdir.
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)'in neye şehâdet edeceği hususunda ulemâdan dört kavil rivayet olunmuşdur:
1- İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) ile İbni Cüreyc, Süddî ve Mukaatil'e göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ümmetine Allah'ın emir ve nehiylerini tebliğ ettiğine şehâdette buluna-cakdır.
2- Ebû'l -Âliyye'ye göre, ümmetinin îmân ettiğine şehâdette bulunacakdır.
3- Mücâhid ile Katâde'ye göre, ümmetinin amellerine şehâdet edecekdir.
4- Zeccâc'a göre, ümmetinin hem lehinde; hem de aleyhinde şehâdetde bulunacakdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Kur'an-ı Kerîm okunurken c'an kulağı ile dinlemek ve âyetlerin mânâlarını düşünerek ağlamak müstehabdır.
2- Kur'an-ı Kerîm'i güzelce dinlemek için başkasına okutmak müstehabdır. Bu suretle hâsıl olan tefekkür ve tedebbür kendi kendine okumadan daha fazla olur.
3- İlim ve fazilet sahibi olanların tâbi'lerine karşı bile tevazu' göstermeleri müstehabdır.

249- (801) Bize Osman fa. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: «Hıms'daydım; halkdan biri bana (hitaben) : Bize Kur'ân oku! dedi; ben de onlara Sûre-i Yûsuf'u okudum. Halkdan biri (bana i'tîrâz ederek) : Vallahi bu sûre böyle indirilmemişdir; dedi. Ben:
— Yazık sana! Vallahi ten, bunu Resûlüllah (SaUaliahü Aleyhi ve Seliem) 'e okudum da :
«Güzel okudun.» diye tahsîn buyuidular; dedim.
Böylece ben, o şahısla konuşurken birden,, bire ondan şarap kokusu geldiğini duydum ve:
— Sen hem şarap içiyor; hem de Allah'ın kitabını tekzip mi ediyorsun? Sana hadd vurmadikça, buradan ayrılamazsın.» dedim ve kendisine hadd vurdum.»

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile Alîyyü'bnü Haşrem rivayet ettiler. Dediler ki: Bize tsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâvİye rivayet etti. Bunlar topdan A'meş'den bu isnâdla rı-vâyet etmişlerdir. (Yalnız) Ebû Muâviye'nin hadîsinde: «Bana (güzel okudun) dedi.» ifâdesi yokdur.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbu Fedâilü'l-Kur'ân- da tahrîc etmişdir.
Hıms: Şam civarında meşhur bir beldedir.
Hadîsin zahirine bakılırsa, üzerinde şarap kokusu bulunan adama hadd-i şer'îyi bizzat İbni Mes'ûd (RadiyaUahû anh) vurmuşdur.
Nevevî (631-676) şöyle demektedir: «İbni Mes'ûd'un hadd vurması, bu husûsda hükümdarın umûmî veya husûsî naibi olduğuna; bir de, o adamın Özürsüz şarap içtiğini i'tirâf ettiğine hamlolunur. Aksi takdirde sırf şarap kokusunu duymakla hadd vurulmaz. O adamın tekzibi dahî bilmeyerek Kur'an'dan olan bir şey'i inkâr ettiğine'hamlolunur. Aksi takdirde sırf şarap koksunu duymakla hadd vurulmaz. O adamın tekzibi dahî bilmeyerek Kur'an'dan olan bir şey'i inkâr ettiğine hamlolunur. Çünkü hakîkaten inkâr ederse kâfir olur. Ulemâ Kur'an'dan olduğu müttefekun aleyh bulunan bir harfi inkâr eden kimsenin küfrüne icmâ' etmişlerdir. Ona mürted hükmü verilir.» Fakat Nevevî'nin : «Aksi takdirde mü-cerred şarap kokusu duyulmakla hadd vurulmaz.» İddiaâsı, söz götürür. Çünkü İbni Mes'ûd (RadiyaUahû anh) 'dan rivayet olunduğuna göre onun mezhebi mücerred kokuyu duymakla hadd vurmanın vâcib olması imiş.
Bâzıları: «İhtimâl ki İbni Mes'ûd'un (ona hadd vurdum.) sözünden muradı, devlet reisine haber vermesidir. Bu suretle ona hadd vurulmasına sebep olduğu için mecazen had vurmayı kendisine isnâd et-mişdir.» derler.
Kurtubî dahî: «İbni Mes'ûd 'un, o adama hadd vurması, kendisini bu husûsda salahiyetli saydığı içindir. Yahut hükümdar nâmına bir vacibi ikaame ettiğine kaani olmuşdur. Bunu Kûfe'de vâlî bulunduğu sıralarda yapmış olması da mümkindir. Çünkü kendisi Hz. Ömer zamanı ile Hz. Osmân'm hilâfeti başlarında Kûfe'de vâlî bulunmuş-dur.» diyor. Ancak Kûfe'de vâlî bulunduğu sıralarda yapmışdır; iddiasını Aynî reddetmekde; vak'amn Hım s'da geçtiğini hatırlatarak Kurtubî 'nin zühulüne işarete etmektedir.
Yine Kurtubî: «Bu hadîsde, şarap kokusu ile hadd vurmanın vücûbuna kaail olmayanlara delîl vardır. Netekim Hanefî 'lerin mezhebi budur; İmam Mâlik ile şâir Mâlikîy'ye ulemâsı ve Hicaz'. hlardan bir cemâat dahî buna kaaildirler.» demişse de, hadîs-i şerîfde Hanefîlerle, Mâliki 'ler aleyhine delîl yokdur. Çünkü İbni Mes'ûd {RadiyaUahû anh) o adama ancak i'tirâfı sebebi ile hadd vurmuşdur. Bir de sırf koku, şarap içtiğine kat'î delîl olamaz. Şarap kokusuna benzer başka bir şey yemiş veya içmiş olabilir. Meselâ ayva yiyen insanın ağzı, şarap kokusuna çaldırır bir şekilde kokar. Şüpheyle ise hadd vurulamaz. Hadd vurmak için ya şâhid yahut içenin i'tirâfı şarttır.

41- Namazda Kur'an Okumanın ve Kur'anı Öğrenmenin Fazileti Babı

250- (802) Bize Ehû Bekir b. Efaî Şeybe ile Ebû Saîd El-Eşecc rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den,, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz evine döndüğü zaman orada üç tane iri, semiz, gebe deve bulmasını ister mi?» diye sordu. Bİz :
— Evet! cevâbını verdik. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
«O hâlde birinizin namazında okuyacağı üç âyet kendisi İçin irt semiz ve gebeliği belli olmuş üç deveden daha hayırlıdır.» buyurdular.

251- (803) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize FadI b. Dükeyn, Mûsâ fc. Aliyy'den rivayet etti. Demiş ki: Babam Ukbe-tü'bnü Âmir'den naklen rivayet ederken dinledim. Ukbe şöyle demiş: Biz sofada iken Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (dışarı) çıkarak:
»Hanginiz her gün hiç bir günâha girmeden ve akrabalık bağlarını kesmeden Burhân'a yahut Akîk'a gidip, oradan iki tane iri hörgüçlü dişi deve getirmek ister?» diye sordu. Biz :
— Yâ Resûlâllahl Bunu (hepimiz) dileriz... dedik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«O hâlde her birinizin mescide giderek Allah Azze ve Celle'nin kitabından iki âyef öğrenmesi veya okuması onun için iki dişi deveden daha hayırlıdır. Uç âyef onun için üç deveden, dört âyet dört deveden ve okunacak âyetler kendi sayılarınca develerden daha hayırlıdırlar.» buyurdular.
Halifât: Gebelik müddeti yarıya varmayan develer: demekdir. Müfredi, hılfe'dir. Gebelik müddeti yarıya varanlara, ışâr derler; müfredi uşerâ'dır.
Suffe: Mescid-i Nebevî'nin geri tarafında, ona bitişik Olarak yapılmış bir gölgelikdir. Buna lisânımızda da sofa yahut sundurma denir. Burası fakır muhacirlerin "barındıkları bir yerdi. Bu zevat islâmin misafirleri olup kendilerine ashâb-1 suffe denilirdi. Burada yatarlar, ibâdetle ve Kur'ân okumalak meşgul olurlardı. eGçimlerini tedârik için ormandan odun toplayıp satarlardı. Ekseriyetle vakitlerini V'eygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda geçirirlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin tâyin buyurduğu muallimler, bu zevata Kur'an-ı Ke-rîm öğretir; dînî bilgiler verirdi. Bu suretle yetiştirilen ashâb-ı suffe, yeni müslüman olan kabilelere Kur'ân muallimi olarak gönderilirlerdi. Bu sebeple kendilerine kurrâ denilirdi. Mescid-i Nebevî'nin sofasmada yüzlerce kurrâ bulunurdu. Hafız Ebû Nuaym «Hılyetü'I-Evîiyâ» adlı eserinde ashâb-ı sofadan yüzden fazlasının ismini saymadır. Bunlardan biri de Hz. Ebû Hüreyre 'dir. Ebû Hüre y re (Radiyallahû anh) Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hiç ayrılmaz, onun söylediklerini can kulağı ile dinler ve bellerdi. Hele Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in duasına nail oldukdan sonra her işittiğini taşa yazar gibi beller ol-muşdu. Ashâb-ı kiram içersinde en ziyâde hadîs rivayet etmesi bundandır. Kendisine ta'riz yollu çok hadîs rivayet ettiği insöyliyenlere şu cevâbı vermişdi: «Muhacir kardeşlerimiz çarşıdaki, pazardaki ticâretleri ile, ensâr kardeşlerimiz de bahçelerindeki, tarlalarındaki ziraatları ile ensâr kardeşlerimiz de bahçelerindeki, tarlalarındaki ziraatları ile meşgul olurlarken Ebû Hüreyre boğaz tokluğuna Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yanından ayrılmaz; bu suretle onların bulunmadıkları meclislerde hazır bulunur ve onların belleyemediklerini bellerdi.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ashâb-ı Suffe 'nin maişetleri ile tâlim ve terbiyeleri ile pek yakından alâkadar olur; onları kendi ailesi efradından ileri tutardı. Ashâb-ı Kiram'm zenginleri de gerek yiyecek gerekse giyecek hususunda ashâb-ı suffeyi görüp gözetirlerdi.
Buthân : Medine'ye yakın bir yerin ismidir. A k î k de M e -d î n e 'de bir vâdîdir. Hadisde hassaten bunların zikredilmesi Medî-n e 'ye en yakını eve pazarı oralarda bulunduUundandır.
Kevmâ': Büyük hörgüçlü deve, demekdir.
Bu hadîsler, Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenip, Öğretmeye teşvik etmektedirler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabını fânî dünyaya değil, bakî olan âhiret kazancına teşvik etmek istemiş: bunu onlara temsil yolu ile anlatmıştır. Yoksa bütün dünya Allah Teâlâ'nın bir âyetine veya bir âyetinin sevabına bedel olamaz.

42- Kur'an'ı ve Süre-i Bakara'yı Okumanın Fazileti Babı

252- (804) Bana Hasenü'bnü Aliyy EI-Hûlvânî rivayet etti. (Dedi ki) : BizeJSbû Tevbe —ki Rabî' b. Nâfi'dir.— rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muâviye (yâni İbni Sellâm) Zeyd'den naklen rivayet etti. Zeyd, Ebû Sel-Iâm'ı şöyle derken işitmiş: Bana Ebû Ümâmete'l-Bâhili[91] rivayet etti. Dedi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i
«Kur'ân-ı okuyun! Çünkü Kur'ân, onu okuyanlara kıyamet günü şefaatçi olarak gelecekdir. Zehrâveyn'i (yâni) Bakara,ile Âl-i Imrân sûrelerini okuyun! Çünkü onlar kıyamet gününde iki bulut yahut iki gölge veya safbeste iki fırka kuş gibi gelecek; okuyucularını müdâfaa edeceklerdir. Sûre-i Bakara'y okuyun! Zîra onu okumak bereketdİr; terk etmek İse pişmanlıkdır. Onu tahsil etmeye batta İler muktedir olamazlar.» buyururken işittim.
Muâviye: «Duydum ki BattaİIer: sihirbazlar mânâsına gelirmiş.»
demiş.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya (yâni îbni Hassan) haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mûaviye bu isnâdla bu hadîsin misindi rivayet etti. Şu kadar var ki, o teşbihlerin ikisinde de (sanki onlar) demiş; Muâviye'nin (Duydum ki.) dediğini soy-lememişdir.
Bakara ile Âl-i İmrân sûrelerine «Zehrâveyn» derler. Onlara bu ismin verilmesi nûr ve hidâyetlerinin çokluğu ile ecr-u mükâfatlarının bolluğundandır. Zehrâ'i çok nurlu, parlak manasına gelir.
Gamâme ve gayâbe: İnsanın üzerinde gölge yapan bulut, sis v.s. gibi şeylerdir. Ulemânın beyânına göre buradaki bulut ve gölgelikden murâd; mezkûr iki sûrenin sevaplarıdır. Yâni okunan bu sûrelerin sevapları kıyamet gününde bulutlar ve gölge veren şâir şeyler gibi geleceklerdir.
Firkaan : Firk'ın cem'idir. Hadîsin bir rivayetinde bunun yerine (hiz-kaan) denilmişdir. Onun müfredi de hizk'dır. Ve her ikisi de sürü mânâsına gelirler.
«Okuyucularını müdâfa'a edeceklerdir.» cümlesindeki müdâfa'a, cehennem ile cehennem melekleri olan zebanilere karşı yapılacakdır. Buradaki mydâfa'a, şefâatda mubâleğa gostermekden kinayedir.
Kaadı İyâz diyor ki: «Bâzılarına göre bu hadîsin mânâsı: Allah Teâlâ, bu sûrelerin okunmasından, bulut şeklinde yahut kuş sürüsü kıyafetinde' bir mahlûk yaratır da, bu mahlûk kıyamet gününde, okuyucusunu müdâfa'a eder. Netekim bir hadîsde : Eğer bir kimse döşeğine yatarken
(Allah'dan başka ilâh olmadığına, Allah şâhiddir... [92] âyet-i kerîmesini okursafar tâ kıyamete kadar onun için istiğfar da bulunurlar; buyurulmuşdur. Bu, bir ihtimâldir...»
Şafii 'yye ulemâsından bâzılarına göre bu hadîsde zikri geçen «Ev» kelimeleri hakîkî mânâları olan şekk bildirmek için kullanılmamışlardır. Burada onlardan murâd tenvî' yâni çeşit bildirmekdir. Şöyle ki: Bakara ile Â1-i İmrân sûrelerini okuyup da, mânâsını anlamayanlara bulut gibi sevap gelecek; mânâsını anlayarak okuyanlara gölgelikler gibi sevap verilecek, mânâsını anlayarak okuyan ve

onları başkalarına da öğretenlere safbeste kuş sürüleri gibi sevaplar verilecekdir. Çünkü müşebbehler birbirinden farklı olunca müşebbehünbihlerin de farklı olması îcâb eder. Binâenaleyh gamâme ile gölgelendirmek, gayâbe ile gölgelendirmekden daha hafîf; gayâbe ile gölgelendirmek de kuş sürüleri ile gölgelendirmekden daha aşağı mertebededir. Tâbîr-i diğerle: gamâme ile herkes gölgelenir. Gayâbe yalnız kırallara mahsûsdur. Kuş sürüleri ise bunların ikisinden de yüksek bir mertebe olup, (Yâ Rabbî! : Bana öyle bir mülk ihsan et ki, böylesi benden sonra bir daha kimseye müyesser olmaya!) diye dûa eden Peygamber-i Zîşân'a mahsûsdur.
Tıybî : «Bu hadîsde tahsis üzerine tahsis vardır. Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) evvelâ: Kur'ân'ı okuyun; buyurarak hükmü ta'mîm eylemiş ve şefaatini buna tâlîk etmişdir. Sonra Bakara ile Âl-i Imrân sûrelerini betahsîs zikretmiş; kıyamet gününün şiddet ve dehşetinden kurtulmayı ve şefaati bunların okunmasına ta'lîk eylemiş; üçüncüde yalnız Bakara sûresini zikrederek, onu okumaya üç mânâ ta'lîk buyurmuşdur. Bu üç mânâ onlardan her birinin şeriat sahibinden başka kimsenin bîlemiyeceği bir hâssası olduğunu bildirmek içindir.» diyor.
Batal: Aslında kahraman ve şeci' mânâsına gelir. Burada onu sihirbazlar mânâsına tefsir etmişlerdir. Çünkü kelime batâletden alın-mışdır. Bu kelimenin butlanla da ilgisi vardır. Butlan ise fesâd ve zayi' olmak, demekdir: Şu hâlde sihirbazların yaptıkları bâtıl fiillere bakarak, kendilerine bu isim verilmişdir. Sihirbazlar hak ve hakîkatdan ayrılarak bâtıla saptıkları için Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup anlamaya muktedir olamazlar. Bâzıları batale kelimesini, batâletden alarak tembeller mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Böyleleri Kur'ân-ı Kerîm'i tembelliklerinden dolayı okuyamaz ve mânâsını düşünemezler.
Bir takımları da
«Şüphesiz ki beyânın hakîkaten sihir olanı vardır.» hadîsine bakarak, buradaki sihirbazlardan murâd: beyân sihirbazlarıdır.
Kur'ân-ı Kerîm bunlardan, Kur'ân sûrelerine denk olacak bir sûrecik olsun getirmelerini istemek suretiyle kendilerine meydan okuduğu için onlar Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup anlamaya muktedir olamazlar.» demişlerdir.

253- (805) Bize İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd h. AhdirabMh haber verdi. (Dedi ki) : Bize Velîd b, Müslim, Muhammet! b. Muhâcir'den, o da Velîd b. Abdirrahmân El-Cüraşî[93]'den, o da Cü-beyr b. Nüfeyr'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Nevvâs b. Sem'ân [94] El - Kilâbî'yi şöyle derken işittim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kıyamet gününde Kur'ân ve onunla amel edenler getirilecekler; Kur'ân'ın önünde Bakara ile Âl-i Imrân sûreleri bulunacak.» buyururken işitdim.
Bu iki sûre için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uç misâl getirdi ki, ben onları hâlâ unutmadım:
«8u iki sûre sanki iki bulut yahut aralarında bir nûr bulunan iki siyah gölgelik yahut da sahiplerini müdâfa'a eden safbeste kanat germiş iki kuş sürüsü gibi olacakdır.» buyurdular.
«Şark» ve «Şarak» : Ziya ve nûr mânâsına gelir.
Kaadı İyâz ile diğer bâzı ulemâ kelimenin böyle hem (râ)'nm sükûnu hem de fethi ile okunabileceğini rivayet etmişlerdir. Fakat (Râ)'-nın sükûnu ile okunması hem rivayet hem de lügat îtîbân ile daha meşhurdur.
Ulemâdan bâzılarının beyânına göre kıyamet gününde amellere bir şekil ve suret verilerek mizanda tartılacakları gibi Kur'ân-ı Ke-rîm'e de bir suret halk edilerek, o söretle gelecek ve insanlara görüne-cekdir.
Kaadir-i Mutlak Hazretlerinin kudreti her mümkîni îcâda sâlihdir; buna böylece îmân etmek gerekir. Bakara ve Âl-i Imrân sûrelerinin, Kur'ân'ın önünde gelmeleri bu sûrelerin sevaplarının bütün Kur'ân sevabına muâdil olduğuna delildir. Çünkü Kur'-ân-ı Kerîm'in en uzun ve ahkâmı en çok olan sûreleri bunlardır. Bu iki sûrenin sevapları hakkında «iki siyah gölgelik...» buyurulması, sevaplarının adetâ bir biri üzerine yığılırcasına çok olduğunu beyân içindir. Bittabi gölge ne kadar koyu olursa, faydası da o nisbetde çok olur. Mezkûr iki siyah gölgenin aralarında nûr bulunması bâzı Şâfiîyye ulemâsının beyânına göre iki gölgeyi biribirinden ayırmak içindir. Fakat başkaları bunlara i'tîrâz etmş ve: ^Gölgenin iki tane olması biribirinden ayrı olmalarını anlatmaya kâfidir. Burada mânâ bu iki gölge son derece kesif ve birbiri üzerine yığılmış oldukları hâlde yine de ziyâya manî olrmyacak demekdir.» mutâleasmda bulunmuşlardır.

43- Fatiha İle Süre-i Bakara'nın Son Âyetlerinin Faziletleri ve Bakara'nın Sonundaki İki Âyetin Okunmasına Teşvik Babı

254- (806) Bİze Hasanü'bnü Rabî' İle Ahmed'b. Cevvâs El-Hanefi rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Ebû'l-Ahvas, Aramâr b. Ruzeyk'den, da Abdullah b. îsâ [95] dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o ela İbnJ Abbâs'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Cibril, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in yanında otururken, Efendimiz üzerinden kapı sesine benzer tir ses işitti. Ve başını kaldırdı. Cibril bu şimdiye dek asla açılmayıp; yalnız bugün açılan bir gök kapısıdır; dedi. Müteakiben o kapıdan bir melek indi. Cibril: bu, yeryüzüne (ancak şimdi) inen bir melekdir. Bu güne kadar yere hiç inmemişdir; dedi. Melek selâm verdi ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Müjde!. Sana, senden önce hiç bir Peygambere verilmeyen iki nûr verildi. Fâtiha-ı Kifâp ve sûre-i Bakara'nın son âyetleri!... Bunlardan okuyacağın her harfe mukaabil mutlaka sana, o harfin tezammun ettiği sevap verilecekdir; dedi.
Hadîsin zahirine bakılırsa Hz. İbni Abbâs onu Resûlüllah {SaHaHahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmişdir. Bununla beraber o anda Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellen:} 'in yanında bulunarak hâdiseye bizzat şâhid olması, meleği görüp Cebrail /'Aleyhisselâm) 'm sözlerini işitmesi de ihtimâlden uzak değildir.
Bu hadîsdeki «işitti, kaldırdı,» fiillerindeki zamirler, Peygamber iS^Valiahü Aleyhi ve Sellem) 'e; «dedi» fiilinin zamiri ise Cebrail (Aleyhisselâm, a râci'dir. Çünkü semâdan işitilen sese hayret eden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setten?) onun ne olduğunu izah eden de Cebrail (Aleyhisselâm) dır.
Bâzıları buradaki bütün zamirlerin Cebrail (Aleyhisselâm)'a.; bir takımları da bil'akis Resûlüllah (SuUaHohü Aleyhi ve Sellem) ıe aid olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu arz ettiğimizdir. Zira zamirler Cebrail'e irca' edilirse, gökyüzünden gelen sese hayret eden de; sonra onun ne olduğunu anlatan da Cebrail (Aleyhisselâm) olmak iktizâ eder. Zamirler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/:) 'e ııcâ' edildiği takdirde dahî, sesi işitenin, başını kaldıranın ve hayret ederek îzahda bulunanın hep kendileri olması iktizâ eder ki, bu iki şıkkın ikisi de hilâf-ı zahirdir. Zahir olan mânâya göre, sesi işitip; hayrete düşen ResûlüİIah (Sr;lMlahü Aleyhi ve Sellem) bu sesin ne olduğunu îzâh eden de Cibril (Aleyhisselâm) dır.
«Bunlardan okuyacağın her harfe mukaabil .» cümlesindeki «harf» den murâd, hurûf-i hicâ denilen elif-bâ harfleri ise mânâ: «her harfe karşı muhakkak on sevap verilecek» demekdir. Fakat bu takdirde mezkûr iki sûrenin bir hususiyeti kalmaz; çünkü diğer sûrelerin harfleri de böyledir. Bâzıları; «harfden murâd; tarafdır. Bununla cümleden kinaye yapil-mışdır. Yâni: Eğer bu iki sûreden birer cümle okursan, o cümlelerin tezammun ettiği şey mutlaka sana verilir; demekdir.» şeklinde mütâlâa da bulunmuşlardır.

Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Bu hadîs felsefe erbabının: «Felekler yarılmayı kabul etmez, şeklindeki iddialarını reddetmektedir.
2- Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) vahyi Cibril (Aleyhisselâm) 'dan başka meleklerden de telâkki etmişdir.
3- Gök kapısının açılması, oradan bir melek inerek tebşirde 'bulunması, Fatiha sûresi ile Sûre-i Bakara 'nın son âyetlerinin pek büyük sevabı hâîz olduklarına delildir.
«Bunlar senden önce hiç bir Peygambere verilmemişdir.» cümlesinden murâd: bu sûrelerin sevaplarıdır. Yoksa yalnız mezkûr iki sûre değil; Kur'ân-ı Kerîm'in hiç bir sûresi Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) den önce hiç bir Peygamber'e verilmemişdir. Bakara sûresinin sonundan murad Aliyyü'l - Kaarî'ye göre âmene'r-Resûlü'-dür. Ondan bir âyet evvelidir diyenler de vardır.
Fatiha sûresinin faziletleri hakkında bir çok hadisler vârid olmuşdur. Bu husûsda Buhâri'de şöyle bir rivayet vardır: « Ebû Saîdb. Mua11â dedi ki: Bir defa ben mescidde namaz kılarken Resûlüllah (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) beni yanma çağırdı. Ben (namazda olduğum için) gidemedim. Sonra: Yâ Resûlâllah! Namazda idim (kusura bakma); diye özür beyân ettim. Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Allah : (Ey mü'minler! sizi kendinize hayât verecek şeylere çağırdığı zaman, Allah'a ve Resulüne icâbed edin!) buyurmadı mı?» dedi. Sonra bana :
Ey Ebâ Saîd ! Bu meselden çıkmadan sana öyle bir sûre öğreteceğim ki o, Kur'ân'dakî sürülerin en büyüğüdür.» dedi. Ve elimi tuttu. Mescidden çıkacağı sırada ben :
— Yâ Resûlallah! Hani : Sana Öyle bir sûre öğreteceğim ki o, Kur'-ân'daki sûrelerin en büyüğüdür; buyurmuştunuz?» dedim. Resûlüllah (Saîlaliahü A leyhi ve Sellem) :
«O sûre, Fâtiha'dır ki, namazlarda tekrar tekrar okunan yedi âyet ve bana verilen büyük Kur'ândır.» buyurdu.

255- (807) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, İbrahim'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân şöyle demiş: Beyt'in yanında Ebû Mes'ûd'a rastladım ve: Sûre-i Bakara'daki iki âyet hakkında kulağıma senden bir hadîs ulaştı; dedim. Ebû Meş'ûd şu mukaabelede bulundu:
— Evetî Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem): «Bakara sûresinin sonunda iki âyet vardır ki, kim onları bîr gecede okursa, o kimseye kâfî gelirler.» buyurdu.

(...) Bize, bu hadîsi İshâk b. İbrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr haber verdi. H. Bize Muhammedü'fcnü'I - Müsennâ ile İbn Beşşâr dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. Her iki tarîkin râvîleri Mansûr'dan bu isnâdla rivâyetde bulunmuşlardır.

256- (808) Bize Mîncâb b. Haris Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ifcni Müshir, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Abdurrahmân b. Ye-zîddem o da Âlkametü'bnü Kays'dan, o da Ebû Mesûd El - Ensârî'den naklen haber verdi. Ebû Mes'ûd şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir gecede Sûre-i Bakara'ntn sonundaki şu iki âyeti okursa, bu iki âyet ona kâfî gelirler.» fcuyurdu.
Abdurrahmân demiş ki: Müteakiben Ebû Mes'ûd'a rastladım, Beyt'i tavaf ediyordu. Bu hadîsi ona sordum da, bana, o'ıiu Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Settem) 'den naklen rivayet etti.

(...) Bana Alîyyü'bnü Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ (Yânî İbni Yûnus) haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. Bu râvîler hep birden A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Âlkame ile Abdurrahmân. b. Yezîd'den, onlar da Ebû Mes'-ûd'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Şeybe rîvâyet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Abdurrahmân b Yezîd'den, o da Ebû Mes'ûd'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seller,:) den naklen bu hadîsin mislini rîvâyet etti.
Bu hadîsi bütün kütüb-i sitte sahipleri tahrîc etmişlerdir. Hâkim ile Beyhakî'nin H z. Ebû Zerr 'den tahrîc ettikleri diğer bir hadîsde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seller,) şöyle buyurmuşlardır:
«Allah Teâlâ Bakara suresini öyle iki âyetle bitirdi ki, bu âyetleri bana Arş'm altındaki bir hazîneden verdi! Bunları öğrenin! Kadınlarınıza, oğullarınıza da öğretin. Çünkü bunlar hem namaz, hem Kur'ân, hem de duadır.»
Hz. Ömer 'le, Hz. A1î'nin : «Akıllı bir adam görmedim ki, Bakara sûresinin sonundaki âyetleri okumadan uyusun.» dedikleri rivayet olunur.
«Bu iki âyet ona kâfî gelirler...» cümlesinden murâd; bunlar gece namazının yahut mutlak sûretde Kur'ân okumanın yerini tutarlar; de-mekdir. Bâzıları şeytanın şerrinden; diğer bâzıları, ins-ü cirmin şerrinden onu korur; demişlerdir.
Kitabımızın «îmân» bahsinde (199-200 numaralı hadîslerde) görüldüğü vecihle sûre-i Bakara 'nin sonundaki İki âyetden birincisi îmânın temellerini; ikincisi ise yedi tane duâ kelmesini ihtiva etmektedir. Bu âyetler nazil oldukdan sonra Fahr-i Âlem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz onları okumuş ve her duâ kelimesini okudukça Allah Teâlâ, kendisine: «Duanı kabul ettim.» buyurmuşdur.

44- Süre-i Kehf İle Âyetü'l-Kürsi'nin Faziletleri Babı

257- (809) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki)
Bana babam, Katâde'den, o da Salim b. Ebî'1-Ca'd El-Gatafânî'den, o da Ma'dân b. Ebî Tâlhate'1-Ya'merî'den, o da Ebû'd-Derdâ[96]'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SaUaîlahü A îeyhi ve Seliem) :
«Her kim sûre-i Kehf'in başından on âyet ezberlerse, Deccal'dan masun olur.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammedü'hnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hemmâm rivayet etti. Bu râvîler hep birden Katâde'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. (Yalnız) Şu'be: «Kehf sûresinin sonundan.» Hemmâm ise Hişm'm dediği gibi: «Kehf'in başından...» demişlerdir.
Sûre-i Kehf'in fazileti hakkında Buhârî Hz. Berâ'b. Âzib'den şu hadisi rivayet etmişdir: Berâ' (Radîyallahû anh) demiş ki: Bir zât sûre-

Kehf'i okuyormuş, yanı başında da iki iple bağlı bir at bulunuyormuş. Derken o zâtı bir bulut kaplamış. Ve yavaş yavaş üzerine doğru yaklaşmaya başlamış. At da bundan ürküyormuş. Sabah olunca o zât Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Selletn) 'e giderek hâdiseyi, ona anlatmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu (gördüğün) sekînetdir; Kur'ân için inmişdir.» buyurmuşlar.
Sekînetden muradın ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bunu az yukarıda görmüşdük.
Bâzıları: «Sekînet, Hz. Musa (Aleyhisselâtn) 'in içersine levhalarla Tevrâtı ve asasını koyduğu altın kapdır.» demişlerdir.
Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîslerde sekînet lâfzı tekerrür etmiş-dir. Kelimenin bir çok mânâlara ihtimâli olduğu için bu kelimeye yerine göre zikredilen mânâlardan lâyık olanı verilir.
Sûre-i Kehf'in evvelinden, başka bir rivâyetde sonundan on âyet okumanın: Deccâ1'm şerrinden koruması, mezkûr sûrenin ilk âyetleri bir çok acâip ve garaibi ihtiva ettiğindendir. Bu âyetlerin mânâlarını düşünenler, Deccâ1'in fitnesine kapılmazlar. Ayni sûrenin son âyetleri dahî son derece ibret âmizdirler,
îbni Seyyid'e göre buradaki Decca1'dan murâd: hak ile bâtılı biribirine karıştırandır.
Bâzıları : «Bundan murâd: kıyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere âhir zamanda çıkacak olan Deccâldır.» demişlerdir.

258- (810) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül a'lâ, b. Abdil a'lâ, Ciireyrî'den, o da Ebu's - Selil'den o da Abdullah Rabah El - Ensârî'den o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet etti. Übeyy şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde bulunan hangi âyet
daha biiyükdür? bilirmisin?» dedi. Ben :
— Allah ve ResûJü bilir...» cevâbım verdim. Efendimiz (tekrar) : «Yâ Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde bulunan hangi âyet daha biiyükdür? bilirmisin?» diye sordu. (Bu sefer ben) :
— Âyetü'l-Kürsî'dir. dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sailallahü A leyhi ve Sellem) göğsüme vurdu ve :
«Vallahi itim sana afiyet olsun Ey Ebe'l-Münzir!» buyurdular.
Bu husûsda Buhârî «Kitâbü'l-Vekâle» de Hz. Ebû Hüreyre'den şu hadîsi .tahrîc etmişdir: Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) demiş ki :
«Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) beni Ramazan zekâtını muhafazaya vekil etmişdi. Derken bana bir adam gelerek zahireden avuç avuç almağa taşladı; ben derhâl kendisini yakaladım. Ve:
— ValIlahi seni Resûlüllah {Sailallahü A leyhi ve Sellem) 'in huzuruna götüreceğim; dedim. Adam:
— Ben muhtacım; çoluğum çocuğum ve pek ziyâde ihtiyacım var; dedi. Bunun üzerine bende, onu serbest bıraktım. Sabaha çıkınca Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece esîri ne yaptın?» dedi. Ben:
— Yâ Resûlâllah pek ziyâde muhtâc ve çoluk çocuk sahibi olduğundan şikâyet etti de, kendisini serbest bıraktım; dedim. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ama o, sana muhakkak yalan söyledi. O yine gelecek» buyurdu. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «O yine gelecek» demesinden anladım ki, herif tekrar gelecek. Binâenaleyh onu gözetledim. Az sonra geldi. Ve zahireden avuç avuç almaya başladı. Derhâl kendisini yakaladım ve:
— Seni mutlaka Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selle/n) 'in huzuruna çıkaracağım! dedim. Herif:
— Berii bırak! Çünkü muhtacım. Çoluk çocuğum var. Bir daha yapmam; dedi. Ben de kendisine acıyarak onu serbest bıraktım. Sabaha çıkınca Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bana :
«Yâ Ebâ Hüreyre esîrİ ne yaptın?» diye sordu.
— Yâ Resûlâllah! Pek ziyâde muhtaç ve çoluk çocuk sahibi olduğundan şikâyet etti de, kendisine acıyarak serbest bıraktım; dedim. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Amma o, sana muhakkak yalan söyledi; o tekrar gelecek!» buyurdu. Bunun üzerine ben, onu gözetledim. Derken gelerek zahireyi avuçîamaya taşladı. Ben, derhâl kendisini yakalıyarak:
— Seni mutlaka Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellemyin huzuruna çıkaracağım. Bununla üç oldu ki, bir daha yapmam diyorsun; sonra tekrar yapıyorsun; dedim. Hırsız:
— Beni bırak! sana bir kaç kelime öğreteceğim, onlarla Allah sana menfaat te'mîn edecek; dedi.
— Ne onlar? dedim.
— Döşeğine uzandığın vakît Âyetü'l-Kürsî'yi (yâni) (Hayy ve Kayûm o!an Allah'dan başka hiç bir ilâh yokdur.) âyet-i kerimesini sonuna kadar oku! Böyle yaparsan üzerinde faehemahâl Allah tarafından bir muhafız bulunur ve tâ sabaha kadar şeytan, senin semetine yaklaşamaz; dedi. Ben de kendisini serbest bıraktım. Sabaha çıkınca ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana (tekrar) :
«Dün gece esîri ne yaptın?» diye sordu.
— Yâ Resûlâllah! Bana bir kaç kelime öğreteceğindi, bunlarla Allah'ın bana fâide ihsan buyuracağını söyledi; ten de kendisini serbest bıraktım; dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Neymiş onlar?» dedi. Ben :
— Efendim, döşeğine uzandığın vakit Âyetü'l-Kürsî'yi başından sonuna kadar oku! (Bunu okursan) üzerinden Allah tarafından bir muhafız eksik olmaz. Ve tâ sabaha kadar kat'îyyen şeytan sana yaklaşamaz; dedi.. cevâbını verdim.
(Râvî diyor ki: Zâten ashâb hayır işlemeğe pek harîs idiler.) Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Bak hele!) o yalancı olduğu hâlde (bu defa) sana doğruyu söylemiş. Uç gecedir kiminle konuştuğunu biliyor musun? Yâ Ebâ Hüreyre?» dedi. Ben :
— Hayır! cevâbını verdim.
«O bir şeytandı.» buyurdular. Buna benzer başka hadîsler de vardır.
Ulemâ, Âyetü'l-Kürsi'nin büyüklükle temayüz etmesini şöyle izaha çalışırlar: Bu âyetde Allah Teâlâ'nm bütün isim ve sıfatlarının esâsları yâni vahdâniyyet, hayât, ilim, mülk, kudret ve irâde zikredilmiş-dir. En büyük yahut en faziletli âyet olmasının hikmeti budur.
Kaadı İyâz: «Bu hadîsde : Kur'ân âyetlerinin bâzılarını, diğerlerine tercih ve tafdîl caizdir; Kur'ân-ı Kerim dahî şâir semavî kitaplara tafdîl edilebilir., deyenlere hüccet vardır. Yalnız mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ebû'l-Hasen Eş'arîileEbû Bekr-i Bâkı11ânî ve ulemâdan fukahâdan bir cemâat, âyetleri biribirine tafdîlden menetmişlerdir. Çünkü bir âyetin başkasından daha fazîeltli olduğunu söylemek, öteki âyetin ondan noksan bulunmasını iktizâ eder. Ke-lâmıllah da ise noksanlık yokdur. Bu zevat bâzı âyetler hakkında vârid olan «En büyük», «En faziletli... »gibi tâbirleri «Büyük» ve «Faziletli» mânâlarına te'vîl etmişlerdir.

İshâk b. Râ huy e ile diğer ulemâ âyetler arasında tafdili, caiz görmüş ve: Bu üstünlük, okuyanın sevabının büyüklüğüne râci' olur, demişlerdir.
Muhtar olan kavle göre sevabı çok mânâsına olmak üzere âyetler ve sûreler hakkında (Daha büyük) ve' (Daha faziletli) tâbirlerinin caiz olmasıdır.» diyor.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«İlim sana afiyet olsun Yâ Ebe'l-Münzîr!» buyurması, onun çok âlim olduğuna ve menkabesinin büyüklüğüne delildir.
2- Bir âlimi, büyük ve fâdıl dostları tebcîl-ü ta'zîmde bulunabilirler. Onu künyesi ile çağırmaları da caizdir.
3- Kibir ve gururuna sebeb olmamak ve bir de maslahat bulunmak Şartı ile bir inşam yüzüne karşı medhetmek caizdir.
4- Ulemâdan bâzılarına göre, bu hadîs (biz bu kitabta hiç bir şeyi noksan bırakmadık.) âyetine katılırsa ismi a'zarmn Âyetü'l - Kür-s î de olduğu anlaşılır.

45- İhlas Süresini Okumanın Fazileti Babı

259- (811) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammedü'bnü Beşşâr rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yahya b. Saîd, Şu'be'den, o da Katâde'-den, o da Salim b. Ebî'l-Ca'd'dai, o da M'daân b. Ebî Talha'dan, o da Ebû'd-Derdâ'dan, o da Peygamber (Scâlaliahü Aleyhi ve Sellem) 'der naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Sizden biriniz bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumakdcın âciz mi kalıyor?» Ashâb :
— Kur'ân'ın üçte birini nasıl okuyabilir? demişler. Resûlüllah
(Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Ihlâs sûresi Kur'ân'ın üçte birine denkdir.» buyurmuşlar,

260- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Bekr haber verdi, (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebî Arûbe rivaye etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân[97] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebânel-Attâr rivayet etti. Bunlar hep birden Katâde'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlar. Her ikisinin hadîslerinde de «Peygamber (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki Allah Kur'an'ı üç cüz'e taksim etmiş ve Ihlâs sûresini Kur'ân'ın bu üç cüz'ünden biri yapmışdır; buyurdu.» ibaresi vardır.

261- (812) Bana Muhammed b. Hatim ile Ya'kûb b. İbrahim hep birden Yahya'dan rivayet ettiler, tbni Hatim dedi ki: Bize Yahya b. Sâîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Keysân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâzim, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) :
«Toplanın! Çünkü size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağım.» buyurdular. Bunun üzerine toplanan toplandı. Sonra NebiyynMah (Satlallahü Aleyhi veSellemi çıkarak İhlâs sûresini okudu. Sonra içeri girdi. Biz birbirleri-mize:
— Ben zannederim bu, ona semâdan gelme lir hu!:er olacak: İçeri girmesine sebep de, ru'dur; dedik. Sonra Rcsûlüllah (SalltıİMhü Aleyhi ve Selle m) (yanımıza) çıkarak:
«Gerçelcden ben size Kur'ân'm üçte birini okuyacağım; demişdim. Dikkat edin! Bu sûre Kur'ân'm üçtebirine muâdildir.» buyurdular.

262- (...) Bize Vâsıl b. Abdil.a'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni FudayI, Beşîr b. Ebi İsmail[98] den, o da Etû Hâzim'den, o da Ebû Hii reyre'den naklen rivayet etti. Ehû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) ILizim yanımıza çıktı da:
«Size Kur'ân'm üçte birini okuyayım mı?» dedi. Ve İhlâs sûresini, bitirinceye kadar okudu.

263- (813) Bize Ahmed b. Abdirrahmân b. Vehb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize amcam Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amru'-bnü'l-Hâris, Saîd b. Ebî Hilâl'den naklen rivayet etti. Ona da Ebû'r-Ricâ[99] Muhammed b. Abdirrahmân, annesi Amra binti ALdirrahmân'dan naklen rivayet etmiş. Amra, Peygamter (Sallailahü Aleyhi vç Sellem)'in zevcesi Âişe'nin himayesinde bulunuyoımuş. O da Âişe'rien rivayet etmiş ki, Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir zâtı bir seriyyeye kumandan olarak gazaya göndermiş. Bu zât maiyyetindekilere namaz kıldırırken kı-râetini dâima thlâs sûresi ile titirirmiş. Gazadan döndükleri vakit ashâb bunu Resûlüllah (SaHalIahü Aleyhi ve Sellem)'e söylemişler. Efen di mil
(Sallailahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ona sorun; bunu niçin yapıyormuş?» buyurmuşlar. Ashâb, o zâta sormuşlar; şu cevâbı vermiş:
— Çünkü İhlâs sûresi Rahmân'ın sıfatıdır; ben de kirâetimi, o sıfatla yapmak isterim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ona haber verin ki, Allah da onu seviyor.» buyurmuşlar.
Bu hadîsin Ebû Saîd-i Hudri rivayetlerini Buhârî «Kitâfeu Fedâüû'l-Kur'ân» da tahrîc etmişdir.
Ulemâ İhlâs sûresinin, Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine muâdil olmasından ne murâd edildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Mâzirî (453-536)'ye göre Kur'ân-ı Kerîm, üç kısma ayrılır: Kıssalar, ahkâm ve Allah'ın sıfatları... İhlâs sûresi sırf Allah'ın sıfatlarına mahsûdur. Onun için de Kur'ân -ı Kerîm 'in üçcüz'-Ünden biri demekdir.
Bâzıları : «İhlâs sûresinin sevabı katlanarak, Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birinin katlanmıyan sevabı kadar olur.» demişlerdir.
Bir takımları: «Kur'ân-i Kerîm üç kısımdan fazla değildir. Bunlar :
a) Allah Teâlâ'mn zâtını bilmeye irşâd;
b) İsim ve sıfatlarını bilmeye;
c) Fiil ve âdetlerini bilmeye irşâddan ibâretdir. Bu sûre Allah'ı tak-dîs ve tenzihe şâmil olunca Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) onu Kur'ân'm üçte birine denk tutmuşdur.» derler.
Ulemâdan bir cemaata göre, İhlâs sûresinin tez'ammun ettiği tevhidi ikrar Allah Teâlâ'ya iz'ân ile îmân, Kur'ân-ı Kerîm'in Üçte birini okumak gibiidr. Hattâ: «Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) bu sözü muayyen bir şahsa- sÖylemişdir. Binâenaleyh hüküm ona mah-sûsdur.» diyenler bile vardır.
EbûÖmer İbni Abdilberr (368 - 463) : «Biz Peygamber {Sallailahü Aleyhi ve Seliem)'den sahîh ve sabit olarak nakledilen rivayetle amel

eder; ondan öteye geçmeyiz. Mânâsını bilmediklerimizi (Aleyhissalâtü Vesselân.) efendimize havale eyleriz. (Burada da) ihlâs suresinin neden Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine muâdil olduğunu bilmiyoruz.» demişdir.
İshâk b. Râhuye: «Bu hadîsin mânâsı: Üç ihlâs okuyan kimse, bütün Kurân'ı okuyan kadar sevap kazanır, demek değildir. Velev ki İhlâsı ikiyüz defadan fazla okusun.» diyor.
Bu bâbda Ebû'l-Hasen E1-Kaabisî dahî şunları söylemektedir «İhtimâl ki İh1âs sûresini bir kaç kere okuyarak yatan azât, ezberinde başka bir sûre olmadığı için bunu az bulmuş; Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) de az biJe olsa hayır işiemeğe onu tergîb ve teş-vîk için 1h1âs sûresinin Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine muâdil olduğunu söylemişdir. Allah Teâlâ, kulunun az ameline mukaabil çok amel sevabı verebilir.»
Bâzıları «Bu hadîsden murâd: 1h1âs sûresinin sevabı, içinde bu sûre okunmamak şartı iJe Kur'ân-ı Kerim'in üçte biri sevabına muâdildir» demişlerdir.
İhIâs sûresinin, Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine muâdil olduğunu bildiren hadîsleri sahâbe-i kiramdan bir cemâat rivayet etmişlerdir ki, Übeyyü'bnü.Kâ'b, Ömeru'bnü'I-Hattâb; Ebû Eyyûh El-Ensârî, Ebû Mes'ûd El-Ensârî, Sımak ve Enes (Radiyalîahû anhûm) bunla meyâmndadır.
Allah Teâlâ'nın kulunu sevmesine gelince: Mâzirî'ye göre: Bundan murâd, kullarına sevap ve nîmet vermeyi dilemesidir.
Bâzıları : «Allah'ın kullarına mahabbeti, onlara sevap ve nîmet vermeyi vaad etmesi değil; fi'ien bu sevap ve nimeti vermesidir.» demişlerdir.
Kulların Allah Teâlâ'yı sevmesi ise; bâzılarına göre, Allah Teâlâ'ya meyletmelerinden ibâretdir.
Bir takımları: «Kulların, Allah'ı sevmesi, ona ibâdet ve tâata devam etmeleridir.» demişlerdir.

46- Muavvizeteyn'i Okumanın Fazileti Babı

264- (814) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. ((Vpedi ki) : Bize Cerîr, Beyân[100]'dan, o da Kays b. Ebî Hâzîm'rîen, o ^a Ufcbetü'bnü Âmir'den naklen rivayet etti. Ukbe şöyle demiş: Resûlüllah (Salîaliahü A leyhi ve Sellem):
«Görmedin mi! Bü akşam hiç misli görülmedik bir takım âyetler, Felâl ve Nâs sûreleri indirildi!» buyurdular.

265- (...) Bana Muhammedü'bnü Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Kays'den, c da Ükbetü'bnü Âmir'den naklen rivayet etti. Ukfce şöyle demiş: Bana Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu söyledi:
«Bana öyle bir takım âyetler indirildi kî, benzerleri asla görülmüş değildir! (Bunlar): Muavvizeteyn (dır.)»

(...) Bize bu hadîsi Efeû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bana Muhammedü'bnü Kâfi* dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de İsmail'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Ebû Üsâme'nin, Ükbetü'bnü Âmir El-Cühenî'-den naklettiği rivâyetde: «O, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in ashabının büyüklerindendi.» ifâdesi vardır.
Falâk ve Nâs sûrelerine Muavvizeteyn derler. Muavviz: Si-ğmdırıcı demekdir. Bu sûrelerin başında ins-ü cinnin ve bütün mahlûkaa-fcm şerlerinden Allah'a sığınmak emrolunduğu için onlara, bu isim verilmişdir.
Bunlara İh1âs sûresini de katarak; üçüne birden «Muavvizât» derler.
Buhârî «Kitâbü'l-Fedâil» de Hz. Âişe'den şu hadîsi tahrîc etroişdir :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalandığı vakif kendine Muavvizâf'ı okur ve üfürürdü. Ağrısı şiddetlenince ona, bunları ben okur ve bereketini umarak elini mesh ederdim. Yine Hz. Aişe'den rivayet olunan başka bir hadîsde şöyle buyurulmaktadır :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her gece döşeğine ulandığı vakif avuçlarını bir yere getirir; sonra onların içine üfürerek Ihlâs, Falâk ve Nâs sûrelerini okur; sonra elleri ile vücûdunun örebildiği yerlerini meshederdi. (Bu İş'e) başından, yüzünden ve vücûdunun ön taraflarından başlar; üç defa tekrarlardı.»
Yine Buhârî 'nin «Tefsir» bahsinde Hz. Übeyyü'bnü Kâ'b 'dan naklen şu hadîsler rivayet olunmuşdur:
1- Zırr b Hubeyş şöyle demiş: Übeyyü'bnü Kâ'b (Radiyallahû anh) 'a Muavvizete.yn'i sordum; bana şu cevâbı verdi: (Bunu) ben de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e sordum da, bana şu cevâbı verdi.
Bana söyle [101] denildi; ben de söyledim.» İşte biz de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söylediği gibi söylüyoruz.
2- Zırr b. Hubeyş demiş ki: Übeyyü'bnü Kâ'b'a sordum :
— Yâ Ebâ'l-Münzir! Dîn kardeşin îbni Mes'ûd şöyle diyor (ne buyurursun?) dedim. Übeyy, bana şu cevâbı verdi:
— Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ bunu sordum da; bana şöyle dedi: Bana: Söyle; denildi. Ben de söyledim.» Biz: de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dediği gibi diyoruz.
Bu iki rivâyetde Zırr b. Hubeyş 'in, Hz. Übeyy'e suâl sormasının sebebi, Hz. Îbni Mes'ûd Muavvizeteyn'i Kur' ân 'dan saymadığı içindir Übeyy (Radiyallahû anh) cevaben bunların Kur'ân'dan olup olmadığını vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sorduğunu; o da: Bu sûreleri bana Cetrâîl (Aleyhisselâm) okuttu yâni bunlar Kur'ân'dandır; diye cevap verdiğini bildirmişdir.
«İşte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl dediyse biz de öyle deriz...» ifâdesi: Hz. Übeyy'in sözüdür.
Ebû'1-Mü.nzir, Übeyyü'bnü Kâ'b (Radiyallahû anh) 'in künyesidir. İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Muavvize-teyn'iKur'ân 'dan saymadığı için ashâb-ı kiram bu mes'e-lede ihtilâf etmiş; sonra bu ihtilâf kalkarak mezkûr sûrelerin Kur'ân'dan olduklarına icma' akdedilmişdir. Binâenaleyh bugün Muavvize-teyn'in Kur'ân'dan olduklarını inkâr edenin küfrüne hükmolunur.
Ulemâdan bâzılarına göre Muavvizeteyn hakkındaki mes'ele onların Kur'ân 'dan olup olmaması hususunda d? ğil; mezkûr sûrelere hâs bir sıfat ve hâssa hakkındadır.
-Ruhu'I-Beyân» da şöyle denilmiştir: «Îbni Mes'ûd muavvi-zeteyn'i Kur'ân 'dan saymaz; onları mushafınu yazmazdı. O, (bu iki sûre gökten indirilmişlerdir. Gökten inen şey Rabhüî'âleminin kelâmmdandir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları hastalığmda okur ve onlarla Allah'a sığınırdı.) demiştir. Şu halde onların Kur'an'dan olup olmadıklarında şüphe etmiş demekdir. Ama îbni Mes'ûd'un bu sözünden dönmüş olması muhtemeldir.»
Gerçi İmam Ahmed ile İbni Hibbân'ın rivayet ettikleri bir habere göre Hz. Abdullah b. Mes'ûd 'un Muavvize-teyn'i Mushaf'ına yazmazdığı hattâ yazıldığını gördüğü mushaflardan, onları kazıyarak.;
— Bunlar Kur'ân'dan değildir; derdiği bildirilmişdir. Fakat Bezzâr (-292)'m beyânına göre sahabeden hiç biri İbni Mes'ud 'un bu sözünü kabul etmemişdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'in bu iki sûreyi namazda okuduğu sahih rivayetlerle sabit olmuşdur.
Nevevî: «İbni Mes'ûd 'dan nakledilen rivayet bâtıldır; aslı yoktur.» demiştir. (Tabakaat-ı Şafiyye) sahibi de şöyle demektedir: « KaadîEbû

Bekir (El-İntisâr lil-Kur'ân» adlı kitabında —ki bu eser bir âlimin okumadan geçmemesi gereken büyük bir kitaptır.— Büyük bir bâb tahsis ederek orada bu sözü Abdullah b. Mes'ud 'dan nakleden râvinîn hatasını açıklamıştır. Bunun Hz. Abdullah üzerinden yalan söylediğine kat'î delil vardır.».

47- Kur'an'ı Öğrenip, Öğretenin Fıkıh veya Başka İlimler Yönünden Hikmetlerini Öğrenen ve Onlarla Amel Ederek Başkalarına da Öğreten Kimsenin Fazileti Babı

266- (815) Bize Ehû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkid ve Zü-heyr b. Harb hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî, Sâlim'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'den naklen rivayet etti. Efendimiz:
«Hasedlik ancak iki şeyde caizdir :
(Birincisi) : Allah kendiline Kur'ân ihsan eden ve, gece gündüz onunla kaaim olan adamdır.
(İkincisi) Allah kendisine mal ihsan edip de, onu gece gündüz infâk eyleyen kimsedir.» buyurmuşlar.

267- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Sâlîm b. AbdiIIâh b. Ömer, babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) :
«Hasedh'k ancak iki kişiye karsı caizdir» :
(Birincisi): Alah'ın, kendine su kitabı verdiği kimse olup; gece gündüz onunla haşır neşir olur.
(ikincisi): Allah'ın, kendisine mal verdiği kimsedir ki, gece gündüz o maldan tesadduk eder.» buyurdular.

268- (816) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', İsmail'den, o da Kays'den naklen; rivayet etti. £>emiş kî: Abdullah b. Mes'ûd söyledi. H.
Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize feabam'Ia, Muhammed b. Bişr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail, Kays'dan rivaye etti. Demiş ki: Ben Abdullah b. Mes'ûd'u şöyle derken .şittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hasedlik ancak iki sey'de caizdir.
(Birincisi); Allah, kendisine mal verip de, o malı hak uğurunda sarf etmeye muvaffak kıldığı kimse;
(ikincisi) : Allah, kendisine hikmet verip de, o hikmet mucibince hükmeden ve onu başkasına da öğreten kimsedir.» buyurdular.

269- (817) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kûb b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Ban& babam, îbni Şihâb'dan, o da Âmir b. Vâsile'den naklen rivayet etti ki, Nâfi' b. Abdilhâris[102] Usfân'-da Ömer'e rastlamış. Ömer, kendisini Mekke'ye vâlî tâyîn rtmiş imiş. Ömer ona:
— Bu vâdî halkına kimi me'mûr ta'yîn ettin? diye sormuş, o da :
— İbni Ebzâ'yıî cevâbını vermiş. Ömer:
— İbni Ebzâ kimdir? deyince; Vali:
— Bizim âzâdhlarımızdan biridir; cevâbını vermiş. Bunun üzerine Ömer:
— Sen, onların üzerine bir âzadlıyı me'mûr ettin ha? demiş. Vali :
— Ama o, Allah Azze ve Celle'nirj Kitabını okur: bütün farzları da bilir; demiş. Ömer :
«Allah bu kitapla bâzı kavimleri yükseltir; bir takımlarını da alçalhr.»
— Dikkat et ki Peygamberimiz (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) : buyurdu; demiş.

(...) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî ile Ebû Bekir b. îs-hâk rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû'l-Yemân haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zührî'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Âmiru'bnü
Vâsilete'l-Leysî rivayet etti ki, Nâfi' b. Abdiîhâris El-Huzâî Usfân'da Öme-ru'bnU'I-Hattâb'a rastlamış. Ve Amir hadîsi İbrahim b. Sa'd'in Zührî'den naklettiği hadîs tarzında rivayet eylemiştir.
Hased hadîsini Buhârî «Kitâbti'1-tlîm», «Kitâbü't-Tebennî», «Kİtâbu't-Tevhîd», «Kitâbu'z-Zekât», «Kitâbü'l-Ahkâm» ve «Kitâbti'l - İ'tisâm- da; Nesâî «Kitâbü'1-İlim» de; tbni Mâce de «Kitâ-hü'i-Zühd» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsi şerifin muhtelif rivayetlerinde zikri geçen «hased» den murâd: gıpta'dir. Çünkü hasedin hakikati, bir kimsenin dîn kardeşinde gördüğü bir nimetin ondan alınarak; kendisine verilmesini istemesidir. Bu sebeple hasedlik, kötü bir hasletdir. Gıpta ise: Başkasında gördüğü bir nimeti, ondan alınmasını istemeden kendine temenni etmesidir. Gıpta makbul bir hasletdir.
Bâzıları hasedi: «Nimetin verilen kimseden gitmesini temenni et-mekdir.» diye târîf ederler.
«Hased: Bir nimeti kendine temenni etmekdir.» diyenler de vardır.
Aynî: «Doğrusu kelimenin bütün bu mânâlara şâmil olmasıdır.» diyor. Hadîsden murâd: bu iki şey'den maada makbul gıpta yokdur- de-mekdir.
Hikmet'den murâd: Kur'ân-ıKerîm 'dir. Netekim hadîsin Ebû Hüreyre rivayetinde :
«Hased ancak iki şeyde caizdir. (Biri) : Allah'ın kendisine Kur'ân öğrettiği kimsedir ki, onu gece gündüz okur. (Diğeri) :
Allah'ın kendisine mal verdiği kimsedir. O da, onu infâk eder.» buyurulmuşdur.
Hâsılı bu rivayetlerde sebebi zikir, müsebbebi kasd kablîinden mecazen gıptaya hased denilmişdir.
Hikmet: Eşyayı, şeriatın beyân ettiği şekilde bilmekdir. Bu lâfız ilmî kemâî'e işâretdir. îlmî kemâl dahî, amelî kemâl'e götürür. Ve bu iki kemâl ile fazilet hasîl olur. Fazilet de ya dâhili ya haricîdir. Dahilî fazletle-rin esâsı ilim, haricî faziletlerin temeli ise maldır. Sonra faziletler biri tam, diğeri ondan da üstün yâni etem olmak üzere iki nev'îdir.
Hattâbî diyor ki : «Bu hadîsin mânâsı : îlme ve öğrenmeye, keza mal tesaddukuna teşvîkdir.»
Son hadîsdeki : «Allah, bu kitapla bâzı kavimleri yükseltir : bâzılarını da alaçltır.» ifâdesi ile Hz. Ömer, o me'mûrun Kur'ân-ı Kerîm sayesinde yükselenlerden olduğuna işaret etmişdir.

48- Kur'an'ın Yedi Harf Üzerine Olmasını ve Bunun Manasını Beyan Babı

270- (818) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, İbni ŞibaVdan duyduğum, onun da Urvetü'bnü Zübeyr'den, onun da Abdur-

rahmân b. Abdilkaarî'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Abdur-rahman demiş ki: Ömerü'bnü'l-Hattâb'ı şöyle derken işittim: Ben, Hişâm b. Hakim b. Hizam[103]'ı sûre-i Fürkaan'ı benim okumadığım bir şekilde okurken işittim. Bu sûreyi bana Resûlüllah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) okutmuşdu. Az kaldı acele edecekdim. Sonra (kırâeti bitirinceye kadar) mühlet verdim. Bilâhare cübbesinin yakasından tutarak, onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e getirdim. Ve:
— Yâ Resûlâllah! Ben; bunu sÛre-i Fürkaan'ı senin bana okuttuğundan başka şekilde okurken işittim; dedim. Resûlülllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bırak onu! dedi. Ve Hişâm'a da «oku!» emrini verdi. Hişâm benim kendisinden duyduğum şekilde okudu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem).:
«Bu sûre böyle nazil oldu.» dedi. Sonra bana:
«Oku!» dedi. Ben de okudum. (Bana da) :
«Bu sûre böyle indirildi. Bu sûre yedi harf üzerine inmiştir. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse, onu okuyun!» buyurdular.

271- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnjus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana TJrvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi. Ona da Misver b.. Mahrama[104] ile Abdurrahmân b, Abdilkaarî [105] haber vermişler. Onlar da Ömeru'bnü'l-Hattâb'ı şöyle derken işitmişler: Ben Hişâşn b. Hakîm'i, Resûlüllah (Sallallahİi Aleyhi ve Sellem)'m hayâtında sûre-i Für-kaan'ı okurken işittim... Ve râvî hadîsi yukarkî hadîs gibi rivayet etmiş. (Yalnız) :
«Az kaldı namazda üzerine atılacaktım. Neyse) selâm verinceye kadar güç hâlle sabrettim...» ibaresini ziyâde etmişdir.

(...) Bize İshâk b. İbrâhîm ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdurrazzâk hafcer verdi. (Dedi ki)
: Bize Ma'mer, Zührî'den Yûnus'un isnadı ile; onun rivayeti gibi haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Husûmât», «Fedâilü'l-Kur'ân», -Ki-tâbu't-Tevhîd- ve -İstitâbetü'l-Mürteddîn» de; Ebû Dâvûd «Ki-tâbü's-Salât» da; Tirraizî «Kıraat» da; Nesâî «Kitâbu's-Salât» ile Fedâilü'l-Kur'ân» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
«Az kaldı acele edecekdİm...» cümlesinden murâd: Hişâm'a inkâr hussûunda acele ederek ona hücumda bulunacakdım; demekdir.
Hz. Ömer ile Hişâm (Radiyallahâ anh) 'in okuyuşları biribiri-ne ne şekilde muhalif olduğunu ulemâdan hiç biri beyân etmemişdir.
Hadîs-i şerîfde dahî yalnız Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in her ikisinin kıraatini tasdik ile: «Bu sûre böyle indirildi...» buyurduğu ve neticede Kur'ân'ın yedi harf üzerine indirildi...» buyurduğu ve neticede Kur'ân'ın yedi harf üzerine indirildiğini beyân ile :
«Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse, onu okuyun!» emrini verdiği bildiriliyor.
Ulemâ, yedi harfden ne murâd edildiğini beyân hususunda ihtilâf etmişler; neticede ortaya on kavil çıkmışdır. Şöyle ki:
1- İmam Halil'e göre «yedi harf» den murâd; yedi kirâatdir. Burada şöyle bir suâl vârid olabilir: İndirilen bir âyet için nasîl olur da aded itlaak edilerek yedi harf üzerine nazil oldu; denilebilir? Bir âyet ancak bir defa nazil olur. Meğer ki tekrar kaldırılıp da, başka harfle indirilmiş ola?
Cevap: Cibril (Aleyhisselârn) her ramazanda Kur'ân-ı Kerîm'i Resûlüllah (SalîaliahU Aleyhi ve Sellem) 'e arz eder; baştan sona okurdu İşte her ramazanda Kur'ân-ı Kerîm'i ayrı bir harf üzere okumuş; yedi kıraat bundan hâsıl olmuşdur.
Bu hakikati anlatırken Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Cibril (Aleyhisselâm) her defasında Kur'ân'ı bana bîr harf özerine okuttu. Ben kendisine müracaat ettim ve daha fazla harf üzerine okumasını isteye isteye nihayet yedi harfde karar kıldı.» buyurmuşdur.
Bu gün Kur'ân-ı Kerîm'in yedi harf üzerine okunup okuna-mıyacağı hususunda usûl-i fıkıh ulemâsı ihtilâf etmişlerdir.
Taberî (224-310) ile diğer bir takım ulemâya göre, bu gün Kur'ân-ı Kerîm yalnız Hz. Zeyd'in okuduğu harf üzere kıraat olunur.
Kaadı Ebû Bekr-i Bâkıllânî dahî bu kavli beğen-mişdir.
.İmam Ebû'l-Hasen El-Eş'arî (260-324) ise: «Müslüman'lar, Allah Teâlâ'nm indirdiği ve okunmasına müsaade buyurduğu kıra-etleri menetmenin caiz olmadığına ittifak eylemişlerdir. Allah Teâlâ'nm itlaak ettiğine manî olmak, ümmetin elinde değildir. Bu yedi harf, bizim kırâatlarımızda mevcûddur. Yalnız Kur'ân-ı Kerîm'in içinde dağınık bir hâlde olup; nerede oldukları aynen malûm değildir. Buna göre ehl-i tevâtür'ün naklettiği yerlerde bir harfi, diğerinden ayırmaksızın Kur'ân-ı vücûh üzere okumak caizdir. Meselâ Nâfi'in harfi, Kisâî ile Hamza'nın harfleri ile birlikde ezberlenebilir. Bunda bir güçlük de yokdur. Çünkü Allah Teâlâ kullarına kolaylık olmak üzere Kur'ân'ı yedi harf üzere indirmişdir.» demiştir.
Hattâbî diyor ki: «Bu husûsda en akla yakın söz şudur : Kur'-ân-ı Kerîm, okuyanın kolayına geldiği şekilde yedi harf üzere okuması için ruhsat verilerek indirilmişdir. Ancak bu, mânânın birbirini tuttuğu yahut biribirine yakın olduğu yerlerde caizdir. Bu mes'ele ashâb-ı kirâm'm icmâ'ından önce böyle idi şimdi ashabın icmâ'ı hilâfına okumak caiz değildir.»
Hattâbî bu son sözü ile, ashâb-ı kiramın bir kırâet üzerine icmâ' ettiklerini anlatmak istemişdir.
2- Ebû Hatim Es-Sicistânî'ye göre Kur'an ; Kureyş, Hüzeyl, Teymer-Rebâb, Ezd. Rabîa, Hevazin ve Sa'd b. Bekr'ler ile inmiştir. Faka İbni Kuteybe bunu kabul etmemiştir. Ona göre yedi harften murâd: Ku-reysin batınlarıdır.
3- Yedi harfden murâd, yalnız Mudar lehçesidir. Bu lehçeye âid olan yedi harf, Kur'.ân-ı Kerîm'in muhtelif yerlerinde dağınık bir şekilde bulunmaktadır.
4- Bir kelimede dahî yedi harf üzre kıraat caizdir.
5- Yedi harf, idgam ve saire gibi tilâvet şekillerine âiddir.
6- Yedi harfden murâd: yedi husûsdur. Bunlar: Emir, nehiy, helâl, haram, muhkem, müte<=âbîh ve emsâl'dir.
7- Yedi harfden murâd, i'râbdır. Çünkü i'râb, kelimenin sonunda olur. Zâten «harf» : Son ve kenar, demekdir. îmam Mâlik 'den bir rivayete göre yedi harfden murâd, âyetlerin sonlarını değiştirerek okumakdır; yerine okumak gibi. Yalnız (Azâh) âyetini (Rahmet) âyetine yahut (Rahmet) âyetini (Azâb) âyetine tebdil caiz değildir.
8- Yedi harfden murâd, kelimeyi teşkil eden harflerden müteşekkil isim, fiil ve edatlardır. Meselâ «Merta'» ve «Nel'afc» gibi kelimeler yedi vecihle okunabilirler.
9- Yedi harfden murâd, biribirinin ayni veya biribirine yakın mânâlardır. «Akhil», «Teâle» ve «Helümme» gibi. Ki «beri gel» mânâsmadır-lar. Bu kelimeler, ayni mânâya geldikleri için İmam Mâlik, Hz. Ömer 'den naklen onların biribirlerinin yerine okunmalarını tecviz et-mişdir. «Hangisi kolayınıza gelirse onu okuyun» emri de bu mânâyı takviye etmektedir.
Bâzıları Hz. Ömer'in, bunun 'yahıız minberde caiz gördüğünü söylerler.
10- Yedi harfden murâd: İmâle, medd, terkîk, tefhim, hemz, tes-hîl, idgam ve izhâr'dır. Müteehhirîn ulemâdan biri şöyle diyor: «Kırâat-lardaki ihtilâf vecihlerini araşatırdım; bunların yedi olduğunu buldum. Şöyle ki:
a) Bâzı kırâatlarda mânâ değişiyor; i'râb elden gidiyor; fakat suret değişmiyor. gibi.

b) Bâzılarında: hareke değişiyor; mânâ ve suret olduğu gibi kalıyor gibi.
c) Diğer bâzılarında: Harflerle mânâ değişiyor; i'râbla değişmiyor. Suret ise olduğu gibi kalıyor. misâlinde olduğu gibi.
d) Bir takımının: Sureti değişiyor; mânâsı değişmiyor âyetini Said b. Cübeyrin şeklinde okuması gibi.
e) Bir takım âyetlerin hem sureti; hem mânâsı değişir. âyet-i kerimesini Hz. Alinin. şeklinde okuması gibi.
f) Bir kısmında takdim ve te'hîr yapılmışdır. Meselâ âyet-i kerimesini Hz. Ebû Bekir ile Talha şeklinde okumuşlardır.
g) Bâzılarında da ziyâde ve noksan yapılmışdır. Meselâ İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) kırâatında âyet şeklinde okunmuşdur.
Kurtubî, İbni Hıbbân 'dan naklen yedi harfin mânâsı hususundaki ihtilâfın otuz beş kavle bâlig olduğunu söylemiş fakat bunlardan yalnız beşini zikretmiştir. Münzirî bunlardan çoğunun makbul olmadığını söylemiştir.
Kaadı İyâz'ın beyânına göre «yedi harf» ifâdesindeki yedi sayısı hasr için değil; kolaylık olmak üzre zikredilmişdir. Fakat ekseri ulemâ buradaki «yedi» adedinden, o sayıya hasr ve kasr kastedildiğini söylemişlerdir. Meselâ Tilâvet suretinde yedi harf: îdgam, izhar, tefhim, ter-kîk, medd, hemz ve imâle gibi nutka âid şeylerdir. Tâ ki her kabile kendi lehçesine ve diline kolay geleni okusun. Yânî Kureyş kabilesinden olan bir kimseye hemz teklîf edilmediği gibi; Yemen 'liye de hemz terk ettirilmez. Benî Esed kabilesine muzâraat harfini üstün okuması teklif olunmaz.
Kaadı Ebû Bekr-i Bâkıllânî şöyle demiştir: «Sahih olan kavil şudur ki: Bu yedi harf Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında meydana çıkmış ve şöhret bulmuşdur. Ümmet bunları Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'den telâkki ederek bellemiş; Hz. Osman ile mushafları yazan cemâat da onları mushaflara geçirmiş ve sa-hîh olduklarını haber vermişler; Yalnız tevâtüren sabit olmıyanlarım mushaflara almamışlardır. Bu harflerin bazen mânâları; bazen de lâfızları değişirse de, hadd-i zâtında birbirlerine zıd ve muarız değildirler.»
Tahâvi'nin beyânına göre, yedi harf üzerine kırâet, zarûretden dolayı hassaten islâmiyetin ilk devirlerinde caizdi. Çünkü arapların lehçeleri muhtelif idi. Bütün kabilelerin lehçelerini öğrenmek ise güçdü. Müslümanların ve yazı yazanların adedi çoğalıp; zaruret ortadan kalkınca kırâetler birleştirildi.
Bu husûsda Dâvûdî dahî şunları söylemişdir: «Bu gün halkın okudukları yedi kırâetin her biri, Resûlüllah zamanındaki yedi kırâetin biri değildir. Bü'akis birinin içinde, diğerleri de dağınık hâlde bulunur.»
Ebû Übeydillâh b. Ebî Sufra: «Bu günkü yedi kırâet, hadîsde zikri geçen yedi kırâetin birinden türemİşdir; o da Hz. Osman'in mushafını toplarken tercih ettiği harfdir.» demişdir.
Mâzîrî'ye göre «yedi harf'den murâd : Yedi muhtelif mânâdır, ilâh...» iddiası hatâdır. Çünkü Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) yedi harfin her biri ile kıraati tecviz ecmişdir. Bu cümleden olmak üzere bir harfi, başka bir harfle değiştirmek caizdir. Lâkin ahkâm hususunda ib-dâl caiz değildir. Meselâ emsale âid bir âyeti ahkâm âyeti ile değiştirmenin haram olduğuna icmâ-ı ümmet tekarrur etmişdir. Ona göre âyetlerin sonunu değiştirmek dahî ayni sebepden dolayı fâsiddir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hişâm (Radiyallahû anh) Hz. Ömer'in hayırdan başka bir şey kasdetmediğini bildiği için, ona inkiyâd etmiş; yakasından tuttuğu için, kendisine muhalefet etmemişdir.
2- Ömer (Radiyallahû anh) ashâb-ı kiram içinde en ziyâde salâbet-i dîniyye sahibi olan bir zât idi. Bu bâbda ondan sonra Hişâm (Radiyallahû anh) gelir. Hattâ bizzat Ömer (Radiyallahû anh) onun bir şey'e razı olmadığını görünce: «Ben ve Hişâmu'bnü Halt îm sağ kaldığımız müddetçe bu iş olamaz.» dermiş.
3- Kur'ân-ı Kerîm'i tekellüfsüz olarak; kolayına geldiği yerden okumak caizdir.
4- Hadîs-i şerif ashâb-ı kiram'm Kur'ân-ı Kerîm 'i işittikleri gibi muhafazaya no derece itinâ gösterdiklerine delildir.
5- Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in, Hz. Ömer 'e :
«Bırak onu!» buyurarak; Hişâm (Radiyallahû anh)\ muâhaze etmemesi, hiç bir suçu olmadığı içindir. Çünkü Hz. Hişâm'in okuduğu vechin caiz olduğunu Ömer (Radiyallahû anh) bilmese de; Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) biliyordu.

272- (819) Bana Harmeletitbnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana yunus İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş l:i) ; Bana Ubeydullah b. AbdîIIâh b, Utbe rivayet etti. Ona da İbni Abbâs rivayet etmiş ki, Resûlüllah (Sallaliahi Aleyhi ve Seilem) :
«Cibril Aleyhisselâm, bana Kur'ân'ı bir harf üzere okuttu. Sonra ben kendisine müracaat ettim. Ben ziyâde etmesini istemekde; o da bana ziyâde etmekde devam ede ede nihayet yedi harf d e karar kıldı.» buyurmuşlar.
İbni Şihâb : «Duydum ki bu yedi harf yalnız bir olan şey'e mahsûs olup; helâl ve haram hususunda değişmezmiş.» demiş.

(...) Bize bu hadîsi Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnâdla haber verdi.
Bu hadîsi Buharı «Kİtâbü Bed'i'I-Halk» ve «Fedâilü'I -Kur'ânda tahrîc etmişdir.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'in, Hz. Cibril 'den Kur'ân-ı Kerîm'i daha fazla vecihlerle okumasını istemesi, ümmetine tahfif ve kolaylık içindir. Filvaki yedi defaya kadar onun isteğini Cibrî1 (Aleyhisselâm) Allah Teâlâ'ya arz etmiş. Ve isteği kabul olunmuşdur.
Bundan önceki hadisde de görüldüğü vecihle yedi harfden muradın ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır Ulemânın bu bâbdaki izahatından anlaşılıyor ki, yedi harfin mânâsı, her harf veya kelime yedi çeşit okunacak demek değildir. Gerçi Kur'ân-ı Kerîm'de yedi hattâ on vecihle okunan kelimeler vardır. Fakat bunlar pek azdır.
Bu hadîslerden maksad: Zikri geçen yedi vechin Kur'ân-ı Kerîm 'in içersinde dağınık bir şekilde bulunmasıdır. Meselâ yedi harf'den murâd, yedi lehçedir; diyenlere göre Kur'ân-ı Kerîm'in bâzı yerleri Kureyş lehçesi ile; bâzıları Hüzeyl, Hevâzin ve Yemen lehçeleri ile nazil olmuş, demekdir.
İbni' Şihâb'm : «Helâl ve haram hususunda değişmezmiş.» sözü «Yedi harf'den murâd, mânâlardır.» diyenlerin kavlini reddeder. Bu söz, yedi harfin lâfız ve harflere âid olduğuna işâretdir.

273- (820) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nüraeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ebî Hâlid Abdullah b. îsâ b. Abdirrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da dedesinden, o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet etti. Übey şöyle demiş: Mescidde İdim. Birisi içeri girip namaza durdu. Ve tanımadığım bir kıraat okudu. Sonra başka biri girdi. O da arkadaşının okuduğundan başka bir kıraat okudu. Namazı bitirdiğimiz vakit hep birden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına girdik. Ben :

— Bu zât (namazda) benim tanımadığım bir kıraat okudu. Sonra Öteki girdi; o da arkadaşının okuduğundan başka bir kıraat okudu; dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onlara okumalarım emir buyurdu. Onlar da okudular. Peygamber (Saliüllahü Aleyhi ve Seilem) onların ikisinin de okuyuşlarım beğendi. Bunun üzerin* içime Peygamber
(Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'i Öyle bir tekzîb etmek geldi ki, böylesi câhili-yet devrinde bile aklıma esmemişdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) beni kaplayan bu hâli görünce göğsüme vurdu. Bunun üzerine benden bir ter boşandı. Sanki korkudan A\\&h(Au,e ve Celle) yi görüyor gibi idim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hana :
«Yâ Ubeyy! Bana bîr harf üzere oku diye (Cibrîl) gönderildi. Ben, ona: Ümmetime (vazifesini) hafiflet diye mürâcaatda bulundum; o da bana ikincide : Onu iki harf üzere oku! diye cevap verdi. Ben tekrar ümmetime (vazifesini) hafiflet diye müracaat ettim. Üçüncüde bana : Onu yedi harf üzere oku! Hem sana verdiğim her cevapla birlikde benden isteyeceğin bir isteğin de verilecekdir» dedi. Bunun üzerine ben :
— Yâ Rabb! Ümmetimi afvü mağfiret et! Yâ Rabb, Ümmetini mağfiret et! dedim, üçüncü isteğimi de bütün mahlûkaatın hattâ ibrahim Sâl-lallahu aleyhi ve Sellem'tn beni dileyecekleri güne bıraktım.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammedii'bnü Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İsmail b. Etî Hâli rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. îsâ, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Übeyyü'bnü Kâ'b haber verdi ki, kendisi mescidde oturuyormuş. Birden içeriye bir adam girmiş de n»maz kılmış ve namazda kırâeti uzun tutmuş... Râvî hadîsi, İbni Nümeyr hadîsi tarzında rivayet etmişdir.

274- (821) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize, bu hadîsi İbnü'I-Müsennâ ile tbni Beşşâr da rivayet ettiler. İb-nü'1-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Ded ki) : Bize Şu'be, Hakem'den, o da Mücâhid'den, o da tbni Ebî Leylâ'dan, o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Benî Gıfârın gölcüğünün yanında bulunuyordu. Derken Cibril (Aleyhisselâtn) ona gelerek :
«Gerçekden Allah ümmetinin Kur'ân'ı bir harf üzere okumasını sana emrediyor!» dedi. ResûlüIlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben, Ailah'dan bunun af ve mağfiret buyurulmasını dilerim. Çünkü benim ümmetim buna taakat getiremez.» dedi. Sonra Cebrâîl, ona ikinci defa gelerek:
«Allah, ümmetinin Kur'ân'ı iki harf üzerine okumasını sana emrediyor!» buyurdu ResûlüIlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) tekrar:
«Alah'dan bunun afv-u mağfiretini dilerim! Çünkü ümmetim buna taakat getiremez.» dedi. Sonra ona üçüncü defa gelerek yine:
«Allah Teâlâ, ümmetinin Kur'ân'ı üç harf üzere okumasını sana emrediyor!» dedi. ResûlüIlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ailah'dan bunun afv-u mağfiretini dilerim! Çünkü benim ümmetim buna taakat getiremez.» dedi. Sonra ona dördüncü defa gelerek:
«Gerçekden Allah, ümmetinin yedi harf üzere Kur'ân okumasını sana emrediyor. Onu hangi harf üzere okurlarsa, isabet etmiş olacaklardır.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Tıybî'nin beyânına göre Übeyy (Radiyaİlahû anh) ashâb-1 kiramın en ziyâde vera' ve takva sahiplerinden biri idi. Böyle olmakla beraber o anda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in —hâşâ— yalancı olduğu hatırından geçirecek kadar vesveseye düşmesi, şeytanın tel-vîs'indendir.
Hz. Übeyy'in kendi ifâdesinden anlaşılıyor ki, câhiliyyet devrinde Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak Peygamber olduğunu kabul hususunda gaflet ve şüphe içinde bulunuyormuş. Fakat bu defa şeytan şüpheyi de geride bırakarak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kat'î sûretde yalanlamayı ona vesvese sureti ile emretmiş.
Kaadı İyâz: «Hatırdan geçen bu gibi şeyler, üzerinde durul-madıkça muâhazeyi mucip değildirler.» diyor. Filhakika Mâzirî'nin beyânına göre Hz, Übeyy'e şeytan tarafından o dakika ilkaa edilen vesvese, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)'in tenbîhi yâni göğüsüne çarpması ile derhâl zail olmuşdur. Zâten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dokunması, onun kalbi ne kötü kötü şeyler geldiğini anladığı içindir.
Übeyy (RadiyallahÛ anh) bu tenbîh darbesi ile kendine gelmiş ve yaptığından dolayı son derece utanç ve pişmanlık duyarak ter dökmüşdür.
Hadîsin bu rivayetinde Hz. Cibril 'in, Kur'ân-ı Kerîm'i evvelâ bir vecih üzere indirdiği; sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ricası'üzerine iki veçhe çıkardığı; sonra tekrar ricası üzerine yedi harf üzerine okuttuğu bildiriliyor. Hâlbuki bundan sonraki rivâyetde üçüncü defada üç; dördüncüde yedi vecihle okuttuğu beyân edilmektedir. Bu suretle iki hadîs arasında zahiren bir münâfât göze çarpıyor.
Ulemâ bu iki rivayetin arasını bulmuşlar ve: «Birinci rivâyetdeki (üçüncü defa) tâbirinden; murâd, sonuncu defadır. Netekim sonraki rivâyetde onun yerine (dördüncü) tâbirini kullanmışdır. Dördüncü defadan murâd, Hz. Cibtî1'in son gelişidir.» demişlerdir.
Birinci rivâyetden Cebrail (Aleyhisselâm) 'in gelişlerinin biri hazfedilmiş de olabilir.
Hz. Cibrîl'in bu mes'elede —her gelişinde— Teâlâ Hazretlerinin bir istek vermeyi va'd buyurduğunu söylemesi, isteğin kat'î sûretde verileceğini beyân içindir. Şâir istekler ise kat'î sûretde müstecâb değildirler. İçlerinden kabul edilenleri bulunduğu gibi; kabul edilmeyenler.! de vardır.
Babımızın son hadisinde: «Ümmetin, Kur'ân'ı hangi harfle okurlarsa; matlûba isabet etmiş olurlar.» bu vurulmakta dır. Bu cümleden murâd: «Ümmetin bu yedi vecihden biri ile okumakda serbestdir. Fakat yedi vecihden öteye geçemezler. Bunu böylece bilip; kendilerinden sonra gelenlere böylece nakletmeleri gerekir.» demekdir.
Görülüyor ki yedi harf den muradın ne olduğu ulemâ arasında pek ihtilaflı bir mes'eledir. İmam Süyûtî (849-911) «El-İtkaan» nâm eserinde bu bâbdaki kavilleri kırkbire, Keşraîri ise kırkbeşe çıkar-mışdır. Ancak mezkûr kavillerin bir çoğu zayıfdır.

49- Kur'an'ı Tertille Okumak Hezz Yani İfrat Derecede Sür'atli Okumakdan Kaçınmak ve Bir Rek'atda İki Yahut Daha Fazla Süre Okumanın Mubah Oluşu Babı

275- (722) Bize Ebû Bekîr b. Ebl Şeybe ile İbni Nümeyr topdan Ve-kî'dein rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Vekî', A'meş'den, o da Ebû Vâil'-den naklen rivayet etti. Ebû Vâil şöyle demiş: Nehîkü'bnü Sinan denilen bir adam, Abdullah'a gelerek:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Şu harfi nasıl okursun? Elif mi y mı? Yâni mi yoksa mi? dedi. Abdullah:
— Sen, bundan maâdâ bütiiin Kur'ân'ı araştırdın mı? (Başka yok mu?) diy e cevap verdi. Nehîk:

— Ben hakikaten bir rek'atta mufassal sûreyi okunan., cevâbını verdi. Bunun üzerine Abdullah:
— Şiir geveler gibi gevelemek mi dedin? Bir takım insanlar Kur*ân'ı okurlar ama Kur'ân köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Lâkin Kur'âr kalbe varır da; oraya yer ederse faydalı olur. Namazın en faziletlisi rükû ve sücûddur. Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir arada okuduğu nazâîrî pek iyi bilirim. Her rek'âtda iki sûre (okurdu); dedi. Sonrs Abdullah kalkarak dışarı çıktı; onun arkacığından Alkame içeri girdi Sonra o da çıktı ve:
— Abdullah bunu bana da haber verdi; dedi.
İbnü Nümeyr kendi rivayetinde: «Abdullah'a Benî Becîle kabilesin den bir adam geldi.» demiş «Nehîkü'bmi Sinan» dememiştir.

276- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ viye, A'meş'den, o da Ebû Vâil'den naklen rivayet etti. Ebû Vâi!: Abda lah'a Nehîkü'bnü Sinan denilen bir adam geldi... diyerek Vekfin hadîs gibi rivâyetde bulunmuş; Yalnız: «Derken Alkame onun Yanına girene için geldi. Biz, Alkâme'ye :
— Şuna sor bakalım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in bir rek' âtda okuduğu biribirine denk sûreler nelermiş? dedik. Bunun üzerine Al karne, onun yanına girerek sordu.. Sonra bizim yanımıza çıktı: ve Abdul lah'm te'lîfine göre mufassal sûrelerden yirmi tanesi (imiş), dedi.

277- (...) Bize, bu hadîsi tshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'meş bu isnâdda, yukar kilerin hadîsleri gibi rivâyetde bulundu; ve dedi ki:
«Ben, Resûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iki rânesİni bir rek*âtd< okuduğu denk sûreleri pek âlâ bilirim. On rek'âfda yirmi sûre (okurdu.)

278- (...) Bi.ze Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Meh-dî b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vâsıl El-Ahdeb, Eb Vâil'den naklen rivayet etki. Demiş ki : Bir gün sabah namazını kıldikdan sonra erkenden Âbdulla.'h b. Mes'ûd'a gittik. Kapıya vardığımızda selâm verdik. Bizi, içeriye buyur etti. Biz bir an kapid adurduk. Derken kız dışarıya çıkarak:
— Neye girmiyorsunuz? dedi. Müteakiben içeriye girdik. Bir de baktık Abdullah oturduğu yerden nafile namaz kılıyor!
— Size izin verildiği hâlde içeri girmenize mâni' neydi? dedi. Biz :
— Bir şey yok! Yalnız evdekilerin bâzısı uyuyor zannettik, dedik. Abdullah :
— Ya, siz İbni Ümmi [106] Abd oğullarını gafletde mı sandınız? dedi. Sonra yine namazına yöneldi. Tâ güneşin doğduğunu zannedinceye kadar nafile kılmağa devam etti. Sonra:
— Kız! Bak güneş doğmuş mu? dedi. Kız, güneşe baktı. Güneş doğmamıştı. Abdullah namazına devam etti. Nihayet güneşin doğduğunu zannedince tekrar:
— Kız! Bak güneş doğmuş mu? dedi. Kız, güneşe baktı. Bu sefer güneş doğmuşdu. Abdullah:
— Bizi bu gün de kaldıran Allah'a hamd olsun! dedi.
Râvî Mehdî: (zannederim bizi günahlarımız sebebiyle. heTâk dedi.) diyor. O arada cemâatdan biri:
— Ben dün akşam bütün mufassal sûrpleri-oftudîîm; dedi. Bunun üzerine Abdullah :
— Şiir geveler gibi gevelemekle değil mİ7 Biz yemîn ederiz ki biri-birine yakın sûreleri tşitmişizdir. Hem ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vaktiyle okuduğu biribirine yakın sûreleri çok iyi bilirim. Mufassal sûrelerden onsekiz, Âl-i Hâ-Mîm'den de iki sûre okurdu.» dedi.

279- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Aliy El-Cu'fî, Zâide'den, o da Mansûr'dan, o da Şakîk'den naklen rivayet etti. Demiş ki : Benî Becîle kabilesinden Nehîkü'bnü SİnÂn denilen bir zât Abdullah'a geldi ve:
— Ben, bir rek'âtda mufassal sûreleri okurum., dedi. Abdullah:
— Şiir geveler gibi geveleyerek mi? Vallahi ben ;
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vaktiyle okuduğu biribirine denk sûreleri pek âlâ bilirim. Her rek'âtda İki sûre okurdu.» dedi.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ dedi ki : Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be, Amr b. Mürra'dan naklen rivayet etti. Oda Ebû Vâil'i rivayet ederken dinlemiş ki, İbni Mes'ûd'a bir adam gelerek:
— Ben, bu akşam bütün mufassal sûreleri bir rek'âfda okudum... demiş. Bunun üzerine Abdullah:
— Şiir geveler gibi geveleyerek mi? demiş ve sözüne devamla :
— Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir arada okuduğu biribirine denk sûreleri ben çok iyi bilirim... diyerek; mufassal sûrelerden yirmi tanesini zikretmiş; bunların her rek'âtda ikişer ikişer okunduğunu söylemişdir.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'1-Ezân» da; Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî «Kitâbü's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
tbnü Mes'ûd (RadiyaHahûarih) Hazretlerinin kendisine suâl soran Hz. Mehîk'e: «Sen bütün Kur' ân'ı kelime kelime elden geçirdin de, anlamadığın yalnız bu mu kaldı?» diye sorması, onun bu suâli sormak-da samimî olmadığını anladığına hamledilir. Çünkü hakikati anlamak için sormuş olsa, buna cevap vermek îcâb ederdi. Hâlbuki İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh)\n söyledikleri, cevap değil; onu baştan savmağa yarayan sözlerdi.
İbnü Mes'ûd (RadiyaHahû anh) 'm bu sözlerine karşı Hz. Nehik'in : «Hakîkatta ben uzun sûreleri bir rek'âtda okurum!» demesi, kendisinin câhilin biri olmadığını; Kur'ân-ı Kerîm'i mükemmel şekilde ezbere bildiğini anlatmak içindir.
İbnü Mes'ûd (RadiyaHahû anh) onun bu sözüne de: «Şiir geveler gibi geveleyerek mi?..» diye mukaabele etmişdir.
Hezz: Son derece sür'âtle okumak ve kelimeleri sür'atle kesmekdir.
Hz. İbnü Mes'ûd 'un bu suâli : îstifhâm-ı inkârîdir. < Bundan sonraki sözleriyle dahî: Bâzı insanların Kur'ân okumakdan kazandıkları nasîp, ; yalnız çenelerinin yorulması olduğunu, zîra okudukları Kur'ân'ın boğazlarından aşağı geçmediğini; hâlbuki Kur'ân okumakdan matlûb bu olmadığını, Kur'ân'm mutlaka kalplere yer ederek tedebbür suretiyle okunması gerektiğini anlatmak istemişdir.
«Mufassal sûreler» den muradın ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bunu yerinde görmüşdük.
Nezâir: .Nazîra'nm cem'idir. Bundan murâd : uzunlukda kısalıkta biribirine benziyen sûrelerdir. Bâzıları : aded itibarıyla biribirine benzeyen sûreler olduğunu söylemişlerdir. Burada maksad: Biribirine yakm uzun-lukdaki sûrelerdir. Meselâ Duhân sûresi altmış, Amme sûresi kırk âyetdir.
Bâzıları : «Nezâir : Va'z, kıssa ve hikmet gibi mânâ hususunda biribirine benzeyen sûrelerdir. Âyet sayısında denklik aranmaz.»

demişlerdir. Fakat bu söz itirazla karşılanmişdır. Zîra bu gibi yerlerde sûrelerin mânâca biribirlerine denk olmalarının hiç bir te'sîri yokdur. Burada murâd : Okunan mikdârda âyet ve sûrelerin biribirine denk olmasıdır. Zâten hadîsin bâzı rivayetlerinde bu cihet tasrîh olunmuş; ve Rahman ile Necm sûreleri nezâire misâl gösterilmişdir. Bu sûreler mânâca değil;
âyet mikdârı itibârı ile birbirlerine yakındır. Çünkü Rahman sûresi yetmiş iki; Necm sûresi de altmış iki âyetden müteşekkildir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, tbnü Mes'ûd (Radiyallahû arth) biribirine nazîr yirmi sûre saymışdır.
Burada onlardan bahsedilmemişle de; Ebû Dâvûd'un rivayetinde tafsilâtı ile beyân edilmiş ve: «Lâkin Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seîîem) nezâirden iki sûreyi (yâni) Rahman ile Necm sûrelerini bir rek'âtda, «îkterabet» ile «El-Haakkah» sûrelerini bir rek'âtda, « Zâriyât » ile «Tûr» sûrelerini bir rek'âtda, «Vakıa» ile «Nûn»u bir rek'âtda, « Se'ele • ile «Naziât» ı bir rek'âtda, «Mutaffifîn» ile «Abese» yi bir rek'âtda, « Müddessir» ile « Müzzemmil>i bir rek'âtda, He12tâ», ile « Lâıksimuyu bir rek'âtda, «Amme» ile «Mürselât» ı bir rek'âtda ve . « Tekvîr ile « t)u hân» sûrelerini bir rek'âtda okurdu.» denilmişdir.
Hz. İbni Mes'ûd'un: «Şüphesiz ki namazın en faziletli rüknü: rükû' ile sücûddur.» sözü, kendi mezhebini beyândır. Yerinde de görüldüğü vecihle bu husûsda ulemânın ihtilâfı vardır.
Hadîsin bir rivayetinde İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'in :
«Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) onsekiz sûre murassalardan; iki sûre de Hâ-Mîmlerden okurdu.» dedikden sonra, diğer rivayetinde : «Mufassal sûrelerden yirmi tanesini okurdu.» demiş olması, birbirine muarız değildir. Çünkü birinci rivâyetde muradı: «Okuduğu yirmi sûrenin ekserisi mufassal sûrelerden idi.» demekdir.
Nevevî (631-676) diyor ki: «Ulemâ Kur'ân'm evveli yedi uzun sûredir. Sonra yüzlükler gelir; demişlerdir. Yüzlüklerden murâd: Sûrenin yüz âyet ihtiva etmesidir. Ondan sonra mesânî, daha sonra mufassalların nereden bağlıyacağı hususundaki hilaf evvelce geçmişdi.
Bâzıları: bunların «Kıtal» sûresinden; diğer bâzıları: «Hucurât»dan, bir takımları da «Kaaf» dan başladığını söylemişlerdir.
Âl-i Hâ-Mîm'den murâd: ıHâ-Mîm» diye başlayan bir gurup sûrelerdir.
Kaadı İyâz'ın beyânına göre bu sözden murâd; Bir tek HâMîm sûresi de olabilir. Bu takdirde «Al» kelimesi mukham yâni ziyâdedir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Kur'ân-ı Kerîm'i acele ile çiğneyerek okumak memnû'-rîur.
2- Hadîs-i şerif, Kur'ân-ı Kerîm'i aheste aheste ve mânâlarını düşüne düşüne okumaya teşvik etmektedir. Cumhûr-u ulemânın mezhebi de budur.
Bâzıları acele okumayı da tecviz etmişlerdir.
3- Son rek'âtı, evvelki rek'âtdan uzun tutmak caiz ise de, evlâ olan iki rek'âtlı bir namazın her rek'âtını müsavi tutmakdır. Bu bâbda yalnız sabah namazı müstesnadır. Çünkü sabah namazının ilk rek'âtını, ikinciden uzun tutmak efdaldir. Bu hususdaki hilafı da yerinde görmüşdük.
4- Bir rek'âtda bir kaç sûre okumak caizdir. Buna, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir rek'âtda iki sûre okuması delâlet ettiği gibi, Hz. Âişe'ye. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazında bir kaç sûreyi birden okurmuydu?) diye sorulduğu vakit: «Evet! Mufassallardan bir kaçını birden okurdu.) diye cevap vermesi dahî delildir.
Kaadı İyâz'a göre îbni Mes'ûd (Radiyalîahû anh) 'in bu hadîsi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ekseriyetle namazlarını bu mikdâr kırâetle kıldığına delildir. Daha fazla uzatması ayni sûreleri tedebbürle ağır ağır okumasmdandır. Bâzan bir rek'âtda Sûre-i Bakara ile başka bir sûreyi okuduğu da rivayet edilmişsede bu nâdfr1?n vuku bulmuştur.
5- Hadîs-i şerif, bir kimsenin çoluk çocuğuan ve idaresi altında bulunanlara karşı, dînleri hususunda dikkatli davranmaya teşvîkdir.
6- Haberi vâhid, bir kadının haberi ve yakîn ile amel imkânı varken zan ile amel etmek caizdir.
7- Hz. İbni Mes'ûd 'un «Bizi kaldıran Allah'a hamd olsun!..» demesi kıyametin büyük alâmetlerinden biri olan güneşin garpdan doğmasını beklediği içindir. Çünkü işlenen günahlar sebebile o bunu bekliyordu.

50- Kıraatlara Müteallik Bab

280- (823) Bize Ahmed b. Abdİllâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İshâk rivayet etti. Dedi ki: ^sved b. Yezîd mescidde Kur'ân Öğretirken, ona bir adamm suâl sorduğunu gördüm:
— Şu âyetini nasıl okuyorsun? Dal mı, zel mi? dedi. Esved:
— Dal ile okuyorum. (Çünkü) ben Abdullah b. Mes'ûd'dan işittim: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'i (muddekir) diye dal'la okurken İşittim; diyordu., cevâbını verdi.

281- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnHİ'l-Müsennâ dedi ki : Bize, Muhammed b. Ca'fer rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshâk'dan, o da Esved'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen rivayet etti ki, bu cümleyi diye dal'la okurmuş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü't-Tefsîr- ve «Kitâbu Ehâdîsi'1-Enbiyâ» da tahrîc etmişdir.
Muddekir : İbret alan, mânâsına gelir. Kelimeni naslı «müztekir»dir. Yânî zikirden alınarak, iftiâl babına nakledilmiş; sonra «te» «dal»a kalb edilmiş; «zel» dahî dal'a çevirilerek idgam yapılmış, «muddekir» olmuşdur.
Hadîs-i şerif, ashâb-ı kiramın Kur'ân-ı Kerîm'e son derece dikkat ve ehemmiyet atfettiklerine delildir.

282- (824) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir'indir. Dediler kİ: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den o da İbrahim'den, o da Alkame'den naklen rivayet etti. Aîkame demiş ki: Şam'a geldik. Müteakiben yanımıza Ebû'd-Derdâ' gelerek:
— İçinizde Abdullah'ın kırâeti üzre okuyan kimse var mı? dîye sordu. Ben :
— Evet, ben (okurum) dedim. Ebû'd-Derdâ':
— Peki Abdullah'ın şu a âyet-i kerimesini nasıl okuduğunu işittin?- dedi. Ben :
— Onu diye okurken işittim; cevâbını verdim. Ebû'd - Derdâ' :
— Vallahi ben de ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in, onu bu şekilde okuduğunu işittim. Lâkin bu Şam'lılar benim, onu şeklinde okumamı istiyorlar ama ben, onlara tâbi olmuyorum., dedi.

283- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Mugîra'dan, o da İbrahim'den naklen rivayet etti. İbrahim şöyle demiş: Alkame Şam'a geldi. Ve bir mescide girerek; orada namaz kıldı. Sonra bir halkaya gitti ve oraya oturdu. Derken bir adam geldi. Bu adam hakkında cemâatin çekingen davrandıklarını ve vaziyetlerini anladım. Gelen zât yanıbaşıma oturdu. Sonra :
— Abdullah'ın okuduğu şekilde Kur'ân ezberin demi d ir?» diye sordu... Râvi hadîsi yukarki hadîs gibi rivayet etmiştir.

284- (...) Bize Alîyyü'bnü Hücr Es-Sa'dı rivâjyet etti. (Dedi ki)':
Bize İsmâîl b. tbrâhîm, Dâvud b. Ebî Hind'den, o da Şa'bî'den, o da Alka-me'den naklen rivayet etti. Alkame şöyle demiş :
— Ebû'd-Derdâ'ya tesadüf ettim. Bana :
— Sen kimlerdensin? dedi,
— Iraklılardanım! cevâbını verdim, Ebû'd-Derdâ':
— Hangilerinden? dedi.
— Kûfdilerdenim! cevâbını verdim.
— Abdullah b. Mes'ûd kırâeti üzre okuyabiliyormusun? diye sordu:
— Evet! dedim.
— Öyle ise Leyi sûresini oku! dedi. Ben de sûreyi diye okumaya başladım. Bunun üzerine Ebû'd -Derdâ' güldü. Sonra :
— Ben, Resûlüliah (Salîaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in de böyle okuduğunu işittim... dedi.

(...) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdüla'Iâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd, Âmir'den, o da Alkame'den nsklen rivayet etti. Âlkame :
«Ben, Şam'a gelerek Ebû'd-Derdâ'ya tesadüf ettim...» diyerek İbni 'r yye hadîsi gibi rivâyetde bulunmuş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsîr»de tahrîc etmişdir.
Görülüyor ki muhavere Alkame ile Hz. Ebu'd-Derdâ' arasında geçmiş; Ebu'd-Derdâ'in İbni Mes'ûd kırâeti üzere okuyan bulunup bulunmadığını sorması üzerine Alkame: «Onun kırâeti üzere Kur'ân okuyan ben varım.» demiş. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ' (Radiyallahü anh) ondan İbni Mes'ûd kırâeti üzerine Leyi sûresini okumasını istemiş; o da mezkûr sûrenin başını (kapladığa vakit geceye, erkek ve dişiye yemin ederim!) diye okumuş. Ebud Davudâ' yemîn'ederek kendisinin de Resûlüliah (Salİlailahü Aleyhi ve Sellem) 'den bunu böyle okurken işittiğini Lâkin Şam1ı1ar'a bir türlü söz geçiremediğini; Şam1ı1ar'm bu âyeti (karanlığı kapladığı zaman geceye ve erkekle dişiyi yaratan Allah'a yemîn ederim...) şeklinde okunmasını istediklerini fakat kendisinin, onlara tabî olmadığını söyle-mişdir.
Mâzîrî (453-536) diyor ki : «Bu gibi haberler dinsizlerin Kur'ân-ı Kerîm'in tevatür yolu ile nakline dil uzatmasını mucip olurV
Binâenaleyh vaktiyle Kur'ân olarak nazil olduklarını, sonra neshedildik-lerini fakat bâzı kimselerin neshi duymadıkları için ilk nazil oldukları şekilde okumaya devam ettiklerini söyliyerek te'vîlde bulunmak îcâb eder. İhtimâl ki bu hadîse bâzı zevatın müttefekun aleyh olan Hz. Osman mushafını duymasından önce vuku' bulmuşdur. Onu duydukdan sonra hiç birinin muhâlefetde bulunacağı zannolunamaz. Hz. Osman Mushaf'ından bütün mensûh âyetler çıkarılmışdır.
İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan nakil ulemâsınca sabit görülmeyen birçok rivayetler naklolunmuşdur. İcmâ'a muhâlîf olarak nakledilen sabit rivayet bulunursa, bunları mushafma kendi kanaati olarak yazdığına hamlolunur. Çünkü Hz. İbni Mes'ûd Kur'ân'dan olmadığına îtikaad ettiği bâzı tefsir ve ahkâmı mushafma yazar; bunda bir beis görmezdi. Hâlbuki Hz. Osman'la şâir ashâb-ı kiram bunların zamanla Kur'ândan zannolunması endîşesi ile mushafa Kur'ân'dan başka bir şey yazılmasına cevaz vermezlerdi. Neticede hilaf fıkhî bir mes'eleye müncer oldu. Bu mes'ele mushafa bâzı tefsirlerin yazılıp yazılamaması mes'elesidir.
Bir de İbni Mes'ûd 'un mushaf'mdan Muavvizeteyn sûrelerinin çıkarılması, onun bütün Kur'an'ı mushafa yazmak lüzumuna kaaîl olmamasından ileri gelebilir. Bu sebeple Muavvizeteyn 'den maâdâ bütün sûreleri mushafma yazmış; Mu. avîzeteyn'i ise pek meşhur oldukları için yazmaya lüzum görmemiş olabilir.»
Tehavvüş : Çekimser davranmak, demektir. Zekâ ve anlayış manasına da gelebilir. Burada; etrafına toplanmak, mânâsına gelmesi dahî muhtemeldir.

51- İçinde Namaz Kılınmakdan Nehy Edilen Vakitler Babı

285- (825) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Mu-hammed b. Yahya b. Habbân'dan dinlediğim, onunda A'rac'dan onun da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdiği şu hadîsi okudum: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ikindiden sonra, güneş kavuşuncaya kadar ve sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılmayı yasak etmişler.

286- (826) Bize Dâvûd b. Ruşeyd ile İsmail b. Sâiim hep birden Hü-şeym'den rivayet ettiler. Mâvûd dedi ki : Bize Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, Katâde'deıı naklen haber verdi. Demiş ki : Bize Ebû'l-Âliye, İbni Abbâs'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş: İçlerinde Ömerü'bnü'l-Hattâb da bulunmak üzre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in bir çok ashabından işittim. Bunların içinde en sevdiğim Ömer idi. (Dediler ki): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) sabah namazından sonra, güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş kavuşuncaya kadar namaz kılmakdan nehiy buyurdu.

287- (...) Bana bu hadîsi Züheyru'bnü Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Şu'be'den naklen rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân El-Mismaî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü-la'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hi-şâm haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. Bu râvîlerin heps Katâde'den bu isnâdla rivayet etmişlerdir.
Yalnız Saîd ile Hişâm'ın rivayetlerinde: «Sabah oldukdan sonra, güneş aydınlayıncaya kadar...» ifâdesi vardır.

288- (827) Bana Harmeletü'bnüi Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da İbni Şihâb haber vermiş. Demiş ki: Bana Atâ' b. Yezîd El-Leysî haber verdi. O da Ebû Saîd-i Hudrî'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«İkindi namazından sonra güneş kavuşuncaya kadar, sabah namazından sonra da güneş doğuncaya kadar namaz yokdur.» buyurdular.

289- (828) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Malik'e, Nâ-fi'den duyduğum, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Biriniz araştırıp da, güneş doğarken veya batarken namaz kılamaz.» buyurmuşlar.

290- (...) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam ile Muhammed b. Bişr rivayet ettiler. Hep birden dediler ki: Bize Hişâm, babasından, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Namaz ktfmak için güneşin doğmasını veya batmasını araştırmayın! Çünkü güneş şeytanın İki boynuzu arasından doğar.» buyurdular.

291- (829) Bİze Ebû Bekîr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bİ-ze Vekî' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam ile İbni Bişr rivayet ettiler. Hep birden dediler ki: Bize Hişâ-i, babasından, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Güneşin kaşı göründü mü, iyice meydana çıkıncaya kadar siz namazı geciktirin. Güneşin kaşı battım), İyice kayboluncaya kadar namazı (yine) geçi ktirin!» buyurdular.

292- (830) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Hayr b. Nuaym El-Hadramî[107]'cten, 0 da İbni Hübeyra [108] dan, o da Ebû Temîm El-Ceyşânî'den, o da Ebû Basrate'l-Gıfârî'den naklen rî-vâyet etti. Ebû Basra şöyle demiş: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) El-Muhammas [109] denilen yerde ikindiyi kıldırdı. Müteakiben şöyle buyurdu.
«Şüphesiz ki bu namaz sizden öncekilere arz olundu. Fakat onlar, onu zayi ettiler. İmdi her kim bu namaza devam ederse, o kimseye iki kat ecir vardır, ikindi namazından sonra şâhid doğuncaya kadar hiç bir namaz yokdur.» (Şâhid de : Yıldızdır.)

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. İb-râhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baham, İbni İshâk'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana Yezîd b. Ebî Habîb, Hayr b. Nuaym El-Hadramrden, o da Abdullah b. Hübeyrate's-Sebaî'den, —ki mevsuk bir zât idi —o da Ebû Temîm El-Ceyşânî'den, o da Ebû Basrate'i-Gıfârî'den naklen rivayet etti. Ebû Basra :
«Bize, Resûlüllah (Sallaltohü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi kıldırdı...» diyerek yukarki hadîsin' mislini rivayet etmiş.

293- (831) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki).: Bize Abdullah b. Vehb, Mûsâ b. Uleyy [110] 'den, o da babasından naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben Ukbetü'bnü Âmir El-Cühenî'yi şöyle derken işittim :
«Uç saat vardır ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarda namaz kilmakdan veya cenazelerimizi defnetmekden bizi menederdi :
1- Güneş doğmağa başladığından, yükselinceye kadar;
2- Tam gök yüzünün ortasında iken (batıya) meyledinceye kadar;
3- Bir de güneş batmaya yaklaştıkdan batıncaya kadar.»
Bu hadîslerin bir kaçı müstesna Gİmak üzere diğerlerini Buhârî «Mevâkîtü's-Salât» da; tahrîc ettiği gibi diğer Kütüb-i Sitte sahipleri dahî muhtelif râvîlerden rivayet etmişlerdir.
Tirmizî'nin beyânına göre Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, İbni Mes'ûd, Ebû Saîd-i Hudrî, Ukbetü'bnü Âmîr, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Semûratü'bnü Cündeb, Selemetü'bnü Ekva', Zeydü'bnü Sabit, Abdullah b. Amr, Muâz b. Afra' ve Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmemiş olmak üzere Sunâbihî'den; Âişe, Kâ'b b. Mürra, Ebû Ümâme, Amru'bnü Anbese, Ya'lâ b. Ümeyye ve Muâviye (Radiyallahû anhûm) hazerâtından da rivayetler vardır. Buhârî şârihi Aynî bunlara Sa'dü'bnü Ebî Vakkâs, Ebû Zerr-i Gıfârî, Ebû Katâde, Ebu'd-Derdâ, ve Hafsa (Radiyallahû anhûm) hazerâtmı da ilâve etmekde; mezkûr hadîsleri kimlerin tahrîc ettiklerini şöyle sıralamaktadır:
1- Hz. A1î hadîsini evvelâ İshâk b. Râhuye «Müs-ned»inde tahrîc etmiş; sonra ondan alarak Beyhakî rivayet etmiş-dir. Bu hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah ile ikindi namazları müstesna olmak üzere her farz namazdan sonra ikişer rek'ât nafile kılardı.»
denilmişdir.
2 - İbni Mes'ûd hadîsini de İshâk b. Râhuye tahrîc etmişdir. Bu hadisde :
«Akşam namazını kıldınmı, tâ sabah namazını kılıncaya kadar nafile kılmak makbul ve meşhûddur. (ona melekler şâhid olur.) Sabah namazını kıldıkdan sonra güneş yükselip; iyice beyazlaşmcaya kadar nafile namaz kılmaktan sakın! Çünkü güneş şeytanın İkİ boynuzu arasından doğar. Güneş zevale vardı m r, tâ saranncaya kadar namaz kılmak makbul ve meşhûddur. (Sarardığı vakit namaz kılınmaz) Zîra güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar.» denilmektedir.
3- Ebû Saîd-i Hudri hadîsini Buhârî ile MüsIim müttefikan rivayet etmişlerdir. Babımızın 288 numaralı hadîsi budur.)
4- Ukbetü'bnü Âmir hadîsini Müslim tahrîc etmişdir. (Babımızın 293 numaralı hadîsi budur.)
5-Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî ile Müslim tahrîc etmişlerdir. (Babımızın İlk hadisi budur.)
6- İbni Ömer hadîsini yine Buhârî ile Müslim tahrîc etmişlerdir. (Babımızın 289 ile 291 numaralı hadisleri bunlardır.)
7- Semûratü'bnü Cündeb hadîsini imanı Ahmed b. HanbeI «Müsned» inde tahrîc etmişdir. Bu hadîs lâfız itibârı ile İbni Mes'ûd hadîsine yakındır.
8- Selemetü'bnü Ekva' hadîsini İshâk b. Râhuye «Müsned» inde tahrîc etmişidr. Mezkûr hadîsde :
«Ben, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlîkde sefer ederdim.
Ama onun ikindiden ve sabah namazından sonra namaz kıldığını görmedim.» denilmektedir.
9- Zeydü'bnü Sabit hadîsini Ebû Ya'1â tahrîc etmişdir. Bu hadîsde :
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem), güneşin boynuzu doğduğu veya battığı vakit namaz kılmakdan nehiy buyurdu. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar.» deniliyor.
10- Abdullah b. Amr hadîsini İbni Ebî Şeybe tahrîc etmişdir. Bu hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) : Fecr doğdukdan sonra iki rek'âtdan başka nafile namazı yokdur; buyurdular.» denilmigdir.
11- Muâz b. Afra' hadîsini Buhârî tahrîc etmişdir.
12- Hz. Âişe hadîsini Ebû Ya'lâ El-Mavsılî tahrîc etmişdir. Bu hadîsde dahî güneşin, şeytanın boynuzları arasından doğduğu bildirilmektedir.
13- Ebû Ümâme hadîsini Haris b. Muhammed b. Ebî Üsâme tahrîc etmişdir. Bunda dahî güneşin, şeytanın boynuzları arasından doğduğu bildirilmekde ve her kâfirin o güneşe secde ettiği beyân olunmaktadır.
14- Amru'bnü Anbese hadîsini Abd b. Humeyd tahrîc etmişdir.

Aynî, diğer hadîsleri kimler tarafından tahrîc edildiklerini bildir-memişdir.
İşrâk: Güneşin aydınlık vermesidir. Bu kelime hem sûlâsî mücer-red; hem de sülâsî mezîd olarak kullanılır. Mezîd kullanılırsa, mânâsı: Yükseldi ve ziyâlandırdı; mücerred olarak kullanılırsa hem doğdu; hem ziyâlandırdı mânâlarına gelebilir.
Kelimeyi sülâsîden okuyanlar, hadîsin bütün rivayetlerini «Güneş doğuncaya kadar...» mânâsına hamletmek mecburiyetindedirler. Sülâsî mezîdden yâni if'âl babından okuyanlar için Kaadı İyâz, güneş doğarken namaz kılmakdan meneden hadîslerle, bir de güneşin hâcibi yâni kenarı göründüğü vakit iyice aydınlığı zuhur edinceye kadar namaz kılmakdan nehiy eden hadîslerle İstidlal etmiş ve şöyle demişdir: «Bütün bunlar gösteriyor ki Öteki rivayetlerde güneşin doğmasından murâd: yükselmesi ve ziyadar etmesidir. Yoksa mücerred kenarının görünmesi, murâd değildir.»
Nevevî, Kaadı İyâz'm bu sözlerini sahîh bulmakda ve rivayetlerin arasını cem' etmek için böyle demekden başka çâre olmadığını söylemektedir.
Hanef ilere göre mezkûr rivayetlerden murâd: güneşin aydın-. lık vermesi değil; mücerred doğmasıdır. Bu sözün ihtiyata daha muvafık olduğu beyândan müstağnidir.
Şeytanın boynuzlarından muradın ne olduğu ulemâ aarasında ihtilaflıdır. Bâzılarına göre şeytanın boynuzlan, ona tâbi olanlardır.
Bir takımları : «Bundan murâd : şeytanın kuvvet ve galebesi, fitne ve fesadının yayılmasıdır.» derler.
Bâzıları da: «İki boynuzdan murâd: Başın iki yanıdır. Cümleden zahirî mânâsı kastedilmişdir.» derler. Nevevi bu sözü daha kuvvetli bulmaktadır. Ulemâ bunu şöyle îzâh ederler: Güneş doğarken ve batarken şeytan başını güneşe yaklaştırır. Ve güneş tepesinden doğar. Sanki iki boynuzu varmış da, onların arasından doğarmış gibi gözükür. Bu suretle güneşe tapanlar adetâ ona secde etmiş gibi olurlar. Ve şeytanın onlar üzerindeki tesallutu artar. İşte namaz kılanı şeytanın tesallutundan kurtarmak için bu gibi zamanlarda namaz kılmak, mekruh görülmüşdür. Bu mes'ele bil-münâsebe evvelce görülmüşdür.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler
İmam A'zam'a göre, sabah namazından, güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batmcaya kadar nafile kılmak mekruh dur.
Hasan-ı Basrî ile Saîd ü'bn ü'l-Mü seyy eb, AIâ' b. Ziyâd ve Humeyd b. Abdirr ahmân'ın mezhepleri de budur.
İbrahim Nehaî dahî buna kaail olmuş ve ulemânın bu zamanlarda namaz kılmayı kerih gördüklerini söylemişdir. Ashâb-ı kiram 'dan bir cemâat, sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile kılmayı mekruh görürlermiş.,
İbni Battal (?-444) : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den, sabah namazı ile ikindiden sonra nafile kılmayı men ettiğine dâir rivayet edilen hadîsler tevatür derecesini bulmuşdur.» demişdir.
Hz. Ömer, ikindinin farzından sonra iki rek'ât nafile kılanları sahabenin huzurunda döğer; sahabeden buna ses çıkaranlar olmazmış. Bu gösterir ki, ikindinin farzından sonra nafile kılmak yalnız Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) efendimize mahsûsdur. Bunu mekruh görenle-den bâzıları : Alîyyu'bnü Ebi Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû H-üreyre, Semüratü'bnü Cündeb, Zeydü'bnü Sabit Selemetü'bnü Amr, Kâ'b b. Mürra, Ebû Ümâme, Amru'bnü Anbe-se, Âişe, Abdurrahman Es-Sunâbihî, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr (Radiyallahû anhûm) hazerâtıdır.
Hâlidü'bnü Velid (Radiyallahû anh) 'm dahî ikindiden sonra nafile kılanları döğdüğü rivayet olunur. Tabiîn 'den Sâ1im ve Muhammed b. Şîrîn dahî mezkûr vakitlerde nafile kılmayı mekruh sayarlarmış. Rivayete nazaran Hz. Huzeyfe İkindiden sonra namaz kılan bir adam görerek kendisini menetmiş. O zât:
«Acaba Allah, beni bundan dolayı azâb eder mi?» deyince Huzeyfe (Radiyaîlahû anh) :
«Allah seni, sünnete muhalefet ettiğin için azâb eder.» cevâbını vermişdir. "
Gerçi Buhâri ve Müslim 'in tahrîc ettikleri bir hadîsde Hz. Âişe:
«Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Seîîem) sabah namazından önce iki rek'ât, ikindiden sonra da iki rek'ât nafile kılmayı gizli ve aşikâre kıldığı bütün namazlarında terk etmezdi.» demişdir.
Buna benzer başka rivayetler de vardır. Fakat az yukarda işaret ettiğimiz gibi ikindiden sonra nâfiîe kılmak yalnız Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûsdur. Zâten kaaide îcâbı bir şey'in mubah olduğunu bildiren delil ile memnu olduğunu gösteren delil karşılaşırlarsa memnûiyet bildiren delilin târih itibârı ile daha sonra vârîd olduğu kabul edilir. Filvaki' bu bâbda nafile kılmakdan nehyeden hadisler pek cok-dur.
Hz. Ömer 'in döğmesi dahî, bu. işin yalnız Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize mahsûs olduğunu gösterir. Bu husûsda daha başka sözler de söylenmişdir.
2- MâlikiIer'den İbnü'1-Arabî (468-543) zikri geçen iki vakitde imam Mâ1ik;e göre yalnız farz namaz kılındığını söyle-mişdir.
İmam-ı Şafiî'ye göre farz namaz ile birlikte, bir sebebten dolayı kılman nafileler de caizdir. İkinci bir kavlinegöre: Bu iki vakitde farz ve nafile hiç bir namaz kılınamaz. Üçüncü kavline göre: Mekke'de caiz; başka yerlerde caiz değildir.
(İmam Şâfiî'ye göre, bir sebepden dolayı kılman nafileler: Tahiyye-i mescid, abdest namazı ve tavaf namazı gibi nafilelerdir.)
4- Hadîsin bâzı rivayetlerinde zikri geçen teharrî'den murâd: Kasd'dir. Yâni namazınızı güneş doğarken "ve batarken kılmayı kasdetmeyin; derriekdir. Bu takdirde o vakitlerde uykudan ulanan yahut unuttuğunu hatırlayan kimse bu nehiyde dâhil değildir. Çünkü namazını kas-den o zamana bırakmamışdır.
Bâzıları: «Güneş doğarken ve balarken ona secde edenlere benzememek için, o zamanlarda namaz kılmak yasak edilmişdir.» derler.
Bii takımları, sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile kılmanın hadd-i zâtında mekruh olmadığını yalnız namazını kılmak için tam güneşin doğmasını veya batmasını kollamanın mekruh olduğunu söylerler. Zahirî 'lerin mezhebi budur. İbn ü'l - Münzir dahî buna mey-letmişdir. Bunlar, Hz. Âişe'nin:
«Ömer vehme kapılmış! Resûlüllah (Sailallahu Aleyhi ve Seilem) ancak güneşin doğmasını veya batmasını teharrî etmeyi nehiy buyurmuşdur.» sözü ile Istidîâl ederler. Bir takımları da :
«Her kim güneş doğmazdan evvel sabah namazının bir rek âtına yetişirse, ona bir rek'ât daha katıversin!» hadîsi ile müddeâlarmı takviye etmeye çalışmışlardır. Çünkü bunlar: «Güneş doğarken kılınan namaza bir rek'ât eklenmesini emir buyurmak, o namazın mekruh olmadığına delâlet eder. Şu hâlde tesadüfen güneş doğarken veya batarken kılman namaz mekruh değildir. Mekruh olan namaz: Kasden güneşin doğmasını veya batmasını bekliyerek, o anda kılınan namazdır.» derler. Fakat bu deliller, ashâb-ı kiram 'dan bir cemâatin rivayet ettikleri hadîslere mukaavemet edecek mahiyette değildir. O hadîslerde arz ettiğimiz vecihle bu iki vakitde nafile kılmak mutlak sûretde yasak edilmişdir.

52- Amru'bnü Abese'nin Müslüman Oluşu Babı.

294- (832) Bize Ahmed b. Ca'fer El-Ma'kırî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadru'bnü Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrimetü'bnü Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeddâd b. Abdillâh Ebû Ammâr ile Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Ümâme'den naklen rivayet ettiler. (İkrime : Şeddâd, Ebû Ümâme ve Vasile ile görüşmüş. Enes'Ie de Şam'a kadar sohbet etmiş; Enes kendisini hayır ve faziletle senada bulunmuşdur; demiş.) Şeddâd, Ebû Ümâme'den rivayet etmiş. Ebû Ümâme demiş ki: Anıru'bnü Abesete's-Sülemî şunları söyledi:
«Ben câhiliyyet devrinde iken bütün insanların dalâletde bulunduğunu ve hiç bir doğru yolda olmadıklarını biliyordum. (Çünkü) insanlar putlara taparlaradi. Derken işittim ki Mekke'de bir zât (çıkmış) bir takım haberler veriyormuş. Hemen devemin üzerine atlıyarak ona geldim. Bir de baktım Resûlüllah (Saîlalîahü A leyhi ve Seliem) gizlenmiş, kavmi onun aleyhinde cür'etkâr bir vazîyetde... Bunun üzerine kalbim yumuşadı ve Mekke'de onun yanma girerek, kendisine :
— Sen nesin? dedim.
«Ben, Peygamber'im.» cevâbını verdi.
— Peygamber ne demekdir? dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Beni Allah gönderdi? buyurdular.
— Seni ne ile gönderdi? dedim;
«Allah beni akrabaya yardım edilmesi, putların kırılması, Allah'ın bir tanınması, ona hiç bir şey'in şerîk konulmaması (vazifesi) İle gönderdi» dedi. Ben, kendisine:
— O hâlde bu husûsda sana yardım etmek üzere yanında kimler var? dedim;
«Bİr hür ile bir köle!» cevâbını verdi. (O gün yanında kendisine îmân edenlerden yalnız Ebû Bekir ile Bilâl vardı.) Ben :
— Sâna ben de tâbi oluyorum; dedim.
— «Sen şu gününde bunu yapamazsın.Benim hâlimi ve ortalığın hâ-linİ görmüyormusun? Lâkin şimdi sen ailen nezdine dön! Ne vakit benim meydana çıktığımı duyarsan; hemen yanıma gel!» buyurdular. Ben de ailemin yanına gittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Medine'ye geldi. Ben hâlâ ailemin yanında bulunuyordum. Ama o, Medine'ye geleli kendisini soruşturmağa ve haberlerini almaya başladım. Nihayet yanıma Yesriplilerden yânî Medînelilerden bir kaç kişi geldi. (Onlara) :
— Medine'ye gelen o zât ne yaptı? dedim.
— Halk sür'atle onun tarafına koşuyor; kavmi onu öldürmek istemiş; ama buna muvaffak olamamışlar; dediler. Bunun üzerine hemen Medîne'ye gelerek onun yanına girdim. Ve :
— Yâ Resûlâllah! Beni tamyormusun? dedim.
«Evet! Mekke'de benimle görüşen sen değilmisrn? buyurdular.
— Evet, ben'im; dedim. Ve şunu ilâve ettim:
— Yâ Nebiyyallah! Bana Allah'ın sana öğrettikleri ve benim bilmediğim şeylerden haber ver! Bana, namazı haber ver!.. Resûlüllah (Sallallahu A leyhi ve Sellem):
«Sabah namazını kıl! Sonra güneş doğup; yükselinceye kadar namazı kes! Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Küffâr da ona, o zaman secde ederler. Sonra namaz kıl! Çünkü namaz isbâtfı, şâhidli-dir... Onu mızrağın gölge:i dim dik duruncaya kadar kılmağa devam et! Sonra namazı kes! Çünkü o zaman cehennem kızdırılır. Gölge döndüğü zaman yine namaz kıl! Çünkü namaz, ısbatlt şâhidlidİr. Onu tâ ikindiye kadar kılmağa devam et! (ikindiyi kıldıkdan sonra namazı kes! Tâ güneş kavuşuncaya kadar (namaz kılma.) Çünkü güneş şeytanın İki boynuzu arasında batar. O zaman kâfirler güneşe secde ederler.» buyurdu. Ben :
— Yâ Nebiyyallah! Gelelim abdeste; bana oradan da söz et! dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden hiç bir kimse yokdur ki, abdest suyunu hazırlayarak mazmaza ve İstinşâk yapsın burnunu atsın da, yüzünün, ağzının ve burnunun günahları dökülmesin! Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkasın da, yüzünün günahları su ile birlikde sakalının etrafından dökülmesin! Sonra ellerini, dirsekleri ile beraber yıkasın da, su ile birlikde, ellerinin günahları parmak uçlarından dökülmesin! Sonra başına mesnetsin de, başının günahları su ile birlikde saçlarının kenarlarından dökülmesin! Sonra ayaklarını topukları ile beraber yıkasın da, ayaklarının günahları su ile birlikde parmak uçlarından dökülmesin! Eğer bu adam kalkar da, namaz kılar; Allah'a hamd-ü senâ'da bulunur; onu lâyık olduğu şekilde temcîd eyler ve kalbini sırf Allah için (başka şeylerden) fariğ eylerse, günahlarından annesinin doğurduğu günkü hey'etinde arınmış olur; buyurdular.
Amru'bnii Abese bu hadîsi Resûlüllah (Sallallahu Aİeyhİ ve Sellem) 'in sahâbîsi Ebû Ümâme'ye anlatmış: Ebû Ümâme :
— Yâ Amra'bnü Abese! Bu zâta verilen bir makaam hakkında sÖyle-"diklerini iyi düşün! demiş. Amr şu mukaabelede bulunmuş :
— Yâ Ebâ Ümâme! Vallahi artık yaşım İlerledi. Kemiklerim zayıfladı; ecelim yaklaştı! Ne Allah'a karşı yalan söylemeğe bir ihtiyâcım var; ne de Resûlüllah'a!.. Ben, bunu Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyâert yalnız bir veya iki yahut üç (yedi defaya kadar saymış.) defa işitmiş olsaydım, onu ebediyyen rivayet etmezdim. Lâkin ben onu, bundan daha çok fazla defalar Resûlüllah (Sallallahu A leyhi ve Sellem) 'den işittim.»
Cüreâ : Cerî'in cem'idir. Cerî': Atılgan ve musallat olan kimsedir.
Hadîsin esâs nüshalarında kelime bu şekilde rivayet edilmişse de, Humeydl 'nin rivayetinde «Hira1» diye zaptedilmişdir. Mânâsı: Kızgın, dargın, gam ve gussalı; demekdir. Fakat sahîh olan rivayet kitabımızdaki-dir.
Hz. Amr'm, Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e diye sorması* sıfatını anlamak içindir. Sıfatlar eşya kablîindendir. Eğer zâtını anlamak isteseydi demesi îcâb ederdi. Çünkü akıl sahipleri için kullanılan suâl-edâtı «Men»dir.
Yine Hz. Amr'ın; «Ben, sana tâbi olacağım...» demesi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, ona :
«Sen bu gün için bunu yapamazsın... ilâh...» mukaabele sinde bulunması: «Gerçi müslümanlığını îlân ederek bana tâbi olmak ve benimle beraber burada kalmak istiyorsun ama bu gün için buna imkân yokdur. Çünkü müslümanların kuvveti pek zayıfdır. Kureyş kâfirlerinin sana da eziyet etmelerinden korkarım. Sen ecrini kazandın; Müslüman olarak kal, kavminin yanına dön, orada da müslümanlığına devam et! Ne zaman benim muzaffer olduğumu duyarsan, benim yanıma gelirsin.» mânâsına gelir.
Sirâ': Sür'at ediyorlar, manasınadır. Bu sür'at: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in getirdiği hak dîne giren hususunda idi.
Hz. Amr'in Medine'ye gelişi, Bedir, Uhud, Hendek, hattâ Hayber vak'alanndan sonra, Mekke 'nin fethinden önce imiş.
«Isbatlı şâhidli...» diye terceme ettiğimiz meşhûde ve mahdûra kelimelerinin mânâları: Melekler tarafından şâhid ve hâzır olunmuş yânî meleklerin, görerek şâhid oldukları bir şeydir; demekdir.
«Onu mızrağın gölgesi dimdik d ur un caya kadar kılmağa devam et!...» cümlesinden murâd: Şark'a veya garb'a meyletmeksizin sol tarafının mu-kaabilinde duruncaya kadar demekdir ki, buna istiva' hâli derler. Gölge hususunda mızrağın zikredilmesi, araplar bâdiyenişîn oldukları içindir. Onların âdeti günün yarı olup olmadığını anlamak için mızraklarını yere dikerek gölgelerine bakmakdı.
Lisân ulemâsı «cehennem» kelimesinin arapça bîr isim olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.

Bâzılarına göre bu kelime arapçadır. Ve çirkin mânâsına gelen cühûmetden almmışdır. Bu takdirde alemiyet ve te'nîsden dolayı gayr-i munsarifdir. Ekseri ulemâya göre ise: «Cehennem» arapçalaştınlmış ecnebî bir isimdir. Gayr-i münsarif olması kendisinde alemiyyet ve ucme bu-lunduğundandır.
Hayâşîm: Hayşûm'un cem'idir. Hayşûm: Burunun yukarıdan nihayet bulduğu yer yâni genizdir.
Bâzıları hayâşîm'in, burunla dimağ arasında bulunan bir takım ince kemikler olduğunu söylerler.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Bu hadîs, akrabaya yardıma teşvik etmektedir. Allah'ı tevhîd yânî birlemekle bir arada zikredildiğine göre son derece mühim bir vazîfe demekdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Amr'a icrası lâzım gelen şeylerin en mühimlerini söylemişdir.
2- Hadîs-i şerif, Ebû Bekir ile Bilâl (Radiyallahû anhûma) 'nın faziletlerine delildir.
«İlk müslüman olan zevat: Hz. Ebû Bekir ile Bilâl 'dir.» diyenler bu hadîsle istidlal ederler.
3- Bu hadîs, bir mucizedir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunda islâmiyetin bir gün muvaffak olup meydana çıkacağını haber vermiş. Netice haber verdiği gibi çıkmışdır.
4- Güneş doğarken ve batarken namaz kılmak mekruh olduğu gibi, zevalde iken namaz kılmak da mekruhdur. Cumhûr-u ulemâ'-mn mezhebleri budur.
5- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sonra ayaklarını topukları ile beraber yıkarsa. » ifadesi «Abdest alırken ayakları yıkamak farzdır.» diyen cumhûr-u ulemâya delildir. Şiilere göre: ayakları yıkamak değil; meshetrnek farzdır. İbni Cerir abdest alan kimsenin ayaklarını yıkamakla, meshetmek arasında muhayyer olduğuna kaaildir. Zahirilerden bâzıları ise :
«Ayakları hem yıkamak hem meshetmek farzdır..» derler. Bu ihtilâfı evvelce de görmüşdük.
6- Abdest âzasından su ile beraber yere döküldüğü bildirilen günahlardan murâd: Büyüklerinden sakınmak şartı ile küçük günahlardır. Netekim «Kîtâbü't-Tahâre» de görmüşdük.

53- Namazınız İçin Güneşin Doğmasını ve Batmasını Aramayın! (Hadisi) Babı

295- (833) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Abdullah b. Tâvûs, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
«Ömer velim etmiş; ResûlüElah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) namaz için ancak güneşin doğması ve batması zamanlarının kollanmasını yasak et-mişdir.»

296- (...) Bize Hasenü'l-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, İbnİ Tâvûs'dan, o d babasından, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, şöyle demiş: ResûlüHah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra (kılmakna olduğu) iki rek'ât nafileyi hiç bırakmamışdır.
Râvî diyor ki: Âişe : ResûlüHah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Güneşin doğmasını ve batmasını kollayıp da, namazı o zaman kılmayın!» buyurdular; dedi.
«Ömer vehmetmiş...» sözü ile Hz. Âişe, Ömerübnü'l-Hattâb (Radiyallahû anh) 'ı kasdetmişdir. Çünkü Hz. Ömer mutlak sûretde ikindider sonra namaz kılmanın memnu olduğunu rivayet et-mişdi. Hz. Âişe bunu vehm olarak vasıflandırmış; yasak edilen şeyin yalnız teharrî olduğunu bildirmişdir.
Kaadı îyâz diyor ki : «Âişe 'nin bu sözü söylemesi, bizzat kendisi Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindi namazından sonra iki rek'ât nafile kılardığım rivayet ettiği içindir. Hâlbuki Ömer'm rivayet ettiği hadisi Ebû Saîd ile.Ebû Hüreyre de rivayet etmişlerdir. Hattâ Müs1im'in bir rivayetinde, İbri Abbas bu hadîsi bir çok zevatın haber verdiklerini söylemişdır.»
Nevevî (631-676), iki rivayetin aralarını cemi' için teharrî rivayetinin farz namazı kasden o vakte geciktirmeye; mutlak nehyin ise sebepsiz nafilelere hamled ildiğin i söylemişdir.

54- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i İkindiden Sonra Kılmakda Olduğu İki Rek'at Namazı Tanıma Babı

297- (834) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b, Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr —ki İb-nü'1-Hâris'dir— Bükeyr'den, o da tbni Abbâs'in âzâdhsı Küreyb'den naklen haber verdi ki, Abdullah îbnî Abbâs ile Abdurrahmân b. Ezher ye Misver b. Mahrame kendisini Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SeUem) 'in zevcesi Âişe'ye göndererek şöyle demişler :
— Âişe'ye bizim hepimizden selâm söyle; ve ikindiden sonraki iki rek'âtı ona sor; de ki:
— Biz senin bu iki rek'âtı kılardığını haber aldık. Hâlbuki Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu nehiy buyurduğunu duymuşduk.
İbni Abbâs: «Ben, Ömerü'bnü'l-Hattâb ile birlikte bu namazdan dolayı insanları döverdim.» demiş.
Küreyb demiş ki: «Bunun üzerine ben Âişe'nin yanma girerek, benimle gönderdikleri haberi kendisine tebliğ ettim. Âişe :
— Ümmü Seleme'ye sor! dedi. Ben hemen beni gönderen zevatın yanlarına çıkarak Âişe'nin söylediklerini onlara haber verdim. Onlar, beni Ümmü Seleme'ye de, Âişe'ye gönderdikleri suâli sormaya gönderdiler. Ümmü Seleme :
— Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i o iki rek'âtı kılnıakdan nehyederken işittim ama sonra kendisim bunları kılarken gördüm. Onları kıldığında vakit, ikindi idi. Sonra benim yanıma girdi, yanımda Ensârdan Benî Haram kabilesinden bâzı kadınlar vardı, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki rek'âtı o zaman kıldı. Ben, kendisine kızı göndererek:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin yanıbaşma dur da, ona de ki: Ümmü Seleme, Yâ Resûlallah ben, senin bu iki rek'âtı kılmakdan nehiy buyururduğunu işidiyorum. Hâlbuki şimdi onları kendinin kıldığını görüyorum; diyor.
Şayet eliyle işaret ederse geri çekil! Kız dediğimi yaptı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle işaret etti. O da geri çekildi. Namazdan çıkınca (bana hitaben) :
«Ey Ebû Umeyye'nin kızı! İkindiden sonra kıldığım iki rek'âtı sormuşsun, [sebebi şudur ki) bana Abdüikays kabilesinden bir takım kimseler kavimlerinden ayrılarak müslüman olmak İçin geldiler de, öğle namazından sonra kılmakda olduğum iki rek'ât nafileden beni alıkoydular, işte bu iki rek'ât, o rek'âtiardır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Secde-i Sehiv» ve «Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd dahî «Kitâbu's-SalâU da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.

Hz. Âişe 'nin ikindiden sonra iki rek'ât nafile kılardığını İbni Abbâs ile arkaadşlarına haber veren : Abdullah ibni Zübeyr (Radiyallaİıü anh) imiş.
Bu hadîsin İbni Ebî Şeybe rivayeti şöyledir: «Abdullah b. Haris dedi ki: Ben, İbnİ Abbâs'la birlikde Muâviye'nin yanma girdim. Muâviye İbni Abbâs'i koltuğa oturttu. Sonra :
— Halkın ikindi namazından sonra kıldıkları iki rek'ât nafile ne oluyor? dedi. İbni Abbâs:
— Bu, İbni Zübeyr'in halka verdiği bir fetvadan ibâretdir.. cevâbını verdi.Bunun üzerine Muâvîye, İbni Zübeyr'e adam göndererek mes'eleyi sordurdu. İbni Zübeyr:
— Bunu bana, Âişe haber verdi., demiş. Muâviye, Âişe'ye de haber gönderdi, Aişe:
— Bana Ümmü Seleme haber verdi., demiş. Bu sefer Muâviye, Üm-mü Seleme'ye adam gönderdi. Gönderdiği zât ile ben de gittim.. ilâh...»
Hz. Muâviye 'nin Ümmü Seleme (Radiyaliahû anha) 'ya gönderdiği zâtın ismi Kesîru'bnü's-Sa1t'dır. Netekim Tahâvî'nin rivayetinde tasrîh edümişdir. Onun rivayetinde hadîsin bundan sonraki kısmı şöyle devam ediyor:
Ümmü Seleme'ye sorduk. Bize şu cevâbı verdi:
— Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra benim yanıma girerek iki rek'ât namaz kıldı. Ben :
— Yâ ResûlâHah! Sen, bu iki rek'âtı eskiden kılmazdın? dedim. Resulü! lalı (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) :
— «Yanıma Benî Temîm hey'eti geldi. Yahut bana sadaka geldi) de, öğle namazından sonra kılmakda olduğum iki rek'ât nafileden beni ah-jtoydu. Bu namaz işte o iki rek'âtdir.» buyurdular .
Tahâvî 'nin başka bir rivayetinde ; «Muâviye, Âişe'ye adam göndererek ikindi namazından sonra kıldığı iki rek'ât nafileyi sordurdu. Âişe:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):'in bu iki rek'âtı kıldığını ben bilmiyorum. Lâkin bana Ümmü Seleme söyledi. Kesûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bu iki rek'âtı onun yamrfda kılmış; diye cevap vermiş. Bunun üzerine Muâviye, Ümmü Seleme'ye haber gönderdi. Ümmü Seleme şöyle demiş:
— Bu iki rek'âtı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanım-dim. Kendisine :
(Yâ Resûlâllah! İkindiden sonra kıldığını gördüğüm bu iki rek'ât na-dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu iki rek'ât, öğle namazından sonra kılmakda olduğum nafile namazdır. Bana genç genç sadaka develeri geldi de, bu iki rek'âtı unuttum. İkindiyi kılınca onu hatırladım. Cemâatin gözleri önünde mescidde kılmayı da doğru bulmadım. O iki rek'âtı senin yanında kılıverdim.» buyurdular: denilmektedir.
Benî Haram : Ensârdan bir kaible oldukları hâlde onlar hakkında «Ensârdan Benî Haram» denlmesi, arap kabileleri içinde Beni Haram ismini taşıyan başkaları bulunmak ihtimâline mebnîdir.
Hadîsdeki «cariyeden maksad: Hizmetçi kızdır. İsmi malûm değildir.
Bâzıları bu kızın, Hz. Ümmü Seleme 'nin kendi kızı Zeyneb olması ihtimâlinden bahsetmişlerdir. Buhar î'nin «Meğaz deki rivayetinde: «Câriye» yerine «Hadim» zikredilmişdir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :

1- Namaz kılan kimse, başkasının sözünü dinleyip anlayabilir. Bı onun namazına zarar vermez.
2- Namaz kılanın eliyle işaret gibi hafif fiilleri namazı bozmaz.
3- Âlim bir zâtdan mühim bir mes'elenin tahkiki istenir de, o mes ele hakkında kendinden daha âlim biri bulunduğunu bilirse, ona habe göndererek sorması müstehab olur.
4- Fazilet sahiplerinin meziy yeti erini i'tîrâf etmek gerekir.
5- Bir mes'ele hakkında gönderilen aracının, kendisine izin veri! meyen bir şey hakkında tesarrufda bulunmaması edep ve terbiye iktizü sidir. Bundan dolayıdır ki Hz. Küreyb, Aişe (Radiyalîahû anhc 'nin emriyle hemen Hz. Ümmü Seleme'ye gitmemiş; evvelâ ken dişini gönderenlerin yanma dönerek Âişe {Radiyalîahû anha) 'nin söy lediklerini onlara haber vermişdir.
6- Bir mes'elenin hakikatim yakînen Öğrenmeye imkân varker haberi vâhidle ve bir kadının haberi ile iktifa etmek caizdir.
7- Künyesi ile meşhur olan bir insanın, kendisini künyesi ile an ması caizdir. Çünkü Ümmü Seleme (Radiyalîahû anha) kendin künyesi ile anmışdır. İsmi Hind'dir. Fakat ismi ile değil; künyesi İL mârufdur.
8- Bir kimse metbû'unun (yâni âmirinin) her zamanki âdetini muhalif bir hareketini görürse, lütf-u nezâketle o hareketinin sebebin sormalıdır. Zîra unutarak yapmışsa ondan dönmesine sebeb olur; Kasdei yapmışsa sebebini îzâh eder; bu suretle soran da işin hakikatini anlamı; olur.
9 - Hadîs-i şerif, öğle'nin son sünnetini isbât eden delillerdendir.
10- Mesâlih ve mühimmat karşılaşırsa, ise en mühim olanlarmdar başlanır. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) kendisine müracaat eden kavme islâmiyeti telkinle meşgul olmuş; öğle'nin sünnetini ter-ketmîşdir.
11- Namaz kılan kimseye bir şey sorulacağı vakit onun önüne veya arkasına değil; yanı başına durmak âdâbdandsr. Zîra önüne veya arkasına durmak teşvişe sebeb olur.
12- Hadîs-i şerif, Hz. Ümmü Seleme 'nin fıtnat ve zekâsına, terbiye ve nezâketine delildir.
13- Misafire ikram etmelidir. Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) bu cümleden olmak üzere yanındaki kadınlardan birine emretme-miş; Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'e hizmetçiyi göndermışdir.
14- Bir kadının kocası evde olsa bile, onun başka kadınlar ziyaret edebilirler.
15- Nafile namazı evde kılmak caizdir.
16- Zaruret yokken namaz kılan kimsenin yanma sokulmak mek-rûhdur,
17- Vesveseye mahal bırakmamak için müşkil bir mes'elenin acele halline çalışmak caizdir.
18- Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Selîem) 'e unutmak caizdir.
19- Hükümdarın ihtiyatlı davranarak raiyyesini şer'an bid'at ve memnu' olan şeylerden menetmesi ve icâbında ta'zîrde bulunması gerekir.
20- Şâfiî1er bu hadîsle istidlal ederek: «Sebepli nafileleri memnu vakitlerde kılmak mekruh değildir. Böyle zamanlarda mekruh olan, sebepsiz nafileleri kılmakdır.» derler.

298- (835) Bize Yahya b. Eyyûb ile Ktıteybe ve Alîyyu'bnü Hucr rivayet ettiler. îbni Eyyûb dedi ki: Bize İsmail —ki îfoni Ca'fer'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed[111] —ki İbni Ebî Harmele'dir— haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Seleme haber verdi ki,

kendisi Âişe'ye Resûlüllah (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiden sonra kilmakda olduğu iki rek'ât nafileyi sormuş. Âişe :
«Bunları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden önce kılardı. Sonra (bir defa) bu iki rek'âtı kılmakdan afıkonulcfu. Yahut onları unuttu da, ikindiden sonra kıldı. Sonra her iki şekli de kılar oldu. Zâten bir namazı kıldımı, bir daha onun üzerinde sebat etmek âdeti idi.» cevâbını vermiş.
Yahya b. Eyyûb, İsmail'in: «Âişe, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) o iki rek'âta devam etti, demek istiyor.» dediğini söyledi.

299- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bunlar hep birden: Hişâm b. Urve'den, o da tabasından, o da Âişe'den naklen rivayet etmişlerdir. Âişe:
«Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selîem) ikindiden sonra benim yanımda iki rek'ât nafile kılmayı hiç bırakmadı.» demiş.

300- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyu'bnü Müshir rivayet etti. H.
Bize Aliyyu'bnü Hucr dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Alîyyü'bnü Müshir haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû İshâk Eş· Şeybânî, Abdurrahmân b. Esved'den, o da tabasından, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
«İki namaz vardır ki, onları Resûlülloh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) benim evimde gizli ve aşikâr hiç bırakma (dan kıl) mısdır. Sabah namazından önceki iki rek'ât ile ikindiden sonraki İkİ rek'âh.»

301- (...) Bize İbnü'I-Müsennâ ile İhni Beşşâr rivayet ettiler. îb-nü'1-Müsennâ dedi ki: BİIze Muhammed b. Ca't'er rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Ebû İshâk'dan, o da Esved ile Mesrûk'dan naklen rivayet etti. Demişler ki: Âişe'nin' şunları söylediğine şehâdet ederiz :
«ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi veSellem)*\n, benim yanımda bulunduğu hiç bir gün olmamıştır ki, bu İki rek'âtı kılmamış olsun.» Âişe (bu sözü ile) ikindiden sonraki iki rek'âtı kasdettnişcİir,
Hz. Âişe hadîsini Buhârî «Kitâhu Mevâkîti's-Salât» da muhtelif yollardan tahrîc ettiği gibi; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Kitâbü's-Saiât» da rivayet etmişlerdir.
Kirmanı bu hadîsi rivayet ettikden sonra şunları söylemektedir: «Bu hadîslerle, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindiden sonra nafile kılmakdan nehyettiğine dâir yukarıda geçen hadîslerin araları nasıl bulunur dersen; ben de derim ki :
Bu suâle şöyle cevap verilmişdir :
1- ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in nehyi, sebebi olmayan .nafilelere âiddir. Kendisinin kıldığı nafile ise öğle'nin kazaya kalmış sünnetinden dolayıdır.
2- Nehy bu işi kasden yapanlar hakkındadır. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fi'li ise kasden yapılmış değildir.
3- İkindiden sonra nafile kılmak Eesûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) hazretlerinin hasâisindendir.
4- Buradaki nehy, keraheti bildirmek içindir. Yâni bununla Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra nafile kılmanın haram zannedilme vehmini gidermek istemişdir.
5- Buradaki nehyin illeti, güneşe tapanlara benzeyişdir. ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ise onlara benzemekden münezzehdir.
6- Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) o günün sünnetini kazaya bırakmakla bir nevî' kusur işlemiş olduğu için bu kusura gidermek maksadı ile bütün ömrü müddetince ikindiden sonra iki rek'ât nafile kılmaya devam etmişdir. Fakat bunların hepsi bâtıldır. Şöyle ki :
1- ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyin kılamadığı öğle sünneti bir güne yânı Abdülkays hey'eti ile meşgul olduğu güne mahsûs-du. İkindiden sonra nafile kılması ise ömrü boyunca devam edip gitmiş-dir.
2- Bu namazı Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) devam üzere kılıyor her gün eda etmek arzusunda bulunuyordu. Teharrfnin mânâsı da bundan ibâretdir.
3- Asıl olan bir şey'in Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)^ ihtisası değil; o şey'in ümmetine de vâcib olmasıdır. Çünkü Teâîâ Hazretleri: «Ona tabî olun!.» buyurmuşdur.
4- Bir şey'in câîz olduğunu beyân, onu bir defa yapmakla hâsıl olur. Haramdır zannedilmesini def için o fiili devam üzere yapmaya hacet yok-dur.
5- İkindiden sonra nafile namaz kılmanın mekruh olmasında illet, güneşe tapanlara benzeyiş değildir. Benzeyiş yalnız güneş kavuşurken namaz kılmanın keraheti için illetdir.
6- Biz Fahr-i Kâinat (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kazaya bıraktığı sünneti için, ona taksir isnadım kabul edemeyiz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) o anda daha mühim bir vazife ile meşgul bulunuyordu ki, o da gelen hey'eti hak dîne irşâd vazifesi idi. Yahut öğle'nin sünnetini unutarak kılmamışdı. Her ne suretle olursa olsun yapılan kusur o namazı bir defa kaza etmekle giderilmiş olur. Netekim bütün ibâdetlerin kazası babında hüküm budur. Burada verilecek sahîh cevap şudur: ResûlüIIah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiden sonra nafile kıl-makdan nehy buyurması: kavil yânı sözdür. Namaz kılması ise fiildir. Kavil île fiil biribirlerine muâraza ederlerse, kavil tercih edilerek; onunla amel olunur.» Kirman î'nin sözü burada sona erer.
Yalnız Aynî, Kirmanı 'nin «Bunların hepsi bâtıldır.» iddiasını temâmiyle kabul etmemiş; ulemânın verdikleri cevapların içinde yerinde olanları ve olmıyanları ve keza Kirmanı 'nin iddiasında haklı olduğu ve olmadığı yerler bulunduğunu söylemişdir. Ulemânın verdiği cevaplar içinde yersiz olanı: «ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiden sonra nafile kılmakdan nehiy buyurması sebebsiz nafileler hakkındadır.» iddiasıdır. Bu iddia doğru değildir. Çünkü nehy umûmîdir. Onu sebebi bulunmayan namaza tahsis etmek, muhassıs bulunmadığı hâlde tahsis yâ-nî tercih bilâ müreccihdîr .Bu ise bâtıldır.
Kirmanı 'nin yersiz olan dâvası: «Bir ibâdette asıl olan, Peygamber (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs bulunmamakdır» sözüdür. Bu söz de doğru değildir. Çünkü bir şey'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olduğunu gösteren delil bulunursa, o ihtisas inkâr edilemez. Burada da bir çok hadîsler veashâb-ı kiram'm fiilleri, ikindiden sonra nafile kılmanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs fiillerden olduğuna delâlet etmektedir. Kirman î 'nin: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra iki rek'ât nafile kılmağa ömrü boyunca devanı etmişdir.» sözü kendi dâvasını çürütmektedir. Çünkü o, bu işin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olmadığını iddia ediyordu. Eğer hakîkaten dediği gibi olsaydı öğle'nin sünnetini ki İm ayanlara v onu kaza etmeleri emrolumırdu. Hâlbuki Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) bunu emretmemişdir. Netekim Ümmü Seleme hadîsinin bir rivayetinde Hz. Ümmü Seleme 'nin: «Yâ Resûîallah! Bu iki rek'âtı biz de kılamazsak kaza edecekmiyiz?» dediği; ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in buna :
«Hayır!» cevâbını verdiği, bildirilmişdir. Bu da gösterir ki mezkûr iki rek'ât namazın ümmet hakkındaki hükmü Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) hakkındaki hükmü gibi değildir. Bu namaz Peygamber (Saİlallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûsdur.

Şu da var ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra iki rek'ât nafile kılmaya devam ediyordu. Hâlbuki bu namazın ona mahsûs olmadığını iddia edenler meşhur kavillerine göre devam üzere kılınmasına kaail değildirler. Ama bu bâbda kendilerine îtirâz edilirse yine: «Devam, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûsdu.» derler. Yânî: «Esâs itibârı ile bir ibâdet Peygamter (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs değildir» derler; sonra: «o ibâdetin devamı Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûsdur.» iddiasında bulunurlar. Aynî bö'ylelerin hâlini: «Uçî* denildiği zaman, koştuğunu söyliyen; «Koş!» denildiği zaman, uçtuğunu iddia eden deve kuşuna benzetmişdir.
Yine Aynî, Kirmanı 'nin: «îllet, güneşe tapanlara benzeyiş değildir.» sözünü doğru bulmamaktadır. Zîra Müs1im 'in rivayet ettiği Ebû Ümâme hadîsinde : «Yâ Resûlallah bana namazdan haber ver: ilâh...» denildikden sonra :
«Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar.» buyurulmuş; ayni hadîsde: «İşte o zaman kâfirler güneşe secde eder.» denilmişdir.
Hulâsa Sâri' Hazretleri, şeytanın güneş doğarken ve batarken tam onun hizasına durduğunu; küffârm da güneşe o zaman secde ettiklerini haber vermiş; müslümanlar da güneşe tapar gibi görünmemek için o vakitlerde namaz kılmayı kendilerine yasak etmişdir. Şu hâlde nehyin illeti, küffâra benzeyişdir.
Kirmanı 'nin «kaville fiil muâraza ederlerse, kavil tercih edilir...» sözü de alehtlaak doğru değildir. Kavil ile fiil'den biri ibâha, diğeri mem-nûiyyet bildirirse; memnûiyyet bildiren tercih edilir. Bunun kavi veya fiil olmasının bir ehemmiyeti yokdur.

55- Akşam Namazından Önce İki Rek'at Nafile Kılmanın Müstehab Oluşu Babı

302- (836) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb hep birden îbni Fudayl'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Muhammed b Fudayl, Muhtar b. Fülfül'den rivayet etti. Demiş ki: Enes b. Mâlik'e ikindiden sonra nafile namaz kılmanın hükmünü sordum. Enes :
«Ömer İkindiden sonra namaz kılanların ellerine vururdu. Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde güneş kavuştukdan sonra akşam namazından evvel iki rek'ât nafile kılardık.» cevâbını verdi. Kendisine
— Bu iki rek'âtı Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) de kılarmiydı? diye sordum; Enes:
— Bizi kılarken görür fakat bunları bize emir veya nehiy etmezdi.. dedi.

303- (837) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâris, Abdülâzîz (yâni İbni Suheyb)'den, o da Enes b. MâlİK'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş :
«Medine'de bulunuyorduk. Müezzin akşam namazı için ezan okudunuz ashâb direklerin yanına koşar; (orada) ikişer rek'ât namaz kılardı. Hattâ (bazen) yabancı bir kimse mescide girer de -nafile kılanların çokluğundan- farz kılınmış zannederdi.»
Enes hadîsini Buhârî «Kitâbu'1-Ezân» ile «Kitâbü's-Salât» da; Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvî-lerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin Buhar î 'deki lâfzı şöyledir: Enes dedi ki :
— Müezzin ezanı okudumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bâzı kimseler mescidin direklerine koşarlar; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza çıktığı vakit onları böyle akşam namazından önce iki rek'ât nafile kılarken bulurdu. Ezân'la ikaamet arasında bir şey yoktu.»
Nezâî'nin rivayetinde, akşam namazından önce nafile kılmak için mescidin direklerine koşan zevatın ashabın büyükleri olduğu bildirilmektedir. Direklere koşmanın hikmeti: Namaz kılarken önlerinden kimse geçmesin diye onları kendilerine siper edinmek içindir.
Babımız hadîslerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde ashâb-ı kiram'm güneş kavuştukdan sonra akşam namazının farzından önce mutlaka ikişer rek'ât nafile kılardıkları bildiriliyor. Buhârî'nin rivayetinde buna, ezanla ikaamet arpsında onları biribirinden ayıracak hiç bir şey yapılmazdığı ilâve ediliyor. Hâlbuki bundan sonra göreceğimiz hadîsde her iki ezan arasında bir namaz olduğu bildiriliyor.
Hadîsler zahiren biribirine muarız göründükleri için rivayetlerin arası cem' edilmiş; bu husûsda bâzıları: «Mutlak sûretde ezanla ikaamet arasında namaz veya benzeri bir fiil yapılmadığını bildiren rivayet mecazen mubâlegaya hamledilir. Namaz kılındığını bildiren rivayet hakikate yorulur.» demişlerdir.
Kirmânî'ye göre rivayetlerin arası şöyle cem' edilir: Nafile namaz kılındığını bildiren rivayet, akşam namazına mahsûsdur. Öteki rivayetler ise âmm'dir. Âmm ile hâss.tearuz ederlerse Şâfiîler'e göre Hâss, âmm'ı tahsis eder.
Bu rivayetler, güneş kavuştukdan sonra akşam namazından Önce iki rek'ât nşfile namaz kılmanın müstehab olduğuna delildir.
Nevevî diyor ki: «Bu mes'elede ulemâmızın iki kavli vardjr. Meşhur olan kavle göre güneş kavuştuktan sonra nafile kılmak müstehab değildir. Muhakkak ulemâ taarfmdan esah görülen kavle göre ise müstehabdır. Delilleri babımızın hadîsleridir. Bu mes'elede selef iki mezhebe ayrılmışlardır. Sahabe ve Tabiîn 'den bir cemâat ile İmam Ahmed ve İshâk bu namazı müstehab addetmiş; ashab-ı kiram 'dan Ebû Bekir, Ömer, Osman, Alî (Radtyallafoû anhûm) ile diğer bâzı zevat, İmam Mâlik ve ekseri fukahâ müstehab olmadığını söylemişlerdir. Hattâ İbrahim Nehaî 'ye göre: bu namaz bid'atdır.
Mezkûr zevatın delilleri: Akşam namazının farzından önce kılınacak iki rek'ât nafilenin akşam namazın ıbiraz geciktirmesidir...»
MâIiki1er'den bâzıları islâmiyetin ilk zamanlarında akşam namazından önce iki rek'ât nafile kılınırdığını, sonradan bunun neshedildi-ğini söylemişlerdir.
Nevevî (631-676) nesh dâvasını kabul etmemiş: «Muhtar olan kavle göre mezkûr iki rek'ât namaz müstehabdır. Buradaki sahîh ve sarih hadîsler buna delâlet etmektedir.» demişdir.
Ancak Ebû Dâvûd 'un, Tâvûs'dan naklettiği rivayet nesh iddia edenlerin kavlini te'yîd eder. Çünkü bu rivâyetde Tâvûs : « İbni Omer'e akşam namazından önce kılman iki rek'âtjıâfile soruldu da, o: ResûlüIIah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde ben bn namazı kılan hiç bir kimse görmedim., cevâbını verdi.» demektedir.
Ebû Bekir İbnü'l- Arabî (468-543) dahî: «Bu mes'elede ashâb ihtilâf etmiş, onlardan sonra bu işi kimse yapmamışdır.» demişdir.

56- Her İki Ezan Arasında Bir Namaz Vardır (Hadisi) Babı

304- (838) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile Vekî', Kehmes'den rivayet ettiler. Demiş ki: Bize Abdullah b. Büreyde, Abdullah b. Mugaffel El-Müzenî'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her iki ezan arasında bir namaz vardır.» buyurdular. Bunu üç defa tekrarladı; üçüncüsünde «İsteyene...» dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü-la'lâ, Cüreyrî'den, o da Abdullah b. Büreyde'den, o da Abdullah b

Mugaf-fel'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen bu hadîsin mislim rivayet etti. Şu kadar var ki o: «Dördüncüde dileyene buyurdu.» demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâ-vûd, Tirraizî, Nesâî ve İbn i Mâce, «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsdeki iki ezân'dan murâd: Ezan ve ikaamet'dir. Burada iki ezanı zahirî mânâlarına hamletmeye imkân yokdur. Çünkü hakikatte iki ezan, iki vaktin girdiğini bildirmek için okunur, İki ayrı vakit arasında namaz kılmak ise farzdır. Hâlbuki bu hadîs «Dileyene!» kaydı ile muhayyerlik bildirmektedir.
Rivayetlerin birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bu sözü üç defa tekrarladığı; diğerinde dört def'â; Ebû Dâvûd 'un rivayetinde ise iki def'â söylediği bildiriliyor.
İbnü'l-Cevzî (508-597) : «Bu hadîsin fâidesi şudur ki: Namaz için okunan ezan, o namazdan başka her fiile manîdir zannedilebilir. İşte bu hadîs ezanla ikaamet arasında nafile kılmanın caiz olduğunu beyân eder.» demişdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Ezân'la ikaamet arasında namaz kılmak caizdir. Zâten ezan ile ikaameti biribirine vasletmek mekrûhdur. Çünkü ezandan maksad cemaata namaz vaktinin girdiğini bildirmekdir. Tâ ki temizliğini yaparak mescide gelsinler. Hâlbuki ezanın arkasından hemen ikaameti ona eklemek sureti ile kılınan namazda bu maksad ve fırsat elden gider.
2- Hanefiyye ulemâsı ezanla ikaametin araları ne mikdâr ayrılacağı mes'elesinde ihtilâf etmişlerdir. Timurtâşî'nin beyânına göre, müezzin iki yahut dört rek'ât namaz kılacak kadar yahut sofraya oturan kimse yeyip içmesinden fariğ olacak kadar; hokna yaptıran o işi görünceye kadar oturur. Bâzıları «Müezzin on âyet okuyacak kadar oturur; sonra tesvîb yaparak ikaarnet getirir.» demişlerdir.
«Tahâvî» şerhinde : «Ezanla İkaamet arası iki rek'ât namaz kılacak ve her rek'âtda on âyet okuyacak kadar ayrılır. Müezzin, cemâati bekler. Acele kılmak isteyen zayıflar için ikaamet getirir; mahallenin reisini ve büyüğünü beklemez. Bu her namazda böyledir. Yalnız İmam A'zam'a göre akşam namazında beklemek yokdur. Çünkü akşam namazını geciktirmek mekrûhdur. Binâenaleyh ezanla ikaamet arasını ayıran en az bir fasıla —ki ayakta bir an sükût etmekdir.— ile iktifa olunur. Sonra müezzin ikaamet getirir. Bu kısa sükûtu dahî (üç kısa âyet yahut bir uzun âyet okuyacak kadar.) diye tahdîd etmişlerdir.» deniliyor. Sükûtun üç adım atacak kadar olduğu dahî rivayet edilmişdir, îmam Ebû Yûsuf ile imam Muhammed'e göre ezanla ikaamet arası cum'a günü hatibin iki hutbe arasında oturduğu kadar hafîf bir celse ile ayrılır.
3- îmâm Şâfiî'ye göre akşam ezanı ile ikaameti arasında azıcık oturmak veya sükût etmek yahut bunlara benzer bir şey yapmak müstehabdır. Hanefî1er'den «El-Hidâye» sahibinin imam Şafiî1den naklettiğine göre' şâir namazlarda olduğu gibi, akşam namazında dahî ezanla ikaametin arasını iki rek'ât nafile ile ayırmak rnüstehabdır. Fakat Aynî bu iddianın söz götürdüğünü bildirmişdir.
4- îmam Ahmed b. Hanbel'le İshak'a göre diğer namazlarda olduğu gibi akşam namazında da iki rek'ât nafile kılınarak ezanla ikaametin arası ayrılır. Delilleri babımız hadîsidir.

57- Korku Namazı Babı

305- (839) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk hah er verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. Ömer şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) korku namazını iki taifeden bîrine bir rek'ât olarak kıldırdı. (Bu arada) öteki taife düşmanın karşısında idi. Sonra berikiler namazdan ayrılıp arkadaşlarının düşmana karşı durdular. DtekİIer geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) onlara da bir rek'ât namaz kıldırdı. Sonra selâm verdi, sonra hem berikiler hem ötekiler birer rek'âtı kaza ettiler.»

(„..) Bana, bu hadîsi Ebû'r-Rabî' Ez-^ehrânî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fiileyh, Zührî'den, o da Salim b. Abdillâh b. Ömer'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, babası Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in korku hakkındaki namazından bahseder ve :
«Ben, bu namazı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikde kıldım.» dermiş.
Bu hadîs dahî yukarki hadîs mânâsındadir.

306- (...) Bize Ebû Bekir b. Efcî Şeyfce rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem, Süfyân'dan, o da Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş:
«ResûiüİIah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) (harb) günlerinden bîrinde korku namazı kıldırdı. (Bu münâsebetle) bir taife onunla birlikte namaza bir îâife de düşmanın karşısına durdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) yanındakilere bir rek'ât namaz kıldırdı. Sonra onlar giderek, ötekiler geldiler. Onlara da bir rek'ât namaz kıldırdı. Sonra her iki taife birer rek'ât namaz kaza ettiler.»
Râvî diyor ki: «İbni Ömer: Bundan daha ziyâde korku olursa hayvan üzerinde yahut ayakta îmâ ederek kılıver! dedi.»

307- (840) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Ebî Süleyman, Atâ'dan, o da Câfcir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: ResûiüİIah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile birlikde korku namazında bulundum. Bizi iki saff yaptı. Bir saff ResûiüİIah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) 'in arkasına durdu. Düşman bizimle kıble arasında idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) tekbîr aldı. Biz de toptan tekbîr aldık. Sonra rükû9 etti; biz de toptan rükû' ettik. Sonra başını rükû'dan kaldırdı; biz de toptan başlarımızı kaldrıdık. Sonra kendisi ve arkasındaki ilk rek'-âtda geride kalan saff secdeye kapandılar. Geriye bırakılan saff düşmanın karşısında durdu. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) secdeyi eda edip, arkasındaki saff ayağa kalkınca gerideki saff secdeye kapandı; ve kalktılar. Sonra geriki saff ilerledi; ileriki saff geriye çekildi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rükû'a vardı. Biz de hep birden rükû' ettik. Sonra başını rükû'dan kaldırdı; biz de toptan başlarımızı kaldırdık. Sonra ilk rek'âtda geride kalan, bu sefer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hemen arkasında bulunan saff ile bîrlikde secdeye kapandı. Geriki saff düşmanın karşısına dikildi. Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) arkasındaki saffla inrîikde secdeyi edâ edince geriki saff secdeye kapanarak secde ettiler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verdi; biz de hep birden selâm verdik.»
Câbîr: «Şu sizin muhafızlarınızın kumandanlarına yaptığı gibi...» demiş.

308- (...) Bize Ahmed b. Abdillâh b-. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den

naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş; Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde Cüheyneli bir kavme karşı harb ettik. Bizimle şiddetli Mr Çarpışma yaptılar. Öğle'yi kıldığımız vakit müşrikler :
Bu müslümanlarm üzerine bir hamle yapsak onları mutlaka perişan ederdik; dediler. BjHftı hemen Cibril, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber vermiş, Oda bize söyledi, Ve buyurdu ki:
«MüşrikMr : az sonra onların çocuklarından daha çok sevdikleri namaz vakti çıslecek; dediler.» İkindi olunca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve bizi iki saff yaptı. Müşrikler kıble ile aramızda bulunuyorlardı.
Derken ResûlülIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekbîr aldı; biz de tekbîri aldık. O rükû' etti; biz de rükû' ettik. Sonra secdeye vardı. Onunla birlik- ; de ilk saff da secdeye vardı. Onlar kalktığı vakit ikinci saff da secde ettiler. Sonra ilk saff geri çekildi; ikinci saff ilerleyerek, birinci saff m yerine \ durdular. ResûlülIlah (Salîallahii Aleyhi ve Selleni) (yine) tekbîr aldı; biz de j tekbîr aldık. O rükû' etti; biz de rükû' ettik. Secdeye vardı; onunla beraber ilk saff secde etti; ikinci saff ayakta kaldı. İkinci saff da secde ettiği vakit toptan oturdular. ResûlülIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara selâm verdi.
Ebû'z-Zübeyr: «Sonra Câbir hassaten şunu söyledi: Şu sizin emirlerinizin kıldığı gibi...» demiş.

309- (841) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdurrahman b Kaa-sim'den, o da babasından, o da Salih b. Havvât b. Cübeyr[112]'den, o da Sehl b. Ebî Haşme[113] isyden naklen rivayet etti ki, ResûlülIlah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
Korku ânında ashabına namaz kıldırmış da, onları arkasına iki safi yapmış. Hemen arkasında bulunanlara bir rek'â? kıldırmış. Sonra ayağa kalkmış ve arkasındakiler bir rek'ât namaz kilıncaya kadar ayakta durmuş. Sonra geriki safftakiler ilerlemiş; ön safftakiler de gerilemişler. Bu suretle (ilerleyenlere) bir rek'ât namaz kıldırmış. Sonra Resûlülla (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerileyenler bir rek'ât namaz kılıncaya kadar oturmuş; sonra selâm vermiş.

310- (842) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ye-zîd b. Rûmân [114]'an dinlediğim, onun da Salih İbni Havvât'dan, onun da Salih îbni Havvât'dan, onun da Zâtu'r-Rikaa' harbi vuku' bulduğu gün Resûlüllah (SaHaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde korku namazını kılan bir zâtdan rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Bir taife Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle birlikde saff olmuş; bir taife de düşmanın karşısına durmuş. ResûIüflah('.Söfla//ö/ı« Aleyhi ve Sellem) yanındakilere bir rek'ât namaz kıldırmış. Sonra ayakta durarak cemâat kendi kendilerine namazı tamamlamışlar. Sonra namazdan çıkarak düşmanın karşısına saff olmuşlar. (Bu sefer) Öteki taife gelmiş. Resûfüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da kalan rek'âtı kıldırmış. Sonra oturarak beklemiş, cemâat kendi kendilerine namazı tamamlamışlar; sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara selâm verdirmiş.

311- (843) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân b. Yezîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr, Ebû Seleme'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde döndük ve Zâtü'r-Rikaa' denilen yere geldik. Gölgeli bir ağacın yanına geldiğimizde, onu ResûlüUnh"(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bırakırdık. (Burada da öyle yaptık.) Derken müşriklerden bir adam çıkageldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in kılıcı ağaçta asılı îdi. Hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kılıcını alarak, kınından çekti ve Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
— Benden korku yormuşun? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayır!» cevâbını verdi. Müşrik:
— Şimdi seni benden kim koruyabilir? dedi. Efendimiz:
«Beni, senden Allah korur.» cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı bu aadmı tehdîd ettiler. O da kılıcı, kınına sokarak (ağaca) astı. Az sonra riamaz için ezan okundu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir taifeye iki rek'ât namaz kıldırdı. Sonra onlar geri çekildiler; öteki taifeye de iki rek'ât namaz kıldırdı. Bu suretle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört rek'at, cemâat ise ikişer rek'ât kılmış oldular.

312- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize YaJ|yâ (yâni İbni Hassan) haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye —kî İbni Şellâm'dır.— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya haber verdi. Bana Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber verdi. Ona da Câbir haber vermiş ki, kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde korku namazı kılmış. (Şöyle ki) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki taifeden Jürine iki rek'at namaz kıldırmış. Son ra öteki taifeye de iki rek'at kıldırmış. Bu suretle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem dört rek'at namaz kılmış fakat her iki taifeye ikişer rek'at kıldırmış.
Babımız hadîslerinin ekserisini «Kütüb-ü Sitte» sahipleri tahrîc et-mişleridr. Buh.ârî onların bâzılarını «Ebvâbu Salâti'1-Havf» de; bâzılarını da «Kitâbü'l-Megâzî» de tahrîc etmişdir.
Korku namazı ünvâm verilen namazdan murâd: Zelzele ve yangın gibi musibetler zamanında kılınması tavsiye buyurulan nafile namazlar değildir. Buradaki korku ile harp kasdedilmişdir. Binâenaleyh babımızın hadîsleri harp devam ederken kılınacak vakit namazlarının keyfiyeti hakkındadır.
Her müslüman peşinen bilmelidir ki harp esnasında yâni gülle ve kurşundan cihan yandığı, yer yerinden oynadığı anlarda bile beş vakit namazı kazaya, bırakmaya- ruhsat verilmemiş; O müdhiş anlarda dahî namazın edası emrolunmuşdur, Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin ölüm döşeğinden kalkarak namaz kılması hattâ bir kaç defa arka arkaya bayılarak her ayüdıkça namaza davranması, bu mübarek ibâdetin derece-i ehemmiyyetini göstermeye kâfidir.
Biz bu bâbdaki tafsilâtı fıkıh kitaplarına bırakarak sadede avdet edelim...
Harp zamanında kılınacak vakit namazlarının sulh zamanındaki vakit namazlarına uymadığı Kur'ân-ı Kerîm ile sâbitdir. Bu bâbda Teâîâ Hazretleri [115] :
Yer yüzünde sefere çıktığınız zaman şayet kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz namazı kasretmenizde üzerinize bir vebal yok-dur. Şüphesiz ki kâfirler sizin apaçık düsmanlarınızdır. Sen de ashabının aralarında bulunur da, kendilerine namaz kıldırırsan onların bir kısmı seninle birlikde namaza dursun!...» buyurmuşdur. Yalnız bu namazların suretleri sünnetle beyân edilmişdir.
Şurası da unutulrriamalıdır ki harp ve düşman korkusu namazın rek1-atlarmı azaltma hususunda müessir değildir.Yalnız İbni Abbâs (RaâiyaHahû anh) ile Tabiîn 'den H'asan-ı Basrî ve Tâvûs hazerâtına göre düşman korkusu, .namaz rek'âtlarmm bire indirilmesi hususunda müessirdir. Mücâhid'in İbni Abbâs 'dan rivayet ettiği bir hadîsde : İbni Abbâs (Radiyaİiahû anh):
«Allah, namazı Peygamberimizin dilinden hazarda dört, seferde iki ve harpte bir rek'ât olarak farz kılmışdır.» demişdir.

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce tahrîc etmişlerdir.
'Atâ' Mücâhid, Hakem b Uteybe, Katâde, İshâk ve Dahhâk'in mezhepleri de budur.
Ekseri ulemâ ile ashâb-ı kiramdan İbni Ömer (Radiyaİiahû anh}a ve tabiînden İbrâhîm Nehai ile Süfyân-ı Sevrî'ye, Hanefîler 'le, iman Mâlik ve İmam Şâfiî'ye göre harp. korkusunun rek'at sayılarına hiç bir te'sîri yokdur. Binâenaleyh harpde bir rek'ât namaz kılmak, onlara göre caiz değildir. Namazın kasredilmesi harple değil; seferle ilgili bir^mes'eledir.
Babımız hadîslerinde zikri geçen gazadan murâd: Zâtü'r-Rikau gazâsidır. Bu gaza Hicret'in dördüncü veya besinci yılında Necıd'in Gatafân semtlerinde vuku' bulmuşdur.
Kikaa': Ruk'a'nm cem'i olup; yamalar mânâsına gelir. Mezkur gazaya Zâtü'r-Rikaa' denilmesinin sebebi: Müslümanların ayaklan delinerek, üzerlerine bez parçaları sarmalandır.
Bâzıları müslümanların sıcakdan ayaklarını sardıklarını söylerler.
Bir takımları: «Bu gazaya Zâtü'r -Rikaa' denilmesi orada. bu isimde bir ağaç bulunduğu içindir.» demişlerdir.
Vâkıdî bu ismin verilmesine sebep olarak: O yerde bulunan kırmızı, beyaz, siyah alacalı bir dağı gösterir.
Yine Vâkıdî'nin beyânına göre Zâtü'r-Rikaa'. gazasına sebep: Halep'den gelen bir bedevinin verdiği mâlûmâtdır. Bu adam Benî Sa'lebe ile Beni Enmâr kabilelerinin müsJüman-larla harp etmek üzere hazırlandıklarını ve pek çok asker topladıklarını söylemiş; bunları gözleriyle gördüğünü te'yîd ettikden sonra müslümanla-ra: «Siz hâlâ gafletdesmiz!» diyerek onları harbe teşvik etmişdir.
Bunun üzerine Resûl-î Ekrem (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem) bir rivâyet-de dörtyüz, diğer rivayette yediyüz kişilik bir ordu ile onlarla harbe çıktı.
Hz. Câbir hadîsinin bir rivayetinde îsmi bildirilmeden müşriklerden olduğu söylenen ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kendi kılıcı ile vurmak istediği beyân edilen şahsın ismi Gavres b. Hars 'dır. Nitekim Buhârî'nin bir rivayetinde tasrih edilmişdir. îbni îshâk'ın rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müşrike cevabın ıverdikten sonra: «Cibril onun göksüne dokundu ve elinden kılıç düştü. Bu sefer onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alarak ;
Şimdi benden seni kim kurtarır? dedi. Müşrik: Hiç kimse!., cevabını verdi. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : — «Kalk işine git! buyurdu.» deniliyor.
Buharı rivayetlerinde de beyân edildiğine göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz neticede galebe kendi eline geçtiği hâlde o »damı muâhaze buyurmamışdir. Çünkü küffârın müslüman olmalarını gö-ıülden arzu ediyordu. Bunu da ileride müslüman clur ümidi ile affet-rişti, Nitekim Vâkidî'nin beyânına göre bu zât sonradan müslüman olmuş ve kavm-ü kabilesinin yanma dönerek bir çok kimselerin müslü-hğt kabul etmelerine sebeb olmuşdur.
Salih b. Havvât'm : «Resûliiîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) le birlikde namaz kılan...» dediği zâtın ismi bâzılarına göre: Sehl b. asm e.'dir. Bazıları Sehl b. Abdillâh olduğunu söylemiş; bir takımları da Salih b. Havvat'm babası Havvât b. Cbeyr olduğunu tercih etmişlerdir.
Aİlâme Aynî; Salih b. Havvât'm hadîsi hem ba sindan hem de Sehl b. Ebî Hasme 'den işitmiş olduğuna il mâl vermekte ve: «Bundan dolayıdır ki onun ismini bazen müphem rakıyor; bazen de tefsir ediyor.» demektedir.
Havvât hadîsini Buhârî hem merfû' hem mevkuf yollarc tahrîc etmişdir.
Bu hadîs hakkında îmam Mâlik: «Korku namazı hususun işittiğim en güzel hadîs budur..» demişdir. Hz. Mâ1ik'in bu sözü, kor namazının keyfiyyeti hakkında muhtelif sıfatlar işitmiş olmasını ikti eder. Kendisi bunların içinden Salih b. Ha-vvât hadîsi ile arr etmişdir.
Filhakika korku namazı hakkında muhtelif rivayetler vardır.
Tirmizî, îbni Ömer (RadiyaVahû anh) hadîsini tahi ettikden sonra: «Bu bâbda Câbir, Huzeyfe, Zeydü'bn Sabit, İbni Abbâs, Ebû Hü reyre, îbni Mes ûd,. Sehlü'bnü Ebî Hasme, Ebû Ayyaş Zey b. Sâmit ve Ebû Bekre (Radiyalîahû anhûmV'den dahî riv yetler bulunduğunu söylemişdir. Aynî bunlara Hz. Alî, Âişe Havvât b. Cübeyr ve Ebû Mûse'l-Eş'ar (RadtyaHahû arthûm) hazerâtım da ilâve etmişdir. Bunlardan Câbi hadîsi babımız hadîsleri meyânındadir. Ayni hadîsi Buhârî muallâ olarak «Meğâzî» bahsinde rivayet etmişdir. Huzeyfe hadîsini Ebü Dâvûd ile Nesâ.î; Zeydü'bnü Sabit hadîsini Nesâî, Hz. Alî hadîsini Bezzâr, Âişe (Radiyalîahû anh Hüreyre hadisini Buhârî ile Nesâî, İbni Mes'ûı hadîsini Ebû Dâvûd; Sehlü'bnü Ebî Hasme hadîsini Tirmizî, Ebû Ayyaş hadîsini Ebû Dâvûd ili Nelâî; Ebû Bekre hadîsini yine Ebû Dâvûd ile Nesâî, Hz. A1îy hadîsini Bezzâr, Âişe (Radiyalîahû anha, hadîsini Ebû Dâvûd; Havvât b. Cübeyr hadîsini İbni Mendeh; Ebû Mûsâ (Radiyalîahû anh) hadîsini de îbn : Abdi1berr tahrîc etmişlerdir.
Korku namazının ilk def'â ne zaman kılındığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhûr'a göre: İlk defa Zâtü'r-Rikaa' gazasında kılmmişdır.
' Bâzıları, daha başka yerde kılındığını söylerler.
îmam Gazâlî (450-505) «El-Vasît» nâm eserinde Zâtü'r-Rikaa gazasının, son gaza olduğunu söylemiş; Râfiî dahî bu husûsda ona tabî olmuş ise de İbni's - Sa1âh «Müşkilü'l-Vasît» adlı eserinde, bunun doğru olmadığını, Zâtü'r-Rikaa1 gazasının son gaza değil, sona yakın olanlardan bile olmadığını söylemiş; «Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son gazası Tebûk'dür.» demişdir.
îbni Hazm (384-456) : «Korku namazının en güzel vasfı Ebû Bekre hadîsinde yapılmışdır. Çünkü bu namaz Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kıldığı so nkorku namazıdır.» demişdir.
Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kıldırdığı bu namaz bâzı rivayetlere göre ikindi; diğer bâzılarına göre öğledir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler :

1- İbni Ömer hadîsi, korku namazı hakkında Hanefîler'in delilidir. Hanef îler bu bâbda Ebû Dâvûd 'un tahrîc ettiği Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) hadîsi ile dahî istidlal ederler. Mezkûr hadîsde îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) şöyle demektedir :
«Rssûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) korku namazını kıldı. Ashabın bir kısmı onun arkasına sarf oldular. Bir kısmı da düşmanın karşısına durdular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) berâberindekilere bir rek'ât namaz kıldırdı. Sonra ötekiler gelerek bunların yerine durdular. Bunlar da düşanın karşısına gittiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da bir rek'ât kıldırdı. Sonra selâm verdi. Arkasındaki cemâat kendi kendilerine bir rek'ât daha kıldılar. Sonra selâm vererek düşmanın karşısına; ötekilerin yerine (gittiler. (Bu sefer) ötekiler eski yerlerine dönerek kendi kendilerine bir rek'ât namaz kıldılar; sonra selâm verdiler.»
İbni Mes'ûd hadîsini Bey hakî dahî rivayet etmiş yalnız: «Ebû Ubeyde bu hadîsi, babasından işitmemişdir; Husayf da kavı değildir.» şeklinde bâzı râvîler hakkında söz etmişse de, onun bu sözü i'tirâzla karşı lanrmşdır. Çünkü Ebû Ubeyde birçok yerlerde Buhârî'nin bile hadîsi ile istidlal ettiği mûtemed bir râvî-dir.
Ebû Dâvûd: «Ebû Ubeyde babası öldüğü gün yedi yaşında mümeyyiz bir çocuktu...» diyor. Yedi yaşında bir çocuğun hadîs dinleyip ezberlemesi mümkindir. Onun içindir ki yedi yaşındaki çocuklara —islâmî terbiye ve ahlâk sahibi olmalarını te'mîn için— namaz

kılmaları emredilir.
Husayf'a gelince: Ebû Zür'a, İbni Maîn İbni Sa'd gibi hadîs imamları onu mûtemed saymış, Nesâi onun hakkında «SâlihİdR.» tâbirin kullanmışdır.
Mâzirî (453-536), İbni Ömer hadîsini İmam Şafiî Eşhebe; Câbir hadîsini de Ebû Hanîfeve delil olarak göstermişsede bu hatadır. Doğrusu Ebû Hanîfe ile şâir Hanefiyye imamları ve Eşheb, İbni Ömer hadîsi ile; imam Şafiî, Sehl b. Ebî Hasme rivayeti ile istidlal etmişlerdir.
Nevevî: «Bir kimse korku namazını İbni Ömer rivâye-tindeki gibi kılsa, sahîh olup olmadığı hususunda iki kavil vardır. Meşhur olan kavle göre sahîhdir.» diyor.
Nevevî'nin bu sözüne karşı Aynî: «Şâ-fiîler, İmam Şafiî 'nin: Hadis sahîh oldumu, benim mezhebim o'dur; dediğini söylüyorlar. İbni Ömer hadîsinden hangi hadîs daha sahîh olabilir? Bu hadîsi bir cemâat tahrîc etmişlerdir.» şeklinde mukaabelede bulunmuşdur
Nevevî, babımız hadislerini şerh ederken onları dört kışıma ayır-mışdır. Şöyle ki:
a) İbni Ömer hadîsi : Bü hadîsde Peygamber (Saltaüahü Aleyh ve Sellem) bir taifeye namaz kıldırırken, Öteki taifenin düşman karşısmds bulunduğunu; sonra bir rek'at kılanlar düşman karşısına giderek, öteküe rin de Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uydukları ve bir rek'ât na maz kıldıkları bu suretle her iki taifeye birer rek'at namaz kıldırdığı bil diriliyor. Bu hadîs Evzâî ile Mâliki 'lerden Eşheb'in delili dir. Bu vecih İmam Şâfiî'ye göre dahî caizdir. Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) ile birer rek'at namaz kılan her iki taifenin geriye kalai birer rek'atı beraber kaza ettikleri söylendiği gibi, herkesin ayrı ayrı kıl dığı dahî iddia ediliyor ki, sahîh olan da budur. Nevevî burada Hanefî1er'i zikretmemişse de, az evvel bu hadîsle istidlal edenlerii Hanefîler olduğunu gördük.
b) İbni Ebî Hasme hadîsi de îbni Ömer hadîs gibidir. Yalnız bu hadîse göre Resûlüîlah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) birin ci taifeye bir rek'ât kıldırdıkdan sonra ayakta durmuş; onlar ikinci rek'ât kendileri tamamlamışlar. Sonra düşman karşısına giderek ötekiler gelmiş Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da bir rek'at kıld:rmış v oturmuş. Cemâat kendi kendilerine bir rek'at daha kıldıkdan sonra Re sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) onlara selâm verdırmişdir. İmar Mâlik, İmam Şafiî, Ebû Sevr ve başkalarının mez hepleri budur.
Ebû Dâvûd «Sünen» inde İbni Ebî Hasme 'den baş ka bir şekil daha rivayet etmişdir.
c) Câbir hadîsi : Bu hadîse göre Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabını arkasına iki saff yapmışdır. Düşman kıblelerindedir. Her iki saff'a bir rek'at kıldırmış, yalnız secdeyi evvelâ arkasındaki saff yapmış; onların arkasındakiler düşmana karşı durmuşlar. Sonra ilk saff düşman akrşısma durarak, Ötekiler de secde etmişlerdir.
İbni Abbâs hadîsi de Câbir hadîsi gibidir. Yalnız onda bir saff m gerilemesi, ötekisinin ilerlemesi yokdur.
Bu hadîs İmam Şafiî,İbni Ebî Leylâ ve Hanefî ler 'den Ebû Yûsuf'un delilidir. Ancak düşmanın kıble tarafında bulunması îcâbeder. İmam Şâfiî'ye göm Câbir hadîsinde olduğu gibi saff-larm yer değiştirmesi ve îbni Abbâs hadîsinde beyân edildiği ve-cihle yer değiştirmemesi caizdir.
d) Yine Câbir hadîsi, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in her iki taifeye ikişer rek'at namaz kıldırdığını bildirmektedir.
EbûDâvûd'un tahrîc ettiği EbûBekre rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in her iki taifeye ikişer rek'at namaz kıldırdığı, bu suretle ikinci taife nafile kılan imamın arkasında farzı edâ etmiş olduğu bildirlmektedir. İmam Şafiî buna da kaaildir. Mezkûr kavil Hasan-ı Basrl 'den de rivayet olunmuşdur.
Hâsılı korku namazının nasıl kılınacağı hakkında rivayetler muhte-lifdir. HanefîIer'den «Kudûrî» bunların hepsinin caiz olduğunu; ihtilâfın sâdece evleviyete râci' bulunduğunu söylemişdir.
Hattâbî diyor ki: «Korku namazı muhtelifidr. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu muhtelif günlerde ve birbirine uymayan şekillerde kılmış; bunların her birinde namaz için en ihtiyatlı, düşmandan korunmak için en uygun şekli aramişdır. Bu namazlar sûreten muhtelif de olsalar manen müttefikdirler.>
îbni Abdilberr «Et -Temhîd» adlı eserinde korku namazının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir çok şekillerde rivayet edildiğini söylemiş; bunlardan altı tanesini şu şekilde sıralamışdir:
a) İbni Ömer hadîsinin delâlet ettiği veçhe imamlardan Evzâî ile Eşheb kaail olmuşlardır. (Hanefîler'i söylemeğe İbni Ebdilberr dahî unutmuşdur.)
b) Salih b. Havvât hadîsi ile İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbelye Ebû Sevr amel etmişlerdir.
c) îbni Mes'ûd hadîsi ile Ebû Yûsuf 'dan maâdâ bütün Haneiî1er istidlal ederler.
d) Ebû Ayyaş hadîsi, İbni Ebî Leylâ ile Sevrî'nin delilidir.
e) Huzeyfe hadîsi ile Sevrî istidlal etmişdir. Bu hadi içlerinde Huzeyfe, tbni Abbâs, Zeydü'bnü Sabit ve Câbir b. Abdi11âh (RadîyaUahû aııhûın) de bulunmak üzere birçok ashâbdan rivayet olunmuşdur.
f) Resûlüllah (Salîaiîahü Aleyhi ve Sellem) Jin her taifeye ikişer rek'at namaz kıldırdığını bildiren Ebû Bekre hadîsi ile Hasan-ı Basrî istidlal etmiş ve onunla fetva vermişdir.
Ebû Dâvûd «Sünen» inde korku namazı için sekiz şekil zikretmiş, îbni Hibbân «Sahîh» inde bunları dokuza çıkarmış; Kaadi îyâz «El-İkmâl» nâm eserinde onüçe; Sevrî onalti veçhe çıkarmişdir. Bunları onyedi veçhe çıkaranlar da vardır.
2- Resûlüllah (Salkıllahü Aleyhi ve Selîem) 'in kaç defa korku namazı kıldığı dahî ihtilaflıdır.
Mâ1ikî1er'den İbnü'l-Kassâr'a göre on, İbnü'1 Arabî'ye göre yirmidört def'â kılmişdır. Kaadî İyâz bu yerleri birer birer zikretmişdir.
3- İki taifeden birinin diğerinden adetçe çok olması veya biribir-lerine müsâvî bulunmaları, hükme te'sîr etmez. Çünkü aza da, çoka da taife denilebilir. Hattâ bir kişiye taife demek caizdir. Lâkin imam Şafiî: «Ben her taifenin üçden az olmasını hoş karşılamam.» demişdir.
4- Bahsedilen bu yerlerde ashâb-ı kiram müsâfir idiler. Mukîm bile olsalar korku ânında onlara yine müsâfir hükmü verilir. îmam Şafiî ile İmam Ahmed'in ve meşhur olan rivayete göre İmam Mâ1ik'in kavilleri budur. İmam Mâlik 'den diğer bir rivayete göre: Mukîm olan kimseler korku namazı kılamazlar. Fakat İbni Mâcisûn'dan maâdâ bütün Mâliki 'yye imamlarına göre korku namazını mukîm olanlar da kılabilirler.
5- Korku namazı, Müzeni ile imam Ebû Yûsuf 'dan maada bütün ulemâya göre şimdi dahî meşrû'dur. Müzeni ile Ebû Yûsuf'a göre ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra korku namazı kılmak meşru' değildir.

---

[1] Hanefilerin bu husustaki kaidesi sıt'dur : Bîr râvînin re'^i, rivayetine uymazsa, onun ri\;ı\eci ile amel vacib—desildir.

[2] MekkeÜ âzâdlılardandır. Namaz hakkında hadis rivayet ctmi.şdir.
[3] Mekkeli ashabı kirâmdandır, H z. Ömer zamanında Necrân taraflarında vali idi.
[4] Sûre-i Nisa' âyet 101.
[5] K Cif elidir. M üs] İmin râvüerindendİr.
[6] Khıi Ca'fer Kaasim b. Mâlik EI-Müzenî ; Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[7] Küflülerden sayılır. Sahîhevn râvîlerindendir.
[8] Ebü R.ıbahlsâ b. Hafs b. Asım b. Ömer b. Hattâb : (—157) Medînelidir. S;ıhîhe\n r.İ\ ilerindendir
[9] Sûre-i ahzâb âyet 21.
[10] İbrahim b. Meysera Et-Tâifî : (—132) Mekke'ü âzâdlılardandır.
[11] Künyesi Ebû "Yezîd'dir. Basrahdjr. Müsfimin râvîlerindendir.
[12] Ebû Ömer Yezîd b. Humeyr Er-Rahabî: Şamhdir. MüslİImin râvîlerindendir
[13] Şamlıdır. Müslimin râvîlerindendir.
[14] Ashâb-i kiramdan olduğu söylenir.
[15] Ebû Zekeriyyâ Yahya b. Ebi İshâk (—136) Âzâdlilardandır. Basralidır. Sahîhcyn râvîlerindendir
[16] Abdülhamîd b. Dînâr' Sâhibüz-Ziyâdî : Basralıdır. Bâzıları isminin Abdülhamîd b. Vâsıl olduğunu söylerler. Tabiîdendir.
[17] Ebû Muhammed Saîd b. Âmir Ed-Dubaî: (122-208) Basralıdır.
[18] Ebû İshâk Ahmed b. İshâk El-Hadramî: (—211) Basralıdır, Ya'kûb b. ls-hâk'm kardeşidir
[19] Sûre-i Bakara âyet 115.
[20] Ebû'l-Hubâb Saîd b. Yesâr: ÂzadUardandır. Sahiheyn râvilerindendir. Vefat târihi U7 dir.
[21] Ebû Muâviye Mufaddâi b. Cedâle b. Ubeyd EI-Hımyeri (107-181); Mısır ka-disıdır.
[22] Ebu'ş-Şa'sâ' Câbir b. Zeyd El-Ezdî: (—93) Basralıdır.
[23] EbıVt-Tufeyl Âmir b. Vâsikte'l-Leysî : (-120) (R. A.) Ashâb-ı kiramdand.r. Mekke'lidir. Peygamber (S.A.V.) görenlerin en sonuncusu olduğu söylenir
[24] Basralidir. Sahîhe"n râvîlerindeodir.
[25] Künyesi Ebu Ubeyde'dir Basralıdır. Namaz hakkında hadîs rivayet etmişdir.
[26] ismi İsmail'dir.
[27] Ashâb-ı kiramdan dır. Basrahdır. Namaz ve hacc hakkında rivayetleri vardır.
[28] Künyesi Ebû Osman'dır. Tabiinden olup 136 târihinde vefat etmişdir
[29] Künyesi Ebû Âsım'dır. Kûfelidir. Sabîh-i Müslim'de biri îmâna, biri abdeste biri de namaza âid olmak üzere üç hadîsi vardır
[30] Metlînelidir
[31] Ebü-Heysem Mıuallfi tv Esed —2181: Muallim imi>. Sahihc\n râvîlerin-
[32] Mısırlıdır. Müslimin râvîlerîndendir
[33] Ebû Diivııd Süleyman' b. Ma'bed Es-SİncÎ El-Mervezi <. -259) Müslim'in râvî-l 162ı Küta^m Ehû tsmâildir. Basrahdir. Sahîheyn râvîlerindendir
[34] Müslim'in râvîlerindemlir. Gunder'üen hadîs rivâ>et etm^ditr
[35] Müslüm'in râvîierindendir
[36] Hz. Enes'in oğludur
[37] Sûre-i Bakara âyet 136.
[38] Ât-i Imrân âyet 52
[39] Âl-i tmrân âyet 64.
[40] Tâiflidir. müslimin r;İvi|erindendir
[41] Ebû Osman Anıb b. Evs Es-Siilemî : (-225) Basra'da >a>amtşdır.
[42] H/. Cin mü Habîhe'nin kardeşidir. Müslim'in râvîlcrİndeadİr.
[43] İmam Hacerü'l Askâlân"nin «Bülûğül Meram» adlı eseri cSelâmet Yolları» adı ile dört eildlik takım halinde Şirketimiz tarafından neşredilmiştir,
[44] Medînetidir. Hz, Ömer ve Âişe (Radıyaliahu Anhümâ) dan hadîs rivayet et-mişdir.
[45] Nekaaris; el ve ayak mafsallarına arız olan damla hastalığıdır. Mafsal romatizması ve zengin romatizması da denir
[46] Ashâb-ı kirâmdandir. Mekke'lidir. Namaz hakkında Hz. Hafsa'dan hadis rivayet etinişdir
[47] Bu isimde iki tane râvî vardır. Biri «Ebû ZekerİIyya> künyesini taşır ve yalnız Buhârî' nin râvîlerindendtr. Diğeri yalnız Müs1im'in râvı-lerindendir ve (229) târihinde vefat etmişdir. Ebû Zekeriyyâ'nin vefat târihi ise (232) dır.
[48] Esved b. Yezîd b. Kays. En-Nehaî { -175): Kûfelidir, sahîheyn râvîlerindendir
[49] Ebû Abdilîâh Muhammed b. Bişr: (-230) Abdülkays kabîlesindendir. Sa-hiheyn râvîlerindendir.
[50] Horasanlıdır. Fakat Arap o\^^ söylenir. Künyesi EbÛ Abdirrahmao'dir. Yemen*de vefat etmişdir.
[51] Abdurrahman b. Attâb: Namaz hakkında Ebû Seleme'den hadîs nvâyet etmişdir. Müslim'in râvîlerindendir.
[52] Temîm b. Seleme: (-100) Kûfelidir. Müslimin râvfcerindendir
[53] Osman b. Âsim: (-128) Kûfelidir. Sahîheyn râvîl erin d endir.
[54] Yahya b. Vessâb El-Esedi : (-103) Kûfeli azadlılardandır. Sahibeyn râvî-lerindendir.
[55] Ebû Hişâm Hassan b. tbrâhim El-Anezî E-Kirmânî : Kirman kadısıdır. Sahîheyn râvîlerindendi
[56] Saîd b. Mesrûk (-128) Süfyân-ı Sevrî'nin babasıdır. Sahtheyn râvîlerindendir.
[57] Müslim b. Subeyh : Kûfeli azadlılardandır. Sahîheyn râvîlerindendir.
[58] Dönmek demekdir. Fukaha ıstilaahmda ise karısını sarih sözlerle bosayan bîr kimsenin iddet içinde bondığına pişman olarak karısına dönmesidir, Ric'at, nikâh yerini tular.
[59] Saîd b. Yezid (R.A.) : Ashâb-ı kirâmdandır. (91) târihinde vefat etmiştir
[60] (-80) Ebû Muhammed künyesini taşır. Peygamber (S.A.V.) zamanında duğu söylenir
[61] Kaasim b. Avf Eş-Şeybânî El-Bekri: Küfelidir. MüslimİIn râvîlerindendir
[62] Ebû Abdillâh Salim b. Abdillah b. Ömer: f -106) Hz. Ömer'in torunudur. Sahîheyn râvKerindendir
[63] Ukbetü'bnü Hureys Et-tağlibî: Küfelidir. İbni Ömer (R.A.),dan hadîs rivayet etmiştir. Müslim'in râvîlerindendir
[64] Ebû Muhammed AbdÜl'a'lâ b. AbdilVlâ: Basrahdır. Sahîheyn râvîlerindendir. (J.89) târihinde vefat etmişdir.
[65] Ebûs:~Miiverri' Muhâdır b. Müverri1 El-Hemdânî: f - 206) Küfelidir
[66] Sa'd b. Saîd b. Kays (- 141) Medmdidir. Müslim râvisidir.
[67] Azadlılardandır. (-96).
[68] Bu kelimenin EbûI-Hitâb şeklinde okunması da muhtemeldir. Harekeli- şeklini göremedim.
[69] Sûre-i fecr, âyet: 22.
[70] Müteşâbih: ümmet İçin bu dünyâda anlaşılması ümîdi olmayan gizli manâlı sözlerdir. Tâhâ, Yâsîn gibi
[71] EbûI-Kaasim Abdetü'bnü Ebî Lübâbete'l-Esedî: Küfeli azadlilardandır. Di-maşk'da yaşamışdır
[72] Mahrametü'bnü Süleyman iEl-Esedî: (-230) Medînelidir. Sahîheyn râvîlerin-dendir
[73] Abdurabbih b. Saîd Eî-Ensârî: (- 139) Medînelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[74] Hadîs itibârı ile Mısırlı sayılır. Miislimin râvîlerindendir.
[75] Babasından hadîs rivayet etmişdir. Mtislimin râvîlerindendir
[76] Al-i Imrân sûresi, âyet: 190.
[77] Vâsıl b. Abdirrahmân Er-Rakaaşî: (152) Basrahdir. Müslimin râvîlerindendir
[78] Ebû BekİF Imrân b. Müslim El-Kssîr: Basralıdıiy sahîheyn râvîlerindendir.
[79] Yûsuf b. Ya'kûb b. Abdillâh: Sahîheyn râvilerindendir. MâcİşûnfârisîdeYa'-kûb demekdir.
[80] Ya'kûb b. Ebî Seleme: MedİIne^i azılılardandır, tbû Yûsuf künyesini taşır. Müslimin râvîlerindendir,
[81] Kûfelidir. Müslimin râvüeirindendir.
[82] Ebü Bekir SİIetubnü Zûfer El-Absî: Kûfelidir. Mus'ab b. Ziibeyr zamanında vefat etmişdir.
[83] Ebû AbdiKIh Ismâîl b. Hatıl El-Hazzâz: (-225) Küfelidir. Sahîheyn rlvî-lerindendir
[84] Sûre-i Zümer : âyet 42.
[85] Sûre-i Falak: âyet 4.

[86] Mısırlıdır, Müslimin râvisİdir
[87] Ebû lyâz Muâviyetü'bnü Kurrete'bnİ lyâz : Basralıdır. Sahîhayn râvîlerindendir.
[88] Ebû İsa Üseyd b. Hudayr b. Simâk (R.A.) : Ensâr-ı kiramdandır. Akabe ile 20 tarihinde vefat etmiştir.
[89] Süre-i Nisa! Âyet; 41.
[90] Kûfelidir. Babasından hadis rivayet etmiştir. Miislimin râvisidin
[91] Sudcy b, Aclan (A.A.): Ashab-ı kiramdandir. 86 tarihinde Samda vefat etmiştir.
[92] Süre-i ÂI-i İmran, âyet: 18.
[93] Ebu Stiyfan oğullarının âzatlısıdır. Müslimîn râvîlerindendir.
[94] Ashab-ı Ki ramdan dır. Samda yaşamıştır.
[95] Abdullah b. İsa b. Abdirralıman El-Ensârî: Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendİr.
[96] Üveymir b. Âmir b. Zeyd El-Hazrecî (R.A.) : Medineji, Ensar-ı ki ramdandır. 34 tarihinde Dima$kta vcfât etmiştir.
[97] Ebû Osman Afgan b. MÛslim Es-Safgör Et-Ensârî. Azatlılardandır. Sahibeye râvileridendir, 220 târihinde Bagdatta vefat etmiştir.
[98] Ebû Ism.ülBeşir bin Süleyman EI-Eslemî: Küfefidir. Müsîimin râvîleriadeiHİir
[99] Künyesinin Abdurrahmû olduğu söylenir. Kendisine Ebû'r-Ricâl deoilmMİ: On tane oğlu olduğu içindir. Sahîheyn râvîlerindendir
[100] Ebû Bişr Beyân b. Şi$r El-Muallim : KûfelİIdir. Sâhîheyn râvîlerindendir
[101] Muavvizzeteyni başlarındaki (Kul) emirlerine işarettir. Kul: söyle demektir.
[102] Ashab-ı Kiramdan olup Mekke'lidİr. Mekkenin fethedildiği gü müsiüman olmuş; Medİneye hicret etmemiştir. Hz. Ömer kendisini Mekke'ye vali tâyin etmişti.
[103] Aihab-ı kiracıdandır.
[104] Ashabı kiramdan olup Ebu Abdİrrahman künyesini taşır. Hz. Abdurrahman b. Avf-ın kız kardeşi oğludur. Hicretin ikinci yılında doğmuş 64 vefat etmiştir
[105] Tabiinin btiyüklevindendİr. Küçüklüğünde Peygamber (S.A.V.)'t getirildiği için
[106] Bu sözden murâd : Ibni Mes''ûd (R.A.)'ın kendisidir, Ümmü Abd onun annestdir. Peygamber (S.A.V.) ile ashâb-ı kiram Hz. Ibni Mes'ûd'a İbni Ümmi Abd derlerdi
[107] Müslim in râvîlerinderrdir.
[108] Abdullah b. Hübeyrete's-Sebâî : Mısırlıdır. Müslimin râvîlerindendir.
[109] Ncvevîye ytirc bir yerin ismidir. Zebîdînin Kamus şerhinde Cebe!i Ayr'dan Mekke'ye doğru.
[110] Ebû Abdirrahmâp Mûsâ b. Uleyy b. Rab-âh : (89 - 163) Mısırlıdır. Maftrib'de doğmuş, İskenderiye'de vefat etmişdir.
[111] Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Harmelete'I-Kuraşî: Medîn&'Ii âzâdlılardandır.
[112] Medinelidir. Sahîheyr râvîlerindendir.
[113] Ashâb-ı kirâmdandır. Peygamber (S.A.V.)'in vefatında 8 yaşında imiş.
[114] Ebû Ravh Yezîd b. Rûmâm E!-Kuraşî : (?-130) Medİneli âzâdlılardandır
[115] Süre-i Nisa' âyet 101-103

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- MESÂCİD KİTABI (BÖLÜMLERİ)
1-MESCİD YAPMANIN DEĞER VE KIYMETİ
2- MESCİD YAPMAKTA YARIŞ EDİP ÖVÜLMEK KIYAMET ALAMETLERİNDEN MİDİR?
3- İLK YAPILAN MESCİD HANGİSİDİR?
4- HANGİ MESCİD DAHA DEĞERLİ VE KIYMETLİDİR
5- RASÛLULLAH (S.A.V) KABE İÇİNDE NAMAZ KILDI MI?
6- MESCİDİ AKSA VE ORADA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ
7- MEDİNEDEKİ MESCİDİ NEBİNİN VE ORADA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ
8- TAKVA ÜZERE KURULAN MESCİT HANGİSİDİR?
9- KUBA MESCİDİ VE ORADA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ
10- YOLCULUK SIKINTISINA KATLANILABİLECEK MESCİDLER
11- HAVRA VE KİLİSELERİ MESCİD OLARAK KULLANMAK
12- KABİRLER KALDIRILIP O YERİN MESCİD OLARAK KULLANILMASI
13- KABİRLER MESCİD OLARAK KULLANILAMAZ
14- MESCİDLERE GİTMENİN SEVABI
15- KADINLARIN MESCİDE GİTMELERİNE ENGEL ÇIKARMAMALI
16- CAMİYE GELMESİ ENGELLENECEK OLANLAR
17- MESCİDDEN KİMLER ÇIKARILIR?
18- MESCİDLERE ÇADIR KURULUR MU?
19- MESCİDLERE ÇOÇUK GETİRİLİR Mİ?
20- MESCİD DİREKLERİNE ESİR BAĞLANABİLİR Mİ?
21- MESCİDİ HARAMDA DEVE İLE TAVAF EDİLİR Mİ?
22- MESCİDDE ALIŞVERİŞ YAPILABİLİR Mİ?
23- MESCİDLERDE KARŞILIKLI ŞİİR SÖYLEMEK YASAKTIR
24- MESCİDLERDE GÜZEL FAYDALI ŞİİRLER SÖYLENEBİLİR
25- MESCİDDE KAYIP ARANMAZ
26- MESCİDDE SİLAHLA DOLAŞILIR MI?
27- PARMAKLARI NAMAZDA BİRBİRİNE KENETLEMEK
28- MESCİDDE SIRT ÜSTÜ YATILABİLİR Mİ?
29- MESCİDDE UYUNUR MU?
30- MESCİDE TÜKÜRÜLÜR MÜ?
31- MESCİDİN KIBLE TARAFINA TÜKÜRÜLMEMELİ
32- NAMAZ KILAN KİMSE ÖNÜNE VE SAĞINA TÜKÜRMEMELİ!
33- NAMAZ KILAN KİŞİ SOL TARAFINA VE ARKASINA TÜKÜREBİLİR
34- TÜKÜRÜK HANGİ AYAKLA YOK EDİLİR?
35- MESCİTLERİ GÜZEL KOKU İLE KOKULAMAK
36- MESCİDE GİRERKEN VE ÇIKARKEN YAPILACAK DUA
37- MESCİDE GİRİNCE OTURMAZDAN ÖNCE NAMAZ KILINMASI
38- SAVAŞ DÖNÜŞÜ MESCİDDE NAMAZ KILMAK
39- MESCİDE UĞRAYAN KİMSENİN NAMAZ KILMASI
40- MESCİDE OTURUP NAMAZ VAKTİNİ BEKLEMEK
41- DEVE AĞILLARINDA NAMAZ KILMAK YASAKLANMIŞ MIYDI?
42- YERYÜZÜNÜN HER TARAFINDA NAMAZ KILINABİLİR
43- RASÛLULLAH (S.A.V) HASIR ÜZERİNDE NAMAZ KILMIŞ MIDIR?
44- SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK
45- MİNBER ÜZERİNDE NAMAZ KILINIR MI?
46- BİNİT ÜZERİNDE SADECE NAFİLE NAMAZ KILINIR

8- MESÂCİD KİTABI (BÖLÜMLERİ)

1-MESCİD YAPMANIN DEĞER VE KIYMETİ

681- Amr b. Abese (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim içersinde Allah'ın isminin anılacağı bir mescid yaptırırsa, Allah'ta onun için Cennette bir ev yapar."** (Buhârî, Salat: 65; Müsned: 18620)

2- MESCİD YAPMAKTA YARIŞ EDİP ÖVÜLMEK KIYAMET ALAMETLERİNDEN MİDİR?

682- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanların mescid yaptırma konusunda birbirleriyle yarış etmeleri ve böbürlenip övünmeleri kıyamet alametlerindendir."** (Dârimi, Salat: 123; İbn Mâce, Mesacid: 2)

3- İLK YAPILAN MESCİD HANGİSİDİR?

683- İbrahim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta babama Kur'an okuyordum, secde ayetini duyunca babam hemen secdeye vardı. Ben de: "Ey babacığım, yolda da mı secde ediyorsun?" dedim. O da şöyle dedi: Ebû Zer'den işitmiştim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'e hang mescidin ilk önce yapıldığını sormuştum. **"Mekke'deki Mescidi Haramın kendisi yani Kâbe'dir"** buyurdu. "Sonra hangisi?" dedim. **"Mescidi Aksa"** buyurdu. ikisinin yapılışı arasında ne kadar zaman geçti diye sorduğumda **"Kırk yıl"** buyurdu. **"Yeryüzü senin için mesciddir. Namaz vakti nerede gelirse orada namazını kıl"** buyurdu. (İbn Mâce, Mesacid: 7; Müslim, Mesacid: 1)

4- HANGİ MESCİD DAHA DEĞERLİ VE KIYMETLİDİR

684- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Meymune (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), Medine'deki Mescidinde kılınan namaz hakkında: **"Mekke'deki Mescidi Haram hariç, benim Mescidimde kılınan namaz, diğer mescidlerde kılınan namazdan bin kat daha faziletlidir derken işittim."** (Müslim, Hac: 93; Müsned: 25596)

5- RASÛLULLAH (S.A.V) KABE İÇİNDE NAMAZ KILDI MI?

685- Sâlim (r.a), babasından aktararak şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) Üsâme b. Zeyd, Bilal ve Osman b. ebi Talha; Kâbe'ye girerek kapıyı kapattılar. Rasûlullah (s.a.v) kapıyı açtığı zaman içeriye ilk giren ben oldum. Bilal ile karşılaştım ve: "Rasûlullah (s.a.v), Kâbe içerisinde namaz kıldı mı?"

diye sordum. O da: "Evet şu iki yemen sütunu veya sağdaki iki sutun arasında namaz kıldı cevabını verdi. (Muvatta', Hac: 63; Dârimi, Salat: 43)

6- MESCİDİ AKSA VE ORADA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ

686- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Davud oğlu Süleyman Beyti Makdis'i yapınca Allah'tan üç şey istedi; 1- Doğru ve isabetli hüküm verme yeteneğinin kendisine verilmesini istedi ki bu kendisine verildi. 2- Kendisinden sonra kimseye nasib olmayacak bir saltanat verilmesini istedi, bu da kendisine verildi 3- Mescidin inşaatını bitirdikten sonra bu mescide sadece namaz kılmak için gelen bir kimseyi annesinden yeni doğmuş gibi oradan çıkarmasını niyaz etmişti.** (Müsned: 6357)

7- MEDİNEDEKİ MESCİDİ NEBİNİN VE ORADA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ

687- Cüheniîlerin azatlı kölelerinden ve Ebû Hureyre'nin de arkadaşlarından Ebû Seleme b. Abdurrahman ile Ebû Abdullah el Eğar (r.anhüma) anlatıyorlar: Rasûlullah (s.a.v) mescidinde kılınan bir namaz; Mescidi Haram hariç diğer mescidlerde kılınan namazlardan bir kat daha hayırlıdır. Çünkü Peygamber (s.a.v), son Peygamber (s.a.v) olup, mescidi de mescidlerin sonuncusudur. Ebû Seleme ve Ebû Abdullah derler ki: "Biz, Ebu Hureyre'nin bu sözleri, Rasûlullah (s.a.v)'in sözlerinden aktardığından şüphe etmiyorduk. Ebû Hüreyre'nin söylediği bu hadisin doğru olup olmadığını tesbit etmekten de men olunmuştuk. Nihayet Ebû Hüreyre vefat edince bu hadisi hatırladık ve kendi aramızda Ebû Hüreyre'nin bu hadisi Rasûlullah (s.a.v)'den işitip işitmediği konusunu tartışmaya başladık. Böyle birbirimizle tartışırken; Abdullah b. İbrahim b. Karız'ın yanına oturduk ve bu konuyu kendisine aktardık. Abdullah b. İbrahim bize şöyle dedi: "Ben Ebû Hüreyre (r.a)'den işittim ve şahitlik ederim ki: Ebû Hureyre'den işittiğime göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Ben Peygamberlerin sonuncusuyum, Mescidim de Mescidlerin sonuncusudur."** (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, İkametü's Salat: 195)

688- Abdullah b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Benim evimle minberimin arası; Cennet bahçelerinden bir bahçedir."** (Buhârî, Fadlı Salati Mescidi Mekke: 5; Müslim, Hac: 92)

689- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Benim şu minberimin ayakları vasıtasıyle Cennete yükselinir."** (Müsned: 25721)

8- TAKVA ÜZERE KURULAN MESCİT HANGİSİDİR?

690- Ebû Said el Hudrî (r.a), babasından aktararak şöyle diyor: İki kişi temelleri takva üzere atılan mescid konusunda tartışıyorlardı. Birisi bu Kuba Mescidi'dir derken, diğeri Mescidi Nebevi olduğunu ileri sürdü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O mescid işte benim şu mescidimdir"** buyurdu. (Müslim, Hac: 96; Tirmizî, Salat: 255)

9- KUBA MESCİDİ VE ORADA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ

691- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v) Kuba mescidine bazen yaya bazen de binitli olarak namaz kılmaya gelirdi. (Müslim, Hac: 97; Buhârî, Fad-ı Salati Mescidi Mekke ve Medine: 2)

692- Ebû Umâme Sehl b. Huneyf (r.a) anlatıyor: Babamın bana aktardığına göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim evinden çıkar da şu Kuba mescidine gelerek namaz kılarsa, umre sevabına denk sevap kazanır."** (Müslim, Hac: 97; Buhârî, Fadlı Salati Mescidi Mekke ve Medine: 2)

10- YOLCULUK SIKINTISINA KATLANILABİLECEK MESCİDLER

693- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Ancak şu üç mescide gitmek için yolculuk yapılabilir: 1- Mekke'deki Mescidi haram (Kâbe) 2- Medine'deki benim Mescidim 3-Mescidi Aksa."** (Buhârî, Fadlı Salati Mescidi Mekke ve Medine: 2; Dârimi, Salat: 228)

11- HAVRA VE KİLİSELERİ MESCİD OLARAK KULLANMAK

694- Talk b. Ali (r.a) anlatıyor: Heyet halinde Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek O'nun siyasi otoritesini kabul edip O'nunla birlikte namaz kıldık. Ve kendisine memleketimizde bir havra olduğunu haber verdik. Abdest suyundan arta kalanını bize hediye etmesini istedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), su getirtti, abdest aldı, suyu çalkalayıp bir kaba döktü. Suyu almamızı emrederek: **"Şimdi çıkıp gidin, memleketinize varınca havranızı yıkın, onun yerine bu suyu serpin ve orayı mescid olarak kullanın"** buyurdu. Biz de şöyle dedik: Memleketimiz uzak, sıcaklar fazla, bu su buharlaşıp yok olabilir. Bunun üzerine: **"O suyun üzerine su ilave edin, ilave edeceğiniz su onun özelliğini bozmaz"** buyurdu.

Yola çıktık, memleketimize geldik. Havrayı yıktık ve o yere o suyu serptik ve orayı mescid olarak kullandık, orada ezan okuduk. O Havranın Rahibi Tay kabilesinden birisi idi; bizim okuduğumuz ezanı işitince şöyle dedi: "Bu hak bir davettir." (Daha sonra) Vadinin yamaçlarına doğru yöneldi. Bir daha onu görmedik. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

12- KABİRLER KALDIRILIP O YERİN MESCİD OLARAK KULLANILMASI

695- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mekke'den Medine'ye hicret edip geldiğinde şehir merkezine yakın olan Amr b. Avf oğulları mahallesinde konakladı ve orada on dört gün kaldı. Sonra Neccar oğullarından bir guruba haber gönderdi, onlar da kılıçlarını kuşanıp geldiler. Devesi üzerinde Peygamber (s.a.v) terkisinde Ebû Bekir çevrelerinde, Benî Neccar heyeti olduğu halde yola çıktıklarını halen görür gibiyim. Nihayet Ebû Eyyub'un bahçesinin olduğu yere varmıştı. O güne kadar Rasûlullah (s.a.v), namaz vakti gelince nerede bulunursa orada namazını kılıyordu. Hatta koyun ağıllarında bile. Sonra mescid yapılmasını emretti. Beni Neccar'dan bir cemaate haber gönderdi, onlar gelince; Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Neccar oğulları, şu bahçenizin değerini söyleyin de bedelini ödeyeyim"** buyurdu. Onlar da: "Bedelini istemeyiz ama, Allah rızası için veririz" dediler.

Enes diyor ki: O bahçede müşriklere ait kabirler, yıkıntı halinde binalar ve hurma ağaçları vardı. Rasûlullah (s.a.v)'in emri üzerine müşrik mezarları düzeltildi, hurma ağaçları kesildi. Harabe halindeki binalar düzeltildi, kesilen hurma ağaçları mescidin kıble tarafına sıra halinde dizildiler. Kapı olacak yerin sağı ve solu taştan yapıldı. Sonra kaya ve taş parçaları taşınmaya başlandı. Bu işi yaparken Rasûlullah (s.a.v)'in de katılımıyla şöyle söylüyorlardı: "Allah'ım, ahiret hayrı dışında hayır yoktur. Bu hayırlı iş için Ensar ve Muhacirlere yardım et." (Buhârî, Salat: 48; Ebû Davud, Salat: 12)

13- KABİRLER MESCİD OLARAK KULLANILAMAZ

696- Aişe (r.anha)'dan ve İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle diyorlar: "Rasûlullah (s.a.v), ölüm hastalığına yakalandığında örtüsünü yüzüne örtüyor, ateşlendiğinde ise çekiyordu. Bu durumda iken şöyle buyurdu: **"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin çünkü onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler."** (Dârimi, Salat: 120; Müslim, Mesacid: 3)

697- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre; Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe, Habeşistan'da içerisinde çeşitli resimlerin bulunduğu bir kilise gördüklerini söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onlar aralarında yaşayan iyi bir kimse öldüğünde kabri üzerine mescid yaparlar ve içersine de öyle resimler yaparlar. Kıyamet gününde yaratıkların en kötüleri işte onlardır"** buyurdu. (Dârimi, Salat: 120; Müslim, Mesacid: 3)

14- MESCİDLERE GİTMENİN SEVABI

698- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse mescide gitme niyetiyle evinden çıktığında, attığı**

her adımdan dolayı kendisine bir sevab yazılır ve bir günah silinir." (Ebû Davud, Salat: 49; İbn Mâce, Mesacid: 15)

15- KADINLARIN MESCİDE GİTMELERİNE ENGEL ÇIKARMAMALI

699- Sâlim (r.a), babasından naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Birinizin karısı camiye gitmek istediğinde ona engel olmasın." (Ebû Davud, Salat: 53; Dârimi, Salat: 57)

16- CAMİYE GELMESİ ENGELLENECEK OLANLAR

700- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim şu sebzeyi yerse** -ilk gün sadece sarımsağı söylemişti daha sonra soğan ve pırasayı da ilave etti- **mescidlerimize yaklaşmasın. Çünkü; Melekler, insanların rahatsız oldukları şeylerden rahatsız olurlar."** (Müslim, Mesacid: 17; Tirmizî, Et'ıme: 13)

17- MESCİDDEN KİMLER ÇIKARILIR?

701- Ma'dan b. ebi Talha (r.a)'dan rivâyete göre, Ömer b. Hattab şöyle demiştir: "Ey insanlar! Siz soğan ve sarımsak gibi kötü kokulu şeylerden yiyorsunuz, ben şahidim ki; Rasûlullah (s.a.v), bunların kokusunu bir kimsede hissetse onu mescidden çıkarıp Baki tarafına gönderiyordu. Bu sebeple kim bu iki şeyden yemek isterse pişirerek kokusunu gidersin ve öyle yesin." (Müslim, Mesacid: 17; Tirmizî, Et'ıme: 13)

18- MESCİDLERE ÇADIR KURULUR MU?

702- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) itikaf etmek istediğinde sabah namazını kılar ve gireceği yere girerdi. Bir defa Ramazan'ın son on gününde itikafa girmek istedi ve emretti de kendisi için mescidde çadır kuruldu. Hanımlarından Hafsa'da kendisi için çadır kurulmasını emretti. Hafsa'nın çadırını görünce Zeyneb'te çadır kurulmasını emretti, onun için de bir çadır kuruldu. Bütün bunları Rasûlullah (s.a.v) görünce: **"Bu yaptığınız şeyin ibadet ve kullukla ilgisi var mı?"** O yıl Ramazanda (bu hareketlere kızıp) itikafa girmedi ve şevval ayının on gününde itikafa girdi. (Müslim, Mesacid: 9; Buhârî, Salat: 77)

703- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd, Hendek savaşında Kureyşli birinin attığı bir okla yara almıştı da; Rasûlullah (s.a.v) onun için sık ziyaret imkanı olsun diye mescide çadır kurdurmuştu. (Buhârî, Salat: 77; Müslim, Mesacid: 9)

19- MESCİDLERE ÇOÇUK GETİRİLİR Mİ?

704- Amr b. Süleym ez Züreki (r.a), Ebû Katade'den şunları duyduğunu söyledi: "Mescidde oturuyorduk, Rasûlullah (s.a.v) yanımıza çıkageldi sırtında Ebû'l Âs b. Rabi'in kızı Ümâme'yi –Ümâme'nin annesi Rasûlülah'ın kızı Zeyneb'tir- Rasûlullah (s.a.v), çoçuk omuzunda olduğu halde namazın kılıyordu. Rükû'ya gideceğinde çocuğu yere bırakıyor, kalkarken tekrar alıyordu ve bu şekilde namazını bitirmişti." (Müslim, Mesacid: 9; Buhârî, Salat: 106)

20- MESCİD DİREKLERİNE ESİR BAĞLANABİLİR Mİ?

705- Said b. ebi Said (r.a), Ebû Hureyre'den şunları işittiğini söylemiştir: Rasûlullah (s.a.v), Necid tarafına bir müfreze göndermişti. Bu müfreze, Benî Hanife'ye mensup; Yemamelilerin efendilerinden Sümâme b. Üsal isimli birini esir alıp getirmişlerdi. Bu kimse mescidin direklerinden birine bağlanmıştı. Bu hadis kısa olarak zikredildi. (Buhârî, Salat: 76; Müslim, Cihad ve Siyer: 19)

21- MESCİDİ HARAMDA DEVE İLE TAVAF EDİLİR Mİ?

706- Abdullah b. Abbas (r.a)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), Veda haccında, Kâbe'yi devesi üzerinde tavaf edip; Hacer'ül Esvedi de bastonuyla istilâm ediyordu." (Buhârî, Salat: 76; Tirmizî, Hac: 40)

22- MESCİDDE ALIŞVERİŞ YAPILABİLİR Mİ?

707- Amr b. Şuayb (r.a)'ın babasından ve dedesinden aktardığına göre, Rasûlullah (s.a.v), Cuma günü mescidlerde halkalar yaparak oturmayı ve mescidlerde alışveriş yapmayı yasakladı. (Tirmizî, Salat: 240; Buhârî, Salat: 70)

23- MESCİDLERDE KARŞILIKLI ŞİİR SÖYLEMEK YASAKTIR

708- Yine Amr b. Şuayb (r.a), babasından ve dedesinden aktararak; "Peygamber (s.a.v), mescidlerde karşılıklı şiir okumayı yasakladığını bize bildirdi." (Buhârî, Salat: 68; İbn Mâce, Mesacid: 5)

24- MESCİDLERDE GÜZEL FAYDALI ŞİİRLER SÖYLENEBİLİR

709- Said b. Müseyyeb (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir defasında Ömer, Hassan b. Sabit'e mescidde şiir söylerken uğramıştı da bu işten hoşlanmayıp ona dik dik bakmıştı. Bunun üzerine Hassan b. Sabit: "Ey Ömer, vaktiyle ben, bu mescidde senden daha hayırlı bir zat olan Peygamber (s.a.v) varken de şiir söylerdim" dedi ve Ebû Hüreyre'ye dönerek şöyle dedi: "Ey Ebû Hüreyre! Rasûlullah (s.a.v), haydi sende benim adıma müşriklere cevap ver" dediğini ve: "Allah'ım onu Ruhûl Kudûsle destekle" diye dua ettiğini işitmedin mi?" deyince, Ebû Hureyre: "Allah şahittir ki evet, öyle olmuştu" diye cevap vermişti. (İbn Mâce, Mesacid: 5; Buhârî, Salat: 68)

25- MESCİDDE KAYIP ARANMAZ

710- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam gelip mescidde kaybettiği bir şeyi bulmak için bağırmaya başlamıştı da Rasûlullah (s.a.v): **"Bulamayasın"** buyurdu. (Dârimi, Salat: 118; Buhârî, Salat: 66)

26- MESCİDDE SİLAHLA DOLAŞILIR MI?

711- Süfyan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Amr'a; "Câbir'in şöyle dediğini duydun mu?" dedim. Bir adam yanında oklarla mescide girmişti de Rasûlullah (s.a.v) ona: "Okların sivri taraflarını elinle tut demişti" Amr da: "Evet" dedi. (Dârimi, Salat: 119; Buhârî, Salat: 69)

27- PARMAKLARI NAMAZDA BİRBİRİNE KENETLEMEK

712- Esved (r.a)'ten rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Ben ve Alkame, Abdullah b. Mes'ud'un yanına vardık. Bize dedi ki: "Namaz kıldınız mı?" Biz de hayır dedik. "Kalkın ve namaz kılın" dedi. Bizde onu imam kabul ederek arkasına durduk. Birimizi sağ tarafına diğerimizi de sol tarafına alarak ezansız ve kametsiz namaz kıldı. Rükû'a vardığında parmaklarını birbirine kenetleyip iki dizi arasına koyuyordu ve şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördüm." (Müslim, Mesacid: 5; Ebû Davud, Salat: 150)

28- MESCİDDE SIRT ÜSTÜ YATILABİLİR Mİ?

713- Abbad b. Temim (r.a) amcasından aktararak şöyle diyor: Amcam Rasûlullah (s.a.v)'i mescidde sırtüstü yatarak bir ayağını diğeri üzerine atmış şekilde gördüğünü söylemiştir. (Buhârî, Salat: 85; Müslim, Mesacid: 18)

29- MESCİDDE UYUNUR MU?

714- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, "O, Peygamber (s.a.v)'in zamanında genç ve bekar iken Medine mescidinde yatıp uyurdu."(Tirmizî, Salat: 239; Dârimi, Salat: 117)

30- MESCİDE TÜKÜRÜLÜR MÜ?

715- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Mescide tükürmek günahtır, onun keffareti ise onu yok etmektir." (Müslim, Mesacid: 13; Buhârî, Salat: 72)

31- MESCİDİN KIBLE TARAFINA TÜKÜRÜLMEMELİ

716- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), mescidin kıble duvarında bir balgam gördü ve onu yok edip insanlara dönerek şöyle buyurdu: "Biriniz namaz kılarken kıble yönüne doğru tükürmesin çünkü, Allah; namaz kılan kimsenin ön tarafindadır." (Müslim, Mesacid: 13; Muvatta', Kıble: 3)

32- NAMAZ KILAN KİMSE ÖNÜNE VE SAĞINA TÜKÜRMEMELİ!

717- Ebû Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Mescidin kıble duvarında bir balgamlı tükrük gördü ve bir çakıl taşıyle onu kazıdı. Ve şöyle buyurdu: **"Kişi önüne ve sağına tükürmesin. Tükürmesi gerekiyorsa soluna veya sol ayağının altına tükürsün."** (Müslim, Mesacid: 13; İbn Mâce, Salat: 48)

33- NAMAZ KILAN KİŞİ SOL TARAFINA VE ARKASINA TÜKÜREBİLİR

718- Tarık b. Abdullah el Muharibi (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaz kılarken sakın önüne ve sağına tükürme. Eğer kimse yoksa arka tarafına ve sol tarafına tükür. Başkaları varsa o zaman şöyle yap dedi ve ayağının altına tükürüp ayağıyla yok etti."** (Müslim, Mesacid: 13; Buhârî, Salat: 38)

34- TÜKÜRÜK HANGİ AYAKLA YOK EDİLİR?

719- Ebû'l Ala b. Şıhhir (r.a), babasından şunu aktarıyor: "Rasûlullah (s.a.v) in tükürdüğünü ve sol ayağıyla yok ettiğini gördüm."(Müslim, Mesacid: 13; Buhârî, Salat: 38)

35- MESCİTLERİ GÜZEL KOKU İLE KOKULAMAK

720- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mescidin kıble duvarında bir tükrük gördü ve o kadar gazaplandı ki yüzü kıpkırmızı oldu. Ensardan bir kadın kalkarak tükrüğü kazıdı ve oraya güzel bir koku sürdü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) de**"Ne güzel oldu"** buyurdu. (Müslim, Mesacid: 13; İbn Mâce, Mesacid: 10)

36- MESCİDE GİRERKEN VE ÇIKARKEN YAPILACAK DUA

721- Abdülmelik b. Sait (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Humeyd ve Ebû Useyd' in şöyle söylediklerini işittim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz mescide girerken şöyle dua etsin: "Allah'ım! Bana rahmet kapılarını aç." Çıkarken de: "Allah'ım! Sana yalvarır lütfundan isterim."** (Tirmizî, Salat: 234; Dârimi, Salat: 115)

37- MESCİDE GİRİNCE OTURMAZDAN ÖNCE NAMAZ KILINMASI

722- Ebû Katade (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz mescide girdiğinde oturmadan önce iki rekat namaz kılsın."** (Tirmizî, Salat: 235; Dârimi, Salat: 114)

38- SAVAŞ DÖNÜŞÜ MESCİDDE NAMAZ KILMAK

723- Abdullah b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ka'b b. Malik'in Tebük seferine katılamayışını anlatırken şöyle söylediğini işittim: Rasûlullah (s.a.v) bir sabah Tebük gazvesinden dönüp Medine'ye geldi. Bir savaştan dönünce önce mescide girer iki rekat namaz kılar sonra insanların dertlerini dinlemek için otururdu. Yine aynı şekilde yapıp oturunca: Tebük seferine katılmayanlar özür dileyip yemin etmeye başladılar. Bunlar seksenden fazla idiler. Rasûlullah (s.a.v) bunların söyledikleri özürlerini ve biatlarını kabul etti, onlar için istiğfar etti, onların iç yüzlerini de Allah'a havale etti. Bu sırada ben de geldim ve selâm verdim, Rasûlullah (s.a.v) bana gazablı bir şekilde tebessüm etti ve şöyle dedi:**"Gel…!"** Ben de gelip önüne oturdum, bana dedi ki: **"Seni savaşa katılmaktan geri bırakan sebep Nedir? Sen Akabe'de biat etmemiş miydin?"**Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi dünyada sizden başka kimin yanına otursam özür beyan ederek O'nun gazabından kurtulacağımı tahmin ederim. Çünkü ikna kabiliyetim çok fazladır. Fakat, Allah'a yemin olsun ki; şunu iyice anladım; bugün beni affetmeniz için yalan söylesem Allah benim yalan söylediğimi sana bildirerek bana karşı senin kızgınlığını artırır. Eğer size doğruyu söylesem yine bana kızarsınız ama doğruyu söylemekle Allah'ın beni affadeceğini umarım. Vallahi ben sizinle savaşa katılmayıp geri kaldığım günlerdeki kadar hiçbir vakit sağlam ve bolluk içerisinde olmadım." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Evet bu doğru söyledi dedi. Kalk ve; Allah senin hakkında bir hüküm verinceye kadar bekle"** dedi. Bende belli bir süre bekledim. Bu hadis buradakinden daha uzuncadır. (Buhârî, Cihad ve Siyer: 197; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 12)

39- MESCİDE UĞRAYAN KİMSENİN NAMAZ KILMASI

724- Ebû Said b. Mualla (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında biz çarşı ve pazara giderken mescide uğrar ve orada namaz kılardık." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

40- MESCİDE OTURUP NAMAZ VAKTİNİ BEKLEMEK

725- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz namaz kıldığı yerde abdestini bozmaksızın beklediği sürece melekler onun için: Allah'ım! Onu bağışla, ona merhamet et diye dua ederler."** (Dârimi, Salat: 122; İbn Mâce, Mesacid: 19)

726- Ayyaş b. Ukbe, Yahya b. Meymûn'dan aktararak şöyle diyor: Sehil b. Saidi' den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle demişti: "Mescidde namaz vaktini bekleyen kimse namaz kılıyormuş gibi sevap kazanır." (Dârimi, Salat: 122; İbn Mâce, Mesacid: 19)

41- DEVE AĞILLARINDA NAMAZ KILMAK YASAKLANMIŞ MIYDI?

727- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) deve ağıllarında namaz kılmayı yasaklamıştı." (İbn Mâce, Mesacid: 12; Tirmizî, Salat: 259)

42- YERYÜZÜNÜN HER TARAFINDA NAMAZ KILINABİLİR

728- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yeryüzünün her tarafı benim için namazgah kılınmıştır ve temizdir. Ümmetimden kim nerede namaz vaktine ulaşırsa hemen oracıkta namazını kılıversin."** (Buhârî, Teyemmüm: 1; Dârimi, Salat: 111)

43- RASÛLULLAH (S.A.V) HASIR ÜZERİNDE NAMAZ KILMIŞ MIDIR?

729- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, "Ümmü Süleym; Rasûlullah (s.a.v)'den evine gelip orada namaz kılmasını istedi. Rasûlullah (s.a.v)'in namaz kıldığı yeri de namazgah edineceğini söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Ümmü Süleym'in evine geldi. Ümmü Süleym hemen bir hasır seccade getirdi, yumuşasın diye üzerine su serpti. Rasûlullah (s.a.v) o hasır üzerinde namaz kıldı, onlarda O'nunla birlikte namaz kıldılar." (Dârimi, Salat: 101; Buhârî, Salat: 20)

44- SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK

730- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), humre denilen bir çeşit sergi üzerinde namaz kılardı." (Müslim, Mesacid: 48; Dârimi, Salat: 101)

45- MİNBER ÜZERİNDE NAMAZ KILINIR MI?

731- Ebû Hazım b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, bazı kimseler, Sehl b. Sa'd es Saidi'nin yanına gelerek: Medine Mescidindeki Minberin hang ağaçtan yapıldığında ihtilafa düşüp ona sordular Sehl'de şunları anlattı: "Vallahi ben minberin hangi ağaçtan yapıldığını biliyorum. Hatta minberin yerine ilk konduğu günü de Rasûlullah (s.a.v)'in oturduğu ilk günü de biliyorum. Rasûlullah (s.a.v), bir kadına haber göndererek -Ravi Sehl'in o kadının ismini söylediğini fakat bu hadiste geçmediğini söylüyor- **"Marangoz olan kölene emret insanlara konuşacağımda üzerine çıkacağım bir yer yapsın."** Bunun üzerine kadın, kölesine; Rasûlullah (s.a.v)'in istediğini yapmasını emretti. Köle de ormandaki Tafra denilen ağaçtan isteneni yapıp getirdi. Kadın, bunu alıp Rasûlullah (s.a.v)'e gönderdi. Rasûlullah (s.a.v)'in emri üzerine bu minber işte şuraya kondu. Sonra Rasûlullah (s.a.v) minberin üzerine çıkıp namaz kıldığını gördüm. Tekbir alıp namaza durdu, yine minber üzerinde rükû'a vardı sonra geri geri inerek yere secde etti sonra tekrar minbere çıktı, namazını bitirince insanlara dönerek şöyle buyurdu: **"Ey insanlar: Benim namaz kıldığımı göresiniz ve bilesiniz ve Bana uyasınız diye böyle yaptım."** (Ebû Davud, Salat: 222; Buhârî, Salat: 64)

46- BİNİT ÜZERİNDE SADECE NAFİLE NAMAZ KILINIR

732- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i, eşeği üzerinde Hayber tarafına doğru nafile namaz kılarken gördüm." (Dârimi, Salat: 181; Müslim, Mesacid: 49)

733- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i bindiği deve üzerinde Hayber'e doğru ilerlerken nafile namaz kıldığını gördüm. Halbuki kıble Rasûlullah (s.a.v)'in arka tarafındaydı." (Dârimi, Salat: 181; Ebû Davud, Salat: 277)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- KİTÂBU'L-EZÂN

1- Ezanın Başlaması Babı
2- Bab: Ezan Lafızları İkişer İkişerdir
3- Bab: "Kad Kaameti's-Salatu" Kavli Müstesna İkaamet Lafızları Tekrar Edilmez
4- Ezan Okumanın Fazileti Babı
5- Bab: Ezan Okumada Sesi Yükseltmek
6- Ezan Okunması Sebebiyle Kan Akıtmaktan Alıkonacağı Babı
7-İnsan Müezzini İşittiği Zaman Ne Söyler Babı
8- Ezan Okunup Tamamlandığı Zamanki Dua Babı
9- Ezan Okumak Hususunda Kur'a Atmak Babı
10- Ezan Okuma Arasında Kelam Etmek Babı
11- Kendisine Vaktin Girdiği Haber Verecek Biri Bulunduğu Zaman Gözlere Kör Olan Kimsenin Ezan Okuması(nın Cevazı) Babı
12- Ezan, Fecrin Tulu'undan Sonradır Babı
13- Fecrden Ewelki Ezan Babı
14- Bab: Ezan İle İkaamet Arasında Ne Kadar Fasıla Vardır?
15- (Ezanı İşitmesinden Sonra Namaz İçin) İkaameti Bekleyen Kimse Babı
16- Bab: Her Ezan İle İkaamet Arasında Kılmak İsteyen , İçin, Bir Namaz Vardır
17- Seferde Bir Tek Müezzin Ezan Okusun Diyen Kimse Babı
18- Cemaat Oldukları Zaman Yolcular İçin Dahi Ezan ve İkaamet Olacağı, Arefe ve Müzdelife'de De Böyle Olacağı, Soğuk Yahud Yağmurlu (Gün ve) Gecede Müezzinin "Es-Salatu Fi'r-Rihal." Sözü Babı
19- Bab: Müezzin Ezan Okurken Ağzını Sağa Sola Döndürür mü ? ve Yine Müezzin Ezan Esnasında Sağa Sola Döner mi?
20- İnsanın "Namaz Bizden Kaçtı'' Sözü Babı
21-Bab: İnsan Namaza Koşmaz. Fakat Sekinet İle ve Vakaar İle Gelmelidir
22- Bab: İkaamet Edilmesi Sikasında İmamı Gördüklerinde İnsanlar Ne Zaman Ayağa Kalkarlar?
23- Bab: İnsan Namaza Doğru' Acele Edici Olarak Koşmaz, Fakat Sekinet ve Vakaarla Kalkmalıdır
24- Bab: İnsan (Namaza İkaametten Sonra) Bir Zarüretten Dolayı Mescidden Dışarıya Çıkar Mı?
25- Bab: İmam "Dönüp Gelinceye Kadar Yerinizde Durun" Dediği Zaman, Cemaat Onu Beklerler
26- Kişinin "Biz Namaz Kılmadık"' Sözü Babı
27- (Namaz İçin) İkaametten Sonra Kendisine Bir İhtiyaç Arız Olan İmam Babı
28- Namaz (İçin) İkaamet Edildiği Zaman Kelam Edip Konuşmak Babı
29- Cemaat Namazının Vacibliği Babı
30- Cemaat Namazının Fazileti Babı
31- Sabah Namazını Cemaat İçinde Kılmanın Fazileti Babı
32- Öğle Namazını İlk Vaktinde Kılmaya Davranmanın Fazileti Babı
33- Mescid Yolunda Atılan Adımlar Mukaabilinde Allah'tan Ecir, Sevab ve Rıza Niyaz Eylemek Babı
34- Yatsı Namazını Cemaat İçinde Kılmanın Fazileti Babı
35- Bab: İki Kişi de, İkiden Ziyadesi de Cemaattir
36- Namazı Bekleyerek Mescid İçinde Oturan Kimse ve Mescidleri Fazileti Babı
37- Mescide Gidip Gelen Kimsenin Fazileti Babı
38- Bab: Namaz İkaame Edildiği Zaman, Artık Farz Olan Namazdan Başka Namaz Kılınmaz
39- Hastanın Cemaatte Hazır Olması Hususundaki Sınır(ın Beyanı) Babı
40- Yağmurda ve Diğer Bir İllette Kendi Menzilinde Namaz Kılmaya Ruhsat Babı
41- Bab: İmam (Cemaate Gelmeme Ruhsatı Varken) Mescide Gelmiş Olanlara Namaz Kıldırır Mı?
42- Bab: Yemek Hazır Olup Geldiği ve Namaz da İkaamet Edildiği Zaman (Hangisine Başlanır)?
43- İmam, Elinde Yemekte Bulunduğu Birşey Varken Namaza Çağrıldığı Zaman (Nasıl Yapar)? Babı
44- Ailesinin İhtiyacında Meşgul Olan Kimse Namaz İkaamet Edilince Hemen Çıkar Babı
45- Kendisi Namaz Kılmak Arzu Etmediği Halde Sırf İnsanlara Peygamber'in Namazını ve Sünnetini Öğretmek Maksadiyle Halka Namaz Kıldıran Kimse Babı
46- Bab: İlim ve Fazilet Sahibi Olan Kimseler İmamlığa (Başkalarından) Daha Haklıdırlar
47- Bir İlletten Dolayı İmamın Yanıbaşında Namaza Duran Kimse Babı
48- Bir Kimse İnsanlara İmamlık Yapmak İçin Namaza Girse, Akabinde de Asıl Vazifeli Olan Birinci İmam Gelse. Bu Takdirde İlk Namazı Başlatan İmam Geri Çekilse de Yahud Çekilmeyip Namazı Kıldırsa da Namazı Caiz Olmuştur Babı
49- Bab: Namaza Gelenler Kur'an Okumakta Birbirlerine Musavi Oldukları Zaman, En Büyükleri Onlara İmamlık Eder
50- Bab: İmam Bir Kavmi Ziyaret Ettiği Zaman Onlara İmam Olur
51- Bab: İmam Ancak Kendisine Uyulmak İçin İmam Edinilmiştir
52- İmamın Arkasında Namaz Kılanlar Ne Zaman Secde Ederler? Babı
53- Başını İmamdam Ewel Kaldıran Kimsenin Günahı Babı
54- Kölenin ve Azad Edilip de Üzerinde Velayet Devam Eden Kimsenin İmamlığı Babı
55- Bab: Îmam Namazı Tamam Kıldırmadığı Zaman ve Arkasındakiler Tamamladığı Zaman?
56- Fitneye Giren (Veya Fitneye Ma'ruz Kalan) Kimsenin ve Bid'at İşleyenin İmamlığı Babı
57- Bab: İmam İle Me'müm İki Kişi Oldukları Zaman Me'müm, İmamın Sağ Tarafında Yanıbaşına, Bir Hizada Olarak Dikilir
58- Bab: Me'müm Olan Kimse İmamın Sol Tarafında Namaza Durduğu Zaman İmam Onu Sağ Yanına Geçirdiğinde Her İkisinin Namazı Bozulmaz
59- Bab: İmam Başkalarına İmam Olmaya Niyet Etmemişken, Sonradan Bir Topluluk Gelip de Onlara İmamlık Ettiği Zaman?
60- Bab: İmam Namazı Uzattığı ve Me'müm Olan Kimsenin de Bir İhtiyacı Olduğu Zaman, Namazdan Çıkıp Yalnızca Kılarsa?
61- İmamın Rukü'u ve Sucüdü Tamamlamakla Beraber Kıyamda Hafifletme Yapması Babı
62- Bab: Kişi Kendi Kendine Namaz Kıldığı Zaman Namazını İstediği Kadar Uzatsın
63- Kendilerine Namazı Uzattığı Zaman İmamından Şikayet Eden Kimse Babı
64- Namazı Kemale Ulaştırmakla Beraber Namazda Vecizlik (Yani Kısaltma, Hafifletme) Yapmak Babı
65- Çocuğun Ağlaması Sebebiyle Namazı Hafif Kıldıran Kimse Babı
66- Bir Kimse Namazı İmamla Beraber Kılıp da Sonra Başka Bir Topluluğa İmamlık Ettiği Zaman(ki Hükmü Beyan) Babı
67- İmamın Tekbirlerini Cemaatteki İnsanlara İşittiren Kimse Babı
68- Bab: (İşittirici Olan) Kimse İmama Uyar, İnsanlar da İmama Uymuş Olan O Kimseye Uyarlar .
69- Bab: İmam Namazda Şübheye Düştüğü Zaman İnsanların Sözüne Tutunur Mu?
70- Bab: İmam Namaz İçinde Ağladığı Zaman?
71- Saffları, İkaamet Sırasında ve İkaametten Sonra (Namaza Başlamadan Önce) Dümdüz Yapmak Babı
72- Saffların Düzeltilmesi Sırasında İmamın İnsanlara ' Karşı Yönelmesi Babı
73- Birinci Saff Babı
74- Bab: Saffı Doğrultmak, Namazın (Güzel) Tamam Olmasındandır

75- (Namaza Durma Sırasında) Saffları Tamamlamayan Kimselerin Günahı Babı
76- Saffta Omuzun Omuza ve Ayağın Ayağa Yapıştırılması Babı
77- Bab: Me'müm Olan Kimse, İmamın Solunda Namaza Durduğu ve İmam da Onu Arka Tarafından Tutup Sağ Yanına Geçirdiği Zaman Namazı Tamam Olmuştur
78- Bab: Kadın Tek Başına Bir Saff Olur
79- Mescidin ve İmamın Sağ Tarafına Gitmek Babı
80- Bab: İmamla Me'mümlar Arasında Duvar Yahud Sütre Olduğu Zaman?
81- Gece Namazı Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

9- KİTÂBU'L-EZÂN

(Ezan Kitabı)

1- Ezanın Başlaması Babı

Ve Azız, Celîl olan Allah'ın şu kavli:
"Biribirinizi namaza çağırdığınız zaman onu bir eğlence ve oyun edinirler. Bu, kendilerinin hakîkaten akıllarını kullanmaz bir güruh olmalarındandır" (ei-\ıaide: 58).
Ve Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler, cumua günü namaz için çağırıldığınız zaman hemen Allah'ı zikretmeye gidin. Alışverişi bırakın. Bu, bilirseniz sizin için çok " (el-Cumua: 9) [1].

1-.....Enes (R) şöyle demiştir: Ateş yakmayı ve çan çalmayı zikr ettiler, Yahûdîler'i ve Hnstiyanlar'ı da zikrettiler (yânî bunların onlara âit olduğunu düşündüler de onlardan vazgeçildi). Müteakiben Bilâl'e ezan lâfızlarını ikişer ikişer, ikaamet lâfızlarını da birer birer söylemesi emrolundu [2]

2-..... İbnu Umer (R) şöyle der idi: Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman bir araya toplanırlar da, namaz vaktini gözetlerlerdi. O ilk zamanda namaz için nida edilmezdi. Bir gün bu hususta konuştular. Bâzıları: Hrıstiyanlar'm çanları gibi çan edinin, dediler. Diğer bâzıları da, çan olmasın da Yahûdîler'in nefiri gibi boru olsun, dediler. Umer: Namaza çağıracak bir adam niye göndermiyorsunuz? dedi. Rasûlullah bunun üzerine: "Yâ Bilâl, kalk, namaz için nida et (yânî ezan oku)" buyurdu [3].

2- Bab: Ezan Lafızları İkişer İkişerdir

3-.....Enes (R) şöyle demiştir: Bilâl'e ezan lâfızlarını ikişer ikişer; ikaamet lâfızlarım da birer birer söylemesi emr olundu; yalnız "Kad kaameti's-salâtu" lâfzı müstesna (ki onu iki defa söylemekle emrolundu) [4].
4-.....Enes (R) şöyle demiştir: İnsanlar çoğaldığı zaman, namaz vaktini tanıyageldikleri bir şeyle alâmetlendirmeyi konuştular. Bir ateş tutuşturmayı yâhud da bir çan çalmayı zikrettiler. Nihayet Bilâl'e ezan lâfızlarını ikişer ikişer, ikaamet lâfızlarını da birer birer söylemesi emrolundu [5].

3- Bab: "Kad Kaameti's-Salatu" Kavli Müstesna Îkaamet Lafızları Tekrar Edilmez

5-.....Bize Hâlid, Ebû Kılâbe'den; o daEnes'ten olmak üzere
tahdîs etti. Enes (R) şöyle demiştir: Bilâl'e ezan lâfızlarını çiftlemesi, ikaamet lâfızlarını tek tek söylemesi emrolundu [6].
İsmail ibn Uleyye şöyle dedi: Ben bu Hâlid hadîsini, Eyyûb es-Sahıyanı ye zikrettim deo:Bu ikaamet lâfz, (yânî 'Kad kaameti's-salatu sözu) müstesnadır, dedi [7].

4- Ezan Okumanın Fazileti Babı

6-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Namaz için nida edildiği zaman, şeytân, ezanı işitmemek için yüzgeri dönüp yellene yellene kaçar [8]. Müezzin nidayı bitirince yine gelir. Nihayet namaz için ikaamet edilince yine yüzgeri edip kaçar. Müezzin ikaameti bitirince gelir [9], insan ile nefsi arasına sokulur, fulan şeyi hatırla, fulan şeyi hatırla diyerek (namazdan evvel insanın) hiç de aklında olmayan şeyleri hatırlatır durur. Tâ insan kaç rek'at kıldığını bilmez oluncaya kadar (kendisiyle uğraşır)".

5- Bab: Ezan Okumada Sesi Yükseltmek

Umer ibnu'l-Abdilazîz de (bir müezzine): "Ya külfetsiz ezan oku, yâhud yanımızdan ayrıl" demiştir [10].

7-.....Bize Mâlik, Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'sa'a el-Ensârî sonra el-Mâzinî'den; o da babası Abdullah'tan haber verdi. Ona da Ebû Saîd el-Hudrî (R) haber verip şöyle demiştir: Görüyorum ki, sen davarı ve kırları seviyorsun. Davarların başında yâhud bâdiyende iken namaz için ezan okuyacak olduğun zaman tîz sesle nida et. Zîrâ müezzin, sesinin yetiştiği yere kadar inşân, cinn, hattâ hiçbirşey yoktur ki, ezanı duymuş olsun da kıyamet gününde müezzin lehine şahadette bulunmasın. Ebû Saîd (hadîsin sonunda): Ben bunu (yânî müezzinin sesinin yetiştiği yere kadar insan ... ifâdesini) Rasûlullah(S)'tan işittim, dedi [11].

6- Ezan Okunması Sebebiyle Kan Akıtmaktan Alıkonacağı Babı [12]

8-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizleri bir kavm üzerine gazaya götürdüğü vakitlerde sabah olmadıkça ve beklemedikçe bize hücum ettirmezdi. Bekler, ezan sesi işitirse onlara saldırmaktan vazgeçerdi. Ezan sesi işitmezse üzerlerine baskın yapardı. Enes dedi ki: BU Hayber'e doğru yola çıktık; nihayet geceleyin onların yurduna ulaştık. Sabah olup da bir ezan işitmeyince, Rasûlullah hayvanına bindi. Ben de Ebû Talha'nın hayvanının arka tarafına bindim. Benim ayağım muhakkak surette Peygamber'in ayağına dokunuyordu. Ora halkı sepetleri ve çapalarıyîe bize doğru çıktılar. Peygam-ber'i gördükleri vakit: Muhammed; vallahi Muhammed ve hamîs yânî ordu! dediler. Enes dedi ki: Rasûîullah onları görünce: "Allahu Ek-ber. Hayber harâb oldu. Biz bir kavmin yurduna indik mi, itizar edilmiş olanların hâli yaman olur'1 buyurdu [13].

7-İnsan Müezzini İşittiği Zaman Ne Söyler Babı [14]

9-.....(Ebû Saîd -R- şöyledemiştir:) Rasûiullah (S): "Müezzinin nidasını işittiğiniz zaman siz de onun demekte olduğu sözler gibi söyleyiniz" buyurdu [15].

10-.....Bana'îsâibn Talhatahdîs etti. O da Muâviye'den işitmiştir. Muâviye bir gün ezan okunurken müezzinin dediklerini "Eş-hedu enne Muhammeden rasûlu'llah" sözüne kadar aynen tekrar etmiştir [16].

11-.....Bize Hişâm, Yahya'dan; geçen hadîs tarzında tahdîs etti. Yahya ibn Ebî Kesîr şöyle dedi: Kardeşlerimizin bâzısı bana tahdîs etti ki, Muâviye, müezzin "Hayye ale's-sctlât" dediği vakit "Lahavle ve/â kuvvete illâ billahi" demiş, ondan sonra da: İşte biz Peygamberimizin böyle söyler olduğunu işittik, diye İlâve etmiştir [17].

8- Ezan Okunup Tamamlandığı Zamanki Dua Babı

12-.....Câbir (R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Hekim ezanı işittiği zaman[18]: Allâhumme Rabbe hâzihda'vetVt-tâmme ve's-salâtil kaaimeti, âti Muhammeden el-vesîlete vel-fadîlete ve'b 'ashu makaamen Mahmuden ellezî vaattehu (= Yâ Allah, ey bu tam da'vetin ve kılınmak üzere olan bu namazın Rabb'ı, Muham-med'e vesileyi, fazileti ihsan et. Bir de kendisine va'd ettiğin Makaa-mu Mahmûd'u verip oraya ulaştır) derse, kıyamet gününde benim şefaatim ona vâcib olur" [19]

9- Ezan Okumak Hususunda Kur'a Atmak Babı

Ve zikrolunur ki, bir takım topluluklar ezan okumak hususunda ihtilâf etmişlerdir. Sa'd ibn Ebî Vakkaas da bunlar arasında kur'a atmıştır [20].

13-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İnsanlar ezan okumakta ve birinci saf/ta neler olduğunu bilseler de kur'a atmaktan başka çâre bulamasalar, muhakkak kur'a atarlardı. Yine insanlar her namazın ilk vaktinde olan fazileti bilir olsalardı, ona ulaşmak için muhakkak öne geçme yarışı yaparlardı. Yine insanlar yatsı ile sabah namâzlarmdaki sevabı bilselerdi, muhakkak bu iki namazın cemâatine emekleye emekleye (yâhııd kıç üstünde sürüne sürüne) de olsa giderlerdi" [21].

10- Ezan Okuma Arasında Kelam Etmek Babı

Ve Süleyman ibn Surad (R), ezan okuması arasında konuşmuştur [22]. el-Hasen el-Basrî de: Müezzinin, ezan okurken yâhud ikaamet ederken gülmesinde be's yoktur, demiştir [23].

14-.....Abdullah ibnu'l-Hâris şöyle demiştir: Abdullah ibn Abbas (R) çamurlu bir (cumua) gününde bize hutbe îrâd edeceği sırada, müezzine, ezan okurken "Hayye ale's-salâti" sözüne ulaştığı zaman "es-Salâtü fi'r-rıhâl (= Namaz evlerde kılınacak)" diye nida etmesini emretti. Bu emirden dolayı insanların bâzısı bâzısına baktı. Bunun üzerine İbn Abbâs: Müezzine böyle nida ettirmeyi İbn Abbâs'tan çok daha hayırlı olan kimse (yânî Peygamber) yapmıştır. Bu (yânî cumua namazı) zarurî ve vâcib bir şeydir, dedi [24].

11- Kendisine Vaktin Girdiği Haber Verecek Biri Bulunduğu Zaman Gözlere Kör Olan Kimsenin Ezan Okuması(nın Cevazı) Babı

15-.....(Abdullah ibn Umer -R- şöyle demiştir): Rasûlullah (S)şöyle buyurdu: "Bilâl, ezanını gece okuyor. Binâenaleyh sizler îbnu Ümmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyiniz içiniz,".
Sonra râvî: İbnu Ümmi Mektûm gözlen kör bir kimse idi. Kendisine sabah oluyor, sabah oluyor denilmedikçe. ezan okumazdı, dedi [25].

12- Ezan, Fecrin Tulu'undan Sonradır Babı [26]

16-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bana Hafsa şöyle haber verdi: Müezzin sabahı gözetlemek için durup beklediği ve sabah belirdiği zaman Rasûlullah (S) farz namaz ikaame olunmazdan evvel hafîf iki rek'at namaz kılardı.

17-.....Mü'minlerin annesi Âişe (R): Peygamber (S) sabah namazının nidası, yânî ezam ile ikaameti arasında iki hafîf rek'at namâz kılardı, demiştir [27].

18-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den oimak üzere haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Bilâl ezam geceleyin okuyor. Binâenaleyh sizler İbnu Ümmi Mektûm ezan okuyuncuya kadar yiyiniz, içiniz" [28].

13- Fecrden Evvelki Ezan Babı [29]

19-.....Bize Zuheyr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Süleyman et-Teymî, Ebû Usmân en-Nehdî'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bilâl'in ezanı hiçbirinizi -yâhud: Sizden hiçbir kimseyi- sahur yemeğinden alıkoymasın. Çünkü o henüz gece iken ezan okur. Onun bu okuması, ibâdetle kaaim olanınızı (artık sabah yaklaşıyor diye) vazgeçirmek, uykuda olanınızı da uyandırmak içindir. Fecr -yâhud sabah-, böyle zahir olmak değildir; tâ böyle olmayınca fecr olmaz"- Râvî Zuheyr dedi ki: Peygamber ("Fecr böyle zahir olmak değildir" derken) parmaklarını yukarıya kaldırıp baş aşağıya dikdi [30]. ("Tâ böyle olmayınca" derken de) Sebbâbelerini yânî şehâdet ve orta parmaklarını üst üste bindirip sağa sola uzatmak suretiyle işaret buyurdu [31].

20- Bize İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Usâme haber verdi. Ubeydullah: Bize tahdîs etti, dedi[32]. el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Âişe'den ve Nâfî'den; o da İbn Umer'den: Rasûlullah (S) buyurdu ki; ... H[33] ve yine bana Yûsuf ibn îsâ el-Mervezî tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Fadl (ibn Mûsâ) tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Umer'in oğlu Ubeydullah, el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Âişe'den olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S): "Bilâl ezanı gece-leyin okur. Binâenaleyh İbnu ÜmmiMekîûm ezan okuyuncaya kadar yiyiniz ve içiniz" buyurdu.

14- Bab: Ezan İle İkaamet Arasında Ne Kadar Fasıla Vardır?

Ve namaz ikaametini bekleyen kimse (ezandan sonra ne kadar bekler)?

21-.....Bize Hâlid, el-Cuveyrî'den; o da İbn Bureyde'den; o da Abdullah ibn Mugaffel el-Müzenî (R)'den olmak üzere tahdîs etti. Rasülulluh (S) üç kerre: "Her iki ezan (yânî her ezan ile ikaamet) arasında, kılmak isteyen için bir namaz vardır" buyurmuştur[34].

22-.....Enes İbn Mâlik (R) şöyle demiştir: Müezzin ezan okuduğu vakit, Peygamber, sahâbîlerinden bir takım insanlar acele ile direklere doğru durup namaz kılarlardı. Nihayet Peygamber (S) çıktığı vakit onları öyle akşam namazının farzından evvel iki rek'at kılıyorlar hâlde bulurdu. Hâlbuki ezan ile ikaamet arasında (çok) bir şey yoktu.
Usmân ibn Cebele ve Ebû Dâvûd da Şu'be'den gelen rivayette şöyle demiştir: Ezan ile ikaamet arasında ancak az bir müddet vardı [35].

15- (Ezanı İşitmesinden Sonra Namaz Îçin) İkaameti Bekleyen Kimse Babı [36]

23-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), müezzin sabah namazının ilk ezanını okuduğunda, sabah namazından evvel fecr aydınlığı iyice belirdikten sonra kalkar, hafîf iki rek'at kılar, sonra sağ yanı üzerine uzanır, tâ müezzin namaza ikaamet (edeceğini haber vermek) için gelinceye kadar beklerdi [37].

16- Bab: Her Ezan İle İkaamet Arasında Kılmak İsteyen , İçin, Bir Namaz Vardır

24-.....Abdullah ibn Mugaffel (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Her iki ezan (yânî ezan ile ikaamet) arasında bir namaz vardır. Her iki ezan arasında bir namaz vardır" buyurduktan sonra, üçüncüsünde: "İsteyen için" sözünü ilâve etti [38].

17- Seferde Bir Tek Müezzin Ezan Okusun Diyen Kimse Babı [39]

25-.....Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) şöyle demiştir: Kavmimden beş on kişilik bir toplulukla beraber Peygamber'inyanma geldim. Yanında yirmi gece kaldık. Peygamber rahîm ve rafîk tabîatli idi. Ehil ve ıyâlimizi özlediğimizi görünce bize: "Dönünüz, onların yanlarında bulununuz. Onlara (dîni) öğretiniz. (Beni nasıl namaz kılar gördünüz ise öylece) namaz kılınız. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. En yaşlınız da size imâm olsun" buyurdu [40].

18- Cemaat Oldukları Zaman Yolcular İçin Dahi Ezan ve İkaamet Olacağı, Arefe ve Müzdelife'de De Böyle Olacağı, Soğuk Yahud Yağmurlu (Gün ve) Gecede Müezzinin "Es-Salatu Fi'r-Rihal." Sözü Babı

26-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in maiyyetinde bir yolculukta bulunuyorduk. Müezzin (öğle) ezanım okumak istedi. Peygamber (S) ona: "Serinliği bekle!" buyurdu. Bir müddet sonra müezzin yine okumak istedi. Peygamber yine: "Serinliği bekle!" buyurdu. Sonra yine ezan okumak istedi. Peygamber de yine: "Gölge tepelerin yüksekliği mikdârına musâvî oluncaya kadar serinliği bekle" buyurdu, müteakiben Peygamber (S): "Sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır" buyurdu [41].

27-.....Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) şöyle demiştir: İki kimse sefere niyet ederek Peygamber'in yanına (vedâya) geldiler. Peygamber (S): "Buradan çıktığınızda (her namaz vakti geldikçe) ezan okuyunuz. Sonra ikaamet ediniz. Sonra en büyüğünüz imâm olsun" buyurdu [42].

28-.....Bize Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Peygamber'in yanma geldik. Biz, yaşça birbirine akran gençler idik. Peygamber'in yanında yirmi gün yirmi gece ikaamet ettik. Rasûlullah çok merhametli ve çok rıfklı idi: Ehlimizi arzu ettiğimizi yâhud ehlimize iştiyak hâsıl ettiğimizi anlayınca, geride kimleri bıraktığımızı bize sordu. Biz de kendisine haber verdik. Rasûlullah: "Haydin (ehillerinizin yanma) dönünüz. Onların aralarında ikaamet ediniz. Onlara öğretiniz, söyleyecek şeyleri söyleyip emrediniz" buyurdu. Bir de birçok şeyler buyurdu ki, şimdi onları hatırlıyorum yâhud hatırlamıyorum (râvî şekk ediyor). Ve o arada: "Benim nasıl namaz kılar olduğumu gördünüzse, öylece namaz kılınız. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. En yaşlınız da size imâm olsun" buyurdu [43].

29-.....BanaNâfi' tahdîsedip şöyle dedi: İbn Umer (R), Dacnân'da iken soğuk bir gecede ezan okudu. Sonra "Sallû fîrihâlikum = Namazlarınızı olduğunuz yerlerinizde kılınız" dedi. Daha sonra bize şunu haber verdi: Rasûlullah (S) seferde iken soğuk yâhud yağmurlu bir gecede müezzine ezan okumasını ve ardından da "Elâ sallû fi'r-rıhâl (yânı: Haberiniz olsun, namazlarınızı olduğunuz yerlerde kılınız)" diye nida etmesini emrederdi, dedi [44].

30-.....Ebû Cuhayfe (R) şöyle demiştir: Ben el-Abtah'ta Rasûlullah(S)'ı gördüm. Bilâl yanma geldi de O'na namazı i'lâm etti Sonra Bilâl bir harbe ile dışarı çıktı, nihayet onu Abtah'ta Rasûlul-lah'm önünde bir yere dikti ve namazı ikaame etti [45].

19- Bab: Müezzin Ezan Okurken Ağzını Sağa Sola Döndürür mü ? ve Yine Müezzin Ezan Esnasında Sağa Sola Döner mi? [46]

Bilâl'ın ezan okurken iki parmağını iki kulağına soktuğu zikrolunur [47]. İbn Umer ise iki parmağını iki kulağına sokmazdı [48].
İbrâhîm en-Nahaî: Abdestsiz olarak ezan okumakta be's yoktur, demiştir [49]. Atâ ibn Ebî Rabâh ise: Abdest almak dînde sabit olmuş bir sünnet ve kaanûndur, demiştir [50].
Aişe: Peygamber (S) -abdestli, abdestsiz- her hâlinde Allah'ı zikrederdi, demiştir [51].

31-.....Bize Sufyân, Avn ibn Ebî Cuhayfe'den; o da babasından olmak üzere tahdîs etti. Ebû Cuhayfe, Bilâl'ı ezan okurken gördüğünü haber verip: Ben ezan okuduğu sırada Bilâî'in ağzını şu tarafta ve şu tarafta ta'kib etmeye başladım, demiştir.

20- İnsanın "Namaz Bizden Kaçtı'' Sözü Babı [52]

İbn Şîrîn; Namaz bizden kaçtı demeyi kerîh görüp; lâkin "Biz namaza erişemedik" desin, demiştir. Peygamber(S)'in sözü ise daha sahihtir [53].

32-.....Ebû Katâde şöyle demiştir: Biz Peygamber'le birlikte namaz kılmakta olduğumuz sırada, Peygamber birçok kimselerin koşuşma seslerini işitti. Namazı kıldırdıktan sonra: "Ne oluyorsunuz?" diye sordu. Namaza yetişmek için acele ettik, dediler. Peygamber: "Öyle acele acele koşuşmayınız. Namaza geldiğiniz zaman (vakaar
ve) sekınetten ayrılmayınız (ağır ağır yürüyünüz). Namazdan yetiştiğiniz kadarım (imâmla beraber) kılınız, kaçırdığınızı da (sonra yalnızca) tamamlayınız" buyurdu [54].

21-Bab: İnsan Namaza Koşmaz. Fakat Sekinet İle ve Vakaar İle Gelmelidir

Peygamber de: "Namazın erişdiğiniz kadarını (imâmla) kılınız; kaçırdığınız kısmını ise kendiniz tamamlayınız"
buyurdu. Bu hadîsi Ebû Katâde, Peygamberden rivâvet etti [55].

33-.....VeyineîbnuEbîZİ'b, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs.etti. Peygamber (S): "îkaameti işittiğiniz zaman, sekînet ve vakaarla namaza doğru yürüyünüz; sür'at etmeyiniz. Namazın eriştiğiniz kadarını (imâmla beraber) kılınız; kaçırdığınız kısmını ise kendiniz tamamlayınız'1 buyurdu [56].

22- Bab: İkaamet Edilmesi Sikasında İmamı Gördüklerinde İnsanlar Ne Zaman Ayağa Kalkarlar? [57]

34-..... Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yahya (ibn Ebî Kesîr), Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah'tan yazdı. Babası

Ebû Ka-tâde şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Namaz ikaame edildiği vakit beni (odamdan çıkmış) görmedikçe ayağa kalkmayınız" buyurdu.

23- Bab: İnsan Namaza Doğru' Acele Edici Olarak Koşmaz, Fakat Sekinet ve Vakaarla Kalkmalıdır

35- Bize Ebû Nuaym tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şeybân, Yah-yâ'dan; o da Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah'tan tahdîs etti. Babası Ebû Katâde şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Namaz ikaame edildiği vakit, beni (odamdan çıkmış) görmedikçe ayağa kalkmayınız, sekînet üzere olunuz" buyurdu. Bu hadisi Yahya ibn Ebi Kesir'den rivayet etmekte Aliyyu'bnu'l-Mubarek , Şeyban'a mutabaat etmiştir.[58]

24- Bab: İnsan (Namaza İkaametten Sonra) Bir Zarüretten Dolayı Mescidden Dışarıya Çıkar Mı?

36-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S), namaz ikaamet edilmiş ve saflar dümdüz doğrultulmuş olduğu hâlde ve hattâ namaz kıldıracağı yerde dikeldiği ve biz O'nun tekbîr almasını beklediğimiz zaman yerinden ayrıldı ve: "Yerinizde durun" deyip mes-cidden dışarı çıktı. Biz, bulunduğumuz vaziyet üzere bekledik. Nihayet yıkanmış ve başı su damlatır hâlde bizim yanımıza çıkıp geldi [59].

25- Bab: İmam "Dönüp Gelinceye Kadar Yerinizde Durun" Dediği Zaman, Cemaat Onu Beklerler

37-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir defasında namaz ikaame edildi, insanlar saflarını düzelttiler, Rasûlullahodasından çıktı; haddizatında cünüb olduğu hâlde öne de geçti. Sonra hatırlayarak: "Yerinizden ayrılmayınız" dedi de odasına döndü ve yıkandıktan sonra başı su damlatarak mescide çıktı ve saff hâlinde bekleyen insanlara (ikaameti tekrar ettirmeksizin) namaz kıldırdı [60].

26- Kişinin "Biz Namaz Kılmadık"' Sözü Babı

38-..... Bize Câbir ibn Abdillah (R) şöyle haber verdi: Handak harbi günü Peygamber'in yanına Umer ibnu'I-Hattâb geldi de: Yâ Râsulallah, az kalsın ikindi namazını güneş batmadan kılamaya-caktım, dedi. Ve bu oruçlu orucunu bozduktan sonra idi. Peygamber (S): "Vallahi o namazı ben de kılamadım" dedi. Müteakiben Peygamber, Buthân deresine indi. Ben de beraberinde idim. Abdest aldı. Sonra namaz kıldı. Yânî güneş battıktan hayli zaman sonra O, ikindi namazını kıldı, sonra onun ardından da akşam namazını kıldı [61].

27- (Namaz İçin) İkaametten Sonra Kendisine Bir İhtiyaç Arız Olan İmam Babı

39-.....Enes (R) şöyle demiştir: (Bir defa yatsı) namazı ikaame edilmişken, Peygamber (S) mescidin bir tarafında biri ile yavaş yavaş konuşuyordu. Cemâat uyuklayıncaya kadar (sözü uzattı ve) namaza durmadı'[62].

28- Namaz (İçin) İkaamet Edildiği Zaman Kelam Edip Konuşmak Babı

40-.....Bize Humeyd tahdîs edip şöyle dedi: Ben, Sabit ibn Eşlem el-Bunânî'ye: İnsan, namaz (için) ikaame edildikten sonra konuşabilir mi? diye sordum. O bana Enes ibn Mâlik'ten şu hadîsi tahdîs etti. Enes şöyle demiştir: Bir kerre namaz (için) ikaame edildi. Derken Peygamber'in karşısına bir kimse çıktı ve namaz (için) ikaamet edildikten sonra kendisini namaza başlamaktan habsedip alıkoydu [63].

29- Cemaat Namazının Vacibliği Babı

Hasen Basrî: Bir kimseyi anası, ona olan şefekatından dolayı yatsı namazı cemâatine gitmesinden men' ederse, o kimse anasının bu men'ine itaat etmez, demiştir [64]

41-.....Ebû Hureyre'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun, içimden öyle geçti ki, birçok odun toplanmasını emredeyim. Odunlar yığılsın. Sonra namaz için ezan okunmasını emredeyim; okunsun. Sonra birine emredeyim de o insanlara imâm olsun. Sonra o cemâati bırakayım da namaza gelmeyen erkeklerin üzerine gidip evlerini üstlerine yakıvereyim. Ve yine nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, onların herhangisi (burada) semiz etli bir kemik parçası yâhud iki tane güzel paça bulacağını bilir olsaydı, muhakkak yatsı namazına gelip hâzır bulunurdu".

30- Cemaat Namazının Fazileti Babı

Esved ibn Yezîd en-Nahaî, bir cemâati kaçırdığı zaman başka mescide giderdi (de cemâat faziletini kazanmağa çalışırdı) [65].
Enes ibn Mâlik de mescidin birine içinde namaz kılındıktan sonra geldi, ezan okudu, ikaamet etti ve (yanındaki gençlerle

birlikte) cemâat namazı kıldı [66].

42-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den olmak üzere haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Cemâatle kılınan namaz yalnızın kıldığı namazdan yirmi yedi derece faziletli olur" buyurmuştur.

43-.....Ebû Saîd (R) Peygamber (S)'den şöyle buyururken işitmiştir: "Cemâatle kılınan namaz, yalnızın kıldığı namazdan yirmi beş derece faziletli olur" [67].

44-.....Ben Ebû Hureyre'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kişinin cemâat içinde kıldığı namaz, evinde ve pazarda yalnızca kıldığı namazı üzerine yirmi beş misli katlanır. Bu katlamanın sebebi şudur; O abdeste niyet edip abdesti tam alır, sonra kendisine namazdan başka birşey çıkarmayarak mescide doğru yola çıkarsa, tâ mescide varıncaya kadar hiçbir adım atmaz ki, onun için adıma mukaabil bir derece yükseltilmesin ve yine adımından dolayı kendinden bir günâh indirilmesin. Namazı kıldığı zaman ise, namaz kıldığı yerde kaldığı müddetçe melekler ona şu salâtı okumaktan ayrılmazlar: Aîlahumme sallı aleyhi, Alîahumme ırhamhıı (= Yâ Allah ona salât et, yâ Allah ona merhamet eyle). Her biriniz namaz kılmayı beklediği müddetçe bir (nevi') namaz içinde bulunmakta devam eder" [68].

31- Sabah Namazını Cemaat İçinde Kılmanın Fazileti Babı

45-.....Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Abdurrahmân oğlu Ebû Seleme haber verdi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu "Cemâatle kılınan namaz, birinizin yalnız başına kıldığı namazdan yirmi beş cüz' (yânı derece) daha faziletli olur. Gece melekleri ile gündüz melekleri de sabah namazında bir araya gelirler". Sonra Ebû Hureyre (bunu takviye ve iştişhâc için): İsterseniz
İnne Kur 'âne "l-fecri kâne meşhûden (= Şübhesiz fecr Kur'ân'ı şâhidli-dir)" (ei-isrâ: 78) âyetini okuyunuz, der idi [69].
Şuayb şöyle dedi: Ve bana Nâfi', Abdullah ibn Umer'den tah-dîs etti. O: Cemâat namazı yirmi yedi derece faziletli olur, demiştir [70]

46-..... Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Salim (ibn Ebi'I-Ca'd)'den işittim, şöyle dedi: Ben Ümmü'd-Derdâ'dan işittim, şöyle diyordu:Ebu'd-Derdâ (R) öfkeli olarak yanıma geldi.Seni öfkelendiren nedir? dedim. Vallahi ben Muhammed ümmetinden, onların cemâatle namaz kılmaları müstesna, (kusursuz yaptıkları başka) bir şey tanıyamıyorum, dedi [71].

47-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Namazdan dolayı insanların en büyük ecre hakk kazananı (cemâat mescidine) derece derece uzaktan yürüyüp gelenlerdir. İmâm ile beraber kılayım diye namazı bekleyen kimse de, hemen kılıp sonra yaîıverenden daha büyük ecre nail olur" [72].

32- Öğle Namazını İlk Vaktinde Kılmaya Davranmanın Fazileti Babı

48- Bize Kuteybe, Mâlik'ten; o da Ebû Bekr'in himayesinde olan Sumeyy'den; o da Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebí Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"(Vaktiyle) bir kimse yolda yürürken, yolu üstünde bir diken dalı buldu. Onu yoldan dışarıya attı. Allah onun bu amelini kabul buyurdu ve onun günâhlarını mağfiret etti". Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Şehîdler beştir: Taundan ölen, karın (yânî iç) hastalığından ölen, suda boğulan, yıkıntı altında kalıp ölen, bir de Allah yolunda şehîd olan{yzm öldürülen)dır".
Yine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İnsanlar ezan okumakta ve birinci saffta olan (hayır ve bereketler)/ bilir olsalar da (onları elde etmek için) kur'a atmaktan başka çâre bulamasalardı, muhakkak kur'a alışırlardı. Onlar namazı ilk vaktinde kılmaktaki fazileti bilselerdi, (ona yetişmek için) muhakkak yarış ederlerdi. Yatsı ile sabah namazlarında olan sevabı bilselerdi, muhakkak bu iki namaza (onların cemâatine) emekleye emekleye de olsa gelirlerdi" [73].

33- Mescid Yolunda Atılan Adımlar Mukaabilinde Allah'tan Ecir, Sevab ve Rıza Niyaz Eylemek Babı

49-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Ey Selime oğullan, mescidyolunda attığınız adımlarınızın ecrini hesaba katmaz mısınız?" buyurdu.
Ve Mucâhid: " Ve nektubu mâ kaddemû ve âsârahum (= Biz önden gönderdikleri şeyleri ve -bıraktıkları- eserleri yazıyoruz)" (Yâsîn: 12) âyetindeki "âsâr" lâfzını tefsir edip, "Hutâ = Adımlar" demektir, demiştir [74].
Ve İbnu Ebî Meryem şöyle dedi: Bize Yahya ibn Eyyûb haber verip şöyle dedi: Bana Humeyd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Enes şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan olan Selime oğulları, (mescide uzak düşen) menzillerinden göçüp Peygamber'e yakın bir yere konaklamak istediler. Rasûlullah Medine'yi (koruyan menzillerini) ıssız bırakmalarını beğenmedi de onlara hitaben: "Eserlerinizi (yânı attığınız adımların ecrini) hesaba katmaz mısınız?" buyurdu. Mucâhid: Onların eserleri adımlarıdır, yeryüzünde yürürken ayaklarının bıraktığı izlerdir, demiştir[75].

34- Yatsı Namazını Cemaat İçinde Kılmanın Fazileti Babı

50-.....Ebû Hureyre (R)'şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Münafıklar üzerine sabah ile yatsı (cemâat) namazlarından daha ağır hiçbir namaz yoktur. Hâlbuki bu iki namazda olan şeyleri bilselerdi emekleye emekleye de olsa, onlara muhakkak gelirlerdi. Yemin olsun içimden öyle geçti ki, müezzine emredeyim namazı ikaame etsin, sonra bir kimseye emredeyim, o da insanlara imamlık etsin, sonra ateşli fitilleri alayım, ezanı işitmeyi müteâkıb namaza çıkmayanların evlerini başlarına yakayım" [76].

35- Bab: İki Kişi de, İkiden Ziyadesi de Cemaattir

51-.....Bize Hâiid, Ebû Kılâbe'den; o da Mâlik ibnu'l-Huveyris (R)'ten olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S): "Namaz (vakti) geldiği zaman ezan okuyunuz ve ikaamet ediniz. Sonra ikinizin en yaşlısı size imamlık etsin" buyurmuştur [77].

36- Namazı Bekleyerek Mescid İçinde Oturan Kimse ve Mescidleri Fazileti Babı

52- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Sizlerden her biri namaz kıldığı yerde bulunmakta devam ettiği ve kendisinden hades vâki' olmadığı müddetçe, melekler ona: Al-lahumme ığfir lehu, Allahumme ırhamhu (= Yâ Allah buna mağfiret et, yâ Allah buna merhamet eyle!) diye salât yânı dua ve istiğfar ederler. Sizlerden her biri namaz kendisini habsetmekte devam ettiği müddetçe ve kendisini ancak namaz, ehline dönmesinden men' etmekte devam ettiği müddetçe bir (nevi') namâz'JÇİnde bulunmakta devam eder [78].

53-..... Bana Hubeyb ibnu Abdirrahmân, Hafs ibnu Âsım'dan; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Yedi kişi ki, Allah onları kendi gölgesinden başka gölge olmayan günde, gölgesi altında gölgelendirecektir: Adaletli imâm;Rabb'-ine ibâdet içinde yetişmiş genç; gönlü mescidlere bağlı olan kimse; Allah yolunda sevişip, buluşmaları da ayrılmaları da buna müste-nid olan iki kimsenin her biri; mevki' ve güzellik sahibi bir kadın kendisini istediği hâlde: Ben Allah'tan korkarım diyen erkek; infâk ettiğinde, sol tarafının, sağ tarafının ne infâk etmekte olduğunu bilmeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse; tenhâ yerde Allah 't zikr edip de, iki gözü dolup taşan kimse" [79].

54-.....Bize İsmâîl ibn Ca'fer, Humeyd'den tahdîs etti. O şöyle,. demiştir: Enes ibn Mâlik'e, Rasûlullah mühür-yüzük edindi mi? diye soruldu da Enes şöyle dedi: Evet, Rasûlullah bir gece yatsı namazını gecenin yarısına kadar te'hîr etti. Sonra namazı kıldırmasının ardından yüzünü bize döndürdü de "(Bu saatte) insanlar namazı kılıp uyudular, siz ise namaz kılmayı beklediğiniz sürece bir (nevi') namaz içinde olmakta devam ettiniz" buyurdu. Enes dedi ki: Peygamber'in yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir [80].

37- Mescide Gidip Gelen Kimsenin Fazileti Babı

55-.....Bize Muhamnıed ibn Mutarrıf, Yezîd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere haber verdi: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim (namaz için) mescide gider gelirse, her gidip geldikçe Allah ona cennetteki konağını hazırlar".

38- Bab: Namaz Îkaame Edildiği Zaman, Artık Farz Olan Namazdan Başka Namaz Kılınmaz [81]

56- Bize Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbrâhîm ibnu Sa'd, babasından; o da Hafs ibnu Âsım'dan; o da Mâlik ile Buhayne'nin oğlu olan Abdullah'tan olmak üzere tahdîs etti. Abdullah (R): Peygamber (S) bir adama uğradı, demiştir.
Buhârî dedi ki: Ve yine bana Abdurrahmân tahdîs edip şöyle dedi: Bana Behz ibnu Esed tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Sa'd ibn İbrâhîm haber verip şöyle dedi: Ben Ezd kabilesinden olup, kendisine Mâlik ibnu Buhayne dahi denilen bir kimseden işittim (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) bir sabah namaz ikaa-me edilmiş İken, bir kimsenin iki rek'at sünnet kılmakta olduğunu gördü. Rasuluîlah namazdan çıkınca, oradakiler etrafını sardılar. Rasûlullah (tevbîh olarak) o kimseye: "Sabah namazını dört rek'at olarak mı kılıyorsun? Sabah namazını dört rek'at olarak mı kılıyorsun?" buyurdu.
Bu hadîsi bu isnâdla Şu'be'den; o da rvlâlik'ten diye rivayet etmesinde Behz ibn Esed'e Gunder ile Muâz ibn Muâz el-Basrî mutâ-baat etmişlerdir.
Muhammed ibn İshâk da şöyle dedi: Sa'd ibn İbrahim'den; o da Hafs ibn Âsım'dan; o da Abdullah ibn Buhayne'den.
Hammâd ibn Ebû Seleme de şöyle dedi: Bize Sa'd ibn İbrâhîm, Hafs'tan; o da Mâlik'ten diye haber verdi [82].

39- Hastanın Cemaatte Hazır Olması Hususundaki Sınır(ın Beyanı) Babı [83]

57-.....el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî şöyle demiştir: Biz bir gün Âişe'nin yanında idik. Namaza devamlı olmayı ve ona ta'zîm eylemeyi zikrettik. Âişe şöyle dedi: Rasûlullah, vefat etmiş olduğu hastalığa tutulduğu zaman (bir kerre) namaz vakti

gelmiş, ezan da okunmuştu. Rasûlullah: "Ebû Bekr'e söyleyin de insanlara namazı kıldırsın" buyurdu. Ebû Bekr pek yufka yüreklidir, senin makaamında durup da halka namaz kıldıramaz, denildi. Rasûlullah emrini tekrar etti. Yanındakiler de kendi söylediklerini tekrar ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah üçüncü defa yine o emrinijekrâr etti de: "Şübhesiz ki sizler Yûsuf Peygamber'in sahibelerisiniz (yânı onun günündeki kadınlar gibisiniz) [84]. Ebû Bekr'e emredin, insanlara namazı o kıldırsın"buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr (mihraba) çıkıp namazı kıldırdı. (Bu namazlardan biri esnasında) Peygamber, kendisinde bir hafiflik hissetti de iki kimseye dayanarak namaza çıktı. Tâkatsız-lığından dolayı yürürken ayaklarını yerlerde sürüdüğü hâlâ gözümün önündedir. Ebû Bekr geriye çekilmek istedi. Peygamber (S) ona, yerinde dur, diye işaret etti. Sonra ileriye götürüldü de nihayet Ebû Bekr'in yanına oturdu. Râvî el-A'meş'e: Namazı Peygamber kıldırıyordu da, Ebû Bekı O'nun namazına, cemâat de Ebû Bekr'in namazına uyarak (mı) namaz kılıyorlardı? denildi; A'meş, başı ile evet, dedi [85].
Bu hadîsi Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Şu'be'den; o da el-A'meş'ten olmak üzere bir kısmını rivayet etti. Ebû Muâviye Muhammed ibn Hazım, el-A'meş'ten yaptığı rivayetinde; Rasûlullah, Ebû Bekr'in soluna oturdu. Ebû Bekr de ayakta olarak namaz kılıyordu, sözlerini ziyâde etmiştir.

58-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Mes'ûcTun oğlu Ubeydullah haber verip şöyle dedi: Âişe şöyle dedi: Peygamber (S) ağırlaşip da ağrısı şiddetlendiği zaman, benim evimde bakılmak üzere kadınlarından izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler. Ondan sonra Peygamber bir tarafında Abbâs, diğer tarafında bir zât olduğu hâlde, ayakları yerde sürünerek çıktı. Ubeydullah ibn Abdil-lah şöyle dedi: Âişe'nin bu dediğini İbn Abbâs'a zikrettim. O bana: Âişe'nin ismini söylemediği kimsenin kim olduğunu bilir misin? dedi. Ben: Hayır,dedim. O Alî ibn Ebî Tâlib'dir, diye haber verdi [86].

40- Yağmurda ve Diğer Bir İllette Kendi Menzilinde Namaz Kılmaya Ruhsat Babı [87]

59-.....(Nâfi- şöyle demiştir:) Abdullah ibn Umer (R)soğuk

60-.....Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; odaMahmûdibnu'r-Rabî' el-Ensârî'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): İtbân ibn Mâlik gözleri görmediği hâlde kendi kavmine imamlık ederdi. O bir defasında Ra-sûlullah'a: Yâ Rasülallah, karanlık oluyor, seyl oluyor; ben ise gözleri görmez bir kimseyim. Binâenaleyh ey Allah'ın Elçisi, benim evimdeki bir yerde namaz kıldır da ben orasını namaz kılma yeri edineyim, dedi. Bu müracaat üzerine Rasûlullah ona gitti ve: "Nerede namaz kıldırmamı istersin?" buyurdu. Itbân, evden bir yeri işaret et-1 ti. Rasûlullah (S) orada namaz kıldırdı [88].

41- Bab: İmam (Cemaate Gelmeme Ruhsatı Varken) Mescide Gelmiş Olanlara Namaz Kıldırır Mı?

Ve yine cumua günü yağmur yağar halde (gelmiş olan kimselere) hutbe yapar mı?

61-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, tahdîs edip şöyle dedi. Bize ez-Ziyâdî'nin arkadaşı olan Abdulhamîd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibnu'I-Hâris'ten işittim, şöyle dedi: İbnu Abbâs (R) çamurlu bir günde bize hutbe îrâd etti. (Hutbe öncesi) müezzine "Hayyeale's-salâtı"sözüne ulaştığında "es-satâtu fVr-nhâl(= Namaz evlerde kılınacak)" diye nida etmesini emretti. İnsanlar bu sözden hoşlanmamışlar gibi birbirine bakıştılar. Bunun üzerine İbn Abbâs: Sizler bunu beğenmemişe benziyorsunuz. Hâlbuki bunu -Peygamber'i kasdederek-benden hayırlı olan Zât yapmıştır. Bu (yânî cumua namazı) kılınması lâzım ve vâcib bir şeydir. Ben ise sizleri (olduğunuz yerlerden çıkararak) günâha sokmak istemedim, dedi.
Ve yine Hammâd'dan; o da Âsım'dan; o da Abdullah ibnu'I-Hâris'ten; o da îbn Abbâs'tan olmak üzere yukarıki hadîs tarzında rivayet etti. Şu kadar var ki, bu rivayette İbn Abbâs: Ben sizleri günâha sokmak istemedim, ki gelecektiniz ve dizlerinize kadar çamura batacaktınız, demiştir [89].

62-..... Bize Hişâm (ed-Destevâî), Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den olmak üzere tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Ebû Saîd el-Hudrî'ye sordum da, o şöyle dedi: Bir bulut geldi, yağmur boşandı, hattâ mescidin tavanı aktı. Mescidin sakfı hurma dallarından idi. Namaz ikaame edildi. Ben Rasûlullah'ı su içinde ve çamur içinde secde ederken gördüm. Hattâ (namazdan bize döndüğünde) alnında çamur izini gördüm [90].

63-.....Bize Enes ibnu Şîrîn tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes (R)'ten işittim, şöyle diyordu: Ensâr'dan bir adam Peygamber'e hitaben: Ben seninle namaz kılmağa gelemiyorum, dedi. O zât şişman bir kimse idi. İşte o zât Peygamber için yemek pişirdi de Peygamber'i evine da'vet etti. Peygamber'e bir hasır yaydı ve hasırın kenarına su serpti. Peygamber o hasırın üzerinde iki rek'at namaz kıldırdı. Âlu Cârûd'dan bunu işiten bir kimse Enes'e: Peygamber (S) duhâ namazı kılar mıydı? diye sordu. O da: O günden başka onu kıldığını görmedim, dedi [91].

42- Bab: Yemek Hazır Olup Geldiği ve Namaz da İkaamet Edildiği Zaman (Hangisine Başlanır)?

İbnu Umer yemeğe başlar idi [92]. Ebu'd-Derdâ da: İnsanın namaza, kalbi fariğ olarak yönelebilmesi için,
evvelâ kendi ihtiyâcına yönelmesi, fıkhının kemâlindendir, demiştir [93].

64-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve tahdîs edip şöyle dedi: Ben Âişe'den işittim, Peygamber (S): "Yemek

konulduğu ve namaz da ikaamet edildiği zaman, yemeğe başlayınız" buyurmuştur [94].

65-.....(Enes -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Akşam yemeğiniz önünüze konulduğu vakit, akşam namazını kılmadan yemeğe başlayınız; acele edip de yemeğinizi bırakmayınız [95]

66-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Sizden her birinizin yemeği konulduğu ve namaz da ikaamet edildiği zaman, yemeğe başlayınız. Yemekten fariğ oluncaya kadar acele etmesin" buyurdu.
İbnu Umer, önüne yemek konulur, ötede namaz ikaamet edilirdi; hattâ imâmın kıraatini işitir olduğu hâlde yemeği bırakıp da namaza gitmezdi.
Zuheyr (ibnu Muâviye) ile Vehb ibn Usmân, Mûsâ ibn Ukbe'-den; o da Nâfi'den olmak üzere söylediler: İbn Umer şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Sizlerden her biriniz yemek üzerinde bulunduğu zaman namaz ikaamet edilmiş olsa bile işini bitirinceye kadar acele etmesin ". Bu hadîsi İbrâhîm ibnu'l-Munzir, Vehb ibn Usmân'dan rivayet etti. Bu Vehb ise Medîneli'dir [96].

43- İmam, Elinde Yemekte Bulunduğu Birşey Varken Namaza Çağrıldığı Zaman (Nasıl Yapar)? Babı

67-.....İbn Şiriâb şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Umeyye'nin oğlu Ca'fer haber verdi. Babası şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S)'ı pişmiş bir koyun bacağından bıçakla etleri kesip yerken gördüm. Bu sırada namaza çağrıldı. Bunun üzerine Rasûlullah hemen kalktı, bıçağı elinden bıraktı ve abdest almadan namazı kıldırdı [97].

44- Ailesinin İhtiyacında Meşgul Olan Kimse Namaz İkaamet Edilince Hemen Çıkar Babı

68-..... el-Esved şöyle demiştir: Ben Âişe'ye: Peygamber (S) evinde ne yapardı? diye sordum. Âişe: Kendi ailesinin işinde, yânî kendi evinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza çıkardı, dedi [98].

45- Kendisi Namaz Kılmak Arzu Etmediği Halde Sırf İnsanlara Peygamber'in Namazını ve Sünnetini Öğretmek Maksadiyle Halka Namaz Kıldıran Kimse Babı

69-.....Ebû Kılâbe şöyle demiştir: Mâlik ibnu'I-Huveyris, bizim şu mescidimize -yânî Basra mescidine- geldi ve: Asıl arzum namaz kılmak olmadığı hâlde, ben size namaz kıldıracağım [99] Peygamber (S)'i nasıl namaz kılar gördümse, ben size öyle namaz kıldıracağım, dedi. Eyyûb dedi ki: Ben Ebû Kılâbe'ye, Mâlik'in nasıl namaz kıldırdığını sordum. Bizim şeyhimiz olan şu Amr ibn Selime gibi dedi. Yine Eyyûb dedi ki: Ve o şeyh, birinci rek'atta sucûddan başını kaldırdıktan sonra ve ayağa kalkmadan evvel (birazcık) oturan bir şeyh idi [100].

46- Bab: İlim ve Fazilet Sahibi Olan Kimseler İmamlığa (Başkalarından) Daha Haklıdırlar

70-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hastalığa tutuldu ve hastalığı şiddetlendi. Bunun üzerine Peygamber: "Ebû Bekr'e emredin de o insanlara namaz kıldırsın " buyurdu. Âişe: Şüb-hesiz EbûBekr ince yürekli bir kimsedir. O senin makaammda dike-lip durduğu zaman insanlara namaz kıldırmaya muktedir olamaz, dedi. Peygamber: "Ebû Bekr'e emredin de insanlara namaz kıldırsın" buyurdu. Âişe yine ilk sözünü tekrar etti. Peygamber: "(Ey Âişe), sen Ebû Bekr'e emret de, insanlara namazı kıldırsın. Şübhesiz siz kadınlar, Yûsuf Peygamber1 in sahibeleri olan kadınlar amindensiniz" buyurdu. Müteakiben Ebû Bekr'e haberci elçi geldi ve Peygamberdin hayâtında insanlara o namaz kıldırdı [101].

71-..... Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah hastalığında: "Ebû Bekr'e emredin, insanlara namaz kıldırsın" buyurdu. Âişe dedi ki, Ben, Ebû Bekr senin makaammda (yânı namaz kıldırdığın mihrâb-da) dikeldiği zaman ağlamaktan (kıraati) insanlara işittiremez. Binâenaleyh Umer'e emret de insanlara namazı o kıldırsın, dedim. Âişe dedi ki: Ben Hafsa'ya da: Ebû Bekr senin makaammda durduğunda ağlamaktan (kıraati) insanlara işittiremez. Umer'e emret de insanlara namazı o kıldırsın deyiver, dedim. Hafsa dediğimi yaptı. Onun üzerine Rasûlullah: "Yeter (sus)! Şübhesiz sizler elbette Yûsuf Peygamber 'in sahibeleri olan kadınlarsınız. Ebû Bekr'e emredin, insanlar için namazı o kıldırsın" buyurdu. Bunun üzerine Hafsa, Âişe'ye hitaben: Ben zâten senden bir hayira isabet edecek değildim, dedi (de canının sıkıntısını açığa vurdu).

72-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik el-Ensârî (R) haber verdi ki, bu Enes, Peygamber'e tâbi' olup, O'ndan hiç ayrılmamiş, O'na hizmet etmiş ve O'na sâhib olmuştur (O, şöyle dedi): Peygamber'in, içinde vefat etmiş olduğu hastalığında sahâbîlere Ebû Bekr namaz kıldırıyordu. Nihayet pazartesi günü olunca sahâbîler saff saff namaza durdukları esnada Peygamber hücrenin perdesini açtı da, bizlere bakmaya başladı. Kendisi ayakta duruyor ve yüzü de Mushaf yaprağı gibi parlıyordu. Sonra tebessüm edip güldü. Peygamber'i görmekle sevincimizden az kalsın namazı bozuyorduk. Ebû Bekr, Peygamber namaza çıkıyor zannıyle (ilk) saffa girmek için iki topuğu üzerinde geri geri gelmeğe başladı. Bu sırada Peygamber bizlere namâzı-.nızi tamamlayın diye işaret etti ve perdeyi salıverip Örttü. İşte o gün Pevaamber vefat etti [102].

73-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) üç gün çıkmadı. Namaz ikaame edildi. Ebû Bekr ileriye varıp mihraba geçti. Peygamber perdeyi eliyle şöyle kaldırdı. Peygamber'in yüzü meydana çıktı ki, o anda bize görünen Peygamber'in o parlak

yüzünden daha hoş, daha güzel bir manzara görmüş değiliz. Peygamber, Ebû Bekr'e ileriye geç diye eliyle işaret etti ve perdeyi indirdi. İşte ondan sonra vefat edinceye kadar güzel yüzünü bir daha görmek müyesser olmadı [103].

74-..... Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan; o da (Sâlim'in kardeşi) Hamzaibn Abdillah'tan tahdîs etti. O da babası Abdullah ibn Umer'-den haber yerdi. O şöyle demiştir: Rasûlullah'ın hastalığı şiddetlendiği zaman kendisine namaz işi hususunda birşeyler söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Ebû Bekr'e emredin de insanlara namazı o kıldırsın" buyurdu. Âişe: Ebû Bekr ince duygulu bir erkektir, okuduğu zaman ağlamak ona galebe eder, dedi. Rasûllullah: "Ona emredin, o kıldırır" buyurdu. Âişe (veya yanındaki kadınlar o) sözü tekrar etti. Rasûlullah: "Ona emredin, o kıldıracak. Şübhesiz sizler Yûsuf'un sahibeleri olan kadınlarsınız" buyurdu.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmesinde Yûnus ibn Yezîd'e ez-Zubeydî, Zuhrî'nin kardeşinin oğlu ve bir de İshâk ibn Yahya el-Kelbî mutâbaat etmişlerdir.
Ve Ukayl ile Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Hamza'dan; o da Pey-gamber'den şeklinde söylediler.

47- Bir İlletten Dolayı İmamın Yanıbaşında Namaza Duran Kimse Babı

75-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) hastalığı zamanında Ebû Bekr'e insanlara namaz kıldırmasını emir buyurdu. Artık Ebû Bekr insanlara namaz kıldırıyordu. Urve dedi ki: (Bu namazlardan biri esnasında) Rasûlullah kendinde bir hafiflik hissetti de dışarıya çıktı. Tam bu zamanda Ebû Bekr insanlara imamlık yapıyordu. Ebû Bekr Peygamberdi görünce geriye çekilmeye davrandı. Peygamber ona olduğun gibi yerinde dur diye işaret etti. Sonra Ebû Bekr'in hizasında, tâ yanıbaşında oturdu. Ebû Bekr, Rasûlullah'ın namazına uymak suretiyle namaz kıldırıyordu, insanlar da Ebû Bekr'in namazına uymak suretiyle namaz kılıyorlardı [104]

48- Bir Kimse İnsanlara İmamlık Yapmak İçin Namaza Girse, Akabinde de Asıl Vazifeli Olan Birinci İmam Gelse. Bu Takdirde İlk Namazı Başlatan İmam Geri Çekilse de Yahud Çekilmeyip Namazı Kıldırsa da Namazı Caiz Olmuştur Babı

Bu çekilip çekilmeme hususunda Aişe'den; o da Peygamber'den olmak üzere gelen hadîs vardır [105].

76-.....Bize Mâlik, Ebû Hazım ibnu Dinar'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R)'den haber verdi (O, şöyle demiştir) Rasûlullah (S) bir kerre aralarım ıslâh için Amr ibn Avf oğulları yurduna gitti. Namaz vakti geldi. Müezzin, Ebû Bekr'e geldi de: İnsanlara namaz kıldırır mısın, namazı ikaamet edeyim mi? diye sordu. O da: Evet, dedi. Ebû Bekr namaza başladı. Rasûlullah, insanlar namazda iken geldi. Saffları yara yara birinci saffa vardı. Onu gören cemâat el çırptılar. Ebû Bekr, namazını kılarken başını hiç çevirmezdi. Cemâat el çırpmayı çoğaltınca başını çevirdi ve Rasûlullah'ı gördü [106].
Rasûlullah "Yerinde dur!" diye kendisine işaret etti. Ebû Bekr ellerini kaldırıp, Rasûlullah'm kendisine olan bu emrinden dolayı Allah'a hamd ve sena etti. Sonra Ebû Bekr, saffa dümdüz girinceye kadar geri geri gitti. Rasûlullah da ileriye geçip namazı kıldırdı [107].
Namazdan çıkınca: "Yâ Ebâ Bekr, sana emr ettiğim vakit yerinde kalmaktan seni men' eden ne idi?" diye sordu. Ebû Bekr de: Ebû Kuhâfe'nin oğlu için Rasûlullah'm önünde durup namaz kılmak lâyık olmaz, dedi. Ondan sonra Rasûlullah cemâate dönüp: "Size ne oluyordu? El çırpmayı neden bu kadar çoğalttınız? Namazda iken her kim bir şey arız olduğunu görürse tesbîh etsin. Teşbih ettiği vakit elbette kendisine (imâm tarafından) iltifat ve dikkat olunur. El çırpmak kadınlara mahsûstur" buyurdu [108].

49- Bab: Namaza Gelenler Kur'an Okumakta Birbirlerine Musavi Oldukları Zaman, En Büyükleri Onlara İmamlık Eder

77-.....Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in yanma (yaşları birbirine yakın) gençler grubu hâlinde geldik ve yanında yirmi gece kadar ikaamet ettik. Peygamber merhametli idi. Bize şöyle buyurdu: "Kendi memleketinize dönseniz, onlara öğ-retseniz- Onlara emredin de/ulan namazı fulan vakitte, fulan namazı Julan vakitte kılsınlar. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun, en yaşlınız da size imamlık etsin" [109].

50- Bab: İmam Bir Kavmi Ziyaret Ettiği Zaman Onlara İmam Olur

78-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verip şöyle dedi: Ben Itbân ibn Mâlik el-Ensârî'den işittim, şöyle dedi: Peygamber evime girme izni istedi, ben O'na izin verdim. Yanıma gelince: "Evinin neresinde namaz kıldırmamı istersin?" diye sordu. Ben O'na arzu etmekte olduğum mekânı işaret ettim. Rasû-lullak namaza durdu. Biz de arkasında saff olduk. Sonra selâm verdi, biz de selâm verip namazdan çıktık [110].

51- Bab: İmam Ancak Kendisine Uyulmak İçin İmam Edinilmiştir [111]

Peygamber vefat etmiş olduğu hastalığı sırasında kendisi oturduğu hâlde insanlara (ayakta) namaz kıldırdı.
İbnMes'ûd: "Biri imâmdan önce secdeden başını kaldırdığında hemen döner, başını kaldırdığı zaman kadar secdede durur,

sonra imâma tâbi' olur"demiştir [112].
Hasen Basrî, imâmla beraber iki rek'at kılıp da secdeye muktedir olamayan kimseler hakkında:
"Böylesi sonuncu rek'at için iki secde yapar, sonra birinci rek'atı secdeleriyle birlikte kaza eder" demiştir. [113]
Bir secdeyi unutup da nihayet kıyama başlayan kimse hakkında da: "(Kıyamı atıp) secde eder" demiştir [114].

79-.....Bize Zaide, Mûsâ ibn EbîÂişe'den; o da Abdullah ibn Utbe'nin oğlu Ubeydullah'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Âi-şe'nin yanma girdim de: Rasûlullah'm hastalığından bana anlatır mısın? dedim. Âişe: Evet, anlatırım, diyerek şöyle devam etti: Peygamber ağırlaştığı zaman: "İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sordu. Biz: Hayır (yâ Rasûlallah), onlar seni bekliyorlar, dedik. "Öyleyse benim için leğene su koyunuz" buyurdu. Âişe dedi ki: Oturup yıkandı. Sonra kalkmaya davranırken bayıldı. Sonra ayıldı. Yine: "İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sordu. Biz: Hayır yâ Rasûlallah,bnlar seni bekliyorlar, dedik. "Benim için leğene su koyun" buyurdu. (Koyduk) oturup yıkandı. Sonra kalkmağa davranırken yine bayıldı. Senra ayıldı. Yine: "İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sordu. Biz: Hayır yâ Rasûlallah, onlar seni bekliyorlar, dedik. "Benim için leğene su koyun" buyurdu. (Koyduk), oturup yıkandı. Sonra kalkmağa davranırken bayıldı, sonra ayıldı. Yine: "İnsanlar namazı kıldılar mı?" dedi. Biz: Hayır yâ Rasûlallah, onlar seni bekliyorlar, dedik. O sırada insanlar mescidin içinde toplanmışlar, .yatsı namazı için Peygam-ber'i bekleyip duruyorlardı. Bunun üzerine Peygamber, insanlara namaz kıldırması için Ebû Bekr'e haber gönderdi. Haberci elçi Ebû Bekr'e gitti de: Rasûlullah sana, insanlara namaz kıldırmanı emrediyor, dedi. Ebû Bekr -ki o, yüreği yufka bir zât İdi- Umer'e: Yâ Lfmer, insanlara sen namaz kıldır, dedi. Umer ona hitaben: Buna sen daha haklısın, dedi. Sonra Rasûlullah kendinde bir hafiflik hissetti de, birisi Abbâs olan iki adam arasında öğle namazı için dışarıya çıktı. Ebû Bekr de bu sırada insanlara namaz kıldırıyordu. Ebû Bekr, Peygam-ber'i görünce mihrâbdan geri çekilmeye davrandı. Peygamber ona "Geriye çekilme" diye işaret etti, ve: "Beni onun yanıbaşına oturtunuz" buyurdu. Onlar da kendisini Ebû Bekr'in yanına oturttular. Râvî dedi ki: Ebû Bekr, Peygamber'in namazına, insanlar da Ebû Bekr'in namazına uyarak ayakta, Peygamber de oturduğu hâlde namaz kılmaya başladılar.
Râvî Ubeydullah ibn Abdiltah şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ab-bâs'ın yanına girdim de: Peygamber'in hastalığı hakkında Âişe'nin bana söylediklerini sana arzedeyim mi? dedim. Söyle, dedi. Ben de Âişe'nin hadîsini ona arzettim. İbn Abbâs o hadîsten hiçbir şeyi inkâr etmedi. Şu kadar ki, İbn Abbâs: Abbâs ile beraber olan o ikinci kimsenin ismini Âişe sana söyledi mi? dedi. Hayır, dedim. İşte o, Alî ibn EbîTâlib idi, dedi [115].

80-.....Mü'minlerin annesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) hasta olduğu hâlde evinde (bir kerresinde) namaz kıldırdı idi.
Bu namazı kendisi oturarak, bir topluluk da arkasında ayakta kıldılar. Peygamber onlara: "Oturunuz" diye işaret etti. Namazdan çıktıktan sonra: "İmâm, ancak kendisine uyulmak için imâm yapılmıştır. Öyle o/unca o rukû'a vardığı vakit siz de rukû'a varınız. Başım kaldırdığı vakit siz de başınızı kaldırınız. Oturduğu hâlde namaz kıldığı zaman, sizler de hep oturarak namaz kılınız" buyurdu [116].

81-.....(Enes -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) bir ata bindi de ondan düştü, bundan dolayı vücûdunun sağ tarafı berelendi. İşte o zaman namazlardan birini kendisi oturduğu hâlde kıldırdı, bizler de onun arkasında oturarak kıldık. Namazdan çıkınca: "İmâm ancak kendisine uyulsun diye imâm edilir, öyle olunca imâm ayakta namaz kıldırdığı zaman sizler de ayakta olduğunuz hâlde namaz kılınız. İmâm rukû'a yardığında, siz de rukû'a varınız. O kendini kaldırdığı zaman siz de kendinizi kaldırınız. îmâm Semiallâhu limen hamideh (= Allah kendisine hamd edenin hamdini işitip kabul etti) dediği zaman, sizler: Rabbena ve leke 1-hamd (= Ey Rabb'imiz, biz sana itaat ettik; yâ Rabb, ibâdetimizi kabul et, itaatimizden ve sana niyazımızdan dolayı da sana hamd olsun) deyiniz. İmâm ayakta olarak namaz kıldırırsa, siz de ayakta olarak namaz kılınız; imâm oturarak namaz kıldırdığı zaman, sizler de oturarak kılınız" buyurdu.
Bu, Peygamber'in eski hastalığında olmuştu. Sonra, bunun arkasından bir defa da Peygamber oturarak namaz kıldırdı. İnsanlar O'nun arkasında ayakta namaz kıldılar; Peygamber onlara oturmayı emretmedi. Peygamber'in fiilinden ancak sırasıyle sonuncuları alınır [117].

52- İmamın Arkasında Namaz Kılanlar Ne Zaman Secde Ederler? Babı

Enes:
"İmâm secde ettiği zaman, sizler de secde ediniz" sözünü söyledi [118].

82-..... Bana Abdullah ibnu Yezîd tahdîs edip şöyle dedi ki Abdullah: "Bana el-Berâ tahdîs etti" sözünde yalancı değildir-[119]: Bana el-Berâ tahdîs edip şöyle dedi: RasüluIIah (S) "Semiallâhu limen hamideh" dediğinde Peygamber secdeye varmadıkça bizden hiçbir kimse (secdeye varmak için) belini bükmezdi. Biz ondan sonra onun ardından (O'na tâbi' olarak) varırdık [120].
Bize Ebû Nuaym, Sufyân'dan; o da Ebû İshâk'tan olmak üzere bu isnâdla bu hadîs tarzında tahdîs etti.

53- Başını İmamdam Evvel Kaldıran Kimsenin Günahı Babı

83-.....Ben Ebû Hureyre (R)'den işittim, Peygamber (S): "Herhangi biriniz başınızı imâmdan evvel kaldırdığı zaman, Allah 'in onun başını eşek başına çevirmesinden -yâhud onun suretini eşek suretine çevirmesinden- korkmaz mı kî?" buyurmuştur

[121].

54- Kölenin ve Azad Edilip de Üzerinde Velayet Devam Eden Kimsenin İmamlığı Babı

Aişe'ye, kölesi Zekvân Mushaf'tan imamlık eder idi; ve
zina çocuğunun (veledi zinanın), bedevinin ve Peygamberin: "Cemâate, Allah'ın Kitabı'm en çok belleyip okuyan kim ise, o imamlık eder" sözünden dolayı, henüz ihtilâm olmamış bulunan çocuğun imamlığı [122].
Köle illetsiz (yânî zaruret olmadan) cemâatten men' olunmaz [123]

84-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: İlk muhacirler, Küba'da bir yer olan el-Usbate denilen mevki'e geldikleri zaman, Rasûlullah'ın (hicret edip) gelmesinden önce, kendilerine Huzeyfe'nin himayesinde olan Salim imamlık eder idi. Salim onların, Kur'ân'ı en çok belleyip okuyanları idi [124].

85-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: BanaEbu't-Teyyâh, Enes'ten tahdîs etti. Peygamber (S): "Üzerinize, başı kuru üzüm dâ-nesi gibi olan Ha beşi i bir köle de âmil (yânî vâlî ve kumandan) ta'yîn edilmiş olsa, onu dinleyiniz ve itaat ediniz" buyurmuştur [125].

55- Bab: Îmam Namazı Tamam Kıldırmadığı Zaman ve Arkasındakiler Tamamladığı Zaman?

86-..... (Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S): "İmamlar sizin için namaz kılarlar. Eğer isabet ederlerse (yânî doğru, eksiksiz kılarlarsa) hem sizlere, hem onlara (namaz sevabı) vardır. Eğer hatâ ederlerse sizler için sevâb, onlar için ikaab vardır" buyurdu [126].

56- Fitneye Giren (Veya Fitneye Ma'ruz Kalan) Kimsenin ve Bid'at İşleyenin İmamlığı Babı

HasenBasrî: Sen bid'atçı imâmın arkasında namaz kıl, bid'atının günâhı onun boynunadır, demiştir [127]

87- Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi: Ve bize Muhammed ibn Yûsuf söyleyip şöyle dedi: Bize el-Evzâ'î tahdîs edip şöyle dedi: Bize ez-Zuhrî, Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ubeydullah'tan; o da Adiyy ibn Hıyâr'ın oğlu Ubeydullah'tan tahdîs etti. Bu Ubey-dullah, evinde muhasara edilmiş hâlde bulunan Usmân ibn Affân'm yanma girdi de: Sen umûmun İmamısın, başına şu görmekte olduğun işler geldi. Bize bir fitne imâmı namaz kıldırıyor. Biz bundan kaçınıyoruz; ne buyurursun? dedi. Halîfe Usmân: Namaz, insanların yapacağı işlerin en iyisidir. İnsanlar İyi bir şey yaparlarsa, sen de onlarla beraber onu yap; fena bir şey yaparlarsa sen onların fenalıklarından sakın, dedi [128].
Ve ez-Zubeydî (148) şöyle dedi: ez-Zuhrî: Biz kurtuluş olmayan bir zaruretten dolayı olmak müstesna, kadınlığa Özenen kimse arkasında namaz kılınmasını doğru görmeyiz, demiştir [129].

88-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Ebû. Zerr'e hitaben: "Dinle ve itaat et, velev ki (itaat yâhud emir) başı kuru üzüm dönesi gibi olan Habeş/i bir kimse için de olsa" buyurdu [130].

57- Bab: İmam İle Me'müm İki Kişi Oldukları Zaman Me'müm, İmamın Sağ Tarafında Yanıbaşına, Bir Hizada Olarak Dikilir

89-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben teyzem Meymûne'nin evinde kaldım. Rasûlullah (S) -mescidde- yatsı namazını kıldıktan sonra evine geldi. Dört rek'at namaz kıldıktan sonra uyudu. Sonra kalktı (namaza durdu). Ben de geldim, O'nun sol tarafında namaza durdum. Beni sağ tarafına geçirdi, akabinde beş rek'at namaz kıldı. Ondan sonra iki rek'at kıldı. Ondan sonra uyudu. Hattâ ben O'nun horultusunu duydum. Ondan sonra (mescidde kıldıracağı farz) namaza çıktı [131].

58- Bab: Me'müm Olan Kimse İmamın Sol Tarafında Namaza Durduğu Zaman İmam Onu Sağ Yanına Geçirdiğinde Her İkisinin Namazı Bozulmaz

90-.....Bize Amr, Abdu Rabbih ibnu Saîd'den; o da Mahrame ibn Süleyman'dan; o da İbn Abbâs'm azâdlısı Kurayb'dan olmak üzere tahdîs etti. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben -bir gece teyzem- Mey-mûne'nin yanında uyudum. Peygamber bu gecede Meymûne'nin yanında bulunuyordu. Peygamber abdest aldı. Sonra kalkıp namaza durdu. Ben de O'nun sol yanında namaza durdum. Peygamber beni tuttu da sağ tarafına geçirdi. On üç rek'at namaz kıldı. Sonra (uykuya mahsûs) teneffüsü duyulacak kadar uyudu. Zâten uyuyunca seslice teneffüs etmek âdeti idi. Sonra yanına müezzin geldi. Bunun üzerine çıkıp namaz kıldırdı ve abdest almadı [132].
Amr dedi ki: Ben bu hadîsi Bukeyr'e tahdîs ettim. O: Bana bu hadîsi Kurayb tahdîs etti, dedi [133]

59- Bab: İmam Başkalarına İmam Olmaya Niyet Etmemişken, Sonradan Bir Topluluk Gelip de Onlara İmamlık

Ettiği Zaman? [134]

91-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben teyzemin yanında kaldım. Peygamber geceleyin kalkıp namaza durdu. Ben de O'nunla beraber namaz kılmak üzere kalktım ve O'nun sol tarafına namaza durdum. Peygamber (S) başımdan tuttu da beni sağ tarafında dikelt-ti [135].

60- Bab: İmam Namazı Uzattığı ve Me'müm Olan Kimsenin de Bir İhtiyacı Olduğu Zaman, Namazdan Çıkıp Yalnızca Kılarsa?

92- Bize Müslim ibn İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Amr'dan; o da Câbir ibn Abdillah'tan tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Muâz ibn Cebel, Peygamberce beraber namazı kılar, ondan sonra döner, kendi kavmine imamlık ederdi [136].
Buhârî şöyle dedi: Ve bana Muhammed ibn Beşşâr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Gundertahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Amr'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle dedi: Muâz ibn Cebel Peygamber'in maiyyetinde namaz kılar, ondan sonra döner de kendi kavmine imamlık ederdi. Bir defasında yatsıyı kıldırdı da el-Bakara Sûresi'nden başlayarak okumağa kalktı. Cemâatten biri ayrıldı. Muâz onun hakkında fena söz söyler gibi oldu. Bu iş Peygâmber'e ulaşınca üç defa: "Fettansın, fettansın, fettansın" yâhud "Fâtin oldun, fâtin oldun, fâtin oldun" buyurdu, ve Mufassal bölümünün ortasından iki sûre ile (kıldırmasını) emretti. Amr ibn Dînâr: Ben o iki sûrenin hangi sûreler olduğunu hatırımda tutamadım, demiştir. [137].

61- İmamın Rukü'u ve Sucüdü Tamamlamakla Beraber Kıyamda Hafifletme Yapması Babı

93-.....Bize İsmâîl (ibn Hâlid) tahdîs edip şöyle dedi: Ben Kays'tan işittim, şöyle dedi: Bana Ebû Mes'ûd (R) şöyle haber verdi: Bir kimse gelip: Yâ Rasûlallah, fulancanın bize namaz kıldırırken uzatmasından dolayı sırf onun yüzünden sabah namazına gitmekten geri kalıyorum, dedi. Rasûlullah'ı hiçbir mev'izada o günkü kadar öfkeli görmedim. Sonra Rasûlullah (S): "İçinizden bâzı kimselerde cemâati nefret ettirme hasleti vardır. Herhanginiz namaz kıldıracak olursa, kısa ve hafif tutsun. Çünkü cemâatin içinde zaîf olanı var, yaşlı olanı var, ihtiyâç sahibi olanı vardır" buyurdu [138].

62- Bab: Kişi Kendi Kendine Namaz Kıldığı Zaman Namazını İstediği Kadar Uzatsın

94-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S): "Biriniz insanlara namaz kıldıracak olursa, hafif tutsun. Çünkü içlerinde zaîf olanı var, hasta olanı var, yaşlı olanı var. Kendi kendine namaz kıldığında ise (namazını) istediği kadar uzatsın" buyurdu [139].

63- Kendilerine Namazı Uzattığı Zaman İmamından Şikayet Eden Kimse Babı

Ve Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa el-Ensârî el-Bedrî (R) oğluna hitaben: Namazı bize uzun kıldırdın, ey oğulcuğum, demiştir [140].

95-.....Ebû Mes'ûd (R), şöyle demiştir: Bir kimse: Yâ Rasûlallah, fulancanın bize uzun namaz kıldırmasından dolayı muhakkak sabah namazından geri kalmaktayım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah öyle bir öfkelendi ki, ben O'nun hiçbir yerde o günkü kadar öfkelendiğini görmedim. Sonra Rasûlullah (S) şöyle hitâb etti: "Ey insanlar! İçinizden bâzı kimselerde cemâati nefret ettirme (hasleti) vardır. Her kim insanlara imamlık ederse, namazı hafif tutsun. Çünkü onun arkasındaki cemâatte zaîf olanı var, yaşlı olanı var, ihtiyâç sahibi olanı vardır".

96- Bize Âdem ibn Ebû Iyâs tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muhârib ibnu Disâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah el-Ensârî'den işittim, şöyle dedi: Bir kimse gece karanlığı basmış olduğu hâlde iki sulama devesi ile geldi. Muâz'm yatsı namazı kıldırmasına tesadüf etti. Hemen devesini bıraktı, ve Muâz'm yanına geldi. Muâz namazda el-Bakara yâ-hud en-Nisâ sûresini okumağa başlayınca, o zât ayrıldı gitti. Akabinde Muâz'ın bu zât hakkında kötü bir söz söylediği haberi bu kimseye ulaştı. Bunun üzerine o kimse Peygamber'e geldi ve O'na Muâz'dan şikâyet etti. Peygamber (S) üç defa: "Yâ Muâz, sen bir fettan mısın? -yâhud: Sen bir/âtin misin?-" buyurdu da, akabinde Muâz'a: "Seb-bih isme Rabbike'l-al'lâ, Ve'ş-şemsi ve duhâhâ, Vel~leyli izâ yağşa sûrelerini okuyup namaz kıldırmak değil miydin? Şu muhakkak ki, senin arkandaki cemâatte yaşlı olan, zaîfolan, iş ve ihtiyâç sahibi olan kimseler namaz kılmaktadır'"buyurdu. Şu'be: "Şu muhakkak ki senin arkanda.." cümlelerinin hadîse dâhil bulunduğunu zannediyorum, dedi [141].
Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi: Ve Şu'be'ye, bu hadîsin aslını rivayet etmekte (Sufyân Sevrî'nin babası olan) Saîd ibn Mesrûk, Mus'ır ibn Keddâm ve bir de eş-Şeybânî Ebû İshâk mutâbaat etmişlerdir.
Amr ibn Dînâr, Ubeydullah ibnu Miksem ve Ebu'z-Zubeyr, Câbir'den olmak üzere: Muâz yatsı namazında el-Bakara Sûresi'ni okudu, demişlerdir. Ve Şu'be'ye, Muhârib'den rivayet etmekte el-A'meş-mutâbaat etmiştir [142]

64- Namazı Kemale Ulaştırmakla Beraber Namazda Vecizlik (Yani Kısaltma, Hafifletme) Yapmak Babı

97-.....Enes (R): Peygamber (S) namazı hem kısa kıldırır, hem de kemâle ulaştırırdı, dedi [143].

65- Çocuğun Ağlaması Sebebiyle Namazı Hafif Kıldıran Kimse Babı

98-.....Bize el-Velîd ibn Müslim haber verip şöyle dedi: Bize el-Evzâî, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah'tan; o da babası Ebû Katâde'den oltnak üzere tahdîs etti. Peygamber (S): "Ben namaza, içinde kıraati uzatmak niyetiyle dururum da geriden bir çocuğun ağlamasını duyunca, anasına meşakkat vermek istemediğim için, namazımı kısa keserim" buyurmuştur [144].
Bu hadîsi el-Evzâî'den rivayet etmekte, el-Velîd ibn Müslim'e Bişr ibnû Bekr, Abdullah ibnu'l-Mubârek, Bakıyye ibnu'l-Velîd el-Kelâî (197) mutâbaat etmişlerdir.

99-..... Bize Şerîk ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, şöyle diyordu: Ben asla, Peygamber (S) kadar tamâm ve hafif namaz kıldıran bir imâmın arkasında namaz kılmış değilim. Şu muhakkak ki, Peygamber çocuk ağlaması işi-tirdi de, çocuğun anasının fitneleneceğinden (yânî üzülüp sıkılacağından) korktuğu için hemen namazı hafifletirdi.

100-..... Bize Katâde tahdîs etti. Ona da Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etmiştir. Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben namazı uzatmak isteğiyle namaza giriyorum, derken bir çocuk ağlamasını işitiyorum; çocuğun ağlamasından anasının hissedeceği şiddetli üzüntüyü bilmekte olduğumdan, hemen namazımda hafifletme yapıyorum".

101-.....Bize İbnu Ebî Adiyy, Saîd'den; o da Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben namazı uzatmak isteğiyle namaza girerim, derken bir çocuk ağlamasını işitirim; çocuğun ağlamasından anasının hissedeceği üzüntünün şiddetini bilmekte olduğumdan, hemen namazı kısaltır, hafifletirim" [145].
Ve Mûsâ ibn İsmâîl şöyle dedi: Bize Ebân ibn Yezîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes Peygam-ber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etti [146]

66- Bir Kimse Namazı İmamla Beraber Kılıp da Sonra Başka Bir Topluluğa İmamlık Ettiği Zaman(ki Hükmü Beyan) Babı [147]

102-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Muâz ibn Cebel, Peygamber (S)'in maiyyetinde namazı kılardı da, sonra kendi kavmine gelir ve onlara (kılmış olduğu bu) namazı kıldırırdı [148]

67- İmamın Tekbirlerini Cemaatteki İnsanlara İşittiren Kimse Babı

103-.....Bize Abdullah ibn Dâvûd tahdîs edip, şöyle dedi: Bize el-A'meş, İbrahim'den; o da el-Esved'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), içinde vefat etmiş olduğu hastalığa tutulduğu zaman, Bilâl O'na gelir, namaz vaktini bildirirdi. Peygamber: "Ebû Bekr'e emredin de namazı kıldırsın" buyurdu. Ben: Şübhesiz Ebû Bekr ince kalbli bir insandır. Eğer senin makaa-mına geçip dikelirse ağlar ve okumaya muktedir olamaz, dedim. Peygamber yine: "Ebû Bekr'e emredin, namazı kıldırsın" buyurdu. Ben de o söylediğim sözün benzerini söyledim. Peygamber üçüncü yâhud dördüncü defasında: "Şübhesiz sizler Yûsuf Peygamber'in sahibesi olan kadınlarsınız (yânı onlar cinsinden kadınlarsınız). Ebû Bekr'e emredin de namazı kıldırsın" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr namazı kıldırmağa başladı. Peygamber de iki kişiye dayanarak çıktı.
Peygamber'in iki ayağı ile yerde çizgi çizerek çıkışı hâlâ gözümün Önündedir. Ebû Bekr, Peygamber'i görünce geri çekilmeye davrandı. Peygamber; namazı kıldır, diye işaret etti. Fakat Ebû Bekr İmamlık makaammdan geriye çekildi. Peygamber Ebû Bekr'in yanıbaşına oturdu. Ebû Bekr, tekbîrleri insanlara işittiriyordu [149].
Bu hadîsi el-A'meş ibn Süleyman'dan rivayet etmekte Muhâdır el-Hemedânî el-Kûfî (206), Abdullah ibn Davud'a mutâbaat etmiştir.

68- Bab: (İşittirici Olan) Kimse İmama Uyar, İnsanlar da İmama Uymuş Olan O Kimseye Uyarlar [150]**.**

Ve Peygamber(S)'den: "Sizler bancı uyunuz, sizin arkanızdaki kimseler de size uysunlar" sözü zikrolunur [151]-

104-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın hastalığı ağırlaştığı zaman Bilâl gelip namaz vaktini bildiriyordu. Rasûlullah: 'Ebû Bekr'e insanlara namaz kıldırmasını emredin" buyurdu. Ben: Yâ Ra-sûlallah, şübhesiz Ebû Bekr hisli, gamlı bir insandır. Muhakkak ki o senin makaamında durduğu zaman insanlara işittiremeyecektir. Bu işi Umer'e emretsen, dedim. Rasûlullah: "Ebû Bekr'e emrediniz, o insanlara namaz kıldırır" buyurdu. Ben Hafsa'ya da: Şübhesiz Ebû Bekr hüzünlü bir kimsedir. Muhakkak ki o senin makaamına durduğu zaman kıraati insanlara işittiremez. Umer'e emir buyursan, deyiver dedim. (Hafsa dediğimi yaptı.) Rasûlullah: "Yûsuf Peygamber'in sahibeleri şübhesiz ki siz kadınlarsınız- Ebû Bekr'e, insanlara namaz kıldırmasını emrediniz" buyurdu. Ebû Bekr namaza girince, Rasûlullah kendinde bir hafiflik hissetti de kalktı ve iki adam arasında dayanarak, iki ayağı yerde sürüne sürüne götürüldü. Nihayet mescide girdi. Ebû Bekr O'nun gelişteki hafif sesini işitince, gerilemeye davrandı. Rasûlullah ona işaret etti. Akabinde Rasûlullah geldi, nihayet Ebû Bekr'in soluna oturdu. Ebû Bekr ayakta namaz kılıyordu. Rasûlullah ise oturarak namaz kılıyordu. Ebû Bekr, Rasûlullah'ın namazına

uyuyordu, insanlar da Ebû Bekr'in namazına uyuyorlardı[152].

69- Bab: İmam Namazda Şübheye Düştüğü Zaman İnsanların Sözüne Tutunur Mu?

105-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir): Rasûlullah (S), iki rek'at kıldırıp namazdan çıktı. Zu'1-Yedeyn O'na: Yâ Rasûlallah, namaz kısaldı mı, yoksa unuttun mu? diye sordu. Rasûlullah oradaki-lere: "Zu'l-Yedeyn doğru mu söyledi?" diye sordu. Onlar: Evet, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalktı ve iki rek'at daha namaz kıldırdı. Sonra tekbîr alıp daha önceki sucûdu gibi yâhud biraz daha uzun (iki) secde yaptı [153].

106-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir defa öğle namazını iki rek'at kıldırdı. Kendisine: İki rek'at kıldırdın, denildi. Bunun üzerine iki rek'at daha kıldırdı. Sonra selâm verdi, sonra iki secde daha yaptı [154].

70- Bab: İmam Namaz İçinde Ağladığı Zaman? [155]

Ve Abdullah ibn Şeddâd şöyle demiştir: Ben saffların sonuncusunda bulunduğum hâlde 'L Umer'in feryâd etmeyerek için için ağlamasını işittim. O, "Ben kederimi, mahzunluğumu yalnız Allah'a şikâyet ediyorum... " (Yûsuf: S6) âyetini okuyordu [156].

.

107-.....Mû'minlerin annesi Âişe(R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) hastalığı içinde: "Ebû Bekr'e insanlara namaz kıldırmasını emredin" buyurdu. Âişe dedi ki: Ben: Ebû Bekr senin makaamında (yânî namaz kıldırdığın mihrâbda) durduğu zaman ağlamaktan kıraati insanlara işittiremez. Umer'e emret de, insanlara o kıldırsın, dedim. Rasûlullah: "Ebû Bekr'e emredin, insanlar için namaz kıldırsın" buyurdu. Âişe Hafsa'ya da: Ebû Bekr senin makaamında durursa, ağlamaktan insanlara işittiremez, Umer'e emret de insanlara o namaz kıldırsın deyiver, dedi. Hafsa dediğini yaptı. Bunun üzerine Rasûlullah: "Yeter, şübhesiz sizler elbette Yûsuf'un sahibeleri olan kadınlarsınız. Ebû Bekr'e emredin, insanlar için namazı o kıldırsın" buyurdu. Hafsa, Âişe'ye: Zâten ben senden bir hayra nail olacak değildim, dedi (de canının sıkıntısını ifâde etti) [157].

71- Saffları, İkaamet Sırasında ve İkaametten Sonra (Namaza Başlamadan Önce) Dümdüz Yapmak Babı

108-..... Ben en-Nu'mân ibn Beşîr(R)'den işittim, şöyle diu: Peygamber (S): "Safflarınızı ya dümdüz yaparsınız, ya Allah yüzlerinizi muhakkak ayrı ayrı taraflara çevirecektir" buyurdu [158].

109-.....Bize Abdu'l-Vâris, Abdulazîz'den; o daEnes(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Namazsafflarını doğrultunuz. Zîrâ ben sizleri arkamdan da görüyorum" buyurmuştur [159].

72- Saffların Düzeltilmesi Sırasında İmamın İnsanlara ' Karşı Yönelmesi Babı

110-.....Bize Enes (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bir defa namaz ikaamet edilmişti. Rasûlullah (S) yüzünü bizlerden tarafa döndürdü de: "Namaz safflarınızı doğrultunuz ve sımsıkı birbirinize yapışınız. Çünkü ben sizleri sırtımın arkasından da görürüm" buyurdu [160].

73- Birinci Saff Babı

111-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyuruyordu: "Şehîdler; suda boğulan, taundan ölen, karın illetinden ölen, yıkık altında kalıp ölen (bir de Allah yolunda ölen) dir." Yine buyurdu ki: "İlk vakitte olanı bilselerdi, muhakkak (ona yetişmek için) yarış ederlerdi. Yatsı ile 5öôâ/i(cemâatlann)<ia olan fazileti bilselerdi, emekleye emekleye de olsa muhakkak bu iki namaza gelirlerdi,Birinci saffta (bulunmakta) neler olduğunu bilselerdi (onlara nail olmak için) muhakkak kur'a atarlardı" [161].

74- Bab: Saffı Doğrultmak, Namazın (Güzel) Tamam Olmasındandır

112-.....Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İmâm ancak kendisine uyulsun diye imâm edilir. Binâenaleyh imâma muhalif iş yapmayınız. O rukû'ya varınca rukû'a varınız. Başını kaldırdığı zaman siz de kaldırınız. Semiallahu limen hamideh dediği zaman Rabbena leke H-hamd deyiniz. Secdeye gittiği zaman siz de secdeye gidiniz. Oturduğu hâlde namaz kıldığı vakit sizler de hep oturarak namaz kılınız. Namazda saffı doğrultunuz. Çünkü saff doğrultmak namazın güzelliğindendir" [162].

113-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti. Peygamber (S): "Safflartmzı dümdüz yapınız. Çünkü saff lar dümdüz yapmak, namazı ikaame etmek(işlerin)dendir" buyurmuştur [163].

75- (Namaza Durma Sırasında) Saffları Tamamlamayan Kimselerin Günahı Babı

114-..... Bize Saîd ibn Ubeyd et-Tâî, Buşeyr ibn Yesâr el-
Ensârî'den; o da Enes ibn Mâlik'ten şöyle haber verdi: Enes ibn Mâ-lîk (R) Basra'dan Medine'ye geldi. Kendisine RasûluIlah(S)'ın ahdinden (zamanından) beri bizde beğenmediğin şeyler nelerdir? Diye soruldu. Enes: Sizin beğenmediğim bir şeyiniz yok; şu kadar var ki, sizler saffları doğrultmuyorsunuz, dedi.
Ve Ukbetu'bnu Ubeyd: Buşeyr ibn Yesâr'dan, Enes ibn Mâlik Medine'ye bizim yanımıza geldi., deyip bu hadîsi rivayet etti [164].

76- Saffta Omuzun Omuza ve Ayağın Ayağa Yapıştırılması Babı

Ve Nu'mân ibn Beşîr: Ben bizden olan kimsenin kendi topuğunu yanındaki arkadaşının topuğuna yapıştırdığını gördüm, demiştir [165].

115-.....Bize Zuheyr, Humeyd (et-Tavîl)'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Peygamber (S): "Namaz saff/arınızı doğrultunuz. Çünkü ben sizleri sırtımın arkasından da görürüm" buyurdu. Yine Enes: Bizim herbirimiz kendi omuzunu arkadaşının omuzuna, ayağını da arkadaşının ayağına yapıştırırdı, dedi [166].

77- Bab: Me'müm Olan Kimse, İmamın Solunda Namaza Durduğu ve İmam da Onu Arka Tarafından Tutup Sağ Yanına Geçirdiği Zaman Namazı Tamam Olmuştur

116-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece Peygamber'Ie beraber namaza kalktım da O'nun sol tarafına durdum. Rasû-lullah (S) arka tarafımdan başımı tuttu ve beni sağ tarafına geçirdi. Böylece namazı kıldı ve uyudu. Müteakiben O'na müezzin geldi, kalkıp abdest almadan namaz kıldı [167]

78- Bab: Kadın Tek Başına Bir Saff Olur

117-.....Enes ibn Mâlik (R): Ben bir yetîm ile beraber bizim evde Peygamber(S)'in arkasında cemâatle namaz kıldık; annem Üm-mü Süleym de bizim arkamızda (namaz kıldı) demiştir [168].

79- Mescidin ve İmamın Sağ Tarafına Gitmek Babı [169]

118-.....Bize Âsim, eş-Şa'bî'den; o da İbn Abbâs(R)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben bir gece, namaz kılmak üzere Peygam-ber'in solunda durdum. Peygamber (S) benim elimi yâhud pazumu-tuttu da, eliyle arkamdan işaret ederek nihayet beni sağ tarafına dikeltti.

80- Bab: İmamla Me'mümlar Arasında Duvar Yahud Sütre Olduğu Zaman? [170]

Ve Hasen Basrî (110): Seninle imâm arasında bir nehir bulunduğu hâlde (imâma uyup) namaz kılmanda
be's yoktur, demiştir [171].
Ebû Miclez (101) de: Aralarında yol yâhud duvar bulunsa da, imâmın tekbîrlerini işittiği zaman insan
imâma uyabilir, demiştir [172].

119-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) gece vakti olunca kendi hücresinde namaz kılardı. Hücrenin duvarı alçak olduğu için, insanlar Peygamber'in (namaz kılarken) şahsım, yânı karaltısını gördüler. Bir takım insanlar kalktılar ve O'nun namazına uyup, namaz kıldılar. Sabah olunca bu yaptıklarını aralarında konuştular. Ertesi gece Peygamber yine namazına kalktı. Yine bir takım insanlar kendisine uyarak namaz kıldılar. Bu işi iki yâhud üç gece tekrar ettiler. Ondan sonraki gece olunca Rasûlullah evinde oturdu ve oraya çıkmadı. Sabah olunca bâzı kimseler (sebebini anlamak için) bunu Ra-sûlullah'a arzettiler. Rasûlullah cevaben: "Gece namazı sizin üzerinize farz yazılacak diye- korktum" buyurdu [173].

81- Gece Namazı Babı [174]

120-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)'in bir hasırı vardı ki, onu gündüzleri yayar, geceleri de hücre hâline kordu (da orada namaz kılardı). İşte insanlar oraya döndüler de, O'nun arkasında namaz kıldılar.

121- Bize Abdu'1-A'lâ ibn Hammâd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vuheyb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mûsâ ibn Ukbe, Salim Ebu'n-Nadr'dan; o da Busr ibn Saîd'den; o da Zeyd ibn Sâbit'ten olmak üzere tahdîs etti (O, şöyle demiştir):
Rasûlullah ramazânda, zannederim hasırdan bir hücre edindi de birkaç gece namaz kıldı. Sahâbîlerinden bir takım insanlar da O'nun namazına uyarak namaz kıldılar. Rasûlullah onların yaptıklarını bilince oturmağa başladı. Müteakiben onların yanma çıktı da şöyle buyurdu: "Yaptığınızı gördüğüm şu işi tanıyıp beğendim. Lâkin ey insanlar, siz (bu nafileyi) evlerinizde kılınız. Çünkü farz olanı müstesna, insanın namazının en faziletlisi kendi evinde kıldığı namazdır" [175].

Affân ibn Müslim şöyle dedi: Bize Vuheyb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi. Ben Ebu'n-Nadr'dan işittim, o da Busr'dan; o da Zeyd'den; o da Peygamber'den [176].

---

[1] Buhârî bu âyetleri Ezan Kitâbi'nın başında hem teberrük için, hem de ezanın Kur'ân'ın nassi ile sabit olduğunu göstermek için zikretmiş gibidir.

[2] Ebu'ş-Şeyh ibn Hıbbân'ın KitâbıTI-Ezârında Enes'ten şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah zamanında namaz vakitleri geldikçe birisi sokaklarda koşa koşa dolaşıp "esSctlâte, es-Salâte" diye nida ederdi. Bu halka ağır geldi. Bir çan edinsek, dediler. Rasûluilah: "O, Hrisüyanlar'a mahsûstur" buyurdu. Boru çal-sak dediler, "O, Yahûdîler'e mahsûstur"buyurdu. Yüksek bir yerde ateş yak-sak, dediler. "O, Mecûsîler'e mahsûstur" buyurdu... Bu hadîs, metindeki hadîsin daha tafsîllisidir.

Ezan, lügatte i'lâm demektir. Şeriat Örfünde ise özel vakitlerde özel lâfızlarla yapılan özel bir İ'lâmdır. Bu vakitler namaz vakitleri, bu lâfızlar da Şâri'in ta'yîn ettiği tekrarlı lâfızlardır. Ezan, ihtiva ettiği az ve kısa cümlelerle İslâm'ın i'tikaadî ve amelî esaslarının hemen hepsini özet olarak toplamaktadır.

"Allahu Ekber" cümlesi Allah'ın varlığını tasdike delâlet ettiği gibi, bütün kemâl sıfatlarını da isbât eder.

"Eşhedu en lâ ilahe ille'Hah" cümlesi, tevhîde ve şirkin nefyine;

"Erine Mu hammeden Rasûlullah" cümlesi de Muhammed'in peygamberliğine ve onun zımnında bütün nebiler ve rasûllerin mutlak olarak nübüvvet ve risâletlerinî tasdike delâlet eder.

"Hayye ale's-salât" emir sîgası, ancak Rasûl sayesinde bilinmiş olan ilâhî tâate da'vettir.

"Hayye ale'l-felâh " sîgası da, daimî bekaa demek olan felah ve necat yoluna çağırmaktır ki, bu da maâd ve ukbâyı tasdikten ileri gelir.

Bu lâfızların tekrar edilmesi, mazmunlarını te'kîd içindir

Ezânın fâideleri namaz vaktinin girdiğini haber vermek; halkı cemâatle namaz kılmaya çağırmak; İslâm şeâirini izhâr gibi pek mühim şeylerdir. Bu i'lâm İçin fiilin değil de sözün tercih edilmesinin hikmeti, sözün kolaylığı, herkes İçin her zaman ve mekânda kolayca yapılabilmesidir.(İbn Hacer, Aynî).

Ezan 'in Başlaması

Ezanın başlaması hakkında birçok sahâbîlerİn rivayetleri vardır. Bunların lâfızları ayrılıklar gösterse de ma'nâlan birbirine yakındır. Bunlar içinde en câ-mİâlı olanlardan birisi de, Abdullah ibn Zeyd'in kendi rivayetidir. Bu, Enes ibn Mâlik tarafından da rivayet edilmiştir:

Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) namâzın^cemâatle kılınabilmesi için çan (nâkûs) yapılıp çalınmasını emrettiği sırada idi.Uykuda iken bana elinde nâkûs bulunan biri uğradı. Ona: Ey Allah'ın kulu, şu nâkûsu satar mısın? dedim. Ne yapacaksın? dedi. Bununla insanları namaza çağırırız, dedim. Sana daha hayırlısını göstersem olmaz mı? dedi. Hay hay dedim. Bunun üzerine, şöyle dersin, dedi:

Allahu Ekber Allahu Ekber Allahu Ekber Allahu Ekber
Eşhedu en lâ ilahe ille'Hah Eşhedu en lâ ilahe il/'Hah
Eşhedu enne Muhammeden rasûlu'llah Eşhedu enne Muhammeden rasûlu'llah
Hayye ale's-salât Hayye ale's-salât
Hayye ale'l-felâh Hayya ale'l-felâh
Allahu Ekber Allahu Ekber
Lâ ilahe ille'Hah.

Sonra biraz geri çekildi, sonra yine bana dönüp: Namaza davrandığın vakit de
şöyle dersin, dedi:
Allahu Ekber Allahu Ekber
Eşhedu en lâ ilahe ille'Hah
Eşhedu enne Muhammeden rasûlu'llah
Hayye ale's-salât
Hayye ale'l-felâh
Kad kaameti's-salâtu Kad kaameti's-salâtu
Allahu Ekber Allahu Ekber
Lâ ilahe ille'Hah.

Sabah olunca Peygamber'in yanına geldim ve gördüğüm rü'yâyı kendisine haber verdim. "înşâallah hakk ru'yâdır. Bilâl ile beraber kalk da gördüğünü ona öğret, ezanı okusun; çünkü sesi senden daha yüksektir" buyurdu. Bilâl ile beraber kalktık, ben ona öğretmeye, o da okumağa başladı. Bu sırada Umer ibn Hattâb bunu evinden duydu. Elbisesini (ridâsını) sürüyerek acele çıktı ve: Yâ Rasûlaliah, seni hakk İle gönderen Allah'a yemîn olsun ki, onun gördüğünü ben de gördüm, dedi. Rasûlullah: "Öyle olunca Allah'a harn'd ve sena olsun!" buyurdu (Ebû Dâvûd, es-Stinen).

Bu hadîsi bâzı farklarla Tirmizî es-Siinen'de, Ahmed İbn Hanbel el-Müsned'dc, İbn Hıbbân es-Sahıh'dc rivayet etmişlerdir.

[3] Ezan'ın Lâfızları ve Sıfatı; Bunu gösteren hadîs şudur:

Muâz ibn HİşâM şöyle haber verdi: Bana babam, Âmir el-Ahvel'den; o da MekhûFden; o da Abdullah ibn Muhayriz'den; o da (Peygamber'in müezzini) Ebû Mahzûre(R)'den tahdîs etti ki, Allah'ın Peygamberi (S) Ebû Mahzûre'ye şu ezanı: İki kerre "Allahu Ekber", iki kerre "Eşhedu en lâ ilahe ille'Hah", iki kerre "Eşhedu enne Muhammeden rasûlu'llgh" diye telkin buyurduktan sonra, yine iki kerre "Eşhedu en lâ ilahe ille'Hah", iki kerre "Eşhedu enne Muhammeden rasûlu'llah", iki kerre "Hayye ale's-salât", iki kerre "Hayye aie'l-felâh"; İshâk'ın rivayetinde iki kerre "Allahu Ekber", bir kerre "Lâ ilahe ille'Hah", diye öğretmiştir (Müslim, Es-Salât; "Ezanın Sıfatı babı", II, 11).

[4] Ezan lâfızlarının çoğu ikişer olarak tekrarlandığı için, Enes böyle demiştir. Yoksa ezanın evvelindeki tekbîrlerin dört olduğu bilinmektedir

[5] Bu hadîslerde mechûl sîgasıyle Bilâl'e emrolundu, denilmiştir. Hiç şübhe yok ki, bu emri veren Rasûlullah'tır.

Ezan cümlelerinin ikişer, ikaamet cümlelerinin birer defa söylenmesinin hikmeti şu denildi: Ezan gâiblere i'lâmdır. Binâenaleyh gâiblere daha çok ulaşıcı olması için cüzleri tekrar edilir. İkaamet ise hâzırlar içindir. İşte bundan dolayı ezânın, ikaamet hilâfına yüksek bir yerde okunması, ezanda sesin ikaametten daha yüksek olması, ezanın tertilli; ikaametin ise sür'atli olması müstehâb olmuştur (İbn Hacer).

[6] Ezanda cümleleri ikişer İkişer söylemek, ikaamette teker teker söylemek mes'e-lesinde üç imâm ile Hanefîler arasında görüş ayrılığı vardır. Şafîî, Ah'med ibn Hanbel, Mâlik'in hüccetleri_bu hadîs ile yukarıda geçen Abdullah İbn Zeyd ibn Abd Rabbih hadîsi ve Peygamber'in Ebû Mahzûre'ye ezan lâfızlarını ikişer, ikaamet lâfızlarını birer olmak Üzere okumasını emir-buyurmasına dâir olan Bu-hârî'ninEPâlu'l-IbâdKitâbı'ndaki diğer hadîsidir. Medine ahâlisinin amelinin de böyle olması ve Hicaz, Şâm, Mısır ve Mağrib diyarına kadar uzak İslâm memleketlerinde bu amelin câri olması, hüccetlerine daha ziyâde kuvvet vermiştir. Hanefîler ise, gerek hacc mevsimlerinde, gerek diğer günlerde bütün İslâm yurd-lan ahâlîsinin toplantı ve buluşma yeri olan Mekke'de amelin ikaamet lâfızlarını ikişer söyleme olduğuna bakarak, diğer üç imâma muvafakat etmezler. Ve ezan ile ikaamet cümleleri ikişerdir derler. Onların da kendilerine göre delilleri vardır.

Ezanın evvelinde tekbîri dörtlemek, Abdullah ibn Zeyd ile Ebû Mahzûre'-nin sahîh rivayetlerine muvafıktır. Bununla beraber bu hadîsler yirie sahîh olan diğer vecihlerden ikişer tekbîr ile de rivayet edilmiş olduklarından, İmâm Mâlik bunlara tutunarak tekbîri iki defa söylemeye kaail olmuştur.

Peygamber'in müezzinleri dört zât idi: Medine'de Bilâl ibn Ebî Rebâh ile Amru'bnu Ümmi Mektûm, Küba'da Sa'du'l-Karaz yâhud Sa'du'l-Karazî, Mekke'de Ebû| Mahzûre'dir.[Bunların içinde Ebû Mahzûre gibi ezanda tere? edenler olduğu gibi, ikaamette tesnîye edenler de vardır. Bilâl ise ezanda tercî' yapmaz, ikaametle lâfızları birer defa söylerdi. İmâm Şafîî ile Mekke ahâlîsi Ebû Mahzûre'nin ezanı ile Bilâl 'İn ikaametine futundular. Ebû Hanîfe ile Irak ahâlîsi Bilâl'ın ezanı ile Ebû Mahzûre'nin ikaametini aldılar. Ahnıed ibn Han-bel ile Medine ahâlîsi Bilâl'ın ezanı ile ikaametini aldılar. İmâm Malik ise, iki cihetten bunlara muhalefet etti: İkaamet cümlelerini İkişer söylediği gibi, tekbîrleri de İkişer söyledi. Netîce olarak bu okuyuşların hepsi de sahihtir ve delilleri vardır.

[7] Yânî ikaametle bu "Kad kaameti's-salâtu" cümlesi iki kerre söylenir. Çünkü ikaametten bizzat kasdolunan, odur.

[8] Burada bir temsil vardır: Şeytanın kaçarken hâli, apansızın büyük bir korku ve dehşete kapılmış kimsenin hâline benzer demek istenir ki, böyle olan kimsenin nasıl dizlerinin bağı çözülür, eklemleri gevşer ve sinirleri boşanıp sidik ve dışkı mahreçlerini tutamaz olursa, o da öyle olur. Bu takdirce şeytâna, böyle şiddetli korkuya düşmüş kimse gibi yellenme isnâd edilmiş demektir. Şârih Taybî: Şeytân, ezanı işitimemek için kendi sesi ile kendisini işgal eder ki, bu ses, takbih olarak, yellenmeye benzetilmiştir, der. Bununla beraber kendisine keyfiyyeti bilinmeyerek- hakîkat ma'nâsınca yellenme isnâd edenler de vardır. Müslim'in Ebû Hureyre rivayetinde " Ve lehu husâsun" ta'bîrî her iki ma'nâyı muhtemildir. Husâs; yellenme ma'nâsma geldiği gibi, hızlı koşup kaçma ma'-nâsina da gelir. Binâenaleyh şeytanın "şiddetli kaçması, yellenme ile kaçma ma'-nâstna ikaame edilmiş oluyor

[9] Bu metindeki "Müezzin ezanı bitirdiği zaman" ve "Müezzin ikaameti bitirdiği zaman" cümleleri böyle ma'lûm sîga ile geldiği gibi, mechûl sîgası ile de gelmiştir. Bu hadîs, ezanın ve ezan okumanın büyüklüğünü i'lâm ediyor. Çünkü şeytân ezandan kaçıyor da, namaz içinde daha faziletli olan Kur'ân okunurken kaçmıyor. Tabîatiyle müezzin ezanı Allah rızâsı için okursa, bu büyük faziletten nasîblenecektir.

[10] Bu ta'lîki, İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. Müezzinin kim olduğu zab-tedilmemiş ise de, hâdise Umer ibn Abdilazîz'in Medine valiliği zamanına tesadüf ettiğine göre, bu zâtın, Peygamber'in müezzini olan Sa'du'l-Karaz'ın çocuklarından biri olması gâlib zanndır. Külfetsiz ezandan maksad, tatrîb külfetinden âzâde, gamgamasız ezandır. Yoksa sesi uzatmak değildir.

Bu ta'lîkin bir benzerini Dârakutnî, hafif bir sened ile İbn Abbâs'ian şöyle rivayet ediyor: Rasûlullah'm tatrîb ile ezan okur bir müezzini vardı. Peygamber kendisine: "Müezzin dediğin sehl ve semh olur, yânî suhulet ve semaha! i/e külfetsiz ezan okur. Ya ezanın sehl ve semh olsun, ya ezan okuma" buyurdu.

Anlaşılan Umer ibn Abdilazîz'in müezzini de ezan kelimelerini behi etmeyecek derecede nağme-perdâzlık ediyormuş. Bu ise "Fasih o/andan, yânî ezan lâfızlarını açık söyleyenden başkası size ezan okumasın" hadîsiyle nehyedilmiştir.

[11] Bu hadîsten, müezzinin sesini uzaklara eriştirmek için tîz perdeden ezan okuması ve yüksek yere çıkması mendûb olduğu ve münferiden de ezfin okuyabileceği hükümleri çıkarılır.

[12] Bâb başlığındaki "el-Hakn", alikomak ma'nâsınadır; birinci ve ikinci bâblar-dandır. Kati olunacak adamın kanını akıtmayıp, kailden azade kılmak ma'nâsınadır ki, heder eylemenin mukaabilidir (Kaamûs Ter.).

[13] Buhârî bu hadîsi, uzun ve kısa metinlerle, ilgisi bulunan fikhî meSelelere delîl olmak üzere birçok yerlerde zikretmiştir. Nitekim evvelce Kİtâbu's-Salât'ta uyluğun avret sayılıp sayılmayacağı

mes'elesini tahkik münâsebetiyle zikretmişti. Burada ise bir memlekette ezan okunmasının -İslâm'a delâlet etmesi dolayısiyle «kan dökülmemesine sebeb olduğunu anlatmak istemiş ve buna delîl olarak sev-ketmiştir. İleride Cihâd, Mağâzî ve Nikâh Kitâblarında da gelecektir.
Hadîsin son fıkrası es-Saffât: 177. âyetine meâlen yakın bir ifâdedir.
Ezan, İslâm Dîni'nin şiarı olduğu için, terk edilmesi caiz olmayan hükümlerdendir.
[14] Buhârî bu hususta ihtilâf olduğu için, müezzini işitenin söyleyeceği sözü başlıkta açıklamadı. Lâkin babın altında biri Ebû Saîd'den, diğeri Muâviye'den olmak üzere iki hadis zikretti. Ebû Saîd'inki âmmdır. İkincisi, bu umumîliği tahsîs etmektedir. Buhârî bununla, kendi tercîhinin ve cumhurun tercihinin "fiayy'a-le"\cr müstesna, müezzinin sözlerini aynen söylemek olduğuna işaret etmiş gibidir.(Aynî).
[15] Cumhura göre, müezzinin söylediği "Hayye ale's-sa/ât" ve "Hayye ale'l-/ı?/â/i'1ardan mâadâki lâfızları söylemesinin ardından, peyderpey ve aynen tek-râr etmek lâzımdır. Bu iki lâfızdan sonra da "Havka/e" yânî "Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi" demekle icabet olunur
[16] Bu hadîse göre amel edip, yalnız tekbîrlerle teşehhüdlere icabet edenler olduğu gibi, "Havkale"\erden sonra sükût edenler de vardır, ondan sonrakileri de tek-râr edenler vardır
[17] Havkale; "Allah'a ma'siyetten tahavvül ancak Allah'ın verdiği ismet ile, tâate kuvvet ve iktidar da ancak O'nun yardımı ile hâsıl olabilir" ma'nâsmadir. Da'-vetİ işiten mü'min bunu söylemekle, icabetle hâsıl olacak ni'metin, icabet etme-mekle de edilecek ma'siyetin azametini hatırlıyarak, İlâhî lütfün ancak İlâhî tevfîkle müyesser olabileceğini söylemiş oluyor.
Ezanı işiten herkes, mâni'i olmadıkça müezzine icabet eder. Kur'ân okumak, zikr ve tesbîh gibi fiillerle meşgul iken ezanı duyarsa, kıraati, zikri, tesbîhi geri bırakarak dinler ve kelime kelime cevâb verir. İcabetten başka hiçbir işle meşgul olunmaz.
[18] Ezanın tamâmını işittiği zaman demektir. Nîîekim Müslim'in Abdullah ibn Amr rivayetinde: Müezzinin demekle olduğunu deyin, sonra bana (asliye edin, sonra benim için Allah'tan vesile isteyin" lâfzıyle gelmesi de bunu te'yîd eder
[19] Davet, ezan lâfızlarıdır ki, tevhide da'vettir. Tam olması da sözlerin en tamâmı olan Tevhîd kelimesini müştemil olduğu içindir. Tam ve kâmil olmasının bir vechi de, tebdil ve tağyîre ma'rûz olmaması ve kıyamet gününe kadar bakî ve akaaİdi tamamen cami' olmasıdır. es-Salâtu'!-Kaaime, şu kılınmak üzere olan namaz demek olduğu gibi, dâim, yer ve gökler bakî kaldıkça nesh ve tebdile uğramıyacak olan namaz ma'nâsına gelir. Vesile, lügat yönünden, bir büyüğe yakınlaşmaya sebeb olacak şey demektir. Buradaki örfî ma'nâsını, Müslim.'in
Abdullah İbn Amr'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîs tefsîr etmektedir: "Sonra bana sala t ve selâm getirin. Zîrâ her kim bana t asi iye ederse, ondan dolayı Allah ona on kerre tas/iye buyurur. Sonra benim için Allah 'tan vesileyi dileyin, çünkü o cennette bir menziledir ki, Allah kullarından yalnız bir kuldan başkasına lâyık olmaz. Umarım ki, o kul ben olayım. Öyle ise benim için vesileyi her kim Allah'tan dilerse, şefaati hakk eder".
Makaamu Mahmûd, her lisânın hamd ve senasına lâyık makaam demektir ki, o makaamda olanı bütün evvelkiler ve sonrakiler medh ve sena eder. Bu makaam "Ütnîd edebilirsin, Rabb'in seni bir Makaamu Mahmûdfa gönderecek-fr>"(el-İsrâ:79) âyetinde Peygamberimize va'd olunan makaamdır.
Beyhakî'nin rivayetinde duanın sonunda:" Hiçşübheyok ki Sen va'dinden dönmezsin" ziyâdesi vardır
[20] Bu ta'lîki, Seyf ibnUmer el-Futûh'ta ve Taberî, Abdullah ibn Şubrume'den mev-sûlen rivayet etmişlerdir. Bu, Umer ibn Hattâb zamanında 15. hicret yılında Ka-dîsiye fethinde olmuştur. Bu rivayete göre Kadîsiye öğleden evvel f'eth olunmuştur. Herkes yerli yerine döndüğü vakit müezzinin şehîd olduğu meydana çıkmış. Birçok kimseler ezanı ben okuyayım diye niza7 etmişler. Başkumandan Kadisiye fâtihi ve Sâsânî Devleti'ne son veren Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a gelinmiş. O da kur'a ile birini müezzin ta'yîn edip, nizâ'ı bertaraf etmiştir.
[21] Habvun, ellerini ve dizlerini yere basarak emeklemek ma'nâsına ve kıçüstü sürüne sürüne gitmek ma'nâsına gelir. Bu hadîs şanları müsâvî olan hakk sahihlerinden birini veya birkaçını tcrcîh etmek için kur'a çekmenin meşruluğuna delâlet eder
[22] Buhârî bu ta'lîki tarih'inde mevsûlen rivayet etmiştir. Bu zâtın adı Câhiliyyei devrinde Yesâr idi. Peygamber ona Süleyman ismini verdi. Hicretin 65. yılında 4.000 kişinin kumandanı olarak Hüseyin'in intikaamını almak mücâdelesinde iken, Cezîre'de şehîd edilmiştir. Bu sahâbV, asker içinde ezan okurken, ezân arasında hizmetçisine bir ihtiyâç için emir verirdi. Bunu Buhârî'nin lâfzı ile İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiştir
[23] Bu ta'iîki deÜbn Ebî Şeybe el-Musannaf'ında rivayet etti.
[24] er-Rahl, insanın meskeni ve eşyasının bulunduğu yere denir. Bu, ister bİnâ ister binasız bir yer olsun, seferde hazarda insanın durağı, menzili ra/j/'dır. İbn Abbâs, cemâate gelmiş olanlarla yetinerek cumuayı ikaame etmek; gelmemiş olanları da zahmetten kurtarmak istemiştir. Cemâate gelemeyenler tabiî olarak" evlerinde öğle namazını kılmakla yetinirler
[25] "Esbahle" ta'bîrleri "Sabaha girdin" şeklinde değil de, "Sabaha giriyorsun; sabah oluyor" seklinde terceme edilmesi, fecrin tulû'undan sonra yemek ve içmenin İttifakla haram olmasından dolayıdır. Kendisine vakti haber verenler, vaktin evvelinden biraz Önce, vakiin yaklaştığını hab'cr vermiş oluyorlar.
Buhârî bunu, a'mânın ezanının sahîh olabileceğine delîl olarak sevk etmiştir
[26] Yânî sabah namazı için mu'teber olan ezan, fecrin tulû'undan sonradır
[27] Sabah namazının râûbesini hafîf kılmak müstehâbdır. Peygamber bu râtıbenin Ukrek'atındaf&iAaiie "Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn'\ ikinci rek'ai £a Fatiha ile"Kul huve'flâhu ahad" ve diğer rivayetlerde de diğer âyetleri okumuştur.
[28] Bilâl'in vaktinden evvel ezan okuması, namaza da'vet için değil, -bundan sonra gelecek hadîste beyân edileceği üzere- uytaıda olan uyansın, oruç tuîacak olan sahurunu hemen yesin, gece namazında olan namazını kısa kesip vitir namazına başlasın içindir, demişlerdir
[29] Yânî meşru' mudur, değil midir; fecrden sonraki ezan yerine geçer mi, geçmez de tekrar ediür mi?
Buhârî buradaki Abdullah ibn Mes'ûd hadîsini fecrden evvel czân okunabileceğine delîl olarak getirmiştir.
[30] Bu, fecri kâzib'i ta'rîf içindir. Beyân edilen Peygambcr'in bu işareti, ufuktan baş semtine doğru uzanan mustatîl nuru gösterir
[31] Bu da fecri sâdıkı ta'rîf içindir. Peygamber'in işareti sâdık sabahta ufukta görünen yaygın nuru gösterir. Her iki fecri anlatmak için, bu iki türlü işaretten daha uygunu olamaz. Her İkisi de Peygamberler ve rasûllere hass bir beyân ve îzâh kudreti ile, en anlamaz kimselere anlatabilecek vech ile ta'rîf buyurulmuş-tur. Fecri kâzib dediğiniz ve fıkıh kitâblarında oruç ve namaz mes'eleleri arasında ehemmiyetle bahsedilen zıya' hâdisesi, sabahlan doğu tarafından -tabanı ufukta, mihveri göğe doğru uzanmış ve ziyası saman yolu zıyâsma benzer- akçıl, donuk ve pek uzun bir nûrânî ehram (piramit) suretinde zahir olur ki, bu ehramın tabam ufukta ve güneşin bulunduğu cihette olduğu ve nûrânî bir sütün gibi ufkun üstünde başa doğru gittikçe incelerek göründüğü İçin, fakîhler dilinde buna "beyaz mustatîl" nâmı verilir. Bu beyaz mustatîlin dağılıp zail olma-sıyle beraber ufukta bütün doğu tarafına boydan boya uzanmış bir çizgi gibi subhu sâdık zuhur eder ki, bu "beyaz musta'rîd", oruçlu için yeme ve içmenin haram, müslümân için sabah namazının farz olduğu zamanın nihayeti ve başlangıcıdır.. (Ahmed Naîm, Tecrîd Tercemesi, II, 478-480).
[32] "Bize tahdîs etti" sözünde takdîm-te'hîr vardır. Terkibin aslı: Ebû Usâme: Bize Ubeydullah el-Kaasım'dan tahdîs etti, şeklidir. Sanki râvî burada aslı üzere zikretmemiş olan şeyhinin lâfzını gözetmiş gibidir
[33] Bu "H", hadîsin metninin zikrinden önce bir İsnâddan diğer isnada tahvîle işarettir. Hâil'e veyâ hadîs'e işarettir de denilmiştir
[34] Buhârî bu hadîsi ezan iie ikaamel arasında ne kadar fasıla bırakmak gerekeceğini bildirmek için sevketmiştir. Bu işarete göre, İkisi arasında bir namaz kılacak kadar fâsıia bırakmak lâzım gelir. Tâ ki bu müddet zarfında eemâat hazırlansın, abdestlerini alıp toplanabilsinler
[35] Bu, üst tarafta geçen "Ezan ile ikaamet arasında (çok) bir şey yoktu" tarzındaki mutlaklığm takyididir. Yâhud da geçen ibarede menfî olan şey çokluktur, burada müsbet olan ise azlıktır. Binâenaleyh çokluğun nefyedilmesi, azlığın is-bâtını gerektirir (Kastallânî).
Yânî bu sonuncusu, üst taraftaki "... bir şey yoktu" ibaresini "az bir şey vardı" şeklinde bir tefsîrdir.
[36] Bu başlığın konulmasından, bunun ekseriya imâma mahsûs olduğuna işaret edildiği anlaşılıyor
[37] Burada ilk ezandan maksad, ya vakti ilân için okunan ezandır, ki namaza başlanacağını haber vermek için yapılan ikaamete nazaran ilk sayılır; yâhud da bundan evvelki ve sonraki hadîslerde fecru sâdikin girmesinden evvel okunan ezandır. Bu, iki rek'at sabah namazının râtibesidir; farzdan evveldir. Farzdan sonra kılınmaz. Bunun hafîf kılınması müstehâbdır
[38] Buhârî bu rivayeti de ezan ile ikaamet arasında bir nafile namaz, yâhud vakit râtibesi kılınabileceğini anlatmak için sevk etmiştir. Müslim ile İsmâîrTde "İsteyen, için" kaydı dördüncü defasında îrâd edilmiştir. Ebû Davud'un rivayetinde ise bu kelâm iki defa söylenmiştir. Akşamdan başka vakitlerin farzlarından evvel râtıbeler ve sünnetler kılınabileceğinde şübhe yoktur. Yalnız akşam namazından evvel tatavvû' kılınmasında, fakîhler arasında görüş ayrılığı vardır.
[39] Seferde bir tek müezzin.." sözü için mefhûm yoktur; yânî hazarda birden çok olsun ma'nâsı yoktur. Çünkü hazarda da böyledir, bir tek müezzin ezan okur. Şehirlerin kuturları birbirinden uzaklaşması sebebiyle birkaç müezzin olmasına ihtiyâç duyulursa, her biri bir cihete ezan okur, toplu hâlde okumazlar, denildiğine göre toplu hâlde ezan okumayı ilk ihdas edenler Umeyye oğullan'dır. Şafîî, Kitâbu'l-Umm'de: "Bir müezzinin diğer müezzinden sonra ezan okumasını hoş görürüm. Lâkin birçok müezzinin hep birden okumasını hoş görmem; meğer ki mescid büyük olsun. Bu suretle her müezzin kendi cihetinde olanlara ezanı duyurmuş olur" demiştir (İbn Hacer.).
[40] Ebû Davud'un Sünen'inde Ebû Mes'ûd Bedrî'den nıerfû olarak rivayet edilen şu hadîste: "Bir kavm içinde Allah 'in Kitabım en çok okuyup belleyen, kıraate en evvel Başlamış olan her kim ise, .o kavme o imâm olsun. Kıraat hususunda musâvî iseler, hicreti en kadîm olan hangisi ise o; hicrette de musâvî İseler en yaşlıları hangisi ise o imamlık etsin" buyuruimuştur. Metindeki hadîste, gelen hey'etin hep yirmişer gece Peygamber'in yanında kalmış ve Kur'ân öğrenme hususunda aralarında farklılık bulunmamış ve hicretleri de bir günde başlamış olmasından, ifk iki fazîlet sebebinde aralarında musâvât bulununca, yalnız yaş üstünlüğü mes'elesi kalır ki, iste bu hadîste ona riâyete nıe'mûr olmuşlardır.
[41] Bu hadîs, Kitâbu Mevâkîîi's-Saiât'ın 19. babında da geçmişti
[42] Bu hadîslerden ezan İle cemâatin yolcular hakkında da meşru olduğu ve birisinin ezanının bir cemâat için kifayet ettiği İstidlal olunur
[43] Bu hadîsteki "Benim nasıl namaz kılar olduğumu gördünüzse, öylece namaz kılınız" düstûru, bu en birinci İslâm ibâdeti olan namazın kıyamete kadar devam edecek ve hiçbir değiştirmeye imkân ve ihtimâl bırakmayacak kesinlikte şeklinin muhafazasını te'mînât a-ıtına alan ebedî bir düstûrdur.
[44] Bu hadîsin benzeri aynı kitabın 10. babında da geçmişti.
Buhârî bunu kâh ezan arasına söz karıştırmak, kâh özürden dolayı cemâate gelmemek ruhsatını beyân İçin müezzinin "Elâ sallû fi'r-nhâl" riidâsıyle key-fiyyeti i'lân etmesinin cevazı bahislerinde sevk etmiştir. Binâenaleyh burada da ezana başka söz karıştırmanın cevazına îmâ ediyor.
Daha önce geçen 10. bâbda Süleyman ibn Surad(R)'m ezan esnasında konuştuğu ve Hasen Basrî'nİn ezan ok'ur yâhud ikaamet ederken gülmekte be's yoktur dediğini ta'Iîkan zikretmekle bu re'yini te'yîd etmiş oluyor.
Hasen Basrî gibi Ahmed ibn Han bel, Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Katâde, Atâ ibn Ebî Rebâh da Buhârî'nİn bu hadîslerine tutunarak, ezan esnasında mutlak olarak kelâma ruhsat vermişlerdir. Nahaî ile İbn Şirîn

ve Evzâî ise, bunu mekruh görmüşlerdir... Şafiî'ye göre sözün azına ruhsat varsa da, çoğuna yoktur. Mâlikîler'e göre memnu'dur. Lâkin söz söylemeyi gerektirecek mühim bir iş zuhur ederse söylenebilir...
[45] Bu hadîs de daha önceki kitâblarda birkaç defa geçmişti. Hadîsteki hâdise Mekke'ye olan seferlerden birinde vâki' olmuştur. Abtah, Mekke'de Minâ'ya yakın bir yer ismidir. Rasûlullah orada konak ederdi.
[46] Müslim Sahîh'mdt de Ebû Cuhayfe'den Bilâl'in ezan okurken (Hayy'ale'Ierde) ağzını sağa sola döndürdüğü; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve diğerlerinde de müezzinin ezan esnasında sağa sola döndüğü rivayet edilmiştir
[47] Bunu Abdurrazzâk ve diğerleri rivayet etmiştir
[48] Bunu da Abdurrazzâk ve İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir
[49] Bunu da İbn Ebî Şeybe Müsannafmâa Cerîr'den; o da Mansûr'dan olmak üzere rivayet etti
[50] Bunu Abdurrazzâk, İbn Cureyc'den mevsûl olarak, İbn Ebî Şeybe ve diğerleri de mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.
[51] Bunu Müslim, Abdullah el-Behiyy tarîkinden mevsûlen rivayet, etti. Yânı Peygamber, abdestü olsun olmasın musâvî olarak her hâlinde Allah'ı zikrederdi. Ezan da bir zikr'dir. Binâenaleyh ezan için abdest ve kıbleye yönelme şart kılınmaz. Nitekim diğer zikirlerde de şart kılınmaz. O zaman namaz, abdest ve kıbleye yönelme hükümlerinde ezana muhalif olmasından dolayı, ezan namaza katılmaz.
Buhârî'nin bâb başlığı akabinde bu haberleri zikretmesinin münâsebeti bu noktalardan tanınır. En az münâsebet de kâfidir. Âlimlerin bu mes'elelerdeki ihtilâflarından dolayı Buhârî kesin söylemeyip, istifham lâfzıyle zikretti (İbn Hâ-cer, Aynî, Kastalânî).
Buhârî'nin maksadı, ezanın, hükümlerde namaza mülhak olmadığı ve do-layısıyle ezanda kıbleye yönelme şart kılınmayacağım isbat etmektir. Bununla da bâb başlığı ile burada gelen haberler arasındaki münâsebet tahakkuk etmektedir (Şâh Veliyyullah).
[52] Yânı bu söz mekruh olur mu, yâhud olmaz mı?
[53] İbn Sirîn'in bu sözünü İbn Ebî Şeybe Musanrıafında mevsûlcn rivayet etmiştir. "Biz erişemedik" sözünde "Namaz bizden kaçtı" ta'birinin hilâfına, erişeme-meyi kendisine nisbet etme inceliği vardır. "Peygamber'in sözü ise daha sahihtir" kelâmındaki esahh lâfzı ile, cf'alu't-tafdîl murâd edilmemiştir. Çünkü onunla ef'alu'ı-tafdîl murâd edilirse, İbn Sirîn'in sözü sahih, Peygamber'in sözü ondan daha sahîh olmak lâzım gelir. Hâlbuki böyle değildir. Esahh ile sahîh murâd edilmiştir. Çünkü bâzan ismi tafdîl zikr olunur da, onunla tafdîl değil, tavzih irâde edilir-. Bu kelâm Buhârî'den İbn Sirîn'e bir reddir. Çünki Şân' fevât lâfzını kullanıp cevaz vermiş, İbn Şirîn ise onu kerîh görmüştür (Aynî).
[54] Demek iftitâh tekbîrini kaçırmak korkusu olsa da, olmasa da, herhalde namaza sekînet ve vakaar ile gitmek gerekiyor. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadîste de: Biriniz cemâat namazına niyeî edip gittiği vakitte ağır ağır yürüsün. Çünkü o artık namaz içindedir. Yetiştiği kadarını imâm ile birlikte kılsın. Kaçırdığını da sonra yalnızca kaza etsin" denilmiştir (el-Muhallâ).
[55] Bu, Buhârî'nin bundan önce geçen 20. bâb altında rivayet ettiği hadîsin bir kısmıdır. Buhârî hadîsi burada iki senedle getirmiştir
[56] Sekînet, sükûn ve itmi'nân, sebat ve temkin ma'nâsına masdardır ki, nefisteki telâş ve helecanın kesilmesiyle hâsıl olan kalb oturması, yürek ısınması, gönül rahatı ia'bîr olunan huzur ve sükûn hâline veya onun mcnşeine isim dahi olur. Hafifliğin ve telâşın zıddıdır..
Vakaar; sehâb vezninde ağır meşrebliliğe. denir, hafiflik mukaabilidir; nâ-mûsu muhafazayı mûcib haslettir..,
[57] Bu bâb başlığının altındaki hadîs, gereken cevâbı umûmî olarak beyân etmektedir. İmâm Mâlik e/-Mıtvat/a'\nda: "Namaza ikaame edilirken cemâatin ayağa kalkacağı zaman hakkında hiçbir sınırın ta'yîn edildiğini işitmedim. Şu kadar ki, ben bu, insanların takatine göre olur derim. İçlerinde ağır davranan da bulunur, hafif davranan da" demiştir.
Enes'İn, müezzin "Kad kaameti's-salâtu" dediği vakit kalkdığı rivayet olunur. Bu konuda başka görüşler de vardır.
[58] Buhârî bu mutâbaatı Kitâbu'l-Cumua'da mevsûlen rivayet etti. Bu mutâbaat in buradaki fâidesi üstündeki hadîsi takviyeden ibarettir.
[59] Buhârî bu hadîsi, değişik lâfız ve değişik tarîklerden Kitâbu'l-Gusl'de ve burada birkaç yerde tahrîc etmiştir.
[60] Bu hadîs de imâmın bir zaruretten dolayı ikaametten sonra dışarıya çıkabileceğine ve kendisinin bekleneceğine delâlet ettiği gibi, ikaamet ile ihram tekbîri arasında kelâmın cevazına da deîîldir.
[61] Buhârî bu hadîsi, biraz değişik lâfızla, Kitâbu Mevâkîti's-Salât'ın 38. babında ve daha başkalarında tahrîc etmiştir. Kitâbu'l-Magâzî'de de gelecektir.
Burada "Mâ sallayım" ta'bîrini isbâta ihtimamın sebebi, bâzı âlimlerin "Fâtetnâ's-salâtu =Namâz bizden kaçtı"yâhud "Mâ sallaynâ-Namaz kılmadık" gibi sözleri tekellüm etmenin kerâhatine kaail olmalarıdır. Nitekim bunun misâli geçmişti. Lâkin Buhârî buna Peygamber'in "Mâ satleytuhâ = Onu ben de kılmadım" kavliyle istidlal edeydi, daha münâsib olurdu. Çünkü Peygamber bu lâfzı tasrîh etmişti. Maamâfih bu da onun hâsılıdır (Şâh Veliyyullah)
[62] Bu namazın yatsı namazı olduğu Müslim'in rivayetinde tasrih edilmiştir. Bu hadîs "Kadkaameti's-salâiu"denince ihram tekbîri imâma vâcib olur diyenlerin aleyhinedir
[63] Hanefîler'e göre ikaamet ile iekbîr arasında zaruret olmaksızın konuşmak mekruhtur.
[64] Bu, vücûbu'1-ayn irâde etmekte olduğunu İş'âr ediyor. Çünkü Allah'a ma'siyet olmayacak hususta ana-babaya itaat vâcibdir. Binâenaleyh cemâati terk ona göre bir ma'siyettir. Buhârî bu haberi yakın bir ma'nâ ile mevsûlen Kitâbu's-Styâm'da tahrîc etmiştir (Kastallânî),
Bu konuda Şafiî'nin mezhebi cemâat namazının kifâye ile farz, ve her bir kimse için de zât üzerine müekked sünnet olmasıdır. Babın maksûdu bu olmak muhtemildir.Buhârî Hasen'in sözü ile cemâatin vucûbuna istidlal etti. Çünkü Hasen, ma'siyette olmak müstesna, anaya itaat vâcib olduğu hâlde, ona cemâati terkle emrettiğinde anaya itaat etmemeyi emretmiştir. Bundan cemâati terk etmenin, anaya itaat edilmeyecek bir ma'siyet olduğu bilindi (Şah Veliyyullah).
Cemâati namazını terk eden hakkındaki vaîde dâir istisnasız bütün hadîs kitaplarında çeşitli lâfızlarla birçok hadîsler vardır. Bu hadîslerin mecmuundan fakîhlerin cemâat hakkında çıkardıkları hüküm, özet olarak üçtür:
a. Cemâat farzu ayn'dır. b. Cemâat farzu kifâye'dir. c. Cemâat müekked sünnet'tir.. Ebû Hanîfe ile Mâlik'e göre müekked sünnet'tir.
[65] Bu ta'lîki Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe sahîh bir isnâdla mevsûlen rivayet etmiştir.
[66] Bunu da ibn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ kendi Müsnedberinde mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Buhârî'nin maksadı, bir mescidde cemâat namazı kılındıktan sonra, bir daha orada cemâatle namaz edâ etmenin - bugünkü ta'bîr ile son cemâatin- cevazı hakkındaki ihtilâfa ve kendisinin tecvize meyyal olduğuna işaret etmektir. İbn Mes'-ûd, Ata, Hasen Basrî, Aıhmed ibn Hanbel, İshâk ibn Râhûye'ninictihâdlan da bu merkezdedir. Delilleri buradaki hadîstir.
Bir mescidde namaz kılındıktan sonra bir daha aynı vaktin cemâat namazı kılınamaz diyen bir taife de vardır. Abdullah ibn Umer'in oğlu Salim, Ebû Bekr'İn torunu Kaasım ibn Muhammed, Ebû Kılâbe bu zümredendirler.... Bu ictihâd-ları da müslümânların kelime birliğinin, fırka fırka olup ayrılması korkusun-dandır. Bunu tecvîz etmekle bid'at ehlinin cemâate muhalefete yol açıp bunu vesile edinmekle namazı ayrıca kılmalanndan sakınmak istemişlerdir.
[67] Derecelerin fazlalığı hakkındaki hadîslerin kiminde yirmi beş, kiminde yirmi yedi adedi bildirilmiştir. İbn Umer hadîsinde yirmi yedi, Ebû Saîd Hudrî ile Ebû Hu-reyre hadîslerinde yirmi beştir. Bu iki rivayet arasını, azın zikri çoğu nefyetmez, çünkü adedin mefhûmu mu'teber değildir. Yâhud Peygamber evvelâ 25'İ haber verdi, sonra Allah ona fazilet ziyâdeliğim bildirmiş, o da 27'yi haber vermiştir şeklinde cem' edenler olmuştur.
Bâzıları da sevâb nevi'lerini takdîr eden sayıların sırrı ancak peygamberlik nuru ile açıklanabilecek hususlardan olduğu için, bu iki sayının vechini beyân sadedindeki tevcihlerden bahsetmek abes olur demişlerdir.
[68] Buhârî bu hadîsi Kitâbu's-Salât'ın "Çarşı mescidinde namaz kılmak" unvanlı 87. babında farklıca bir lâfızla rivayet etmişti.
[69] Fecr Kur'ân'ından maksad, sabah namazıdır. Namaz içinde Kur'ân okunduğu için Kur'ân denilmiştir. Nitekim rükû' ve sucûd'u şâmil olduğu için namaza rükû' ve sucûd da denir. Namazda okunan Kur'ân'ın kendisi olmak da muhtemildir. Bu namazın yâhud bu Kur'ân'ın şâhidli olması da, gündüz meleklerinin namazda hâ/.ır olması i'tibâriyledir. Bu hususta başka türlü tefsirler de vardır.
[70] Bu, Mâlik ve diğerlerinin İbn Umer'den gelen rivayetlerine uygundur. Bu Şuayb tarîki, ta'lîk değil, mevsûldür.
[71] Hadîsin bâb ismine uygunluk ciheti şudur: Cemâatle namaz kılanların diğer işlerinde eksiklik ve değiştirmeler vâki' olmuştur. Bundan cemâatle namaz kılmaları hâriçtir. Onda bu kabilden hiçbir şey vâki' olmamıştır. Bu da cemâatle namaz kılmanın faziletinin azîm olduğuna delâlet etmektedir (Aynî).
[72] Cemâate uzak mesafeden gelmekteki büyük ecr, adımların çokluğundan ve her adıma ecr terettüb etmesinden; hulâsa ecirlerin meşakkat nisbetinde olmasından ileri geliyor. Meşakkat ziyâdeliği, ecr" ve fazîlet ziyâdeliğine sebeb oluyor.
Hadîsin son kısmı uykusunu cemâate tercîh ederek, yatsıyı hemen kılıp yatan kimse hakkındadır.
Bu hadîsten, dîn işlerinden herhangi birinin değiştirilmesi sırasında elinden bundan fazlası gelmediği zaman öfkelenmenin ve öfke ile o münker işi reddetmenin cevazı istinbât edilir.
[73] Buhârî bu hadîsi Kitâbu's-Salât,Kitâbu'ş-Şahâdet, Kitâbu'l-Cihâd gibi ayrı ayrı yerlerde değişik râvî ve lâfızlarla rivayet etmiştir.
Buradaki rivayet beş hadîsi bir arada toplamaktadır. Diken dalı hadîsi, şehîdler hadîsi, kur'a atma hadîsi, namazı vaktinin evvelinde kılma hadîsi, emekleme hadîsi. Buhârî bunların arasını âdeti olduğu gibi bâb başlıkları için ayırmamıştır. Çünkü Kuteybe bu hadîsi Mâlik'ten böyle topluca tahdîs etmiştir' (Aynî).
Bu hadîsin baş kısmından, yolculara zahmet verecek şeyi yoldan kaldırıp atmaktaki fazîlet anlaşılıyor. Memleket halkının rahat yolculuk edebilmeleri için umûmî yollar inşâsı ile bunları güzel muhafaza etmek de elbette bu fazîle-tin en yükseklerinden sayılmalıdır.
[74] Mucâhid'in bu "âsâr" lâfzı hakkındaki tefsirini Abd ibn Humeyd, İbnu Ebî Nucayh ve diğerleri tarîkinden mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî iki defa sevk ettiği bu ta'lîk İle Selime oğullan kıssasının o âyetlerin tefsirine tatbik edildiğini işaret etmek istemiştir.
[75] Bu Selime oğulları'na mensûb olan Câbir ibn Abdillah: Evlerimiz mescidden uzakta idi. Bunları satıp mescide yakın yerlere gelmeye niyet ettik idi. Rasûlullah (S) bizi bundan nehyedip: " U-ji ;>^.j^. '<M öl = Attığınız her adıma mu-kaabil size bir derece verilir" buyurdu, dediğini Müslim rivayet ediyor. Diğer bir rivayette Selime oğullan yurdunun Sel'de olduğu tasrîh ediliyor ki, bu Sel' denilen yer, Medîne'nin takriben bir mil uzağındadır.
Bu hadîs de namaz için atılacak ziyâde adımların ecir ziyâdeliğini mûcib olduğuna delâlet ettiği gibi, mescid yakınında ikaametin de müstehâb olduğuna delâleti tazammun eder. Çünkü Peygamber onların asıl maksadlarmı beğenme-mezlik etmemiş, yalnız Medîne civarının boş bırakılmasını askeri bakımdan, yâni emniyet cihetinden uygun görmemiştir.
[76] Buradaki münafiklık, amel ve ma'siyet nifakıdır, kâfirlik nifakı değildir. Yâni bu hadîste kötülenenler, mü'minlerin cemâate devam hususunda tenbel davranan zümresidir. Bunlar, îmândan büsbütün soyulmuş kâfir münafıklar gibi değildir. Bunlar îmânsız münafıkların hâllerine benzedikleri için, zecr, maksadıyle böyle münafıklıkla vasıflandırılmışlardır. Bunlar evlerinde namaz kılıyorlar. Hakîkî münafık ise kâfir olduğundan elbet evinde namaz kılmaz. Çünkü mürailik ihtiyâcını bile duyacak kadar bir ıztırârı yoktur. Münafıkların ta'rîfi hakkında nazil olan: Namaza kalktıklarında tenbel tenbel kalkarlar" {en-Nisâ: 141) Namâza gelişleri behemahal tenbel olaraktır, zekât verişleri de behemahal istemi-yerekür.. " (et-Tevbe: 54) âyetlerine nazaran, bariz vasıfları namazda tenbellik, zekât ve harcamada isteksizlik olduğundan, bu gibi kötü sıfatlarla bir derece u sıfatlanan mü'minler de münafıklar zümresine mülhak gösterilmişlerdir.

Bu iki vaktin cemâatine gelmenin bu kadar ağır olması, sabah namazının tatlı uyku zamanına, yatsı namazının da istirahat vaktine tesadüf etmesinden-dir. Hadîste bu maksadın "eskale= en ağır" lâfzıyle îrâd edilmesi, diğer namazlara da gelmenin kendilerine ağır geldiğine, şu kadar ki, en ağırı bu iki namaz olduğuna delâlet eder.
Buhârî bu hadîsi biraz değişik bir lâfızla aynı kitabın "Sabah namazını cemâat içinde kılmanın fazileti" unvanlı 31. babında da tahrîc etmişti.
[77] Buhârî bu hadîsi, daha mufassal bir lâfızla, aynı kitabın 18. babında da zikretmişti. Buhârî burada, iki kişiye hitâb eden bu hadîsi, namaz kılan iki kişiye, yânı imâm ile me'mûma da cemâat denilmesinin doğruluğuna delîl için getirmiştir. Bâb ismi hadîs metnindeki tesniye zamirlerinden alınmıştır.
[78] Bu hadîs, Kitâbu's-Salât, "Mescid içinde hades" unvanlı 62. babında daha kısa bir lâfızla geçmişti.
[79] Bu hadîsin baş tarafında gölgenin Allah'a izafeti, mülk izafetidir. Bu i'tibâr ile her gölge, Allah'ın gölgesi olmuş olur.
Hadîsin bâb başlığına uygunluk ciheti "gönlü mescide bağlı olan kimse" kelâmıdır. Eğer mescidlerde bu fazîlet olmayaydı, kalbi oralara bağlı kimsede bu büyük fazîlet bulunmazdı.
[80] Bu hadîs, Kitâbu'Mevâkîti's-Salât, "Yatsı namazının vakti gece yansına kadardır.." unvanlı 27. bâbda da geçmişti
[81] Sabah namazı ikaamet olunurken mescide giren kimse, sabah namazının râti-besi olan iki rek'atı kılar mı, kılmaz mı? mes'elesinde imamlar ihtilâf etmişlerdir. Bir taife, imâm sabah namazına başladıktan sonra bu iki rek'atı kılmayı buradaki hadîsle ihticâc ederek mekruh görmüşlerdir. Diğer taife de son rek'at-ta imâma yetişebileceğinrkestirebilirse,mescid dışında o iki rek'atı kılmasında be's yoktur, demişlerdir. Bu da Ebû Hanîfe;ile Evzâî'nin kavlidir...
[82] İkisinde de "semi'tu raculen mine'1-Ezdi yukaalu lehu Mâliku'bnu Buhaynete" suretinde sevkedilmiştir. Demek ki, hadîsin râvîlerinin bâzısı "Abdullah ibnu Mâlikin ibnu Buhaynete" diyecek yerde yanlışlıkla "Mâlik ibn Buhayne" de mislerdir. Mâlik ise Buhayne'nin oğlu değil, kocasıdır. İşte Buhârî'nin ayrı ayrı dört sened ile sevk ettiği bu hadîs, bu yanılmayı meydana çıkaracak surette sevkedilmiş olmaktadır. Hadîs lâfızlarının ve sarihlerinin bu sened hakkında haylî sözleri vardır. Mâlik'in sahâbîliği hafızlar arasında ihtilaflıdır. Buhayne, MâIik'in değil, Abdullah'ın anası olduğu için, İbn Buhayne'deki "ibn" lâfzını hemzesiz yazmak ve Mâlik lâfzını tenvînsiz okumak kaaideten yanlıştır.
Râvî Abdullah, Mâlik ile Buhayne'nin evlenmelerinin mahsûlüdür. Bundan dolayı anasına da nisbet edilmiştir. Kendisi de, anası da ilk devirlerde müs-lümân olanlardandır. Abdullah ibâdete düşkün, faziletli bir zât idi; hicrî 56 yılında vefat etmiştir. Abdullah Kureys'ten değil, Kureys'in halîfi olan Ezdu Şenûe'-den olduğu için, bâzı râvîler onu Ezd'den bir adam diye kayıdlamişlar, bununla onun Kureyşî olmadığına ve yalnız Kureyş içinde bulunduğuna işaret etmişlerdir.
[83] Buhârî buradaki hadîsi, hastanın cemâate hâzır olması hangi sınıra kadar meşru' olduğunu anlatmak için sevketmiştir. Rasûlullah'ın iki kişiye yaslanarak namaza çıkmakla, cemaata devam hususunu ne kadar büyük tutmuş ve bu konuda şiddeti, ruhsata tercih eylemiş olduğunu göstermiş oluyor.
[84] Yânî içlerinde gizledikleri fikrin hilafını izhâr etmeleri cihetinden Yûsuf Pey-gamber'le maceraları anlatılan kadınlar gibisiniz, demiş oluyor. Ma'lûm olduğu üzere Zuleyhâ, hakikatte Yûsuf'a aşkındaki ma'zeretini, Mısır'ın büyük kadınlarına göstermek istediği hâlde, onlara ziyafet çekip, kendilerine son derece ikramda bulunmuştur. Hakîkî maksadı onlara ziyafet değil, bunu vesile ederek Yûsuf'u onlara gösterip, âşıklıktaki Özrünü isbât etmekti (Yûsuf: 23-53).
İşte Âişe de hakîkî maksadı babasını insanların nefret ve uğursuz saymalarından korumak olduğu hâlde, bundan hiç bahsetmeyip, babasının yufka yürekli olduğunu, sesini cemâate işittiremiyeceğini söylüyordu. Maksada erişmek İçin ısrarı artırmakta Zuleyhâ'ya benzediğinden, buradaki teşbih daha kuvvetli düşmüştür. Yânî "Sizler Yûsuf'un sahibesi Zuleyhâ cinsinden kadınlarsınız" denilmiş oluyor.
[85] el-A'meş'in bu sözünden ve Âişe'nin diğer hadîsinden bu namazda imâmın Pey-gamber olduğu, gelişinden sonra Ebû Bekr'in hizmetinin yalnız tebliğden ibaret kaldığı anlaşılıyor.
Demek ki Peygamber bu derece bir beden zaîfliği hâlinde bile evinden mescide çıkıp namaz kaldırmıştır. İste hadîsin bu fikrası, bâb başlığına uygunluk noktasıdır. Hastalık aralarındaki hafiflemeler ve yardımlaşma ile çıkabilmeler bile -hastalığı artırmaz ise-... cemâate çıkmayı meşru kılmaktadır. Bu hududu geçen rahatsızlıklarda ise, cemâatte hâzır bulunmak meşru olmaz.
[86] Âişe'nin ikinci şahsın ismini sarahatle söylememesi, muhtemîl ki, Mü'minlerin Emîri Alî ibn Ebî Tâlib ile aralarında geçmiş olan hâdiselerden dolayıdır.
[87] Yânı, yağmurda ve cemâatte hâzır bulunmaya mâni' olucu diğer herhangi bir illette, kendi menzilinde namaz kılmanın meşruluğu. Burada ânım, yânı umûmî olan illet lâfzı, hâss olan yağmur lâfzı üzerine atf edilmiştir.
[88] Bu-zâtta, Müslim ile İsmâîlî'nin rivayetlerine nazaran, yalnız görme zaîfliği vardır. Burada ise bizzat kendisi: "Ben gözleri görmez bir kimseyim" demiştir. Herhalde a'mâ değilse bile a'mâya yakın bir hâlde görme azlığı olmuş olacaktır.
[89] İbn Abbâs cemâate gelmiş olanlarla yetinerek cumuayı ikaame etmek gelmemiş olanları da zahmetten kurtarmak istemiştir. Cemâate gelmeyenler tabiî olarak evlerinde öğle namazını kılmakla yetinirler.
Bu İbn Abbâs hadîsi, bâb ismindeki sorulara müsbet cevâb teşkil etmektedir.
[90] Buhârî bu hadîsi Salât, Savm, İ'tikâf Kitâbları'nda da ayrı ayrı râvîlerden ikişer kerre tahrîc etmiştir
[91] Bu hadîsten, cemâate gidemiyecek kadar şişman olanların da özürlüler sınıfına girdiği anlaşılıyor.
İbn;Hibbân,es-Sü/n7i'indebu özürleri sünen kitâblarından araştırdığını ve hepsinin on adedine vardığını söyler: Gidemiyecek kadar hasta olmak, akşam namazı kılınırken akşam yemeği hâzır olup önüne konmuş olmak, bâzan insana arız olan unutkanlık, çok şişmanlık, insanın nefsince haceti olmak, mescide giderken nefs ve malı için korkmak, şiddetli soğuk, ezâ verecek derecede yağmur, şiddetli karanlık, sarmısak, soğan, pırasa yemiş olmak (Aynî).
[92] İbn Umer'in bu hâli, bu bâb altında yazılan üçüncü rivayet içinde zikredilmektedir
[93] Ebu'd-Derdâ'nm bu sözünü Abdullah ibnu'l-Mubârek, Kitâbu'z-Zühd'de, Mu-hammed ibn Nasr el-Mervezî tarîkinden mevsûlen rivayet etmiştir.
[94] Bu hadîste namaz lâfzı mutlaktır. Akşam namazından başkasına da masruf olabilir. Ancak hadîs hadîsi tefsîr edici olduğu ve bundan sonraki hadîste mukay-yed bulunduğu İçin bazılarınca mutlakı mukayyede hami etmek râcih olur. Diğerlerine göre ikinci hadîste âkşâm namazının zikri hasr ifâde etmez. Çünkü oruçsuz olan aç kimsenin oruçludan ziyâde iştahı olabilir.
[95] Bu hadîs, bir görüşe göre, üst tarafındaki hadîsi tefsîr ve takyîd edici mâhiyettedir. Namaz kılmayı yemekten önce yapmaktaki kerahet de mutlak değildir. Bu kerahet namaz vakti geniş olduğuna göredir. Yemek yediği takdirde namaz vakti geçecek derecede dar olursa, namazı te'hîr etmek caiz olmaz.
[96] Metnin en sonundaki iki zât, yânî îbrâhîm ibnu'l-Munzir ile Vehb ibnu Usmân, Buhârî'nin üstâdlarındandır.
"Bu konudaki hadîsler müteârızdırlar. Bunlar .arasım cem', şöyle olur: Yenilmesi geri bırakılmakla yemeğin bozulması yâhud açlık ıztırâbı yâhud buna benzer'suretlerde yemeğe başlamak evlâdır. Bu işlerden hiçbiri bulunmadığı zaman, namazla başlamak evlâdır. Her hadîs ve her haber kendi mahmilİne hamledilir. Müellif Buhârî de bu babı îrâdı ve baba lâhık olanları îrâdı ile bu konudaki delillerin tearuzuna işaret etmiştir. Aralarını cem' ise, biraz önce zikrettiğimiz tarzdır" (Şâh Veliyyullah)
[97] Bu hadîs Kitâbu'1-Vudû', "Koyun etinden... abdesi almayan kimse" unvanlı 53. bâbda da geçmişti.
Rasûlullah namaz kılmayı yemekten öne aldı. Hâlbuki başkalarına yemeği öne almayı emretmişti. Muhtemil ki, kendi hususiyetinden dolayı azimeti aldı da başkalarına ruhsatla emretti. Çünkü başkası belki şehvetinin itelemesine kuvvet yetiremez. Bu hadîsle, Peygamber'in "yemekle başlayın" emrinin vucûb için değil, nedb için olduğu da istidlal edilir. Zîrâ yemeği öne geçirme vâcib olsaydı, Peygamber yemeği bırakıp namaza kalkmaz idi (Kastallânî)
[98] Bu hadîs, evinin işi ile meşgul olan kimsenin hamâz ikaamei edilince hemen çıkması lâzım geleceğini anlatmak için sevk edilmiştir.
Bu arada Peygamber'in kendi ailesinin hizmeti ile meşgul olmakla gösterdiği en yüksek tevâzü' da meydana çıkıyor. Aişe'nin Tirmizî'nîn Şemâi/"\ndek\ lâfzı şudur: " ^i .^Jj *îCı ^UJj îsj JİÎ ^ Vi Jır £ = O da her beşer ferdi gibi bir ferd idi. Elbisesini temizler, davarım sağar, kendi hizmetçiğini görürdü." Diğer rivayetlerde "Elbisesini diker, na'leynlerinİ diker", "Meşin kovasını yamardı" müşahedeleri nakledilmiştir
[99] "Namaz kılmak arzum olmadığı hâlde" sözünden, takarrub niyeti olmaksızın namaz kılmak gibi bir ma'nâ seziliyorsa da, maksad o değildir. Çünkü böyle olan namaz sahîh olmaz. Farz edâ edilecek zaman olmadığı, yâhud vakit farzını kılmış olduğum hâlde sırf size öğretmek için bir namaz kılıp, bunu Allah'a yaklaşma vesilesi edeceğim, demek istemiştir.
[100] Ebû Kılâbe'nin bu şeyhi, Ebû Bureyd yâhud Ebû Yezîd Amr ibn Selime(R) olduğu Buhârî'nin diğer rivayetinde gösterilmiştir. Onun İçin ismini tercemeye koyduk.
Bu hadîsten, söylendiği gibi öğretme maksadıyle namaz kıldırmanın ve bunu Allah'a yaklaşma vesilesi edinmenin sahîhliği anlaşılır. Bir de bu hadîste dikkat çekici olan "İstirahat celsesi" mes'elesi vardır. Bu, birinci ile ikinci, üçüncü ile dördüncü rek'atlar arasında secdeden başını kaldırdıktan sonra biraz oturup, ondan sonra ayağa kalkmaktır. Bâzı Şâfiîler "İhtiyar, yâhud zaîf olursa istirahat oturuşu yapar ve ellerini yere dayayıp kalkar" demişlerdir. Diğerleri bu celseyi tanımazlar. İbn Mes'ûd, îbn Abbâs, Umer, Alî ile Mesrûk, Mekhûl, Atâ, Hasen Basrî de oturduktan sonra dayanıp .kalkmak taraf darıdırlar. İstirahat cel sesi taraftarlarının hücceti Mâlik ibnu'l-Huveyris'in bu hadîsidir. Muhalifleri de: "Medine'de Rasûlullah on sene Ebû Bekr, Umer, Usmân, birçok sahabe ve tabiî senelerce namaz kılmış ve kıldırmış oldukları hâlde, nasıl olur da Medî-ne ahâlîsi topu topu yirmi gün orada kalmış olan Mâliku'bnu'I-Huveyris'in haber verdiği bu mes'eleden habersiz olurlar? Bu olsa oisa, Mâlik'İn İktİdâsı, Rasû-lullah'ın bir beden arızasına uğradığı bir zamana tesadüf etmiş olmasıyle te'vîl olunabilir" diyorlar {Tecrîd Ter., II, 525-526).
[101] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu zahirdir. Çünkü Ebû Bekr sahâbîlerin en fazî-letlesi, en âlimi, en fakîhidir. Peygamber'in ısrarla onun kıldırmasını emretmesi de buna delâlet eder. Ebû Musa'nın son sözü de Ebû Bekr'in ümmetin en faziletlisi olduğuna işaret ettiğini gösterir. Ebû Mûsâ bu sözü, Ebû Bekr'in küçük imamete takdiminden, büyük imamete ehakkıyyetini istidlal ettiğini anlatmak için söylemiştir.
[102] Peygamber'in tebessüm edip yüzünün sevinçten parlaması, ümmetinin namazda buluşup bir kelime birliği üzere bulunduklarından ve dîn emrinin yerine getirilmekte olmasından ileri geliyordu
[103] Bu hadîs, Ebû Bekr'in Peygamber'in vefatına kadar Rasûlullah'ın halîfesi olduğunu gösterir. Şîa'nin iddia ettiği gibi imamlıktan az! de etmemiş olduğunu isbât eder. Bu sabah namazı, Peygamber vefat etmezden evvelki namazların sonuncusudur. Küçük imamet ise, büyük imâmet'e delâlet eder.
[104] Bâzı râvîler Peygamber'in oturduğu yerde imâm olarak, diğer râvîler de yine oturduğu yerde me'mûm olarak namaz kıldığını söylüyorlar. Her iki taraftaki râvîlerin hıfz ve ıtkaan ehli olduklarına bakanlar, Peygamber'in son hastalığı esnasında mescide iki defa çıkmış olup, birinde imâm, diğerinde me'mûm olmuş olduğu cihetini daha kuvvetli görürler.
Gazvelerinin sonu olan Tebük gazvesinde Peygamber'in bir defa sabah namazını Abdurrahman ibn Avf'm arkasında kılmış olduğunu Müslim rivayet ediyor.
Bu hadîsten, herhangi bir illetten dolayı imâmın yanıbaşında namaza durmanın caiz olduğu anlaşılır. Meselâ imâm zaîf olur, sesini uzaktakiler işitemez-se, biri onun yanıbaşında durur ve imâmın tekbîrlerini insanlara işittirir. Yâhud da yer darlığı sebebiyle ve daha başka bir sebeble imâmın yanıbaşında namaza durulmak caiz olabilir.
[105] Buhârî bununla bundan önce geçen bâbda Urve'nin Aişe'den rivayet ettiği hadîse işaret etmiştir.
[106] Amr ibn Avf oğulları, Evsliler'den bir koldur. Meskenleri Küba'da İdi. Buhâ-rî'nin başka yerdeki rivayetinde: Kubâhalkı bir defa kavga etmişler, birbirlerine girip taş atışmışîardı. Keyfiyyet Rasûlullah'a haber verildi. Bunun üzerine Peygamber: "Haydin gidelim de onları barıştıralım "buyurdular denilmiştir.!Bu haber yine Buhârî'nin diğer rivayetine göre, Öğle namazı kılındıktan sonra ulaşmıştır.

Ebû Davud'un Sünen 'indeki rivayet de şudur: "Amr ibn Avf oğulları'nda bir kıtal oldu. Peygamber bunu haber aldı. Aralarını düzeltmek.için oraya öğleden sonra gitti. Giderken de Bilâl'e: ikindi namazına kadar şayet geteınezsem Ebû Bekr'e söyle, namazı kıldırsın, buyurdu.."
Bundan râtıb imâmın, yânı cemâate temelli imâm olan kimsenin ihtiyâç hâlinde yerine halef ta'yîn edebileceği istidlal edilmiştir.
[107] Bu kıssadan bir tek namazı birbiri arkasından öne geçen iki İmâmın arkasında kılmanın cevazı istinbât edilmiştir. Bu, üzerinde ittifak edilmiş bir husustur. İmâmda meselâ hades vâki' olur, yerine bir halîfe geçirir, halîfe namazı tamamlarsa namaz sahihtir. İşte bu namazda Ebû Bekr, namazın bir kısmında imâm iken, diğer bir kısmında me'mûm olması da bunun gibidir. Burada bir mes'ele de şudur: Vazîfeli imâm, vekilini namaza başlattıktan sonra namaz tamâm olmadan gelirse, ona uymada yâhud kendi imamete geçip vekilini me'mûm sırasına geçirmekte muhayyer olur. Bu surette namaz kesilmez, me'mûmlann namazı da bozulmaz.
[108] Namaz içinde hamd ve tesbîh etmek caizdir. İmâmın namaz fiillerinde yâhud kıraatte yanıldığını kendisine bildirmek için cemâatin tesbîh etmesi caiz olduğunda ittifak vardır.
[109] Bu Mâlik ibnu'l-Huveyris hadîsi Kitâbu'1-Ezân'in "Seferde bir tek müezzin ezan okusun diyen kimse" unvanlı 17. babında da geçmişti. İlgili açıklamalar için oraya bakılsın
[110] Bu hadîs de daha mufassal bir lâfızla Kitâbu's-Salât, "Evlerindeki mescidler..." unvanlı 46. babında geçmişti. Burada Peygamber'in ev sahibine "Nerede namaz kıldırmamı istersin?" suâli, ev sahibinin iznini tazammun ediyor.
[111] Bu söz, bâb altında gelecek olan Âişe hadîsinde Peygamber'in söylediği bir sözdür.
[112] Ibn Mes'ûd'un bu sözünü ma'nâ olarak îbn.Ebî Şeybe sahîh bir isnâd ile mev-sûlen rivayet etmiştir.
[113] Hasen Basrî'nin bu sözünü, İbnu'l-Munzir, kendi kitabında mevsûlen rivayet etmiştir
[114] Bunu da ma'nâsiyle İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. Yânî, secdeyi unutan kimse namaz nizâmına uymayarak yaptığı kiyâmı atar ve onu yapılmamış kılar da secde eder, demiş oluyor.
Hasen Basrî'nin bu dediği vaziyet, çok kalabalık ve izdihamda kılman cu-nıua ve bayram gibi namazlarda olabilir.
[115] Bu hadîs ile, özürlü oturanın kendi gibi özürlü oturanlara da, ayakta ofunlara da imamlığının sahîh olduğuna istidlal edilmiştir. Bâzı âlimler ayakta olanın, oturanın arkasında namaz kılmasını tecviz etmişler ve buradaki Âişe hadîsiyle ihticâc eylemişlerdir. Zîrâ bu hadîs, Peygamber'in imâm olduğu namazların sonuncusudur. Bunda kendisi oturmuş, cemâat ayakta kılmışlar, hâzır olanlara oturun diye emretmemiştir. Bundan dolayı amel bunun üzerine olmak gerekir.
[116] Bu hadîsteki hastalık, bundan evvelki hadîslerde bahsedilen ve Peygamber'in vefâtıyle neticelenen son hastalığı değildir. Bundan sonraki hadîste açıkça görüleceği üzere, bu daha eski bir rahatsızlıktır ki, attan düşmek sebebiyle vücûdu incinmiş, bundan dolayı mescide çıkmadığı gibi, namazı oturarak kılmaya mecbur kalmıştı.
[117] Buhârî'nin kendi şeyhi Humeydî'den naklettiği bu son fıkralar, bundan önceki haşiyede belirtilen görüşlerin dayanağı ve delilidir. Humeydî bu son sözleriyle şunu demek istemiştir: Peygamber daha önceki attan düşme rahatsızlığında oturarak namaz kılıp, arkasında ayakta kılanlara oturun diye işaret etmişti. Vefâ-tiyle neticelenen son hastalığında ise, kendisi oturarak namaz kıldırdı, arkasındakiler ayakta namaz kıldıkları hâlde Peygamber onlara oturun diye emretmedi. Binâenaleyh bu hususta Peygamber'in bu son ameli alınır.
[118] Bu ta'lîk,yânîEnes'in naklettiği bu söz, bundan önceki babda geçen hadîsinin -bâzı tarîklerinde bulunan- bir tarafıdır (İbn Hacer).
[119] "Ki o yalancı değildir" sözünden murâd, o, hadîste vehm edici değildir, bil'a-kis o güzel zabteder bir zabıttır, demektir. Bundan söyleneceği her yerde kasde-dilen ma'nâ budur. Sahâbî hakkında da böyledir. Çünkü onların hepsi makbuldürler, hakîkî yalandan emîn sayılmışlardır. Onlar hakkında yalan te-vehhümüne hiçbir mecal yoktur (Şâh Veliyyullah).
[120] Bundan, imâmın fiillerine uymanın vâcib olduğu istidlal olunur. İbu'f-Cevzî'nin bundan me'mûm olan kimse imâm rüknü tamamlamadıkça o rükne başlayamaz ma'nâsını çıkarmış ve bu görüşü ile cumhura muhalefet etmiştir. Zîrâ bu takdirde imâma mutâbaat mutasavver değildir. Herhalde râvînin maksadı Ra-sûlullah secdeye vardıktan sonra ve secdeden kalkmadan secdeye inerdik demektir. Ayrı ayrı lâfızlarla gelen birçok rivayetlerin hepsi de bu ma'nâyı bildirir. Bundan maksad mutâbaatı ta'rîftir. Ve imâmdan evvel hiçbir rükne başlamanın câİz olmadığını anlatmaktır.
[121] Hadîsteki şekk, râvî Şu'be'dendir. Bu kabahati işleyen başın tahavvülünü söylemek ile suretin tahavvülünü:yâhud yüzün tahavvülünü söylemek hep bir ma'-nâya dönücüdür. ,
Bu hadîs imâmdan evvel davrananlar hakkında şiddetli bir tehdîd ihtiva etmektedir. İmamına mutâbaat etmeyenin sureti eşek suretine çevrilmesi mecazîdir. Böyle olan kimse iktidâya niyet etmişken, iktidâ etmiyor ve iktidâ etmemesiyle beraber kendini muktedî bilecek kadar eşeklik gösteriyor. Peygamber'in bu sözü, eşek sîretini ihtiyar eden bu kimselere yakışan suret, eşek suretidir., gibi bir tevbîh ve sakındırmayı tazammun etmiş oluyor.
Bâzı âlimler hadîsi mecazî ma'nâya hamletmeyip, çevrilmenin(meshin) bilfiil vâki' olmasından korkulur, demişler. Mecazî ma'nâya gidenler, çevrilmenin Mu-hammed Ümmeti hakkında vukûunun caiz olmadığına ve Muhammed Ümme-ti'nin meshten yânî başka kılığa çevrilmekten emîn kılınmış olduğuna dayanırlar. Bu hadîsi Alî, Ebû Hureyre, İmrân İbn Husayn da rivayet etmişlerdir
[122] Buharı bu başlık içinde, Hz. Âişe'nıİn, kölesi Ebû Amr Zekvân henüz çocuk iken ona ramazânda Mushaf açtırıp, arkasında namaz kıldığını misâl olarak zikrederek ve yine Peygamber'in aynı bâb başlığı içindeki hadîsi sebebiyle kölenin, himayede bulunan azâdlının, veledi zinanın, bedevinin, bulûğ çağına varmamış mümeyyiz çocuğun imametlerine, hem de yüzünden ve Mushaf'tan okumakla, namazın sahih olacağına işaret etmiş oluyor.
Mushaf'tan okumakla narnâz kılmağa İbn Şirîn, Hasen Basrî, Hakem ve Atâ da kaail olmuşlardır. İmâm Mâlik, bunu yalnız ramazân kıyamında tecvîz etmiştir. İbrâhîm en-Nâhaî, Saîd ibn Müseyyeb, Şa'bî, Süleyman İbn Hanzale, Mucâhid İbn Cubeyr, Hammâd ve Katâde ise caiz görmezler. Ebû Hanîfe, Şafîî ve Ahmed ibn Hanbel de bunlardandır. Çünkü Mushaf'tan okumak, ameli kesirdir. Ameli kesir ise, namazı bozar.
Ebû Yûsuf ile Muhammed ibnu'l-Hasen eş-Şeybânî'ye göre caizdir. Çünkü Mushaf'a bakmak da ibâdettir. Yalnız Hrıstiyanlar'a benzemek dolayısiyle bunu kerahetle tecvîz ederler.
Kölesi Zekvân'ın ramazânda Âişe'ye imamlık ettiği haberini, İbn Ebî Şey-be ile diğerleri mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Buhârî'nin bu başlıktan maksadı, bunların cevazını isbât etmektir. ŞâfÎî de buna kaafldir. Ebû Hanîfe bunu kerîh görür. İmâm'ın Mushaf'tan okuması Ebû Hanîfe'ye göre namazı bozucudur. Şafîî'ye göre bunda be's yoktur.
Aişe'den ta'lîkan nakledilen haberin zahiri Şâfîîler'in görüşünü te'yîd ediyor. Hanefî'ler onu te'vîl ediyorlar ve "Âişe'ye Mushaf'tan imamlık ederdi" sözünün ma'nâsı, Âişe'nin beraberinde olan Mushaf'a yakın bir yerde, ona bakarak namaz kıldırıyordu; noksanlık imâmın namâzındadır, diyorlar (Şâh VeliyyulIah).
[123] Bu kısım hadîsten değil, Buhârî'nin sözündendir.
Kölenin cemâatte hâzır bulunmaktan men' edilemeyeceğinin vechi ibâdet konusunda Allah hakkının efendi hakkından önde tutulmuş olmasındandır.
[124] Bu hadîsin bâb başlığına uygunluk ciheti, Sâlim'in henüz azâd edilmeden önce - o cemâate imamlık etmesidir. Huzeyfe ailesi, sonra Sâlim'İ azâd edip oğul edinmişlerdi. Bu oğul edinme hususu da bilâhare Kur'ân-ı Kerîm'de el-Ahzâb: 4-5. âyetlerinde, oğul edinilenin nesebi kanştınlmıyacak şekilde düzeltilmişti
[125] Bu hadîsin namaz ile münâsebeti, kendisine amel yânî me'mûriyet verilmiş olan emîr vâlî gibi kimselerin namazlarda imâm olmaları sünnet gereği olmasıdır. Kölenin emirlik ve valiliği sahih olunca, arkasında namaz kılmak da sahih olmak lâzım gelir. (Âmil için aşağıda 130. haşiyeye bakınız).
Kölenin, veledi zinanın, bedevinin imametleri cumhura göre sahihtir. Yalnız İmâm Mâlik: "Köle olan, hürrlere imâm olamaz. Şu kadar ki, hürrler içinde okuyucu bulunmazsa, cumuadan başka namazlarda köleye iktidâ edilebilir. Çünkü cumuua, köleye vâcib değildir" der.
Âişe veledi zinanın imametinde be's görmemiş, hattâ "Ana-babasının günâhından ona birşey yok" der imiş. Ümer ibn Abdilazîz İle Mücâhid ve Mâlik, veledi zinanın râtib imam olmasını mekruh görmüşlerdir. Sebebi de aleyhinde söz söylenir makûleden olduğu için, onun yüzünden halkın günâha girmesidir. İmâm Şâfîî: "Babası belli olmayan kimseyi imâm ta'yîn etmek istemem" demiştir. Hanefîler ise, kolejle veledi zinanın imamlıklarını -halkın istihfafına hedef oldukları için- mekruh görürler. Lâkin bunlardan biri imamete geçti mi, arkasında kılmabilir, derler...
[126] Bu hadîsteki imamlar, mutlaka namaz kıldıran İmamlar olduğu gibi, valiler ve emirler ma'nâsma da gelir. Çünkü namaz kıldırmak asıl onların vazîfesidir.
İsabetin ma'nâsı, en kuvvetli kavle göre, namazı eksiksiz kılmaktır. Bâzıları isabetten murad, vakte isabet etmek, yânî namazı vaktinde kılmaktır, demişlerdir.
Hadîsteki hatâ, amd mukaabİH olan hatâ değildir. Çünkü kasidsız vâki' olan eksikliğin günâhı yoktur. Bu, İsabet mukaabili olan hatâdır ..»Buna göre ma'nâsı "namazı eksik yâhud vaktinden geri bırakmış yâhud rükünler, şartlar ve sünnetlerce kemâlden ârî olarak kıldırırlarsa" demek olur.
Bu hadîs, imâmın taksirinden dolayı muktediye birşey terettüb etmeyeceğine delîl edinilmiştir. İmâmın bâzı işlerde hatâsı, doğru kılmakta oian me'mumun namazının sahîhiiğine müessir olmaz. Meselâ imâm abdestsiz yâhud cünüb olur, yâhud üzerinde göze görünmeyen bir pislik bulunursa me'mûm namazı iade etmez. Hanefîler'e göre ise, imâm da, me'mûm da o namazı iade eder. Mâlik ile Şafîî ve Ahmed ibn Hanbel'in mezheblerine göre, muktedî yalnız muvafakat cihetinden imâma tâbi'dir. Yânî yalnız onun icra etliği fiilleri ve hareketleri icra etmekle mükelleftir, imâmın namâzındaki şahinlik ve bozukluk ile alâkadar olmaz. Hanefîler'e göre ise sihhat ve fesad cihetinden de imâma tâbi'dir.
[127] Hasen Basrî'nin bu sözünü Saîd ibn Mansûr mevsûien rivayet etmiştir.
[128] Fitne imâmı, fitne önderi ve ihtilâl reîsi demektir. Bunun Hz. Usmân'ı muhasara eden Mısırhlar'ın reislerinden bîri olan Abdurrahmân ibn Adîs yâhud Kinâ-ne ibn Bişr olduğu söylenir
[129] Zuhrî'nin bu sözünü Ma'mer ile Abdurrazzâk tahrîc etmişlerdir.
Muhannes, huyu, kadın huyu olan, kadınlığa özenen erkek demektir. İki türlü olur: Biri bu huy hilkaten olur; kendisinin bunda bir sun'u olmaz. Böylesine bir günâh ve kötüleme olmaz. Diğeri de, hılkî olmayarak, kendisi kadınlığa özenen ve kadınlık külfetine girendir, böylesi kötülenmiştir.
[130] Benzeme ciheti, saçlarının kara, kıvırcık, kısa ve başının küçük olması gibi şeylerdir.
Âmil -büyük, küçük- bir yeri idareye hükümet tarafından ta'yîn edilen vâlî ve emîre denir.
Bu hadîs, bundan biraz önce geçen 54. babın hadîslerinden biri olarak, küçük lâfız farkıyle tahrîc edilmişti.
[131] Hadîs ayrı ayrı mes'elelere delîl olmak üzere bâzı lâfız farklarıyle bundan önce birkaç yerde geçmişti. Burada tekrar edilmesinden maksad, bâb başlığına delîl olmasıdır. İbn Abbâs çocukluk haliyle yalnız başına iktidâeylediği zaman imâmın neresinde durulacağını bilmeyerek sol tarafına geçmişken, Peygamber'in onu sağ tarafa geçirdiği beyân edilmiştir. Me'mûm tek olursa imâmın hizasında ve sağ tarafında durmak lâzımdır. Bu, Umer, İbn Umer, Enes, İbn Abbâs ile imamlardan Sevrî, Mekhûl, Şa!bî, Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Ebû Hanîfe, Mâlik, Evzâî ve Ishâk'ın kavilleridir/ Muhammed ibnu'l-Hasen: Ayaklarının parmaklarını imâmın ökçesi yanma kor, diyor. Şafîî'ye göre musâvât hizasından biraz gerilemesi müstehâbdır. İbrâhîm Naharye göre, rukû'a varıncaya kadar imâmın arkasında durur. O vakte kadar biri daha gelmezse imâmın sağına geçer. Ahmed ibn Hanbel, muktedî imâmın solunda durursa namazı bozulur, der.
[132] Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda ve diğer yerlerde geçmişti.Uzanıp uyuduktan sonra abdest almadan namaz kılabilmek, Peygamberlik husûsiyetlerindendir. Peygamberlerin gözleri uyuşa da, kalbleri uyumaz.
Bu hadîste Peygamber'in sabah namazı sünnetiyle beraber on üç rek'at kıldığı bildiriliyor. Buna göre bu gecede vitirle birlikte onbir rek'at gece namazı kılmış oluyor. Başka sayılarda da kılmıştır.
Peygamber'in İbn Abbâs'ı namaz içinde tutup sol tarafından sağ tarafına geçirmesi ve namaza böylece devam etmeleri, namazlarının bozulmadığının delilidir. Bu noffia, hadîsin bâb başlığına uygunluk ve

delîl teşkîl eden yeridir.
[133] Amr bu sözü ile, kendisinin Bukeyr'den yaptığı rivayetinin senedinin, yukarıda zikredilmiş olan birinci rivayetinin senedinden daha yüksek olduğunu ten-bîh etmiştir.
[134] Buhârî "iza"nın cevâbını zikretmedi. Çünkü bu mes'elcde görüş ayrılığı vardır. Yânî İmâmın imamlığa niyet etmesi şart olup olmamasında farklı görüşler vardır. Bâzıları: İktidânın sahîh olmasında imâmın imamlığa niyet etmesi şart değildir; imâma cemâat faziletine nail olması için niyet miistehâb olur, dediler. Kaadı Hüseyin: Münferid olarak namaz kılan kimseye bir topluluk iktidâ etse, kendisi bunları bilmemiş olsa, yine cemâat faziletine nail olur. Çünkü onlar da onun sayesinde bu fazilete nâİl olmuşlardır, dedi. Ahmed, farz ile nafile arasını ayırdı. Nafilede değil de, farzda niyeti şart kıldı.. Ebû Hanîfe: İmâmın imamete niyet etmesi erkekler hakkında şart değil, kadınlar hakkında şarttır. Çünkü kadının imâmın yanında durması ile imâmın namazının bozulması ihtimâli vardır, demiştir. (Aynî, Kastallânî).
[135] Hadîsin bu başlık altında şevkinden maksad, imâmın bir topluluğa imâm olmaya dönüşmesi, namazdan evvel kendisinde bunun için bir niyet bulunmasına ihtiyâç olmayacağını bildirmektir (Şâh Veliyyullah).
[136] Müslim'in rivayetinde Rasûlullah'ın arkasında kıldığı namazı kavmine kıîdırırdı" ziyâdesi vardır ki, zahir ma'nâsı, farzı Peygamber ile birlikte kıldıktan sonra henüz kılmamış olan kavmine imâm olur, kendi nafile kılıcı iken, arkasındaki cemâat farz kılıcı olurlardı. Bu mes'eîede Hanefîler ve Mâlikîler İle diğerleri arasında büyük görüş ayrılığı vardır.Onlar, farz kılan kimsenin nafile kılana iktidâsı sahîh değildir, derler. Şâfîîier ile Hanbeltler ise bunu tecviz ederler. Delillerinden biri de Muâz ibn Cebel'in bu fiilidir.
[137] Fâtin, ezâ ve azâb veren, işkence yapan ma'nâsına geldiği gibi, nefret ettirici; dîni sevmeye mâni' olucu ma'nâsına da gelir. Fettan da bunun mubâlağa sîgası-dır.
[138] Şikâyet eden zât bazılarınca Hazm ibn Ebî Ka'b'dir. Şikâyet olunan bu fulan-ca, Muaz ibn Cebel ile Ubeyy ibn Ka'b'dan biridir. '
[139] Bu hadîslerden imâm için namaz, hafif tutmanın mendûb olduğu anlaşılır hata bazılarınca bu emir vâcib say.hr. Uzatmaya râz, olan sayıs, mahdûd kim ct rejcıldıran kımsenm uzun sureler okumasında, rükû' ve sücûdda teşbihleri çoğaltmasında ise be's yoktur. Nitekim Peygamber, sahâbîlerin bu husûstak rıza ve rağbetlerini bildiği için, bâz, kerreler böyle yapardı. Herhalde namazda naiitletme yapacağım diye namaz rükünlerinin hiçbirini eksik yapmamak gerekir '
[140] Bu ta'lîki, İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. Bu Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa el-Ensârî es-Sâidî, Bcdr harbine iştirak eden bahtiyarlardandır. Onlardan en son vefat eden olduğu nakledilir. Oğlunun ismi eİ-Munzir'dir.Ebû Useyd1-in oğluna karşı söylediği söz, oğlunun yânî imâmın namazı uzatmasından şikâyetidir.
[141] Müslim'de Biri ayrı bir tarafa çekildi, selâm verip namazı yalnız başına kildi"; Nesâî rivayetinde: - O adam çekilip mescidin bir tarafında namaz kıldı"; İbn Hıbbân'da da "Bir adam el-Bakara Sûresi'nden başladığını görünce ayrı bir tarafa çekilip yalnızca kıldı" denilmiştir. Bu hadîslerden o zâtin namazı kesip yeni baştan namaz kıldığı anlaşılıyor. Bundan, Şâfîîlcr bir özürden dolayı namazı kesmek ve ibtâl etmenin cevazını istidlal etmektedirler. Hanefîler ile Mâlikîlcr ise bunu, ameli bâtıl kılmaktır diyerek, asla tecviz etmezler.
Bâzıları bu zâtın ancak iktidâyı kesmiş olduğunu ve namazını bozmaksızın, selâm vermeksizin münferiden tamamlamış olduğunu söylerler; bu, Şâfîî-ler'e göre caizdir. Ancak özürsüz olursa mekruhtur.
[142] Buhârî'in haber verdiği bu ayrı ayrı mutâbaatlar, hadîsin tarîklerinin çokluğunu gösterdiği gibi, hadîsin kuvvet ve sağlamlığını da göstermektedir. Aynı zamanda hadîsin iyi anlaşılması ve hüküm istinbâtında gerekli olan tamamlayıcı bilgilerin kaynaklan da gösterilmiş olmaktadır. Çünkü bu tarîklerin bâzılarında hadîs, daha mufassal lâfızlarla ve ziyâdelerle rivayet edilmiş olabilmektedir
[143] Yânî cemâatin hâline merhameten namazı kısa tuttuğu hâlde, namaz rükünleri ve sünnetlerinden hiçbirini de eksik bırakmazdı, demek istemiştir.
[144] Bu hadîsi Buhârî ile Müslim, müteaddid tariklerle Enes'ten rivayet etmişlerdir. Peygamber'in ümmetine olan re'fet ve şefekatının sayısız delillerinden biri de budur. Çocuğu ağlayan kadının kalbi çocuğu ile meşgul olacağından, gönül duruluğu İle namaza devam edemez. Yâhud namazım bozup çocuğu ile meşgul olur. Her iki suretle ya cemâat, ya huşu faziletlerinin birinden mahrum kalmış olur. Bunlar imâmın namazı hafifletmesi için kâfî sebeblerdir. Peygamber bir defasında birinci rek'atta altmış âyet kadar okumuşken, bir çocuğun ağlamasını işitince ikinci rek'atta yalnız üç âyet ile yetinmiştir.
[145] Arka arkaya sıralanan bu hadîslerle, çocukların ve çocuklu kadınların mescide girmesinde be's olmadığı, kadınların erkek şaftlarının arkasında cemâate katılmalarının caiz olduğu istidlal olunur. Bir de Peygamber'in bu sözü, namazda iken müstehâb olan bir şeyi yapmaya niyet eden kimseye, o müstehâbı yapmak vâcib olmadığına delildir.
[146] Bu ta'lîkm fâidesi, hadîsi Katâde'nin Enes'ten işitmiş olduğunu beyândır (Aynî).
[147] Buhârî, hakkında görüş ayrılığı bulunan mes'elede kesin hüküm vermeyi terk etmek hususundaki âdeti üzere yürüyerek "izâ"nın cevâbını zikretmemiştir. Bununla beraber Buhârî'nin meylinin bunun cevazına olduğu zahirdir. Öyleyse mukadder cevâb "Bu caiz olur" yâhud "Bu kâfî olur" sözüdür (Aynî).
[148] Bundan önce geçen 60. babın 136 rakamlı haşiyesinde, bu konu ile de ilgili gerekli açıklama geçmişti. Bu mes'elede Hanefîler ile Mâlikîler bir tarafta, Şâfîî-ler ile Hanbelîler diğer taraftadır. Hanefîler ile Mâlikîler, farz kılan kimsenin nafile kılana iktidâ etmesi sahîh değildir, derler. Şâfîîler ile Hanbelîler ise, bunu caiz görürler. Delillerinden biri de Muâz ibn Ccbel'in bu fiilidir.
[149] Bu hadîs aynı kitabın 39. ve 46. bâblarmda da geçmişti. Burada bâb başlığına şâhid olan kısım "Ebû Bekr tekbîrleri insanlara işittiriyordu" ifadesidir. Bu ifâde, cumhura göre, geçen rivâyetlerdeki "Ebû Bekr, Peygamber'in namazına uyarak namaz kılıyor, insanlar da Ebû Bekr'in namazına uyarak namaz kılıyorlardı" sözlerinden kasdedilen ma'nâyı tefsîr edicidir... (İbn Hacer).
Bu hadîsten ve diğer hadîslerden, Peygamber'in gelmesinden sonra o namazı Peygamber'in imâm olup kıldırdığı, Ebû Bekr'in hizmeti yalnız teblîğden ibaret kaldığı anlaşılıyor.
[150] İbn Battal: Bu, Mesrûk ile Şa'bi'nın cumhura muhalif olarak "Şaftlarının bir kısmı diğer kısmına uyar" sözlerine muvafıktır, dedi. Şa'bi'nin sözünü Abdur-razzâk ile îbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Buhârî bu mes'elede kendi tercihini açıkça beyân etmedi. Çünkü, bâb başlığına "İnsanlar Ebû Bekr'e uyuyorlardı" kavline delâlet edici bir şekilde başladı. Sonra insanların Ebû Bekr'e iktidâsını ihtiva eden bu rivayeti tekrarladı. Bunun zahiri, muallak hadîsin zahirini gösteriyor. Buhârî'nin, Şa'bi'nin kavline gider olması ve ilk rivayetteki "Tekbîrleri insanlara işittiriyordu" kavlinin, İnsanların Ebû Bekr'e uymalarını nefyetmediğini düşünmesi muhtemildİr. Çünkü tekbîrleri insanlara işittirmesi, kendisine uymakta oldukları şeyin bir cüz'üdür. Bunda ise, diğerleri için bir nefiy yoktur. Bunu da İsmâîlî'nin "İnsanlar Ebû Bekr'e uyuyorlar. Ebû Bekr de oniara İşittiriyordu" rivayeti te'yîd eder (İbn Hacer).
Bu başlık iki ma'nâya gelir: Biri, kişi imâma uyar, insanlar da me'mûma uyarlar; yânî insanlar tekbîrleri o şahıstan işitirler, böylece imâm, hakikatte her biri için imamdır. İkincisi, İnsanlar hakîkaten o kimseye uyarlar. Müellif Buhârî, Peygamber'in Ebû Bekr'e imâm olması ve Ebû Bekr'in de insanlara imâm olmasında her iki ihtimâle gitmiştir. Peygamber'in Ebû Bekr'e uymuş olması görüşü -ki bu üçüncü ihtimâldir ve İmâm Ahmed'in görüşüdür-; müellif bunu söylemedi (Şâh Veliyyullah
[151] Bu ta'lîki, Müslim Sah fh'inde Ebû Saîd Hudrî'den şöyle tahrîc etmiştir: Rasûlullah (S) sahâbîlerinde bir gerileme gördü de onlara: "İlerleyiniz, bana uyunuz, arkanızda olanlar da sîze uysunlar. Bir kavın (namazda) geri kalmakla devam ederlerse nihayet Allah onları (herşeyde) geriletir" buyurdu. Bu hadîsi Sünen sahihleri de tahrîc etmişlerdir.
[152] Buhârî bu hadîsi, şimdiye kadar değişik tarîklerden bâzı lâfız farklanyle 39., 46., 67. bâblar gibi birçok yerlerde tahrîc etmiştir. Her tahrîc ettiği yerde de o başlıkta bulunan mes'elenin delilini göstermek istemiştir. Hadîsin bu 68. bâbdaki başlığa delîl olan kısmı "Ebû Bekr, Rasûlullah'ın namazına uyuyordu, insanlar da Ebû Bekr'in namazına uyuyorlardı" şeklindeki bu son fıkrasıdır.
"Rasûlullah geldi, nihayet Ebû Bekr'in soluna oturdu.." ifâdesi de Pey-gamber'İn imâm, Ebû Bekr'in mc'mûm olduğuna delâlet eder.
[153] 153 Bu hadîs daha önce, Kitâbu's-Salât, "Her nerede olursa kıbleye yönelme" unvanlı 31. babında Abdullah ibn Mes'ûd'dan; yine Kitâbu's-Salât, "Mescidde parmaklan birbirine geçirmek" unvanlı 88. bâbda Ebû Hureyre'den olmak üzere geçmişti.
Burada "Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?" suâli üzerine, işin hakî-katini ve künhünü cemâatten araştırıp öğrendikten sonra, namazı tamamlamıştır. İşte Rasûlullah'ın araştırıp, mes'eleyi tahkik eylemesi, bâb başlığındaki suâlin cevâbı oluyor
[154] Müslim'de Ebû Saîd Hudrî'den rivayet edilen hadîs şöyledir:
Biriniz, namazında şekk edip de, üç mü yoksa dört mü kıldı bilemezse,' şübheyi atıp, yakın Üzerine namazı bina etsin"
[155] Yânî ağlamak namazı bozar mı, bozmaz mı? Abdullah ibn Şeddâd'ın haberi ile bâb altındaki hadîs, ağlamanın cevazına delâlet etmektedirler. Bu hususta bâzı tafsilât da vardır (İbn Hacer).
[156] Bu haberi Saîd ibn Mansûr ile.ibnu'l-Munzir mevsûlen rivayet etmişlerdir. Bunda Umer namaza Yûsuf Sûresi ile başlamış, işaret edilen âyete kadar okumuş, orada için için ağladığı İşitilmiştir.
Bu haberdeki neşîc lâfzının ma'nâsı şöyle açıklanmıştır: en-Neşic, nûn'un fethiyle, sesini çıkarmayıp feryâdsızca, boğularak, ve bukâ' boğazda tıkanıp kısılarak ağlamak ma'nâsınadır... (Kaamus Ter.).
[157] Hadîsin bâb ismine uygunluk ve delîllik ciheti, Âişe, babasının duygulu bir insan olduğunu, Kur'ân okurken ağladığını daha önceki müşâhadelerinden bildiği İçin, Peygamber'in makaamına geçtiğinde de duygulanıp ağlayacağım ve Kur'ân'ı insanlara işittiremiyeceğİni ısrarla söylediği hâlde, Peygamber yine Ebû Bekr'in ırnâmıığında ısrar etmiş olmasıdır (Aynî).
[158] Saffları dümdüz yapmaktan maksad, saffa girenlerin bir hizada bulunması, saff-ta aralık bulunuyorsa kapatılmasıdır. Safflar dolu, aralıksız ve boydan boya tamâm olmalıdır. Öndeki saff bu şekilde dolmadıkça ikinci saffta, o da böyle dolmadıkça üçüncü saffta bulunmak olmaz.
Hadîsin son fıkrası "Allah kalblerinizi muhakkak ayrı ayrı taraflara çevirecektir" şeklinde de rivayet edilmiştir. Yüzlerin ayrı ayrı taraflara çevrilmesi, kalblerin birbirine karşı dönük olması, yânî müslümânlar arasında kin ve düşmanlık peyda olması demektir. İşte namaz safflarının bozuk olmasına, kalblerin bozukluğu gibi şiddetli ilâhî bir ceza terettüb ediyor. Müslümânlar arasında amelen en büyük toplayıcı sebeb namaz olduğundan, salâhları ve içtimaî nizâmları, namazdaki salâh ve nizâmı güzel muhafaza etmeye bağlı kılınmış demek oluyor.
[159] Peygamber'in arkasındakileri görmesi hakîkat de, mecaz da olabilir. Hakikat olması hâlinde bu, Peygamberlik hususiyetlerinden olmuş olur
[160] Bu hadîsten de ikaamet ile namaza girme arasında imâmın cemâate dönüp saffları düzeltme hususunda kelâm edebileceği ve saffları düzeltmenin vâcib olduğu anlaşılmaktadır.
[161] Bü hadîs bâzı lâfız farklarıyle daha önce de Kitâbu'İ-Ezân, "Ezan okumak hususunda kur'a atmak" unvanlı 9., ve keza aynı kitâb, "Öğle namazını ilk vaktinde kılmanın fazileti" unvanlı 32. bâbda geçmişti. Burada bâb başlığına delîl olan kısmı, hadîsin son fıkrasıdır. Birinci saff da imâma yakın olan safftır.
[162] Bu hadîs, Kitâbu'I-Ezân, "İmâm ancak kendisine uyulmak için imâm yapılmıştır" unvânh 51. bâbda Âİşe'den olmak üzere geçmişti. Burada Ebû Hu-reyre'dendir ve bâzı ziyâdelikier ihtiva etmektedir.
Daha evvel geçen bâblarda "îmânı oturduğu hâlde namaz kıldığı vaki! sizler de hep oturarak namaz kılınız" emrinin Peygamber'in hastalık günlerinden birinde verdiği bir emir olduğu, bundan sonra, bu emrin İmâm oturduğu hâlde ayakta ona iktidâ edilmesi şeklinde takarrür ettiği isbât edilip gösterilmişti.
Bu hadîste bâb başlığına delîl olan kısım, son fıkrasıdır ki, saffi doğrultmanın namazın güzelliklerinden olduğunu takrir etmiştir.
[163] Bu hadîslerde Peygamber'in safflanndümdüz yapılmasına atfettiği büyük ehemmiyet en açık surette görülmektedir
[164] Ukbetu'bnu Ubeyd,üstteki hadîsin râvîsi olan Saîd ibn Ubeyd'in kardeşidir. Bu-hâri bu ikinci tarîki zikretmekle Buşeyr ibn Yesâr'ın bunu Enes'ten işitmesini göstermek istemiştir.
"Demek ki, tabiîler zamanındaki namaz safflarını sahâbîler beğenmemişler. Zamânımızdaki namaz saffları ise cidden yürekler acısıdır. Ehli İslâm arasındaki tenâfur ve tebâğuz hâli de Peygamber'in inzârına tastamam tetâbuk ederek safflarımtzın hâline denk geliyor" (Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., II, 560).
[165] Nu'mân'ın bu sözü, Ebû Davud'un tahrîc ettiği hadîsin bir tarafıdır. Buna İbn Huzeyme de sahihtir, demiştir.

[166] Bundan maksad, saffları doğrultmak ve aralıkları kapatmak hususundaki mübalağadır.
[167] Buhârî bu hadîsi şimdiye kadar birçok yerde tahrîc etmiş ve her bir yerde de, o yerle ilgili bulunan dînî hükümleri İstinbât eylemiştir. Bunun benzerini bu kitabında çok yapmıştır. Bu da müellifin ictihâd kuvvetine delâlet eden hususlardan biridir. Çünkü o, hadîsin her bir cüz'ünden hüküm çıkarır. Bu makaam ise cemâat mes'elesiyle ilgilidir. Me'mûm tek kişi olduğu zaman namaza duruş sünneti, imâmın sağına durmaktır. Bununla beraber şayet me'mûm imâmın soluna durursa namazı bozulmuş olmaz (Şâh Veliyyullah).
[168] Kadın erkeklere karışmayarak, tek başına onların,arkasında namaza durursa. bu duruşu saff hükmünde olur. Bu hadîste kılındığı haber verilen namazda Enes ibn Mâlik'in annesi Ümmü Süleym, onların arkasında tek başına namaza durmuş ve bir saff teşkil etmiştir. Bu da bâb başlığındaki mes'elenin delilidir.
[169] Me'mûm bir kişi olduğu zaman duracağı yer imâmın sağıdır. Böylece imâma göre, mescidin de sağ tarafında bulunmuş olur, ki bunda niza ve müşkülük yoktur. Me'mûmlar çok oldukları zaman ise, mescidin sağ tarafının faziletine bir delîl yoktur... Çünkü biz, Buhârî bu bâb başlığını ancak hadîste gelene uygun olmak üzere koymuştur diyoruz... (Aynî).
[170] Yânî bu ona zarar vermez. Bu mes'elede görüş ayrılıkları olduğu için Buhârî hükmü kesin beyân etmemiştir.
[171] Hasen'in bu görüşünü Saîd ibn Mansûr sahîh bir isnâdla rivayet etmiştir. Ha-sen'in nehir dediği elbette küçük nehirdir; büyük nehir gibi geniş bir hâilin ikti-dâya mâni' olduğunda şübhe yoktur. Bu da ihtilaflı mes'elelerdendir.
[172] Ebû Miclez'in sözünü(îbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir
[173] Sahâbîlerin bu fiilinden, imâm olmaya niyet etmemiş kimseye iktidâ etmenin cevazına istidlal olunduğu gibi, tatavvu' namazında cemâat olmanın cevazına da istidlal olunabilir. Çünkü bu namazın tatavvu' olduğunda şübhe yoktur. Hattâ kıssanın ramazânda cereyan etmiş olduğu rivayetine bakılacak olursa bu, teravih namazı İdi.
Peygamber'in gece namazına mescidde cemâatle devam edilmesine müsâade etmeyip, bu suretle özür beyân etmesi ümmetine olan re'fct ve rahmetinin kemâline delâlet eden parlak delillerdendir.
Buhârî sarihi Ebû Süleyman Hattâbî şöyle diyor: "Gece namazı Peygam-ber'e vâcib idi. Peygamber'in devam ettiği şer'î fiillerde kendisine uymak Kur'ân nâssları mucibince ümmete vâcibdir. Mescide çıkıp gece namâzs kılmayı i'tiyâd etmeleri -beş namazdan başkaca yeni bir farz inşâsı değil- kendisine teessî ve iktidarım vâcib olması yüzünden ümmete belki vâcib olur diye sakındı. Bu, ayniyle bir kimsenin kendi üzerine adak olan bir namazı vâcib kılması gibidir ki, o namaz nezreden hakkında farz olmakla beraber asıl dînde farz edilmiş bir namaz değildir".
[174] Bâzıları bu başlık için şöyle bir münâsebet zikrettiler: Kendisiyle imâmı arasında duvar yâhud bir engel bulunan musallî olunca, bunun saff yapmaya mâni' olacağı zannolunabilir. İşte bu başlığı, içindekilerle bu zannı def etmek için zikretti (Aynî).
[175] Bu hadîsteki "ramazânda" kaydından, bu kılınan namazın ramazândaki gece namazı yânî teravih olduğu anlaşılıyor.
Farzların mescidlerde cemâatle edası, dînin şeâirini izhâr içindir. Nafilelerin evlerde kılınması ise riyadan uzak olduğundandır.
[176] Bu tarîkin fâidesi, Mûsâ ibn Ukbe'nin, hadîsi Ebu'n-Nadr'dan işitmesini beyân etmektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-CUMU'A
CUMA BÖLÜMÜ
Bâb: Cuma'nın Fazileti
Bâb: Cuma Günü Dişleri Misvaklanıak
Bâb: Namaza Yürüyerek Gelmek
Bâb: Hutbe Dinlemek
Bâb: Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Dikkatle Dinlemek
Bâb: Cuma Günü Duaların Kabul Edildiği Değerli Vakit
Sözkonusu Vakitle İlgili Görüşler
Bâb: Cuma'dan Önce Ve Sonra Namaz Kılmak
Bâb: Yüce Allah'ın "Yeryüzünde Sefere Çıktığınızda.." Buyruğu
Bâb: Piyade Ve Süvariler İçin Korku Namazı
Bâb: Sabah Namazında Tekbir, Hücum Arifesinde Namaz
Bâb: Vitir Hakkında Gelen Rivayetler
Bâb: Vitir Hakkında Gelen Rivayetler
Bâb: Vitr Hakkında Gelen Rivayetler
Bâb: Vitr Vakitleri
Bâb: Namazın Sonunu Vitr (Tek Rek'at) Kılmak
Bâb: Binek Hayvanı Üzerinde Vitir
Bâb: Yolculuk Hâlinde Vitir
Bâb: Yağmur Duası
Bâb: Yağmur Duasında Ridâyı Ters Çevirmek
Bâb: Yağmur Duasında Ridâyı Ters Çevirmek
Bâb: Yağmur Duasım Ayakta Yapmak
Bâb: Yağmur Duasını Sesli Yapmak
Bâb: Allah Resulü (Sav) Sırtım Nasıl Döndü?
Bâb: İki Rekat Yağmur Duası Namazı Kılmak
Bâb: Namazgahta Yağmur Duası
Bâb: Yağmur Duasında Kıbleye Yönelmek
Bâb: Küsûf (Güneş Tutulmasında) Sadaka Vermek
Bâb: Küsûf (Güneş Tutulmasında) İmamın Hutbe Okuması
Bâb: "Güneş .... İçin Tutuldu" Denir Mi?
Bâb: Küsûf Vakti Kabir Azabından Allah'a Sığınmak
Bâb: Mescitte Küsûf Namazı Kılmak
Bâb: Güneş Bir İnsanın Ölümü Veya Hayat Bulması Yüzünden Tutulmaz
Bâb: Küsûf Namazında İlk Rekat Daha Uzundur
Bâb: Husuf Namazında Kıraatin Sesli Olması
Bâb: İnşikâk Sûresinin Secdesi
Bâb: Her Kim Namazda Secde Âyeti Okuyup Secde Ederse
Bâb: Binek Üstünde Nafile Namaz Kılmak
Bâb: Binek Üstünde Îmâ İle Namaz Kılmak
Bâb: Farz Namazların Önünde Ve Sonunda Olmamak Şartıyla Nafile Kılmak
Bâb: Farz Namazların Önünde Ve Sonunda Olmamak Şartıyla Nafile Kılmak
Bâb: Oturarak Namaz
Bâb: Teheccüd Namazı
Bâb: Gece Namazında Secdelerin Uzunluğu
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?
Bâb: Sabah Namazının İki Rekatından Sonra Sağma Uzanmak
Bâb: Sabah Namazının İki Rekatında Ne Okunur?
Bâb: Nafile Namazı İkişer İkişer Kılmak Kılmak
Bâb: Nafile Namazı İkişer İkişer Kılmak
Bâb: Farzdan Sonra Kılınan Nafile Namaz
Bâb: Yolculukta Kuşluk Namazı
Bâb: Öğlenin Farzından Önce Kılınan İki Rekat Namaz
Bâb: Binek Hayvanı Namaz Esnasında İpinden Kurtuhırsa
Bâb: Kişinin Namazda Bir Şeyler Düşünmesi
Bâb: İki Rekat Farz Kılındıktan Sonra Sehv Secdesi Hakkında
Bâb: İki Rekat Farz Kılındıktan Sonra Sehv Secdesi Hakkında
Bâb: İki Ve Üç Rekatta Selam Verip İki Defa Secde Etmek
Bâb: Sehiv Secdelerinde Teşehhüd Okumayan Kimse
Bâb: Sehiv Secdelerinde Tekbir Getiren Kimse
Bâb: Sehiv Secdelerinde Tekbir Getiren Kimse
Bâb: Üç Mü Yoksa Dört Rekat Mı Kıldığını Bilemeyen Kimse
Bâb: Farz Ve Nafile Namazlarda Sehiv

KİTÂBU'L-CUMU'A

CUMA BÖLÜMÜ

Bâb: Cuma'nın Fazileti

97- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik Ebû Bekr b. Abdirrahman'ın azatlısı Sümeyy'den, o Ebû Salih es-Semmân'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:

Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kim Cuma günü cünüplükten gusleder gibi yıkanır sonra da (mescide) giderse, bir deve sadaka vermiş gibi olur. Kim ikinci vakitte giderse, bir inek sadaka vermiş gibi olur. Kim üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç sadaka vermiş gibi olur. Kim dördüncü saatte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi olur. İmam (minbere) çıktığında melekler Öğüde kulak vermek için (mescitte) hazır bulunurlar.[1]

Şerh

"Her kim gusl (niyetiyle) yıkanırsa", buradaki "kim" lafzına, cinsel ilişki gücü olan erkek-kadın, hür-köle, genç yaşlı herkes girer. Allah Resûlü'nün (sav) ifadesinde kadınları da gusletmeye yönlendirme söz konusudur.
Sonra (mescide) giderse", ifadesinden sonra el-Muvatta' ashabı "ilk saatte" ifadesini zikretmişlerdir,
Sanki deve tasadduk etmiş gibi" ifadesindeki 'karrabe' fiilinin anlamı, Yüce Allah'a yakınlaşma gayesiyle tasadduk etme, kurban sunma şeklindedir.
İmam (minbere) çıktığında, melekler de Öğüdü dinlemek üzere (mescitte) hazır bulunurlar" ifadesiyle ilgili olarak el-Mâverdî şöyle demiştir: İşte bu yüzden imamın hutbe vermek üzere erken çıkması müstehap görülmemiştir, imam mescide, minbere en yakın olan kapısından girer. Sahabe devrinde imam Öğüt vermek üzere minbere çıktığı zaman, cemaatta bulunanlar ellerinde okumakta oldukları Mushaf yapraklarını dikerlerdi. Zührî'nin rivayet ettiği hadisin başlangıç bölümünde şu ifade yer almaktadır: "Cuma günü geldiğinde melekler mescidin kapısı üzerinde durur ve girenleri sırayla yazarlar..." Bunların hafaza melekleri olmadığı söylenmiştir.
Hadiste geçen öğüt (zikir) kelimesi, Cuma hutbesi anlamındadır. Bu hadis-i şerifteki fâideleri şöyle sıralamak mümkündür: Cuma günü gusletmeye teşvik, Cuma namazına olabildiğince erken gelmeye çalışmak.
Cuma'nın faziletinden istifade etmek, her ikisiyle birlikte mümkün olabilir dendiği gibi bunların birbirleriyle kayıtlı olmadıkları da söylenmiştir. Tabii ki erken gelenlere vaat edilen ödüller, geç gelenlere göre daha üstün ve değerlidir.
Bu bölümde Cuma gününün saatleri hakkında âlimlerin farklı görüşlerine yer verilmiş olup genel itibarıyla günün beş saate bölünmesi söz konusu edilmiştir. Bunlardan sonuncusu, imamın hutbe irad etmek üzere minberde dikildiği andır.

Hüküm

Cuma için tekbir almak, gusletmek, misvak kullanmak, güzel elbiseler giyinmek ve güzel kokular sürünmek müstehaptır.
Cuma ezanı okunduktan sonra işi gücübırakıp camiye gitmek ise vaciptir.
Cuma namazına giden kimse başkalarını rahatsız etmemeli, imama yakın olabilmek için ön safları dolduranların tepelerini çiğneyerek ilerlemeye ça-hşmamalıdır.

Ders

Cuma, hafta için Müslümanların bir nevi bayram günüdür. Bugün için özel hazırlık yapılmalı, olabildiğince neşeli ve coşkulu olunmalıdır. Duaların kabul edilmesi umulan vakitlerde Yüce Allah'a dua ve niyazda bulunmalıdır.
Cuma gününün her Müslüman için haftanın günleri arasında özel bir yeri olmalı, Cuma namazları kesinlikle kaçırılmamalıdır. Bu çerçevede zaruret olmaksızın üç Cuma namazında bulunmayan kimsenin inanç bakımından zafiyete uğrayacağı unutulmamalıdır.
Cuma günü, özellikle namaz vaktinde iş güçle fazla meşgğul olmayıp Kur'an okuma, dinleme, dua Ve zikirde bulunma, nefs muhasebesi yapma gibi manevî zevki bol amellerde bulunulmalıdır. Bu günün Allah katında en sevimli gün olduğu, Efendimizin de bu güne hususî bir önem atfettiği hatırdan çıkarılmamalıdır.
Yapılacak hayır ve ihsanlar, Cuma namazından önceki bir vakitte yapılarak garipler sevindirilme li, namaza ezan vaktinden önce giderek okunan Kur'an-ı Kerimi, yapılan öğüt ve nasihatleri dinlemelidir. Yetişme çağındaki çocuklar Cuma namazlarına götürülerek cemaat ve namaz alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olunmalıdır.

Bâb: Cuma Günü Dişleri Misvaklanıak

98- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Eğer ümmetime veya insanlara zor gelmeyeceğini bilseydim, onlara her namazla (dişlerini) misvaklamayı emrederdim.[2]

Şerh

Veya insanlara zor gelmeyeceğini" ifadesi, Mâlik'ten ve diğerlerinden gelen hiçbir rivayette bulunmamaktadır.
Misvakiamayı", misvak kehmesinden türetilmiş masdardır.
Misvak: Arak denilen bir ağacın dallarından yapılan ve dişlerin temizlenmesinde kullanılan bir tür tabiî fırçadır.

Hukum

Cuma günü yapılması müstehap görülmüş fiillerden biri de dişleri misvakla temizlemektir.

Ders

Bu ve önceki hatdis, Müslümanların uygarlıktan uzak Araplar tararından sahiplenilmiş barbar bir din olduğunu söyleyenlere verilecek en güzel cevapları oluşturmaktadır. Bırakınız Miladi 7. yüzyılı henüz ortaçağda dahi yıkanma geleneğine sahip olmayan batı halklarının, diş fırçalamak gibi kendilerine özgü bir icat gibi sundukları husus, İslam Peygamberi tarafından öyle ciddiye alınmıştır ki, insanlar zor gelmeyeceğini bilse, her vakit namazda misvaklamayı emredeceğini söylemiştir. Bunun söylendiği tarihte eski dünyanın büyük devletlerinde diş fırçası diye bir şeyin adı dahi bilinmemektedir.
Yüce dinimizin bu yönünü iyi Öğrenmeli ve en büyük örneğimiz olan Efendimizin bu güze sünnetlerini yaşayarak ve yaşatarak ne kadar uygar ve temiz bir ümmet olduğumuzu bütün dünyaya göstermeliyiz.

Bâb: Namaza Yürüyerek Gelmek

99- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbni Ebî Zi'b bize ez-Zührî'den, o Saîd'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra), o da Allah Resû-lü'nden (sav), ve Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resûlü'nü (sav) şöyle buyururken dinledim: Namaz için kamet getirildiğinde koşarak gelmeyin. Bilakis yürüyerek (gelin). Size düşen sükûnettir. İdrak ettiğinizi kılın, kaçırdığınızı tamamlayın.[3]

Şerh

"Size düşen sükûnettir", ifadesindeki 'sekme', bir tür tür ruh dinginliği ve itmi'nân anlamındadır. Hadisin siyakında telaşlı davranmamak, sükûnet ve vakarı bozmamak mânâsında kullanılmıştır.
Hadis-i şerifin daha geniş şerhi için 69 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Namaza koşarak gitmek mekruh görülmüştür. Hadisle ilgili hükümler için 69 no.lu hadise bakınız.

Ders

Cemaat ile namaz gibi, ruhun dingin, huzur ve huşu içinde olmasını gerektiren bir ibâdete koşarak gelmek, varılmak istenen maksad ile çelişen bir durumdur. Nefes nefese kalmış, ter içinde birinin kendi huşu ve huzurunu muhafaza etmesi zor olabileceği gibi katıldığı cemaatteki sükûn havasını da bulandırması muhtemeldir. Bu nedenle namaza erken gitmek teşvik edilmiş, büyük sevaplara vesile olacağı bildirilmiştir.

Bâb: Hutbe Dinlemek

100- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Abdullah b. el-Ağarr'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cuma günü olduğunda melekler mescidin kapısında durup girenleri bir bir sırayla yazarlar. Erken giden bir deve sunmuş gibidir. Sonraki bir inek sunmuş gibidir. Sonraki boynuzlu bir koç sunmuş gibidir. Sonraki bir tavuk, sonraki bir yumurta sunmuş gibidir. İmam (minbere) çıktığında defterlerini dürer ve öğüdü (hutbeyi) dinlerler.[4]

Şerh

Hadiste geçen lafızların şerhi için 97 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu bölümde Hanefî mezhebinin hutbeyle ilgili bazı hükümlerini zikretmekte fayda görüyoruz:
Hutbenin vacipleri, hutbe veren hatibin abdestli olması, avret mahallinin Örtülü olmasıve hutbeyi ayakta okumasıdır.
Hutbenin sünnetleri, hutbeyi iki kısma ayırmak, bunlar arasında bir teşbih veya üç ayet okuyacak kadar oturmaktır.
Bu iki hutbenin her ikisinde de hamd, kelime-i şehadet ve salat ü selam bulunmalıdır. Birinci hutbe bir ayet ve nasihati, ikinci hutbe Müslümanlar için dua ve istiğfarı İçermelidir. Hatibin sesi, ikincide alçak olmalıdır.
Hutbeleri uzatmamak sünnettir. Buna karşın namaz, cemaati sıkmayacak ölçüde uzatılabilir.
Cuma namazını hutbeyi okuyan kimsenin kıldırması daha uygundur.

Ders

Kayıt defterlerinin dürülüp görevli meleklerin dahibaşka bir şeyle meşgul olmayarak sadece hutbeye kulak verdikleri bir anda, cemaatin bütün dikkatleriyle hutbeyi dinlemeleri kadar isabetli bir şey olamaz. Bu nedenle Cuma hutbelerinde verilecek mesajların çok iyi seçilmesi gerekir. Cemaat arasında sadece Cuma'dan Cuma'ya dinini öğrenme durumunda olanların da bulunabileceği düşünülerek yüce dinimizin özüne ve ruhuna ilişkin bilgiler sıkıcılıktan uzak bir üslup ile sunulmalıdır.

Bâb: Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Dikkatle Dinlemek

101- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb ez-Zührî'den şunu nakletti: Saîd b. el-Müseyyeb bana Ebû Hüreyre'nin (ra) şöyle dediğini haber verdi:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cuma günü imam hutbe verirken arkadaşına "sus!" desen, boş davranışta bulunmuş olursun.[5]

Şerh

Cuma günü" ifadesinden anlaşılan, şâir günlerde böyle olmadığı, yani 'sus' ve benzeri uyarı sözlerinden dolayı sevabın kaybedil-meyeceği anlaşılır.
"Boş davranışta bulunmuş olursun" ifadesi üzerinde ulemâ farklı görüşler belirtmişlerdir: el-Ahfeş şöyle demiştir: "Lağv", bâtıl ve benzeri boş, aslı olmayan sözdür. İbni Arefe, "Lağv, değersiz söz anlamına gelir" demiştir. Bir başka açıklamada ise, doğrudan sapma olarak tarif edilmiştir.
İbnu'l-Münîr: Müfessirler, lağv kelimesinin her haliyle iyi ve güzel olmayan söz olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.
en-Nadr b. Şümeyl: "Lağavte" yani, sevaptan mahrum oldun, onu kaybettin, demektir.
Hadisin bir başka şerhinde "Kıldığın Cuma namazının ecir ve sevabını yitirmiş olursun" denmiştir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılacak fıkhı hükümlerle ilgili olarak bir önceki 100 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.

Ders

Cuma hutbesinin ne kadar önemli bir konuşma olduğu bu hadis-i şerif ile daha da iyi anlaşılmaktadır. Bu mühim konuşma sırasında hatibin dikkatle dinlenmesi gerekir.
Cuma hutbesinin önemi, Müslümanların genelini ilgilendiren konularda onları aydınlatmaya yönelik bir konuşma olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Cuma, Müslümanların cemaat ve devlet olarak varoluşlarının simgesidir. Bilindiği üzere Cuma namazı Medine döneminde, yani Müslümanların cemaat ve devlet olarak hür oldukları ortamda kılınmıştır. Mekke döneminde kılındığına dair bilgi mevcut değildir.

Bâb: Cuma Günü Duaların Kabul Edildiği Değerli Vakit

Abdullah b. Seleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Cuma gününü anarak şöyle buyurdu: Bugünde Öyle bir vakit vardır ki Müslüman bir kul namaz kılmak için kalktığında bu vakte rastlar da Allah'tan bir şey isterse, istediğini mutlaka verir" buyurdu. O vaktin- darlığını eliyle işaret ederek gösterdi.[6]

Şerh

O günde öyle bir vakit vardır" ifadesinde söz konusu vaktin hangisi olduğu belirtilmemiştir. Bu vaktin belirtildiği bazı hadis-i şerifler de mevcuttur. Konuyla ilgili iki hadis mevcuttur. Bunlardan ilkinde anılan vaktin, imamın hutbe vermeküzere minbere oturduğu andan namazdan ayrılma anına kadar geçen vakit olduğu söylenmektedir.
İkincisinde ise, Cuma günü ikindi namazı ile akşam namazı arasındaki vakit olduğu söylenmiştir.
"Bir şey", yani Müslüman bir kul tarafından dua ile istenmesi ve Rabbinden niyaz edilmesi münasip olan bir şey. 0 vaktin darlığını eliyle işaret ederek gösterdi " ifadesinin şerhiyle ilgili olarak Müslim'in yer verdiği bir rivayette, "kısa bir vakit" ibaresi geçmektedir. İbnu'l-Münîr bu konuda şöyle demiştir: Vaktin darlığına işaret edilmesi, insanları o vakti değerlendirmeye teşvik etmek ve lütfunun bolluğundan istifadeye özendirmek içindir.

Sözkonusu Vakitle İlgili Görüşler

Sahabe, tâbiûn ve sonraki âlimler bu vaktin Asr-ı Saadetle sınırlı olup olmadığı, olmaması hâlinde her Cuma günü mü yoksa yılda sadece bir Cuma günü mü olduğu, birinci görüş doğru kabul edildiğinde günün belli bir vaktinde mi yoksa her zaman değişik bir zaman diliminde mi olduğu, belli bir vakit olması hâlinde o zamanın tamamında mı yoksa bir bölümünde mi, böyle ise başlangıç ve sonunun ne olduğu hususunda, gün içinde farklı anlarda mı bulunduğu, böyle olması durumunda günün tamamında mı yoksa birbölümünde mi olduğu noktasında ihtilafa düşülmüştür. Aşağıda bu vakitle ilgili görüşler

zikredildikten sonra ağır basan görüş zikredilecektir:
Birinci görüş: İbni Abdi'1-Berr tarafından zikredilen ve zayıf bulunan bir görüşe göre bu vakit Allah Resulü'nün (sav) vefatıyla birlikte kalkmıştır. Birçok sahih rivayette bu görüşün şâz yani kuraldışı olduğu teyit edilmiştir.
İkinci Görüş: Böyle bir vakit vardır, fakat yılda sadece bir Cuma günü görülür. Kâbu'l-Ahbâr tarafından Ebû Hüreyre'ye (ra) söylenmiş ve onun tarafından reddedilmiştir. Ebû Hüreyre'nin (ra) reddi, İmam Mâlik ve Sünen Ashabı tarafından aktarılmıştır.
Üçüncü Görüş: Kadir gecesi Ramazan ayının son on gününe saklandığı gibi, bu vakit de Cuma gününün tamamı içinde saklanmıştır. Kâbu'l-Ahbâr, Cuma gününü bölümlere ayırarak her Cuma farklı bölümde dua eden kimsenin bu vakte rastlayacağını söylemiştir. İbni Ömer (ra) şöyle derdi: "Bir gün içinde hacetler için istekte bulunmak kolay bir iştir", yanikişi, Cuma gününün tamamını dua ve niyaz ile geçirebilir. İbni Ömer'in (ra) bu görüşü, buna gücü yetenler için iyi bir yoldur.
Dördüncü Görüş: Bu vakit, Cuma günü içinde gizli yahut açık sürekli yer değiştirir. Gazâlî, görüşler arasında doğruya en yakınının bu olduğunu söylemiştir. Aynı kanaat, îbni Asâkir, Muhib et-Taberî tarafından da paylaşılmıştır.
Beşinci Görüş: Müezzinin Cuma günü sabah ezanını okuduğu vakittir. Hafız Ebu'1-Fadl tarafından Şerhu't-Tirmizî adlı eserde zikredilmiştir. Ibnu'l-Münîr de bu görüşü rivayet ederek Cuma namazı ile sınırlamıştır.
Altıncı Görüş: Fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadar olan zaman aralığıdır. İbni Asâkir tarafından bir sened zinciriyle Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir. Kadı Ebû Tayyib et-Taberî, Kadı İyâz, Kurtubî ve diğerleri dile getirmişlerdir.
Yedinci Görüş: Altıncı ile aynı olup bir de ikindi vaktinden gün batımı-na kadar olan zaman ilâve edilmiştir. Saîd b. Mansûr tarafından Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir.
Sekizinci Görüş: Aynı vakitlere bir de imamın minberden inip tekbir getirinceye kadar geçen zaman dilimini eklemiştir. Bu görüş de Ebû Hüreyre'den (ra) rivâyetf edilmiştir.
Dokuzuncu Görüş: Güneşin doğuşundan sonraki ilk vakittir. el-Cebelî tarafından Şerhu 't-tenbîh'dG zikredilmiştir.
Onuncu Görüş: Güneşin doğuş anıdır. Gazali tarafindan İhya'do. zikredilmiştir. İbnu'l-Münîr bu vakti açıklayarak güneşin bir karış ile bir arşın yükselmesi arasındaki zaman olduğunu söylemiştir.
Onbirinci Görüş: Cuma gününün üçüncü vaktinin son kısmıdır, el-Muğnî müellifi tarafından zikredilmiştir. İmam Ahmed'in Müsned arlı eserinde Ah' b. Ebî Talha vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den (ra) merfü olarak rivayet edilmiştir.
Onikinci Görüş: Zeval vaktinden gölge uzunluğunun yarım arşına ulaşıncaya kadar geçen vakittir.
Onüçüncü Görüş: Bir önceki görüşle benzer olup gölge uzunluğunun bir arşın olmasıyla farklılık arzetmiştir. Kadı İyâz, Kurtubî ve Nevevî tarafından rivayet edilmiştir.
Ondördüncü Görüş: Güneşin zevalinden sonra gölge boyunun bir karış ile bir arşın olduğu iki vakit arasındaki zamandır. İbnu'l-Münzir ve İbni Ab-di'1-Berr tarafından güçlü bir senednle nakledilmiştir.
Onbeşinci Görüş: Güneş zevale erdikten sonraki vakittir. Îbnu'l-Münzir tarafindan Ebu'l-Âliye'den rivayet edilmiştir. Bu görüşte olanların dayanağı, meleklerin toplanmaları, Cuma vaktinin girmesi ve ezanın okunması gibi hususlardır.
Onaltıncı Görüş: Müezzinin Cuma namazı için ezan okuduğu andır. İbni'I-Münzir bunu Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivayet etmiştir. Bu görüş, ezanın zevalden sonrasına sarkma ihtimalinden dolayı önceki görüşten farklılaşmaktadır.
Onyedinci Görüş: Zeval vaktinden kişinin namaza gireceği ana kadar geçen vakittir. Bu görüş de İbni'I-Münzir tarafindan Ebû Sevvâr el-Adevî'den nakledilmiştir.
Onsekizinci Görüş: Zevalden imamın minbere çıktığı ana kadar geçen vakittir. Kadı Ebû Tayyib et-Taberî tarafından zikredilmiştir.
Ondokuzuncu Görüş: Zeval vaktinden gün batanına kadar geçen vakit-tir.b Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali tarafından nakledilmiştir. Kendisi İbni's-Salâh'ın çağdaşıdır.
Yirminci Görüş: îmamın minbere çıkışından namazın ikâmet edileceği ana kadar geçen vakittir. İbni'I-Münzir tarafindan el-Hasan'dan nakledilmiştir.
Yirmibirinci Görüş: İmamın minbere çıkış anıdır. Humeyd b. Zenceveyh tarafından Kitâbu't-terğîb adlı eserinde el-Hasan'dan nakledilmiştir.
Yirmiikinci Görüş: imamın minbere çıkışından namazın bitişine kadar geçen vakittir. İbni Cerîr tarafindan İsmail b. Salim kanalıyla Şa'bî'den zikredilmiştir.
Yirmiüçüncü Görüş: Cuma günü alışverişin haram kılındığı andan helal kılındığıana kadar geçen vakittir. Saîd b. Mansûr ve İbni'I-Münzir tarafindan Şa'bî'den nakledilmiştir.
Yirmidördüncü Görüş: Ezan ile namazın sona erme anı arasındaki vakittir. Humeyd b. Zenceveyh tarafindan İbni Abbâs'tan fra) nakledilmiştir.
Yirmibeşinci Görüş: İmamın minbere oturmasından namazın sona erdiği ana kadar geçen vakittir. Mahreme kanalıyla Müslim ve Ebû Dâvud tarafindan İbni Ömer'den (ra) rivayet edilmiştir.
Yirmialtıncı Görüş: Ezan, imamın zikirleri okuması ve kamet getiril-mesi sırasındadır. Hurneyd b. Zenceveyh tarafindan sahabî Avf b. Mâlik el-Eşca'î'den rivayet edilmiştir.
Yirmiyedinci Görüş: Aynısı olmakla birlikte şöyle demiştir: Ezan okunduğunda, imam minbere çıktığında ve namaz ikamet edildiğinde. İbni Ebî Şeybe ve İbni'l-Münzir tarafindan nakledilmiştir
Yirmisekizinci Görüş: İmamın hutbeye başlamasından bitirmesine kadar geçen vakittir. İbni Abdi'1-Berr tarafindan İbni Ömer'den (ra) nakledilmiştir.
Yirmidokuzuncu Görüş: Hatip minbere çıkıp hutbeye başladığı andır. Gazâlî tarafindan îhyâ'da zikredilmiştir.
Otuzuncu Görüş: İki hutbe arasındaki oturma andır. et-Tıybî tarafindan zikredilmiştir.

Otuzbirinci Görüş: İmamın minberden indiği andır. İbni Ebî Şeybe ve Humeyd b. Zenceveyh ile İbni Cerîr ve İbni'l-Münzir tarafından Ebû Bürde'den (ra) nakledilmiştir.
Otuzikinci Görüş: Namaz için kamet getirilip imam yerini alıncaya kadar geçen vakittir. İbni'l-Münzir tarafından el-Hasan'dan nakledilmiştir.
Otuzüçüncü Görüş: Safların düzeltilmesinden namazın sona ermesine kadar geçen vakittir. Tirmizî ve İbni Mâce tarafından Kesîr b. Abdurrahman b. Avf tan (ra) rivayet edilmiştir.
Otuzdördüncü Görüş: Allah Resûlü'nün (sav) Cuma günü namaz kıldığı vakittir. İbni Asâkir tararından sahih bir sened ile İbni Sîrîn'den rivayet edilmiştir.
Otuzbeşinci Görüş: İkindi namazından gün batımına kadar geçen vakittir. İbni Cerîr tarafından İbni Abbâs'tan (ra) nakledilmiştir.
Otuzaltıno Görüş: İkindi namazı vaktidir. Abdürrezzâk tarafından Ebû Talha'dan (ra) mürsel olarak rivayet edilmiştir.
Otuzyedinci Görüş: İkindiden sonra muhtar vaktin sonuna kadar geçen vakittir. Gazâlî tarafından İhyâ'da zikredilmiştir.
Otuzsekizinci Görüş: İkindiden sonraki vakittir. Ebû Saîd'den mutlak olarak rivayet edilmiştir.
Otuzdokuzuncu Görüş: Günün ortasından günün sonuna yakın olan vakte kadar.
Kırkıncı Görüş: Güneşin sararmasından batmasına kadar geçen vakittir. Abdürrezzâk tarafından Tâvûs'ta nakledilmiştir.
Kirkbirînci Görüş: İkindiden sonraki son saattir. Ebû Dâvud, Nesâî ve el-Hâkim tarafından rivayet edilmiştir.
Kırkildnci Görüş: Güneşin batmaya meyletmesinden battığı ana kadar geçen vakittir. Hz. Fâtıma'mn (r.anhâ) özellikle bu vakitte dua ettiği rivayet edilmiştir.
Hepsi de farklı rivayetlere dayanan bu görüşlere bakıldığında bazılarını birleştirmenin mümkün olduğu görülür. Bunun dışında ulemâ da görüşler arasında tercihlerde bulunmuştur. Gayretli bir müslümana düşen Cumanın bu kayıp saatini günün bütün anlarında nöbetleşe aramaktır.

Hüküm

Hakkında böylesine çok sayıda rivayet bulunan bu vaktin aranması müstehaptır. Dua, Müslümanın silahıdır. Yüce Allah'ın "Bana dua edin ki icabet edeyim" (Mümin, 60) buyruğunun tecellisine mazhar olabilmenin en güzel yollarından biri de bu gibi belli vakitlerde dua üzerinde yoğunlaşmaktır. Cenab-ı Hak, dualarımızı izzet dergahında kabul buyursun.

Ders

Yukarıda uzun uzun zikrettiğimiz rivayetler ve bunlara bağlı olarak dile getirilen görüşlerden hareketle şunu rahatlıkla söylemek mümkündür ki anılan vakitler arasında birleştirilmesi mümkün olanları birleştirip farklı olanları dönüşümlü olarak değerlendirmek, Allah Resûlü'nün (sav) müjdelediği o vakte isabet etmek bakımından çok faydalı olacak ve bir Cuma günü o vakte isabet edildiğinde duaların kabulü ile muzaffer olunacaktır. Allah en iyi bilendir.

Bâb: Cuma'dan Önce Ve Sonra Namaz Kılmak

103- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) öğleden önce iki rekat, ondan sonra iki rekat, akşamdan sonra iki rekat evinde kılardı. Yatsıdan sonra da iki rekat kilardı. Cuma (namazm)dan sonra (herkes) dağılıncaya kadar namaz kılmaz, (sonra) iki rekat kılardı. [7]

Şerh

Ayrılıncaya kadar -kılmazdı-. Sonra iki rekat kılardı" ifadesi, Cuma namazından sonra kılınan sünnet namazı ifade etmektedir ki Hanefî mezhebine göre bu namaz, dört rekat olarak kılınır.

Hüküm

Bu hadis-i şerifte, Allah Resûîü'nün (sav) kıldığı sünnet (nafile) namazlar zikredilmektedir. Sünnet namazlar, sabah namazında iki rekat, öğle namazında öncesinde dört sonrasında iki rekat, ikindi namazında dört rekat, akşam namazında iki rekat, yatsı namazında öncesinde dört sonrasında iki rekat olarak kılınması sünnet olan namazlardır.

Ders

Esas itibariyle nafile namazların ev ve iş yerlerinde kılınması müstehap görülmüşse de, toplumsal alışkanlıklara uyulması dahaçok tercihe şayandır. Ülkemizde bu namazların, cemaatle kılınması hâlinde camide kılınması teamülü oturmuştur. Fitneye ve benzeri yanlış anlamalara yer vermemek için bunları camide kılmak daha uygundur. Bunun dışında "Evlerinizi mezarlara çevirmeyin" (Müslim, 777; Ebû Dâvud, 1448) buyruğundaki hikmet gereği aile efradının da namazla haşır neşir olabilmeleri için bazı nafile namazların evde kılınmasında büyük yararlar mevcuttur.

Bâb: Yüce Allah'ın "Yeryüzünde Sefere Çıktığınızda.." Buyruğu

104- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb ez-Zührî'den şunu haber verdi: Ona, Allah Resulü (sav) korku namazı kıldı mı? Diye sordum. Şöyle dedi: Salim bana Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Necd tarafında savaştım. Düşmana mevzi alıp karşılarında saf tuttuk. Sonra Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırmaya durdu. Bir topluluk O'nun yanında namaza durdu, diğer topluluk ise düşmana yöneldi. Allah Resûİü (sav) yanındakilerle birlikte riikûya gitti, sonra secde yaptı, ardından namaz kılmayan topluluğun yerine gittiler. Onlar da gelip namaza durdular. Allah Resulü (sav) onlara bir rekat kıldırdı ve iki secde yapıp selâm verdi. (Selamdan sonra) onlardan her biri kendi başına birer rekat namaz kıldı, iki secde yaptı.[8]

Şerh

Allah Resulü (sav) ile Necd tarafında savaştım" ifadesinde geçen Necd kelimesi, Arap yarımadasında yüksek olan her yer için kullanılır. Burada kastedilen savaş ise Zâtü'r-rikâ Gazvesidir. Kılınan namazın, ikindi namazı olduğu ilgili bölümde açik(atem Sonra onlardan her biri kendi başına iki secde yaptı" ifadesinde askerlerin bu secdeyi de müteakip yapma ihtimalleri daha güçlü görülmektedir. Mânâ bakımından baskın olan da budur. Böyle olunca, birinci grup namazım tamamen bitirdikten sonra, ikinci grup gelmiş ve onlar da Allah Resûlü'nün (sav) arkasında tamamlamışlardır.

Hüküm

Korku Namazı (Salâtu'1-havf): İmam-ı Azam ve İmam Muhammed'e göre günümüzde de caiz iken İmam Ebû Yusuf a göre asr-ı saadetle sınırlı bir namazdır.
Korku namazı, esasen farz bir namazın nöbetleşe kılınmasıdır. Buna göre ordu veya cemaat iki gruba ayrılır. Birinci grup iki rekatlı bir namazın ilk rekatını imamla kılarak ikinci secdeden sonra yerine gider ve ikinci grup gelir, onlar da namazlarının bir rekatını imam ile kılarlar. Dört rekatlı bir namazda ise birinci grup ilk iki rekatı, ikinci grup üçüncü ve dördüncü rekatları imam ile birlikte kılarlar. Bu namazda imam kendi başına selam vererek namazdan çıkar. Birinci grup eğer geri dönerse, kıraatsiz olarak namazı tamamlayıp selam verir. Sonra ikinci grup gelir ve namazlarını kıraat ile tamamlayarak cepheye dönerler. Her iki grup da kalan rekatları bulundukları mevzide tamamlayabilirler.
Korku namazının Kur'an-ı Kerim'deki kaynaklan, Bakara sûresi 239. ve Nisa sûresi 102. ayetler oluşturur.

Ders

Yüce dinimizin sosyal hayatı ve ibadetleri kolaylaştırmaya yönelik ruhsatlarından biri de savaş, sel, yangın, deprem ve benzeri güven ortamının sarsıldığı zamanlar için izin verdiği Korku namazıdır. Korku namazı, adından anlaşılacağı üzere, Müslüman topluluğun canlarına veya mallarına yönelik bir tehdidin bulunduğu anlarda kılınır.
Bu hadis-i şerif ve benzer mânâdaki diğer hadislerinden çıkarılabilecek en mühim ders ise, îslamiyette ibadetlerin, özellikle de namaz ibadetinin toplu yapılmasına verilen önemdir. Cana ve mala yönelik tehdit bulunan bir ortamda dahi, namazın topluca kılınabilmesini sağlayıcı tedbirlerin alınması
başka ne anlama gelebilir ki?

Bâb: Piyade Ve Süvariler İçin Korku Namazı

105- Saîd b. Yahya b. Saîd el-Kareşî bize anlatarak dedi ki: Babam bana İbni Cüreyc'in Musa b. Ukbe'den, onun Nâfi kanalıyla İbni Ömer'den (ra) şunu naklettiğini söyledi: -Mücâhid'in 'Eğer piyade ve süvari karışık iseler' sözünün benzerini söyleyerek- ekledi:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Eğer -düşman- bundan fazla ise askerler bineklerde ve ayakta namaz kılsınlar.105

Şerh

Mücâhid'in sözünün benzerini" ifadesi hakkında farklı görüşler beyan edilmiş olmakla birlikte el-Kirmânî şöyle demiştir: Bunun anlamı, Nâfi'in İbni Ömer'den (ra) Mücâhid'in İbni Ömer'den (ra) yaptığı naklin benzerini yaptığıdır. Nâfi'in Mücâhid'den fazlası: "Eğer bundan fazla iseler.." ibâresidir. Esas itibariyle nakilleri arasında fark yoktur. Bu görüş İbni Battâl'a ait olup sıhhatli olan da budur. Müslim'in rivayetinde ise Musa b. Ukbe'den korku namazıyla ilgili olarak ez-Zührî'nin Salim kanalıyla yaptığının benzeri bir rivayete yer verilmekte ve sonunda şöyle geçmektedir: "İbni Ömer (ra) dedi ki: "Korku düzeyi bundan da fazla ise, o zaman binekte ve ayakta îmâ yoluyla kılsın"
Eğer bundan fazla iseler", ifadesinde kastedilen düşmanın sayısal çokluğudur. Yani düşmanın sayısal üstünlüğünden dolayı korkunun dozu artmış ve bu yüzden askerin bölünmesi riskli görünürse, o zaman namazın imkanlar elverdiği ölçüde kılınmasında bir mahzur olmaz. Bu anlamda uygulanması tehlikeli olan erkan terk edilerek îmâ ile kılma yoluna dahi gidilebilir. [9]

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükme göre, düşmanın sayısal üstünlüğünün ve ansızın saldırma tehlikesinin bulunması gibi hâllerde herkesin bulunduğu vaziyette, îmâ ve işaret yoluyla namaz kılması caiz olur.

Ders

Yüce dinimizin inananlara sağladığı kolaylıklarda, korunması gereken beş esastan biri can güvenliğine de ne kadar önem verildiği bu hadis-i şerif ile daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır. Dinimize göre ibâdetlerin ne pahasına olursa olsun emredildiği gibi yapılma zorunluluğu olmadığı bu hadis-i şerif ile kesin bir şekilde anlaşılmaktadır. Yarasının iltihaplanmasından korkulan bir gazinin pansumanın üzerini meshedebilmesi, üşüterek hastalanma korkusu olan birinin gusül yerine teyemmüm ile yetinebilmesi ve benzeri daha bir çok ruhsat, ?İslamiyette insan hayatına verilen önemi göstermektedir.

Bâb: Sabah Namazında Tekbir, Hücum Arifesinde Namaz

106- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Abdülaziz b. Suheyb ve Sabit el-Bünânî'den, o ikisi Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav) sabah namazını ortalık karanlıkken kildı(rdı). Ardından bineğine binerek şöyle nida etti: Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!"
(Hayberliler) sokakla çıktıklarında "(Eyvah) Muhammedi Hanıîs!" dediler. 'Hamîs, ordudur' (dedi.) Allah Resulü (sav) onları mağlup etti ve savaşçıları öldürüp kadınları esir aldı. Safiyye, Dıhyetü'l-Kelbî'nin olmuştu. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu ve Allah Resulü (sav) onunla evlendi. Azatlık (bedelini) mehri yaptı.
Abdülaziz, Sabit'e şöyle dedi: Ey Ebû Muhammedi Enes b. Mâlik'e ona mehir olarak ne verdiğini sordun mu? (Sabit: Ona mehir olarak kendini verdi, diyerek gülümsedi.[10]

Şerh

"Safiyye Dıhyetü'l-Kelbî'nin olmuştu. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu" ifadesinden çıkan Hz. Safiyye'nin (r.anhâ) hem Dıhye (ra), hem de Allah Resûlü'nün (sav) hakkına düştüğüdür ki durum böyle değildir. Hz. Safiyye (r.anhâ) ganimet taksiminde Dıhye'nin (ra) payına düşmüş, bilâhare Allah Resulü (sav) onu alarak evlenmiştir. HÜKÜM Hadis-i şerifin Korku namazı babında zikredilmesinin hikmeti, sıcak savaş hâlinde namazın vaktin sonuna kadar ertelenmesinin şart olmadığının bu adis ile görülmesidir. Burada Allah Resulü (sav) düşmana hücum etme arifesinde namazı ilk vaktinde kılmak suretiyle bunun şart olmadığını göster olmaktadır.

Ders

Buradan çıkan en önemli ders, İslam ordusunun savaşa girişmeden önce ;;ibir getirmesi ve Yüce Allah'ın adını sürekli zikretmesidir. Çünkü girilen araş, Allah rızası ve O'nun kelimesinin yüceltilmesi için yapılmaktadır. Bmun dışında, ferklı forumlanabilecek ve yanlış anlaşılabilecek ortamlarda :ibir getirilmesi, bu kutsal kelimenin yüceliğine halel getirmesi bakımından iikatli olunmasını gerektiren bir durumdur.

Bâb: Vitir Hakkında Gelen Rivayetler

107- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi ve Ab-:.Iah b. Dinar'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Allah Resûlü'ne (sav) gece namazını sordu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
"Gece namazı ikişer ikişerdir, ama sizden biri gece namazı kılarken ibah namazının vaktinin girmesinden endişe ederse, kıldığını vitir/tekli kılacak bir tek rekat kılar."
Nâfi'den: İbni Ömer (ra) ihtiyaçlarını emretmek için vitirde tek rekat ile iki rekat arasında selam verirdi.[11]

Şerh

"Bir adam" ifadesinde geçen şahsın kimliği tespit edilememiştir. Taberânî'nin el-Mu 'cemu 's-sağîr adlı eserinde soru soran şahsın Abdullah b. Ömer (ra) olduğu söylenmişse de Abdullah b. Şakîk'in bizzat İbni Ömer'den yaptığı rivayet bu görüş hakkında kuşku doğurmaktadır.
Gece namazı" ifadesinden kastedilenin bu soruya verilen cevaptan da anlaşılacağı üzere rekat sayısı, ayrı ayrı veya bitişik kılınması hakkında olduğu görülmektedir.
İkişer ikişer" ifadesindeki tekrarın sebebiyle ilgili olarak el-Keşşâf müellifi Zemahşerî benzer olanın zikrinin söz konusu olduğunu söylemiştir, Diğerleri, hem bunun, hem de tarif için olduğunu söylemişlerdir. "İkişer" kelimesinin tekrarı, güçlü vurgu (^mübalağalı tekîd) belirtmek içindir.
Sabah namazı vaktinin girmesinden endişe ederse" ifadesinden şöyle bir çıkarsama yapılmıştır ki, vitr namazının son vakti, fecrin doğusuyla sona erer. Bu hadisten hareketle, vitir namazında niyetin gerekmediği de söylenmiştir.

Hüküm

Yatsı namazından sonra daha uyumadan veya bir müddet uyuduktan sonra kılınan namaza teheccüd (gece) namazı denir.
Bu namaz Yüce Allah'ın şu buyruğu gereği Allah Resûlü'ne (sav) farz kılınmıştır:
"Birazı hâriç gece kalk. Gecenin yansında, yahut bundan biraz eksilt. Veya bunu artır ve ağır ağır Kuran oku" (Müzzemmil, 2-4)
Diğer Müslümanlar hakkında ise bu namazı kılmak mendup olup iki ile on iki rekat arasında fılınabilir. Ortası sekiz rekattır. Bir çok hadis nassında da ifade edildiği üzere her iki rekatta bir selam verilmesi daha faziletlidir. Hanefî mezhebine göre her iki rekatta bir selam vermek de caizdir.
Bir kimse gece namazını adet hâline getirdiği takdirde onu kesinlikle bırakmamaya çalışmalıdır. Peygamber Efendimiz'in de (sav) bir çok yerde ifade ettikleri üzere ibadetin en hayırlısı devamlı olanıdır.

Ders

Gece bir elbise gibi dünyanın üzerine örtüldüğünde, manevî âlemin kapıları bir birer açılmaya ve gecenin sessizliğinde meleklerin zikir sesleri gökleri doldurmaya başlar. İnsanın her türlü dünyevî ve beşerî uğraş ve gaileden azat olduğu bu değerli anlarda gece namazı eda etmek, ağır ağır Kur'an okumak, Müslümanın yüreğini enerji ve güçle dolduracak fiillerdir.
Özellikle davet ve tebliğ gibi ağır sorumlulukları üstlenen kimselerin bu eşsiz terbiye ve takviye vasıtasını ihmal etmemesi gerekir. Böylelikle yapacağı çalışmalar için gereken manevî gücü depolayacak ve gecenin feyzinden taşan nurlar, gündüzleri karanlık gönülleri aydınlatmalarına yardımcı olacaktır.

Bâb: Vitir Hakkında Gelen Rivayetler

108- Yahya b. Süleyman bize anlatarak dedi ki: Abdullah b. Vehb bana Amr b. el-Hâris'ten şunu aktardı: Abdurrahman b. el-Kâsım, babası vasıtasıyla Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gece namazı ikişer ikişerdir. Namazı bitirmek istediğinde kıldığını vitir etmek üzere bir rekat riikûya git.
el-Kâsım şunu ekledi: İdrak yaşına erdiğimizden beri öyle kimseler gördük ki, üç (rekat) ile vitir kılarlardı. Hepsi de geniş olan yolu tutarlardı. Bunun bir kısmının kılınmasında bir sakınca olduğunu düşünmüyorum.[12]

Şerh

Namazı bitirmek istediğinde kıldığım vitir etmek üzere bir rekat rükûya git" ifadesinde kastedilen, gece namazının sonunda tek bir rekat daha kılınarak vitrin de kılınmasıdır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre Vitir Namazı üç rekattan ibaret bir namazdır. Kılınması vaciptir. Şafiî mezhebine göre en azı bir, en fazlası on bir rekat olacak şekilde kılınabilir.
Vitir namazı, Ramazan ayında cemaat ile kılınır. Bu ay dışında cemaat ile kılınması mekruhtur. Vitir namazından başka namazlarda kunût duaları okunmaz.
İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre sabah namazlarının farzında rükûdan sonra kıyam hâlinde ikfen kunût duası okunur. Bunu okumak Mâlikîlere göre müstehap, Şafiîlere göre ise sünnettir.
Kunut duasını bilmeyen birinin "Rabbena Âtinâ.."yı okuması caiz olduğu gibi üç defa "Allahümme 'ğfirlî" veya "Yâ Rab" demesi de caizdir.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) "Vitir kılmayan bizden değildir" buyruğu gereği, vitir namazına devam edilmesi ve bu namazın zaruret vaktine kadar tehir edilmemesi faydalıdır. Gece namazı kılanların onu sona bırakmaları caiz ise de sabah namazı vaktinin girme ânına kadar ertelenmemesi müstehaptır.
Vitir namazını kılarken Yüce Allah'ın birliğini hatırlamak gerekir. Nitekim Allah Resulü (sav) de buna işaret ederek şöyle buyurmuştur:
"Ey Kur'ân ehli, vitir namazını kılın! Çünkü Allah tektir, tek'i sever." (Müslim, Zikir/5-6; Nesâî, Kıyâmü'l-Leyl/27; Tirmizî, Vitir/2; Ebû Dâvud/Vitir, 1)

Bâb: Vitr Hakkında Gelen Rivayetler

109- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den Urve'nin şunu haber verdiğini bildirdi: Âişe (r.anhâ) dedi ki:
Allah Resulü (sav) on bir rekat namaz kılardı. Kendisinin gece namazı böyle idi. (Bu namazlarda) sizden birinin elli ayet okuyacağı kadar başını kaldırmadan secde ederdi. Sabah namazından önce de iki rekat namaz kılar, sonra müezzin namaza

çağırmak için gelene kadar sağ yanına uzanırdı.[13]

Şerh

Uzanır" ifadesi, yatmak anlamında kullanılmamaktadır. Burada murat edilen, daha ziyâde zikir, teşbih ve tefekkür maksadıyla bir kenarı üzerine yaslanmaktır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften gece namazıyla ilgili olarak çıkarılabilecek hükümleri daha önceki 107 no.hı hadis-i şerifte zikrettiğimiz için burada secdenin uzatılması üzerinde durmak istiyoruz. Her hangi bir namazda secdenin edası için farz olan miktar, altı uzvun (el ayaları, ayak parmakları, alın ve burun) yere temas edecek kadar durulmasıdır. Sünnet olan miktar ise, üç teşbih getirinceye kadar secde hâlinde bulunmaktır.
Bunun dışında üstteki hadis-i şerifte de görüldüğü üzere, cemaatle kı-lınmayan namazlarda,'özellikle sünnet ve nafile namazlarda secdeyi uzatmak müstehaptır. Bunun üst sınırıyla ilgili her hangi bir tahdit getirilmemiş olmakla beraber tesbihatın tekli sayıyla bitmesi sünnete daha uygundur.

Ders

Secde, kıyam ve rükûdan sonra kulluğun en derin bir şekilde kendini gösterdiği bir eylemdir. Bir kölenin efendisine gösterebileceği saygı ve yüceltmenin doruğu nasıl ayaklarına kapanmak ise, bir Müslümanın da Rabbi-nin izzet ve celâli karşısında hissettiği saygı ve tazim duygularının en somut göstergesi, O'nun huzurunada yere kapanarak secde etmesidir.
Bu açıdan bakıldığında secde hâlinin olabildiğince uzun tutulması ve o sırada teşbih çekerek tazim ve iclâle devam edilmesi, kulun Rabbi katındaki makamını daha da yüceltecek, ihlas ve bağlılığı perçinlenecektir. Tabii bütün bunların samimi ve içtenlik şartlarına bağlı olduğunu söylemeye gerek yok. Zira Yüce Allah, bizlere şah damarımızdan daha olması itibarıyla gösteriş ve riya için yapılan secdeleri diğerlerinden ayırmayla muktedirdir.

Bâb: Vitr Vakitleri

110- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize şöyle bildirdi: Enes b. Şîrîn şunu anlattı:
İbni Ömer'e (ra) sordum: Sabah namazından önce kılınan iki rekatta kıraati uzatayım mı ne dersin?
İbni Ömer (ra) şöyle cevap verdi: Allah Resulü (sav) gece namazını ikişer ikişer eda eder ve tek rekatle vitir kılardı. Sabah namazından önceki iki rekatı ise, sanki ezan kulağına gelecekmiş gibi kılardı.
Hammâd şöyle dedi: Yani süratle (kılardı).[14]

Şerh

Uzatayım mı?" ifadesinin birinci tekil şahıs ve birinci çoğul şanıs kiplerinde rivayeti mevcuttur,
Geççe namazı" ifadesinde geçen "salât el-Gadât" kelimesi gece namazı anlamına gelmektedir ki bu anlamda çok yaygın bir kullanım da değildir. Hammâd" İbni Zeyd'dir.

Hüküm

Vitir namazının vakti, yatsı namazının vaktiyle aynı olup, bu namazın vakti ile sabah namazı arasında kılınabilir.

Ders

Bu hadis-i şerife göre vitir namazını gecenin ileriki saatlerine, hatta sabah namazının biraz^ öncesine bırakmak Efendimizin (sav) tasvip ettiği fiillerdendir. Buna rağmen, vitir namazı gibi önemli bir namazı kaçırmamak için o vakte kadar ertelememek daha doğru olacaktır. Özellikle gece namazı kılma alışkanlığı olmayanlar açısından Hanefî mezhebindeki uygulama, yani vitir namazının yatsının hemen ardından kılınması daha güvenli görünmektedir.
Vitir namazı kılarken, okunacak kunut dualarını mânâları üzerinde düşünerek okumak suretiyle Allah'ın varlık ve birliğini yürekten hissetmek, faydalı olacaktır.

Bâb: Namazın Sonunu Vitr (Tek Rek'at) Kılmak

111- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Saîd bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gece namazınızın sonunu vitr (tek) yapın.[15]

Şerh

"Namazınızın sonunu", yani kıldığınız gece namazının son rekatını, iki değil tek yapın ki vitir namazını da eda etmiş olun.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre vitir namazı için "Niyet ettim bugünkü vitir namazını kılmaya" diye niyet edilmesi gerekirken bu hadis-i şerifte gece namazının bir parçası gibi görünmektedir. Mezhebimize göre vitir namazı üç rekat olup ilk iki rekat normal kılındıktan sonra üçüncü rekatta kıraatin ardından tekbir getirilerek kunut duaları okunur.

Ders

Gece namazı kılmaya alışmak, bir Müslüman için önemli fedakârlık ve ihlâs göstergelerinden biridir. Sıradan Müslümanlara farz kılınmış olmamasına rağmen, gecenin ikinci bölümünde kalkıp bu namazı kılan kimse, vitir namazını da tekli sayıda kılarak Rabbinin vahdaniyetini tescil etmiş, O'nun birlik ve tekliğini namazı ile de teyit etmiş olur.

Bâb: Binek Hayvanı Üzerinde Vitir

112- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana Ebû Bela- b. Ömer'den, o Saîd b. Yesâr'dan şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) ile Mekke yolu üzerinde gidiyordum.
(Saîd dedi ki:) Sabah vaktinin girmesinden korkunca indim ve vitir kıldım. Sonra İbni Ömer'e yetiştim. Abdullah bana 'Neredeydin?' diye sordu. Ben de "Sabahın girmesinden korktum. İnip vitri kıldım" dedim.
Abdullah şöyle dedi: Senin için Allah Resûlü'nde (sav) uyulacak güzel bir örnek yok mu?
'Tabii var' diye cevap verdim. Bunun üzerine şöyle dedi:
Allah Resulü (sav) deve üzerinde vitir namazı kılardı.[16]

Şerh

Senin için Allah Resûlü'nde (sav) uyulacak güzel bir örnek yok mu?" ifadesinde bir âlimin yol arkadaşına dönük olarak bilmediği bir hususu öğretmesine yönelik güzel bir numune mevcuttur.
"O, devesi üzerinde vitir kılardı" ifadesiyle ilgili olarak binek cinsinin fark etmediği bilinmelidir. Yani bu binek deve olabileceği gibi, binilmesi caiz olan başka taşıma vasıtaları da olabilir.
Tahâvî der ki: Kûfelilerden nakledilen görüş, vitir namazının binek üzerinde kılınamayacağı yönündedir ki bu sünnet-i sabitenin hilâfına bir görüştür. Bu görüşü savunanlardan bazıları Mücâhid vasıtasıyla gelen rivayette, tbni Ömer'in de (ra) bineğinden inerek vitri yerde kıldığı haberini delil göstermektedirler. Hâlbuki bu, üstteki hükümle yani binekte kılabilme ruhsatıyla çelişmeyen bir haberdir. Çünkü binekten inip yerde kılmak daha faziletlidir.

Hüküm

Nafile namazların binek üzerinde kılınabileceği hususunda mezhepler arasında ittifak vardır.
Farz namazlara gelince bu konuda Hanefî mezhebi diğer mezheplerden farklı olarak, zaruret bulunmadıkça farzların binek sırtında kılınmasını caiz görmemektedir. Hanefî âlimlerine göre farz namazlar belli vakitleri olan ibadetlerdir. Dolayısıyla bunlar için mola verilmesi mümkündür. Yine bineğin huysuz olması vb. sebeplerle zaruret hâlinin doğması durumunda farz namazın da binek üzerinde kılınması caiz olur.

Ders

Yüce dinimizin en temel prensiplerinden biri olan Kolaylaştırıcı Olmak prensibi burada bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Namaz, dinin direği ve Müslümanın gündelik hayatının ayrılmaz ibadetidir. Bu ibadetin kolay eda edilebilmesi için İslam Peygamberi her türlü kolaylığı bizzat yaşayarak tanımıştır. İşte binek sırtında namaz kılınabilmesiyle ilgili ruhsat da bu bağlamda değerlendirilmelidir.
Uçak, tren vb . kara nakil vasıtalarında yolculuk edenler, namaz vakitlerinde mola verilmemesi durumunda namazlarını oturdukları koltuklarda îmâ yoluyla kılabilirler. Ancak namazların, yerde kılınması elbette daha faziletlidir.
Hadis-i şeriften çıkarılacak ikinci ders; Allah Resûlü'nün (sav) örnek kişiliğiyle ilgilidir. Gerçekten Kur'an'ın da emrettiği üzere, O'nan hayatı ve sözlerinde bizler için çok güzel örnekler mevcuttur. İş, bunları araştırıp bularak sınırları dâhilinde Müslümanların bilgi ve yararına sunmaktır. Hadis-i şerifte adı geçen büyük sahabî Abdullah b. Ömer (ra) bunu yapmış ve arkadaşına binek üzerinde namaz kılınabileceğini öğretmiştir.

Bâb: Yolculuk Hâlinde Vitir

113- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye b. Esma, Nâfi'den o İbni Ömer'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) seferde iken farz namazlar dışında gece namazını binek üzerinde (hayvanın) gittiği yöne doğru îmâ ile

kılar, vitir namazını da bineği üzerinde edâ ederdi.[17]

Şerh

"Farzlar dışında" ifadesinden hareketle vitir namazının farz olmadığı istidlalinde bulunulmuştur. Çünkü Allah Resûlü'nün (sav) vitir namazını, gece namazıyla birlikte binek üzerinde kılıyor olması, bu namazın farz namazlardan olmadığını göstermiştir. Vacip olmasına rağmen binek üzerinde de kıldığı iddiasına gelince hakkında delil bulunmayan bir görüştür.
Hadisin bu bölümünden çıkan hüküm, farz namazın binek sırtında kı-lınmadığıdır. İbni Dakîki'1-îd ise farklı bir görüş belirterek şöyle demiştir:
Bu, güçlü bir delil değildir. Zira bir şeyin yapilmamaması, yasaklanması ve men edilmesiyle bir değildir.
Hanefilerden Vitir namazının vacip olduğunu söyleyenler ise bu hadis karşısında vacibin farz olmadığı gerekçesine sığınmışlardır. Dolayısıyla farz için reddedilen bir şeyin vâcup için de reddi gerekmez.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, gece namazı olduğu gibi vitir namazı da binek sırtında kılınabilir. Diğer hükümler için bir önceki 112 no.Iu hadis-i şerife bakınız.

Ders

Bu hadisler çıkarılacak ders için 112 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Yağmur Duası

114- Ebu Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Süfyân, Abdullah b. Ebû Bekir'den, o Abbâd b. Temîm'den, o amcasından şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yağmur duası namazına çıktı ve ridâsım ters yüz etti.[18]

Şerh

"Abdullah b. EM Bekir" Medine Kadısı İbni Muhammed b. Amr b. Hazm'dır. Amcasından", Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dır.
Yağmur duası namazı için" ifadesinde geçen yağmur duası oamazı, Allah Resulü (sav) tarafından iki rekat olarak kılınmıştır.
Fıkıh ehli de yağmur duası namazının meşru olduğu ve iki rekat kılındığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak Ebû Hanife'den farklı bir görüş rivayet edilmiş ve o bunun dua ve niyaz için çıkmak olduğunu hatta hutbe vermenin müstehap ocuğunu söylemiştir. Onun meşhur olan görüşü budur.

Hüküm

Imam-ı Azam'a göre istiskâdan maksat, yalnız dua ve istiğfardır. Ona göre bu amaçla cemaat ile namaz kılmak mesnûn olmayıp ancak caizdir.
Imameyn dediğimiz İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise devlet başkanı veya tayin edeceği bir yetkilinin iki rekat sesli kıraat ile ile namaz kıldırması menduptur. Bu namazın ardından da bayram namazı gibi hutbe okunur, fakat imam minbere çıkmaz. Yağmur duası namazına üç gün ardı ardına çıkılması müstahsen yani güzel görülmüştür.
Yağmurun gecikmesi hâlinde tevbeler tazelenip fakirlere sadakalar dağıtılır ve dua mahalline başlar öne eğik hâlde gidilir.
Allah Resûlü'nden (sav) nakledilen yağmur duasının metni şöyledir:
"Allâhümme eskınâ ğaysen muğîsen henî'en merî'en gadekan mücellelen Seyhan âmmen tabeka, Allâhümme! Eskına'l-ğayse velâ tee'alnâ mine'1-kanitîn. AUahümme! İnne bi'1-bilâdi ve'Mbâdi ve'l-halki mine'l-levâi ve'd-danki mâ lâ neşkû illâ ileyke . Allâhümme! Enbit lena'z/zer'a ve edirre lena'dar'a ve eskınâ min berekâti'ss-semâi ve enbit lenâ min berekâti'1-arz. Allahümm! İnnâ nestağfirüke inneke künteğaffâran fe ersili's-semâe aleynâ midrâran!" "Allahım! Bize yardım eden, içimize sinen, faydalı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan umumî bir yağmur ihsan et!
Allahım! Bize yağmurla su verbizi ümitsizlerden kılma! Allahım! Kullarda, illerde ve sair yaratılmışlarda öyle bir güçlük, öyle bir darlık var ki Senden başkasına arzedemeyiz.
Allahım! Bizim için ekinleri bitir, bizim için memeleri sütle doldur, bizi göğün bereketlerinden sula, bize yeryüzünün bereketlerinden yetiştir! Ey Kerem Sahibi! Senden bağışlanma dileriz. Şüphesiz Sen çok bağışlayansın. Bize gökyüzünden bol bol yağmurlar yağdır ey Rabbimiz!"

Ders

Yeryüzüne rahmetinin bir eseri olarak can veren Yüce Allah, onun hayatiyetini de yine eşsiz rahmeti sayesinde temin eder. Bilindiği gibi dünya üzerindeki hayatın devamı için gereken temel unsurlardan biri de sudur. Bolluğu zamanında önemi akla

dahi gelmeyen su, zaman gelir kuraklık ve kıtlığın hüküm sürmesiyle altından dahi kıymetli bir içecek haline gelir. İşte böylesi dönemlerde yüce dinimiz özellikle emir sahipleri ve toplumun ileri gelenlerinin yağmur duasına çıkarak dua ve niyazda bulunmalarını tavsiye etmiştir. Yağmur duasına çıkarken âlimler, eşraf ve ileri gelenlerin ön saflarda bulunması mühimdir. Bunların Cebbar Teâlâ'mn önünde boyun eğerek dua ve niyazda bulunmaları, ilahî rahmeti hareket geçirmesi ümit edilen bir durumdur.

Bâb: Yağmur Duasında Ridâyı Ters Çevirmek

115- İshâk bize anlatarak dedi ki: Vehb b. Cerîr bize Şûbe'nin Muham-med b. Ebû Bekir'den, onun Abbâd b. Temîm'den, onun Abdullah b. Zeyd'den şunu naklettiğini bildirdi:
Allah Resulü (sav) yağmur duasında bulundu ve ridâsım ters çevirdi.[19]

Şerh

İshâk bize anlatarak" ifadesinde adı geçen zât Ebû Nuaym'ın kesin bir surette ifade ettiği üzere İbni Râheveyh'tir.
Ridâsım ters çevirdi" ifadesinde kastedilen fiilin tam şekli hakkında farklı rivayetler mevcuttur. Kimisi ters yüz etmek, kimi sağını soluna, solunu sağına getirmek şeklinde aktarmıştır. Cumhurun görüşü elbiseyi ters çevirerek giymenin müstehap olduğu yönündedir.

Hüküm

İmam Muhammed'e göre yağmur duasında hutbe verip dua eden hatip elbisesini dört köşeli ise aşağısını yukarıya, yukarısını aşağıya , değirmi ise sağını sol tarafına, solunu sağ tarafina getirir. Eğer kaftan türü kalın bir kumaştan mamul ise ters yüz ederek giyinir. Hatibin bu davranışı, yaşanan sıkıntılı hâlin değiştirilmesi yönünde bir iyimserlik nişanı olarak görülür. Bu her şeyden önce âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimizin (sav) de tatbik ettiği bir sünnetidir.

Ders

Bu hadis-i şerifte, yağmur duasında bulunan kişinin giysisini ters çevırmeşinin manevi bir etkisinin olacağına dair bir işaret görünmektedir. Gerçekten de cemaatin önüne geçerek dua eden kişinin giysi ve kisvesini ters yüz etmesi, yaşanan hâlin değişmesi, yağmurlu ve bereketli günlerin gelmesi yönünde bir ümitvarlığın korunduğunun fiilen ifade edilmesidir,

Bâb: Yağmur Duasında Ridâyı Ters Çevirmek

116- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Ebî Bekr'den nakletti: Kendisi Abbâd b. Temîm'i amcası Abdullah b. Zeyd vasıtasıyla babasına şunu anlatırken dinlemiş:
Allah Resulü (sav) namazgaha çıktı. Yağmur duası etti. Kıbleye dönerek ridasını ters çevirdi ve iki rekat namaz kıldı.
Ebû Abdillah dedi ki: Süfyân b. Uyeyne "O ezan kıssasında adı geçen kişidir" derdi. Fakat bu bir vehimdir. Çünkü burada geçen kişi, Abdullah b. Zeyd b. Âsim el-Mâzinî'dir.[20]

Şerh

Kıbleye dönerek" ifadesinden yağmur duası namazında kıbleye dönmenin vücubiyeti vurgulanmaktadır. Bu, dua için de böyle olup dualar sırasında da kıbleye yönelmek sünnettendir.

Hüküm

Yağmur duası ve namazıyla ilgili hükümler için daha önceki 114 ve 115 no.lu hadis-i şeriflere bakılabilir. DERS Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 114 ve 115 no.lu hadislerin
ders bölümlerine bakınız.

Bâb: Yağmur Duasım Ayakta Yapmak

117- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Abbâd b. Temîm'den şunu haber verdi: Allah Resûlü'nün (sav) ashabından olan amcası ona şunu anlatmıştı:
Allah Resulü (sav) insanlarla birlikte yağmur duasına çıktı. Kalkıp ayakta dua etti. Sonra kıble istikametine yöneldi ve ridasını tersyüz etti. Onlara yağmur yağdırıldı. [21]

Şerh

Allah'a ayakta dua etti" ifadesinde yağmur duasının diğer dualardan farklı olarak ayakta edilmesinin sünnet olduğu görülmektedir.

Hüküm

Dua ederken ellerin içyüzünün semaya doğru tutulması sünnettendir.
Yağmur duasını ayakta eda etmek de Resûlüllah'ın (sav) sünnetlerindendir.

Ders

Yüce Allah'a gönülden edilen hiçbir duanın geri çevrilmeyeceği, karşılığının muhakkak verileceği gerek siyer sayfalarında, gerekse kendi gündelik hayatımızda tanık olduğumuz bir husustur. Duada asıl olan samimiyet ve ihtiyacın gerçekliğidir. Yüce Allah kullarını, asla dayanamayacakları imtihanlara maruz bırakmaz ve çok sıkıştıkları anlarda rahmet meltemlerinden birini estirmek suretiyle onu biraz olsun rahatlatır. Bu hadis-i şerifte gördüğümüz üzere Allah Resulü (sav) gibi duası geri çevrilmeyen bir zât, sahabenin Önünde duaya çrkmış ve onların da yürekten âminlerinin katılmasıyla daha dua mahallinden ayrılmadan yağmur yağmaya başlamıştır. Samimiyet ve İhlasın ödülü her zaman budur.

Bâb: Yağmur Duasını Sesli Yapmak

118- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Ebû Zi'b ez-Zührî'den, o Abbâd b. Temîm'den, o amcasından şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yağmur duasına çıktı. Kıbleye yönelerek dua etti. Ridasını ters çevirdi. Sonra iki rekat namaz kıldı ve her ikisinde de kıraati sesli okudu.[22]

Şerh

"Sonra iki rekat namaz kıldı ve her ikisinde de kıraati sesli okudu" ibaresinde geçen kıraati sesli okuma hususu başka sahih bir rivayette de geçmiştir.

Hüküm

İmam-ı Azam'a göre istiskâdan maksat sadece dua ve istiğfardır. Dolarıyla istiskâda cemaat ile namaz kılmak mesnûn değildir. İmameyne göre ise, devlet başkanı veya onun yetkilendirdiği bir kişinin Cuma namazı gibi sesli kıraat ile iki rekdft. bir namaz kıldırması menduptur. Bu namazın peşinden bayram namazlarında olduğu gibi hutbe okunur.

Ders

Yağmur duası namazını bizzat devlet başkanı veya onun yetkilendirdiği bir görevlinin kıldırması, aslında yağmurun kamu düzeniyle ilişkisini de teyit eden bir husustur. Kuraklık ve kıtlığın hüküm sürdüğü, susuzluğun had safhaya ulaştığı bir ülkede kamu düzeninin ne kadar kırılgan hâle geleceği açıktır. Bunun sonucu olarak hırsızlık olayları, hastalık ve yoksulluk artacak, insanların sosyo ekonomik durumları giderek kötüleşecektir. Böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için yağmur duasında o beldenin ileri gelenlerinin bulunması kabulüne vesile olacak bir durumdur.
Bununla ilgili olarak İslam tarihinden bir sahne aktarmak istiyoruz: Bir zamanlar Endülüs'te büyük bir kıtlık olmuş ve çaresiz kalan halk büyük âlim el-Bellûtî'nin kapısına yığılmışlardı. O büyük insanın önlerine düşüp yağmur duasında bulunmasını istiyorlardı. Ama o kendilerine şöyle dedi:
Emirlerinizi, eşrafınızı ve zenginlerinizi getirmeden önünüze geçip duaya çıkmam!
Bunun üzerine halk, ileri gedenlerin konaklarının önünde yığılarak yağmur duasına gelmelerini sağladılar. Sonra tekrar el-Bellûtî'nin yanına vardılar. el-Belİûti, eşrafın da geldiğini görünce, hizmetçisine "Şemsiyemi yanına al" dedi.
Bunun sebebi sorulduğunda ise aynen şunu söyledi:
"Yeryüzünün cebbarları; güç ve kuvvet sahipleri boyun eğince, gökyüzünün Cebbâr'ı; güç ve kuvvet Sahibi rahmet eder."

Bâb: Allah Resulü (Sav) Sırtım Nasıl Döndü?

119- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbni Ebî Zi'b bize ez-Zührfden, o Abbâd b. Temîm kanalıyla amcasından şunu nakletti:
Yağmur duası için çıktığı gün Allah Resûlü'nü (sav) gördüm. (Sahâbî anlatır:) Sırtını insanlara döndü ve kıbleye yönelerek dua etti. Sonra ridasmı ters çevirdi, sonra iki rekat namaz kıldı ve ikisinde de kıraati sesli okudu.[23]

Şerh

Sırtını insanlara döndü" ifadesinden anlaşılan Allah Resûlü'nün (sav) yağmur duası ve namazında cemaatin
önüne geçtiği, namazda olduğu gibi duada da sırtını cemaate, yüzünü kıbleye dönük hâlde durduğudur.

Hüküm

Bu hadis-i şerifte de önceki 114 ve 115 no.lu hadislerde olduğu gibi viznur duası namazının belli hükümleri zikredilmektedir. Bu vesile ile be-;rnekte fayda görüyoruz ki, yağmur yağmaya başlayınca şöyle dua etmek sünnettir: "Allâhümme sayyiben nâfi'an=v4//öA/m/ Bunu bizim için faydalı tir yağmur kıl." Eğer yağmur aşırı yağmaya ve zarar verme ihtimali bulu-s£ bir yoğunluğa ulaşırsa o zaman şöyle dua etmek sünnettir:
Allâhümme havalına lâ aleynâ=AIlahım! Bunu zarar vermeyecek \iHere yağdır, üzerimize yağdırma."

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılacak derslerle ilgili olarak 114 ve izleyen hadis-i bakınız.

Bâb: İki Rekat Yağmur Duası Namazı Kılmak

120- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki:Süfyân bize Abdullah b. Ebî Secden şunu nakletti: Kendisi amcası kanalıyla Abbâd b. Temîm'den şunu Elemiştir:
Allah Resulü (sav) yağmur duasında bulundu. İki rekat namaz kıldı ondasını ters çevirdi.[24]

Şerh

Hadis-i şerifte geçen lafızların şerhleri da önce 114. ve müteakip hadis geçtiğinden oralara bakılabilir.

Hüküm

Yağmur duası namazını iki rekat olarak kılmak Hanefî mezhebine göre mendûptur. Yağmur duası namazı nafile namazlar arasında yer alan bir namazdır. Yağmurun gecikmesi hâlinde dua ve namazın tekrarlanması müstehaptır. Çünkü Yüce Allah duada ısrar edenleri sever.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 114. ve sonraki hadis-i şeriflerin ilgili bölümlerine bakılabilir.

Bâb: Namazgahta Yağmur Duası

121- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Abbâd b. Temîm kanalıyla amcasından şunu dinlemiştir:
Allah Resulü (sav) namazgaha çıktı ve yağmur duasında bulundu. Kıbleye yönelerek iki rekat namaz kıldı, ridasım ters çevirdi.
Süfyân der ki: el-Mes'ûdî bana Ebû Bekir'den şunu nakletmişti: Sağ (elini) solunun üzerine koydu.[25]
Süfyân" ile murat edilen Süfyân b. Uyeyne'dir.
"Ebû Bekir'den" ile kastedilen kişi İbni Muhammed b. Arnr b. Hazm'dır.
İbni Battal der ki: Ebû Bekr'in hadisi, namazın hutbeden önce kılındığına delâlet etmektedir. Bu açıdan o, konuya hutbeyi namazdan Önce zikreden oğlu Abdullah b. Ebî Bekr'den daha hâkimdir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre istiskâ namazında hutbe, tıpkı bayram namazlarında olduğu gibi namazdan sonra okunur.

Ders

Yağmur duası aslında, gaflete dalan insanlar için bir uyanış vesile olabilecek toplu bir eylemdir. Rahmet ve keremiyle bizleri her an kuşatan Rabbimizi bir an dahi unutmadığımızın somut bir delilidir. Çünkü O'na muhtaç olduğumuza dair inancımızın en canlı işaretlerinden biridir. İlim ve irfanına saygı duyulan kişilerin, hatta kamu yetkililerinin eşliğinde açık alana çıkarak elleri bir ve tek olan Allah'a açmak ve O'ndan yağmur dilemek, her şeyden önce bir kulluk borcudur.

Bâb: Yağmur Duasında Kıbleye Yönelmek

122- Muhammed b. Selâm bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâbbize haber vererek dedi ki: Yahya b. Saîd bize Ebû Bekr b. Muhammed'den, o Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) namaz kılmak üzere namazgaha çıktı. O, dua ettiğinde veya dua etmek istediğinde kıbleye yönelir ve ridasını ters çevirirdi.
Ebû AbdiUah der ki: Burada geçen Abdullah b. Zeyd, Mâzinî'dir. îlki KufîolupİbniYezîd'dir.[26]

Şerh

"O dua ettiğinde veya dua etmek istediğinde" ifadesindeki tereddüdün kaynağı râvidir.

Hüküm

Yağmur duası ve namazıyla ilgili hükümler için 114. ve müteakip hadis-i şeriflere bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı üzere Allah Resulü (sav) dua ederken veya dua etmek istediği zaman kıbleye yönelirdi. Bu yönelmenin gayesi, duaya verilen ciddiyet olduğu gibi bir anlamda ibadet disiplininden kopma-mak olarak da görülebilir.

Bâb: Küsûf (Güneş Tutulmasında) Sadaka Vermek

123- Abdullah b. Mcsleme bize Mâlik'ten, o Hişâmb. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.ânhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) döneminde güneş tutuldu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) halka namaz kıldırdı. Kıyama durdu ve kıyamı uzun tuttu, sonra rükûya gitti, rükûyu da uzun tuttu. Sonra tekrar kıyama durdu, kıyamı uzun tuttu, fakat ilk kıyamından kısaydı. Sonra rükûya gitti ve rükûyu uzun tuttu, ama bu ilk rükûdan kısaydı. Arkasından secedeye gitti, secdeyi de uzun tuttu. İkinci rekatta da birinci rekatta yaptığını yaptı. Sonra namazdan çıktı. Güneş açılmıştı. Ardından halka hutbe verdi. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle konuştu:
Şüphesiz ay ve güneş, Allah'ın ayetlerindendir. Bir kimsenin ne ölümü, ne de hayata gelmesiyle tutulmazlar. Siz bunu gördüğünüzde Allah'a dua edip tekbir getirin ve namaz kılıp sadaka verin.
Sonra şöyle buyurdu: Ey Muhammed ümmeti! Vallahi kadın veya erkek bir kulunun zina etmesi hususunda Allah'tan daha kıskanç bir varlık yoktur. Ey Muhammed ümmeti! Vallahi eğer benîm bildiğimi siz bilseydiniz, az güler çok ağlardınız.[27]

Şerh

a) : "Allah Resulü (sav) devrinde güneş tutuldu. Allah Resulü namaza durdu." İfadesinden ilk çıkan mânâ, Allah Resulü'nün (sav) sürekli abdestli gezdiğidir. Bu nedenledir ki güneş tutulması anında abdest alma ihtiyacı duymayıp hemen namaza durmuştur.
Kıyamı uzun tuttu" ifadesiyle ilgili olarak diğer rivayetlerde Bakara sûresinin bir bölümünü okuduğu belirtilmiştir. İkinci rekatta ise Âl-i İmrân sûresinden uzunca bir bölüm okuduğu zikredilmiştir. Bunlar, Kur'ân-i Kerimin en uzun süreleridir.
Rükûu uzun tuttu" ifadesinin açıklamasıyla ilgili olarak âlimlerin her bir rükûyu fatiha sûresi miktarınca uzattığı konusunda ittifakları zikredilmiştir. Bu ittifaka, sadece Mâlikîlerden Muhammed b. Mesleme muhalefet etmiştir. Allah Resulü (sav) güneş tutulması (=küsûf) namazı hususi bir surette eda etmiştir. Âlimlerin çoğunluğu, bu namazın edasında zikredilen hususların tamamıyla meşru olduğunu dolayısıyla nafile namazlara kıyas edilmesine mahal bulunmadığımı söylemişlerdir.
Sonra -namazdan- ayrıldı. Güneş açılmıştı" ifadesiye ilgili olarak başka bir rivayette, güneşin O namazdan çıkmadan ortaya çıktığı haber verilmiştir.
Ve halka hutbe verdi" ifadesinden anlaşılan, güneş tutulması sebebiyle cemaata hutbe okumanın meşruiyetidir. Bu ifadeden çıkarılan bir diğer hüküm ise, güneşin ortaya çıkışının hutbe verilmesi lan bir diğer hüküm ise, güneşin ortaya çıkışının hutbe verilmesi lüzumunu geçersiz kılmayacağıdır. Ancak tutulma hâli namaza durmadan önce geçerse, o takdirde namaza da hutbeye de mahal olmaz.
Allah'tan daha kıskanç bir varlık yoktur" ifadesine baktığımızda "Ağyar" kelimesinin kıskançlık anlamında ism-i tafdîl kipi olduğun görürüz. Kıskançlık (=gayret) kelimesi, daha çok eşler ve aileler hakkında kullanılır ki Yüce Allah için bu mânâda kullanılması imkânsızdır. Çünkü kelimenin kökü, eş ve aileyi müdâfaa ve izzetin gösterilmesi anında kişinin mizacında görülen değişime (=tağayyur) dayanmaktadır. Yüce Allah ise her türlü değişim ve eksiklikten münezzehtir. Burada Allah için kullanımı, günah ve fuhşiyâttan caydırma anlamında olup İbni Fevrek bunu teyit ederek şöyle demiştir: Hiç kimse günah ve fuhşiyatı Allah kadar caydırıcı değildir.
Benim bildiğimi siz bilseydiniz" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) Cenab-ı Hakkın kudret ve azametine, suç ve günah ehlinden nasıl intikam alacağına dair bildiklerine işaret edilmektedir ki O'nun yakînen bildikleri yanında bizim bildiklerimiz bir hiç mesabesindedir. Bu ifadenin bir başka tefsirinde Allah Resûlü'nün (sav) ilminin, devamlı ve kesintisiz olduğuna dikkat çekildiği söylenmiştir. Bir başka tefsirinde ise O'nun rahmet ve hilminin büyüklüğüne dair bildiklerimi bilseydiniz, şeklinde bir açıklama getirlimştir.
Az güler, çok ağlardınız" ifadesinin şerhiyle ilgili olarak az kelimesi ile 'hiç' anlamının kastedildiği söylenmiştir. Buna göre ifadenin takdiri şöyle olmaktadır: Benliğinize hâkim olacak korku ve üzün sebebiyle pek nâdir anlar dışında gülmeyi bırakır, sürekli ağlardınız. Bu olay Allah Resûlü'nün (sav) ömrünün son döneminde yaşanmıştır.
Bu dönemde Medine, Mekke'den hicret edenler ve Arabistan'ın diğer bölgelerinden gelerek şehre yerleşenlerle dolmuştur. Dolayısıyla İbni Battâl'ın Ensâra dönük bir korkutma olduğuna dair söyledikleri fazla yerine oturma-makta ve delil bakımından zayıf görünmektedir.
Şu var ki Allah Resulü (sav) bu hutbesinde nefislerin tabii olarak yatkın oldukları ruhsat ve genişlik unsurlarından ziyâde

korkutma ve caydırma unsurları üzerinde durmuş, böyle bir üslûp kullanmayı tercih etmiştir.

Hüküm

Güneş tutulduğu zaman Cuma imamlığı görevinde bulunan kişi, ezânsız ve kâmetsiz olarak en az iki rekatlık bir namaz kıldırır. Bu namazın kıraatini olabildiğince uzun tutar. İmam-ı Azam'a göre kıraati gizli, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e (İmameyn) göre sesli okur.
Namazın her rekatında bir rükû, iki secdede bulunur ve namazdan sonra güneş açıncaya kadar ayakta veya oturarak insanlara dönük biçimde duaya devam eder. Cemaat da onun duasına "âmin" derler.
Küsûf namazını büyük bir camide kılmak küçük mescitlerde kılmaktan daha üstündür. İmam-ı Azam, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre bu namazın akabinde hutbe okunmaz. Zira Allah Resulü (sav) güneş tutulmasından dolayı dua edilmesini ve sadaka verilmesini tavsiye ederken hutbe okunmasını emretmemiştir.
İmam Şafîî, İbni Hacer ve kimi muhaddislere göre namazın peşinden hutbe okumak da müstehap görülmüştür.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak bir çok ders ve öğüt vardır. Öncelikle Allah Resûlü'nün (sav) sürekli abdestli olarak dolaşması çok önemli bir derstir. Efendisini (sav) örnek alan, O'nun gibi yaşamak isteyen her Müslüman günlük hayatında abdestli dolaşmaya Özen göstermeli, abdestini bozar bozmaz tekrar almayı alışkanlık hâline getirmelidir.
İkinci önemli ders, güneş tutulması gibi olağan dışı olaylarda Müslümanların başka mekanlara değil ibadetgâhları olan cami ve mescitlere sığınmaları gereğidir. Buralar, Allah'ın Evleri olmaları itibiraıyla en güvenli mekanlardır. Böyle olağandışı tabiat olaylarının hayırlara vesile olması için dua etmek, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetlerindendir.
Üçüncü ders, güneş tutulması esnasında mümkün olduğunca namaz hâ-linde kalma gereğidir si, bunun için kılınan namazın rükunları uzun tutulmalıdır. Böylelikle gayet doğal olan bir tabiat olayının bir felâkete dönüşmesi durumunda Müslüman namazda, yani Rabbi ile baş başa hâlde olacaktır.
Deprem, kasırga, diğer tabii felaketler, ay ve güneş tutulması gibi olayların hepsi Rabbimizin ululuk ve ceberûtunu yakından müşahede emkânı bulduğumuz vesilelerdir. Bu gibi olayları iman ve ihlâsımızı pekiştirmek için en iyi vasıtalar olarak kullanmamız gerekir.
Efendimizin (sav) de ifade buyurdukları üzere güneş ve ay, Allah'ın iki âyetidir. Bunların hareket ve sükûnları, tamamıyla O'nun tarafından konulmuş yasalara yani Sünnetullah'a göre ceryan eder. Dolayısıyla kimi akılsızlar veya kötü niyetlilerin yaptıkları gibi bunların hareketleri üzerinden evhamlar üretmek, türlü şeylere yormak gibi bir yanlışlık içine düşmemek gerekir.
Böyle olağandışı olaylarda gelmesi muhtemel büyük âfet ve belaları savması gayesiyle sadaka dağıtılması da Allah Resûlü'nün (sav) üzerinde durduğu ve tatbik ettiği sünnetlerdendir. Unutulmamalıdır ki sadaka, musibet ve belayı savar. Bu nedenle her fırsat buldukça sadaka verilmesinin büyük faydaları vardır.
Son olarak Yüce Allah'ın gazap ve intikamının ne derece şiddetli olabileceğini düşünerek veya O'nun lütuf ve rahmetinin ne kadar geniş olduğunu öngörüp bunlardan faydalanmaya çalışarak fazla gülmemek, genelde mahzun ve mütefekkir olmak da Müslümanın ilkelerinden olmalıdır.

Bâb: Küsûf (Güneş Tutulmasında) İmamın Hutbe Okuması

124- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys, Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan şunu nakletti: Ahmed b. Salih bana Anbese'den, o Yunus'tan, o İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Urve kanalıyla Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Aişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) hayatta iken güneş tutuldu. Hemen mescide çıktı. Halk O'nun arkasında saf tuttu. Allah Resulü (sav) tekbir getirdi ve oldukça uzun bir kıraatte bulundu. Ardından tekbir getirerek rükûya gitti. Uzun bir rükû (idi). Sonra 'Semiallâhü limen hamideh' diyerek rükû dan doğruldu. Secdeye gitmeden uzunca bir kıraat daha okudu. Bu kıraat ilkinden dahakisaydı. Yine tekbir getirerek uzunca bir rükûya gitti. Bu, ilkinden daha kısaydı. Sonra 'Semiallâhü limen hamideh, Rabbena lekel hamd' dedi ve secdeye kapandı.
Diğer rekatta d^ aynen böyle yaparak tam dört secdeli dört rekata tamamladı. Namaz bitmeden güneş ortaya çıkmıştı. Kalktı ve lâyık olduğu şekilde Allah'a övgüde bulunduktan sonra şunları söyledi:
O ikisi (güneş ve ay) Allah'ın ayetlerin dendir. Her hangi birinin ölümü ve hayata gelmesi sebebiyle tutulmazlar. Onları (tutulmuş olarak) gördüğünüzde namaza sığının.
Kesîr b. Abbâs şunu anlatırdı: Abdullah b. Abbâs'tan (ra) güneş tutulmasıyla ilgili bu hadisi Urve'nin Hz. Aişe'den (r.anhâ) yaptığı rivayet gibi anlatırdı. Urve'ye dedim ki: Medine'de güneş tutulduğu gün kardeşin sabah namazının farzı gibi iki rekattan fazla kılmamış, -ne dersin?- Bana şöyle cevap verdi: Evet, çünkü sünnette hata etmiştir.[28]

Şerh

Halk saf tuttu" ifadesiyle murat edilen, Küsûf namazı kıldırmak üzere Allah Resulü (sav) öne geçtiğinde, sahabenin O'nun arkasında hemen saf olu ver meleridir.

Hüküm

İmam-i Azam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Ahmed b. HanbePe yani üç mezhep imamına göre Küsûf namazında hutbe irad edilmez. Çünkü Allah Resulü (sav) güneş tutulması hâlinde sadece namaz kılmayı, dua etmeyi ve sadaka verilmesini tavsiye etmiş, hutbe okunmasını emretmemiştir. İmam Şafîî ve hadis ehlinden bazıları ise, küsûf namazının ardından hutbe irad etmeyi müstehap saymışlardır.

Ders

Bu hadis~i şerften çıkarılabilecek en mühim ders, güneş ve ayın Allah'ın emrinde ve O'nun yasalarına göre hareket eden iki uzay cismi olduklarıdır. Bunların hareketlerini, bazı beşerî olaylara bağlamak Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine aykırıdır. Nitekim Efendimizin (sav) biricik oğlu İbrahim'in ölümünün ardından güneş tutulmuş ve bazı kimseler, güneşin ona yas tuttuğu için tutulduğunu söylemişlerdir. Bu söylentinin yayılması üzerine Allah Resulü (sav) yanlışlığın önüne geçmek için gerçeği beyan etmek ihtiyacını hissetmiştir.

Bâb: "Güneş .... İçin Tutuldu" Denir Mi?

125- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bana Ukeyl'den, o İbni Şihâb'dan şunu nakletti: Urve b. ez-Zübeyr bana Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Güneş tutulduğu gün Allah Resulü (sav) -namaz- için kalktı ve tekbir getirdikten sonra uzun bir kıraat okudu. Sonra uzun bir rükûda bulundu. Sonra başını kaldırdı ve 'Semiallâhü limen hamiden' dedi. Sonra olduğu gibi kıyamda durdu ve uzun bir kıraat daha okudu. Bu, ilk kıraatinden daha kısaydı. Sonra uzun bir rükû için rükûya eğildi. Ama bu ilk rükûundan daha kısaydı. Sonra uzun bir secdeye kapandı. Sonra ilk rekatta yaptıklarını aynen yaptı ve selam verdi. Güneş açıldı. Halka hutbe vererek güneş ve ayın tutulması hakkında şöyle buyurdu:
O ikisi Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Ne birinin ölümü, ne de hayata gelmesi sebebiyle tutulurlar. O ikisinin tutulduğunu gördüğünüzde derhal namaza sığının.[29]

Şerh

"Uzun bir secdeye kapandı" ifadesi, "küsûf namazında secdeyi uzun tutmanın sünnet olmadığı" yönünde iddiada bulunalara cevap niteliğindedir.

Hukum

Dinimizin en duyarlı olduğu nokta, hiç kuşkusuz akâid esaslarıdır. Zâten semavî bir dinin bozulma sürecine girmesinde en büyük katkı da inaçla ilgili esaslarının zedelenmeye başlamasıdır. Burada İmam Buhârî bâb başlığından hareketle, güneş ve ayın her hangi bir insanın doğumu veya ölümü yüzünden tutulmasını mekruh bulmuştur. Doğrusu da budur. Çünkü bunun sonucu -Allah muhafaza- Müslüman cemaati şirke ve bazı insanlara kutsallık izafe etmeye kadar götürebilir. Bu ise, dinimizle asla bağdaşmayacak bir tutumdur.

Ders

Güneş ve Ay Yüce Allah'ın koyduğu yasalar (sünnetullah) dairesinde hareket eden gök cisimleridir. Bunların hareket ve sükûnlarını Allah Teâlâ dışında bir yaratılmışa, onun doğum veya Ölümüne baklamak bir bakıma Allah Teâlâ'ya ortak koşmaktır. Yüce Allah hepmizi bu veya benzeri bir çılgınlığa düşmekten korusun.

Bâb: Küsûf Vakti Kabir Azabından Allah'a Sığınmak

126- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Yahya b. Saîd'den naklederek dedi ki; Amre bn. Abdurrahman Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şöyle nakletti:
Yahudî bir kadın kendisinden dilenmek için gelmiş: "Allah seni kabir azabından korusun" demiş, bunun üzerine Âişe (r.anhâ) Allah Resû-lü'ne (sav) "İnsanlara kabirlerinde azap olunur mu?" diye sormuştu.
Allah Resulü (say) kabir azabından Allah'a sığınan sözler söyledi. Resûlüllah (sav) sabahleyin bir bineğe bindi, arkasından güneş tutuldu ve kuşluk vakti geri döndü. Sonra Resûlüllah (sav) hanımlarının odaları arasında dolandı ve ardından namaza durdu. Halk da arkasında namaza durdu. Namazda uzun bir kıyam yaptı, sonra uzun bir rükû yaptı, sonra rükûdan başım kaldırdı, uzun bir süre kıyamda durdu. Bu kıyamı, birinci kıyamdan daha kısaydı. Arkasından başını kaldırdı ve secdeye gitti. Sonra yine uzun bir kıyam yaptı. Bu da birinci kıyamdan daha kısaydı. Sonra tekrar uzunca bir rükûda bulundu. Bu da birinci rükûdan daha kısaydı. Ardından başım kaldırıp secdeye gitti ve namazdan çıktı. Allah'ın konuşmasını dilediği kadar konuştu, sonra da kabir azabından -Allah'a- sığınmalarını emretti.[30]

Şerh

"Odaları arasında" ifadesinde geçen "Zahrâniy" kelimesinin zâid olduğu söylenmiştir.
Allah'ın konuşmasını dilediği kadar konuştu" ifadesinde murat edilen, hutbe irad etmesi, namazı, sadaka vermeyi ve zikri emretmesidir.

Hüküm

Gerek küsûf vaktinde gerekse sair vakitlerde kabir azabından Allah'a sığınmak müstehap bir davranıştır. Nitekim Allah Resulü (sav) de bu hadis-i şerifte, Müslümanlara kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretmiştir.

Ders

Ölüm sonrası hayat, insanlarda her zaman merak uyandırmıştır. Bu bağlamda ilk Müslümanların fazla bilgili olmadıkları bu hadis-i şeriften daha iyi anlaşılmaktadır. Hz. Âişe validemizin (r.anhâ) Yahudi kadının kabir azabıy ilgili söylediklerini inkâr etmesi, ardından Allah Resûlü'nün (sav) bunu tasdik etmesi, bunu teyit etmektedir. Ölüm sonrası hayatla ilgili bilgiler, ancak Kur'ân-ı Kerim'in açık nasları ve Allah Resûlü'nün (sav) sahih sünne-tiyle bilinebilecek hususlardır. O'nun, küsûf hutbesinin son bölümünde kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretmesi, kabir hayatının varlığını ve herkes için taşıdığı önemi açıkça gözler önüne sermektedir. Bizler de Efendimizin bu emir ve tavsiyelerinden hareketle, namazlarımızın sonunda dua ederken kabir azabından Allah Teâlâ'ya sığınmalı, kabirlerimizin cehennem çukurlarından bir çukur değil, cennet bahçelerinden bir bahçe olabilmesi için dua etmeliyiz.

Bâb: Mescitte Küsûf Namazı Kılmak

127- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik, Yahya b. Saîd'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti: Yahudi bir kadın kendisinden dilenmek için gelmiş: "Allah seni ka-bir azabından korusun" demiş, bunun üzerine Aişe (r.anhâ) Allah Resu-lü'ne (sav) "İnsanlara kabirlerinde azap olunur mu?" diye sormuştu.
Allah Resulü (sav) kabir azabından Allah'a sığınan sözler söyledi. Resûlüllah (sav) sabahleyin bir bineğe bindi, arkasından güneş tutuldu ve kuşluk vakti geri döndü. Sonra Resûlüllah (sav) hanımlarının odaları arasında dolandı ve ardından namaza durdu. Halk da arkasında namaza durdu. Namazda uzun bir kıyam yaptı, sonra uzun bir rükû yaptı, sonra rükûdan başını kaldırdı, uzun bir süre kıyamda durdu. Bu kıyamı, birinci kıyamdan daha kısaydı. Sonra uzun bir rükûda bulundu. Arkasından başını kaldırdı ve uzun bir secdeye gitti. Sonra yine uzun bir kıyam yaptı. Bu da birinci kıyamdan daha kısaydı. Sonra tekrar uzunca bir rükûda bulundu. £u da birinci rükûdan daha kısaydı. Ardından başını kaldırıp uzunca bir secdeye gitti, bu secde ilkinden daha kısaydı. Sonra namazdan çıktı. Allah'ın konuşmasını dilediği kadar ko-nuştu, sonra kabir azabından -Allah'a- sığınmalarını emretti. [31]

Şerh

Kuşluk vakti döndü" ifadesinde, Allah Resûlü'nün (sav) güneş tutulmasını görür görmez, hemen mescid-i nebeviye döndüğü bildirilmektedir.

Hüküm

Küsûf namazı, bu hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere cami ve mescidlerde kılınması gereklidir. Nitekim Hanefî mezhebine göre büyük bir camide kılınması, mescidlerde kılınmasından daha faziletlidir. Ancak insanların küsûf vakti bulundukları yer bağlı olarak açık alanda da kılınabileceği söylenmiştir.

Ders

Günümüzde güneş ve ay tutulmalarında namaz kılma sünnetine fazla riâyet edilmemekte bilakis bunlar seyir ve merak konusu olaylar olarak takdim edilmektedir. Hâlbuki bizler Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine uymak isteyen Müslüman bireyler olarak camilerde olmasa da evlerimizde bu namazı kılmalı, O'nun bu vesileyle emrettiği sadaka verme, dua etme, kabir azabından sığınma gibi fiilleri eda etmeliyiz. Dünyanın hâli neyi gösterirse göstersin, bizim emrolunduğumuz şey; dinimizin ve Efendimizin bizlere tavsiye ettiği ibadet ve duaları mümkün olduğunca eda edebilmek olmalıdır.

Bâb: Güneş Bir İnsanın Ölümü Veya Hayat Bulması Yüzünden Tutulmaz

128- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Hişâm bize Ma'mer'den o ez-Zührî'den, o Hişâm b. Urve'den, o Urve kanalıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) devrinde güneş tutuldu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) namaza durdu ve uzunca bir kıraat okudu.

Sonra rükûya gitti ve rüküyu da uzattı. Sonra başını kaldırdı ve kıraati yine uzattı. Ancak ilkinden daha kısaydı. Sonra rükûya gitti ve rükûyu uzun fakat ilkinden kısa tuttu. Ardından başını kaldırdı ve iki kere secde etti. Sonra kıyama durdu ve aynını ikinci rekatta da yaptı. (Namazdan) sonra dikildi ve şöyle buyurdu:
Güneş ve ay bir kimsenin Ölümü veya hayata gelmesi için tutulmazlar. O ikisi Allah'ın ayetlerinden ikisidir. Allah onları kullarına gösterir.
Siz bunu -güneş veya ay tutulmasını- gördüğünüzde namaza sığının![32]

Şerh

"Siz bunu- güney ve ay tutulmasını-gördüğünüzde namaza sığının" buyruğunda Allah Resûlü'nün (sav) gerek güneş tutulması (=küsûf), gerekse ay tutulması (=husûf) anlarında namaz kılınması yönündeki emri açıktır.

Hüküm

Allah Resulü (sav) tebliğ etmekle memur olduğu dini insanlara anlatırken, onların câhiliye döneminden kalma asılsız inançlarıyla da mücadele etmiş ve deyim yerindeyse sahih bir inanç sistemini oturtmaya çalışmıştır. İnsanların güneş ve ay tutulması gibi olayları bir takım beşerî olaylara yormaları da o dönemde görülen sağlıksız inanışlar arasındaydı. Efendimiz (sav) bu ve benzeri hadislerinde Müslümanları sahih bir inanca çağırmakta, güneş ve ayın, kendi iradeleriyle değil Allah'ın koyduğu tabiat yasalarına göre hareket eden gök cisimleri olduklarını açık bir dille beyan etmektedir.

Ders

Câhiliye döneminin inanışları arasında yer alan yıldızlar, ay, güneş vb. gök cisimlerinin insanların kaderleri ve toplumların gelecekleri üzerindeki tesirleri Allah Resulü (sav) tarafından reddedilmiş batıl inanışlardı. Efendimiz bizzat kendi oğluyla ilgili olarak söylenmesine rağmen o hüznü içerisinde bu inancın yanlışlığını vurgulayarak güneş ve ayın Allah'ın ayetleri olduklarını, hiç kimseni doğum veya ölümü sebebiyle tutulmayacaklarını kesin bir dille söylemiştir. Bilindiği üzere Allah Resûlü'nün (sav) biricik oğlu İbrahim, henüz bir buçuk yaşında iken (H. 10) yılında vefat etmişti. Ölüm günü, takdiri-i ilahînin bir tecellisi olarak güneş tutulmasına rastlamış ve insanlar, güneşin İbrahim'in ölümünden dolayı duyduğu hüzün sebebiyle tutulduğunu söylemişlerdi.
Böyle bir Peygamberin ümmeti olarak bizler, gök cisimlerinin sözde insanlar üzerindeki tesirlerini inceleyen ve daha çok kehanete dayanan fal, astroloji ve benzeri beşerî öğretilere kıymet vermemeli, bunların bilgilerini ciddiye almamalıyız. Bu hususta Efendimizin (sav) falcılık ve kehanet aleyhinde kesin dille ifade ettiği yasaklar hatırdan hiç çıkarılmamalı, "Fala inanma, falsız da kalnfa" türünden masum gibi gözüken şeytanî aldatmacalara pabuç bırakılmamalıdır.

Bâb: Küsûf Namazında İlk Rekat Daha Uzundur

129- Mahmud b. Gaylân bize anlatarak dedi ki: Ebû Ahmed bize Süfyân'dan, o Yahya b. Amre'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onlara güneş tutulmasında (küsûf-i şems) ilki diğerinden daha uzun olmak üzere ikişer secdeli dört rekat namaz kıldırdı.[33]

Şerh

Ebû Ahmed" ez-Zübeyrî'dir. İlki diğerinden daha uzun olmak üzere" ifadesiyle ilgili Ibni Battal şöyle demiştir:,, İlk rekatın kıyamiyla, rükû ve secdesiyle 129
li İbni Battal şöyle demiştir: İlk rekatın kiyamıyla, rükû ve secdesiyle ikinci rekattın kıyam ve rükûundan daha uzun tutulduğu noktasında ihtilaf yoktur. İhtilaf edilen nokta ikinci iki rekatın ilk rekatıyla diğer rekatı arasındaki uzunluk hâlidir. Yani her kıyam bir sonrakine göre daha uzun olarak mı eda edilmektedir ki bu görüş el-İsmailî'nin rivayeti tarafından da teyit edilmektedir, yoksa üç ve dördüncü rekatlarla ilgili her hangi bir süre beyanı olmadığı için, sadece ilk iki rekatla mı ilgilidir? Bu konuda kesin bir gödrüş belirtilmemiş olmakla beraber ilk iki rekattaki sürelerle ilgili olması görüşü daha faydalı gözükmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre küsûf namazı iki rekat olarak eda edilir ve ilk rekattaki kıyam, kıraat ve rükû ikinci rekata göre daha uzun tutulur.

Ders

Buradan çıkarılacak ders, kasırga, gündüzün ani kararma, geceleyin ani ışıma, deprem, salgın hastalık gibi hâllerde de küsûf ve husuf (ay tutulması) namazları gibi namaz kılmanın müstahsen görüldüğünü bilmektir. Bunlar, arkasından gelen çok

büyük felaketlerin habercisi niteliğinde olaylar da olabilir. Dolayısıyla bu gibi anlarda imanı tazelemek, kalbi temizlemek, iman ve ihlâsı takviye etmek, Peygamberimizi (sav) örnek alan her Müslümanm ihmal etmeyeceği fiillerdir. Unutulmamalıdır ki Allah Resulü (sav) ufukta karanlık bulutları gördüğü zaman dahi hüzünlenir ve geçmiş kavimleri helak eden azap bulutlarını hatırlayarak bunların o bulutlar gibi olmaması için Rabbine dua ederdi. Gerçekten de her bulut, yağmur ve bereket getirmeyebilir.

Bâb: Husuf Namazında Kıraatin Sesli Olması

130- Muhammed b. Mihrân bize anlatarak dedi ki: el-Velîd b. Müslim bize İbni Nemr'den, o İbni Şihâb'dan, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) husuf namazında kıraati sesli okudu. Kıraati bitirdiğinde tekbir getirerek rükuya eğildi. Birinci rükûdan doğrulduğunda 'semiallâhü limen hamideh, Rabbena ve lekel hamd' dedi. Sonra küsûf namazının ikişer rükûlu, dörder secdeli dört rekatında da kıraate devam etti.
el-Evzâî ve diğerleri dediler ki: ez-Zührî'nin Urve kanalıyla Âişe'den (r.anhâ) şöyle naklettiğini dinledim:
Allah Resulü (sav) devrindş güneş tutuldu. Allah Resulü (sav) bir tellal göndererek "Namaz toplayıcıdır!" diye çağrı yaptırdı. Sonra halkın önüne geçerek dört rekat kıldırdı. Her rekatı iki rükû ve dört secde olmak üzere laldı.
Abdurrahman b. Nemr de bana İbni Şihâb'm ez-Zührî'den benzerini duyduğunu bildirdi. Dedim ki: Peki şu kardeşin Abdullah b. ez-Zübeyr ne yapmakta o zaman? Medine'de (küsûf) namazı kıldığında sabah namazı gibi sadece iki rekat kıldı!
Cevaben dedi ki: Haklısın. O, sünnette hata etti. Süfyân b. Hüseyin ve Süleyman b. Kesîr, kıraatin sesli olması noktasında ez-Zührî'den gelen rivayete mutâbaat ettiler.[34]

Şerh

Allah Resulü (sav) husuf namazında kıraati sesli okudu" ifadesinde, Allah Resûlü'nün cehrî kıratta bulunduğu anlaşılmaktadır ki bu gündüz vakti kılınan namazla ilgili bir durumdur. Bu görüşte olmayan bir topluluk ise bunun ay tutulmasıyla ilgili olduğunu söylemişlerdir. Ay tutulmasıyla ilgili olduğu yönündeki rivayet pek güçlü değildir. Sahih rivayetlerde, ay değil güneş tutulması olduğu beyan edilmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebinde küsûf namazının kıraatiyle ilgili olarak iki görüş bildirilmiştir. İmam-ı Azam'a göre kıraat gizli, tmameyne göre ise seslice yani cehrî okunur.

Ders

Güneş ve ay tutulması, kâinatta alışılmış düzenin bir anda değiştiği, aydınlığın yerini karanlığın aldığı ender anlardandır. Günümüzde bilimsel olarak aylar hatta yıllar önce tespit edilen bu olay, astronominin henüz gelişmediği toplumlarda mucizevî bir an olarak görülür, bundan türlü yorumlar çıkarılırdı. Bugün gelişmiş uzay bilimleri sayesinde bunun dahi sıradan bir olay hâline geldiğini görmekteyiz. Ancak yine de bu olayların, belli bir zaman silsilesi içerisinde belli yol işaretleri olma, dolayısıyla hiç beklenmeyen gelişmelerin sinyali vazifesini görme gibi işlevleri olabilir. Bu yüzden güneş ve ay tutulması gibi tabiat olaylarında Efendimizin takip ettiği yolu takip ederek namaz ve duaya sığınmakta büyük faydalar vardır.

Bâb: İnşikâk Sûresinin Secdesi

131- Müslim b. Muhammed ile Muâd b. Fudâle bize anlatarak dediler ki: Hişâm bize Yahya'dan, o Ebû Seleme'den şunu nakletti:
Ebû Hüreyre'nin (ra) İnşikâk sûresini okuduktan sonra secde ettiğini gördüm ve sordum: Ey Ebû Hüreyre! Seni secde ederken görmedim mi?
Şöyle dedi: Eğer Allah Resûlü'nün (sav) secde ettiğini görmesem, secde etmezdim.[35]

Şerh

"Eğer Allah Resûlü'nün (sav) secde ettiğini görmesem, secde etmezdim" ifadesi, O'nun da bu sûreyi okuduğu namazlarda secde ettiğini göstermektedir.

Hüküm

Tilâvet Secdesi: Kur'andaki her hangi bir secde âyetini okuyan veya dinleyen birinin yapması vacip olan secdeye denir.
Hanefî mezhebine göre tilâvet secdesi vaciptir. Diğer üç mezhep ise, bu secdenin sünnet olduğu görüşündedir.
Yapılışı: Tilâvet secdesi niyetiyle eller kaldınlmaksızın "Allahu ekber" denilerek secdeye varılır, secdede üç kere "Sübhane Rabbîyel-a'lâ (En yüce olan Rabbimi bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim)" denilir. Bundan sonra "Allahu ekber"

denilerek secdeden kalkılır. Tilâvet secdesinin rüknü, Allah Teâlâ'yı ta'zîm için yüzü yere koymaktır. Ancak namaz hâlinde rükû ve hastalar için îmâ da secde yerine geçer.
Bu secde için abdestli, temiz, avret mahalli örtülü ve kıbleye yönelmiş olmak şarttır.
Tilâvet secdesine ayaktan inilmesi ve bu secdeden kalkarken ayağa kalkılması ve bu şekilde ayağa kalkarken "Gufrâneke Rabbena ve İleykel masîr (Ey Rabbimiz! Senin bağışlamanı bekliyoruz. Son dönüş sanadır" denilmesi müstehaptır. Tilâvet secdesine varılırken ve kalkarken alınan tekbirler de müstehaptır.
Secde âyetini hoparlörden dinlemek, okuyucudan dinlemek gibidir. Radyo ve televizyondan dinlenen secde âyeti de hoparlörden dinlemeye benzer. Çünkü sesin tel aracılığı ile ulaşması ile ses dalgaları aracılığı ile telsiz olarak anında ulaşması arasında bir fark bulunmamaktadır. Sadece okuyanla dinleyen arasında bir mekân farkı söz konusudur. Kur'an-ı Kerîm'de on dört yerde secde âyeti bulunmaktadır. Bu süre ve âyet nolan aşağıda verilmiştir: el-A'raf, 7/206; er-Ra'd, 13/15; en-Nahl, 16/50; el-İsrâ, 17/109; Meryem, 19/58; el-Hac, 22/18; el-Furkân, 25/60; en-Nemi, 27/25; es-Secde, 32/15; Sâd, 38/24; Fussilet, 41/37; en-Necm, 53/62; el-İnşikâk, 84/20 ve Alak, 96/19.

Ders

Ebû Hüreyre (ra) Efendimizin sünnetini yaşamayı gaye edinen sahabeden biri olarak İnşi^âk sûresini okuduğu her namazda, O'nun yaptığı gibi secde-i tilâvette bulunurdu. Secde âyetleri, Yüce Allah'ın huzurunda yere kapanmanın gerekli görülerek bizzat 'secede' fiilinin kullanıldığı âyet-i kerimelerdir. Bu âyetleri okuduğumuz veya dinlediğimiz zaman, Rabbimizin azamet ve kibriyâsı karşılığında, kulluğumuzu bir kez daha idrak ederek secdeye kapanmalı, O'nun büyüklüğünün şuuru içinde kendi zayıflığımızı itiraf etmeli ve O'ndan bize dost ve yardımcı olmasını niyaz etmeliyiz. Bu dileğin en güzel ifade edildiği anlardan biri de secde anlarıdır.

Bâb: Her Kim Namazda Secde Âyeti Okuyup Secde Ederse

132- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Bekr bana Ebû Râfi'den şunu anlattı:
Ebû Hüreyre (ra) ile yatsı namazı kıldım. İnşikâk sûresini okuyunca secde etti. (Namazdan sonra) "Bu nedir?" diye sordum. Şöyle dedi: -Bu sûrede Ebu'l-Kâsım'ın (sav) arkasında secde ettim. O'na kavt şuncaya kadar da onu okuduğumda secde etmeye devam edeceğim.[36]

Şerh

Bekr bana anlattı" ifadesinde adı geçen Bekr, İbni Abdullıı el-Müzenî'dir.

Hüküm

Secde-i tilâvetle ilgili fıkhı hükümleri bir önceki (131 no.lu) hadis-i şerifte zikrettik.

Ders

Bu hadis-i şerifte de Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini yaşatma, din: O'nun yaşadığı gibi yaşama istek ve gayretinin canlı bir örneğini görmekteyiz. Bu ve benzeri hadisler bize, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini anlama n yaşama konusunda yol gösterici ve teşvik edici olmalıdır. Çünkü O, bu din:: mübelliği ve Âişe (r.anhâ) validemizin ifadesiyle "Ahlakı Kur'an" olan bz insandı.

Bâb: Binek Üstünde Nafile Namaz Kılmak

133- Ebu'1-A'lâ b. Hammâd bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Musa b Ukbe'den, o Nâfı'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) bineği üzerinde namaz kılar, onun üzerinde vitir eder ve Allah Resûlü'nün de (sav) böyle yaptığını haber verirdi.[37]

Şerh

Bineği üzerinde kılardı" yani İbni Ömer (ra) yolculuk esnasında bazı namazları bineğinden inmeksizin kılardı.
Bineği üzerinde vitir ederdi" yani vitir namazını da bineği üzerinde kılardı. Bu rivayet ile, Saîd b. Cübeyr'den nakledilen "İbni Ömer (ra) nafile namazları bineği üzerinde kılar, vitir etmek istediğinde yere inerdi" rivâyetiyle arasında çelişki yoktur. Çünkü İbni Ömer (ra) her ikisini de yapmıştır.

Hüküm

Nafile namazların binek üzerinde kılınabileceği hususunda mezhepler arasında ittifak vardır.
Farzlara gelince bu konuda Hanefî mezhebi diğer mezheplerden farklı olarak, zaruret olmadıkça" farzların binek sırtında kılınmasını caiz görmemektedir.

Ancak uçak, tren, otobüs, vapur gibi sevk ve idaresi yolcunun iradesi dışında gerçekleşen toplu ulaşım araçlarında îmâ ile dahi ve kıbleye yönelme şartı aranmaksızın kılınması mümkündür.

Ders

Yüce dinimiz, esasen insanların ibadetleri kolay ve rahat bir şekilde eda edebilmelerine zemin hazırlamış, bunun için bir çok ruhsata yer vermiştir.
İşte bunlardan biri de nafile namazları binek üzerinde kılabilme imkânıdır. Nafile namazlar olarak bildiğimiz sünnet namazlar, gece namazı, hatta vitir namazı binekte giderken de kılınabilir. Ancak bütün bunlar için seferde olma şarttır. Binaenaleyh kendi şehri ve kasabası içinde şuradan şuraya giden kimse indiği yerde kılmalıdır. .

Bâb: Binek Üstünde Îmâ İle Namaz Kılmak

134- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Müslim bize Abdullah b. Dinar'dan şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) seferde iken binek üzerinde namaz kılar, namazını onun gittiği yönde îmâ ile edâ ederdi. Abdullah (ra), Allah Resûlü'nün de (sav)böyîe yaptığını zikretmiştir.[38]

Şerh

"îmâ ile eda ederdi" ifadesinde mutlak mânâda bir îmâdan söz edilmekte, rükû ile secde arasında her hangi bir farklılığa yer verilmemektedir. Hâlbuki fıkıhçılar, rükû ile secdeyi ayırt etmek için hafifçe eğilmek gerektiğini söylemişlerdir. Ne var ki hadisin metninden bunu destekleyen veya reddeden bir anlam çıkmamaktadır.

Hüküm

imâ, namazda rükû ve secde yerine başla işaret etmektir. Bu şekilde namaz kılan kişi rükû için başı biraz eğer, secde için ise rükûdan biraz daha fazla eğer.
Yolculuk hâlinde de mezhebimize göre farz namazlar dışındaki namazları binek üzerinde îmâ ile kılmak caizdir.
Oturarak namaz kılamayan, sırt üstü yattığı yerde imâ eder. Bir kişi ayakta durmaya gücü yettiği halde, rüku ve secdeye gücü yetmiyorsa, ayakta veya oturarak imâ edebilir; ancak oturarak imâ etmesi daha uygundur.
Kaş veya göz ile îmâ ederek namaz kılınmaz. Başı ile îmâ etmeye gücü yetmeyen kimsenin nanfaz kılması gerekmez.

Ders

İslâm dini kolaylık üzerine tesis edilmiştir. Sorumluluklar ve kulluk da kulun gücüne göredir. Bu nedenle yolculuk ve hastalık, hafifletme ve kolaylaştırma sebebi sayılmıştır. Buna göre, ayakta namaz kılmaya gücü yetmeyen veya ayakta durmakta zorlanan kimse namazını oturarak kılabilir. Rükû veya secde etmeye gücü yetmeyen kimse de îmâ ile kılabilir.

Bâb: Farz Namazların Önünde Ve Sonunda Olmamak Şartıyla Nafile Kılmak

135- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Şube bize Amr b. Murra'dan, o İbni Ebî Leylâ'dan şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında bize haber veren olmadı. O, şunu anlatmıştır:
Allah Resulü (sav) Mekke'nin Fethi günü evinde gusletti ve sekiz rekat namaz kıldı. O'nun bu kadar hızlı namaz kılarken hiç görmemiştim. Fakat rükû ve secdeleri tam yapıyordu.
el-Leys dedi ki: Yunus bana İbni Şihâb'dan, o Abdullah b. Âmir b. Rebî'a kanalıyla babasının şu ifadesini nakletti ki o, Allah Resûlü'nün (sav) seferde geceleyin bineği üzerinde, -bineğin- götürdüğü yöne doğru teşbih namazı kıldığını görmüştür.[39]

Şerh

Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında bize haber veren olmadı" ifadesi, böyle bir şeyin kesinlikle olmadığına delil teşkil etmez. Çünkü Abdurrahman b. Ebî Leyla bunu kendi adına olumsuz olarak ifade etmektedir. Zira Allah Resûlü'nün (sav) bu vakitte kıldığına dair ona rivayet gelmemiştir. Allah Resûlü'nün (sav) bu vakitte namaz kıldığına dair başka rivayetler mevcuttur.

Hüküm

İbn Ömer'den (ra) "Allah Resûlü'nün (sav) yolculuklarda farzların öncesinde ve sonrasında nafile namaz kılmadığı" rivayet edilmiştir. Yine ondan Allah Resûlü'nün (sav) yolculukta nafile namaz kıldığı da rivayet edilmiştir.
Fıkıh âlimleri bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır; Sahabeden bazıları yolculukta nafile namaz kılınabileceği kanaatindedir ki Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Mesûd (r.anhum) bunlardandır.

Bir gurup ilim adamı ise ne farzdan Önce, ne de farzdan sonra nafile kı-lınmaması görüşündedir.
Yolcukta nafile kılmamanın izahı; ruhsatı kabul etmektir. Kılanlara büyük sevap vardır. İlim adamlarının çoğunluğu da bu kanaattedirler

Ders

Yolculuk, hastalık veya yaşlılık gibi ruhsatlara bağlı olarak bazı nafile namazların kılınmayabileceği hususu, bize göre temelde vicdanî bir konu olup kişinin fetvayı kalbinden istemesini gerektiren bir durumdur. Meseleyi kalbine soran biri, kalbinden namazı kılma yönünde bir sinyal aldığı vakit onun üstüne gider ve namazını huzur ve huşu içinde kılar. Aksi bir sinyal alansa kılmaz. Elbette namazını kılan için büyük sevap vaat edilmiştir. Fakat kılmayan için de her hangi bir günah tehdidinde bulunulmamıştır. O da netice itibrıyla meşru bir ruhsattan istifade etmiştir.

Bâb: Farz Namazların Önünde Ve Sonunda Olmamak Şartıyla Nafile Kılmak

136- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den, o Salim b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bineğinin sırtında onun gittiği yöne doğru namaz kılar, başıyla îmâda bulunurdu.
İbni Ömer de (ra) böyle yapardı.[40]

Şerh

îmâda bulunurdu", yani îmâ ile namaz kılardı. Bu rivayet, üstte İbni Ömer'den (ra) farklı bir senedle nakledilmiştir. İbni Ömer'in (ra) binek üzerinde naille kılmayı men ettiğine dair gelen rivayetlerin açıklamasıyla ilgili en-Nevevî şöyle demiştir: Muhtemelen Allah Resulü (sav) farzların önünden ve arkasından kılınan sünnet namazları (=revâtib) bineği üzerinde kılmakta ve İbni Ömer (ra) bunu görmemekte idi. Ya da Allah Resulü (sav) bunlardan bazılarını cevaz hükmünden dolayı kılmayabiliyordu.

Hüküm

Konuyla ilgili fikhî hükümler için bir önceki 135 no.lu hadis-i şerifin ilgili bölümüne bakınız.

Ders

Yolculuk sırasında ulaşım aracı veya binek üzerinde namaz kılınırken, kıbleye yönelme zarureti bulunmadığı için, böyle bir endişeden hareketle diğer yolcuları rahatsız etmemeli, îmâ ile kılmak yeterli olduğu için de namazın erkânını sanki mescitte eda ediyormuş gibi aynen yapmaya çalışma-mahdır. Mescitte insanları rahatsız etmemekle ilgili emirlerin hepsi başka ortamlarda da geçerlidir.

Bâb: Oturarak Namaz

137- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zühî'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir attan düştü. Sağ yanı berelendi yahut ezildi. Ziyaret için yanına gittiğimizde namaz (vakti) girdi. Oturarak namaz kıldı. Biz de oturarak kıldık.
Buyurdu ki: İmam ancak kendisine uyulması içindir. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O rükûya gittiğinde siz de rükûya gidin. O doğrulduğunda siz de doğrulun. O 'semiallâhü limen hamiden' dediğinde siz 'Rabbena ve lekel hamd' deyin.[41]

Şerh

"Oturarak namaz kıldı. Biz de oturarak kıldık" ifadesinde rahatsızlık hâlinde oturarak namaz kılınabileceği gibi, imam oturarak kıldığında cemaatin de oturarak kılacağı gibi bir hüküm çıkmaktadır.
Hâlbuki bu, daha sonraki rivayetlerden de anlaşılacağı üzere neshedilmiş bir hükümdür.

Hüküm

Oturarak namaz kılmada rükû ve secdeler güç yettiği ölçüde yapılır. Eğer belin eğilmesi mümkün değilse veya sakıncalı olacaksa, başıyla imâ yapar. İmâda baş secde için rükûdan biraz daha fazla eğilir. Böylece ilcisi birbirinden ayrılmış olur.
İmamın oturarak kılması hâlinde cemaat ayakta kılarlar.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkan en mühim ders, imama her şartta uyulması gereğidir. Gerçekten de imam, Müslümanların lideri olması sıfatıyla buna layıktır. Cemaat ile namaz kılınırken, imamdan önce hareket etmek mekruhtur. Buna rağmen bazı tez canlı kimselerin rükû ve secdelere imamdan önce atıldıklarını ve ondan önce kalktıklarını görürüz ki bu iktidâya yani imama uymaya aykırı bir durumdur. Bundan özellikle sakınılmalıdır.
Hadisten çıkartmamız gereken ikinci ders, hasta ziyaretinin anlam ve Öneminin bilincinde olmaktır. Görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) bir kaza atlatmış, sahabe de vakit geçirmeden kendisini ziyaret ederek geçmiş olsun dileklerini O'na sunmuşlardır. Müslüman bir toplumda bu duyarlılığın sürekli canlı kalması gerekir.

Bâb: Teheccüd Namazı

138-Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Süleyman b. Ebî Müslim'den, o Tâvûs'tan, İbni Abbâs'm (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi: "Allahümme leke'l-hamdü, ente Kayyimü's-semâvâti veU-arzi ve men fîhinne, veleke'l-hamdü, Leke mülkü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne veleke'l-hamdü, ente Nûrü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fihinne veleke'l-hamdü ente Meiikü's-semâvâti ve'1-arzi veleke'l-hamdü, ente'l-Hakku ve va'duke'l-hakku ve likâuke hakkun ve kavluke hakkun ve'I-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve'n-nebiyyûne hakkun ve Muhammedun sailallahu aleyhi ve selem hakkun ve's-sâatu hakkun. Allahümme leke eslemtü ve bike âmehtü ve aleyke tevekkeitü ve ileyke enebtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü f ağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü, ente'I-Mukaddimu ve ente'l-Muahhiru. Lâ ilahe illâ ente, lâ Hâne illâ gayruke {^Allahım, hamd Sa-na'dır. Göklerin, yerin ve içindekilerin hâkimiyeti Senindir. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Nurusun. Hamd Sanadır. Sen göklerin ve yerin hâkimisin ve hamd Sanadır. Sen Hak'sın, vaadin de haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, sözün de haktır cennet de haktır cehennem de haktır, peygamberler de haktır. Hz. Muhammed (sav) de haktır, kıyamet de haktır. Allahımll Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yaptım. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğimi bağışla. Öne geçiren de Sensin, geri bırakan da Sensin. Senden başka ilah yoktur!)
Süfyân şunu ekledi: Abdülkerim Ebû Ümeyye 'Lâ havle velâ kuvvete illâ billah Allah tan başka ne kuvvet vardır, ne engeli ibaresini ekleyerek rivayet etti. Yine Süfyân dedi ki: Süleyman b. Ebî Müslim bunu Tâ-vûs'tan, o İbni Abbâs'tan (ra) dinlediğini nakletti.[42]

Şerh

Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığında" ifadesiyle ilgili olarak Mâlik'in Ebu'z-Zübeyr vasıtasıyla Tâvûs'tan yaptığı rivayete dayanarak gecenin yarısında kalktığında bu dua ile başlardı şeklinde bir anlam çıkmaktadır.
Göklerin., hâkimi" ifadesiyle ilgili olarak Katâde şöyle demiştir: Yani O, yarattıklarının işlerinin sevk ve idaresini kendisi östlenmiş olandır.
Sen göklerin ve yerin nurusun", yani onların aydınlatıcısısın, o ikisinde yaşayanlar Seninle yol ve yön bulurlar. Bir başka görüşte ise, Sen her türlü kusurdan münezzeh olansın, denmiştir.
Sen, göklerin ve yerin Melikisin" yani mâliki ve hükümdarısın. Çoğunluk böyle derken el-Keşmihenî "Göklerin ve yerin mülkü senindir" lafzıyla bir rivayette bulunmuştur. Ancak siyak bakımından
ilki daha münâsiptir.
Sen Hak'sın" yani varlığı sabit ve seksiz şüphesiz tahakkuk etmiş olansın. el-Kurtubî şöyle der: Bu sıfat, hakikatte yalnız Allah Teâlâ'ya mahsus olup O'ndan başkasına yakışmaz. Çünkü O'nun varlığı zâtı için olup öncesinde veya sonrasında yokluk vâki değildir. haktır", yani Senin vaat ettiğin şey mutlaka gerçekleşecektir.
Seninle karşılaşmak haktır" ifadesinde öldükten sonra dirilmenin ikrarı söz konusudur. Yani dünyada yaşayan herkes, ahrette yaptığının karşılığını görecektir. Bazıları bunun 'ölüm' anlamına geldiğini söy-lemişse de Nevevî bu görüşü geçersiz kılmıştır.
Cennet haktır, cehennem haktır" yani her ikisi de şu an mevcutturlar.
Öne geçiren de Sensin. Geri bırakan da Sensin" ifadesiyle ilgili olarak el-Mühelleb şöyle demiştir: Allah Resulü (sav) bununla kendninc işaret etmiştir. Zira O, ahîret hayatı için en önce diriltilecek, dünyaya ise peygamber olarak son gönderilen olmuştur. Yüce Allah O'nu bir yerde öne alırken, bir yerde geri bırakmıştır.

Hüküm

Teheccüd namazı mendup olup iki ile oniki rekat arasında kılınabilir. En azı iki rekat, en çoğu oniki, ortası ise sekiz rekattır. Her iki rekatta selam verilmesi daha faziletlidir.
Teheccüd namazı kılmak çdk faziletli bir ameldir. Yüce Rabbimiz geceleyin kalkıp teheccüd namazı kılanlar hakkında şöyle buyurur: "Onların yanlan yataklarından uzaklaşır (teheccüd namazı kılmak için yataklarından kalkarlar), korkarak ve umarak Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (hayır için) harcarlar. Yaptıklarına karşılık onlar için gözlerini aydınlatıcı ne güzel (nimetlerin) saklandığını hiç kimse bilmez." (Secde, 32/16-17).

Ders

Gece namazı, daha önce de işaret ettiğimiz üzere bir müminin inanç ve ihîâsını en çok pekiştirecek ibadetlerden biridir. Herkes gibi yatıp uyuduktan sonra gecenin bir vaktinde kalkıp abdest almak ve Rabbinin huzurunda mü-nacat ederek namaz kılmak her yiğidin kârı değildir, Bunu başarabilenler
gerçekten seçkin insanlardır.

Bâb: Gece Namazında Secdelerin Uzunluğu

139- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb ez-2ührî'den, o Urve'den Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini bildirdi:
Allah Resulü (sav) on bir rekat kılardı. (Gece) namazı buydu. Başını ecdeden kaldırmazdan Önce sizden birinin elli ayet okuması süresince ecdede kalır, sabah namazından önce iki rekat kılar ve müezzin namaz için çağmncaya kadar sağ tarafı üzerine uzanırdı.[43]

Şerh
"Başını kaldırmazdan önce sizden birinin elli ayet okayacağı kadar secdede kalırdı" ifadesinden anlaşılan secdeyi olabildiğince uzun tuttuğudur.

Hüküm

Teheccüd namazında secdelerin uzun tutulması, Allah Resûlü'nün (sav) sünnet lerındendır.

Ders

Gece namazında huşu ve ıhlasın zirveye çıkması mümkündür. Zira bu vakitte insanın dikkatini dağıtacak meşgaleler neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu vakitte en büyük düşman kişinin nefsi ve niyetini bozmaya çalışan şeytandır. Her ikisi de kılınan namazın sevabını götürmeye çalışırlar. Bunu önlemek için özellikle kulluğu perçinleyen secde hâlinin uzn tutulmasında fayda vardır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?

140- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Salim b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti: Adamın biri şöyle dedi: Ey Allah Resulü! Gece namazı nasıldır? Buyurdu ki: İkişer ikişerdir. Sabah vaktinin girmesinden korkarsan tek rekatla vitir et.[44]

Şerh

Gece namazı nasıldır?" sorusuna verilen cevap bizzat Allah Resûlü'ne ait olduğu için verilecek cevap gece namazı hakkında nihai kabul edilmesi gereken bir tarif olacaktı. Nitekim öyle olmuştur.

Hüküm

Gece namazının mendup olduğu, en faziletli vaktinin gecenin ikinci yarısı veya gece üç parçaya bölünürse orta parçası olduğunu daha önce ifade etmiştik. Burada ise sabah namazına yakın bir vakit gündeme gelmektedir ki Allah Resulü (sav) bu vakitte de gece namazı kılmıştır.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) hayatına baktığımızda hayatının hemen her ânını bir ibadet ele geçirmiş olduğunu, bunu en az bir kere yaptığını görüyoruz. Fakat O'nun tasvip ettiği ibadet, az da olsa devamlı olandır. Nitekim, gece namazı kılmayı alışkanlık hâline getirenin onu terk etmesi, sıradan bir Müsîümamn gece namazı kılmamasından farklıdır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?

141- İshâk bize anlatarak dedi ki: Ubeydullah b. Musa İsrail 'den, o Ebî Hasîn'den o Yahya b. Vessâb'dan, o Mesrûk'tan şunu nakletti: Hz. Aişe'ye (r.anhâ) Allah Resûlü'nün (sav) gece namazım sordum. Şöyle dedi:
Sabahın iki rekatı dışında, yedi, dokuz, yahut on bir (rekat) idi.[45]

Şerh

Şöyle dedi: Yedi, dokuz, yahut onbir rekat idi." İfadesinde Allah Resûlü'nün (sav) gece namazı olarak kıldığı rekat sayılan

zikredilmektedir ki bunların sonuncusu hep vitirdir. Çünkü daha Önce de görüldüğü üzere gece namazı ikişer ikişer kılınan bir namazdır.

Hüküm

Müslüman, gece namazını bu rekatlardan her biri sayısınca kılabilir. Allah Resulü (sav) eşinin şehadetiyle her üç sayıda da namaz kılmıştır.

Ders

Gece namazında aslolan devamlılık olduğu için rekat sayısının en azını tercih etmek belki bazıları için daha teşvik edici olacaktır. Ancak sabah namazı vaktine yakın bir vakitte kılmaya kalkışmak daima risklidir. Çünkü sabah namazı vakti girme endişesi bulunur. Bunun yerine gecenin ortası veya üçe bölündüyse, orta diliminde kılmak daha faziletlidir.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?

142- Ubeydullah b. Musa bize anlatarak dedi ki: Hanzala bize el-Kâsım b. Muhammed'den, o Aişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin on üç rekat kılardı. Vitr ve sabahın iki rekatı buna dâhildi.[46]

Şerh

Geceleyin on üç rekat kılardı. Vitir ve sabahın iki rekatı buna dâhildi" ifadesiyle ilgili olarak şunu söylemek gerekir ki bu, Allah Resûlü'nün (sav) gece namazıyla ilgili genel hâlini yansıtmaktadır. O, bu namazı bazen yedi, bazen dokuz, bazen onbir kılardı. Fakat çoğunlukla onbir rekat kıldığı için bu hadiste toplam sayı zikredilmiştir. Tabii bu namazlardan sabah namazının ilk iki rekatını ayrı kıldığını da belirtmek gerekir.
Hz. Âişe'den (r.anhâ) bu konuda farklı rekat sayıların zikredilmiş olması, hepsinin farklı ortamlarda ve değişik zamanlarda kılınmış olmaları itibarıyla sorun teşkil etmemektedir.
Gece namazı ile vitirin toplamının onbir rekatı geçmemesinin hikmeti bana şöyle gibi geldi: Teheccüd ve vitir namazları gece namazına mahsus namazlardır. Gündüzün farzlarına baktığımız zaman öğlenin dört, ikindinin dört, akşamın üç rekat olarak günün vitri olduğunu görürüz. Buna göre gece namazının da nicelik ve nitelik bakımından gündüz namazına denk olması münasiptir.
On üç rekata gelince, bu da on bir rekata sabah namazının iki rekat farzının ilâvesiyle münasip olmaktadır.

Hüküm

Gece namazının rekat sayıları daha önce zikredildiği için tekrarında fayda görmüyoruz.

Ders

Gece namazının fazilet ve sevabından etraflıca söz edildiği için burada Ebû Dâvud'da geçen bir hadisi hatırlatmak istiyoruz:
Ebû Hureyre (ra) ve Ebû Saîd el-Hudrî (ra) Efendimizin (sav) şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Kim geceleyin uyanır ve karısını da uyandırarak beraberce iki rekat namaz kılarlarsa, Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlardan yazılırlar." (Ebû Davûd, Vitr, 13)

Bâb: Sabah Namazının İki Rekatından Sonra Sağma Uzanmak

143- Abdullah b. Yezîd bize anlatarak dedi ki: Saîd b. Ebî Eyyûb bize Ebu'l-Esved'den, o Urve b. ez-Zübeyr'den, o Âişe'den (r.anhâ) şu sözü nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazının iki rekatını kılınca sağ tarafına yaslanırdı.[47]

Şerh

Ebu'l-Esved" en-Nevfelî olup Urve'nin yetimidir. Yaslandı" ifadesi ile kastedilen uyuma veya uyuklama anla Sağ tararına" yaslanmanın hikmeti kalbin sol tarafta olmasıdır. Kişi sol tarafi üzerine yaslanırsa istirahatın zirvesine çıkarak derin bir uykuya dalabilecektir. Sağ tarafa yaslandığında kalp askıda kalacağı için kişinin uykuya dalması daha zor olur. Sağa yaslanmanın mekruh oluşuyla ilgili görüşler bildirilmiş olsa da, tercih edilen görüş, sağ yanına yaslanma hâlinde ve kalbin uyanık tutulması durumunda meşru olduğudur. Çünkü Allah Resulü (sav) bunu yapmıştır.

Hüküm

Kişinin içi geçmesi suretiyle abdestinin tehlikeye girmesi korkusu yüzünden namaz arasında yaslanarak uzanmak zaruret bulunmadıkça mekruh görülmüştür.

Ders

Allah Resulü (sav), bizlerden farklı olarak kalbi sürekli diri ve canlı kalan bir insandı. Bu yüzden O'nun sabah namazının sünnetinden sonra müezzini beklerken sağ tarafına yaslanmasının bir sakıncası olmamıştır. Hâlbuki bizler için sabahın rehavetiyle uyuya kalmamız, hatta namazı kaçırmamız tehlikesi mevcuttur. Bu nedenle kameti oturarak, vird ve tesbihatla ile meşgul bir hâlde beklemek daha isabetli olacaktır.

Bâb: Sabah Namazının İki Rekatında Ne Okunur?

144- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Şûbe'den, o Muhammed b. Abdirrahman'dan, o halası Amre vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazından önceki iki rekat sünneti o kadar kısa kılardı ki (kendi kendime) 'Acaba Fatiha okudu mu?' derdim.[48]

Şerh

Acaba Fâtiha'yı okudu mu?" ifadesinin aslında geçen Ümmü'l-Kitâb (Kitab'ın Anası) kelimesi, Fatiha sûresinin isimlerinden biridir. Böyle bir tereddüdün doğma sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) söz konusu iki rekatı aşırı hızlı kılmasıdır. O kadar ki İmam Buhâri tarafından sabah namazının sünnetinde kıraat olmadığına dair bir iddiaya bile yer verilmiştir. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) buradaki tereddüdünün sebebi, Efendimizin nafile namazlarda kıraati normalde oldukçea uzun tutmasıdır. Sabahın sünnetinde o kadar kısa okumuş ve namazı o kadar hızlı kılmıştır ki, Âişe Validemiz O'nun kıraati hakkında sanki hiç okumamış gibi geldiğini söylemek suretiyle mübalağalı bir ifade kullanmıştır. Allah Resûlü'nün (sav) başka hadislerinde de sabahın sünnetlerinde okunacak en güzel sûrelerin Kâfirûn ve İhlâs sûreleri olduğunu ifade etmiş olması, namazın bu kadar kısa kılınmasını da bir şekilde açıklamaktadır.

Hüküm

Sabah namazının iki rekat sünneti, sünnet-i müekkede hükmünde olup terk edilmemesi gereken namazlardandır. Peygamber Efendimiz (sav) de sabah namazının sünnetine diğer sünnetlerden daha fazla önem vermiş ve terkedilmemesini istemiştir: "Düşman süvarisi kovalasa bile sabah namazının iki rekât sünnetini terk etmeyin" (Ebu Davud, II, 301) hadisi bunu göstermektedir. Bu önemden dolayıdır ki, diğer namazların sünnetleri kaza olarak kılınamazken, sabah namazının sünneti güneş doğduktan sonra kaza edilebilmektedir.

Ders

Sabah namazının sünneti, günün ilk namazı olması itibarıyla Müslümamn ibadet hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu itibarla bu iki re-katlık namazda Efendimizin (sav) sünnetine uyarak, hızlı kılmak ve kıraat olarak da Fâtiha'nın ardından Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okumak çok yerinde olacaktır. Bu iki rekat evde kılınabileceği gibi camide de kılınabilir. Ancak bu namaz ile sabahın farzı arasındaki vakit, Kur'an okuyarak, evrâd ve tesbihat çekilerek değerlendirilmelidir.

Bâb: Nafile Namazı İkişer İkişer Kılmak Kılmak

145- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte öğle namazından önce iki rekat, öğle namazından sonra iki rekat, Cuma namazından sonra iki rekat, akşam namazından sonra iki rekat, yatsı namazından sonra iki rekat (sünnet) kıldım.[49]

Şerh

Ve iki? rekat" ifadesinde İbni Ömer'in (ra) revâtib olarak adlandırılan, farz namazların öncesi ve sonrasında kılınan sünnet namazları ikişer rekat olarak kıldığı görülmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre revâtib namazlar şunlardır: Sabah namazından önce kılınan iki rekat, öğle namazından önce kılınan dört rekat ve sonra kılınan iki rekat, ikindi namazından önce kılınan dört rekat, akşam namazından sonra kılınan iki rekat, yatsı namazından önce kılınan dört ve sonra kılınan iki rekat namaz.

Ders

Revâtib namazları, toplumumuzda yerleşik olan âdete bağlı olarak camilerde kılınmaktadır. Hâlbuki bunların ev ve işyerlerinde kılınmaları, o mekanların da namaz ile imâr edilmeleri bakımından yararlı olacaktır. Ancak fitne ve yanlış anlamalara sebebiyet vermemek için camilerde kılınmaları daha münasip görünmektedir.

Bâb: Nafile Namazı İkişer İkişer Kılmak

146- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Seyf b. Süleyman bize Mücâhid'den şunu nakletti: Kendisi evinde iken Abdullah b. Ömer'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) Kabe'ye girdiği haber verilmişti. (Abdullah b. Ömer anlatıyor:)
Hemen -Kabe'ye- yöneldim. Allah Resûlü'nün (sav) çıkmış olduğunu gördüm. Bilâl'ı (ra) kapıda dikilirken buldum. "Ey Bilâl! Allah Resulü (sav) Kabe'nin içinde namaz kıldı mı?" diye sordum. "Evet" dedi. "Nerede?" diye sordunca şöyle dedi: Şu iki sütunun arasında. Sonra çıktı ve Kabe'ye yönelerek iki rekat daha kıldı.
Ebû Abdillah der ki: Ebû Hüreyre (ra) şunu söyledi: Allah Resulü (sav) bana kuşluk vaktinin iki rekatını vasiyet etti. İtbân b. Mâlik de (ra) şöyle dedi: Kuşluk vakti Allah Resulü (sav) yanında Ebû Bekir (ra) yanıma geldi. Gün uzamıştı. O'nun ardında saf tuttuk ve iki rekat namaz kıldırdı.[50]

Şerh

Ve iki rekat kıldı" ifadesinden hareket ederek nafile namazların ikişer rekat hâlinde kılınması hususunda bir sünnet vaz edilmiştir. Ancak Allah Resûlü'nden (sav) gelen farklı rivâyetlerdeki değişik uygulamalar sebebiyle bu konuda fıkıhçılann farklı değerlendirmeleri olmuştur. İmam Ebû Hanife ve iki öğrencisine göre kul, gündüz kılınan nafile namazları iki veya dört rekat hâlinde kılmakta muhayyerdir. Onlar bundan fazlasını mekruh görmüşlerdir. Cumhur dediğimiz ulemânın çoğunluğu ise hem gündüz, hem de gece kılınan nafile namazların her iki rekatta bir selam verilerek kılınacağı yönünde fikir belirtmişlerdir.

Hüküm

Gündüz kılınan nafile namazların; bir selamla dört rek'attan fazlası ve gece kılınan namazların sekiz rekattan fazlası mekruhtur.
Gece ile gündüz en faziletli olan, bir selamla dörder rekat kılmaktır.
İkindiden önce dört, yatsıdan hem önce, hem sonra dörder rekat, akşamdan sonra da altı rekat namaz kılmak mendubtur. Bu namazlardan başka; dört rekatlık nafile namazlarda, birinci ka'dede teşehhüdden sonra selavat duası okunur, üçüncü rekatın başında da Sübhâneke'yi gizli okur eder. Zira onlarda her iki rekat müstakil bir namaz sayılır

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim ders, sahabe-i kiramın Allah Resûlü'nün (sav) uygulamalarını bütün ayrıntılarına kadar öğrenme ve aynını yapma yönündeki görülmemiş arzu ve gayretleridir. Dünya tarihinde hemen hiçbir cemaat önderi için böyle bir şeye rastlanmamıştır. İlk Müslümanlar, dinlerini O'nun gibi yaşamak ve yaptığı hiçbir şeyi kaçırmamak için O'nu bir gölge gibi izlemekten asla vazgeçmemiş, şahit olmadıkları hususları da diğerlerinden hemen öğrenmeye çalışmışlardır. Sahabenin İslam'ı yaşamada gösterdiği bu hassasiyetin bir nebze de bizde bulunması, Müslüman âleminin çehresini değiştirmeye yetecektir.

Bâb: Farzdan Sonra Kılınan Nafile Namaz

147- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Saîd bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte öğle namazından önce iki secde, öğle namazından sonra iki sede, akşam namazından önce iki secde, yatsı namazından sonra iki secde ve Cuma namazından sonra iki secde (sünnet) kıldım. Akşam ve yatsı evindeydi.
Kız kardeşim Hafsa (r.anhâ) bana Allah Resûlü'nün (sav) fecrin doğmasından sonra iki kısa rekat kıldığını haber verdi. Bu, Allah Resûlü'nün (sav) yanına giremeyeceğim bir vakitti.
İbni Ebi'z-Zinâd, Musa b. Ukbe vasıtasıyla Nâfi'den şunu nakletti: Yatsıdan sonra ailesinin arasında. Kesir b. Ferkad ve Eyyûb, Nâfi'den gelen bu rivayete mutâbaat ettiler.[51]

Şerh

Allah Resulü (sav) üe birlikte iki secde kıldım" ifadesindeki "secde" lafzı rekat anlamında kullanılmıştır. Bunlar, asıl itibarıyla revâtib namaz oldukları için Allah Resulü (sav) ile aynı mekanda kılındığını göstermek için "ile birlikte" ibaresi kullanılmıştır.
Akşam ve yatsı evindeydi" ifadesinden istidlalde bulunularak, gündüz namazlarının aksine akşam ve yatsı namazlarının sünnetlerini evde kılmanın cami ve mescitte kılmaya göre daha faziletli olduğu söylenmiştir. Bu görüş, Mâlik ve es-Sevrî'den nakledilmiştir. Ancak hadisin bu mânâda kullanılması tartışma götürür. Çünkü Allah Resulü (sav) bunu kasden ve bilinçli

olarak yapmayıp gündüz insanlarla meşguliyetinden dolayı mescitte kılmak durumunda kaldığından orada kılmıştır. Akşamları ise, genelde evinde bulunduğundan sünnetleri evinde eda etmiştir.

Hüküm

Revâtib yani farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınan sünnet namazlardan daha önce söz ettiğimiz için bu konuya tekrar girmiyoruz.

Ders

Gerek bu hadis-İ şerif gerekse önce yer verdiğimiz hadislerde sünnet namazların önemi ve Peygamber Efendimizin (sav) bunların edasında gösterdiği titizlik, dikkat çekici boyuttadır. Bizler de O'nun bu titizliğinden gerekli dersi çıkartarak sünnet namazların kılınmasında, camilerde kılma imkânı bulamıyorsak evlerde ve işyerlerinde kılmaya özen göstermeliyiz. Bu namazları ihmal ve savsaklamaya kurban etmemenin yolu ise, Efendimizin (sav) yaptığı üzere sürekli abdestîi dolaşmaktan geçer. Abdestli olan biri için vakit namazlarını ve bunların sünnetlerini kılmak hiç de nefse ağır gelen bir iş değildir. Bu noktada şeytanın en önemli silahı, abdestsiz dolaş iknasıdır.

Bâb: Yolculukta Kuşluk Namazı

148- Âdem bize anlatarak dedi ki: Şube bize Amr b. Murra'dan, o Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında bize bildiren olmadı. O, şunu anlatmıştır:
Allah Resulü (sav) Mekke'nin Fethi günü evinde gusletti ve sekiz rekat namaz kıldı. Bu kadar hızlı namaz görmemiştim. Fakat rükû ve secdeleri tam yapıyordu.[52]

Şerh

Bize hiç kimse anlatmadı" ifadesinde, kuşluk namazını kıldığına dair Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında kimseden bilgi gelmediği vurgulanmaktadır ki bir çok farklı rivayet de bunu teyit etmektedir. Ümmü Hâni (r.anhâ) Ebû Tâlib'in kızı ve Hz. Ali'nin (ra) kız kardeşi olup Buhârî'de bu hadis ile taharet babında geçen başka bir hadis dışında başka rivayeti bulunmamaktadır.
Ve sekiz rekat kıldı", ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) hızlıca sekiz rekat kıldığı bildirilmekte, ancak bunları nasıl böldüğü bildirilmemektedir. Şu var ki Küreyb, yine ondan yaptığı rivayette "Her iki rekatta bir selam verdi" ilâvesine yer vermektedir ki bundan, sekiz rekatı dört selam ile kıldığı anlaşılmaktadır.
Bundan daha hızlı bir namaz görmedim" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) namazı çok hızlı kıldığı beyan edilmekte ve bundan, kuşluk vakti namazını hızlı ve hafif kılmanın müstehap olduğu hükmü çıkar sanmaktadır.

Hüküm
Kuşluk (=duhâ) namazını dört rekat ve daha fazla kılmak menduptur. Bu namaz oniki rekata kadar kıhnabilir. En azı iki rekat, en fazlası on iki rekat, ortası ve en faziletli olanı sekiz rekattır, diyen âlimler de vardır.
Ulemâ, kuşluk namazını devamlı kılmanın mı, yoksa zaman zaman kılmanın mı faziletli olduğu konusunda değişik görüşler beyan etmişlerse de, tercih edilen görüş, devamlı kılmanın faziletli olduğudur.
Kuşluk (=duhâ) namazının vakti; güneşin doğuşundan, yaklaşık iki saat sonra başlar ve güneşin semanın ortasından batıya hafif yönelmesinden az önceki zamana kadar devam eder.

Ders

Kuşluk vakti Kur'an-ı Kerim'de oldukça sık geçen vakitlerden biridir. (Bkz.A'râf, 7/98; Tâhâ, 20/59; Duhâ, 93/1; Nâzıât, 79/46) Yüce Kitabımızda bu kadar sık zikredilen bir vakti boş geçirmek elbette sâlihler için düşünülmeyecek bir şeydir. İşte bu nedenledir ki İslam'ı gündelik hayatında Allah Resûlü'nün (sav) yaşadığı gibi yaşamak isteyen dindar kimseler kuşluk vakti namazını ihmâl etmemelidirler. Ancak bu vakti devamlı olarak kılmak daha faziletli görüldüğü için, rekat sayısı kılınabilecek miktarda tercih edilmeli ve bir vird şeklinde ona devam edilmelidir.

Bâb: Öğlenin Farzından Önce Kılınan İki Rekat Namaz

149- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan, o Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti: Allah Resûlü'nden (sav) on rekat namazı hıfz edip (öğrendim). İki rekat Öğle namazından önce, sonrasında iki rekat, evinde akşam namazından sonra iki rekat, evinde yatsı namazından sonra iki rekat ve sabah namazından önceki iki rekat. Yalnız bu, Peygamber efendimizin (sav) yanına girilecek bir vakit değildi. Hafsa (r.anhâ) bana anlattı ki: Müezzin (sabah) ezanını okuyup fecr doğduğunda Allah Resulü (sav) iki rekat (sünnet) kılardı.1[53]

Şerh

Yalnız bu, Peygamber efendimizin (sav) yanına girilecek bir vakit değildi" ifadesi, kişinin yanına girilmesi hoş olma-yan vakitlerle ilgili bir kural içermektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften revâtible ilgili çıkarılabelecek hükümleri daha önce gördüğümüz için, gündelik hayatı ilgilendiren başka bir boyutla ilgili çıkarılacak hükümlere bakmak istiyoruz. İbni Ömer (ra), sabah namazı vaktinin, bir insanın evine girilmesi için uygunsuz bir vakit olduğunu belirtmiştir. Başkalarına ait evlere girmeyle ilgili kurallar şunlardır:
1. Evin kapısını kapalı tutmak, pencerelere içeriyi göstermeyecek şekilde perde asmak sünnettir. Tek katlı evlerde ise vaciptir.
2. Başkasının evine izin almadan girmek caiz değildir.
3. Kapıyı çalmak, zile basmak ve selâm vermek sünnettir.
4. İçerden "Kim o?" diye sorulunca, ad ve soyad ile cevap vermek sünnettir.
5. Birinci çalmayı duymamışlarsa bunu üç ile dört defa tekrarlamak âdâbdandır. Dördüncü defa da ses çıkmazsa artık ısrar edilmeyip geri dönülür.
6. Kapıyı çaldıktan sonra tam kapının önünde değil bir tarafında durmak da âdâbdandır.
7. Kendisine ait eve girilirken izin istenmez, ancak selâm verilir.
8. Kamuya açık yerlere (otel vb.) girişte izin istenmeyip ilgililerine selâm verilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en mühim ders, başkalarının evlerine belli vakitlerde girmemeyi kural hâline getirmektir. Akşamın ileri saatleriyle sabahın erken saatleri bu vakitlerdendir. Buna kaylule âdetinin olduğu evlerde öğle ile ikindi arası da dâhil edilebilir. Çünkü bu saatlerde ev halkının görüşmeye uygun olmamaları mümkündür. Müslüman, hayatın her anında hassas ve titiz davranmayı kural edinmiş kimsedir.

Bâb: Binek Hayvanı Namaz Esnasında İpinden Kurtuhırsa

150- Muhammed b. Mukâtil bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yu-nus'tan, o ez-Zührî'den, o Urve'den şöyle dediğini nakletti: Âişe (r.anhâ) şunu anlattı:
Güneş tutulmuştu. Allah Resulü (sav) kalkıp namaza durdu. Uzun bir sûre okuduktan sonra rükûya eğildi. Rükûyu uzun tuttu. Sonra başını kaldırdı ve başka bir sûreye başladı. Sonra rükûya eğildi ve rükûyu tamamlayıp secdeye vardı, ikinci rekatta da aynını yapıp (namazı bitirdikten) sonra şöyle hitap etti:
O ikisi, Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunu -tutulmayı- gördüğünüzde geçinceye kadar namaz kılın. Şu makamımda bana vaat edilen her şeyi gördüm. O kadar ki hafifçe öne ilerlediğimi gördüğünüz sırada cennetten bir salkım almak istemiştim. Hafifçe gerilediğimi gördüğünüz sırada bir bölümü bir bölümünü yerle bir ederken cehennemi görmüştüm. Orada Amr b. Luheyy'i gördüm. Adak develerini salıveren o adamı.[54]

Şerh

Abdullah bize Yûnus'tan" ifadesinde geçen Abdullah, İbnu'l-Mübârek, Yûnus ise, İbni Yczîd'dir.
Vaat olunduğum her şeyi gördüm" ifadesiyle ilgili olarak farklı rivayetlerde "Vaat olunduğunuz" veya "Şahit olacağınız" gibi ibareler kullanılmıştır.
Hafifçe öne ilerlediğim" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) namaz esnasında ileri doğru ilerlediği ifade edilmektedir. Hadisin bir sonraki ibaresinde ise geri doğru geldiği zikredilmektedir ki bu da cehennemi görmesi sebebiyle olmuştur.
Orada Amr b. Lühey'i gördüm" ifadesinde adı geçen Amr, Câhiliye döneminde adak develerinin salıverilmesi bidatini ortaya atan kişidir. Mecma'ul-Beyan tefsirinde belirtildiğine göre, İbni Abbâs Peygamber'den (sav) şöyle rivayet eder: "Bir zamanlar Mekke hükümdarı olan Amr. b. Lühey b. Kamaa b. Hindif, İsmail peygamberin (as) dinini değiştiren, putları diken ve bahîre, sâibe, vasile ve nâm adlı hayvanlara ilişkin hükümleri koyan ilk kişi olmuştur."

Hüküm

İmam Buhârî'nin hadise bu bâbda yer verme sebebi, namazda hareket etmenin cevazıyla ilgilidir. Bu konuda Hanefî mezhebinin görüşü şudur: Namazda iken sağa sola doğru üç adıma kadar yürümek namazı bozmaz, hatta bir adım ileri veya bir adım geri gitmek de bozmaz. Böyle bir şeyden dolayı namazı bozmak ise haramdır.
Namazda iken hayvana binmek namazı bozarken, hayvandan inmek namazı bozmaz.

Ders

Namazın bozulmasıyla ilgili meselede almamız gereken ders, onun huşu ve ihlâsı ile bağdaşmayacak fiillerin namazı bozmasa dahi kıymetine hale getireceğini bilmektir. Örneğin sebepsiz yere öksürmek, sağa sola yalpalanmak, yürümek, elbisesini çekiştirmek gibi fiiller namazı bozmasa da mekruh oldukları noktasında ihtilaf yoktur. Dolayısıyla namaz esnasında bu gibi

fiillerden olabildiğince uzak durmak, huşu ve ihlâs ile namaza devam etmek gerekir.

Bâb: Kişinin Namazda Bir Şeyler Düşünmesi

151- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer'den, o d-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için ezan okunduğu zaman evtan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Müezzin sustuğunda geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kendi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler. Tâ ki adam, kaç rekat kıldığını bilemez olur.
Ebû Seleme b. Abdirrahman dedi ki: Sizden biri böyle yaptığında kâdede iken iki secde yapsın. Ebû Seleme bunu Ebû Hüreyre'den (ra) dinlemiştir.[55]

Şerh

Cafer" olarak zikredilen râvi, İbni Rebîa el-Mısrî'dir.
Kaç rekat kıldığını bilemeyinceye kadar" ifadesi, namazda namaz dışı şeyler hakkında düşünmenin onun sıhhatini bozmadığı anlaşılmaktadır. Bunun istisnası, namazın rükünlerinden her hangi birinin terk edilmesidir ki, namaz ancak bu durumda bozulur.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre sırf kalbî kuruntu ve evhamlar namazı bozmaz. Örneğin bir kişi namazda diliyle terennüm etmeksizin bir şiir veya konuşma düzenlese namazın saygınlığını ihlâl etmiş olmakla beraber namazını bozmuş olmaz.
Yeri gelmişken namazda huşûya ulaşabilmek hakkında bir şeyler söylemekte fayda görüyoruz:
Namazda huşûya erebilmek için kalbi diri tutmak, namaz kıldığını bütün varlığıyla hissetmek, okuduklarını ve tesbihatını mânâları ile özümsemek, Yüce Allah'ın makamı karşısında aczini ve basitliğini kavramak, O'nun rahmetinden ümitvâr olmak ve huzurunda edebe aykırı davranışlarda bulunmaktan haya etmek gerekir.
Bunları yapmaya çalıştıkça kılınan namazın giderek daha huşûlu ve verimli olduğu yakinen görülecektir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, şeytanın namazda dahi Müslümanı rahat bırakmadığının bilincinde olmaktır. O lânetli varlık, tâ Elest bezminde ileri sürdüğü iddiasını gerçekleştirmek için Müslümanın huşu ve huzura en fazla ihtiyaç duyduğu namazda bile kalbiyle arasına girmekten ve ona, namazla ilgisi olmayan şeyleri hatırlatmaya çalışmaktan geri durmaz. Evham ve kuruntu adını verdiğimiz bu şeytanî hatırların namazı bozmasa da zevkini ve kıymetini ihlal edecekleri aşikârdır. Bu nedenle namaza başlarken niyeti sağlam tutmak, dünyevî kaygı ve endişelerden olabildiğince sıyrılmak gerekir.

Bâb: İki Rekat Farz Kılındıktan Sonra Sehv Secdesi Hakkında

152- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize İbni Şihâb'dan, o Abdurrahman el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buheyne'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bize namazlardan iki rekat kıldırdı. Sonra kalktı ve kâde-i ûlâda oturmadı. İnsanlar da O'nunla birlikte kalktılar. Namazı bitirdiğinde selam vermesini bekledik. Fakat O, selamdan önce tekbir getirdi ve oturur hâlde iki kez secde ettikten sonra selam verdi.[56]

Şerh

Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırdı", bize veya bizim için kıldırdı.
Namazlardan birinin" ifadesiyle kastedilen namazın Öğle namazı olduğu anlaşılmaktadır.
Namazını bitirdiğinde" ifadesiyle kastedilen açıktır. Fakat namazın bitirilmesiyle ilgiii olarak bu hadisten selamın namazdan olmadığı görüşüne delil çıkarılabileceği söylenmiştir. Sahabe ve Tâbiûn'dan bazılarına göre selam namazdan değildir. İmam Ebû Hanife de bu görüşü savunanlardandır. Bu görüşe şöyle bir itirazda bulunulmuştur: Selam, namazdan çıkışı ifade ettiği için selam rüknüne varan bir musalli, namazını bitirmiş gibi sayılır. Buna da Yahya b. Saîd kanalıyla el-A'rac'dan gelen bir rivayeti delil göstermişlerdir,
Selam -vermesini- bekledik", normal olarak namazdan çıkılmak için gereken selamı vermesini bekledik, mânâsındadır. Burada selam ile murat edilen de ikinci selamdır.
Selam vermezden önce tekbir getirdi ve iki kere secde etti" ifadesinde Sehiv Secdesinin şer'î delili mevcuttur. Bilinmelidir ki sehiv secdesi iki secdeden oluşur. Unutkanlıkla bir kez secde etse bir şey gerekmezken kasden yaparsa namazı bâtıl olur.
Kendisi oturur hâlde -kâdede- iken" ifadesi, hâl yani durum cümlesi olup "Secde etti" fiilini gerçekleştirenin hâlini beyan etmektedir.
Hadisin e!-Leys tarafından rivayet edilen biçiminde "İnsanlar O'nun unuttuğu kâdeye karşılık o iki secdede bulundular"

ziyadesi vardır ki sehiv secdesinin selamdan önce yapılması gerektiğine dair delil olarak kullanılmıştır. Hâlbuki tamamının böyle olması yönünde bu ziyadede bir hüccet mevcut değildir. Meselâ Hanefîlere göre tamamı, selamdan sonra da olabilir. İlgili secdenin sehve mahsûs olduğuna delîl olarak da bu ziyade kullanılmıştır ki cumhurun görüşü bu yöndedir. Gazâlî ve Şâfîîlerden bir topluluk da bunu tercih etmiştir. Bundan çıkarsanan bir diğer hüküm de imamın hata etmesi hâlinde cemaatin de onunla birlikte sehiv secdesinde bulunması gerekliliğidir ki cemaatin hata etmemesinin bu noktada önemi yoktur. İbni Hazm bu konuda icmâ bulunduğunu söylemişse de bazıları, imamın hata ettiğini sanıp cemaatin hata etmediğinden emin olması durumunda cemaatin sehiv secdesi yapmamasını bundan hâriç tutmuşlardır. Bu hadisten çıkan bir diğer hüküm, selamdan önce olması durumunda sehiv secdesinden sonra teşehhüd okunmayacağıdır. Kâde-i ûlâda teşehhüdü unutarak üçüncü rekata kalkan, ancak bunu sonra hatırlayan kimse tekrar kâdeye dönmez. Nitekim sahabe, Allah Resulü (kav) ile birlikte kâde-i ûlâda oturmaksızın namaz kılmış ve O, bunu iade etmemiştir. Namaz kılan kimse üçüncü rekatın rüknüne başladıktan sonra dönüp kâdede oturmak isterse Şafiî'ye göre namazı bâtıl olur, cumhur bu görüşte değildir. Peygamberler hakkında hata ve unutma dinî bir kural koyma gerekçesiyle caiz olabilir. Sehiv secdesinin mahalli, namazın sonudur. Kişi eğer unutkanlıkla teşehhüdden önce sehiv secdesinde bulunursa, kâdeşi âhirede teşehhüdü farz gören cumhura göre tekrar sehiv secdesinde bulunur.

Hüküm

Sehiv secdesiyle ilgili fıkhı hükümleri daha önce 51 no.lu hadis-i şerifte görmüştük. Ayrıntılı bilgi için oraya bakılabilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, Peygamber efendimizin (sav) aslen hata ve unutkanlıktan korunmuş olmasına rağmen, ümmetine dini öğretebilmek için bunu kasden yapmasıdır. Gerçekten de toplum hayatında bazı kuralları öğretmek için, bilerek yanlış yapılıp bunun sakıncaları gösterildikten sonra yapılan şeyin yanlışlığı öğretilebilir. Belli sınırlar içinde kalmak şartıyla bu da bir eğitim yöntemidir.

Bâb: İki Rekat Farz Kılındıktan Sonra Sehv Secdesi Hakkında

153- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Yahya b. Saîd'den, o Abdurrahman el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buheyne'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) öğlenin farzında iki rekat kılıp kalktı ve kâdede oturmadı. Namazını bitirdiğinde iki kere secde etti ve bundan sonra selam verdi.[57]

Şerh

Bu hadis-i şerifteki lafızların şerhi için 152 no.Iu hadisin şerh bölümüne bakınız.

Hüküm

Esasen sehiv secdesiyle ilgili hükümler içeren bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümlerle ilgili olarak 51 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) bazı şeyleri bilinçli olarak hata veya unutma konusu yaptığını daha önce ifade etmiş ve bunun eğitimde kullanılan yöntemlerden biri olduğunu söylemiştik.

Bâb: İki Ve Üç Rekatta Selam Verip İki Defa Secde Etmek

154- Âdem bize anlatarak dedi ki: Şube bize Sa'd b. İbrahim'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bize öğle veya ikindi namazını kıldırıp selam verdi. Zül-yedeyn kendisine sordu: Ey Allah Resulü! Namaz mı kısaldı?
Allah Resulü (sav) sahabeye sordu: Söylediği doğru mudur? "Evet" dediler. Bununu üzerine Öğlenin iki rekatını daha kıldırdı, sonra iki defa (sehiv) secdesi etti.
Sa'd der ki: Urve b. ez-Zübeyr'in akşam namazını iki rekat kılıp selam verdiğine, sonra konuştuğuna ardından kalan rekatı kıldıktan sonra iki kez (sehiv) secdesi ettiğine, peşinden de "Allah Resulü (sav) de böyle yapardı" dediğine şahit oldum.[58]

Şerh

Allah Resulü (sav) bize öğle veya ikindi namazını kıldırmıştı" ifadesinde anlatılan olayın kahramanı Zül~Yedeyn hakkında ez-Zührî'nin vehme düştüğü bütün hadis imamlarınca tasdik edilmiş bir durumdur. Çünkü o, Zül-Yedeyn'i Bedir'de şehit

düşen Zü'ş-Şimâleyn ile karıştırmıştır. Hâlbuki Zül-Yedeyn Allah Resûlü'nden (sav) sonra bir müddek daha yaşamış ve bu olayı bizzat kendi ağzından nak-letmiştir. Ebû Hüreyre'nin (ra) Müslüman oluşu ise Bedir savaşından yaklaşık beş yıl sonra gerçekleşmiştir. Ayrıca Zü'ş-Şimâleyn Huzâa kabilesinden Umeyr b. Abdi Amr adında bir sahabî iken, Zül-Yedeyn Süleym oğullarından el-Hırbâk adında bir sahabîdir.
Urve bu hadisi mürsel olarak rivayet etmiştir. Onun bu hadisi Ebû Hüreyre'den almış olma ihtimali vardır. Ebû Hüreyre'den (ra) ise Urve'nin arkadaşları arasında bulunan Saîd b. el-Müseyyeb, Ubeydullah b. Abdullah gibi bir çok Medineli fakîh rivayet etmiştir.

Hüküm

Sehiv secdesiyle ilgili hükümler için 51 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, Allah Resûlü'nün (sav) ashabından Zül-yedeyn'in (ra) gösterdiği medeni cesarettir. Bu cesareti, Müslümanların günümüzde de göstermeleri gerekmektedir. Böylelikle
birçok yanlışın önüne geçilebilecek, gerçeklerin ortaya çıkması sağlanacaktır.

Bâb: Sehiv Secdelerinde Teşehhüd Okumayan Kimse

155- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize Eyyûb'dan, o Ebû Temime es-Sahtiyânî'den, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti: ,
Allah Resulü (sav) iki rekat kıldırıp namazdan çıktı. Zül-yedeyn kendisine sordu: Ey Allah Resulü! Namaz mı kısaldı, yoksa siz mi unuttunuz?
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) sahabeye "Zül-yedeyn doğru mu söylüyor?" diye sordu. Halk "Evet" deyince Allah Resulü (sav) kalktı ve iki rekat daha kıldırdı. Sonra tekbir getirdi ve önceki secdesi gibi yahut daha uzun secde etti. Sonra doğruldu.
Süleyman b. Harb bize Hammâd'dan, o Seleme b. Alkarne'den şunu nakletti: Muhammed'e sehiv secdelerinde teşehhüd okunur mu? diye sordum. Ebû Hüreyre'nin (ra) hadisinde geçmiyor, dedi.[59]

Şerh

Allah Resulü (sav) kalktı ve iki rekat daha kıldı" ifadesinde geçen 'kıyâm=kalkma' fiili, hadisin sadece bu rivayetinde geçmektedir. Olayın anlatılış şeklinden Allah Resûlü'nün (sav) zaten ayakta olduğunun bilinmesi sebebiyle burada bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu durumda söz konusu kıyamın, namaza durma anlamında kinaye olması ihtimali öne çıkmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre sehiv secdesinde, iki secde ile tahiyyât okumak ve selâm vermek vaciptir. Tahiyyâttan sonraki salâvat ve dualarla secdedeki tekbir ve teşbihler ise sünnettir.

Ders

Ebu Bekir (ra) ve Ömer (ra) gibi sahabenin ileri gelenleri sükût ederken Zül-yedeyn adlı şahabının gösterdiği cesaret, bütün Müslümanlara örnek olmalıdır. Allah Resulü (sav) hakkında hata ve unutkanlık caiz olmadığı için, O'nun bunu bilinçli olarak yaptığı düşünülmelidir. Bundan çıkan ders ise, hatayı kim yaparsa yapsın müdâhale etme yükümlülüğümüz bulunduğudur.

Bâb: Sehiv Secdelerinde Tekbir Getiren Kimse

156- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. İbrahim bize Mu-hammed'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) gün ortası namazlarından birini iki rekat olarak kıldırdı. (Muhammed der ki: Zanm gâlibimce ikindi namazıydı.) Sonra selam verdi. Mescidin ön tarafındaki kütüğün yanına vardı ve ona yaslandı. Elini üzerine koydu. Tez canlılar mescidin kapılarından çıktılar ve "Namaz kısaldı mı?" dediler. Ebu Bekir (ra) ve Ömer de (ra) cemaatin arasında bulunuyordu. O ikisi, O'nunla (bu konuda) konuşmaktan çekindiler. Allah Resûlü'nün (sav) Zül-yedeyn diye çağırdığı biri O'na (sav) sordu:
Ey Allah Resulü! Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı?
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Ne ben unuttum, ne (namaz) kısaldı! Bunun üzerine:
Evet unuttun, dedi.
Bunun üzerine iki rekat daha kıldırdı. Sonra selam verip tekbir getirdi ve her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun bir secdeye kapandı. Sonra başını kaldırdı, tekbir getirdi, sonra tekrar tekbir getirdi ve ilk secdesi gibi daha uzun secdede kaldı. Sonra başını kaldırdı ve tekbir getirdi.[60]

Şerh

Yezîd b. İbrahim" et-Tüsterî'dir. Muhammed ise, îbni Şîrîn'dir.
Zarını gâlibimce ikindi namazıydı" ifadesi Muhara-med b. Sîrîn'e aittir. Kendisi, İmrân'ın aynı hadisle ilgili rivayetinde kesin olarak ikindi namazını zikretmesinden dolayı böyle bir tercihte bulunma ihtiyacı hissetmiştir.
"Sonra mescidin ön tarafındaki kütüğün yanında durdu" ifadesinde kastedilen kütük, kıble tarafında önde bulunan kütüktür.
Ve tez canlılar çıktılar" ifadesinde anlatılan grup mescitten ilk çıkanlardır. Bunlar çıkar çıkmaz kendi aralarında "Acaba namaz mı kısaltıldı?" diye konuşmaya başlamışlardır.
Allah Resûlü'nün (sav) Zül-yedeyn diye çağırdığı bir adam" ifadesinde geçen Zül-yedeyn'in Bedir şehitleri arasında yer alan Züş-şimâleyn olmadığı kesinleşmiştir. Aynı hadisin İmrân b. Husayn tarafından rivayet edilen laftında onun adı Hirbâk olarak zikredilmektedir. Bize göre tercih edilen görüş de budur.
"Ne ben unuttum, ne (namaz) kısaldı, buyurdu" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) bunu bilinçli olarak yaptığına dair bir îmâ mevcuttur. Bu ifadede, unutma da, namazın kısalması da kesin bir dille reddedilmektedir. Çünkü her ikisi de peygamberler hakkında tasavvur edilmeyen fiillerdir. Onlar, ancak dinî konularda cemaati eğitmek için bu tür hata ve unutma gibi görünen fiillerde bulunabilirler.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre sehiv secdesinde tahiyyâttan sonraki salâvat ve dualarla secdedeki tekbir ve teşbihler sünnettir.

Ders

Bu hadisten çıkarabileceğimiz bir çok dersten biri de her hangi bir topluluktan bir kişi bir şey söylediği zaman, onu diğerlerine sorarak teyit etme kuralıdır. Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) Zül-yedeyn'in sözünü cemaate sorarak teyit ettirmiştir. O, gerçekten de her sözü ve davranışı hikmetlerle süslü bir insandır. Bu yüzden O'nun hadisleri incelenirken, bir nokta üzerinde durup kalmamak, ondan çıkacak başka yönler aramak gerekir.

Bâb: Sehiv Secdelerinde Tekbir Getiren Kimse

157- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Leys bize İbni Şihâb'dan, o el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buheyne'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) öğle namazı kıldırırken kâde yapması gerekirken kıyama kalktı. Namazını bitirdiğinde kâde hâlinde iki (sehiv) secdesi yapıp her secdede tekbir getirdi. Halk da O'nunla beraber unuttuğu kâde yerine secde etti.
İbni Cüreyc tekbir ibaresinde İbni Şihâb'ın rivayetine mutâbaat etmiştir.[61]

Şerh

Hadis-i şerifin lafızları diğer rivayetlerinde şerh edildiği için tekrar şerh etme gereği duymuyoruz.

Hüküm

Sehiv secdesindeki tekbirler, Hanefî mezhebine göre sünnettir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersleri daha önceki rivayetlerinde sıraladığımız için onlara işaret etmekle yetiniyoruz:

Bâb: Üç Mü Yoksa Dört Rekat Mı Kıldığını Bilemeyen Kimse

158- Muâz b. Fadâle bize anlatarak dedi ki: Hişânı b. Ebî Abdillah ed-Destivâî bize Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için çağrı yapıldığı zaman şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Müezzin sustuğunda geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kendi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler. Tâ ki adam, kaç rekat kıldığını bilemez olur. Sizden biri üç mü dört mü kıldığını bilemezse, kâdede iken iki (sehiv) secdesinde bulunsun.[62]

Şerh

Tâ ki kişi kaç rekat kıldığını bilmez olur" ifadesiyle ilgili folarak söz konusu şüphe ve tereddüdün sehiv secdesi gerektirip gerektirmeyeceği noktasında muhaddisler arasında rivayet farklılığından kaynaklanan görüş farklılığına yol açtığı

bilinmektedir. Tercih edilen görüş, kişinin kaç rekat kıldığını bilmemesi hâlinde son kâdede sehiv secdesi yapması gerektiğidir.

Hüküm

Sehiv secdesinin sebeplerinden biri de kaç rekat kıldığını yakinen bilememektir. Bir kimseye rekatlarda şüpheye düşüyorsa, galip olan kanâatına göre namaza devam eder. Üç veya dört rekattan hangisi hakkındaki kanâati ağır basıyorsa onu tercih eder.
Namazda şüphelenip kaç rekat kıldığı konusunda kesin bir kanâate varamayan kimse en az rekatı esas alarak namazına devam eder. Çünkü en azı hakkındaki kanaati kesindir. Sehiv secdesi yapması ise ihtiyat gereğidir.

Ders

Şeytanın namaz esnasındaki faaliyetleri zirveye çıkar. Kula aklında hiç olmayan şeyleri hatırlatmaya çalışarak onu namazından etmeye, huşu ve ihlâsının zedelemeye çalışır. Bu gibi hâllere düşmemek için kişi namaz üzerinde yoğunlaşman, kendisine Rabbini ve namazı hatırlatacak şeyler üzerinde yoğunlaşarak vesvescci şeytanın şerrinden Allah'a sığınmalıdır.

Bâb: Farz Ve Nafile Namazlarda Sehiv

159- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden biri namaza durduğunda şeytan gelir ve onu şüpheye düşürür. Ta ki kaç rekat kıldığını bilemez. Biriniz böyle bir hâl ile karşılaştığında kâde-i âhirede iki (sehiv) secdesi yapsın. [63]

Şerh

Biriniz böyle bir hâl ile karşılaştığında", yani kaç rekat kıldığını bilemez hâle düşüp rekat sayısı hakkında şüphe ve tereddüde kapıldığında.

Hüküm

Sehiv secdesini gerektiren hâllerden biri de kişinin kaç rekat kıldığını biimemesidir. Bu durumda, kıldığına inandığı rekat sayısının en azını esas alarak namazı tamamlar ve son kâdede sehiv secdesi yapar.

Ders

Namazda insanın hıtırından olmadık şeyler geçebilir, şeytan türlü telkinlerle, akla hayâle gelmeyecek iğrenç ve çirkin şeyleri kişinin aklına getirebilir. Bu gibi durumlarda, istiâzede bulunarak şeytan kaynaklı olduklarını bilmek ve üstlerinde durmamak en güzel yöntemdir.
Şeytani vesvese ve kuruntular, ne kadar istemesek de kurtulmamızın zor olduğu şeylerdir. Bunlar ancak ihlas ve kalp temizliğinde ilerledikçe azalabilir. Dolayısıyla aslolai;. nefs terbiyesine devam ederek kalbi arındırmaya gayret etmek ve istiâzeyi çoğaltmaktır.

---

[1] Buhâri, cum'a/832, 877, be4'ul-halk/2972; Müslim,cum!a/34O3, 1416-1417, edâhî/3622; Tirmizî, cum'a/459; Nesâî, imâmet/854, cum'a/1368-1371; Ebû Dâvud, tahâret/297; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1082; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6960, 7206, 7362, 9517, 9546, 10069, 10164, 10234; Mâlik, nidâ/209; Dârimî, salât/1499.
[2] Buhârî, cum'a/838, temennî/6699; Müslim, tahâret/370; Tirmizî, tahâret/22; Nesâî, tahâret/7; Ebû Dâvud, tahâret/42; İbn Mâce, tahâret/283; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7037, 7105, 7196,7516, 8814,8827,9181, 9220,9548, 10209, 10278, 10448; Mâlik, tahâret/132-133; Dârimî, tahâret/680.
[3] Buhârî, ezân/600, cum'a/857; Müslim, mesâcid/944-947; Tirmizî, saIât/301, Nesâî, imâmet/852; Ebû Dâvud, salât/485-486; İbn Mâce, mesâcid/767; İbn Hanbel, bakî mus-nedİ'I-müksirîn/6932, 6952, 7339, 7462, 7876, 7607, 7650, 9149, 9459, 9550, 9722, 9947, 10327, 10473, 13069; Mâlik, nidâ/137; Darimî, salât/1251.
[4] Buhârî, cum'a/832, 877, bed'ul-halk/2972; Müslim,cum'a/1403, 1416-1417, edâhî/3622; Tirmizî, cum'a/459; Nesâî, imâmet/854, cum'a/1368-1371; Ebû Dâvud, tahâret/297; İbn Mâce, ikâmetti's-saIât/1082; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6960, 7206, 7362, 9517, 9546, 10069, 10164, 10234; Mâlik, nidâ/209; Dârimî, salât/1499.
[5] Buhârî, cum'a/882; Müslim, cum'a/1404-1405; Tirmizî, cum'a/470; Nesâî, cım'a/1384-1385; Ebû Dâvud, salât/938; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1100; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7030, ^361, 7437, 7887, 8682, 8738, 8783, 9744, 9910, 10302, 10468; Mâlik, nidâ/214; Dârimî, salât/1504-1505.
[6] Buhârî, cum'a/883, talâk/4884, da'avât/592I; Müslim, cum'a/1406-1408; Tirmizî, cum'a/453; Nesâî, cum'a/1413-1415; Ebû Dâvud, salât/882; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1127; İbn Hanbet, bakî musnedi'l-müksirîn/6854, 7160, 7175, 7363, 7441, 7489, 7771, 8839, 8871, 9512, 9658, 984,4, 9911-9912, 9950, 10055, 10141, 10233, 10547, 11198, 22663, 22665, 22675; Mâlik, nidâ/206, 221; Dârimî, salât/1523.
[7] Buhârî, ezân/583, cum'a/885, 1099, 1102, 1109; Müslim, salâtu'1-musâfirîn/J 184-1186; cum'a/1460-1462; Tirmizî, salât/390, 398, cum'a/480, mevâkît/579, cum'a/1410-141I, kıyâmu'l-leyI/1739-1740, 1744, 1745-1758; Ebû Dâvud, salât/953, 955, 957; İM/ikâmetuVsalât/1135; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4277, 4363, 4431, 4526, 4685, 4881, 5044, 5160, 5175, 5191, 5223, 5346, 5430, 5480, 5498, 5545, 5706, 5783, 5798, bakî musnedi'l-Ensâr/25219, 25224; Mâlik, nidâ/241, 260; Dârimî, salât/1401, 1407-1408, 1527.
[8] Buhârî, cum'a/890-891, megâzî/3819-3820, tefsîru'l-Kur'ân/4171; Müslim, salâtu'l- musâfirîn/1385-1386; Tirmizî, cum'a/517; Nesâî, salâtu'l-havf/1521-1524; Ebû Dâvud, salât/1053; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1428; İbn Hanbel, musnedu'I-müksirîn/5884, 6066, 6089, 6143; Mâlik, nidâ/396; Dârimî, salât/1481.
[9] gâzî/38,9-3820, tefsîru'l-Kur'ân/4171; Müslim, saiâ.u'i- TZh C*m f1?; ^ sal^'-havf/1521-1524; Ebû Dâvud,
£'?^ *" Hanbet' ™edu'l-müksirîn/5884, ; Dârımî, saiât/1481.
[10] Buhârî, salât/358, ezân/575, cumV895, buyu/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkib/3374, megâzi/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, keförât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârâl/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 13554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[11] Buhârî, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmem's-salât/l 164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nida/241, 247, 251-252;Dârimî,salât/1422.

[12] Buhârî, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâhı'1-musâfirîn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/l 648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salâ(/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetuV salat/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedırl-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252;Dârimî,salât/1422.

[13] Buhârî, ezan/590, cum'a/939, 1055, 1071-1072, 1090, 1095, da'avât/5835; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1187-1192, 1235-1221; Tirmizî, salât/403-404; Nesâî, ezân/678, ki-yâımfl-leyİ/1678, 1729, 1741; Ebû Dâvud, salât/1063-1064, 1071, 1137, 1140-1142; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1188, 1348; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22928, 22944, 22987, 23058, 23084, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23858, 23953, 24112, 24179, 24264, 24311, 24371, 24497, 24599, 24609, 24622, 24673, 24931, 24960, 25154; Mâlik, nidâ/222, 242; Dârimî, salât/1141, 3437-1438, 1538.

[14] Buhârî, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401,423; Nesâî, kıyâmu'I-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; EbûDâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252; Dârimî, salât/1422.

[15] Bkz. 110 no.lu hadis-i şerif.

[16] Buhârî, cum'a/944-945, 1032-1033, 1040; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1129-1136; Tirmizî, salât/434; Nesâî, salât/486, kıble/736, kıyâmu'l-leyI/1668-1670; Ebû Dâvud, salât71034-1035; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1190; İbn Hanbel, nıusnedu'l-müksirîn/4240, 4289, 4292, 4716-, 4959, 5798, 5880, 5943, 5946; Mâlik, nidâ/249; Dârimî, 1543.

[17] Bkz. 112 no.lu hadis-i şerif.

[18] Buhârî, cum'a/950, 955-956, 967-972, da'avât/5867; Müslim, salâtu'l-istiskâ/1489; Tirmizî, cum'a/510; Nesâî, istiskâ/1488, 1492-1495, 1502; Ebû Dâvud, salât/981-983, 985—986; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1257; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15837, J5839, 15853, 15865, 15877; Mâlik, nidâ/402; Dârimî, salât/1490.

[19] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[20] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[21] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[22] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[23] Bkz. 114 no.Iu hadis-i şerif

[24] Bkz. 114 no.lu hadis-Î şerif.

[25] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[26] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[27] Buhâri, cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, beď ul-halk/2964, tefsîru'l- Kur'ân/4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eymân/6141; Müslim, küsûtfl499, 1503-1502, 1504-1506; Tirmizî, cum'a/514; Nesâî, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvud, sa-lât/995, 997; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1253; İbn Hanbel, bâkîmusnedi'l-Ensâr/22917, 23048, 23133, 23333, 23379, 23432, 23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Mâlik, ni-dâ/398, 400; Dârimî, salât/1486.

[28] Bkz. 123 no.luhadis-i şerif.

[29] Bkz. 123. no.tuhadis-i şerif.

[30] Bkz. 123 no.luhadis-i şerif.

[31] Bkz. 123. no.luhadis~i şerif.

[32] Bkz. 123 no.fu hadis-i şerif.

[33] Bkz. 123 no.Iu hadis-i şerif.

[34] Bkz. 123 no.Iu hadis-i şerif.

[35] Buhârî, ezân/724, 726, cum'a/1012, 1016; Müslim, mesâcid/904-908; Tirmizî, cum'a/523; Nesâî, iftitâh/952-958; Ebû Dâvud, salât/1198-1199; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1048-1049; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6843, 7067, 7089, 8980, 9234, 9427, 9454, 9842, 9499, 9535, 9^59, 9637, 9937, 9923, 10425; Mâlik, nidâ/429; Dârimî, salât/1432-1435.

[36] Bkz. 131 no.lu hadis-i şerîf.

[37] Buharı, cum'a/944-945, 1032-1033, İ040; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1129-1136; Tirmizî, salât/434; Nesâî, salât/486, kıble/736, kıyâmu'l-leyl/1668-1670; Ebû Dâvud, salât/1034-1035; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/1190; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin/4240, 4289, 4292, 471,6, 4959, 5798, 5880, 5943, 5946; Mâlik, nidâ/249; Dârimî, 1543.

[38] Bkz. 133 no.luhadis-i şerif.

[39] Buhârî, gusl/271, salât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfirîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesâî, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, salât/1098-1099; İbn Mâce, tahâret/458, 606, ikâmetuVsaiât/1313, 1369; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Mâlik, nidâ/323; Dârimî, salât/1416-1417

[40] Bkz. 133 no.lu hadis-i şerif.

[41] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvııd, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedv'l-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276

[42] Buhârî, cum'a/1053, da'avât/5842, tevhîd/6837, 6888, 6945; Müslim, salata'l-musâfirîn/1288; Tirmizî, da'avât/3340; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1601; Ebû Dâvud, sa-lât/655; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/Î345; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşim/2575, 2612, 2673, 3196, 3289; Malik, nidâ/451; Dârimî, salât/1448.

[43] Buhârî, ezân/590, cum'a/939, salâtu'l-musâfirîn/1187-1192, yâmu'l-leyl/1678, 1729, 1741; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/l 1 22944, 22987, 23058, 23084, 23715, 23753, 23092, 23307, 23858, 23953, 24112, 24179, 24673, 24911, 24960, 25154; 1538.
1055, 1071-1072, 1090, 1095, da'avât/5835; Müslim,
1215-1221; Tirmizî, salât/403-404; Nesâî, ezân/678, kı-Ebû Dâvud, salât/1063-1064, 1071, 1137, 1140-1142;
88, 1348; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22928, 23092, 233Û7, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 24264 24311, 24371, 24497, 24599, 24609, 24622,
Mâlik, nidâ/222, 242; Dârimî, salât/1141, 1437-1438,

[44] Buhârî, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfirin/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, safât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252;Dârimî, saIât/1422.

[45] Bkz. 139 no.luhadis-i şerif.

[46] Bkz. 139 no.luhadis-i şerif.

[47] Bkz. 139no.luhadis-i şerif.

[48] Bkz. 139 no.luhadis-i şerif.

[49] Bıuhârî, ezân/583, cum'a/885, 1099, 1102, 1109; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1184-1186; cum'a/1460-1462; Tirmizî, salât/390, 398, cum'a/480, mevâkît/579, cum'a/1410-1411, kıyâmıı'l-leyl/1739-1740, 1744, 1745-1758; Ebû Dâvud, salât/953, 955, 957; İM/ikâmetu's-salât/1135; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4277, 4363, 4431, 4526, 4685, 4881, 5044, 5160, 5175, 5191, 5223, 5346, 5430, 5480, 5498, 5545, 5706, 5783, 5798, bakî musnedi'l-Ensâr/25219, 25224; Mâlik, nidâ/241, 260; Darımı, salât/1401, 1407-1408, 1527.

[50] Buhârî, saIât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'l-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedj'I-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî; menâsik/1792

[51] Bkz. 145 no.lu hadis-i şerif.

[52] Buhârî, gusl/271, saIât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfirîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesâî, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, salât/1098-1099; İbn Mâce, tahâret/458, 606, ikâmetu's-salât/I313, 1369; tym Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Mâlik, nidâ/323; DârİmÎ, salât/1416-1417.

[53] Bkz. 147 no.lu hadis-i şerif.

[54] Buhârî, cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, beďui-halk/2964, tefsîru'l-Kur'ân/4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eymân/6141; Müslim, küsûf/1499, 1501-1502, 1504-1506; Tirmizî, cum'a/514; Nesât, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvııd, salât/995, 997; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1253; İbn Hanbel, bakî mıtsnediM-Ensâr/22917, 23048, 23133, 23333, 23379, 23432, 23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Mâlik, nida/398, 400; Dârimî, salât/1486.

[55] Buhârî, ezân/573, cum'a/1146, 1156, beď ul-halk/3043; Müslim, sa!ât/582-585, mesâcid/883-884; Tirmizî, salât/363; Nesâî, ezân/664, sehv/1236; Ebû Dâvud, sa-lât/432; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1206-1207; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7369, 7470, 7488, 7792,^8805, 8968, 9551, 9873, 10139, 10351, 10456; Mâlik, nidâ/139, 208; Dârimî, salât/1178, 1456.

[56] Buhârî, ezân/786-787, cum'a/1148-1149, 1154, eymân/6177; Müslim, mesâcid/885-887; Tirmizî, saiât/356; Nesâî, tatbîk/1164-1165, sehv/1207-1208, 1244; Ebû Dâvud, salât/781; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/1196-1197; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensar/21841, 21851; Mâlik, nidâ/187-188, 202; Dârimî, salât/1461-1461.

[57] Bkz. 152 no.lu hadis-i şerif.

[58] Buharı, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'l-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; Tirmizî, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, sa-lât/856-858; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1204; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6903, 7070, 7342, 7486,^8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, nidâ/195-196; Dârimî, salât/1458.

[59] Bkz. 154 noJu hadis-i şerif.

[60] Bkz. 154 no.lu hadis-i şerif.

[61] Bkz. 51, 154-156 no.lu hadis-i şerifler.
[62] Bkz. 151 no.lu hadis-i şerif.
[63] Bkz. 158 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

200 - 201. Cuma İle İlgili Konular
202. Cuma Günü Duanın Kabul Edildiği Vakit Hangi Vakittir?
Cumanın İcabet Saatiyle İlgili Bazı Görüşler:
203. ...Cuma Namazının Fazileti
203 - 204. Cumayı Terkedenlere (Yapılmış) Ağır Tehdidler
204 - 205. Cumayı Terk Edenin Keffaretı Vermesi
205 - 206. Cuma Namazı Kimlere Farzdır?
206-207. Çok Yağmurlu Günde Cuma
207-208. Soğuk (Veya Yağmurlu) Gecelerde Cemaate Gitmemek
208 - 209. Köle Ve Kadın İçin Cuma
209 - 210. Köylerde Cuma
210-211. Cuma Bayram Gününe Rastlarsa
211-212. Cuma Günü Sabah Namazında Okunacak Sûreler
212-213. Cuma Îçin Giyinmek
213-214. Cuma Günü Namazdan Ewel (Camide) Halka Yapıp Oturmak
214-215. (Camilere) Minber Konulması
215-216. Minberin Veri
216-217. Cuma Günleri Zevaldan Önce Namaz Kılmak
218. Cuma Namazının Vakti
217-219. Cuma Gününde Ezan
218-220. İmamın Hutbe Esnasında Bir Başkası İle Konuşması
219-221. (İmamın) Minbere Çıktığı Zaman Oturması
220-222. Ayakta Hutbe Okumak
221-223. Vava Dayanarak Hitab Eden Kimse
222-224. Minber Üzerinde Elleri Kaldırmak
223-225. Hutbelerin Kısa Olması
224-226. Meviza (Hutbe) Anında İmama Yakın Olmak
225-227. İmam (Hutbe İrad Ederken) Meydana Gelen Herhangi Bir Olay Sebebiyle Hutbeyi Kesebilir
226-228. Hatib Hutbe İrad Ederken Dizleri Dikip Oturmak
227-229. Îmam Hutbe Okurken Konuşmak
228-230. Abdesti Bozulanın İmamdan İzin İstemesi
229-231. İmam Hutbe Okurken Camiye Giren Kimse (Ne Yapmalıdır?)
230-232. Cuma Günü İnsanların Omuzlarına Basarak İleri Geçmek
231-233. İmam Hutbe Okurken Uyuklayan Kimse
232-234. İmam Minberden İndikten Sonra Konuşabilir
233-235. Cumanın Bir Rek'atine Yetişen Kimse
234-236. Cuma Namazında Okunacak Sûre
235-237. Bir Kimse Aralarında Duvar Olduğu Halde İmama Uyabilir
Muktedi İle İmam Arasında Engel Bulunması:
236-238. Cumadan Sonra Kılınan Namaz
Zuhr-ı Âhir'in Hükmü
239. Bayram Namazları
237-240. Bayram Namazına Gidiş Vakti
238-241. Kadınların Bayram Namazına Gitmeleri
239-242. Bayram Günü Hutbesi (Okumak)
240-243. Yaya Dayanarak Hutbe Okumak
241-244. Bayram Namazında Ezan Okunmaz
242-245. Bayram (Namazların)Da Tekbir Almak
243-246. Kurban Ve Ramazan Bayramı (Namazları)Nda Okunacak Sûreler
244-247. Hutbe Dinlemek İçin Oturup Beklemek
245-248. Bayram Namazına Bir Yoldan Gidip Başka Bir Yoldan Dönmek
246-249. İmam Bayram Günü Namaza Çıkmamışsa Ertesi Günü Çıkar
247-250. Bayram Namazından Sonra Namaz Kılmak
248-251. (İmam) Yağmurlu Günde Bayram Namazını Mescidde Kıldırır

200 - 201. Cuma İle İlgili Konular

Cuma günü ve cuma namazına ait konulan içine alan bu bölüm altında 38 bab ve 87 hadis-i şerif bulunmaktadır. Bu bölümün ilk hadisleri cuma günü ve gecesinin faziletine dâirdir.
Türkçede "cuma" diye kullandığımız bu kelimenin meşhur olan zabtı "Cumu'a" şeklinde mim harfinin zammesi iledir. Mimin fethası ile "cume'a", kesresi ile "cumia" ve sükûnu ile "cum'a" şeklinde de zabtedenler olmuştur.
Haftanın bu gününe cuma isminin veriliş sebebi hakkında değişik görüşler vardır:
1. Bu günde Hz. âdem'in sudan ve çamurdan olan hilkati cem edilmiştir. Bu yüzden bu ismi almıştır.
2. Yeryüzüne indirildikten sonra Hz. Adem'le Hz. Havva bu günde birbirlerini bulmuşlardır.
3. Ensâr, Es'ad b. Zürâre ile bugünde bir araya gelmiş, Es'ad onlara iki rek'at namaz kıldırmıştır.Bugün daha önce "Arûbe" diye adlandırırlarken bu toplantıdan sonra ona cuma ismini vermişlerdir.
4. Kureyş, Dâru'n-Nedve'de bugün toplandıkları için bu isim verilmiştir.
5. Ka'b b. Lüey bugün kavmi ile bir araya gelir, onlara nasihat eder ve Hareme hürmet etmelerini emrederdi. Oradan bir nebi geleceğini de bildirirdi.
6. Müslümanlar bugün bir araya toplanıp namaz kıldıkları için cuma günü denilmiştir. İbn Hazm doğru görüşün bu olması

gerektiğini, çünkü bu ismin tslâmî olduğunu, daha önceleri arapların bugüne Arûbe dediklerini söyler.
Bu görüşlerin hangisini alırsak alalım, hepsinde toplanma mânâsı vardır.'Çünkü "cumua" kelimesi toplamak manasına gelen "cem" kökünden türemiştir.[1]

1046. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber(s.a.) şöyle buyurdu:
"Güneşin doğduğu günlerin en hayırlısı cum'a günüdür. Âdem (a.s.) o günde yaratılmış, o günde (dünyaya) indirilmiş, o günde tevbesi kabul edilmiş ve o günde ölmüştür. Kıyamet de o günde kopacaktır. İnsanlar ve cinlerden başka hiçbir canlı yok ki kıyâmet(in kopmasın)dan korkarak cuma günü sabah olunca güneş doğuncaya kadar kulak kabartır olmasın. O günde bir an vardır ki, müslüman namaz kılarak ve Allah'tan bir hacetini isteyerek o ana tesadüf ederse, Allah mutlaka onu verir."
Ebu Hüreyre dedi ki:
Ka'b (el-Ahbar)[2] bu (makbul an)nun, bütün senenin bir gününde olduğunu söyler. Bense, "aksine her cum'a gününde olduğu" kanaatindeyim.
Ka'b Tevrat'ı okuyup, "Resûlullah (s.a.) doğru söyledi" dedi. Ebû Hureyre devamla şöyle der:
Daha sonra Abdullah b.Selam'la[3] karşılaşıp Ka'b'la beraber oturduğumuzu haber verdim. Abdullah b. Selâm:
O ânın hangi saat olduğunu biliyorum, dedi.
Onu bana haber ver, dedim.
Cuma gününün son saati, dedi.
Resûlullah (s.a.); "Müslüman namaz kılarken o vakte tesadüf etmez ki..." buyurduğu halde o an, nasıl cuma gününün son saati olur, halbuki bu vakitte namaz kılınmaz, dedim.
Resûlullah (s.a.), "bir kimse bir yerde namazı bekleyerek otururs a, namazı kıhncaya kadar namazda gibidir" buyurmadı mı? dedi.
Evet, buyurdu dtdim. Abdullah:
İşte o, budur" dedi.[4]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte cuma gününün diğer günlerin hepsinden daha efdal olduğu bildirilmektedir. Halbuki İbn Hıbban'ın Abdullah b. Kırt'dan yaptığı bir rivayette en efdal günün Kurban Bayramının birinci günü; Câbir'den yaptığı bir rivayette de Arafe günü olduğu haber verilmektedir. Ancak bu rivayetler arasında bir tezat söz konusu değildir. Çünkü cuma gününün üstünlüğü haftaya nisbetle, Kurban Bayramının birinci günün veya Arafe gününün üstünlüğü ise, seneye nisbetledir.
Irakî, Cuma gününün üstünlüğünü bildiren hadisin daha sahih olduğunu söylerken, Şevkânî Arafe gününün üstünlüğüne delâlet eden hadisin Kurban Bayramının birinci gününün üstünlüğüne delâlet eden Hadisten daha kuvvetli olduğunu belirtmektedir.
Hz. Peygamber cuma gününün üstünlüğünü şu hadiselere bağlamıştır:
1. Hz. Âdem bu günde yaratılmıştır. Hz. Âdem'in yaratılmasından maksat, kendisine ruhun nefh edilmesidir. Bunun yukarıda, cuma gününe bu ismin veriliş sebepleri üzerinde durulurken söylenilen "Hz. Âdem'in bu günde sudan ve çamurdan olan hilkati toplandı" sözleri ile zıt tarafı yoktur. Çünkü Hz. Âdem'in sureti bir cuma günü toplanmış, Cenab-ı Allah'ın dilediği bir müddet kaldıktan sonra başka bir cuma günü de ruh verilmiş olabilir. Müslim ve Tirmizî'nin bir rivayetinde Âdem aleyhisselâm'ın bu günde cennete konulduğu bildirilmektedir. Bu rivayet Hz. Âdem'in Cennetin haricinde yaratılıp sonra Cennete konulduğuna delildir.
2. Hz. Âdem bugünde dünyaya indirilmiştir. Hz. âdem bir cuma günü Cennetten çıkartılmış ve Hindistan'daki Serendib denilen yere indirilmiştir.
Kadı İyaz, Hz. Âdem'in Cennetten çıkartılmasının ve kıyametin kopmasının bu günün faziletine delâlet etmeyeceğini, dolayısıyla bu hadis-i şerifte zikredilen şeylerin cuma gününün üstünlüğüne delâlet için değil, bugünde meydana gelen ve gelecek olan mühim hadiseleri beyân anlamında olduğunu söyler.
İbnu'l-Arabî ise, Tirmizî, şerhi Ânzatu'l-ahvezî'de bu hadis-i şerifte haber verilen olayların tümünün, cumanın üstünlüğüne delâlet ettiğini söyleyip Kadı, îyaz'ın ileri sürdüğü görüşlere karşı çıkar ve şunları söyler:
"Hz. Adem'in Cennetten çıkartılması büyük bir zürriyetin bu meyan-da Nebilerin, Resullerin, velilerin ve sâlihlerin yaratılmasına sebep olmuştur. Üstelik Âdem (a.s.) cennetten kovulma olarak değil, bazı ihtiyaçlar için çıkartılmıştır.
Kıyametin kopması da Nebilerin, sıddîklerin ve velilerin mükâfatlarını bir an önce görmelerine ve kerametlerini göstermelerine sebebtir."
3. Hz. Âdem'in tevbesi bugün kabul edilmiştir. Hz. âdem'in tevbe etmesine sebep olan hâdise şudur: Cenab-ı Allah, Hz. Âdem ve Havva'ya cennetteki bütün şeylerden yeyip içmelerinin serbest olduğunu, ancak işaret ettiği bir ağaca yaklaşmamalarım emretmişti. Hz. Âdem, Hz. Havva'nın da tesiri ile bu yasağa rağmen, o ağaçtan yemiş ve her ikisinin edeb yerleri açılıvermişti. Çünkü onlar hata etmişlerdi. Hz. Âdem bu hâdiseden sonra -rivayete göre- utancından üç yüz sene başını kaldıramamış ve Cenab-ı Hak onun hayrını dilediğinde tevbesine sebeb olacak bazı sözler telkin etmişti.Bu sözlerin "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve merhamet etmezsen hüsrana uğrayanlardan oluruz.'[5] veya;
"Ey Allah'ım! Seni teşbih ve tenzih eder, sana hamd-ü senada bulunurum. Senin ismin mübarek, senin azamet ve celâlin pek yüksektir. Senden başka ilâh yoktur. Ben nefsime zulmettim, beni bağışla. Çünkü günahları senden başka kimse bağışlayamaz." olduğu söylenümektedir.
Bazı müfessirlerin ifadesine göre, Hz. Âdem'in o yasaklanmış ağaçtan yemesi "İyilerin hasenatı, mukarrabunun seyyiâtıdır"

kabilindendir. Çünkü Hz. Âdem'in bu ağaçtan yemesi kasten olmamıştır. Aksine ietihad etmiş ve içtihadında hata etmiştir. Çünkü O Cenab-ı Hakk'ın yemesini nehyettiği ağacın yakınında bulunan başka bir ağaç olduğunu zannetmiştir. Nitekim "Şu ağaca yaklaşmayınız, aksi halde, zâlimlerden olursunuz"[6] kavl-i şerifinde ismi işaretinin gereği budur. Bu yüzden Hz. âdem işaret edilen ağaçtan değil, başka bir ağaçtan yemiş ve içtihadında hatâ etmiştir.
4. Hz. Âdem bu günde ölmüştür. Bir görüşe göre, Hz. Âdem Hindistan'da; başka bir görüşe göre, Mekke'deki Kenz mağarası denilen Ebu Ku-beys mağarasına, bir başka görüşe göre ise, Beytü'l-Makdis'e defn edilmiştir. Son görüşü İbn Abbas'dan naklen Aynî söylemiştir. Bu rivayete göre, Hz. Nün, Tufan'da Âdem'in tabutunu gemiye yüklemiş, Tufan bitince Beyt-i Mak-dis'e defnetmiştir. Hâkim ve Beyhakı'nin İbn Ömer'den mevkuf olarak rivayet ettikleri gibi, ölüm mü'mine bir hediyedir. Bundan dolayı Hz. Âdem'in vefatı cumanın meziyetlerinden sayılmıştır.
5. Kıyamet bu günde kopacaktır. Kıyametin kopmasının cumanın üstünlüğüne delâlet eden meziyetlerden oluşu yukarıda tbnü'l-Arabi'den naklen ifâde edildiği gibi nebilerin, resullerin ve sıddîklerin, mü'minlerin bir an evvel mükâfatlarına, ebedi nimetlere; düşmanlarının da cehennem ateşine ulaşmalarıdır.
Hz. Peygamber, cumanın üstünlüğüne delâlet eden bu meziyetleri saydıktan sonra, cuma günü, yeryüzündeki insanlar ve cinlerden başka bütün canlıların sabah olunca, güneş doğuncaya,kadar kıyametin kopmasından korkarak kulak verdiklerini bildirmiştir. Kıyametin bu vakitte kopacağını Cenab-ı Hak onlara ilham etmiş ve bu ilhamın neticesi o canlılar kıyameti bekler hâle gelmişlerdir. İnsanların ve cinlerin ise, diğer canlılar gibi beklememeleri, kıyametin cuma günü ve işaret edilen vakitte kopacağını bilmediklerinden değil, gafletlerinin çokluğundan dolayıdır.
Resûlullah (s.a.)ın bildirdiğine göre, cuma günü her istenilenin verileceği, duaların kabul edileceği bir vakit vardır. Eğer mü'min namaz kılarken ve Cenab-ı Hak'tan bir hacetini isterken bu vakte tesadüf ederse, mutlaka istediği verilecektir. Tabiî yapılan duanın duada bulunması gereken esaslara uygun olması şarttır.
Ka'bu'l-ahbâr bahsi geçen bu vaktin senede bir defa olduğunu, hadisin râvisi Ebû Hureyre İse, her cuma gününde bulunduğunu söylemişlerdir. Ebû Hureyre bilâhere Ka'b ile arasında geçen konuşmayı Tevrat'ı gayet iyi bilen ve müslüman olmadan önce Yahudilerin en bilginlerinden sayılan Abdullah b. Selâm'a anlatmış, o da bu vaktin cuma gününün son vakti olduğunu söylemiştir. Ebû Hureyre bu sözlerle ikna olmamış, Abdullah'ın söylediği vaktin, kerahet vakti olduğu için bu anda namaz kılmanın mekruh olduğunu, halbuki Fahr-i Kâinat'ın "mü'min namaz kılarken o vakte tesadüf ederse..." buyurduğunu, dolayısıyla Abdullah'ın dediği ile Hz. Peygamber'in beyânı arasında tezat olduğunu söylemiştir. Buna karşılık olarak Abdullah b. Selâm, Resûlullah'ın bir yerde namazı beklemenin namaz kıfma hükmünde olacağına dair olan hadisini hatırlatmış ve o hadisin işte bu vakitle alakalı olduğunu haber vermiştir. Tabiatiyle Abdullah'ın mevzu bahs ettiği hadis, Ebû Hüreyre'nin sorusuna cevap olabilir. Fakat sadece bu vakte mahsus değildir. Çünkü hangi vakitte olursa olsun, oturup namazı beklemek namazda olmak hükmündedir. Bu müstecab vaktin zamanı bundan sonraki babta daha geniş olarak izah edilecektir.[7]

Bazı Hükümler

1. Cuma önünün fazileti büyüktür.
2. O günde sahh amelleri çoğaltmak lazımdır.
3. Kıyamet, cuma günü kopacaktır.
4. İns ve cin dışındaki canlılar kıyametin kopmasından korkarak cuma günü sabahleyin güneş doğuncaya kadar kulak kesilmektedirler.
5. Cuma gününde duaların kabul edildiği bir vakit (icabet saati) vardır.
6. Hz. Muhammed'in şeriatı eski şeriatleri tasdik eder.[8]

1047. ...Evs b. Evs (es-Sekafî -r.a.-)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz cuma günü sizin en efdal günlerinizdendir. Âdem o günde yaratılmış ve ruhu o günde kabzediliniştir. İkinci (dirilme için olan) ve birinci (kendisi ile herşeyin öldüğü) nefhalar o gündedir. O günde bana çok çok salevât getiriniz. Çünkü sizin salevâtınız bana arz olunur."
Evs dedi ki: Ashab;
Ya Resûlallah, senden hiçbir şey kalmadığı halde, -Evs diyor ki, bununla, çürüdüğün halde" demek istiyorlardı,- salevâtımız sana nasıl arz olunur? dediler. (Resûlullah (s.a.) da;)
"Allah (c.c.) nebilerin cesetlerini arza haram kıldı, (toprak onları yiyemez)" buyurdu.[9]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadisle bundan evvelki hadis birbirine çok benzemektedirler. Diğerinden farklı olarak bunda Hz.Âdem'in tevbesinin kabul edildiğine ve dünyaya indirildiğine dair bir kayıt yoktur. Ayrıca öncekinde kıyametin cuma günü kopacağı söylenmişken, burada birinci ve ikinci nefhaların bu günde vuku bulacağı bildirilmiştir. Bu nefhalardan birincisi kelimesi ile ifade edilmiştir.Bu nefhada yani Sûra birinci üfürülüşte büyük meleklerin dışında, tüm canlılar ölecektir. Taberî'nin Enes b. Mâük'ten yaptığı rivayete göre, birinci Sûr'a üfürüldüğünde ölmeyecek olan melekler, Cebrail, Mikail ve ölüm meleği (Azrail)dir. Daha sonraları sırayla Mikail, Azrail ve Cebrail'in de ruhları kabzedilecektir. Çünkü Allah'tan başka herşey yok olacaktır.
ikinci nefhada yani ikinci defa Sûr'a üfürüldüğünde ise, bu ölen canlılar mahşere sevk edilmek üzere dirileceklerdir. İşte bu

hadiselerin her ikisi de cuma günü meydana gelecektir.
Bir başka görüşe göre, Sûra üfleme üç defa olacaktır. Bunlardan birincisi ile müthiş zelzeleler meydana gelecek dağlar yürüyecek, güneş dürülecek, yıldızlar saçılacak, denizler taşacak, emzikli kadınlar çocuklarını atacak, fakat insanlar ölmeyecek, dehşetle bu olanları seyredeceklerdir. İkinci ve üçüncü nefhalarda yukarıda izah ettiklerimiz olacaktır.
Birinci Sûr diye açıkladığımız dan maksadın "Rabbi dağa tecelli edince ona param parça yaptı ve Musa feryad ederek (yere) kapandı"[10] âyet-i kerimesinde zikri geçen Mûsâ (a.s.)ın sa'kası olduğunu söyleyenler de vardır. Yani bu görüşe göre bu âyet-i kerimede bahsedilen hâdise de cuma günü meydana gelmiştir.
Peygamber (s.a.) cuma gününün faziletini belirttikten sonra bu faziletten istifâde etmeleri için ümmetine bu günde kendisine bol bol salevât getirmelerini tavsiye etmiş ve bu salevâtın zat-ı saadetlerine arz olunacağını bildirmiştir. Bunun üzerine sahâbiler bu haberi ilk anda garibsemişler ve "çürüyüp yok olduktan sonra salevâtlann ResûluHah'a nasıl ar/edileceğini" sormuşlardır. Râvî bu çürüyüp yok olma sözünü kalıbı ile ifâde etmiş sonra da bunu "çürüdün" kelimesi ile tefsir etmiştir terkibi nin fethası ile kesresi ile ve hemzenin zammesi ile meçhul olarak "yenildin" manasına şekillerinde rivayet edilmiştir. Neticede hepsi aynı manayı ifade eder.
Hz. Peygamber ashabın hayret ederek sordukları bu soruya, yeryüzünün nebilerin cesetlerini çürütemeyeceğini, söyleyerek karşılık vermiştir. Bu peygamberlerin kabirlerinde diri olduklarından kinayedir. Tabiatiyle bu tamamen Cenab-ı Hakk'ın kudreti dahilinde harikulade bir haldir. Bunu Hz. Peygamber böyle haber vermiştir. Mü'min böyle inanır. Gerçi zannî delille sabit olduğu için inkârı küfrü gerektirmez ama, hiçbir şey kazandırmayacağı gibi çok şeyler kaybettirir. Çünkü aynı mânâyı ifâde eden birçok sahih hadis vardır. Meselâ: İbn Mâce'nin Ebu'd-Derdâ'dan "ceyyid" bir senetle, Saîd b. Mansûr'un, Hâlid b. Ma'dân'dan; Beyhakî'nin hasen bir senedle Ebû Ümâme'den; Nesaî ve İbn Hıbbân'ın İbn Mes'ud'dan; Taberânf nin el-Mü'cem el-Kebîr'inde hasen bir isnatla, Hasen b. Ali'den, yine Taberânî'-nin Evsafında Enes b. Mâlik'ten; EbuVŞeyh b. Hıbbân ve Bezzâr'ın Ammâr b. Yâsir'den rivayet ettikleri hadisler de[11] Nebilerin kabirlerinde diri oldukları ve müslümanların amellerinin Hz. Peygambere arz edileceği bildirilmektedir.[12]

Bazı Hükümler

1. Birinci ve ikinci nefhalar cuma günü olacaktır.
2. Cuma günlerinde Hz Peygambere salevât getirmenin çoğaltılması teşvik edilmektedir.
3. Mü'minlerin getirdiği salevât Hz. Peygambere arz olunur.
4. Yeryüzü Peygamberlerin cesetlerini yiyemez.
Bazıları bu meselede Allah yolunda şehid olanları da Peygamberlere ilhak ederler.Hatta Müfessirlerden bazıları "Siz Allah yolunda öldürülenleri ölüdürler sanmayın"[13] âyet-i kerimesini tefsir ederken şöyle bir hâdise naklederler. Muâviye (r.a.) şehidlerin kabirleri üzerinden bir pınar akıtmak isteyip orada kimin ölüsü varsa çıkartmalarını emretmişti. Câbir der ki, "Biz o kabirlere varıp İçindekileri bedenleri taze olarak çıkardık. Hatta birinin ayak parmağına balta isabet etmiş de oradan kan damlıyordu."
Fakat ulemânın çoğunluğu âyet-i kerimedeki "dirilik" den maksadın ruhi dirilik olduğunu, şehidlerin cesetlerinin çürüme yönünden Peygamberlere benzetilemeyeceğini o özelliğin sadece Peygamberlere mahsus olduğunu söylerler.[14]

202. Cuma Günü Duanın Kabul Edildiği Vakit Hangi Vakittir?

1048. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'dan, Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Cuma günü on ikidir." -Bununla saati kastediyor.[15]- "O günde bir an vardır ki, onda Allah'tan bîrşey isteyip de Allah'ın istediğini vermediği hiç bir müslüman bulunmaz. O vakti son saatte, ikindiden sonra arayınız."[16]

Açıklama

Hadis-i şerifte Hz. Peygamber, günün on iki parçadan meydana geldiğini söylemiş fakat bu parçalardan maksadının ne olduğunu açıklamamıştır. Râvilerden birisi Hz. Peygamber'in bu söz ile, saati murad ettiğini söylemiştir. Senenin her gününde gündüzler on iki saat olmadığından, bu saatle on iki ayrı zaman parçasının kast edilmiş olması muhtemel olduğu gibi, gündüzün on iki saat olduğu zamanlar gözönüne alınarak, astronomik manadaki saatlerin kast edilmiş olması da muhtemeldir.
Resûl-i Ekrem Efendimiz daha sonra cuma günü duaların reddedilmediği bir vakit bulunduğunu* bu vaktin de ikindiden sonra günün son vakti olduğunu bildirmiştir. Bu hadis 1046 numaralı hadisteki Abdullah b. Selâm'ın sözlerini takviye etmektedir. Gerçi bu hadis bir sonraki hadise muhalif düşmektedir. Çünkü o hadiste icabet vaktinin cuma namazında imamın minbere çıkışı ile namazın sonu arasında olduğu bildirilmektedir. Ancak yerinde de belirtileceği gibi o hadis, zayıf görülmektedir.
Buharı, Müslim ve Taberânî'nin yaptıkları rivayetlerden bu zamanın çok kısa olduğu anlaşılmaktadır. İbnu'l-Müneyyir, Hz. Peygamber'in bu vakti çok kısa bir zaman olarak haber vermesinin ibâdete teşvik maksadına yönelik olduğunu söyler.[17]

Bazı Hükümler

Cuma gününde duaların kabul edildiği bir vakit vardır.Bu vakit günün son saatlenndedır. Bu ana ibadet ederken rastlayabilmek için gününün tamamı taatle geçirilmelidir.[18]

1049. ...Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Burde'den; demiştir ki:
Abdullah b. Ömer bana "Babanın, cuma yani (icabet) saati hakkında Resûlullah'dan (bir şey) haber verdiğini duydun mu?" dedi.
Ben de dedim ki:
Evet ben babamın Resûlullah'ı; "O (icabet saati) imamın (minbere) oturuşu ile namazın bitimi arasındaki zamandır" derken işittim" dediğini duydum.[19]
Ebû Dâvûd minbere (oturduğunu) kastediyor, dedi.[20]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte cuma günündeki duaların kabul edildiği vaktin imamın hutbe okumak için minbere çıkıp oturması ile namazın bitimi arasındaki vakit olduğu belirtilmektedir. Halbuki bundan önceki hadiste bu vaktin ikindiden sonra günün son demlerinde olduğu haber verilmişti. Buna göre söz konusu vaktin bir zamandan başka bir zamana intikal ettiği anlaşılmaktadır. Eğer böyle bir intikalin olmadığı gozonüne alınırsa, o zaman hadisler arasında tercih yapmak gerekir.
Ulemâdan bazıları, bu hadisi tercih etmişlerdir, tmam Müslim, Beyha-kî, Îbnu'l-Arabî bu görüştedirler.
Tirmizî, Ahmed b. HanbePden, Abdullah b. Selâm'ın hadisindeki manayı te'yid eden başka rivayetlerin de olduğunu naklederken îbn Abdilber, "O bu konuda en sabit şeydir" demiştir. Said (b. Mansûr)'ın SüneiTinde Ebû Seleme'den, Ahmed b. Hanbel'in Ebû Said el-Hudrî ve Kbü Hüreyre'-den yaptıkları rivayetler icabet vaktinin ikindiden sonra olduğuna delâlet etmektedirler. Âlimlerin çoğu, üzerinde durduğumuz Ebû Mûsâ hadisinin hem ızdırab hem de inkitâ dolayısıyle ma'lûl olduğunu söylerler. İnkıta şu yöndendir: Muhakkiklerin nakline göre Mahreme babasından hadis duymamıştır. Zrakî'nin ifâdesine göre, ızdırab da şu cihettendir: Râvilerin çoğunluğu bu haberi Resûlullah'a kadar ref etmemişler, bu sözün Ebû Bürde'ye ait olduğunu söylemişlerdir.
Gerek üzerinde durduğumuz hadisin malul oluşu, gerekse icabet vaktinin günün sonunda olduğunu belirten haberlerin çokluğu, bu ikinci grubun haberlerin tercihini gerektirmektedir.[21]

Cumanın İcabet Saatiyle İlgili Bazı Görüşler:

Müellifin bu babta zikrettiği icabet vakti ile ilgili haberler, bu konudaki beyanlardan sadece ikisidir. Bazıları bu görüşleri kırk ikiye kadar çıkarırlar. Bu kavillerden bazıları şöyledir:
1. Ahmed ve Hâkim'in Ebû Said'den naklettikleri bir rivayete göre, Kadir gecesini gizlediği gibi Cenab-ı-Allah bu vakti tüm gün içerisinde gizlemiştir. Bu vaktin gizlenmesi, cuma günü mü'minlerin ibâdet, dua ve zikirlerini çoğaltmalarını teşvik hikmetine mebnîdir.
2. İcabet saati, cuma günü içerisinde değişik vakitlere intikal eder. Muayyen bir vakitle kayıtlı değildir. Gazalî ve İbn Asâkir bu görüştedirler.
3. Fecr ile güneşin doğması ve ikindi ile güneşin batması arasıdır.
4. Zevalden güneşin batmasına kadarki zamandır.
5. Cuma ezanı ile namazın bitimi arasıdır.
6. İki hutbe arasındaki oturuş ânıdır.
Bu görüşler içerisinde en tercihe şayan olanı, bir kere daha tekrar edelim ki ikindiden sonra olduğu görüşüdür.[22]

203. ...Cuma Namazının Fazileti

1050. ...Ebü Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim güzelce abdest alır sonra cuma (namazı)ya gelip (hutbeyi) dinler ve konuşmazsa, iki cuma arasındaki (günahları) üç gün ziyadesiyle (birlikte) bağışlanır. Çakıllara dokunan kimse ise, konuşmuş gibidir."[23]

Açıklama

"Güzelce abdest alırsa*' şeklinde terceme ettiğimiz cümlenin tam karşılığı, "abdest alır ve abdesti güzel yaparsa" şeklindedir. Bundan maksat, farz ve sünnetlerine tam riâyet ederek abdest almaktır. Böylece sünnet üzere abdest alıp da cuma kılacağı yere gelen ve hiç konuşmadan hutbeyi dinleyen kişinin önceki cuma ile bu cuma arasıdaki günahları üç gün ziyadesiyle birlikte bağışlanır. Hadisin Tirmizî'deki rivayetinde: "Minberin yakınına oturma" kaydı da vardır. Âlimler hutbeyi dinlerken susmanın şart olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. İbn Hacer minbere yakın oturan kimsenin hem susması hem de hutbeyi dinlemesi gerektiğini minbere uzak olanın ise, sadece susmasının yeterli olduğunu söyler.
Kılınan bir cumanın, iki cuma arasındaki yedi güne ilâveten uç günün daha günahlarına keffâret olması, yapılan bir amele on misli sevab verileceği gerçeği ile ilgilidir. Bağışlanacağı bildirilen bu günahlar, küçük günahlar olmalıdır.
Hadisin sonunda Hz. Peygamber çakıl (aşlarına dokunan bir kimsenin abesle iştigal ettiğini, faydasız iş yaptığını bildirmiştir. Çakıl taşına dokunmaktan maksat ya secde edeceği zaman alnının geleceği yeri düzeltmek için taşlara dokunmak, ya da hutbe esnasında çakıl taşlan ile oynamaktır.
"Konuşmuş gibidir" şeklinde terceme ettiğimiz "leğa" kelimesi için Kâmûs'ta "söz ve başkasından, doğrudan ayrıldı, kaybetti manası verilmiştir, ama doğrusu birincisidir" denilmektedir.

Buna göre çakıl taşı ile oynayan kimse sanki hutbe esnasında konuşmuş gibidir.Dolayısıyla boş şey yapmış sayılır. Hutbenin sevabını kaçırmış olur.[24]

Bazı Hükümler

Cuma namazı diğer namazlara nisbetle daha efdaldır.Çünkü diğer namazlar vakitler arasındaki günahlara keffâret olduğu halde, cuma namazı on günün küçük günahlarının bağışlanmasına sebebtir.[25]

1051. ...Ümmü Osman'ın azatlısından; demiştir ki: Ali (b. Ebi Talib)'i Kufe minberinde şöyle derken işittim.
Cuma günü olduğu zaman şeytanlar sancakları[26] ile sokaklara çıkıp insanlara (onları) başka işten alıkoyacak mühim işlerini[27] hatırlatırlar ve cumaya gitmelerine mani olurlar.melekler de gidip mescidin kapısına otururlar ve imam (minbere) çıkıncaya kadar camiye gelenleri geliş sırasına göre yazarlar.Kişi (hutbeyi) işitebileceği ve (imamı) görebileceği bir yere oturup susar bir şey konuşmaz ve boş bir işle meşgul olmazsa, kendisine iki sevaptan iki nasip vardır.(Eğer uzak oturur ve hutbeyi duyamayacağı bir yerde ise, susar konuşmaz ve boş bir şeyle meşgul olmazsa, ona sevaptan bir nasip vardır.[28] (Hutbeyi)işitebileceği ve (imamı) görebileceği bir yere oturur fakat konuşur ve susmazsa ona da günahtan bir nasip vardır.Heer kim Cuma günü (yanındaki) arkadaşına "sus" derse, boş işle uğramış olur, kim de boş şeyle uğraşır ise, onun (kıldığı) bu cumasından hiçbir şey (sevab) yoktur.
Daha sonra Ali (r.a.) "ben, bunları Resûlullah (s.a.)Man duydum" dedi.[29]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Veltd b. Müslim İbn Câbir'den (şeksiz) olarak (Rabâis) diye ibaresini şeklinde rivayet etmiştir.[30]

Açıklama

Haber aslında Hz. Ali'nin bir hutbesidir. Ancak Hz.Ali hutbesinde söylediği şeylerin kendi kafasından çıkmadığını, aksine bunları Resûlullah'tan işittiğini ilâve etmiştir. Buna göre hadis merfu hükmündedir. Zaten bu tip şeylerin aklen bilinmesi mümkün değildir.
Hz. Ali'nin haberinden anladığımıza göre cuma günü şeytanlar ellerinde bayrakları, sancakları olduğu halde yahut da boyunları bukağılı olarak sokaklara çarşılara çıkıp müslümanlara bazı ihtiyaçlarım, mühim işlerini hatırlatırlar ve onların cumaya gitmelerini engellemeye çalışırlar. Melekler ise, camilerin kapısına oturup cumaya gelen müslümanları geliş sırasına göre kaydederler. Bu iş cumhura göre, sabahtan itibaren; Mâlikîlere göre ise, zevalden sonra başlar, önce gelenlerin sevabı sonra gelenlere nisbetle daha fazladır. Ebû Hureyre'den yapılan bir rivayete göre, namaza ilk gelenler bir deve, ondan sonrakiler sığır, daha sonrakiler de^bir koç kurban etmiş gibi sevab alırlar. Daha sonra gelenler de sırayla bir tavuk ve yumurta tasadduk etmiş gibidirler. Meleklerin bu yazma işleri hatib minbere çıkıncaya kadar devam efler. Hatib minbere çıkınca ise, defterleri kapatır, hutbeyi dinlemeye başlarlar.[31]
Camiye gelip de hatibin sesini duyabileceği, kendisini görebileceği bir yere oturana ve hiç konuşmadan, fuzulî işlerle meşgul olmadan hutbeyi dinleyen kimseye iki ecir, hatibin sesini duyamayacak kadar uzak bîr yere oturan, fakat konuşmayana da bir ecir verilir. Hatibî görebileceği ve sesini duyabileceği bir yere oturduğu halde hutbeyi dinlemeyen, konuşan veya boş bir şeyle meşgul olan kimseye de bir günah vardır. Hatta bir kimsenin, yanında konuşmakta olan arkadaşına "sus" demesi bile, cumanın sevabım kaybetmeye kâfidir. Bu şekilde hareket eden kimseden cuma borcu sakıt olur, fakat cuma kılmanın sevabını alamaz. Hz. Ali'nin Resûlullah'a nisbet ettiği bu ifâdesinden, hutbe okunurken emir bi'1-ma'ruf ve nehiy ani'l-Mmünker yapmak için bile konuşmanın caiz olmadığı anlaşılmaktadır.[32]

Bazı Hükümler

1. Cumamn fazileti büyüktür.
2. Cumaya gitmek için erken davranmak teşvik edilmektedir.
3. Şeytanlar insanları cumadan alıkoymak veya onları geç bırakmak için gayret ederler.
4. Camide imamı görüp sesini duyabilecek derecede yakın oturmak, imama bakmak ve hutbeyi dinlemek, alınacak sevabın artmasına sebeptir.
5. Hutbe esnasında konuşmak veya başka bir şeyle meşgul olmak günah işlemeye ve büyük ecirlerden mahrumiyete sebebtir.
6. Hutbe esnasında hatibten başkasının emir bi'1-maruf ve nehiy ani'l-münker yapması caiz değildir.[33]

203 - 204. Cumayı Terkedenlere (Yapılmış) Ağır Tehdidler

1052. ...Sahâbîlerden Ebu'1-Ca'd ed-Damrî'den[34]; Resûluüah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kim önemsemeyerek üç cumayı terkederse, Allah onun kalbini mühürler."[35]

Açıklama

Hadis-i şerifte Allah'ın, önem vermeyerek veya tembellik ederek üç cuma geçiren kimsenin kalbini mühürleyeceği bildirilmektedir. İnkâr ederek veya küçümseyerek cumayı terk eden kimse ise, dinden çıkar, kâfir olur.

Allah'ın bir kimsenin kalbini mühürlemesinden maksat, onun kalbini katılaştırması ve oraya bir hayrın girmemesidir.
Irakî, "Tehâvün"ün, özürsüz terk etme, Allah'ın, kalbi mühürlemesinin de, "münafık kalbine çevirme" olduğunu söyler.
Hadiste kalbin mühürlenmesi için üç cumanın geçirilmiş olması kaydı yer almaktadır. Bu cumaların peşi peşine olması şart mıdır, yoksa başka başka zamanlarda üç cumayı terk de kalbin mühürlenmesine scbeb midir? Bu konu ihtilaflıdır. Her iki görüşe sahip olanlar da vardır. Hadisin zahiri, başka başka zamanlarda da olsa, üç cumayı terk edenin kalbinin mühürleneceğine delalet etmektedir.Çünkü mutlak olarak ifade edilmistir.Deylemî'nin Müsned-i Firdevs'de Enes'ten rivayet ettiği[36] ResüluHah,"özürsüz olarak peşi-peşine üç cumayı terk edenin, Allah kalbini mühürler" mealindeki hadis, kalbin mühürlenmesi için terk edilen cumaları peşi peşine olmasını gerektirir.
Bir cuma geçirmekle değil de üç cumadan kalbin mühürlenmesi Cenabı Hakk'ın kullarına tanıdığı bir mühlettir.
Cumayı özürsüz yere terk etmekten sakındırma babında birçok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan bazılarının mealleri şöyeldir:
"Zaruret olmadan üç defa cuma geçirenin kalbini Allah mühürler."
"Özürsüz olarak üç cuma geçiren münafıklar zümresinden yazılır."
"Özürsüz olarak üç cumayı geçiren, İslâmı sırtının arkasına atmış olur."[37]

204 - 205. Cumayı Terk Edenin Keffaretı Vermesi

1053. ...Semure b. Cundub (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kim özürsüz olarak cumayı terk ederse, bir dinar; bulamazsa, yarım dinar sadaka versin."[38]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Halid h, Kays da rivayet etmiş, ancak metinde Hemmâm'a[39] muvafakat ettiği halde senette muhalefet etmiştir.[40]

Açıklama

Kudâme fa. Vebere, Semure b. Cündüb'ten bir şey duymadığı için hadisin i!k rivayeti zayıftır. Fakat Ebû Davud'un talikan işaret ettiği Hâlid b. Kays'ın rivayeti hadisi takviye etmektedir. Çünkü ilk senetteki zaaf bunda mevcut değildir.
Hadis-i şerifin zahiri, özürsüz olarak cuma namazını terk eden kimsenin bulabilirse bir dinar, bulamazsa yarım dinar sadaka vermesini öngörmektedir. Ancak bu emir vücöba değil, nebde delâlet eder. Çünkü Cumanın bedeli vardır, o öğle namazıdır. Bu keffâret cumayı terk etmekten dolayı irtikâb edilen günahı hafifletmek içindir. Tamamen günahı ortadan kdJdıımaz. Çünkü cumayı terk büyük günahlardandır. Günahın tümünün atfedilmesi ancak tevbeyle mümkündür.[41]

1054. ...Kudame b. Vebere'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim Özürsüz olarak cumayı terk ederse, bir veya yarım dirhem, ya da bir veya yarım sa' buğday tasadduk etsin."[42]
Ebü Dâvûd dedi ki: Bu hadisi, Said b. Beşîr de Katâde'den, yukarıdaki şekilde rivayet etmiş, ancak "bir veya yarım müdd" demiş ve = Semure'den" ilâvesinde bulunmuştur.[43]

Açıklama

Bu hadis de Kudâme b. Vebere'den nakledilmiştir.Ancak Sahâbi râvi Semure anılmadığı için hadis mürseldir. Gerçi Said b. Beşir'in rivayetinde Semure zikredilmiştir. Ancak Said hakkında bazı tenkitler vardır.
Bu rivayet hem metin hem de senet itibariyle önceki hadisten farklıdır. Orada cumayı geçirene keffâret olarak sadece bir veya yarım dinar tasadduk etmesi öngörüldüğü halde burada güç yetirmeden söz edilmemekte, cumayı geçiren bir veya yarım dirhem yahut da bir veya yarım sa' tasadduk etmek arasında muhayyer bırakılmaktadır.
Saîd'in rivayetinde ise, sa' yerine müdd denilmiştir. Önceki hadisin şerhinde işaret edildiği gibi, tasadduk emri vücûba değil, nebde hamledilir.
Sa': 3, 333 kg; Müdd: 833,2 gr.'dır.[44]

205 - 206. Cuma Namazı Kimlere Farzdır?

1055. ...Peygamber (s.a.)in hanımı Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
İnsanlar, evlerinden ve Avâlî'den nöbetleşe olarak cumaya gelirlerdi.[45]

Açıklama

Hadis-i şerifin Buhârî'deki rivayeti yine Hz. Âişe'dendir.Fakat dana uzundur.Buradakine ilaveten, cumaya gelenlerin üzerlerinde toz ve ter bulunduğu onlardan birinin üzerinde toz ve ter olduğu halde Resûlullah'a geldiğinde Efendimizin "Keşke bu gününüzde yıkansaniz"[46] buyurduğu rivayet edilmektedir.
"Nöbetleşe gelirlerdi" şeklinde türkçeleştirdiğimiz kelimesi, Kastalânî ve Aynî'nin beyânlarına göre, mastarının tefâül babındandır. Bu kelime bazı rivayetlerde şeklindedir. Bu, ve fiillerinin aynı manada olduğunu gösterir.
Avâlî, âliye kelimesinin çoğuludur. Daha önce de temas edildiği gibi, Medine'nin doğu tarafında 2-12 mil arasındaki mesafede bulunan köylere ve yerleşim bölgelerine denir.

Ebû Davud'un bu hadis-i şerifi, "Cuma kimlere farzdır?" başlığı altına alması, onun köylerde ve obalarda yaşayanlara cuma'mn farz olduğu görüşünde olduğunu gösterir. Çünkü Hadis-i Şerifin ifâdesinden müslümanların köylerden cuma için Medine'ye geldikleri anlaşılmaktadır. Bu da cumanın onlara farz olmasını gerektirir.
Ancak hadis-i şerif köy ve obalarda oturanlara cumanın farz olduğuna kesinlikle delil olamaz. Çünkü burada Avâlî'den olanların cumaya nöbetleşe geldikleri söylenmektedir. Eğer cuma onlara farz olsaydı nöbetleşe değil, özrü olmayan herkesin her cuma gelmesi gerekirdi. Hepsi gelmediğine göre, bu haber onlara cumanın farz olduğuna delâlet etmez. Onların cumaya gelmeleri tamamen ihtiyarî olduğunu gösterir.
Bu konuda Aynî'de; "Eğer cuma Avâlî'de oturanlara farz olsaydı, nöbetleşe olarak gelmezler, hepsi birden gelirlerdi" demektedir.
Diğer Buhârî sarihleri Kastalânî, Askalanî ve Kirmânî de Aynî'nin söylediklerine benzer ifadelerle şehirlerin dışında oturanlara cumanın farz olmadığını belirtmişlerdir.
Burada söz konusu olan şehirden maksat, Hidâye'dc, (Ebû Yûsuf'un görüşü olmasına rağmen Hanefi mezhebinin tercihi olarak) gösterildiğine göre, idarecisi olan, hükümleri infaz ve cezalan tatbik eden hâkimi bulunan yerlerdir. Ebu Yusuf'dan nakledilen bir başka görüşe göre de şehir, ahâlisi en büyük camilerine toplandığında cami almayacak kadar kalabalık olan yerlerdir.
Fethu'I-KadiVde Ebû Hanife'nin şehir'i şu şekilde tarif etliği bildirilmektedir: "İçerisinde sokaklar, çarşılar ve meskûn mahalleri olan, mazlumu zâlimden koruyacak valisi ve çeşitli hadiseler karşısında kendisine müracaat edilen âlimi bulunan her yerdir." Ancak yukarıda da ifâde edildiği gibi Hidâye sahibi, Ebû Yûsuf'un ilk görüşünü mezhebin görüşü olarak takdim etmiştir.
Bir kimseye cuma namazının farz olması için bazı şartlar vardır. Bu şartlardan bir kısmında bütün mezhubler müttefik olduğu halde bazılarında aralarında görüş ayrılıkları vardır. Bütün mezheblcrin ittifak ettikleri şartlar şunlardır:
Cumanm farz olması için:
1. Erkek olmak. Ancak kadınlar cumayı kılmışlarsa, bir daha öğle namazını kılmalarına gerek yoktur.
2. Hür olmak,
3. Kör olmamak.Gözü görmediği halde camiye giderken kendisine refakat edecek birumi bulabilen kişi hakkında mezhebfer arasında ihtilâf vardır. Hanefîlerden, İmam-ı Azam'a göre böyle birine cuma farz değil, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre farzdır. Şafîîlerden de iki görüş nakledilmiştir.
4. Mukim olmak. Müsâfire cuma farz değildir. Şafîî ve~"H"anbelîlere göre müsâfir, cuma kılınan bir yerde dört günden fazla kalmaya niyet ederse ona da cuma farzdır.
5 . Cuma kılınan bir şehirde olup camiye Hanefîlerde 5040 m.Malikilerde üç mil, Şâfîîlerde de ezan duyulabilecek bir mesafede olmak.,Bulunduğu yer ile cami arasında bir boşluk olması hâlinde, arada meskun olmayan bir boşluk varsa, durum değişir.O konu bundan sonraki hadisin şerhinde açıklanacaktır.Ancak Şâfîîlerde ezan, duyulmayan yerlerde mükellef adedi kırk veya daha fazla olursa bulundukları yerde namazlarını kılmaları gerekir,
6. Sıhhati yerinde olmak:
Hanefîlere göre topal olmamak, ayrı bir şart olarak zikredilir. Bunlardan başka Şafîî, Maliki ve Hanbelîlete göre şu şartların bulunması da cumanın farz olması için gereklidir:
a. Cumayı terk etmeyi mubah kılan bir özrü bulunmayacak,
b. İhtiyar olmayacak, (bu konu tafsilâtlıdır).
c. Bir zâlimin kendisine zarar vermesinden veya hapsetmesinden korkusu olmayacak.
d. Mal, can veya ırza bir zararın gelmesinden emin olacak.
5. Mükellef namaz kılacak yerde yerleşmiş olacak.
Bu mezheplere göre mükellef sayısı kırktan fazla olan köylerde cuma kılınır. Çöllerde veya çadırlarda cuma farz değildir.Bedâyi'de belirtildiğine göre, Hanefi mezhebinde köylerde cuma farz değildir. Şehirlerde veya şehre 5040 m. mesafedeki banliyölerinde yaşayanlara cuma farzdır.
Buraya kadar yazdığımız şartlar, cumanın farz olmasının şartlandır. Bir de cumanın sahih olmasının şartlan Vardır. Ancak onlar şu anda konumuzun dışında olduğu için burada temas edilmeyecektir.[47]

1056. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan; Peygamber (s.a.)in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Cuma, ezanı işiten herkese farzdır."[48]
Ebü Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bir cemaat Resûlullah 'a kadar ref etmeden Abdullah b. Amr'a ait mevkuf bir haber olarak Süfyan'dan rivayet etmiştir, bu isnadı Rasûlullah 'a kadar sadece Kabisa ulaştırmıştır.[49]

Açıklama

Hadis-i şeriften, cuma namazının, ezanı işiten veya işitebilecek bir yerde olan herkese farz olduğu anlaşılmaktadır. Ancak ileride 1067 numaralı hadiste de geleceği üzere kadınlar, köleler, çocuklar ve hastalar bu hükmün dışmdadırlar.
Hadis-i şerif senedindeki Muhammed b. Said et-Tâifî'den dolayı tenkide uğramış ise de, cemaati terk etmenin kötülüğü konusunda Ümmü Mektûm'dan rivayet edilen hadis, bu hadisi takviye etmektedir.[50] Gerçi oradaki hadis, cemaatle namazla ilgilidir. Fakat gözü görmeyen bir kimsenin kendisini camiye götürecek biri varken evinde namaz kılmasına ruhsat vermediğine göre, cumaya daha çok ihtimam gösterilmesi öncelikle gerekir.
Hadisin mefhüm-ı muhalifinden, cuma günü ezanı duyamayan birisine cumanın farz olmadığı anlaşılmaktadır. Hadisin

mutlak olduğuna göre ezanı duymayan kişinin şehir içinde veya dışında, cuma kılınan bir yerde ya da kılınmayan bir yerde olması arasında fark olmaması gerekir. Ancak ulema şehir içinde olan kimseye ezanı duymasa bile cumanın farz olduğunda müttefiktir. Şehir dışında olan kimse hakkında ise, ihtilâf edilmiştir.
Amr b. Âs, Said b. el-Müseyyeb, Ahmed, İshak ve Şâfiîlere göre şehir dışında olup da ezanı işitene cuma farz, işitmeyene farz değildir. Ezanı işitme konusunda müezzinin şehrin kenarında durmasına, havanın rüzgarsız, mülayim olmasına itibar edilmiştir. Yani bu şartlar içerisinde okunan ezanı işitilebilecek bir yerde olan kimseye cuma farzdır.
Ibn Ömer, Ebû Hureyre, Enes, Hasen, Atâ, Nâfi İkrime, Hakem ve Evzaî'ye göre cumayı kıldıktan sonra akşam evine dönebilecek bir mesafede olan kimseye cuma farzdır.
Mâlik ve Leys'e göre, bulunduğu yer ile şehir arasında üç millik bir mesafe olana cuma farz, daha fazla olana farz değildir.
Zeyd b. Ali, Bakir, Müeyyed -billah ve Hanefîlerden, Muhammed'in dışındaki imamlara göre, şehir dışında olanlar ezanı duysalar bile, kendilerine cuma farz değildir. İmam Muhammed'e göre ezanı duyana cuma farz, duymayana farz değildir. Bu, şehirle mükellefin bulunduğu yerin arasında mer'a veya ekin tarlası (vs.) gibi bir açıklık bulunduğu durumlardadır.
Ebû Davud'un, hadisin sonuna koyduğu talikte Abdullah b. Amr'dan yapılan bu rivayetin bir grub tarafından Hz. Peygamberce isnad edilmeden, Abdullah'ın sözü olarak nakledildiği, bu hadisi Kabîsa'dan başka hiçbir râ-vinin Hz. Peygambere isnad etmediği bildirilmektedir. Ancak bu gibi konuların akılla bilinmesi mümkün olmadığından, mevkuf da olsa, merfû hükmünde kabul edilir.[51]

206-207. Çok Yağmurlu Günde Cuma

1057. ...Ebu'l-MelnYin, babasından rivayet ettiğine göre; Huneyn Savaşı yağmurlu bir (cuma) günü(nde cereyan etmiş) idi. Peygamber (s.a.) müezzinine:
"Namaz, olduğunuz yerdedir" diye (ilân etmesini) emretti.[52]

Açıklama

Huneyn, Mekke ile Tâif arasındaki bir vadinin adıdır.Zülmecâz panayırı burada kurulurdu. Müslümanlar Mekke'yi fethettikten sonra kendilerine karşı 20.000 kişilik bir ordu hazırlayan Hevâzîn ve Sakîf kabileleri ile Huneyn vadisinde karşılaştılar. Bu savaş, H.8/M. 630 tarihinde vukubuldu. Düşmanın kurduğu bir pusuya düşen İslâm ordusu ilk anda bozguna uğrar gibi oldu. Asker içindeki yeni müslüman olanların bazılarından ve müşriklerden bu duruma sevinenler oldu. Fakat Hz. Peygamber ve etrafındaki bazı vefakâr müslümanlann gayretiyle kısa zamanda müslümanların durumu düzeldi, kaçanlar geri döndü, mağlubiyetten sonra zafer müslümanlann oldu. Savaş sonunda müslümanlar 4 şehid, kâfirler 70 ölü verdiler. Bu savaşta, müslümanlar, daha önce benzerini görmedikleri derecede büyük bir ganimet elde ettiler. Bu ganimet miktar olarak 22 bin deve, 40 bin koyun, 4 bin okka gümüş, 6 bin esirden ibaretti. Ganimetin bu kadar çok olmasına, düşmanın mallarım kadınlarını ve çocuklarım savaş meydanına getirmesi sebeb olmuştur.
Hadiste beyân edildiğine göre, işte bu savaşın olduğu günde Hz. Peygamber, müslümanlann namazlarını evlerinde kılmalarım emretmiştir. Buradaki "ev"den maksat "çadırlaradır. Çünkü "evler" manasını verdiğimiz "rihâl" kelimesi taştan olan evler için kullanıldığı gibi deriden, yünden, kıldan veya başka şeylerden yapılan çadırlar için de kullanılır. Bu kelime bundan sonraki bablarda da sık sık gelecek ve duruma göre bazan "hâne" bazan "çadır" bazan da "bulunduğunuz yer" diye terceme edilecektir.
Hadis, "çok yağmurlu günde cuma" başlığı altında yer almıştır. Halbuki bu hadiste Huneyn gününün cuma günü olduğuna da;r bir kayıt yoktur. Ancak aşağıda gelecek olan rivayetler, sozkonusu günün cuma günü olduğunu ifade etmektedir. İşte bu yüzden bu hadis, bahis konusu babta getirilmiştir.
Hadis-i şerif şehir dışında cumanın farz olduğunu söyleyenlere delil gibi görünmektedir. Çünkü eğer buralarda cuma farz olmasa idi, Hz. Peygamber namazın çadırlarda olduğunu ilân ettirmezdi. Ancak bu hadisenin cuma günü olması cuma namazı için olmasını gerektirmez. Adı geçen namazın cuma yerine kılınan öğle veya ikindi namazı olması da mümkündür. O halde hadis, kırda cuma namazının farz olmasına delil sayılamaz.[53]

1058. ...Ebû Melîh'den; "Bu günün cuma günü olduğu" rivayet edilmiştir.[54]

Açıklama

Bu eser, mevkuftur. Musannifin eseri buraya almaktan maksadı, yukarıdaki haberde mevzu-bahs edilen günün, cuma günü olduğuna işaret etmektir.[55]

1059. ...Ebû Melîh, babasından; onun cuma günü Hudeybiye'de Hz. Peygamber'le beraber olduğunu, yağmura tutulduklarını ancak ayakkabılarının altının bile ıslanmadığını ve Resûlullah'm onlara namazlarını evlerinde kılmalarım emrettiğini rivayet etti.[56]

Açıklama

Hudeybiye hâdisesi H. 6 senede vuku bulmuştur. Hudeybiye Mekke'ye bir, Medine'ye 9 merhale uzaklıktadır. Hz.

Peygamber ashabıyla birlikte Kabe'yi ziyaret için yola çıkmış, fakat müşriklerin karşı çıkması sebebiyle Hudeybiye demlen bir köyde yapılan bir anlaşma sebebiyle geri dönmüştür.
Hadisteki "ayakkabılarının altı ıslanmadı" ifâdesi yağmurun azlığından kinayedir. Bu haberde Hudeybiye'de cuma günü yağan az bir yağmur sebebiyle Hz. Peygamber cemaate namazlarını çadırlarında kılmalarını emretmiştir. Bundan önceki rivayetlerde ise söz konusu hâdisenin Huneyn gününde olduğu belirtilmişti. Buna göre hâdisenin iki ayrı yerde de tekrarlandığı anlaşılmaktadır.
Ebû Davud'un bu ve bundan önceki hadisleri "çok yağmurlu günlerde cuma" başlığı altında zikretmesi, müellifin yağmurlu günlerde cuma namazına gitmenin şart olmadığı fikrinde olduğunu gösterir. Ancak bu hadislerden müellifin anladığı hükmü çıkarmak mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamberin evlerde kılınmasını emrettiği namazın cuma namazı olduğuna dair hiçbir işaret mevcut değildir. Çünkü hâdisenin cuma günü olması cuma namazı için olmasını gerektirmez. Sabah veya ikindi namazları için olması da mümkündür. Üstelik her iki rivayette de hâdisenin sahrada olduğu göze çarpmaktadır. Ne Hz. Peygamber'in ne de sahâbîlerin kırda olduklarında cuma namazı kılmak için toplandıkları sabit değildir. O halde bu hadisler delil alınarak "yağmurlu günlerde cumaya gitmemek caizdir" denemez.[57]

207-208. Soğuk (Veya Yağmurlu)[58] Gecelerde Cemaate Gitmemek

1060. ...Nâfi'den nakledildiğine göre:
İbn Ömer soğuk bir gecede Dacnân'da konaklayıp, müezzine (herkesin namazını yerinde kılmalarını ilân etmesini) emretti. O da; "namaz çadırlardadır" diye nida etti.
Eyyûb dedi ki: Nâfi, İbn Ömer'den şöyle rivayet etti: Soğuk veya çok yağmurlu bir gece olduğu zaman Resûlullah (s.a.) müezzine "namaz hanelerde (evlerde kılacaktır)dir" diye ilân etmesini emrederdi.[59]

Açıklama

Dacnân, Mekke ile Medine arasında bir dağın adıdır.Mekke'ye takriben 25 mil uzaklıktadır. Rivayetten anlaşıl dığına göre bir sefer esnasında soğuk bir gecede ibn Ömer burada konaklamış ve yanındakilere herkesin olduğu yerde, varsa çadırlarında namazlarını kılmalarını, cemaat için toplanmamalarını emretmiştir.
Müellif İbn Ömer'in hareketini kendi görüşüne dayanarak değil, Peygamber (s.a.)'den öğrendiğine istinaden yaptığım isbat etmek için Eyyûb'un rivayetini nakletmiştir. Görüldüğü gibi rivayetten soğuk ve yağmurlu gecelerde namazın hanelerde kılınmasını bizzat Hz. Peygamber'in emrettiği anlaşılmaktadır. Bu ve bundan sonra gelecek olan hadislerden soğuk, rüzgâr ve yağmurun mutlak mânâda cemaata çıkmamak için özür olduğu ve bu konuda gece ile gündüz arasında fark bulunmadığı anlaşılmaktadır. İbn Battal bu meselede icmâ' olduğunu söyler. Ancak Şâfiîler rüzgârın sadece gece, soğuk ve yağmurun ise, hem gece hem de gündüz için özür olduğu görüşündedirler.
Bu babın bazı hadisleri cemaatla ilgili olduğu halde, müellifin bunları cuma konusunda nakletmesi, onun cemaata gitmekle cumaya gitmeyi aynı gördüğünü gösterir. Zaten Buhârı ve Müslim'in de rivayet ettikleri 1066 numarada gelecek olan İbn Abbâs hadisi de yağmurlu günlerde cuma yerine evlerde öğle kılınabileceğini göstermektedir. Mezkûr hadisin şerhinde malûmat verilecektir.[60]

Bazı Hükümler

Soğuk ve yağmurlu günlerde, cemaate gitmeyip, farz namazları evlerde kılmaya ruhsat vardır. Bu, kasten cemaati terk etme hükmünde değildir.[61]

1061. ...Nâfi'den; demiştir ki:
İbn Ömer Dacnân'da ezan okudu, sonra "namazlarınızı bulunduğunuz yerde kılınız" diye ilân etti. Sonra da Resûlullah (s.a.)'ın seferde iken, soğuk ve yağmurlu gecelerde müezzine ezan okumasını, akabinde de namazlarını oldukları yerde kılmalarını ilan etmesini emrettiğini haber verdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi, Hammâd b. Seleme, Eyyûb ve Ubeydullah'tan rivayet etmiş ve yerine (kelimelerin yerlerini değiştirerek) "seferde, soğuk veya yağmurlu gecede" demiştir.[62]

Açıklama

Hadisin Beyhakî'deki rivayetinde, "Resûlullah (s.a,) bir seferinde karanlık ve rüzgârlı -veya karanlık ve soğuk veya karanlık ve yağmurlu- bir gecede" denilmektedir.
İbn Ömer'den nakledilen bu rivayetle bundan önceki rivayet arasında bazı farklar göze çarpmaktadır. Öncekinde "nannazlarınızı çadırlarınızda kılınız" diye nida edenin İbn Ömer'in müezzini olduğu bildirildiği halde bunda bizzat İbn Ömer'in ezan okuduğu ve bizzat onun namazların çadırlarda kılınmasını ilan ettiği belirtilmektedir. Buna göre hâdisenin iki ayrı zamanda iki defa vukuunun muhtemel olduğu söylenebileceği gibi ikinci rivayette de ezan okuyup ilân yapanın müezzin olduğu fakat ifâdede bir hazf bulunduğu da söylenebilir.
Sonraki rivayetten, böyle yağmurlu ve soğuk gecelerde namazların evlerde kılınmasını ilân etmeden Önce, ezan okumanın gerekli olduğunu anlamaktayız. Yine sonraki rivayetten, böyle gecelerde cemaate gitmeme ruhsatının seferle mukayyed

olduğu anlaşılmaktadır. Ancak hazarda da böyle gecelerde meşakkate düçâr olanlar aynı hükmün altına girerler. "Meşakkate düçâr olanlar" diyoruz, çünkü soğuk ve yağmura karşı herkesin tahammül ve etkilenmesi aynı değildir. Fakat medeniyetin birçok nimetleri ile mücehhez olduğumuz bu devirde birçokları için bu etkenler meşakkate sebep olmaktan çıkmıştır.[63]

1062. ...Nâfi'den; demiştir ki:
îbn Ömer Dacnân'da soğuk ve rüzgârlı bir gecede ezan okuyup arkasından "Namazları çadırlarınızda kılınız. Namazları çadırlarınızda kılınız" diye ilân etti. Sonra da şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) seferde iken soğuk veya yağmurlu bir gece olduğu zaman müezzinine emreder o da; "Namazları çadırlarınızda kılınız" derdi.[64]

Açıklama

Bu rivayette de ezanı bizzat İbn Ömer'in okuduğu, ilânı onun yaptığı bildirilmektedir. Bu rivayetle babın ilk rivayeti arasında gözüken tezadı gidermek için önceki rivayette söylenenler burada da söylenebilir.[65]

1063. ...Nâfi'den rivayet edildiğine göre; İbn Ömer -soğuk ve rüzgarlı bir gecede ezan okuyup-[66] "Namazları bulunduğunuz yerde kılınız" dedi. Arkasından da:
Şüphesiz soğuk veya yağmurlu bir gece olduğu zaman Resûluliah (s.a.) müezzine, "Haberiniz olsun, namazı bulunduğunuz yerlerde kılınız" demesini emrederdi, diye ilâve etti.[67]

Açıklama

Hadisin Buhârî'deki rivayeti şu şekildedir: İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.) seferde iken soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzine ezan okumasını, ardından da "Haberiniz olsun, namazlarınızı olduğunuz yerde kılınız" demesini emrederdi."
Müslim'in rivayetinde de bazan "rüzgarlı soğuk gece" bazan da "yağmurlu soğuk gece" ifâdelen yer almaktadır.
Bu rivayette Hz. Peygamber'in seferde olduğuna dâir bir kayıt yer almamıştır.[68]

1064. ...îbn Ömer (r.a.)'dan; demiştir ki:
Peygamber (s.a.)'in müezzini Medine'de yağmurlu gecelerde ve soğuk seherlerde böyle (namazlarınızı evlerinizde kılınız) diye nida etti.[69]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu haberi Yahya b. Saîd el-Ensâri Kasım'dan; o da îbn Ömer vasıtasıyla Resûlullah'dan rivayet etmi?, rivayetinde "seferde" demiştir.[70]

Açıklama

Bundan önceki rivayetlerde hadisi, Nâfi'den rivayet eden râviler, "soğuk ve yağmurlu gecelerde herkesin bulunduğu yerde namaz kılmakla emrolunduğu" olayın sefer esnasında cereyan ettiğini söylemişlerdi. Bu rivayette ise, Îbn İshak bütün bu sika râvilere muhalefet etmiş ve sözü edilen olayın Medine'de olduğunu söylemiştir. Ebû Davud'un talikinden anlıyoruz ki, Yahya b. Saîd el-Ensârî de Muhammed b. İshak'a muhalefet edenlerdendir.
Bu rivayet, yağmur ve soğuğun cemaate gitmeme konusunda, sahrada olduğu gibi meskûn mahallerde de özür sebebi olduğunu göstermektedir.[71]

1065. ...Câbîr (r.a.)'den; demiştir ki:
Biz Resûlullah (s.a.) ile birlikte bir seferde idik, yağmura tutulduk. Resûlullah (s.a.):
"Sizden isteyen namazını olduğu yerde kılsın" buyurdu.[72]

Açıklama

Bu konuda daha evvel serdedilen rivayetlerin hepsi Nâfi vasıtasıyla İbn Ömer'den nakledilmiştir. Bu rivayet ise, başka bir sahâbî'den, Câbir'den nakledilmiştir. Câbir'in bu rivayetinde cemaata gitmeme ruhsatının seferle mukayyed olduğuna işaret ediliyor. Ayrıca, soğuk veya yağmurlu havalarda cemaate iştirak etmeyip kendi çadırında veya bulunduğu yerde namaz kılmanın isteğe bağlı olduğu, bunun zorunlu olmadığı, arzu edenin cemaat yapabileceği de anlaşılmaktadır.
Bu hadis önceki rivayetlerde geçen "namazı bulunduğunuz yerde kılınız" emrinin ibâhaya delâlet ettiğini gösterir.[73]

1066. ...Muhammed b. Sîrîn'in amcası oğlu Abdullah b. el-Hâris'in haber verdiğine göre; İbn Abbâs (r.a.) yağmurlu bir günde müezzinine; dedikten sonra, deme, "namazınızı evlerinizde kılınız de" diye emretti. İnsanlar bunu pek beğenmediler. Bunun üzerine İbn Abbâs: "Bunu benden daha hayırlı olan biri yaptı. Şüphesiz cuma (yani "haydin namaza" diye çağırıhnca icabet) farzdır. Ben ise dedirtip de sizi meşakkate sokmayı, yağmurda çamurda yürümenizi arzu etmedim" dedi.[74]

Açıklama

Bu rivayetten anladığımıza göre yağmurlu bir cuma gumı İbn Abbas Hazretlerinin, müezzinine dedikten sonra dememesini bunun yerine namazınızı evlerinizde kılınız" diye nida etmesini emretmiştir. Bu, Aynî'nin de işaret ettiği gibi ezanın Peygamber'den gelen şeklini ve sırasını değiştirmek mânâsına gelir. İbn Abbâs'ın bu yaptığı Hz, Peygamber'den gördüğü veya duyduğu bir hadise müstenid değil, kendi içtihadına mebnidir. Verdiği bu emre karşılık cemaatin, hoşnutsuzluklarını hissettirmelerine karşı söylediği "Ben (dedirtip de) sizi zorluğa sokmayı, yağmurda çamurda yürümenizi istemedim" tarzındaki sözleri de hareketinin ictihadî olduğunu gösterir. İbn Abbâs'ın, "bunu benden daha hayırlısı yaptı" demesi, "namazlarınızı evlerde kılınız" sözüne işaret idi. Bu ilânın ezan esnasında yapılmasına işaret değildir.
Görüldüğü gibi bu rivayette müezzinin "namazlarınızı, evlerinizde kılınız" diye nida etmesi ezan esnasında olmuştur. Halbuki bundan öncekinde İbn Ömer'den gelen rivayetlerde de bu nidanın ezan bittikten sonra olduğu bildirilmişti. Bütün ezanlarda "haydin namaza, haydin felaha" sözlerini söylemek ittifakla sabit olduğuna göre, İbn Ömer'den yapılan rivayetin daha tercihe şayan olması gerekir.
İmam Nevevî: "= Namazı evlerinizde kılınız" sözünü Şafiî'nin belirttiği gibi hem ezan esnasında hem de ezandan sonra söylemek caizdir. Ashabımızın bazıları, "bu ezandan sonra söylenmelidir" diyorsa da, bu hal İbn Abbâs hadisinin sarahati karşısında zayıftır" der. Aynî de, Nevevî'nin bu sözlerini naklettikten sonra, İbn Abbâs hadisinin ezanın tertibine uymadığını ilâve eder.
Bu ve bundan önceki bütün hadisler, yağmur, soğuk ve rüzgarın cemaate ve cumaya gitmemeyi mübâh kılan özürlerden dolduğuna işaret etmektedir. Bu konuda bütün mezhepler hemfikir gibi ise de yine aralarında bazı görüş ayrılıkları vardır.
Şâfiîlere göre: Cemaate gitmemeyi mubah kılan her özür, cumaya gitmemek için de özürdür. Buna göre yağmur ve şiddetli soğuk ister gecede ister gündüzde olsun özürdür. Çamur, kar ve şiddetli sıcak için de hüküm aynıdır. Ancak rüzgâr sadece soğuk olduğunda ve geceleri özür sayılır.
Mâlikîlere göre; şiddetli yağmur ve çamur cuma ve cemaat için özürdür.
Hanbelîlere göre; Kişi yukarıda sayılan şeylerden herhangi biri ile eziyete mâruz kalıyorsa cemaate veya cumaya gitmemeleri caizdir.
Hanefîlere göre: Çok yağmur ve çok çamur şiddetli soğuk, bir de karanlık cemaate veya cumaya gitmemeyi mubah kılan özürlerdendir. Rüzgâr, Şâfiîlerde olduğu gibi ancak şiddetli olursa, geceleri özür sayılır.[75]

Bazı Hükümler

1. İctihad caizdir.
2. Yapılan bir içtihadı cemaatın beğenmemesi ve bunu izhar etmesi caizdir.Bu durumda ictihad sahibinin içtihadının aklî ve naklî delilini belirtmesi gerekir.
3. Yağmur, çamur, soğuk vs. gibi tabiî olaylar cumaya ve cemaate gitmemeyi mubah kılan özürlerdendir.[76]

208 - 209. Köle Ve Kadın İçin Cuma

1067. ...Târik b. Şihâb[77]'dan rivayet edildiğine göre Reaülüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Köle, kadın, çocuk ve hasta dışındaki bütün mü si umanlara cemaatle cuma (kılmaları) farz-ı ayındır."[78]
Ebû Dâvûd dedi ki: Tank b. Şihâb Resûluilah 'ı görmüş fakat ondan birşey işitmemiştir.[79]

Açıklama

Hadis-i şerifte istisna edilen dört grubun dışında bütün müslümanlara cuma namazını cemaatle kılmalarının farz olduğu beyân edilmektedir. Diğer bazı rivayetlerde müsafir de bu dört gruba ilhak edilmiştir.
Cuma namazı farz-ı ayındır. Yani her müslüman tarafında kılınmalıdır. Dört mezhebin görüşü bu merkezde olduğu gibi sahabe ve tabiûnun cumhûruda aynı görüştedir. İbnu'I-Münzir cumanın farz-ı ayn olduğunda icma olduğunu söylerken Hattâbî, fukahanm ekserisinin bu görüşte olduğunu kayd eder. Ancak muhalif olanlar -hem adet hem de delil İtibariyle- üzerinde durmaya değmez. İmam Şafiî'den, cumanın farz-ı kifâye olduğu tarzında nakilde bulunanlar varsa da Dârimî ve Mervezî gibi âlimler bu naklin hata olduğunu, İmam Şafiî'ye böyle bir görüş nisbet etmenin yerinde olmadığını söylerler.
Hadis-i şerifte genel hükümlerden istisna edilen yani kendilerine cumanın farz olmadığı bildirilen dört grubtan kadın, çocuk ve hasta hakkında ittifak vardır. Köle hakkında bazı önemsiz ihtilâflar varsa da zaten ortada kölelik diye bir müessese kalmadığı için üzerinde durmaya lüzum görülmemiştir.
Ebû Hanife ve Mâlikîler ihtiyarları hasta sınıfına ilhak ederek onlara da cumanın farz olmadığım söylemişlerdir. Ebû Yûsuf, Muhammed, Ahmed b. Hanbel ve Şâfiîlere göre ise, ihtiyar mülk olarak veya kira ile üzerine binip camiye gideceği bir vasıta teminine muktedirse kendisine cuma farz, aksi halde farz değildir.
Gözü görmeyenler hakkındaki hüküm de ihtilaflıdır. Ebû Hanife ve İmam Yahya, A'rnâya cumanın farz olmadığını söylerler. Mâliki, Hanbelî ve Şâfiîlerle Hanefîlerden Ebû Yûsuf ve Muhammed'in mezhebine göre âmâ kendi kendine veya bir başkasının yardımı ile cumaya gitme imkanına sa-hibse kendisine cuma farz, değilse, farz değildir. Bunlar cuma ile cemaat arasında fark görmezler. Cemaat konusunda Hz. Peygamber'in İbn Ümmi Mektûm'a verdiği cevabı esas alırlar.[80]
Hadis-i Şeriften cuma namazının cemaatle kılınmasının şart olduğu anlaşılıyor. Ulemâ arasında bunun aksi bir görüşe sahib olanı da yoktur. Fakat cemaatin adedi konusunda çok farklı görüşler ortaya konmuştur. Bunlar:

1. Cemaatin en azı imamdan başka iki kişidir. Bu Hanefîlerden Ebû Yûsuf'la Leys'in görüşüdür. Delil olarak şunu söylerler: İkide, bir şeyi başka bir şeye cem etme vardır. Cuma cemaat'den müştaktır. İkide de cemaat mânâsı vardır.
2. Ebû Hanife, Muhammed, Müeyed-billah, Ebû Tâlib, İbnu'I-Münzir, Müzem, Süyûtî, ve Sevrî'ye göre cemaatin en az imamdan başka üc kişidir.
Çünkü "koşunuz"[81] emri cum'aya koşanların cemi'i (çoğul) olmasını gerektirir. En az çoğul ise, üçtür. Yine işaret edilen âyetteki "= Allah'ın zikrine" sözü, Allah'ı zikreden birinin olmasını gerektirir ki, o da imamdır. O halde cuma için en azından bir imam, üç de cemaat olmalıdır. Bunların imameti caiz olanlardan olması şarttır.
3. İkrirne ve Rabia'dan cemaatın en azının yedi kişi olması gerektiği rivayet edilmiştir.
4. Mâlikîlere göre, en az 12 kişi olmalıdır. İmam bu sayının dışındadır. Resûlullah (s.a.) bir cuma günü hutbe okurken, Şam'dan gelen bir kafileyi karşılamak üzere cemaatin çıkması ve içerde sadece on iki kişinin kalması bunların delilidir. Bunlara göre bu on iki kişinin kendilerine cuma farz olanlardan olması gerekir.
5. Cuma için şart olan cemaat, en aşağı imamla birlikte kırk kişi olmalıdır. İshâk ile Hanbelî ve Şâfiîler bu görüştedirler. Bunlar Dârekutnî ve Bey-hakî'nin Câbir'den rivayet ettikleri "Her kırk ve daha fazlasına cuma kurban ve bayram namazı vardır" hadisi ile Beyhakî'nin İbn Mes'ud'dan rivayet ettiği "Resûlullah bizi cum'ada topladı, en son gelen ben oldum ve biz kırk kişi idik" hadisidir. Ancak bunların her ikisi de istidlal açısından mahzurlu görülmüştür. Birincisi senedindeki, Abdülaziz b. Abdirrahman'dan dolayı zayıf sayılır. Bu zat hakkında Ahmed b. Hanbel: "Hadislerine, yaian veya mevzu damgası vurulur",Nesâî, "sika değildir"; Dârekutnî, "hadisi münkerdir" demişlerdir. İbn Hıbbân bu zâtın rivayetini hüccet saymazdı. Beyhakî ise, bu hadis hakkında "bu gibi hadisler hüccet olmaz" der, İkinci hadis ise, bir hükmü değil bir vakıayı ortaya koymaktadır. İbn Mes'ud'un oraya en. son gelmesi ve onunla birlikte cemaatin kırka baliğ olması cumanın sıhhati için bu sayının gerekli olduğunu göstermez.
6. Ömer b. Abdilaziz'e ve Ahmed b. Hanbel'den bir rivayete göre, cemaat £n azından elli kişi olmalıdır.
7. İbn Hazm, imamdan başka bir kişinin kâfi olduğunu söylemiş, Mâzirî ise, seksen kişiyi şart koşmuştur.
Şevkânîbu görüşlerle ilgili olarak şöyle der: "Bunlardan, bir kişi ile cumayı caiz görmenin dayanağı olmadığı gibi, cemaat için sekseni, dokuzu veya yediyi şart koşmanın da dayanağı yoktur. Ama iki kişi ile sahih olduğunu söyleyenler, adedin hadis ve icma ile vâcib oluşunu delil göstermişlerdir. Ayrıca cuma için belirli bir adedin şart olduğuna dâir bir delil sabit olmamıştır. Diğer namazlarda iki kişi ile cemaat sahihtir. Cuma ile diğer namazlardaki cemaat arasında da fark yoktur..." Şevkânî bunları söyledikten sonra, cuma için belirli bir adedi emreden bir nass olmadığına göre, cuma namazının da diğer cemaatlerde olduğu gibi iki kişi ile sahih olduğu görüşünü benimsediğini ortaya koymaktadır.
Hatta bazı eserlerde daha da ileri gidilerek cuma namazının diğer namazlardan farkının olmadığı dolayısıyla cuma için şart koşulan devlet başkanı, şehir ve sayı gibi şartlara lüzum olmadığı söylenmektedir. Ancak daha evvel tafsilatlı olarak açıkladığımız gibi bu, cumhurun görüşüne aykırıdır.[82]

Bazı Hükümler

1. Cuma namazı, kadın, çocuk, köle ve hastaların dışındaki bütün müslümanlara farz-ı ayındır.
2. Cuma namazı ancak cemaatle edâ edilebilir. Cemaatin adedi âlimler arasında ihtilaflıdır.[83]

209 - 210. Köylerde Cuma

1068. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
İslâm'da, Medine'de Mescid-i Nebevi'de edâ edilen cuma'dan sonra kılınan ilk cuma namazı, Bahreyn'in bir köyü olan Cüvâsâ'da kılınandır.[84]
Osman (b. EbtŞeybe); "Cüvâsâ Abdulkays kabilesi köylerinden biridir" dedi.[85]

Açıklama

Hadisin Muhammed b. Abdullah tarafından yapılan rivâyetinde Ctivâsâ adındaki köyün Bahreyn'e bağlı olduğu belirtildiği halde, Osman b. Ebî Şeybe, bu köyün Abdulkays kabilesi köylerinden biri olduğunu söylemiştir. Muhammed'in rivayetinde köy bir memlekete, Osman'ın rivayetinde ise bir kabileye nisbet edilmiştir. Abdulkays'Uların Bahreyn'de yaşadıkları gözönüne alınırsa, rivayetler arasında ihtilâf olmadığı ortaya çıkar. Nitekim Mü'cemu'l-Büldân'da Cüvâsâ için "Bahryen'de Abdül-Kays'ın bir kalesidir" denilmektedir.
Bu hadis-i şerif, cuma namazının şehirlere ait bir ibâdet olmayıp, köylerde de farz olduğuna delâlet etmektedir. 1055 numaralı hadisin açıklamasında kısaca temas ettiğimiz bu konuyu burada biraz daha geniş olarak ele almakta fayda görmekteyiz.
Şafîî ve Hanbelîlere göre cuma namazı köylerde de farzdır. Ancak orada hür, âkil, baliğ ve mukîm kırk erkeğin bulunması şarttır. Bu köyün ahalisi de yazı ve kışı ayrı ayrı yerlerde geçiren göçebe cinsinden olmamalıdır. Bu şartları hâiz bir köyün evlerinin taştan, kerpiçten tahta veya kamıştan olması arasında fark yoktur. Üzerinde durduğumuz hadisten başka Dârekutnî'nin Zührî vasıtasıyla Ümmü Abdullah ed-Devsiye'den rivayet ettiği "Re-sûlullah dördüncüleri İmamları da olsa. Üç kişinin bulunduğu her köyde cuma farzdır"[86] buyurdu, hadisi de bunu desteklemektedir.
Ebu Bekir b. Ebî Şeybe'nin, Beyhakî ve İbn Hıbbân'ın Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri "onlar Ömer'e köylerde cumayı soran bir mektup yazdılar. O da, nerede olursanız olun, cumayı kılın, diye cevab verdi" şeklindeki rivayetler de Şafîî ve

Hanbelîleri destekler görünmektedir.
Malikîlere göre hem şehirde hem de köyde cuma namazı kılınabilir. Yalnız köyün evlerinin birbirine yakın ve yollarının köyün ortasında olması gerekir. Ayrıca köyde bir mescit ve çarşı da bulunmalıdır. Bir idarecinin bulunup bulunmaması arasında fark yoktur.
Hanefîlere göre cuma namazı ancak şehirlerde kılmabilir. Köylerde kılınamaz, şehirden maksadın ne olduğu 1055. hadisin açıklamasında geçmiştir. Hanefilerin görüşleri şu hadis-i şeriflere dayanır:
1. Hz. Ali'den merfu'an rivayet edilmiştir: "Cuma ve teşrik, sadece şehirdedir"[87]
2. Hz. Ali'den:"Büyük ve küçük şehirlerin haricinde cuma, teşrik, kurban bayramı namazı ve Ramazan bayramı namazı yoktur."
Hanefîler, Şafîî ve Hanbelîlerin delil kabul ettikleri hadislerden bazılarındaki "köyler" diye terceme ettiğimiz kelimesinin "şehirSer" manasında kullanıldığını söylerler.Gerçekten Kur'an-ı Kerim'in bir çok yerinde bu kelimenin mufredi olan "-el-karyetii" vetesniyesi olan "karyetâni, karyeteyn" kelimeleri şehir mânâsına kullanılmıştır.Diğer bazılarım da ya delil olamayacak derecede zayıf bulurlar ya da değişik şekilde tev'il ederler. Mesela köylerde cumanın farz oluşuna delil olarak kaydettiğimiz hadislerden ilki için; "bunu Zührî'den nakleden râvilerin hepsi metruktür, üstelik Zührî'nin Devsiyye'den bir şey duymuş olması sahih değildir"; ikincisi hakkında da, "onun senedinde Hakem b. Abdillah b. Sa'd vardır. Onun için Dârekutnî, "Metruktür"; Buhârî de, "onu terk ettiler" demiştir" derler.
Ebû Hureyre'den rivayet edilen üçüncü hadis hakkında söyledikleri de şudur: "Bundan maksat, "şehirlerden nerede olursanız olun" demektir. Şâfiîler bunu kırk kişiden daha kalabalık köylere tahsis ediyorlar. Biz de şehirler için olduğuna hamlediyoruz."
Çadırlarda göçebe olarak yaşayanlar için ittifakla cuma farz değildir. Ama yaz-kış devamlı olarak bir yerde eğleşip fakat çadırlarda oturanlar için cumanın sahih olup olmayacağı konusunda iki görüş vardır. Esah olana göre sahih değildir. İmam-ı Azam da bu görüştedir.
Burada ikinci bir mesele karşımıza çıkmaktadır. O da şudur: Cumanın kılınabilmesi için cami şart mıdır? Yoksa cami dışında herhangi bir yerde de kılınabilir mi?
Mâlikilere göre, cami şarttır ve bu caminin içinde bulunduğu kasaba veya şehrin mûtad binalarına benzemesi lâzımdır. Yine bunlara göre bir yerde birden fazla cami varsa, en eski olanında kılınmalıdır. Ancak cemaati almaması gibi özürlerle sonradan yapılanlardan birinde de kılınabilir.
İmam Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İmam-i A'zam'a göre, cumanın sıhhati için, cami şart değildir. Camide kılınabileceği gibi, boş bir alanda da kılınabilir. Bahrü'r-Râik'de; "eğer Resulullah'm Batnü'l-Vadide namaz kıldığı sahihse, en kuvvetli görüş budur" denilmekledir. Zaten cumanın camide kılınmasının şart olduğuna dâir hiçbir rivayet yoktur.
İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyelu'I-Muktesid adındaki eserinde cuma konusunda bu kadar çok ihtilafa düşülmesinin sebeplerini şöyle izah eder:
"Hz. Peygamber bu namazı, sadece şehirde, cemaatle ve bir camide kılmıştır. Bundan dolayı bazıları bunların tümünü cumanın sıhhati için şart koşmuş, bazıları da bir kısmını gerekli görmüş, bir kısmını hesaba katmamıştır. Mâlik'in mescidi şart koşup da şehri veya sultanı şart koşmaması bunun misalidir..." İbn Rüşd daha sonra, muhtemelen bütün bunlar bu konuda gereksiz tafsilattır. Biri çıkıp da "Allah'ın dini kolay olduğu halde bunlar lüzumsuz tafsilattır. Şayet söz konusu olan şeyler şart olsaydı, Resûlullah bunu söylerdi. Zira söylememesi onun tebliğ sıfatına uygun düşmez, diyebilir" demektedir.[88]

1069. ...Babası Ka'b b. Mâlik'in gözleri görmez olduktan sonra ona rehberlik eden Abdurrahman b. Ka'b demiştir ki:

Ka'b cuma günü ezanı duyunca Es'ad b. Zürâre[89] için dua ederdi. Kendisine:
Ezanı işitince Es'ad b. Zurâre'ye (niçin) duâ ediyorsun? dedim.
Çünkü o Nakîu'l-hadamat denilen çukurdaki Beni Beyâda Har-rasından Hezmü'n-Nebît denilen yerde bize ilk defa cuma namazını kıldırandır, karşılığını verdi.
O gün kaç kişiydiniz? dedim.
Kırk kişi idik, diye cevap verdi.[90]

Açıklama

Anlaşıldığına göre Ka'b b. Mâlik'in gözleri ömrünün sonuna doğru görmez olmuştur.Bu yüzden oğlu Abdurrahman onun elinden tutuyor ve gideceği yere götürüp getiriyordu. Cuma ezanı okununca Ka'b b. Mâlik Es'ad b. Zürâre'yi rahmetle anıyor ve onun için dua ediyordu. Bunun sebebini soran oğluna kendilerine Medine'nin bir köyünde ilk defa cuma namazını Es'ad'ın kıldırdığını söyledi. Bu köy Nakîü'l-hadamât denilen çukurdaki Benû Beyâda Harrasında Hezmu'n-Nebit denilen bir yerdi.
Naki': İçinde yağmur suyu biriken, sular çekildikten sonra da ot biten çukurlara denir.
Hadamât: Medine civarında bir yerin adıdır.
Benû Beyâda: Ensardan bir sülâlenin adı.
Harra: Ateşte yanmış gibi simsiyah taşlardan oluşan taşlık.
Harratü Benî Beyâda: Medine'ye bir mil mesafede bir köyün adı.
Hezmü'n-nebît: Harratü Beni Beyâda köyündeki bir yer.
Hezm: Alçak arazi.

Nebît: Yemen'de bir kabilenin adı.
Bu hadis, köylerde cumanın sahih ve cuma kılmak için kırk adedini şart koşanların görüşüne delil sayılmaktadır. Ancak Es'ad b. Zürâre cuma kıldırdığında cemaatin sayısının kırk olması, cumanın sıhhati için kırk kişinin şart olduğunu göstermez.[91]

210-211. Cuma Bayram Gününe Rastlarsa

1070. ...tyas b. Ebî Ramle eş-Şâmi'den;[92] demiştir ki:
Muâviye b. Ebî Süfyân'ın yanındaydım. Muâviye, Zeyd b. Er-kam'a:"İki bayram (bayram ve cuma) aynı güne rastladığı bir günde Resûlullah (s.a.) ile beraber bulundun mu?" diye sordu. Zeyd:
Evet, dedi.
Peki nasıl yaptı?
Bayramı kıldı sonra cuma için ruhsat verip "kılmak isteyen kılsın" buyurdu.[93]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bayramın cuma gününe rastlaması halinde bayram namazı kılındıktan sonra cemaatin, cuma namazını kılıp kılmamakta serbest olduğunu ifâde etmektedir. Buna göre cemaatten isteyen cumayı kılabilecek, kılmak istemeyen için de bir sorumluluk mevzuu bahs olmayacaktır. Bu konuda ulemâ arasında hayli görüş ayrılığı mevcuttur. Mezheplerin görüşleri bu babın son hadisin (1073) açıklamasında ortaya konulacaktır.
Bu hadisteki "iki bayram" tâbirinden cuma için bayram ifâdesinin kullanıldığım anlıyoruz. Beyhakî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadiste[94] Hz. Peygamber cuma günü için "Ey müslümanlar, bu günü Allah size bayram kılmıştır. O gün guslediniz ve misvaki ihmal etmeyiniz" buyurmuştur.[95]

Bazı Hükümler

1. Cuma müslümanların haftalık bayramıdır.
2. Bayramın cuma gunune rastlaması halinde bayram
namazı kılındıktan sonra cemaat, cumayı kılıp kılmamakta serbesttir. Ancak yukarıda da işaret edildiği gibi bu, ittifak edilen bir husus değildir. Farklı görüşler babın sonunda verilecektir.[96]

1071. ...Atâ b. Ebî Rabâh'den; demiştir ki:
Cumaya rastlayan bir bayram gününde İbnu'z-Zübeyr bize günün evvvelinde (Bayram namazı vaktinde Bayram namazını) kıldırdı. Sonra biz cumaya gittik, fakat İbnu'z-Zübeyr gelmedi. Biz de namazımızı teker teker kıldık. O zaman İbn Abbâs Taif'te idi. Gelince durumu kendisine anlattık.
Sünnete uygun davranmış, dedi.[97]

Açıklama

Kolayca anlaşılacağı gibi İbnu'z-Zübeyr, Abdullah b. ez-Zübeyr'dir. Cuma ile bayramın aynı güne rastladığı bir günde Abdullah, cemaate bayram namazını bildiğimiz vaktinde kıldırmıştır. Cuma vakti gelince cuma kılmak için cemaat camiye toplanmış, fakat İbnu'z-Zübeyr gelmemiştir. Bunun üzerine cemaat namazlarını kendi başlarına kılmış ve o zaman Tâif'te bulunan İbn Abbâs gelince durumu kendisine haber vermişler. O da "İbnu'z-Zübeyr Sünnete göre hareket etmiş" karşılığını vermiştir. Cemaatin kendi başlarına kıldığı namaz cuma değil, öğle namazı olmalıdır. Çünkü cumanın cemaatsiz kılınması caiz değildir.
Şevkânî, "bu hadisin râvileri, sahih hadis râvileridir" der.[98]

1072. ...Ata (b. Ebî Rebâh) demiştir ki:
(Abdullah) b. ez-Zübeyr devrinde cuma ile bayram aynı güne rastladı. İbnu'z-Zübeyr: "İki bayram aynı günde birleşti" deyip erkenden ikisini birden iki rekat olarak kıldırdı. İkindiye kadar da bir daha namaz kılmadı.
Bu ve bundan evvelki rivayetler Abdullah ez-Zübeyr'in bayram namazını kıldıktan sonra cumayı kılmadığını gösterir. Bu ilk rivayete de uygundur.
Hattâbî İbnu'z-Zübeyr'in yaptığı ile ilgili olarak şöyle der: "İbnu'z-Zübeyr'in yaptığı ancak cumanın zevalden önce olduğunu söyleyenlerin görüşüne göre caizdir. Bu da İbn Mes'ud'dan rivayet edilmiştir. Buna göre İbnu'z-Zübeyr bu iki rek'ati cuma olarak edâ etmiş, bayramı da cumaya tabî kılmış olur."
Aynî ise, Hattâbî'nin görüşüne şu sözleriyle karşı çıkmıştır:
"Sahabilerin, "Sonra biz cumaya gittik fakat o gelmedi, biz de namazımızı tek başımıza kıldık" demeleri, Hattâbî'nin te'viline aykırıdır. Çünkü İbnu'z-Zübeyr'in ilk namazı bayram olarak kıldığı ashab tarafından bilinmiş olmasaydı, ashab cuma için camiye gitmez ve öğleyi kendi kendilerine kılmazlardı. Zeyd b. Erkam'dan rivayet edilen hadis de bizim görüşümüze te'yid eder. Çünkü Zeyd, Resûlullah'ın kıldığı namazın bayram namazı olduğunu sarahaten zikretmiştir."
Nesâî'nin bir rivayetinde, İbnu'z-Zübeyr'in önce hutbe okuyup sonra namaz kıldırdığı zikrediliyorsa da, Aynî'nin dediği daha

muvafık görünüyor. Çünkü bayram namazlarında hutbenin namazdan evvel okunduğu çok olmuştur. Hâkim'in Vehb b. Keysân'dan yaptığı bir rivayete göre Hz. Ömer de aynı şeyi yapmıştı. Öyleyse hutbenin namazdan evvel okunmuş olması, o namazın mutlaka bayram namazı olmasını gerektirmez.[99]

1073. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Sizin şu gününüzde iki bayram bir araya geldi. İsteyen(e bayram namazı yeter) cumayı kılmayabilir ama biz cumayı kılacağız."[100]
Ömer Şu'be'den[101] diye an'ane ile rivayet etti.[102]

Açıklama

Hadis-i şerif bayram namazını cemaatle kılan kimsenin bununla iktifa ederek cumayı kılmamasının caiz olduğuna delildir. Ancak konu, ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hanbelîlere göre bayramı imamla beraber kılanlardan cuma sakıt olur. Ancak hadis-i şerifte geçen "ama biz cumayı kılacağız" ifadesinden dolayı cumanın imamdan düşmediğini söylerler. el-Hâdî, ifâdenin cem'i (çoğul) oluşuna bakarak imamla birlikte üç kişiye ,daha cumanın farziyyetinin devam ettiğini söyler.
Şevkânî, İbnu'z-Zübeyr'in imam olduğu halde cumayı kalmamasını, İbn Abbas'ın da "sünnete uygun davranmış" demesini hatırlatarak, Hanbelîlerin bu görüşüne karşı çıkmakta ve cumayı terk konusundaki ruhsatın umumi olduğunu söylemektedir.
Mâlikîlerden bu konuda iki görüş nakledilir. Mutarrif, İbn Vehb ve İbnu'l-Mâcişûn'un İmam Mâlik'den yaptıkları rivayete göre bayramı kılanın cumayı kılması gerekmez. İbn Kasjm'ın Mâlik'ten rivayetine göre ise, cumanın farziyyeti düşmez, onun da kılınması gerekir. Mezhebin görüşü de budur.
Şâfiîler bu konuda şehirle köyü ayırırlar. Onlara göre şehirliler için bayram kâfi değildir, cuma da farzdır. Cuma ezanını işiten köylüler ise, meşhur olan kavle göre, cuma kılmazlar, yerine öğle namazını kılarlar.
Hanefîlere göre, bayram ile cuma aynı güne rastlarsa, mükellefler hem bayramı hem de cumayı kılmakla yükümlüdürler. Biri diğerine düşürmez.
Hanbelilerin dışındaki mezheplerde bayram, cumanın yerini tutmaz, cumanın farziyyeti devam eder. Bu görüşte olanlar, Hz. Peygamber'in cuma kılıp kılmamakta muhayyerr bıraktığı kimselerin köylüler olduğunu, şehirliler için böyle bir ruhsatın söz konusu olmadığını söylerler. Köylüler çoğu kez bayram günleri Medine'ye gelirler ve bayram namazlarını Resûlullahla kılarlardı. Eğer Bayram cumaya tesadüf ederse, cuma vakti gelinceye kadar onların Medine'de kalması kendileri için sıkıcı olur, bu da onları meşakkate sevk ederdi. Resûlullah bunu bildiği için müezzinine emreder, o da köylüler için, "sizden isteyen kalıp cumayı kılsın, isteyen de köyüne dönsün" diye ilân ederdi.
Buna göre üzerinde durduğumuz "biz cumayı kılacağız" sözündeki "biz'-den maksat, Medine'İllerdir.
Abdullah b. ez-Ztıbeyr ve İbn Abbâs, Resûlullah'ın sağlığında henüz çocuk oldukları için sokakta "İsteyen cumayı beklesin, isteyen dönsün" ilânının köylülerle ilgili olduğunu fark edememiş, bu yüzden de ruhsatın umûmî olduğunu zannetmiş olabilirler.
İmam Şafiî'nin Ömer b. Abdulaziz'den rivayeti şöyledir: "Resûlullah devrinde iki bayram aynı güne geldi. Bunun üzerine Resûlullah, "Avali' (Medine'nin yakınındaki köyler)den oturmak isteyen varsa otursun" buyurdu.
İbn Ezher'in âzadlısı Ebû Ubeyd demiştir ki: "Osman b. Affân'la birlikte bir bayrama şahit oldum. Osman gelip namazı kıldı. Sonra cemaate hitaben, "Bu gününüzde iki bayram bir araya geldi. Âliye'lilerden cumayı beklemek isteyen beklesin, kim de geri dönmek isterse, dönsün, kendisine izin verdim" dedi.
Bu rivayetler, açıklamakta olduğumuz hadislerdeki ruhsatın köylülerle ilgili olduğunu gösterir. Zâten farziyyeti kesin nassla sabit olan cuma, böyle âhad rivayetlerle düşmez. Yukarıda görüldüğü gibi Şâfiiler ruhsatın köylülerle ilgili olduğunu söylemişlerdir. Hanefîlere göre zaten köylerde cuma farz değildir.[103]

Bazı Hükümler

Bayram ve cuma aynı güne rastlarsa şehirde oturanların her iki namazı kumaları gerekir. Köylerde oturanlar ise, cumayı kılıp kılmamakta muhayyerdirler.[104]

211-212. Cuma Günü Sabah Namazında Okunacak Sûreler

1074. .. jbn Abbâs (r.a.)'dan; rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) cuma günleri sabah namazında Secde ve İnsan sûrelerini okurdu.[105]

Açıklama

Hadis-i şerif cuma günleri sabah namazlarında secde ve insan (dehr) surelerinin okunmasının sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Hadisin zahiri Hz. Peygamber'in bu sûrelere devam ettiğini gösterir. Yine bu rivayetten Efendimizin, adı geçen sûrelerin tamamını okuduğunu anlıyoruz. Sahâbîlerden İbn Abbâs, Ömer b. el-Hattâb, İbn Mes'ûd, ibn Ömer ve Abdullah b. ez-Zübeyr cuma gününün sabah namazında bu sûrelere devam edenlerdendir.
Şafiî ve Han belilere göre, bu sureleri okumak sünnettir. Ancak Hanbe-lîler devamlı bunları okumanın mekruh olduğunu

söylerler.
Mâlikîlerden İbn el-Kâsım'ın, imam Mâlik'ten yaptığı rivayete göre farz namazlarda bile bile içerisinde secde olan sûre okumak mekruhtur. Esheb'in rivayetine göre ise, imamın arkasında cemaat az olur da karışıklıktan emin olunursa içerisinde secde olan sûreyi okumak caizdir. İbn Habîb konuya daha genişçe bakmış ve cehri namazlarda, içinde secde âyeti olan sûreleri okumanın caiz olduğunu gizlilerde ise, caiz olmadığını söyler. Bu ayırıma sebep, cemaatin hatasından emin olunup olunmamasıdır. Sabah namazına secde sûresinin okunması bu anlayışa göre değerlendirilecektir.
Hanefilere göre ise, bu sûreleri okumaktan maksat, Hz. Peygamber'in sünnetine uymaksa okunmaları müstehabtır. Ancak genel manada, namazlarda devamlı aynı sûreleri okumak mekruhtur. Çünkü bu diğer sûrelerin terkine ve bazı surelerin diğerlerinden daha efdaî olduğuna dair bir intibaın doğmasına sebep olur.
İbn Hacer Fethu'l-Bârî'de Ebû Davud'un oğlunun Kitâbu'ş-Şeria'sının dışında hiçbir yerde Hz. Peygamber'in sabah namazında bu sûreyi okuyunca secde yapıp yapmadığına dair bir kayda rastlamadığını söyler. Adı geçen kitapta rivayet edilen bir haberde İbn Abbâs, sabah namazında Hz. Peygambere gittiğini, Resûlullah'ın içerisinde secde olan bir sûre okuyup secde ettiğini söyler. Taberânî'nin el-Mü'cemuVSağîri'nde de Hz. Ali'den rivayet edilen "Resûlullah sallellahü aleyhi ve sellem sabah namazında okuduğu Tenzil (es-Secde) sûresinde secde yaptı" tarzında bir haber vardır. Ancak isnadı zayıftır.
Hz. Peygamberin cuma gününün sabah namazlarında bu süreleri okumasındaki hikmet bu sûrelerin cuma gününde olan ve olacak olan bazı hâdiseleri muhtevi olmasıdır. Bu surelerde, Hz. Âdem'in yaratılması, dirilme gibi konular yer almaktadır.[106]

Bazı Hükümler

Cuma günleri sabah namazında Secde ve İnsan (Dehr) surelerini okumak sünnet veya mustehabtır.[107]

1075. ...Şu'be, Muhavvel'den; önceki hadisi aynı sened ve mana ile rivayet etmiş ve cuma namazında da Cuma ve Münâfikun sûrelerini okuduğunu ilâve etmiştir.[108]

Açıklama

Bundan önceki rivayeti Muhavvel'den nakleden Ebû Avâne, bunu nakleden ise Şu'be'dir. Şu'be rivayetinde Ebû Avâne'nin naklettiklerine ilâve olarak, Hz. Peygamber'in cuma namazlarında birinci rekatte Cuma, ikinci rekatte de Münâfikun surelerini okuduğunu söylemiştir. "Cuma namazında okunacak sureler" başlığı altında konunun tafsilatı gelecektir.[109]

212-213. Cuma Îçin Giyinmek[110]

1076. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den; rivayet edildiğine göre: Ömer b. el-Hattâb (r.a.), -caminin kapısında satılanı kast ediyor-ibrişimden bir hülle görüp:
Ya Resûlullah! Şu hülleyi alıp da cuma günleri ve sana elçiler geldiğinde giysen, dedi. Buna karşılık Resûlullah:
"Bunu sadece âhirette nasibi olmayanlar giyerler" buyurdu. Sonra Hz. Peygamber'e o hüllelerden geldi. O da bir tanesini Hz. Ömer'e verdi. Ömer:
Ya Resulallah! Sen Utarid'in hüllesi hakkında, "(onu âhirette nasibi olmayan giyer" şeklindeki) sözlerini söylediğin halde, şimdi bana giydiriyorsun, dedi.
Peygamber (s.a.):
"Ben bunu sana giyesin diye vermiyorum" buyurdu. Ömer de o hülleyi Mekke'deki müşrik kardeşine gönderdi.[111]

Açıklama

Hülle: Bir parçası göbekten alta bir parçası da göbekten yukarıya giyilen fakat aynı kumaştan yapılan iki parçalı bir elbisedir. Ekseriyetle kıymetli kumaştan yapılır.
Siyerâ: Saf ipekten yapılan kumaşa denildiği gibi içerisinde ipek karışımı olan kumaşlara da denir. Îbnu'l-Esîr'in ifâdesine göre, önceki mana daha çok sonraki âlimlerin anlayışıdır.
Hadis-i şeriften anladığımıza göre, Hz. Ömer mescidin kapısının yanında ipekten elbiseler satan bir adama rastlamış ve Hz. Peygamber'e gelerek cuma günleri ve kendisine elçi geldiğinde giymek üzere bir tane satın almasını istemiştir. Fakat Hz. Peygamber ipeğin erkekler için caiz olmadığını bildirmek için "Onu atnak âhirette nasibi olmayanlar giyer" buyurmuştur. Bir müddet sonra Hz. Peygamber kendisine gelen aynı tip elbiselerden birisini de Hz. Ömer'e göndermiştir. Buhârî'deki bir rivayete göre Efendimiz aynı elbiselerden birini Usâme b. Zeyd'e birisini de Hz, Ali'ye vermiştir.
Buhârî'nin Cerîr b. Hazm'den yaptığı rivayetten anladığımıza göre Hz. Ömer o elbiseyi alıp Efendimizin yanına gelmiş ve onun evvelki sözünü hatırlatarak bu elbiseyi kendisine göndermesinin sebebini sormuştur. Buna karşılık Hz. Peygamber insanın eline geçen şeyi sadece kendisinin kullanmasının şart olmadığını, bir başkasına verebileceğini, satıp paraya tahvil etmesinin de mümkün olduğunu söylemiş o da Mekke'de bulunan müşrik bir kardeşine göndermiştir. Nesâî'nin rivayetinde Hz. Ömer'in bu kardeşinin adının Osman b. Hakîm olduğu ve Ömer'in ana-bir kardeşi olduğu kaydedilmektedir. Süt kardeşi olduğunu söyleyenler de vardır.

Hz. Ömer müşrikin fer'î hükümlerle muhatab olmadığını bildiği için kendisi için giyilmesi caiz olmayan elbiseyi ona göndermiştir.[112]

Bazı Hükümler

1. İpeğin. almıp satılması caizdir.
2 . Erkeklerin ipek giymeleri haramdır. Bu konuda bir çok hadis vârid olmuştur. (Kitaâbu'l-libas'da gerekli açıklamalar gelecektir.)
3. Bir emirle karşı karşıya kalan bir kimse, bu emrin dine muhalif olduğunu biliyorsa emri verenden keyfiyetinin izahını istemelidir.
4. Gayr-i müslimlere mal satmak veya hediye vermek caizdir.[113]

1077. ...Sâlim'in naklettiğine göre babası (Abdullah b. Ömer) şöyle demiştir:
Ömer b. el-Hattâb, çarşıda satılan atlas bir Hülle buldu. Onu alıp Resûlullah'a getirdi ve:
Bunu satın al, bayram ve gelen elçiler için süslenirsin, (bayramda ve elçi geldiğinde giyersin) dedi.
(Ahmed b. Salih) bundan sonra (önceki) hadiste olanları anlattı. Ancak önceki rivayet daha tamdır.[114]

Açıklama

Bu hadis, öncekinin değişik bir rivayetidir. Ancak Müellifin de işaret ettiği gibi önceki rivayet bundan daha mükemmeldir. Onda Hz. Ömer'in caminin kapsının yanında satılan bir ipek elbiseyi görüp Resûlullah'a geldiği ifade edildiği halde, bunda çarşıda satılan atlas bir elbiseyi eline alıp Efendimize getirdiği söylenmektedir. Müslim'in Nâfi'den yaptığı bir rivayetten bu elbiseyi satanın Utarid et-Temimî olduğunu anlıyoruz.
Bu rivayette açıkça ifâde edilmemekle beraber rivayetin devamının önceki hadisin aynısı olduğuna işaret edilmesinden, erkekler için atlas kumaşın da ipek hükmünde olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamberin süslenmeyi değil de ipek veya atlası hoş görmemesi, gerektiğinde erkeklerin de süslenmesinin caiz olduğunu gösterir.[115]

1078. ...Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan; Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Sizden birine bulabilirse, -veya[116] bulabilirseniz- Cuma günü için iş (günlük) elbiselerinden başka iki elbise teinin etmesinde günah yoktur.
(Râvîlerden) Amr dedi ki:
Bana İbn EbîHabib, Musa b. Sa'd'den naklen o da İbn Hab-bân 'dan, O da İbn Selâm 'dan naklen haber verdi ki İbn Selâm Resûlullah (s.a.)'ı bu sözü minberden söylerken işitmiş.
Ebû Dâvûd da şöyle dedi;
Bu hadisi, Vehb b. Cerîr babası vasıtasıyla Yahya b. Eyyûb'den; o, Yezîd b. Ebî Habib'den; Yezid, Musa b. Sa'd'den; O da Yusuf b. Abdillah b. Selâm tarîkiyla Resûlullah'dan rivayet etmiştir.[117]

Açıklama

sözündeki nın benzeyen olması mümkün olduğu gibi, soru edatı olan da olabilir. Terceme, birinci takdire göre yapılmıştır.[118] Bu durumda imkânı olan bir kimsenin cuma günleri ya da buna benzer özel günlerde giymek üzere iş veya gündelik elbisesinden başka bir elbise bulundurması caizdir, mubahtır. Bu anlayışa göre, sözün söyleniş sebebi belirli günlerde yeni elbise giymeyi gösteriş ve yapmacıktık ya da kibirlilik zannedenlerin zannını defetmektedir.
Buradaki mâ'nın istifham için olduğu kabul edilirse sözün söylenişin-deki maksad, durumu müsait olanları fazla elbise teminine teşviktir. Buna göre insanın imkân bulursa cumalarda ve diğer özel günlerinde giymek üzere fazla bir elbisesinin bulunması mubah olmaktan da öte müstehabtır.
Hadis-i şerifteki "iki elbise"den maksad, iki ayrı takım elbise değildir. O devirlerde erkeklerin elbiseleri izar ve ridâ diye iki ayrı elbiseden ibaretti. Bunun için "elbise" sözü "İki elbise" şeklinde ifâde edilmiştir.
Hadisin ilk rivayeti mürseîdir. Çünkü râvi Muhammed b. Yahya b. Hab-bân tabiûnun küçüklerindendir. Hz. Peygamberi görmemiştir. Fakat Amr'-ın sözü olarak verilen talikte işaret edilen rivayetin senedindeki sahâbî râvî, Abdullah b. Selâm'dır. Bu zat Hicretin kırk üçüncü senesinde vefat etmiştir.
Ebû Davud'un bir diğer talikinde verdiği senette ilk râvi Yûsuf b. Abdullah b. Selâm olarak gösterilmiştir. Bu zat için Buhârî, "Resûlullah'la konuştuğunu", Ebû Hatim "sadece gördüğünü"; ıclî ise, "onun güvenilir bir tabiî olduğunu" söyler.[119]

Bazı Hükümler

Cuma namazı için süslenmek ve güzel ve temiz elbise giymek meşrudur. Ibn Mace in Ebu Zerr ve Hz. Aışe'den ayrı ayrt rivayet ettiği iki hadis de bunun meşru, hatta müstehab oluşunun delilerindendir.[120]

213-214. Cuma Günü Namazdan Evvel (Camide) Halka Yapıp Oturmak

1079. ...Amr b. Şuayb'ın babası kanalıyla dedesinden yaptığı rivayete göre; Resülullah (s.a.), mescidde ahş-veriş yapılmasını, kayıp ilân edilmesini, şiir söylenmesini ve cuma günü namazından önce halka halinde oturulrnasınr nehyetmiştir.[121]

Açıklama

Bu hadisteki bazı konular hakkında "Mescidde kayıp ilân edilmesi" başlığını taşıyan babın 473 no'lu hadisinin açıklamasında biraz bilgi verilmişti. "Kayıp" diye mutlak olarak terceme ettiğimiz kelimesi daha çok kaybolan hayvanlar için kullanılır. Diğer kayıplar için ise, denilir. Ancak hüküm itibariyle kaybolan hayvanı ilân etmekle bir başka şeyi ilân etmek arasında fark yoktur.
Hadis-i şerif mescidde alış-verişin, şiir söylemenin, kaybedilen malı ilân etmenin ve cuma günleri namazdan önce toplanıp konuşmanın caiz olmadıgına delildir. Lafzın nehy kelimesi ile varid oluşu, bunların haram olmasını gerektirir. Şimdi bu nehyedilen hareketleri teker teker ele alıp ulemânın görüşlerini aktaralım.
Ahş-veriş: Hanbelilere göre, ister i'tikafta olan için, ister başkası için olsun, mescidde ahş-veriş yapmak haramdır. Ticâretin az veya çok ihtiyaca binâen ya da keyfî olması arasında fark yoktur. Üzerinde durduğumuz hadisteki nehyi harama hamletmişlerdir. İmran el-Kasîr, mescidde mal satan birini görmüş ve "Be adam! Burası âh i relin çarşısı dır, ma) satmak istiyorsan dünya çarşısına çık" demiştir.
Mâli kiler, simsarlık kabilinden olmazsa, camide ahş-veriş yapmanın mekruh; simsarlık ile bağırarak yapmanın da haram olduğunu söylemişlerdir.
Şafiîlerde, i'tikafda olanın zarurî ihtiyacı olan şeyi alıp satması mubahtır. Bunun dışındaki alış-verişler mekruhtur.
HaneHlcrin fıkıh kitablanndan Dürrii'l-Muhtâr'da "i'tikafta olanın kendi şahsı ve ailesi için gerekli olanın dışındaki bütün ticari muamelelerin mescidde akd edilmesi mekruhtur. İ'tikaftakinin bu muameleyi kâr maksadıyla yapmaması ve malı mescide sokmaması gerekir" denilmektedir. Bu mezhebin önde gelen âlimlerinden Tahâvî'nin ifâdesi Dürru'l-muhtar'dan naklettiğimizden farklıdır. Tahâvî'nin beyânına göre, mescidde yapılması mekruh olan alış-verişler, mescidin tamamını veya çoğunu kapsayan orayı pazar yerine çeviren alş-verişlerdir. Yoksa mevzii olarak tek tek yapılan ticari akitlerde bir kerahet mevzuu bahs değildir. Tahâvî bu görüşünü, Hz. Ali mescidde ayakkabı tamir ederken Resûlullah'ın onu gördüğü halde bundan men etmediğine dair olan haberle takviye eder. Ticarî muamele ile ayakkabı tamiri arasındaki ortak nokta, her ikisinin de mescidde icra edilen bir ibadet olmayışıdır.
Hüküm yönünden görüşler farklı olmakla beraber camide ahş-veriş yapmanın doğru olmadığında bütün ulema müttefiktir. AIiyyü'K Kaarî bu konuda şöyle der: "Kabe örtülerinin makamın hemen arkasında satılması, Mescid-i Haram'da kitab ve başka şeylerin alış-verişi çirkin bid'atlerdendir. Oraya hevdeclerin su tulumlarının ve ev eşyalarının bilhassa hac mevsiminde insanların en kalabalık olduğu zamanda konulması ise, çok daha çirkin bir bid'attir."
Muamele itibariyle mekruh veya haram olmakla beraber camide yapılan ahş-veriş Irakî'nin bildirdiğine göre ittifakla geçerlidir, bozulmaz.
Kayıp Aranması: Bu konu hakkında 473 no'lu hadisin açıklamasında bilgi verilmiştir.
Camide Şiir Okunması: Resûlullah'ın nehyettiklerinden biri de camide şiir okunmasıdır.Nehyedilen şiir, muhtevasında övünme, övülmeye lâyık olmayanı övme, yerilmemesi gerekeni yerme, kadın ve içkiden bahsetme gibi rnenhiyyâtla alâkalı olanlardır. Allah'ı senayı veya Resülullah'ı ve İslâmı medheden insanları ibâdete sevk eden, ihtiyaç anında müslümanların manevî hislerine hitab eden şiirlerin okunması caizdir. Nevevî bunlar için, "beis yok" demiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) şairi Hassan'ın, kâfirlerin müslümanları hicvine karşılık mescitte kâfirleri hicveder mâhiyetteki şiirlerine mâni olmazdı. Hatta Tirmizî'nin Hz. Aişe'den rivayetine göre, Hz. Peygamber Hassan'ın üzerine çıkıp da kâfirleri hicvetmesi için mescide bir minber koydurtmuştu. Bu ve buna benzer rivayetlerden anlıyoruz ki, mescidde söylenmesi yasak olan şiir, müslümanlar için menfaate vesile olan şiir değil, boş sözden ibaret olan veya yasakları içeren şiirdir.
Cuma Günleri Namazdan Önce Halka Olmak: Cuma günleri müslümanlar camiye erken gelip ön saflarda yer almaya teşvik edildiğinden dolayı cemaat için sıkıntıya sebep olacağından camide halka şeklinde toplanıp sohbet etmek veya başka şey yapmak yasaktır. Cumhur bu yasağı, kerâhet'e hamletmiştir.Yasak olan toplanmanın herhangi bir konuyla kayıtlanmaması veya hiçbir şeyi istisna etmemesi, ilmi müzâkere veya 6ir iş müşaveresi için yapılan toplantının da yasak olduğunu gösterir. Tabiî, bu yukarıda da ifade edildiği gibi, namazdan önce yapılan toplantıdır. Yasağın cuma günü ve namazdan önce ile kayıtlanması, diğer günlerde veya cuma günü cumadan sonra halka yapıp toplanmanın mahzurlu olmadığını gösterir. Müslim ve Beyha-kî'nin Ebû Vakt el-Leysfden yaptıkları bir rivayet, bizzat Hz. Peygamberin ashabla birlikte mescidde halka yapıp oturduğunu haber vermektedir.
Dünyalık işleri görüşmek - konuşmak için mescitte toplantı yapmak ise, caiz değildir. Irakî'nin, Tirmizî şerhinde zikrettiği ve isnadı için zayıf dediği İbn Mes'ud'dan rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ahir zamanda camilerde halka halka oturan bir kavim gelecek, onların arzuları dünyadır. Sakın onlarla beraber oturmayın. Şüphesiz Allah'ın onlara ihtiyacı yoktur."[122]

Bazı Hükümler

Camide bizatihi ibâdet olmayan ya da daha önemli ve vakti gelmiş bir ibadeti aksatan şeylerin yapılması veya konuşulması yasaktır.[123]

214-215. (Camilere) Minber Konulması

1080. ...Ebû Hâzim b. Dînar anlatmıştır: Bazı insanlar, minberin hangi ağaçtan olduğu konusunda münakaşa ederek, Sehl b. Sa'd es-Sa'idî'ye gelip sordular. Sa'd şöyle dedi:
Vallahi ben onun neden olduğunu çok iyi biliyorum. Onu, mescide konulduğu ve Resûlullah'ın üzerine oturduğu ilk günde gördüm. Hz. Peygamber (s.a.) -SehFin adını da verdiği-[124] falan kadına;
"Marangoz kölene emret, benim için bir minber yapsın. İnsanlara hitab ettiğim zaman üzerine oturayım" diye haber gönderdi. Kadın köleye emretti, o da minberi Ğabe ılgınlarından yapıp getirdi. Kadın da Hz. Peygambere gönderdi. Resûlullah emretti ve minber işte oraya kondu. Resûlullah (s.a.)'ın onun üzerinde namaz kıldığını gördüm. Tekbir aldı, sonra onun üstünde iken rükû' yaptı daha sonra da geri geri inip minberin dibinde secde etti. Bilâhere (minbere) tekrar çıktı. Namazı bitirince cemaate dönüp:
"Ey insanlar! Bunu ancak bana uymanız ve namazımı öğrenmeniz için yaptım" buyurdu.[125]

Açıklama

"Ilgın" diye terceme ettiğimiz kelimesi kelimesinin cem'iciir. Buharı'de kelimesiyle ifâde edilmiştir. İkisi de aynı manaya gelir. Daha çok çöllerde olan bir ağaçtır. Lügatîarda karşılık olarak "ılgın" denilmektedir.
Ğâbe, asıl itibariyle orman manasına gelir. Fakat burada, Medine'ye dokuz mil mesafedeki bir yerin adı olarak geçmektedir.
Hadis-i şerifden anladığımıza göre, Hz. Peygamber, kölesi marangoz olan bir kadına haber gönderip kendisi için cemaate hitâbettiğinde üzerine çıkabileceği bir minber yaptırmasını istemiş. O da Efendimizin arzusunu yerine getirmiştir. Buhârî'nin Câbir'den yaptığı rivayette ise, sözü edilen kadın Hz. Peygamber'e üzerine oturması için bir minber yaptırmayı 'teklif etmiştir. Zahirde rivayetler arasında bir ihtilâf göze çarpmakta ise de aslında böyle bir zıtlık yoktur. Önce kadının Hz. Peygamber'e minber yaptırmayı teklif etmesi, Resûlullah'ın da bu teklifi uygun bulup bilâhere kadına haber göndermiş olması, gayet tabiidir. Böyle olunca ortada bir ihtilâf kalmaz.
Hadisten anladığımıza göre Hz. Peygamber minberi sadece hutbe için kullanmakla kalmamış üzerinde namaz da kılmıştır. Ancak orada secde etmek mümkün olmadığı için, göğsünü kıbleden ayırmamak maksadıyla geri geri inip minberin dibinde secdesini yapmış. Sonra diğer rekat için tekrar minbere dönmüştür. Efendimizin böyle minber üstünde namaz kılması kendisinin de ifâde ettiği gibi cemaatin ona uymasını sağlamak ve namaz kılışını öğretmek maksadına mebnidir. Bu rivayette, Hz. Peygamber'in tekbir aldıktan sonra okudğuna dair bir kayıt yok. Buhârî'nin, Ebû Hâzim'den yaptığı rivayette ise, "tekbir aldı, okudu, rüku yaptı sonra başını kaldırdı, sonra da geri geri indi" denilmiştir.[126]

Bazı Hükümler

1. Hutbe için imnber konulması caizdir.Çünkü bu cemaatın hatibi görüp sesini duyması için daha elverişlidir.
2. Cemaate namazı fiilen tatbik ederek öğretmek caizdir.
3. İhtiyaca binaen namazdaki az bir iş namazı bozmaz.
4. İmamın cemaatten daha yüksekçe bir yerde durması caizdir. Ancak bunun bir ayrıcalık için değil, cemaatin imamı daha kolay görmesi ve namazın âdâb ve erkânını öğrenmesi maksadına mebni olması gerekir.[127]

1081. ...îbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Resülullah (s.a.) yaşlanınca Temimü'd-Dârî kendisine: - Ya Resûlallah! Senin için kemiklerini (azalarını) taşıyacak -veya toplayacak- (üzerine çıkıp hutbe okuyacağın) bir minber temin edeyim mi? dedi. Efendimiz de: "Evet" buyurdular.
Bunun üzerine Temîm, Resülullah için iki basamaklı bir minber temin etti.[128]

Açıklama

"Yaşlanınca" diye terceme ettiğimiz kelimesi nüshaların çoğunda "daP'ın şeddesi ile şeklindedir. Bu kelimenin şişmanladı manasına "dal"ın zammesi ile şeklinde okunması da mümkündür. Ancak Ebû Ubeyd ve et-Tıybî gibi âlimler şişmanlığın Efendimizin vasfı olmadığını, dolayısıyla yaşlandı mânâsına okunmasının gerektiğini söylerler. Kadı Iyaz ise, aksine dâl'in zammı ile diye okumuş ve Hz. Âişe'nin Efendimiz hakkında "Yaşlanıp kilo alınca" dediğim hatırlatmıştır.
Bu hadis-i şerifte Resûlullah için minber yapmayı teklif eden sahâbinin Temim ed-Dârî olduğu ifâde edilmektedir. Halbuki önceki hadiste minberi ensârdan bir kadının kölesinin yaptığı bildirilmişti. Bu durumda hadisler arasında bir ihtilâf ortaya çıkmaktadır. Ancak bu hadiste minberi Temîm'in yaptığına dâir bir açıklık yok. Temim minber edinilmesini teklif edenlerden biri olmuş olabilir.
Yine bu hadis Efendimiz için yapılan minberin iki basamaktan ibaret olduğundan bahsetmektedir. Halbuki diğer bazı rivayetler ve tarihi vak'alar bu minberin üç basamaklı olduğunu haber veriyor. Buna göre burada bahsedilen iki basamağın Hz. Peygamber'in üzerine oturduğu basamağın dışındaki basamaklar olduğu ortaya çıkar. Haddi zatında minber üç basamaklıdır.
Mescid-i Nebeviye konulan bu ilk minberin yüksekliği takriben iki zira', kıbleye doğru uzunluğu yine iki zira', genişliği bir zira' civarında idi. Birinci ve ikinci basamakların yükseklikleri yarımşar zira', Efendimiz'in oturduğu üçüncü basamağındaki ise, bir zira idi. Oturduğu basamağın sathı da bir zira'a idi. Minber bu şekli Hulefa-i Râşidin devrinde de aynı şekilde devam etti.

Muaviye Hilâfeti esnasında Medine'ye Mervân'a bir mektup yazarak "Peygamber Minberini söküp Şam'a göndermesini istedi. Mervân minberi yerinden kaldırınca güneş tutuldu, ortalığı gece karanlığı kapladı. Güpegündüz yıldızlar göründü, şiddetli bir rüzgâr esti, insanlar birbirine çarptı. Bunun üzerine Mervân minberi Şam'a göndermekten vazgeçti. Bir marangoz çağırıp altına üç basamak daha ilâve etti. Böylece minber altı basamaklı oldu.
Başka bir rivayete göre ise, Hac için gelen Muâviye bizzat kendisi minberi Şam'a götürmek istemiş, onun yerinden hareket ettirmiş fakat o gün güneş tutulmuş. Bunun üzerine Muaviye halktan özür dileyip "altında bir çürüme olmasından korktum da onun için kaldırdım" demiştir.
Minber 654 senesine kadar Resûlullah'ın koyduğu yerinde kalmış, o sene Mescid-i Nebevi'de çıkan yangında mescit ile birlikte yanmıştır.
Görüldüğü gibi minberin ilk hâli sergisiz üç basamaktan ibarettir. İhtiyaç olmadan buna yapılan ilâve ister basamak ilâvesi şeklinde olsun, isterse kubbe veya sergi, hepsi sonradan çıkmıştır.[129]

215-216. Minberin Veri

1082. ...Seleme b. el-Ekva'dan; demiştir ki: Resûlullah'ın minberi ile duvarın arasında koyunun geçebileceği kadar bir aralık vardı."[130]

Açıklama

Hz. Peygamber'in minberi kıbleye doğru dönüldüğünde sağa gelen duvarm yanında idi. Ancak tam duvara bitişik değil, duvar ile minber arasında bir koyunun geçebileceği kadar bir aralık vardı. Minberi bu şekilde yerleştiren bizzat Hz. Peygamber olduğuna göre, minberlerin camilere bu şekilde yerleştirilmesi sünnettir.[131]

216-217. Cuma Günleri Zevaldan Önce Namaz Kılmak

1083. ...Ebû Katâde (r.a.)'den; rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) cuma günü müstesna -günün tam yansında öğleden önce güneş tam tepede iken- namaz kılmayı hoş görmedi ve:
"Şüphesiz cuma günlerinin dışında cehennem (işte bu vakitte) tutuşur" buyurdu.[132]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis mürseldir. Çünkü Mücâhid, Ebu'l-HaliVden daha büyüktür. VeEbu'l-Halil, Ebû Katâde'der birşey duymamıştır.[133]

Açıklama

Beyhakî'nin rivayetinde " beğenmedi" kelimesinin yerine "nehyetti" kelimesi kullanılmıştır. Görüldüğü gibi Hz. peygamber öğle vakti güneşin zevalinden önce namaz kılmayı kerih görmüş ve buna cuma günlerinin dışında Cehennem'in bu vakitte tutuştuğunu sebep göstermiştir.
Hattâbî Cehennem'in kaynaması, güneşin şeytanın boynuzlan arasına girmesi gibi tabirlerin şer'î lâfızlar olduğunu bunların mânâlarını şâri'den başkasının tam olarak anlayamayacağını, bize düşenin onları olduğu gibi tasdik edip orada durmak ve gereğince amel etmek olduğunu söyler.
İmam Nevevî cumayı kılmakta acele etmeyi öngören hadislerin şerhinde şöyle der: "Bu hadisler cumayı erken kılmanın cevazında açıktır. Ancak Mâlik, Ebû Hanife, Şafiî, sahâbi ve tabiûnun cumhuru cuma namazının ancak güneşin zevalinden sonra caiz olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Han-bel ve îshak ise, bunlara muhalefet etmişler ve zevalden önce de Cuma kılınabiür, demişlerdir."
Kadı İyaz da; "Bu konuda ashabtan çok şeyler rivayet edilmiştir. Bunlardan sahih olanı cumhurun kabul ettiği görüştür. Bunlar cumada acele etmeyi öngören hadisleri zevalden sonra acele etmede mübalağaya hamletmişlerdir. Çünkü sahâbiler cumaya erken gitmeye teşvik edildikleri için sabah kahvaltısını ve kuşluk uykusunu namazdan sonraya bırakırlardı" demiştir.
Zevalden önce cuma kılmayı caiz görenler namaza erken gitmeyi teşvik eden hadislere dayanırlar. Ancak bu hadisler onların görüşüne delil olmaz.
Ashab devrinde zevalden önce cuma kılındığına işaret eden haberler ise, senetlerindeki bazı râviler sebebiyle delil olmaya elverişli değildir. Üzerinde durduğumuz hadisle ilgili olarak da Aynî şu mutaleada bulunur:
"= günün yarısı" sözünden, zevalden hemen sonrası öğle namazının ilk vaktinin kastedilmiş olması mümkündür. Bu vakte (zeval vakti) "günün yansı" denmesi o vakte yakınlığından dolayıdır. Bu vakitte namaz kılmanın mekruh oluşuna sebeb sıcağın şiddetidir. Çünkü bir hadis-i şerifde beyân edildiğine göre, sıcağın şiddeti Cehennemin kaynamasından, kükrümesinden dolayıdır.
"Resûlullah namaz kılmayı kerih gördü" sözünde kast edilen namaz öğle namazıdır. Bu vakitte cuma kılmak ise mekruh değildir..."
Yukarıda naklettiğimiz ihtilâflar cumanın farzı ile alakalıdır. Cumanın sünnetleri veya nafilelerin bu vakitte kılınması konusunda başka ihtilâflar da vardır. Hanefî imamlarından Ebû Hanife ve Muhammed bu vakitte nafile ya da sünnetin de mekruh olduğunu söylerken, Ebû Yûsuf caiz görmüştür. Dürrü'I-Muhtâr'da şöyle denilir:
"Güneş doğarken veya istiva ânında mutlak olarak namaz tahrimen mekruhtur Namazın kaza, farz, nafile veya cenaze namazı ya da tilâvet secdesi olması hükmü değiştirmez; ancak mûtemed olan ikinci görüşe göre, cuma günü bundan müstesnadır."

Eşbâh'da da aynısı göze çarpar. Halebî, Havî'-den fetvanın buna göre olduğunu nakletmiştir. Fakat Hidâye sarihleri İmam-ı Azam'ın görüşünü (Cuma gününde de zeval vaktinde sünnet ve nafilelerin mekruh oluşunu) benimsemişler, üzerinde durduğumuz hadise, istiva vaktinde namazı nehyeden hadislerle cevab vermişlerdir. Bedayi' sahibi de cumanın istisna edilmesini uygun görmemiştir.
Ebû Dâvûd, "Miicâhid, Ebu'I-HalH'den büyüktür. Ebû'l-Halil de Ebû Katâde'den birşey işitmemiştir" derken, hadisin mürse olduğunu hatırlatmak istemiştir. İbn Hacer, bunun başka mevsul bir yoldan kuvvetlendiğini söylemişse de, bu senedi göstermemiştir. Aliyyü'l-Kaarî zikredilmeyen bir senede itibar edilemez diyerek İbn Hacer'in bu takviyesine itiraz etmiştir.[134]

218. Cuma Namazının Vakti

1084. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:Resûlüllah (s.a.) cumayı güneş (batıya)

yöneldiği zaman kılardı.[135]

Açıklama

Hadisin Buhârî'deki rivayetinde "güneş (batıya) yıkıldığı zaman" denilmektedir.
Hadis-i şerifin ifâde tarzı, Hz. Peygamberdin cuma namazını devamlı olarak güneşin zevalinden (batıya yıkılmasından) sonra kıldığı hissini vermektedir. Buna göre cuma namazının vakti, öğlenin vakti olmuş oluyor. Mâlik, Ebû Hanife, Şafiî, sahabe ve tabiînin cumhurunun mezhebi de bu şekildedir. Bu âlimler, üzerinde durduğumuz bâbtaki hadisleri delil almışlardır.
İmam Nevevî: "Şafiî, Resûlüllah, Ebû Bekir, Ömer, Osman onlardan sonraki bütün imamlar her cumayı zevalden sonra kılarlardı" demektedir.
Bir evvelki hadisin şerhinde de temas edildiği gibi, Hanbelîlerle İshâk, zevalden önce cuma kılmanın caiz olduğu görüşündedirler. Bunlar önceki hadisin şerhinde işaret ettiğimiz hadislere ilâveten şu haberlere dayanırlar: Ahmed b. Hanbel, Müslim ve Nesâî'nin Câbir'den yaptıkları rivayet şöyledir: "Resûlüllah (s.a.) cumayı kıldıktan sonra biz develerimizin yanına gider ve güneş batıya yöneldiği zaman onları dinlendirildik" Dârekutnî ve Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b. Seydân es-Sülemî'den yaptıkları rivayet de şudur: "Ebû Bekir ile beraber cuma kıldım, hutbesi ve namazı zevaldan önce idi. Sonra Ömer'le birlikte kıldım onun da hutbesi ve namazı zevalden hemen önce idi. Osman'la birlikte kıldım, onun hutbesi ve namazı da zeval anında idi ve hiç kimse bunları ayıplamadı."
Cumanın zevalden sonra kılınması gerektiğini söyleyen cumhur bu hadisleri şu şekilde te'vil etmişlerdir:
Câbir hadisinden maksat zevalden sonra acele edip namazı serin vakte bırakmamaktır. Namaz ve develeri dinlendirmenin her ikisi de zevalden sonra olmuştur.
Abdullah b Seydân es-Sülemî'den rivayet edilen haberde delil olamaz. Çünkü mezkûr zat hakkında epey söz söylenmiştir. Onun için İbn Hacer("Büyük bir tabiidir, fakat adaleti bilinmiyor," İbnü Adiy, "Meçhul gibi"; Buharı de "hadisine tâbi olunamaz, ona muhalif daha kuvvetli hadis vardır" ifâdelerini kullanmışlardır.[136]

1085. ...İyâs b. Seleme, babası Seleme b. el-Ekvâ, şöyle dediğini haber vermiştir:
Biz Resûlullah (s.a.)'le birlikte cumayı kılar, ve (henüz) duvarların gölgesi yokken (mescitten) ayrılırdık.[137]

Açıklama

Hadis-i şerifin Buhâri ve Nesâî'deki rivayetlerinde "Duvarların gölgelenecek gölgesi yokken", Müslim'dekinde de "Duvarlara gölgelenecek bîr gölge bulamazdık" denilmektedir. Bu rivayetler Ebû Davud'un rivâyetindeki "duvarların gölgesi yokken" tâbirinin "gölgelenilecek veya gölgelenebileceğimiz" ifâdeleri ile kayıtlanmasını gerektirir. Zaten güneşin en dik olduğu zamanda bile duvarların hiç gölgesinin olmaması düşünülmez. Ashabın namazdan çıktıktan sonra duvarların dibinde gölgelenecek miktarda gölge bulamayışları, onların zeval vakti namazdan çıktıklarından dolayı değildir, duvarların engin olmasından dolayıdır. O halde bu hadisler, cumayı zevalinden önce kılmaya değil, zevalden sonra cumayı kılmakta acele etmeye delâlet ederler.[138]

Bazı Hükümler

Cuma namazı zevalden hemen sonra kılınır. Bu vakit girince namazı kılmakta acele edilmelidir.[139]

1086. ...Sehl b. Sa'd'den; demiştir ki:
Biz cumadan sonra kaylûle yapar ve kahvaltı ederdik.[140]

Açıklama

Hadisin Tirmizı'deki rivayeti "Biz ancak cuma namazından sonra kaylüle yapar ve kahvaltı ederdik" manasını verecek şekildedir.
Kaylûle: Öğle vakti yapılan istirahata denir. Uyku olması şart değildir. Kahvaltı etme şeklinde terceme ettiğimiz "Ğadâ"

kelimesi de sabahleyin veya kuşluk vakti yenilen yemek manasınadır.
Bu hadis-i şerif zahiri itibariyle zeval vaktinden önce cumayı caiz görenlerin görüşlerini destekler görünmektedir. Çünkü ashabın öğle vaktinden önce âdetleri olan istirahatı ve sabah kahvaltısını cumadan sonraya bırakmaları, onların cumayı erken kıldıklarını gösterir. Ancak 1083 no'lu hadisin açıklamasında da ifade edildiği gibi Sahâbilerin bu yemeği ve istirahatı cumadan sonraya bırakmaları, cumayı zevaldan önce kıldıklarından dolayı değildir. Cuma namazı için yapmaları gereken bedeni hazırlıklar ve Efendimiz'in cumaya erken girmeye teşvik eden tavsiyelerine uyma arzuları, onların bu istirahatlerini yapmaya ve yemeklerini yemeye imkân bırakmamıştır. Onun için sahâbiler bu âdetlerini cumadan sonraya bırakıyorlardı. Ancak bu rivayetler cuma namazını hemen zevalden sonra kılmakta acele etmenin, te'hir etmemenin uygun olduğunu gösterir.
Netice olarak diyebiliriz ki, bu konuda vârid olan hadisler, hem cumanın zevalden önce caiz olduğunu söyleyenlerin hem de zevalden sonraya bırakma fikrinde olanların görüşlerine delalet edecek mâhiyettedir. Görüşlerin farklılığı, hadisleri anlayış ayrılığından kaynaklanmaktadır. Fakat selef ve halef ulemasının cumhuru, cumanın vaktinin de öğlenin vaktinde olduğu gibi güneşin zevalinden sonra olduğu görüşündedirler.[141]

217-219. Cuma Gününde Ezan

1087. ...es-Sâib b. Yezid (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.) Ebû Bekir ve Ömer (r.a.)'in devirlerinde cuma günü ilk ezan, imam minbere oturduğu zaman (okunur) idi. Osman (r.a.), halife olup da insanlar (Medine'de) çoğalınca Osman, cuma gününde üçüncü bir ezam emretti. Bunun üzerine Zevrâ'da bir ezan daha okun(maya başla)dı ve cuma ezam bu şekilde kaldı.[142]

Açıklama

Zevrâ: Buhâri'nin dediğine göre Medine-i Munevvere'de çarşıda bir yerin adıdır.îbn Battal, Mescidin kapısındaki büyükçe bir taşa "zevrâ" denildiğini söylemişse de bu, kabule şâyân değildir. Çünkü Zevrâ'nin çarşı içinde bir yer olduğunu açıkça bildiren rivayetler vardır. Meselâ îbn Mâce ve İbn Huzeyme'nin rivayetlerinde "çarşıda "zevrâ" denilen bir darda"; Taberî'nin rivayetinde de "Osman'ın "zevrâ" denilen damında" denilmektedir. Taberânî'nin rivayetine göre bu zevrâ Hz. Osman'ın kendi mülkü olmuş oluyor.
Rivayetlerden anladığımıza göre Resûlullah zamanında ve ilk iki râşid Halife devrinde cuma namazı için bir tek ezan bir de kaamet vardı. Bu ezanda imam minbere çıktığı zaman okunurdu. Buna ilk ezan denmesi, ezan ile kaametin ikisine de ezan denildiğinden dolayıdır. Hz. Osman'ın halifeliği esnasında cemaat çoğalıp da mescidde okunan ezanı işitemez hâle gelince, Hz. Osman çarşıda "zevrâ" denilen yerde bir ezan daha okunmasını emretmiştir. Bu ezana hadis-i şerifte meşrûiyyet yönünden ezan ve kaametle birlikte üçüncüsü olduğu için "üçüncü ezan" tâbirini kullanmışlardır. Haddizatında bu ezan günümüzde minarelerden okunan ilk ezandır. Nitekim İbn Huzeyme bu ezanı " = Osman ilk ezanı emretti" şeklinde rivayet etmiştir.
Hz. Osman'ın ihdas ettiğini söylediğimiz bu ezanın ilk defa Hz. Ömer tarafından ortaya konduğunu söyleyen rivayetler varsa da bu sahih değildir. Çünkü bu rivayet Muâz b. Cebcl'e isnâd edilmiştir. Muâz ise, ilk Şam seferinde Medine'den çıkmış ve H.19 senesinde Amevâs taununda vefat edinceye kadar bir daha Medine'ye dönmemiştir.
Abdullah b. Ömer'in bu ilk ezan için, Resûlullah devrinde olmaması dolayısıyla bid'aı dediği rivâyel edilmiştir. Ancak Hz. Osman'ın bunu emretmesi şarabîlerin hiç birinin de karşı çıkmaması bu ezanın bid'at olsa bile bid'afi hasenc cinsinden olduğunu gösterir. Ancak bugün îslâru âleminin çeşitli yerlerinde tatbik edilen bazı usullerin, ne Resûlullah'ın ne de sahâbilerin uygulamalarında dayanağı yoktur. Ezandan evvel sala verme, cemaatin cumaya hazırlanmasını tenbih için yapılan ilânlar ve hatırlatmalar mesnedi olmayan bid'atlerdir.[143]

Bazı Hükümler

1. Cuma günü ezan hutbeden evveldir.Hutbe de namazdan evveldir.
2. Cuma günü bir dış bir de iç ezanı olmak üzere iki ezan meşrudur.
3. Hutbeden önce imam minberde oturur ve bu esnada iç ezan okunur.Bu oturuş dinlenmek için midir yoksa ezanı beklemek için midir? Eğer ezam bekleme içinse bayram namazlarında ezan olmadığı için oturulmaz. Nitekim uygulama bu şekildedir.[144]

1088. ...Sâib b. Yezid (r.a.)'den; demiştir ki:
Cuma günü ezan, Peygamber (s.a.) minbere çıktıkları zaman huzurlarında caminin kapısında okunurdu. Ebû Bekr ve Ömer (r.a.) zamanlarında da (bu böyleydi).
Muhammed b. İshâk hadisin kalanını Yûnus'un rivayet ettiği (bir önceki hadis) gibi nakletti.[145]

Açıklama

Bu rivayette Resûlullah ve ilk iki halifesi hutbe için minbere çıktıklarında okunan ezanın bir yandan onların huzurunda diğer yandan da mescidin kapısında okunduğu ifâde ediliyor. Bu ifade tarzı, hadisin içinde bir ihtilâf olduğu görünümünü veriyor. Ancak mescidin kapısı kıblenin tam ters istikâmetinde olduğu ve imam da minberde otururken sırtı kıbleye geldiği için,

kapının yanında okunan ezan, aynı zamanda imâmın (bu rivayete göre Resûlullah ve iki halifesi) huzurunda okunmuş olur. Bu tasavvurla hadisin muhtevasında bir tezadın olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu hadis, "cami içinde ezan okumak mekruhtur, ezan cami dışında okunur" diyenler için delildi!. Avnu'l-Mafoûd sahibi camide ezan okumanın mekruh olduğunu nakletmiştir.Menhel sahibi de bu hadisin sertinde aynı şeyi söylemiş ve haddizatında bütün mezheplerin görüşünün de bu merkezde olduğunu iddia etmiştir. İddiasını isbat sadedinde de Hanefî ve Şâfîîlerin bazı fıkıh kitaplarından nakiller yapmıştır. Ancak bu nakillerin bazılarında cumanın iç ezam ile diğer ezanların arasını ayırmamış, umûmi mânâda ezan için söylenenleri, cuma ezanı için söylenmiş intibaını vermiştir. Şimdi Menhel sahibinin sözlerini ve işaret ettiğimiz nakilleri verelim. Menhel müellifi şöyle diyor:
"Bu hadisle, Hidâye müellifi ve sarihinin şu sözü reddedilmiştir: "(imam minbere çıktığı zaman, müezzinler minberin önünde ezan okurlar). Hal eskiden beri böyle cereyan etmiştir ve Resûlullah devrinde bu ezandan başka ezan yoktu. Resûlullah ve ashabından tevârüsen gelen cuma ezanı, mescidin içinde ve minberin önünde idi"[146] Ama durum böyle değildir. Bütün mezhepler cuma ezanının mescidin dışında olduğunda müttefiktir. Feteva-yi Hin diyye'de: "Sünnet olan müezzinin minarede veya mescidin dışında ezan okumasıdır. Mescidin içinde ezan okunmaz." "Bahrü'r-Râik'te de; "Sünnet olan, komşuların daha iyi duyması için yüksek bir yerde ezan okumaktır" denilmektedir. Menhel sahibinin Hanefî fıkıh kitablannda naklettiği bunlardan ibarettir. Görüldüğü gibi burada Hidâye'deki "cumanın iç ezanının cami içinde minberin önünde okunacağına dâir rivayetler reddedilmekte ve bu reddi takviye için Fetevâ-yi Hindiye ve Bahrü'r-râik'den nakil yapılmaktadır. Ancak Menli el sahibinin Hindiye ve Bahrü'r-râik'ten yaptığı nakil, cuma ezanı ile ilgili değil, genel mânâda ezanla alâkadardır. Bunlar Fetevây-ı Hindiye ve Bahru'r-râik'in ezan babından nakledilmiştir.[147] Aynı eserlerin cuma namazı ile ilgili bölümünde ise, aynen şu ibare yer almaktadır: " = İmam minbere oturunca önünde ezan okunur. Hutbe bittikten sonra da kamet getirilir. Tevârusen bu böyle olmuştur. Bahru'r-râik'ta da böyle denilmektedir"[148] "Menheİ müellifi ya bu bölümlere bakmamış ya da bu cümleler gözünden kaçmış olmalıdır.
Menheİ müellifinin Aynî'den yaptığı nakilde de cuma ezanının cami içinde okunmayacağı görüşünü benimsediğine dâir bir işaret yoktur. Aynî bu mevzu ile ilgili rivayetleri bir araya toplamış fakat Menhel müellifinin anlayışı biçiminde bir meyi göstermemiştir. Hatta yukarıda Hidâye'den nakledilen sözleri aynen almış, onu hiçbir tenkide tâbi tutmadığı gibi, Ebû Hanife'nin görüşü olarak takdim etmiştir.[149]
Durum Şafîî mezhebinde de aynıdır. Menhel'deki Remlî'nin Nihâyetu'l-Muhtâc'ından nakledilen ibareler de ezanla ilgili bahisten nakledilmiştir.[150]
Aynı eserin cuma namazı bahsinde ise, şöyle deniliyor: "Şafîî'nin ibaresi şu: İmam minberde olduğu zaman birkaç müezzinin değil, bir müezzinin ezan okumasını isterim. Çünkü ResüİuIIah'ın sadece bir müezzini vardır." Aynı sahifede "ResÛlullahın bir tek müezzini vardı" sözüne haşiye olarak "Onun huzurunda sadece bir müezzin ezan okurdu "denilmektedir.[151]
Bu nakillerden anlaşılan şudur: Cuma namazında "iç ezan" tâbir ettiğimiz ezan, Hanefî ve Şafîîlere göre caminin içinde, imamın huzurunda okunur. Cami dışında veya minarede okunan ezan ise, Hz. Osman'ın ihdas ettiği ezandır.
Hz. Peygamber'in zamanında sadece hatib minbere çıkınca ezan okunduğu için: “ = Ey iman nedenler, Cuma günü ezan okunduğu zaman alış-verişi bırakın, Allah'ın zikrine koşun"[152] âyet-i celilesinde kastedilen ezan iç ezandır. Ulemânın çoğunluğu bu görüştedir.Hasen b. Ziyâd, Ebû Hanife'den "duyulduğunda ahş-verişin terkedileceği ezanın minareden okunan ilk ezan olduğunu" nakleder. Bu görüşün mantıkî izahı, "aksi halde sünnete ve hutbeye yetişme imkânı olmaz" şeklinde yapılmıştır. Hanefi mezhebinde hüküm, Hasen b. Ziyâd'dan naklettiği bu görüşe göredir.[153]

1089. ...Sâib (b. Yezîd)'den; demiştir ki:
Resülullah (s.a.)'m sadece bir müezzini vardı. O da Bilâl'dı.[154] Bundan sonra Muhammed b. îshâk, Yûnus'un hadisindeki mânâyı nakletti.[155]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cuma namazlarında Hz. Peygamber'e sadece Bilâl'ın müezzinlik yaptığını belirlemektedir. Ama şâir namazlarda Resülullah'a müezzinlik yapan başka sahâbîler de vardı. Bunlar İbn Ümm-i Mektûm, Ebû Mahzûre, Sa'd el-Kurz ve Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî idiler.
İbn Ümm-i Mektûm, sabah namazlarında ezan okurdu. Ebû Mahzura Efendimizin Mekke'de İken müezzini idi. Sa'd el-Kurz'ı da Küba'ya müezzin tayin etmişti. Ziyad b. el-Hâris es-Sudâî ise, memleketinde müezzinlik yapmak için ezanı öğrenmişti.[156]

1090. ...Nemir'in kızkardeşinin oğlu Sâib b. Yezid'den rivayet edilmiştir. Şöyle der:
"Resûlullah (s.a.)m sadece bir müezzini vardı."[157] (Salih b. Keysân) bütünüyle olmasa da (Yunus'un) hadisi(ni) nakletmiştir.[158]

Açıklama

Bu rivayet de yukardakilerin bir benzeridir. Fakat müellifin dediği, gibi bu rivayetin râvisi, hadisi muhtasar olarak nakletmiş, tamamını rivayet etmemiştir. Rivayette kast edilen tek müezzin Bilâl-i Habeşî (r.a.) olmalıdır. Çünkü "Resûiullah'ın müezzini" deyince ilk akla gelen Bilâl(r.a.)dır.[159]

218-220. İmamın Hutbe Esnasında Bir Başkası İle Konuşması

1091. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki: Cuma günü Resûlullah (s.a.) minbere oturunca (cemaate):
"Oturunuz" buyurdu.
İbn Mes'ud bunu duyunca mescidin kapısına oturuverdi. Resûlullah onu görüp:
"Ey Abdullah b. Mes'ûd (buraya) gel" buyurdu.[160] Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis mürsel olarak bilinir. Çünkü insanlar bunu sadece Ata kanahyle (Câbir'i zikretmeden) Resûlullah'dan rivayet etmişlerdir. (Mahled ise, onlara muhalefet etmiş ve mevsûl olarak rivayet etmiştir). Mahled de (rivayeti, tetkik edilmek üzere kabul ve kaydedilen) bir râvî (şeyh)dir.[161]

Açıklama

Peygamber (s-a-) cuma hutbesi için minbere çıktığında bazı insanların ayakta olduklarını görmüş ve onlara oturmalarını emretmiştir. İbn Hacer, bu ayakta olanların namaz kılmak maksadıyla ayağa kalkmış olabileceklerini, bu yüzden Resûlullah'ın onlara oturmalarını emrettiğini söyler. Bu emir esnasında kapının yanında olan İbn Mes'ud, Efendimizin emrine ittiba' ederek hemen oracığa oturuvermiş. Resûlullah da onu görünce ileri gelmesini istemiştir. İbn Mes'ûd'un ileriye gelmesi, cemaati yarmayı veya insanların omuzlarına basmayı gerektirmez. Çünkü hadis-i şerifte caminin tamamının dolu olduğuna, İbn Mes'ûd'un önünde ilerlemesine uygun bir boşluğun bulunmadığına dâir bir kayıt yoktur. O halde bu hadis, öne geçmek için cemaatin omuzlarına basmamayı emreden hadise muhalif değildir.
Hz. Peygamberin İbn Mes'ud'u çağırması onun, ashabın fakihlerin-den olmasından dolayı olabilir. Çünkü Efendimiz, ashabdan daha zeki ve anlayışlı olanların kendisine yakın olmalarını, hemen peşinde bulunmalarını arzu ederdi. Çünkü İsfâmın esaslarını sonraki nesillere aktaracak olanlar bunlardır.
Bu hadis, imamın minberde iken konuşmasının caiz olduğuna delildir. Aliyyül-Kaarî, Tıybî'den naklen, "bunda minberde konuşmanın cevazına delil var.Bize göre emir bi'I-ma'ruf olmayınca hutbe esnasında hatibin konuşması mekruhtur" der. İmam Şâ'rânî de "diğer üç imamın hilâfına İmam Mâlik namaza ait bir maslahata mebni olursa hatibin konuşmasını mubah görmüştür" demiştir. Yukarıda Aliyyül-Kaari'nin "bize göre" dediği Ha-neftlerin görüşüdür. Yani Hanefilere göre imamın hutbe esnasında emir bi'I-ma'ruf cinsinden başka şeyler söylemesi mekruhtur. Şâfiîlerden bu konuda iki rivayet nakledilmiştir. Bunlardan meşhur olana göre konuşma mühim bir işten dolayı ise, haram değil, aksi halde haram veya mekruhtur.
Ebû Davud'un rivayetin sonuna aldığı talikten, bu hadisi rivayet edenlerin çoğunun Câbir'i anmadan direkt Atâ vasıtasıyle Resûlullah'dan mürsel olarak naklettiklerini Mahled b. Yezîd'in (buradaki rivayetin râvisi) sahâbi olan Câbir'i de anarak mevsûl olarak rivayet ettiğini anlıyoruz.
"Mahled Şeyhdir" sözünden kast edilen de, onun âdil olduğuna işarettir. Çünkü îbn Ebî Hatim'in dediğine göre adaletin üç merhalesi vardır. Bunlar:
1. Birisine "sika veya mütkın" denildiği zaman, hadisi hüccet olabilir.
2. Bu "sadûktur" veya onun yeri sıdk'tır ya da "lâbe's bih" denildiğinde, hadisi yazılabilir ancak temkinli davranmak gerekir, anlamına gelir.
3. "Şeyh'dir" denildiğinde de, yine hadisi yazılabilir ve temkinli olmak lâzımdır demek olur. Fakat bu, ikinci mertebedekinden biraz daha aşağı bir ta'dildir.
İşte Mahled, bu üçüncü gruptandır.Mahled'in tek başına bu hadisi mevsûl olarak rivayet etmesi, hadisin sıhhatine zarar vermez.[162]

219-221. (İmamın) Minbere Çıktığı Zaman Oturması

1092. ...İbn Ömer (r.a.)den; demiştir ki:
Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem (cumada) iki hutbe okurdu. Minbere çıktığı zaman: -zannediyorum müezzin[163]- (ezam) bitirinceye kadar oturur sonra kalkıp hitâb eder, sonra yine oturur ve hiç konuşmaz, bilâhere kalkıp tekrar hitâbederdi."[164]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anladığımıza göre Hz. Peygamber minbere çıkınca ezan okununcaya kadar oturur sonra kalkıp iki hutbe okurdu. Bu iki hutbe arasında yine otururdu. Demek ki Efendimizin hutbesi üç ayrı safhadan meydana gelmişti.
1. Minbere çıkınca ezan okununcaya kadar oturmak. Bu oturuş dört mezhebe göre sünnettir. Kendisinden önce ezan olmayan bayram namazlarında'ise meşru değildir.
2. İki defa hutbe okumak, Şafîî, Mâliki ve Hanbelîlere göre her iki hutbe de cumanın sıhhati için farzdır. Hanefîlerde ise, birinci hutbe vâcib, ikinci hutbe sünnettir. Hanefîler, ikinci hutbenin vâcib olmayışına delil olarak bazı sahâbüerin bunu terk ettiklerini göstermişlerdir. Tebyînü'l-hakâik şer-hu KenzÎ'd-dekâik sahibi Zeylâî "birçok sahâbiden bir tek hutbe okudukları ve buna da kimsenin karşı çıkmadığı rivayet edilmiştir" der.
Hanefîlerin, Birinci hutbenin vâcib olduğuna delilleri Allah'ın zikrine koşunuz" emridir. Zikirden maksat, hutbedir.
Diğer mezhebler de, bu hutbelerin farziyyetine Resûlullah'ın ve sahâbî-lerin yaptıklarına dair olan meşhur rivayetleri esas almışlardır. Irakî, Evzâî, İshâk b. Rahûye, Ebû Sevr, Îbnu'l-Münzir ve bir rivayetinde Ahmed b. Han-bel'in Hanefîlerin görüşünde olduklarım nakleder.
Hasen ve Dâvûd Zahirî ise, hutbenin mendub olduğunu, Hz. Peygamberin ve ashabın devamının onun farz veya vâcib

olmasını gerektirmeyeceğini söylerler. Şevkânî de bu görüşe meyyal görünmektedir.
3. İki hutbe arasında oturmak: Bu oturuş Şâfiîlere göre farz, cumhura göre sünnettir. Şâfiîlerin bu konudaki delilleri de Resûlullah'ın bu oturuşu terk etmemesidir. Bu oturuşun farz olmadığı görüşünde olanlardan Aynî, tbn BattâFın, "Muğîre b. Şube'nin iki hutbe arasında oturmadığı rivayet edilmiştir. Eğer farz olsaydı, Muğîre bunu bilirdi, bilmiyor idiyse, huzurundaki sahâbî ve tabiîler onu uyarırlardı" dediğini kayd eder. Sonra bu oturuş hatîbin istirahati içindir. Hutbe ile hiç bir alakası yoktur ki, farz olsun.[165]

Bazı Hükümler

1. Hatib minbere çıkınca ezan bitinceye kadar oturur.Bu, ezanı dinleriek içindir.
2. tki hutbe arasında oturmak meşrudur.
3. Cuma hutbesi iki hutbeden müteşekkildir.[166]

220-222. Ayakta Hutbe Okumak

1093. ...Câbir b. Semure (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) ayakta hutbe irâd eder, sonra oturur, sonra kalkıp yine ayakta hitab ederdi. (Câbir dedi ki:) "Kim sana Peygamber (s.a.)'in oturarak, hutbe irad ettiğini söylerse, yalan söylemiştir. Vallahi ben Resûlullah (s.a.) ile birlikte iki bin (vakit)den fazla namaz kıldım.[167]

Açıklama

Hadis-i şerif hutbeyi ayakta okumanın meşru olduğuna delildir. Ancak kıyamın hükmü ihtilaflıdır.
Cumhura göre hutbenin ayakta iradı farzdır. Bunlar Hz. Peygamberin hutbelerini ayakta irad ettiğini bildiren bu ve buna benzer rivayetlere dayanmışlardır. Nevevî, bu görüşün mantıkî izahı olarak şunları söyler: "Çünkü hutbe cumanın iki farzından biridir. Öyleyse namazda olduğu gibi hutbede de kıyam ve kuud farzdır." Bunlar Hz. Osman ve Muâviye'nin oturarak hutbe okuduklarına dair rivayetleri zarurete hamletmişlerdir. "Hz. Osman ihtiyarladığı için, Muaviye de çok şişman olduğu için oturarak hitab etmişlerdir" derler.
İmam Mâlik'den hutbede kıyamın vacib olduğu, fakat şart olmadığı, dolayısıyla, hatibin kıyamı terk etmesi halinde hutbenin sahih fakat hatibin günah işlemiş olacağı rivayet edilmiştir.
Ahmed b. Hanbel'den bir rivayete ve Hanefîlere göre, hutbenin ayakta olması sünnettir. Bunlara göre, Hz. Peygamber'in ve hulefâ-i Râşidin'in devamlı ayakta hutbe okumaları, kıyamın farz ya da vâcib olmasını gerektirmez. Nevevî'nin hutbeyi cumanın şartlarından biri olduğu için namaza benzetmesi de tam geçerli değildir. Çünkü hutbe her yönden namaza benzemez, namaz da kıbleye dönmek şart olduğu halde, hutbede böyle bir şart yoktur. O halde hutbe namaza değil ezana benzer. Dolayısıyla kıyamın ve oturmanın namazda farz olması hutbede de farz olmasını gerektirmez. Bu görüşte olanlar, Hz. Osman'ın oturduğu yerde hitâb etmesini de delilleri arasına alırlar.
Câbir b. Semure (r.a.)'nin "Ben Resûlullah ile iki bin (vakit)den fazla namaz kıldım" demesi ya çokluktan kinayedir ya da beş vakit namazı kasdetmiştir. Çünkü cumanın farziyetinden Efendimizin vefatına kadar değil iki bin, yarısı kadar bile cuma namazı kılınmamıştır.[168]

1094. ...Câbir b. Semure (r.a.)den; demiştir ki:
(Cuma günü) Peygamber (s.a.)'in iki hutbesi vardı. Bu hutbeler arasında oturur, hutbelerde de Kur'an okur ve cemaate nasihat ederdi.[169]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de Hz. Peygamber'in iki hutbe arasında oturduğu ve hutbede Kur'an-ı Kerim okuyup cemaate va'z ettiği beyân edilmektedir. Hutbeler arasında oturmanın hükmü bundan evvelki babın hadisinde (hadis no: 1092) izah edilmiştir. Hutbede nasihat konusuna da ileride temas edilecektir. Şimdi burada hutbe esnasında Kur'an-i Kerim okumanın hükmünü açıklayalım:
Bu rivayette Efendimizin hutbede Kur'an-ı Kerim okuduğu haber verildiği halde, hangi sûreleri okuduğuna temas edilmemiştir. Ebû Dâvûd'da ileride gelecek olan bir rivayetten (hadis no: 1100) Resûlullah'ın “Kâf Sûresi"ni okuduğu anlaşılmaktadır. İbn Mâce'nin Übeyy b. Ka'b'dan rivayet ettiği bir haberde ise, Hz. Peygamber'in minberde Tebâreke (Mülk) Sûresi'ni okuduğu, Taberânî'nin Evsat'mdaki bir rivayetinde de Zümer suresinin sonunu okuduğu bildirilmektedir. Yine Taberânî'nin Hz. Ali'den rivayet ettiği başka bir haberde ise, Resûlullah (s.a.)'in minberde, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğu haber verilmiştir. Ancak İbn Mâce ve Taberânî'nin bu nakilleri senetlerindeki bazı şahıslar yüzünden tenkide tabi tutulmuştur.
Minberde Kur'ân-ı Kerim okumanın hükmü mezhebler arasında ihtilaflıdır:
Şafiîlere göre, en az bir âyet okumak farz, Kâf sûresini okumak ise, müstehabtır. Delilleri Hz. Peygamber'in hiç ihmal etmeden Kur'an okumasıdır.
Cumhura göre, bu kıraat farz değildir. Hanefilerde sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber'in fiili ile sabit olan bir şey farz değil, sünnet olur. Ayrıca Cenab-ı Allah, Kur'ân-ı Kerim'de "zikr"i emretmiştir. Bu kıraati ve ka'de-yi içine almaz. Bunların şart olduğunu söylemek haber-i vâhidle şart koymak demektir. Bu da Kur'ân'ın haber-i vâhidle neshini gerektirir ki caiz değildir.

Minberde okunacak Kur'an-ı Kerim'in hangi safhada okunacağında da görüşler bir değildir. Şâfîîlerden bazıları kıraatin ilk hutbede olacağım söylerken, Iraklı Şâfîîler "her iki hutbede de okunmalı" demişlerdir. HanbelîIerden Kadî'nin görüşü de bu şekildedir. Bazı âlimlerse, ikinci hutbede okunacağını söylemişlerdir. Hanefîler sünnet olan bu kıraatin ilk hutbede olacağını söylerler.[170]

1095. ...Ebû Avâne, Sımak b. Harb'den; Câbir b. Semure'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Resûlullah (s.a.)'i ayakta hutbe irad ederken gördüm. Sonra birazcık oturur, hiç konuşmazdı.
(Bundan sonra) Ebû Avâne, (Câbir'in rivayeti olan bundan önceki) hadisi zikretti.[171]

Açıklama

İmam Ahmed'in rivayetinde buradaki metne ilâveten: = sonra kalkar ve minberi üzerinde başka bir hitabede bulunurdu. Kim sana Efendimizi oturduğu yerden hutbe irad ederken gördüğünü haber verir ise inanma" cümleleri yer almaktadır.
Hüküm itibariyle bu rivayette öncekilere ilâve edilecek bir husus yoktur.[172]

221-223. Vava Dayanarak Hitab Eden Kimse

1096. ...Şu'ayb b. Ruzeyk et-Tâifî'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ile sohbeti olan bir adamın yanına oturdum. Ona el-Hakem b. Hazn eJ-Kulefî[173] denilir. Bu zat, bize şöyle anlatmaya başladı:
Yedi veya[174] dokuz kişiden biri olarak Peygamber (s.a.)e elçi olarak geldim. Onun huzuruna girip "Ya Resûlallah! Biz seni ziyaret ettik, sen de bizim için hayır duâ et" dedik. (Resulullah bizim için duâ etti) ve bize birazcık hurma (getirilmesini) emretti. O zaman durum biraz zayıftı (gelir azdı). Biz Medine'de günlerce kaldık. Resulullah ile beraber cumada bulunduk (cuma kıldık). Efendimiz, bir bastona veya[175] yaya dayanarak kalktı. Kısa, güzel, mübarek kelimelerle Allah'a hamd ve sena etti. Sonra; "Ey insanlar! Siz emrolunduğunuz herşeyi yapamazsınız veya[176] güç yetiremezsiniz, ama doğru olunuz" müjdeleyiniz!" buyurdu.[177]
(Ebû Davud'un talebesi) Ebû Ali dedi ki:
Ebu Davud'u " hadisten birkaç kelimeyi bana, bazı arkadaşlar kaydettirdiler (Kâğıttan silinmiş) " derken dinledim.[178]

Açıklama

Rivayetten anladığımıza göre el-Hakem b. Hazn el-Külefî adında bir zat yedi veya dokuz kişilik bir hey'etin içinde Resûlullah'a gelmiş, onu ziyaret etmiş, dua ve ikramına nail olmuştur. Efendimizin hey'ete ikramı birazcık hurmadan ibaret kalmıştır. Bizzat râvi bu azlığın o esnadaki fakirlikten ileri geldiğini bir özür kabilinden zikretmiştir. Rivayetin konu ite alâkası bundan sonraki bölümüdür. Râvinin ifadesine göre, bu hey'et Medine'de günlerce kalmış ve bu meyânda Resulullah (s.a.) ile cuma kılma şerefine ermiştir. Rivayete göre Hz. Peygamber bir bastona veya yaya dayanarak ayağa kalkmış ve hutbesini irad buyurmaya başlamıştır. Siyaktan bu hâdisenin mescide minber konulmadan evvel meydana geldiği anlaşılmaktadır.
Demek oluyor ki, hatibin hutbe esnasında elinde bir baston veya yay, kılıç gibi birşey bulundurması meşrudur. Fukaha, bu sayılan şeyleri hatibin hangi eline almasının evlâ olduğunda müttefik değildir.
Mâlikilere göre, hatibin hitabe esnasında sağ eline bir baston veya yay ya da kılıç alması müstehabtır. Sol eli ile bir yere dayanmaz.
Şâfîîlere göre, adı geçen şeylerden birini sol eline alır, sağ eli ile de minberin kenarına yapışır. Eline alacak bir şey bulamazsa ya sağ elini sol elinin üstüne koyar, ya da ellerini yanlarına salıverir.
Hanefîlerde kılıç zoru ile fethedilen memleketlerde hatib, hutbe esnasına sol eline bir kılıç alır. Sulh yoluyla İslâm'ın girdiği bölgelerde ise, eline kılınç almaz. Tahtâvî, Meraki'l-Felâh haşiyesinde kılınç haricinde yay ve baston gibi bir şeye dayanmanın mekruh olduğunu söyler. İbn Emiri'1-hâc bu meselenin münâkaşasını yapıp, Ebû Davud'un bu rivayetine işaret ederek Hz. Peygamber'in Medine'de hutbe esnasında elinde yay veya baston bulundurduğunun sabit olduğunu söyler, vakıa da budur. Tahtâvî'nin bunu mekruh sayarken neye dayandığını bilemiyoruz.
Hanbelîlere göre, herhangi bir eli ile, kılıç, yay veya bastona dayanabilir. Bu, sünnettir.
Aslında bu adı geçen şeyleri sağ veya sol eline alması konusunda hiç bir rivayet yoktur. Bütün bunlar çeşitli maslahatlar göz önüne alınarak ortaya konmuş mütelealardır.
İbn Kayyım, Zâdü'I-Meâd'da, Hz. Peygamber'in minber yapılmadan önce, hutbe irad ederken Medine'de bastona, gazvelerde de yaya dayandığını; kılıca dayandığına dair hiç bir rivayetin bulunmadığım söyler. Hatta kılıca dayanmayı meşru görenleri de küçümseyici ifadeler kullanır.
Rivayetin devamında Hz.Peygamberin hutbede Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra cemaate "Siz emrolunduğunuz şeylerin tümünü yapamazsınız, ama mu'tedil olunuz, müjdeleyiniz" buyurdu deniliyor.
"Doğru olunuz" diye tercüme ettiğimiz kelimesini İbn Ha-cer: "doğruya sanlınız, ifrat ve tefrite sapmayınız kelimesini de, "devamlı olan ameli az da olsa sev abla müjdeleyiniz" şeklinde mânâlandırmıştır.[179]

Bazı Hükümler

1. Fazulet sahibi kişileri ziyaret etmek ve onları ziyaret için yola çıkmak meşrudur.

2. Külfet'e girmeden elde olan şeylerle müsâfire ikram etmek müstehabtır.
3. Salih kişilerden duâ istemek müstehabtır.
4. Âlimlerden ilim almak için onların yanında kalmak iyidir.
5. Hatibin hutbe esnasında, asa, yay ve kılıç gibi bir şeye dayanması müstehabtır.
6. Hutbeye Allah'a hamd ve sena ile başlanmalıdır.
7. Hatib hutbesinde cemaat için gerekli bilgileri vermeli, onlara en çok lazım olan konuları ele almalıdır.[180]

1097. ...İbn Mes'ûd (r.a.)'den; rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) hutbe irad ettiği zaman şunları söylerdi:
"Hamd sadece Allah'adır. Allah'a hamdeder, ondan yardım ister ve Onun bağışlamasını dileriz. Nefislerimizin şerrinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyete erdirdiği kimseyi sapıtacak kimse yoktur. Allah kimi şaşırtmışsa onu da kimse hidâyete erdiremez. Allah'tan başka ilâh olmadığına Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim. Allah onu kıyametin önünde korkutucu ve ntüjdeleyici olarak hak (din) ile göndermiştir. Kim Allah'a ve Resulü'ne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim de onlara isyan ederse (bilsin ki) o nefsinden başka hiç kimseye zarar vermeyecektir. Allah'a hiçbir zarar vermeyecektir."[181]

Açıklama

Hadisin başında "hutbe iradettiği zaman" diye terceme ettiğimiz kelimesi haddi zatında "kelime-i şehâdet getirdiği zaman" demektir. Ancak burada "zikrü'1-cüz irâdetü'l-küll" kabilinden olmak üzere mecazi olarak "hutbe okudu" manasına kullanılmıştır. Çünkü hutbenin içerisinde teşehhüd mevcuttur.
Hz. Peygamberin "Nefislerimizin şerrinden Allah'a sığınırız" buyurması, nefsin kötülüğü emredici, hevâ ve hevese, kötü maksatlara meyyal oluşu dolayısıyladır. Resûlullah mâ'sum (günah işlemez) olduğu için onun bu şekildeki duası ümmetine öğretme maksadına yöneliktir.
"Cenabı Allah onu, kıyametin önünde korkutucu ve müjdeleyici olarak hak dinle gönderdi" ifâdesindeki, "müjdeleyici ve korkutucu" kelimelerinden maksad, itaat edenleri âhirette cennet ve dünyada yardımla müjdelemesi; isyan edenleri de dünyada mahrumiyet, âhirette de azab ve Cehennem ile korkutmasıdır. "Kıyametin önünde" ifadesinden de "Kıyametin kopmasına yakın" mânâsı murad edilmiştir. Hz. Peygamberin işaret ve orta parmağını göstererek "Ben kıyamete işte böyle yakın olarak gönderildim" buyurması da bu mânâyı destekler.
Hadis-i şerifteki "kim onlara (Allah'a ve Resulü'ne) isyan ederse" ibaresi, Allah ve Resulünü bir zamirde birleştirmenin caiz olduğuna delildir.
Başka lâfızlarla rivayet edilmiş başka hutbeler de vardır. îmam-ı Şafiî'nin Müsned'indeki şu rivayet bunlardandır:
"Hamd, yalnız Allah' adır. O'ndan yardım diler, bizi bağışlamasını niyaz ederiz. O'ndan hidâyet ister, yardım dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet verdiği kimseyi hiçbir kimse saptıramaz. O'nun saptırdığım da hiç bir kimse doğru yola eriştiremez. Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur ve (yine) şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür. Allah'a ve rasûlü-ne itaat eden dosdoğru yolu bulmuş demektir. Allah*a ve Resulüne isyan eden de -tekrar Allah'ın emrine dönünceye kadar- sapmış demektir."[182]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif hutbeye "hamd" ile başlamanın meşru olduğunu gösterir.Bunun hükmü mezhebier arasında ihtilaflıdır. Şafiî ve Hanbelîlere göre hutbede hamdele hutbenin farzlanndandır.Hamdele olmadan hutbe sahih değildir. Bu görüş sahihleri, hutbede kıraat, kıyam ve hutbeler arasında oturma konusunda olduğu gibi Hz. Peygamber'in tatbikini esas almışlardır.
Hanefî ve Mâlikîlere göre, hutbede hamdele sünnettir. Bunlar da Resûlüllah'ın tatbikatını delil almışlar ancak Hz. Peygamberin fiilinin vücûba delâlet etmeyeceğini söylemişlerdir.
2 . Hutbede şehâdet kelimesi okumak meşrudur. Mezhepler bunun hükmünde de ihtilâf etmişlerdir. Şafiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre farz; Hanefilere göre sünnettir.
Hutbenin şart ve rükünleri mezheblere göre oldukça değişiklik arz eder.
Mâlikîlere göre hutbenin rükünleri sekizdir:
Bunlar, **1 .** Hutbenin müjdeleyici ve sakındırıcı olması, **2.** Arapça olması, **3.** Açıktan okunması, **4.** Zevalden sonra cuma namazından evvel olması,
5. Bölümlerinin biri birine bitişik olması, **6.** Namazla arasının ayrılmaması, **7.** En az on iki kişilik bir cemaatin karşısında okunması, **8.** Mescidde okun-masıdır.
Şâfillerde hutbenin beş rüknü vardır:
1. Hususî lâfızları ile Allah'a hamd etmek, **2.** Resülullah için salevât okumak, **3.** Takvayı tavsiye etmek (bu üç şartın her iki hutbede de bulunması gerekir). **4.** Hutbelerden birinde Kur'ân okumak, **5.** Sonunda mü'minler için dua etmek,
Bu mezhebe göre hutbenin şartları da şunlardır:
1. Her iki hutbenin de arabça olması, **2.** Vakit içinde irâd edilmesi, **3.** Hutbelerin biri birinin peşinde olması ve rükünlerinin arasının ayrılmaması, **4.** Hutbelerle namazın bitişik olması, **5.** Hatibin abdestli, elbisesinin temiz olması, **6.** Setrül avret, **7.** Hatibin ayakta durması, **8.** İki hutbe arasında oturması, **9.** Hutbeyi en az kırk kişilik bir cemaatin dinlemesi.
HanbeliIerİn görüşü de aynen Şâfiîlerinki gibidir.Yalnız Hanbelîler, Şâfiîlerin rükün dediklerine de şart demişler ve Hatibin imamete salahiyetli olmasını ilâve etmişlerdir. Hanbelilerde farklı olarak cumanın vakti bayram namazının vaktinde girer.

Hanefîlere göre, hutbenin rüknü ikidir:
1. En azından bir teşbih, hamd veya tehlil kadar hitabe, **2.** Hutbeye niyyet.
Hutbenin şartları ise:
1. Vakit içinde ve namazdan önce olması, **2.** İmamdan başka en az üç kişinin huzurunda olması, **3.** Hutbe ile namazın arasının ayrılmamasıdır.
Zahirîlerden İbn Hazm, hutbenin farz veya vâcib olmadığını, dolayısıyla hiç hutbe okumadan kılınan iki rekatlık bir cuma namazının sahih olacağını söyler. İbn Hazm'a göre hutbe müstehabtir.
Bu ve bundan sonraki hadislerin bâb ile hiç bir ilgisi yoktur. Müellif "yaya dayanarak hutbe irad etme" başlığı altında mevzuları farkıı olmakla beraber bu hadisleri de zikretmiştir. Bu çokça rastlanan bir durumdur.[183]

1098. ...Yûnus (b.Yezid), İbn Şihâb'a Resûlullah(s.a.)'in hutbesini sormuş, o da önceki rivayetin benzerini nakletmiş, (farklı olarak) şunları (da) söylemiştir:
"O ikisine (Allah'a ve Resulüne) isyan eden muhakkak sapmıştır. Rabbimiz Allah bizi kendisine ve Resulüne itaat eden, rızasına (razı olacağı şeylere) tâbi olan, hışmından (azabına sebep olacak şeylerden) kaçınanlardan kılsın. Biz ancak ondan (yardım isteyici) ve ona (itaat edici)yiz."[184]

Açıklama

Bu rivayet mürseldir. Zira îbn Şihab ez-Zührî hadisi aldığı sahabiyı anmamıştır.
Müellif bu rivayeti, diğeri ile arasındaki farka işaret etmek için kitabına almıştır.[185]

1099. ...Adiyy b. Hatim[186] (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Bir hatib Resûlullah (s.a.)'in yanında hutbe okuyup; "Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse (şüphesiz doğru yolu bulmuştur), kim de onlara isyan ederse..." dedi.
Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Kalk! -veya git-[187] (sen) ne kötü hatibsin!.." buyurdu.[188]

Açıklama

Hadis-i Şerifte söz konusu edilen hatibin hitabesi cuma hutbesi haricinde bir hitabe olmalıdır.
Hz. Peygamberin bu hatîbe itiraz edip kovarcasına "kalk" veya "git!" demesinin sebebi hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan en meşhuru hatibin "kim o ikisine isyan ederse" sözünde, "O ikisine" mânâsındaki zamiri Allah ve Resulü için ortak kullanmasıdır. Hadis-i şerifin Müslim ve Beyhakî'deki rivayetlerinde "sen ne kötü hatibsin" sözünden sonraki "Allah ve Resulüne isyan eden muhakkak sapmıştır de" mânâsındaki ilâve, yukarıda beyân edilen sebebin sahih olduğunu gösterir. Kadı îyaz Hz. Peygamberin hatibe itiraz sebebinin bu olduğunu söyledikten sonra, "çünkü tesniye (ikil) zamiri eşitliği gerektirir. Hz. Peygamber hiç bir surette Allah (c.c.) ile bir tutulamayacağına göre sözü ikil zamiri ile değil de isimleri ayrı ayrı Allah'a ve Resulüne diye tertib etmesi gerektiğini kendisine tenbih etmiştir" der.
Hz. Peygamber Allah ve Resûlullah için bir tek tesniye zamiri kullanmasını men'ettiği halde, bizzat kendisi o zamiri kullanmıştır. Bundan evvelki hadiste ve Buhârî'nin "üç şey vardır ki bunlar, kimde bulunursa İmanın tadını tadar. Bunlar: Allah ve Resulü kendisine ikisinden başka her şeyden daha sevimli olması..." şeklindeki rivayetinde bu açıkça görülmektedir.
O halde Efendimiz bizzat kendisinin kullandığı bir ifâdeyi başkasından niçin men'etmiştir? Bu soruya şu şekilde cevab verilmiştir:
1. Allah ve Rasûlu için müşterek zamir kullanmak sadece Hz. Peygambere hastır. Çünkü o Rubûbiyetin hakkını tam olarak verir, onun ifâdesinde ikisini denk tuttuğuna dair bir yanlış anlama olamaz. Ümmet için aynı durum söz konusu olmayabilir. Bu Izz b. Abdisselâm'm tevcihidir.
2. Hadis-i şerifte söz konusu edilen hatibin, tesniye zamiri ile Allah ve Resulünü birleştirmesinden cemaatta yanlış anlamlar çıkaranlar olabilir. İçlerinde Allah ile Peygamberi denk zannedenler bulunabilir.
3. Hz. Peygamberin hatibi men'etmesi nedbe hamledilir, kesinlik ifâde etmez. Yani Cenab-i Allah'la Nebiyy-i Ekrem'e tek zamirle işaret caizdir, ancak bundan kaçınılması mendubtur.
4. Hz. peygamberin yapılanı men'etmesi sadece bu hatibe mahsustur. Çünkü efendimiz, bu zâtın hal ve tavrından Allah'la Peygamberi denk zannettiğinden dolayı müşterek zamir kullandığını anladığı için ona itiraz etmiştir.
5. Hutbelerin mufassal ye açık olması gerekir. Rumuz ve işaretlerle ifâde uygun olmadığı için, Efendimiz bu itirazı yapmıştır. Bu tevcih de Nevevî'ye aittir.
6. Tahâvî, bu tevcihlerin hiç birini uygun bulmamış ve şöyle demiştir: "Bize göre mânâ -Allahü âlem- takdim te'hir ile ilgilidir."
Hadisin Ebû Dâvûd'taki rivayetinde "Onlara kim isyan ederse..." sözünden sonra cevap zikredilmemiştir. Bu, ya şartın cevabını söylemeden hatibi Efendimizin susturmasındandır ya da cevap, râvilerden bir itarafından ihmal edilmiştir. Sahih-i Müslim'deki rivayette ise, cevab olarak "şüphesiz sapmıştır" ifâdesi yer almıştır. Bu Ebû Dâvûd'da cevabın zikredilmemesini râvilerden birinin ıskatı sebebiyle olduğunu gösterir.[189]

Bazı Hükümler

1. Allah ve Resulü için tek zamir kullanılması caiz değildir.

2. Reis durumunda olan şahıs, maiyyetinden birinin yaptığı hatayı derhal düzeltmesi gerekir.[190]

1100. ...el~Hâris b. en-Nu'man'ın kızından[191]; demiştir ki:
Ben "Kaf" suresini ancak Resûlullah'ın ağzından ezberledim. O bu sureyi her cuma hutbede okurdu. Bizim tandırımız ile Resûlullah (s.a.)'ın tandın birdi.[192]
Ebû Dâvûd dedi ki: Ravh b. Ubâde Şube'den "Harise b. Nu'man'ın kızı"; İbn Hişam ise "Harise b. Numan'ıı kızı Ümmü Hişâm" şeklinde rivayet etmişlerdir.[193]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki bir rivayeti aynen Ebû Dâvûd'unki gibidir.Bir başka rivayetinde ise, Râvi hanım, kendi tandırları ile Resûlullah'ın tandırının iki sene veya bir seneden daha fazla bir olduğunu kaydetmiş, buradaki:
" = Kaf Sûresi'ni ancak Resûlullah'ın ağzından ezberledim" cümlesinin yerine, Ben suresini ancak Resûlullah'ın dilinden aldım" ifâdesini kullanmıştır. Müslim'deki bu farklı rivayette ayrıca Efendimizin bu sûreyi minberde okuduğu açıkça bildirilmiştir.
Görüldüğü gibi üzerinde durduğumuz rivayet hutbe esnasında Kur'ân-ı Kerim, özellikle Kaf Sûresi'ni okumanın meşru olduğuna delildir. Hutbe esnasında Kur'ân-ı Kerim okumanın hükmü, hangi sûrelerin ve hangi hutbede okunacağına dair bilgi 1094. hadisin şerhinde tafsilâtlı olarak verilmiştir. Oraya müracaat edilmelidir.
Rivayetin sonunda sahâbî hanımın "Bizim tandırımızla Hz. Peygamberin tandırı birdi" demesi, Nevevî'nin de işaret ettiği gibi, evinin Resûlullah'ın evine yakınlığına ve onun hallerini yakınen bildiğine işarettir. Sanki mezkûr hanım, "kadınlar cumaya gitmedikleri halde bu kadın Resûlullah'ın minberden okuduğu bir sûreyi nasıl ezberlemiştir?" şeklinde vuku'u muhtemel bir soruya peşinen cevab vermiştir. Anlaşıldığına göre bu sahâbiye, adı geçen sûreyi evinden işiterek öğrenmiştir.
Ebû Dâvûd hadisin sonundaki taliki, râvi hanım Ümmü Hişâm'm babasının adı hakkındaki ihti'âflara işaret etmek için almıştır. Rivayetin başındaki senedde bu hanımın babası "el-Haris b. en-Nu'mân" olarak zabtedildiği halde, Ravh b. Ubâde'nin Şu'be'den naklinde ismin "Harise b. en-Nu'mân" şeklinde sabit olmuştur. İbn İshak ise Ravh b. Ubâde'nin tesbitinden farklı olarak hanımın künyesine de işaret etmiş ve "Harise b. en-Nu'man'ın kızı Ümmü Hişam" demiştir.[194]

Bazı Hükümler

1. Kadınların ilim Öğrenmesi ve öğretmesi caizdir.Tabiatıyla bu, fitne korkusunun olmamasıyla kayıtlıdır.
2. Hatibin minberde " Kaf " sûresini okuması sünnettir.[195]

1101. ...Câbir b. Semure (r.a.)den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'in namazı da hutbesi de orta idi. (Hutbede) Kur'ân'dan birkaç âyet okur ve halka öğüt verirdi."[196]

Açıklama

Rivayetin sondaki "Kur'ân'dan birkaç âyet okur ve cemaate öğüt verirdi" ifâdeleri, Müslim'in rivayetinde mevcut değildir.
Namazın ve hutbenin orta olması haddinden fazla uzun ve kısa olmamasıdır. Kasd; Orta, mu'tedil manalarına gelir. Arablar, orta boylu adama ve orta halli yaşayışa kasd derler.
Bu hadis ile Müslim'in Ammâr (r.a.)'den rivayet ettiği, Efendimizin hutbeyi kısa kesip namazı uzatmayı teşvik ettiğine dair olan hadis arasında ihtilâf yoktur. Çünkü her ikisinin de orta tutulduğu halde namazın hutbeden daha uzun olması mümkündür. Müslim'deki rivayette namazı hutbeye nisbetle uzun tutmak emredilmiştir.
Nevevî, "İki hadis arasını cem'etme imkânı olmadığı takdirde ümmet, Resûlullah'ın fiiline göre değil, sözü ile amel eder. Çünkü fiilinin kendine mahsus olması mümkündür. Sözü ise, daha ziyâde ümmete müteveccihtir" der.
Hz. Peygamberdin hutbe esnasında okuduğu âyetler, Seyhan'ın rivayet ettiklerine göre şu âyetler kadardır: "(Şöyle) çağrışırlar: Ey Mâlik! Rabbin bizi öldürsün. O da; siz behemehal (azab da) kalıcısınız dedi(ler)'[197] Mı - Ey iman edenler! Allah'dan nasıl korkmak lazımsa öylece korkunuz. Sakın siz müslümanlar (olmak)dan başka (bir sıfatla) da can vermeyin."[198]

Bazı Hükümler

1. Cuma namazı ve hutbesi ne uzun ne de kısa olmalıdır, mu'tedıl olmalıdır.
2. Hatib hutbesini Kur'an-ı Kerim'den âyetler okuyarak ve cemaate va'z ederek irâd etmelidir.[199]

1102. ...Amre, kız kardeşi (Ümmü Hişâm)ın şöyle dediğini rivayet etti:
Kaf sûresini sadece Resûlullah (s.a.)'ın ağzından öğrendim. Onu her cuma (hutbe esnasında) okurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Yahya b. Eyyûb ve tbn Ebi'r-ricâl, Yahya b. Sa'd'den o da Amre'den; Amre de Harise b, en-Numân 'in kızı Ümmü Hişâm 'dan rivayet etmiştir.[200]

Açıklama

Bu rivayetin aynısı, bazı fazlalıklarla 1100 no'lu hadiste geçmişti.Ümmü Hişâm o rivayette kendi tandırları ile Resûlullah'ın tandırının bir olduğunu söyleyerek öğrenme biçimini ihsas ettirmişti. Burada aynı kayıt yer almıştır.[201]

1103. ...Amre, Abdurrahman'ın kızı Amre'den -(künyesi Ümmü Hişam olan) Amre, öbür Amre'den daha büyüktür- bir önceki hadisi mânâ olarak rivayet etti.[202]

Açıklama

Bu rivayetle önceki rivayet senedleri yönünden birbirlerinden farklıdır. Ancak her iki rivayetin manaları aynıdır.[203]

222-224. Minber Üzerinde Elleri Kaldırmak

1104. ...Husayn b. Abdurrahman der ki:
Umâre b.Rueybe (r.a.) Bişr b. Mervan'ı[204] cuma günü (ellerini kaldırarak) dua ederken görüp "Allah bu elleri çirkinleştirsin (cezasını versin)" dedi.
Zaide dedi ki: Husayn, Umâre bana, "Resûlullah (s.a.)'ı minber üzerinde (dua ederken veya hutbe okurken) gördüm. Şuna -baş parmağın yanındaki işaret parmağını kasdederek- bir şey ziyâde etmezdi" dedi.[205]

Açıklama

Bu haberden hutbe esnasında elleri kaldırmanın bid'at olduğu anlaşılıyor. Ancak elleri kaldırmaktan maksadın ne olduğunda, değişik görüşler ortaya atılmıştır.
Bazı âlimler, burada çirkin görülen el kaldırmanın duâ ile ilgili olduğunu söylerler. Tirmizî'nin rivayetinde Husayn'ın; "Bişr b. Mervan hutbe okuyordu. Dua ederken -ellerini kaldırınca- Umâre'nin Allah o sıska kolların cezasını versin... dediğini duydum" tarzındaki ifadesi, bid'at olan el kaldırmanın hutbe esnasındaki duâ ile alâkalı olduğu görüşünü takviye ediyor. Bu hadisten sonraki rivayet de aynı mânâya işaret etmektedir.
İmam Mâlik ve bazı Şâfillerin mezhepleri budur. Kadı tyaz seleften bazıları ile Mâlikîlerden bir kısmının duada el kaldırmayı mubah gördüklerini söyler. Bunlar, Resûlullah'ın yağmur duası ettiği bir cuma hutbesinde ellerini kaldırdığını bildiren hadise dayanırlar.
Duada el kaldırmayı mubah görmeyenler ise, Efendimizin o el kaldırışının arızî bir sebepten olduğunu, yağmur istediği için ellerini kaldırdığını söylerler.
Diğer bir görüşe göre de bu rivayette kast edilen el kaldırma hitabe ile ilgilidir. Bazı hatib ve vaizlerde görüldüğü gibi konuşma esnasında yapılan el hareketleri bid'attir. Bu görüşe göre, metindeki; " = o hitap ederken" şeklinde anlamak gerekir. Müslim ve Nesâî'deki dua kaydı olmadan "Umâre b. Rueybe, Bişr b. Mervan'ı minber üzerinde ellerini kaldırırken gördü..." şeklindeki rivayet bu görüşe ışık tutabilir.
Bu rivayetlerin devamındaki; "Efendimiz işaret parmağından başka bir-şey kaldırmazdı" sözü de bu görüşü takviye eder. Çünkü âdeten de duada parmağın kaldırılması pek tasavvur edilmez. Parmak hutbe ve va'z gibi hitabeler anında kaldırılır.[206]

Bazı Hükümler

1. Minberde dua ederken elleri kaldırmak meşru değildir, bidattır. Kadı Iyaz, 'İmam Malık ve Seleften bir grub, bu hadise istinaden hutbe okurken elleri kaldırmanın mekruh olduğu görüşüne varmışlardır" der. Mesele yukarıda açıklanmıştır.
2. Sahabe-i kiram İslâmı koruma ve ona Îslâm dışı şeylerin girmesini önlemekte pek titiz davranırlardı.[207]

1105. ...Sehl b. Sa'd (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'ı ne minberi üzerinde ne de başka bir yerde ellerini kaldırarak dua ederken hiç görmedim. Ama onu şöyle yaparken gördüm... (Sehl bunu söyleyince) işaret parmağını kaldırdı orta parmakla baş parmağı da biri birine birleştirdi.[208]

Açıklama

Hadis, nerde olursa olsun duâ esnasında elleri kaldırmanın meşru olmadığını gösterir. Ancak senedinde tenkide uğrayan râvilerden Abdurrahman b. îshâk ve Abdurrahman b. Muâviye olduğu için zayıftır. Delil olamaz.
Sehl b. Sa'd Efendimizi dua'da ellerini kaldırırken hiç görmediğini söylüyor. Halbuki yağmur duasında Resûlullah'ın ellerini koltuğunun beyazlığı görününceye kadar kaldırdığı sabittir. Sehl'in işaret parmağını kaldırma hakkındaki haberi namazdaki ka'de ile ilgili olmalıdır.[209]

223-225. Hutbelerin Kısa Olması

1106. ...Ammâr b. Yâsir (r.a.)'den; demiştir ki:

ResûlüIlah (s.a.) bize hutbeleri kısa tutmayı emrederdi.[210]

1107. ...Câbir b. Semure es-Suvâî (r.a.)den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) cuma günleri va'zı uzatmazdı. O(nun va'z'ı) birkaç kelimeden ibaretti."[211]

Açıklama

Bu iki hadis, hutbeleri haddinden fazla uzatmanın sünnete uygun olmadığını göstermektedir.Bu haberler Müslim'in Ammâr b. Yâsir'den rivayet ettiği şu hadise işaret etmektedir: "Kişinin namazını uzun, hutbesini kısa tutması onun bilgisinin alâmetidir. O halde namazı uzatınız, hutbeyi kısa kesiniz..."[212]
Şevkânî, Müsîim'deki bu rivayetle ilgili olarak şunları söyler:
"Hutbeyi kısa kesmek kişinin bilgisine alâmettir. Çünkü bilgili olan kimse bütün lâfızlara, dolayısıyle kısa lâfızlara da muttalidir. Bu bakımdan kısa lâfızlarla geniş mânâları ifâde etme imkânına sahiptir. Bunda hutbeyi kısa tutmanın meşru oluşuna işaret vardır.Bu konuda ihtilâf yoktur.Ancak hutbenin sahih olduğu en kısa lâfızların ne olduğunda ihtilâf edilmiştir. Bunun tafsilâtı fıkıh kitablarında mevcuttur."
Namazı uzatmadan maksat alabildiğine uzatmak değildir. Çünkü imam namaz kıldırırken cemaat içerisindeki ihtiyarları, zayıfları ve hastalan gözö-nünde bulundurmak zorundadır. O halde namazı uzatmanın ölçüsü, cemaate ağır gelmeyecek kadar olmasıdır.
Hutbelerin kısa olmasını emir sadedinde veya Hz. Peygamber'in hutbelerinin kısa olduğunu bildirir mâhiyette başka rivayetler de varthr. Meselâ, Nesâî'nin Abdullah b. Evfâ'dan yaptığı bir rivayette; "Resûlullah (s.a.) namazı uzatır, hutbeyi kısa keserdi." Taberânî'nin Ebû Umâme'den yaptığı bir rivayette de, "Resûlullah (s.a.) bir yere emir gönderdiği zaman, hutbeyi kısa kes, sözü az söyle, çünkü sözde büyüleyici bir nitelik vardır" buyururdu, denilmektedir.[213]

Bazı Hükümler

1. Hutbeyi uzatmak mekruh, kısa kesmek müstehabtır.
2. Cuma namazı ise uzatılmalıdır.[214]

224-226. Mev'iza (Hutbe) Anında İmama Yakın Olmak

1108. ... Semure b. Cündüb (r.a.)'den Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:
"Zikri (hutbeyi) dinleyiniz. İmama yakın durunuz. Çünkü insan (imamdan) uzak kalmaya devam eder, o kadar ki, cennete girse bile, orada (girmekte veya derece yönünden) geri bırakılır.[215]

Açıklama

Terceme ettiğimiz kısımda görünmemekle beraber, hadisin senedinden Muâz b. Hişâm'ın bu hadisi babasının el yazısı ile yazılmış bir kâğıttan rivayet ettiğini anlıyoruz. Bu usulle yapılan hadis rivayetine "Vicâdet" denilir.
Vicâdet: Bir kimsenin görüşüp yazısına aşina olduğu, kendini iyice tanıyıp itimad ettiği bir hocanın hattıyla bir hadis bulmasına vicâdet denilir. Bir kişi hocayı görmediği halde bu yazının ona ait olduğunu kat'i olarak bilirse, durum yine aynıdır.
Vicâdet yolu ile elde edilen hadisleri hüccet olarak almak caizdir,
Hadis-i şerifte hutbe manasına (zikir) kelimesi kullanılmıştır. Çünkü hutbe içerisinde zikir de mevcuttur. Yani zikir hutbenin bir cüz'üdür.
Cuma hutbesinde hazır olmak ve imamın konuştuklarını iyice anlayabilmek için imamın yakınında durmak hadisin konusunu teşkil etmektedir.Tabiî hutbenin başında camide olmak ve yer bulup minberin yakınına otu rabilmek camiye erken gelmeyi gerektirir. O halde bu hadis, dolayısıyla camiye erken gitmeyi de teşvik etmektedir.
Rivayetin devamında kişinin camiye gelmekte gecikmesinin ve imamdan uzaklaşmasının, cennete girmekte gecikmesine, cennete girse bile, derece yönünden geride kalmasına sebep olacağı bildirilmektedir. Hadisteki "Cennete girse bile" ifâdesi imamdan uzakta durmanın Cennete girmeye mani olacağı tarzındaki vehmleri defetme için getirilmiştir.[216]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif cuma hutbesini dinlemeye ve imama yakın durmaya teşvik etmektedir.[217]

225-227. İmam (Hutbe İrad Ederken) Meydana Gelen Herhangi Bir Olay Sebebiyle Hutbeyi Kesebilir

1109. ...Abdullah b. Büreyde babası (Büreyde)'nin şöyle dediğini nakletmiştir:
Resûlullah (s.a.) bize hutbe irad ederken, Hasanve Huseyn (r.anhumâ) üzerlerinde kırmızı birer gömlek olduğu halde düşe-kalka (mescide) geliverdiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) hemen inib onları aldı ve onlarla birlikte minbere geri çıktı. Sonra da: "Allah doğru söyledi: "Mallarınız ve çocuklarınız ancak imtihan vesilesidir.[218] Bunları gördüm, sabredemedim"

buyurdu ve hutbeye başladı.[219]

Açıklama

Hadis-i şerif, hatibin hutbe esnasında hitabeyi kesip başka bir kişiyle konuşmasının caiz olduğuna delildir. Ulemânın bu konu etrafında söyledikleri 1091. no'lu hadisin açıklamasında anlatılmıştır. Oraya müracaat edilmelidir.
Hz. Peygamberin minberden inip torunlarını alması, onun merhamet ve şefkatinin eseridir. Efendimiz bu hareketine,'Kur'an-ı Kerim'den iktibas ettiği bir âyetle fitne (imtihan vesilesi) olarak nitelendirdiği çocukların sebeb olduğunu bildirmiştir. Çocukların fitne olması, onlar yüzünden uhrevî hazırlıkların ihmal edilmesi yönündendir. Çünkü evlat ve mal kendileri ile olan meşguliyetten dolayı âhireti ihmal edenlerle ihmal etmeyenleri ortaya çıkarmaya vesile kılınan birer deneme aracıdır. Hz. Peygamber her türlü fitneden, bu meyanda, Allah'tan başkası ile meşguliyetten masum olduğuna göre, onun çocuklarla meşguliyetinin fitne olması, sırf onlara meylden ibarettir.[220]

Bazı Hükümler

Hatib okurken gerekli durumlarda hutbeyi keser, hitabe harici bir şey konuşursa, bu konuşma hutbeyi ifsad etmez. Hükmü 1091. hadisin açıklamasında beyân edilmiştir.[221]

226-228. Hatib Hutbe İrad Ederken Dizleri Dikip Oturmak

1110. ...Muâz b. Enes (r.a.)ın babası (Enes)den rivayet ettiğine göre; Resûlullah (s.a.) cuma günü imam hutbe okurken ihtiba yapmaktan men' etti.[222]

Açıklama

İhlibâ: Dizleri yukarıya dikip sırttan dolandırılan bir kuşakla bacaklarını bağlayarak ya da elleri ile kavrayarak oturmaktır. Hz. Peygamberin bu oturuşu men'etmesi, uyku getireceği, dolayısıyla de abdestin bozulmasına sebeb olacağı içindir. Mahrem yerlerin açılma ihtimali de olabilir. Aynî, "Duvara veya başka bir şeye yaslanmak da ihtibaya ilhak edilir. Çünkü bir bakıma bunlar da ihtibâ sayılır" demektedir.
Ulemâdanbir grub hutbe esnasında, yukarıda tarif edildiği şekilde oturmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Evzaî, Mekhûl, Atâ ve Hasen el-Basrî bu görüş sahihlerindendir. Delilleri üzerinde durduğumuz hadistir. Ancak senetteki Ebû Merhum ve Sehl b. Muâz tenkid edildikleri için hadis zayıf kabul edilmiştir. Bu oturuşu caiz görenler bundan sonraki hadiste beyan edilecektir.
İbn Mâce'nin Amr b. Şuayb vasıtasıyla babası ve dedesinden, İbn Adiyy'-in de Câbir'den rivayet ettikleri hadisler de aynı manayı ihtiva etmektedirler. Ne var ki onlar da isnadlarındaki bazı tenkide mâruz râviler yüzünden zayıf sayılmışlardır.[223]

Bazı Hükümler

İmam hutbe okurken cemaat bir ibâdet içinde lduğunun şuurunda olmalı, oturuş ve davranışına dikkat etmeli, laubali hareketlerde bulunmamalıdır.[224]

1111.Ya'lâ b. Şeddâd b. Evs'den; demiştir ki:
Muaviye ile birlikte Beytu'l-Makdis'de bulundum. Bize cuma namazı kıldırdı. (Cemaate) baktım bir de ne göreyim; mesciddekilerden çoğu Resûlullah'ın ashabından ve imam hutbe okurken ihtibâ hâlinde oturuyorlar![225]
Ebû Dâvûd dedi ki: İbn Ömer, imam hutbe okurken ihtibâ ederdi, Enes b. Malik, Şüreyh, Sa'saa b. Suhan, Saidb. et· Müseyyeb, İbrahim en-Nehaî, Mekhûl, İsmail b. Muhammed b. Sa'd da (aynı şekilde ihtibâ ederdi). Nuaym b. Selâme de "İhtibâda beis yok" dedi.
Ebû Davûd dedi ki: Ubâde b. Nuseyy'den başka hiç bir kimsenin mekruh dediği bana ulaşmadı."[226]

Açıklama

İhtibâ kelimesinin ne mânâya geldiği bir evvelki hadisin açıklamasında anlatılmıştır.Karşılığım tek kelime olarak ifade mümkün olmadığı için bu eserin tercemesinde arabca aslı kullanılmıştır.
Bu haber, imam hutbe okurken ihtibâ yapmanın caiz olduğunu gösterir. Ebû Davud'un talik olarak zikrettiklerine ilâveten şu âlimler de ihtibâ-nın cevazına hükmetmişlerdir. Salim b. Abdillah, Kasım b. Muhammed, Atâ b. Şîrîn, Amr b. Dîhâr, Ebü Zübeyr, İkrime b. Hâlid, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye. Ayrıca Hanefî, Şafiî ve Malikî mezheblerinin görüşü de bu istikâmettedir.
Bu görüşü benimseyenler, ihtibâyı nehyeden hadislerin zayıf olduğunu söylerler. O rivayetleri za'fa nisbet sebebleri bir önceki hadisin açıklamasında beyân edilmiştir.
Nehye delâlet eden rivayetlerin sübûtu gözönüne alındığı takdirde, hadislerin arasım cem'etme ciheti söz konusu olur.
Tahâvî, Şerhu Müşkili'l-Âsâr'ında ihtibâyı men eden Sehl b. Muâz hadisi ile ashabın ihtibâ yaptığını bildiren rivayetleri

zikrettikten sonra, caiz olan ihtibânın, hutbe başlamadan önce yapılıp, hutbe bitinceye kadar devam eden; yasaklananın ise, imam hutbeye başladıktan sonra yapılan ihtibâ olduğunu söylemiştir. İkincinin men edilmesinin sebebi hutbeyi dinlemekten alıkoymasıdır.
"Yasak edilen ihtibâ, avret mahallinin açılmasına sebeb olan, müsâade edilen ise, bu ihtimalden uzak olandır" demek de mümkündür. Bu ihtimale göre, eskiden insanlar genellikle entari giydiği ve entarinin altına giyecek bir
şey bulamayanlar olduğu için, bazıları ihtibâ halinde oldukları zaman avret mahalleri açılıyordu. İşte men'edilen ihtibâ bu durumlardakidir. Avret mahallinin açılması endişesi olmayanlar için böyle bir yasak söz konusu değildir. Nitekim, Beyhakî'nin Ebû Hureyre'den naklettiği bîı rivayette, Hz. Peygamber (s.a.)'in avret mahallini örten başka bir elbise olmadan tek entari içinde ihtibâ yapılmasını men'ettiği bildirilmektedir.
Zaten bizzat Resûlullah'ın ihtibâ ettiği sabittir. Yine Beyhakî'nin rivayetini ihtiva eden bir haberde İbn Ömer, "Resûlultah (s.a.)'ı Kabe'nin yakınında ihtibâ halinde gördüm" demektedir.
Müellif Ebû Davud'un ihtibâyı caiz görenleri eserin sonunda nakletmesi ihtibânın cevazına delâlet eden bu haberi takviye maksadına dayanır.
"Onu, Ubâde b. Nuseyy'den başka hiç kimsenin kerih gördüğü bana ulaşmadı" sözü de ihtibânın mekruh olduğuna delâlet eden bir önceki rivayetin zayıf olduğuna işaret için getirilmiştir. Ancak önceki rivayetin açıklamasında da isimleri sayıldığı üzere Ubâde b. Nuseyy'den başka ihtibânın mekruh olduğunu söyleyenler vardır.[227]

227-229. Îmam Hutbe Okurken Konuşmak

1112. ...Ebû Hureyre (r.a.)'nin haber verdiğine göre Resûlullah (s.a.); "İmam hutbe okurken (yanındaki arkadaşına) "sus" dedin mi, boş konuşmuş (cumanın sevabını kaçırmış) olursun" buyurmuştur.[228]

Açıklama

Lağv: "Faydasız söz" demektir. "Günah, doğrudan ayrılmak, söylenmesi caiz olmayan söz, aslı olmayan bâtıl sözleri konuşmak" mânâlarında da kullanılır.
Bazı âlimler bu hadisteki "boş konuşmuş olursun" diye terceme ettiğimiz sözündeki lağv kelimesinde kastedilen mânânın, "yanındakine sus diyene, cuma borcu düşse bile, kıldığı cumadan sevab yoktur" demek olduğunu söylemişlerdir.
Tirmizî bu hadisi, "kim cuma günü imam hutbe okurken (yamndakine) "sus derse, boş lâf etmiştir" ibaresi ile riâyet ettikten sonra, şöyle demektedir: "Bu bâbda İbn Ebî Evfâ ve Câbir b. Abdillah'dan da hadis rivayet edilmiştir. Ebû Hureyre'nin hadisi hasen-sahihtir. Ulemânın ameli, bu hadise göredir. Âlimler insanın imam hutbe okurken konuşmasını mekruh saymakta ve başkası konuşursa ona ancak işaretle mânı olabilir demektedirler."
Hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayetleri Cuma günü imam hutbe okurken (yanındaki) arkadaşına "sus" dedin mi boş lâf etmiş olursun" şeklindedir.
Tirmizî'nin işaret ettiği tbn Ebî Evfâ hadisini İbn Ebî Şeybe Musannef'inde, Bezzâr ile Ebû Ya'lâ da Müsned'lerinde şu şekilde rivayet etmişlerdir:
"Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) cuma günü yanında duran birine "senin îamazın olmadı" demiş o zat da durumu Resûlüllah'a bildirip:
Ya Resulallah! Sa'd bana namazımın namaz olmadığını söyledi. Resülullah:
"Niçin öyle dedin ya Sa'd?" diye sordu, Sa'd:
Çünkü sen hutbe okurken o konuşuyordu, karşılığını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Sa'd doğru söylemiş" buyurmuştur.
Aynî, bu konuda İbn Abbâs, Ebû Zerr, Ebû'd-Derdâ, Abdullah b. Mes'ûd Abdullah b. Amr ve Hz. Ali'den de rivayetler olduğunu söyler.
Abdullah b. Amr'ın rivayeti Ebû Dâvûd'da bundan sonra gelecek olan hadistir.
İbn Abbâs'ın rivayetini Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr Müsned'lerinde Taberanî de el-Mu'cemu'1-Kebîr'inde tahrîc etmişlerdir. Bu rivayette İbn Ab-bas şöyle der:
"Resülullah, (s.a.) cuma günü İmam hutbe okurken konuşan kimse kitap taşıyan eşek gibidir.Ona sus! diyenin de cuması yoktur" buyurdu.[229]
EbuM-Derdâ ve Ebû Zerr'in hadisleri de Taberânî'nin rivayetine göre şu şekildedir:
Resûlullah (s.a.) cuma günü minberde iken bir sûre okumuş; bunun üzerine EbuM-Derdâ, yanındaki Ubeyy b. Ka'b'a dürterek:
Bu sûre ne zaman nazil oldu? Ben bunu daha önce hiç duymamıştım, demiş. O da, susmasını işaret etmiş ve namaz bitince:
Senin kıldığın namazdan ettiğin kâr sadece konuştuğun lüzumsuz sözdür, demiş.
EbuM-Derdâ durumu Resûlullah'a intikal ettirince Efendimiz:
"Ubeyy doğru söylemiş" buyurmuştur.
Abdullah b. Mes'ud'un bu konudaki hadisini de İbn EbîŞeybe Musannef'inde, Taberânî de el-Mu'cemu'l-Kebîr*İnde rivayet etmiştir. Bu rivayette İbn Mes'ud: "İmam minbere çıktığı vakit yamridakine "sus" demen boş söz olarak kâfidir "demiştir.
Hz. Ali'nin hadisini ise, Ahmed b. Hanbel merfu olarak rivayet etmiştir. Bu rivayette:
"...ve kim sus! derse konuşmuş demektir. Konuşan kimsenin de Cuma'sı yoktur" buyurulmuştur.
Bütün bu rivayetler, hutbe esnasında konuşmanın doğru olmadığında müttefiktir. Ancak bu doğru olmamanın derecesi ve

safhasıi âlimler arasında ihtilaflıdır.
Urve b. Zübeyr, Said b. Cübeyr, Şâ'bi, İbrahim en-Nehâî, Süfyân-ı es-Sevrî, Davûd-ı Zahirî ve îmanı Şafiî'nin sonrak görüşüne göre hutbe esnasında konuşmak haram değil, tenzihen mekruhtur. Konuşmamak müstehabtır. İmam Şâfiî!ye göre, imam minbere çıksa bile hutbeye başlamadan cemaatin konuşmasında hiç bir mahzur yoktur. Hutbeyi duyan ile duymayan arasında fark yoktur.
Mâlikîlere göre, imam hutbe okumaya başlayınca hutbe bitinceye kadar konuşmak haramdır. Bunlara göre, imam minbere çıktıktan sonra hitabeye başlayıncaya kadar ve hitabe bittikten sonra konuşmakta mahzur yoktur. Bu konuda hatîbin sesini duyup konuşmasını anlayan ile, uzakta durup hatibin sözünü anlamayan arasında fark yoktur. Yalnız imam hutbede fuzûlî şeylerden bahsederse onu dinleme mecburiyeti ortadan kalkar.
Selâm vermek, verilen selâmı almak, konuşana "sus" demek haram olan konuşmalardandır. Konuşana işaret etmek veya birşey atmak hutbe ânında yemek yemek, aksırana "yerhamukellah" demek de haramdır.
Hanbelîlere göre, cuma günü hatibe sesini duyacak kadar yakın olanın ister dünyevî, ister uhrevî konularda olsun konuşması haramdır. Resûlullah'ın ismi anıldığında onu duyanın salevât getirmesi mubahtır. Ancak gizli getir mesi iyidir. Yine hutbe dinleyenin yapılan duaya "âmin" demesi, aksirana "yerhamukellah" demesi, verilen selamı iade etmesi ve aksırınca hamdetmesi caizdir.
Hatibin sesini duymayacak kadar uzakta olanın konuşması ise, caizdir. Ancak bu durumda olanın susup duracağı yerde Kur'an-ı Kerim okuması veya zikir yapması müstehabtır.
Han belilere göre de haram olan konuşma tam hitabe anındaki konuşmadır. Hutbe başlamadan önce veya bittikten sonra imam minberde de olsa konuşmak caizdir.
Ha neftlere göre, hutbeyi dinlemek vacibtir. Hutbe esnasında konuşmak tahrimen mekruhtur. Konuşulan sözün uhrevî ya da dünyevî olması, konuşanın, imamın sözünü duyabilecek kadar yakın veya duyamayacak derecede uzak olması neticeyi değiştiremez.
Bir kimse Resûlullah'ın ismi anılınca içinden salevât getirir, yanındaki konuşana sözle susmasını söyleyemez fakat işaret etmesinde beis yoktur. Selâm vermek, selâm almak, aksırana "yerhamukellah" demek, Kur'ân okumak, teşbih çekmek de mekruhlar cümlesindendir.
Bedâyi'de; "Hutbe ânında konuşmak mekruhtur, Kur'ân okumak, namaz kılmak teşbih çekmek... gibi hutbe dinlemekten meşgul eden işlerin hükmü de aynıdır" deniliyor.
Şerh-i Zahidî'de de sağa - sola dönmek, abesle meşgul olmak gibi namazda mekruh olanların, hutbe dinleyenler için de mekruh olduğu kaydedilmektedir.
Hulâsa Ma tabir biraz daha serttir. Hulâsa'nın ibaresi: "Emir bi'1-ma'ruf bile olsa, namazda haram olan herşey hutbe hâlinde de haramdır" şeklindedir. Diğer kitaplardaki ibarelerin yardımı ile Hulâsa'daki "haram" tâbirinin "tahrimen mekruh" yerine kullanıldığını söyleyebiliriz.
Hanefî mezhebinin görüşü olarak yazdıklarımızın hepsi İmam-i A'zam'a göre imam minberde olduğu müddetçe geçerlidir. Sadece hutbe iradı ile kayıtlı değildir. Dolayısıyla imam minbere çıkıp da otururken veya hutbe bitip kamet getirilirken konuşmak da mekruhtur. Bazı rivayetlere göre bu yasak imamın, hutbe okumak maksadıyla yerinden ayrılması ile birlikte başlar. Ancak Bahru'r-Râik'in tnâye ve Nihâye'den naklettiğine göre hutbe başlamadan önce teşbih cinsinden şeyler söylenmesi sahih olan rivayete göre caizdir.
Ebû Hanife bu görüşünde İbn Abbâs ve İbn Mes'ud'dan rivayet edilen "imam çıktığı zaman namazda konuşmak da yoktur" mealindeki hadise dayanır. Bu hadisin hem mevkuf hem de merfu' rivayetleri vardır. Ancak mevkuf oluşu kusur değildir. Çünkü bu türlü şeyler akılla bilinemez. Bazı âlimler buradaki "çıkmak"tan maksadın imamın odasından çıkması olduğunu söylemislerdir. Esah olan, Zeylaî'nin dediği gibi, "minbere çıkmazdır. Daha önce geçen ve meleklerin cami kapısına oturup gelenleri kaydettiklerini imam hutbeye çıkınca da defterlerini kapattıklarım bildiren hadis[230] de îmam-ı Azam'ın görüşünü takviye etmektedir.
Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre, sadece hatibin hitabeti esnasında konuşmak mekruhtur. Çünkü konuşmanın yasak oluşunun sebebi hutbe dinlemektir. Hutbe olmayınca susmak şart değildir. Öyleyse hutbeden önce veya sonra hatib minberde de olsa konuşmak caizdir. "İmamın (hutbeye) çıkışı namazı, konuşması da sözü keser" hadisi, bunların delilidir. Ancak îbnü'l-Humâm ve Aynî bu sözün hadis değil, Zührî'nin kelamı olduğunu söylerler.
Akrebe veya yılana işaret etmek, körün önündeki tehlikeyi haber vermek gibi namazda yapılması caiz olanların, hutbe esnasında da yapılması caizdir.
Şa'bî'den ve onunla birlikte birkaç kişiden hutbe esnasında konuşmanın caiz olduğu rivayet edilmiştir. Ancak bunlar icmâ'ya mani olacak ölçüde değildir. Onun için İbn Abdilber hutbeyi duyan kimsenin onu dinlemesi gereğinin tabiûndan birkaçı hâriç tutulursa icmâ ile sabit olduğunu söylemiştir.
Bazı âlimler Buhârî, Müslim ve Tirmizî'deki rivayetlerinin cuma günü ile kayıtlı olmasını gözönüne alarak men edilen konuşmanın cuma hutbesine mahsus olduğunu diğer hutbelerde konuşulabileceğini söylemişlerdir.[231]

Bazı Hükümler

Cuma günü imam hutbe okurken cemaatin her ne suretle olursa olsun, konuşması caiz değildir.[232]

1113. ...Abdullah b. Amr (r.a.) Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Cumaya üç türlü insan gelir:

(Birincisi) gevezelik yapmağa gelen insandır. Onun cumadan nasibi, yaptığı gevezeliktir.
(İkincisi), dua etmek için cumaya gelen kimsedir. O, Allah'a dua etmiştir; Allah dilerse verir, dilerse vermez.
(Üçüncüsü de) susarak konuşmadan (hutbe dinlemek için) hiçbir müslümanın omuzuna basmadan (safları yarmadan) kimseye eziyet etmeden cumaya gelendir. İşte onun bu yaptıkları, ondan sonra gelecek olan cumaya kadar üç gün de ilâvesi ile günahlarına keffârettir. Bu Allah'ın; "her kim bir hayır işlerse kendisine, onun on misli sevab vardır"[233] ile sabittir.[234]

Açıklama

Hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz cumaya gelenleri üç sınıfa ayırmıştır Bu sınıfların kim oldukları herhangi bir izaha lüzum bırakmayacak şekilde açıktır.
Cemaatin omuzlarına basmak ve tasvir edilen şekilde kılınan cuma namazının iki cuma arasındaki ve ilâveten fazlasını ihtiva eden üç günlük günâhlarına keffâret olması konusu daha önce izah edilmiştir.[235] Onun için burada aynı şeyleri tekrara lüzum yoktur. Hadisin fıkhî cephesine ait bilgi de bir önceki hadiste verilmiştir.[236]

Bazı Hükümler

1. Hadisi şerif cuma günü hutbe esnasında boşboğazlık etmeyi men etmektedir.
2. Hutbe anında, -duâ bile olsa- bir şeyle meşgul olmak doğru değildir.
3. İnsanlara eziyet vermeden gelen ve konuşmadan hutbeyi dinleyen kimseye kat kat sevab verilir. Resûlullah (s.a.) bu sevabı âyet-i kerime ile istidlal ederek on kat olarak haber vermiştir. Çünkü iki cuma arasında yedi gün vardır, üç gün fazlası ile bu, on gün eder. Bir cumanın on günün günahına keffâret olması demek, bir cumaya on misli sevab verilmesi demektir.[237]

228-230. Abdesti Bozulanın İmamdan İzin İstemesi

1114. ...Âişe (r.anha)'dan: demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Birinizin namazda abdesti bozulursa hemen burnunu tutsun sonra da ayrılsın"[238]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi, Hammâd b. Seleme ve Ebû Üsâme, Hişâm 'dan; o da babası vasıtasıyla rivayet etmiştir. Bu râviler (rivayetlerinde) Hz. Âişe'yi anmamışlardır.[239]

Açıklama

Abdesti bozulan kişinin elini burnuna koyması, burnu kanamış intibaını vermek içindir. Bu yalancılık ya da gösteriş değil, haya ve nezâketin eseridir. Söylenmesi veya duyulması güzel olmayan bir Şeyin gizlenmesidir.
Hadis-i şeriften anladığımıza göre namazda iken abdesti bozulan kimsenin mezkûr İşareti yapması kâfidir. Ayrıca imamın iznini beklemesine lüzum yoktur, imam Mâlik Muvatta'ında, "Cuma günü burnu kanayan veya başka bir sebebden dolayı mutlaka çıkması gereken bir kimsenin imamdan izin istemesine lüzum yoktur" der.
Bilhassa büyük camilerde cemaatin kalabalık olduğu cuma ve bayram namazlarında çıkmak için imamdan izin almanın güçlüğü aşikârdır. Üzerinde durduğumuz hadis ise, beş vakit namazla ilgilidir. Namaz içinde de izin almak mümkün olmayabilir.
Hutbe esnasında aynı durum başına gelen kimse hakkında tabiûndan bir cemaatin imamdan izin alması gerektiği görüşünde olduğu rivayet edilmiştir.
Atâ "İmam hutbe okurken onların izin istediklerini gördüm. Dışarıya çıkmak isteyen eli ile işaret eder, imam da işaret ile karşılık verirdi. Her ikisi de konuşmazdı" demiştir.
Münafıklar bazı cuma ve bayram namazlarından, görünmeden kaçtıkları için müslümanın çıkması gerektiği zaman izin almasının uygun olduğunu söyleyen âlimler de vardır.
Ebû Davud'un, hadisini sonuna aldığı talikten bu hadisin mürsel olarak gelen başka rivayetlerinin de olduğunu anlıyoruz.[240]

229-231. İmam Hutbe Okurken Camiye Giren Kimse (Ne Yapmalıdır?)

1115. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki:
Cuma günü Resulüllah (s.a.) hutbe okurken (mescide) bir adam geldi. Efendimiz:
"Ey falan! Namaz kıldın mı?" dedi. Adam:
Hayır, cevabım verdi. Bunun üzerine Resûluüah (s.a.); "- Kalk namaz kıl!" buyurdu.[241]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahse konu olan zâtın adı bundan sonraki rivayetten anlaşıldığına göre, "Suleyk"dir. Efendimizin kılmasını emrettiği namaz iki rekâtlidir.
Tırmizî, bu hadis hakkında "hasen-sahih" demiştir.
Hadis-ı şerifin ihtiva ettiği fıkhî hüküm ve ulemânın ihtilâfı bu babın son hadisinde izah edilecektir.[242]

1116. ...Câbir ve Ebû Hureyre (r.a.)'den; demişlerdir ki:
Resûlullah (s.a.) hutbe okurken Süleyk el-Gatafânî geldi. Bunun üzerine Efendimiz ona:
"Sen namaz kıldın mı?" dedi. Süleyk:
Hayır, cevabım verdi. Efendimiz:
"İki rek'at namaz kıl, ama onlan kısa kes" buyurdu.[243]

1117. ...Talha, Câbir b. Abdillah (r.a.)'in şunlan söylediğini işitmiş:
(Resûlullah hutbe okurken) Süleyk geldi. (Bundan sonra râvi Velid) önceki hadisin benzerini zikredip şunu da ilâve etti:
Sonra Resûlullah cemaate döndü ve:
"Sizden biri imam hutbe okurken gelirse, hemen iki rekat namaz kılsın, ama onları kısa tutsun" buyurdu.[244]

Açıklama

Bu babın üç hadisi imam hutbe okurken camiye gelen bir kimsenin iki rekat tahiyyetu'l-mescid (Mescidi selâmlama) namazı kılmasının meşru oluşuna delâlet etmektedir.
İmam Nevevî bu hadislerin şerhinde şöyle der:
"Bütün bu hadisler, imam hutbe okurken câmiye giren Tdmseniniki rek'at tahiyyetu'l-mescid kılması ve hutbeyi dinleyebilmesi için namazı kısa kesmesi müstehab; namaz kılmadan oturması mekruhtur diyen Şafiî, Ahmed b. Hanbel, îshak ve mu had d is fukahanın görüşlerine açıkça mesned teşkil etmektedir. Bu görüş ayrıca Hasan el-Basrî ve mütekaddimînin bazılarından da nakledilmiştir. Kadı İvaz, Mâlik, Leys, Ebû Hanife, Sevrî ve Sahabe ve tâbiûnun cumhuruna göre bu iki rekatın kılınmayacağım söylemiş, bunun Ömer, Osman ve Ali (r.anhum)'den de nakledildiğini ilâve etmiştir. Bunun delili, imamı dinlemeyi emreden hadistir. Onlar, üzerinde durduğumuz hadisi te'vil ederek, Süleyk'in elbisesinin perişan olduğunu söylemişler, Hz. Peygamberin onu kaldırıp namaz kıldırmasını, cemaat görsün de ona yardım etsinler mânâsına hamlet mislerdir. Ama bu te'vil bâtıldır. Çünkü Hz. Peygamber* in "Biriniz cuma günü imam hutbe okurken gelirse iki rekat namaz kılsın ama bunları kısa tutsun" hadisinin açık mânâsı bunu reddetmektedir. Bu hadis, te'vile imkân olmayacak derecede açık bir nasstır. Ben sahih olarak bu hadisi duyup da ona muhalefet edecek bir âlimin bulunacağını zannetmiyorum."
Şevkânî, Irakî'nin şöyle dediğini nakleder: Muhammed b. Şîrîn, Şureyh, Nehaî, Katâde ve Zührî de imam hutbe okurken tahiyyetü'l-mescid kılınmayacağı görüşündedirler. İbn Ebi Şeybe de aynı görüşü Ali, îbn Ömer, îbn Abbâs, îbn el-Müseyyeb, Mücâhid, Ata b. Ebî Rebâh ve Urve b. Zübeyr'den rivayet eder.
Aynî, Nevevî'nin sözlerini naklettikten sonra şunlan söylemektedir:
"Bizim ashabımız (Hanefî âlimleri) mezkûr hadisleri Nevevî'nin söylediği gibi teVil etmemişlerdir ki, onları bu şekilde kötülesin. Aksine ulemamız onlara daha başka cevablar vermişlerdir. Bunlar:
1 . Peygamber (s.a.) Süleyk, namazım bitirinceye kadar hutbeyi kesmiş konuşmamış olabilir. Dârekutnî'nin Ubeyd b. Muhammed el-Abdî tarikiyle Enes'ten rivayet ettiği şu hadis buna delildir: "Resûlullah hutbe okurken mescide bir adam girdi. Resûlullah ona; "Kalk ve iki rekât namaz kıl" buyurdu, kendisi de, adam namazı bitirinceye kadar hutbeyi kesti."
Eğer Dârekutnî'nin, "Ubeyd b. Muhammed bunu müsnet olarak rivayet etmiştir. Fakat bu hususta vehme düşmüştür" şeklinde bir itiraz olursa ben de şöyle derim: Aynı Hadisi Ahmed b. Hanbel şu şekilde rivayet edip sonunda da, doğrusu işte bu mürsel olan rivayettir, demiştir:
Ahmed b. Hanbel'in rivayeti: "Resûlullah hutbe okurken bir adam geldi; Efendimiz kendisine: "Ey falan! Namaz kıldın mı?" dedi. Adam hayır, cevabını verdi. Resûlullah: "Öyleyse kalk namaz kıl" buyurdu ve o namazı kılıncaya kadar bekledi."
Bize göre mürsel hüccettir.
Ibn Ebî Şeybe'nîn Muhammed b. Kays'dan rivayet ettiği şu haber de bu görüşü te'yid etmektedir. Muhammed b. Kays'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber ona iki rek'at namaz kılmasını emretti. Kendisi de o namazını kılıncaya kadar hutbeyi kesti, sonra tekrar hutbesine döndü.
2. Süleyk'in camiye gelmesi Hz. Peygamber'in hutbeye başlamasından öncedir. Nitekim Nesâî Sünen'inde Süleyk hadisi için özel bir bâb tahsis etmiş ve bu babı "hutbeden önce namaz" diye isimlendirmiştir. Sonra da Ebû Zubeyr tarikiyle Câbir'den şu hadisi nakletmiştir: "Resûlullah (s.a.) minber üzerinde otururken Süleyk el-Gatafânî gelip namaz kılmadan oturdu. Bunun üzerine Resûlullah kendisine; "iki rekat namaz kıldın mı?" dedi. O da, hayır cevabını verdi. Bu sefer Efendimiz, "kalk da iki rekat kıl" buyurdu.
3. Bu hâdise, namazda konuşmanın cevazı neshedilmeden önce vaki olmuştur. Namazda konuşma neshedilince hutbe esnasında konuşma da nes-hedilmiştir. Çünkü hutbe cuma namazının yarısı veya şartıdır. Tahâvî der ki; Cuma günü imam hutbe okurken yamndakine "sus" diyen kimsenin boş lâf ettiğine dair Resûlullah'dan gelen rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır. İnsanın yamndakine "sus" demesi, lağv olunca imamın cemaate, "kalk namaz kıl" demesi de aynı şekilde lağv olur. Bu gösteriyor ki, ResûluUah'ın Süleyk'e "kılk da namaz kıl" buyurduğu hâdise, hutbe ânında konuşma yasaklanmadan önce olmuştur. O zamanki hükümle, konuşmanın lağv olduğu zamanki hüküm, birbirine muhaliftir.
tbn Şihâb, imamın minbere çıkması namazı; konuşması (hutbeye başlaması) da sözü keser demiştir.
Sa'lebe ve Ebû Mâlik de; Ömer (r.a.) hutbeye çıktığı zaman biz susardık, der.
İyaz ise, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın hutbe esnasında namaz kılmayı men'ettiklerini söyler."
Aynî bundan sonra İbnu'l-Arabî'nin de hutbe ânında namaz kılmanın üç vecihten dolayı haram olduğunu söylediğini kayd eder. Aynî'nin naklettiğine göre, İbnu'l-Arabi'nin bu konuda söyledikleri de şöyledir:

1. Cenab-ı Allah "Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin"[245] buyuruyor. O halde mescide giren bir kimse imamın başladığı bir farzı nasıl terk eder de başka bir şey ile meşgul olabilir?
2. Hz. Peygamber'in, "arkadaşına "sus" dedin mi, lağvetmiş olursun" buyurduğu bir gerçektir. Şu halde bu meselede asıl rükün ve farz olan emir bi'l-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker bile hutbe anında haram olunca bir nafilenin haram olması öncelikle sabit olur,
3. Bir kimse imam hutbe okurken camiye girerse, nafile namaz kılmaz. Zaten hutbe de bir namazdır. Çünkü namaz esnasında haram olan konuşma ve amel, hutbe esnasında da haramdır.
Süleyk hadisine gelince dört sebepten dolayı bu esaslara muarız olamaz:
1. Hadis haber-i vahiddir.
2. O hâdisenin namaz esnasında konuşmanın mubah olduğu zamanlarda vaki olmuş olması mümkündür. Çünkü biz onun tarihini bilmiyoruz. Konuşma namaz esnasında mubah olunca hutbe esnasında da mubah olur. Hutbe ânında hutbe dinlemekten daha kuvvetli bir farz olan emir bi'l-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker haram olunca, farz olmayan birşey öncelikle haram olur.
3. Hz. Peygamber Süleyk'e "kalk da namaz kıl" buyurunca, ondan dinlemek farzı sâkit olmuştur. Zira bu esnada Hz. Peygamber'in onunla konuşması, sorması ve cevab vermesinden başka bir şey kalmamıştır.
4. Süleyk (r.a.)'in üstü-başı yırtıktı. Hz. Peygamber onun bu halini görsünler de ona yardım etsinler diye cemaate göstermek istedi. İbn Bezizan'ın rivayetinde Süleyk'in çıplak olduğu bildirilmektedir.
Denildi ki, bu anda nafile kılmanın terk edilmesi Hulefa-i Raşidin devrinde yaygını bir hareket ve geçerli bir sünnetti.
Bu görüşte olanlar, aynı zamanda Ebû Said el-Hudrî'den merfu olarak rivayet edilen "imam hutbe okurken namaz kılmayınız" hadisi ile de istidlal ederler.
Yine Hz. Ömer'in, cuma guslünü terk eden Hz. Osman'ı kınadığı halde kendisine iki rekat namaz kılmasını emrettiğine dair hiçbir naklin yapılmayışı da bu görüşün delilleri arasındadır.
Aynî, bundan sonra bu görüşü destekleyen birkaç rivayeti daha nakl ettikten sonra, Hanefîlerin bu delillerinin geçersiz olacağım söyleyip karşı delilleri ileri sürenlerin görüşlerini nakletmiş ve teker teker onları çürütmüştür. Sözün haddinden fazla uzatılmaması için biz o görüşleri ve cevablarım buraya almayacağız. Merak edenler Aynî'nin, Umdetü'l-Kaari adlı eserine ve oradan naki! yapan bezlü'l-mechüd'a bakabilirler.[246]
Yukarıya Nevevî'den ve Aynî'den yaptığımız nakillerden anlıyoruz ki imam hutbe okurken camiye giren bir kimsenin iki rekat nafile namaz kılması Şafîlerden müstehab, Hanefîlerde ise, esah olan kavle göre, tahrimen mekruhtur. "Esah olan kavle göre" diyoruz; çünkü Hanefî fukahasından bazıları bu namaz için mutlak manada "mekruh" derlerken, bazıları "haram" bazıları da "birşey kılmaması gerekir" tabirini kullanmışlardır.
Hutbe okunurken namaz kılmak Bedâyi'de hutbenin mahzurlarından sayılmış hutbe dinlemenin vâcib olduğu söylenmiştir.
Serahsî bu anda namaz kılmaya mekruh der. Mekruh mutlak olarak söylendiğinde tahrimen mekruh anlaşılır.
Hutbe okunurken namaza duran bir kimsenin Hanefîlere göre namazı kesip bilâhere kaza etmesi vaciptir. Buna rağmen namaz kesilmeyip tamamlanırsa, uhdesinden düşer, kazası gerekmez.[247]

230-232. Cuma Günü İnsanların Omuzlarına Basarak İleri Geçmek

1118. ...Ebu'z-Zâhiriyye'den; demiştir ki:
Bir cuma günü Peygamber (s.a.)in sahâbisi Abdullah b. Büsr[248] ile beraberdik. İnsanların omuzlarına basarak (atlayarak) bir adam geldi. Bunu gören Abdullah b. Büsr şunları söyledi:
Cuma günü Resûlullah hutbe okurken adamın biri insanların omuzlarından atlayarak geldi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisine:
“Otur!... Zira gerçekten (insanlara) eziyet ettin" buyurdu.[249]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî'deki rivayetleri de "otur, eziyet ettin" cümlesi: “Otur, şüphesiz eziyet ettin ve geciktin” şeklinde vârid olmuştur.
Hadisin zahiri insanların omuzlarından atlayarak ilerlemenin caiz olmadığını gösterir. Omuzdan atlamakla iki kişinin arasını yararak geçme veya aralarında oturmanın aynı şey mi, yoksa farklı mı olduğu ihtilaflıdır.
Şevkânî, Nevevî'ye göre ikisinin ayrı ayrı şeyler olduğunu, Muğnî sahibi İbn Kudâme'nin ise, ikisine aynı mâmâyı verdiğini söyler. Irakî, Nevevî'nin sözünü benimsemiştir.
Şevkânî'nin de dediği gibi bu, hadisin zahiri men'in cuma gününe mahsus olduğunu gösterir. Ancak cuma ve bayram günleri kalabalık olduğu için cemaatin omuzu üzerinde atlayarak ilerleme bu günlerde daha çok rastlandığı için galibe nazaran cumanın zikredilmiş olması muhtemeldir. Doğrusu da bu olmalıdır. Çünkü hadisin devamında Efendimiz bu şekilde ilerleyen kimseye "eziyet ettin" buyurmuştur. Bir hareket eziyetse, her zaman eziyettir. Bir namaza mahsus değildir.
Hadis-i şerif hüküm itibariyle camide insanların omuzlan üzerinden atlamanın haram olduğuna delâlet ediyor.
Ebû Hâmid, Şafîî'den yaptığı bir talikte buna haram demiş, kimileri de bu hareketi büyük günahlardan saymıştır. Nevevî, "Muhtar olan, sahih hadislerin delâleti ile haram olduğudur" der, fakat Şafîî mezhebinin meşhur olan görüşüne göre, önde bir açıklık yoksa, mekruhtur. Hanbelîlerin görüşü de Şâfîîlerinkinin aynıdır.
Malikîlere göre, insanların omuzları üzerinden geçmek mutlak olarak haramdır. Önde bir boşluk olmuş, olmamış, imam

minbere oturduktan sonra olmuş oturmadan evvel olmuş, hiç fark etmez, hüküm aynıdır. Ancak bir safı doldurmak için bu hareket caizdir.
Hanefilere göre, cuma günü imam hutbeye başlamamışsa başkalarına eziyet etmemek şartıyla öne geçmekte mahzur yoktur.
Tahtavî, Merakı'l-Felâh haşiyesinde', Halebî'den naklen şöyle der:
"Omuza basmaktan nehyedilmesinin, "imkân olduğu takdirde" kaydı ile kayıtlanması gerekir. Ama geride yer olmayıp önde boş yer olduğu halde zarûreten öne geçmek için omuzlardan atlamak caiz olmalıdır."
Hulâsa adındaki kitapta da bu konuda şunlar yer alıyor:
"Cami dolu iken içeriye giren bir kimse eğer omuzların üzerinden geçerken cemaate eziyet edecekse, geçemez ama kimsenin elbisesine veya bedenine basmadan atlayıp imama yaklaşmasında beis yoktur."
Fakih Ebû Ca'fer de "imam minbere çıkmadan ve kimseye eziyet etmeden tehatti caizdir" der.
Naklettiğimiz bu ibarelerden anlıyoruz ki, Hanefilere göre insanların omuzlarından atlayarak ilerlemek iki şartla caizdir:
1. Kimseye eziyet etmemek. Çünkü insanlara eziyet etmek haramdır.
2. Cuma günü imamın minbere çıkmamış olması. Zira omuzlar üzerine basıp geçmek bir ameldir. Hatib minbere çıkınca bir amelle meşgul olmak haram veya harama yakın mekruhtur.
Bunlardan dolayı imama yakın olma faziletini elde etmek için bu mahzurlara katlanılarnaz.
İnsanların omuzlarına basmayı men eden başka hadisler de vardır. Bunlardan bir kaçını nakledelim:
Muâz b. Enes Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi: "Kim Cuma günü insanların omuzlarına basarsa, Cehenneme bir köprü kurmuş demektir". (Tirmizî, İbn Mace).
Erkam b. Erkam el-Mahzûmî'den yapılan bir rivayette Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Cuma günü imam minbere çıktıktan sonra insanların omuzlarına basan ve iki kişinin arasını ayıran kimse Cehennemde barsağını sürüyen gibidir" (Ahmed, Taberânî.)
Enes'ten rivayet edilmiştir, der ki:
"Resûlullah (s.a.) hutbe okurken, Efendimizin yakınına oturuncaya kadar, insanların omuzlarından atlaya atlaya ilerleyen bir adam geldi. Hz. Peygamber namazını bitirince adama:
Ey falan! Bizimle cuma kılmaktan seni men eden şey ne? buyurdu. Adam:
Ya Resulallah! Seni görebileceğim bir yere oturmayı istedim, dedi. Bunun üzerine Efendimiz:
Seni insanların omuzlarına basar ve onlara eziyet ederken gördüm. Kim bir mü si umana eziyet ederse, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş demektir, buyurdu" (Taberânî).[250]

Bazı Hükümler

Ön saflara geçebilmek için cemaatin üzerinden atlayarak ilerlemek, onlara eziyet etmek caiz değildir.[251]

231-233. İmam Hutbe Okurken Uyuklayan Kimse

1119. ...İbn Ömer (r.anhumâ)'dan; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Sizden biri, mescidde iken uyuklarsa yerini değiştirsin, (başka yere gitsin)"[252]

Açıklama

Tirmizî, bu hadis için "hasen-sahih" demiştir. Hadisin Tirmizrdeki rivâyetinde "Biriniz cuma günü uyuklarsa..." denilmektedir. Bu rivayete göre hadisin bab başlığı ile olan irtibatı daha güzel anlaşılıyor.
Tirmizî'deki farklılığı da nazar-ı itibara alarak hadise baktığımız takdirde cuma günü hutbe esnasında uyuklayan bir kimsenin yerini değiştirmesinin meşru olduğunu anlarız. Ancak hutbe esnasında herhangi bir amelle meşgul olmak -yasak olduğuna göre- uyuklamanın hutbe anına tahsis edil-
meşinin uygun olmaması gerekir. Ebû Davud'un başlık olarak verdiği ibareyi hutbe ile kayıtladığına bakılırsa, onun yer değiştirme kabilindeki hafif hareketlerin lağv sayılmayacağı görüşünde olduğu ortaya çıkar.
Hz. Peygamber'in uyuklayan kimsenin yerini değiştirmesini tavsiye etmesinin sebebi, bu hareketin uykuyu açmaya vesile olmasından dolayıdır. Hadisi şerh edenler arasında Hz. peygamber'in sabah namazına uyanamadı-ğı yerde şeytanlar olduğunu söyleyerek ashaba yer değiştirmelerini emrettiği hâdiseyi hatırlatarak bu mahalde de şeytanın olabileceğini söyleyenler de vardır. Fakat bir yerdeki uyumanın orada şeytan oluşuna bağlanması, her uyuklamanın aynı sebebe bağlanmasını gerektirmez. O bakımdan yer değiştirmenin tavsiye edilmesi, uykuyu açmaya vesile olması sebebine bağlıdır.[253]

232-234. İmam Minberden İndikten Sonra Konuşabilir

1120. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) minberden inerken bir adam kendisine ihtiyacını arz edib haceti bitinceye kadar Efendimizin onunla birlikte ayakta durduğunu sonra (öne) geçip namazı kıldırdığını) gördüm.[254]
Ebû Dâvûd dedi ki, hadis Sabit'ten ma'ruf değildir. Bu Cerfr b. Hâzim 'in tek kaldığı rivayetlerdendir.[255]

Açıklama

Hadis-i şerif imamın hutbeyi okuyup bitirdikten sonra namaza durmadan konuşmasının caiz olduğuna delildir. Atâ, Tâvüs, Zührî, Müzeni, Nehâî, Mâlik, Şâfü, tshâk ve Hanefilerden Ebû Yûsuf ve Muhammed'in görüşü bu merkezdedir.
İmam-ı A'zam Ebû Hanife'ye göre imamın namaz bitmeden önce emir bi'1-ma'ruf harici bir şey konuşması mekruhtur. Hanefî mezhebinde fetva buna göredir.
İbnu'l-Arabi'nin şu sözeleri Ebû Hanife'nin görüşünü te'yid ediyor:
"Bana göre esah olan hutbeden sonra konuşmamalıdır. Müslim'in rivayet ettiği şu hadis buna delildir: "Şübhesiz cuma günündeki (efdal) saat, imamın minbere oturduğundan başlar namaz bitinceye kadar devam eder." Bu saatin zikir ve tazarrua tahsis edilmesi gerekir."
Nesâî'nin Selmân'dan rivayet ettiği "Namazı bitinceye kadar konuşmaz" ve Ahmed b. Hanbel'in "İmam cumayı bitirinceye kadar susar, dinler" mâ-nâsındaki hadisleri de namazdan önce konuşmayı caiz görmeyen Ebû Hanife'nin görüşünü takviye etmektedir.
Üzerinde durduğumuz babın hadisindeki konuşma, ihtiyaca binaen olduğu için, yukarıda naklettiğimiz hadislerle babın hadisi arasında bir tezadın olduğu söylenemez.
Ebû Davud'un hadisten sonraya aldığı ta'lik hadisin za'fına işaret ediyor. Tirmizî bu hadis için "hasen-sahih" dedikten sonra şunları ilâve etmiştir:
"Bu hadisi sadece Cerîr, b. Hâzim'in rivayetinden biliyoruz. Muhammed (Buhârî)'den işittim, şöyle dedi: "Cerîr b. Hâzim, bu hadiste vehme düşmüştür. Sahih olan rivayet yine Sabit tarikiyle Enes'den gelen rivayettir: "Namaz için kamet getirildi. Bu anda adamın biri Resûlullah'ın elini tutarak cemaatten bazısını uyku bastırıncaya kadar konuştu." Buhârî, "hadisin aslı işte budur" dedi.
Cerîr b. Hâzim bazan birşey hakkında vehme düşer, ama kendisi cidden doğru kişidir..."[256]
Tirmizî ve Ebû Dâvûd bu taliklerle bu hadiste bahsedilen olayın cuma namazında değil de yatsı namazında vuku bulduğunu işaret etmek istemiş olabilirler. Beyhakî'nin Sabit vasıtasıyla Enes'ten rivayet ettiği "Yatsı namazı için kamet getirildi..." kelimeleri ile başlayan hadis bu ihtimali te'yid etmektedir.[257]

Bazı Hükümler

Hatibin hutbe ile namaz arasında önemli bir ihtiyaca binaen zikir harici şeyler konuşması caizdir. Konu alimler arasında ihtilaflıdır. İhtilâf açıklamada beyân edilmiştir.[258]

233-235. Cumanın Bir Rek'atine Yetişen Kimse

1121. ...Ebû Hureyre (r.a.)den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Namazın bir rekatîne yetişen (o) namaza yetişmiş demektir."[259]

Açıklama

Hadis-i şerif zahiri itibariyle mutlaktır. Yani bütün namazlarla alâkalı olabilir.Cuma namazı da rükû' ve secdesi olan bir namaz olduğuna göre o da aynı hükmün altına girer.
Buradaki namazdan muradın hassaten cuma namazı olması da mümkündür. Dârekutnî[260] ve Beyhakî'nin[261]; Cumadan bir rek'ale yetişen.." diye cuma ile kayıtlı olan rivayetleri, ikinci itibarı takviye etmektedir.
Bir rekâte yetişenin namaza yetişmiş olmasından maksat, cemaatın farzına yetişme, edâ hükmüne yetişme veya vücûbuna yetişme mânâlarından biri de olabilir.
Hadisin zahirine göre cuma namazının bir rek'atine yetişen kimse cumaya yetişmiş sayılır. İkinci rekatin rükûundan sonra yetişebilen ise, namazım öğle namazı olmak üzere dört rek'at olarak tamamlar. Beyhakî'nin İbn Mes'üd ve tbn Ömer'den; Dârekutni'nin de Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri, "Cumadan bir rek'ate yetişen ona bir daha ilâve etsin. Ka'de halinde yetişen ise, dört rekat kılsın" mânâsındaki hadis de açıkça bu görüşe delâlet ediyorlar.
Şafîî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinin, Hanefilerden Muhammed'in, îshak, Ebû Sevr, Zührî, Evzaî, Sevrî, İbn Mes'ud, İbı Ömer, Enes, Said b. Müseyyeb el-Esved, Alkame, Hasen el-Basrî, Urve b. Zübeyr, Nehaî ve İbnü'l-Münzir'in görüşler yukarıda beyân edildiği gibidir.
Atâ, Tâvûs» Mücâhid ve MekhÛl'a göre hutbeye yetişememiş olan kimse cumayı kaçırmış sayılır.
Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Hakem ve Hammâd, teşehhüd'e yetişenin cumaya yetişmiş olduğunu söylerler. Bunlar Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri şu hadise dayanırlar: "Yetiştiğinizi kılınız, yetişemediğinizi kaza ediniz." Bu hadisin son teşehhüdde yetişeni de içine aldığını söylerler. Çünkü hadis-i şerif kişinin başladığı namazı bitirmesini emretmektedir. Bu görüş Hanefilerde mezhebin görüşüdür.
Namazın tam olarak bir rek'atine yetişemeyen bir kimsenin nasıl niyet edeceği de âlimler arasında ihtilaflıdır.
Hanefîlerin görüşü yukarıda da izah edildiği gibi cumaya niyet eder ve cuma olarak tamamlar.
Şafîî ve Mâlikîlere göre cuma niyetiyle başlar öğle namazı olarak tamamlar.
Hanbelîlere ise namaza zevalden sonra başlar ve öğleye niyet ederse, öğle namazı olarak bitirir. Cumaya niyet etmişse veya zevalden önce başlamışsa bu namaz nafiledir.[262]

234-236. Cuma Namazında Okunacak Sûre

1122. ...Nu'mân b. Beşîr (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; "'ResûIullah(s.a.) cuma ve bayramlarda[263] ile ()[264] sürelerini okurdu."
Bazan cuma ve bayram aynı güne rastlar, Efendimiz de yine bu ikisini okurdu.[265]

Açıklama

Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Hz. Peygamber Cuma ve bayram namazlarının ilk rek'atinde el-A'lâ ikinci rek'atinde de el-Ğâşiye sûrelerini okurdu. Eğer bayram ve cuma aynı güne tesadüf ederse, yine hem bayram namazında hem de cuma namazında aynı sûreleri okurdu.
Hz. Peygamber'in bu sûreleri seçmesindeki hikmet, bunların ilim, hayır, âhiret halleri va'd ve vaîd gibi konulan ihtiva etmesinden dolayıdır.
Adı geçen namazlarda bu sûrelerin okunması farz veya vâcib değil, mendûbtur. Bundan sonra gelecek rivayetlerden de anlaşılacağı gibi Efendimiz devamlı bu sûreleri okumamıştır. Bunlar sıkça okuduğu sûrelerdendir. Çünkü başka sûreleri okuduğuna dair rivayetler de vardır.[266]

1123. ...Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'nin verdiği habere göre, ed-Dahhâk b. Kays, en-Nu'mân b. Beşîr'e:
Resûlullah (s.a.) cuma günü Cuma sûresinin peşinde ne okurdu? diye sordu. O da:
(sûresini) okurdu, karşılığını verdi.[267]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde = el-Dahhâk b. Kays, en-Numan b.Bcşir'e mektub yazdı, ona... soruyordu" denilmektedir. Bu Ebû Davud'un rivayetinin de "kitabet" yolu ile olduğunu gösterir.
Dahhâk b. Kays'ın cuma namazının ilk rekatinde Cuma sûresinin okunduğunu söyleyerek ikinci rekatte ne okunacağını sorması en-Nu'man b.Be-şîr'in de bunu inkâr etmemesi cumanın ilk rekatinde Cuma sûresinin okunduğunun meşhur olduğunu gösterir.
Bu hadisle önceki hadis arasında bir farklılık göze çarpıyor. Aynı farklılık bundan sonraki hadis için de söz konusudur. Çünkü önceki hadiste Hz. Peygamber'in el-A'lâ ve el-Gâşiye sûrelerin, bu hadiste Cuma ve Ğâşiye bundan sonraki hadiste de Cuma ve Münâfikûn surelerini okuduğu bildiriliyor. Nevevî bu farklılık konusunda şöyle diyor:
"Bu/fivâyetlerin her ikisi de sahihtir. Çünkü Hz. Peygamber cuma günü bazan cuma ve Münâfikûn bazan el-A'lâ ve tnsan (Dehr) sûrelerini okurdu. Bazı bayramlarda Kaf ve înşikak bazılarında da A'la ve İnsan (Dehr) ve Hel etake surelerini okurdu."[268]

1124. ...îbn Ebî^Râfi'den; demiştir ki:
Ebû Hüreyre cuma günü bize namaz kıldırıp (ilk rek'atte) Cuma, son rekatte de Münâfikûn sûrelerini okudu. Namazdan ayrılınca Ebû Hüreyre'ye yetişip:
Gerçekten sen (namazda) iki sure okudun, Ali (r.a.) de Kufe'de aynen bu sûreleri okurdu" dedim. Ebû Hüreyre (r.a.):
Çünkü ben, cuma günü Resûlullahı bu sûreleri okurken işittim dedi.[269]

Açıklama

İbn Mâce ve Beyhakî'nin Ubeydullah b. Ebi Râfi'den yaptıkları rivayette, Mervân'ın Ebû Hüreyre'yi Medine'de vekil bırakıp Mekke'ye gittiği ve yukarıda geçen konuşmanın bu vekâlet devresinde cereyan ettiği bildirilmektedir.
İbn Ebî Râfi, Ebû Hüreyre'nin adı geçen sûreleri okuduğunu duyunca Hz. Ali'nin de cuma namazında aynı sûreleri okuduğunu hatırlamış ve durumu Ebû Hüreyre'ye bildirerek, bu kıraatin Resülullah'dan menkûl olup olmadığını anlamak istemiştir. Ebû Hureyre de bu arzuya muvafık olarak Efendimizin aynı sûreleri okuyarak cuma kıldığını söylemiştir.
Hz. Peygamber'in ilk rekâtte Cuma, ikincisinde de Münâfikûn sûrelerini okumasının hikmeti şu olabilir: Cuma sûresinde cuma namazının farz olduğundan, cumanın diğer hükümlerinden bahsedildiği tevekkül ve zikir teşvik edildiği içindir. Münâfikûn sûresinde de Münafıkları tevbe etmediklerinden dolayı tevbih ve onları tevbeye teşvik gibi masalhatlar, âhiret hayatına dair ibret verici safhalar ve beliğ öğütler vardır.[270]

Bazı Hükümler

Cuma namazının ilk rekatinde cuma veya A'lâ, ikinci rekatinde de Gaşıye, veya Munafıkun surelerini okumak efdaldir.[271]

1125. ...Semure b. Cündüb (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah(s.a.)cuma namazında el-A'Iâ ve el-Ğâşiye sûrelerim okurdu.[272]

Açıklama

Bu babda geçen hadisler imamın cuma namazının ilk rekatında A'lâ ikincisinde Gâşiye veya birincisinde Cuma ikincisinde Gâşiye ya da birincisinde cuma ikincisinde de Münâfikûn surelerini okumanın sünnet olduğuna delâlet ediyorlar. Ancak bunlardan hangilerinin daha efdal olduğunda ihtilâf edilmiştir.
Şafîî ve Ahmed, ilk rekatte Cuma, ikincisinde Miinafikûn surelerini okumanın efdal olduğunu söylerler, tmam Malik, ilkinde Cuma, ikincisinde Ğaşiye sûrelerini okumayı tercih etmiştîr.
Hanefîlerde ise imam diğer namazlarda olduğu gibi cuma namazında da istediği sûreyi okuyabilir. Bu rivayetler herhangi bir efdaliyeti gerektirmez, Efendimizin uygulamalarından herhangi biridir.[273]

235-237. Bir Kimse Aralarında Duvar Olduğu Halde İmama Uyabilir

1126. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) odasında namaz kılar, insanlar da odanın arkasından ona uyarlardı.[274]

Açıklama

Hadiste adı geçen "oda (hücre)"den maksadın ne olduğun-da farklı görüşler ortaya atılmıştır.
Hafız tbn Hacer bu "hücremden maksadın kendi evinin odası olduğunu söyledikten sonra, görüşünü şu sözleriyle delillendirir:
"Hadisin Buhârî'deki rivayetinde "odanın duvarı" denilmesi buna delildir.Hammâd b. Zeyd'in Yahya'dan yaptığı; "hanımlarının birinin odasında namaz kılardı" şeklindeki rivayet daha açıktır. Bu hücreden maksadın Hz. Peygamber'in mescid içinde etrafını hasırla çevirerek meydana getirdiği küçük oda olması da mümkündür. Nitekim bundan sonra (Buhârî'de) gelecek olan rivayet bu ihtimale kuvvet kazandırmaktadır. Daha sonraki Zeyd
b. Sâbİt'in rivayeti, Ebû Dâvûd ile Muhammed b. Nasr'ın diğer iki vecihden Ebû Seleme kanalıyla Âişe'den yaptıkları ve onun odasının kapısına bir hasır diktiğini bildiren rivayetleri de buna delildir."
Buhârî'nin bu konuyu "imamla cemaat arasında bir duvar veya sütre olması" ismi altında ortaya koyusu da, bu hücrenin mescid içerisinde hasırlardan yapılan bir oda olması görüşünü takviye eder. Ayrıca Resulullah'm hanımlarının odalarının duvarı içeride Resulullah görünecek kadar engin olamaz. Halbuki Buhârî'nin Hz. Aişe'den yaptığı bir rivayette "Odasında gece namazı kılardı ve odanın duvarı engindi" denilmektedir. Görüldüğü gibi iki görüş de delile dayanmaktadır.[275]

Muktedi İle İmam Arasında Engel Bulunması:

Hadis-i şerif muktedi ile imam arasında duvar, örtü gibi bir mâni bulunduğu halde iktidanın caiz olduğuna delildir. Ancak konu mezhepler arasında ihtilaflıdır:
Süflilere göre: İmam ve cemaat mescidin içinde olur ve cemaat imamın intikallerini bilirse aralarında duvar da olsa iktida caizdir. Mescid haricinde oldukları takdirde cemaatle imamın arası üç yüz ziradan daha uzak olmamalıdır. Aynı şekilde saflar arasındaki mesafe de bundan fazla olamaz. Bu durumda imamla cemaat arasında bir mâni olmamalıdır.
Hanbelilere göre: İmam ve cemaat mescidde iseler, cemaat imamın intikallerini görerek veya duyarak farkedebilirse iktidâ sahih, aksi halde sahih değildir.
Cami dışında iseler veya imam İçerde muktedi dışarıda ise, muktedi imamı veya arkasındakileri görebilirse, imama uyması sahihtir. Aralarındaki mesafenin miktarı önemli değildir.
Ha neftlere göre: İmama uymaya mâni iki hal vardır, bunlar imamla cemaatin ayrı ayrı yerlerde olması ve imamın hareketlerinin cemaat tarafından fark edilememesidir.
Bedâyi'de beyân edildiğine göre, cami içinde oldukları takdirde imamla muktedînin arasındaki mesafe ne kadar uzak olursa olsun, iktida caizdir. Çünkü cami ne kadar büyük olursa olsun, tek mekândır. Hatta imam caminin içinde olsa, birisi de caminin damına çıkıp içerdeki imama uysa, ondan Öne geçmemesi şartıyla namazı sahihtir.
İmamla cemaat arasında duvar olursa Mebsût'taki ifâdeye göre, iktidâ caizdir. Ancak Hasan İmam-ı A'zam'dan bunun caiz olmadığını nakl eder. Bu ihtilâf duvarın yüksekliğindeki farklılığa hamledilir. Buna göre duvar en-ginse iktida caiz olur, yüksekse caiz olmaz.
Üzerinde durduğumuz hadiste bahsedilen odanın duvarlarının alçak olduğunu bildiren rivayet gözönüne alınınca, Hanefîlerin görüşünün hadise aykırı olmadığı ortaya çıkar.[276]

236-238. Cumadan Sonra Kılınan Namaz

1127. ...Nâfi'den rivayet edildiğine göre:
İbn Ömer (r.a.) cuma günü (namazdan sonra, cumayı kıldığı) yerinde iki rekat namaz kılan bir adam görüp ona mani oldu ve:
Cumayı dört rekât mı kılıyorsun? dedi. (Nâfi şöyle der):
Abdullah (b. Ömer) cuma günü evinde iki rekat namaz kılar ve "Resûlullah (s.a.) böyle yaptı" derdi.[277]

1128. ...Nâfi'den; demiştir ki:
İbn Ömer (r.anhümâ) cumadan önce namazı uzatır, cumadan sonra ise, evinde iki rekat kılar ve Resûlullah (s.a.)'in de böyle yaptığını söylerdi.[278]

Açıklama

Yukarıdaki iki rivayet de îbn Ömer'den Nâfi vasıtasıyla nakledilmiştir. Müellif, birincisini Muhammed b. Ubeyd ve Süleyman b. Dâvud'dan almış, onlar da, Hammâd b. Zeyd aracılığı ile Eyyûb'dan; Eyyûb ise Nâfi'den rivayet etmiştir. İkincisi ise, müellife Müsed-ded, İsmail, Eyyûb ve Nâfi senediyle intikal etmiştir.
Birinci rivayette görüldüğü gibi İbn Ömer cuma namazı kılındıktan sonra aynı yerinde namaz kılan birini görüp yaptığının doğru olmadığını hatırlatmış ve adamı olduğu yerden uzaklaştırmıştır. îbn Ömer'in bu hareketi farz kılınan yerde nafile kılmanın mekruh olduğunu bildiren hadislere istinaden olmuştur. Maksadı adamın namaz kılmasına mani olmak değildir. Çünkü Nâfi'nin her iki rivayette de haber verdiği gibi, kendisi de cuma namazından sonra, fakat evinde iki rekat namaz kılar ve fahr-i kâinat'ın öyle yaptığını haber verirdi.
İkinci rivayette birincisinden farklı olarak İbn Ömer'in cumadan evvel uzunca namaz kıldığı bildirilmiş ve Hz. Peygamber'in âdetinin de bu olduğu vurgulanmıştır. İbnu'l-Münzir, İbn Ömer'in cumadan evvel on iki rekat namaz kıldığını rivayet etmiştir. Bu sahabeyi celîlin cumadan evvel namaz kılması, cumanın farzından önce sünnetinin de olduğunu söyleyenlerin delilleri arasında sayılmaktadır.
îslâm âlimleri cuma namazından önce sünnet olup olmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Bazı âlimler cumanın farzından önce cumaya ait bir sünnetin olmadığını söylemişler.İbnu'l-Kayyım'm bildirdiğine göre, meşhur görüşünde Ahmed b. Hanbel ve bazı Şâfiilerin mezhebi bu yöndedir.
İbnu'l-Kayyım Zadü'l-Meâd'de şöyle der:
"Bilal ezanı bitirince, Hz. Peygamber derhal hutbeye başlardı. Hiç kimse kesinlikle iki rekat namaz kılmazdı. Ezan da tekti. Bu gösteriyor ki, cuma da bayram gibidir. Onun sünneti yoktur. Ulemânın esah olan görüşü budur. Sünnet de buna delildir. Çünkü Efendimiz evinden çıkar çıkmaz doğru minbere gider, oraya çıkınca da Bilâl ezana başlardı. Ezam bitirince ResÛlullah hiç ara vermeden hutbeye başlardı. Gözün gördüğü bu. Peki ashab sünneti ne zaman kılıyorlardı? Cumadan önce sünnet olmadığına dair söylediğimiz, aynı zamanda Mâlik'in, meşhur rivayette Ahmed b. Hanbel'in ve Şafîîlerin bir kısmının görüşüdür."
Şevkânî ise, İbn Ömer hadisinin cuma namazından evvel namaz kılmanın meşru olduğuna delil olduğunu söylemiş, namazı meşru saymamak için bir nehyin bulunması gerektiğini, zeval vakti ile ilgili nehyin dışında da bir nehyin vârid olmadığını hatırlatmıştır. Netice olarak, cumadan önce namaz kılmanın rağbet edilecek bir davranış olacağına dikkati çekmiştir.
Nevevî'nin üstadı Ebû Şâme de "el-Bâis alâ inkâri'l-bid'a ve'1-havâdis" adındaki kitabında cuma günü iki ezan arasında iki veya dört rekat namaz kılmanın caiz, mubah olduğunu,namaz olması yönünden kınanamayacağını ama bunu sünnet telakki etmenin ayıplanacağını söyleyerek "Cuma müstakil bir namazdır, ondan evvel sünnet yoktur" demiştir.
Bu görüşte olanlar, İbn Ömer'den gelen rivayet için "O camiye erken gelir, içeride boş oturmamak için nafile namaz kılarak vaktini değerlendirirdi" derler. Cumadan evvel sünnet bulunduğuna daha açık ifâdelerle işaret eden hadisleri ise, değişik yönlerden tenkide tabi tutarlar.
Hanefî ve ŞâfiHere göre, cumadan evvel dört rekat sünnet kılınır. Bunlar, üzerinde durduğumuz İbn Ömer hadisine ilâveten şu aşağıdaki rivayetleri de kendilerine delil alırlar:
Abdullah b. Muğaffel'den merfu olarak rivayet edilmiştir: "Her iki ezan arasında namaz vardır"[279] İbn Abbâs (r.anhumâ) haber verdi ki: "Resûlullah (s.a.) cumadan önce dört rekat namaz kılar, onların arasını bir şeyle (selâmla) ayırmazdı"[280]
"Abdullah b. Mes'ud cumadan evvel dört, sonra da dört rekat namaz kılardı"[281]
Ubeyde'den rivayet edildi: "Resûlullah (s.a.) cumadan önce dört ve cumadan sonra yine dört rekat namaz kılardı" (Taberânî).
Bu görüş sahibleri, cumayı öğle namazına kıyas ederek cumadan önce dört rekat sünnet olacağını isbat cihetine giderler.
İmam Buharı, cuma namazından sonra kılman namazları topladığı başlığa " = Cumadan Önce ve sonra kılınan namaz" adını vermiştir. Sarih Aynî, hadisler içerisinde cumadan önceki namaza delâlet eden hiç bir hadis olmadığı halde Buhârî'nin bu şekilde başlık atmasının sebebini özet olarak şu şekilde izah eder:
1. Sanki Buhârî bu isimle hadisin Ebü Dâvûd ve İbn Hibbân'daki farklı rivayetlerine işaret etmek istemiştir. (Bu rivayet, üzerinde durduğumuz hadistir).
2. Müellif bununla öğle ile cuma arasındaki eşitliğe işaret etmek istemiş olabilir.
3. Cumadan sonra kılınan namaz hakkında vârid olan haberler açıktır. Bu başlıkta önceki kılman namaza dikkat çekmek istemiştir.
Cumanın farzından sonra kılınacak namazın rek'at adedi bakımından birbirinden farklı rivayetler vârid olmuştur. Bu rivayetleri farklılığı aynı zamanda değişik görüşlerin çıkmasına sebeb olmuştur.
Aynî bu ihtilâfları şöyle özetler:
Üzerinde durduğumuz İbn Ömer hadisi, Buhârî'nin Mâlik ve Nâfi kanalıyla İbn Ömer'den yaptığı nakil, Ebû Dâvûd ve Müslim'in aynı babta yine İbn Ömer'den yaptıkları rivayetler, cuma namazından sonra kılınan namazın iki rekat olduğunu bildirmektedir. Bu iki rekatin camide değil de evde kılınması gerekir. Hz. Ömer İmrân b. Husaynj Nehaî ve Mâlik'in görüşleri bu merkezdedir.
Ali, İbn Ömer[282], Ebû Mûsâ, Atâ, Sevrî ve Ebû Yûsuf'a göre cumadan sonra altı rekat sünnet kılınır. Ancak bu zevattan

Ebû Yûsuf bu altı rekatin önce dört, sonra iki sırasıyle kılınacağı görüşündedir. Hz. Ömer'den rivayet edilen "Bir namazdan sonra aynısı yoktur" tarzındaki habere dayanır. Diğerlerine göre ise, Önce iki, sonra dört rekat kılınarak altıya tamamlanır. Bunların delili Ebû İshâk'ın Atâ'dan rivayet ettiği şu haberdir: "îbn Ömer'le birlikte cuma namazı kıldım, selâmı verince kalkıp iki rekat nafile kıldı. Sonra kalkıp dört rekat daha kıldı ve ayrıldı."
İmam Şafiî "Cumadan sonra ne kadar çok nafile kılınırsa bence o kadar iyidir" demiştir. Fakat Şafîî mezhebinde cumanın son sünneti dört rekattır.
İbn Mes'ud, Alkame, Nehaî, İshâk ve Ebû Hanife'ye göre de cumanın son sünneti dört rekattir. Bunların delili Ebû Hüreyre'den rivayet edilen şu hadis olmuştur: "Si/den cumadan sonra namaz kılan dört rekat kılsın."[283]
Görüldüğü gibi bütün haberler cumadan sonra namaz kılmanın meşru ve mesnûn oluşunda müttefiktir. Ancak kılınacak namazın rekat âdedinde ihtilâf edilmiştir. Bu ihtilâflar, iki, dört ve-alti olmak üzere üç rakam ve görüş etrafında toplanmaktadır.[284]

Zuhr-ı Âhir'in Hükmü

O halde bugün bizim kıldığımız ve "Zuhr-ı âhır" dediğimiz namazın kaynağı ve mesnedi nedir? Çünkü görüldüğü gibi bu namazın sünnette delili yoktur. Hatta çok eski kaynaklarımızda bu namazın adına bile rastlanmamaktadır.
Hayreddin Karaman, Diyanet Dergisindeki bir makalesinde bu konuyu ele almış, kılınması taraftan olanlarla karşı görüş sahiblerini ve her iki görüşün delillerini ortaya koymuştur.[285] Şimdi biz önce bu makaleden özetle her iki görüşün taraftar ve delillerini verecek sonra da İbn Âbidin'in aynı konudaki yazdıklarım aktaracağız.
Zuhr-ı âhir bilindiği gibi cumanın son sünneti dediğimiz dört rekat sünnetten sonra kılınan dört rekatlık bir namazdır. Kılınmasına taraftar olanlara göre, bunun kendisine has özel bir niyeti vardır. Şu şekilde niyet edilir: "Vaktine yetişip henüz edâ edemediğim - ya da henüz üzerimden düşmeyen-son farzı kılmaya niyet ettim."
Bu namazın kılınmasına sebeb, cumanın sıhhati için şart koşulan esasların tahakkuk etmemesi korkusudur. Zira bu durumda kılman cuma sahih olmayacağı için mükellef, borçlu kalacaktır. Bu borçtan kurtulabilmek için şayet cuma sahih değilse, o günün öğle namazı yerine kâim olmak üzere bir namaz kılınmaya başlanmıştır. Zuhr-ı Âhir kılmanın caiz olup olmadığı âlimler arasında ihtilaflıdır.
îbn Nüceym, Alâeddin el-Haskefî ve Cemaleddin el-Kasımî gibi âlimler, şüphenin ibâdeti ifsad edeceği görüşünden hareket ederek zühr-i âhir kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre cuma gibi mübarek bir namazı edâ edenlerin "bu namaz belki şöyle bir ihtilâfdan dolayı sahih olmamıştır" şüphesiyle zühr-ı âhir kılmaları cumayı ifsâd eder. Ayrıca bu, câhil halkın cuma farz değil, öğlen farzdır gibi bir yanlış anlayışa kapılmasına sebep olabilir.
Şevkânî, Avnü'l-Ma'bûd sahibi Azimâbâdî, yukarıda adım zikrettiğimiz Cemaleddin Kâsımî gibi bazı âlimler de bid'at olma noktasından hareket ederek Zühr-ı âhir kılmayı men'etmişler ve caiz görmemişlerdir. Bunların delillerinin özeti şudur: "Bâtıl olduğunu bile bile cuma namazı kılmak haramdır. Cumanın sahih olduğuna marnlıyorsa, öğle namazını kılmaya ihtiyaç yoktur. Böyle bir namaz sahabe, tâbiûn ve müctehid imamlar devrinde kılınmamıştır. Dinde olmayan bir ibâdeti adet haline getirip dine sokmak bid'attir, günahtır. Bunu yapan da günahkâr olur."
Kılınması Taraftarı Olanlar: Bu görüşte olanların hareket noktası hemen hemen aynıdır. Bu bir şehir veya kasabada birden fazla camide kılınan cuma namazının sahih olup olmaması ihtimalidir.
İmam Şafiî'ye göre iki veya daha fazla yerde kılınan cuma namazlarından sadece İlk defa kılanların cuması sahihtir. Sonra kılanlarınki olmamıştır. Dolayısıyla sonra kılanların öğleyi yeniden kılmaları farzdır. Cumayı hangisinin önce kıldığı belli değilse, hepsinin öğleyi tekrar kılmaları gerekir.
Daha sonra gelen Şafiî fakihleri, imam Şafîî'den nakledilen bu hükmün, ihtiyaç olmadığı halde birden fazla camide cuma kılmakla ilgili olduğunu söylemişler, şehir veya kasaba halkını caminin almaması halinde birden fazla camide cuma kılmanın sahih olacağı kanaatine varmışlardır. Buna göre cumadan sonra öğle kılmanın farziyeti düşmüş olur. Ancak bu alimlere göre öğle kılmak müstehabtır.
Hanbelî mezhebinin bu konudaki görüşü de Şâfîîlerden farklı değildir.
Hanefîlerden, Zuhr-ı âhiri caiz görenleri İbn Âbidin, el-Makdisî'nin "Nûru'ş-Şem'a fî zuhr-i'I-cum'a" adındaki risalesine dayanarak nakletmiştir.
İbn Âbidin önce bir şehirde birden fazla camide cumanın kılınmasının caiz olduğu görüşünün râcih olduğunu, dolayısıyla zuhr-ı âhir kılmanın uygun olmayacağını söyleyen Bahr'm ibaresini nakletmiş, daha sonra buna karşı çıkarak "aksine zuhr-ı âhiri kılmak sorumluluktan kurtulma yönünden ihtiyattır. Çünkü her ne kadar birden fazla camide cumanın sahih olduğu râcîh ve delil yönünden daha kuvvetli ise de, kuvvetli bir şüpheyi içine almaktadır. Zira Ebû Hanife'den bunun hilafı (bir şehirde birden fazla camide cumanın sahih olmadığı görüşü) rivayet edilmiş, Tahâvî, Timürtâşî, Sahibü'l-Muhtar da bunu tercih etmiştir.Hattâbî buna daha zahir der,Şafi-î'nin mezhebi, Mâlik'in meşhur, Ahmed b. Hanbel'in iki kavlinden biri de budur. Makdisî, "Nuruş-Şem'a fi Zuhri'I-Cum'a" adındaki risalesinde böylece naklettikten sonra Şâfîîlerden Sübkî'nin, "bu ulemânın çoğunluğunun görüşüdür. Hiçbir sahâbi ve tabiinden cumanın teaddüdünün caiz olduğu mahfuz değildir" dediğini nakleder.
İbn Âbidin sözünün devamında Bedâ-yi'de birden fazla camide namazın sahih olmayışı görüşünün Zahirü'rrivâye olarak takdim edildiğini, şerhü'l-Münyede'de Cevamiü'l-Fikh'dan naklen bunun imamdan nakledilen rivayetlerin esahhı olduğunun belirtildiğini söyler. İbn âbidin, fetvanın bu vecihle olduğuna işaret edildiğini Râzi'nin tekmile-si'nde de biz "bunu alırız" denildiğini söyler.
Bunları zikrettikten sonra İbn âbidin şöyle devam eder:
"O halde mezhepte mutemed olan görüş, birkaç camide kılman namazın sahih olmayışıdır. Bunun için Münye şerhinde "evlâ olan ihtiyat tarafıdır. Çünkü teaddüdün caiz olup olmayışmdaki ihtilâf kuvvetlidir. Zaruretten dolayı zuhr-ı âhirin caiz oluşuna

fetva vermek, takvada ihtiyatın meşru oluşuna manî değildir" denilmektedir.
Ben derim ki, eğer birden fazla camide cumanın caiz olmadığı görüşü zayıf bile olsa, ihtilâftan korunmak daha evlâdır. Bu kadar imamın ihtilâfı halinde durumun nasıl olacağını sen düşün. Müttefekün aleyh olan bir hadiste şüphelerden korunmanın dinini ve ırzını temizlediği bildirilmektedir. Bunun için bazı âlimler ömründe hiç namaz geçirmeyen bir kimsenin ihtiyaten tüm namazlarını kaza etmesinin mekruh olmadığını söylemişlerdir. Çünkü bu ihtiyata sarılmaktan ibarettir.
Kmye'de eğer namazında müctehidlerin ihtilâfı varsa kaza daha güzeldir deniliyor. Yukarda geçen ihtilâflar bizim için yeterlidir.
Makdisi Muhît'ten naklen "Şehir olup olmadığında şüphe edilen yerde oturanların, cumadan sonra ihtiyaten öğle niyetiyle dört rekat namaz kılmaları gerekir. Şayet cuma sahih olmamışsa bu namaz onun yerine geçer. Böylece mükellefler farz borcundan kurtulmuş olurlar. Bu ibarenin bir benzeri Kfifi'de de mevcuttur. Kmye'de de bildirildiğine göre Merv ahalisi iki camide cuma kılmak mecburiyetinde kalınca imamları onlara cumadan sonra ihtiyaten dört rekat kılmalarını vacib olmak üzere emretmişlerdir" der.
Hidâye sarihlerinin çoğu da aynı şeyi nakletmişlerdir. Zâhiriyye de Buhara ulemâsının da bu görüşte olduğu ifâde edilmiştir.
Makdisî Feth'den naklen şöyle demektedir: "Bulunduğu yerin şehir olup olmadığında tereddüt ederse veya birden fazla yerde cuma kılmmışsa, kişinin vaktine ulaşıp da henüz edâ edemediğim son öğleyi kılmaya niyet ettim, şeklinde de bir niyetle dört rekat namaz kılması gerekir."
îbn Âbidin başka bazı nakilleri de yaptıktan sonra kendi görüşünün de ifadesi olarak sonucu şu sözleri ile toplar:
"Bilcümle cumadan sonra bu dört rekatin kılınması gerekir."
Zuhr-ı âhirin cevazı kabul edildiği takdirde hükmünün ne olduğunda da ihtilâf edilmiştir.
İbnü'ş-Şıhne dedesinden naklen mücerred vehm halinde onun mendub, cumanın sıhhati konusunda şüphe olduğu takdirde ise vacib olduğunu söyler. Bu görüş İbnu'I-Hümâm'dan da nakledilmiştir.[286]

Bazı Hükümler

Cuma günü cuma namazından önce ve sonra sünnet kılmak meşrudur. Bu sünnetlerin kaç rekat olduğu ve nerede kılınmasının efdal olduğu konulan ihtilaflıdır. Bu ihtilâflara metin içerisinde temas edilmiştir.[287]

1129. ...Amr b. Atâ b. Ebi'l-Huvâr'dan rivayet edildiğine göre; Nâfi b. Cubeyr kendisini es-Sâib b. Yezid b. Uht-i Nemir'e gönderip Muâviye'nin namaz konusunda onda gördüğü birşeyi sordurmuş, es-Sâib de şu cevabı vermiştir:
Muaviye ile birlikte imam odasında cuma namazı kıldım. Selâm verince olduğum yerde kalkıp (nafile) namaz kıldım. Muaviye (evine) girince bana haber gönderdi ve şöyle dedi:
Bu yaptığını bir daha tekrarlama. Cumayı kıldığın zaman konuşmadıkça veya (camiden) çıkmadıkça ona bir namaz ulama. Çünkü Resûlullah (a.s.) böyle yani konuşmadıkça ya da (mescidden) çıkmadıkça bir namaza başka bir namazın eklenmemesini emretti.[288]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinde: “ - selâm verince” cümleciğinin yerinde " = imam selam verince" cümleciği yer almıştır.Ayrıca Ebû Dâvûd'daki " = ResûluHah böyle emretti" cümlesi de Müslim'de “ResûluHah bize böyle emretti" şeklindedir.
“Maksure", caminin içerisinde sultanların namaz kılması için yapılan küçük odacıklardır. Bugün o odacıklar daha çok "imam odası" adiyle imamların sünnet kılmaları veya soyunup giyinmeleri için kullanılmaktadır. Bu odacığı ilk defa Haricîlerin suikast teşebbüsleri üzerine Hz. Muâviye ihdas etmiştir.
Kadı İyâz, bu odalara müteahhirûndan bazılarının cevaz verdiğini kaydederek bunun safların arasını ayırmaya ve imamın, arkasındaki cemaat tarafından görülmesine mani olduğu için hata olduğunu söyler.
Bu odalarda kılınan namazın hükmü ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hasen, Kasım, Salim ve diğer bazı âlimler buralardaki namazın kerâhetsiz caiz olduğunu söylerler.
İbn Ömer, Şa'bî, Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'a göre ise, buralarda namaz kılmak mekruhtur. Hatta İbn Ömer, namaza ikâmet edildiğinde maksurede olursa dışarıya çıkarmış.
Kadı İyaz "Bu odacıklara girmek için herkese izin verilmişse oralarda cuma namazı kıhnabilir, aksi halde kılınamaz. Çünkü cami hükmünden çıkmış olur" demiştir.
Hadis-i şerif, farz namazdan sonra aynı yerde ve hiç konuşmadan nafile kılmamın uygun olmadığını bildirmektedir. Çünkü bu hareket camiye sonradan gelenlere farzın kılınmakta olduğu intibaını verebilir.
İmam Nevevî bu konu ile ilgili olarak şöyle der:
"Bu hadis revâtib sünnetlerin veya başkalarının farz kılınan yerden başka yerde kılınmasının müstehab olduğunu söyleyen âlimlerimize delildir. En iyisi nafile için mescidden çıkıp eve gitmektir. Bu mümkün olmazsa, secde yerlerini artırmak ve farzı nafilelerden ayırmak için cami içerisinde yer değiştirmek gerekir. Hadisteki "konuşmadıkça" ifâdesi farz ile nafilenin arasının konuşmakla ayrılabileceğine delildir. Ancak, yer değiştirmek daha efdaldir."
Nevevî'nin söyledikleri, aynı zamanda Şâfîîlerin görüşüne ışık tutmaktadır. Hanefîlerin mezhebi de bundan pek farklı değildir. Bu mezhebin önde gelen fıkıh kitablarından Bedaiü's-sanâî'de şöyle deniliyor:
"Muhammed'den şöyle dediği rivayet edildi: Cemaatin safları bozmaları ve dağılmaları müstehabtır."

Ebû Hüreyre'den merfuan rivayet edilen "Biriniz namazı bitirince öne veya geriye gitmekten aciz mi?"[289] hadisi de farzdan ayrılınca yer değiştirmenin müstehab oluşunun delillerindendir.[290]

Bazı Hükümler

1. Cuma namazından sonra nafile kılmak sünnettir.Bu konu bir önceki hadisin açıklamasında etraflıca izah edilmiştir.
2. Ulü'l-Emrin gerekli gördüğü hallerde, cami içinde küçük odacıklar yaptırması caizdir.
3. Nafile namazlarının farz kılınan yerlerde kılınması doğru değildir. Yer değiştirmek müstelıabtır.
4. Farz namaz ile nafilelerin arası konuşmakla da ayrılabilir.[291]

1130. ...Atâ'dan rivayet edildiğine göre; İbn Ömer Mekke'de olduğu zaman, cumayı kılınca biraz ilerleyip iki rekat, sonra yine ilerleyip dört rekat daha kılardı. Medine'de olduğunda ise, cumayı kılar sonra evine döner ve (evinde) iki rekat namaz kılardı. Mescitte (birşey) kılmazdı.Kendisine (bu farklılığın sebebi) soruldu; "Resûlullah (s.a.) böyle yapardı" cevabım verdi.[292]

Açıklama

İbn Ömer, hem Mekke, hem de Medine'deki hareketine mesned olarak Resûlullah'ın tatbikatını göstermiştir. Peygamber'in Mekke'de cuma kılması Mekke Fethi esnasında olmuştur. Çünkü Hicretten önce henüz cuma farz değildi. Efendimizin Mekke'de evi olmadığı için cumadan sonraki sünnetleri mescidde kılmıştır. Bu, aynı zamanda mescidde nafile kılmanın caiz olduğuna da delildir.
Hz. Peygamber'in Medine'de iki rekat kılmasının da bunun caiz olduğunu göstermek hikmetine mebni olması mümkündür.
Bu rivayet cumadan sonra kılınan sünnet namazın altı rekat olduğunu söyleyenlere delildir. İki hadis önce açıklandığı üzere, bu Hanefîlerden Ebû Yûsuf'un görüşüdür. Ancak cumadan sonraki dört rekatın sünnet oluşu mezhep içerisinde ihtilafsız olduğu için önce dört rekat kılınır.[293]

1131. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
İbnü's-Sabbâh'ın rivayetine göre, "Cumadan sonra namaz kılacak olan kimse dört rekat kılsın."
îbn Yûnus'un rivâyetihe göre ise Efendimizin beyânı şu şekildedir: "- Cumayı kıldığınızda arkasından dört rekat de (nafile) kılınız." Süheyl şöyle dedi: Babam bana; "yavrum, eğer camide iki rekat kılar sonra da eve gidersen, iki rekat (de orada) kıl" dedi.[294]

Açıklama

Müellif bu hadisi iki ayrı hocasından duymuştur.Bunlar İbnu's Sabbâh ve İbn Yûnus'dur. Bu zatların rivayetleri biri birlerinden farklı olduğu için Ebû Dâvûd her iki rivayeti râvilerine de işaret ederek, ayrı ayrı nakletmiş, fakat bunu tek hadisin içerisinde birleştirmiştir. Müslim bu rivayetleri ayrı ayrı iki hadis halinde zikretmiştir. Tirmizî'-nin rivayeti İbnü's-Sabbah'ın ifâdelerine; İbn Mâce, Nesâî ve Beyhakî'nin rivayetleri de İbn Yûnus'unkine uygun olarak sevk edilmiştir.
Bu hadis-i şerif cumanın son sünnetinin dört rekât olduğunu söyleyenlerin delilidir. Ebû Hanife, Muhammed ve bir kavlinde Şafiî'nin görüşü budur.
Nevevî, hadisin Müslim'deki rivâyetindeki; " = sizden kim namaz kılacaksa..." tarzındaki ifâdenin bu namazın vâcib değil, sünnet olduğuna delâlet ettiğini söyler. Nevevî hadis-i şerifte "dört rekat" denmesi onun faziletine işaret ettiğini; Resûlullah'ın bazı zamanlarda iki rekat kılmasını da bunun cevazına işaret kabul eder. İmam Ahmed'e göre de bu namazın en azı iki, en fazlası altı rekattır.
Süheyl'in, rivayetin sonuna eklediği ta'lîk, cumadan sonraki dört rekatı ihmal etmemeyi teşvik mahiyetindedir. Babası Süheyl'e, sanki, "şayet acele bir işinden dolayı camide dört rekat kılamazsan, iki rekat kıl, iki rekat de eve varınca kılarsın'* demiş olmaktadır.
Müslim'in rivâyetindeki şu ifadeler bunu gösterir:
Süheyl şunları söyledi: "Eğer sen bir şey dolayısıyla acele edersen mescidde iki rekat (eve) döndüğünde de iki rekat kıl."[295]

Bazı Hükümler

1. Cuma namazından sonra dört rekat namaz kılmak meşrudur.
2. Bu namaz farz veya vâcib değil, sünnettir.
3. Bu dört rekatı camide kılamayan kimse evinde ikmal etmelidir.[296]

1132. ...İbnÖmer(r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) cumadan sonra evinde iki rekat namaz kılardı.[297]
Ebû Dâvûd dedi ki: Abdullah b. Dinar tbn Ömer'den aynen bunun gibi rivayet etti.[298]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için hasen-sahih demiştir.Hadisin Müslim ve Tirmizî'deki rivayetlerinde “ = Evinde" kaydı mevcut değildir.
İbn Ömer'in bu rivayetinden Hz. Peygamberin cumadan sonra sadece iki rekat namaz kıldığı ve bunu da evine tahsis ettiği anlaşılıyor. Nevevî bu konuda şunları söylüyor:
"Resül-i Ekrem (s.a.) namazın en az iki rekat olduğunu bildirmek için bazı vakitlerde böyle kılmıştır. Hz. Peygamber'in çokça dört rekat kıldığı besbelli bir şeydir.Çünkü bize dört rekat emretmiş ve bunu teşvik etmiştir."
Irakî ise, Nevevî'nin bu mütalaasına karşı çıkmış, Hz. Peygamber'in çokça dört rekat kıldığının, belli olması bir yana büyük ihtimalle bile sabit olmadığını söylemiş ve İbn Ömer'in Mekke'de camide altı, Medine'de de evinde iki rekât kılıp "Resûlullah böyle yapardı" demesini şahit tutmuştur.
Netice olarak diyebiliriz ki, Ümmetine dört rekat kılmasını emretmiş ve bunun evde olmasını şart koşmamıştır. Kendisi ise, bazı hallerde evinde iki rekat kılmıştır. Efendimizin bu hareketi, ümmete dört rekat kılmalarını emretmesine manî değildir.
Zürkânî, Hz. Peygamber'in evinde iki rekat kılmasının hikmeti olarak fbn Battâl'ın şöyle dediğini nakletmiştir:
"Cuma, öğleden bedel olup iki rekat kılınınca Efendimiz bu nafilenin öğlenin kısaltılmış olduğunun zannedilmesi korkusu ile evinde kılmıştır."[299]

1133. ...Atâ'dan rivayet edildiğine göre:
İbn Ömer'i cumadan sonra namaz kılarken görmüş. İbn Ömer, cumayı kıldığı yerden birazcık ayrılır iki rekat namaz kılar, sonra bundan biraz fazla yürür ve dört rekat daha kılarmış.
(İbn Cüreyc dedi ki:) Atâ'ya;
İbn Ömer böyle yaparken kaç defa gördün? diye sordum. "Defalarca" karşılığını verdi.[300]
Ebû Dâvûd şöyle der: Bu hadisi Abdulmelik b. Ebî Süleyman da rivayet etmiş, fakat tamamlamamıştır.[301]

Açıklama

İbn Ömer'den hikâye üslubuyla terceme ettiğimiz eserin bir bölümü Medine'de haddi zatında İbn Ömer'in sözleri olarak vârid olmuştur. Fakat Türkçe ifâdeye uygun oîması için terceme hikâye üslubuyla yapılmıştır.
Bu haber, İbn Ömer'in cumadan sonra önce iki, sonra dört rekat namaz kıldığını göstermektedir. Bu, cumadan sonraki sünnetin en azı iki, en çoğu dört rekat diyen Hanbelîlerin mezhebine esas olmuştur. Ama daha çok sünnetin altı rekât olduğunu söyleyenlere delildir.
Şâfiîler bu namazın en az iki, en fazla dört rekat olduğunu söylerler. Hanefîlere göre, dört rekât tek selâmla edâ edilir.
Bu babın hadisleri, cumadan sonra kılınan sünnetin iki, dört veya altı rekat oluşuna delâlet yönünden ihtilâf arz etmektedir. Herbirini takviye eden mütalealar, yeri geldikçe ortaya konmuştur. Yine bu babdaki hadisler, adı geçen sünnetlerin evde de camide de kılınabileceğini göstermektedir. Fakat çoğunluğu bu namazın evde kılınmasının daha efdal olduğunu göstermektedir. Nafile namazları evde kılmaya teşvik eden başka rivayetler de gözönünde bulundurulunca cumadan sonra kılman nafilelerin de evde kılanmasmın daha efdal olacağı ortaya çıkmaktadır.
Cuma namazı ile ilgili hadisler burada sona ermiştir. Bundan sonra bayram namazına ait olan hadis-i şerifler gelecektir.[302]

239. Bayram Namazları

Müslümanların, birisi Ramazan'dan sonra (Fıtr Bayramı) diğeri Zilhicce'nin 10. günü başlayan (Kurban Bayramı) iki bayramları vardır. Bu bayramlarda kılınan özel bir namaz vardır. Bu namazın meşruiyetinde bütün âlimler müttefik olmakla beraber, hükmünde ihtilâf etmişlerdir.1139.hadisin açıklamasında tafsilâtlı olarak beyânı geleceği üzere, bayram namazları Hanbelîlere göre, farz-ı kifâye, Hanefîlere göre vacib; diğer ulemâya göre sünnettir. Vücûbuna kail olan Hanefîlere göre, kendisine cuma namazı farz olanlara bayram namazı vâcibtir. Edâ yönünden de cuma ve bayram namazları arasında bir benzerlik mevcuttur. Her ikisi de cemaatle kılınır. Her ikisi de ikişer rekattır ve hutbeleri vardır. Ancak cumanın hutbesi (Hanefîlere göre) vâcibtir ve namazdan önce irad edilir. Bayram namazlarının hutbeleri ise sünnettir ve namazdan sonra okunur. Cuma namazından farklı olarak bayram namazlarında zaid tekbirler vardır. Bu namazın kılınış şekli, fıkıh ve ilmilah kitaplarında mevcuttur.[303]

1134. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) Medine'ye teşrif ettiklerinde Medine'lilerin eğlenip oynadıkları iki günleri vardı. Efendimiz:
“Bugünler neyin nesidir?" dedi.
Biz câhiliye devrinde bugünlerde eğlenirdik (ya Resülallah), dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Şüphesiz Allah size bu günlerin yerine daha iyilerini, Kurban ve Fıtır günlerini (Kurban ve Ramazan Bayramlarını) verdi" buyurdu.[304]

Açıklama

arrvi ama Medine'Iilerin Câhiliye devrinde bayram kabul edip eğlendikleri iki günleri vardı. Bunlar ilkbaharın ilk günü olan ve 21 (yirmibir) Mart'a rastlayan "Nirûz veya Nevruz" ile sonbaharın ilk günü olup 21 Eylül'e tesadüf eden "Mihricân" denilen günlerdir. Bugünlerde hava oldukça mutedil, gece ve gündüz birbirine denk olduğu için eski astronomlar tarafından bayram

olarak kutlanmış, diğer halk da bunları taklid etmiştir. Böylece bugünler bayram olarak kalmış ve Hz. Peygamber'in yasaklanmasına kadar devam etmiştir.
Hadis-i şerif, müslümanların kendilerinin olmayan bayramlara itibar etmemelerini gayr-ı müslimlerin bayramlarım kutlamamalarım emretmektedir.
Hanefî âlimlerinden Ebû Hafs el-Kebîr:
"Nevruz gününde o günü tazim maksadıyla müşrike hediye olarak bir yumurtada dahi veren kimse kâfir olur" der. Yine Hanefî âlimlerinden el-Hasen b. Mansur da bu konuda şunları söyler: "Niruz (Nevruz) günü başka günlerde almadığı bir şeyi satın alan veya kâfirlerin bugüne saygı duydukları gibi saygı duyarak başkasına hediye veren bir kimse kâfir olur."
Bu âlimlerin sadece Nîrûz gününü söz konusu etmeleri devirlerinde gayr-ı müslimlerin en yaygın bayramı bu günde olduğu içindir. Yoksa memleketimizin bazı yerlerinde kutlanan Noel hastalığının veya gayr-ı müslimlerin bayramları olduğu halde bazı bölgelerde mevzii olarak kutlanan bazı günlerin Nevruz gününden farkı yoktur. Nevruz için söylenen hüküm bugünler için de geçerlidir. Çünkü Nevruz için söylenenler, bugün müşriklerin bayramı olduğu için söylenmiştir. Noel da Hıristiyanların bayramıdır.
Bu gibi günlerde gerek Müslümanlarla ve gerekse kâfirlerle hediyeleşmek caiz değildir. Çünkü bu tür hareketler böyle günlere değer verildiğinin alâmetidir. Halbuki Allah'ın Resulü gayr-ı müslimlerin bayramlarına itibar edilmemesini emretmiştir. "Bir kavme benzeyen onlardandır" buyurulduğu akıldan çıkarılmamalıdır.
Birçok âlimler, bayramları hâricinde de gayr-ı müslimlerle hediyeleşmeyi uygun görmemişlerdir. Çünkü hediyeleşme dostluğun alâmetidir. Sevgiye vesiledir. Halbuki Allah Teala; "Ey iman edenler! Benim ve sizin düşmanınız olan (kâfirHeri kendilerine sevgi beslediğiniz dostlar edinmeyin"[305] buyurmuştur. O halde her ne sebeble olursa olsun, kâfirlere hediye vermek ve onların hediyelerini kabul etmek doğru değildir.[306]

Bazı Hükümler

Müslümanların, Ramazan ve Kurban olmak üzere iki tane dini bayramları vardır. Bunlara ilaveten başka dinlere ait bayramların kutlanması eğlence ve sevince vesile kılınması caiz değildir.[307]

237-240. Bayram Namazına Gidiş Vakti

1135. ...Yezîd b. Humeyr er-Rahabî'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'ın sahâbisi Abdullah b. Büsr, Fıtr (Ramazan) veya[308] kurban bayramı günü insanlarla birlikte çıktı. İmamın gecikmesini yadırgayıp "Biz bu saatte namazı bitirmiş olurduk. Bu vakit nafile (kuşluk) vaktidir" dedi.[309]

Açıklama

Ashab-ı Kiram'dan Abdullah b. Büsr, Kurban veya Ramazan bayramlarından birinde imamın henüz gelmediğini görünce bunu hoş karşılamamış, Resûlullah devrinde o saatte namazın kılınıp bitirilmiş olduğunu haber vermiştir.
Hâdiseye şâhid olup nakleden Yezîd b. Humeyr Abdullah'ın imamın gecikmesini inkâr ettiğini ve bu vaktin kuşluk namazı vakti olduğunu söylediğini bildirmiştir. İşaret edilen bu vaktin, Resûlullah'ın bayram namazını kıldığı vakit olması da muhtemeldir. O zaman teşbih (nafile)den maksat bayram olmuş olur.
"Bu vakit, nafile vaktidir" sözünün Yezîd b. Humeyr'e ait olması da mümkündür. Ancak Abdullah b. Busr'e ait olması daha doğrudur.[310]
Bahr'de "Bayram namazının vakti, güneşin yayılması anında başlar, ze-vâle kadar devam eder. Ben bu konuda bir ihtilâf bilmiyorum" denilmektedir. Bu ifâde, bayramın vaktinin güneşin ışıklarının görünmesi ile birlikte gireceğini söyleyenlerin görüşünün tam tersidir. Bedâyi'de de bayram namazının vaktinin güneş ışınlarının ağarması ile başlayıp zevale kadar devam ettiği bildirilmektedir. Resûlullah'ın bu namazları güneş bir veya iki mızrak boyu olunca kıldığını bildiren haberler yukarıda nakledilen ifâdelerin delilidir.
Sünnet olan Kurban Bayramı namazında biraz acele etmek onu, güneş bir mızrak boyu olunca kılmak Ramazan bayramını da güneş iki mızrak boyu oluncaya kadar geciktirecektir. Amr b. Hazm'ın, Cündüb'den rivayet ettiği şu haber bunu gösterir: "Resûlullah (s.a.) bize Kurban bayramı namazını güneş bir mızrak boyu iken, Ramazan Bayramı namazım da güneş iki mızrak boyu olunca kıldırırdı."[311]
Şafîî'nin mürsel olarak rivayet ettiği, "Resûlullah (s.a.) Necrân'da bulunan Amr b. Ha/m'e. Kurban bayramı namazına acele etmesini, Ramazan Bayramı namazını da geciktirmesini yazdı" tarzındaki rivayet de yukarıdaki görüşü takviye eder.
Şevkânî, Şafîî hadisinin mürsel olması bir yana râvilerinden İbrahim b. Muhammed'den dolayı zayıf olduğunu kaydettikten sonra, şunları ilâve etmiştir: "Abdullah b. Büsr hadisi bayram namazında acele etmenin meşru, fazlaca geciktirmenin de mekruh olduğuna delâlet ediyor. Amr b. Hazm hadisi de Kurban Bayramı namazında acele etmenin, Ramazan Bayramı namazını da geciktirmenin meşru olduğunu gösteriyor. Bundaki hikmet, Kurban Bayramı günü, namazdan çıkıncaya kadar oruçluymuş gibi durmanın müstehab oluşu olsa gerek. Çünkü bu namazı geciktirme onu bu halde bekleyenlere zarar verir. Ayrıca Kurban Bayramı namazından sonra müslümanlar Kurbanlarım kesmekle meşgul olacaklarından dolayı bu namazda acele etmek yararlı, Ramazan bayramında ise aceleyi gerektirecek hiçbir sebeb yok. Bayram namazlarım tayin konusunda vârid olan hadislerin en iyisi Cündüb'ün hadisidir."
HanefîjHanbelî ve Şâfîîler yukarıdaki görüşü benimsemişlerdir. Mâlikîler ise, her iki bayram namazının da güneş bir mızrak

boyu olunca kılınmasının evlâ olduğunu söylerler.[312]

238-241. Kadınların Bayram Namazına Gitmeleri

1136. ...Ümmü Atiyye (r.anhâ)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize bayram günü (namazı) perde ehli genç kızları (da) çıkarmamazı emretti. Kendisine:
Hayız olanlar (ne yapacak)? denilince;
"Onlar da (çıksınlar da) hayr'a ve müslümanların dualarında hazır bulunsunlar" buyurdu. Bir kadın Efendimize:
Ya Resûlallah! Eğer bizden birisinin elbisesi yoksa ne yapsın? diye sordu. Resûlullah:
"Arkadaşı, elbiselerinden birisini ona (emaneten) giydirsin" karşılığım verdi.[313]

Açıklama

Hadis-i şerif metnindeki "Perde ehli genç kızlar" diye terceme ettiğimiz ifâdesindeki (el-Hudr) kelimesinin çoğuludur. Evin bir köşesinde bakire kızlar için perdelerle ayrılmış bölüme denir.
"Perde ehli hanımlar"dan maksat, çokça bu bölmelerde bulunan evine kapanmış iffetli hanımlardır.
Hadisin diğer kitaplardaki rivayetlerinde Efendimizin bayram namazına çıkartılmalarını emrettiği kadınlar arasında buradakine ilâveten, bakireler, evlenme çağı geldiği halde henüz evlenmemiş genç kızlar ve hayızlılar da yer almaktadır. Yine bazı rivayetlerde hayızhlarm cemaatten ayrı durmaları, onlarla birlikte tekbir alıp dualarına hazır olmaları emredümektedir.
Buradaki "bizden birinin elbisesi yoksa ne yapsın?" sorusu da Müslim ve Tirmizî'de; "Bizden birinin cilbâbı (feracesi, çarşafı) yoksa..." şeklinde ifâde edilmiştir. Diğer bazı rivayetlerde anlaşıldığına göre, bu soruyu soran kadın bizzat Ümmü Atiyye'nin kendisidir.
Metinden de anlaşıldığı gibi, hayızh kadınların da cemaate iştirak edip namaz haricindeki ibâdetlere katılmaları tavsiye edilmektedir. Bu ibâdetler, dua ve tekbir gibi zikir ve senalardır.
Hadis-i şerifden kadınların bayram namazlarına gitmelerinin meşru olduğu anlaşılmaktadır. Konunun tafsilâtı bu babm son hadisinin açıklamasında gelecektir.[314]

1137. ...Eyyûb, Muhammed'den; O da, Ümmü Atiyye'den bir önceki hadisi rivayet etmişlerdir. (Öncekinden farklı olarak Muhammed) elbise konusuna hiç değinmeden şöyle demiştir: "Hayızhlar müslümanların namazgahından ayrı dururlardı."
Eyyûb Hafsa'dan; Hafsa bir kadından; o da bir başka kadından rivayetle şunları söylemiştir: "Ya Resûlallah!... denildi."
Muhammed burada elbise (bulamayanlar) konusunda Musa hadisinin mânâsını zikretti.[315]

Açıklama

Aslında bu rivayet öncekinden pek farklı değil. Onu Muhammed'den Hişâm rivayet ettiği halde bunu Eyyûb nakletmiştir. Metinden de anlaşılacağı gibi Eyyûb'un bu rivayetinde elbisesi olmayan kadınlarla ilgili bölüm yer almamış, fazla olarak hayızlı kadınların müsallâ'dan ayrı duracakları bildirilmiştir.
Yine metinden anlıyoruz ki, Eyyûb bu hadisi bir de Hafsa'dan işitmiş, Hafsa ise, adını vermediği kadınlardan nakletmiştir. Hatsa'mn rivayetinde elbise konusunda, babın ilk hadisi olan Mûsâ b. İsmail hadisinde söylenilenler, mânâ olarak nakledilmiştir.
Hafsa'nın rivayetini, Buhârî ve Beyhakî tahric etmişlerdir. Oralardan ve bir sonraki rivayetten bu hanımın Hafsa bint Şîrîn olduğunu anlıyoruz. Hafsa'nın rivayetinde ismi verilmeyen sahâbî hanım, Ümmü Atiyye'dir. Bundan sonra gelecek olan rivayette haberi Hafsa'nın Ümmü Atiyye'den aldığına işaret edilmiş, aralarında başka bir kadından söz edilmemiştir.[316]

1138. ...Hafsa bint Şîrîn, Ümmü Atiyye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Biz bununla (yukarıdaki hadiste bildirilen haberle) em-rolunduk. Hayızlı kadınlar cemaatin arkasında dururlar onlarla birlikte tekbir alırlardı."[317]

Açıklama

Bu rivayet aynı senetle Müslim'de de şu ifadelerle yer almıştır: "Biz bayramlarda örtülü hanımlar ve bakire kız larla birlikte (musallaya) çıkmakla emrolunurduk. Hayızlı hanımlar da çıkarlar fakat cemaatin gerisinde dururlar ve onlarla beraber tekbir alırlardı."[318]
Müellif aralarındaki ufak tefek farklılıklardan ötürü bu rivayetleri ayrı ayrı hadisler halinde rivayet etmiştir.[319]

1139. ...Ümmü Atiyye (r.anhâ)den rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (s.a.) Medine'ye gelince, Ensânn kadınlarını bir evde toplayıp Ömer b. el-Hattâb'ı gönderdi. Ömer (r.a.) kapının yanında durup bize selâm verdi. Biz de selâmına mukabele ettik. Ömer sonra:
Ben size Resûlullah'ın elçisiyim... dedi. Ve bize evlenme çağına gelen genç kızlar ve hayızhlarla birlikte iki bayrama çıkmamızı, cumaya ise gitmememizi emretti. Cenazelerin peşinde gitmemizi de yasakladı.[320]

Açıklama

Tarihi gerçeklerin gösterdiğine göre, hadis-i şerifte bahsedilen hâdise Mekke Fethi'nden sonra olmuştur. Buna göre Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesinden murad Mekke Fethi'nden sonra Medine'ye teşrifleridir. Çünkü bu hâdise ile alakası olan "Ey Nebi! Mü'min kadınlar sana biat etmeye geldikleri zaman..."[321] âyet-i kerimesi Mekke Fethi esnasında nazil olmuştur.
Süyûtî'nin bildirdiğine göre, Hz. Peygamber bu âyetin nüzulü üzerine Safa tepesine çıkıp erkeklerden, Ömer de tepenin dibinde kadınlardan biat almıştır. Resül-i Ekrem Medine'ye döndüklerinde kadınların bir evde toplanmalarını emretmiş ve onlara Hz. Ömer'i göndermiştir. Üzerinde durduğumuz rivayete göre, Efendimiz, Ömer (r.a.) vasıtasıyla kadınlara hayızlı olanlar ve genç kızlar da dahil bayram namazlarına gelmelerini, cumaya ise, gelmemelerini emretmiş. Cenazelerin peşinden gitmekten de onları men etmiştir. Başka rivayetlerde bu emri Efendimizin Hz. Ömer aracılığı olmadan bizzat verdiği bildirilmektedir.
Hadis-i şerifteki el-uttek kelimesi el-âtik'in cem'idir. Müslim ve Tirmizî'deki rivayetlerde el-Avâtik şeklinde vârid olmuştur.
el-Atik: Genç kız demektir. Lügat âlimleri bu kelimenin, "henüz bâliğa olmuş kız, genç kız, bulûğ çağına yaklaşmış kız, evlenme çağma geldiği halde henüz evlenmemiş kız" mânâlarına kullanıldığını söylerler.
Bu babın tüm hadisleri genç-ihtiyar, evli-bekâr, hayızlı ve temiz farkı gözetmeden bütün kadınların bayram namazına çıkmalarının meşru olduğunu göstermektedir. Ancak hayızlı olanlar, namaz kılmazlar. Yalnız bu cevazın fitne korkusu olmaması şartı ile kayıtlı olması gerekir.
İslâm fakihleri kadınların bayram namazına çıkmaları konusunda ihtilâf etmişlerdir:
Şaiiîlere göre, genç ve güzel kadınların dışındakilerin musallaya çıkmaları müstehabtır. Genç ve güzel kadınların çıkmaları ise, mekruhtur. İmam Şafiî, el-Ümm adındaki eserinde: "İhtiyarların ve gösterişli olmayan kadınların namazlara ve bayramlara çıkmasını müstehab görürüm" der.
Hanbelîlere göre, süslenmemeleri, koku sürünmemeleri ve güzel elbiselerini giymemeleri kaydıyla, bütün kadınların bayrama gitmeleri caizdir.
Mâli kilere göre, erkeklerin rağbet etmeyeceği çağa gelen kadınların bayrama, cuma ve diğer namazlara, yağmur duasına çıkmaları caizdir. Gençlerin çıkmaları caiz değildir.
Sevrî, İbnuM-Mübârek, Hanefîlerden Ebû Yûsuf'a ve Mâlik'ten bir rivayete göre, tüm kadınların bayram namazına gitmeleri mekruhtur. İbn Kudâme, Nehaî ve Yahya b. Saîd'in de bu görüşte olduğunu nakleder.
Hanefîlerin mezheb görüşü İhnu'l-Humâm'ın ifâdesine göre şöyledir: İhtiyar kadınlar bayram namazlarına gidebilirler, gençler gidemez.
Mirkât'de "en mutedil görüş budur. Ancak ihtiyarların da erkekler tarafından arzu edilenlerden olmamaları lâzımdır. Ayrıca kocalarının izni olması ve fitne korkusunun olmaması gerekir.Bu da erkeklerle karışık olmamaları, koku sürünmemeleri,ziynet takınmamaları ve tam örtünmüş olmaları ile mümkündür" denilmektedir.
Bu babın hadisleri erkekler için bayram namazının vâcib olduğunu göstermektedirler. Zira özür olmaması hâlinde kadınların bayram için musallaya gitmelerine bu derece teşvik edilmeleri, erkeklerin öncelikle bu işle me'mur olduğunu gösterir. Çünkü camiye gitmek namaza vesiledir. Vesilenin vâcib olması vesile olunan şeyin de vâcib olmasını gerektirir.
Hanefîler, bu namazın vâcib olduğunu söylerken, Kevser Süresini de delil alırlar. Bu suredeki "namaz kıl" emrinden maksadın, "bayram namazı" olduğunu söylerler. "Kendisine cuma namazı farz olanlara bayram namazı vâcibtir" derler.
Hanbelîlere göre, bu namaz erkekler için farz-ı kifâycdir. Bu konuda vârid olan hadislere ilâveten, Kevser Sûresi'ne de dayanırlar.
Hanefî ve Hanbeiîlerin dışındakiler ise, bayram namazının sünnet-ı müekkede olduğunu söylerler. Delilleri kitâbü's-salât'ın başında vârid olan Necid'li ile ilgili hadistir.[322] Hz. Peygamberin beş vakit namazı söylemesinden sonra, Necid'linin "başka yok mu?" sorusuna ResÛlullah'ın, "hayır ama nafile kılarsan müstesna" buyurmasının beş vaktin haricinde farz veya vâcib namazın bulunmadığını gösterdiğini söylerler. ,
Hanefî ve Hanbeliler buna şu cevabı verirler: Necidli çölde yaşıyordu. Çöldeki bir kimseye bayram vâcib olmadığı için Hz. Peygamber ona bayram namazım farzlar arasında saymamıştır.
Ravdatü'n-Nediyye'de bu konudaki ihtilâflar sayıldıktan sonra, doğrusu vâcib olduğudur denilmektedir. Hz. Peygamberin hiç ihmal etmeden devam etmesi yanında, Müslümanların bu namaza çıkmak ile emrolunmaları ve Kevser Sûresi bu görüşün sıhhatine delil sayılmıştır. Ayrıca bayram ile cuma aynı güne rastladıkları takdirde bazı mezheblere göre bayramın cumayı düşürmesi, onun vücûbuna delâlet eder. Çünkü vâcib olmayan bir ibadetin farz olan cumayı düşürmesi düşünülemez.[323]

Bazı Hükümler

1. Fitne korkusu olmadığı takdirde süslenmeden ve ziynetsiz olarak kadınların bayram namazına gitmeleri meşrudur.
2. Bayram namazı erkekler için vâcibtir.
3. Kadınlar cumaya gidemezler ve cenazeyi takib edemezler.[324]

239-242. Bayram Günü Hutbesi (Okumak)

1140. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki:
Bir bayram günü Mervân minberi (musallaya) çıkarıp (üzerinde) namazdan önce hutbe okumaya başladı. Bir adam kalktı ve; Ey Mervan, sünnete muhalefet ettin. Bayram günü minberi çıkardın, halbuki o çıkarılmazdı. Hutbeye de namazdan önce

başladın, dedi.
Ebû Saîd el-Hudrî;
Bu kim? diye sordu.
Falan oğlu falan, dediler.
Bu adam üzerine düşeni yaptı. Ben Resûluüah (s.a.)ln, "Bir kötülük gören kimse, eğer onu eli ile değiştirebilirce eli île değiştirsin. Buna gücü yetmezse, dili ile değiştirsin. Onu da yapamazsa, kalbi ile (buğz etsin). Ancak bu, imanın en zayıfıdır*' buyurduğunu işittim dedi.[325]

Açıklama

Buhârî'nin aynı konuda yine Ebû Saîd el-Hudrî'den yaptığı bir rivayette Kesir b. es-Salt'ın musallaya kerpiç ve çamurdan bir minber yaptığı, Mervân'ın da bu minbere çıkıp hutbe irad ettiği bildirilmektedir. Bu rivayete göre, Ebû Saîd buna mani olmak istemiş fakat Mervân keadisini dinlememiştir.
Görüldüğü gibi Buhârî'nin rivayetinde musallada inşâ edilmiş bir minber olduğu bildirilirken, Ebû Dâvûd'da minberin çıkarıldığından bahs edilmektedir. Bu hadisler arasında bir ihtilâf olduğu izlenimini vermektedir. Ancak Mervân'ın önceleri minberi dışarıya çıkarttığı halde cemaatin karşı koyması üzerine oraya sabit bir minber inşâ ettirmiş olması mümkündür.
Burada Mervân'ın karşısında kalkıp ona yaptığının yanlış olduğunu söyleyen zatın ismi verilmemiştir. Gerçi Buhârî'deki rivayette bu zâtın bizzat Ebû Saîd el-Hudrî olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Ebû Davud'un rivayetinin siyakından adı verilmeyen kişinin Ebû Saîd olduğunu anlamak mümkün değildir. O zaman Buhârî'de bildirilen olay ile üzerinde durduğumuz hadisteki olayın ayrı ayrı zamanlarda vuku bulmuş olduğuna hükmetmek yerinde olacaktır.
Hadiste haber verilen olay, Buhârî'nin rivayetinden anladığımıza göre, Mervân'ın Medine valisi olduğu zaman meydana gelmiştir.
Hadisten anladığımıza göre, Mervân'ın, "Sen sünnete muhalefet ettin" itirazı ile karşı karşıya gelmesine sebep iki hareketidir. Bunlardan birincisi, minberi musallaya çıkarmasıdır. Çünkü daha önceleri bayram namazlarında minber musallaya çıkartılmazdı.
İkincisi de bayram hutbesini namazdan önce irad etmiş olmasıdır. Buradan hutbeyi namazdan önce ilk kez Mervân'ın okuduğu anlaşılmaktadır. Ancak daha önce, Hz. Osman'ın hutbeyi namaza takdim ettiği de söylenmektedir. İbnu'l-Münzir'in Hasen el-Basrî'den yaptığı bir rivayete göre, Hz. Osman b. Affân mûtad olduğu üzere bayram namazını kıldırmış sonra hutbe iradına başlamış, fakat cemaatten bazılarının namaza yetişemediğini görünce, hutbeyi namazdan önce okumaya başlamıştır.
Aynî, Hz. Osman'ın bunu yapmadığını söyler. İmam Şafîî Müsned'in de Abdullah b. Yezid el-Hatmî'den Resûlullah (s.a.) Ebû Bekir, Ömer ve Osman (r.anhum)'ın hutbeden önce namaz kıldıklarım, Muâviye gelince, önce hutbe okumaya başladığını rivayet etmiştir. Bu rivayete göre bayram hutbesini namazdan önce ilk okuyan Muâviye olmuştur.
kadı îyaz, "bir zatın Mervân'a karşı kalkıp yaptığının sünnete muhalif olduğunu hatırlatması ve Ebû Said'in, Mervan'ın bu hareketini "münker" olarak değerlendirmesi, Hz. Peygamber'in sünnetinin ve halifelerin tatbikatının bunun aksi olduğunu gösterir" der. Bu da namazı hutbeden sonraya ilk bırakanın Hz. Osman olduğunu bildiren görüşlerin tutarsızlığını gösterir. Gerçekten Hz. Osman'ın öyle yaptığı kabul edilse bile, onun yaptığı ile Mervan'ın yaptığı bir tutulamaz. Çünkü Hz. Osman cemaat namaza yetişebilsin diye onların maslahatı için böyle yapmıştır. Mervan ise, konuşmasını dinletmek için önce hutbe okumuştur. Zira insanlar namazı kılınca hutbeyi dinlemeden bırakıp gidiyorlardı. Mervân onun için namazdan önce hutbe okuma yolunu seçmiştir.
Hadiste görüldüğü gibi Ebû Said el-Hudrî adamın Mervân'a karşı çıkışını görünce, "bu adam vazifesini yaptı" demiş ve iyiliği emr edip, kötülükten sakındırma konusunda Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadisi nakletmiştir. Kötülüğe engel olmayı emreden bu hadis, "Kitâbü'l-Melâhim"in 17. babında "Emir bi'1-ma'rûf ve nehiy an'H-münker" başlığı altında tekrar gelecektir. İnşaallah orada "emir bi'1-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker" konusunda geniş olarak bilgi verilecektir, burada şu kadarım söyleyelim, görülen bir kötülüğe engel olma veya insanlara iyiliği emretme farzdır. Bazı âlimler bu farzın, farz-ı kifâye olduğunu; bazıları ise, farz-ı ayn olduğunu söylerler. Sahih olan farz-ı kifâye olduğudur.[326]

Bazı Hükümler

1. Bayram namazı için minberi musallaya çıkarmak bıd'attır.
2. Sünnet olan bayram namazının hutbeden önce kılınmasıdır.
3. Görülen bir kötülüğe engel olmak müslümanlar üzerine farz-ı kifâyedir. Bunu yapabilecek tek kişi varsa, ona farz-ı ayn olur.
4. Kötülüğe mani olmada bütün insanlar aynı durumda değildir.Bazıları bunu elleri ile, bazıları dilleri ile yapacaktır. Bunlardan birini yapmayan ise, kalbi ile buğz etmekle iktifa edecektir. Fakat bu, imamın zayıflığına delildir.[327]

1141. ...Câbir b. Adillah (r.a.)'dan; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) ramazan bayramı günü kalkıp önce namazı kıldırdı, sonra da cemaate hitabede bulundu. Hutbeyi bitirince inip kadınların yanına geldi. Bilâl'in eline tutunmuş bir vaziyette kadınlara va'z etti. (Bu esnada) Bilâl elbisesini yaymıştı. Kadınlar da elbisenin ,üzerine sadaka atıyorlardı. Birisi büyük yüzüğünü atıyor, diğerleri de (ellerindekini) atıyor, atıyorlar(dı).

Îbn Bekrf kelimesini şeklinde rivayet etmiştir.[328]

Açıklama

Felah: Kadınların takındıkları büyükçe yüzük demektir.El parmaklarına takılabildiği gibi ayak parmaklarına da takılabilir. Kaşı olmayan yüzüklere "fetah" diyenler de vardır.
Hadis-i şerifte ifâde edildiğine göre, Hz. Peygamber bir ramazan bayramında musallaya çıkmış, önce bayram namazını kıldırmış daha sonra da hutbe okumuştur. Hutbeyi bitirince, bulunduğu yerden ayrılmış ve erkeklerden ayrı bir yerde duran kadınların yanına gelmiştir. Metinde Hz. Peygamberin hutbesini bitirince "inip kadınların yanına geldiği" tarzında bir ifade kullanıldığı için, Efendimizin hutbeyi yüksekçe bir yerde (minberde) okuduğu zannedilebilir. Halbuki başka hadislerde Resûlullah'dan musalladaki bayram hutbelerinde minbere çıkmayıp ayakta ya da devesine binmiş olduğu halde hutbe irad ettiği bildirilmektedir. O halde buradaki " = indi" fiilini "olduğu yerden ayrıldı" ya da "devesinden indi" mânâsında anlamak gerekir.
Hz. Peygamber kadınların yanına gelince, onlara da bir konuşma yapmıştır. Kadı İyaz, "bu hitabenin bayram hutbesi esnasında ve hutbeye dahil, ancak, Islâmın ilk günlerinde ve Resûlullah'a has olduğunu" zannetmiştir. Nevevî ise, "Hutbeyi bitirince..." ifâdesine dayanarak bu hitabenin bayram hutbesinden sonra olduğunu söylemiştir. Müslim'deki bir rivayetten anlaşıldığına göre, Resûlullah (s.a.) bu hitabede kadınlara, çoğunun Cehennem'in yakıtı olduğunu hatırlatmış ve tasadduk etmelerini yardımda bulunmalarını tavsiye etmişti. Bunun üzerine kadınlardanbirisi büyük yüzüğünü çıkarıp Bilâl'in yaydığı elbise üzerine atmış, peşinden diğer kadınlar da ellerinde avuçlarında ne varsa atmaya başlamışlardır.
Hadis metnindeki "atıyorlar" fiilinin tekrarlanması kadınların attıklarının sadece yüzükten ibaret olmadığına işaret sayılmıştır.
Kadınların verdikleri sadaka, fıtır sadakası değil mutlak manada bağıştır. Müslim'deki bir rivayete göre râvilerden İbn Cüreyc, Atâ'ya bu bağışın fıtır sadakası olup olmadığım sormuş, o da, "hayır ama o zaman verilen bir sadaka" demiştir. Kadınların hemen o anda ellerindekini bağışlamaları, onların kocalarından izin almadan kendi mallarını tasadduk etmelerinin caiz olduğunu gösterir.[329]

Bazı Hükümler

1. Pavram namazı hutbeden önce kılınır.
2. Kadınlara va'z etmek onlara dinî hükümleri Öğretmek meşrudur.
3. Kadınların topluluklarda erkeklerden ayrı bir yerde olmaları gerekir.
4. Kadınların musallaya çıkmaları caizdir.
5. Kadınların kendi mallarından, kocalarının iznini almaksızın bağışta bulunmaları caizdir.[330]

1142. ...Ibn Abbâs (r.anhumâ), Resûlullah (s.a.)'e şehâdet ederek şöyle demiştir:
Peygamber (s.a.) Ramazan Bayramı günü (musallaya) çıkıp namazı kıldırdı, sonra da hutbe okudu. Daha sonra yanında Bilâl olduğu halde kadınların yanına geldi.
îbn Kesîr dedi ki: "Şu'be'nin zanm galibine göre"
Onlara bağışta bulunmalarını emretti. Kadınlar da (ellerindekini) atmaya başladılar.[331]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinde îbn Abbas'ın "Resûlullah'a şehâdet etmesi" kendi tabiriyle " = Resûlullah'a şehâdet ederim ki" şeklinde ifade edilmiştir. Bu rivayette Hz. Peygamberin bağışta bulunmalarım emretmeleri üzerine kadınların neler verdiği belirtilmemiştir. Müslim'in rivayetinde ise, "Kadınlar, yüzük, halka ve (bunun gibi diğer) eşyalarını atmaya başladılar" denilmektedir.
Tercemede tire arasında verdiğimiz bölümün izahı şudur: Râvilerden İbn Kesir üstadı Şu'be'nin, "Resûlullah kadınlara bağışta bulunmalarım emretti, onlar da (ellerindekini) attılar" ifâdesinin metne dahil olup olmadığında şüphe ettiğini, ancak kanaatinin bu cümlenin de İbn Abbâs'in sözü olduğu yönünde olduğunu söylemiştir.
Müslim'in rivayeti İbn Kesîr ve Şu'be kanalıyla olmamakla beraber oradaki metin, Şu'be'nin kanaatinin isabetli olduğunu göstermektedir. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin Müsned'inde aynı senetle yaptığı rivayette de Efendimizin kadınları bağışta bulunmaya teşvik ettiği söylenmektedir. Yalnız Tayâlisî'-nin rivayetinde "emretti" değil de "teşvik etti" ifâdesi kullanılmış, Bilâl'ın de Hz. Peygamberle beraber olduğuna hiç temas edilmemiştir.[332]

1143. ...Abdulvâris, Eyyûb'dan; o, Atâ'dan; O da İbn Abbâs'tan önceki hadisin mânâsım rivayet etti. Bu rivayette îbn Abbâs şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) hutbeyi kadınlara duyuramadığını zannedip yanında Bilâl olduğu halde onlara doğru yürüdü. Kadınlara va'zetti, bağışta bulunmalarını emretti. Kadınlar da küpe ve bilezikleri Bilâl'in elbisesine (eteğine) attılar.[333]

1144. ...Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan; Eyyûb, Atâ'dan; o da İbn Abbâs (r.a.)'dan bu (önceki) hadisi rivayet etti. Bu rivayette İbn Ab-bâs şöyle dedi:

Kadınlar küpe ve yüzük(leri) atmaya, Bilâl de onları torbasına doldurmaya başladı. Resûlullah (s.a.) de onları (toplanan ziynetleri) müslümanların fakirlerine paylaştırdı.[334]

Açıklama

Son üç rivayet haddizatında aynı hadisin farklı nakilleridir.Her üçünün de ilk üç râvisi aynı zatlardır. Metinlerde görüldüğü gibi bunlar, sırasıyla İbn Abbâs (r.a.) Atâ ve Eyyûb'tür. Eyyûb'ten sonraki râvide sened değişmeye başlamıştır. Hadiste Eyyûb'tan sonra olan zat, ilkinde Şu'be, ikincisinde Abdulvâris sonuncusunda da Hammâd b. Zeyd'dir. Rivayetlerde, râvilerin yanısıra ifade yönünden de bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Ancak bu, hükme tesir edecek mâhiyette bir değişiklik değildir.
Bu babın tüm hadisleri, bayram namazının hutbeden Önce olduğunu göstermektedir.
Kadı Iyaz; "Bu,-ulemâ arasında ittifak edilen bir noktadır. Bu konuda imamlar arasında hiç bir görüş,ayrılığı mevcut değildir. Resûlullah (s.a.)'in ve Hulefâ-i Râşidîn'in tatbikatı da bu şekildedir" der.
Irakî, "Namazın hutbeden önce olması bütün ulemânm görüşüdür" derken; İbn Kudâme şunları söylemiştir: "Bu konuda Benû Ümeyye'nin dışında müslümanlar arasında bir ihtilâf bilmiyorum. Benû Ümeyye'nin ihtilâfına da itibar edilmez. Çünkü icmâ onların tatbikatından önce gerçekleşmiştir. Üstelik onların yaptığı sünnete aykırıdır."
Bu ifâdelerden anladığımıza göre Ömer, Osman, Îbnu'z-Zübeyr ve Mu-âviye (Allah hepsinden razı olsun)'den namazdan önce hutbe okuduklarına dair yapılan rivayetler sahih değildir. Bunların sahih olduğu farz edilse bile bu, Resûlullah (s.a.)'ın devamlı tatbikatı karşısında bir şey ifade etmez.
Namazdan önce hutbe okunması takdirinde bu namazın sahih olup olmadığında İslâm mezhepleri hem fikirdeğüdir.
Hanbelî ve Şâfîîlere göre, namazdan önce hutbe okunmuşsa bu yeterli değildir. Namazdan sonra hutbenin iade edilmesi gerekir.
Malikîlere göre önce okunan hutbe bayram hutbesi sayılır. Ancak namazdan sonra tekrarlanması mendub, (bazılarına göre) sünnettir.
Hanefîlere göre, bu hutbe kerahetle beraber bayram hutbesidir. İadesi gerekmez.
Bayram hutbeleri de aynen cuma hutbesi gibi iki hutbeden ibarettir. Cuma hutbesinde rükün olanlar, bunda da rükün; şart olanlar bunda da şarttır. Ancak cuma hutbesine "hamd" ile başlamak sünnet olduğu halde, bayram hutbesine "tekbir"le başlamak sünnettir. Ancak bu konuda ihtilâf vardır. Bazı âlimler, bayram hutbesindeki tekbirler konusunda vârid olan hadislerin, Efendimizin hutbe esnasında bol bol tekbir getirdiğine işaret ettiğini, bunun hutbeye tekbirle başlamaya delil olmadığını söylerler. Bunlar kendisine hamd ile başlanmayan işlerin sonunun gelmediğini bildiren hadislere de bakarak, bayram hutbesine de hamdele ile başlamanın sünnet olduğunu söylerler.
Zâdü'l-Meâd'de şöyle deniliyor: "Resûlullah (s.a.) bütün hutbelerine Allah'a ham ederek başlardı. Onun bayram hutbelerine tekbirle başladığına delâlet eden hiçbir hadis sahih değildir. İbn Mâce'nin Resûlullah'm müezzini Sa'd'den yaptığı rivayette Efendimizin hutbe esnasında bol bol tekbir getirdiği bildirilmektedir, pakat bu fahr-i kâinatın hutbeye tekbirle başladığını göstermez..."
İbnü'l-Kayyim devamla Şeyhülislam Takiyüddin'in de bütün hutbelere hamd ile başlamanın sünnet olduğunu nakletmiştir. Ancak dört mezheb ulemâsına göre bayram hutbelerine tekbirle başlamak sünnettir. Beyhakî ve İbn Ebî Şeybe tabiûndan Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'nin, Bayram hutbelerinden birincisine dokuz, ikincisine de yedi tekbirle başlamanın sünnet olduğunu söylediklerini nakletmişlerdir.
Cuma hutbesinden farklı olarak, bayram hutbesinden önce ezan da mevcut değildir.[335]

240-243. Yaya Dayanarak Hutbe Okumak

1145. ...Yezid-b. el-Berâ, babası (el-Berâ)'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bayram günü Resûlullah (s.a.)'a bir yay verildi. Efendimiz ona yaslanarak (cemaate) hitab etti.[336]

Açıklama

Metindeki "(- verildi)" kelimesi, bazı nüshalarda burada olduğu gibi tef'îl babından mazi mechûl olarak, bazılarında da müfaale babından mazi meçhul olarak iki vav i!e şeklinde sabit olmuştur. Kâmus'daki ifadeye göre her ikisi de "verildi" manasınadır. Hadiste bahsi geçen bayram, Ahrned'in bir rivayetinden anlaşıldığına göre, kurban bayramıdır. Bu hadis Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bir defa buradaki gibi kısa olarak, bir defa da daha uzun bir şekilde geçmektedir. Uzun olanında bu bayramın kurban bayramı olduğu bildirilmektedir. O gün Efendimiz, bayram gününün ilk ibâdetinin namaz olduğunu söylemiş, namazı kıldırmış daha sonra da kalkıp eline verilen yaya veya bastona dayanarak (yaslanıp) hutbe irad etmiştir. Hutbe'ye Allah'a hamd-ü sena ile başlamış, cemaate bazı şeyleri emredip, bazılarından men etmiş, namazdan önce kesilenlerin etlik olduğunu, kurbanın namazdan sonra kesilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Rivayette beyân edildiğine göre, Peygamber Efendimiz, kendisine sorulan bir soruyu cevapladıktan sonra, Bilâl'le birlikte kadınların bulunduğu tarafa gelip onları bağış yapmaya teşvik etmiş ve onlar da çeşitli mücevherlerini tasadduk etmişlerdir.[337]

Bazı Hükümler

Bu hadis bayram hutbelerinde "yay"a yaslanarak hutbe ırad etmenin caiz olduğuna delalet eder.[338]

241-244. Bayram Namazında Ezan Okunmaz

1146. ...Abdurrahman b. abis dedi ki: Bir adam, İbn Abbâs (r.a.)'a:
Resûlullah (s.a.) ile birlikte bayram namazında bulundun mu? diye sordu. İbn Abbâs şu karşılığı verdi:
Evet, ama eğer onun yanındaki mevkim olmasaydı, küçük olduğum için buna şahit olamazdım. Hz. peygamber (s.a.) Kesîr b. es-Sait'in evinin yanındaki işarete gelip namazı kıldırdı, sonra hutbe okudu.
İbn Abbâs ezan ve kameti anmadı. Daha sonra sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar kulaklarını ve boğazlarım işaret etmeye başladılar. Efendimiz Bilâl'e emretti, o da kadınların yanına gidip onların verdiklerini topladı ve Nebî sallellahü aleyhi ve sellem'-in yanına döndü.[339]

Açıklama

Hadisin Buhârî'deki rivayetinde bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. İbn Abbâs'ın burada şeklindeki sözü Buhârî'de ibaresi ile ifade edilmiştir. Ancak her iki ifâde aynı manaya gelmektedir. Yine Buhârî'de buradakinden farklı olarak Hz. Peygamber'in Bilâl'le birlikte kadınların yanma gelip onları sadaka vermeye teşvik ettiği bildirilmektedir. Bu rivayet bundan önceki babta geçen rivayetlere de uygun düşmektedir. Ebu Davud'un rivayetinden ise, Resûlullah'ın kadınlara hutbe irad ettiği yerden bağışta bulunmalarını emrettiği, kendisi kadınların yanına gitmeden Bilâl'i gönderip onların verdiklerini toplattığı anlaşılmaktadır. Buna göre hadisler arasında bir tezat olduğu ortaya çıkıyor. Bu farklı rivayetlerin arasını birleştirme sadedinde şunlar söylenmiştir: "Bilâl'le Resûlullah beraberce kadınların yanma kadar gelmişler. Resûlullah onlara va'z edip bağışta bulunmalarını emretmiş, bunun üzerine kadınların bazıları tasaddukta bulunmuştur. Efendimiz Bilâl'i diğer kadınların yanına göndermiş o da gidip onların verdiklerini toplamış ve Hz. peygamber'in yanına dönmüştür."
Görüldüğü gibi bu şekilde düşünüldüğü takdirde hadisler arasında var gibi görünen ihtilâf ortadan kalkmış olur.
Hadis-i şerifte işaret edilen soruyu İbn Abbâs'a soran şahsın ismi hiç bir rivayette belirtilmemiştir.
Hz. Peygamber'in bayram namazım kıldığı yer Kesîr b. es-Salt'ın evinin yanındadır. Bu ifâdeden, Kesîr b. es-Salt'ın evinin Resûlullah zamanında mevcut olduğu zannedilebilir. Ama gerçek bu değildir. Kesîr b. es-Salt tabiûnun büyüklerindendir. Asıl adı Kalîl (az) idi. Hz. Ömer bu ismi değiştirip Kesîr (çok) adını verdi. Bu zât, kardeşleri ile birlikte Medine'ye gelip yerleşti ve Resûlullah'ın musallasının yanına ev yaptı. Rivayetin vârid olduğu zamanda bu ev mecut olduğu için, İbn Abbâs namazgahı tarif ederken onun evine işaret etmiştir. Bu şahsın evinin yanındaki Efendimizin namaz kıldığı meydanda bir işaret (alem) vardı. Onun için îbn Abbâs, "Resûlullah, Kesîr b. es-Salt*ın evinin yanındaki işarete geldi" demiştir.
Hadis-i şerifteki Resûlullah'ın kadınları sadaka vermeye teşvik edip onların da küpe, yüzük gibi zinetlerini verdiklerini konu alan bölümü ile ilgili açıklama bundan önceki konuda geçmiştir.
Hadisin konu ile alâkası, İbn Abbâs'ın, Resûlullah'ın namazını anlatır-Jcen ezan ve kametten bahsetmeyişidir. Bu noktaya metinde bir parantez cümlesi ile iki tire arasında dikkat çekilmiştir. Ulema görüşlerine bu babın son hadisinin açıklamasında yer verilecektir.[340]

1147. ...Tâvûs'un îbn Abbâs'tan rivayet ettiğine göre;
Resûlullah (s.a.) Ebü Bekir, Ömer veya Osman (r.anhüm) bayram namazım ezansız ve ikâmetsiz kil(dır)mışlardır. Buradaki ("Ömer veya Osman" ifadesindeki) şek, Yahya'ya aittir.[341]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayetinde Yahya'nın şüphesinden bahsedilmemektedir.
Önceki hadisten farklı olarak bu rivayette îbn Abbas (r.a.) bayram namazında ezan ve ikâmetin olmadığım açıkça ifâde etmiştir.[342]

1148. ...Câbir b. Semure (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) ile birlikte ezansız ve kâmetsiz olarak defalarca bayram namazı kıldım."[343]

Açıklama

Bu bâbm ilk hadisi zımnen, diğerleri de açıkça bayram namazlarında ezan ve ikâmetin olmadığım göstermektedir.
Irakî; "Bütün ulemânın ameli bu şekildedir"; îbn Kudâme de; "bu konuda önemli bir ihtilâf bilmiyoruz" derler.
İmam Mâlik'in Muvatta'ındaki şu sözleri de bayramlarda ezan ve kametin olmayışında icmâ olduğunu bildirmektedir: "Ulemânın çoğundan, Resûlullah (s.a.) devrinden beri bayram namazlarında ezan ve kametin olmadığım işittim."
Irakî, tbn Kudâme ve îmam Mâlik'ten yaptığımız nakillerden bayramlarda ezan ve kametin olmadığında icmâ olduğu fikri hasıl olmaktadır. Halbuki bazı devirlerde bayramlarda ezan okunduğu ve kamet getirildiği bildirilmektedir. Herhalde yukarıda sözlerini naklettiğimiz âlimler, aksi uygulamayı icmâya zarar verecek nitelikte bulmamışlardır.
Bayram namazlarında ezan ve kameti ilk ihdas edenin kim olduğunda ihtilâf edilmiştir. Şafîî'nin rivayetine göre, bunu ilk ihdas eden Şam'da Mu-âviye; Medine'de de Haccâc olmuştur. İbnu'z-Zübeyr ve Mervân olduğuna dair rivayetler de vardır.

Hz. Peygamber ve Hulefa-i Râşidîn'den gelen rivayetler bu uygulamanın hilafınadır. Ezan ve kamet ihdas edenlerin dayanağının ne olduğu bilinmemektedir.
Zührf den mürsel olarak yapılan bir rivayette Resûlullah (s.a.)'in müezzinine “namaz toplayıcıdır" demesini emrettiği rivayet edilmiştir. Ancak Nevevî bunun zayıf olduğunu söylemiştir. Bu sözün küsûf namazına kıyâsen söylenilmesi gerektiği görüşündekilere de itibar edilmemiştir. "Çünkü kıyasa ancak nassın olmadığı yerde gidilebilir, halbuki Efendimizin hiç bir şey söylenmeden namaza durduğuna dair bir çok hadis vârid olmuştur" denilmektedir. İbnu'I-Kayyım Zâdu'l-Me'ad'de, "Resûlullah musallaya gelince ezansız kametsiz ve denmeden namaza dururdu. Sünnet olan bunlardan hiçbirinin yapılmamasıdır" der.[344]

242-245. Bayram (Namazların)Da Tekbir Almak

1149. ...Âişe (r.anhâ)dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (s.a.) Ramazan ve Kurban bayramlarında birinci rekâtte yedi, ikinci rekâtte de beş defa tekbir alırdı.[345]

Açıklama

Hadis-i şerif ramazan ve kurban bayramı namazlarının birinci rekatlarında yedi, ikincilerinde de beş tekbirin olduğuna delildir. Bu görüş, Ömer, Ali Ebû Hureyre, Ebû Saîd el-Hudrt, Câbir, İbn Ömer, İbn Abbâs ve Hz. Âişe'den (Allah hepsinden raz oîsun) rivayet edilmiştir. Medine'li "fukaha-i seb'a" (yedi fakih)[346] Ömer b. Abdilaziz, Zührî, Mekhûl, Mâlik, Evzaî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve îshâk'in mezhebi de budur. Bunlara göre bu tekbirler sünnettir.
Hanefî!ere göre bayram namazlarının her iki rekatinde iftîtâh ve rükû' tekbirlerinden, fazla olarak üçer tekbir vardır. Bunlara "fcevfiid tekbirleri” denilir, bu tekbirler vâcibtir. Delilleri Abdurrezzak ve Beyhakî'nin îbn Mes'-üd'dan yaptıkları rivayet[347] ile Ebû Dâvûd'da gelecek olan 1153 no'lu hadistir.
Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Muzenî, ilk rekatte iftitah tekbiriyle birlikte yedi tekbir, ikincisinde ise, kıyam (ayağa kalkış) tekbirinin dışında beş tekbir olduğunu söylerler. Şafiî, Evzaî e, İshâk'a göre ise, ilk rekatteki yedi sayısına iftitah, ikincideki beşe de kıyam tekbirleri dahil değildir. Dârekutoı'nin Arnr b. Şuayb'in dedesinden yaptığı şu rivayet sonrakilerin görüşünü te'yid etmektedir: "Resûlullah (s.a.) ramazan ve kurban bayramlarında iftitah tekbiri hâriç ilk rekatte yedi, ikincisinde beş olmak üzere on iki defa tekbir aldı."[348]

Bazı Hükümler

1. Bayram namazlarına has bazı tekbirler vardır.
2. Bu tekbirlerin adedi, İIk rekatte yedi, ikincisinde beş olmak üzere on ikidir.[349]

1150. ...Hâlid b. Yezid, İbn Şihâb'dan önceki hadisi aynı isnâd ile ve aynı mânâda rivayet etmiştir.
(Râvîlerden İün Vehb bu rivayette;) "Rükû tekbirlerinden başka..." (kaydının olduğunu) söyledi.[350]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayeti İbn Şihâb'dan nakleden şahıs Hâlid b. Yezîd'dir. Öncekim ise, Ukaiy rivayet etmiştir. Îbn Şihâb'dan önceki Urve ve Âişe (r.anhâ) her iki rivayette de mevcuttur. Bu rivayette, öncekinden farklı olarak, bayram namazının ilk'rekatindeki yedi ve son rekatindeki beş tekbire rükû' tekbirlerinin dahil olmadığı belirtilmektedir. Bu ilâvenin İbn Vehb'e ait olduğu söylenmiştir.
Şevkânî, bu hadisin râvîlerinden İbn Lehîa'nın zayıf olduğunu söyler. Tirmizî de İlerinde, Buhârî'nin bu hadisi zayıf saydığını zikretmiştir.[351]

1151. ...Abdullah b. Amr b. el-âs (r.a.)Men; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Ramazan bayramında tekbir ilk rekatte yedi, son rekatte de beş'tir.Her ikisinde de kıraat tekbirlerden sonradır.”[352]

Açıklama

Hadis-i şerif bayram namazında kıraatin her iki rekatte de tekbirlerden sonra olduğuna delâlet etmektedir. Şafiî Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri budur. Irakî, ulemânın çoğunun bu görüşte olduğunu söyler. Tirmizî'nin Kesîr b. Abdillah'm dedesinden, Beyhakî'nin de Amr b. Hafs'ın dedelerinden ve İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'den yaptıkları, aynı manayı te'yid eden rivayetler de bu görüş sahiplerinin delillerindendir.
Haneftlere göre ilk rekatte önce tekbirler alınır, sonra okunur, ikinci rekatte ise, kıraat tekbirlerden evveldir. Bunların delilleri şu haberlerdir:
Alkâme ve Esved'den rivayet edilmiştir: Derler ki, "İbn Mes'ud, Hu-zeyfe ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile birlikte otururlarken Saic b. el-Âs kendilerine ramazan ve kurban bayramının tekbirlerini sordu, soruyu Huzeyfe, Ebû Musa'nın; Ebû Mûsâ da Abdullah İbn Abbas'ın cevablamasım isteyip "o hem bizden önce, hem de daha bilgin" dedi. Bunun üzerine soru Abdullah'a yöneltildi, o da; "(ilk rekatte) önce dört defa tekbir alır, sonra okur ve rii-ku'a eğilir. Bilâhere ikinci rekate kalkıp kıraati

tamamlar sonra da dört defa tekbir alır" dedi."[353]
Sâid b. el-âs, kurban bayramından önce Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Mûsâ ve Ebû Mes'ûd el-Ensâri'ye haber gönderip tekbirleri sordu. Ebû Mûsâ ve Ebû Mes'ûd soruyu Abdullah'ın cevaplandırması için işaret ettiler. Abdullah da şu cevabı verdi: "Kalkar, dört defa tekbir alır, sonra okur, okuma bitince beşinci tekbirde rüku'a eğilir. İkinci rekatte kalktığında önce okur sonra dört kere tekbir alır, dördüncü tekbirde rüku'a eğilir."[354]
Bu rivayetler, kıraatin zamanını tayin bakımından olduğu kadar, tekbirlerin adedi bakımından da Hanefîlerin delillerindendir. Bu ilk rekatteki tekbirlere iftitah tekbiri, ikincidekine de rükû' tekbiri dahildir. Buna göre zâid tekbirlerin adedi her iki rekatte de üç olmuştur.
Hanefî ve Mâlikîlere göre, bu tekbirler peşi peşine söylenir. Arada başka bir zikir yoktur. Zadü'l-Meâd'de, "Resûlullah her tekbir arasında kısa bir sekte yapardı. Onun buralarda okuduğu bir zikir sabit değildir. Ancak İbn Mes'ud'dan onun tekbir aralarında hamd-ü sena ettiği rivayet edilmiştir" der.
Ahmed b. Hanbel'e göre tekbirler arasında şöyle denilir:
Şâfîîlere göre de tekbirler arasında şu zikir okunur:
Bazı Şafîîler ise, tekbirler arasında denileceğini söylerler.[355]

Bazı Hükümler

1. Bayram namazlarında, diğer namazlardan farklı olarak birinci rekatta yedi, ikinci rekatta beş olmak üzere toplam on iki tekbir vardır.
2. Bayramın her iki rekâtinde kıraat tekbirlerden sonradır. Her iki madde de âlimler arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilâflar yukarıda beyân edilmiştir.[356]

1152. ...Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre;
Nebi (s.a.) Ramazan bayramı namazında ilk rekatta yedi defa tekbir alır, sonra okur, sonra yine tekbir alır (rüku'a eğilir)di. îkinci rek'ate kalktığında ise önce dört kere tekbir ahr, sonra okur, daha sonra da rükû'a varırdı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Veki' ve İbnü'l-Mübârek de rivayet ettiler ve rivayetlerinde, ('yedi ve dört" yerine) "yedi ve beş" dediler.[357]

Açıklama

Bu hadis Hanefîlerin dışındaki mezheplerin görüşleri istikâmetinde görünmektedir. Ancak iki rekattaki tekbir adedinin beş değil dört olduğu bildirilmektedir. Halbuki daha önce geçen hadislerde ikinci rekattaki tekbir adedi beş olarak belirtilmiştir.
Ebû Davud'un tâ'likinde Veki' ve Îbnu'l-Mübârek'in de ikinci rekatta beş tekbir olduğunu rivayet ettikleri anlaşılıyor. Müellif bu ta'liki önceki rivayetin za'fına işaret etmek için getirmiştir.[358]

1153. ...Fbû Hüreyre'nin meclis arkadaşı Ebû Aişe'nin dediğine göre; Said b. el-as, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Huzeyfe b. el-Yemân'a, Re-sûlullah (s.a.)'in kurban ve ramazan bayramlarında nasıl tekbir aldığını sordu. Ebû Müsâ şu cevabı verdi:
Cenaze namazmdaki tekbir gibi dört defa tekbir alırdı. Bunun üzerine Huzeyfe:
(Ebû Mûsâ) doğru söyledi, dedi.
Bunun üzerine Ebü Mûsâ şöyle dedi: "Ben Basra'da (vali) iken aynen bu şekilde tekbir alırdım."
Ebû Âişe, "Bu (bu konuşma olurken) ben de Said b. el-as'ın yanında idim" der.[359]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bayram namazlarındaki zaid tekbirlerin, her iki rekatte üçerden altı olduğunu söyleyen Hanefîlerin delilleri arasındadır. Daha evvel de işaret edildiği gibi, bu adede birinci rekatta iftitab, ikincisinde de rükû tekbirleri ilâve edilerek tekbir sayısının dörder olduğu söylenir. îbn Mes'ûd, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Mes'ûd el-Ensârî ve es-Sevrî bu görüştedirler.
Hanefîîere karşı görüşte olanlar senetteki Abdurrahmân b. Sevbân'ın zayıf, Ebû Âişe'nin de mechûl olduğunu söyleyerek bu hadisin hüccet olamayacağını söylerler. Yahya b. Ma'în ve Ahmed b. Hanbel Abdurrahmân b. Sevbân'ın zayıf olduğunu söyleyenlerdendir.
Buna mukabil Hanefîler, adı geçen zatın birçok âlim tarafından tezkiye edildiğini, dolayısıyla rivayetinin hüccet olmasına mani bir durum olmadığını söylerler. Bu mezhep sâliklerinin, Abdurrahman hakkında söyledikleri şudur; "İbn Main'in onun hakkındaki sözü istikrarlı değildir. Bazan "zayıf" bazan da "sâlih" der. Ali b. el-Medinî'nin kendisi hakkındaki görüşü iyidir. Amr b. Ali, "bir kişi hâriç Şamlıların hadisi zayıftır" derken, Abdur-rahman'ı istisna etmiştir. Osman ed-Dârimî: "Aslında sika, fakat kadere kurban gitmiş", Ebû Hatim de "sika fakat kadere karıştı. Hadisi doğru, ömrünün sonunda aklı değişti" derler. Ebû Dâvûd onun "selim" olduğunu söylemiş Buharî'de kendisinden Edebü'I-Müfred'de hadis rivayet etmiştir.
1151. Hadisin açıklamasında işaret edilen Abdurrezzak ve Beyhakî'nin İbn Mes'ûd'dan yaptıkları rivayete ilâveten İbn Ebî Şeybe'nin yine Abdullah'tan tekbirlerin ilk rekatte beş, ikincide dört olmak üzere dokuz olduğunu bildiren rivayeti ve Abdurrezzak'ın İbn Abbâs'tan rivayet ettiği aynı manadaki haberi de Hanefîlerin görüşünü te'yid etmektedir. Bu rivayete göre iftitah ve rükû tekbirleri, bayram tekbirleri arasında sayılmaktadır.
Hanefîler, görüşlerine uygun düşmeyen yukarıdaki hadisleri şu bilgilere dayanarak zayıf olduklarını söylerler:

(1149 no'lu) Hz. Âişe hadisi hakkında Şevkanî isnadında İbn Lehi'a olduğu için zayıf der. Ebû Hatim hatâ olduğunu söylerken Tirnızî İlel'de, Bu-hârî'nin bu hadisi zayıf saydığını nakleder.
Amr b. Şuayb'in (1151.) hadisi hakkında da Irakî, "isnadı sahih" demiş, Tirmizî ve Buhârî'nin bunu sahih saydığını söylemişse de, onu tenkid edenler de olmuştur. Nasbu'r-râye'de İbnü'l-Kattân'm (mezkûr hadisin râ-vilerinden) Tâifî için, "Bir cemaat bunu zayıf kabul etti" demiştir. Zehebî, Mizanü'l-İtidâl'de, "İbn Maîn onun için bir kere biraz sahih başka bir seferde de zayıf dedi" demekledir. Ayrıca Nesâî de "kuvvetli değil" tabirini kullanmıştır.
Görüldüğü gibi bu ifâdeler hadis-i şerifde bir za'f eserinin olduğunu gösterir.
Bu babın hadislerinden çıkan netice bayram tekbirlerinin adedi hakkı-da iki ayrı rivayet vardır. Bunlardan birine göre ilk rekatte yedi ikincide beş tekbir vardır. Cumhur bu hadisleri esas almıştır. Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Müzenî'nin iftitâh tekbirini yedi adedine dahil saydıklarını Şafiî ve Evzâ-î'ye göre ise, dahi! olmadığını 1149 no'lu hadisin açıklamasında belirtmiştik. Diğer rivayete göre her iki rekatte de dörder tekbir vardır. Yukarıda da işaret edildiği gibi Hanefîler de bu rivayeti delil kabul etmişlerdir.
Ancak bayram tekbirleri konusunda yapılan farklı rivayetler bunlardan ibaret değildir. Şevkânî yukarıdakilere ilâveten yedi ayrı görüş daha nakletmiştir.
Bunlar:
1. Bayram tekbirleri her iki rekatta yedişer defadır. Bu, Enes b. Mâlik, Muğîre b. Şu'be, İbn Abbâs, Saîd b. el-Müseyyeb ve Nehaf den rivayet edilmiştir.
2. İlk rekatte iftitâh tekbirinden başka ve kıraatten önce altı, ikinci rekatte ise, kıraatten sonra beş tekbir vardır. Ahmed b. HanbePin iki görüşünden biri böyledir. Bahr sahibi, îmam Mâlik'in de aynı fikirde olduğunu söyler.
3. İlk rekatte iftitah tekbirinden ayrı dört, ikincide de dört tekbir vardır. Muhammed b. Sîrîn'in mezhebi budur. Bu ayrıca Hasen, Mesrûk, Es-ved ve Şa'bî'den de rivayet edilmiştir. Bahr sahibi aynı görüşü Ibn Mes'ud, Huzeyfe ve Said b. el-As'dar da nakletmiştir.
4. İlk rek'atte yedi, ikincide beş tekbir vardır. Ancak cumhurun görüşünden farkh olarak, birinci rekatte kıraat tekbirlerden sonra, ikincide ise öncedir. Halbuki ilk görüşe göre, her iki rekatte de tekbirler kıraatten öncedir.
5. Ramazan ve kurban bayramlarının tekbir adedleri farklıdır. Ramazan bayramında ilk rekatte altı, ikincide beş olmak üzere on bir tekbir vardır. Kurban bayramının tüm tekbir sayısı ise, beştir. Bunların üçü birinci ikisi de ikinci rekattedir. Bu görüş, Ali b. Ebî Tâlib'den nakledilmiştir.
6. Bayramlar birbirinden farklıdır. Ancak önceki maddeden farklı olarak Ramazan bayramında on bir, kurban bayramında dokuz tekbir vardır. Bu, Yahya b. Ya'mur'un görüşü olarak nakledilir.
7. Tekbirler, yedi + beş olmak üzere on ikidir. Fakat her iki rekatte de kıraatten sonradır. Müeyyed -billah ve Ebû Tâlib bu görüştedir.
Şevkânî bu görüşleri verdikten sonra her birinin delillerini ele alır. Bunlardan kimini tenkid ederken kiminin sıhhatine hükmeder.
Fukaha bayram tekbirlerinde ellerin kaldırılıp kaldınlmayacağı konusunda ihtilâf halindedir:
Ebû Hanife, Muhammed, Şafiî ve Hanbelîler, Atâ, Evzâî, İbnu'l-Münzir ve Davud'a göre her tekbirde eller kaldırılır. Vâil b. Hucr'dan Resûlullah (s.a.)'in her tekbirde ellerini kaldırdığına dair yapılan rivayet bu görüş sa-hiblerinin delilidir.
Ebû Yûsuf, İbn Ebî Leylâ ve Sevrî'ye göre eller sadece iftitâh tekbirinde kaldırılır, diğerlerinde kaldırılmaz. Bu görüş aynı zamanda İmam Mâ-Hk'ten de nakledilmiştir. Mutarrıf ve İbn Kinâne'nin rivayetlerine göre ise, İmâm Mâlik tüm tekbirlerde elleri kaldırmanın müstehab olduğu görüşündedir.
Bayram tekbirlerinin cumhura göre sünnet* Hanefîlere göre vâcib olduğunu daha önce belirtmiştik.
Unutarak tekbirlerin tamamını veya bir kısmını terk eden kimsenin yapması gereken şey de âlimler arasında ihtilâf konusu olmuştur:
Şafiî ve Hanbelîlere göre kıraati bitirinceye kadar tekbirler unutulursa artık tekbir alınmaz, sehv secdesi de gerekmez.
Mâlikîlere göre, imam rükû'dan önce tekbir almadığını hatırlarsa geri döner. Tekbirleri alıp kıraati tekrar eder. Sonunda da sehv secdesi yapar. Rüku'a vardıktan sonra hatırlarsa, namaza devam eder. Sonunda sehv secdesi yapar.
Hanefîlere göre, rükû'dan kalkılmadan önce tekbir alınmadığı hatırlanırsa, tekbirler alınır; rükû'dan kalkıldıktan sonra hatırlanırsa, alınmaz, sonunda sehv secdesi yapılır. Çünkü vâcib sehven terk edilmiştir.
Bayramlarda namaz haricînde getirilen tekbirler de vardır. Bunlar her iki bayramda da mezheplere göre farklılık arz eder.
Kurban bayramında, Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre, arafe gününün sabah namazında başlar, teşrik günlerinin sonuncusunun (4. bayram günü) ikindi namazında sona erer. Hanefîlerin mezhebi Ebû Yûsuf ve Muhammed'in görüşüdür. İmam-ı A'zam tekbirlerin, birinci günün ikindi namazında kesileceğini söyler. Şafiî ve Mâlikîlerin bu görüşü de ihramda olmayanlar içindir. İhramda olanlar tekbirlere birinci bayram günü öğle namazını müteakib başlarlar, dördüncü günün ikindisinde son verirler.
Mâlikîlere göre, birinci bayram gününün öğle namazında başlanıp dördüncü bayram gününün sabahında son verilmek üzere on beş vaktin sonunda tekbir getirilir.
Ramazan bayramında cumhura göre namaza giderken tekbir getirilir. Ali, İbn Ömer, Ebû Ümâme, İbn Ebî Leylâ, Saîd b. Cübeyr, Ömer b. Abdi-laziz, el-Hakem, Hammâd, Mâlik, îshâk, Ebû Sevr ve Hanefiler bu görüştedirler. Dârekutnî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği "Resulü Hah (s.a.) ramazan bayramı günü evinden çıkınca musallaya kadar tekbir getirirdi'* mealindeki hadis bu görüş sahiblerinin delilidir.
Şafiî ve Hanbelîlere göre bayram gecesinde güneş batınca tekbire başlanır. Bu aynı zamanda Said b. el-Müseyyeb, Ebû Seleme, Urve ve Zeyd b. Eslem'in de görüşüdür.

Ramazan bayramı günü getirilen tekbirlere Mâlikîlere ve Şâfiîlerden bir kavle göre imam namaz için kalkınca son verilir.
Hanbelîler, İmam hutbeyi bitirinceye kadar tekbirlere devam edileceği görüşündedirler. Hanefîlerden iki ayrı rivayet vardır: Birisine göre musallaya varınca son verilir; ikincisine göre ise, imam namaza duruncaya kadar tekbire devam edilir. Şâfiîlerin esah kavli de bu merkezdedir.
Ulemânın çoğunluğu bu tekbirlerin müstehab olduğu görüşündedir. Kurban bayramında getirilen teşrik tekbirleri Hanefî mezhebinde vâcibtir.
Nevevî, Said b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr ve Dâvûd'dan kurban bayramında getirilen tekbirlerin müstehab; Ramazan bayramında getirilenin ise vâcib olduğunun nakledildiğini kaydeder.
Teşrik tekbirlerinin nasıl getirileceğine dair çeşitli rivayetler vardır. Bunlar:
1. Dârekutnî'nin Câbir (r.a.)'den naklettiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) arefe günü sabah namazını kılınca ashabına dönüb yerinizden ayrılmayın buyurur ve derdi.
2. Abdurrezzak'ın sahih bir senetle Selmân'dan nakline göre bunun için Sübülü's-sclâm'da "rivayetlerin en sahihi" denilmektedir.
3. Dârekutnî'nin Said b. Ebî Hind'den nakline göre tekbirin metni şudur:
Îbnu'l-Münzir, Ömer ve İbn Mes'üd'dan tekbirin lâfızlarının olarak nakleder. Sevrî, Ebû Hanîfe,Muhammed, Ahmed b. Hanbel ve İshâk da bu görüştedirler.
Hakem ve Hammad, bu konuda belli bir şeyin nakledilmediğini söylerler. Sübülü's-selâm'da ise, bu konudaki değişik rivayetler hatırlatılarak belirli bir kalıbın şart olmadığına işaret edilmektedir.
Fukâhanın çoğuna göre, tekbirlerin sesli alınması müstehabtır. Dârekutnî'nin Nâfi' vasıtasıyla İbn Ömer'in bayram namazına giderken tekbiri sesli getirdiğine dair yaptığı rivayet, bu görüşün delilidir.
Imam-ı A'zam'a göre bu tekbirlerin gizli olması uygundur. Çünkü bunlar zikirdir. Zikrin gizli olması efdaldır "Rabbini içinden yalvararak ve korkarak an"[360] âyet-i kerimesi ve Resûlullah'ın seslice dua eden bir gruba: "Siz sağıra veya gaibe yakarmıyorsunuz" tarzındaki tarizi İmam-ı A'zam'm görüşüne delildir.[361]

243-246. Kurban Ve Ramazan Bayramı (Namazları)Nda Okunacak Sûreler

1154. ...Ubeydullah b. Utbe b. Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre; Ömer b. el-Hattâb (r.a.) Ebû Vâkid el-Leysiyye[362] Resûlullah (s.a.)'ın ramazan ve kurban bayramlarında ne okuduğunu sordu. O da şu cevabı verdi:[363] ve [364] sûrelerini okurdu."[365]

Açıklama

Hadisin siyakı, Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah'm bayramlarda ne okuduğunu Ebû Vâkid'a sorduğunda, Ubeydullah'ın onların yanında olduğunu hissini vermektedir. Ancak Beyhakî ve Nevevî'nin de dediği gibi Ebû Vâkid, Ömer b. el-Hattâb'ı görmemiştir. Hadis münka-tı'dır. Fakat Müslim ve Beyhakî'nin diğer bir rivayetinde Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, hadisi, "Ebû Vâkid'den işittim; şöyle dedi..." şeklinde rivayet etmiştir. Ubeydullah Ebû Vâkid'i görmüş ve ondan hadis almıştır. Bunda ihtilâf yoktur. Nevevî, Müslim şerhinde hadisin bu şekildeki rivayetinin muttaşıl olduğunu söyler. Buna göre hadisin Ebû Dâvûd'daki rivayeti munkatı; Müslim'deki muttasıldır.
Hz. Ömer'in Ebû Vâkid'e, hadisdeki soruyu sorması Nevevî'nin ifâdesine göre ya şübhe ettiği bir şeyin tesbitini istemesi, ya da Resûlullah'ın bayram namazlarında okuduğunu insanlara bildirme maksadına mebnîdir. Çünkü Fahr-i Kâinat'la beraber defalarca bayram namazı kılmış olan Hz. Ömer'in namazda okunanı bilmemesi oldukça zayıf bir ihtimaldir.
Irakî, Hz. Ömer'in bu sorusunun öğrenme arzusuna mebni olduğuna işaret etmiş ve; "Ömer'in bazı bayramlarda bulunmaması, o bayramlarda hazır olan Ebî Vâkid'i Efendimizin okuduklarını sormuş olması muhtemeldir" demiştir.
Hadis-i şerif, Hz. Peygamber'in bayram namazlarının birinci rekatında Kâf, ikinci rekatında de Kamer surelerini okuduğunu göstermektedir. Efendimizin bu sûreleri seçmesindeki hikmet, sûrelerin muhtevası olabilir. Çünkü bu sûrelerde öldükten sonra dirilmeden, geçmiş ümmetlerin haberlerinden ve Peygamberleri yalanlayanların helak olmalarından bahsedilmekte, insanların bayrama çıkışları ba's için çıkışa benzetilmektedir.
Ebû Davud'un Nu'mân b. Beşîr'den yaptığı bir rivayette Hz. Peygamberin cuma ve bayram namazlarının birinci rekatinde el-A'lâ ikinci rekatinde de el-öâşiye sûrelerini okuduğu bildirilmektedir.[366] Fakat bu, hadisler arasında bir tezâtın olduğunu göstermez. Çünkü Resûlullah'ın bazı bayramlarda bu hadiste işaret edilen sûreleri, bazılarında da diğerlerini okuması ve kıraat cehrî olduğu için sahâbîlerin bunu zabtetmeleri caizdir. Hatta Hz. Peygamber'in bayram namazlarında başka sûreler okuduğuna dâir rivayetler de vardır. Meselâ, Bezzâr'ın îbn Abbâs'tan yaptığı bir nakilde Resûlullah'ın bayramlarda en-Nebe' ve eş-Şems sûrelerini okuduğu söylenmektedir.[367]

244-247. Hutbe Dinlemek İçin Oturup Beklemek

1155. ...Abdullah b. es-Sâib'den; demiştir ki:
Resûluüah (s.a.) ile birlikte bayram namazında bulundum. (Efendimiz) namazı bitirince: "Biz hutbe irad edeceğiz, hutbe(yi dinlemek) için oturmak isteyenler otursun, gitmek isteyenler de gitsinler" buyurdu.[368]
Ebû Dâvûd şöyle der: Bu hadis mürseldir (Aslında Ata bu hadisi doğrudan Resûlullah'dan nakletmiştir.)[369]

Açıklama

Hadisin Nesâî'deki rivayetinin ifâdesi Ayrılıp gitmek isteyen aynisin, hutbe için kalmak isteyen de kalsın" şeklindedir.
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber namazı kıldıktan sonra cemaati serbest bırakmış, isteyenin okunacak hutbeyi dinlemek üzere oturup bekleyebileceğini, isteyenin de ayrılıp gidebileceğini bildirmiştir. Bu bayram hutbesinin farz veya vâcib olmadığına delâlet etmektedir. Mevcut mezheplerin görüşü de bayram hutbesinin vâcib olmadığı biçimdedir. Hanefîlere göre bu hutbe sünnettir.
Ebû Davud'un hadisin sonuna aldığı talikin mânâsı, "doğrusu bu hadisin mürsel olmasıdır. Sahabînin zikri hatalıdır" demektir. Mevcut rivayete göre Atâ'nm kendisinden hadis aldığı bildirilen Abdullah b. es-Sâib sahâbidir. Bir hadiste sahâbî mevcut olursa, bu hadis mürsel olmaz. Buna göre esas rivayetle, Ebû Davud'un taliki arasında bir farklılık göze çarpmaktadır. Fakat Nesâî ve Beyhakî'nin nakilleri de hadisin mürsel olduğu tarzındadır. Beyhakî, fbn Ma'în'in, "FazI b. Mûsâ bu hadisin isnadında hata etmiştir. Bu hadisi Atâ, Resûlullah'tan mürsel olarak rivayet etmiştir" dediğini nakleder. Nesâî de sahabiyi zikretmenin hata, doğrusunun hadisin mürsel olduğunu söylemiştir.
Hadis hakkında Nesâî de; "hadisin vaslı hatâdır. Doğrusu hadis mürseldir" demektedir.[370]

Bazı Hükümler

1. Bayram hutbesi sünnettir.
2. Cemaatten ışı olanlar bu hutbeyi dinlemeden gidebilirler.[371]

245-248. Bayram Namazına Bir Yoldan Gidip Başka Bir Yoldan Dönmek

1156. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) bayram günü (namaza) bir yoldan gider, başka bir yoldan dönerdi.[372]

Açıklama

Bu manaya gelen başka bir rivayeti, Buhâri Câbir'den, Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî de Ebû Hüreyre'den rivayet etmişlerdir.
Hadis-i şerif, bayram namazına gidip gelişte ayrı ayrı yolları tercih etmenin müstehab olduğunu göstermektedir. Bundaki hikmet, camiye gidiş-gelişe, yolların ve sakinlerinin şahit olmaları, İslâmın şeref ve izzetinin izharı, tâbir caizse kâfirlere karşı bir gövde gösterisi yapmaktır.
îbn Hâcer, bu hikmetleri yirmiye kadar çıkarmaktadır. Buhârî şerhleri Fethü'l-Bârî'de ve Aynî'nin Umdetu'l-Kaari' sinde bu tafsilât mevcuttur.[373]

246-249. İmam Bayram Günü Namaza Çıkmamışsa Ertesi Günü Çıkar[374]

1157. ...Ebû Umeyr b. Enes, ashabtan olan amcalarından rivayet ettiğine göre; bir grub Resûlullah (s.a.)'a bir gün evvel hilâli gördüklerine şahitlik etmeye geldiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara oruçlarını açmalarını sabah olunca da musallaya gelmelerini emretti.[375]

Açıklama

Ravi Ebû Umeyr, Enes b. Mâlik'in oğlu Abdullah'tır. Bu hadisin leh ve aleyhine konuşulmuştur:
Şevkânî, hadise İbnu's-Seken, İbn Hazm, Hattâbî ve İbn Hacer'in "sahih" dediklerini söyler.
Nevevî, Hulâsa'da; "Bu sahih bir hadistir.Ebû Umeyr'in amcaları sahâbidir. Bu bakımdan kendilerinin bilinmemesi onun sıhhatine mani değildir. Çünkü bütün sahâbiler âdildirler. Ebû Umeyr'in adı, Abdullah'tır" der.
İbn Abdilber, "Ebu Umeyr meçhuldür" derken, Hafız Zehebî, "Onun hadisine sahih diyenler, onu tanıyorlar demektir" ifâdesini kullanmıştır.
Zeylaî de İbn Kattân'ın bu hadise ihtiyatla bakılması gerektiği görüşünde olduğunu nakleder.
Hadisten anladığımıza göre Ramazan ayının otuzuncu günü on kişiden daha kalabalık bir grub on kişiden fazla topluluk demektir), Resûlullah'ın huzuruna gelerek hilâli gördüklerini söylediler. O gün Medine'de hava kapalı olduğu için, orada hilâl görülmemiş ve müslümanlar oruç tutmuşlardı. Efendimiz, kendisine gelen haber üzerine cemaate orucu açmalarını ve ertesi günü sabahleyin bayram namazı için musallaya gelmelerini emretti. Haber öğleden sonra geldiği için Efendimiz namazı aynı günde kılmamış, ertesi güne bırakmıştır. İbn Mâce'nin de yine Ebû Umeyr'den yaptığı rivayet bu mânâyı daha açık olarak ifade etmektedir.
Hadis-i Şerif, bayramın birinci günü bir özürden ötürü namaz kılınmamışsa ikinci günü zevalden önce kılınmasının gerekliliğine delildir. Şevkânî'nin bildirdiğine göre, bu Ebû Hanife ve talebelerinin Evzaî, Sevrî, Ahmed, İshâk, Kasım ve Müeyyed-billah'ın görüşüdür. Namazın ilk günde kılına-mamasına sebeb olan özrün, hilâlin çıkışım bilememe veya başka bir şey olması arasında fark yoktur.
Şâfiîlere göre otuzuncu gün öğleden önce hilâlin görüldüğüne şahitlik yapılırsa, oruç açılır ve bayram namazı kılınır. Haber öğleden sonra gelirse, yine oruç açılır ve namaz kaza edilir. Çünkü bunlara göre, vakti belli olan sünnetlerin kazası da

sünnettir.
Mâlik ve Ebû Sevr'e göre namaz birinci bayram günü zevalden önce kıhnmanıışsa artık ne aynı gün öğleden sonra ne de ertesi günü kaza edilmez. Çünkü bu namaz, belirli bir vaktin ibâdetidir. Başka zamanda ifâ edilemez. Aynı görüşü Hattâbî, İmam Şafiî'den de rivayet etmiştir.
Yine Hattâbî esah olan görüşün öncekilerin mezhebi olduğunu söyleyerek, "Resûlullah'ın sünnet-i seniyyesi uyulmaya daha evlâdır. Ebû Umeyr'-in hadisi sahihdir. Öyleyse ona dönmek vacibtir" demiştir.
Yukarıda Şevkânî'den naklen İmam-ı A'zam ve talebelerinin, ertesi günü kaza edilmesi konusunda müttefik olduklarını söylemiştik. Tahâvî ise, ertesi gün kaza edileceği görüşünün, Ebû Yûsuf'a ait olduğunu İmam-ı Azam'a göre ne aynı gün ne de ertesi gün kazanın meşru olmadığını söyler. Ancak böyle bile olsa Hanefi mezhebinde fetva bir özre binaen ramazan bayramında namazın ertesi günü kurban bayramında ise ikinci ve üçüncü günü kılınabileceği şeklindedir. Bu günlerden daha sonraya bırakılamaz.[376]

Bazı Hükümler

1. Bir şehir ahalisi hilâli görmese bile dışarıdan gelenlerin gördüklerine dair verilen habere uyarlar.
2. Hilâlin görüldüğü öğrenilince, başlanılmış oruç açılır.
3. Hilâlin görüldüğü öğleden sonra haber verilmişse, bayram namazı ertesi gün kılınır.[377]

1158. ...Bekrb. Mübeşşir el-Ensârî'den[378] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ramazan ve kurban bayramı günleri Resûlullah'ın ashabı ile birlikte Bethan vadisi yoluyla musallaya gider. Peygamber (s.a.) ile birlikte namaz kılar yine Bethân vadisinden evlerimize dönerdik.[379]

Açıklama

Hadisin râvilerinden îshâk b. Salim meçhul olduğu için bu hadis delil olmaya uygun bulunmamıştır. Aslında bu hadisin, üzerinde olduğumuz konu ile hiçbir alakası yoktur. Normali bunun bazı nüshalarda olduğu gibi önceki babda (namaza ayrı ayrı yollardan gidib gelme konusunda) zikredilmesi idi.
Bu rivayet bayram namazına gidib gelirken ayrı ayrı yolları takib etmenin vâcib olmadığına, aynı yoldan gidib gelmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü sahâbîier aynı yoldan gidib gelmişler Resûlullah (s.a.) da bunu ikrar etmiştir.[380]

247-250. Bayram Namazından Sonra Namaz Kılmak

1159. ...îbn Abbâs (r.a.)'den demiştir ki:
Resûlullah ramazan bayramı günü çıkıp iki rekat namaz kıldı. Bu rekatlerden önce ve sonra hiçbir namaz kılmadı. Sonra Bilâl ile beraber kadınların yanına gelip onlara bağışta bulunmalarını emretti. Bunun üzerine kadınlar (halkadan) küpelerini ve gerdanlıklarını (Bilâl'in eteğine) atmaya başladılar.[381]

Açıklama

Hadis-i şerif bayram namazından önce ve sonra sünnet bir namazın olmadığını gösterir.
Ulemâ bunda müttefik olmakla beraber, mutlak manada nafile kılmanın caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Bir grub hem namazdan önce hem de sonra nafile kılmanın mekruh olduğu görüşündedir. İbn Abbâs, İbn Ömer, Ali, İbn Mesûd, Huzeyfe, Câbir, Seleme b. el-Ekva', İbn Ebî Evfâ, Abduüah b. Muğaffel, Mesrûk, Dahhâk, Kasım, Salim, Ma'mer, îbn Cü reyc, Şa'bî ve Ahmed b. Hanbel bunlardandır.
Zührî, "âlimlerimizden hiçbiri bu ümmetin selefinden bir kimsenin bayramdan önce ve sonra nafile kıldığını söylemediler" der. Ancak Irakî'nin bildirdiğine göre Enes, Büreyde b. el-Hasib, Râfi' b. Hadîc, Sehl b. Sa'd, İbrahim en-Nehaî, Said b Cübeyr, Esved b. Yezid, Câbir b. Zeyd, Hasen el-Basrî, Said b. Ebi'l-Hasan, Said b. el-Müseyyeb, Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Urve b. Zübeyr, Alkame, Kasım b. Muhammed ve Mekhûl bayram namazından önce de sonra da nafile kılmanın caiz olduğu görüşündedirler.
Bazıları ise, namazdan önce kılınan nafile ile sonra kılınanın arasını ayırmışlar; herbirini ayrı ayrı hükümler altında ele almışlardır. İbnu'l-Münzir, Mücâhid, Nehzî, Sevrî, ve ashab-ı re'yin, bayram namazından önce değil de sonra nafile kılmanın cevazına kail olduklarını nakletmiştir.
Basralılar ise tam aksine namazdan önce kılmanın caiz, sonra kılmanın ise caiz olmadığı görüşündedirler.
Şafiîlere göre, imamdan başkaları için hem namazdan önce hem de sonra nafile kılmakta beis yoktur. İmamın kılması ise, mekruhtur.
Mâlikîler musalla ile evin arasını ayırmışlar, musallada hem namazdan önce, hem de sonra nafile klimaya mekruh, evde kılmaya ise, caiz demişlerdir.
Ha ne filere göre musallada hem namazdan önce hem de sonra namaz kılmak mekruhtur. Evde ise, kılmakta beis yoktur. Bunlar Ebû Saîd el-Hudrî'nin; "Resûlullah (s.a.) bayram namazından önce birşey kılmazdı, evine döndüğü zaman ise, iki rekat namaz kılardı" rivayetine dayanmışlardır.
Bu ihtilâflara sebep Hz. Peygamber (s.a.)'in; "Biriniz mescide geldiği zaman iki rekat namaz kılsın" buyurmasına rağmen,

kendisinin bayram namazına çıktığı zaman sadece iki rekat bayram ^namazı kılmakla iktifa etmesi, önce ve sonra buna bir şey ilâve etmemesidir. Ayrıca bayram namazının kendinden önce ve sonra nafile kılmanın hükmü bakımından farz namazlara benzeyip benzememesi konusunda da tereddüt edilmiştir. Bayram namazını yukarıdaki mânâda sünnet namazlar gibi görüp "musallaya mescid denilemez" diyenler ne önce ne de sonra nafile kılmayı uygun görmemişlerdir. Bundan dolayı, Mâliki mezhebinde bayramın camide kılınması halinde hükmün ne olacağında tereddüt edilmiştir.
İbn Rüşd'ün Bidâyetu'I-Müctehid'deki ifâdesine göre, musallaya mescid adı verilir diyenler ve Resûlullah (s.a.)ın bayram günlerinde bayram namazından başka bir namaz kılmayışıni ruhsat kabul edenler, bayramdan Önce nâfüe kılmayı müstehab görmüşlerdir. Bayram namazını farz namazlara benzetenler de hem bayramdan önce hem de sonra nafile kılmayı müstehab görürler. Bazı âlimler bayram namazından önce ve sonra nafile kılmayı ne mekruh'ne de müstehab kabul etmemişler buna mubah demişlerdir.[382]

Bazı Hükümler

1. Bayram namazlarından önce ve sonra nafile namaz kılmak sünnet değildir.Bunun müstehab olup olmadığı konusu da ihtilaflıdır. Bu ihtilâfler yukarıda beyân edilmiştir.
2. Kadınların bayram namazlarına gelmeleri meşrudur. Ancak erkeklerden ayrı bir mahalde bulunurlar.
3. Kadınların şahsî mallarını harcamada ve bunları bağışlamada kocalarından izin alma mecburiyetleri yoktur.[383]

248-251. (İmam) Yağmurlu Günde Bayram Namazını Mescidde Kıldırır

1160. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Bir bayram günü (Medine'ye) yağmur yağdı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) ashaba bayram namazını mescidde kıldırdı.[384]

Açıklama

Bu hadİS bayram namazının haddizatında musallada kılınmasının sünnet, fakat yağmur, soğuk gibi mazeretlere binaen camide de kılınmasının meşru olduğuna delâlet etmektedir. Hz.Peygamber'in ve Râşid halifelerinin tatbikatı bu şekilde olmuştur. Maliki, Han-belî, Şafîîlerin büyük çoğunluğu ve Hanefîler bu görüşü benimsemişlerdir. Hz. Ali'nin şu sözü yukarıdaki görüşü çok açık bir şekilde te'yid etmektedir: "Eğer bayram namazı için Cibâne'ye çıkmak sünnet olmasaydı onu mescidde kılardım." Hz. Peygamber'in orada kılınan namazın, Mescid-i Haram'-ın dışındaki tüm mescidlerde kılınan namazdan bin kat daha efdal olduğunu haber verdiği Mescid-i Nebevî'yi bırakıp da bayram namazı için musallaya çıkmaları, bunun ehemmiyetini gösterir.
Günümüzde, imkân bulunduğu nisbette kasaba ve şehirlerdeki müslü-manların büyük meydanlarda toplanıp bayram namazlarım kılmaları, müs-lümanlarm gönüllerindeki İslâmî heyecanı artırarak büyük kalabalıkların teessüsüne vesile olacağı için İslâm düşmanlarının gönüllerine korku salacak ve onların İslama karşı girişebilecekleri suikastlara engel olacaktır. Ayrıca Allah'ın rahmetinin inmesine vesile olacaktır. Fakat ne yazık ki böyle bir şey düşünülmemekte, düşünülse bile tatbikat sahasına girememektedir. Efendimizin unutulan bu sünnetini ihya edecek müzminlerin büyük sevaba nail olacaklarında şüphe yoktur.
Bayram namazlarının büyük meydanlarda kılınması sünnet olmakla beraber hava muhalefeti veya başka özürlerden dolayı camide kılınması da meşrudur. Üzerinde durduğumuz hadisin delâletine ilâveten büyük sahâbiler devrindeki bazı uygulamalar buna delildir. Abdurrahman et-Teymî'nin anlattığına göre Ebân b. Osman'ın Medine valiliği esnasında bayram gecesi şiddetli bir yağmur başlamış ve namazın mescidde kılınması zaruret haline gelmiş. Bunun üzerine Ebân, Abdullah b. Âmir b. Rabî'ya; "Kalk bana haber verdiğin şeyi cemaate de haber ver" demiş, Abdullah da "Ömer b. el-Hattâb devrinde bayram günü şiddetli bir yağmur yağdı. Bu yüzden cemaat musallaya gitmek istemedi. Bunun üzerine Ömer, onları mescide toplayıp namazı kıldırdı. Daha sonra minbere çıkıp:
Ey insanlar! Şübhesiz Resûlullah (s.a.) cemaati musallaya çıkartır ve bayram namazım orada kıldırırdı. Çünkü orası daha geniş ve ferahtır. Ancak yağmurlu günlerde mescid daha uygundur dedi" diye cemaate ilân etti.
Şâfîîlerden bazıları mescidin cemaati alabilecek şekilde geniş olması halinde zaruret olmasa bile bayramın mescidde kılınmasının daha efdal olduğu görüşündedirler. Bunlar Mekke'de imamların bayram namazını mescidi Haram'da kılmalarını ve Mescidlerin daha şerefli ve daha temiz olmasını delil gösterirler.
Şevkânî bu görüşün mücerred bir tahminden ibaret olduğunu Resûlul-lahın uygulaması karşısında delil olarak kabul edilemeyeceğini söyler.
Yukarıda verdiğimiz mütalaalar Mescid-i Haram'ın dışındaki mescitlerle ilgilidir. Mekke'de bulunanlar için efdal olan bayram namazının, Mescid-i Haram'da kılınmasıdır.
Hadis-i şerif, râvileri arasındaki İsa b. Abdi'I-A'la 'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir. Çünkü mezkûr zat tenkide mâruz kalmıştır.[385]

Bazı Hükümler

Normal hallerde bayram namızını musallada kılmak sünnettir. Zaruret hallerinde ise, camide kılınması caizdir.[386]

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/119.
[2] Ka'b b. Mati, Ebû İslı âk. Câhiliye devrinde Hz. Peygambere erişmiş fakat Hz. Ebû Bekir veya Hz. Ömer devrinde İslâm'a girmiştir. Hz. Ömer devrinde müslüman olduğu görüşü daha yaygındır. Hz. Abbas kendisine Resûlullah zamanında niçin müslüman olmadığını sorunca, şu karşılığı vermiştir: "Babam bana Tevrattan bir şey yazdı ve "bununla amel et" dedi. Diğer kitablannı kapatıp benden baba-oğul hakkı için onları açmayacağıma dair söz aldı. islâmiyet çıkınca "herhalde babam benden bir ilmi gizledi" deyip kitabları açtım. Hz. Muhammed'İn ve ümmetinin özelliklerini görüp müslüman oldum."
Kendisi müslü.nan olmadan önce Yahudilerin en bilginlerindendi. Hz. Peygamberden miirsel olarak ve diğer bazı büyük sahâbilerden hadis rivayet etmiştir. Hicri 32 veya 34 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII, 445; Buhârî, el-Tarihu'l-kebir, VII, 223; İbnu'1-Esir, Üsdü'1-ğâbe, IV, 487; Zehebî, Tezkiretu'l-huffâz, I, 49; Siyem â'lâmı'n-nübelâ, III, 489 - 494; ibn Hacer, el-İsâbe, III, 315; Tehzibu*t-Tehzib, VIII, 438; İbnu'1-İmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 40).
[3] Abdullah b. Selam b. Haris, Ebû Yûsuf el-tsrailî el-Ensarî. Hz. Yûsuf'un soyundan-dır. Asıl adının Husayn olduğu Hz. Peygamberin kendisine Abdullah ismini verdiği söylenir. Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişinin ilk günlerinde müslüman olmuştur. Buhârî'nin Enes'den yaptığı bir rivayete göre, Hz. Peygamber'e gelerek bazı şeyler sormuş ve Resûlullah'ın cevabından sonra tslâmı kabul etmiştir. Müslüman olduğunda "Ya Resûlallah! Yahudiler iftiracı bir millettir, onlar benim müslüman olduğumu duymadan önce beni onlara bir sor" dedi. Yahudiler gelince Hz. Peygamber onlara "sizden Abdullah b. Selam nasıl bir adamdır?" dedi. "En hayırlımızdır ve en hayırlımızın oğludur. En efdalimizdir ve en efdalimizin oğludur" dediler. Hz. Peygamber "Abdullah müslüman olmuşsa ne dersiniz?" dedi. "Onu bundan Allah'a sığındırırız" dediler. Re-sûlullah sorusunu tekrar etti, onlar da aynı cevabı verdiler. Abdullah yanlarına gelip de şehâdet kelimesini getirince, "bu bizim en kötümüz ve en kötümüzün oğludur" deyip onu ayıpladılar. Abdullah "işte ben bundan korkardım ya Resulallah" dedi. H. 43 yılında Medine'de vefat etti. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakâl, II, 352 - 353; Buhârî, et-TarihıTi-kebir, V, 18 -19; îbnu'I-Esir, Üsdii'1-ğâbe, III, 264; Zehebî, Siyeru a'lâmı'n-niibelâ, II, 413 - 426; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 320; Tehzibu't-Tehzib, V, 249).
[4] Nesaî, cuma 45, 5, 4; Müslim, cuma, 17, 18; Tirmizî, cuma 2; Muvatta', cuma 16; Ah-med b. Hanbel, II, 486, 504.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/120-122.
[5] el-Bakara (2), 35.
[6] el-Bakara (2); 35.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/122-125.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/125.
[9] Nesaî, cuma 5, 45; İbn Mâce, cenâiz, 65; Ahmed b. Hanbel, IV, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/125-126.
[10] el-A'raf (7), 143.
[11] Hadis metinleri için bk. el-Mcnhel, IV, 186 - 187.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/126-127.
[13] Al-i İmrân (3), 169.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/127-128.
[15] Bu cümle râvilerden birisi tarafından tefsir olarak söylenmiştir.
[16] Nesâî, cuma 14, 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/128.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/128-129.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/129.
[19] Müslim, cum'a 16; Beyhaki, es-Sünenu'I-kübrâ, III, 250.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/129-130.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/130.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/130-131.
[23] Müslim, cuma 27; Tirmizî, cuma 5; İbn Mâce, ikâme 81, 82; Ahmed b. Hanbel, II, 424; III, 39; V, 15, 16, 22, 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/131.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/131-132.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/132.
[26] Aslında "sancak, bayrak..." manalarına gelen kelimesinin çoğuludur.burada esirlerin boynuna takılan bukağı manasında kullanılmış olması da muhtemeldir.
[27] Bu cümle metinde ravilerden birinin şekki ile veya şeklinde ifade edilmektedir.Nihaye'de belirtildiğine göre
mastarının binai merresi olan kelimesinin cem'idir.de nin çoğuludur. "İnsanı mü'min işlerinden alıkoyan iş" demektir.
[28] Parantez içindeki bu cümle bazı nüshalarda yoktur.
[29] Ahmed b. Hanbeİ, I, 93; Beyhakî, es-Sınenu'l-kübrfi, IH, 220.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/132-134.
[31] Ebû Dâvûd, Tahare 127.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/134.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/135.
[34] Ebu'1-Ca'd ed-Damrî, Adının Edra' veya Amr b. Bukeyr olduğu söylenir. Resûlullah'-dan başka Selman-ı Fârisî'den de hadis rivayet etmiştir. Hz. Peygamber kendisini kavminin ordusu İle Mekke fethine ve Tebûk seferine göndermiştir. Cemel Vak'asında Hz. Âişe ile birlikte savaşmıştır. Kendisinden Ebû Dâvûd, Ibn Mâce, Tirmizî ve Nesâî hadis rivayet etmiştir.
[35] Müslim, mesâcid, 254 (benzer); Nesâî, cuma 2, 3; Tirmizî, cuma 7; Ibn Mâce, ikâme 93; Dârimî, salât 305; Ahmed b. Hanbel, 1, 2, 40, 422, 450, 461, 499; II, 332, 424; V, 8, 14, 30, Muvatla1 cuma 20; Beyhakî, es-Siinenu'l-kubrâ, III, 172, 247, 24S; Hâkim el-Müstedrek, III, 624.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/135.
[36] Benzer bir hadis için bk. Beyhakî, es-Sünenu'l-kubrâ, III, 247.
[37] Hadis metinleri için bk. el-Menhel, VI, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/136.
[38] Nesâî, cum'a 3; Ibn Mâce, ikâme 93; Ahmed b. Hanbel, V, 332; IV, 8, 14; Muvatta', cum'a, 20; Dârımî, salât 205; Hakirn el-Müsîedrek, I, 280; Beyhakî, es-Sımenu'l-kübrâ, III, 248.
[39] ilk rivayette Hemmâm, hadisi Katâde vasıtasıyle Kudâme'den o da Semure'den almıştı.Bunda ise Hâlıd, Katâde'den o da el-Hasen vasıtasıyle Semure'den nakletmiştir.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/136-137.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/137.
[42] Nesâî, cuma 3; İbn Mâce, ikâme 93; Hâkim el-Miistedrek, I, 280; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 248.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/137-138.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/138.
[45] Buhârî, cuma 15; Müslim, cuma 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/138-139.
[46] Ebû Dâvûd, tahâre 128.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/139-141.
[48] Darekutnî, Sünen, II, 2; Beyhakî, es-Siinenu'l-kübrâ, III, 173.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/141.
[50] bk. 5S2 numaralı hadis.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/142.

[52] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, III, 186.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/143.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/143-144.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/144.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/144.
[56] Ibn Mâce, ikame 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/144-145.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/145.
[58] Parantez arasındaki kısım bazı misnalarda yoktur.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/145-146.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/146.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/147.
[62] Benzeri bir rivayet için bk. ibn Mace, İkâme, 35. Hammâd'ın rivayeti için bk. Beyhakî, es-Sünenü'1-kubrâ, III, 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/147.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/147-148.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/148.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/148.
[66] Bu tire arasındaki kısmın başına bir (kastediyor) kelimesi ilâve edilmiştir. Bundan Ka'nebî'nin, hadisin lâfzını unutup, bu kelimeyi ilâve ettiği anlaşılıyor.
[67] Buhârî, ezan 18 Müslim, müsâfirîn, 22, 24; Nesâî, ezan 17; ibn Mâce, ikâme 35; Dâri-mî, salât 55; Muvatta' nida 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/149.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/149.
[69] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, III, 71.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/149-150.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/150.
[72] Buhari, ezan 40; Müslim, müsafirîn 25; Tirmizî, salât 184; Ahmed b. Hanbel, III, 312, 327, 397; V, 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/150.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/150-151.
[74] Buhârî, cuma 14, 10; Müslim, müsafirûn, 26; tbn Mâce, İkâme .15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/151.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/151-152.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/152-153.
[77]Târik b. Şihâb'ın sâhâbi olup olmadığı ihtilaflıdır. Sahih olan Ebû Davud'un da İşaret ettiği gibi sahâbi oluşudur. Ancak Hz. Peygamber'den hadis işitmemiştir. Ondan yaptığı rivayetler miirseldir. Üzerinde durduğumuz hadis de mürseldir. Fakat ulemânın çoğunluğu mursel hadis ile ihticacı caiz görürler. Târik b. Şihâb H. 82 veya 83 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için b. İbnu'1-EsÎr, Üs dü'l-ğâbe, III, 70-71; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 220).
[78] Beyhakî, es-Sünenü']-Kübrâ, III, 172.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/153.
[80] bk. 552 numaralı hadis.
[81] Cuma (62), 9.
[82] bk. 1055 numaralı hadisin açıklaması.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/153-156.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/156.
[84] Buhârî, cuma 11, meğâzî, 69; Nesâî, cuma 1.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/156.
[86] Dârekuînî, Sünen, II, 9.
[87] Abdurrezzak b. Hemmâm, el-Musannef, III, 167 – 168.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/157-159.
[89] Es'ad b. Zürâre. Ashabın ileri gelenleri tidendir. Zekvân b. Abdi Kays'la birlikte Utbe b. Rabia İle konuşmak için Mekke'ye gitmişlerdi. Orada hz. peygamber'in davetini duymuş ve onunla goruşup İslâmı kabul etmiştir.Birinci ve ikinci akabe biatlerinde bulunmuştur. Hicretten sonra Medine'de ilk vefat eden ve Bâkî'de İlk defnedilen sahabi bu zat olmuştur. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, III, 608; îbn Hacer/el-İsâbe, I, 34; Ibn Abdilberr, el-İstiâb, I, 82).
[90] İbn Mâce, ikâme 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/159.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/160.
[92] îyas'ı tbn Hıbbân sikalardan saymış, Ibnu'I-Münzîr "mechûl" demiştir.
[93] Nesaî, iydeyn 32; İbn Mâce, ikâme 166; Ahmed b. Hanbel, IV, 372; Dârimî, salât 225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/160-161.
[94] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 243.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/161.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/161.
[97] Nesaî, iydeyn 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/161-162.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/162.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/162-163.
[100] Buhârî, edâhî, 16; Nesâî, iydeyn 13, 31, 32; İbn Mâce, ikâme 166; Dârimî, salât 225; Muvatta', iydeyn 5.
[101] Müellifin hocalarında biri olan Ömer b. Hafs rivayetinde kelimesini kullanarak demiştir.Diğer hocası Muhammed b. el-Musaffa ise,siz olarak demiştir.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/163-164.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/164-165.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/165.
[105] Buhârî, cuma 10; Müslim, cuma 65; İbn Mâce, ikâme 6; Nesâî, cum'a 38, Tirmizî, cum'a 23; Beyhakî, es-Sunenü'1-kubrâ, II, 389.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/165-166.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/166-167.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/167.
[108] Müslim, cum'a, 61, 62, 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/167.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/167.
[110] Bir nüshada bab = cuma günü cuma (namazı) için giyinmek" şeklindedir.
[111] Buhârî, cuma 7, hibe 27; Müslim, libâs 6, 9; Nesâî, cuma 11, ziynet 82; Ibı Mâce, libâs 16; Muvatta' Lubs 18; Ahmed b. Hanbel, II, 20, 103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/167-168.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/168-169.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/169.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/169-170.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/170.
[116] Buradaki şekk, râvilerden birine aittir.
[117] İbn Mace, ikame 83, Muvatta', cuma 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/170-171.
[118] Soru edatı olduğu kabul edilirse, "imkân bulanlarınızın cuma günleri için günlük iş elbiselerinden başka elbiseleri olsa ne olur?"

[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/171-172.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/172.
[121] Nesaî, mesâcid 22; Ibn Mâce, ikâme 96; Tirmizî. salat 123; Ahmed b. Hanbel, II, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/172.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/172-174.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/174.
[124] Bunu Ebû Hazm söylüyor. Yani Sehl bu kadının ismini söylemiş fakat Ebû Hazm unutmuş.
[125] Buhârî, cuma 26, salât 64, buyu' 32, hibe 3; Müslim, mesâcid 45; Nesâî, mesâcid 45; Ahmed b. Hanbel, V, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/175-176.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/176.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/177.
[128] Kütüb-i Sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/177.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/177-178.
[130] Müslim, salat 262; Buhârî (benzeri) salat 91, i'tisam 16; Ahmed b. Hanbel, IV, 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/179.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/179.
[132] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/179-180.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/180-181.
[135] Buhârî, cuma 16; TirmİzÎ, cuma 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/181-182.
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/182-183.
[137] Müslim, cuma 32; Nesâî, cuma 14; İbn Mâce, ikâme 84; Dârimî, salât 194; Ahmed b. Hanbel, IV, 46, 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/183.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/183.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/183.
[140] Buhârî, cuma 40; Müslim, cuma 30; Tirmizî, cuma 26; İbn Mâce, ikâme 84; Ahmed b. Hanbel, V, 336; Darekutnî, sünen, II, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/183-184.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/184.
[142] Buhârî, cuma 25; Nesâî, cuma 15; Tirmizî, cuma 20; İbn Mâce, ikâme, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/185.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/185-186.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/186.

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/186-187.
[146] Parantez içi Hidâye'nin, dışında şerhin ibâresidir.
[147] Bk. Feleva-yi Hindiyye, I, 55.
[148] Fetevâ-yı Hindiyye, I, 149; BahruV-râik, II, 169.
[149] UmdetiTI-Kaari, VI, 210 – 211.
[150] Remlî, Nİhâyetu'l-MuMâc, I, 411.
[151] Remlî, Nihâyelu'l-Mufttâc, II, 325.
[152] el-Cum'a (62), 9.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/187-189.
[154] Buharı, Cum'a 22; Nesâî, Cum'a 15; îbn Mâce, ikâme 97; Ahmed b. Hanbel, III, 449.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/189.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/189.
[157] bk. Bir önceki kaynaklar.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/189-190.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/190.
[160] Beyhakî, es-SünenıTI-kübrâ, III, 218; Hâkim, el-Müstedrek, I, 286.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/190-191.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/191-192.
[163] Bu söz Nâfi'ye aittir. Ibn Ömer "bitirinceye kadar" fiilinin failiniAçık-lamamış, talebesi Nâfi de o gizli failin müezzin olabileceğini söylemiş.
[164] Buhârî, cum'a 30; Müslim, cum'a 34; Tirmizî, cum'a II; Nesaî, cum'a 33, Ibn Mâce,
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/192.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/193.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/193.
[167] Müslim, cuma 33, 35, 36; Nesâî, cuma 34, 35; Ahmed b. Hanbel, III, 31;,V, 87, 91, 92, 97, 101, 107, 108; Beyhakî, es-Siinenu'l-kubrâ, III, 197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/194.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/194-195.
[169] Buhârî, cuma (benzeri) 30; Nesâî, cuma 34; tbn Mâce, ikâme 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/195.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/195-196.
[171] Nesâî, cum'a 34; Ahmed b. Hanbel, V, 90, 93, 97, 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/196.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/197.
[173] Ensab'ta zikredildiğine göre Temim kabilesinden bir boy olan Külfet'e mensûbtur. Hakkında fazla malumat verilmemiştir. Müslim, "Ondan, Şuayb'dan başka hadis rivayet eden olmamıştır" der.
[174] Bu şek râvilerden gelmektedir.
[175] Bu sekler râvilerden gelmektedir.
[176] Bu sekler râvilerden gelmektedir.
[177] Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, III, 206.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/197-198.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/198-199.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/199.
[181] Müslim, cuma 48; Ebû Dâvûd, nikâh 32; Ahmed b. Hanbel, IV, 256, 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/200.
[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/200-201.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/201-202.
[184] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/202-203.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/203.
[186] Adiyy b. Hatim b. Abdullah b. Sa'd b. el-Haşrec b. îmrü'Ül-Kays b.-Adiyy et-Taî H.9. yılda müslüman olmuş, Irakîn fethinde hazır bulunmuştur. Sıffîn harbinde Hz. Ali tarafında savaşmıştır. Buhârî ve Müslim kendisinden hadis rivayet etmiştir. (Bilgi için bk. Îbnu'l-Kayserânî, el-Cem'u beyne ricâîi's-Sahihayn I, 398; lbnu'1-Esir, Üsdü'1-ğâbe,IV, 8; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 468).
[187] Şek râvilerden birine aittir.

[188] Müslim, cuma 48; Ebû Dâvûd, edeb 77; Ahmed b. Hanbel, IV, 256 - 329.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/203.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/204-205.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/205.
[191] Bintü'l-Hâris b. en-Nu'man; Hişam'ın annesidir. Meşhur sahabi hanımlardandır. Am-re bint Abdurrahman'ın ana bir kız kardeşidir. Rıdvan biatinde bulunanlardandır. Müslim ve Ebû Dâvûd kendisinden hadis rivayet etmiştir. (Bilgi için bk. İbnu'l-Kayserânî, el-Cent'u beyne ricâli's-Sahihuyn, II, 616; tbnu'1-Esir, Üsdı'l-ğâbe, VII, 406; İbn Ha-cer, el-lsâbe, IV, 504).
[192] Müslim, cuma 50; Nesâî, cuma 28; Ahmed b. Hanbel, VI, 435, 436, 463; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, III, 211.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/205-206.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/206.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/206.
[196] Müslim, cuma 41, 42; Tirmizî, cuma 12; Nesâî, cuma 35; iydeyn 24, 26; tbn Mâce, ikâme 85; Dârimî, salât 199; Ahmed b. Hanbel, V, 91, 94, 95, 98, 100, 102, 106, 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/207.
[197] ez-Zuhruf (43), 77.
[198] Âl-i İmrân, (3), 102.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/207.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/207-208.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/208.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/208.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/208.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/208.
[204] Bişr b. Mervân, Abdulmelik b. Mervan'ın kardeşidir. Kûfe'de vali idi. Umâre (r.a.) de Kûfe'Ii olduğu için bu hâdisenin Küfe camiinde vukubulmuş olması muhtemeldir.
[205] Müslim, cuma 53; Tîrmizî, cuma 19; Dârimî, salât 201; Ahmed b. Hanbel, IV, 166.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/209.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/209-210.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/210.
[208] Ahmed b. Hanbel, V, 337; Beyhakî, es-Siinenu'1-kübrâ, III, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/210-211.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/211.
[210] Hâkim el-Müstedrek, I, 289; Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, III, 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/211.
[211] Hâkim, el-Musledrek, I, 289; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübra, III, 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/211-212.
[212] Müslim, cum'a 47; Darimî, salât 199.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/212.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/212.
[215] Hâkim, el-Müstedrek, I, 289; Beyhakî, es-Sünenu'1-bübrâ, III, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/213.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/213-214.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/214.
[218] et-Teğâbun (64), 15; el-Enfâl (8), 28.
[219] Tirmizî, menâkıb 30; Nesâî, cuma 30; iydeyn 27; Ibn Mâce, libâs 20; Ahmed b. Hanbel V, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/214-215.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/215.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/215.
[222] Tirmizî, cuma 18; Ahmed b. Hanbel, III, 439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/215.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/216.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/216.
[225] Beyhakî, es-Siinenti'1-kiibrâ, III, 235.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/216-217.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/217-218.
[228] Buhârî, cuma 36; Müslim, cuma 12; Nesâî, cuma 22, iydeyn 21, Tirmizî, cuma 16; İbn Mâce, ikâme 86; Ahmed b. Hanbel, II, 244, 272, 280, 393, 396, 485, 517, 532; Muvat-ta, cuma 6; Dârimî, salât 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/218.
[229] Ahmed b. Hanbel, I, 230.
[230] bk. 1951 numaralı hadis ve açıklaması.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/219-222.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/222.
[233] el-En'am (6), 160.
[234] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, II, 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/222-223.
[235] 1050 ve 1051 no'lu hadislerin açıklamaları.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/223.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/223-224.
[238] İbn Mâce, ikame 138; Darekutnî, Sünen, I, 158; Beyhakî, es-Siinenü'1-kübrâ, III, 223.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/224.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/224-225.
[241] Buhârî, cuma 32, 33; Müslim, cuma 54, 55; Tirmizîcuma 15;Nesâî, cuma, 26, 27, Ah-med b. Hanbel, III, 308, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/225.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/226.
[243] Müslim, cuma 59- fedalüs's-sahâbe 148; Ibn Mâce, ikâme 87; Ahmed b. Hanbel, III, 297, VI, 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/226.
[244] Müslim, cuma 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/226-227.
[245] el-A'râf (7), 204.
[246] Umdetu'l-kaari Şerhü Sahihi'I-Buhârî, VI, 232, 233; Bezlu'l-Mechûd fi halli Ebu Dâvud, VI, 130.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/227-230.
[248] Abdullah b. Busr; Resûlullah'ın ashabımdandır. Efendimiz'den ve babasından hadis rivayet etmiştir. Ebû ez-Zâhiriye, Halid b. Ma'dân, Safvân b. Amr ve Hureyz b. Osman kendisinden hadis nakledenlerdendir. H. 84 ve 88 tarihinde yüz yaşında olduğu halde vefat etmiştir. (Bilgi için bk. lbnu'1-Esir, Üsdü'l-ğabe, III, 186; İbn Hacer, el-tsâbe, II, 281 - 282)
[249] Nesâî, cuma 20, Ahmed b. Hanbel, III, 417, 438; IV, !90; İbn Mâce, ikame 88.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/230-231.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/231-233.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/233.
[252] Tirmizî, cuma 27; Ahmed b. Hanbel, II, 22, 32; Bcyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/233.

[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/233-234.
[254] Tirmizî, cum'a21, Nesaî, cuma 36, îbnMâce, (benzeri) ikame 89; Beyhakî, es-Sünenü'!-kebir, I, 120.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/234.
[256] bk. Tirmizi, cum'a 21.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/235.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/235.
[259] Müslim, mesâcid 161, 162, Tirmizî, cuma 25; Nesâi, mevâkit 30, cuma 41; Ibn Mâce, ikâme 91; Muvatta, cuma 12, 13, salât 10; Dârimî, salât 22; Ahmed b. Hanbel, II, 271, 459.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/236.
[260] Sünen, II, 10 - 13.
[261] es-Sünenü'1-kübrâ, III, 204.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/236-237.
[263] el-A'lâ, (87) suresi.
[264] Ğâşiye (88) Süresi.
[265] Müslim, cuma 62; Tirmizî, cuma 33; İbn Mâce, ikâme 90; 157, Ahmed b. Hanbel, IV, 271, 273, 276; V, 7, 14, 19; Dârimî, salât 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/237-238.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/238.
[267] Müslim, cuma 62; İbn Mâce, ikâme 90; Muvatta cuma 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/238.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/238-239.
[269] Müslim, 62; Tirmizî, cuma 33; İbn Mâce, ikâme 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/239.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/240.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/240.
[272] Ahmed b. Hanbel, IV, 271, 273, 276; V,7, 14, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/240.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/240-241.
[274] Ahmed b. Hanbel, IV, 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/241.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/241-242.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/242-243.
[277] Kütüb-i Sitte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/243.
[278] Müslim, cuma 71, 72; Nesâî, imame, 64, cuma 43, 44; TİrmizF, cuma 24, ibn Mâce, ikâme 95; Dârimî, salât 144, 146, 207; Ahmed b. Hanbel, II, II, 35, 75, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/243-244.
[279] Buhârî, ezan 14, 16; Müslim, musafirin, 304.
[280] ibn Mace, ikâme 94. Bu hadis oldukça zayıftır. Senedi zayıflarla doludur. Meselâ Atiy-ye'nın zayıf olduğunda ittifak vardır. Haccâc Mudelhs Mubeşşir b. Ubeyd, yalancı, Ba-kiyye (İbnu'l-Velid) mudellistir. Bu hadis için Hulâsa'da Nevevî de "Bâtıldır. Onda şu dört zayıf râvî bir araya gelmiştir" der.
[281] Tırmızî, cum'a 24.
[282] îbn Ömer'den iki türlü rivayet "gelmiştir. Bunlardan birine göre iki rekat diğerine göre altı rekattır.
[283] bk. 1131 numaralı hadis.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/244-246.
[285] bk. Diyanet Dergisi XII. sayı: 4.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/247-249.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/249.
[288] Müslim, cuma 73
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/250.
[289] bk. 1006 no'lu hadis.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/250-251.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/251-252.
[292] Beyhakî, cs-Sunenu l-kubrâ, III, 240.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/252.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/252-253.
[294] Müslim, cuma 69; Tirmizî, cuma 24; îbn Mâce, ikâme 95; Ahmed b. Hanbel, 249, 252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/253.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/253-254.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/254.
[297] Müslim, cuma 71, 72; TirmİZî, cuma 24; Nesâî, cuma 43 - 44; tbn Mâce, ikâme 95.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/254.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/255.
[300] Beyhakî, es-Sunenu'1-kubrâ, III, 241.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/255-256.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/256.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/257.
[304] Hâkim, el-Mustedrek, I, 294; Ahmed, III-103, 235, 250.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/257-258.
[305] el-Mümtehine (60), 1.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/258-259.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/259.
[308] Şek râvilerden birine aittir.
[309] Ibn Mace, ikâme, 170; Hâkim, el-Müstedrek, I, 295, Beyhakî, es-Stınenu'1-kiibrâ, III, 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/259.
[310] bk. el-Menhel, VI, 308.
[311] bk. el-Menhel, VI, 308.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/260-261.
[313]Buhârî, salât 2, hayz 23, iydeyn 15, 16; Müslim, iydeyn 12, 18; Tirmizî, cuma 36; Ne-saî, hayz 22, İydeyn 3, 4; tbn Mâce, ikâme 165; Dârimî, salât 22; Ahmed b. Hanbel V, 84, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/261-262.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/262.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/262-263.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/263.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/263.
[318] Müslim, iydeyn II.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/263-264.
[320] Ahmed b. Hanbel, V, 84, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/264.
[321] el-Mumtehine (60), 12.

[322] bk. 391 numaralı hadis.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/264-266.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/266.
[325] İbn Mâce, ikâme 155, fiten 20; Ahmed b. Hanbel, III, 10, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/267-268.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/268-269.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/269.
[328] Buhârî, iydeyn 7, 9; Nesâî, iydeyn 19; Dârimt, salât 224; Müslim (benzeri), iydeyn 3, 4; Ahmed b. Hanbel, III, 294, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/269-270.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/270-271.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/271.
[331] Müslim, iydeyn 3, 4; Ahmed b. Hanbel, III, 296, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/271-272.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/272.
[333] Buhârî, ilim 32, libâs 56; Müslim, iydeyn 1, 2; Nesaî, iydeyn 19; İbn Mâce, ikâme 155, 158; Ahmed b. Hanbel, 1, 220, 235, 354; II], 36, 42", 54, 310, 314, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/272-273.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/273.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/273-274.
[336] Ahmed b. Hanbel IV, 282, 304.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/275.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/275.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/275.
[339] Buhârî, iydeyn 18, ezan 161; Ahmed b. Hanbel, I, 368.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/276.
[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/277.
[341] İbn Mâce, ikâme 155, Ahmed b. Hanbe!, I, 227, 285, 346.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/278.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/278.
[343] Müslim, iydeyn 4,1, Mesâcid 26; Tirmizî, cuma 36; Nesâî iydeyn 19, İbn Mâce, ikâme 155; Ahmed b. Hanbel, I, 34, 141, 227, 232, 242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/278.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/278-279.
[345] İbn Mâce, ikame 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/279-280.
[346] Saîd b. el-Museyyeb, Urve b. Zubeyr, Kasım b. Muhammed, Hârice b. Zeyd, Ebu Bekir b. Abdurrahmân, Süleyman b. Yesâr, UbeyduIIah b. Utbe.
[347] Abdurrezzak, el-Musannef, III, 293 - 294 (hds. no: 5687); Beyhakî, es-Sunenu'l-kubrâ, III, 286.
[348] Dârekutnî, Sünen, II, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/280.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/280.
[350] İbn Mâce, ikâme 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/280-281.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/281.
[352] Darekutnî, Sünen, II, 49; Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, III, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/281.
[353] Abdurrezzak, el-Musannef, III, 293 - 294 Ayrıca bk. Heysemî, MecmeıTz-zevâid, II, 205.
[354] Beyhakî, es-SünemT1-kübrâ, II, 291.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/281-282.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/283.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/283.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/283.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/284.
[360] el-A'râf (7), 205.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/284-288.
[362] Adı üzerinde ihtilâf edilmiştir. Haris b. Mâlik, İbn Avf ve Avf b. el-Hâris'dir, denilmiştir, sahâbidir. Buhârî, Ebû Vâkid'in Bedir savaşında hazır bulunduğunu söyler. (Bilgi için bk. tbnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, VI, 325; tbn Hacer, el-tsâbe, IV, 215).
[363] K.Kerim, 50. sûre.
[364] K.Kerim, 54. Sûre.
[365] Müslim, iydeyn 14; Tirmizî; iydeyn 4; İbn Mâce, ikame 157; Muvatta' , iydeyn 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/289.
[366] bk 1122 numaralı hadis.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/289-290.
[368] Nesâî, iydeyn 15; İbn Mâce, 159.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/290-291.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/291-292.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/292.
[372] Tirmizi, cuma 37; ibn Mâce, ikâme 162; Dârımî, salât 226; Ahmed b. Hanbel II, 109, 338.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/292.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/292.
[374] Bir nüshada bu başlık, "İmam bayram günü namaza çıkmamışsa ertesi gün çıkar mı?" şeklinde soru biçiminde vârıd olmuştur.
[375] Nesâî, ıydeyn 2; İbn Mâce, siyam 6; Ahmed, V, 57, 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/293.
[376] Felevây-ı Hindiye, 1 151-152.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/293-294.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/294.
[378] Bekr b. Mübeşşir: Medine'li sahabilerdendir. İshak b. Salim kendisinden hadis rivayet etmiştir. Sunen-i Ebû Dâvûd'da bundan başka hadis yoktur.
[379] Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 309; Hakim, el-Müstedrek, I, 296.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/295.
[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/295.
[381] Buhârî, iydeyn 3, zekât 31, 33, libâs 57; Müslim, iydeyn 2, 13; İbn Mâce, ikâmet 155; Ahmed b. Hanbel I, 280, 340, 220, 332.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/295-296.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/296-297.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/297.
[384] İbn Mâce, ikâme 167; Beyhâkî, es-Sünenu'I-kiibrâ, III, 359.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/298.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/298-299.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/299.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- AKŞAM VE SABAH OKUNACAK DUALAR VE ZİKİRLER
Seyyidül İstiğfar Duası
Sabah Ve Akşam Okunacak Zikirler Ve Dualar
Gecelerken Okunacak Dualar
Böcek Ve Haşerat Sokmasına Karşı Okunacak Duâ
Sabahleyin, Geceleyin Ve Yatarken Okunacak Dualar
Zararlı Şeylerden Korunmak İçin Okunacak Duâ
Akşamleyin Okunacak Duâ
Sabahları Ve Akşamları Okunacak Diğer Dualar
Yatarken Okunacak Diğer Bir Duâ
Sabahleyin Ve Akşamleyin Okunacak Duâ Ve Zikirler
Üzüntü, Keder Ve Borçtan Kurtulmak İçin Okunacak Duâ
Sabahleyin Okunacak Diğer Dualar
Sabah Ve Akşam Okunacak Haşr Sûresi'nin Fazileti
Düşmanla Karşılaşmada Okunacak Duâ
Sabah Ve Akşam Okunacak Diğer Bir Duâ
Peygamberimizin Hz. Fatıma'ya Sabahları Okumasını Öğrettiği Duâ
Musibetlerden Korunmak İçin Sabahları Okunacak Dua
Sabahleyin Okunacak Başka Bir Duâ
Sabah Ve Akşam Okunacak Diğer Dualar
Dünya Ve Âhiret Üzüntülerini Gidermek İçin Okunacak Duâ
Belâ Ve Tehlikelerden Korunmak İçin Okunacak Dualar
Cuma Sabahında Okunacak Dualar Ve Zikirler
Güneş Doğunca Okunacak Dualar
Güneş Yükselince Okunacak Duâ
Güneşin Zevalinden İkindiye Kadar Okunacak Duâ
İkindiden Sonra Güneşin Batışına Kadar Okunacak Dua
Akşam Ezanı İşitilince Okunacak Duâ
Akşam Namazından Sonra Okunacak Dualar
Vitir Namazında Okunacak Sureler Ve Ondan Sonra Okunacak Dualar
Yatağa Yatıp Uyanmak İstendiği Zaman Okunacak Dua
Belâ Ve Âfetlerden Korunmak İçin Okunacak Duâ
Yatarken Şeytanın Şerrinden Korunmak İçin Okunacak Dua
Allah'ı Zikretmeksizin Uyumanın Keraheti
Geceleyin Uykudan Uyanıpta Sonra Tekrar Uyumak İsteyenin Okuyacağı Dualar
Yatağında Rahatsızlanıpta Uyuyamayan Kimsenin Okuyacağı Dualar
Uykusunda Korkan Kimsenin Okuyacağı Dualar
Rüyasında Sevdiği Veya Hoşlanmadığı Bir Şey Görenin Okuyacağı Dualar
Kendisine Rüya Anlatılan Kimsenin Okuyacağı Dualar
Her Gecenin İkinci Yarısında Dua Ve İstiğfar Etmenin Fazileti
Duanın Kabul Vaktine Rasgelmek Ümidi İle Bütün Gece Boyunca Dua Etmek
Allâhu Teâlâ'nın Güzel İsimleri Ve Faziletleri

7- AKŞAM VE SABAH OKUNACAK DUALAR VE ZİKİRLER

Bil ki, bu bölüm, gerçekten çok geniştir. Bu kitabda da bundan daha geniş bir bölüm yoktur. Ben, bu zikirlerin özetlerinden bir kısmını burada bildireceğim. Kim bunların hepsini yapmaya muvaffak kılınır sa, bu onun için Allah'dan bir nimet ve fazilettir; ona müjdeler olsun... Bunların hepsini başaramayan kimse de, özetlerden dilediği ile yetinsin, bir zikir dahi olsa onu yapsın.
Bu bölüme esas teşkil eden, Kur'anı Kerîmden, yüce Allah'ın şu âyetidir:
"Güneş doğmadan önce ve güneş batmadan önce, Rabbına hamd ederek tesbîh et."[1] Yine Allah Tealâ buyurdu:
"Akşama doğru ve sabahleyin Rabbına hamdederk teşbih et"[2]
Yine buyurdu:
"Sabahleyin ve akşama doğru, nefsinde yalvararak ve sözü yükseltme-yip alçaltarak Rabbım zikret."[3]
Yine Allah Tealâ buyurmuştur:
"Allah rızâsını dileyerek sabah-akşam Rab'lerine duâ edenleri kovma."[4]
Yine Allah Tealâ buyuruyor:
"(O nur) o camilerde yakılır ki, onların yüce tanınmasını ve içlerinde kendi isminin anılmasını Allah emretmiştir. Bunlarda sabah ve akşam, Allah'ı teşbih ederler. Nice kişiler vardır ki, ne bir ticaret, ne de bir alışveriş, Allah'ı zikretmekten onları alıkomaz."[5]
Allah Tealâ yine buyurdu:
"Gerçekten biz onun (Davud Aleyhisselâm'ın) emrine dağlan bağlı kıldık da, akşama doğru ve kuşluk vaktinde onunla beraber teşbih ederlerdi."[6]

Seyyidül İstiğfar Duası

186- Şeddad ibni Evs'den (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "İstiğfarın seyyidi (Allah'dan, bağışlanmayı dilemenin en iyisi) şu:
"Allâhümme ente rabbî, lâ ilahe illâ ente, halaktenî ve ene abdüke ve ene alâ abdike va'dike mestata'tü. Ebû'u leke bini'metike aleyye, ve ebû'u bizenbî fağfir lî feinnehû lâ yeğfiruzzünûbe illâ ente euzü bike min şerri mâ sana'te"
(Allah'ım, Sen benim Rabbimsin. Senden başka ilâh yoktur. Beni yarattın ve ben Senin kulunum. Gücüm yeterince, Senin emrine ve va'dın üzereyim. Senin bana olan nimetini ikrar ve itiraf ediyorum. Günahımı da itiraf ediyorum, beni bağışla; çünkü Senden başkası günahları bağışlayamaz. Yaptığım şeylerin kötülüğünden Sana sığınırım. Bir kul, geceledi zaman bunu söyler de Ölürse, cennete girer, (yahud

cennet ehlinden olur). Sabahladığı zaman bunu söyler de o gününde ölürse, (yine cennete girer).[7]

Sabah Ve Akşam Okunacak Zikirler Ve Dualar

187- Ebû Hüreyre'den (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurdu:
"Kim kî, sabahladığı ve geceledigi zaman yüz defa şu tesbîhi yaparsa, kıyamet gününde bu yaptığından daha faziletlisi ile hiç kimse gelemez; ancak onun gibi söyleyen yahud buna ziyade yapan bir kimse gelebilir.
"Sübhânellâhi ve bihamdihî"
(Allah'a hamd eder olduğum halde O'nu noksanlıklardan tenzih ederim" Ebu Davud'un rivayetinde:
"Sübhânellâhi'l-azîmi ve bihamdihî"
(Yüce Allah'a hamd ederek onu noksanlıklardan tenzih ederim) şeklindedir.[8]
188- Sahih isnadlarla Abdullah ibni Hubeyb'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize namaz kıldırsın isteği üzere yağmurlu ve çok karanlık bir gecede evden çıktık. Nihayet ona kavuştuk. Bana;
- Oku! dedi. Ben bir şey söylemedim. Sonra
- Oku! dedi. Ben, bir şey söylemedim. Sonra;
- Oku! dedi. Ben dedim ki:
- Ey Allah'ın Resulü, ne söyleyim? Peygamber, şöyle söyle, buyurdu:
- Akşamladığın zaman ve sabahladığın zaman üçer kerre Kul Hüvel-lahu Ahad ile Muavvizeteyni (Felâk ve Nâs sûrelerini) oku her kötü şeyi senden engeller."[9]
189- Sahih isnadlarla Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem sabahladığı zaman şöyle buyururdu:
"Allâhümme bike asbehnâ ve bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike ne-mûtü ve ileyke'n-nüşûrü"
(Allah'ım! Senin varlığın sebebiyle sabahladık. Senin varlığın sebebiyle geceledik. Senin varlığınla yaşarız. Senin varlığınla ölürüz. Öldükten sonra dirilip hesap vermek Sanadır."
Geceledigi zaman da şöyle derdi:
"Allâhümme bike emseynâ ve bike nehyâ ve bike nemûtü ve ileyke'n-nüşûrü"
(Allah'ım! Senin varlığın sebebiyle geceledik. Senin varlığınla yaşarız, Senin varlığın sebebiyle ölürüz. Öldükten sonra dirilip hesap vermek sanadır.)"[10]
190- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu Aleyhi ve Sellem bir yolculukta bulunduğu zaman seher vaktine girince şöyle buyururdu:
"Semme'a sâmi'un bihamdillâhi ve hüsni belâihî ahynâ rabbenâ sâ-hibnâ ve efdıl aîeynâ â'izen billahi mine'n-nâri."
(Allah'a hamdinizi ve Allah'ın bize olan güzel imtihanını işiten kimse (bunu başkasına) ulaştırsın. Allah'ım! Bize sahib ol. Ateşten Allah'a sığınır olduğumuz halde, üzerimize nimetini ihsan et)"[11]

Gecelerken Okunacak Dualar

191- Abdullah ibni Mes'ud Hazretlerinden (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem geceledigi zaman şöyle derdi:
"Emseyna ve emse'l-mülkü lilîâh. Ve'î-hamdü lillâh. La ilahe ilîâhu vahdehu lâ şerike leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. Rabbi es'elüke hayra mâ tîhâzihilleyleti ve hayra mâ ba'de-hâ ve eûzü bike min şerri mâ fî hâzihilleyleti ve şerri mâ ba 'dehâ, rabbi eûzü bike mine'î-keseî ve'1-harami ve sûil kebiri, eûzü bike min azâbin finnâri ve azâbin fil-kabri."
(Biz Allah'ın (kulu) olarak geceledik, bütün mülk de Allah'ın olarak geceledi. Ha m d Allah'a mahsustur. Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır; O'nun ortağı yoktur.
Mülk O'na mahsustur; hamd O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir. Rabbim! Bu gecede bulunanın hayırlısını, ve bundan sonra olanın da hayırlısını Senden isterim. Bu gecede olanın şerrinden ve bundan sonra olanın şerrinden Sana sığınırım. Rabbim! Tenbellikten, kocalmadan ve bunamaktan Sana sığınırım. Cehennemdeki azabdan ve kabirdeki azabdan Sana sığınırım." Sabahladığı zaman yine bunu söylerdi: "Asbahnâ ve Asba-halmülkü Lillâh." (Yalnız gecelemek manası yerine sabahlamak manasuı-daki kelimeyi kullanırdı.[12]

Böcek Ve Haşerat Sokmasına Karşı Okunacak Duâ

192- Ebû Hüreyre'den (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir adam, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip dedi ki: Dün beni ısıran akrebden ne çektim.... Peygamben ona şöyle buyurdu: "Geceledigin zaman şunları söyleyeydin, o sana zarar vermezdi:
'Eûzü bikelimâtillâhittâmmâti min şerri mâ halaka" (Allah'ın Kıır'anına sığınırım, yarattığı şeyin kötülüğünden).[13]
İbni Sünnî'nin kitabında rivayet edildiğine göre, orada ravi demiştir ki, Peygamber şöyle buyurdu:
"Eûzü bikelimâtillâhittâmmâti min şerri mâ halaka (Allah'ın Kur'amna sığınırım, yarattığı şeyin kötülüğünden...) Bunu
üç defa söylemiş olsaydı, ona hiç bir şey zarar vermezdi."

Sabahleyin, Geceleyin Ve Yatarken Okunacak Dualar

193- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) Sahîh bir isnadla rivayet edildiğine göre, Ebû Bakir Es Sıddîk (Radıyallahu Anh) dedi ki: Ya Resûlallah!
Sabahladığım ve geceledigim vakitlerde söyleyeceğim bir takım sözler (teşbihler) bana emret.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki, sabahladığın zaman, geceledigin zaman ve yatağına girdiğin zaman şunları şöyle:
"Aîlâhümme fâtınssemâvâti ve'î-arzı, âlime'l-gaybi ve'ş-şehâdeti, rabbe külli şey'in ve melîkehu. Eşhedü en lâ ilahe illâ ente. Eûzü bike min şerri nefsî ve şerri*ş'-şeytâni ve şirkihi."
(Ey gökleri ve arzı yaratan, gaybi ve hazin bilen, her şeyin Rabbi ve maliki olan yüce Allah'ım! Şahidlik ederim ki, Senden başka ilâh

yoktur. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve şirkinden Sana sığınırım"[14]
194- Geçen hadisin benzerini Ebû Malik EI-Eş'arî'nin rivayetinden (radıyallahu Anh) naklettik. Şöyle ki, ashab sordular: Ya Resûlallah! Bize bir duâ öğret ki, onu sabahladığımız zaman, akşamladığımız zaman, yattığımız zaman söyleyelim. Bunun üzerine Peygamber o duayı söyledi. Aynı zamanda ravi, "Ve şirkihi" kelimesinden sonra şu sözü de ilâve etti:
"Ve en nakterife sûen ala enfüsinâ ev necürrehu ala müsîimin." (Nefsimize kötülük kazanmaktan yahud kötülüğü bir müslümana çekmekten (Ya Rab, Sana sığınırız). .."[15]
Metinde geçen "şirk" kelimesi, şirk ve şerek diye iki şekilde okunur. Birinci şekilde "şirk" olarak okununca, Allah'a ortak koşmaya götüren her şeyden Allah'a sığınma manasını taşır. îkinci şekilde "Şerek" olarak okunursa, şeytanın tuzaklarından Allah'a sığınma manasında olur.

Zararlı Şeylerden Korunmak İçin Okunacak Duâ

195- Osman ibni Affan'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Her günün sabahında ve her gecenin akşamında, üç kez şunları söyleyen bir kula hiç bir şey zarar vermez:
"Bismillâhillezîlâ yedurru ma'a ismihîşey'un ÎVl-arzı velâ fissemâi (ve hüve's-semî'ul'alîm."
(İsmini anmakla, ne yerde ve ne de gökte hiç bir şey zarar vermeyen . Allah'ın adı ile korunurum. O, her şeyi işitir, her şeyi bilir)[16]

Akşamleyin Okunacak Duâ

196- Sevban'dan (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: '(Kim akşamladığı zaman şu sözleri söylerse, Allah' Teaîâ'nın onu razı kılması, Allah üzerine bir hak olur:
"Razîtü billahi rabben ve bi'1-isîâmi dînen ve bi muhammedin (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) nebiyyen."
(Rabb olarak Allah'a, din olarak İslama ve Peygamber olarak Mu-hamraed'e (SaUallahu Aleyhi ve Sellem) razı oldum)"[17]

Sabahları Ve Akşamları Okunacak Diğer Dualar

197- Enes'den (Radıyallahu Anh) sağlam bir isnadla rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim ki, sabahladığı zaman yahud akşamladığı zaman:
"AlIâhümme innî ashabtü üşhidüke ve üşhidü hameîete arşike ve meî'a-tikete ve cemi'a haîkıke enneke ente lâ ilahe illâ ente ve enne muhammeden abdüke ve resûlüke."
(Allah'ım! Seni şah id tutar olduğum halde, Arş'mı taşıyanları, meleklerini ve bütün mahlûkâtını da şahid tutar olduğum halde sabahladım ki, Sen Allah'sın; Senden başka ilâh yoktur. Mu ham m e d de Senin kulundur ve Resulündür) derse, Allah onun dörtte birini ateşten âzâd eder. Bunları iki defa söyleyenin Allah yarısını ateşten âzâd eder. Bunları üç defa söyleyenin, Allah Tealâ dörtte üçünü âzad eder. Eğer bunları dört defa söylerse, Allah Tealâ onun (tümünü) ateşten âzâd eder."[18]
198- Sahabî Abdullah ibni Gannâm'dan sağlam bir isnadla rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim sabahladığı zaman şu sözleri söylerse, o günün şükrünü yapmış olur, akşamladığı zaman söylerse, o gecenin şükrünü yapmış olur:
"AlIâhümme mâ şsbaha bî min ni'metin feminke vahdeke, lâ şerike leke. Leke'l-hamdü ve leke'ş-şükrü."
(Allah'ım! Bende bulunan her nimet yalnız Sendendir, Senin ortağın yoktur. Yalnız Sanadır hamd, yalnız Sanadır şükür...)"[19]
199- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) sahih isnadlarla rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, akşam ve sabah şu duaları bırakmazdı:
"AİIâhümme innî es'elüke'i-fiddünyâ ve fi'1-âhirati. AİIâhümme innî ve es'elüke'l-afve'l-âfiyete fî dîni ve dünyâye ve ehlî ve mâlî. Alîâhüm-me'stür avrâtî ve âmin rev'âti. Alîâhümme'hfaznî min beyni yedcyye ve min halfî ve an yemîni ve an şimalî ve min fevkî. Ve eûzü biazametike en uğtâle min tahtî."
(Allah'ım! Ben, dünya ve ahirette Senden afiyet isterim. Allah'ım! Dinim, dünyam, ehlim ve malım hakkında Senden afiyet isterim. Allah'ım! Ayıblanmı ört, korktuğum şeylerden beni emin kıl. Allah'ım! Önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden (gelecek musibetlerden) beni koru. Alt tarafımdan gelecek ânî felâketten Senin azametine sığınırım)"[20] Veki' demiştir ki, "alt taraftan gelecek felâketle" Hazreti Peygamber yere göçmeyi kasdetmiştir.

Yatarken Okunacak Diğer Bir Duâ

200- Hazreti Ali'den (radıyallahu Anh) sahih isnadla rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah SalİallahuAleyhi ve Sellem yatacağı zaman şöyle derdi:
"AlIâhümme innî ve eûzü bivechike'lkerîmi ve bikelimâtike'ttâmmeti min şerri mâ ente âhizun binâsıyetihî. AİIâhümme ente tekşifu'l-mağreme velme'seme. AİIâhümme lâ yühzemu cündüke ve lâ yuhlefu va'düke ve lâ yenfa'u zelceddi minke'l-ceddü. Sübhâneke ve bihamdike."
(Allah'ım! Senin tasarrufun altında bulunan şeyin şerrinden, Kerîm olan zâtına ve her yönü ile mükemmel ki tabla rma sığınırım. Allah'ım! Borcu ve günahı Sen dağıtırsın. Allah'ım! Senin ordun mağlub olmaz, va'dın da bozulmaz.Güçlüye gücü fayda vermez; güç ve azamet ancak Sendendir. Sana hamd ederek Seni (noksanlıklardan tenzih ederim)"[21]

Sabahleyin Ve Akşamleyin Okunacak Duâ Ve Zikirler

201- Ebû Ayyaş'dan (Radıyallahu Anh) sağlam isnadlarla rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim ki, sabahladığı zaman:
"Lâ ilahe ilîâllâhu vahdehû la şerîke lehu, lehu'l-mülkü velehu'l-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadîr."
(Allah'dan başka ilâh yoktur; yalnız O vardır, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, ha m d O'nundur ve O, her şeye kadirdir); derse, Hazreti İsmail (Aleyhisselâm) evladından bir köle âzâd etmek kadar sevab alır, ona on hasene yazılır, ondan on günah düşürülür, on derece yükseltilir ve akşama girinceye kadar şeytandan korunmuş olur. Bu kelimeleri gecelediği zaman söylerse, sabahlayıncaya kadar aynen bu mükâfatı alır."[22]

202- Ebû Malik El-Eş'arf den (Radıyallahu Anh) sağlam isnadla rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz sabahlayınca şöyle desin:
"Asbahnâ ve asbaha'l-mülkü lillâhirabbi'l-âlemîn. Allâhümme es'-elüke hayre haze'l-yevmi fethahu venasrahu venûrahu ve bereketehu ve hüdâhu ve eûzü bike min şerri mâ fîhî ve şerri mâ bâdehû."
(Mülk, âlemlerin Rabbı Allah'ın olduğu halde sabahladı, biz de sabahladık. Allah'ım! Bugünün hayrını Senden isterim: Bugünün zaferim isterim, galibiyetini isterim; nurunu, bereketim ve hidâyetini isterim. Bugünde olan ve bundan sonraki günlerde olan kötülükten Sana sığınırım... Sonra gecelediği zaman aynen böyle söylesin. "[23]
203- Abdurrahman ibni Ebî Bekre'den rivayet edildiğine göre, Abdur-rahman babasına şöyle dedi: Babacığım! Hep senden işitiyorum, şöyle duâ ediyorsun:
"Allâhümme âtinî fî bedeni allâhümme afinîil sem% Allâhümme afim ît basarı. AUâhümme innî eûzü bike mine'l-küfri ve'l-fakri. Allâhümme eûzü bike min azâbi'l-kabri. Lâ ilahe illâ ente."
(Allah'ım, bedenime afiyet ver. Allah'ım kulağıma (işitmeme) afiyet ver. Allah'ım, gözüme afiyet ver. Allah'ım, küfürden ve fakirlikten Sana sığınırım. Allah'ım, kabir azabından Sana sığınırım. Senden başka İlâh ' yoktur." Bu sözleri, sabahladığın zaman üç kez ve akşamladığın zaman da üç kez tekrar ediyorsun? Bunun üzerine babası cevab verdi: Ben, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bu sözlerle duâ ettiğini işittim. Ben de, onun sünneti ile sünnetlenmeyi seviyorum.[24]
204- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Fesübhânellâhi hîne tümsûne ve hîne tüsbihûn. Ve lehulhamdü fis-semâvâti vel-arzı veaşiyyen ve hine tuzhirün. Yuhriculhayye minelmeyyiti ve yuhricülmeyyite minelhayyi ve yuhyiî-arze ba'de mevtiha ve kezalike
tuhrecûn."
(Akşamladığınız vakit, sabaha kavuştuğunuz vakit, Allah'ı teşbih edin. Göklerde ve yerde hamd O'nundur. İkindi ve öğle vakitlerinde de (teşbih edin). O, ölüden diri çıkarır ve diriden de ölü çıkarır. Toprağa kuruduktan sonra hayat verir. Siz de kabirlerden böyle çıkarılacaksınız.(Rûm/17-19) Kim, sabahladığı zaman bunu okursa, o günde kaybettiği şeylere (yapamadığı sevab ve zikirlere) kavuşur. Gecelediği zaman bunları söyleyen kimse de, o gecesinde kaybettiği şeylere nail olur."[25]
205- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kızlarından (Radıyallahu Anhünne) birinden rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ona şöyle demesini öğretmişti:
"Sabaha çıkınca şöyle söyle:
"Sübhâneliâhi ve bihamdihîlâ kuvvete illâ billahi. Mâşâallâhu kâne ve mâ lem yese' lem yekûn. A 'îemu ennellâhe alâ külli şey'in kadîrun ve enneüâhe kad ehâta bikülli şey'in ilmen."
(Allah'a ha m d ederek O'nu (noksanlıklardan) tenzih ederim. Kuvvet ancak Allah'ındır. Allah'ın dilediği olur, dilemediği şey olmaz. Biliyorum ki, gerçekten Allah her şeye kadirdir ve Allah, her şeyi ilmi ile kuşatmıştır.) Kim bunları sabahleyin söylerse, akşamlayıncaya kadar korunmuş olur. Kim de akşamlayınca bunları söylerse, sabahlayıncaya kadar korunmuş olur."[26]

Üzüntü, Keder Ve Borçtan Kurtulmak İçin Okunacak Duâ

206- Ebû SaidEl-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Bir gün, Resûltillah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Mescide girdi. Bir de orada Ebû Ümâme adında ensardan bir adam bulunuyordu. Peygamber ona: Ey Ebû Ümâme, böyle namaz vakti olmadığı bir zamanda seni burada oturuyor görmekteyim, (nedir bu halin)? dedi. Ebû Umâme:
- Üzerime çöken üzüntüler ve borçlar, ya Resûlallah!... Peygamber efendimiz buyurdu:
- Sana bir takım sözler öğreteyim mi ki, onları söylediğin zaman, Allah senin üzüntünü gidersin ve senden borcunu ödesin? Ben, evet (öğret) ya Resûlallah, dedim. Peygamber efendimiz buyurdu:
Sabahladığın ve akşamladığın vakitlerde şunları söyle:
"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-hemmi ve'1-hezeni ve eûzü bike mine'i-aczi ve'1-ke'seîi. Ve eûzü bike mine '1-cünbi ve'1-buhli. Ve eûzü bike min ğalebeti'd-deyni ve kahrirricâli."
(Allah'ım! Üzüntü ve kederden Sana sığınırım. Acziyetden ve ten bellikten Sana sığınırım. Korkaklıktan ve cimrilikten Sana sığınırım. Borç altına düşmekten ve düşmanların üstün gelmesinden Sana sığınırım." Ebû Ümâme der ki, ben bunu yaptım. Allah Tealâ, üzüntü ve kederimi giderdi ve borcumu benden kaldırdı.[27]

Sabahleyin Okunacak Diğer Dualar

207- Abdullah ibni Ebza'dan (Radıyallahu Anh) sahîh bir isnad ile rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, sabah vaktine girince şöyle derdi:
"Asbehnâ alâ fıtrati'l-isîâmi ve kelimeti'l-ihlâsi ve dini nebiyyinâ mu~ hammedin (sallallahu aleyhi ve sellem) ve milleti ibrâhîme (aleyhisselâm) hanîfen müslimen ve mâ ene mine'l-müşrikîn.
(İslâm ahlâkı ve ihlâs (tevhîd) kelimesi üzere sabahladık. Yine Peygamberimiz Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dini ve hakdan şaşmayan, islâm olan İbrahim'in (Sallallahu Aleyh) dinî üzere sabahladık. Ben asla müşriklerden olmadım.[28]
208- Abdullah ibni Ebî Evfa'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Asbehnâ ve asbaha'l-mülkü îillâhiazze ve celle. Ve'1-hamdü lillâhi, ve'1-kibriyâu ve'1-azametü Jillâh, ve'1-halku ve'1-emru velleylü vennehâru ve mâ sekene fîhimâ lillâhi teâlâ, Allahümtne'c'al evvele hazennehâri salâ-hen ve evsetehû necâhan ve âhirahu fe'lâhan, yâ erhame'r-râhimîn.'*
(Biz ve bütün mülk, Allah Azze ve Celle'nin olarak sabahladık. Hamd Allah'a mahsustur, azamet ve yücelik Allah'ındır. Bütün yaratıklar, bütün işler, gece ve gündüz ve bunlarda bulunan her şey, Allah Teâlâ'ya aittir. Allah'ım! Bu sabahın evvelini düzen, ortasını basan ve sonunu da kurtuluş yap, ey merhamet edenlerin en merhametlisi..."[29]

Sabah Ve Akşam Okunacak Haşr Sûresi'nin Fazileti

209- Ma'kıl ibni Yesar'dan (radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Kim sabahladığı

zaman üç kez
"Eûzü billâhissemî'il-alîmi mineşşeytâni'r-racîm."
(Kovulmuş Şeytandan, her şeyi işiten ve bilen Allah'a sığınırım), der
de sonra Haşir sûresinin sonundan üç ayet okursa, Allah o kimseye yetmiş-bin melek vazifeli kılar da ona akşamlayıncaya kadar rahmet dileğinde bulunurlar. O gün ölürse, şehid olarak ölür. Bunları akşamleyin söylerse, aynı durumda olur."[30]

Düşmanla Karşılaşmada Okunacak Duâ

210- İbrahim'in oğlu Muhammed (Radıyallahu Anh), babasından rivayet ettiğine göre, babası demiştir ki:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Selem, bir savaş müfrezesinde bize görev verdi ve sabah-akşam şu ayeti okumamızı bize emretti:
"Efehasibtüm ennemâ halaknâhüm abesen." (Sizi boşuna yere yarattığımızı mı sandınız?)[31] Biz bunu okuduk da ganimet elde ettik ve selâmet bulduk."[32]

Sabah Ve Akşam Okunacak Diğer Bir Duâ

211- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "Resûlül-lah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sabahladığı ve akşamladığı vakitlerde şu duayı okurdu:
"Allâhiimme es*elüke min fec'eti*I-hayri ve eûzü bike min fec'etişşerri." (Allah'ım! Ansızın gelecek hayırdan isterim Senden. Kötülüğün ansı-zın geleninden de Sana sığınırım"[33]

Peygamberimizin Hz. Fatıma'ya Sabahları Okumasını Öğrettiği Duâ

212- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazreti Fatıma'ya (Radıyallahu Anha) şöyle buyurdu:
"Sana öğüt olarak vereceğimi dinlemekten seni alıkoyan nedir? Sen sabahladığın ve akşamladığın vakit şöyle demelisin:
"Ya hayyu ya kayyûmu bike esteğîsü feasîih Ii şe'nî külîehû ve lâ te-kilnî ilâ nefsî tarfete aynin."
(Ey Hayy ve Kayyüm Ancak Senden yardım isterim. Benim bütün hallerimi düzelt ve bir lâhza beni nefsime bırakma."[34]

Musibetlerden Korunmak İçin Sabahları Okunacak Dua

213- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Bir adam, başına felâketler geldiğinden Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyet etti. Buna karşılık Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona dedi: Sabahladığın zaman şunu söyle; sana hiç bir şey (musibet, geçmez.
"Bismiîlâhi ala nefsî ve ehlî ve mâlı."
(Kendimi, ehlimi ve malımı Allah'ın adıyla korurum) Adam bunları söyledi de, bütün felaketler ondan gitti."[35]

Sabahleyin Okunacak Başka Bir Duâ

214- Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sabahladığı zaman şöyle söylerdi:
"AUâhümme innî es'elüke ilmen nâfi'an ve rızkan tayyiben ve amelen mütekabbelen"
(Allah'ım, Senden faydalı ilim, helâl rızık ve makbul amel istiyorum."[36]

Sabah Ve Akşam Okunacak Diğer Dualar

215- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim ki, sabahladığı ve akşamladığı vakit üçer kez şunları söylerse, o dilemiş olduğu şeyleri tamamlamak Allah üzerine gerekli olur:
"Allâhümme innîasbahtü minke fîni'metin ve afiyetin ve setrin, fee-timme ni'meteke aleyye ve âfiyeteke ve setreke fiddünya ve'1-ahireti."
(Allah'ım! Ben Senin nimetlerin içinde, afiyet ve örtün içinde sabahladım. Dünya ve âhirette üzerime nimetlerini, afiyet ve örtünü tamamla)[37] (insan gecelediği zaman bu duayı okurken "Asbahtü" yerine, "Emseytü" sözünü kullanır.)
216- Zübeyr ibni Avvam'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kulların sabahladığı hiç bir sabah yoktur ki, bir münadî (çağına) şöyle çağırmış olmasın:
' 'Sübhânelmelikül-kuddûsü"
(Noksanlıklardan münezzeh olup kemal sıfatlan ile vasıflanan Allah her şeye maliktir)
İbni Sünnî'nin rivayetinde ise şöyledir: "Bir çağına şöyle çağırır: "Eyyühelhalâiku, sebbihul-melikel-kuddüse"
(Ey yaratıklar! Her şeyin sahib ve idarecisi olan, her noksanlıktan münezzeh bulunan varlığı teşbih edin.,.)"[38]
217- Büreyde'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim, sabah ve akşam şunları söyler de sonra ölürse, Cennete girer:
"Rabbiyellâhu tevekkeltü aleyhi, lâ ilahe illâ hüve aleyhi tevekkeltü ve hüve rabbü'l-arşi'l-azîmi, lâ ilahe illâllâhu'1-aliyyi'l-âzîm. Mâşâ ellâ-hu kâne ve mâ lem yeşe'lem yekûn. A 'îemu ennellâhe ala külli şey'in ka-dîr. Ve ennellâhe kad ehâta bikülli şey'in ilmen."
(Rabb'ım Allah'dır. O'na tevekkül ettim. O'ndan başka İlâh yoktur. O'na tevekkül ettim; O, büyük Arş'ın Rabbıdır. Yüce ve büyük olan Al-lah'dan başka ilâh yoktur. Allah'ın dilediği olur, dilemediği şey olmaz.
Biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir ve Allah ilmi île her şeyi kuşatmıştır)"[39]
218- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Sizden herhangi biriniz, Ebû Zamzam gibi okumaktan aciz misiniz? Ashab sordu: Ey Allah'ın Resulü, Ebû Zamzam kimdir? Peygamber efendimiz buyurdu:

O adam, sabahlayınca şöyle derdi:
"Allâhümme innî kad vehebtü nefsî ve ırzîleke. Felâ yeştümü men şe-temehû ve lâ yezlimu men zalemehu ve lâ yedribu men dambehû."
(Allah'ım! Gerçekten ben nefsimi ve şerefimi Sana hibe ettim. Artık ona kötü söyleyen, kötü söylemiş olmaz (çünkü benim bir varlığım kalmamıştır). Ona zulmeden zulüm yapmış olmaz, onu d öğen de doğmuş olmaz."[40]

Dünya Ve Âhiret Üzüntülerini Gidermek İçin Okunacak Duâ

219- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim sabah ve akşam yedi kez şu sözleri söylerse, dünya ve ahiret işlerinden kendisine üzüntü veren şeyleri Allah giderir:
(tHasbiye'llâhu lâ ilahe illâ hüve aleyhi tevekkeltü ve hüve rabbü'l-arşi'l-azîmi."
(Allah bana kâfidir; O'ndan başka ilâh yoktur. O'na tevekkül ettim; O, büyük Arş'ın Rabbıdır."[41]

Belâ Ve Tehlikelerden Korunmak İçin Okunacak Dualar

220- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim Sabahladığı zaman Mü'min sûresinin başından üç âyetle (Hâ-Mim) den (İleykel-mesir)e kadar, Âyete'I-Kürsiyyi okursa, bunları okumakla akşama kadar korunmuş olur. Bunları gecelediği zaman okursa, sabahla-yıncaya kadar bunlarla korunmuş olur."[42]
Bunlar, anlatmak istediğimiz hadîslerden bir kısımdır. Allah Tealâ'nın başarı sağladığı kimseye bunlar yeter. Bunlarla ve diğer hayır yollan ile amel etmeye muvaffakiyet vermesini Yüce Allah'dan dileriz.
221- Talk ibni Hubeyb'den rivayet edildiğine göre demiştir: Bir adam, Ebû'd-Derdâ Hazretlerine gelip dedi ki, evin yandı? O, yanmadı; çünkü Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den işittiğim kelimelerle Allah Azze ve Celle bunu yapmaz. Kim ki, gündüzünün evvelinde bu sözleri söylerse, akşamlayıncaya kadar ona musîbet değmez. Gündüzün sonunda bunları kim söylerse, sabahlayıncaya kadar ona musîbet değmez. O sözler şunlardır, dedi:
"Allâhümme ente rabbî, lâ ilahe illâ ente aleyke tevekkeltü ve ente rabbü'l-arşi'i-azîmi. Mâ şâcllâhu kâne, vemâ lem yeşe'lem yekûn. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi'-aliyyi'1-azîm, A'İemu ennellâhe alâ külli şey'in kadir ve ennellâhe kad ehâta bikülli şey'in ilmâ. Allâhümme innî eûzü bi~ ke min şerri nefsî ve min şerri külli dâbbeün ente âhizun binâsiyetihâ. İn-ne rabbî alâ sıratın müstakim,"
(Allah'ım, Sen benim Rabbimsin. Senden başka ilâh yoktur. Sana tevekkül ettim, Sen büyük Arş'm Rabbısın. Allah'ın dilediği olur; dilemediği olmaz. İbâdetlere güç yetirmek ve kötülüklerden korunmak, ancak yüce olan büyük Allah'ın kuvvet ve kudreti iledir. Biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir. Allah ilmi ile her şeyi kuşatmıştır. Allah'ım! Nefsimin kötülüğünden ve kudret elinle tuttuğun her canlının kötülüğünden Sana sığınırım. Benim Rabbım doğru (hak) yol üzeredir)"[43]
îbni Sünnî, bu hadisi başka bir yolla, Peygamber Salllalahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından bir adamdan rivayet etti ve "Ebu'd-Derdâ'dan" rivayet, demedi. Bu rivayette, Ebû'd-Derdâ Hazretlerine adamın gelmesi tekerrür edip ona şöyle demiştir: Yangın evine ulaştı, evin yandı. Ebû'd-Derdâ, cevab verir: Yanmamıştır; çünkü ben, Peyamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işittim:
"Kim sabahladığı zaman, bu sözleri söylerse (yani yukarda anlatılanları okursa), ona, nefsi, ehli ve malı hakkında hoşlanmayacağı bir şey isabet etmez." Gerçekten ben, bugün bu sözleri söyledim (benim evim yanmamıştır). Sonra dedi ki, kalkın beraber gidelim. Kendisi ile beraber yanındaki adamlar kalktılar ve evine kadar gittiler. Gerçekten onun evinin çevresi hep yanmış; fakat onun evine bir şey değmemişti.

Cuma Sabahında Okunacak Dualar Ve Zikirler

Bil ki, cuma günü dışında ne söylenir (zikir yapılırsa) cuma günü de söylenir. Cuma gününde, diğer günlerden daha ziyade zikir yapmak müsta-hab olduğu gibi, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem üzerine "Salât" getirmek daha çok yapılır.
222- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Cuma günü sabah namazından önce kim üç defa şu zikri yaparsa, günahları deniz köpüğü kadar bile olsa, Allah onun günahlarını bağışIar:
"Estağfiruiîâhellezî lâ ilahe illâ huve'l-hayyu'î-kayyûme ve etûbü iieyh." (Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'dan mağfiret dilerim. O, Hayy'dır (hayat sahibidir), Kayyûm'dur (her şeyi idare ve tasarruf edendir) O'na yönelir tevbe ederim).[44]
Cuma günü içinde şüphesiz duaların kabul edildiği (icabet saatim) zamanı bulabilmek için, cuma günü fecrin doğuşundan itibaren güneş batın-caya kadar bütün gün çok duâ yapmak müstahabdır. Bu vakit üzerinde çok çeşitli sözler söylenmiştir: Bu icabet vakti, fecir doğduktan sonra güneş doğmadan önceye kadar olan zamandır, güneş doğduktan sonradır. Zeval vaktinden sonradır. İkindiden sonradır. Bir kısmı da, bu zamanlardan başkasidır, demiştir. Doğrusu ve sahih olanı, Müslim'in Sahîh'inde sabit olup Ebû Musa El-Eş'arî'nin Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'den rivayet ettiği şu hadîstir: "İcabet saati, imamın minber üzerine oturuşu ile namazdan selâm verme arasındaki vakittir."

Güneş Doğunca Okunacak Dualar

223- Ebû Sa'id El-Hudri'den (R.Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, güneş doğduğu zaman Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle derdi:
"Elhamdü lillâhilîezî cellelenâ elyevme âfîyetehû ve câebişşemsi min matla'ihâ. Allâhümme esbahtü eşhedü leke bimâ şehidte bihîlinefsike ve şehidet bihî melâiketü ve hameletü arşike ve cemîu halkıke enneke entel-îâhu. Lâ ilahe illâ ente'l-kâimü bilkısti. Lâ ilahe illâ ente'l-azîzu'l-hakîm. Üktüb şehâdetîba'deşehâdetimelâiketi ve uli'1-ılmi, Allâhümme ente's-selâmü ve minke's-selâm ve ileyke's-selâm. Es'elüke yâ ze'1-celâli ve'l-ikrâmi en testecîbe lenâ da'vetenâ ve en tu'hyenâ rağbetenâ ve en tuğni-yenâ ammen ağneytehû annâ min halkıke. Allâhümme aslih lîdîniyellezî huve ısmetü emrî. Ve aslih lî dünyâyelletî fîhâ maîşetî. Ve aslih lî âhireti-yelletî ileyhâ münkalebî. '*
(Bugün üzerimize afiyeti bürüyen ve güneşi doğudan getiren Allah'a ha m d olsun... Allah'ım. Kendine şahid kıldığın şeylerle Senin varlığına şahidlik ederim; meleklerinin, Arş'ını taşıyanların ve bütün yaratıklarının şehâdeti ile şahidlik ederim ki, Sen Allah'sın, Senden başka adaleti ayakta tutan ilâh yoktur. Azîz ve Hakîm olan ilâh, ancak Sensin. Meleklerinin ve ilim sahihlerinin şehâdetinden sonra benim şehadetimi kabul et. Allah'ım, Sen her türlü noksanlıktan selâmet üzeresin, selâmet Sendendir ve selâmet bulmak da Sanadır. Ey Celâl ve

İkram sahibi,duamızınkabulünüSendenistiyorum;isteğimizin verilmesini, yaratıklarından bize muhtaç bırakmadıklarına, bizi muhtaç bırakmamanı Senden isterim. İşimin selâmeti olan dinimi bana düzelt. Geçimim kendisinde olan dünyamı da düzelt ve dönüp varacağım yer olan âhiretimi de düzelt."[45]
224- Abdullah ibni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) mevkuf olarak rivayet edildiğine göre, kendisi, güneşin doğmasını gözetleyip ona haber verecek birini görevlendirirdi. Güneşin doğuşunu ona haber verince (Abdullah ibni Mes'ud) şöyle derdi:
"Elhamdü lillâhilîezî vehebe lenâ hâze'l-yevme ve ekâlenâ fihi aserâtinâ." (Bugünü bize bağışlayan ve bugünde bizden engelleri kaldıran Allah'a hamd olsun.."[46]

Güneş Yükselince Okunacak Duâ

225- Amr ibni Abese'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Güneş yükselir de, Allah Teâlâ'mn yaratıklarından mevcut bulunan her şey, Aziz ve Yüce olan Allah'ı teşbih eder; ancak şeytandan olanlarla insanların kötüleri yapmaz."[47]

Güneşin Zevalinden İkindiye Kadar Okunacak Duâ

Daha önce, insan elbisesini giydiği ve çıkardığı zaman, helaya girdiği ve çıktığı zaman, abdest aldığı zaman, mescide giderken ve kapısına vardığı zaman, mescide girince, müezzini ve ikâmet getireni işittiği zaman, ikâmetle ezan arasında, namaza duracağı zaman, namazın başından sonuna kadar olan ibâdet zamanında ve namazdan sonra ne okuyacağını anlatmıştık. Namazla ilgili bütün dualarda, her türlü namaz müşterektir, onlarda da aynen uygulanır.
Zevalden (güneşin öğle vaktinden batıya kaymaya başlamasından) sonra zikir ve diğer ibâdetleri çok yapmak, şu bize rivayet edilen hadisten dolayı müstahabdır:
226- Abdullah ibni's-Saib'den rivayet edildiğine göre demiştir ki: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, güneşin zevalinden sonra ve öğle namazından (farzından) önce dört rekât namaz kılardı ve buyururdu: Bu öyle bir vakittir ki, bu zamanda gök kapıları (rahmet kapıları) açılır; isterim ki, benim salih amelim oraya yükselsin. "[48]
Öğle vazifelerini yaptıktan sonra, çok zikir yapmak müstahabdır; çünkü bu hususta Allah Tealâ "Akşam ve sabah, Rabbine hamd ederek onu teşbih et." buyurduğundan zevalden akşama kadar olan geniş zamanda zikir yapılmasını istemiştir. Âyeti kerimenin metninde geçen "EI-Aşiyyu" sözü, güneşin zevalinden batışına kadar olan zamandır.
İmam Ebû Mansûr El-Ezherî, demiştir ki, Arab'larda "EI-Aşiyyu", güneşin zevali ile batışı arasındaki zamandır.

İkindiden Sonra Güneşin Batışına Kadar Okunacak Dua

Öğleden sonra ve ikindiden sonra ne söyleneceği daha önce geçmişti. tkindi vaktinde zikirleri çok yapmak, tekidli olarak müstahabdır; çünkü ikindi namazının (Kur'an-ı Kerim'de ihtimam gösterilen) orta namaz olduğu, selef ve daha sonraki alimlerin çoğunluğu tarafından söylenmektedir. Bir de sabah vaktinde zikirlere daha çok itina göstermek müstahabdır. Çünkü bu iki namaz, "Orta namaz" olarak söylenenlerin en sahihleridir.
İkindiden sonra ve gündüzün sonunda zikri daha fazla çoğaltmak müs-tahabdır. Allah Teâlâ Hazretleri buyuruyor:
"Güneş doğmadan önce ve güneş batmadan önce Rabbine hamd ederek tesbîh et (Rabbını noksanlıklardan tenzih et "Sübhanellahi ve bihamdihi" söyle yahud sabah ve ikindi namazını kıl.[49]
Yine buyuruyor:
"Akşam ve sabah Rabbine hamd ederek teşbih et."[50]
Yine buyurur:
"İçinden yalvararak ve korkarak ve gizlice, sabah ve akşam vakitlerinde Rabbını An (teşbih et)."[51]
Yine buyurmuştur:
"Sabah ve akşam vakitlerinde, o ibâdet yerlerinde Allah'ı teşbih ederler. Nice erkek vardır ki, ne bir kazanç, ne de bir alış-veriş, Allah'ı anmaktan onları meşgul etmez. "[52]
227- Enes'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"İkindi namazından itibaren güneş batıncaya kadar zikreden bir toplum ile oturmam, Hazreti İsmail'in (şerefli soyundan) sekiz köle azad etmemden bana daha sevimlidir. "[53]

Akşam Ezanı İşitilince Okunacak Duâ

228- Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Akşam ezanı zamanında, şöyle söylememi, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana öğretti:
"Allâhümme hazâ ikbâlü leylike ve idbârü nehârike ve esvâtü düâtike
feğfirti."
(Allah'ım! Bu an, gecenin gelmesi ve gündüzünün gitmesidir. Sana dua edenlerin de sesleridir, beni bağışla.)"[54]

Akşam Namazından Sonra Okunacak Dualar

Az önce geçti ki, her namazın sonunda daha evvel anlattığımız zikirler söylenir. Bununla beraber akşam namazının sünnetini kıldıktan sonra, Ibni Sünnî'nin Kitabında rivayet ettiğimiz şu duayı okumak suretiyle ziyade yapmak müstahabdır:
229- Ümmü Seleme'den rivayet edildiğine göre demiştir ki: "Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem akşam namazından (farzından) dönünce eve girip iki rekât (sünnet namaz) kılardı. Sonra yapmış olduğu duada şöyle buyururdu:
"Yâ mukallibe'î-kulûbi ve'1-ebsâri sebbit kulûbenâ alâ dînike." (Ey kalbleri ve görüşleri çeviren (Allah), kalblerimizi Senin dinin üzere sabit kıl)"[55]
230- Umâre ibni Şebib'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlül-
lah Sallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim akşam namazının arasın-

dan on defa
"Lâ ilahe iUâllâhu vahdehû lâ şerike lehû. Lehu 'I-mülkü ve lehu 'l-ham-dü yuhyî ve yumîtü ve hüve alâ külli şey'in kadîr."
(Allah Man başka ilâh yoktur; yalnız O vardır, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'nundur. Öldürür ve diriltir; O, her şeye kadirdir.'[56] söylerse, Allah ona mücehhez bir birlik (melek) gönderir de, onu sabah-laymcaya kadar şeytandan korurlar. Yine bu sözler sebebiyle Allah ona kurtarıcı on hasene yazar ve ondan, helak edici on günahı siler. Bir de, on mümin köle âzâdı kadar sevabı olur.

Vitir Namazında Okunacak Sureler Ve Ondan Sonra Okunacak Dualar

Üç rekât vitir namazı kılan kimse için, birinci rekâtta Fatiha'dan sonra "EI-Alâ" sûresini, ikinci rekâtta "Kâfirûn" sûresini ve üçüncü rekâtta da "Ihlâs" sûresini ve Muavvizeteyni (Felak ve Nas sûrelerini) okumak (Şafî'î mezhebinde) sünnettir.
Eğer birinci rekâtta okuyacağı "EI-Alâ" süreyi unutursa, ikinci rekâtta "Kâfinin" sûresi ile onu okur. Eğer ikinci rekâtta "Kâfirim" sûresini okumayı unutursa, onu, üçüncü rekâtta "îhlâs ve Muavvizeteyn" süreleriyle beraber okur.
231- Ubeyy ibni Kâ'b'dan sahih bir isnad ile rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, vitir namazından selâm verdiği zaman şöyle derdi:
' Sübhâne '1-m eliki '1-kuddûsi
(Her şeye mâlik olup her şeyden yüce olan varlığı bütün noksanlıklardan tenzih ederim)"[57]
232- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, vitir namazının sonunda şunu derdi:
"Allâhümme innî eûzü bivechike'l-kerîmi, ve kelimâtikettâmmeti, min ukûbeüke ve eûzü bike minke. Lâ uhsî senâen aîeyke ente kemâ esneyte alâ nefsike.
(Allah'ım! Senin gazabından nzâna sığınırım. Azabından afiyetine sığınının. Senden (helak etmenden) Sana sığınırım. Sana yaraşır övgüyü sayıp tamamlayamam, Sen kendini övdüğün gibisin."[58]

Yatağa Yatıp Uyanmak İstendiği Zaman Okunacak Dua

Allah Tealâ buyurur:
"Göklerin ve arzın yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde, (Allah'ın kudret ve azametine, varlığına ve eşsizliğine) delâlet eden pek çok alâmetler vardır. O kimseler ki, ayakta iken, otururken ve yatarlarken (her hallerinde) Allah'ı anarlar (zikrederler)... [59]
(Bu ayeti Kerîmenin delaletiyle anlaşılıyor ki, yatarken dahi düşünüp Allah'ı zikretmek gereklidir.)
233- Huzeyfe ve Ebû Zerr'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demişlerdir ki: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yatağına bü-ründüğü zaman şöyle derdi:
"BismikeHâhümme ahyâ ve emûtü" (Allah'ım, Senin adınla dirilirim ve ölürüm."[60]
234- Berâ ibn-i Azib'den (Radıyallahu Anhüma) ve Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre:
"Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, (dâmâdı) Ali'ye ve (kızı) Fâ-tımâ'ya şöyle buyurdu: Yatağınıza büründüğünüz zaman, (yahud döşeğinize girdiğiniz zaman) Otuz üç kez tekbir getirin (Allahu Ekber, deyin), otu-züç kez tesbîh çekin (Sübhânellah, deyin), otuzüç kez de hamd getirin (El-hamdü iillâh, deyin)."
Bir rivayette, "Otuzdört tesbîh getirin" dir. Başka bir rivayette de, "Otuzdört tekbir getirin" şeklindedir.
Hazreti Ali der ki: Ben bunu Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den duyalı beri bırakmadım (her gece bu virde devam ettim). Kendisine soruldu:
- Sıffîn (savaşının şiddetli) gecesinde de mi, bırakmadın?
- Evet, Sıffîn gecesinde de, bırakmadım, dedi.[61]
235- Ebû Hüreyred'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüîlah Sallalîahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz, yatağına gireceği zaman, eteğinin içi ile silksin; çünkü insan (kalktıktan sonra yatağına) hangi şeyin oturduğunu bilmez. Sonra şöyle desin:
"Bismike rabbî vada'tü cenbî ve bike erfauhu in emsekte nefsi ferhamhâ ve in erseltehâ fehfezhâ bimâ tahfezu bihî ibâdeke's-sâlihîn.
(Rabbim, Senin isminle yanım üzere yattım ve Seninle (kudretinle) onu kaldırırım. Eğer canımı alırsan, ona merhamet et ve eğer onu salıverirsen, salih kullarım koruduğun şeyle onu da koru)[62]
Bir rivayette: "Yatağını üç defa silksin" şeklindedir.
236- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
"Peygamber Sailallahu Aleyhi ve Sellem her gece yatağına girince, avuçlarım bir araya getirir, sonra onlara üfürür ve ikisine şunları okurdu: İhlâs sûresini, Felak ve Nas sûrelerini... Sonra iki avucu ile bedeninden ulaşabildiği yerleri sıvardı. Önce elleriyle baş ve yüzünden başlayarak mes-heder ve vücûdun ön tarafını da böyle sıvardı. Bunu üç defa yapardı."[63]

Belâ Ve Âfetlerden Korunmak İçin Okunacak Duâ

237- Ukbe ibni Amr'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Bakara sûresinin sonunda iki ayet vardır ki, herhangi bir gecede onları kim okursa, onu korurlar."[64]
Alimler, korumanın manası üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı, okuduğu gece onu âfetlerden korur, demiştir. Bir kısmı da, okuduğu geceyi ibâdetle geçirmiş sayılır, demiştir. Ben de derim ki, her iki halin murad
edilmiş olması caizdir.
238- Berâ ibn-i Azib'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
"Yatağına gideceğin zaman, namaz için aldığın abdest gibi abdest al, sonra sağ yanın üzere yat ve şöyle de:
"Allâhümme eslemtü nefsîileyke, ve fevvadtü emrîüeyke, ve elce'tü zahrîiîeyke, rağbeten ve rahbeten ileyke. La melce'e ve iâ mmca mînke illâ Ueyke. Âmentü bikiiâbikdkzî enzelte ve nebiyyikellezî erselîe."
(Allah'ım, kendimi Sana teslim ettim ve işimi S ana bıraktım, sırtımı da Senin himayene dayadım; hem korkarak, hem de Senden umarak... Senden başka sığmak ve barınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin Peygambere îman ettim). Bunları söyledikten sonra ölürsen, îslâm üzere ölürsün. Bunlar, okuduğun dualaların sonu olsun. "[65]

Yatarken Şeytanın Şerrinden Korunmak İçin Okunacak Dua

239- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Ramazan zekâtını (Fitreyi) korumakla beni görevlendirdi, (Fakirlere dağıtılmak üzere fitre olarak toplanan hurma benzeri mallan-gözetip korumak için beni vekil tayin etti). Sonra bilinmedik bir kimse gelip o yiyeceklerden avuçlamaya başladı..." Böylece uzun bir hadis anlattı, Ebû Hüreyre... Nihayet o bilinmedik kimse, hadîsin sonunda bana şöyle dedi: Yatağına girdiğin zaman, Âyete'l-Kürsiyyi oku, (böylece) Allah'dan bir koruyucu (melek) asla senden ayrılmaz, seninle bulunur ve sabahlaymcaya kadar da, sana hiç bir şeytan yaklaşmaz. (Onun bu sözünü ben Peygambere böyle anlatınca), Resûlül-lah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: (O sana gelip fitre malından aşı-ran, aslında şeytandı; fakat bu sözünde) sana doğru söyledi. Ancak (diğer sözlerinde) o yalancıdır, işte şeytan budur. "[66]
240- Müminlerin annesi Hafsa'dan (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre:
"Resûlüllah sallallahu Aleyhi ve Sellem, uyumak istediği zaman, sağ elini yanağının altına kordu sonra şöyle derdi:
"Allâhümme kını azâbeke yevme teb'asü ibâdeke" (Allah'ım! Kullarını hesap için diriltip göndereceğin zaman, beni azabından koru) Bunu üç defa söylerdi."[67]
241- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yatağına girdiği zaman şöyle söylerdi:
"Allâhümme rabbe's-semâvâti ve rabbe'1-arzı ve rabbe'l-arşi'l-azîmi. Rabbena verabbekülü şey'in, fâîika'l-habbi ve'n-nevâ müvezziîi't-tevrâti ve'1-incîli ve'1-kur'ân. Eûzü bike min şerri külli zîşerrin ente âhizun binâ-siyetihî, ente'l-evvelü feleyse kableke şeyfun, ve ente'l-âhiru feleyse ba'-deke şey'un, ve ente'z-zâhiru feleyse fevkake şey'un, ve ente'l-bâtmu feleyse dûneke şey'un, ıkdı annâ-eddeyne ve eğninâ mine'l-fakri."
(Ey gökleri yaratan, arzı yaratan, büyük Arş'ı yaratan, bizi yaratan, her şeyi yaratan, tohumu ve çekirdeği çatlatan, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'-an'ı indiren Allah'ım. Kudretinle yakalar olduğun her kötülük sahibinin şerrinden Sana sığınırım. Sen başlangıcı olmayan evvelsin, Senden önce hiç bir şey yoktur. Sen, nihayeti olmayan sonsun; Senden sonra hiç bir şey yoktur. En büyük alamet ve delillerle varlığı bilinen Zahir'sin; Senin üstünde hiç bir şey yoktur. Sen gözle görülüp idrak edilemeyen Batın'-sın; Senden daha lâtif hiç bir şey yoktur. Bizim her borcumuzu öde ve bizi fakirlikten müstağni kıl) "Ebû Davud'un rivayetinde, son cümle: "Benim her türlü borcumu öde ve beni fakirlikten müstağni kıl." şeklindedir.)[68]
242- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) sahih bir isnadla rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, yatağında şöyle derdi:
"Allâhümme innî eûzü birizâke min sahatike ve eûzü bimuâfâtike min şerri mâ ente âhizun binâsiyetihî. Allâhümme ente tekşifu'l-mağreme ve'l-me'seme. Allâhümme lâ yühzemü cündüke, ve lâ yuhlefu va'düke ve lâ yenfau zelceddi minke'l-ceddü. Sübhânekellâhümme ve bihamdike."
(Allah'ım! Kudretinle yakalar olduğun her şeyin kötülüğünden, Kerim olan zatına ve Kur'amna sığınırım. Allah'ım, Sen borcu ve günahı kaldırırsın. Senin ordun perişan olmaz, va'dın da bozulmaz. Şeref ve varlık sahibine, varlığı fayda vermez; şeref ve mevki ancak Sendendir. Allah'ım, Sana hamdederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim."[69]
243- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yatağına girdiği zaman şöyle derdi:
"Elhamdü lillâhi'îlezîeî'amenâ ve sekânâ ve kefânâ ve âvânâ fekem mimmen lâ kâfiye lehû ve lâ mu'viye."
(O Allah'a hamd olsun ki, bize yedirdi, bize içirdi,bizden kötülükleri kaldırıp ihtiyaçlarımızı giderdi ve bizi korudu. Nice kimse vardır ki, onun ihtiyacını gideren yok, onu koruyucu yok...)"[70]
244- Hasen bir isnadla Ebû Züheyr EI-Enmâri diye çağrılan Ebu'I-Ezherî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, gece yatağına girdiği zaman şöyle söylerdi:
"Bismillâhi vada'tü cenbî. Allâhümme'ğfir zenbî ve ahsi'şeytânî ve fükke rihânı vec'alnî finnediyyil'a'Iâ"
(Allah'ın ismiyle yanım üzere yattım. Allah'ım, günahımı bağışla, şey- tanımı kov, üzerimdeki Allah ve kul haklarını kaldır, beni en yüksek mec-listekiler (melekler topluluğu) arasına koy."[71]
245 Nevfel El-Eşca'îden rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
"Kâfinin sûresini oku sonra onun arkasından uyu; çünkü o, şirkten kurtuluşu gerektirir. "[72]
246- Ebû Ya'Iâ El-Mevsılfnin Müsned'inde, İbni abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet ettiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Size bir söz göstereyim mi ki, Sizi Allah Azze ve Celle'ye şirk koşmaktan kurtarsın!: Uyuyacağınız zaman Kâfirûn sûresini okuyunuz."
247- Irbâz ibni Sâriye'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem uykudan önce, teşbihleri (Sübhânellah, elhamdü Iillâh, Aîlâhu Ekber sözlerini) okurdu. "[73]
248- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Beni İsrâîl [74] ve Zü-mer sûrelerini okumadıkça uyumazdı." Tirmizî demiştir ki, bu Hasen hadîs dir.
249- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) sahîh isnadla rivayet edildiğine göre, demiştir ki; "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yatağına girdiği zaman şöyle derdi:
"Elhamdü lillâhillezî kefânî ve âvânî ve et'amenî ve sekânî vellezîmenne aîeyye feefdale. Velîezî a 'tanı feeczele. Elhamdü lilîâhi alâ külli hâl. Allâhümme rabbe külli şey'in ve melîkehu ve ilahe küll işey'in. Eûzü bike minennâr."
(O Allah'a hamd olsun ki, ihtiyaçlarımı giderdi, beni barındırdı, beni yedirdi, beni içirdi. O Allah'dır ki, bana ihsan etti de artırdı, yine bana verdi de çoğalttı. Her halde Allah'a hamd olsun. Ey her şeyin yaratıcısı ve mâliki ve her şeyin İlâhı olan Allah'ım! Cehennemden Sana sığını-nm)."[75]
251- Ebû Saîd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim yatağına girdiği zaman üç kez şunu söylerse, günahları deniz köpüğü kadar, yıldızların sayısı kadar, kumsal yerin kumlan sayısı kadar ve dünya günleri sayısı kadar daahi olsa, Allah' Teaîâ onun günahlarım bağışlar:
"Estağfirullâhellezî lâ ilahe illâ hüve'l -hayye'l-kayyûme ve etûbü ileyh."
(Öyle bir Allah'dan mağfiret dilerim ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dır (hayat sahibidir), Kayyûm'dur (her şeyi tasarruf ve idare edendir)."[76]
251- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından ve Eşlem kabilesinden bir adamdan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Ben, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında oturuyordum. Bir de, Peygamberin ashabından bir adam gelip dedi ki, bu gece ısınldım ve sabaha kadar uyuyamadım, peygamber sordu:
- Neydi o? adam;
- Akrebdi (ısıran), dedi. Peygamber ona şöyle buyurdu:
- Keşke gecelediğin zaman şu sözleri söyleyeydin, Allah'ın izni ile sana hiç bir şey zarar veremezdi:
"Büzü bikelimâtiHâhittâmmeti min şerri ma halaka."
(Allah'ın yarattığı şeylerin kötülüğünden, Allah'ın Kur'ân'ına sığınırım)"[77]
252- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir adama, yatağına gireceği zaman Haşir sûresini okumayı tavsiye etti ve buyurdu: Eğer (okuduğun gece) ölürsen, şehid ölürsün, (Ravi şübhelenerek) yahud Peygamber: Cennet ehlinden olursun, buyurdu, (şeklinde rivayet etti)."[78]
253- Ibni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir adama, yatağına girdiği zaman şöyle demesini emretti:
"Allâhümme ente haîakte nefsi ve ente teteveffâhâ leke memâtüha ve mahyâhâ. İn ahyeyîehâ fahfezhâ ve in emettehâ fağfir lehâ. Allâhüm-me innî es'elüke'l-âfiyete."
(Allah'ım! Sen benim nefsimi yarattın ve Sen onu öldürürsün. Onu öldürmek ve diriltmek Sana aittir. Onu diriltirsen, onu koru ve eğer öldürür sen, ona mağfiret et. Allah'ım! Ben Senden afiyet isterim)."[79]
İbni Ömer demiştir ki, ben bunu Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-Iem'den işittim.
254- sahîh isnadlarla.Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, bu hadîs, Ebû Bekir'in (Radıyallahu Anh) kıssası münasebetiyle' "Sabah ve Akşam ne Söylenir" bölümünde, kitabımızda başta zikredilmişti:
"Allâhümme fâtm's-semâvâti ve'1-arzı, âlimü'î-ğaybi veşşehâdetirabbe külli şey'in ve melîkehû. Eşhedü en lâ ilahe illâ ente. Eûzü bike min şerri nefsi ve şerri"ş-şeytâni ve şirkihî."
(Ey gökleri ve yeri yaratan, gaybi ve hazırı bilen, her şeyin sahibi ve Rabbı olan Allah! Senden başka ilâh olmadığına şahidlik ederim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve şirkinden Sana sığınırım). Bu sözleri, sabahladığın, akşamladığın ve yattığın zaman söyle."[80]
255- Şeddad ibni Evs'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Yatağına girdiği zaman, Allah Teâlâ Hazretlerinin kitabından bir sûre okuyup yatağına sığınan bir müslümana, Allah bir melek vekil eder de, o melek, müslüman ne zaman uyanırsa, uyamncaya kadar ona zarar verecek şeyi ona yaklaştırmaz. "[81]
256- Câbir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "İnsan yatağına girdiği zaman, bir melekle bir şeytan ona doğru koşuşur. Melek der ki, Allah'ım hayırla sonuçlandır. Şeytan ise, kötülükle sonuçlandır, der. Adam, eğer Allah Tealâ'yi zikreder, sonra uyursa, melek onu koruyarak geceler."[82]
257- Abdullah ibni Amr ibni'l-As'dan (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, uyku için yattığı zaman şöyle derdi:
"Allâhümme bismike rabbî vada'tü cenbî, fağfir lî zenbî." (Ey yaratıcım olan Allah'ım, Senin adınla yanım üstü yattım. Benim günâhımı bağışla)[83]
258- Ebû Ümâme'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim abdestli olarak yatağına girer de, ona uyku basıncaya kadar Azız ve yüce olan Allah'ı zikrederse, gece yatağında öteye beriye döndüğü her an içinde dünya ve ahiret hayırlarından kendisine verilmesini Azız ve Yüce Allah'dan istediği takdirde, Allah, o istediği şeyi ona ve-rir."[84]
259- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Resûlüllah sallallahu Aleyhi ve Sellem, yatağına girdiği zaman şöyle derdi:
"Allâhümme emti'nî bisem'i ve basarı vec'alhümâ elvârise minnî, ven-surnî alâ adüvvî ve erinî minhu se'rî. Allâhümme inni eûzü bike min ğâ-lebetiddeyni ve mine'1-cûi feinnehû pi'seddacîu
(Allah'ım, kulağımla ve gözümle beni faydalandır ve onları bana bağışla. Beni düşmanım üzerine muzaffer kıl ve ondan intikamımı bana göster. Allah'ım, borcaltına kalmaktan, açlıktan Sana sığınırım; zira açlık ne kötü bir düşüştür!.."[85]
Alimler demişlerdir ki, metinde geçen "Kulağımı ve gözümü bana varis kıl" sözünün manası, ben ölünceye kadar onları sağlam ve kusursuz bırak demektir. Bir kısmına göre de mana şudur: Yaşlılıkla azaların ve diğer hislerin zayıfladığı sırada onları kuvvetli ve sağlam bırak, yani diğer azaların kuvveti üzerine onları varis kıl ve geri bırak demektir. Bir de mana şudur denildi: kulağımı işitilen şeylere ve kendileriyle amel edilenlere bir muhafaza yap. Gözün varis kılınması da, gördüğü şeylerden ibret alması demektir.
Bir rivayette de: "Vec'alhülvarise minnî" şeklinde müfred olarak geçer. Buna göre, faydalanmayı bana varis kıl, manası kasdedilir.
260- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğen göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah SaîbJahu Aleyhi ve Sellem ile ben arkadaş olahdan itibaren dünyasını değişinceye kadar, şu şeylerden Allah'a sığmmadikça uyumazdı: Korkaklıktan, tenbellikten, usançlıktan, cimrilikten, yaşlılık belâsından, mal ve aile hakkında kötü manzaradan, kabir azabından, şeytandan ve onun şirkinden..."[86]
261- Hazreti Aişe'den rivayet edildiğine göre, kendisi uyumak istediği zaman şöyle derdi:
"Allâhümmeinnîes'elükerü'yâsâlihaten, sâdıkatenğayrekâzibetin, nâfiaten ğayre zarretin."
(Allah'ım, ben senden salih ve yalancı olmayan sadık ve zarar vermeyen faydalı bir rüya istiyorum)." Hazreti Aişe bu sözleri söylediği zaman, yanındakiler bilirlerdi ki, sabah oluncaya veya gece uyamncaya kadar artık konuşmayacaktır.[87]
262- Hazreti Ali'den (Radiyallahu Anh) şöyle dediği rivayet edilir.
"Bakara sûresinin sonundan üç ayet okumadıkça, akıllı bir kimsenin uyuyacağını sanmıyorum." Buharı ve Müslim'in şartı üzere, isnadı sahîhdir.
Yine Hazreti Ali'den rivayet edilmiştir: İslama giren akıl sahibi bir kimseyi sanmıyorum ki, "Ayete'I-kürsi"yi okumadıkça uyumuş olsun.
İbrahim Naha'î'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Kendileri yataklarına girdikleri zaman, ashab onlara "Muavvizeteyni" Nâs ve Felak sûrelerini okumalarını onlara öğretirlerdi. Bir rivayette de, şu sûreleri her gece üç defa okumalarını müstehab görürlerdi: İhlâs, Fe-lâk ve Nâs sureleri... Müslim'in şartı üzere isnadı sahîhdir.
Bil ki, bu bölümle ilgili olan hadîsler ve eserler çoktur. Ancak bizim zikrettiklerimiz, onlarla amel edecek kimse için kâfidir. Okuyup faydalanmak isteyene usanç getirmemek korkusuyla bunlardan fazlasını kaldırdık. En iyi bilen Allah'dır. Bu bölümde zikredilen duâ ve zikirlerin hepsini insanın yerine getirmesi en uygunudur. Eğer imkân bulamıyorsa, en önemlilerinden yapabileceği kadarı ile yetinir.

Allah'ı Zikretmeksizin Uyumanın Keraheti

263- Sağlam bir isnadla Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim bir yerde oturur da Allah'ı orada anmazsa, Allah'dan onun aleyhine bir noksanlık olur. Kim de bir yatakta yatar da, Allah Tealâ'yi orada anmazsa, Allah tealâ'dan ona bir noksanlık olur."[88]

Geceleyin Uykudan Uyanıpta Sonra Tekrar Uyumak İsteyenin Okuyacağı Dualar

Bil ki, gece uykudan uyanan iki durumda olur: Birincisi, artık bundan sonra uyuyamaz. Böyle bir kimsenin zikirlerini kitabın başında anlattık. İkincisi, uyandıktan sonra uyumak isteyen kimsedir. İşte bu kimse için, uyku kendisini bastırmcaya kadar Allah Tealâ'yi zikretmek müsta-habdır. buna dair çok zikirler nakledilegelmiştir. Bunlardan bir kısmını daha önceki bölümde (35-40 sayılı hadîslerle) belirtmiştik. Buharî'nin sa-hîh'inde rivayet ettiğimiz şu hadîsler bunlardandır:
264- Ubâde ibni's-Sâmit'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim gece uykudan uyanır da:
"Lâ ilahe illâllâhu vahdehû lâ şerîke îehu, Lehu'î-müîkü ve îehu'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Ve'1-hamdü lillâhi ve sübhânellâhi ve. lâ ilahe illâllâhu vallâhu ekber, ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ bilîâh."
(Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır, O'mın ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd da O'nadır. O, her şeye kadirdir. Hamd Allah'a mahsustur, Allah her noksan şeydan münezzehtir, ÂUah'dan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür. İbâdetlere güç yetirmek ve kötülüklerde» korunmak, ancak Allah'ım kudret ve kuvveti iledir) der ve sonra: "Allahümmeğfirli" (Allah'ım besii bağışla) derse, yaftud daâ yaparsa, emin
için kabul olunur. Kalkar abdest alır da namaz kılarsa, namazı kabul olunur."[89]
265- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) Sahih bir isnadla rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seilem gece uykudan uyanınca şöyle derdi:
"Lâ ilahe illâ ente, sübhâneke, Allâhümmeğfiruke lizenbî, ve es'elü-kerahmeteke. Allâhümmezidnîilmen velâ tüziğkalbîba'deizhedeytenî ve heb lî min ledünke rahmeten inneke ente'l-vehhâb."
(Senden başka ilâh yoktur. Seni noksanlardan tenzih ederim. Allah'ım, günahım için Senden mağfiret dilerim ve Senin rahmetini isterim. Al-Iah'ım, bana ilim artır ve bana hidâyet verdikten sonra kalbimi kaydırma. Katından bana rahmet bağışla; muhakkak ki Sen çok bağışlayansın)"[90]
266- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i kasdederek demiştir ki; geceleyin uykudan uyandığı zaman şöyle derdi:
"Lâ ilahe illâllâhu'l-vâhidü'l-kahhâr. Rabbü's-semâvâti ve'1-arzı ve mâ beynehumâ el-azîzü'1-ğaffâr."
(Semâvat ve arzın Rabbı olan, her şeye galib bulunan yalnız bir Allah'dan başka ilâh yoktur. Azîz ve Gaffar olan Allah, Semâvat ve arz arasında onların da Rabbıdır)"[91]
267- Ebû Hüreyre'den (Radıyalllahu Anh) zayıf bir isnadla rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işit-miştir:
"Azîz ve Yüce olan Allah, müslüman kuluna gece uykusundan canım geri verir de» kul teşbih yaparsa (Süöhâneİlah, derse). Aiîah'dan mağfiret dilerse (Estağfirullah, derse) ve Allah'a duâ ederse, ondan kabul ol-
nur."[92]
268- îyi bir isnadla Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edil-diğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz gece yatağından kalkar da sonra o yatağa (yatmak üzere) dönerse, o yatağı eteğinin ucu ile üç defa çırpsın; çünkü insan bilmez ki, kendisinden sonra yerine geçen nedir. Yatınca da şöyle desin:
"Bismikellâhümme vada'tü cenbî ve bike erfa'uhû. İn Emsekte nefsî ferhamhâ ve in rededtehâ fahfezhâ bimâ tahfezu bihîibâdeke's-satihîn."
(Allah'ım, Senin adınla yanım üzere yattım. Onu Senin kuvvetinle kaldırırım. Eğer benim canımı alırsan, ona rahmet et ve eğer onu geri verirsen (uyandırırsan), salih kullarını koruduğun gibi onu koru."[93]
Ebû'd-Derda'dan nakledildiğine göre, Kendisi gece ortasında uykudan kalktığı zaman şöyle derdi:
"Gözler uyudu, yıldızlar battı; sen ise Allah'ım, Hayy'sın, Kayyüm'-sun (Hayat sahibisin her şeyi tedbir ve idare edensin)."[94]

Yatağında Rahatsızlanıpta Uyuyamayan Kimsenin Okuyacağı Dualar

269- Zeyd ibni Sabit'den Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Bana isabet eden uykusuzluktan Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyet ettim de, bana dedi ki şöyle şöyle:
"Allâhümme ğâiretu'n-nücûmu ve hedeeti'l-uyûnu ve ente hayyu'n-kayyûmun. Lâ te'huzuke sinetün ve lâ nevmün. Yâ hayyu yâ kayyûmu, eh d i'leylî ve enim aynî."
(Allah'ım, yıldızlar battı, gözler uyudu. Sen ise Hayy'sın , Kayyûm'sun, Seni ne uyku tutar, ne de dalgınlık. Ey Hayy ve Kayyûm (Allah)! Gecemi sakin yap ve gözümü uyut)" Ben bunu söyledim de, Azız ve Yüce olan Allah, içinde bulunduğum şeyi (sıkıntı ve uykusuzluğu giderdi.)[95]
270- Muhammed ibni Yahya ibni Habbân'dan rivayet edildiğine göre, "Halid ibni Velîd'e (Radıyallahu Anh) uykusuzluk isabet etti de bunu Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyet etti. Peygamber de ona, uyuyacağı zaman, Allah'ın gazabından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve onların hazır bulunmalarından Allah'ın Kur'anına sığınmasını emretti." Bu hadîs Mürsel'dir ve Muhammed ibni Yahya tâbiîdir.[96]
271- Büreyde'den (Radıyallahu Anh) zayıf bîr isnadla rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Halid ibni Velid, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyette bulunup dedi ki: Yâ Resûlallah, uykusuzluktan gece uyuyamıyorum? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: Yatağına girdiğin zaman şöyle söyle:
"Allâhümme rabbe's-semâvâtisseb'i ve mâ ezallet ve rabbe'l-arezîne ve mâ ekallet, ve rabbe'ş-şeyâtîni ve mâ edallet, kün lî çâren min şerri halkıke küllihim cemî'an en yefruta aleyye ehadün minhüm ve en yebgiye aleyye. Azze câruke ve ceîle senâüke ve la ilahe gayruke ve

lâ ilahe illâ ente."
(Ey yedi göğün ve gölgelendirdiklerinin Rabbı olan, bütün yer küresinin ve taşıdıklarının Rabbı olan, Şeytanların ve saptırdıklarının Rabbı olan Allah'ım! Bütün yaratıklarının kötülüğünden beni koru ki, onlardan hiç biri bana taşkınlık yapmasın ve zulüm etmesin. Sana iltica eden kurtulmuştur. Senin sıfatların yücedir ve Senden başka ilâh yoktur, ilâh olarak ancak Sen varsın)"[97]

Uykusunda Korkan Kimsenin Okuyacağı Dualar

272- Arar ibni Şuayb'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallalla-hu Aleyhi ve Sellem, kendilerine korkudan dolayı şu sözleri öğretirdi:
"Eûzü bikelimâtillâhi-ttâmmeti min gazabihi ve şerriibââihi ve min hemezâti'ş-şeyâtîni ve en yahdurûni.
(Allah'ın gazabından, kullarının kötülüğünden, şeytanların vesvesesinden ve benimle bulunmalarından, Allah'ın Kur'an'ma (tam kelimelerine) sığınırım."
Ravi demiştir kî, Abdullah ibni Amr, bu sözleri, çocuklarından mümeyyiz olanlara öğretirdi, mümeyyiz (iyiyi kötüden ayırabilen) olmayanlar için de, bu sözleri yazar ve üzerlerine takardık.[98]
İbni Sünnî'nin rivayetinde şöyledir: "Bir adam, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip uykusunda korktuğundan şikâyet etti. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki, yatağına girdiğin zaman şöyle söyle:
"Eûzü bikelimâtillâhi-ttâmmeti min gazabihî ve min şerri ibâdihî, ve min hemezâti'ş-şeyâtîni ve en yahdurûnî."
Adam bunu söyledi de, korkusu ondan gitti."

Rüyasında Sevdiği Veya Hoşlanmadığı Bir Şey Görenin Okuyacağı Dualar

273- Ebû Saîd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, kendisi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işitti:
"Sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse, muhakkak ki bu, Allah Teâ-lâ'dandır; bundan dolayı Allah'a hamd etsin ve onu anlatsın." Bir rivyette de; "Onu ancak sevdiği kimseye anlatsın ve bunun dışında hoşlanmadığı rüya görürse, muhakkak şeytandandır, şeytanın şerrinden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye anlatmasın; çünkü böyle yaparsa ona zarar vermez. "[99]
274- Ebû Katâde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Salih olan rüya, (diğer bir rivayette de) güzel rüya, Allah'dandır. Hayal ise şeytandandır. Kim, hoşlanmadığı bir şey görürse, üç kez soluna üfürsün ve şeytandan (Allah'a) sığınsın, (Eûzü billahi mineşşeytânirra-cîm, desin.) Böylece o rüya, ona zarar vermez." Bir rivayette de, üfürsün yerine "Tükürsün" denilmektedir. Bunlardan anlaşıldığına göre, kendisinde tükürük olmayan hafif üfürme kasdediliyor.[100]
275- Câbir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûîüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Sizden biriniz, hoşlanmadığı bir rüya görünce üç kez soluna tükür-sün ve üç kez de, Şeytandan Allah'a sığınsın ve yatmakta bulunduğu yanından öte yana dönsün."[101]
276- Merfû' olan (Peygambere nisbet edilip ona yükseltilen) şu hadîsi, Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) rivayet etmiştir:
"Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce, onu hiç kimseye anlatmasın ve kalkıp namaz kılsın. "[102]
277- Hz. Peygamberin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce, üç defa tükürsün sonra:
' 'Allah ümme innî eûzü bike min ameli 'ş-şeytâni ve seyyiâti 'İ-ahlâmi. Feinnehâ lâ tekûnu şey'en."
(Allah'ım! Şeytanın işinden ve rüyaların kötülüğünden ben Sana sığınının) desin. Bunu okumakla kötü rüyanın bir tabir ve önemi kalmaz."[103]

Kendisine Rüya Anlatılan Kimsenin Okuyacağı Dualar

278- İbni Sünnî'nin kitabından rivayet ettiğimize göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e, rüya gördüm diyen bir kimseye şöyle buyurdular: "Hayır gördün ve hayır olur." Diğer bir rivayette de şöyle varid olmuştur: "Hayıra kavuşasın ve kötülükten korunasın. Bize hayır olsun, düşmanlarımıza kötülük... Harnd, alemlerin Rabbı olan Allah'a mahsustur." dedi.

Her Gecenin İkinci Yarısında Dua Ve İstiğfar Etmenin Fazileti

279- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Gecenin son üçte biri kalınca, Rabbımız (Allah'ın rahmeti) aşağıda semaya iner derki: Yok mu bana duâ eden, duasını kabul edeyim. Yok mu benden isteyen, istediğini vereyim. Yok mu benden mağfiret dileyen, onu bağışlayayım!..." Müslim'in rivayeti de şöyle:
"Allah Sübhânehu ve Teâlâ'nm rahmet ve melekleri), her gecenin ilk üçte biri geçince aşağı semâya inip der ki: Ben Melik'im, ben Melik'im (her şeyin sahibi ve mutasarrıfıyım). Kim var bana duâ eden, duasını kabul edeyim, kim var benden isteyen, istediğini vereyim. Benden mağfiret dileyen kim var, onu bağışlayayım!.. Fecir aydmlamncaya kadar böyle
devam eder." Bir rivayette de: "Gecenin bir kısmı veya üçte ikisi geçince" şeklindedir.[104]
280- Amr ibn Abese' (radıyallahu Anh) den rivayet edildiğine göre, kendisi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işit-miştir:
Allah'ın rahmetinin kula en yakın olduğu zaman, gecenin son vaktidir. Bu saatte Allah Tealâ'yi zikredenlerden olmaya gücün yetiyorsa, ol (bunu yap)."[105]

Duanın Kabul Vaktine Rasgelmek Ümidi İle Bütün Gece Boyunca Dua Etmek

281- Câbir ibni Abdullah'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Gecede bir vakit vardır ki, kul o vakte denk getirir de, Allah Teâlâ*-dan dünya ve ahiret işinden hayır dilerse, muhakkak Allah ona dilediğini verir. Bu icabet (duâam kabul ediliş) vakti her gecede vardır."[106]

Allâhu Teâlâ'nın Güzel İsimleri Ve Faziletleri

Allah Teâlâ buyuruyor: "En güzel isimler Allah'ındır. O halde bu isimlerle O'na duâ edin."[107]
El-Esmâu'1-Husnâ'yı Ezberleyenlerin Cennet'e Gireceği:
282- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'nm doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları ezberleyip sayarsa, cennete girer. Allah tektir (birdir), teki sever:
O AHah'dır ki, O'ndan başka ilah yoktur, Rahmân'dır (dünyada her yaratığa merhamet edendir), Rahîm'dir (ahiretîe yalnız mü'minlere merhamet edendir.), El-Melikü (her şeye sahib ve mutasarrıftır), El-Kuddûsü (noksanlık ve hudüs alâmetlerinden münezzehtir), Es-Selâmu (her afet ve ayibdan selâmet üzeredir), El-Mü'mimı (mucize yaratıp peygamberini doğrulayandır), El-Müheyminü (yaratıkların bütün ihtiyaçlarını karşılayandır), El-Azîzu (her şeye galip ve üstündür), El-Cebbâru (kulların işlerini düzeltendir),
El-Mütekebbiru (yegâne azamet sahibidir), El-Hâliku (yaratıcıdır), El-Bâri'u (yaratıkları illetlerden kurtarandır), El-Musavviru (Eşyaya şekil verendir), El-Gaffâru (günahları örtendir), El-Kahhâru (kudreti ile her şeyi emri altında tutandır), El-Vehhâbu (nimet ve bağışları çoktur), Er-Rezzâku (nzıklan ve sebebleri yaratandır), El-Fettâhu (yaratıkları arasında hüküm verendir), El-Alîmu (her şeyi bilendir), EI-Kâbızu (rızkı daraltandır), El-Bâsîtu rızkı genişletendir), El-Hâfidu (sapıkları alçaltandır), Er-Râfi'u (Mü'minleri yükseltendir), El-Muizzu (kemâle erdirendir), EI-Müzillü (dereceden düşürendir), Es-Semî'u (her şeyi işitendir), EI-Basîru (her şeyi görendir), EI Hakemu (hükmü geçersiz kılınmayan hâkimdir), Ei-Adlü (tam adalet sahibidir), El-Latîfu (gizli ve ince şeyleri bilendir), El-Habîru her şeyden haberdar olandır), El-Halîmu (günahkârlara ceza vermekte acele etmez), El-Azîmu (ululuk mertebelerinin en üstünde olandır), El-Gafûru (küçük-büyük günahları bağışlayandır), Eş-Şekûru (az amele çok se-vab verendir), El-Aliyyu (yücelerin yücesidir), El-Kebîru (yücelik ve azamette en üstün olandır), El-Hafîzu (her şeyi koruyandır), El-Muğisü (im-dad isteyenlere yardım edendir), El-Hasîbu (muhtaçları mustağnî kılandır), El-Celîlü (celâl sıfatlan ile vasıflanandır), Kİ - Kerim u (ezelen ve ebeden kerem sahibidir), Er Rakîbu (her şeyi gözetleyendir), El-Mucîbu (duâ edenin duasını kabul buyurandır), El-VâsPu (her şeyi ilmi ile kuşatandır), El-Hakîmu (hikmet sahibidir), El-Vedûdu (kullar için hayır seven ve onlara ihsan edendir), El-Mecîdu (ikramı bol olan yüce varlıktır), El-Bâ'isü (ölüleri diriltendir), Eş-Şehîdü (bütün mevcudatın zahirini bilendir), el-Hakku (gerçek var olan ve hakki izhar edendir), El-Vekılü (kulların ihtiyacını karşılayandır), El-Kaviyyu (her şeye gücü yetendir), EI-Metînü (kuvveti kesilip tükenmeyendir), El-Veiiyyü (yardım edendir), El-Hamîdü (hamdedilmeye ve övülmeye müstahak olandır), ENMuhsî (hiçbirşey kudreti dışında kalmayandır), El-Mübdi'u (yoktan var edendir), El-Mu'îdü (bir şey yok olduktan sonra onu yaratandır), El-Muhyî (hayat verendir), EI-Mümîtü (öldürendir), El-Hayyu (hayat sahibidir), El-Kayyûmu (bizatihi var olup başkasına muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç bulunan varlıktır), El-Vâcidü (dilediği her şeye sahib olandır), El-Mâcidü (kerem ve şerefi büyük olandır), El-Vâhidü (zâtında birdir ve eşi yoktur), Es-Samedü (ihtiyaçtan münezzeh olup kendisine daima muhtaç olunandır), El-Kâdiru (kudret sahibidir), el-Muktediru (Kudretine nihayet olmayandır),El-Mukaddimu (varlıkları birbiri üzerine takdîm edendir), El-Muahhiru (varlıkların bir kısmını diğer kısmından sonraya bırakandır), El-Evvelü (bütün eşyadan önce var olandır), EI-Âhiru (her şey helak olduktan sonra bakî kalandır), Ez-Zâhiru (sayısız açık delillerle varlığı meydandadır), El-Bâtınü (varlığının keyfiyeti gözlerden ve idrakten saklı olandır), El-Vali (Hâkim olandır), El-Müteâli (yüce zatına uygun olmayan her şeyden çok münezzehtir), El-Bernı (ihsan sahibidir), Et-Tevvâbu (kullarının tevbesini ziyadesiyle kabul edendir), El-Müntakımu (dilediği kimseye şiddetle azab edendir), EI-Afuvvü (günahları bağışlayıp silendir), Er-Ra'ûfu (çok şefkatlidir), Mâlikü'l-Mülki (mülkünde dilediği tasarrufu yapan ve geçerli kılandır), Zü'1-Celâli ve'1-İkrâmi (yücelik sıfatlarına sahib-dir ve yaratıklara nimet ikram edendir), El-Muksitu (eziyeti giderip adaleti icra edendir), el-Câmî'u (Kıyamet günü insanları bir araya toplayandır), El-Ganiyyu (zatında, sıfatlarında ve işlerinde hiç bir şeye muhtaç olmayandır), El-Muğnî (hikmeti gereği her şeyden ihtiyacı giderendir), El-Mâni'u (helak ve noksanlık sebeblerini kaldırandır), Ed-Dârru (zarar veren şeyleri yaratandır), En-Nâfi'u (faydalı şeyleri yaratandır), En-Nûru (bizatihi zahir olup başkasını yoktan var edendir), El-Hâdî (dilediği kulunu saadete kavuşturandır), El-Bedî'u (icad edendir), El-Bakî (üzerine yokluk geçmeyecek şekilde varlığı devam edendir), El-Vârisu (bütün mahrukat yok olduktan sonra baki kalandır), Er-Reşîdü (hidâyete erdirendir), Es-Sabûru (âsi ve günahkârları cezalandırmakta acele etmez)."
"Allah teki sever" sözüne kadar olan hadîs, Buharî ve Müslim'in rivayetidir. Ondan sonrası, Tirmizî ve başkasının rivayeti olup hasen hadîstir.
Hadîsi şerifin başında: Allah'ın güzel isimlerini "thsâ eden = onları sayan" sözündeki "İhsâ" kelimesinin manası onları ezberlemektir; Buharî ve çok kimseler onu böyle tefsir etmişlerdir. Sahîh'de olan bir rivayette: "kim bunları ezberlerse, cennete girer" ifadesi de bu manayı kuvvetlendirmektedir. Denilmiştir ki, bunun manası, Esma-i Hüsna'mn manalarını bilen ve onlara iman eden cennete girer, demektir, bir de, bunlarla amel etmek şartı ile alışkanlık elde eden ve manalarını güzel gözeten cennete girer şeklinde manalandırılmıştır.

---

[1] Kur'ân-ı Kerim. Tâhâ Sûresi: 130
[2] Kur'ân-ı Kerim. Gâfir (Mü'min) Sûresi: 55
[3] Kur'ân-ı Kerim, A'raf Sûresi: 205
[4] Kur'ân-ı Kerim, En'am Sûresi: 52.
[5] Kur'ân-ı Kerim, Nûr Süresi: 36.37.
[6] Kur'ân-i Kerim, Sâd Sûresi: 18.
[7] Buhârî. Tirmizî. Nesâî.
[8] Müslim. Ebû Dâvud. Buhârî.
[9] Tirmizî. Ebû Dâvud. Nesâî. (Tirmizî demiştir ki, bu sahih ve hasen hadistir.)
[10] Tirmizî. Ebû Dâvud. tbn-i Mâce. Nesâî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen bir hadîstir.)
[11] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî. Hâkim.
[12] Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî.
[13] Müslim, İbn-i Sünnî.
Müslim, bunu, Hakîm'in kızı Havle'nin (Radıyallahu Anha) hadisine bitiştirerek böylece anlatmıştır.
[14] Tirmizî. Ebû Dâvud. Neseî Ahmed b. Hanbel. Buharı, Edebü'l-Müfred'de. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir, sahihtir.)
[15] Ebü Dâvud.
[16]) Ebû Dâvud. Tirmizî. îbn-i Mâce. Nesâî.
Tirmizî demiştir ki, bu hasen bir hadistir, sahihdir. Tirmizî'nin naklettiği lâfızlar bundan ibarettir. Ebû Davud'un rivayetinde ise: "Ona büyük belâ isabet etmez." ifadesi vardır.
[17] Tirmizî. Ebü Dâvud. Nesâî. Müstedrek.
[18] Ebû Dâvud. Nesâî. Ahmed b. Hanbel.
[19] Ebü Dâvud. Nesâî.
[20] Ebû Dâvud. Nesâî, İbn-i Mâcs, Müstedrek. (Hakim Ebü Abdullah da demiştir ki, bu, isnadı sahih olan bir hadîstir.
[21] Ebü Dâvud. Nesâî.

[22] Ebû Dâvud. îbn-i Mâce. Nesâî.
[23] Ebû Dâvud.
[24] Ebû Dâvud, Nesâî, İbn-i Sünnî.
[25] Ebû Dâvud. Ebû Dâvud, bu hadîsi zayıf gostermedi ise de, Buharı, Tarihi Kebîr'inde ve Kitaba'z-Zuafa adlı eserinde bunu zayıf kabul etmiştir.
[26] Ebû Dâvud. Nesâî.
[27] Ebü Dâvud.
[28] İbn-i Sünnî. Taberânî. Nesâî. Ahmed b. Hanbel.
[29] İbn-i Sünnî
[30] Tirmizi . ibn-i Sünni Darimi
[31] Kur'ân-ı Kerim Mü'minün Sûresi' 115
[32] İbn-i Sünnî
[33] İbn-i Sünnî.
[34] İbn-i Sünnî, Nesâî. Hâkim.
[35] İbn-i Sünnî.
[36] İbn-i Mâce. ibn-i Sünnî.
[37] İbn-i Sünnî. Dârimî.
[38] Tirmizî. İbn-i Sünnî.
[39] İbn-i Sünnî.
[40] İbn-i Sünnî.
[41] İbn-i Sünnî. Ebû Dâvud.
[42] Tirmizi . İbn-i Sünnî. Zayıf İsnadla.
[43] İbn-i Sünnî. Tâberânî.
[44] İbn-i Sünnî. Zayıf bir isnadla.
[45] İbn-i Sünnî. Zayıf isnadla.
[46] İbn-i Sünnî.
[47] İbn-i Sünnî. Zayıf isnadla.
[48] Tirmizî. (Tirmizî, bu hasen hadîstir, dedi.)
[49] Kur'ân-i Ksmn, Tâ-hâ Sûresi: 130
[50] Kur'an-ı Kerim, Mii'min Sûresi: 55
[51] Kur'ân-ı Kerim, A'raf Suresi: 205
[52] Kurân-i Kerim, Nûr Süresi: 36
[53] İbn-i Sünnî. Ebü Dâvud. Zayıf isnadla.
[54] Ebû Dâvıud. Tirmizî.
[55] İbn-i Sünnî.
[56] Tirmizî.
[57] Ebû Dâvud. Nesâî. İbn-i Sünnî.
[58] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Tirmizî demiştir ki, bu, hasen bir hadîstir.
[59] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmran Sûresi: 190
[60] Buhârî. Müslim.
[61] Buhârî. Müslim. Ebu Davud Tirmizi.
[62] Buhârî. Müslim. EbÛ Dâvud. Tirmizi
[63] Buhârî. Müslim.
[64] Buhân ve Müslim. Ebû Davud. Tirmizî.
[65] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[66] Buhârî.
[67] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. İbn-i Mâce.
[68] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. ibn-İ Mâce.
[69] Ebû Dâvud, Nesâî.
[70] Müslim.Ebû Dâvud. Tirmizî. Tirmizi demiştir ki ,bu hadîs hasen'dir, sahîh'dir
[71] Ebu Dâvud.
[72] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. îbn-i Hibbân.
[73] Ebü Dâvud. Tirmizî. Tirmizî demiştir ki bu hadîs Hasen'dir.
[74] Beni İsrail sûresinin bir adı da "lsrâ süresidir.)
[75] Ebü Dâvud. Nesâî. Hadis Hasen'dir.
[76] Tirmizi
[77] Ebû Davud. îbn-i Mâce.
[78] İbn Sunni
[79] Müslim.
[80] Ebû Davud. Tirmizi
[81] Tirmizî. İbni Sünnî. Bu hadisin isnadı zayıftır.
[82] İbn-i Sünnî. Nesâî. Hâkim. İbn-i Hibban,
[83] İbn-i Sünnî.
[84] İbn-i sünnî.
[85] İbn-i Sünnî
[86] İbn-i Sünnî.
[87] İbn-i Sünnî.
[88] Ebü Dâvud. Nesaî, El-Kübrâ'da.
[89] Buhârî. Tirmizi. Ebü Davud.
[90] Ebû Davud.
[91] İbn-i Sünnî- Nesai. Hâkim.
[92] İbn-i Sünnî.
[93] Tirmizî. tbn-i Mâce, İbn-i Sünnî. (Tirmizî. îbn-i Sünnî. (Bu hadîsin isnadı zayıftır.)
[94] Muvatta'.
[95] İbn-i Sünnî.
[96] İbn-i Sünnî.
[97] Tirmizî.
[98] Ebû Dâvud. Tirmizî. îbn-i Sünnî. Ahmed b. Hanbel.
Hâkim, e1-Müstedrek'de. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[99] Buhârî.
[100] Buhârî. Müslim.
[101] Müsüm. Ebû Dâvud.
[102] Tirmizî.
[103] İbn-i Sünnî.
[104] Buhari. Müslim.
[105] Ebü Dâvud. Tirmizi.

[106] Müslim.
[107] Kur'ân-ı Kerim, A'raf Sûresi: 180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KAPLARLA İLGİLİ BÖLÜM
İPEĞİN YASAKLANMA SEBEBİ:

KAPLARLA İLGİLİ BÖLÜM

?1? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ??????? ?????? # ??????: ??????????? ????????? ??? ???????????? ?? ??????????? ?? ????? ????????? ??? ??????????? ??? ????????? ??? ???????????? ?????? ??? ?? ?????? ???? ?? ?Œ????[. ????? ?????? .

1. (143)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini işittim: *"İpek ve İbrişim elbise giymeyin. Altın ve gümüş kaplardan su içmeyin, onlarda yemek yemeyin. Zira bu iki şey dünyada onlar (kâfirler), âhirette de sizin içindir."*[1]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sâhib-i sırrı olarak meşhur olan Huzeyfe (radıyallahu anh) Medâin şehrinde bulunduğu sırada bir mecliste otururken su istiyor. Bir mecûsî suyu gümüş tas içerisinde getirince, yüce sahâbî Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh), bunu fırlatıp attıktan sonra: "Seni gümüş kapla getirmekten kaç sefer menettim, sen hâlâ bu kapla getiriyorsun" diyerek sertçe çıkışıyor ve arkadan yukarıdan kaydedilen yasağı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın buyrduğunu rivayet ediyor.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ve emsâli pek çok rivayetlerinde ipek ve ipekliden mamul kumaş ve eşyalar ile, altın ve gümüşten mâmul eşyaların kullanılması hakkında bazı hükümler beyan ediyor. Bunları şöyle hülasa edebiliriz.
1- İpekten mamul elbiseler erkekler için haramdır. Hadiste harir ve dîbâc kelimeleriyle ifade edilmiştir. Harir, argaç ve direzisi (erîşi) ipek olan kumaştır. Dîbâc da yine ipekten mâmul kalınca kumaştır.
Bu konu üzerine gelen rivayetlerde ihtilaflı durumlar vardır. Bazı rivayetler sahâbeden 20 kadının ipekli elbise giydiğini, hattâ bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ipekli kumaşı bazılarına giydirdiğini ifade eder. Bu sebeple ipekli giyme hususunda mezheplerin görüşleri az çok farklılık arzeder. Selâmet Yolları'nda şöyle hülâsa edilir:
a) Hanefiler'e göre: Erkeklere ipek elbise giymek haramdır. Yalnız dört parmak genişliğinde ipekle, erişi (direzisi) ipek, arkacı başka ipekten dokumaları giyebilirler. Harplerde ise İmameyn'e göre halis ipek giymek câizdir. İpekli döşek, yaygı ve saire üzerine oturmak ve dayanmak; ipekten perde yapmak câizdir.
b) Şâfiîler'e göre: Erkeklere ipek elbise giymek haram olduğu gibi, ipek üzerinde oturmak ve dayanmak da haramdır. Ancak, ipeğin üzerine pamuk vesaireden yapılan bir perde konulursa, oturmak ve dayanmak câiz olabilir. Hatta giyim eşyasında ipeğin üzerine başka bir şeyden yapılma astar dikilmezse giymek caiz değildir. Bu babda hâlis ipekle ekserisi ipek olan kumaş arasında bir fark yoktur. Yalnız zarurette ipek giymek câiz olur.
c) Hanbelîler'den rivayet edilen meşhur kavle göre: İpek üzerinde uyumak, oturmak ve ipeğe dayanmak, ondan perde vesâire yapmak haramdır. Yalnız Kâbe'yi ipekle kaplamak helâldir.
d) Mâlikîler'e göre: Bir eziyetten veya hastalıktan dolayı bile olsa ipekli giymek, üzerine oturmak, dayanmak, hatta üzerine başka bir şey yaymak suretiyle de olsa câiz değildir. Yalnız bazılarına göre üzerine oturmak ve dayanmak mübahtır. Pencere perdesi yapmak bilittifak câizdir. Kadınlara ise giymesi helal olunca, üzerinde oturmak vesâire, evleviyetle ve her mezhebe göre helâldir."[2]

İPEĞİN YASAKLANMA SEBEBİ:

İpeğin kadınlara serbest olduğu halde erkeklere yasak edilmesinin sebebi mevzubahs olunca umumiyetle iki hususa dikkat çekilir:
1- İpekli, büyüklenmeye, böbürlenmeye sebep olur. İslâm bunu hoş görmediği için ipekliyi yasaklamıştır.
2- Zinet ve süs vâsıtasıdır. Erkeğe süs yaraşmaz, ona merdlik ve cesâret yaraşır.
Dinimizin, kıyafete giren bu yasağında başka hikmetlerin de olabileceği nazardan uzak tutulmamalı, yukarıdaki sebeplerin mevzubahs olamıyacağı şartlarda bile haramlığın devam ettiği bilinmelidir.
3- Huzeyfe (radıyallahu anh) hadisinin ikinci kısmı altın ve gümüş kapların kullanılmasını yasaklamıştır. Buradaki yasağın tahrîm ifade ettiğinde ulema icma eder. Hadiste bu kapların "yemek ve içmek" de kullanılması yasaklandığı için, yeme-içme dışında bir maksadla kullanılması da söz konusu edilmiş ve gerek erkek ve gerek kadına haram olduğu belirtilmiştir. Buhurdan, kaşık, misk kutusu, abdest ibriği ve leğeni vs. olarak kullanılmaları haramdır. Bu hususta icmadan bile bahsedilmiştir. Fakat Ebu Yusuf; "mekruhtur" derken İmam Muhammed bazı kayıtlarla tecviz etmiş ve bir kavlinde: "Bunlarla tezeyyünde nimeti izhar var" demiştir.
Mevzumuzla ilgili diğer bir husus, kapkacaktaki altın ve gümüşün miktarıdır. Zira bir kap, altın veya gümüşle kaplanmış, işlenmiş veya imal edildiği maddesine karıştırılmış veya bunlarla yaldızlanmış olabilir. Bu hususta Sübülü's-Selam'da şu açıklamaya yer verilir: "altın ve gümüş yaldızlı kabların hükmü dahi ihtilaflıdır. Bazılarına göre, eğer altın ve gümüş, kabdan ayrılıp alınabiliyorsa kullanılması icmâen haramdır. Çünkü altını ve gümüşü kullanmış sayılır. Fakat ayrılması mümkün değilse haram değildir. Altın ve gümüş kaplama kabdan yeyip içmek icmâen câizdir."
4- Hadisler, altun ve gümüşün zinet olarak kulanılmasını, ipeğin elbise olarak giyilmesini kadınlara haram etmemiştir. Bu hususta haramlar erkeğedir. Altun ve gümüşten mâmul eşyaların kullanılması kadın erkek her iki cinse de haramdır.
5- Erkeklere haram olan ipekliler erkek çocuklarına da haram mı? suâline kesin cevap verilememiştir. Haram diyen âlim var ise de, çocuk mükellef olmadığı için haram denemiyeceği belirtilmiştir. Ancak terbiye açısından erkeklerin, daha çocukluktan itibaren kılık kıyafet vs. de hususî terbiye ile alıştırılmaları esastır. Binaenaleyh haram denmese de mekruh olmaktan hâli değildir.
6- Yüzük meselesi: Kadınlara altın ve gümüş yüzük helâldir. Bu hususta hiçbir ihtilaf yok. Erkeklere de gümüş yüzük helâldir. Ancak erkeklere altın yüzük haram mı helal mi meselesi biraz ihtilaflıdır. Esah olan haram olmasıdır.
Helâl olduğunu söyleyen fakihler Bera İbnu Âzib'in (radıyallahu anh) parmağında altın yüzük taşıdığına dair rivayete dayanır. Bera hazretlerine bu yüzüğü niçin taşıdığı sorulunca: Bu yüzük, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana taktığı bir hediyedir. Bana bizzat takıp şunu söyledi:
"Allah ve Resûlünün ihsan ettikleri bu yüzüğü kullan!"
Bu rivayet altun yüzüğün helâl olduğunu ifade ederse de haram olduğunu söyleyenler daha güçlü delil getirirler. Usul-i hadiste geçen: "İki rivayet teâruz eder, bunlardan biri haram, diğeri de helâl olduğunu ifâde ederse, ihtiyaten, haram ifâde eden tercîh olunur" kaidesine göre burada altun yüzüğün tahrimini ifâde eden rivayetler esas alınacaktır.
Bir de, ibâhe ifade eden Berâ hadisinin mensuh olabileceği de söylenmişse de bu zayıf bir delildir çünkü, bunun sorulması bile tahrime rağmen nasıl takıyorsun? mânasını taşır ve muahhar olduğunu gösterir.
Altundan mâmul nişan yüzüğünü erkeklerin kullanmasına câizdir diyen olmuştur. Bunlar daha ziyade: **a)** Nişan yüzüğünün tefahur için değil teberrük ve örfî bir zaruret olarak takıldığı, **b)** Bu maksadla kullanılan altun miktarca az olacağı için israf sayılmayacağı gerekçesinden hareket ederek cevazına hükmederler. "Haram değildir" dense bile kerâhetten hâli olmayacağı da nazardan uzak tutulmamalıdır. Çünkü tahrim hükmünde illet, şeriatın nehyidir. Diğer iki husus bu nehyin maslahat ve hikmetleri cümlesindendir. Şeriat, yasak koyarken maslahatların hepsini tâdâd etmez bir veya birkaçını bazan zikreder. Bu zikredilen maslahat(lar) illet yerine konulursa azim hataya düşülür.
Ayrıca, nişan yüzüğünün örfî bir zaruret olduğu söz götüren bir hususdur. Herşeyden önce ne Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetinde, ne de selef-i sâlihin'in örfünde yoktur. Ümmet-i Muhammed'e sonradan girmiş bir bid'attır. Bunun bid'ayı hasene olduğunu söyleyenlere sükut edilse bile câiz olan gümüş veya platin gibi bir başka madenden yapılması pekalâ mümkün iken, haramlığı sarîh ve sâbit olan altuna fetva verilmesini diyanet ve takva ile bağdaştıramıyoruz. "Câiz maal kerahe" sözü mesuliyeti biraz daha hafifletebilir.[3]

?2? ??? ?? ???? ?????? ?????? ???? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ????????? ?? ??????? ????? ??????[. ????? ?????.?????? ?? ????: ??? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ???? .

2. (144)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Gümüş kaptan su içen, karnına cehennem ateşi dolduruyor demektir"*
Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denir: *"Kim altın veya gümüş bir kaptan içerse..."*[4]

AÇIKLAMA:

Hadiste "dolduruyor" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı Yücerciru'dur ve bu şarıldatıyor mânasına gelir. Her ne kadar bu rivayette sâdece gümüş zikredilmiş ise de -önceki 143 numaralı hadis ile, Müslim' den kaydedilen ziyadede görüldüğü üzere- bazılarında altun da zikredilir. Binaenaleyh, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) altun ve gümüş kaplardan yiyip içmeyi mideye cehennem ateşini şarıldatmaya teşbih buyuruyor. Yâni, gırtlaktan geçen her şeyi, cehennem ateşinden yakıcı bir mâyinin mideye inişine benzetiyor. Maksad, haramlığın şiddetini ifadedir.[5]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ??? ???:]????? ????? ?? ??????? ?????? # ??????? ?? ????? ????????? ???????????? ????????????? ???? ?? ?????? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

3. (145)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte gazveye çıkmıştık. Savaş sonunda elde ettiğimiz ganîmetler arasında müşriklerin kapkacak ve su kapları da vardı. Biz bunları kullanıyorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiç bir zaman niye kullanıyorsunuz diye ayıplamadı."[6]

AÇIKLAMA:

147 numaralı hadiste gelecektir.[7]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??? ???:]???? ??? ??????? ?????? ???? ????? ???? ???? ????? ???????? ?? ??????? ???: ??? ??????? ???? ??????? ?? ????????? ??????? ???? ??? ???????? ???????????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? ????????? ?????? ?? ????? .

4. (146)- Ebu Sa'lebe el-Huşenî (radıyallahu anh) diyor ki: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e
"Ey Allah'ın Raûlü, biz Ehli Kitab'ın yaşadığı bir yerdeyiz. Onların kap kacaklarından yiyip içebilir miyiz?" diye sordum. Dedi ki:
"Onlarınkinden başka kapkacak bulabilirseniz onlarınkinden yemeyin. Başka birşey bulamazsanız onları yıkadıktan sonra kullanın."[8]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???: ?????? ??? ?????? ?????? ??? ???????????? ?? ????? ???????? ??? ??????. ????? ????. ???: ????? ?? ???????? ??????? ???? .

5. (147)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) sıcak su ile ve bir Hıristiyan kadının evinde onun su kabıyla abdest aldı."[9]

AÇIKLAMA:

Müşriklere ait kapkacağın Müslümanlar tarafından kullanılması meselesinde 145 numaralı hadise göre mutlak surette mubahlık ifâde ediliyor ise de 146 numaralı hadiste tahdîd beyan edilmektedir. Bu mevzuda gelen muhtelif rivayetlerin hepsini birlikte değerlendiren âlimler, müşriklerin durumuna göre hareket etmeyi hükme bağlamıştır: Şâyet biliniyorsa ki kaplar, dînimizce necis addedilen şeylerde kullanılmıştır, o takdirde yıkanmadan kullanılamaz. Mesela domuz pişirilen, şarap içilen kapkacak mutlaka yıkanmalıdır. Sularının ve elbiselerinin Müslümanlarınki gibi temiz olacağı kabul edilir. Ancak, elbiselerini pislikten sakınmadıkları bilinirse veya elbisede renk, koku gibi alâmetlerde pislik zâhir olursa bu durumda yine temiz addedilmez ve yıkanmadan kullanılmaz. Bu hüküm ganîmet olarak savaşta elde edilenler hakkında olduğu gibi ticaretle satın alınanlar veya hediye yoluyla gelenler hakkında da cârî, umumî bir hükümdür.
147 numaralı son rivayet Buhârî'de muallak olarak "Kişinin karısıyla birlikte abdest alması ve kadının abdest suyunun artığı" adlı babta kaydedilir. İbnu Hacer, bu rivayetin İmam Şâfiî ve Abdurrezzak'da sahîh senetle kaydedildiğini belirtir.
Bu rivayetin, Buhârî'nin bu baba kadının abdest suyundan artan ile erkeğin abdest almasının caiz olduğuna delil olarak zikredildiğini belirtir. Çünkü bu suyun Hıristiyan kadının artığı olması muhtemeldir. Öyle ise, mü'mine kadının artığı evleviyetle câizdir, çünkü bu öbüründen hâlen üstündür.
Bu rivayetten keza, araştırma yapmadan, Hıristiyanların sularını kullanabileceğimiz hükmü çıkarılmıştır. İmâm Şafiî (rahimehullah) el-Ümm'de buyurmuştur ki: "Müşriklerin suyu ile abdest almada ve içerisine necâset eseri görülmedikçe temizlikte kullanıldığı suyun artığından abdest almakda bir beis yoktur." Ebu Hanife ve ashabı, Evzâî, Süfyanu's-Sevrî, Şafiî ve ashâbı hep aynı görüşü paylaşırlar. Ehli Zâhir'le Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhuye'nin müşrikin artığını mekruh addettikleri belirtilir.[10]

---

[1] Buhârî, Et'ime: 28, Eşribe: 28, Libas: 25; Müslim, Libas: 4, (2067); Tirmizî, Eşribe: 10 (1879); Ebu Dâvud, Eşribe: 17 (3723); Nesâî, Zînet: 87, (8, 198, 199); İbnu Mâce, Eşribe: 17, (3414); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/461.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/461-462.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/462-465.
[4] Buhârî, Eşribe: 28; Müslim, Libas: 1, (2065); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi: 11 (2, 924-925); İbnu Mace, Eşribe: 17 (3413); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465.
[6] Ebu Dâvud, Et'ime: 46, (3838); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465.
[8] Ebu Davûd, Et'ime: 46 (3839); Tirmizî, Siyer: 11, (1560); Tirmizî hadisin sahîh olduğunu söyledi. Metin Tirmizî'deki metindir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/466.
[9] Bu rivayeti Rezîn tahrîc etti. Derim ki: Bunu Buhârî bab başlığı olarak kaydetmiştir. Doğrusunu Allah bilir, Buhârî, Vudu: 43. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/466.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/466-467.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Peygamber Adlarıyla Adlanmanın Mubah Oluşu Ve Bunun Mekruh Oluşuna Dair Varit Olan Rivayetler
Zalimlerin İsimlerini Almanın Mekruh Oluşu Ve İsmi, Daha Güzeliyle Değiştirmek
Allah Nezdinde En Sevimli Olan İsimler
İhtiyacın Giderilip Giderilmediğini Kinaye Yoluyla Sormak
İltifat Etmek
Oturma ve Uyuma Adabı
Korumasız Çatıda Uyumanın Yasak Oluşu
Teenni ve Yumuşaklık
Elçiler İçin Edep Kuralları
Büyüklere Hürmet Etmek
Müşriklere Hürmetten Mene Dair
Müşriklerin Yaşlılarına Hürmet Konusunda Ruhsat Verilmesi
Ziyaretçiye Hürmet Etmek
Mizah
Ademoğlunun Kalbinin Niteliği
Çocuk Sevgisi
RÜYA TABİRİ
İMAN VE TEVHİD
Lâ ilahe İllallah" Diye Şahadet Getirenin Kanının Haram Oluşu ve Öldürülmesinin Yasaklanışı
"Lâ İlahe İllallah" Sözünün Fazileti
İslam, Amelin Kabul Şartıdır
İslam Ve İmanın Tanımı
Mü'mine Ölümünden Sonra Verilecek Olan Mükafaat
Allah İçin Sevmek İmandandır
Cennete Sokan ve Canı Dokunulmaz Kılan Hasletler
İki Şahadet Kelimesini Söyleyen ve Salih Amel İşleyen Kimse İçin İmanın Sabit Oluşu
Küfre/İnkâra Zorlanan Kimsenin İmanının Gitmeyeceğine Dair
İmanın Gerektirdiği Özellikler
Din Kolaylıktır
Hadler Kefarettir
Müminin Misali
İmanın Alâmetleri
Gabya İnanmanın Fazileti
İslam Ehlinin/Müslümanların Çoğalması
Büyük Günahların İzahı
Eşyada Aslolan Mübahlıktır
Dinin Esasları
Amel İmandan Bir Cüzdür
Önemli Olan Akıbettir
Kader
Bebekler
Ümmetin Fırkalara Bölünmesi
Bidatlardan Sakındırma
Rafizilik
Ehl-i Kıbleyi Tekfirden Sakınmak
Birini Aklamanın (Tezkiyenin) Mekruh Oluşu
Dünyada Ric'ata İnanan Kimsenin Tekzip Edilmesi
Şirk Dışındaki Günahların Affedilmesi
Allah'ın Azameti ve Sıfatları
Hayır İşlerine Engel Olacak Vesveselerle Mücadeleye Teşvik
İLİM KİTABI
Alimin Fazileti
İcmanin Sapıklıktan Korunmuş Olması
İsnadı (Rivayet Zincirini) Araştırmak
Sahabe İhtilaflarını Nazar-ı Dikkate Almak
Yaşanmamış Olaylar Hakkında Soru Sormaktan Men
Fetvayı Kısa Kesmek
Kur'ân Dışında Bir şey Yazılmasının Yasaklanması
Yazıya Müsaade Edilmesi
Aziz ve Celil Olan Allah'tan Gelen Her Şeyi Tasdik Etmeye Teşvik
Güzel Davranış Derin İdrakin Eseridir
Bir Şeyi Hatırlamak İçin Araç Edinmek
Başlıksız Bâb
Ehl-i Kitâb'a Ait Kitaplara Bakmaktan Men
Yazılara (Mürekkebe) Toprak Serpmek
İlmi Gizlemekten Men
İlimde Samimi Olmaya Teşvik
İlmi Yaymaya Teşvik
Yalan Söylemenin ve Sözünde Durmamanın Mekruh Oluşu
Yalan Söylemek ve Telkinde Bulunmaktan Sakındırma
Muhaddisin Riayet Etmesi Gereken Edep Kuralları
Fetva Vermekten Sakınmak
Faziletler Konusunda Zayıf Hadisle Amel Edilmesi
Başlıksız Bâb
Hadisin Sağlamlığından Emin Olmak
Öğrencinin Riayet Etmesi Gereken Edep Kuralları
Müzâkere Yapmak
Kişisel Görüşe Göre Fetva Vermenin Yerilmesi

Mana ile Rivayet
İlmin Genişliği
İlmi Yaymaya Teşvik
Harflerin Mânâları
Kur'ân'ın Sünneti Doğrulaması
Sünneti Esas Almaya Teşvik
İlim Tahsiline Teşvik
Kur'ân'ın Genel ve Ayrıntılı Bütün Hükümleri İhtiva Etmesi
Hadisin Kur'ân'ın Mücmellerini Beyanı
Resûlullah (Sallaüahualeyhivesellem) Adına Yalan Uydurmaya Karşı Uyarmak
Kalplerin Ferahlatılması

Peygamber Adlarıyla Adlanmanın Mubah Oluşu Ve Bunun Mekruh Oluşuna Dair Varit Olan Rivayetler

2794. Muhammed b. Amr b. Hazm'm bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb adı peygamber adı olan bütün çocukları topladı. Hepsini bir eve sokup isimlerini değiştirmek istedi. Sonra babaları, onlara o isimleri Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) verdiğine dair tanıklık ettiler. Muhammed b. Amr b. Hazm da onlardan biriydi. Hadisin senedi hasenâir. (Ishâk) [1]
2795. Nadr b. Şüfey'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kimin üç çocuğu olur da hiçbirine Muhammed ismini vermezse, cahillik yapmış olur" buyurmuştur.[2] (el-Hâris)
2796. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Çocuklarınıza Muhammed ismini veriyor, sonra onlara lanet okuyorsunuz" buyurmuştur. [3] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
2797. Muhammed b. Talha'nm sütannesi demiştir ki: Muhammed b. Talha doğduğunda onu Hz. Peygamber'e (salîallahu aleyhi vesellem) götürdük. "İsmini ne koydunuz?" diye sordu. "Muhammed" dedik. "Bu, benim adım. Künyesi de Ebu'l-Kasım (olsun bari)" buyurdu.[4] (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe)

Zalimlerin İsimlerini Almanın Mekruh Oluşu Ve İsmi, Daha Güzeliyle Değiştirmek

2798. İbnü'l-Müseyyib demiştir ki: Ümmü Seleme'nin erkek kardeşinin bir çocuğu oldu. İsmini Velîd koydular. Sonra onu alıp, Hz. Peygamber'in (saUallahu aleyhi veseOem) yanına girdiler. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "İsmini koydunuz mu?" diye sordu. "Evet. Ona Velîd ismini verdiler" dediler. "Aman, aman. Onun ismi Abdurrahman olsun. Sİz ona firavunlarınızın ismini vermişsiniz. Ümmetimde adı Velîd olan bir kimsenin bulunması, ümmetime, Firavun'un kendi kavmine yaptığından daha çok dokunur" buyurdu.
Abdurrahman (b. Amr) dedi ki: Ona "Bu hangi Velîd'dir?" diye sordum. "Eğer halife olmuşsa bu, Velîd b. Yezîd'dir. Yoksa Velîd b. Abdülmelik'tir" dedi. (el-Hâris) [5]
2799. Enes'in bildirdiğine göre Hz. Ömer'in bir cariyesinin ismi Acem adlarındandı. Ona Cemile ismini verdi. Cariye: "Seninle benim aramda hakem, Peygamber'dir (salbllahu aleyhi vesellem)" dedi. Allah'ın Resulü (sallaOahu aleyhi yesellem/in yanma gittiler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) cariyeye: "Sen Cemile'sin" buyurdu. Bunun üzerine Ömer: "İstemeye, istemeye al bu ismi" dedi. (İbn Ebî Ömer) [6]
2800. Abdullah b. el-Hâris b. Ebza demiştir ki: Bana annem, babasından naklen bildirdi. Dediğine göre babası, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Huneyn ganimetlerine şahit olmuştu. Adı "Ğurâb (Karga)" idi ve Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) ona "Müslim" ismini verdi. [7] (Ebû Ya'lâ)
2801. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Ğabara (tozlu yer)" adında bir yere uğradı ve: "Burası Hadıra (yeşil) dir" buyurdu.[8] (Ebû Ya'lâ)

Allah Nezdinde En Sevimli Olan İsimler

2802. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "/Izjz ve celil olan Allah'ın en çok sevdiği isimler, Abdullah ve Abdurrahman'dır" buyurdu. (EbÛ Ya'lâ) Müslim'in Sahilimde yer alan İbn Ömer hadisi bunun şahididir. [9]

İhtiyacın Giderilip Giderilmediğini Kinaye Yoluyla Sormak

2803. İbn Rabî'a b. el-Hâris b. Abdülmuttalib demiştir ki: Babam beni, Abbâs da oğlu Fadl'ı Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiler.... Yanlarına vardığımızda: "Ne yaptınız? Sa'd mı? Suayd mı? (Hayır mı, şer mi) [10] dediler. (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe) [11]

İltifat Etmek

9804. Safvân b. Assâl demiştir ki: Bir yolculuk sırasında Peygamber ll) ile birlikte bulunuyorduk Derken bir adam geldia vesellem) ile birlikte bulunuyorduk. Derken bir adam geldi. Mullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona bakınca: "Ne kötü arkadaş!" buyurdu. Bu, münafik bindir. İltifat ederek onu nifakından çevirmeye t acaettn. Çünkü başkalarının aklını da bozmasından endişe ediyorum" buyurdu. (el-Hâris)

Oturma ve Uyuma Adabı

2805. Ebû Şeybe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle uyurmuştur: "Sizden biriniz, bir topluluğun arasına girdiğinde kendisine yer ıçıhrsa otursun. Zira bu, Allah'ın bir lütfü olup onu, kendisine Müslüman ardeşi ikram etmiştir. Eğer kendisine bir yer açılmazsa, en geniş mekanı raştırıp oraya otursun." (el-Hâris)
2806. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Meclislerin en hayırlısı, en geniş olanıdır" buyurmuştur.[12] Bezzâr demiştir ki: Bunu Enes'ten yalnız bu tarikten bilmekteyiz." (el-HâlÎs)
2807. Yahya b. Ya'mer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) bir yolda oturan bir topluluğa rastladı ve: "Sakın yolda oturmayın. Zira yol, cehennem veya şeytanın yoludur" buyurdu. Sonra yoluna devam etti. Hatta insanlar bunun kesin bir emir olduğunu zannetti. Sonra tekrar dönüp: "Ancak yolun hakkını verirseniz o başka " buyurdu. "Yolun hakkı nedir?" diye sorduklarında ise: "Gözlerinizi (haramdan) sakınmanız, yolunu şaşırana yol göstermeniz ve selamı alm.ant.zdir" buyurdu. [13] (el-HârÎs)
2808. Hişam b. Hassân'm, Muhammed (b. Sîrîn)'den naklen bildirdiğine göre o, erkeğin karnı üzere ve kadının da sırt üstü uyumasını mekruh görürmüş. (MÜSedded) Hadis sahih olup mevkuftur. [14]
2809. Ebu'n-Nadr'm bildirdiğine göre Ebû Saîd (el-Hudrî) ayağından rahatsızdı. Yanma kardeşi girdi. O sırada yattığı yerde, bacak bacak üstüne atmıştı. Kardeşi ayağıyla onun ağrıyan ayağına bir tekme indirerek canını yaktı. "Canımı yaktın. Ayağımda ağrı olduğunu bilmiyor musun?" deyince "Aksine. Biliyorum" dedi. "Öyleyse neden bunu yaptın?" deyince de: "Sen Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vödlem) bunu yasakladığını duymadın mı?" diye çıkıştı- (Ahmed b. Menî' ve el-Hâris) [15]
Ben derim ki: Ebû Saîd'in kardeşinin adı, Katâde b. Nu'man'dır.

Korumasız Çatıda Uyumanın Yasak Oluşu

2810. Ali b. Umâre anlatmaktadır: Ebû Eyyûb el-Ensârî için kenarları korumasız bir çatıya döşek serildi. Sonra gece yarısı emir verdi, oradan indirildi ve: "Neredeyse geceyi zimmetsiz/tedbirsiz geçirecektim" dedi. (Ahmed b. Menî') [16]
2811. Semure'nin bildirdiğine göre Resûlullah (salîallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Â7m kenarları korumasız bir çatıda uyursa, sorumluluğu kendine aittir. Kim gece taş atarsa, sorumluluğu kendine aittir. Kim dalgalı olduğu anda denize açılırsa, sorumluluğu kendine aittir [17] (el-Hâris)

Teenni ve Yumuşaklık

2812. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Teenni (dikkatli ve temkinli hareket etmek) Allah1 tan; acele etmek ise Seylan'dandır. Allah'tan daha çok mazeret beyan etmeye layık bir kimse yoktur. Allah nezdinde hamd etmekten daha sevimli hiç bir şey yoktur. " (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ahmed b. Meni', el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) [18]
2813. Zührî, Bİlâ'dan bir adamın şöyle dediğini nakletmiştir: Babamla birlikte Hz. Peygamber'in (saOallahu aleyhi vesellem} yanma girdim. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) beni bırakıp yalnız babamla konuştu. "Babacığım! Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) sana ne söyledi?" diye sorduğumda, şöyle cevap verdi: "Bir iş sebebiyle darlığa düştüğünde, Allah sana o işten bir çıkış yolu gösterinceye kadar sağduyulu ol" buyurdu. [19]

Ebû Ya'lâ'nın rivayetinde ifade: "Allah seni o işten kurtanncaya kadar" şeklindedir. (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve el-Hâris) [20]

Elçiler İçin Edep Kuralları

2814. İbn Ebî Müleyke'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs demiştir ki: Müminlerin emiri Hz. Ömer ile birlikte idim. "Git, şunun kim olduğunu bana bildir" dedi. Ömer, birini bir iş için gönderdiğinde ona: "Döndüğünde seni niçin gönderdiğimi ve ne haber getirdiğini bana bildir!" derdi. Ben de: "Sen beni şu kişinin kim olduğunu bildirmem için gönderdin. O Suhayb'dır. Yanında da annesi var" dedim. "Yetiş, beraberinde annesi olsa da...." dedi. {İbn Ebî Ömer)

Büyüklere Hürmet Etmek

2815. eş-Şa'bî'nin bildirdiğine göre Cerîr b. Yezîd kendisine gelmiş ve ona bir yastık koymuş. Yanında da yaşlı bir kadın varmış. Bu kendisine sorulduğunda dedi ki: Bana Resûlullah (sallallahualeyhivesel]em)'in: "Size bir kavmin ulusu geldiği zaman ona ikramda bulununuz" buyurduğu ulaştı. (Müsedded) [21]

Müşriklere Hürmetten Mene Dair

2816. Câbir b. Abdullah demiştir kî: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem) müşriklerle tokalaşmayı veya onları (hoşça) karşılamayı veyahut onlara "merhaba/hoş geldiniz" demeyi yasakladı. (İshâk) [22]

Müşriklerin Yaşlılarına Hürmet Konusunda Ruhsat Verilmesi

Bu konuda keşişlerle ilgili Hz. Ali hadisi vardır.

Ziyaretçiye Hürmet Etmek

2817. Bişr b. Harb anlatmaktadır: Bir gün Ebû Saîd'in yanında bulunuyorduk. Biz fark etmeden birden Abdullah b. Ömer içeri girdi. Kendisini değişik bir ha de gördüm. Kederli ve üzüntülüydü. Üstü başı toz toprak içindeydi. Hemen Ebû Saîd onun için su istedi ve abdest aldı. (el-Hâris)

Mizah

Âişe'nin Sevde'nin yüzünü yahni yemeğiyle buyamasma dair hadis Ömer'in menkıbelerine dair bölümde gelecektir.
2818. Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) azatlı cariyesi Razîne'nin bildirdiğine göre Şevde, Âişe'yi ziyarete geldi. Âişe'nin yanında Ömer'in kızı Hafsa da vardı. Şevde, güzel bir görüntüyle geldi. Üzerinde Yemen hırkalarından bir hırka ve aynı şekilde bir de başörtüsü vardı. Yine, üzerinde güzel koku ve mest çarıklarında safran vardı. (Razîne demiştir ki: Ben kadınların safranla süslendikleri zamana yetiştim) Hafsa, Âişe'ye dedi ki: "Ey Müminlerin annesi! Birazdan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesetlem) gelecek, bizi böyle dağınık ve pejmürde, bunu ise parlak ve güzel bir halde görecektir." Âişe: "Allah'tan kork Hafsa! Allah'tan kork Hafsa!" dedi. O ise: "Vallahi ben mutlaka onun süsünü bozacağım" dedi. Âişe de: "Yap öyleyse" dedi. Sevde'nin kulağı ağır işitiyordu. Hafsa ona: "Şevde! Tek gözlü (deccâf=a'ver) dışarı çıktı" dedi. Şevde bundan çok korktu ve titremeye başladı. "Nereye saklanayım" diye sordu. "Haymeye (eyvana) gir" dediler. Hayme çatısı olan ve içinde yemek pişirilen bir yerdi. Şevde de hemen gidip oraya gizlendi, ^rada tencereler ve örümcek ağları vardı. Derken Allah Resulü (sallallahu aleyhi veselıem) geldi. Âişe ile Hafsa gülmeye başladılar. Gülmekten konuşamıyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Niçin gülüyorsunuz?" diye sordu ve bunu üç kez tekrarladı. Elleriyle çardağa işaret ettiler. Allah Resulü Nb ahu aleyhi vesellem) oraya gidince Sevde'nin titrediğini gördü ve: "Sana ne °ldu Şevde?" diye sordu. O da: "Ey Allah'ın Resulü! Tek gözlü (Deccâl) dışarı ıkmış" dedi, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çıkmadı, ama mutlaka çıkacaktır" buyurdu. Sonra içeri girip onu dışarı çıkardı ve üzerindeki tozları ve örümcek ağlarını temizledi. (Ebû Ya'lâ) [23]

Ademoğlunun Kalbinin Niteliği

2819. Ebû Ubeyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaltehu aleyhi vesellem): Ademoğlunun kalbi serçe gibidir; günde yetmiş kere şekil değiştirir" buyurmuştur. (Ishâk) Senedi hasen olmakla birlikte munkatiâır.

Çocuk Sevgisi

2820. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Peygamber (sallahu aleyhi vesellem): "Çocuk kalbin meyvesidir; ebeveynini korkak ve cimri yapar" buyurmuştur. {Ebû Bekr b. EbîŞeybe ve Ebû Ya'lâ) [24]

RÜYA TABİRİ

2821. Ebû Katâde anlatmaktadır: Resûlullah'ı (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Rüya üç türlüdür: Bir kısım kişinin aklından geçirdiği şeylerdir ki, bu bir şey değildir. Bir kısmı, şeytandandır. Eğer bir kimse rüyasında hoşuna gitmeyen bir şey görürse, melun şeytandan Allah'a sığınıp, sol yanına tükürsün. Böyle yaparsa şeytan ona zarar veremez. Bir kısmı da Allah'tan bir müjdedir. Müminin rüyası peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüzdür. Onu doğru görüş sahibine anlatsın. O da rüya hakkında hayır söylesin ve onu hayra yorsun." Avf b. Mâlik dedi ki: "Eğer (rüya) çakıl taşlarının sayısına nispetle bir çakıl taşı kadar (peygamberliğin bir parçası) olsaydı bile, yine çok olurdu." (Ishâk)
2822. Ebû Katâde'nirı bildirdiğine göre Resûlullah (salblbhu aleyhi vesellem): "Sizden biriniz bir rüya gördüğü zaman onu doğru görüş sahibi birine anlatsın. O da onun hakkında hayır söylesin ve onu hayra yorsun " buyurmuştur.[25] (İshâk)
2823. Humeyd b. Hilâl'in belirttiğine göre Safiye henüz ailesindeyken "Sanki rüyamda bir meleğin benimle, Allah'ın gönderdiği şu Peygamber'! kanadı altında gezdirdiğini gördüm" demiş ve dinleyenler rüyasını kendisine iade ederek ona sert sözler söylemişler. (İshâk)
2824. İbn Abbâs demiştir ki: "Peygamberlerin rüyası haktır." (Ahmed b. Menî') [26]
2825. Ebu't-Tufeyl'in ve ayrıca Habîb ile Humeyd'in Hasan'dan naklen bildirdiklerine göre Nebî (sallahualeyhivesellem) şöyle buyurmuştur: "(Rüyamda) Gece su çekerken yanıma bir siyah koyun sürüsü, bir de mor koyun sürüsü geldi Derken Ebû Bekir gelip bir veya iki kova su çekti, bunlar da eksikti. Allah tıslasın. Sonra Ömer geldi ve sürüler batıya çekildi. Ömer bütün °nli "doldurdu ve suya gelenleri suladı. Ondan daha iyi su çeken yiğit Gördüğüm siyah koyunları, Araplara, mor koyunları ise Acemlere görmedim.
2826. Ebu't-Tufeyl'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söyle anlatmıştır: "Uykudaki bir kimse gibi ben de rüya gördüm. Rüyamda siyah bir koyun sürüsü gördüm. Peşinden mor koyun sürüsü geldi. Siyah koyunları Araplara, mor koyunları ise Acemlere yordum. (Bezzâr)
2827. Ebû Miclez demiştir ki. Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ben rüyamda başımın kesildiğini ve kesilen başıma baktığımı gördüm" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem} güldü, sonra: "Eğer başın kesildiyse hangi gözle ona bakıyordun?" buyurdu. Bu olayın üzerinden çok bir süre geçmeden Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etti. Bunun üzerine insanlar adamın başının kesilmesini, Peygamber'in (sallallahu aleyhi) ölümüne ve başına bakmasını da onun sünnetine tâbi olmasına yordular. (el-Hâris) [27]
2828. Saîd b. el-Müseyyib'in bildirdiğine göre Âişe, Hz. Ebû Bekir'e: "Ben rüyamda üç Ay'ın kucağıma düştüğünü gördüm" demiş, o da: "Hayır olsun" demiştir. (Müsedded)
2829. Yahya b. Saîd el-Ensârî demiştir ki: İnsanların şöyle konuştuklarını işittim: ResûluUah {sallallahualeyhivesellem) Âişe'nin evine defnedildi ve Ebû Bekir: "Bu, o Ay'larından biri ve en hayırlısıdır" dedi.[28] (Müsedded)
2830. Hişâm demiştir ki: Muhammed (b. Sîrîn)'in, "Ebû Bekir, Peygamber'den (sallallahu aleyhivesellem) sonra bu ümmetin en iyi rüya tabircisidir" dediğini işittim.[29] (Müsedded)
2831. Saîd b. el-Müseyyib'in bildirdiğine göre Âişe şöyle demiştir: Ben rüyamda üç Ay'ın kucağıma düştüğünü gördüm. Bunu Ebû Bekir'e sordum. "Ey Âişe! Eğer rüyan doğru çıkarsa, senin evine yeryüzü halkının en hayırlılarının üçü defnedilecektir" dedi. Resûluîlah (sallallahu aleyhi -vesellem) vefat de defnedilince Ebû Bekir: "Ey Âişe! Bu, Ay'larının en hayırlısı ve ardan biridir" dedi. (el-Humeydî) Hekim hadisin bu tarikini sahîh görmüş ve aynısını Enes'ten merfu olarak [30]
2832. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs demişlerdir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi bize bir hutbe irat etti... Zikredilen uzun hadiste şu sözler de geçmiştir: "Düşünde görmediği bir şeyi gördüğünü söyleyen kimse, yalancı şahit gibidir. Kıyamet günü ona iki kılı birbirine bağlaması emredilir ve bağlayıncaya kadar kendisine azap edilir. Ama bir türlü onları

bağlayamaz." (el-Hâris)
2833. Süleyman b. Arîb der ki: Ebû Hureyre'yi işittim; İbn Abbâs'a: (sallallahu aleyhi veellem): "Müslümonın rüyası peygamberliğin kırk cüzünden bir cüzdür" buyurdu, dedi. İbn Abbâs: "Hayır, altmış cüzünden bir cüzdür" deyince Ebû Hureyre: Hem benim "ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) uyurdu" dediğimi işitiyorsun, hem de kalkıp "hayır altmış cüzünden bir cuzdür" diyorsun, diye onu azarladı. İbn Abbâs da buna: "Ben de, bunu Abdülmuttalib dedi, diyorum" diyerek karşılık verdi.
Amr b. en-Nâkid demiştir ki: Ben ve arkadaşlarımız da diyoruz ki: Bu, bize göre inşallah Abbâs'ın Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi «sellem) nakli şeklindedir. (Ebû Ya'lâ)
2834. Muhammed b. İshâk'tan .... Aynı hadis şu ifadelerle nakledilmiştir: "Müminin rüyası Allah1 tan bir müjde ve peygamberliğin kırk altı cüzünden bîr cüzdür." Demiştir ki: Bunu İbn Abbâs'a anlattığımda dedi ki: Bana Abbâs b. Abdülmuttalib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallalkhıı aleyhi vesellem): "(Rüya) Peygamberliğin elli cüzünden bir cüzdür" buyurmuştur.[31] (Bezzâr) [32]

İMAN VE TEVHİD

Lâ ilahe İllallah" Diye Şahadet Getirenin Kanının Haram Oluşu ve Öldürülmesinin Yasaklanışı

2835. Cerîr demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Yemen halkıyla savaşmak ve onları (İslam'a) davet etmek üzere Yemende gönderdi. "Lâ ilahe illallah" sözünü söylemeleri halinde, kanları ve malları bana haram kılındı.[33] (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe)
2836. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'tan başka tanrı bulunmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet ederse, kanı bana haram kılınmıştır. Ancak şu üç kişi bunun dışındadır: Dinini terk eden, zina eden evli ve bir de haksız yere cana kıyan kişi [34] (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe)
2837. Yine Câbir naklediyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir adam gelerek: "Benim bir münafık komşum var, şöyle, şöyle yapıyor" diye şikayetçi oldu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): Lâ ilahe illallah diyor mu?" diye sordu. "Evet" deyince: "Bana öylelerini öldürmek yasaklandı" buyurdu.[35] (Ebû Bekr b, Ebî Şeybe)
2838. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs şöyle nakletmişlerdir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irat etti... Uzunca hadiste şu ifadeler geçmiştir: "Dikkat edin. Aziz ve celi! olan Rabbim bana, Lâ ilahe illallah diyene dek insanlarla savaşmamı emretti. Eğer bunu söylerlerse kanlarını/canlarım benden korumuş olurlar. Ancak bunu hakkıyla söyleyip söylemedikleri konusunda hesapları Allah'a aittir. " (el-HârİS) [36]
2839. Cündeb b. Sûfyân, Becîle'lil bir zattan şöyle dediğini nakî etmiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydım. Derken bir askeri müjdecisi geldi ve Allah'ın yardımına mahzar olan müfrezenin ve onların eliyle gerçekleşen fethi müjdeledi. Dedi ki: "Yâlallah! Allah kendilerini hezimete uğrattıktan sonra biz düşmanı al' rken, kılıcımla bir adama yetiştim. Kılıcın tepesine ineceğini [37] vınca, kaçarken dönüp Ben Müslüman'ım dedi. Ben de onu öldürdüm.
Allah'ın Nebisi! Bunu sadece kendini korumak için söyledi." Allah Resulü I llallahu aleyhi vesellem): "Kalbini yarıp, onun doğru mu, yalan mı söylediğine haksaydın ya!" buyurdu. Adam: "Eğer ben onun kalbini yarıp baksaydım, o bana bunu bildirmeyecekti. Onun kalbi ancak bir et parçasından ibaret değil midir?" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ama sen onu öldürmekle ne' onun kalbinde olanı öğrendin, ne de dilini doğrıdadın" buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Resulü' Benim için mağfiret dile" dediyse de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): 'Senin için mağfiret dilemeyeceğim" buyurdu. Sonra adam öldü. Onu defnettiler ve toprak onu üç kere dışarı attı. Adamın kabilesi bu durumu görünce mahcup oldular ve onu götürüp şu dağ geçitlerinden birine atıverdiler.[38] (Ebû Ya'lâ)
2840. Harun b. Riâb demiştir ki: Resûlullah (saüaMıu aleyhi vesellem) bir birlik gönderdi ve onlara fetih nasip oldu. Müjdecilerini Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiler. Adam, Allah'ın kendilerine nasip ettiği fethi ve düşmandan öldürdüklerinin sayısını bildirirken dedi ki: "Onlardan bir adamın peşine düştüm. Tam öldürmek üzere tepesine çullanacağımda Ben Müslüman'ım dedi." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Peki Müslüman olduğunu söyledikten sonra onu Öldürdün mü?" diye sordu. Adam: "Yâ Resûlallah! Bunu sırf kendini korumak için söyledi" deyince: "Kalbini yarıp baktın mı?" buyurdu. Adam: "Ben bunu biliyordum ey Allah'ın Resulü" deyince de: "Sen ne onun dilini doğndadın, ne de kalbinde olanı öğrendin. Sen onun katilisin. Def ol yanımdan ve bir daha bana gözükme!" buyurdu. Sonra bu adam vefat ettiğinde toprak iki kere onun cesedini dışarı attı. Sonra da götürüp şu vadilerden birine fırlattılar. İlim ehlinden bir zat demiştir ki: Toprak ondan daha kokuşmuş olanlarını örtmektedir. Ama bu, bir ibrettir.[39] (Ebû Ya'lâ)
2841. Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallabu aleyhi vesellem): "Sizden biriniz mızrağını bir adama doğrultur da ucu tam gırtlağında iken adam Lâ ilahe illallah derse, mızrağı ondan çeksin" buyurmuştur.[40] (e-Hâris)
Ebû Ubeyde demiştir ki: "Allah bu kelimeyi Müslüman için bir güvence kılmış ve onunla kanını akıtılmaktan korumuştur. Cizyeyi de kafir için bir güvence kılmış ve onunla kanını akıtılmaktan korumuştur." (el-HârİS)

"Lâ İlahe İllallah" Sözünün Fazileti

2842. Şakîk (b. Seleme) anlatmaktadır: Ebû Bekir, Talha'yla karşılaştı ve": "Neyin var, seni üzüntülü görüyorum" dedi. Talha da: "Bir şey yok. Sadece Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi veellem) işittiğim ve "cenneti hak ettirir" buyurduğu bir sözün ne olduğunu kendisine sormadım da ondan böyleyim" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir: "Fakat ben onu biliyorum. Lâ ilahe illallah sözü" dedi. (Ahmecl b. Men?) [41]
2843. Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um demiştir ki: Mâlik b. Kays'm şöyle söylediğini işittim: Ukbe b. Âmir, İlyâ'da bulunan Muâviye'nin yanma geldi. Ama çok kalmadan çıktı. Sonra arandıysa da bulunamadı. Sonra onu bir açık alanda namaz kılarken bulduk. "Niçin geldiniz?" diye sordu. "Seninle bir müddet birlikte olmak ve senin hakkını ödemek için geldik" dedik. Şöyle anlattı: "Bende sizinle ilgili bir haber var. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteydik....." Zikrettiği hadiste şunları nakletti: Derken Ebû Bekir
çıkageldi ve: "İbn Âmir! Resûlullah (sallallahualeyhiveseüem) Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet eder ve kalbi de dilini tasdik ederse, cennetin dilediği kapısından girer buyurdu" dedi. (Ebû Ya'lâ)
2844. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs demişlerdi ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irat etti.... Zikrettikleri hadiste şu sözlere yer vermişlerdir: "Ey insanlar! Kim ihlâsla Allah'tan başka İlâh olmadığına şahadet ederek Allah'a kavuşursa, cennete girer." Ali b. Ebî Tâlib ayağa kalkarak: "Anam babam sana feda olsun, yâ Resûlallah! Kişi bunu ihlâsla nasıl söyler? Ona başkasını karıştırmaz mı? Bunu bize açıkla da bilelim" deyince: "Dünya hırsı, haksız yollarla dünyalık toplamak, dünyaya rıza göstermek. Öyle kimseler vardır ki, hayırhıların sözleri gibi söz söylerler, ama facirler gibi hareket ederler. Kim bu sıfatlardan hiçbirine bulaşmadan Lâ ilahe illallah diyerek Allah'a kavuşursa cennete girer" buyurdu.[42] (el-Hâris)
2845. Süleym b. Âmir demiştir ki: Ebû Bekir'i şöyle söylerken işittim: Mullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet T - e cenneti kesin hak eder" buyurdu. Sonra dışarı çıktığımda Ömer b. el'tâb ile karşılaştım. "Neyin var, Ebû Bekir?" diye sordu. "Allah Resulü Lhu aleyhi vesellem) bana şöyle.... buyurdu" dedim. "Haydi dön geri. Ben .'arın buna güvenip dayanmalarından endişe ediyorum" dedi ve lullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma döndüm. "Niçin döndün?" diye Ömer'in dediklerini anlattım. "Doğru söylemiş" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [43]
2846. Ebû Musa demiştir ki: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek olup ortağı bulunmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resulü olduğuna şahadet ederek gelirse, o kimse cehenneme haram kılınır." (Müsedded) [44]
2847. Amr b. Abese demiştir ki: Yaşlı bir zât asaya dayanarak geldi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne dikilerek: "Yâ Resûlallah! Benim bir çok hıyanetlerim ve isyanlarım oldu. Ben bağışlanır mıyım?" diye sordu. Allah Resulü: "Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet getiriyor değil mhin?" buyurdu. Adam: "Evet. Getiriyorum. Hatta senin Allah'ın Resulü olduğuna da şahadet ederim" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Öyleyse bütün hıyanetlerin ve isyanların bağışlanmıştır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [45]
2848. Hz. Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhivesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a ve âhireî gününe inanarak ölürse, kendisine: Cenneîin sekiz kapısından dilediğin kapıdan gir denir. " (İshâk) [46]
Ukbe'nin Ömer'den rivayeti, Sahîh'te farklı ifadelerle yer almıştır.
2849. Saîd b. Vehb el-Hemdânî demiştir ki: Muâz b. Cebel bize Yemen'e geldi ve şunları söyledi: "Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) size gönderdiği elçisiyim. Sadece Allah'a kulluk edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın ve bana itaat edin. O zaman size iyilikte kusur etmem. Kuşkusuz dönüş Allah'adır. Son durak ya cennet, ya da cehennemdir. Orası daimi ikametgâhtır, ayrılmak/göç yoktur. Sonsuzluk var, Ölüm yoktur.[47] (İshâk)
2850. Enes anlatmaktadır: Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Yâ Resûlallah! Büyük küçük ne (günah) varsa bir şey bırakmadım, yaptım" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (üç kere): "Peki kePS\ başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna 0a etmiyor musun?" diye sordu. "Evet. Ediyorum" deyince. 'İşte bu, ŞaTaZ ipsini siler" buyurdu.[48] (Ebû Ya'lâ)
2851. Enes b. Mâlik el-Ensârî nakletmektedir: Biz, Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteyken bir dağ yoluna girdi. Allah'ın Resulü (sallalkhu aleyhi vesellem) tek başına yürüyordu. Tekrar yola girmeye başlayınca güldü ve tekbir getirdi. Biz de bunun üzerine tekbir getirdik. Yüksekçe bir yere gelince yine gülüp tekbir getirdi. Biz de bunun üzerine tekbir getirdik. Sonra Allah'ın Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yetiştik. Grup dedi ki: "Senin tekbir alman üzerine biz de tekbir getirdik; niçin güldüğünü anlayamadık." Cevaben şöyle buyurdu: "Bana Cibrîl Aleyhisselâm geldi ve dedi ki: Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh diyen kimse cennete girecek ve ona cehennem haram kılınacaktır; bunu müjdele." (Ebû Ya'lâ)

2852. İsmâîl b. Ebî Hâlid demiştir ki: Mervân b. el^Hakem, Eymen b. Huraym'e: "Sefere çıkıp bizimle birlikte savaşmaz mısın?" deyince, Eymen Şöyle cevap verdi: "Benin babam ve amcam Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseüem) ve levrııd Kitabı ile birlikte Bedir savaşma katıldılar ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet eden hiç kimseyle savaşmamak üzere benden söz aldılar." Sonra "Eğer bana, cehennemden kurtuluş beraatı getirirsen, o zaman senin yanında savaşırım" dedi. Bunun üzerine Mervân da: "Git! Bizim sana ihtiyacımız yoktur" dedi. (Ebû Ya'lâ)
2853. Âmir (eş-Şa'bî) demiştir ki: Mervân, Dahhâk b. Kays'la savaşa girdiği zaman Eymen b. Huraym el-Esedî'ye bir elçi göndererek: "Biz senin bizimle beraber savaşmanı istiyoruz" mesajını iletti. O da: "Benim babam ve amcam Bedir savaşına katıldılar ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet eden hiç kimseyle savaşmamak üzere benden söz aldılar. Eğer bana bir (cehennemden) kurtuluş beraatı getirirsen, o zaman senin yanında savaşırım" dedi. Bunun üzerine o da: "Defol!" dedi. Kendisine hakaret edip sövdü. Eymen b. Hureym ise şöyle diyordu:
Kureyg ten başka bir otoriteye bağlı olarak namaz kılan birini öldürecek değilim.
Onun otoritesi vardır. Günah ise bana aittir. Cahillikten ve taşkınlıktan Allah'a sığınırım.
Sebepsiz yere bir Müslüman [49] öldürür müyüm hiç? Bunu yaparsam eğer, bundan sonraki yaşamımdan bir hayır görmem. (Ebü Yâ lâ)

İslam, Amelin Kabul Şartıdır

2854. Mücâhid'in bildirdiğine göre Ümmü Seleme: "Yâ Resûlallah! Hişâm b. el-Muğîra yemek yedirir, misafir ağırlar, akrabalık ilişkilerini korur ve fidyesini verip esiri kurtarırdı. Eğer (sana) yetişseydi, mutlaka Müslüman olurdu. O bundan dolayı mükâfat alır mı?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vsellem) de: "Denildiğine göre senin amca oğlun hep dünyalık İçin, dünyanın şanı ve süsü için verirmiş. Bir gün bile RabbİM beni hesap günü bağışla dememiş" buyurdu. (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [50]
2855. Hasan (el-Basrî) der ki: Biz, Medine'de idik ve Ebû Hureyre bize şöyle söyledi: "Kıyamet günü İslam gelir, aziz ve celil olan Allah şöyle buyurur: Sen İslâm'sın, ben de Selâm. Bugün ancak seninle verir, seninle alırım." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [51]
2856. el-Hâris b. Mâlik el-Ensârî'den nakledildiğine göre o, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) uğramış ve ona: "Ey Haris! Sabaha nasıl erdin?1' diye sormuş. O da: Gerçek nıü'min olarak sabaha erdim" deyince "Söylediğini iyi düşün. Her şeyin bir hakikati/gerçeği vardır. Senin hakikatin/gerçek yönün nedir?" buyurmuş. Haris de: "Nefsim dünyadan el etek çekti. Göz pınarlarım kurudu, gecelerim uykusuz geçti. Rabbimin Arş'ını apaçık görür gibiyim. Cennet halkının Arş'ı ziyaretlerini görür gibiyim. Cehennemliklerin çığlıklarını görür/duyar gibiyim" demiş. Bunun üzerine Allah Resulü (sallaltehualeyhiveseOem) üç kere: "Ey Haris! Bildin, bu yoldan ayrılma " buyurmuş. (Abd b. Humeyd) [52]

İslam Ve İmanın Tanımı

2857. Ebû Kılâbe, Şam halkından birinden, o da babasından nakletmiştir: Allah Resulü (sallallahua]eyhivesellem)bana: "Müslüman ol, kurtuluşa er!" buyurdu. "Ya Resûlallah! İslam nedir?" diye sordum. "Kalbini Allah'a teslim etmen ve Müslümanların senin elinden ve dilinden emin olmasıdır" buyurdu.
2858. Aynı hadisin tamamı Eyyûb'dan "Ölümden sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme inanmandır" ilavesiyle nakledilmiştir. (Ebü Ya'lâ)
2859. Câbir'den nakledildiğine göre Resûlullah'a (salblîahu aleyhi veseUem) "Hangi İslam daha üstündür?" diye soruldu. "Müslümanların, elinden ve dilinden emin olduğu Müslüman'ın İslam'ıdır" buyurdu. (Soruyu soran zat) "Hangi iman daha üstündür?" diye sordu. "Sabır ve hoşgörü buyurdu. "Hangi mü'min iman bakımından en güçlüdür?" diye sordu. "Ahlâkı en güzel buyurdu. "Hangi cihat daha üstündür?" diye sordu. "Atı kesilen ve kanı akıtılan mücahidin cihadı" buyurdu. "Hangi namaz daha üstündür?" diye sordu. "Duası uzun olan" buyurdu. "Hangi sadaka daha üstündür?" diye sordu. "Fakirin el emeği" buyurdu. "Hangi hicret daha üstündür" diye sordu. "Allah'ın sana haram kıldıklarını terk etmendir" buyurdu. (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe)
Bunu başkaları daha kısa bir metinle nakletmişlerdir. [53]
2860. Yine Câbir'den nakledildiğine göre Resûlullah'a (saDallahu aleyhi veseEem): "İmanın bereketi nedir?" diye soruldu. "Sabır ve hoşgörüdür" buyurdu.[54] (Ebû Ya'lâ)
2861. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaüahualeyhiveselkm): "İslam aleni olandır. îman ise kalptedir" demiş, sonra eliyle göğsüne işaret ederek "Takva buradadır, takva buradadır" buyurmuştur.[55] (Ebû Ya'lâ)
2862. Ali b. Ebî Tâlib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyururmuş: "İmanın bağları dörttür. Ardından İslam'ın şartları gelir. İtnan'ın bağları şunlardır: Tek Allah'a, Muhammed'e ve O'nun getirdiği esaslara inanmandır. Allah'a inanıp öldükten sonra dirileceğini bilinendir. Sonra namaz kılmak, zekat vermek, Ramazan orucunu tutmak, Beyt(ultah)ı haccetmek, Aziz ve celil olan Allah'ın yolunda cihat etmek gelir." (Abd b. HtllTieyd) Ravilerinden Bişr oldukça zayıftır.
2863. İbn Abbâs, Hz. Peygamber'den naklen şöyle bildirmiştir: "İslam'ın bağları ve dinin direkleri üç olup, islam'ın esasları bunlar üzerine kurulmuştur. Kim onlardan birini terk ederse, kafir ve kanı helal olur. Bunlar şunlardır: Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet etmek, farz namazları kılmak, Ramazan orucunu tutmak." Sonra İbn Abbâs şöyle dedi: "Bir kimsenin çok malı olup da zekat vermediğini görürsek ve bu hal üzere devam ederse, o kimse kafir olur, ama kanı helal olmaz. Yine bir kimsenin çok malı olup da haccetmediğini görürsek ve bu hal üzere devam ederse, kafir olur, ama kanı helal olmaz." (Ebû Ya'lâ) [56]
2864. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi "veseliem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Rahmanın önünde, içinde 315 kanunun bulunduğu bir levha vardır. Rahman buyurur ki: îzzetim ve celalim hakkı için, kullarımdan herhangi biri bana hiçbir şeyi ortak koşmaksızın huzuruma gelir de, amelleri arasından sizden biri varsa, muhakkak cennete girer." (Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [57]
2865. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a ihlâsla, O'na hiçbir şeyi ortak koşmadan İbadet ederek, namaz kılarak, zekat vererek dünyadan ayrılırsa, Allah kendisinden razı olarak ayrılmış olur. işte fikirlerin birbirine karışıp kişisel düşüncelerin farklılaşmasından önce peygamberlerin getirdikleri ve RablerİI adına tebliğ ettikleri Allah'ın dîni budur. Nitekim aziz ve celil olan Allah şöyle buyurur: (Eğer tövbe ederler ve namazı kılarlar) yani, ortakları ve onlara tapınmayı bırakırlar ve (zekatı verirlerse, onları serbest bırakın[58])" (el-Hâris) [59]

Mü'mine Ölümünden Sonra Verilecek Olan Mükafaat

2866. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah mü'min kulu için iki melek görevlendirmiştir. Onlar onun amelini yazarlar. Allah mü'min kulunun ruhunu aldığı zaman melekler: Ey Rabbimiz bizi mü'min kulunun amellerini yazmakla görevlendirmiştin. Şimdi onun ruhunu aldın. Bize izin ver de semaya çıkalım derler. Rab: Sema, tespih eden meleklerle doludur buyurur. öyleyse yeryüzünde kalmamıza izin ver derler. Rab: Yeryüz.ü beni tespih eden yaratıklarımla doludur. Fakat siz kulumun kabrine gidip kıyamet gününe dek orada beni tespih edin, tehlil ve tekbir getirin, bana hamdedin ve bunun sevabını kuluma yaz.ın buyurur." (Ahmed b. Menî')

Allah İçin Sevmek İmandandır

2867. Abdullah b. Mes'ûd bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) bana: "Abdullah! İslam'ın hangi bağlan daha sağlamdır, bilir misin?" buyurdu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir?" dedim. "Allah için dostluk, Allah için sevmek, Allah için buğzetmektir" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [60]

Cennete Sokan ve Canı Dokunulmaz Kılan Hasletler

2868. Zübeyr b. el-Avvâm'ın bildirdiğine göre Peygamber (salbllahu aleyhi vesellem): "Â7m /?«««« altı şeyi garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim" buyurdu. "Bunlar nelerdir ya Resûlallah?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: "(Kişi) Konuştuğunda yalan söylemez, söz verdiğinde sözünü tutar, kendisine bir şey emanet edildiğinde, emanete hıyanet etmez, gözünü haramdan sakınır, fercini haramdan korur ve elini zulümden çeker." (Ishâk) [61]
2869. Ebû Zer demiştir ki: Resûlullah'a (jaüalkhu aleyhi vesellem) "Kulu cehennemden ne kurtarır?" diye sordum. "Allah'a iman" buyurdu. "Ey Allah'ın Nebîsi! İmanla birlikte amel de var mıdır?" dedim. "Allah'ın sana verdiği rızkından biraz sadaka verirsin veya Allah'ın kendisine verdiği rızıktan biraz sadaka verir" buyurdu. "Ey Allah'ın Nebîsi! Ya kişi fakir olup sadaka. [62]
2870. el-Cârûd el-Abdî demiştir ki: Kendisine biat etmek üzere Hz. Peygamber'e (sallallahualeyhivesellem) gittim ve (biatimde): "Kendi dinimi bırakıp senin dinine girdiğim taktirde Allah'ın âhirette bana azap etmemesi şartıyla" dedim. "Olur" buyurdu.[63] (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe)
2871. Huzeyfe şöyle nakletmiştir: Hz. Peygamber'i (sallahu aleyhi veseDem) göğsüme yaslandırmış duruyordum. Buyurdu ki: "Kim Lâ ilahe illallah der ve bu şekilde ömrünü tamamlarsa, cennete girer. " (Ebû Bekr b. Ebî Şeybe)
2872. Bişr b. Suhâr der ki: Bize hocalarımızın bildirdiğine göre Ayyâz kendilerine şöyle anlatmış: Resûlullah (sallallahu akyhi vesellem) onu bir müfreze içinde gönderdi. Askeri birlik, bedevi kardeşleriyle tartıştılar. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelince bazıları kendilerinin Müslüman olduğunu iddia ettiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunu kim biliyor?" diye sorduğunda, "Ayyâz bizden bunu duydu" dediler. Allah Resulü (sallallahu aleyhivesellem)de: "Ayyâz! Sen bunu duydun mu veya buna tanık oldun mu?" diye sordu. O da: Lâ ilahe illallah diye ezan sesi duydum" dedi. Bunun üzerine onlara da (ganimetlerden) pay ayırdı. (Ebü Ya'lâ)
2873. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: "Cennetin bedeli Lâ ilahe illallah sözüdür." Rivayet sahîh olup mevkuftur. (Ishâk)

2874. Saîd b. Rummâne demiştir ki: Vehb b. Münebbih'e "Cennetin anahtarı Lâ ilahe illallah sözü değil midir?" diye soruldu. "Evet, odur; ama her anahtarın mutlaka dişleri vardır. Kim anahtarı kapıya dişleriyle sokarsa, açılır. Kim de kapıya dişsiz sokarsa, açılmaz" diye cevap verdi.
Rivayet kasen olup mevkuftur. Buhârî, bunu Vehb'den muallak olarak nakletmiştir. (Ishâk)
2875. Vehb b. Münebbih demiştir ki: "İman kumandan, amel de rehberdir. Nefis ise inatçı/dik kafalıdır. Eğer kumandan emir verir, rehber yol göstermezse, hiçbir fayda elde edilmez. Ama rehber yol gösterirse, nefis ister istemez ona tâbi olur." (İshâk)
2876. Ebu'd-Deylem, Muâz'm hizmetinde bulunan üç kişiden birinden şöyle dediğini nakletmiştir: Muâz Ölüm döşeğine düştüğünde ona: "ölüm döşeğine düştüğünü görmekteyim?" dedim. O da şöyle karşılık verdi: "Evet. Yalan söylemek için ne kötü bir andır. Kim şu üç şeye kesin inanarak ölürse, yani Allah'ın hak olduğunu, kıyametin kopacağını ve Allah'ın kabirlerde olanları dirilteceğini bilerek ve bunu sözü ve ameliyle göstererek ölürse, mutlaka günahları bağışlanır." (Müsedded) [64]
2877. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah buyurdu ki: Sizden kim benim günahları bağışlamaya kudretim olduğunu bilirse, bana hiçbir şeyi ortak koşmadığı sürece, hiç aldırmam, onun günahlarını bağışlarım. " {Abd b. Humeyd)
2878. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Üç şey var ki bunlar kimde bulunmazsa, muhakkak ki aziz ve celil olan Allah dilediği kimseler için bunlar dışındaki günahları bağışlar: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan, büyücülere uyan bir sihirbaz olmadan ve bir de kardeşine kin beslemeden ölen kimse. " (Abd b. Humeyd) [65]

İki Şahadet Kelimesini Söyleyen ve Salih Amel İşleyen Kimse İçin İmanın Sabit Oluşu

2879. Ma'bed el-Gühenî demiştir ki: Yezîd b. Umeyre es-Seksekî adında biri vardı ve Muâz b. Cebel'in öğrencisiydi... Ravi şöyle anlatmıştır: Derken Muâz vefat etti ve Yezîd Kufe'ye gitti. Abdullah b. Mes'ûd'un meclisine katıldı. Sonra iman konusunu müzakere etmeye başladılar. İçlerinden biri: "Eğer mü'min olduğuma şahitlik edersem, mutlaka cennete gireceğime de şahitlik ederim" dedi. Yezîd: "Ben kendimin mü'min olduğuna şahitlik ederim, ama cennete gireceğime şahitlik edemem" dedi. Sonra İbn Mes'ûd geldi ve bu mesele kendisine arz edildiğinde Yezîd'e: "Doğru mu?" diye sordu. "Evet" dedi. "Sen bunu nereden öğrendin?" diye sorunca Yezîd şöyle cevap verdi: "Ey Ebû Abdurrahman! Allah buyuruyor ki: Doğrusu, inananlar ve Yahudiler, Sabiiler, Hıristiyanlar, Mecusiler, puta tapanlar arasında, kıyamet günü Allah kesin hüküm verecektir. Doğrusu Allah her şeye şahittir.[66]
Sen bunlardan hangisindensin ey Ebû Abdurrahman?." İbn Mes'ûd: "İnananlardanım" deyince "Evet. Gerçekten de öyledir" dedi. Sonra İbn Mes'ûd, Yezîd'e: Allah aşkına söyle, sen yoksa Muâz b. Cebel'in öğrencisi miydin?" diye sordu. "Evet!" deyince İbn Mes'ûd: "Muâz, şüphesiz Allah'a boyun eğen ve O'na yönelen bir önderdi" derdi.[67] (İshâk)
2880. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e (sallalkhu aleyhi vesellem) gelerek "Annemin mü'min bir köle (azadı) borcu var. Bende de yabancı siyahi bir köle var" dedi. Resûlullah (sdbllahu aleyhi vedian): "Onu bana getir!" buyurdu ve (gelen cariyeye): "Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet eder misin?" diye sordu. "Evet" dedi. "Benim Allah'ın Resulü olduğuma şahadet eder misin?" diye sordu. Yine "Evet" deyince "Bunu azat et!" buyurdu.[68] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2881. Ebû Razın el-Ukaylî şöyle anlatmıştır: Bana Peygamber (sallallahu aleyhi veselJem): "Sert ve ben mutlaka rengi değişmemiş bir sütten içeceğiz" buyurdu. Ben: "Allah ölüleri nasıl diriltir?" diye sordum. "Çorak bir araziye rastlamadın mı? Sonra orasının verimli hale geldiğini görmedin mi? Sonra yine çoraklaştığını görmedin mi? Sonra yine verimli hale geldiğini görmedin mi?" buyurdu. "Evet. Gördüm!" dedim. "İşte yemden dirilmek de böyledir" buyurdu. "Mümin olduğumu nasıl bilirim?" diye sordum. Şöyle buyurdu: "Bu ümmetten -veya ümmetimden- bir kimse bir iyilik yapar da onun iyilik olduğunu ve Allah'ın ona karşılık kendisine mükâfat vereceğini ya da bir kötülük işlediğinde Allah'ın ona karşılık kendisini cezalandıracağım veya bağışlayacağını kesin bilirse o kimse mü'inindir." (Ebû Ya'lâ) [69]

Küfre/İnkâra Zorlanan Kimsenin İmanının Gitmeyeceğine Dair

2882. Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir demiştir ki: Müşrikler Ammâr b. Yâsir'i yakaladılar ve kendisine işkence ederek ona istedikleri bazı şeyleri yaptırmakta başarılı oldular. Sonra bu durumdan Allah Resûlü'ne (saltrtlahu aleyhi vesellem) yakınınca Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem) de: "Kalbinde ne hissediyorsun?" diye sordu. "İman ile huzur bulduğumu hissediyorum" deyince Resûl-i Ekrem (saMahu aleyhi vesellem): "Aynı şeyi tekrar yaparlarsa sen de aynı şekilde davran " buyurdu.[70] (İshâk)
Hadis başka bir tarik ve farklı bir metinle Nahl sûresinin tefsirinde gelecektir. [71]

İmanın Gerektirdiği Özellikler

2883. Muhavvel el-Behzî demiştir ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bana tavsiyede bulun" dedim. "Namazı dosdoğru kıl, zekatı ver, Ramazan orucunu tut, haccet, umre yap, iyiliği emret, kötülükten menet...." buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
2884. Ümmü Eymen, Allah'ın Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) ailesiriden birisine şu vasiyeti yaparken işittiğini söylemiştir: "Kes İlsen de, ateşlere atılıp yanşan da sakın Allah'a hiç bîr şeyi ortak koşma! Günaha düşmekten de sakın ki bu, Yüce Allah'ı öfkelendirir. ".....(Abd b. Humeyd)
Zührî'nin bildirdiğine göre bu tavsiyenin yapıldığı kişi Sevbân'dır. {Ebû Ya'lâ)
2885. Abdullah b. Selâm'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vsellem): "Haya (utanma duygusu) imandandır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [72]
2886. Âmir (eş-Şa'bî) demiştir ki: "Sabır imanın yarısı; şükür üçte biri ve yakin ise imanın tamamıdır." (Müsedded) [73]
2887. Ma'bed b. Ka'b, amcasından ya da annesinden merfû olarak nakletmiştir: "Ey İnsanlar! Şüphesiz, ki düzensizlik/pejmürdelik imandandır." (el-Humeydı) [74]

Din Kolaylıktır

2888. İbnü'1-Edra' bildiriyor: Bir gece Allah Resûlü'nü (salhllahualeyhivesellem) koruyordum. Derken kalktım. Ellerimden tutarak onlara dayandı. Sonra yüksek sesle namaz kılan bir adama rastladık. Allah Resulü (salblMhu aleyhi vEsellem): "Münafık olabilir" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Ama namaz kılıyor, dua ediyor" dedim. Hemen elimi bıraktı ve: "Sizler bu işin künhüne aşırılıkla -veya şiddetle- eremezsiniz" buyurdu. Sonra başka bir gece yine dışarı çıktık ve yine yüksek sesle namaz kılan birine rastladık. "Yâ Resûlallah! Münafık olabilir" dedim. "Fakat ah çekiyor" buyurdu. Baktık ki o zat çizgili iki elbiseli (Zü'1-Bicâdeyn) Abdullah'tı.[75] Diğeri ise bir bedevi idi. (İshâk) [76]
2889. Ziyad b. Mihrak, Eşlem kabilesinden bir adamdan şöyle dediğini nakletmiştir: Bizden üç kişi; Büreyde, Mihcen ve Sukbe [77] Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) sahabi olmuştu. Mihcen, Büreyde'ye: "Sen Sukbe'nin namaz kıldığı gibi namaz kılmaz mısın?" dedi. O da şöyle dedi: "Hayır. Sen gördün ki ben Uhud'dan Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber döndüm. El ele birlikte yürüyorduk. Derken namaz kılan bir adam gördü ve "Sence gösteriş mi yapıyor, yoksa samîmi midir?'7 deyince ben başladım adama övgüler yağdırmaya. Yaklaştığımızda elini elimden çekerek: "Yazıklar olsun sana! Sus! Ona duyurma! Sonra onu helak edersin. Sizin dininizin en hayırlısı, en kolay olanıdır" buyurdu.[78] (Müsedded)

Hadler Kefarettir

2890. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden nakletmiştir: Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamanız, hırsızlık yapmamanız, zina etmemeniz ve Allah'ın haram kıldığı bir cana haksız yere kıymamanız üzere sizden biat alıyorum. Sizden her kim bunlardan bir suç işler de dünyada iken cezasını çekerse, bu onun için kefaret olur. Kimin de suçu gizlenirse, onun İşİ Allah'a kalmıştır; dilerse azap eder, dilerse bağışlar. Kim bu işlerden hiçbirine bulaşmazsa, ona cenneti garanti ederim." (Müsedded ve Ahmed b. Menî')
Hammad'ın rivayetinde şu ifadeler geçmiştir: "Ne üzere biat ettiğinizi biliyor musunuz?" "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanız.---" ".-..bu günahına kefaret olur." "... hesabı Allah'a kalmıştır. [79]

Müminin Misali

2891. İbn Ömer demiştir ki: "Mümin hurma ağacına benzer. Onunla istişare edersen, sana faydası dokunur. Onunla birlikte yürürsen, sana faydası dokunur. Onunla ortak olursan yine sana faydası olur.[80] (Ebû Ya'lâ) [81]
2892. Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "inananlara göre mü'minin durumu, bedene göre başın durumu gibidir: Baştaki rahatsızlıktan bedenin de rahatsız olduğu gibi mü'min de inananların çektiği acılarından rahatsızlık duyar." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [82]

İmanın Alâmetleri

2893. Sa'd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Müminde her cibilliyet olabilir; ama hıyanet ve yalan asla" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [83]
2894. Ebu'1-Hayr, İbn Ebî Râfi'den işitmiş. Ona da bir adam Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini söylemiş. Allah'ın Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): "Yâ Resûlallah! İman nedir?" diye sorduğunda Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "îman, Allah'a ve Resûlü'ne inanmandır" buyurmuş. İkinci defa sorduğunda yine aynı şeyi

söylemiş. Adam üçüncü defa sorunca: "Sana sarih imanın ne olduğunu söylememi ister misin?" buyurmuş. O da: "Benim istediğim budur?" demiş. Bunun üzerine şöyle buyurmuş: "Sarih iman, kölen, cariyen ya da Müslümanlardan herhangi birine bir kötülük yaptığın veya haksızlık ettiğin zaman (kefaret olsun diye) sadaka vermen ve oruç tutman; iyilik yaptığında ise sevin/nendir. [84] (el-Hâiis)
2895. Ömer b. el-Hattâb'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kul, mizah ve yalanı terk etmedikçe, haklı bile olsa tartışmayı bırakmadıkça sarih iman derecesine ulaşamaz" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [85]
2896. Huzeyfe demiştir ki: "İslam sekiz hissedir. İslam bir hisse, namaz bir hisse, zekat bir hisse, hac bir hisse, Ramazan orucu bir hisse, iyiliği emir bir hisse, kötülükten nehiy bir hisse, Allah yolunda cihat bir hissedir. İslam'da hiç bir hissesi bulunmayan kişi kaybetmiştir.[86] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)

Gabya İnanmanın Fazileti

2897. Ömer b. el-Hattâb şöyle nakletmiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber oturuyorduk. "İnananların hangisi iman bakımından daha üstündür? Biliyor musunuz?" diye sordu. "Ey Allah'ın Resulü! Meleklerdir" dediler. "Onlar Öyledirler. Öyle olmaları da gerekiyor. Zira Allah'ın onları koyduğu makama koyduktan sonra böyle olmalarına mani bir şey yoktur. Asıl onlar dışındakilerden bahsediyorum" buyurdu. "Peygamberlerdir, yâ Resûlallah!" dedik. "Onlar da öyledirler. Öyle olmaları da gerekiyor. Asıl başkalarından bahsetmekteyim" buyurdu. "Kimlerdir bunlar ya Resûlallah?" dedik. "Bunlar benden nesillerce sonra gelen bir topluluktur. Beni görmedikleri halde bana inanırlar. Asılı bir yaprak bulurlar ve ondaki esaslara göre yaşarlar. İşte bunlar, İnananlar içinde imanları en üstün olanlardır" buyurdu. Senedinde hafizası zayıf biri vardır. [87] (Ishâk)
2898. Ömer b. el-Hattâb şöyle anlatmıştır: Resûlullah (saDaDahu aleyhi vesellem) ile birlikte oturuyordum. Derken: "İnananların iman bakımından en üstün olanını bana söyleyin" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Meleklerdir" dediler. "Onlar öyledirler. Öyle olmaları da gerekiyor. Zira Allah'ın onları koyduğu makama koyduktan sonra onların böyle olmalarına mani bir şey yoktur" buyurdu. "Ya Resûlallah! Allah'ın risalet/peygamberlik ve nübüvvetle üstün kıldığı peygamberlerdir" dediler. "Onlar da öyledirler. Öyle olmaları da gerekiyor. Allah'ın onları koyduğu makarna koyduktan sonra onların böyle olmalarına mani bir şey yoktur" buyurdu. "Ya Resûlallah! Peygamberlerle birlikte bulunurken şehit düşen şehitlerdir" dediler. "Öyledirler ve öyle olmaları da gerekiyor. Allah'ın onları peygamberlerle birlikte şahadetle anmasından sonra böyle olmalarına mani bir şey yoktur" buyurdu. "Öyleyse kimlerdir, ya Resûlallah?" dediler. "Nesiller sonra gelecek olan topluluklardır....." buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [88]
2899. Abdurrahman b. Yezîd demiştir ki: Abdullah (b. Mes'ûd)'un yanında oturuyordum. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi veseUem) ashabından ve -herkesten ilerde oldukları erdemlerinden bahsedildi. Abdullah ise dedi ki: "Muhammed'in durumu onu gören için gayet açıktı. Kendisinden başka ilâh bulunmayana yemin ederim ki, hiç kimse, görmeden inanmaktan daha üstün bir imana sahip değildir" Sonra "Elif, Lâm, Mîm. Bu, doğruluğu şüphe götürmeyen ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren Kitap'tır.
İşte Rablerinin yolunda olanlar ve saadete erişenler bunlardır [89] âyetlerini okudu. (Ahmed b. Menî) [90]

İslam Ehlinin/Müslümanların Çoğalması

2900. Attâb b. Şümeyr demiştir ki: "Ya Resûlallah! Benim yaşlı bir babam ve bir de onun erkek kardeşi var, Belki Müslüman olurlar umuduyla gidip onları sana getireyim" dedim. "Eğer Müslüman olurlarsa, bu kendileri için daha hayırlıdır. Eğer reddederlerse, bil ki, İslam geniş ve kapsamlıdır buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [91]

Büyük Günahların İzahı

2901. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah fsallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurmuştur: "ZanÎ, zina ederken mü'min olarak zina etmez. Hırsız, hırsızlık yaparken mü'min olarak hırsızlık yapmaz. Asil biri, halkın gözlerini dikeceği bir yağmayı mü 'min olarak yapmaz." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [92]
2901M. Vehb der ki: Câbir'e: Allah'ın Resûlü'nü (saMahu aleyhi vesellem) "Zani, zina ederken mü'min olarak zina etmez. Hırsız, hırsızlık yaparken mü'min olarak hırsızlık yapmaz"buyurduğunu işittin mi?" dedim. Cevaben: "Ben işitmedim; Bana bu sözü İbn Ömer'in söylediği haber verildi" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2902. İmran b. Husayn'm bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Zina edeni, hırsızlık yapanı ve içki içeni gördüğünüzde onlar hakkında ne dersiniz?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. "Bunlar çirkin davranışlardır ve cezaları vardır. Size büyük günahların en büyüğünü bildireyim mi?" buyurdu. Biz: "Elbette, bildir ya Resûlallah!" deyince şöyle buyurdu: "Allah'a ortak koşmaktır. Zira Yüce Allah: Allahıa ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur. [93] buyurmuştur. Sonra anne babaya saygısızlık etmektir. Zira Allah Teâlâ: Bana ve ana babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur buyurmuştur. [94] Resûlullah (salklMm aleyhi vesdlem) yaslandığı yerden doğrularak: "Dikkat edin! Yalancı şahitlik. Dikkat edin! Yalancı şahitlik" buyurdu. (el-Hâris)
2903. Kays b. Ebî Hazım demiştir ki: Ebû Bekir es-Sıddîk'den işittiğime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Tanınmayan bir soya kendini nispet eden Allah'ı İnkar etmiş olur. Zayıf bile olsa, (bağlı olduğu) bir soydan teberri eden Allah'ı inkar etmiş olur.[95] (el-Hâris)
2904. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Beş kişi cennete giremez; içki bağımlısı/alkolik, akrabalık bağlarını kesen, sihre inanan, iyiliği başa kakan ve bir de kâhin" buyurmuştur.[96] (el-Hâris)
2905. Büreyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saUaüahualeyhivesellem): "Ailesi veya hizmetçisi konusunda Müslüman bir kişiyi aldatan bizden değildir" buyurmuştur. (el-Hâris)
2906. Muhammed b. Şîrîn demiştir ki: İbn Abbâs'a büyük günahlar sorulduğunda: "Allah'ın Kur'ân'da yasakladığı her günah büyük günahtır".diye cevap verdi. Bu cümleden olarak (haram) bakışı da zikretmiştir. (Ebü Ya'lâ)
2907. Ebû Eyyûb'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan kulluk eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren, Ramazan orucunu tutan ve büyük günahlardan sakınan bir kul mutlaka cennete girer. "
"Büyük günahlardan maksat nedir?" diye soruldu. "Allah'a ortak koşmak ve cana kıymak" buyurdu. Hadis sahihtir. (Ebü Ya'lâ)
2908. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi insanlara bir hutbe irat ederek şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah, her hak sahibine hakkın vermiştir. Muhakkak ki Allah bir takım farzlar kılmış, sünnetler koymuş, hadler çizmiş, helal ve haramlar kılmıştır. İslam şeriatını koymuş ve onu geniş ve kapsamlı kılmış; dar kılmamıştır. Ey insanlar! Emanet duygusuna sahip olmayanın imam da olmaz. Sözünde durmayanın dini de yoktur. Kim Allah'ın ahdini bozarsa, Allah onu ondan sorar. Kim de bana olan ahdini bozarsa, onu dava ederim. Ben kimi de dava edersem, mutlaka delille ona karşı davayı kazanırım. Kim bana olan ahdini bozarsa şefaatime eremez, ve Havzanda benimle birlikte olamaz. Dikkat edin. Şüphesiz ki, aziz ve celil olan Allah, ancak üç sınıf insanın öldürülmesine ruhsat vermiştir: inandıktan sonra dinden dönenin veya evlendikten sonra zina edenin veyahut bir cana kıyanın ki, buna karşılık o da öldürülür. Allahım tebliğ ettim mi?" (Müsedded) [97]

Eşyada Aslolan Mübahlıktır

2909. Ebû Salebe el-Huşenî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMahualeyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah bir takım hususları farz kılmıştır, onları zayi etmeyin. Bir takım hadler koymuştur, onları aşmayın. Bazı şeyleri yasaklamıştır, onları çiğnemeyin. Bazı şeylerin hükmünü İse belirtmemiştir. Ama bunu unuttuğu için değil, size olan rahmetinden dolayı yapmıştır. Onları da araştırmayın. " (Müsedded)
Ravileri güvenilir olmakla beraber hadis tının kaildir. [98]
2910. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem); "Müslüman kardeşinin yanma girdiğinde yemeğinden ye, ama soru sorma; içeceğinden iç, ama soru sorma" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [99]
2911. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallaDahu aleyhi veseîlem) şöyle buyurmuştur: "Kim aşağılamak amacıyla Allah'ın yeryüzündeki otoritesine yürürse, Allah da kıyamet günü onu alçaltır. Ayrıca onun İçin sakladığı azap da cabası. Allah'ın otoritesi, O'nun kitabı ve Peygamber'inin sünnetidir." (Müsedded)

Dinin Esasları

2912. Ali b. Ebî Tâlib'in naklettiğine göre Hz. Peygamber (sallalkhu aleyhi veseîlem): "Şu üç şey dinin esaslanndandır: Salih ve fasık herkesin arkasında Cuma namazı kılman, kıble ehlinden biri öldüğünde cenaze namazını kılman ve herhangi birinin halifeliğinde cihat etmen. Bundan dolayı sana mükâfat vardır" buyurmuştur. (İshâk)
2913. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi): "Kur'ân'tn haramlarını helal kılan kimse, ona inanmamış sayılır" buyurmuştur.[100] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2914. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseikm) şöyle buyurmuştur: "Bir adam kardeşine Allah seni bağışlamasın dedi. Bunun üzerine ona: Asıl seni Allah bağışlamasın, de> denildi." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Hadis sahihtir.
2915. İbn Tâvus'un babasından naklettiğine göre Muaviye, İbn Abbâs'a: "Sen Ali b. Ebî Tâlib'in milleti/mezhebi üzere misin?" diye sordu. "Hayır. Ne onun, ne de İbn Affân'm milleti üzereyim" diye karşılık verdi. Muaviye: Ya kimin milleti üzeresin?" deyince, "Ben, Muhammed'in (sallallahu aleyhi veseîlem) milleti üzereyim" diye karşılık verdi. (İbn Ebî

Ömer)

Amel İmandan Bir Cüzdür

2916. el-Kâsım bildiriyor: Bir adam Ebû Zer'in yanına gelerek ona imanı sordu. O da: "Yüzlerinizi doğudan ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir. Lakin iyi olan, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere' yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekat veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır [101] âyetini okudu. Adam: "Sana iyiliğin ne olduğunu sormadım" dedi. Ebû Zer de şöyle anlattı: "Bir adam Hz. Peygamber'e (saüallahu aleyhi vesdlem) gelerek ona, senin bana sorduğun şeyi sordu ve Peygamber (sallalkhu aleyhi veseüem) ona, benim sana okuduğum âyeti okudu." Adam "Yani, bana söylediğin şeyi" deyip, bundan memnuniyetsizliğini ifade edince Ebû Zer: "Yaklaş!" dedi Adam yaklaşınca: "Gerçek mü'min bir iyilik yaptığı zaman sevinen ve sevabını umut eden; bir kötülük işlediğinde ise üzülen ve cezasından korkan kimsedir" dedi. (İshâk) Hadis munkatıâır. Ancak Tefsir bölümünde daha sahih bir tariki vardır. [102]

Önemli Olan Akıbettir

2917. Hasan (el-Basrî)'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden bîriniz hakkında, onun amel defterini neyle kapayacağına bakmadan aceleyle hüküm vermemelisiniz" buyurmuştur.[103] Hasan: "Allahım! Son amellerimizi en hayırlı amellerimiz eyle ve sevabını cennet kıl" diye dua eder, Resûlullah'm da (sallailahu aleyhi vesdlem): "Allahım! En hayırlı amellerimizi ecellerimiz öncesindeki amellerimiz eyle ve en hayırlı günlerimizi de seninle karşılaştığımız günler eyle" diye dua ettiğini söylerdi. (el-Hâlis) [104]

Kader

Konuyla ilgili bazı hadisler, Bidatlerden Sakınmak ile ilgili olarak daha önce geçmişti. [105]
2918. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah bir canlı yaratmak istediği zaman rahimler meleği itiraz. ederek Ey Rabbim! Erkek mi, dişi mi? diye sorar. Allah da hükmünü verir. Sonra Ey Rabbim, bahtsız mı, bahtlı mı olacaktır? diye sorar. Allah da hükmünü verir. Sonra onun iki gözü arasına karşılaşacağı her şeyi, hatta başına gelecek bir felaketi bile yazar. " (Ebû Ya'lâ) [106]
2919. Sâlim'in, babasından (İbn Ömer'den) naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Rahimde nutfe/sperm yaratıldığında rahimler meleği Ey Rabbim, ne yazayım? diye sorar. Allah da emrini verir. Erkek mi dişi mi? diye sorar. Allah da hükmünü verir....." (Bezzâr)
2920. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim kader hakkında bir şey söylerse, kıyamet günü o yüzden sorguya çekilir" buyurmuştur. (el-Hâris)
2921. îbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Milletlerin helaki kader yüzünden olmuştur. Kuşkusuz siz de, ey ümmet, bu gibi kimselerle sınanacaksınız. Onlarla karşılaştığınızda veya onlara yetiştiğinizde siz onlara sorun veya soru soran siz olun ve onların soru sormalarına fırsat vermeyin.[107] (el-Hâris)
2922. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim kaderi yalanlar veya onun hakkında tartışırsa, benim getirdiklerimi reddetmiş, Muhammed'e indirilenleri inkar etmiş olur" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
2923. Enes anlatmaktadır: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evinden çıkıp odasına geçmek isterken bir topluluğun "Allah şöyle şöyle buyurmadı mı?" diyerek kader konusunda tartıştıklarını duydu. Bunun üzerine odasının perdesini açtı. Sanki yüzüne nar taneleri ekilmişti. "Siz bununla mı emrolundunuz? -Ya da- size bu mu gönderildi? Sizden Önceki kavimler gerçekte bu gibi tartışmalar yüzünden helak olmuştur. Onlar Allah'ın Kitab'ının bir kısmını diğer kısmıyla karşılaştırmışlardı. Allah size bir şeyi emrettiyse, ona tâbi olunuz- Sizi bir şeyden menettiyse ondan sakının" buyurdu. Ondan sonra insanlardan hiç kimsenin bu konuda konuştuğu duyulmadı. Tâ ki Ma'bed el-Cühenî gelene dek. Onu da Haccac yakalayıp öldürdü. (Ebû Ya'lâ)
2924. Atâ b. Ebî Rabâh demiştir ki: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabının yanına çıktığında, ashabı kader konusunu tartışıyorlardı. Bunun üzerine: "Siz bununla mı emrolundunuz? Sizler öyle iki vadiye daldınız ki, onların dibine ermeniz mümkün değildir. Sizden önceki nesiller de bunlar yüzünden helak oldular. Sizi bundan men ederim. Sizi bundan men ederim!" buyurdu. (eİ-HârİS) [108]
2925. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki Allah (mahlukatından) eline bir avuç aldı ve Bunlar rahmetimle cennetliktir buyurdu. Sonra bir avuç daha aldı ve <Hiç aldırmam. Bunlar da cehennemliktir buyurdu. " (Ebû Ya'lâ) [109]
2926. Yine Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ümmetim hakkında kaderi yalanlayıp yıldızlara inanmalarından endişe ediyorum" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [110]
2927. Rabîa' mef/w olarak şöyle nakletmiştir: "Ümmetim üç şey yüzünden helak olacaktır: Kadercilik, milliyetçilik ve sağlam olmayan kimseden rivayette bulunmak." (el-HârİS) [111]
2928. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhiveseikm): "Allah İlk önce Kalem'i yarattı ve sonra ona her şeyi yazmasını emretti" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
2929. İbn Ömer demiştir ki: Resûlullah'ı (sallalîahıı aleyhi vesdlera) şöyle buyururken işittim: "Kureyş'in bu boyu, ümmetimi dinlerinden döndürüp kapkara kafirler yapıncaya kadar onlarla uğraşmaya devam edecektir." Sonra bir adam ayağa kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü! Ben cennete mi cehenneme mi gireceğim?" diye sordu. "Cennete" buyurdu. Sonra başka biri kalktı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Ben cennete mi gireceğim, yoksa cehenneme mi?" diye sordu. "Cehenneme" buyurdu. Sonra: "Ben size bir şey söylemedikçe siz de bana bir şey sormayın. Eğer birbirinize düşmenizden endişe duymasaydım, cehennemliklerden olan ulularınızı/yöneticilerinizi size bildirirdim ve onları ölüm sırasında tanırdınız- Eğer bunu yapmakla emrolunsaydun, mutlaka yapardım" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
2930. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Her zındıklar grubunun başlangıcında mutlaka kaderi yalanlamak vardır" buyurmuştur.[112] (el-Hâris)
2931. Ebû Bürde demiştir ki: Âişe'nin yanma gittim. Resûluîlah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu söyledi: "Uğursuzluk kaderle olur." Kendisi iyimserliği (tefeülü) severdi. (el-Hâris)
2932. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kader mevzu bahis olduğunda susun. Ashabım mevzu bahis olduğunda, susun" buyurmuştur.[113] (el-Hâris)
2933. Hasan (el-Basrî)'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vedian).... buyurmuştur. Bu rivayette ilave olarak "Yıldızlar mevzu bahis edildiğinde, susun" ifadesi geçmiştir.[114] (el-HârİS)
2934. Amr b. Şuayb demiştir ki: Ben, Saîd b. el-Müseyyib'in yanında oturuyordum. Topluluktan biri dedi ki: "Bazı insanlar Allah şer dışında her şeyi takdir etmiştir diyorlar. Vallahi Saîd'in o günkü öfkesi gibi öfkelendiğini hiç görmemiştim. Hatta kalkıp gitmeye yeltendi. Sonra "Demek onu da yaptılar. Yazıklar olsun onlara. Keşke gerçeğin idrakinde olsalardı. Hakikat şu ki, vallahi ben onlar hakkında bir söz duydum ki, kendilerine şer olarak yeter" dedi. "Allah iyiliğini versin Ebû Muhammed, nedir o söz?" diye sordum. Bana baktı, öfkesi dinmişti. Sonra dedi ki: Bana Râfl' b. Hadîc bildirdi. Dedi ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Ümmetim içinde Öyle kimseler vardır ki, bunlar kader konusunda farkında olmadan Yahudi ve Hıristiyanların inkar ettikleri gibi Allah'ı inkar ederler." Râfi dedi ki: "Canım feda olsun sana ey Allah'ın Resulü, ne söylüyorlar?" diye sordum. Şöyle buyurdu: "Hayır Allah'tan, şer ise Iblis'tendir diyorlar. Bu düşünceyle Allah'ın kitabım okuyorlar. İman ve marifete (hakikat bilgisine) erdikten sonra hem Allah'ı, hem de Kur'ân'ı inkar ediyorlar. Ümmetim bunlardan nice düşmanlık, kin ve polemik görecektir. Bunlar, bu ümmetin zındıklarıdır. Onların zamanında yönetici zulmeder. Ah keşke mesele zulüm, taşkınlık ve bencillikle kalsaydı. Ayrıca Allah onların üzerine bir veba gönderecek ve hepsini yok edecektir. Ardından suretleri hayvan suretine dönüştürülecek ve yerin dibine geçirileceklerdir. Bundan pek az kimse kurtulacaktır. O gün mü 'minin sevinci az, üzüntüsü büyük olacaktır. Sonra Allah, onların hepsini maymunlara ve domuzlara dönüştürecektir." Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ağladı. Onun ağlamasıyla biz de ağladık. "Niçin ağlıyorsun, ya Resûlallah?" diye sorulunca: "O bahtsızlara merhametten dolayı. Çünkü içlerinde müçtehit olanı var, abid olanı var. Bununla beraber onlar bu görüşü ilk olarak savunup başarısız olanlar da değillerdir. Zira İsrail oğullarından helak olanların geneli bu yüzden helak olmuştur" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Kadere iman nedir?" diye soruldu. "Tek Allah'a inanman, ondan başka kimsenin zarar ya da fayda veremeyeceğini bilmen, cennete ve cehenneme inanman, Allah'ın cennet ve cehennemi sair mahlukattan önce yarattığını, sonra mahlukatı yarattığım ve onlardan dilediğini cennetlik, dilediğini de cehennemlik yaptığını bilinendir [115] buyurdu. (el-Hâris)
2935. İbn Abbâs bir adamın "Şer kader değildir" dediğini işitmiş ve "Bizimle kader yanlıları arasında şu âyet hakemdir" demiştir: Puta tapanlar, "Allah dileseydi babalarımız ve biz puta tapmaz ve hiçbir şeyi haram kılmazdık" diyecekler; onlardan öncekiler de, bizim şiddetli azabımızı tadana kadar böyle demişlerdi. Onlara Bize karşı çıkarabileceğiniz bir bilginiz var mı? Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve sadece tahminde bulunuyorsunuz de. Üstün delil Allah'ın delilidir. O dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi de."[116]
İbn Abbâs demiştir ki: "Acizlik de, akıllılık da kaderdendir."
Tavus demiştir ki: "Kadercilik konusunda fikir beyan eden iki kesim de bilgisizce konuşmaktadır. Kader hakkında konuşmaktan sakının."
Ravi anlatıyor: İblis, Hz. İsa b. Meryem'le karşılaşınca ona: "Bilmiyor musun ki, başına ancak kaderinde olan gelir. Öyleyse şu dağın zirvesine çıkıp, kendini aşağı at. Bakalım yaşayacak mısın, ölecek misin?" dedi. İsa: "Şüphesiz ki Allah Kul benim dilediğimi yapmama engel olamaz buyurmaktadır" diye karşılık verdi ve İblis sustu. [117]
Ma'mer ve Zührî demişlerdir ki: İblis, İsâ b. Meryem'le karşılaştı.... İsa, İblis'e: "Kul Rabbini sınamaz, asıl Allah, kulunu sınar" dedi ve onu susturdu. (İshâk)
2936. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre bir adam Mekke'ye gelerek kader konusunda ileri geri konuşmaya başladı. İbn Abbâs da dedi ki: "Onu bana gösterin başından

yakalayayım. Vallahi eğer boynu elime düşerse, boynunu ezeceğim. Burnu elime düşerse, burnunu ısıracağım. Zira ben Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyururken işittim: "Fehr oğullarının kadınlarının, müşrikler olarak etek sallayarak Hazreclileri dolaştıklarını görür gibiyim. Bu, İslam'da ilk şirk olayıdır. Vallahi, onlar Allah'ın elinden şerri takdir etme kudretini aldıkları gibi hayrı takdir etme kudretini de almadıkça taşkınlıkları onların yakalarını bırakmayacaktır."
Bakiyye'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurmuştur ki: "Kuşkusuz Allah'ın indirdiği kitapların birinde Ben, Allah'ım. Benden başka tanrı yoktur. Ben hem hayrı, hem de şerri takdir ettim yazılmıştır." (İshâk)
2937. Hişâm b. Hakîm b. Hizâm'ın bildirdiğine göre bir adam: "Yâ Resûlallah! Amelleri daha baştan biz kendimiz mi yapıyoruz yoksa, onlar önceden takdir edilmiş midir?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Allah, Hz. Âdem'in soyunu belinden çıkarıp, kendilerine şahit tuttu. Sonra onlardan avuçlarına doldurarak Bunlar cennetliktir, bunlar da cehennemliktir buyurdu. İşte o gün bugün cennetlikler cennet ehlinin amellerini işlemeye, cehennemlikler de cehennem ehlinin amellerini işlemeye muvaffak kılınmaktadır" buyurdu. (İshâk)
Bu, garîb (tek kanallı) bir hadistir. [118]
2938. Enes merfû olarak: "(Bunlar) oruç tutup namaz da kılsalar bu ümmetin Mecusilerülirler, yani Kaderiye ekolü" diye nakletmiştir.[119] (Ebû Ya'lâ)
2939. Enes demiştir ki: Peygamber (allallahu aleyhi veseilem): ve Müslümanların dostu! Sana mülaki olana dek beni bu hal üzere yaşat!" diye dua ederdi.[120] (Ebû Ya'lâ)
2940. Bilâl'ın bildirdiğine göre Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: "Ey kalpleri istediği yöne çeviren (Allahım), benim kalbimi dinin üzere sabit kıl! [121] (Abd b. Humeyd) Ravileri güvenilir kimselerdir.
2941. Ebû Umâme'jiin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah, mahlukatı yarattı, kaderi tayin etti ve peygamberlerden söz aldı. Bütün bunları yaparken Arş'ı su üzerinde idi. Sağ yanındakileri sağ eline, sol yanındakileri de diğer eline alarak, ki Rahman'in her iki eli de sağdır: Ey sağdakiler! diye seslendi. Buyur RabbimİZ! Emrine amadeyiz! dediler. Ben, sizin Rabbiniz değil miyim? buyurdu. Evet. Rabbimizsin! diye cevap verdiler. Sonra Ey Soldakiler! diye seslendi. Buyur Rabbimiz. Emrine amadeyiz! dediler. Ben, sizin Rabbiniz değil miyim ? buyurdu. Evet. Rabbimiz.sin! dediler. Sonra onları birbirine karıştırdı. İçlerinden birisi: y Rabbimiz bizi niçin karıştırdın? dedi. Allah da: Bundan başka da onların yapa geldikleri işler vardır. [122] Rabbin, insanoğlunun sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş, onlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" demiş ve buna kendilerini şahit tutmuştu. Onlar da: "Evet şahidiz" demişlerdi. Bu, kıyamet günü, "Bizim bundan haberimiz yoktu" dersiniz diyedir? buyurdu. Sonra onları Adem'in sulbüne iade etti."
Yine (Ebû Umâme'nin) bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah, mahlukatı yaratıp, kaderi tayin etti ve peygamberlerden söz aldı. Bütün bunları yaparken Arş'ı su üzerinde idi ve cennetlikler, cennetlik olarak, cehennemlikler de cehennemlik olarak belirlenmişti." Bir zat: "Ey Allah'ın Peygamber'i! Ya amellerin faydası nedir?" diye sordu. "Her topluluk kendi makamı için çalışır" buyurdu. Ömer de: "'Biz gayret ederiz" dedi. {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2942. (Ravi) Demiştir ki: Resûlullah'a (sallahu aleyhi vesellem) amellerin durumu hakkında: "Ya Resûlallah! Sence ameller sıfırdan mı işlenir, yoksa onlarla ilgili hüküm kesinleşmiş midir?" diye sordular. "Bilakis kesinleşmiştir" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2943. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: .... Aynı hadisi "Bütün bunları yaparken Arş'ı su üzerinde idi ve cennetlikler, cennetlik olarak, cehennemlikler de cehennemlik olarak belirlenmişti" sözüne kadar zikretmiştir. (Ebû Dâvud et-Tayâlİsî) [123]
2944. Ebû Salih'in rivayeti ise şöyledir: "Kuşkusuz Allah, gökleri ve yeri yarattı, cenneti ve cehennemi yarattı. Adem 'i yarattı. Sonra onun soyunu avuçlarına dağıttı. Sonra onları iyice doldurarak: Bunlar burası için yaratılmıştır. Umurumda değil. Bunlar da burası için yaratılmıştır. Umurumda değil buyurdu. Sonra cennetlikleri ve onların yapacakları amelleri yazdı. Ardından cehennemlikler ve onların yapacakları amelleri yazdı. Sonra kitap dürülüp kaldırıldı." (Müsedded) Hadis miirseldir. [124]
2945. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem): "Kişinin dinînde muvaffak olması ona mutluluk olarak yeter" buyurmuştur. (Ibn Ebî Ömer)
2946. Muhammed b. el-Münkedir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kul, kadere; hayrına ve şerrine, acısına ve tatlısına, zararına ve faydasına inanmadıkça imanı kemale ermiş olmaz" buyurmuştur. (Müsedded) Hadis mürsel olup zayıftır. [125]
2947. Ebû Saîd (el-Hudrî) demiştir ki: "Hz. Âdem, Musa ile karşılaştı. Ez. Musa, Âdem'e: Seni Allah kendi eliyle yarattı. Sana kendi ruhundan üfledi. Seni cennetine koydu. Sen İse bizi helak ettin, azdırâm dedi. Bu konuda Allah'ın dilediği kadar şey saydı. Hz. Âdem ise ona şöyle cevap verdi: Allah seni seçip, Özel kelimeleri ve risâletine mahzar kılmışken kalkıp Allah'ın gökleri ve yeri yaratmadan önce benim İçin takdir ettiği bir suçtan dolayı beni kınıyorsun." Bunu zikreden Allah Resulü (sallallahualeyhivesellem): "Böylece Hz. Âdem (bu sözüyle) Musa'yı altetti, Âdem Musa'yı altetti" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
2948. Ebû Hânın, aynı hadisi merfû olarak şu ifadeyle nakletmiştir: Daha ben yaratılmadan benim hakkımda takdir edilmiş bir suçtan dolayı beni kınıyorsun. Böylece Hz. Âdem, Musa'yı yendi, Âdem Musa'yı yendi." (Abd b. Humeyd)
2949. Ebû Saîd el-Hudrfnin bildirdiğine göre Peygamber (saBallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hz. Âdem, Musa ile karşılaştı. Musa: dedi..." Bu rivayette: "Sana melekleri secde ettirdi" ilavesi var Diğer yandan "Bizi helak edip azdırdın" kısmı yerine: "Yapacağım yaptın ve soyunu cennetten çıkardın " ifadesi geçmiştir.
Yine şu ilave vardır: "Seninle konuşarak seni kendine yakın kıldı, sana Tevrat'ı verdi. Orada benim işlediğim amelin bana onu işlemeden kaç yıl önce yazıldığım görüyorsun?" diye sordu. O da: Kırk yıl dedi." Gerisi aynıdır. (el-Hâris) [126]
Azil konusundaki Cerîr hadisi daha evvel Evlilik/Nikah kitabında Ümmü Veledler bahsinde geçmişti. [127]
2951. Ebû Hureyre mer/îî olarak şöyle nakletmiştir: "Kim kadere; onun hayrına ve şerrine inanmazsa, ben ondan uzağımdır" Hadisin senedi sahihtir.[128] (Ebû Ya'lâ) [129]

Bebekler

2952. Saîd b. Ebî Sadaka demiştir ki: Muhammed b. Sîrîn'e: "Her doğan fitrat üzere doğar" sözünü kim söylemiş?" diye sordum. "Onu bilen biri söylemiştir" dedi. (Müsedded)
2953. el-Esved b. Serî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMlahu aleyhi vedian): "Her doğan fitrat üzere doğar. Konuşmaya başlayıncaya kadar böyle devam eder. Sonra ebeveyni onu ya Yahudileştirir, ya da Hıristiyanlaştırır" buyurmuştur. {Ebû Ya'lâ)

Ümmetin Fırkalara Bölünmesi

2954. Ebû Gâlib demiştir ki: Ben, Dımaşk'tayken (Şam'dayken) Haruriyye (Hariciler) ekolüne mensup yetmiş kişinin başı getirilip dikildi. Sonra Ebû Jmâme geldi, mescide girerek iki rekat namaz kıldı. Sonra çıktı, bunların aşucunda durup bir saat gözyaşı döktü. Sonra üç kere: "İblis'm İslam ümmetine şu yaptığına bak!" dedi. Sonra "Ey Ebû Gâlib! Sen öyle bir beldede yaşıyorsun ki, fikirler çoğalmış, korkunçluğu büyümüş" dedi. Ben de: "Doğrudur" dedim. "Allah seni onlardan korusun" dedi. Ben: "Niçin göz yaşları döktün?" diye sordum. "Onlara acıdığım için. Çünkü onlar İslam ümmetindendi" dedi. Sonra "Al-i İmrân sûresini okuyor musun?" diye sordu. "'Evet" dedim. "Ondaki Sana Kitabı indiren O'dur. Onda Kitabın temeli olan kesin anlamlı (muhkem) âyetler vardır, diğerleri de çeşitli anlamlıdırlar (müteşabihât) [130] âyetini oku. "Orada kastedilenler bunlar mıdır?" diye sordum. "Evet. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: İsrâîl oğullan yetmiş bir fırkaya bölündü. Büyük çoğunluğu/geneli temsil edenler hariç, hepsi cehennemliktir " dedi. Yanı basımdaki bir adam: "Ey Ebû UmâmeÜ Büyük çoğunluğun ne yaptığını görmüyor musun?" dedi. O da: "Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki o Peygamber, kendisine yükletilenden ve siz de kendinize yükletilenden sorumlusunuz. Eğer O'na itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz..[131] Dinlemek ve itaat etmek, isyan ve tefrikadan/ayrılıktan daha hayırlıdır. Bize hükmediyorlar, sonra bizi öldürüyorlar" diye cevap verdi. Dedim ki: "Bu konuştuğun söz Resûlullah'tan (saMahu aleyhi vesellem) işittiğin bir şey mi, yoksa onu kendi görüşün olarak mı söylüyorsun?" diye sordum. "Eğer Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi veselîem) duymadığım bir şeyi size söylüyorsam, ben çok cüretkârım demektir. Bunu ben İki üç kere duydum" dedi. Hatta yedi kereye kadar çıkardı. (el-HârÎs)
2955. Ebû Gâlib demiştir ki: Abdülmelik zamanında ben Basra'dayken Haricilerin kelleleri getirildi... Bir öncekinin benzerini zikretti. (el-Hâris) Bunu Tirmizî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce muhtasar olarak nakletmiştir.
2956. Enes b. Mâlik nakletmiştir... Hadisin devamında demiştir ki: Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi veselîem) onlara, geçmiş milletlerden bahsederek şöyle buyurdu: "Hz. Musa'nın ümmeti yetmiş bir fırkaya bölündü. Bunların yetmişi cehenneme, biri cennete girdi. Hz. İsa'nın ümmeti yetmiş iki fırkaya bölündü. Yetmiş biri cehenneme, biri cennete girdi. Benlin ümmetim ise bu iki fırkadan bir fazla fırkaya bölünecek ve yetmiş ikisi cehenneme, biri cennete girecektir."
"Bunlar kimlerdir, yâ Resûlallah?" diye sordular. "(Ehl-i Sünnet ve'l-) Cemaat" buyurdu.
Ya'kûb b. Zeyd demiştir ki: Hz. Ali b. Ebî Tâlib, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi veselîem) bu hadisi naklettiğinde bir de: "Musa'nın milletinden bir topluluk hakkı gösterirler ve onunla adaletle hükmederlerdi [132] âyetini okurdu. Sonra Hz. İsa'nın ümmetini zikreder ve: "Şayet kitap ehli inanıp karşı gelmekten sakınsalardı, kötülüklerini örterdik ve onları nimet cennetlerine koyardık [133] âyetini okurdu. Sonra bizim ümmeti zikreder ve "Yarattıklarımızdan bir topluluk hakkı gösterirler ve onunla hükmederler [134] âyetini okurdu. [135] (Ebû Ya'lâ)
2957. İbn Ömer demiştir ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi veseDem) şöyle buyururken işittim: "Muhakkak ki benim ümmetim içinde yetmiş iki davetçi çıkacak ve hepsi de cehenneme çağıracaktır. Eğer isteseydim, size onları babaları ve kabüeleriyle birlikte haber verirdim.[136] (Ebû Ya'lâ)

Bidatlardan Sakındırma

2958. Ebû Bekir es-Sıddîk'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kaderiye ve Mürcie ekolleri mensupları cennete giremez" buyurmuştur. Hadisin senedinde kopukluk vardır. (Ishâk)
2959. Ebû Leylâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ümmetimden Kaderiye ve Mürcie mensupları, Havz'ımın başında yanıma gelemeyeceklerdir"

buyurmuştur.[137] (Ishâk)
2960. Hz. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kıyamet günü bir mıtnadi Allah'ın hasımları/davalıları olan Kaderciler ayağa kalksın> diye seslenecektir.[138] (İshâk ve Ebû Ya'lâ)
2961. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: Hz. Ömer'in yanma gelen Basra heyetinde el-Ahnef b. Kays da vardı. Hz. Ömer hepsini serbest bıraktığı halde onu yanında tuttu. Sonra: "Seni niçin yanımda tuttum, biliyor musun? Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizi, dilbaz her münafiğa karşı uyarmıştı. Senin de onlardan biri olacağından korktum. Umarım ki onlardan değilsindir. Haydi şimdi güçlük çıkarmadan ailenin yanma git" dedi. (İshâk)
2962. Saîd b. Huseym, Şam halkından bir şeyhten şöyle dediğini nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize nasihat etti. Derken bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bu vedalaşan birinin nasihatine benzemektedir. Bize neyi tavsiye edersin?" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Size Allah'tan korkmanızı, benim ve hidayet üzere olan ve hidayete sevk eden halifelerimin sünnetine sarılmanızı tavsiye ederim. Bunlara azı dişlerinizle tutunun. Başınıza Habeşli bir köle bile atansa onu dinleyip itaat edin. Şüphesiz ki her bidat sapıklıktır." (Ahmed b. Meni ve Ebû Ya'lâ)
2963. Abdurrahman b. Yezîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sünnette orta yolu tutmak, bidatte aşırı gitmekten daha hayırlıdır" buyurmuştur. [139] (Müsedded)
2964. İbn Abbâs demiştir ki: "Her geçen yıl insanlar mutlaka bir bidat çıkarıp bir sünneti öldürürler. Sonunda bidatler yaşar, sünnetler ölür.[140] (Müsedded)
2965. Salih b. Cübeyr demiştir ki: İbn Mes'ûd birbirine kıssa anlatan bir topluluğa rastladı ve onlara şöyle dedi: "Vallahi sizler Muhammed'in (sallaüahu aleyhi veseflan) ashabını ilim bakımından geçtiniz veya kapkara bir bidat icat ettiniz. Tâbi olunuz, bidat çıkarmayınız. Vallahi eğer tâbi olursanız, bilin ki, onlar bu konuda açık bir şekilde sizden öndedirler.[141] Eğer bidat çıkarırsanız, o zamanda büyük bir zulüm yapmış olursunuz -ya da şöyle dedi- büyük bir sapıklığa düşmüş olursunuz" (Buradaki tereddüt İbn Ebî Ömer'den kaynaklanmaktadır) [142] (İbn Ebî Ömer)
2966. Abdullah b. Büreyde'nin bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb heyetler geldiğinde ashabını topladı. Bekçisi Abdullah b. Erkam'a [veya Ubeydullah b. Erkam'a] da "Muhammed'in ashabını gözle, herkesten önce onları, sonra peşlerinden gelen Arapları içeri al" diye emir verdi. Bu şekilde içeri girdiler ve önünde sıraya geçtiler. Hz. Ömer baktı ve üzerinde kısa hırkalar giymiş iri bir adam gördü, Ona işaret etti ve adam yanma geldi. Ona "İyh (anlat)" dedi ve bunu üç kere tekrarladı. Adam da ona (ne kastettiğini anlamayıp) üç kere "İyh" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Of! Kalk ayağa!" dedi, o da kalktı. Sonra baktı, hafif yapılı kısa boylu ve düz saçlı bir el-Eş'arî (Eş'ar kabilesine mensup birini) gördü. İşaret etti ve yanma geldi. Ona da: "îyh (anlat)" dedi. Eş'arî de: "İyh" dedi. Hz. Ömer yine: "İyh" deyince Eş'arî: "Ey Müminlerin emiri! Sor ya da bir söz söyle de sana anlatalım" dedi1. Bunun üzerine Ömer: "Of, kalk ayağa! Sana davar çobanından fayda yoktur" dedi. Sonra baktı ve beyaz tenli, hafif yapılı bir adam gördü. İşaret etti, yanma geldi. Ona da "İyh" deyince adam ileri atlayıp Allah'a hamdü senadan sonra vaaz etti. Sonra (Ömer'e) hitaben şöyle dedi: "Sen bu ümmetin idaresini üslendin. Bu ümmetin üzerine aldığın işlerinde, özellikle de tebaan ve kendin hakkında Allah'tan kork. Zira sen bir gün hesaba çekileceksin ve idaresini üstlendiklerinden sorulacaksın. Sen yalnız emanetçisin. Üzerindeki emaneti tevdi etmekle görevlisin. Bu durumda yaptığın işe göre mükâfat alırsın." Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ben halife seçildiğimden beri senden başka kimse beni doğrultmadı. Sen kimsin?" dedi. O da: "Rabf b. Ziyâd" dedi. "Muhacir b. Ziyâd'ın kardeşi mi?" diye sordu. "Evet" dedi. Sonra Ömer bir ordu kurdu. Başına el-Eş'arî'yi geçirdi ve ona şöyle tembihledi: "Rabî' b. Ziyâd'ı kolla! Eğer söylediklerinde doğru ise onun bu konuda yardımı olur. Onu kullan. Sonra geçen her on günde bir işini kontrol et. İşindeki durumunu bana yaz. Sanki onu ben görevlendirmişim gibi davran." Sonra Hz. Ömer şöyle dedi: Peygamber'imiz (sallallahu aleyhi vesetlem) bize şu uyarıda bulundu: "Benden sonra sizin hakkınızda en çok dilbaz münafiktan endişe ediyorum." (İshâk) [143]
Zühd bölümünde kılı kırk yararcasma araştırmanın mekruh oluşuna dair bölümde bu kabilden hadisler yer almaktadır. [144]
2967. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "Bir takım insanlar çıkacak, Deccal'i yalanlayacaklar, Güneş'in batıdan doğmasını yalanlayacaklar, kabir azabını yalanlayacaklar, şefaati yalanlayacaklar, bir topluluğun cehennemde iyice yandıktan sonra oradan çıkacağını yalanlayacaklar." (el-Hârİs) [145] Kabir bölümünde fitneye karşı uyarı bölümünde de böyle bir rivayet vardır.
2968. Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in bildirdiğine göre Resûlullah (saMlahu al^hi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Ben, benden sonra sizin için ne kesin inanç sahibi mü'ininden, ne de küfrü belli kafirden endîşe duyuyorum. Çünkü kesin inanç sahibi mü'mini imanı engeller. Küfrü belli kâfiri de küfrü engeller. Fakat ben asıl benden sonra sizin hakkınızda dili iyi bilen ama kalbi cahil olan ve sizi memnun edecek şeyleri konuşup, sevmediklerinizi işleyenden endişe ediyorum.[146] (İshâk)
2969. Saîd b. el-Müseyyib demiştir ki: Bir adam Medine'de ders halkasında: "Hanginiz bana Resûlullah'tan (sallaDahu aleyhi vesellem) bir söz nakleder?" diye sordu. Ali b. Ebî Tâlib ona şöyle dedi: Ben, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Ümmetin hakkında mü'minderi ya da kâfirden endişe etmiyorum. Zira mımini imanı engeller. Kafire de küfrü mâni olur. Fakat bu ikisi arasında dolaşan adamdan endîşe ediyorum. Bu kişi Kur'ân okur. Onu iyice güzelleştirdİğinde de yanlış tevil eder, sizin bildiklerinizi söyler, ama sevmediklerinizi yapar. Böylece hem kendi sapıtır, hem de başkasını saptırır. " (İshâk)
2970. Umeyye b. Yezîd eş-Şâmî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (safellatm aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Kim İslâm'da yeni bir şey icat ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Ondan ne tövbe, ne de fidye kabul edilmesin. "
Ey Allah'ın Resulü! Hades (yeni bir şey) nedir?" diye sorulduğunda: "Kim bir cana haksız yere kıyarsa veya kısas gereği olmaksızın müsle yaparsa veya sünnete ters bir bidat çıkarırsa " buyurdu.
Senedi hasen derecesinde olup mürsel veya mu'daldir. (İShâk)
2971. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve celil olan Allah nezd'tnde, kişisel arzu ve heves kadar gök kubbenin gölgesi altında tapılan hiçbir şey yoktur [147] (Ebû Ya'lâ)
2972. Tâvus'un bildirdiğine göre Katâde, meclisine katılmak üzere onun yanma gelmiş. Ona: "Eğer sen oturursan ben kalkarım" demiş. Yanındakiler: "Ey Ebû Muhammed! O fakih biridir" deyince: "İblis (Ey Rabbim beni azdırmana karşılık...) [148] derken ondan daha fakihti.... (Ahmed b. Meni) [149]
Ben derim ki: "Bu sözüyle o, Katade'ye isnat edilen kadercili etmektedir."

Rafizilik

2973. Abdullah b. Abbâs'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallahu aleyhi vsellem) şöyle buyurmuştur: "Âhir zamanda Rafiziler adıyla bir topluluk çıkacaktır. Bunlar hakikatte İslam'ı reddettikleri halde (görünürde) Müslüman olduklarım söyleyeceklerdir. Onlarla savaşın. Zira onlar müşriktirler." (Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [150]
2974. Fatıma binti Muhammed (sallahu aleyhi vesellem) şöyle anlatmıştır: Allah Resulü (sallailahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye bakıp şöyle buyurdu: "Bu, cennetliktir. Ama onun yanlılarından bîr topluluk, İslam'ı öğrendikten sonra onu reddedeceklerdir. Bunlar İçinde bir güruh Rafiziler diye isimlenecektir. Onlara lanet etmek isteyen, lanet etsin. Zira onlar müşriktirler. " (Ebû Ya'lâ) [151]

Ehl-i Kıbleyi Tekfirden Sakınmak

Konuyla ilgili îbn Ömer hadisi Hariciler bahsinde gelecektir.
2975. Vehb (b. Münebbih) demiştir ki: Câbir'e "Musalliler (namaz kılanlar) arasında tağutlar var mıdır?" diye sordum. "Hayır" dedi. "Onlardan müşrik olanı var mıdır?" diye sordum. Yine: "Hayır" dedi. (el-Hârİs) [152]
2976. Ebû Süfyan demiştir ki: Mekke'yi ziyaret edip Fehr oğullarına konuk olan Câbir'e sordum.[153] Sonra bir adam kendisine: "Sizler ehl-i kıbleden hiç kimseyi müşrik olarak itham eder miydiniz?" diye sordu. "Allah korusun. (Böyle bir şeyi nasıl yaparız)" dedi. Adam bu cevaptan ürktü, sonra "Onlardan hiç kimseye "kafir" diye hitap eder miydiniz?" diye sordu. "Hayır" dedi. Hadis sahihtir? (Ebû Ya'lâ) [154]
2977. Enes b. Mâlik'ten rivayet edilmektedir. (Yezîd er-Rakkâşî der ki) Ona: "Ey Ebû Hamza! Bir takım insanlar bizi kâfirlik ve müşriklikle itham etmektedirler (bunlar hakkında ne buyurursun?)" diye sordum. Enes; "Onlar yaratılanların ve mahrukatın en şerlileridirler" diye cevap verdi.[155] (Ebû Ya'lâ)
2978. Cafer el-Abdî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ümmetimden Falan cennetliktir, falan cehennemliktiry diye yemin edenlerin vay haline!" buyurmuştur. (Müsedded)
2979. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve ce/i/ olan Allah buyurur ki: Kim bir kulum aleyhine yemin ederse, kulumu cennete, onu (yemin edeni) cehenneme koyarım." (MÜsedded)
2980. Ubey b. Ka'b bildiriyor: Dedim ki: "Yâ Resûlallah! Bazen kalbime öyle düşünceler doğuyor ki, (bunları hissetmektense) keşke yanıp kul olsam." Bunun üzerine Allah Resulü (saBaüahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuş: "Allah'a hamdolsun ki Şeytan, bir daha bu topraklarınız üzerinde kendisine kulluk edilmesinden umudunu kesti. Fakat sizin hafife aldığınız kusurlarınızla yetinmeye razı oldu." (Ishâk)
Ben derim ki: Bunu Ebû Davud ve Nesâî, Zer an Abdullah b. Şeddad an Ibr Abbâs kanalıyla şu ifadelerle nakletmişlerdir: Bir adam: "Yâ Resûlallah!...
dedi... Hadisin bir kısmını zikreden ravi sonunda şu ilaveyi nakletmiştir: "Şeytan 'in tuzağını vesveseyle sınırlayan Allah 'a hamdolsun. "
Birinci hadiste kopukluk vardır. [156]
2981. Şehr b. Havşeb'in bildirdiğine göre bir adam Âişe'ye: "Bizden birimiz, içinden öyle şeyler geçiriyor ki, eğer konuşsa âhireti boşa gider. Açığa vursa öldürülür" dedi. (Ravi der ki) Âişe üç kez tekbir getirdi. Sonra şöyle dedi: Allah Resûlü'ne (sallallahualeyhiveseüem) bu konu soruldu. O da üç kez tekbir getirdikten sonra: uBu şekilde mü'min sadece imtihan edilir" buyurdu.[157] (Ebû Ya'lâ)
2982. Zürâre b. Evfâ'nın bildirdiğine göre bir adam kalkıp Hz. Peygamber'e gitti ve ona: "Ey Allah'ın Resulü! Kalbimde öyle duygular taşıyorum ki, açığa vursam, helak olurum.

Bu yüzden ben helak olur muyum?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseUem): "Hayır. Zira Allah, söylemedikleri ya da mucibince davranmadıkları sürece ümmetimi kalplerine doğan düşüncelerden sorumlu tutmamıştır" buyurdu. (ei-Hâris) [158]

Birini Aklamanın (Tezkiyenin) Mekruh Oluşu

2983. Alkame'nin naklettiğine göre bir adam Abdullah (b. Mes'ûd)'un yanında "Ben mü'minim" dedi. Abdullah ona: Ben cennetliğirn de!" deyince de: "Ben, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandım" dedi. (Ahmed b. Menî) [159]
2984. Talha b. Ubeydullah b. Kureyz'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb şöyle demiştir: "Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey, kişinin kendi görüşüyle gururlanmasıdır. Kim <Ben alimim> derse, o cahildir. Kim de <Ben cennetliğim derse, o cehennemliktir." (Müsedded) [160]
2985. Katâde'nin bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb şöyle demiştir: "Kim mü'min olduğunu iddia ederse, o kafirdir. Kim cennetlik olduğunu ileri sürerse, o cehennemliktir. Kim de âlim olduğunu söylerse, o cahildir." Ravi der ki: Bir adam onunla tartıştı ve: "Eğer iktidarı devirirlerse, biz cennetlik oluruz" dedi. Buna Ömer şöyle cevap verdi: "Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim cennetlik olduğunu iddia ederse, o cehennemliktir" buyururken işittim." (ei-Hâris) [161]
2986. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaMm aleyhi veseUem): "Kişi her sözünde istisna yapmadıkça (inşallah demedikçe) İmanı kemale ermez" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî)

Dünyada Ric'ata İnanan Kimsenin Tekzip Edilmesi

2987. Amr b. el-Esam demiştir ki: Hasan b. Ali'ye: "Şu Şia fırkası Hz. Ali'nin tekrar diriltileceğini iddia ediyor" dedim. O da: "Yalan söylüyorlar. Onlar Şia fırkası değillerdir. Eğer Hz. Ali tekrar diriltilecek olsaydı, onun (geride kalan) hanımlarını evlendirmez, mirasını bölüşmezdik" dedi. (Müsedded)

Şirk Dışındaki Günahların Affedilmesi

2988. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (saBallahu aleyhi vesellem): "Allah bir amel dolayısıyla kime sevap vaat etmişse, onun için bu vaadini yerine getirir. Kimi de bir ameli dolayısıyla cezayla tehdit etmişse, bu konuda muhayyerdir" buyurmuştur. Bezzâr demiştir ki: Süheyl'in [162] hadisine mutabaat olunmamıştır. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr)

Allah'ın Azameti ve Sıfatları

2989. İkrime, Allah Teâlâ'nın (Şeytan)"Beni azdırdığın için, and olsun ki, senin doğru yolun üzerinde onlara karşı duracağım; sonra önlerinden, arkalarından, sağ ve sollarından onlara sokulacağım; çoğunu Sana şükreder bulamayacaksın" dedi âyeti [163] hakkında İbn Abbâs'dan: "Üstlerinden" diyemedi. Çünkü biliyordu ki, üstlerinde Allah vardı" dediğini nakletmiştir. (İshâk)
2990. Bişr b. Ömer ez-Zehrânî demiştir ki: Birden fazla müfessîrin "Rahman Arş'a istiva etti" âyetini "Yükseldi" şeklinde yorumladığını işittim.[164] (İshâk)
2991. Ebû Hureyre demiştir ki: Ashabından bir grup arasında Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) bize şöyle buyurdu: "Muhakkak ki Yüce Allah sûru yaratınca onu İsrafil'e verdi. İsrafil sûru ağzına koymuş, gözlerini Arş'a dikmiş, emrolunacağı zamanı beklemektedir.. [165] Uzun uzun zikredilen hadiste şu ibareler de geçmiştir: "Sonra Allah, Arş'ını yeryüzünde dilediği yere kurar. O zaman Arş'ını sekiz (melek) taşır. Bugün onların dört ayağı en alttaki yerin sınırlarındadır. Yerler ve gökler sırtlarında, Arş da omuzlarındadır. Yüksek sesle (Allah'ı) tespih ederler. Tespihleri şöyledir: Mülkün ve melekûtun sahibini (her türlü noksanlıktan) tenzih ederiz. Ceberut sahibi ve Arş'in Rabbini/sahihini tenzih ederiz. Ölmeyen diriyi tenzih ederiz. Bütün canlıları öldürüp kendi ölmeyeni tenzih ederiz- O Kuddüs 'tür (her türlü eksiklikten münezzehtir), Kıuddüs'tür (mukaddestir), meleklerin ve Ruh'un rabbidir. Kuddüs, Kuddüs. Yüce Rabbi tenzih ederiz. Melekût, ceberut, kibriyâ, saltanat ve azamet sahibini tenzih ederiz. Sonsuza dek Allah'ı tenzih ederiz." Hadiste zayıflık vardır1. (İshâk) dil
2992. Âişe'nin bildirdiğine göre Yahudilerden bir grup Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek ona şöyle dediler: "Sana üç şey soracağız ki bunları bir peygamberden başkası bilmez. Bize Arş'ın taşıyıcılarından bahset. Onlar kimdir? Bize erkek ve kadının menileri (spermleri) hakkında bilgi ver." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: "Arş't hayvanlar boynuzları üzerinde taşırlar. Gökteki galaksi onların izlerindendtr. Erkeğin menisi, beyaz renkte olup koyudur. Kadının suyu ise sarı ve berraktır." Sonra üçüncü soruya da cevap verince Yahudiler: "Şahadet ederiz ki, sen peygambersin. Bunları biz Tevrat'ta da bu şekilde bulmaktayız" dediler. [166] (İshâk)
2993. Mücâhid'in bildirdiğine göre İbn Abbâs veya İbn Ömer -buradaki tereddüt Ubeyd'den kaynaklanmıştır- demiştir ki: "Şüphesiz ki Allah yarattıklarından dört şeyle gizlenmiştir: Nur/ışık sonra karanlık -veya ateş, sonra karanlık-, sonra ışık, sonra karanlık" (Ahmed b. Menî)
2994. Sehl b. Sa'd es-Sâidî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın önünde duran ışıktan oluşan yetmiş bin perde vardır. Kim bu perdelerden herhangi bir şey hissederse hemen Ölür." Hadiste zayıflık vardır.[167] (İshâk ve Ebû Ya'lâ)
2995. Habîb b. Ebî Sabit demiştir ki: Hassan b. Sabit Hz. Peygamber'e (sallallahualeyhivesellem) bazı beyitler okudu ve şunları söyledi:
Allan 'm izniyle şahadet ettim ki Muhammed yüce göklerin üstünde bulunanın elçisidir.
Ebû Yahya ve Yahya dan her ikisinin de dinde makbul birer amelleri vardır. Ahkaf [168] kardeşi aralarında ortaya çıktığında, Allah 'm zatıyla çıkar ve adil davranır.
Bunun üzerine Peygamber (sallalhhu aleyhi vesellem): "Ben de öyle yaparım" buyurmuştur [169] (Ebû Ya'lâ)
2996. Ebû Hureyre bildiriyor: Allah Resûlü'nü (salîaHahu aleyhi vesellem) minberde Hz. Musa'dan bahisle şöyle anlatırken işittim: "Musa'nın kalbine Acaba yüce Allah uyur mu? sorusu geldi. Bunun üzerine Allah ona bir melek gönderdi. Melek onu üç defa uyandırdı. Sonra ona her bir eline bir tane olmak üzere iki kâse verdi ve onları korumasını tembihledi Derken Musa uyumaya başladı. Tam elleri birbirine kavuşacakken uyanıyor, ellerini birbirinden uzaklaştırıyordu. Sonra öyle bir uykuya daldı ki, (uyku sebebiyle) elleri birbirine çarptı ve kâseler kırıldı. Böylece Allah temsil yoluyla ona şunu söylemek istedi: Aziz ve celil olan Allah eğer uyusaydı, gökleri ve yeri (olduğu gibi) tutamazdı.[170] (Ebû Ya'lâ)

Hayır İşlerine Engel Olacak Vesveselerle Mücadeleye Teşvik

2997. el-Mübârek b. Saîd demiştir ki: Ben, Mansûr b. el-Mu'temer'i şöyle derken işittim: Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "İblis, Ademoğlunun yoluna çıkar, islam yolunda onun karşısına durur ve: Sen kendi dinini, aileni, çocuğunu ve doğum yerini terk edip, Müslüman mı oluyorsun? der. Ademoğlu onu dinlemez ve Müslüman olur. Sonra hicret yolunda karşısına Çıkar ve ona: Sen hicret mi ediyorsun? Hicret atın ayağına vurulan urgan gibidir. Onu sahvermez der. Yine Ademoğlu onu dinlemez ve hicret eder. Sonra cihat yolunda karşısına çıkar ve ona: Sen cihat mı ediyorsun? Oysaki cihat adı gibi malı, canı bitirir. Savaşırken öldürülürsün. Hanımın başkasıyla evlenir. Malın bölüştürülür der. Yine dinlemez ve cihat eder." Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her kimde bu hasletler bulunur da bu haliyle Ölür veya suda boğulur ya da yangında can verirse, Allah onu cennete koymayı taahhüt etmiştir. " (el-Hârİs) Hadis mürsel ya da rnudaldir. [171]

İLİM KİTABI

2998. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Hüseyin anlatmaktadır: Bana ulaşan bilgiye göre Lokman el-Hakim şöyle nasihatte bulunurdu: "Ey oğlum! İlmi âlimlere karşı böbürlenmek, cühela takımıyla tartışmak ve meclislerde gösteriş yapmak için öğrenme! Lüzumsuz görerek ve cahilliğe meylederek ilmi bırakma! Ey oğlum! Bir topluluğun Allah'ı andıklarını görürsen onlara katıl. Eğer âlim isen ilminden istifade edersin. Cahil isen onlar sana ilim öğretirler. Umulur kî Allah onlara rahmetiyle tecelli eder de bu, onlarla birlikte sana da dokunur." (Ahmed b. Hanbel, Kitâbu'z-Zühd'âe)
2999. Antere anlatmaktadır: İbn Abbâs'ın yanma girdik. Bize şöyle dedi: "İlim öğrenmek amacıyla yola çıkan hiç kimse yoktur ki Allah ona cennetin yolunu kolaylaştırmasın. Ameliyle geri kalan kimseyi, soyu asla ileri geçirmez." (Müsedded)

Alimin Fazileti

3000. Abdullah (b. Mes'ûd) anlatmaktadır: Resûlullah'ın (sallaMıu aleyhi veselkm) yanma girdim. "Ey İbn Mes'ûd!" diye seslendi. "Buyur yâ Resûlallah!" dedim. "Hangi iman bağı daha sağlamdır, bilir misin?" buyurdu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Aynı şeyi bana üç kez tekrarladı. Sonra: "En sağlam iman bağı Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir" buyurdu. Sonra bana: "Ey İbn Mes'ûd!" diye seslendi. Ben yine: "Buyur yâ Resûlallah!" dedim. "İnsanların hangisi daha üstündür, bilir misin?" buyurdu. Ben: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Aynı şeyi üç defa tekrarladı. Sonra: "İlim bakımından [172] en üstün olanlarıdır, eğer dinlerinde anlayış sahibi (falcih) olurlarsa" buyurdu. Sonra yine: "Ey İbn Mes'ûd!" diye seslendi. Ben yine "Buyur ya Resûlallah!" dedim. "İnsanların en bilgilisi hangisidir bilir misin?" buyurdu. Aynı şeyi üç defa tekrarladı. Ben: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. "İnsanların en bilgilisi, ihtilaf ettiklerinde doğruyu en iyi görenleridir. isterse amel bakımından kusurlu olsun, (ya da) kıçı üzerine yürüyor olsun." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ) [173]

İcmanin Sapıklıktan Korunmuş Olması

3001. İbn Yesîr b. Amr, babasından bildirmektedir: Ebû Mes'ûd'u şöyle söylerken işittim.... Hadiste: "Şüphesiz Allah, Muhammed ümmetini dalalet üzere birleştirmez" ifadeleri yer almıştır. (İshâk)
3002. Kays b. Yesîr b. Amr, babasından bildirmiştir: Ebû Mes'ûd'a rastladım.... Dedi ki: "Allah, Muhammed ümmetini dalalet üzere birleştirmez."1 Hadisin tamamı, inşallah fitneler bahsinde gelecektir. (İshâk)
3003. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseDem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah sizi üç şeyden kurtarmıştır: Hepinizin dalalet üzere ittifak etmesi, batıl taraftarlarının hak taraftarlarına üstün gelmesi ve bir de benim size beddua etmem ve bu yüzden helak olmanızdan. O yüce zât, bu üçünü Dabbe. Deccal ve Duman 'la değiştirmiştir. " (el-Hâris)

İsnadı (Rivayet Zincirini) Araştırmak

3004. el-A'meş demiştir ki: İbrahim (en-Nehaî)'ye: "Sen bana hadis rivayet ederken onun senedini de söyle" dedim. Bana şöyle cevap verdi: "Ben sana Abdullah şöyle söyledi dersem, bil ki, onu bana Abdullah'tan birden fazla kimse rivayet etmiştir. Ama eğer isim verirsem, rivayetin ravisi ismini zikrettiğimdir." (İshâk)

Sahabe İhtilaflarını Nazar-ı Dikkate Almak

3005. Avn b. Abdullah b. Utbe demiştir ki: Bana Ömer b. Abdülazîz şöyle söyledi: "Ashabın ihtilâfına sevindiğim kadar kızıl develere sahip olsam sevinmem. Çünkü onların görüşünü de alsak, isabet ederiz, bunların görüşünü de alsak, isabet ederiz." (Müsedded) Hadis sahih ve maktu bir haberdir.
3006. Câbir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre İbn Mes'ûd ve Ubey b. Ka'b namaz kılanın durumu hakkında ihtilaf ettiler. Ubey kişinin tek elbiseyle namaz kılacağını söylerken İbn Mes'ûd ancak iki elbiseyle namaz kılabileceğini söyledi. Sonra tartışma Hz. Ömer'in kulağına gitti ve onlara birini göndererek şunu söyledi: "Resûlullah'ın (sallallahualeyhivsellem) ashabından iki kişi bir konu hakkında ihtilaf ettiler. Halk bu iki görüşten hangisine göre davranacaktır?" Sonra: "Asıl görüş, Ubey'in görüşüdür" dedi ve İbn Mes'ûd'unkine iltifat etmedi. (Ahmed b, Menî} Hadis sahîhtii. [174]

Yaşanmamış Olaylar Hakkında Soru Sormaktan Men

3007. Âmir (eş-Şa'bî) demiştir ki: Ammâr'a bir mesele soruldu. O da: "Bu olay meydana geldi mi" diye sordu. "Hayır" demeleri üzerine: "Öyleyse meydana gelene kadar bekleyelim. Olay meydana gelince, sizin için onu çözmeğe çalışırız" dedi.[175] (İshâk)
3008. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bela gelmeden önce onun hakkında aceleci (kıvranmayınız- Eğer böyle yapmazsanız, (bilin ki) Müslümanlar arasında her zaman bir görüş beyan edip isabet edenler çıkar. Eğer bela gelmeden aceleci davranırsanız, bu sizi şu şu yollara sokar. " (Ishâk} [176]
3009. Salt b. Râşid demiştir ki: Tavus'a bir şey sordum. "Bu yaşandı mı?" diye sordu. "Evet" dedim. Bunun üzerine dedi ki: "Çünkü arkadaşlarımız bize Muâz b. Cebel'den onun şöyle söylediğini naklettiler: "Bela gelmeden önce onun hakkında aceleci davranmayın....." Muâz, bu hadisi Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) nispet etmemiştir. (İshâk) Senedi hasenâjı.

Fetvayı Kısa Kesmek

3010. Sümâme b. Hazen anlatmaktadır: Babamın yanındaydım. Derken bir adam seldi ve: "Ben, dün Abdullah b. Amr'ı görmedim. Bana kızmış °lmasından korkuyorum. Senden benim için ona bir şey sormanı istiyorum. °na sen git ve fetva sor" dedi. Abdullah, Mina'da çadırının önünde ayaktaydı. Derken bir adam boş araziye gitti. Sonra onun yanma geldi, sonra geri döndü. Yanımıza geldiği zaman dedi ki: "Ben, Abdullah b. Arar'a <Abdullah b. Amr bana fetva ver, Abdullah b. Amr bana fetva ver, Abdullah b- Amr fetva ver> dedim. O da -diline işaret ederek- şunları söyledi:
Bununla doğrudan başka bir şey konuşma, bununla iyilikten başkasını işleme!" -yani eliyle- Bu şekilde yaparsan hesap ve azap görmeden cennete girersin." Ben: "Fetvayı kısa kestin" deyince şöyle yanıtladı: "Sen ben Kabe yolcusu iken geldin. Hırkam veya elbisem serilmişti. Sen böyle söylüyorsun, ama Allah Resûlü'ne (salkllahu aleyhivesellem) orta yol emredilmiştir. Ona "Kalk ve öz konuş" buyuruldu. O da kalkıp öz konuştu. Nitekim o, öncekilerin ve sonrakilerin en özlü konuşanı idi." Sonra: "Abdullah b. Artır, Allah her günahın tövbesini kabul eder mi?" diye sordum. "Evet" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Hadis sahîh mevkâjbu.[177]

Kur'ân Dışında Bir şey Yazılmasının Yasaklanması

3011. Ata b. Müslim el-Halebî anlatmaktadır: Amr b. Kays el-Mülâî'ye: "Bana şu hadisi yazıver!" dedim. "Hayır. Yazmam. Çünkü İbrahim en-Nehaî Sakın yazmayın, sonra ona güvenirsiniz dedi. Sonra şunları söyledi: Muâz b. Cebel şunu anlattı: Biz bazı hadisleri yazarken Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıkageldi ve: "Bu nedir ey Muâz!" diye sordu. "Ey Allah'ın Resulü senden duyduklarımız" dedik. "Sizi bu Kur'ân, başka bir şeye muhtaç bırakmaz" buyurdu. Ondan sonra bir şey yazmadık. (Ishâk) Senedinde kopukluk vardır. [178]
3012. Ebû Bürde demiştir ki: Babamın (Ebû Musa'nın) anlattıklarından bir kitap yazdım. Sonra babam: "Eğer içinde Allah'ın kitabından âyet olmasaydı onu mutlaka yakardım" dedi sonra kap istedi ve onu su ile sildi. Sonra bana: "Benden duyduklarını ezberle. Çünkü ben, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kitap yazmadım. Az kalsın babanı helak edecektin" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [179]
3013. Hâlid b. Urfuta demiştir ki: Hz. Ömer'in yanında oturuyordum. Derken Abdülkays kabilesinden Sus'ta oturan bir adam getirildi. Ömer ona: "Sen falan oğlu falan el-Abdî misin?" diye sordu. "Evet" deyince yanındaki sopa ile ona vurdu. Bunun üzerine adam: "Suçum nedir, ey mü'minlerin emiri?" diye sordu. Ömer: "Otur!" dedi. Oturdu. Sonra ona "BismiUahirrahrnanirrahim. Elif, Lâm, Râ. Bunlar, gerçeği açıklayan Kitabın âyetleridir. Biz onu, anlayasınız diye, Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz bu Kur'ân'ı vahyederek, sana en güzel kıssaları anlatıyoruz. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin [180] âyetini okudu. Âyeti ona üç kere okudu ve ona üç defa vurdu. Adam: "Suçum nedir? Ey mü'minlerin emiri!" diye sordu. Ömer: "Danyal'm kitabını yazan sensin" dedi. Adam: "Emret, yapayım!" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Git hemen onu kaynar su ve beyaz yünle sil. Sonra da onu ne sen oku, ne de Müslümanlardan bir başkasına okut. Eğer onu okuduğunu ya da Müslümanlardan birine okuttuğunu duyarsam, seni mahvederim" dedi. Sonra "Otur!" dedi. O da önüne oturdu. Ona şu olayı anlattı: Ben gidip Ehl-i kitaptan bir kitap istinsah ettim (kopyaladım). Sonra onu bir deri içinde Resûıullah'a (sallallahu aleyhi veseliem) getirdim. Allah Resulü bana: "O elindeki nedir, ey Ömer?" diye sordu. "Yâ Resûlallah! İlmimize ilim katalım diye yazdığım bir kitaptır" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) buna Öyle öfkelendi ki, gözleri kıpkırmızı oldu. Sonra insanları namaza çağırdı. Ensâr: "Allah Resûlü'nü (sallahu aleyhi veseliem) öfkelendirdiniz. Silâhlarınızı kuşanın" dediler. Sonra gelip Allah Resûlü'nün minberinin etrafını sardılar. Sonra Resûlullah (saMahualeyhi veseliem): "Ben size apaçık, parlak bir hüccet getirdim. Sakın şaşırmayın ve şaşıranlar sizi aldatmasın" buyurdu. Ömer der ki: Hemen kalkıp: "Biz Rab olarak Allah'ı, din olarak İslam'ı ve peygamber olarak seni kabul ettik, razı olduk" dedim. Sonra (minberden) indi. (Ebû Ya'lâ) [181]

Yazıya Müsaade Edilmesi

3014. Abdullah b. Amr naklediyor: "Ya Resûlallah! Ben senin sözlerini bellemek istiyorum. Ama hafızam onu bellemeye yetmiyor. Sağ elimden (yazıdan) yararlanabilir miyim?" diye sordum. "Sen bilirsin?" buyurdu. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [182]
3015. Abdullah b. Amr der ki: "Yâ Resûlallah! İlmi kaydedebilir miyim?" dedim. "Evet" buyurdu.[183] (Ahmed b.
3016. Yezîd er-Rakkâşî bildiriyor: Hadis öğretimi konusunda Enes'i fazla yorduğumuzda kendisine ait bazı sahifeleri getirir, önümüze atarak: "Bunlar benim Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) işitip yazdığım ve kendisine arz ettiğim hadislerdir" derdi.[184] (Ahmed b. Menî)
"3017. Beşîr b. Nehîk anlatmaktadır: Ebû Hureyre'nin yanında bulunuyordum. Kendisinden işittiklerimi yazardım. Ayrılmak istediğimde yazdıklarımı getirip kendisine okudum. Sonra: "Bunlar senden işittiklerimdir" dedim. O da "Evet" diyerek onayladı. (el-Hâris) [185]
3018. Ebû Seleme demiştir ki: "Ben, onun (yani Fâtıma binti Kays'm) ağzından duyduklarımdan bir kitap yazdım." (Ishâk)

Aziz ve Celil Olan Allah'tan Gelen Her Şeyi Tasdik Etmeye Teşvik

3019. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kime Allah'tan bir fazilet haberi ulaşır da onu tasdik etmezse, o fazilete nail olamaz " buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) Ravilerinden Bezî oldukça zayıftır. [186]

Güzel Davranış Derin İdrakin Eseridir

3020. Ebu'd-Derdâ -Hz. Peygamber'e (sallailahu aleyhi veselkm) isnat edip etmediğini bilmediğim bir sözünde- "Kişinin yürüyüşü, girişi ve çıkışı onun derin idrakinin (fikhının) bir yansımasıdır" demiştir. (Ibn Ebf Ömer) [187]

Bir Şeyi Hatırlamak İçin Araç Edinmek

3021. İbn Ömer demiştir ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellan) bir şy unutmaktan endişe ederse, onu hatırlamak için eline bir ip bağlardı.[188] (el-Hâris)
3022. Muâviye b. Yahya'nın Temîm oğullarından bir zâttan naklettiğine göre Resûlullah (saliallahu aleyhivesellem): "Sizden biriniz bir şeyi unutmaktan endişe ederse, <Umıtana hatırlatan Allah'a hamd olsun> desin" buyurmuştur, (el-Hâris)

Başlıksız Bâb

3023. Ebû Zer anlatmaktadır: Mescid'e girdim. Baktım Allah Resulü (sallaMıu aleyhi vesdlem) tek başına oturuyor. Ona bakmaya başladım. Ama o beni görmüyordu. Kendi kendime: "Allah Resulü (saMahu aleyhi vesellem) bu şekilde hiç yalnız kalmazdı. Ya bir işi vardır. Ya da kendisine vahiy iniyordur" dedim. Sonra yanma gidip gitmeme konusunda gönlüme danıştım. Gönlüm gitmek dışında bir seçeneğe razı olmadı. Sonra yanma kadar gidip kendisine selam verdim. Sonra oturdum. Uzun müddet oturduğum halde ne bana dönüyor, ne de benimle konuşuyordu. Bunun üzerine kendi kendime herhalde Resûhıllah (saüallahu aleyhi vesellem) yanına oturmamdan memnun kalmadı" dedim. Sonra bana dönerek: "Ebû Zer!" diye seslendi. "Buyur yâ Resûlallah. Emrine hazırım" dedim. "Bugün namaz kıldın mı?" diye sordu. "Hayır" dedim. "Öyleyse kalk, namaz kıl" buyurdu. Kalkıp Allah'ın dilediği kadar namaz kıldım. Sonra dönüp oturdum. Yine uzun müddet benimle konuşmadı. Ben yine "Herhalde Resûîullah (salbllahu aleyhi vesellem) benim yanma oturmamdan memnun kalmadı" dedim. Sonra bana dönerek: "Ebû Zer!" diye seslendi. Ben: "Buyur yâ Resûlalllah, emrine hazırım" dedim. "İnsanlar ve cinlerden olan şeytanların şerrinden Allah 'a sığın " buyurdu. "Anam babam sana feda olsun insanların da şeytanları mı vardır?" diye sordum. "Aziz ve celil olan Allah Aldatmak için birbirlerine cazip sözler fısıldayan cin ve insan şeytanlarını her peygambere düşman yaptılo [189] buyurmuyor mu?" dedi. Sonra-bana dönerek: "Ebû Zer!" diye seslendi. Ben yine: "Buyur ya Resûlallah" dedim. "Sana cennet hazinelerinden bir hazine olan bir söz Öğreteyim, mi? buyurdu. Ben de: "Anam babam sana feda olsun" dedim. Sonra şöyle buyurdu: "De ki: Güç ve kuvvet ancak Allah'a aittir (lâ havle ve kuvvete illâ bİllâh}" Sonra Allah Resulü (sallahu aleyhi vesellem) sustu, hiç konuşmuyordu. Suskunluğu uzun sürünce ben söze başladım: "Ya Resûlallah! Sen bana namazı emrettin. Namaz nedir?" "En hayırlı iştir. Dileyen az yapar, dileyen çok" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Oruç nedir?" diye sordum. "Karşılığı (Allah tarafından) takdir edilen bir farzdır" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Sadaka nedir?" diye sordum. "Kat kat sevabı bulunan ve Allah katından daha fazlasını kazandıran bir ameldir" buyurdu. "Ya Resûlallah! Hangi amel daha faziletlidir?" diye sordum. "Allah'a iman etmek ve O'nıtn yolunda cihat etmek" buyurdu. "Ya Resûlallah! Hangi şehit daha üstündür?" diye sordum. "Kanı akıtılan ve atı dahi öldürülen şehit" buyurdu. "Ya Resûlallah! Hangi köleyi azat etmek daha faziletlidir?" diye sordum. "En pahalısını ve sahipleri nezdinde en değerlisini" buyurdu. "Ya Resûlallah! Hangi sadaka daha faziletlidir?" diye sordum. "Güç yetirilen ve fakire gizlice verilen" buyurdu. "Eğer sadaka verecek bir şey bulamazsam?" diye sordum. "İş bilene yardım edersin, ya da elinden bir şey gelmeyenin işini görürsün" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Eğer bunu da yapamazsam?" diye sordum. Diline işaret ederek: "Bunu korursun. Zira bu, kişinin kendisine vereceği güzel bir sadakadır" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Sana Kur'ân'da indirilen âyetlerin hangisi daha üstündür/yücedir?" diye sordum. "Sen KürsVye göre göklerin ve yerin nispetini bilir misin?" buyurdu. "Hayır. Ancak Allah'ın sana öğrettiğinden bana öğretirsen bilirim" dedim. Bunun üzerine: "KürsVye göre göklerin ve yerin misali engin çöle atılmış bir halkaya benzer. İşte KürsVnin gökler ve yere üstünlüğü çölün o halkaya üstünlüğü gibidir" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Peygamberlerin sayısı kaçtı?" diye sordum. "124 bin" buyurdu. "Ya Resûlallah! Hepsi resul müydü?" diye sordum. "Hayır. Onlardan yalnız 3J5'i resuldü" buyurdu. "Ya Resûlallah! İlki hangisi İdi" diye sordum. "İlkleri Âdem idi" buyurdu. "Âdem nebi miydi?" diye sordum. "Evet. Allah onun toprağım hazırladı. Sonra onu kendi eliyle yarattı. Ona kendi ruhundan üfürdü ve onunla alenî olarak konuştu" buyurdu. Sonra etrafında insanlar kalabalıklaşmca Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Size insanların en cimrisini haber vereyim mi?" buyurdu. İnsanlar "Evet, yâ Resûlallah!" dediler. "Yanında ismim anıldığı halde bana salât okumayan" buyurdu. (Muhammed b. Ebî Ömer) [190]

Ehl-i Kitâb'a Ait Kitaplara Bakmaktan Men

3024. Zührî'nin bildirdiğine göre Hafsa, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Yusuf kıssasından bahseden kürek kemiği üzerine yazılmış bir kitap/yazı getirerek okumaya başladı. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve: "Nefsim kudret elinde bulunan (Allah)a yemin ederim ki, Yusuf size gelse ve siz, ona tâbi olup beni terk etseniz, sapıtmış olursunuz" buyurdu. (İshâk)

Yazılara (Mürekkebe) Toprak Serpmek

3025. el-Haccâc b. Yezîd'in babasından naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yazıya toprak serpin. Zira bu, onu daha güzel yapar" buyurdu. (Ahmed b. Meni)

İlmi Gizlemekten Men

3026. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Anlatılmayan ilim, Allah yolunda harcama yapılmayan hazineye benzer" buyurmuştur. (Müsedded) [191]
3027. İbn Abbâs'ın rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kime bîr şey sorulur da onu gizlerse, o kimse kıyamet günü (ağzı) ateşten bir gemle gemlenmiş olarak gelir. Kim, Kur'ân hakkında bilgisizce konuşursa, kıyamet günü (ağzı) ateşten bir gemle gemlenmiş olarak gelir." (Ebû Ya'lâ) Hadis sahihtir? [192]

İlimde Samimi Olmaya Teşvik

3028. Abdullah b. Mes'ûd'un naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İlmi âlimlere karşı böbürlenmek, cahillerle tartışmak ve insanların gözünü doldurmak için öğrenmeyiniz. Kim bunu yaparsa, cehenneme girer" buyurmuştur. (Ishâk) Senedinde kopukluk vardır.

İlmi Yaymaya Teşvik

3029. Sâîim'in (Abdullah b. Ömer'in oğlunun) babasından naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kıyamet günü kula muhakkak malının fazlalığı sorulduğu gibi, ilminin fazlalığı da sorulur" buyurmuştur. (el-Hâris) [193]
3030. Abbâs'ın bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bu din yayılacak, öyle ki, denizleri aşacak ve Allah yolunda atlılar denizlere dalacaklar. Sonra sizden öyle nesiller çıkacaktır ki, onlar Kur'ân okurlar ve Biz Kur'ân okuduk. Kim bizden daha iyi Kur'ân okur? Kim bizden daha fakihtir? Kim bizden daha bilgilidir? diye iddialaşırlar." Sonra ashabına dönerek: "Bu kimselerde bir hayır var mıdır?" buyurdu. Onlar da:
Yoktur" deyince; "Onlar sizdendir, bu ümmettendir ve ne var ki onlar cehenneme yakıt olacaklardır" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [194]

Yalan Söylemenin ve Sözünde Durmamanın Mekruh Oluşu

3031. Enes b. Mâlik anlatmaktadır: Ebû Musa bana: "Hazırlıkları tamamla. Şu şu gün yola çıkıyorum" dedi. O gün geldi. Hazırlıkların tamamlanmasına az bir şey kalmıştı. "Bütün hazırlıklar tamam mı?" diye sordu. "Az bir şey kaldı" dedim. "Ben yola çıkıyorum" dedi. Allah emirimi ıslah etsin, eğer bir süre beklersen, geri kalan hazırlıkları da tamamlarız" dedim. "Olmaz, zira aileme yalan söylemeyi sevmem. Sonra onlar da bana yalan konuşurlar. Onlara verdiğim sözü bozamam. Sonra onlar da bana verdikleri sözü bozarlar. Onlara ihanet edemem. Sonra onlar da bana ihanet ederler" dedi. (el-Hâris) [195]

Yalan Söylemek ve Telkinde Bulunmaktan Sakındırma

3032. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs'ın naklettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Batıl bir SÖZ İcat eden onu konuşan gibidir" buyurmuştur. "Bunu nasıl icat eder?" diye sorduğumuzda ise: "Bir adam bir adamla karşılaşır ve ona şö'yle, şöyle oldu diyerek mevzu açar. Sizden kimse şerrin ve batılın açıcısı/anahtarı olmasın" buyurdu.[196] (el-Hâris)

Kim benim adıma söylemediğim bir sözü söylerse/' şeklinde başlayan Câbir hadisi, daha evvel Kurban Kesimi bölümünde geçmişti.[197]
3033. Hammad b. Zeyd demiştir ki: Seleme b. Alkame'ye bir söz telkin ettim. Sonra o sözü bana nakletti. Sonra ondan vazgeçti ve: "Eğer bir arkadaşının yalan söylemesini istersen, ona telkinde bulun" dedi. (Ebû Ya'(â) [198]

Muhaddisin Riayet Etmesi Gereken Edep Kuralları

3034. Hüseyin el-Muallim demiştir ki: Muhammed b. Şîrîn konuşurdu ve gülerdi. Hadis söz konusu olunca, saygılı davranırdı. (Müsedded) Hadis sahîh olup mevkuftur. [199]
3035. Sabit demiştir ki: Enes'in yanma (hadis dinlemeye) gittiğim zaman, koku ister ve onu ellerine ve yanaklarına sürerdi. (Ebû Ya'lâ) [200]

Fetva Vermekten Sakınmak

3036. Ebû Miclez demiştir ki: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: "Ey insanlar! Benden uzak durun. Zira ben, benden daha bilgili olan zâtın yanında bulundum. Eğer bana ihtiyaç duyulacak kadar yaşayacağımı bilseydim, sizh\ için (ondan) öğrenirdim. Benden uzak durun." (el-Hâris) [201]

Faziletler Konusunda Zayıf Hadisle Amel Edilmesi

3037. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem): "Kime Allah'tan bir fazilet ulaşır da onu tasdik etmezse, ona nail olamaz" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [202]

Başlıksız Bâb

3038. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "İyi haberi iyi insan; kötü haberi ise kötü insan getirir" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî) [203]
3039. Yine aynı tarikle bildirildiğine göre Resûlullah (safcdlahu aleyhi vesellem); Erkek adam kaba saba konuşmaz" buyurmuştur. [204]

Hadisin Sağlamlığından Emin Olmak

3040. İmrân b. Husayn demiştir ki: Resûlullah'tan (saMahu aleyhi vesdlem) bir takım hadisler işittim ve ezberledim. Onları size nakletmemdeki tek engel, arkadaşlarımın onlar hakkında bana muhalefet etmeleridir. (Ebû Ya'lâ) [205]

Öğrencinin Riayet Etmesi Gereken Edep Kuralları

Konuyla ilgili Ebû Zer hadisi "Peygamberlerle İlgili Hadisler'in başında geçmiştir. [206]

Müzâkere Yapmak

3041. Ebû Nadre demiştir ki: Ebû Saîd el-Hudrî: "Hadisleri müzakere edin; zira hadis hadisi hatırlatır" dedi. Rivayet sahîh olup mevkuftur. (Müsedded)
3042. Ebû Nadre demiştir ki: Ebû Saîd el-Hudrî'nin yanma giderdik. O da bize: "Hadisleri müzâkere edin; zira hadis hadisi hatırlatır" derdi.[207] {Müsedded)
3043. Ebû Nadre anlatmaktadır: Ebû Saîd'e "(Hadisleri) Bize yazdır" dedim. O da: "Ben size yazdırmayacağım. Biz (onları) Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl öğrenmişsek, siz de bizden öyle öğrenin" dedi. Ebû Saîd derdi ki: "Hadisleri müzâkere edin; zira hadis hadisi hatırlatır." (el-Hâris) [208]
3044. Alkame: "Hadisleri sıkça müzâkere edin ki unutulmasınlar demiştir.[209] (Müsedded). Hadis maktu sahihtir.

Kişisel Görüşe Göre Fetva Vermenin Yerilmesi

3045. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) "Bu ümmet bir müddet Allah'ın kitabıyla amel eder, sonra bir müddet Resûlullah'ın sünnetiyle amel eder, sonra görüşe (rey'e) göre amel eder. Rey'e (kişisel görüşe) göre amel ettikleri zaman hem sapıtırlar, hem de saptırırlar" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [210]

Mana ile Rivayet

3046. Yezîd b. Ebî Mâlik, Rabî'a b. Yezîd ile Mekhûl'ün bildirdikleri göre Ebu'd-Derdâ, Resûlullah'tan (saDallahu aleyhi vesellem) bir hadis naklederk "Böyle veya benzeri bir şey" derdi. (Ebû Ya'lâ)
3047. Muhammed b. Ali b. Hüseyin demiştir ki: Yanında İbn Ömer bulunduğu bir sırada Ubeyd b. Umeyr hadis naklederken "Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: Münafik iki davar sürüsü arasında kalan koyuna benzer dedi. Hemen İbn Ömer diyerek onu düzeltti. Ubeyd b. Umeyr: aynı şeydir" deyince İbn Ömer şöyle cevap verdi: "Eğer ben bunu Allah Resûlü'nden (saDallahu aleyhi vesellem) bu şekilde duymasaydım, söylemezdim." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
3048. Halid b. Dureyk, Hz. Peygamber'in ashabından bir zâttan naklettiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim benim ağzımdan, benim söylemediğim bîr şeyi söylerse veya babasından başkasına nesep iddiasında bulunursa yahut (köle) efendilerinden başkasına İntisap ederse, cehennemin iki gözü arasındaki bir yere kendini hazırlasın" buyurmuştur. "Ya Resûlallah! Cehennemin iki gözü mü var?" diye soruldu. "Elbette. Aziz ve Celil olan Allah'ın şu sözünü duymadınız m?: Ateş, onları uzak bir yerden görünce, onun kaynamasını ve uğultusunu işitirler buyurdu.[211] Bundan sonra hadis nakletmekten sakındık. Tâ ki bizim bu halimiz yadırganana dek. Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne oldu. SİZİ hadis naklederken görmüyorum" dedi. "Ya Resûlallah! O dediklerini söyledikten sonra nasıl konuşalım? Bizler hadisi düzgün nakledemiyoruz. Takdim tehir yapıyoruz. Eksiltip, ekliyoruz" dedik. Bunun üzerine: "Ben bunu kastetmedim. Ben asıl, beni ayıplamak ve İslam'ı kötülemek İsteyenleri kastetmiştim" buyurdu. (Ahmed b. Menî) [212]

İlmin Genişliği

3049. Ebu'l-Bahterî, Abes oğullarından bir zâttan şöyle dediğini nakletmiştir: Selman'la birlikte idim. Dicle'ye uğradık. "Ey Abs oğullarının kardeşi! Aşağı in ve su iç!" dedi. Ben de inip su içtim. Sonra: "İn, tekrar iç[" dedi. Yine inip içtim. Sonra: "Ey Abs oğullarının kardeşi! Senin içtiğin su Dicle'den ne kadar eksiltti?" dedi. Ben de: "Benim içtiğim miktar, Dicle'den bir şey eksiltmiş sayılmaz" dedim. Bunun üzerine: "İşte ilim de öyledir. Asla tükenmez. O nedenle sana fayda verecek ilimden öğrenmelisin" dedi. (Ebû Ya'lâ} [213]
3050. İbn Abbâs -sanının Hz. Peygamber'den naklen- demiştir ki: "iki konuda hırslı olanlar asla tatmin olmazlar: Birincisi, ilim öğrenmede hırslı olan, tatmin olmaz. İkincisi, mal biriktirmekte hırslı olan, kendini tatmin edemez." (İshâk) [214]

İlmi Yaymaya Teşvik

3051. Ebû Kesîr [215] demiştir ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Ebû Zer'e gittim. Kendisi Orta Cemre'nin yanında idi. İnsanlar etrafında toplanmış, kendisine fetva soruyorlardı. Derken bir adam gelerek başucunda durdu ve: Seni Mü'minlerin emiri fetva vermekten menetmedi mi?" dedi. Ebû Zer başını ona doğru kaldırıp baktı ve: "Sen benim başımda murakıp mısın? Keskin kılıcı -ensesine işaret ederek- Şurama dayasanız bile, bu haldeyken sîz canıma kıymadan eğer ben Allah Resûlü'nden (saUaflahu aleyhi vesellem) duyduğum bir sözü nakledeceğimi bilsem, onu mutlaka naklederim" dedi. (İshâk) Bu hadis sahihtir; Buharı Sahîh'inde kitâbu'l-ilm bölümünde muallak olarak yer vermiştir.
3052. Ebû Hureyre ve îbn Abbâs nakletmektedirler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irat etti... Zikrettikleri uzun hadiste şu ifadeler geçmiştir: "Kim sırf Allah nezdindeki ecri düşünerek ilim öğrenir, ilimde tevazu gösterir ve ilmi Allah'ın kullarına Öğretirse, cennette ondan daha çok sevap kazanan ve daha büyük mertebeye sahip kimse olmaz. Cennette her ne mertebe, yüksek ve cazip bir derece varsa, mutlaka ona ondan en büyük pay verilir. Dikkat edin! İlim en üstün ibadet, din ve takvanın özüdür. Asıl ilim onunla amel edenin ilmidir, isterse ilmi az biri olsun. " (el-Hâris) [216]
3053. Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl, Neha'h bir şeyhten şöyle dediğini nakletmiştir: İliya mescidine girdim. Bir direğe doğru iki rekat namaz kıldım. Derken bir adam gelerek bana yakın bir yerde namaz kıldı. Bütün insanlar ona yöneldi. Meğer o, Abdullah b. Amr b. el-Âs imiş. Hemen ardından Yezîd b. Muâviye'nin elçisi gelerek: "Emre uy!" dedi. Amr ise: "Bu kişi benim hadis nakletmeme engel olmaktadır. Aynen babasının engel olduğu gibi. Ben, Allah Resûlü'nü (saflallahualeyhi vesellem) şöyle buyururken işittim...."

diyerek bir hadis nakletti. (Müsedded) [217]

Harflerin Mânâları

3054. Ebû Hureyre nakletmektedir: Hz. Osman'a soruldu ki... Zikrettiği hadiste şunlar yer almıştır: Sonra dedi ki: Ebû Câd'a gelince Bâ, behâullah (Allah'ın neşesi); cim cemalullah; dal, dînullah (Allah'ın dini) veya kendi zâtı, melekleri, nebileri, resulleri ve salih kullan hakkında verdiği hükmü demektir. Hevvez'e gelince, hâ Cehennemliklerin Allah nezdinde bayağılıkları; ze, Allah düşmanları ve günahkarlara karşı cehennemin çıkardığı uğultu demektir. Hutti ise istiğfarla günahkârların günahlarının düşürüldüğü anlamına gelir. Kâf-lâm-mim-nun ifadesine gelince, kâf (Bize olan vaadini tutan Allah'a hamdolsun) diyen cennetliklerin kemalini, nûn da cennete girmeden" önce ciğerinden yedikleri balığı ifade eder. Sin, ayn, fâ sâd terkibine gelince, "sây'a karşılık sây, yüzük taşma karşılık yüzük taşı vardır. Nasıl kulluk etmişsen öyle hesaba çekilirsin. Kâf, râ şin tâ ise "hesaba çıkın" demektir. (el-Hâris) [218]

Kur'ân'ın Sünneti Doğrulaması

3055. İbn Abbâs demiştir ki: "Eğer benim size naklettiğim bir hadisin Kur'ân tarafından tasdik edildiğini göremiyor, insanların ahlâkında onun hoş bir şey olduğunu bulamıyorsanız, ben onu yalan olarak nakletmişimdir." {İbn Ebî Ömer) [219]

Sünneti Esas Almaya Teşvik

3056. Avf, ismini zikrettiği bir zattan nakletti: Saîd b. Huseym, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Şam'a kadar giden ashabından olan Ensarlı bir zâttan şöyle dediğini nakletti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize öyle vaaz etti ki, onun tesiriyle deriler yandı, gözlerden yaşlar boşaldı, kalpler ürperdi. Dedik ki: Ya Resûlallah! Bu, vedalaşan birinin vaazına benzemektedir. Bize neyi tavsiye edersin?" Şöyle buyurdu: Allah'tan sakının, benim ve benden sonraki hidayet Önderleri, raşit halifelerin sünnetine/yoluna tâbi olun. Buna azı dişlerinizle tutunun.[220] Zira her bidat bir sapıklıktır. " (el-Hâris) [221]
3057. Zeyd b. Eslem'in bildirdiğine göre kendisi İbn Ömer'i gömleğinin düğmesi açık görmüş ve bunun sebebini sormuş. O da: "Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi veseUem) böyle yaparken gördüm" diye cevap vermiştir.[222] (Ebü Ya'lâ)
3058. Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf demiştir ki: Bana babamın, dedemden naklen bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim benim sünnetlerimden bir sünneti İhya eder de insanlar onu yaşarlarsa, o kimseye onu yaşayanların ecri verilir. Bu, onların ecirlerinden bir şey eksiltmez. Kim de bir bidat icat eder ve bidati yaşanırsa, o na göre yaşayanların günahları yazılır. Bu, o bidati işleyeni günahlarından bir şey eksiltmez. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd)
3060. Abdülmelik b. Fâri'in bildirdiğine göre Ebû Sayyâd şöyle anlatmış: Kendisi bir gün, gün ortasında Mesleme'nin yanında bulunurken, yanma binek üzerinde bir adam girmiş ve Mesleme'nin yanma girmek için izin istemiş. "Mesleme!" diye seslenmiş. Mesleme cariyesine: "Bak bakalım bu kimdir?" diye emir vermiş. O da: "Kendisine ait bir binek üzerinde gelmiş bir şeyh/ihtiyar. Bana Mesleme'yi çağırm dedi" diye yanıt vermiş. Cariye: "Sana emiri mi çağıraym?!" diye adama çıkışmış. Sonra içeri girip durumu Mesleme'ye iletmiş. Mesleme: "Git kendisine Sen kimsin? diye sor!" demiş. Adam: "Ben falan kimseyim" diye cevap verince Mesleme hızla ona koşmuş. Adam sahabedenmiş. "Ben, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis işittim. O zaman insanların en yakında bulunanı Ukbe b. Âmir'di. Emin olmak için hadisi ona sormak istedim. Sen de benimle gel" demiş. Mesleme "Hayır. Ona birini göndereyim. O bana gelsin" diye karşılık verince "Sen iktidarına kanıp, kendini beğenmişsin. Ebû Sayyad'a söyle de benimle Ukbe'nin yanma kadar gelsin" demiş. Sonra Ukbe onu görünce kendisine "Hoş geldin" diyerek elinden tutmuş. Adam ben Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis işittim. Hadiste şöyle buyuruyordu. [223] demiş, -ve hadis devam ediyor- (Ebû Ya'lâ)
3061. Yahya b. Hişâm ed-Dimaşkî demiştir ki: Medine halkından bir adam Mısır'a geldi. Emirin korumasına: "Emire söyle yanıma çıksın" dedi. Koruma: "Biz bu ülkeye yerleştikten beri bize senden başka bu şekilde hitap eden çıkmadı. Yalnız Bizim için emirden müsaade iste denirdi" diye itiraz edince: "Ona git ve kendisine Falan kimse kapıda seni beklemektedir de!" dedi. Bunun üzerine emir yanma çıktı. Ona "Sana sadece Müslümanm avret yerini gizlemekle ilgili hadisi sormak için geldim" dedi. (el-Hârİs) [224]
3062. Cündeb anlatmaktadır: İlim tahsili için Medine'ye gittim. Baktım insanlar Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'inde halka halka olmuş hadis rivayet ediyorlar. Halkalar arasında ilerlemeye başladım ve bir halkanın yanma vardım. Halkada beti benzi atmış, iki elbise giyinmiş bir zat vardı. Yolculuktan gelmiş gibiydi. Onu şöyle söylerken işittim: "Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki, idareciler {askâbüi-akd) helak olmuştur. Onlara üzülmem." Bu sözünü üç kere tekrarladı. Hemen meclisine oturdum. Kendisine takdir edildiği kadar konuştu. Sonra kalktı. Kalkınca: "Bu kimdir!" diye onun kim olduğunu sordum. "Bu Müslümanların efendisi Ubey b.
Ka'b'dır" dediler. Evine kadar onu takip ettim. Baktım pejmürde/perişan bir haldeydi. Elbiseleri eskimişti! Hepsi birbirine benziyordu. Kendisine selam verdim. Selamımı aldı. Sonra: "Kimlerdensin?" diye sordu. "Irak halkmdanım" dedim. "En çok soru soranlardan" dedi. O böyle deyince öfkelendim, diz çöküp kıbleye döndüm. Ellerimi kaldırarak: "Ailahım! Şikayetim sanadır. Biz ilim öğrenmek için o kadar masraf yapıyoruz, vücutlarımızı bitkin düşürüyoruz, bineklerimizi yoruyoruz. Âlimlere ulaştığımızda ise onlar bizi asık suratla karşılıyorlar, bize söyleniyorlar" diye niyaz ettim. Bunu duyan Ubey ağladı ve: "Yazıklar olsun sana. Ben buradayım, henüz gitmedim" diyerek benim gönlümü almaya çalıştı. Sonra: "Allahım! Sana söz veriyorum. Beni Cuma gününe kadar yaşatırsan mutlaka Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittiklerimi konuşacağım. Hiçbir kınayanın kınamasından korkmayacağım" diye yakardı. Sonra kalktığını gördüm. O böyle söyleyince ben yanından ayrıldım. Söyleyeceklerini dinlemek için Cuma gününü beklemeye başladım. Cuma günü gelince bazı işlerim için dışarı çıktım. Baktım bütün sokaklar insan kaynıyordu. Hangi sokağa girsem, insanlarla karşılaşıyordum. "Nedir bu insanların derdi?" diye sordum. "Galiba yabancısın" dediler. Ben de "Evet" dedim. "Müslümanların efendisi Ubey b. Ka'b öldü" dediler. Sonra Irak'ta Ebû Musa'yı gördüm. Kendisine onun sözünü söyledim. "Eyvah! Keşke yaşasaydı da Allah Resûlü'nün (saDallahu aleyhi vesellem) sözünü bize nakletseydi" diye üzüntüsü belirtti. (Ebû Ya'lâ) [225]

İlim Tahsiline Teşvik

3063. Yahya b. Ebî Kesîr demiştir ki: Babamı şöyle söylerken işittim: "İlim altından daha hayırlıdır. Salih nefis ise inciden daha hayırlıdır." (Müsedded)
Hadis sahih olup mevkuftur.
3064. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem): "Her şey, hatta denizdeki balıklar bile ilim talebesi için mağfiret diler" buyurmuştur. [226] (Ebû Ya'lâ)
3065. Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İlim tahsili her Müslümana farzdır" buyurmuştur.[227] (Ebû Ya'lâ)
3066. Vasile b. el-Eska' bildiriyor: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Kim ilim tahsil edip onu idrak ederse (iyice bellerse), Allah o kimseye iki ölçek sevap verir. Kim de ilim tahsil edip, onu idrak etmezse, Allah o kimseye bir ölçek sevap verir." Sonra bunu şöyle açıkladı: "İlim tahsil edip onu idrak edene Allah hem bildiklerinin, hem de yaşadıklarının ecrini verir, İlim tahsil edip onu idrak etmeyene (yaşamayana) ise Allah sadece bildiklerinin ecrini verir. Yaşamadıklarının ecri ise düşer.[228] (Ebû Ya'lâ)
3067. er-Rekkâşî nakletmektedir; Enes derdi ki: (Ashap) sabah namazını kıldıktan sonra mutlaka halka halka olup Kur'ân okurlar, farzları ve sünnetleri öğrenirlerdi.[229] (Ebû Ya'lâ)
3068. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'a dinde fakih olmaktan daha üstün bir amelle ibadet edilmemiştir" (İbn Ebî Ömer) [230]
3069. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sdlallahu aleyhi vedian): "Allah'a dinde fakih olmaktan daha üstün bir amelle ibadet edilmemiş Muhakkak ki bir fakih, Şeytan'a karşı bin âbidden daha çetindir" buyurmuş (Ahmed b. Menî)
3070. Yine aynı senetle nakledildiğine göre (Allah Resulü): "Her şeyin bir direği vardır. Bu dinin direği de fıkıhtır" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî) [231]
3071. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "ilim Öğretiniz, sert davranmayınız. Zira muallim, muanmften (kaba kişiden) daha hayırlıdır" buyurmuştur. (el-Hârİs) [232]
3072. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre bir gün Nebi (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e girdiğinde, bir topluluk Allah'ı zikrediyor, başka bir topluluk da fıkhı müzakere ediyordu. Bunun üzerine: "İki meclis de hayırlı yoldadır. Ne var ki yüce Allah'ı zikredip Rablerinden dilek dileyenlere, (Allah) dilerse verir, dilerse vermez. Bunlar ise hem insanlara ilim Öğretiyorlar, hem de kendileri öğreniyorlar. Ben ancak bir muallim olarak gönderildim. Bu sıfat, daha üstündür" buyurdu ve onların yanma oturdu. (Ebû Dâvud et-TayâlİSÎ) [233]
3073. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaDahu aleyhi "Âlimin âbide üstünlüğü benim ümmetime üstünlüğüm gibidir" buyurmuştur. (el-Hârİs) [234]
3074. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf in babasından naklettiğine göre Peygamber (saMlahu aleyhi veseilem): "Âlim âbide yetmiş derece daha üstün kılındı. Her iki derecenin arası ise gökle yer arası kadardır" buyurmuştur. (Ebû Ya'iâ) [235]
3075. İbn Abbâs'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç kere: "Öğretiniz, kolay [aştırınız, zorlaştırmayınız"; ardında da: "Öfkelendiğin zaman sus!" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [236]
3076. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim ümmetim İçin din işlerinde onlara faydalı kırk hadis ezberlerse, o kimse kıyamet günü âlimler arasında diriltilir. Alim ise âbide yetmiş derece daha üstün kılınmıştır. Her iki derecenin farkını en iyi Allah bilir" buyurmuştur.[237] (Ebû Ya'lâ)

3077. Enes'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Size en cömert olanı söyleyeyim mi? En cömert olan Allah'tır. Ben de Ademoğullarının en cömerdiyim. Benden sonra onların en cömerdi ise bir ilim Öğrenip o ilmi yayan kimsedir. Bu kişi kıyamet günü tek bir ümmet olarak dirilir. Canını Allah yoluna adayıp öldürülen kimse de böyledir.[238] (Ebû Ya'lâ)

3078. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:..... Hadis içerisinde şu ifadeler de geçmiştir: "Âlimin ölümü, telafisi olmayan bîr felaket, kapatılmayan bir açık ve batan bir yıldız mesabesindedir. Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden ehvendir." (Ebû Yala)

Kur'ân'ın Genel ve Ayrıntılı Bütün Hükümleri İhtiva Etmesi

3079. Murre'nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd): "İlim isteyen Kur'ân'm mânâlarını araştırsın. Zira onda öncekilerin ve sonrakilerin ilmi mevcuttur" demiştir. (Müsedded)

Hadisin Kur'ân'ın Mücmellerini Beyanı

3080. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: İmrân b. Husayn yanındaki arkadaşlarına hadis naklederken, bir adam: "Bize yalnız Kurân'dan bahset" veya "Biz Kur'ân'dan başkasını istemiyoruz" dedi. Bunun üzerine İmrân: "Söyle bakalım. Sen ve arkadaşların Kur'ân'a müracaat ettiğinde, orada öğle namazının dört rekât, ikindi namazının dört rekât, akşam namazının üç rekât olduğunu ve ilk iki rekâtta kıratta bulunacağının açıklamasını bulur musun? Söyle bakalım. Sen ve arkadaşların yalnız Kur'ân'a müracaat ettiğinde, orada her 200 koyunda 5 koyun, şu kadar devede şu kadar, şu kadar S1ğırda şu kadar zekat verilmesi gerektiği hükmünü buluyor musun? Söyle bakalım. Sen ve arkadaşların Kur'ân'a müracaat ettiğinde, orada Beytullah'm yedi defa tavaf edileceği, Safa ile Merve arasında say yapılacağı açıklamasını buluyor musun?!" (Müsedded) [239]

3081. Câbir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah şöyle buyurdu: "Muhtemeldir ki bir kimse koltuğuna oturup beni yalanlayabilir. Kendisine benden bir hadis ulaşır da Niçin Resûlullah (sallaliahu ale) hi veselkm) böyle buyurdu. Bırak onu. Kur'ân'da olanı getir diyebilir. " (Ebû Ya'lâ) [240]

Resûlullah (Sallaüahualeyhivesellem) Adına Yalan Uydurmaya Karşı Uyarmak

3082. Mukanna' anlatmaktadır: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) develerimizin zekâtını getirdim. Emir verdi develer dağıtıldı. Dedim ki: "Yâ Resûlallah! Kimisi sana hediye, kimisi zekâttı." Bunun üzerine hediyelikler, zekât develerinden ayrıldı. Bir kaç gün orada kaldım. Sonra insanlar: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hâlid b. el-Velîd'i zekâtlarını almak üzere Rakik-i Mısır'a gönderiyor" diye ileri geri konuşmaya başladılar. Ben de kendi kendime: "Bizim zenginliğimiz var ama, ailemin yanında mal yoktur. Aileme gidilmeden ben onlar adına zekât vereyim mi?" diye düşündüm. Sonra Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gittim. Onu bir dişi devenin üzerinde buldum. Yanında da boyu Allah Resûlü'nün (sallaOahu aleyhi vesellem) başına kadar uzanan bir siyahi vardı. İnsanlar arasında ondan daha uzununu görmedim. Yaklaştığımda bana doğru yöneldi. Ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu uzaklaştırdı. Dedim ki: "Ya Resûlallah! İnsanlar senin Hâlid b. el-Velîd'i zekâtlarım almak üzere Rakik-i Mısır'a göndereceğini konuşuyorlar" Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duyunca ellerini semaya kaldırdı, öyle ki koltuk altlarının beyazım gördük. Sonra: "Allahım! Ben onlara, benim adıma yalan söylemelerini helal etmiyorum" diye niyaz etti. Mukanna' dedi ki: O olaydan sonra Resûlullah'tan (sallallahu aieyhi vesellem) kitaba uyan veya uygulamada mevcut olanlar dışında hiçbir hadis nakletmedim. Onun adına o daha hayatta iken yalan söylendiğine göre, ölümünden sonra kim bilir nasıl olur?!" (Ebû Ya'lâ) [241]

3083. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem): "Kim bile bile benim adıma yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın" buyurmuştur.[242] (Müsedded)

3084. Amr b. Şurahbîl'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem); "Kim bile bile insanları sapıtmak İçin benim adıma yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın" buyurmuştur. (Müsedded)

3085. İbn Hübeyre anlatmaktadır: Himyerli bir şeyh/ihtiyardan işittim. Kendisi, Mısır valiliği sırasında Kays b. Sa'd'dan şöyle dediğini işitmiş: Ben Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim benim adıma bile bile yalan söylerse, cehennemdeki yerine veya evine hazırlansın" buyururken işittim.[243] (Ahmed b. Menî)

3085M. Ma'bed b. Ka'b'm bildirdiğine göre bir gün Ebû Katâde yanlarına çıkmış ve şöyle söylemiş: Ben, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) "Kim benim söylemediğim bir şeyi benim ağzımla söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın" buyururken işittim. (Ahmed b. Menî)

3086. Düceyn b. Sabit el-Yerbû'î anlatmaktadır: Mescid'e girdim. Baktım kİ bir şeyh/ihtiyar minberin yanında oturuyor. Adı Salim veya Eslem'di. Dedi ki: "Ben, Ömer'le birlikte yolculuk yapar, onun bineğini eğerlerdim. Kendisi Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) hiç bahsetmezdi. Biz kendisine Bize ondan bahsetsen ya deyince şöyle dedi: "Ben onu Kim benim adıma bile bile yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın buyururken işittim.[244] (Ebû Ya'lâ)

3087. Riyâh b. el-Hâris anlatmaktadır: Mescidde Muğîre b. Şu'be'nin yanmdaydık. Yanında Küfe halkından kimseler de vardı. Derken Saîd b. Zeyd geldi. Muğîre ona yer açarak: "Buraya otur!" dedi. Onu yanma divanın üzerine oturttu. Sonra Saîd şöyle dedi: "Ben, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: Benim adıma söylenen yalan, başka biri adına söylenen yalan gibi değildir. Kim benîm, adıma bile bile yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın [245] (Ebû Ya'lâ)

Konuyla ilgili olarak daha evvel Mânâ ile Rivayet bahsinde Hâlid b. Düreyk'in sahabeden birinden naklettiği hadis geçmişti. [246]

Kalplerin Ferahlatılması

3088. Kasâme b. Züheyr demiştir ki: "Kalpleri ferahlatın ki zikri hazmetsin." (Müsedded)

3089. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: "Şu kalpleri parlatın. Zira onlar çok çabuk tozlanırlar." (Müsedded)

3090. İbn Abbâs demiştir ki: Hz. Peygamber'in (saMlahualeyhiveseüem) yanında Kur'ân'la birlikte şiir de okundu. "Ey Allah'ın Resulü! Aynı mecliste hem Kur'ân, hem de şiir olur mu?" diye sorulunca "Evet. Olur" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)

---

[1] Nadr b. Şüfey'i İbn Ebî Hatim eserinde zikretmiş, fakat hakkında herhangi bir tenkit nakletmemiştir.

[2] Hadis mürsel veya mu'âaldv. Ancak Taberânî'nin rivayet ettiği İbn Abbâs hadisi ın Şahididir. Fakat senedinde yer alan Mus'ab b. Saîd zayıf biridir. Yine Taberânî'nin 7ay ettiS[Vâile hadisi de şahididir. Ama bunun senedinde de yalancı ravi vardır. - Zevâid, VIII, 49. Nadr hadisi için bkz. el-Hâris, Müsned, 1,101.

[3] Bunu Ebû Ya'Iâ ve Bezzâr, Hakem b. Atıyye'nin bulunduğu rivayet etmişlerdir. Bu zâtı İbn Maîn güvenilir kabul ederken başkaları zayıf ttir. Kalan ravileri ise Sahih'in ravileridirler." (VIII, 48) Ben derim ki: Ebû Un senedinde de Hakem b. Atıyye geçmiştir.

[4] Senedinde yer alan Ebû Şeybe metruktür. Heysemî hadisi, Taberânî'ye nispet etmiştir.

[5] Müsned, I, 88.

[6] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 159)

[7] Bunu Taberânî ve Bezzâr da tahrîc etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Kimse (Abdullah'ın annesi) RâÎta'nın zayıf ya da güvenilir olduğunu söylememiştir. Ebû m kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (VIII, 52) Hadis hakkında Bûsîrî ise yorum yapmamıştır. (II, 160)

[8] Heysemî demiştir ki. "Ebû Ya'lâ'nın ravileri Sahîh'in ravileridir." (Mecma VIIL ^1) îrî de ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[9] Heysemî senedinde geçen İsmâîl b. Müslim el-Mekkî'nin zayıf biri olduğunu söylemiştir. (VIII, 49) Büsîrî ise senedi hakkında yorum yapmamış, Müslim'in Sflfö/f'inde yer alan İbn Ömer hadisinin bunun şahidi olduğunu belirtmiştir. (11,160)

[10] Sa'd ve Suayd, iki kardeştir. Kaybolan develerini aramaya çıktıklarında, Sa'd dönmüş, diğeri dönmemiş. Daha sonra bu ifade, hayır ve şer haberler için deyim olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Mütercim)

[11] Hadisin başı 830 nolu hadiste geçmişti. Müslim de mânâ bakımından benzerini nakletmiştir.

[12] Bûsîrî, el-Hâris ve Bezzâr'm hasen bir senetle rivayet ettiklerini söylemiştir. (II, 158)

[13] Bûsîrî demiştir ki. "Bunu el-Hâris, ismi zikredilmeyen bir ravinin geçtiği mürsel bir senetle rivayet etmiştir. Fakat aslı Sahthm/n ve başka kaynaklarda Ebû Saîd el-Hudrî hadis: olarak yer almıştır." (II, 158)

[14] Bûsîrî demiştir ki: "Karın üzere uyumanın mekruh oluşuna dair Ebû Hureyre hadis; onun şahididir." (II, 158)

[15] Bûsîrî demiştir ki. "Bunu İbn Menî, el-Hâris ve Ahmed b. Hanbel sahih bir senetle rivayet etmişlerdir." (II, 158). Heysemî de demiştir ki: "Ahmed b. Hanbel'in raviîeri Sahıh'm ravileridir. Ne var ki Ebu'n-Nadr, Ebû Saîd'den hadis işitmemiştir." {VIII, 100)

[16] Bûsîrî hakkında yorum yapmamıştır.

[17] Bûsîrî demiştir ki. "Bunu el-Hâris, zayıf biri olan Halîl b. Zekeriyâ'dan rivayet etmiştir. Ama Ebû Bekre ve başkalarından nakledilen bir şahidi vardır." (II, 158) Ben derim ki: Hz. Peygamber'in ashabından birinden nakledilen ve Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bir şahidi daha vardır. Bkz. Zevâid, VIII, 99.

[18] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. {II, 147)

[19] Bûsîrî bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve el-Hâris'e, bundan sonrakini de Ebû Ya'lâ'ya nispet etmiş ve ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.

[20] Bu zât, sahabeden Cerîr b. Abdullah el-Beceli'nin torunlarmdandır.

[21] Hadisin senedi kavidir/sağlamdır. Hadis gördüğün gibi "beleğani (bana ulaştı Ki) ifadesiyle nakledilmiştir. Fakat hadis, içlerinde Cerîr b. Abdullah, ibn Abbas, Cabır ve Muâz b. Cebel'in de

bulunduğu bir çok sahabiden rivayet edilmiştir. Muaz l rivayetinde ifade "Size bir kavmin büyüğü geldiği zaman" şeklindedir. Bu hadisler t hiçbirinin senedi tenkitten hali değildir. Bkz. M. ez-Zevâid, VIII, 15-16.

[22] Taberânî'nin "Yahudi ve Hınstiynnlnrla tokalaşmm/ın" ifadesiyle Ebû Hıureyre'nin merfû oîarak naklettiği hadis bunun şahididir. Ancak senedinde yer alan Sûfyan b. Vekî' zayıftır. Bkz. Heysemî, Mecma VIII, 42.

[23] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamıştır. (II, 14) Heysem! ise: "Senedinde tanımadığım biri vardır" demiştir. (IV, 116)

[24] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiş olup senedinde zayıf biri olan Atıyye el-Avfî vardır." (VIII, 155) Ben derim ki: Atîyye el-Avfî hepsinin senedinde yer almıştır.

[25] Müsmde'de şöyle geçmiştir. "Bunu Nesâî, İbn İshâk'tan riayet etmiştir. Ama hadis el-Mücteba'smda yoktur. Hadisin aslını Şeyhayn ve başka kaynaklar, ayrı ayrı olmak üzere Yahya b. Saîd el-Ensârî, Muhammed b. Amr b. Alkame, Zührî, Abdü Rabbih b. Saîd, Ubeydullah b. Ebî Ca'fer, Talha ailesinin azatlısı Muhammed b. Ebî Abdurrahman, Yahya b. Ebî Kesir'den, hepsi de Ebû Seleme'den nakletmişlerdir. Bu metinde bir ziyade vardır. Hiçbirinin rivayetinde Avf b. Mâlik'in sözü yoktur." Ben derim ki: Bûsîrî bu sözü oldukça muhtasar biçimde zikretmiş ve söyleyenine nispet etmemiştir. Müellifin "Ama hadis el-Mücteba'da yoktur" sözü, bunun zevâidden sayılmasının gerekçesi oîarak gözükmektedir. Buna göre el-Mücteba'da bulunmayıp sekiz müsnedde yer alan her hadis, müellife göre zevâidden olmalıdır.

[26] Bûsîrî hadisin ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (III, 4)

[27] el-Hâris bunu mürsel olarak rivayet etmiş olup ravileri, Bûsîrî'nin dediğine göre güvenilir kimselerdir.

[28] Bunu Taberânî el-Mu'cemü'l-kebtr'de Nâfî'nin İbn Ömer'den veya Muhammed b. Sirîn'in Aişe'den rivayeti şeklinde, el-Mu'cemü'l-evsnt'ta ise tereddütsüz Âişe'den nakletmiştir. el-Mu'cemü'l-kebir'deki rivayetin ravüeri Sahîh'in ravileridir. Bkz. Heysemî, VI, 185.

[29] Bûsîrî değerlendirme yapmamıştır.

[30] Ravi'eri güvenilir kimselerdir.

[31] M. ez-Zevâid'de böyle geçmiştir. Heysemî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ da merfûya benzer bir varyantını rivayet etmiştir. Ama orada ifade "altmış cüzünden bir cüz" şeklinden geçmiştir."

[32] Senedinde yer alan İbn İshâk, Heysemî'nin belirttiğine göre müdellistir.

[33] Bûsîrî, hadisin ravileri güvenilir olmakla birlikte senedinin munkatı olduğunu r. (1,12)

[34] Bûsîrî'nin belirttiğine göre ravileri güvenilir kimselerdir.

[35] Heysemî demiştir ki: "Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup senedinde durumları gizli raviler bulunmaktadır. Muhammed b. Ebî Leylâ'nın hafızası da zayıftır." (I, 24)

[36] Bu, müellifin defalarca uydurma olduğunu söylediği uzun hadisin bir parçasıdır. Ancak bu kısımla mânâca örtüşen, herkesçe bilinen sahîh rivayetler mevcuttur.

[37] Becile, Taif'in yukarısında bir köydür.

[38] Heysemî demiştir ki: "Hadis muhtasar olarak Sahîh'te mevcuttur. Bunu Taberânî el-cemü'l-kebîr'de ve ayrıca Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde yer alan Abdülhamîd • Behrâm b. Havşeb'le ihticac edilip edilmeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir." (Mecma 1/27)

[39] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir olmakla birlikte hadis mu'daldir. Zira Harun b. Riâb el-Esedî sadece Hasan ve Ibnü'l-Müseyyib gibi tabiilerden rivayette bulunmuştur. Hadisin İmrân'dan nakledilen bir şahidi vardır." (1, 6)

[40] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Salt b. Abdurrahman ez-Zebidî hüccet olmaya elverişli değildir." (I, 25) Ben derim ki: Bu zât el-Hâris'in senedinde yoktur.

[41] Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Ancak Şakik, Ebu ekir'den hadis işitmemiştir. Bkz. Heysemî, 1,15.

[42] Uydurma olduğuna hükmedilen uzun hadisin bir parçasıdır.

[43] Bûsîrî bunu Ebû Ya'lâ'nın znı/ı/bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir. (I, 2)

[44] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded rivayet etmiş olup senedinde yer alan Hüâl'in 'yografisîne rastlamadım. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (I, 5)

[45] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmiş olup Vileri güvenilir kabul edilmiştir. Ancak Mekhûl'ün Amr b. Abese'den rivayetinde *tekhûl kendisinden hadis işitti mi, işitmedi mi bilmiyorum" (Mecmn I, 22) Bûsîrî de Ur*u Ebû Ya'lâ'nın rivayet ettiğini ve ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (I, 6).

[46] Bûsırı demiştir ki: "Bunu Tayâlisî, İshâk ve Ahmed b. Hanbei sahih bir senetle rivayet etmişlerdir." (I, 11) Heysemî de: "Bunu Ahmed b. Hanbei, Şehr b. Havşeb'in yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (Mecmn I, 49)

[47] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk sahîh bir senetle rivayet etmiştir." (1, 9)

[48] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Bezzar ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Hepsinin ravileri de güvenilir kimselerdir" (Mecma X, 83.)

[49] Şiirin bazı sözleri bozulmuştu. d-İstiâb ve el-İthâfa göre tashih edildi. Bunu İbn Abdü'1-Berr iki tarikten rivayet etmiştir. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Ömer rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Ayrıca Ebû Ya'lâ da tahrîc etmiştir ve buradaki metin ona aittir." (T, 12)

[50] Bûsîrî hadisi İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ'mn rivayet ettiklerini ve ravilerınm güvenilir olduklarını söylemiştir. (1,13)

[51] Bûsîrî'nin dediğine göre senedi sahihtir. (1,16)

[52] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup, senedinde İbn Lehî'a ve hali açıklığa kavuşturulması gereken biri vardır." (I, 57)

[53] Bunu Müslim ve Tirmizî muhtasar olarak nakletmişlerdir. Bkz. eî-İthâf.

[54] demiştir ki: "Bunu el-Hâris ve Sahîh'inde İfan Hibbân nakletmişlerdir." (I, 12) Heysemî ise senedinde yer alan Yusuf b. Muhammed b. el~Münkedir'in metruk olduğunu söylemiştir. (Mecma I, 59)

[55] Bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup, Ali b. Mes'ade dışındaki ravileri Snhîh'in ravileridir. Ali b. Mes'ade'yi ise İbn Mam, İfan Ebî Hatim ve daha başkaları güvenilir kabul ederken diğer bilginler zayıf saymışlardır. Bkz. Heysemî, Mecma I, 52. Bûsîn ise demiştir ki: "Bunu İbn Hibbân Sahîh'inde ve ayrıca Bezzâr tahric etmiştir." (1, 13)

[56] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamıştır.

[57] Heysemî demiştir ki: "Senedinde geçen Abdullah b. Râşid zayıf biridir." (I, 36) Bûsîrî ise hadisin senedinin ekseninde, zayıf biri olan el-Efrîkî'nin bulunduğunu söylemiştir. (I, 9).

[58] Tevbe sur. 9/2.

[59] el-İthâfm. hamişinde şöyle yazılıdır: "Bunu İbn Mâce muhtasar olarak rivayet etmiştir." Ben derim ki: Tam tersine İbn Mâce hadisi buradakinden daha tam olarak nakletmiştir. Buna göre hadis, Bûsîrî'nin de İşaret ettiği gibi, zevâiddon değildir.

[60] Heysemî demiştir ki: "Hadisin tamamı İlim bahsinde olup bunu Taberânî, içinde Akıl b. Ca'dın yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir. Buhârî bu zât hakkında <Hadisi münkerdir> değerlendirmesini yapmıştır." (Mecma I, 9) Ben derim ki: Müsnede'de söz konusu zâtın ismi "Akîl el-Ca'dî" şeklinde geçmiş ve müellif hadisi ayrıca İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ'ya da nispet etmiştir.

[61] Bûsırî senedinde kopukluk bulunduğunu söylemiştir. (1,17)

[62] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe rivayet etmiş olup ifade ona aittir. Ayrıca Ebû Ya'lâ, Taberânî, Bezzâr, Hâkim, Sahîh'inde İbn Hibbân ve muhtasar olarak Tirmizî rivayet etmiştir." (1,13)

[63] Heysemî bunu Ebû Ya'lâ'nın rivayet ettiğini ve ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (I, 32)

[64] Bûsîrî demiştir ki: "Senedi hakkında tenkit vardır. Ebu'd-Deylem'in biyografisine rastlamadım. Geri kalan ravileri İse güvenilir kimselerdir." (I, 11)

[65] İbn Abbâs'm iki hadisini de aynı siyakla zikreden Bûsîrî, senedinde yer alan İbrâhîm b. Hakem b. Ebân'm zayıf oluşu sebebiyle senedini zayıf görmüştür. Ancak bu zat birinci hadisin senedinde geçmiştir. İkincisi ise Leys'in Ebû Fezâre'den, onun da Yezîd b. el-Esam'dan, onun da İbn Abbâs'dan rivayeti şeklinde gelmiştir.

[66] Hac sur. 22/17.

[67] Bûsîrî el-İthâf da şu ilaveyi de zikretmiştir: "Puta tapanlardan değildi." Öğrencileri: "İbrahim, şüphesiz Allah'a boyun eğen ve O'na yönelen bir önderdi" (Nahl sur. 16/120) deyince, İbn Mes'ûd: "Muâz, şüphesiz Allah'a boyun eğen ve O'na yönelen bir Önderdi" dedi. Bûsîrî hadis hakkında ise bir değerlendirme yapmadı. Bu ilavenin benzeri 3665 nolu hadiste gelecektir.

[68] Bunu Taberânî ve Bazzâr rivayet etmişlerdir. Heysemî demiştir ki: "Senedinde hafızası zayıf olan İbn Ebî Leylâ vardır; ama güvenilir kabul edilmiştir." {Mecma IV, 244) Bkz. Keşfü'l-estâr, 110:13.

[69] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup senedinde yer alan Süleyman b. Musa'yı İbn Maîn ve Ebû Hatim güvenilir görürken başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir." (Mecmn I, 54) Ben derim ki: Bu zât Ebû Ya'lâ'nm senedinde de geçmiştir. Bûsîri ise hadisi Ahmed b. Hanbel'in uzun olarak naklettiğini ve ravilerinin güvenilir olduklarını söylemişlerdir. (1,13)

[70] Bûsîrî senedi hakkında değerlendirme yapmamıştır.

[71] Bkz. 3664 nolu hadis.

[72] Bûsîri senedi hakkında bir değerlendirme yapmayıp, Edeb bahsinde geleceği üzere şahitleri bulunduğunu söylemiştir. Heysemî ise senedinde yer alan Hişâm b. Ziyâd Ebu'l-Mikdâm'la ihticâcın caiz olmadığını söylemiştir. (I, 91)

[73] Bûsîrî bunu Müsedded'in mıtnkatı bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir.

[74] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Humeydî zm/i/bir senetle rivayet etmiştir." (1,17)

[75] Abdullah'a iki çizgili elbiseli (Zü'l-bicâdeyn) denilmesi şundandır: Amcası onun Müslüman olduğunu öğrenince çekip elbisesini aldı. Sonra annesi kendisine ait çizgili bir elbiseden ona iki parça kesti. O da birini izar (bel altı kıyafeti), diğerini de rida (entari) olarak kullandı.

[76] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, Müslim'in şartına uygun sahîh bir senetle, Ebû Ya'la ise zayıf bir senetle rivayet etmiştir." (1,11)

[77] Bu zât Sukbe b. el-Hâris el-Eslemî'dir.

[78] Bûsîrî bunu Tayâlisî, Müsedded, İbn Ebî Şeybe, İbn Menî', Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ'nm rivayet ettiği sahîh bir hadis olduğunu söylemiştir. (I, 10) Ben derim ki: Hafız bunu bir kaç tarikten el-İsâbe'de zikretmiştir. Bkz. II, 28-29.

[79] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded ve Ahmed b. Menî rivayet etmiş olup, hadisin ekseninde çoğunluğun zayıf gördüğü Leys b. Ebî Süleym bulunmaktadır.

[80] M. ez-Zevâiâ'de hadis bu şekildedir. Asıllarda İse ifade açık değildir, el-îthnf da ise ifade şöyledir: "Onunla oturursan, sana faydası olur. Onunla istişare edersen, sana faydası olur. Onunla arkadaşlık edersen, sana faydası olur. Onunla ortak olursan, sana faydası olur. Onun her işinde fayda vardır. Hurma da öyledir. Her şeyi yararlıdır."

[81] Hadisin ekseninde Leys b. Ebî Süleym vardır ki, Hcysemî'nin belirttiğine göre müdellistir. Heysemî hadisi Taberânî'ye nispet etmiş (I, 83) ve aynı hadisi Bezzâr'm ise farklı ifadelerle naklettiğini ve raviİerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ bir kısmı cei/yid olan bir kaç tarikten rivayet etmiştir." (II, 162)
[82] Bûsîrî raviİerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (I, 14)
[83] Müsnede'de denilmiştir ki: "Bunu Bezzâr nakletmiş olup, A1İ b. Hâşim'den başkasının bunu merfû olarak naklettiğini bilmiyoruz, demiştir." Bûsîrî ise demiştir ki: "Bu zâtı Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, İbnü'l-Medinî, Ebû Zür'a, Nesâî, İbn Hibbân ve başkaları güvenilir kabul etmişlerdir" (I, 14) Heysemî de raviİerinin Sahîh'm ravileri olduğunu söylemiştir. (I, 92)
[84] Bûsîrî demiştir ki: "Senedi hakkında tenkit vardır. İbn Ebî Rafi' eğer halası Selam üe Abdullah b. Ca'fer'den rivayette bulunan, kendisinden de Hammad b. Seleme'nin rivayette bulunduğu Abdurrahman b. Ebî Râfi' ise onun hakkında İbn Mam "sâliMır demiştir. Değilse onu tanımıyorum. Senedin geri kalan ravileri ise Sahîhmjn m ravileridir." (I, 7)
[85] Bûsîrî hakkında yorum yapmamıştır. (I, 7) Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'la e Mıt'cemü'l-kebîr'de rivayet etmiş olup senedinde yer alan, Süleyman b. Dâvud'da nakleden Muhammed b. Osman'ı zikredene rastlamadım." (I, 92)
[86] Heysemî demiştir ki: "Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup senedindeki Yezîd b. Atâ'yı med b- Hanbel ve başkaları güvenilir kabul ederken bir grup bilgin de zayıf görmüştür. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (I, 38) Müsnede'de özetle şöyle eruımiştir: "Bunu Bezzâr, Şu'be tarikiyle Ebû İshâk'dan nakletmiş ve mevkuf olduğunu yemiştir. Sonra Yezîd b. Atâ tarikiyle rivayet etmiş ve onu yalnız Yezîd'in nedfmerfû olarak rivayet ettiğini söylemiştir. Dârekutnî ve daha başkaları ise °grusu mevkuftur" demişlerdir. Ebû Ya'lâ da senediyle İmam Ali'den "İslam sekiz karesiyle başlayan merfû bir hadis tahrîc etmiştir. Ancak ben derim ki: Ebû nm senedinde yer alan Habîb hata ederek yanlış ravilerin isimlerini vermiştir; ısu ise an Ebî îsnâk an Sıla an Huzeyfe şeklinde onun sözü olarak gelmiş olmasıdır.
[87] Müsnede'de ise ifade şöyledir: Senedindeki Muhammed b. Ebî Humeyd hadisi zayıf ve hafızası kötü biridir."
[88] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup ifade ona aittir. Ayrıca İshâk Rahaveyh de tahrîc etmiştir. Senedin ekseninde ise Muhammed b. Ebî Humeyd vardır kı'zayıftır" (I, ıo)
[89] Bakara sur. 2/1-5.
[90] Ravileri Sahîhayn'in ravileridir." (1,10)
[91] Bûsîrî bir değerlendirme yapmamıştır. Hadisi İbn Ebî Şeybe Tarih'inde ve el-İsâbe'de bildirildiğine göre AH b. Abdülazîz de Müsnerf'inde rivayet etmiştir.
[92] Bûsîri Ebû Harun el-Abdî'nin zayıflığı sebebiyle hadisin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.
[93] Nisa sur. 4/48.
[94] Lokman sur. 31/14.
[95] Bûsîri bir değerlendirme yapmamıştır. Ben derim ki: Bunu Ahmed b. Hanbel Abdullah b. Amr'dan rivayet etmiştir. Bkz. Zevâid, I, 97.
[96] Bûsîrî yorum yapmamıştır. Hadisi İsmâîl el-Kâdı el-Ahkam'da rivayet etmiştir. Bkz. £ethü'l-Bârî, X, 320.
[97] Bûsîri demiştir ki: "Bunu Müsedded, Ebû Ya'lâ ve Taberânî zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir." (T, 14) Ben derim ki: Müellif hadisi Ebû Ya'lâ'ya nispet etmemiştir. Aynı Şekilde Heysemî de nispet etmemiş, Taberânî'ye nispet ederek senedinde geçen Hüseyn'in metruk biri olduğunu söylemiştir. (Mecnm 1,172).
[98] Heysemî ise demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri Sahih in ravüeridir." (1,171)
[99] Buradaki bölüm başlığı silinmiştir.
[100] Heysemî demiştir ki: Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedindeki Yezîd b. Sinan'ı Ebû Dâvud ve başkaları zayıf görürken Buhârî "Hadisi sahihe yakındır" demiştir. (1,177)
[101] Bakara sur. 2/177.
[102] Bûsîri demiştir ki: "Bunu Ishâk rivayet etmiş olup ravileri güveniİir kimselerdir ve ifade ona aittir. Ayrıca Ebû Ya'lâ el-Mevsilî de rivayet etmiştir." (I, 14) Bkz. 3543 nolu hadis.
[103] Ahmed b. Hanbel, Enes'ten merfû olarak rivayet etmiştir. Bkz. M. ez-Zevâid, VII, 211.
[104] Bûsîri bunu el-Hâris'in rivayet ettiğini ve Mevizeler bölümünde şahitleri de zikredileceğini belirtmiştir.
[105] Asıllarda böyîe denilmiştir, ama doğrusu "gelecektir" olmalıdır. Bkz. 2908. nolu hadisler.
[106] Bûsîrî hadisi Bezzâr'a da nispet etmiş ve değerlendirme yapmamıştır.
[107] Bûsîrî tabiinin bilinmemesi sebebiyle hadisin senedini Taberânî, Ebû Umâme'den rivayet etmiştir. Bkz. Zevnid, 1, 204.
[108] Bûsîrî hadisi el-Hâris'in zayıf bir senetle mürsel olarak rivayet ettiğini söylemiştir.
[109] Bûsîrî senedinde yer alan Hakem b. Shân'ın zayıf biri olduğunu söylemiştir. (1,19)
[110] Bûsîrî, Yezîd er-Rakkâşî'nin zayıf oluşu sebebiyle senedini zayıf görmüştür.
[111] Bûsîrî el-Hâris'in bunu mürsel olarak rivayet ettiğini söylemiştir.
[112] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür.
[113] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. (I, 20) el-Hâris'in Müsned'inde "Yıldızlar mevzu bahis olduğunda, susun" ilavesi yer almıştır. (I, 246) Taberânî'de de bu şekilde geçmiştir. (Mecma II, 202).
[114] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür.

[115] Bûsîrî bunu el-Hâris ve Ebû Ya'lâ'nın zayıf b\r senetle rivayet ettiklerini söylemiştir. 20)
[116] En'âm sur. 6/148-149.
[117] Tercüme, musahhihin dipnotta işaret ettiği İfadeye göre yapılmıştır.
[118] Bunu Bezzâr da rivayet etmiş olup Bûsîrî: "Taberânî ve Bezzâr bunu zayıf bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (I, 89)
[119] Bakiyye b. el-Velîd'in tedlis yapmasından dolayı Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. (I, 20)
[120] Heysem! bunu Taberânî'nin rivayet ettiğini ve ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[121] Müsnede'de belirtildiğine göre İbn Ebî Leylâ, Bilâl'den hadis işitmemiştir.
[122] Mü'minûn sur. 23/63. 2A'râf sur. 7/172.
[123] Bunu Taberânî rivayet etmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Tayâlisî ve İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. İfade İbn Ebî Şeybe'ye aittir. İkisinin senedinde de zayıflık vardır." (1,18)
[124] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (1,19)
[125] Bûsîrî de mürsel ve zayi/olduğunu söylemiştir. (1,18)
[126] Bûsîrî demiştir ki: "Ebû Saîd hadisinin ekseninde Ebû Harun vardır. O da zayıftır. Fakat aslı Sahthayn'da Ebû Hureyre hadisi olarak mevcuttur."
[127] Bkz. 1553 nokı hadis.
[128] Bunu Heysemî zikretmiş olup senedinde yer alan Salih b. Serc'in Harici olduğunu söylemiştir. (VII, 206)
[129] Miisnede'dc zayii olduğu ifade edilmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf biri olan Yezîd er-Rakkâşî tarikiyle nakletmiştir." (1,19)
[130] Âl-i İmrân sur. 3/7.
[131] Nûr sur. 24/54.
[132] A'râf sur. 7/159.
[133] Mâide sur. 5/65.
[134] A'râf sur. 7/181.
[135] Senedinde yer alan Ebû Ma'şer Necîh zayıf biridir. Bkz. Heysemî, Mecma VII, 258.
[136] Zevâid'de "babalan, anaları ve kabileîeriyle birlikte" ifadesi geçmiştir.
[137] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde Muhammed b. Ebî Leylâ yer almıştır. Aynı hadisi Tirmizî, İbn Abbâs'dan, Ibn Mâce de İbn Abbâs ve Câbir'den birlikte nakletmiştir." (I, 19}
[138] Heysemî demiştir ki: "Bunu Tabcrânî müdellis olan Baiyyc ve meçhul olan Habîb b. Amr'dan nakletmiştir." (Mecma VII, 206)
[139] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded bu şekilde rivayet etmiştir. Hâkim ise Abdullah b. Mes'ûd'dan mevkâf olarak rivayet etmiş ve Buhâri ile Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir." (I, 22) Ben derim ki: Mevkuf rivayeti Taberânî de rivayet etmiş olup Heysemî senedinde yer alan Muhammed b. Beşîr el-Kindî hakkında Yahya'nın "Güvenilir değildir" dediğini söylemiştir. (Mecma 1,173)
[140] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded hâli meçhul birinin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir." (I, 22). Heysemî de demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir görülmüştür." (1,188).
[141] Tercüme musahhihin dipnottaki işaretlerine göre yapılmıştır.
[142] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamıştır. Bunu Taberânî Ebu'l-Buhterî yoluyla Abduilah'tan {İbn Mes'ûd) rivayet etmiş olup Ebu'l-Bahterî de İbn Mes'Ûd'dan hadis işitmem iştir. Senedinde yer alan Atâ b. es-Sâib güvenilir olmakla beraber bunamıştır. Hadisi Taberânî muhtasar olarak da nakletmiştir ve bu rivayet, sahihtir." Bkz. M. ez-Zevâid {I, 182)
[143] Bûsîrî demiştir ki. "Bunu İshâk, el-Hâris ve Müsedded sahih bir senetle rivayet etmiştir. İfade Müsedded'e aittir." (III, 85)
[144] Bkz. 3252 nolu hadis.
[145] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup senedin merkezinde Ali b. Zeyd b. Cud'ân bulunmaktadır. (I, 20)
[146] Senedinde Ebû Abdurrahman el-Mederû vardır. Müsnede'de Hafız demiştir ki: "Zannedersem Ebû Abdurrahman el-Medenî İshâk b. Abdullah b. Ebî Ferve'dir. Zayıf olan Bakiye de tedlis yapmıştır." Tabiinin zayıf olması sebebiyle hadisi zayıf gören Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Taberânî d-Mı'cenıü's-sağlr'de el-Hâris el-A'ver'den nakletmiştir. Bu zât zayıf olmakla beraber İbn Hibbân ve başkaları onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir." (III, 85).
[147] Bûsîrî: "Bunu Ebû Ya'lâ, Taberânî ve İbn Ebî Âsim rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmış, ama değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî ise şunlan söylemiştir: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Hasan b. Dinar'ın hadisi metruktür." Ben derim ki: Bu zât Ebû Ya'lâ'nm senedinde de vardır. Taberânî'nin lafzı şöyledir: "Gök kubbenin altında Allah'tan başka tapılan heva ve hevesten daha büyük tanrı yoktur." Bkz. M. ez-Zevâid. 1,188.
[148] Hicr sur. 39.

[149] Bûsîrî senedinin munkatı olduğunu söylemiştir.
[150] Hadisi ayrıca el-Hâris de rivayet etmiştir. Bkz. (I, 349) Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Zira Haccâc b. Temîm zayıftır."
[151] Bûsîrî değerlendirme yapmamıştır. Senedi bir önceki hadisin senedinden daha sağlamdır. Senedinde yer alan, gulat-ı Şia'dan olan Ebu'l-Cahhâf hakkında Ebû Hatim: "Hadisi uygundur. Ahmed b. Hanbel ve İbn Maîn bu zâtı güvenilir kabul etmişlerdir. Senedi hasendir" açıklamasını yapmıştır.
[152] Bûsîrî hadis hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[153] Metinde ne sorduğu belirtilmemiştir. (Mütercim)
[154] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'ın ravileridir." (1,107) Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[155] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf'bir senetle rivayet etmiştir. Zira Yezîd er-Rekkâşî zayıftır. Ama Ebû Saîd hadisi onun şahididir. (I, 17) Heysemî de demiştir ki: "Senedinde yer alan Yezîd er-Rekkâşî'yi ekseriyet zayıf görmekle beraber Ebû Ahmed b. Adî güvenilir kabul ederek "Enes'ten uygun/sâlih hadisler rivayet etmektedir. Kendisinin sakıncasız olduğunu umarım, yorumunu yapmıştır." (Mecma I, 107)
[156] Çünkü Zer, Ubey b. Ka'b'dan hadis işitmemiştir. Aynı hadisi Taberânî de 2er an Muâz b. Cebel tarikiyle rivayet etmiştir. Ancak Zer, Muâz'a da yetişmemiştir. Bkz. M. ez-Zevâid, I, 34.
[157] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmazken Hcysemî: "Senedinde Şehr b. Havşeb yer almıştır" demiştir. (I, 33)
[158] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamakla birlikte mürsel olduğuna işaret etmiştir.
[159] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî' Sahîhayn'm senediyle rivayet etmiştir." (1,10)
[160] Senedinde Musa b. Ubeyde er-Rabezî yer almıştır. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Senedinde kopukluk vardır." (1,14)
[161] Bûsîrî demiştir ki: Senedindeki raviler güvenilir olmakla birlikte hadis munkatıdn. Bunu Ahmed b. Hanbel ve Tefsîr'inde İbn Murdeveyh rivayet etmişlerdir" (1,14)
[162] Buradaki Süheyl, İbn Ebî Hazm'dır.
[163] A'râf sur. 7/17.
[164] Bu ve bundan önceki hadisi İshâk aynı senetle rivayet etmiştir. Bûsîrî, İbn Abbâs hadisinin senedinde, zayıf biri olan İbrâhîm b. Hakem b. Ebân'm yer aldığım söylemiştir. (I 21)
[165] Bûsîrî, senedindeki tabiinin hâlinin meçhul olduğunu söylemiştir. (I, 21)
[166] Bûsîrî, senedindeki tabiinin hâlinin meçhul olduğunu söylemiştir. (I, 21)
[167] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Abdullah b. Amr ve Sehl'den rivayet etmiş olup senedinde göçen Musa b. Ubeyde ile ihticâc olunmaz." (Mecmu I, 79) Bûsîrî de: "Bunu İshâk ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup hadisin merkezinde yer alan Musa b. Ubeyde zayıftır" açıklamasını yapmıştır. (I, 21)
[168] Şiirde işaret edilen Ahkafın kardeşinden maksat, Âd kavmine gönderilen Hûd peygamber olmalıdır. Çünkü Ad kavminin yaşadığı yerler rüzgarların etkisiyle oluşan tepecikler sebebiyie Ahkâf diye anılmıştır. (Mütercim)
[169] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup mürseldir" (I, 24)
[170] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (I, 16) Heysemî ise demiştir ki: "Senedinde yer alan Umeyye b. Şibl'i Zehebî, Miznn'mda. zikretmiş ve onu zayıf gören bir kimseden bahsetmemiştir. Sadece onun bu hadisini zikretmiş ve bu rivayet sebebiyle hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir." Ben derim ki: İbn Hibbân bu zâtı es-Sikâfta zikretmiştir. (I, 83)
[171] Hadisi İbn Hibbân, Sebre b. Ebi'l-Fâkih yoluyla merfû olarak nakletmiştir. Bkz. Mevaridü'z-Zam'nn s. 385. el-İsabe ve et-Tehzîb'de Hafız İbn Hacer demiştir ki: Bunu Nesâî hasen bir senetle nakletmiştir. Ben de derim ki: Hadis Cihat kitabının "Müslüman olup hicret eden ve cihat yapan kimseye verilecek sevap" başlıklı babında geçmektedir. (II. 47)
[172] Asıllarda ve el-İthâf da ifade bu şekildedir. Zevnid'de ise ifade "amel bakımından" şeklindedir.
[173] Bûsîrî senetlerinde zayıf biri olan Akil b. el-Ca'dî'nİn bulunduğunu söylemiştir. (I, 24). Heysemî hadisi Taberânî rivayetiyle buradakinden daha uzun olarak nakletmiş ve Şu açıklamayı yapmıştır: "Senedinde Akîl b. el-Ca'd yer almaktadır. Bu zât hakkında Buhârî <hadisi münkerdir> yorumunu yapmıştır." (1,163)
[174] İbn Ebî Şeybe, Mıısannef, I, 313. Bûsîrî ravilerinîn güvenilir olduklarını söylemiştir.
[175] Bunu Darimî, Ishâk'tan rivayet etmiştir, (s. 29). Müsnede'de "Bu rivayet mevkuf olup ravileri güvenilir kimselerdir. Eğer eş-Şa'bî, Ammâr'dan hadis işitmİşse, sahihtir açıklaması geçmiştir. Bûsîrî ise hadisi kaynak göstermeksizin nakletmiştir.
[176] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, hasen bir senetle rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etmiştir."
[177] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (I, 28)
[178] Bûsîrî demiştir ki: Bunu İshâk munkatı/kopuk bir senetle rivayet etmiştir/' Ben derim ki: "Yani İbrahim, Muâz'dan hadis işitmemiştir."
[179] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. Heysemî ise demiştir ki: "Bunu Taberâr.î ve Bezzâr rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'm ravileridir." (1,151)
[180] Yusuf sur. 12/1-3.
[181] Bûsîrî senedinde zayıf biri olan Hâlid b. Kays'm bulunduğunu söylemiştir. (I, 30). Heysemî de senedinde yer alan Abdurrahman b. İshâk'ı Ahmed b. Hanbel ve bazı bilginlerin zayıf gördüğünü söylemiştir.
[182] Bûsîrî hadisi İbn Ebî Şeybe'nin hasen bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir, fi, 29).
[183] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmazken Heysemî senedinde yer alan Abdullah b. Mu'emmel'i, İbn Maîn, İbn Hibbân ve İbn Sa'd'ın güvenilir kabul ettiğini, Ahmed b. Hanbel'in ise hadislerinin münker olduğunu belirttiğini söylemiştir.
[184] Bûsîrî, Yezîd er-Rakkâşî'nin zayıf biri olduğunu söylemiştir. (I, 29)
[185] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris hasen bir senetle rivayet etmiştir." (I, 29)
[186] Bûsîrî ise yorum yapmamıştır. İbn Adi bu zâtı el-Kamil'inde zikretmiş ve münkcr hadisler rivayet ettiğini söylemiştir. Aynı hadisi Taberânî de rivayet etmiş olup Heysemî senedinde yer alan Bezî'in zayıf biri olduğunu belirtmiştir. (I, 149)
[187] Bûsîrî yorum yapmamıştır, fi, 23)
[188] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris rivayet etmiş olup senedinin merkezinde yer alan Anbese b. Abdurrahman zayıftır. Aynı hadisi Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir."
[189] En'âm sur. 6/112.
[190] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Tayâlisî, İbn Ebî Şeybe ve İbn Ebî Ömer rivayet etmiş olup ifade İbn Ebî Ömer'e aittir. Ayrıca İshâk b. Rahaveyh de rivayet etmiştir. Ancak o, "insanların en cimrisi" ifadesi yerine "insanların en sapkını" ifadesini kullanmıştır. Hadisi yine Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir. Yine el-Hâris hadisi muhtasar olarak, İbn Hibbân ise oldukça uzun bir ifadeyle rivayet etmiştir. (I, 27) Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 178; İbn Hibbân, Zevâid, s. 52. Hadisin kısımları 3314, 3428, 3453 ve 3454 nolu hadislerde tekrarlanmıştır.
[191] Bunun Taberânî, zayıf biri olan İbn Lehî'a'nın yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir. Bkz. Heysemî, Mecma I, 164. İbn Lehî'a Müsedded'in senedinde geçmemiştir. Ancak onda da cl-Hecerî yer almıştır. Bûsîrî ise "Bunu Müsedded ve Taberânî hasen bir senetle rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. (I, 30). Ben derim ki: "Aynı hadisi Ahmed b. Hanbel: "Faydasız ilmin misali..." ifadesiyle nakletmiştir. Bkz. Zevâid, Heysemî demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kabul edilmiştir." (1,184)
[192] Heysemî demiştir ki: Ebû Ya'lâ'nın ravileri Sahıh'm ravileridir. (I, 163). Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ Sahîh'in senediyle rivayet etmiştir." (I, 30)
[193] Bunu el-Hâris, Vâkıdî'den, o da İbn Ebî Sebre'den rivayet etmiş olup Vâkıdî'nin zayıflığı nedeniyle Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. (I, 28)
[194] Bûsîrî demiştir ki: Bunu İbn Ebî Ömer, İbn Ebî Şeybe, İshâk, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Zira Musa b. Ubeyde zayıftır. Ama Taberânî ve Bezzâr'm naklettikleri Ömer b. el-Hattab hadisi şahididir. (I, 30) Benzeri M. ez-Zevâiâ'de muhtasar olarak geçmiştir. (1,186) bkz. İbnü'l-Mübarek, ez-Zühd, s. 152.
[195] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[196] Bu, daha evvel tamamının uydurma olduğuna hükmedilen uzun hadisin bir parçasıdır.
[197] Bkz. 2277 nolu hadis.
[198] Heysemî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (1,149)
[199] Bûsîrî yorum yapmamıştır, fi, 25)
[200] Bûsîrî yorum yapmazken (1, 25) Heysemî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (1,169)
[201] Bûsîrî demiştir ki: Bunu el-Hâris, Seken b. Nâfi'den nakletmiştir. Ebû Hatim bu zât hakkında "Şeyhtir" açıklamasını yapmıştır. Kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir. (I, 28)
[202] Hadis daha evvel 3019 numarada geçmiştir.
[203] Asıllarda bu babın başlığı konmamıştır. Ancak Bûsîrî buraya "İyi haberi veya kötü haberi getirene dair bölüm" başlığını atmıştır.
[204] Bûsîrî demiştir ki: Bunu İbn Menî zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Yûsuf b. Atıyye es-Saffar zayıftır. (I, 29)
[205] Bûsîrî yorum yapmazken (I, 29) Heysemî mavilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (Mecma 1,141)
[206] Bkz. 3023 nolu hadis.
[207] Bkz. Câmiu beyâni'l-ilm, 1,134,
[208] Bûsîrî, hadisi İbn Ebî Şeybe rivayetiyle nakletmiş ve sahîh bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir. (I, 29). Heysemî ise hadisi Taberânî'nin rivayet ettiğini ve ravilerinin Sahih'\n ravileri olduğunu belirtmiştir. (Mecma 1,161)
[209] Bûsîrî bunu Müsedded'in rivayet ettiğini ve ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (I, 28)
[210] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Osman b. Abdurrahman ez-Zührı ittifakla zayıftır." (I, 179) Konuyla ilgili olarak Hac bölümünün Umre bahsinde ibn Abbâs hadisi geçmiştir; no. 1214.
[211] Furkân sur. 25/12.
[212] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. (I, 26) Heysemî'nin bildirdiğine göre aynı hadisi Taberânî de Ebû Umâme'den rivayet etmiştir. Ancak senedinde yer alan Ahvas b. Hakem tartışmalıdır. Muhammed b. Fadl b. Atiyye de zayıftır. Muhammed b. Fadl'ın ravisi Useyd b. Zeyd'i ise Yahya yalancılıkla itham ederken başkası metruk olduğunu söylemiştir. Zevâid'in hamişinde bu şekilde kaydedilmiştir.

[213] Ibnü'l-Mübarek ez-Zühd'dc (s. 283) hadisin tamamım rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel ez-Zühd, s. 29. Ancak Bûsîrî senedinin, tabiinin tanınmaması sebebiyle zayıf görmüştür. (I, 28). Bkz. Ebû Nıaym, el-Hilye, 1,135.
[214] Müsnede'âe şu açıklama yer almıştır; Leys zayıftır. Bununla beraber Taberâni tarafından merfû olarak nakledilen İbn Mes'ûd hadisi ile İbn Adî tarafından yine merfû olarak nakledilen Enes hadisi yamsıra bir de Hasan'dan nakledilen mürsel hadis bunun şahitleridir. Mürse! hadisin Hasan'a kadar varan senedi sahihtir." Ben derim ki: Aynı hadisi Heysemî, Taberanî ve Bezzâr'a isnat ederek nakletmiş olup senedinde yer alan Leys b. Ebî Süleym'in zayıf biri olduğunu belirtmiştir. (1,135.)
[215] Mâlik b. Mersed.
[216] Hadis, müellifin tamamının uydurma olduğunu söylediği uzun hadisin t parçasıdır.
[217] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Müsedded, Ebû Ya'lâ ve e s-Süne nü's-Suğra'da Nesâî rivayet etmiştir. Ben derim ki: "Hadis dört şeyden sığınmakla ilgili bölümdedir." (III, 23)
[218] Bunu el-Hâris, Abdurrahîm b. Vâkid'dan nakletmiştir. Bûsîrî bu zâtın zayıf ravilerden olduğunu belirtmiştir. Yine senedinde Hakim b. Nâfi geçmektedir ki, güvenilir olanlardan münker hadis nakletmektedir. Bûsîrî: "Bunu el-Hâris munkatt bir senetle rivayet etmiştir" demiştir. (1,13)
[219] Bûsîrî demiştir ki: Bunu İbn Ebî Ömer ravüeri güvenilir olan bir senetle rivayet etmiştir. Ne var ki senet munkatıdır. {I, 27)
[220] el-Hâris'in Müsned'İnde bu ifadeden sonra Saîd b. Âmir rivayetinde "Onları dinleyin, itaat edin", Affân rivayetinde de "Başınıza Habeşistanlı bir köle bile tayin edilse onu dinleyip itaat edin " ilaveleri geçmektedir. Bkz. 1,16, 82; el-İthâf, I, 22.
[221] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü tabii neslinden olan şahıs meçhuldür. Aynı şekilde İbn Mcnî ve Ebû Ya'lâ da rivayet etmişlerdir." (I, 22) Ben derim ki: Senetteki tabii Saîd b. Huscym olup şahsen bilinmeyen (meçhulü'l-ayn) biri değildir. Tehzîbü't-tehzîb ve başka kaynaklarda yer aldığına göre kendisinden Avf ve Ebu'l-Eşheb rivayette bulunmuştur. Fakat Bûsîrî'nin muttali olduğu rivayette "Şam halkından bir zâttan naklen" ifadesi geçince onun meçhul olduğuna hükmetmiştir. el-Hâris'in Müsned'inm bendeki iki nüshasına göre doğru ifade ise "Şam halkından olan Saîd b. Hüseyin'den naklen" şeklindedir.
[222] el-İthâf da ifade şöyiedir: İbn Ömer'in düğmelerinin açık olduğunu gördüm ve bunun sebebini sordum. "Ben, Allah Resûlü'nü bu şekilde namaz kılarken gördüm" diye cevap verdi. Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ebû Ya'lâ, Bezzâr, İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Beyhakî rivayet etmiş olup lafız İbn Hibbân'a aittir." (I, 22) Heysemî ise demiştir ki: Bunu Bezzâr ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup senedinde geçen Ömer b. Mâlik'i, İbn Hibbân es-Sikât'ta zikretmiş ve "Garib rivayetler nakleder ve hata yapar" açıklamasını yapmıştır.
[223] Hadisin tamamı şöyledir: "Kim bir müminin ayıbım Örterse, Allah onu kıyamet gününün şiddetli sıcağından korur." Ukbe demiştir ki: "Ben, onu Allah Resûlü'nden bu şekilde işittim."
[224] el-İthâf'da "Müslüman'ın ayıbını örtmeye dair bir hadis ifadesi geçmiştir. Hadis hakkında değerlendirme yapmayan Bûsîrî onu İbn Mcnî ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetleriyim muhtasar olarak nakletmiş, ravilerinîn güvenilir olduklarını söylemiş ve ayrıca hadisi Taberânî'nin Sahîh'in senediyle naklettiğini belirtmiştir. (I, 24) Hadisin bazı tarikleri için ayrıca bkz. Zevâid, 1,134.
[225] Bûsîrî ravilcrinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[226] Bûsîrî hadis sm/;/olarak değerlendirmiştir. I, 22.
[227] Senedinde yer alan Osman b. Abdurrahman hakkında Buhârî: "meçhuldür. Hammad b. Ebî Süleyman'dan rivayette bulunmuştur. Hammad'dan ancak Şube, Sevrî ve Destevâî gibi eskilerin rivayetleri kabul edilir. Bunlar dışındakiler ise ondan ancak ihtilat/bunaklık döneminden sonra rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. Bkz. Heysemî, 1,119. Bûsîrî ise hadis hakkında değerlendirme yapmamıştır.
[228] Senedinde yer alan Yezîd b. Rabî'a ed-Dimeşkî zayıf biridir. Aynı hadisi Taberânî de el-Mu'cemü'l-kebtr'de rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Ancak haklarında tenkit vardır. Bkz. Bûsîrî I, 23.
[229] Bûsîrî'nin belirttiğine güre Yezîd er-Rakkâşî zayıf biridir.
[230] Senedinde yer alan Yûsuf b. Hâlid el-Basrî zayıf biridir. Bu yüzden Bûsîrî hadisin senedini zayıf saymıştır. (I, 23).
[231] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Dârekutnî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Ancak bu rivayette "fıkıh bana, bir geceyi sabaha kadar ihya etmekten daha sevimlidir" ifadesi geçmiştir. Müellif demiştir ki: "Zührî'den mahfuz olan bu metindir." İki tarikin senedinin merkezinde de zayıf biri olan Yezîd b. Iyâd bulunmaktadır. (I, 23)
[232] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi Tayâlisî ve el-Hâris rivayet etmiş olup ifade el-Hâris'e aittir, ikisinin senedinde de hâli meçhul biri olan Humeyd b. Süveyd yer almıştır."
[233] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu TayâÎisî ve el-Hâris zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Çünkü el-Efrîkî zayıf biridir. Yine onun vasıtasıyla aynı hadisi İbn Mâce de tahrîc etmiştir. Ama bu rivayette "Bu sıfat, daha üstündür" ifadesi yer almamıştır.
[234] Bûsîrî hadisin senedini, Zeyd el-Ammî'nin zayıf olması nedeniyle zayıf saymış ve "Hadisi Tirmizî, Ebû Umâme'den rivayet etmiş olup ifadesi <Benini sizin en değersizinize üstünlüğüm gibidir> şeklindedir" açıklamasını yapmıştır.
[235] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedinde yer alan Halîl b. Murre zayıftır.
[236] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi Tayâlisî, Müsedded ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir." Edeb bölümünde hadis ilaveli olarak gelecektir. Ayrıca Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de zararsız bir senetle nakletmiştir.
[237] Bûsîrî şu kaydı düşmüştür: "Bunu Ebû Ya'lâ farklı yollarla ve farklı ifadelerle bir grup sahabiden nakletmiştir. Ali b. Ebî Tâlib, İbn Mes'ûd, Muâz b. Cebel, Ebu'd-Derdâ, ibn Ömer, İbn Abbâs, Ebû Saîd el-Hudrî ve Enes b. Mâlik bunlardandır. Tarikleri çok olsa da hafızlar hadisin zayıf olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. (I, 24)
[238] Bûsîrî hadisin senedini, Eyyûb b. Zekvân'm zayıflığı sebebiyle zayıf görmüştür.
[239] Bunu İbnü'l-Mübârek, Nuaym'm Ebû Nadre tarikiyle İmrân'dan naklettiği zevâid arasında nakletmiştir. (s. 23) Hadisi Hasan ve Ebû Nadre'den rivayet eden ise Alı b. Zeyd b. Cud'ân'dır. Bu yüzden Bûsîrî senedini zayıf olarak değerlendirmiştir. (II, 21)
[240] Bûsîrî, senedinde zayıf biri olan Yezîd er-Rekkâşî'nin bulunduğunu söylemiştir.
[241] Bûsîrî, Fİz' ve İsmet b. Beşîr'in zayıflığı sebebiyle hadisin senedini zayıf saymıştır. (II, 21) Hadisi Buharı Tarih'inde muhtasar olarak nakletmiştir.
[242] Senedinde yer alan Ebû Hârûn el-Abdî zayıftır. Ben derim ki: Hadisin bir kısmını Buhârî Tarih'inde ve İbn Hacer de el-İsabe'âe zikretmiştir. Metin, -bu tarik dışında bir yolla- sahih olup Buhârî, Müslim ve başka kaynaklarca çok sayıda sahabiden nakledilmiştir, Hatta bu hadis, mütevatir hadis için gösterilen en ideal örnektir.
[243] Bûsîrî demiştir ki: Bunu İbn Meni', zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira tabii neslinden olan ravi bilinmemektedir ve ayrıca İbn Lehî'a da zayıftır.
[244] Bûsîrî, tabii neslinden olan ravinin tanınmaması ve zikri geçen Düceyn'in zayıflığı nedeniyle hadisin senedini zayıf saymıştır.
[245] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, İbn Hibbân'm şartına göre sahih bir senetle rivayet etmiştir." (II, 26)
[246] Bkz. 3048 nolu hadis.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- CEMAATLE NAMAZ KİTABI
1. Cemaatle Kılınan Namazın Yalnız Kılınan Namazdan Üstünlüğü
2. Yatsı Ve Sabah Namazları
3. Kılınan Farz Namazı İmamla Tekrar Kılmak
4. Cemaatle Namaz
5. İmamın Oturarak Namaz Kıldırması
6. Ayakta Kılınan Namazın Oturarak Kılınan Namazdan Üstün Oluşu
7. Nafile Namazı Oturarak Kılma
8. Salat-Ivustâ (Orta Namaz):
9. Tek Bir Elbiseyle Namaz Kılmanın Caiz Oluşt
10. Namazda Kadının Başını Örtmesi Ve Entari Giymesi

8- CEMAATLE NAMAZ KİTABI

1. Cemaatle Kılınan Namazın Yalnız Kılınan Namazdan Üstünlüğü

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.), «Cemaatle kılınan namaz, yalnız kılınandan yirmi yedi derece Üstündür.» buyurdu.[1]

2. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Cemaatle kılınan namaz, yalnız kıldığınız namazdan yirmi beş derece üstündür.[2]

3. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim. İçimden öyle geçiyor ki odun toplatıp, namaz için ezan
okunmasını ve birinin cemaate imam olmasını emredeyim, sonra, cemaate gelmeyenlerin evlerini başlarına yakayım. Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, yatsı namazına gitmeniz, yağlı bir et yemeye gitmenizden daha önemlidir.»[3]

4. Zeyd b. Sabit (r.a.) der ki: «Farz namazlar hariç, en efdal namazınız evinizde kıldığınız namazdır.[4]

2. Yatsı Ve Sabah Namazları

5. Said b. el-Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.); «Bizimle münafıklar arasındaki fark yatsı ile sabah namazında bulunmamızdır. Onlar bu iki vakte gelemezler,» buyurdu ya da buna benzer bir şey söyledi.[5]

6. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Bir adam yolda giderken dikenli bir dal görüp atta. Allah onun bu amelinden hoşnut oldu ve onun günahlarını affetti.» «Ölenlerden beş kimse şehittir: Veba hastalığından, karın ağrısından ölenler, suda boğulanlar, yıkık altında kalanlar ve Allah'ın dini (islam) uğrunda şehit olanlar.» «Eğer insanlar ezanın ve birinci safîm önem ve sevabını bilseler ezan okumak ve birinci safta bulunmak için
Cemaatle kılınan yatsı ve sabah namazının önemini bilseler sürünerek de olsa gelirler.»[6]

7. Süleyman b. Ebî Hasme'nin oğlu Ebû Bekir anlatıyor: Ömer b. el-Hattab (r.a.), Süleyman b. Ebî Hasme'yi sabah namazında göremedi. Süleyman'ın evi çarşı ile Mescidi Nebevinin arasındaydı. Hz. Ömer çarşıya giderken Süleyman'ın annesi eş-Şifa Hatun'a rastlar. Ona:
«— Süleyman'ı sabah namazında göremedim,» deyince kadın:
«— Gece namaz kıldı, onun için uyuyakaldı, sabah namazına gidemedi,» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«Bütün gece namaz kılmamdan, sabah namazına cemaate gitmem daha hayırlıdır,» dedi.
Abdurrahman b. Ebî Amre eî-Ensari anlatıyor: Osman b. Affan (r.a.) yatsı namazına geldi. Cemaati az görünce mescidin gerisinde uzandı, cemaatin çoğalmasını bekledi. O sırada îbn Ebî Amre geldi, Hz. Osman'ın yanına oturdu. Osman (r.a.) kim oldu-
ğunu sordu. O da kendisini tanıttı. «Kur'an'dan ne kadar biliyorsun?» dedi. Buna da cevap verdikten sonra Hz. Osman ona: «Yatsı namazına cemaate gelen kimse, gecenin yansım namazla geçirmiş olur. Sabah namazına cemaate gelen de, gecenin tamamını namazla geçirmiş olur,» dedi.[7]

3. Kılınan Farz Namazı İmamla Tekrar Kılmak

8. Mihcen (r.a.) anlatıyor: Resûlullah'ın meclisindeydim. Namaza kaamet edildi. Resulü Ekrem kalktı, namazı kıldıktan sonra yanıma geldi. Ben onunla namaza kalkmamıştım. Bana:
«— Cemaatle niçin namaz kılmadın, müslüman değil misin?» deyince:
«— Evet ya Resûlallah müsliimanım. Fakat ben evde namazı kılmıştım» dedim. Bunun üzerine Resûlullah, «Namazı kılmış da olsan, cemaate gelince tekrar kıl»[8] buyurdu.[9]

9. Nâfi'den: Bir adam Abdullah b. Ömer (r.a.)'e:
«— Evimde namazı kıldıktan sonra cemaatle namaza yetişi-* ...yorum. Cemaatle tekrar kılayım mı?» dedi. Abdullah b. Ömer:
«— Evet.» deyince adam:
«— Hangisini vakit namazı, hangisini nafile namazı sayayım?» deyince îbni Ömer:
«— O sana mı ait ki? O ancak Allah'a aittir. Hangisini dilerse onu sayar.» dedi.

10. Yahya b. Said anlatıyor: Bir adam Said b. el-Müseyyebıe:
«— Evimde namazı kıldıktan sonra mescide gidiyorum, imamı namazda buluyorum. Onunla tekrar kılayım mı?» diye sordu. Said:
«Evet.» deyince adam «Hangisi benim vakit namazım olur?» dedi. Said:
«—Onları sen mi tayin edeceksin? Bu ancak Allah'a aittir.» de-di.

11. îmam Mâlik, Afîf es-Sehmî'den rivayet eder: Esed oğullarından bir adam Ebû Eyyub el-Ensari (r.a.)'ye:
«— Evimde namazı kıldıktan sonra mescide gidiyorum, imamı namazda buluyorum. Onunla da kılayım mı?» diye sordu. Ebû Eyyub da:
«Evet. Onunla da kıl. Kim böyle yaparsa cemaat namazı sevabına nail olur.» dedi.

12. Nâfî'den: Abdullah b. Ömer (r.a.): «Akşam namazını yahut sabah namazını kıldıktan sonra imama yetişen kimse onları tekrar kılmasın,» dedi.
îmam Mâlik der ki: Evinde namaz kılan kimse tekrar imamla da kılabilir. Fakat akşamı kılamaz. Zira akşam namazını tekrar kılınca, farzı iki defa kılmış olur.

4. Cemaatle Namaz

13. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Sizden biri cemaate namaz kıldırdığı vakit namazı uzatmasın. Çünkü cemaatte zayıf, hasta ve yaşlılar olabilir. Kendi kendine kılanınız, dilediği kadar uzatsın.»[10]

14. Nâfı anlatıyor: Bir namazda Abdullah b. Ömer'in arkasına durdum. Yanında benden başka kimse yoktu. Eliyle işaret ederek beni yanına çekti.[11]

15. Yahya b. Said rivayet eder: Bir adam Akik'de[12] cemaate imamlık yakıyordu. Ömer b. Abdulaziz haber salarak onu imamlıktan men etti.
îmam Mâlik der ki: Adamın babası belli olmadığı için onu imamlıktan men etti.

5. İmamın Oturarak Namaz Kıldırması

16. Enes b. Malik (r.a.) rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.) atla. giderken düştü, sağ yanı incindi. (Namaz vakti gelince) namazı oturarak kıldırdı, biz de arkasında oturarak kıldık. Namazı bitirince «İmam kendisine uyulması için imam kılındı. Onun için imam ayakta kılarsa siz de ayakta kılın. Rükû edince rükû edin. Başını kaldırınca siz de kaldırın *Semiailahu li-men hamideh' deyince, siz 'rabbena ve lekel hamd' deyin. Oturarak kıldığı vakit hepiniz oturarak kılın.» buyurdu.[13]

17. Resulü Ekrem'in zevcesi Âişe (r.a.) rivayet ederek der ki: Resûlullah (s.a.v.) rahatsızdı, namazı oturarak kıldı. Arkasındaki cemaat ayakta kıldı. Bunun üzerine Resûlullah onlara oturun
diye işaret etti. Namazı bitirince: «İmam kendisine uyulması için imam kılındı. İmam rükûya varınca rükû yapın. Başını kaldırınca siz de kaldırın. Oturarak namaz kıldığı vakit siz de oturarak kılın.» buyurdu.[14]

18. Urve anlatıyor: Resûlullah hastalandığında mescide geldi» Ebû Bekir (r.a.) ayakta cemaate namaz kıldırıyordu. Resulü Ekrem'in geldiğini farkeden Ebû Bekir geri çekilmek istedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), olduğun yerde kal, diye işaret ederek Ebû Bekir'in yanına oturdu. Ebû Bekir oturarak kılan Resûlul-lah'a uyarak, cemaat de Ebû Bekir'e uyarak namaz kılıyorlardı.[15]

6. Ayakta Kılınan Namazın Oturarak Kılınan Namazdan Üstün Oluşu

19. Abdullah b. Amr b. el-As (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Oturarak kıldığınız namaz (ecir ve sevapta) ayakta kıldığınız namazın yarısı gibidir.» buyurdu.[16]

20. Abdullah b. Amr b. el-As (r.a.)'den: Medine'ye gelince salgın veba hastalığa yakalandık. Resûlullah cemaatin yanına gitti, oturarak nafile namaz kıldıklarım görünce: «Oturarak kılınan namaz, ayakta kılınan namazın yarısı gibidir.» buyurdu.[17]

7. Nafile Namazı Oturarak Kılma

21. Resûlullah (s.a.v.)'in zevcesi Hafsa'dan: Resûlullah "ir vefatından bir yıl öncesine kadar nafile namazını oturarak kıldığını görmedim. Son zamanlarında Nafile namazını oturarak kılıyor, sûreyi ağır ağır okuyordu. Ağır okumasından uzun sûreler daha da uzuyordu.[18]

22. Aişe (r.a.)'den: Resûlullah'ı yaşlanıncaya kadar gece namazım oturarak kılarken hiç görmedim. Yaşlanınca kıraati oturarak okuyor, rükû etmek isteyince kalkıyor, otuz-kırk âyet kadar okuduktan sonra rükû ediyordu.[19]

23. Âişe (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) oturarak namaz kılıyor, oturarak okuyor, kıraatinden otuz-kırk âyet kadar kalınca, kalkıp ayakta okuyor, sonra rükûya varıyor ve secde yapıyordu. Daha st ıra ikinci rekâtı da öyle kılıyordu.[20]

24. îmam Mâlik'e şu hadis rivayet olundu: Urve b. Zübeyr ve Said b. el Müseyyeb nafile namazı oturarak ve dizlerini dikerek kılıyorlardı.

8. Salat-Ivustâ (Orta Namaz):

25. Müzminlerin annesi Aişe'nin azatlısı Ebû Yunus rivayet eder: Âişe (r.a.) kendisine mushaf (Kur'ân) yazmamı emrettikten sonra: «Hafizuu alessalevati vessalâtil vustaa ve kûmu lillâhi ka-anitin» âyetine gelince bana haber ver, dedi. Bu âyete geldiğimi kendisine bildirince bana şöyle yazdırdı: «Hafîzuu alessalevati vessaletil vustaa — ve salâtil asri (ikindi namazıdır) —ve kûmu lillâhi kaanitiyn» Âişe: Resûktllah'tan böyle işittim, dedi.[21]

26. Anır b. Râfi anlatıyor: Mü'minlerin annesi Hafsa Mushaf-ı şerifi yazarken: «Hafizuu alessalevaati vessalâtil vustaa ve kumu lillâhi kaanitiyn» âyetine gelince bana haber ver dedi. Bu âyete ulaştığımı kendisine bildirince, bana şöyle yazdırdı: «Hafizuu alessalevaati vessalâtil vustaa —ve salâtil asri —ve kûmu lillâhi kaanitiyn.»[22]

27. Zeyd b. Sabit (r.a.) der ki: «Salâtul vustaa», öğle namazıdır.[23]

28. îmam Mâlik'e şu hadis rivayet edildi: Ali b. Ebî Talib ve Abdullah b. Abbas (r.a.): «Salâtul vustaa», Sabah namazıdır, derlerdi.
îmam Malik der ki: Bu hususta duyduklarımın en uygunu, Hz. Ali ve Abdullah b. Abbas'ın dedikleridir.

9. Tek Bir Elbiseyle Namaz Kılmanın Caiz Oluşt

29. Ömer b. Ebî Seleme (r.a.) rivayet eder: Resûlullah'ı Ümmt Seleme'nin evinde, tek bir elbiseye bürünmüş, iki ucunu omuzla-rina atmış olarak namaz kılarken gördüm.[24]

30. Ebû Hüreyre'den: Biri Resûlullah'a (s.a.v.) tek bir parça dan oluşan elbiseyle namaz kılınıp kılınmayacağım sordu. Resû-lullah (s.a.v.) da:
«— Hepinizin iki elbisesi var mı ki!» diye cevap verdi.[25]

31. Said b. Müseyyeb anlatıyor: Ebû Hüreyre'ye bir kimsenin bir parçadan oluşan elbiseyle namaz kılıp kılamayacağı soruldu. O da cevaben:
«— Kılabilir!» dedi. Bunun üzerine kendisine: «— Sen kılıyor musun?» diye soruldu.
«— Evet, elbiselerim askıda dururken tek bir parçadan oluşan elbiseyle namaz kılarım.» diye cevap verdi.

32. imam Mâlik naklediyor: Duyduğuma göre Cabir b. Abdullah tek bir parçadan oluşan elbise ile namaz kılardı.

33. Kebia b. Kbî Abdurrahman anlatıyor: Hazm'in torunu Mu-f mmed b. Amr tek parçadan oluşan elbiseyle namaz kılardı.

34. Cabir b. Abdullah naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «İki parçadan oluşan elbisesi olmayan, tek bir elbiseye sarılarak namaz kılsın. Eğer elbise kısa ise, bunu belden altına giysin.»[26]
îmanı Mâlik'den: Bence tek bir gömlekle namaz kılanın yapması gereken en iyi şey, omuzlarını bir kumaş parçasıyla örtmesi veya başına sarık sarmasıdır.

Bu ve benzeri hadislerdeki elbise, kumaş parçasından ibaretti. Tıpkı hacıların ihram giyindiği gibi bir parça kumaşı belden aşağı sarar, buna izar (etek) denir, bir parçasıyla da omuzdan yani bedenin üstkısmmı örterlerdi. Buna da «rida» denirdi. Bir elbiseyle namaz kılmak demek, büyük ve geniş vücudun tamamını saracak kumaş parçasıyla vücudun örtünmesi gereken yerlerini kapatarak namaz kılmaktır.
Bir de dikişli elbise olurdu. Bu da kamis (entari), bürde veya rida veyahut da aba (hırka ve kaftan) isimlerini alırdı.

10. Namazda Kadının Başını Örtmesi Ve Entari Giymesi

35. îmam Mâlik'e: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'nin namaz kılarken entari giydiği, baş örtüsü ile de başını kapadığı rivayet edildi.

36. Kunfüz'ün torunu Muhammed b. Zeyd, annesinden naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'ye, «Namaz kılarken kadınların hangi elbiseleri giyeceklerini» sordum.
«— Başlarına başörtüsü takarlar, bir de ayaklarının üzerine kadar uzanan entari giyerler,» cevabını verdi.[27]

37. Ubeydullah b. Esved el-Havlâni'den: Resûluîlah'ın (s.a.v.) hanımı Meymune'nin odasında idim. Namaz kılarken ayaklarına kadar uzanan bir entari giyer, başım kapatırdı, Aynca etekgiymezdi.

38. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Kadının biri bana:
«— Etek giymem zor oluyor. Entari ve başörtüsüyle namaz kılabilir miyim?» diye sordu, ben de:
«— Evet, elbise uzunsa kılabilirsin!» dedim.

---

[1] Buharı, Ezan, 10/30; Müslim, Mesâcid, 5/249.
[2] Buharî, Ezan, 10/31; Müslim, 5/245.
[3] Buharî, Ezan, 10/29; Müslim, Mesâcid, 5/246.
[4] Buharî, Ezan, 10/81 (merfu olarak); Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 6/213. Bundan, farz namazların camide kılınması, sünnet ve nafile namazların evlerde kılınmasının evlâ olduğu anlaşılır. Resulü Ekrem de böyle yapardı.
[5] et-Tevhîd'de şu ifade vardır: Bu hadis, Muvatta'da mürseldir. Rasûlullah'tan (s.a.v.) mevsul olarak gelmemiştir. Manası, Bağlam yollarla gelmiştir. başka çareleri olmasa mutlaka kur'a çekerlerdi. Eğer namaza erken gelmenin faziletim bilseler yarışarak gelirler
[6] Buharı, Ezan, 10/32; Müslim, Salât, 4/129, îmaret, 33A64.
[7] Merfu olarak sahihtir. Müslim, Mesâcid, 5/260.
[8] Kendi kendine vakit namazını kılan kimse, cemaate gelince cemaatle de kılabilir. Kıldığı namazların biri vakit namazı, diğeri nafile sayılır. Fakat kıldığı namaz akşam, sabah veya ikindi namazı ise, cemaatle tekrar kılamaz. Çünkü akşam namazı tek rekatîi olduğu için nafile sayılmaz. Sabahla ikindi namazlarından sonra ise nafile kılınmaz.
[9] Nesaî, îmamet, 10/53. Ayrıca bkz. Şeybanî, 217.
[10] Buharı, Ezan, 10/62; Müslim, Salât, 4/183. Ayrıca bkz. Şeybanî, 248.
[11] İmama uyan cemaat tek olursa, imamın arkasına değil sağ yanma durması gerekir.
[12] (Akik), Medinei Münevvere'de bir yer ismidir.
[13] Buharı, Ezan, 10/51; Müslim, Salât, 4/77; Şafiî, Risale, no: 696. Ayrıca bkz. Şeybanî, 157.
[14] Buharı, Ezan, 10/51; Müslim, Salât, 4/82; Şafiî, Risale, no: 697.
[15] Buhari, Ezan, 10/47; Müslim, 4/97.
[16] Müslim, Salâtu'l-Musafîrîn, 6/120; Nesaî, Kıyam u'l-Leyl, 20/20; tbn Mace, tkametu's-Salât, 5/141. Ayrıca bkz. Şeybanî, 155.
[17] Ibn Abdilber der ki: Bu hadis, munkatı'dir. Çünkü Zührî, îbn Amr île görüşmemiştir.
[18] Müslim, Salâtu'l-Musafîrin, 6/118. Ayrıca bkz. Şeybanî, 154.
[19] Buharı, Taksîru's-salât, 18/20: Müslim e*.iA*^
[20] Buharı, Taksîru's-Salât, 18/20; Müslim, Salâtu'l-Musafırîn, 6/112.0
[21] Müslim, Mesacid 5/207.
[22] Bu hadisi Malik, mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Bu yorumlara göre, "es-Salatu'1-vustâ", ikindi namazıdır.
[23] Ebu Davud (Salât, 2/5), merfu olarak rivayet eder.
[24] Buharı, Salât, 8/4; Müslim, Salât, 4/278.
[25] Buharı, Salât, 8/4; Müslim, Salât, 4/275.
[26] Müslim, Zühd, 53/74.
[27] İbn Abdilber el-îstizkâr'da der ki: Bu hadis, Muvatta'da mevkuftur. Abdir-rahman b. Abdullah b. Dinar, Muhammed b. Zeyd -annesi- Ümmü Seleme senediyle merfıı olarak nakleder.
Ebu Davud (Salât, 2/83), merfu olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 163,

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- CUMA BAHSİ
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Dahi Çıkarılmışdır:
1- Erkeklerden Her Âkil Baliğ Olana Cuma Günü Yıkanmanın Vücubu ve Kendilerine Emrolunan Şey'in Beyanı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
2- Cuma Günü Koku Sürünmek ve Misvak Tutunmak Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Haislerden Çıkarılan Hükümler:
3- Cuma Günü Hutbe Esnasında Susma Hakkında Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler;
4- Cuma Günündeki İcabet Saati Hakkında Bir Bab
5- Cuma Gününün Fazileti Babı
6- Bu Ümmetin, Cuma Gününe Hidayet Buyurulması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
7- Cuma Şer'an Haftanın İlk Günüdür
7- Cuma Günü (Namaza) Erken Gitmenin Fazileti Babı
8- Hutbe Esnasında Susarak Dinleyen Kimsenin Fazileti Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
9- Cuma Namazının, Güneş Zevale Erdiği Zaman Kılınması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
10- Cuma Namazından Önce İki Hutbe Okunduğunu ve Bunlardaki Oturuşu Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
11- Teala Hazretlerinin : Onlar Bir Ticaret veya Eğlence Gördükleri Vakit Ona Doğru Sökün Ettiler de, Seni Ayakta Bıraktılar Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
12- Cuma'yı Terk Edenler Hakkında Gösterilen Şiddet Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
13- Namazı ve Hutbeyi Hafif Tutma Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :
14- İmam Hutbe Okurken Tehiyye Namazı Kılma Babı
15- Hutbe Esnasında Birisine Bir Şey Öğretme Hadisi Babı
16- Cuma Namazında Okunacak Süreler Babı
17- Cuma Günü Okunacak Süreler Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler
18- Cuma'dan Sonra Kılınan Namaz Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

7- CUMA BAHSİ

Cumua kelimesi Vâhidî'nin nakline göre cuma ve cuma şekillerinde hattâ Zeccâe'm beyânına göre cumia dahî okunmuşsa da, meşhur olan kırâeti birincisidir. Nitekim buradaki hadîslerde de cumua olarak zaptedilmişdir.
Cuma, ictimâ'dan alınma bir isimdir. İçtimâ': toplanmak demekdir. Gerçi cemaatla kılınan her namazda toplanma vardır. Fakat cuma namazı, içlerinde cum'a kılınmayan mescidlerin cemaatlarını dahî bir araya topladığı için âdeta cemaatlar cemâatidir. Zâten bu mânâda ona «câ-miu'I-cemâat» (yânî cemaatları bîr araya toplayan) derler.
Câhiliyet devrinde cuma gününe araplar «Arûhe» derlerdi.
Bu güne ne için cuma denildiği ashâb-ı kiram arasında yine de ihtilaflıdır. İbni Abbâs. (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunduğuna göre: Bu güne cum'a denilmesi, Allah Teâlâ, Âdem (Aleyhisse'âm)'m bütün azasını bu günde halk edip; bir araya getirdiği içindir.
îbni Huzeyme' (223-311) nin Hz, Se1mân (Radiyallahû anh) 'dan merfû' olarak rivayet ettiği bir hadîsde: Resûl-i Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Seliem):
Yâ Selmân! Cuma gününün ne olduğunu bilirmisin?» diye sordu. Ben: — Allah ve Resulü bilir!., dedim. Resulü!lah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)
«Babanın (yahut babanızın) âzası bu günde bir yere toplanmışdır.» buyurdular., denilmektedir.
Bâzılarına göre Kureyş Dâru'n-Nedve'de bu günde toplandığı için ona cuma denilmişdir.
Bir takımları Kâ'b b. Lüeyy'in kavmini bu günde toplayarak, kendilerine va'z-u nasîhatta bulunduğu ve Kâbeyi ta'zîm hususunda emir verdiği, ileride buradan bir Peygamber gönderileceğini söylediği için o güne cuma denildiğini iddia ederler.
Bir takımları da bu ismin namaz için cemâatin toplanmasına bakarak islâmiyet devrinde verildiğini söylemişlerdir.
Cum'a gününe bu ismi ilk verenlerin Medine 'Hler olduğu dahî söylenir. Rivayete nazaran Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz Medîne'ye hicret etmezden önce Medine'de Ensâr bir araya toplanarak yahudi1er'in her yedi günde toplandıklarını; hıristiyanlarm dayahudîler gibi toplantı günleri olduğunu müzâkere etmişler ve: «Biz de toplanmak için bir gün tahsis edelim! O günde Allah'a şükredelim; zikirde bulunalım; namaz kılalım!..» demişler. Neticede eskiden arûbe dedikleri günde toplanmaya karar vermişler. Hz. Es'ad'in evinde toplanarak onun arkasında iki rek'at namaz kılmışlar ve.bu güne cum'a demişler. Es'ad (Radiyallahû anh) bir koyun keserek onlara ikramda bulunmuş. O gün Medîne'de müslümanlarm adedi hen'üz azmış.
Cuma namazı kitap, sünnet, icmâ-ı ümmet ve kiyâs-i fukahâ ile sübût bulmuş muhkem bir farizadır. Binâenaleyh onu inkâr eden dinden çıkar.
Kitap'dan delili «Ey îmân edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman hemen Allah'ın zikrine şitâb edin[1]! Ve alışverişi bırakın!» âyet-i kerîme-sidir. Tefsirlerin beyânına göre bu âyetdeki zikirden murâd: Namazla hutbedir.
İslâm ulemâsı cum'a namazının bir farîza-i muhkeme olduğuna icmâ' ve ittifak etmişlerdir.
Sünnet'den delili : Bahsimizde göreceğimiz hadîslerdir.
Kıyâs'dan delili de şudur: Biz cum'a günü öğle namazını, cum'a kılmak için terk etmeğe me'mûr olduk. Hâlbuki öğle namazını kılmak farzdı. Binâenaleyh onu terk etmek, yerine ancak ondan daha kuvvetli bir farzı îfâ için caiz olabilir.

Cuma namazının şâir namazlardan fazla olarak bir takım şartlan vardır ki, bunlar: Biri Vücûbunun, diğeri sıhhatinin şartları olmak üzere iki nevîdir.
Vücûbunun şartları: Cuma namazı farz olmak için hür, erkek, mukîm ve sağlam olmak el ve ayakları sakat olmamak gibi şeylerdir.
Sıhhatinin şartları ise: Cuma kılınacak yerin şehir hükmünde olması, cemâat, hutbe, devlet reisi veya naibi, vakit, umûmî izin gibi şeylerdir. Mezkûr şartların bâzısı bulunmadığı zaman cum'a kılınamaz.

1- (844) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Muhammed b. Bumh b. EI-Muhâcir rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Leys rivayet etti, H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'-den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'i:
«Biriniz Cumâ'ya gelmek isterse yıkansın!» buyururken işittim.

2- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. Dedi ki: Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh dahi rivayet etti. Dedi ki: Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Abdullah b. Abdillâh[2] b. Ömer'den, o da Abdullah b. Ömer'den. o da Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn) 'den naklen rivayet etti ki, minber üzerinde ayakta iken :
«Sizden kim cumâ'ya gelecekse yıkansın!» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Râfî' rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdurrazzâk rivayet etti. Dedi ki: Bize İbni Cüreyc rivayet etti. Dedi ki: Bize İbn Şi-hâb, Abdullah b. Ömer'in oğullan Salim ile Abdullah'dan, onlar da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. Dedi ki: Bize İbni Vehb haber verdi. Dedi ki : Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan, o da Salım b. Abdil-lâh'dan, o da babasından naklen haber verdi. Babası;
«Resûlüİlah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) 'i şöyle buyururken işittim...» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etmiş.
Bu hadîsi Buharı (194-256); Tirmizî (209-279); Nesâî (215-303) ve İbni Mâce (209-273) «cum'a» bahsinde muhtelif râ-vîlerden tahrîc etmişlerdir.
Yine bu hadîsi İbni Hibbân (?-354) «Sahîh» inde; Ebû Avane (?-3l6) de «Müstahrec» inde tahrîc etmişlerdir. Onların rivayetinde: «Erkek ve kadınlardan her kim cum'aya gelecekse yıkansın'..> buyur ulmakta dır.
Hadîsin İbni Huzeyme (223-311) rivayetinde: «Cum'aya gelmeyen erkek ve kadınlara gusûl lâzım değildir.» ziyâdesi vardır.
Bu hadîsi Bezzâr (?-294), Hz. Âişe ile Abdullah b. Büreyde 'den; îbni Mâce Abdullah b. Abbas (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc etmişlerdir. İbni Abbâs rivayetinde: «Resûlüİlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki bu günü, Allah, insanlara bir bayram günü yapmışdir. Şu hâlde kim cum'aya gelirse yıkansın! buyurdular.» denilmişdir.
Taberânî (260-360) bu hadîsi Hz. Ebû Eyyûb E1-Ensâr.î 'den rivayet eder. Bu hadîsin pek çok tarîkler vardır. îbni Mendeh Nâfî' tarîki ile, Abdullah İbni Ömer 'den rivayet edenleri saymış; 300 kişiye baliğ olmuşlar; İbni Ömer 'den başka râvîlerini saymış; 24'sahabîy.e baliğ olmuşlardır.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Zahirîler'e göre bu hadîsdeki yıkanma emri vücûb ifâde eder. Binâenaleyh onlar «Cum'a namazına gidecek bir kimsenin yıkanması farzdır.» derler. Fakat Zahirîler 'in bu istidlali doğru değildir. Çünkü hadîsdeki yıkanma emri, bir sebep üzerine verilmişdir. O sebep zail olunca hüküm de zail olmuşdur. Az ileride görülecek Hz. Âişe hadîsinden anlaşılacağı vecihle buradaki emrin sebebi: iş güç sahibi olan halkın terlemeleri ve kirlenmeleridir. Onun için kendilerine «siz yıkan-sanız a!..» denilmişdir.
Hanefîler 'den bâzılarına göre bu hadîs : Mensûhdur. Onu Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bir kimse cum'o günü abdest alırsa ne âlâ!... Fakat yıkanırsa bu daha faziletlidir.» hadîsi nesh etmişdir. Bâzıları nesih hadîsinin zayıf olduğunu ileri sürerek: «Şahîh bir hadîsin bununla nasıl neshedildiğine hükmolu-nabilir?» diye i'tirâz etmişlerse de, i'tirâzları doğru değildir. Çünkü zayıf dedikleri bu hadîsi, ashabı kiramdan yedi zât yâni Semüratü'bnü Cündeb, Enes, Ebû Saîd-iHüdrî, Ebû Hü-reyre, Câbir, Abdurrahman b. Semura ve îbni Abbâs (Radiyallahû anh) hazerâtı rivayet etmişlerdir.
Hz. Semura hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmîzî ve Nesâî tahrîc etmişlerdir. Enes (Radiyallahû anh) hadîsini İbni Mâce, Tahâvî, Bezzâr ve Taberânî; Ebû Saîd hadîsini Beyhakî ile Bezzâr; Ebû Hüreyre hadîsini Bezzâr ile İbni Adiyy; Câbir (Radiyallahû anh) hadîsini yine İbn Adiyy; Abdurrahman b. Semura hadîsini taberânî; İbni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsini Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî; «Bu hadîs hasendir.» demişdir.
AUâme Aynî diyor ki: «İ'tirâzçımn sözünü kablû etsek bile zayıf
hadîsler biribirine katılınca hükümde kuvvet kazanırlar.»
Beyhakî ve diğer hadîs imamlarının kavilleri de budur.
Hanefîler'in muhakkiklarına göre bu hadîs: Haberi vâhiddir. Binâenaleyh kitaba muâraza edemez. Çünkü kitap, abdesti olmayanların namaza kalkacakları zaman vücûdun üç azasını yıkamalarını; başa da meshetmelerini emir buyurmaktadır. Bu emrin karşısında guslün de farz olduğunu söylemek, haber vâhidle kitap üzerine ziyâde etmek olur ki, caiz değildir.
Aynî: «Hadîsdeki emri istihbâb mânâsına alır ve bu suretle iki hadîsin arasını bulursak başka bir şey'e hacet kalmaz.» diyor.
Bu husûsda imam Şafiî (Radiyallahû anh) şunları söylemişdir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cunra günü yıkanmayı emir buyurması, vücûb için değil; fazilet kazanmak için ihtiyara bırakılmış bir iş olduğuna Hz. Ömer hadîsi delildir...»
Hz. Ömer hadîsi aşağ:da görülecekdir.
2- îbni Dakiki'1-îd (625-702) : «Bu hadîsde yıkanma emrinin cum'âya gitmeye bağlı olduğuna delîl vardır.» diyor.
3- İmam Mâlik (93-179) Bu hadîsle istidlal ederek cum'a günü yıkanmanın, cum'âya gitmeye muttasıl olması îcâbettiğine kaail ol-muşdur. Bu husûsda Evzâî (88-157) veLeys de Hz. Mâlik'e muvafakat etmişlerdir.
4- Cumhûr-u ulemâya göre, cuma günü fecir doğdukdan sonra yıkanmak emre imtisal için kâfidir.
Hanefîler 'den «El-Hidâye» sahibi Mergînânî: «Bu gûsül imam Ebû Yûsuf'a göre,, cuma namazı içindir. Yâni onunla cuma namazını kılmadıkça sevap kazanamaz. Hattâ bir kimse cuma namazından sonra yıkansa yahut sabahdan yıkanıp da, abdesti bozulsa, sonra abdest alarak cumayı kılsa, cuma guslünün sevabına nail olamaz. Sahîh olan da budur.» demişdir. «Hidâye» sahibi «Sahîh olan da budlur.» sözü ile Hasanu'bnü Ziyâd'm kavlinden ihtiraz etmişdir, Zîrâ ona göre cum'a günü yıkanmaz, namaz için değil; günün faziletini göstermek

içindir. E1-Mebsût» da: «İmam Muhammed'in kavli de budur.» denilmektedir.
«El-Muhît» nâm eserde ise bunun imam Ebû Yûsuf'dan da bir rivayet olduğu kaydediliyor. Şu hâlde bu mes'ele hakkında imam Ebû Yûsuf 'dan iki kavil rivayet olunmuş demekdir.
Cuma ile bayram veya arafe aynı güne tesadüf etseler, her ikisi için bir gusül kâfidir. Hattâ: «Perşembe veya cuma akşamı yıkanmakla sünnet yerini bulur.» diyenler vardır. Çünkü cuma günü yıkanmakdan mak-sad: Ter kokusunu gidermekdir.

3- (845) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. Dedi ki : Bize İb-ni Vehb rivayet etti. eDdi ki: Bana Yûnus İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Salim b. Abdillâh, babasından naklen rivayet etti ki, Ömeru'bnü'l-Hattâb bir cuma günü cemaata hutbe okurken Resûlülîah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından biri (mescide) girmiş. Ömer ona :
— Bu saat hangi saatdir diye nida etmiş. Gelen zât:
— Ben,, bu gün çalıştım, evime dememeden ezanı işittim de abdest al-makdan fazla bir şey yapamadım; cevâbını vermiş. Ömer:
— Abdestle yetinmen de öyle! Bilirsin ki Kesûlüllüh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) yıkanmayı emrederdi., demiş.

4- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. Dedi ki: Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den rivayet etti. Demiş ki: Bana Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebû Hüreyre rivayet etti. Dedi ki: Bir cuma günü Ömeru' bnü'I-Hattâb cemaata hutbe okurken Osman b. Affân mescide giriverdi. Ömer ona ta'rîzde bulunarak:
— Bâzı kimselere ne oluyor ki ezan okundukdan sonraya gecikiyorlar? dedi. Bunun üzerine Osman:
— Yâ Emîre'l-Mü'minîn ezam işittikden sonra abdest almakdan fazla bir şey yapamadım; sonra buraya geldim! dedi. Ömer :
— Abdest de öyle! Siz Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'i: «Biriniz Cumâ'ya gelecek mi, yıkansın!» buyururken işitmedinizmi?
dedi.
İbni Ömer hadîsini Buharı «Kitâbu'I-Cumua» da; Tirmizî dahî «Kitâbü's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Birinci hadîsde, mescide giren zâtın ismi tasrîh edilmemişse de, sonraki rivâyetde onun Hz Osman b Affân olduğu bildirilmişdir.
Buhârî'nin rivayetinde gelen zâtın ilk muhacirlerden olduğu kaydedilmektedir. Şa'bî'nin beyânına göre ilk muhacirlerden murâd : Bey'at-ı Ridvân'da bulunan zevâtdır.
Bâzılarına göre bunlar: Her iki kıbleye (yâni hem Kudüse hem de Kâbe'ye) doğru namaz kılanlardır.
Zemaşerî , «Tefsir» inde ilk muhacirlerden murâd Bedir gazileri olduğunu söylemişdir.
Hz. Ömer'in : «Bu saat, hangi saatdır?» diye sorması, sitem ve tevbîh içindir. Bu sözle: «Sen neiçin bu saate kadar geciktin?» demek istemişdir. Maksadı: mescide erken gidilmesine tenbîhdir. Çünkü mescide gidilmesi tavsiye buyuruları saatler geçtikden sonra melekler defterlerini dürer; bir daha gelenleri yazmaz olurlar. Bu cihet, hadîs-i şerifle sâbitdir.
Hz. Osman (Radtyallahû anh) Ömer (Radiyallahû anh) 'm ne demek istediğini derhâl anlamış ve geciktiği için özür düemişdir. Bir ri-vâyetde: pazara gittiği için geç kaldığını tasrîh etmişdir.
«Abdest de öyle!.,» cümlesinden murâd; «Abdestle kanâ'at etmen de senin İçin ayrı bir fazilet kaybıdır.» demekdir. Çünkü Hz. Ömer'in: «Bu saat, hangi saatdır?» diyerek yaptığı ta'rîz ve inkârın mânâsı: «Sana vakti geciktirmek suretiyle kaybettiğin faziletin zararı yetmiyor mu ki, buna bir de yıkanmamak ve sâde abdestle kanâat etmek suçunu ilâve .ettin?» demekdir.
Görülüyor ki Hz. Ömer iki kelimelik bir cümle ile iki satırlık mânâ ifâde etmişdir.
Bu cümleyi buradaki gibi atıf sureti ile rivayet edenler olduğu gibi (vâv) in. hazfi ile rivayet edenler de vardır.
Kurtubî'ye göre (vâv) la rivayet hemze'den ivaz olur. (Vâv) haz-fedilirse kelime yâ müptedâ haber olmak üzere merfû' yahut mahzûf bir fiilin mef ûlü olmak üzere mansûb okunur. Hz. Ömer'in :
«Bilirsin ki Resûlüllah (Saîîaiîahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü yıkanmayı emrederdi.» sözü, cuma günü yıkanmanın farz olmadığına delâlet eder. Çünkü yıkanmak farz olsaydı Hz. Osman'm mescide girmesine kat'iyyen müsâde etmez; yıkanmak için onu mutlakaa geri çevirirdi.

Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Dahi Çıkarılmışdır:

1- Hutbeyi ayakta okumak, okumak için minber üzerine çıkmak: Hutbenin sünnetlerındendir.
2- Hükümdarın raıyyesi ile meşgul olması, onların hâllerini soruşturarak dînî mesâlihi kendilerine emretmesi, fazileti ihlâl edenlere karşı inkârda bulunması îcâbeder.
3- Küçüklere bir ibret olmak üzere, hükümdarın bizzat büyükleri yüzlerine karşı muâhaze etmesi gerekir.
4- Hutbe esnasında iyiliği emir, kötülüğü yasak etmek hutbeyi if-sâd etmez.
5- Âmirlere karşı özür beyân etmek caizdir ,
6- Cuma günü ezan okunmazdan Önce bir işle meşgul olmak mu-bahdır. Velev ki bu meşgûliyyet cumâ'ya erken gitmeye mâni' olsun. Zîra meşgûliyyet mubah olmasaydı Ömer (Radiyaliahû anh) bu mes'eleden sonra, o gün pazar kurulmasını yasak ederdi.
7- İmam Mâlik, cuma günü ezandan önce pazar kurmanın memnu' olmadığına bu hadîsle istidlal etmişdir, Zîra kıssa Hz. ömer zamanında bizzat onun huzurunda ve Hz. Osman (Radiyaliahû anh) 'm da hazır bulunduğu bir meclisde geçmişdir. Hâlbuki cuma'ya gitmenin vücûbu ve alışverişin haram olması minberin önünde okunan ezanla tahakkuk eder. Çünkü asıl ezan o'dur. İmam Şafiî ile imam Ahmed'in ve ekseri fukahanın kavilleri de budur.
Sonra ulemâ ezan okunurken yapılan alışverişin haram olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Han ef ilerle, imam Şafiî'ye göre: o anda alışveriş ciâz fakat mekruhdur. İmam Mâlik ile imam Ahmed'eve Zahirîler 'e göre o alışveriş bâtıldır.
8- Fazilet sahibi insanların pazara gitmesi caizdir.
9- Cuma*ya gitme fazileti, ezan okunmazdan önceye âiddir.
10- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek «cuma günü yıkanmak farzdır.» derler.

1- Erkeklerden Her Âkil Baliğ Olana Cuma Günü Yıkanmanın Vücubu ve Kendilerine Emrolunan Şey'in Beyanı Babı

5- (846) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Safyân b. Süleym'den dinlediğim, onun da Atâ' b. Yesâr'dan, onun' da Ebû Saîd-i Hudri'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Rssûlüllah
«Cuma günü yıkanmak her ihtilâm olan kimseye vâcipdir.» buyurmuşlar.

Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'lrEzân», «Kitâbü'l-Cumu'a» ve «Kitâ-bu'ş-Şehâdât» da; Ebû Dâvûd «Kitâbu't-Tahâre» de; Nesâî «Kitâbu's-Salat da; îbni Mâce dahî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Vâcib: Müteekkid; demekdir. Burada ondan farz mânâsı rourâd olunmamışdır. Nitekim bir çok sahîh hadîsler bu te'vîlin doğruluğuna şe-hâdet etmektedirler. Meselâ Hz. Semura hadîsinde :
«Bir kimse obdest alırsa ne âlâ! Fakat yıkanırsa, yıkanmak daha faziletlidir.» buyurulmuşdur. Şayet yıkanmak farz olsaydı, abdest alan için «ne âlâ!..» demez; yıkanmanın da yalnız faziletinden bahsetmez; farz olduğunu söylerdi.
îhtilâm olan : Bulûğa eren manasınadır. îhtilânı olmak bulûğa ermeyi istilzam ettiği için mecazen bulûğa eren yerine, ihtilâm olan tâbiri kul-lanılmışdır. Burada hakikat mânâya manî olan karine: İhtilâmla beraber, inzal de bulunduğu takdirde cuma olsun olmasın her zaman yıkanmanın lâzım gelmesidir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Zahirîler'e göre cuma günü yıkanmak farzdır. Bu kavil Hasan-ı Basrî ile Atâ' b. Ebî Rabâh ve Müseyyeb b. Râfi'den de rivayet olunur. «El - Hidâye» sahibi cuma gus-lü için imam Mâlik'in de «Vâcibdir.» dediğini sö'ylemişse de, bu nakil doğru değildir. Çünkü Mâlik î'lerden îbni Abdilberr «El-îs-tizkâr» adlı eserinde: «Zahirî 'lerden başka (cuma günü yıkanma kvâcibdir) deyen bir kimse bilmiyorum. Yalnız onlar bunun vücûbuna kaail olmuşlardır.» demektedir. Bittabi ibni Abdilberr, imam Mâlik'in kavlini başkalarından daha iyi bilir. Onun için bu izahatından sonra şu malûmatı vermişdir: « İbni Vehb'in imam Mâlik 'den rivayetine göre Mâ1ik'e :
— Cuma günü yıkanmak vâcibmidir? diye sormuşlar;
— O, bir sünnet ve ma'rûfdur.. cevâbını vermiş. Kendisine :
— Ama hadîsde vâcib olduğu bildiriliyor! demişler; buna da :
— Hadîsde her vâcib denilen şey, vâcib olmaz., cevâbını vermiş.» Keza Mâliki 'lerden Eşheb'in rivayetine göre imam Mâli k'e cum'a günü yıkanmanın hükmü vacip midir? diye sorulmuş; Hz. îmam:
— Vâcib değil, güzeldir; cevâbını vermişdir. Bu rivayet Mâliki'-Iere göre cuma günü yıkanmanın müstehab olduğunu gösterir. Çünkü onlara göre müstehabb'm derecesi: Sünnetden aşağıdır.
2- Hanefîler 'den bâzılarına göre bu ve emsali hadîsler Hz . Semura hadîsi ile neshedilmişlerdir.
Bu bâbda az yukarıda tafsilât verilmişdi.

6- (847) Bana Hârûn b. Saüd El-Eylî ile Ahmed b. îsâ rivayet etti ler. Dediler ki: Bize İbni" Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana Amr, Ubeydıd lah b. Ebî Ca'fer'den naklen haber verdi. Ona da Muhammed b. Ca'fe1 Urvetü'bnü'z-Zübeyr'den naklen rivayet etmiş. Urve de Âişe'den rivâye etmiş ki, Âişe şöyle demiş: «Halk cumâ'ya yaylalardaki evlerinden gelir lerdİ. Aba içinde gelirler de toza bulanırlar; kendilerinden (ter) koku (su çıkardı. (Bir defa) Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) benim yanımd iken ona, bunlardan bir adam geldi. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellen (onun hâlini görünce) :
— Siz bu gün için temizlenseniz e!...» buyurdular.
Bu hadîsi Buhar î «Kitâbü'l - Cumua» da; Ebû Dâvûda «Kitâbu's-Salât» da tahrîç etmişlerdir.
Yây1â» diye tercüme ettiğimiz «Avâlî» âliyenin cem'idi: Âliye: Yüksek yer, yayla; demekdir. Burada ondan murâd: Medîne'nin doğusunda bulunan, ikiden sekiz mil'e kadar uzaklıktaki köylei dir. Bâzıları, bunların en yakın olanları ile Medine arasında dört m mesafe bulunduğunu söylerler.
Hadîsin son cümlesini, temenni mânâsına almak caizdir. Bu takdîrd cümlenin cevâba ihtiyâcı kalmaz. Fakat şart mânâsına almak da mün kündür. O zaman cümle cevap ister. Ve cevâbı «İyi olurdu...» şeklind takdîr olunur; ve cümlenin tamâmı «Siz bu gün için yıkansaniz iyi olurdu!» şekline girer.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Ulemâ şehir hâricinde yaşiyanlara, cuma namazının farz ok olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Bir taifeye göre geceleyin evine dön.eh lecek olan kimselere, cuma namazı farzdır. Bu kavil Ebû Hureyre, Enes, Abdullah b. Ömer ve Muâviy (Radiyallahû anhûm) hazerâtından rivayet olunmuşdur. Onlardan sonra gelen Nâfi', Hasan-ı Basrî, îkriine, Hakem, İbrahim Nehâî, Ebû.Abdirrahman Sülemî Atâ', Evzâî ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur.
Bu zevat Tirmizî ile Beyhakî 'nin merfû' olarak rivayet ettikleri Ebû Hüreyre hadîsi ile de istidlal ederler. Mezkûr haclîsde :
«Cuma namazı, gecenin ailesi nezdine döndürdüğü herkese farzdır.» buyuruhnuşsa da, Tirmizî ile Beyhakî onu zayıf bulmuşlardır. Hattâ imam Ahmed b.. Hanbel'in: «Bu hadîs bir şey etmez!» dediği rivayet olunur. İmam Ahmed onu rivayet edene iki defa «Rabbine istiğfar et!» «Rabbine isfiğfâr et!» demişdir.
Gecenin ailesi nezdine döndürmesinden murâd: Cuma namazını imamla beraber kılıp da, gece karanlığı basmadan evine dönebilmekdir.
2- Ulemâdan bâzılarına göre, ezanı işitenlere cuma namazı kılmak farzdır. Bu kavil Abdullah b. Ömer (Raâiyallahû anh) 'dan rivayet olunmuşdur. Tirmizî onu,, imam Şafiî ile Ahmed b. Hanbe1 ve İshâk'm kavilleri olmak üzere naklet-mişdir. Mezkûr kavli İbnü'l - Arabî, imam Mâlik 'den de rivayet eder. ..
Bu kavle zâfaib olanlar, Ebû Davud'un tahrîc ettiği Abdullah b. Amr hadîsi ile dahî istidlal ederler. Mezkûr hadîsde Resûî-i Ekrem (SallalUzhü A îeyhi ve Seîlem) :
«Cuma namazı, ezanı işidenlere farzdır.» buyurmuşlardır. Yalnız Ebû Dâvûd'un beyânına göre hadîsi bir cemâat Hz. Abdullah b. Amr'a mevkuf olarak rivayet etmişlerse de, Dârakutnî onu Velîd b. Müslim ve Züheyr. b. Muhammed tariki ile merfû' olarak da rivayet etmigdir. Bu iki zât «Sahîh» ricâlin-dendirler.
Dârekutnî ayni hadîsi daha başka yoldan da rivayet etmişdir. Ancak o rivayetin râvîleri arasında zayıflar vardır.
3- Bir takımlarına göre cuma namazı: Şehir içindekilere farz, şehir dışındakilere farz değildir. Bu hussûda ezanı işidip işitmemenin bir te'sîri yokdur.
Bâzıları bu kavli İmam A'zam'a nisbet etmişlerdir. Kaadi Ebû Bekir îbni - Arabî bunu kabul ederek «Zahir Ebû Hanîfe (Radiyallahû anh) ile beraberdir.» demişdir. Lâkin bu söz imam A'zam'm mezhebini tam olarak ifâde edememektedir, îmam A'zam'm mezhebine göre cuma namazı ya cem'iyyetlî bir kasabada yahut kasabanın namazgahında kılınır.
«Et - Tuhfe» gibi Hanefî kitaplarında : «Bize göre cums ancak cem'iyyetli bir kasabada yahut şehir hükmünde bir yerde mesels bayram

namazgahında kılınır.» denilmektedir.
« Yenâbî '» nâm eserde : «Bir kimsenin evi şehir hâricinde ise c kimseye cuma namazı farz değildir. Bu bâbda söylenen en doğru söz de budur.» deniliyor.
Bu bâbda imam Ebû Yûsu f'dan muhtelif rivayetler vardır, îmam Muhammed'e göre ise şehirden bir, iki veya üç mil uzakta bulunan kimseye cuma namazı farzdır. İmam Mâlik'in kavli de budur.
Cuma namazının kimlere farz olduğunu bildiren daha birçok mez-hebler vardır.
4- Hadîs-i şerif, hocanın talebesine karşı merhametli davranması lüzumuna işaret ettiği gibi ehl-i hayır kimselerle oturmak için temiz bulunmanın müstehab olduğuna, müslümana ne suretle olursa olsun ezâ vermekden sakınmak gerektiğine delildir.
5- Yine bu hadîs, ashabı kiram'm kendilerine güç bile gelse emre imtisâle son derece haris olduklarına delildir.

(...) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. Dedi ki: Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Amra'dan o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Âişe şöyle demiş:
«Halk İş göç sahibi İdiler. Kendilerine bakacak kimseleri yokdu. Bu sebeple nahoş koktukları olurdu. (Onun için) kendilerine siz cuma günü yıkansanız a!...» denildi.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Cumua» da; Ebû Dâvûd da Kitâbu't-Tahâre» de tahrîc etmişlerdir.
Buharı 'deki rivayetinde: Âişe (Rctdiyallahû anha) «Halk kendilerinin hizmetkârı idiler. Cumâ'ya gittikleri vakit kendi iş güç kılık kıyafetleri ile giderlerdi. Bu sebeple onlara ResûlüIlah (Saîlailahü Aleyhi ve Seilem):
— Sh yıkansanız a!., buyurdular.» demişdir.
MüsIim'in rivayetinde, kirli paslı iş elbiseleri ile mescide gelenlere, yıkanma emrini verenin kim olduğu tasrîh edilmermşse de, sözün gelşİnden onun ResûlüIIah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) olduğu pek âlâ anlaşıldığı gibi Buharı 'nin rivayetinde sarahaten beyanda edilmişdir. Hadîs-i şerif:
Cuma namazına gitmezden önce yakanmanın müstehab olduğuna delildir. Çünkü kir ve ter kokusundan hem insanlar hem de melekler eziyyet duyarlar.

2- Cuma Günü Koku Sürünmek ve Misvak Tutunmak Babı

7- (846) Bize Amru'bnü Sevvâd El-Âmirî rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amru'bnü'l-Haris rivayet etti. Ona da Saîd b. EM Hilâl ile Bükeyr b. Eşecc, Ebû Bekir b. Müiv kedir'den, o da Amru'bivü Süleym'den, o da Abdurrahmân b Ebî Saîd'il-Hudrî'den, o da babasından naklen rivayet etmişler kî, Resûliillah (Sallallahü A leyhi ve Seîlem);
«Cuma gönü yıkanmak, her ihtilâm olana farzdır. Bir de misvak fru-îunmak!... Bulabildiği kadar koku da sürünür.» buyurmuşlar.
Yalnız Bükeyr, Abdurrahmân'i zikretmemiş; koku hakkında da: demiştir. «Velev kadının kokusundan!..» demiştir.

8- (848) Bize Hasanü'I-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rav-hu'fcnü Ulâde riivâyet etti. (Dedi ki) : Bize İhnİ Cüreyc rivayet etti. H.
Bana Mufaammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurraz-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki)
Bana İbrahim b. Meysera, Tâvûs'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cuma günü yıkanmak hususundaki hadîsini anlatmış.
Tâvûs diyor ki: Ben, İbni Abbâs'a : «Şayet ailesi nezdinde güzel koku yahut yağ varsa, ondan da sürünür mü? dedim; İfcni Abbâs:
— Onu bilmiyorum!., cevâbını verdi.

(...) Bize, bu hadîsi İshâk b. tbrâhîm dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekir haber verdi. H.
Bize Hârûn b. Abdülâh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk b. Mahled rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de İbni Cüreyc'den bu isnâdla rivâ-yetde bulunmuşlardır.
Bu hadîsleri Buhârî «KÜâbü'l-Cumua» da; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Kitâbü't-Tahâre» de tahrîc etmişlerdir.
Tıyb : Güzel koku.
Diihn : Kokulu veya kokusuz yağ demekdir.
Hadîsdeki:
«Bulabildiği kadar koku da sürünür.» cümlesi hakkında Kaadi Iyâz : «Bu cümle, bulabildiğini sürünmesi hususunda te'kîd İçin yahut çok sürünmek istediğini anlatmak için söylenmiş olabilir. Birinci mânâ daha zahirdir.» diyor.
«Velev ki kadının kokusundan!...» cümlesi de bu mânâyı te'yîdet-mektedir. Çünkü kadına mahsûs olan kokuyu erkeklerin sürünmesi mek-ruhdur. O devirde bu koku renkli idi. Ve pek keskin değildi. Böyle bir kokunun erkeğe mubah kılınması: Koku sürünmenin' bit'te'kîd matlûb olduğuna delildir.
Görülüyor ki cuma günü cemaata eziyet verecek kerih kokuların her cihetle önüne geçmek emrolunmuştur. Cemaata ve meleklere eziyet verecek kerîh kokular ya terlemeden yahut ağızdan hâsıl olur. Terlemeden hâsıl olan kokuyu gidermek için evvelâ yıkanmak, sonra bir de bulabildiği güzel kokuyu sürünmek; ağız kokusunu gidermek için de ağzı güzelce mİsvaklamak, emir buyurulmuşdur. Mânevi temizliğin yanısıra maddî temizliğe de bu derece ehemmiyet veren başka bir dîn bilmiyoruz.
Tâvûs 'un, Hz. İbni Abbâs'a: «Şayet ailesi nezdinde güzel koku yahut yağ varsa, ondan da sürünür mü?» diye sorması «hadîsin metninde bu ibare de yokmuydu?» manasınadır. İbni Abbâs (Rûdiyallahû anh) bunun hadîsden olup olmadığını hatırlayamarmşdır.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hattâbî: «İmam Mâlik, cuma günü yıkanmanın farz olduğuna kaaildir.» demişdir. Ekseri fukahâya göre ise cuma günü yıkanmak farz değildir. Onlar bu hadîsleri yıkanmaya tergîb ve teşvik mânâsına te'vîl etmiş ve teşbih sureti ile, o gün yıkanmanın farz gibi te'-kîdle matlûb olduğunu söylemişlerdir.
Nevevî (63İ-676): «Bu hadîs, bulûğa ere nbir kimse için -cuma namazına gitmeyi murâd etsin etmesin- yıkanmanın meşru olduğunu gfcs-terîyor. Başka hadîsler bulûğa eren her müslümanın cuma namazına gitmek için yıkanması vâcib olduğunu, bâzıları cum'âya gidecek sabilerle kadınların bile yıkanmaları gerektiğini bildirmektedir. Bu hadîslerin arasını bulmak için: cum'âya gidecek herkese yıkanmak müstehabdır. Fakat erkekler hakkında- emir, kadınlarla çocuklardan daha te'kîdlidir denir. Bizim mezhebimizin meşhur kavline göre cuma namazına gitmek isteyen herkese yıkanmak müstehabdır. Ulemâmızdan bir rivayete göre. yalnız erkeklere; başka bir rivayete göre

yalnız kendilerine cuma farz olanlara müstehabdır. Kadınlarla çocuklara, kölelere ve yolculara müs-tehab değildir. Başka bir kavle göre ise cuma günü herkesin yıkanması farzdır. Bu hussûda cum'âya gitmek veya gitmemek niyeti müessir değildir. Sahih olan birinci kavidir.» diyor.
Rivayete nazaran Hz. Abdullah îbni Ömer her cuma günü elbisesini kokularmış. Muâviy etü'bnü Kurra: «Ben, Miizeyne kabilesinde bunu yapan otuz kişiye yetiştim.» demişdir.
Mücâhid, Hz. îbni Abbâs ile Ebû Sâîd-i Hudrî, Abdullah b. Mugaffel ve Abdullah İbni Ömer'in bunu yaptıklarını rivayet etmişdir.
2- Zahirîler 'den İbni Hazm , erkek ve kadınlara cuma günü yıkanmanın ve keza koku sürünüp; misvaklanmanm farz olduğunu kabul etmemişdir. Ona göre, yalnız koku sürünmek meşrû'dur. Çünkü mescidlerin kapılarında bekleşen melekler oraya evvel beevvel gelenleri yazarlar; bazen onlarla musâfaha dahî ederler. Yahut dokunup geçerler.
3- Yolcuların cuma günü yıkanmaları lâzım gelip gelmediğinde ihtilâf olunmuşdur. Abdullah b. Haris, Talk b. Kabîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Aliy ve Talhatü'bnü Musarrif hazerâtma göre cuma günü yolcuların da yıkanmaları gerekir. İmam Şafiî: «Ben, suyu bir altın'a bile satın alsam yine cuma günü yıkanmayı, hazarda olsun seferde olsun terk etmedim.» demişdir.
Alkame, Abdullah b. Amr, İbni Cübeyr, Mücâhid Tâvûs, Kaasim b. Muhamnıed, Es-ved ve İyâs b. Muâviye hazerâtı ise cuma günü yolculara yıkanmak lâzım gelmediğine kaail olmuşlardır. Ebû Sevr'e göre cuma günü yolcuların dahî yıkanması müstehabdır.

9- (849) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tâvûs, baabsmdan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Scdlallahu Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Efendimiz: «Her yedi günde bir gusül edip, başını ve bedenini yıkamak her müs-lüman üzerinde Allanın bir hakkıdır.» buyurmuşlar.

10- (850) Bize Kuteybetü'bü Saîd, Mâlik b. Enesden, ona da Ebû Bekir'in âzâdlısı Sümeyy'den naklen okunan; Sümeyy'in de Ebû Salil Es-Semmân'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği hadîsler cümlesinden olmak üzere şu hadîsi rivayet etti: Resûlüllalı (Saiîaİlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse cuma günü cünüplükden yıkanır gibi yıkanır da sonra (cuma namazına) giderse bir deve tesadduk etmiş gibi olur; ikinci saatde giderse bir stğır tesadduk etmiş gibi; üçnücü saatde giderse boynuzk1 bir koç tesadduk etmiş gibi; dördüncü saatde giderse bir tavuk tesadduk et'miş gibi; beşinci saatde giderse bir yumurta tesadduk etmiş gibi (sevaba nâii) olur. İmam minbere çıktımı artık melekler hutbeyi dinlemeye gelirler.» buyurmuşlar.
Hz. Ebû Hüreyre'nin buradaki iki hadîsinden birincisini Buharı. «Kitâbü'l-Cumua» ile «Benî İsrail» bahislerinde; Nesâî dahî «cuma» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Buhârî'de bu hadîs, başka bir hadîsin sonunda zikredilmektedir. Hadîsin tamâmı şöyledir: Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«BİZ kıyamet gününde, bizden önce kendilerine kitap verilenleri geçecek olan sonra gelenleriz. Hem bize onlardan sonra kitap verilmişdir. İşte bu gün onların, hakkında ihtilâfa düştükleri gündür. Bize ise Allah hidâyet vermişdir. Yârın yahudiler İçin, yarından sonraki gün de Hıristiyanlar içindir.» buyurdu. Sonra «'Öyle İse her yedi günde bir gusül ederek başını ve bedenini yıkamak her müslümanın boynuna borçdur.» buyurdular.
Yahudilerle hıristiyanların, hakkında ihtilâf ettikleri gün: Kıyamet günüdür.
«Yarın yahudüer içindir...» cümlesinden murâd: cumartesi günü, ondan sonraki hıristiyanlarm toplanmasına âid olan gün de: pazardır^.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözleri ile dünyâda cumartesi günü yahudilerin; pazar günü de hıristiyanlarm toplantı günü olduğu gibi, âhirette de herkes kendi gününde hesaba çekilecek demek istemiş olsa gerekdir.
İkinci hadîsi Buhârî yine «Kitâbü'l-Cumua» da; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Kİtâbu's-Salât» da; Nesâî «Melâike» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Nesâî'nin bir rivayetinde hadîsin lâfzı şöyledir :
«Melekler mescidlerin kapıları başında oturarak (cemaata gelen} insanları derecelerine göre yazarlar. Bu husûsda cemâatin kimisi bir deve, kimisi inek, kimisi koyun, kimisi tavuk, kimisi serçe; bâzısı da bir yumurta tesadduk etmiş gibidir.»
Hadîsi İbni Mâce dahî rivayet etmişdir.
Cemaata ilk gelenlerle onlardan sonra peyderpey gelenlerin kazanacakları sevaplar muhtelif rivayetlerde az çok farklarla temsil büyurul-muşdur. Bütün rivayetlerin ittifak ettiği husus, hatîb minbere çıktıkdan sonra defterlerin kapanması ve sevap yazan meleklerin hutbeyi dinlemek için câmi'e girmiş olmasıdır.
Ebû'1-Fadl Cezvî 'nin «Kitâbü't - Tergîb» nâm eserinde Hz. İbni Abbâs 'dan şu hadîs rivayet olunmuşdur :
«Cuma günü geldimi meleklere homd sancakları verilerek kılınan mescidlere gönderilirler. Cebrail Aleyhisselâm da MescİD-i Harâm'a gelir. Her Meleğin yanında bir kitap vardır. Meleklerin yüzleri Bedir gece-sİndeki ay gibidir. Beraberlerinde gümüşden kalemler ve gümüşden kâğıtlar vardır. Gelen cemâati derecelerine göre yazarlar, imamdan önce câmi'e gelen sâbikînden (evvel gelenlerden) yazılır. İmam minbere çıktık-dan sonra gelen, hutbeye yetişti, namaz kılınırken gelen cum'âya yetişti... diye yazılır. İmam selâm verdikden sonra melekler cemâatin yüzlerini, gözden geçirirler. İçlerinden eskiden câmi'e ilk gelenlerden birinin gelmediğini görürlerse: (Yâ Rabb! Filancayı göremedik. Bu gün ne sebeple gelmediğini bilmiyoruz. Eğer ruhunu kabzettinse, ona rahmet eyle! Hasta ise, şifâ ver! Yolcu ise, kendisine iyi arkadaşlar nasibet!) derler. Beraberindeki diğer yazıcı melekler de (Âmin!) derler.
Bu hadîsin umûmunda erkek, kadın, hür ve köle olmak üzere kendilerinden ibâdet beklenilen herkes dâhildir.
Ulemâdan bâzıları «cünüplükden yıkanır gibi...» tâbirinden, hakikat mânâsı kasdedildiğini söylemişlerdir. Onlara göre nefsi teskin etmek ve gözü harama bakmakdan korumak için cima ederek yıkanmak müs-tehabdır. Bu husûsda müdde alarmı isbât için Hz. Evs-i Şekafî'nin rivayet ettiği bir hadîsle de istidlal ederler. Evs hadîsini Tirmizî beğenmiş ve hakkında «Hasendir» tâbirini kullanmışdır.
Ekseri ulemâya göre ise hadîsdeki teşbih: hüküm için değil; keyfiyet itibârı ile yapılmışdır.
Bu hadîsdeki saatleri imam Mâlik «lâtîf lâhzalar» diye tef-sîr etmişdir.
Revâh : Bâzılarına göre, zevalden sonra bir yere gitmekdir. Kaadî Hüseyin ile imâmü'l-Harameyn'in kavilleri budur. Onlar mezkûr kelimenin lûgatda bu mânâya geldiğini iddia ederler. Fakat cumhûr-u ulemâya göre revâh'dan murâd: Zevâl'den evvel, erken gitmek manasınadır. İmam Şafiî ile Mâlikîler 'den Ibni Habîb dahî buna kaaildirler. Onlara göre hadîsde zikri geçen saatlerden murâd: Günün evvelidir. Revâh ise: Günün evvelinde ve âhirinde bir yere gitmek demekdir.
Ezherî: «Arap dilinde revâh : Gitmek mânâsına gelir. Günün evveli ile âhiri hattâ gece bu hussûda müsavidir.» demişdir. Doğrusu da budur.
Hâsılı cumhûr-u ulemâ hadîsde zikri geçen saatleri şâir günlerde olduğu gibi zaman saati mânâsına hamletmişlerdir.
Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadîsde dahî saatler bu mânâya alınarak: «Cuma günü oniki saatdir.» buyurulmuşdur.
İlm-i mîkaat âlimleri ise «gündüzün saatlerini gündüzün başlangıcı mânâsına almışlardır.

Bir rivâyetde Şafiî'lerin kavli de budur. Başka bir kavle göre Şafiî'Ier bu mes'elede imam Mâ1ik ile beraberdirler. Şâfiî1er'den rivayet olunan dördüncü bir kavle göre saatden murâd; Güneşin yükselmesidir.
Râfiî : «Saatlerden murâd: Gün ile gecenin taksim edildiği yir-midört parça değildir. Maksad: Dereceleri tertibe koymak ve en Öne gelenin, diğerleri üzerine fazileti olduğunu bildirmekdir.» diyor.
Tekarrub mes'elesine gelince: buradaki tekarrubdan murâd: Tasad-duk'dur. Yâni cuma namazına erken giden kimse bir deve tasadduk etmiş gibi ;dndan sonra giden bir sığır tasadduk etmiş gibi... ilâh... olur; demek-dir.
Bâzıları bunu: «Cumâ'ya erken gidene, kendisine kurban meşru olan bir kimsenin deve kurban etmekden kazandığı sevap kadar sevap vardır.» diye tefsir etmişlerdir. Onlar: «Çünkü bu ümmete kurban kesmek, eski ümmetlere meşru olduğu keyfiyyetde emrolunmamışdır.» derler.
Bir takımları da: «Bu hadîsden murâd: Cumâ'ya erken gidenlerin sevap itibârı ile bîribirlerinden farklı olduklarını, cami'e ikinci olarak varanın birinciye nisbeti kıymet itibârı ile sığırın, deveye nisbeti gibidir.» demişlerdir, kasdedilmişdir. Çünkü mukaabilinde sığır zikredilmektedir.
Bedene: «deve» ve «sığır» demek ise de burada ondan bil'ittifâk deve kasedilmiştir. Çünkü mukabilinde sığır zikredilmiştir.

Bu Haislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Cuma günü yıkanmak müstehabdır.
2- Cumâ'ya erken gitmek fazîletdir.
3- Her insanın fazileti,,ameline göredir.
4- Kurban ve sadaka lâfızları, aza da çok'a da itlak edilebilir.
5- Tavuğa ve yumurtaya «Kurban» demek caizdir. Çünkü buradaki kurbandan murâd: Tesaddukdur. Tavuk ve yumurta gibi şeyler ise te-sadduk olunabilirler.
6- Kurban için deve, sığırdan daha makbuldür. Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ deveyi sonra sığın zikretmişdir. «Hedy» kurbanı hususunda devenin, sığırdan efdal olduğunda ittifak, olunmuşsa da, bayramlarda kesilen kurbanlar hakkında ihtilâf edilmişdnf.
Îmam A'zam ile imam Şafiî'ye ve cumhûr-u u1emâ'ya göre deve, burada da sığırdan efdaldir.
İmam Mâlik'e göre kurban bayramında efdaî olan koyun kesmekdir. Ondan.sonra sıra sığıra daha sonra deveye gelir. Çünkü Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki dâne koç kurban etmişdir. Hz. İsmâî1 (Aleyhisselâm) 'in yerine de koç kurban edilmişdir. Cumhûr-u ulemâ babımızın hadîsleri ile bir de «Hedy» kurbanlarına kıyâsla amel ederler. Onlara göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin fi'li, koç kesmenin efdal olduğuna değil; ce,vâzına delildir. İhtimâl başkasını bulamadığı için koç kesmişdir. Nitekim sahih hadîsde vârid olduğuna göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları için sığır kurban etmişdir.
Gerçi Ebû Dâvûd ile İbni Mâce 'nin sahih bir isnâdla rivayet ettikleri Ubâdetü'bnü's- Sâmit (Radiyallahû anh) hadîsinde :
«Kurbanın en hayırlısı : Boynuzlu koç'dur.» buyurulmuşdur. Fakat bu hadîsden murâd koyundan kesilen kurbanın en hayırlısını beyândır.
İmâmü'l- Haremeyn (419-478) :
«Deveden kurban edilmeye en lâyık olanı : dişi devedir.» demişdir.
7- Bu hadîsde zikri geçen melekler, hafeza melekleri değildir. Bunların vazifeleri : Yalnız cuma namazına gelenleri yazmakdır. Mârû-dî (382-450) ile Nevevî'nin kavilleri budur. İbni Bezîze «Bunlar hafeza meleklerimidir, değilmidir; bilmiyorum!» demişdir.
Aynî dahî Mârûdî ile Nevevî 'nin sözlerine iştirak etmiş; bu meleklerin hassaten cuma namazına gelenlerin derecelerini yazdıklarını kaydettikden sonra: «Hafeza melekleri tevkil edildikleri' kullardan ayrılamazlar.» demişdir.
8- Hatîb minbere çıktığı zaman melekler hutbe dinlemeye gelirler. Zira.hadîs i şerifdeki zikirden murâd: Hutbe'dir.

3- Cuma Günü Hutbe Esnasında Susma Hakkında Bir Bab

11- (851) Bize Kutcybetü'bnü Saîd ile Muhammedü'bnü Rumh b. EI-Muhâcir rivayet ettiler, ibni Rumh dedi ki: Bize Leys, Ukayl'den, o da ibni Şihâb'dan naklen hafcer verdi. (Demiş ki) : Bana Saîdü'bnü'l-Müsey-yeb haber verdi. Ona da Ebû Hüreyre haber vermiş ki, ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cuma günü imam hutbe okurken arkadaşına (sus!) dedinmi boş yere takırdı etmiş olursun!» buyurmuşlar.

(...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedem'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâîid İbni Şihâb'dan, o da Ömeru'bnü Abdilazîz'den, o da Abdullah b. İbrahim b. Kaariz ile İbni'l-Müseyyeb'den naklen rivayet etti. Onlar da Ebû Hüreyre'den rivayet etmişler ki, Ebû Hüreyre:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim..» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etmiş.

(...) Bana, bu hadîsi Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbni Şihâb iki isnadı ile birden bu hadisin mislini haber verdi. Yalnız İbni Cüreyc: «İbrahim b. Abdîllâh b. Kaariz...» demiş. [3]

12- (;,.) Bize İbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Cuma günü imam hutbe okurken arkadaşına (sus!) declinmi lagv yapmış olursun.»
Ebû'b-Zinâd ; «Bu (lâğîte) Ebû Hüreyre'nin lügatidir. O(nun doğrusu) ancak Iâğavte'dir.» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Cumua» da tahrîc ettiği gibi bütün «Sünen» sahipleri dahî rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikden sonra: «Bu bâbda İbni Ebî Evfâ ile Câbir b. Abdillâh 'dan dahî rivayetler vardır.» demişdir.
İbni Ebî Evfâ (Radiyallahû anh) hadîsini İbni Ebî Şeybe «Musannef» inde rivayet etmişdir. Bu hadîs mevkuf da olsa yine merfû hükmündedir. Çünkü bir kimsenin kendinden söyliyeceği sözler kabilinden değildir.
Câbir (Radiyallahû anh) hadisini yine İbni Ebî Şeybe «ıMusannef» inde, Bezzâr ile Ebû Ta'lâ (220-307) da «Müsned» lerinde rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîsde beyân edildiğine göre Sa'd b. Ebî Vakkaas (Radiyallahû anh) cuma günü bir zâta (senin namazın olmadı!) demiş; o zât bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e söylemiş, ve :

— Yâ Resûlâliah! Sad , bana, Namazımın namaz olmadığını söyledi.. demiş. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«N'için yâ Sa'd?» diye sorunca, Sa'd:
— Çünkü sen hutbe okurken o konuşuyordu... cevâbını vermiş. Be-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sa'd doğru söylemiş.» buyurmuşlar.
Aynî'nin de beyân ettiği vecihle bu bâbda îbni Abbâs, Ebû Zerr, Ebu'd-Derdâ', Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Amr ve Alîyyü'bnü Ebî Tâlib (Radiyallahû anhûm) hazerâtmdan da rivayetler vardır.
İbni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsini imam Ahmed ile Bezzâr «Müsned» îerinde; Taberânî de «EI-Kebîr» inde tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsde îbni Abbâs şöyle demektedir :
Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : cuma günü imam hutbe okurken konuşan kimse, kitap taşıyan eşek gibidir. Ona (sus) deyenin de cum'ası yokdur; buyurdular»
Ebû Zerr ile Ebu'd-Derdâ' hadîslerini Taberânî rivayet etmişdir.
Bu hadîslerde beyân edildiğine göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü minber üzerinde bir sûre okumuş. Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ', Übeyyü'bnüKâ'b'ı d*ürterek :
— Bu sûre ne zaman nazil oldu Ben, bunu şimdiye kadar hiç işitmedim; demiş. O da, ona:
— Sus! diye işaret etmiş. Namazdan çıkınca Übeyy :
— Senin kıldığın namazdan ettiğin kâr yalnız yaptığın boş boğazlık-dır! demiş. Ebu 'd - Derdâ' (RadiyalİahÛ anh) da bunu Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'e haber vermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ubeyy doğru söylemiş.» buyurmuşlar.
Abdullah b. Mes'ûd hadîsini, İbni Ebî Şeybe «Musannef» İnde; Taberânî de «El-Kebîr» inde rivayet etmişlerdir. O hadîsde Hz. İbn Mes'ûd: «İmam minbere çıktığı vakit yanındakine (sus!) demen boşboğazlık nâmına kâfiîdir.» demişdir. Bu hadîs mevkuf da olsa, yine merfû' hükmündedir. Zîra mevsuk râvî-ler tarafından rivayet olunmuşdur; böyle bir sözü bir kimse kendinden söyleyemez.
Abdullah b. Amr hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmişdir. Bu hadîsde Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlardır :
«Cuma'ya öç nevi' kimseler gelir:
Birincisi : Boşboğazlık yapmağa gelen kimsedir. Böylesinİn c um'adan nasibi, yaptığı boşboğazlıkdır.
İkincisi : Duâ etmek için cuma namazına gelen kimsedir. Böylesi Allah Teâlâ'ya duâ etmişdir, ona dilerse verir dilerse vermez.
Üçüncüsü : Cuma namazına sükût ederek dinlemek için gelen ve hiç bir müslümanın boynuna basıp geçmeyen, kimseys eziyet vermeyen adamdır. İşte bu yaptığı ondan sonra gelecek cumâ'ya kadar ve üç günlük de ziyâde günahlarına keffâretdİr. Çünkü Allah Teâlâ (Her kim bir hayır işlerse, kendisine o hayırın on misli sevep vardır.) buyurmuşdur.»
Hz. Ali (Radtyallahû anh) hadîsini İmam Ahmed b. Hanbe1 merfû' olarak tahrîc etmişdir. Bu hadîsde:
«Ve kim (sus!) derse, konuştu demekdir. Konuşan kimsenin ise cum'ası yokdur.» buyurulmuşdur.
Lâgv : Ahfeş'in beyânına göre: Aslı olmayan bâtıl sözler konuş-rriakdır. Bâzıları lâgv'in : «doğru olan vecih'den sapmak.» mânâsına geldiğini söylerler.
Bir takımları da: «Ecir zayi oldu, fazilet kalmadı.» mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Kelime nâkıs-ı vâvî'dir. Hz. Ebû Hüreyre onu nâkıs-ı yâî gibi okuduğundan Ebu'z-Zinâd.: «Bu Ebû Hüreyre 'nin lügatidir.» demişdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler;

1- Cuma namazında hutbe okunurken konuşmak memnudur. Çünkü ulemânın beyânlarına göre hutbe iki rek'at namaz makamına kaaim-dir. Hutbeyi dinlemek bütün ulemâya göre matlûb ise de aksinin haram olup olmadığı ihtilaflıdır. İmam Şafiî 'nin yeni mezhebine göre, hutbe esnasında konuşmak haram değildir. Hutbeyi dinlemek sünnetdir. Urvetü'bnü'z-Zübeyr, Saîdu'bnü Cübeyr. Şa'bî, İbrahim Neehaî, Süfyân-ı Sevrî ve Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhepleri de budur.
İmam Şâfi î'nin eski mezhebine göre, hutbe esnasında konuşmak, haramdır. İmam A'zam, İmam Mâlik, İmam Ahmed b. Hanbel ve Evzâî de buna kaaildirler.
İbni Battal: «Hutbeyi dinlemek, ekseri ulemâya göre sünnetle vâcibdir. Bâzıları onu farz addetmişdir.» diyor.
Mücâhid 'den rivayet olunduğuna göre :
«Kur'ân'ı dinlemek yalnız iki yerde yâni namazda ve hutbe esnasında vâcibdir.» demişdir.
Ekseri ulemâya göre hutbeyi dinleyip susmak, onu işitene de işit-meyene de vâcibdir. İmam Mâlik'in kavli de budur.
Urve, hutbeyi işitmeyen bir kimsenin konuşmasında bir beis görmezmiş. İmam Ahmed dahî: «Hutbeyi işitmeyen kimsenin Allah'ı zikredip Kur'ân okumasında bir beis yokdur.» demişdir.
İbni Abdilberr: «Benim bildiğime göre hutbeyi işiden kimseye dinlemek vâcib olacağı hususunda şehirler fukahâsı arasında hilaf yokdur. İhtilâf yalnız onu işîtmeyenler hakındadır.» demektedir. Filvaki bu husûsda ihtilâf olunmuşdur.
Hanefîler'e göre : İmam hutbe okurken cemâatin namazı bozan şeylerden kaçınması îcâbeder. Çünkü Teâlâ Hazretleri bu bâbda «Dinleyin ve susun!» byurmuşdur. Konuşmayı yasak eden hadîsler de meydandadır. Binâenaleyh hutbe esnasında selâm almak ve aksırana teşmît'de bulunmak mekrûhdur. Yalnız İmam Şafiî 'nin yeni mezhebine göre bunlar caizdir.
Bâzıları «Hutbe dinlemenin farz olması Peygamber (Sallalkthü Aleyhi veSeîlem) zamanına mahssûdu.» demiş; bir takımları da, birinci hutbeyi dinlemenin farz olduğunu, ikinci hutbeyi dinlemenin farz olmadığını, çünkü onda zâlim hükümdarlar rnedhedildiğini söylemişlerdir.
îmam A'zam 'dan bir rivayete göre, hutbe dinleyen kimse kendisine verilen selâmı kalben alır.
İmam Ebû Yûsuf 'dan bir rivayete göre, hutbe okunurken selâm almak ve aksırana teşmît'de bulunmak caizdir. İmam Muhammed'den bir rivayete göre ise bunları hutbe bittikden sonra yapmak gerekir.
2- Hanefîlere göre: Susmak, mücerred hatibin minbere çıkması ile vâcib olur. Nitekim İbni Ebî Şeybe «Musannef» inde A1iy , İbni Abbâs ve İbni Ömer (Radfyallahû anhûm) hazerâtmm da imam minbere çıktıkdan sonra konuşmayı kerîh görürdüklerini rivayet etmişdir.
Şâfiîler'e göre susmak, yalnız hutbe esnasında vâcibdir. Nevevî, imam Mâlik ile cumhûr-u ulemânın da buna kaail olduklarını söylüyor.

4- Cuma Günündeki İcabet Saati Hakkında Bir Bab

13- (852) Bize Yahya b. Yahya rivayet eît. (Ded ki) : Mâlîk'e okudum. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Ebu'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyreden naklen rivayet etti ki, ResûlüIIa

(Salîallahü Aleyhi ve Setlem)cumâ gününü anarak :
«Onda öyle bir saat vardır ki, şayet bir müslüman kul namaz kılarken o saate rastlar da, Allahdon bir şey isterse Allah, ona dilediğini mutlaka verir.» buyurmuşlar.
Kuteybe, kendi rivayetinde: «Onun az olduğuna eli ile işarette bulunmuş.» ifâdesini ziyâde etti.

14- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmâîl İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Muhammed'den, o da E Hüreyre'den naklen rivayet etti, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Ebû'l-Kaasi
«Hakîkaten cum'âda öyle bir saat vardır ki eğer bir m üs! uman kail namaz kılarken ona rastlar da, Allah'dan bir hayır dilerse, Allah dilediğ ona mutlakaa verir.» buyurdular. Ve eliyle onun azlığına, ehemmiy. sizliğine işaret etmiş.

(...) Bize İbnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adi; İbni Avn'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, naklen rivâ etti. Ebû Hüreyre: «Ebû'l-Kaasîm (SaîlaUahii Aleyhi ve Seîîem) şöyle buyı du...» diyerek yukarıki hadîsin mislini rivayet etmiş.

(...) Bana Humeydü'bnü[4] Mes'adete'l-Bâhilî rivayet etti. (D ki) : Bize Bişr (yâni İbni Mufaddâl) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sele —k İbni Alkame [5] dir— Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den n; len rivayet etti. Ebû Hüreyre :
-Ebû'l-Kaasim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu..." diyeı yukarki hadîsin mislini rivayet etmiş.

15- (...) Bize Abdurrahman b. Sellâm El-Cumahî rivayet etti. (dedi ki) : Bize RaM' (yânî İbni Müslim) Muhammed b. Ziyâd'dan, o da Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen vâyet etti ki, şöyle buyurmuşlar :
«Hakikaten cum'âda öyle bir saat vardır kir şayet bir müslümaı etmiş ve: «Bu hadîs mevkûfdur; onumerfû' rivayet eden vehme kapılmış-dır.» demişdir.
Ebû Râfi' hadîsini Dârekutnî «El-İIel» inde rivayet eder.
Ebu'l-Ahvas rivayetini yine Dârakutni rivayet etmiş ve: «Galiba bu hadîs îbni Mes'ûd 'dan rivayet edilmiş ola-cakdır.» demişdir.
Ebû Bürde ile Mücâhid rivayetlerini dahî Darakutnî tahrîc etmişdir.
Ya'kûb b. Abdirrahmân rivayetini: Ebû Ömer îbni Abdilberr tahrîc etmiş ve sahih olduğunu söylemişdir.
«Namaz kılarken...» ve «Altah'dan bir şey dilerse.»cümleleri müteradif yahut mütedâhil birer hâl cümlesidir.
Bâzıları bunların «müslüman» a sıfat olduklarını söylemişlerse de, doğru değildir. Çünkü hadîsdeki «Müslim» kelimesi «Abd» in sıfatıdır. Sıfat ile mevsûf bir şey hükmündedirler. Nekire olan «Abd» kelimesi, sıfat alınca ma'rife hükmüne gİrmişdİr. Binâenaleyh ondan sonra gelen cümleler sıfat olamazlar. Çünkü ma'rifeden sonra gelen cümleler hâl olurlar.
Bir rivayette «namaz kılarken», diğer rivâyetde «kalkıp namaz kılarken.» buyurulmuş olması hakîkaten ayağa kalkarak namaz kılmaya ihtimâlli olduğu gibi, bundan duâ, intizâr ve devam gibi mânâların kas-dedilmiş olması da mümkündür.
Nevevî diyor ki: «Bâzıları (namaz kılarken) cümlesinin, (duâ ederken) mânâsına geldiğini; (ayağa kalkarak) sözünden de (devam) mânâsı kasdedildiğini söylemişlerdir. >
Nevevî'nin bu ihtimâlleri nakletmesi, curnâ günündeki icabet saatini tâyin hususunda vârid olan iki sahîh hadîs hakkında işkâl çıkmaması içindir. Bu hadîslerden biri icabet saatinin hatîb minbere çıkıp oturduk-dan namazın sonuna kadar devam ettiğini; diğeri ikindiden sonra başlayıp, güneş kavuşuncaya kadar sürdüğünü bildirmektedir.
Görülüyor ki birinci hadîse göre icabet saati hutbe halindedir. Bu hâl ise hakîkaten namaz değildir.
İkinci hadîse göre dahî namaz hâlinde değildir.
Rivayete nazaran Hz. Ebû Hüreyre o hadîsi rivayet ettik-den sonra şunları söylemiş:
«Müteakiben Abdullah b. Sellâm'a rastlayarak, ona bu hadîsi söyledim. Abdullah:
— Ben, bu icabet saatini biliyorum; dedi. Ben : saata rastlar da Ailah'dan bir hayır dilerse, Allah onu kendisine mutlakça verir.» ((Ebâ Hüreyre) : O hafif bir saattir., demiş.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb-bih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Yalnız: «o, hafif bir saatdir.» cümlesini söylemedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâfoü'I-Cumua» da tahrîc etmişdir.
Hadîsi: Ebû Hüreyre, İbni Abbâs, Ebû Mûsâ (Radiyallahû atthûtn) ile Muhammed b. Şîrîn, Ebû Se-lemete'bnü Abdirrahmân, Hemınâm Muhammed b. Ziyâd, Ebû Saîd-i Makburî, Saidü1-bnü'l-Müseyyeb, Atâ' b. Ebî Rabâh, Ebû Râ-fi', Ebu'I-Ahvas, Ebû Bürde, Mücâhid Ya'kûb b. Abdirrahmân hazerâtıda rivayet etmişlerdir.
İbni Abbâs hadîsini Nesâî «Yevm ve Leyle» bahsinde tahrîc etmişdir.
Ebû Mûsâ hadîsini Dârekutnî «El-İlel» nâm eserinde rivayet eder.
îbni Şîrîn rivayetini Buhârî «Talâk» bahsinde tahrîc etmişdir.
.Ebû Seleme hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmişdir. Mezkûr hadîsde Hz. Ebû Hüreyre: «ResûliiIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cum'a günüdür... buyurdular». demişdir. Hadîs uzundur. Ayni hadîsde :
«O gönde öyle bîr saat vardır ki eğer bir müslüman leul namaz kılarken o saate rastlar da, Ailah'dan bir hacet dilerse, Allah mutlaka a ona, o haceti verir.» ifâdesi de vardır. Mezkûr hadîsi Tirmizî ile Nesâî dahî muhtelif rıâvîlerden tahrîc etmişlerdir:
Hemmâm b. Münebbih ile Muhammed b. Ziyâd rivayetlerini Müslim tahrîc etmiçdir.
Ebû Saîd-i Makburî ile Saîdü'bnü'i-Müseyyeb rivayetlerini Nesâî «Yevm ve Leyle» bahsinde tahrîc etmişdir.
Atâ' b. Ebî Rabâh rivayetini Dârakutnî tahrîc
— Onu, bana haber ver! Ne olursun cimrilik etme! dedim, Abdu11ah:
— O, ikindiden sonra başlar, güneş kavuşuncaya kadar devam eder; dedi. Ben :
— İkindiden sonra nasıl olabilir? Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) (Eğer müslüman bir kul namaz kılarken o saate rastlarsa...) buyurdular. Hâlbuki (senin söylediğin) bu saâtde namaz kılınmaz? dedim. Abdullah b. Sellâm:
— Canım, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seîlem):
(Eğer bir kimse namazı bekleyerek bir yerde otururs a, o kimse namazdadır.) buyurmadı mı? dedi;
— Evet! cevâbını verdim.
— İşte bu, o'dur! dedi.»

Hz. Ebû Hüreyre 'nin bu anlattıkları gösteriyor ki: Nama-:-dan murâd: Duâ; ayakta bulunmakdan maksad da: Devâm'dır. Onun için bâzı rivayetlerden «ayakta» kaydı düşmüşdür.
Ebû Ömer İbni Abdilberr (368-463): «Bu ziyâde Mâlik, Verkaa' ve daha başkalarından rivayet eden Ebu -Zinâd'dan bellenmişdir. Muhammedü'bnü Vaddâh mezkûr ziyâdenin hadîsden atılmasını emrederdi. Çünkü söylediğimiz işkâlı, mûcib olmaktadır. Lâkin buna arzettiğimiz şekilde cevap verilmişdir.» diyor.
Eliyle işaret ederek icabet saatinin azlığım gösteren bizzat Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seüem) 'dir. Nitekim Ebû Mus'ab 'm, imam Mâlik 'den naklettiği rivâyetde tasrîh edilmişdir.
Taklîl ile tezhîd'in ikisi de: azlığını beyân etmek, mânâsına gelirler.
Taberânî'nin «El-Evsat» da Hz . Enes'den rivayet ettiği hadîsde: «İcabet saati şu kadarcıkdır.» buyurularak bir tutam olduğu gösterilmişdir.
Aynî 'nin beyânına göre ulemâ icabet saati hakkında muhtelif ve-cihlerden söz etmişlerdir. Şöyle ki :
a) Saat kelimesinin hakikati: Zamanın bir cüz-i mahsûsdur. Bazen günle gecenin yirmidört cüz'ünden birine, bazen de mecaz yolu ile herhangi bir zaman cüz'üne ıtlak olunduğu gibi, şimdiki zamana dahî saat denildiği vardır.
İlm-i nücûm ve hendese ile meşgul olanlar gece ile gündüzü onikişer kısma bölerek her parçaya saat adını verirler. Bu takdirce saat, yerine göre bazen uzun bazen kısa olur.
b) İcabet saatinin zamanımıza kadar devam edip etmediği ihtilaflıdır. Ulemâdan bâzılarına göre bu saat, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selîem) devrinde mevcûd idi. Sonradan kaldinlmışdır. bu kavli İbni Abdilberr hem rivayet etmiş hem de çürütrnüşdür. İbni Abdilberr Abdürrazzâh'm rivayet ettiği Ebû Hüreyre1 hadîsi ile istidlal eder. Hadîsi rivayet eden Hz. Muâviye'nin kölesi Abdullah şöyle demişdir: «Ebû Hüreyre'ye :
— Cuma günündeki icabet saatinin kaldırıldığını söylüyorlar; dedim.
— Onu söyleyen yalan yapmış! cevâbını verdi.
— Şu hâlde bu saat ileride göreceğim her cum'âda devam ediyor mu? diye sordum; Ebû Hüreyrre:
— Evet! cevâbım verdi.» Hadîsin isnadı kuvvetlidir.
İbni Abdilberr: «Bütün haberler, bu minval üzere müte-vâtir olmuşlardır.» diyor.
Buna mukaabü Hâkim'in «Salıîh» inde rivayet ettiği Ebû Seleme hadîsinde şöyle denilmektedir:
«Dedim kî : Yâ Ebâ Saîd! Ebû Hüreyre bize cuma günündeki icabet saatinden bahsetti. Senin bu saat hakkında malûmatın var mı Ebû Saîd :
— Biz, bu saati Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduk da :
— Ben onu biliyordum ama sonradan kadir gecesi gibi o da bana unutturuldu., buyurdu.»
İbni Zencûye 'nîn, Muhammed b. Kâ'b E1-Kurazî'den rivayetine nazaran ikindiden sonra ResûlüllaJı (SaUallahü Aleyhi ve Selîem) 'ı mescidi içinden bir köpek geçmiş. Bunu görünce sahabeden bir zât:
~ Yâ Rabbî! Şunu öldür! diye duâ etmiş ve köpek hemen ölmüş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Yemîn olsun kî bu zât duaların müstecâb olduğu saate rastladı!» buyurmuşlar.
c) İcabet saati bakî olduğuna göre acaba her cuma varmıdır yoksa seneni nyalnız bir cum'âsma mı münhasırdır? Bunda dahî ihtilâf edilmişdir. Kâ'bü'1-Ah bâr'a göre icabet saati, senede bir gündür.
Hz. Ebû Hüreyre her cuma günü icabet saati olduğunu söylemiş ve: «Kâ'b Tevrât»'ı okumuş» dedikden sonra: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru söylemiştir.» cümlesi ile sözüne nihayet vermiş; Hz. Kâ'b da onu dediğine gelmişdir.
Bu hadîsi Ebû Dâvûd ile Nesâî ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.
d) İcabet saatinin vakti hakkında pek çok sözler snylenmişdir. Şöyle ki:
1) Bu saat Kadir gecesi gibi gizlidir. Cuma gününün neresinde olduğu belli değildir. îbni Kudâme 'nin kavli budur Mezkûr kavil Hz. Kâ'bü'l-Ahbâr 'dan rivayet olunur. Bu saatin gizlenmesin-deki hikmet, onu bulmak maksadı ile bütün günü ibâdetle geçirtmekdir. Nitekim Teâlâ Hazretleri sulehâya hüsn-ü zann olunsun diye velî kullarının kimler olduğunu gizlemişdir.
2) İcabet saati: Her cuma bir olmayıp, yer değiştirir. İmam Gazâlî (450-505) : «Bu bâbda söylenenlerin en güzeli budur.» demiş-dir. İbni Asâkir ile diğer bir takım ulemâ kat'î olarak buna kaa-ildîrler.
3) İcabet saati : Cuma sabahı müezzinin ezan okuduğu saatdir. Bunu ibni Ebî Şeybe söylemişdir.
4) Tanyerinden başlıyarak güneş doğuncaya kadar devam eder. Bu kavli ibni Asâkir, Mücâhid tarîki ile Hz. Ebû Hüreyre'-den rivayet etmişdir. Bir rivâyetde :
«Ve ikindiden, güneş kavuşuncaya kadardır.» ibaresini de ziyâde etmişdir. Bâzıları buna imamın minberden inerek, namaz için tekbîr alıncaya kadar.» ibâresiin de ziyâde etmişlerdir. Şu hâlde icabet saati hakkında Hz. Ebû Hüreyre 'nin üç vakit gösterdiği anlaşılıyor. Filhakika Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh)'m :
«Cuma günündeki icabet saatini şu üç vakitde arayın!..» dediği rivayet olunur. Yâni onun kavline göre cuma günü icabet saati, tanyerinden güneş doğuncaya kadar, ikindiden güneş batıncaya kadar ve imam minberden inerek namaz için tekbîr alıncaya kadar aranacakdır.
5- İcabet sati güneşin doğmasını ta'kîb eden zamandır. Bu kavli Muhibb-i Taberî rivayet etmişdir.
6- Güneş doğarkendir. Bu kavli imam Gazâlî «İhyâû'l -Ulûm» da rivayet eder.
7- Günün üçüncü saatinin scnundadır.
8- Zevalden başlıyarak, bölge yarım arşın uzayıncaya kadar devam eder. Bu kavli dahî Muhibb-i Taberî rivayet etmişdir. Bâzıları ayni kavli tercîh etmekle beraber icabet saatinin, her şey'in gölgesi bir arşın oluncaya kadar devam ettiğini söylerler. Bu kavli Kaadı Iyâz,. Kurtubî ve Nevevî rivayet etmişlerdir.
9- İcabet saati : Güneş zevalden sonra bir karıştan bir arşın oluncaya kadar devam eder. Bu kavli İbni Münzîr ve İbni Abdi1berr kuvvetli bir isnâdla Hz. Ebû Zerr'den rivayet etmişlerdir.
10- İcabet saati: müezzin cuma ezanını okuduğu zamandır. Bu kavli îbni Münzir, Hz Âişe'den rivayet etmişdir. Âişe (Radiyallahû anha):
«Cuma günü arafe günü gibidir. Onda gök kapıları açılır ve onda öyle bir saat vardır ki, o saatde kül, Allah'dan bir şey dilerse dilediğini ona mutlaka verir.» demiş; kendisine bu saatin ne zaman olduğu sorulunca :
Müezzin cuma ezanını okuduğu zamandır.» cevâbını vermişdir.
11- İcabet saati: Zevalden başlıyarak, namaza girinceye kadar devam eder. Bu kavli İbni Münzîr, Ebu's-Sevvâr 'dan rivayet etmişdir.
12- Zevâl'den başlar, imamın minbere çıkışına kadar devam eder.
13- Zevalden başlar; güneş kavuşuncaya kadar devam eder. Bu kavil Hasan-ı Basrî 'den rivayet olunmuşdur.

14- İmamın minbere çıkmasından başlar; namaza başlayıncaya kadar devam eder. İbni Münzîr bu kavli dahî Hasan-ı Basrî'den rivayet etmişdir.
15- İcabet saati: İmamın minbere çıktığı zamandır. Bu kavil de Hasan-ı Basrî 'den rivayet olunmuşdur.
16- İmamın minbere çıkmasından başlar, namaz edâ edilinceye kadar devam eder.
17- İcabet saati cuma günü alış verişin haram, olduğu saatden başlar, helâl kılındığı saate kadar devam eder. Bu kavli Saîd b. Man-sûr ile İbni Münzîr Şa'bî 'den rivayet etmişlerdir.
18- Cuma ezanından başlar, namaz bitinceye kadar devam eder. Bu kavil Hz. İbni Abbâs'dan rivayet olunmuşdur.
19- İmamın minber üzerine oturmasından başlar,, namaz edâ edilinceye kadar devam eder. Bunu Müslim ile Ebû Dâvûd, Hz. İbni Ömer 'den rivayet etmişlerdir.
20- İcabet saati : Ezan okunurken, imamın hutbe esnasında cemaata Allah'ı hatırlattığı zaman ve bir de ikaamet getirildiği sıradadır. Bu kavil Avf b. Mâlik-i Eşcaî (Radiyaîîahûanh)'âsn rivayet olunmuşdur. Bâzıları bu kavle pek cüz'î kelime farkları ile kaail olmuşlardır.
21- İcabet saati: İmamın hutbeye başlamasından, onu bitirinceye kadardır. Bu kavil zayıf bir isnâdla Hz. İbni Ömer 'den rivayet olunmuşdur.
22- İcabet saati: Hatibin minbere varması ile hutbeye başlamasının arasındadır. Bu kavli de imam Gazâlî (450-505) «lhyâü'1-Ulûm» da rivayet etmişdir.
23- İki hutbe arasında hatîb oturduğu zamandır.
24- Hatîb minberden indiği zamandır.
25- Cuma namazına ikaamet getirildiği zamandan başlar, imam mihrabdaki yerine duruncaya kadar devam eder.
26- İkametden başlar, namaz tamam oluncaya kadar devam eder. Bu kavli Tirmizî ile İbni Mâce merfû' olarak rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîsde ashâb-ı kiram'm: «Bu saat ne zamandır ya Resûlallah?» dedikleri. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de : «Ikaametden başlıyarak, namaz bitinceye kadar devam eder.» buyurduğu beyân edilmişdir. Hadisin isnadı kuvvetlidir.
27- îcâbet saati: Resûlüllah (SaîlallahüAleyhiveSellem) 'in cuma namazını kıldığı saatdir. Bu kavli ibni Asâkir sahih bir isnâdla ibni Şîrîn 'den rivayet etmişdir.
28- îcâbet saati: İkindi namazından başlıyarak, güneş batıncaya kadar devam eder.
29- îcâbet saati : Cuma günü kılman ikindi namazındadır. Bu kavli Abdürrazzâk mürsel olarak Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmişdir.
30- İkindi namazından başlar; ihtiyarî vaktin sonuna kadar devam eder. Bu kavli dahî imam Gazâ1î «İhyâü'I-Ulûm» da rivayet etmişdir.
31- İcabet saati: Mutlak sûretde ikindiden sonradır.
32- Güneşin sararması ile başlar; kavuşuncaya kadar devam eder.
33- Güneşin yarısı battıkdan tamamen kavuşuncaya kadardır. Bu kavli Taberânî «EI-Evsat» da; Dârakutnî «El-İlel» de ve Beyhakî «Şuab» ile «Fedâilü'l-Evkaat» da Alî b. Hüseyin'den rivayet etmişlerdir.
Görülüyor ki: îcâbet saatinin vakti hususundaki kaviler pek çokdur. Bizim bâzılarını birleştirerek bir rakkam ile gösterdiğimiz kaviller de ayrı ayrı sayılmak şartı ile bu bâbda tam kırk kavil olduğu meydana çıkar. Maamâfîh mezkûr kavillerin bir çoklarını birleştirmek mümkündür.
Muhibb-i Tâberî: «Bu husûsda en sahih hadîs, Ebû Mûsâ hadîsi; en meşhur kavil de Abdullah b. Se1 1âm'm kavlidir.» diyor.
Ebû Mûsâ hadîsinin en sahîh hadîs olduğuna imam Müs1im ile Beyhakî, İbnü'l-Arabî ve daha bir çok hadîs ulemâsı kaaildirler.
Kurtubî : «Bu hadîs, hilaf yerinde nass'dır. Binâenaleyh başkasına bakılmaz.» demişdir. Ayni hadîs için Nevevî: «Sahih olan hattâ doğru olan hadîs budur.» demektedir.
Bir takımları Abdullah b. Seli âm'in kavlini tercih etmişlerdir. Hattâ Tirmizî, imam Ahmed b. Hanbel'in: «Hadîslerin ekserisi bu kavle uymaktadır.» dediğini rivayet eder.
Ebû Mûsâ hadîsi az aşağıda görülecekdir. Tirmizî, Enes ve Ebû Hüreyrf (Radiyallahâ anhûma) hadîslerini rivayet ettikden sonra bu bâbda Ebû Mûsâ, Ebû Zerr, Selmân, Abdullah b. Sellâm, Ebû Ümâme ve Sa'd b. Ubâde (Radtyallahû anhûm) 'den de hadîsler rivayet edildiğin söyle-mişdir.
Aynî bunlara Câbir, Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, Ebû Saîd-i Hudrî, Fâtime binti Nebiyy (Aleyhmelâm) ve Meymûne binti Sa'd (Radiyallahı anhûm) hazerâtının isimlerini d& ilâve etmişdir.
Arzettiğimiz vecihle Ebû Mûsâ hadîsini Müslim rivayet etmişdir.
Abdullah b. Sellâm hadîsini: İbni Mâce ; Ebû Ümâme hadîsini: Yine İbni Mâce ; Sa'dü'bnü Ubâde hadîsini: tntam Ahmed ile Bezzâr;
Câbir hadîsini: Ebû Dâvûd ile Nesâî; Alîyyü'bnü Ebî Tâlib hadîsini: Bezzâr; Ebû Saîd hadîsini: İmam Ahmed b.Hanbel;
Hz. Fâtıme (Radiyallahû anha) hadîsini: Taber.ânî «El-Evsat» da;
Meymûne binti Sa'd hadîsini : Yine Taberânî «El-Kebîr» inde rivayet etmişlerdir.
Bâzılarına göre bu bâbda en sahîh hadîs: Ebû Hüreyre hadisidir. Hakikatte Ebû Hüreyre hadîsi ile Ebû Mûsâ hadîsi arasında ihtilâf ve tebâyün yokdur. İhtilâf Ebû Mûsâ hadîsi ile icabet saatinin ikindi-den sonra yahut ikindinin son saatinde olduğunu bildiren diğer hadîsler arasında mevcüddur. Bunların arasını bulmak için ya cemi' yahut tercih yoluna gidilir. İcabet saatinin yer değiştirdiği kabul edilmek sureti ile rivayetlerin arasını bulmak mümkündür. Böyle denilmezse tercihe başvurulur. Şüphesiz ki icabet saatinin ikindiden sonra olduğunu gösteren hadîsler toem daha çok hem de muttasıl oldukları ciftetle daha ziyâde.

16- (853) Bana Efcu't-Tâhir ile Alîyyü'bnü Haşrem rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb, Mahramctü'bnü Bükeyr'den naklen haber verdi. H.
Bize Hârûn b. Saîd EI-Eyîî ile Ahmed b. îsâ da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mahrame, babasından, o da Ebû Bürdete'bnü Ebû Mûse'l-Eş'arî'den naklen haber verdi. Şöyle demiş: Bana, Abdullah b. Ömer:
— «Babanın cuma saati hakkında Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadîs rivayet ettiğini işittin mi?» dedi. Ben:
— Evet, babamı şöyle derken işittim dedim: Resûlüllah (SalîaHahü A leyhi ve Sellem) 'i:
«İcabet saati, imamın (minber üzerinde) oturması ile namazın edâ edilmesi arasındadır.» buyururken işittim.
Bu hadîs hakkında Dârakutnî imam Müslim'e istid-râkde bulunmuş ve şunları söylemişdri: «Bu hadîsi Mahrame 'nin babasından, onun da Ebû Bürde 'den rivayet etmesi suretiyle yap-tıığ müsned rivâyetden başka, müsned olarak rivayet eden yokdur. Onu bir cemâat Ebû Bürde 'den kendi kavli olmak üzere -rivayet etmişlerdir. Bâzıları, senedi Ebû Mûsâ'ya kadar götürmüş fakat hadîsi Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) 'e ref etmemişdir. Doğrusu Hadîs Ebû Bürde 'nin sözüdür. Onu Yahya El-Kattân dahî Sevrî'den, o da Ebû tshâk 'dan, oda Ebû

Bürde'-den naklen bu şekilde rivayet etmişidr. Vâsıl-"ı Ahdeb ile Muhalid dahî Yahyâ'ya tâbi olarak onu Ebû Bürde 'nin sözü olmak üzere rivayet etmişlerdir. Nu'man b. Abdisselâm, Sevrî'den, o da Ebû îshâk 'dan naklen: Ebû Bürde 'nin, babasından rivayeti mevkûfdur. (Babasından) sözü sabit değildir; demiş-dir.
Ahmed b. Hanbel, Hammâd b. Hâlid'in Mahreme 'ye: Sen babandan bir şey işittin mi? dedim. Hayır cevâbını verdi.. dediğini söyler.»
Nevevî diyor ki: «Dârakutnî 'nin yaptığı bu istidrâk kendince ve ekseri muhaddisînce ma'rûf olan bir kaaideye binâendir. Mezkûr kaaideye göre bir hadîsin iki rivayeti biribirîne tearuz eder; meselâ biri merfû' biri mevkuf olursa mevkuf olduğuna hükmedilir. Ancak bu kaaide zayıfdır. Sahîh olan, usûl-i fıkıh ulemâsı ile fukahânın ve Buhârî ile Müslim gibi Muhakkik hadîs âlimlerinin tarîkidir. Bu tarika göre o hadîsin merfû' olduğuna hükmedilir. Çünkü hadîsde mevsuk râvînin ziyâdesi vardır. Böyle bir ziyâde makbuldür. Bu mes'ele kitabımızın mukaddimesinde görülmüşdü.
Beyhakî'nin «Sünen» inde Ahmedii'bnü Seleme'nin şöyle dediği rivayet olunuyor: «Mahrame 'nin rivayet ettiği bu hadîsi Müslim b. Haccâc ile müzâkere ettim; Müslim: Bu hadîs cuma saatini beyân hususunda en güzel ve en doğru bir hadîsdir; dedi.>

5- Cuma Gününün Fazileti Babı

17- (854) Bana harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Abdurrahmân EI-A'rac haber verdi ki, Ebı Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. (Zîra) Âdem o gün cennetden çıkarıldı.» buyurdular.

18- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-gîra (yâni El - Nizamî) Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebı Hürey-re'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratı İdi; o gün cennete konuldu ve o gün cennetden çıkarıldı. Kıyamet de ancak cuma günü kopacakdır.» buyurmuşlar.
Cuma gününün en hayırlı gün olması: Haftanın şâir günlerine nis-betledir.
Nevevî'nin beyânına göre, senenin günlerine nisbetle en hayırlı gün arafe günüdür. Bazıları cum'anm arafe gününden efdal olduğuna bu hadîsle istidlal etmişlerse de esah kavle göre arafe daha faziletlidir. Aliyyü'1-Kaarî: «Cuma günü arafeye tesadüf ederse mutlak surette günlerin en faziletlisi olur. O günde işlenen amel de en faziletli ve makbul olur, Hacc-ı ekber bundandır.» diyor.
Kaadı Iyâz bu hadîs hakkında şunları söylemişdir: «Zahire bakılırsa bu hadîsde zikri geçen kazıyyeler Hz. Âdem'in faziletini beyan için değildirler. Çünkü Âdem (Aleyhisse!âm)'ı cennetden çıkarmak ve kıyameti ncumâ günü kopması fazilet sayılamaz. Bunlar o gün vâki olacak büyük hâdisâtdır. Tâ ki kul, sâlih ameller işleyerek Allah'ın rahmetine nâü olmaya, gazabını defe hazırlansın...»
Ebû Bekir İbnü'l -Arabi dahî: «Bütün bu faziletler ve Hz. Âdem'in cennetden çıkarılması zürriyetinin ve bu büyük neslin, enbiyâ, mürselîn, sâlihîn ve evliyâ'mn vücûduna sebepdir. Hz. Âdem cennetden- kovulduğu için çıkarılmış değil, bâzı vazifeler görerek sonra tekrar oraya dönmek İçin çıkarılmışdır. Kıyametin kopması, enbiyânın, sıddîkin ile evliyanın şeref ve kerametlerini göstermek ve mükâfatlarını acele vermek İçin bir sebebdir.» demişdir.
Hasılı Hz. Adem'in cennetten çıkarılması ihanet için değil, halifelik makamı içindir. Bu izlâl değil, ikmâldir.
Hadîs-i şerif cuma gününün fazilet ve meziyyetine delildir.
Şevkânî: «Bu hadîs Hz. Adem'in cennette değil, dışarıda yaratılarak sonra cennete konulduğuna delildir.» demektedir.
Neve vî diyor ki: «Bu hadîs garîb ve güzel bir mes'eleye de delildir. Mes'ele şudur: Bir adam, karışma (sen günlerin en faziletlisinde boşsun) dese, ulemâmıza göre bu mes'elede iki vecih vardır. Esah olan veçhe göre: Kadın arafe günü'boş olur.
îkinci veçhe göre: Cuma günü boş düşer. Delili de bu hadîsdir. Yalnız bu kaviller o adamın niyeti olmadığına göredir. Şayet bu sözü ile senenin en faziletli gününü niyet ederse, o zaman kadın alettâyîn arafe günü ,boş olur. Hafta günlerinin efdalini murâd etmişse, boş düşmek için cuma günü teayyün eder.
O adam «gün» yerine «gece» tâbirini kullanarak (sen en hayırlı ge-. cede boşsun) derse, kadın alettâyîn Kadir gecesi boş olur.
Ulemâmız ile cumhûr'a göre Kadir gecesi Ramazan ayının son on gecesi içersindedir. Eğer bu söz Ramazandan. kalan on gecenin biirncisinde söylenmişse, kadın son gecenin ilk cüz'üde boş olur. Şayet Ramazan !dan kalan on gecenin biri yahut bir gecenin ekserisi geçtikden sonra söylenmişse, gelecek senenin o gecesinin o cüz'ünde boş olur. (Leyle-i Kadir her sene başka başka gecelerde olur) deyenlere göre, bu sözle kadın o ayın son gecesinin ilk cüz'ünde boş olur.»

6- Bu Ümmetin, Cuma Gününe Hidayet Buyurulması Babı

19- (855) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebu'z-Zinâd'dan, ö da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Bizler en son gelenleriz; ama kıyamet gününde herkesi geçenler de biz olacağız. Şu kadar var ki her ümmete kitap bizden önce verilmiş, bize onlardan sonra verilrorşdir. Sonra Allah'ın bize farz kıldığı şu gün yok mu! Allah bizi ona hidâyet buyurmuştur. Şâir İnsanlar bu husûsda bize tabidirler. Yahudilerin bayramı yârın, hıristiyanlartnki ise öbür göndür, buyurdular.

(...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den; bir de (yine Ebu'z-Zinad) İbni Tâvûs'dan o da babasından, o da Ebû HÜreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre: BesûlÜllah (SailaİIahü Aleyhi ve Sellem):
Bizler en son gelenleriz; ama kıyamet gününde herkesi geçenler de biz olacağız...» buyurdular., diyerek hadisi yukarki.gibi rivayet etmiş.

20- (...) Bize Kuteybetü'bnü Said ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Cerîr, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: BesûlÜllah (StOMIahü Aleyhi ve Seüem) :
«Bizler (dünyâda) en sonra gelenler, kıyamet gününde en öne geçecekleriz. Cennete ilk girenler de biz olacağız : Şu kadar var ki onlara kitap bizden önce, bize onlardan sonra verildi. Onlar ihtilâfa düştüler. Bizi be Allah, onlar ihtilâf ettikleri hakka hidâyet buyurdu. İste bu gün onların -hakkında- ihtilâfa düştükleri gündür. Allah bizi, ona (yânı cuma gününe) hidâyet buyurdu. Binâenaleyh bu gün bizim, yânn yahudilerin, yârından sonraki gün de hıristiyanlanndır.» buyurdular.

21- Bize Muhammed b. Rafi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-razzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Vehb b. Münebbih'in

kardeşi Hemmâm b. Münebbih'den naklen haber verdi. Hemmânı şöyle demiş: Ebû Htireyre'nin, Allah'ın. Resulü Muhammed (SaUallahı Aleyhi ve Sellem)'den bize rivayet ettiği şudur: Dedi ki: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Bizler (dünyâda) en sonra gelenler, kıyamet gününde en öne geçecekleriz. Şu kadar var ki onlara bizden önce, bize ise onlardan sonra kitap verilmişdir. İşte bu gün onlara farz kılınıp da, hakında ihtilâfa düştükleri gündür. Allah bizi bu güne hidâyet buyurdu. Binâenaleyh bu hu-sûsda onlar bize tâbidir. Yahudilerin bayramı yarın, hıristiyanlarınki ise Öbür gündür.» buyurdular.

22- (856) Bize Ebû Küreyb ile Vâsıl b. Abdila'lâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Fudayl, Ebû Mâlik-i Eşcaî'den, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den bir de Rib'î b. Hirâş'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre ile Huzeyfe şöyle demişler: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bizden önce geçenleri Allah cum'âdan şaşırtmışdır. Bu sebeple ya-hudîlerin günü : cumartesi, hırİstİyanların da pazar olmuştur. Sonra Allah, bizi dünyâya getirmiş ve bize cuma gününü bulmaya hidâyet vermişdir. Bu suretle cuma cumartesi ve pazar günlerini (ibâdet içinî vaz1 etmişdir. Yine böyle kıyamet gününde onlar bize tâbi olacaklardır. Biz dünyâ ehlinin en sona kalanlarıyız; fakat kıyamet gününde, en başta bulunanlar ve bütün kullardan önce kendilerine hüküm verilenleriz.» buyurdular.
Vasıl'in rivayetinde «Aralarında hüküm verilecek.» ibaresi vardır.

23- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide, Sa'd b. Târık'dan, naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Rib'î b Hırâş, Huzeyfe'den rivayet etti. Huzeyfe şöyle demiş: ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Biz, cum'âyı bulmağa hidâyet olunduk; ama bizden önce geçenlere Allah onu şaşırttı...» buyurdular, .diyerek ibni Fudayl hadîsi mânâsında rivâyetde bulunrmışdur.
Bu hadîsi ,Buhârî «Kitâbü'1-Vudû*», «Kitâbü'I-Cumua», «Kitâ-bü'1-Cihâd», «Kitâbü'l-Eymân Ve'n-Niizûr», «Kitâbü'd-iDyât», «Kİtâbü'ı Tâbîr ve «Kitâbu't-Tevhîd» de tahrîc ettiği gibi Nesâî dahî rivayet etmişdir.
Muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre hadîsin mânâsı şudur: «Biz zaman îtibârı ile sonra gelsek de, kıyamet gününde.derece itibârı ile en öndeyiz. Evvelâ herkesden önce bizim hesabımıza bakılacak; ve lehimize hüküm verilerek. Cennete ilk girenler biz olacağız.»
Bu hadîse daha başka mânâ verenler de olmuşdur. Şöyle ki:
1) Hadîsin mânâsı :
»Bizden önce geçen kavimlere, bizden evvel kitap verilmek İçin biz geriye bırakılmazdır. Fakat Allah'ın bize olan hidâyeti hususunda, biz herkesden önceyiz.» demekdir.
2) Biz bütün ümmetlerden sonra gelmiş bir ümmetiz. Ama kıyamet gününde durak yerine herkesden evvel varacak, cennete de herkesden önce girecek olanlar biz'iz. Nitekim Ebû Hüreyre ile Huzeyfe hazerâtmın rivayeti bu mânâyı te'yîd eder.
3) Bu hadîsdeki «öncelik» deli murâd: Fazî]etçe önde bulunan cuma gününün faziletini kazanmakdir.
4) «Öncelik» den murâd: Eh1-i Kitâ'b'ın. mahrum kaldıkları tâat ve kabuldür. Çünkü onlar Allah'ın emirlerine karşı: «işittik ve isyan ettik> demişlerdi.
«Beyde» : Hem vezn'en hem de manen «gayra» gibi istisna edatıdır.
İmam Halîl ile Kisâî cezmen bu mânâya kaail olmuş; başkaları ise tercîhan bu mânâya geldiğini kabul etmişlerdir. Bu takdirde hadîsin ibaresi medhi, zemrae benzeyen bir sözle te'kîd kabilinden olur=' Yâni biz kıyamet gününde herkesden önce fazileti ihraz ederiz. Şu kadar var ki yahudîlerle hıristiyanlara bizden önce kitap verilmişdir. Reyde «Bundan dolayı» ve «Bu şartla» mânalarına da gelir.
Bu hadîsde mârife olarak zikredilen kitabın elif-lâm'ı cins içindir. Bundan murâd Tevrat ile İncil 'dir.
Vâkıâ Aynî: «elif-lâm'ıri cins için alınması doğru değildir.» demişse de, onun bu sözü delilsiz bir dâva sayılarak kabul edilmemişdir.
E1îf-1âm'm ahd-i zihnî için gelmiş olması muhtemel ise de, cins için olması zahirdir. Murâd: Tevrat, Zebur ve îcnîl 'dir.
«Bizden önce kendilerine kitap verildi...» sözünden murâd: Yahudilerle hıristiyanlardır.
Hadîs-i şerif de: «Sonra Allah'ın bize farz kıldığı bu gün...» diye işaret edile ngünden mur'ad: Cumâ'dır.
Rivayetlerin birinde: «îşte Yahudilerle Hıristiyan1ara farz kılınıp da, hakkında ihtilâf ettikleri gün budur.» denilmiş-dir. Şu hâlde anlaşılıyor ki cuma gününü ta'zîm bize emredildiği gibi Yahudilerle, Hıristi yanlara da emredilmişdir. Filhakika İbni Ebî Hatim'in Süddî 'den rivayet ettiği bir hadîsde beyân olunduğuna göre Allah Teâlâ Hazretleri Yahudilere cuma gününü ta'zîm etmelerini emir buyurmuş;
Yahudiler:
— Yâ Mûsâ ! Allah, cumartesi günü hiçbir şey halk etmemişdir; sen bize cumartesini tahsis et!» diye itirazda bulunmuşlar; o da, o günü Yahudilerin aleyhine tesbît etmişdir.
Yahudiler cuma günü ibâdette bulunmak için teayyün etmişmidir, yoksa onu başka bir günle değiştirmek mümkünmüdür? mes'elesinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Bu bâbda ictihâd etmişlerse de, ictihadlarmda da hatâdan kurtulamamışlardır.
Müslim Sarihlerinden Übbî (?-827)'nin nakline göre Mûsâ (Afeyhissefâm) Yahudilere ibâdet günü olarak cum'âyı ta'ym etmiş ve onun son derece faziletli bir gün olduğunu kendilerine haber vermiş; fakat Yahudiler «cumartesi günü daha faziletlidir.» diye i'tirâzda bulunmuşlar. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri Hz. Mûsâ'ya «onları ihtiyar ettikleri günle başbaşa bırak!» diye vahy buyurmuş.
«İrşâdü's-Sârî» de şöyle deniliyor: «Zahire bakılırsa Hz. Mûsâ cuma gününü Yahudiler'e ibâdet günü olarak tâyin etmişdir. Çünkü hadîsin siyakı o günü bıraktıkları için yahudilerin zemmedildiğİne delâlet ediyor. Binâenaleyh o günü onlara tâyin etmiş olmasj. îcâb eder. Zira tâyin etmeyerek ibâdet gününü seçmeyi onların ictihâdlarına bırakmış olsa Yahudilere gayr-i muayyen'bir günü ta'zîm lâzım gelirdi, îctihâdları ile onlar da bu günün cumartesi yahut pazar olduğunu tâyîn edince, o günde ibâdet etmeleri »günah olmamak lâzım gelirdi. Çünkü müc-tehidİn içtihadı sayesinde vâsıl olduğu netice ile amel etmesi gerekir. Nitekim hadîsde (işte onlara farz kılman gün budur! Onlar bu gün hakkında ihtilâfa düştüler.) buyurulmuş olması buna şâhiddir. Çünkü mezkûr cümle tâyîn hususunda zahir yahut nassdır. Yahudilerin bu muhalefetleri şaşılacak bir şey değildir. Çünkü onlar (işittik ve isyan ettik.) deyen bir milletdir.»
îbni Battal diyor ki: «Maksad: Cuma günü aletta'yîn yahudî-lere farz oldu da, onu terk etitler demek değildir. Çünkü mü'min olduğu hâlde bir kimsenin üzerine Allah'ın farz kıldığı bir şey'i terk etmesi caiz değildir. Allah-ü A'Iem bu hadîs cuma gününün onlara farz kılınarak, o gün şeriatlarını ikaame etmeleri hususunda kendilerine serbesti verildiğine; onların da bu günün hangi gün olduğunda ihtilâfa düştüklerine, ne-tîcede cuma gününe isabet edemediklerine delâlet etmektedir.»
Kaadı Iyâz bu kavle meyletmiş ve: «Eğer cuma onlara aletta'yîn farz kılınsaydı, ondan i'râz ettikleri vakit (ihtilâfa düştüler.) denilmez, (muhalefet ettiler.) denilirdi.» diyerek, onu tercih ettiğine işâ-retde bulunmuşdur.
Nevevî'ye göre yahudîlere sarahaten cuma günü ibâdet emredilmiş olabilir. Onlar aynen bu günde mi ibâdet edileceği yoksa değiştirmesi kaabil mi olduğu hususunda ihtilâfa düşmüş; bu husûsda ictihâd ederek hatâ işlemişlerdir.
Maamâfîh hadîsin muhtelif rivâyetlerindeki ihtilâfdan, yahudîlerle hıristiyanlarm ihtilâfı da kasdedilmiş olabilir.

«Allah ona, bizi hidâyet buyurdu.» cümlesinden murâd: «Allah, onu bize nassan emretti.» yahut «Allah ictihâd yolu ile bizi ona irşâd etti.» demekdir.
Abdurrazzâk'm sahîh bir isnâd ile Muhammed ü'bnü Şîrîn 'den rivayet ettiği şu haber ikinci ihtimâle şâhiddir.
îbni Şîrîn şöyle demişdir: «Medîneliler Resûlüllah (SalLiHahü Aleyhi ve Seltem) oraya gelmezden ve cuma âyeti inmezden evvel bir yere toplanmışlar. Ensâr : Yahudilerin her yedi günde bir toplandıkları günleri var. Hıristiyan1ar'in da öyle. O hâlde biz de toplanıp Allah'ı zikredeceğimiz, namaz kılıp; ona şükürdü bulunacağımız bir gün tâyîn edelim! demişler; neticede Arûbe gününü kendilerine toplantı günü tâyîn etmişler; ve Esad b. Zürâra'nın yanmda toplanmışlar. O gün namazı kendilerine Hz. Es'ad kıldırmış; ondan sonra Allah Teâlâ Hazretleri (cuma günü namaz için ezan okunduğu vakit...» âyet-i kerimesini indirmiş.>
Bu haber her ne kadar mürsel de olsa, onun güzel bir isnâdla.rivayet olunmuş bir şahidi de vardır. Mezkûr şahidi imam Ahmed, Ebû Dâvûd ve îbni Mâce rivayet etmişlerdir. Ayni nadîsin Kâ'b b. Mâlik rivayetini Îbni Huzeyme ile birçok hadîs imamları sahîh bulmuşlardır.
îbnî Sîrîn fin mürsel olan bu rivayeti gösteriyor ki: o gün toplanan ashâb-i kiram ibâdet için cuma gününü ictihâd sûregşile seçmişlerdir. Ama onların bu içtihadı Peygamber (SallaUahuAleyhi ve Sellem)'in Mekke 'de iken mes'eleyi vahy sureti ile telâkki edip de, orad; ifâsına imkân bulamamış olmasına munâfî değildir. Filhakika bu bâbd; Hz. İbni Abbâs 'dan bir nadîs rivayet etmişdir. Bundar dolayıdır ki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne*y« gelir gelmez ashabına cuma kıldırmışdır. Demek oluyor k icumâ günüm hidâyet iki cihetden yânî hem beyân hem de tevfîk sureti ile vâki' ol muşdur.
Bâzı ulemâya göre ashabın cum'âyı seçmelerindeki hikmet Âdeir (Aleyhissetâm) 'm o gün halk edilmesidir. însan ancak ibâdet için hal-kedilmişdir. Bu sebeple o günde ibâdet ile meşgul olmak münâsib düş-müşdür. Bir de Allah Teâlâ bütün mevcudatı o gün ikmâl etmiş; onlardar istifâde eden insanı da o gün yaratmışdır. Binâenaleyh o gün Allah'a ibâdet etmekle şükranda bulunmak münâsib olur.
«Şâir insanlar bize tabidirler.» sözünden murâd ne olduğu «Yahudilerin bayramı yârın, Hıristiyanlarınki ise öbüi gündür.» cümlesi ile îzâh buyurulmuşdur. Yâni Yahudilerin bayramı cumartesi, Hıristiyan1ar 'in bayramı ise pazar günleridir. Bu ibarede «Bayram» kelimesi zikredilmemişse de, onu mukaddei saymaya mecburuz. Tâ ki zarf-ı zamandan cüsseye haber yapılmış olmasın. Çünkü bu caiz değildir.
Kurtubî'ye göre «Gaden» kelimesi zarf olmak üzere mansûbdur, Müteallâk'ı hazf olunmuşdur. Cümle : «Yahudiler yârını ta'zîm ederler.> şeklinde takdir olunur. Öbür gün dahî ayni vecihle halledilir.
Yahudilerin ibâdet için cumartesin] seçmeleri zu'mlarmca Allah Teâlâ Hazretleri mahlûkaatmı yaratma işinden o gün fariğ olduğu içindir. Hıristiyanların pazar gününü seçmeleri ise Allah mahlûkaatmı yaratmağa o gün başladığı içindir. Onlarca o gün, içerisinde yapılan ta'zîme bu sebeble müstehak olmuşdur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Cuma namazı farzdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Efendimizin: «Allah, onlara farz kıldı da, onun hakkında ihtilâfa düştüler. Allah da o güne bizi hidâyet eyledi.» sözleri bunu ifâde eder. Çünkü cümlenin takdiri şöyledir: «Allah, cum'âyı hem onlara hem bize farz kıldı. Fakat onlar saptı; biz hidâyet bulduk.»
2- Hidâyet ve idlâl AHah'dandır. Ehl-i sünnet ulemâsının kavilleri budur.
3- İcmâ'ın hatâdan salim olması bu ümmete mahsûsdur.
4- Hadîs-i şerif bu ümmetin geçmiş milletlerden daha faziletli olduğuna kuvvetli bir delildir.
5- Nassın karşısında kıyâs sakıt olur.
6- Hadîs-i şerîfde ihtiyarı terkedip, umuru tefvize işaret vardır. Çünkü yahudiler'le Hıristiyanlar ihtiyarda bulundular. Müslümanlar'sa ihtiyarı sâhib-i hakîkisine tefviz ettiler. Neticede o da kendilerine hidâyet vermek sureti ile ihsanda bulundu.

7- Cuma Şer'an Haftanın İlk Günüdür
7- Cuma Günü (Namaza) Erken Gitmenin Fazileti Babı

24- (850) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele ve Amru'bnü Sevvâd El -Âmiri rivayet ettiler. Ebû't - Tâhir (bize rivayet etti.) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize İbni Vehb haber verdi.) dediler, (tbni Vehb demiş ki:) Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş kî) Bana Ebû Ab-dillâh EI-Egarr haber verdi ki, kendisi Ebû Hüreyre'yî şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cuma günü oldumu mescidin bütün kapılarında melekler bulunur. Bunlar evvel beevel gelenleri yazarlar. İmam (minbere) oturduğu vakit sabiteleri dürerler de, hutbeyi dinlemeğe gelirler. Evve? gelen bir deve kurban etmiş gibi olur; ondan sonra gelen, inek kurbeüt eîmiş gibi; ondan sonra gelen koç kurban etmiş gibi; ondan sonra gelen tavuk kurban etmiş gibi; ondan sonra gelen de yumurta kurban etmiş gibi olur.» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkıd, Süfyân'dan, o da Züh-rî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukarki hadîsin mislini rivayet etti.

25- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya-kûb (yânî tbni Abdirrahmân) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hireyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Mescidin her kapısının üzerinde, evvel beevvel gelenleri yazan bir melek vardır. (Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ deve kurban etmekle temsil yapmış. Sonra gelenlerin derecelerini indire İndire yumurta kadar küçültmüş). İmam minber üzerine oturunca sahîfeler dürülör ve melekler hutbe dinlemeğe gelirler.» buyurmuşlar.
Bu hadîsde : «îmam minbere oturduğu vakit, buyuruluyor. Başka bir hadîsde ise «İmam minbere çıktığı vakit...» denilmişdir. Zahiren iki hadîs arasında tearuz var gibi görünüyorsa da, hakîkatda tearuz yokdur. Çünkü hadîslerin arası bulunarak «Melekler, hatîb minbere çıkarken içeri girerler; minbere oturduğu zaman sahîfelerini dürerler.» denilebilir.
Tehcir : îmam Ha1î1 b. Ahmed ile diğer bir takım lügat ulemâsına göre erken gitmek, erken davranmak mânâsına gelir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Tehcirde neler olduğunu bilseler, onun için müsabaka yaparlardı.» hadîs-i şerifi bu mânâya tefsir edilmişdir. Yâni hadîsden murâd: «Her namaza erken gitmekde ne derece sevab olduğunu bilseler, her kes evvelâ mescide ben varayım diye acele eder, bu husûsda âdeta müsabaka yaparlardı.» demekdir.
âlimlerinden tehcîr'in, hâcirede (yânî güneş semânın ortasına dikildiği zaman) yürümek mânâsına geldiği rivayet olunmuşdur.
Kaadî Iyâz: «Burada sahîh olan, erken gitmek mânâsına gelmesidir.» diyor.
Hadîsde zikri geçen deve, inek ve koç gibi hayvanlar kurbanlıklar cinsindendirler. Tavukla yumurta kurbanlık cinsinden değildirler.

Bununla beraber onlara da «kurban» denilmesi, müşâkele kabîlindendir, Maksad tavuk ve yumurta tesadduk eden gibidir; demekdir.
Hadîs-i şerîf hatîb minbere çıktığı zaman ezan okununcaya kadar o-turmasımn müstehab olduğuna delildir.
İmam Mâlik ile imam Şafiî 'nin ve Cumhûr-u ulemâ n 'm mezhepleri budur.
İmam A'zam ile bir rivâyetde imam Mâlik'e göre ha-tîbin burada oturması müstehab değildir.

8- Hutbe Esnasında Susarak Dinleyen Kimsenin Fazileti Babı

26- (857) Bize Ümeyyetü'bnü Bistâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yânî ibni Zürey') rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Bir kimse gusûl eder, sonra c um'aya gelir ve kendisine mukadder olan namazı kıtar, sonra hatîb hutbesini bitirinceye kadar dînler, sonra onunla beraber cuma namazım kılarsa, o kimsenin o cuma ile öbür cum'a arasındaki günahları; üç günlük de fazla günahı affolunur.»

27- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize Ebû Muâviye rivayet etti.) dediler. Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmiş. Ebû Hü-reyre şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse abdest alır ela, onu tertemiz almayı becerir sonra cum'âya gelerek susar ve hutbeyi dinlerse, gelecek cum'âya kadar işleyeceği (küçük) günahları ile üç günlük fazla günahı affolunur. Her kim de yerden çakıl taşı alırsa, abesle iştigâl etmiş olur.» buyurdular.
İnsât ile istimâ* bazen ayni mânâda kullanılırlarsa da, hakikatte aralarında fark vardır. însât: susmakdır. Bu "kelime üç bâbdan (yâni «En-sate», «Nasate» ve «İntasate» bâblarından) kullanılabilir.
Bâzıları, «intasate» şeklinin vehim olduğunu söylemişlerse de Nevevî: «Bu bâbdan kullanılması, vehm değil; sahih bir lûgatdir diyor; ve lügat ulemâsından Ezherî'nin beyânına göre bu kelimenin üç bâbdan kullamldıığnı söylüyor.
Bu hadîsdeki lağıvdan murâd abes yânî lüzumsuz şeylerle meşgul ol-makdır. Çünkü yerden ufak taşları alan kimse hem kendisi meşgul olur hem de onun taş aldığını gören ve sesini işitenleri meşgul eder.
Ulemânın beyânına göre iki cum'a arasındaki günahlarla üç günlük fazla günahdan murâd küçük günahlardır.
Üç günün ilâvesi ile cuma günü, hadîs-i şerîfde beyân buyurulduğu vecihle, hareket ederek hutbe dinleyen ve cuma kılanlar hakkında on misli İle katlanan bir hasene gibi olmuşdur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Cuma günü yıkanmak vacip değil, bir fazîletdir.
2- Abdesti tertemiz almak müstehabdır. Bundan murâd abdesti bütün farzlarına, sünnetlerine ve müstehablarına dikkat ederek gurre ve tahcîlini uzatarak almakdır.
3- Cuma günü hatîb minbere çıkmazdan önce nafile namaz kılmak müstehabdır. Cumhûr-u ulemânın mezhebi budur.
4- Mutlak nafilelerin haddi hudûdü yokdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in «Kendisine mukadder olan namazı kılarsa...» buyurması buna delildir.
5- Hutbe okunurken susarak dinlemek gerekir.
6- Hutbe bittikden sonra namaza niyetlenmeden konuşmakda beis yokdur.
7- Hutbe okunurken her türlü abesle iştigâl memnudur.
8- Hutbe okunurken dinleyenlerin bütün kalpleri ve bedenleri .ile ona yönelmeleri gerekir.

9- Cuma Namazının, Güneş Zevale Erdiği Zaman Kılınması Babı

28- (858) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasan [6] b. Ayyaş, Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: «Biz cuma namazını Resûlüllah (Sallallahii A leyhi ve Seliem) ile bîrlikde kılar; sonra döner de su taşıdığımız develeri dinlendirir dik.»
Hasan demiş ki: «Ben, Ca'fer'e: Bu hangi saatde oluyordu? dedim. Ca'fer :
— Güneşin zevâH vaktinde., cevâbını verdi.

29- (...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. -{Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan rivayet etti. Her iki râvî birden demişler ki: Bize Süleyman b. iBlâl, Ca'fer'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, babası Câbir b. Abdillâh'a :
— Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Sellem) cuma namazını ne zaman kılardı? diye sormuş; Câbir:
— (Bİze) cuma namazını kıldırır, sonra develerimizin yanına giderek onları dinlendirirdİk.» cevâbını vermiş.
Abdullah kendi rivayetinde: «Güneş zevale erdiği vakit., yâni su taşıyan develeri...» ibaresini ziyâde etmişdir.

30- (859) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb ile Yahya b. Yahya ve Alîyyü'bnü Hucr rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı; ötekiler: (Bize, Abdülâzîz b. Ebî Hâzim rivayet etti.) dediler. Abdülazîz, babasından, o da Sehl'den naklen rivayet etmiş. Sehl: «Biz ancak cuma namazından sonra kaylûle yapar; yemek yerdik.» demiş.
İbni Hucr: «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) zamanında...» ifâdesini ziyâde etti.

31- (860) Bize Yahya b. tbrâhîm rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Ya'lâ b. Haris [7] El-Muhâribî'den, o da İyâs b. Selemete'bni Ek-va'dan* o da baabsından naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Biz, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde güneş zevale erdiği vakit cuma namazını kılar; sonra bölgeyi araştırarak dönerdik»

32- (...) Bize İshâk b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Hişâm b. Abdilmelik hafcer verdi (Dedi ki) : Bize Ya'Iâ b. Haris, İyâs b. Şelemete'-bi Ekva'dan, o da babasından naklen rivayet etti. İ>âs'm baabsı şöyle demiş:

«Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ile birlikde cumâ'yı kılar da dönerdik. Ama (henüz) duvarların, gölgeleneceğimiz kadar gölgesini bulamazdık.»
Kaylûle hadîsini Buharı «Kitâbü'l-Cumua» da, gölge hadîsini de «Kitâbü'l-Megâzî» de tahrîc etmişdir.
Gölge hadîsini Ebû Dâvûd , Nesâi ve İbni Mâce «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
Kaylûle: Öğle istirâhati, demekdir.
Gadât : Kaba kuşluk; gadâ ise: Kuşluk yemeği mânâsına gelir.
Güneşin zevalinden. murâd: Semânın ortasından batıya doğru biraz yanlamasıdır. Nitekim Buhâri'nin «cuma» bahsinde Hz. Enes'den rivayet ettiği bir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cum'a namazını güneş (semânın ortasından) yanladığı vakit kılardı.» de-nilmişdir. Mezkûr hadîsi Tirmizî ile Ebû Dâvûd dahî rivayet etmiş; Tirmizî onun hakkında «Hasen sahîhdir.» tâbirini kullanmış ve «Bu bâbda Selemetü'bnü Ekvâ' ile Câbir ve Zübeyr b. Avvam 'dan da hadisler rivayet edilmişdir. demiştir.
Yine bu bâbda Sehl b. Sa'd , Abdullah b. Mesûd, Ammâr b. Yâsir, Sa'dü'l-Kurazî ve Bilâl (Radiyaîlahû anhûm) hazerâtmdan da rivayetler vardır.
Selemetü'bnü Ekva hadîsini Tirmizî 'den maâdâ bütün kütüb-i sitte sahihleri tahrîc etmişlerdir.
Gölge hadîsi nâmını verdiğimiz bu hadîs, babımızın son rivayetidir. Mezkûr hadîsdeki «Gölgeyi araştırarak dönerdik.» ifâdesinden murâd: Gölgenin azlığını beyândır. Gölgenin en az olduğu zaman ise güneşin tam gökyüzünün ortasında bulunduğu andır. Ondan sonraki zamana zeval denir. Râvî bu sözü ile cuma namazının zeval vaktinde kılındığına işaret etmişdir. Çünkü güneşin tam gökyüzünün ortasında bulunduğu zamanda namaz kılmak mekruhdur.
Câbir (Radiyaîlahû anh) hadîsini Müslim ile Nesâî rivayet etmişlerdir. Babımızın birinci ve ikinci rivayetleri bu hadîse âiddir.
Zübeyrü'bnü Avvâm hadîsini imam Ahmed b. Hanbe1 tahrîc etmişdir. Mezkûr hadîsde :
«Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde cuma namazını kılar; sonra namazdan çıkarak kale duvarlarına koşuşurduk. Fakat gölge nâmına ancak ayaklarımızı koyacak kadar bir şey bulabilirdik.»
denilmişdir.
Sehl b. Sa'd hadîsini Buhârî, Müslim, Nesâî ve Tirmizî tahrîc etmişlerdir.
Abdullah b. Mes'ûd hadîsini imam Ahmed b. Hanbel «Müsned» inde rivayet etmişdir.
Ammâr b. Yâsir hadîsini Taberânî «El-Kebîr» inde rivayet etmişdir. Bu hadîs Selemetü'bnü Ekva' hadîsi gibidir.
Sa'dü'l-Kurazî hadîsini İbni Mâce tahrîc etmişdir.
Bilâl (Radiyallahû anh) hadîsini dahî Taberânî «El-Kebîr» inde rivayet etmişdir. Bu hadîsde :
«Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü gölge nalın bağı kadar olduğu ve Peygamber (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerine oturduğu zaman ezan okunurdu.» denilmektedir.
Sa'd-ı Kurâzî hadîsi dahî hemen hemen bunun gibidir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ulemâ cuma vaktinin zevalden sonra girdiğine ittifak etmişlerdir. Yalnız bir rivayete göre Mücâhid :
— Cuma namazı bayram namazının vaktinde kılınabilir. Çünkü bu da bir bayram namazıdır, demişür.
2- îmam Ahmed b. Hanbel'e göre cuma namazını zevalden önce kılmak caizdir. Bu kavli İbni. Münzir, Ata' ile îshâk'dan rivayet ettiği gibi Mârûdî dahi îbni Abbâs (Radiyallahû anh)'dan n a ki etmişdir.
Hanbelîler 'den İbni Kudâme (541-620) «EI-Muk-ni'» nâm eserinde: «Cuma sahih olmak için dört şey şarttır. Bunlardan birincisi vakitdir. Vaktin evveli, bayram namazının evvel vaktidir...» demektedir.
Bâzıları İbni Mes'ûd, Câbir, Sa'd ve Maâviye (Radiyallahû anhûm) hazerâtmm cuma namazını zevalden önce kıldıklarını rivayet ederler.
Hanbelîler 'den bâzı zevat Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in cuma hakkında: «Bu gün Allah'ın müslümanlar için bayram olarak halkettiği bir gündür.» hadîsi ile istidlal ederek: «Madem ki Allah Teâlâ, bu güne bayram demiş, o hâlde bu günün namazı da Fitir ve Kurban bayramı namazları vaktinde kılınabilir.» demişlerdir. Fakat Aynî, bu kavle îtirâz etmiş: «Cum'a gününe bayram denilmesinden, onun bütün bayram hükümlerine şâmil olması lâzım gelmez. Buna delü ; Bayram günü mutlak sûretde oruç tutmanın haram kılınmasndr. Cuma günü ise bil'itti-fâk oruç tutulabilir.» demişdir.
İbni Battal (-444), bu hadîslerde Hanbelîler'e delil olmadığını söyledikden sonra: «Çünkü cum'a'dan sonraki vakte: Kahvaltı zamanı denilmez. Bü'akis Ashâb-ı Kiram o zaman cum'âya hazırlanmak için sabah kahvaltısı ile öğle iştirana tin deri bile vazgeçerlerdi. Namazı kıldıktan sonra istirahat ederler ve yemek yerlerdi. Bu suretle onların istirahat ve kahvaltıları cum'a'dan sonra olurdu...» demişdir.

10- Cuma Namazından Önce İki Hutbe Okunduğunu ve Bunlardaki Oturuşu Beyan Babı

33- (861) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî ile Ebû Kâmil El -Cahderî hep birden Hâlid'den rivayet ettiler. Ebû Kâmil dedi ki: Biz Hâlid b. HârÎs rivayet etti. (Dedi ki) : "Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü ayakta hutbe okur; sonra oturur; sonra (yine) kalkardı. Tıpkı sizin bu gün yaptığınız gibi.»

34- (862) Bize Yahya b. Yahya ile Hasanu'bnü'r-Rabî' ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe*rivâyet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Ebû'I-Ahvas, Simâk'den, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. dediler. Câbir :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi Sellem)n iki hutbesi vardı. Aralarında oturur; Kur'ân okur ve cemaata hatırlatma yapardı.» demiş.

35- Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Biez Ebû Hayse-me, Simâk'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Câbir b. Semura haber verdi. (Dedi ki) :
«Resûlüflah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta hutbe okur; sonra oturur; sonra (tekrar) kalkarak ayakta hutbe okurdu. Sana kim oturarak hutbe okuduğunu haber verdiyse muhakkak yalan söylemiş. Vallahi ben, onunla birlikde ikibinden fazla namaz kılmişımdır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Cumua» da; Tirmizî «Kitâ-hü's-Salât» da tahrîc etmişlerdir.
İmam Ahmed ile Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve Taberânî onu İbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet etmişlerdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1-Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbeyi ayakta okurdu. Bâzıları hatibin her iki hutbeyi ayakta okumasının şart olduğuna bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Onlara göre aciz hâlinde hutbe oturarak okunabilir. İmam Şafiî ile bir rivâyetde imam Ahmed b. Hanbe1'in mezhepleri budur. Fakat hadîs-i şerif ayakta durmanın §art olduğuna değil, ancak sünnet olduğuna delildir.
«Et-Tevdîh» nâm eserde: «Hutbe esnasında ayakta durmak, muktedir olanlar için hutbenin sıhhatinin şartıdır. Şafiî ile onun mezhebinde bulunan ulemâya göre iki hutbe arasında oturmak da böyledir. Ayakta durmakdan âciz kalırsa yerine başkasını geçirir. Fakat acizden dolayı o-turarak veya yatarak hutbe okumak kat'iyyetle caizdir. Nitekim namaz da öyledir, O hâlde kendisine uymak da sahîhdir. Bize göre bir vecih daha vardır ki, o da ayakta durmağa kudreti olan kimsenin oturarak hutbe okumasının sahîh oluşudur. Bu kavil şazdır. Evet; bu kavil Ebû Hanîfe ile Mâ1ik'in ve imam Ahmed'in mezhepleridir. Nitekim böyle olduğunu imam Nevevî de-rivayet etmişdir. Bunlar bu mes'eleyi ezana kıyâs etmişlerdir.
İbni Battal, imam Mâlik'in Şafiî ile beraber olduğunu; îbni Kassâr ise Ebû Hanîfe ile beraber olduğunu nakletmişlerdir...» deniliyor.
Bâzıları imam Şâfiî'ye delil olarak Müs1im'in rivayet ettiği Kâ'b b. Ücra hadîsini gösterirler. Mezkûr hadîsde beyân edildiğine göre Hz. Kâ'b mescide girmiş: Abdurrahman b. Ebî'l-Hakem oturduğu yerden hutbe okuyormuş. Kâ'b (Radiyatlahû anh) :
«Şu hatibe (bir rivâyetde şu habise) bakın, oturduğu yerden hutbe okuyor! Hâlbuki Teâlâ Hazretleri (onlar seni ayakta bıraktılar.) buyuruyor.» demiş. îbni Huzeyme 'nin «Sahîh» inde Hz. Kâb'm : «Ben bu günkü gibi müslümanlara oturduğu yerden imam olup; hutbe okuyan hiç bir imam görmedim.» demiş; bu sözünü iki defa tekrârlamış-dır.
Fakat Şafiî1er'in bu istidlaline cevap verilmiş ve: Hz , Kâ'b'in inkârı, Abdurrahman sünneti terk ettiği içindir. Eğer ayakta durmak şart olaydı, bir farzı terk ettiği hâlde cemâat onun arkasında namaz kılmaya devam etmezlerdi.» denilmişdir.
2- îmam Nevevî, Hz. Câbir'in: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ikibinden fazla namaz kıldım.» sözünü, beş vakit namaza hamletmişdir. Çünkü bu namazları cumâ'lara hamletmeye imkân yokdur. îkibinden fazla namaz kırk seneden fazla zaman alır.
Aynî ise bu sözü doğrudan doğruya mübâleğaya hamletmişdir. Çünkü siyâk-ı kelâm cum'âlar hakkındadır. Cuma hakkında .söylenen bir sözü beş vakit namazla te'vîl doğru değildir.
Kanâat-ı âcizemce Hz. Kâ'b'in bu sözünü: «Een içlerinde bir çok cum'âlar da bulunmak üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile bir-likde ikibinden fazla namaz kıldım,» mânâsına almalıdır. Bu suretle hem hadîse daha muvafık bir mânâ verilmiş hem de Nevevî ile Aynî'nin sözlerinin arası bulunmuş olur.
Şâfiîler bir de îbni Ebî Şeybe 'nin Tâvûs'dan rivayet ettiği şu hadîsle istidlal ederler : Tâvûs :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir, Ömer ve Osmân ayakta hutbe okudular. Minber üzerinde ilk oturan Muâviye olmuşdur.» demişdir. Şa'bî: «Muâviye 'nin oturarak hutbe okuması, karnının İç yağı çoğaldığı ve et tuttuğu zaman olmuşdur.* Der. Bunlara Aynî şu cevâbı verir :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta hutbe okuduğunu bildiren bütün hadîsler cemâatin onu ne hâlde bıraktıklarını ve Resûlül-l«h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in faziletli olan bir şey'e devam ederdiğini, bunun aksinin de caiz olduğunu haber vermekden ibâretdir. Buna biz de kaailiz...»
3- Filvaki Hanefîler'e göre oturarak hutbe okumak caizdir. Zira bununla da zikir ve nasîhatdan ibaret olan maksad yerini bulur. Ancak sünnete muhalefet olacağı için özürsüz oturarak hutbe okumak mek-ruhdur.
Aynî'ye göre Hanefî1er'in bu husûsdaki en kuvvetli delili Buhârî'nin rivayet ettiği Ebû Saîd-i Hudrî hadîsidir. Bu hadîsde Peygamber (ScîUaliahü Aleyhi ve Seîlem)'in bir gün minber üzerine oturduğu, ashabın da etrafını çevirerek oturdukları bildiriliyor.
Hanefîler'e delîl olan hadîslerden biri de Sehl b. Sa'd hadîsidir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ensâr'dan bir kadına haber göndererek:
«Doğramacı kölene emret de, bana birkaç basamak yapsın! Cemaata söz söylediğim zaman, onların üzerine oturayım.» buyurmuşdur. Mezkûr hadîsi dahî Buhârî tahrîc etmişdir.
4- Cumhûr-u ulemâya göre hutbeyi ayakta okumak farzdır. Delilleri babımızın Câbir b. Semura hadîsidir.
5- Zahirî 'lerle siz adhi sahih olur. Bu kavli İbni Macişun, imam Mâlik, Hasan-ı Basrî'ye göre cuma namazı hutbeden de rivayet etmişdir.
6- Ebû Hanîfe, Mâlik ve Cumhûr-u ulemâya göre iki hutbe arasında oturmak şart veya vâcib değil; sünnetdir. İmam Şafiî bunun farz ve hutbenin sıhhati için şart olduğuna kaa-ildir, Tahâvî bu kavle imam Şafiî 'den başka hiç bir kimsenin tarafdâr olmadığını söylemişdir.
7- İmam Şafiî babımızın Câbir b. Semura hadîsi ile istidlal ederek, hutbe esnasında hatibin va'z edip Kur'ân okumasının şart olduğunu söylemişdir. Ona göre her iki hutbede Allah'a hamd-ü sena, Resulüne salât-ü selâm ve cemaata va'z-ü nasihat hutbenin vâcibâ-tındandir. Hiç olmazsa iki hutbenin birinde bir âyet okumak, ikinci hutbede mü'minlere duada bulunmak vâcibdir.
8- İmam A'zam ile imam Mâlik'e ve cumhur'a göre hutbe ismi verilecek kadar konuşmak kâfidir. İmam A'zam'la imam Ebû Yûsuf'a göre hutbe namına bir defa tahmîd veya tes-bîh yahut tehlilde bulunmak kâfidir. Bu kavil imam Mâlik 'den de rivayet olunur.
Nevevî bunun zayıf olduğunu, çünkü bir teşbihe hutbe denilemi-yeceği gibi, bununla hutbeden maksad dahî hâsıl olamıyacağını söylemiş; bir tahmîd veya teşbihin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den rivayet olunan sahih hadîslere de muhalif olduğunu bildirmişdir.

11- Teala Hazretlerinin : Onlar Bir Ticaret veya Eğlence Gördükleri Vakit Ona Doğru Sökün Ettiler de, Seni Ayakta Bıraktılar Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab

36- (863) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim ikisi birden Cerîr'den rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize Cerîr, Huseyn b= Abdirrah-mân'dan, o da Salim b. Ebî'l-Ca'd'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) cuma günü ayakta hutbe okuyormuş. Bu sırada Şam'dan bir kervan gelmiş. Derken cemâat ona doğru sökün etmişler. Hatta on iki kişiden başka kimse kalmamış. Bunun üzerine Cuma süresindeki şu âyet nâzîl olmuş:
(Onlar [8] bir ticâret veya eğlence gördükleri vakit ona doğru sökün ettiler de, seni ayakta bıraktılar.)

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdrîs, Husayn'dan bu isnâdla rivayet etti. (Yalnız o) : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) hutbe okurken...» demiş «ayakta» kelimesini söylememişdir.

37- (...) Bize Rifâatü'bnü[9] Heysem El-Vâsitî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni Tahhân) Husayn'dan, o da Salim ile Ebû Süfyân'dan, onlar da Câbir b. AbdiIIâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Cuma günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) ile beraber bulunuyorduk. Derken bir kervan geldi. Cemâat hemen onun yanına çıktılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında

oniki kişiden başka kimse kalmadı. Ben kalanların, içinde idim.
Bunun üzerine Allah (Celle Celâlühü) :
(Onlar bir ticâret veya eğlence gördükleri vakit ona doğru sökün ettiler de, seni ayakta bıraktılar... ilâh.) âyet-i kerimesini indirdi.

38- (...) Bize İsmail b. Sâlâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin haber verdi. (Dedi ki) : Bize Husayn, Ebû Süfyân ile Salim b. Ebî'l Ca'd'-dan, onlar da Câbir b. AbdiIlâh'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş:
«Bir cuma günü Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta (hutbe okumakda) iken Medine'ye bir kervan geliverdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı hemen ona doğru koşuştular. Bİnnetîce yanında oniki kişiden başka kimse kalmadı. Kalanların içinde Ebû Bekir ile Ömer de vardı. (Bunun üzerine) şu âyet nazil oldu :
(Onjar bîr ticâret veya eğlence gördükler! vakit ona doğru sökün ettiler...)
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Cumua», «Kitâbü'1-Büyû'» ve «Ki-tâbu't-Tefsîr» de; Tirmizi «Kitabu't-Tefsîr» de; Nesâî dahî «Kitâbu't-Tefsîr» ile «Kitâbu's-Salât»da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin buradaki rivayetlerinde: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta hutbe okunıakda iken bir kervan geldiği bildiriliyor.
Buhârî 'nin rivayetinden ise kervan geldiğinde namazda bulunduğu anlaşılıyor. Bu suretle zahiren iki rivayet arasında münâfât olduğu göze çarpıyorsa da, ulemâ iki rivayetin arasını bulmuş ve: «Buhârî'-nin rivayetin deki (Namaz kılarken.) tâbirinden murâd: Namazı beklerken, demekdir. Ebû Nuay m'ın rivâyetindeki (Namazda) tâbirinden de: (Hutbede) mânâsı kasdedilmişdir. Bu, bir şeye berâberindekinin adını tesmiye kabilinden mecazdır.» demişlerdir.
Nevevi dahî iki rivayetin manen biribirine uyması için Müslim'in rivâyetindeki: «Namazdan murâd: Hutbe hâlinde onu beklemek-dir.» demişdir.
Beyhakî de: «Bu hâdisenin hutbe hâlinde olduğunu bildiren rivayet sahih olacağa daha çok benziyor.» demişdir.
îr: Ticaret mallarını taşıyan develer, demekdir. Taşman malların yiyecek kabilimden olup olmaması müsavidir. Kelime müennes olup, kendi lâfzından müfredi yokdur.
Bâzıları: «îr: Merkep kaafilesidir. Sonraları bu kelime kullanıla kullanıla her kaafileye ıtlak olunmuşdur.» demişlerdir.
Bunlar mezkûr kelimeyi herhalde «ayr»m cem'i olarak telâkki etmektedirler. Gelmeyi «îr»/e isnâd etmek mecazdır. Murâd: îr'in sahipleridir.
Gelen kervanın kime âid olduğu burada zikredilme misse de Taberî'nin rivayetinde Dihyetü'l-Kelbî Hazretlerine âid olduğu tasrîh edilmişdir.
Hadîs ulemâsının beyânına göre Hz. Dihye develerine Şam'dan zahire ve buğday yükleyerek Medine-i Münevvere'ye getirmiş, halk yiyeceğe pek ziyâde muhtâc oldukları için kervanın geldi-#ini duyar duymaz minberde hutbe okvayan Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'i yalnız bırakarak ona doğru koşmuşlar.
îbni Merdûye 'nin Dahhâk tarîki ile İbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîse göre gelen kervan Hz. Abdurrahman b. Avf'a âidrniş.
Bu iki rivayetin arasını bulmak için ulemâ ticâretin Abdurrahman br Avf Hazretlerine âid olduğunu Dihye'nin ise onun tarafından gönderilmiş, onun mallarını sevk-u idare eden bir vekîl vazifesi gördüğünü söylemişlerdir. Ayni kervanda, her ikisinin müşterek olmaları dahî mümkündür. Bu takdirde kervanın ikisine de nisbeti sahîh olur.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellemym yanında kaç kişi kaldığı ihtihâfhdır. Buhârî ile Müs1im'in rivayetleri ide oniki kişi kaldığı bildirilmişdir. Dârakutnî 'nin rivayetinde, bunların kırk kişi olduğu; Ferrâ'in rivayetinde sekiz; Abd b. Humeyd'in tefsirinde yedi; Taberî ile İbni Ebî Hatim'in sahih bir isnâdla Hz. Katâde 'den rivayet ettikleri bir hadîsde oniki erkekle bir kadın; başka bir rivâyetde iki kadın; îb'ni Merdûye 'nin rivayet ettiği ibni Abbâs hadîsinde yedi kadın oldukları bildirilmişdir. Ancak İbni Abbâs hadîsinin isnadı zayıfdır.
Kalanların kim olduklarına gelince babımızın Hâlid-i Tahhân rivayetinde Hz. Câbir kalanlardan birinin kendisi olduğunu; Hüşeym rivayetinde kalanlar arasında Ebû Bekir ile Ömer (Radiyallahû anhÛmaymn da bulunduğunu beyân etmişdir. İsmail b. Ebî Ziyâd'm tefsîrinde Ebû Huzeyfe 'nin âzâd-lısı Sâ1im'in de bunlar arasında bulunduğu kaydediliyor. Ukay1î'nin ibni Abbâs (Radiyallahû an.h)'dc\n rivayet ettiği bir hadîsde dört halîfe ile Hz. İbni Mes'ûd 'un ve Ensâr'dan bir takım zevatın mescidde kalanlar arasında bulundukları bildiriliyor. Süheyl î'nin rivayetine göre Esed b Amr munkatî' bir senedle mescidde kalan oniki kişinin sağlıklarında cennetle müjdelenen on zât ile Bilâl ve îbni Mes'ûd haaerâtı olduklarını bildirmişdir. Bir rivâyetde İbni Mes'ûd yerine Hz. Ammâr zikredilmiş; Hz. Câbir dahî kalanlar arasında olduğu hâlde ihmâl edil-mişdir.
Babımız hadîsinin zahirine göre âyet-i kerîmenin inmesine sebep: Mezkûr kervanın gelişi ve cemaatin ona koşmasıdır. Fakat Ebû Dâvûd'un «Merâsîl» inde Hz. Mukaati1 b. Hayyân 'dan rivayet olunan bir hadîsde :
«ResûlülÎah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cunıâ namazını bayramlarda olduğu gibi hutbeden önce kılardı.» Bir cuma günü yine namazı kıldırdıktan sonra hutbe okurken mescide bir adam girerek :
— Dihye ticâret mallan ile gelmişdir! dedi. Dihye bir yerden geldiği vakit onu yakınları deflerle karşılardı. Derken cemâat hutbe dinlemeyi, terk etmekde bir şey yokdur zannederek dışarıya çıktılar. Allah Teâlâ da mezkûr âyeti indirdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü hutbeyi evvel Okumaya, namazı ondan sonra ki. -dirmağa fcaşladı, Bu bâbdaki nehiyden sonra artık Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den şehâdet parmağı İle işaret etmek sureti ile izin İsteyerek, o da eliyle işaret suretiyle izin vermedikçe burun kanama veya abdesti bozulma gibi sebeplerden dolayı hiç bir kimse dışarıya çıkmaz oldu.» denilmektedir.
Süheylî: «Bu hadîs sabit bir yoldan nakledilmemiş de olsa sahabeye hüsn-ü zanda bulunmak onun doğru olmasını icâb eder.» diyor. Kaadî Iyâz: «Ashabın haline en yakışanda budur. Onlardan beklenen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile beraber kıldıkları namazı bırakmamaktır. Lâkin namaz bitince mescidden ayrılmayı caiz sanmışlardır.» demiştir.
Yine Kaadı Iyâz'm beyânına göre ulemâdan bâzıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in cuma naamzından sonra hiç bir zaman hutbe okumadığım söylemişlerdir.
îmam Şafiî (Rahimehullah) 'm «Sünen» inde İbrahim b. Muhammed tarîki ile rivayet ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m i cuma günü hutbe okurdu. Medîne'l ilerin Bathâ' denilen bir pazar yeri vardı ki, Beni Süleym kabilesi oraya at, deve ve yağ getirirlerdi. (Bir defa yine) oraya geldiler. Cemâat, ResO\ü\\a\\ (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yalnız bırakarak onların yanına çıktılar. Beni Süleym'in bir eğlence âleti vardı. Ensâr'dan biri evlenirse onu çalarlardı. Bu âlet davuldu. İşte Allah Teâlâ onları bundan dolayı ayıpladı. Ve (Bîr ticâret yahut eğlence görürlerse, ona doğru sökün ederler.) buyurdu.»
Bu hadîs mürseldir. Fakat Ebû Avâne ile Taberî onu mevsûl olarak da rivayet etmişlerdir.
Taberî. 'nin rivayetinde Câbir (Radiyallahû anh) « Medîne Tilerden biri evlenirse, cariyeler onun düğününda kaval çalarlar, halk onların başına üşüşür ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ayakta bırakırlardı. Ondan dolayı bu âyet nazil oldu.» demişdir.

Abdullah b. Humeyd'in tefsirinde rivayet olunan Dihye hadîsinin sonunda şu ibare de vardır: «Bunun üzerine Peygamber (Saîlattahü Aleyhi ve Sellem) :
— Nefsim kabz-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki benimle hiç bir kems» kal m ayın caya kadar birİbirİnizin peşinden gitseydiniz şu vâdî mutlakaa sizin üzerinize ateş akıtırdı; buyurdular.»
İbni Abbâs tefsirinde bu hâdiseyi Enes (Radiyallahû anh) şöyle anlatıyor: «Bir cuma günü biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in yanında, onun hutbesini dinlerken mesciddekiler anîden davul zurna sesleri işittiler. Medîneliler'eŞam 'dan bir kervan buğday ve kuru üzüm getirdiği vakit sevinçlerinden onu çalgılarla karşılarlardı. O gün Feygamfcer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken Dihye'nin kervanı gelmişdi. Derken cemâat Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'i bırakarak dışarı çıktılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Burada kimler kaldı?» diye sordu. Ve orada Ebû Bekir, Omer, Osman, Ali, İbni Mes'ûd ve Ebû Huzeyfe'nin âzadlısı Salim kaldığını, kalanların oniki erkekle bir kadından mürekkep bir cemâat olduğunu gördü. Bunun üzerine (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz :
Sonrakileriniz, evvelkilerinize tâbi olaydı, şu vâdî sizin üzerinize ateş kesilirdi. Lâkin Allah bana sizin sebebinizle ihsanda bulunarak mescidden
çıkanlardan azabı kaldırdı.» buyurdu. Ve mezkûr âyet indi. Buna benzer başka rivayetler de vardır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Cuma namazında cemaata hatibi terk ederek dağılırlarsa, kalanlarla imamın namazı hâlleri üzere devam eder.
İbni Battal diyor ki: «İmam cuma namazına cemaatla niyet ettikten sonra cemâat dağılırlarsa, kılınacak namaza ne hüküm verileceği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Sevrî'ye göre, bütün cemâat dağılır da yalnız iki kişi kalırsa imam namazı iki rek'ât olarak kıldırır. Bir kişi kalırsa dört rek'ât üzerinden kılar. Ebû Sevr: İmam, bu namazı cuma olarak kıldırır; demişdir.»
Hanefî1er'den imam A'zam'a göre, cuma namazında cemâat imama uyduktan sonra cemâatin dağılmalarını îcâb eden bir arıza vuku bulur da, bütün cemâat dağılır; imam yalnız başına kalırsa rükû' veya secde etmemiş olmak şartı ile imam namazı yeniden kılar; fakat bu sefer öğleye niyetlenir. îmam Ebû Yûsuf ile imam Muhammed'e göre, cemâat, namaza niyetlendikden sonra dağılırlarsa, imam o namazı cuma olarak tamamlar.
Bir rivâyetde Müzeni 'nin kavli dahî budur.
Cemâat rükû' veya secdeden sonra dağılırlarsa bil'ittifâk cuma olarak tamamlar. Yalnız imam Züfer'e göre: İmam bu namazı Öğle olarak kılar.
îmam Mâlik'e göre: Cemâat namaza niyetlendikten sonra dağılırlar daf dönmelerinden ümîd kesilirse imam o namazı dört rek'ât olarak tamamlar. Aksi takdirde o namaız nafile olarak kılar ve cemâatin gelmelerini bekler. Cemâat, imamla bir rek'ât kıldıktan sonra dağılırlarsa Eşheb ile Abdülvahhâb'a göre, imam o namazı cuma olarak tamamlar. Müzeni 'nin ihtiyar ettiği kavil budur.
Sühnûn'a göre, bu suret dahî niyetlendikden sonra dağılmak gibidir.
İshâk : «Eğer imamla beraber oniki kişi kalırsa, imam o namazı curnâ olarak kıldırır.» demişdir.
İmam Ahmed b. Hanbel'in zahir olan sözüne bakılırsa, cuma namazı kılınmak için aleddevâm kırk kişilik cemâat bulunması lâzımdır.
Nevevî diyor ki: «İmam cuma namazı için şart olan kırk kişilik cemâat ile namaza niyetlense de, sonra cemâat dağılsalar, bu mes'ele hakkında beş kavil vardır. Esah olan kavle göre imam o namazı öğle olarak tamamlar.»
Müzeni'nin bu mes'elede iki kavli vardır. Birinci kavle göre: İmam o namazı yalnız başına cuma olarak tamamlar.
İkinci kavle göre: Şayet, iki secdesi ile birlikde bir rek'ât kilmışsa, o namazı cuma olarak tamamlar.
Bâzıları: «İmam ile birlikde bir kişi kaldıysa, imam o namazı cum'a olarak tamamlar.» demişlerdir.
İbni Münzir: «İmam İle birlikde iki kişi kalmışsa, imam o namazı cuma olarak tamamlar.» demişdir. Büveytığ'nın rivayeti de budur.
Hâsılı her namazda kırk kişi cemâat kalmasının şart olup olmaması hakkında iki kavil vardır. Şart değildir dediğimiz takdirde bir kaç kişinin kalması şart mıdır, değilmidir? Bu husûsda iki kavil vardır. «Birkaç kişi şart değildir.» dersek, ilk rek'at ile ikinci rek'at arasında fark olup olmaması babında yine iki kavil vardır. «Vardır.» dediğimiz takdirde kaç kişinin bulunması şart olacağı hususunda yine iki kavil vardır. Birinci kavle göre üç, ikinciye göre iki kişi bulunması şartdır.-
Aynî şöyle diyor: «Bunu kısaca ifâde etmek istersen, bu mes'elede beş kavil vardır, dersin. Şöyle ki:
a) Cuma namazını ne suretle olursa olsun imam öğle olarak tamamlar. Sahîh olan kavil budur.
b) Ne suretle olursa olsun cuma olarak tamamlar.
c) İmamla birlikde iki kişi kalırsa, cuma olarak; aksi takdirde öğle namazı olarak tamamlar.
d) İmamla beraber bir kişi kalırsa imam, o namazı cuma olarak tamamlar.
e) Bütün cemâat yahut cemâatdan bâzıları secdeleri ile birlikde bir rek'at kıldıktan sonra dağıtırlarsa, imam o namazı cuma olarak tamamlar. Aksi takdirde öğle olarak kılar.»
2- Bir kişinin cuma namazı kılması sahîh olamıyacağına icmâ-ı ümmet vardır. Yalnız Zahirî 'lerden İbni Hazm (384-456)'in rivayetine göre bâzı kimseler bir kişinin de öğle namazı gibi cuma kılacağına kaail olmuşlardır.
3- İmam A'zam'a göre: Cuma namazında imamdan mâada en az üç kişilik cemâat bulunmak iktizâ eder. îmam Züfer ile L'eys b. Sa'd'in kavi.Heri de budur.
Îbnü'l-Münzir mezkûr kavli Evzâî'den ve birer kavil olmak üzere Sevrî ile Ebû Sevr 'den rivayet etmişdir. Müzenî dahî bu kavli ihtiyar etmişdir.
İmam Ebû Yûsuf la imam Muhammed'e göre: İmamdan mâada iki kişilik cemâatin bulunması kâfidir. Bir kavle göre Sevri ile Ebû Sevr de buna kaaildirler. Hasan-ı Basrî. 'nin mezhebi dahî budur.
4- Cuma namazının cemâat sayısı hakkında zikri geçen iki kavilden mâada onîki kavil daha vardır. Şöyle ki:
a) Nehaî ile Hasan b. Hayye ve zahirîlere göre. İmamdan mâada bir cemâat kâfidir.
b) İkrime'ye göre yedi kişi;
c) Rabîa 'ya göre dokuz;
d) İbni Habîb'in imam Mâlik 'den rivayetine göre: Otuz;
c) Ömeru'bnü Abdilâzîz'e göre: Mevâlîden olmak çartı ile kırk kişi;
f) İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in zahir olan kavline göre: Yaz kış göç etmeyen hür, mukîm, âkil ve baliğ kırk kişi;
g) îmam Ahmed 'den bir rivayete göre: elli kişi;
h) Mâzirî'nin bir rivayetine göre: Seksen;

ı) Yine Mâzirî'nin bir rivayetine göre: Muavyen olmayan bir
j) Rabîa ile imam Mâlik'e göre: oniki;
k) İmam Mâlik 'den bir rivayete göre onüç;
1) Başka bir rivayete göre yirmi kişi ile cum'a namazı kılınır.

39- (864) Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Mansûr'dan, o da Amr b. Mürra'dan, o da Ebû Ubeyde'den, o da Kâ'b b. Ucra'dan naklen rivayet etti. Demiş ki :
«Kâ'b, mescide girdi. Abdurrahmân b. Ümmi Hakem oturduğu yerden hutbe okuyordu. Kâ'b :
— Şu habise bakın! Oturduğu yerden hutbe okuyor. Hâlbuki Allah Teâlâ (onlar bir ticâret veya eğlence gördükleri vakit, ona doğru sökün ettiler de seni ayakta bıraktılar.) buyuruyor; dedi.»
Hadîsin isnadında Hz. Ka'b'm mescide girdiğini ve «şu habise bakın!..» dediğini söyliyen zât ya Ebû Ubeyde yahut bizzat Kâ'b Ucra'dır. Böyle kendisi için «Ben» demek lâzımken, ismini söyliyen râvîlere çok tesadüf olunur. Onlar, bunu ya tevâzuan yahut da başka bîr nükteden dolayı yaparlar.
Hz. Kâ'b'm okuduğu âyeti istidlali şöyledir: Allah Teâlâ Hazretleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Jin ayakta hutbe okumakda olduğunu haber vermişdir. Binâenaleyh Abdurrahmân'm da hutbeyi ayakta okuması îcâb ederdi. Çünkü Teâlâ Hazretleri
«Sizin için Resûlüliah'da güzel bir örnek vardır» buyurduğu gibi, bir bir âyetde : «Ona tâbi' olun!»,'başka bir âyetde de «Resul size ne getirirse, onu hemen alın!» buyurmuşdur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahî «Benİ nasıl namaz kılarken gördüyseniz, siz de öyle kılın!» emrini vermişdir.
Hz. Kâ'b'm bu sözleri büyüklerin münkerât işlediğim görünce onları, bundan vazgeçirmeye çalışmak lâzım geldiğine delildir.

12- Cuma'yı Terk Edenler Hakkında Gösterilen Şiddet Babı

40- (865) Bana Hasen b. Aliy El-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Tevbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye —ki İbn Seliâm'dır—, Zeyd'den (yâni kardeşinden) naklen rivayet etti. Zeyd, Ebû Sel-lâm'dan dinlemiş. Ebû Sellâm demiş ki: Bana, Hakem b Mînâ[10] rivayet etti. Ona da Abdullah b. Ömer ile Ebû Hüreyre rivayet etmişler. Onlar da Resûlüllah (Saîiallahü Aleyhi ve Sellem)'i minberinin basamakları üzerinde şöyle buyururken işitmişler :
«Yâ bir takım adamlar cuma namazlarını terk etmekden vazgeçerler yahut Allah, onların kalplerine muhakkak sûrefde mühür vurur,da bir daha gafillerden olurlar!»
Ved': Terketmek, demekdir. Nahiv ulemâsı «Yedeu» kelimesinin masdan ile mazisinin araplar taarfmdan kullanılmadığını iddia etmişlerdir. Hadîs-i şerif onların bu iddiasını reddetmektedir. Resûl-İ Ekrem (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in araplann en fasihi olduğunda şüphe yokdur. Bu hadîsde «yedeu» fiilinin masdarını, başka bir hadîsde de mazisini kullandığına göre nahiv ulemâsının bu husûsdaki iddiaları yersiz kalır.
Hatm : Mühürlemek ve Örtmek, mânâlarına gelir. Reyn de ayni mânâya kullanılır. Bâzıları aralarında fark görmüş ve: «Reyn: Biraz mühürlemek; tab': Biraz kilitlemek; ikfâl: muhkem sûretde kilitlemek, mânâlarına gelir.» demişlerdir.
Kaadı İyâz'ın beyânına göre bu lâfızların mânâsı hususunda kelâm ulemâsı ihtilâfa düşmüşlerdir. Ehl-i sünnet ulemâsı : «Bunlardan murâd: Kalpde küfrü halketmekdir.* demişlerdir.
Bâzıları, lütuf ve hayır sebeplerinin yokluğu mânâsına geldiğini, bir takımları da bunlar cuma namazına gelmiyenlerin aleyhine şehâdet kas-dedildiğini söylemişlerdir. Hattâ: «Bu bir alâmetdir, Allah Teâlâ onu cuma namazına gitmeyenlerin kalplerinde yaratır. Melekler hangi kulun medhe hangisinin zemme lâyık olduğunu, bu alâmetden anlarlar.» diyenler olmuşdur.
Ehl-i sünnet ulemâsından bâzılarına göre lütuf : Tâatı halk etmekdîr. Bir takımları: «Tâata kudret halketmekdir.» demişlerdir. Binâenaleyh hadîs-i şerîfdeki «kalperi mühürleme»den murâd: Ehl-i sünnete göre küfrü halketmekdir.
İbni Mâce 'nin Hz. Câbir'den rivayet ettiği şu hadîs de bu mânâyı te'yîd eder :
«Allah Teâlâ cum'âyı size bu sene, bu ayda, bu günde, benim şu ma-kaamımda kıyamete kadar farz kıldı. İmdi her kim benim hayâtımda veya benden sonra âdil yahut zâlim bir imamı olduğu hâlde cum'âyı hakîr görerek veya inkâr ederek kılmazsa, Allah onun İki yakasını bir yere getirmesin ve işinde ona bereket vermesin! iyi bilin ki tevbe edinceye kadar o kimsenin namazı, zekâtı, haca ve orucu yokdur. Onun hiç bir hayrı yokdur. Tevbe edenin tevbesini Allah kabul eder.»
Gerek bu sözü gerekse onun üzerine atfedilen gaflet mes'elesini: «Allah Teâlâ'nm lütfü değil de, onun zıddı olan hizlânı yaratmasıdır.» şeklinde, tefsir mu'tezilenin kavlidir. Onlar kalplerin mühürlenmesini bu mânâya almışlardır. Mu'tedle taifesi «Kul, fi'lini kendi yaratır.-» iddiasında bulundukları için lütfü bu iddiaya muvafık sûretde tarife çalışmış ve: «Lütuf, Allah Teâlâ'nm kulda yarattığı beyyine, akıl ve idrâk gibi bir şeydir ki, o şey bulunduğu vakit kulun îmân edeceğini bilir.» demişlerdir..

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Cuma kılman câmi'lere minber yapmak bilittifâk sünnetdir.
2- EkserTi ulemâ bu hadîsle ve cuma âyeti ile istidlal ederek, cuma namazının farz-ı ayın olduğunu kabul etmişlerdir. Şâfiî1er'den bâzılarına göre cuma namazı farz-ı kifâyedir. Bunlar:
«Cemaatla kılınan namaz sizden birinizin yalnız kıldığı namazdan daha faziletlidir » hadîsi ile istidlal etmiş; ve «Hadîsin umûmunda, cuma namazı da dâhildir. Görülüyor ki Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sçllem) yalnız kılman namaza da fazilet isbât etmişdir. Çünkü cemaatla kılınan namazın efdaliyyeti bunu iktizâ eder.» demişlerdir.
Bâzıları İbni Vehbin, imam Mâlik 'den «cuma namazı,-sünnetdir.> dediğini nakletmişse de, bu nakil doğru değildir. Çünkü İmam Mâlik hiç bir zaman cuma namazının sünnet olduğunu söylememişdir. Yalnız köyler hakkında: «Evleri biribirine bitişik olan köylüler, İmamları emrettiği takdirde cuma namazını kılmalıdırlar. Çünkü cuma sünnetdir.» demişdir. Hz. İmam bu sözü ile köyün, kasaba ve şehir sıfatında olmadığını anlatmak istemişdir.
Bâzıları: «Köylüler, şehirlilere kıyâsen cuma kılarlar. Eğer cuma namazı kılmalarını, köyün âmiri emrederse imam Mâlik'e göre cuma kılmaları daha müekked şekilde lâzım olur.» demişlerdir.
Şu hâlde imam Mâlik kendi İçtihadı ile hükmettiği bu mes'eleye «sünnet» demişdir. Yoksa ona göre de cuma namazı farzdır.

13- Namazı ve Hutbeyi Hafif Tutma Babı

41- (866) Bize Hasen b. Rabî' ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'den, o da Câbir b Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş :
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kılardım Onun namazı orta, hutbesi dahî orta idi.»

42- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe île İbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Ze keriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Simâk b. Harb, Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir çok namazlar kılıyordum. Onun namazı orta, hutbesi de orta İdi.»
Ebû Bekr'in rivayetinde: «Zekeriyyâ' Simâk'den» denilmiştir.
Kasd :.Orta demektir. Araplar orta boylu adama ve orta halde yaşayışa kasd derler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hep kim cemaata namaz ktldmrsa hafif futsun!» buyurmuşlardır. Çünkü namazı uzun tutmak bahusus yaz gecelerinde cemaata zorluk verir. Bir de uzatmada bir nevi' tesannu vardır.
îmam olan kimsenin cemaatin hâlini göz önünde bulundurarak ona göre hareket etmesi gerektiğini evvelce görmüştük.

43- (867) Bana Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb b. Abdilmecîd, Cafer b. Muhammed'd en, o da Babasından, o da Câbir b. AbdiIlâh'dan naklen rivayet etti. Demiş ki :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); hutbe okudu mu gözleri kızarır; sesi yükselir, ve hiddeti artardı. Hatta bir orduyu tehdîdde bulunarak: (düşman) akşama sabah size baskın yapacak diyen (ordu kumandanı) gibi olur; ve şehâdet parmağı ile orta parmağını yan yana getirerek:
«Ben kıyamete şunlar (in bir birine olan yakınlığı) gibi yakın (bir zamanda) gönderildim.» der; ve şöyle devam ederdi:
«Bundan sonra (malûmunuz olsun ki) sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Irşadların en hayırlısı da Muhammed'in irşadıdır. Umurun en kötüsü, sonradan çıkarılanlarıdır. Her bid'at dalâlettir.» der; Sonra :
«Ben her mü'mine kendi nefsinden ileriyim. Bir kimse (ölürken) mal bırakırsa o mal onun yakınlarına âiddir. Fakat borç veya çoluk çocuk bırakırsa bana âid ve benim üzerİmedir.» buyururlardı.

44- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl rivayet etti (Dedi kî) : Bana Ca'fer b. Muhammed, babasından naklen rivayet etti. Demiş ki: Câbir b. Abdülâhı :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cuma günkü hutbesi şöyle idî : (evvelâ) Allaha hamdü sena eder, sonra onun ardınca sesi yükselmiş olarak konuşurdu... diyerek yukariki hadîs gibi rivayet ederken işittim.

45- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Süfyân'dan, o da Ca'fer'den, o da babasından, o da Câbir'der naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve Seîlem) cemaate hutbe okurken. (Evvelâ) Allaha lâyık olduğu veçhile hamdü sena eyler; sonra :
«Bir kimseye Allah hidâyet verirse artık onu saptıracak yoktur; Allanın saptırdığına da hidâyet verecek yoktur. Sözün en hayırlısı Allanın Kitabıdır.» buyururdu. Bundan sonra râvî hadîsi Sakafî'nin hadisi gibi rivayet etti.
Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbe esnasındaki hiddeti hakkında Kaad îIyaz şunları söylemiştir: «Tehdîd eden ve korkutan kimsenin hükmü budur. Hiddetinin artmasından murâd: Resûlül-lah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyin hiddetli bir kimse sıfatı takınmasıdır. Bu şekilde hareketi; şeriata muhalif gördüğü bir hareketi yasak etmek için de olabilir. Vaizin sıfatı dahî böyle konuşacağı şeye uygun olmalıdır...»
Nevevî : «Resûlüilah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellemf'in fazla hiddetlenmesi ihtimâl büyük bir inzâr ve tehdîdde bulunacağı zamana mahsustur.» diyor.
Hadîsdeki «saat» kelimesi hem merfû' hem de mansûb olarak rivayet edilmişse de mansub rivayeti daha meşhurdur. Bu takdirde kelime mef-ûlü ma'adır.
«Yakrunu» kelimesi dahî bazı rivayetlerde «yakrinu» şeklinde zapte-dilmiştir. Fakat onun da meşhur ve fasîh olan kıraati «yakrunu» dur.
Sebbâbe: şehâdet parmağı demektir. Bu kelime sebbetmek yani söğ-mekden alınmadır. Araplar söğerken şehâdet parmağı ile işaret ettikleri için ona bu isim verilmiştir.
Kaadî Iyâz'in beyanına göre Besûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ?in şehâdet parmağı ile orta parmağını bir yere getirerek: «şunlar gibi...» buyurması ya birbirlerine pek yakın olduklarını temsildir. Yânı şu iki parmağın aralarında nasıl başka bir parmak yoksa, kıyametle benim aramda da başka peygmber yoktur; demektir. Yahud aralarındaki müddetin yakınlığını takriben beyandır. Nitekim bir hadîsde :
«Dünyanın Ömrü yedi basamaktır; ben yedinci basamakta gönderildim»
buyurulmuş; başka bir hadîsde,de: « İsrâfî1i gördüm. Sûru kapmış; üfürmek için kendisine izin verilmesini bekliyor.» denilmiştir.
«Emmâ ba'dü» İmam Sîbeveyh'e göre «her ne olursa olsun-» ma'nasma gelir. Bu ta'bîr, sözün evveli ile sonunu bir birinden ayırmak için kullanılır. Ferrâ' bunun «emmâ ba'den». «emmâ ba'dü» ve «emmâ ba'dün» şekillerinde okunmasını tecviz etmiştir.
«El-Muhkem» nam eserde bunun: «Sana ettiğim duadan sonra...» ma'-nasına geldiği bildiriliyor. Bazıları: «geçen sözden sonra» yahut «bana ulaşan haberden sonra» ma'nasına geldiğini söylemişlerdir.
— Bu sösü ilk defa kimin söylediği ihtilaflıdır. Taberânî'nin merfû' olarak rivayet etti Ebû Mûse'1 Eş'arî hadisine göre Hz. Davûd (Ateyhisselâm)'dır. Bir çok\nüfessirler bunun «fasl-ı. hıtâb» olduğunu ve Hz. Davûd (Aleyhîsselâm)'a verildiğini beyan etmişlerdir. Muhakkak ulemâya göre fasl-ı hıtâb: hakla bâtılın arasını ayırmaktır.
Mezkûr ta'bîri ilk defa Ya'rub b., Kahta rî kullanmıştır; diyenler bulunduğu gibi, Kuss b. Sâide'nin söylediğini iddia edenlerde vardır. Bu gün «emmâ ba'dü» ta'bîri hutbelerde hamdü sena ile hatibin söylemek istediği asıl mevzuun arasında ve tasnîfâtda kullanılır,
«Hüdâ» kelimesi Müs1im'in «Sahîh» inde hânın zammîle rivayet olunmuşsa da başka yerlerde hânın fethî ve dalın sükunu ile «hedy» şeklinde zaptedilmiştir. Herevî, «hedy» i yol diye tefsir etmiştir. Bu tefsire göre hadîsin ma'nası: «yolların en güzeli Muhamnıed^n yoludur.» demek olur.
Hûda : irşâd ve delâlet ma'nasına, geldiği gibi bâzan: kalpde îman
halketmek ma'nasında da kullanılır: «gerçekten sen doğru yola hidayet edersin» ayet-i kerîmesi birinciye,
«Şüphesiz ki sen dilediğine hidâyet veremezsin; lâkin dilediğine Allah hidâyet verir, âyet-i kerimesi ikinci ma'nâya misâldir.
- «Kul kendi fi'linin ve bu meyanda îmân ve hidâyetinin halikıdır» diyen Kaderiyye taifesi «hidayet» keilmesinin her yerde dua ve ir-' şâd ma'nasına geldiğini iddia etmişlerdir. Fakat Teâlâ Hazretlerinin :

«Allah D5r-ı Selâma daVet eder; ve dilediğini doğru yola hidâyet buyurur.» âyet-i kerimesi onların bu fâsid mezhebini reddeder. Çünkü âyet duâ ile hidayetin bir olmadığını göstermektedir.
Bid'at: eskiden örneği olmayı pyeni çıkarılan şey demektir. Bu kelime ekseriyetle dînde çıkarılan yenilikler ma'nâsında kullanılır Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «her bid'aî dalâlettir.» sözü bir âmm-i mahsustur. Bu ifâde ile o: «ekseri bid'atlar dalâlettir.» demek istemiştir
Ulemâ bid'atı: Vâcib, mendûb, haram, mekruh ve mubah olmak üzere beş kısma ayırırlar. Meselâ:
1- Kelâm ulemâsının usulünce deliller tertîb ederek dinsizlere red cevabı vermek ve emsali vazifeler vâcib;
2- İlmî kitaplar tasnif etmek, mektepler ve kışlalar yapmak gibi şeyler mendûb;
3- Muhtelif yemekler ve çeşitli meşrubat kullanmak mubahtır. Haram ile mekruh belli oldukları için onlara misâl vermeye lüzum görülmemiştir.
Nevevî diyor ki: «Söylediklerim böylece bilindikden sonra anlaşılır ki bu hadîs âmm-ı mahsustur. Buna benzeyen sair hadîsler de öyledir. Hz. Ömeru'bnü'l-Hattâb (Radiyallahû anh)'m terâ-vîh hakkında: «Ne güzel bidat bu!» demesi bizim söylediklerimizi te'yîd eder.»
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Ben her mü'mine kendi nefsinden ileriyim» sözü Teâlâ Hazretlerinin :
«Peygamber mü'm ini ere kendi nefislerinden İleridir...» âyet-i kerimesine uymaktadır. Buradaki evleviyyetten murâd: daha yakın yahut daha haklı olduğunu bildirmektir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mü'minlere dâima din ve dünyalarına yarayacak, onları iki cihan-de mes'ud edecek şeyleri emreder. Nefis ise tabiatı iktizası şerre daha
meyyaldir. Onun içindir ki Hz. Yusuf (Aleyhtsselâm)
«Ben nefsimi temize çıkarmıyorum; zîrâ nefis cidden kötülüğü emredicidir.» demişti.
Ashab-ı Kiram hakîkaten Resulü Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizi kendi nefislerinden ileri tutarlardı. Başta Uhud gazas olmak üzere bütün gaza ve seferlerdeki hareketleri bunu isbât eder.
îmam Nevevî bu hususta; şunları söylemiştir: «Ulemamız diyor ki: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir kimsenin yiyeceğini almaya muztar kalsa o kimsenin pek ziyade ihtiyaç;, bile olsa onu alabilir. Sahibinin hiç bir mumâneat göstermeyip yiyeceği ona vermesi icâbeder. Yalnız bunun vukuu görülmemiştir.
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) .«Her kim borç veya çoluk çocuk bırakırsa bunlar bana aid ve benim borcumdur» buyurmakla kendinin her mü'mine kendi nefsinden ileri olduğunu tefsir ve izah buyurmuştur. Filvaki' islâmiyetin ilk zamanlarında bir kimse borçlu ölür, de borcunu ödeyecek mal bırakmazsa Resulü Zîşân (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz onun cenaze namazını kılmaz; bu suretle ashabının nazar-ı dikkatlerini celbederek ihmalkârlıktan onları men' ederdi. Sonraları müyesser olan fütuhat sayesinde müslümanların maddî vaziyetleri düzelince böy-lelerin borçlarını bizzat Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) üzerine aldı ve bil fiil ödemeye başladı.
Nevevî bu hususda da şunları söylemektedir: «Böyle bir borcu ödemek Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem)1e vacibmi idi yoksa onu sırf lütfü kereminden mi ödüyordu? bu husus ulemamız arasında ihtilaflıdır. Esah olan kavle göre vâcibtir. Bunun Peygamfcei (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) 'in hasâisinden olup olmadığında dahî ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre onun hasâisındandır. Binaenaleyh geride hiç bir mal bırakmadan borçlu olarak vefat eden kimsenin borcunu devlet reisinin Beytül-malden ödemesi lâzım gelmez; velev ki Beytülmal Zengin olsun ve bunda daha mühim bir iş de bulunmasın.
«Fakat borç veya çoluk çocuk bırakırsa bana âid ve benim üzerime-dir.» cümlesinde hem leffi neşr-i müretteb hem de îcâz vardır. Cümleden murâd: «çocuklarına bakmak bana âid, borcunu ödemek de benim üzerime düşen bir vazifedir.> demektir.
Çocuklara Beytülmalden ilk defa nafaka veren Hz. Ömer (Radiyallahû anh) olmuştur. Ebû Bekr (Radiyalîahû anh) Beytül-malden nafaka verme hususunda müslümanlar arasında fark yapmaz ve: «Bunlar Allah için çalıştılar; binâenaleyh ecirleri de Allah'a âiddir. Bey-tülmaldeki nafaka ise gelip geçici bir arazdır. Ondan iyiler de yer kötüler de. Bu onların amellerinin karşılığı değildir.» dermiş.
Hz. Ömer (Radiyallahû anh) bilâkis müslümanlar arasında teremde bulunur: «Ben Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Seîlemj'e karşı harbe-' denleri, onunla birlikde düşmanına karşı harb edenlerle bir tutamam.» ermiş. Çocuklara Beytülmalden yiyecek, yağ ve para verir; fakat memedeki çocuklara bir şey tahsis etmezmiş. Hatta bir akşam emmek isteyen bir sabîye rastlamış. Annesi onu emzirmi'yörmuş. Hz. Omer (Radiyallahû anh) emzirmesini emredince. Kadın': «emzirirsem Ömer buna Beytülmalden bir şey vermez» demiş. Hz. Ömer (Radiyallahû anh): «Hayır!
Ömer ona nafaka takdir eder.» diyerek çocuğun emmesini te'mîn etmiş. Ondan sonra yeni doğan çocuklara senede yüz dirhem nafaka bağlamış.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler :

1- Hatibin, hutbeyi büyük göstermek için sesini yükseltmesi, sözünü düzgün ve konuşacağı mevzua uygun bir şekilde ayarlaması müste-habtır.
2- Va'zlarda, cuma ve bayram hutbelerinde ve keza tasnif edilen kitapların başlarında «emmâ ba'dü» ifâdesini kullanmak müstehaptır. Buhârî bunun müstehab olduğunu beyan hususunda bir bâb tahsis
etmiştir.
3- İmâm Şafiî bu hadîsle istidlal ederek: «Hutbede Allah'a hamdetmek farzdır. Başka bir kelime hamdin yerini tutamaz.» demiştir.

46- (868) Bize İshâk b. İtrâhîm ile Muhammed b. Müsennâ ikisi birden AbdüTa'lâ'dan rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ dedi ki: Bana Ab-dül'a'lâ —ki Ebû Hemmâmdır— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd, Amr b. Saîd[11]'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas'dan naklen rivayet etti ki Dımâd Mekke'ye gelmiş. Kendisi Ezd-i Şenûe kabilesinden olup delilere okurmuş. Mekkeli bazı alçakların «Muhammed delidir» dediklerini işitmiş. Bunun üzerine (kendi kendine) : «Şu zâtı bir görsem!.. belki Allah ona benim elimde şifâ nâsîb eder» demiş. Sonra ona tesadüf ederek: «Yâ Muhammedi Ben delilere okurum; hem Allah benim elimde dilediğine şifâ ihsan eder. Okumamı istermisin?» demiş. Resûiüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu mukaabelede bulunmuş:
«Şüphesiz ki hamd Allaha mahsustur. Biz ona hamd eder; ondan yardım dileriz. Her kime Allah hidâyet verirse artık onu şaşırtacak kimse yoktur. Kimi şaşırtırsa onu da hidâyete erdirecek yoktur. Ben Allahdan başka ilâh olmadığına, bir Allah olup şeriki bulunmadığına; Muhammed'in de onun kulu ve resulü olduğuna şehâdet ederim. Bundan sonra. ...» Dımâd :
— Şu sözlerini bana bir daha tekrarla! demiş. Resûiüliah (Satlallahü Aleyhi ye Sellem) bunları ona üç defa tekrarlamış. Bunun üzerine Dımâd: «Vallahi ben kâhinlerin sözlerini de, sihirbazların sözlerini de, şâirlerin sözlerini de dinledim; ama senin şu sözlerin gibi hiç bir

söz işitmedim. Bunlar gerçekten deryanın dibine vardı. Ver elini sana islâmiyet üzerine bîat edeyim!» diyerek ona bîat etmiş. Resûiüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kavmin için de mi?» buyurmuşlar. Dımâd :
—(Evet) kavmim nâmına da., demiş. Derken Resûiüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir tarafa) bir seriyye göndermiş. Bunlar Dımâd'm kavmine uğramışlar. Seriyyenin kumandanı askerlerine:
— Bunlardan bir şey aldınız mı? diye sormuş. Oradakilerden biri:
— Ben onlardan bir matara aldım; demiş. Kumandan:
__ Onu sahibine iade edin; çünkü bunlar Dımâd'm kavmidir; mukaa-
belesinde bulunmuş.
Dımâd, Sa'd b. Bekir kabilesine mensûbdur. İsminin Dımâm olduğunu söyliyenler de vardır. Rivayete nazaran câhiliyet devrinde Resûiüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dostu imiş. Sa'd b. Bekir kabîlesi/Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin süt dayıları sayılır. Çünkü sütannesi Halime (Radiyallahû anha) bu kabileye mensûbdur. Kabile İbni tshâk'ıı beyânına göre dokuzuncu Hi< rî yılında müslüman olmuşdur.
Hadîs-i şerif deki ,«Rîh»"den murâd: Delilik ve cin çarpmasıdır. Bâ; rivayetlerde «Ruhlardan dolayı okurdu.» deni mişdir. Ruhlardan murâd: Cinlerdir. İnsanlara görünmedikleri cihed] rüzgâr gibi olduklarından, kendilerine bazen «rûh», bazen de «rîh» deni mişdir. Binâenaleyh mezkûr cümleden murâd: cin çarpmasından dola^ okuyup üflemekdir.
«Nâûs» kelimesi «Kaamûs» şeklinde de rivayet e'dilmişdir. Kaad Iyâz, Müslim 'den başka hadîs imamlarının, onu hep «Kaamûs şeklinde rivayet ettiklerini, Müslim'in ekseri nüshalarında ise k< Hmenin «Kaaûs» olarak zaptedildiğini, Ebû Muhammed b. Saîd ise onu «Tâûs» diye rivayet ettiğini beyân etmişdir. Lügat ulemâsn dan bâzılarının beyânına göre «Kaamûs» : Denizin ortası; diğer bâzılar na göre: Derin yeri, demekdir. «Denizin dibi» mânâsına geldiğini söyl yenler de vardır.
«Kaaûs» un dahî «Kaamûs» mânâsına geldiğini söyliyenler vardı Müs1im'in rivayetinde burada görüldüğü vecihle «Nâûs» şeklinde zat tedilmişdir. Bu husûsda Ebû Mûse'l-Asgahânî şunları sö; lemektedir: «Sair rivayetlerde bu kelime: Kaamûs, diye rivayet edilmi dir. Kaamûs: Denizin ortası ve derin yeri, demekdir. Bu kelime Müs1im'in rivayet ettiği İshâk b. Râhuye 'nin «Müsned» ine mevcut değildir.
Müs1im'in bu gibi lâfızları rivayet etmesinin sebebi şudur ki, ıı san bazen bir kelimeyi arar da, hiç bir kitapda bulamaz ve neticede ş sırır kalır. Müslim benim kitabıma bakınca bu kelimenin aslını ı mânâsını anlamışdır.»
Resûlüllah {Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) bütün hutbelerine hamdü sei ile başlar, ondan sonra ekseriya şehâdet de getirirdi. Daha sonra «Emn ba'dü» der ve maksada geçerdi. Konuşması gayet açık, sâde ve k' olurdu. Bütün hutbelerine hamd-ü sena ile başlaması gerek Kitâbu1ah'a uymak, gerekse bütün nimetleri Allah Teâlâ'nm ihsan ettiği düşünmek nokta-i nazarından pek mâkûl ve yerinde bir hareketdir.
Fahr-i Kâinat (ScdUûlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hutbelerinde e seriyetle Kur'ân-ıKerîm âyetlerinden bahsederdi.,Üstelik kendileri] Allah tarafından bir lütf-u ihsan olmak üzere «Cevâmiu'l-Kelîm» yânı sözle pek çok mânâlar ifâde edebilme hasleti bahşolunmuşdu. Bu sebep söylediği sözler, dinleyenler üzerinde dipsiz derya hissi uyandırıyordu. T1 tekim Hz. Dımâd' üzerinde de ayni te'sîri icra etmişdir.

47- (869) Bana Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahmân b. Abdilmelik[12] b. Ebeer, babasından, o da Vâsıl b. Hay-yân'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ebû Vâil şunları söyledi: Bize Am-mâr hutbe okudu, ama hutbeyi hem kısa; hem de feelîğ bir şekilde okudu. Minberden inince (kendisine).
— Yâ Ebe'l-Yakzân! Hakîkaten vecîz ve belîg bir hutbe îrâd ettin. Biraz daha uzatsan iyi ederdin, dedik. Bunun üzerine Ammâr:
— Ben, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Şüphesiz ki kişinin namazı uzun, hutbeyi kısa tutması anlayışlı olduğuna alâmetdir. Binâenaleyh siz, namazı uzun tutun fakat hutbeyi kısa kesin. Muhakkak beyânın sihir olanı vardır.» buyururken işittim, dedi.
Bu hadîsin isnadı hakkında Dârakutnî istidrâkde bulunmuş ve: «Hadîsi Vâs1ı1'dan yalnız îbni Ebcer rivayet etmişdir. A'meş'in rivayeti buna muhâlifdir. Hâlbuki A'meş, Ebû Vâil hadisini daha iyi bellemişdir. O, bu hadîsi Ebû Vâil 'den, Ebû Vâil de Hz. İbni Mesûd 'dan rivayet etmişdir, demişse de, evvelce de gördüğünüz vecihle bu gibi istidrâklerin bir kıymeti yokdur. Çünkü İbni Ebcer mevsuk ve mütemed bir râvîdir. Mevsuk rivayeti ise makbuldür.
Hadîs-i şerif namazın hafif kılınmasını emreden meşhur hadîslere muhalif değildir. Zira babımızın birinci hadîsinde Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in gerek namazının, gerekse hutbesinin orta derecede olduklarını görmüştük. Buradaki namazın uzunluğundan murâd: Alelıtlak değil, hutbeye nisbetle namazın daha uzun olmasıdır. Yâni hutbe esâs/it-tibârı ile kısa olacak; ona nisbetle namaz, biraz daha uzun tutulmakla yine or,ta dereceyi bulacakdır. .
«Muhakkak beyânın sihir olanı vardır.» cümlesi hakkında Kaadı îyâz iki te'vîl bulunduğunu söylemişdir. Birinci te'.vîle göre bu cümleden1 murâd: Zemm'dir. Çünkü beyânın bâzısı kalpleri cezbeder. Ve adetâ sihirlemiş gibi onları istediği yere çekerek tıpkı sihir gibi günâha girmesine sebeb olur. Bundan dolayıdır ki İmam Mâlik «El-Mu vatta'» da bu hadîsi mekruh sözler meyânında zikretmişdir. Bu hadîs hakkında onun mezhebi de budur.
İkinci te'vîle göre, bu cümle medh ifâde eder. Çünkü Allah Teâlâ Hazretleri kullarına beyânı öğretmiş olmakla imtinânda bulunmuş ve onu sihire benzetmişdir. Zîra sihire olduğu gibi beyâna da kalpler meyleder. Esâs itibârı ile sihir, sarfetmek yâni değiştirmek, demekdir. Beyân da kalpleri değiştirerek davet ettiği tarafa çeker.
Nevevî bu ikinci te'vîlin sahîh ve muhtar olduğunu söylemektedir.

48- (870) Bize Ebû Bekir b. EM Şeyhe AU Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Süfyân'dan, o da Abdüla-zîz b. Ruf ey[13]'den, o da Temîm b. Taraf e'den, o da Adiyyu'bnu Hâtîm'-den naklen rivayet etti ki, Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında hutbe okuyarak :
— Her kim Allah ve Resulüne itaat ederse, muhakkak doğru yalu bul-tnuşdur. Onlara isyan eden ise muhakkak sapmişdır; demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen ne fena hatîbsİn! (onlara diyeceğine) Allah ve Resulüne isyan eden İse muhakkak sapmışdır de.» buyurmuşlar.
îbi»i,;Nünıeyr «Gavâ» kelimesini «Gaviye» şeklinde söyledi.
Kaadı îyâz'in beyânına göre, ulemâdan bir cemâat: «Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellemyin hatibe îtirâz etmesi: zamiri ortak kullanarak, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYi Allah Teâlâ ile müşterek yaptığı içindir. Zîra tesniye zamiri müsâvaat îcâb eder. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir zaman Allah Teâlâ ile müsavi tutulamı-yacağı cihedle cümleyi tesniye zamiri ile değil,

ayrı ayrı isimlerini zikrederek atıf sureti ile tertîb etmesi gerekirdiğini kendisine tembih buyür-muşdur. Nitekim Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) başka bir hadîsde:
(Sizden biriniz Allah ile filan zât dilerse, demesin. Lâkin Allah dilerse sonra filan da dilerse, desin.) buyurmuşlardır.» diyorlar. Fakat Kaadi İyâz bu ta'lîli beğenmemiş, ve şunları söylemişdir: «Doğrusu Re-sûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in o hatibi nehiy buyurmasına sebeb şudur ki: Hutbelerde esâs, açık ve izahlı olmakdır. Onlarda rumuz ve îşâ-retden sakınmalıdır. Bundan dolayıdır ki sahih rivayetlerde sabit olduğuna göre Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bir kelimeyi söyledimi, iyice anlaşılması için onu üç defa tekrar edermiş. Birinci kavil bir çok sebeplerden dolayı zayıfdır. O, sebeplerden biri de şudur:
Bu gibi tesniye zamirleri Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir çok sahîh hadîslerinde tekerrür etmişdir. Nitekim Peygamber (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mü'mine, Allah İle Resulü başkalarından daha sevgili olmalıdırlar.» buyurmuşlardır. Bu gibi hadîsler çoktur. Mezkûr hadîslerde tesniye zamî-ri kullanması, vaaz hutbesinde söylenmiş olmadıkları içindir.
Bu hadîsler, bir hükmü öğretmekden ibâretdirler. Böyle yerlerde söz ne kadar az olursa, bellemek de o kadar kolaylaşır. Va'z hutbelerinde ise hâl böyle değildir. Onlardan murâd: Söylenilenleri bellemek, değildir. Maksat, ibret almakdan ve nasihati tutmakdan ibâretdir: Ebû Davud'un sahîh bir isnâd ile îbni Mes'ûd (Radîyallahû anh)'dan rivayet ettiği şu hadîs de ayni müddeâyı te'yîd eder :
«Resûlüllah (SalUıllahü Aleyhi ve Seîlem), bize hacet hutbesini öğretti. Bu hutbe şöyledir : Hamd Allah'a mahsûsdur. Biz, ondan yardım diler; ondan mağfiret niyaz eyler; nefislerimizin şerlerinden Allah'a sığınırız. Al-lah kime hidâyet verdiyse artık o kimseyi yoldan çıkaracak yolcdur. Bir de kîmi şaşırttı ise, ona da hidâyet verecek yokdur. Ben, AllahMan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim; Muhammed'in, onun kulu ve Resulü olduğuna da şahidim. Allah, onu hak dînle bir beşîr ve nezir olarak kıyametin önünde göndermişdİr. Her kim Allah ve Resulüne itaat ederse, muhakkak doğru yolu bulmuşdur. Onlara isyan eden ise şüphesiz yalnız kendisine zarar vermişdir. Allah'a hiç bir zarar îraz edemez.»
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Ashâb-ı kirâm'ma hitabet tâlimleri yaptırmışdır. Sa'd b. Cübeyr tarîki ile Hz Ebû'd-Derdâ *dan rivayet olunan bir hadîsde :
«Bir defa Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kısa bir hutbe okudu. Sonra : Yâ Ebâ Bekir! Kalk, bir hutbe de sen oku! buyurdu. Ebí Bekir kalkarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHern^ın hutbesinden daha kısa bir hutbe okudu. Sonra Ömer'e :
— Yâ Ömer! Bir hutbe de sen oku! buyurdu.
Ömer de Ebû Bekir'inkînden daha kısa bir hutbe okudu. ResûlüMah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) daha başkalarına da bu minval üzre emir buyurarak hutbeler okuttu. Nihayet :
— Ey IbnİUmmi Abd! Şimdi de sen bir hutbe oku! buyurdu. İbni Mes'ûd hemen ayağa kalkarak Allah Teâlâ'ya hamd-ü senadan sonra şunları söyledi :
— Ey cemâat! Rabbimiz Allah Teâlâ'dır. Dînimiz : Azız islâm dîni; -Eliyle Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem\e işaret ederek.- Peygamberimiz de şu zâtdır. Allah ve Resulünün bizim için seçtikleri her haberi biz de beğendik; ona razı olduk. Es-Selamü aleyküm.
Bunun üzerine Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— İbni Ummü Abd isabet etti; İbni Ümmü Abd doğru söyledi, buyurdular.» denilnüşdir.
Kaadı İyâz diyor ki: « Müs1im'in iki rivayetinde (Gavâ) kelimesi vav'ın fetih ve kesri ile zaptedilmiş ise de, doğrusu fetihle oku-makdır. Bu kelime, şerre düşkünlük göstermek, mânâsına gelen (gayy)'-dan alınmışdır.
Yâni İbni Nümeyr'in (gaviye) şeklindeki rivayetini Kaadi İyâz doğru bulmamışdır.

49- (871)" Bize Kuteybetü'bnu Saîd ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve İshâk-i Hanzalî top dan İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Kuteybe ded ki: Bize Süfyân, Amr'dan naklen rivayet etti. Anır, Atâ'dan, o da Safvân b. Ya'lâ [14]'dan, o da babasından naklen haber verirken işitmiş. Ya'lâ, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemyi minber üzerinde:
«Cehennemlikler [15] : Ey Mâlik! diye çağrışacaklar.» âyet-i kerimesini okurken işitmiş.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu Bed'i'l - Halk» in bir iki yerinde ve «Kitâbu't-Tefsîr» de; EbûDâvûd «Hurûf bahsinde; Nesâî dahî ayni bahis ile «Tefsir» de muhtelif râvüerden tahrîc etmişlerdir.
Mâlik:, cehennemi bekleyen meleğin ismidir. Burada kelime tam olarak zikredilmişse de, Buhârî'nin rivayetinde «Yâmâli» şeklinde murahham münâdâ yapılmışdır. Murahham olduğuna göre bu kelimeyi «Yâmâli» ve «Yâmâlu» şekillerinde okumak caizdir.
Hadîs-i şerif hutbede kıraatin meşru olduğuna delildir. Bu bâbda ihtilâf yok ise de, bunun vâcib olup olmadığı ihtilaflıdır.
Nevevî, Şâfiîler'i kastederek: «Bizce sahih olan kavle göre vâ-cipdir. Kıraatin en azı bir âyetdir.» diyor.
Yine bu hadîs, cehennemle korkutmanın caiz olduğuna delildir.
Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hutbede okuduğu âyet-i kerime (Zuhruf) sûresindedir. Bu âyetin biraz yukarsmda kıyâmetde mü'minlere yapılacak hüsn-ü muamele ve ikram beyân buyu-rulmakta, ondan sonra küffârın hâllerine geçilmektedir. Onlar hakkında da:
«Şüphesiz ki mücrimler ebedî olarak cehennem azabında kalacaklardır. Kendilerine hiç bir hafiflik gösterilmeyecek; azâb içinde ümitsiz bir hâlde susup kalacaklardır. Onlara biz zulmetmedik fakat onlar kendileri zâlimdiler. Cehennem muhafızına :
— Ey Mâlik! (Ne olur) Rabbin bizim işimizi bitir i versin (yâni bizi öldürsün), diye çağrışacaklar; o da:
— Siz mutlaka bekliyeceksiniz. Vallahi biz, size hakkı getirdik lâkin çoğunuz hakkı çirkin gördünüz, diyecek.» buyurulmuşdur.

50- (872) Bana Abdullah b. Abdirrahmân ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den, o da Amra binti Abdirrahmân'dan, o da Am-ra'mn bir kız kardeşinden naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben Kaaf sûresini cuma günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in ağzından öğrendim. Onu her cuma minberde okuyordu.

(...) Bu hadîsi bana Ebû't-Tahir dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İn-ni Vehb, Yahya b; Eyyûb'dan, o da Yahya b. Saîd'den, o da Amra'dan, o da Amra binti Abdirrahmân'ın kendinden büyük olan bir kız kardeşinden naklen Süleyman b. Bilâl hadîsi gibi haber verdi.
Bu hadîsin senedinde Hz. Amra 'nm kız kardeşinin, ismi beyân edilmemişse de, hadîs-i şerif yine de hüccet olmağa sâlihdir. Çünkü Amra (Radiyaliahû anha) 'nın kendinden büyük olduğu bildirilen bu kız kardeşi dahî sahâbîyyedir. Ashâb-ı kiram'm hepsi âdil ve mevsûk-durlar. Binâenaleyh onlardan herhangi birinin isminin bilinmemesi hadîsin sıhhatine zarar vermez.
Ulemâ mezkûr kadının ezberlemek, için neden Kaaf sûresini ihtiyar ettiğini beyân etmiş ve ezcümle :
«Çünkü bu sûre ölümü, Öldükden sonra dirilmeyi, şiddetli va'zları, te'-kidli yasakları ihtiva eder.» demişlerdir.
Hadîs-i şerif bundan önceki hadîs gibi hutbe esnasında Kur'ân okumanın meşru olduğuna delildir. Yine bu hadîs hutbede Kaaf sûresini

veya hiç olmazsa onun bir kısmını okumanın müstehab olduğuna delildir.

51- (873) Bana Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) :. Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bijte Şu'be, Huheyb'den o da Abdullah b. Muhammed [16] b. Ma'n'dan, o da Hârisetü'bnu Nu'mân'm bir kızından naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
«Ben, Kaaf sûresini ancak Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem). 'in (mübarek) ağzından belledim. Onu her cuma hutbede okurdu. Bizim tandırımızla, Resûlüllah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem)'\n tandırı birdi.»

52- (...) Bize, Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. İbrâhîm b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Muhammed b. İs-hâk'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana Abdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm EI-Ensârî, Yahya [17] b. Abdillâh b. Abdirrahmân b. Sa'd b. Zürâra'dan, o da Ümmü Hişâm [18] binti Hârisete'bni Nu'mân'dan naklen rivayet etti. Ümmü Hişâm şöyle demiş :
«Gerçekden iki sene yahut bir seneden biraz fazla müddet zarfında bizim tandırımızla Kesûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem/in tandırı birdi. Ben Kaaf sûresini ancak Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)>'in dilinden öğrendim. Onu her cuma cemaata hutbe îrâd ederken minberde okurdu.
Bu hadîsin senedindeki Sa'dü'bnu Zürâra hakkında bâzıları Es'adü'bnu Zürâra demişlerdir. Fakat Kaadı İyâz 'in beyânına göre doğrusu burada olduğu gibi Sa'd 'dır. Bütün nüshalarda bu isim Sa'd olarak zikre dilmişdir. Yanlız Hâkim (321-405) : «Doğrusu, Es'ad'dır. Bâzıları Sa'd olduğunu söylemişlerdir.» demiş ve bunu böylece Buharı 'den rivayet ettiğini bildirmiş-se de, Buhârî'nin târihinde bunun zıdmm kaydedildiği görülmektedir. Buhâri: «Bu zât'ın ismi Sa'd'dır. Es'ad olduğunu söy-liyenler de vardır. Fakat bu bir vehimden ibâretdir.» demektedir. Bu suretle Hâkim 'in sözü kendi aleyhine inkilâb etmiş olur.
Es'adü'bnu Zürâra, Hazrec kabilesinin reisidir. Bu hadîsde zikri geçen Sa'dü'bnu Zürâra onun kardeşidir. Sa'd Yahya ile Amra 'nın dedeleridir. Sa'd islâmiyete yetişmişdir. Ancak kendisi bazılarınca münafıklar zümresinden sayıldığı için bir çok siyer ulemâsı onu sahabe meyânında zikretmemişlerdir.
Hadîsin birinci rivayetinde Hârisetü'bnu Nu'mân'm kızı Nekire olarak zikredilmişse de, ikinci rivâyetde isminin Ümmü Hişâm olduğu bildirilmişdir. Hz. Ümmü Hişâm:
«Bizim tandırımızla, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in tandırı fcirdi.» demekle, evinin Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evine pek yakın olduğuna ve bu suretle Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hâllerini herkesden ziyâde vâkıf olup, onları bellediğine işaret etmişdir.

53- (874) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdrîs, Husayn'dan, o da Umâratu'bnü Rueybe'den naklen rivayet etti. Rueybe, Bişru'bnü Mervân'ı minber üzerinde ellerini kaldırırken görerek: Allah bu ellerin cezasını vçrsin! Vallahi ben Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) (duâ ederken) gördüm; ellerini şu kadarcıktan fazla kaldırmıyordu; dediğini söylemiş; ve şehâdet parmağı ile (ne kadar kaldırdığına) işaret etmiş.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Husayn b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etti. Hu-sayn: «Ben Bişru'bnü Mervân'ı cuma günü ellerini kaldırırken gördüm. Bunun üzerine Umâratü'bnü Rueybe şunları söyledi...» diyerek yukarıki hadis gibi rivayet etmiş.
Bu hadîsde fi'le kavil denilmiştir.: Arapçada bu caizdir. Araplar:
«elile şöyle yaptı» ma'nasına: derler. Hadîs-i şerîfden şu hükümler çıkarılmıştır:
1- Hutbede duâ ederken el kaldırmamak sünnettir. İmam Mâlik ile Şafiî1er'in ve diğer bâzı ulemanın mezhebleri budur. Kaadîlyâz selefin bâzıları ile bâzı Mâ1ikî1er'in el kaldırmayı mubah gördüklerini nakletmiştir. Bunlar Peygamber (Sallülahü Aleyhi ve Sellem) 'in yağmur duası okuduğu cuma hutbesinde ellerini kaldırdığını gösteren hadîsle istidlal ederler.
El kaldırmaya kaail olmayanlar: «Resûlüllab. (Sailattahü Aleyhi ye Sellem) o hutbede yağmur taleb ettiği için ellerini kaldırmıştır; bu arızı bir sebebtir.» derler.
2- Bu hadis Ashâb-ı kirâm'in dîn babında son derece dikkatli davrandıklarım gösterir.

14- İmam Hutbe Okurken Tehiyye Namazı Kılma Babı

54- (875) Bize Ebu'r-Rabî' ez-Zehrânî ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hammâd —ki İbni Zeyddir— Arar b Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Bir cuma günü Peygamber (SallaltahüAleyhi veSellem) hutbe okurken bir adam çıka geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Namaz kıldın mı ey fülân!» diye sordu. Gelen zât:
— Hayır; cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kalk namaz kıl!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ije Ya'kubu Devrakî, İbni Uleyye'-den, o da Eyyûb'dan, o da Amr'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) 'den naklen Hammâd'ın dediği gibi rivayet etti. Yalnız (burada râvî) iki rekâtı zikretmemiştir.

55- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile îshâk b. İbrâhîm rivayet ettiler. Kuteybe (Bize rivayet etti) ta'bîrini kullandı. İshâk ise: Bize Süf-yân Amr'dan naklen haber verdi, dedi. Amr, Câbir b. Abdillâh'ı şunları söylerken işitmiş ;,
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü hutbe okurken mescide bir adam girdi. Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Sen namaz kıldın mı?» diye sordu. Adam :
— Hayır; dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kalk da iki rekât namazı kıl!» buyurdular.
Kuteybe'nin rivayetinde: «Kalk iki rek'ât namaz kıl! buyurdu.» denilmiştir.

56- (...) Bana Muhammed b. Kâfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. İbni Kâfi' dedi ki: Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İb-ni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr haber verdi. O da Câbir b. Abrîillâhı şöyle derken işitmiş: Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) cuma günü minberde hutbe okurken bir adam geldi. Resûlütlah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ona :
«Sen iki rekât namaz kıldın mı?» diye sordu Gelen zât :
— Hayır; cevâbını verince Resûlütlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıl!» buyurdular.

57- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed —yânî tbni Ca'fer— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Amr'-dari rivayet etti. Amr şöyle demiş: Ben Câbir b. Abdillâh'dan dinledim ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) hutbe okurken :
«Sîzden biriniz cuma, günü imam minbere çıktıkdan sonra mescide gelirse iki rek'âf namaz kılsın!» buyurmuşlar.

58- (...) Bize Kuteybetti'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. E.
Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebu'z-ZübeyrMen oda Câbir'den naklen haber verdi, ki şöyle demiş: Cum günü Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) minber üzerinde otururken Sü-leyk-i Gatafânî geldi; ve îıamaz kılmadan oturdu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ona:
«Sen iki rek'ât namaz kıldın mı?» diye sordu. Süieyk :
— Hayır, cevabını verdi. Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kalk da onları kıl!» buyurdular.

59- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Aliyyü'hnü Haşrem ikisi birden îsâ b. Yûnus'dan rivayet ettiler. İbni Haşrem dedi ki: Bize îsâ, A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Câ-bir şöyle demiş: Cuma günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken Süleyk-i Gatafânî geldi ve oturdu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Yâ Süleyk! Kalk iki rek'ât namaz kıl! ama onları hafif tut!» buyurdu. Sonra şunları söyledi:
«Biriniz cuma günü imâm hutbe okurken gelirse hemen iki rek'ât namaz kılsm; ve onları hafif tutsun!»
Bu hadîsi Buhârî «cuma» ve «Teveccüd» bahislerind.e, Ebû Davud, Tirmizi, Nesaî veîbni Mace «Namaz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki bazı rivayetlerinde ismi tasrîh edilmeden sadece «bîr adam» diye zikri geçen zât Süleyk b. Hüdbete-1 Gatafâni (Radiyallahû anh)'dır. Hz. Süleyk fukaradan olup üstü başı yarı çıplak denilecek derecede pejmürde imiş. Binaenaleyh cemaat onun halini görsünler de kendisine tesadduk-da bulunsunlar diye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbeyi keserek iki rek'ât namaz kılmasını emir buyurmuş; o namazını bitirmeden hutbeye devam etmemişlerdir.
İmam Nevevî (631-676) bu hadîsin şerhinde şunları söylemiştir: «Bütün bu hadîsler Şafiî, Ahmıed, İshâkve fakîh mu-haddislerin mezhebine sarahaten delâlet etmektedirler. Onların mezhebine göre bir kimse cuma günü imam hutbe okurken girse iki rek'ât te-hiyye-i mescid namazı kılması müstehab olur. Oiîıi kılmadan oturmak mekruhtur. Bu namazı hafîf tutmak da müstehabtır; ta ki ondan sonra hutbeyi dinlemeye imkân bulsun. Bu mezheb Hasan-ıBasrî ile başkalarından da nakledilmiştir.
Kaadî Iyâz, İmam Mâlik ile Ley s, Ebû Hanîfe ve Sevrî 'nin sahabe ve tabiînin cumhurunun buna kaail olmadıklarını söylemiş: bu kavil Ömer, Osman ve Alî (Radiyatlahû anhûm) hazerâtından da rivayet olunmuştur, demiştir.
Bu zevatın hüccetleri imamı dinlemeyi emreden hadîsdir. Onlar bu hadîsleri te'vîl ederek: Sü1eyk'in çıplak olduğunu söylemişler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'in onu kaldırarak namaz kıldırmasını, cemâat görsün de ona sadaka versinler ma'nasma almışlardır. Bu te'vil bâtıldır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (Biriniz cuma günü imam
(Biriniz cuma günü imam.hutbe okurken gelirse iki rek'at namaz ktlı-versin ve bu iki rek'atı hafif tutsun!) hadîsi onu reddetmektedir. Mezkûr hadîs asla te'vîl götümeyen bir nassdır. Ben bu sahîh hadîsi duyan bir âlimin ona muhalefette bulunacağını zannetmem.» Nevevî'nin sözü burada sona erdi.
Hanef îler'den Kemâl İbni Hümâm (788-861) «Fethü'l-Kadîr» adlı meşhur eserinin «Cuma» bahsinde «Kütübü Sitte» imamlarının Hz Ebu Hüreyfe 'den tahrîc ettikleri insât hadîsini ele almış ve: «Cuma günü imam hutbe okurken yanındakine sus dersen boş bo-ğazlık etmiş olursun» mealindeki mezkûr hadîs hakkında şöyle demiştir:
«Bu hadîs delâlet tarîkîle hutbe okunurken namazın ve tehıyye-i mescidin memnu' olduğunu gösterir. Çünkü rütbe rtibarîle sünnetten ve te-hiyye-i mescidden daha yüksek olan emri bîl ma'ruf hutbe esnasında yasak edilirse bunların yasak edilmesi evleviyyette kalır. Şayet bir kimse tehiyye-i mescid namazını kılarken imam minbere çıkarsa iki rek'atta selâm verir. Şöyle bir i'tiraz vârid olur da: «Muâraza vukuunda ıbâre delâlete tercih edilir. Muâraaz da sabit olmuştur. Zîrâ bir hadîsde: (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken bir adam geldi. Resûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
{Namaz kıldın mı ey fülân? diye sordu. O zât hayır, cevabını verdi. Efendimiz: iki rek'at namaz kıl, ama hafif tut! buyurdular.) denildiği ileri sürülürse cevâbı şudur:
Bundan muâraza lâzım gelmez. Çünkü o zât namazını bitirinceye kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hutbeyi kesmiş olması caizdir; netekim öyle de olduğunu Taberânî «Sünen» inde Hz, Enes (Radiyallahû anh)'d&n Katâde tarîkîle rivayet etmiştir. Enes (Radiyallahû anh) şöyle demiştir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken mescide bir adam girdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona : Kalk da iki rek'at namaz kıl! dedi. Ve o zât namazını bitirinceye kadar hutbeyi kesti» Taberâni, bu hadîsi Muhammed b. Ubeyd el-Abdî 'nin müsned olarak rivayet ettiğini fakat bu hususta vehme kapıldığını söylemiş; sonra ayni hadîsi î-maiîı Ahmed b. Hanbel 'den tahrîc etmiş; ve: «doğrusu işte .bu mürsel olan rivayettir» demiştir. Biz mürsel hadîsin hüccet olduğuna kaailiz. Binaenaleyh bize onun muktezasmca i'tikad dahi vâcib olur.
Sonra hadîsin merfu' rivayeti bir ziyâdedir. Çünkü daha önceki rivayete muâraza etmemiştir. Önceki rivayetlerde Resûlüllah (Sallaiİahü Aleyhi ve Sellem) 'İn hutbeyi kesip kesmediğine dair br şey yoktur. Mevsuk ra-vînin ziyadesi ise makbuldür. Mücerred ziyadeden dolayı râvînin hatâ ettiğine hükmolunamaz. Aksi takdirde hiç bir ziyadenin kabul edilmemesi lâzım gelir. Müs1im'in bu hadîsdeki ziyâdesine gelince: Mezkûr'ziyâdede: «Biriniz imam hutbe okurken gelirse hemen iki rek'at namaz kılsın; ama bu rek'atları hafif tutsun!» buyuruluyor ki bu söz, namazın hatîb sustuğu zaman kılınması istenmesine münâfî değildir. Zîrâ Peygamfcer (Sallcdlahü Aleyhi ve Sellem) 'in hutbeyi kestiği sabit olmuştur. Yahut Hz. Sü1eyk'in bu namazı henüz hutbe esnasında namaz kılmanın haram edilmediği zamanlara tesadüf etmiştir. Bu suretle bu delâlet muârazadan da salim kalır.»
Buhâri şârihi Aynî, Nevevî 'nin sözlerini naklettikden sonra- şunları söylemişdir: «Ulemâmız bu hadîsleri Nevevî'nin söylediği şekilde te'vîl etmemişlerdir ki, onlara bu,derkçe-teşnî'tte bulunmaya hakkı olsun. Onlar mezkûr hadîslere başka cevaplar vermişlerdir...»
Aynî verilen cevapları sıralarken evveîa' Kemâl İbni Hümam'm söylediklerini tamâmiyle nakletmiş, sonra sözüne şöyle devam etmişdir:
«îkinci cevap: Hz. Süleyk'in gelişi, Peygamber (Sallaiİahü Aleyhi ve Sellem) 'in hutbeye başlamasından önce idi. Nitekim Nesâî «Sünen» inde Sü1eyk hadîsi için bir bâb tahsis etmiş, sonra Hz. Câbir (Radiyâllahû anh)'m rivayet ettiği Süle-yk hadîsini şöyle tahrîc eylemişdir.

Resûlüllah (SalUtlUthü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde otururken Süleyk-i Gatafânî geldi ve namaz kılmadan oturdu. Peygamberı (Sallcdlahü Aleyhi ve Sellem) ona :
— İki relc'ât namaz kıldın mı? diye sordu; Sü1eyk:
— Hayır! cevâbını verince:
— Kalk da onları kıfıver! buyurdular.
Üçüncü cevap: Bu hâdise, namazda konuşmak nesh edilmezden önce vukuu bulmuşdur. Sonraları konuşma neshedilince hutbe esnasında namaz da nesh edilmişdir. Çünkü hutbe cuma namazının yarın yahut şartı hükmündedir. Tahâvî diyor ki: Cuma günü imam hutbe okurken yanımdakine (sus!) diyenin muhakkak sûretde lağv etmiş olduğunu Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bildiren rivayetler tevatür derecesine varmışdir. Bir kimsenin, arkadaşına hutbe esnasında (Sus!) demesi lağv olursa, imamın bir adama (Kalk namaz kıl) demesi dahi lağv olur. Böylelikle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sü1eyk'e verdiği emrin nehiyden önce olduğu sübût bulur...
İbni Şihâb : İmamın minbere çıkması, namaza nihayet verdiği gibi, hutbeye başlaması da cemâatin konuşmasına son verir; demişdir.
Sa'lebetü'bnu Ebî Mâlik: Ömer (Radiyaüahû anh) hutbe için minbere çıktımı biz susardık; diyor.
Kaadı İyâz: Hz.Ebû Bekir, Ömerve Osman (Radfyallahû atrhûm)'ün hutbe esnasında namaz kılmayı men eder-diklerini söylemişdir. İbnü'l - Arabî dahî: O anda namaz kılmak üç vecihden dolayı haramdır, diyor ve bunları şöyle îzâhediyor:
a) Teâlâ Hazretleri «Kur'ân okunduğu vakit siz onu dinleyin.» buyuruyor. Şu hâlde i-mamln başlamış olduğu bir farzı mescide giren nasıl terkeder de, farz olmayan» bir-şeyle: iştigâl edebilir?
b) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: (Yanındakine: Sus! de dinmi. muhakka lâğv etmiş-olursun) buyurduğu sabit -olmuşdur.. Bu mes'e-lede asıl rükün ve farz. olan emri bilmaİFÛr, nehiy anilmünker hutbe esnâ-i sında haram olunca, nafile ibâdetin haram olması e^leviyyette kalır..
c) Bir adam cuma namazı kılınırken camiye gû"se nafile namaz Joit. maz.. Hutbe de bir namazdır. Çünkü namazda hararmolan amel ve konuş-, ma hutbede:de haramdır.ı Süleyk hadîsine gelince: mezkûr,hadîsjbû kaaidelerje dört vecihden muarız değildir:
a) Çünkü bu* hadîs haber-i vâhitdir.
b) Hâdisenin namaa esnasında konuşma mubah olduğu zaitıanlarda geçmiş olması ihtimâli vardır. Çünkü târihini bilmiyoruz.
c) Peygamber (SaHttUakil Aleyhi -veSellem) Hz. Süleyk ile konuşarak ona (kalk namaz kıl!) deyince, hutbe dinlemenin farziyyeti Süleyk (Radryallahâanh)'dan sakıt olmuşdur. Zira o esnada hutbe kesilmiş, Eesûîüllah (Sallallahü AkyhiveSelîem)'m ona verdiği emirden başka dinleyecek bir.-şey kalmamışdır.
d) Hz. Süleyk'in üstü-başı pelrziyâde pejmürde idi. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun bu hâlini cemâat görsünler de, kendisine tesaddukda bulunsunlar diye namaz kılmasını emretmişdi. Hattâ îbni Bezîze'nin rivayetinde Sü1eyk'in çıplak olduğu hildirilmişdir ,Hutbe, esnasında namaz kılmayı tecviz etmiyenler Hz. Ebû
fiaîd-i Hudrî hadîsi ile de istidlal ederler. Merfû olarak rivayet edilen bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem): (İmam hutbe okurken namaz kılmayın!) buyurmuşdur.
Bir delilleri de Hz. Osman cuma guslünü terkettiği vakit Ömer (Radiyallahû anh)'m ona inkârda bulunmasıdır. Hz. Ömer, Osman (Radiyallahû anhûma) yıkanmadığından dolayı muâhaze etmiş fakat mescide girdiğinde ne iki rek'at namaz kılmasını emrettiği ne de Hz. Osman'in böyle bir namazı kendiliğinden kıldığı asla nakledil-memişdir. Bu husûsda başka deliller de vardır. Ezcümle Hâl1id-i Hâzzâ'in rivayetine nazaran Hz. Ebû Kılâbe cuma günü imam hutbe okurken mescide gelmiş ve namaz kılmadan oturarak, hutbe dinlemişdir. Hz. Ukbetü'bnu Âmir'in:
— îmam minberde iken namaz kılmaz-günahdır, dediği rivayet olunur, İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunan bir hadîsde ResâHüfcrıı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— (Biriniz, imam minberde iken mescide gelirse, namaz kılması ve konuşması memnudur.) buyurmuşdur.
îmam Şafiî 'nin mezhebine göre imamın minbere oturması ile iki rek'at Tahiyyetü'I-Mescid namazı sakıt olur. Binâenaleyh Sü1eyk hadîsi ona delîl olamaz.
Bâzıları Hanefîi1er'in delillerini çürütmek için: Hanefiî1er'in gösterdikleri bütün deliller merdûtdur. Çünkü bir şeyde asıl olan adem-i husûsiyyet yâni sebebine mahsûs olmayıp, bütün efradına şumû-!lü bulunmasıdır, demişlerdir. Buna Hanefiîler tarafından verilen cevap şudur: Evet, husûsiyyet için karine bulunmazsa bu söz doğrudur. Fakat burada husûsiyyet için karîne vardır ve şudur: Ebû Saîdi Hudrî (Radiyallahû anh) 'dan Nesâî'nin tahrîc ettiği hadîsde: (Cuma günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hutbe okurken pejmürde kıyafetli bir adam geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ona :
— Namaz kıldın mı? diye sordu. Gelen zât:
— Hayır! cevâbını verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
— İki rek'at namaz kıl! buyurdu ve cemâtı sadaka vermeye teşvik etti. Bunun üzerine cemâat bir takım elbiseler getirdiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bunlardan iki tanesini o zâ,a verdi. Ertesi cum'a zât yine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hutbe okurken geldi. Pey-qamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) cemâati sadaka vermeye teşvik ediyordu. O zât hemen üzerindeki iki elbiseden birini vermek istedi bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
— Bu adam gecen cum'a günü pejmürde bir kıyafetle geldi de, ben cemaata ona sadaka vermelerini emrettim; cemâat bir takım elbiseler verdiler. Ben, kendisine bunlardan iki tanesinin verilmesini emrettim, şimdi gelmiş benim sadakayı emrettiğimi görünce kendisine verdiğini iki «İbneden birini tasadduk etmek istiyor. Sen, elbiseni at! buyurarak o zâtı sadaka vermekden nehyetti.) buyurulmuşdur.
Görülüyor ki: Resulü ilah (Sallallahü Aleyhi ve Seüemyin o zâta iki rek'at namaz kılmayı emir buyurması, cemâat onun pejmürde hâlini müşâhade etsinler de, kendisine sadaka versinler diye imiş. Çünkü maksadı bu ria-mazla sünneti ikaame ettirmek olsaydı, Ebû Hüre y re hadîsinde: (İmam hutbe okurken arkadaşına: Sus! dedinmi muhakkak lağv etmiş olursun.) buyurmazdı. EbûHüreyre hadîsi bilittifâk şahindir. Onun sıhhati hakkında hiç bir kimsenin hilafı yokdur. Hattâ tevatür derecesine yakındır. Hutbe hâlinde farz olan emr-i bilma'rûfu menederse, sünneti yahut müstahabı ifâdan menetmesi evleviyyette kalır.»
Aynî bundan sonra muhalifleri tarafından Hanefiîler'e yapılan bütün itirazları ve kendilerine verilen cevapları sıralamış ve sözlerine şöyle devam etmiştir: «İmam hutbe okurken camiye gelen kimsenin naam zkılmakdan menedilmesi bir çok sahabe ve Tabiîn (Radiyallahuanha)'dan dahî rivayet olunmuşdur.
Bu bâbdaki Sahâbe-i kiram 'dan murâd: Ukbetü -bnü Âmir, Sa'lebetü'bnö Ebî Mâlik,, Abdullah b. Safvân, Abdullah b. Ömer ve,Abdullah b Abbâs (RadiyaUahû anhûm)'düx,
Ukbetü'bnü Âmir 'den rivayet olunan eseri Tahâvî tahrîc etmişdir. Bu eserde Hz. Ukbe:
(İmam minberde iken namaz kılmak günahdır.) demişdir.

Sa'lebetü'bnü. Mâlik (Radiyallahû anh) 'in eserini dahî sa-hîh bir isnâdla Tahâvî rivayet etrnişidr Hz. Sa'lebe:
(İmam'ın minber üzerinde oturması, namaz kılmaya nihayet verir.) demişdir.
Abdullah b. Safvân Hazretlerinin eserini sahîh bir isnâdla yine Tahâvî rivayet eder. Mezkûr eserde Hişâm b. Urve :
(Abdullah b. Safvân b. Ümeyyeyi cuma günü mescide girerken gördüm: Abdullah b. Zübeyr minberde hutbe okuyordu. İbni Safvân'm Üzerinde bir gömlek ve cübbe ile iki de mest vardı. Başına sarık sarmışdı. Rüknü istilâm[19] etti. Sonra Selâm sana, AHah'ın rahmeti ve bereketleri de sana! diyerek oturdu; namaz kılmadı.) demişdir.
Abdullah b. Ömer ile Abdullah b. Abbâs (.Radiyallahû anhûm) ıün eserlerini de Tahâvî rivayet etmişdir. Bu eserde :
(îbni Ömer ile İbni Abbâs, cuma günü imam minbere çıktığı vakit konuşmayı ve namaz kılmayı kerih görürlerdi.) denilmektedir.
Tabiîn 'den murâd: Şa'bî ÜeZührî, Âlkame, Ebû Kılâbe ve Mücâhid hazerâtıdır.
Şa'bî 'nin eserini Tahâvî sahîh bir isnâdla Şureyh 'den rivayet etmişdir. Mezkûr esere göre Şa'bî, imam minbere çıktıkdan sonra camiye gelirse, nafile namaz kıZmazmış.
Zührî 'nin eserini Tahâvî yine sahîh bir isnâdla tahrîc etmişdir. Bu esere göre Zührî 'ye cuma günü imam hutbe okurken mescide giren bir kimseni nne suretle hareket edeceği sorulmuş; Zührî:
(Oturur; nafile namaz kılmaz.) cevâbını vermişdir.
Al karne, Ebû Kılâbe ve Mücâhid hazerâtmm eserlerim dahî sahîh isnâdlarla Tahâvî tahrîc etmişdir. Bu eserler dahî bâzısı kavlen, bâzısı da fi'len olmak üzere imam hutbe okurken nafile namaz kılınamiyacağına delâlet ederler.
Görülüyor ki Sahabe ve Tâbiîn'in büyüklerinden olan bu zevat .S.üleyk hadîsi ile amel etmemişlerdir. Onunla amel olunacağını iblseler, elbette onuu terketmezlerdi. Şu hâlde mu'terizin yaptığı îti-râz bâtıl olur.
Gerçi hadîs imamlarından bir cemâatin rivayet ettikleri Ebû Katâde hadîsinde Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in::
(Biriniz mescide girdimi, oturmadan önce iki rek'at namaz ki Is versin.) buyurduğu bildirilmişdir. Mezkûr hadîs âmm'dır. Cuma günü imam hutbe okurken mescide girenlere de, daha başkalarına da şâmildir. Ancak hadîs mutlak değil; namaz kılmanın helâl olduğu hâllerde camiye girenlere mahsûsdur. Görülmüyor mu ki güneş doğarken, batarken veya semânın tam ortasında iken mescide giren bir kimse bu zamanlarda namaz kılamamaktadır. Çünkü mezkûr zamanlarda namaz kılmak yasak edü-mişdir. Cuma günü de Öyledir. Hutbeyi dinlemek vâcib olduğu için hutbe okunurken giren kimse nafile namaz kılamaz. Çünkü o anda kılınan namaz, hutbeyi dinlemeğe manîdir...»
Hâsılı Aynî muhalifleri taarfından Hanefiîlerin delilleri hakkında söylenilen bütün sözleri en mukni' nakli delillerle reddetmiş, bu suretle «imam hutbe okurken camiye giren kimsenin nafile namaz kılması mekrûhdur.» c.yenlerin haklı olduklam meydana çıkmışdır.

15- Hutbe Esnasında Birisine Bir Şey Öğretme Hadisi Babı

60-(876) Bize, Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Mugîra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Hilâl rivaye etti. Dedi ki: Ebû Rifâ'a şunları söyledi:
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in yanına vardım; hutbe okuyordu :
— Yâ Resûlallah! Yabancı, dînini sormaya gelmiş; dîninin ne olduğunu bilmeyen bir adamım, dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) bana döndü ve hutbesini bırakarak tâ yanıma kadar geldi. Kendisine bir sandalye getirdiler. Zannederim ayakları demirdendi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sandalyenin üzerine oturarak, Allah'ın kendisine öğretmiş olduğu bilgilerden bana da öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek, onu sonuna kadar tamamladı.»
Bu hadîsde zikri geçen «Hasibtu» fiili «Sahîh-i Müslim den başka kitaplarda «Hiltu» şeklinde rivayet edilmişidr. Bu fiillerin ikisi de «zann ederim» manasınadır.
Kaadı îyâz'm beyânına göre İbni Hazza' rivayetinde bu fiiEn yerine «Haşeb» denilmiş; İbni Kuteybe 'nin kitabında ise kelime «Hulb» şeklinde zaptedümişdir. Haşeb: Odun, demekdir. «Hulb» veya «Hulûb» lîf yâni hurma kabuğu mânâsına gelir. Fakat Kaadi İyâz, bunların hatâ olduğunu söylemiş: «Doğrusu: Zannederim, mânâsına gelen (Hasibtu)'dur/Nitekim «Sahîh-i Müslim» ile diğer mûte-med kitaplarda da böyledir.» demişdir.
Hz. Ebû Rifâa 'nın kendisi için «Yabancı bir adam ilâh...» denıesi, suâl soran kimsenin nezaketli davranması ve suâlini âlim bir zâta sorması lüzumuna delildir. Bundan mâada hadis-i şerifden şu hükümler çıkarılmışdır:
1- Bu hadîs. Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selîem) 'in tevâzu'una ve müslümanlara karşı beslediği nihayetsiz şefkat ve merhamete delildir.
2- Fetva isteyen bir kimseye hemen cevap vermek ve mühimmat ehemmiyetlerine göre en mühimlerinden başlamak suretiyle halletmek gerekir. İhtimâl ki EbûRifâa (Radiyallahû cınh) 'nın suâli, dinîn en mühim kaaidelerine âitdi. îmânı ve İslama nasıl girileceğini sormaya gelen bir kimseye derhâl icabet ile, kendisine lâzım gelen talimatı vermenin vâcib olduğunda bütün ulemâ müttefîkdir.
Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin sandalye üzerine oturması, cemâat kendisini gölrsün ve söylediklerini işitsin, diyedir.
3- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o gün okuduğu hutbenin cuma hutbesi olmaması muhtemeldir. Onun için de bu derece uzun bir fasıla ile hutbeyi kesmişdir. Maamâfih cuma hutbesi olması da ihtimâl dahilindedir. Bu takdirde «Hutbeyi yeni baştan okumuş.» demekdir. Konuşmanın uzun sürmemiş olması ve hutbeye müteallik konuştuğu için, onun da hutbeden sayılması birer ihtimâldir.

16- Cuma Namazında Okunacak Süreler Babı

61- (877) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni İbni Bilâl, Ca'fer'den, o da babasından, o da tbni Ebî Râfi'den naklen rivayet etti. İbni Ebî Kâfi' şöyle demiş: (Medine valisi) Mervân, Ebû Hüreyre'yi kendi yerine bırakarak Mekke'ye gitti. Bu sebeple bize cumayı Ebû Hüreyre kıldırdı da ilk rek'atta cuma sûresini okudukdan sonra son rek'âtda Münâfikûn sûresini okudu. Namazdan çıktıkdan sonra Ebû Hüreyre'ye yetişerek:
— «Gerçekden sen, Alî b. Ebî Tâlib'in Kûfe'de iken okuduğu iki sûreyi okudun.» dedim. Ebû Hüreyre:
— «Çünkü ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i cuma günü bu sûreleri okurken işittim.» dedi.

(...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Hatim b. İsmail rivayet etti. H.
Bize, Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdülazîz yâni Derâverdî rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi birden Ca'f er 'den, o da babasından, o da Ubeydullah [20] b. Ebî Râfi'den naklen rivayet etmişlerdir. Ubeydullah:
«Mervân, Ebû Hüreyre'yi kendi yerine bıraktı...» diyerek yukarkî hadîsin mislini rivayet etmişdir. Şu kadar var ki Hâtim'in rivayetinde: «Brinci rek'atda cuma süresini, son rek'atda da Münâfkûn sûresini okudu...» ibaresi vardır.

Abdülazîz'in rivayeti Süleyman b. Bilâl'ın hadis gibidir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cuma namazında bu iki sûreyi okumasının hikmeti, Cuma sûresinde, cuma namazının farz olduğundan ve cuma namazının sair ahkâmından bahsedildiği tevekkül ve zikre teşvik buyurulduğu içindir. İkinci rek'atda Münâfıkûn sûresini okuması, cum'ya gelenleri tevbîh ve kendilerini tevbeye teşvik gibi maslahatlardan dolayıdır. Çünkü bu sûrede bir çok kaaıdeler mevcûtdur. Ashâb-1 kirâm'm en ziyâde toplandıkları namaz ise cuma namazı idi .Bazen Resûlüllah (SdüdÜahÜ Aleyhi ve Sellem) cuma namazının ikinci rek'atında Gâşiye sûresini okurdu. Çünkü bu sûrede pek çok va'z-ü nasîhatlar ve âhiret hayâtına âid ibret âmiz safhalar vardır
Hadîs-i şerif, mezkûr sûrelerin cuma namazında tam olarak okunma-laarmın müstahab olduğuna delildir.
Nevevî: «Bizim mezhebimiz ile diğer bir çok ulemânın mezheb-leri budur.» diyor.

62- (878) Bize Yahya b. Yahya ile Ebu Bekir b. Ebî Şeybe ve İshâk toptan Cerîr'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Cerîr, İbrahim b. Muhammed[21] b. Münteşîr'den, o da babasından, o da Nu'mân b. Beşîr'-in azatlısı Habîb b. Sâîim[22]*den, o da Nu'mân b. Beşîr'den naklen haber verdi. Nu'mân şöyle demiş:
«Resulüİlah (Salîalkthü Aleyhi ve Sellem) bayramlar ile cumâ'da A'lâ ve Gâşiye sûrelerini okurdu.
Bayramla cuma ayni güne tesadüf ederse, bu sûreleri her iki namazda okurdu.»

(...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Avâne, İbrahim b. Muhammed b. Münteşir'd en bu isnâdla rivayet etti.

63- (...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Damratü'bnü[23] Saîd'den, o da Ubeydillâh ibni Abdillâh'dan naklen rivayet etti. UbeyduHah şöyle demiş:
«Dahhâk b. Kays, Nu,?mân b. Beş'r'e mektup yazarak BesûlÜIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cuma günü, Cuma sûresinden başka neyi okuduğunu sordu.. Nu'mân :
— Gâşiye sûresini okurdu, cevâbım verdi.»
Bu hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bayram namazlarında A'lâ ve Gâşiye sûrelerini okurduğu bildiriliyor. Başka bir hadîsde Bayram namasmda Kaaf ile İkterabet sûrelerini okuduğu beyân edilmişdir.
Nevevî diyor ki: «Bu rivayetlerin ikisi de sahîhdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı vakitler cuma namazında Cuma ve Münâfikûn sûrelerini, bazen de A'lâ ve Gâşiye sûrelerini okur; icâbında bayramlarda Kaaf ile İkterabet sûrelerini, kimi de Sebbih ve Gâşiye' sûrelerini okurdu.»
Hadîs-i şerif, bayramlarda bu sûreleri okumanın müstahab olduğuna delildir.
Bayram ile Cuma bir güne geldikleri vakti her iki namazda da bu sûrelerin okunması müstahab olur. Bundaki hikmet: Cuma namazını hafif tutmak ve bu suretle uzaklardan cuma namazına gelenlerin bayram gününü mümkün mertebe aileleri arasında geçirmelerini sağlamakdır.

17- Cuma Günü Okunacak Süreler Babı

64- (879) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'fanü Süleyman, Süfyân'dan, o da Muhavvel b. Râşı[24]'dan, o da Müslhn-i Batin[25]'den, o da Şaîdü'bnü Cübeyı'den^ o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeH^m) cuma günü sabah namazında Secde ile Hel'etâ sûrelerini; cuma namazında ise Sûre-i Cumua ile Sûre-i Münâfikûn'u okurmuş.

(...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet et-
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de Süfyân'dan bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muham-med b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Muhavvel'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini her iki namaz hakkında da Süfyân'ın dediği gibi rivayet etti.

65- (880) Bana Züheyru'bnü Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Süfyân'dan, o da Sa'd b. İbrahim'den, o da Abdurrahmân EI-A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki, Kesûlüllah (Sallâllahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz cuma günü sabah namazında Secde ile Hel'etâ sûrelerini okurmuş.

66- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize4bni Vehb, İbrahim b. Sa'd'dan, o da tabasından, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü sabah namazının ilk rek'atmda Secde sûresini, ikincide Hel'etâ'yı okurmuş.
Ebû Hüreyre hadîsini Buhâri «Kitâbü'I-Cumua» da, Nesâî ile.İbni Mâce «Kitâbu's-Salât- da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Kirmanı ?-786), ulemânın: «Bu gibi terkipler devam ifâde eder.» dediklerini nakletmişdir. Bundan murâd: Yardımcı bir fiil olan «Kâne»nin devam bildirmesidir. Yâni «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü sabah namazında filân ve filân sûreleri okurdu.» demek, onlara göre «bu sûreleri okumaya devam eder; her cuma sabahı onları okurdu.» mânâsına gelir. Hâlbuki ekseri ulemâ bu fikirde değildir. Onlara göre yardımcı fiil «Kâne» devam iktizâ etmez. Bir çok hadîsler bunu göstermektedir. Meselâ bundan önceki bâbda gördüğümüz Nu'mân b. Beşîr hadîsinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayramlarla cumâ'da Amâ ve Gâşiye sûrelerini okurdu.» denilmekte yine Hz, Nu'mân 'dan rivayet edilen diğer bir hadîsde Nu'mân (Radiyaliahû anh) 'in.:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü Sûre-i cuma ile SûreİGâşiye'yi okurdu.» dediği bildirilmektedir. Babımız hadîsinde ise «Sûre-i Secde ile Hel'etâ 'yu okuduğu bildiriliyor.
Bu hadîsler «Kâne» yâni «idi» fiilinin devam bildirmediğini gösterirler. Çünkü devam üzre iki sûreyi okumuş olsa, başka sûreleri okuduğu ileri sürülemezdi. Anlaşılıyor ki Fahr-ı Kâhînât (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Efendimiz zaman zaman bu sûrelerin hepsini okumuşdur.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler

1- Namazda muayyen bir zaman için muayyen kırâet yokdur. İmam Fatiha 'dan sonra istediği sûreyi okuyabilir.
2- İbni Battal (?-444) ekseri ulemânın bu hadîsle amel ettiklerini söylemişdir. Hz. Alî ile îbni Abbâs (Radtyallahû anhûmaymn mezhepleri bu olduğu rivayet edilir. îbrâ/h.îm Nehaî ile îbni Şîrîn bu hadîsde beyân edilen sûrelerin okunmasını müstahab görmüşlerdir. Küfe ulemâsı ile îmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve îshâk , b. Râhuye'nin kavilleri de budur. Onlar «cuma sabahı Secde ile Hel'etâ sûrelerinin okunması, sünnetdir.» derler.
İmam Mâlik'in bu husûsdaki kavli muhtelifdir. İbni Vehb'in rivayetine göre: «Farz namazda imamın Secde sûresini okumasında beis yokdur.» demiş; Eşheb'in rivayetine göre ise bunu mekruh £örmüşdür. Yalnız imamın arkasındaki cemâat az olur da, kargaşalık mdan endîşe edilmezse, o zaman okunmasında beis görmemişdir.
Küfe ulemâsının mezhebine göre Kur an-ı Kerîm'in bir sûresini muayyen bir namaza tahsis etmek, meselâ: Her cuma sabah namazında Secde ile He1'etâ sûrelerini betahsîs okumak mek-rûhdur. Tahâvî bunu şöyle îzâh eder: «Bu sûreleri «vâcipdir.» diye okumak yâni o namazda bunlardan başka sûre okumak caiz değildir, yahut mekrûhdur, îtikaadı ile bunları okumakda kerahet vardır. Fakat ayni sûreleri teberrüken yahut Peygamber (SaîhÎîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize uymuş olmak veya kolay geldikleri için okumakda hiç bir kerahet yokdur.
«El-Muhît» nâm eserde: «Zaman zaman bu sûrelerin yerine başkalarını okumak şartdır. Tâ ki câhiller bunlardan başkası caiz değildir, zannetmesinler.» deniliyor.
2- Ebû Ömer îbni Abdilberr «Et-Temhîd» nâm eserinde imam Mâlik'in : «Bayram namazında iman sûre-i A'1â ile Veşşemsi gibi sûreleri okur.» dediğini rivayet etmişdir.
3- Hanbelîl.er 'den İbni Kudâme (541-620) «El-Muğnî» nâm eserinde: «Bayram namazının ilk rek'atmda Sebbih sûresini, ikincide de Gâşiye'yi okumak müstahabdır. İmam Ahmed'in kavli budur.» demişdir.
4- İmam Şafiî: «Bayram namazında imam Kaaf ve înşikaak sûrelerini okur.» demişdir. Hz. Şafiî 'nin bu bâbda-ki -delili Ebû Vâkıd-i Leysî hadîsidir.
Zahirîler 'den İbni Hazm (384-456): «Bizim ihtiyar ettiğimiz kavil Şafiî ile Ebû. Su1eymânı'n ihtiyar ettikleri mezhebdir.» demişdir.
5- Cuma namazında hangi sûrelerin, okunacağı ulemâ arasında ihtilaflı bir mes'eledir.
İmam Mâlik 'den bu husûsda muhtelif kaviller rivayet edilmişse de, îbni Abdi1berr'in beyânına göre İmam Mâlik cuma namazında Cuma sûresi ile birlikde Gâşiye ve A'lâ sûrelerinin okunmasını müstahab ve muvafık görmüşdür. Başkalarını okumak isâetdir. Bununla beraber namazı bozulmaz.
İmam Şafiî ile Ebû Sevr'e göre cuma namazının ilk rek'atında sûre-i Cumua V1) ikinci rek'atmda da Sûre-i Mü-nâf ikûn'u okumak müstahabdır. Ulemâdan İmam Mâlik, İmam Şafiî, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahirî cuma namazında behemahâl Cuma sûresini okumanır müstahab olduğuna kaaildirler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin cuma günü sabah namazında Secde sûresini okuduğu ve secde ettiği rivayet olunmuşdur.
Cuma günü Secde sûresi ile He1'etâ'nın okunmasmdaki hikmet: Bu sûrelerde Hz. Âdem 'in yaratılması, kıyamet ahvâli ve kıyametin cuma günü kopacağı zikredilmiş olmasıdır.

18- Cuma'dan Sonra Kılınan Namaz Babı

67- (881) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdülâh, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şiriniz cuma'yi kıldımı arkasından dört rekat namaz daha kılsın.» buyurdular.

68- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile Amru'n-Nâkid rivayet ettîîer. Dediler ki: Bize Abdullah b. tdrîs, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş. Besû-Hillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cuma'dan sonra namaz kılacaksanız dört rek'ât kılın.» buyurdular.
Amr kendi rivayetinde şu ibareyi ziyâde etmişdir: «İbni İdris dedi ki:
(Süheyl şunları söyledi: Eğer seni her hangi bir şey acele ettiriyorsa, mescide!e iki rek'at namaz kıl; evine döndüğün zaman iki rek'at daha

69- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkıd ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Süfyân'dan rivayet etti. Cerîr ile Süfyân'ın ikisi birden Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmişler. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve SeV.em):
«Sizden her kim cumâ'dan sonra namaz kılacaksa dört rek'ât kılsın.» buyurdular.
Cerîr'in rivayetinde: «Sizden.» tâbiri yokdur.

70- (882) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Leys "haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Ab-dullah'dan naklen rivayet etti ki Abdullah cumâ'yı kıldımı mescidden giderek evinde İki rek'at namaz ki;ar sonra :
«Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapardı, dermiş.

71- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e Nâfi'-den duyduğum, onun da Abdullah b. Ömer'den naklettiği şu hadîsi okudum: Abdullah, Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in nafile namazını tavsif ederek, şöyle demiş:
«Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) cuma namazından sonra mescidden ayrılmadıkça (nafile) namaz kılmazdı. Sonra evinde iki rek'âf namaz kılardı.»
Yahya : «Zannederim sonra kılardı, diye okudum; yahut: Yüzde yüz öyle okudum.» dedi.

72- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Züheyr b. Harb ve İbni Nümeyr rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Siifyân b. Uyeyne rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Arar, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallcthü Aleyhi ve Seîlem) cuma "ti an sonra iki rek'ât namaz kılarmiş.

73- (883) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, İbni Cüreyc'den rivayet etti. Demiş ki: Bana Ömer b. Atâ' b Ebi'l-Huvâr haber verdi ki Nâfi' b. Cübeyr, kendisini Sâib ibni Uht-i Nemir'e göndererek Muâviye'nin namaz hususunda onda gördüğü bir şey'i sordurmuş. Sâib şu cevâbı vermiş:
«Evet, ben onunla birlikde Maksûre'de cuma namazını kıldım. İmam selâm verince ben olduğum yerde ayağa kalkarak namaz kıldım. (Muâvi-ye) içeriye girince bana:
— Bir daha böyle yapma! Cumâ'yı kıldığın vakit konuşmadıkça yahut oradan çıkmadıkça ona başka namaz ekleme. Çünkü Kesûlüllah (SalMlahü Aleyhi ve Seltem) bize, bunu (yani)konuşmadıkça yahut mescıdden çıkmadıkça hiç bir namazın, başka namaza eklenmemesini emretti dıye^ıaber gönderdi.»

(...) Bize Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâcu bunu Muhammed rivayet etti. Dedi ki: İbni Ciireyc: Bana Ömer b. Ata haber verdi ki, Nâfi' b. Cübeyr, kendisini Sâib b. Yezîd İbni Uht-i Nemir'e göndermiş... diyerek hadisi yukarki hadîs tarzında rivayet etti. Şu kadar var ki Arar (burada) :
«Selâm verince olduğum yerde ayağa kalktım.» demiş: «imam»! zik-retmemişdir.
Bu hadîslerin bâzıları cuma namazından sonra dört rek'at, bâzıları da iki rek'at sünnet kılınacağına delâlet etmektedirler.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîslerin cumâ'nm farzından sonra sünnet kılmanın müstahab olduğu ve sünneti kılmağa teşvik olduğu gibi sünnetin en az iki. en çok da dört rek'at kılınacağına tenbih vardır. Yâni Resû-lüllah (Sallallahü A leyhi ve Selîem) :
Biriniz cumâ'dan sonra namaz İcılacaksa, Dört rek'at olarak kılsın; buyurmakla sünnetin dört rek'at kılınmasına tembih buyurmuş, emir sî-gasi ile de buna teşvîkde buluntnuşdur.
(Sizden kim namaz kılacaksa...} buyurması, bu namazın vâcib değil; sünnet olduğuna tenbîh içindir, ört rek'atı faziletinden dolayı zikretmiş, bazen de sünnetin en az iki rek'at kılınacağını beyân için, onu iki rek'at kılmışdır. Malûmdur ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ekseri vakitlerde cuma namazının sünnetini dört rek'at olarak kılardı. Çünkü dört kılmayı bize de emir buyurmuş; teşvîkde bulunmuşdu. Emrettiği bir hayrı işlemeğe kendisi elbette herkesden ziyâde rağbet ve hırs gösterir ve bu husûsda herkesden evlâdır.»
Babımızın (71 numaralı) hadîsinde râvî Yahya 'nın: «Zannederim sonra kılardı, diye okudum. Yahut: Yüzde yür öyle okudum.» demesi. «Sonra kılardı.» ifâdesini okuyup okumadığında tereddüt ettiğindendir. Aficak buradaki tereddütü zan ile yakîn arasındadır. Yâni bu kelimeyi ya yüzde yüz okudum, yahut okuduğumu zannediyorum, demek istemişdir. Yahya büyük bir âlim ve hafız olmakla beraber pek ziyâde verâ' ve takva sahibi olduğundan bir çok hadîslerin lâfızlarında şüphe edermiş. Hattâ Ka adı İyâz'in beyânına göre kendisine «şekkâk» yâni şüpheci Yahya derlermiş.
Maksure : Mescidin içine yapılan odacıkdır. Bunu ilk defa ihdas eden Hz. Muâvİye olmuşdur.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- İbni Battal'm beyânına göre ulemâ cumâ'nm farzından sonra kılınacak sünnet hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :
a) Ulemâdan bir taifeye göre cumâ'nın farzından sonra herkes evinde ikişer rek'at sünnet kılar. Bu kavil Ömer ve Imrân b. Huşa y n (Radiyallahû anhûma) ile İbrahim Nehaî 'den rivayet olunmuşdur.
İmam Mâlik: «İmam cumâ'yı kıldırdıktan sonra mescidde sünnet kümamahdır. Zira Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve SeUem)'in cumâ'dan sonra mescidden ayrihrdığı, orada sünnet kılmazdığı rivayet olunmuşdur. Cemâatin dahî farzdan sonra dağılmalarını, mescidde nafile kılmamalarını dilerim. Fakat kılarlarsa caizdir.» demişdir.
b) Bâzılarına göre, cumâ'nın farzından sonra evvelâ iki, sonra dört rek'at sünnet kılınır. Bu kavil, Alî b. Ebî Tâlifo, Abdullah b. Ömer ve Ebû Mûse'l-Eş'arî (Raâiyallahû anhûm) ile Atâ' Süfyân-ı Sevrî ve Hanefiîler 'den İmam Ebû Yûsuf 'un mezhebleridir. Yalnız İmam Ebû Yûsuf'a göre cumâ'nm farzından sonra evvelâ dört, sonra iki rek'at sünnet kılınır.
İmam Şafiî: «Bir kimse cuma namazından sonra ne kadar çok nafile kılarsa, bence o kadar makbul bir amel olur.» demişdir.
c) Diğer bir takım ulemâya göre, cumâ'nın farzından sonra bir selâmla dört rek'at sünnet kılınır. Bu kavil İbnİ Mes'ûdl (Radiyallahû anh) ile Alkame ve İbrahim Nehaî 'den rivayet olunmuşdur. İmam A'zam ile İshâk b. Râhuye 'nin mez-hebleri de budur.
Mezkûr taifelerin her birine delîl olacak hadîsler rivayet edilmişdir.
2- ÜIü'l-Emir lüzum görürse mescide maksure yapmak câ-?zdir. Kaadı İyâz'm beyânına göre: Maksurede cuma namazı kılmak ihtilaflı bir mes'eledir. Sele fin bir çokları bunu caiz görmüş ve maksure içinde cuma kılmışlardır. Hasan-ı Basrî, Kaasim b. Muhammed, Salim ve diğer ulemâ bunlar meyânın-dadır,
Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) ile Şa'bî, îmam Ahrned b. Hanbel ve İshâk b. Râhuye maksure içinde cuma namazı kılmayı kerîh görmüşlerdir. Hattâ îbni Ömer (Radiyatlahû anh) cuma ezanı okunurken maksurede bulunursa, namazı kılmak için mescidin İçine çıkarmış.
Bâzıları : «Maksurenin içine girmek için herkese izin verilmişse, onun içinde cuma kıîmabilir. Fakat maksure yalnız bâzı kimselere mahsûs olup, başkalarının girmesine müsaade edilmezse içinde cuma kılınamaz. Çünkü cami' hükmünden çıkmışdır.» derler.
3- Nafile namazları kılmak için yer değiştirmek müstehabdır. Mümkünse onları evde kılmak; değilse farz kılınan yerden başka tarafa çekilerek kılmak efdaîdır .Bu suretle hem secde yerleri çoğaltılmış, hem de nafile namazın şekli, farzdan ayrılmış olur.
4- Farz ile sünnet namazların arası, konuşmakla daayrılabilir, lâkin arzetiiğimiz sebeplerden dolayı yer değiştirmek sureti ile ayırmak daha faziletlidir.

---

[1] Sûre-i cum'a âyet 9.
[2] Künyesi Ebû Abdirrahmândir. Hz. Ömer'in torunudur. Hişâm b. Abdilmelik zamâmnda Medîne'de vefat etmişdir.
[3] Bundan önceki rivayette zikri geçen Abdullah b. Ibrâhîm b. Kaariz ile bu rivayetteki İbrâhîm b. Abdillâh b. KaajİZ ayni şahıstır. "İbni Maîn burada Zührî*nin hata ettiğini löylemiştir.
[4] Ebû Alî Humeyd b. Mes'adete'l-Bâhilî: (2-244) Basralıdır, MüslİmIn râvîl dendir.
[5] Ebû Bisr Sclemet ü'bnü Al kamet e't-Temîmî: Basralıdır, sahîheyn râvîlerinde
[6] Ebû Muhammed Hasan b. Ayyaş: Kûfelİ âzâdlılardandir. MUslimin râvîlcrin-dendtr.
[7] Ebû'l-Hâris Ya'lâ b. Haris EI-Muhâribî: Kûfeüdir. Sahîheyn râvîlerindendir
[8] Sûre-i Cumua âyet 11.
[9] Müslim'in râvîlerindendir. Namaz hakkında hadîs rivayet etmişdir.
[10] Medînelidir. MÜslimin râvîlerindendir
[11] Ebü Ümeyye Amr b. Saîd b. Âs El-Kureşî El-Emevî : Hz. Osman'dan hadîs rivayet etmiştir.

[12] Küfelidir. Namaz ve zekât hakkında babasından hadîs rivayet etmiştir
[13] Ebû Abdillâh Abdülazîz b. Rufey* El-Esedî: Mekke'İi olyp, Kûfe'ye yerleşmiştir Sahîheyn râvîl e rintleridir.
[14] Mekkelidir. Sahîheyn râvîierindendir.
[15] Sûre-i Zuhruf âyet 77.
[16] Medîne'lilerden sayılır. MüslimİN râvîlerindendir
[17] Medînelidir. Müslîmin râvîlerindcndır.
[18] Sahâbiyyedir. Resûlüllah (S. A. V.) den hadîs rivinel
[19] İstilâm : Hacer-i Esved'i öpmek yahut eliyle ona dokunarak elini öpmekdir. Hacer-ı Esved'inbulınduğu köşeye rükn-i yamânî derler. Hadîsdeki rükünden murâd: Kabe'nin rükn-i yamânî adı verilen Hacer-i Esved kösesi olacakdır.
[20] Ebû Râfi'in ismi Eslem'dir. Resûlüllah (S.A.V.)'in azaltılısı idi.
[21] Mesrûk-u Hemdânî'nin kareli oğludur, Küfelidir. SahİheynrâvilerindendİR
[22] Ş^üşjimin râvîlerindendir.
[23] Müstimin râvîlen'ndendir.
[24] Ebû Esed Muhavvel b.'Râşid: Mücâhid'in kardeşidir. Buna Muhavvel b. Ebî'l-Mıcâhid dahî derler. Küfeli azatlılardandır.
[25] Ebû Abdillâh Müslim-i Batin b. Ebi İmrân : Sahîheyn râvîlerindendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- KIBLE KİTABI (BÖLÜMLERİ)
1- NAMAZ KILARKEN KIBLEYE DÖNMEK
2- NAFİLE NAMAZLAR BİNİT ÜZERİNDE KILINIR
3- KIBLENİN DEĞİŞMESİ HABERİYLE YÖNLER NAMAZDA İKEN DEĞİŞTİRİLDİ
4- NAMAZ İÇİN KULLANILAN SÜTRENİN ÖLÇÜSÜ
5- SÜTREYE YAKIN OLMAK
6- PEYGAMBERİMİZ KABE İÇERİSİNDE NASIL NAMAZ KILMIŞTI
7- SÜTRESİZ NAMAZ KILINDIĞINDA NAMAZI BOZAN ŞEYLER
8- NAMAZ KILANLA SÜTRESİ ARASINDAN GEÇİLMEZ
9- HANGİ DURUMLARDA NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİLİR
10- UYUYAN KİMSEYE DOĞRU NAMAZ KILINIR MI?
11- KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILINMAZ
12- RESİM BULUNAN ÖRTÜYE DOĞRU NAMAZ KILINMAZ
13– NAFİLE NAMAZ KİŞİYİ USANDIRMAYACAK KADAR KILINMALI?
14- TEK KAT ELBİSEYLE NAMAZ KILINIR MI?
15- TEK GÖMLEKLE DE NAMAZ KILINABİLİR Mİ?
16- AVRET YERLERİNİ ÖRTMEYEN VE BOZUK GÖRÜNTÜ MEYDANA GETİREN ELBİSELERLE NAMAZ KILMAK
17- BİR KISMI KARISINI ÖRTEN ELBİSEYLE NAMAZ KILINIR MI?
18- TEK PARÇA ÇARŞAF VE PEŞTEMAL GİBİ BİRŞEY İLE NAMAZ KILINIR MI?
19- RASÛLULLAH (S.A.V) İPEK ELBİSEYLE NAMAZ KILMIŞMIDIR?
20- DESENLİ ELBİSELER NAMAZDA KİŞİYİ MEŞGUL EDER Mİ?
21- KIRMIZI ELBİSEYLE NAMAZ KILINIR MI?
22- HAYZ KANI BULAŞAN ELBİSE NE YAPILARAK NAMAZ KILINIR
23- MEST GİYEN KİMSE ABDESTİ BOZULDUĞUNDA MESTLERİNE MESHEDEREK NAMAZINI KILAR
24- AYAKKABI İLE NAMAZ KILMAK
25- İMAM, NAMAZ KILDIRIRKEN ÇIKARDIĞI AYAKKABILARINI NEREYE KOYAR?

9- KIBLE KİTABI (BÖLÜMLERİ)

1- NAMAZ KILARKEN KIBLEYE DÖNMEK

734- Bera b. Azib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Medine'ye geldikten sonra on altı ay Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldı. Daha sonra ise Kâbe'ye yöneldi. Kıble değiştiğinde Rasûlullah (s.a.v) ile beraber namaz kılan ensarlı biri, namaz kılan bir cemaate rastladı ve: "Rasûlullah (s.a.v)'in Kâbe'ye doğru namaz kıldığına şahitlik yapıyorum" dedi. Bunun üzerine o cemaat da Kâbe'ye doğru döndüler.(Müslim, Mesacid: 2; Dârimi, Salat: 30)

2- NAFİLE NAMAZLAR BİNİT ÜZERİNDE KILINIR

735- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yolculukta binitine binmiş vaziyette nafile namazını, binit nereye dönerse dönsün onun üzerinde kılardı. Malik ve Abdullah b. Dinar' da şöyle dediler: "İbn Ömer'de aynı şekilde yapardı." (Dârimi, Salat: 181; Ebû Davud, Salat: 278)

736- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), devesi üzerinde deve nereye dönerse dönsün nafile namazları ve vitir namazını kılardı. Sadece farz namazlarını devesi üzerinde kılmazdı." (Dârimi, Salat: 180; Ebû Davud, Salat: 278)

3- KIBLENİN DEĞİŞMESİ HABERİYLE YÖNLER NAMAZDA İKEN DEĞİŞTİRİLDİ

737- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kuba'da, Müslümanlar sabah namazını kılarlarken birisi gelip: "Rasûlullah (s.a.v)'e bu gece bir ayet nazil oldu ve Kâbe'ye dönmesi emredildi" dedi. O anda Şam'a doğru namaz kılan cemaat hemen Kâbe'ye doğru döndüler."(Müslim, Mesacid: 2; Dârimi, Salat: 30)

4- NAMAZ İÇİN KULLANILAN SÜTRENİN ÖLÇÜSÜ

738- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Tebük seferinde Rasûlullah (s.a.v)'e, namaz kılanın dikeceği sütrenin büyüklüğünden sordular. O da: "Hayvanın semerinin arkasındaki dayanılacak tahta kadardır" buyurdular. (Tirmizî, Salat: 250; Müslim, Salat: 50)

739- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), önüne bir harbe diker ve ona doğru namazını kılardı." (Buhârî, Salat: 92; Dârimi, Salat: 124)

5- SÜTREYE YAKIN OLMAK

740- Sehl b. Ebû Hasme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz sütre dikip namaz kılacağında sütresine yakın olsun ki şeytan onun namazını kesmesin."** (Dârimi, Salat: 124; İbn Mâce, İkametü's Salat: 39)

6- PEYGAMBERİMİZ KABE İÇERİSİNDE NASIL NAMAZ KILMIŞTI

741- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Kâbe'ye girdi, yanında Usame b. Zeyd, Bilal, Osman b. Talha el Hâcebi de vardı. İçeri girince kapıyı kapadı. Abdullah b. Ömer diyor ki: Bilal'e sordum: "Rasûlullah (s.a.v) içeride ne yaptı" diye, Bilal şöyle dedi: "Kâbe'nin içerisindeki bir direği soluna iki direği de sağ tarafına aldı. Üç direği de arkasına aldı, o zamanlarda Kâbe'nin içerisinde altı direk vardı. Sonra namaz kıldı. Namaz kılarken kendisiyle duvar arasında üç zira' kadar mesafe vardı." (Dârimi, Salat: 43; Muvatta', Hac: 63)

7- SÜTRESİZ NAMAZ KILINDIĞINDA NAMAZI BOZAN ŞEYLER

742- Ebû Zer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Sizden biriniz namaz kılacağında önünde semerin arkasındaki tahta kadar bir şey oldu mu yeterlidir. Böyle bir sütre bulunamaz ise o kimsenin namazını kadın, merkeb ve siyah köpek bozar."** Ravi diyor ki: "Niçin sarı ve kırmızı değil de siyah köpek" dedim. Ebû zer şöyle cevab verdi: Senin bana sorduğun gibi ben de Rasûlullah (s.a.v)'e sordum O da:**"Siyah köpek şeytandır"** buyurmuştu. (Dârimi, Salat: 43; Tirmizî, Salat: 253)

743- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir b. Zeyd'e: "Namazı ne bozar?" diye sordum. O da şöyle dedi: İbn Abbas şöyle dedi: "Hayızlı kadın ve köpek namaz kılanın önünden geçerse namaz bozulur." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 38; Ebû Davud, Salat: 110)

744- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Fadl, dişi bir eşeğin üzerinde Arafat'a geldik. Rasûlullah (s.a.v), insanlara namaz

kıldırıyordu. -veya buna benzer bir şeyler söyledi- Bazı safların önünden geçtik sonra merkepten inip merkebi otlamaya bıraktık. Rasûlullah (s.a.v) bize bir şey demedi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 38; Müslim, Salat: 47)

745- Fadl b. Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), çölde kalmakta olan Abbas'ı ziyarete gelmişti. O günlerde bizim de küçük bir köpeğimiz ve otlayan bir eşeğimiz vardı. Rasûlullah (s.a.v), o eşek ve köpek önünde olduğu halde ikindi namazını kıldı ne onları kovaladı ne de arkasına aldı." (Ebû Davud, Salat: 114; Müslim, Salat: 47)

746- Suheyb (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'ın şöyle söylediğini duydum: "Ben ve Benî Hâşim'den bir çoçuk, Rasûlullah (s.a.v) namaz kılarken bir merkeb üzerinde iken önünden geçtik. Sonra merkepten inerek, Rasûlullah (s.a.v) ile beraber namaz kıldık. Fakat, Rasûlullah (s.a.v) namazını bozmadı. Orada Abdulmuttalib oğullarından iki kız koşarak geldiler ve Rasûlullah (s.a.v)'in dizinin dibine oturdular. Rasûlullah (s.a.v) onları yanından uzaklaştırdı ve namazını bozmayıp devam etti." (Ebû Davud, Salat: 113; Dârimi, Salat: 129)

747- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) namaz kılarken ben O'nun önünde yatıyordum. Kalkıp önünden geçmeyi doğru bulmadım ve O'nun önünden yavaşça yataktan sıyrılıp çıktım." (Buhârî, Salat: 103; Dârimi, Salat: 128)

8- NAMAZ KILANLA SÜTRESİ ARASINDAN GEÇİLMEZ

748- Büsr b. Said (r.a)'den rivâyete göre, Zeyd b. Halid, Ebû Cuheym'e, Büsr b. Said'i namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Rasûlullah (s.a.v)'den ne duyduğunu haber vermesi için göndermişti. Bunun üzerine Ebû Cüheym dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki:**"Namaz kılanın önünden geçen kimse ne kadar günah işlediğini bir bilseydi namaz kılanın önünden geçmektense kırk bilmem şu kadar zaman yerinde durmayı daha hayırlı bulur ve geçmezdi."** (Müslim, Salat: 48; Dârimi, Salat: 128)

749- Ebû Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz namaza durduğunda önünden kimsenin geçmesine izin vermesin. Eğer o kimse dinlemez ve geçmek isterse onu öldürsün"** (Dârimi, Salat: 127; Ebû Davud, Salat: 108)

9- HANGİ DURUMLARDA NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİLİR

750- Kesir b. Kesir (r.a), babasından ve dedesinden aktararak şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'i gördüm. Kâbe'yi yedi defa tavaf etti. Sonra Makam-ı İbrahim'in yanı başında ayakkabılarıyla iki rekat namaz kıldı. Kendisiyle tavaf edenler arasında hiçbir şey yoktu."(Ebû Davud, Menasik: 49; İbn Mâce, Menasik: 33)

10- UYUYAN KİMSEYE DOĞRU NAMAZ KILINIR MI?

751- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), gecenin bir bölümünde teheccüd namazı kılardı. Ben ise O'nunla kıblesi arasına yatağa uzanmış vaziyette yatıp uyurdum. Vitir kılmak istediğinde beni de uyandırırdı, ben de vitiri kılardım." (Buhârî, Salat: 104; Ebû Davud, Salat: 112)

11- KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILINMAZ

752- Ebû Mersed el Ganevi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kabirlere doğru namaz kılmayınız ve kabirlerin üzerine de oturmayınız."** (Tirmizî, Cenaiz: 57; İbn Mâce, Cenaiz: 45)

12- RESİM BULUNAN ÖRTÜYE DOĞRU NAMAZ KILINMAZ

753- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Evimde üzeri resimli bir kumaş vardı, onu perde olarak kullanmıştım. Kıble tarafina düşüyordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu çıkar"** buyurdular. Ben de çıkarıp minder yüzü yaptım." (Buhârî, Libas: 91; Tirmizî, Sıfat-ül Kıyame: 32)

13– NAFİLE NAMAZ KİŞİYİ USANDIRMAYACAK KADAR KILINMALI?

754- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in bir hasırı vardı, gündüzleyin onu serer üzerinde namaz kılardı. Geceleyin ise; muhafaza altına alırdı. Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v)'in bu gece ibadetini öğrenince O'nunla birlikte gece ibadeti olan namaz kılmaya başladılar, aralarında da o namaz kıldığı hasır vardı. Bu yapılanı gören Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Gücünüzün yeteceği kadar işi** (ibadeti) **üzerinize alın yoksa sizler usanmadıkça, Allah usanmaz. Allah katında amellerin en hayırlısı az da olsa devamlı olandır."** Daha sonra, Rasûlullah (s.a.v) orada namaz kılmayı terketti ve bir daha Allah ruhunu alıncaya kadar oraya dönmedi. Rasûlullah (s.a.v) bir şey yapmaya başladığında ona devam ederdi. (Buhârî, iman: 32; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 30)

14- TEK KAT ELBİSEYLE NAMAZ KILINIR MI?

755- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bir kimse; Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek tek bir elbise ile namaz kılınıp kılınmayacağını sormuştu da Rasûlullah (s.a.v): **"Hepinizin iki elbisesi var mıdır ki?"** buyurdular. (Müslim, Salat: 52; Tirmizî, Salat: 254)

756- Ömer b. ebi Seleme (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Ümmü Seleme'nin evinde iki ucunu boynuna dolamış vaziyette tek bir elbise içerisinde namaz kılarken gördüm." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 69; Ebû Davud, Salat: 78)

15- TEK GÖMLEKLE DE NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

757- Seleme b. Ekva (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bazen su için çıkıyorum, üzerimde bir gömlekten başka bir şey de olmuyor, o durumda namaz kılabilir miyim?" diye sordum. **"Bir dikenle bile olsa iki ucunu birbirine bağla ve namazını kıl"** buyurdular. (Ebû Davud, Salat: 80; Müsned: 15923)

16- AVRET YERLERİNİ ÖRTMEYEN VE BOZUK GÖRÜNTÜ MEYDANA GETİREN ELBİSELERLE NAMAZ KILMAK

758- Sehl b. Sa'd (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bazı kimseler elbiseleri dar ve uygun olmadığı için çocuklar gibi vücutlarına bağlayarak namaz kılıyorlardı. Böylesi durumlarda erkeklerin arkasındaki saflarda namaz kılan kadınlara:**"Erkekler secdeyi bitirip oturmadıkça siz kadınlar başınızı kaldırmayın"** denildi. (Ebû Davud, Salat: 79; Buhârî, Salat: 6)

759- Amr b. Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kavmimden, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gidenler döndüklerinde dediler ki: "Rasûlullah (s.a.v): **"İçinizde Kur'an'ı en iyi okuyanınız size imam olsun"** buyurdu. Sonra beni çağırarak; rükû' ve secdelerin nasıl yapılacağını bana öğrettiler. Ben de onlara namaz kıldırmaya başladım. Namaz kıldırırken üzerimde yırtık paramparça bir elbise vardı. Arkamda namaz kılanlar babama: "Oğlunun avret yerlerini örtmeyecek misin?" diyorlardı. (Ebû Davud, Salat: 79; Müsned: 19864)

17- BİR KISMI KARISINI ÖRTEN ELBİSEYLE NAMAZ KILINIR MI?

760- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), geceleyin namaz kılardı. Ben de: Hayızlı olduğum halde yanında bulunurdum ve üzerimdeki elbise parçasının bir kısmı Rasûlullah (s.a.v)'in üzerinde olurdu. (Müslim, Salat: 52; Ebû Davud, Tahara: 136)

18- TEK PARÇA ÇARŞAF VE PEŞTEMAL GİBİ BİRŞEY İLE NAMAZ KILINIR MI?

761- Ebû Hüreyre (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz üzerinde tek parça çarşaf gibi bir şey varken onu boynuna bağlamaksızın namaz kılmasın."** (Dârimi, Salat: 104; Buhârî, Salat: 19)

19- RASÛLULLAH (S.A.V) İPEK ELBİSEYLE NAMAZ KILMIŞMIDIR?

762- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e ipekten yapılmış bir elbise hediye edilmişti. Onu giyip namaz kıldı. Namazını bitirince hoşlanmamış gibi çıkarıp attı ve: **"Bu elbise muttaki yani yolunu, Allah ile bulanlara yakışmaz"** buyurdu. (Buhârî, Salat: 16; Müslim, Libas: 2)

20- DESENLİ ELBİSELER NAMAZDA KİŞİYİ MEŞGUL EDER Mİ?

763- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) üzeri desenli bir elbiseyle namaz kıldı ve şöyle buyurdu: **"Şu kumaşın üzerindeki desenler namazda beni meşgul etti. Bu elbiseyi bana hediye eden; Ebû Cehm'e götürün de onun giydiği Enbicaniyye isimli elbiseyi bana getirin."** (İbn Mâce, Libas: 1; Buhârî, Salat: 14)

21- KIRMIZI ELBİSEYLE NAMAZ KILINIR MI?

764- Avn b. Ebû Cuhayfe (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kırmızı bir elbise giyerek çıktı. Bir harbe'yi sütre olarak dikti ve ona doğru namaz kıldı. O harbenin arkasından köpek, kadın ve eşekler geçiyordu." (İbn Mâce, Libas: 20; Buhârî, Salat: 17)

22- HAYZ KANI BULAŞAN ELBİSE NE YAPILARAK NAMAZ KILINIR

765- Hılas b. Amr, Aişe (r.anha)'dan şöyle dediğini işitmiştir: "Ben ve Rasûlullah (s.a.v), Ebûl Kasım tek bir çarşaf içindeydik. Ben de hayızlı idim ve üzerimde hayız kanından izler vardı, bu hayız kanından Rasûlullah (s.a.v)'e bir şey bulaşırsa, bulaşan yeri yıkar başka yerlere dokunmaksızın namazını kılardı. Sonra tekrar yanıma döner birlikte yatardık yine benden bir şey kendisine bulaşırsa yine aynı şekilde yapar başka bir şey yapmaksızın namazını kılardı." (İbn Mâce, Tahara: 125; Müslim, Hayz: 3)

23- MEST GİYEN KİMSE ABDESTİ BOZULDUĞUNDA MESTLERİNE MESHEDEREK NAMAZINI KILAR

766- Hemmam (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cerir'i gördüm küçük abdest bozmuştu. Sonra su getirtti ve abdest aldı mestleri üzerine meshetti. Sonra kalkıp namaz kıldı. Bu yaptığı kendisine sorulunca, "Rasûlullah (s.a.v)'i böyle yaparken gördüm" dedi. (Buhârî, Salat: 25; Ebû Davud, Tahara: 62)

24- AYAKKABI İLE NAMAZ KILMAK

767- Ebû Mesleme (r.a)'den rivâyete göre, -ki adı Said b. Yezid el Basri'dir güvenilen bir kimsedir.- şöyle demiştir: "Enes b. Malik'e sordum; "Rasûlullah (s.a.v), ayakkabılarıyla namaz kılarmıydı?" O da: "Evet" dedi. (Buhârî, Salat: 24; Dârimi, Salat: 103)

25- İMAM, NAMAZ KILDIRIRKEN ÇIKARDIĞI AYAKKABILARINI NEREYE KOYAR?

768- Abdullah b. Saib (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü cemaate namaz kıldırırken ayakkabılarını sol tarafına koymuştu." (Ebû Davud, Salat: 89; İbn Mâce, İkametü's Salat: 205)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9. TAKAT VE YÜKÜMLÜLÜKLER DENGESİ
Bu Hadisin Önemi:
Hadisin Vürûd Sebebi:
Nehiy İki Türlüdür:
Emrolunan Şeyleri Yapmak:
Kolay Olan Birşey, Zor Olan Şey Dolayısıyla Sakıt Olmaz:
Geçmiş Ümmetlerin Helak Sebebi
Çokça Soru Sormaları:
Peygamberlere Muhalefet Etmek:
Peygamber (S.A)'İn İçtihadı:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

9. TAKAT VE YÜKÜMLÜLÜKLER DENGESİ

Ebû Hureyre, Abdurrahman b. Sahr -r.a-dan, dedi ki: Rasulullah (s.a)"ı şöyle buyururken dinledim: "Size neyi yasakladıysam ondan uzak durunuz, size neyi emrettiysem ondan da yapabildiğiniz kadarını yapınız. Şüphe yok ki sizden öncekileri, çokça soru sormalan ve Peygamberlerine muhalefet etmeleri helak etmiştir.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadis Rasulullah (S.A.S.)'in Özlü sözlerindendir. Bu hadiste emrine uyup O'nun getirdiklerine herhangi bir karşı çıkış sözkonusu olmaksızın teslimiyet göstermenin vücubu dile getirilmekte, O'na itaatin güç ve imkân çerçevesinde olacağı ifade edilmektedir. Yine bu hadiste, geçmiş ümmetlerin içine düşüp bunun sonunda o ümmetleri helake götüren tutumları takınmaktan da sakındırma sözkonusudur. Nevevî der ki-. Bu hadis, İslâm'ın kaidelerindendir.[2]

Hadisin Vürûd Sebebi:

Ebû Hureyre'den dedi ki: Rasulullah (s.a) bize hutbe irâd edip şöyle dedi: "Ey insanlar, Allah size haccı farz kıldı, siz de haccediniz." Bir adam: Her yıl mı ey Allah'ın Rasülü? diye sordu. Rasulullah (S.A.S.) sustu. Nihayet adam sorusunu üç defa tekrarlayınca, Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Şayet evet, diyecek olsam, (onu böylece yerine getirmeniz) elbette vâcib olurdu ve hiç şüphesiz sizin de buna gücünüz yetmezdi." Daha sonra şöyle buyurdu: "Artık benim sizi bırakmış oluduğum hususlarda siz de beni bırakınız. Çünkü sizden öncekiler ancak ve ancak çokça soru sormalarından, Peygamberlerine karşı muhalefet etmelerinden dolayı helak olmuşlardır. Size herhangi bir şeyi emredecek olursam, ondan gücünüz yettiğiniz kadarını yerine getiriniz. Size herhangi bir şeyi de yasaklayacak olursam, onu da bırakınız.[3]
Rasulullah (S.A.S.)'e bu soruyu soran, İbn Mâce'nin bunu açıkça ifade eden bir rivayeti Sünen'inde kaydettiği üzere, el-Akra' b. Habistir[4]
Yasaklanan şeylerden uzak durmak: Rasulullah (S.A.S,)'in: "Size yasaklamış olduğum şeyden uzak durunuz" buyruğu gereğince, müslüman bir kimse, Allah'ın ve Rasûlü'nün yasakladığı her şeyden -geneliyle, özeliyîe-uzak durmalı ve bu konuda kendisini mecbur bırakan bir zaruret olmadıkça bu yasaklara düşmemelidir. Zaruret halinde ise, bu husuta Şeriat'ın beyân etmiş olduğu kayıt ve şartlara riâyet ederek bu yasakların işlenmesi mubah olur. [5]

Nehiy İki Türlüdür:

1- Haramlık ifade eden nehiy: Şeriat'ın emri diye yerine getirmek kastıyla uzak duranın sevap aldığı, işleyenin cezalandırıldığı nehiydir. Bu gibi nehiyler ise kesin ve bağlayıcı olmak üzere gelmiştir. İçki içmek, zina etmek, faiz yemek, açılıp saçılmak (tesettüre riayet etmemek), aldatmak, gıybet, koğuculuk ve buna benzer yasaklanan şeyler bu türdendir.
2- Mekruhluk bildiren nehiy: Bu da Şer'î bir emir olduğu için, terkede-nin sevap kazandığı, işleyenin ise cezalandırılmadığı işlerdir. Bu gibi yasaklar kesin ve bağlayıcı olmak üzere gelmemiştir. Yatsıdan sonra konuşup sohbet etmek, sarmısak ve soğan yemek gibi.
İster zaruret gerektirsin, ister gerektirmesin kulun mekruhu işlemesi caizdir; fakat takvâli bir müslümana daha çok yakışan ve onun için daha uygunluk ifade eden tutum, mekruhlardan göklerin ve yerin Rabb"inin mîzanlarında yükselinceye kadar sakınmaktır. [6]

Emrolunan Şeyleri Yapmak:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Size neyi emrettiysem onu da gücünüz yettiği kadar yapınız" buyruğu ile işaret ettiği ve Allah'ın bizden yapmamızı yahut söylememizi istediği hususlar da iki türlüdür. Bunlann bazısı şunlardır:
a) Vücub ve bağlayıcılık ifade eden emir: Bu emre riayet etmek üzere yerine getirenin sevap kazandığı, terkedenin de cezalandırıldığı emirlerdir. Namazı kılmak, dinin diğer rükünleri, anne-babaya itaat etmek, hükmederken adaletli olmak, hadleri uygulamak, nafakalarını karşılamakla yükümlü olduğu kimselerin nafakalarını karşılamak ve buna benzer emrolun-duğumuz diğer farzlar.
b) Müstehabhk ifade eden emir: Bu da bu emre riayet etmek kastıyla işleyenin sevap kazandığı, terkedenin ise ceza görmediği emirlerdir. Namazların öncesinde ve sonrasında kılınan revâtib sünnetleri, misvak kullanmak, ihrama girmek için gusletmek ve buna benzer sair müstehablar bu kabildendir.

Müslümanın da tam bir ciddiyet ve bütün gücü ile vacibleri (farzları) eda etmek için ciddi bir gayret göstermesi ve en mükemmel şekilde bunları edâ etmesi, bu hususta kendisine karşı gereken mücadeleyi vermesi icabeder. Bu emirler üzerinde dosdoğru yürüyüp bu hususta nefsini de itaat çemberine sokacak olursa, gücü yettiğince müstehap emirleri de yerine getirmesi gerekir. Ta ki, Rabb'inin nezdinde değeri yükselsin, sevap ve mükâfat kazansın. Bu ümmetin selefinin sîretini tetkik eden bir kimse, müstehablar alanında onların oldukça ileri bir mesafe almış olduklarını görür. Esasen onların birbirleriyle yarış alanları da bu idi. [7]

Kolay Olan Birşey, Zor Olan Şey Dolayısıyla Sakıt Olmaz:

Peygamber (s.a)'in: "Ondan gücünüzün yettiği kadarını yerine getiriniz." buyruğundan ilim adamları şu: "Kolay olan bir şey, zor olan bir şey dolayısıyla sakıt olmaz" kaidesini çıkartmışlardır. Bunun anlamı da şudur: Mükellefin, bazı hallerde herhangi bir vacibi ifa etmesi, ağır gelebilir. Fakat bunun bir kısmını yapması da mümkün olabilir.[8] Böyle bir durumda kişi o fiilden mümkün olanı ve kolayına geleni yapmalıdır. Abdest almak için yeteri kadar su bulamayan kimse gibi. Böyle bir durumda kişi o suyu bazı azalarını yıkayarak kullanır, geri kalanlan için de teyemmüm eder. Aynı şekilde bir kişi bir münkerin bir bölümünü değiştirebilecek yahut onu daha azaltabilecek ise, böyle bir durumda yapabildiğini yapması gerekir. Yine bir kişi namazın birtakım şart ve rükünlerini yerine getiremeyecek olursa, gücü ye-tebüdiği kadarını yerine getirmelidir. Onların bir bölümünü yerine getiremediği için namazın tümü ondan sakıt olmaz.
Şu kadar var ki, bu kaide her bakımdan mutlak değildir. O bakımdan bu kaide ile ilgili belirleyici esaslara riayet etmek gerekir. Meselâ, kişiyi Ramazan günü oruç tutmaktan alıkoyan hastalığı zeval bulacak olursa, günün geri kalan kısmını imsak ile geçirmesi de gerekmez. Çünkü bir günün bir bölümünü oruçla geçirmek, ilim adamlarının da açıkladığı gibi, bizatihi Allah'a yakınlaştırıcı bir amel değildir.
Bu hadise Kur'ân-ı Kerim'den tanık teşkil edebilecek buyruklardan birisi de Yüce Allah'ın: "O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun." <et-bun, 64/16) buyruğudur. [9]

Geçmiş Ümmetlerin Helak Sebebi

Rasulullah (S.A.S.): "Sizden öncekileri helak eden, çokça soru sormaları ve Peygamberlerine muhalefet etmeleri idi" buyruğu ile, geçmiş ümmetlerin helak edilmeleri ve yok ediliş sebepleri açıklanmaktadır. O bakımdan o ümmetlerin içine düştükleri hususlara düşmekten kendimizi sakındırmamız gerekmektedir. [10]

Çokça Soru Sormaları:

Helak oluşa sebep teşkil eden sorular aşağıdaki türdendir:
1- Şeriat'in haklarında,herhangi bir beyânda bulunmayıp sustuğu hususlar. Çünkü Yüce Allah, insanı dünya ve âhiretinde mutlu edecek şe'yleri açıklamayı üzerine almıştır. Böyle bir durumda acele etmek yerilmeye sebeptir. Bazan soru sebebiyle yükümlülüğü ağırlaştıran bir mükellefiyet de sözkonusu olabilir. Bunun sonucunda da müslümanlar bu kişinin soru sormasından ötürü sıkıntıya düşürülmüş olur. Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Müslümanlar arasında günahı en büyük kişi, müslümanlara haram kılınmadık birşey hakkında soru sorarak o sorusu sebebiyle o şeyin haram kılınmasına sebep teşkil eden kimsedir.[11] Nevevî der ki: "Böyle bir nehiy, Rasulullah (S.A.S.)'in dönemine hastır. Şeriat tamamıyla yerleştikten ve Şe-riatte fazlalık olmayacağından yana emin olunduktan sonra, sebebinin ortadan kalkmasıyla bu yasak da ortadan kalkmıştır."
2- Faydası olmayan ve ihtiyaç duyulmayan şeyler hakkında soru sormak. Çünkü bazan verilen cevap soranın hoşuna gitmeyebilir. Nitekim Sünnet-i Seniyye'de Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den sabit olduğuna göre, O şöyle demiş: Rasulullah (s.a)'a hoşuna gitmeyen bazı şeylere dair soru soruldu. O'na çokça soru sorulması üzerine kızdı. Sonra insanlara şöyle dedi: "Bana istediğinizi sorunuz" Adamın birisi[12]: "Ey Allah'ın Rasûlü, babam kimdir?"
diye sordu. Rasulullah (S.A.S.): "Baban Huzâfe'dir" dedi. Bir başkası kalkıp: Babam kimdir? Ey Allah'ın Rasûiü diye sordu, o da: "Babaı Şeybe'nin azadbsı Salim'dir" dedi... Hz. Ömer Rasulullah (s.a)'ın yüzünden kızgınlığını anlayınca: Ey Allah'ın Rasûiü gerçekten biz Allah'a tevbe ederiz, dedi.[13]
3- Alay etmek, gülüp eğlenmek ve iş olsun diye soru sormak: İbn Abbâs (r.a)'dan, dedi ki: Birtakım kimseler Rasulullah (s.a)'a alay olsun diye soru sorarlardı. Adam kalkıp: Babam kimdir? diye sorar, devesi kaybolmuş kişi kalkıp: Devem nerde? diye sorardı. Bunun üzerine Yüce Allah şu: "Ey iman edenler size açıklanınca üzüleceğiniz birtakım şeyleri sormayınız." iei-Mâide, 5/ıoD âyetini indirdi.
4- Olmadık mes'eleler hakkında çokça soru sormak: Hafız İbn Hacer der ki: "Hadis-i şeriflerde, kendisine gerek duyulmayan şeylerden çok, acilen gerek duyulan daha önemli şeylerle uğraşma gereğine işaret edilmektedir. Şöyle buyurmuş gibidir: Siz emrolunduğunuz şeyleri yapmaya, size yasak kılınanlardan uzak durmaya bakınız. Olmadık şeyleri sormakla uğraşmak yerine bunlarla uğraşınız. O bakımdan müslümanın Allah ve Rasûlünden gelenleri araştırıp ortaya çıkarması, sonra da bunları anlamak için gayretini harcaması, bunlardan neyin murad edildiğini anlamaya çalışması, bundan sonra da bunlarla gereğince amel etmekle uğraşması gerekir. Eğer öğrendiği bu hususlar gaybi hususlardan ise, bunları tasdik etmeye ve hakikati üzere bunlara itikad etmeye çalışmalıdır. Şayet bunlar ameli mes'elelerden ise, ister yapılması istenen bir fiil olsun, ister terkedilmesi istenen bir iş olsun, gereklerini yerine getirmek için bütün gücünü ortaya koyar. Bunun dışında ayrıca vakti kalacak olursa, bu sefer meydana geldiği taktirde gereğince amel etmek kastıyla ileride meydana gelebilecek şeylerin hükmünü öğrenmekle uğraşmaya vakit harcamasında bir mahzur yoktur. Ancak bir emir ve bir yasağı işitmesi halinde, bütün gayretini olması mümkün olan ve olmayan birtakım işleri varsaymaya yöneltecek ve bununla birlikte, işittiğinin gereğini yerine getirmekten yüz çevirecek olursa, şüphesiz ki böyle bir hal, bu yasağın kapsamına girer. Çünkü dinde tefakkuh (bilgi sahibi olmak), ancak ve ancak amel için öğrenildiği taktirde övgüye değerdir, tartışmak veya mücadele için değil.[14]
Hafız İbn Hacer'in bu söylediklerine tanıklık eden delillerden birisi de Zeyd b. Sâbiften gelen şu rivayettir: Ona herhangi bir soru soruldu mu, şöyle dermiş: Bu iş oldu mu? Hayır, denilecek olursa, "oluncaya kadar bunu bir kenara bırakınız" dermiş. Yine Hz. Ömer'den nakledildiğine göre o: Olmadık şeyleri sormamanızı istiyorum. Çünkü zaten olanlar bizi yeteri kadar uğraştırmaktadır, demiş.
5- İşi daha bir sıkılaştırmak, yokuşa sürmek ve gereksiz derinleştirmek maksadıyla soru sormak. Çünkü bu sorulara çokça cevap verilebilir ve bunu yerine getirmek zor olabilir. Nitekim bir inek kesmekle emrolunduklan sırada İsrailoğullarının başına böylesi gelmişti. Eğer herhangi bir ineği kesmiş olsalardı bu onlar için yeterli olurdu. Fakat onlar çokça soru sormak suretiyle kendi aleyhlerine işi ağırlaşırdılar. Yüce Allah'ın kendileri hakkında haber verdiği üzere: "Bizim için Rabb'ine dua et de, bize onun mahiyetini açıklasın, dediler... Bizim için Rabb'ine dua et de renginin ne olduğunu bize açıklasın, dediler... Bizim için Rabb'ine dua et de bize mahiyetini

açıklasın, dediler."feJ-Bakara, 2/68-70) Yüce Allah da onların üzerine işi ağırlaştırdı ve onları yerdi. Rasulullah (S.A.S.) de ümmetinin onların düştükleri duruma düşmelerinden korktu, o bakımdan çokça soru sormayı yasakladı.

6- Yüce Allah'ın kendisinin bildiği bir hikmet gereğince yaratıklarından gizli tutup sakladığı hususlara dair soru sormak. Kaza ve kaderin sırrı, Kıya-met'in ne zaman kopacağı, ruhun gerçek mahiyeti, gaybî işlerin keyfiyeti hakkında soru sormak gibi. Bir adam İmam Malik'in yanına gelerek şöyle sordu: Ey Abdullah'ın babası, Rahman Arş'a istiva etti, diye buyuruluyor, acaba nasıl istiva etti? Olayı duyan dedi ki: Mâlik'i, bu sözden dolayı rahatsız olduğu kadar herhangi bir sözden rahatsız olduğunu görmedim. Onu ter bastı, herkes kafasını önüne eğdi, sesini çıkarmadı. Nihayet Mâlikin sıkıntısı geçince şunları söyledi: Bunun keyfiyetini akıl ile kavramamıza imkân yoktur. îstivâ'nın ne demek olduğu ise malûmdur. Ona iman etmek vâcibdir, buna dair bir soru sormak ise bid'attir. Ben senin bir sapık olmandan korkuyorum, dedikten sonra emri üzerine dışarı çıkartıldı. Bunların dışında kalan hususlara dair soru sormak ise Şer'an istenen birşeydir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer bilmiyor iseniz zikir ehlinden sorunuz.1' fen-Nahi, 16/43) Bu soruların bir bölümü farz-ı ayndır. Taharet, namaz, oruç ve benzeri hususlara dair hükümleri sorup öğrenmek gibi.

Kimisi de farz-ı kifâyedir. Bu ise ferâiz (miras hukuku), kaza (yargı hukuku) gibi din ilimleri hususunda daha geniş* bilgi edinmek için soru sormaktır. Kimisi mendubdur; iyilik ve müstahabler çerçevesi içerisinde kalan Allah'a yakınlaştırıcı amellere dair soru sormak gibi. [15]

Peygamberlere Muhalefet Etmek:

Rasulullah (S.A.S.) kendi emrine muhalefet etmekten bizi sakındırmış-tır. Nitekim Şanı Yüce Allah da Kitab-ı Kerim'inin birden çok yerinde Peygamberlerine muhalefet edenlerin akıbetinden bizi haberdar ederek, aynı duruma düşmekten bizi sakındırmıştır. O, kendi Peygamberlerinden yüz çevirip ona isyan etmeleri sebebiyle Nûh kavmini helak ettiğini bize bildirerek şöyle buyurmaktadır: "Nûh dedi ki: Rabb'im, şüphesiz ki onlar bana isyan ettiler ve malı ve evlâdı zararından başka bir şeyini artırmayacak kimselere uydular." (Nûh, 7V2i) Şanı Yüce Allah da bundan dolayı onların başlarına gelen ilâhî azabı şöylece açıklamaktadır: "Günahlarından ötürü suda boğuldular, ardından ateşe atıldılar. Kendileri için Allah'tan başka yardımcılar da bulamadılar."(nm, 71/25)

O halde müslümanlara, Rabb'inden alıp kendilerine Şeriat olarak getirdiği hususlarda Rasûllerine tabi olmak düşer. İktisadî, sosyal ve siyasal konularda ve diğer bütün hususlarda ona aykırı hareket etmekten, muhalefet etmekten var güçleriyle sakınmalıdırlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O'nun emrine muhalefet edenler, kendilerine bir mihnet veya acıklı bir azabın gelip çatmasından korksunlar."ten-Nûr, 24/63)

Hafız İbn Kesîr der ki: Bâtınen yahut zahiren Allah Rasûlünün Şeriat'ı-na muhalefet edenler, kendilerine bir mihnetin isabet etmesinden, yani kalplerine bir küfür, münafıklık, yahut bid'atin gelip çatmasından, yahut dünyada öldürülmek, had, hapis veya buna benzer canyakıcı bir azabın gelip çatma-smdan sakınmalıdırlar.[16]

Rasulullah (S.A.S.)'e muhalefetten sakındıran naslar bilinen naslardır, bunların hepsini sıralamak uzun sürer. [17]

Peygamber (S.A)'İn İçtihadı:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Evet diyecek olsam vâcib olurdu" buyruğunda, Peygamber (s.a)'in ahkâmı ilgilendiren hususlarda ictihâd etmek hakkına sahip olduğuna bir delil vardır. Eğer içtihadı murâd-ı ilâhiye isabet edecek olursa, şanı Yüce Allah onun bu içtihadını olduğu gibi bırakır. Hata edecek olursa, onu doğrultur ve hatası üzere bırakmaz.

Nevevî der ki: Bundan sahih mezheb lehine de bir delil vardır. O da şudur: Rasulullah (s.a) ahkâm ile ilgili hususlarda ictihad etmek hakkına sahipti. Onun verdiği hükmün vahiy olması şartı da yoktur.[18]

İbn Kesir[19] de der ki: "Yüce Allah'ın: "Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmetmen için..."fen-Nisû,4/1o5j buyruğunu, usûl âlimlerinden Rasulullah (S.A.S.)nı bu âyete istinaden ictihâd ile hükmetmek yetkisine sahipti diyenler, delil göstermişlerdir. Ayrıca Buhârî ile Müslim'de Um Seleme'den gelen rivayetle sabit olan şu hadisi de delil göstermişlerdir: Rasulullah (s.a) hücresinin kapısında yükselen sesler duyunca yanlarına çıkıp şöyle dedi: "Şunu bilin ki, ben ancak bir insanım ve ben işittiğime göre hüküm veririm. Sizden herhangi biriniz delilini diğerine göre daha güzel bir şekilde açıklayabilir, buna dayanarak da ben onun lehine hüküm verebilirim. Her kimin lehine hükmederek bir müslümanın hakkını verecek olursam, şunu bilsin ki, ben ona ancak ateşten bir parça kesip veriyorum, demektir. İsterse onu alıp yüklensin, isterse bıraksın.[20]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Nevevî der ki: Rasulullah {s.a)'ın: "Sizi terkettiğim hususlarda siz de beni bırakınız." buyruğunda hükümlerde aslolanın vacib olmamak olduğuna, Şeriat'ın vürûdundan önce hükmün olmadığına delil vardır. Usûl âlimlerinin muhakkıkîarına göre sahih olan görüş de budur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz Peygamber göndermedikçe azab ediciler değiliz."fef-Wâ, 17/15)

2- Hafız İbn Hacer der ki: Hadis-i şerifte halihazırda kendisine ihtiyaç duyulmayan şeylerden önce acilen kendisine gerek duyulan daha önemli şeylerle uğraşmanın önceliğine işaret vardır.

3- Hacc ömürde bir defa farzdır, bu da icmâ' ile kabul edilmiş hususlardan birisidir. [21]

---

[1] Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. (Buhâri, İ'tisam 2; Müslim, Fedâil 130 -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 125.
[2] MüsHm Şerhi, II, 5
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 126.
[3] Müslim, Hacc, 412.
[4] İbn Mâce, Menâsik 2 (Çeviren).
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 126.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 127
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 127-128.
[8] Muhterem müellifin İfade ettiği şekliyle bu kaideyi tesbit edemedik. Ancak benzeri bazı kaidelere ve bazı bilgilere kısaca işaret etmekte fayda vardır. "Meşakkat kolaylığı getirir." İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, Mısır, 1298, s. 37, ayrıca Mecelle madde: 17; "Defi mefasid celb-i menâfi'den evlâdır" Mecelle, madde: 39. Yani mefsedetlerin önlenmesi, menfaatlerin sağlanmasından önce gelir. Dr. Mustafa Ahmed ez-Zerka da el-Medhal e\-Fıkhî el-Âm adlı eserinde (Dımaşk, 1387/1968, 11, 985'de) bu kaideyi zikrettikten sonra, açıklaması sırasında delil olmak üzere şerhi yapılan Nevevînin

kırk hadisinden bu dokuzuncu hadisin ilk bölümünü zikretmektedir. İbn Receb el-Hanbelî de aynı hadisi şerhederken şu ifadeleri kullanmaktadır: "... emrolunduğu fiili tamamıyla yapamamakla birlikte, onu kısmen yapabilecek gücü bulan kişi o işin mümkün olan bölümünü yapar. Bu ise birtakım mes'ele-lerde uygulanabilecek bir kaidedir. Bunlar arasında taharet... sayılabilir" diyerek, muhterem müellifin zikrettiği misallerden başka birçok misali de sıralar, s. 84 vd. (Çeviren).

[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 128-129.

[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 129.

[11] Müslim, Fedâil, 133

[12] Peygambere soru sormasının nedeni, başkalarıyla tartıştığında, babasından başkasına nisbet edilmesi idi.

[13] Müslim, Fedai/, 138

[14] Fethu'lBârî, XVII, 23-24

[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 129-132.

[16] İbn Kesîr, VI, 97

[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 132.

[18] Müslim Şerhi, III, 483

[19] İbn Kesir, II, 358, Mısır Daruşşab baskısından tıpkı basım, İstanbul, 1985 (Çeviren)

[20] Ahkâm 20, Hiyel 10; Müslim, Akdiye 4; Ebû Dâuûd, Akdiye 7 vs... (Çeviren).

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 132-133.

[21] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 133.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KAYNAKLARIYLA AHKÂM HADİSLERİ
Önsöz

KAYNAKLARIYLA AHKÂM HADİSLERİ

Önsöz

1971'de Kur'ân Ahkâmıyla ilgili iki ciltlik te'lif eserim, ilim çevresinde umduğumun üstünde rağbet gördü. Kısa zamanda mevcudu kalmadı. Meraklılarca hâlâ aranmakta, yeniden basılması ısrarla istenmektedir. Amacımız yeni bir takım ilâvelerle istifade alanını genişleterek kitabın özelliğine kuvvet kazandırmak ve böylece muhtevasına uygun kâğıt, dizgi, baskı ve cilt nefasetine özen gösterip önemli bir boşluğu doldurmaktır.
Birinci anakaynağa dayalı ahkâmın yanısıra ikinci anakaynak olan Sünnet'e dayalı ahkâmı müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ictihad, istidlal, istinbat, yorum ve açıklamaları doğrultusunda işleyip müslümanların istifadesine sunmayı düşünüp konuyla ilgili dokümanları toplarken Uysal Kitabevi'nhı aynı amaca yönelik teklifi düşünce ve hazırlıklarımızı fiili alana çıkarmış oldu.
Konunun ne kadar hassas ve o nisbette mes'uliyetli olduğunu bilmekteyim. Ahkâmın dayandığı hadîsleri toplayan kaynakların önemli bir kısmı elimizde bulunmakla beraber onları bir bir gözden geçirmemiz, farklı görüş, ictihad ve yorumları tesbit etmemiz gerekmektedir. Ancak tahdîs-i nîmet olarak diyebilirim ki, ahkâma medar olan hadîsler üzerindeki çalışmalarım, notlarım ve bellediklerini beni kısmen de olsa rahatlatmakta ve cesaretimi artırmaktadır.
Gerek güvenilir kaynakların mevcudiyeti, gerek konuyla alâkalı yazılmış müstakil eserlerin varlığı, gerekse kütüphane ve hafizamın elvermesi, hadîslere dayalı ahkâmı beş cilt hacminde yazıp hazırlamamı kolaylaştırdı.
Neylü'l-evtar, Şerhu Meâni'1-Asâr gibi ahkâm hadîslerini biraraya getiren kıymetli eserlerin yanında Buhari ve Müslim'in şerhleri, diğer hadîs kitaplarıyla müsnedlerden; Kurtubî, Alûsî, Lübab ve benzeri tefsirlerden; dört mezheple ilgili birçok kaynak kitaplardan yeterince yararlanmaya çalıştım. Naklettiğim her konu ve meselenin kaynağını sahife cilt numarasıyla birlikte dipnot olarak belirttim. Eserim tamamlandıktan sonra, istifade ettiğim kaynakları müelliflerin ismiyle, baskı tarih ve yerleriyle birlikte belirteceğimi hatırlatmak isterim.
Eserimizi, fıkıh kitaplarında uygulanagelen tertibe göre düzenleyerek okuyucularımıza büyük bir kolaylık sağlamış olduk. Ayrıca hemen her konu ve meseleyle alâkalı hadisleri ve rivayetleri naklederek araştırıcılara geniş çapta malzeme vermeye çalıştık. Böylece hem mezhep imamlarının dayanak seçtikleri, ya da kıyasa mesned edindikleri hadîsleri belirlemiş olduk, hem de birbirine muhalif gibi görünen hadisler arasındaki farklı manâ ve hikmetin tesbiti cihetine giderek yanlış yorumlara sapılmasını önledik.
Diğer yandan araştırıcılar için düzenli bir metot uygulayarak her konuyu altı madde halinde işleyerek sonuçlandırdık. Sonra da çıkarılan hükümlerin bir özetini vererek hafizalarda kolaylıkla tutulmasını sağladık.
Sözünü ettiğimiz konuyu ülkemizde bu çapta ele alıp yazan olmadığını sanıyorum. İslâm âleminde ise birkaç eserin yazıldığını tesbit etmiş bulunuyoruz.
Dileğimiz, eserimizin, Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı adlı dört ciltlik kitabımız gibi önemli bir boşluğu doldurmasıdır. Vaki hatalarımız olabilir. Okuyucularımızın samimi uyarılarını gönülden beklemekteyiz.
Bizi başarılı kılan Allah'tır. Yalnız O'na hamdeder ve ancak O'na güvenip dayanırız. Salâtu selâm, rahmet peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ve O'nun âl ve ashabına olsun!..
Celâl Yıldırım 1 - 12 - 1985 / İzmir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ
Önsöz
Önsöz
Takriz
Önsöz
Mütercimin Kısa Hal Tercemesi
Mütercimin Mukaddimesi
İbn-i Mâceh Ve Süneni
İbn-iMâceh (209-273)'in Nesebi:
Üstadları
İlmî Hüviyeti
İbn-i Mâceh'in Süneni
Sünendeki Hadîsler
Hadis İlmine Ait Bazı Bilgiler
Sahih, Hasen Ve Zayıf Hadisler
Sahih Hadis
Sahih Hadisler Ne Kadardır?
Sahih Hadîslerin Dereceleri
Sahih Olduğu İttifakla Kabul Edilen Neviler:
İhtilaflı Olan Beş Kısım
Hadîs Nakledenlerin Tabakaları
Makbul Olan Râvîler
Merdûd Olan Râviler
İhtilaflı Olan Râviler:
Hasenhadîs
Hasen - Sahih Hadis Tabiri
Zayıf Hadis
Senedinde İttisal Bulunmadığı İçin Zayıf Sayılan Hadisler =
Senedden Râvî Düşürmek İki Kısımdır:
Müdelles Ve Mürsel-İ Hafi
Râviye Ta'n Sebebleri
Râviye Tan Sebebiyle Zayıf Olan Hadisler
Üçüncü Bölüm
Mütâba, Mütâbi Ve Şâhid
Haberi Vâhid Makbul Mu ?
Senedin Nihayeti İtibari İle Hadîs Çeşitleri
Amel Edilîp Edilmemesi Bakımından Makbul Hadis Çeşitleri
Dördüncü BölümDiğer Bâzı Istılahlar Ve Bilgiler
Hasen - Sahîh Tabiri
Senedlerin Kısaltma İşaretleri
Hadîs Yazar Ve Okuyucusunun Dikkat Edeceği Bir Husus
Hadîsi Manâ İtibari İle Nakletmek

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

Önsöz

Din kardeşlerimize ilim yönünden de hizmet etmeyi gaye edinen müessesemiz, yeni ve büyük bir eseri, Cenâb-ı Hakk'ın inayeti ile yayınlamış bulunmaktadır. İlk olarak Türkçeye çevrilen ve değerli âlimlerimizden Haydar Hatiboğlu tarafından başarılan bu Hadîs-i Şerif kitabı (10) cild olarak tertip edilmiştir. Cildler arka arkaya basılarak sunulacaktır. Kitabın tertip, tasnif, baskı ve cild işleri için gereken itina gösterilerek en mükemmel bir şekilde hazırlanmasına çalışılmıştır.
Birinci cildin neşir sahasına çıkmasını bize müyesser kılan Allah Teâlâ Hazretlerine hamd eder, diğer cildlerin de tamamlanması için yardımını dileriz.
Okuyucuların istifâde ve takdirleri bizim için en büyük sürür ve mânevi ecir vesilesi olacaktır. Cenâb-ı Allah'a hamd, Peygamberine salât, ümmete rahmet olsun...
Kahraman Yayınları
Fethullah Kahraman[1]

Önsöz

İbn-i Mâce'nin Sünen'i dörtbin hadis ihtiva eden meşhur Sünen kitablanndan biridir. İbn-i Kesir'in beyanına göre pek azı müstesna olmak üzere bu hadislerin hepsi güzeldir. Yalnız daha önce te'lif edilen üç Sünen kitabından derece itibariyle biraz aşağıdır. Çünkü yalnız kendisinin rivayet ettiği hadislerin zayıf olduğu söylenir. Ama bu da alelıtlak değildir. Hafiz İbn-i Hacer bunun hakkında şöyle demiştir: «İbn-i Mâce bir çok hadisleri yalnız kendisi rivayet etmiştir. Fakat bunlar sahihtir. Evlâ olan zayıf sözünü hadis râvî-lerine hamletmektir...»
Unutmamalıdır ki zayıf hadis asılsız ve uydurma demek değildir. En sahih hadisler gibi o da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in mübarek ağzından çıkmıştır. Onun zayıflığı bize nakledilirken aranan bazı şartlarının bulunmamasından doğar. Yoksa nice zayn% hadisler vardır ki istikbalden haber vermiş ve haber verdiği şeyler güneş gibi zuhur etmiş, hem de etmektedir. Kıyametin küçük alâmetlerine dair zayıf hadisler vardır ki, bunlar neyi haber verdi-lerse ya zuhur etmiş yahut halen etmektedir. Bunlardan birinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyamete yakın herc-ü mercin çoğalacağını bildirmiş, Ashab-ı Kiram bunun ne demek olduğunu sorunca : Ölüm demektir. Ölüm çoğalacak fakat kim vurduğu belli olmayacaktır, mânâsında beyanatta bulunmuştur.
O günlere varırsak biz ne yapmalıyız yâ Resûlullah? diye sorulunca :
«Devesi olan devesinin yanma koyunu olan koyununun yanına gitsin.» buyurmuşlardır. Şimdi bu hadisin haber verdikleri zuhur etti mi etmedi mi diye azıcık düşünmek hakikati anlamak için yetip artar. Onun için tekrar ediyorum zayıf hadis deyip geçmemeli, onları da okuyup mucebince amel etmeliyiz. İbn-i Mâce büyük bir âlim, kudretli bir hafiz ve fakîh idi. Onun bu kitabı diğer beş hadis kitabında bulunmayan bir çok makbul ziyadeleri havi bulunmaktadır.
Şimdi Sünen-i İbn-i Mâce'yi İzmir Müftüsü muhterem Haydar Hatipoğlu bize terceme ve şerh etmiştir. Eserinin bazı yerlerini gördüm. Tercemesi de güzel, şerh ve izahı da. Hattâ Peygamberimiz anıldıkça bazı kimselerin yaptıkları gibi (S.A.V.) işaretiyle geçmeyip (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cümlesini tam yazması memnuniyet ve takdirimi mucib oldu. Allah razı olsun. Zira asıl sevâb bu cümleyi okumaktadır. Yalnız râviler zincirini atmakta hata etmiş, keşke bunu yapmasaydı. Nevevî gibi büyük hadis imamları bu zincirin atılmamasını ehemmiyetle tavsiye etmişlerdir. Başka milletlerde bu yoktur. Bu yalnız 'Ümmet-i Muhammediye'ye mahsus bir mizedir ve bizim medar-ı iftihanmızdır. İnşaallah kitabın sonraki baskılarında bu hata tamir edilir.
Eseri Kahraman Yayınevi basmaktadır. Buracıkta hem mütercim ve sarihi, hem de tâbi' ve naşiri tebrik eder; daha nice hayırlı
eserler için kendilerine Cenabı Hak'tan muvaffakiyetler dileri
AHMED DAVUDOĞLU 8.1.1982[2]

Takriz

Bilindiği gibi, yüce dinimizin iki temel kaynağı vardır. Bunlardan biri Kur'an-ı Kerim'dir; diğeri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söz ve işlerinden ibaret olan Hadîs-i Şeriflerdir ki, Sünnet ve Sünen diye de adlandırılırlar.
Kur'an-ı Kerim, peyderpey nazil olduğu zamandan itibaren bugüne kadar şüphe götürmez bir nakil ile (tevatür yolu ile) asliyetini muhafaza etmiş ve asla bir değişikliğe uğramamıştır. Kıyamete kadar da bu asliyetini koruyarak hiç bir tahrife uğramayacaktır; çünkü O'nu inzal eden Vacib Teâlâ Hazretleri, O'nu tahrif ve değişiklikten koruyacağını yine Kur'an-ı Kerim'de va'd buyurmuştur. Bunun metnini kötü niyetli ve maksatlı kişiler değiştiremez ve bozamazlar. Ancak âyet-i kerimelerin mânâlarını, murad olan mânâ dışında tefsir etmek sureti ile insanların itikadlarını bozabilirler. Onun için dinî eserler okunurken, bunları aktaranların itikad ve ahlâklarını nazarı itibara almak şarttır. Buna büyük bir önem vermek gerekir.
Peygamber Efendimiz'den bize intikal eden Hadis-i Şeriflerin hepsi tevatür yolu ile sabit olmadığından, hadîs âlimleri tarafından bunlar değerlendirilmiş, kimi sahih, kimi zayıf, kimi de mevzu (uydurma) kabul edilmiştir. Bu hadis-i şerif ilmi üzerinde pek çok eserler yazılmış, çeşitli mevzulara ait hadîsler bir araya getirilmiştir.
Bunlar arasında Sıhah-i Sitte (Altı Sahih Kitap) yâhud «Kütüb-i Sitte», âlimlerin ittifakı ile en sahih hadis kitapları olarak kabul edilmişlerdir. Bu altı sahih kitaptan birisi de «Süneni İbn-i Mâce» diye adlandırılan kitaptır. Diğer sahih kitaplardan Buhari, Müslim, Ne-seî ve TirmizÎ'nin türkçeye tercemeleri yapılmış ve basılmıştır.
Şimdi de «Sünen-i İbn-i Mâce»nin tercemesi, uzun ve itinalı bir çalışma ile değerli kardeşimiz İzmir Müftüsü Muhterem Haydar Ha-tiboğlu tarafından başarılarak büyük bir ihtiyaç karşılanmış bulunmaktadır. Sünen-i İbn-i Mâce, bilhassa tasnif bakımından ve ihtiva ettiği konular yönünden de ayrı bir özellik taşıyor. Bu da, îbn-i Mâ-ce'nin dirayetini ve ilimdeki yüksek mevkiini belirlemektedir.
Hicri 209 yılında doğup 273 yılında vefat eden ve tefsir, hadis, tarih ilimleri üzerinde şöhret bulan Muhammed İbn-i Yezîd (Ebû Abdullah îbn-i Mâce) Hazretlerine Cenab-ı Hak'dan bol rahmet dilerken, bu kıymetli eser üzerinde yapılan hizmetten dolayı kardeşimize teşekkür eder, ona da ecri cezil niyaz ederim.
Okuyucuların da bu nurlu kaynaktan aydınlanmalarını ve üstün Peygamber'İn yolunda bulunmalarını duâ ederim.
A . Fikri Yavuz 4.1.1982[3]

Önsöz

Şer'i delillerin birincisinin Kitab (Kur'an-ı Kerim) ve ikincisinin Sünnet (Hadîs-i Şerif) olduğu bilinmektedir. Sahih hadis kitablan arasında İslâm alemince en çok itimada şayan görülen ve «Sıhâh-i Sitte» veya «Kütüb-i Sitte» denilen 6 hadis kitabının taşıdığı değerin yüceliği tüm müslümanlarca takdir edilmektedir.
Kütüb-i Sitte'nin başında Buhârî (194-256)) ve Müslim (204-261) sahihleri gelir. Bunları, Ebû Dâvûd (202-275), Tirmizi (200-279) ve Nesâi (216-304 veya 215-303) sünenleri takip eder. Bunlara -Kütüb-i Hamse- veya «Sıhah-ı Hamse» denir.
İbn-i Mâceh (209 - 275) 'in süneni ise âlimlerin çoğuna göre altıncı sırada yer alır. Sebebi ise, ondaki bazı hadislerin zayii olmasıdır. Belli ve mahdut olan zayıf hadisler hesaplanmadığı takdirde, sıhhat bakımından mezkûr beş kitabtan farksız olur. Onun değeri ve içindeki zayıf hadîslerin durumu hakkında Mukaddime'do özlü bilgi vardır.
Sıhâh-ı Sitte'nin birbirinden farklı özellikleri vardır. İbn-i Mâceh"in en bariz özelliği fıkıh kitablan ve her kitabın babla-rınm en mükemmel şekilde sıralanmış olmasıdır.
Müslüman halkımızın son zamanlarda Dini kitablara verdiği sıcak ilgi ve iştiyaktan cesaret alan bazı ilim adamlarının, başta Kur'an-ı Kerîm ve hadis kitablan olmak üzere Dînî eserleri terceme ve şerhetmeye hız vermeleri memnuniyetle müşahede edilmektedir. Ancak gerek Kur'an-ı Kerîm'in ve gerekse Hadîs-i Şeritlerin sadece meallerini yazıp geçmekle piyasaya sunulan eserlerin tatmin edici olduğu kanısında değilim...
Bugüne kadar Türkçe terceme veya şerhi yapılmamış olan İbn-i Mâceh'in süneninin dilimize çevrilmesi için «Kahraman Yayın-evUnin bana yaptığı teklif, beni çok düşündürdü. Çünkü: kendimde bu liyakati bulmuyorum. Evet ihlash ve sıhhatli yapıldığı takdirde bu hizmet sadaka-i câriye olduğu gibi ihlassız veya hatalı yapıldığı takdirde de büyük ve altından kalkılmaz bir mes'uliyeü mucip olduğunu biliyorum.
Keşfü'z-Zunûn adlı kitabın ikinci cildinin 1004. sahifesinde, söz konusu Sünen'in 5 - 6 şerh veya haşiyesinin ismi verilmekte ise de bunların piyasada bulunmayışı işin ağırlığını kat kat arttırmaktadır. Nihayet Yayınevi sahibi, «El-Mu'cemü'1-Müfehres li Elfâzf I-Kur*-an» ve «El-Lü'lü've'1-Mercân Fîma İttefaka Aleyhfş-Şeyhân» adlı iki eserin yazarı Muhammed Fuad Abdülbâkî' nin tetkikinden geçerek H. 1373 (M. 1954) yılında Kahire'de basılan Sünen nüshasını, bunun üzerine yazılmış olan haşiyelerden Şeyh, Muhammed bin Abdiilah el-Alevî tarafından yazılan Mihtahü'1-Hacc İmam Ebü'1 Hasan Muhammed bin Abdullah el-Hâdiei - Hanefi' nin te'lif ettiği Es-Sindî ve Es - Seyyid Ali bin Süleyman ed-DimneI,i'nin yazdığı Mısbahü'z-Zücace adlı haşiyeleri bana getirip tekliflerinde ısrar ettiler.
Getirilen bu eserler çok kısa olup bazı kelimeleri açıklar ve pek az bilgi verir durumda gördüm. Kütüb-i Sitte'den Buhârî'nin Kastalânî şerhi, Müs1im'in Nevevî şerhi,Ebü Dâvûd' 'un El-Menhel şerhi ve Tirmizi'nin Tuhfetü'l-Ahvezî şerhini tetkik ettim. Hepsini bir arada bulundurmak suretiyle bu işe başlandığı takdirde yararlı bir hizmet yapılabileceği kanaatına vardım ve Allah'tan yardım umarak bu- işe girişmeye karar verdim.
Muhammed Fuad Abdu1bâki'nin bahis konusu incelemesi cidden büyük bir emeğin mahsulüdür. Mukaddime'de buna kısmen işaret edilmektedir. Kendisi Sünenin sonuna,İbn-i Mâceh-in hal tercemesini ve kitab hakkında topladığı malumatı eklemiştir. Ayrıca konulara göre hazırladığı fihristten başka, kavli olan hadis metinlerinin başındaki kelimeleri esas alarak alfabetik bir fihrist yapmıştır. Bu nevi fihrist, bilindiği gibi aranan hadîsin bulunmasını kolaylaştırır...
Muhammed Fuad Abdülbaki, Kütüb-i Hamse'de bulunmayıp bu kitabta bulunan ve «Zevâid» adı verilen hadis metinlerinin altına genellikle kısa notlar koyarak bunların isnadı hakkında özlü bilgi vermiştir. Okuyucunun faydalanmasını sağlamak için bu notların arapçasını olduğu gibi gösteriyorum. Hadîs metni harekelidir ve büyük punto harflerle yazılıdır. Mezkûr notlar ise harekesizdir ve küçük punto harflerle yazılıdır. Bu nedenle notların hadîsin metnine karışması endişesi söz konusu değildir.
Terceme ederken her hadîs için «Tercemesi» diye bir başlık yazıp altına hadîsin mealini geçiriyorum. Meal bitince anılan zatın notu varsa ve konulması uygunsa paragraf başı yaparak ve «Not» diyerek onun notunun tercemesini yazıyorum. Bundan sonra «İzah» başlığını koyup muhtelif kitablardan yararlanarak elde ettiğim bilgileri sunmakla hadisle ilgili açıklama ve malumatı vermeye çalışıyorum. Bazen birkaç hadîsin mealini yazdıktan sonra açıklamaları bir arada sunuyorum.
Hadisin ilk râvîsinin hal tercemesini genellikle açıklama bitiminde yazmayı uygun buluyorum. Bazı râvîlerin hal tercemesini vermeyip onun hakkında kısa bilgiyi dip notu halinde veriyorum.
Şunu da belirteyim :
Bizim gibiler herhangi bir hadisten fıkıh hükmünü çıkarmaya muktedir değildir. Bizim gibiler Âyet ve Hadîsten hüküm çıkarmaya kalkışınca büyük hatâ yapabilir, hattâ dalâlete gider ve başkasını da götürebilir. Kitab ve Sünnetten ahkâm çıkartmak büyük mücte-hidlerin işidir. İçtihadın bir takım şartları vardır. O şartları taşımayan kimselerin ictihad etmeleri geçersizdir. Bir âyet veya hadîs men-sûh olabilir, yani onunla hüküm edilmemesi gerekebilir ve te'vile tâbi olabilir. Itlak-takyid, umum-husus gibi durumlar mevcut olabilir. Ehl-i Sünnet âlimleri ve Sclef-i Sülilin ile Müleahhirin-i Kiram hazretlun büyük emekler çekerek dört mezhebe ait fıkıh kitablarım İslâm âleminin istifadesine güvenle sunmuşlar ve fıkıh hükümlerini hazır sofra haline getirmişlerdi. Biz müslümanlar muhtaç olduğumuz fıkıh hükümlerini fıkıh kitablarmdan çıkarıp onunla amel etmek durumundayız. Okuyucularımız fikha ait hadîslerin açıklamasına göz attıkları zaman hakikatan bir hadîsten fıkıh hükmünü çıkartmanın güçlüğünü ve ağırlığını hemen anlıyacaklardir.
Hadislerin râvîler zincirleri arapça hadis metinlerinin başlarında mevcuttur. Hadîslerin sıhhat değerinin korunması için sened denilen bu zincirlerin aynen konulması zorunludur. Fakat terceme ederken seneddeki bütün râvilerin isimlerini tekrar yazmayı lüzumlu bulmadığım gibi okuyucuyu sıkabileceği mülahazasıyla senedin başındaki ilk râvinin ismini zikretmekle iktifa ediyorum.
Bu hayırlı hizmetin ihlash bir şekilde tamamlanması için Hak Taâla'dan tevfik ve inayet niyaz ederim.
Haydar Hatiboğiu
(İzmir Müftüsü) [4]

Mütercimin Kısa Hal Tercemesi

Mütercim, Diyarbakır'in Hazro ilçesi cami mahallesinde 1929 yılı haziran ayının ilk haftasında doğmuştur. 1954 yılında ilçe teşkilatı kurulan Hazro kasabasında fetva, irşat ve imam -hatiplik gibi dini hizmetler yaklaşık olarak iki asırdan beri mütercimin baba ve dedeleri tarafından fahri olarak yapıageldiği için bu sülale «İmam Evi» lâkabı ile muhitçe tanınmaktadır. Mütercimin yedinci babası merhum Osman efendi namındaki âlim, Şafii mezhebine ait «El-Envâr» adlı kaynak fıkıh kitabı üzerinde yazdığı iki ciltlik arapça ifadeli haşiyeye «El-Kümmesrâ» ismini verdiğinden bu sülaleye «kümmesrâ evi» de denilir. Mütercimin merhum babası Muhammed Nuri efendi 30 yılı aşkın bir zaman ilçenin büyük cami İmam - Hatipliğini fahri olarak yaptıktan sonra kasabada ilçe teşkilatı kurulunca halkın İsrarı üzerine ilçe Müftülüğünü kabullenmiş ve 1955 yılı Temmuz ayı başında vefat etmiştir. Allah cümlesine rahmet eylesin, âmîn.
Mütercim, ilk tahsilden sonra merhum babasından arapça dersini almış, evde verimli çalışamayınca babasının izni ile ilçe müderrislerinden merhum Hacı Abdülfettah efendiden birkaç yıl ders almış, daha sonra Diyarbakır, Siirt, Bitlis ve Muş illerinde muhtelif medreselerde mütaaddit müderrislerden ders almıştır.Ençok ders aldığı ikinci hocası Siirt'li merhum Muhammed Saîd Yarğıcı'dır. Arapça, Nahiv, Sarf, Mantık, Beyân, Vazı', Münazara, Maânî, Bedî', Fıkıh. Tefsir, Hadîs, Usul-ı Fıkıh, Usul-ı Hadîs ve Akâid ilimlerinin derslerini ikmal edince 1951 yılında 22 yaşında iken derslerinin çoğunu aldığı üstad-ları Hacı Abdülfettah Yazıcı ve Muhammed Said Yargıcı (Rahimehumüllah) hazretlerinden birer -İlmi İcazet- almıştır. Daha sonra hariçten Ortaokul ve Lise bitirme imtihanlarına katılarak üç yılda bu iki okuldan mezun olmuştur.
Mütercimin yaptığı resmî dinî görevler:
Diyarbakır merkezindeki Fatihpaşa camii imam -Hatipliği, Diyarbakır İmam - Hatip okulu arapça öğretmenliği, Diyarbakır Merkez Vaizliği,Hazro Müftülüğü, Siirt, Bitlis, Muş ve

Bingöl illeri Gezici Vaizliği, Siirt Müftülüğü, Uşak Müftülüğü, Afyon Müftülüğü ve son olarak İzmir Müftülüğü.
Mütercimin basılı eserleri:
1. Ölümden Sonraki Hayat
2. Nereye Gidiyoruz?
3. İslâm Hukuku Tarihi (Arapçadan tercemedir)
4. Sünen-i İbn-i Mâceh'in Terceme ve Şerhi (ikmali için Allah'tan inayet umudundayız.)
Kahraman Yayınları[5]

Mütercimin Mukaddimesi
İbn-i Mâceh Ve Süneni

İbn-iMâceh (209-273)'in Nesebi:

Ebû Abdi ilâh Muhammed bin Yezîd bin Mâceh Mevlâ Rabia el-Kazvîni, Kütüb-i Sitte'den sayılan malum sünen sahibi ve meşhur hadis hâfizlarındandır. Kendisi İbn-i Mâceh künyesi ile meşhur olmuştur. Künyesini İbn-i Mâce-te olarak bilip kullanan da çoktur. [6]
Mâceh veya Mâcet'e müellifin babasının lakabıdır. Rafii,Kazvîn tarihinde böyle demiş ve bu kelimenin Farsça bir isim olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, Mâcet'in onun dedesinin ismi olduğunun söylendiğini, fakat birincisinin daha sıhhatli olduğunu ifade etmiştir. El-Firûzâbâdî Kamusundan da : Mâceh'in müellifimizin babasına ait bir lâkab olup dedesine ait olmadığı anlaşılmaktadır.
İbn-i Hallikân cilt 3, Sah. 407, Tezkiretü'I-Huffâz cilt 2 Sah. 189, ve Şezerâtü'z-Zeheb, cilt 2 Sah. 164'te: Muhammed bin Yezîd bin Mâceh tabiri kullanıldığından bunlara göre Mâceh'in müellifin dedesinin adı olduğu sanılmakta ise de böyle değildir. İbn-i Mâceh, Muhammed'in künyesi olarak zikredilmiş, gramerce de ona bağlıdır.
Mâceh'in müellifin anasının adı olduğu da söylenmiştir.
Mâceh, kimin ismi veya lâkabı olursa olsun önemli olan husus, müellifimizin İbn-i Mâceh veya İbn-i Mâcete ile tanınmış olmasıdır.
Müellifin mensub olduğu Rabia Kabilesine gelince, İbn-i Hallikân yukarda anılan sahifede : Bu isimde bir kaç kabile vardır, O'nun bunlardan hangisine mensup olduğunu bilemiyeceğim, demektedir.
Kazvîn [7] ise onun memleketinin adıdır. Bir çok ilim adamının yetiştiği bir şehirdir.
Doğum ve vefat tarihlerine gelince, ibn-i Hallikân, El-Cevzî, Zehebî ve İbn-i Hacer-i Askalanî (Rahim a hum ul lan u TaâlaJ'nin beyanlarına göre h. 209 yılı doğmuş ve 273 yılı Ramazan ayı bitimine 8 gün kala pazartesi günü vefat etmiş ve salı günü defnedilmiştir.
İbn-i Hallikâ' nın beyânına göre, merhumun cenaze namazı kardeşi Ebubekir tarafindan kıldırılmış ve defin hizmetini de anılan kardeşi, diğer kardeşi Abdullah ve merhumun oğlu Abdullah görmüşlerdir. Allah cümlesine ve bize rahmet eylesin.
İbn-i Mâceh hadîs ehlinin imamlarından olup, hadîs ilimlerini ve bununla ilgili bütün hususları çok iyi bilen hafizlardandır.
Kütüb-i Sitte'den sayılan süneni meşhurdur. Ayrıca onun yazdığı Kur'an-ı Kerîm tefsiri ve tarih kitabı vardır. Bütün bu ilimleri iyi bilir. [8]

Üstadları

Tezkiretü'l-Huffâz, Tehzibü't-Tehzib ve Şezerâtü'z-Zeheb'in yukarda anılan sahifelerinde verilen malûmata göre başlıca üstadları şu zatlardır.
Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr [9], Abdullah bin El-Muâ viye [10], Hişâm bin Ammâr [11], Dâvûd bin Rüşeyd [12], Yazid bin Abdillah El-Yemami [13], İbrahim bin el-Münzir el-Hazâmi[14], Ebûbekir bin Ebî Şeybe [15], Muhammed bin Rumh [16], Cübâre bin el-Muğal1is [17]
Müellif, yukarda mezkûr âlimlerden başka bir çok zattan da rivayette bulunmuştur. Onları burada anmak bir hayli zaman alır. Süneni tedkik edildiği zaman bu zatların hepsinden rivayetleri görülecektir.
İbn-i Mâceh'den hadîs rivayet edenler:
Muhammed bin İsa el-Ebheri, Ebû Amr Ahmed bin Muhammed bin Hakim, Ebü'l-Hasan el-KatUn, Süleyman bin Yezid e 1 -Kazvînî, Ahmed bin Ravh el-Bağdadi, Ali bin Said bin Abdillah el-Oadâni, İbrahim bin Dinar el-Cersî el-Hemedâni, Ebu Ya'lâ e1-Ha1İli' nin dedesi olan Ahmed bin İbrahim e1 -Kavzîni, Ebü't-Tayyıb Ahmed bin Ravh e1 -Meş'arâni, İshak bin Muhammed el-Kazvini, Ca'fer bin İdris, Hüseyin bin Ali bin Berân-yâ, Süleyman bin Yezid el-Kazvinî, Muhammed binîsa es-Saffâr, Ebü'l-Hasan Ali bin İbrahim bin Seleme el-Kazvînî el-Hâfiz, Ebu Amr Ahmed bin Muhammed bin Hakim el-Medenî el-Asbahânî, Ebubekir Hâmid el-Eb-herî, Sa'dün ve bir çok kimse...
Tehzibü't-Tehzib'te belirtildiğine göre müellifin Sünenini rivayet etmekle en meşhur olan râvileri Ebü'l-Hasan el Kattan, Süleyman bin Yezid, Ebû Ca'fer Muhammed binîsa ve Ebû. Bekir Hâmid el-Ebherî' dir. [18]

İlmî Hüviyeti

Ibn-i Mâceh'in yüce bir hadis âlimi olduğu hususunda bütün âlimler ittifak halindedir. Hadisçilerin imamı, meşhur hafiz, Sika ve hüccet olduğu gibi hadisle ilgili bütün ilimleri çok iyi bilirdi. Onun ilmi kudretinin derecesini takdir etmek çin şaheser olan sünenini tetkik etmek kâfidir. Fıkhın bütün bölümlerini dikkata alarak hadisleri kitablara ve her kitabı bâblara çok mükemmel ve eşsiz bir tertible sıralamıştır.
Zehebî' nin Tezkiretü'l-Huffaz'm ikinci cildinde «ibn-i Mâceh» bahsinde kendisinden naklettiği şu sözler sünenin değerini oldukça ifade eder:
Ben Süneni, Ebû Zur' a'ya arzettim. Kendisi inceledikten sonra buyurdu ki: «Bu kitap halkın eline geçerse mevcut camiler (Sahih hadis kitapları) nın tamamı veya çoğu muattal olur, kanısındayım* sonra dedi ki: «İsnadı zayıf olan hadîs sayısının da otuzu bulmayacağını umarım[19]
îbn-i Mâceh, hadis imamı olduktan başka müfessir ve tarihçi idi bu sahalarda-da iki eser vermiştir.
İbn-i Mâceh'in hadîs yazmak için yaptığı seferler:
Müellifimiz, hadis yazmak için memleketler dolaşmış ve büyük gayretler göstermiştir. Bu maksatla uğradığı başlıca memleketler Irak, Basra, Küfe, Bağdat, Şam, Mekke-i Mükerrenıe, Medine-i Münevvere, Mısır, Rey ve Horasandır. [20]

İbn-i Mâceh'in Süneni

Dinimizin birinci kaynağı Kur'an-ı Kerim ve ikinci kaynağı Sünnet (hadisi Şerif) tir. En sahih hadîs kitablarma Kütüb-i Sitte (= altı kitab) ve Sıhah-ı Sitte (= altı sahîh kitab) denildiği malumdur. Bu kitabların başında Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim gelir. Sahîhayn diye tanınan bu iki kitabtan sonra Ebû Dâvûd (202 - 275) Nesâî (215 -303) ve Tirmizî (209 -279) nin sünen isimli kitabları gelir. Bu beş kitaba «Usûl-i Hamse» (Beş kaynak kitab) ismi verilmiştir.
Bunlardan sonra en sahih hadîs kitabı hangisidir?
Bazıları îmam Mâlik (93-179)'in Muvatta'ını, bazıları da İbn-i Mâceh 209-273)'in «Sünen'ini altıncı kitab olarak kabul etmişlerdir. Sahîhayn'm yazılışından önce, Kur'an'dan sonra en sahih hadis kitabı Muvatta* olduğu için sahîh hadis kitabları telif edildikten sonra da bazı âlimler, Muvatta'm yine Kütüb-i Sitte içinde kalmasını istemişlerdir.
Âlimlerin çoğu, Kütüb-i Hamse (Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi) 'de bulunmayan ve makbul olan bir çok hadîsin İbn-i Mâceh'in süneninde bulunuşunu ve bazılarının dediği kadar zayıf hadîslerin bulunmayışını dikkate alarak bu kitabı Muvatta'a tercih ederek 6 hadîs kitabından saymışlardır.
Bâzıları da Ebu Muhammed Abdullah b. Ab-durrahman ed-Dârimî (181-255)'nin «Müsned»ini altıncı kitab saymak istemişlerdir.
îbn-i Mâceh'in *Sünenin»de ne kadar hadis bulunduğunu ve bunlardan ne kadarının zayıf olduğunu bilmekte yarar var. Hele zayıf hadisler tesbit edilip işaretlenirse bunların dışında kalan bütün hadisler sahih veya hasen nev'inden olur ve bu takdirde sünenin değeri kütüb-i hamsenin değerinden aşağı olmaz. Bilakis «Kütüb-i Hamse»de bulunmayan bir hayli hadîsin burada yer alması hasebi ile sünen, ayrı bir özellik ve meziyet taşır.
îbn-i Mâceh'in süneninde mevcut hadislerin anılan durumu tesbit etmek hususunda bizim bir çalışmamıza hacet kalmamıştır. Şöyle ki:
«El-Mu'cemü'1-Müfehres li Elfazi'I-Kur'an» adlı şaheseri te'life-den Mısır âlimlerinden Muhammed Fuâd Abdül-baki, büyük bir gayret göstermek suretiyle îbn-i Mâceh'in sünenindeki kitabları, bablan ve hadîsleri numaralamış, hadîsleri
harekelemiş, bazı kelimeleri açıklayıcı bilgileri ve hadîslerin tnetin veya senedi ile ilgili gerekli malûmatı not olarak kaydettiği sünen nüshası h. 1373 (M. 1954) yılı Kahire'de iki cilt halinde basılmıştır. Hadislerin sened veya metni ile alâkalı bilgilere ait notları, hadis metninin sonunda, diğer notlan sahifenin altında dip notu halinde kaydetmiştir. Anılan zatın yaptığı hizmet bundan ibaret değildir. Sünenin sonuna eklediği bir kaç sahifelik malumatı terceme işinin bitiminde inşaallah okuyucularımıza sunduğumuz zaman, harcadığı emeği kendi kaleminden okuyacağız. Biz burada sadece sünenin muhtevası hakkında verdiği malumatı buraya geçirmekle yeti-neîim. Muhammed Fuad Abdulbakî ezcümle şöyle
der:
Hadîs âlimlerinin itimad ettikleri «Kütüb-i Hamse»ye nazaran bu sünenin değeri hakkında hadîs imamlarımızın görüşleri muhtelif olduğu için onun hakîki değerini tahkik ve

tesbit etmek istedim. Bu da içindeki hadîsleri saymak, Kütüb-i Hamse'de bulunmadığı halde burada bulunan hadîsleri tesbit edip kaç tanesinin sahih, ne kadarının hasen olduğunu ve zayıf veya münker ile isnadı vahi olan hadîslerin miktarını bilmek gerekir. îşte ben bunu yaptım. Zevâid (Kütüb-i Hamse'de bulunmayıp bu sünende bulunan) her hadisin altına, onun değerini (Sahîh, hasen, zayıf ve münker veya vahi) not halinde kaydettim. Sünende rr.evcut hadîslerin durumu şöyledir: [21]

Sünendeki Hadîsler

Sünen'de toplam 4341 hadîs vardır. Bunlardan 30CP adedi, Kütüb-i hamse sahihlerinin hepsi veya bazıları tarafından tahriç edilmiştir.
Kütüb-i hamse'de bulunanlardan başka, Sünen'de bulunup «Zevâid» ismi verilen hadis sayısı 1339'dır.
Zevâid'in durumu şöyledir:
Ricali sıka ve isnadı sahîh olanlar 428
İsnadı hasen olanlar 199
îsuâdı zayıf olanlar 613 [22]
Münker, mekzûb veya isnadı vahi olanlar 99
Kütüb-i hamse sahiblerinin rivayet ettikleri 3002 hadisi başka tariklerle rivayet etmek suretiyle hadîslere kuvvet üstüne yeni kuvvet veren ve ayrıca o kitablarda bulunmayan 428'i sahîh ve 199'u hasen olmak üzere 627 hadisi ihtiva eden bir kitabın değeri gerçekten büyüktür. Başka bir meziyeti olmasa bile bu meziyet onun değerini ifade eder. Kaldı ki onun ilerde izah edilecek başka meziyetleri de vardır.[23]
Sünen'in, mukaddimesi hariç, 37 kitabı ve 1515 adet babı vardır. [24]

Hadis İlmine Ait Bazı Bilgiler

Hadîs ilmi, Rivâyetü'l-Hadis ilmi ve Dirâyetü'l-Hadîs ilmi diye iki kola ayrılır.
Rivayetü'l-Hadis ilmi: Resûl-i Ekrem'e, sahâbîlere ve tabiîlere isnad edilen söz, fiil, takrir ve sıfatları bildiren yazılı malumatın dikkatli bir tarzda nakledildiği ilimdir. Tabiî Resûl-i Ekrem'in sözlerinden maksad, Kur'an-ı Kerim1 den başka buyurduğu sözlerdir. O'na ait fiillerden maksad ise bilumum fiillerdir. Bilindiği gibi biz O'nun bâzı fiillerine uymakla mükellefiz. Bazı fiilleri ise O'nun özelliklerinden-dir. Ümmetine şümulü yoktur. Resûl-i Ekrem'in zâtına mahsûs olan fiillerle ümmeti mükellef olmadığı için bu nevi fiiller fıkıh ilminin konusu dışında kalmakta ise de hadis ilminin mevzuuna dahildir.
Sahih hadisleri rivayet eden sünenler, müsnedler, mucemler ve cüzler Rivâyetü'l-Hadîs ilmine ait kitablardır.
Dirayetü'l-Hadis ilmi: Hadis metninin ve onu rivayet edenlerin şâyan-ı kabul olup olmaması bakımından durumlarını belirten bilgilerden teşekkül eden ilimdir. Bu ilimde rivayetin şartları, çeşitleri ve hükümlerinden, râvilerin halleri ve şartlarından, keza rivayet olunan metnin çeşitlerinden ve ondan mânâların çıkarılması keyfiyetinden bahsedilir.
İbn-i Hacer-i. Askalânî' nin Nuhbetü'l-Fiktr'i ve bunun şerhleri Suyûti1 nin Tedribü'r-Râvi'si, Hakira-i Nî-sâbur î' nin Kitabü'l-Marife'si, Hatîb-i Bağdadî' nin El-Kifâye Fi Kavânîni'r-Rivaye'si Dirâyetü'l-Hadîs ilmine ait kitab-lardandır. Bu ilme âit olup yazılmış olan bir çok kitap bilinmektedir. İsimlerini buraya almayı lüzumlu görmüyorum.
Hadîs kelimesi, muhaddislere göre Resül-i Ekrem'in sözleri, fiilleri, takrirleri ve halleridir. Usûl-ü Fıkıh âlimlerinin tarifine göre peygamber'in hallerine hadîs denmez. Diğer üç şeye hadîs denir.
Takrir asr-ı saadette müslümanlar tarafından işlendiğini Resûl-i Ekrem gördüğü veya işittiği halde bunu yasaklamamasıdır. O'nun susması işlenen hususun meşruluğuna delâlet eder.
Yukarda belirttiğim gibi Peygamber'in kişisel halleri muhaddislere göre hadîsin mefhumuna dahil iken fıkıhçılara göre dahil değildir. Çünkü O'nun halleri, ihtiyari fiil çeşidinden ise; zâten fiiller kelimesinin kapsamına girer. Şayet siyer kitablarında anlatılan ve şer'î hükümleri gerektirmeyen hususlardan ise fıkıhçıların çalışma sahasının dışında kalır. Buna karşılık hadisçiler ise Peygamberimize isnad edilen her şeyi hadîs sayarlar. Çünkü onların gayesi Peygam-ber'imizin hayatını ve hayatı boyunca buyurduğu, yaptığı, hoş gördüğü şeyleri ve bütün durumlarını ilgilendiren bilumum belgeleri imkân nisbetinde toplayıp açıklamaktır.
Sünnet kelimesi çoğunlukla peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleri anlamında kullanılır. Yukarda belirttiğim gibi Usul-u Fıkıh âlimlerine göre hadis de bu mânâyadır. Bu durumda sünnet ile hadis eş manâlıdır.
Lügatta; yol demek olan sünnet kelimesi din ıstılahında Resûl-i Ekrem'in izlediği dînî yol mânâsında da kullanılmıştır. Bazen sünnet Peygamber'in yalnız fiilleri anlamında kullanılır. Hadisçilerin«Bu hadis, sünnet'e, İcmâa ve Kıyas'a muhaliftir» tarzındaki ifadeleri sünnetin hadisten ayrı mânâda kullanıldığının bir örneğidir.
Haber: Bazılarınca hadis ve sünnetle eş manâlıdır. Diğer bazı hadisçiler haber'i, hadisten daha umumî bir mânâya almışlardır. Onlara göre gerek Resûl-i Ekrem'den rivayet edilen hadislere ve gerekse Sahâbilere veya tabiîlere âit rivayetlerin hepsine Haber denilir. Sahâbîlere ve tabiilere âit nakillere de hadis diyenler vardır. Bunlara göre; yine hadis ve haber eş manâlı olur.
Başka bir grup âlimler de Resûl-i Ekrem'e ait rivayetlere hadis, sahâbîler ile tabiilere âit olan rivayetlere de Haber derler. Yâni Resûl-i Ekrem'e âit olanlara Haber demezler. Bunlara göre Hadis ve Haber tamamen ayrı ayrı şeylerdir. Hiç bir Hadis'e Haber veya hiç bir Haber'e Hadis denmez.
Eser: Hadis ve Haber'e müradif (eş manâlı) olarak kullananlar olduğu gibi Merfu' (Peygamber'e ulaşan) Hadis'e Haber ve Mevkuf (sahâbîlere ulaşan) Hadis ile Maktu' (tabiîlere ulaşan) Hadis'e Eser diyenler de vardır.
Hadis-i Kutsi: Resûl-i Ekrem'in Allah'tan naklen beyan ettiği hadîslerdir. Bunun Kur'an'dan farkı şudur: Kur'an âyetleri vahiy yolu ile Peygamber'e inerdi, Lâfız ve mânâsı Allah'a aitti. Hadis-i Kutsi ise mânâsı Peygamber'in kalbine ilham edilirdi. Lâfız ve ifadesi Resûl-i Ekrem tarafından tanzim edilirdi. Hadis-i Kudsî'nin metni Kur'an üslûbuna benzemez. Başka bir tabirle Kur'an'ın lafzında bulunan mucizelik özelliği Hadîs-i Kutsî'de bulunmaz. Çünkü kur'-an-ı Kerîm'in lafiz tanzimi Allah'a âit iken Hadîs-î Kutsi'nin lafzı Resûl-i Ekrem'e aittir.
Hadis-i Kutsi'nin diğer hadislerden açık farkı Hadis-i Kutsi: «Allah şöyle buyurdu» veya «Rabbiniz şöyle buyurdu» ve benzeri ifadeler ile başlar ve ifade tarzına göre konuşmacı Allah'tır. Diğer hadislerde böyle bir durum yoktur. Konuşmacının Peygamber olduğu ifade şeklinde hemen görülür.
Hadis-i Kutsi'ye bir misal:
(Allah Teâlâ buyurdu ki) : «Ey kullarım! Ben zulmetmeyi şüphesiz kendime haram kıldım...»
Hadis-i KutsÎ'lerde genellikle Resül-i Ekrem'in, Allah Teâlâ'dan rivayette bulunduğunu ifade etmesine bakan âlimler Hadis-i Kutsî1-lerin Allah'a âit olduğunu söylemişlerdir. Fakat âlimlerin çoğu bu görüşte değillerdir. Bunların görüşünü Ebü'1-Baka' nin şu sözü ile verelim :
«... Kur'an'ın lafiz ve mânâsı açık vahiy ile Allah tarafından indirilmiştir. Kutsî Hadis'in ise lafzı Peygamber'e aittir. Mânâsı da ilham yoluyla veya uykuda Peygamber'e bildirmek suretiyle Allah'a aittir.[25]
Muhaddis: Senedlerin, râvilerin cerh ve tadil durumunu, isnadın âlî veya nazil olduğunu bilen ve çok sayıda hadisi hıfzeden kimsedir. Şeyh ve imam unvanını da alan Muhaddis, hadîs ilminde kâmil üstad olana denir.
Hâfız: Yüz bin hadis metinlerini senedleri ile beraber hıfzetmiş, senedlerdeki râvilerin terceme-i hallerini, cerh ve tadil durumlarım bilen muhaddise denir.
Hüccet: Üçyüz bin hadisi bu şekilde bilen muhaddise denir.
Hâkim: Bütün sünneti ihata eden muhaddis demektir.
Yukarda belirttiğim Muhaddis, Hafiz, Hüccet ve Hâkim tarifleri halk arasında genellikle bilinen şekildir. Aslında hadisçiler bu unvanlar için değişik tarifler yapmışlardır. Hattâ Muhaddis ile Hafiz unvanlarının eş manâlı olduğunu söyleyenler de vardır. Bu tafsilâta girişmeyelim.
İsnad, Sened, Tarîk Ve Vecih tabirlerine gelince bunlar mühim hususlardır.
İsnad: Hadis'in metnini özel bir takım lafizlarla ve râvilerin isimlerini sırayla belirtmek suretiyle merciine ulaştırmaktır. îsnad'm karşıtı olan İrsal ise hadisin metnini râviler aracılığı ile aldığı halde bu aracıları zikretmeden nakletmektir.
Sened: Bir hadisin râvilerinin sıralanmış isimleridir. Bu duruma göre İsnad ile Sened ayrı ayrı şeylerdir. Râvilerin tertiplenmiş isimlerine Sened denir ve tertibe konan isimleri zikretmek işine de İsnad denir.
Tarîk Ve Vecih: Sened mânâsındadir. Çoğu zaman senede isnad denir. [26]

Sahih, Hasen Ve Zayıf Hadisler

Hadisler çeşitli bakımlardan kısımlara ayrılır. Meselâ.- îlk zamanlardaki meşhurluğu ve yaygınlığı derecesine göre Mütevatir, Meşhur, Mustafiz, Aziz ve Garîb; Peygamber'e veya Sahâbiler'e yahut da Tabiîlere ulaşması bakımından Merfû', Mevkuf ve Maktu'} Keza anılan zatlardan herhangi birisine isnad edilen hadis'e ait senedin ittisal ve ınkıtaı yönünden Muttasıl veya Müsned, Mürsel, Mudel, Munkati, Müdelles, Muan'an ve Muallak; kısımlarına ayrılır. Bir de râvilerin sıfatına ve senedin durumuna göre Sahih, Hasen ve Zayıf diye 3 çeşit hadis bulunur. Anılan bu taksimlerin dışında kalan bir takım taksim şekilleri var ise de onlara temas etmiyeceğiz. Burada önce son taksimi esas alarak ele alacağız. Çünkü hiç bir hadîs bu taksimin dışında kalmaz. [27]

Sahih Hadis

Sahih hadis: Şâz ve muallel olmayarak Peygamber'e veya Sa-hâbî'ye yahud da tabii'ye ulaşıncaya kadar âdil ve tam zabıt sahibi kimselerin' muttasıl sened halinde rivayet ettikleri hadistir.
Tarife göre Sahih hadiste aşağıda yazılı şartların bulunması zorunludur :
l. Hadis, Müsned; başka bir deyimle Muttasıl olacaktır. Yani ilk râvîsinden son râvisine kadar hepsinin senedde anılması gerekir. Mürsel hadisin senedinden bir sâhâbl düşürüldüğü için sened muttasıl değil ve dolayısıyla sahih sayılmaz. Fakat Mürsel ile amel etmeyi caiz gören fıkıhçılara göre; diğer şartları taşıyan Mürsel hadîs sahihtir. Muallak, Munkati ve Mudal olan hadîsler ise Sahîh'in tarifinden çıkmıştır. Zira bunların senedinden en az bir kişi düşmüş veya durumu müsbet kaldığı için düşmüş sayılır.
2. Bütün râvileri adalet sıfatına haiz olacaklar. Adalet sahibi olmaktan maksad, râvinin din işlerinde haktan ayrılmaması, her çeşit günahtan sakınması ve kişiliğini yıpratıcı davranışlardan kaçınması demektir. Âdil olmayarak tanınan veya adaletli oluşu meçhul olan yahut tanınmayan râvinin yer aldığı hadis sahih değildir.
3. Râvilerin hepsi tam zabıt sahibi yani aldığı malûmatı eksiksiz ve ilâvesiz olarak bellemiş kimseler olacaktır. Böyle olmayan kimsenin yanılması muhtemel olduğu için rivayet ettiği hadis sahih değildir.
4. Hadîs, şâz olmayacaktır. Şâz hadîs, sıka bir râvinin, kendisinden daha sıka ravilere muhalif olarak naklettiği hadîse denir. Daha makbul râvilerin naklettikleri hadise de Mahfuz denir. Şâz hadis başka şekillerde de tarif edilmiştir.
5. Hadis, Muallel de olmayacaktır. Muallel hadis, görünüşte illetten salim ise de sahîhliğini zedeleyici gizli bir illeti meydana çıkarılan hadistir.
Yukarda kısaca belirtilen şartları taşımıyan hadis sahîh sayılmaz. Bazı âlimler bir hadisin sahîh sayılması için başka bir kaç şart daha koşmuş ise de bu hususlar ihtilaflı olduğu ve uzun izah istediği için buna temas etmiyorum.
Sahîh hadis: Makbul olma vasıflarını tamamen taşıyorsa ona: *Li Zâtihi Sahih» ismi verilir.
Şayet bu vasıfların tamamını ihtiva etmemekle beraber haricen gördüğü bir destekle sahih sayılırsa ona «li Gayrihi Sahîh» denir. [28]

Sahih Hadisler Ne Kadardır?

Buharı ve Müslim'in sahihlerindeki hadislerin hepsi sahihtir. Bazıları sahih hadislerin bu iki kitabda bulunan hadislerden ibaret sanırlar. Tabii durum hiç de öyle değildir. Nitekim Buharî bizzat şöyle buyurmuştur: Kitabım pek uzun olmasın diye bir çok sahih hadisi ona dahil etmedim...' Müslim de: '...Bence sahih sayılan hadislerin hepsini bu kitabıma almış değilim. Sadece sahihliği hakkında icmâ bulunan hadisleri aldım...' demiştir. M ü s 1 i m ' in icma tabirinden maksadı Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Muin, Osman bin Ebî Şeybe ve Sald b. Man-sür El-Horasanî1 nin ittifakıdır.
Müs1im'in şerhinde Nevevi: 'Doğrusu Buharî ve Müs1im'in sahihleri ile Ebû Dâvûd. Tirmizi ve Nesâi'nin sünenlerindeki hadislerden başka sahih hadis azdır', demiştir. Nevevi, İbn-i Mâceh'in süneninden bahsetmemiştir. Çünkü bu sünen kitabı onun zamanında yazılmış ve bilahare diğer sünen kitablarına eklenerek hepsine birden Kütüb-i Sitte ismi verilmiştir. İbn-i Mâceh'in süneninin ilk olarak diğer sünen kitablarına dahil eden zat Muhammed İbn-i Tâ-hir El-Makdisî' dir. (448 - 507) Bu kitabı diğer sünen kitablarına dahil etmekte tereddüt edenlerin beyan ettikleri sebep, az bile olsa içinde zayıf hadislerin bulunmasıdır. Fakat bu nevi hadis sayısı pek az olup tesbit edilmiştir. Nevevî bu nedenle İbn-i Mâceh'in kitabını saymamıştır. Zayıf olan hadisleri hakkında Mukaddimede gereken bilgi verilmiş, ayrıca terceme ederken bunlar okuyuculara tanıtılacaktır. Mahdut' olan bu tür hadisler bertaraf edilince bu kitabın makbuliyet bakımından derecesi diğer sünen-lerin derecesinden farksızdır.
Nevevi' nin yukardaki sözü itiraz konusudur. Çünkü Buhari:Yüzbini Sahih ve yüzbini gayr-ı sahih olmak üzere 200 bin hadis hıfzımdadır, demiştir.
İbnü'l-Cevzî' nin rivayetine göre Ahmed bin Hanbel sahîh hadislerin miktarı yediyüzbin küsurdur, demiştir. Bu duruma göre Kütüb-i Sitte'de bulunmayan bir çok sahih hadis vardır. [29]

Sahih Hadislerin Dereceleri

Sahih hadis kitaplarında yer alan sahîh hadislerin sıhhat derecesi ayni değildir. Çünkü sıhhat için gerekli vasıfların farklı olması nedeniyle sıhhat derecesi de değişik olur. Nevevi, sıhhat kuvveti bakımından sahih hadisleri yedi guruba ayırmıştır.
1. Buharı ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri hadisler.Hadisçiler: «Müttefekun aleyh» veyahut «Müttefekun ala sıh-hatih» dedikleri zaman bunu kasdederler. Bu iki zatın sahih saydıkları bir hadis bütün hadisçilerce sahih görülür ve bütün müslüman-larca makbuldür.
2. Buharî' nin rivayet edip Müs1im'de bulunmayan hadisler.
3. 2'nci'nin aksine yalnız Müs1im'in rivayet ettiği hadisler.
4. Buharı ve Müslim1 de rivayet edilmemekle beraber bunların şartlarına uygun olan hadisler.
5. Buharî' nin şartına uyan, fakat Buharî'de yer almayan hadisler.
6. Müs1im'in şartına uyup onun sahibinde bulunmayan hadisler.
7. Buharî ve Müslim'in şartlarına uymayan, fakat hadis imamlarınca sahih addedilen hadisler.
Hâkim Ebû Abdillah en-Nisâbûrî (321 - 405) sahih hadisleri 10 kısma ayırarak 5 kısmın sıhhatında ittifak bulunduğunu ve diğerlerinkinin ihtilaflı olduğuna ifade ederek şöyle söyler : [30]

Sahih Olduğu İttifakla Kabul Edilen Neviler:

1.nci Kısım: Buhâri ve Müslim'in seçtikleri hadislerdir. Bu hadisler sahih'in birinci derecesidir. Bunların aldıkları hadisleri Resûl-i Ekrem'den rivayet eden zatın, meşhur sahâbîlerden olması ve an az iki mevsuk râvisinin bulunması şarttır. Keza, o sa-hâbiden rivayet eden zâtın meşhur tabiîlerden olması ve en az iki mevsuk râvisinin bulunması gerekir. O tabiî'den de ayni şartla Ta-lebe-i tabiîn'den Hâkim' in iddiasına göre bu kısımdan meşhur bir hafızın rivayet etmesi ve nihayetine kadar senedin böyle meşhur zatlardan teşekkül etmesi gerekir. Bu şartla rivayet olunan hadislerin toplamı on bini bulmaz.
Buharî ve Müslim'de bulunan hadislerin bu durumunu belirten Hâkim kendi incelemesiyle bu sonuca varmıştır. Buharî ve Müslim'in şartları olarak anılan bu özellik Buhari ve Müslim., tarafından açıkça beyan edilmiş değildir. Hâkim' den sonra gelenler sahihayn'daki hadisleri daha derin inceleyerek H â k i m ' in yukarda beyan ettiği durumun genellikle sahihayn hadislerinde mevcut olmakla beraber böyle olmıyan hadis de sahihayn^a yok değildir. Nitekim Hâkim ' in bu beyanı ile alâkalı olarak İbn-i Tâhir: «...Bu dâva, tek râvisi olan bir çok sahabî'den de Buharî ve Müslim'in rivayet etmiş olması ile nakzedilir,» demiştir.
2.nci Kısım: Birinci gibidir. Yalnız burdaki sahâbî'nin bir râvi-si vardır. Meselâ: Urve bin Mudarris (Radiyallahü Anh) 'in Şa'bi1 den başka râvisi yoktur. Hâkim bu gibi hadislerin Buharı ve Müslim'de bulunmadığını söylemiş ise de İbn-i Hacer tekrâvisi olan bir hayli sahâbî'nin hadislerinin sahihayn'da mevcut olduğunu misalleri ile zikrediyor.
3.ncü Kısım: Bu da birinci ve ikinci kısım gibidir. Yalnız burdaki tabiin'in tek râvisi bulunur. Buna misâl Muhammed bin Cübeyr ile Abdurrahman bin Ferruh. yoktur. Halbuki İbn-i Hacer bu nevi zatların hadislerinin sahihaynda bulunduğunu örnek vererek belirtiyor.
4.ncü Kısım: Mevsuk ve âdil ravilerin rivayet ettikleri ferd ve garib hadislerdir. Ziyaü'd-D in-i Makdisi (569 - 643) Garâibü's-Sahih'inden Buharı ve Müslim'de bu neviden ikiyüz hadisin bulunduğunu saymak suretiyle beyan ediyor.
5.nci Kısım : Hadis imamlarından bir grubun, babaları vasıtasıyla dedelerinden rivayet edip kendilerinin rivayeti tevatür haddine ulaştığı halde babalarının dedelerinden almış oldukları rivayet tevatür haddine ulaşmamış olan hadislerdir. Meselâ: Amr bin Şuayb'in, babasından onun da kendi babasından rivayeti, keza Behz bin Hâkim'in, babasından onun da kendi babasından aldığı rivayet ve Ali bin e1-Huseyn'in,babasından onun da kendi babasından yaptığı rivayet bu türdendir. Bu zatlar ve babaları sikalardan olup dedeleri de sahâbîlerdendir.
İbn-i Hacer: «...Bu gibi hadislerin sahihaynda bulunmamasının sebebi bu zatların babalarından ve onların da dedelerinden rivayet etmiş olmaları değil, Buharı ve Müs1im'in şartlarına uygun olmayışlarıdır...» der.
Hâkim'in dediğine göre bu beş nev'i hadis, imamların kitab-larında rivayet olunmuş olup, delîl olarak gösterilmeye elverişlidir. Buhari ve Müslim'de bu nevilerden yalnız birincisi tah-riç edilmiş olup diğer dört nevi'den olan hadisler tahriç edilmemiştir. Bununla beraber hepsi ile ihticac olunur. [31]

İhtilaflı Olan Beş Kısım

1) Mürsel hadisler.
2) Sıka olan Müdellislerin kimden işittiğini belirtmeksizin rivayet ettikleri hadisler.
3) Bir çok mevsuk râvi tarafından müsned olarak rivayet edildiği halde bir sıka râvi tarafından Mürsel olarak rivayet edilen ha dişler.
4) Hafiz olmayan sıka zatların rivayet ettikleri hadisler.
5) Doğru söyleyen bid'at ehlinin rivayet ettikleri hadisler. [32]

Hadis Nakledenlerin Tabakaları

Endülüs'lü Huseyn bin Muhammed el-Ceyyanî hadis nakledenleri yedi tabakaya bölmüş olup üçü makbul üçü merdud biri de ihtilaflı olarak göstermiştir. [33]

Makbul Olan Râvîler

Birinci Tabaka: Hadis imamları ve Hafizlardır. Bunlar muhaliflerine tercih edildiler. Münferid olarak yaptıkları rivayetler de kabul olunur.
İkinci Tabaka: Hıfz ve zabit hususunda birinci tabakadan aşağıdır. Bazı rivayetlerinde vehim ve hataları olmuştur. Çoğunlukla hadisleri sahihtir. Hatâ ettikleri yerler birinci tabakanın rivayetlerine bakılarak düzeltilir.
Üçüncü Tabaka: Sadakat ve marifetleri sabit olmakla beraber ehl-i bid'at mezheblerine taşkınlık yapmadan temayül edenlerdir.
Hadis âlimleri bu üç tabakanın rivayetlerini kabul etmiştir. Ha-disçilere göre rivayetlerin medarı bu üç tabakaya dahil olan zatlardır.

Merdûd Olan Râviler

Birinci Tabaka: Hadîs uydurmakla ve yalancılıkla itham edilen raviler.
İkinci Tabaka: Vehim ve hatası fazla olanlar.
Üçüncü Tabaka : Aşırı bid'atçı olup bit'atçılık propagandası yapan ve rivayetleri kendilerine hüccet olabilecek şekilde değiştirenlerdir. Anılan bu üç tabakanın rivayetleri kabul edilmiyerek red edilmiştir. [34]

İhtilaflı Olan Râviler:

Bu tabakayı teşkil eden râviler adaleti meçhul olanlardır. Bunlar tek basma rivayetlerde bulunmuş, fakat rivayetlerini te'yid eden mutaba'larını getirememişlerdir. Bazı âlimler böylelerin rivayetini kabul etmiş, diğerleri çekimser kalmışlardır.
îmam Nevevi aşırılığı olmayan ve bid'atçılık propagandası yapmayan ehl-i bid'at hakkındaki El-Ceyyan i' nin beyanını kabul etmemiş ve aşırılığı olsun olmasın bütün bid'atçıların ri-
vayetlerinin kabul olunup olunmayacağı hususunda ihtilaf bulunduğunu söylemiştir.
Adaleti meçhul olanlar üç kısma ayrılır:
1) Hem zahiren hem batman adaleti meçhul olan.
2) Zahiren âdil fakat batman adaleti meçhul.
3) Meçhulü'1-Ayn.
Âlimlerin cumhuruna göre birinci kısım meçhul ile ihticac edilmez. Diğer iki kısım râvilerle bir çok muhakkik âlim ihticac etmiştir. [35]

Hasenhadîs

Bu nevi hadis çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. İbn-i Hacer-i Askalânİ Nuhbetü'l-Fiker'de Lizatihi sahih hadisi şöyle tarif eder:
«Muallel ve şaz olmayarak, zaptı tam olan âdil râvinin muttasıl bir senedle rivayet ettiği hadistir.» Daha sonra şöyle der: «Eğer sahih hadisin tarifindeki şartlardan zabıt vasfı biraz kuvvetten düşerse hadis «Li zâtihî Hasen» olur.»
Şu halde sahih hadis için aranan şartlardan 'mükemmel zabıt', şartı hariç diğer şartlar 'Li zâtihi Hasen' hadis için de aranır. Bu duruma göre şöyle söylenebilir:
Şâz ve Muallel olmayan ve senedi muttasıl olan bir hadisin ra-vileri âdil ise; bakılır, şayet râvilerin hıfz ve zabtı tam ise o hadis 'Li zâtihi sahihtir'. Eğer hıfz ve zabıt vasfı biraz gevşek ise o hadis 'Li zâtihi Hasen'dir. Ama râvinin hafizası ve zabtı zayıf ve hatâsı çok ise onun hadisi hasen değil zayıf sayılır.
Hulâsa; senedin ittisali, râvinin adaleti, malûllük ve sazlığın olmayışı gibi şartlar, sahih li zâtihi sayılan hadislerde bulunduğu gibi hasen 'Li zâtihi sayılan hadislerde de bulunur. Aralarındaki fark sahih hadis ricalinin hafizaları ve zabıtları kuvvetli, hasen hadisin ricalinin hafiza ve zabıtları o kadar kuvvetli değildir.
Hasen li zâtihi olan hadisi şöyle tarif, etmek mümkündür :
Adalet ve oldukça zabıt sahibi râviler tarafından muttasıl bir se-ined ile rivayet olunup şâz ve malûl olmayan hadistir. Bunun ravi-lerindeki zabıt ve hafıza kuvveti sahih hadis râvilerinde mevcut zabıt kuvvetinden biraz azdır.
Tirmizi, Hasen hadisi şöyle tarif etmiştir: «...Senedinde yalancılıkla itham edilmiş hiç bir kimse bulunmamakla beraber, şaz olmayan ve kendi gibi başka tarîklerden de rivayet edilen hadistir.»
Bu tarife göre; hafizası kuvvetli olmadığı için biraz hata eder; yahut hakkında cerh ve ta'dile dair bir nakil yapılmamış olan; ya-
hut yapılmış ise de ne cerh ne de tadil tarafı tercih edildiği bilinmeyen mesturü'1-hal râvinin yer aldığı yahut an'ane ile tedlis eden bir müdellisin bulunduğu sened ile rivayet olunan hadis hasen olmuş olur.
Tirmizi, Hasen hadisi sahih hadisten iki özellikle ayırıyor:
Birincisi: Hasen'in ravisi sahih'in ravisinden derece bakımından eksiktir. Şöyle ki; Hasen'in ravisinin yalancılıkla itham edilmemiş olmasını yeterli görüyor buna karşılık sahih'in ravisinin sıka olması gerekir.
İkincisi: Hasen'in başka tarîklerden rivayet edilmiş olmasını şart koşmuş ki; bu râvilerinin sahih'in râvilerinden aşağı mertebede oluşlarından ileri gelir. Çünkü râviler sıka olursa tek bir tarikten rivayet edilmesi bir hadisin sahih olmasına mâni değildir.
El-Hat tâbi de Hasen hadîsi şöyle tarif etmiştir; «Mahreci maruf ve râvileri meşhur olan hadistir.»
Hadisin mahrecinden maksad rivayet edildiği memlekettir. Yâni hadis Mısır, Şam, Medine, Mekke, İrak gibi diyarlardan hangisinde rivayet edildiği bilinmeli ve o belde halkının râviden hadîs rivayetinde bulunduğu meşhur olmalıdır. Râvilerin meşhur olmasından maksad onların adalet ve zabt ile tanınmış olmalarıdır. Ancak bunların şöhretinin sahih'in ravilerindeki şöhretten az olmasını.kasdetmiştir.
Eb.ûAmrbin es-Salâh'ı Şehr-i Zûrî Hasen hadisi iki kışıma ayırmıştır.
Birincisi ? Senedi, ehliyeti gerçekleşmemiş mesturü'1-hal fakat rivayetinde yanılması çok olmayan, kasıtlı yalan söylediği görülmeyen, fasıklığı gerektiren başka bir sebep de bulunmayan râviden boş kalmayan hadistir. Böyle hadisin başka tariklerden bir veya birkaç benzerinin rivayet edilmesi suretiyle metni malum olmuş olur. Yâni, mütâbi ve şâhid ile kuvvet kazanmış olur.
İkincisi: Râvileri doğru söz ve emanetle meşhur olmakla beraber sahih hadis ricalinin derecesine yükselemeyip hafiza ve zabıt bakımından onların mertebesine erişemeyen, ancak tek başlarına oldukları rivayetlerde hadisleri münker sayılan râvilerden daha yüksek derecede bulunan râvilerin hadisleridir.
î.bn-i Salâh diyor ki: Tirmizi' nin sözü birinci kısma H a t t â b i' nin sözü ise ikinci kısma aittir.»
Hasen hadis sahîh hadisten bir derece aşağı ise de hüccet olması bakımından o da sahih gibidir.
Hasen hadis lî zâtihi hasen, li gayrihî has en olmak üzere iki çeşittir:
Mutlak olarak söylenen Hasen sözü ile li zâtihi hasen kasdedi-lir. Bunun tarifi yukarda geçtiği için tekrar tarife lüzum yoktur. Li zâtihi Hasen denilişinin sebebi de ondaki güzelliğin bizzat kendisinde bulunup dışardan geîmeyişidir.
Li gayrihî Hasen: Senedindeki râvilerden biri çok hata yapacak kadar dalgın veya yalancılıkla itham edilmiş olmamakla beraber ehliyetli veya ehliyetsiz olduğu anlaşılmayacak kadar durumu kapalı bulunan ve metni mutâbi veya şahidle takviye edilmiş olan hadistir. [36]

Hasen - Sahih Hadis Tabiri

Hadis, kitablannda bazen;
Hasen sahih bir hadistir.» ifadesi kullanılır. Bu tâbiri kullanmanın sebebi şudur: O hadisin iki isnadı bulunur. Birisi Hasen, diğeri de sahih'tir. Böyle olan bir hadis, sahih hadisten daha kuvvetlidir. Çünkü sahih bir isnadı bulunduğu gibi onu takviye eden hasen bir isnadı da bulunuyor. Bazen de bu tabiri kullanmanın sebebi, ilgili hadisin tek bir isnadı bulunur. Müctehid o isnadın sahih veya hasen olduğu hususunda tereddüt ettiği için bu tabiri kullanmış olur. Bu takdirde tereddüdü ifade eden kelime cümleden atılmış olur. Çünkü tabir şöyle olmalıydı: 'Bu, hasen veya sahih bir hadistir.' tabir bu mânâda kullanılmış ise böyle olan bir hadis, sahih hadis kadar kuvvetli sayılamaz. [37]

Zayıf Hadis

Sahih ve Hasen hadislerin sıfatlarını taşımayan hadis'e zayıf hadis denir. Buna, Sakîm (hasta) ve Merdut (red olunmuş) adları da verilir. Sahih ve Hasen hadis bahsinde geçtiği gibi, makbul sayılan bu iki çeşit hadiste aranan sıfatlar senedin muttasıl olması, ra-vilerin adaleti, onların zabtı (fazla hatadan ve gafletten salim olması), hali mestur olan râvi

hakkında hadisin başka tariklerden de rivayet edilmiş olmakla kuvvet bulmuş olması, sazlık ve illetli olmaktan salim olmasıdır.
Bu şartlardan her hangi birisi yok ise; hadis zayıf sayılır. Tabii bir kaç şart bulunmaması halinde hadis, daha çok zayıf ölür. Bu nedenle zayıf hadisin çeşitleri ve dereceleri çoğalmış olur. Bu çeşitlerin hadisçilerce malum bir takım hükümleri vardır. Bu konuda geniş malumat isteyenler, hadis ilimleri hususunda yazılmış olan eserlere müracaat edebilirler.
Hadisin zayıf sayılması sebebi ya senedinin muttasıl olmaması veyahut râvilerinden bir veya bir kaçına ta'n edilmesidir. Senedin muttasıl olmaması demek, senedden bazı râvilerin düşmesi suretiyle sened zincirinin kopuk olması demektir. Bu yüzden zayıf olan hadisler : 'Muallak, Mürsel, Mu'dal ve Munkatı' çeşitlerine ayrılır.
Râviye ta'n durumuna gelince; Onun rivayetini merdud saymak için on sebep vardır. Bunların beşi râvinin adaletine, diğer beşi de zabtına aittir ki toplamına «Matâin-i Aşere» derler. [38]

Senedinde İttisal Bulunmadığı İçin Zayıf Sayılan Hadisler =

1- Muallak: Senedin hadisçi tarafindaki baş kısmından bir veya birden fazla ravinin atılmış olduğu hadistir. Yani hadisçi, bir hadisi senediyle rivayet ederken hadis aldığı şeyhinin ismini veya kendi şeyhi ile şeyhinin şeyhini anmadan yahut da şeyhinden itibaren sırasıyla bir kaç râvinin ismini atarak daha yukarıdaki râviden rivayet ettiği hadistir. Muallak hadisin Merdûd sayılmasının sebebi senedden atılmış olan şeyhlerin (râvilerin) hallerinin meçhul olmasıdır. Senedden atılan râvilerin sıka oldukları bilindiği zaman Muallak hadis makbul sayılır. Meselâ; aynı hadis, başka bir tarikten rivayet edilirken orada o râvinin adı veya künyesi, yahut da lakabı sarahaten geçmiş ise Muallak hadisin senedinden atılmış olan zatın durumu bilinmiş olur.
2- Mürsel: Senedinden sahâbî düşmüş olan hadistir. Meselâ, bir tabii «Resûlullah şöyle buyurdu» derse buna Mürsel denir. Hadisçilerin çoğu, bu nevi hadisi merdud sayarak onunla ihticac etmemişlerdir.Çünkü tâbiin'in zayıf bir tâbii'den rivayet etmiş olması ve o tâbiin'in ismini düşürmüş olması muhtemeldir.Mâlik ve Ahmed meşhur kavillerine göre Mürsel hadis ile ihticac etmemişlerdir.Ebû Hanîfe de:Eğer tâbiin'in düşürdüğü ravinin sıka olduğu bilinirse, Mürsel hadis ile ihticac edilir, demiştir. Şafiî ise:Mürsel hadis başka bir tarik ile takviye edilmedikçe kabul olunmaz, demiştir.
3- Mu'dal: Senedinden ardarda iki râvinin düşürüldüğü hadistir. Düşürülen iki râvi ister senedin baş kısmından, ister sonundan veyahut ortasından düşmüş olsun, netice değişmez.
4 -Munkatı': Sahâbiden önce senedinin her hangi bir yerinden bir râvisi düşen hadis'e denir. Eğer, senedin bir kaç yerinde râvi düşüşü olmuş ise, o kadar yerinden munkatı' sayılır.Bâzıları; Munkatı'; Senedi muttasıl olmayan hadistir, diye tarif etmişlerdir. [39]

Senedden Râvî Düşürmek İki Kısımdır:

1 - Açık, 2 - Kapalı
Araştırma yapmadan râvinin atıldığı bilinirse buna açık denir. Meselâ Buharı, doğrudan İbn-i Ömer' den veya E bû Hanîfe'den rivayette bulunursa, Buharı ile bu zatlar arasındaki râvilerin adlarının anılmadığı besbellidir.
Araştırma neticesinde râvinin atıldığı bilinebiliyorsa buna gizli (kapalı) denir. Bu da Müdelles ve MürseM Hafi kısımlarına ayrılır. [40]

Müdelles Ve Mürsel-İ Hafi

A) — Müdelles, üç kısma ayrılır:
1— İsnadı Müdelles olan hadis. Bu nevi Müdellesde hadisçi hadis aldığı zatı düşürür ve dinlemediği bir şeyhten rivayet eder. Okuyucu hadisçinin o şeyhten dinlediğini sanıyor. Bununla beraber hadisçi, ittisali gerektirmeyen bir ifade kullanır. Meselâ: «Falan şeyh demiş ki., veya falan şeyhten rivayet edildiğine göre...» gibi bir tabir kullanır. Zaten: «Bana hadis nakletti» gibi ittisali gerektiren bir ifade kullanırsa yalancı olur.
2— Şeyhleri Müdelles olan hadis: Bu tür Müdelles'te hadisçi, hadis işittiği zatı tanınmış olduğu isim veya künye veyahut lâkab-tan başka bir şekilde anıyor.
3— Tesviye tedlisi: Bu nevi Müdellesde hadisçi, bir biriyle gö' rüşmüş iki sıka arasından bir zayıfı düşünüyor ve sıka olan şeyhini zikrettikten sonra onun üstündeki zayıf raviyi atlayarak sıka olan üçüncü raviden ikinci derecede rivayet edilmiş gibi bir ifade kullanmak suretiyle seneddeki bütün râvileri mevsuk gösteriyor. En çirkin Müdelles bu çeşittir. Şu'be'nin sözünün zahirine göre, bu nevi tedlis haramdır. Çünkü ihticaca elverişli olmayanı elverişli gibi gösteriyor. Bundan sonra yerilen tedlis birinci nevidir. En hafifi ikinci nevi tedlistir.
Böyle tedlislerle tanınan ravi; «Ben falandan işittim- gibi senedin muttasıl olduğunu ifade eder bir tabir ile bir hadis getirdiği takdirde eğer âdil ise; sahih kavle göre onun hadisi makbuldür. Zayıf bir kavle göre tedlis yapmakla tanınan ravi mecruh sayılır. Yani âdil sayılmaz. Senedin ittisalini gerektiren ifadeyi kullanmış olsa bile, hiç bir surette onun rivayeti kabul olunmaz. Râvi, yalnız bir defa bile tedlis yapmış ise hükmü budur.
B) — Mürsel-i Hafi: Muhaddisin buluşmadığı bir muasırından rivayet ettiği hadistir. [41]

Râviye Ta'n Sebebleri

Râviye ta'n demek râviyi kusurlu görmek ve bir nevi manen yaralamak demektir. Râvinin kusurlu sayılması on sebebten birisine dayanır. Bunların beşi râvide bulunması gereken adaletle, diğer beşi de zabıtla ilgilidir.
Adaletle ilgili kusurlar:
1- Râvinin kizbi: Yani, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'den buyurmadığı bir sözü kasten rivayet etmesi.
2- Râvinin kizb ile itham edilmiş olması: Yâni bile bile Resûl-i Ekrem adına hadis uydurma suçunu işlediği bilinmemekle beraber yalancılık töhmeti altında bulunması.
3- Râvinin söz ve fiillerinde din'den çıkmayı gerektirmemek şartıyla fâsıklığınm açıkça bilinmesi.
4-Râvinin cerh ve tâdil durumunun meçhul olması.
5- Küfrü mucib olmamak kaydıyla, inatçılık olmaksızın ve şüphe mahsulü olarak râvinin bid'atçı olması. Şayet râvinin itikad ettiği bid'at kâfir olmayı gerektirirse onun rivayeti katiyyen kabul edilmez. Meselâ: Âhirette cesedlerin "haşrine inanmaması gibi. Eğer onun bid'atı küfrü değil, fasıklığı mûcib ise mesela; kulun kendi irâdesi altındaki fiillerinin yaratıcısı olduğunu itikad ederse onun rivayeti makbuldür. Ancak yaptığı rivayet itikad ettiği bid'atı teyid eder durumda ise; makbul sayılmaz.
Râvinin zabtı ile ilgili kusurlar:
1- Râvinin çok yanılması.
2- Râvinin aşırı gafleti ve dikkatsizliği. Yani bellediğini muhafaza etmekten fazlası ile zuhûl etmesi.
3- Râvinin kesin bilgisi olmadan, vehim ve tereddüdü bulunduğu halde rivayette bulunması.
4- Râvinin sıka râvilere muhalefet etmesi, yani râvinin kendisinden daha sıka olan râvilere muhalif rivayette bulunması.
5- Râvinin sû-i hıfzı ve karıştırması.
Karıştırma ve yanılma hususu eğer râvide daima bulunuyorsa onun rivayeti makbul değildir. Şayet, bu kusur, yaşlılık, zayıflık ve kitablarmm zayi olması gibi bir neden ile sonradan peyda olmuş ise, bu kusur doğmadan önceki zamana ait olan hadisleri makbul sayılır. Fakat ondan sonraki zamanda yaptığı rivayetler reddedilir. [42]

Râviye Tan Sebebiyle Zayıf Olan Hadisler

1- Mevzu: Râvi tarafindan bile bile uydurulan hadistir. Buna «muhtelak» da denilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in söylemediği bir sözü ona atfederek «Peygamber böyle söyledi» demek kadar çirkin bir iftira düşünülemez. Bu nedenle hadis uyduran müfterilerin kâfir olduklarına bâzı âlimler hükmetmişlerdir. Mevzu hadisi rivayet etmek ve onunla amel etmek kesinlikle haramdır.
2- Metruk: Yalancılıkla ithamı, aşırı galatı, fazla gafleti veya açık fâsıklığı gibi bir nedenle zayıflığı hakkında icma edilen bir râ-vinin tek başına rivayet ettiği hadistir. İmam Suyûtî Metruk hadisi böyle tarif etmiştir.
3- Muallel: Kusurdan salim imiş gibi râvi tarafindan nakledildikten sonra yapılan araştırma neticesinde kusurlu olduğu anlaşılan hadistir. Bundaki gizli kusur Mürsel veya munkatı' olduğu halde muttasıl gibi gösterilmesi veya sıka bir râvinin zayıf bir râvi ile değiştirilmesi veyahut bir hadisin başka bir hadis'e ithal edilmesidir.
4- Müdrecü'l-İsnâd: Râvisi sikalara muhalefet ederek isnadının gelişini değiştirdiği hadistir. Bu da üç kısma ayrılır:
a) İsnadında ihtilafa düşen bir cemâat arasında bulunan ihtilafı açıklamadan râvinin tek bir isnad ile o cemaattan rivayet ettiği hadis.
b) Râvinin şeyhi hadis metninin bir parçasını bir isnad ile ve kalan parçasını başka bir isnad ile rivayet etmiş iken ravi metnin tamamını şeyhinden rivayet ederken yalnız bir isnadı zikreder.
c) Bir zat iki hadisi iki ayrı sened ile rivayet eder, sonra bir râvi her iki hadisi mezkûr senedlerden birisi ile rivayet eder. Veyahut bir hadisi senediyle rivayet eder de o hadis'e diğer hadisin bir parçasını ilâve eder.

5- Müdrecü'1-Metn: Râvisi sikalara muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Meselâ râvi hadisin bir kelimesini açıklamak için metne bir ilâve yapar. Fakat ilâve olduğunu belirtmez. Buna bir misal verelim :
Zühri,Âişe (Radıyallâhü anha)'dan şu hadisi rivayet etmiştir ;
•Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hıra mağarasında tahannüs ederdi. Tahannüs sayılı gecelerde ibadet etmektir.»
Burada; cümlesi tahannüs kelimesini açıklamak için hadis metnine ilâve edilmiştir, buna Müdrec denir.
6- Maklûb: Râvisi sikalara muhalefet ederek senedinde veya metninde takdim veya tehir yaptığı hadistir. Yani râvi seneddeki bazı isimlerin yerini öne veya geriye alır. Yahut metindeki bazı kelimeleri öne veya geriye alır. Meselâ senedde «Mürre bin Ka'b» yerine «Kâ'b bin Mürre» kullanır. Keza Allah Teâla'mn, âhiret günü arşının gölgesinde gölgeleyeceği yedi sınıf müslümanlar hakkındaki Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisinde bulunan;
«... Yedi kişiden birisi de o adamdır ki; sadaka verirken öyle gizli verir ki sağ elinin verdiği sadakayı sol eli bilmez.* sözünün sonunu râvilerden birisi Ünde rivayette bulunmakla maklûb etmiştir.
7- İsnadlan muttasıl olanda meziü : Râvisinin. sikalara muhalefet ederek muttasıl senedinin herhangi bir yerine bir veya daha çok râvi ilâve ettiği hadistir. Yani zabıt sıfatı bakımından çok kuvvetli bir râvi muttasıl bir sened ile bir hadisi rivayet etmiş, zabıt bakımından onun kadar kuvvetli olmayan başka bir râvi de aynı senede bir dis etti diyerek rivayette bulunur. Zabıt bakımından o râvi kadar kuvvetli olmayan başka bir râvi ise bu nesedi şöyle zikreder:= «Bize Mâlik tahdîs etti. (O
da dedi ki} Bize Nâfi tahdîs etti (o da dedi ki) Bize İbn-i Ömer tah-dis etti...» diyerek rivayette bulunur. Zabıt bakımından o râvi kuvvetli olmayan başka bir râvi ise bu senedi şöyle zikreder: demek suretiyle se-
nede Zuhri'yi ilâve ederse onun hadisi zayıf sayılır.
8- Muztarib: Senedinde veya metninde yahut her ikisinde de ihtilaf bulunan, bir birine muhalif iki rivayetten birisim tercihe ya-nyacak bir sebep bulunmayan ve mevcut ihtilafın kaldırılması imkânsız olan hadistir.
Senedde ihtilaf için şöyle bir misal verelim :
Meselâ : Bir Hadisin senedi şöyledir:
İkinci senedi ise şöyledir:
Metinde ihtilaf için de şöyle bir misal verelim :Fatıme binti Kays (Badıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz malda zekâttan başka bir hak vardır.»
Hadis, anılan Fâtime'den bu lafızla rivayet edilmiştir. Ayrıca yine ondan şu lafizla rivayet edilmiştir:
«Malda, zekâttan başka hiç bir hak yoktur.»
Görüldüğü gibi Hadis'in metninde ihtilaf vardır. Birisi malda zekâttan başka bir hakkın bulunduğunu hükme bağlarken diğer metin zekâttan başka hiç bir hakkın bulunmadığını bildiriyor. Bu nedenle hadisçilerin bir kısmı bu hadisin «Muztarib» neviden olduğuna hükmetmiştir. Bazı hadis âlimleri ise metinler arasındaki ihtilafı hal ederek her ikisini de geçerli kılmak için birinci metindeki «hak» kelimesini müstahab olan hak ve ikinci metindeki hak kelimesini de farz olan hak ile yorumlamışlardır. Yani malda zekâttan başka farz olan bir hak yoktur. Fakat müstahab olan hak vardır.
9- Musahhaf: Bir kelimesinin noktası değiştirilerek yanlış rivayet edilen hadistir. Meselâ:Ebû Bekir es-Sûlî:
«Kim Ramazan orucunu tutup ondan sonra da Şevval ayından 6 gün oruç tutarsa...» hadisindeki «6 gün», kelimesinin noktalarını «Bir şey», kelimesinin noktaları ile değiştirmiştir. Hali ile kelimenin mânâsı da değişmiş olur. Çünkü kelimenin mânâsı «6 gün» iken noktaları değişince «Bir şey» yani az bir zaman, anlamı oluyor.
10- Muharref : Kelimenin harekeleri değiştirilerek yanlış rivayet olunan hadistir. Meselâ: Bir hadiste geçen «Übey» kelimesi «Ebi» diye okunursa bu hadis'e Muharref denir.
Kelimenin harekeleri değiştirilince mânâsı da. değişir.Nitekim burada -Übey» okununca özel isim olur «Ebî» diye okunursa mânâsı «Benim babam* demektir.
11- Mübhem: Senedinde bir râvinin adı zikre dilmediği için kim olduğu meçhul bırakılarak rivayet olunan hadistir.
Meselâ: «Zührî bir adamdan rivayet etti...» diye sened zikredilir.Ve bu adamın kim olduğunun hadis imanı-larınca belirtildiği veyahut başka bir tarikten ayni hadis rivayet edilirken bu adamın ismen anıldığı ifade edilir. [43]

Üçüncü Bölüm

A) Tarîkleri İtibarı İle Hadîs Çeşitleri
B) Senedin Nihayeti İtibarı İle Hadîs Çeşitleri
C) Amel Edilip Edilmemesi Bakımından Makbul Hadîs Çeşitleri.

A) Tarîkleri İtibarı İle Hadis Taksimi
1. Mütevâtir: Yalan söylemek için anlaşmaları aklın ihtimal vermediği kalabalık bir camaatm kendileri gibi büyük bir ca-maattan işitme ve görme gibi kesin bilgiye dayanmak sureti ile rivayet ettikleri hadis'tir. Sahih kavle göre-, kalabalık camaatm şu kadar kişiden ibaret olması gerekir diye bir sayı tayin edilmemiştir. Meşhur kavle göre mütevatir hadis zarurî ve kesin bilgi ifade eder. Hâvisinin doğru söylediğini kesinlikle ifade ettiği için mütevatir hadîs en makbul hadistir.
2. Haber-İ Vâhid : Mütevatir olmayan hadistir. Bu da Meşhur, Aziz ve Garib olmak üzere üç kısma ayrılır.
a) Meşhur: Mütavatir'in şartlarını taşımamakla beraber her devirde en az üç râvîden üç kişi rivayet etmiştir. Her devrin râvî sayısı tevatür haddini bulmamak kaydi ile üçten çok fazla da olabilir. Fakat üçten eksik olamaz. Bir görüşe göre Meşhur hadîse Müs-tefîz de denilebilir.
b) Azîz : Her devirde en az iki râviden iki kişinin rivayet ettiği hadistir. Hâvilerin sayısı bütün devirler çok bile olsa bir devirde iki kişiye inince hadis Aziz sayılır.
c) Garıb: Senedinin her hangi bir yerinde râvi sayısı bire inen hadistir. Tek kalan râvi Sahâbî veya Tabiîn ise, ona 'Mutlak Garîb' denir. Bunlardan başka râvî tek kalmış ise hadise 'Nisbî GaRib' adı verilir. Garib hadîse 'Ferd' de denilir. [44]

Mütâba, Mütâbi Ve Şâhid

'Nisbî Garib, nev'inden olan bir hadisin tek kalan Pâvisine başka bir râvinin muvafakat ederek aynî sahabiye varıncaya kadar rivayette bulunması halinde hadîs, Garîb olmaktan çıkarak Aziz nev'i-ne yükselir. Nisbî Garib olduğu sanılana 'Mutâba, ve onu kuvvetlendirene 'Mütabi, denir. Buna şöyle bir misâl verelim :
İmam Şafiî, El-Üm'de Mâlik'ten, o da Abdullah bin Dinar'dan o da îbn-i Ömer (Radıyallahu anhüm)'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ay 29 gündür. Hilâli görmedikçe ramazan orucuna başlamayın ve iftar (= Bayram) etmeyin. Eğer hava bulutlu olursa süreyi 30 güne tamamlayınız» buyurmuştur.
Bazı âlimler Hadîsin:fikrasını rivayet etmek hususunda Şafii' nin yalnız kaldığını ve ondan başka kimsenin bu fikrayı Mâlik1 den rivayet etmediğini sanarak hadi-1 eme'nin de aynı fikrayı Mâlik' ten rivayet ettiği Buharî*-de ifade edilmiştir. Böylece Şafiî' nin hadisine «Mütâba'» ve Abdullah bin Mesleme' ninkine 'Mütabi', denilir.
«Nisbî Garîb, kendisine lafiz ve mâna bakımından veya yalnız mânâca benziyen ve lâkin başka bir Sahâbiden rivayet edilen hadise «Şâhid» denilir. Şâhid ile kuvvetlenen hadis de Garîb olmaktan kurtulur. [45]

Haberi Vâhid Makbul Mu ?

Haber-i Âhâd de denilen bu nevi hadislerin delil sayılabilmesi için râvîlerinin hallerini araştırıp incelemek gerekir. Eğer râvîlerin hepsinin doğru söylemiş olmaları ciheti kuvvetli ve rüchanlı olursa hadis makbul sayılır. Yani Cumhura göre onunla amel etmek zorunludur.
Makbul olan hadisler 4 kısımdır:
1. Sahih li zâtih
2. Sahih li gayrih
3. Hasen li zâtih
4. Hasen li gayrih
Bu kısımlar hakkında Sahîh ve Hasen hadîsler bahsinde kısa bilgi verildi. Oraya bakılabilir.
Eğer Haber-i Vâhid'in râvilerinin doğru söylemiş olmaları cine--ti ağır basmazsa hadis merdud ve zayıf sayılır. Yani cumhura göre "onunla amel edilemez.
Bir hadîsin merdud veya zayıf sayılmasını gerektiren sebebler ve bu nevi hadisin kısımları da zayıf hadisler bahsinde gösterildi. Tekrarlamaya hacet yoktur. [46]

Senedin Nihayeti İtibari İle Hadîs Çeşitleri

1. Merfû': Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sarahaten veya hükmen izafe edilen kavil, fiil, takrir ve sıfatını ifade eden ha-] diştir. Sarahaten ifade: «Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tşöyle buyurdu veya böyle yaptı...» gibi tabirlerdir. Hükmen ifade ise, sahibinin: «Peygamber bize şunu emretti veya bunu yasakladı yahut mubah kıldı...» gibi ifadelerdir.
Bir hadisin Merfû' sayılması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sahabi tarafından izafe edilmesi şart değildir. Tabiî veya daha aşağı tabakalardan bir zâtın «Peygamber, böyle buyurdu veya şöyle yaptı.» gibi bir sözle rivayet ettiği hadis Merfû' sayılır. Bu duruma göre Mürsel, Mu'dal, Münkati ve Muallak hadisler, Merfû' hadisin tarifine girer. Fakat Mevkuf ve Maktu' hadisler girmez.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izafe edilen kavil ve fiil mahiyetindeki merfû' hadis : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu veya şu işi böyle yaptı.» şeklinde olabilir.
Peygamber'in huzurunda Sahâbi'nin bir şey yapıp Peygamber'in sükut etmesi takrir mahiyetindeki Merfu' hadis için misal olabilir. Sıfata da: «Resûl-i Ekrem halim, kerim idi» cümlesi örnek olarak gösterilebilir.
2. Mevkuf: Sahâbî'nin kavil, fiil, takrir ve sıfatını muttasıl veya munkatı' olarak ifade eden hadistir.
3. Maktu': Tabii veya daha aşağı tabakalardaki bir zatın, kavil, fiil ve takririni ifade eden hadistir. Buna ve mevkuf kısmına hadis demek bir müsamahadır. Aslında bunlar hadis değildir.
Önemli Bir Husus
Bir Sahâbî: «Biz şunu söylerdik» veya «Biz şöyle yapardık* veyahut «Bia bunda bir sakınca görmezdik» dediği zaman cumhurun
görüşü şudur :
Eğer sahâbî, yukardaki sözünü Resûl-i Ekrem'in zamanına izafe etmezse onun sözü mevkuf hadis çeşidindendir, Merfû1 sayılamaz. Fakat anlattığım, onun zamanına atfederek meselâ: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (veyahut) aramızda iken...» söylerse onun sözü Merfû' hadis sayılır.
Bir Sahâbi: «Bununla emrolunduk, şundan menedildik, falan İş sünnettendir» derse bu söz sahih kavle göre merfû' sayılır. [47]

Amel Edilîp Edilmemesi Bakımından Makbul Hadis Çeşitleri

Yukarda anlatılan mütevâtir hadislerin hepsi makbuldür. Âhâd hadislerinin bir kısmı makbul, bir kısmı ise merdud ve zayıftır. Mer-dutluğun sebebi ya seneddeki kopukluk ya da râvideki ta'ndır. _Mer-düd olan hiç bir hadisle amel edilmez. Makbul hadislerle genellikle amel edilir. Bazen de amel edilmez. Bu bakımdan makbul hadisler, kendileriyle amel edilen ve edilmeyen olmak üzere ikiye ayrılır. Ma-mulü'n-bih olan (= kendisi ile amel edilen) kısım: Muhkem, Muh-telifü'l-hadis, Nâsıh ve Racih diye çeşitlere ayrılır. Mamulü'n-bih olmayan (= kendisi ile amel edilmeyen) kısım da: Mensûh, Mercüh ve Mütevakkaf fin çeşitlerine bölünür.
Kendisi İle Amel Edilen Makbul Hadis Çeşitleri:
1- Muhkem: Muarızı olmayan makbul hadistir.
2- Muhtelifü'l-Hadis : Kuvvet bakımından birbirine denk iki makbul hadis arasında bulunan çelişki, güçlük çekilmeden kaldırılmak suretiyle her ikisinin işlerliği sağlanırsa; bu tür hadislere Muh-telifü'l-hadis denir. Buna misâl olarak şu iki hadîsi verelim:
a) "Câbir (Radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Hiç bir hastalığın bulaşması yoktur...» buyurmuştur." Bu hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.
b) "Ebû Hüreyre (Radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Arslandan kaçtığın gibi cüzzamlı kişiden kaç.» buyurmuştur." Bu hadîsi de Buha-r i rivayet etmiştir.
Bu iki hadîs arasında zahiren çelişki vardır. Fakat şöyle yorum yapılmak suretiyle görülen çelişki giderilmiştir.
Hastalıklar tabiatları itibarı ile bulaşıcı değildir. Ancak Allah
Teâlâ hasta ile ihtilat etmeyi hastalığın sağlam adama bulaşmasına sebep kılmıştır.
Şöyle de yorum yapılmıştır: îlk hadis itikadı çok kâmil olan içindir. İkinci hadîs ise itikadı böyle olmayan hakkındadır.
3- Nâsih: Makbul iki hadis arasında mevcut çelişkinin kaldırılması mümkün olmayıp tarihleri de malum ise; sonradan buyurulan hadis'e nâsih denir. Buna da misâl verelim:
a) "Sevbân (Radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur : «Hacamet yapan ve yaptıranın orucu bozulur.»"
Bu hadis, Ahmed, İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân tarafindan rivayet edilmiş sahih ve mütevatirdir.
b) "İbn-i Abbâs (Radıyallahu anhumâ'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir: «Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ihramda iken hacametlendi, oruçlu iken de hacametlendi.»"
Bu hadis de Buhârî, Müslim, Ebü Dâvûd ve Tirmizi tarafindan rivayet edilmiştir.Tirmizi hadisin şahinliğini de belirtmiştir.
Şafiî: İkinci hadisin birinci hadîsi neshettiğini, zira birinci hadisin hicretin sekizinci yılı, ikinci hadisin ise onuncu yılı buyu-rulduğunu beyan etmiştir.
4- Râcih: Makbul iki hadîs arasındaki çelişkinin kaldırılması mümkün olmaz ve tarihleri de malûm değil ise, birisinin râvisinin daha fazla sıka ve senedlerinin çok oluşu gibi tercih sebepleri ile birisini tercih etmek mümkün ise tercih edilen hadise «Râcih» denilir.
Kendisiyle Amel Edilmeyen Makbul Hadis Çeşitleri:
1. Mensûh: Makbû! iki hadis arasındaki çelişkinin kaldırılması mümkün olmayıp tarihleri de malûm ise önce buyurulmuş olan hadis'e «Mensûh» denilir. Diğerine de Nâsih denildiğini yukarda belirtmiş idik.
2. Mercûh: Söz konusu çelişkinin kaldırılması mümkün olmayıp, tarihleri de meçhul ise de tercih sebepleri ile birisi daha kuv
vetli olduğu takdirde, tercih edilmeyen hadis'e mercûh denilir. Diğerine de Bâcih ismi verilir.
3. Mütevakkaf fih: İkinci maddede anlatılan iki hadîsten her hangi birisini tercih edici bir sebep bulunmadığı takdirde bu tür hadislere Mütevakkaf Fih denilir.Yani iki hadisle de amel edilmez ve tavakkuf edilir (durulur).[48]

Dördüncü BölümDiğer Bâzı Istılahlar Ve Bilgiler

Mahfuz, Şaz, Maruf Ve Münker Tabirleri :
1. Mahfuz: Çok sıka olan râvinin kendisi kadar sıka olmayan râviye muhalif olarak rivayet ettiği ve bulunan ihtilafın kaldırılması mümkün olmayan hadistir.
2. Şaz: Mahfuz olan hadisin karşıtıdır. Yani makbul olan râvinin kendisinden daha makbul râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir.
3. Maruf: Sıka olan râvinin zayıf olan râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir.
4. Münker: Zayıf olan râvinin sıka olan râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Muhalif olsun olmasın zayıf olan râvinin tek başına rivayet ettiği hadise de Münker denilir. [49]

Hasen - Sahîh Tabiri

Bazen bir hadisin durumunu açıklamak için hadisçiler bu tabiri kullanırlar. Sebebi de şudur: O hadisin iki isnadı vardır. Birisi Hasen diğeri de Sahihtir. Hal böyle olunca; bu hadis sahih hadisten daha kuvvetli olur. Çünkü sahih hadîsin bir tane sahîh senedi vardır. Bununki ise birisi sahîh ve diğeri hasen olmak üzere iki senedi vardır.
Bazen de hakkında bu tabir kullanılan hadîsin bir senedi bulunur. O senedin sahîh veya hasen olduğu hususunda hadisçinin tereddüdü olduğu için bu tabiri kullanır. Bu takdirde hadisin kuvveti sahîh hadisin kuvvetinden azdır.
Sahihlik ve Hasenlik hususunda sened ile metin arasında bir bağlılık yoktur. Zira bazen bir sened zayıf olur. Fakat o senede bağlı metin, başka bir sahih tarîk ile rivayet olunmak suretiyle sahîh olur. Keza bazen sened sahih veya hasen olur. Fakat Sazlık veya zayıflatıcı başka nedenle metin zayıf olabilir. [50]

Senedlerin Kısaltma İşaretleri

Hadîsçîler, senedleri yazarken «Bize hadîs nakletti.» kelimelerini kısaltarak birincisinde yi yazarlar. Bazen de yi yazarlar, ikinci kelimeden de yalnız yazarlar.
Hadisin iki veya daha çok isnadı bulunduğu zaman, bir isnaddan diğer isnada geçtiklerinde harfini yazarlar. Bu harf tahavvülden alınmadır. İsnadın tahavvül ettiğini (değiştiğini) ifâde eder. Okuyucu bu harfe vardığı zaman «ha» diyerek okumasına devam eder.
Hadîs hafizlarından bir cemaat bu harf yerine kelimesini
kullanmışlardır. Bu kelimenin mânası: «Sağlamdır. Yani birinci is-nad tamdır. Ondan bir şey düşmemiştir.
Hadisçiler bu işaretleri kullanmayı itiyad etmişlerdir. [51]

Hadîs Yazar Ve Okuyucusunun Dikkat Edeceği Bir Husus

Hadis yazıcısı «Allah- Teâlâ lafzını yazarken saygı ve ta'zimi ifade eden 'Teâlâ, veya (Azze ve Celle), yahut 'Sübhânehu ve Taâlâ, ve benzeri bir cümleyi kullanması müstahabdir.

Keza Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemVi anarken O'na Salât ve Selâm cümlesini tam olarak yazması müstahabdır. İşaretle yetinmemelidir.
Sahâbileri anarken de (Radıyallahu anh), ve Sahâbi oğlu sa-hâbiyi zikrederken (Radıyallahu anhüma) cümlesini yazması raüs-tahabdır. Tabiilerden ve şâir âlimlerden birisini andığı zaman (Ra-dıyallahu anh) veya (Rahimehüllah), diye yazmalıdır.
Hadis yazıcısı hadisi naklettiği kitabta bu cümleler yazılı olma sa bile bunları yazmalıdır. Çünkü bu bir duadır. Rivayette bulunmayan bir şeyi ilâve etmek anlamını taşımaz.
Hadis okuyucusu da aynı şeylere riâyet etmeli ve bu dualar kiiab ta yazılı olmasa bile okumalıdır.
Bu dualardan gafil olanlar yüce bir hayırdan mahrum kalır ve koca bir fazileti kaçırmış olur. [52]

Hadîsi Manâ İtibari İle Nakletmek

Râvl, Hadislerin lafizlarını ve kasdedilen mânâyı kesin bilmediği takdirde mânâ itibarı ile hadisi nakletmesi âlimlerin ittifakı ile yasaktır. Hadîsi ayni lafizlarla nakletmesi zorunludur. Bildiği takdirde bile, hadisçiler, Fıkıhçılar ve Usul-u Fıkıhçılardan birer cemâat, mânâ itibarı ile nakletmeyi caiz görmemiştir. Hadîs ister Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e âit olsun ister Sahâbi'ye ait olsun farketmez. Bu ilim dallarındaki bazı âlimler ise: «Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e âit olan hadislerde caiz değil, diğerlerinde caizdir» demişlerdir,
Hadis, Fıkıh ve Usûl-u Fıkıh âlimlerinin Cumhuruna göre hadislerin lafizlarını ve kasdedilen mânâyı bilen kimselerin gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit ve gerekse Sahâbilere âit hadisleri mânâ itibariyle rivayet etmelerini caiz görmüşlerdir. Yeterki mânâyı tam ifade ettiğine kanaat etsin.
N e v e v î şöyle der: «Sahâbilerin ve onlardan sonra gelenlerin (Radıyallâhü anhüm) ahvalinin delâlet ettiği doğru görüş budur. Çünkü onlar ayni hükmü ifade eden bir hadîsi muhtelif lafizlarla rivayet ederlerdi.
Yukarda verilen tafsilat, kitablarda yazılı olan hadîslerin nakline âit değildir. Çünkü teliflerde yazılı hadîsleri mânâya halel gel-miyecek şekilde bile değiştirmek caiz değildir. Şayet râvi kitabta kesin bir hataya rastlarsa cumhurun tasvip ettiği durum budur. Râvi doğrusunu rivayet eder. Fakat kitaptakini değiştirmez. Ancak hatanın vuku bulduğu sahifenin kenarına not yazarak durumu bildirir.
Mukaddimenin hazırlanmasında faydalanılan kitaplar :

Kitabın Adı-	Müellifi
Nuhbetü'l-Fiker	Hafiz İbn-i Hacer-i AskalânÎ
* Şerhi	» »
Sahih-i Müslim'in Şerhi	îmam-i Nevevi
Sünen-i Ebû Davud'un Şerhi	Mahmud Muhammed
El-Menhelü'1-Azbü'l-Mevrûd	Hattâb es-Sübkî[53]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/V.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/VII-VIII
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/IX-X.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XI-XIII
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XIV-XV.
[6] **A)** Müellifin künyesi İbn-i Mâceh olarak kullanılan kitablar :
1. îbn-i Hacer-i Askalânî'nin Fethü'1-Bâri kitabı, Mısır H. 1300
2. Hulâsa, Mısır H. 1301
3. Sahîh-i Buhâri şerhi Kastalânî, Mısır H. 1304
4. Sünen-i İbn-i Mâpeh, Mısır H. 1313
5. Müntahab-u Kenzi'l-Kemâl, Mısır H. 1313
6. Es-Sirâcü'1-Münir Şerh-u Cami'is-Sağir, Mısır H. 1324
7. Tâhir Cezâirî'nin Tevcihü'n-Nazar ilâ Usuli'1-Eser, Mısır H. 1328
8. Muhammed bin Ca'fer'in er-Risaletü'1-Mustatrafa, Beyrut H. 1332
9. Miftahü's-Sünne li Abdilazîz el-Hûli, Mısır H. 1347
10. Keşfü'1-Hafâ ve Müzilü'l-İlbâs, Mısır H. 1351
11. Nablisi'nin Zahâirü'l-Mavâris'i, Mısır H. 1352
12. Kavâidü't-Tahdîs li Cemâliddin el-Kasımi, Şam H. 1352
13. Ahmed Muhammed Şakir'in et-Tarîf bi kitabı Miftahi künuzi's-Sünne Mısır H. 1353
14. Şerh-u Elfiyâti'l-Iraki, Pas H. 1354
15. Tirmizî, Mısır H. 1356
16. Et-Targîb ve't-Terhib, Mısır ?
17. El-Mu'cemü'1-Müfehres li Elfazl'l-Hadis, Hollanda M. 1933
B) Müellifin künyesi İbn-i Mâcete olarak kullanılan kitablar :
1. İbn-i Mâcete sünen nüshası. Hindistan'ın Dehli şehri M. 1847 yılı Fârûki matbaası
2. İbn-i Hacer'in Takrîbü't-Tehzib'i, Dehli H. 1320
3. İbn-i Hacer-i Askalânî'nin Tehzîbü't-Tehzîb'i, Haydarâbat H. 1325
4. İbn-i Teymiye'nin el-Münteka'sı, Dehli H. 1337 ;«
5. Yâfü'nin Mir'âtü'l-Cenân'ı, Haydarabad H. 1334
6. İmam Ahmed'in Müsned'i, 2'nci baskı, Mısır M. 1946
7. Emin Vâsıf beyin el-Fihrist'i Kazvin kelimesi bahsi, sahife 87
[7] Kazvin (Eski ismi Kaşvin) İran'ın Irak-i Acem eyaletinde, Tahran'dan 150 Km. mesafede Elbürz dağlarının güney eteğinde ve 1320 m. irtifamda bulunan bir şehirdir, (İslâm Ansiplopedisi)
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XVI-XVIII.
[9] Eî-Hemedânî el-Hazîfî Ebu Abdirrahman el-Kûfî hafızdır, seçkin âlimlerdendir. Onun şeyhleri ise, Ebu Hâlid el-Ahmer İbn-i Uyeyne'dir. Başka batlardan da hadis almıştır. Kendisinden Buharı, Müslim ve Ebu Davud da rivayette bulunmuşlardır. Ahmed bin Hanbel O'nun yüceliğini dile getirmiştir. Nesâi : «O sika ve emindir» demiştir.
İbn-i Hibbân'ın dediğine göre h. 234'te vefat etmiştir. (Hulâsa 346, 347)
[10] Bin Musa bin Ebî Galiz Naşît bin Mes'ûd bin Ümayye bin Halef el-Cemhi Ebu Ca'fer el-Basrî'dir. Bu zat, Hammâd bin Seleme, Mehdi bin Meymûrı ve bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ebu Dâvûd, TirmizÎ vs müellifimiz rivayet etmişlerdir. Tirmizî ve İbn-i Hihbân onu sika görmüşlerdir. Musa bin Harun'un dediğine göre yüz yaşı geçkin iken h. 243 yılı vefat etmiştir. (Hülasa 215) Rahimehullah taâlâ.
[11] Es-Selmi ebü'l-Velid ed-Dımşkî; Kurrâ, hafiz ve hatîb idi. Hadis dinlediği başlıca zatlar : İmam Mâlik, Cerrah bin Melih, Yahya bin Hamza V2 saire-leridir. Kendisinden de BuharÎ, Ebu Dâvûd, Nesâî, İbn-i Mâceh ve Yahya bîn Muin hadis almışlardır. Mezkur Yahya ve îclî onun sika olduğunu; Darekutni, onun çok sâdık olduğunu ve Ebu Hatim de onun rivayet ettiği hadislerin çok sahih olduğunu, fakat yaşlanınca durumunun değiştiğini söylemiştir. Buharî'nin beyanına göre h. 245'te vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. (Hulasa 410)
[12] Ebü'1-Fadl el-Havarizmî Hâşimilerin mevlâsı olup Bağdat'ta ikamet ederdi. Hadis aldığı başlıca simalar : İsmail bin Ca'fer, Hâşim, Velid bin Müslim ve başkalarıdır. Kendisinden hadis alanlar ise BuharÎ, Müslim, Ebu Dâvûd ve İbn-i Maceh'tir. Darekutnî, onun çok zekî ve sıka olduğunu söylemiştir. Buharî'nin beyanına göre 239 yılında vefat etmiştir. (Hulasa 109)
Allah Taâlâ rahmet eylesin, âmîn.
[13] Yezîd bin Abdillah bin Yezîd bin Meymûn bin Mihrân el-Yemani Ebu Muhammed'dir. Şeyhi, İkrime bin Ammâr'dır. Râvisi ise îbn-i Maceh'tir. İbn-i Hibban, sıka olduğunu söylemiştir. H. 240 dolaylarında vefat, etmiştir. (Hulasa 433) Allah rahmet eylesin.
[14] İbrahim bin el-Münzir bin Abdillah bin el-Münzir bin el-Muğire bin Abdillah bin Halîd bin Hazâm el-Esedi el-Hazâmi Ebu İshak Medîne-i Münevvere'-dendir. Hadis âlimlerinin ileri gelenlerindendir. İmam Mâlik, İbn-i Uyeyne ve Maan bin İsa'dan hadis almıştır. Kendisinden de Buharî ve İbn-i Mâceh rivayette bulunmuşlardır. İbn-i Muin, Nesâi, Ebu Hâtem ve Darekutnî, sıka olduğunu söylemişlerdir. Yakub el-Pesevi'nin dediğine göre 236 yılı vefat etmiştir. Allah rahmet
eylesin. < Hulasa 22)
[15] Abdullah b. Muhammed b. Ebi beybe Abs kabilesinin azadhsıdır. Küfe'-de doğup büyümüştür. Müsnedi ve musannan vardır. Üstadları : Ebü'l-Ahvas, Abdullah b. el-Mûbarek, İbn-i Uyeyne, Cerir bin Abdühamîd ve davrin o muhitteki âlimleridir. Kendisinden Buharı, Müslim, Ebu Davud, Nesâi ve Ibn-i Mâeeh rivayette bulunmuşlardır. Ahmed bin Hanbel : O çok sadıktır. Kardeşi Osman'dan daha çok sevilir, demiştir. Buharî onun 235 yılı Muharrem ayında vefat ettiğini söylemiştir. (R.A.)
(Tezkire c. 2, sah. 432-433 ve Hulasa 212)
[16] Muhammed bin Rumh bin el-Mühacir Ebu Abdillah el-Mısrl hadis hafızıdır. Bu zat, el-Leys bin Sa'd, îbn-i lahia ve Mâlik'den rivayette bulunmuştur. Kentlisinden de Müslim, İbn-i Mâceh ve bir çok kimse rivayet etmiştir. Ebu Dâvûd, onun sika olduğunu söylemiştir. Nesâî de : O hiç bir hadiste hata etmemiş, demiştir. En sağlam kavle göre 242 yılı vefat etmiştir. (Hulasa 336)

[17] Cubâre ibnü'l-Muğallis el-Hİmanî Ebu Muhammed el-Kufi'dir. Kendisi Kays bin Rabî, Ebûbekir en-Nehşelî ve Ebu Avâne'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de İon-i Mâceh rivayet etmiştir. îbn-i Nümeyr : O çok sadıktır, demiştir, îbn-i Muîn ise : O kezzabtır, demiştir. Buharî de : O muztariptir, der. 241 yılı vefat etmiştir. (Hulasa 65)
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XVIII-XX.
[19] Ebû Hâtim'in Kitabü'1-İlel adlı eserinde anlattığına göre Sünen-i İbn-i Mâceh'teki hadîslerden Ebu Zur'a'nm zayıf veya münkcr gördüğü hadis sayısı otuz değil, çoktur. Bu durumda Zehebi'nin İbn-i Tahir aracılığı Ue İbn-i Mâceh'e atfen naklettiği söz kesin olmayabilir. Yahut Sünen'in tamamı değil, bir kısmı Ebu Zur'aya sunulduğundan sahîh hadîslerin azlığını ifade etmiş olabilir. (Sünen haşiyesi sindî sah, 3)
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XX.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXI-XXII.
[22] Sahih ve hasen hadîs şartlarının tamamını taşımayan hadis'e zayıf denir. Sahih ve hasen hadîs ile ihticac edilir, Şer'i hükümler için delil olur. Zayıf hadis ile ihticac edilir, denemez. Senedindeki bir kopukluk veya ravisindeki bir ta'n nedeni ile senedi zayıf olmakla berabar hadisin metni başka bir tarik ile sabit olup olmadığı araştırılır. Varsa destek bulabilir ve hadîs İlminde aranan şartlar tahakkuk ederse onunla amel edilir. Aksi takdirde-' amel edilmez. Münkar, zayıf ravinm sika raviye muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir. Mekzub, uydurma hadîstir. İsnadı çok zayıf olana da isnad'ı Vâhî denir.
[23] Mukaddime'de verdiğim malumatın çoğu Muhammed Fuad Abdûlbakî'-nin, sünenin ikinci cildinin sonuna eklediği yazısında ve Tezkiretü'l Hufiaz ile Hu-lasa'dan alınmıştır. Diğeri de muhtelif kitablardan alınmıştır.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XII-XIII.
[25] Ebü'1-Baka Kül. Sah. 288
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXIII-XXVI.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVI.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVII.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVIII.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVIII-XXIX
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXIX-XXX
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXX-XXXI
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXI
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXI
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXI-XXXII
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXII-XXXIV
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXIV
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXIV-XXXV
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXV
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVI
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVI
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVII
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVIII-XLI
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLI-XLII
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLI
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLII-XLIII
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLIII-XLIV
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLIV-XLVI
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVI
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVI
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVII
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVII
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVIII

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAM eş-ŞÂTIBÎ ve el- İ'TİSÂMI ÜZERİNE
Doç. Dr. Ahmet Yaman:
Eserleri:
Kitâbu'ı-Makâsıd
A- Kanun Koyucunun Şeriatın Konulmasındaki Kasdı
B- Şeriat Anlaşılmak İçin Konulmuştur
C- Şeriat Gereğiyle Yükümlü Tutulmak İçin Konulmuştur
D- Şâriin Mükellefin Şerî Hükümler Altına Girmesindeki Kasdı
E- Yükümlülüklerde Mükellefin Maksadı (Niyet)
Mütercimlerin Önsözü
Eseri Tahkik Edenin Önsözü
Kitap Hakkında
Müellifin Kitabı Takdimi
"İslamın Garipliği"
Hz. Muhammed'in Peygamberlikle Görevlendirildiği Zaman İnsanların Durumu
Mekke Döneminde Müslümanlar
Bidatin İlk Ortaya Çıkışı
Ümmetin Parçalanması Ve Başkalarına Tâbi Olması
Bid'atçi Bid'atine Davet Eder
Birlikten Sonra Ayrılığın, Kuvetten Sonra Gurbetin Olacağına Dair Haberin Gerçekleşmesi
Bid'at Çıkarmanın Kötülenmesi Hakkında Selefin Sözleri
Bid'atçiler Arasındaki Sünnet Bağlılarının Durumu
Hutbede Geçmiş Halifelere Devamlı Dua Etmenin Bid'at Oluşu
İslam'ın Garipliğinin Sebebi
Her Bid'at Bir Sünneti Öldürür
Sünnetin İhyasını Teşvik
Bu Kitabın Yazılışındaki En Büyük Sebep

İMAM eş-ŞÂTIBÎ ve el- İ'TİSÂMI ÜZERİNE

Doç. Dr. Ahmet Yaman:

Endülüs'ün Gırnata kentinde doğan Ebu İshâk İbrahim b. Musa eş-Şâtıbî, hicrî 8/ milâdî 14. yüzyılın önde gelen bilginlerinden birisidir. Mâliki kültürü içinde yetişmiş müctehid bir hukukçu olmasının yanında o, hadis, tefsir, edebiyat ve Arap dili alanında da eserler vermiştir. Fakat onun en fazla temayüz eden yönü fıkıh usûlü ve nahivdir.[1]
İslam kültürü içinde yetişmiş şahsiyetleri ve eserlerini tanıtan biyobibliyografik (tabakât, terâcim ve a'lâm türü) eserlerde doğum yeri, hoca ve talebeleriyle eserleri dışında hayatına ait geniş bilgilere ne yazık ki rastlayamadığımız[2] İmam eş-Şâtıbî, Mağrip Mâlikî kültürü içinde yetişmiş müceddid bir alimdir
Özellikle İbnü'l-Fahhar el-Bîrî (veya el-İlbîrî) (v. 754/1353), Ebû Kasım es-Sebtî (v.760/1358), Ebû Abdillah et-Telemsânî (v. 771/1369), Ebû Saîd b. Lübb et-Tağlebî'den dil ve din ilimlerini tahsil eden Ebû İshak eş-Şâtıbî İslamî ilimlerin hemen her şubesinde telifi olan velûd bir alimdir.[3]

Eserleri:

1. El-Muvâfakât Fi Usûli'ş-Şerî'a: Fıkıh usûlü eserlerinden olan el-Muvâfakât'i klasik usûl kitaplarının sistem ve muhtevasından çok farklı bir yapıya sahiptir. eş-Şâtıbî bu eserinde metodolojik bilgiler yanında daha ziyade kanun koyucunun (şâriin) maksat ve gayesinin hukukî hükümlerdeki rolünü ortaya koymaya çalışmıştır.
İslam hukukunun ruhuna yönelik esprileri incelediği eserine önce "Unvânu't-Tâ'rîf bi Esrâri't-Teklîf" ismini veren eş-Şâtıbî, daha sonra bir hadiseden dolayı bu ismi "el-Muvâfakât fi Usûli'ş-Şerîa" olarak değiştirmiştir.
Müellif, bu hadisenin seyrini, eserinin mukaddimesinde şöyle anlatır: "Kitabı yazmaya başladıktan sonra hocalarımdan birisi ile karşılaştım. Görünce bana şöyle dedi:
Dün seni rüyamda gördüm, elinde de hazırlamış olduğun bir kitap vardı.
'Nedir o elindeki?' deyince
'el-Muvâfakât' diye cevap verdin.
Bu kelimeyle neyi kastettiğini sorunca da,
"Ben onunla İbn Kasım (İmam Mâlikin en büyük talebesi) ile Ebû Hanîfe'nin mezhebinin arasını buldum' dedin."[4]
Kitabı tahkik eden Abdullah Draz'ın da takdim de ifade ettiği gibi eş-Şâtıbî eserinde, hükümlerin konulmasında kanun koyucunun maksatlarını kapsayan genel esasları tesbit etmiş, kaideleri belli temellere bağlamıştır. Kitabın bahislerini hukuk metodolojisi (usûl-i fıkıh) ile hukuk felsefesi (rûhu'ş-Şeria) arasında bağlantı kurarak işlemiştir.
Daha sonra kaleme aldığı anlaşılan el-İ'tisâm'da müellif, bu yönde bir çalışma yaptığına şu cümlelerle işaret eder:
"Aklım eşyayı kavramaya ve arzum bilgi doğrultusunda yoğunlaşmaya başladığından beri Şeriatın mantıkî bütünlüğünü ve hukukî tutarlığını; temellerini/usûlünü ve detaylarını/furûunu inceler oldum. Bunun için hiçbir ilmi gözardı etmedim. İmkan ve zaman ölçüsünde hepsini irdeledim. Fıratımda bulunan yeteneğimi kullanarak derinlere daldım. Öyleki, neredeyse boğulacakken Rauf ve Rahmi olan cömert Rabbim sonunda bana lütfetti ve Şeriatın benim için tahayyül sınırlarımın dışında olan anlamlarını açığa çıkardı..."[5]
Buna göre şer'î hükümlerin kaynaklarından çıkarılabilmesi, yani istinbâtı için iki şart gereklidir: Biri. Arap dilini iyi bilmek; diğeri de İslam'ın esasını ve gayesini iyi kavramaktır. Usûlcüler genellikle birinci unsura yani dil bahislerine önem vermişler, bunun yanında İslâm hukukunun gaye ve hedeflerini (Makâsıdu'ş-Şerîa'yı) yeterince ele alamamışlardır.
İşte hicrî 8. asırda yaşayan eş-Şâtıbî, ikinci unsuru temel kabul etmiş ve kanun koyucunun maksat ve gayesini ortaya koyabilmek amacıyla bu eserini hazırlamıştır, eş- Şâtıbî'nin bu eserle ortaya koyduğu sonuçlar, dini tam öğrenmek, İslâm hukukunun sistem ve ruhunu kavramak ve teşriin esaslarına vakıf olmak gibi kabiliyetleri kazandırır.
Bu kıymetli eser ilk defa 1302/1884 yılında Tunus'ta neşredilmiştir. İkinci tanı neşri Kahire'de 1341/1923 yılında olmuştur. Abdullah Draz'ın yorum ve notlarıyla yapılan üçüncü neşri de yine Kahire'de (ty. Mustafa Muhammed Matbaası) yapılmıştır. Son tam neşri ise Muhammed Muhyiddin Abdulhamid'in tahkiki ile 1969'da Kahire'de olmuştur. Bu arada Kazan âlimlerinden Musa Cârullah da, başına eklediği bir Türkçe mukaddime ile 1327/1909'da Kazan'da bir bölümünü yayımlamıştır.
Mehmet Erdoğan tarafından Türkçe'ye yapılan çevirisi ise 1990-93 yılları arasında 4 cilt olarak İstanbul'da yayımlanmıştır.
2- Unvânu't-Tarîf bi Esrâri't-Teklîf: İlimler tarihi yazan Ö. Rıza Kehhâle tarafından İslâm hukuk ilminin esaslarına yani fıkıh usûlüne dair müstakil bir eser olarak tanıtılmıştır;[6] halbuki bu eser, el-Muvâfakât'in la kendisidir. Zira yazdığı esere önce yukarıdaki ismi vermiş sonra da "el-Muvâfakât" şeklinde ğiştirmiştir.
3- el-Mecâlis: İmanı Buhâri'nin (256/70) es-Sahih isimli hadis kitabının alışverişlerle ilgili bölümü olan Kitâbu'l-Bey'in şerhidir.
4- Şerhu'l-Elfiye: Dil bilimci İbn Mâlik'in nahivle ilgili olan "'Elfiye" isimli eserinin şerhidir. Tam adı "Şerh ale'l-Hulâsa ti'n-Navh"dir. Bir nüshası Ezheriyye Kütüphanesi'nde 1487/10806 numarada bulunmaktadır.
5- el-İfâdât ve'l-İnşâdât: Edebiyatla ilgili bir eserdir.
6- Unvânu'l-İttifâk fi İlmi'l İştikak:Bu da Arap diliyle ilgili bir çalışmadır.
7- Makâsidü'ş-Şâfiye fi Şerhi Hulâsati'l-Kâfiye: Gramer kitabıdır.
8- Fetâvâ'l-İmâm eş-Şâtıbî: İslâm hukukunun pratik yönüyle ilgili bazı meselelerini ihtiva eder. Tunus 1984
9- el-İ'tisâm: Bid'atlere karşı Kitap ve Sünneti savunan, bid'atin mahiyetine ve tehlikelerine işaret eden ve halk arasında yayılan hurafe ve bid'atleri açıklayıp tedavi yollarını gösteren kıymetli bir eserdir.
Yaşadığı devirde halk arasında yaygınlaşmış hurafe ve bid'atlerle kıyasıya uğraşan eş-Şâtıbî, toplumunu, Kuran ve Sünnet çizgisinde doğru bir İslâm anlayışına davet etmiştir.

Üstlendiği İmam-hatiplik görevini bu yönde sürdürmüş, ama alışılmış bid'atlere karşı çıktığı için de birçok tenkide maruz kalmıştır. el-İ'tisâm'ın baş taraflarında eş-Şatıbî, kendisine yöneltilen bu tenkitleri şu cümlelerle nakleder:
"Çoğunluğun yaptığı gibi ben de imamlık ve hatiplik gibi görevler aldım. İstikamet üzere olup gidişatımı düzelteyim dediğimde çağdaşlarımın çoğunluğu arasında kendimi yabancı hissettim. Çünkü onların davranışlarını adetler bürümüş, aslî sünnetleri bid'atler kaplamıştı. Bunlar önceki dönemlerde bulunan bid'atler değildi. Selef, bu konuya pek çok defa dikkat çekmiştir. Meselâ Ebu 'd-Derdâ 'nın şöyle dediği nakledilir:
Eğer Rasulullah şimdi çıkıp gelse, aranızda kendisinin ve dostlarının amelinden sadece namazı bulurdu.
Bu sözlere el-Evzâ'î,
Acaba Ebu'd-Derdâ bugünü görseydi ne derdi?
İlavesini yaparken İsa b. Yunus da,
Ya el-Evzâ'î bugüne yetişseydi acaba nasıl değerlendirirdi? demiştir.
İşte ben, ya insanların uygulaya geldikleri adetleri/bid'atleri terkederek Sünnet'e uyacaktım ya da Sünnet'e ve selefin uygulamalarına rağmen âdetlere/bid'atlere kulak verecektim. Sonuçta Sünnet'e ittiba uğrunda karşılaşılan sıkıntının aslında kurtuluş olduğunu gördüm ve bu doğrultuda yavaş yavaş bazı konular üzerinde çalışmaya başladım. Tabi hemen kıyamet koptu, suçlandım, kınandım ve hedef tahtası haline geldim. Nasıl mı?
Namazdan sonra topluca yapılan dualara katılmadığım için duayı anlamsız bulmakla suçlandım. Hutbede Râşit halifelerin isimlerini anmadığım için Rafizîlik ve sahabe düşmanlığıyla, itham edildim. Yine hutbede dönemin yöneticilerini zikretmediğim için devlete isyan yanlısı okluğum söylendi. Herkesin gönlüne göre değil, sağlam nakil görüşlere göre fetva verdiğim için dini zorlaştırmakla suçlandım. Sünnete ters düşen bid'atçi sûfilere karşı çıktığım için evliyaullah'a düşmanlık beslediğim söylendi. Bunların hepsi tabii ki bana yöneltilmiş birer yalandı. Her şeye rağmen Allah'a hamdolsun..."[7]
el-İ'tisâm ilk defa Kahire'de 1331/1913 yılında Muhammed Reşid Rıza tarafından neşredilmiş, bunu takiben değişik zamanlarda birçok defa yayımlanmıştır. Ömer Süleyman isimli bir araştırmacı da 1405 yılında Ehâdîsü'l-İ'tisâm li'ş-Şâtıbî ismiyle Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye Üniversitesinde bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.
Bid'at gerçeği ve bununla mücadele niyetinin bir ürünü olan el-İ'tisam üzerinde. eş-Şatıbî'nin daha önce kaleme aldığı el-Muvafakâtı'nın etkili olduğu görülmektedir. Bid'atlerin ortaya çıkışı, dînî tecrübedeki yeri ve insanları sünnete döndürme ekseninde kanaatlerini temellendirirken eş-Şatıbî et-Muvâfakâtın özellikle ikinci cildini teşkil eden Kitabu'l-Makâsıd'ına atıflar yapmaktadır. Hem bu atıfları anlamlandırabilmek, hem de el-İ'tisâm'ın fikir örgüsünü daha iyi tanıyabilmek için adı geçen Kitabu'l Makâsıd'ın muhtevasını ana başlıklar halinde buraya almak istiyorum:[8]

Kitâbu'ı-Makâsıd

A- Kanun Koyucunun Şeriatın Konulmasındaki Kasdı

a- Şer'î yükümlülükler, yaratılış konusunda gözönüne alman zaruri, hâcî ve tahsînî maksatların korunmasına yöneliktir.
b- Zarurî, hâcî ve tahsînî maksatlardan her birinin tamamlayıcı unsurları vardır.
Fakat bu tamamlayıcı unsurlar aslı ortadan kaldırıcı bir mahiyet arzedemez.
c- Zarurî maksatlar (zarûrîyyât) hâcî ve tahsînî maksadlar için asıl teşkil eder.
d- Serî maksatlar genel ve süreklidir.
e- Maslahat ve mefsedetlerin belirlenmesi nefsâni arzulara bağlı değildir,
f- İslâm şeriatı, İslâm Peygamberi ve İslâm ümmeti hatadan korunmuştur. Şeriat, kaybolma ve tahrif edilme tehlikesine karşı korunma altına alınmıştır,
g- Genel esasların korunması için detayların muhafazası gereklidir.[9]

B- Şeriat Anlaşılmak İçin Konulmuştur

a- İslâm şeriatı Arapçadır; onu diğer dillerle anlamak mümkün değildir,
b- Arap dilinin aslî ve tâbi olmak üzere iki delâlet şekli vardır,
c- Hükümler, tâbi delalet yönlerinden de çıkarılabilir.[10]

C- Şeriat Gereğiyle Yükümlü Tutulmak İçin Konulmuştur

a- Yükümlü tutmanın şartı, yükümlü tutulan şeyin güç yetirilebilir olmasıdır,
b- İnsan tabiatında mevcut bulunan özelliklerin ve yaratılıştan gelen karakterlerin izalesi istenmez.
c- İnsanın yaratılış özelliklerine benzer vasıflar onların hükmünü alır.
d-Yüce Allah, yüklediği yükümlülüklerle kişilerin sıkıntıya sokulmasını istememiştir,
e- Alışılmışın üstündeki meşakkatler teklife manidir. Mükelleften güçlük ve sıkıntı kaldırılmıştır.
f- Arzu ve heveslere muhalefetten kaynaklanan meşakkatler teklife mani değildir,
g- Uhrevî meşakkatler ile mükelleften başkalarına da dokunacak meşakkatler amaçlanmış değildir.
h- Normal meşakkatlerin ne vukuu ne de kaldırılması kanun-koyucu tarafından amaçlanmış değildir,
i- Şeriat, teklif (yükümlü tutma) konusunda orta yollu bir tutum izlemiştir. Eğer iki aşırı uçtan birine yönelmişse bu, mükellefi karşı uç taraftan orta yola çekmek içindir.[11]

D- Şâriin Mükellefin Şerî Hükümler Altına Girmesindeki Kasdı

a- Şeriatın konulmasından maksat, ona uyulması ve böylece mükellefin ıztırârî kulluktan ihtiyarî/gönüllü kulluğa yüceltilmesidir.
b- Zarurî esaslar, mükellef için peşin hazlar içerenler ve içermeyenler olmak üzere iki türdür. Şerîat birinci türden olan zarurî esaslar üzerinde fazla durmaz ve bu konuda fitrî/cibillî motiflere dayanır. İkinci, türden olan esaslar üzerinde ise daha yoğun olarak durur.
c- Fiillerde aslî maksatların gözönünde bulundurulması, o fiilin sıhhatine ve ihlalsi olmaya daha yakındır.
d- Amellerde devamlılık göstermek, Şâriin maksatlarındandır.
e- Keramet lerle amel edebilmek için serî bir esasa ters düşmemeleri gerekir.
f- Zahirle ilgili herşeyin şeriata vurulması gerektiği gibi, bâtınla ilgili herşeyin de şeriata vurulması gerekir,
g- Hükümler, şerî ya da vücûdî âdetlere tâbidir. Âdetlerin değişmesiyle hükümler de değişir. Cari âdetlerin şeran dikkate alınması zarurîdir.
h- Küllî âdetler zaman ve mekanla değişmez; cüz'î âdetler zaman ve mekanla değişir,
i- Tâatlar ve mâsiyetler içerdikleri maslahat ve mefsedetlerine göre büyük ya da küçük olurlar.
j- İbâdetlerde asıl olan taabbudîlik, âdetlerde ise içerdikleri manalardır,
k- Şeriat nimetlere karşı nasıl şükredileceğini bildirmek için konulmuştur.[12]

E- Yükümlülüklerde Mükellefin Maksadı (Niyet)

a- Ameller niyete göre değerlendirilir.
b- Mükelleften istenilen, niyetinin Şâriin maksadına uygun düşmesidir.
c- Şâriin kasdına (şeriata) ters düşen her fiil batıldır.
d- Kişinin kendi maslahatlarını gerçekleştirmekle bizzat görevli tutulması halinde, zaruret olmadıkça başkalarının onun maslahatını gerçekleştirme yükümlülüğü yoktur.
e- Başkalarının işlerini yüklenen kimselere (kamu çalışanları gibi) toplumun bakması gerekir.
f- Kul haklarında hakkın kullanılması kişinin kendisine verilmiştir. Allah haklarında ise kulun herhangi bir tercih ve müdahale yetkisi yoktur.
g- Hileler, Kitap ve Sünnete göre meşru değildir ve onlar, teşrîden gözetilen maslahatı ortadan kaldırıcı niteliktedir.
Okuyucuyu, dikkatle ve sabırla okunması ama mutlaka anlaşılması gereken bu İslâm klasiği ile başbaşa bırakırken, yazanın asıl niyetini ve endişesini bir kere de kendi dilinden

dinleyelim:
"Allah'a hamd ve layık olduğu şekilde sayısız şükürler olsun. Allah'ın bana verdiği imkanlar ölçüsünde O'nun yolunda yürümek için nefsimi güçlendirdim. Dinin îtikâdî ve amelî esaslarından/asıllarından işe başladım. Sonra bu esasların üzerine bina edilen fürûuyla devam ettim. Bu esnada sünnetlerin ve bid'atlerin ne olduğunu, aynca caiz olan ve münıteni/yasak olanın ne olduğunu açıkladım. Bunu da Usul-i Din (Kelam) ve Usul-i Fıkıh ilmine arz ettim (onların ölçüleriyle test ettim). Sonra Hz. Peygamberin (s.a.) kendisinin ve ashabının üzerinde bulunduğu yolu tarif ederken "sevâd-ı âzam" diye isimlendirdiği cemaatle birlikte olmayı ve alimlerin bid'at ve muhtelif ameller olarak haklarında hüküm verdiği bid'atleri terk etmeyi arzu ettim.
Ben bu esnada çoğunluğun yaptığı gibi hitabet, imamet ve benzeri görevler aldım. Yolda dosdoğru gitmek istedim. Fakat kendimi zamane insanlarının içinde bir yabancı gibi hissettim. Çünkü onların gittikleri yollara âdet ve gelenekler hakim olmuş ve aslî sünnetlerin içinde sonradan ilave edilmiş bid'at şüpheleri karışmıştı. Bunlar daha önceki zamanlarda mevcut değilken zamanımızda nasıl böyle olmuştu?
Salih seleften bu konuda pek çok uyarı nakl edilmiştir. Nitekim Ebu'd-Derdâ'dan da şöyle dediği rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.) şayet sizin yanınıza çıkıp gelmiş olsaydı, kendisinin ve ashabının üzerinde olduğu/yaptığı şeylerin içinde namazdan başka hiçbir şeyi tanıyamazdı. Evzâî dedi ki:
Ebu'd-Derda bu günü yaşasaydı nasıl derdi acaba? İsa İbn Yusuf da dedi ki:
Ya Evzâî şu zamana yetişseydi nasıl derdi acaba?
Ümmü'd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Ebu'd-Derdâ bir gün öfkeli bir halde içeri girdi. Ona:
Neye öfkelendin? dedim, şöyle dedi
"Allah'a yemin olsun ki insanların içinde, Muhammed'in yaptığı işlerden hiçbir şeyi tanıyamıyorum. Sadece onların cemaatle kıldıkları namazı tanıyabiliyorum. "Enes İbn Mâlik'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Lailâhe illallah" demenizin dışında Rasulullah (s.a.)zamanında gördüğüm, bildiğim şeylerin hiçbirisini sizde göremiyorum."Biz dedik ki:
Gerçekten öyle mi ey Ebu Hamza? O şöyle dedi:
Güneş batıncaya kadar namaz kılmaktasınız; Rasulullah'ın namazı böyle midir?
Yine Enes'ten rivayet edilmiştir: O şöyle dedi:
Şayet bir adam ilk selefin (yani Hz. Peygamberin) yaşadığı döneme yetişmiş olsa da sonra bu güne tekrar gelse, İslâm'dan hiçbir şeyi tanıyamaz (yani İslâmın tanınamaz hale geldiğini görür). Râvî der ki:
Enes elini şakağına koydu ve şöyle dedi:
Sadece şu kıldığınız namaz hariç. Enes daha sonra şöyle dedi:
Vallahi, doğrusu buna göre kim ki önceden görülmemiş ve salih selefin bilmediği şeylerin içinde yaşarsa, bir bid'atçinin bid'atine çağırdığını ve dünyaperestin dünyasına çağırdığını görürse Allah onu bundan korusun. Onun kalbi bu salih selefin hasretiyle dolsun, büyük bir sevaba nail olmak için onun yolarını sorsun, öğrensin, izlerinden gitsin ve yollarına tâbi olsun. İnşaallah siz de böyle olun.[13]

Mütercimlerin Önsözü

Büyük âlim İmam Şâtıbî, İslâmî ilimler tarihinde müstesna bir yere sahiptir. Çünkü o, gerek el-Muvâfakât, gerekse el-İ'tisâm isimli eseriyle İslâmî ilimlere yeni ufuklar açmış, Kur'ân'ı ve sünneti anlama ve yorumlamada milad sayılabilecek bir başarıya imza atmıştır.
İmam Şâtıbî'nin Kitap ve Sünnet'e bağlılığı en sistematik bir şekilde ele aldığı, bid'at ve sünnetin sınırlarını en güzel şekilde belirlediği el-İ'tisam isimli eserini yıllar önce okumaya başladığımızda bu eserin mutlaka Türkçeye kazandırılması gerektiği kanaatine varmıştık. Çünkü bid'at problemi sadece onun zamanının problemi değil, belki daha fazla ölçüde bizim zamanımızın da problemidir. Bundan sonra da bu konu bir problem olmaya devam edecektir.
Müellifin de dediği gibi bu konu âlimler tarafından ihmal edilmiştir. Konu ile ilgili meselelere daha önce ucundan kıyısından temas edilmiştir. Fakat bunlar, gereği gibi bilgilenmek için yeterli değildir. Bu eksiklik, konu ile ilgili Türkçe eserler açısından daha belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Eserin Türkçeye tercüme edilmesi önemli bir boşluğu dolduracaktır. Ayrıca Şâtıbî gibi büyük bir âlimin duasının kapsamına girmeye de vesile olacaktır. Çünkü müellif eserinin bir yerinde bu konunun önemine ve âlimlerce ihmal edilmişliğine dikkat çektikten sonra şöyle demektedir:
"Bu itibarla kendimi yoracak bir çalışmanın içine girdim. Umarım ki Yüce Allah bu kitabı yazana, okuyana, yayınlayana, bundan faydalanacaklara ve tüm Müslümanlara yararlar ihsan edecektir. Çünkü o, rahmetinin genişliği ile bunu lûtfedici ve bunu gerçekleştirecek olandır."(c.II, s. 143)
Allah Zülcelâl'in bizi de rahmetinin genişliğiyle bundan yararlandırmasını niyaz ediyoruz.
Bu münasebetle, okuyucularımızın bu eserden daha iyi yararlanabilmeleri için eserin ve yapılan tercümenin bazı özelliklerine dikkat çekmekte yarar görüyoruz:
Kitapta, alâkası dolayısıyla bazı fıkhî meselelere temas edilmiştir. Bu meselelerde şu iki husus göz önünde bulundurulmalıdır:
1. Yazar Mâliki mezhebindendir. Değindiği konuda Mâliki mezhebi hükümlerine göre bir şeyler söylemesi olağandır. Mâliki mezhebinden olan bir okuyucu bile bu meselede söylenileni doyurucu ve yeterli bulmayabilir. Çünkü bu kitap bir fıkıh kitabı değildir.
2. Mâlikî mezhebinden başka, Hanefî, Şâfiî gibi diğer mezheplerden olan okuyucularımız özellikle yukarıda söylediğimiz hususu göz önünde bulundurmalıdır. Mezhep hükmü ile ilgili bir şeyler söylemiş ise, mutlaka o konuda kendi mezhebinin kaynaklarına başvurmalıdır.
Eserde yer yer "imam" deyimi geçmektedir. Tercümede genellikle bu ifade olduğu gibi kullanılmıştır. Bu ifade genel olarak lider, devlet başkanı, yönetici gibi bir mana kastedilerek kullanılmıştır. Özellikle Şiâ mezhebinden söz edilen yerlerde "İmam'ın özel bir manada kullanıldığı hatırlanmalıdır.
Yine eserin pek çok yerinde "taklit" ve "âdet" kelimeleri geçmektedir. Taklitten maksat, fıkıhtaki bir mezhep veya imama uymaktır. Âdet ise "gelenek" "'alışkanlık" veya "âdet edilen şey" anlamında olmayıp, ibadet dışında günlük hayatta insanların yaptıkları şeylerdir. Yedinci bölümün başlarında geniş bir şekilde buna temas edilmiştir.
Eserin bazı yerlerinde; "bu zamanlarda" "bizim zamanımızdan önce" gibi ifadeler kullanılmıştır. Bununla müellifin yaşadığı hicri sekizinci asır kastedilmiştir.
Kitapta geçen fıkhî meseleler konusunda ihtiyatlı davranmak gerekir. Çünkü bu kitap bir fıkıh kitabı değildir. Kitap fıkıh konularını ve meselelerini ele almak için değil -usûlî meselelere de değinmekle beraber- esasen bid'at problemlerini ele almak için yazılmıştır.
Erbabınca malum olduğu üzere usûlcülerin kendi aralarında kullandıkları ağır bir dil vardır. Onlar az ve öz kelimeyle gerekli manayı ifade etmeye çalışırlar. Bu sebeple konunun yabancısı olanlar bu dili anlamakta güçlük çekerler. Aynı özellik belli ölçüde el-İ'tisâm'da da vardır. Buna bir de müellifin Endülüslü bir âlim oluşu ve Endülüs ulemâsının kullandığı dilin ağdalı oluşu eklenince eserin dilindeki ve üslûbundaki zorluk bir kat daha artmaktadır. Bu zorluğu ve kapalılığı aşmak için yer yer parantezler açılmış, metnin ruhuna ve müellifin maksadına uygun takdirler ve izahlar yapılmıştır.
Muhakkik tarafından dipnotta yapılan bazı izahlar tercümeye taşınmıştır.
Eserin içinde geçen hadisler, Ebû Süleyman en-Nedvî tarafından tahkik edilmiş ve muhakkikin müracaat ettiği kaynaklar, kitabın sonunda bir liste halinde verilmiştir.
Eserin Arapça metninde yer yer parantez içi soru işaretleri (?) kullanılarak eksikliklere ve boşluklara dikkat çekilmiştir. Eserin yazma nüshalanndaki müstensih atlamalarının ve hatalarının bir sonucu olduğunu tahmin ettiğimiz bu boşluklar o bölümlerin tercümesini zorlaştırmıştır. Ancak yine de siyak ve sibaktan hareketle uygun manaya ulaşılmaya çalışılmıştır.
Tercümede elden geldiğince anlaşılır ve sade bir dil kullanılmış, bazı yerlerde kitaptan istifadeyi kolaylaştırmak için meseleler a-b-c veya 1-2-3 gibi maddeleşlirilerck tercüme edilmiştir. Önemli kavramlar ilgili sahifenin dipnotunda açıklanmış, ayrıca sıkça kullanılan bazı kavramlar için kitabın sonuna tarafımızdan açıklayıcı bir sözlük ilave edilmiştir.
Böyle bir eserin tercümesinin ne kadar zor ve sorumluluk gerektiren bir iş olduğunun bilincindeyiz. Yapmış olduğumuz çalışmada eksiklik ve hataların olabileceğini de kabul ediyoruz. Bu sebeple okuyucularımızın yapacakları yapıcı tenkitlerin kitabın daha sonraki baskılarında dikkate alınıp değerlendirileceğinin bilinmesini istiyoruz.
Birinci cildi Dr.Ahmet İyibildiren, ikinci cildi Dr. Mustafa Özcan tarafından tercüme edilen bu eserin, Müslümanların Kur'an'a ve Sünnet'e daha sıkı sarılmalarına ve bidatlerden uzak durmalarına vesile olmasını Yüce Mevlâ'dan niyaz ediyoruz.[14]
2 Mayıs 1999 - Antalya
Dr. Ahmet İYİBİLDİREN
Dr. Mustafa ÖZCAN

Eseri Tahkik Edenin Önsözü

Hamd, âlemlerin Rabbinedir. Salât ve selam Peygamberlerin efendisi ve Sonuncusu Muhammed'e, onun ehl-i beytine, bütün sahabilerine ve kıyamete kadar en güzel şekilde onun yolunda gidenleredir.
Ben bu mübarek kitabın mukaddimesine güzel bir takdim yazısı yazmayı arzu ettim. Fakat bu muazzam çalışmanın büyüklüğü karşısında kendimi buna yeterli görmedim ve kendi kendime dedim ki: Ben kim oluyorum ki, usûl ilminin bu dev eserine, bid'atçilerin her devirde korkmaları gereken bu en güçlü silaha ve İslam şeriatının diğer dallarındaki bu muazzam çalışmaya mukaddime yazma cüretini kendimde görüyorum!
Hangi mukaddime bu kitaba lâyıktır!
Hangi üstat Şâtıbî'nin kitabının hakkını verebilir!

Ve hangi yüzücü el-İ'tisâm denizinin derinliklerine dalabilir!
Bu kitabın önünde uzun bir süre bekledim; bir adım ilerliyor, bir adım geri çekiliyordum. Müellifin mukaddimesini tekrar tekrar okuyordum. Önce bir bölümü inceliyor ve bir sofranın yemeğini yemek arzusunda olup da onu kaçırmaktan korkan ve büyüklerin yemeklerini bitirmelerini bekleyen, sonra ürkerek sofraya doğru ilerleyen davetsiz misafir gibi ona tekrar dönüyordum.
Kitabın sayfalarını çevirdikçe ve okudukça beni bir sevinç ve coşku kaplıyor, bu coşku beni kitabı tekrar tekrar karıştırmaya ve okumaya doğru çekiyordu. Lisan-ı hâl ile müellife seslenerek şu şiiri söylüyordum:
Bize Numan 'ı anlat tekrar tekrar
Onu anlamak misktir, yayılır kokusu hep andıkça.
Onun ayrıntılı açıklamalarını ve delillere dayalı izahlarını dikkatlice inceledikçe aklıma hep şu beyit geliyordu:
Sen bize onları anlattın ve hüznümüzü artır din.
Ey Sa'd, haydi durma daha da anlat.
Kitabı çok okuyan ve içindekileri fazlasıyla müzakere edip inceleyen kimse kesinlikle ona doymaz, istekle ve gönül hoşluğuyla ona sürekli ve daha fazla vakit sarf eder. Vaktinin bir kısmını öğrenmeye, diğerini anlamaya, üçüncüsünü ise, uygulamaya, tebliğe ve Hz. Muhammed'in sünnetini diriltme uğrunda üzerine düşen görevi yerine getirmeye ayırır.
Bir kitaba mukaddime yazmak önemli ve zor bir iştir. Hele böyle bir kitab için bir mukaddime nasıl yazılır!
Nihayet Allah Teâlâ, bana müellifin kendi mukaddimesini kitaba mukaddime yapmam için yol gösterdi. Çünkü o, her şeyden önce kitabın müellifidir. İkincisi o, evin sahibidir; içindekileri en iyi o bilir, mukaddimeyi yazdığında telif ettiği eseri hangi gaye ile kaleme aldığını da açıklamıştır. Üçüncüsü hakikati ortaya koymanın olgunluklarından birisi de bu büyük çalışmanın önünde aciz kaldığımızı itiraf ve kabul etmemizdir. Müellif bu büyük çalışmada hakikatin yüzündeki perdeyi açtı, nebevi i'cazın delillerini beyan etti ve Allah Teala'nın her zaman bu ümmete dinini canlandıracak müceddidler göndereceğine işaret etti.
Ben içinde yaşadığımız zamanın da bu kitabın konusuna çok uygun bir zaman olduğuna inanıyorum. Çünkü İslam diyarının her bölgesinde Bidatlerin yayıldığı, diyanetin bozulduğu ve sünnetlerin tahrip edildiği gayet açıktır; dinden, akıldan, güvenilirlikten veya ilimden kendisinde bir nebze eser bulunan herkes bunun bilincindedir. Dikkat çekilmesi ve işaret edilmesi gerekli ilginç bir durum da şudur: Haberleşme vasıtaları, ulaşım kolaylığı ve rahat yolculuklar, bazı iyilik faktörlerinin ve faaliyetlerinin yayılmasına yardım ettiği gibi, Bidatlerin ve dini bozucu unsurların yayılmasına da yardımcı olmaktadır.
Sünneti ihya etme ve bid'atleri yok etme işi İslam diyarının her köşesindeki bütün ilim adamlarının üzerine vaciptir. Ta ki sünnet layık olduğu yere yeniden yerleştirilsin, İslamın ve müslümanların semasında onun sancağı dalgalansın.
Her ne kadar kendi nefsimdeki ve kardeşilerimdeki eksiklikleri giderecek bir çalışmayı ortaya çıkarmadaki ilmî birikimim fazla değilse de bu çalışmaya bir katkıda bulunmayı kendim için şerî bir görev bildim. Umarım ki Allah Teâlâ bizi kusurlarımızdan himaye eder ve bize hem dünyada hem de ahirette yararlanacağımız şeyleri gösterir.
Kitabı başından itibaren şu şekilde ele aldım;
1. Daha önceki araştırmacıların ve sarihlerin de âdeti olduğu üzere müellifi ve eserini tanıtarak işe başladım.
2. Kitabın bablarına, yan başlıklar ve satır aralarındaki inceliklere işaret etmek üzere fasıllar koydum.
3. Hadislerin ve rivayet edilen diğer sözlerin tahrîcine, kaynaklarına nisbetine ve ta'likine riayet ettim. Alimlerin sahihliğine hükmettiklerini belirttim. Hüküm belirtmediklerinde ise aklıma yatan hükmü bulup çıkarmak için bütün gücümü sarf ettim. Eğer gerçek benim dediğim gibi ise bu benim çabamın bir sonucu değil, Allah'ın bir lütfudur. Eğer benim dediğim gibi değilse Allah'tan af ve mağfiret diliyorum. Kardeşlerimden de beni güçleri yettiğince hayra yöneltmelerini istiyorum.
4. Ayetlerin mushaftaki yerlerine işaret ettim.
5. Özellikle usûl ilimleriyle ilgili olup da ilim yolcularının anlamakta güçlük çekebilecekleri bazı kavramların anlamlarını açıklamaya çalıştım ve müracaat ettiğim kaynakları zikrettim.
6. Arapça kelime ve terkiplerden dil yönüyle şerhe muhtaç olduklarını zannettiklerimi tam bir dikkatlilikle, fazla uzatmadan ve çok da kısa tutmadan şerh ettim.
7. Zaman zaman günümüzdeki ve müellifin dönemindeki Bid'atlara da dipnotta işaret ettim.
8. Müellifin kitabında zikrettiği âlimlerin biyografilerini gücümün yettiğince ve elimdeki kaynakların imkan tanıdığı ölçüde vermeye çalıştım.
9. Bazı öğrencilerimin de yardımıyla kitap için genel fihristler hazırladım. Kitabı okuyan herkesin bunlardan yararlanmasını Allah'dan niyaz ediyorum.
Biraz önce söylediklerimi tekrar ediyorum: Bu yüce sarayın önünde ben âciz bir kişi olarak duruyorum. Allah Teala'dan yüce habîbinin sancağının yükselmesi, her mekanda ve zamanda dalgalanması, iyiliklerinin yayılması ve bereketlerinin genişlemesi için beni bu meydanda daha fazla çalışmaya muvaffak kılmasını diliyorum.
Güvenilirliği sebebiyle çalışmamızda Mısır'da basılan Şeyh Muhammed Reşid Rıza nüshasına dayandık. Allah rahmet eylesin, kendisinin yaptığı tashihlerden çok yararlandık.[15]

Kitap Hakkında

Doğrusu el'İ'tisâm, müellifinin de isimlendirdiği gibi kitaba layık bir isimdir. Fakat, İmam Şâtıbî gördüğüm kadarıyla onu halk ve avam için değil, ilim adamları ve öğrenciler için telif etmiştir.
Mukaddimede de açıkladığı gibi belki de o, bu kitabın telifinde çok fazla gayret göstermiş ve pek çok zahmete katlanmıştır. Bu sebeple biz, Allah Teâlâ'nın ona geniş cennetler bahşetmesini ve kıyamete kadar bu kitabı bereketli kılmasını niyaz ediyoruz.
Bu kitab kapsamlı ve ilmî bir eserdir. Tazeliğini ve güncelliğini daima muhafaza etmiştir. Pek çok yararları ve kıymetli bilgileri içinde toplamıştır. Çok sayıda kitabı taşımak zahmetinden kurtarmıştır.
İlk olarak kitap son derece güzel ve mükemmel bir mukaddime ile başlar. Bu mukaddimede sahifeler arasında çok değerli hazineleri ve defineleri haber verir. İslamın garipliğinden söz eden hadisle başlar ve uğrunda nefsini seferber ettiği bu çalışmayı kabul etmesi ve mükâfatlandırmasını Allah'tan dua ve niyaz ederek bitirir.
İkinci olarak kitabın konularını on ana bölüme ve ihtiyaca göre de çok sayıda fasılaya/üniteye ayırır. Bunun yanında biz de, yukarıda sözünü ettiğimiz yan başlıkları yerleştirdik.
Birinci bölüm: Bid'atin tarifi ve manası.
İkinci bölümü: Bid'atin kötülenmesi ve bid'atçilerin kötü akıbetleri.
Üçüncü bölüm: Bid'atlerin kötülenmesi geneldir, belli bir bid'ate mahsus değildir. Bu bölümde bid'atçiye benzeyenler ve bid'ati iyi ve kötü bid'at diye kısımlara ayıranlardan da söz edilir.
Dördüncü bölüm: Bid'atçilerin istidlal kaynakları.
Beşinci bölüm: Hakiki ve izafi bid'atler ve aralarındaki farklar.
Altıncı bölüm: Bid'atlerin hükümleri ve bu hükümlerin aynı derecede olmadıkları.
Yedinci bölüm: Bid'atler ibadetlere mi mahsustur, yoksa âdetlerde de bid'at olur mu?
Dokuzuncu bölüm: Bid'at fırkalarını Müslüman cemaatten ayıran sebepler.
Onuncu bölüm: Bid'atçilerin saptıkları ve kendisinden uzaklaştıkları sırât'i müstakim.
Allah Teâlâ müellife rahmet eylesin ve bu kitabı Müslümanlar için koruyucu bir kalkan eylesin. Her türlü hamd ve şükür Allah'a olsun, yaratıklarının en hayırlısı ve efendimiz, Hz. Muhammed'e, onun âline, ashabına ve kıyamete kadar en güzel şekilde ona tâbi olanlara da salat ve selâm olsun.[16]
Mustafa Ebû Süleyman en-Nedvî
er-Rabîu's Sânî 1414

Müellifin Kitabı Takdimi[17]

Her halükârda övülen, her önemli işe kendisine hamdedilerek başlanılan,[18]yaratıklarını dilediği gayeler için yaratan, onların işlerini onları sevindiren ve üzen gayelerine uygun olarak değil, kendi ilmine ve iradesine uygun olarak kolaylaştıran Allah'a hamd olsun. Onları kendi iradesine ve kudretine göre evirip çevirendir; bu yüzden onlardan kimisi bedbahttır, kimisi mutludur.[19]Onlara iki tane yolu gösterendir;[20]bu sebeple kimisi doğru yoldadır, kimisi eğri yoldadır. Onları iki ilhamı, iyilik ilhamını ve kötülük ilhamını kabule müsait bir yapıda yaratandır; bu sebeple kimisi müttakîdir/takva sahibi, iyi bir insandır, kimisi de fâcirdir/kötü bir insandır. Nitekim onların rızıklarını da iki tarafın (mevcudiyeti) hükmüne göre adaletle takdir etmiştir; bu sebeple taraflardan birisi zengindir, diğeri fakirdir. Onlardan her biri böyle bir yol üzerinde akıp gitmektedirler ve bunun dışına da çıkamazlar. Şayet onlar bu akışın önüne set çekmek veya geçmiş hükmü/ilâhî takdiri geri çevirmek için güçbirliği yapsalar, ona set çekemezler, değiştiremezler ve geri çeviremezler. Onlar Allah'ın takyit ettiğini/sınırlandırdığını genelleştiremezler ve genelleştirdiğinden de bir şeyi çekip çıkartamazlar.
"Göklerde ve yerde bulunanlar da, onların gölgeleri de sabah akşam Allah'a secde eder."[21]
Salât ve selâm, efendimiz ve dostumuz Hz. Muhammed'in üzerine olsun. O, rahmet Peygamberidir. Gam ve kederleri giderendir. Onun getirdiği şeriat, diğer bütün şeriatlerin hükmünü kaldırmıştır. Onun çağrısı bütün milletleredir. Onun hüccetinin yanında hiç kimsenin hücceti olamaz. Akıllı bir kişinin onun yolundan başka gideceği doğru bir yol yoktur. Birbiriyle uyumlu bütün manalar onun şeriatının hikmetleri altında toplanmıştır. Onun şeriatının ortaya konuluşundan sonra artık hiçbir muhalifin farklı görüşüne kulak verilmez. Onun yolundan gidenin "fırka-yı nâciye"[22] içinde olduğu kabul edilir. Onun yolunun dışına çıkan ise "mu-kassıra"[23] veya "galiye"[24] fırkalarına doğru yönelmiş olur. Allah'ın salât ve selamı onun, aile ve ashabının üzerine olsun. O ashab ki, o peygamberin aydınlatıcı güneşiyle yollarını bulmuşlar, Onun izinden gitmişler,

gündüz aydınlığı gibi apaçık ve parlak olan ışığında yürümüşlerdir. Onlar güçlü ve yetenekli elleri ve dilleriyle her iyi kişi ile her kötü kişiyi ve insanları iyiliğe ve başarıya götüren sağlam delil ile onları felâkete götüren çürük delili birbirinden ayırmışlardır. Allah'ın salât ve selamı, onlara bu yolda tâbi olanlara ve bu topluluğa katılan diğerleri üzerine de olsun.[25]

"İslamın Garipliği"

Gelelim konumuza... Ey vefakâr ve samimi dost! Mukaddimede sana bir hatırlatmada bulunacağım. Maksadı anlatmaya başlamadan önce bunun takdim edilmesi gerekiyor. Bu hatırlatacağım şey, Rasulullah'ın (s.a) şu hadisinin ne anlama geldiğidir:
"İslam garip başladı;[26] *başladığı gibi tekrar garip olacaktır. Gariplere ne mutlu!".*
Kimler gariptir, yâ Rasulallah? Diye sorulunca şöyle dedi:
"İnsanlar bozulduğu zaman düzeltmeye çalışanlardır."
Başka bir rivayette ise şöyle geçer:
Kimler gariptir yâ Rasulallah? Diye sorulunca şöyle dedi:
"*Allah yolunda vatanlarını terkeden muhacirlerdir."*
Bu, biraz kapalı bir ifadedir, fakat başka bir rivayette şöyle denilir:
"İslam garip başladı, başladığı gibi garip oluncaya kadar da kıyamet kopmayacaktır, insanlar bozulduğu zaman ne mutlu gariplere!"
İbn Vehb'in rivayetinde ise Rasulullah (s.a) şöyle buyurur:
"Allah'ın kitabı terk edildiğinde ona yapışan ve sünnet kaybolduğu zaman onunla amel eden gariplere ne mutlu!" Bir rivayette de şöyle geçer:
"Şüphesiz İslam garip başladı; başladığı gibi tekrar garip olacaktır. Gariplere ne mutlu!" Dediler ki:
Ya Rasulallah! Nasıl garip olacak?
Rasulullah (s.a) bu soruya şöyle cevap verir:
"Şöyle şöyle olan bir yerdeki adama garip denildiği gibi (İslam da öyle olacak)".
Bir rivayette de şu ifadeler geçer:
"Hz. Peygamber'e garipler kimlerdir? diye sorulunca şöyle cevap verdi:
"Benim sünnetimden insanların öldürdüğü/ortadan kaldırdığı şeyi diriltendir."[27]

Hz. Muhammed'in Peygamberlikle Görevlendirildiği Zaman İnsanların Durumu

İslamın başlangıcında ve sonunda[28] ayan-beyan ortaya çıkan ve müşahede edilen şeyler, bu hadiste sözü edilen garipliğin ne anlama geldiğini veciz bir şekilde anlatmaktadır. Şöyle ki, Allah Teala bir süre Peygamber göndermeye ara verdikten sonra Hz. Muhammed'i (s.a) cahiliyyenin hakim olduğu bir topluma Peygamber olarak gönderdi. Onlar hakka âit hiçbir gerçekliği tanımıyorlar, hukuk alanında da hakkı hâkim kılmıyorlardı. Tam tersine babalarını üzerinde buldukları dini ve kendilerinden öncekilerin benimsedikleri bozuk görüşleri, sapık inançları ve uydurulmuş mezhepleri benimsiyorlardı. Onların içinden müjdeleyici ve uyarıcı, Allah'ın izniyle O'nun yoluna davet edici ve aydınlatıcı bir kandil olarak[29] Hz.Muhammed (s.a) çıktığı zaman onun söylediği iyi, faydalı ve doğru olan şeyleri ne kadar da çabuk reddedip karşı çıktılar, onun doğrularının karşısında yalanlar uydurdular ve bu yalanlarını ona nisbet ettiler. Çünkü Hz. Muhammed (s.a) onların gittikleri yoldan gitmiyor ve onların inançlarına karşı çıkıyordu. Ayrıca onların hepsi kendilerince akla aykırı ve kabul edilemez şeylerdi. Ona her türlü iftirayı atıyorlardı. Bazan onu yalancılıkla suçluyorlardı; halbuki o doğru ve doğrulanmış bir kişiydi ve yanlış bir haber verdiğini asla tecrübe etmemişlerdi. Zaman zaman onu sihirbazlıkla itham ediyorlardı; halbuki onun sihirbazlığa ehil olmadığını ve böyle bir şeyi de iddia etmediğini biliyorlardı. Onun olgun bir akla sahip olduğunu, şeytan çarpmasından ve vesvesesinden uzak olduğunu kesin olarak bildikleri halde, bazan onun deli olduğunu dahi söylüyorlardı. Çünkü onları gerçek ve ortağı olmayan yegâne Mâbud'a tapmaya çağırıyordu.
"Gemiye bindikleri zaman dini yalnız O'na has kılarak (ihlasla) Allah'a yalvarırlar."[30]
Ayetininde belirttiği gibi doğru olan bu davetin gereğini (gemiye bindikleri zaman) itiraf ettikleri halde (başka zaman) şöyle diyorlardı
"O, tanrıları reddedip bir tek ilah olduğunu mu iddia ediyor? Doğrusu bu çok tuhaf bir şeydir!"[31]
Kıyamet gününün aniden yakalamasıyla onları uyardığı zaman, bunun mümkün olduğuna dair gözleriyle müşahede ettikleri delilleri inkar ediyorlardı ve şöyle diyorlardı:
"Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı, dirileceğiz? Bu ihtimali olmayan bir dönüştür."[32]
Hz. Peygamber (s.a) onları Allah'ın azabıyla korkuttuğu zaman, onun verdiği kesin haberlerin doğruluğuna karşı çıkarak şöyle diyorlardı
"Allahımız! Eğer bu Kitab, gerçekten senin katından ise bize gökten taş yağdır veya can yakıcı bir azab ver."[33] Onlara harikulade bir mucize gönderdiği zaman, parça parça sapık gruplara ayrılıyorlar ve bu mucize hakkında sırf inatları yüzünden hak ile bâtıl arasında, hidayet ehlinin kabul etmeyeceği bir ayrılığa düşüyorlardı. Bütün bunları kendilerinin örnek alınması maksadıyla ve benimsedikleri (bâtıl) inançlarıyla uyum içinde olmak iddiasıyla yaparlardı. Özellikle ilimle galip gelmeye çalışıp da (kendilerini savunmak için) babalarını taklitten başka bir şey bulamadıkları zaman, bâtıl davalarında kendilerine yapılan muhalefeti, üzerinde bulundukları dine karşı bir tepki, bağlandıkları ve inandıkları şeylere karşı ortaya atılan bir şüphe olarak görürlerdi ve muhalefetin güveni zayıflatıp güzel görülen şeyi çirkinleştireceğine inanırlardı ve reddederlerdi. Bu sebeple Allah Teala Hz. İbrahim ile kavmi arasında geçen tartışmayı şöyle anlatır:
"Hani o, babasına ve kavmine:
Neye tapıyorsunuz? demişti.
Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz, diye cevap verdiler.
İbrahim:
Peki, dedi, yalvardığımızda onlar sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?
Şöyle cevap verdiler:
Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk,"[34]
Görüldüğü gibi onlar kendilerine sorulan suale beklenen net cevabı vermek yerine, babalarını taklit ettiklerini söylediler.
Allah Teala şöyle buyurdu:
"Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar? Hayır! Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinden gidiyoruz, derler."[35]
Burada da kendilerinden istenilen cevabı vermek yerine taklide sığındılar.
Bu ayetlerden hemen sonra Allah Teala şöyle buyurdu:
"(Peygamber onlara):
Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmişsem yine mi bana uymazsınız? deyince dediler ki:
Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz."[36]
Burada da sorunun karşılığıyla değil, söz konusu ettikleri taklide dayanarak Peygambere karşı sadece inkarla cevap verdiler.
Hz. Peygamber (s.a) ile olan münasebetleri de böyle idi. Onunla birlikte olurlarsa, ellerindeki imkanları kaybetmek endişesi onları rahatsız ediyordu. Çünkü o, kendilerinin alışık oldukları şeylerin dışına çıkmış ve onların benimsedikleri inkar ve sapıklığa aykırı görüşler getirmişti. Hatta onlar bazı vakitlerde veya bazı hallerde ya da bazı yönlerden bile olsa, onunla kendi aralarında bir uzlaşma ve anlaşma sağlamak ve kendi çürük yapılarını bu anlaşmayla ayakta tutabilmek için ondan koparacakları bir tavizle yetinmek maksadıyla, onu siyaseten kendi yanlarına çekmek istediler. Hz. Peygamber (s.a) saf gerçek üzerinde sabit kalmanın ve katışıksız doğruyu muhafaza etmenin dışında hiçbir şeyi kabul etmedi. Allah Teala bu konuda şu âyetleri indirdi:
"De ki: Ey kâfirler! Ben sizin taptıklarınıza tapmam. Benim taptığıma da siz tapmıyorsunuz. Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim. Evet siz de benim taptığıma tapıyor değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır."[37]
Bunun üzerine Hz. Peygamber'e düşmanca bir tavır takındılar ve husûmet oklarını üzerine attılar. Barış taraftarı olanların tamamı ona savaş açtılar. Samimi dostlar ona karşı elem verici bir azaba dönüştüler. Mesela Ebu Cehil ve diğerleri gibi neseb yönünden en yakın akrabaları bile ona karşı en uzak kişiler olmuş; en merhametli olanı bile en katı kalplisi haline gelmişti. O halde hangi gariplik bu garipliğe denk olabilir? Bununla beraber Allah, onu kendi haline bırakmadı, onların kendisine buğzetmelerinin dışında kötülük yapmalarına fırsat vermedi. Bilakis onu korudu ve Rabbinin risaletini/mesajını ulaştırıncaya kadar himaye etti ve gözetti.
Sonra nüzulü esnasında ve kesintisiz tebliği boyunca şeriat, kendi mensuplarıyla diğerleri arasında daima bir mesafe koydu ve kendi hakikati ile onların uydurdukları şeyler arasına bir sınır çekti. Fakat, hayret edilecek hikmetli bir durum vardır ki, o da şeriatın hükümleri ile daha önce gönderilen büyük dinlerin asılları arasındaki uyuma işaret edilmiş olmasıdır. Araplar, babaları İbrahim'e (a.s) nisbet edilmişler, diğerleri de içlerinden çıkan Peygambere nisbet edilmişlerdir. Meselâ Allah Teala peygamberlerin pek çoğunu zikrettikten sonra şöyle buyurur:
"İşte bunlar Allah'ın doğru yola eriştirdikleridir, onların yoluna uy."[38] Yine Allah Teala şöyle buyurur:
"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin, diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı.

Fakat kendilerini çağırdığın bu din, Allah'a ortak koşanlara ağır geldi."[39]

Mekke Döneminde Müslümanlar

Hz. Peygamber (s.a), insanları devamlı olarak İslam şeriatına davet ediyordu. Kâfirlerin İslam dâvetine karşı güçlü durumda oldukları Mekke döneminde insanlar, onların herhangi bir saldırıda bulunmalarından korktukları için Hz. Peygamberin yanma gizlilik kuralına uygun olarak tek tek geliyorlardı. Onlar, kâfirlere muhalefetin vâcipliğine delâlet eden Kur'an ve sünnetteki bildirileri işittikleri zaman çekiniyorlar ve telaşa kapılıyorlardı. Müslümanlardan bazıları bir kabileye sığmıyor, kabile onlara müsamaha göstererek veya ahde vefasızlığın utancını yaşamamak için kendilerini himaye ediyordu. Bazıları İslama olan sevgilerinden dolayı Allah yolunda hicret ederek işkenceden ve gafil avlanma korkusundan kurtulmaya çalışıyorlardı. Bazılarının kendilerini koruyacakları bir silahları ve güvenecekleri bir sığınakları yoktu. Bu sebeple onlardan bazıları bilinen şiddet ve sıkıntılar, kabalık, işkence ve cinayetlerle karşı karşıya kaldılar. Hatta onlardan ayağı kayanlar bile oldu ve bunlar küfre rıza göstermeleri sebebiyle eski durumlarına geri döndüler. Bunların dışındakiler de sevabını Allah'tan umarak sabrettiler. Bu durum, (kalbi imanla dolu olduğu halde)görünüşte/diliyle küfre rıza gösterdiğini ifade eden sözlerin söylenmesine Allah'tan bir izin çıkıncaya kadar böylece devam etti. Bu ruhsatın gayesi imanlarını gizlemek mecburiyetinde kalanlarla, imanlarını dilleriyle söyleyebilenler arasında bir muvafakat temin etmek ve aralarında bir fark olmadığını ortaya koymaktır. Böylece o kişi sıkıntılı, durumundan kurtuluncaya ve rahat nefes alıncaya kadar, kalbi imanla dolu olduğu halde takıyye hükmüne dayanarak (Mekke yönetimine) muhalefet konumundan muvafakat konumuna inmiş oluyordu. İşte bu da dış görünüşü itibarıyla açık bir gurbet hâlidir. Ancak bu durum, o Mekke'li müşriklerin, hikmetin nerelerde olduğunu ve Peygamberlerinin (s.a) kendilerinin içinde bulundukları duruma aykırı olarak getirdiği şeylerin hak olduğunu bilmemelerinden kaynaklanan bir durumdu. Kişi bilmediği şeye düşmanlık eder. Eğer bilmiş olsalardı uyum hâsıl olurdu ve aykırı olan şeylere kulak verilmezdi. Fakat önceden belirlenmiş olan kader, yaratıkların üzerinde bulundukları halin öyle olmasını zorunlu kılar.[40]

Bidatin İlk Ortaya Çıkışı

Sonra İslamın yükselişi devam etti. Bu yükseliş ve gelişme Hz. Peygamber'in hayatı boyunca ve sahabe döneminin büyük bir kısmında sağlıklı bir yolda gerçekleşti. Nihayet sahabe asrının sonlarına doğru sünnetin dışına çıkan ve kader bid'ati[41] ve haricî Bid'ati[42] gibi sapık bid'atlere kulak veren kimi şahsiyetler ortaya çıkmaya başladı. Bunlar, Hz. Peygamber'in (s.a) şu hadisinde kendilerine işaret edilen kimselerdir:
"Onlar, putperestleri bırakıp Müslümanlarla savaşacaklar, Kur'an okuyacaklar fakat, okudukları Kur'an, gırtlaklarından aşağıya geçmeyecek."[43]
Yani onlar okudukları Kur'an hakkında hiç düşünmezler ve onun zahirini alırlar.[44] Nitekim Allah'ın izniyle aşağıda gelecek olan İbn Ömer hadisi bunu açıklayacaktır. Bütün bunlar sahabe asrının sonlarında olmuştur.[45]

Ümmetin Parçalanması Ve Başkalarına Tâbi Olması

Daha sonra Hz.Peygamber'in (s.a) haber verdiği şekilde bu fırkalar hep çoğaldı. Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştu:
"*Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrılmışlardı. Hıristiyanlar da onlar gibi parçalandılar. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacak."*[46] Diğer bir hadiste ise:
"Siz, sizden önceki insanların yollarına karış karış, arşın arşın uyacaksınız; hatta onlar kertenkele deliğine girseler bile, siz de onlara uyup o deliğe gireceksiniz."
Yâ Rasulallah! Onlar Yahudi ve Hıristiyanlar mıdır? diye sorduk,
"Ya başka kim olacaktır?" diye cevap verdi."[47] Bu hadis birincisinden daha geneldir.[48] Çünkü birincisi âlimlerin çoğunluğunun görüşüne göre heva ehline aittir/özeldir. Bu ikincisi ise her türlü muhalefeti içine alacak şekilde geneldir/âmdır. Hadisteki *"hatta onlar kertenkele deliğine girseler bile, siz de onlara uyup o deliğe gireceksiniz"* ifadeleri de buna delalet eder.[49]

Bid'atçi Bid'atine Davet Eder

Kendi Bid'atlerine başkalarını da çağırmak, o bid'ati işlemeye teşvik etmek, hatta başkalarını o bid'ate göre düzeltmeye çalışmak bütün bid'atçilerin âdetidir. Çünkü başkasının kendi davranışlarını örnek almasını ve kendi izlediği yoldan gitmesini istemesi onun yaratılışında mevcut olan fitri bir duygudur. Muhalifin muhalefeti de muvafıkın muvafakati da bu duygu sebebiyle ortaya çıkar ve farklı sahipleri arasındaki kin ve düşmanlık da bundan kaynaklanır.[50]

Birlikten Sonra Ayrılığın, Kuvvetten Sonra Gurbetin Olacağına Dair Haberin Gerçekleşmesi

İlk dönemlerinde İslam çok dirençli hatta güçlü durumda idi. Müslümanlar da galip idiler ve çok büyük bir çoğunluğu teşkil ediyorlardı. Ehl-i İslam'ın ve ona yardımcı olan dostların çokluğu sebebiyle o dönemlerdeki durum bir gurbet/gariplik olarak nitelendirilemezdi. Onların yolundan gitmeyen veya gittiği halde İslamda bid'at çıkaran diğer insanların, gözde büyütülecek herhangi bir hamleleri ve kurtuluşa eren Allah taraftarlarını zayıf düşürecek bir güçleri yoktu. Bu sebeple Müslümanlar bir istikamet/doğru bir yol üzerinde bulunuyorlar, her şey birlik ve uyum içinde cereyan ediyordu. Bu birlik ve uyumun dışına çıkan da mağlup oluyor ve bastırılıyordu. Bu durum, Hz. Peygamber'in (s.a) haber verdiği parçalanma olayı gerçekleşinceye ve İslamın kuvveti, beklenen zayıflığa dönüşünceye kadar devam etti. Fırkalar ortaya çıktıktan sonra sünnetin dışına çıkanların saldırıları yoğunlaşıyor ve sayıları çoğalıyordu. Örnek olma duygusu muvafakat talebinin ortaya çıkmasını gerektirir (yani başkaları tarafından örnek alınmaktan hoşlanan kişi, onların da kendisi gibi olmasını ve düşünmesini ister). Şüphesiz galip olan, çoğunlukta olandır. Bütün sünnetler, Bid'atlerin ve nefsânî arzuların hücumuna uğradı. Bidatçiler de pek çok gruba ayrıldılar. Bu da Allah'ın yaratıkları için koyduğu bir kanundu: Bâtıl taraftarlarının yanında hakkın taraftarlarının sayısı az olacaktı. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyuruyordu:
"Sen ne kadar yürekten istersen iste, insanların çoğu inanmazlar."[51]
"Kullarımdan şükredenler pek azdır."[52]
Peygamber (s.a) gurbet halinin ileride tekrar ortaya çıkacağını haber vermişti. İşte Allah Teâlâ elçisinin bu sözünü doğrulayacaktı.(Bâtılın sayıca çokluğunun bir sebebi de bu idi.) Gurbet, ancak Müslümanlar bulunmadığı veya sayıca az oldukları zaman meydana gelen bir durumdur. İşte o zaman iyilikler kötülük, kötülükler iyilik, sünnetler bid'at, bid'atler sünnet olur (öyle kabul edilir). Önceleri bid'at ehline karşı çıkılırken artık sünnet ehline karşı sert ve azarlayıcı bir tavır takınılmaya başlanır. Çünkü bid'atçı, dalâlet/sapıklık üzerinde birleşilmesmi arzu eder. Allah Teala ise, kıyamet kopuncaya kadar insanların hepsinin sapıklık üzerinde birleşmelerine izin vermez. Sayılarının çokluğuna rağmen fırkaların tamamı genellikle sünnete muhalefette birleşmezler. Böyle bir şey duyulmamıştır. Fakat ehl-i sünnet cemaatı kıyamete kadar her zaman mutlaka bulunacaktır. Bununla beraber onlar, sapık fırka mensuplarını (Sünnete ve İslamın temel esaslarına) uymaya çağırdıklarından dolayı onların düşmanlıklarına, kin ve nefretlerine fazlasıyla maruz kaldıkları için daima cihad ederler, mücadele ederler, kendilerini savunurlar ve gece gündüz onlarla savaşırlar. Allah Teala bundan dolayı kendilerine kat kat sevap ve büyük mükâfatlar verir.
Buraya kadar anlatılanlardan özet olarak şu sonuç ortaya çıkıyor: Sünnete muhalif olan kişiyi sünnete uymaya çağırmak her zaman için geçerlidir. Bu, herhangi bir zamana mahsus değildir. Kendisi sünnete uymaya çağırıldığında bunu kabul eder de muvafakat gösterirse, hangi hal üzere olursa olsun artık doğru ve yerinde bir iş yapmış olur. Muhalefet ederse hatalıdır, yanlış yoldadır. (Sünnete tabi olma çağrısını) kabul eden kişi övülür ve bahtiyar olur, muhalefet eden kişi ise yerilir ve reddedilir. Sünnete uyan kişi hidayet yoluna girer, sünnete muhalefet eden kişi ise sapık ve yanlış bir yolda kendini kaybeder.
Bu mukaddimeyi ben sadece şunu anlatmak için yaptım: Allah'a hamd olsun aklım ermeye ve ilme doğru yönelmeye başladığımdan beri sürekli olarak aklî ve şerî ilimleri, usûlü (hükümlerin üzerine bina edildiği temel kuralları ve metodolojiyi) ve furûu (Usûl üzerine bina edilen detay hükümleri) inceliyor ve araştırıyordum. Her hangi bir ilmi veya ilim çeşidini terk edip de kendimi sadece tek bir ilme ve ilim çeşidine vermedim. Fıtratımdaki mevcut güç ve yeteneğimin elverdiği, zaman ve imkanın gerektirdiği ölçüde (hepsiyle meşgul oldum.) Yüzmesini iyi bilen kişinin dalışıyle ilmin derinliklerine daldım. Cesur kişinin atılganlığıyle ilim meydanlarına atıldım. Hatta neredeyse onun derinliklerinde telef olayazdım, ya da (ilimle) beraberliğim neredeyse kesintiye uğrayacaktı. Bu beraberliğin sağladığı ünsiyetle/girişkenlikle, laf söz edenlerin laflarından sözlerinden ve eleştiricilerin eleştirilerinden kendimi uzak tutarak ve engelleyicilerin engellemelerinden, kmayıcıların kınamalarından (kurtulup), şefkat ve merhamet sahibi yüce Rabbimin bana ihsan ettiği şeylere yönelerek kaderin benim için çizdiği yolda cesaretle yürüdüm. Böylece Allah Teâlâ, şeriatın anlamlarından umduğumdan fazlasını benim gönlüme açtı. Allah'ın Kitabının, Peygamber sünnetinin, hidayet yolunda söz söyleyecek kişi için söylenecek hiçbir şey bırakmadığı ve o ikisinin dışında önem verilecek hiçbir alan kalmadığı, dinin tamamlandığı, büyük mutluluğun O'nun koyduğu kurallarda olduğu, O'nun meşru kıldığı şeylerin talep edildiği, bunun dışındaki şeylerin sapıklık, bühtan/iftira, yalan ve hüsran olduğu, Kitab ve sünnete kopmaz bir iple yapışmış olanın, hem dünya, hem âhiret iyiliğini elde edeceği, bu ikisinin dışındakilerin rüya, hayal ve kuruntudan başka bir şey olmadığı düşüncesini benim âciz kafama yerleştirdi. Bunun doğruluğuna dair benim kesin ve şüphe götürmez delilim vardır. "Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lûtfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler"[53] Allah'a hamd ve layık olduğu şekilde sayısız şükürler olsun. İşte bundan dolayı Allah'ın bana verdiği imkanlar ölçüsünde O'nun yolunda yürümek için nefsimi güçlendirdim. Dinin itikadı ve amelî esaslarından/asıllarından işe başladım. Sonra bu esasların üzerine bina edilen fürûuyla devam ettim. Bu esnada sünnetlerin ve bid'atlerin ne olduğunu, ayrıca caiz olan ve yasak olanın ne olduğunu açıkladım. Bunu da Usul-i Din (Kelam) ve Usul-i Fıkıh ilmine arz ettim (onların ölçüleriyle test ettim). Sonra Hz. Peygamber'in (s.a) kendisinin ve ashabının üzerinde bulunduğu yolu tarif ederken "sevâd-ı âzam" diye isimlendirdiği cemaatle birlikte olmayı ve âlimlerin bid'at ve muhtelif ameller olarak haklarında hüküm verdiği bid'atleri terk etmeyi arzu ettim.

Ben bu esnada çoğunluğun yaptığı gibi hitabet, imamet ve benzeri görevler aldım. Yolda dosdoğru gitmek istedim. Fakat kendimi zamane insanlarının içinde bir yabancı gibi hissettim. Çünkü onların gittikleri yollara âdet ve gelenekler hâkim olmuş ve aslî sünnetlerin içine sonradan ilave edilmiş bid'at şüpheleri karışmıştı. Bunlar daha önceki zamanlarda mevcut değilken zamanımızda nasıl böyle olmuştu?[54]

Bid'at Çıkarmanın Kötülenmesi Hakkında Selefin Sözleri

Salih seleften bu konuda pek çok uyarı rivayet edilmiştir. Nitekim Ebu'd'Derda'dan[55] da şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber (s.a) şayet sizin yanınıza çıkıp gelmiş olsaydı, kendisinin ve ashabının üzerinde olduğu/yaptığı şeylerin içinde namazdan başka hiçbir şeyi tanıyamazdı. Evzâî[56] dedi ki:
Ebu'd-Derda bu günü yaşasaydı nasıl derdi acaba? İsa İbn Yusuf[57] dedi ki:
Evzâî de şu zamana yetişseydi ne derdi acaba?
Ümmü'd-Derda'dan[58] rivayet edildiğine göre o şöyle dedi:
Ebu'd-Derdâ bir gün öfkeli bir vaziyette içeri girdi. Ona" Neye öfkelendin? Dedim. Şöyle dedi:
"Allah'a yemin olsun ki insanların içinde, Muhammed'in yaptığı işlerden hiçbir şeyi tanıyamıyorum. Sadece onların cemaatle kıldıkları namazı tanıyabiliyorum."
Enes İbn Mâlik'den[59] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Lâilâhe illallah" demenizin dışında Rasulullah (s.a) zamanında gördüğüm, bildiğim şeylerin hiçbirisini sizde göremiyorum." Biz dedik ki:
Gerçekten öyle mi ey Ebu Hamza? O şöyle dedi':
Güneş batıncaya kadar namaz kılmaktasınız;
Rasulullah'ın namazı böyle midir? Yine Enes'ten rivayet edilmiştir: O şöyle dedi:
Şayet bir adam ilk selefin (yani Hz.Peygamberin zamanı) yaşadığı döneme yetişmiş olsa da sonra bu güne tekrar gelse İslam' dan hiçbir şeyi tanıyamaz (yani İslamın tanınmaz hale geldiğini farkeder.) Râvi der ki:
Enes elini şakağına koydu ve şöyle dedi:
Sadece şu kıldığınız namaz hariç (yani bir bu namaz Rasulullah'ın zamanındakine benziyor.) Enes daha sonra şöyle dedi:
Vallahi, doğrusu buna göre kim ki önceden görülmemiş ve sâlih selefin bilmediği şeylerin içinde yaşarsa, bir bid'atçinin Bid'atine çağırdığını ve dünyaperestin dünyasına çağırdığını görürse Allah onu bundan korusun, onun kalbi bu sâlih selefin hasretiyle dolsun, büyük bir sevaba nâil olmak için onların yollarını sorsun, öğrensin, izlerinden gitsin ve yollarına tâbi olsun. İnşaallah siz de böyle olun. Meymun İbn Mihran'dan[60] rivayet edildiğine göre o şöyle dedi:
Seleften (öncekilerden) bir adam sizin içinizde dirilmiş olsaydı şu kıbleden başka hiçbir şeyi tanıyamazdı.
Sehl İbn Mâlik[61]babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Namaza çağrıdan başka insanların yaptıklarını gördüğüm şeylerden hiçbirisini tanımıyorum.
Bid'atlerin ibadetlerin içine girdiğine delalet eden buna benzer daha pek çok rivayet vardır. Üstelik bunlar bizim zamanımızdan öncedir. Zamanımıza gelinceye kadar bu bid'atler daha da çoğalmıştır.[62]

Bid'atçiler Arasındaki Sünnet Bağlılarının Durumu

Ben acaba ne yapacaktım? Ya insanların adetlerine ters düşerek sünnete uyacak, ama böyle yapınca da, takip edegeldikleri adetlerin sünnet olduğunu iddia edeenlerin hışmına uğrayacaktım. Fakat bu ağır yükün altına girmenin karşılığında büyük mükafat vardı. Ya da sünnete ve selef'i salihe uymayıp bidatçilerin yoluna girecektim. Böyle davranmca da, her ne kadar adetleri takip ettiğim için onlara muhalif değil aksine uyumlu bireyler arasında sayılsam da, Allah korusun dalâlete/sapıklığa düşmüş olacaktım.
İşte bu iki tavır arasında ben sünnete bağlılık yolunda ölmeyi bir kurtuluş olarak görürüm. İnsanlar Allah'ın takdir ettiği hiçbir şeyi benden savamazlar. Bazı konularda ben bid'atle mücadelede tedriç metodunu uyguladım ve üzerimde kıyametler koparıldı. Sürekli kınandım. Ayıplanma ve kınanma oklarının hedefi oldum. Bid'atçilik ve sapıklıkla itham edildim. Câhiller ve aptalların seviyesine indirildim. Şüphesiz ben bu bid'atler için bir çıkış yolu (yani onlara meşrutiyet kazandıracak bir yaklaşım tarzı) çare aramış olsaydım, mutlaka bulurdum. Ancak dar görüşlülük ve akıllı adamların yokluğu beni zor olana yöneltti ve hareket alanımı daralttı. Zahirî anlamıyle bu söz, âdet ve geleneklere ters düşmemek için ilk dönem Müslümanlarının tavrına muhalif bile olsa müteşabihlere uymanın apaçık şeylere uymaktan daha kolay olacağına işaret eder.
Bazan benim tuttuğum yolu kötülemede kalplerde tiksinti uyandıracak ölçüde ileri gittiler. Ya da beni sünnet dışı bazı fırkalara nisbet etmeye kalktılar. Onların bu şahitlikleri yazılacak ve kıyamet günü bunun hesabı kendilerinden sorulacak. İmamlık yaptığım zaman namazların arkasında topluca dua etmek şeklini uygulamadığım için bazı insanlar, benim duanın hiçbir yararı olmadığını söylediğimi iddia ettiler. Bu dua uygulamasının sünnete, sâlih selefin uygulamalarına ve âlimlerin söylediklerine aykırı olduğu ileride anlatılacaktır.[63]

Hutbede Geçmiş Halifelere Devamlı Dua Etmenin Bid'at Oluşu

Bazan da -Allah kendilerinden razı olsun- sahabeyi reddetmekle ve onları sevmemekle itham edildim. Bunun da sebebi özellikle hutbede Hulefâ-yı Râşidin'in ismini anmamamdı. Çünkü selefin hutbelerinde böyle bir durum yoktu, muteber ilim adamlarından hiçbirisi hutbenin unsurları içerisinde böyle bir duadan söz etmemişti.[64]
el-Esbağ'a[65] hatibin geçmiş halifelere dua etmesinin gerekip gerekmediği sorulunca şöyle demişti:
Bu bir bid'attir, bununla amel edilmesi gerekmez. En güzeli, bütün Müslümanlar için dua etmektir. Ona denildi ki:
Gaziler ve sınır boylarında nöbet bekleyen mücahitlere dua etmesine ne dersin? Esbağbu soruya şöyle cevap verdi:
İhtiyaç halinde bunda bir sakınca görmem. Ancak hatip bütün hutbelerinde bunu sürekli olarak yaparsa bunu hoş görmem. 'Izz İbn Abdissellam[66] da hutbede halifelere dua edilmesinin bid'at olduğuna ve hoş bir şey olmadığına hükmetmiştir.
Bazan da benim devlet başkanlarına başkaldırmanın caiz olduğunu söylediğimi iddia ettiler. Bu iddiayı ortaya atmalarının sebebi de benim hutbede onların isimlerini zikretmememdir. Halbuki hutbede devlet başkanlarının adını anmak sonradan uydurulmuş bir bidattir. Önceleri bunu kimse yapmamıştır.[67]
Bazan da benim dinde yapılması güç ve zor olanı tercih ettiğim yorumunu yaptılar. Onları bu kanaate sevkeden âmil ise benim mükellefiyet ve fetvalarda, tutunulan mezhebin meşhur olan görüşünü benimsemeyi teşvik etmem ve onun dışına çıkmamamdır. Halbuki onlar mezhepte meşhur olan görüşün dışına çıkarak tutunulan mezhepte veya diğerlerinde şazz da olsa soruyu sorana daha kolay gelen ve onun hevâ ve hevesine uygun olan fetvayı verirler.
İlim sahipleri ise bunun aksini yaparlar. Bu konu el'Muvâfakat[68] isimli kitapta uzun uzun anlatılmıştır.
Bazan 'da Allah'ın veli kullarına düşman olmakla suçlandım. Bunun sebebi ise bazı sünnete muhalif, bid'atçi ve kendilerinin halka hidayeti göstermekle görevlendirildiklerini iddia eden fakirlerle (dervişlerle) mücadele etmemdir. Ben, tasavvufçulara benzemedikleri halde kendilerini onlara nisbet eden bu kişilerin bütün durumlarını halka anlattım.[69]
Bazan da onlar benim sünnete ve cemaate muhalefet ettiğimi söylerler. Bu konudaki dayanakları da uyulması emredilen cemaatin-ki fırka-yı nâciyedir- halkın umumunun teşkil ettiği cemaat olduğu anlayışıdır. Halbuki onlar, cemaatin Hz. Peygamber (s.a), onun ashabı ve onlara güzelce uyanların teşkil ettiği cemaat olduğunu bilmezler. İnşaallah bunun açıklaması ileride gelecektir. Bu iddialarının hepsinde benim aleyhimde yalan uydurdular, zan ve önyargılarıyla hareket ettiler. Allah'a hamdolsun (benim bu yalan ve iftiralarla ilgim yoktur.)
Benim durumum meşhur İmam Abdurrahman İbn Batta'nın kendi zamanındaki insanlarla olan durumuna benzemektedir. O kendi durumunu şöyle anlatmaktadır:
"Seferde olsun hazarda olsun, bana en yakın olanlarla en uzak olanların, arif olanlarla münkir olanların bana karşı takındıkları tavra hayret ediyorum: Mekke'de, Horasan'da ve diğer yerlerde benimle aynı fikirde olan veya muhalif olan pek çok kişiyle karşılaştım. Bunlar beni kendi görüşlerine uymaya, onu onaylamaya ve şahitlik etmeye çağırıyorlar. Söylediklerini tasdik eder ve -bu zamandakilerin yaptığı gibi- onaylanmasına izin verirsem benim de onların görüşlerini kabul ettiğimi söylerler. Onların söylediklerinden bir harfe veya yaptıklarından (ufak) bir şeye karşı tereddüt göstersem beni muhalif diye isimlendirirler. Yaptıklarından ve söylediklerinden herhangi birisine karşı Kitab ve sünnetten bir delil getirsem beni Hârici olarak damgalarlar. Tevhid konusunda onlara bir hadis okusam beni Müşebbihe olarak damgalarlar. Okuduğum hadis ru'yet konusunda olursa beni Sâlimî olarak damgalarlar. İman konusunda olursa beni Mürcie'ye nisbet ederler. Okuduğum hadis, ameller konusunda olursa beni Kaderiyyeci olarak isimlendirirler.
Marifet konusunda olursa beni Kerrâmiye'ye nisbet ederler.
Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in faziletiyle ilgili bir hadis okursam beni Nâsıbî olarak damgalarlar.
Ehl-i Beyt'in fazileti hakkında bir hadis okusam beni Rafizî olarak isimlendirirler.
Bir ayetin veya hadisin tefsiri hakkında sükût etsem de onlar hakkında âyet veya hadisin dışında başka bir şeyle cevap vermesem beni Zahirî diye isimlendirirler.
Başka şeylerle cevap versem Bâtınî diye isimlendirirler.
Teville cevap verirsem Eş'arî olarak isimlendirirler.
İkisini de reddetsem Mu'tezilî olarak isimlendirirler.
Kıraat gibi sünnetler hakkında bir hadis okusam beni Şafii diye isimlendirirler.
Kunut hakkında olursa Hanefi[70] olarak isimlendirirler.

Kur'an hakkında bir hadis okusam Hanbelî olarak isimlendirirler. Her birinin kabul ettikleri haberlerden kuvvetli olanı/tercih edileni zikretsem -çünkü hükümde ve hadiste iltimas/taraf tutma olamaz- o zaman da onların tezkiye ettiğine dil uzatıyor derler. Sonra bundan daha tuhaf olanı da şudur: Onlar Hz. Peygamber (s.a) hadislerinden bana okudukları şeylerin içinden diledikleri şeyi bana isim olarak veriyorlar. Bu adamların bazılarına muvafakat gösterirsem diğerleri bana düşman kesilirler, hepsine de şirin görünmeye çalışırsam Allah Teala'yı kızdırmış olurum. Onlar Allah'a karşı benden hiçbir şeyi savamazlar. Ben Kitab'a ve sünnete bağlıyım. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a istiğfar ederim. O, affedicidir, merhametlidir."
Abdurrahman İbn Batta'nın anlattığı şeylerin tamamı budur. Allah rahmet eylesin sanki o, herkesin dilinden konuşmuştur. Bu ithamlara maruz kalmayan çok az meşhur âlim veya anılmış faziletli insan bulursun. Çünkü muhalefetin içine hevâ ve heves karışabilir. Belki de sünnetin dışına çıkmanın sebebi onu bilmemektir. Heva ve hevesin peşinden gitmek muhaliflerde galip olan bir durumdur. Hal böyle olunca sünnet ehline sünnet dışı diye saldırır, ona iftiraya yönelir. Sözlerini ve davranışlarını kötüler ve bu tür yakıştırmalarda bulunur.
Sahabilerden sonra âbidlerin efendisi olan Veysel Karanı'den[71] şöyle dediği nakledilmiştir:
"İyiliği emretmek ve kötülüğü engellemek mümini dostlarından/arkadaşlarından eder. Onlara iyiliği emrederiz, onlar bizim şeref ve namusumuza dil uzatırlar ve bu konuda kendilerine fasıklardan yardımcılar da bulurlar. Hatta çok ağır suçlamalarda bulunurlar. Allah'a yemin olsun ki ben (yine de) onların içinde bu işin hakkını vermekten vazgeçmeyeceğim."[72]

İslam'ın Garipliğinin Sebebi

Bundan dolayıdır ki İslam, başlangıcındaki garip haline tekrar dönmüştür. Çünkü ilk/orijinal haliyle ona uyanlar azdır. Ona muhalif olanlar ise çoğalmıştır. Sünnetin izleri silinmiş, bidatler boyunlarını uzatmışlardır. Halk bu Bid'atlerin nerelere kadar girdiğini bilemez hale gelmiştir. Böylece Hz. Peygamber'in bu sahih hadisinde verilen haber gerçekleşmiştir.
Allah'a hamd olsun, O'nun lütfettiği hidayet var olduğu halde sünnet dışı tutum ve davranışlarla karşılaştığım zaman ben, Rasulullah'ın uyardığı, sakındırdığı, sapıklık ve yoldan çıkma olarak beyan ettiği ve ilim adamlarının ayırt edip tanıttığı bütün bid'atleri gücüm yettiğince kendilerinden sakınırım diye sürekli olarak araştırdım. Bu Bid'atlerin neredeyse söndüreceği sünnetleri, belki en güzel şekilde onlarla amel ederek ortaya çıkarır ve kıyamet gününde de, sünneti ihya edenlerden sayılırım ümidiyle araştırdım, inceledim.[73]

Her Bid'at Bir Sünneti Öldürür

Çünkü seleften gelen haberlere göre, ortaya çıkan her bid'ât, karşılığında sünnetlerden birisini öldürür. İbn Abbas'tan[74] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki bid'ati icad edecekler, sünneti öldürecekler. Hatta o kadar ki bidatler dirilecek, sünnetler ölecek."
Bazı haberlerde şöyle denilir:
"Kişi daha hayırlı bir sünneti terketmedikçe bir bidati ihdas edemez.
"Lokman İbn Ebi İdris el'Havlânî'den[75] rivayet edilmiştir; o şöyle diyordu:
İnsanlar ne zaman dinlerinde bir bid'at ihdas ederlerse, onunla birlikte mutlaka kendilerindeki bir sünneti rafa kaldırmış olurlar.
Hassan İbn Atıyye[76] şöyle demiştir:
Bir millet ne zaman dinlerinde bir bid'at çıkarırsa Allah da onların sünnetlerinden o kadarını çekip çıkartır ve bu sünnet kıyamete kadar onlara geri gelmez. Bu manada söylenmiş daha başka pek çok söz vardır. Inşaallah ilerideki açıklamalarda yeri geldikçe bunlar da görülecektir.[77]

Sünnetin İhyasını Teşvik

Sünnetin ihya edilmesini teşvik için pek çok şey söylenmiştir. İbn Vehb[78] Hz. Peygamber'den (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kim, benden sonra öldürülmüş sünnetlerimden bir sünnetimi diriltirse, o sünnetle amel edenlerin sevablarında hiçbir eksiklik olmaksızın aynısı ona da verilir. Kim, Allah ve Rasulünün razı olmadığı sapık bir Bid'ati çıkarırsa, o bid'atle amel edenlerin günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin aynı günah ona da yazılır."[79]
Bu hadisi aynı manada bazı farklı lafızlarla Tirmizi rivayet etmiştir ve hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Tirmizi, Enes'ten rivayet etmiştir; Enes şöyle anlatır: Rasulullah (s.a) bana şöyle buyurmuştur:
"Evladım! Yapabiliyorsan kalbinde hiç kimseye karşı, hiçbir zaman kin ve nefret besleme." Sonra bana şöyle dedi:
"Evlâdım, işte bu, benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi diriltirse beni seviyor demektir. Kim beni severse cennette benimle beraberdir." [80] Hadis bu şekliyle hasen-gariptir.[81]

Bu Kitabın Yazılışındaki En Büyük Sebep

Bu konuyu araştırmak ve incelemek suretiyle ben de "sünneti ihya edip bid'ati öldürenler" kervanına katılmayı ümit ettim. Zamanla ve araştırmalar devam ettikçe bid'atler ve sünnetler konusunda şeriat tarafından hükümleri belirlenen temel esasları ve bu temel esaslar üzerine bina edilen teferruata dair çok çeşitli bilgileri bir araya getirdim. Bu bilgilerin zihinde doğduğu tertip üzere bulunması çok güçtür. Gönül bu bilgileri yaymaya meyillidir ve sünnetlerle bid'atler arasında meydana gelen karışıklığı ortadan kaldırmak için kuvvetli bir talep olduğunu görür. Çünkü bid'atler çoğaldığı, zararı yaygınlaştığı, kötülükleri etrafa dağıldığı, sonrakiler onları suskunlukla karşıladığı, daha sonra da bu bid'atleri tanımayan veya bid'atlerle mücadele etme görevini yerine getirmeyen nesiller geldiği zaman bu bid'atler sanki gerçekten sünnetlermiş ve şeriat koyucu tarafından konulmuş şer'ı hükümlermiş gibi görülmeye başlanır.
Böylece meşru olanla gayr-i meşru olan birbirine karışır, saf sünnete müracaat eden kişi, yukarıda da geçtiği gibi sanki sünnetin dışına çıkmış gibi algılanır. (Sünnetle bid'at) birbirine karışır. Bu konuda bilgisi olanların böyle bir eseri meydana getirmedeki sorumlulukları daha da büyüktür. Özellikle bu konuda yazılmış çok az kitap vardır ama onlar da yeterli değildir. Bununla beraber bu gün böyle bir işe girişecek kişiye yardım edecek kimse de yoktur. Fakat kendisine yardımcı olacak kimseler onu yeryüzünde ebedileştirirler; âdet ve alışkanlıklar kalplerde yerleştikten sonra sünneti ayakta tutanlara ve bid'atlerle mücadele edenlere karşı çıkanlar yeryüzünde tehditvâri ve saldırgan bir tavırla çalımlı çalımlı yürürken ve onu şiddetli bir işkenceye tâbi tutmak isterlerken hakkın yayılmasında acze düşülmesin diye ona destek verirler. Çünkü o, onların kalplerde yerleşmiş olan alışkanlıklarını reddediyordu. Bu alışkanlıklar ibadet, ettikleri bir din ve yolundan gittikleri bir şeriat gibi amellerinin içinde dolaşıyordu. Bu konularda uzman olup olmadıkları belli olmayan bazı şeyhlerle birlikte babaları ve dedelerinin yaptıklarından başka da ellerinde bir delilleri yoktur. Babalarına ve şeyhlerine muvafakat gösterdikleri zaman onların selef-i sâlihe muhalif olmalarına aldırış etmezlerdi. Benzeri bir durumla karşılaşan kimse, Allah kendisinden razı olsun, Ömer İbn Abdilaziz'i[82] kendisine örnek alır. O, şöyle demişti:
Ben öyle bir konuya el atıyorum ki bu konuda Allah'tan başka yardım edecek kimse yoktur. Büyükler onunla yok olup gittiler, küçükler onunla büyüdüler. Yabancılar onu iyice öğrendiler, Araplar ona yöneldiler. Hatta onu din olarak kabul ettiler ve onun dışında bir gerçeği görmediler.[83]
Şu anda sözünü ettiğimiz konuyla ilgili olarak bizim durumumuz da böyledir. Ancak bu konu ihmale gelmez. Güçlü ve yetenekli olan kişilerden hiç kimsenin bu konuyu tam olarak öğrendikten sonra azim ve kararlılıkla, öğrendiklerini yaymaktan başka bir şey yapması caiz değildir. Muhalifler istemese de onların istememesi, nurunun yükselmemesi ve ışığının açığa çıkmaması için hakkın aleyhine bir delil olamaz. Ebu Hureyre'ye ulaşan senediyle Ebu't-Tâhir es-Silefi[84]şu hadisi tahriç etmiştir: Hz. Peygamber (s.a) Ebû Hureyre'ye[85] şöyle buyurmuştur:
"Ey Ebû Hureyre! İnsanlara Kur'an'ı öğret ve öğren. Sen bunu yaparken ölürsen Kabe'nin ziyaret edilişi gibi melekler de senin kabrini ziyaret ederler, insanlar istemeseler de onlara benim sünnetimi öğret. Sıratta bir an bile durmadan cennete girmek istersen Allah 'ın dininde kendi kafandan bid'at çıkarma."[86]
Ebû Abdillah İbn el-Kattan dedi ki:
Bütün bunların hepsini yapmayı Allah Teala Ebû Hureyre'ye nasibetmiştir. O hep Kur'an okutmuş, insanlar isteseler de istemeseler de sünneti anlatmış ve bid'ati terk etmiştir. Hatta o kadar ki hatadan tam manasıyla uzak kalmak için, rivayet ettiği şeylerden hiçbirini tevil etmemiştir.
Ebu'l-Arab et-Temîmi[87]İbn Ferrûh'tan[88] nakleder; İbn Ferruh, Mâlik İbn Enes'e[89] şöyle yazar:
"Bizim beldemizde bid'atler çoğaldı." Bid'atçilere karşı çıkmak için bir kitap yazdığını bildirir. İmam Malık ona şu cevabı yazar:
"Bunu kendi zannına dayandırırsan hata edeceğinden ve kendini tehlikeye sokacağından korkarım. Bid'atçilere ancak konuya hâkim ve kendisine itiraz edemiyecekleri şekilde onlara ne diyeceğini bilen bir kimse karşı çıkarsa bunda bir sakınca yoktur. Ama bunu başkası yaparsa, onlara yanlış şeyler söylemesinden, onların da bu hataları benimsemelerinden veya onların kendisine galip gelmelerinden ve neticede daha fazla azgınlaşıp aynı yolda devam etmelerinden korkarım."[90]
Bu sözler benim gibilerin atılgan değil çekingen/ihtiyatlı olmasını gerektirir. Bu kötülüklerin yayılması, bunlarla amel edenlerin çoğalması ve bid'at sahiplerinin ortaya çıkması, bu konuda güçlü ve yetenekli olanların çekingen değil, cesur olmasını gerektirir. Çünkü bid'atler yayılmış ve bid'atçiler gemi azıya almıştır.[91]
İbn Veddah[92] birden fazla kişiden naklederek şunu anlattı: Esed İbn Musa,[93] Esed İbn el-Furat'a[94] şöyle yazdı:
Bil ki ey kardeşim, sana bu mektubu yazmamın sebebi, Allah'ın lutfuyla insanlara iyilik yapmış olmanı, sünneti ortaya koyan güzel bir davranış içinde bulunmanı, bid'atçileri

ayıplamam, onları diline dolamam ve kötülemeni, beldendeki ahalinin eleştirmesidir. Halbuki Allah Tealâ bid'atçileri böylece seninle engelledi, ehl-i sünneti seninle güçlendirdi, bid'atçilerin ayıblarını ve kusurlarını ortaya çıkarmak suretiyle seni kuvvetlendirdi. Allah böylece onları alçalttı ve bid'atlerini gizlemek mecburiyetinde kaldılar. Allah'ın sevabıyle sevin ey kardeş. Namaz, oruç, hac ve cihat gibi en güzel amellerinle O'nun huzuruna varmaya hazırlan. Bu ameller nerede, Allah'ın Kitabını ikame etmek ve Rasulünün sünnetini ihya etmek nerede? Hz. Peygamber (s.a) iki parmağını birleştirerek:

"Kim benim sünnetimden bir şeyi ihya ederse ben ve O, cennete şu ikisi gibi bir arada oluruz."[95] Buyurdu. *"Hangi davetçi benim bu sünnetime çağırır da bu çağrıya uyulursa kıyamete kadar buna uyanların alacağı sevabın aynısı o çağrıyı yapan için de vardır."*[96]

Ey kardeşim başka bir ameliyle kim bu sevaba ulaşabilir? (Esed, İbn el-Furat) şunu da söyledi:

İslama karşı kurulan her bid'at tuzağını engelleyecek ve onun alametlerini anlatacak bir Allah dostu mutlaka vardır. Ey kardeş, sen bu fazileti iyi değerlendir ve Allah'ın dostlarından ol. Hz. Peygamber (s.a), Yemen'e gönderdiği zaman Muaz'a[97] tavsiyelerde bulundu ve şöyle dedi:

"Allah Teala'nın bir kişiye seninle hidayet etmesi senin için şundan şundan daha hayırlıdır."[98]

Hz. Peygamber insanların hidayeti konusunda söylenecek söze çok büyük önem verirdi. Bu sözü sen de bir fırsat olarak değerlendir ve sünnete çağır. Tâ ki bu konuda insanlar sana karşı bir yakınlık duysunlar ve senin başına bir şey geldiği zaman senin yerine geçecek bir cemaat oluşsun. Bunlar senden sonra insanlara önderler olurlar ve rivayette de bildirildiği gibi kıyamete kadar bunun sevabı senin için olur. O halde basiret ve samimi bir niyetle çalış ki Allah bid'atçı, yolunu şaşırmış kişiyi seninle doğru yola geri döndürsün. Böylece Peyganr beri'nin (s.a) halefi olursun. Allah'ın Kitabım ve Peygamberinin sünnetini ihya et. Şüphesiz sen buna benzer başka hiçbir amelle Allah'a kavuşamazsın.[99]

Esed ibn el-Furat'ın sözlerinden nakletmek istediklerim burada sona erdi. Bu sözler, Ömer İbn Abdilaziz'den (r.a) insanlara yapmış olduğu bir hitabeden nakledilenlerle beraber bid'atlere karşı cesur olunması görüşünü güçlendiriyor. Onun hutbesindeki sözlerinden birisi de şudur:

"Allah'a yemin olsun ki öldürülmüş bir sünneti ayağa kaldırmış, diriltmiş, bir bid'atı öldürmemiş olsaydım, aranızda bir an bile yaşamak istemezdim.

İbn Vaddah, Kitabu'l-Kat'an ve Hadisu'l-Evzâide, el-Hasen el-Basri'nin[100] şöyle dediğini nakleder:

"Allah'ın yeryüzünde nasihatçı kulları daima bulunacaktır. Bunlar kulların yaptıkları işleri/amelleri Allah'ın Kitabına arz edecekler, Kitaba uygun gelirse Allah'a hamdedecekler, ona aykırı görürlerse dalalette olanın dalâletini, hidayette olanın hidayetini Allah'ın Kitabiyle bilip tanıyacaklardır.

İşte onlar Allah'ın halifeleridirler."[101] Aynı kitapta Süfyan'dan[102] şöyle dediği nakledilir:

"Hakkın yolunu tutunuz, hakkı tutanların sayısının azlığı sizi ürkütmesin. Aksi halde iki görüş arasında tereddüt vakî olur."

Sonra bu konuda ben, kendilerine kalbimin derinliklerinde yer verdiğim ve gönlümün ilâcı mesabesinde gördüğüm bazı arkadaşlarımın fikirlerini aldım. Onlar bunun yapılmasını şeriatın kesin bir talebi ve şartlar gereği, yerine getirilmesi zorunlu bir görev olarak gördüler. Nihayet ben, bid'atleri, onun hükümlerini, usul ve furû olarak onunla ilgili meselelerin beyanını ihtiva eden bir kitap yazmak için Allah'a istihare ettim ve bu kitabı "el-İ'tisam" diye isimlendirdim. Allah'tan bunu bir amel-i sâlih kılmasını, faydasını gölge gibi uzatmasını, kısaltmamasını, bu konuda çekilen sıkıntıların ve meşakkatlerin ecrini ve sevabını eksiksiz vermesini diliyorum. Güç ve kuvvet ancak yüce Allah ile beraberdir.

Bu kitapta söz, babların tamamı içerisinde hedeflenen gayeye uygun olarak sınırlandırılmıştır. Her babın içerisinde, o baba ait meselelerin ve bu meselelerle birlikte sürüklenip gelen ilgili teferruatın gerektirdiği fasıllar vardır.[103]

---

[1] Kehhâle Ömer Rıza. Mu'cemul-Müellifin (Beyrut ts) 1/118

[2] Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

[3] Hayatı ve eserleriyle ilgili olarak bkz; Ahmed baba et Timbuktî, Neylü'l İbtihâc bi Tatrîzi'd-Dibâc. (Trablus ts.)
1/46-7; Muhammed Mahlûf, Şecerâtu'n Nûri'z-Zekiyye (Beyrut 1349) 1/231; İsmail Paşa, İdâhu'l-Meknun (İst. 1951) 1/18; Abdülvahhâb b. Mansûr, A'lâmu'l-Mağribi'l-Arabi (Rabat. 1978) 1/132-4; Serkis, Mu'cemu'l-Matbûâti'i-Arabiyye (Kahire 1346) 1/1090-K Ziriklî, el-A'lâm (Kahire 1964) 1/71; Kettânî, Fihrisü'l-Fehâris 1/134; Brockelman, GAL Suppl. 2/374-5 (Leiden 1938): el,-Tûnikî, Mu'cemu'l-Musannifin 4/448-54 (Beyrut 1921); Abdülmüteâl es-Saidî, el-Müceddidûn fi'l-İslâm s. 307-12 (yy.ty.); Fikri Zeki el-Cezzâr, Medâhüü'l-Müellifin ve'1-A'lâmi'l-Ara-Arab (Riyad 1992)2/754.
İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/7.

[4] el-Muvâfakât fi Usûli'ş-Şerîa (Kahire t,s.)l/24

[5] Şûtıbî. El-İ'tisâm (Beyrut 1411/1991), 1/18-19

[6] Kehhâle a.g.e., 1/11

[7] el-İ 'tisâm. 1/19/21 (Beyrut 1411/1991)

[8] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/8-10.

[9] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/10.

[10] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/10.

[11] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/10-11.

[12] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/11.

[13] el'İ tisâm, 1/26
İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/11-12.

[14] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/13-14.

[15] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/15-16.

[16] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/17-18.

[17] Kitabın mukaddimesi için biz bu başlığı koyduk. Burada müellifin kendisini bir mukaddimeyle bağlamadığı görülüyor. Kitapta mukaddimeyi terketmenin kesinlikle bid'at olduğunu iddia ederek onun gerekliliğini savunanların (görüşünün) aksine bu, önceki müelliflerin pek çoğununun âdetidir.

[18] Müellif, Ebu Hureyre'nin Rasulullah'tan (s.a) rivayet ettiği: *"Allah'a hamd ile başlamayan her söz cüzzamlıdır/sakattır"* hadisi ile amel ederek hamd ile başlamıştır. Bu hadisi Ebu Davud rivayet etmiştir: 21 Bâbu'l Hedy fi'l Kelâm/4840. Bu hadisi İbn Mâce de Ebu Hureyre'den nakletmiştir: 19 Bâbu Hutbeti'n-Nikâh/1894, İbn Mâce "Allah'a hamd ile başlamayan her söz..." lafzıyla rivayet, etmiştir. Hadis ayrıca Ahmed'in Müsned'inde 2/359 "O ebterdir, veya akta'dır." İfadeleriyle geçer. Ebter, akta' ve eczem aynı manaya gelir (Lisanu'l-Arab, 1/205): güdük, kesik ve sakat demektir.

[19] Burada kader meselesindeki sahih bir hadise işaret edilmektedir. Çünkü Allah Teâlâ mahlukatı yaratmış, onların kaderlerini takdir etmiş, ecellerini ve geleceklerini yazmıştır. Hz. Ali'den şöyle dediği rivayet edilir: Hz. Peygamber'in (s.a.) yanında oturuyor idik,
O şöyle dedi:
"*Sizden hiç kimse yoktur ki cennetteki yeri ve cehennemdeki yeri yazılmış olmasın."*
Bunun üzerine dedik ki:
"Ey Allah'ın Rasulü! Öyleyse her şeyi oluruna bırakalım olmaz mı?"
Rasulullah dedi ki:
"Hayır siz çalışıp amel edin, zira herkes ne için yaratılmışsa o kendisine kolaylaştırılacaktır." Sonra şu ayeti okudu:
"Kim bağışta bulunur, günahtan kaçınır ve dinin güzelini tasdik ederse, biz de ona hayır ve kolaylık yolunu kolaylaştırırız...." Buharî, 65 Kitabu't Tefsir, 92: Sûretü'1-Leyl 5. bab 4947.

[20] *"Biz ona iki yolu göstermedik mi?"* (Beled:l0) ayetinden alınmıştır.

[21] Ra'd: 15

[22] Fırka-yı Naciye, ifrat ve tefritin ortasındaki ehl'i sünnet ve'1-cemaat fırkası olup "kurtuluşa erenler" anlamındadır

[23] eI-Firaku'1-Mukassıra, Allah'ın hakkını terk eden (O'nun sıfatlarını iptal eden) fırkalardır. Bunlardan her bir fırka tefritteki derecesine göre bu işte ileri gitmişlerdir

[24] el-Fıraku'1-Gâliye. Allah hakkında aşırıya giden (Allah'a ait olmayan sıfatları ona nisbet eden) fırkalardır. Bunlar da ifrattaki derecelerine göre bu konuda aşırı gitmişlerdir.

[25] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/19-20.

[26] "Başladı" diye tercüme ettiğimiz kelimeyi müellif meçhul kalıbında budi-e diye kullanmıştır. Fakat Nevev'nin Şerhu Müslim'deki tesbitine göre hadisin rivayetlerinde bu kelime be-de-e olarak, yani malum kalıbında geçer.

[27] Müslim, İman, Babu Bed'il-İslami Gariben; Tirmizî, İman, 13; Ebu Davud, Rıkak, 42; İbn Mâce, 36 Fiten, 15; Ahmed, 1/358, 4/73.
İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/21.

[28] 'İslamın başlangıcı "ile kastedilen, Hz. Peygamber'in (s.a) gönderildiği dönem ve miladî 6. asırdaki insanların durumudur. "İslamın sonu" ifadesiyle de âhir zamanda insanlarda meydana gelecek olan aşırı bozulma kastedilmiştir. Elbette o zaman da İslama bir dönüş olacaktır. Fakat islamın başlangıcıyla bunun farkı şudur: Birincisinde Peygamberlik ve Peygamber vardır; ikincisini bir yenileştirme ve Peygamberin mesajının yeniden ihyası söz konusudur.

[29] Bu ifade Ahzâb Sûresi 45. Âyetten alınmıştır.

[30] Ankebût: 65

[31] Sâd: 5

[32] Kâf: 3

[33] Enfâl: 32

[34] Şuarâ: 70-74

[35] Zuhruf- 21.22
[36] Zuhruf- 24
[37] Kâfirûn Sûresi
[38] Enam: 90
[39] Şûra: 13, İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/22-24.
[40] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/25.
[41] Kader, Allah'ın eşya hakkında vermiş olduğu ve mutlaka gerçekleşecek olan hükümdür. Kaderiyye ise kaderi inkar eden topluluğa verilen isimdir. Allah Teala şöyle buyurur: *"Şüphesiz biz her şeyi bir kadere göre yarattık."* (Kamer: 49) Yani Allah her şeyin belirli bir zaman ve mekanda meydana gelmesini takdir etti hükmetti. (Lisanu'l Arab. 5/35451 el-Fisal. 3/31)
[42] Haricîler: Bunlar, ilk olarak Siffîn savaşında Hz. Ali'ye karşı çıkan topluluktur. Bunlar bu tavırlarıyla dine de karşı çıkmış oldular. Hz. Ali'ye başkaldıranların ve dinden çıkanların en aşırısı el-Eş'as İbn Kays ve Mes'ud et-Teymi'dir. (el-Milel ve'n-Nihal alâ Hâmişi'l-Fisal, 1/123)
[43] Bu hadisi Müslim, Zekât kitabı 37. babta 143 numarada bu lafızla rivayet eder. Ayrıca aynı babın 147 numaralı hadisinde "terakiyehum" lafzı yerine "hanâcirahum" lafzıyle geçer.146. Hadiste ise "Yetlûne kitaballahi natben leyyinen" lafzıyle geçer. Yani "Allah'ın kitabını çok iyi ezberlediklerinden çok sür'atli, lafızlarını eğerek bükerek ve manalarını bozarak okurlar" demektir. Bu hadis ayrıca Ebu Davud'da 4764 ve 4765 numaralarda rivayet edilmiştir
[44] Kur'an'ın zahirini alırlar demek, Kuran'ın gayesini, sebeb-i nüzulü ve sünneti bilmeden, nassın dış görünüşüne sarılırlar demektir.
[45] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/26.
[46] Ebu Davud, Kitabu's-Sünne, bâbu Şerhı's-Sunne, h.no:4596 ve 4597; Tirmizi, Kitabu'-İman. bâbu iftirakı hâzihi'1-Umme, h.no:2641.
Tirmizi der ki' Bu hadisin Ebu Hureyre yoluyla rivayet edilmiş olanı hasen-sahihtir. Bu hadisi Abdullah İbn Amr da şn lafızlarla merfû olarak rivayet etmiştir: " *Ümmetime, İsrailoğullarının başına gelen, tıpatıp gelecektir. Hatta öylesine ki, onlardan birisi annesi ile zina etse ümmetimin içinde de bunu yapan birisi bulunacaktır. İsrailoğulları yetmişiki fırkaya ayrılmıştır. Ümmetim ise yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan tek fırka hariç, hepsi cehenneme girecektir."*
Dediler ki:
Ya Rasulallah! O kurtulan fırka hangisidir?
"Benim ve ashabımın bulunduğu yol üzere olanlardır." buyurdu.
Tirmizi bu rivayeti aktardıktan sonra şöyle dedi:
Bu hadis, hasen garib bir hadistir ve müfessirdir/öncekini tefsir eder. Bu hadisin başka bir yoldan gelişini bilmiyoruz. Bunun senedinde Abdurrahman İbn Ziyad el-Ifriki vardır. Sa'd, Avf İbn Mâlik ve Abdullah İbn Ömer'den de bu manada hadisler rivayet edilmiştir.
Ahmed bu hadisi Müsned'inde Ebu Hureyre'den aynı lafızlarla 2.Cilt 233. s. ve ayrıca Enes'ten 3. Cilt, 120. s. de rivayet, etmiştir, İbn Mâce, Kitabu'l-Fiten, Bâbu iftirâkı'1'Umem'de 3991 ve 3992 no'lu hadis olarak rivayet etmiştir, metni daha kısadır.
Zevâid'de şöyle denilir:
Avf İbn Malik hadisinin isnadına yöneltilen tenkitler vardır.
Râşid İbn Sa'd hakkında Ebû Hatim:
O saduktur/doğrudur demiştir. Abbad İbn Yusufun, İbn Mâce'den başka hadisini tahric eden yoktur ve onun bu hadisten başka da rivayet ettiği bir şey yoktur, İbn Hıbban onu sikât/güvenilir kişiler arasında zikretmiştir. Seneddeki diğer kişiler de sikadır-güvenilirdir.
Suyûti. el-Câmiu's -Sağîr'de şöyle der:
Hadis sahihtir. Suyûti bu hadisi ed-Dürru'l-Mensûr' da muhtelif rivayetlerle zikretmiştir.
İbn el-Cevzî, Telbîsu iblis isimli eserinin 18. Sayfası ve devamında, hadisin rivayetleri ve sahihliği hakkında birtakım sözler söyledikten sonra söz konusu fırkaların isimlerini sıralar.
"Benim ümmetim de ayrılacaktır" sözünün anlamı, âlimlerce tercih edilen görüşe göre, İslama icabet eden ve dini kabul eden icabet ümmetidir. Bu şekilde, yetmiş üç fırkaya ayrılmaktan kastedilen, dinin esaslarında meydana gelen kötülenmiş ayrılıktır. Ümmetin dinin teferruatındaki ayrılığına gelince bu kötülenmiş değildir. Sen de biliyorsun ki dinin teferruatında ayrılığa düşen fırkaların hepsi, dinin temel esaslarında ittifak etmişlerdir ve birbirlerini de sapıklıkla itham etmemişlerdir. Dinin temel esaslarında ayrılığa düşenlere gelince bunlar birbirlerini tekfir etmişler ve sapıklıkla itham etmişlerdir. Hadiste zikredilen sayı ise çokluğa hamledilir. Esaslar ve teferruattaki bütün fırkalara bakılacak olursa bunların sayısı yüzleri geçer. Fakat şayet dinin esaslarında ayrılağa düşen fırkalara bakılacak olursa bunları sınırlandırmak mümkündür. Çünkü bunlar bu sayının çok çok üstünde bölümlere ayrılsalar bile asılları bu miktara ulaşır. Şöyle demek daha uygundur: Bu sayı bu miktara mutlaka ulaşır ve ondan eksik olmaz fakat şayet bunun da üstüne çıkarsa bunda anlaşılmayacak bir durum yoktur. (Bezlul-Mechûd 18/117'den biraz kısaltılarak alınmıştır.)
Bu hadisi Abdurrazzak, el-Musannefte c.X.s.156'da: Taberânî, el-Kebîr' de; İbn Adiy. el-Kâmil'de; İbn Asâkir ve Ebû Nuaym. el-Hılye'de Avf İbn Mâlik'ten ve Taberâni, el'Evsat'ta Enes'ten rivayet etmiştir. el'Kenz sahibi de (yani Kenzu'l-Ummâl müellifi) kitabının 1. Cilt 203. ve 210. sahifelerinde 1052, 1053, 1054, 1055, 1056 ve 1057 no'lu hadislerinde bunu söylüyor.
[47] *"Siz, sizden önceki insanların yollarına uyacaksınız"* hadisi şu kaynaklarda geçiyor:
Buhari, el'İ-tisam, Babu *"letettebiunne senene men kâne kablekum".* h.no: 7319,
Ebu Hureyre'den şu lafızlarla:
"Benim ümmetim, kendinden önceki ümmetleri karış karış, arşın arşın takib etmedikçe kıyamet kopmayacaktır."
Denildi ki:
yollarında gidilenler, Fars ve Rum gibi milletler midir?
Resulü Ekrem onlara:
"Başka insanlardan kim var ya?" buyurdu. Buhari, bu hadisi Kitabu'l-Enbiya, Babu ma zükira an beni İsrail, h.no-3456'da yine Ebû Said el-Hudri'den onun birinci rivayetindeki lafızların aynısıyla fakat *"lev dehalû fi cuhri dabbin"* yerine *'lev selekû cuhra dabbin"* şeklinde rivayet etmiştir.
Bu hadisi Müslim, Kitabu'l İlim, Babu İttiba Sünen-i Yehûdi ve'n Nasara h.no-2669: Ebu Said el-Hudrî'den aynı lafızlarla rivayet etmiştir.
Ibn Mâee. Kitabu'l-Fiten, Bâbu Îftiraku'1-Umem, h.no:3994, Ebû Hureyre'den rivayet etti. ez-Zevâid'de bu rivayet hakkında: isnadı sahihtir ve râvileri güvenilir kişilerdir, denilmiştir.
İmam Ahmed, Müsnedinde Ebu Hureyre'den c.II. s.327.450, 511. 527 de ve Ebu Said'den c.III, s.84, 89 ve 94'de rivayet etmiştir.
İmam Nevevî, Şerhu Müslim, 16/219'da şöyle dedi: Bu, küfürde değil, masiyetlerde ve muhalefette onlara aşırı bir şekilde uymaktan bir temsildir. Bu hadiste Hz. Peygamber'e (s.a) ait bir mucize görülmektedir. Çünkü onun haber verdiği bu durum aynen gerçekleşmiştir.
[48] Yani *"Siz, sizden önceki insanların yollarına karış karış, arşın arşın uyacaksınız."* hadisi, *"Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrılmıştı...."* hadisinden daha geneldir. Çünkü ayrılmadan söz eden hadis, hevâ ehline ait bir durumu anlatıyor. Yani dinin temel esaslarında ayrılığa düşüp, hatta bazıları bu yüzden dinin dışına çıkan kişilere işaret etmektedir. İkincisine gelince o, muhalif davranışlarda daha genel bir durumu ifade etmektedir. Yani kişiyi dinin dışına çıkarmayan ameller, ibadetler ve tekliflerdeki bid'atlere işaret etmektedir.
[49] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/27-28.
[50] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/29.
[51] Yusuf: 103
[52] Sebe: 13
[53] Yusuf: 38
[54] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/29-31.
[55] Ebu'd-Derda: Uveymir, bir rivayete göre Amir İbn Zeyd İbn Kays el-Ensâri'dir. Künyesi Ebu'd-Derda'dır. Uveymir'in onun lakabı olduğu da söylenir. İsmi konusunda ihtilaf edilmiştir. Künyesiyle meşhur olmuştur. Değerli bir sahabidir. Rasulullah (s.a) ile birlikte bulunduğu ilk savaş Uhud Savaşıdır. Âbid ve zâhid bir zâttır. Hz. Osman'ın halifeliğinin sonlarında h.32 yılında vefat etmiştir. Bir rivayete göre o tarihten sonra da yaşamıştır. (el-Meârif, 268; el-Takrib. 2/91; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 7/26; eş-Şezerat, 1/39; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ. 2/235)
[56] Evzâî. Abdurrahman İbn Amr İbn Yuhmid Ebû Amr. Evzâ denilen yere mensup olduğu için böyle meşhur olmuştur. Onlar Hemedan'dan gelip oraya yerleşmişlerdir. Şamlıların imamıdır. Rekabet edilemez, değerli bir fakihtir. Sika dır/güvenilir. Yedinci tabakadandır. Hicrî 157 yılında vefat, etmiştir. (el-Meârif, 496; et.-Takrib, 1/493; el-Mizan, 2/570; Tezkiratu'l-Huffaz, 1/178; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 5/266)
[57] İsâ İbn Yusuf İbn Ebi İshak es-Subey'î Ebû İsrail. Kûfeli'dir. Murabıt olarak Şam'a yerleşmiştir. Zehebi der ki: Onun hadisi İbn Arafe' nin cüzünde âli isnad olarak yer alır. Sikadır, güvenilendir. İbn Sa'd der ki: Sikadır, sağlamdır. Sekizinci tabakadandır. Hicri 187 yılında vefat, etmiştir. Başka bir rivayete göre h.191 yılında vefat etmiştir, (et Takrib 2/103; el-Cerhu ve't-Ta'dil. 6/291; et-Tehzib. 8/212; el-Mizan, 3/328; et-Tezkira, 1/279)
[58] Ümmü'd-Derda: Onun ismi Cüheyme'dir. Bir rivayete göre de Hüceymetü'l-Evsâbiyyetil-Humeyriyyeti'd-Dımeşkıyye'dir. Ümmü'd-Derdâ es'Suğra diye bilinir. Meşhur sahabi Ebu'd-Derda'nın (r.a) eşidir. Bir de Ümmüd'Derda el-Kübra vardır, bu o değildir. Çünkü Kübrâ yani büyük olan Ümmü'd-Derda, meşhur olan görüşe göre Hz. Osman'nın (r.a) hilafeti döneminde ve Ebu'd-Derda'dan senelerce önce vefat etmiştir. Yukarıdaki rivayetin sahibi olan küçük (Suğra) Ümmü'd-Derda ise kuvvetli olan görüşe göre Ebu'd-Derda'dan sonra. Abdulmelik İbn Mervan'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Hüceyme (yani küçük Ümmüd'Derdâ) bir hanımefendi, âlim ve fakih idi. Tâbiindendi. Kocasından, Selman'dan. Ka'b İbn Asımdan. Hz. Aişe'den ve Ebu Hureyre'den ve daha pek çok kişiden rivayette bulunmuştur. (Siyeru A'lami'n-Nubela. 4/277; Tezkiratu'l-Huffaz, 1/50; Tehzibut/Tehzib, 12/465)
[59] Enes İbn Mâlik; Değerli bir sahabidir. Adı: Enes İbn Mâlik İbn Nadr İbn Damdan Ebû Hamza el-Hazreci el-Ensari'dir. Hz. Peygamber'in (s.a) hizmetçisi dir. Hicri 92 veya 93 yılında yüz yaşını geçmişken vefat etti. (et-Takrib, 1/84; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 2/286; et-Tehzib, 1/376; Sikâtu İbn Hıbban, el'Bidaye ve'n Nihaye, 9/94; Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 3/395.)
[60] Meymun İbn Mihran: Ebu Eyyub, Meymun İbn Mihran el-Cezerî er-Rakî el'Fakih. Kûfe'de büyüdü, sonra Rakka'ya yerleşti. Amr, Zübeyr, Ebu Hureyre, Aişe ve İbn Abbas gibi sahabenin (büyüklerinden hadis rivayet etmiştir. Zâhid, âbid, güvenilir, doğru ve âlim bir zâttır. Çok sayıda kişi kendisinden hadis rivayet etmiştir. Hicri lifi veya 117'de vefat etmiştir. (Tehzibu't-Tehzib. 10/390; Şezeratü'z-Zeheb, 1/154)

[61] Sehl İbn Sa'd İbn Malik: es-Sâidi el-Hazrecî el-Ensârîdir. (Künyesi) Ebu'l' Abbas 'tır. Hz. Peygamber'in ashabından geride kalan en uzun ömürlü kişilerdendir. Kendisi de, babası da sahabidir. Sahabilerden Medine'de en son vefat eden kişi odur. Yüz seneden fazla yaşayanlardandır. Onbeş yaşındayken Hz. Peygamber'in huzurunda karşılıklı olarak birbiriyle lanetleşen karıkocaya şahit olur. (el-Cerhu ve't-Ta'dil, 4/148; Meşâhîru Ulemâi'l-Emsar 114; Üsdül-Ğabe, 2/472; Tehzibu't-Tehzib, 4/252; Şezerâtü'z- Zeheb; 1/99: el Bidaye ve'n-Nihaye, 9/83: el-Istiab, 664)

[62] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/32-33.

[63] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/34.

[64] Öyle anlaşılıyor ki geçmiş halifeler -özellikle halifeler için- dua etmek bid'at değildir. Bid'at olan şey, bunu devamlı yapılması gerekli bir zorunluluk haline getirmektir. Çünkü gerek onlar gerekse mümin olarak vefat etmiş geçmişlerimiz için her zaman ve her yerde dua etmek meşrudur. Bu işi hutbeye tahsis etmek veya bunu bir zorunluluk haline getirmek uygun değildir.

[65] Esbağ İbn Halil, Kurtuba fakîhi ve müftisi Ebu'l Kasım el-Endelüsî el-Mâlikidir. Sahnun'dan, Yahya İbn Yahya'dan ve pek çok kişiden ilim almıştır. 90 sene kadar yaşamış, hicri 273 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 13/202; Mizânul İ'tidal, 1/269; Lisanu'l Mizan, 1/458)

[66] Izz İbn Abdisselam Şafii mezhebinin önde gelen alimlerindendir, h.787 de doğmuş, h.866'da vefat etmiştir. (el-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/427; Şezerat, 5/301)

[67] Alimlerimizden çoğu bu bid'ate mübtelâ olmuşlardır

[68] el-Muvafakat, müellifin telif ettiği eserlerin en büyüğüdür, hatta konusunda yazılan eserlerin en büyüğüdür. Konusu Usul-i Şeriat, onun hükümleri ve hikmetleridir. Usûl kitaplarını araştıran bir kimse bu kitabın bir benzerinin olmadığını ve onun yeniden şerh ve tahkik edilerek kadrü kıymetinin ümmete gösterilmesi gerektiğini görür. Şeyh Diraz ed-Dimyatî bu eserin talikini yaptı, oğlu da bazı hadislerini tahkik etti ve Beydun el'Beyruti de bu tahkikli nüshayı bastı. Fakat bu kitap daima ilim, hayır ve bereketlerle doludur. (Bu kitap üzerinde yapılacak çalışmada) yarışacak başka kimse var mı?

[69] Müellif burada câhil ve ahmak tasavvufçulara işaret ediyor. Bunlar kendilerinin ilim sahibi olduklarını ve halkın hidayeti için görevlendirildiklerini iddia ederler. Halbuki halkın içinde hidayetten en uzak olanlar onlardır.

İstersen şöyle de dersin:

Onlar gerçek tasavvuftan ve gerçek tasavvufçulardan en uzak kişilerdir.

Nitekim müellif de:

Bunlar tasavvufçulara hiç benzemezler, demiştir.

[70] Vitirde devamlı kunut yapmayı kastediyor. Çünkü bu, Hanefi fıkhının özelliklerindendir. Sabah namazında vitir yapmaya gelince bu şâfîîlerde vardır.

[71] Veysel Karani: Örnek bir zahittir. Zamanında ki tabiilerin ileri gelenlerinin en büyüğüdür. İsmi ve künyesi Ebu Amr Uveys İbn Amir İbn Cüz İbn Mâlik el-Karanî el-Murâdi el-Yemâni'dir. Onun Medine'ye geleceğini Hz. Peygamber (s.a) müjdelemiştir. Sahihu Müslim ve diğer kaynaklarda anlatıldığına göre Hz. Ömer onunla karşılaşmıştır. Hz. Peygamber (s.a), Hz. Ömer'e ve Hz. Ali'ye onunla karşılaştıkları zaman kendisinden dua talep etmelerini, çünkü onun duasının müsteeap olduğunu söylemiştir. Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin saflarında savaşırken şehit olmuştur. H.33. (Siyeru A'lami'n-Nubela, 4/19; Şezerât, 1/46; Tabakât İbn Sa'd. 6/61, İsabe, 500; Tehzib, 1/386; Üsdu'l-Ğâbe, 1/151; Hılye, 2/79.)

[72] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/35-38.

[73] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/38.

[74] Abdullah İbn Abbas, Hz. Peygamber'in (s.a.) amcasının oğlu ve büyük bir sahabidir. Hicretten üç sene önce doğmuştur. Hz. Peygamber dinde fakih olması ve Kur'an'ın te'vili konusunda (uzman olması için) kendisine dua etti. Allah'ın lutfuyle bu dua gerçekleşti. Büyük bir alim olduğunda görüş birliği vardır. En çok hadis rivayet edenlerdendir ve meşhur Abâdile'den (Abdullah'ların) birisidir. Hicri 68'de Tâifte vefat etmiştir. (el-Meârif, 123; Takrîb, 1/425; Tezkiratu'l-Huffâz, 1/40; el-Cerhu ve-t-Tadil, 5/116; Siyeru A'lâmin-Nubelâ, 3/331)

[75] Lokman İbn Ebi İdris el'Havlânî: Lokman İbn Âizillah Ebû İdris el-Havlâni, Dimeşk kâdısıdır. Kaynaklarda biyografisi hakkında yeterli bilgiye rastlamadım.

[76] Hassan İbn Atıyye: Ebu Bekir el-Muhâribi'dir. Güvenilir, âlim, âbid, zahit ve takva sahibidir. Kaderiyyecilikle suçlanmıştır. Zehebî, o görüşten döndüğünü söylemiştir. Hicri 130'da vefat etmiştir. (Tehzib, 2/2511 el Cerhu ve't-Ta'dil, 3/236; Hılye, 6/70; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 5/466)

[77] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/39.

[78] İbn Vehb: Abdullah İbn Vehb İbn Müslim'dir, İmam ve Şeyhu'l-İslam'dır. Künyesi Ebü Muhammed el-Fihri'dir. Hicrî 125 yılında doğmuştur. Bazı küçük tabiîlerle karşılaşmıştır. Bir ilim deposu ve amel hazinesidir. Pek çok kişi kendisinden rivayette bulunmuştur. İlmi ve şöhreti yaygındır. Sikadır, güvenilir bîr kişidir, müftidir, fakihtir. Hicri 297 yılının Safer ayında vefat etmiştir. (Tezkira; 1/403; Şezerat, 1/347; el"Cerhu ve't-Ta'dil, 5/189; Takrib. 1/46; Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 9/223; Tehzîb 6/71.

[79] Hadisi bu lafızla İbn Mâce, Mukaddimede ve Men ahya sünneten kad ümitet babında, 210 numarada rivayet etmiştir. Müellifin de dediği gibi bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir ve şöyle demiştir: Hadis hasendir. Hadisi İbn Mâce ve Tirmizî, Kesir İbn Abdillah'dan; o, babasından; o da dedesinden rivayet etmiştir. Alimler bu/ Kesir'i zayıf görmüşlerdir. Fakat hadisi kuvvetlendirecek ve onu hasen derecesine ulaştıracak başka şahitler vardır. Hadis Tirmizi'nin el-Ahzü bi's-sünne bâbında 2817 no ile rivayet edilmiştir.

[80] Müellifin de dediği gibi bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir. Fakat müellifin ibaresinde bir farklılık vardır. Tirmizi'nin Enes'ten yaptığı rivayette *"Kim benim sünnetimi ihya ederse beni ihya etmiş olur"* ibaresi geçer. (Tirmizî, K. İlim, Babu el-Ahzu bi's-Sünne ve'ctinabi'l-Bid'a, h.no: 2678) Tuhfe müellifi şöyle der; Mevcut nüshalarda üç yerde böyle geçer. Mişkât'ta ise bu hadisin *"kim sünnetimi ihya ederse beni sevmiş olur"* ibaresiyle üç yerde geçtiği ifade edilir. Anlaşılıyor ki bazı Tirmizî nüshalarında da böyle geçmiştir... (Tuhfetu'l Ahvezî, 7/371.)

[81] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/40.

[82] Ömer Ibn Abdilaziz İbn Mervan. Müminlerin emiri, âdil devlet başkanı, Enes İbn Mâlik' ten rivayette bulunmuş ve onun arkasında namaz kılmıştır. Sika, güvenilir, âlim. fakih ve takva sahibidir. Pek çok hadis rivayet etmiştir. Halifeliği iki sene sürmüştür. Hicri 101 yılında kırk yaşlarında iken vefat etmiştir. (el-Meârif. 3fi2; İs'afu'l-Mubatta', 31; Takrib, 2/59; Tezkiratu'l-Huffaz, 1/118; el-Cerhu ve't-Ta'dil 6/122; Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 5/114; Şezerâtü'z-Zeheb,1/119).

[83] Halife Ömer İbn Abdilaziz şunu demek istemektedir: İnsanlar içinde öyle bid'atler ortaya çıkmıştır ki, babaları o bid'atler üzerine öldüler, çocuklar o bid'atler üzere terbiye edilip yetiştirildiler. Yabancılar onları öğrendiler ve onlara geçtiler. Araplar da o bid'atlerle beraber oldular. Bid'atler o dereceye ulaştı ki insanlar bid'atın sünnet, sünnetin bid'at olduğuna inanmaya başladılar. Bu işlere el atmak ve her şeyi aslına döndürmek için Allah'tan bu konuda yardım istenmesi ve bu işlerin düzelmesi için O'nun yardım ve desteğinin alınması gerekir.

Böylece kötülükler değişmiş, bid'atler ölmüş, sünnetler dirilmiş, iyilikler yayılmış ve insanlar Allah'ın emirlerine bağlanmış olurlar. İdareciler bu çok önemli işi gerçekleştirirlerse faydalı olacağı umulur ve etkisi büyük olur.

[84] Ebû Tâhir es-Silefî: Büyük bir alim, hafız, müfti, Şeyhu'l-İslam ve uzun ömür sürenlerin onuru. Ahmed İbn Muhammed İbn İbrahim el-İsbehâni el-Cirvânî. Hicrî 475 senesinde doğdu ve 106 yaşında vefat etti. Zehebî, onun biyografisi için yaklaşık 40 sayfa ayırmıştır. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 5/21 Vefayâtül-A'yan. 1/150; el-Iber, 4/227; Tezkira, 4/1298)

[85] Ebu Hureyre: Önde gelen bir sahabidir. Künyesi, Ebû Hureyre ed-Devsi el-Yemani'dir. En sağlam hadis hafizlarının başta gelenidir. Kuvvetli görüşe göre ismi Abdurrahman İbn Sahr'dır. Sahabiler ve tabiilerden pek çok kişi ondan hadis rivayet, etmiştir. Yine kuvvetli olan görüşe göre Rasulullah'a, Ebu Bekir'e, Ömer'e, Osman'a, Aişe'ye ve diğerlerine ait ilimleri en çok muhafaza eden kişi odur. (Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 2/578; el-Meârif. 277) el-İstîâb, 4/1768; Hılyetül-Evliya, 1/376; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 8/103; Tehzib, 12/262; el-İsâbe 12/63; Şezerât 1/63.)

[86] Bu rivayete elimdeki kaynaklarda rastlamadım.

[87] Ebu'1-Arab et-Temimi: Büyük bir âlim. müfti ve çeşitli ilimlerin uzmanıdır. İsmi ve künyesi: Ebu'1-Arab. Muhammed İbn Ahmed İbn Temim İbn Temmam el-M,ağribi el-İfrikî. Dedesi Afrika'nın emirlerindendir. Pek çok kişiden ilim almıştır. Eserler vermiştir. Hicri 333 yılının zilkade ayında vefat etmiştir. (Tezkiratü'l-Huffaz, 3/889; Meâlimü'1-İman, 3/42; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 15/394).

[88] İbn Ferrûh: Medine müftisi ve âlimi Ebû Abdirrahman İbn Ferrûh Ebu Abdirrahman el-Kuraşi et-Teymî. Teymlilerin Rabîatür-Rey diye meşhur olan mevlası, Münkedir oğullarının mevlâlarından. Enes İbn Malik. Said İbn el-Müseyyib ve daha pek çok kişiden rivayette bulunmuştur. Müctehit imamlardandır. Hicri 136 senesinde Medine'de vefat etmiştir. Belki de söz konusu bu mektubu da Medine'de iken İmam Malik'e yazmıştır.

Öldüğü gün İmam Malik şöyle dedi:

Fıkha tadını veren şey gitti. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 6/89; Şezerat, 1/194; Tezkira, 1/157; Vefayâtü'l-A'yân; Sıfatu's-Safve, 2/83)

[89] Mâlik İbn Enes: Hicret yurdunun (Medine'nin) İmam Mâlik İbn Enes İbn Mâlik İbn Ebi Amir İbn Emr el-Eshabi İbn el-Hâris Ebû Abdillah el'Medeni el-Fakih. Hadisleri ilk tasnifeden ve toplayandır. Çok sayıda kişi kendisinden rivayette bulunmuştur. Müttakilerin reisi, sağlam (müsbit) kişilerin büyüğüdür. Buhari der ki, En sağlam senedli rivayetlerin tamamı Mâlik, Nâfi' ve İbn Ömer kanalından gelir. Yedinci tabakadandır. (el-Meârif, 498; et-Takrib. 2/223; el-Cerhu ve'f Ta'dil, 8/204; Tezkira, 1/407; Şezerât, 289; Sikât. 7/459; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ. 8/48.)

[90] İmam Mâlik bu cevabiyle şunu kastetmiştir: Bid'atçilere ancak onlara cevap verebilecek güçte olan onların iddialarını çürütebilecek ve en kuvvetli delillerle onları reddedebilecek yeteneğe sahip kimseler karşı koyabilirler. Böyle bir gücü ve yeteneği yoksa bu işi terk etmelidir. Çünkü başarısız olursa onların görüşleri daha fazla yayılır, halk daha fazla etkilenir.

[91] Müellifin sözü şu anlama gelir: Bidatçilerin savaşını geri püskürtmek için şiddetle cesaretle ve onurlu bir şekilde onların önüne durmak, hatta onlarla savaşmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü onlar sünnete karşı şiddetli bir savaş açmışlardır. Gemi azıya almışlardır, tabiri de bu harbin şiddetini gösterir.

[92] İbn Veddâh: Ebû Abdillah Muhammed İbn Veddah İbn Buzey' el-Mervâni. Endülüs meliki Abdurrahman İbn Muaviye ed-Dâhil'in mevlâsıdır. Hicri 199 yılında doğmuştur. Hadis âlimidir, hadisin yollarını ve illetlerini çok iyi bilir, insanlar ondan çok şey nakletmişlerdir. Züht ve takva sahibidir. İlmi yaymada çok sabırlıdır. Çok iffetli ve dürüsttür. Allah Endülüs halkını onunla menfaatlendirmiştir. (Siyanı A'lami'n-Nubelâ, 13/445; Şezerat, 2/194; Tezkira, 2/646; Mizanu'l-İ'tidal, 4/59)

[93] Esed İbn Musa: Sika'dır. Pek çok eserin sahibidir. Künyesi ve ismi: Ebu Said Esed İbn Musa İbn İbrahim İbn el-Halife el-Velid İbn Abdilmelik İbn Mervan el-Kuraşi el'Emevi el-Mervânî el-Mısrî' 80 sene yaşamış ve h.212 yılında vefat etmiştir.

Buhari der ki:

Hadiste meşhurdur. Esedü's-Sünnet (Sünnetin aslanı) da denilir. Buhari onu şahit olarak gösterir. (el-Cerhu ve't-Ta'dil. 2/338; Tezkiratü'l-Huffaz, 1/402; Mizânu'l-İtidal, 1/207; Tehzibu't-Tehzib, 1/261; Şezeratü'z-Zeheb, 2/27; er-Risaletü'1-Mustadrafe, 61; Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 10/162)

[94] Esed İbn el-Furat: Büyük bir âlim, kadı ve idarecidir. Mücahitlerin öncüsüdür. Künyesi Ebû Abdillah'tır. Harran'hdır, sonra Mağripli olmuştur. H.144 senesinde Harran'da doğmuştur. Afrika'da yöneticilik görevi almıştır. İnsanlar kendisinden İlim almışlardır. H.213 yılı Rebiu'l" Ahir ayında Sicilya yarımadasındaki bir beldenin fethinden sonra vefat etmiştir. (Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ. 10/225; Vefeyâtü'l-A'yan. 3/152; Şezerat, 2/28, Meâlimü'1-İman, 2/3)

[95] Manası doğrudur, bunu teyit eden başka deliller de vardır, fakat aynı ibareyi herhangi bir kaynakta bulamadım.

[96] Bunun manası da doğrudur. Bunu teyit eden başka deliller de vardır. Fakat aynı ibareyle bir kaynakta bulamadım.

[97] Muaz İbn Cebel İbn Amr İbn Evs el'Ensârî el Hazreci. Künyesi, Ebû Abdirrahman el-Medenî'dir. Sahabenin ileri gelenlerindendir. Akabe, Bedir ve diğer bütün önemli olaylara tanıklık etmiştir. Hz. Peygmaber (s.a) zamanında Kur'an'ın tamamını toplayan dört kişiden biridir. Ahkam ve Kutan ilminde zirvededir. Sahabenin içinde helâl ve haramı en iyi bilendir. Sahabeden büyük bir topluluk kendisinden rivayette bulunmuştur. Bunların arasında Câbir, İbn Ömer ve Ebû Musa da vardır. Hicri 18 senesinde Şam'da Amvas taununda vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 1/19, el-Cerhu ve't-Ta'dil, 8/244; İs'afi'l-Mubatta; 39; Tehzib, 10/186; el-İsabe, 9/219; Şezerat, 1/29; el'Iber, 1/22; el-İstiab, 10/104; el-Hılye, 1/228)

[98] Hz. Peygamber'in Muaz İbn Cebel'e tavsiyelerini ihtiva eden bu hadis şu kaynaklarda geçmektedir.
Buharî, Cihad 102 No: 2942; Fedâilu's-sahabe 9 No: 3701; Müslim, Fedâilu's-sahâbe; Müsned 5/238, 5/333.

[99] Müellifin, Esed ibn Musa'nın, Esed İbn el-Furat'a yazdığı mektuptan naklettiği bu bölüm, sünneti neşir, onu ihya ve bid'atleri öldürüp onlarla mücadele ile meşgul olan, özellikle Allah'ın kendilerine ilim ve yetki verdiği kimseler için gerçek bir tavsiye niteliğindedir. Bu konuda gayret gösteren kimse Hz. Peygamber'in (s.a) gerçek bir halifesidir.

[100] El-Hasen: Ebû Said el-Hasen İbn Ebil-Hasen el-Basri. Babası. Ensar'ın azatlısı Yesâr; annesi Hz. Peygamber'in (s.a) eşi Ümmü Seleme'nin azatlısı Hayre'dir. Hz. Ömer'in (r.a) halifeliğinin sona ermesinden iki sene önce doğdu. Vâdi'l-Kurâ'da yetişti. Sika/güvenilir, fakih ve meşhur bir zâttır. Onun pek çok sayıda mürsel rivayeti vardır. Ebû Hureyre'den ve çok sayıda sahabiden de tedlis yoluyla rivayette bulunmuştur. el-Bezzar der ki: Kendilerinden doğrudan işitmediği pek çok kişiden rivayette bulunurdu. Üçüncü tabakanın başında yer alır. Yaklaşık 90 yaşlarında iken h.110 yılında vefat etmiştir. Pek çok kişi kendisinden hadis rivayet etmiştir. (Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 4/563; el-Meârif, 440; et-Takrib, 1/165; Tehzib, 2/231; Tezkira. 1/71; el-Mizan. 1/483; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 3/40)

[101] Allah rahmet eylesin, Hasan-ı Basri'nin bu sözü tabiiler hakkında (beslenmesi gereken) hüsnü zanna göre yorumlanır. Yoksa bunu zamanımızda birisi söylemiş olsa sünnet lafzını da Allah'ın Kitabiyle birlikte zikretmekle yükümlü tutarız ve bu söz o zaman şöyle olur: "Kulların amellerini Allah'ın Kitabına ve Peygamberinin sünnetine arz ederler." Sözün devamı da şöyle olur- "dalalette olanın dalâletini, hidayette olanın hidayetini Allah'ın Kitabı ve Peygamber'in sünnetiyle bilirler." Çünkü tabiiler özellikle tabiilerin ileri gelenlerinden olan Hasan-ı Basri gibileri ne söylediklerini gayet iyi biliyorlardı. Ancak Hâriciler ve Zındıklar, Rasulullah'a iftira ederlerken aptalca şeyler yapıyorlardı. Onlar güya Rasulullah'ın şöyle dediğini iddia ediyorlardı: Size benden bir hadis ulaşırsa onu Allah'ın Kitabı'na arz edin; Ona uyarsa onu ben söylemişimdir, uymazsa ben söylememişimdir. Bu, sünneti hafife alan tehlikeli bir yalandır. Hasan-ı Basri'nin böyle bir sözü olamaz. Fakat bu, meşru amellerin korunması ve Kitap ve sünnete nisbetlerinin doğruluğunun araştırılması gayesiyle söylenmiş bir sözdür.
Allah'ın halifeleri sözü, Allah'ın yaratıkları içinde O'nun vekilleri demektir. Bunlar Allah'a çağırırlar ve kullara Allah'ın dinini öğretirler. Allah'tan haber verirler. Adeta Allah Teala kendisine çağıran âlimleri halk içinde kendisinin halifeleri yapmıştır.

[102] Süfyan İbn Uyeyne ibn Ebi İmran Ebû Muhammed el-Hilâli. Kufelidir. Sonra Mekkeli olmuştur. Hicri 107'de doğmuştur. Sika'dır, hafızdır, imamdır, hüccettir. Harem-i şerifte hadis anlatmıştır. Alimler onunla delil getirmede ittifak etmişlerdir. Son günlerinde hafızası değişmiştir. Zaman zaman sika râvilerden tedlis yapmıştır. 8. tabakadandır. H.198 senesi Recep ayında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubela, 8/454; elvMeârif, 506; Takrib, 1/312; Tehzib, 4/104; Tezkira, 1/262; el-Mizan, 2/170! el-Cerhu ve't-Ta'dil, 4/225.)

[103] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/41-46.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUKADDİME

1 - Resûlullah Csallallahü Aleyhi Ve Sellemvin Sünnetine İttiba' Etmenin Gerekliliğine Dair Varid Olan Hadisler Babı
2 — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Hadîsine Tazim Ve Ona Muarız Olanı Tehdid Babı
3 —Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemj'den Hadis Rivayeti Hususunda Tevakki (Sakınmak-Çekinmek Ve İthiyatlı Olmak) Babı
4— Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Üzerine Yalan Uydurmanın Ağır Vebalinin Beyanı Babı
Bu Babda Geçen Hadislerin İzahı
Hidayete Erdirilmiş Olan Hulefâ-Yı Başidînin Sünnetine İttiba Babı
Altıncı Babda Geçen Üç Hadisin Açıklaması
Rey Ve Kıyas (İn Bir Kısmın) Dan Kaçınmanın Beyan Babı
Îman
İslâm
İhsan
Kıyametin İki Alâmeti
10 — Kader Hakkında Bir Bab
— Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemvin Sahabîleri (Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn)'in
Faziletlerinin Beyanı Babı
Hz, Ebü Bekir Sıddîk (Radiyallahü Anhi) 'İn Fazileti
Hz. Ömer (Radiyalahü Anh)In Fazileti
Hz. Osman (Radiyallahü Anh)In Fazileti
Ali B. Ebî Tâlib (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti
Zübeyr B. Awâm (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti
Talha B. Ubeydullah (Radiyallahü Anh)'In Fazileti
Sa'd B. Ebî Vakkas (Radiyallahü Anh) İn Fazileti
Aşere-İ Mübeşşere (Radiyallahü Anhüm)'Ün Faziletleri
Ebû Ubeyde B. Cerrah (Radiyallahü Anh)'In Fazileti
Hz. Abdullah B. Mes'ûd (Radiyallahü Anh)' İn Fazileti
Hz. Abbâs B. Abdülmuttalib (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti
Hz. Ali B. Ebî Talibin Oğulları Hasan Ve Hüseyin (Radiyallahü Anhüm)'Ün Fazileti
Ammâb B. Yâsir (Radiyallahü Anh)'In Fazileti Tercemesî
Selman, Ebû Zer Ve Mikdad (Radiyallahü Anhüm)'Ün Faziletleri
Hz. Bilâl-İ Habeşî (Radiyallahü Anh)'In Fazîletî
Hz. Habbâb (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti
Hz.Ebu Zer (Radiyallahü Anh)'In Fazileti
Hz. Sa'd B. Muâz (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti
Hz. Cerir B. Abdillah El-Becelî (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti
Bedîr Ehlinin Fazileti
Ensâr-I Kiram (Radiyalîahü Anhüm)'İn Fazileti
Abdullah Îbn-İ Abbâs (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti
12 — Haricîler Hakkındaki Hadislere Âit Bir Bab
13 — Cehmiyye'nin İnkâr Ettiği Şeylerin Beyânı Babı
14 — İyi Veya Fena Çığır Açanların Beyanı Babıdır
15 — İhmal Edilen Bir Sünneti İhya Edenin Beyânı Babı
16 — Kur'an-I Öğrenen Ve Öğretenin Faziletinin Beyânı Babı
17 — Âlimlerin Fazileti Ve İlim Talebine Teşvik Babı
18 — Bir İlmi Tebliğ Edenin Faziletinin Beyân Babı
19 — Hayra Anahtar Olanın Beyânı Babı
20 — İnsanlara Hayrı Öğretenin Sevabının Beyânı Babı
21 — Arkasında Gidilmekten Hoşlanmayanın -İn Beyânı Babı
22 — İlim Talipleri İçin Tavsiye Beyan Babı
23 — İlimden Faydalanmak Ve Onunla Amel Etmek Babı
24 — Kendisine Sorulan Bir Bilgiyi Gizleyenin Beyânı Babı

MUKADDİME

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla
Salât ve selâm Efendimiz Hz. Muhammed'e, Âline, Ashabına ve sevenlerine olsun.

1 - Resûlullah Csallallahü Aleyhi Ve Sellemvin Sünnetine İttiba' Etmenin Gerekliliğine Dair Varid Olan Hadisler Babı

Sünnet, Arab dilinde yol- tabiat siret gibi mânâlara gelir. Burada ise şu iki İstılahı mânâya muhtemeldir:
1. Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemVin gittiği yol. Bu yol din yolu olduğuna göre Sünnet, gerek Kur'an-ı Kerimle ve gerekse Hadîs-i Şeriflerle sabit olan tüm Şer'î hükümlerin gösterdiği yol olmuş olur. Bu mânâda Sünnet'e ittiba, bu yolu izlemek ve ondan sapmamaya dikkat etmek demektir.
2. Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'in akvalî(sözleri), ef ali (işledikleri) ve takriri (gördüğü veya duyduğu bir duruma karşı susması) nın tümü anlanunacbr.
Bilindiği gibi Edille-i Şer'îyye (Şer'-i Şerif kaynakları), Kitab, Sünnet, İcma' ve Kiyâs-ı Fukaha olmak üzere dörttür. Sünnet kelimesi burada Şer'î delil mânâsında kullanılmış olur.Sünnet'e İt-Tiba' da farz, vâcib, sünnet, mubah, haram ve mekruh gibi mükellefin fiillerine medar olan Şer'î hükümlerin muktazası ile amel etmek mânâsına gelir.
Bu babta geçen hadîsler, Sünnet kelimesinin her iki mânâsına uygundur. Yalnız 11 numaralı hadis ve onun sonunda Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından okunduğu rivayet edilen En'am suresinin 153'üncü âyeti ilk mânâya daha muvafık olur.
Sünnet kelimesi ister tüm dinî hükümler, ister Şer'î delillerin biri olarak alınmış olsun, sahih hadislerin tesbiti yolunda ele alınan bir Hadis kitabına Sünnete İttiba Babı ile başlamış olması cidden çok yerinde ve güzel bir iştir.
Bu bâbm Sünnet kelimesinin ikinci mânâsı ile olan yakın münâsebeti izahtan varestedir. İlk mânâsı ile olan yakın alâkasına gelince, gerek Kitâb ve gerekse Hadisle sabit olan bütün Şer'i hükümleri öğrenmek isteyenler, hadislere muhtaçtır. Zira hadisler, Kitab'ın açıklaması durumundadır, denilebilir. Aşağıdaki Nazm-ı Celil bu gerçeği ifâde eder.
«...ve sana da Kur'an'ı indirdik ki, kendilerine indirilmiş olan emir ve nehiyleri insanlara açıkça anlatasm...» (Nahıl 44)

Görüldüğü gibi Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Kur'-ân-ı Kerîm'de bulunan bir kısım mücmel âyetlerin hükümlerini beyan etmek ve açıklamakla görevli olduğu, bu âyet-i celile ile anlaşılıyor Bu itibarla hadisler, Kitab'ın bazı mücmel hükümlerin izah ve tefsiri durumundadır. Bu nedenle Kitab, Şer'î hükümlerin kaynağı olarak, yeterdir, Sünnet-i Nebeviyye kaynağına ihtiyaç yoktur», denemez. Mukaddime'nin ikinci babında bu konuya geniş yer verildiği için burada kısa keselim. [1]

1) ... Ebû Hüreyre[2] (Radiyallahu anh)'den:
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Size ne emrettimse onu alınız 1= ona sarılınız) ve sizi neden nehiy ettimse ondan vazgeçiniz.» [3]

İzahı

it»İ-Bazı hadîs âlimleri, «burada geçen emir'den maksad, yapılması mecburî olan farz ve vâciblerdir. Mecburi olmamakla beraber yapılması mükâfata vesile olan ve mendûp diye tabir edilen ibadetlere şümulü yoktur. Keza, hadiste geçen nehiy ile de haram kılman şeyler kasdedilmiş olup mekruhu kapsamıyor.» demişler ise de mute-med olan kavle göre emir ve nehiy kelimeleri umumî mânâda kullanılmıştır. Dolayısı ile emir, mendubu, nehiy de mekruhu içine alır.
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in hadisteki muhâtab-ları muayyen zatlar ise de bu gibi hükümleri belirli muhatablara inhisar etmeyip tüm mükelleflere yönelik olduğu hususunda âlimler ittifak halindedirler.
Bu hadis-i şerif Haşir suresinin 7'nci ayetinde geçen aşağıdaki İlâhi nazmın tefsiri gibidir.
= «...ve size Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mal vesaireden ne verirse onu alınız ye_sizi O Peygamber neden menet-ti ise hemen ona son veriniz..." [4]

2) Ebû Hüreyre (Radtyallahu anh)'âen :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Ben size bir şey teklif etmedikçe ve sizi bıraktıkça siz de beni bırakınız (=bana soru sormayınız). Çünkü sizden önceki (ümmet) ler, lüzumsuz yere Peygamberlerine çok soru sormaları, sonra da onlara muhalefet etmeleri yüzünden helak oldular. Bunun için ben size bir şey emrettiğim zaman ondan gücünüzün yettiğini yapınız ve sizi bir şeyden nehiy ettiğim zaman ona son veriniz.» [5]

İzahı

Hadiste geçen «Ben sizi bıraktıkça siz de beni bırakın» cümlesinden maksad, her hangi bir kayıtla kayıtlanmamış ve mutlak olarak Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından bildirilen emir ve yasakların kayıtlanması için O'na müracaat edilmemesidir. İlk bakışta sanıldığı gibi Peygambsr'e ilmî mes'elelerin sorulması yasaklanmıyor. Nitekim Sahihi Müslim'in «Babu Farzi'l-Hacci Merre-ten Fi'I-Ömri» babında ve Sahih-i Buharî'nin «El-Î'tisam» kitabında Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh)'den naklettikleri bu hadis-i şerif daha tafsilatlıdır. Mufassal olan metnin baş kısmı hadis'in maksadını açıklığa kavuşturuyor. Şöyle ki:
Buharı ve Müsli m'de sahih senedleri ile Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anh) 'den: Kendisinin şöyle söylediği rivayet edilmiştir.
«Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize irad buyurduğu bir vaazda:
«Ey Nas! Allah Taâlâ üzerinize haccı farz kıldı. Hac ibadetini ifa ediniz.» buyurdu. Bir sahabî[6]
Kâ'be'yi hac etme farziyeti her yıl için mi? diye sordu.
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu soruyu cevaplandırmadı. Adam sorusunu iki kere daha tekrarladı. Üçüncü defa sorduktan sonra Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır, her yıl için farz değildir. Eğer ben (bu soruya cevaben) evet deseydim her yıl hac etmek farz olurdu. Farz olunca da her sene hac etmeye gücünüz yetmeyecekti. Ben sizi kendi halinize bıraktığım müddetçe siz de beni kendi halime bırakın. Sizden evvel gelenler, hep soru sormaları ve netice itibariyle Peygamberlerine muhalefet etmeleri sebebiyle helak oldular. Size bir şey emrettiğim zaman ondan gücünüzün yettiği miktarı yerine getirin. Sizi bir şeyden nehiy ettiğim vakit de ondan sakınınız.» Buyurdular.
Tirmizi'nin «Babu kem farzü'I-Hac» bölümünde ve îbn-i Maceh'in «Babu Farzi'1-Hac» babında (2884 sayılı sırada) aldığı hadis-i şerifin Hz. Ali {Radiyallahu anh)'den rivayetleri şöyledir:Hz.A1i buyurdu ki:
«Oraya yol bulabilen insanlara, Allah için Kâ'be'yi haccetmek gereklidir...» (Al-i îmran 97)
âyeti nazil olup Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından tebliğ edilince Ashab-ı Kiram :
— Yâ Resûlullah, her yıl mı? hac yapmak farz kılındı! diye sordular. Resûlullah sustu. Ashab sorularını tekrarladılar. Resûlullah (Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır, her sene değil. Fakat ben evet diye cevap verseydim gerçekten her sene hac etmek gerekirdi.» buyurdu. Bunun üzrine şu ayet indi:
«Ey îman edenleri Öyle şeyleri sormayın ki, eğer size açıklanırsa sizi üzer ve eğer siz Kur'an indirildiği sırada sorarsanız onlar size açıklanır. Allah Taâlâ onları af etmiştir. Allah gafur ve halimdir.» (Maide 101)
Hadis-i Şerifin:
«Size bir şey emrettiğim zaman ondan gücünüzün yettiği miktarı yapınız» kısmını biraz açıklayalım :
Bu emir, önemli İslâm kaidelerinden olup içine sayısız hükümler girer. Meselâ: Bütün şart ve rükünlerine riayet edilmek suretiyle yapılması emredilen namazın bazı rükünlerine veya bir kısım şartlarına gücü yetmeyen mükellef, gücünün dahilindeki şart ve rükünlerle namazını kılmakla yükümlüdür. Gücünün yetmediği rükün ve şartlan yerine getirmekle me'mur değildir. Kıyam (= ayakta durmak) namazın bir rüknüdür. Kollan yıkamak abdestin bir rüknüdür. Ayakta duramayan veya kolları kesilmiş olan kişi bu rükünlerle yükümlü değildir. Çünkü buna gücü yetmez. Verdiğimiz örneğe benzer binlerce şer'î mes'ele hadisin bu genel kaidesiyle çözülür. Bu hadis «Gücünüz yettiği nisbette Allah'tan ittika edin...» (Teğabün 16) ayetinin bir nevi tefsiri gibidir. Zaten Cenâb-ı Hak kuluna gücünün yetmedği şeyleri teklif etmediğini ve dinde güçlüğe yer vermediğini aşağıdaki âyetlerde beyan buyurmuştur:
«Allah Taâîâ hiç kimseye gücünün yetmediği bir şey teklif etmez...» (Bakara 286)
*Ve sizin üzerinize dinde her hangi.bir güçlük kılmadı...» (Hac 78)
Hadis-i Şerifin:
«Sizi bir şeyden nehiy ettiğim zaman ondan vazgeçin, yapmayın» ifadesi gücün yetmesiyle kayıtlanmamıştır. Çünkü bir şeyi yapmak gücün dışında kalabilir ise de yapmamak öyle değildir. Bir şeyi bırakmak ona yanaşmamak ve ondan sakınmak insan gücünün dahilindedir. Ancak zaruret hâlinde murdarın etini yemek, tazyik ve tehdid altında küfrü mucip söz söylemek veya içki içmek gibi hususlar, bu şartlar altında olunca yasaklanmış menhiyyattan sayılmazlar. [7]

3) Ebû Hüreyre (Radtyallahu anh)'den yapılan rivayete göre Resûlullah (Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Her kim bana itaat ederse hakikatta Allah'a itaat etmiş olur ve her kim bana isyan ederse gerçekten Allah'a isyan etmiş olur...> [8]

İzahı

Bu hadis-i şerif'de Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e itaat, Allah'a itaat ve O'na isyan Allah'a isyan sayılmıştır. Çünkü Peygamber, Allah'dan aldığı emirleri halka tebliğ etmeye me'murdur. Onun tebliğ ettiği hususlarda O'na itaat edenler, aslında hakiki âmir olan Allah'a itaat etmiş olur. İsyan bakımından da durum aynıdır Bu hadis, Nisa suresinin aşağıda yazılı 80. ayetinin mealini ihtiva eder. Ancak şu fark var ki ayet-i kerîme Resûlullah'a isyan eden kişilerin raasiyetlerinden doğan vebalinin tamamen kendilerine ait olduğu ve bundan dolayı Resûlullah için her hangi bir sorumluluğun bahis konusu olmadığı, zira onun görevinin halkı günah işlemekten korumak olmadığı ve ona düşen hizmetin sadece Allah'ın emirlerini tebliğ etmek olduğu durumunu bildirmek amacını taşıyor.
«Her kim Peygambere itaat ederse muhakkak Allah Taâla'ya itaat etmiş olur ve her kim yüz çevirirse aldırma. — Çünkü seni onların üzerine (günahlardan) koruyucu olarak göndermedik.»
Âyet-i Celilenin mealini yukarıdaki hadis-i şerifin tercemesiyle karşılaştırdığımız zaman aralarındaki yakın münasebetleri görmek mümkündür.

Biz burada ayeti celilenin izahına girmiyeceğiz. Yalnız bir noktayı belirtmek lüzumunu hissediyorum. O da şudur:
Ayet-i Kerîme'de:
«Her kim yüz çevirirse ey Resul! sana uymaktan i'raz ederse aldırma. O, seni mahzun etmesin.» anlamını ifade eden ilâhî emir tefsir kitablarında beyan edildiği veçhiyle cihadın farz kılınmasından öncedir. Bilâhare inen cihad ayetleriyle bu tip insanlarla mücadele ve savaşma emri verilmiştir.

4) Ebû Ca'fer (Radtyallakü anh)fden, şöyle söylediği rivayet edilmiştir.
«îbn-i Ömer (Abdullah) (Radiyallahü anh), Peygamber (Sallal-Iahü Aleyhi ve Sellem)'den bir hadis işittiği zaman o hadis'i işittiği gibi aynen tutardı. Onda ifrat ve tafritte bulunmazdı.» [9]

İzahı

Bu hadis, Sihah-ı Sitte sahiplerinden yalnız Musannifin rivayet
ettiği hadislerdendir.
Abdullah İbn-i Ömer [10](Radıyallâhü anh) hazretleri hadislere ittiba etmekle meşhur idi. Tirmizi' nin rivayet ettiğine göre Şam halkından birisi Hacc-ı Temettü' (önce yalnız ömreye niyetlenip onu ikmal ettikten sonra hac yapma) şeklini ona sorup bu şekil haccın caiz olduğu yolunda cevap alınca,Şam'h şahıs Ona «Baban hacc-ı Temettü'ü yasaklamıştı» diye karşılık veriyor. Bunun üzerine İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) adama şu soruyu yöneltiyor :
— Söyle bakalım! Eğer babam temettü' haccını yasaklarsa ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) temettü' haccını bizzat yapmışsa babamın emrine mi uyulacak yoksa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri mi tutulacaktır? diyor. Adam :
— Elbette Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri tutulacaktır, diye cevap veriyor. Ibn-i Ömer:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in temettü' haccım yaptığı sabittir, diyerek fetvasını kesinlikle Resûlullah'a ittiba bağlıyor.
Tirmizi,bu olayı naklettikten sonra Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in temettü' haccım ifa ettiğine dair İbn-i Ömer' den rivayet edilen hadisin hasen sahih olduğunu söyler.
Hadis-i Şerife bağlılığı ile haklı olarak şöhret kazanan Ibn-i Ömer' in babasına nasıl muhalefet ettiği burada görülüyor. Hal-fcaıki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in temettü' haccım yaptığına dair olan hadis'in babasına ulaştığına ve o hadisten daha kuvvetli bir delil babasının elinde bulunmadıkça bu hadise muhalefet etmediğini bildiği halde babasının fetvası hilafına fetva veriyor ve bilinen bu hadis muvacehesinde babasının sözüyle amel etmenin uygun olmadığını rahatlıkla ifade ediyor.
îbn-i Ömer'in hadislerin inceliklerine riayeti hususundaki tutum ve davranışları hadis kitaplarında yazılı olup hadisçiler arasında meşhurdur. Sindi, îbn-i Maceh'in haşiyesinde bundan bir nebze bahsetmiştir. [11]

5) Ebü'd-Derdâ'[12] (Radıyallahu anh)'den :
Şöyle dediği rivayet edilmiştir : Biz fakirliği anlatırken ve ondan duyduğumuz endişeleri belirtirken, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp bu konuşmamız üzerine geldi ve :
«Fakir düşmekten mi korkuyorsunuz? Nefsim kudret elinde olan Allah Taâlaya yemin ederim ki, muhakkak surette dünya malı üzerinize akıtılacaktır. (bol bol verilecektir.) Öyle (zengin olacaksınız) ki servetten başka hiçbir şey her hangi birinizin kalbini hak yoldan sapitmıyacaktır. (Servetinin bolluğu kişinin hak yoldan inhiraf etmesine sebebiyet verebilecektir.) Allah Taâlâya yemin ederim ki, ben sizleri gecesi ve gündüzü apaydın olması bakımından eşit olan tertemiz gönüllere sahib olarak bıraktım.» buyurdu.
Ebü'd-Derdâ' diyor ki: «Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru söyledi. Vallahi gecesi ve gündüzü aydınlık olması bakımından eşit olan tertemiz gönüllere sahib olarak bizi bıraktı.[13]

İzahı

Hadîs-i Şerifte geçen gündüzden maksat bolluk ve ferahlık halidir. Geceden maksat ise fakirlik ve sıkıntı durumudur. Gecesi ve gündüzü eşit olan gönüllerden maksad da gerek bolluk ve ferahlık zamanında ve gerekse sıkıntı ve yokluk zamanında, daima hakka bağlı ve haksızlığa eğilmekten çok uzak duran pak ve nezih müs-lümanların kalbleridir.

6) Kurret b. Eyas (Radtyallahu anh)'den : [14]
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
-Benim ümmetimden, daima Allah Taâlâ tarafından desteklenen ve onlara yardımcı olmayan halkın zarar veremiyeceği bir cemâat kıyamet kopuncaya kadar hiç eksik olmayacak (Ümmetim içinde daima böyle bir taife bulunacak) tır.» [15]

İzahı

Bu hadis-i şerif, İslâm âleminde Allah Taâlâ'nın sevgi ve yardımına mazhar olan bir cemaatın her devirde bulunacağını ve kıyamete kadar bu halin devam edeceğini müjdeliyor.
Bu cemâatin Allah Taâlâ tarafından alacakları yardımı: «Münkirlere karşı kullandıkları susturucu hüccetler, hak ve hakikatları isbatlayıcı burhanlar ve ikna edici deliller» diye yorumlayan hadis âlimlerine göre bu cemaat ilim ehlidir. Yardım ve desteği kılıçlar, mızraklar ve benzeri silâhlar ile açıklayanlara göre ise; bu cemaat gazilerdir. Yetkili âlimlerin çoğu birinci görüştedirler. İbn-i Mâ-ceh de hadis-i şerifi bu konuya almakla ilk görüşe temayül etmiş oluyor.
El-Hâkim, Ulûmü'l-Hadîs adlı kitabında, îmam Ahmed b.HanbeI in bu taife hakkında şöyle söylediğini nakleder:
«Eğer bu taife hadis ehli değil ise hangi zümre olduğunu bilemem.» Kadı Iyâzda: «Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem). bu taife ile Ehl-i Sünnet ve'1-cemaatı ve hadis ehlinin mezhebine inananları kasdetmiştir», diyor. Buhari de Sahih'inde «Bu taife ilim ehlidir», demiştir. Imam-ı Suyûtî ise bu hadisi naklettikten sonra: «Bu taife ile müctehidler kaydedilmiştir. Çünkü mukallide âlim denmez. Bu hadis ictihad kapısının kıyamete kadar açık olduğuna delalet eder», diyor. İmam-ı Nevevîdebu taifenin muayyen bir zümre olmayıp, Allah Teâlâ yolunda hizmet eden mücahitler, fıkıhçılar, hadisçiler, tasavvufçular ve ma'rûfu emredip münkeri nehiyedenler gibi zümreler içerisinde dağınık halde bulunması muhtemeldir. Bu taifenin muayyen bir yerde ve toplu halde bulunmaları gerekli değildir. Muhtelif ülkelerde yek diğerinden ayrı olabilirler.» der. [16]
Hadis-i şerifte, kıyamet kopuncaya kadar böyle bir taifenin bulunacağını bildirmektedir. Kıyametten maksad asıl kıyamet olmayıp O'na yakın bir zamandır çünkü, hadislerle sabit olduğu veçhile kıyamet yaklaşınca esen bir rüzgâr ile beraber bütün mü'minlerin ruhları kabzedilecek, yer yüzünde ehl-i iman var oldukça asıl kıyamet kopmayacak. Ne zaman ki mü'min kimse kalmaz, hepsi vefat eder ve yer yüzü kâfirlerden ibaret olursa o zaman asıl kıyamet kopar. [17]

7) Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) şöyle söylemiştir: Resûlullah (SaUallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki;
-Ümmetimden bir taife daima Allah Taâlâ'nın enirine bağlı kalacak (= ondan katiyyen ayrılmıyacak)tır ve kendilerine muhalefet edenler, onlara zarar veremiyecektir.» [18]

İzahı

Bu hadis-i şerifte de Ümmet-i Muhammediyyeden bir grub'her devirde İslâm dinini ve Şer-i şerifi dosdoğru ve tam manasıyla yaşıyacak, yaşatacak, sünnet-i seniyyeyi ihya edecek, ehl-i küfür ile ci-had edecektir, diye îslâm âlemine müjde veriliyor.

8) Ebâ İnebe el-Havlânı (Radiyallahu anh) 'den şöyle demiştir: Ben Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Seltem)'den işittim, buyurdular ki:
«Allah Taâlâ bu dinin mensubl arını ilâhî emirlere itaat etme uğrunda çalıştıracak adamı daima onların içinden çıkarır. Böyle adamı eksik

etmez.» [19]

İzahı

Hadis-i Şerifin her devirde bulunduğunu haber verdiği rehber ve yönetici, her yüz yılda bir, çıkan Müceddid olabilir. Yâhud da halkı İslâmî yaşantıya, Allah'a itaat etmeye ve Resûlullah'm sünnet-i seniyyesine davet etme durumunda olan herkes kasdedilmiş olabilir.
Hadis-i şerifin ilk râvisi olan Ebâ İ.nebe' nin her iki kıbleye müteveccihen Peygamberin arkasında namaz kılanlardan olduğu, bu hadis'in senedinde İbn-i Mâceh tarafından rivayet edilmiştir. Sindi haşiyesi bu hadisin izahı bahsinde, bu zâtın adının Abdullah olduğunu bir rivayete göre de Ammar olduğunu belirttikten sonra E1- Bağavî'nin Mu'cem adlı eserinde bu zatın Muâz b.Cebel' in arkadaşı olduğunu ve Resûlullah hayatta iken müslüman olduğunu ifade ettiğini söyler. Sindî bu arada Ebâ înebe' nin peygamberi gördüğünü inkârla ancak Tabiilerin ileri gelenlerinden olduğunu söyleyenler de vardır, diyor.

9) Şuayb [20] (Radiyallahu anh)'den, şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Muâviye [21](Radiyallahu anh) irad ettiği bir hutbede:«Alimleriniz nerededirler, âlimleriniz nerededirler? (söyliyeceği sözlerin âlimlerce doğrulanması için bu soruyu yöneltiyor) Ben Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den işittim buyuruyordu ki:
«Kıyamet ancak ümmetimden bir taife, insanlara galip olduğu halde kopacaktır. Bu taife ne kendilerine yardımcı olmayanlara nede yardımcı olanlara bakmıyacaklar (onların davranışlarına ehemmiyet vermiyecekler) dır.»

10) Sevbân (Radiyallahu anh)'den :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Benim ümmetimden, hak üzerinde, düşmanlarını yener ve muhaliflerinden zarar görmez bir cemaat, Allah (Azze ve Celle) 'nin emri (kıyamet günü) gelinceye kadar eksik olmıyacaktır.» [22]

İzahı

Bu hadis-i şerifte geçen kıyamet gününden maksadın ne olduğu 6 nolu hadis-i şerifin izahında geçtiği için oraya müracaat edilebilir, îmam-ı Süyûti, altıncı hadisin izahında belirttiğimiz veçhiyle 6 ve 9 nolu hadislere dayanarak ictihad kapısının açık olduğu görüşünü savunmuştur. Hanbe1i mezhebine mensup âlimlerin çoğu ve onların dışında kalan bazı âlimler bu hadislere istinaden her zamanda müctehidlerin bulunmasının gerekli olduğu ve herhangi b»r zamanın müctehidsiz kalmasının caiz olmadığını söylemişlerdir.Cumhur-ı Ulemâ ise zamanın müctehidsiz kalmasının caiz ve mümkün olduğu görüşünü benimsemişlerdir.Cumhur'un delillerinden birisi şudur:
Buharî, Müslim ve diğer sahih hadis kitap sahiplerinin «Kitabü'1-İlim» bahsinde ve musannifimizin 52 numarada rivayet ettikleri aşağıdaki sahih hadis-i şerif, ilmin kalkacağını, âlimlerin tükeneceğini, cahillerin âlimlerin yerlerine geçirileceklerini bildiriyor, îlim ve âlimlerin yokluğu ictihad ve müctehidin yokluğunu gerektirir. Su halde bir zamanın müctehidsiz kalması mukadderdir. [23]
= Abdullah b. Amri'bni'1-As (Radiyallahu anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Settem)'den (Veda haccında) işittim. Buyurdular ki:
-Allah Taâlâ ilmi, kullarının göğüslerinden söküp çıkarmak suretiyle değil, âlimlerin ruhlarını kabzetmek suretiyle alıp neticede hiç bir âlim bırakmayınca halk bir takım cahil kimseleri kendilerine reis kılarlar. Bunlara dînî sorular sorulur. Bu cahiller de bilmedikleri halde fetva vermeğe girişirler. Dolayısıyla dalalete düşerler. Halkı da dalalete sürüklerler.»

11) Câbir b. Abdillah (Radiyallahu anh)Jâen şöyle söylediği rivayet
edilmiştir:
Biz peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idik. Bir çizgi çizdi. O'nun sağına ve soluna da ikişer çizgi çizdikten sonra mübarek elini ortadaki çizginin üzerine bırakıp; «Bu, Allah'ın yoludur» buyurdu. Sonra bu ayeti okudu:
«Gerçekten bu benim dosdoğru yolumdur. Artık O'na uyunuz. Başka yollan takip etmeyiniz. Sonra bunlar sizi Allah Taâlâ'-nm yanından ayırır...» (En'am 153) [24]

İzahı

Bu ayeti cehle ve hadis-i şerifte işaret edilen Allah'ın yolu Kur'-an-ı Kerim ve Sünnet-i Seniyye'nin göstermiş olduğu din yoludur. Mü'minlerin, bütün durum ve davranışlarında, söz ve yaşantılann-da bu doğru ilâhi yolu takip ile mükellef oldukları ayette apaçık olarak bildirilerek buyuruluyor ki; Ey Resûlullahın ümmeti! Artık siz de bu dosdoğru yolu izleyiniz. Bütün imkân ve gayretlerinizi bu yolu takip etmeğe harcayınız. Sakın başka yolları izlemeyiniz. İslâm dinine aykırı batıl ve dalalet yollarına girmeyiniz. Aksi takdirde Allah Taâlâ'nm sizler için seçmiş olduğu dosdoğru ve mutluluk hedefine ulaştırıcı Sırat-i Müstakim'den ayrılır da sapıklıklara dü-şüverirsiniz.
Resûlullah (Sallallahü Alehyi ve Sellem)'de ilk çizdiği çizginin sağ ve solunadört çizgi çizmekle ve bu gerçekleri ifade eden ayet-i celileyi tilâvet buyurmakla İslâm dininin ve bu dine sülük edenlerin durumunu belirtmiş oluyor ve müslümanlarm sırat-ı müstakimden en ufak bir inhirafa meydan vermemelerinin lüzumuna, dalalete götürücü yolların görünüşte doğru yola çok yakın olup O'na benzediği için az bir dikkatsizlik yüzünden bile batıl yollara saplanma tehlikesine dikkatleri çekmiş oluyor. [25]

2 — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Hadîsine Tazim Ve Ona Muarız Olanı Tehdid Babı

12) El-Mikdam b. Ma'dîkerib el-Kindiy (Radiyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Süslü tahtına —koltuğuna— yaslanmış adama, benim hadislerimden birisi okunur da o (kişi)nin, vaziyetini hiç bozmadan «Bizlerle sizler arasında Allah Teâlâ'nm Kitabı vardır. Ondan bulduğumuz helâl şeyleri, helâl sayıyoruz, haram olarak bulduğumuz şeyleri de haram kabul ediyoruz.» (Yani bu hadis Kur'an'da bulunan hükümlerin dışındadır. Onun için bu hadise itibar etmeyiz.) diyebilme zamanı yaklaşmıştır. Sizleri ikaz ediyorum! (Kur'an-ı Kerim'-de bulunan bütün hükümler haktır.) Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haram kıldığı şeyler Allah Taâlâ'nm haram kıldığı şeyler gibidir. (Kitab ve Sünnet arasında bir ayırım yapılamaz.)» [26]

İzahı

Hadis-i şerifin baş kısmı hadisi dinleme âdabına riâyet etmemeği kınıyor. Hadis-i şerifi dinliyenin edebli, saygılı, inançlı bir tarzda ve kendine bir çekidüzen vermek suretiyle dinlemesinin lüzumuna işaret ediyor.
Hadisin son kısmı da dînî kaynak olması bakımından hadislerin ayetler hükmünde olduğunu, mü'minlerin dikkatini çekerek bildiriyor. Çünkü gerek ayetleri ve gerekse hadisleri tebliğ eden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Hepsini O'ndan alıyoruz. Hakikatte ise Resûlullah'm tebliğ ettiği bilumum hükümler ilâhidir. Şâri Hakiki Allah Taâlâ'dır. [27]

Hadisten Çıkarılan Hüküm

Hadis-i şeriflerle amel etmek ve onlara tâbi olmak mecburiyeti vardır.Hattabî diyor ki:Kur'an-ı Kerim'de bulunmayan mes'e-lelerde sünnet-i seniyye'ye muhalefet etmenin tehlikesi bu hadis'te belirtiliyor, gerekli ikaz yapılıyor. Haricîler ve Râfızîler, Kur'an'ın zahirini tutup O'nun beyanı mahiyetindeki sünneti terket-tiler Bu yüzden şaşırıp dalalete düştüler.Hattabî,sözlerine devamla diyor ki: Bir sahih hadise rastlandığı zaman, Kur'an'da bulunmayan bir hüküm ifade eder gerekçesiyle red edilemiyecektir. Çünkü sabit olan hadis'in kendi başına hüccet olduğu bu hadis-i şeriften anlaşılıyor.

13) Ebu Râfî'[28] (Radiyallahu anh)ıden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :

«Herhangi birinizi tahtına koltuğuna yaslanmış olup benim emrettiğim veya yasakladığım bir husus ona intikal edince (umursamadan) bilemem (Kur'an'dan başka bir şey tanımam ve tabi olmam) Biz Kitabullah'da ne bulduksa ona tâbi olduk.(Artık hadîse tâbi olmayız) söyler durumda bulmıyayım.»

14) Âişe (Radiyallahu anhâ)'<\an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
Kim bu dinden olmayan bir şeyi onda ihdas ederse onun îcat ettiği şey merdûd ve batıldır.» [29]

İzahı

Bu hadîs-i şerifi Buharî Sulh kitabının 4. babında,Müs-1im de Kadâlar kitabının 8. babında almışlardır. Diğer sahih ki-tablarda da mevcuttur. İbn-i Mâce'nin Sindî adlı haşiyesinin müellifi bu hadis'in izahında, Masâbîh şârihi El- Kadı_dan naklen şöyle der:
Kim, Kitab ve Sünnette bulunan açık veya kapalı bir delile dayanmayan bir re'yi (görüşü) İslâm dinine sokmak isterse o re'yi reddetmek, onun bâtıl olduğunu bildirmek müslümanlara düşen vacip bir görevdir. Hiç kimse o re'ye tabi olamaz, onu taklid edemez.
îmam-i Nevevî de Müslim'in şerhinde bu hadisi izah ederken şu rivayeti de alıyor:
«Kim, hakkında emrimiz olmayan bir amel işlerse, o ameî batüdır.»
Daha sonra diyor ki, bu hadis, İslâm dininin muazzam kaidelerinden ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cevami-i Kelim'lerindendir. Çünkü dine sokulmak istenen her türlü icadlan ve bid'atları reddediyor. Hele ikinci rivayet daha açıktır. Zira geçmişten devam edegelen bir bid'ata bağlanan inatçı adama ilk hadis-i şerif gösterildiği zaman, «Ben bunu icad etmiş değilim», diye kaçamaklı'cevap verebilir. Fakat ikinci rivayete karşı hiç bir şey söyliyemez.
Camiü's-Sağir'in şârihi El-Azizî, bu hadisi açıklarken, Edille-i Şer'iyye olan Kitab, Sünnet, İcma' ve Kıyas-ı Fukaha'dan bir mesnede dayanmadan dine sokulmak istenen şeyler merduttur, geçersizdir, der. [30]

15) Abdullah b. Zübeyr (Radtyallahu anh)'den:
Şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ensar'dan bir adam Harre denilen mevkideki hurmalıkları suladıkları su arklarından ve su nöbetinden dolayı Peygamber Sallâllahü Aleyhi ve Sellemî'e Zübeyr b, Avvam aleyhinde şikâyette bulundu. (Bu arklardan geçen su önce Zübeyr'in hurma bahçesine varıyordu. Sonra da şikâyetçi Ensarî'nin tarlasına uğruyordu. Bir defa Zübeyr hurmalığını sulamak üzere suyu tuttuğu sırada) müşteki ona :
— Suyu serbest bırak ki bize gelsin, diye talepte bulundu. Fakat Zübeyr, kendi tarlasını sulamadan suyu bırakmak ve nöbetini ona vermekten imtina edince iki taraf Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mes'elelerini intikal ettirdiler. Resûlullah'm huzurunda isteklerini karşılıklı olarak arz ettiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Zübeyr! Tarlanı sula sonra suyu komşuna salıver.» buyurdu. Müşteki hiddetlenerek:
«Zübeyr, halan oğlu olduğu için mi?» demek suretiyle Resûlullah' tarafgirlikle itham etmek istemişti. Bu sözden üzülen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzü değişti. (Çünkü fahr-ı Kâinat efendimize tarafgirlik ithamı ile büyük bir saygısızlıkta bulunmuştu.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Zübeyr, tarlanı sula sonra suyu hapset, tâ ki, su hurma ağaçlarının köklerine erişsin, (su hakkını tam mânası ile kullan)» buyurdu.
Ravi demişti ki: Zübeyr şöyle dedi:
«Vallahi öyle sanıyorum ki şu ayet bu olay hakkında indi.»
Hayır (Resulüm), Rabbime yemin olsun onlar (mü'miniz diyenler) aralarında çıkan anlaşmazlıkta seni hakem yapıp sonra verdiğin karardan hükümden nefislerinde hiç bir güçlük duymaya-rak tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar. (Nisa suresi, ayet: 65) [31]

Hadis-İ Şerifin İzahı

Kütüb-i Sitte sahiblerinin muhtelif bahislerde zikrettikleri bu hadisin ihtiva ettiği hükümlerden birisi şudur:
Derelerde akan ve «Mubah Nehirler» denilen sulardan halk nöbet usulü ile istifade eder. İstifadede nehrin akışı takip edilerek yukardan başlamak suretiyle tarlalar sulanacaktır. Nöbeti gelen tarla sahibi kendi tarlasını suladıktan sonra suyualt tarâfındakikomşu-suna bırakır. O da sulama işini bitirince altındaki komşu tarlaya suyu salıverecektir. Bu durumda, görüldüğü gibi bir üstekinin, sulamada öncelik hakkı vardır.
Hadiste önce sulh yolu ile sonra şer'î hakka dayalı hüküm ile hasımlar arasındaki ihtilafın halli öngörülüyor. Şöyle ki:
İki hasım müracaat ettiklerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başlangıçta Zübeyir [32](Radiyallahü anh)'in hasmının biran önce tarlasını sulayabilmesi için Zübeyr (Radiyallahü
anh)'in asgari ihtiyacını gidermesi ile yetinüerek sulh yolu ile aralarındaki nizaı gidermek istemişti. Onun için
Zübeyr'e «Tarlanı sula sonra suyu komşuna salıver.» emri verildi. Ensarinin vaki itirazı üzerine tarafların normal haklarını kullanmalarını hükme bağlayan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz.Zübeyr'e,örf ve adete göre kana kana su hakkını tam kullandıktan sonra suyu bırakmasını emretmişti.
Hz. Zübeyr' in hasmının ismi hadiste geçmiyor. Onun kimliği hakkında değişik rivayetler vardır. Fakat hiç bir rivayet kesinlik ifade etmediği için kimliği vuzuha kavuşmamıştır. Bunun kimliği, vaki itirazla işlediği saygısızlık veya içine düştüğü hata dolayısı ile teşhir edilmesin diye kapalı tutulduğu ihtimali vardır. Dâvanın bir tarafım teşkil eden ilk ravî Hz. Zübeyr olsun diğer râviler olsun ondan-Ensarî diye bahsederler.
Ensarî diye tâbir edilen bu şahsın sahabî olup olmaması hususu da açıklık kazanmamıştır. Bir sahabinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmüne itiraz etmesi pek düşünülmediği için bazı âlimler ve rivayetler onun münafıklardan olduğu yolunda bilgi verirler. İbn-i Maceh'in Sindî adlı haşiyesinin müellifi: «Bu adamın münafıklardan olması muhtemeldir. Ensar kabilesine mensup olduğu için Ensarî diye anılmış olabilir», diyor. Sindî daha sonra bu şahsın sahabi olduğu ihtimali üzerinde durarak, Nesaî'nin bu adamın Bedir savaşında hazır bulunduğunu rivayet ettiğini ifade eder.Buharı de Sulh kitabında :
«İ'tiraz eden şahıs Ensardandır. Bedir savaşında bulundu.» mealinde kuvvetli bir rivayette bulunuyor.
Hz. Zübeyr (Radiyallahü anh) 'in, rivayet ettiği bahis konusu hadis metninde, hasmından, Ensarî diye bahsetmesi ve hasmının Peygamber'e, Yâ Resûlullah diye hitab etmesi onun sahabîlerden olduğu ihtimalini kuvvetlendiriyor.
Müs1im'in şârihi Nevevî de :
«Bir insan bugün böyle bir söz sarfederse onun hakkında mür-ted'in hükümleri tatbik edilir. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in bu şahsı cezalandırmaması âlimlerce şu şekilde yorumlanıyor:
Hâdise, İslâm dininin yeni çıktığı zamana rastlıyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halkın İslama ısınmasına çalışıyordu. Her olayın iyi bir şekilde halledilmesi gerekiyordu. Bunun için o şahıs hakkında cezaî hüküm tatbik edilmemiştir», diyor.

16) İbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiş:
«Kadınları mescidde namaz kılmaktan menetmeyiniz.» (Bunun üzerine) İbn-i Ömer (Abdullah'ın bir oğlu, bir rivayete göre ismi Vakid'dir.) babasına: 'Biz kesinlikle onlara mani olacağız, deyince îbn-i Ömer çok kızdı ve ona dedi kii 'Ben sana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini okuyorum sen: 'Biz kesinlikle onlara mâni oluruz' dersin... dedi.» [33]

İzahı

Bu hadis-i Şerifi Buhari, Cum'a kitabının 12. Babında, Müslim de Namaz kitabının 29. Babında zikrediyorlar.
Bu hadis-i şerif kadınların mescidlere gitmelerine cevaz veriyor. Bu cevazın geceye mahsus olduğuna dair bir kayıt da yoktur. Kadınların namaz için mescidlere gitmeleri hakkında yukarıda zikrettiğim bablara Buharî ve Müslim müteaddit hadisleri almışlardır. Bazı hadislerde gece kaydı var. Buharı' nin yukarıda yazılı babında İbn-i Ömer' den rivayet edilen başka bir hadis-de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in şöyle buyurduğu naklediliyor :
«Geceleyin mescidlere gitmek için kadınlara izin veriniz.»
Müslim de aynı babda yine İbn-i Ömer' den şu hadisi rivayet ediyor:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Geceleyin mescidlere gitmek üzere kadınların evden çıkmalarına mani olmayınız.»
Bazı rivayetlerde «Geceleyin» kaydı bulunduğu için bir kısım hadis âlimleri, İbn-i Mâceh'in buraya aldığı rivayetteki metinde olduğu gibi kayıtsız olan (geceleyin kaydı olmayan) hadisleri kayıtlı olan hadisler gibi yorumlamışlardır. Yani kadınların geceleyin mescidlere gitmeleri engellenmemeli, fakat gündüz menedilebi-lir demişlerdir. Ehl-i üsk-u iücûr akşam, yatsı ve sabah namazı zamanında sefahat veya uyku ile meşgul oldukları için kadınlar rahatlıkla mescidlere gidebilirler. Fakat gündüz öğle ve ikindi zamanı bu rahatlığı bulamazlar. Onun için yalnız geceleyin camiye çıkmaları caiz kılınmıştır, diye yorumda bulunurlar.
Bir kısım hadis âlimleri ise, geceleyin kadınların evden çıkmaları gündüze nisbeten daha çok şüphelere yol açar. Geceleyin çıkmaları tecviz edildiğine göre, gündüz de çıkmalarına izin verilmiş sayılır. Zaten bazı rivayetlerde (îbn-i Mâceh'in rivayeti gibi «gece» kaydı yoktur. Kayıtsız olan bu rivayetleri olduğu gibi kabul etmek gerekir, derler. [34]
Müs1im'in yukarıda anılan babmdaki hadisleri açıklayan şârih Nevevî de diyor ki:
Bu babda geçen hadislerden kadınların mescidlere gitmelerine
mâni olunamıyacağı açıkça anlaşılıyor.Ancak âlimlerin hadislerden aldıkları şu şartlara riayet edilirse gitmeleri engellenmez. Aksi takdirde gitmeleri caiz değildir. [35]

Şartlar

1. Güzel koku sürünmeyecekler
2. Süslenmiyecekler
3. Sesi duyulan bilezik ve benzeri zinet eşyasını takınmış olmayacaklar
4. Pek kıymetli elbiseleri giyinmiş olmayacaklar
5. Erkeklerle karışık gidip gelmiyecekler
6. Erkeklerin şehvet duygusunu tahrik edecek genç yaşta ve benzeri durumda olmayacaklar
7 . Yolda sarkıntılık gibi herhangi bir tehlike olmayacak[36]Bu şartlara tam mânasiyle riayet edildiğinde kadınlar (evli ve câriye hariç)mescidlere gitmelerine mani olmak haramdır. Evli kadınlara ve cariyelere kocalarının ve efendilerinin mani olmaları ise tenzihen mekruhtur. [37]
Burada kadınların mescidlere gitmeleri hususunda Hanefî ve Şafiî mezheb görüşlerini kısaca belirtmek uygun olur, mülâhazası ile kısaca anlatayım:
Hanefi mezhebine göre; kadınların mescidlere gitmeleri mekruhtur. Ancak İmam-ı A'zam'a göre şehvet edilmeyecek yaşa varmış ihtiyar kadınların öğle, ikindi ve Cuma namazına gitmeleri mekruh değildir. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre böyle kadının geceleyin de mescide gitmesi mekruh değildir. [38]
Şafiî mezhebinde ise İmam-ı Nevevi' nin de yukarıda zikrettiği şartlar tahakkuk ettiği takdirde kadınların mescidlere namaz için gitmeleri caizdir. Fakat evde namaz kılmaları efdaldır. Kadın şehvet edilecek yaşta ise, veya bu yaşta olmamakla beraber süslenmiş veya güzel kokular sürünmüş ise camiye gitmeleri mek-JFuhtur. İmam veya naibi onlara mani olabilir. Kadının kocasından veya velisinden veyahut cariye olup efendisinden izin almamış ise veya izin almakla beraber bir fitne korkusu varsa camiye gitmeleri haramdır. [39]

17) Abdullah bin Mugaffel[40] (Radiyattahu anh)'âen rivayet edildiğine göre yeğeni (erkek kardeşinin oğlu) onun yanında oturuyordu. Yeğeni sapan ile fiske taşını attı. Abdullah onu taş atmaktan menetti ve dedi ki :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sapanla fiske taşını atmayı yasakladı ve :
«Sapanla atılan taş ile av avlanmaz, düşman da yaralanmaz kırılmaz- öldürülmez ve muhakkak diş kırar, göz yaralar çıkarır.» buyurdu.
Abdullah'ın yeğeni tekrar sapanla taş atınca Abdullah ona:
«Ben sana Hesûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sapanla taş atmayı yasakladığına dair hadis-i şerif okuyorum sen yine taş atmaya başladın artık bundan sonra ilelebed seninle konuşmayacağım», dedi. [41]

İzahı

Bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği önemli şer'i hüküm Abdullah b. Mugaffel 'in «Bundan sonra ilelebed seninle konuşmayacağım» sözüdür.Demek ki,Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sünnet-i seniyyesine muhalefetle onun yasakladığı bir şeye İsrar ve devam eden kişiyi terketmek ve ona küs durmak caiz ve uygundur. «Mü'min kişinin din kardeşinden üç günden fazla küs kalması caiz değildir.» mealindeki hadis-i şerifin böyle bir dinî mes'eleden dolayı küs kalmaya şümulü yoktur.
Diğer bir Şer'î hüküm de «Bununla av avlanmaz.» buyuruğudur. Şu halde sapanla atılan fiske taşı ile vurulan ve öldürülen hayvan eti yenmez. Bu çeşit hayvan eti, yenmesi haram olan etler hakkındaki M a i d e suresinin 3. ayetinde geçen «Mevkûze» (sopa ve benzeri şeylerle vurulup öldürülen hayvan) kelimesinin şümulüne girdiği bu hadisle açıklanmış olur.

18) Kabîsa oğlu İshak,babası Kabîsa (Radiyallahu anhümâ)şöyle söylediğin rivayet etmiştir :
Nakîbü'l-Ensar (= Akaba görüşmelerinde Ensar'ın temsilcisi) ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (yakın) arkadaşı Ubâ-de b. Sâmit el-Ensârî (Radiyallahü anh) Bizanslarla yapılan savaşta Muâviye (Radiyallahü anh) ile beraber savaş seferine katıldı. Halkın, sikkeli altın paranın kesilmiş parçalarını Dinar (= kesilmemiş, sikkeli, altın para) lar ile mübadele ettiklerine, keza sikkeli, gümüş paranın kesilmiş parçalarını Dirhem (= kesilmemiş, sikkeli gümüş parallarla değiştirmekte olduklarına şahit oldu. (Bu mübadelenin tartı ile değil tane hesabı ile yapıldığını görünce) şöyle dedi >. Ey Nâs! Siz bu mübadale ile kesinlikle faiz yemiş olursunuz. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim: Buyurdular ki:
«Altını altınla mubayaa etmeyiniz. Ancak değiştirilmek istenen altınların her ikisi de (ağırlık ölçüsü ile) eşit ve peşin olsa... (bu şartla mübadele edebilirsiniz.)»
Muâviye (Radiyallahü anh), Ubade b. Sâmit [42](Radiyallahü anh)'in böyle söylediğini duyunca : 'Yâ Ebe'l-Velid! (Uba-de'nin künyesidir) Ben bu mübadelede bir faiz durumunu görmüyorum. Ancak değiştirilenlerin birisi veresiye olsa o zaman faiz olur,'
diye Ubade'nin fetvasına katılmadığını beyan etti. Ubade :
— Ben sana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın hadisini okuyorum. Sen de bana şahsî görüşünü anlatıyorsun. And olsun eğer Allah Teâla (bu savaştan) beni çıkarırsa, senin hakimiyetin altındaki bölgede seninle oturmıyacağım, dedi.
Ubade savaştan geri dönünce doğruca Medine'ye vardı. Halife Ömer b. Hattab (Radiyallahü anh), O'na: 'Neden buraya geldin. Ya Ebe'l-Velid?' diye geliş sebebini sorunca, Ubade (Radiyallahü anh) hadiseyi anlattı ve Muâviye (Radiyallahü anh) ile bundan böyle aynı bölgede oturmıyacağma yemin ettiğini beyan etti.
Halife O'na: Yâ Ebe'lVelid, ikamet ettiğin yere dön. Allah Teâla, senin ve emsalinin bulunmadığı yerin hayrını alsın', dedi ve
Muâviye'ye de şu mealde bir mektup yazdı:
'(Yâ Muâviye!) (Senin Ubade'ye hüküm etme salahiyetin yoktur. (Bahis konusu mes'elede) O'nun sözü (fetvası) doğrudur. Halkı O'nun beyan ettiği fetvaya yönelt. (Yani yukarda beyan edilen mübadele usulünde faizcilik vardır.[43]

İzahı

Bu konu , Faiz babında inşaallah etraflıca izah edileceğine göre burada izahat vermeye lüzum yoktur. Çünkü mevzuumuz, faiz mevzuu değil, Sünnete saygı hakkındadır. Bu olayda Ashab-ı ki-râm'ın dini hükümlerin beyanı hususunda nasıl bir söz hürriyetine sahip oldukları ve böyle durumlarda âmir - memur münasebetlerinin nasıl tâli derecede kaldığı görülmektedir. Allah Teâla cümlesinden razı olsun ve bizleri onların şefaatına kavuştursun, âmin.

19) İbn-i Aclân'm Avn b. Abdillah (Radiyallahü anküma)'dan rivayet ettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahü anh) şöyle buyurdu :
«Ben size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadis rivayet ettiğim zaman O'nun, hakka en uygun, hidâyete en iyi eriştiren ve

takvaya en yaraşan söz olduğuna inanın.»

20) Ebü'i-Bahterî'nin Ebu Abdirrahman Es-Sülemî'den rivayet ettiğine göre Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallahü anhiim) şöyle buyurmuştur :
-Ben size Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisini okuduğum zaman O'nun hadisinin hakka, hidayete ve takvaya en uygun, en liyakatli söz oldu&ûna inanın.» [44]

İzahı

Kütüb-i Sitte'den yalnız bu Sünen'de bulunan 19 ve 20 nolu yu-kardaki hadislerin metinleri (bir zamir durumu hariç) aynıdır. Fakat senedleri değişiktir.
Birinci senedeki raviler: Ebû Bekir b. el-Kallâd e1-Bâhi1î,Yahya b. Saîd, Şu'be, İbn-i Aclân, Avn b. Abdillah ve Abdullah b. Mes'ûd'dur. Allah Taâla hepsinden razı olsun, âmin.
İkinci seneddeki raviler ise, Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd, $u'be (son iki zat birinci senedde de geçer) . Amr b. Mürre, Ebü'l-Bahterî, Ebu Abdir-rahman Es-.Sülemi ve Ali b. Ebi Tâli b'dir. (Radi-yallahü anhüm). Müellifin Amr b. Mürre'ye ulaştırdığı 3. senedi de var onu belirtmedim.
Bu iki hadis-i şerif, sünnet-i seniyye hakkında müslümanlarm nasıl bir saygı, duygu ve inanç beslemelerinin gerekliliğini öğütlü-yor. Ehl-i İman, şuna inanmalıdır ki, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber en kolay yolu izlemiş, (kolaylaştırın, güçleş-tirmeyin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.) buyurmakla 'akip ettiği yolu göstermiştir. O'nun sünnet'i kolayca intibak edilebilen hükümleri ihtiva eder. Sünnet-i seniyye'de intibak edilemeyen veya intibakı güç olan bir hüküm yoktur. İnanmayan veya imanı çürük olanlara göre durum değişik olabilir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beşeriyet âleminin eşsiz mürşidi olduğu için mutluluğa, hakka ve ilâhi rızaya götürücü sırat-ı müstakim (dosdoğru yol) in tek rehberidir. Dolayısı ile gösterdiği yolu izleyenler gerçek hidayete erişmiş olurlar.
Keza, takvanın timsali olan yüce Peygamber'in sünnetine sarılanlar takvanın zirvesine ve en üstün şuuruna yükselmiş olurlar.
Netice itibarı ile bu iki hadisin Özeti şudur :
Peygamber'in hadisleri ilâhîdir, doğrudur, O sadece tebliğ edicidir. Eksiksiz ve ziyadesiz olarak insanlara iletir. Öyle ise O'nun sözleri ile amel etmek, saadet nazmedleri için zorunludur.

21) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Kıraat olunan hadisimi, koltuğuna yaslanmış (edep ve saygıya aykırı) olarak her hangi birinizin dinlemesini, sonra da okuyucuya t Sfen hadisi bırak, onun doğru veya yalan olduğunun anlaşılması için Kur'an'dan bir şeyler oku, dediğini katiyyen bilmiyeyim,(= sakın hiç biriniz hadislerime karşı böyle tutarsız ve saygısız davranış içerisine girmesin, böyle durumu bulmıyayım). Söylenen o güzel söz (hadis) i ben söyledi.[45]

İzahı

Bu son cümle Peygamber'in sözünün devamıdır. Saygısız şahsın söylediklerinin şiddetle reddi için kullanılmıştır.
Burda da sünnet-i seniyye'ye karşı gösterilmesi gerekli saygının önemi ve başka türlü davranmanın Peygamber'in nasıl bir azarına maruz kalmayı mucip olduğu açıkça belirtiliyor. (Birinizin şöyle yaptığını bilmiyeyim.) sözü anlıyanlar için büyük bir ihtar değil
22) Ebu Seleme'[46] (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Ebu Hüreyre (Radiyallahü anh), bir adama buyurdular ki:
«Ey yeğenim, ben sana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-JemJ'den hadis rivayet ettiğim zaman, sen ona karşılık olarak darb-ı meselleri anlatma.» [47]

İzahı

Bu hadis-i şerif Abdest bahsinde 485 numarada daha tafsilatlı olarak geçmektedir. İbn-i Maceh'in haşiyesi Sindi, bu hadisin izahında diyor ki:
Ebu Hüreyre (Radiyallahü anh) 'nin muhatabı İbn-i Abbas (Radiyallahü anh)'dır. Aralarındaki konuşma şöyle cereyan ediyor: Ebu Hüreyre (Radiyallahü anh) Resıüullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den,
«Ateşin te'sir edip değiştirdiği maddeden dolayı abdestinizi yenileyiniz (yani abdestiniz bozulmuştur, yeniden abdest almanız gerekir) »
Hadîsi rivayet edince, İbn-i Abbâs diyor ki,: (buna göre) Ateşte ısıtılmış su ile abdest almış olursak tekrar soğuk su ile abdest almamız mı gerekecektir? (yani anlattığın bu hadîse göre sıcak su ile alman abdest geçersizdir.)
Ebû Hüreyre, hadîsle kast edilen manayı şöyle açıklıyor:
Ateşte pişirilmiş yemeğin yenmesi, abdestin yenilenmesini gerektirir. Sıcak su ile alman abdestin yenilenmesi hadîste istenmemiştir.
Hadîste kast edilen manayı izah ettikten sonra Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh), İbn-i Abbâs'a yukarda ter-cemesini verdiğimiz hadisi söyliyerek, şunu demek istiyor: Hadis-i şeriflerden kastedilen-manaları iyice bilmeli, Re'ye dayalı sözlerle hadis-i şeriflere karşı çıkılmamalıdır. [48]

3 —Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemj'den Hadis Rivayeti Hususunda Tevakki (Sakınmak-Çekinmek Ve İthiyatlı Olmak) Babı

23) Amr b. Meymûn [49](Radiyallahü ankyâen şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
İbn-i Mes'ûd (Abdullah) (Radiyallahü anh) ile her perşembe günü akşamı buluşup görüşmeyi hiç kaçırmazdım. Her hangi bir şey hakkında hiç bir kimseye 'Kale Resülullahi (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem' dediğini işitmedim. Yalnız bir akşam 'Kale Resülullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' dedi. (Kendisinin bir hadis rivayet edeceği beklenirken susuverdi) ve hemen başını öne eğdi. Biraz sonra ona baktım ki (ne bakayım) gömleğinin ilikleri çözülmüş, gözleri yaşlarla dolup taşmış ve boyun damarları şişmiş vaziyettedir. Biraz sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (öyle) veya aşağı, yahut yukarı, ya da ona yakın yahut ta ona benzer buyurdu' dedi.[50]

İzahı

Abdullah İbn-i Mes'ûd Radiyallahü anh), Ashab'ın ileri gelen âlimlerinden olduğu gibi ilk müslümanlardan ve Peygamberin sohbetine hayatını vakfeden bir zat olduğu için hadis-i şeriflere vukufiyeti her türlü takdirin üstünde olduğu halde hadis-rivayetinde nasıl ihtiyatlı davrandığı ve bir hadis-i şerifte tek bir kelimenin eksik veya fazla olmasından doğacak mes'uliyetin ağırlığını ne derece düşündüğü bu hadis râvisi Amr b. Meymûn (Radiyallahü anh) tarafından tasvir edilmektedir.
Ebû Amr-i Şeybanîde demiştir ki: «İbn-i Mes'ud'un yanında bir yıl kaldım.Hiç Kale Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) demez idi. Bir ihtiyaç halinde dediği zaman vücudu bir titre-
tutardı ve «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle veyahut bunun gibi, yahut buna yakm buyurdu» derdi.
İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'un bu ihtiyatı ve titizliği O'nun az hadis rivayetine vesile olmuştur. Aynı zamanda O'nun bu vüce prensibi kendisinden ilim ve fazilet alan tilmiz (talebe) len ve bir çok muhaddis için gayet güzel bir ilmî düstûr haline gelmiştir.

24) Muhammed b. Sîrin [51](Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:Enes b. Malik [52](Radiyallahü anh), bir hadis rivayet edip bitirdiği zaman:
Yâhud da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibi, derdi. [53]

İzahı

Bu hadis-i şerifte Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) in, rivayet ettiği hadislerin lâfızlarında her hangi bir hata veya sehiv yapmış olduğu ihtimalini göz önünde tuttuğu, bunun ağır mesuliyetinin altından çıkması için hadis okuyuşu hitâmında yukarıda yazılı sözü söylemeyi itiyad haline getirdiği belirtiliyor. Burada, hem sahabîlerin hadis rivayetinde gösterdikleri ihtiyat ve tevakki derecesi ifade edilmiş oluyor. Hem de hadis rivayet ve okuyuşu ile iştigal edenlere ışık tutulmuş oluyor. Bunun için muhaddisler bir hadisi rivayet ederken, metnindeki kelimeler iyice hıfzedilmiş değil ise hadisin bitiminde Enes b. Malik'in kullandığı «Ev Kemâ Kal» C = yahut Peygamberin dediği gibi) cümlesini veya benzerini kullanırlar. [54]

Hadîsin yalnız mânasını rivayet etmek:

Hadisin metni aynen okunmayıp başka kelimeler karıştırılarak veya tamamen ayrı kelimelerle aynı manayı ifade etmek caiz midir? Bu konuda yetkili âlimler şöyle demişlerdir:
Hadis rivayet eden kişi, hadisin lâfızlarını, lâfızlardan kasdedi-ien manaları ve istenen mananın bozulma inceliklerini bilmezse, mâna itibariyle hadis rivayet edemiyeceği hususunda âlimler müttefiktir. Hadisi aynı lâfızlarla nakletmek mecburiyetindedir. Bu hususları bildiği takdirde bile Hadis, Fıkıh ve Usul âlimlerinden bir taifeye göre; mâna itibariyle hadis nakli caiz değildir. Diğer bir taife Resûiullah (Sallallahü Aleyh ve Sellem)'in buyurduğu hadisler için caiz görmemekle beraber Sahabîlerin ve Tabiin'in sözleri için mâna itibarı ile hadis nakline cevaz vermişlerdir.
Selef ve halef cumhur-ı ulema'ya göre gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in sözleri ve gerekse Ashab ve Tabîîn'in sözlerini, istenen manayı tam ifade ettiğine kesin kanaat getirmek şartıyle âlimlerin mana itibarı ile hadis rivayetini caiz görmüşlerdir.
İbn-i Mace h'in şerhi Miftahü'1-Hace müelifi bu hadis'in şerhinde, yukarıdaki malumatı verdikten sonra diyor ki: «Doğrusu da budur. Çünkü Ashab-ı Kiram ve Tabiin-i Fiham, aynı mes'ele hakkındaki bir hadis'i, muhtelif lâfızlarla ayrı ayrı rivayet etmişlerdir.»
Alimlerin (yukarıda) beyan edilen fetvaları, işitmek suretiyle hıfzedilen hadislere mahsustur. Te'lif edilmiş bulunan hadis kitaplarında yazılı hadis-i şeriflerde mânâya halel getirmese bile en ufak bir tebdilat, katiyyen caiz değildir. Rivayette veya yazılışta kesin bir yanlışlık vuku bulunsa gene kitap içinde bir tashihe asla girişilemez. Cumhur diyor ki, okuyucu doğrusunu rivayet etsin. Kitabı tashihe kalkışmasın. Kitabın ilgili sahifesinin kenarında yazacağı not ile durumu belirtsin.
Râvi veya okuyucu hadis'in bir kelimesinde tereddüt duyar da araştırmalara rağmen doğruluğundaki şüphesi giderilmezse Sahabîlerin yaptığı gibi o da hadis sonunda «Ev Kemâ Kal = yahut da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği gibi» ifadesini kullansın. [55]
Ravinin hadis metninde takdim, te'hir değişikliği yapması da ihtilaflıdır. Mana itibarı ile hadis naklini kabul edenler bu değişikliği de kabul etmişlerdir. Onu caiz görmeyenler bunu da caiz görmemişlerdir. Nevevî diyor ki: «Ravinin takdim ettiği kısım, tehir ettiği kısma bağlı değilse kesinlikle cevaz vermek gerekir.»

25) Abdurrahman b. Ebî Leyla [56](Radiyallahü anhyâen: Şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Biz Zeyd b. Erkam [57]{Radiyallahü anh)'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadis-i şeriflerinden bir şey anlatmasını rica ettik. Buyurdular ki:
«Biz artık yaşlandık, bizde unutkanlık baş gösterdi. Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve SellemJ'den hadis nakletmek de çok zor (mes'-uliyeti ağır) dır.» [58]

İzahı

Ashab nazarında hadis rivayetinin önemini Zeyd b. Erkâm (Radiyallahü anh) 'in cevabından da anlamak mümkündür. Bu öneme binâen az hadis rivayet etmeyi prensip edinen Sahabîler arasında Zeyd b. Erkâm bulunduğu gibi Ebû Bekr es-Sıddîk, Zübeyr b. el-Avvâm, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah veAbbas b. Abdi'l-Muttalib (Radiyallahü anhüm) ve emsali yüce sahabîleri de görüyoruz. Aşere-i Mübeşsere'den olan Said b. Zeyd hemen hemen rivayette bulunmamış gibidir.

26) Şa'bî[59] (Rahimehullahyden rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki:
«Ben İbn-i Ömer (Radiyallahü anhî ile bir yıl beraber oturdum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hiç bir hadis naklettiğini işitmedim.» [60]

İzahı

Ashab-ı kiram, hadis-i şeriflere büyük önem verirlerdi.«Hazır bulunanlar, benim dediklerimi burada bulunmayanlara tebliğ etsinler» hadis'i, onların iştiyakını kat kat artırmıştı. Fakat hadîsin sıhhatinin tesbiti için de büyük titizlik gösterirlerdi. Bir hadîsin sıhhat derecesinin anlaşılması için gerektiğinde aylarca araştırma ve yolculuk ederlerdi. Bu nedenle Ashab-ı kirâm'm çoğu Iklal'ı yani az hadis rivayet etmeyi tercih ederlerdi. Çok hadis rivayet eden sahabîler azdır. Hadis dilinde onlara Müksirîn (= çok hadis rivayet edenler) denir. 1000'den fazla hadis rivayet eden Müksirîn 7 zat olup 5374 hadis rivayet etmekle Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) birinci ve Ibn-i Ömer (Radiyallahü anh) de 2630 hadis rivayet etmekle ikinci olur. Bunlardan Enes b. Mâlik 2286, Hz, Âişe 2210,1bn-i Abbâs 1660, Câbir b. Abdullah el-Ensarî 1540 ve Ebû Sâid-i Hudrî 1170 hadis rivayet etmişlerdir. (Radiyallahü anhüm.)
Görüldüğü gibi İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) Müksi-rin'in 2'ncisi olmakla beraber, gerekmedikçe hadis rivayet etmediği Şa'bî (Radiyallahü anh) nin yukarda dediği gibi bir yıl beraber oturdukları halde onun hadis rivayet etmesini müşahede etmemiştir.
îbn-i Ömer (Radiyallahü anh) bir gün Kâ'be'yi tavaf ederken Ebû Şa'sa Cabir b. Ze.yd'e rastlayıp Ona -Sen Basra'nın fıkıhçılarmdansın. Tabii halk senden fetva sorar Fetvada dayanağın Kur'ari'm apaçık ayetleri veya sıhhati kesinlikle &abit sünnet olmadıkça sakın fetva vermiyesin. Eğer başka türlü hareket edersen hem sen helak olursun, hem başkalarını he-laka götürürsün» dediğini Ha-fız Zehebi Tezkiretü'1-Huf-faz'da naklediyor.

27) Tavus[61] (Rahimehullahyfan şöyle dediği rivayet edilmiştir:İbn-i Abbas (Radiyallahü anh) 'dan işittim. Buyurdu ki:
«Gerçekten biz (itina ile) hadisi hıfzederdik. Hadis de, Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den hıfzedilir. (Hıfz edilmesine önem ve kıymet verilmelidir.) Fakat siz hırçın deveye de uysal deveye de binmeye başlayınca [62] artık hadis almaya itimad etmek ve bellemek işi uzaklaştı.» [63]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radiyallahü anhümâ)'nın buyruğu iki şekilde yorumlanabilir.
1. Biz hadis râvilerinin sadakatma itimad eder, her râviden hadis alır, bellerdik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisleri gayet tabii hıfzedilmeye ve önem verilmeye, değer. Fakat halk hadis nakletme işinde ifrat ve tefrite, eksik ve fazla nakletmeye girişince ve bu durumda naklettikleri hadislerin doğruluğuna itimad kalmayınca artık onlardan hadis almak ve bellemek işi uzaklaştı, yanaşılmaz oldu.
2. Biz hadisleri belleyerek halka rivayet ederdik. Fakat halk hadislere gerekli önemi vermiyerek doğru yanlış rivayete girişmekle hiyanet etmeye başlayınca artık onlara hadis rivayet etmemiz uzak bir ihtimal halini aldı.
İkinci şekilde yorumlanınca, yalan, yanlış hadis rivayetinden halkın menedilmesi neticesine varılıyor. Fakat halkın hadis öğrenmemeleri manası çıkmıyor; Bilakis cehalet yüzünden fazla hata ve yanılmalara düşüldüğünden hadis nakletmek isteyen kimselerin köklü bir öğrenime mecbur oldukları anlaşılıyor. [64]
Müslim, bu hadisi Sahihinin Mukaddime'sine almıştır. Ayrıca aynı mealde daha mufassal rivayetleri de almıştır. Bunlardan birisi şöyledir:
Tavus (RahİmehullahY'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bu zat (yani Büşeyr b. Kâ'b), İbn-i Abbas (Radiyallahü anhüma) 'ya geldi ve ona hadîs rivayet etmeğe başladı. İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) kendisine:
— Şu ve bu hadise dön (yeniden oku)! dedi. Büşeyr de tekrarladı ve rivayete devam etti. İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) yine:

— Falan ve falan hadisi tekrarla! dedi. O da yeniden okudu ve İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) 'a şöyle dedi s
— Bilmiyorum; acaba okuduğum bütün hadislerimi tanıyıp kabullendin de yalnız bunu (tekrarlananı) mı tanımadınız? yoksa hiç birisini tanımadın da sadece tekrarlanmasını istediğin hadisleri mi kabul ettin?
— İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) ona s
— Gerçekten biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerine hadis uydurulmadığı müddetçe O'ndan hadis rivayet ederdik. Fakat halk serkeş ve uysal develere binmeye (yani insanlar iyi ve kötü her çeşit yola sülük etmeye) başlayınca biz O'ndan hadis rivayet etmeyi terk ettik, dedi.»
Bu rivayet, 27 numaralı îbn-i Mâceh hadisine ait be-yrn ettiğim 2'nci yoruma daha uygun olur kanaatmdayım.
Müs1im'in Mukaddime'ye aldığı bir başka hadis de şöyledir :
— Mücahid (Rakimehullah)'den rivayet edilmiştir ki:
Büşeyr el-Adevi İbn-i Abbas (Radiyallahü anhümaJ'ya geldi ve hadis rivayet etmeye başlıyarak : «Kale Resûlullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kale Resûlullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) = Peygamber şöyle söyledi böyle söyledi.) demeye girişti. Îbn-İ Abbas (Radiyallahü anh) ise onu dinlemiyor ve ona bakmıyordu. Biraz sonra Büşeyr:
— Yâ İbn-i Abbâs: Acaba ne için benim rivayet ettiğim hadisleri dinlediğini görmüyorum? Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hadîslerini sana naklediyorum sen dinlemiyorsun, dedi. İbn-i Abbâs:
— (Eskiden) bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği zaman gözlerimiz suratla ona yönelir, tüm kulaklarımızı ona verirdik. Fakat insanlar serkeş ve uysal deveye binince (yani hadislerin sıhhat durumunu dikkata almadan, rast-gele her çeşit hadisi rivayet etmeye girişince) biz de onlardan, hadisleri almaz olduk. Ancak (bilip) tanıdığımız hadisleri alırız, dedi.
Bu rivayetin de 27 numaralı hadisin ilk yorumuna daha muvafık düştüğü kanısındayım.

28) Şa'bî (Rafıimehullah)'âen:
Karaza b. Kâ'b[65] (Radiyallahü anh)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Ömer (Rdiyallahü anh) bizi Kufe'ye gönderdi. (Bizi yolcu ederken) Teşyi edip (Medine dışındaki) Sirâr denilen yere kadar beraberimizde yürüdü. Sonra 'beraberinizde buraya kadar ne için yürüdüğümü bilir misiniz?' diye sordu. Biz: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sohbetinde bulunduğumuz (sahabi olduğumuz) ve Ensar'dan olduğumuz içindir, dedik. Ömer {Radiyallahü anh) :
«Ben size bir hususu anlatmak için (buraya kadar) beraberinizde yürüdüm. Ve yürüyerek gelmekliğimin hatırı için (yapacağım tavsiyeyi) iyice belliyeceğinizi umarak yürüdüm. Siz ateşte kaynayan tencere gibi Kur'an için gönülleri fokur fokur kaynayan (yani Kur'an okumaya çok hararetli ve pek düşkün) bir kavme varıyorsunuz. Onlar sizi gördükleri zaman (problemlerinde sizleri hakem yapacakları, bütün işlerinde emirlerinize itaat edecekleri ve dini bilgileri sizden alacakları için) sizlere boyun eğecekler ve Bunlar Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ashabıdır, diyeceklerdir. Siz Resûlullah (Sallallahü Aleyh ive Sellem)'den az hadis rivayet ediniz. (Yani onların sizden hadis almak için duydukları iştiyaka ve fazla istekli olmalarına bakarak fazla rivayette bulunmayınız.) Ben de (sevabta) sizin ortağınızım, (Çünkü kendisi onları hayra delâlet etmiş oluyor.)» dedi.[66] [67]

İzahı

(Parantez içindeki kelimeler hadîs-i şerifin açıklanması için mütercim tarafından kullanılmıştır.)
Ömer (Radiyallahü anh) hadis rivayeti hususunda gösterilmesi gereken tazim, saygı, önem ve ihtiyatı dikkatten uzak tutmamak için yahut giden hey'etin hadis rivayeti ile fazla meşgul olmaları halinde esas görevleri olan halkın daha önemli görülen irşad hizmetinin aksaması ve halkın irşad sahasındaki istifadelerinin gevşemesi endişesi nedeni ile hey'etin rivayetle fazla meşgul olmamalarını istemiştir.

29) Es-Sâib b. Yezid [68](Radiyallahü anhyden:
Demiştir ki: «Ben Sa'd b. Malik (bu zat Ebû Saîd-i Hudrî künyesi ile meşhurdur.) (Radiyallahü anh) ile Medine'den Mekke'ye kadar yolda arkadaşlık ettim. Bir tek hadis rivayet ettiğini işitmedim.» [69]

İzahı

Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anh), 26'ncı hadisin izahında belirttiğim gibi Müksirîn-i Sahabe'dendir. O'nun rivayet ettiği hadislerin toplamı 117 O'dir. Burada ise Sâib b.Yezid (Radiyallahü anh) ile beraber uzun bir yolculuk yaptığı halde tek bir hadis rivayet etmediği anlaşılıyor.
Sindi, Haşiyesi Müellifi Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdi1hâdi bu hadis üzerine diyor ki :[70]
«Âshab-ı kiram (Radiyallahü anh)'m çoğunun fazla hadis rivayeti ile meşgul olmayı istemedikleri anlaşılıyor. Onların ihtiyaç duydukları veya hadis talihlerinin iştiyaklarını gördükleri zaman hadis rivayet ettikleri ve başka zamanlarda rivayette bulunmadıkları muhtemeldir. Bu takdirde Ashab-ı kiram (Radiyallahü anh)'den alman meşhur hadisler hep bu şekilde rivayet edilmiş olur. Hadis-
lerin tebliğini emreden «Hazır olanlar hazır olmayanlara tebliğ etsinler.» hadis-i şerifini gözönünde bulundurdukları muhakkak olan Sahabîler bu emri Peygamberîyi ya ihtiyaç olduğu zaman hamletmişler, yahut her Sahabî, aldığı hadisleri, duymayanların bazısına rivayet etmiş ve bununla Peygamber'in emrini yerine getirmiş olduğu görüşünde idiler veyahut da tebliğ ile ilgili bu emr-i Peygamberiyi farz-ı kifaye türünden kabul ederek Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) gibi bir kısım sahabîlerin rivayette bulunması île tebliğ sorumluluğunun kalkmış olduğu neticesine varmışlardır.[71]

4— Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Üzerine Yalan Uydurmanın Ağır Vebalinin Beyanı Babı

30) Abdullah İbn-i Mes'ud (Radiyallahü anh)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Kim bilerek benim üzerimde yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.»

31) Alî (Radiyallahü anhyden şöyle dediği mervidir : Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Benim ağzımdan (kasden) yalan uydurmayınız. Çünkü benim namıma (bilerek) yalan uydurmak muhakkak (uyduranı, bilerek rivayet edeni, buna rıza göstereni ve her hangi bir ilişkisi olanı) cehenneme sokar.*

32) Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûîullah (Sallollahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim benim adıma — ravi diyor ki zanmmca «bilerek» kaydını kullandı. — yalan uydurursa cehennemdeki yerine yerleşsin!» buyurdu, demiştir.»
33) Cabir (bin Abdillah)[72] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir.
«Kim kasden benim üzerimde yalan söylerse cehennemdeki yerine hazır olsun.»

34) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den : Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki «Benim söylemediğim bir şeyi kim bana bile bile isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın.»

35) Ebu Katade [73](Radiyallahü ank)'âen: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu minber üzerinde iken şöyle buyurduğunu (bizzat) işittim:
«Benden çok hadis rivayet etmekten kaçının. Her kim benim üzerimde (benim ağzımdan) bir şey söylemek isterse hak veya doğru (bu tereddüt ravidendir) söylesin. Kim benim söylemediğim bir sözü kasden uydurup bana isnad ederse cehennemdeki yerine yerleşsin.»

36) Abdullah İbn-i Zübeyr (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Ben (Aşere-i Mübeşşere'den olan babam) Zübeyr bin el-Avvam (Radiyallahü anh) 'a dedim ki:

(Abdullah) tbn-i Mes'ud (Radiyallahü anh), falan ve filan sa-habinin hadis rivayet ettiklerini işittiğim gibi neden senin, Peyganv

ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadislerinden bir şey haber verdiğini işitmiyorum.
Zübeyr (Radiyallahü anh) şöyle cevap verdi:
— İyi bil ki ben müslüman olduğum andan beri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından hiç ayrılmadım (yani benim bu tutumum, uzun zamandan beri sahabîlik şerefine mazhar olduğum halde O'nun yanında az bulunduğumdan ileri gelmiyor.) Fakat ben Resûlullah'ın: «Kim benim ağzımdan kasden yalan söylerse cehennemdeki oturağını hazırlasın!» buyurduğunu işittim. (Yani hadis rivayetinde bulunmama mani budur. Çünkü eksik veya fazla söyleme hatasına düşebilirim.

37) Ebû Saîd (Radiyallahü anhyderv; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
«Her kim ki taammüden üzerimde yalan uydurursa ateşten oturağına hazır olsun.» [74]

Bu Babda Geçen Hadislerin İzahı

Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) üzerine yalan uydurmanın ağır ve çetin cezaları mucip olduğuna dair bu bab'a alınmış bulunan 8 hadisin mânâları hemen hemen aynı olduğu gibi metinleri arasında da pek çok fark yoktur. Fakat senedleri tamamen ayrıdır Müteaddit senedlerin bulunuşu ve özellikle çokluğu hadisin kuvvet bakımından değer üstünlüğünü gösterir. Merhum Müellif bu nedenle, takriben ayni mânâyı ifade etmekle beraber senedleri ayrı olan bu hadislerin hepsini zikretmiştir.
«Her kim bilerek benim ağzımdan yalan uydurursa cehennemdeki yerini hazırlasın.» mânâsını ifade eden hadis-i şerif mütevâtır hadislerdendir. îmanı Şafii (Radiyallahü anh)'nin «Er-Ri-sale» adlı eserinin şerhinde Sayrafî, bu hadisin 70 sahabi tarafından merfûan rivayet edildiğini yazar. Bunlar arasında «Aşere-i Mübeşşere =cennetle müjdelenen 10 sahabenin hepsi mevcuttur Bu hadisin ravilerinin sayısını 200'e çıkaranlar da vardır.
Hadisin «cehennemdeki yerini hazırlasın» cümlesi bazı âlimler-ce bed dua olarak yorumlanmıştır. Yani *AIlah onu cehennemde yerleştirsin.» diğerlerine göre müfterinin hak etmiş olduğu akıbeti bildirir. Yani «O kimse cehenneme müstahak olmuştur. Ona hazır olsun.»
Hadisin gerekli açıklanması için 3 nokta üzerinde durmak isterim.
1. Yalanın mahiyeti
2. Peygamber üzerinde yalan uydurmak
3. Bu suçu işleyenin cehennemlik olması
1— Ehl-i Sünnete göre gerçeğe aykırı haber vermeye yalan denilir. Muhbir ister kasden ister sehven yalan söylesin. Yalan söylemiş olması bakımından fark yoktur. Ancak hilaf-ı hakikat olduğunu bildiği halde kasden yalan söylerse günah işlemiş olur. Sehven söylerse günaha girmez. Mu'tezile mezhebine göre hilaf-ı hakikat söylenen bir sözün yalan sayüabilmesi için kasden ve bile bile söylenmiş olması şarttır. Yanılarak söylenen gerçek dışı söz yalan sayılmaz. Ehl-i Sünnet mezhebinin görüşü delillerle isbat edilmiş ve mu'tezile'nin iddiaları reddedilmiştir. Bu husus konumuzun dışında olup uzun izah istediği için ona girmiyeceğim. Sadece şunu belirtmek isterim :
Bu babda geçen hadisler de Ehl-i Sünnet mezhebinin görüşünü teyid eder. Çünkü kasıtlı ve kasıtsız söylenen hilafı- hakikat sözlerin her ikisi de yalan sayılmamış olsaydı ve Mu'tezile'nin iddia ettiği gibi gerçeğe aykırı bir sözün yalan sayılabilmesi için kasden söylenmiş olması şart olsaydı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) bu hadislerde «Kim kasden yalan söylerse...» demiyecekti. Çünkü «Kasden» kelimesi zâid olurdu.
2— Peygamber (Sallallehü Aleyhi ve Sellem) üzerinde yalan uydurmak ve bile bile yahut da yanılarak yapılır. Yanılarak yapılırsa belirtilen ağır cezaya mucip değildir. Çünkü Kitab, Sünnet ve İcma-ı Ümmetle sabittir ki, unutma veya yanılma ile işlenen kusurlar günah sayılmazlar. Fakat bile bile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağzından yalan uydurmak, bilerek böyle uydurulmuş hadisi nakletmek, her ne suretle olursa olsun buna aracı olmak ağır vebali ve büyük cezayı muciptir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söylemediği bir sözün veya yapmadığı bir işin ona isnad edilmesi «O'nun üzerinde yalan uydurma» şumulüna girer. Demek ki kavli sünnette olduğu gibi fi'lî sünnette de gerekli titizliği göstermek zorunluğu vardır. Diğer taraftan hiç bir konuda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uydurma hadis isnadı caiz değildir.
Dalâlet fırkalarından biri olan «Keramiye»ye göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in getirmiş olduğu dinin lehinde ve onun neşri yolunda irşad, teşvik, korkutma ve benzeri amaçlarla hadis uydurmak caizdir. Fakat ahkâm hakkında caiz değildir. Bu görüşten hareketle onlar mevize konularında hadis uydurma cihetine gitmişlerdir.
Keramiye'nin iddiası tamamen yersiz ve mesnedsizdir. Her hangi bir insanın yapmadığı ve söylemediği bir şeyi ona isnad etmek yüce dinimize göre büyük günahlardan sayılırken Fahr-i Kâinat efendimize uydurma söz ve fiil isnadı her ne maksadla olursa olsun nasıl caiz olabilir? Oysa ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağzından çıkan, din ile ilgili her sözün ilâhî oluşu «O, havadan konuşmaz; Konuştukları, ancak kendisine bildirilen vahy'-dir.» [75]ayeti ile tescil edilmiştir. Bu babda geçen hadislerin tümü her çeşit yalanı uydurmayı şiddetle yasaklar. Din ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aleyhinde veya lehimde diye bir ayırım yoktur. Müs1im'in Mukaddime'sinin şerhinde Nevevi ve İbn-i Maceh'in bu babının haşiyesinde Sindi derler ki : Keramiye'lerin bu iddiaları büyük bir gaflet ve apaçık bir cehalettir. Arap lügatim bilen hiç bir kimsenin böyle bir iddiayı ileri sürmesi bağışlanamaz.
Daha geniş tafsilat isteyenler, Nevevi' nin şerhine müracat etsinler.
3— Kasden hadis uyduran veya uydurma olduğunu bildiği hadisi rivayet edenin cehennemlik olması hususu :
Sindi bu konuda Nevevi'den naklen diyor ki :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde kasden yalan uyduranın hakettiği ceza cehennem'dir. Cenab-ı Allah Tâalâ dilerse cezasını çektirir, dilerse afveder. Böyleleri katiyyen afv edilmiyecekler, diye bir mana çıkmaz. Zaten küfürden başka her hangi bir günahı işleyen kişinin mutlaka cehennemde tazip edileceğine
dair bir hüküm yoktur. Allah'ın dilemesine kalmış, O'nun bileceği bir sırdır. Bunlar cehennemde tazib edilseler bile cezalarını bitirdikten sonra cehennemden çıkacaklar. Çünkü dinimize göre yalnız küfür üzerinde ölenler ebedi cehennemliktirler. Ölürlerken zerre kadar imanı olanlar bile neticede cehennemden kurtulmuş olurlar. ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adına yalan uydurmanın büyük günah olduğu bu hadisten anlaşılıyor. Fakat bu suçu işleyen adam kâfir olmaz. îmamü'I-Haremeyn'in babası Ebû Muhammed el-Cüveynî bu iftirayı irtikab eden kişi dinden çıkmış olur, demişti. Fakat İmamü'l-Haremeyn bu fetvayı zayıf görerek, babasından başka hiç bir âlimin böyle bir şey söylemediğini ve babasının yanıldığını ifade etmiştir.
Hadis uydurma suçunu işledikten sonra tevbe eden suçlunun tevbesi ve tevbeden sonra rivayeti makbul mudur?
Bu hususta âlimler ikiye ayrılmışlar: Bir kısmı hayır kabul değil, demişlerdir. Fakat sahih ve umumî kaidelere uygun olan kavle göre tevbesi hem rivayeti makbuldür. Çünkü kâfir bile tevbe ederse (îman ederse) onun tevbesi ve rivayeti makbuldür. Hadis uydurma suçunu işleyen kişi kâfirden aşağı değildir.»
Sindi' nin Nevevi' den naklettiği parça burada bitti. [76]

Bu Hadisten Çıkan Hükümler

Bu babda geçen hadislerden çıkan hükümler yukarıda verilen izahtan çıkarılabilir. Fakat özlü ve maddeler halinde belirtmekte fayda görüyorum :
1— Ehl-i Sünnet mezhebine göre bilerek veya bilmeyerek söylenen hilaf-ı hakikat söz yalan sayılır. Bu hadisler, Ehl-i Sünnet'in görüşünü teyid eden delillerdendir.
2— Resûlullah (Sallellahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde kasden yalan uydurmak korkunç, şiddetle kaçınılması gereken büyük günahlardandır. Hadis uydurmayı mubah görmedikçe bu suçu işlemekle kişi dinden çıkmaz. Cumhurun görüşü budur.
3— Bir tane hadisi uyduran kişi fasık olur. Bütün rivayetleri reddedilir.Hiç bir hadisi ile ihticac yapılamaz. Şayet tevbe etse bile bir çok âlime göre rivayetleri yine tutarsız sayılır.Fakat mutemed kavle göre nasuh tevbe ile tevbe ederse tevbe ve rivayeti kabul edilir.
4— Hadis uydurmak işi ister ahkâm ile ilgili olsun ister tergib terhib (korkutmak) mevize ve benzeri konularda olsun hepsi en büyük

günahlardandır.
5— Hadis uydurmak büyük günah olduğu gibi uydurma hadisi bile bile rivayet etmek veya uydurma olduğundan şüphe edilen hadisi nakletmek de büyük günahtır.
Âlimler: «Hadis rivayet etmek isteyen adam önce tetkik etmelidir. Eğer sahih veya hasen ise «Kale Resûlullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) = Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu», veya buna benzer kesin bir ifade kullansın. Hadisin zayıf olduğu ihtimali varsa kesinlik ifade etmeyen «rivayet edildiğine, anlatıldığına, söylendiğine göre» ve benzeri bir ta'bir kullansın.» diye tavsiyede bulunmuşlardır.
6— Peygamber adına yalan uydurmanın yasaklığı hakkındaki hadislerin çoğunda «kasıtlı uydurma» kaydı mevcuttur. Bazılarında ise yoktur. Olmayanlar da olanlar gibi yorumlanır. Aksi takdirde sehven yapılan rivayetin de günah olması gerekecektir. Oysa ki sehven yapılan işler muaftır. [77]

Yalan Olduğunu Bildiği Veya Sandığı Halde Bir Hadisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Selem) Den Rivayet Edenin Beyan Babı

38) Hz. Ali (Radİyallahü anh)'den:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) " şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Herkim, yalan olduğunu sandığı bir hadisi benim hadisim olmak üzere rivayet ederse iki yalancıdan birisi de odur.»

39) Semûre b. Cündüb[78] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Kim yalan olduğunu bilerek veya zan ederek bir hadîsi benden rivayet ederse iki yalancıdan birisi de odur.»

40) Ali (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :

«Kim bir hadisin uydurm a olduğunu bildiği veya zan ettiği halde onu benden rivayette bulunursa iki yalancıdan birisi de kendisidir.»

41) El-Müğîre b. Şu'be[79] (Radiyallahü anh)'den Rslûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Kim bir hadisin uydurma olduğunu bildiği veya zan ettiği halde benden rivayette bulunursa iki yalancıdan birisi de kendisidir.» [80]

Bu Babda Geçen 4 Hadisin İzahı

Burada geçen 4 hadisin manası aynıdır. Dikkat edilecek olursa manayı hiç etkilemiyen bir iki kelime hariç, metinleri arasında da hir fark yoktur. Fakat senedleri tamamen değişiktir.
Hadisin kuvvet derecesinin tescili için musannif, kendisine intikal eden bütün rivayetleri nakletmiştir.
4'üncü babda geçen hadisler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde bile bile yalan u/durmanın ağır vebal olduğunu ifade ediyor. Bu tabda geçen hadisler ise, böyle olan hadisleri rivayet etmenin yasaklığmı beyan ediyor. Uydurma olduğu bilinen veya sanılan hadisleri rivayet etmek, yalancılığın en çirkini ve iftiranın en şenîidir. Küfür ve şirkten sonra gelen en büyük günahlardandır. Çünkü bu babdaki hadislerden anlaşıldığı veçhile uydurma hadisleri rivayet eden kişi uyduran kişinin suç ortağı durumundadır.
Mevzu' ve muhtalak diye isimlendirilen uydurma hadis ile amel etmek mutlaka haramdır. Böyle bir hadis, ister ahkâma ait olsun ister tergib, terhib, irşad gibi din lehinde yapılan çalışma ile ilgili olsun uydurma olduğu bilinir veya sanılırsa onu rivayet etmek katiyetle haram ve yukarıda belirtildiği gibi en büyük günahlardandır.
Hadisin metninde geçen kelimesi tesniye (EI-Kâzibeyn = iki yalancı) ve çoğul (El-Kâzibîn = yalancılar) olarak okunabilir. İbn-i Maceh'in bu nüshasını inceleyerek bastıran Muhammed Fuad Abdülbaki bu kelimeyi tesniye şeklinde harekelemiştir. Ebû Naim el-Asbahânî, Sahih-i Müslim üzerinde yazdığı El Mustahraç adlı eserinde rivayet ettiği Semûre hadisinde «El-Kâzibeyn» kelimesini tesniye şeklinde naklettikten sonra uydurma hadis rivayet edenin o hadisi uyduranın suç ortağı olduğunun bu hadisle isbat edildiğini beyan eder. «Uydurma hadis rivayet eden kişi iki yalancıdan birisidir.» diye buyurulunca şu mana çıkıyor: İki yalancıdan birisi hadis uyduran, diğeri de onu rivayet edendir.
Ebû Naim daha sonra rivayet ettiği E1-Muğîre hadisinde kelimesinin tesniye ve çoğul olduğunda tereddüt ettiğini açıklar.
Nevevi ise bu kelimeyi çoğul olarak tesbit ettiğini ve meşhur olamn de bu olduğunu ifade eder. Bu arada Kadı Iyaz'm da bizce bu kelime çoğul olarak mervîdir, dediğini nakleder.
Hadisin metninde geçen kelimesi de malum ve mechûl (Yerâ ve Yürâ) olarak rivayet edilmiştir. 38 nolu rivayette mechûl, diğer 3 rivayette malum olarak harekelenmiştir.Nevevi,meçhul olan rivayetin meşhur olduğunu ve bunu tesbit ettiğini yazar. Daha sonra malum için olabildiğinin bazı hadis âlimleri tarafından ifade edildiğini beyan ettikten sonra :
«Meçhul okunduğu zaman «Yüra = sanılır» demektir. Malum olarak okunduğu zaman «Yera = bilir veya sanır» demektir. Uydurma olduğunu bilerek veya sanarak hadis rivayeti yasaklandığı-
na göre uydurma olduğunu bilmeyen ve zannetmeyen kişinin rivayette bulunmasında sakınca yoktur. Başka adamlar o hadisin uydurma olduğunu bilseler veya zan etseler bile bu durumdan haberi olmayan râvi için vebal yoktur.» der. [81]
İbn-i Maceh'in haşiyesi Sindi, hadisin açıklamasını yaparken Nevevi' nin sözlerini naklettikten snra der ki:
Hadisin metninde geçen kelimesini zan manasına yorumlamak daha şümullü ve ihtiyatlıdır. (Zira bu takdirde bir hadisin uydurma olduğu kesinlikle bilinmese bile rivayetinin yasak-lığı hükme bağlanmış oluyor.)
Diğer taraftan hadisin uydurma olduğundan şüphelenen veya uydurma olup olmadığını düşünmeyen râvinin günaha girmediği Nevevi' nin sözlerinden çıkıyor. Bence bu mana hadisten anlaşılmıyor. Ancak bu durumdaki ravînin Peygamber üzerinde yalan söyleyenlerden sayılmadığı anlaşılır. Şüphe ve gaflet halindeki rivayet mes'uliyetten hali değildir. [82]
Uydurma hadisi rivayet eden kimse şayet onun uydurma olduğunu belirtirse rivayet etmesinde bir sakınca yoktur. [83]

Hidayete Erdirilmiş Olan Hulefâ-Yı Başidînin Sünnetine İttiba Babı

42) Yahya bin Ebi'l-Mutâ'dan rivaye t edildiğine göre kendisi İrbâd İbn-i Sâriye'den şöyle söylediğini işitmiştir : (Radiyallahü anhütna).
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün bizde kaldı. Kalbleri titreten ve gözleri yaşartan çok korkutucu bir mev'ize ile bize vaaz etti. O'na denildi ki: «—Yâ Resûlullah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vedalaşan kimsenin yaptığı vaaz gibi nasihat ettin. Bize tavsiyelerde bulun.» Bunun üzerine Rslû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Takvaya yapışınız ve başınızdaki Halîfe siyah bir köle dahî olsa onu dinleyip itaat etmeye sarılınız. Siz benden sonra şiddetli ihtilafı göreceksiniz. Onun için benim sünnetime ve hidayete m az har kılınmış olan Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine yapışınız. Bu sünnetleri dişlerinizle sıkıca tutunuz. (Yahut karşılaştığınız eziyetlere tahammül için dişlerinizi sıkınız.) İhdas edilen (dinde dayanağı oî-madan dîne sokulmak istenen) şeylerden sakının. Çünkü her bid'at dalâlettir.»

43) Abdurrahman bin Amr es-Selemî'nin, İrbad b. Sariye (Radiyallahü anhümaydan şöyle söylediğini işittim, dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öyle bir vaaz etti ki ondan gözler (imiz) yaşardı ve kalbler(imiz) titredi. Bunun üzerine biz dedik ki: «—Ya Resûlullah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bu vaazınız veda eden bir kimsenin vaazına benzer, bize neleri tavsiye edersiniz?» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Ben sizi, gecesi gündüzü gibi apaydın olan (en küçük bir şüpheyi kabul etmeyen gayet açık) bir din üzerinde bıraktım. Benden sonra ancak helak olanlar, o dinden (başka yönlere) sapar. Sizden kim yaşarsa fazla ihtilafa şahid olacaktır. Onun için bilip tanıdığınız sünnetime ve hidayete erdirilmiş olan Hulefâ'y» Raşidîn'in sünnetlerine yapışınız. Bunları dişlerinizle sıkıca tutunuz (ya tia musibetlere karşı dişlerinizi sıkınız.) Başınızdaki halîfe siyah bir köle bile olsa ona itaattan ayrılmayınız. Çünkü mümin, (tavazu' ve uysallığı bakımından) burnuna yular takılmış deve gibidir hangi tarafa sevkedilirse uyar.»

44) İrbad b. Sariye (Radiyallahü anh)'dea söyle dediği rivayet edilmiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize sabah namazını kıldırdı. Sonra (mübarek) yüzünü bize döndürüp çok te'sirli bir vaaz irad

buyurdu. (Ravi îrbad, bundan sonra 42 ve 43 nolu hadiste anlattığımızın benzerini anlattı.)» [84]

Altıncı Babda Geçen Üç Hadisin Açıklaması

Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine ittiba etmenin beyanı hakkında bu babta rivayet edilen hadislerin 3'ünü de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet eden sahabi îrbad b.Sâriye (Radiyallahü anh)'dir. [85]Fakat bunlar üç ayrı sened ile İbn-i Maceh'e ulaşmıştır.Hadislerin hepsinde Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine yapışma emri verilmekle beraber başka hususları ihtiva etmeleri bakımından yek diğerinden farklıdır.
Hadislerde geçen Bulefâ'yı Raşidîn'den maksadın ilk 4 halife (Radiyallahü anhüm) olduğunu söyleyenler vardır. Bâzı âlimler ise, bundan nıaksad 4 büyük halife ve onların siretini takınıp izlerini takip eden başka halifeler ve müctehid olan büyük imamlardır. Zira hakkın daima üstün tutulması, îslâmiyetin yaşatılması ve halkın dosdoğru yola irşadı bakımından bunlar da ResûluIİah (Sallallahü Aleyhi ve-Sellem)'in halîfeleridir, demişlerdir.
Hadîslerin metninde geçen «Bu sünnetler üzerinde dişlerinizi sıkınız» cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır. Bâzı âlimler,bu cümle ile mezkûr sünnetlere sımsıkı sarılmak ve kaçırılmaması için azami gayreti sarfetmek isteniyor, demişler.Diğer bir kısım âlimlere göre bununla halkın ihtilafa düştükleri ortamda sünnetlere sarılmak uğrunda karşılaşılacak güçlükler ve musibetler muvacehesinde tahammül etmek ve dişleri sıkmak tavsiye edilmiş oluyor.
42 nolu hadisin sonunda geçen «İhdas edilen şeylerden sakınınız» cümlesi ile sakınılması istenen şeyler, dinde aslı olmayan ve dinî kaynaklara aykırı düşen hususlardır.Dinî kaynaklara uygun olan hususlar Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ihdas edilmiş olsa bile bu yasağın şümulüne girmez. Hadisin «Benim sünnetime ve Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine yapışınız» emr-i Nebevisi bunu gösteriyor.Zira eğer halifelerin sünnetleri Peygamberin sünnetinin aynısı olmuş olsaydı «halifelerin sünnetlerine yapışınız» sözü fazla olurdu.[86]
Bidat hakkında 7'nci babta geniş tafsilat yapılacaktır. [87]

Bidatlardan[88] **Ve Mücadeleden**[89] **Uzak Kalmanın Beyan Babı**

45) Câbir b. Abdillah (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
ResûluIİah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okuduğu zaman gözleri kızarır, sesi yükselir ve öfkesi şiddetlenirdi. Sanki, kendisi, düşman ordusunu gözetleyen «Muhakkak düşman, size sabahleyin baskın yapacak, akşam hücum edecektir», diyen bir gözcü idi. (Tehlikeye karşı halkı uyarır), ve «Kıyamet günü ile ben bunlar gibi gönderildim» derdi. Böyle söylerken şehâdet parmağı ile onun yanındaki orta parmağını birleştirirdi. Sonra derdi ki: «Konuşulan sözlerin en hayırlısı Allah Teâlânm Kitabıdır. Yolların en güzeli Mu-hammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yoludur. İşlerin en kötülerinden birisi de (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den) sonra ihdas edilen (Dine sokulmak istenen) asılsız şeylerdir. Bid'at-lar (in çoğu) dalâlettir.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbelerinde şöyle de derdi: «Kim (ölüp de) mal bırakırsa, (bıraktığı mal) onun mirasçılarınadir. Kim (ölüp de karşılıksız) borç bırakırsa veya (bakıma muhtaç) çoluk çocuk bırakırsa onun borcunu ödemek ve aile efradına bakmak bana aittir.» [90]

İzahı

Hutbe îrad ederken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözlerinin kızarması, sesinin yükselmesi ve öfkesinin şiddetlenmesinin sebebini. Sindi şöyle açıklar:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hitabet esnasında dikkatini temas ettiği konuya teksif edince O'na tecelli eden ilâhi heybet ve azametin izleri belirgin bir şekilde mübarek vücudu üzerinde görülürdü. Diğer taraftan O'nun heyecanlı konuşması sayesinde sözleri etkin bir tarzda dinleyicilerinin kalbine iyice yerleşmiş olurdu.
Sahih-i Müslim'in, cuma bahsine alınan bu hadisin şerhinde İmam-ı Nevevi der ki:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbede takındığı bu tavırdan mülhem olarak hatibin, hutbesini heyecanlı, etkili ve gürsesli okuması, konusuna uygunluğunu göz önünde tutması müs-tehap kılınmıştır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hutbede halkı büyük günahlara ve tehlikeli durumlara karşı uyardığı zaman öfkesinin artmış olması muhtemeldir.
Kâdi Iyâz'a göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şahadet parmağı ile onun yanındaki orta parmağını birleştirerek söylediği: «Ben ile kıyamet günü bunîar gibi gönderildim.» sözü ile bu iki parmak arasında başka parmak bulunmadığı gibi kendisi ile kıyamet günü arasında bir peygamber bulunmadığını veyahut iki parmak arasında az bir fark olduğu gibi kendisi ile kıyamet günü arasında da az bir süre bulunduğunu kasdetmiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbesinde sözünü kullandığı bu hadisle sabit olduğu için Cuma, Bayram ve sair hutbelerde olsun, vaazların girişinde ve kitabların mukaddimesinde olsun bu cümleyi kullanmak müstahabtır. Sahîh-i Buhari'-de bunun müstahablığı hakkında açılan müstakil bir babta konuya ait bir kaç hadis de zikredilmiştir. Bu cümlenin ilk olarak Hz.Dâvud (Aleyhis'salâtü ves'selâm) tarafından kullanıldığını söyleyenler vardır. Umumiyetle besmele, hamd ve salât'dan sonra söze başlanırken kullanılan bu cümle, bir konudan diğer bir konuya geçiş işareti olarak kullanılır. Özlü tercemesi:Amma geçen sözlerden sonra...
tmam-ı Nevevi sözlerine devamla der ki, hadisin metninde geçen = Her bid'at dalâlettir, cümle
si amm-ı mahsustur. Yani umumi görülmekle beraber kasdedilen mana umumi değildir. Bu cümle 'Bid'atların çoğu dalâlettir .anlamı-nadır. Buna benzer hadisler de aynı şekilde yorumlanır. Hz. Ömer
(Radiyallahü anh) 'in teravih namazı hakkında = Teravih güzel bid'attır) sözü bu yorumu te'yid eder. Cümlenin
4 .-Yabasında kullanılan ve umumilik ifade eden = Küllü kelimesi bu yoruma mani değildir. Zira aynı kelimenin kullanıldığı bazı ayet ve hadisler de tahsisli kullanılmıştır. Meselâ Ahkâf sûresinin 25. ayetinde geçen = O azab razgân her şeyi yani bir çok şeyi helak eder, cümlesinde geçen kelimesi bu şekilde yorumlanır. Zira Hûd (Aleyhis'salâtü ves'selâm) ve mü'minler o rüzgârdan zarar görmediler.
îmam-ı Nevevî bu arada şöyle söyler:
«Âlimler demişler ki, bid'at şu beş çeşite ayrılır: Vacib, menlûb, haram, mekruh ve mubah.
Meselâ mülhidelere ve benzeri taifelere karşı kelâmcıların delilleri tanzim etmeleri vacib olan bid'atlardandır. İlmî kitabları tas-_nif_etmek, medreseleri (okulları), fakirler için yurtları ve benzeri müesseselerini açmak mendub olan bid'atlardandır. Çeşitli yemekleri almak hususunda açılmak mubah sayılan bid'atlardandır. Mekruh ve haram olan bid'atlar bellidir. Tehzibü'1-Esmâ ve'1-Lügat adlı eserimde bu konuyu tafsilatlı delilleri ile birlikte izah etmişim.»
îmam-ı Nevevî hadisin, «Kim (ölüp de karşılıksız) borç bırakırsa veya (bakıma muhtaç) çoluk çocuk bırakırsa...» metnini açıklarken de âlimlerin şöyle dediklerini nakleder:
Borçlu ölüp de borcunu karşılayacak mal bırakmayan ölülerin cenaze namazını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kılmazdı. Böylece müslümanlarm borçlanmayı küçümsemelerini ve borç ödeme işini ihmal etmelerini önlemek isterdi. Cenâb-ı Hakk'ın yardımı ile müslümarilar zaferler kazanarak Fütuhatta bulununca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim ölüp de (karşılıksız) borç bırakırsa borcunu ödemek bana aittir.» buyurdular ve borçlan ödemeye başladılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu borcun ödenmesi vacip mi idi yoksa bir ikram mahiyetinde mi idi? Bunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. En kuvvetli kavle göre; vacip idi. Diğer taraftan bu mecburiyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs mudur, değil midir? Bâzı âlimler, bu durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus idi. Halîfeler ve diğer devlet yetkilileri buna mecbur değildir, demişlerdir. Bâzı âlimler de eğer devlet hazinesi buna müsaid ise ve daha önemli harcama yeri yoksa devlet adamları böyJe borçları ödemekle mükelleftirler, demişlerdir.

46) Abdullah İbn-i Mes'ud (Radiyallahü ank)'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu mervidir :
— Kitab ve Sünnetten başka uyulması gerekli 3'üncü bir şey yoktur. (Yani insanların mükellef bulundukları hususlar Kitab ve Sünnette derli toplu olup kolayca bilinebilir. İçine başka şeylerin katılmamasına dikkat edilmelidir.) Sözlerin en güzeli Allah Taalâ'-nın kelamı ve yolların en güzeli Hz. Muhammed (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in yolu, sîretidir. (İrşadların en güzeli ve hedefe ulaştırıcısı Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in irşadıdır. O'nun dini ve sünnet-i seniyyesi dinlerin ve sünnetlerin en fazîletlisidir).
Dikkat! (sonradan) dinde ihdas edilmek istenen şeylerden sakının. Çünkü şer işlerden birisi de ihdas edilen şeylerdir. (Dinde) icad edilen her

şey bid'attır. Bid'atlardn çoğu) dalalettir. Dikkat! emel ve arzularınız uzayıp size ecelinizi unutturmasın. Aksi takdirde kalble-riniz katılaşır. Dikkat! Gerçekten gelici olan (ölüm ve ondan sonraki diriliş ve âhiret ahvali gibi) şey der) yakındır. Hakikaten gelmı-yecek - olmıyacak olan şey, uzak sayılır.
Dikkat! Şakavetli (bedbaht), ancak o kimsedir ki annesinin karnında iken şaki olur, mes'ud adam da ancak o kimsedir ki başkasından ibret alır. (Günahları işlemek yüzünden kötü duruma düşenlerin feci akibetlerinden ders alır aynı vaziyete düşmemek için günahlardan kaçınır.)
Dikkat! Mü'minle döğüşmek küfür ehlinin ve ona sövmek fâsik-ların işidir. (Gerçek müslümana yaraşmaz.) Müslüman için 3 günden fazla süre ile (din) kardeşini bırakması (ona küs durması) helâl değildir.
Dikkat! Yalancılıktan şiddetle kaçının. Çünkü ne ciddi ne de şaka yollu yalancılık mubah değil, müslümanın şanına yakışmaz. Sakın kimse, yerine getirmiyeceği bir şeyi (küçük yaştaki) çocuğuna (bile) vadetmesin (yani bu davranış bile yalancılığa girer). Çünkü yalancılık gerçekten (insanı) fücûre (şerre) sürükler. Şer de cehenneme götürür. Doğruluk da muhakkak (insanı) hayra yöneltir, hayırlı işler de cennete kılavuz olur. Doğru adam için «O, doğru söyledi hayır işledi» denir. Yalancı kişi için de «O, yalan söyledi şer işledi» denir.
Dikkat! Kul gerçekten yalan söyleye söyleye bu hali kendisine
şiar edinir. Nihayet yalancılığı itiyad haline getiren bu idmanlı yalancı, Allah Tealâ'nın divanında «Kezzab» olarak yazılır.» [91]

İzahı

Hadîsin baş kısmı bid'attan kaçınmayı emretmektedir. 45 nolu hadisin izahında bid'at ile ilgili gerekli bilgi verildi. Hadiste daha sonra bitip tükenmek bilmeyen ihtirasların ve bunun sebep olduğu katı yürekliliğin önüne set çekilmesi için ölümün ve âhiret ahvalinin hatırlanması ve uzak tutulmaması istenmekte ve ebedî saadet ve şakavetin ana rahminde iken belirlendiğine dikkati çekerek bunu tefekkür etmek halinde katı yüreklilik ve aşırı ihtiras şöyle dursun, derin teessür duymanın ve akıbetten endişeli olmanın gerekliliğine işaret buyuruluyor. Daha sonra mü'minle döğüşmenin ancak kâfirlerden beklendiği ve ona sövmenin de fâsıkların kârı olduğu belirtiliyor. Mü'minle döğüşenin kâfir ve şovenin fasık olduğu kasde-dilmemiştir.
Hadisin müteakip cümlesi müslümanm 3 güne kadar küs kalmasında cevaz veriyor. Sindi diyor ki:
'Üç günden fazla küs kalmanın haramlığı yabancılar içindir ve küsmenin dinî bir hususta dolayı olmaması şartına bağlıdır. Ev halkının te'dip ve terbiyesi için daha fazla küs kalınabilir. Nitekim Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara bir ay müddetle hanımları ile konuşmadı. Keza dinî bir konudan dolayı küs kalmak için bu süre esas değildir. Meselâ dine aykırı davranışlarından dolayı terk edilen müslüman, o kötülüğü bırakmadıkça ona küs kalınabilir. Nitekim Tebuk savaşma özürsüz katılmayan 3 saha-bî 50 gün süre ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri ile sahabiler tarafından terk edildiler. Nihayet tevbeleri Allah Tealâ tarafından kabul edilince onlarla konuşma izni verildi.
Birisi ile konuşulduğu ve temas kurulduğu takdirde ondan dinî yönden veya dünya bakımından zarar geleceğinden endişe duyan müslümanm ondan uzak durması ve kaçınması âlimlerce caiz görülmüştür.'
Hadisin son kısmı da yalancılığın her çeşidinden, sakınmayı, bunun kişiyi çeşitli fenalıklara ve dolayısıyle cehenneme sürüklediğini belirtmekte ve doğruluktan ayrılmamayı, zira onun da insanı hayırlı işlere yönelttiğini ve bu sayede cennette kılavuzluk ettiğini bil-dirivor.
Bu bölümde geçen 'Birr' kelimesi her çeşit hayrı ihtiva eder. Ona karşılık kullanılan 'Fücur' kelimesi de her türlü şer ve fesadı ihtiva eder (Birr) kelimesi ihlaslı ve tertemiz salih amel diye de açıklanmıştır. Fücur da bunun karşıtı olmuş olur. Îbnü'l-Arabî der ki: Doğruluktan ayrılmamayı prensip haline getiren kişi Allah Tea-lâ'ya isyan etmez. Çünkü günah işlemek istediği zaman şunu düşünür. Durum kendisine sorulduğu takdirde, yapmadım dese prensibini bozmuş olur, yaptım dese mahcup duruma düşer, sükût etse töhmet altında kalır.

47) Âişe [92](Radiyallahü anha)'den : Şöyle dediği rivayet edilmiştir. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu ayeti (AI-i İmran sûresinin 7'nci ayeti) okudu.
Âyetin meali:
«Sana Kitâb-ı gönderen O'dur. O'nun bir kısım âyetleri muhkem (açık ve kesinidir. Kur'an'ın esası bunlardır. Diğer bazı âyetlerde müteşabihler [93]manaları sizce bilinmezidir. İşte, kalblerinde şüphe bulunanlar, fitne aramak ve te'vil yoluna gitmek için müteşabih âyetlere uyarlar. Halbuki onların te'villerini Allah'tan başkası bilemez. İlimde otorite olanlar ise 'Biz ona (= müteşa-bihlere) inandık hepsi Rabbimiz indindendir' derler. Bunları ancak kâmil akıl sahipleri düşünür.»
Sonra Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki: «Yâ Âişe! Müteşabih âyetleri tutup muhkem ayetleri bırakmak sureti ile Kur'an-ı Körim'de mücâdele etmek isteyenleri gördüğünüz zaman Allah Tealâ'nın;
'İşte kalblerinde şüphe bulunanlar...' kavl-i celili ile kasdettigi insanlar onlardır! İşte böyle adamlardan sakının, (= onlarla oturup konuşmayın. Zira, onlar bid'at ehlinin ta kendileridir. Sapık akidelerinin sizlere bulaşmaması ve müstahak oldukları tahkir ve ihanet için onları terkediniz.)»

48) Ebû Ümâme (Radyallahü ankyden Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
«Hiç bir kavim hidâyete erdikten sonra, bâtıh hak ve hakkı bâtıl göstermek süretile mücadele ve çekişmelerde bulunmadıkça dalalete gitmemiştir. (= Sapmış olanlar hep batıl yolunda cidal ve çekiştirme yüzünden dalalete gittiler.)»
Sonra Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu âyeti (= Zuh-ruf sûresinin 58'inci âyeti) okudu:
Ayet-i celilenin tamamının meâh:
«Ve (senin kavmin) dediler ki 'Bizim ilahlarımız (olan melekler) mı daha hayırlı, yoksa O (Meryem oğlu tsa) mı?' (Ey Muhammedi) onlar (gerçeği anlamak için değil) sırf bir mücadele olarak sana bu misali veriyorlar. Doğrusu onlar çok çekişici bir kavimdir.» [94]

İzahı

Âyet-i celile Kureyş hakkındadır. Kureyş'ler vakıa hidâyete erdikten sonra dalâlete düşenlerden değil, onlar hidâyete hiç yanaşmamış olmakla beraber aralarından hidayet rehberi olan Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çıkıp en kat'î delillerle hak yola davet etmesi ile Kureyş için hidayet yolu açılmış olup bu yola girmelerine her hangi bir engel bulunmadığından hidayete ermiş kavimler durumunda idiler. Buna rağmen batılı savunmadaki İsrarlı inatları yüzünden ellerine geçen hidâyet fırsatını kaçırdılar ve dalaletin çukurlarına yuvarlandılar. Bu bakımdan Kureyş kabilesi, hidayete erdikten sonra bâtıl yolundaki mücadelesi yüzünden dalâlete düşen kavimlere benzer.

49) Huzeyfe (Radiyallakü anh)'âen edilen rivayete göre Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Allah Tealâ, bid'at sahibinden oruç, namaz, sadaka, hac, ömre, cihad, tevbe ve fidyeden hiçbir şey kabul etmez. Kıl hamurdan çıktığı gibi o da İslâm'dan çıkar.»

50) Abdullah İbn-i Abbas (Radiyallahü anh)'den, Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm böyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«Bid'at sahibi, bid'atını bırakmadıkça, (şefaatçılar şefaat etseler bile) Allah Taalâ onun amelini kabul etmiyecektir.[95]

İzahı

Sindi bu hadisin şerhinde diyor ki, buradaki bid'attan maksad bozuk itikad olsa gerek. Çünkü ilim ehli fâsid akide ehline bid'atçı der. îtikadı sağlam olup amel yönünden bid'atı olanlar burada mü-rad değildir. Zaten âlimler böylelerine fâsık derler, bid'atçı demezler. Hadisten anlaşıldığı veçhile bozuk akide sahibi, bid'at'inden rü-cu' edip tevbe ederse Cenâb-ı Hak, amelini kabul eder.

51) Enes bin Malik (Radiyallahü ank)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu mervidir.
«Bâtıl ve haksız yolda iken mücadeleyi bırakana cennetin kenar-lannda, hak yolda iken cidal Cve çekişmeleri) terk edene cennetin ortasında ve huyunu güzelleştirene cennetin en a'lâ mevkiinde köşk yapılır.[96]

İzahı

Sindi bu hadisin şerhinde der ki:cumlesi muhtelif manalara muhtemeldir. Tirmizi1 nin şerhindeki İbin-i Arabi' nin sözünden anlaşıldığına göre

burada (Kezib)den maksad cidal ve çekiştirmedir. Yukarıdaki terceme ona göre yapıldı. Kitabın sarihlerinden İbn-i Receb ise (Kezib) kelimesini yalancılık manasına almıştır. Bu durumda cümlenin manası şu olur.«Batıl yolda yani bir maslahat olmaksızın yalancılığı terke-dene...» Çünkü Buharî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri «insanların arasını bulmaya çalışan kişi (maslahat icabı söylediği yalan sözlerden dolayı) yalancı sayılmaz» hadis-i şerifinden de anlaşıldığı veçhile maslahat için yalan söylenebilir.
Sindi daha sonra Ebû Davud'un Ebû Ümâme' den nierfu'an rivayet ettiği şu hadisi nakleder:
= «Haklı bile olsa cidali terkedene cennetin kenarlarında, mizahçı dahi olsa kezibi (= yalanı veya cidali) bırakana cennetin ortasında ve ahlakını güzelleştirene cennetin en yüksek yerinde bir evin verilmesi için ben kefilim.»
Sindi bundan sonra der ki: 'Bu hadis-i şerif de dikkate alınırsa yukardaki hadîste geçen (bâtıl) kelimesinin mizah anlamına yorumlanması gerekir. Ancak bir hadiste cennetin kenarlarında köşk verileceği bildirilene diğer hadise göre cennetin ortasında köşk verilir. Bu değişiklik bâzı ravîlerin cümle yerini tebdil etmesinden ileri gelmiş olabilir. [97]

Rey Ve Kıyas (İn Bir Kısmın) Dan Kaçınmanın Beyan Babı

Burada kaçınılması istenen re'yden maksad Kitab, Sünnet ve İcmâ'a dayanmayan şahsi arzudur. Mezkûr şer'î kaynaklardan birisine istinad eden ve ictihaddan olan re'y murad değildir.
Kıyastan murâd da bû üç temelden hiç birisine tatbik edilmeyen şahsi kanâat ve sanılardır ki; bunlara fâsid kıyas denir. Bahis konusu kaynaklar (Kitab, Sünnet, İcmâ'Jdan birisine dayanan kıyâs ise şer'i şerifin 4'üncü kaynağını teşkil eder ve;"Ev görüp anlamak gücüne sahip olanlar! Olaylardan ibret alınız, görülmeyen olayları görülen hadiselere kıyaslayınız.» (Haşır, 2) âyet-i celilesine dayanır.
Sahîh-i Buhari «Kitâbü'l-İ'tısam»Bölümünde «Babu ma ytiz-kerü min zemmi'r-Re'y ve Tekellüfi'l-Kıyas» unvanı ile bir bâb açıp Abdullah b. Amr b. el-As' tan 52 nolu hadîsi, mânâya etki etmeyen az bir değişiklikle rivayet ediyor Bu h a r i bu babın gerisinde îsra süresinin 37'nci ayetinden;«Bilmediğin bir şeyi söyleme» nazm-i celili zikrediyor. Gerek babın unvanında «Tekellüfü'l-Kıyâs» tabirini kullanması ve gerekse girişte bu ayeti alması kıyas ve Re'yin bir kısmının yani şer'î delillere dayanmayan çeşitinin mez-mûm olduğunu belirtmek istediğini gösteriyor. Şârih K as talanı bu beyânı yaptıktan sonra diyor ki bu âyetrı celile ictihad'ın reddi yolunda deiil olarak gösterilemez.Çünkü içtihada liyakat kazanmış olan âlimler, Kitab, Sünnet veya İcmâ'a dayalı ilmî hükümler verirler. [98]Sarih müteakip babta da derki: Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) şer-i şerifte dayanağı olmayan ve ancak vahiy yolu ile çözümlenebilen bâzı müşkil mes'eleler sorulduğunda sükût etmiş ise de ümmeti için kıyası da meşru kılmış ve şer-i şerifte dayanağı elan mes'elelere ait şer'i hükümleri çıkarmak keyfiyetini öğretmiş, böylece hakkında nass bulunmayan sorulara karşı nasıl davranmalarının gerekliliğini göstermiş olur. Meselâ: Babasının hac yapmadan öldüğünü ve yerine hac yapıp yapamıyacağım soran kadına Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: «Eğer babanın bir borcu olsaydı ödiyecek mi idin, ödemiyecek mi idin? Allah'a ait borcu ödemek gerekir» buyuruyor. Bu cevab, kıyasın ta kendisidir. Buharı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bazı şeylerde sustuğunu ve bazı şeyler hakkında Re'y ile cevap verdiğini söylemek istiyor ve her iki durum için birer bab açıyor. Bu babtan sonra gelen babların 4'üncüsü buna aittir.[99]

52) Abdullah bin Amr b. el-As (Radiyallahü anküma)'d&n, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin (veda hacemda) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«Allah Taalâ, ilmi insanları (in göğüslerin) dan sökmek (silmek) suretiyle almaz. Lâkin âlimlerin ruhlarını kabzetmek suretiyle alır. Neticede hiç bir alim bırakmayınca halk bir takım cahilleri (âlimlerin yerinde) reis edinirler. Onlara (dini sorular) sorulur. Onlar da bilmeden fetva verirler ve böylece hem kendileri dalalete giderler hem de halkı dalalete düşürürler.» [100]

İzahı

Bu hadîsi şerifi Buharı, Kitabü'1-İlim ve KitâbüT-İtteanT-da, Müslim, Kadâ kitabında ve Tirmizi de İlim kitabında zikretmişlerdir. Cumhur bu hadis-i şerifle zamanın müctehidsiz kalabileceğini tevsik etmişler. Çünkü bu hadis-i şerif, âlimlerin vefatı ile ilmin ortadan kalkacağını ve câhillerin âlimlerin yerini işgal edeceğini, dolayisıyle bilmeden fetva vereceklerini haber veriyor. İctihad ve müctehidin bulunması ilmin varlığına bağlı olduğuna göre ilim olmayınca ictihad ve müctehid de olamaz.
Tecrid-i sarih mütercimi Kâmil Miras 2174 numarada kayıtlı aynı mealdeki hadisin izahında şöyle söyler:
'Öyle sanıyorum ki, îslâmi ilimlerin, bunları bilenlerin âhirete gitmeleriyle zevale uğrayacağı ve bunların yerlerini cahil bir zümre alarak hem kendileri dalâlete düşecekleri, hem de halkı idlal edecekleri bu hadiste bildirilen dalâlet zamanı gelmiştir. Bugün gazete sütunlarına geçen dini mevzulara dair yazılar tam bir anarşi halindedir.'
Kâmil Miras zamanında gazetelerde görülen anarşi günümüzde daha acıklı bir durumda dinî neşriyat alanında esefle müşahede edilmektedir. Ehliyetsiz yüzlerce kişi dinî kitaplar yazmakta yeyâ yazılmış olan dini eserleri ulu orta terceme etmekte ve yanlış bilgiler vermekle din namına büyük cinayetler işlemektedir. Diğer taraftan Fıkıh kitaplarından fetva çıkarmaktan uzak olduğu halde din konusunda fetva vermek üzere halkın huzurunda bu yükümlülüğü rahatlıkla sırtlamış olan yüzlerce adama rastlamak mümkündür.
Teberanî' nin Ebû Ümame' den naklettiği rivayete göre bu hadisi şerifi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda Hacc'inde buyurmuştur.

53) Ebu Hüreyre Radiyallahü anhyden Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«(Bir âlimin verdiği) yanlış fetva yüzünden hatâya düşen kişiye günah yoktur. Bütün vebal, yalnız fetva veren (âlim) in boynundadır.» [101]

İzahı

Bu hadis-i şerif fetva mevkiinde oturup halka fetva veren ilim adamlarının titiz davranmalarını, bir hatâya düşmemek için a'zamî gayreti sarfetmelerini istemekte ve yanlış fetva yüzünden halkın hatalı yola düşmesinin bütün sorumluluğunun fetva verene âit olduğunu bildirmektedir. Tabii ictihad mertebesine ermiş olan müctehidin ictihad dolayısı ile işleyebileceği hata bunun şümulüne girmez. Fakat ictihad şartlarım haiz olmadığı halde kendisine ictihad süsünü verip yanlış fetva verenler veya müctehid fıkıhçıların fetvalarını iyice tetkik etmeden onlar namına yanlış bilgi verenler veya onların bırakmış oldukları fıkıh kitablarından fetva çıkarmak (verilmiş olan fetvayı öğrenmek) için ilmi kudreti haiz olmadan cahilane fetva verenlerin hepsi bu hadisin şümulüne girerler.
Sindi' nin beyânına göre hadis'e şöyle mânâ verenler de olmuştur :
«Kim yanlış fetva verirse bütün günah ona fetva için müracaat edenin boynundadır.»
Fetva vermek mevkiindeki şahsın yetersizliğini ve yanlış fetva verebileceğini bile bile müracaat eden kişinin, ehliyetsiz olduğunu bildiği adamın fetvası ile amel edemiyeceği ve amel etmesi halinde sorumluluk altında kalacağı gayet tabiidir. Aslında ferdlerin ve cemi-
yetlerin böyle cahillere müracaat etmek ve onları fetva mevkiinde saymakla da günaha girmiş oldukları bu hadis-i şeriften anlaşılıyor.

54) Abdullah b. Artır (Radiyallahü anhüma)'dan :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir :
Dinî ilim derin aslı) üçtür. Bunlar (ve bunları bilebilmek için bilinmesi gerekli ilimler ile bunlardan çıkarılan ilimler) in ötesinde kalan ilimler (in bilinmesi) fazla (zarurî değil) dir.
(Bu üç ilim) muhkem âyet (ler), sabit sünnet ve adil fariza (miras payı) ile ilgili ilimlerdir. [102]

İzahı

Bu hadis-i şerifte dinî ilimlerin esasının önemi belirtiliyor. Din sahasında önemle üzerinde durulacak ilimlerin başında gayet tabii muhkem olan ayetlerle ilgili bilgiler gelir. Çünkü muhkem ayetler dinî hükümlerin önde gelen kaynağını teşkil eder. Sindi' nin beyanına göre; muhkem'den maksad mensuh olmayan ayetlerdir. Muhkem ayetlerden sonra 2. kaynak olan sabit sünnet önem kazanır. Sabitten murad da mensuh olmayan ve isnad bakımından sahih olan hadislerdir. Hadis'te geçen «Fariza-i adile» iki şekilde ma-nalandınlmıştır.»
Birincisi s îlahî adalete uygun olarak tayin ve tesbit edilmiş bulunan miras hissesidir. Tereke taksimine ait «Feraiz İImî»nin dindeki önemli

mevkii burada belirtilmiş oluyor. Başka bir hadis-i şerifte «Feraiz, ilmin yansıdır» tabiri bile kullanılmıştır. Burada Feraiz ilminin kasdedilmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir.
İkinci ihtimal: «Fariza» onunla amel edilmesi gerekli olan her şeye, -Adile» de denk demektir. Yani bu fariza Kitab ve Sünnetle sabit olan farizaya denktir. Bu ihtimale göre «Fariza-i âdile» ile ic-ma' ve kıyas kasdedilmiş olur.
İbn-i Mâceh bu hadis-i şerifi burada zikretmekle kişilerin dinî kaynaklara dayalı olmayan ve şahsî arzularından ibaret re'ylerinin dinde yeri olmadığını te'yid etmek istemiştir. Eğer îbn-i Mâceh fıkıhçılar arasında kullanılan istilanı manadaki re'yi kabul etmiyenlerden ise ve bu maksadla hadisi, buubaba almış ise o zaman «Fariza-i âdile» ilk mana ile yorumlamış olur. îstilahî manadaki re'ym makbul olmadığı manasının bu hadîsten çıkarılması da itiraz konusu bir husustur. Çünkü hadiste sayılan 3 ilmin dışında kalan ilimlerin lüzumsuzluğu veya geçersizliği anlamı çıkarılmaz.
Şöyle ki: Hadisin metninde geçen cümlesinin manası şudur:
«Bu üç ilmin ve bunlarla ilgili ilimlerin ötesinde kalan ilimlerin bilinmesi mecburi değildir.» Fıkıhçılarm makbul görüp kullandıkları
re'y bu ilimler (Kitab, Sünnet ve Feraiz) ile alâkalı olup bunlara dayanır. Bu durum düşünülmese bile re'y veya;Lbaşka ilimlerin mer-dut olduğu neticesi hadisten,, çıkmaz. Yukarda işaret ettiğim gibi eğer «Farîza-i âdile» îcmâ' ve makbul olan re'y anlamına alınırsa dinî ilimler sahasında şahsi arzuların yeri olmadığı sonucu çıkar ki, bu takdirde hadis-i şerifin bu babta zikredilmesi gayesi de malum olur.

55) Muâz b. Cebbel [103] (Radiyallahü anh)'den: Söyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e (Vali olarak) gönderdiği zaman buyurdular ki :
«Sakın, bildiğin (şer'î kaynaklar) den başka bir şeyle hüküm verme ve mes'eleleri hal etme. Eğer bir müşkülün olursa onu aydınlığa kavuşturuncaya kadar veya nies'ele hakkında bana mektup yazınca fve cevap alınca)ya kadar dur (bekle).[104]

İzahı

Kitabın haşiyesi Miftâhü'I-Hace'de deniliyor ki, Muâz b.Cebe1'in bu hadisi bir mes'ele hakkında âyet veya hadîs varken re'y ve kıyastan kaçınmanın gerekliliğine delalet eder.
Sindi' nin beyânına göre bu hadis Kütüb-i Sitte'den yalnız bu Sünen'de vardır. Hadîsin râvilerinden Muhammed b. Said b.Hasan, Metrûkü'l Hadîs (= rivayet ettiği hadisler kabul edilmediği için ravilerce terkedilen hadisler) dir. Sünen'in bazı nüshalarında bu durum belirtiliyor. Çünkü bâzı Sünen nüshalarında hadis rivayetinden sonra müellif şöyle diyor: «Ebu îshak bu hadisin zayıf olduğunu ve terk edilmesinin gerekliliğini ve ravi Muhammed b. Saîd'in zındık olduğunu söyledi.»
Sindî daha sonra diyor ki: Bu zayıf hadis, halk arasında meşhur olan şu hadis'e de ters düşer.
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderdiği zaman ona.-
— Sen nasıl hükmedersin? Muaz :
— Allah Taalâ'nın Kitabı ile... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Eğer Allah'ın kitabında bir delil bulamazsan? Muâz:
—Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in sünnetiyle... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Eğer onda da bir delil bulamazsan? Muâz:
— İçti had ederim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Resulünün elçisini bana (Resulü tarafından uygulanan prensibe muvaffak kılan Allah'a hamd olsun.»
Bu hadisi Ebü Davud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Bunun senedinde de meçhul raviler vardır. Îbnü'l-Cevzî bu hadisi mevzu hadisler arasına almıştır.Suyutî ise bu hadisin mevkuf olduğunu söylemiştir. Hulasa bu hadis 55 nolu hadisten ahsendir."

56) Abdullah b. Amr [105]u. el-Âs (Radiyallahü anküma)'mn şöyle dedi-ği^rivayet edilmiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 'Sellem)'den işittim buyurdular kî:
«Beni İsrail'in işi mutedil olarak devam ediyordu. Nihayet muhtelif milletlerden aldıkları esir kadınlardan doğma nesil türedi ve bu nesil re'y (= kişisel arzu) Ue hüküm vermeye başlayınca kendileri dalalete gittiler ve Benî İsrail'i dalalete götürdüler, onların işleri anormale dönüş.[106]

Îman Babı

57) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den:
Şöyle demiştir : Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «İman altmış veya [107]yetmiş küsur bab (bölüm) dür.Bu derecelerin en aşağısı, yoldan zahmet verecekleri şeyi uzaklaştırmak gidermek ve en yüksek mertebesi lâ ilahe illallah demektir.Hâyâ da imandan bir şu'bedir. [108]

İzahı

Bu hadisin râvilerinden Ebû Hüreyre, Ebû Salih ve Abdullah bin Dinar' dan sonra 3 ayrı senedle îbn-i Mâceh'e kadar intikal ettiği burada zikredilen sened-lerden anlaşılıyor. Bu durum, hadisin kuvvetini gösterdiği için musannif bütün senedleri rivayet ediyor.
Sindî diyor ki: İmanın bab ve şu'belerinden maksad, imanın meziyet ve dereceleridir. Altmış veya yetmiş küsur tabiri çokluktan kinayedir. Arab lisanında sayılar bu manada kullanılır. Yani imanın hasletleri ve dereceleri pek çoktur.
*La ilahe illallah» demekten maksad da tevhid kelimesini samimi ve içten inanarak söylemektir.*Muhammedün Resûîullah» ayrı bir şu'be olmuş olur. Yahud «La İlahe İllallah» ile kelınıe-i şehadetin tamamı muraddır. Çünkü tevhid edip Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e inanmıyan kişinin imanlı sayamadığı katı delillerle sabittir. «Hâyâ» : Arab dilinde kınama endişesi ile insanda görülen utanma halidir. Şer-i şerifte ise çirkin söz ve fiillerden kaçınmaya zorlayıcı ve hak sahiplerinin hukukuna tecavüz etmeye engelleyici huydur. Bu huyun şer'i kaidelere göre kullanılması esastır. Dince çirkin görülen şeylerden, iman dolayısı ile kişiyi uzak tutan utanmaya «dinî hâyâ huyu» denir.

58) Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anhütna)'dan : Şöyle demiştir : Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın, kardeşini haya dolayısı ile kınadığını işitti. Resûîullah buyurdu ki:
«Gerçekten hâyâ imandan bir şu'bedir.» [109]

İzahı

Buharı' nin iman bahsinde Abdullah bin Ömer (Radiyallahü anhüma)'den rivayet ettiği hadisin metni şöyledir:
"(Abdullah) b. Ömer (Radiyallahü anhüma)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensar'dan bir adamın yanından geçiyordu. Ensari, kardeşini hâyâ etmekten men ediyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu bırak, hâyâ imandandır», buyurdu."

İzahı

Hâyâ konusunda nasihat eden zatın Ensar'dan olduğu ve bu zatın gayesinin, muhatabını hayadan vazgeçirmek olduğu bu rivayetten anlaşılıyor. Kendisine vaaz edilen kişinin, Ensari'nin kan kardeşi olduğu muhtemeldir.Din kardeşi olması ihtimali de vardır. Galiba çok utangaç bir kimse olduğu için Ensari onu kınıyordu.

59) Abdullah (Radiyallahü ankyden:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Kalbinde hardal zerresi ağırlığınca kibir bulunan kimse cennete girmiyecek ve kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan kimse (ebedî)

ateşe girmiyecektir.» [110]

İzahı

«Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kişinin cennete girmiye-ceği» tabiri, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Söyle ki:
Hadis metninde kibir imana karşı kullanıldığı için buradaki kibirden maksad imana tenezzül etmemek, hakka karşı eğilmemek ve küfürde İsrar olabilir. Bu takdirde manası açıktır.
İkinci ihtimal: Kibir bilinen manada olup «Cennete girmiyecek» tabirinden «Önce cennete girmiyecek» manası melhuzdur. Kibrinin cezasını çektikten sonra cennete girebilecek anlamı taşır.
Üçüncü ihtimal şudur: Cennete girenlerde hiç kibir kalmaz, kibirden tamamen arınmış tertemiz bir kalble cennete girilir. Nitekim :«Biz onların göğüslerindeki kin ve hasedi söküp atmışız. (Kaîbleri her türlü gill-u ğişten pâk olmuş olur.)»[111]
«Kalbinde zerre miktarı iman olanlar cehenneme girmiyecekler>
cümlesinden maksad ise; böyîelerin ebedi kalmak üzere cehenneme girmemeleridir. Çünkü ehli imandan bir kısmının, günahları dolayısı ile cehenneme girecekleri, fakat zerre kadar imanı olanların neticede cehennemden çıkarılıp cennete girecekleri nasslarla sabittir.

60) Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anhyden yapılan rivayete göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir :
«Allah Taalâ, kıyamet günü mü'minleri cehennem ateşinden kurtarınca ve onlar güvenç içine girince birinizin, dünyada iken hakkını almak uğrunda arkadaşı ile yaptığı çekişmeden daha şiddetli bir tarzda mü'minler ateşe atılmış olan (din) kardeşleri için Rable-ri ile mücadeleye girişirler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Mü'minler diyecekler ki 'Ey Rabbimiz! Kardeşlerimiz bizlerle namaz kılarlar, beraberimizde oruç tutarlar ve bizimle beraber hac ederlerdi. Sonra sen onları ateşe ithal ettin.'
(Cevaben) Allah buyuracak ki: 'Gidin onlardan tanıdıklarınızı (Cehennemden) çıkarınız' Mü'minler, bunun üzerine onlara varacaklar ve yüzlerinden onları tanıyacaklar. Çünkü ateş onların yüzlerini (yaptıkları secde sayesinde) yakmıyacaktır.Onların bir kısmı aşık kemiklerine, bir kısmı da bacaklarına kadar ateş içinde tutuşmuş vaziyettedir. Bunları çıkaracaklar sonra 'Ey Rabbimiz! Bize emrettiğiniz adamları (tanıyabildiklerimizi) çıkardık.' diyecekler. Sonra Allah (Taâla) buyuracak ki 'Kalbinde bir dinar ağırlığınca iman olanları çıkarınız. Sonra kalbinde yarım dinar ağırlığınca, onları mü-tekip de kalblerinde hardal tanesi ağırlığında iman olanları çıkarınız.' Ebû Saîd-i Hudrî dedi ki: Kim bunu doğrulamazsa bu ayeti okusun.
= «Şüphe yok ki Allah (TaâlaJ zerre miktarı zulüm etmez. Eğer zerre kadar bir iyilik olursa onun ecrini kat kat artırır ve kendi katından da büyük mükâfat ihsan eder.» (Nisa, 40)

61) Cündüb [112] b. Abdillah (Radiyallahü anhyden yapılan rivayete göre kendisi şöyle söylemiştir :
«Biz erginlik çağma ermek üzere birer genç iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber idik. Biz Kur'an-ı Kerimi öğrenmeden önce imanı öğrendik. Ondan sonra Kur'an'ı öğrendik. Kur'an sayesinde de imanımız fazlalaştı, (daha da kuvvetlendi) .»[113]

İzahı

îmanın ziyade ve noksanlık kabul ettiği 60 nolu hadisten anlaşılıyor.75 nolu hadisi açıklarken bu hususta biraz izahat vermeyi düşünüyorum.

62) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhüma)'âan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Bu ümmetten iki sınıf vardır ki müslümanlıkta onlar için nasib (pay) yoktur. Bu zümreler Mürciye ve Kaderiye (mezheblerine mensup[114] olanlardır.» [115]

İzahı

Mürciye, kâfir adamın işlediği ibâdetin bir faydası bulunmadığı gibi mü'min kimsenin yaptığı günahın da zararı olmadığını itikad eden bir fırkadır.Mürciye kelimesi lügatta geciktirici mânâsına gelir.Bu fırka masiyetler dolayısı ile ilahi azabın geciktirileceği ve uzaklaştırılacağını itikad ettikleri için onlara bu isim verilmiştir.Kulun elinde hiç bir irâdenin bulunmadığına inanan Cebriye fırkasına Mürciye denildiğini söyleyenler de vardır.
Kaderiye veya Kadriye fırkası ise kaderi inkâr eder ve kulun tam iradeye sahip olduğuna inanırlar.Bunlar kaderin olmadığı konusu ile fazla meşgul oldukları için onlara bu isim verilmiştir.Halbuki kaderin varlığına inanan ve kulun cüzi iradesini inkâr eden zümreye bu ismin verilmesi daha uygun gibi gelir.Fakat bunlar diğerleri gibi konuyu fazla dillerine dolamadıkları için bu isim diğerlerine verilmiştir.
Sindi bu hadisin açıklamasında diyor ki:
*Bu iki sınıf için müslümanlıktan nasib yoktur» tabirine ve bazı hadislerdeki benzeri ifadelere dayanarak bunların kâfir olduğunu söyliyenler vardır.Fakat âlimler demişler ki ehl-i kıbleyi tekfir etmekte acele etmemelidir.Bilhassa îslâmın akaid konularında hak ve gerçeği bulmak yolunda olanca gücünü harcayarak bir takım ayet ve hadislerden delil getirmeye çalışan ve fakat delillerin yorumlanmasında ve savundukları itikadı mes'elelerde ilmî hatâya düşenlerin hemen küfrüne hüküm etmemelidir. Bunlar küfrü ihtiyar etmiş değillerdir. Bütün çabalarına rağmen, Ehl-i Sünnet'in görüşje-rinin haklılığı onlarca belirlenmemiş ve kendi görüşlerinden kurtulamamışlardır. Netice itibarı ile bunlar içtihadında hatâya düşen müctehid veya' gerçeği bilemeyen cahil durumundadırlar.Gün ışığına çıktığı söylenebilen ehl-i sünnetin görüşlerine katılmayan bu bâtıl mezheblerin savunucularından ve mensuplarından, zaruret-i diniyyeden olan bir hükmü inkâr eden olursa onun küfrüne hükmedilir.Böyle bir durum olmadıkça bunların tekfiri yapılmamakla beraber fışkına hüküm verilir.Şahidlikleri kabul edilmez.«İslâmdan nasibleri yok» tabiri, onların durumlarının kötülüğüne, yanlış yola saptıklarına ve dolayısı ile İslâmdan kazançlarının yok denecek derecede az olduğuna işaret eder, diye yorumlanmıştır.Örneğin cimri adam için 'malından nasibi yoktur', denilir. Sindi bu izahatı naklen verdikten sonra diyor ki, «Hasen Garib» olan bu hadis furû (fıkhı hükümler) konularında bile delil olamazken Usûl (dinin iman sisteminle ait bir konuda hiç bir surette delil olamaz. Çünkü bu sahada kafi delilin bulunması şarttır. Usûl'e âit tekfir konusunda zanni olan böyle delillerle istidlal edilemez.'
Tirmizi bu hadisi burdaki senedle ve başka bir senedle rivayet ettikten sonra bunun «Hasen Garib» olduğunu söylemiştir, îbn-i Mâceh de 73 numarada aynı hadisi başka bir yolla rivayet etmiştir. Hafız Siraceddin, Hadisin «Mevzu» olduğunu söylemiştir. Fakat Hafız Selâhaddin ve Hafız îbn-i Hacer, hadisin «Hasen»'e yakın olduğunu, çünkü mü-taaddit senedlerle rivayet edildiğini söylemişlerdir.

63) Ömer tbn-î Hattab (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi söylemiş ki : Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyorduk. Elbisesi bembeyaz, saçı simsiyah bir zat aniden yanımıza geliverdi. Üzerinde yolculuk eseri görülmüyor; bizden de hiç kimse kendisini tanımıyordu. Ömer (Radiyallahü anh) demiş ki: Bu yabancı zât, hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm. yanma oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu. Sonra dedi ki:
— «Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! İslâm nedir?» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim, Allah'ın Resulü (son elçisi) olduğuna şehâdet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak ve Kâ'be'yi hac etmektir* buyurdu. Soru soran zat:
— «Doğru söyledin», dedi. Ömer (Radiyallahü anh) dedi ki:
'Biz buna hayret ettik. (Çünkü) hem soruyor hem de doğruluyordu.' Sonra bu zât:
— Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İman nedir? dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
—«İman, Allah'a, O'nun meleklerine, peygamberlerine, kitabla-rına. âhiret gününe ve kadere - hayrine ve şerrine inan m an dır.» buyurdu.
Soru sahibi:
— Doğru söyledin, dedi. Ömer (Radiyallahü anh) dedi ki: 'Biz buna şaştık. (Zira) hem soruyor hem de tasdik ediyordu.'
Soru soran zât daha sonra:
— «Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İhsan nedir?»
diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

—«(İhsan), Allah'a, Onu görüyorsun gibi ibadet etmendir. Çünkü gerçekten sen onu göremiyorsun da O, muhakkak seni görüyor* buyurdu.
Soru sahibi (bu defa) :
— Kıyamet ne zaman (kopacak)? dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Soru sorulan (adam) soru soran (kişi) den (bu hususta) daha bilgili değildir.» buyurdu. O zât:
__ O halde kıyametin alametleri nelerdir? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Cariyenin kendi sahibesini doğurması (Vekî, dedi ki; yani Arab olmayan kadının Arab çocuğu doğurması) ve yalın ayak, çıplak, yoksul, küçükbaş hayvanların çoban (bedevi) laruın yüksek bina yapmak (hususun) da birbiriyle yarıştıklarını görmendir.» buyurdu.
(Hadisin ikinci derecedeki râvisi Abdullah bin Ömer (Radiyallahü anh) dedi" ki, bir süre sonra ilk râvi (Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anh) şöyle dedi:
Üç gün sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana rastladı ve:
— «(Yâ Ömer) O (soruları soran) zâtın kim olduğunu biliyor-musun? dedi. Ben:
— Allah ve Resulü bilir, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O Cibril'dir. Size dininizin mes'elelerini öğretmeye geldi.»
buyurdu. [116]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru sormak üzere aniden çıkagelen zâtın orada bulunan sahabîler tarafından tanınmaması, onun yabancı olmasını gerektiriyordu. Fakat üzerinde yolculuk eserinin bulunmayışı, bilakis elbisesinin tertemiz, bembeyaz oluşu ve saçlarının tozlanmayıp simsiyah görülüşü onun yolculuk etmediğini gösteriyordu ki, bu durum ordaküerin hayretini mucip olmuştu. Râvi H z . Ömer (Radiyalîahü anh) bu hayretini, onun bu durumunu anlatmakla ifade ediyor.Cümlesindeki «Fahzeyhi» zamirinin mercii Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veya gelen zât olabilir.
Sindi bunu şöyle anlatır :
Nevevi'ye göre, zamirin mercii zâttır. Cümlenin mânası şudur:
«Gelen zât her iki elini kendi uylukları üzerine koydu.»
Bazı âlimler, «Bu mânanın edeb ehline daha uygun olduğunu ve bu takdirde soru sahibinin bir talebe gibi diz çökerek oturduğunu, ellerini kendi uylukları üzerine bıraktığı ve saygılı bir tavır takındığını ifade eder» demişlerdir.
Bağavî ve başkaları, zamir Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e racidir, demişlerdir. Buna göre mânâ şöyledir:
Gelen zât her iki elini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-ın uylukları üzerine koydu».
Bu şekil mânâlandırma bir önceki cümlenin mânasına daha* münasip olur. Çünkü bu takdirde iki cümlenin mânası şu olur:
«Dizlerini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dizlerine dayadı, ellerini de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uylukları üzerine koydu.»
îbn-i Hacer de bu ihtimali tercih ederek İbn-i Huzeyme'nin rivayetinde «Sonra ellerini Resûlullah'ın dizleri üzerine koydu» buyurulmuş olmasını tercih sebebi olarak gösteriyor ve Cibril (Aleyhis'salâtü ves'selâm) bu kaba hareketi ile orada bulunanların kendisini tam bir çöl bedevisi sanmaları ihtimalini kuvvetlendirmek ve hakiki durumunu iyice gizlemek istemiş olsa gerek, diyor
Cibril (Aleyhisselâm)'m, «Yâ Muhammedi» diye Resûlul-lah'a mübarek ismi ile hitab etmesi de kendisini gizlemek ve kaba göstermek içindir. Sonra Resûlullah'ı, ismen çağırmak insanlar için mekruh ise de melekler için mekruh değildir.
Bu hadis-i şerifi Kütüb-i Sitte sahihleri cüz'î bir lafız değişikliği ile tahric etmişler.Cibri1'in kendisini tanıtmak istemediği bütün rivayetlerden anlaşılmıştır.
Hadisin bütün rivayetlerinde Cibril (Aleyhisselâm)'m îslâm, İman, İhsanı sorduğu, daha sonra kıyametin kopma zamanını ve alâmetlerini sorduğu görülür. [117]

Îman

İman: Arab dilinde bir şeye inanmak, bir şeyi tasdik etmek ve kabullenmek manasınadır. Teslim olmak ve inkiyad etmek mânasını da içine alır.
İman: Şer-i şerifte ise; Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah tarafından getirdiği kesinlikle bilinen şeylerin tümünde icmalen O'nu kalben tasdik etmek ve verdiği haberlere teslim olmaktır. Sadeddin-i Tef tâzâni Şerhü'l-Akâid kitabında iman bahsinde diyor ki:
«Cumhûr-i Mühakkikin'e göre iman, kalb ile tasdikten ibarettir. Dil ile ikrar imanın bir parçası değil, sadece dünyevî hükümlerin icrası bakımından imanın şartıdır. (Yani kişinin insanlarca mü'min sayılması ve ona göre hakkında muamele yapılması için dil ile ikrar aranıyor.) Çünkü kalb ile tasdik gizli bir şeydir. Onun bir alâmeti gereklidir.
Bu duruma göre kalbi ile tasdik ettiği halde dili ile ikrar etmeyen kişi, dünya hükümleri bakımından mü'min sayılmamakla beraber Allah indinde mü'mindir. Cehennemde ebedî kalmaz.
Dil ile ikrara mâni olacak dilsizlik ve hayatî tehlike gibi bir özür yok iken ikrarı terketmek haramdır. Şayet böyle bir özre binâen ikrar yok ise; bunun hiç bir mahzuru yoktur. Yani dil ile ikrarı istediği halde bir mani dolayısı ile ikrar edemiyen kişi için ikrar şartı aranmıyor. Dolayısı ile böyle bir adamın dünya hükümleri bakımından da mü'min sayıldığı icma' ile sabittir.
Dili ile ikrar edip, kalbi ile tasdik etmiyen, münafık ise; dünya hükümleri yönünden mü'min sayılır. Fakat Allah katında kâfirdir.
îmanın bu tarifi, Matüridi' ye mezhebinin imamı Ebû Mansur-i Matüridi, İmam-ı A'zam Ebû Hanife ve bir çok Matüridîye ve Eş'ariye mezheb-lerinin ileri gelen âlimleri tarafından tercih edilmiştir. Nasslar da bu tarifi te'yid eder mahiyettedir. Nasslardan birkaç tanesini alalım :
Âyetler:
= «Onlar, Allah, kalbi eri ne iman oturttu.[118]
= «...ve kalbi imanla mutmain olduğu halde..[119] ama kalbleri iman etmedi.. [120]gibi ayetler.
Hadisler:
= Allahım! kalbimi senin dinin üzerine sabit kıl.»
= «Onun kalbini yarsaydın ya!»
Üsâme bin Zeyd (Radiyallahü anhüma) bir gazvejle bir adamı öldüreceği zaman adam kelime-i tevhid getiriyor. Fakat Üsame onun samimiyetine inanmadığı için öldürüyor. Bilahare durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikal edince Üsâme «O, tevhid kelimesini kalbten söylemedi» diyerek savunmada bulunduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyurdu.
Bazı âlimlere göre; iman kalb ile tasdik ve dil ile ikrardan ibarettir. Dil ile ikrar imanın bir parçasıdır. $emü'l-Eimme Serahsî, Fahrü'l-îslâm Pezdevî ve bir çok fıkıhçı bu tarifi benimsemişlerdir. Bu görüşte olanlar derler ki: îmanın tasdik rüknü mutlaka bulunacak, hiç bir surette rükün olmaktan düşmez. Fakat dil ile ikrar bazen rükün olmaktan çıkar. Meselâ zorlama anında veya dilsizlik halinde ikrar aranmaz. Yani böyle hallerdeki adam, ikrar etmediğine rağmen mü'min sayılır.
Özürsüz olarak ikrarı terkeden, bu tarife göre tasdik etse bile, Allah indinde de mü'min sayılmaz, ebedî cehennemlik olur.
Bunların delilleri:
= «Kalbi imanla tatmin olduğu halde küfür etmeye mecbur kalan müstesna.[121]
= «Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar insanlarla çarpışmaya memur oldum...»
Selef, hadis âlimleri, Şafiî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbe1:'Kâmil iman, tasdik, ikrar ve amelden ibarettir. Ameli olmayan kimse mü'min olmakla beraber imanı, kâmil değildir.' demişlerdir. Fakat Mu'tezile ile Haricî ler'e göre mutlak iman, tasdik, ikrar ve amelden ibarettir. Dolayısı ile namaz, oruç, zekât gibi ameli olmayan kimse mü'min sayılmaz. Çünkü imanın temel rükünü (parçası) olan amel yoktur.
îmanın makbul ve sahih olması için 3 şart vardır:
1. îman ye's halinde olmıyacaktır. Eğer Allah'ın azabını veya ahirete ait her hangi bir hali gözleri ile müşahade ettikten sonra bir kimse iman ederse onun imanı makbul değildir. Bunun içindir ki, sekeratta son nefesini verirken iman eden kâfirin imanı sahih değildir. Nitekim Cenâb-ı Hak (Azze ve Celleî :
«Bizim azabımızı, gördükleri zaman ettikleri imanları onlara menfaat verecek değildir.» buyuruyor. [122]

2. İnanan kişi, dinden olduğu kesinlikle bilinen bir hükmü inkâr veya tekzib etmiyecektir. Meselâ : Bir kimse dinin tüm hükümlerine iman ettiği halde namaz, oruç, zekât ve hac gibi zarurât-ı di-niyyeden birisini inkâr veya tekzib ederse mü'min sayılmaz. Çünkü böyle bir adam, dolaylı yolla Kur'ân-ı ve Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i inkâr veya tekzib etmiş olur.
3. Dinin bütün hükümlerini beğenerek kabul edecek,hiçbir hükmünü küçümsemiyecektir. Meselâ: Namazı beğenmiyen veya Allah'a karşı inad olsun diye kasden ifa etmeyen kimse mü'min olmaktan çıkar. [123]

İslâm

İslâm î Arab dilinde inkiyad, teslimiyet ve ihlâs demektir. Şer-i şerifte çeşitli mânâlarda kullanılmıştır.
Cumhûr'a göre îslâm : Şer'î hükümleri kabul etmek, Allah'a inkiyad ve teslim olmaktır. Buna göre İslâm İmandan, îman da İslâm'dan ayrılmaz. Başka bir deyimle, her mü'min müslümandır ve her müslüman mü'mindir.
Bâzı âlimlere göre îslâm: Allah'ın emir ve nebilerine, imanla beraber kalben inkiyad etmektir, demişlerdir
«Şüphesiz Allah indinde (makbul)
din ancak İslâmdır.»[124] âyetinde olduğu gibi îslâm, Hz. Muhamed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in getirmiş olduğu din mânasında da kullanılmıştır.
İzahını yapmakta olduğumuz ve «Hadîsi Cibril* ismi ile meşhur olan 63 nolu hadiste olduğu gibi îslâm kelimesi: «îman etmek şartı ile kelime-i şehadet, namaz, oruç, zekât gibi din şiarlarını (= alâmetlerini) açıkça yapmak anlamına da gelmiştir.
Bu durumda îslâmm alâmetleri ve semereleri, kalbde gizli olan imanı, kelime-i şehadetie ve farz ibadetlerle izhar etmektir, denilmiş oluyor.
Akaid'e ait Kasıde-i Nunîyye'nin sarihi Dâvud b. Muhammed Karsı İman ve îslâm kelimelerinin izahını yaparken şöyle der:
'Halk arasında meşhur olan «İslâm'ın şartı beştir» sözü galattır. Veya dini vecibelere sıkı bir teşvik için kullanılmıştır. Filhakika şart olarak sayılan şeyler şart değil, îslâmm yüce alâmetleri ve büyük semereleridir.'
Çünkü eğer bunlar hakîki mânada şart olsaydı bunları tam yapmayan kişinin müslüman sayılmaması gerekirdi. Halbuki farziyet-lerini kabul etmekle beraber meselâ : Ramazan orucunu özürsüz tutmayan kimse büyük bir günaha girmiş olur ise de, dinden çıkmış olmaz.
İslâm ve İman mefhumlarının birbirinden ayrılmadığını beyân eden Cumhur'un delillerinden birisi şu ayet-i kerimedir:
= «Bunun üzerine biz oradaki mü'minleri çıkardık. Ama o yerde, bir evden başka müslüman bulmadık.[125]
Şer'i şerife göre makbul olan İslâm mefhumunun iman mefhumundan ayrılmadığını yukarda belirttik. Makbul olmayan ve zahirî bir teslimiyetten ibaret kalan mânadaki îslâm, imandan tamamen ayrı bir durum arzeder, ki daha çok böyle kullanılan İslâm kelimesi lügat mânasında istimal edilmiş olur. Nitekim Hücürât suresinin 14'üncü ayetinde îslâm kelimesi bu mânada kullanılmıştır:
= «Bedeviler dediler ki: İman ettik. Sen (onlara) söyle ki t Siz iman etmediniz ve lakin : Biz (zahiren) İslâm olduk, deyiniz. Henüz iman kalbinize girmemiştir.[126]
îman ve İslâm hakkında "verdiğimiz izahattan anlaşıldığı gibi Cibril (Aleyhisselâm)'m «İslâm nedir?» sorusu ile İslâmm mahiyeti değil, onun alâmetleri ve semerelerinin ne olduğu soruluyor, îtesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeüemVda verdiği cevapta, İslâmm şi'âr (= alâmet) leri ve semerelerinin Allah ve Resulüne olan inancı kelime-i şehâdeti (açıkça) getirmek ve farz ibadetleri dosdoğru eda etmek olduuğnu beyan buyurmuş oluyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında oturan Sa-habüer soru sahibini tanımıyorlar idi. Onun bir taraftan soru sorması, diğer taraftan aldığı cevabı tasdik etmesi sahabîlerin hayretini mucip oluyordu. Çünkü, normal olarak soru, bilinmeyen bir şeyin öğrenilmesi için sorulur. Alınan cevabı tasdik ise doğru cevabın soru sahibi tarafından daha önce bilindiğini gösteriyor. Bu sebeple râ-vi Hz. Ömer (Radiyallahü anh) «Biz buna şaştık (çünkü) hem soruyor hem de doğruluyordu.» demekle duydukları hayreti ifade ediyor.
Cibril (Aleyhisselâm) 'in «İman nedir?» sorusu ile de imanın mahiyeti soruluyor ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından, imanın 6 şartı diye bilinen mahiyeti özlü olarak bildiriliyor. Bunların tafsilatı Akaid ilmine ait kitablarda mevcuttur. Biz gayet özlü olarak şunu söylemekle yenitelim :
1. Allah Taâlâ'ya iman: O'nun varlığına, birliğine, ortak ve benzerinin olamıyacağma, O'nun kemal sıfatları ile muttasif olup her türlü noksanlıklardan pâk ve nezih olduğuna inanmaktır. Allah Teâla hakkında vacip olan sıfatları öğrenmek her müslümana farzdır. Bu sıfatlar:
Vücûd, Kıdem, Beka, Hadis olan şeylere muhalefet, Kıyam bi zatih, Vahdaniyet, (bunlara sıfat-ı Selbiye denir.) Hayat, ilim, irade, kudret, semi', basar, kelam ve tekvin (bunlara da sıfat-ı sübutiye denir) dir. Bu sıfatların zıddı (karşıtı) ile Cenâb-ı Allah'ın vasıflanması muhal (imkânsız)dır.
2. Meleklere îman: Allah Teâlâ'nın nurdan yarattığı, masum, verilen emirleri aynen yerine getiren, sayıları da ancak Allah tarafından bilinen ve melek ismi verilen bir çeşit yaratıkların varlığına inanmaktır.Melekler yemez, içmez, evlenmez, günah işlemez, uyumazlar.Melekler yerde, göklerde, göklerin fevkinde ve bilmediğimiz yerlerde bulunurlarEn büyükleri Cebrail,Mikâil, İsrafil ve Azrail' dir.Hafaza, Müdebbirât, Kirâmen Kâtibin gibi kısımları vardır.Bir kısmının isimleri ve görevleri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)tarafından bildirilmiştir.
3. Resullere İman: Allah Taâlâ'mn, insanların iman ve irşadı için görevlendirdiği ve mucizelerle davalarını isbatlarnak imkânım bahşettiği elçilerine inanmaktır. Bazı peygamberlere Allah tarafından Kitab veya Suhuf gönderilmiş ve onlara şeriat verilmiştir. Adem,Şît, İbrahim,Davut,Musa (Aleyhis-saiâ-tü ves'selâm) gibi. Böylelerine «Nebi» denildiği gibi «Resul» de denilir.Kitab ve şeriatı olmayan peygamberlere resul denmez, yalnız Nebî denilir. Bazı âlimler de resûl'ün mânasını daha geniş tutmuşlar ve «Şer'î hükümleri insanlara tebliğe me'mur kılınan peygamberlere Resul denilir. Tebliğ ettikleri şeriat ve kitab ister onlara inmiş olsun ister onlardan önceki bir peygambere nazil olmuş olsun fark etmez.» Peygamberlerin sayısını ancak Allah bilir. Kur'an'da 25 peygamberin ismi geçmektedir Üzeyr, Lokman ve Zükarneyn'in peygamber oldukları ihtilaf konusudur.
Bütün peygamberlerde bulunması gerekli vasıflar da şunlardır. Hepsi çok zekî, masum, emin, sadık olup kendilerine inen emirleri aynen tebliğ etmişlerdir.
4. Kitaplara İman: Allah (Celle CelâlühûKın resuller vasıtasıyle insanların irşadı için gönderdiği ve kitab denilen ilahî kanunlara inanmaktır. Bunlar, 100 adet küçük olup «Suhuf» ismi ile meşhur olan kanunlar ile 4 büyük kitabdan ibarettir. Büyük kitablar-dan Tevrat Hz. Mûsa'ya , Zebur Hz. Davud'a, İncil H z. İsa 'ya ve Kur'ân-ı Kerim Peygamberimiz Hz. Muham-m e d (Sallaalahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderilmiştir. Allah'ın sa-lât ve selâmı cümlesinin üzerine olsun. Suhuflar olsun, büyük kitab-lar olsun hepsinin hak olduğuna, bunların en sonuncusunun Kur'an olduğuna ve Kur'an'm indirilişi ile hepsinin hükmünün lağv edildi ğine, dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın duyan her insanın buna iman etmek zorunda olduğuna inanmak farzdır. Zaten diğer kitab-larm asıl nüshaları yoktur. Mevcut olan Tevrat ve İnciller tahrife uğramış ve ilahî olmak vasfını bile yitirmiş birer beşer, eseri olmak durumuna düşmüştür. Asıl nüshaları Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i müjdelemişlerdir.
5. Ahiret Gününe İman: Ölen insanların ve cinlerin tekrar dirileceklerine, imanlı olanların cennete ve imansızların cehenneme gireceklerine inanmaktır. Kabir halleri, Sûr'un üfürülmesi, ölülerin kabirlerinden çıkması, Hesap, Mizan, Kitapların ellere verilmesi, Kevser havzı, Cennet, Cehennem gibi nasslar ile sabit olan ve ölümden sonraki hayat ile ilgili durumların hepsi âhiret gününün şümulüne girer ve tümüne iman etmek zarureti mevcuttur.
6. Kaderin Şer ve Hayrına İman: Var olacak her şeyin ne zaman, nerede, ne gibi durumlarda meydana geleceğinin Allah Taâlâ'-nın daha önceden takdir etmesine inanmak ve hayır olsun, şer olsun hiç bir şeyin Allah'ın takdir ve bilgisinin dışında meydana gele-miyeceğine iman etmektir. Kader ile ilgili geniş malûmat inşâallah Mukaddime'nin 10'uncu babında verilecektir.
Hulâsa iman: Bu altı hususu kalben tasdik etmek ve dilsizlik, veya zorlama gibi bir özür yoksa bu tasdiki dil ile ikrar etmektir. [127]

İhsan

Cebrail (Aleyhisselâm) 'in (İbadette) İhsan nedir? sorusunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevaplamıştır.
«İhsan: Allah'a, O'nu görüyorsun gibi ibadet etmendir...»
Bundan maksad, Allah'a ibadet etmeye başlarken bu halin gerçekleştirilmesini intizar etmek ve bu, olmadıkça ibadete durmamak değildir. Bütün gaye bu hâlet-i ruhiye içinde ibadet etmek için gayret etmektir. Kul ibadet ederken eğer Allah Teâlâ'yı görseydi, yüce Rabbinin onun durumuna muttali, içini ve dışını bilici ve onu mürakaba etmekte olduğunu düşünürdü, dolayısı ile gafletten ve dünya meşguliyetlerinden kalbini uzak tutmaya, huşu', huzur ve te-zellüle riayet etmeye olanca gücünü harcardı. Kul Allah'ı görmüyor ise de Allah Teâlâ'nın onu gördüğünü ve gözetlediğini düşünürse aynı duygu ile ibadet etme imkân ve zevkini bulabileceğine işaretle «İhsan» mahiyeti tanıtılmış oluyor.

'Kıyamet ne zaman kopacaktır?' sorusuna cevaben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Kıyametin kopma zamanı kendisinden sorulan (Resûlullah), soran (Cebrail) den (bu konuda) daha bilgili değildir.» buyruğu fetva vermek durumunda olan ilim adamlarına ışık tutan bir düsturdur. Cevabı bilinmeyen bir soru sorulduğunda «Bilmiyorum» demek insanın değerini küçültmez, bilakis yüceltir. İlmi değerini, samimi takvasını ve ihlasını perçinleştirir. [128]

Kıyametin İki Alâmeti

'Kıyametin alâmeti nedir?' sorusunun cevabında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki alâmeti bildiriyor: Aşağıya metnini aldığım birinci alâmet, çeşitli mânalarda yorumlanmıştır:
«Câriye'nin kendi sahibesini doğurmasıdır.»
Musannifin Vekî' den naklettiği ve âlimlerinin çoğunun yaptığı yoruma göre bu cümleden maksad, İslâm dininin yayılması,müslümanlarm geniş çapta fütuhatta bulunması ve düşmanlardan çok sayıda esir almasıdır. Müslümanların mâlik olacakları cariyelerden doğma çocukları hür sayıldıkları için babalarının tüm malına olduğu gibi anneleri olan cariyelere de bir bakıma sahip olmuş olurlar.
İbrahim el-Harbî demiştir ki: «Bu cümle ile cariyelerin hükümdarları doğurması ve anne olan bu cariyelerin herkes gibi hükümdar evlâdının teb'ası durumuna düşmesi mânası kasdedilmiştir.[129]
Sindi' nin aldığı yoruma göre bu cümle, anne ve babaya itaatsizliğin çoğalması anlamını ifâde ediyor. İtaatsizlik ve isyan yüzünden evlad, annesini bir câriye mesabesinde tutacak, câriye için reva görülebilen muameleler annelere yapılacaktır.
Bu cümle başka şekillerde de yorumlanmış ise de Nevevî' nin buyurduğu veçhile bunlar zayıf görüldüğü için buraya alınmamıştır.
«Ve (ikinci alâmet de) yalın ayak, çıplak, fakir, koyun - keçi çobanlarının binaları yükseltmek hususunda yek diğeri ile yarışmalarını ve böbürlenmelerini görmendir.»
Bu cümle ile fakirlerin ve Bedevilerin servet sahibi olacakları ve yüksek apartmanları yaptırarak bu binalarla iftihar edecekleri kaydedilmiştir. Bâzı ilim adamları bu cümlede İslâmiyetin yayılacağına işaret olduğunu söylemişlerdir.
Hadîsin :
= «O .Cibril'dir. Dininizin mes'elelerini size öğretmek için yanınıza geldi.» parçası Müs1im' in başka bir senedle yine H z . Ömer (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği metinde şöyle geçiyor.
«Şüphesiz O, Cibril'dir. Size dininizi öğretmeye geldi.»
Nevevi der ki: Bu cümle, İslâm, îman ve thsan'ın hepsine birden Din denilebileceğine delâlet eder. Yani bu üç mefhûmun îs-lâmiyetteki yerinin çok önemli olduğu anlaşılmış oluyor.
Nevevî daha sonra: 'Bu hadîs-i şerif ilim, marifet, edeb ve dinî inceliklere ait bir çok mühim noktaları ihtiva ediyor. Hattâ îs-lâmiyetin temelini teşkil ediyor. İzah esnasında sırası geldikçe mühim noktaları belirttik. Bizim zikretmediğimiz noktalardan birisi de şudur ki: Bir âlimin meclisine giren kişi orada oturanların öğrenmelerini gerekli gördüğü ve hiç birisinin sormak niyetinde olmadığı şer'î mes'eleyi kendisi sormalı ve böylece mecliste bulunanların hepsinin öğrenmelerini sağlamalıdır. Diğer bir nokta da budur:
Âlim, soru sormak isteyene karşı yumuşak davranmalı, onu yakınma almalı, sıkılmadan, çekinmeden ve rahatlıkla sorusunu açıkça sormak imkân ve fırsatını vermelidir. Soru soran adam da sorusunu nezaketle sormalıdır.' diyor.

64) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den:
Demiştir ki: Bir gün, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) halk(m yararlanması) için açık bir yere çıktıydı. Bir adam O'na gelerek:
— Yâ Resûlullah! İman nedir? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İman : Allah'a Meleklerine, Kitablarına, Peygamberlerine, Allah'a kavuşmaya inanman, bir de son dirilmeye inanmandır.» buyurdu. Adam :
— Yâ Resûlullah! İslam nedir? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İslam î Allah'a ibâdet etmen, O'na hiç bir şeyi ortak etmemen farz namazı dosdoğru kılman, farz kılman zekâtı eda etmen ve Ramazan orucunu tutmandir.» cevabını verdi. Adam:
— Yâ Resûlullah! İhsan nedir? dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İhsan: Allah'a O'nu görüyorsun gibi ibâdet etmendir. Çünkü sen O'nu görmüyorsun da O, şüphesiz seni görür.» buyurdu. Adam :
— Yâ Resûlullah! Kıyamet ne zaman kopacaktır? sorusunu sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu hususta sorulan, sorandan daha bilgili değildir. Ve lâkin ben sana kıyametin alâmetlerinden haber vereyim:
Câriye, kendi sahibesini doğurduğu zaman işte kıyametin alâmetlerinden birisi budur. (Kim oldukları belirsiz) koyun çobanları yüksek bina yapmakla yekdiğeri ile yarıştığı zaman işte bu da kıyametin alâmetlerindendir. Kıyametin kopma zamanı Allah'dan başka kimsenin bilmediği beş şeye dahildir.» buyurduktan sonra şu âyeti (Lokman sûresinin 34'üncü ayeti) okudu:
«Kıyametin kopma zamanı hakkındaki ilim, şüphesiz Allah indindedir. Gerçekten, yağmuru (dilediği vakit ve istediği yere) O, yağdırır. Kadınların rahimlerindeki yavruları (tüm durumlarıylel O, bilir, hiç kimse yarın ne kazanacağını bifemez, hiç bir kimse nerede öleceğini bilemez. Muhakkak Allah hakkiyle bilen ve haberdar olandır.» [130]

İzahı

Bu hadiste «İman» tarifinde geçen «Likaihi = Allah'a kavuşmak» tabiriyle ne kasdedildiği ihtilaf konusudur. «Lika» kelimesi Kitab ve Sünnette sevab, hesap, ölüm, dirilme ve Allah'ı görmek mânalarında yorumlanmıştır. Sindi diyor ki: Burada dirilme mânasına yorumlanamaz. Çünkü; «Lika» dan sonra dirilmek de zikredilmiştir. Birisi fazla kalır. Şayet «Lika» ile ölüm mânası alınırsa bundan maksad kişinin, şahsının öleceğine inanması değil, tüm alemin öleceğine ve dünyanın yıkılacağına inanması yükümlülüğü konulmuş olsa gerek. Çünkü; herkes kendisinin öleceğine zaten inanıyor. Mükelleflerin buna inanma mecburiyetinin konulması uygun düşmez. Fakat dünyanın yıkılması ve kâinatın hayâtının sona ermesi inkâr ve imana konu edilebilir.
«Lika» kelimesi burada hesap veya sevap manasına da yorumlanabilir. Çünkü; bu iki mefhum dirilmekten tamamen ayrı şeylerdir. Nevevî diyor ki; «Lika» kelimesi ile Allah'ı görmek manası mu-rad değildir. Çünkü Allah'ı görmek mü'minlere mahsustur. Hiç kimse âkibetinden (son nefesini nasıl vereceğinden) emin olamıyacağm-dan kesinlikle Allah'ı göreceğini garanti edemez, dolayısı ile buna yüzde yüz inanamaz. Sindi diyor ki; Allah'ın dilediği insanların O'nu muhakkak göreceğine inanmak şeklinde yorumlanması mümkündür. Zâten hadîste her şahsın Allah'ı göreceğine inanmak mecburiyeti görülmüyor. Nasıl ki, ahiret günündeki hesaba, sevaba ve cezaya iman ediliyor. Halbuki, bunların tümü herkes için değildir. Çünkü hesap görmeden cennete girenler olacaktır. Diğer taraftan nice insanlar azap görmiyecek veya sevap alamayacaktır.
Hadisteki «Son dirilme» tabiri ile öldükten sonraki dirilme kas-dedilmiştir. Bazı ilim adamları: İlk dirilme dünyaya gelmektir. Onun için esas dirilmeye son dirilme denmiştir, derler. Diğer bir kısım âlimler de dirilmenin «Son» vasfı ile vasıflandırılması onun önemini belirtmek içindir, demişlerdir.
İslam: Allah'a"ibâdet etmen ve O'na hiç bir şey ortak koşmaman...» ifadesi 63 nolu hadisteki İslâm tarifinin bir benzeridir.
Burada İbadet'ten maksad Allah'ı tanımak O'na kul olmayı kabullenmek ve bunu dil ile itiraf etmektir. Bu takdirde İbadet, teslimiyet ve şehâdet kelimesini getirmektir. Namaz, oruç ve zekât da İslâm'm mânâsına dahil, başka ibâdet çeşitleri oldukları için tarifte zikredilmiştir, denilir. Diğer ibâdetler ise bunların devam ve ekleri durumunda oldukları için temel ibâdetlerle vetinilmiş oluyor.
«İbadet» ile mutlak kulluk ve itaatin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Bu durumda; namaz, oruç ve zekât, ibadetin içinde olmakla beraber önemlerine bina'en ayrıca alınmışlardır, denilir.
«**Allah'a ortak koşmamak**» kaydı, müşriklerin ibadetlerinin geçersizliğini belirtmek içindir. Çünkü müşrikler sözde Allah'a ibadet ederlerdi. Bir de Allah'a yaklaşmak için putları aracı kılarak onlara da tapmak sureti ile Allah'a ortak koşuyorlardı.
«Namazı İkame» den maksad, 5 vakit namazı 'zamanında kılmak ve kazaya bırakmamaktır, diyenler olmuştur. Bâzıları da, İkame'den maksad rükünlerine ve şartlarına riâyet etmek sureti ile namaz kılmaktır, demişlerdir.
Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve SellemVin tilâvet buyurduğu Lokman sûresinin 34. âyetinde «Muğayyebat-ılHamse» denilen şu 5 şeye yer verilmiştir:
1. Kıyametin kopma vaktinin ilmi, Allah katmdadır.
2. Allah, nerede, ne zaman ve ne kadar yağmurun yağmasını takdir etti ise; onu ancak Allah yağdırır ve bilir.

3. Annelerin rahmindeki yavrunun erkek mi,kız mı,tamam mı, eksik mi ve sair durumunu, kesinlikle ancak Allah bilir.
4. Hiç kimse, yarın hayır mı şer mi kazanacağını ve ne gibi durumlarla karşılaşacağını kesinlikle bilemez.
5. Hiç kimse nerede öleceğini kestiremez. Âyet-i Celilenin sebebi nüzulü şudur:
Rivayete göre El-Hâris bin Amr, Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: «Yâ Resûlallah! Kıyamet ne zaman kopacak, [ben yere tohum attım yağmur ne zaman yağacak, hâmile olan eşimin hamli erkek mi kız mı, yarın ne kazanacağım ve ben nerede öleceğim?» diye sordu. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi.
Bu beş şeyi kesinlikle ancak Allah bilir. Vahiy veya ilham yolu olmaksızın hiç kimse bunlardan birisini bildiğini iddia edemez. Allah'ın ihsan ettiği bir takım alâmetlerle bunların tahmin edilmesi veya kısmen bilinmesi ayete ters düşmez. Çünkü o alâmetleri veren ve belirtilerden neticeleri çıkarmak kabiliyeti varsa onu da ancak Allah verir.

65) Ali b. Ebî Tâlib (Radiyaliahü anh)}den :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
İmSh: Kalb ile tasdik, dil ile (kelime-i şehâdet-i söylemek sureti ile) ikrar ve (namaz, oruç, zekât, hac gibi) organlar ile amel etmektir.»
Râvîlerden Ebü's-Salt dedi kî; eğer bu sened bir deli üzerinde okunmuş olsaydı deli şifa[131] bulurdu. [132]

İzahı

Bu hadisin sıhhati hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Îbnü'l-Cevzî, bunu mevzu' hadîslerden sayarak, râvîlerden Ebu's-Sal t'ın rivayetlerinin tutarsız olduğunu söylemiştir. Sünen'in bâzı sarihlerinin de dahil olduğu bir grup âlim, Îbnü'l-Cevzî' nin bu görüşüne katılmışlar. Zavâid'de deniliyor ki: âlimler ,râvi Ebü's-Salt'm zayıf olduğuna ittifak ettikleri için bu hadîsin isnadı zayıftır.
Süyûtî ise, hadisin mevzu olmadığını ve Ebu's-Sal t'ın îbn-i Main tarafından sika görüldüğünü söylemiştir.El-mî-zanül' İtidal' da şöyle söyleniyor:Ebü's-Salt sâlih bir adamdır.Nesâi ve İbn-i Mâceh, onun rivayetlerini almışlar, îbn-i Maîn ve Darekutnî onu sika saymışlar.Ahmed de; Ben onu sadık görürüm, demiştir.Ne var ki Ebü's-Salt
Şîî' dir.Hatib'in dediğine göre Şîîlikte aşırı gidiyordu. Fakat rivayetinde onu sadık olarak vasıflandırırlardı.[133]
Bu hadîsin râvilerinden Ebü's- Sa11'm; «Eğer bu hadîs, delirmiş bir adam üzerinde okunmuş olsaydı hasta şifâ bulurdu.» dediği mervîdir. Böyle söylemenin sebebi bu hadisin senedinde insanların en hayırlısı olan Ehl-i Beytin mümtaz simalarının içtima etmiş olmasıdır.
Bu hadisi şerifin sahih olup olmadığı hususundaki ihtilâfı yukarıda belirttik. Şayet sahih olarak kabul edilirse burada kâmil bir imanın amelsiz tahakkuk edemiyeceği ifâde edilmiş oluyor. Çünkü 63 nolu hadisin izahında belirtildiği gibi namaz, oruç ve zekât gibi ameller, Ehl-i Sünnet âlimlerine göre mutlak iman'm bir parçası değildir. Mâlik, Şafii, Ahmed b. Hanbel ve Selef hadis âlimlerine göre amel ancak kâmil imanın parçasıdır.

66) Enes bin Mâlik (Radiyaliahü ank)'den:
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Sizin hiç biriniz kendi nefsi için arzuladığını (din) kardeşi için de yahut buyurdu ki komşusu için de istemedikçe (tam) iman etmiş olamaz.»[134]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Kardeşi için veya komşusu için» ifa-desindeki tereddüt ravîdendir. Başka bir rivayette bu ifadeden yalnız «Kardeşi için» kısmı olup şek durumu yoktur. Sahîh-i Buharı'-nin «iman» kitabına alman rivayet seksiz olanıdır.
Hadîsten maksad, bu meziyet olmadıkça iman kemâle ermiş olmaz Diğer bâzı hadislerde de başka meziyetler için aynı tâbir kullanılmıştır. Bu meziyetler iman'ın kemâle ermesi için şarttır. Şartlardan her hangi birisinin veya bir kaçının bulunması mutlaka kâmil imanın bulunduğunu gerektirmez. Şu halde farz olan ibadetleri tam yapmadığı halde bu meziyetleri taşıyan kişinin kâmil bir mü'-min olduğu anlamı bu ve benzeri hadislerden çıkarılamaz. Keza, bu meziyeti taşımıyan kişinin imansız olduğu manası da murad değildir. İmanlı olduğu halde bu meziyetleri olmıyabilir. Böylesinin imansız, olduğu hükmü çıkarılamaz.
Mü'min'in din kardeşi için istemek durumunda tutulduğu şeyler, din ve dünya ile alâkalı olan her türlü meşru arzular ve hayırlı işlerdir. Mü'min, elindeki nimetin kendisinden alınmasını dilemek durumunda değil, onda mevcut nimetin benzerinin diğer müslüman-larda da bulunmasını arzulamakla yükümlü tutulmuş oluyor.

67) Enes bin Mâlik (Radiyallahü ank)'den :
Şöyle dediği mervîdir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Hiç biriniz, ben kendisine evlâdından, babasından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (tam) iman etmiş olamaz.» [135]

İzahı

Müslim, bu hadisin metnini ayni senedle rivayet etmiştir. Sahihi Buhârî'nin aldığı aynı manadaki rivayet:
«Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki...» sözü ile başlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin etmekle bu sevginin ehemmiyetini belirtmiş oluyor. «İman etmiş olamaz.» cümlesi ile bu derece sevgisi olmayan kişinin kâmil bir îman sahibi olmadığı ifade edilmiş oluyor.
Sahih-i Müslim'in Sarihi Nevevi der ki: İbn-i Battal, Kadî Iyâz ve başka âlimler muhabbet hakkında şöyle demişlerdir :
Mahabbet üç çeşit olur:
1. Ta'zîm, yüceltmek ve saygı duymak sûretile olan mahabbet. Buna misal:Evlâdın, babasına karşı duyduğu mahabbet.
2. Babanın, evlâdına karşı gösterdiği şefkat ve merhamet şeklindeki mahabbet.
3. Küçüğün büyüğünü sayması ve büyüğün küçüğüne şefkat etmesi dışında kalan ve insanların birbirlerini beğenmeleri, sevmeleri ve saymaları tarzında görülüp duyulan mahabbet.
Resûlulîah, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahabbetin tüm çeşitlerini burada toplamış ve «Beni çocuğundan, babasından ve tüm insanlardan daha ziyade sevmedikçe hiç birinizin imanı kemale ermiş olmaz» buyuruyor.
tbn-i Battal diyor ki; Kemâl-i imana kavuşmuş olan kişi, üzerindeki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkının, babasının, evlâdının ve bütün insanların hakkından daha fazla olduğunu bilir. Çünkü biz ancak O'nun sayesinde dalâletten kurtulup hidayete ermiş ve cehennem azabından sakınma yolunu tutmuş oluyoruz.
Kadî Iyâz da demiştir ki; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnet-i seniyyesine bağlanıp onu ihya etmeye çalışmak. İslâmiyete vâki saldırılara göğüs gerip müdâfaa etmek ve ona muasır olup uğrunda canını ve malını feda etmek temennisinde bulunmak, O'nu sevmekten sayılır.[136]
Sahih-i Buhârî'nin şerhleri Kastalânî ve Tuhfetü'I-Bârî'de bu hadîsin izahı yapılırken; «bu hadiste istenen mahabbet imana dayalı olan muhabbettir, ki bu tür muhabbet, sevenin sevilene uymasını gerektirir, trade dışında duyulan ve fıtrî olan muhabbetin beslenmesi ön görülmemiştir.Zaten irade dışında kalan şeylerle insanlar mükellef değildir ve ihtiyari olmayan muhabbet makbul sayıl-madığı için Ebû Ta1ib'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e muhabbeti bulunduğu halde iman ettiğine hükmedilmemiştir» deniliyor. [137]
Sahîh-i Buharî'nin Sarihi Aynî, Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında duyulması gerekli olan muhabbetin varlığı için yalnız O'nu saymak ve yüceliğine inanmanın yeterli olmadığını ve içtenlikle O'nu sevmenin ve O'na karşı kaibî bağlantının duyulmasının gerekliliğini belirttikten sonra Hz. Ömer ve Amr b. Â s (Radiyallahü Anhümâ)'a ait bu iki rivayeti almıştır:
Ömer (Radiyallahü anh) bir gün:
«—Yâ Resûlallah! Sen bana nefsimden başka her şeyden fazla sevgilisin» dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ömer! Senin nefsinden de daha ziyade sevgili olmam gerekir.- buyuranca, Ömer {Radiyallahü anh) : «Nefsimden de daha çok» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : *îşte yâ Ömer şimdi oldu» buyurdu.
Amr bin el-Âs (Radiyallahü anh) 'den: şöyle dediği mer-vîdir:

Hiç bir kimse bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) '-den daha sevgili değildi ve benim nazarımda ondan daha yüce ve büyük bir kimse yoktu. O'na karşı duyduğum ta'zim ve yücelikten dolayı gözlerimi o mübarek zata bakmakla doyurmaya gücüm yetmezdi, doyunca bakamazdım.»

68) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen: şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki : «Nefsim, kudret elinde olan Allah'a kasem ederim ki siz îman etmedikçe Cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (kâmil) îman etmiş olamazsınız. Size bir şey göstereyim mi? (öyle bir şey ki) onu yaptığınız zaman yek diğerinizi seversiniz? Selamlaşmayı aranızda yayınız.» [138]

İzahı

Müs1im'in, birisi yeminsiz, diğeri de yeminle başlayan iki rivayetle aldığı bu hadisin şerhinde Nevevî der ki:
«Birbirinizi sevmedikçe îman etmiş olamazsınız» cümlesi ile: 'İmanınızın kemâle ermesi ve iman hususundaki halinizin düzelmesi ancak sevişmenizle mümkündür', manası kasdedilmiştir.
«İman etmedikçe Cennete giremezsiniz» cümlesi ise; zahiri mânâsı ile alınır. Her hangi bir yoruma ihtiyaç yoktur. Çünkü Cennete, ancak iman üzerinde ölenler girer. Cennete girebilmek için kâmil iman da şart değildir.
Nevevî' nin açıklamasına göre hadisin metninde iki defa geçen îman kelimesinin birincisi ile mutlak iman ve ikincisi ile kâmil iman muraddır.
Nevevî, daha sonre Ebû Amr'm 2 yerde de iman kelimesi ile kâmir iman manasını aldığını ve bu şekilde de yorumlanabileceğini belirtiyor. îbn-i Mâceh'in haşiyesi Sindi de bu yorumu tercih ediyor. Buna göre mana şöyle olur:
«Siz kemâl-ı iman ile inanmadıkça imanları kemâle ermiş olanlar Cennete girdikleri zaman Cennete giremezsiniz ve birbirinizi sevmedikçe imanınız kemâle ermiş olamaz.»
«Selâmı aranızda yayınız», cümlesi ile tanıdık olsun olmasın her müslümana selâm verilmesi isteniyor. Selâm birleşme ve kaynaşmanın başlıca sebebi, sevişmenin anahtarı, Ehl-i îmanın şiarı, tavâzu ve saygılı olmanın belirtisidir. Küskünlüğün, ilgisizliğin ve yanlış anlamların bertaraf edilmesine iyi bir vesiledir. Müslümanların aralarını bozmak isteyenlerin isteklerine karşı bir dereceye kadar sed mahiyetindedir.
Hadîsin metninde geçen fiillerinin başındaki «Lâ» harfi nehiy değil, nefî içindir. Ehlinin malûmu olduğu üzere nefi edatı olan «Lâ» câzim değildir. Fiillerin sonundaki nun tahfif için düşmüştür. Nevevî'nin de beyan ettiği gibi nun'un düşmesi sahih ve malûm bir lügattir. Bazı rivayetlerde nun-lar mevcuttur.[139]

69) Abdullah (İbn-i Mes'ûd) Radiyallahü anh)'den:
Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
«Müslümana sövmek fısktir ve onunla çarpışmak küfürdür.» [140]

İzahı

Bu hadis müttefekun aleyhtir. Buhari İman, edeb ve Fiten kitablarmda rivayet etmiş, Müslim de açtığı özel bir babta rivayette bulunmuştur. Ayrıca Tirmizî, Nesâi, Ahmed bin Hanbe1 ve başkaları da tahriç etmişlerdir.
Fısk ve Fusuk : Hak yoldan ve itâattan ayrılmaktır. Kitâl da savaşmak, çarpışmak, dövüşmek ve düşmanlık etmek manalarına gelir. Küfür de dinden çıkmak, nimeti inkâr etmek, bir şeyi örtmek ve gizlemek manalarına gelir.
Hadisi şerif çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.
Bâzı âlimlere göre murad şudur: Müslüman ile sövüşmek fısk ve fücur ehlinin ve müslümanla çarpışmak da küfür ehlinin şanıdır. Müslümana yakışmayan çirkin şeylerdir. Bir müslümana hakkı olmadığı halde söven kişinin, haram işlediği icmâ' ile sabittir. Hadiste buyurulduğu gibi bu fiili işleyen fâsık olur. Fakat haksız yere müslümanla çarpışan kişi dinden çıkmaz. Ancak çarpışmayı mubah telâkki ederse; haramı helâl saydığı için küfre gidebilir. Bâzı ilim adamları hadisi bu şekilde yorumlamışlardır. Yâni müslümanla dövüşmeyi helâl sayarak onunla çarpışmak dinden çıkmaktır. Diğer bir kısım âlimler de küfürden maksad küfran-ı nimet, nankörlüktür. Buna göre murad şudur :
Müslümanla dövüşmek onun haklarını inkâr etmektir. Çünkü Allah Teâla müslümanları kardeş kılmış, birbirlerini sevmelerini, saymalarını, iyilikle muamelede bulunmalarını birer hak olarak onlara tevdi etmiştir.
Küfür burada örtmek manasına da alınabilir. Çünkü müslümanla dövüşmek, onun haklarını örtbas etmek, gizlemek ve görmemez-likten gelmek demektir, denilebilir.
Hulâsa: Küfür kelimesi hangi manaya almırsa alınsın hadis, müslümanm hakkının büyük ve yüce olduğuna bu hakka saygılı olmanın gerekliliğine ve buna riâyet etmeyenin vahîm neticelere uğrayacağına dikkatları çekiyor.

70) Enes bin Mâlik (Radiyallahü an*)'den:
Şöyle demiştir: Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Her kim ki, Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan, tam bir ihlâs ile O'nıuı birliğine inanmak, O'na ibadet etmek, namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı (gereği gibi) vermek hali üzerinde dünyadan ayrıhrsa, Allah (Tealâ) kendisinden râzi iken ölmüş olur.»
Enes dedi ki: O (din) de Resullerin getirmiş oldukları ve Rabb-lan tarafından tebliğ eyledikleri Allah'ın dinidir. (Öyleki) Henüz hadisler çoğalmamış, uydurma hadîsler yaygınlaşıp sahih hadislere karışmamış ve kişiler ulu orta arzularına göre rivayetlere girişmemişlerdi.
Kur'an-i Kerim'in son inen sûre (Tevbe) sinde bu hadisi tasdik ve teyid eden âyetler vardır. Allah buyuruyorki:
«Eğer (o müşrikler) tevbe eder, (Enes dedi ki: Tevbeden murad, putları ve bunlara tapmayı bırakmaktır.) namazı dosdoğru kılar ve zekâtlarım öderlerse...» Bu âyetin, hadis'te zikredilmeyen devamında meâlen «Kendilerini serbest bırakın. Gerçekten Allah Gafur'dur, Rahim'dir.» buyuruluyor.) (Tevbe 5) ve başka bir âyette buyurdu ki:
«Artık (o putperestler) eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru eda ederler ve zekâtı verirlerse, dinde kardeşleriniz olurlar.» (Tevbe 11)[141]

İzahı

îbn-i Mâceh bu hadisi iki sened ile rivayet etmiştir. Se-nedlerin ilk 3 ravisi Enes bin Mâlik, Er-Rabî1 bin Enes ve Ebû Ca'fer Er-Râzi' dir. Bunlardan sonra birinci senedde sırayle Ebu Ahmed ve Nasr bin Ali el-Cahdemî, ikinci senedde de Ubeydullah bin Musa el-İbsî ve Ebû Hatim bulunur.
Zevâid'de; bu şened zayıftır. Çünkü ravi Er-Rabî bin Enes burada zayıftır, deniliyor. İbn-i Hibbân da: Ebû Ca'fer'in Er-Rabî bin Enes' ten rivayet ettiği hadisler umumiyetle zayıftır, demiştir.EI-Hâkîm ise bu hadisi Ebû Ca'fer aracılığı ile Er-Rabî' den rivayet ederek isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Sindi, bunları naklettikten sonra, Bence:Ebû Ca'fer,Er-Rabî' den rivayet ettiği zaman Er -Rabi zayıftır, denileceğine Ebû Ca'ferEr-Rabî'-den yaptığı rivayetlerde zayıftır, denmelidir, der.[142]
Hadîsin metninde geçen «İbadet» kelimesi itaat ve herçeşit kulluk görevleri manasına alınabilir. Bu takdirde ibadetin şümuluna girmekle beraber önemine oina'en namaz ve zekât zikredilmiş olur. İbâdet bu manaya alındığı zaman açık olan hadisin manası şu olur :
«İhlash bir tevhid, sağlam bir iman, Allah'a karşı kulluk görevini yapmak, bilhassa namaz ve zekât vazifesini tam yapmak hali üzerinde dünyadan ayrılan kişi Allah'ın rızasını kazanarak ölür.» Şayet «İbâdet» kelimesi tevhid mânasına alınırsa, o zaman daha önce geçen «İhlas» kelimesinin tefsiri durumunda olmuş olur. Bu takdirde zahiren iman, namaz ve zekâtın ilahî rızayı kazanmaya yeterli olduğu manası çıkıyor. Oysa kulun mükellef bulunduğu oruç, zekât gibi bir çok önemli ibadetler ve kulluk görevleri yapılmadan bu mutlu akibete kolay kolay erişilemiyeceği nasslarla sabittir. Onun için hadis şu şekilde yorumlanır :
îhlaslı bir tevhid, sağlam bir iman ve namaz ile zekâtı gereği gibi ifa ederek dünyadan ayrılan kişi, Allah'ın rızasını (şu sebeple) kazanarak ölür. Çünkü iman, namaz ve zekât ibadetlerine bağlananlar, bu sayede hayırlı işlere, kötülükleri terketmeye ve ölüm döşeğinde makbul bir tevbeye muvaffak olurlar. Dolayısı ile ilahi rızaya da erişirler.

71) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'âen:

Şöyle demiştir: ResûlulİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şüphesiz, Allah'tan başka ibadete müstahak ilah olmadığına ve gerçekten benim, Allah'ın Resulü olduğuma şahadet (dilleri ile ikrar) edip namazı dosdoğru ve zekâtı gerektiği şekilde ifa edinceye kadar insanlar ile savaşmam bana emredildi.»

72) Muâz bin Cebel (Radiyallahü anh)'den :
Şöyle demiştir:Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Şüphesiz, Allah'tan başka ibadete müstahak ilah olmadığına ve gerçekten benim, Allah'ın Resûlu olduğuma şehâdet edip namazı dosdoğru ve zekâtı gerektiği şekilde ifa edinceye kadar insanlar ile savaşmam bana emredildi.» [143]

İzahı

71 ve 72 nolu hadislerin metni aynı olup senedleri değişiktir. Birincisinde Ebû Hüreyre, El-Hasan, Yûnus, Ebû Ca'fer, Ebü'n-Nadr ve Ahmed bin el-Ezher; ikincisinde ise Muâz bin Cebel, Abdtırrahmanbin G a d e m , Şehr bin Havsab, Abdülhamid bin Behrânı, Muhmmed bin Yû suf ve Ahmed bin e1 - Ezher bulunur. İbn-i Mâceh' in iki senedi de son ravi Ahmed bin el-Ezher' den aldığı anlaşılıyor. Buharı ve Müslim «Kitabü'I-İman» bölümünde aldıkları bu hadisi îbn-i Ömer' den rivayet etmişlerdir. Ayrıca Müslim, Ebû Hüreyre, Câbir ve başka zatlardan da rivayette bulunmuştur. Ancak müteaddit senedlerle rivayet edilen hadis metninde bazı rivayetlerde ilâve ve bazılarında kısalma vardır. Meselâ: Müslim'in Ebü Hüreyre' den aldığı bir rivayet şöyledir :
« Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den : Şöyle dediği rivayet edilmiştir : Resûlullahf'Sallalalhü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Kelime-i Tevhid-i getirinceye kadar insanlarla savaşmaya emredildim, lâilâhe illa'llah diyen kimse canını ve malını benden korumuş olur. Ancak öldürülmeyi hak etti ise o ayrı, O'nun hesabı da Allah'a aittir.»
Diğer taraftan Müslim ve Buharı' nin ittifakla İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettikleri metinde İbn-i Maceh' in aldığı metnin aynısı bulunmakla beraber şu ilâve de vardır.
«Bunları yaptıkları zaman kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâmm hakkı (olan cezalar) müstesna. (Gizli kalan durumlar ile ilgili) hesapları da Allah'a aittir.» Müs1im in rivayetindeki bu ilâvede «Bihakki'l-İslâm» tabiri yerinde «Bihak-kıha» ifadesi kullanılmıştır ki mânaya bir farklılık getirmez.
Tabari1 nin, «Evsat» adlı eserinde Hz. Enes (Radiyallahü anh)'den rivayet ettiğine göre bu hadiste istisna edilen İslâm haklarından maksadın neler olduğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soruldu? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Evlendikten sonra zina etmek, müslümanlığı kabul ettikten sonra mürted olmak ve adam öldürmek, kasdedilmiştir. Bu suçlara karşılık Öldürülebilir» diye cevap verdi.
Görüldüğü gibi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in insanlarla savaşması bâzı rivayetlerde onların Kelime-i Tevhid'i getirmelerine, diğer bazı rivayetlerde ise Kelime-i Şehadet, namaz ve zekâtı ifa etmelerine bağlanmıştır. Bundan anlaşılıyor ki insanların müslümanlığı kabul etmeleri ve îslâm alâmetlerinin onlarda görülmesi hedef tutulmuştur. Bu hedefe varılıncaya kadar Resûlullah (Sallahü Aleyhi ve Sellem) cihadla me'mur kılınmıştır. Ama halkın, kainlerinde neler gizlediklerini öğrenmekle emrolunmamıştır. Gönülde saklanan sırlardan dolayı hesaba çekmek Allah'a aittir.

73) İbn-i Abbâs ve Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhümâ)'dan : şöyle söyledikleri rivayet edilmiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) buyurdu ki:
«Ümmetimden iki sınıf vardır ki, onlar için İslâm'da nasip yoktur.Bu sınıflar Mürciye ve Kaderiye (mezheblerine mensub) olanlardır.»

74) Ebû Hüreyre ve İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhümâ)'âan : şöyle dedikleri rivayet edilmiştir.
«İman fazlalaşır ve eksilir.[144]

75) Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü ank)'den: Şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
«İman ziyâdeleşir ve noksanladır.» [145]

İki Hadisin İzahı

Bu iki hadis, imanın fazlalaşma ve eksilmeyi kabul ettiğini ifâde ediyor.60 nolu hadisteki:
«Bir dinar, yarım dinar ve bir hardal tanesi ağırlığınca imanı olanları cehennemden çıkarınız» tabiri de imanın çok ve az olabildiğini gösteriyor.
Sahih-i Buharı ve Sahihi Müslim sahibleri İMAN kitabından birer babı buna ayırmışlardır.İmanın fazlalaşabildiğine delâlet eden âyetlerin bir kısmı şunlardir:«Taki imanları ile beraber imanı arttırsmlar...» (El-Feth 3)
«Ve iman etmiş olanlara da iman arttırsın...»(El-Müddessir 3)
= «Bu, onların imanını arttırdı...» (Al-i İmran 173)
=« Ve bir sûre indirildiği zaman onlardan kimi diyor ki: «Bu hanginizin imanını arttırdı? Fakat iman etmiş olanlar ise (indirilen) sûre onların imanını arttırdı ve onlar müjdelenirler.» (Tevbe 124)
= «Ve bu durum ancak onların iman ve teslimiyetlerini arttırdı.» (Ahzab sûresi, âyet 22)
Buhari bu âyetlerin bir kısmını alır ve bu arada:
«Kemâlinden bir şey terkedilince iman haliyle eksilmiş olur.» der.
Ashab-ı Ki ram'dan, Ömer, Ali, îbn-i Mes'ud, îbn-i Abbâs, Muâz, İbn-i Ömer,Ebû Hüreyre, Ebü'd-Derdâ, Huzeyfe, Âişe, Selman, Abdullah b. Revâha, Ebû Ümâme ve başka zatlar (Radiyallahü anhüm) hazretleri imanın ziyade ve noksanlık kabul ettiğini söylemiştir. Tabiin' den de Urve, Ata, Tavus, M ü -cahid, Saîd b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Zührî, Katâde, İbrahim Nahâi, İbn-i Ebî Leyla, İbn-i Mübarek,Ebû Davud ve benzeri nice âlimler (Radiyallahü anhüm) aynı görüşü paylaşmışlardır.
Matüridiye mezhebine mensup âlimler «iman ziyade ve noksanlık kabul etmez» demişlerdir. Onlar imanın aslı olan tasdiki kasdetmişler. Tasdik, kesin inançtan ibaret olduğu için eksilmez. Çünkü eksilirse kesin olmaktan düşer ve şüphelere mâruz kalır. Kesin inancın fazlalaşıp kesinlik kazanması da düşünülemez. Zira zaten kesindir, derler.
İmam Nevevi, Müslim'in şerhinde şöyle söyler :
«Selef mezhebine mensup âlimler ile hadisçilere göre iman ziyade ve noksanlık kabul eder. Kelâmcılardan bir cemaat da aynı görüştedir. Fakat kelâmcıların çoğu iman bunu kabul etmez demişler. Muhakkikin olan kelâmcı arkadaşlarımız ise asıl tasdikin ziyade ve noksanlığı kabul etmediğini ve lâkin amellerin çokluğu ve azlığı do-layısıyle iman semerelerinin ve şer'î imanın ziyade ve eksikliği kabul ettiğini söylemişlerdir.
Muhakkikinin sözü açık ve güzel ise de bence tefekkürle ve bir çok delilin bir araya gelerek yek diğerini takviye etmesi ile tasdikin de artması mümkündür. Bunun içindir ki sıddîkların imanı başkaların imanından daha kuvvetli ve üstündür. Onların imanı hiç bir ortamda zedelenmez. Ve her hangi bir tehlike veya telkin karşısında sarsılmaz. Fakat diğer insanların imanı bu derece güvence içinde ve muhkem değildir. Akl-ı Selim sahibi hiç kimse şüphe etmez ki müslümanlardan her hangi bir kimsenin imanı Ebû Bekr-i Sıddik (Radiyallahü anh)'m imanına denk değildir.
Nevevi aynı bahiste şunu da nakleder:
Şafiî mezhebine mensup Ebû Abdillah Muham.med bin İsmail el-İsfahani et-Temimî, Müslim üzerine yazdığı «Et-Tahrîr» adlı şerhinde diyor ki:
Eğer İman tasdik mânasına alınırsa tasdik parçalanmaya elverişli olmadığı için fazlalaşma ve eksilmeyi kabul etmez. İman Şeriat dilinde kalb ile tasdik ve vücud organları ile amelden ibarettir. Böyle tefsir edilirse haliyle amel durumuna göre fazlalık ve eksiklik hali olabilir. Eh1-i Sünnet'in mezhebi de budur.
Ma1ikî mezhebine mensup îmam Ebü'l-Hasan Ali b. Halef b. Battal el-Mağribî de Buharı üzerine yazdığı şerhte:
«Ümmetin halef ve selefinden Ehl-i Sünnet mezhebine mensup camaatın mezhebi budur ki; îman söz ve fiil olup fazlalaşır ve eksilir. Bunun delili de Buhar î'nin zikrettiği ayetlerdir. Mü'min, tâat ve ibadetini artırdıkça imanı da artar ve kemal yolunda ilerleme kaydeder. Taat ve ibadette eksilme ve gerileme olunca da imanın kemalinde eksilme olur. İman hakmda söylenen sözlerin orta yolu budur», demiştir.[146]
Sindi de bu konuda geniş izahat verdikten sonra şöyle der:
«Ashab-ı Kiram ve Tabiin'in sözlerinden ve Ki-tab ile Sünnetin beyanlarından anlaşılıyor ki «İmanın fazlalaştığını söylemek caizdir.»Azalma da fazlalaşmadan ayrılmayan bir mefhum taşır. (Çünkü fazlalaşan iman fazlalaşmayan iman ile karşılaştırıldığında birisi fazla olunca diğeri haliyle ona oranla eksik olur.) Neticede, şer-î şerifte iman'm ziyade ve noksanlıkla vasıflandığı sabit olmuş olur. Ama bu vasıflanma imanın

mahiyetine göre mi, yoksa onun mahiyeti dışında kalan şeylerden dolayı mı olduğu önemli değildir? Zira selef âlimleri, vârid olan Ayet ve Hadislere uyarlardı. Onların halefi olan âlimlerin çıkardıkları ve kelâm ilminde yer alan mes'elelere pek iltifat etmezlerdi. Bu itibarla «îmanın ziyade ve noksanlık kabul ettiğini söylemek küfürdür» gibi sözler bazı fıkıh kitab-larına yanlış anlama neticesinde girmiş olsa gerek.» [147]

10 — Kader Hakkında Bir Bab

Kader : (Kadr diye de okunabilir.) Arap dilinde miktar, değer, kuvvet, kudret ve kısmak gibi müteaddit mânâlarda kullanılmıştır.
Kader: Şer-i Şerifte ise varolacak şeylerin ne zaman, nerede, nasıl ve ne gibi durumlarda meydana geleceğinin Allah tarafından ezelden beri bilinmesi ve bu bilgiye göre tesbit ve takdir edilmesidir.
Kaza ise, takdir edilmiş olan şeylerin zamanı gelince Allah tarafından aynen yaratılmasıdır. Buna göre Kader Allah'ın İlim ve İrade sıfatına, Kaza da Tekvin sıfatına rücû' edip buna inanmak, Allah'ın sıfatlarına iman etmeye dahildir. Allah'ın sıfatlarına inananlar kaza ve kadere de iman etmiş olurlar. Ancak Kader konusu önemli olduğu için ayrı bir konu haline getirilmiştir. Kelâm âlimleri de bunu ayrıca ele almışlardır. Bâzı kelâmcılar kader diye tarif ettiğimiz manaya kaza ismini vermişler ve kaza diye gösterdiğimiz manaya da kader demişlerdir. Tabii bu farklı ta'bir neticeyi değiştirmez.
Kader mes'elesi, öteden beri gerek felsefeciler ve gerekse din âlimleri arasında münakaşa konusu edilmiştir. Aslında bu mes'ele-nin mahiyetinin tamamen haledilmesi güçtür. Bunun için, müslü-manların kadere inanmaları emrolunmuş ve bu konunun derinliğine inilmesi ile ilahî sırrın çıkarılmasına çalışılması yasak kılınmıştır. Bu yasağa rağmen kader mes'elesi üzerine lüzumundan fazla duranlar olmuş ve neticede KADERİYE ve CEBRİYE isimli batıl mez-hebler meydana çıkmıştır.
Kaderiye mezhebine mensup olanlar Kaderi tamamen inkâr etmişler ve «Kul işlediği fiillerin yaratıcısıdır», diyecek derecede işi ileri götürmüşlerdir. Kadere ilk defa dil uzatan, Ma'bede1-Cühenî' dir. Onlara göre Allah ilerde olacak şeyleri bilmez. Hiç bir şey önceden mukadder değildir. Allah olmuş olan şeyleri bilir. Nevevî' nin naklen verdiği bilgiye göre bu çok çirkin ve batıl görüş pek taraftar bulamadığı için çabuk inkıraz etmiştir. Kalan Kaderiye mensupları bu kere şöyle demeye başlamışlardır:
«Hayır Allah'tan şer ise başkasındandır.»
Onlar bu sözleri ile adeta Mecûsilere benzemekten kurtulamamışlardır. Çünkü Mecusîler «Hayrın yaratıcısı Yezdan, şerrin yaratıcısı da Ehremen' dir», demekle iki ilâha inanmışlardır. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu hadis rivayet olunmuştur.
= «Kaderiye mensupları bu ümmetin Mecâsîleridir. Hastalanırlarsa onlara uğramayın, ölürlerse cenazelerinde bulunmayın.»Bu hadis İbn-i Ömer (Radiyallahü anlı)'den mervîdir. [148]
Kaderiye mensupları bu batıl görüşleri yüzünden Ehl-i Sünne t'in büyük hücumlarına maruz kalmakla beraber kâfir olduklarına hüküm edilmemiştir. Çünkü onlar şer-i şerifi tazim etmek gayesini gütmüşler. Ama sapıtmışlar.
Cebriye'ye gelince bunlar Kaderiye'nin aksine her şeyi kadere bağlayarak kulun cüz'î iradesini inkâr etmişlerdir. Onlara göre kul iman etmeye bile kadir değildir. Kulun elinde hiç bir kudret ve salâhiyet yoktur. Bunlar da sözde Allah Tealâ'yı tenzih etmeye çalışırken büyük bir dalâlete saplanırlar ve Allah'a haşa zulüm is-nad etmiş olurlar. Şöyle ki; kâfir adam âhiret günü cehennemlik kılınırken «Allah'ım! benim ne kabahatim var? sen beni kâfir yarattın, bana hiç bir irade vermedin, benim müslüman olmama sen mani oldun» demez mi?
Cebriye mezhebi de pek yaşıyamamıştır. Hicrî 4. asrın başlarında ortadan kalkmıştır.
Bâtıl olan bu iki mezhebin delillerini çürüten Ehl-i Sünnet mezhebine göre kaza ve kader haktır. Bunlar bu iki kelimenin tarifini yukarda açıkladığımız gibi yapmışlardır. Kaza ve Kader Allah'ın kullarını zorlaması ve ellerinden iradelerini alması demek değildir. Kulun kendi irade ve isteği ile yaptığı işin daha önceden bilinmesine kadr ve kulun yapmak istediği anda Allah tarafından o şeyin yaratılmasına da kaza denir.
Kitap ve Sünnetin nasslan (= kafi delilleri), Ashab-ı Kiram'm icmâ'ı, Selef ve Halef âlimlerin beyanları ile Kadere iman gerekliliği sabittir. Kaza ve Kader konusunda âlimler pek çok kitap yazmışlardır.Nevevi' nin beyânına göre en güzel ve en çok faydalı olan eserlerden birisi de El-Hâfız el-Fakîh Ebû Bekr el-Beyhakî' nin yazdığı kitabtır.
Gerek Ehl-i Sünnet'in ve gerekse Kaderiye ve Cebriye mezh'ebleri hakkında geniş malûmat almak isteyenler Kelâm kitab-larına müracaat etsinler. Biz bu kadarlık bilgiyi vermekle yetinmek durumundayız.

76) Abdullah îbn-i Mes'ûd (Radiyallahü ankyâen:
Şöyle demiştir: Resûlullah (SallaÜakü Aleyhi ve Sellem) bize (insanin yaratılışından) haber verdi. O, daima doğru söyleyen ve (Rabbi tarafından) kendisine doğru bilgiler vahiy edilen zattır. Buyurdu ki:
«Şüphesiz, biriniz (yaratılırken) asıl maddesi kırk gün anasının karnında toplanır(yaratılmaya elverişli bir hale gelir). Sonra bir o kadar (40 günlük) süre içinde bu madde, kan pıhtısı haline" dönüşür. Bundan sonra da o kadar zaman zarfında mudğa (= bir çiğnem et) olur. Daha sonra Allah ona bir melek gönderir de (tekâmül eden mudğa için şu) dört kelimeyi yazması emrolunur: Allah, meleğe : «— Onun amelini, ecelini, rızkını, şakı veya saîd olduğunu yaz» der. (= Meleğe bu malûmatı verip yazdırır).
Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Gerçekten sizden bir kişi Cennet ehlinin işlediği (iyi) şeyleri işler. Hatta kendisi ile Cennet arasında yalnız bir arşın mesafe kalır. Bu esnada (Meleğin, ana karnında yazdığı) yazı gelir,o kişiyi önler. Bu kere o şahıs Cehennem ehlinin işlediğini işlemeye başlar ve Cehenneme girer. Sizden bir (başka) kişi de Cehennemlik olanların işlediği (fenalıkları) işler. Hattâ kendisi ile Cehennem arasmda bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (Meleğin yazdığı) kitabı gelir onu önler. Bu defa da o kişi Cennetlik olanların (hayır) işlerini yapar ve Cennete girer. [149]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Kitabü'l-Kader ve Bed'ü'1-Halk (ilk yaradılış)Kitabında Meleklerin memur oldukları yaratma ile ilgili görevlerine dair açtığı bir babta rivayet etmiştir.
Müslim de Kader kitabında rivayet etmiştir. Bu hadîsde, bir kısım meleklerin, insanların amelini, ecelini, rızkını, saadet ve şe-kâvetini yazmakla vazifeli bulundukları bildirilmiştir.
Hadis metninin tamamının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ait olduğu, Buharî, Müslim ve İbn-i Mâ-c eh'in rivayet üslûbundan anlaşılıyor. Çünkü metnin her hangi bir cümlesinin râvi îbn-i Mes'ûd'a ait olduğuna dair bir belirti yoktur.Nevevî bu hadisin izahını yaparken hadiste geçen yemin ve ondan sonraki ifadenin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait olduğunu tasrih ediyor. Fakat başka bir rivayette «Abdullah dedi ki:Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim...» ifadesi bulunduğu için yemin ve onun altındaki cümlelerin râvi İbn-i Mes'ûd'a ait olduğunu söyleyenler de vardır. Mamafih îbn-i Mes'ûd, (Radiyallahü anh) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu yemin ve onu takibeden cümleleri tekrar etmiş olabilir.
İnsanoğlunun yaratılış safhaları Kur'an'ı Kerim'in Mü'minûn sûresinin 12 - 14'üncü ayetlerinde daha genişçe meâlen şöyle beyan buyuruluyor:
«And olsun ki biz, insanı (Âdem'i) çamurun özünden yarattık. Sonra Âdem'in neslini muhkem ve sağlam bir yerde (rahimde) az bir su yaptık. Daha sonra o suyu kan pıhtısı haline getirdik. Bundan sonra da kan pıhtısını bir parça et durumuna koyduk. Bunun sonunda et parçasını insan iskeleti haline soktuk. Bunun ardından da kemiklere et giydirdik. Daha sonra ona başka bir yaratılış (ruh) verdik. Bu sebeple bak, şekillendirenlerin en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir.»
Nutfe üzerinde 120 gün geçtikten sonra Meleğin gönderilip cenin hakkında ilm~i ezelî'de mevcud 4 hususun yazılması emri verildiği hadisten anlaşılıyor. Ceninin dünyaya geldikten sonra yapacağı her türlü iş, elde edeceği rızık, dünyada yaşayacağı süre ve hayatının sonunda saadet veya şakavet üzerine öleceği Allah katında malûm olduğu gibi görevli meleğe de O'nun tarafından bildirildiği belirtiliyor. Diğer taraftan insanın Cennetlik veya Cehennemlik oluşu için hayatın son safhasının daha önemli olduğuna işaret ediliyor. Bu nedenle, sâlih kişi, taât ve takvası ile mağrur olmamalı, kendi-
sini güvence içinde görmemeli, fasık adam da Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyip; bir an önce tevbe etmeli ve ölümün her an gelebildiğini unutmamalıdır.
İman edip sâlih amel işleyenlerin amellerinin zayi edilmeyip karşılığının verileceğini bildiren âyetler ve hadîslerle verilen vaadlar iman üzerinde ölüm şartına bağlı olduğu için bu hadîsin o nasslara ters düşmesi söz konusu değildir. Allah tüm müslümanlara hüsn-ü hatimeler nasîp kılsın. Âmin.
Nevevi diyor ki: «Bu hadîsin zahirine göre Meleğin gönderilmesi nufte üzerinde 120 gün geçtikten sonra vuku bulur. Bunu izleyen rivayetlere

göre Nufte üzerinde 40 - 45 gün geçince Melek gönderilir. Enes {Radiyallahü anh)'in rivayetinden de Nuftenin rahme girmesini takiben Meleğin, görevine başladığı anlaşılıyor. Rivayetler arasında görülen zahirî farkın bertaraf olduğunu söyleyen âlimler durumu şöyle belirtmişler: Melek, nuftenin halini ve uğradığı değişiklikleri izler ve «Yâ Rabbî! Bu bir Nuftedir, (daha sonra) bu bir Alâka (= kan pıhtısı) dır, sonra da bu bir mudğa (= bir çiğnem et) dır», der ve Allah'ın emri ile Nuftenin uğradığı değişiklikleri bir bir söyler. Nufte, Alâka'ya dönüşünce Melek, onun bir cenin olduğunu anlar ve cenîn'in bundan sonraki safhalarında da zamanı geldikçe tasarruflarını sürdürür.
Hadisin son kısmında geçen «Bir kulaç mesafe»den maksad Cennet veya Cehennem'in kapısı durumunda olan ölüme yaklaşmaktır. Hayatını Cennetliklerin işlediği hayırlı işlerle sürdürüp son anlarında Cehennemlik işlere dalmak halinin az bile olsa bazı insanlarda görülebildiği bu hadiste bildiriliyor. Ama çok insanların bu durumda olduğu kaydedilmemiştir. Esasen Allah'ın lütuf ve inayetiyledir ki insanların hayır yolundan şer yoluna sapmalarına az rastlanır. Ve bunun aksine fena yoldan iyi yola yönelenler çok olur.
Ömrünün sonunda fenalıkları işleme yüzünden Cehennemlik olduğu bildirilenlerden murad, kâfirler ve günahkâr mü'minlerdir. Ancak iman üzerinde ölenler bilâhare Cehennemden çıkacaklar. Kâfirler ise; nasslarla sabit olduğu gibi ebedi olarak Cehennemde kalacaklardır.
Bu hadiste, Kader'in varlığı, (nasûh) tevbenin geçmiş günahları yıktığı, kişi hayır ve serden hangi hal üzerinde ölürse o hale göre hakkında hüküm verildiği açıkça belirtilmiştir. Ancak küfürden başka günah işleyenlerden tevbe etmeden bu hal üzerinde ölenlerin durumu Allah'ın dilemesine kalmıştır. Biz insanlarca meçhuldür.

77) Îbnü'd-Deylemî (Radiyallahü anh)'den gelen rivayete göre kendisi şöyle demiştir.
Kader konusunda bir şey Cşübhe) benim içime girdi. Ben bunun, dinimi ve durumumu bozmasından korktum. Bunun üzerine Ubey bin Kâ'b (Radiyallahü anh)'e vardım ve «Ey Ebe'l-Münzir! Bu Kader mes'elesi hakkında gerçekten bir şey (şübhe) kalbime girdi. Ben de dinim ve halimden korktum. Kader mes'elesi ile ilgili
aydınlatıcı bir şeyler bana söyle. Senin sözlerinden istifade ettirmesini Allah'tan umarım.» dedim. Übeyy (Radiyallahü anh) :
«Eğer Allah, sahip olduğu göklerin halkını ve yer (küresin) in halkını tazip etseydi onlara zulüm etmiş olmadan azab vermiş olurdu. Eğer onlara merhamet etseydi Allah'ın rahmeti, onlar için kendilerinin işledikleri amellerinin karşılığından daha hayırlı olurdu ve eğer senin Uhud dağı kadar altının veya Uhud dağı kadar (malın) olup hepsini Allah yolunda harcasaydın sen Kadere inanmadıkça ve senin basma gelmiş olan şeylerin gelmemesinin imkânsızlığını ve başına gelmemiş olan bir şeyin gelmesinin imkânsız olduğunu bilmedikçe; harcadığın hayratın kabul edilmiş olmazdı. Şayet bu itikad-dan başka bir inanç üzerinde ölürsen muhakkak Cehenneme gireceğini bilmedikçe bu hayratı yapmış olsaydın bile kabul edilmezdi. Kardeşim Abdullah İbn-i Mes'ud'a varıp ona (da Kader meselesini) sormanda senin için mahzur yok», dedi.
(Ibnü'd-Deylemi diyor ki) : Bunun üzerine ben Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'a vardım. Ona sordum. O da Ubeyy bin Kâ'b'ın söylediklerinin benzerini anlattı ve «Huzeyfe (Radiyallahü anh)'e gitmen fena olmaz» dedi. Bundan sonra Huzeyfe (Radiyallahü anh) *in yanma gidip (bu mes'eleyi) ona sordum. Kendisi de Ubeyy ve îbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'in sözlerine benzer sözler söyledi ve: «Zeyd bin Sâbit'e git ona sor.» dedi. Bunun üzerine Zeyd (Radiyallahü anh)'e vardım. Ona da sordum. Zeyd (Radiyallahü anh) : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim. Şöyle buyurdu :
Eğer Allah, sahip olduğu göklerin halkını ve yer (küresin) in halkını tazib etseydi onlara zulüm etmiş olmadan azab vermiş olurdu. Eğer onlara merhamet etseydi Allah'ın rahmeti onlar için kendilerinin işledikleri amellerinin karşılığından daha hayırlı olurdu ve eğer senin Uhud kadar altının veya Uhud dağı kadar altının olup hepsini Allah yolunda harcasaydın, sen Kader'in hepsine inanmadıkça ve senin başına gelmiş olan şeylerin gelmemesinin imkânsızlığını ve başına gelmemiş olan şeylerin gelmesinin imkânsız olduğunu bilmedikçe (inanıp kabul etmedikçe); keza anlatılan bu itikaddan başka bir akide üzerinde ölürsen şüphesiz Cehenneme gireceğini kesinlikle kabullenerek bilmedikçe (yaptığın harcama) senden kabul edilmezdi.» [150]

İzahı

Tikravi İbnü'd-Deylemi (Radiyallahü anh)'in Zeyd bin Sabit (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğunu aynen Ubey bin Kâ'b, Abdullah İbn-i Mes'ûd ve Huzeyfe CRa-diyallahü anhüm)'den işittiğini, fakat bu 3 sahabî'nin, metni Resûlullah'a isnad etmedikleri anlaşılıyor. Râvi bu mümtaz zatlarla ayrı ayrı görüşüp hepsinden aldığı aynı cümlelerden ibaret cevâbı en son müracaat ettiği Zeyd bin Sabit (Radiyallahü anh) 'den Resûlullah'ın hadisi olarak almış oluyor.
Hadis, Kader'in varlığını, onun değişmesinin bahis konusu olmadığını, Allah tarafından takdir ve tesbit edilmiş olan bir şeyin aynen vuku bulacağını, bildiriyor; Kader'e inanmayan kimsenin Cehennemlik olduğunu ve Uhud dağı miktarıncâ altını olup hepsini Allah yolunda sarfetse bile Allah katında hiç bir kıymet ifade etmediğini belirtiyor ve böylece Kader'e iman etmenin önemini açık bir şekilde ifade etmiş oluyor.
Hadiste geçen:
«Eğer Allah gökler ve yer ehilni tazib etmiş olsaydı zulüm etmiş olmazdı.» cümlesi, Sindi'nin Tıybi' den naklen söylediği gibi Kader mes'elesindeki şübheyi gideren büyük bir irşaddır. Şöyle ki:
Zulüm ve haksızlık başkasının sahip olduğu bir şeye tecavüz etmek ve onun mülkünde tasarruf etmektir. Bir kimse kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf edebilir. Sahibi bulunduğu mülkünde yaptığı tasarruftan dolayı zalimlikle ithamı düşünülemez. Hadîste, göklerin, yerin ve buralarda yaşayan yaratıkların kayıtsız, şartsız mâlikinin Allah olduğu, dolayısı ile O'nun dilediği gibi mülkünde tasarruf edebildiği ve her hangi bir tasarrufundan ötürü zulümle ithamının tasavvur edilemiyeceği bildiriliyor.
Bir şeyin güzel veya çirkin olduğuna hükmetmek için aklın yeterli olduğunu söylemenin geçersizliği de bu hadisten anlaşılıyor. Küçük aklımıza göre zulüm ve çirkin sayılan azabın Allah katında adalet ve güzel olduğu ifade edilmiş oluyor.
Hadîsin «Eğer Allah onlara merhamet etseydi...» kısmı da azab-tan kurtuluşun, amellerle değil, ancak ilahî merhamet sayesinde olabildiğini ve bu sebeple rahmet-i ilahîyenin onların amellerinden hayırlı olduğunu ifade ediyor. Miftâhü'1-Hace de : «Buradan anlaşılıyor ki Allah, irade ve dilemesi ile kullarına merhamet eder; buna mecbur değildir; bütün yaratıklara merhamet etmesi de O'nun kudreti dahilindedir.» deniliyor.

78) Ali (Radiyallahü ankyden :Şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Biz (bir defa Bakiü'l-Garkad kabristanında bir cenaze dolayısı ile)' Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyorduk. O'nun elinde bir asa dal parçası vardı. Asası ile yere vurdu. Sonra başım kaldırdı ve buyurdu ki:
— «Sizden hiç bir kimse yoktur ki, onun Cennetteki veya Cehennemdeki yeri takdir ve tesbit edilmemiş olsun! (Şaki veya saîd olduğu belirtilmemiş olsun!)» Bunun üzerine O'na (bir sahabî tarafından) denildi ki:
— Yâ Resûlullah! Öyle ise amel ve ibadetleri bırakıp Cenabı Hakk'ın takdirine dayanmıyalım mı? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cevaben:
— «Hayır. Çalışınız ve (amelleri bırakıp) kadere dayanmayınız. Çünkü herkes ne için yaratıldı ise o iş için kendisine kolaylık sağlanmış oluyor. (Kişi said ise ona, saadet ehline ait amellerin ifası ko-Iaylaştırıhr. Şaki ise şakavet ehlinin işleri kolaylaştırılır)» buyurdu ve şu (mealdeki) âyetleri okudu:
= Ama kim (Allah yolunda malım) verir, Allah'tan korkar, o güzel kelimeyi (Lâ ilahe illallah sözünü) tasdik eder ise muhakkak biz onu (Allah'ın rızasına uygun) en kolay yola muvafık kılarız. Fakat kim cimrilik eder (Allah hakkını ödemez), Allah'ın yardımına ihtiyaç duymaz (kendisini müstağni sayar) ve en güzel sözü (Tev-hid kelimesini) inkâr eder ise biz de onu en şiddetli (Cehenneme götürücü) yola hazırlarız.» (Leyi 5 - 10)» [151]

İzahı

Buharı bu hadîsi Kader, Tefsir, Edeb ve Cenaze bahislerinde ayrı ayrı senedler ile tahric etmiştir. Müslim de Kader bahsinde böyle müteaddit senedlerle,Tirmizi,Kader bahsinde,Nesaî Tefsir bölümünde ve Ebû Davud da Sünnet kısmında rivayet etmişlerdir.Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nerede bu hadisi buyurduğu İbn-i Mâceh'in rivayetinde belirtilmiyor ise de Buharı ve Müs1im'in rivayetlerinde A1i (Radiyallahü anh), «Bakiü'l-Garkad» adlı kabristanda bir cenaze münasebeti ile bulunulurken; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çevresinde oturduklarını ve burada Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadisi buyurduğunu belirtmiştir. Adı geçen kabristan Medine-i Münevvere' dedir.Garkad burada yetişen dikenli bir çeşit ağacın ismidir.Türkçemizde buna Sincan dikeni dendiğini Kamus mütercimi Âsim efendi naklediyor. Halen Anadolu'da bağ ve bahçe çevresinde görülür.Burada ilk defa Osman İbn-i Maz'ûn ve ondan sonra da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu Hz.İbrahim defnedildi. Bu definler esnasında kabristan garkad ağaçlarından temizlenmiştir. Bu

ağacın türü görülmüyor. Sadece ismi kalmıştır.
Hadisten anlaşıldığına göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Her insanın Cennetlik ve Cehennemlik olduğu, saadet veya şakavet ehli olduğu ezelde Allah tarafından biliniyor ve bu bilgiye göre herkesin Cennet veya Cehennemdeki yeri takdir ve tesbit edildi» buyuruyor, Ashab-ı Kiramdan bir zât: «Öyle ise Yâ Resûlallah! Dünyada çalışmanın, bir sürü zorlukları yenmek zahmetine kati anma-pim ve ibadetle hayratın ne faydası ve etkisi kalıyor? Herkes mukadder akibetini bekleyip dursun!» diyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu soruya «Hayır! Böyle mukadder akibeti bekleyip durmakla kadere dayanmak diye bir şey yapmayın, çalışınız. Cennetlik olan herkes saadet ehlinin işlerini kolaylıkla ve seve seve yapmaya koyulur. Cehennemlik olan kimse de şakavet ehlinin işlerini işlemeye kolayca ve isteyerek yönelir. Hiç kimse iradesi dışında bir iş yapmaya Allah tarafından icbar edilmiyor.» şeklinde cevap vermiş oluyor.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu mühim soruyu hangi sahabînin sorduğu araştırılmıştır.Buhari, soru sahibinin Hz. Ali (Kerremallahü veçhe) olduğunu söylemiştir.Müslim ve Tirmizi de Sürâka İbn-i Mâlik'in soru
sahibi olduğunu beyan etmişlerdir. Başka sahabîlerin ismini söyleyenler de vardır. Müs1im'in bir rivayetinde soru soranlar için *Kalû = dediler» tabiri kullanıldığına göre soru sahibinin bir kaç zat olduğu mânası çıkıyor.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu güzel cevabı ile insanların kendilerini saadet namzedi sayabilmeleri için ibadetlere devam etmelerini, bu uğurda çalışmalarını ve hayır yolunda ilerlemenin saadet alâmeti olduğunu, ama hiç kimsenin kendi ibâdetlerine güvenip aldanmamasmın lüzumunu belirtmiş olduğu söylenebilir.Tıybî diyor ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cevâbında özetle şunu da belirtmek istiyor:
«Ey Ashabım! İbadeti, Cennete girmek ve ibadetsizliği Cehennemlik olmak için yeter sebep olarak telakki etmeyiniz. Ama ibadeti, saadet alâmeti sayınız. İbadet yapmamayı da şakavet belirtisi olarak biliniz.»
Şu halde kula düşen görev, niçin yaratıldıysa onun gereğini ifa etmek ve yaratana karşı kulluk vazifesini hayatının sonuna kadar sürdürmektir.
Bir soru: İnsanın said veya şaki olması, ezelî takdirin eseri olduğuna göre kişinin serbest hareketi ve irade sahibi olarak davranması mümkün mü, hakkındaki takdir onun için bir özür değil mi?
Cevap: Ezeli takdir kulun iradesini engellemez ve onun için özür değildir. Çünkü ezelî takdir Allah'ın ilim ve iradesinin eseridir. Allah, insanın dünyada kendi irade ve isteği ile iman veya küfrü seçmekle saîd veya şakî olacağını ezelde bildiği ve böyle irade ettiği için o insanın veya şakî olacağını ezelde bildiği ve böyle irade ettiği için o insanın saîd veya şakî olacağını ezelde takdir buyurmuştur, îlim vasfı bilinen şeyi baskı altında tutmaz. Sâdece onun mahiyet ve durumunu aydınlığa çıkarır. Onun için Kelâmcılar ve Felsefeciler «İlim mâlûma tabidir.» demişlerdir.
Bu gerçeği bir misal ile açıklayalım.
Rasathane uzmanları yaptıkları ilmi hesaplar neticesinde bir yıl sonra Güneş'in veya Ay'ın tutulacağını, tutulma şeklini, gününü, saatini ve izlenebileceği ülkeleri bilebilirler. Uzmanların, ilmin ışığında tesbit ettikleri istikbale ait bu olayı rapor ettikten bir yıl sonra olayın aynen meydana geldiğini görüyoruz. Uzmanların, olaydan bir yıl önce yaptıkları takdir ve tesbitin veya tanzim ettikleri raporun te'siriyle bir yıl sonra Güneş veya Ay'ın tutulma olayının meydana geldiği iddia edilebilir mi? Elbette böyle bir iddia gülünçtür. Güneş'in ve Ay'ın tutulmasının sebebi uzmanların takdir ve rapor tanziminden tamamen ayrı bir takım tabiî sebeplerdir. Eğer uzmanlar bu ilmi hesapları yapmamış olsaydılar, tutulma olayları olmıya-cak muydu? Burada uzmanların ilim ve tespitlerinin tutulma olaylarına baskı yapmadığı, zorlayıcı olmadığı açıkça biliniyor.
Allah Teâla'nın kul hakkındaki.ezelî takdiri kul için suçluluktan kurtarıcı bir mazeret olamaz ve onu baskı altında tutmaz,Ebü'l-Muzaffer es-Sem'âni der ki:
Kaza ve Kader mes'elesinde en doğru bilgi kaynağı Kitab ve Sünnettir. En doğru hareket de bunlardan ilham alarak bilgi edinmektir. Bu iki kaynakla yetinmeyerek akıl ve mantık yolu ile bir takım kıyaslamalar yapmak sureti ile ileri gitmek insanı hayret ve dalâlete düşürür. Çünkü kaza ve kader bilgisi ilâhî sırlardandır. Bilinmeyen hikmetlere binâen bu sırrı insanlara bildirmemiş ve akıl yolu ile bunu çözme imkânını kullarına vermemiştir. Kader'in iç yüzünü ne bir Peygamber ne de bir Melek bilebilmiştir. Biz Kitab ve Sünnet ile kader mes'elesine çizilmiş olan sınırları tecavüz etmemek mecburiyetindeyiz. Mü'minlerin, Cennete girdikleri zaman, kaderin sırrını anlıyacakları ve Cennet'e girmeden bunu idrak edemiyecek-leri söylenmiştir. [152]
Fıkıh ve Hadis âlimlerinin meşhurlarından olan Semânî'nin bu görüşü bütün hadisçilerin mezhebidir. Hadisçiler Kaza ve Kader bahsine dair mantıki kıyasları ve mücadeleyi Kelâmcılara bırakmışlardır.
Nevevi'nin belirttiği gibi bu hadis de kader'in yarlığını isbat eder ve hayır olsun, şer olsun bütün olayların kaza ve kaderle meydana geldiğini belirtir.
Resûl-i Ekrem'in Hadîs'in bitiminde yukarıda mealini verdiğimiz ayetleri okuması, saadet ve şakavet ehlinin gitmek istedikleri Cennet ve Cehennem yollarına gitmelerinin Allah tarafından kolaylaştırılmış olduğunu Kur'an ile te'yid içindir.

79) Ebû Hüreyre (Radyallahü anh)'ûen :
Şöyle dediği rivayet olunmuştur: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Kuvvetli mü'min zayıf mü'minden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir. Her ikisinde de hayır vardır. Sana menfaati olan şeylere düşkün ol. Allah'tan da yardım dile ve (faydalı şeyleri istemek, Allah'tan da yardım dilemek hususunda) gevşeklik etme. Eğer (hoşlanmadığın) bir şey sana isabet ederse (başına gelirse) ben şunu isteseydim, bunu yapsaydım (bu iş başıma gelmezdi) söyleme ve lâkin : «Allah (böyle) takdir buyurdu ve dilediğini yapar.» demelisin. Çünkü Lev (= şunu yapsaydım, böyle olsaydı kelimesi) şeytan (vesvesesine ve) işine yol açar. (= kader'e karşı gelmek düşüncesini kalbe sokar.)» [153]

İzahı

Müslim, Kader kitabında aynı senedle bu hadisi almıştır.Nevevî bunun izahında der ki:
Kuvvetli mü'minden murâd, âhiretle ilgili işler hakkında tam bir şuur sarsılmaz bir azîm ve kesin bir karar gücüne sâhib olan uyanık mü'mindir. Bu evsafı hâiz kimse cesaretle cihâda koşar, hiç kimseden çekinmeden iyilikleri emretmek ve fenalıkları yasaklamak görevini tam bir ciddiyetle ifa eder; bu uğurda karşılaştığı eziyetlere
sabırla katlanır; namaz, oruç, zikir vesair ibadetlere sarılır; zevkle hayratın çeşitlerini işlemek ister...
«Her ikisinde de hayır vardır» cümlesinin mânası şudur: «Kuvvetli olan mü'min ile zayıf olan mü'min imanda ortak oldukları için ikisinde de hayır vardır. Ayrıca zayıf olan mü'min yukarda belirttiğimiz güce sahip olmamakla beraber işlediği ibadetler bakımından da onda hayır olduğu malûmdur.»
«Sana menfaati olan şeylere düşkün ol. Allah'tan da yardım dile ve gevşek olma» buyruğunun mânası da şudur: «İbadete, Allah'a itaat etmeye, yasaklarından sakınmaya ve O'nun katındaki sonsuz mükâfatı kazanmaya ihtiraslı ol.Bunları kaçırmamak için dikkatli ve gayretli ol.Bu sahada başarılı olmak için Allah'ın yardımını dile. Gerek kulluk görevini ifa edip ilâhî mükâfatı elde etmeye düşkünlük hususunda ve gerekse Allah'ın yardımını istemek konusunda gevşeklik etme, geri durma.
«... Ben bunu, şunu işlemiş olsaydım, deme» emr-i Nebevinin açıklamasında Kadi Iyâz demiştir ki:
«Bâzı âlimlere göre böyle konuşmanın yasaklığı umumî değildir. Başından, hoşlanılmayan bir hâdise geçmiş olan kişi «Ben şöyle yapsaydım, böyle davransaydım bu olay başımdan geçmezdi» derken kader'i engelliyebildiğine inandığı veya kader'in aslına inanmadığı için söyler ise böyle söylemesi ve düşünmesi burada yasaklanıyor.Kader (in mecrasını ve seyrini değiştirmek mümkün olmadığı için böyle hatalı sözlerin söylenmemesinin gerekliliği ifade edilmiş oluyor. Fakat kişi bu sözü söylerken; Kadere karşı gelinebildiğin! asla düşünmeyip sadece maksadı: «Eğer böyle yapsaydım belki ilâhi takdir başka türlü tecelli ederdi» demek ise ve işi tamamen Allah'ın irade ve takdirine döndürüyorsa bu tip konuşma hadisin yasağına girmiyor.Kadî Iyâz, hadisteki yasağı böyle yorumlayanların delilini de beyan ettikten sonra bu görüşe katılmadığını ve gösterilen delilin pek isabetli olmadığını nedenleri ile belirtip kendi görüşünü şöyle anlatır:
Bence hadîsteki «Böyle yapsaydım, şöyle etseydim (başıma şu iş gelmezdi) deme!» yasağı haram anlamında değil tenzihen mekruh mânasını taşıyor. Yani böyle söylemek uygun değildir. Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Çünkü böyle söz şeytan işini açar (= Kadere karşı koyma vesvesesini insanın kalbine atar.)» tabiri bu yoruma daha uygundur. Zira bu tâbirden şu netice çıkıyor: Böyle sözler söylemek, sahibini
şeytan işine ve günaha sürükler. Demek oluyor ki bu sözün kendisi günah değildir. Onun için «Tenzihen mekruhtur» demek uygundur.»
Nevevi, Kadî Iyâz'm görüşünü de böylece naklettikten sonra kendi görüşünü şöyle beyan eder:
Zahir budur ki; hadisteki yasaklama umumîdir ve tenzihen ke-râhat içindir. Geçmiş olup telâfisi imkânsız olan olaylarla ilgili olarak boş ve

faydasız yere böyle sözlerin söylenmesinin uygun olmadığı bildirilmiş oluyor. Ama kaçırdığı ibâdet veya yapamadığı hayrat için duyduğu üzüntü dolayısı ile kişinin bu tip sözler söylemesinde bir mahzur yoktur. Hadîslerde geçen bu gibi sözler genellikle bu şekilde vorumlanır.

80) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğunu söylemiştir :
«Âdem ve Musa (Aleyhiseslâm) münâkaşa ettiler. Musa (Aley-hisselâm) Âdem (Aleyhiseslâm)'a:
— Yâ Âdem! (Aleyhisselâm) Sen babamizsın. İşlediğin günâhla bizi zarara soktun ve bizi Cennetten çıkarttın, dedi. Âdem (Aleyhisselâm) da Ona:
— Yâ Musa! (Aleyhisselâm) Allah, insanlar içinden seni seçip kelâmını sana verdi. Senin için Tevrat'ı eliyle yazdı.Allah'ın, beni yaratmadan 40 yıl önce hakkımda takdir buyurmuş olduğu bir şey (günah) üzerinde sen beni kınıyor musun? dedi.
Böylece Âdem, Musa'yı yendi. Böylece Âdem, Musa'yı yendi. Böylece Âdem, Musa'yı yendi. (Bu cümleyi 3 defa tekrarladı.) [154]

İzahı

Müslim, Kader kitabından özel bir baba aldığı bu hadisi, kısmen değişik bir sened ile İbn-i Mâceh gibi, Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den rivayet ediyor.
Nevevi bu hadîsin izahında şöyle söyler:
Ebü'l-Hasan el-Kabisî demiştir ki: «Âdem ve Musa Peygamberlerin ruhları gökte buluştu ve orada aralarında bu münâkaşa geçti.»
Kadı Iyâz ise : «Bu hadîs zahirine göre mânalandırlabi-lir. Bu iki Peygamber şahsen görüşmüş olabilirler. İsrâ hadisi ile sabittir ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz Miraç gecesi Mescid-i Aksa'da ve göklerde bütün Peygamberlerle içtimâ etti ve onlara namaz kıldırdı. Şehidlerin yaşamakta oldukları nasslarla sabittir. Allah Tealâ'nın Âdem ve Mûsa' yi diriltip görüştürmüş olması mümkündür. Musa, hayatta iken böyle bir görüşmeyi Allah'tan istemesi üzerine o zaman görüşmüş olmaları da muhtemeldir» demiştir.
Musa (Aleyhisselâm)'m Âdem (Aleyhisselâm)'a söylediği sözler bir rivayete göre şöyledir:
«İnsanları Cennet'ten çıkartan ve onları zarara sokan Âdem sensin!» Bir başka rivayette ise:
«Sen, işlediğin hatâ ile insanları yere indirttin!» Bütün bu rivayetlerin mânası şudur:
Sen Cennette iken, işlediğin hatâ yüzünden Cennetten çıkarıldın. Senin işlediğin hatâ bizi de zarara soktu. Çünkü bu hatan olmasaydı bütün insanlar Cennette kalırdı. Diğer taraftan yere indirilmiş olan biz insanlar şeytanların şerrine muhatap olmuş olduk.
Hadîsin bu parçasından Cennetin Âdem (Aleyhisselâm)'m yaratılmasından önceki zamandan beri mevcut olduğu anlaşılıyor. Hak olan mezheblerin görüşü de bu merkezdedir.
«Tevrâtı eliyle yazdı» cümlesinde geçen «El» tabirine gelince, bilindiği gibi Allah Teâlâ için uzuv mânasında el yoktur. Kur'an ve hadiste geçen bu gibi kelimeler hakkında Ehl-i Sünnet âlimleri iki görüş ve yol seçmişlerdir.
1. Bu kelimelerin zahiri mânaları murad değildir.Onlardan kasdedilen mâna hakkında her hangi bir yoruma girişilemez. Allah'ın kasdettiği mâna ne ise o kabulümüzdür.Ona inanıyoruz.
2. El kelimesi kudret mânasına yorumlanır.Diğer kelimeler de yerinde açıklandığı gibi yorumlanır.
«Allah, beni yaratmadan 40 yıl önce hakkımda takdir buyurduğu cümlesinde geçen takdirden murad, Levh-i Mahfuz'a ve Tev-râtın sahifelerine bu malûmatın geçirilmesidir. Nitekim, Müs-1im'in bu hadisten sonra, yine Ebû Hüreyre (Radiyal-lahü anh)'den rivayet ettiği konu ile ilgili bir hadiste, Âdem (Aleyhisselâm) 'in sorusu üzerine Musa, (Aleyhisselâm) Âdem (Aleyhisselâm)'a:
«Tevrat, senin yaratılışından 40 yıl önce yazılmıştır ve O'nda senin Cennette işlediğin masiyet olayına ait yazı vardır» diye cevap verdiği belirtiliyor. Buradaki takdir ile, bildiğimiz kader mahiyetinin kasdedilmiş olması mümkün değildir. Çünkü Allah Taâlâ'nm ilmi, iradesi ve takdiri, ezelîdir.
Âdem (Aleyhisselâm)'in Musa (Aleyhisselâm)'a vçrdiği cevâbın mânası da şudur :
«Yâ Musa!Bu olayın, yaratılışımdan önce yazılıp hakkımda takdir edilmiş olduğunu ve behemehal vuku bulmasının kaçınılmazlığını şüphesiz biliyorsun. Eğer ben ve bütün mahlûkat, bunun bir zerresini önlemeye gayret etseydik; önlemeye gücümüzün yetmediğini de biliyorsun. Artık ne diye beni kınıyorsun?» Diğer taraftan kınama aklî değil şer'î olmalıdır. Allah Taâlâ Âdem (Aleyhisselâm) 'in tevbesini kabul ederek hatâsını bağışladıktan sonra onu kınamak din yönünden yersiz sayılır.
Bir soru Eğer bir günahkâr da Âdem (Aleyhisselâm) gibi «Ne yapayım? Allah bu günahı benim hakkımda takdir etti» der ise biz onu kmamıyacak mıyız? Şer'in emrettiği cezaları tatbik etmiyecek miyiz?
Cevap Günahkâr adam dünyada yaşamakta olduğu için Dini emir ve yasaklara saygılı olmak ve elindeki iradeyi iyi kullanmak sorumluluğunu ve yükümlülüğünü taşımaktadır. Mükelleflere uygulanması gerekli olan kınama, tekdir ve her türlü şer'î cezaların bu kimseye uygulanması icap eder. Onu sorumlu tutup cezalandırmak hem onu hem de benzerlerini kötülüklerden men'etmeye yarar. Fakat Âdem (Aleyhisselâm) dünyadan ayrılmış olup sorumluluğu ve dünyevî yönden cezalandırılması söz konusu değildir. Bu durum-
da Musa (Aleyhisselâm) 'in bu olayı ona açmasında hiç bir fayda yoktur. Bilâkis bu söz ile ona eziyet etmiş ve onu mahcup bırakmış olur. [155]

81) Ali (Radiyallahü ank)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur.
«Kul, (şu) dört şeye inanmadıkça iman etmiş olmaz. Allah'ın varlığına, birliğine, ortağının olmadığına; şüphesiz benim, Allah'ın Resulü olduğuma; öldükten sonra dirilmeye ve kader'e (iman etme-si gerekir.)» [156]

İzahı

Hadîste sayılan 4 şeye inanmayan kimsenin -îman etmiş olmaz» sözünden «Hiç imanı yoktur» mânasının murad olduğu söylenmiştir. Bu mânaya göre 4 şeyden birisine inanmayan kişi kâfir olur. Buna göre Kader'e inanmayan kadercilerin kâfir olması gerekir ki; bu hüküm, Cumhur'un görüşüne ters düşer.

82) Hz. Âişe (Radiyallahü anhâyûsn, rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensar'dan erginlik çağına ermiyen bir erkek çocuğun cenazesine davet edildi. Ben de :
«Yâ Resûlallah! ne mutlu buna. Hiç bir kötülük (günah) işlemedi, günah işleme çağına ermedi. (Onun için bu çocuk) Cennet kuşlarından bir kuştur.» dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Âişeî Şu söylediğin sözden başka şey (yani susman) daha uygun olur. Şüphesiz Allah Cennet için bir kısım insanlar yarattı. Onları babalarının bellerinde iken Cennet için yarattı. Cehennem için de bazı insanları yarattı. Onları babalarının bellerinde iken Cehennem için yarattı.» [157]

İzahı

Ensar'dan bulûğ çağma ermemiş olan bu çocuğun Cennetlik olduğunu söyliyen Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) annemiz, burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz tarafından ikay ediliyor ve durup susmasının daha iyi olduğu işaret ediliyor.Daha sonra da Cennetlik ve Cehennemlik olmak durumunun insanların yaratılmasından önce takdir edilmiş olduğu bildiriliyor.
Müslim, bu hadisi ayni isnad ile Kader bahsinde tahriç etmiştir.Nevevi bu hadisin geçtiği bab'ta diyor ki:
Bâzıları, müslümanların erginlik çağına varmadan ölen çocuklarının Cennetlik olup olmadıkları hususunda bu hadise dayanarak susmayı tercih etmişlerdir. Fakat bu görüş tutarsızdır. Sözü muteber olan İslâm âlimleri, müslümanların, küçük yaşta iken ölen çocuklarının Cennetlik olduğuna icmâ' etmişlerdir. Çünkü henüz mükellef değillerdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Aişe (Radiyallahü anhâ)'yi ikaz etmesine gelince, âlimler şöyle yorumlamışlardır:Keskin bir delili yok iken çarçabuk hüküm verip kat'î konuşmaktan Âişe (Radiyallahü anhâ) 'yi sakındırmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle söylemiş olması umulur. Yahut da Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) :
Müslümanların çocuklarının Cennetlik olduğunu bilmeden Önce Âişe (Radiyallahü anhâ)'ye bu sözü söyledi. Bilâhare bunların Cennetlik

olduğunu bilince durumu şu ve benzeri hadislerle belirtti, denilebilir.
= Erginlik çağına varmadan 3 çocuğu ölen hiç bir müslüman yoktur ki Allah onu, çocuklarına bahşettiği rahmet sayesinde Cennete dahil etmiş olmasın.»
Kâfirlerin küçük yaşta ölen çocukları hakkında ise 3 görüş vardır: Âlimlerin çoğu bunların, babaları gibi Cehennemlik olduğunu söylemiştir. Bir gurup âlim, bu mes'elede kesin bir şey söylememiştir. Muhakkik âlimlerin söylediği ve en sıhhatli sayılan görüşe göre bunlar da Cennetliktir.
Muhakkiklerin delillerinden birisi Buhari' nin rivayet ettiği İbrahim Halil (Aleyhis'salâtü ves'selâm) 'in şu hadisidir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cennette Hz. İbrahim (Aleyhis'salâtü ves'selâm) ile görüşürken İbrahim (Aleyhis'salâtü ves'selâm)'in çevresinde insanların çocuklarını oturmuş olarak gördüğünü bildirince, Sahabîler:
«Yâ Resûlallah! Müşriklerin çocukları da mı?» diye sordular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Evet müşriklerin çocukları da (onun etrafında idiler)» diye cevap veriyor.
Delillerinden bir başkası da:Ve biz Resul göndermedikçe (kimseyi) tâzib edici değiliz.[158]Erginlik çağma varmamış olan çocuk mükellef sayılmaz.[159]
Sindi de hadisin açıklamasını yaparken Nevevî' den naklen kısa bir malûmat verdikten sonra diyor ki: «Bir ölünün durumu hakkında en ihtiyatlı olanı susmaktır. Çünkü mes'ele insanların meçhulüdür. İbadet durumu ile pe"k çözülecek gibi değildir. En basît neden şudur: Ölen çocuğun baba ve annesinin îman üzere öldükleri sabit midir?»

83) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Kureyş kabilesine mensup müşrikler gelip Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kader konusunda mücadele ve çekişmeye giriştiler, (Müşrikler kader'i inkâr ediyorlardı.) Bu hâdise üzerine şu (iki) âyet indi :
«O gün ki mücrimler yüzleri üzerine (Cehennem) ateşi içinde sürükleneceklerdir. (Ve onlara) : tadın Cehennemin (şiddetli) dokunuşunu! (denecektir.) Şüphesiz her şeyi bir kader ile yarattık.[160]

84) Ebû Müleyke (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi Âişe (Radiyallahü anhâ) giderek kader konusunda ona bir şeyler anlattı Âişe : Ben Resûlullah (Satlallah üAleyhi ve Sellem)'den işittim buyurdular ki:
-Kim kader mes'elesine ait az bir konuşma (bile) yaparsa Âhiret günü bu konuşmasından sorumlu tutulur. Ve kim bu konuda hiç konuşmaz ise niçin konuşmadı diye sorguya çekilmez. [161]

İzahı

İbn-i Mâceh bu hadîsin senedindeki ravîleri zikrederken; râvîîerden Yahya bin Osman' dan iki koldan rivayette bulunur. İlk rivayette Malik bin İsmail ve EbûBekr bin Şeybe,ikinci kolda ise Abdülmelik bin Sinan ve Hazım bin Yahya vardır. Müellif, ikinci kolu Ebü'l-Hasan el-Kattan* dan naklediyor. Zavaid'de bu hadîsin isnadının zayıf olduğu söylenmiştir, deniliyor. Sindi diyor ki, çünkü hadisçiler Yahya bin Osman'in zayıf olduğunda ittifak etmiştir ve îbn-i Maîn, Buharı ve îbn-i Hib-ban da «Yahya bin Osman'm hadisleri münkerdir» demişlerdir. Ravilerden Yahya bin Abdillah bin Müleyke hakkında ise İbn-i Hibban şöyle söyler:
«Yahya bin Abdillah bin Müleyke Sika'dır, hadisleri muteberdir. Ama râvisi Yahya bin Osman olunca durum tam tersinedir.»
Metinde, kader konusunda az dahi konuşmanın iyi olmadığı ve konuşmacıların Âhirette sorumlu tutulacakları veya yaptıkları konuşmaların tetkik edileceği belirtiliyor.Diğer taraftan kader mes'e-lesi üzerinde hiç konuşma yapmıyan kimsenin Âhiret günü, sükûtundan dolayı hesaba çekilmiyeceği bildiriliyor. Şu halde kader konusunda konuşmamak daha hayırlı olur.

85) Şuayb (Radiyallahü anh)'den, babası Muhammed b. Abdillah (Radiyallakü atıhüm)'ün şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Ashab-ı Kiram, (Radiyallahü anhüm) kader mes'elesİni tartışırken; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanına aniden geldi. Tartıştıklarını anlayınca Öfkesinden (mübarek) yüzünde nar tanesi yarılmış gibi kıpkırmızı oldu. Biraz sonra onlara dedi ki :
«Bununla mı emrolundunuz veya bunun için mi yaratıldınız? Kur'an'ın bir kısım âyetlerini diğer bir kısım âyetlerle vuruşturuyorsunuz. Sizden önceki ümmetler ancak bu tip (lüzumsuz) tartışma ile helak oldular.» Râvi (Muhammed) dedi ki: (Babam) Abdullah bin Amr şöyle söyledi:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m (bazı) meclislerinden nefsimin beni geri bıraktığını beğenirdim. Hele bu meclisten beni geri bıraktığını çok beğendim. [162]

İzahı

Hadîsin metninden anlaşıldığına göre Sahabîler, bahis konusu mecliste Kader'in varlığı ve yokluğu hususunda münâkaşa etmişler ve iki taraf da savundukları görüşü te'yid için ilgili gördükleri âyetleri delil olarak göstermek istemişlerdir. Hadîsin metninde geçen :
«Siz Kur'an'ın bir kısım âyetlerini diğer bir kısım âyetlerle vuruşturuyorsunuz», cümlesi bu sebeple kullanılmıştır.
Hadîsin metnindeki «Siz bununla mı emrolundunuz veyahut bunun için mi yaratıldınız» tâbirinden maksad budur:
Siz kader mes'elesi ile uğraşmak ve bu sahada tartışmalarda bulunmak ile mükellef tutulmamışsınız. Mükellef olduğunuz kulluk ve-sâir görevler besbellidir. Yükümlü bulunduğunuz hizmetlerinizi yerine getirmekle meşgul olunuz. Keza, kader mes'elesi ile zamanınızı geçirmek için de yaratılmış değilsiniz. Öyle ise bununla meşgul olmaya ne lüzum ve ihtiyaç vardır?
Ashâb-ı Kiram'in kader mes'elesi hususunda münâkaşaya giriştiklerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m öfkelendiğini haber alan Abdullah bin Amr (Radiyallahü anh) Resûl-i Ekrem'in öfkelenmesine sebep olan bu mecliste bulunmadığına memnun oluyor.Daha önce de benzer bazı meclislerde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hoşlanmadığı durumların vuku bulduğu ve o meclislerde kendisinin bulunmadığı anlaşılıyor.Fakat bu tip meclislerden en çok bu meclisin Peygamber efendimizi kızdırdığı belirleniyor. Bu durum da kader mes'elesi hakkında münâkaşa ve tartışmanın Fahr-i Kâinat efendimizi üzen bir hareket olduğunu ve en azından faydasız bir enerji israfı olduğunu bizlere sezdiriyor.
Zevâid'de bu isnadın Sahih olduğu ve Ricalinin Sika zatlar olduğu bildiriliyor. Sindi, bunu naklettikten sonra diyor ki:
«Ravi Amr bin Şuayb'in babasından ve babasının da dedesinden yaptığı rivayetin zayıflığına dair konuşulan sözler iştihar etmiştir. Hatta bazıları bunların rivayeti ile teşekkül eden isnad mutlaka «Mevzu» cinsindendir, demişler. Bu sebeple Buharı ve Müslim bu isnad ile hiç rivayette bulunmamışlardır.Zevâid bu konuşmalara itibar etmiş olsaydı bu isnadın sahih olduğunu söylemezdi. Eğer bu isnad «Hasen»'dir, deseydi daha iyi olurdu.»
Tirmizi bu hadîs metnini Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'nin rivayeti ile tahriç etmiştir.

86) (Abdullah) tbn-i Ömer (Radiyallahü anhümâ)'dan : Şöyle dedi-i rivayet edilmiştir: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(İslâm dininde) hastalığın (kendiliğinden) bulaşması yok, kuşlarda uğursuzluk yok, baykuş ve Ükey'in (ötmesi veya evin damına konmasının) uğursuzluğu da yoktur.» buyurdu. Bir a'rabi ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Sen, (hastalığın bulaşması yoktur, buyurdun. Ama) uyuz olan bir devenin deve sürüsünün tümünü uyuz ettiğini gördün mü (buna ne dersin)?» dedi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte; O (onların uyuz edilmeleri), kaderdir. (Yoksa) kim ilk deveyi uyuz etti?»buvurdu. [163]

İzahı

Kader'in varlığını isbatlayan bu hadis müteaddit senedler ile ve mânayı değiştirmeyen biraz lâfız değişikliği ile Buhar! ve Müslim'de de rivayet edilmiştir.
Bu hadîs câhiliyet devrinin kökleşmiş hurafe ve efsanelerinden bir dizisini yıkmıştır. Şöyle ki:
Câhiliyet devrinde bulaşıcı hastalıkların ilâhi takdirin etkisi olmadan kendiliğinden bulaştığına inanılıyordu. İslâm dinine göre sebeplerin etkisi zahirîdir. Asıl müessir Allah'tır. Meselâ ateş yakar. Fakat ateşe yakma gücünü veren ve yaktıran Allah'tır. O, dilerse yakma gücünü ateşten alır. Nitekim Hz. ibrahim (Aley-his'salâtü ves'selâm) için Nemrud'un koca ateşini gül bahçesine dönüştürdü. Bulaşıcı hastalıkların sirayeti de

ancak Allah'ın kaza ve kader hükmü ile olabilir. Kâinatta hiç bir olay kaderin dışında meydana gelmediğine göre bu sirayet olayı da kendiliğinden olamaz. Bununla beraber bulaşıcı hastalıklardan korunmak ve gerekli tedbirlerde kusur etmemek yolunda da Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurduğu hadîslerle ışık tutmuştur.
Buhari' nin Tıb kitabında Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet ettiği bu hadisin.sonunda geçen;
«Bulaşıcı olan,cüzzâm hastasından aslandan kaçar gibi kaç» cümlesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bulaşıcı hastalıklara karşı nasıl bir tavır takınılmasının gerekliliğini emrettiğini göstermektedir. Keza,
Buhari'nin «Tıb Kitabında Ebü Hüreyre (Radıyaüâhü anh) "den rivayet ettiği «Sakın hasta deveyi sağlam devenin yanına uğratmayınız!» hadîsi de bulaşıcı hastalıklara karşı gerekli tedbiri almanın lüzumunu bildiriyor. Ebû Nuaym'ın İbn-i Ebî Evfa (Radiyallahü anh) 'dan rivayet ettiğine göre," Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cüzzamlı ile görüşürken aranızda bir veya iki süngü boyu mesafe bulunsun», buyurmuştur.
Buhari ve Müslim'in Tıb kitabına aldıkları bir ha-dis-i şerife göre, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir yerde taun olduğunu duyarsanız oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz bir yerde taun hastalığı çıkarsa oradan çıkmaymiz» buyurmuştur.Bu ve benzeri hadîsler, bulaşıcı hastalıklara karşı uygulanan karantina usulünün en güzel şekilleridir.Keza, Buharı ve Müslim, Tıb bölümünde rivayet ettiklerine göre Hz. Ömer (Radiyallahü anh) halife iken Şam'a gittiğinde, varacağı mıntıkada taâun hastalığı olduğunu duyunca Ashâb-ı Kiram ile istişare ettikten sonra Şam'a girmemeye karar verip oradan geri dönmüştür.Tafsilâtı inşaallah Tıb kitabında göreceğiz.
Hadîs metnindeki «Advâ» kelimesi hastalığın bulaşması demektir.Yukardan beri belirttiğimiz gibi hastalığın bulaşması ancak Allah'ın takdiri ile olur, kendiliğinden olmaz.
Hadiste geçen «Tıyere» de bir işe gitmek için evinden çıkan yolcunun, önünden kuş veya başka hayvanın geçmesini uğursuzluk telâkki ederek işine gitmekten vazgeçmesi ve yolundan geri dönmesidir. Bu da câhiliyet devrinin batıl âdetlerindendir. Hiç kimseye yarar veya zarar sağlıyamayan hayvan geçişini uğursuz saymak insanların çalışma azmini kırar; iradesine olumsuz yönden etki yapar, şahsî teşebbüslerini engeller. Hadis, bu kötü âdet ve inanışı kökünden yıktı.
«Hâme» tabiri ise Türkçe Ükey denilen ve geceleyin uçan kuştur.Câhiliyet devrindeki Araplar bu kuşu da uğursuz sayarlardı. Ca-hiliyetin anlayış ve inanışına göre katil malûm olup kısas cezası görmeyince maktulün ruhu «Hâme» kuşu kalıbına girerek geceleri gelir:Beni sulayınız!Beni sulayımz! diye ötermiş.Katil kısas edilince uçar gidermiş.Hadîs bu hurafeyi de menediyor. Bâzı âlimler de «Hâme» ile baykuş kaydedilmiştir, derler. Bu kuş öteden beri bir çok ülkede uğursuz sayılagelmiştir.Baykuşun bir evin dam veya yakınında ötmesi ev halkına uğursuzluk getiriyormuş. Hadis bunun da yersiz olduğunu belirtir.
Buharı ve Müslim'in bazı rivayetlerinde «Ve lâ safara - safar da yoktur.» ibaresi de mevcuttur. Müellifin 43. bab'ta rivayet ettiği 3535 nolu hadîste de bu ilâve vardır.
Safer: Hicrî takvimin hesabına göre yılın 2'nci ayıdır. Yılın ilk ayı olan Muharrem, Eşhûr-i Hürüm (= haram aylar) dendir. Araplar cahiliyet devrinde Eşhür-i Hürüm'e saygılı oldukları için bıa aylarda savaş, katil ve soygunlar yapmak istemezlerdi, Bir de bunun hilesini çıkarırlardı. Meselâ Muharrem ayında savaşmak isteyenler bu ayın haramlığını «Nesî» dedikleri usûlle bir sonraki Safer ayma sözde aktarırlardı. Artık savaşma yasak-lığı Safer ayına ait olurdu. Resûl-i Ekrem bunu da geçersiz sayarak Safer ayının Eşhür-i Hürüm'den olamıyacağını burada bildiriyor. Asr-ı Saadetten zamanımıza kadar devam edegelen bir anlayışa göre bu ayda kıyılan nikâh devamsız olur. «Safer'de uğursuzluk yoktur» buyurulmakla böyle telâkkilerin tamamen yanlış ve yersiz olduğu belirtilmiş oluyor.Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) : «Benim nikâhım ve zifaf un Safer ayında oldu» buyurduğuna göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hurafenin kaldırılmasına bizzat fiilleri ile de çalışmıştır.
Zevâid'de bu hadîsin senedinin zayıf olduğu, zira ravîler içinde zayıf sayılan Yahya bin Ebî Hayye'nin bulunduğu belirtildikten sonra Tirmizi' nin de bu hadisi İbn-i Mes'ûd yolu ile rivayet ettiği ifade ediliyor. Sindi, bu nakli yaptıktan sonra diyor ki: Tirmizî, tbn-i Mâceh gibi bu hadîsi «Kader» bahsinde almıştır. Fakat Buhari, Müslim ve Ebû Dâvud bu hadisi Tıb bahsinde Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhl'den rivayette bulunmuşlardır.

87) Şa'bî (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Adiy bin Hatim [164]Kûfe'ye geldiği zaman Küfe halkının fıkıhçılarından bir grupla yanına vardık ve ona : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim hadîsleri bize naklet, dedik. Kendisi de dedi ki :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardım. Resûl-i Ekrem, bana :
— «Ey Hatim oğlu Adiy! Müslüman ol ki selâmete eresin.» buyurdu. Ben de O'na:
— «İslâm nedir?» diye sordum. Kendileri:
— «(îslâm) Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim şüphesiz Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmen ve kader'in hayrine, şerrine, tatlısına, acısına, tümü ile iman etmendir», dedi.[165]

İzahı

Hadîsin metnindeki «Müslüman ol ki selâmete eresin» tâbirinden murâd kalben iman ve tasdik etmek ile beraber İslâm alâmeti olan kelime-i şehâdeti getirmektir. Çünkü iman bahsinde izah edildiği gibi önemli olan kalbin tasdikidir. Selâmete erişmek de ebedî Cehennemlikten korunmak ve kurtulmaktır: Yoksa zahirinden sanıldığı gibi her türlü azaptan emin olmak kasdedilmemiştir. Çünkü müslüman kişi, işlediği günahlardan dolayı tazib edilebilir; Allah'ın dilemesine kalmış bir şeydir.
Zevâid, bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu, çünkü râvî Abdü'1-A'1â'nin zayıflığında hadîs ehlinin müttefik olduğunu belirtiyor. Fakat Tirmizî. bu hadîsi Câbir'in rivayeti ile tahriç etmiştir.

88) Ebû Mûsa'l-Eş'arî [166](Radiyallahü anh)'den:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği mervîdir : «Kalbin durumu, bomboş arazide rüzgârların döndürdüğü kuşun yeleği haline benzer.» [167]

İzahı

Bomboş ve dümdüz arazide muhtelif yönlerden esen rüzgârlar, kuş yeleğini nasıl evirip çevirir, çeşitli istikâmetlere sürükler, artık tüy taneciğinin istikrar ve sebatı söz konusu olmaz ise kalb de çeşitli yönlerden gelen etkenler muvacehesinde kolay kolay tutunamaz . ve muhtelif doğrultulara yöneltilir. Bu sebeple kalbin iman üzerinde istikrarlı durması için Allah'a sığmmah ve inayetini dâima dilemelidir. Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bile:
Allah'ım! Kalbimi dinin (olan İslâmiyet) üzerinde sabit kıl» diye dua eder ve böylece bizim de bu nevi duaya devam etmenizi sünnet kılar. Allah tüm ehl-i imanın kalblerini her türlü olumsuz etkilerden ve imanlarını tüm tehlikelerden saklasın. Âmin.

89) Câbir (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Ensar'dan bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek : Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim bir cariyem vardır. Ben ondan azıl ediyorum? (Bu hareketim caiz mi?), diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona :
«Cariyen için takdir edilmiş olan şey (çocuk) kendisine gelecektir.» dedi, Bundan bir süre sonra Ensarî zât, Resûl-i Ekrem'e geldi ve: O cariyem hâmile oldu! dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Bir nefis için takdir edilmiş olan şey mutlaka olur. [168]

İzahı

Sindi diyor ki bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, Nikâh kitabında, kendi senedleriyle Câbir'den rivayet etmişlerdir.
Buharî ve Müslim Nikâh kitabında azıl için özel birer bab açmışlardır.
Azîî: Çocuk olmaması için cinsi temas yapılırken inzal anında meninin dışarda akıtılması demektir. Bu konuda çok hadîs mevcuttur.
Sahîh-i Müslim Sarihi Nevevi bu bab'm gerisinde şöyle der:

Azil; bizce mutlaka mekruhtur. Yani kadın hür olsun, câriye olsun- onun muvafakati alınsın; alınmasın bu işte kerâhat vardır.Çünkü bu, neslin kesilmesine yol açar. Azlin haramhğına gelince, arkadaşlarımız demişler ki:
Kişinin sahib olduğu cariyesinden veya nikahladığı cariyeden izin almadan bile azıl yapması haram değildir. Çünkü sahip olduğu cariyeden çocuğu olunca, câriye ümmü'l-Veled olur. Artık satılamaz.Nikâhlı cariyeden doğan çocuk ise annesine uyarak köle sayılır.Her iki mes'elede zevç mutazarrır olur. Onun için azıl yapması haram sayılmaz.
Kişinin hür olan karısının müsaadesi ile azıl yapması da haram değildir.' Karısının izni olmadığı takdirde ise en kuvvetli kavle göre azil yine haram değildir.
Bu konuda vârid olan hadislerin bir kısmı azli yasaklarken; diğer bir kısmı izin veriyor. Âlimler bu hadîsler arasında görülen zahiri ihtilâfın hakikatta bulunmadığını izah ederek; yasaklama, tenzihen kerahet anlamında ve izin vermek de haram olmadığı mânasında yorumlanır, demişlerdir.
Konu ile ilgili şer'î hükümler ve hadîslerin yorumu özetle bundan ibarettir.
Hür olan karısından izin almadan azilde bulunmanın haram olduğunu söyleyenler, azil işinde kadın mutazarrır olduğundan caiz sayılması için onun izni şarttır, demişlerdir.[169]
Müellif de Nikâh -kitabında azil için müstakil bir bâb ayırmıştır. 1926, 1927 ve 1928 No.lu hadîsler buna aittir. İnşaallah orada daha geniş izahat vereceğiz.

90) Sevbân[170] (Radiyallahü anh)'den, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Birr (= hayır, iyilik, ihsan) den başka bir şey ömrü arttırmaz ve dua'dan başka bir şey kader'i geri döndürmez. Şüphesiz adam, İşlediği günah yüzünden de rızkından mahrum kılınır.[171]

İzahı

Hadîsin metninden hayır ve iyiliğin ömrün artmasına vesile olduğu anlaşılıyor. Âlimler bunu çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır. Bâzılarına göre maksad şudur: Hayır ve iyilik eden kişi, kısa bile olsa ömründen bol bol yararlanır.» Başkasının ömrü daha uzun olsa bile onun kadar yararlanamaz. Bir kısım âlimler de şöyle yorumlamışlardır : Aynı şahıs hayır ve ihsanda bulunmazsa ömrü kısa olur. Bunları işlerse hakîkatan ömrü uzatılır. Tabiî bu farklı durum, muallak olan takdir'de tahakkuk eder. Kader'e memur edilen melek bu muallâk kaderi bilir. Bunun ötesinde ne olduğunu bilemez. Ama îlm-i İlâhîde kesin durum bellidir. Yani ilgili şahsın cüzi iradesini hayırda kullanıp uzun ömürlümü olacağı veya iradesini hayırda kullanamayıp kısa olan ömrümü yaşayacağı Alah katında malûmdur.
«Allah dilediğini mahveder, dilediğini isbat eder.Değişikliğe hiç uğramıyan Ümmü'I-Kitab ancak O'nun katandadır.» (Ra'd 38)
Metindeki «Duadan başka bir şey kaderi geri çevirmez» tabiri de aynı şekilde yorumlanır.Metnin iki fırkası birlikte ele alındığında, ömrün uzamasına ait kader'in değişmesinin hem dua ile hem de ha- -yır ve iyilik ile mümkün olduğu, diğer mukadderatın ancak dua ile değişebileceği anlaşılıyor. Tabii bu kader değişikliği yukarda anılan mânaya yorumlanır.
Sindi' nin İmam Gazali' den naklen aldığı bir soru ve cevap :
Soru: Kaza ve Kader'in gerçek mânada değişmesine imkân olmadığına göre dua'nm ne gibi faydası olur?
Cevap: Dua'nın yardımı ile belâların def edilmesi kaza ve kader cümlesindendir.Çünkü dua etmek belânın reddine ve ilâhî rahmetin gelişine sebeptir.Nasıl ki tohum, yerden bitkilerin çıkmasına ve kalkan, okun define sebeptir.
Sindi diyor ki:Bence, duanın tâat, ibadet oluşu ve kulun dua etmekle emrolunmuş olması duanın faydalı oluşu için kâfidir.
«Adam işlediği günah yüzünden de rızkından mahrum kılınır» fırkası da şu şekilde yorumlanmıştır. Günah işlemediği takdirde kendisine tahsis ve takdir edilmiş olan bol rızık günah işlemesi ile kısıtlanmış olur. Veyahut kendisi için tahsis ve takdir edilmiş olan rızık kısıtlanmadan eline geçirilmekle beraber günah işlemesi yüzünden her hangi bir yol ile elinden çıkar gider, dolayısı ile o rızıktan mahrum kılınmış olur.
Zevâid sahibi der ki: Bu hadîsin sıhhat durumunu şeyhimiz Ebü'1-Fadl el-Karafi'ye sordum. «Hadîsin *Hasen» olduğunu ve üçüncü fıkrasının Nesai tarafından da rivayet edildiğini» söyledi.İlk iki fıkrayı da Tirmizi, Selman' dan rivayet etmiştir.

91) Süraka bin Cü'şüm[172] (Radiyallakü a» A)'den. rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki :
—Yâ Resûlallah! Amel, kaderleri çizen kalemin yazdığı mukadderatın cümlesinde mi ki artık kalem onun işini tamamlamış ve kurumuştur? yoksa amel (için geçmişte bir kader oluşu bahis konusu olmayıp kişinin) istikbalde takınacağı tavra göre mi (tahakkuk eder) ? Resûl-İ Ekrem buyurdu ki:
«Amel, kader ile tesbit edilmiş olan mukadderattan olup kalemin yazıp kuruduğu hususlar içindedir. Herkes ne için yaratıldı ise ona müyesser kılınır.[173]

İzahı

Sindî itiraz sebebini şöyle açıklar:Havilerden Mücâhid ,Sürâka'dan hadîs işitmemiştir. Bu sebeple senedde bir kesiklik olsa gerek. Diğer taraftan râvilerden Ata' nın durumu da ihtilaflıdır Sindi diyor ki bu hadisi Ebû Dâvud, İbn-i Ömer yolu ile rivayet etmiştir.
Hadîsin metninden anlaşıldığına göre kulun her türlü amel ve çar lışması tamamen mukadderatın şümulüne dahil olup hepsi kaza ve kadere dahildir. Kader dışında bir şey yoktur. Mukadderatı çizen kalem kurumuştur. Yeniden bir şey değiştirecek değildir.
Buharî'nin sarihlerinden Kastalânî' nin nakline göre Halife Me'mun'un Horasan valisi Abdullah bin Tahir, Hüseyin Bin Fazl'a «Rahman sûresinin:ner Sün ve ner zaman bir emirde, bir iştedir.» 29. âyeti ile «Birşeye Allah'ın ilim, kudret ve idaresi taallûk ettf. mi artık kader çizen kalem kurur, (ezeli hüküm değişmez olur)» hadîsi bana müşkil geldi. Bunlar arasında görülen zahirî farkın sırrını çözemedim diye soru sormuş. Hüseyin İbn-i Fazl;I5 Ayetteki işler Allah Teâlâ'nın her an açıkladığı ve yarattığı şeylerdir. Ezelde takdir buyurduğu şeyler değildir.» demekle aydınlatıcı cevap verince bu ilmi ve veciz cevaptan duygulanan Emir, kalkarak İbn-i
Faz1'ın alnından öpmüştür. [174]

92) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anh >'den :
Resûl-i Ekrem (Sallallakü Aleyhi ve Seilem), şöyle buyurdu; dediği rivayet edilmiştir.
«Bu ümmetin mecûsîleri Allah'ın kaderlerini tekzib edenlerdir. Hastalanırlarsa onları ziyaret etmeyiniz, ölürler ise cenazelerinde bulunmayınız ve onlara rastlarsanız onlara selâm veriniz.» [175]

İzahı

İbn-i Mâceh'in haşiyesi Miftahü'1-Hace bu hadîs üzerinde şunları yazar:
«Kaderi inkâr edenlerin mecûSîlere benzetilmesi sebebi budur ki: Mecûsîler Nur (ışık) ve zulmet (karanlık) diye iki ilâha inanırlar. Hayırlı şeylerin Nur'dan ve serlerin Zulmet'ten meydana geldiğine itikad ederler. Kaderciler de hayrı Allah'a, şerri de insan ve şeytana isnad ederler. Halbuki hayır olsun şer olsun her şeyin yaratıcısı ve mucidi Allah'tır. Öyle ise yaratılış ve icad yönünden her şeyi Allah'a, isnad etmek gerekir. Ama hayır ve şerri işleme ve kazanma bakımından insana isnad etmek gerekir. Çünkü ikisinin de faili insandır.»
Ebû Dâvud bu hadisi Huzeyfe (Radiyallahü anh) 'den ve ayrıca İbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'den rivayet etmiştir.Tirmizî de hadîsi tahriç ederek «Hasen» olduğunu söylemiştir. Hâkim ise sahih olduğunu beyan etmiştir. İbn-i Hacer de Müs1im'in şartı üzerine bunun «Sahih» olduğunu tahkik etti. [176]

— Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemvin Sahabîleri (Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn)'in Faziletlerinin Beyanı Babı

Sahabî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'i mü'min olarak gören veya âmâ olduğu için göremeyip Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve

Seilem) tarafından görülen ve iman üzerinde ölen kimsedir
Sahabî: Başka türlü de tarif edilmiş ise de en meşhur tarif budur. Abdullah İbn-i Ümmi Mektûm, âmâ olduğu için Peygamber'i görmediği halde sahabî tarifine girer. Peygamber'! görüp müslümanhğı kabul ettikten sonra irtidad eden İbn-i Hata,Rebia İbn-i Ümeyye ve Mikyas gibi kişiler de sahabî tarifinden çıkmış olurlar. Çünkü müslüman olarak ölmek sahabîliğin önemli bir şartıdır.
Bâzı âlimler sohbet esnasında erginlik çağına varmış olmayı da sahabîlik için şart koşmuşlar ise de bu şart rivayet âlimlerinin Cumhuru tarafından reddedilmiştir.
Diğer bir kısım ilim adamları şahabı sayılabilmek için uzun zaman Peygamberin sohbetinde bulunmayı; hatta, bazıları bu arkadaşlığın 1-2 yıl devam etmesini ve 1 - 2 savaşta beraber bulunmayı gerekli görmüşler ise de bu da şayân-ı kabul görülmemiştir. Hele bir kısım âlimler sahabîlik için Peygamber'den hadîs rivayeti de aramışlardır.
Fazilet:Eksiklik, kusur ve rezaletin karşıtıdır. Bu duruma göre fazilet, kişiye yükseklik ver,en olgunluk, dolgunluk, güzel huy ve yapıcı hal ve harekettir. [177]

Hz, Ebü Bekir Sıddîk[178] **(Radiyallahü Anhi) 'İn Fazileti**

93) Abdullah (Radiyallahü anhyden : Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Dikkat ediniz! Kendisini halil edindiğimi sanan her halilin hainliğinden beriyim. Ben bir halil ittihaz etmiş olsaydım Ebû Bekr'i halîl edinirdim. Hakîkatta sizin arkadaşınız, Allah'ın halilidir. (Ra-vilerden) Vekî' dedi ki («Arkadaşınız» tabiri ile) Resûlullah kendi nefsini kasdediyor.» [179]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Hullet» (= halillik) : Sevenin kalbinde yerleşen öyle bir sadâkat ve mahabbettir ki gönülde mevcut sırları, sevilen adama açıklamaya sahibini zorlar. «Halîl» böyle sadâkat ve mahabbet besleyen dost demektir. Bu duruma göre:
«Ben bir halil ittihaz etseydim Ebû Bekr'i halîl edinirdim» fırkasından murad şu olur: Sırlarıma muttali olacak bir tarzda içime mahabbeti kökleşecek bir insanı sevgili ittihaz etmem benim için caiz olsaydı, ben Ebû Bekr'i seçerdim. Fakat bu vasıfta tek mahbu-bum ancak Allah'tır.
Bâzı ilim adamlarına göre «Halîl» kendisine ihtiyaç duyulan dost demektir. Buna göre de yukardaki fırkanın mânası şöyle olur:
«ihtiyaçlarımda baş vuracağım ve önemli işlerimde dayanacağım bir dost edinseydim bu iş için Ebû Bekr'i ittihaz ederdim. Lâkin her şeyde tek dayanağım ve mercîim yalnız Allah'tır.»
Metindeki «Arkadaşınız Allah'ın halîlidir» cümlesinden maksad da budur: «Arkadaşınız (olan ben) Allah'ı halîl ittihaz etti. Artık başkasını halîl edinemez. Zira bu işte ortaklık olamaz» veyahut «Allah arkadaşınızı (beni) kendi zatına münasip anlamda halîl ittihaz etti. Bu sebeple arkadaşınızın tamamen ona yönelmesi gerekirken başkasını nasıl halîl edinebilir?»
Hadiste belirtilen Ebû Bekr (Radiyallahü anh)'in fazileti apaçık görülmektedir. Çünkü, Resûl-i Ekrem için Allah'tan başka bir halîlin ittihazına cevaz verilseydi Ebû Bekir'i halîl edinilirdi, demek aklın düşünebildiği en yüce bir takdir ve övgüdür.

94) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre, kendisi Resûl-i Ekrem (Saltallakü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir :
«Ebû Bekr'in malı bana yaradığı kadar hiç bir mal bana yararlı olmadı.» Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) dedi ki: Ebû Bekr ağladı ve dedi ki:
— Yâ Resûlallah! Ben ve malım yalnız senindir. Yâ Resûlallah:[180]

İzahı

Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüce huzurunda Ebû Bekr'in gösterdiği edeb ve tevâzua balon. Nasıl kendisini köle gibi düşünerek nefsinin ve malının şahsına ait olmayıp Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in malı olduğunu içtenlikle teyid ediyor.Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teveccühünden duygulanarak ağlıyor...
Zevaid müellifi diyor ki:Tirmizî bu hadisin baş kısmını yani yalnız Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin buyruğunu rivayet etmiştir. Ebû" Bekr'in ağlaması ve ona âid kısmı rivayet etmemiştir.Nesâide «Menâkıh» bölümünde böylece rivayette bulunmuştur.
Sindî, bu izahatı yaptıktan sonra der ki: Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu kısım mâna bakımında Sahîh-i Buharî'de de vardır.

95) Ali (Radiyallahü anh)Jden rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem O'na şöyle buyurmuştur :
Ebû Bekr ve Ömer Nebiler ve Resullerden başka, önce gelen ve sonra gelen tüm Cennetliklerin kühûl (= saçları ağarmaya başlayanlar) m seyyidleri (efendileri) dirler. Yâ Ali! Hayatta oldukları müddetçe onlara (Ebû Bekr ve Ömer'e) haber verme.»
Tirmizi'nin beyânına göre bu hadis müteaddit senedlerle rivayet edilmiş olup bazı cihetlerden «Hasen» kısmmdandır. [181]

İzahı

Cennette herkesin genç olduğu nasslarla sabittir. «Cennetteki Kühûl» tâbirinden maksad, yaşlanmaya başladıktan sonra vefat eden müalümanlardır. Bunların efendileri durumunda olan bu iki H*
fe'nin, haliyle genç yaşta ölen mü'minlerin de efendileri oldukları anlaşılmış olur. Âlimler böyle yorumlamışlardır. [182] Bazıları da metinde geçen «Kehl» kelimesi yaşlı demek olmayıp tam akıllı ve baliğ anlamındadır. Cenab-ı Allah herkesi bu vasıfta Cennete kavuşturacağına göre hadîsin mânası: İki Halife'nin Peygamberlerden başka türlü Cennet ehlinin efendileri oluşlarıdır, demişlerdir.

96) Ebû Saîd-i Hurdî (Radiyallahü anhyden :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir.
«Gök ufuklarının birisinde doğan yıldız, (yerdeki insanlar tarafından, aradaki mesafe uzaklığı dolayısı ile güçlükle) görülebildiği gibi. Cennete yüksek derecelere kavuşanları da, kendilerinden aşağı mertebelerde bulunanlar, (aralarındaki mesafe farkı itibarı ile) zor görebilirler. Şüphesiz Ebû Bekr ve Ömer de o (yüce mertebelere ka-vuşa) nlardandırlar. Hem de daha yüksektedirler.» [183]

İzahı

Hadîs metninin sonundaki «Hem de daha yüksektedirler» lâfzı başka türlü de mânalandırılmıştır. Sindi diyor ki: Verilen mânalardan birisi şudur :
«Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) Cennetin nimetlerine girdiler.»
Tirmizî'nin haşiyesinde Suyûti' nin rivayet ettiğine göre îbn-i Asâkir, Ebû Said'e, bu cümlenin mânasını sormuş. Ebû Said de:
«Ebû Bekir ve Ömer mezkûr derecelere ehildirler- diye yorumlamıştır.
Başka bir rivayette bu cümle yerine 'O yüce derece onların hakkıdır-, ifadesi kullanılmıştır, ki bu rivayet Ebû Sa id' in yorum şeklini teyid eder. Süfyân bin Uyeyne'den de bu şekilde bir rivayet yapılmıştır.

97) Huzeyfe bin el-Yemân[184] (Radiyallahü anhümâ)'ya şöyle dediği rivayet edilmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ben aranızda ne kadar kalacağımı (yaşıyacağımı) kesinlikle bilmem. Bunun için benden sonraki (şu) iki zâta uyun» buyurdu. Ve Ebû Bekir ile Ömer (Radiyallahü anhümâ)'ya işaret etti. [185]

İzahı

Hadîs Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) hazretlerinin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katında ne kadar değerli, ne

derece din yönünden otoriter ve nasıl bir itimada mazhar olduklarını açıkça ispatlıyor.Sindi: Hadîste iki zâtın hilâfetine işaret bulunduğunu yazar.
Muhacirlerin faziletlerinin beyanı için Buhari' nin ayırdığı bölümde Ebû Bekr (Radiyallahü anh)'in fazilet babında Cübeyr bin Mut'im (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste, Cübeyr şunu anlatıyor:
«Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna geldi, kadın geri dönerken Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve bellem) onun tekrar bir ara uğramasını istemesi üzerine, kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatını kasdeder gibi:
—Ben gelir de seni bulamazsam? diye sordu. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz de:
Şayet beni bulamazsan Ebû Bekr'e baş vur! diye cevapladı.» Miftahü'l-Hâce'de deniliyor ki:
«Ehl-i Sünnet mezheblerine mensup olanlar ittifak etmişlerdir ki; Ashâb-ı Kiram'm en efdalı (üstünü) Ebû Bekr-i Sıddik' tır. Ondan sonra da sırayla Ömer bin Hattab, Osman bin Affan ve Ali bin Ebî Tâ-1ib gelir. Hulâfa-i Raşidîn olan bu dört zâttan sonra Aşere-i Mübeşşere (Cennetle müjdelenen 10 zat) m kalanları gelir. Ebû Mansur-i Bağdadi demiştir ki: Arkadaşlarım4 halifeden sonra Aşere-i Mübeşşere' nin kalanları onlardan sonra da sırası ile Bedir ehli,Uhud ehli, Bey'a tü'r-Rıd v an ehli Ümmet-i Muhammediye'nin en faziletlileri olduklarında ittifak etmişlerdir. Ama bu üstünlüğün zahiri veya bâtmî oluşunda âlimler arasında farklı görüşler vardır.»
Bu konuda geniş tafsilât, Akaid ve Kelâm kitablannda mevcuttur. Onlara müracaat edilebilir.

98) Îbn-İ Ebî Müleyke (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhümâ)'ûan şöyle işittim, demiştir :
Ömer bin Hattâb (Radiyallahü anhiimâ) vefat ettikten sonra, naşı Teneşir tahtası üzerine konup henüz kaldırılmadığı zaman halk onun etrafında toplanarak, dua ediyorlar ve rahmet diliyorlar idî. Veyahut İbn-i Abbâs dedi ki O'nu iyilikle anıyorlar ve rahmetle yâd ediyorlar İdi. Ben de bu cemaat içinde idim.
Bu esnada birisi beni sıkıştırıp omuzumu tutmakla dikkatimi çekti. Ona doğru dönünce bir de baktım ki Ali bin Ebî Talib (Radiyallahü anhytir.
Ömer (Radiyallahü anhyt rahmet okuduktan sonra şöyle dedi :
— (Yâ Ömer!) Ben Allah'ın huzuruna senin işlediğin amel gibi bir amel ile çıkmaktan çok hoşlanırım. Senden başka, ameline bu kadar imrendiğim kimseyi bulamadım. Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın muhakkak seni, iki dostunla (Resul-i Ekrem ve Ebû Bekir'le) beraber kılacağını kuvvetle ümid ederdim. Çünkü ben gerçekten çok defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'den:
«Ben Ebû Bekir ve Ömer ile gittim. Ben Ebû Bekir ve Ömer ile girdim. Ben Ebû Bekir ve Ömer ile çıktım» dediğini ışitirdim. Bunun
için ben Allah'ın seni (Ravza-i Mutahhara'ya gömülmekle veya kutsal âlemde) iki dostunla beraber bulunduracağını kuvvetle ümid ederdim.» [186]

İzahı

Buharı bu hadîsi Ebû Bekir ve Ömer (Radiyal-lahü anhümâ) hazretlerinin faziletlerine ait açtığı bab'larda az bir farkla İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhl'den rivayet etmiştir. Hadis her iki zâtın faziletine delâlet eder.Fakat Ebû Bek r'in her şeyde kıdemi bulunduğu ve konuşmalarında Resûl-i Ekrem'in Ebû Bekr'i takdim ettiğini gösterir.
Hadîste geçen *Naşı taht üzerine...1 cümlesinin izahında S i n d î diyor ki:
«Cenazeyi yıkamak için hazırlık yapılırken, Ali bin Ebî Tâ1ib' in yaptığı bu konuşmayı İbn-i Abbâs işitmiştir, denilmiş ise de; bence bu konuşma, naşm kabristana götürülmek üzere tabuta konulduğu zaman cereyan etmiştir. Metindeki 'henüz kaldırılmadığı zaman' ifadesi bu mânaya daha uygun olur.»
Metinde geçen «Yusallûn» Fiilinin «Rahmet diliyorlar» mânasına yorumlanması Sindîye göre daha uygundur. Ama «Cenaze namazını kılıyorlar» şeklinde de yorumlanması muhtemel görülüyor.

99) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyallahü ankümâydan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),(bir ara)Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) arasında olduğu halde çıkıp geldi.Ve : «Biz (Âhiret günü) böylece dirileceğiz», buyurdu.

100) Ebü Cuhayfe (Radiyallahü ank)'den:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) Nebiler ve Resullerden başka Evvelin ve Âhirin (öncekiler ve sonrakiler) tüm Cennetliklerin Kuhûlünün efendileridir.»
Bu hadis başka bir senedle 95 numarada az bir ilâve ile geçti.

101) Enes (Radiyallahü anh))der\ rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye :
— Yâ Resûlallah! İnsanlar içinde sana en sevimli olan kimdir?» diye soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Aişe'dir» diye cevap verdi. Bu kerre:
— Erkekler içinde kimdir? diye soruldu. Resûl-i Ekrem i
— «Âişe'nin babası!» buyurdu. [187]

Hz. Ömer[188] **(Radiyalahü Anh)In Fazileti**

102) Abdullah b. Şakîk (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Ben Âişe (Radiyallahü anhâ)'ya.: Ashab-ı Kiram'dan en çok hangisi Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e daha sevimli idi? diye sordum. Âişe (Radiyallahü anh) :
__ Ebû Bekir idi! diye cevap verdi bu defa:
— Sonra hangisi? dedim. Âişe (Radiyallahü anhâ),
— Ondan sonra Ömer'di! diye cevapladı. Bu kere:
— Daha sonra hangisi? dedim. Bunun üzerine:
— Bunlardan sonra Ebû Ubeyde idi! dedi.» [189]

İzahı

Sindi diyor ki, bu hadiste beyan edilen muhabbet genel olmayıp bazı yönler itibarı iledir. Dolayısı ile bu muhabbetin mesnedi olan fazilet de özeldir. Onun için Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman ve ondan sonra da Hz. Ali'nin üstünlüğü Eh1-ı Sünnet mezhebince kabul edildiği halde bu hadîste Hz.Ömer'den Sonra Hz. Ebû Ubeyde zikredilmiştir. (Radiyallahü anhüm)

103) İbn-i Abbâs (RadiyaUahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Ömer (Radiyallahü anh), müslümanlığı kabul edince Cebrail (Aleyhisse-lam) inerek :
«Yâ Muhammed! Gök ehli Ömer'in müslüman oluşu dolayısı ile müjdelettiler, dedi.[190]

İzahı

Mekke' nin nüfuzlu ve cesur adamlarından ve Kureyş'in ulularından olan Ömer {Radiyallahü anh)'in müslüman olması ile hak dinin kuvvet bulmasından ötürü Semâdakilerin ferah ve sevinçlerini yekdiğerine açıklamakla müjdeleşmede bulundukları hadîste belirtilmek isteniyor.

104) Übeyy bin Kâ'b [191](Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Hakk'ın, musafaha ettiği (toka lastiği) ve selâm verdiği ilk adam Ömer'dir. Hakkın, elinden tutup Cennet'e koyduğu ilk kişi de O'dur.»
Not : Hadisin isnadmdaki râvilerden Dâvud bin Atâ el-Medeni'nin zayıflığına ittifak edildiği için bu isnadın zayıf olduğu ve diğer ravilerin sika oldukları ve Hafız Îmamü'd-Din bin Kesîr'in Câmiü'l-Mesânid adlı eserinde : Bu hadisin cidden Münker olup Mevzu olmaktan uzak olmadığını ve bunun tek nedeninin ravi Davud bin Atâ olduğunu söylediği Zevâid'de belirtilmiştir. [192]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Hak» kelimesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Sindi bu muhtemel mânaları şöyle anlatır :
Hak'tan murad hak sahibidir. O da hakkı ve doğruyu ilhama memur kılınan Melektir. Hak ve doğruyu insanların kalbine atmakla görevli memurun herkesten önce Ömer (Radiyallahü anh) ile tokalaşması, selamlaşması, elinden tutup Cennet'e idhal etmesinin
mânası Ö m e r' in herkesten önce hak ve doğruyu duyup söylemesi, uygulaması ve bunun neticesinde Cennetle mükâfatlanmasında ilerde oluşudur.
Hak'tan maksad, batılın karşıtı da olabilir. Buna göre hakkın Ömer (Radiyallahü anh) ile tokalaşması ve selamlaşması, istişare ve sairede isabetli görüş ve sözün herkesten önce onun tarafından zuhur etmesidir.
Hak ve doğru söz ve hareketlerin Âhiret günü güzel bir suret şeklinde tecessüm ederek Cennet'e götürücü bir rehber olacağı mânası da muhtemeldir. «Elinden tutup...» tabirinden murad da rehberliktir.
Hak hangi mânaya yorumlanırsa yorumlansın burada belirtilen, Ömer (Radiyallahü anh)'in üstünlüğü genel anlamda değildir. Ancak isabetli konuşmadaki başarısı yönü iledir.
Hak'tan, Allah Teâlâ'nın kasdedilmesi ihtimali uzak olmakla beraber sakıncalıdır. Zira bu takdirde, Ömer (Radiyallahü anh)'in peygamberlerden üstünlüğü gibi bir mâna çıkarılabilir, ki bunun imkânsızlığı besbellidir.

105) Âişe (Radiyallahu anh)dan ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Allah'ım! İslâmiyeti bilhassa Hattab oğlu Ömer (in müslüman-lığı kabul etmesi) ile aziz kıl.[193]

İzahı

«İslâmiyeti aziz kıl» demekten maksad, dini kuvvetlendir; küfre galip kıl ve yardımını lütfet. Bu duâ hemen kabul olundu. Nitekim Ömer (Radiyallahü anh) müslüman oluncaya kadar gizli tutulan İslâmiyet O'nun, dine girdiği gün açığa kavuşturuldu.
Metnin sonunda «Hassaten = bilhassa» kelimesi müellifin rivayetidir. Bu rivayete göre îslâmm aziz kılınması hususunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaptığı dua da yalnız Ömer (Radiyallahü anh)'in adı anılmıştır.
Tirmizî,bu hadîsi iki sened ile rivayet etmiştir:
îbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan yaptığı rivayet şöyledir :
«Allah im! islâmiyeti Ebû Cehil veya Ömertin müslüman olması) ile azîz kıl.»
İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) 'den aldığı rivayet de böyledir:
= Allah'ım! İslâmiyeti Ebû Cehil ve Ömer'den en sevimli olanı İle azız kıl.» Râvi diyor ki: Bu iki şahıstan Resûlullah'a daha sevimli olanı Ömer idi.»
Sindi bunları naklettikten sonra diyor ki:
Muhtemelen Resûl-i Ekrem ilk zamanlarda bu nüfuzlu iki kişiden birisinin müslümanhğı kabul etmesi için duada bulunmuş; daha sonra yalnız Ömer (Radiyallahü anh) için dua etmiştir.
Tirmizi, İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) 'in rivayet ettiği hadîsin Hasen ve Sahih olduğunu, fakat Ibn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'in rivayetinin Garip olduğunu söylemiştir.

106) Abdullah bin Selime[194] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Hz. Ali (Radiyallahü anh)'âen şöyle söylediğini işittim, demiştir :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra insanların en hayırlısı Ebû Bekir'dir ve Ebû Bekir'den sonra da nâsın en hayırlısı Ömer'dir.

107) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) meclisinde oturuyor idik. O, bize şöyle buyurdu :
-Ben bir ara uyurken kendimi Cennette gördüm. O esnada bir kadın bir köşkün yanında abdest alıyordu. Ben (orada bulunanlara) «Bu köşk kim için (yapılmış) dir?» diye sordum. Kadın j Ömer (Ibn-i Hattab) için! dedi. «(Buraya girip bakmak istedim. Fakat) Ömer'in gayretini (kıskançlığını) hatırladım da hemen geri döndüm.» Ebû Hüreyre dedi ki:
«(Resûl-i Ekrem'in müjdesinden duygulanan) Ömer (RadİyallahÜ anh) (sevincinden) ağladı da! Yâ Resûlallah! Babam, anam sana feda olsun, sana karşı mı kıskançlık edeceğim? dedi.» [195]

İzahı

Buharı, hadisi Hz.Ömer (RadİyallahÜ anh)'in mena-kıbı için açtığı babta, ayrıca Cennetin halen mevcut olduğuna tahsis ettiği babta müteaddit senedlerle ve bazı rivayetlerin metni bur-dakinden daha uzun olarak almıştır. Müslim de Hz. Ömer'in faziletleri için açtığı bir babta müteaddit senedlerle rivayet etmiştir.
Buharî' nin Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği metnin şerhinde Kasta1âni:
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in karşılaştığı kadın, Ümmü SÜleym olup o esnada hayatta idi», diyor. Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'in menkıbelerine dahil olan babta Buharı' nin, Câbir bin Abdullah (RadİyallahÜ anh) 'dan rivayet ettiği benzer hadîste de köşk civarında bir câriye bulunduğunu belirtir.
Kadının aldığı abdestin mükellef olunmamakla beraber, bilinen şer'i abdest olması veya sırf güzelleşmek için yıkanmak anlamında olması muhtemeldir. - Kadının dünya hayatında abdeste düşkünlüğü ve devamlılığının semeresi olarak da yorumlanabilir.[196]
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in «Bu köşk kim İçindir?» sorusunu kime sorduğuna dair bir sarahat a rivayetlerde rastlamadım. Bu sorunun cevabı hususunda ise rivayetlerde «Yanında bulunan Cebrail veya başka Melek dedi.»
«Yanındaki Melekler dediler» ve «Melekler veya köşk yanında abdest alan kadın dedi.» olmak üzere üç şekil ifâde vardır. Bunlar arasında bir çelişki yoktur. Hepsinin, aynı cevâbı vermiş olması mümkündür. Bu durumda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sorusunun muhatabı da hepsi olabilir. Fakat bâzı âlimler sorudaki muhatabın Melekler olduğunu söylemişlerdir.
Metinde geçen «Ben Ömer'in kıskançlığım hatırladım» cümlesi Buharı' nin bir rivayetinde :
«Ben senin kıskançlığını hatırladım» tabiri kullanılmıştır. Kastalânî, Ömer (RadİyallahÜ anh)'in menkıbeleri bahsinde bu cümleyi izah ederken «Nikâh» bahsindeki rivayette ise:
«Köşküne girmeme sırf senin kıskançlığını bilmem engel oldu» ifadesi vardır» diyor.
Terceme için elimde mevcut Sünen nüshasmdaki bu cümle nedense «Kadın, Ömer'in kıskançlığını zikretti»
mânasını verecek bir tarzda harekelenmiştir. Böyle irab eden hadis-çilerin bulunduğuna rastlamadım. Mamafih bu harekeleme matbaa hatâsı olabilir. Bu takdirde «Fezekertû = ben hatırladım» kelimesi mutekellim sığası olur ve diğer rivayetlere uygun düşer.
Bu hadis, Hz.Ömer'in Cennetlik olduğuna, Cennetin halen mevcut olduğuna ve Ömer (Radiyallahü anh)'in faziletine delâlet eder.

108) Ebû Zerr (Radiyallahü ank)'den :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen işittim : Şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Şüphesiz Allah (Teâlâ) hakkı, Ömer'in dili üzerine koydu. (Onun dili ile icra kıldı.) Ömer hak ile hükmeder.» [197]

Hz. Osman[198] **(Radiyallahü Anh)In Fazileti**

109) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den : şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Cennette her peygamberin bir arkadaşı olur. Orada benim arkadaşım da Osman bin Affan'dır.[199]

İzahı

Metinde geçen «Refik» kelimesi: genellikle yol arkadaşı mânasında kullanılır. Bazen de sadece arkadaş anlamında kullanılır. Burada ikinci mâna kasdedilmiştir.
Sindi, Hz. Osman (Radiyallahü anh)'ın, Cennette Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e refîk oluşunun sebebi şu âyeti celile'nin işaret ettiği ilâhi müjdedir :
(Dünyada) zürriyetleri iman edip kendilerine uyan mü'minlere, (Âhirette) zürriye ti erini kavuştururuz. (Onları da, baba ve dedeleri gibi Cennet'e idhal ederek büyüklerinin derecelerine yükseltiriz.) Bununla beraber (baba ve dedelerinin) amellerinden hiç bir şey eksiltmeyiz.» (Tûr sûresi, âyet: 21)
Çünkü; bu âyet'e göre Resûl-i Ekrem'in muhterem kızları Cennette Peygamberin yanında olacaklardır. Hz. Osman da bu iki kerimenin eşi olduğu için onlara tâbi olacak, dolayısı ile o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunacaktır.
Hz.Ali (Radiyallahü anh) de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in damadı olduğu halde ondan bahsedilmeyip,Pey-gamber'e arkadaşlığın Hz.Osman'a veriliş sebebine gelince,Hz.Osman Peygamberin zürriyetinden sayılmazdı. Fakat Hz.Ali, Peygamber'in çok yakın akrabası oluşu ve onun eğitiminde nevş-ü nema bulması dolayısı ile zürriyetinden sayılmaktadır Âyet.'in muktezasmca onun arkadaşlığı da tabiî görülür. Artık bunu belirtmeye hacet kalmamış olur. Diğer taraftan hadiste Cennette Peygamberle arkadaşlığın Hz. Osman'a inhisar ettiğine dâir her hangi bir belirti veya işaret bile yoktur, der.

110) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescidin kapısı yanında Osman (Radiyallahü anh) 'a rastladı ve :
-Yâ Osman! Bu, Cebrail'dir. Kızım Rukiyye'nin mihr-i misli ile ve onunla yaptığın hayat arkadaşlığı gibi bir arkadaşlık yapmak Üzere Allah'ın (kızım) Üramü Gülsüm'un nikâhım sana kıydığını bana haber verdi» buyurdu:[200]

İzahı

Sindi diyor ki: Ahzâb sûresinin 37'nci âyeti, Resûl-i Ekrem'in annemiz Hz. Zeyneb (Radiyallahü anh) ile nikâh akdinin Allah tarafından yapıldığını bildirdiği gibi bu hadîsin zahirine göre Ümmü Gülsüm'un nikâh akdi de aynı şekilde Allah tarafından yapılmıştır. Sindi daha sonra bu hadîsin isnadı, bir önceki hadisin isnadmdaki nedenle zayıftır- der.
Miftahü'I-Hâce müellifi diyor ki: Peygamber 33 yaşında iken kızı Rukiyye doğdu. En kuvvetli rivayete göre Zeyneb' den sonra en büyük kerimesi Rukiyye idi. Bu kerime-i Muhtereme Ebû Leheb'in oğlu Utbe'nin nikâhı altında idi. Kardeşi Ümmü Gülsüm de Utbe'nin kardeşi Uteybe'nin nikâhlısı idi. Ebû Leheb hakkında «Tebbet yedâ Ebî leheb» sûresi nazil olunca, Ebû Leheb oğullarına: «Eğer Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızlarını boşamazsanız sizlerle ilişkimi keserim- dedi. Bunun üzerine boşadılar. Zaten ikisi de duhûl yapmamış idi. Hz.Osman bundan sonra Rukiyye (Radiyallahü anhâ) ile Mekke'de evlendi. Birlikte Habeşistan'a hicret ettiler. Resûl-i Ekrem, Bedir savaşında iken Rukiyye (Radiyallahü anhâ) vefat etti.
Ummü Gülsüm'e gelince, rivayete göre Utbe onu boşadıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vararak : Ben senin dinini inkâr ettim; kızını da boşadım. Ne sen beni sev, ne de ben seni seveyim dedi ve saygısızlıkta bulundu. Hattâ mübarek gömleğini yırttı. Resül-i Ekrem de Allah'ın ona bir canavarı musallat etmesi yolunda bed duada bulundu. Kısa bir zaman onra Şam seferine çıkan bu hâin, bir arsîan tarafından kervan arasından seçilerek alınıp parçalandı ve böylece cezasını buldu.
Hz. Rukiyye' nin vefatından sonra Resûlullah bu hadîste belirttiği gibi Allah'ın emri ile Ü m mü Gülsûm'u Hz. Osman ' a verdi. Ümmü Gülsüm de hicretin 9. yılı vefat etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizzat cenaze namazını kıldırdı.

111) Kâb bin Ücra [201] (Radiyallahü anhyden, rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (meydana gelecek) bir fitneyi zikretti ve pek yakın bir zamanda olacağını bildirdi. O sırada ridası İle başı örtülü bir adam oradan geçti. Resûl-i Ekrem de:
«Bu adam o fitne günü hidayet (doğru yol) üzerinde (olacak) tır.» buyurdu. Ben hemen yerimden sıçradım ve Osman (orada geçmekte olan adam) iki pazısından tutum: Sonra Resûl-i Ekrem'in karşısma çıkıp: Bu adam mı?» diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de «Bu adam»dır, buyurdu.[202]

İzahı

Hadisin metninde geçen *Ridâ» elbise üzerinde giyilen cübbe, hırka, abâ ve benzeri libasın adıdır. Metindeki «Mukanna» kelimesi de
(60)
-Taknî* masdanndan alınma «İsm-i mefûl»'dür. Araplar zaman zaman ridalarınm yakasını başlarına geçirip kenarlarını omuzlarının önünden aşağıya sarkıtırlar. Bu durumda arka ve yandan bakıldığında adam tanınmayabilir. Çünkü başı örtülü olup yalnız yüz kısmı açık kalır. Bu türlü giyinişe «Taknî» ve böyle giyinene de «Mukan-naü'r-Re's» denir. H z. Osman (Radiyallahü anh) o gün bu giyinişte oradan geçtiği ve onun için ravî Kâ'bb.Ücra koşup onun kollarından tutup teşhis ettikten sonra «Bu adam mı?» diye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorup gerçeği öğrenmeye çalıştığı anlaşılır.

112 Nu'man bin Beşîr[203] (Radiyallahü anhümâ)'âen rivayet edildiğine göre Aişe (Radiyallahü anh)'a. şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Yâ Osman! Eğer Allah sana bir gün bu (halifelik) işi verir de münafıklar Allah'ın sana giydirdiği (halifelik) gömleğini soymaya kalkışırlarsa sakın sen o gömleği soyma, (halifelikten çekilme)» buyurdu. Bu sözü üç defa tekrarladı.Râvi Numan dedi ki: Ben Âişe'ye: Resûl-i Ekrem'in bu sözlerini (zamanında) halka bildirmeden seni engelleyen şey neydi?» diye sordum. O da r Bu hadis bana unutturuldu, diye cevap verdi.» [204]

İzahı

Miftâhü'1-Hace yazarı diyor ki, hadîs Hz,Osman (Radi-yallahü anh) 'ı şehid edenlerin münafık olduklarına delâlet eder. Hadîste geçen gömlekten maksad özel bir elbise ve maddî bir sembol olmayıp halifelik görev ve yetkisidir.Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) 'nin bildiği hadîsin lüzumu hâlinde ona unutturulması ve İslâm cemaatının açık ve seçik olan bu emr-i Nebevi'den habersiz kalışı ancak ilâhî takdirin böyle tecelli etmesi ile izah edilebilir.

113) Kays bin Ebî Hazım[205] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Âişe (Radiyallahü anhâ) şöyle demiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (son) hastalığında (bize hitaben) :
— «Ashabımın bâzısının yanımda bulunmasına sevinirim», buyurdu. Biz (O'na) :
— Yâ Resûlallah! Senin için Ebû Bekr'i çağırmıyalım mı? dedik.
O, (bizim bu sözümüz üzerine) sustu. (Bu kerre biz O'na) :
— Ömer'i senin için çagırmıyahm mı? söyledik. O, yine sustu.
(Bunun üzerine biz O'na) :
— Senin için Osman'ı çağırmıyalım mı? dedik. Resül-i Ekrem :

— «Evet!» buyurdu, (da gereği yapıldı.)
Biraz sonra Osman geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla yalnız kaldı, (özel görüştü.) Artık Resûl-i Ekrem onunla konuşmaya devam ediyordu. Osman'ın yüzü de (gittikçe) değişiyordu.
Râvi Kays dedi ki:
«Hz. Osman (Radiyallahü anh)'in mevlâsı Ebû Sehle, bilâhare (Hz. Osman'ın şehîd edilmesi olayından sonra) bana şöyle söyledi:
Hz. Osman bin Affân (Radiyallahü anh); «Yevme'd-Dar 5= Ev günü:
— Gerçekten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana bir ahit (söz) söyledi, tşte ben buna dönüşücüyüm, dedi.
(İbn-i Mâceh'e, isnadı ileten 2 raviden birisi olan) Ali (bin Mu-hammed'in rivayet ettiği) hadîsinde (Osman (Radiyallayü anh)'m son cümlesi hakkında) dedi ki: «Ben de bu ahit üzerinde sabredici-yim»
Râvî Kays: Jşte âlimler, hadîste geçen «Yevme'd-Dar Ev gününün» (Hz.) Osman'ın evinde muhasara edildiği gün olduğu kanaa-tmda idiler.[206]

İzahı

Bu hadis de Hz. Osman (Radiyallahü anh) 'in Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katındaki mevkiini göstermektedir.Efendimizin son hastalığında onunla görüşmeyi tercih etmesi, ev hplkmdan bile gizli tuttuğu özel görüşmede bulunup gelecekte vuku bulacak bazı fitneleri ona açıklaması ve bu fitnelerde hareket tarzını t£.yin ve tesbit etmek lutfünü bahşetmesi her türlü takdirin fevkinde, üstün sevginin büyük bir tezahürü değil mi?
Hadîste geçen cümlesinin Tıybî tarafından şöyle yorumlandığını Sindi nakleder:
Osman (Radiyallahü anh) bu sözü ile şunu demek istemiştir: «Resûl-i Ekrem, meydana geleceğini bana bildirdiği fitne vuku bulduğunda benim sabretmemi ve savaş yapmamamı buyurdu.»
«Zevâid» müellifi, hadîsin isnadının sahih ve râvilerinin sika olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibban da hadîsi, İbn-i Mâceh'in beyân ettiği seneddeki râvilerden V e k î yolu ile aynı se-ned ve metin ile Sahih'inde tahriç etmiştir.
İbn-i Mâceh'in son râvî Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr' den rivayet ettiği ve Hz. Osman (Radiyallahü anh)'in mevlâsı Ebû Seh1e'nin naklettiği Hz.Osman'in sözü :
«Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ bana bir ahit (söz) söyledi. İşte ben buna dönüşücüyüm» şeklindedir.
İbn-i Mâceh'in yine son râvi olarak hadis aldığı 2'inci zat Ali bin Muhammed'in rivayet ettiği ve yine Hz. Osman (Radiyallahü anh)'m mevlâsı Ebû Sehle' nin naklettiği Osman (Radiyallahü anh)'m sözü ise :
«Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bir ahit (söz) söyledi ve ben ona sabrediciyim* şeklindedir.
Görüldüğü gibi iki rivayetle alman metinin yalnız son cümlesi ayrıdır. Bu ayrılık mâna bakımından da bir fark teşkil etmez.
Tirmizi de yalnız Ebû Sehle' nin sözünü ikinci ifade ile ve sadece «ve ene» tabiri yerine «fe ene» tabiriyle rivayette bulunarak; bu hadîs «Hasen sahih»tir demiştir. [207]

Ali B. Ebî Tâlib (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti

114) Zirr bin Hubeyş[208] (Radiyallahü;anh)'den, Ali (bin Ebî Talib Radiyallahü anhym şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
— «Gerçekten, mü'min'den başkasının beni sevmiyeceğine ve münafıktan başkasının bana buğzetmiyeceğine Ümmî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana kesin bir ahid ve teminat v^rdi.» [209]

İzahı

Ümmî: Okuma yazma bilmiyen kimseye denir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümmi olduğu halde geçmiş ümmetlerin, peygamberlerin, inananların ve iman etmeyenlerin hallerini, Tevrat, Zebur, İncil ve suhufların hakiki nüshalarında mevcut malûmatı bilip haber vermesi; geçmişteki tüm olayları aynen anlatması; bütün Arap edebiyatçılarının en dâhi olanlarını şaşkına döndüren beşer üstü belagatı ihtiva eden Kur'an-1 Kerim ' i tebliğ edişi büyük bir mucizedir. Bu sebeple Kur'an-ıKerim,de O yüce Resûl-ü Ummîlik ile vasıflandırmıştır.
Hz.Alî (Radiyallahü anh) [210]'yi sevmek veya ona buğzetmek mes'elesine gelince; Ehl-i Sünnet1 in görüşüne göre; Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radiyallahü anhüm)'den sonra ümmetin en üstün şahsiyeti, Resûl-i Ekrem'in 4. halifesi, damadı, küçük yaştan itibaren Islâmiyete sarılarak bütün gücü ile dine yaptığı büyük hizmet ve fedakârlığı bilinen bu mübarek zâtı sevmek elbette mü'min'in şîârı ve O'na buğzetmek de münafık olanın işi olur. Esasen bütün sahabileri sevmek müslümanların kutsal görevi olduğu gibi onlara buğzetmek de münafıklığın belirtisidir. Çünkü Kur-anı Kerim Ashâb'ın değerini bildirdiği gibi sahih hadis ki-tablarında yer alan yüzlerce sahih hadis, Sahabilerin yüceliğini ve' onların mertebelerine erişilemiyeceğini ortaya koymuştur. Allah, cümlesinin mertebelerini daha da yüceltsin ve bizi onların şefâatına mazhar kılsın.
Gerek Hz. Ali ve gerekse diğer Sahabileri (Radiyallahü anh) sevmek veyâbuğzetmeniniman veya münafıklığın alâmeti sayıldığına dair hadisler Buhâri, Müslim ve diğer hadis kitabla-nnda yer almıştır. Tabîî bahis konusu sevgi veya nefret Sahabîlerin İslâmiyet uğrundaki hizmet ve yararlıklarından dolayı olduğu takdirde iman ve nifak alâmeti oluşu muraddır. Kurtubî bu hususta şöyle der:
«Ama, bir kişi (yukarda belirtilen nedenle değil de) özel bir sebeple, meselâ bir maksada muhalefet, bir zarar veya benzeri bir şeyden ötürü, bir Sahabî'ye buğzederse bundan dolayı münafık ve kâfir olmaz. Ashâb arasında bir çok muhalefet, hattâ savaş bile meydana gelmiştir. Bununla beraber hiç kimse diğerinin küfrüne veya münafıklığına hükmetmemiştir. Onların bu husustaki halleri şer'î hükümler hususundaki müctehidlerin durumuna benzer. Bir kavle göre hepsi isabet etmiştir. Diğer bir kavle göre birisi isabet etmiş, diğeri de hata etmiştir. Ancak hata eden mazur sayılır. Çünkü o da kanaat ve içtihadına göre hareket etmiştir. İşte bu nedenle hiç birisine buğzetmek caiz görülmez...»
Sindi, de hadisin izahında şunları söyler:
Hadiste Ali (Radiyallahü anh) için istenen sevgi, ifrat derecesine vardırılmayan ve lâyıkı veçhiyle beslenen mahabbettir. Çünkü aşırı sevgi, matlup olmayıp iman alâmetlerinden de sayılmaz. Bilâkis sapıtmaya ve küfre yol açabilir.Nitekim,Hz.İsa (Aleyhisselâm)'a aşırı sevgilerinden dolayı küfre giden kavim olmuştur Keza, yasaklanan buğz, dünyevi bir sebebe dayanmayan ve sırf dînî olan nefrettir. Çünkü muamelelerden doğan ve her zaman karşıîaşı-labüen buğz insanların yaratılışında mevcut olup münafıklıkla ilgisi yoktur. Meselâ:Hz.Ömer'in yanında Hz.Abbas,kendisi ile Hz. Ali arasında cereyan eden bir mes'ele yüzünden Hz.A1i'yi seb ettiği rivayet edilmiştir. Bu rivayet meşhurdur Müslim bu rivayeti tahriç etmiştir. (62)

115) Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyalalhü ankyden, rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali (Radiyallahü anh)fa şöyle buyurmuştur :
(Yâ Ali!) Bana nisbeten sen, Musa'ya oranla Hârûn mevkiinde olmaya râzi olmaz mısın?» [211]

İzahı

Buharı 'nin, Mağazî bölümünün Tebûk savaşı bahsinde yine Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyallahü anh)'dan rivayet ettiği bu hadis, daha tafsilâtlı ve uzundur. Biz buraya terceme-sini almakla iktifa edelim :
«Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Tebûk savaşma çıktı ve Ali (Radiyallahü anh)'ı (Medine'de) vekil bıraktı. Bunun üzerine Ali = «Yâ Resûlullah! Beni çocuklar ve kadınlar arasında vekil mi bırakıyorsun?» dedi. Resûl-İ Ekrem de :
— Yâ Ali! bana nisbeten sen, Musa'ya oranla Hârûn mevkiinde olmaya râzi olmaz mısın? şu farkla ki, benden sonra Peygamber yoktur buyurdu.
Sindi Sah. 28
Miftâhü'l-Hace'de deniliyor ki:Müslim ve Tirmizi'de yine aynı râviden rivayet edilen bu mânadaki hadis şöyledir

«Bana oranla sen, Musa'ya oranla Hârûn gibisin. Şu kadar ki, benden sonra Peygamber yoktur.»
Buhârî. Müslim ve Müellifin Hz. Sa'd (Radiyallahü anh)'den rivayet ettikleri metinler aynı mânayı ifâde etmektedirler.
Hadisteki benzetmeden maksad şudur :
«Yâ Ali! Musa Peygamber Tûr'a giderken Harun'u vekil bıraktığı gibi ben de Tebûk seferine çıkarken, seni vekil bırakmış oluyorum. Bu vekâlet Peygamberlik görevine ait bir vekâlet değil, daha önce savaşlara çıkıldığında Medine'de bir Emir bırakıldığı gibi bu kere sen bırakılmış oluyorsun.»
Rivayet edildiğine göre Hz.Ali (Radiyallahü anh) vekil bırakılıp Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de ordu ile hareket, ettikten sonra münafıklar Hz.Ali gibi büyük bir kahramanın Medine'de bırakılmasını dedikodu konusu edince; durumu duyan Hz.Ali (Radiyallahü anh)'de silâhlanarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasından yetişerek savaşa katılma iznini istedi ve bu karşılıklı sohbet bu esnada cereyan etti
Miftâhü'1-Hace Kadı Iyâz' dan şunu nakleder:
«Rafizîler, İmamiye vesair Şîî mezhebine bağlı fırkalar, hilâfetin Hz. Ali (Radiyallahü anh)'in hakkı olduğu ve Peygam-ber'in bunu tavsiye ettiğine dair ileri sürdükleri delillerinden biri de bu hadistir. Bilindiği gibi yolunu tamamen sapıtan Rafızîler, öncelikle Hz.A1i' yi halîfe seçmedikleri nedeniyle bütün Sahâbîleri maazallah tekfir etmişler; bir kısmı da neden hakkını aramadı diye Hz.Ali' nin kâfir olduğuna kail olmuşlardır. Aslında böyle bir söz söylemek küfrü muciptir. Aşırı gitmiyen İmamiye ve bazı fırkalar ise, Ashâb-ı Kiram'a küfür isnad etmeyip Hz. A1i'-yi ilk halife seçmedikleri için Sahâbîlerin hataya düştüklerini iddia etmişlerdir. Hakikatta ise onların iddiaları tamamen yersizdir. Hadiste hiç bir Şii fırkaya yarıyacak bir yön yoktur. Onda sadece "z Ali' nin fazileti vardır. Ama Hz.Ali' nin başka sa-nabîden üstünlüğüne veya eşitliğine dair bir girişim yoktur. Keza, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Hz.Ali* nin halifeliğine dair
bir delâlet de yoktur. Çünkü bu hadis, H z. Ali (Radiyallahü anh) 'nin Tebûk savaşma katılma isteği karşısında Medine'de kalıp savaş dönüşüne kadar idari işlerde vekillik yapması için bu vurulmuştur.Hz. Ali' nin benzetildiği Harun'un, Musa Peygamber'den sonra kalıp onun yerine halîfe olmadığı da bir gerçektir.Çünkü meşhur olan haberlere göre Musa peygamber henüz hayatta iken ve ondan 40 yıl önce Hârûn vefat etmiştir.Hârûn'un .vekilliği Musa'nın münacata çıktığı muvakkat süre için olduğu gibi Hz.Ali' nin vekilliği de geçicidir.»
Miftâhü'1-Hâce müellifi daha sonra şöyle söyler:
Âlimler demişler ki : Bu hadis, İsa Peygamberin gökten indiği zaman İslâm şeriatı ile hüküm edeceğine delâlet eder. Zira «Ben-dfen sonra Peygamber yoktur.» emri açıktır.

116) Berâ' bin Âzib[212] (Radiyallahü ank)'den, kendisinin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bİz Resûl-i Ekrem (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'m ifa etmiş olduğu hac seferinde beraberinde yola çıkmıştık. O, yolun bir semtinde, konakladı da cemaatla namaz kılma emrini verdi. Daha sonra Ali (Radiyallahü anh)'\n elini tuttu ve (Ashabına) :
— (Ashabım!) Ben mü'minlere, kendi nefislerinden evlâ değil mi yim? dedi. Orada bulunan sahabîler:
— (Yâ Resûlallah!) Evet (evlâsın), dediler. Resûl-i Ekrem:
__Ey Ashabım!)Ben her mü'mine, kendi nefsinden evlâ değilmi-
yim? dedi. (Ashâb-ı Kiram) da s
__ Evet, (evlâsın Yâ Resûlallah! diye) cevap verdiler. (Bu konuşmalar cereyan ettikten sonra elini tuttuğu Hz. Ali (Radiyallahü anh)'ı işaret ederek) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
__ «İşte bu (Ali), beni seven herkesin mahbubudur. AHahıml
O'nu (Ali'yi) seven kimseleri, sev. O'na buğuz edenlere, sen de buğz et» dedi.[213]

İzahı

Hadisin metninde geçen:
«Ben mü'minlere kendi nefislerinden evlâ değil miyim?» emr-i Nebevi. Ahzâb sûresinin 6. âyetine işarettir.
«Peygamber, mümirilere (din ve dünyaya ait olan her işte ve her hususta) nefislerinden evlâdır...» İbn-i Abbâs'a göre âyetten murâd şudur:
Peygamber mü'minleri bir işe çağırır ve nefisleri de onları başka bir şeye davet ederse, mü'minlerin, nefsî arzularını bırakıp Peygamberin isteğini tutmaları, onlar için daha iyidir. Bâzı müfessirlere göre de m aksa d şudur:
Her hususta mü'minler yek diğerinin arzu ve emirlerine değil de öncelikle ve tercihen Peygamber'in emir ve arzusuna itaat etmek mecburiyetindedirler.
Âyet-i kerîme başka şekillerde de tefsir edilmiştir. Hepsinin neticesi Peygamber'in emir ve arzularına uymanın lüzum ve faydasını belirtmektir, denilebilir.
Hadîste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in soru şeklinde irad buyurduğu ilk iki fıkra, O'nun emir ve tavsiyelerinin önemine Sahâbilerin dikkatini çekmek ve ondan sonra Hz.Ali (Radiyallahü anh) ile ilgili olarak irad ettiği hususları sahâbîlerine duyurmak için buyurulmuş olsa gerek.
Soru şeklinde Sahabîlerin dikkati çekilen ilk iki fıkrada Peygamber'in tavsiye ve talimatına itaatin, Kur'an âyeti ile tescili hatırlat-
tınıldıktan sonra Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in faziletini belirten şu son iki fırka buyuruluyor.
«Ben kimin mahbûbu isem Ali de onun mahbubudur.» Yâni beni seven A1i'yi de sevmelidir.
«Allahım! Ali'yi seven adamları sen de sev, (onları mükâfatlandır) .Ali'ye buğzeden kimselere sen de buğzet. (Onlara hak ettikleri cezayı ver.»)
Bu fıkralar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in Hz. A1i' ye karşı beslediği sevgi ve ona verdiği değeri en güzel bir şekilde ifade etmektedir.
Yemen'de Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in beraberinde bulunan bazı kişilerin O'nun aleyhinde konuşmaları üzerine Resûl-i Ekrem'in bu hadis ile aleyhtarlık edenlere onu sevdirmek istediği söylenmiştir. Kim tarafından söylendiğini belirtmeden bu sözleri nakleden Sindi diyor ki:
Tirmizi'nin Sünen'inde şöyle rivayet ediliyor:
Berâ' (Radiyallahü anh)'dan rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) iki askerî birliği sefere çıkardı. Birisinin başına A1i (Radiyallahü anh)'yi. diğerinin başına da Hâ1id (Radiyallahü anh)'i kumandan tayin buyurarak :
«Savaşıldığı zaman iki birliğe Alî kumanda edecektir.» buyurdu Sefere çıkıldıktan bir süre sonra Hz. Hâlid b. Velid (Radiyallahü anh) bir kal'ayı fethetti ve oradan bîr câriye aldı. Hâlid (Ra-dıyallâhü anh) ise bu durum karşısında, Hz. Ali (Radiyallâhü anh)'yi tenkid edici bir mektup yazarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürmek üzere beni memur etti. Ben de yola çıkıp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma vardım ve Hz. Hâlid (Radıyallâhü anh)'in mektubunu Peygamber (Sallallahü' Aleyhi ve Sellem) 'e takdim ettim. ResCılullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mektubu okuyunca rengi değişti ve bana hitaben :
«Sen! Allah'ı ve Resulünü seven; Allah ve Resulü tarafından da sevilen bir adam (Ali) hakkında ne dersin, nasıl bir görüş sahibisin?» buyurdu. Râvi Berâ' dedi ki, ben:
— Allah'ın gazabından ve Resulünün gazabından, Allah'a sığı-mnm; ben ancak bir elçiyim, dedim. Bu sözüm üzerine O, sükût buyurdu.
Tirmizî,bu hadisin *Hasen' olduğunu söyledi.
Sindi, Tirmizî den bu nakli yaptıktan sonra şunları söyler:
Bu durumda Râfizilerin sandığı gibi hadisin halifelikle hiç bir ilgisi yoktur. Hz. Abbâs ile Hz. Ali (Radiyallahü an-hümâ)'nm da hadisten halifelikle ilgili hiç mâna çıkarmadıkları ve böyle bir yoruma gitmedikleri de meydandadır. Şöyle ki:
Hz. Abbâs (Radiyallahü anh)'m, Hz;. Ali (Radiyallahü anh) 'ye : Peygamber'e müracaatla halifeliğin bize mi, başkala-nnamı ait olduğunu sormasını emretti. Hz. Ali (Radiyallahü anh) ise Hz, Abbâs (Radiyallahü anh)'a şöyle karşılık verdi: «Eğer sormanı üzerine O, bizi menederse artık hiç kimse halifelik için bize bir hak vermez.» veya dediği gibi cevap verdi.
Bu yüce iki zât eğer hadisten halifelik anlamını çıkarsaydılar aralarında böyle bir görüşmeye yer kalmazdı.
Hadisin râvîlerinden Ali bin Zeyd bin Ced'ân' mn zayıf olduğu gerekçesi ile Zevâid, bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir. Fakat Sindî diyor ki; hadîsin mânasını aynen ifade eden metinler müteaddit şekil ve isnadlar ile de rivayet edilmiştir. [214]

117) Abdurrahman bin Ebî Leylâ (RadİyallahÜ ankümâ)'da.n rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: (Babam) Ebû Leylâ (RadİyallahÜ anh), Ali (RadİyallahÜ anh) ile akşamlan görüşüp sohbet ederlerdi. Ali (RadİyallahÜ anh), kışın yazlık elbise, yazın da kışlık elbise giyerdi. Biz (onun

bu haline şaştığımız için kendisi ile iyi görüşen Ebû Leylâ'ya) : 'Keski o'na sorsaydın (Neden mevsimlerin şartlarına göre giyinmiyor?)' dedik. Bu talebimiz Üzerine (Radİyallahü anh) şöyle dedi :
«Hayfaer günü (Kal'a'nın fethi uzayınca) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber göndererek beni huzuruna çağırttı. Halbuki, Hayber' (in fethi için çalışıldığı) günü benim gözlerim ağrıyordu. Ben:
— «Yâ Resûlallah! Gerçekten gözüm fena ağrıyor» dedim. Bunun üzerine Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gözüme tükür-dü. Sonra:
«Anahım! Sıcaklığı ve soğukluğu ondan (Ali'den) izâle et diye dua etti. Ali (Radİyallahü anh) : Artık ben o günden sonra ne sıcaklık ne de soğukluk duymadım, dedi. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu anlattı:
«Hayber halkı ile savaşmak için artık öyle bir adam göndereceğim (ona müslümanlarm sancağını vereceğim) ki o, Allah'ı ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu sever, o, geri çekilecek adam da değildir.» Bu emir üzerine orada bulunan Sahabiler artık bu övülen zâtın kim olduğunu merak ve umutla düşünüp beklemeye başladılar. Daha sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanların sancağım vermek üzere Ali (nadıyallahü anh)'e haber gönderip huzura çağırttı ve Sancağı ona verdi.[215]

İzahı

Bu isnâd zayıf ise de Hayber fethinin uzadığı günlerde Hz.A1i (Radİyallahü anh) 'in gözlerinin ağrıdığı, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından huzura çağırıldığı, göz hastalığının beyan edildiği, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek tükürüğü ile Ali (Radİyallahü anh)'in şifaya kavuştuğu, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından övülen bir kişiye Sancağın verileceğinin Peygamber efendimiz tarafından açıklandığını ve daha sonra Ali (Radİyallahü anh) 'in huzura alınarak Sancağın ona verildiğini ifade eden, fakat lâfızlar bakımından az çokftrkh metinler müteaddit senedler ile Buhar î'de Hz.Ali (Radİyallahü anh) 'nin menkıbeleri babında rivayet edilmiştir. Bunlardan bir tane sinin tercemesini almakla iktifa edelim:
Ashâb-ı Kiram' dan Sehl bin Sa'des-Sâidı (Radİyallahü anhümâ)'den, kendisinin şöyle söylediği rivayet edilmiştir.Hayber'in fethi uzayınca Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu kendisinden işittim :
«Artık müslümanlarm sancağını yarın öyle bir adama vereceğim ki Allah onun iki elile fetih ve zaferi ihsan edecektir.»
Peygamber'in bu emri üzerine orada bulunan Sahâbîler, sancağın ertesi gün kime verileceğini düşünerek geceledilerl. Sabahleyin herkes sancağın kendisine verileceği ümidi ile Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna vardı. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—«Ali bin Ebî Tâlib nerdedir?» diye sordu. Ashâb :
—Ali iki gözünden şikâyetçidir (hastadır) Yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—«Ona haber gönderin, onu bana getirin!» buyurdu.
Ali gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun gözlerinin içine tükürdü ve ona dua etti. Ali sanki hiç hastalık hali geçir-memiş gibi derhal tamamen şifa buldu. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı ona verdi.[216]
Miftâhü'1-Hâce müellifi bu hadîs ile ilgili olarak şöyle söyler : Bu hadiste Hz.Ali' nin apaçık faziletleri, cesareti, Resûl-i Ekrem'in talimatına kesin riayeti, Allah ve Resulünü sevdiği, Onların da kendisini sevdikleri beyan ediliyor. Diğer taraftan hadiste,Resûlullah'ın sözlü ve fiilî mucizeleri vardır. Kavli mucizesi,Hayber Kal'a'sının Ali' nin elleri üzerinde bir gün sonra fethedileceğini açıklaması ve bunun aynen gerçekleşmesidir. Ffflî mucizesi ise Hz.Ali' nin hasta gözlerine tükürmesi ile derhal şifasını sağlamasıdır.

118) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyallahü atık)'den :
İki Hâl Tercemesi
«Ebû Leylâ» künyesi ile meşhur olan Sahabİ, Ensâr'dandır. Adı Bilâl veya Dâvud bin Bilâl'dir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katıldı. Kûfe'de yerleşti. 13 hadisi vardır. Râvisi oğlu Abdurrahman'dir. Sıffîn'de öldürüldüğü söylenir. Allak razi olsun. (Bak : Hulâsa Sah. 458)
Abdurrahman tbn-i Ebî Leylâ yukarda adı geçen zatın oğludur. «Ebû îsa», onun künyesîdir. Ensari olan bu zat da babası gibi Kûfe'de yerleşti. Fıkıhta imamdı. Ömer, Osman, Ali, İbn-i Mes'ûd, Bilâl, Muaz, Ebû Zer (R.A.) ve bir cemaata tan hadis rivayet etti. Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde Medine'de doğdu. İbn-i Şîrîn diyor ki : Ben onun ilim meclisinde bulundum. Onun arkadaşları bir Emîr gibi onu ta'zim ederlerdi.
Ensâr'dan 120 sahabî ile görüştü. Râvileri : Oğlu İsa, Mücahid, Amr b. Mey-mun ve bir çok zattır. Abdullah bin el-Hars : Annelerin onun mislini doğurduğunu sanmıyorum, demiştir. İbn-i Muin onu sıka saymıştır. îbn-i Husayn'den rivayet edildiğine göre Haccac, O*nu kadılığa tayin etti .Bir süre sonra da kadılıktan azletti. Haccac bununla da durmadı. Hz.Ali (R.A.)'yi seb'etmesi için O'na baskı yaptı. Doğdurdu. Fakat emeline muvaffak olamadı. Abdurrahman (R.A.) hazretleri lastikli ve yuvarlak sözlerle dövülmesine ara verdirmeye çalışıyordu. Nihayet bir fırsatını bulup Haccac'ın elinden kurtuldu. Hicri 82 veya 83 yılında vefat etti. (Bak : Tezkire Sah. 58 ve Hulâsa 234)
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Hasan ve Hüseyin [217](Radiyallahü anhümâ), Cennet ehlinin gençlerinin seyyid (büyük) leridir. Babaları (olan Ali bin Ebi Talib) (Radiyallahü anh) 'de ikisinden daha hayırlıdır.» [218]

İzahı

Sindi, hadîsin izahında diyor ki, metinde geçen «Şebâb» kelimesi 'Şâbb'ın çoğuludur. Şâbb: Erginlik çağı ile 30 yaş arasındaki gence denir. Cennet ehlinin hepsinin genç olacağı malûmdur. Bu duruma göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in torunları Hasan ve Hüseyin (Radiyailahü anhümâ) 'in bütün Cennetliklerinden üstün oldukları ifade edilmiş olur. Ancak Peygamberlerin ve Hu1efâ'yi Râşidîn' in, bu hükümden müstesna olduğu dikkate alınır. Hadis başka şekillerde de yorumlanmıştır, diyen Sindi,bu yorumlardan birisinin şöyle olduğunu söyler:
«Hasan ve Hüseyin, (Radiyallahü anhümâ) genç yaşta ölen Cennetliklerin büyükleridir.» Gençlerin büyükleri olmaları için onların da genç yaşta ölmüş olmaları gerekmez. Ancak şu var ki; bu iki zat, yaşlı iken ölen müslümanların çoğundan da üstün oldukları halde bu durum ifade edilmemiş olur. Bunun nedeni de şöyle izah edilebilir. Bunlar pek yaşlanmadan şehid oldukları hasebi ile gençler gibi düşünülmüş ve onun için gençlerin büyükleri oldukları belirtilmek istenmiştir. Ma'mafih, yaşlı müslümanlardan üstün olmadıkları mânası da çıkarılamaz.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyururken Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü anhümâ) hazretleri çocuk oldukları ve henüz gençlik çağma varmadıkları için onların genç sayılması yolunda bir yorumlama caiz görülmemektedir.
Zevâid müellifi hadîsin isnad durumunu belirtirken şöyle der:
Hâkim de El~Müstedrek» adlı kitabında bu hadîsi, îbn-i Mâceh gibi râvi El-Muallâ bin Abdurrahman yolu ile rivayet etmiştir. Râvi El-Muallâ ise, İbn-i Muin'in dediği gibi Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'nin fazileti hakkında 70 adet mevzu hadîsi ile itirazlara hedef olmuştur. Bu nedenle hadîsi mezkûr senedi zayıftır. Hadîsin asa Tirmizi veNeseî'de Huzeyfe (Radiyallahü anh) rivayeti ile tahriç edilmiştir.»
Sindi,daha sonra diyor ki:Hâkim'in «Hadisin aslı...» tabirinden maksad,Tirmizî ve Nesâi'nin rivayetlerinde hadisin sonundaki «Ve onların babası (Ali) onlardan daha hayırlıdır.» cümlesi yoktur.
Tirmizi, bu son cümle hariç, aynı metni Ebû Said {Radiyallahü anh) 'in yolu ile de rivayette bulunmuştur. [219]

119) Hubşiy bin Cenâde (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen şöyle buyurduğunu işittim :
«Ali (Radiyallahü anh) bana bağlıdır. Ben de O'na bağlıyım. Ali (Radiyallahü anh)'den başka hiç kimse (yapmak durumunda olduğum bir şeyi) benim yerime eda edemez.» [220]

İzahı

Metinde geçen «Min» cer harfi olup iki şeyin birbirine bağlılığını ifade ettiği için buna «İttisal Min'i» denilir. Hadîste belirtilen bağlılık akrabalık anlamına yorumlanmıştır. Hadîsin edâ etmekle ilgili ikinci fıkrası bu yorumu teyid eder.
Sin di' nin beyanına göre, Hac ibadeti farz kılınınca Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radiyallahü anh) 'in başkanlığında halkın hacca gitmelerini emretti. Bunlar yola çıktıktan sonra, müşriklerle yapılmış olan andlaşmaların tadil edil miş olduğunu ilgililere bildirmek ve inen Beraat sûresini halka duyurmak üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'yi hacı adaylarının

arkasından yola çıkardı. Arabların örf ve âdetlerine göre, aralarında her hangi bir hususta antlaşma yapmak, yapılan antlaşmayı değiştirmek, antlaşma gereğini uygulamak, ahitleri bozmak veya yürürlükten kaldırmak görev ve yetkisi yalnız kavmin başkanına veya görevlendireceği bir yakın akrabasına aittir. Bu yetki sahasında başkası kabul edilmezdi. Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem ile müşrikler arasında yapılmış olan antlaşmalar hakkında nazil olan Beraat sûresinin müşriklere okunması ve dolayısı ile yapılmış olan antlaşmaları tadil edilmiş olduğunu arabların âdeti veçhile ya bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veyahut en yakın bir akrabası vasıtası ile bildirmesi icap ediyordu. İşte bu nedenle A1i (Radiyalalhü anh) görevlendiriliyor.
Sindi' nin verdiği bu beyanla Ebû Bekir (Radiyallahü anh) eliyle bu görevin ifa edilmeyişinin sebebi de belirtilmiş oluyor.
Beraat sûresinin ilk âyetlerinin tefsiri bahsinde Medârik müellifi şöyle nakleder:
Mekke müşrikleri ve antlaşmalara katılan diğer müşriklerin çoğu antlaşma hükümlerini ihlâl etmişler idi. Yalnız Beni ki -nane ve Beni Damîre kabileleri ahitlerini bozmamışlar idi. İnen âyetler, ahitlerini bozmuş olan müşriklerin serbestçe dolaşmaları için 4 aylık bir süre tanıyor ve Haram olan bu 4 ay bitince müşriklerle savaşma emrini veriyor. Bu âyetler Mekke fethinden bir yıl sonra, hicretin 9. yılı nazil oldu.Bu yıl Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'in riyasetinde müslümanlarm hac yapmaları emrini veren Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'in hareketinden sonra bu âyetleri Hac mevsimi dolayısı ile Mekke ' de toplanacak halka okumak ve duyurmak üzere A1i (Radiyallahü anh)'yi görevlendirdi ve O'nu «El-Adbâ» adlı devesine bindirerek yolcu etti. Bu esnada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
«Bu görevin ifası Ebû Bekir (Radiyallahü anh) e birakılsaydı...?»
denilince Resûl-i Ekrem hadîsin ikinci fıkrasını buyurdu. Hz.Ali, (Radiyallahü anh) Ebû Bekir ve arkadaşları (Radiyallahü anhüm)'na iltihak etti.Terviye (Arefeden bir önceki) günü Ebû Bekir (Radiyallahü anh) hac ibadeti konusunda hal ka hitap etti. A1i (Radiyallahü anh) de Bayram günü Mina'da Akabe cemre'si yanında halka Beraat sûresinin 30 veya 40 âyetini okudu. Sonra Ben şu dört hususu tebliğe memur edildim, dedi.
1. Bu yıldan sonra hiç bir müşrik Kâ'be'ye yaklaşamaz.
2. Hiç kimse çıplak olarak Kâ'be'yi tavaf edemez.
3. İmanlı olanlardan başka kimse Cennet'e giremez.
4. Antlaşmasını bozmamış olan kabileler, antlaşma süresini doldurabilirler.
Tefsirû'l-Hâzîn müellifi de Berâat sûresinin ilk âyetlerinin açıklaması bahsinde.Ebü Bekir (Radiyallahü anh)'in başkanlığında müslümanlarm yaptığı hac seferine geniş yer vermiştir. Hz.A1i (Radiyallahü anh) 'in Mekke'ye gönderilmesi hususunu da Medârik tefsirinde beyan edilen ve yukarıya alman şekilde izah etmiştir. Bu arada:
Hz.Ali' nin Beraat sûresini okumakla görevlendirilmesinden Hz. Ebû Bekir'in Emirlikten uzaklaştırılması mânası çıkarılamaz. Nitekim Ebû Hûreyre' den rivayet edilen başka bir hadisten anlaşıldığı veçhile bu seferin başlangıcından nihayetine kadar Ebû Bekir kafile reisliğini yapmış; Emîr'in emri ile kendisi de Hz, Ali' nin halka tebliğ ettiği bazı yasakları halka duyurmuş; Hz.Ali kafileye iltihak ettikten sonra Ebû Bekir'in maiyetine girmiş; onun arkasında namaz kılmıştır. Ancak arabların âdetine riâyet edilmek üzere, zamanında akdedilmiş olan antlaşmaların gözden geçirilmesi için müslümanları temsil eden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in en yakın akrabası olan Hz.Ali görevlendirilmiştir», der. Allah cümlesinden razi olsun ve bizleri onların şefaatına nail eylesin.
Geniş malûmat isteyenler, Beraat sûresinin ilk âyetlerine ait tefsıı kitablarma müracaat etsinler.[221]

120) Abbâd bin Abdillah[222] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisinin, Ali bin Ebî Tâlib (liadiyaitakü anlı) şöyle söyledi, dediği rivayet edilmiştir:
—Ben Allah'ın kuluyum, O'nun Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kardeşiyim. Sıddîk-i Ekber de benim. Benden sonra Kez-zâb (çok yalancı) adamdan başka hiç kimse bunu (= Sıddîk-i Ekber olduğunu) söyliyemez. Halktan 7 yıl önce namaz kıldım.[223]

İzahı

Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in «Ben Allah'ın kuluyum» sözünden maksad: «Ben ihlâsla Allah'a kulluk eden ve bunda muvaffak olanlardanım.» Riya korkusu olmadığı takdirde, gerektiği zaman Allah'ın verdiği nimetleri dile getirmek ve bununla övünmek dînen sakıncalı değildir. Bu bir şükür mahiyetindedir. Allah Duhâ sûresinin ıı. âyetinde meâlen:
«Fakat Rabb'ınm nimetini de anlat» buyurmakla nimetleri yâd etmeyi istemektedir. îşte Hz.Ali (Radiyallahü anh) gerek bu cümle ile ve gerekse bu cümleyi izleyen diğer fıkraları ile Allah'ın kendisine ihsan buyurduğu nimetleri yâd etmiş oluyor.
A1i (Radiyallahü anh)'in «Ben Resûlullah'ın kardeşiyim» sözüne gelince,Tirmizî'nin Sa'd'bin Ebî Vakkas (Radiyallahü anh)'dan rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre, Resûl-i Ekrem sahabiler arasında kardeşlik akdini yaptığı zaman Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'i her hangi bir kimseye kardeş yapmamış idi. A1i (Radiyallahü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaatta bulunarak:
«Ashabın arasında kardeşlik akdini yaptın da beni kimseye kardeş yapmadın!» deyince, Sa'd diyor ki, ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) 'den şu sözü buyurduğunu işittim.
«Yâ Ali)! Sen dünyada ve Âhirette benim kard e simsin.»
Resûl-i Ekrem'in bu emrinden sonra Ali (Radiyallahü anh), «Ehû Resûlillah» künyesini de almış oldu. Burada da Ali o kardeşlik nimetini yâd etmiş oluyor.
«Sıddîk-i Ekber benim» cümlesinin izahında Sindi şöyle söyler:
Sıddik çok doğru söyleyen, tereddütsüz olarak hakkı kabul eden kimseye denir. Ebû Bekir (Radiyallahü anh) tereddütsüz ve derhal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tasdik ettiği için O'na 'Sıddîk' lâkabı verilmiştir. Hz.Ali (Radiyallahü anh)'in «Sıddîk-i Ekber benim» sözü ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'den bile önce iman ettiğini ifade etmek istediği muhtemeldir. 'El-İsabe' adlı kitabta Hz. Ali (Radiyallahü anh) 'in hayatı anlatılırken; «Âlimlerin çoğunun beyanına göre Ali (Radiyallahü anh) İslânüyeti kabul eden ilk insandır» denilmiştir.
Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in «Halktan 7 yıl önce namaz kıldım» sözü ile de şunu kasdettiği umulur, diyen Sindi, sözlerine şöyle devam eder:
Hz.Ali (Radiyallahü anh) çocuk iken îslâmiyeti kabul etti.Ve o yaştan itibaren namaza başladı. Çağdaşlarından hiç kimse onun yaşında müslüman olmadı. En az onun yaşından 7 yıl büyük iken müslümanlığı kabul. edenler olmuştur. Bu itibarla, sanki o herkesten 7 yıl önce namaza başlamış ve diğerleri ondan 7 yıl sonra namaz kılmış olurlar. Yoksa Ali (Radiyallahü anh) bu sözü ile kendisinin müslümanlığı kabul edip 7 yıl namaz kıldıktan sonra başkalarının iman etmeye ve namaz kılmaya başladıklarını kasdetmemiştir.
Nesâi'nin de, bu hadisi Hz.Ali (Radiyallahü anhî 'in faziletleri bahsinde rivayet ettiğini İbn-i Receb söylemiştir.
Zehebi ise 'El-Mizân' adlı eserinde «Bana öyle geliyor ki, bu sözler Ali (Radiyallahü anh) 'e bir yakıştırma ve uydurma gibidir» demiştir.
Zevâid müellifi ise «Bu isnâd sahihtir; Ravileri sıka zâtlardır; Hâkim, EI-Müstedrek'inde El-Minhâl'den bu hadisi rivayet ederek Şeyheyn şartları üzerine, sahihtir, demiştir.» diyor.
Sindi, bunu naklen beyan ettikten sonra diyor ki: Bu durumda hadîsin mevzu olduğuna hükmedenler, hadisin mânası kendilerine belirgin olmadığı için bu hükme varmışlardır. îsnadındaki herhangi bir bozukluktan dolayı değildir. Bizim yukarda yaptığımız yoruma göre hadîsin mânası da açıklığa kavuşmuştur. [224]

121) Abdurrahman İbn-i Sabit (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Sa'd bin Ebî Vakkas (Radiyallahü anhy&en şöyle nakletmistir.
Hac seferlerinden birisinde, Muâviye (Radiyallahü anh) gelince, Sa'd (Ra-diyallahü anh) onun yanına vardı. Bir ara Ali (Radiyallahü anh) 'den bahsettiler. Muâviye (Radiyallahü anh) Ali (Radiyallahü anh) aleyhinde konuştu. Sa'd (Radiyallahü anh) bundan öfkelendi ve : Sen! (nasıl) bu sözü Öyle bir adam için söylüyorsun? ki onun hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' den şöyle buyurduğunu işittim :
«Ben kimin m ah bu bu isem Ali (Radiyallahü anh) de onun mahbubudur.»
Efendimiz'den şöyle buyurduğunu da işittim:
«(Yâ Ali!) Senin bana bağlılığın Harun'un Musa'ya bağlılığı mesabesindedir.Şu farkla ki benden sonra peygamber yoktur.»
Resûl-i Ekrem'den şunu da buyurduğunu işittim:
«Bugün sancağı öyle bir adama vereceğim ki Allah'ı ve O'nun Resulünü sever.» [225]

İzahı

Bu isnad ile Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilen hadîs fıkraları, 115, 116 ve 117 nolu hadîslerde az bir lafız farkı ile rivayet edilmiş ve oralarda gerekli izah yapılmış olduğu için burada aynı fıkraları izah etmeye lüzum kalmamıştır.
Sindî bu hadisin açıklaması bahsinde diyor ki: Muâviye (Radiyallahü anh)'m bu mecliste A1i (Radiyallahü anh) hakkında neler söylediğini kesinlikle bilmiyoruz.Müslim ve Tirmizî'de naklen söylendiğine göre bu mecliste Muâviye (Radiyallahü anh), Ali (Radiyallahü anh) aleyhinde konuşmuş, hattâ Sa'd (Radiyallahü anh) 'm da kendisini teyid etmesini istemiştir. Bütün sahabîler hakkında iyi zan beslemek durumunda olduğumuz için bu mecliste Muâviye (RadiyaHahü anh) tarafından söylenen sözlerin Ali (Radiyallahü anh)'i hatalı göstermekten ibaret olduğuna hamlederiz. Bu sözlerin sanıldığı gibi uygunsuz lâflar ve tahkir edici kelimeler olduğu ihtimalini vermeyiz.
îbn-i Hacer, «El-İsa'be»'de demiştir ki: Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in menkıbeleri çoktur. îmanı Ahmed'in beyanına göre hiç bir sahabi hakkında bu kadar çok rivayet yapılmamıştır.»Nesai, onun hakkında vârid olan hadîsleri tesbit etmeye çalışarak bir hayli rivayetlerde bulunmuş olup beyan ettiği senedlerin çoğu güzeldir.- Bâzı âlimlerin dediğine göre Ali (Radiyallahü anh)'in Emevîler tarafından tenkid edilmesi onun hakmda bu rivayetlerin nakline ve yüce şerefinin belirtilmesine sebep olmuştur.
Sahabîler arasında zamanında vuku bulmuş olan ve zerre kadar sorumluluğunu taşımadığımız olayları dile getirmek doğru değildir. Sorumsuz iken mes'uliyet altına girmeye yol açar. Ehl-i Sünnet mezhebine göre sahabîlerin hepsi en yüce mevkileri ihraz etmişlerdir. Allah cümlesinden razi olsun.

Zübeyr B. Avvâm (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti

122) Cabir (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Kurayza günü (Mekke müşrikleri ile birlikte bütün Arab kabilelerinin İslâm aleyhin-de hareket etmesi, Benî Kurayza yahudilerinin de antlaşmayı ihlâl ederek düşmanla işbirliği yapması üzerine durumun ciddileştiği gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bize Benî Kurayza'nın (durumu hakkında) kim haber getirir?» diye sordu. Zübeyr:
— Ben (Yâ Resûlallah! haber getiririm), dedi. Sonra (savaş şiddetlenince) Resûlullah (tekrar) :
— «Bize Benî Kurayza hakkında kim haber getirir? diye sordu. Zübeyr:
— Ben diye cevap verdi. Bu soru ve cevap 3 defa tekrar edildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Her peygamberin bir havarisi vardır. Şüphesiz benim havarim de Zübeyr'dir» buyurdu. [226]

İzahı

Buharı, bu hadîsi Talîa'nm fazileti hakkında açtığı bir bab-da rivayet etmiştir. Talîa, savaş esnasında düşmanın durumu ve davranışım anlamak için gönderilen casusa denir.Nesâî'nin rivayetine göre,Zübeyr üç defa Benî Kurayza'ya giderek durumlarını gözetleyip dönmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onlar hakkında malûmat vermiştir.
Uhud savaşından istedikleri kesin neticeyi alamadan geri dönen Mekke müşrikleri, Mekke dolaylarındaki bütün Arap kabilelerini müslümanlar aleyhinde harekete getirerek önemli bir ordu ile Hicret'in 4. yılı Şevval ayında Medine-i Münevvere üzerine yürüdüler ve Medine civarında Fedek ve Hayber' de oturan Benî Kurayza yahudileri ile müslümanlar arasında daha önce yapılmış olan antlaşmanın yahudiler tarafından ihlâlim da sağladılar. Yahudilerin antlaşmayı bozduklarını haber alan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu haberin doğruluk derecesinin tesbiti ve diğer vaziyetlerini öğrenmek için Zübeyr (Radiyallahü anh)'i defalarca onların arasına casus olarak gönderdi.
Havari; elbiseyi beyazlatan, yardımcı, nasihatçı, dost ve peygamberlerin yardımcısı gibi çeşitli mânalara gelir. İsa (Aleyhisse-lâm)'m ashabı beyaz elbise giydikleri için onlara havari denildiği de söylenmiştir, Hadîsin son fıkrasının mânası şu olmuş olur:
«Her Peygamber'in hâlis bir dostu ve yardımcısı vardır. Benim samimi yardımcım ve dostum da Zübeyr'dir.»
Buharı1 nin rivayetinde bu hadisin «Ahzab günü» buyurul-duğu kaydedilmiştir. Ahzab gününden maksad Hendek savaşıdır. Bu savaşta Beni Kurayza yahudileri antlaşmayı bozarak Mekke müşriklerine yardım ettikleri için ve Hendek savaşını müteakip Beni Kurayza' mn üzerine gidildiği için hepsi bir savaş gibi düşünülür, bu değişik ifadeler ile ayni gün kas-dedilmiş olur.

123) Zübeyr[227] (bin el-Avvam (Radtyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
And olsun ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud savasının olduğu gün benim için babasını ve anasını beraber andı. (Babam, anam sana kurban olsun! buyurdu. [228]

İzahı

Buhari'nin ravîlerinden Dâvudî der ki: Peygamber, bir sahabî'yi yüceltmek için «Babam sana feda olsun» derdi. Yahut -Anam sana feda olsun» buyururdu. Ashab'mdan yalnız Zübeyr bin Aw am ve Sa'd bin Ebi Vakkas için «Babam,anam sana feda olsun» buyurmakla onları mümtaz bir tarzda yüceltmiştir.
Bu cümle bir dua mahiyetinde değildir. Sırf yüceltmek için kullanılan bir sözdür.
Buharı' nin, Zübeyr (Radiyallahü anh) 'in menkıbeleri bahsinde Abdullah bin Zübeyr (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği başka bir hadiste Benî Kurayza günü Zübeyr (Radiyallahü anh) 'in:
Ben, Beni Kurayza dan dönünce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana babası ile anasını bir arada yâd ederek: «Babam, anam sana feda olsun!» buyurduğunu söylemiştir. Bu duruma göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !in hem Hendek savaşında hem de Uhud harbinde Zübeyr için bu cümleyi kullandığı anlaşılır
Sindi diyor ki: Övgüye liyakatli olan kişiyi gerektiğinde huzurunda övmenin caiz olduğu bu hadîsten anlaşılır. Tabii taraflar için mânevi yönden bir sakınca doğurursa övmek caiz olmaz.

124) Urve bin Zübeyr (Radiyallahü ankümâydan rivayet edildiğine göre (teyzesi) Âişe (Radiyallahü anhâ), kendisine şöyle demiştir :
Yâ Urve! Baban Zübeyr ve baban Ebû Bekir (Radiyallahü anhü-ma), yaralandıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına koşanlardandır.» [229]

İzahı

Hz. Âişe (Radiyallahü anhâ)'nin hadîste okuduğu ibare, Al-i îmrân sûresinin 172'nci âyetinin baş kısmıdır. Âyetin tamamının meali şudur:
«O mü'minler ki, yaralandıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına koştular. İyilik eden ve Allah'tan korkan bunlar için pek büyük mükâfat vardır.»
Bu âyeti kerîme «Hamraü'1-Esed» savaşı hakkında idi. Şöyle ki : Uhud savaşında düşman ordusu savaş meydanından ayrılarak Medine-i Münevvere ile Mekke-i Mükerreme arasında bulunan «Revhâ» denilen yere vardı. Sonra savaştaki başarılarını az görerek müslümanları tamamen imha etmeden dönüşlerine pişman oldu ve tekrar müslümanlarm üzerine yürümek istedi. Resûl-i Ekrem düşmanların bu düşünce ve hareketlerinden haberdar olunca İslâm ordusunun cesaretini ve güçlülüğünü düşmana göstermek için tekrar Medine' den ayrılarak mücâhit ordusu ile düşman üzerine yürüdü. Halbuki bu mücahitler Uhud savaşında yaralanmışlardı. Yaralı bir halde ve birbirine tutunarak güçlükle yola devam ediyorlardı. Bu ağır şartlar altında bile İslâm'ın azamet ve yüceliğini göstermekten geri durmak istemezler idi. Kuvvetli bir orduya sahip olan düşman, içine Allah/tarafından korku düştüğü için müslüman mücahitlerin hareket haberini alır almaz onlarla karşılaşmamak için kaçıp gittiler. Müslüman mücahitler de şan ve şerefle Medine'ye avdet ettiler.
Uhud savaşından aldıkları yaraların kanları henüz dinmemiş iken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çağrısına derhal icabet ederek perişan halleri ile savaşmaya giden îslâm müca-hidlerinin, her türlü takdirin üstündeki bu örnek kahramanlıkları ve fedakârlıkları, inen bu âyetle övülüyor.Hz.Âişe (Radiyalla-hü anhâ) 'de kız kardeşi Esma' nın oğlu Urve'ye diyor ki: Senin baban Zübeyr ve ana tarafından büyük

baban Ebû Bekir bu âyetle övülen mücâhidlerdendirler. Allah cümlesinden râzi olsun. Âmin. [230]

Talha B. Ubeydullah [231]**(Radiyallahü Anh)'In Fazileti**

125) Câbir (bin Abdîlah) (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Talha (Radiyallahü anh) (bir ara) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından geçtikten sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Talha) yer yüzünde yürüyen bîr şehiddir» buyurdu. [232]

İzahı

Sindi, hadisin çeşitli şekilde yorumlandığını şöyle anlatır:
1. Talha hayatta iken Allah yolunda Ölümü tatmıştır.Yani Melekût âlemine ve Allah'ın azamet ve cemal deryasına dalarak dünya ile alâkası kesilmiştir.Bu yoruma göre ölümden maksad dünya âleminden kalbin kesilmesi ve ilâhî cezbeye dalmaktır.«Sizler ölmezden önce ölünüz» sırrına mazhar olmuştur.
2. Talha Allah yolunda yaptığı cihad esnasında bir çok çetin elem ve acılar çekmek suretiyle ölen kişinin duyduğu acı gibi ıztırab duymuştur.
3. Talha şehid olarak ölecektir.
Son yoruma göre hadîs peygamberin bir mûcizesidir. Çünkü yukarda belirtildiği gibi Cemel vak'asında şehid edilmiştir.
Tirmizi'nin Câbir bin Abdîlah' tan rivayet ettiği metnin tercemesi şöyledir:
«Kim, yer yüzünde yürüyen bir şehide bakmaktan hoşlanırsa Talha bin Ubeydillah'a baksın.»

126) Muaviye bin Ebi Süfyan (Radiyallahü anhümâydan, kendisinin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara Talha (Radiyallahü anhyya. baktı ve biraz sonra (ona işaret ederek) :
«Bu adam (Allah yolunda şehid oluncaya kadar döğüşecegine dair) adağını ödeyenlerdendir», buyurdu. [233]

İzahı

Hadiste,Ahzab sûresinin 23'üncü âyetine işaret vardır. Nitekim Kastalânî Buharı şerhinin menkıbeler bölümünde -Talha'nın menkıbelerine dair- bahiste diyor ki hakkında bu âyet nazil olan sahabîlerden birisi de Talha1 dır. Âyetin meali:
«Mü'minlerden öyle erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri söze sâdık kaldılar. Kimisi (şehid edilinceye kadar savaşacağına dair) Taptığı adağı ifa etti" (şehid oldu). Kimisi de (şehid olmayı) intizar ediyor. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler.»
Ayetin açıklamasını yapan müfessirlerin beyânına göre A s -hâb-ı Kiram'dan Osman bin Affan, Talha, S a i d bin Zeyd, Hamza, Mis'abve başka bir kısım zatlar, (Alah cümlesinden râzî olsun) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir savaşta karşılaştıkları takdirde sebat göstermeyi ve şehid oluncaya kadar savaşmayı adadılar. Bunlardan Hamza ve Mis'ab (Radiyallahü anhümâ) gibi bazı mübarek zatlar şehadet şerbetini içtiler. Osman ve Talha (Radiyallahü anhüm) gibi bir kısım zatlar da böyle bir günü intizar ediyorlar idi.
Âyet ve hadîste geçen «Nahb» kelimesi adak demektir. Burada murad Allah uğrunda ölünceye kadar veya olanca gücü ile savaşmaktır.

127) Musa bin Talha (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir: Biz Muâviye (Radiyallahü anh)'mn yanında bulunuyorduk. Muaviye (Radiyallahü anh) dedi ki: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'den şunu işittiğime şüphesiz şehâdet ederim:
«Talha (Allah yolunda şehid oluncaya kadar savaşacağına dair. olan) adağını ödeyenlerdendir.»

128) Kays (b. Ebî Hâzim) (Radiyallahü anh)Jden rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
—Ben Talha (Radiyallahü anh)'in elini çolak olarak gördüm. Talha Uhud savaşında Peygamberi düşman saldırısından eliyle koru muştu. (Bu esnada eline isabet eden bir ok ile eli sakatlanmıştı. [234]

İzahı

Ebû Dâvud Tayalisî1 nin, Müsned'inde rivayet ettiğine göre Ebû Bekir, Uhud savaşında biz Ta1ha' nın yanına vardığımız zaman onun vücudunda yetmiş küsur yara ve bere gördük. Bu arada şahadet parmağı da düşmüştü, demiştir.Ta1ha düşman saldırısına karşı elini ve Sindi' nin dediği gibi bazı rivayetlere göre bütün vücudunu Peygamber için siper yaptığından bunca yaralar almıştı. Peygamber'i hedef tutan bir oka karşı elini kalkan yapan Ta1ha nın eli de bu okla yaralanmış ve netice itkbari ile çolak olmuştu. [235]

Sa'd B. Ebî Vakkas [236]**(Radiyallahü Anh) İn Fazileti**

129) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radi-yallahu ank)'dan başka hiç bir kimse için babasını ve anasını topladığını (= babam, anam sana feda olsun dediğini) görmedim. Fakat Uhud savaşının vuku bulduğu gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Ey Sa'd! (düşmana) Ok at. Babam ve anam sana feda olsun»,
buyurdu.

130) Saîd bin el-Müseyyeb [237](Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Sa'd bin Ebî Vakkas'tan şöyle söylediğini işittim, demiştir :
Şüphesiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Uhud günü benim için babasını ve anasını birlikte zikrederek :
«Ey Sa'd (durma ok) at! Babam, anam sana feda olsun» buyurdu. [238]

İzahı

Müellifin iki sened ile rivayet ettiği Sa'd ' in bu hadîsi rivayet tariki (yolu) çok olan meşhur hadîslerdendir. Buha rî bu hadîsi yalnız Uhud savaşı bahsinde 4 sened ile rivayet etmiştir.
Buharî'nin bu babında rivayet ettiğine göre Uhud savaşının devam ettiği bazı saatlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in yanında Talha ile Sa'd bin Ebi Vakkastan başka kimse kalmamıştır.Sa'd o gün ok kuburluğunda ne kadar ok varsa sarf etmiş, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi kuburluklarındaki okları yere döküp Haydi bunları da at», buyurmuşlardır. O gün düşmana bin ok attığı mervîdir. Her birini atarken de Peygamber'in *At! babam, anam sana kurban olsun» ifâdesindeki üstün iltifat ve teşvike mazhar olmuştur. Bir günde bini bulan bu yüce teveccüh kimseye nasip olmamıştır. Bütün savaşlarda arslan gibi çarpışan S a'd'm bilhassa Uhud harbindeki can siperane çarpışması her türlü takdirin fevkinde cereyan etmiştir. Çünkü o günün en buhranlı anında ve İslâm ordusunun darmadağın edildiği bir ortamda Sa'd, Peygamber'in önünde oturup vücudunu O'na siper etmiş, hem de binlerce ok atışı ile düşmana göz açtır-mamıştır. Sa'd oklarını savururken şöyle dua ederdi: «Allahım! Bu senin okundur. Düşmana yetiştir.» Resûl-i Ekrem de :
«İlâhî, sana dua etitgi zaman Sa'd'ın duasını kabul et. İlâhî atışını doğrult, dâvetine icabet et» buyurmuş.
123 nolu hadîsin izahında belirttiğim gibi arablar yüceltmek maksadı ile «babam, anam sana feda olsun» şeklinde hitabta bulunurlardı. Bununla bir temenni veya dua kasdetmezlerdi. Resûl-i Ekrem'in Zübeyr bin el-Avvam için de böyle bir hitabta bulunduğu mezkûr hadîsten anlaşılıyor. 129 ve 130 nolu hadislerden Peygamber'in Sa'd bin Ebî Vakkâs için de aynı hitabta bulunduğunu anlıyoruz. Râvi Hz.Ali (Radiyallahü anh)'in, Fahr-i Kâinat efendimizin Hz. Zübeyr için böyle hitabta bulunduğunu görmediği anlaşılıyor.
Sindi diyor ki: Sa'd hazretlerinin, Resûl-i Ekrem'in kendisi için kullandığı bu ifadeyi anlatması ya böyle hitab etmenin dinen caiz olduğunu bildirmek içindir, yahut şer'an gerekli gördüğü bir yerde övgü maksadı ile olmuştur.

131) Kays bin ebi Hâzim (Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Sa'd bin Ebi Vakkas (Radiyallakü anh)'den şöyle söylediğini işittim, demiştir :
—Ben Allah yolunda ok atmış olan Arab mücâhidlerin gerçekten birincisiyim.» [239]

İzahı

İslâm uğrunda ilk ok'un onun tarafından atılmış olması büyük bir meziyettir. Çünkü bütün sosyal hareketlerde ve inkılâblarda ilk faaliyet çok değerlidir. Sahibini şan ve şeref sahibi kılar. Bahis konusu ilk ok'un atılışı mes'elesi de şudur:
Hicretin birinci yılı Peygamber efendimiz,Ubeyde bin Haris kumandası altında muhacirlerden 60 kişilik bir süvari müfrezesini kurmuştu. Bu mücahidler arasında Sa'd de bulunuyordu. Bu birlik Râbiğ [240]deresine gönderilmişti. Gaye Ebû Süfyan' in idaresinde Şam' dan dönmekte olan Mekke kejrva-nını yakalamak idi. Bu savaş müslümanları memleketleri olan Mekke den uzaklaştıran Mekke müşrikleri ile muhacir müslümanlarm ilk karşılaşması idi. Resûhüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu müfrezeye bir bayrak da vermişti ki, bu da müslümanların ilk bayrağı oluyordu. Ubeyde, Ebû Süfyan ile karşılaşınca ilk ok'u Sad'd bin Ebî Vakkâs atmıştı ki, bu, îs-lâm uğrunda şeref ve cesaretle atılan ilk ok idi.[241]
Buharı de Sa'd bin Ebi Vakkâs'm menkıbeleri bahsinde aynı hadisi rivayet etmiştir.

132) Saîd bin El-Müseyyeb (Radiyallakü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
«Sa'd bin Ebî Vakkas (Radiyallahü anh) dedi ki: Benim müslüman olduğum gün hiç kimse müslüman olmadı. Ben müslümanların üçte biri olarak bir hafta durdum.»
(Yâni müslüman olduğum günden itibaren bir haftaya kadar kimse müslüman olmadı. Ondan sonra oldu. [242]

İzahı

Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyallahü anh)'in müslüman olduğu gün başkası müslüman olmamış olabilir. Ama daha önceki günlerde müslümanlığı kabul edenler olmuştu. İbn-i Mâceh'in rivayeti açıktır.Fakat Buhari'nin, Sad' in menkıbeleri bahsinde rivayet ettiği metin şöyledir:
=Hiç kimse benim müslümanlığı kabul ettiğim günden önce müslüman olmamıştır.» Başka bir rivayette: «Benden önce kimse müslüman olmamıştır», tabiri vardır. Halbuki bilindiği gibi Ebû Bekir, Ali, Zeydve başka zâtlar kendisinden önce müslüman olmuştur. Buharı şerhleri ve Sindi, bu rivayeti şöyle yorumlamışlardır. H z . Sa'd kendi itikadına ve bildiğine göre konuşmuştur.Çünkü ilk günlerde, müslümanlığı kabul edenler îslâmi-yetlerini gizli tutuyorlar idi.Bu sebeple Sa'd hakiki durumu o an için bilmiyordu.Hadd-i zâtında Sa'd müslümanların yedincisidir.
«Ben müslümanların üçte biri olarak...» sözüne gelince, bu da çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki, Sahih-i Buharı' nin Ebû Bekr'in fazileti hakkında açtığı babta « Ammar bin Yâsir (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet ettiği bir hadîste Ammâr demiştir ki:
«Ben Resûlullah'ı ilk gördüğümde, beraberinde müslüman olarak beş köle, iki kadın ve Ebû Bekir bulunuyordu. (Başka müslüman yoktu.)»
Sarihler 5 kölenin şunlar olduğunu beyan ederler :Bi1â1-i Habeşî, Zeyd bin Harise, Âmir İbn-i Füheyre, Ubeyd ibn-i Zeyd ve Ebû Fükeyhe' dir. Bazı siyer kitabları Fükeyhe yerine Şokran' ı gösterirler. îki kadın ise Hz. Hadîce ile Ümm-i Eymen, veya Sümeyye'dir. Şu duruma göre :
Hz.Sa'd3'üncü müslüman oluşu, erkek, baliğ ve hür olarak müslüman olanların üçüncüsü şeklinde yorumlanabilir ki: Birincisi Resûl-i Ekrem, ikincisi Ebû Bekr ve üçüncüsü S a' d olmuş olur. Müslümanların gizli bir cemiyet halinde ilk zamanlarda yaşamış olması dolayısı ile Sa'd ' in yalnız bir aracısı olan Ebû Bekr'i ve Peygamberi tanımış olması ve diğerlerinden haberdar olmayışı kuvvetle muhtemeldir. Sa'd ' in, 3 kişi derken Peygam-ber'in dışında Ebû Bekr ve Hatice'yi, bir de kendisini hesaplamış olması da muhtemeldir. Diğer taraftan 5 köle ve E b û Bekr 6 kişi hesaplanırsa S a' d yedinci müslüman olmuş olur. Hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın Hz.Sa'd ilk müslüman-lardan ve büyük mücahidlerdendir. Allah cümlesinden râzî olsun ve bizleri şefâatlarına nail eylesin. [243]

Aşere-İ Mübeşşere (Radiyallahü Anhüm)'Ün Faziletleri

133) Saîd bin Zeyd (Radiyallaâvanh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşere-i Mübeşşere'nin 10'uncusu idi. Çünkü :
«Ebû Bekr Cennettedir, Ömer Cennettedir, Osman Cennettedir, Ali Cennettedir, Talha (bin Ubeydillah) Cennettedir, Zübeyr Cennettedir, Sa'd (bin Ebi Vakkas) Çenettedir ve Abdurrahman (bin Avf) Cennettedir.» buyurdu.
Râvi Riyan bin el-Hâris diyor ki Said bin Zeyd'e «dokuzuncu zât kimdir?» diye soruldu. O da «dokuzuncu benim» diye cevap verdi.» [244]

İzahı

Aşere-i Mübeşşere (Cennetle müjdelenmiş olan 10 sahabO'nin faziletine dair olan bu hadîste görüldüğü gibi 9 sahabî'nin ismi geçmiştir. Ebû Ubeyde [245]zikredilmemiş tir. Bunu takip eden hadiste de Ebû Ubeyde' nin ismi geçmediğine göre musannif, burada Aşere-i Mübeşşere'nin çoğunun fazileti hakkında vârid olan 2 hadisi rivayet etmek istemiş olur. Hadiste bu zâtların Cennetlik olduğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından müjdelen miş olduğu için onlara «Aşere-i Mübeşşere» ismi verilmiştir.

134) Saîd bin Zeyd[246] (Radiyallahü ankyden rivayet edildiğine göre kendisi : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şunu buyurduğunu şüphesiz işittiğime şehadet ederim, demiştir :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkadaşları ile Hirâ dağı üstünde bulunduğu sırada dağ deprendi. Bunun üzerine Resûlullah dağa hitaben:
Uslu dur ey Hira! Çünkü senin üstünde ancak Peygamber veya Sıddik (= çok dürüst) veya şehîd bulunur. (Başka kimse bulunmaz)» buyurdu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları şöyle saydı •. Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, İbn-i Avf ve Saîd bin Zeyd. (Radiyallahü anhüm.) [247]

İzahı

Hirâ dağı Mekke civarındadır.Resûl-i Ekrem Peygamber olmadan evvel bu dağa çıkar, oradaki meşhur mağarada Allah'a ibâdet ederdi. Sindî diyor ki: «Oradaki Ebû Bekr-i Sıd-dîk' dan sonra anılan bütün zâtlar şehid olarak vefat etmişlerdir.
Yalnız Sa'd İbn-i Vakkas , Medine'ye yakın Akîk köyünde vefat etmiş ve Bakî denilen Medine mezarlığına def-nedilmiştir. Bu itibarla Sa'd da Ebû Bekr gibi «Sıddik»m şümulüne girer, denilebilir. Zira «Sıddîk» ismi genellikle; Ebû Bekr için kullanılmakla beraber mâna itibari ile ona münhasır değildir. Nitekim 120 nolu hadîste Hz.Ali: «Sıddîk-ı Ekber benim» demiştir. Yahut da «Şehîd»den murad şehîdlerin sevabına erişendir, diye yorum yapılabilir.
Sahih-i Buhari'nin, Ebû Bekr'in fazileti bahsinde Enes bin Mâlik' ten rivayet ettiği bir hadîste de şöyle buyurulu-yor:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara Ebû Bekir, Ömer, ve Osman {Radiyallahü anhüm) ile birlikte Uhud dağına çık mışti.Orada iken Uhud dağında bir deprem vuku buldu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
—Ey Uhud dur! Çünkü senin üstünde bir Peygamber, bir Sıd-düt (çok doğru) ve iki şehîd vardır- buyurdu.
Uhud dağı Medine' nin şimalinde bir dağdır. Uhud savaşı bu dağın eteğinde cereyan etmiştir. Resûl-i Ekrem Te bûk seferinden dönerken Uhud ' u görünce :
«işte dağcağız, o bizi sever, biz de onu severiz.» sözü ile bu dağa büyük şeref vermiştir.
Her iki hadîsin sıhhatmda şüphe yoktur. Uhud dağı Medîne' de ve Hirâ dağı da Mekke'de olduğuna göre bu olayın iki defa vuku bulduğunu kabul etmek neticesine varılır. [248]

Ebû Ubeyde B. Cerrah (Radiyallahü Anh)'In Fazileti

135) Huzeyfe İbn-i Yemân (Radiyallahü anh)'der\ şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Necrân ehline buyurdu ki :
«Ben hakkıyla güvenilen ve itimada lâyık bir adamı sizlerle göndereceğim!» Bu söz üzerine* Sahabîler (bu yüce emniyete kimin maz-har olacağını anlamak için) intizar etmeye başladılar. Biraz sonra Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Ubeyde bin el-Cerrah'ı (onlarla) gönderdi.»

136) Abdullah (İbn-i Mes'ûd) [249] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Ubeyde bin el-Cerrah'ı göstererek onun haklında:
«İşte bu adam, İslâm ümmetinin eminidir» buyurdu. [250]

İki Hadîsin İzahı

Necrân; Yemen tarafında ve Mekke'ye 7 konak mesafede bir şehirdir. Halkı hıristiyan idi. Aralarında yahûdiler de var idi. Yahudi olan Yemen Meliki Ebû Nuvâs, hıristiyanlan baskı ile kendi dinine döndürmek istedi. Direnenlere işkence yapmak için hendekler kazdırıp onları bu hendekler içinde yakmak suretiyle cezalandırdı. Kur'an-i Kerîm bu zâlimlere Ashâbı Uhdûd (uzun hendekler sahibleri) ismini veriyor. Ve B'urûç sûresinin 4 - 7'nci âyetlerinde bu fecî olayı zikrediyor.
İbn-i Sa'd 'ın beyanına göre; Resûl-i Ekrem Necrân hıristiyanlarma yazdığı bir mektup ile onları Medîne' ye davet ediyor* Bu davet üzerine emirleri Abdülmesih Âkib'in başkanlığında 14 kişilik bir hey'et Medine'ye geliyor. Hey'et içinde en büyük bilginleri Ebü'l-Hâris Alkarna ile Seyyid Eyhemde var idi. Bunlar Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıktılar Selamlaşmadan sonra İslama davet edildiler. Fakat hey'et İslâmiyete girmeyi kabul etmedi. Resûl-i Ekrem onlara Kur'an okudu. İsa (Aleyhisselâm) hakkında uzun konuşmalar ve tartışmalar oldu. Buna rağmen bir türlü hakkı kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Benim tebliğimi kabul etmiyorsunuz, gidiniz! Ailenizle geliniz, sizinle mulâana[251] edelim» buyurdu. Mulâana teklifi ve uygulama sı Âl-i îmrân sûresinin 61'inci âyetinde meâlen şöyle bildiriliyor:
«İsa'nın Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna dair sana ilim geldikten sonra onun hakkında kim seninle münâkaşaya kalkışırsa şöyle de:
Geliniz oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, bizleri ve sizleri çağıralım, sonra hepimiz dua edip 'yelva^alım da Allah'ın lanetini yalancıların üzerine okuyalım.»
Hey'et teklif edilen mülâaneden de çekindi ve Necrân' hlar cizye vermeye rızâ gösterdiler.
Buharı' nin yine Huzeyfe (Radiyallahü anh) 'den naklettiği hadîs metni daha geniştir. Buharı -Kıssatü Ehl-i Necrân» başlığı altında zikrettiği hadis uzundur. Baş kısmında Necrân'in iki liderinin Peygamber'e gelişleri ve mulâana etmemeyi kararlaştırdıkları anlatılıyor. Daha sonra buyuruluyor ki:
"Necrân'ını başkanı Peygamber'e gelerek:
—(Hıristiyan kalacağız. Fakat) bizden istediğin vergiyi ödiyeceğiz! Ancak bizimle itimada şayan bir memur gönderiniz! Göndereceğiniz zât muhakkak emîn olsun, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
—«Ben şüphesiz, hakkıyle emîn ve itimada lâyık bir kişiyi gönderirim» buyurdu. Peygamber'in bu sözü üzerine Sahabîler (anılan emniyet ve itimad kime âid olacak diye) beklediler. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Kalk yâ Ebâ Ubeyde bin Cerrah!» buyurdu. Ebû Ubeyde ayağa kalkınca da Peygamber onu göstererek :
«İşte bu gördüğünüz sîmâ İslâm ümmetinin eminidir» buyurdu." îbn-i Sa'd'in beyânına nazaran yapılan antlaşmaya göre Necrân halkı yılda 2 bin kat elbise, 80 dirhem nakid verecektir; Yemen'de bir karışıklık olursa Necrân' lılar emaneten zırh, kargı, at ve deveden otuzar âdet vereceklerdi. Bu antlaşma Hz.Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti zamanına kadar yürürlükte kaldı.Hz.Ömer (Radiyallahü anh) devrinde Arab yarımadası gayr-i müslimlerden temizlenince bunların emlâk ve arazilerinin normal bedelleri verilerek Küfe civarında yine Necrân adı verilen bir yere nakledildiler. [252]

Hz. Abdullah B. Mes'ûd (Radiyallahü Anh)' İn Fazileti

137) Ali (bin Ebi Talib) (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir.
«Eğer (Ashabım ile) istişare etmeksizin bir kimseyi kendime halîfe seçseydim, İbn-i Ümm-i Abd'i seçerdim. [253]

İzahı

Ümm-i Abd, Abdullah'm anasının ismi olduğu için Abdullah'a İbn-i Ümm-i Abd künyesi verilmiştir.
Hadis,Abdullah İbn-i Mes'ûd'un Resûl-i Ekrem nez-dindeki değerini belirtir.Bâzı hadîs âlimleri :«Buradaki halîfeden maksad, müslümanlarm başkanı değildir. Çünkü hakikî mânadaki halîfenin Kureyş1 ten olması gerekliliği nassla sabittir. İbn-i Mes'ûd ise Kureyş' ten değildir. Bu sebeple-halîfeden murad, muayyen bir ordu kumandanı veya belirli bir kısım işlerde yahut bir bölgede idare âmiri demektir, demişlerdir.» Sindi bu yorumu naklettikten sonra diyor ki: «Bence Resûl-i Ekrem'in maksadı hakikî mânadaki Halîfe olabilir. Halîfe'nin Kureyş' ten olmasına dair bir ilâhî emir olmadan önce İbn-i Mes'ûd'un ilmi liyâkati, isabetli görüşleri, üstün idarecilik kabiliyeti ve sayısız meziyetleri dolayısı ile Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz O'nu hilâfete liyakatli görmüş, bu sözü söylemiş ve bilâhare Halife'nin Kureyş' ten olması hükmü gelmiş olabilir. Diğer taraftan şu maksadın ifade edilmek istenmesi de muhtemeldir: Kişinin halîfe seçilebilmesi için bulunması gerekli her türlü olgunluk ve dolgunluk İbn-i Mes'ûd'de mevcuttur. Bu durum bilindiği için böyle bir tayine gidilmiş olsaydı istişareye lüzum yoktu. Çünkü yapılacak istişareden gaye, bu liyakat ve kemalâtın olup olmadığının tesbitidir. Ama Kureyş'ten olmadığından halifelik için aranan bir niteliğinin olmayışı ve bu sebeple hâlife olamayışı başka bir husustur.»

138) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhütnâ) kendisini Resûlullah (Sallalla-hu Aleyhi ve Sellemyin şu buyruğu ile müjdelediler:
«Kim, yeni indiği gibi Kur'an'ı okumağa heves ederse, İbn-i Ümm-i Abd'in kıraati üzerine onu okusun. [254]

İzahı

İlk Müslümanlardan ve bir rivayete göre 8'ncı müslüman olan Ibn-i Ümm-i Abd (Radiyallahü anh) müsİüman olur ol- hemen Peygamber'e hizmet etmeye başlamış, bütün savaşlara katılmış, hazerde ve seferde ondan ayrılmamıştır. Böylece daima Efendimizin sohbetinde bulunduğu için fıkıhta ve Kur'an-ı Kerim kıraati hususunda en yüksek mevkii ihraz etmiştir. Kelimelerin zabtına ve rivayetin iyice alınmasına âzami titizlik ve önem göstermiştir. Bizzat Resûl-i Ekrem'in mübarek ağzından 70 sûre hıfzetmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun hafızlık ve kıraat hususundaki mahareti ve ehemmiyet verişini zaman zaman takdir ederlerdi. Hadîs de bu takdirin bariz bir örneğidir.
Hadis metninde geçen «Gadd» kelimesi; lügatta tab taze ot, yeni yağan ve hiç değişmeyen yağmur, hurmanın çiçek yerinde çıkan yeni tomurcuk, yeni doğan buzağı vesair mânalara gelir. Burda da «taze ve yeni» manasınadır.
İbn-i Ümm-i Abd'in kırâatından maksad, onun kıraat yolu ve okurken takındığı tavırdır. Yahut da Peygamber'in huzurunda bir ara okumuş olduğu Nisa sûresinin başından 41. âyete kadar olan parçadır.

139) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine şöyle buyurmuştur:
«(Ey Abdullah) Ben seni men edinceye kadar (müsâade almadan) odamın kapısının örtüsünü kaldırabilir ve sırrımı işitebilirsin!» [255]

İzahı

Müs1im'in Selâm kitabının 6'ncı babına aldığı hadîsin metni şöyledir:
«Ben seni men edinceye kadar kapımın Örtüsünü kaldırman ve sırrımı işitmen için sana izin veriyorum.»
Müs1im'in bazı nüshalarında «Tesmaa = işitmen» fiili yerine «Testemia = dinlemen» fiili bulunuyor.Tabii Resûlullah'm sırrını dinleyebilmek, işitebilmekten daha önemlidir.
Metinde geçen «Sivad» kelimesi lügatta karaltı, kalıb ve şahıs anlamına gelir.Bu kökten alınan müsâvede : iki şahsın baş başa verip gizli konuşmalarıdır.Burada «Sivâd» ile sır mânasının kasdedil-diği hususunda âlimler ittifak halindedirler.
Hadîs, İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'ın Peygamber'in yanındaki itibar ve itimadını bildirmektedir.
Esved bin Yezid en-Nahai diyor ki: Ebû Musa el-Eş'arî' den şöyle işittim : Ben ve kardeşim Yemen' den Medine ' ye geldiğimizde Peygamber'in durum ve davranışlarını tetkik etmek üzere bir süre bekledik. En çok vâkıf olduğumuz husus îbn-i Mes'ûd'un Resûlullah'm hane halkından birisi olmasıdır. Çünkü Resûlullah'm huzuruna daima İbn-i Mes'ûd ile anası Ümm-i Abd'in girdiğini görüyorduk.
tbn-i Mes'ûd, Peygamber'in odasına girer, ayakkabısını giydirir, beraberinde ve gerektiğinde önünde yürürdü. Peygamber, boy abdestini aldığı zaman İbn-i Mes'ûd O'nu beklerdi.
Müslim şârihi Nevevi der ki: Bu hadîs, bir eve girmenin serbest olduğuna dair görülen alâmete dayanarak; oraya girmenin caiz olduğuna delâlet eder. O halde büyük devlet adamları olsun, başka kimseler olsun, yanlarına girmenin muayyen kişiler, zümreler veya bilumum halk için serbest olduğunu gösterir bir belirti bulunduğu takdirde bu belirtiye dayanarak izin istemeden onların yanına girmek caizdir. Keza; kişi; hizmetçileri, köleleri, cariyeleri, büyük çocukları ve ev halkı ile kendisi arasında böyle bir alâmet koyduğu, zaman hüküm aynidir. Serbestlik alâmeti olunca izinsiz girilebilir. Aksi takdirde izin almadan odasına girilemez. [256]

Hz. Abbâs B. Abdülmuttalib (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti

140) Abbâs bin Abdülmuttalib[257] (Radiyallahü anAJ'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Kureyş'ten olan her hangi bir gurup, kendi aralarında konuşurken biz onlara rastladık. (Biz onların yanına varınca) konuşmalarını keserlerdi.Nihayet bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattık. Bunun üzerine Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birbirleri ile konuşurlar da benim ehli Beytimden bir adamı görünce konuşmalarını kesen kavimlerin (bu) durumu nedir? Allah'a yemin ederim ki Allah için ve bana yakınlıkları için onları (Ehl-i Beytim'i) sevmedikçe kişinin kalbine îman girmez», buyurdu.[258]

İzahı

Sindi diyor ki:Hz. Abbas'm «Biz onların yanına varınca konuşmalarını keserlerdi» sözünden maksadı: Kureyş, bize karşı beslediği öfke ve düşmanlıktan dolayı böyle hareket ederlerdi Halbuki, konuşmalarının konusu bizden gizli tutulması gerekli bir sır değildi, demek istemiş. Çünkü sırların gizli tutulması yadırganacak bir şey değildir.
Sindi'nin bu yorumu, Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in sert konuşması ile teyid buluyor. Zira; eğer öfke ve düşmanlık dola-yısı ile değiî de, sır olduğu için Kureyş, Ehl-i Beyt'ten birisim gördüğünde konuşmalarını kesmiş olsaydılar bundan dolayı Resûlullah, bu hallerini kınamaz ev Ehl-i Beyt'i sevmenin önemini belirtmezdi.
Sindi daha sonra diyor ki: Rivayete göre, Abbâs (Radiyallahü anh) öfkeli bir halde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıktı. Resûlullah, ona :
— «Seni öfkelendiren şey nedir?» diye sordu. Abbâs:
—Bizimle Kureyş'in arasında ne var? bilmiyorum.Birbirine rastladıkları zaman muhabbet ve güler yüzle konuşurlar.Bize rastlayınca başka türlü davranırlar, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o derece öfkelendi ki mübarek yüzü kıp kırmızı oldu.»
Sonra da bu hadisi buyurdu. Sindi bunu söyledikten sonra hadisin Tirmizî [259] tarafından da rivayet edilerek sahih gösterildiğini nakleder.
Hadisin metninde geçen «Allah için ve bana yakınlıkları için...»
cümlesinden çıkan istek aşağıya meali alman Şûra sûresinin 23'ün-cü âyeti ile teyid edilmiştir:
«... (Ey Resulüm! Emirlerimi tebliğ etmekte olduğun kimselere) de kî: «Ben (bu tebliğ hizmetinden dolayı) sizden yakınlarımı sevmekten başka bir mükâfat istemiyeceğim...»

141) Abdullah bin Amr (Radİyülalhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz Allah, İbrahim (Aleyhısselâm)'ı halil ittihaz ettiği gibi beni de halil edindi. Bu sebeple kıyamet günü Cennette benim yerim ile İbrahim'in yeri karşı karşıyadır.Abbâs da aramızda olup iki halil arasında bir mü'mindir.» [260]

İzahı

Hadis, Hz.Abbâs (Radiyalahü anh) 'm Cennetlik makamının ne kadar yüksek olduğunu bildirir. O, Resûl-i Ekrem'in öz amcası ve ibrahim peygamberin sülâlesinden gelen bir torunu olduğu için Cennetteki makamı iki peygamber'in makamları arasında yer alır.
«Zevâid» sahibi, bu hadisin senedinin zayıf olduğunu şöyle beyan eder:
Hadis âlimleri, râvi Abdülvahhab'ın zayıflığı hususunda ittifak etmişlerdir. Hattâ Ebû Dâvud, onun hadîs uydurduğunu söylemiştir. El Hâkim de o'nun mevzu hadisleri rivayet ettiğini söylemiştir, ibn-i Receb ise; bu hadîsin yalnız îbn-i Mâceh tarafından alındığını,diğer sahih hadîs kitaplarında yer almadığını, zira bu hadîsin, Abdülvahhab'ın mevzu hadîslerinden olduğunu ve Ebû Dâvud'un da Abdülvah-hab'ın hadislerinin zayıf olduğunu söylediğini beyan eder.
Sahih-i Buharî'nin menkıbeler bölümünden Hz. Abbâs'm fazileti için ayırdığı babta Enes (Radiyalalhü anh)'den rivayet ettiğine göre kuraklık olduğu zaman Hz.Ömer yağmur duasını ederken Abdülmuttalib'in oğlu Abbâs ile tevessül ederek:
«Allah'ım! Biz Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sana tevessül ederdik. Sen de bize yağmur verirdin. Biz (Peygam-ber'den sonra) Nebimizin amucası (Abbas) ile sana tevessül ediyoruz. Bize yağmur ihsan eyle», diye dua ederdi. Onun duası hemen kabul olup yağmur verilirdi. [261]

Hz. Ali B. Ebî Talibin Oğulları Hasan Ve Hüseyin (Radiyallahü Anhüm)'Ün Fazileti

142) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hasan (bin Ali) için şöyle dua etti :
«Allah'ım! Gerçekten ben bunu seviyorum. Bunu, şen de sev ve bunu seveni de sev.» Ebû Hüreyre dedi ki: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu bağrına bastı.

143) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hasan ve Hüseyin! seven kimse şüphesiz beni sevmiş olur. Ve onlara buğz eden kimse şüphesiz bana buğz etmiş olur» buyurdu.[262]

144) Saîd bin Ebî Râşid (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Ya'la bin Murre (Radiyallahü anh) onlara : Kendileri (bir cemaat halinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile davet edildikleri bir yemeğe giderlerken ; sokakta oynayan Hüseyin ile aniden karşılaşıldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beraberindeki cemâatin önüne geçti ve iki kolunu açU. {Hüseyin'i yakalamak istedi) Çocuk ise yakalanmamak için şuraya buraya kaçıyordu. Resûlullah çocukla gülüşerek (onu kovalıyordu.) Nihayet onu yakaladı sonra bir elini çocuğun çenesinin altına diğer elini onun ensesine koydu bunun akabinde onu öptü ve şöyle buyurdu, demiştir :
«Hüseyin benden bir parçadır. Ben de Hüseyin'denim. Kim Hüseyin'i severse Allah da onu sevsin. Hüseyin'i Asbât (torunlar)'dan bir sıbt (torun)'dır.»
Ali bin Muhammed, Vekî ve Süfyan'dan rivayet edilen ikinci bir sened ile aynı hadis bize (îbn-i Mâceh'e) intikal etmiştir.[263]

145) Zeyd bin Erkam[264] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali, Fâtime, Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü anhüm)'e hitaben şöyle buyurdu:
«Sizler, barış halinde bulunduğunuz kimse ile bende barış halinde olurum ve harp halinde bulunduğunuz kimse ile ben de harp halinde olurum.» [265]

İzahı

Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü anhümâl'nın menkıbelerinin çoğu müşterek olduğu içm müellif bu iki zâtın faziletine dair hadîsleri bir başlık altında topladı.
Müslim, ilk hadîsi 4 sened ile Sahîh'inde rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet ettiği metinlerden birisi biraz uzuncadır. Bu rivayet şöyledir :
Ebû Hüreyre {Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) gündüz bir ara (evinden) çıkıp ne o bana, ne de ben ona bir şey söyîemiyerek Kaynuka' çarşısına varıncaya kadar (yürüdü.) Sonra dönüp Fâtime (Radiyallahü anhâ) 'nra evinin önünde bir kenara oturdu ve (Hz. Hasan'ı kasdederek) :
—Küçük! Orda mısın, küçük orda mısın? diye sordu. Fâtime (Radiyallahü anhâ) çocuğun hemen evden çıkmasını biraz durdurdu. Bu esnada ya çocuğu giydiriyordu, yahut saçını başını yıkayıp tarıyordu, sanıyorum. Sonra çocuk koşarak geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğu kucakladı ve öptü. Daha sonra:
«Allah'ım! Sen bu çocuğu sev, bunu seveni de sev.»"
Müs1im'in sarihi Nevevî, bu hadisi açıklarken ondan istifade edilen hususları şöyle sıralar:
Çocukları iyi giyindirmenin, temizlemenin, saçlarını taramanın, özellikle büyük adamların yanına gidecekleri zaman üst ve başlarının tertemiz tutulmasının müstehap olduğu,
Peygamber'in çarşıya gidip dolaşması, Fâtime' nin evinin önünde bir tarafa oturması, çocukla şakalaşması ve onu kucaklaması ue Peygamber'in yüce bir tevâzua sahip olduğu,Resûl Ekrem'in ahlâkı ile ahlâklanmak durumunda olan mü'- bu örnek tavâzudan ders alması için ışık tuttuğu,Çocukları öpmek, ucaklamak ve onlarla şakalaşmanın müste-hap olduğu anlaşılıyor.
Erginlik çağına varmış olan iki erkeğin kucaklaşması ve birbirinin boynuna sarılması mes'elesi hususunda ise âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Muhammed İbn-i Şîrîn, Abdullah İbn-i Avn, Ebû Hanîfe ve Muhammed, kucaklaşmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bunların delili Tirmizî'nin rivayet edip Hasen olduğunu söylediği Enes bin Mâli k' in hadisidir.
Hz.Enes diyor ki: Bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
—Biz müslümanlardan birisi mü'min kardeşine veya bir dostuna -astlayınca ona hürmeten eğilmeli midir? diye sordu.Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
—«Hayır! (eğilmemelidir.)» diye cevap verdi. Adam:
—Onu kucaklayıp öpmeli midir? diye sorunca Resûiullah .
—«Hayır», diye cevap verdi. Bu defa soru sahibi:
—Musafaha (tokalaşma) etmeli mi? dedi. Resûiullah:
—«Evet», diyerek musafahayi uygun buldu.
Diğer tarafta Şa'bî.Ebû Miclez, Lâhık bin Humeyd, Amr îbn-i Meymûn, Esved İbn-i Hilâl ve Ebû Yûsuf, kucaklaşmada bir beis yoktur, demişlerdir. Bu görüş Hz. Ömer'den de nakledilmiştir. Onların delili şu hadîstir:
"Ca'fer bin Ebî Tâlib demiştir ki: Biz Habeşistan'dan döndüğümüzde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni kucakladı."
Bu hadîsin de râvileri tamamen sıka'dır. Tahâvî:Bir çok sahâbî'nin bir biriyle kucaklaştıklarını rivayet ederek onların bu hareketleri kucaklaşmanın mübahlığı hakkında Peygamber'den rivayet edilen hadîslerin kucaklaşmasının yasaklanmasına dâir olan hadîslerden sonra olduğuna delâlet eder, diyor.İki erkeğin giyinmiş kuşanmış vaziyette iken kucaklaşması Hanefî mezhebine göre caizdir.
Kİtabü'l-Edeb'de inşaallah bu hususta daha geniş izahat verilecektir.
Sahîh-i Müslim'in Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği ve yukarıya tercemesini aldığımız hadîste Peygamberin Hüseyin'i öptüğü bildiriliyor.îbn-i Mâceh'in Ya'lâ bin Mürre'den rivayet ettiği 144 nolu hadiste de aynı durum belirtiliyor.
Hanefi mezhebinin büyük fıkıhçılarından olan Ebü'l-Leys-i Semerkandî «Camiu's-Sağîr» şerhinde öpme mes'e-lesini şöyle izah etmiştir:
Öpmek; ta'zim, şefkat, rahmet, şehvet ve mahabbet için olmak üzere 5 çeşittir.
1) Ta'zim için öpmek : Mü'min'in saygı değer gördüğü zatların elini öpmesi gibi.
2) Şefkat için öpmek; çocuğun kendi baba ve anasını öpmesi gibi.
3) Merhamet için öpmek; Baba ve ananın kendi çocuğunun yanağını öpmesi gibi.
4) Şehvet için öpmek; kişinin eşinin ağzını öpmesi gibi.
5) Mahabbet için öpmek, kardeşlerin birbirlerinin yanağını öpmesi gibi.
Bazı fıkıh âlimleri bu çeşitlere dinî öpmek çeşidini de ilâve etmişlerdir.Bu da Hacer-i Esved'i öpmektir.
Öpmenin cevazı hususunda bir çok hadîs varid olmuştur. Ancak bu hadîsler saygı ve ikram için olan öpme çeşitleri ile yorumlanmıştır. Şehvet maksadı ile olursa caiz değildir. Yalnız zevç ve zevce hakkında mubahtır.
Hadiste geçen «Hasan ve Hüseyin'i seven..» cümleleri Resûl-i Ekrem ile torunları arasında ittihad ve bütünlüğü ifade eder.Peygamber'in birer parçası oldukları için onları sevmek Peygamberi sevmek oluyor.Ve onlara buğzetmek Peygamber'e buğzetmek sayılıyor. Sindi bu hadîsi açıklarken diyor ki:Hadis, Hasan ve Hüseyin'i sevmenin farz olduğunu, onsuz imanın tamamlanmadığını belirtiyor.Çünkü Peygamber'i sevmenin hükmü budur. Peygamber'i sevmek de onları sevmekle kayıtlanmıştır.Kişi, onları sevmedikçe Peygamber'i sevmiş sayılamaz.
144 nolu hadîste geçen «Hüseyin bendendir. Ben de Hüseyin'denim», ifadesi ile Resûl-i Ekrem, kendi zâti ile Hüseyin arasındaki ittihad, birlik ve bütünlüğü kasdediyor. Bir vücud halinde bulundukları için her birisi diğerinin bir parçasıdır, denilebilir.
Hadîsteki «Hüseyin Asbât'tan bir sıbt'tır» cümlesinde geçen sıbt torun demektir. Bu cümle, Peygamber ile Hüse yin'in yek vücûd olduğunu teyid için kullanılmıştır.Bu cümlenin, Hüseyin'in ResûM Ekrem'e torun olmaya lâyık ve takdire şayan bir şahsiyet olduğunu beyan etmek için getirilmiş olduğu muhtemeldir.
Sıbt: Kabile mânasında da kullanılmıştır.Burada bu mânanın murad olduğunu söyleyenler de vardır. Buna göre maksad, H z Hüseyin'in neslinin devam edip çoğalacağını bildirmektir.
Sıbt:Ümmet anlamında da kullanılmıştır.Burada bu mâna da düşünülebilir.Yani Hüseyin hayır sıfatlarının tümünde kemale erdiği için kendi başına bir ümmettir. Nitekim Nah1 sûresinin 120'nci âyetinde Cenâb-ı Allah İbrahim tAleyhisselâm) 'in bir ümmet olduğunu şöyle beyan buyurmuştur:
«Şüphesiz İbrahim hak dine yönelen, Allah'a itaat a devam eden, bütün hayırlı vasıfları şahsında taplıyan bir ümmet idi. Hiç bir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmadı.»
Râvi Ya'la bin Mürre es-Sakafî Ebü'l-Mürazim Sahabîdir.îbn-i Siyâbe künyesi ile tanınmıştır.Hudeybiye ve Hayber seferinde bulunmuştur.Kendisinden bir miktar hadîs rivayet edilmiştir.Râvileri, oğulları Abdullah ve Osman'dır.[266]

Ammâb B. Yâsir [267] **(Radiyallahü Anh)'In Fazileti Tercemesî**

146) Ali bin Ebî Tâlib (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm yanında oturuyordum. Ammâr bin Yâsir huzura çıkmak için (kapıda) izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ammâr'a (içeri girmesi için) izin veriniz! Tayyib aslında güzel olan ve) Mutayyab (=daha da güzelleştirilen Ammâr)'a merhaba»[268]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Tayyib» güzel, iyi, tatlı ve lezzetli mânalarında kullanılır. Metindeki «Mutayyab» ise : güzelleştirilmiş, iyi kılınmış, tatlı yapılmış ve lezzetli edilmiş anlamlarına gelir.Sindi bu hadisin izahında diyor ki: Ammâr için «Tayyib ve Mutayyab» sıfatları kulanılmış olduğu için bana öyle geliyor ki Ammar'm doğuştan istikamet ve selâmet gibi güzel meziyetler üzerine yaratılmış olduğu ve sonra Kur'an ve

Hadis ilmi ile daha. da güzelleştirilmiş olduğu muraddır.

147) Hâni' bin Hâni'[269] (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği mervîdir .
Ammâr (Hz.) Ali'nin yanına girdi. Ali (Radiyaîlahü anh) onu kasdederek) : Tayyib (= aslında güzel olan ve) Mutayyab (daha çüzelleştirilenje merhaba! Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)'den işittim buyuruyordu ki :
«Ammâr, kemiklerinin uçlarına kadar (bütün vücudu) iman ile doldurulmuştur.» [270]

İzahı

Sindî diyor ki: Bu hadîs, bir önceki hadîste geçen *Tayyıb»ın doğuştan güzel mânasında kullanıldığına delâlet eder, denilebilir.Aslında güzel olan Ammâr Allah'ın iradesi ile kemiklerinin uçlarına kadar, (tabiri caiz ise tepeden tırnağa) iman ile doldurulmuştur.
Ammâr (Radiyallahü anh) 'm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsteki yüce iltifat ve medhine mazhar olmasına sebep olan olay şudur:
Mekke müşrikleri; Ammâr'ı, babası Yâsir'i anası Sümeyye'yi, Suhayb'ı Bilâl'ı,Habbâb'ı ve Sâ1im'i yakahyarak İslâmiyetten döndürmek için bunlara işkence yapmaya başladılar.Ammâr'm babası ve anası hiç bir zahirî taviz bile vermeyince fecî bir şekilde şehid edildiler. İslâm'ın ilk iki şehidi oldular.Ammâr ise müşriklerin azabından kurtulmak için dil ile onlara bir tâviz vermekle beraber kalbi iman ile dolup taşıyordu.Ammâr'm dil ile verdiği taviz üzerine onun kâfir olduğu haberi Peygamber'e ulaşınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyurdu. Katad e'nin naklettiğine göre Ammâr ağlıya ağlıya Resûl-i Ekrem'in yanma vardı.Peygamber'e kalbinin iman ile dolu olduğunu söyledi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ammâr'in göz yaşlarını mübarek eliyle silerek:
«Yâ Ammâr! Sana ne oluyor? Eğer müşrikler tekrar sana işkence yaparlarsa sen yine söylediklerini söyle», demekle Ammâr'ı teselli buyurdu.Nihayet meali aşağıya alman Nah1 sûresinin 106. âyeti bir rivayete göre Ammâr hakkında nazil oldu.
«Kalbi iman ile kararlaşmış olduğu halde (küfür kelimesini söylemeye) zorlananlar müstesna, kim Allah'a küfrederse onlara şiddetli azâb var; Lâkin küfre bağrını açanlar üzerine Allah'tan bir öfke ve kendilerine çok büyük bîr azab vardır.»

148) Âişe (Radiyallahü anhâ)'ûa.n rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir :
-Ammâr, kendisine arzolunan iki şeyden daima en doğrusunu seçmiştir.»
Miftâhü'I-Hâce'de rivayet edilen başka bir hadîs şöyledir:
Ammâr iki şey arasında muhayyer kılınırken daima en kolay olanı seçmiştir.
iki rivayet de Ammâr (Radiyallahü arın) in üstün bir meziyetini belirtmiştir. Bu meziyet Ammâr'm daima hedefe kolayca götürücü en isabetli ve doğru yolu seçmeyi prensip haline getirmiş olmasıdır. [271]

Selman, [272]**Ebû Zer Ve Mikdad**[273] **(Radiyallahü Anhüm)'Ün Faziletleri**

149) Büreyde [274](bin el-Husayb el-Eslemî) (Radiyaüahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
— «Şüphesiz Allah dört kişiyi fazla sevhıemi emretti. Ve onları sevdiğini bana haber verdi.»
— (Ashâb tarafından) : Yâ Resul ali ah! Bu dört zât kimlerdir? diye soruldu. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna cevaben t
— «Ali onlardandır. Peygamber bu cümleyi üç defa tekrarladı. (Ve kalan üç zâtı şöyle sıraladı) : Ve Ebû Zer(-i Gıfarî), Seimân(-ı Farisî) ve Mikdad (bin Esvedîdir- buyurdu.» [275]

İzahı

Sindi diyor ki: Hadiste anılan dört kişiyi sevmek için Allah tarafından verilen emir zahiren vücub içindir. Yani emri yerine getirmek mecburidir. Muhtemelen emir mendubluk içindir. Yani em-rin yerine getirilmesi zorunlu olmamakla beraber ifası sevâbtır. İster vücup, ister mendubluk için olsun, Resûl-i Ekrem'e verilen emir, onun ümmetine de verilmiş oluyor. Bu itibarla mü'minlerin, bu zatları faylasıyle sevmeleri beklenir.
Tirmizi, bu hadîsi Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den rivayet etmiştir. «Câmiü's Sağır» Sarihi Azizi ile Haşiyesi sahibi Muhammed Hafnî, hadîsin açıklamasını yaparlarken derler ki:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün sahabîleri severdi. Burada istenen mahabbet, mezkûr zâtların taşıdığı meziyetler, menkıbeler ve eserleri itibariyle özel ve fazla sevgidir. Ama fazla sevmek emri bunların diğer sahabîlerden mutlaka üstünlüğünü gerektirmez.
Hz. Ali (Radiyallahü anh)'in üstün sevgiye liyakati mucip menkıbeleri çok ve malûmdur. Sâbikîn-i Evvelin (= ilk müslüman-lar) dendir. Hattâ ilk müslüman zat olduğu söylenmiştir. Resûl-i Ekrem'in amucası oğlu ve damadıdır. Muhacirler ve Ensâr arasında kardeşlik akdi yapılırken, Peygamber ona: «Sen benim dünyada ve âhirette kardeşimsin» demekle onu kendi zâtına kardeş kılmıştır.[276] Ehl-i Sünnet mezhebine göre Ebû Bekr, Ömer ve Osman' dan sonra ümmetin efçlalıdır. Hatta bazı Ehl-i Sünnet âlimleri O s m a n' m ondan efdal olduğu görüşüne katılmamışlardır. Allah cümlesinden râzi olsun. Kitabın 114 ilâ 121 nolu hadisleri onun faziletine dairdir. Bu arada kısa hâl tercemesini de verdik.
Diğer zâtlara gelince; bunların kısa hâl tercemesini yazmakla faziletlerine kısmen göz atmış oluruz.

150) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü an*)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«Müslüman olduğunu ilk açıklayan (şu) yedi zat idi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir, Ammâr, anası Sümeyye, [277] Suhayb,[278] Bilâl (-i Habeşî) ve Mikdad (bin el-Esved).
(Müşriklerin bunlara karşı takındığı tavıra gelince), Allah, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'i amcası Ebû Taîib (in himayesi) ile (müşriklerden) korudu. Ebû Bekr'i de kavminin nüfuzu ile korudu. Fakat diğer müslümanlar ise, müşrikler, onları yakaladı. Demirden (mamul gömlekler giydirip vücûtlarının yağlarını eritmek sureti ile tazib etmek için onları (Mekke'nin) kızgın güneşi altında yatırdılar, tslâmiyetten döndürmek için sürdürdükleri bu azablara dayanamayan bu müslümahlarm hepisi müşriklerin istediğini (zahiren) kabullendiler. Fakat Bilâl müstesna (o zahiren bile müşriklere en ufak bir tâviz vermedi.) Çünkü, Bilâl, Allah uğrunda canını feda etmeşini gerçekten küçümsedi. Tazib eden kavmi de onu öldürmeyi küçümsediler. Bu yüzden müşrikler (Bilâl'dan istediklerini koparama-yınca) onu tutup çoluk çocuklara (ayak takımına) teslim ettiler. Bu (serseri) takım onu Mekke sokaklarında ve çevresindeki dağ yollarında süründürdüler. Bilâl ise: (Allah) birdir birdir, diyordu.[279]

İzahı

Hadis'in metninde geçen Fiilinin aslıdır.
Bunun masdari olan «Muatat- muvafakat ve itaat mânasında kullanılır. Sindi' nin, Sihâh adlı lügat kitablanndan naklen verdiği bilgiye göre Araplar bu masdardan yapılan mazi fi'İini hadîste kullanıldığı gibi bazen «Vâtâ» diye kullanırlar. Sindi' nin yine bir lügat kitabı olan Misbah'tan naklen beyan ettiğine göre bu kullanış Yemen halkının lügatidir.
Müşriklerden en fecî işkence gören ve hadiste anılan zatlardan Ammâr (Radiyallahü anhVm hâl tercemesini 146 nolu hadîsin izahında ve Mikdad (Radiyallahü anh)'ın hâl tercemesini 149 nolu hadîs bahsinde verdik. Bilâl (Radiyallahü anh)'ın hâl tercemesini de 152 nolu hadîsin açıklamasını yaparken inşaallah vere ceğiz. Suhayb ve Sümeyye (Radiyallahâ anhümâ)'mn hâl tercemesine kısaca temas edelim. Zira bu mübarek zatların hayat hikâyelerine bir göz atılacak olursa bunlara reva görülen mezâlim ve işkencs durumu biraz anlaşılmış olur.
Hadiste isimleri anılan zatlar ile Fükeyhe ve Amr İbn-i Fuheyre gibi masum müslümanlann Mekke müşrikleri tarafından gördükleri acıklı azablara mâruz kalmaları, sonra hicret etmek mecburiyetinde kalmaları ve hicretten sonra da cihad ederek direnmeleri karşılığında ilâhî mükâfata mazhar oldukları aşağıda meali yazılı Nah1 sûresinin 110. âyeti ile bildirilmiştir.
«Şüphesiz Rabbin (Mekke'de) işkencelere mübtelâ olup bunun arkasından (Medine'ye) hicret edenlerin, bundan sonra da savaşanların ve (her çeşit sıkıntılara) sabredenlerin yardımcısıdır. Bun dan sonra Muhakkak Rabbin Gafur'd ur. Rahim'dir.

Mekke müşriklerinin akıl almaz bu mezâlimine ve ateşle tazib işkencesine son verilmiyeceğini anlıyan bu masum müslüman-lar azabtan kurtulmak için müşriklere yalnız dil ile uymak ve sözde müslümanlıktan ilgilerini kestiklerini söylemekle canlarım kurtarabileceklerini anlamıştılar. Hadîste isimleri geçen zâtlardan Bilâl (Radiyallahü anh) müstesna, diğerleri bu yolu tuttular. Ama kalbleri iman ile karar 1 aşmıştı. En ufak bir şüphe hatırlarının kenarından bile geçmezdi. Bilâhare Resûl-i Ekrem'e durumları intikal etti.Ve durum hakkında Nah1 sûresinin 106'ncı âyeti nazil oldu. Kalbi iman ile tatmin edildiği halde zorlama neticesinde istemiyerek küfür kelimesini söyleyenlerin müslümanhk la rina bir zarar gehniyeceği tescil edildi.
Ebû Ta1ib Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yardımcı olmuştur. Müşrikler Ebû Tâ1ib'ten çekiniyorlar idi. Fakat buna rağmen Fahr-i Kâinat Efendimize de çok eziyet etmişlerdir 151 nolu hadîsde buna işaret ediyor.

151) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh)'den, Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«(Andolsun ki) Allah uğrunda gerçekten bana eziyet edildi. (O esnada benden başka) hiç kimseye eziyet edilmiyordu ve Allah uğrunda hakîkaten ben korkutuldum (tehdit edildim.) (O zamanlarda benden başka) hiç kimse korkutulmuyordu. Bilftl'in; kendi koltuğu altında sakladığı bir parça azıktan başka ne bende ne de Bi-lâl'de [280]bir canlının yiyebileceği bir şey bulunmadığı halde üçüncü gece üzerime gelip (bastı).[281]

İzahı

Hadîste işaret edilen eziyet ve tehditler Mekke müşrikleri tarafından yapılmıştır. Resûl-i Ekrem'e akıl almaz haksızlıkları, hakaretleri ve tecâvüzleri reva gören müşriklerin yaptıkları eziyetler cildleri doldurur. Buharîve Müslim sahihlerinden Mekke müşrikleri tarafından Peygamber'e yapılan eziyetler için özel bablar açılmıştır.
Buharı ve Müslim'in bu babta beyan ettikleri eziyetlerden birisi şudur:
Resûl-i Ekrem bir gün Ka'be nin yanında secde'de iken azgın müşriklerden Ukbe bin Ebi Muayt, yeni boğazlanmış bir devenin işkembesini veya döl eşini getirip Peygamber'in mübarek sırtına attı. Resûlullah başını secdeden kaldırmadı. Haber alan Fâtima (Radiyallahü anhâ) gelip o pisliği atıverdi.Ve bu çirkin işi yapana beddua etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem :
«Allahım! Ebû Cehil bin Hişam'ı, Utbe bin Rabîa'yı, Şeybe bin Rebîa'yı, Umeyye bin Halefi veya Ubeyy bin Halefi (Râvi Şube, bu iki kişiden hangisinin anıldığında tereddüt etmiştir), Sana havale ediyorum» diye bed duâ etti. İlk râvi Abdullah diyor ki: Bir müddet sonra vuku bulan Bedir savaşında bu şahısların öldürüldüğünü ve bir kuyuya atıldığını gördüm. Yalnız son şahıs (ki ya Ümeyye veya Ubeyy bin Halef tir) kuyuya atılmadı. Çünkü cesedi dağılmıştı.
Yine Buharı' nin Urve bin Zübeyr (Radiyallahü an-hümâ) 'den rivayet ettiğine göre kendisi: Abdullah bin Amr bin el-As (Radiyallahü aıhümâVa, müşriklerin Peygamber'e yaptıkları en şiddetli eziyetin ne olduğunu sordum. Abdullah şöyle demiş :
Resûl-i Ekrem Kâ'be'nin bitişiğindeki Hicri İsmail denilen yer de bir ara namaz kılarken aniden oraya gelen Ukbe bin Ebî Muayt Peygamber'in ridasmı O'nun boynuna dolayarak (mübarek) boğazım şiddetle sıktı. Bu esnada Ebû Bekir (Radiyallahü anh) geldi ve Ukbe'nin omuzundan tutup onu defetti ve şu mealdeki âyeti okudu:
Rabbim Allah'tır, dediği için adamı öldürecek misiniz?...» (Mü'min sûresi, âyet: 28)
Müslim'in Urve bin Zübeyr (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiğine göre Hz.Âişe Radiyallahü anhâ), Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e :
«Yâ Resûlallah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)! Uhud (savaşının vuku bulduğu) günden daha zor ve çetin bir gün başınızdan geçti mi? diye sordu. Resûl-i Ekrem, O'na cevaben:
«Yâ Âişe! Gerçekten senin kavmin tarafından (daha şiddetli eziyetlere) uğradım. Bunlardan gördüklerimin en şiddetlisi Akabe günü oldu. O gün ben kendimi İbn-i Abdi Yaleyl'e takdim ettim. İstediğimi yapmadı. Ben oradan ayrılıp gittim. Ama nereye gittiğimi ve nerede olduğumu bilemiyecek durumda üzüntü ve keder içinde idim. «Karnü's-Saâlib» de kendime geldim.(Bu yer, Mekke'ye iki konak mesafede olup Necd halkı için hacce giderken ihrama girmek yeri ve mikatıdır.)Başımı kaldırdım. Bir de gördüm ki bir bulut par-Çası beni gölgelemiş, bulut arasında gördüğüm Cebrail (Aleyhisse-lâm) bana seslenerek:
«Allah, senin kavminin sana söylediklerini ve teklifini reddettiklerini şüphesiz işitti, dağlara âmir meleği, dilediğin şekilde onlara ceza vermek üzere senin emrine verdi» dedi. Bundan sonra dağlar meleği bana seslendi, selâm verdi. Sonra:
Yâ Muhammedi Şüphesiz Allah, senin kavminin sana söylediklerini işitti. Ben dağların meleğiyim. İstediğin şekilde onları tazib etmek üzere Rabbin beni senin emrine verdi. Artık ne istiyor isen emret. Arzu edersen şu iki dağı onların üzerine yığdırır birleştiririm,
dedi. (Meleğin işaret ettiği iki dağ Mekke şehrinin bitişiğindeki «Ebû Kubeys» dağı ile onun karşısında ve şehrin diğer kenarındaki dağ'-dır.Bu iki dağın birleştirilmesi tüm Mekke şehrinin yok edilmesi demektir.)Resûl-i Ekrem dağlar meleğine:
— Hayır böyle bir ceza istemiyorum.Fakat müşrik olmıyacak ve yalnız Allah'a ibâdet edecek kullarını bu kavmin sulbünden çıkarmasını Allah'tan umarım» buyurdu.
Müşriklerin Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptıkları eziyetler yıllarca sürdürüldü. Amaç, îslâmiyeti Mekke'de boğmak ve putperestliği devam ettirmek idi.Ama bunca eziyetler, hakaretler, ithamlar, tehditler, saldırılar, su-i kastlar ve akıl, mantık dışı kaba kuvvetlerin hiç birisi büyük Peygamberi dâvasından geri bırakmadı.Bilâkis O, dâvasını bütün haşmeti ile sürdürdü. İlk zamanlar yalnız olduğu veya çok az kişi müslüman olduğu için müşriklerin bütün hücumları O'nun mübarek zâtına yönelik idi.Hiç kimseye eziyet edilmezken ve hiç kimseye tehditler savuruîmazken O'na eziyet ediliyor ve tehditler yağdırılıyordu.Hadis o günlerin manzarasını yansıtıyor.
Hadîs'in ilk 2 fıkrası şöyle de yorumlanabilir:
— «Ey Ashabım! Allah uğrunda bana yapılan eziyet kadar hiç birinize eziyet edilmiş değil, bana yapılan tehditler kadar ağır bir tehdit hiç birinize yapılmamıştır.»
Evet ilk müslümanlara da çok eziyet edilmişti. Fakat Peygam-ber'e yapılan eziyet ve tehditler daha ağır idi. Çünkü Sahabîlere yapılan işkence ve tehditler sayılı günler içindi. Diğer taraftan onlara düşmanlık edenler mahdut kişiler idi. Düşmanlar, müslüm anlığı kabul eden kişilere eziyet etmenin, hattâ onları öldürmenin bile mes'-eleyi hâl etmiyeceğini, başka bir deyimle müslümanhk dînini ortadan kaldırmaya kâfi gelmediğini biliyorlar idi. Fakat Resûl-i Ekrem'e eziyet yapılması yıllarca sürdürüldü, tüm müşrikler O'na düşmanlık ediyorlar idi. îslâmyetin nurunu söndürmek ve bu gür sesi boğmak için Peygamber'i yıldırıp bu dâvadan vazgeçirmek veya O'nu öldürmekten başka bir çarenin bulunmadığını bildikleri için on-
ların en büyük hedefleri Fahr-i Kâinat Efendimiz idi. Bu sebepte ona yöneltilen tehditlerle eziyetlerin benzeri başka kimseye yöneltüme-miştir.
Hadisin son fıkrasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in Bilâl ile birlikte çok cüz'î bir azık ile üç gün yemek sıkıntısı çektikleri belirtiliyor.
Sindî'de belirtildiğine göre Tirmizî bu hadîsi Zühd bablarınm sonlarında rivayet ederek Hasen Sahih olduğunu söyledikten sonra hadisin mânasının şöyle olduğunu beyan etmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicret etmek niyetiyle Mekke' den çıkarken beraberinde Bilâl bulunuyordu. Bilâl' in yanında azık olarak kendi koltuğu altında taşıdığı pek az yiyecek maddesi var idi.»
«Câmiü's-Sağîr» şerhi El-Azizî'de A1kamî'den naklen beyan edilen yorum da Tirmizi' nin yorumu gibidir. Câmiü's-Sağîr haşiyesi yazarı el-Hafni de diyor ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Bilâl, Mekke' den çıktıkları zaman beraberlerinde Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'in bulunmaması ve bilâhare onlara iltihak etmiş olması muhtemeldir. Yahut Ebû Beleir (Radiyallahü anh) bunların beraberinde idi. Fakat onların azığını Bilâl taşıdığı için hadîste yalnız Bi1â1'in ismi geçmiş olabilir.
Tirmizi ve Câmiü's-Sağîr'deki rivayetinde: cümlesi yerinde,
— «30 gün ve gece üzerime geldir..* cümlesi mevcuttur.
Bu rivayete göre Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl (Radiyallahü anh) ile beraber geçirdikleri sıkıntılı günler daha fazladır, Esasen Resûl-i Ekrem'in hayatının hemen hemen tamamı böyle sade ve sıkıntılı geçmiştir. Eğer ferahlık ve bolluk isteseydi, dilediğini Allah kabul buyururdu. Fakat O, istemedi. Ümmetine sabır ve tahammülü öğretti. [282]

Hz. Bilâl-İ Habeşî (Radiyallahü Anh)'İn Fazîletî

152) Salim (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre bir Şâir Bilâl bin Abdillah (bin Ömer bin el-Hattab) (Radiyallahü anhüm)'ü överek:

— «Bilâl bin Abdillah, Bilâller'in en hayırlısıdır» dedi. îbn-i Ömer, (Bilâl'ın babası) Şair'e :
— «Sen yalan söyledinl Hayır. (Bilâller'in en hayırlısı oğlum olan Bilâl değildir). Fakat Resûlulah fSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl'i en hayırlı Bilâl'dır., dedi. [283]

İzahı

Şâir, Abdullah bin Ömer1 in Bilâl ismindeki oğlunu övüyor ve onun Bilâl adlı bütün şahıslardan üstün olduğunu söylüyor. Övülen Bi1â1'm babası Abdullah ise Şâiri yalanlıyor, Resûlullah'ın Bilâl'i olan Bilâl-i Habeş î'nin Bilâl isimli bütün insanlardan daha hayırlı olduğunu beyan buyuruyor.
Sahihi Müslim'in Namaz kitabının 29'uncu babında müteaddit senedler ile Abdullah îbn-i Ömer (Radiyallahü anhî '-den rivayet ettiğine göre İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) «Geceleyin kadınların mescidlere gitmelerine mâni olmayın» mânasındaki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini naklettiği zaman onun bir oğlu bu emre itiraz edercesine Biz kadınlarımızı men edeceğiz...» demiş, îbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'de oğlunu azarlamıştır, İbn-i Ömer'in bu hususta azarladığı oğlunun ismi hususunda ihtilâf vardır. Müs1im'in bu babta beyan ettiği senedlerin birisinde Vakid , diğer bir senedde Bilâl ismindeki oğIu olduğu rivayet edilmiştir. Bahis konusu hadis Ibn-i Mâceh'de 18 numaralıdır. Bunun izahına müracaat edilebilir.
150 ve 151 nohı hadislerde de Bilâl-i Habeşî' nin faziletleri anılıyor İbn-i Mâceh (Rahimahullah)'m «Bîlâl'ın Faziletleri- başlığını neden bu hadîslerden sonra ve yalnız 152 nolu hadîsin başında getirdiğini anlıyamadım. [284]

Hz. Habbâb[285] **(Radiyallahü Anh)'İn Fazileti**

153) Ebû Leylâ el-Kindî [286] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Habbâb (bin el-Eret) (Radiyallahü anh Ömer Radiyallahü anh)'İn yanına geldi. Hz Ömer ona :
«Yakınıma gel. Çünkü, Ammâr (Radiyallahü anh) müstesna, bu meclise senden daha fazla hak kazanmış (liyakatli) kimse yoktur, dedi. Bunun üzerine Habbâb, müşriklerin yaptıkları işkence ve azabın kendisinin sırtında bıraktığı izleri Ömer'e göstermeye başladı.[287]

İzahı

Hadis, Habbâb (Eadiyallahü anh)'m müşriklerin elinden çektiği işkence ve azabların onun sırtında silinmez izler bırakacak derecede vahşiyâne olduğunu işaret eder ve Habbâb'm îslâ-miyetini açıklaması üzerine düşmanların verdikleri eziyetlere mâruz kaldığı için îslâmî meclislerin en mutena köşesine ve Hz. Ömer(Radiyallahü anh) gibi büyük bir şahsiyetin yanında yer almaya hak kazandığını tescil etmiş olur. Böyle fedâkârlık ve sabırla düşmanlara karşı direnenlerin ne derece kıymetli olduğunu da hadisten çıkarmak mümkündür.
Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'in Hab.bâb'ı takdir edici sözler buyurması üzerine, onu tasdik etmek maksadı ile Habbâb (Radiyallahü anh) sırtındaki dağlama izlerini göstermeye başlamıştır. Yoksa sanıldığı" gibi bu azab izlerini göstermekle Ammâr' dan bile daha fazla eziyet gördüğünü ve dolayısı ile meclise Ammâr'-dan da daha liyakatli olduğunu iddia etmek gibi bir maksadı gütmemistir.
Habbâb (Radiyallahü anh)'m müşriklerin elinden çektiği ıztırabm bir parçasını, yukarda beyan ettiğimiz hal tercemesinde anlattık. Hepsini buraya almak bir hayli yer alır.Habbâb ve ilk müslüman arkadaşlarının uğradıkları eziyetler siyer kitablarında tafsilâtı ile anlatılmıştır.

154) Enes bin Mâlik Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Söyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şüphesiz buyurdular ki: «Benim ümmetime mensup insanlar içinde ümmetime en çok merhametli olan (zat) Ebû Bekir'dir. Allah'ın dini (hükümlerin tatbiki) hususunda onların en şiddetlisi Ömer'dir. Onların samimî olarak en çok haya edeni Osman'dır. Hak ve bâtılı ayırd etmek bakımından onların en isabetli hüküm vereni Ali bin Ebî Tâlib'dir. Kur'an okuyuşu bakımından onların en üstünü Übeyy bin Kâ'b'dır. Helâl ve haramı en iyi bilenleri Muâz bin Cebel'dir. Ferâiz ilmini en iyi bilenleri Zeyd bin Sâbit'tir. Dikkat! Şüphesiz her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh'tır.»

155) Enes bin Mâlik (RadiyaÜahü anh)\n bu (yukarıdaki) hadîsinin mislini senediyle rivayet etti. Ancak Zeyd bin Sabit (RadiyaÜahü anh) hakkındaki cümleyi;
«Ve ferâizi en iyi bilenleri şeklinde söyler.» [288]

İzahı

Müellif ikinci bir sened ile hadisi rivayet etmiştir. Yalnız bu se-nedde Zeyd bin Sabit [289] hakkındaki cümle; diye başlar, diyor. îki rivayet mâna bakımından aynıdır.
Hadiste isimleri anılan mübarek ve seçkin sahabîlerin birer me-ziyaretleri burada ifade buyuruluyor. Hulaf â'yı Râşidîn' in faziletlerine ait bölümlerdeki 93 ilâ 121 nolu hadisler izah edilirken kısaca hal tercemeleri verildi. Hal tercemelerini vermediğimiz ve bu hadiste isimleri geçen mübarek sahabîlerden bir nebze bahsedelim. Hadiste Habbâb'ıû ismi geçmed'ğinden, hadis, ismi geçenlerden birisinin faziletine ait bir bölüme alınmalı idi. Bir kalem hatası olarak buraya geçmiş olabilir. 55 ve 104 nolu hadis izahında Muâz b.Cebel ve Ubeyy b. Kâ'b'ın hal tercemeleri verildi. Ebû Ubeyde' nin fazileti ve hayâtı 135 -136 nolu hadisler bahsinde açıklandı.

Hz.Ebu Zer [290]**(Radiyallahü Anh)'In Fazileti**

156) Abdullah bin Amr bin el-As (Radiyallahü Q.nkümâ)'da.n rivayet edildiğine göre : «Ben Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim» demiştir :
«Ebû Zer'den daha doğru ve düzgün sözlü bir adamı yer (küresi) taşımamış ve gök (yüzü) gölgelememiştir,» [291]

İzahı

Hadis, Ebû Zer (Radiyallahü anh) 'in doğru ve hakkı söylemek ile lehçesinin düzgünlüğünü ve güzel konuşma kabiliyetim ifade ediyor. Yukarda kısaca hal tercemesini verdiğimiz bu mübarek sahabi'nin meziyetleri pek çoktur.Bu zat müslüman olduğu günden itibaren doğru sözlülüğü, gerçekçiliği, üstün cesareti ve faziletleri, dikkatları çekicidir.Buharı Menâkıp Kitâbm'dan «Kıssatu îs-lâmî Ebî Zer» başlığı altında Ebû Zerr'in müslümanlığı kabul ettiğine dair kıssa hakkında İbn-i Abbâs' tan rivayet ettiği uzunca hadiste olay izah edilmektedir. Bunu buraya alırsak çok uzar Müslümanlığın gizli tutulduğu ve müslüman sayısının bir rivayete göre 4 kişi olduğu gün müslüman olan Ebû Zerr'in azgın Mekke müşriklerine karşı ertesi gün takındığı tavır ve gösterdiği cesaretle hakkı söyleyişini belirtmek için, bahis konusu îbn-i Abbas (Radiyallahü anh) 'm uzunca hadisinin yalnız bir kısmının sadece tercemesini buraya almak ile yetineîim.
Ebû Zer (Radiyallahü anh) diyor ki: Ben Resûlullah'a: Ey Allah'ın Resulü! Bana İslâmiyeti öğret, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İslâmiyeti telkin buyur-
du. Ben de hemen müslümanhğı kabul ettim. Bundan sonra Resü-lullah:
— Yâ Ebâ Zer! Müslüman olduğunu gizle ve memleketine dönüp git. Bizim durumumuzun açığa vurulduğunu duyduğun zaman hemen gel- buyurdu. Fakat ben :
— Ey Allah'ın Resulü! Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben bu (şahadete ait) kelimeyi en azgın müşriklerin ortasında behemehal ve kesinlikle haykıracağım, dedim. (Râ-vi İbn-i Abbas Radiyallahü anh) der ki. Müşrikler Mescidi Haram' da toplanmış iken; Ebû Zer (Radiyallahü anh) oraya geldi ves
— Ey Kureyşler! Bütün varlığımla bilir ve size de bildiririm ki ı Allah'tan başka ibadet edilecek hiç bir ma'bûd yoktur. Ancak Allah vardır. Ve içtenlikle ilân ederim ki,, Mu^ammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın kulu ve Resulüdür, dedi. Kureyş müşrikleri de t
— Saldırın şu din değiştirene! dediler ve bana hücum ederek öldürülmek kasdı ile dayağa çekildim. Bu esnada Abbâs üzerime atıldı ve onlara:

— Helak olasınız! Gıfâr'dan bir kişiyi öldürüyorsunuz. Halbuki bu kabile hem ticaretinizin bir merkezi hem de ticâret güzergâhınız dır, diyerek müşriklerin benden vazgeçmelerini sağladı. İkinci gün sabahleyin ben yine mescide giderek bir gün önceki sözleri tekrarladım. Aynı şekilde bana hücum ederek linç etmek istediler.Öldüresiye beni hırpaladılar. Yine Abbas bana yetişti de beni müşriklerin elinden güçlükle kurtardı ve bir gün önce söylediği sözleri tekrarladı.
(Râvi) Abdullah İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) :
— Allah Ebû Zerre rahmet eylesin, onun m üs 1 uman oluşu işte böyle oldu, demiştir.
Hadiste geçen «Ebû Zer'den fazla doğru sözlü...' cümlesinin yorumu hakkında Sindi şöyle söyler :
Bundan maksad, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahil, Ebû Zer (Radiyallahü anh)'in doğrulukta herkesten üstün olduğunu ifade etmek değildir. Çünkü peygamberlerin doğruluğunun üstünlüğünde şüphe yoktur. Bu herkesçe malum bir şeydir. Gaye, Ebü Zer (Radiyallahü anh)'in son derece doğru olduğunu, bu hususta zirveye çıktığını ve bu sebeple doğruluk alanında peygamberler müstesna, kimsenin onu geçmediğini belirtmektir. Bazıları da şöyle yorum yapmışlardır:
Ebû Zer, dâima apaçık, kesin ve dosdoğru konuşur. Yuvarlak lâfı, lastikli söz, tevriye, vaziyeti idare etmek ve benzeri tarzlarda konuşmazdı. Hakkı, gerçeği ve doğruyu kesin ve açıkça söylerdi. [292]

Hz. Sa'd [293]**B. Muâz (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti**

157) El-Berâ' bin Âzîb (Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e (Ükeydir tarafından) ipekli kumaştan bir parça hediye edildi. Sahabîler, (güzelliğine ve yumuşaklığına hayret ettikleri) kumaşı bir birinin elinden almaya (elleyip incelemeye) başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). oradaki sahabîlere :
«Siz bu kumaşın güzelliğine ve yumuşaklığına taaccüp mü ediyorsunuz?» diye sordu. Sahabîler de :
— Evet Yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bu cevap üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Sa'd İbn-i Muaz'ın Cennetteki mendilleri (çok beğendiğiniz) bu ipekli kumaştan şüphesiz daha hayırlı (ve güzel) dir.» [294]

İzahı

Buharı, Kitâbu Bed'il-Halk»'ın 8'inci babında bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. Bir sened, burada olduğu gibi Berâ bin Azib (Radiyallahü anh) tarafından, diğeri de Enes bin Mâli k (Radiyallahü anh) tarafından rivayet edilmiştir. Berâ bin Azib'den Buhari' nin aldığı metinde Sahabîlerin kumaşın güzelliğine ve yumuşaklığına taaccüp ettikleri açıkça belirtilmiştir. Kastalâni de bu rivayetin izahında şunu naklen anlatır. Cennetteki nimetlerin ve elbiselerin üstünlüğünün beyanı için mendillerin örnek gösterilmesinin sebebi budur ki, mendil çeşitli temizlik işlerinde kullanılan bir bez parçasıdır. Mendili bu kadar güzel o!an Cennetin giyim eşyasının artık ne kadar güzel olacağını kimse tasavvur ve takdir edemez.
Buhanı' nin Enes' ten aldığı rivayetteki Resûlullah'ın sözü aynidir.Şu farkla ki Berâ'in rivayetinde geçen «Afdal = daha üstün- kelimesi yerine Enes' in rivayetinde «Ahsen = daha güzel» tabiri kullanılmıştır. İbn-i Mâceh'in Berâ1 dan olan rivayetinde ise bu kelimeler yerine *Hayr = daha hayırlı» kelimesi kullanılmıştır. Üç kelimenin ifade ettiği mânalar arasında pek bir fark yoktur. Fakat Enes'in sözü ile Berâ'in sözü arasında biraz iark vardır, Şöyle ki: Berâ'in sözünden, Sahabilerin kumaşın güzelliğine ve yumuşaklığına hayret ettikleri açıkça anlaşılıyor. Enes'in sözünden anlaşıldığına göre Resûhıîlah daha önce ipekli elbiseyi erkekler için yasakladığı halde hediye edilen ipekli kumaştan mamul olan cübbe'yi kabul etmesi halkın hayretini mucip olmuştur. Mamafih iki sahabînin sözleri arasında bir çelişki yoktur. Erkekler için giyilmesi yasak kılınmış bir elbisenin kabul bu-yurulması hayreti mucip olabildiği gibi elbisenin güzelliği de hayrete sebep olabilir.
Resûl-i Ekrem'e hediye edilen ipekli kumaş'ın dikilmiş elbise olduğu Buhari' nin Enes ve Berâ' dan aldığı rivayetlerden anlaşılıyor. Hattâ Enes 'in rivayetine göre hediye edilen elbise Cübbe idi. İbn-i Mâceh'in Berâ' dan aldığı rivayette «Saraka» tabiri kullanılmıştır. Saraka ise beyaz renkli ipekli kumaş parçası veya rengi ne olursa olsun her türlü ipekli kumaş pa'rçası demektir. Cübbe bir parça elbise olduğu için bir parça mânasını ifade eder. «Saraka» kelimesinin cübbe mânasında kullanılmış olması mümkündür.
Buhari' nin Kastalânî ve diğer şerhlerinin beyânına göre: bu cübbe Devmetü'l-Cende1 [295]şehrinin Meliki Ükeydir İbn-i Abdilmelik tarafından Peygamber'e hediye edildi. Meşhur Tebûk seferinde Ükeydir Resûhıl-lah'a müracaat ederek belirli bir cizye vermek üzere sulh yapmıştı. Bu arada mezkûr. elbiseyi de hediye etmişti. Enes'in rivayetinde cübbe'nin «Sündüs» olduğu belirtilmiştir. Sündüs ince ipekli kumaşa denir. Bunun kalın çeşidine de «İstebrak» denir. Ebû Ya'lâ'nın nakline göre; bu kumaşta altın da varmış. Bu rivayete göre Resûî-i Ekrem önce bu hadiyeyi kabul etmek istememiştir. Fakat Melik'in üzüldüğünü görünce kabul etmiştir. Buhanı' nin «Hibe» bahsindeki rivayetine göre bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu cübbeyi Ali (Radiyallahü anhî'ye hediye etmiş, Ali bir defa giymiş, ama Resûl-i Ekrem'in mübarek yüzünde bir öfke görünce; bunu derhal soyup 4 parçaya bölmüş ve başörtü olarak kullanılmak üzere Fâtime adlı 4 yakınma hediye etmiştir. Bunlar :
Hz.A1i' nin anası Fâtime bint-i Esed, hanımı Hz. Fâtime, Hz. Hamza' mn kızı Fâtime ve Üm-mi Hâni diye meşhur olan Fâtime bint-i Abdilmüt-ta1ib'dir.Yalnız 4'üncü kadında ihtilâf vardır.Hz.Ali (Ra-diyailahü anhi'den rivayet edilen hadis de şöyledir :
Ali (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre, kendisi şöyle demiştir.
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bana 3i-yerâ' (denilen ipekli) bir hülle hediye etmişti. Ben de bir defa onu giymiştim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) yüzünde öfke (eserini) gördüm. Ben de onu parçaladım. (Yakınım olan) kadınlarım arasında taksim ettim.»
Bu hadisi, Buharî «Hibe» bahsinden başka «Nafaka» ve «Elbise» bahislerinde de tahriç etmişlerdir. Müslim «Elbise» ve Nesai de «Zînet-bahsinde rivayet etmişlerdir. «Siyerâ» kelimesi lügat kitablannın beyanına göre bir nevi alaca kumaştır. Çubuklu ve bol ipekli olur. İpek kısmı az olan elbise erkekler için mubah ise de ipeği çok olan elbiseyi giymek erkekler için haram olur. Bunun tafsilâtını inşaallah «Eîbise» bölümünde veririz.

158) Câbir (Radiyallahü anh)den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur.Rahman'm Arşı, Sa'd bin Muâz'ın ölümü için titredi.» [296]

İzahı

Sa'd bin Muâz (Radiyalalhü anh) 'in vefatı dolayısı ile Arş'ın titremesi, Allah'ın Arş'a o anda bir duygu vermesi ile mümkündür. Yahud Arş'm titremesi ile mecazen Arş'ta t ılunan meleklerin titremesi muradchr. Bu titreyiş Sa'd bin Muâz'ın yüce ruhunun gelişine olan sevincinden meydana gelen bir titreşimdir. Sindî de: Sa'd'in ölümü dolayısı ile hayratının Arş'a çıkışı son bulduğu için duyulan üzüntüden bu titreşimin vuku bulmuş olması da muhtemeldir, deniliyor.
Sa'd bin Muâz (Radiyalahü anh)'m hayâtını kısaca yukarda anlatırken ölümüne sebep olan yaralanmaya da işaret etmiştik. Burada biraz açıklıyalım :
Sa'd (Radiyallahü anh)? Hendek savaşında Kureyş müş riklerinden Hibbân b.el-Arika-el-Âmîri' nin attığı bir ok ile yaralanmıştı. Kâfir oku attığı zaman Arap âdetine binaen; A1 sana, benim de Ibnü'l-Arîka olduğumu bil» demişti. Hz . Sa'd, bir rivayete göre de Resûl-i Ek-rem buna cevaben; «Allah senin yüzünü ateşte terletsin» buyurmuşlardır. Kâfir'in künyesi,1bnü'l-Arika olduğu için aynı kelimenin kökünden alınma «Arraka = terletsin» fiili ile bed dua yapılması uygun görülmüştür.
Rivayete göre Sa'd'm yarası iyileşmeye yüz tutmuştu. Hendek savaşında Beni Kurayza yahudîleri müslü-manlarla evvelce yapmış oldukları saldırmazlık ve Medîne'yi ortak savunma antlaşmasını ihlâl ederek Kureyş müşriklerini destekledikleri için Hendek savaşından hemen sonra Benî Kurayza yahudîlerinin üzerine gidildi ve beklenen zafer kazanıldı Beni Kurayza yahudîleri eskiden Evs kabilesinin dostları oldukları için savaş neticesinde yahudîler hakkında tatbik edilecek ceza ve işlem hakkında yahudiler Evs kabilesinin reisi olan Sa'd hazretlerini hakem yaptılar.O da erkeklerinin öldürülmesini, mallarının taksimini ve çocukları ile kadınlarının esir edilmesi hükmünü verdi. Bu hükmün ilâhi emre uygunluğu Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) tarafından da sonradan bildirildi. Sa'd hazretleri bu hakemliği yapmadan bir gün önce

şöyle dua etmişti:
«Allahım, sen bilirsin ki, Resulünü yalanlıyan, Onu vatanından çıkaran müşriklerle savaşmak istediğim kadar hiç kimse ile döğüşmek istemem, ilâhî! Bizim bundan sonra Kureyş müşrikleri ile yapacağımız savaşın kalmadığını sanıyorum. Şayet bunlarla yapılacak savaş kaldı ise senin yolunda onlarla savaşmak için beni yaşat! Eğer aramızda yapılacak bir savaş kalmamış ise bu yaramı deş de bu yüzden bana şehâdet nasip eyle ve Benî Kurayza'dan gerekli intikamın alınması ile müslümanların yüzünü güldürmedikçe ruhumu alma!»
Hz.Sa'd' m bu duası kabul oldu. Rivayete göre yarası onulmaya başlamış olup hasta yatarken yanından geçen bir keçi, tırnağı ile yarasına dokunup deşmesi neticesinde yara yeniden kanamış ve fazla kan zayiatından şehîd olmuştur.
Hadîste geçen «Arş» kelimesine gelince bu kelime çok şeylerde kullanılmıştır. Kullanılan her şeyde yücelik ve yükseklik mânası görülüyor. Padişahların tahtına arş demenin sebebi taht'taki yükseklik ve yücelik anlamıdır. Allah'ın ilk yarattığı ve yücelik, yükseklik vasfını taşıyan varlığa Allah'ın arşı denmiştir. Çünkü Allah'ın kudret ve azametinin tecelli ettiği ilk yaratık Arş'dır. Eski hikmet âlimleri ve kelâmcılar:
Arş, kâinatı içine alan kürre şeklinde bir felektir, diye tarif etmişlerdir. Buna dokuzuncu felek ve atlas feleki de derler. Rivayet âlimleri de bu arşın ayaklarının da bulunduğunu söylemişlerdir. Muhakkik âlimler ise; şer-i şerifte anılan arşın mahiyetini anlatmak ve takdir etmek beşer aklının işi değildir. Ancak kâinata nisbeten daha büyük olduğu bildirilmiştir. Meselâ: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Zer (Radiyallahü anh) 'e hitaben :
Ey Ebâ Zer! Yedi kat gök ile yedi kat yerin Kürsî'ye göre büyüklükleri, bir çölün ortasına atılan bir kapı veya yüzük halkası gibidir. Arşın Kürsî'ye nisbeten büyüklüğü de çölün, yüzük halkasına göre olan büyüklüğü gibidir, buyurmuştur. [297]

Hz. Cerir B. [298]**Abdillah El-Becelî (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti**

159) Cerîr bin Abdillah el-Becelî (RadiyaÜahü anft)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Ben, müslüman olduğum zamandan beri Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'m yanına girmek istediğimin her defasında O, beni kabul buyurdu. (Hiç beni geri çevirmemiştir) ve beni gördükçe yüzüme gülümserdi. At üzerinde duramadığımı (kendimi tutamadığımı) bir ara Resûlullah'a arzetmekle halimden şikâyetçi oldum. Bunun üzerine Resûlullah (Mübarek) elile göğsüme (şiddetli bir darbe) vurdu. Sonra :
-Allahım! Sen Cerîr'i (at üstünde) sabit kıl, onu hâdî (hidayete erici. erdirici) ve mehdi (hidayete erdirilmiş) kıl» diyerek dua buyurdu.» [299]

İzahı

Hadîsin ilk iki fıkrası, Resûl-i Ekrem katında Cerir (Radi-yallahü anhl'in yerini ve değerini belirtmektedir. Müteakip cümleler de Cerir'in Resûlullah'a müracaatını ve bunun üzerine mazhar olduğu Peygamber'in özel duasını beyân ediyör.Cerîr'in ne zaman ve ne münâsebetle at üzerinde kendisini tutamadığına dair olan şikâyetini Peygamber'e arz ettiği ve bu vesile ile onun makbul duasını kazandığı hususu buradaki rivayette belirtilmemiştir.
Sahihi Buharî'nin «Gazalar» bölümünün 64'üncü babında Ce-rîr'den müteaddit senedler ile rivayet edilen bir hadiste Cerir (Radiyalîahü anh)'in Peygamber'e vaki müracaatı ve müşerref olduğu dua ile ilgili olay şöyle anlatılıyor.
«(Ahmesli) Cerir (İbn-i Abdillah) (Radiyallahü. ânh)'4en şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«(Ey Cerir!) Sen (bizi) Zü'I-Hulâsa (adlı puthane)den rahat et-tirmiyecek misin?» buyurdu. Zü'1-Hulâsa, Has'am, (kabilesi) dahilinde (Kâ'be'ye karşı inşa edilmiş, içi putlarla dolu) bir bina idi. Yemen halkının Kâ'besi diye anılırdı. (Bu yüzden Peygamber'in içini rahatsız ediyordu.)Cerir diyor ki:
Resûlullah'm bu emri üzerine Ahmes kabilesinden 150 suvârinin başında Zü'1-Hulasa'ya hareket ettim. Ahmes-1 i1eriyi binici idiler. Fakat ben bir türlü at üzerinde duramazdım.(Ben bu durumumu Resûlullah'a arz ettim). Bunun üzerine Resûlullah, göğsüme (şiddetli) bir darbe vurdu.Şiddetli vurduğu için (mübarek) parmaklarının izini göğsümde görmüştüm ve Resûlullah:
«Allah'ım! Cerir'i (at üstünde) sabit kıl, onu hadi ve mehdi kıl!» diye duâ buyurdu. Cerir, Zü'1-Hulas.a'ya hareket etti, o (put) binasını yıktı, yaktı. Sonra (Husayn tbn-i Rebîa ile) durumu Peygamber'e bildirdi. Cerîr'in gönderdiği elçi Resûlullah'a :
(Ey Allah'ın Resulü!) Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki; huzuruna boşuna gelmiş değilim.Zü'1-Hulasa (denilen puthane)yi uyuz deve gibi (bakımsız, harâb) bir halde bırakıp da öyle geldim, dedi. (Ravi dedi ki: Bu müjde üzerine) Resûl-i Ekrem:
«Ahmes kabilesinin atları ve atlıları mübarek ola!» diye beş defa duâ buyurdu.»
Tercemesini yukarıya aldığım hadis Cerîr'in binicilik hususundaki şikâyetinin ve Peygamber'in özel duasına mazhar oluşunun zamanını ve sebebini açıklar. [300]

Bedîr Ehlinin Fazileti

Bedir, Medine' den deve yürüyüşü ile üç günlük mesafede bir köyün adıdır.Şâ'bi,bir putun adı olduğunu bildirir.
Bu yerin vaktiyle Kinâne, Cüheyne ve Gifâr kabilelerine âit olduğu hakkında muhtelif rivayetler vardır. Burası ca-hiliyet devrinde panayır yerlerinden bir yer idi. Akar suyu ve muz, hurma, üzüm gibi meyveleri boldu.
Küçük Bedir ve büyük Bedir olmak üzere iki Bedir gazası vardır. Küçük Bedir gazasının sebebi Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Kürz îbn-i Câbir'in bir müfreze ile Medine korularına kadar gelerek Medine* lile-rin hayvanlarını sürüp götürmesidir. Bu olay üzerine Resul i Ekrem Muhacirlerden bir fırka ile Kürz:ü takip ederek Bedir köyü yakınındaki Saffan adlı dereye kadar varmışsa da Kürz'ü bulamadığından Medine'ye dönmüştür. Hicret'ten sonra Eb-vâ, Buvât, Uşeyreve küçük Bedir adlı dört gaza vuku bulmuş ise de bunlarda kan dökülrnediği için hiç birisi hakiki mânada savaş sayılmamıştır. Bu sebeple büyük Bedir îslâm tarihinin ilk savaşı sayılmıştır. Biz, savaşın nedenlerini, safhalarını ve neticesini tafsilatıyla buraya alacak değiliz.Arzu edenler siyer kitaplarına müracaat etsinler. Bu sebeple çok özlü olarak bir kaç cümle ile.bu konuya temas etmek ile yetinelim.
Batn-ı Nahle'de Hadramî oğlu A m r' in öldürülmesi Mekke müşriklerini heyecana düşürdüğü gibi Şam'dan Mek ke'ye dönmekte olan kervanın kurtarılması için Ebû Süfyan'm da yardım istemesi Mekke' lileri bir hayli hiddetlendirmiş ti. Bu sebeple açıkça müslümanlara karşı savaş hazırlıkları hızlandırılarak teşkil edilen yaklaşık 950 kişilik bir ordu ile Kureyş ululan Medîne'ye hareket etti.Bu ordu, savasın araç, gereç ve silâhlan yönünden çok mükemmel ve baş kumandanı Ebû Cehil idi.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ashabı ile istişare ettikten sonra hicretin 2. yılı Ramazan'm 12. günü Ensâr'dan Ebû Lübâbe'yi Medine'de vekil bırakarak şehirden çıktı. İslâm ordusu 305 kişilik idi. Savaş için gerekli olan silâh, araç ve gereç bakımından düşman ordusuna nisbeten, îslâm ordusu çok zayıftı. Asker sayısı bakımından da düşmanın üçte birinden azdı. Nihayet ordu Bedir'de karşılaştı.Şam'dan Mekke'ye dönmekte olan Ebû Süfyan'ın başkanlığındaki Kureyş kervanı ise çoktan tehlikeli bölgeyi atlamıştı. Çünkü kervan kıyı yolunu tercih etmişti. İki ordu 17 Ramazan (13 Mart 624) Cuma günü karşılaştı. İslâm ordusunun üç katından fazla olan müşriklerin korkunç saldırılarına karşı sayıca az, ama îmanca çok üstün olan müslümanlar kahramanca dayanarak, büyük gayretler gösterdiler. A1-îmran sûresinin 123 ilâ 127. âyetlerinde belirtildiği gibi Allah'ın yardımı da müslümanlara yetişti. Bu âyetlerin mealleri şöyledir :
«Habibim! Bedir'de siz hor ve hakir bir müfreze iken Allah size yardım etti. (Zafere kavuştunuz.) O halde Allah'tan sakınınız! Tâ ki zafer ni'metine şükretmiş olasınız. O vakit (Bedir'de) mü'minlere şöyle diyordun: «Rabbinizin 300 melek indirmekle size yardım etmesi kâfi değil inidir?» Evet, eğer sabrederseniz ve Peygamber'e itaatsızhktan sakınırsanız, onlar da hemen üzerinize gelecek olurlarsa Rabbiniz size nişanlı, a! âmeli i, 5000 melekle (düşmana karşı) yardım edecektir. Bu yardımı da Allah size sırf bir müjde olsun ve kalb-leriniz bununla yatışsın diye yaptı. Yoksa zafer ancak Aziz ve Hakim olan Allah'tandır. (Meleklerden değildir.) Böylece Allah o kâfir olanlardan bir kolu kessin veya perişan etsin de geri kalanlar keder ve zarar içinde dönüp gitmiş olsunlar.»
Düşman ordusu Allah'ın inâyetiyle müthiş bir bozguna uğratıldı, baş kumandam Ebû Cehil dahil Kureyş'in ileri gelenleri savaş meydanında öldürüldüler. Savaş yerinde müşrikler 70 ölü ve 70 esir bırakarak kaçtılar. Ölenlerin 24 tanesi Kureyş'in büyüklerindendi. Müslümanlar ise sadece 14 şehid verdiler. Ellerine büyük bir ganimet geçti. Bedir savaşı îslâm ordusunun ilk parlak zaferi idi. Bu zafer İslâm dinini kuvvetlendirdiği gibi Medine'yi düşman saldırısından korumuş oldu. Mekke mateme bürünürken; Ebû Leheb üzüntüden ölürken, Medine büyük bir sevince kavuştu. Ganimetin beşte biri devlet hazinesine, kalanı da müslümanlar arasında eşit olarak paylaşıldı. Esirlere en iyi muamele yapıldı. Dört bin dirhem fidye karşılığında serbest bırakıldılar. Fidye ödeyemiyecek durumda olan her esirin Medîne'Ii 10 çocuğa okuma yazma

öğreterek salıverilmeleri kararlaştırıldı.
Bedir savaşı aslında geniş izahat isteyen, nedenleri ve sonuçları itibariyle büyük bir olaydır. Ama takdir edileceği gibi burada o izahatı vermek okuyucuları asıl konudan uzaklaştırmış olur. Yukarda belirttiğim gibi geniş malûmat isteyenler Siyer ve îslâm tarihi kitablarına müracaat etsinler.

160) Râfi' bin Hadîc (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Cebrail (Aleyhisselâm) veya bir melek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve :
— «(Ey Allah'ın Peygamberi!) Bedir savaşına katılan sahabîleri sizler kendi aranızda nasıl (bir mertebe sahibi olarak) sayarsınız? diye sordu. Buna cevaben s
— Onları, müsl umanların en seçkin ve üstün simaları olarak sayarız, buyurdular. Soru sahibi melek :
Sizler o kahramanları üstün saydığınız gibi Bedir savaşına katılan melekler de bizce meleklerin en hayırlı olanlarıdır», dedi. [301]

İzahı

Râfi' nin Cebrail veya bir Melek» tabirindeki tereddüd râ-viden olsa gerek. Yani Râfi, gelen melek Cebrail mi? veya başka bir melek mi? diye tereddütlü konuşmamıştır. Ancak se-neddeki bir râvi Râfi' in kullandığı kelimede tereddüt etmiştir :Acaba «Cebrail geldi» dedi yoksa «Melek geldi» dedi. Hadis Buha-r i' nin *Mağazî» bölümünün ll'inci babında müteaddit senedler-le rivayet edilmiştir. Bu senedlerin bir kısmında Cebrail (Aleyhisselâm) geldi deniliyor, diğer bâzı senedlerde ise melek geldi, deniliyor.Ancak gelen meleğin Cebrail olduğu Muâz bin Rifaâ tarafından açıklanıyor. Kastalâni de «Melek geldi» rivayeti naklederken meleğin Cebrail olduğunu belirtiyor.
«Miftâhü'1-Hâce» sahibi der ki: Bu hadis Bedir ehlinin diğer sahabîlerden üstün olduğuna delâlet eder.
Buhari' nin naklettiği rivayetlerden birisi Rifâa bin Râfi ez-Züreki (Radiyallahü anh) 'ye istinad etmektedir. Bu zat Ensâr'dan ve Bedir kahramanlarındandır.Bu zat Cebrail (Aleyhisselâm)'in gelerek Bedir savaşına katılan sahabiler ve melekler ile ilgili hususu Peygamber ile görüştüğünü rivayet eder Bu rivayetin şerhinde müellifler, yapılan bu görüşmenin Bedir günü cereyan ettiğini beyan ederler.
İbn-i Mâce'nin zikrettiği rivayetteki: Râfi bin Ha-dic'e gelince :
Bu zâtın künyesi Ebû Abdillah' tır. Babası Hadîc bin Râfi1 bin Adi bin Tezid bin Ceşm bin Harise1 dir. Râfi bin Hadîc, Evs kabilesine mensup olup sahabelerdendir. Bedir savaşma katılmak istedi ise de yaşı küçük olduğundan Resûl-i Ekrem'in emri ile geri çevrilmiştir.Ondan sonra vuku bulan Uhud vesâir savaşlara katılmıştır. Kendisinden alman 78 hadisten Buharı ve Müslim 5 tanesini müştereken ve Müslim ayrıca üç tanesini rivayet etmiştir. Râvileri ise oğlu Rifâa, Beşir bin Yesâr, Süleyman bin Yesâr ve tavus1 dur. Halîfe, onun 74. yılı vefat ettiğini söylemiştir. [302]

161) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«(Ey mü'minler!) sakın benim ashâb'ıma sövmeyiniz. Çünkü (onların şeref ve fazileti pek yüksektir) nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizden birisi Uhud (dağı) kadar altın sadaka verdiği farzedilse, bu (koca sadakanın sevabı) ashabımdan birisinin iki avuç (hurma) sadakası (nin sevabı) na erişemez. Hattâ bunun yarısına bile erişemez.[303]

İzahı

Hadîste Resûl-i Ekrem'in muhâtabl arının kimler olduğu hususunda müteaddit yorumlar vardır. Sindi bu görüşleri şöyle sıralamıştır :
Bazı âlimler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hitabı sahabî olmayan müslümanlara aittir. Buna göre gelecekteki müslü-manlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in sağlığında hazır farzedilerek hitab edilmiş oluyor, demişlerdir.
Bâzıları da: Hitap Asr-ı saadette yaşıyan ve Sahâbüik şerefine kavuşmamış olan avam tabakasına yöneliktir. Nassm delâleti ile gelecekteki müslümanlar da hitabın hükmüne tabi oluyor, demişlerdir.
D'ğer bir kısım ilim adamlarına göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatabı bazı sahabîlerdir. Zira rivayet edildiğine göre Hâîid b. el-Velid ile Abdurrahman bin A v f arasında bir soğukluk geçmişti. Bundan ötürü Ha1id b.el-Velîd, Abdurrahman'ı seb'etmişti. Allah ikisinden de râzî olsun. Bu mes'ele üzerinde hadis buyurulmuştur, denilmiştir. Bu yorum şekline göre metindeki «Benim ashâbım»dan mu-rad. muhatap tutulan sahabîlerden önce müslümanlığa giren sahabîlerdir.
Hitab edilen zatlar sahabîlerden olmakla beraber yüce makamlarına uygun düşmeyen soğuk lâf ettiklerinden dolayı sahabîlerden değilmiş gibi kendilerine hitap edildiğini söyliyenler de vardır. Şeyh Takiyü'd-Din-i Sübkı de demiştir ki:
«Benim ashabım» sözü ile Mekke fethinden önce müslüman olan sahâbîler kaydedilmiş ve muhatap tutulanlardan da Mekke fethinden sonra müslüman olan sahâbîler muraddır. Zahir olan yorum da budur. Resûl-i Ekrem'in :
«Sizden birisi Uhud (dağı) kadar altın sadaka...» buyruğu ile Hadid sûresinin 10'uncu âyetinde geçen ve meali aşağıya alınan nazm-i Celil bu yoruma irşad edicidirler.
«... (Mekke) fethinden önce Allah yolunda (malını) harcıyan ve savaşanlarınız diğerleri ile eşit değillerdir. Onlar, sonradan malını harcıyan ve savaşanlardan fazilet ve derece bakımından daha büyüktür...»
Sübkî sözlerine devamla : Hulâsa; hadîste mertebelerinin yüceliği belirtilerek saygı duyulması tavsiye edilmiş olan zâtlar ile muhatap tutulan kimselerin ayrı ayrı insanlar olması için bu şekilde veya başka türlü yorumlamak gerekir, demiştir.
Sindi ise, Sübki' nin görüşünü de böylece, beyân ettikten sonra diyor ki:
Hadisteki muhataplar ile tavsiye edilen zatların ayrı ayrı guruplar olmasına gerek yoktur.Her iki tarafın sahâbîlerin umumundan ibaret olması mümkündür. Çünkü sahâbîlerin yek diğerinin aleyhinde konuşmasının yasaklanması ve dolayısıyle sahâbî olmayanların, sahâbi olanlar aleyhinde konuşmalarının öncelikle yasaklanmış olması mümkündür. Hadîsin baş kısmı te'vile muhtaç değildir. Ama hadîsin son kısmı olan :
«Sizden birisi Uhud (dağı) kadar altın sadaka...» cümleleri yu karda beyan edilen te'villeri zorunlu kılıyor.
Hadiste geçen «Müd = iki avuç»un ölçüsü hususunda Irak âlimleri ile Hicaz âlimleri arasında ihtilâf vardır. İmam A'zam ve Irak fıkıhçılarına göre bir müd, iki Bağdat nth kadardır. Bir ntıl 130 dirhem olduğuna göre bir müd 260 dirheme denk gelir. Sâda 4 müd olduğu için bir Sâ' 1040 dirheme müsavi olmuş olur Nisâb ve Fıtır sadakası buna göre hesaplanır. Mâliki, Şafii, Hanbeli, imamları ve Hicaz fıkıhçılarına göre bir müd: Bir tam ve bir bolü üç rıtıla tekabül eder. Bir rıtıl 130 dirhem olduğuna göre bir sâ' 693 tam ve bir bolü üç dirhem olur. Şâfi i olan Nevevi' ye göre rıtıi 128 tam ve 4 bolü yedi dirhemdir. Bu hesaba göre bir sâ', 685 tam ve 5/7 dirhem olur. 1040 dirhem-i şer'î 2917 grama ve 1040 dirhem-i örfi de 3333 grama yaklaşık olarak tekabül ettiği için bir müdd'ün kaç gram tuttuğunu orantı hesabı ile çıkarmak kolay olur.
Hadisin metninde geçen «Nasîf» kelimesi «Nısıf = yarım* kelimesinin başka bir kullanış şeklidir.
Müslim'in Sarihi Nevevî, Kitâbü'l-Fazâil (Sahâbîlerin faziletlerine ait kitab)ın 54'üncü babında müteaddit sened-lerle rivayet edilen bu hadisin izahı münasebeti ile şöyle söyler:
«... Ashâb-ı Kiram devrinde meydana gelen üzücü olaylara ismi karışmış olan sahâbîler dahil, her hangi birisinin aleyhinde bulunup onu seb etmek çirkin haramlardandır.Olaylara katılanların hepsi birer müctehid idiler. Bölümün başında bu hususta gereken izahı verdim. Kadı Iyâz demiştir ki: Her hangi bir sahâbi'yi seb etmek büyük günahlardandır. Cumhurun ve bizim (Şafiî) mezhebimize göre bu suçu işleyenler tazir cezası ile tecziye edilir. Fakat öldürülmez, Bâzı Mâliki âlimlerine göre katledilir.Nevevi daha sonra sahâbilerin verdikleri sadakanın sevabının çok üstün olduğunun sebebini şöyle anlatır:
Ashâb-ı Kiram darlık, zaruret, sıkıntı ve imkânsızlıklar içinde in-fakta bulundular. Başkalarının sadaka verişleri böyle bir ortamda değildir. Diğer taraftan sahâbilerin yaptıkları bağışlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e yardımcı olmak ve O'nun desteklenmesi ve himayesi uğruna verilmiştir. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra böyle bir fırsat kimsenin eline geçemez. Sahâbilerin mâli ibadetleri böyle olduğu gibi onların cihadı vesair taatlan da Resûl-i Ekrem'in beraberliğinde, maiyyetinde ve aynı şartlar altında cereyan etmiştir. Ayrıca sahâbiler; şefkat, sevgi, saygı, tevâzû, takva, yardımlaşma ve benzeri meziyetler sahasında hiç kimsenin erişemiyece-ği yüce mertebelere kavuşmuşlardır. Hele kısa bile olsa Resûl-i Ekrem'in sohbeti ile müşerref olmaya hiç bir amel denk olamaz.

162) Nüseyr bin Zu'lûk [304](Radiyalîahü anh)'den rivayet edildiğine göre (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyalîahü anhümâ) şöyle söylerdi:
«(Ey Müslümanlar!) Sakın (Hz.) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in ashabına sövmeyin! Çünkü, onlardan birisinin bir saatlik kıyamı

sizden birisinin ömür boyunca işlediği amelinden daha hayırlıdır.» [305]

İzahı

Sindi, hadiste geçen -Bir saatlik kıyam»dan maksad: Sahâbi'nin bir saatlik olsun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunması, onun sohbeti ile müşerref olmasıdır Kıyam ile ne şekil olursa olsun Resûl-i Ekrem tarafından verilen emri yerine getirmek için emre amade durmak, cihâd için hazır beklemek mânası da kasdedilmiş olabilir, demiştir. Kıyam kelimesi ile hangi mâna mu-rad olursa olsun Sahâbilerin küçük görülen hizmetlerinin, aslında pek büyük fedakârlık ve her takdirin üstünde tutulan müstesna emek olduğunun sebebi bir önceki hadisin izahında belirtildi. [306]

Ensâr-I Kiram (Radiyalîahü Anhüm)'İn Fazileti

Ensâr kelimesi nâsır'm çoğuludur. Nasîr'in çoğulu da olabilir. Nâsir, ismi fail olup yardım edici demektir. Naşir ise fail ölçüsünde mübalâğa sığası olup çok yardım edici, mânasına gelir. Bu duruma göre «Ensar» yardımcılar veya çok yardım edici olanlar, demektir. Medîne'de oturan Evs ve Hazreç kabileleri hicret eden Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Mekke' den göç eden Muhacirlere büyük yardımda bulundukları için onlara Resûl-i Ekrem tarafından «Ensar» ismi verildi.Daha sonra Evs ve Hazreç kabilelerinin çocuklarına, yardımcılarına ve dostlarına da Ensâr denilmiştir. Buhar î'nitı, «Menakibü'l-Ensar» babında rivayet ettiği bir hadise nazaran mezkûr kabilelere Allah tarafından Ensâr adı takılmıştır. Şöyle ki: Gaylan îbn-i Cerîr, Basra' da E nes İbn-i Mâlik ((Radiyalîahü anhüm) ile görüştüklerinde îbn-i Cerîr, Enes'e:
— Siz Medine' liler Kur'an-ı Kerim1 de Ensâr adıyla anılmadan önce hakkınızda bu unvan kullanılır mıydı? diye sordu. Bunun üzerine Enes :
— Bu adı bize Allah verdi; diyerek cevapladı. Enes, verdiği cevapla Tevbe sûresinin 100. âyetine işaret, ediyor. Âyetin meali şöyledir :
«İslâm dinine ve dolayısıyle (Cennete girişte) ileri gerçerek birinciliği kazanmış olan Muhacirler, Ensâr ve güzel amellerle onlara uyan mü'minler (var ya), Allah onlardan râzî olmuştur. Onlar da Allah'dan râzi olmuşlardır. Allah onlara altından ırmaklar akan cennetler hazırladı ki içinde ebedî olarak kalacaklardır. İşte bu, en büyük saadettir.»
Haşr sûresinin 9. âyeti de Ensâr'dan övgü ile bahsetmektedir.Âyetin meali şöyledir:
«Muhacirlerden evvel Medine'yi yurt ve îman evi edinenler, kendilerine hicret edip gelenleri severler. Onlara verilen yardımlardan dolayı içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendilerinin ihtiyacı olsa bile (onları) nefislerine tercih ederler. Kim de nefsinin hırsından korunursa işte onlar (cezadan) kurtulanlardır.»
Meali yukarıya alman âyette bahis konusu edilen Medîne'ye hicret hazırlığı, hicretten önce meşhur Akabe denilen mevkide kararlaştırılmıştır. Siyer kitapları Akabe görüşmelerine geniş yer vermişlerdir. Biz bu görüşmelere kısa bir göz atmakla yetinelim:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her yıl Hac münasebetiyle Mekke'ye gelen kabilelerle gizlice temas kurup onlara Kur'an okur ve İslâm dinini telkin ederdi. Peygamberliğinin onuncu yılı Akabe denilen mevkide
Hazrec kabilesine mensup bazı şahıslara rastlayıp onlara bir kaç âyet okumuş, bunlar da İslâmiyete girmişlerdi. Bunların 6 kişi olduğu rivayet edilmiştir.Ertesi yıl yapılan Akabe görüşmelerinde Medine'li 12 kişi müslümanlığı kabul etmişti.Ve müslüman olan Medîne' li-lere Kur'an-ı öğretmek ve İslâmiyeti etraflıca tanıtmak üzere bir zatın beraberlerinde Medine'ye gönderilmesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den taleb ettiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz Mus'ab îbn-i Umeyr (Radiyallahü anhVi Medine'ye gönderdi.
Mus'ab'in Medine'de çalışması ve İslâmiyeti tanıtması neticesinde Medine'de müslümanlar her gün çoğalmaya başladılar. Ertesi yılı Medine' den 72 kişi yine Akabe mevkiinde geceleyin Resûl-i Ekrem'le görüşüp biat etmişler ve Medine' ye hicreti kararlaştırmışlardı. Bu biate İslâm tarihinde ikinci Akabe biati ve bir yıl önceki biata birinci Akabe biati adı verilmiştir, İkinci biat birinci biattan farklıdır.Çünkü ikincisinde Ensâr, mallarını, canlarını ve ailelerini nasıl muhafaza ve müdâfaa ederlerse, Peygamber'in hayatım da ayni şekilde koruyacaklarına söz vermişlerdi.
Hicreti müteakip Ensâr, Resûlullah'ı ve Muhacirleri nefislerine tercih ederek yukardaki âyette işaret edildiği gibi büyük yardımlarda bulundular. Ensâr Peygamber'e müracatla Medine hurmalıklarına muhacirleri ortak etmişlerdi. Buharı' nin «Hars Ve Muzâraa» bahsinde Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği ha-dîs-i şerife göre Ensar, Medine hurmalıklarının kendileri ile muhacirler arasında taksimini Resûl-i Ekrem'e teklif etmişler.Fakat Resûhıllah bu teklifi kabul etmeyince Ensâr, Peygamber'in muvafakatiyle Muhacirlere: (Bakım ve sulama) işini siz deruhte ediniz, biz de mahsulüne sizi ortak yapalım, dediler. Bu şekilde anlaşmış olan Ensâr ve Muhacirler: (Peygamber'in emrini) işittik ve itaat ettik dediler. (80)
Ensâr-ı Kiram tarihte benzeri görülmemiş misafirperverlikle Muhacirleri her bakımdan kendi nefislerine tercih ettiler. Resûl-i Ekrem Muhacir ve Ensâr'dan 90 sahâbî arasında ikişer ikişer kardeşlik akdetti. Bunlardan bazıları Ibn-i Hişâm'ın sîret'inde îbn-i îshak'in rivayetiyle ismen belirtiliyor.Yapılan kardeşlik akdine göre kardeşler yek diğerine yardım, nasihat, rehberlik, iyilik ve yakın akrabaların birbirinden esirgememek durumunda oldukları her türlü sevgi, saygı ve ilgiyi göstermeleri öngörülüyordu.En önemli nokta Zevi'KErhâm'dan evvel birbirine mirasçr olmalarıydı. Bedir savaşında müslümanların eline geçen ganimetten sonra Muhacirlerin mali durumları düzelmiş, Ensâr'ın yardımına ihtiyaç kalmamış ve bunun üzerine Enfâ1 sûresinin son âyetlerindeki;
«Allah'ın kitabında miras hususunda ulü'l-erhâm bir birlerine daha yakındır.» İlâhi emirle kardeşlik akdindeki mirasçılık hususu neshedilmiştir.
Ensâr-ı Kiram Muhacirleri maddeten kalkındırdıkları, sıcak ilgi ve samimi sevgi ile onların hicret acısını dindirmeye azamî gayreti harcadıkları gibi düşman saldırılarını geri püskürtmek ve müşriklere müstahak oldukları cezayı vermek yolunda da can siperane çarpışmışlar; îslâm dininin yücelmesi ve etrafa yayılması uğrunda büyük çabalar göstermişlerdir. Onların fedâkârlıklarını, yararlıklarını ve yardımlarını kalem ile tarif ve tasvir etmek gerçekten pek güçtür. Bunlar yukarda mealleri sunulan âyetler ile ilâhî medh-u sena şerefine mazhar olmuş en mutlu insanlardır, demekle sözlerime son vereyim.

163) Berâ' bin Âzib (RadİyallahÜ anh)den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
-Kim Ensâr'ı severse Allah da onu sever ve kim onlara buğzeder-se Allah da ona buğzeder.»
Hadîsin senedindeki râvilerden Şu'be şöyle demiştir: (Bana bu hadisi nakleden) Adî (İbn-i Sabit)'e :
— Sen bu hadîsi bizzat Berâ' Bin Âzib'den işittin mi? diye- sordum. Adî :
— (Bu hadîsi) Berâ' bana nakletti, dedi. [307]

İzahı

Hadisi, Müslim «İman» Kitabının 33. babında, Buharı de «Ensâr'ın Menâkıbı* bölümündeki yine Berâ' bin Âzib (RadİyallahÜ anh)'den rivayet etmişlerdir. Fakat Buharı ve Müslim' deki metnin başında şu cümle de vardır :
«Ensâr'ı ancak mü'min olan sever ve onlardan ancak münafık olan kimse buğzeder.» Bilindiği gibi tbn-i Mâceh'in rivayetinde bu cümle yoktur.
Bir önceki hadîsin izahını yaparken, islâmiyet uğrundaki hizmetlerine kısmen işaret ettiğim Ensâr-ı Kirâm'ı sevmek, saymak, pek tabii imanın sıhhat ve sadakatini gösterir. Zira bunları sevmek îslâm dininin gelişip yayılmasına ve müslümanların çoğalıp kuvvetlenmesine sevinmek demektir. Ensâr-ı Kirâm'a bu yararlıklarından dolayı buğzetmek ve îslâmiyetin yücelmesine çalıştıkları için onlara karşı düşmanlık ve nefret duymak da elbette münafıklığa delâ-
let eder. Böyleler! görünüşte müslüman olsalar bile kalben kâfirdirler. Ensâr hakkında bu mânada buğzetmek yasaklığı diğer sahâ-biler hakkında da aynen mevcuttur. Bütün sahâbüeri, hizmet ve fedâkârlıklarından dolayı sevmek her mü'min'in görevidir. Onlara bu nedenle buğzetmek de münafıkların işidir. Nitekim, Ensâr'dan olmayan Hz. Ali (RadİyallahÜ anh) hakkında vârid olan 14 nolu hadiste : Ali' nin ancak mü'minlerce sevildiği ve yalnız mü-nafıkîarca ona buğz beslendiği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bildirildiği belirtilmiştir.
Gerek Ensâr-ı Kirâm'dan ve gerekse diğer sahâbîlerden birisi hakkında yukarda belirtilen sebeplerle değil de başka bir nedenle geçici olarak memnuniyetsizlik, hattâ buğzetmek, nifak ve küfür alâmeti sayılmaz. Çünkü, çeşitli muameleler ve kişisel ilişkiler, bazen sevgi veya buğza yol açabilir. Bu konu 114 nolu hadîsin izahında biraz daıa açıklanmıştır. Oraya bakılabilir.
Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri metinlerin baş kısmında geçen cümlelerin zahirine bakılarak Ensâr-ı Kirâm'ı sevmeyenlere kâfir denilebilir mi? diye bir soru hatıra gelebilir.
Cevap: Hayır, kâfir denilemez. Çünkü böylesinde imân alâmeti sayılan Ensâr sevgisi yok ise de; iman belirtisinin olmayışından imanın aslının olmayışı çıkarılamaz. Hadîste geçen iman'dan mak-sad kemâl derecesine ermiş olan imandır. Kâmil bir imanın olmayışı imanın aslının yokluğunu ifade etmez, şeklinde de cevap verilebilir1. «Miftâhü'1-Hâce» müellifi bu hadîsin açıklamasını yaparken îbnü't -tin' m şöyle yorum yaptığını

nakleder:
Hadîsten kasdedilen mâna: Ensâr'ın tümünü sevmenin iman alâmeti ve hepsine buğzetmenin münafıklık alâmeti olmasıdır. Çünkü hepsini sevmek veya hepsine buğzetmek din için olur. Ama buğ-zetmeyi caiz kılan belirli bir sebepten dolayı Ensâr'm bir kısmına buğzeden kimse bu hükme dahil değildir.
«Miftâhü'1-Hâce» yazarı, bu yorum şeklinin güzel olduğunu ve EI-Hafız tbnü Hacer'in «El-Fethû-l'Bâri- adlı eserinde bu yorumu beğendiğini bildirir.

164) Sehl bin Sa'd [308](Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Ensâr, şiar (= Bedene en yakın iç elbise) gibidir. Diğer insanlar da disâr (= nisbeten tenden uzak olan en üst elbise) gibidir. Eğer insanlar bir dere veya dağ yoluna yönelip ve Ensâr da t>aşka bir dere yoluna yönelmiş olsalardı şüphesiz ben Ensâr'm yöneldiği dere yolunda giderdim ve eğer hicret (in yüce şeref ve üstün fazileti) olmasaydı muhakkak ben (kendimi) Ensâr'dan bir kişi (saymış) olurdum.[309]

İzahı

Hadisin metninde geçen «Şiar» kelimesi en altta giyilen ve insan cildine temas eden iç elbisedir. Ensâr-ı Kiram Resûl-i Ekrem'in sırdaşları, itimada şayan dostları olmaları ve verdikleri sözlere sadakat göstermeleri sayesinde öyle bir mertebeye yücelmişler ki, Pey-gamber'e olan yakınlıkları Şiar denilen iç elbisenin vücûda olan yakınlığı gibidir. Burada benzetme edatı ve benzetme yönü mezkûr olmadığı için teşbih-i beliğ san'atı vardır.
«Disâr» kelimesi ise insanın en üstte giydiği elbiseye denir. Diğer insanlar, Ensâr ve üstünlükleri malûm olan Muhacirler gibi Pey-gamber'e yakın olmadıkları için «Disâr» diye tabir edilen dış elbiseye benzetilmişlerdir.
Buharı, bu hadisi «Menâkıbü'l-Ensâr» babında Ebû Hü-revre'den rivayet etmiştir. Ancak oradaki metinde;
«Ensâr, şiar (gibiKve nas disâr (gibi) dır.» Parçası yoktur. Hadisin kalan kısmında biraz kelime değişikliği var ise de bu farklılık mânaya etki yapacak durumda değildirHadisin «Eğer insanlar bir dere veya dağ yoluna...» fıkrası ileResûlullah Ensâr'ı başkalarına tercih buyurduğunu en açık bir ifade ile belirtmiştir. Onun, Ensâr'ı Kirâm'ı tercih etmesinin sebebi de şüphesiz Ensâr'ın Akabe görüşmelerinde kabullendikleri taahhütleri aynen ve tamamen yerine getirmiş olmaları, fedakârlıkları, misafirperverlikleri, komşuluk hakkına ve arkadaşlık hukukuna fazlası ile riayetleri, feragatkârlıkları ve İslâmiyet uğruna mallarını ve canlarını feda etmeleri gibi meziyetleridir. Ensâr ve Muhacirler daima Peygamber'e uymuşlar. Peygamber'in bunlara uyması bahis konusu değildir. Bu nedenle ilk bakışta sanıldığı gibi Resûlullah En-sâr'a tâbi olmuş gibi yanlış bir mâna bu fıkradan çıkarılamaz.
Metinde geçen «Eğer ben Muhacirlerden olmasaydım kendimi Ensâr'dan sayardım», cümlesi ile de Ensâr'm faziletinin yüceliği ve hicretten sonra en üstün meziyetin İslama nusrat ve yardım etmek olduğu belirtiliyor. Ensâr'ın kazandığı bu şeref ve faziletin bir Peygamber'e bile lâyık bir meziyet olduğu ifade ediliyor.
Buharı' nin tahriç ettiği metnin sonunda râvî Ebû Hü-revre'nin «Babamı ve anamı feda ettiğim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ensâr hakkındaki bu yüce tezkiyesi gerçeğin ta kendisidir. Çünkü hakikaten Ensâr Resûlullah'ı sinelerine bastılar, ona büyük yardımlarda bulundular» dediğini de nakleder.
Ensâr-ı Kiram hakkında bu hadîsin buyurulmasmm sebebine gelince; Buhari' nin Huneyn savaşı bahsinde Enes b.Mâlik' den rivayet ettiği hadis ile siyer yazarlarının verdikleri malûmata göre durum şöyle olmuştur :
Mekke' nin fethedildiği gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeni müslüman olan Kureyş'in ileri gelenlerinin her birisine kalbleri müslümanhğa iyice ısınsın diye Huneyn ve Hevazîn ganimet mallarından 100'er deve vermişti. Savaşan müslümanlara bu kadar hisse verilmemişti. Ensâr'dan sayılan bazı gençler bu durumu görünce hikmetini anhyamıyarak :
— Vallahi kılıçlarımızdan Kureyş kanı damlarken kazandiğımız ganimetlerin Kureyş ileri gelenlerine verilmesi gerçekten şaşılacak şeydir. Resûlulah artık kavmine kavuştu. Haliyle bizi artık bırakacaktır», demişlerdi. Halbuki Peygamber'in Kureyş'e dağıttığı develer ganimet malının umumundan çıkarılmamıştı.Tasarrufu tamamen Resûlulah'a ait olan ve Fey denilen ganimetin beşte bir hissesinden verilmişti.
Bu çirkin dedikodu Peygamber'e erişince Ensâr'ı bir çadır içinde toplayarak onlara şöyle hitabta bulundu :
— «Ey Ensâr! Sizden bana erişen sözler nedir?» diyerek yapılan dedikoduların mahiyetini sordu. Ensâr da gerçeği gizleyecek ve hâşâ yalan söyleyecek durumda olmadıklarından:
— Evet! Size ulaşan bu sözleri söyledik, diyerek itirafta bulunmaları üzerine Peygamber yaptığı taksimin sebeplerini izah ederek :
— Ey Ensâr! Nâs ganimet develeriyle, mallarıyla evlerine dö nüp giderken sizler de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte evlerinize dönmeye razı olmaz mısınız?» diye sordu. Heyecan verici bu soru üzerine Ensâr, Resûlullah'ın kendilerini bırakmı-yacağmı anlayarak ve duygulanarak hep bir ağızdan :
— Razıyız yâ Resûlallah! diye haykırdılar. Bunun üzerine Resûlullah :
— «Ensâr ne tarafa giderse ben de o tarafa giderim...» mealin deki bu hadisi buyurdu ve Ensâr ile yaptığı toplantı bu suretle sona ermiş oldu.
Hadîsin senedindeki râvilerden Abdü'l-Müheymin'in zayıf olduğu ve diğer râvılerin sika olduğunu belirten Zevâid yazarı, hadis metninin sahih olduğunu ifade ediyor. Zaten yukarda belirttiğimiz gibi ilk fıkra hariç, hadisin metni Buhari'de de rivayet edilmiştir.

165) Amr İbn-i Avf (81) (Radiyallahü ank)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu dediği rivayet edilmiştir :
«Allah Ensara, Ensar'ın oğullarına ve Ensar'ın oğullarının oğullarına (yani Ensar'ın torunlarına) rahmet eylesin.[310]

İzahı

Sindi bu hadisi izah ederken şöyle diyor:
Hadisin zahirine göre Resûlullah tarafından yapılan bu duâ, En-sar-ı Kiram'ın üç kuşağına aittir. Çünkü Eğer Ensar'ın tüm neslini kapsıyan bir dua yapılmak istenseydi «Ve Ensar'ın oğullarının oğullan* demeye hacet kalmazdı. Diğer taraftan hadiste geçen «Oğullar» tabirinden maksad sırf erkek çocuklar olmayıp kızlar dahil tüm evlâttır. Zevâid, râvilerden Kesir bin Abdillah pek sıka olmadığı için senedin zayıf olduğunu kaydeder. BuharİÍ, Müslim ve Tirmizi bu hadisi Zeyd b. Er kam* dan su lafızlarla rivayfit. etmişlerdir :
«Allahım! Sen, Ensâr'ı, Ensar'ın oğullarını ve Ensar'ın oğullarının oğullarını mağfiret eyle.»
Buhar î' nin tahriç ettiği rivayette : Ensâr'm oğullarının oğulları hakkında duâ buyurulup buyurulmadığında râvinin şüphe ettiği belirtilmiştir. Sindi bu malûmatı verdikten sonra Tirmizi'-nin, hadisin Hasen-Garib olduğunu söylediğini nakletmiştir.
Buharı, Münafikün süresine ayırdığı bölümün 6. babında zikrettiği bu hadisin Zeyd îbn-i Erkam tarafından Enes İbn-i Mâlik'e acıklı bir olay münasebeti ile nakledildiğini bir sened ile rivayet etmiştir. Şöyle ki:
Yezîd îbn-i Muâviye' nin işlediği zulüm ve yaptığı yanhş hareketler Medine' deki Eshab-ı Kiram tarafından bilinince onlar Yezid'in hilâfetini tanımıyarak Abdullah 1bn-i Zübeyr'e biat etmişlerdi.Yezid'de Müslim İbn-i ukbe ' yi bir ordu ile Medine üzerine göndermişti. Bu ordunun geliş haberi Medine'ye ulaşınca savunmak için Ensâr-ı
Tır.Amr bin Avf bin Zeyd bin Milna el-Müzenî'nin künyesi Ebû Abdillah'-* Saûat>l'dir. Bedir ehlindfendir. Râvisi. oğlu Abdullah'tır.
Kiram, Abdullah îbn-i Hanzele'yive Muhacirler'den Abdullah İbn-i Muti'yi kendilerine kumandan edinmişlerdi. Muhacirler ve Ensar'm teşkil ettikleri kuvvet Harre mevkiinde Şam ordusunu karşıladı. Fakat Şam ordusu sayıca ve askeri teçhizat bakımından çok üstün olduğu için onlara karşı direnemeyen Medine ordusu dağıldı. Bununla yetinmiyen Şam ordusu Medine şehrinin içine kadar girerek katliâmı mubah görmüş, sahâbilerden ve Ensar'dan bir çok kimsenin kanını akıtmıştı. Hattâ Mescid-i Nebevî'ye süvari atlarını bağlamak gibi saygısızlıktan bile çekinilmediği rivayet edilmiştir. Bu olay hicretin 63. yılında cereyan etmiştir. Bu acıklı olaya «Harre» vak'ası denilmesinin sebebi Medine haricinde Harre denilen semtte elim savaşın cereyan etmiş olmasıdır. Burası karataşlık bir yer olduğu için Harre ismini almıştır.
Enes îbn-i Mâlik (Radiyallahü anh) Harre vak'a-sı sırasında Basra'da idi. Medine'de vuku bulan bu kanlı olayda Enes îbn-i Mâlik'in soyundan ve amucazadelerinden öldürülmüş olanların acısıyla fazla hüzün ve keder içinde idi.O esnada Kûfe'de bulunan Zeyd İbn-i Erkam (Radiyallahü anh) Enes hazretlerine gönderdiği ta'ziye mektubunda ezcümle şöyle demişti:
«Ey Enes! Sana müjde olsun.ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— «Aliahım! Ensar'ı mağfiret eyle, Ensar'm oğullarım da mağ firet eyle ve Ensar'm torunlarım da mağfiret eyle* buyurmuştur.»

Mektub Enes îbn-i Mâlik'in eline geçip okunduğunda mecliste bulunanlar Enes îbn-i Mâlik'.e Zeyd İbn-i Erkâm ' in kim olduğunu sormuşlar. Oda:
— Bu mektubun sahibi öyle bir zattır ki Allah Teâlâ, onun kulağını, duyduğu şeyler bakımından tasdik buyurdu», demiştir.
Allah'ın Zeyd îbn-i Erkam'ı tasdik buyurması meselesine gelince:
Zeyd İbn-i Erkam, Abdullah İbn-i Übeyy adlı münâfıkın sözlerini Resûl-i Ekrem'e nakletmişti. Münafık Ab-du1 1ah ise söylediği sözleri inkâr ederek üstelik yemin de etmişti. Onun inkâr ve yemini üzerine Resûl-i Ekrem,Ze yd'e :
«Senin kulağın yanlış İşitmiş olabilir», buyurmuştu. Zeyd îbn-i Erkam bir yalancı durumuna düşmüş gibi olduğundan çok müteessir olmuştu. Nihayet meali aşağıya alınan Münâfi-kûn sûresinin birinci âyeti nazil olunca Peygamber Efendimiz İbn-i Erkâm'ın arkasından varıp kulağını tutarak ve ovalıyarak:
— Ey Oğul! Kulağın Allah tarafından tasdik edildi. (Senin kulağın doğru duymuştur), buyurdu. İşte Enes îbn-i Mâli k'in, meclisinde bulunanlara îbn-i Erkâm'i:
Kulağı, duyduğu şeyler itibariyle Allah tarafından tasdik edilmiş bir zât olarak tanıtmasının sebebi bu olaydır. İnen âyetin meali:
«(Ey Resulüm) Münafıklar sana geldiği zaman: «Şehadet ederiz (kalbimizdeki inancı belirtiriz) ki, doğrusu sen gerçekten Allah'ın Peygamberisin» derler. Allah da biliyor ki muhakkak sen, onun şüphesiz Peygamberisin. Bununla beraber Allah şehadet ediyor ki, münafıklar tamamen yalancıdırlar. (Dedikleri sözleri inançlarına uymaz, yalan yere yemin ederler).»
Buhari' nin Şârihi, Kastalânî' nin bu bâbta beyan ettiğine göre Zeyd bin Erkanı' dan Nesai tarafından alınan rivayete göre; bu olay üzerine Münafikûn sûresinin meali yukarıya alınan birinci âyetile beraber sûrenin sekizinci âyeti dahil baş kısmı birlikte nazil olmuştur. Zeyd bin Erkam'ın kısa bir hal tercemesi 145 nolu hadîsin izahında geçmiştir. Oraya bakılabilir. [311]

Abdullah İbn-İ Abbâs (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti

166) îbn-i Abbâs[312] (Radiyallahü anhümâ)'ûan şöyle dediği rivayet olunmuştur :
Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) bîr ara beni kucakladı ve :
«Allahım! Buna hikmet ve kitab (Kuran) te'vilini öğret» diye duâ buyurdu. [313]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâsındaki «hikmet-'in tefsiri hususunda bir çok rivayetler vardır. Buhari, Mena-kıb bölümünden İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'m fazileti için ayırdığı bir babta rivayet ettiği bu hadisin metninin sonunda hikmeti şöyle tarif ediyor:
«Hikmet peygamberlik dışında kalan görüş ve ictihadlarda isabet etmektir.» Kastalânî, bu tefsirin Ebû Zerr'e ait olduğunu söyledikten sonra diğer tefsirleri şöyle nakleder:
îbn-i Veheb, Mâlik'e, hikmetin ne olduğunu sormuş olup îmam Mâlik de: Hikmet, dini tanımak, onu bilmek ve ona uymaktır, diye tarif etmiştir. îmam Şafii (Radiyallahü anh) de: Hikmet Resûl-i Ekrem'in Sünnet'idir. Çünkü Allah Teâlâ Kitab (Kur'an')m okunmasını ve öğretilmesini zikretmiş, sonra Kitaba hikmeti atfetmiştir. [314]Bunun için hikmetten maksadın, ki-tab'm haricindeki bir şey olması gerekir ki,o da ancak Resûlullah'm sünnet'idir.
Hikmet'in hak ile bâtılı bir birinden ayırd etmek olduğunu söy-liyenler de vardır. Kastalânî bundan sonra hikmetin diğer tariflerine devam ediyor. Biz artık onları nakletmeyelim. Hikmet'in Şâfii'nin beyân ettiği şekilde tefsiri daha uygun görülüyor. Çünkü bu takdirde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'a, Kitab ve Sünnet'in öğretilmesi için Allah'tan niyazda bulunmuş oluyor.
Bağa vî'nin «Mu'cem»'inde îbn-i Abbâs hakkında rivayet, olunan:
«Allah'ım onu dinde fakîh kıl (Ona dini ahkâm ve kaidelerin bilgisini ver), Kur'an'ında da te'vil ve tefsirini öğret», hadisinden de îbn-i Abbâs'ın fıkıhçı ve müfessir olması için Resülullah'm duâ buyurduğu anlaşılıyor. Şafii' nin beyân ettiği gibi hikmet ile Sünnet kasdedilmiş olursa Resûl-i Ekrem İbn-i Abbâs'm tefsirci, hadisçi ve fıkıhçı olması için duâ etmiş olur. Bu duaların bereketi ile îbn-i Abbâs, İslâmî ilimlerin hepsinde en yüksek mertebeye çıkmıştır.
Buhari' nin «Tuhfetü'1-Barî» şerhinde: Hadîste Kur'an öğrenimine ve duâ yapmaya teşvik vardır, denilmiştir. Hikmet, Sünnet anlamında yorumlanırsa ona da teşvik yapıldığı malûmdur. [315]

12 — Haricîler Hakkındaki Hadislere Âit Bir Bab

Haricîler, îslâm âlemine ilk fitne, parçalanma ve müessif olayların tohumunu atan bir fırkanın teşkil ettiği mezheb mensuplarına verilen bir isimdir.Tarihçiler bunlardan «Havâriç» diye bahsederler.Haricilerin ilk nüvesini teşkil edenler Hz.Osman (Radjyallahü anh)'a karşı ayaklananlardır.İsyancılar,Hz.Osman'm idareciliğinin yetersizliğini ve bazı tasarruflarının yersizliğini iddia ederek önce ayaklanmayı, sonra da Halîfe'yi öldürmeyi mubah telâkki ettiler. Aynı gurup Hz.Osman'in şehadetin-den sonra Hz.A1i'ye biat ettiler.Halife Hz. Ali ile Şam Valisi Hz. Muâviye arasında içtihada dayalı bazı ihtilâflar zuhur etmişti. Bu ihtilâfların mahiyetini, nedenlerini ve safhalarını dile getirmek konumuzun dışında kaldığı gibi bunu anlatmanın kapanmış bir yarayı deşmekten başka bir şeye yaramıyacağı kanısında olduğum için buna temas etmiyeceğim. Sadece şunu söyliyeyim: Sahâbîler arasında bu olayların çıkacağını Resûl-i Ekrem (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) önceden bildirdiğine göre bunun önüne geçilmezdi. Bu sebeple biz bu olayları ilâhî takdirin bir cilvesi olarak yorumlarız.
Hz. Ali ve Hz. Muâviye (Radiyallahü anhümâ) ve taraftarları arasındaki görüş ayrılığı gittikçe şiddetlendi ve nihayet îslâm âleminin bel kemiğini teşkil eden bu iki ordu arasında müessif Siffîn savaşı vuku buldu.
Hz. Muâviye ve taraftarları «Hakem» yolu ile bu ihtilâfın bertaraf edilmesini teklif edince Hz.Ali taraftarı olan Hariciler fırkası da önce buna rıza gösterdi sonra hakemlik mes'elesi aleyhinde bulunarak bunun küfür olduğunu ve;
= «Hüküm ancak Allah'ındır» demeye başladılar. Bunlar, hakem yoluna rıza gösterdi, diye Hz. Ali'ye de cephe aldılar.Sıffin'den Kûfe'ye dönülürken hariciler fırkası Hz. Ali' nin ordusundan ayrılarak Kûfe'ye bağlı Harura köyüne gittiler.Hz.Ali onları irşad etmek ve batıl yoldan döndürmek için harcadığı bütün çabalara rağmen arzuladığı sonucu alamadı.Bilâkis Havâric fırkası bir süre sonra Abdullah bin Veheber-Rasibyi îmam seçerek Nehrevan denilen yere yerleştiler.Hakemlik mes'elesine rıza gösterdiğinden dolayı Hz.Ali'-nin kâfir olduğuna dair iddialarını sürdürdüler. Kendilerinin de ilk zamanlarda hakemliğe rıza göstermekle küfre gittiklerini, fakat bilâhare hakemliğe karşı çıkmakla tekrar imana kavuştuklarım ileri sürerler. Nihayet isyan eden bu fırkanın hakka teslim olmayı şiddetle reddederek devlet içinde îslâmiyete ters düşen inançları taşıyan bir devlet haline gelmek isteyince; onların üzerine hareket eden Hz.A1i'nin ordusu Nuhay1e denilen yere geldi.
Haricilerin mezalim ve halka reva gördükleri işkence haberleri Hz.A1i'ye gelmeye devam ediyordu.Durumu incelemek için Hz.Ali tarafından gönderilen Haris bin Mürret el-Abdi de Havâriç tarafından şehid edildi.Hz.Ali tekrar haricîlerle görüşüp onlara nasihat etti.Onların batıl yolda olduklarım bildirerek gerekli ikazlarını tekrarladı. Nihayet haricîlerin bir kısmı savaşmaktan vazgeçerek geri gittiler ise de iki bin kişilik bir kuvvet H z . Ali* nin ordusuna saldırmaya başladı. Kaçınılmaz hale gelen bu savaşta Hariciler saf dışı edildi. Onlardan az kişi kurtulabildi.Fakat haricîlerin kökü kazılmış değil idi. Hicretin 39. yılı Ramazan ayında Abdurahman îbn-i Mülcem ismindeki bir harici'nin zehirli hançeri ile Kûfe'de bir sabah namazı üzerinde Hz. Ali (Radiyallahü anh) derin yaralar aldı ve bir iki gün sonra şehid oldu.
Haricîler Osman, Ali ve Muâviye hazretlerinden şiddetle nefret ederler ve nefret etmeyen kimseleri müslüman saymazlar. Bu durumda onlar Cumhur'u müslümanlık dışında görüp öldürülmesini mubah telâkki ederler; her hangi bir büyük günah işleyen adamı tekfir ederler, zulüm eden Halife'ye karşı ayaklanmanın vacip olduğunu iddia ederler. Haricîlerin Cumhur'a ters düşen başka görüş ve inançları da vardır. Burada anlatmaya lüzum görmüyorum
Hariciler, Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhü-nıâ) devrine ait olduğu bilinen hadisleri kabul ederler. Daha sonraki devirlerde rivayet edilen Cumhur'un rivayetine itibar etmezler. Fakat haricî olan râvîlerinkini kabul ederler.
Haricîlerin bir çok kolları vardır. En önemlileri: ilk Muhakkime,Ezarıka,Necedat,Acaride,Surfiye ve tba-ziyye' dir.

167) Abîde [316](bin Amr es-Selmanî (Radiyallahü anh)'den Hz. Ali.(Ra-diyallakü anh)'den haricîlerden bahs ederken; şöyle söyledi, dediği rivayet olunmuştur :

«Hâriciler arasında kolları doğuştan çok kısa olan bir adam vardır. Eğer sizlerin amelleri bırakacak ve günahları işlemeye cesaret edecek derecede sevinmeniz endişesi olmasaydı hâricileri öldüren kimseler için Allah'ın (Hz.) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) dili üzerinde söz verdiği mükâfata âit hadîsi size rivayet edecektim.»
(Râvî Abide diyor ki:) Ben (Hz.) Ali'ye:
— (Kasd ettiğin) hadisi Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen işittin (mi?) diye sordum. (Hz.) Ali, üç defa:
— Evet! (Ben bizzat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğime) Kâ'be Rabb'ine and olsun, dedi.»Hakemlik mes'elesine rızâ gösteren başta Hz.Ali olmak üzere bütün müslümanları, Osman. Ali ve Muâviye (Radiyallahü anhüm)'den nefret etmiyen Cumhuru ve her hangi bir büyük günahı işleyen kimseleri tekfir eden haricilerin sapık inanışları, batıl görüşleri ve İslâm âlemine ilk fitne, fesad ve tefrika^tohu-munu atan fırka oluşlarının Resûl-i Ekrem tarafından önceden bilinmesi onun bir mûcizesidir. Hadis bu mucizeyi bildiriyor. Ayrıca onları Öldürmenin çok muazzam mükâfatı mucip olduğuna işaret ediyor. Öyle ki; onların öldürmenin büyük ecrini insanlar duyarsa, bu ecir tüm günahların affına ve cennetlik olmaya kâfidir, diye ibâdetleri bırakmak ve günahlara dalmak endişesi Hz. Ali tarafından duyuluyor ve Allah tarafından Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aracılığı ile vâdedildiği bildirilen ilâhî mükâfat ve ecir, bu endişe nedeniyle Hz . Ali tarafından açıklanmıyor.

168) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anhyden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu dediği rivayet olunmuştur :
«Son zamanda (kıyamete yakın devirde) yaşları küçük, akılları noksan (tecrübeleri kıt) bir zümre çıkacaktır. Onlar (haricîler fırkası gibi) insanların sözlerinin en hayırlısı (olan Peygamber'in tebliğleri) nden bahsedecekler; Kur'an okuyacaklar; fakat okudukları Kur'an, onların boğaz çemberlerinden öteye geçmiyecektir. Bunlar, şiddetle atılan ok'un av (ı delip on)dan öte çıktığı gibi İslâm (dinin) -den hızla çıkıvereceklerdir. Bunun için .kim onlara rastlarsa (hemen) onları öldürsün. Çünkü onları öldürmek, Allah katında katilleri için ecir ve sevabtır.» [317]

İzahı

Buharı' nin şerhlerinden Kastalânî'nin beyânına göre hadisin metnindeki «İnsanların sözlerinin en hayırlısı» tabiri ile Resül-i Ekrem tarafından tebliğ edilen Kur'an-ı Kerim kasdedil-miştir. Kastalâni diyor ki: Çünkü haricîlerin, hakemliği reddetmeye mesned olarak ilk tempo tuttukları «Hüküm ancak Allah tarafından verilir» sözünü Kur'an' dan almışlar idi. Ama ne var ki; bu sözü yanlış yorumlamakla yerini değiştirmişler idi:
Sindi de : Bu tâbirden maksadın, haricilerin hakemlik konusuna iti-raz ederken söyledikleri: «Hüküm ancak Allah'a mahsustur» sözü olduğunu söyleyenler vardır. Nitekim, onlar böyle söyleyince H z . Ali «Bu söz haktır. Ama onunla bâtıl bir şey kasdedilmiştir» demiştir.
Metinde geçen «Okudukları Kur'ân onların boğaz çemberinden geçmiyecektir» cümlesinden kasdedilen mâna hakkında Kastalâni diyor ki:
Yani; Allah onların Kur'an okuyuşlarını yükseltmiyecek ve kabul etmiyecektir. Çünkü onların bâtıl itikadîarını bilir. Yahut bundan maksad : Hariciler okudukları Kur'an ile amel etmezler; dolayısıyla kıraatlarmm karşılığında sevaplandırılmıyacaklardır. Şöyle de yorum yapılabilir: Onların Kur'an okuyuşundan aldıkları pay ancak dilleri üzerinde Kur'ân'm geçişidir. Onların boğazına bile ulaşmayan kıraat nasıl onların kalbine girip etki yapacaktır? Halbuki, kıraattan arzu edilen gaye Kuran'm kalbe nüfuz etmesiyle Kur'an'm içindekilerini düşünmek ve ondan etkilenmek, istifade etmektir.
Buhari'nin rivayet ettiği hadîsin açıklamasını yapan Kastalâni diyor ki: Hadisin:
«Bunlar, şiddetle atılan ok'un avı delip öteye geçtiği gibi dinden hızla çıkıvereceklerdir», fıkrası, haricîlerin kâfir olduğunu söyleyenler için bir delildir.Çünkü dinden murad İslâmiyettir.Bunların, ts-lâmiyetten bir nasib alamıyacaklan ifade ediliyor.Tirmizi' nin şerhinde Kadı Ebû Bekr bin e1-Arabide bu fıkrayı delil göstererek haricilerin kâfir olduğunu belirtmiştir. Şayet hadiste geçen «din» kelimesi ile îslâm dini kasdedilmeyip halife'ye itaat mânasına yorumlanırsa fıkra, haricilerin küfrüne delil gösterilemez.Hallabi (din) kelimesini bu şekilde yorumlamıştır.
Buharı' nin «Nübüvvetin alâmetleri» babında ve müellifin 169 numarada Ebû Said Hudrî (Radiyallahü anh)'den rivayet ettikleri metinde, keza müellifin rivayet ettiği 170 ve 172 nolu hadislerde «Onlar dinden çıkarlar» tabiri kullanılmıştır. Din kelimesi yukarda beyan ettiğimiz gibi iki şekilde yorumlanmıştır. Fakat müellifin, tercemesi yukarda geçen 168 nolu ve gelecek olan 171 nolu rivayetlerinde, keza Buharî' nin aynı babta Hz.Ali (Radiyallahü anhVden olan rivayetinde «Onlar îslâmdan çıkarlar» ifadesi kullanılmıştır. Hele 176 nolu hadiste «Onlar mü si uman idiler sonra kâfir oldular* fıkrası apaçıktır, Kastalâni' nin beyanına göre haricilerin kâfir olduğunu söyleyen îmam S üb kî: Cennetlik oldukları Resûl-i Ekrem'in şahitliği ile sabit olan Ashab-ı Kiram'm büyüklerine kâfir diyen hariciler, bu sözleri ile Resûl-i Ekrem'i yalanlamış olurlar. Bu sebeple küfre gitmiş olurlar, demek suretiyle görüşünün delilini beyan etmiştir. Kurtubî de aynı görüşü bu hadislere dayandırmıştır.
Fıkıhçüarın ve muhaddislerin cumhuruna göre haricîler kâfir değil ayaklanan asiler hükmündedir.[318]

169) Ebû Seleme (Radiyallahü anhy&en rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir : Ben Ebû Saîd Hudrî (Radiyallahü anh)'a.:
Sen! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellentyin Harûrâîılar [319] (haricîler) hakkında bir şey anlattığını işittin mi ? diye sordum. Bunun üzerine Ebû Saîd:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin külfetle ibâdet eden bir kavmi (şöyle) zikrettiğini (bizzat) işittim, dedi :
«Sizden her hangi birisi (türiyecek olan) o kavmin namazlarının yanında kendi namazını, onların oruçlarının yanında kendi orucunu küçük görecektir. Onlar okun avdan (delip) çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Okun sahibi Cavı delip geçen) okunu alır (tetkik eder) okunun demirine bakar (kan namına) bir şey göremez. Okun kirişine bakar, orada bir şey göremez. Sonra ağaç kısmına bakar, oradada bir şey göremez. Bundan sonra yelelerine bakar, bunda da (kan izinden) bir şey görüp görmiyeceğinden şüphelenir.» [320]

İzahı

Haricîler hakkındaki bu hadisi az bir lafız farkı ile Buharıde «Alâmetü'n-Nübüvveti» babında yine Ebû Said-i Hudr.l (Radiyallahü anhVden rivayet etmiştir. Hadiste haricîlerin îslâmi-yetten hızla çıkmaları en beliğ bir mürekkeb teşbih ile ifade edilmiştir. Hadiste tasvir edildiği gibi bir ok hızla ava girip öte tarafından çıkar, öyle bir sür'atla hedefini delip geçiyor ki okun hiç bir tarafında kan izine rastlanmıyor: Nasl denilen demir kısmına, demirin geçirildiği yer üzerinde sarılan ve Rısaf denilen kirişlere, Kıdıh denilen ağaç parçasına ve Kuzez denilen yeleler bölümüne bakıhr, bir bir tetkik edilir, hiç birisi üzerinde en ufak bir kan izi görülmez. Oka benzetilen Haricîler de Islâmiyete hızla girip çıkarlar. Onların ruhunda ve şuurunda müslümanlığm feyizli nurundan hiç bir esere rastlanmaz. Teşbihin mürekkep oluşu, Haricîlerin, tasvir edilen halleri ile birlikte oka ve gözler önüne serilen durumuna benzetilmesinden ve okun parçalarının bir bir zikredilmesinden meydana gelir.
Hadis, Hâricilerin kendilerini ibadete zorladıklarını ve aşırı derecede şeklen namaz ve oruçla meşgul olduklarım belirtir. Bir mucize olan bu haber aynen tahakkuk etti. Şöyle ki: Haricîler içinde, secde etmekten alınları yara olanları, gece namaz kılmaktan, gündüz oruç tutmaktan bitab düşenleri pek çoktu. Durmadan Kur'an okuyorlardı. Ama Kuran'ı yanlış tefsir ettikleri için fikir ve inanç bakımından sapık olduklarından yaptıkları ibadetin hiç bir değeri yoktu. Dinin özünü ve mahiyetini ters anladıkları için bâtıl inançları onları felâkete sürükledi.

170) Ebû Zer (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur.
«Şüphesiz benden sonra ümmetimden bir kavim vardır. (Râvi diyor ki Resûlullah ilk cümleyi ya böyle ifade buyurdu ve yâhud benden sonra ümmetimden bir kavim olacaktır, (dedi.) Bu kavim Kur'an okuyacaklar, fakat Kur*an(m feyzi) onların boğazlarını geçmiye-cektîr. Onlar, okun avdan (delip) çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Sonra dine dönmeyeceklerdir. Onlar insanların ve hayvanların en kötüleridir.»
(Hadisi Ebû Zer'den rivayet eden) Abdullah bin es-Sâmıt şöyle dedi:
(Ben bu hadîsi Ebû Zer'den işittikten) sonra El-Hakem bin Amr el-Gifari'nin kardeşi Râfi bin Amr'e bunu anlattım. Kendisi:
«Ben de bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, dedi.»

171) İbn-i Abbâs (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Ümmetimden bir kısım insanlar muhakkak Kur'an okuyacaklardır. Fakat okun avı delerek hızla çıktığı gibi onlar da sür1 atla İslâmiyetten çıkacaklardır.[321]

İzahı

Hadîs, daha önce geçen hadîsler gibidir. Başkaca izaha ihtiyaç duyulan bir cihetini görmüyorum. Sindi, bu hadisin râvîleri arasında ismi geçen Simâk zayıf olduğu için bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir, diyor.Nesai ve Yakub bin Şebib de Simâk'in İkrime' den olan rivayetleri zayıf olup başkalarından aldığı rivayetler ise zayıf değildir, demişlerdir. S i n d î daha sonra diyor ki: Buharı, Müslim ve Ebû Dâ-vud bu hadîsin metnini îbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'in yolundan başka bir yol ile rivayet etmişlerdir. Zevâid yazarı da bu hususu kısmen belirtmiştir.

172) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke civarında) Cîrâne (denilen mevki) de külçe altın, gümüş ve ganimet mallarım taksim ediyordu. Mal Bilâl'ın eteği içinde idi. Bu esnada bir kişi (küstahça bir eda ile) :
—Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adalet et! Çünkü hakika-tan (şu taksim işinde) sen adalet etmedin; dedi. Bu söz üzerine Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Sana azap olsun! Ben adalet etmeyince benden sonra kim adalet edecektir?» diye cevap verdi. Bundan sonra Ömer (Radiyallahü anh) :
Yâ Resul ali ah! Bu münafıkın boynunu vurmam için beni (serbest) bırak, dedi. Resululalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ömer (Radiyallahü anh) 'e cevaben:
«Şüphesiz bu adamın arkadaşları veya arkadaşçıklan vardır.
Bunlar Kur'an okuyacaklar, fakat Kur'an onların boyun çemberlerini geçmiyecektir. Ok suratla avı delerek öteye çıktığı gibi bunlar da dinden hızla çıkıvereceklerdir.» buyurdu. [322]

İzahı

Bu olay Mekke' nin fethinden sonra Huneyin ve evazin savaşının ganimetinin taksimi sırasında cereyan etmiştir. Olayın vuku bulduğu yer Mekke yakınında Cirrâne ve Ci'râne denilen mevkidir.Bu hâdisede küstahça söz söyli-
yen şahsın Temim kabilesine mensup Zülhuveysı.ra olduğu İbn-i îshak tarafından zikredilmiştir.Zehebîde:Bu şahsın adının Herkus îbn-i Züheyr olduğunu, sonraları Hâricilerin başına geçtiğini ve Nehrevan savaşında öldürüldüğünü haber veriyor. Hevâzîn ganimeti daha önceki savaşlarda elde edilen ganimetlerle kıyaslanmayacak derecede çoktu. 6000 esir ganimet olarak alındığı gibi, sayısız deve, koyun, 4000 okiy-ye çümüş elde edilmişti. Hattâ Vâkıdi1 nin beyanına göre her mücahide 40 koyun ve 4 deve isabet etmişti.
Bu ganimetten en büyük hisse «Müellefe-I Kulüb» denilen ve yeni müslüman olup henüz kalblerinde îslâm sevgisi kökleşmemiş olan Mekke eşrafına tahsis edilmişti. Süfyân İbn-i Uyey-n e ' nin Raf i' den rivayetine göre Müellef e i Kulûb listesinde bulunan Ebû Süfyan İbn-i Harb'e, Safvan îbn-i Umeyye'ye, Uyeyne îbn-i Hısa'a, Akra' İbn-i Hâbis'e, Alkarna'ye ve Mâlik İbn-i Avf'a 100'er deve verilmişti. Bu bol ihsanlar mezkûr şahısların gönüllerini îslâm dinine ısındırmak içindi. Bunlara verilen kısım mücâhidlere dağıtılmak üzere ayrılan hisselerden ayrı idi. Harcanması Allah'ın emriyle Resülullah'ın arzusuna bırakılan, Humus denilen ganimetten beşte bir hissesinden idi.
Buharı'nin «Alâmetü'n-Nübüvveti fil İslâm- babında Ebû Said'ı Hudri' den rivayet ettiği hadîste buna benzer bir olay anlatılıyor. Ab durrahman bin Ebi Naîm'in Ebü Saîd'den -Meğâzî- bahsinde rivayet ettiğine göre H z . Ali Yemen' den bir miktar külçe altın ve gümüş göndermişti. Resû-lullah da bunu Uyeyne bin Bedr, Akra' bin Habis, Zeydü'1-Hayî ve A İkame veya Âmir bin Tufeyl arasında taksim etmişti. Bu dört kişi Necid -dolaylarından ve «Müellefei Kulûb»'dan idi. Müslümanlığa zarar vermeleri düşün-çeleri ile Resûl-i Ekrem tarafından müstesna yardımlara kavuşmuşlardı. Bunlara verilen mal, tasarrufu doğrudan doğruya Resûlullah'a ait olan humus olduğuna rağmen Zülhuveysıra denilen şahıs itirazda bulunmuştu. Kasta1âni'nin beyânına göre Ebû Saîd'i Hudri' nin rivayet ettiği olayın Huneyn savaşındaki olay olduğu Efîah bin Abdullah'm rivayetinde belirtilmiştir. Bu duruma göre benzer hâdisenin iki defa vuku bulduğu neticesine varılıyor. Önemli olan husus her iki olayda da münafıklardan olan bir kişinin küstahça Resûl-i Ekrem'i adaletsizlikle itham etmesi ve bu münafıkın öldürülmeği istendiğinde Resül-i Ekrem'in buna izin vermiyerek bu tip kişilerin bulunduğu ve ilerde emsalinin türeyeceğini mucize olarak haber vermesidir.
Ebû Saîd-i Hudri' den rivayet edilen metnin sonunda Resûl-i Ekrem'in:
*Bu tip insanların çoğaldığı zamana erişmek bana müyesser olsaydı onların topyekün helakini dilerdim», buyurması bu şahsın öldürülmeyi hakettiğine delâlet eder. Bununla beraber Peygamber'in o kişiyi öldürmeye izin vermemesi Kurtubi'nin beyanı veçhile halkın :Muhammed arkadaşlarını öldürüyor demelerinden sakınmak içindir. Kas talâni bu kişinin öldürülmesine izin verilmemesi için başka sebepler de naklediyor. El -îsmaiÎî'-den naklen beyan ettiğine göre görünüşte müslüman olan bir kimseyi öldürmek halkın îslâm dinine girmesini engelliyebilirdi.«Şer-hü's-Sünne» müellifinden de naklen verdiği cevaba göre bu tip insanların çoğalıp silâhla kendilerini koruyabilir ve halka zarar verir duruma gelmeleri halinde öldürülmeleri Resûlullah tarafından mubah kılınmıştır. Resûlullah'a karşı mezkûr münafık itiraz ettiği zaman böyle bir durum yoktu.
Kastalânî daha sonra diyor ki: Bu tip insanlar îslâma ters düşen görüşlerini açığa vurur, îslâm cemaatından ayrılır ve imamlara muhalefet ederlerse onlarla savaşma gücü bulunduğu halde savaşmayı terketmek caiz değildir.
Müs1im'in rivayetine göre Resûlullah'a itiraz eden kişiyi öldürmek için önce Hz.Ömer izin istemiş ona izin verilmeyince Hz. Halîd bin Velid bunu öldürmek için müsaade istemişdir. Kastalânî bu rivayetleri naklettikten sonra; «Fet-hu'1-Bârî» müellifinin Hz.Ömer ile Hz. Hâlid'in bu şahsı öldürmek için Resûl-i Ekrem'den izin istemiş oldukları açıkça anlaşılıyor, dediğini beyan eder.[323]
Bu hadisin isnadının sahih olduğu «Zevâid» müellifi tarafından beyan edilmiştir.

173) İbn-i Ebî Evfâ [324](Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Haricîler Cehennem'in köpekleridir.[325]

174) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyallahü anhümâ)'den Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur :
«Öyle genç bir cemâat türeyecek ki Kur'an okuyacaklar. Fakat okudukları Kur'an onların boğazlarının çemberlerinden öteye geç-miyecektir. Onlardan bir grup çıktıkça hemen kökleri kazılmahdir.»
İbn-i Ömer dedi ki: Ben Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den
«Onlardan bîr grup çıktıkça hemen kökleri kazılmalıdır» fıkrasını 20 defadan fazla işittim. {Râvî İbn-i Ömer bundan -sonra Re-sûlullah'm buyurduğu hadisin son parçasını şöyle nakletti.) :
«Nihayet bu cemâatin sürdürdüğü hile ve aldatma esnasında veya onların askerleri arasında Deccal çıkıverecektir.[326]

İzahı

Hadîsin metninde geçen kelimesi masdar veya Nâşi'in çoğuludur. Nasıl ki «Sahb» kelimesi Sâhib'in çoğuludur. Naşi, genç demektir.
«Onlardan bir grup çıktıkça hemen kökü kazılmahdır» fıkrası üzerine Sindi diyor ki: Çoğu zaman onların zuhur eden grupları silinmiştir. Örneğin, Hz. Ali, Hârûr alılan kılıçtan geçirmiştir.
Metinde geçen «Irad» kelimesi hile ve hudâ demektir. Bu kelime Sünen'in bazı nüshalarında «A'rad» olarak bulunur. A'rad, Ard'ın çoğuludur. Burada A'rad'dan murad muazzam ordudur.
Metnin sonlarına doğru geçen
parçası râvî îbn-i Ömer1 in sözüdür. Tercemeyi öyle yaptık. Miftahü'KHâce müellifi, bu parçanın Resûl-i Ekrem'e ait metinden olmasının muhtemel olduğunu söylemiştir. Eğer öyle olursa bu kısmın mânası şöyle olur:
«Onların çıkması ve köklerinin kazılması olayı 20 defadan faz la vuku bulacaktır.»

175) Enes bin Malik (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur :
-Son zamanlarda veya bu ümmet arasında öyle bir kavim çıkacaktır ki Kur'an okuyacaklar. Fakat (okudukları) Kuran onların boğazlarının çemberlerini veya boğazlarını geçmiyecektir. Onların alâmeti (başlarını) kazımak suretiyle tıraş olmalarıdır. Siz onları gördüğünüz veya onlara rastladığınız zaman hemen onları öldürünüz.» [327]

İzahı

Hadisin metninde bulunan «veya...» tabiri râvî'nin tereddüdünü ifade ediyor. Resûl-i Ekrem'in ifade buyurduğu söz ya budur ve ya sudur, demek oluyor. Tabiî bu değişiklik mânayı etkilemez.
Bâzı kimseler ustura ve benzeri şeylerle başın saçını kazımanın mekruh olduğunu söyleyerek bu hadîsi delil göstermişlerdir. Fakat Müs1im'in şârihi Nevevi:
«Hadis bu tip tıraşın kerahatine delâlet etmez.Çünkü bu tıraş şeklinin onların alâmeti olabilmesi için mubah olmaması gerekmez.Zira, alâmet haram bir şeyle olabildiği gibi helâl bir şeyle de olabilir.Nitekim bir hadiste Resûl-i Ekrem «Onların alâmeti siyah ve iki kolundan birisi kadın memesine benziyen bir adamdır», buyur muştur.Halbuki bu eşkâlin helâl veya haram olmadığı malûmdur. Diğer tarafta sahîh bir isnad ile «Sünen-i Ebî Davûd'da rivayet edilmiştir ki:Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), başının bir kısmı kökünden tıraş edilmiş olan bir çocuğu görüyor ve : «Yâ tamamını böyle tıraş ediniz veya tamamını bırakınız» diye emir buyuruyor. Bu hadis, başın saçlarının kökünden tıraş edilmesinin mubah olduğunu sarahaten bildiriyor. Her hangi bir tevile muhtemel değildir», diyor.
«Miftahü'1-Hâce» müellifi diyor ki Şafii âlimleri, her türlü saç tıraşını mubah görmüşler. Ancak saçlarını temiz tutanlar için kökünden traş etmemeleri ve temiz tutmakta güçlük çekenler için kökünden traş etmeleri müstehabtır, demişlerdir. Ama saçın bir kısmını kökünden traş etmek ve diğer kısmını bırakmak mekruhtur.

176) Ebû Gâlîb (Radiyallahü an/r/den rivayet edildiğine göre Ebû Ümame (Radiyallahü anh) şöyle buyurmuştur :
«Öldürülen Haricîler, gök cildi (görülen tabakası) altında öldürülenlerin en kötüleridir. Öldürülen insanların en hayırlısı da Haricîlerin öldürdüğü kimselerdir. (Çünkü şehid olurlar.) Hâriciler Cehennem ehlinin köpekleridir. Bunlar müslüman idiler sonra kâfir oldular. (Râvi Ebû Galib diyor ki) : Ben Ebû.Ümâme'ye :
Bu söz, senin söylediğin bir şeydir! dedim. Ebû Ümame : Hayır! Ben bu sözü ResûÎullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den işittim, dedi. [328]

İzahı

Sindi: Hadîsin «Haricîler Cehennem ehlinin köpekleridir» fıkrası onların kâfir olduğunu açıkça belirtiyor, «Onlar dinden çıkarlar» ve benzeri hadis fıkraları da bu hususu teyid ediyor, fakat cumhur onları tekfir etmiyor. Cumhur'un görüşüne göre onların kâfir olduğuna dair tabir küfran-ı nimet (nankörlük) mânasına yorumlanır. Keza «Dinden çıkarlar» cümlesi de, «Dinin kemâlinden çıkarlar» şeklinde tevil edilir, demiştir. [329]

13 — Cehmiyye'nin İnkâr Ettiği Şeylerin Beyânı Babı

Cehmiyye mezhebi Cebriyye mezhebinin tipik bir misalidir. Bu mezheb Cehm bin Safvân tarafından Tirmizi'de kurulmuştur.Cehm'in ileri sürdüğü görüşlere katılanlara Cehmiyye denilmiştir. Cehra hicri 128'de Nasr bin Seyyar'a isyan ettiği için Salim bin Ahvaz el-Mâzinî tarafından Merv'de öldürülmüştür.Cehmiyye' nin başlıca akideleri:
1) Kulun iradesi ve kudreti yoktur.Kulun işlediği fiil ve amelinde cebir ve zorlama vardır.Bu nedenle hakikatta her işin faili Allah'tır.
2) İnsanlarda bulunan ilim, hayat, kelâm gibi sıfatlar Allah'a is-nâd edilemez.Aksi takdirde Allah kullara benzetilmiş olur.Ama insanlarda bulunmayan halk (yaratma) ve icad gibi vasıflar Allah'a izafe edilebilir.Çünkü bunda benzetme ihtimali yoktur. Demek oluyor ki Cehmiyye fırkası Allah hakkında vâcib olan bazı sıfatları inkâr ederler.
3) îman Allah'ı bilmekten, küfür de O'nu bilmemekten ibarettir,îman ilim'den başka bir şey değildir.Allah'ı bilenler mü'min, bilmeyenler de kâfirdirler.
4) Allah'ın ilmi hadistir. (Sonradan var olur).Ezelî değildir.Bu sebeple Allah bir şeyi oluşundan önce bilmez.
5) Allah'ın kelâm sıfatı da hadistirBu nedenle Kur'an mahlûktur.
6) Âhirette Allah'ı görmek mümkün değildir.
7) Cennet ve Cehennem ebedî olmayıp fanidir.
Görüldüğü gibi Cehmiyye fırkası Allah'ın ezelî sıfatlarını ve âhirette O'nu görmeyi inkâr etmek ve Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylemek bakımından Mûtezi1e'ye benzer.Aslında bu hususlar önce Cehm tarafından ortaya atılmış, sonra Mu-tezi1e'ye sirayet etmiştir.Kulun cüz'î iradesini inkâr ve cebir hususu Cehmiyye' nin inanç sisteminden bir akidedir.Dolayısı ile Cehmiyye'yi Cebriyye olarak telâkki etmek hatalıdır.
Cehmiyye mezhebi, Mutezile ve Cebriyye mezhebleri gibi ehl-i Sünnet mezhebine ters düşen bâtıl bir mez-hebtir.

177) Cerîr bin Abdillah (el-Becelî) Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yanında oturuyorduk. Kendisi ayın on dördüncü gecesi (dolun) aya bakıp :
«Şu ay'ı nasıl hepiniz izdihamsız olarak ve sıkışıp üst üste yığılmanıza ihtiyaç kalmadan görüyorsanız şüphesiz Rabbinizi de (kıyamet günü) öylece göreceksiniz. Artık güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazların bir birisinden alıkonmamaya gücünüz yeterse (onu) işleyiniz», buyurdu. Sonra şu (mealdeki) âyeti okudu:
«... Ve güneşin doğuşundan Önce de gurubundan önce de Rab bine hamd ile teşbih et.» (Kâf, 39) [330]

İzahı

Hadîsin metnindeki fiili damm = sıkışma, yığılma,yapışma»dan alınmadır. «Lâ tadâmmûne...» cümlesinin mânası da: Dolun ay'ı görebilmek ve birbirinize gösterebilmek için üst üste yığılmanıza birbirinize yapışmanıza ve izdihama ihtiyaç duymazsınız.
Bu kelime olarak da rivayet edilmiştir. Bu takdirde onun kökü «ciaym = meşakkat, zulüm ve zorluk»tur. Buna göre «lâ tudâmune...» cümlesinin mânası şu olur: Dolun ay'ı görebilmek için meşakkat ve zorluk altına girmezsiniz, görmekten mahrum olmak zulmüne uğramazsınız.
Kameri ay başlarında hilâli arayanlar bakarken, zorluk çekerler, meşakkat altına girerler. Görme kabiliyeti kuvvetli olanlar hilâli görünce diğerlerine göstermek için birbirinin üstüne yığılırlar görebilenler ile göremiyenlerin teşkil ettikleri cemaatta bir izdiham duyulur. Kimisi görebilir, kimisi görmekten mahrum kalır. Fakat üzerinden 14 gün geçen hilâl dolunay haline gelince onu görmek içjn hiç bir sıkıntı, izdiham, zorluk ve eziyet çekmeden herkes rahatlıkla görebilir, hiç kimse görmekten mahrum kalmaz, Âhiret günü mü'minler böyle bir rahatlık içinde Allah'ın zatını ve cemalini görmek şerefine mazhar olacaklar, hiç bir mü'min O'nu görmekten mahrum kalmıyacaktır.
Hadiste Allah Teâlâ'nın görülmesi, dolunayın görülmesine rahatlık ve apaçıklık bakımından benzetilmektedir. Hâşâ Allah'ın zatının dolunaya benzetilmesi durumu bahis konusu değildir.
Ehl-i Sünnet mezhebine mensup müslümanların cumhuru, âhirette mü'minlerin Allah Teâlâ'nın cemâlini ve zatını göreceklerinde ittifak etmişlerdir. Mutezile, Hâriciler ve Cehmiyye ise bunu kabul etmemişlerdir.Allah'ın görüleceğine dair hadislerin râvileri arasında: Ebû Bekir, Ali, Muâz bin Cebel, İbn-i Mes'ûd, Ebû Musa el-Eş'arî, İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer, Huzeyfe, Ebû Ümâme, Câbir bin Ab di İla h, Enes, Ammar, Zeyd bin Sabit ve Ubade bin es-Sa-mit CRadiyallahü anhüm) gibi Muhacir ve Ensâr'ın büyükleri bulunan 20'yi mütecaviz sahâbî vardır. Bu nedenle konuya ilişkin hadisler manen mütevatirdir. Ayrıca aşağıda yazılı âyetler de konuyu teyid eder mahiyettedir.
«Nice yüzler vardır ki; o gün (= kıyamet £ünü) güzelliği ile parıldar. (O yüzler) Rablerine bakarlar.» (Kıyâme, 22, 23)
«Hayır, (onlar iman etmezler.) Muhakkak ki onlar, o kıyamet günü Rablerinti görmek)den men edilmiş] erdir.» (Mutaffifin, 15)
«İman edip güzel amel işleyenlere Cennet ve bir de Allah'ın cemalini görmek var...» (Yûnus, 26)
«Hâzin» tefsiri yazarı, Kıya me sûresinin 22, 23. âyetlerinin tefsirinde der ki:
Ehl-i Sünnet âlimleri Allah Teâlâ'yı görmek aklen mümkündür demişler ve mü'minlerin âhirette Allah'ı göreceklerine, fakat kâfirlerin görmiyeceklerine icmâ' etmişler ve yukarıdaki âyetleri de delil göstermişlerdir. Mutezile, Hâriciler ve Mürcie'-nin bir kısmı ile Cehmiyye1er hiç kimsenin Allah'ı göremi-yeceğini ve O'nu görmenin aklen muhal olduğunu sanmışlardır. Onların bu sanısı açık bir hata ve çirkin bir cehalettir. Çünkü Kitab, Sünnet ve Sahâbîlerle onlardan sonra gelenlerin icmâ'ı kıyamette mü'minlerin Allah'ı göreceğini isbatlamıştır.Yirmi kadar sahâbî bu konunun isbatı hakkındaki hadisleri Resülullah'tan rivayet etmişlerdir. Buna âit âyetler de malûmdur. Bid'at ehlinin konuya ilişkin itirazları ve içine düştükleri şübheler Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından bertaraf edilmiştir. Yapılan itirazlar, ileri sürülen şübheler ve bunların reddine âit cevâblar uzun yer istediği için buraya almayı uygun görmüyorum. Arzu edenler Kelâm kitabla-nna müracaat etsinler.
Hadisin «Güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazları...»

fıkrası ile Sabah ve İkindi namazına ehemmiyet verilmesi, bu namazları bırakmak veya tehir etmek yolunda şeytana yenilmemeye dikkat edilmesi isteniyor. Ne sabah uykusu ne de gündüz alış veriş meşguliyeti gibi mü'minlerin gücünün yettiği engellerin namazdan alıkoymaması gereğine dikkatlar çekiliyor. Kul gücünün dahilindeki işlerden sorumludur. Takatinin dışında kalan şeylerle mükellef değildir. Meselâ : Bayılma, unutma, uykudan uyanmama gibi irade dışı mazeretler gücün dışında kalan şeyler olduğu için kul bu gibi hallerde namaz kılmakla mükellef değildir. Bu hallerin geçmesinden sonra sorumluluk tekrar başlar.
Hadîste itina edilmesi emredilen namazların sabah ve ikindi namazları olduğu, Müs1im'in rivayetinde açıkça belirtilmiştir. Esasen farz olan 5 vakit namazları arasında önem ve fazilet bakımından bir fark yoktur. Bununla beraber her birinin kendine has bir meziyeti ile diğer namazlardan mümtaz olmasında da bir sakınca yoktur. Sabah ve ikindi namazına özgü meziyet, gece ve gündüz meleklerinin bu iki namaz vaktinde buluşmaları, mü'minlerin amellerinin bu iki vakitte Allah'ın huzuruna arzedilmesidir.
Hadîsin baş kısmında Allah'ın görüleceği belirtildikten sonra, artık sabah ve ikindi namazına dikkat edilsin, şeklinde bir münasebet kurulduğuna göre bu iki namazı muntazaman vaktinde edâ eden mü Çin'in Allah Teâlâ'nın cemalini görmeye liyakatli olduğuna hadiste işaret ediliyor.

178) Ebû Hüreyre (Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Resûluilah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:
«Ayın ondördüncü gecesi kamer'i (dolunayı) görebilmek İçin izdihama ve üst üste yığılmaya ihtiyaç duyuyor musunuz?» Sahâbî-ler-
Hayır! diye cevap verdiler. Resûluilah da:
«İşte öylece kıyamet günü Rabbinizi görebilmek için hiç bir izdihama ve üst üste yığılmaya ihtiyaç duymayacaksınız-, buyurdu.

179) Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir: Biz (Resûlullah'a):
Yâ Resûlallah! (Kıyamet gününde) biz Rabbimizi görecek miyiz? diye sorduk, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz hazretleri bize cevaben) :
*Siz, güneş'i öğle zamanı ve hiç bir bulut yokken görmek için itişip kakışmaya, birbirinize zahmet vermeye ihtiyaç görür müsünüz?» diye sordu. Biz Hayır! diye cevap verdik. Bu kere:
«Ayın on dördüncü gecesi (dolun) ayı yine (hava ayaz iken ve) hiç bir bulut yok iken görmek için bir birinize izdiham etmeye hacet duyar mısınız?» diye sordu. Sahâbîler :
Hayır! diye cevapladılar. (Bunun üzerine) Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz Allah'ı görmek hususunda ancak (durumu anlatılan) öğle güneşi ve dolunayı görmek için duyduğunuz izdiham kadar bir zahmet göreceksiniz. (Yani Güneş ve Ay'ı görmek için nasıl hiç bir zahmet çekmiyorsanız, âhiret günü Allah Teâlâ'yı görmek için de hiç bîr zahmet çekmiyeceksiniz.)» buyurdu. [331]

İzahı

178 ve 179 nolu hadîslerin metninde geçen , fiili 177 nolu hadîsin izahında belirttiğimiz gibi «Tadâmmûne ve Tüdâmûne» olmak üzere iki şekilde rivayet edilmiştir. Mânaları orada beyan edildiği için burada tekrarlamaya lüzum yoktur. Keza 179 nolu ha-
dîsin metninde geçen fiili de «Tadârrûne ve Tudârûne» diye iki şekilde rivayet edilmiştir. Tadarrûne: Birbirinize zarar verirsiniz, zarara uğrarsınız demektir.
Buhar î'de" bu çeşitli rivayetlerden başka bir de rivayetleri de vardır. Bunların mânası ise «Siz şüphe ve ihtilafa düşer misiniz?»
Hadis öğle zamanı hava açıkken ve en ufak bir bulut parçası yok iken güneşin herkes tarafından çok rahat görüldüğ.ü, keza Kameri hesaba göre ayın 14'ncü gecesi yine hava açık olup en küçük bir bulut parçası bulunmaz iken dolunayın herkes tarafından gayet kolayca görüldüğü gibi mü'minlerin âhiret günü Allah Teâlâ'yı en ufak bir zahmet duymadan göreceklerini müjdeliyor.

180) Ebû Rezîn (RadİyallahÜ anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (SallaUahil Aleyhi ve Sellem)'e :
— Yâ Resûlallah! Kıyamet günü biz Allah'ı görecek miyiz? ve mahlûkatı içerisinde Allah'ı görebilmenin alâmeti nedir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Rezîn! Hepiniz ayrı ayrı ve izdihamsız olarak Ay'ı görmüyor musunuz?» buyurdu.
Ebû Rezîn dedi ki Ben:
— Evet! (Buyurduğun gibi hepimiz izdihamsız olarak ayrı ayrı ay'ı görüyoruz), dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte, Allah her şeyden büyük ve yücedir. Ve rahatlıkla gördüğünüz Ay Allah'ın yaratıkları içinde bir alâmettir», buyurdu.

181) Ebû Rezîn (RadİyallahÜ anh)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sıkıntılı durumlarının değişmesi yakın olmakla beraber kullarının ümitsizliğe kapılmalarına Allah güldü» buyurdu. Ebû Rezîn dedi ki ben:
— Yâ Resûlallah! Rab (Taâlâ Hazretleri) güler mi? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet!» buyurdu." (Bunun üzerine) Ben :
Gülmek vasfını taşıyan bir Rab'ten daima hayır buluruz, dedim.[332]

İzahı

-Gülmek Allah Taâlâ Hazretlerine göre sıfat-ı fi'liyye'dendir, ki bir çok âlim tarafından bu vasıf rıza ve hayır dilemesi şeklinde yorumlanmıştır. Bazılarına göre gülmek ile bol rahmet kasdedilmiştir. Diğer bir kısım âlimler : Allah'ın gülmesi, Meleklerine gülme emrini ve iznini vermesinden ibarettir. Nasıl ki; bir Padişah birisinin öldürülmesini emrettiği zaman Padşah onu öldürdü denilebiliyor. Bu nevi' tâbirlere Arap dilinde çok rastlanır, demişlerdir.Sindi'de deniliyor ki bazı muhakkik âlimlere göre infial (= bir şeyin te'siri altında kalmak) kabilinden olan gülmek ve benzeri vasıflar Allah Teâlâ'ya isnad edildiği zaman o vasfın sonucu ve gayesi kasdedilir.Veyahut o vasfı başkalarında yaratmak muraddır. Bu yoruma göre «Allah güldü» cümlesi Allah güldürdü veyahut gülmek vasfının sonucu olan Rahmet ve ikramını bahşetti, şeklinde yorumlanmış olur. Ehl-i Tahkîk'in mezhebine göre ise Dıhk {gülmek) vasfı Allah Taâlâ hakkında vârid olan sıfatlardandır. Bu sıfatın varlığını kabul etmek gerekir. Bununla beraber Allah'ın zatı her türlü benzetmeden tenzih edilir. Nitekim İmam Mâ1ik'e Allah Teâlâ için vârid olan «İstiva» vasfının mahiyeti sorulduğu zaman : İstiva kelime anlamı bakımından malûm bir şeydir.[333]Allah hakkında kullanılan isti-vâ'nın keyfiyeti bizce mâ'lûm değildir. Buna iman etmek vâcibtir.Ve bunu soruşturmak bid'attır, diye cevap vermiştir.İmam-1 Mâ-1ik'in bu cevabı Ehl-i Tahkik mezhebinin dıhk sıfatı hakkındaki görüşe uygundur.
Hadisin metninde geçen «Kullarının ümitsizliği» ile onların ihtiyaç ve fakirliği kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde fıkranın mânası Şöyle olur :
Allah, kullarının fakirliğine, zayıflığına, zillet ve hakâretiyle, yokluk içinde kıvranmalarına baktığı zaman onlara rizasını ve ihsanını lütfeder.
Metindeki «Kullarının ümitsizliği» sanıldığı gibi rahmetinden ümitsizlik demek değildir. Çünkü; bu tür ümitsizlik Allah'ın rızâsını değil, gazabını gerektirir. Fakat kul amellerinin iyi olmayışına, günahlarının çokluğuna ve dinî vecibeleri yerine getirmeyişine bakarak buna göre kendisini çok âsi ve suçlu görüp ilâhi rahmetten pek ümitli olmazsa kulun bu hâli onu tevâzua, takvaya ve pişmanlığa sevkedici olduğundan bu nevi ümitsizlik ve pişmanlık Allah'ın rızâsını ve ihsanını celbedebilir. İşlediği günahlar yüzünden ilâhî mağfiretten ümidini kesince; ölümünden sonra vücudunun yakılmasını ev halkına vasiyet eden ve vasiyeti infaz edilen kişinin Allah tarafından af edilmiş olması yukarıda belirtilen sebepten olabilir.
Hadîsin metninde geçen kelimesi burada tağyir, tahvil,tebdil ve hal değiştirmek mânalarına yorumlanmıştır. Buna göre fıkranın mânası şöyle olur:
Kul, hoşlanmadığı bir durumla karşılaşınca hemen ümitsizliğe kapılır ve sıkıntılı halin devam edeceğini sanır. Halbuki Allah Ta-âlâ'nm kulunun halini serden hayra, hastalıktan şifâya, belâ ve sıkıntıdan ferah ve sevince değiştirmesi yakındır. İşte sıkıntıdan kurtulması yakın olmasına rağmen kulun bunu düşünmemesi gülünçtür.
Zevâid yazarı diyor ki: Hadîsin senedinde ismi geçen râviler-den Veki' hariç Müslim hepisini sika görmüştür.îbn -i Hibban ise Veki'i de sıka olan râvîler arasında zikretmiştir.Sindî bunu naklettikten sonra hadisin hasen olduğunu belirtiyor.[334]

182) Ebû Rezîn (Radiyallakü anh)'dea rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
__ Yâ Resûlallah! Rab bi m iz m ah Hı katı yaratmadan önce nerde
idi? diye sordum. Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Rabbimiz, ne altında ne de üstünde hava bulunmayan bir amâ (bulut) da idi. Orada hiç bir yaratık yoktu. Rabbimizin arşı su üzerindedir», buyurdu. [335]

İzahı

Sindi ve Miftâhü'1-Hâce müellifleri, âlimlerin çoğunun bu hadîsin sıfat hadîslerinden olduğunu, ona inandıklarını, fakat mânasını bilmediklerini ve çözüm işini bilenlere bıraktıklarını söylemişlerdir, diyorlar.Sindî, bu arada hadîsin yorumunu yapan âlimlerin tevillerini de şöyle beyân ediyor:
1. Bâzı âlimler, râvînin «Rabbimiz nerde idi?» sorusunda bir muzafın takdiri ile «Rabbimizin arşı nerde idi?» şeklinde yorumlamışlardır.Bu takdirde râvînin sorusundaki «Mahlûkat» mefhumundan «Arş» müstesna tutulur. Bu tevile göre; hadisin müşkil bir yönü kalmıyor.Çünkü soru ve cevap arş'a âit olmuş oluyor,
2. Diğer bir kısım âlimler de râvinin sözünü tevil etmezler de Hesûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in verdiği cevâbı şöyle yorumlarlar :
Hadiste geçen «Amâ» bulut demektir.Bulut da bir yaratıktır. Soru sahibi hiç bir yaratık yok iken Rabbimiz nerde idi? diye sorduğuna göre, ona verilen cevapta hiç bir yaratık yok iken Rabbimiz bir yaratık olan bulut içinde idi, diye cevap verilmesinin sakatlığı malumdur.O halde «Rabbimiz amada idi» cümlesi, Rabbimizin beraberinde hiç bir şey yok idi diye yorumlanır. Bâzı rivayetler kelimesi yerinde kelimesi mevcuttur.Miftâhü'1-Hâce'nin beyânına göre; olunca fıkranın açık mânası «Rabbimiz ile beraber hiç bir şey yok idi» demek oluyor.Tirmizi ae aynı durumu naklen beyan ediyor.Verilen cevapların neticesi şudur: Allah için ne mahlûkatı yarattıktan sonra ne de önce mekân ve yer yoktur. Hele yaratıkları yaratmadan önce, mekân mefhumu yok iken nasıl Rabbimiz için bir yer düşünülebilir.
Miftâhü'1-Hâce müellifi diyor ki -Hadîsin metninde geçen :«Ne altında hava var ne de üstünde hava var» tabiri, Allah için hâşâ bir mekân durumunun hatıra gelmemesi için kullanılmıştır. Çünkü bildiğimiz mânadaki bulutun, bir yer olmaksızın var olması muhaldir. îSonra üstünde ve altında havanın olmayışı da düşünülemez.) Râ-vinin sorusu mekâna ait olduğu için cevap da mekân ile verilmiş oluyor Yani eğer şu tarif edilen tarzda bir mekân var ise; işte Rabbi-miz o mekânda idi. Böyle bir bulutun, hem de tüm yaratıklar yaratılmadan önce. aslında yaratık olan bir bulutun var olması mümkün olmadığına göre Allah için bir mekân düşünülemez.

183) Safvân hin Mııhriz [336]El-MâzİnÎ (Radiyallahü anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Abdullah bin Ömer (Radiyallahü an hum) bir ara Kâ'be'yi tavaf ederken bizde onun beraberinde idik. Aniden bir adam ona çıkıp geldi ve:
—Yâ İbn-i Ömer! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin Necvâ (kıyamet günü Allah ile Mü'minler arasında cereyan edecek olan özel görüşme) hakkında buyurduğu (şeyleri) kendisinden sen nasıl işittin? diye sordu. Abdullah İbn-i Ömer:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleirü'den şöyle buyurduğunu işittim :
«Mü'min (kul), kıyamet günü Rabbine öyle bir derecede yaklaştırılır ki; art'-k Rabbi onun sırrını mahşer ehlinden saklamış olur. Sonra Rabbi ona bütün günahlarını ikrar ettirir. Rabbi, (ona günahlarını itiraf ettirirken) şunu işlediğini sen bilir misin? diye sorar. Mü'min de : Yâ Rabbi! bilirim, der. Nihayet mü'minin işlediği günahlar hakkındaki itirafları Allah'ın dilediği miktara ulaşınca Allah Taâlâ ona «şüphesiz ben senin işlediğin günahları dünyada senin için örttüm. Bu gün de senin için o günahlarını mağfiret ediyorum» buyurur. Resûlullah buyurdu ki: Sonra onun hasenatının salıi-fesi veya defteri onun sağ eline verilir. Resûlullah buyurdu ki: Ama kâfir veya münafık ise şahitlerin başları üzerinde nida edilerek şöyle haykınhr :
Şunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir. Haberiniz olsun. Allah'ın laneti zâlimlerin üzerinedir.»
Râvilerden Hâlid (bin el-Hâris) dedi ki hadîs metninden;«Şahitlerin başları üzerinde» lafzı mün katı'dir. Bu lâfzın dışındaki metnin tamâmı mcvsûl'dur. [337]

İzahı

Hadisin son fıkrası Hûd sûresinin 18. âyetinden bir parçadır.Âyetin tamamının meali şudur :
«Allah'a şerik veya çocuk isnad etmek suretiyle O'na iftira edenden daha zâlim kimdir? Bu zâlimler, Rablerine arzolunacaklar ve şahitler (melekler veya insanın kendi uzuvları)da şöyle diyecekler:
-Şunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir. Haberiniz olsun, Allah'ın laneti zâlimlerin üzerindedir.» (Hûd, 18)
Hadîsin metninde geçen Necva» gizli söz söylemektir, ki; buna fısıldamak tâbir edilir.Kasts1ân1,burada; Kıyamet günü Allah ile mü minler arasında cereyan eden gizli görüşme, diye açıklanmıştır. Si n d i ise kıyamet günü Allah ile kulu arasında cereyan eden gizli görüşme mânasında açıklamıştır. Hadîsin somjna göre mü'min olmayan ile gizli görüşülmiyecek, üstelik inkarcılar teşhir edilecektir.Bu duruma göre «Necvâ» mü'minlere mahsustur. Dolayısı ile Sindî'-nm «kul» tabirinden maksad mü'min olan kuldur.
Metindeki «Kenef» de lügatta : Kenar, yan ve görüp gözetmek demektir. Allah'ın zatı için kenar, kanad, yan bahis konusu olmadığına göre bunun ortak mânası olan himaye kasdedilmiştir.
Buharı bu hadîsi, mânayı etkilemeyen az bir lâfız farkı ile Tefsir, Edeb, Tevhid bahislerinde rivayet etmiş, Müslim, «Tevbe» bahsinde ve Nesâi, «Tefsir ve Rıkak» bahislerinde rivayet etmişlerdir.
Hadîsin birinci fıkrası, Allah Taâlâ'nm mü'min kulunu rahmet kanadı altına alıp mahşerdeki halktan gizliyeceğini ve ona günahlarım soru mahiyetinde hatırlatacağını ifâde ediyor.Tiybi demiştir ki: «Hadiste kenef ve himaye, kuşun kanadından istiare edilmiştir. Kuş, kanadı ile hayâtını koruduğu gibi yumurtasını da örtüp muhafaza altına alır. Kuşun bu durumu Allah'ın mü'min kulunu mahşer ehlinin gözlerinden saklıyarak rüsvay olmaktan koruması için istiare buyurulmuştur.»
Metinde geçen «Mü'min Rabbine yaklaştırılır» cümlesindeki yaklaştırılma ile hâşâ Allah'ın zâtına yakın kılınma mânası melhuz değil.Ancak onun rahmetine yaklaştırılmak anlamı kasdedilmiştir.
«Sonra mü'minin hasanât sahifesi veya defteri» fıkrasındaki şüphe râvidendir. Keza, «Ama kâfir veya münafık» fıkrasındaki tereddüt de râvîden ileri gelmiştir.Buharî'de bu fıkra «Ama diğerleri veya kâfirler» şeklinde vârid olmuş olup ordaki şüphe yine râviye
aittir.
Râvî Hâ1id :lâfzında bir inkıta'(senedde kesiklik) olduğunu söylemiştir.Fakat Buhari'de aynı lâfız mevcuttur. Ve bir inkıta' durumu da ordaki senedde bahis konusu edilmemiştir.
Buharî'nin rivayetinde hadîsin sonunda Hûd sûresinin 18. âyetinden yalnız;
— «Şunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir.» Nazmı Celili zikredilmiştir.
Buharı' nin İbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'den olan bir rivayetinde hadisin son kısmı şöyledir:
= «Kâfir ve münafık olanlara gelince: Onlar için de Peygamberlerden ve Meleklerden bir çok sâhidler:
Ha şunlar, Rablerine (ortak koşarak) yalan söyleyenlerdir. Allah'ın laneti o zâlimler üzerine olsun, derler.»
Şâhidlerin kim olduğu âyet-i kerîmede bildirilmemiştir. Bâzı âlimler, şâhidleri peygamberler ile, bâzıları da melekler ile tefsir et-mislerdir. Sâhidler ile mü'minler veya insanın uzuvları kasdedilmiştir, diyenler de vardır.
Âyetteki zulüm ile küfür ve münafıklık kasdedilmiştir. Bununla her türlü haksızlık kasdedilmiş değildir. Çünkü zulüm bir şeyi yerinden başka bir yere koymak demek olduğuna göre; küçük günahlar da zulüm mânasına girer. Halbuki Allah'ın, rahmetinden uzaklaştırmak mânasına olan lanet, küçük günah işleyenler için kullanılmaz. Ehl-i Sünnnet mezhebine göre mü'minlerden günah işleyenler, günahkâr olduklarından dolayı küfre gitmiş olmazlar. Ve onlara lanet edilmez.

184) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhy&va. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Cennet ehli (kendilerine verilen) nimet içinde (yaşar) iken aniden onlara bir nur çıkıp yükselecektir. Bunun üzerine onlar başlarını kaldıracak (bu nura bakacaklar). İşte o anda Rab Taâlâ, şâ-mna lâyık bir yükseklik ve yücelikle onların fevkinde onlara zuhur edecektir. Sonra

(onlara) :
— Ey Cennet ehli, Selâm sizlere olsun! buyuracaktır.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
İşte (Allah'ın Cennet ehline buyurduğu şu selâm,O*nun
«Allah tarafından bir söz olarak onlara «Selâm» vardır. Kavl-i (Celîli)dir.» (Yasin, 58)
(Bundan sonra) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah Taâlâ (Selâm verdikten) sonra onlara bakar, onlar da Allah'a bakarlar da Allah'a baktıkları sürece hiç bir nimete iltifat etmiyecekler. Nihayet Allah zatını onlar tarafından görülmez kılar. Fakat Cennet ehlinin makamlarında ve onların üzerinde Allah'ın nuru ve bereketi devamlı kalır.[338]

İzahı

Hadisin metnindeki «Rab Taâlâ onların fevkinde onlara zuhur...» fıkrası tevile muhtaçtır. Çünkü Allah için hâşâ hiç bir yön yoktur. Bu itibarla «Onların fevkinde» derken onların üstündeki semt ve
yer kasdedümemiştir. Burada Allah'ın zâtına lâyık bir yücelik ve Üstünlük muraddır.
Keza «Allah onlara bakar» cümlesi de tevil edilmelidir. Çünkü Allah daima kullarına bakar ve görür. O'nun bakışından hiç bir sev gizli kalmaz. Bu itibarla buradaki bakıştan maksad ya Cennet ehline evvelce bahşettiği lütuftan başka yeni bir rahmet bakışı ile bakmasıdır. Yahut da Allah'ın bakışı Cennet ehlince açıkça görülecek bir bakış olacaktır.
«Miftâhü'I-Hâce» müellifi: «Bu hadîste Allah Taâlâ'yı görenlerden Cennet ehli tâbiri ile bahsedilmiştir. Bu tâbir erkek ve kadınları kapsamına aldığına göre hadîs, Cennetteki kadınların da Allah'ı göreceklerine delâlet eder. Halbuki kadınların Allah'ı görüp görmemeleri aslında ihtilaflı bir mes'eledir, der.»

185) Adiyy bin Hâtim(-i Tâî) (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden hiç kimse yoktur ki Rabbı, (Âhiret günü) kendisi ile konuşacak olmasın. (Rabbiniz her biriniz ile ayrı ayrı konuşacakken de) Rab ile kul arasında tercüman bulunmayacaktır. Bu esnada kul sağına bakar, önceden sunmuş olduğu amelinden başka hiç bir şey görmez. Sonra sol tarafına bakar, takdim ettiği amelinden başka hiç bir şey görmez. Daha sonra Önüne bakar, Cehennem ateşi öna görünür.
Sizden kim Cehennem ateşinden bir hurma tanesinin yarısı ile de olsa korunabilirse bunu yapsın.»[339]

İzahı

Buharı, hadisi «Rıkak» kitabında az bir lâfız farkı ile ve
Zekât kitabında daha uzun bir metin ile yine râvî Adiyy bin Hatim (Radiyallahü anh) 'den rivayet etmiştir. Müslim de «Zekât» kitabında aynı râvîden rivayet etmiştir.
Metinde geçen kelimesi burada «Tercüman» olarak harekelidir. Kastalâni ve Nevevî' nin beyanlarına göre bu kelime *Türcürnân» diye de okunabilir. Kamusa göre «Tircimân ve Tercemân» olarak da kullanılmıştır. Bilindiği gibi Terceman bir dili diğer bir dile çeviren kişiye denilir.
«Kul sağma bakar, sonra soluna bakar...» fıkraları ile ilgili olarak Kastalâni, îbn-i Hübeyre' den naklen şöyle söv-ler:
«Insan bir tehlike ile karşılaştığı zaman yardıma çağırmak isteği ile sağma, soluna bakmaya başlar. (Veya acaba benim bu halimi görüp de yardımıma gelen yok mu? diye etrafına bakar.)
«EI-Fetih» sahibi: Veyahut kul, Cehennem ateşinden kurtulmak için bir çıkar yol bulmak ümidi ile sağına, soluna bakar, demiştir.
«Kul Önüne bakınca Cehennem ateşi ona görünür* fıkrasının açıklamasında Kastalâni diyor ki: Zira, kul sırat köprüsünden geçmek zorundadır. Köprü de Cehennem üzerinde gerili olduğuna göre Cehennem ateşi, kulun geçmek mecburiyetinde olduğu yoldadır. Artık bu ateşi karşılamamak mümkün olmuyor.
«Bir hurmanın yarısı ile de olsa Cehennem ateşinden...» fıkrası ile alâkalı olarak Kastalâni; El-Mazharî ve Tıybî'-den naklen iki şekil yorumu beyan eder : E1-Mazharî'ye göre mâna şöyledir:
Mahşerin böyle dehşetli olduğunu artık bilmiş olduğumuza göre; ateşten sakının ve bir hurmanın yarısı kadar küçük de olsa kimseye haksızlık ve zulüm etmeyiniz. Bu kadarcık zulüm bile ateşi mucip olabilir.
Tıybi ise fıkranın yorumu muhtemelen şöyledir, demiştir: Kıyamet günü sâlih amellerden başka hiç bir şeyin size yarar sağlıyamıyacağını ve önünüzde cehennem ateşinin bulunduğunu bilmiş olduğunuza göre bir hurma yarısı kadar küçük de olsa sadakayı kendiniz ile Cehennem ateşi arasında kalkan .yapınız.[340]
Müs1im ' in Şârihi Nevevî de fıkrayı Tıybî gibi sadakanın fazileti anlamında yorumlamıştır.
Buharı ve Müslim'in Zekât kitabındaki rivayetlerinde yukarda izahına çalıştığımız fıkranın sonunda hadîsin metninde şu cümle mevcuttur.«Eğer kişi hurma yarısını da bulamazsa güzel söz (söylemek) ile kendisini Cehen nem ateşinden korusun.»
Bu cümle, yukarda beyân ettiğimiz ve Nevevi ile Tıybi'ye âit ikinci yorumu teyid eder mahiyettedir.
Son cümlenin izahında Nevevi diyor ki:Bir insanın gönlünü hoş eden mubah veya taat olan bir sözün, Cehennemden kurtuluşa sebep olabildiği, hadîsin bu son cümlesinden anlaşılıyor.

186) Abdullah bin Kays (Ebû Musa) el-Eş'ârî (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kabları ve bütün eşyaları gümüşten olan iki Cennet vardır. Ve kablan ile bütün eşyaları altından olan iki cennet daha vardır. Adin (adlı) Cennet ehli ile bunların Rabları tebâreke ve teâlâ'ya bakmaları arasında, Allah'ın zâtı üzerindeki azamet ve kibriya rida (= vasfı) mdan başka bir engel yoktur.»[341]

İzahı

Buhari,hadîsi Rahman sûresine âit bölümde ve Tevhîd kitabının 24'üncü babında aynı râvîden nakletmiş, Müslim de İman kitabının 76. babında aynı râvîden nakletmiştir. Taberî ve İbn-i Ebi Hatim'in rivayet ettikleri bir hadîse göre, altından olan iki cennet Mukarrabîn içindir ve gümüş Cennet de Eshâb-ı Yemin içindir.Kasta1â nî Tevhîd kitabındaki hadisini açıklarken diyor ki:
Ahmed ile Tirmizî' nin Ebû Hüreyre' den rivayet ettikleri ve İbn-i Hibbân tarafından sahih olduğu beyan edilen bir hadîse göre Ebû Hüreyre (Radiyallafaü anh) Resûl-i Ekrem'e Cennet'in yapısını soruyor.Resûlullah da; Cennet yapısının altın ve gümüş kerpiçlerden mamul olduğunu bildiriyor.Bu hadis, açıklamasını yaptığımız hadîslere zahiren uymamaktadır.Çünkü, açıklamakta olduğumuz hadîslerin zahirine göre iki Cennet sırf altından; ve iki Cennet de sırf gümüştendir. Görülen zahirî çelişkiye şöyle cevap verilmiştir:
Açıklamakta olduğumuz hadîsler Cennet'in yapısı değil, içindeki eşyalar hakkındadır. Ebû Hüreyre' den rivayet edilen hadis ise Cennet'in içindeki eşyalar değil, yapısı hakkındadır.
Kastalânî daha sonra şöyle söyler:
Hadîs, müteşâbih çeşidindendir.'Çünkü Allah hakkında metinde kullanılan «Vech = yüz» ve «Ridâ = Belden yukarı giyilen elbise» hakîkî mânasıyle düşünülemez.Bu durumda ya bunun izahı ehline bırakılır veyahut te'vil edilir:Meselâ Ridâ kelimesi Allah'ın Kibriya ve azameti anlamında kullanılmıştır.Çünkü elbise, ötesinde kalan eşyanın görülmesine mâni olduğu gibi, Kibriya ve azamet vasfı da insanların zayıf olan gözlerinin Allah'ı görmesine engel olur.Allah, insanların gözlerini ve kalblerini kuvvetlendirmeyi dilediği zaman kibriyâ ve azamet perdesini aralar ve cemâlini sevdiği-kullarına seyrettirir. Ebu'l-Abbâs el-Kurtubide Eidâ'nm azamet-den kinaye olduğunu söylemiştir.
Müs1im'in Şârihî Nevevî de, şöyle söyler:
Âlimler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in araplarla konuşurken meramını onların seviyesine göre ve anlayabilecekleri sözlerle ifade buyururdu. Rahat ve iyi anlasınlar diye bazen çeşitli mecazları ve istiareleri kullanırdı. îşte burada kıyamet günü Cenriet ehlinin Allah Taâlâ'yı görmelerine engel olan maniin kalkmasını, Ridânm kaldırılması şeklinde ifade buyurmuştur, derler.
Hadîsin zahirine göre «Cennet-i Adin, ehli kibriyâ ve azamet

perdesi engeliyle Allah'ı görmiyeceklerdir.Kasta1âni nin El-Kevaâkib' den naklen verdiği cevap şöyledir :
«Hadîs Cennet ehlinin Allah'a bakmalarının çok yakm olduğunu, zira azamet perdesinin aslında bakmaya manî olmadığını ve bu perdenin aralanmasıyla Cennet ehlinin Allah'ı görmelerine hiç bir engel bulunmadığını ifâde etmiş oluyor.
Hafız İbn-i "Hâcer de verilen cevâbı özetlerken şöyle söyler:
Hülâsa Allah'ı görmeye tek engel kibriyâ ridâsıdır. Allah bu ridâyı aralama lütfunu bahşedince; Cennet ehli O'nun cemalini seyretmeye kavuşacaklardır. Mü'minler Cennetteki mevkilerinde yerleşince Allah'ın azamet ve kibriyâsının mü'minler üzerindeki heybeti olmasaydı Allah'ı görmelerine hiç bir engel bulunmazdı. Cenâb-ı Allah onlara ikram etmeyi dilediği zaman ilâhî heybete karşı dayanma gücünü lütfeder, ve cemâlini onlara seyrettirir.
Kastalânî bundan sonra diyor ki:
«Velhâsıl kıyamet günü bütün erkek ve kadınlar mahşerde Allah'ı göreceklerdir.Eh1-i Sünnet'in bir kısmı: Münafıklar, diğer bir kısmı:Kâfirler de Allah'ı mahşerde görecekler, sonra onlara ebedî hasret olsun diye bir daha göremiyeceklerdir, demişlerdir.
Cennet'te Allah'ı görme mes'elesine gelince, bütün Peygamberler, sıddıklar, Ümmet-i Muhammediyye' nin bütün erkekleri için Allah'ı görme nimetinin ikram edileceğine Ehl-i Sünnet icmâ' etmişlerdirÜmmet-i Muhammediyye' den kadınların Allah'ı görüp görmemeleri Ehl-i Sünnet âlimleri arasında ihtilâf konusudur.Bâzı âlimler konu hakkında vârid olan nasslarm umumîliğine bakıp kadınların da Allah'ı göreceklerini veyahut bayram günleri kadınlara da bu nimetin verileceğini söylemişlerdir.Çünkü Dârekutnî' nin Hz.Enes'ten rivayet ettiği merfu' bir hadiste Kurban ve Ramazan bayramlarında mü'min olan kadınların da Allah'ı görecekleri ve erkek mü'm inlerden Allah'ı en az görenlerin her Cuma günü O'nun ce-nâlıyla müşerref olacakları bildirilmiştir.
Ehl-i Sünnet âlimlerinin diğer bir kısmı da mü'min kadınların Allah'ı görmiyeceklerini, zira konu hakkında vârid olan hadîslerde kadınların görmesine âid bir sarahat olmadığını söylemişlerdir.

187) Suhayb (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle?n) şu âyeti okudu :
«İmân edip güzel amel işleyenlere Cennet ve bir de Allah'ın cemâlini görmek vardır...» (Yûnus sûresi, âyet 261 ve şöyle buyurdu :
«Cennet ehli Cennete, Cehennem ehli de Cehenneme girdikleri zaman bir dâvetçi: Ey Cennet ehli! Şüphesiz Allah indinde sizler için bir vaad vardır. Allah o vaadi sizlere tam olarak ifâ etmek ister, diye çağırır. Bunun üzerine Cennet ehli:
O (va'd) nedir? Allah mizanlarımızı (hasanatla) ağırlattırmadı mı, yüzlerimizi ak etmedi mi, bizi Cennete dâhil etmedi mi, bizi (Cehennem) ateşinden kurtarmadı mı? diye cevap verirler. (Allah'ın onlara bahşettiği lütuflan bir bir sıralarlar.) Resûlullah buyurdu ki, bunun üzerine Allah, yüce zâtı ile kulları arasından hicap (perdesi) mı açar da Cennet ehli O'na bakar dururlar. Allah'a andolsun ki, Allah Cennet ehline, zâtına bakmaktan daha sevimli ve gözlerini daha doyurucu bir şey (nimet) onlara vermemiştir. [342]

İzahı

Ayette geçen el-Hüsnâ ile Cennet ve Ziyadetün ile de Allah'ı görmek kasdedilmiştir.
Sindi: Cennet ehlinin «O va'd nedir?» sorusundan anlaşılıyor ki, Cennet ehli dünyada iken, Allah'ın cemâlini göreceklerine dâir bildikleri va'dı âhirette unutmuş oluyorlar, diyor. Keza, Cennet ehlinin bu sorudan sonra kendilerine ikram edilmiş olan nimetleri sıralamaları, Allah'ın onları fazl ve keremi ile râzi ve memnun ettiğine, başka nimetleri beklemediklerine ve kalblerinden hırs ve tamam çıkarılmış olduğuna delâlet eder, diyor.
Hadîsteki «Allah, yüce zâtı ile kulları arasından hicabı açar»,
fıkrası üzerine Sindi diyor ki: Rü'yet (Allah'ı görmek) hakkında vârid olan hadîslerde beyan edilen görme keyfiyetinin çeşitliliği ve farklılığı sakıncalı değildir. Çünkü görme nimeti bir defaya mahsus değildir. Defalarca vuku' bulacağına göre keyfiyeti değişik olabilir.
Hadîsin son fıkrası da Allah Teâlâ'nm cemâlini görmenin ehl-i Cennet için bütün nimetlerden daha lezzetli ve sevimli olduğunu ve onların gözlerini doyurucu olduğunu beyan buyuruyor. Allah cümlemizi «Rü'yet» nimetine mazhar olanlardan eylesin, âmin.

188) Âişe (Radiyallahü anhây'dan şöyle söylediği rivayet olunmuştur :
İşitmesi bütün sesleri ihata eden Allah'a hamd olsun.And olsun ki mücadeleci kadın Peygamber (Sûllallahü Aleyhi ve Sellem) geldi.Ben de odanın bir kenarında idim.O (kadın) eşini şikâyet ediyordu.Ben onun söylediklerini işitmiyordum.Biraz sonra Allah; ayetini indirdi. [343]

İzahı

Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) 'nin hadîsin bitiminde okuduğu âyet «Mücâdele» sûresinin birinci âyetinin baş kısmıdır. Âyetin tamamanm meali şöyledir :
-Kocası hakkında seninle mücadele eden ve (kimsesizliği ile ihtiyacından dolayı) Allah'a şikâyet eden kadının sözünü şüphesiz Allah işitti. Allah zaten konuşmalarımızı işitir; Çünkü Allah şüphesiz her şeyi işitici ve görücüdür.»
Yukarıya mealini aldığımız âyet ile onu takip eden âyetlerin iniş sebebi şudur:
İslâm'dan önce câhiliyet devri denilen zamana âid âdetlerden birisine göre bir erkek karısını veya karısının bir organını annesi, bacısı gibi bir mahreminin uzvuna benzetirse, örneğin bir adam eşine:
«Sen bana bacımın sırtı gibisin» derse o karı ebedî olarak eşine haram olurdu. Buna zihar denirdi. İşte zihar denilen bu âdet hakkında îslâm dininde henüz bir hüküm inmeden önce Sahâbîlerden Evs İbn-i Sâmit böyle bir zihar yapmıştı. Bunun üzerine karısı Havle Bint-i Sa'lebe çok üzülmüş ve Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve SellemVe başvurmuştu. Yaşlılığından, kimsesizliğinden, çocuklarının küçük yaşta oluşlarından ve maddî sıkıntılarından şikâyet ediyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ise ona ebedî bir ayrılık gerektiğini bildirdi. Fakat kadın is-rarla bu iş üzerinde duruyordu. İşte bu olay üzerine Zihar ile ilgili âyetler nazil oldu ve bir keffâret verdikten sonra tekrar karı koca olarak yaşamak imkânı hâsıl oldu. Ödenmesi gereken keffâret ise; aynı sûrenin üç ve dördüncü âyetlerinde belirtildiği gibi Zihar yapanların eşleriyle birleşmeden önce bir köle âzâd etmesi gerekir. Bu mümkün olmadığı takdirde aralıksız iki ay oruç tutmak kefareti vardır. Buna da gücü yetmeyen, sabah-akşam altmış yoksulu doyurma kefareti ödemek durum hâsıl olur.
Sindi diyor ki: Hz.Âişe Allah'ın işitme sıfatının sahasının genişliğini ve her şeyi ihata ettiğini, küçücük odasının bir tarafında yapılan ve aynı odada bulunduğuna rağmen işitmediği bir özel konuşmanın yüce Allah tarafından işitildiğini anlamış olması üzerine Allah'a hamd ve sena ediyor. Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) 'nin bu sözleri kendisinin daha önceleri Allah'ın işitme sıfatının her şeyi ihata ettiğinden habersiz olduğuna delâlet etmez. Bu nedenle Hz.Âişe (Radiyallahü anh) gibi büyük bir şahsiyetin Allah'ın işitme vasfının her şeyi kapsadığını bilmediği düşünülmez, diye bir itiraz yapılamaz.

189) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aley-hi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur :
«Rabbınız, mahlûkatı yaratmadan önce, kendi (kudret) elile kendi zâtı üstüne: «Benim rahmetim gazabıma sebkat etti.» (va'dını) yazdı.» [344]

İzahı

Buharı, hadîsi «Bed'ül-Halk» kitabının baş kısmında ve «Tev-hîd» kitabının 15'inci babında yine Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den rivayet etmiştir. Bu rivayetlerde metnin baş kısmı:
«Allah mahlûkatı yarattığı zaman kendi ulûhiyetine âit olmak üzere de bir kitabını yazdı. (Zâtına âit âhidleri, içine alan) bu kitabın ilmi de Arş'ın fevkinde O'nun nezdindedir.» şeklinde terceme edilebilir. Metnin son kısmı da şöyledir.
«Şüphesiz benim rahmetim gazabıma galebe eder.» Bâzı rivayetlerde de «Tağlibu» yerine «Galebet» kullanılmıştır. Yâni muzari' fi'li yerine mazî fili gelmiştir.
Hadiste geçen «Kendi elile» tâbiri mütesabitlerdendir. Miftâhü'l-Hâce» müellifi: «El Allah'ın sıfatlarındandır, keyfiyeti bizce meçhuldür Bunu kudret ile te'vil etmiyoruz. Bu sıfat Cehmiyye'nin görüşünü reddeder» diyor. Bilindiği gibi Ehl-i Sünnet âlimlerinin bir kısmı da EI'i kudret ile te'vil ederler.
«Zâtı üzerine yazdı...» fıkrasını Kasta1âni:Yani kaleme yazma emrini verdi, diye açıklar. Miftâhü'1-Hâce yazarı ise: Yani kesin âhid ve mîsâk

ile üzerine aldı, diye yorumlar.
Metinde geçen «Gazab»dan maksad O'nun gereği olan azabı, gazaba uğrayana ulaştırmaktır. Çünkü rahmetin gazabı geçmesi veya onu yenmesi bu iki mefhumun kullara ilişkisi itibarı iledir. Zîra rah-
met Allah'ın zâtının gereğidir. Yani kulun hayrat işlemesine bağlı değildir. Sırf ilâhî lütuf ile meydana gelebilir. Fakat gazab öyle değildir. Ondan önce kulun bir günah işlemiş olması gerekir. Bu sebeple rahmet gazabı geçmiş veya yenmiş denilir.
Turbeştî de şöyle söylemiştir :
Rahmetin gazabı geçmiş olmasından halkın rahmetten alacağı hissenin gazabdan alacağı paydan daha çok olduğu, hak edilmeden rahmetin onlara bahsedildiği ve gazabın hak edilmeden kimseye verilmediği anlaşılıyor. Nitekim görüldüğü gibi rahmet, cenîn'e süt emen çocuğa, sütten kesilen yavruya ve gelişme çağında olup henüz erginlik çağma ermemiş olan insanlara da ikram ediliyor. Halbuki onlardan hiç bir ibadet ve tâat henüz sâdır olmuş değildir. Diğer taraftan insan oğlundan günahlar, ilâhî öfkeyi mucip olumsuz hareketler ve durumlar zuhur etmedikçe bir gazaba uğramaları söz konusu değildir.
El-Masâbîh yazarı da, Gazab: Allah'ın azâb dilemesidir. Rahmet de O'nun sevab dilemesidir. Sıfatlar galebe etmek ile vasıflanmazlar. Bir sıfat diğer bir sıfatı geçmez. Hadîste rahmetin gazabı geçmesi mecazîdir. Rahmet ve gazab sıfatı zatiyyeden değil, sıfat-ı tiliyyeden de olabilir. Buna göre rahmet: Sevab ve ihsan olur. Gazab da: İntikam ve azab olur. Böyle tarif edilince galebe etme durumu te'vile muhtaç değildir. Yani ilâhî rahmet, ilâhî gazabtan fazladır, denmiş olur,
Tıybî de hadîsin son fıkrası En'âm sûresinin 12'nci âyetinde geçen
«Va'd etmek yönünden onlara behemhâl rahmet etmeyi gerekli kıldı.» Nazm-ı Celîl'in bir te'yidi ve örneğidir. Rahmet konusunda hâl böyle iken gazab ve ikâbı gerektiren suçlara âit böyle kesin bir azâb misâkı yoktur. Allah keremi ile dilerse afv buyurur, diyor. [345]

190) Talha bin Hıraş (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi, Câbir bin Abdillah[346] (Radiyallahü ankümâydan şöyle söylediğini işittim, demiştir :
(Râvî Câbir'in babası olan) Abdullah bin Amr bin Haram, Uhud günü şehîd edilince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana rastladı ve:
«Yâ Câbir! Babana Allah'ın söylediği sözü sana bildirmiyeyim mi?» diye sordu.
(Müellife hadîsi rivayet eden 2 râviden) Yahya da hadisinde (yukardaki fıkra yerine) şöyle söylemiştir: Resûlullah, Câbir'e rastlayınca :
«Yâ Câbir! Neden ben seni (kalben) kırgın (ve üzgün) görüyorum? diye sordu. Câbir dedi ki. Ben de:
Yâ Resûlallah! Babam şehîd edildi ve çoluk çocuk ile borç bıraktı, diye cevap verdim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ey Câbir! O halde Allah'ın babanı nasıl bir hitab ile karşıladığını sana müjdelemiyeyim mi?» buyurdu.[347]
Câbir de:
Buyur yâ Resülallah! (Allah'ın babama olan hitabını bildir, müjdele) dedi. Resûlulah (bunun üzerine) :
— Allah hicab (perde) ardından olmaksızın hiç kimse ile katiyen konuşmamıştır. Bununla beraber Allah babanla vicahen (perdesiz ve elçisiz) konuştu ve ona şöyle buyurdu s
«Ey (sevgili) kulum! Benden (ikram) iste. (Ne istersen) sana 'vereyim.» Baban da:
Yâ Rabbim! (Arzum şudur :) Beni diriltirsin (dünyaya iade edersin.) Ben de ikinci bir defa senin uğrunda şehîd edilirim, dedi. Bunun üzerine Rab Sübhanehû ve Teâlâ:
«İnsanların dünyaya hiç dönmiyecekleri hükmü şüphesiz benim tarafımdan önceden verilmiştir», buyurdu. Baban:
Yâ Rabbî! O halde (bizim durumumuzu) arkamda kalanlara tebliğ buyur, dedi.
Resûlullah buyurdu ki:
«İşte bunun üzerine Allah Teâlâ (meali aşağıya alman) şu âyeti indirdi» :
«Allah uğrunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Hakikatta onlar Rabları katında dirilerdir, Cennet meyvalarmdan rızıklanırlar.»
(Al-i İmrân sûresi, âyet 169) [348]

İzahı

Sindî: Hadîs, ne metin, ne de sened bakımından îbn-i Mâ-ceh ' in tek başına rivayet ettiği bir hadîs değildir; Zira Tirmizi de «Tefsir» bölümünde tahriç ettikten sonra, hadîsin Yahya bin Habib bin Arabi'ye âit olduğunu söylemiş ve musannifin senedi ile zikretmiştir, daha sonra hadîsin Hasen ve Garîb olduğunu beyânla biz bunu ancak Musa bin İbrahim'in yolundan tanırız, hadîsçilerin ileri gelen büyük âlimleri bunu ondan rivâvette bulunmuşlardır, demiştir.Sindi bu arada Abdullah bin Muhammed' inde Câbir' den hadîsin bir kısmını rivayet ettiğini ifâde ediyor. İbn-i Hibbân da Musa bin İbrahim'i sıka'lardan saymıştır.
Müellife hadîsin sened ve metnini rivayet eden 2 râvî: İbrahim bin el-Münzir el-Hızâmî ve Yahya bin Habîb bin Arabi' dir. İki râvi, Câbir (Radiyallahü anh)'in Resûlullah'a hitaben: «Buyur yâ Resülallah!...» diyerek ba-
basının mazhar olduğu ilâhî iltifatı öğrenme talebi ve bunu takip eden metni aynı lâfızlarla rivayette bulunmuşlardır. Fakat terceme esnasında parentez içindeki ilâve ile belirttiğim gibi metnin baş kısmındaki rivayette uzunluk ve kısalık bakımından bir farklılık vardır. İbrahim bin el-Münzir1 in rivayetine göre bu kısım, Resûl-i Ekrem'e âit «Yâ Câbir! Babana Allah'ın söylediği...» fıkrasından ibarettir. Yahya bin Habîb'in rivayetine göre ise bu bölüm 3 fıkradan ibarettir. Bunlardan iki fıkra iki soru mahiyetinde olup Resûlullah'a aittir. Bir fıkra da cevap mâhiyetinde olup Câbir 'e aittir.
Hadîsin metninde geçen :
«Allah hicab ardından olmaksızın hiç kimse ile katiyen konuşmamıştır» fıkrası üzerine Sindi diyor ki: Yâni ne dünyada ne de berzah (dünya ile âhiret arasında geçen sürede ruhların yaşantı) âleminde perdesiz konuşmamıştır.
Miftâhü'1-Hâce müellifi, hadîsin haşiyesinde «Hicâb» kelimesinin tarifini El-Cürcân î' den naklen şöyle yapar: Hicab t Senin matlubunu örten her şeye denir. Ehl-i Hak indinde ise:
«Hale ehli yanında ise; Hicab -. Hakkın tecellisini kabule engel olan kâinata âit suret ve şekillerin kalbe nakşolması ve yerleşmesidir.»
Metnin «Allah babanla vicahen konuştu...» fıkrasının çözümü Şûra sûresinin 51'nci âyeti muvacehesinde müşküldür, denilmiştir. Çünkü bahis konusu âyette meâlen şöyle buyuruluyor:
«Hiç bir beşer yoktur ki,x Allah'ın onunla (doğrudan doğruya) konuşması olsun; ancak vahy ile, yahud perde arkasından, yahut bir peygamber gönderip de kendi izniyle dilediğini vahy etmesi suretiyle olur. Çünkü O, çok yücedir, hikmet sahibidir.»
Miftâhü'1-Hâce'de bu müşkül durum belirtildikten sonra buna Şöyle cevap verildiği belirtiliyor.
Ayetten murad, Allah'ın doğrudan doğruya hiç bir insan ile dünya hayatında konuşmamasıdır.Böyle bir konuşma durumu düşünülemez. Çünkü dünyadaki yaratıklar maddeten İlâhî tecelliye tahammül edemez.Nitekim A'raf sûresinin 143'ncü âyetinde buyuruluyor ki:
«Musa: Rabbim! Cemâlini bana göster, sana bakayım, deyince; Allah: (Yâ Musa) sen beni hiç bir zaman göremezsin, fakat şu dağa bak. Eğer o, yerinde durursa sen de beni görürsün, buyurdu. Sonra Rabbi o dağa tecelli edince, onu yer ile bir etti. Musa da bayılarak yere düştü. Nihayet ayılınca şöyle dedi: Allahım! Seni tenzih ederim. (Dünyada seni görmeyi istemekten) tevbe ettim...» Ama dünya hayâtından sonra başhyacak hayatta ve Âhirette İlâhî tecellî ruhlara hattâ cesedlere de hâsıl olabilir.»
Hadîsin «Benden iste vereyim» fıkrası hakkında şöyle bir soru hatıra gelebilir :
Bu fıkranın zahirine göre şehîd olan zâta, dünyaya gönderilmesi de dâhil ne isterse, istediğinin yerine getirileceği va'd edilmiş oluyor. Kul da tekrar dünyaya döndürülmesini isteyince Allah bu isteğini kabul etmemiştir. Halbuki Allah'ın va'dından caymadığı gereği biliniyor. Bu istifhama Sindi şöyle cevap veriyor : Allah'ın ölen kullarını dünyaya iade etmemesi hususunun O'nun tarafından önceden va'd ve hükme bağlandığı malumdur. Şehîd kuluna va'd ettiği şeylerden, hükme bağlanmış olan hususlar müstesna tutulur. Aksi takdirde yani Allah'ın o şehîd kulunu dünyaya geri göndermesi keyfiyeti esas olan ilâhi va'd ve hükme aykırı düşer.
Şehidin Allah'a cevaben «Beni diriltirsin» tâbirinden murad da terceme esnasında parantez içinde işaret ettiğim gibi «beni dünyaya geri gönderirsin» demektir. Çünkü şehidin hayatı devam ediyor. Hayatta olduğu içindir ki Allah ile konuşuyor. Hadisin sonundaki âyette şehîdlerin ölü olmadıkları ve yaşamaya devamla rızıklandıkları açıkça belirtiliyor.
Şehidin «O halde (hâlimizi) arkamda kalanlara tebliğ buyur»
fıkrasına gelince, Sindî'ye göre bundan maksad, şehîdlerin yüce mertebelerinin dünyadaki insanlara bildirilmesi ve onların cihada teşvik edilmesidir.Sindi'nin beysn ettiği husus asıl gaye olmakla beraber, şehidin durumunun kendisinden geri kalanlara tebliğ edilmesiyle onun yakınlarının ve sevenlerinin teselli edilmiş olmaları da ön görülmüş olabilir. Hadîsin baş kısmında bu gaye çıkarılabilir. Çünkü Yahya' nın

rivayetine göre Resûlullah şehidin oğlu olan râvî Câbir'e rastlıyor, onu üzgün görüyor, bunun sebebini soruyor, Câbir de babasının şehîd edildiğini, borç ve çoluk çocuk bıraktığını söylüyor, bunun üzerine Resûlullah babasının mazhar olduğu ilâhi teveccühü ona müjdeliyor.Hadis,mü'minlerin âhirette Allah Teâlâ'yı göreceklerine,doğrudan doğruya onunla karşılıklı olarak konuşacaklarına ve şehîd olmanın faziletine delâlet eder.

191) Ebû Hüreyre (Radıyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir ara) şöyle buyurdu :
-Birisi diğerini öldüren iki kişiyi şüphesiz Allah rczâsıyle karşılar. Her ikisi de Cennet'e girer.»
(Sahabîler buna şaşarak:
Yâ Resûlallah hem katil hem maktul ikisi birden nasıl Cennet'e girei? diye sorunca da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şu (müslüman) Allah yolunda çarpışarak şehîd düşer (ve Cen-net'e girer.) Sonra Allah katilini hidâyet eder o da müslüman olur sonra Allah yolunda cihad eder ve neticede o da şehîd edilir», (diye cevao verdi.) [349]

İzahı

Hadîs metninin başında geçen «Yadhaku = güler» fiilinin Allah hakkında kullanılırken normal gülmek mânasında olmadığı ve çeşitli şekillerde yorumlandığı hususunu 181 nolu hadisi izah ederken belirtmiştim. Tekrar aynı husus üzerinde durmaya lüzum yoktur.Tercemede de bu fiili rızâ anlamına aldık.
Buharî bu hadîsi «Cihad» kitabının 28'nci babında hemen hemen aynı lâfızlarla rivayet etmiştir.Müslim de «Emaret» bölümünün 35. babında daha uzun bir metin halinde rivayet etmiştir.Terceme ederken parantez içindeki ilâveler Müslim'in rivayetinden istifade edilmekle yapılmıştır.
îbn-i Abdi'1-Berr: Bu hadisten Allah yolunda canını feda eden her mü'minin kesinlikle Cennetlik olduğu hükmü çıkarılır.
Bütün âlimlere göre; bu hadiste birinci katil kati suçunu işlerken kâfir olan bir kimsedir, demiştir. Nitekim, Buharı de hadisten bu mânayı anladığını hadis'in başlığındaki sözleriyle ifade etmiştir : «Bir kâfir bir müslümanı öldürür, sonra katil müslüman olur ve dininde samimî olur. En sonunda savaş meydanında şehîd edilir. Bu suretle ikisi de Cennet'e girmiş olur.»
Buharî'nin Şârihi Aynî ise : «Birinci katilin behemhal kâfir olmasını kabul etmek gerekmez.Çünkü bu hükmün müsîü-mana da şümullendirilmesine engel yoktur.Şöyle ki bir müslüman bir müslümanı amden öldrürse sonra tevbe edip Allah yolunda şehîd düşse o da Cennetlik olur» diyor.
Müs1im'de bu hadisin başlığında:«İki adamdan birisi diğerini öldürür de ikisi Cennetlik olur, beyanı» denilmiştir.Bu başlıkta birinci katilin kâfir olduğu belirtilmemiştir.Fakat gerek Müslim'de ve gerekse îbn-i Mâceh'in «Sünen»inde rivayet edilen metinlerde, birinci katilin kati hâdisesinden sonra müslüman-hğı kabul ettiği açıkça ifade edildiğine göre; bu hadisten çıkarılan hüküm, müslümanhğı şehîd eden kâfir katilin bilâhare îslâmiyeti kabul ederek Allah uğrunda yaptığı cihad esnasında şehid edilmekle Cennetlik olduğuna aittir. Bununla beraber bir kâfir, bilâhare müslümanhğı kabul ederek şehid edilince kendisine verilen Cennetlik mükâfatının bir benzerinin âsî mü'min şehide ihsan buyurulmasına Aynî' nin dediği gibi bir engel yoktur.Allah daha iyi bilir.

192) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'(\en Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Allah kıyamet günü bütün yer tabakalarını kudret eline alır. Gök (tabaklarını) da sağ eli içine dürer, büker. Sonra (mahşer halkına) : «İşte ben kâinâtm yegâne malikiyim! Hani yer yüzünün (düzme) padişahları nerede?» diye hitap eder.» [350]

İzahı

Sindî'nin de dediği gibi bu hadis aşağıya meali alınan Zümer sûresinin 39. âyetinde geçen Nazm-ı Celîl'in tefsiri gibidir.
«O kâfirler Allah'ı gerektiği gibi takdir edemediler, (Yüceliğini anlıyamadılar.) Halbuki kıyamet günü, yer küresi tamamen O'nun tasarrufundadır.Gökler de kudret elinde dürülmüşlerdir.Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve çok yücedir.»
Yukarıya meali alman âyet-i kerimede ve izahına çalıştığımız hadis-i şerifte Allah'ın büyüklüğü ve kudretinin kemâli, bundan dolayı da kâinat üzerinde tam ve mutlak tasarrufa sahip olduğu bildirilmiş ve mutlak kudreti içindir ki tasarrufunu elinde tuttuğu yerleri, gökleri bir anda değiştirmenin O'nun için pek kolay olduğuna işaret buyurulmuştur. Şunu da belirtelim ki; gerek âyet-i celîlede ve gerekse hadîs-i şerifte Allah Teâlâ için aklen muhal olan el, avuç gibi kelimeler kullanılmış ise de bunlar Ehl-i Sünnet âlimlerince müteşabih kısmından sayılmıştır. Müteşabihler hakkında tefviz ve te'vil diye tabir edilen iki ilmî yol bulunmaktadır. Tefviz yolunu seçen selef âlimleri Allah Teâlâ'yı uzuvlardan ve organlardan tenzih ederek nasslarda kullanılan el, avuç gibi kelimeler olduğu gibi kabullenmekle beraber bunların mânalarını ve hakiki mahiyetlerinin belirtilmesini Allah'a bırakmışlardır. Bunun ilmini ve izahını Allah'a bıraktıkları için onlara bu anlamı ifade eden «Tefviz» ehli denmiştir. Te'vil yolunu benimseyen halef denilen müteahhir âlimler de bu nev'i mü-teşâbih kelimeleri genellikle kudretle yorumlamışlardır. Bu âlimler ulu orta te'vile gitmeyi caiz görmemişler, yaptıkları şey, müteşa-bihleri muhkem nasslara döndürerek, onların delâlet ve irşadı ile müteşabihlerin delâlet ettiği mânaları tesbit etmektir.
Yukarda işaret ettiğim gibi mevzûumuz olan âyet ve hadisten maksad, beşer için akılları durdurucu ve baş döndürücü olan en büyük olayların, beyan edilen ilâhi azamet ve kudret karşısında ve ona nisbeten çok hakir ve basit şeyler olduğunun belirtilmesidir. Bu maksad hasıl olduktan sonra mes'ele kalmamış olur. Allah için sözlük mânası itibarı ile muhal olan"el, yeri avucunda tutması, gökleri sağ eliyle dürmesi"nin mahiyetinin ve keyfiyetinin bizce bilinmemesi maksadın anlaşılmasını gölgelemez. Bu sebeple anlatılmak istenen hususun dışında kalan müteşabihler üzerinde durmanın gereğini görmüyorum.
Buhari bu hadisi «Zümer» sûresinin tefsiri bahsinde, Müslim de «Sıfâtü'I-Münâfikîn» kitabının «Sıfâtü'I-Kıyâme» bâ-bmda yine Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhl'den rivayet etmişlerdir. Buharı ve Müslim'de mânaca bu hadîse benzeyen daha uzun rivayetler de vardır. Onları buraya aktarmayı lüzumlu bulmadım.

193) Abbâs bin AbdilmuttaÜb (Radiyallahü anh)'den şöyle söylediği rivayet olunmuştur:
Aralarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin de bulunduğu bir ısâbe (cemaat) içinde bir kere Bathâ'da idim. Bu esnada bir bulut parçası geçti. Resûlullah ona baktı. Sonra (buluta işaret ederek) :
— «Buna ne isim veriyorsunuz?» diye sordu. Oradakiler :
— Sehâb, diye cevap verdiler. Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Müzn de», (deniliyor mu?)» buyurdu. Onlar:
— (Evet) Müzn (ismini) de (veriyoruz) dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Anan de, (deniliyor mu?)» diye sordu. Ebû Bekir (Radiyallahü anh) dedi ki orada bulunanlar:
— (Evet) Anan (adını) da (veriyoruz) dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Siz kendiniz ile semâ' (gök) arasında ne kadar mesafe bulunduğunu biliyor musunuz?» diye sordu. Onlar:
— Biz bilemeyiz, diye cevap verdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
— «İşte şüphesiz sizler ile Semâ1 arasında 71 veya 72 veya 73 yıllık mesafe vardır. Onun üstündeki (2'nci) semâ' da öyledir.» (Yani iki gök tabakası arasındaki mesafe de bu kadardır.) (Resûlullah yedi semâ'yı böylece sayarak (her iki semâ'nın arasında bu kadar mesafe bulunduğunu) bildirdi.
«Sonra yedinci gök fevkinde öyle bir deniz vardır ki onun üstü ile dibi arasındaki mesafe iki gök arasındaki mesafe kadardır. Sonra onun daha yukarısında (yapı bakımından dağ keçisinin tekesine benziyen) öyle 8 melek bulunur ki onların çatal tırnakları ile sırtları arasında mesafe yine iki gök arası kadardır. Bu meleklerin
sırtında Arş bulunur. Arş'ın da altı ile üstü arası iki gök arası kadardır. Sonra Allah Tebâreke ve TeâlâCmn hüküm ve saltanatı) Arş'ın üstündedir.» [351]

İzahı

Görüldüğü gibi hadîste buluttan, göklerden, göklerin sayısından, iki gök arasındaki mesafeden, göklerin ötesinde bulunan deryadan, arş hamili

8 melekten, Arş'dan ve nihayet ilâhî hâkimiyet ve azametin tüm kâinatı kuşattığından bahsedilmektedir.Bu ve benzeri hadislerde ön görülen maksad, kâinatta olup biten fiziksel, kimyasal ve tabiî olayların nedenleri, mahiyetleri ve sonuçları anlatmak değildir. Bu hususlar fen ilimlerinin konu ettiği mes'elelerdir.Din ise tabiat üstü konuları işler.Gayesi de insanlığın hem dünya hem âhiret saadetini sağlamaktır. Kur'an-ı Kerim' den ve Sünnet-i Nebe-viyye'de fiziksel, kimyasal ve çeşitli tabiat olaylarının konu edildiği âyetlere ve hadislere dikkatla bakıldığı zaman ön görülen gayenin olayların bizatihi kendileri değil bu olayların meydana gelmesi için gerekli şartları ve nedenleri sağlıyan; olayların bir düzen ve hesap içinde cereyan etmesini temin eden ve olaylardan belirli neticelerin çıkmasını gerçekleştiren tabiat üstü kuvvet sahibini düşünmek; O'nu bulup iman etmek ve O'nun gösterdiği saadet yoluna girmektir.Yoksa Kitap ve Sünnet ne fizik ve kimya kitabı, ne de astronomi ve jeoloji kitabıdır. Ama şunu da belirtmek gerekiyor ki; hiç bir ilmî keşif ve fenni gerçeğin Kur'an veya sahih hadîslere ters düştüğü tarih boyunca iddia edilememiş ve edilemez de. İslâmiyet daima müs-bet ilimle kucaklaşmıştır. Başka bir deyimle müsbet ilim daima İs-lâmî kaynaklara hizmet etmiştir. 20. asrın müsbet ilminin yeni ye-ni keşiflerinin kök ve kaynaklarının âyetlerde ve hadislerde olduğunu ilim dünyası müşahade etmektedir. Atom'un parçalanması, yüksek irtifalarda oksijenin azalması, yerin göklerden (güneşten) kopması, yerin yuvarlak oluşu, hayatın sudan başlaması, yerin kendi mihveri etrafında dönmesi birer örnek olarak gösterilebilir. Tabii bu hususlar konumuzun dışında kaldığı için üzerinde durmuyorum.

«Miftahü'1-Hâce» müellifi Tıybi'den naklen şöyle söyler: Hadisin başka bir rivayetinde, Bathâ'daki konuşmanın Hz.Abbâs' in henüz müslüman olmadan önce cereyan ettiğine dair işaret vardır.Konuşmanın Bathâ denilen Mekke yakınındaki derede vuku' bulmuş olması da bu işareti te'yid ediyor.Keza orada bulunan cemaat (Hz.Ebü Bekir hâriç) da henüz

man olmuş değil idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o cemâati, süflî âlemden uzaklaştırarak ulvî âleme yöneltmek, göklere yere ve melekût âlemine dikkatlarını çekmek, daha sonra da kâinatın yaratıcısı olan Allah hakkında tefekkür etmelerini sağlamak ve böylece onları putlardan kurtararak Allah'a iman etmeye irşad etmek istemiştir. Bunun içindir ki; Resûlullah önce buluta ait sorular sormuş, sonra göklere, daha sonra göklerin fevkinde denize, Arş'ı taşıyanlara, Arş'a ve nihayet sonsuz kudret sahibi Allah Teâlâ'ya dikkatlerini çekmiştir.»

Hadisin metninde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Sehâb, Anan ve Müzn kelimeleri bulutun isimleridir. Müzn kelimesinin beyaz bulut demek olduğunu söyleyenler de vardır. Resûlullah, muhatabların dikkatini buyuracağı hususlara çekmek için onlara soru şeklinde bulut'un isimlerini andırmış daha sonra gökler ve ötesi ile ilgili sözlerine geçmiştir.

Semâ: Her şeyin tavanına denir. Yağmur ve bulut mânalarında da kullanılır. Gök kubbesi mânasında- daha çok kullanılır. Bu kelimenin çoğulu «Semâvât»dır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadîslerde kullanılırken genellikle bununla kasdedilen mâna: Yer küresini kuşatan, onun fevkinde görülen; sabit ve gezegen sayısız yıldızları, güneşleri ve ayları ihtiva eden tabakalardır. Biz bunların bir kısmım görebiliyoruz. İlim henüz çoğunu keşfedememiştir. Kur'an-ı Kerim ' in müteaddit âyetlerinde ve bir çok hadiste yedi gök tabakası ifadesi geçmektedir. Biz bu tabakaların varlığına inanıyoruz. Fakat bunların mahiyetini ve şeklini Allah'ın ilmine bırakıyoruz.

Bundan bir süre önce gökler, gezegenler, güneş sistemi hakkında astronomi âlimlerinin vermiş oldukları bilgiler, bu günkü keşifler muvacehesinde çok eksik hattâ yanlış bile çıkmaktadır. Gezegenler eskiden 7 iken bunların sayısı dokuza çıktı. Yarın ondokuza çıkrmyacağı ne malûm?. Düne kadar Ay'a gidilebilecek mi? diye tereddüt eden astronotlar bugün O'na ayak basmış ve onun hakkında gözlem ve labaratuvara dayalı daha kesin malûmat elde etmişlerdir. Yann Merih'e de, öbür gün de bir başka yıldıza gidilmiye-ceğmi kim iddia edebilir?.

Düne kadar güneş sistemi en büyük sistem görülüyordu. Bugün nice daha büyük sistemler keşfedilmiştir. Güneşin ışığı 8-9 dakikada bize ulaştığı halde öyle yıldızlar var ki dünyamıza olan uzaklıkları dolayısıyle henüz ışıkları bize ulaşmamıştır. Bu itibarla Kur'an ve hadislerin nassları ile sabit olan 7 gök tabakasının varlığına ina-

niyoruz. Ama mahiyetini ve keyfiyetini bilmiyoruz. Bunu Allah bilir, diyoruz.

Göklerin 7 tabaka olduğunu bildiren âyetlerin bâzısı şunlardır:Bakara 29,Isrâ 44,Mü'minûn 8e,Fussıiet 12, Talâk 12,Mülk 3 ve Nûh 15.âyeti.Yer küresi ile gök arasındaki mesafenin «71 veya 72...» fıkrasındaki tereddütün râvîden ileri geldiğinin umulduğu söylenmiştir. Şayet hadîsin metninde bu ifadenin bulunduğu kabul edilirse S i n d î'nin görüşüne göre yolcuların yürüyüş hızının farklılığı itibariyle mesafenin tesbiti değişik olarak belirtilmiş olabilir. Birisinin yürüyüş hızına göre yetmiş bir yıllık mesafe, başkası tarafından yetmiş üç yılda katedilebilir. Sindi: Ben bu yorumu yaptıktan sonra Suyuti'-nin yazmış olduğu Hâşiye'de Hafız İbn-i Hacer'in de aynı yorumu yaptığını naklettiğini gördüm. Bunun için Allah'a hamd olsun demiştir.

Sindi ve Miftâhü'l-Hâce'de belirtildiğine göre Tıybi: «Hadîste geçen yetmiş küsur yıldan maksad, tahdit değil, çokluktan kinayedir. Çünkü bir çok hadîslerde, yer ile gök arasındaki mesafe ve iki gök arasındaki mesafe beşyüz senedir, buyurulmuştur.» demiştir.

Hadîste yedinci gök tabakasının fevkmda büyük bir denizin bulunduğu ve onun derinliğinin iki gök arasındaki mesafe kadar olduğu bildiriliyor. Biz bunun varlığına inanıyoruz. Keyfiyetinin ilmini Allah'a bırakıyoruz.

Hadîsin metninde geçen Evâl, Veil'in çoğuludur. Veil: Dağ keçisinin teke kısmına denilir.

Azlaf da Zılf in çoğuludur. Züf: Sığır ve küçük baş hayvanda bulunan çatal tırnak demektir.

Yedinci gök tabakasının ötesinde bulunan denizin üstündeki Ev'al'dan murad : Dağ keçisi tekesi suretinde yaratılmış olan meleklerdir. Bunların arş'ı taşıdığı hadiste belirtiliyor, ki bunlar şer-i Şerif lisanında «Hamele-i Arş» ismini alırlar. Bâzı hadîslerde onların dünyadaki sayısının 4 olup kıyamette sekize çıkarılacağı bildiriliyor. E1-Hâkka sûresinin 17'nci âyetinde :

«Ve Rabbinin arşını kıyamet günü üzerlerinde (yahut) semâ'nın çevresinde bulunan meleklerin fevkinde olarak 8 melek taşır.- buyuru Imuştur İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olduğuna göre bu sekiz melekten murad, sekiz sınıf melektir. Onların sayısını Allah Teâlâ'dan başkası bilmez. Melek kelimesi cins isimdir, adam lafzı gibi bire de birden fazlaya da muhtemeldir.

Bu hususta geniş tafsilât isteyenler mezkûr âyetin tefsirlerine müracaat etsinler. .Ancak şunu söyliyeyim : Âyet-i Celîle hakkındaki izahat hadîsimiz hakkında da düşünülebilir.

Arş: Lügatta tavan, çadır, köşk, mülk, saltanat, izzet ve bunlara benzer yücelik ve yükseklik mânasını taşıyan pek çok şeylere ıtlak olunmuştur. Padişahların oturdukları tahta yüksek mertebesinden dolayı arş denilmiştir. Allah'ın ilk yarattığı, yükseklik ifade eden ve bu hadiste bahis konusu edilen varlığa da arş denilmiştir. İlâhî kudretin tecellî ettiği ilk yaratıklardandır. Kelâmcılar ile eski hikmet âlimleri Arş'ı kâinatı her yönden kuşatan yuvarlak bir felektir, diye tarif etmişler, buna 9. felek ve atlas felek ismini de vermişlerdir. Fakat Muhakkik âlimlere göre şer-i Şerîf İstılahında kullanılan yani Kur'an ve Hadiste vârid olan, bu hadiste de bahsi geçen arş'ın mahiyetini tesbit ve takdir etmek insan aklının idraki dışında kalır. Bu konuda vârid olan hadislerde Arş'ın hakikati değil, kâinata nisbetle büyüklüğü bildirilmiştir. İzahına çalıştığımız hadîste de görüldüğü gibi arş'ın azameti belirtiliyor.

H û d sûresinin 7. âyetinde

«Ve O'nun (Allah'ın) Arş'ı su üzerinde idi...» Yani göklerden ve yerden evvel Allah Teâlâ suları yaratmış suların üstünde de Arş denilen pek ulvî bir makamı yaratmıştır. Arş'ın su üzerinde olması, ona bitişik olmasını gerektirmez. Nitekim biz : Yer küresinin üstünde gök vardır, diyoruz. Bu âyette belirtildiği gibi hadislerde de Arş su üzerinde idi buyurulmuştur. Âyet ve hadislere göre ilk yarattığın su olması gerekir. Arş ikinci mahlûk olur.Hadisin sonunda «Allah Tebarek ve Teâlâ Arş'ın fevkmdadır»fırkasından maksad Allah Teâlâ'mn hâkimiyet ve kudretinin arş'ı kuşatarak bütün kâinatı içine aldığıdır. Yoksa hâşâ Allah için bir mekân ve makamın bulunduğu kasdedilmemiştir.

A' r â f sûresinin 54. ve Yûnus sûresinin 3. âyetinde bu fıkraya benziyen Nazm-ı Celil olan

«Sonra Allah Arş üzerinde istiva etti...» âyetinin tefsirinde âlimler, istivâ'yı bu mânaya yorumlamışlardır.

İstiva i Lügat bakımından istikrar, yerleşmek, bir seviyede bulunmak mânalarına gelir. Bu mânalar Allah Teâlâ için muhaldir. Çünkü Allah Teâlâ'mn mekândan münezzeh olduğu, O'nun ne mekâna ne de hiç bir şeye muhtaç olmadığı ve her şeyin O'na muhtaç olduğu sayısız delillerle sabittir. O halde İstivâ'dan maksad Arş'a ve tüm kâinata Allah Teâlâ'mn hâkimiyeti ve mâlik oluşudur En muazzam ve büyük yaratık olan arşa hâkim ve sâhib olduğu belirtilince artık arş'm aşağısmdaki âlemlere Allah'ın saltanat ve hâkimiyeti en beliğ bir şekilde ifade edilmiş oluyor.

Bâzı âlimler de: İstivâ'dan murad, Allah'ın zâtına âit olup keyfiyeti bizim meçhulümüz olan bir sıfattır, onun hakikatim Allah'ın ilmine bırakıyoruz, demişlerdir.

194) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :

*Allah, gökteki meleklere bir şeyin infaz edilmesini emrettiği zaman, düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilâhî buyruğa (korku içinde) tam m ân a siyi e inkıyad etmek üzere melekler, kanadlarını birbirine vururlar. Kalblerinden bu kor; ku gidince de bunlar; Cebrail, Mîkâîl gibi mukarrabin meleklere: Rabbiniz ne söyledi? diye sorarlar. Mukarrebin melekleri:

Allah, hak ve söz söyledi, diye Allah'ın emir ve hükmünü bildirirler ve Allah yüce ve büyüktür, derler.Resul ullah buyurdu ki:

İşte bu suretle kulak hırsızı şeytânlar, Allah'ın verdiği emir ve hükümleri işitirler.Bu esnada kulak hırsızı o şeytânlar (yerden göğe kadar) birbirlerinin üstünde (zincirleme) sıralanmış (kulak hırsızlığına hazırlanmış) lardır. Bu durumda iken en üstteki şeytan melekler arasında cereyan eden konuşmayı işitir ve bu sözleri, altındaki şeytana hemen aktarır. Bazen üstteki şeytan, işittiği haberi al-tındakine ve o da kâhin veya sâhirin diline atmadan önce bir ateş parçası üstteki şeytana erişir (ve onu yakar).Bazen de haberi altta-kine ulaştırıncaya kadar ateş ona ulaşmaz. Nihayet kendisine haber ulaşan kâhin veya sâhir o haberle beraber yüz yalan uydurup (sağa sola söyler). Neticede gökten işitilmiş olan söz gerçekleşir. (Kâhin veya sâhir bunu istismar eder ve ettirir) .» [352]

İzahı

Buhâri,bu hadisi daha uzun bir metin hâlinde yine Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den «Hicr Sûresi Tefsiri» bölümünde rivayet etmiştir. Bundan önce de aynı sûrenin 18. âyetini almıştır. 17.nci âyet de konu ile ilgili olduğu için iki âyetin mealini buraya almayı uygun buluyorum:
«Göğü de, taşlanan (Allah'ın rahmetinden koğulan) her şeytandan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı yapan şeytan vardır ki, ö'tıu apaçık bir Şihâb takip eder (ve üzerine düşerek onu yakar) .»
Bu âyetlerin tefsirinde,İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre:«Şeytanlar, İsa (Aleyhisselâm)'ın doğuşuna kadar göklere çıkmaktan men edilmiyorlardı. O'nun doğum tarihinden itibaren 3 gök tabakasına çıkmak şeytanlar için yasaklandı. Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu ile beraber bütün gökler şeytanlar için yasak edildi.»
Artık mel'un şeytanlar göklere çıkarak oradaki meleklerle görüşemezler. Melekler vasıtası ile sırlara muttali olamazlar. Ancak her hangi bir şeytan kulak hırsızlığı etmek üzere yer küresine en yakın olan birinci gök tabakasına doğru yükselerek melekler arasında yapılan konuşmalardan bâzı haberleri çalacak bulunursa artık o şeytanı da apaçık bir ateş parçası (yâni yıldızlardan ayrılan ve şihab denilen bir ateşin parlak alev'i) takip eder ve o şeytana çarparak onu parçalar. Çoğu zaman o şeytan, duyduğu haberi başka şeytana aktarmaya muktedir olamaz ve hak ettiği akıbeti boylar.
Hadisin metni Buharî'nin rivayetinde daha uzun olduğu için onun tercemesini buraya alalım :
«Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhl'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah, gökteki meleklere bir emrin infaz olunmasına hükmettiği zaman düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilâhî hükme melekler tam mânası ile uyarak (korku ile) kanadlannı birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku gidince de melekler, mukarrabîn meleklere :
Eabbiniz ne söyledi? diye sorarlar. Mukarrabin melekler :
Allah'ın söylediği hak sözdür .diye Allah'ın hüküm ve emrini bildirirler ve Allah yücedir, büyüktür, derler. Bu şekilde kulak hırsızı şeytanlar Allah'ın o emir ve takdirini işitirler. O esnada kulak hırsızı şeytanlar (yerden göğe kadar) birbirlerinin üstünde (zincirleme) dizilmiş (ve kulak hırsızlığına hazırlanmış) bulunurlar. Şeytanlar bu halde iken bazen melekler arasında vuku bulan konuşmaları işiten en üstteki şeytana bir ateş parçası yetişip altındaki şeytana o konuşulanı işittirmeden onu yakar. Bâzı defalar da ateş erişmeden altındaki şeytana konuşulanı işittirir. O da aîtındakine vererek bu suretle tâ yere kadar haber ulaşır ve Sâhirin ağzına-veri-lir. Şimdi sâhir o haberle beraber yüz yalan uydurup (halka söyler.) Allah'ın emri yer yüzünde gerçekleşince sâhir doğru çıkmış olur. Ondan bu haberi duyanlar da :
— Sâhir, vaktiyle şöyle şöyle olacak diye bunları birer birer bize haber vermedi mi idi? İşte gördük ya sâhirin gök yüzünden işittim dediği sözünü hak ve doğru buluyoruz, derler.»
Yukarıya mealini aldığımız Hicr sûresinin 18'nci âyetinde ve izahına çalıştığımız hadiste belirtilen ve şeytanların semâya çıkmaları ile ilgili husus Saf f â t sûresinin aşağıya meali alınan 6 - 10'uncu âyetlerinde izah edilmiştir :
«Biz şu yakın göğü yıldızlarla süsleyip donattık. Ve inatçı her şeytandan koruduk. Onlar en yüksek melekler cemâatini dinliyemez-ler (sözlerine kulak veremezler) ve kovulmak için her taraftan (şi-hab yaylımına) tutulurlar. Onlar için (âhiret günü) sürekli azab vardır. Ancak o şeytanlardan, (haber) çalıp çırpan bulunur. Onu da (gökten yere doğru) delip geçen bîr alev takip eder.»
Bu âyetlerde belirtildiği gibi kulak hırsızı şeytanlar «Mele-i A'Iâ = en yüksek cemaat» denilen ve vahiy alan meleklerin yakınlarına sokulamazlar. Ancak birinci semâya yaklaşabilirler ve oradan çalabildikleri bir kaç kelimeyi yer yüzüne ulaştırmaya çalışırlar.Bunlar her taraftan kovulurlar. Bunlar içinde melekler arasında yapılan konuşmalardan bir şey kapan şeytana Şihab denilen bir parlak ateş parçası ulaşıverir ve onu yakar, öldürür veya delik deşik ediverir.
Yukarıda mealleri alınan âyetlerde ve hadiste geçen Şihab kelimesi lügatte parlak ateş alevine denir. Şeytanlar haber çalmak için semâya yükseldiklerinde onları kovmak için meleklerin attıkları alevli ateş mermileri mânasında çok kullanılmıştır. Astronomi dilinde buna Meteor (Akan yıldız) denir. Âyette,
«Gökten yere doğru karanlık tabakayı gelip geçen alev» diye tefsir edilmiştir.
Astronomi'de Meteor ve halk arasında yıldız kayması denilen Şihab olayının fiziksel mahiyeti henüz aydınlanmış değildir. Bu alandaki ilmî araştırmalar teorilerden ileri geçmemiştir. Bu araştırmacılar da görünüşte sanıldığı gibi yıldızın kendisi akmıyor, derler. Onlara göre bâzı cisimler yer atmosferine çok büyük bir hızla (saniyede 40-70 Km. sür'atla) girdikleri zaman sürtünme sebebiyle akkor hâline gelir ve parlak bir iz bırakarak bir iki saniye sonra yanıp tükeneceği ve atmosferden çıkacağı için gözden kaybolur.
Şihab olayının metafizik ilim sahasında vahiy yolu ile daha açık bir tarzda izah edilmiş olduğunu görüyoruz. İslâm âlimlerinin şu noktayı çok önceden belirttiklerini ve âyet ile hadisde Şihab tâbiri ile bu noktaya işaret görüldüğünü ifâde etmek isterim. Görünürde vıldjzın düştüğü sanılıyor. Halbuki yıldızın kendisi düşmüyor. Bir ateş parçası alev hâlinde mermi gibi şeytana fırlatılıyor.
Hadîs metninin baş kısmında, Heybetli ilâhi hüküm ve takdir fermanı karşısında korku ve dehşete kapılan meleklerin ürken kuşlar ffibi kanadlannı çırparak birbirine vurdukları belirtildikten sonra;
«Kalblerinden bu korku gidince..."
diye başlıyan fıkra, Sebe sûresinin 23. âyetindeki;
parçadan iktibastır. Müfessirlerin beyanına göre âyetteki nazm-i Celil aynı mâna ile tefsir edilmiş ve başka şekilde de yorumlanmıştır.
Hâzîn tefsirinde bu âyet izah edilirken; bu hadisin baş kısmından bu âyete kadar olan kısmı Tirmizi'den naklen alarak bunun sahih ve hasen olduğunu Tirmizi tarafından belirtildiği ifade ediliyor.
Hadiste bahsi geçen sâhir'in kelime anlamı malûmdur. Kâhin kelimesine gelince; Kâhin : Falcıya ve bakıcıya denilir.Kehânet de : Kâhinlik ve falcılık san'atma denir. Hadiste belirtildiği gibi İslâmi-yetten önce kâhinler geleceğe âit bâzı şeyleri haber verirler ve kâinatın sırlarına vakıf olduklarını iddia ederlerdi. Resûl-i Ekrem'in «Nübüvvetten sonra artık kâhinlik yoktur.» buyurduğu gibi peygamberimizin gelişi ile gök yüzü şeytanlara yasaklanmış, dolayısı ile eskisi gibi kâhinler şeytanlar vasıtası ile gökten bol bol haber alma imkânını kaybetmişlerdir. Ancak binde bir ihtimal ile, semalara yaklaşan şeytanın kulak hırsızlığı yaparak, çaldığı bir haberi başka bir şeytana, şihab denilen alevle yakılmadan aktarması mümkündür ki; bu da ilâhî bir imtihan olarak izah edilebilir.
Miftâhü'I-Hâce yazarı: Bu hadis şu hususlara delâlet eder, diyor.
-Alîah dilediğine hükmeder, O'nun hükmünü önce Hamele-i arş olan melekler işitir. Sonra sırası ile diğer melekler işitir. Şeytanlar kulak hırsızlığına çıkarlar, bu esnada alevle kovulurlar. Şeytanlar bâzı haberleri çalınca buna ilâveler yaparlar. Şeytanlar bu haberleri yardımcıları durumunda olan kâhinlere ve sâhirlere iletirler. Onlar da bir sürü ilâveler yaparlar. Müs1im'in rivayet ettiği bir hadiste, râvi:
«Yâ Resülallah! Gerçekte kâhinler bize bazı haberleri verirlerdi. Biz de onların verdikleri haberlerin doğru çıktığını görürdük, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna cevaben s
«O hak kelimeyi şeytan çalıp onun kulağına fısıldar. Bu arada yüz yalanı da uydurur», buyurdu.
Miftâhü'1-Hâce, sözlerini şu cümle ile bitiriyor: Hadis, kâhinlere ve sâhirler'e varmayı yasaklıyor. O halde onlara varmak veya onları doğrulamak mubah değildir.»
Bilindiği gibi Ehl-i Sünnet mezhebine göre kâhinleri, gaybe âit söyledikleri sözlerle doğrulamak küfürdür.

195) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radiyallahü anh)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş hususu tebliğ etmek üzere, aramızda ayağa kalkarak (bir konuşma yaptı) ve :
«Şüphesiz Allah uyumaz. Zaten uyku O'nun şanına lâyık değildir. O, Kıst'ı (~ teraziyi) aşağı indirir yukarı kaldırır. Kullarının gündüz amelinden önce gece ameli ve gece amelinden evvel gündüz ameli O'nun katma yükseltilir. O'nun görülmesini perdeliyen hicab nurdur. Eğer Allah o hicabı (perdeyi) açsaydı, celâl ve cemâli, O'nun gördüğü bütün mahlûkatını yakardı», buyurdu. [353]

İzahı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta konuşma yapması, tebliğ buyurduğu hususların önemini dinleyicilerine sezdirmek, herkesin kolaylıkla duymasını sağlamak için olsa gerek. Hutbelerini de bu maksadla ayakta okuduğu malûmdur. Râvî de rivayet ettiği hadisin ehemmiyetini belirtmek için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta hitab buyurduğunu anlatmıştır.
Hadîsin «Allah uyumaz...» fıkrası hakkında Sindi; Çünkü uyku vücûd ve bedendeki organların dinlenmesi içindir. Yorgunluk ve istirahat etmek istiyacı Allah için muhaldir. Zayıflık ve muhtaçlığın bir gereği olan uyku her türlü eksikliklerden münezzeh olan Allah Teâlâ'nın şanına lâyık değildir, diyor.
Hadîsin ikinci fıkrası olan «O, Kıst'ı aşağı...» de ki «Kist» kelimesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır : Kist, lügatta; adalet ve pay demektir.
Kist» kelimesi ile Allah katındaki manevî terazinin murad olduğunu söyleyenler olmuştur. Terazi, bazı maddelerin adaletle taksimine yarayan bir araç olduğu için adalet anlamına gelen Kist kelimesi ile ifade edilmiş olur. Bu yoruma göre fıkranın mânası şöyledir :
«Huzuruna kullarının amelleri yükselen ve katından bütün canlıların rızıkları inen Allah Teâlâ amellere ve erzaka âit mânevi teraziyi indirip kaldırır.» Nasıl ki terazi sahibi eşyayı tartarken elini bir indirir bir kaldırır ve terazinin gözü bir alçalır bir yükselir.»
Kist kelimesi ile adalet terazisinin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Buna göre fıkranın mânası şudur :
Allah mahlûkaü hakkında adalet terazisine göre hüküm ve takdir buyurur. Onun adalet ölçüsü dahilindeki hüküm ve tasarrufları terazi sahibinin, elini indirip kaldırmasına benzer.» Bu yoruma göre Resûlullah bu fıkra iîe Bahmân süresinin 29'uncu âyetinde geçen «Hergün O, yeni bir icad (ve
yaratma) dadır.» nazmına işaret buyurmuş olur. Sindi diyor ki bu yorum bir Önceki fıkraya daha uygun olur. Sanki şöyle buyurul-muş oluyor:
«Allah sürekli olarak mülkünde adalet terazisi ile tasarruf ederken O'nun için uyumak nasıl düşünülebilir?»
Kist kelimesi ile rızık mânasının murad olduğu da söylenmiştir. Çünkü kist kelimesi lügatta nasib ve pay mânasına gelmiştir. Rızık-da kişinin payı ve nasibi olduğuna göre burada rızık mânası kasdedilmiş olabilir. Fıkradaki indirme ve yükselmeden maksad da azaltmak ve çoğaltmaktır. Bu duruma göre fıkranın mânası budur:
«Allah rızkı azaltır ve çoğaltır.»
Metindeki «Kullarının gündüz amelinden önce gece ameli...» fıkrası, kulların gece işledikleri amellerin bekletilmeden sabahla beraber derhal Allah'ın huzuruna çıkarıldığını ve gündüz amellerinin de akşam olur olmaz hemen O'nun katma yükseltildiğini ifade ediyor. Bilindiği gibi kulların işledikleri amelleri, anında Allah görür ve bilir. Meleklerin bu amelleri sabah ve akşam Allah'ın katına arzetme-lerinden gaye her amel karşısında Allah'ın kul için ihsan buyurduğu mükâfatın melekler tarafından öğrenilmesi ve kulun defterinde hıfzedilmesidir.
«O'nun görülmesini perdeleyen hicâb...» cümlesindeki Hicâb; görmek isteyen ile görülmek istenen arasındaki perdeye denir. Burada ise dünyada yaratıkların Allah'ı görmelerine mâni olan şey demektir. Fıkra : Allah'ın görülmesine mâni olan perdenin, hatıra gelen ve bilinen perdeler cinsinden olmadığını belirtiyor ve izzet celâl, azamet ve kibriya nuru, dolayısı ile Allah Teâlâ'nın yaratıkları tarafından görülmediğini, yaratıkların gözlerinin O'na bakabilmek güç ve kabiliyetine sahib olmadığını, bu sebeple Allah Teâlâ'nın, cemâlini yaratıklarına göstermiş olsaydı bakmaya takati olmayan bütün yaratıkların yanıp mahvolmuş olacağını ifade ediyor. İşte gözleri mahveden, kalbleri şaşkına çeviren ve akılları dehşet içine sokan ilâhi hicap ve perde bu nurdur. Bu nur perdesi açılıp giderîî-
seydi Allah'ın azamet ve celâli bütün yaratıkları yakardı. Şöyle de yorum yapanlar vardır:
«Eğer Allah hicab olan nuru izhar edip açığa vursaydı...»

196) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (RadiyallahÜ ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz Allah uyumaz. Zâten uyku O'nun şanına lâyık değildir. O, kıstı, aşağı indirir, yukarı kaldırır. O'nun hicabı nurdur. Eğer Allah o hicabı açsaydı, celâl ve cemâli, O'nun gördüğü her şeyi ya-kardı.>
Sonra (Ebü Musa'dan hadisi rivayet eden) Ebû Ubeyde şu âyeti
« Ateş yerinde olan (Musa'ya) ve ateş etrafında bulunan meleklere bereket verildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah (her türlü eksikliklerden ve ihtiyaçtan) münezzehtir.» (Neml sûresi, âyet 8). [354]

İzahı

Râvi Ebû Ubeyde'nin, bir kısmını okuduğu âyetin tamamının nıeâli ile bir önceki âyet de bununla ilgili olduğu için mealini alalım:
*Bİr zaman Musa (sefere çıkıp yolunu şaşırdığı zaman beraberinde bulunan) ehline şöyle söylemişti s «—Ben gerçekten bir ateş gördünii Size ondan (ateşin yanında bulunanlardan yolumuz hakkında) bir haber getireceğim. Yahud parlak bir ateş koru getireceğim. Umulur ki, siz ateş yakar ısınırsınız.»
Musa, o ateşin yanına varınca ona şöyle nida edildi: *— Ateş yerinde olan Musa'ya ve etrafında bulunan meleklere bereket verildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah (bütün noksanlıklardan) münezzeh tir.»(Neml sûresi, âyet 7, 8)
Bu hadîsin metni bir öncekinin metninin aynidir. Yalnız bir öncekinde bulunan ve kulların amellerinin Allah katına yükseldiğini ifade eden fıkra bunda mevcut değildir. Bir de görüldüğü gibi burda Ebû Ubeyde' nin Nemi sûresinin 8'inci âyetini kısmen okuduğu rivayet edilmiş ise de bu husus diğer rivayette yoktur. Hadisin senedindeki râvîlerin çoğu ayni zatlardır. Ancak burada'bulunan Veki' ve El-Mes'ûdi yerine orada Ebü Muâviye ve El-A'meş adlı râviler mevcuttur. Allah cümlesinden râzi olsun.

197) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)den Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve, Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
Allah'ın ikram hazinesi doludur. Hiçbir (harama veya başka) şey onu eksiltmez. O, gece gündüz devamlı akar. O'nun kudret elinde de Kist (= terazi, rızık) vardır. Yükseltir, alçaltır. Resûl-i Ekrem (sözüne devamla) buyurdu ki.
Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden beri infâk ve ihsan buyurduğu nimetlerin mahiyetini ve miktarını bana bildirebilir misin? Şüphesiz O'nun harcamış olduğu meblağ kudret elinde ve hazînesinde bulunan nimetlerden hiç bir şey eksiltmemiştir.» [355]

İzahı

Hadisin metninde geçen Yemin kelimesinin lügat mânası el demektir.Burada onunla nimet veya hazinenin murad olduğu rivayet edilmiştir.Keza hadiste geçen Yed de lügatta el manasınadır.Fakat o da Yemin gibi mecazi mânada kullanılmıştır.Daha evvel de belirttiğim gibi nasslarda geçen ve lügat mânası itibari ile Allah için muhal olan kelimelere iman ederiz, akıl ile çözümüne girişmeyiz. Allah, bununla ne kasdettiğini daha iyi bilir, deriz. Veyahut te'vil ehlinin yorumlarına katılırız.Örneğin el ile nimet, hazine veya kudret muraddır, denilmiştir.
Bu hadîste geçen kist kelimesi yine adalet ve rızık mânasına yorumlanabilir.Mizan kelimesi, kıst'ın adalet mânasına alınmasını te'yid eder. înfâk kelimesi ise rızık mânası ihtimaline kuvvet kazandırır.

198) Abdullah bin Ömer (Radiyalalhü ankümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) minber üstünde şöyle buyururken, işittim, demiştir :
«Cebbar (olan Allah kıyamet günü mülkü olan) gökleri ve yeri (kudret) eline (şöyle) alır.» Hâvi Abdullah bin Ömer dedi ki: Resûlullah böyle buyururken elinin parmaklarını kapadı sonra da parmaklarını açıp kapatmaya başladı.
(Resûlullah sözlerine devamla şöyle buyurdu) : «Sonra Allah buyuracak ki, Cebbar olan, ancak benim. Hani (dünyadaki) Cebbarlar nerede? Hani mütekebbirler nerede?»
Râvi Abdullah dedi ki: Resûlullah bu konuşmasını yaparken sa-
gına ve soluna eğiliyordu. Hattâ baktım minber, altından yukarısına kadar öyle bir derecede sallanıyordu ki ben artık minber Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber düşecek mi? diye endişelendim. [356]

İzahı

Müslim «Kitâb-u SıfâtiT-Münâfikîn» bölümünün «Sıfatü'1-Kıyâme» babında bn hadîsi, kısmen değişik lâfızlarla rivayet etmiştir. Aynı mânayı ifade eden bir kaç hadis daha orada rivayet edilmiştir.
Müs1im'in Şarihî Nevevî'nin Bağavi'den naklen beyân ettiğine göre, Resûlullah'ın bu hitabeti esnafında (mübarek) parmaklarını açıp kapaması, Allah Teâlâ'nın yaratıkları dağıttıktan sonra toplamasının O'nun için ne kadar kolay ve basit olduğunu tasvir etmesi gayesi iledir. Hâşâ insan eline ve parmağına benziyen bir organın Allah için tasvir edilmesi gayesi düşünülemez. Minberin sallanmasına gelince; Resûlullah'ın hareketi, sağa, sola eğilmesi ve yaptığı işaretler dolayısı ile minber de hareket etmiş olabilir. Bununla beraber Resûlullah'ın buyurduğu hitabetin verdiği mehabet dolayısı ile ve bir mucize mahiyetinde minberin sallanmış olması da muhtemeldir. Bu ve benzeri hâdiselerde çözümü bizce müşkil olan ve hattâ imkânsız görülen kelimeler ile Resûlullah'ın ne mânayı kasdet-tiğini ancak Allah bilir. Biz Allah'a ve sıfatlarına iman ederiz. Ne O'nu bir şeye ne de bir şeyi O'na benzetiriz. Resûlullah'ın buyurduğu sabit olan her şey haktır, doğrudur. O'nun buyurduklarından bildiklerimiz olursa bu bilgi Allah'ın bir lütfudur. Meçhulümüz kalan kısım ise; biz ona inanır ve ilmini Allah'a havale ederiz.[357]
Sindi de bu hadîsin haşiyesinde, Bağavî' nin «Şerhü'sSün-ne» adlı kitabında şöyle söylediğini nakleder :
«Kur'an ve hadislerde Allah Teâlâ'nın sıfatları hakkında vârid olan: nefis, yüz, göz, parmak, el, ayak, varmak, gelmek, semâya inmek arş üstünde karar kıimak, gülmek, ferahlanmak ve benzeri kelimeler, nasslarla sabit olan, Allah'a âit bir takım sıfatlardır. Bu sebeple bunlara iman etmek, te'vili yoluna gitmeden, yaratıklara ben-zetmeksizin ve olduğu gibi kabul etmek gerekir ve Allah'ın zâtı yaratıklardan hiç bîr varlığa benzemediği gibi O'nun hiç bir sıfatının da her hangi bir yaratığın sıfatlarına benzemediğini itikad etmek vaciptir. Nitekim;
«Hiç bir şey Allah'a, benzemez ve O, işitici ve görücüdür» buyurulmuştur.[358] Ümmetin selefi ve hadis âlimleri bu görüşü benimsemişler; bu sıfatlar hakkında temsil ve te'vilden kaçınmışlar ve bunun ilmini Allah'a havale etmişlerdir. Allah Teâlâ da ilimde otorite olanların bu durumu A1-imrân sûresinin 7'nci âyetinde şöyle haber veriyor:
= İlimde kökleşmiş olan kimseler ise: «Biz ona (mânası anlaşılmayan müteşabihe) inandık; açık ve kapalı bütün âyetler Rabbi-miz tarafındandır, derler...»
Süfyân bin Uyeyne de: Kur'an'da Allah Teâlâ'nın, kendi zatı için buyurduğu bütün sıfatlarının tefsiri onu okumak ve üzerinde susmaktır. Allah ve Resulünden başka hiç kimse onları tefsire yetkili değildir, demiştir
Adamın biri, İmam Mâlik bin Enes (Radiyallahü anhümâVe: âyetindeki «Istiva»nın nasıl olduğunu sordu. İmam hazretleri:
— İstiva (= oturmak, karar kılmak gibi) lügat mânaları bakımından meçhul değildir. Âyetteki istivanın keyfiyeti akıl ile çözülemez, ona iman etmek gerekir, onu soruşturmak bid'attır. Ben seni ancak sapık olarak görürüm, diye cevap verdi ve meclisinden çıkarılmasını emretti.
Velîd bin Müslim demiştir ki: Ben İmam Ev-zâî'ye, Süfyân bin Üyeyne'ye ve İmam Mâlik'e Allah'ın sıfatlarına ve Allah'ı görmeye dâir vârid olan bu hadisleri sordum. Onlardan şu cevabı aldım : «Keyfiyetlerini düşünmeden on-ian olduğu gibi ikrar ve kabul ediniz.»
Zührî'de : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak tebliğe m&murdur. Biz de teslim ve kabule memuruz, demiştir.[359]
Cebbar: îbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'e göre azametli ve yüce, demektir. Bâzılarına göre de, kulların hallerini ve ihtiyaçlarını düzeltendir, demişlerdir.Bir de Cebbar; dilediği her şeyi yapan ve hiç bir kuvvet tarafından engellenemeyen, diye tarif edilmiştir. Hangi şekilde tarif edilirse edilsin bu vasıf Allah'a mahsustur, O'na lâyıktır. Kulun böyle bir vasıf taşımaya kalkışması, gülünçtür.
Mütekebbir: Azamet, ululuk, büyüklük sahibi olduğunu açıklıyan, demektir. Bu hal kul için mezraumdur. Fakat her türlü eksiklikten münezzeh olan ve yücelik ile ululuğun bütün vasıflarına sahip olan Allah Teâlâ için övgüye lâyıktır.

199) En-Nevvâs[360] bin Sem'ân El-Kilâbî (Radiyallakü ank)'âzn rivayet edildiğine göre kendisi:Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Her kalb ancak Rahmân'ın parmaklarından iki parmak arasındadır.Eğer dilerse (hak üzerinde) durdurur ve şayet dilerse saptırır.»
(Râvî en-Nevvâs devamla:) ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dua ederdi, (demiştir) -.
«Ey kalbleri (dilediği üzerinde) sabit kılan Allah! Kalblerimizi dinin (olan İslâmiyet) üzerinde sabit kıl.»
(Râvi bundan sonra da) Resûlullah şöyle buyurdu, demiştir:
«Terazi Rahmân'ın elindedir. Kıyamet gününe kadar bazı kavimleri yükseltir, diğer bir kısım kavimleri de alçaltır.[361]

İzahı

Hadiste geçen parmak, el ve terazi kelimeleri hakkında bundan önceki 195 -198 nolu hadislerin izahında gerekli malûmatı verdim. Burada tekrar edilmesine mahal yoktur. Kalbin hidayetten dalâlete ve dalâletten hidayete döndürülme sinin Allah için çok basit olduğunu ve iman hali olsun küfür hali olsun her an değişebildiğim belirtmek İçin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Kalb Rahmân'ın iki parmağı arasındadır» şeklindeki tabiri kullanmıştır.. Mü'min kişinin mağrur olmaması gereği hadisten anlaşılıyor. Hele Resûl Ekrem'in en yüce mertebeyi ihraz ettiği halde kalbinin İslâmiyet üzerinde sabit kılınması duasına devam etmiş olması, kişinin mağrur olmasının nasıl bir akılsızlık olduğunu açıkça gösteriyor. Allah cümlemizi Resûl-i Ekrem'in yapmış olduğu duâ'nm şümulüne girenlerden eylesin, âmîn.

200) Ebû Saâd-i Hudrî (Radiyallahü anh)'den, ResûiuÜah (Sallaf-lahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: -
«Allah,'şu üç şeye şüphesiz yönelir, çok râzi olur: Namazda (teşkil edilen) saffa, geceleyin namaza duran adama ve cihâd eden kimseye.»
(Râvi dedi ki: Kanâatıma göre cihad eden kimse ile ilgili olarak) Resûlullah «Ordunun arkasında (ötesinde...)» kaydını koştu.[362]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Dıhk = gülmek» kelimesi daha önce geçen hadislerin izahında belirttiğim gibi lügat mânasına olmayıp yönülme ve rızâ ile yorumlanır. Hadis, mü'minlerin cemaatla namaz
kılarken teşkil ve tanzim ettikleri saffın, gece namazına kalkmanın ilâhî rizâ ve teveccühe vesile olduğunu belirtiyor. Bir de savaşta zafer kazanıldığı halde ordunun arkasında (yani ötesinde) hâlâ çarpışan mücahidin halinin de Allah Teâlâ'nm rızasına vesile olduğu bildiriliyor. Râvî hadîsin metninde «Ordunun arkasında» kaydının bulunduğunu kesinlikle hatırlamadığı için kanaatımca bu kayıt vardır, diyor. Şayet bu kayıt varsa; mânası demin belirttiğim gibidir. İlk bakışta sanıldığı gibi savaş yapılırken ordunun arkasında kalıp orada savaşmaya yeltenen demek değildir. Bilindiği gibi bu hal takdiri değil, tekdiri muciptir.
Zevâid müellifi, bu hadisin isnadının sıhhati hususunda itiraz olduğunu şöyle belirtiyor : Çünkü râvîlerden Mücâ Iid'in rivayet ettiği hadislerin genellikle mahfuz olmadığı İbn-i Adî tarafından ifade edilmiştir.Yine seneddeki râvîlerden Abdullah bin İsmâi1'in durumunun meçhul olduğu Ebû Hatim ve Zehebî tarafından beyan edilmiştir.

201) Câbir bin AbdİllaH (Radiyallahü anh)'âen şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hac mevsiminde (Mekke'ye Qe" şitli yerlerden gelen) insanlara kendisini takdim ederek :
«Beni kavmine götürecek kimse yok mu? Çünkü gerçekte Kureyş beni, Rabbimin kelâmını tebliğ etmekten alıkoymak istediler», buyururdu.[363]

İzahı

Mekke müşriklerinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve O'na iman edenlere reva gördükleri eziyete ve îslâmiye-tin yayılmasını engelleyici hareketlerine âit bilgiler cildleri doldurur.
Mekke müşriklerinin hakkı kabul etmelerinden ümidini kesen Resûl-i Ekrem, Hac münâsebetiyle etraftan gelen halkla görüşüyor, Resul olduğunu bildiriyor ve onları imana davet ediyordu. Islâmi-yetin Mekke'de gelişmesinin güçlüğünü de bilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin dışında müsâid bir yerin temini ve bir kavmin yardımını sağlamak için hadiste belirtilen arzusunu açıklıyordu. Nihayet Medine-i Münvvere1-den gelen mübarek zâtlar ile meşhur Akabe görüşmeleri başlamış oluyor Bu görüşme isteği, görüşmelerin başlaması, safhaları ve hayırlı sonucu Siyer kitaplarında izah edilmiştir. Burada izah edecek değilim.
Sindi diyor ki; hadis Allah'ın Mütekellim konuşmacı vasfına sahip olduğuna ve Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelâmı olduğuna delâlet eder, diyor.

202) Ebü'd-Derdâ' (Radiyallahü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaUallahii Aleyhi ve Set/em), Allah Teâlâ'nm;Her gün Allah yeni bir icaddadır.[364] buyruğu hakkında şöyle buyurdu :
«Bir günahı örtmesi, bir üzüntüyü gidermesi, bir kavmi yükseltmesi ve bir kavmi alçaltması O'nun (yeni yeni) icadlarındandır.[365]

İzahı

Hadîste anılan âyetin iniş sebebi tefsir kitablarmda şöyle anlatılıyor :
Yahudiler, Allah Teâlâ'nın Cumartesi günü hiç bir emir ve hüküm vermez olduğunu iddia ediyorlar idi. Âyet onların bu iddialarını red etmek üzere nazil olmuştur.
Medârikü't-Tenzîl tefsirinde nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem, bu âyeti bir ara okuyunca Ona: Allah'ın her gün yaptığı yeni icad nedir? diye sorulmuş, Resûlullah da bu hadisi buyurmuştur.
Süfyân İbn-i Uyeyne de: Bütün zaman Allah yanında iki günden ibarettir. Dünyanın devam ettiği süre bir gün sayılır. Diğer gün de âhiret günüdür. Dünya günü Allah Teâlâ'nın Şe'niİ = icadı emir ve yasak kuralları koymak, halkı imtihan etmek, ihya etmek, öldürmek, ikramda bulunmak, ikramını kısmaktır. Âhi-retteki şe'n'i = icadı ise kullarını hesaba çekmek, cehennemlikleri cezalandırmak, Cennetlik olanları mükâfatlandırmaktır, demiştir. Tefsir kitablarının bu âyet ile ilgili izahları uzundur. Biz bu kadarı ile iktifa edelim. [366]

14 — İyi Veya Fena Çığır Açanların Beyanı Babıdır

203) Cerîr (bin Abdillah) (Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim iyi bir çığır açar da o çığıra gidilirse ona, açtığı çığırın sevabı verileceği gibi o yolda gidenlerin sevabının bir misli de verilecek ve bu (adam), onların sevablarmdan bir şey eksiltmiyecektir.
Kim kötü bir çığır açarsa ona da, açtığı çığırın günahı yükletileceği gibi o yolda gidenlerin günahlarının bir katı da yükletilecek ve bu (adam), onların günahlarını eksiltmiyecektir.»

204) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Bir (fakir) adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm yanına geldi. Resûlulah da ona yardım etmek üzere (sahâbîleri) teşvik etti. Bunun üzerine bîr sahâbî:
— Benim yanımda şöyle şöyle mal vardır, dedi (ve o malları getirip adama verdi.)
Râvi (Ebû Hüreyre) dedi ki: Bunun üzerine mecliste bulunan herkes az çok bir şeyler sadaka olarak adama verdi. Bundan hemen sonra Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim hayırlı bir iş yaparak (örnek olur) ve halk tarafından o hayırh iş yapılırsa, ona yaptığı işin sevabı tam olarak verileceği gibi o hayırlı işi yapan insanların sevapların (çeşitlerin) den de verilecek ve bu (adam), onların sevablarmdan bir şey eksiltmiyecektir. Kim fena bir çığır açar da o çığırda gidilirse ona da açtığı çığırın günahı tam olarak yükletileceği gibi o yolda gidenlerin günahların (çeşitlerin) den de yükletilecek ve bu (adam), onların günahlarından bir şey eksiltmiyecektir.[367]

205) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Her hangi bir dâvetçi (insanları) dalâlete çağırır da ona uyulursa şüphesiz, dâvetine icabetle ona uyanların günahlarının bir misli kendisine verilecektir. Ve bu (adam), uyan insanların günahlarından bir şey eksiltmiyecektir. Her hangi bir dâvetçi (insanları) hidâyete çağırır da ona uyulursa, uyan insanların sevablarınm bir misli şüphesiz ona verilecek ve bu (adam), uyanların sevablarından bir şey eksiltmiyecektir.[368]

206) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'öen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Kim, hidâyete çağrıda bulunursa, kendisine uyanların sevabla-nnın bir katı ona verilecek ve bu (adam), uyanların sevablarından bir şey eksiltmiyecektir.Kim de dalâlete davet ederse, kendisine tâbi olanların günahlarının bir misli ona verilecek ve bu (adam), tâbi olanların günahlarından bir şey eksiltmiyecektir.»

207) Ebû Cuhayfe [369] (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre, Resûlulah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim iyi bir çığır açar ve kendisinden sonra o çığırda gidilirse ona, kendisinin sevabı verileceği gibi, açtığı çığırda giden insanların sevablarından hiç bir şey eksiltmeden o scvabların bir katı da verilecektir. Kini de kötü bir çığır açar ve kendisinden sonra o çığırda gidilirse, ona kendisinin günahı yükletileceği gibi, açtığı yolda gidenlerin günahlarından hiç bir şey eksiltmeden o günahların bir misli de yükletüecektir.[370]

208) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)x\en rivayet eri ildiğine göre.Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Her hangi bir şeye çağıran her dâvetçi kıyamet günü durdurularak (dünyada) davet ettiği şeye olan çağrısını sürdürecektir. Yalnız bir adamı davet etmiş olsa bile kişinin durumu böyle olacaktır.[371]

Bu Babdaki Hadislerin İzahı

Bu babta geçen ilk beş hadisin sened ve metinleri ayrı ise de mâ naları bir birini teyid eder mahiyettedir. Nitekim Sindi şöyle diyor:
«Râvilerinden Sa'd bin Sinan'in zayıflığı nedeni ile (205 nolu) hadise ait senedin, keza râvî İsrâî1'in zayıflığı do-layısı ile (207 nolu) hadisin senedinin zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiş ise de aynı mânayı ifade eden sahih hadisler, senedleri zayıf olan hadislerin metinlerinin kuvvetli olduğuna delâlet ederler.»
Müslim, «İlim» kitabının bir babında, buradaki 206 nolu hadîsi yine Ebû Hüreyre' den ve kısmen değişik bir sened ile rivayet etmiştir. Ayrıca râvî Cerîr bin Abdillah' tan ri vâyel ettiği hadisin metni burada rivayet edilen 203 nolu metinden daha geniştir. Mâna bakımından da 203, 204 ve 207 nolu hadislerin metinlerini teyid ediyor.
Hadîslerde geçen «İyi çığır ve «Kötü çığır»m, tesbit ve tayini hususundaki ölçü İslâmî esaslardır. Başka bir ölçü düşünülemez. $er-i Şerifin iyi saydığı şeyler iyi kabul edildiği gibi kötü saydığı şeyler de kötü kabul edilir.
Müs1im'in Sarihi Nevevi:«Bu hadisler, iyi işleri ya pıp güzel çığır açmanın müstehab olduğunu ve kötü işler yapıp fena çığır açmanın da yasak ve haram olduğunu açıkça belirtmektedirler. Keza iyi bir çığır açan kimsenin, kıyamet gününe kadar o çığırda yürüyen bütün insanların kazanacakları sevabın bir mislini alacağını ve kötü bir çığır açan kişinin de, kıyamet gününe kadar o yolda giden bütün insanların boyladıklan günahların bir katını sırtlıyacağım sarahaten bildiriyor. Keza hidayete çağıran adam, kendisine uyan insanların elde ettikleri sevabın bir mislini kazanır.Dalâlete davet eden şahıs da, kendisine uyan insanların yüklendikleri günahların bir katını yüklenmiş olur.Kişinin kılavuzluk ettiği hidavet veya dalâlet yolu ister daha önco açılmış olsun ister ilk olarak o kişi tarafından açılmış olsun farketmez. Kişi, ettiği kılavuzluk dolayısı ile anılan büyük sevab veya büyük günah almış olur.
Hadislerde bahsedilen çığır açma veya kılavuzluk etme mes'elesi muayyen bir sahaya mahsus değildir.Bu durum iman, ibâdet, ahlâk, eğitim, öğretim vesair alanlarda da olabilir», demiştir.[372]
208 nolu hadisin metninde «Her hangi bir şeye çağıran...» tabirinin zahirine göre; çağrılan yol iyi de olabilir fena da olabilir. Fakat cümlenin son kısmı olan «Kıyamet günü durdurulacak...» tabiri bu hadisin fena yola davet edenlere âit olduğuna işaret eder, ka-naatındayım. Çünkü kıyamet günü durdurmak, tevkif etmek, hapsetmek işlemi sorguya çekilenler hakkında uygulanır.Nitekim bu hadîste durdurma mânasını ifade eden fiilinin masdarmdan alınma fiillerin kullanıldığı ve aşağıya mealleri yazılı âyetler kâfirler hakkındadır:
«Ve onları ateşin üzerinde durdurulup da:«Eyvah bize ne olurdu bir geriye çevrilseydik ki, Rabbimizin âyetlerini tekzib etmeseydik ve mü'minlerden olsaydık» dedikleri zaman bir görecek olsan.» (En'âm sûresi, âyet 27)
«Ve kafir olanlar dediler ki: Elbette biz ne Kur'an'a inanırız ve ne de O'nun önündekine. Eğer o zalimleri, Rablerinin huzurunda tevkif edilmiş oldukları zaman görecek olsan...» (Sebe' sûresi, âyet 31)

«Ve o müşrikleri tevkif ediniz (durdurunuz). Şüphesiz onlar sorguya çekilecek kimselerdir.» (Saffât sûresi, âyet 24)
Bu âyetlerde geçen : durduruldular, durdurulmuş olanlar, onları durdurunuz* fiillerin hadisde geçen «durduruldu» fiili gibi = «durdurmak» masdarından alınmadır.
Saffât sûresinin 24'üncü âyetinin açıklaması bahsinde Hâzin tefsirinde Tirmizi'den naklen bu hadis alınırken, Tirmizi'nin Enes'ten olan rivayetine göre, Resûlullah'm, hadisi buyurduktan sonra bu âyeti okuduğu da ifade ediliyor. Bu rivayette hadîsin, kötü yola çağıranlar hakkında olduğu görüşünü teyid edi yor. Mamafih hadisin iyi yola davet edenlere şümulü de muhtemeldir. Böyle olunca iyi yola davet eden kimselerin ise; bu yüce ve şerefli hizmetlerinden dolayı mahşer halkına tanıtılmaları ve ulvî çalışmalarını temsil etmeleri maksadı ile durmalarına ve davetlerini tekrarlamalarına izin verilecek şeklinde hadisin yorumlanması akıldan uzak değildir.
Kötü yola davet edenlerin durdurulmaları mahşerde olabildiği gibi Cehennemde de olabilir.Ancak yukarıda belirttiğimiz Tirmizi'-nin Enes'ten olan rivayetine göre hadisin bitiminde Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Saffât sûresinin 24'üncü âyetini okumuştur.Bu âyet mahşerdeki durdurmaya âit olduğuna göre hadisteki durdurma ile mahşerdeki durdurma kasdedilmiş olur. [373]

15 — İhmal Edilen Bir Sünneti İhya Edenin Beyânı Babı

209) Amr İbn-i Avf El-Müzenî[374] (Radiyallahü a»/r)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim benim bir sünnetimi ihya ederek insanların onunla amel et-meîerine vesile olursa, o insanların kazanacağı sevabîardan hiç bir şey eksiltmeden onların sevablarının bir katını almış olacaktır. Kim de bir bid'at icad ederek onunla amel edilmesine vesile olursa, o bid'at ile amel edenlerin yüklenecekleri günahlardan hiç bir şey eksiltmeden onların günahlarının bir katını yüklenmiş olacaktır.

210) Amr İbn-i Avf (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre Resûkülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Kim benden sonra ihmal edilmiş ol&n bir sünnetimi ihya ederse, o sünnetle amel eden insanların sevablarmdan hiç bir şey eksiltmeden onların sevablarının bir mislini şüphesiz almış olacaktır. Kim de Allah ve Resulünün râzi olmadıkları bir bid'atı İcad ederse o bid'at ile amel eden insanların günahlarından hiç bir şey eksiltmeden onların günahlarının bir mislini yüklenmiş olacaktır.» [375]

İki Hadîsin İzahı

Lâfız bakımından bir birine çok benziyen bu hadislerin ifade ettikleri mâna ve hüküm aynidir. Senedlerine gelince: îlk hadisin senedinde Ebû Bekir bin Ebî Şeybe ve Zeyd bin E1-Hubâb,diğerin senedinde bunlara karşılık Muhammed bin Yahya ve İsmail bin Uveys bulunur. Sened-lerdeki diğer râvîler aynidir. Hadisin metninin kuvvetini belirtmek için müellif iki senedi de zikretmiştir.
Hadîslerde geçen «Sünnet»den maksad, Sindi ve «Miftâhü'l-Hâce.'de naklen beyan edildiği gibi Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in va'zetmiş olduğu hükümlerdir. Fitre, zekâtı gibi farz ibâdetler ve bayram namazı, vakit namazlarını cemaatla kılmak, namaz dışında Kur'an okumak, ilmi çalışma ve benzeri farz olmayan ibâdetler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından konulmuş hükümler olduğu için hepsi Sünnet»in şümulüne girei. Şu halde burdaki «Sünnet» farz ve vâcib'in dışında kalan ibâdet demek değildir.
Hadîste geçen «Sünnetin ihyası* Resûlullah tarafından konulmuş olan hükümler ile amel etmek, bunları nefsinde tatbik etmek ve insanların bu hükümlerle amel etmelerini gerçekleştirmek için gerekli tahrik ve teşvikte bulunmak, demektir.
Metindeki «Bid'at»dan maksad ise şer-i şerifin esaslarına aykırı düşen söz, fiil ve hareketlerdir. Bid'at bu mânaya yorumlandığı takdirde:Allah ve Resulünün râzi olmadığı bid'at...» tâbiri bidatin takbihi için kullanılmıştır, denilir. Çünkü îslâmiyetin esaslarına ters düşen bid'atlardan Allah ve Resulünün râzi olduğu bir bid'at düşünülemez.
Şayet Bid'at: îslâmi esaslara ters düşsün, düşmesin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra ihdas edilen şeydir, diye tarif ediHrse o zaman «Allah ve Resulünün râzi olmadığı...» tabiri takbih için değil, tahsis içindir. Yâni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ihdas edilen bid'atlar arasında ilmî eserlerin yazılması, okulların açılması gibi Allah ve Resulünün râzî oldukları bir çeşit bid'atın bulunduğuna hadis işaret etmiş olur.
«Bid'at» ile ilgili geniş izahat 45 nolu hadîsin açıklaması bahsinde verildi. Oraya müracaat edilebiilr. [376]

16 — Kur'an-I Öğrenen Ve Öğretenin Faziletinin Beyânı Babı

211) Osman bin Affân (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«(Şu'be'nin rivayetine göre) Sizin en hayırlınız, (Süfyan'ın rivayetine göre ise) sizin en faziletliniz Kur'an-ı öğrenen ve Öğretendir.»

212) (Yine) Osman bin Affân (Radiyallahü anh)'dent Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Seüem)'m :
«Sizin en faziletliniz Kur'an-ı öğrenen ve öğretendir» buyurduğu rivayet edilmiştir.
213) Sa'd bin Ebî Vakkas (Radiyallahü ank)'âen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu dediği rivayet edilmiştir:
«Sizin en hayırlılarınız Kur'an-ı öğrenenler ve öğretenlerdir.» (Seneddeki bir râvî) dedi ki ve (Bana hadisi rivayet eden zat) eli-ntf tuttu ve beni bu oturduğum (Kur'an öğretme) mevkiine oturttu, Kur'an okutuyorum.[377]

Bu Üç Hadîsin İzahı

Birinci hadisin senedindeki râvilerden Yahya bin Sâid E1-Kattan,iki zattan rivayette bulunmuştur : Şu'be' den
aldığı rivayette hadisin metni: «Sizin en hayırlısınız...» diye başlar. Süf yan' dan aldığı rivayette ise metin: «Sizin en faziletliniz...» şeklinde başlar. Bu husus hadisin rivayetinde belirtildiği için biz de parentez içi ifadelerle durumu belirttik.
Son hadiste Resûlullah'ın buyruğu bittikten sonraki sözün hangi râviye ait olduğu belirtilmemiştir.Eldeki îbn-i Mâceh «Sünen* nüshasının dip notunda Muhammed Fuad Abdül-Baki: Bu sözün râvî Asım bin Behdele'ye âit olması umulur. Çünkü kendisi zamanının Kur'an okuyucularının imamı idi.Fıkranın mânası da şöyle olur: Mus'ab bin Sa'd elimi tutup beni Kur'an öğreticiliği mevkiine oturttu» demiştir.
Buharî «Fadâilü'l-Kur'an» kitabının 21'nci babında ilk iki metni yine Osman bin Affân (Radiyallahü anhVden rivayet etmiştir. Senedlerindeki râvilerine bir kısmı burdaki râvilerdir.
Hadisler Kur'ân-ı Kerim'i öğrenmenin ve öğretmenin faziletini beyan ederek bu ulvi hizmeti ifa eden kimsenin en hayırlı ve faziletli insanlardan olduğunu ifade ediyor.Çünkü böyle bir mü'min hem kendi nefsini hem de başkalarını olgunlaştırıyor.Kendisi yararlanıyor, halkı da yararlandırıyor.
Bir soru hatıra gelebilir:Hadîslerin zahirine göre Kur'an öğrenimi ve öğretimi ile iştigal edenler en hayırlı ve en faziletli insanlardır.Bu duruma göre bunlar fıkıh ilminin öğrenim ve öğretimi ile meşgul olanlardan daha mı üstündürler?
Cevab: Hayır. Fıkıhçı bir kimse Kurrâ' olanlardan üstü tdür.Bu hadislerdeki muhatablar Sahâbilerdir.Ashâb-ı kiram ise fıkı.hçı idiler.Şu halde hadisten alınan netice şudur:Fıkıh bilgisi yanında kıraatla da iştigal eden kimseler daha hayırlı ve faziletlidirler.Buhari'nin şerhi Kastalâni bu soru ve cevabı belirttikten sonra şöyle sö.yler:
« Kur'an öğrenmek ve öğretmekle meşgul olan kimse, cihad eden veya cephede nöbet bekleyen veyahut mârufu emredip münkeri meneden kimseler gibi ağır ve tehlikeli yükler altına girenlerden üstün mü? diye sorulsa buna cevaben denilecek ki: Bu hususta ölçü yararlı olmaktır. Hangisi cemiyete daha çok yararlı olursa o daha hayırlıdır. Diğer bir açıdan şunu da belirtelim ki kanaatımca hadislerden kasdedilen mâna Kur'an-ı öğrenmek ve öğretmekle meşgul olan kimsenin en hayırlı ve en faziletli insan olduğunu belirtmek değildir.Gaye böyle bir kimsenin en hayırlı ve en faziletli insanlardan sayıldığını belirtmektir.
Hadisler Kur'an öğretimini teşvik eder.İbn-i Ebi Davud'un rivayetine göre Sevri'ye cihad ile Kur'an öğretiminden hangisinin daha sevab olduğu sorulduğunda, Sevri, Kur'an öğretimini tercih etmiştir.»

214) Ebû Musa el-Eş'ârî (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kur'an okumayı îtiyad eden (ve onunla amel eden) mü'minin durumu turunç (meyvesi) durumu gibidir. Tadı güzel, kokusu güzeldir. Kur'an

okumayı îtiyad etmiyen (fakat onunla amel eden) mü'minin hali de hurmanın haline benzer. Tadı güzel, fakat kokusu yoktur. Kur'an okuyan münafığın vaziyeti de reyhâne (fesleğen otu)nun vaziyeti gibidir. Kokusu güzel fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münafığın hali de Ebû Cehil karpuzunun haline benzer, tadı acı, kokusu da yoktur.» [378]

İzahı

Buharı bu hadisi, bundan önceki hadislerle beraber «Fedâ-ilü'I-Kur'ân» kitabının 21'inci babında zikretmiş, ayrıca «Tevhid» kitabında da rivayet etmiştir.Müslim «Namaz» bahsinde, Ebû Dâvud Edeb bölümünde,Tirmizi Emsal bahsinde ve Nesâi de «Velîme» bahsinde rivayet etmişlerdir.Hadis,Kur'an okumaya devam eden mü'minin faziletini beyan etmektedir. Hadîsin bir özelliği de Tabii olan Katâde ' nin Sahâbîlerden Enes b.Mâlik' ten, O'nun da yine bir sahâbî olan Ebû Musa (Ra-diyallahü anhüm)'den rivayet etmiş olmasıdır.
Hadîste iman, güzel tada benzetilmiştir. Çünkü iman derûni bir hayırdır, herkes onun halavetini açıkça duymaz. Kur'an okuyuşu da güzel kokuya benzetilmiştir. Çünkü Kur'an'ı işiten herkes faydalanır, onun güzelliklerini her işitici duyar.
Parentez içindeki amel etme kaydı Buharı' nin bir rivayetinden alınmıştır.

215) Enes bin Mâlik (Radiyallahü ankyden Resûlullah (Sallaîlakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Şüphesiz insanlardan Allah'a yakın olanlar vardır.» Sahâbiler: — Yâ Resûlallah! Allah'a yakın insanlar kimlerdir? diye sordular. Resûlulah: «Onlar Kur'an ehli, Allah ehli ve Allah'ın has kullarıdır.» buyurdu. [379]

İzahı

Hadîsin baş kısmı Allah'a yakınlık bakımından insanların ayni derecede bulunmadıklarına ve bâzı kimselerin O'na yakın olduğuna delâlet ediyor. Tab'ii bu yakınlık maddî değil, manevîdir. Bundan maksad Allah'ın rızâsına, sevgisine, lütuf ve rahmetine yakınlıktır. Sahâbîlerin sorusuna cevap olan hadisin son kısmı da Aîlaha yakın olan zatların Kur'an ehli ve Allah ehli olduğu bildiriliyor.Kur'an ehlinden murad :Kur'an-ı Kerim'i hıfzedip gece gündüz tilâvet eden ve onun hükümleri ile amel eden ihlâsh nü'minlerdir. Allah ehlinden maksad ise: Allah Teâlâ'nm velîleri ve has kullarıdır.

216) Ali bin Ebî Tâlib (Radiyallakü anhyden rivayet edildiğine çöre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah, Kur'an'ı okuyup hıfzeden kimseyi Cennet'e idhal eder ve Cehennem'e kesinlikle müstahak olan ev halkından on kişi hakkında şefaat etmesini kabul eder.» [380]

İzahı

Bu hadis Kur'ân-ı Kerira'i okuyup hıfzetmenin fazi-letin beyân ediyor.Böyle bir mü'min'in Cennetle mükâfatlandın-lacağı gibi onun aile efradından Cehennem azabına kesinlikle müstahak olmuş olan on kişi için yapacağı şefaatin Allah tarafından kabul buyurulacağmı müjdeliyor.Ancak şu var ki; Kur'an'ı okuyup hıfzetmekle beraber onunla amel etmek, emir ve yasaklarına riâyet etmek şartı da hatırdan uzak tutulmamalıdır. Bu şart olmayınca,Kur'an'ı okuyup hıfzetmek ile bu ve benzeri hadisler ile va'd edilen mükâfatlara pek kavuşulamaz.
Hadîsteki: «Cennet'e idhal eder» fıkrasından maksad Cehenneme girmeden Cennetlik kılmaktır. Aksi takdirde bilindiği gibi zerre miktarı imanı olan herkes netice itibarı ile Cennet'e girecektir.
Metindeki-. «Cehennem'e kesinlikle müstahak olan...» fıkrasından maksad da küfürden başka günahlar dolayısı ile Cehennem'e müstahak olmak durumudur. Çünkü küfür üzerinde ölen kimseler
için şefaatin kabulü ve Cehennem'den kurtarılmaları söz konusu değildirZira böylelerin ebedi olarak Cehennemde kalmaları ve onlar için şefaatin kabul edilmiyeceği nasslar ile sabittir.
«Miftâhü'1-Hâce» müellifi diyor ki: Bu hadis Mu'tezi1e'nın görüşünü reddeder.Çünkü onlara göre büyük bir günah işliyen mükellef ebedî olarak Cehennemliktir.Ona şefaat da edilemez.Şefaat yalnız derecelerin yükseltilmesi içindir.»

217) Ebû Hiireyre (Radiyallahü anhyâen rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kur'an'ı öğreniniz, (devamlı) okuyup (onunla amel ediniz) ve uyuyunuz (dinleniniz). Çünkü Kur'an'ın durumu ile onu öğrenip hakkını ödemeye çalışan mü'min'in durumu için misk dolu tuluğun durumuna benzer ki; misk'in kokusu her tarafa yayılır. Kur'an'i öğrenip, içinde Kur'an bulunduğu halde uyuşup gaflete dalanın durumu da içinde misk bulunup ağzı sıkıca bağlanmış olan tuluk gibidir. (Misk'in kokusundan yararlanılmıyor.)» [381]

İzahı

Hadîsin ilk fıkrasında Kur'an'ın öğrenilmesi, okunması emrediliyor. Sindi diyor ki; okunmasından maksad devamlı okunması ve onunla amel edilmesidir. Öyle ya! Eğer kişi ayda bir veya bir kaç ayda bir Kur'ân-ı Kerim'i okusa buna Kur'an okuyucusu denmez. Diğer taraftan Kur'an okumadan maksad, onun emir ve nehiylerini imkân nîsbetinde öğrenmeye çalışmak ve Kur'an'ın hükümleri ile amel etmektir.Kur'an'in hükümleri ile amel etmeyen, emir ve yasaklarına saygılı olmayan kişi ondan pek feyiz almış sayılır mı?
Bu fıkrada Kur'an okuyucusunun dinlenmesi ve uyuması da isteniyor.Şu halde Kur'an'in hakkını ödeyen okuyucunun gerekli uykusunu alması ve istirahatını sağlaması rnes'uliyeti mucip bir hâl değildir.
Hadisin ikinci fıkrasında Kur'an'ı öğrenip hakkını eda eden yâni devamlı okuyarak onunla amel eden mü'min, içi misk dolu ve ağzı açık tuluğa benzetiliyor. Kur'ân-ı Kerim de tuluğun içini dolduran misk'e benzetiliyor. İçi misk dolu ve ağzı açık tuluktan güzel misk kokusu her tarafa yayıldığı gibi ruhu ve bedeni Kur'an-ı Kerim'i okumak ve onunla amel etmekle süslenmiş olan mü'minden de her tarafa nur ve feyiz yayılır.
Hadîsin son fıkrasında da Kur'an'ı öğrenip de devamlı okumayan, onunla amel etmeyin, uyuşup kalan ve gaflet içine dalan kişi, içinde misk bulunan, fakat ağzı sıkıca bağlanmış olan tuluğa benzetiliyor.Onun öğrenmiş olduğu Kur'an da tuluk içine hapsedilmiş olan ve kokusundan faydalanılmayan misk'e benzetiliyor. Bu misk'in kokusundan nasıl istifade edilmiyor ise böyle adamın Kur'an öğreniminden hattâ göğsündeki mahpus Kur'an bilgisinden istifade edilmiyor.

218) Âmir bin Vasile Ebî't-Tufeyl (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Nâfi' bin Abdi'l-Hâris (Radiyallahü ank) Usfân[382] da Ömer bin el-Hat-tâb (Radiyallahü ank)'a rastladı. O sıralarda Ömer onu Mekke valisi tâyin etmiş îdi. Ömer onu Usfan'da görünce ona :
— Mekke halkı başında, yerine kimi vekil bıraktın? diye sordu. Nâfi':
— Onların başında İbn-i Ebzâ'yı kendime vekil bıraktım, diye cevap verdi. Bu kere Ömer:
— İbn-i Ebzâ kimdir? diye sordu. Nâfi':
— İbn-i Ebzâ bizim mevâlî'mizdendir, dedi. Ömer:
— Sen Mekke halkının başında mevâlîî'den birisini mi bıraktın? diye sordu. Nâfi':
— O adam gerçekten Allah Teâlâ'nın kitabını devamlı okur (onunla amel eder), dînî farizaları bilir ve (hak ile) hükmeder, diye cevap verdi. Ömer:
— Biliniz ki sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) şüphesiz şöyle buyurdu:
Allah Teâlâ bu kitab (Kur'an')la bâzı kavimleri yükseltir diğer bâzı kavimleri de alçaltır.» [383]

İzahı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste Kur'an'ı okuyup onunla amel eden kavimlerin Allah'ın inayetine rnazhar kılınacaklarını ve yükseltileceklerini,Kur'an'a sırt çevirerek onun hükümleri ile amel etnıiyen kavimlerin Allah tarafından hakîr ve alçak kılınacaklarını bildiriyor.

Arabistan yarım adasının en önemli merkezlerinden birisi olan Mekke ve dolaylarında yüzlerce köklü aile ve Kureyş'in eşrafı varken, ailesi, mensup olduğu kabile ve memleketi çevresinde pek bilinmeyen hattâ ismi dahî Halîfe Hz.Ömer (Radiyallahü anh) tarafından bilinmeyen bir şahıs Mekke valisine vekâlet ediyor.Onun Kur'an ile amel ettiği, hak ile hüküm verdiği ve dini vecîbelere vâkıf olduğu Halîfe Hz.Ömer'e anlatılınca bu göreve liyakatli olduğu tasdik edilmek üzere Resûlullah'ın buyurduğu hadis-i şerif Halîfe tarafından rivayet ediliyor.

Evet Kur'an'a iman ederek, şanını yücelten ve onunla amel eden insanların Allah indindeki mertebeleri yükseltilir.Aksine hareket edenler ise; Allah tarafından tahkir edilerek alçaltılırlar.

Müs1im'de bu hadisi «Fedailü'l-Kur'an» kitabının 15'inci bâ-bmda iki ayrı sened ile rivayet etmiştir. Senedlerdeki râvîîerin bir kısmı burdaki râvilerdir.

Hadiste Nâfibin Abdi'l-Hâris: «İbn-i Ebzâ bizim mevâlîmizden bir adamdır», demiştir.

Mevâlî; mevlâ'nm çoğuludur. Mevlâ Rab, sahib, dost, arkadaş, ortak, komşu, köle sahibi, köle, azadlı köle, tâbi, andlaşmalı ve başka mânalara da gelir. Burada hangi mânada kullanıldığına dâir bir açıklamaya rastlamadım. Hz.Ömer ile Hz. Nâfi' arasında cereyan eden konuşma ve Hz.Ömer'in Resûlullah'tan mezkûr hadisi rivayet etmesi İbn-i Ebzâ'm Nâfi'in âzad-lı kölesi veya tabii yahut da andlaşmahsı olduğu ve mevlâ'nm bu mânalardan birisinde kullanıldığı ihtimaline kuvvet kazandırıyor.

Adı Abdurrahman olan îbn-i Ebzâ, Huzâ' kabilesine mensuptur. 12 hadisi vardır. Ebû Bekir,Ubey bin Kâ'b ve Ammâr' dan rivayette bulunmuştur.Onun râvileri ise oğlu Saîd ve Şa'bî' dir. Buhari, onun sa-hâbî olduğunu söylemiştir.Müs1im'in şârihi Nevevi de aynı şeyi söylemiştir.

İbn-i Ebî Dâvud ise onun tabiî olduğunu söylemiştir. Allah cümlesinden ve bizden de râzî olsun.[384]

Nafi' bin Abdi'l-Hâris de Huzâ' kabilesine mensuptur. Sahâbîdir. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Râvileri: Ebû Tufayî ve Ebû Seleme' dir.[385]

219) Ebû Zer(-i Gıfarî) (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle söylemiştir :
«Ey Ebâ Zer! Sabahleyin evinden çıkıp Kur'an'dan bir âyet Öğrenmen senin için yüz rek'at nafile namaz kılmandan daha hayırlıdır. Yine sabahleyin evinden çıkıp mükellefin ameli ile ilgili olan veya olmayan ilimden bir babı öğrenmen (senin için) bin rek'at nafile namazdan daha hayırlıdır.[386]

İzahı

Hadîs Kur'an'dan bir âyet öğrenmenin yüz rek'at nafile namazdan daha çok sevab olduğunu, keza yararlı olan ilimden bir babın öğrenilmesinden hâsıl olan sevabın bin rek'at nafile namazın sevabından daha fazla olduğunu bildiriyor. Öğrenilmesine çahşıla^ cak ilmin mükellefin fiillerine âit olması yâni fıkıh ilmi olması şart değildir. îster amel'e İster akâid'ş âit olsun farketmez. Sindî, hadîste geçen ilmi bu şekilde amelî ve itikadî diye izah etmiştir. Benim şahsî kanaatıma göre hadiste ilim kayıtsız olarak kullanıldığına göre; bunu fıkıh ve akâid ilimlerine tahsis etmeye bir mecburiyet yoktur, îslâm kurallarının ölçülerine göre yararlı sayılan tüm ilimlere hadîsin teşmili mümkündür. Allah daha iyi bilir. [387]

17 — Âlimlerin Fazileti Ve İlim Talebine Teşvik Babı

220) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Allah (Teâlâ) kim hakkında (büyük veya her çeşit) hayır dilerse ona İslâm dini hususunda fıkıh bilgisini verir.[388]

221) Muâvjye bin Ebî Süfyân (Radiyallahü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Hayırlı şey bir alışkanlıktır. Şerli iş de bir düşmanlıktır. Allah (Teâlâ) kim hakkında (büyük bir) hayır dilerse ona İslâm dini hususunda fıkıh bilgisini verir.[389]

İki Hadîsin İzahı

Hadislerde geçen «Fıkıh» kelimesi Arap dilinde anlamak, bilmek demektir. Din lisanında ise şeriat ilmine tahsis edilmiştir. Şer-i şerife «Fıkıh» adının verilmesinin sebebi ise şer'î hükümlerin bir takım kaideler, deliller, kıyaslar, derin ictihadlar ile ve büyük bir anlayış kabiliyeti ile meydana çıkarılmasıdır.

Kasta1ânî:«Hadîste, fıkıh kelimesinin lügat mânası ile yorumlanması daha uygundur. Çünkü dinî ilimlerin hepsine şâmil olmuş olur. Aksi takdirde yalnız şeriat ilmine münhasır kalır», der.

Sindî diyor ki: Din hususundaki fıkıh bilgisi, kalbe Allah korkusunu veren ve o korkunun etkisini kişinin dış organlarında gösteren öyle bir ilimdir ki; artık sahibi, kendi çevresini uyarmağa girişir.Tevbe sûresinin meali aşağıya alınan 122'nci âyeti buna işaret buyurur:
«Bununla beraber mü'minlerin hepsinin toplanıp birden savaşa gitmeleri doğru değildir. Her kabileden büyük bir kısım savaşa çıkmalı, onlardan bir kısmı da, din hususunda fıkıh bilgisini öğfenmek ve kabileleri savaştan geri döndüğü zaman, onları Allah'ın azabı ile korkutmak için geri kalmalıdır. Olur ki; Allah'ın azabından sakınırlar.»

Dârirai' nin İmran 'dan rivayet ettiğine göre kendisi Hasan hazretlerine bir mes'ele ile ilgili olarak:
Yâ Ebâ Said! Fıkıhçılar böyle söylemiyorlar? deyince, Hasan: Vah vah! Sen şu ana kadar tek bir fıkıhçı gördün mü? Fı-kıhçı, ancak dünyayı bırakan, âhirete gönül veren, dini hususlarda basiret sahibi olan ve Rabbine ibâdet etmeye devam eden kimsedir, dedi »

Hadislerde geçen Hayır ile büyük hayır veya hayırların hepsi kasdedilirse fıkıh bilgisi olan kimsenin büyük hayra veya hayırların hepsine mazhar olduğu, fıkıh bilgisi olmıyan kimsenin bu büyük hayırdan mahrum kaldığı veya hayırların hepsini alamadığı ifade edilmiş olur.

İkinci hadîsin «Hayırlı şey bir alışkanlıktır...» fıkrası ile kas-dedilen mânayı S i n d î şöyle açıklar :
«Yani sağlam bir iman ve muhkem bir takva üzerinde duran mü'minin göğüsü hayırlı şeylere açılır, içtenlikle ve seve seve hayırlı hizmetlere koşar, artık bu çalışma onun için bir âdet ve alış-
kanlık hâline gelir. Fakat gönlü şerre ve kötülüklere açık değildir, böyle, şeyleri yapmak istemez. Ancak şeytan ve kötülüğü şiddetle emredici olan nefsin amansız düşmanlığı neticesinde onun kalbine şer girebilir.»

Buharı yukardaki fıkra hariç, hadîsi, «İlim» kitabının ll'in-ci ve «İ'tisâm» kitabının 10'uncu babında Hz. Muâviye' den rivayet etmiştir. Buharı' deki rivayete göre Hz. Muâviye bu hadîsi bir hutbe esnasında rivayet etmiştir. Oradaki metin uzundur.

Müslim de «Zekât» kitabının 33'üncü babında rivayet etmiştir. Zevâid müellifi de,Tirmizî'nin, birinci hadisi İbn-i Ab-bâs'tan rivayet ettiğini ve Ibn-i Hibban'm da ikinci hadîsi Hişâm bin Ammar yolu ile rivayette bulunduğunu ifade etmiştir.

Sindi ise şöyle söylemiştir :

Nesâi, ilk hadîsi Şuayb, Zührî, Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre senedi ile rivayet etmiştir. En sıhhatlisi Buhari ve Müslim'de olduğu gibi Zührî' nin Hu-mayd bin Abdirrahman bin Avf vâsıtası ile Muâviye' den yaptığı rivayettir. İbn-i Maceh'in Ebû Hüreyre' den olan rivayeti zahiren sahihtir. Fakat Zührî'-nin rivayeti üzerinde ihtilâf edilmiştir.

222) İbn-i Abbas (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şeytan'a bir fıkıhçı (yi aldatmak) bin âbid(i aldatmak) tan daha zordur.» [390]

İzahı

Şeytan, fıkıh bilgisi olmıyan kimseleri sapıtırken pek zorluk çek-miyebilir. O kimseler âbid de olsalar durum pek değişmez.Çünkü âbid adamın bütün gayreti nefsini şeytanın hilelerinden kurtarmak ve korumaktır.Fıkıh bilgisi olmadığı için bazen bilmiyerek şeytanın kurduğu tuzağa düşer ve şeytan uzun boylu bir zorluk ile karşılaşmadan onu sapıtır.Fakat fıkıhçı adam, şeytanın oyunlarına kolay kolay gelmez ve onun kurduğu

tuzağa düşmez.Şeytan bâtıl şeyleri ne kadar süslü ve parlak olarak ona göstermeye gayret ederse etsin, fıkıhçı onun bâtıl olduğunu bilir, görüşüne aldanmaz.Bu sebeple şeytan bir fıkıhçıyı hak yoldan saptırmak için çok zorluk çeker.Fıkıhçı şahsen istikâmetini koruduğu gibi icabında onun irşadı sayesinde nice mü'minler de şeytanın hilelerinden kendilerini kurtarır ve aldatmasından sakınırlar.
Hadîs, ilmin faziletini açıkça beyân etmektedir.

223) Kesîr bin Kays [391](Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben Dımışk (Şam)'m camiinde Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü ank)'m yanında oturuyordum. Bu esnada bir adam onun yanına gelerek :
Ey Ebe'd-Derdâ! Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yden rivayet ettiğini luıber aldığım bîr hadisi (senden dinlemek) için ben Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllnn)"m şehri olan Medine(-i Münevvere)den sana geldim, dedi. Ebü'd-Derdâ ona':
Senin (Şam'a) gelişin ticaret için değil mi? diye sordu. Adam : Hayır! diye cevap verdi. Ebü'd-Derdâ ona :
Senin gelişin bu hadisten başka hiç bir iş için de değil mi? diye sordu. Adam:
Hayır! (Hadîsi dinlemekten başka bir iş için değil) dedi. Ebü'd-Derdâ :
Ben Resülullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den şüphesiz şöyle buyururken işittim:
«Kim bir yola ilim aramak üzere giderse Allah onun için Cennete giden bir yolu kolaylaştırır ve şüphesiz melekler ilim öğrencisinin rızasını istedikleri (veya) ondan râzi oldukları için kanadlan-nı indirirler. Yine şüphesiz göktekiler ve yerdekiler, hattâ sudaki balıklar bile ilim talibi için istiğfar ederler. Keza gerçekte âlim adamın âbid kişiden üstünlüğü gök ayının diğer yıldızlardan üstünlüğü gibidir. Muhakkak, âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır. Şüphesiz peygamberler ne altın ne de gümüşü mîras bırakırlar. Peygamberler miras olarak ancak ilim bırakırlar. Bu itibarla kim, peygamberlerin mirası olan ilmi elde ederse tam bir hisse almış olur.» [392]

İzahı

Sindi diyor ki: Me dine-i Mûnvvere' den Şam'a gelen adamın Ebü'd-Derdâ {Radiyallahü anh) 'den dinlemek istediği hadîsin bu hadis olması muhtemeldir. Şayet onun istediği hadis bu değil ise, adamın bir hadis için bu kadar uzun yolculuk zahmetine katlanması dolayısı ile Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü anh) bu hadis ile onu müjdelemiş ve bu nevî çalışmayı sürdürmeye teşvik etmiş oluyor.
Hadîste geçen -Allah onun için Cennet'e giden bir yolu kolaylaştırır», fıkrasından maksad, ya onun dünyada hayırlı işlere muvaffak kılınmasıdır, yahut da âhirette bir zorluk çekmeden ve kolayca Cennet'e ithâl edilmesidir.
Hadisteki «... Melekler kanadlarım indirirler.» fıkrası da müteaddit, şekillerde yorumlanmıştır. Sindi ve Miftahü'l-Hâce'de bu yorumlar şöyle beyan edilmiştir:
1. Melekler kanadlarım ilim talihlerinin yoluna indirip yere gererler ki, kanadları tâlibler için âdeta yolluk olsun.
2. Melekler ilim tâliblerinin ilmî çalışmalarını izlemek için kanadlarım indirirler ve uçmazlar.
3. Melekler, ilim öğrencilerini yüceltmek ve ilme karşı sevgilerini açıklamak için saygı ve tevazu ifâdesi olarak kanadlarım indirirler.
4. Melekler ilim öğrencilerini gölgelemek için kanadlarmı indirirler.
Metinde: Göktekiler ile yerdekilerin ilim tâlibleri için istiğfar ettikleri bildiriliyor. İlmî çalışmanın faydası umumî olup beşeriyetin hayır ve mutluluğunu hedef aldığı için Cenâb-ı Allah'ın verdiği bir ilham ile gökteki ve yerdekiler, ilmi çalışmalarına bir karşılık, büyük memnuniyet ve teşekkürün ifâdesi olarak, tâlibler için istiğfar ederler, bir hata işledikleri takdirde o hatadan dolayı tazib edilmemeleri için Allah'a dua ederler. İstiğfar: Günahın örtülmesini talep etmektir.
«Âlim'in âbid'e üstünlüğü gök ayının yıldızlara olan üstünlüğü gibidir.» fıkrasına gelince, âîim'den maksad, zaruri amelleri yapmakla beraber, zamanının çoğunu ilimle geçiren kimsedir. Âbid'den mak-dar ise bilinmesi zarurî olan şeyleri bilmekle beraber, vaktinin çoğunu ibâdetle dolduran kimsedir. Bunların dışında kalan kimselerin üstünlüğü pek söz konusu edilmez. Âlim, bilgisi ile çevresini aydınlattığı ve topluma ışık tuttuğu için dünyamızı aydınlatan aya benzetilmiştir. Âbid'in yaptığı ibâdet daha çok kendi şahsına yönelik olup, ibâdeti ile çevresini ve toplumu aydınlatmadığı için ışığı ile dünyamızı pek aydınlatmayan yıldıza benzetilmiştir. Sindi diyor ki âlimin aya benzetilmesinde şu incelik de vardır:
Ay'ın kendisinde ışık bulunmadığı ve ışığım güneşten aldığı gibi âlimde görülen olgunluk nuru da saadet güneşi olan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den alınmadır. Çünkü dinî ilimlerin tek kaynağı O'dur. Her ilim sahibinin edindiği bilgi O'na dayanır.

224) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh/den, rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur :
«İlim aramak her müslüman üzerine farzdır. Ehil olmayan insanların yanına ilim bırakan kimse, domuzların boynuna cevher, inci ve altın gerdanlık takan adama benzer.[393]

İzahı

Hadiste aranmasının farz olduğu bildirilen ilim ve hangi bilgilerin kasdedildiği yolunda mütaaddit yorumlar yapılmıştır. Çünkü bu kelime ile bütün ilimlerin kasdedilmediği malûmdur.Zira kişinin her ilim dalına çalışması mümkün değildir.Farz olan bir şeyi yapmamak ise azabı mucip bir haramdır.Dolayısıyla bu takdirde bütün mü'minler farz olan bir ibâdeti terk etmekle haram işlemiş sayılırlar ve hepsinin azaba müstahak olması neticesi çıkmış oluyor.Allah Teâlâ kullarına takatları dışında bir yükümlük ve teklif vermediğine göre bu mânada ilim arama mükellefiyetini vermediği anlaşılıyor.Bu sebeple İslâm âlimleri buradaki ilim ile ne kasdedildi-
ği hususunda çşitli yorumlarda bulunmuşlardır.Sindi bu yorumlan şöyle naklediyor :
Abdullah lbünü'I-Mübârek' ten bu hadisin açıklamasını istemişler.Kendisi: Hadîsin mânası halkın sandığı gibi değildir.Maksad şudur: Kişinin dini bir mes'ele hakkında müşki-lâtı olduğu zaman bunu hâl etmek için soruşturması ve öğrenmesi farzdır, demiştir.
Beyzavîde:Buradaki ilimden murad, kâinatın yaratıcısını tanımak,O'nun birliğini ve Resûlullah'ın peygamberliğini bilmek ve namazın nasıl ve ne gibi hükümler çerçevesinde kılınacağına dâir bilgilerdir, demiştir.
Sevrî ise : Bu ilimden maksad; Bilmemesi halinde kulun mazur sayılmadığı bilgilerdir1 demiştir.
Bey haki de:Erginlik çağına varıp akıllı olan kişinin normal olarak bilmesi beklenen ve bilmemesi düşünülemeyen genel dinî bilgiler burada kasdedilmiş olabilir. Yahut da faydalı olan ve ihtiyaç duyulan ilimlerin hepsi kasdedilmiş olabilir. Her ilim dalında müslümanların ihtiyacını karşılıyabilecek bir kadro temini ve farzı kifâyenin ifâsının sağlanması, sorumluluğu bu hadîste bütün müs-lümanlara veriliyor. Herkes bu mes'ûliyet altındadır. Ancak işaret edilen kadro ve hizmetlerin ifâsı sağlanınca diğerlerinden farziyet ve sorumluluk kalkmış olur, demiştir.
Bâzı âlimler; helâl rızık talebi herkese farz olduğu için helâl ve haramı öğrenmek burada farz kılınmış, diye yorumlarken, bâzıları da: İsîâmın şartları ile ilgili bilgiler, şeklinde yorum yapmıştır. Bir kısmı da burada akâid ilminin murad olduğunu söylemiştir.
İlim İle bâtın ilmi kasdedilmiş, diyenler de vardır. Çünkü bâtın ilmi ile kulun imanı kuvvetlenir. Bu ilim, sâlihler, veliler ve Allah'a yakın kullarla iş birliği yapmak, onların sohbetlerinde bulunmak ve sıkı temas yapmakla kazanılır.
Hadisteki: «Her müslümana...» tâbirinden maksad, çocuk ve deli olmıyan mükelleflerdir. Mükellef, erkek olabildiği gibi kadın da olabilir. Sehâvi demiştir ki:Bâzı musannifler hadîsin sonuna «Müslime = müslüman kadın» kelimesini eklemişler, bu ilâve mâna yönünden sahih ise de hadîsin hiç bir rivayetinde bu ek yoktur.
Hadisin : «Ehil olmıyan insanların...» fıkrası hakkında Tıybi şöyle demiştir: Bu fıkra her müslümanın kendisine göre bir kabiliyeti bulunduğunu ve ilmin gerektirdiği özel kabiliyette olan ehil mü'-minlerin bulunduğunu bildiriyor. Bu kabiliyeti taşımıyan insanlara ilim aktarmaya çalışmak en âdi hayvanı en kıymetli mücevheratla süslemeye kalkışmaya benzetilmiş ve böyle davranışlardan nefret ettirilmiştir. Bir taraftan ilim talebi farz kılınırken diğer taraftan ehliyet ve kabiliyeti olmıyana ilim vermenin abesle iştigal olduğu belirtildiğine göre hadis şu yola rehberlik ediyor: Müslümanlar lüzumlu olan genel dini bilgiyi kazandıktan sonra herkes seviyesine uygun ve kabiliyeti ile mütenasip sahaya yönelmelidir. Eğitimci ve öğretimci olan âlimler de öğrencilerini kabiliyetlerine göre branşlara ve işlere ayırmalıdır.

225) Ebû Hüreyre (RadıyalİahÜ anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :
«Kim bir müslümandan dünya kederlerinden bir keder giderir-se Allah ondan âhiret günü kederlerinden bir keder giderecektir. Kim de bir müslümanı örterse Allah onu dünya ve âhirette örtecektir. Ve kim bir fakir borçluya kolaylık gösterirse, Allah ona dünyada ve âhirette kolaylık gösterecektir. Kul, (din) kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah da onun yardımcısıdır. Kim bir yola giderek

;onda ilim ararsa, bu çalışması sebebi ile Allah ona Cennet'e giden bir yolu kolaylaştıracaktır. Allah'ın evlerinden birisinde toplanıp Kur'an okuyarak onu birbirlerine öğreten her cemaatı melekler ziyaret eder, onların etrafında dönerler, o toplumun üzerine İç huzuru ve rahatı iner, ilâhî rahmet onları kaplar, katında bulunan me-ekler yanında Allah onları (övgü) ile) anar. Amelî yüzünden geri kalan bir kimse nesebi (nin şerefi) ile sür'at alamaz. [394]

İzahı

Hadîsin: «Kim bir müslümam örterse...» fıkrasındaki örtmek ile muhtaç bir kimseyi giydirmek mânası kasdedilmiş olabilir. Kişinin kusur ve günah işlediğini görüp bunu gizlemek ve aybırıı örtmek şeklinde yorum yapılmıştır. Miftâhü'I-Hâce'de beyân edildiğine göre; kimseye zararı dokunmayan ve kötü bir örnek durum arzetmeyen kişinin bir aybını gizlemek ve anlatmamak men-duptur. Fakat bozgunculuk ve başkalarına eziyet etmekle tanınan veya kötü bir örnek olan veyahut da işlediği hatâyı tekrarlamak durumunda olan kişinin aybını örtmek şöyle dursun, ona karşı çıkmak, hâlini yetkili makamlara intikal ettirmek ve kötülüğü bertaraf etmek için mücadele etmek vâcibtir. Keza hadis râvilerinin, şâhidlerin ve devlet malına bakan memurların bilinen kusurlarını ve eksikliklerini açıklamak da vâcibtir.
Hadîsin: -Kim fakir borçluya kolaylık gösterirse...» fıkrasındaki kolaylıktan maksad, borcunu kısmen veya tamamen bağışlamak veyahut vâdesini uzatmak gibi ödeme'kolaylığını göstermektir.
Hadiste öngörülen yardımcılık işi maddi veya mânevi bir yarar sağlamak şeklinde olabildiği gibi, bu alanlardaki her hangi bir zararın defi yönünde de olabilir.
Hadîsteki: «Allah'ın evlerinden birisinde...» fıkrayı açıklayan Tıybi: Allah'ın evlerinden maksad, müslümanlar tarafından Allah'a yaklaşmak niyeti ile hazırlanan camiler, mescidler, medreseler, tekkeler ve benzeri yerlerdir,' demiştir.
Hadiste bahis konusu edilen Kur'ân-ı Kerimî tedris etmek; Kur'an ile ilgili her çeşit öğrenim, öğretim, tefsir ve K ur'an'm mâna ve incelikleri ile alâkalı bilgi alış verişlerin hepsine şâmildir, diye yorumlanmıştır.
Hadisin son fıkrası olan «Ameli yüzünden geri kalan...» cümleleri iki şekilde yorumlanmıştır:
1. Salih amel işlemek hususundaki ihmal ve kusurları yüzünden Allah'a karşı kulluk görevi bakımından geri kalan kişinin şerefli bir aileye mensup olması âhirette ona hiç bir yarar sağlamıya-caktır.
2. Kişi, ailesinin şerefi ve aşiretinin genişliği ile Allah'a yaklaşamaz.O'na yaklaşmak ancak sâlih amel ile mümkündür.Bu yolda Allah'a yaklaşmıyan kul, nesebinin şerefi ile O'na yaklaşamaz.

226) Zirr bin Hubeyş (Radiyallahü anhyden şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Ben Safvân bin Assâl [395]el-Mürâdi'nin yanına uğradım.Kendisi bana :
Ne maksatla geldin? diye (geliş sebebini sordu.) Ben:
îlmi yayarım (veya tahsil ederim, dedim. Safvân bunun üzerine:
Şüphesiz ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'den şunu buyururken işittim:
«tüm talebi uğrunda evinden çıkan herkesin (mü'minin) bu davranışından melekler rıza ve hoşnutluklarını açıklamak üzere kanad 1 arını onun için indirirler.[396]

İzahı

Hadîsin metninde bulunan cümlesi iki şekilde açıklanmıştır.Sindi bu cümleyi «Ben ilim taleb ederim, âlimlerin kalblerinden çıkartıp kendi kalbime yerleştiririm» diye açıklamıştır Bu arada tmam Suyuti'nin «Nihâye» müellifine uyarak cümleyi şöyle açıkladığını beyân etmiştir: «Ben ilmi açıkhyarak halk arasında yayarım.» Sindi daha sonra: Bu ikinci yorumun zahirine göre Zirr halka ilim öğretmek için evinden çıkmış oluyor.Halbuki bu mâna Resûlullah'a âit olan hadisin son kısmına pek uygun olmuyor. Çünkü hadis ilim öğretmek değil de öğrenmek için evinden çıkan kimsenin faziletini beyân buyuruyor.
Meleklerin kanadlarmı indirmeleri» tâbirinin yorumu hakkında 223 nolu hadisin izahı bahsinde gerekli açıklamayı yaptım.
Zevâid'de, hadisin isnadmdaki râvilerin sıka oldukları, ancak Âsim bin Ebi'n-Necûd'un hafızasının son zamanlarında zayıfladığı bildiriliyor.Sindi bu malumatı verdikten sonra hadîsin Ebü'd-Derdâ tarafından da rivayet edildiğini hatırlatıyor (223 nolu hadis)

227) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)\]en : Ben Resûlullah (Sallal-lahii Aleyhi ve Sellew)\\en şöyle buyururken işittim:
-Hayırlı bîr şeyi öğrenmek veya öğretmekten başka hiç bir makşadı olmıyarak benim mescidime gelen kimse, Allah yolunda savaşan mücâhidin mertebesindedir. Bundan başka bir niyetle (mescidime) gelen kimse de başkasına âit eşyaya bakan adam durumundadır.[397]

İzahı

Hadîste bahis konusu edilen mescid, Medîne-i Münevvere' deki Mescid-i Nebevi' dir. Sindi: Hadiste bu mescidin tahsisinin sebebi ya belirtilen faziletin buraya mahsus olmasıdır, yahut da hadîsin buyurulduğu esnadaki konuşma bu mescide âit olduğu için böyle buyurulmuş olup diğer mescidlerin hükmü de böyledir, diyor.
Yine Sindi diyor ki: Hadisin konusu namaz için gelenlerin dışında kalanlara aittir. Çünkü mescidlerin kuruluşunun asıl gayesi namazdır. İlim öğrenimi ve öğretimi ile meşgul olmanın cihada benzetilmesi sebebi ise ilmî çalışmada, dinin ihyası, şeytanin yenilgiye uğratılması, nefsin sıkıntıya düşürülmesi ve şehvani arzuların kırılması gayreti mevcuttur. Bu nedenledir ki; Tevbe sûresinin I22'nci âyetinde belirtildiği gibi bir cemâatin ilmî çalışmayı sürdürmek için savaştan geri kalmaları îslâmi bir emir mahiyetini arze-âer
Namazın dışında kalan maksadlar arasında ilmî çalışma için mescidlere ve benzerî yerlere gidenlerin sevabı belirtildikten sonra hadisin son fıkrasında başka maksadlarla bu kutsal yerlere gidenler, başka şahıslara âit eşyaya bakıp duran kişiye benzetiliyor. Yani çarşıya gidip her hangi bir alış - veriş yapmayıp sırf mağazalarda ve pazarda bulunan ticâret eşyasına bakmakla yetinen kimse nasıl bir kazanç sağlamıyorsa, camilere başka maksadlarla giden kişi de bir fayda elde edemez. Hadis gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidi ve gerekse şâir mescidlerin ilim alışveriş yerleri olduğunu, din eğitim ve öğretimi yönünden de mâbedlerden istifâde edilmesinin uygunluğunu belirtiyor.
Zevâid, hadîsin, Müs1im,'in şartı üzerine sahih olduğunu bildirmiştir.

228) Ebû Ümâme (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Bu (din) ilmi yok edilmeden önce ona sarılmak, üzerinize borçtur. (Din) ilminin yok edilmesi, onun kaldırılmasıdır, tâlimlerin ölüp tükenmesidir.) Resûlullah bu arada elinin orta parmağı İle şahadet parmağını şöylece birleştirdi. Sonra buyurdu ki ı Âlim ve Öğrencisi sevapta ortaklardır. Sair İnsanlarda (bu) hayır yoktur.[398]

İzahı

Hadîs din ilmini yaşatmanın, kollayıp gözetmenin ve ona sahip çıkıp geliştirilmesine çalışmanın müslüman için kutsal bir borç oi-duğunu ve Alimlerin ölüp yerlerinin boş kalması suretiyle din ilminin ortadan kaldırılmış olacağını bildirmektedir. Bu acı haberi verirken Resul ullah'm orta ve şahadet parmaklarını toplayıp birieştirm&-si, iki parmağın bir birine yakınlığı gibi onun zamanı He ilmin kaldırılacağı zamanın yekdiğerine yakınlığına işaret için olabilir. Yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) parmaklarım havaya kaldırarak semâya işaretle ilmin şöyle kaldırılacağım belirtmek istemiş olabilir.
Hadîsin son fıkrasında: »Âlim ve Öğrencisinden başka insanlarda hayır yoktur», tâbiri ile şuna işaret edilmiştir: Fıkıh bilgisi olmayan ve bu bilgiyi aramıyan kimseler fıkıh âlimleri ve öğrencileri için va'dedılen hayırlardan mahrumdurlar. Bu muazam hayır ve sevab-tan mahrum kalan kimselerde artık hayır, yok denilebilir kadar azdır.

229) Abdullah bin Amr (Radiyallahü anhümâ)'dan şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün odalarından birisinden çıkıp mescid'e girdi. Bu esnada iki halka (şeklinde oturmuş iki cemaat) ile karşılaştı. Bunlardan bir halka Kur'an okuyor ve Allah'a dua ediyordu. Diğer halka da ilim öğreniyor ve öğretiyorlardı. Bunun üzerine

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Bunların) hepsi hayır üzerindedirler. Şunlar Kur'an okuyorlar ve Allah'a dua ediyorlar. Eğer Allah dilerse onlara (isteklerini) verir ve dilerse vermez. (Diğer cemaata işaretle) bunlar da (ilim) öğreniyorlar ve öğretiyorlar. Ben de ancak öğretici olarak gönderildim* buyurdu ve hemen bunların yanma oturdu.[399]

İzahı

Hadîsin ilk fıkrası gerek Kur'an okumak ve dua etmekle meşgul olanların ve gerekse ilim öğrenimi ve öğretimi yapanların hayıı üzerinde olduklarını belirtiyor. Bunu takip eden cümlelerde ise Kur'an okumak ve duâ etmekle iştigal edenlerin Allah'tan dilediklerine kavuşmalarının malûm ve kesin olmadığı ifâde- ediliyor.Zaten bilindiği gibi Allah dilediğini yapar,hiç bir şeyi yapmaya mecbur değildir. İradesi neye taallûk öderse o olur.Hadiste Kur'an okuyan ve dua edenlerin, matlubuna erişip erişmemeleri Allah'ın dilemesi kaydına bağlanıyor. İlimle meşgul olanlara âit fıkrada ise bunların dilediklerinin yerine getirilip getirümiyeceği hususuna temas edilmemiştir. Sindi diyor ki: Bu hususa temas edilmemesi, ilim ehlinin dileklerinin Al-îah tarafından kabul edilmesinin muhakkak gibi olduğuna işarettir. Dolayısı ile hayırlı olan bu iki hizmet çeşidi arasındaki muazzam farka hadis işaret etmiş olur. Bâzı âlimler de 220 nolu «Allah kim hakkında hayır dilerse ona fıkıh bilgisini verir.» hadisi bu yolda yorum-lıyarak:Fıkıhçılardan başka hiç kimse, kendisi için Allah Teâlâ'nın hayır dilediğini bilemez. Fakat fıkıhçılar bu hadise dayanarak bilirler, demişlerdir. Amu şu var ki; bu yorum şer-i şerifin genel kaide ve hükümlerine uygun değildir. Fıkıh âlimleri dâhil, hiç bir kimse akıbetinden ve ilâhi azabdan kendisini emin göremez.
Resûl-i Ekrem'in:«-Ben ancak öğretici olarak gönderildim.» buyurması ve ilimle meşgul olan sahâbîler cemaatına katılması ilim ehlinin kıymetini, onlara karşı gösterdiği üstün muhabbetini ve özel ilgisini belirtiyor.
Zevâid müellifi hadisin kavilerinden Dâvûd, Bekr ve Abdurrahman'm zayıflığı dolayısı ile isnadın zayıf olduğunu beyan etmiştir. [400]

18 — Bir İlmi Tebliğ Edenin Faziletinin Beyân Babı

230) Zeyd bin Sabit (Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur:
«Benim sözümü işitip de (başkasına) tebliğ eden adamın yüzünü Allah ağartsın. Çünkü fıkıh (kaynağı olan hadisleri) ezberleyen nice adamlar fıkıhçı değillerdir. Ve fıkıhçı olan nice (hadis) hafızları kendilerinden daha kuvvetli fıkıhçılara (hadisleri) iletebilirler.»
(Seneddeki râvilerden) Ali bin Muhammed, hadisin metninde şu fıkranın da bulunduğnu rivayet etmiştir.
-Bir müslüman kişinin kalbi, (şu) üç meziyete sahib olduğu müddetçe hıyanet ,kîn ve husûmet beslemez. Bu meziyetler: Ameli, tam bir ihlâs ile Allah için yapmak, müslümanîarın başındaki insanlar için hayır dilemek ve müslümanîarın cemaatından ayrılmamaktır.» [401]

İzahı

Hadisin baş kısmında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in bir sözünü rivayet eden kimseler için «Yüzünü Allah ağartsın» şeklinde terceme ettiğim duâ cümlesi Sindi' nin beyânına göre şöyle açıklanmıştır :
Hattabi:Resûlullah bu hadiste râvi kimse için -Nadâret» dilemiştir. Nadâret kelimesinin sözlük mânası: Yüz güzelliği ve parlaklığıdır. Burada ise râvî kimsenin yüzünün ve değerinin güzelliği ve nimetlerle bezenmesidir. Duâ cümlesinin mânası: Benim bir sözümü işitip tebliğ eden kimseyi Allah süslesin, güzelleştirsin, Cennetin güzelliğine ve nimetlerine eriştirsin, yüzünü maddeten ve manen ağartsın, demek oluyor, demiştir.
Câmiü's Sağîr Sarihi e1-Azizi de : Hadîsleri tebliğ eden bir kimse ilmin parlamasına ve Sünneti Seniyyenin canlanmasına çalışmış olduğu için, çalışması ile mütenasip bir tarzda ona duâ edilerek, dünyada ak bir yüzle ve sağ duyu sahibi halk arasında itibarlı, değerli ve güzel bir şekilde yaşaması; âhirette de Cennetin parlak nimetleri ile taltif edilmesi ve böylece dünyada ve âhirette, mutlu, sevinçli, parlak, ak ve güzel yüzlü olması dilenmiştir, demiştir.
İbn-i Uyeyne do hadis talibi olan herkesin yüzünde bir mânevi parlaklığın bulunduğu bu hadis ile sabittir, demiştir.
Kadı Ebü't-Tayyib et-Tabarî de: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'i rüyamda gördüm ve: Yâ Resû-lallah! Bu duâ'yı sen yaptın mı? diye sordum. Ve hadisin tamamını O'nıın huzurunda okudum, O'nun mübarek ve nurlu yüzü parlıyordu. Ben hadisin tamamını okuduktan sonra Resûlullah (Sallallahü Aieyhi ve Sellem) bana cevaben: Evet ben onu söyledim, buyurdu, demiştir.
Hadisin: -Çünkü nice hadis ezberliyenler fıkıhçi değillerdir...»
fıkrasının mânası şudur: «Fıkıh kaynağı olan hadisleri hıfzeden nice adamlar, bu kaynaklardan fıkha âit hükümleri çıkarmaya muktedir değillerdir.»
Bu fıkra, hadis râvisinin fıkıhçı olmasının şart olmadığını, fıkıh bilgisi olmıyan kimsenin hadis rivayetinde bulunabildiğine, böyle adamlardan da hadis alınabildiğine ve bunların da tebliğe memur olduklarına delâlet eder. Hattabi diyor ki bu fıkra, kuvvetli fıkıhçı olmıyan bir kimsenin hadis metnini kısaltamiyacağma delâlet eder. Çünkü onun böyle bir kısaltma yoluna gitmesi, kendisinden sonra gelen fıkıhçıların o hadîsten fıkıh hükümlerini çıkarmalarına engel olabilir.
Hadisin son fıkrasında geçen kelimesi "şu iki şekilde okunabilir: «İğlal = hiyânet etmek» masdarından alınma «Yeğıllu = hıyanet eder» veya = kin ve düşmanlık» masdarından yapılma" kin ve düşmanlık eder».
Fıkranın mânası da yukarda belirttiğim gibi: Müslüman bir adamın kalbi anılan 3 meziyete sahip olduğu sürece o kalb hiyânet kin ve husumet beslemez, hak ve hukuktan ayrılmaz, duygusal hareket etmez.
Fıkrayı şu şekilde yorumlamak da mümkündür:
«(Şu üç meziyete tam mânası ile sahib olmak müslüman adamın kalbinin şiarıdır. Bu meziyetleri noksan yapmak hiyaneti, müslüman adamın kalbine yakışmaz.»
fhlâs'ın iki mertebesi vardır : Avamın ihlası, ibâdetlerin riya ve gösterişten uzak tutulmasıdır. Havasın ihlası ise ibâdetlerin sırf Allah rızâsı için yapılması ve amelden ne dünyaya âit ne de âhirete âit hiç bir karşılık ve mükâfat beklenmemesidir.
Fıkrada, müslümanların başındaki insanlar için hayır dilemek cümlesi üzerine Sindî diyor ki bu cümleden maksad herkes için hayır dilemektir. Çünkü haftakilerin iyi olması halinde toplum da iyi olur. Keza, toplumun bozulması baştakilere de etki yapar. Bu itibarla bunlar bir bütündür. Birisine hayır dilemek diğerine de hayır dilemeyi içine alır.

231) Cübeyr bin Mut'im [402](Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre §Öyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'nm dağ eteğinde ayağa kalkarak şöyle buyurdu :
«Benim sözümü işitip de (başkasına) tebliğ eden adamın yüzünü Allah ağartsın. Çünkü fıkıh (hükümlerine delil olan hadisleri) hıfzeden nice adamlar fıkıhçı değillerdir. Ve fıkıhçı olan nice (hadis) hafızları, kendilerinden daha kuvvetli fıkıhçılara (hadisleri) iletebilirler.» [403]

İzahı

Müellif, bu hadis metni için iki sened zikretmiştir. Birinci Sened ; îbn-i Mâceh, Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr, Abdullah bin Nümeyr, Muhammed bin îshak, Abdüsselâm ve Zührî... diye devam eder' İkinci senedde ise îbn-i Mâce, Ali bin Muhammed , onun dayısı Ya'lâ, Muhammed bin îshak,Zühri ... yine îbn-i, Mâceh, Hişam bin Ammâr, Saîd bin Yahya, Muhammed bin Îshak, Zühri diye devam eder.
Hadiste geçen «Hayf»:Dağ eteğine denir.Minâ'daki Mescid dağ eteğinde olduğu için bu ismi almıştır. Peygamberin hadisi bu mescidde buyurmuş olması muhtemeldir.

232) Abdullah (İbn-i Mes'ucl) (RadiyalÎaftü ank)'dçn Resûlullah (Sal-lalîahü Aleyhi ve SrUrmj'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
Bizden bir hadis işiterek onu tebliğ edenin yüzünü Allah ağartsın. Çünkü kendisine tebliğ edilmiş olacak olan nice adamlar, dirayet, anlayış ve gereğini yapmak bakımından hadisi işitenden daha kuvvetli olabilir.» [404]

İzahı

Sindi diyor ki: «Bizden bîr hadîsi işiterek...- tâbirinden maksad yalnız bizzat Resûl-i Ekrem'den hadîs alan sahabiler değildir. İster bizzat O'ndan işitenler, ister bilvasıta hadîsi rivayet edenlerin hepsi muraddır. Âlimler bu tabiri böylece umumileştirmişler-dir. Burada kişinin, işittiği hadisi tebliğ etmesi isteniyor ve gerekçe olarak da kişiden hadîs alacak olan adamın, hadisin mânasına riâyet etmek, muktazası ile amel etmek, ondan şer'i hükümleri çıkarmak için gerekli anlayış, dirayet ve zekâ kabiliyeti yönünden daha üstün olabildiğine işaret buyuruluyor.

233) Ehû Kekr (Nufey1 bin el-Hars) (Radiyailahü anh)\\en şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (SailaHahü Aleyhi ve Srllctn) Kurban Bayramı günü (Veda
haca esnasında Minâ'da) bir hutbe irad buyurdu ve hutbenin sonunda şöyle buyurdu :
«Burada hazır olanlar, burada bulunmayanlara tebliğ etsinler. Çünkü muhakak kendisine tebliğ edilecek olan nice adamlar (burada olup) işiten adamdan daha anlayışlı (fıkıh hükümlerini çıkarmaya daha kabiliyetli) olabilirler »[405]

İzahı

Buharî bu hadisi irad edilen hutbenin bir kısmı ile beraber -İlim» kitabında rivayet etmiştir.Kasta1âni'nin beyânına göre Buharı, ayrıca Hac, Tefsir, Fiten ve Bedü'1-Halk kitabla-rında rivayette bulunmuştur. Müslim ise Diyât kitabında ve Nesâi de Hac ve İlim bahislerine hadisi almışlardır.
Kastalânî:Bu hadisin zahirine göre tebliğ emri vücup içindir.Tebliği emredilen husus ya hutbede belirtilen hükümlerdir. Yahut da bütün îslâmi hükümlerdir.

234) Muâviye El-Kuşeyrî (Radiyailahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«Sözüme dikkat ediniz! Burada bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsin.»

235) (Abdullah) İbn-İ Ömer (Radiyallahü anhümâ)'dıın rivayet edildiğine göre Resûlullah (Satl-allahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Hazır bulunanlarınız, hazır olmıyanlarınıza tebliğ etsin.»

236) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Benim sözümü işitip belledikten sonra benim tarafımdan tebliğ edenin yüzünü Allah ağartsın. Çünkü fıkıh (delillerini teşkil eden hadisleri) belleyen nice adamlar fıkıhçı olmayabilir ve nice fıkıhçı-lar kendilerinden daha fıkıhçı olanlara hadisleri aktarabilirler.[406]

19 — Hayra Anahtar Olanın Beyânı Babı

237) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Şüphesiz bâzı insanlar hayırlı işler için anahtar ve şer işlere karşı sürgü gibidirler. Diğer bir kısım insanlar ise (bilâkis) şer işler için anahtar ve hayırlı işlere karşı sürgü gibidirler. Ne mutlu o kimseye ki Allah Teâlâ hayırlı işlerin anahtarlarını onun ellerine vermistir. Ve yazıklar olsun o kişilere ki Allah Teâlâ şer işlerin anahtarlarını onun ellerine vermiştir.[407]

İzahı

Hadis bâzı insanların hayırlı işlere sebep olduklarını, öncülük ettiklerini, hayırlı işlere ait kapılan açmaya muvaffak olduklarını, bunun yanında şer işleri kapadıklarını kötülük kapılarını sürgülediklerini belirtmekte ve böyle insanların mutlu, bahtiyar ve güzel olduklarını bildiriyor. Keza bâzı insanların da tamamen bunun tersine şer işlere sebep olduğunu, kötü yollara öncülük ettiğini, hayırlı işlere mâni olduğunu ve bu gibi kimselerin mutsuz, bedbaht ve mahvolduklanm haber veriyor.

238) Sehl bin Sa'd (Radiyallahü anh)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srl/nn) şöyle buyurmuştur :
-Şüphesiz bu hayır, hazineler doluşudur. O hazinelerin de bir takım anahtarları vardır. Ne mutlu o kula ki; Allah onu hayra anahtar ve şerre sürgü kılmıştır.Vay o kulun haline ki Allah onu şerre anahtar ve hayra sürgü kılmıştır.[408]

İzahı

Hadiste geçen Bu hayır...» tâbiri ile muayyen bir hayır kasde-dilmeyip yararlı, dince yapılması istenen her tür hayırlı şeyler mu-Taddır. [409]

20 — İnsanlara Hayrı Öğretenin Sevabının Beyânı Babı

239) Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi : Ben Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim, demiştir :
«Şüphesiz göklerdekiler, yerdekiler, hattâ denizdeki balıklar bile âlim adam için istiğfar ederler.»

240) Muâz bin Enes [410]'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir: Şüphesiz Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu;
*Bir ilim öğreten kimseye, öğrettiği ilimle amel edenlerin kazandıkları sevabtan bir şey eksilmeden bir misli verilir.[411]

241) Ebû Katade (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre ResÛ-lullah (Sdllatlahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurmuştur:
«Adamın (ölüp) kendisinden geriye bıraktığı şeylerin en hayırlısı üç tanedir: Kendisine duâ eden sâlih çocuk, kendisine sevabı ulaşacak olan sadaka-i câriye ve kendisinden sonra onunla amel edilecek ilim.»
Ebü'l-Hasan dedi ki: Ebû Hatim Muhammed bin Yezid b. Sinan er-Rahâvi, Yezid bin Sinan (yâni Ebû Hâtim'in babası) vasıtası ile yine Zeyd bin Ebî Üneyse'ye ulaşan ikinci bir sened ile ayni hadis rivayet edilmiştir.[412]

İzahı

Hadîs, insan oğlunun ölmekle geriye bıraktığı akraba, dost, mal vesair eşya ve hizmetler içerisinde en çok kendisine yarar ve sevab sağlıvan 3 şeyi haber vererek bunları sağlamayı ve değerlendirmeyi ön görüyor, evlâdın, baba ve anasına bol bol duâ etmesini, kişinin köprü, çeşme, cami, okul, hastane ve benzen tesisleri yaptırmasını, gücü dahilinde bu nevi hayrata katkıda bulunmasını, ilmî kitablar yazmak, talebe okutmak gibi yollarla ilmi eserler vermeyi teşvik ediyor,
Sindi diyor ki hadis,Müs1im'in ve başkasının Ebû Hürevre (Radiyallahü anh)'den rivayet ettikleri;
hadisinin anlamını ifade ediyor. Ancak senedi değişiktir. Mamafih, senedin sahih olduğu, Zevâid'in ifâdesinden anlaşılıyor.

242) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhydtn rivayet edildiğine göre Re-sûlulah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Mü'min kişinin öldükten sonra kendisine ulaşan amelinden ve
hayratından bir kaç tanesi: Öğrettiği ve yayınladığı ilim, geride bıraktığı salih evlâd, miras olarak bıraktığı mushaf, yaptırdığı mes-cid, yolcular için inşa ettirdiği ev, akıttığı su, sağlığı tam yerinde iken malından çıkardığı sadakadır. Bunlardan hangisini işlemiş ise ölümünden sonra kendisine (onun sevabı) ulaşır.[413]

İzahı

Baba ile ana, çocuğunun dünyaya gelişine sebep oldukları ve ona din terbiyesini vermek suretiyle irşad ettikleri için onların bir nevi emeği, kazancı olduğu için hadiste evlâd da amellerin bir çeşidi sayılmıştır. Sindi diyor ki mushaf ve ondan sonra sıralanan hayırlı işler hakikatan veya hükmen sadaka-i câriye cinsînden oldukları için sanki bu hadis, bir önceki hadisin izahında andığımız Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'in hadisinin tafsilâtıdır,
Hadîsin, sadaka ile ilgili cümlesinde «Sağlığı tam yerinde iken malından...» sağlığın tam yerinde oluşunun belirtilmesinin sebebi şudur:
tnsan sıhhati yerinde olduğu zaman, dünya malına hırsı fazla olur, çeşitli yönlerden ondan yararlanabilir, harcama sahası daha çok geniş olur, böyle bir ortamda sadaka vermek daha çok sevabı muciptir. Nitekim bir adamın ResûH Ekrem'e -Hangi sadaka daha efdaldır?» şeklindeki sorusuna şöyle cevap buyuruluyor: «Sen sağlıklı ve ihtiraslı iken sadaka vermen.»
Yoksa bir sadakanın câriye çeşidinden sayılması için sanıldığı gibi sağlık halinde verilmesi şart değildir.

243) Kbû Hüreyre (Radiyallahü anh)\\en rivayet .edildiğine göre Resûlullah (Salhîlakü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :
«Sadakanın en faziletlisi müslüman adamın bir ilim Öğrenmesi, sonra da o ilmi müslüman kardeşine öğretmesidir.[414]

21 — Arkasında Gidilmekten Hoşlanmayanın -İn Beyânı Babı

244) Abdullah İbn-i Amr (Radiyallahü anfıümâydan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne yaslanarak yemek yediği, ne de arkasında iki kişinin (bile) yürüdüğü görülmemiştir.» [415]

İzahı

Tercemede «Yaslanarak» diye yorumladığım «Müttekien» kelimesi İttikâ» kökünden alınmadır.Sindi, îttikâ: Bağdaş kurarak oturmak, otururken sırtım bir şeye dayamak, yaslanmak, bir elini yere koyup ona dayanmak gibi oturuş çeşitleridir. Yemek yenirken bu oturuş çeşitlerinin hepsi adaba aykırıdır, bu oturuş şekillerinin bir kısmı kibirîi ve mağrur insanların, bir kısmı da çok yemek yiyenlerin şiarıdır. Kirmâni; İttikâ ile sağa veya sola eğilmek kasdedilmemiş ve bu mânaya yorumlıyanlar sıhhî yönü düşünmüşlerdir, demiştir. Mamafih adaba aykırı görülen bu nevi oturuşlar kibirli veya çok yiyici insanların kârı olduğu gibi sağlık bakımından da sakıncalı olduğu için Resûlullah'ın böyle oturmamış olduğu muhtemeldir.
Hadîsin -Ne de arkasında iki kişinin...» fıkrası ile Resûlullah'ın örnek tavazuu ifade edilmiş oluyor. Yani Resûl-i Ekrem son derece mütavazi olduğu için ashabının önünde yürümez ve arkasında iki kişinin bile yürümesine meydan vermezdi. Diğer hadislerle sabit olduğu üzere ya ashabının arasında ya da onların arkasında yürürdü. Hulâsa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne yemek işinde ne de gezilerinde padişah ve kıralların âdetine göre hareket ederdi.

245) Ebû Ümame (Radiyaflahü anhyden şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çok sıcak bir gün *Ba-kîü'l-Ğarkad»[416] tarafına uğradı. Halk da onun arkasında yürüyordu. Resûlullah, (arkasında) ayakların sesini işitince bu durum O'mın zoruna gitti ve hemen oturdu. Nihayet gelen halkı önüne geçirdi ki, kibirden en ufak bir şey onun hatırına gelmesin.[417]

İzahı

Sindi diyor ki arkadan adamların geldiğini anlayınca; Resûl-i Ekrem'in oturmasının kibir endişesine bağlanması râvînin tahminine ve zannına göredir. Sebep bu değil de başka bir şey olabilir. Meselâ bu hadisi izliyen 246 nolu hadiste belirtilen sebep olabilir.$âyet râvi, işaret ettiği sebebi Resûl-i Ekrem'den almış ise, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in böyle bir sebebi anması, beşerin zayıflığını bildirmek ve Allah'ın koruması ve yardımı olmazsa insanoğlunun her çeşit âfet ve tehlikelere mâruz olduğuna dikkatları çekmek içindir. Dolayısı ile hiç kimsenin aldanmaması, bilâkis ihtiyatı elden bırakmaması, daima korku üzerine yaşaması ve nefsin mağrur olmasına yol açan şeylerden uzak durması gereğine işaret buyu-rulmuş olur.

246) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü ankj'âen rivayet edildiğine göre şövle söylemiştir :
Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} yürüdüğü zaman sahâbîler O'nun önünde yürürlerdi ve O'nun arkasını melekler için boş bırakırlardı.[418]

İzahı

Sindi diyor ki Ashab-ı Kiram meleklere hurmeten Resûl-i Ekrem'in arkasını boş bırakırlardı. Yoksa ilk anda sanıldığı gibi meleklere izdiham olmaması için değildir. Çünkü melekler için izdiham bahis konusu olmaz. [419]

22 — İlim Talipleri İçin Tavsiye Beyan Babı

247) Ebû Saîd-i Hurlrî (RadiyaHahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Soliallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur:
İlim talep eden topluluklar size gelecekler. Sizler onları gördüğünüz zaman onlara: Ey Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in tavsiye ettiği cemaat merhaba merhaba sizlere! deyiniz ve onları râ-zî ediniz.»
Ben râvî el-Hakem'e : -Onları râzî ediniz.» ne demektir? diye sordum.Kendisi: «Onlara ilim öğretiniz.» diye cevap verdi.»

248) İsmail (İbn-İ Müslim) (RadiyaHahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Hasanı Basrî (RadiyaHahü anh) (Bir ara hasta olduğundan) ziyaretine gittik. Evi ziyaretçilerle dolunca (önceden uzatmış olduğu) ayaklarını kendisine doğru çekti ve : Biz (hastalanan) Ebû Hureyre (RadiyaHahü anh)'m ziyaretine gidip evini doldurduk. Ebû Hüreyre ayaklarını kendisine doğru çekti sonra, şöyle buyurdu, dedi:
Biz bir defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanına girerek evini ziyaretçilerle doldurduk. Resûlullah, yan üstü yatıyordu. Bizi görünce ayaklarını kendisine doğru çekti sonra buyurdu ki :
«Muhakkak benden sonra bir takım topluluklar sizlere gelerek ilim talep edeceklerdir. Sizler onlara merhaba edip selâmlayınız ve onlara ilim öğretiniz.»
Hasan(-ı Basri) dedi ki: Bu tavsiyeye rağmen Allah'a yemin ederim biz böyle topluluklara yetiştik ki bize ne merhaba ettiler, ne selâm verdiler ve ne de ilim öğrettiler. Ancak biz onların (ayağına) kadar gittikten sonra bir şeyler alırdık. O zaman da bize cefa ediyorlar idi.[420]

İzahı

Hasan-ı Basrî (Radiyalalhü anhî'ın hastalık dolayısı ile yatarken evini dolduran ziyaretçilerin içeri girmesinden sonra ayaklannı toplıyarak çekmesi ziyaretçilere hürmet için olabildiği gibi izdiham dolayısı ile de olmuş olabilir. Hasan-ı Basri (Radi-yallahü anh)'in şikâyetçi olduğu grubun sahâbilerden sonra meydana gelmiş olduğu, Sindi tarafından Fakih Ahmed bin Ebi'1-Hayr'dan naklen beyân edilerek, Hasan-ı Basrî (Radiyallahü anh)'in ilim almış olduğu zatların çoğunun sahâbî olmadığını ifade ediyor. Muhakkik Fuad, Abdülbaki de şöyle yazıyor:
Kanaatıma göre Hasan-ı Basrî zamanında bâzı kimseler ilim okutmaya girişmişler ve ders vermek hususunda ayırım yaparak fakir tabakaya ve kimsesizlere ders okutmaya tenezzül etmemişler. Kendisi de bu durumdan şikâyetçi olmuştur. Ashâb-ı kiram devrinde böyle bir hal vuku bulmadığı için tabiin dönemine âit olduğu anlaşılıyor.

249) Ebû Hârûn El-Abdî (Radiyallahü, anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Biz Ebû Said-i Hudrî (Radiyallahü anh)'in yanına uğradığımız zaman bize şöyle hitab ederdi:
Merhaba ey Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in kendileri için tavsiye ettiği insanlar! Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem)

bize buyurdu ki:
-Muhakkak insanlar size tabidirler ve bchomhal onlar dinde fıkıh bilgisiin edinmek için dünyanın her tarafından sizin yanınıza geleceklerdir. Onlar size geldikleri zaman siz onlara hayrı tavsiye etmek isteyin. (İyiliklerini isteyiniz. [421]

23 — İlimden Faydalanmak Ve Onunla Amel Etmek Babı

250) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ettiği dualardan birisi de şu idi:
«Ailahım! Fayda vermeyen ilimden, kabul edilmeyen duadan, korkmayan kalbden ve (dünyadan) doymayan nefisten şüphesiz sana sığınırım.» [422]

İzahı

Hadisin -Fayda vermeyen ilimden...» fıkrası ile ilgili olarak Sindi şöyle söyler :
Çünkü ilimlerin bir kısmı sahibine hiç fayda vermez. Bilâkis onun aleyhine dönüşür. Suyu ti, faydalı olmayan ilmi şöyle açıklar: Faydalı olmayan ilim kişinin gizli huyunu ve ahlâk duygularım temizlemeyen, bu nedenle onun durum ve davranışlarım olumlu yönden etkilemeyen ve dolayısı ile âhiret sevabını kazandı-ramıyan ilim türleridir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah Teâlâ'nın azametini ifade etmek, kendi kulluğunu beyan etmek, kulun daima Ailah'tan korkmasının gereğini ve her zaman ona muhtaç olduğunu belirtmek için hadiste sayılan şeylerden Allah'a sığınmıştır. Ayrıca bu duada bulunmakla ümmetini teşvik ve tâlim buyurmuş oluyor.Anılan bu şeylerden Resûlullah'ın bir endişesi olduğu ihtimali düşünülemez.Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in masum (günahsız) olduğu bilinmektedir.
Miftâhü'I Hâce müellifi de faydalı olmayan ilimleri şu kısımlara ayırır: Bilinip onunla amel edilmeyen ilim, bilinip başkasına öğretilmeyen ilim, sahibinin durum ve davranışlarını düzeltmeyen ilim, keza sahibinin huyunu temizlemeyen ilim, bilinmesine ihtiyaç duyulmayan ilim, dinin tasvip ve teçhiz etmediği (sihir ilmi gibi) ilim ve benzerleridir.
Hadisin «Doymayan nefisten...» fıkrası ile dünya hırs ve tamaı kasdedilmiştir. Yani «dünya malına ve nimetlerine aşın düşkünlüğü dolayısıyle doymak bilmeyen nefisten sana sığınırım Allahım!-Fakat ibâdete, sâlih amellere ve hayır işlerine düşkün olmak, bunlara doymamak ve ihtiraslı olmak dinen övgüye lâyık ve matlubtur. Nitekim Tahâ sûresinin 114. âyetinde:
Ve de ki ey Rabbim! benim ilmimi arttır» buyuruluyor.

251) Ebû Hüreyre (Radiyaîlahü anh)'dcn şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallaahü Aleyhi ve Selem) şöyle duâ ederdi:
«Allahım! Bana öğrettiğin ilimden beni yararlandır, faydalanacağım ilmi bana öğret, ilmimi arttır. Her hal (ilmimi arttırmadan önceki ve artırdıktan sonraki haller) üzerinde Allah'a hamd olsun.»

252) Ehû Hüreyre (Radîyallahü anh)\\cn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Snllallahü Aleyhi ve, Scllcm) şöyle buyurmuştur :
«Allah rızâsının kazanılması için talep edilmesi gereken bir ilmi öğrenen bir kimse, sırf dünya menfaati için bu ilmi Öğrenecek olursa kıyamet günü Cennet kokusunu bulmıyacaktır.»
İbn-i Mâceh, Ebü'î-Hasan, Ebû Hatim, Said bin Mansûr, Fuleyh bin Süleyman... yolu ile de aynı hadisi rivayet etmiştir. [423]

İzahı

Hadisteki : «Allah rızası için talep edilmesi gereken ilim» tâbiri ile dini ilimler kasdedilmiştir. Şu halde dîni ilimlerin dışında kalan bir ilimle sırf dünya menfaatini kazanmak isteyen bir kimse bu hadisle haber verilen tehdire tâbi değildir.S indi bu durumu belirttikten sonra: Hadîsten anlaşıldığına göre dini ilimleri öğrenmek isteyen bir kimse sırf dünya menfaatini amaçlarsa bu tahdite maruz kalır. Fakat Allah rızasını kasdetmekle beraber dünya menfaatim da düşünen bir kimse hadisin tahditine dahil değildir, demiştir.
Hadisin «...Cennet kokusunu bulmıyacaktır.» fıkrası çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Çünkü bilindiği gibi, İslâm dinine göre zerre miktarı imanı olan kişi neticede Cennet'e girecektir. Bu itibarla dinî ilimleri sırf dünya menfaati için öğrenen kişi iman sahibi olarak öldüğü takdirde sonuç itibarı ile Cennetliktir. Bunun için fıkra şöyle yorumlanmıştır:
Dinî ilimlerle yalnız dünya menfaatini kazanmak istiyen kimse Cennet kokusunu bulmaya ve Cennet'e girmeye müstahak ve lâyık delildir. Ama onu tazib etmek veya afv etmek Allah'ın iradesine bağlıdır, bizce meçhuldür.
Bâzıları da fıkranın mânası şudur: Böyle yapan adam Cennet'e girse bile güzel kokusunu duymayacak ve bu güzel kokudan mahrum kılınacaktır, demiştir. Diğer bir kısım âlimler ise fıkrayı mahşer zamanına tahsis ederek: Böyle olan kişi, kıyamet günü yani kabirlerden çıkılıp Cennet veya Cehenneme gidilinceye kadar geçen mahşer süresince Cennet kokusunu duymıyacaktır. Bu yorumlan beyan eden Sindî, sözlerini şöyle bitiriyor: Çünkü havas kısmı, özellikle âlimler, mahşere doğru gelişlerinde bile Cennet kokusunu duyarak onlar için bir endişenin bulunmadığını anlamış olurlar.

253) (Abdullah) îbn-i Ömer (Radiyallahü anhümâyûzn Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Cahillerle ve aklı noksan olanlarla münakaşa etmek veya âlimlere karşı böbürlenip övünmek, yahut da halkın teveccühünü kazanmak niyeti ile (dini) ilim talep eden kimse ateştedir.[424]

254) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhyden Nebî (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
Ne âlimlere karşı iftihar ve övünmek için, ne de cahillerle münâkaşa etmek için ve ne de meclislerin seçkin köşelerinde yer almak için ilim talep etmeyiniz.
Bu yasağa rağmen kim böyle yaparsa ateşe (müstehaktır), ateşe
(müstehaktır).[425]

İzahı

Bu iki hadis, Islâmi ilimlerden, basit ve süfli emellerin beslenmesinin yasak olduğunu ve böyle bir maksatla ilim talep eden kimselerin mükâfat alması şöyle dursun, ilmin yüceliği ile bağdaşmıyan kötü niyet ve davranışı yüzünden Cehennem ateşine müstahak olduğunu bildiriyor. Evet dini ilimler idraki kıt, iz'anı kısır, aklı zayıf olanlarla ve cahillerle münakaşa ve mücadele etmek için öğrenilmez. Keza, din âlimlerinin karşısına çıkarak bilgisi ile iftihar etmek, gururlanmak, böbürlenmek, övünmek ve kibirlenmek için de ilim öğrenilmez. Hele halkın itibar ve teveccühünü kazanmak, toplumun saygısına, kadr-ü kıymetine mazhar olmak, varılan meclislerde en üst köşeye geçmek, en yüksek yere oturmak, halkı hizmetçi gibi kullanmak ve dünya malını toplamaya ilmi aracı koyup istismar etmek gibi menfur emellere kavuşmak için dinî ilimleri basamak yapmak kesinlikle yasaklanmıştır. Hadisler böyle basit ve menfur emellere erişmek için dinî ilimleri talep edenlerin Cehenneme müstahak olduğunu hükme bağlıyor. Tabii Cehennemlik olmaları geçici olup ebedi değildir. Ayrıca onların afvedilmesi Allah'ın iradesine bağlıdır. Allah dilerse onları bağışlar.
253 nolu hadisin râvilerinden Hammâd ve Ebû Kerîb zayıf oldukları gerekçesiyle isnadının zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.Tirmizi ise hadisi îbn-i Ömer yolu ile rivayet ederek Hasen olduğunu söylemiştir. 254 nolu hadisin isnadındaki râ-vilerin sika oldukları ve Ibn-i Hibbân tarafından kendi sa-hih'inde rivayet edildiği yine Zevâid'de bildirilerek, El-Hâki m tarafından da merfu' ve mevkuf olarak rivayet edildiği ifade ediliyor.
İkinci hadisin metninin sonundaki kelimesi muhakkik tarafından merfu' ve mensup olmak üzere iki şekilde (ötre
ve üstün ile) harekelenmiştir.Merfu' okunursa mübteda olur, haberi mahzuftur.Takdiri dır.Mensub okunursa mahzûf bir fiilin mef ûlüdür. Takdiri olur.

255) (Abdullah) tbn-i Ahbas (Radiyallahü anhümâ)'âan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:

«Şüphesiz benim ümmetimden bazı insanlar dinde fıkıh bilgisine sahip olduğunu iddia edecekler, Kur'an okuyacaklar ve diyecekler ki: Biz emirler sınıfına varıyor, dünyalıklarından yararlanıyoruz. Fakat dindarlığımız hususunda onlardan uzak durup (bu yönden bize bir zarar ilişmiyor) derler. Halbuki onların dediğinin gerçekleşmesi mümkün değildir. Katad (adındaki dikenli ve meyvesiz ağaçidan geven dikeninden başka (bir meyveyi) toplamak mümkün olmadığı gibi emirlere yaklaşmaktan, bir şey toplanamaz. Ancak...*
(îbn-i Mâceh diyor ki) Râvî Muhammed bin es-Sabbâh dedi ki: Zannımca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «hataları kasdetti.[426]

İzahı

Miftâhü'I-Hâce yazan diyor ki hadisten kasdedilen mâna şudur :
Kuran okuyan fıkıh bilgisi olduğunu iddia eden bâzı kimseler, zaruri ihtiyaçları ve önemli bir işleri olmadığı halde emirler sınıfının yanına giderek, fazilet ve ilim sahibi olduklarını açıklar, bir takım mal ve makam koparmak isterler. Bu tip kimselere :«İlim ile bu nevi davranışlar birbiri ile bağdaşmaz, niçin böyle hareket ediyorsunuz"denildiği zaman şöyle cevaplarlar:Biz emirlere varıp onların dünyalıklarından yararlanırız.Ama dini vecibelerimiz bakımından onlardan uzak dururuz.» Halbuki yekdiğerine zıt iki şeyi toplamak imkânsızdır. Katad, dikenden başka meyvesi olmıyan bir ağaçtır. Bu ağaçtan meyve olarak dikenden başka bir şey toplamak mümkün değildir. Emirlere yakınlıktan bir semere beklenemez. Beklenen şey ne olabilir? Hadîste Peygamber'in sözünde emirlerden alınabilen şey yani müstesna amlmamıştır. Râvi anılmak istenen şeyin - hatalar» olduğunu sanıyorum, diyor. $u halde onlara yaklaşmaktan bekîenebilen semere hatâlar ve günahlar olmuş olur.
Miftâhü'I-Hâce müellifi diyor ki: Rivayet edildiğine göre Züh-ri'nin Padişahlarla oturup kalkmaya başladığını duyan bir din kardeşi ona yazdığı mektupta ezcümle demiştir:
Ey Zühri! Allah bizi ve seni fitneler hastalığından kurtarsın. Sen Öyle bir duruma düştün ki, seni tanıyan herkes sana duâ etmelidir. Çünkü Allah'ın kitabını ve Peygamber'in sünnetini bilmek nimetini Allah sana ihsan etti. Sen yaşlandıktan sonra bu yüce nimetlerin devrilmekle karşı karşıya geldi...
Sindi diyor ki: Emirlere yaklaşmanın katad ağacından diken toplamaya benzetilmesi ile onlara yaklaşmaktan dinî yönden zarar etmekten başka bir sonuç alınmıyacağına işaret ediliyor. Çünkü; kişi için Allah tarafından takdir edilmiş olan rızık ve menfaat-lar behemhal sahibini bulacaktır. İster emirlerin kapısına gidilsin ister gidilmesin netice değişmez. O halde onların kapılarına gidilmekle yeni bir kazanç sağlanacak değildir. Ama bununla beraber dinî yönden zarara uğramak da vardır. Şöyle de söylenebilir. İlâhi takdir meçhulümüz olup dış görünüşe göre emirlerin sohbetinde bulunmak ve onlarla ihtilat yapmak suretiyle elde edilen dünyalık menfaat, bu ilişkilerle uğranılan zarar muvacehesinde çok cüz'i olduğu için yok gibidir. Dolayısı ile zarardan başka bir şey kalmamış sayılır.
Muhammed bin Seleme' den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Pislikler üzerine konan kara sinek, bahis konusu zümrenin kapısına varıp okuyucu olduğunu söyliyenden daha iyidir.
Râvilerden Ubeydullah bin Ebî Bürde tanınmı-yan bir kimse olduğu için hadisin isnadının zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

256) Ebû Hüreyre (Radiydiahü anA)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Cübbü'1-Hüzn (veya) Cübbü'l-Hazan'den Allah'a sıkınınız-, buyurdu.
.Sahâbiler, Yâ Resûlallah!
Cübbü'1-Hüzn (veya Cübbü'l-Hazan nedir? diye sordular. Resû-lullah onlara cevaben:
«Cehennem'de öyle bir deredir ki Cehennem her gün dörtyüz defa ondan (Allah'a) sığınır., buyurdu. Sahâbiler:
—Yâ Resûlallah! Kimler bu dereye girer? diye sordular. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O dere, amelleri ile riyakârlık eden Kur'an okuyucuları içtn hazırlanmıştır. Allah'ın en çok öfkelendiği Kurrâlardan bir kısmı da şüphesiz emirleri ziyaret eden okuyuculardır, buyurdu. (Ravi) el-Mu-haribi dedi ki emirlerden maksad zâlim olan emirlerdir.» [427]

İzahı

Sindi diyor ki hadiste geçen «Cübb* lügatta çevresi örülmemiş olan kuyu demektir. «Hazan ve Htizn* ise hüzün ve keder manasınadır. Hadiste kullanıldığı gibi iki kelimenin bir araya getirilmiş şekli ise özel isimdir. Bunun sözlük mânası düşünülürse :«Keder kuyusu» demek oluyor.Cehennem'in bu dereden Allah'a sığınması zahirine göre mânalandınlmıştır.Çünkü Cenâb-ı Allah her şeye kaadirdir. Cehennem'in diğer dereleri bu dereden Allah'a sığınabilirler.Yahut da bu sığınma, Cübbü'1-Hüzn denilen derenin azabının şiddetinden kinayedir, diye yorum yapılabilir.Her iki halde de Cehennem'den murad, müminlerin günahkârlarına âit olan Cehennem'dir. Zira kâfirlerin ve münafıkların Cehennemdeki yerleri Cübbü'l-Hüzn'den daha şiddetlidir.
İbn-i Mâceh, bu hadis için müteaddit senedler ve her senedde müteaddit haller zikretmek suretiyle hadisin kuvvetini belirtmek istemiştir. Senedlerin asıl arapçası mevcut olduğu için bir hayli yer alacak olan türkçesini yazmaya lüzum görmüyorum. Yalnız şunu belirteyim. Râvîlerden Ammar demiş ki senedlerde «tbn-i Şirin* diye geçen râvînin Muhammed lbn-i Sirîn mi, yoksa Enes lbn-i Şîrîn mi olduğunu bi-lemiyeceğim. Her iki zat kardeş olup Sirin'in oğullandır. (Ra-diyallahü anhüm)

257) Abdullah İbn-iMes'ûd (Radiyalîahü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Eğer ilim ehli, ilmitn değerini) koruyup onu liyakatli olanların yanma koymuş olsalardı, ilim sayesinde, zamanlarındaki insanların büyükleri olacaklardı.Lâkin âlimler, ilim vasıtası ile dünya ehlinden bir takım menfaatlar sağlamak için ilmi değerlendirmeden dünya ehline mebzulen vermeye giriştiler. Bu sebeple dünya ehli yanında âlimlerin değeri de düştü.Ben sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim :
«Kim çok arzulan tek arzu âhirete âit arzu haline döndü-rürse Allah, onun dünyaya âit arzusu için yeterdir. Ve kim ki, dünya ahvali hakındaki arzuları dağılırsa veya arzular kendisini dağıtırsa onun dünyanın hangi deresinde helak olduğuna Allah iltifat etmiyecektir.»
İbn-i Mâceh, Ebül'-Hasan'dan naklen ikinci bir sened ile de hadisi rivayet etmiştir.[428]

İzahı

Hadisin metni iki parçadan ibarettir. İlk parça Ashab'tan A b-dullah îbn-i Mes'ûd'a aittir. Bu parça ilim adamlarının ilmin değerini korumalarına, rastgele insanlara ilim aktarmaya girişmemelerine, ehil ve liyakatli olan taliblere ilmi aktarmaya çalışmalarının gereğine dikkatları çekiyor. Ve böyle hareket edilmediği takdirde ilim adamlarının değerinin düşeceğine, hatta bilfiil düştüğüne parmak basıyor. Sindi' nin beyânına göre Tıybi demiş ki: İbn-i Mes'ûd'un «Ben sizin Peygamber'inizden...»
şeklinde hitabı, tevbih mahiyetinde olup muhatablarını Peygamber'in emrine muhalefet etmeleri dolayısı ile kınıyor.
Hadis metninin ikinci paragrafı ise; Resûl-i Ekrem'in buyruğudur. Burada insanlarda görülen arzuların birleştirilerek tek arzu hâline getirilmesi ve bu tek arzunun da âhiret saadetine âit arzu olarak tesbiti öngörülüyor ve böyle yapan bir kimsenin dünyasına âit istek ve arzularının gerçekleşmesi yolunda Allah'ın inayet ve yardımının ona erişeceğine işaretle Allah ona yeterdir, buyuruluyor. Böyle hareket etmiyerek dünya ahvali hakkında beslediği istekleri dallanıp budaklanan kimselerin, keza pek çok arzuların darbesi ile kendisini toparlamaktan âciz kalarak dağılan kişilerin dünyanın hangi vadisinde ve hangi arzunun tahakkuku peşinde koşarken helak olursa Cenâb-ı Allah ona iltifat edip bakmıyacak ve ona yardımcı olmı-yacak, diye uyan yapılıyor.
Hadisin râvilerinden Nehşel bin Said'in münker hadisleri ve bâzılarının dediğine göre mevzu hadisleri rivayet ettiği gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Sindi ise, E1-Hâkim'in sahih olduğunu tesbit ettiği İbn-i Ömer tariki ile ayni hadisin rivayet edilmiş olduğunu bildirmiştir.

258) İbn-i Ömer (Radiyalîahü atthütrtâydan rivayet edildiğine göre Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur:
Kim Allah'tan başka bir şey için (dini) ilim talep ederse veya o ilimle Allah rızasından başka bir maksad edinirse Cehennem'den olan üzerine hazırlansın. [429]

İzahı

Hadis, gerek ilim talep edilirken ve gerekse elde edilen ilim işletilirken Allah rızâsının düşünülmesini emrederek buna ters düşen niyet ve maksadlan besliyen kimselerin ilâhî azaba müstahak olduklarını bildiriyor.
Râmuzü'l-Ahadis'in şerhinde aynen şunlar söyleniyor: İlmi çalışmada niyetin düzeltilmesi için Allah rızası, âhiretteki azabtan kurtulmak, ilâhi sevablar düşünülmelidir.Dünya menfaati, mevki, makam, zenginlik, padişahların teveccühüne mazhar olmak, dost ve emsal arasında üstün bir değer kazanmak ve benzeri dünyadaki muvakkat zevkler ile safalar ilmi çalışmanın amacı olmamalıdır.Bâzı zâtlar da: İlim adamları niyetlerini tashih etmek isterlerse, cehaletten kurtulmak, eğitim ye öğretim yolu ile halka yararlı olmak ve âlimlerin azaldığı bir devirde ilmi ihya etmek niyetini düşünmelidir, demişlerdir.Tabii bu niyetin yanında yine Allah rızâsı melhuz olmalıdır.Şayet ilme çalışan kişi şeytanî vesveseler, şehvanî duygular ve nefsi arzulardan sıyrılarak niyetini arzulanan şekilde temizliyemezse ihlası gerçekleştiremedi, diye ilmi terketme-si tercih edilmez. Çünkü cehaletin zararı niyetin ihlaslı olmayışının zararından daha büyüktür. Ehveni şerri tercih etmek bir prensip olduğu gibi iki zararlı şey arasında kalan kişinin zararı nisbeten hafif olanı seçmesi gerekir.Diğer taraftan ilimle meşguliyetini sürdüren bir kimsenin zamanla niyetini tashih etmesi umulur. Nitekim Mücâhid: Biz ilme talip olduğumuz sıralarda uzun boylu ihlaslı niyetimiz yoktu. Sonra Cenâb-ı Hak bize niyetimizin tashihini nasîb eyledi, demiştir. Bâzı âlimler de : Biz ilmi Allah rızâsı için değil de başka maksadla talep ettik. Fakat ilim bizim Allah rızasından başka maksadları gütmemize engel oldu, demiştir.
Gazali de Muâz (Radiyallahü anhî'den rivayet edildiğine göre âlimlerden Cehennem'e müstahak olanlar şu gruplara ayrılırlar, der:
1. İlmini hazine gibi gizliyerek başkasının bilmesini istemiyen-ler. Bunlar Cehennem'in ilk tabakasmdadırlar.
2. İlimde padişah gibi kendisini eşsiz görür. İlminden bir mes'e-le reddedildiği gibi zaman hazmedemez ve öfkelenir. Bunlar Cehennem'in ikinci tabakasmdadırlar.
3. İlmini ve yabancı ilmi konulan zenginlere ve eşrafa açıklayan ve başka insanlara anlatmıyan grup da Cehennem'in üçüncü ta-bakasmdadır.
4. Kendisini fetva vermeye liyakatli göstererek halka yanlış fetva verenler. Bunlar da dördüncü tabakadadırlar.
5. Ehl-i Kitabın söylediklerini söyliyenler 5'inci tabaka ehlidir.
6. İlmini halk arasında bir büyüklük ve şahsının anılmasına, övülmesine araç kılanlar 6'ncı tabaka ehlinden olur.
7. İlmini dolayısı ile beslediği kibir, gurur ve böbürlenmesi yüzünden hoplayan ve hiç kimsenin nasihat ve ikazını kabul etmiye-rek kendisini müstağni sayan grup da Cehennemin 7'nci tabakasını
boylar.
Bir haberde rivayet edildiğine göre doğu ile batı arasın» dolduracak kadar yaygınlaşan bir şekilde, insanoğlu övgü toplar da bu övgüler Allah indinde bir sivrisinek kanadı ağırlığınca değer taşı-mıyabilir'[430]

259) Huzeyfe (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Ben Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemyden şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Alimlere karşı böbürlenerek övünmek veya cahillerle münakaşa etmek veyahut halkın teveccühünü kendinize çevirmek için (dinî) ilim Öğrenmeyiniz. Kim böyle yaparsa o kimse ateştedir.»

260) Ebû Hüreyre (Radiynllahu anh)\\cn Resûlullah (Salîallahü Aley-fıİ ve Sdlem) şöyle buyurdu dediği rivayet edilmiştir:
Kim âlimlere karşı böbürlenip övünmek, cahillerle münakaşa etmek ve halkın teveccühünü kentlisine yöneltmek için (dini) ilim öğrenirse Allah o kimseyi Cehenneme sokar.[431]

24 — Kendisine Sorulan Bir Bilgiyi Gizleyenin Beyânı Babı

261) Ebû Hüreyre (Radiyaltahü anh)'den, Nebî (Salîallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Hıfzettiği bir ilim kendisine sorulup da onu gizleyen her adam kıyamet günü ateşten bir geril onun ağzına vurulmuş olduğu halde (mahşere) getirilir.»
Ebü'l-Hasean El-Kattân dedi ki: Ebû Hatim, Ebü'l-Velîd yolu ile Imâre bin Zâzân'dan bize gelen rivayete göre ayni metin buyurul-muştur.» [432]

İzahı

Hadis, bellenmiş ve kesinlikle bilinen bir dini mes'elenin sorulduğu zaman malûm olan cevabı gizlemenin âhiretteki cezasını bil-diriyor, verilen cezanın amel cinsinden olduğu belirtiliyor. Şöyle ki: O ilim adamı ihtiyaç duyulup sorulduğu zaman hak olan bir sözü söylemekten imtina ederek ağzını kapadığı için, mahşerde herkes amelinden dolayı soruşturmaya tabi tutulup konuşmaya ve cevap vermeye şiddetle ihtiyaç duyduğu bir ortamda Allah onun ağzına ateşten bir gem vurdurup susturma cezasına çarptırır. Sindi diyor ki: İlmî soru soran adam bunu kavramaya ehil ise ve o ilmi soru yararlı ise o zaman cevap vermek mes'uliyeti olsa gerek ve buna rağmen cevap vermezse hadisteki ceza terettüp eder kanaatında-yım Şayet soru sahibi konuyu kavrayamaz durumda ise veya o ilmi konu onun için yararlı değil ise cevap vermeyen ilim adamının hadisteki vebala tâbi olmadığını umarım.Hattabide : Hadisteki durum, öğrenilmesi mecburi olan zaruri ilim hakkındadır. Meselâ soru sahibi ilim adamına: Bana Islâmiyeti telkin et, veya vakti geçmiş olan farz namazın kılınış şeklini bilmiyorum bana öğret dese, ilim adamı bu sorunun gereğini yapmakla mükelleftir. Fakat halkın öğrenmesi zaruri olmayan ilmi mes'eleleri öğrenmek isteyen kimseye öğretmeyen âlim bu cezaya müstahak kılınmamıştır.

262) Abdurrahman bin Hürmüz El-A'rac [433](Radiyalalhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den şöyle söylediğini işİtmiştir :
Vallahi Allah Teâlâ'nın kitabındaki iki âyet olmamış olsaydı ben O'ndan (yâni Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'den hayatımda hiç bir şeyi rivayet etmezdim. Allah'ın şu kavli olmasaydı.[434]
-Şüphesiz o kimseler ki, Allah'ın kitaptan indirmiş olduğu âyetleri gizlerler ve bunun karşılığında az bir bedeî alırlar. İşte onlar karınlarında ateşten başka bir şey yemezler. Allah kıyamet günü onlarla ^onuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için elim bir azap vardır.
Onlar öyle kimselerdir ki, hidâyet mukabilinde dalâleti, mağfiret mukabilinde azabı satın almışlardır. Onları ateşe karşı bu kadar sabırlı kılan nedir?» [435]

İzahı

Âyetler, hakkı gizleyenlerin korkunç âkibetine işaret buyuruyor. Hadisler de dini hükümlerin kaynağı olmak bakımından âyetler gibi olduğu için Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bu âyetler muvacehesinde bildiklerini gizliyemediğini ve Resûl-i Ekrem'den işittiği hadisleri rivayet etmesinin sebebini belirtiyor. Sindi diyor ki; ilmi gizlemeni-n mes'uHyetine dâir başka âyetler ve hadisler bulunduğuna göre Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bu iki âyeti örnek olarak zikretmiştir. Çünkü; bu iki âyetin bulunmamış olduğunu farz etsek bile mevcut diğer âyetler ve hadisler ilmi gizlemenin yasaklığı ve bilinen hadisleri açıklamanın gerekliliği için kâfidir. Bu itibarla Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'ı hadis rivayetine zorlayan sebebi yalnız bu iki âyetten ibaret sanmak hatadır. Nitekim :
Buharı «İlm» kitabının «Hıfzü'1-İlm» babında Abdül-aziz bin Abdillah El-Uveysi El-Medeni, Mâlik bin Enes, Zührî, Abdurrahman bin Hürmüz yolu ile Ebü Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivâ-ret ettiği bu hadis daha uzundur. Ve oradaki rivayete göre Ebû Hüreyre'nin okuduğu âyetler Bakara sûresinin 159 ve 160'nci âyetleridir. Oradaki hadis metninin tercemesi şöyledir:
...Ebû Hüreyre (Radiyallahü atık)'en: Şöyle demiştir: Halk Ebû Hüreyre çok (hadis rivayet) ediyor, derler. Halbuki Allah'ın kitabında (şu) iki ayet olmasaydı hiç bir hadis rivayet etmezdim. Sonra Ebû Hüreyre :
«O kimseler ki bizim indirdiğimiz beyyineleri ve hidâyeti halka açıkça biz beyân ettikten sonra, bunları saklarlar, muhakkak Allah onlara lanet eder ve lanet ediciler de lanet ederler.
Ancak bunlardan tevbe edip sâlih amel işleyen ve (gizlediklerini) açıklayanlar müstesna. İşte ben bunların tevbelerini kabul ederim. Tevvâb ve Rahim olan da ancak benim.»âyet-i kerimelerini okudu. (Daha sonra Ebû Hüreyre sözlerine devamla) Muhacirin kardeşlerimiz çarşılarda alış

verişle, Ensâr kardeşlerimiz de mallan (ve topraklan) için çalışmakla iştigal ederlerken Ebû Hüreyre boğaz tokluğuna (kanaat ederek) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanından ayrılmazdı ve onların hazır bulunmadıkları meclislerde hazır bulunur, onların hıfzetmedikleri sözleri bellerdi.
Buharı' nin Târih'deki rivayetine göre Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bir ara 10'dan fazla seçkin Sahâbi'nin bulunduğu bir meclisde bulunarak onların bilmedikleri bâzı hadîsleri rivayet etmiş, onlar da aralannda soruşturup sıhhatına kanaat etmişlerdi. O mecliste bu hal bir kaç defa tekerrür edince bâzı kimseler: «Muhacirler ve Ensâr Ebû Hüreyre gibi hadis rivayet edemesinler, bu nasıl olur?» demişler. Bunlara cevaben Ebû Hüreyre bu sözleri söylemiş oluyor.

263) Câbir (bin Abdillah) (Radiyallahü anh)'(\en Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sctlcm) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Bu ümmetin son (kısmı) öncekilerini lanetlediği zaman kim bildiği bir hadisi gizlerse şüphesiz Allah'ın inzal buyurduğu hükümleri gizlemiş olur.[436]

İzahı

Sindi'nin beyânına göre hadis iki şekilde yorumlanmıştır:
1. Ashâb-ı Kirâm'ın yüce faziletini bilmeyen ve onların aleyhinde konuşup lanetlemenin haramlığını idrak etmeyen kimselerin türediği zaman kim, Sahâbilerin faziletine ve onlara lanet etmenin haram olduğuna dâir bildiği bir hadisi gizlerse; Allah tarafından indirilmiş olan ilâhi kanunu gizlemiş sayılır.
2. îslâmî ilimleri bilenlerin sayısının azalıp cehaletin yaygınlaştığı ve selefi salihin'e lanet etmenin haram olduğunun bilinmemesi yüzünden sonradan gelen müslümanlarm öeceden gelip geçmiş din kardeşlerine lanet ettikleri zaman ilme şiddetle ihtiyaç duyulacak ve bu nedenle kim, bildiği bir hadisi gizlerse Allah tarafından indirilmiş olan ilâhi kanunu gizlemiş sayılır.
Her iki yorumun neticesinde, bilinen bir hadisi gizlemenin nasıl bir mes'uîiyeti mucip olduğu belirtilmiş oluyor. İlmi gizleyen bir kimsenin âhiret günü ateşten mâmûl gemle gemlendirileceği 261 ve 264 nolu hadislerle bildirilmiştir. Allah cümlemizi korusun.

264) Enes bin Mâlik (RadİyallahÜ anhyfan rivayet edildiğine gtfre kendisi : Ben Resûlulah (SaUaltahü Aleyhi ve Srllemyâen şöyle buyurduğunu İşittim, demiştir :
•Kendisine (dine âit) bir bilgi sorulup da bildiğini gizleyen kimse kıyamet günü ateşten bir gemle gemlendirilmiş olacaktır.[437]

İzahı

Hadisin râvilerinden Yûsuf bin İbrahim'in zayıf olduğunda ittifak edildiği Zevâid'de bildirilmiştir. S i nd i diyor ki: «Zannımca bu sebeple Tirmizi bu hadisin metnini Ebû Hüreyre (RadİyallahÜ anhJ'den rivayette bulunarak senedinin ha-sen olduğunu bildirmiş, aynı metnin Câbir bin Abdillah'-tanve Abdullah İbn-i Ömer' den iki ayrı tarik ile de rivayet edildiğim açıklamıştır. Fakat Enes' ten olan senedden bahsetmemiştir. Hulâsa; hadisin metni sabittir. Yapılan konuşmalar sadece senedler ile ilgilidir.
265) Ehû Saîd-i Hudrî (RadİyallahÜ ankyâvn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sailatlahü Aleyhi ve Scllem) şüyle buyurmuştur:
Halkın din işleri hususunda Allah'ın faydalı kıldığı bir ilmi giz-liyen kimseyi Allah kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlendirir.
(Ağzına ateşten imal edilmiş bir gem vurur.)[438]

266) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
-Kendisine sorulan bir ilmi bilip de gizleyen kimse kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlendirilir, (ateşten bir gem ağzma vurulur.) [439]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/5-6.
[2] **Ebu Hüreyre (R.A.)'in Hal Tercemesi**
Ebu Hüreyre'nin meşhur adı Abdurrahman b. Sahr'dir. Eski ismi Abdu Şems idi. Resûlulah (S.A.V.) tarafından Abdurrahman adı takıldı. İbn-i Hacer'in el-îsa-be fi Temyiz-iş's-Sahabe adlı kitabında çeşitli kitablardan naklen beyan ettiğine göre hem Ebû Hüreyre hem de pederinin adı hakkında çok ihtilaf vardır. Ebû Hüreyre (kediciğin babası) lakabı ya Resûlullah veya ailesi tarafından ona takılmıştır.
Ebû Hüreyre, Yemen'den gelerek Hayber fethi esnasında peygamberi ziyaret edip müslümarıhğı kabul etmiştir, Ehl-i Suffe'ye ilhak edilerek peygamber (S.A.V.)'den ilim ve irfan almaya başlamıştır. Maddi sıkıntı ve açlığın en şiddetli İztirablarma dayanmış da Suffe'den ayrılmayı düşünmemiştir. Resûlullah (S.A.V.)'den feyiz almak onun büyük emeli olduğu için O'ndan hiç ayrılmamıştır. Bu sebeple kendisinin malumatı nadir zatlarda bulunabilir. Resûlullah (S.A.V.V-den çok hadis rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Bekir, Ömer, Übeyy b. Kâ'b (R.A.) gibi ileri gelen Ashab'tan ilim almıştır. Kuvvetli hafızası sayesinde aldığı ilmi tutarak aynen rivayet etmiştir. O'nun bu dehâ hafızası dolayısıyla Tabakat sahipleri ona, (filim hazineleri» anlamına gelen «Ev'iyetü'1-îlim» demişlerdir. Muhtelif ki-tablarda anlatıldığına göre kendisi şöyle söylemiştir :
«Ben Peygamber (S.A.V.)'den iki kab dolusu ilim aldım. Bunlardan birisini halk arasına yaydım. Öbür kabdakini de neşretmiş olsaydım benim boynumu vururdunuz.»
Ebû Hüreyre'nin sade hayatı, üstün takvası ve zahidliği meşhurdur. Kadınlar için altın zinet eşyasını kullanmak mubah olduğu halde kızını bundan men-ettiği bir vakıadır.
Muâviye (R.A.) zamanında iki defa Medine valiliğine atanmıştır. Son valiliği esnasında Ebû Hüreyre (R.A.) dağa çıkıp topladığı odunu mübarek sırtında taşıyarak Medine çarşısına getirmiştir. Muasır valilerin bir kısmının muhteşem hayatlarını, kendi yaşantısı ile yermiştir. O, bizzat odun taşır, çarşıda satarak geçimini sağlar ve kazancının bir kısmını da sadakaya ayırırdı. Vali olmadan Önceki hayatı ile vali olduktan sonraki hayatı arasında bir farklılık görülmezdi.
Hicrî 56-58 sıralarında vefat ettiği mervîdir. (Bak : Hafız Zehebî'nin Tezkire-tü'I-Huffaz c. I, s. 32 Mekke-h. 1374)
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/7.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/7.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/8.
[6] Süraka b. Malik'tir. Bazı âlimlere göre el-Akra' b. Hâbıs'tır. (Bak : Bu haii ve Müslim şerhleri.)
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/9-11.
[8] Bu hadis-i şerif Sihah-i Sitte yazarlarından yalnız îbn-i Maceh'in rivayet ettiği kısımdandır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/11.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/11-12
[10] **Ibn-i Ömer (R.A.)'in Hal Tercemesî**
Hz. Ömer'in oğlu olduğu için İbn-i Ömer lakabını alan Abdullah, küçük yaşta iken babası ile beraber müslümanlığı kabul etmiştir. Babası ve anası Zey-neb'le beraber hicret etmiştir. O sıralarda henüz on yaşındaydı. Bedir ve Uhud savaşları hariç olmak üzere bütün savaşlara katılmıştı. Adı geçen ilk iki savaşta küçük yaşta olduğu için götürülmemişti. Üçüncü savaş olan Hendek savaşına on beş yaşında iken katıldı. Ashab'm en yüce âlimlerinden ve seçkin müç-tehidlerinden idi. Müksirîni Sahabeden idi. Yani çok hadis rivayet eden ashab arasında yer almıştır. Yukarıda bir nebze anlatıldığı gibi Sünnetle amel eder, bid'at-tan son derece kaçınırdı. 60 yıl fetva vermekle ve müslümanlarm dîni mes'ele-lerini çözmekle meşgul olduğu ve O'nun hemen hemen bütün bilgilerini Nail' adlı kölesinin öğrenip yaydığı, İmam Mâlik tarafından bildirilmiştir. Resûlullah'ın peygamberlikle görevlendirildiğinin ikinci veya üçüncü yılında doğmuştu.Hicretin 73'üncÜ yılında da vefat ettiğine göre 84 sene yaşamıştır.Haccac-ı Zâlim'in düzenlediği suikast neticesinde şehid edildiği rivayet edilmiştir. Şöyle ki:Abdül-melik b. Mervân'ın halifeliği zamanında hicazda kumandan bulunan Haccac'a halife tarafından gönderilen yazılarda İbn-i Ömer'e saygı gösterilmesi ve dînî konularda O'nun görüşlerinin haricine çıkılmamas tavsiye ediliyordu.Şehid edileceği yıl hac emîri olarak görevlendirilen Haccac'a hac mes'elelerinde İbn-i Ömer'e muhalefet etmemesi tavsiye edilmişti.Zalim vali ise sık sık tavsiye yapılmasından hoşlanmıyordu,Haccâc, sünnet olan zamandan sonra Arafat'a çıktı ve hutbe okumağa başladı. Bu duruma muttali' olan İbn-i Ömer hutbe okuyan Haccac'a :«Beytullahi yıkan ve Allah'ın velilerini Öldüren zâlim, bugün de peygamberin sünnetini tahrif ettin!» diye bağırdı. Bundan kızan Haccac'm, Arafat'. tan dönüşte tertipledigi suikast neticesinde bir adamı tarafından yaralandı.Zehirli hançer ile aldığı bu yaralama neticesinde şehit oldu. İbn-i Ömer, Hicaz fıkhının temel taşı idi.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/13-15
[12] **Ebü'd-Derda'mn Hal Tercemesi**

Adı Uveymir olan Ebü'd-Derda'nın babasının adı hususunda 3 rivayet vardır. Zeyd, Abdullah ve SÜ'Iebe isimleri üzerinde durulmuştur. Zeyd olması ihtimali kuvvetlidir. Ensar'ın Hazreç kabilesinden olan Ebü'd-Derda', büyük âlim ve mutasavvıflardandır. O'na, «Bu ümmetin hakimi» denilirdi. Bedir savaşı günü müslüman olduğu söylenir. Uhud savaşına katılmıştır. Kur'an-ı Kerim'i Peygamberden hıfzetti. Suriye halkının âlimi, Şam ehlinin fakîhi, kadısı ve karii idi.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında, oğlu Bilâl ve fıkıhçı olan karısı Ümmü'd-Derda' gelir. Ayrıca Cübeyr b. Nefir, Alkame, Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû İdrîs el-Hulanî vesair zatlar kendisinden hadis almışlardır.
Kendisinin şöyle söylediği, Amr b. Mürre'den rivayet edilmiştir :
«Resûlullah (S.A.V.) peygamber olarak görevlendirildiği ve müslümanlığı kabul ettiğim sıralarda ben tüccar idim. îbadet ve ticareti birlikte yürütmek istedim. Bunu yapamadım, bunun üzerine ticareti bırakıp ibadete yöneldim...»
Yine şöyle söylediği ayni râviden nakledilmiştir :
«Ben Rabbıma iştiyaklı olduğum için Ölümü, Rabbıma karşı olan tevazuum dolayısı İle fakirliği ve hatalarıma keffaret olması için hastalanmayı severim (bunlardan hoşnut olurum).»
İlim ve fazileti anlatmakla bitmeyen bu zat hakkında bu kısa bilgi ile iktifa ediyorum. H. 32'de vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz c. 1, s. 24 Mekke-h. 1374)
[13] Bu Hadis-i Şerif, Sıhah-ı Sitte yazarlarından yalnız îbn-i Maceh'in rivayet ettiği kısımdandır.
[14] Kurret b. Eyas b. Hilal el-Müzenî Ebu Muaviye el-Basrî'dir. 22 hadis rivayet etmiştir. Ravisi, oğlu Muaviyedir. Hz. Muaviye (R.A.) zamanında harici-ler'tn bir kolu olan Ezraklar tarafından şehid edildi. (Bak : Hulasatu Tezhib-i Tez-hibi'l Kemal, s. 315-316-Bulak h. 1301)
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/15-16
[16] İbn-i Maceh'İn Es-Sindi haşiyesi s. 4. Mısır h. 1313
[17] İbn-i Maceh'in Es-Stndi haşiyesi s. 4. Mısır h. 1313
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/16-18
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/18
[20] Şuayb, b. Muhammed b. Abdillah b. Amr b. el-As es-Sehmi'dir. Babasından, dedesinden, İbn-i Abbas ve İbn-i Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğulları Amr ile Ömer, Sabit el-Bennanî ve başkaları rivayette bulunmuşlardır, îbn-i Hibban, O*nun sika olduğunu söylemiştir. (Bak : Hulasatu Tezhib-i Tehzibi'l-KemaİBulak h. 1301)
[21] **Muâviye (R.A.)'nin Hal Tercemesi**
Muâviye (R.A.) Ebû Süfyan Sahr ibn-i Harb'm oğludur. Mekke fethi sıralarında İslâmiyeti kabul etmişti. 20 yıl valilik ve bir o kadar yıl emirlik yaptığı malumdur. Bir rivayete göre Resûlullah (S.A.V.) ona şöyle söylemiştir : «Eğer Melik olursan âdil ol.»
Kendisinden 130 hadis rivayet edilmiştir. Bunların bir kısmı Buhari ve Müslim sahihlerinde mevcuttur. Hz. Muaviye (R.A.)'dan hadis rivayet edenler arasında Ebû Zerr-i Gıfârî, İbn-i Abbas gibi Sahabîler bulunduğu gibi Tabiinden Cübeyr b. Nüfeyr, Saîd bin Müseyyeb ve benzerleri vardır. Hicrî 60. yıl Receb ayında vefat etmiştir.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/19-20
[23] Kastalani cilt 7, sh. 317 Mısır h. 1306
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/20-22
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/22
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/23
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/23-24
[28] Ebu Râfi' Peygamberin mevlasidır. İsmi, İbrahim veya Eşlem veyahut Sabit'dir. Uhud ve Hendek savaşma katılmıştır. 68 hadis rivayet etmiş olup bunlardan Buharî, bir Müslim'de üç hadis almıştır. Kendisinden, oğlu Ubeydul-lah, Süleyman b. Yesar hadis rivayet ederler. Vakıdî, O'nun Hz. Osman'ın şeha-detinden biraz sonra vefat ettiğini söyler. Hz. Osman'dan önce vefat ettiğini ve bir başka rivayete göra Hz. Ali'nin hilafeti devresinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır. (Bak : Hulasatu Tezhibi Tehsribi'l-Kemal, Mısır-Bulak h. 1301)
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/24-25
[30] Camiü's-Sağir şerhi El-Azizî eil. c, sh.,298 Mısır h. 1306
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/25-27
[32] **Abdullah b. Zübeyr'in Hal TercemesİÎ**
İsminden de anlaşıldığı gibi Abdullah'ın babası Zübeyr'dir. Zübeyr b. Av-vam, Cennet'le müjdelenmiş olan 10 mübarek sahabî'dendir. Abdullah'ın anası da Hz. Ebü Bekr'm kızı Zatünnitakayn Esmâ'dır. Hicreti müteakip Medine'de Muhacirlerin ilk doğan çocuğu olan Abdullah, asil bir aileye mensup olduğu gibi şahsen üstün karakter ve meziyetlere sahip idi. O'nun takvası, cesareti ve faziletleri Süyûtinin Tarinü'l-Hülefâ adlı eserinde anlatılmıştır. Üstün faziletleri dolayısı ile halk tarafından çok sevilen ye sayılan Abdullah, Hicaz, Irak, Horasan ve Yemen halkını kendisine bağlamıştı. Yezid oğlu Muâ-viye ise Mısır ve Şam halkının kendisine biat etmelerini temin etmişti. Bilahare bunun vefatı üzerine ona biat edenler de Abdullah'a biat ettiler. Böylece Mısır ve Şam halkı da Hz. Abdullah'a bağlanmış oluyordu. Fakat Mervan b. Hakem çıkıp Şam ve Mısır'ı alınca durum değişti. Buraya alınmasını yeızsiz gördüğüm ve tarih kitablarmda detayları ile yazılı çeşitli olaylar vuku' bulduktan sonra Haccâc-ı Zâlim, Hz. Abdullah'ı Mekke'de muhasara ve tazyik edip hicri 73'de öldürdü. (Radiyallahü anhu ve ardahu)
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/27-29
[34] Kastalânî c. 3, s. 21 Mısır h. 1306
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/29-31
[36] Nevevi'nin asrında kadınlar örtülü oldukları için örtünme şartım koş-mamıştır, kanısındayım. Bugün için kadınların tamamen İslâmi örtünmeye riayet etmeleri şartı da koşulur, yoksa gitmesi haramdır.
[37] Müslim'in şerhi Nevevf c. 4, s. 15-16, Mısır h. 1306
[38] İbn-i Âbîdîn c. 1, s. 418-419 Mısır
[39] Nihayetü'I-Muhtac Şerhü'l-Minhac c. 1, s. 515 Mısır
[40] **Abdullah b. Mugaffel'in Hal Tercemesi**
Abdullah b. Mugaffel Mfözenîdir. Sahabilerin meşhurlarmdandır. Rıdvan bîa-tmdanda bulunanlardandır. Hz. Ömer'in hilafet devrinde Basra'ya gönderilen 10 kişilik Müderris hey'etine dahildir. Kendisinden 43 hadis mervidir. Tebûk savaşına fakirliğinden ve binitsizîikten katılamıyan ve bu yüzden duydukları derin üzüntüden ağladıkları için Bâkiyn (= ağlayanlar) lâkabını alan ve haklarında Tevbe sûresinin 92.âyet inip savaşa katılmayışlarının meşru' mazerete dayalı oluşu Kur'an'la tescil edilenlerdendir. Bu ayet O'nun ve arkadaşlarının savaşa katıl-mamaktan duydukları üzüntü ve ağlayışlarının ihlashhğmı da tevsik eder.
Abdullah b. Mugaffel (R.A.) h. 57'de başka bir rivayete göre 6ü'da vefat etti.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/31-32
[42] **Ubade bin Sâmit (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Ebü'l-Velid künyesi ile anılan UMde (R.A.) Ensar'ın Hazreç kabilesindendir. Hicretten evvel vuku bulan meşhur Akaba'nm her iki görüşmesinde bulunmuş, Bedir savaşma katılmış, Ensâr'm Nakîblerindendir. Resûlullah, hayatta iken Kur'-an-i Kerim'i hıfz edenlerdendir. Hz. Ömer'in halifeliği devrinde Şam halkına Kur'-an-ı Kerim'i ve İslâm dininin emirlerini talim etmek üzere kendisi, Muâz b. Cebel ve Ebü'd-Derdâ Halife tarafından Suriye'ye gönderilmişti. Kendisinin bu seferde Filistin'de görev yaptığı rivayet ediliyor. Remle'de bir rivayete göre de Ku-dus'ta hicrî 45 yılında vefat etmiştir.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/33-35
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/35-36
[45] Bu hadis, Kütüb-i Sitte sahihlerinden yalnız müellifin rivayet ettiği hadislerdendir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/36-37

[46] **Ebû Seleme'nin Hal Tercemesi**
îbn-i Maceh'in Sünen'inde Abdest bahsinde geçen (485 no.lu) bu hadisin metninde daha tafsilat olduğunu söylemiştim. Hadis'in senedinde râvi Ebû Seleme'nin, Abdurrahman b. Avf'm oğlu olduğu tasrih edilmiştir. Bilindiği gibi aynı künyeyi taşıyan başka sahabiler ve Tabiin vardır. Ebû Seleme, Abdurrahman b. Avf'ın oğludur. (R.A.). Tabiin'in büyüklerinden ve Medine'nin meşhur alimlerindendir. İmam Malik, Ebû Seleme künyesinin onun adı olarak kullanıldığını söyler. Fakat adının Abdullah olduğunu söyleyenler de vardır. Ebû Seleme, babası Abdurrahman'dan az hadis rivayet etmiştir. Hz. Osman, Hz. Âişe, Ebû Katade, Ebû Hüreyre, Hassan b. Sabit (R.A.) gibi bir çok Sahabi'den hadis rivayeti vardır. Kendisinden de Salim, Ebü'n-Nadr, Sa'd b. İbrahim el-Kadi, Ebü'z-Zinâd, Zührî, Yahya b. Said, Yahya b. Ebi Kesir, Muham-med b. Amr ve başkaları hadis rivayet etmişlerdir. Zühri diyor ki; Urve bin Zü-beyr Îbnü'l-Müseyyeb, Ebû Seleme ve Ubeydullah b. Abdillah'ı birer derya olarak buldum.
Ebû Seleme, çok kuvvetli fıkıh ilmine sahipti. İbn-i Abbâs (R.A.) ile ilmi münazara yapardı. Hicrî 94 veya 104 tarihinde vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffsz sh. 63 Mekke h. 1374)

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/37-38
[48] Es-Senedî Sh. 8 Mısır . 1313
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/38-39
[49] Âmr b. Meymûn (R.A.) nün Hal Tercemesi
Amr b. Meymûn Ebü Yahya el-Kufî el-Evdi'dir. Cahiliyet devrini İdrak etmiştir. Fakat peygamber (S.A.V.) ile görüşmemiştir. Ömer, Muaz b^ Cebe1 gxw büyük sahabilerden hadis rivayeti vardır. Kendisinden de ŞaT>ı, Saıd b Cubeyr ve Ebû İshak rivayet etmiştir. Ebû İshale O'nun 60 ve bir rivayette 100 hacve Umre ettiğini bildirmiştir, tbn-i Mum O'nun sika olduğunu söylemiştir edu Naim-in dediğine göre h. 74 yılında vefat etmiştir. (Bak : Hulasatu Tez. Teh. Sah. 294 Bulak h. 1301)
[50] Bu hadis zevâid türündendir. Bunun isnadının sahih olduğu ve Buharı ile Müslim'in bunun senedindeki bütün ravileri hüccet saydıkları zevaid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/39-40
[51] **Muhammed b. Sîrîn'in Hal Tercemesi**
Muhammed b. Sirîn Ebû Bekr Mevlâ Enes b. Malik (R.A.) yüce âlim ve^ üstün takva sahibi olarak tanınır. Hz. Osman'ın hilafetinin bitimine iki yıl kala doğduğu, kardeşi Enes b. Şîrîn tarafından haber verilmiştir. Ebu Hureyre, îmrân b. Hüseyn, İbn-i Abbas, İbn-i Ömer (R.A.) gibi büyük Sahabiler'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Eyyup, îbn-i Avn, Kurret b. Halil, Ebu Hilal Muhammed b. Selîm, Avf, Hişam b. Hassan, -Yunus, Mehdi b. Me-nnun, Cerir b. Hazım ve başka bir çok kimseler rivayette bulunmuşlardır. (R.A.). Kendisi fıkıhta imam, hadiste Sika, ru'ya tabirinde allâme, Vera' ve takvada reis idi. İçli diyor ki : «Fıkıhta İbn-i Sirin'den daha takvalı ve takvada ondan fazla fıkıhçı kimseyi görmedim.» îbn-İ Avn da : gözlerim İbn-i Sîrîn'in mislini görmedi. İbn-i Avâne de : İbn-i Sîrin'i gören herkes derhal Allah Taalâyı hatırlar,» demiştir. H. 110. yılın Şevval ayında vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz Sh. 77, 78 Mekke h. 1374)
[52] **Enes b. Malik'in Hal Tercemesi**
Enes (R.A.), Ensar-i Kiram'dan olup Medine'nin Benî Neccâr kabilesine mensuptur. Hicretin başından peygamber (S.A.V.)ın vefatına kadar 10 yıl devamlı olarak Besûlullah'm hizmetiyle müşerref olmuştur. Bedir savaşma da katıldığı İbn-i Sa'd tarafından beyan edilmiştir. Peygamber (S.A.V.)in sohbetine uzun süre devam ettiği için kendisinden 1286 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 128 hadisi Buharı ile Müslim ittifakla, 80 tanesini yalnız Buharı, 70'ini de Müslim tek başına rivayet etmişlerdir. Enes (R.AJ, Ebu Bekr, Ömer, Osman, Übey b. Kâ"b ve başka zatlardan rivayet etmiştir. Kendisinden de Hasan-ı Basrî, Zührî, Kata-de, Sabit el-Bennâni, Hümeyd-i Tavil, Süleyman-i Teymi, Yahya b. Saîd el-Ensârî ve emsali bir çok zat rivayette bulunmuşlardır.
Enes (R.A.)in vefat tarihi (h. 90, 91, 92, 93) diye muhtelif rivayetler vardır.
Hulasa, Enes'in 100 yaşı mütecaviz iken vefat ettiği ve Basra'da en son vefat eden sahabî olduğu bildiriliyor. (Bak ; Tezkiretü'l-Huffaz sah. 44 Mekke h. 1374, Huiasatu Tez. Teh. Sah. 40, 41 Bulak h. 1301)
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/40-41
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/41-42
[55] Miftahü'l-Haceh Şerhu İbn-i Maceh Sah. 4
[56] **Abdurrahman b. Ebî Leylâ (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Abdurrahman b. Ebi Leyla Ebû İsa el-Ensârî el-Kûfi, fıkıhçılıkla tanınırdı. Osman, Ali, îbn-i Mes*ud, Ebu Zer ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Hz. Ömer'in hilafeti zamanında Medine'de doğmuştur. İbn-i Sirîn diyor ki: Bir ara onun ilim sohbetine katıldım. Arkadaşları bir emîre gösterilebilen saygı ile ona hürmet ederlerdi. Ebû HÜsaynVien rivayet edildiğins göre Haccac onu kadılığa tayin etti. Sonra azletmekle de durmadı. Hz. Ali'yi kötülemeye zorladı ve bu sebb (= kötülemenin gerçekleştirilmesi yolunda dövdürtdü. « Fakat İbn-i Ebi Leyla Haccac'm hiç bir emeline alet olmadığı gibi baskı ve tehdidlere rağmen Hz. Ali aleyhinde bir şey söylemedi. Bilahare İbnü'l-Eş'as ile çıkıp gitti. H. 82 veya 83 yılında vefat etti.
[57] **Zeyd b. Erkam (R.A.)'m Hal Tercemesi**
Zeyd b. Erkam b. Zeyd b. Kays b. Nu'man b. Malik b. Ağar b. Sa'lebe b. -Amr, Hazreç kabilesindendir. Hendek savaşma ve bundan başka 17 savaşa fi'len katılmıştır. Son zamanlarda Kûfe'de ikamet ederdi. 90 hadis rivayet etmiştir. Bundan dördünü Buharî ve Müslim mtittefikan, ikisini yalnız Buharî ve altısını yalnız Müslim almıştır. Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Abdurrahman b. Ebî Leyla, Tavus, Muhammed b. KâT) ve Nadr b. Enes gelir. Bir ara gözlerinden rahatsızlandığında Resûlullah (S.A.V.) ona uğramıştır. Kendisi Hz. Ali'nin çok yakın ahbaplarından idi, Sıffîn'de Hz. Âli'ye refakat etmişti. H. 63 veya 68'de vefat etmiştir.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/42-44
[59] **Şa'bî'nîn Hal Tercemesi**
Şa'bi EİM Arar Âmir b. Şerâhîl el-Hemedânî el-Kufî (R.A.) rivayete göre Hz. Ömer (R.A.) in hilafeti devrinde doğmuştur. Hicri 17. yılda doğduğunu söylediği rivayet edilmiştir. Fıkıncı, hadisci ve çeşitli ilim dallarında maharetli İdi.
Hadis aldığı başlıca zatlar :
Ali, İmran b. Huseyn, Cerir b. Abdillah, Ebû Hüreyre, İbn-i Abbas, Aişe. Abdullah b. Ömer Adi b. Hatim, Muğire b Su*be ve Fatıma b. Kays : Radiyallahü anhüm.
Kendisinden hadis alanların bashcalan :
İsmail b* Bbî Halid, Eş'as b. Savvâr, Dâvud b. Ebi Hind, Zekeriyya b. Ebi Zaide, Mücalid b. Said, el-A'meş, Ebu Hanife (O, Ebû Hanife'nin en büyük üstadıdır.), İbn-i Avn, Yunus b. Ebi İshak ve Sırrı b. Yahya'dır. (Radiyallahü anhünı).
Vâkidi, Şa'bî'nin Himyerilerden olduğunu söyler. Bir kardeşi ile ikiz doğmuştur. Tabiinin âllâmesi olarak nam almıştır. 500 sahabl ile görüştüğünü söylemiştir. Mekhul, «ben Sadî'den üstün âlim görmedim» der. Ebu Huseyn de Sadî'den daha fıkıhçı kimseyi görmediğini söyler. Ebu Bekr el-Hüzeli diyor ki; îbn-i Şîrîn bana Şa'bî'nin ilim sohbetine devam etmemi tavsiye edip dediki bir çok sahabi varken fetva için ŞaTsi'ye müracaat ediliyordu.
İbn-i Üyeyne de : «İbn-i Abbâs, Şa*bî ve Sevri'nin her birisi kendi zamanının en üstün âlimi idi» demiştir.
İbn-i Şîrîn de diyor ki ben Kufe'ye gittim. Bir çok sahabî bulunduğu halde Şa'bî'nin etrafında büyük bir ilim halkasını buldum.
El Heysem b. Adî*nin Mucalid'den rivayet ettiğine göre Şa'bi demiştir ki : İlk salih zatlar fazla hadis rivayetinden hoşlanmazlar idi. Eğer eskiden de şimdiki görüşte olsaydım hadis ehlinin ittifakla kabul ettiklerinden başka hadis rivayet etmezdim.
Şa'bi'nin faziletleri ve ilmî kudretinin değeri pek üstündür. Bunları gereği gibi burada izah edemiyeceğimiz malumdur. Bu kadarla iktifa edelim. Geniş izahat istiyenler Tezkiretü'l-Hüffaz'm 79-88 sahifelerine müracaat etsinler. Şa'bi' bir rivayete göre h. 103'te vefat etmiştir.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/44-45
[61] **Tâvus'un Hal Tercemesi**
Tavus b. Keysan Ebû Abdirrahman el-Yemânî'dir. Zeyd b. Sabit, Âişe, Ebu Hüreyre, Zeyd b. Erkam İbn-i Abbas (R.A.) ve başka zatlardan hadis rivayet etmiştir Kendisinden de oğlu Abdullah ile Zührî, İbrahim b. Meysere, Ebü'z-Zübeyr el-Mekkî, Hanzala b. Ebi Süfyan ve başkaları rivayet etmişlerdir. Kendisi Ye-men'in en büyük âlim ve âmili idi. Amr b. Dinar : «Tavus gibi görmedim.» der. Kays b. Said de : «Basra'da İbn-i Şîrîn nasıl eşsiz idi ise Tavus da bizde (Yemende) öyledir.» der. İlim yönünden üstün olduğu gibi zühd ve takvada da üstün idi. Yemen emîri bir defa ona 500 altiii hediye gönderiyor, fakat kendisi almıyor. Tavus Yemen ehlinin üstadı, müftüsü ve bereketi idi. Yüce bir mevkii vardı. Çok hac yapardı. Hac mevsiminde Mekke'de iken terviye (arafeden bir önceki güne terviye denir.) den bir gün evvel hicri 106 da vefat etti. Cenaze namazı Emevîlerin halifelerinden Hişam b. Abdilmelik tarafından kıldırıldı. Allah rahmet eylesin. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz S. 90 Mekke 1374)
[62] Hırçın ve uysal deveye binmekten maksad halkın hadis rivayeti hususunda ihtiyat-ı terkedip sağlam-çürük, iyi-kötü demeden ulu orta hadisleri nakletmeye girişmeleri demektir.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/45-47
[64] Es-Sindî S. 8 Mısır h. 1313
[65] Karaza b. Ka*b b. Su'lebe b. Amr, Ensar'ın Hazreç kabilesindendir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Hz. Ali zamanında Küfe kadılığı yaptı ve onun devrinde irtihal etti. Şa'bî ve Âmir b. Sa'd el-Bece!i kendisinden rivayet etmişlerdir. Hulasa Sah. 315 Bulak 1301
[66] Bu hadîs yalnız müellifin rivayet ettiği zevaid türündendir.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/47-51
[68] **b. Yezîd (R.A.)ın Hal Tercemesi**
Saib b. Yezid b. Said b. Sümame el-Kindi.
tbn-i Uht-i Nemir diye tanınır. Sahabi oğlu Sahabî'dir. Rivayet ettiği hadislerden bir tanesinde Buharî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Buharî ayrıca 5 hadisini almıştır. Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Yezid b. Haslfe, İbrahim b. Karız, Zührî ve Yahya b. Said gelir. Babası Veda haccma giderken 7 yaşında olan Saib'e de Hac yaptırdı. Hicrî 86 veya 91 yılında Medine'de vefat etti. Bir rivayete göre Medine'de en son vefat eden Sahabi bu zattır. (Bak : Hulasa : S. 132)
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/51-52
[70] Sindi s. 9 Mısır İ313
[71] **Ebû Said-i Hudrî <R.A.)'ın Hal Tercemesi**
tsrai Sa'd bin Mâlik olan Ebû Said Sahabî oğlu Sahabî'dir. Babası Mâlik b. Sinan (R.A.) Uhud gazasının mübarek şehidlerindendir. Uhud savaşı vuku bulduğunda

Ebû Saîd henüz 13 yaşında olduğu için savaşa götürülmemişti. Fakat ondan sonraki savaşlarda ve Hudeybiye Biatmda bulunmuştur. Kendisi sahabîlerin âlim ve fakihlerindendir, O*ndan 1170 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 26 hadisi Buiiari ve Müslim ittifakla, 26 tanesini Buharî ve 52'sini Müslim yalnız rivayet etmiştir. Tarık b. Şihab, Said İbn-i Müseyyeb, ŞaTsî ve Nafi gibi bir çok Tabii kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Vakidi, h, 74'de vefat ettiğini yazar. (Bak : Hulasa : S 135) Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/52-53

[72] **Câfer b. Abdullah (R.A.)'m Hal Tercemesi**

Ebu Abdillah Cabir (R.A.) Ensarî ve Selemî'dir. İkinci Akabe görüşmesine katılan 70 küsur Ensa* arasmda yer alır. Bizzat Peygamber (A.S.)'den ilim ve feyiz almış zamanının Medine Müftüsü idi. Bedir savaşında bulunup bulunmadığında ihtilaf vardır. Fakat Hendek'te ve Bîatü'r-Ridvan'da bulunduğu katidir. Ayrıca 19 savaşa katılmıştır. Müksîrin (çok "hadis rivayet eden) olan 6 sahabîden birisidir. O"ndan 1540 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 58 hadisi Buharî ve Müslim ittifakla, 28'ini Buhari ve I2ö'sım da Müslim münferiden rivayet etmişlerdir.

Kendisinden Şa'bî, Tavus, Ata, Said İbn-i Minâ, Ebu Zübeyr, Ebu Süfyân, Talha tbn-i Nafi, Hasen-i Basrî, Muhammed İbn-i Münkedir ve başka pek çik zat ıivayetde bulunmuşlardır. Bir asra yakın yaşamıştır. Hicri 78. yılda 94 yaşında iken irtihal etmiştir. Medina'de en son vefat eden Sahabî kendisidir. Cenaze namazını Medine Valisi EbânİbN-i Osman kıldırmıştır. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz t. 43 ve Hulasa s. 59)

[73]**Ebü Katade'nin Hal Tercemesi**

Ebû Katâde el-Ensari es-Selemî'nin adı el-Haris b. Rıb'i'dir. Uhud ve diğer savaşlarda bulunmuştur. 170 hadis rivayet etmiştir. Buharı ve Müslim birlikte onun 11 hadisini almışlar. Ayrıca Buharı 2 ve Müslim 8 hadisini rivayette bulunmuşlardır.Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında oğlu Abdullah, İbn'ü-1 Müseyyeb ve Mevlası Nafi' gelir.Vefat tarihi hususunda muhtelif rivayetler vardır. En sıhhatli rivayete göre h. 54 yılında Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. (Bak : Hulasa s. 457)

[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/53-57

[75] Necm : 3,4

[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/57-60

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/60-61

[78] **Semûre b. Cündüb (R.A.) Hal Tercemesi**

Semûre b. Cündüb b. Hilâl el-Ferazî, Basra'da otururdu. 123 hadis rivayet etmiştir. Buhari ve Müslim onun iki hadisinde ittifak etmişler ayrıca yalnız Buharı 2 hadisi ve Müslim 4 hadisi münferiden rivayette bulunmuşlardır. Kendisinden Abdullah b. Beride, Hasan-i Basrî ve Ebu Nadra hadis almışlardır. İbn-i Abdi'1-Berr diyor ki : Semûre, Müksirin-i Huffaz (çok hadis belleyip rivayet edenler) dandır. İbn-i Şîrîn de der ki: Semûre, çok güvenilir, hadiste fazlası ile sadık, İslâmı ve müslümanları gerçekten seven bir zat idi. îbn-i Abdi'1-Berr, onun Basra'da h. 58 veya 59 yılında vefat ettiğini söylemiştir. Kûfe'de vefat ettiğini söyleyenler de vardır. (Bak : Hülasa Sah. 156)

[79] **EI Muğîre b. Şube (R.A.)'ın Hal Tercemesi**

El-Muğîre b. Şu'be b. Ebi Âmir es-Sakafi Ebu Muhammed, Hendek savaşı zamanında müslüman olmuş Hudeybiye seferine katılmıştır. Rivayet ettiği 136 hadisten Buharî ve Müslim müttefikan 9, Buharı 1 ve Müslim 2 hadisi münferiden almışlardır. Kendisinden Hamza ve Urve ismindeki iki oğlu, Şatdi ve bir çok kişi rivayette bulunmuşlardır. Kendisi Yemâme, Yermûk ve Kadisîye savaşlarına katılmıştır. Çok akıllı, üstün zekâlı ve dâhi idi. El-Heysem'in dediğine göre h. 50. yılda vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 385 >

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/61-63

[81] Nevevi'nin Müslim şerhi mukaddime bahsi

[82] Sindi Sah. 10

[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/63-65

[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/65-67

[85] îrbad b. Sariye es-Selemî Ebû Necih Suffe ehlindendir. Bilahare Humusta ikamet etti. Hadis rivayet edenlerdendir. Kendisinden de Cübeyr b. Nefir ve Halid b. Midan rivayette bulunmuştur. H. 75'te vefat ettiği rivayet edilmiştir. Hulâsa Sah. 305

[86] ibn-i Maceh'in haşiyesi es-Sindi s. 11

[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/67-68

[88] Bidat: Geçmişte örneği olmaksızın yapılan her şeye denir. Şer-i Şerifte ise Resuiullah (S.A.V.) zamanında olmayan bir şeyi ihdas etmektir, hnaim Şafiî demiştir ki dinî sahada ihdas edilen şeyler iki kısımdır.Eğer Kitap, Sünnet, Esef ye tcmâ'dan birisine ters düşerse bidat-ı^ Mezmume Jjçötüye sapıklık bid'atı) dir. Şayet bunlara aykırı olmayan birhayırlı iş ise o, bidaü Memduha (güzel ve övgüye layık) bid'attır. Kastamnfc. 12^8. 227 Mısır h. 1306

[89] Burada yasaklanan mücadele-cedel, bile bile batılı savunup hakkı batıl göstermeğe girişmektir. Hak ve doğruyu araştırıp bulmak için usulü dairesinde fikir teatisinde bulunmak ve münazara etmek bu yasağa girmez. es-Sindl sah. 13

[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/69-70

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/70-74

[92] **Hz. Aişe (R.A.)'nin hal Tercemesi**

Peygamber (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden olan Âişe (R.A.) Hz. Ebûbekr-i Sıddık'm kızı olup annesi Ümmü Rûman Bint-i Âmir'dir. Bir çok şer'î hüküm kendisinden alınmıştır. Resûlullah (S.A.V.)'in irtihalinden sonra sahabîlerin bir müşkülü olduğu zaman ona müracaat ederek mes'elelerini hallederlerdi Çünkü şer'ı hükümlerin en çok konulduğu Medine devrinde kendisi Resûlullah (S.A.V.)'in yanından hiç ayrılmadığı için herkesten daha çok dinî hükümleri bilirdi.Peygamber (S.A.V.)'in irtihalini müteakip yarım asır yaşadığı ve bir fetva mercii durumunda olduğu için şer'i hükümlerin dörtte birisinin ondan alındığı söylenmiştir. Ata' îbn-i Ebi Rabah : Hz. Âişe kuvvetli fıkıhçi, üstün âlim, müslüman-lar hakkında re'y ve içtihadında en güzel isabet eden simadır, der. Urve de : Fıkıh, tıb, şiir ve eyyam-ı Arab konularında Âişe'den daha bilgili bir kimse görmedim demiştir.

Sahabîlerden bir cemaat ve Mesruk, İbnü'l-Müseyyeb, Urve. Kasım, Şa"bî, Ata, İbn-i Ebi Müleyke, Mücâhid, İkrime, Nafi (Mevla İbn-i Ömer ve başka bir çok kimse kendisinden hadis aldılar. Kubeyse b. Züeyb : Âişe nasın en âlimi idi. Büyük sahabiler bile ona ilmi konularda baş vururlardı, der.

Menakibi cildleri dolduran, Resûlullah (S.A.V.)'in haremi Hz. Âişe (R.Â.) h. 57 veya 58'incİ yılında vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz S. 27-29)

[93] Müteşabih : Allah Taâla'nın kasdettiği mânası bilinmeyen ayet'e denir.Meselâ «Allah'ın eli onların elleri üstündedir.» diye mana vermek mahzurludur. Çünkü Allah'ın eli olmaz. El ile kudret veya başka bıı şeyin kasdedilmiş olması gerekir. Allah neyi kasdetmiş ise o mâna muraddır, denilir ve böyle inanılır.(Sad) gibi bazı surelerin başında geçen ve mukatta' adı verilen harfler de müteşabih ayetlerdendir.

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/74-76

[95] Zevaid'de şöyle denilmiştir.Zehebi bu hadisin isnadindaki bütün ra-vîlerin meçhul kimseler olduğunu söylemiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/77-78

[96] Tirmizi Hadîsi tahriç etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/78

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/78-79

[98] Kastalani : C. 12, S. 249 Mısır 1306

Bu konuda geniş malumat isteyenler mütercimin İslâm Hukuku Tarihi adlı tercemesinin 4. Bölümüne müracaat edebilirler.

[99] Re'y ve Kıyas hakkında vuku bulan tartışmaya ait malumat isteyenler Mütercimin İslam Hukuku Tarihi adlı tercemesinin 4'üncü bölümüne müracaat edebilirler.

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/80-82

[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/82-83

[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/83-84

[103] **Muâz bin Cebel 'ın hal tercemesi**

Muâz, Ensar'ın Hazreç kabilesinden olup meşhur Akabe görüşmesinde 18 yaşlarında iken bulundu. Bedir ve diğer savaşlara katıldı. Ashabın büyüklerinden, fıkihçılanndan ve en zekî olanlarından idi.

Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Enes b. Malik, Ebû Tufeyl, Eşlem Mevlâ Ömer, Esved b. Hilâl, Esved b. Yezid, Ebu Müslim el-Hulanî ve bunlar gibi bir çok zat gelir. Resûîullah (S.A.V.) tarafından «Helal ve haram bilgisi bakımından Ümmetimin en bilgini Muaz'dir.» hadisi ile medh-u senaya mazhar olmuştur. Ebû Müslim el-Hulanî diyor ki, ben Humus camiine vardım. 30 kadar yaşlı sahabî orada ilmi konuşmalar yapıyordu. Aralarında bir genç vardı. O, hiç konuşmuyordu. Sahabîler bir şeyde tereddüt edince o gence soruyorlardı. Ben bu genç kimdir? diye sordum. Muaz, dediler. Hz. Ömer'in de «Fıkhî sorusu olanlar Muaz'a varsınlar» dediği mervîdirr.

Muâz (R.A.)'ın menakıbı çoktur. Bu kadarla yetinelim.

Hicrî 18 yılında 35 yaşmda iken Ürdün'de Taun hastalığı ile şehadet şerbetini içti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz Sah. 19-21)

[104] Bu hadis yalnız müellifin rivayet ettiği zevâid türündendir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/84-86
[105] **Abdullah b. Amr b. el-Âs (R.A.)'ın hal tercemesi**
Kureyşten olan Abdullah Mekke fethinden önce babası ile beraber hicret etmek şerefine nail olan sahabîlerdendir. Peygamber (S.A.V.) onu babasından üstün tutardı. Abdullah çok oruç tutar, gece namazını kaçırmaz, bol bol Kur'an-ı Kerim tilâvet ederdi. İlme çok meraklı idi. Ebû Hüreyre (R.A.) : 'O'nun bilgisi çoktur, çünkü o, Resûlullah (S.A.V.)'den işittiklerini yazardı ben yazmazdım.' demekle ilmî kuvvetini ifade ederdi. Sahabiler arasında vuku bulan nizaa katılan babasını kmardı. Diğer taraftan babası ile beraber bu işe katılmadığından baba hukukunda kusurlu sayılması endişesini duyardı. Sıffîn'de bulundu. Fakat kılm-cını hiç çekmedi. Ehl-i Kitabın bir hayli eserlerini ele geçirip tetkik etmiş ve çok acaib şeylere rastlamıştı.
Kendisinden hadis alanların başında tbnü'l-Müseyyeb, İkrime, Ebu Abdur-rahman el-Hablî, Urve-İbn-i Eb^ Müleyke ve Ebu Amr Şuayb b. Muhammed geli" Hicri 65. yılı Mısır'da vefat etti. Tezkiretü'l-Huffaz Sah. 41-42)
[106] Zevaid'de verilen bilgiye göre bu hadisin isnadı zayıftır.
[107] Bu tereddüt râvidendir.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/86-87
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/88-89
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/89
[111] Hicr, 47
[112] Cündüb ve Cündeb (iki şekilde olabilir) bin Abdillah b. Süfyan el-Biclî el-Alakî'nin 43 hadisi var. Buharî ve Müslim bu hadislerin 7 tanesini almışlar. Ayrıca Müslim 5 tanesini almıştır. Kendisinden hadis rivayetinde bulunanların başında el-Hasan ve tbn-i Şîrîn gelir. Hicrî 60. yıldan sonra vefat etmiştir. Hulasa sah. 64
[113] Zavaid'de bu hadisin isnadının sahih ve ricalinin Sika olduğu bildiriliyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/90
[114] Tirmizi bunu tahric etmiş ve hasen garibtir, demiştir.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/93-94
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/94-97
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/97-99
[118] Mücadele, 22
[119] Nahl, 106
[120] Maide, 41
[121] Nahıl, 106
[122] Mü'min, 85
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/99-102
[124] Al-i îmran, 19
[125] Zariyat, 35-36
[126] Hücürat. 14
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/102-105
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/106
[129] Müslim'in Şerhi Nevevî Kitabü'l-İman l. Bab.
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/106-109
[131] Zevaid'de şöyle denilmiştir : Alimler, râvî Ebü's-Salt'm zayıflığı üzerinde ittifak ettikleri için bu hadîsin isnadı zayıftır.
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/109-112
[133] Sindi 18, 19
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/112-113
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/113-114
[136] Müslim'in Şerhi Nevevî C, 1, Sah. 437-438
[137] Kastalânî C. 1, Sah. 219-220
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/114-116
[139] Müslimin şerhi Nevevî c. 2, sah, 2,3
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/117-118
[141] Zavâid'de bu senedin zayıf olduğu yazılıdır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/118-120
[142] Sindi Sah. 19
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/120-122
[144] Hadisin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de beyan edilmiştir.
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/122-124
[146] Müslim'in şerhi Nevevi C. 1, Sah. 247-252
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/125-127
[148] Sünen-i Ebi Davud Kitabü's-Sünneti Kader babı
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/127-130
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/130-134
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/134-136
[152] Müslimln Şerhi Nevevl Kader kitabı
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/137-140
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/140-142
[155] Müslim'in Şerhi NevevÎ Kitabü'l-Kader, Bab-u HicâcÎ Âdem ve Musa.
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/143-145
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/145-146
[158] isrâ, 15
[159] Müslim'in şerhî Nevevî Kitabü'l-Kader Bab-u mâna Külli Mevludin.
[160] Kamer, 48,49
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/146-149
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/149-150
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/150-152
[164] **Adiy bin Hatim (R.A.)'in Hal Tercemesi**
Bu zât, cömertliği ile dillere destan olan meşhur Hatem-i Tayy'in ahfadın-dandır. Asîl ve necîb olan bu aile zincirinin beşinci halkasını da fasahat ve belagatı ile iştihar eden İmriü'1-Kays teşkil eder. Bu Muallâka şairi İmri'1-Kays değildir. Adiy bin Hatim hicretin 7'nci yılında kabilesi adına elçi olarak Medine'ye gelmiş ve kabilesinin toplu halde müslümanhğı seçtiklerini Resûl-i Ekrem'e ar-zetmiştir. Resûlullah (S-A.V.)'in huzuruna çıktığı zaman Peygamber, (S.A.V.) üstünde oturmakta olduğu minderi asalet ve necabetine hürmeten sunarak Adiy'i minder üzerinde oturtmuştur. Adiy de dedesi Hâtem-i Tay gibi cömertlikle meşhur olduğu için onların hal tercemelerini yazanlar Adiy için «Cömert oğlu cömert» ifadesini kullanırlar, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Arap kabilelerinden toplu ve dağınık halde irtidad edenler olduğu ortamda bile Adiy'in mensup olduğu asil kabileden tek kişi irtidad etmedi. Tüm kabilesinin içtenlikle İslâmiyete sarıldıkları bundan da anlaşılır. Peygamber (S.A.V.) zamanında zekâtını verenlerin bir kısmı Hz. Ebû Bekr (R.A.)'in hilâfeti devrinde zekâtmı esirgerken; Adiy ve kabilesi zekâtını kendi elleri ile Halife'ye getirip takdim ederlerdi. Adiy, Medâ-yin'in fethine katılmıştır. Sıffîn olayında Hz. Ali (R.A.) tarafında yer alanlardan idi.
Kendisi Peygamber (S.A.V.) efendimizden 66 hadis rivayet etmiştir. Buhâri ve Müslim 6 hadisinde ittifak etmişlerdir. Ayrıca yalnız Buhârî 3 hadisini ve yalnız Müslim 2 hadisini rivayette bulunmuşlardır.
Kendisinden rivayet edenlerin başında Hlşâm îbn-i Harîs Hayseme, tbn-i Ab-dirrahmân, Şa*bî ve îbn-i Şîrîn gelir. Hülâsa'nın yazdığına göre 120 yıl yaşamakla en uzun ömürlü Sahabîlerdendir. Kastalânî ise onun 180 yıl yaşadığına dair bir rivayeti nakleder.
ibn-i Sa'd, Tabakât adlı eserinde yazdığına göre Hicret'in 68'inci yılında vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa, sah. 261, 262)
[165] Bu hadisin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/152-155
[166] **Ebû Mûsa'l-Eş'arî (R.A.)nin Hal Tercemesi**
Asıl adı Abdullah İbn-i Kays'tır. Hicretten önce Yemen'den Mekke'ye göç ederek müslüman olmuştur. Habeşistan'a hicret edenlerden olup Hayber fethi esnasında Ca'fer (R.A.) ile beraber oradan döndü. Resûl-i Ekrera tarafından Ye-men'e zekât âmili olarak gönderildi. Hz. Ömer (R.A.) tarafından da Kûfe ve Basra'ya vali olarak atandı. îlim ve kıraat bakımından Ashab'in birinci tabakasına dahildir. Güzel sesli Kur'an okuyuşu cihetiyle mümtaz bir kemâle ermiştir. Hatta bir ara Peygamber (SJV.V.) onun kıraatim işitince, «Ebû Musa'ya Dâvud Al-inin mizmarlarmdan bir hoş seda verilmiştir» buyurduğu mervîdir. Resûl-i Ekrem hayatta İken fetva veren 4 büyük Sahabiden birisi Ebû Musa olup diğerleri, Ömer, Ali ve Muâz hazretleridir. Allah cümlesinden razi olsun.
Sahih rivayete göre Hicrî 44. yılında vefat etmiştir. (Bak : Tezkiretü'1-Huf-faz S. 23-24)
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/155-156
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/156-158
[169] Müslim şerhi Nevevi cilt 8 sah. 28,29 Buharî şerhi Kastalânî cilt 11. Sah. 204
[170] Sevbân'ın Hal Tercemesi
Sevbân (Suban diyenler de vardır) künyesi Ebû Abdillah veya Ebû Abdirrah-man'dır. Surat halkindandır. El-Hakem bin Sad'aşiretinden olduğu da söylenmiştır. Resulullah (S.A.V.)'in âzadlisıdır. Hazer'de ve seferde Resûl-i Ekrem'den hiç ayrılmazdı. Bilahare Şam'a yerleşti. 127 hadis rivayet etmiştir. Müslim 10 hadisini rivayet etmiştir. Kendisinden rivayetde bulunanların başında Cübeyr bin Nü-feyr, Halid bin Midan, Rüşdeyn bin Sa'd gelir. Hicrî 53 veya 44 yılında Humus'ta vefat etti. (Bak: Hulasa, 58)
[171] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ben Üstadımız Ebü'1-Fadl el-Karafî'ye bu hadîsin durumunu sordum. Hasen olduğunu söyledi.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/158-159
[172] **Sürâka bin Cüîşûm'ün Hal Tercemesi**
Sürâka bin Malik bin Cü'şûm Ebû Süfyan Kadid'lidir. Mekke fetih günü müslüman olmuştur. 19 hadîs rivayet etmiştir. Buharî, bir hadisini rivayet etmiştir. Kendisinden rivayet edenler : Cabir, İbn-i Ömer, İbnü'l-Müseyyeb, Mücahid ve oğlu Muhammed bin Sürâka'dır. Hicrî 24. yılında vefat ettiği mervidir. Eğer bu rivayet sahih ise İbnü'l-Müseyyeb ve ondan sonrakilerin Sürâka'dan yaptıkları rivayetler «Mürsel» sayılır. (Bak : Kastalânî : Cild 11. Sah. 200; Hulasa : Sah. 161)
[173] Bu hadis'in senedinin sıhhat durumunun ütraz konusu olduğu Zevâid'-de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/159-161
[174] Kastalânî, cild 11. sah. 200
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/161-163
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/163
[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/163-164
[178] **Hz.) Ebu Bekri Sıddîk (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti Ve Kısa Hâl Tercemesi**
Hz. Ebû Bekr (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den 2 yıl sonra Mekke'de dünyaya şeref vermiştir. Adı Abdullah, babası Ebû Kuhafe Osman'dır. Annesi de Üm-mü'1-Hayr Selmâ'dir. Baba ve anne tarafından Kureyş kabilesine mensup olup KâT) oğlu Mürre'de Resûl-i Ekrem'in nesebiyle birleşir.
Ebû Bekr'in babası Ebû Kuhafe Mekke'nin eşrafındandır. Hz. Ebû Bekir, ilk müslüman erkek iken; babası ancak Mekke fethinden sonra müslüman olmuştur.
Hz. Sıddîk, müslüman olmadan önce yaşadığı 38 yıl zarfında içki içmemiş; putlara tapmamış; hurafelerden nefret etmiş; dürüstlüğü, fazileti ve insanlığı ile tanınmış bir şahsiyet idi.
Babası, annesi, evlâdı ve ahfadı sahabîlik şerefine erişmiş mutlu bir aile olarak tarihe geçmiştir. Bu yüce şeref kimseye nasip olmamıştır.
Hazret-i Peygamber (S.A.V.)'in kayın babası ve ilk halifesidir. Hazerde ve seferde Resûl-i Ekrem'in en sâdık ve fedai arkadaşı ve en samimî müşaviri idi. Arkadaşlığı Kur'ân ile tescil edilmiştir. Peygamber son hastalığında namaz kıldırmak için onu vekil etti ve bizzat onun arkasında namaz kıldı.
Sıddîk-ı Ekber, hadislerin kabulünde çok ihtiyatlı davranırdı. İbn-i Şihab'ın Kubaysa bin Züeyb'ten rivayet ettiğine göre ölen bir adamın cedde (= büyük an-ne)si Halife Ebû Bekr'e gelerek mirasçı olmayı istedi. Halife, ona : «Ben senin için Kitabü'llah'da bir hüküm bulmuyorum. Resûl-i Ekrem'in de senin için bir hisse bulunduğunu anlattığını bilmiyorum» dedi. Ve halka sordu. Bunun üzerine Muğire (R.A.) ayağa kalkarak: Resûl-i Ekrem'in cedde'ye südüs (1/6) hissesini verdiğini müşahade ettim, dedi. Halife, ona : «Seninle beraber başka kimse var mı» diye sorunca orada bulunan Muhammed bin Mesleme (R.A.) de aynı şekilde şahadet etti. Halife de ceddeye südüs hissesini verdi. Bu olay O'nun hadise karşı olan ihtiyatını ve saygısını göstermeye kâfidir,
Sıddîk-ı Ekber'in hayat ve faziletleri cildleri doldurur. Bu kısa halini belirtmekle yetinelim. Vefatı : H. 22/C. Âhir. 13, yıl (Bak : Tezkire, Sah. 5)
[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/165
[180] Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun Ebû Hüreyre (R.A.)'i isnadı itiraz konusudur. Çünkü ravi Süleyman bin Mihran el-A'mes tedliscidir. Ebû Muâ-viye'de tedliscidir. Ama burada tahdis şeklinde rivayet etmiştir. Artık tedlis gitmiştir. Senedin kalan ravileri sıkadır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/165-166
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/166-167
[182] Matahti'l-Hace-nin beyanına göre 30-4Û veya 30-50 yaş arasındakine denir.
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/167-168
[184] **Huzeyfe b. el-Yemân'ın Hal Tercemesi**
Huzeyfe (R.A.) «Yemân lâkabı ile tanınan «HisI» veya Huseyl îbn-i Câbir-i Absi (R.A.)'ın oğludur. Huzeyfe de babası gibi büyük sahabîlerdendir.Babası ile beraber Yemen'den Medîne-i Münevvere'ye gelerek Evs kabilesinden Benû Abdü'l-Eşhel'in yanında yerleşmişlerdir.Evs ve Hazreç kabileleri aslen Yemen'den gelme oldukları için bunlara «Yemânî» denilir. Uhud savaşında baba, müs-lümanlar tarafından hataen öldürülmüştür. Hz. Huzeyfe, bu katil hâdisesi üzerine Resûl-i Ekrem tarafından kendisine ödenen diyeti bile fakirlere sadaka olarak aağitma âli cenablığını göstermiştir.
Hz. Huzeyfe (R.A.) Halife Hz, Ömer (R.A.) tarafından Selmân-ı Fârisî (R.A.)'den sonra Medâyine vali olarak atandı ve ömrünün sonuna kadar bu görevde kaldı. Hz. Osman (R.A.)'ın şehadetini müteakip Hz. Ali (R.A.Vye biat ettikten 40 gün sonra vefat etti.
Huzeyfe (R.A.) Hazretleri Resul-i Ekrem'in sırlarına vâkıf idi. Peygamber Efendimiz ona sırlarını söylediği için O, herkesten fazla münafıkların ahvalini ve ilerde meydana gelecek fitnelerin durumunu bilirdi. Hatta «Kıyâm.et gününe kadar olmuş ve olacak, şeyleri Resûlullah bana söyledi», demiştir. Hz. Ömer (R.A.) Medine-i Münevvere'de bir cenaze vuku bulduğunda, Huzeyfe (R.A.)'yi gözetlerdi. Onu cemaat arasında bulunca cenaze namazına katılırdı. Huzeyfe"yi cemaat içinde görmeyince ölünün münafıklardan olduğu şüphesini duyar ve cenaze namazını kılmazmış.
Tirmizi de Hz. Huzeyfe (R.A.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber'e :
«Yâ Resûlallah! Birisini halife etsen» diye teklif yapılmış, Resûlullah (S.A.V.) de cevaben :
«Eğer ben bir halife tayin etsem, siz de ona itaat etmezseniz azaba uğrarsınız. Fakat Huzeyfe size ne söylerse dediğine inanınız. Abdullah b. Mes'ud da Kur'an'i nasıl okutursa öylece okuyunuz» buyurmuştur.
Hz. Ömer (R.A.), kendi zamanında fitne kapısının açılıp açılmıyacağım Hu-zeyfe'ye sormuş ve ; Hayır senin halifeliğin devrinde açılmıyacaktır, cevabını almıştır.
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/168-169
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/169-172
[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/172-173
[188] **(Hz.) Ömer (Radiyauahü Anh)'In Fazlletî Ve Hâl Tercemes!**
Hz. Ömer (R.A.) Fil olayından 13 yıl sonra Mekke'de doğdu. Adı İslâmiyet-ten sonra da değişmedi. Babası Hattab'tır. Annesi ise Hanteme veya Haysame binti Haşim'dir. Kureyş kabilesinin ileri gelenlerindendir. Baba tarafından Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ile Kâ'b bin Lüey'de birleşir. Peygamber ile Kâ'b arasında 7, Ömsr ile Kâ'b arasında 8 baba bulunur. Ebu Bekr-i Sıddık (R.A.) ise Kâ'b oğlu Mür-re'de Peygamberle birleşiyor.
Bedir savaşının vuku bulduğu gün Resûhıllah (S.A.V.) tarafından ona «Ebû Hafs» künyesi verildi. Hafs, arslan yavrusu demektir. Darü'l-Erkam'da müslüman olduğu gün de Resûl-i Ekrem ona «Faruk» lâkabını taktı. Faruk : Hak ile batılı birbirinden ayırd eden anlamına alındı. Hz. Ömer'in hak dini seçmesi ile müslü-manların sayısı kırkı buldu, o gün müslümanlar dışarı çıkarak İslâmiyetlerini ilân ettiler.
Hz. Ömer (R.A.) de Resûl-i Ekrem'in kayın pederi ve ikinci halifesidir. Cesareti, kahramanlığı, adaleti ve dirayeti ile dünyaya nam salmıştır.
Hadis rivayeti hususunda çok titiz idi. Ashab'tan yalnız bir kişinin rivayet ettiği hadisin sıhhatında tereddüt ettiği zaman duraklar ve tetkik ederdi. Nitekim Ashab'tan Ebu Musa el-Eş'arî (R.A.) Hz. Ömer (R.A.)'in kapışma varır, 3 defa açıktan selâm vermekle içeriye alınması için izin ister. İzin verilmeyince geri döner. Ömer (R.A.) arkasına adam göndererek çağırtır ve geri gidişinin sebebini sorar Ebu Musa, (R.A.) Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in : «Biriniz 3 defa selâm verip cevap alamayınca geri dönsün» buyurduğunu bildirince, Hz. Ömer (R.A.) : «Be-hemhal ya sen bu hadis için şâhid getirirsin ya da ben sana (bildiğimi) yaparını», dedi. Ravî Ebu Said (R.A.) diyor ki : Ebu Musa (R.A.) yanımıza, rengi değişmiş olarak vardı. Sana ne oldu diye sorduğumuzda hadiseyi anlattı ve içinizde bu hadisi işiten var mı? diye sordu. Biz, hepimiz işittik dedik. Onlardan birisi kalkıp Ebu Musa (R.A.) ile Hz. Ömer (R.A.)'in yanına giderek şâhidlik yaptı.
Hz. Ömer, (R.A.) Ebu Musa'yı teyid edecek bir şahidin bulunmasını istemekle hadisin sıhhati için titizliğini belirtmiş oluyor. Buna benzer örnekler pek çoktur. Onun

faziletleri ve hayat safhaları ile başarıları, ciltleri doldurur. Biz bu kısa hal tercemesi ile iktifa edelim.
Hz. Ömer, hicrî 23. yılın Zilhicce ayının sonunda şehid edildi. Kuvvetli rivayete göre 63 yıl yaşadı. Allah ondan razı olsun. (Bak : Tezkire, sah. 8)
[189] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/173-175
[190] Hadisin râvilerinden Abdullah bin Hirâs el-Havşabi'nin zayıf olduğunda ittifak edildiği gerekçesi ile Zevaid müellifi Nuruddini'l-Heysemî yazan bu isnadın zayıf olduğunu, fakat İbn-i Hibban'ın bu râviyi sika sayıp hadisi kendi sahihinde aynı sened ile tahriç ettiğini söylemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/175
[191] **Übeyy bin KâT>'ın Hal Tercemesi**
Übeyy b. Kâ'b b. Kays Ebü'l-Münzir Hazreç kabilesinin Neccâr kulundandır. Ashab içinde Kıraati en kuvvetli olan zat olduğunu söyleyenler vardır. Ona Sey-yidü'l-Kurrâ denirdi. Bedir ve diğer savaşlara katıldı. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den Kur'an dersini aldı. İlim ve ameli şahsında toplıyan zatlardan olup menkıbeleri çoktur. Kendisinden hadis alanların başında Ebü Eyyûb-i Ensârî, tbn-i Abbas, Suveyd bin Gufle ve Ebu Hüreyre gelir. Ayrıca bir cemaat ondan hadis almıştır.
Rebi bin Enes'in Ebü'l-Âliye'den rivayet ettiğine göre adamın biri Übeyy- Hazretlerine : Bana tavsiyede bulun, dedi. Übeyy (R.A.), ona :
«Kur'an-ı kendine önder yap; Onun hâkimliğine ve hakemliğine râzî ol; Çünkü, şefaatçi, dosdoğru şâhid ve uyulması gerekli olan Resulünüz (S.A.V.) gidince onu bıraktı. Onda; sizden, sizden önceki insanlardan ve sizden sonra gelecek insanlardan haber ve bahis var. Aranızda tatbiki gerekli hüküm de onda mevcuttur», dedi.
Hz. Ömer, (R.A.) Übeyy'e hürmet ve ikramda bulunur ve ona fetva sorardı. Vefat ettiği gün Ömer (R.A.) : «Bu gün müslümanlann seyyidi (büyüğü) vefat etti», dedi.
Übeyy H. 19. ve bazı rivayetlere göre 22. yılında Medine-i MÜnevvere'de vefat etti. Allah ondan râzî olsun. (Bak : Tezkire : 16)
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/176
[193] Zevaid'de : Âişe (R.A.) hadisinin zayıf olduğu, çünkü bazı alimlerin, ravi Abdülmelik b. el-Macişûn'u zayıf saydıkları, fakat îbn-i Hibban'm onu sika saydığı, hadisin ravilerinden ez-Zenci (Müslim) bin Halid'in, Buharî'ye göre hadisleri münker bir kişi olduğu, Ebû Hatim, Nesâi ve diğerlerinin de mezkûr râ-viyi zayıf saydıkları, ama İbn-i Hibban ve İbn-i Mûîn tarafından sika kabul edildiği ifade edilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/176-178
[194] Abdullah bin Selime el-Müradî el-Kûfî, Ömer, Ali, Muaz ve Safvan bin Assai (R.A.)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Amr bin Mürre, Ebû Zübeyr el-Mekkî ve Ebu İshak es-Sübey'î rivayet etmişlerdir. El-İclî onu sika saymıştır. Hulasa, sah. 200.
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/178-180
[196] Kastalânî, cild 7, sah. 344
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/180-182
[198] **(Hz.) Osman (Bln Affan) (Radiyallahü Anh)'M Fazîletî Ve Kısa Hal Tercemesî**
Hz. Osman (r.a)'ın meşhur künyesi «Ebû Amr»'dir. Ayrıca, Ebû Abdillah ve Ebû Leylâ İle de künyelendiği olmuştur; («Zü'n-Nûreyn, = iki nur sahibi) de lâkabıdır. Bu lâkabın kendisine veriliş sebebi; kendisinin, Peygamber (s.a.v)'in kızı Rukiyye ile evlenmesi ve onun vefatı üzerine öbür kerîmesi Ümmü Gülsüm ile izdivacı gibi hiç kimseye nasip olmayan bu yüce şerefe erişmiş olmasıdır.
Miftâhü'1-Hace, bu lâkabın verilişi yolunda iki ayrı sebep daha zikretmektedir : Birisi, kendisinin Nûr olan Kur'an-ı Kerim'i bir Vitir namazında hatmetmesi ve Teheccüd (gece namazı) ibadetine devam etmesi; diğer sebep de Cennet'e gireceği zaman şimşek gibi parlayan iki Nurun ona ihsan edilmesidir.
Hz. Osman (r.a.)'da beşinci babası olan Abdi Menaf'ta Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ile birleşir. Resûlullah'm 3'üncü halifesi ve Ebû Bekir ile Ömer'den sonra ümmetin en üstün simasıdır. Dâre-Kutnî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Ali (R.A.)'nin yanında bir ara Hz. Osman (r.a.)'dan bahsedildiğinde : «Osman öyle yüce bir zattır ki; gökte bile ona 'Zün-Nûreyn' denilir» demiştir, Hz. Osman (r.a.), Kur'an nüshalarını çoğaltıp merkezî illere gönderdi. Horasan ve Mağrip mıntıkaları onun hilâfeti devrinde fethedildi. Cennetlik olduğu, Peygamber (s.a.v.) tarafından müjdelendi. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret buyurdu.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında; oğullan Amr, Ebân, Saîd ve mevlâsı Hamran ile Enes bin Mâlik, Ebû Umâme b. Sehl, el-Ahnef bin Kays, Saîd bin el-Müseyyeb,EbûVâil,EbûTârik bin Şihâb, Ebü Abdurrahman es-Selmî, Alka-me bin Kays ve Mâlik bin Evs bin -Hadsan gelir. Bedir ehlinden sayılmıştır. Hilâfetten çekilmesi için yapılan baskı \e tehditlere karşı sabretti. Nihayet kendi evinde Kur'an tilâveti ile meşgul iken H. 35 yılı 18 Zi'1-Hicce Cuma günü 80 kusur yasında iken şehid edildi. Hz. Ali'den yaklaşık olarak 18 yaş büyük idi. îlmi, ameli, orucu, teheccüdü, cihadı, cömertliği, İslâm uğrunda büyük malî fedâkârlığı, sıla-ı rahmi ve daha bir çok meziyetleri ile Üstün bir mevkii var idi. Allah ondan râzî olsun. Ve Rafizîlerin cezasını versin.
Hz. Osman (R.A.) için de diğer halifeler gibi müstakil eserler yazılmış olup faziletleri, hizmetleri ve hayatı hakkında geniş malûmat isteyenler onlara müracaat edebilirler.
[199] Hadisin isnadmdaki râvilerden Osman b. Hâlid, hadisçilerin ittifakı İle zayıf sayıldığı için bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Fakat Tirmizî bu hadisi, Talha bin Ubeydullah yolu ile rivayet etmiş ve isnadının kuvvetli olmayıp «Garib» olduğunu ifade etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/183
[200] Bu hadisin senedinin bundan öncekinin senedi gibi olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/183-185
[201] Kâ"b bin Ücra bin Ümeyye bin Adi, Ebu Muhammed, Medine'Iidir. 47 hadis rivayet etti. Sahihayn 2 hadisini ittifakla ve Müslim münferiden 2 hadisini almıştır. Oğullan Muhammed, îshak ve Abdülmelik rivayet etmişler. Hulâsa sah. 321
[202] Seneddeki râvilerden Muhammed bin Sirin'in Kâ/b bin Ucra'dan hadis işitmediği, Ebû Hâtem tarafından beyan edildiği, oysa bu isnadda Muhammed bin Sirin'in Kâ*b'ten rivayette bulunduğu görüldüğü için Zevâid müellifi, bu isnadın «Munkati» (kesik) olduğunu ve isnaddaki diğ*r bütün ravilerin sika olduğunu söylemiştir. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/185-186
[203] **Nu'man Bin Bestr'in Hal Tercemesî**
Nu'man bin Beşir (R.A.) Ensar'm Hazreç kabilesine mensup olup hicrette ilk doğan EnsârTdir. 124 hadîs rivayet etmiştir. Buhar! ve Müslim 5 hadisinde İttifak etmişler. Ayrıca Buharı bir hadisini, Müslim de 4 hadisini münferiden rivayette bulunmuşlardır.
Kendisinden hadis rivayetinde bulunanların başında oğlu Muhammed, Mev-lâsı Habib b. Salim ve Şa'bî gelir. Bunlardan başka da bir taife ondan hadis almıştır. Çok hatib bir zat idi. Küfe ve Dımışk valiliğinde bulundu. Hicri 64. yılı Dımışk'ın doğusunda kalan 'Râhit' adlı mevkide öldürüldü. Allah ondan râzî olsun. <Bk Hulâsa, sah. 402)
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/186-188
[205] **Kays Bin Ebî Hâzım'ın Hal Tercemesi**
El-İmam Ebû Abdillah El-Ahmesi El-Beceli Kûfe'Ii olup bu yerin muhaddi-sidir. Resûl-i Ekrem (S.Â.V.)'e kavuşup O'na biat etmek üzere yola düşen bu muhterem, henüz yolda iken, Peygamber (S.A.V.) dünyasını değiştirdi. Sahabîlik şerefine ulaşmamakla beraber, âşıkı bulunduğu Fahr-i Kâinat efendimizin en yakın arkadaşlarından feyiz alarak; Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebû Ubeyde, İbn-i Mes'ûd ve nice büyük sahabîlerden hadis aldı. Hz. Osman (R.A.)m taraftarı idi. Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Beyân b. Bişr, cI-A'meş, İsmaii b. Ebî Halid ve Mücalid gelir. Yahya bin Muin ve, başkaları onu sika saymışlardır. İbnü'l-Medîni de : Kays'm hadisleri bütün çevrelerce hüccet kabul aiilmiştir, der. Hicrî 97. yılda vefat etmiştir. 98'de vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. Allah rahmet eylesin. Âmîn. (Bak : Tezkire Sah. 61)
[206] Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup ravileri sika zatlardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/188-189
[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/189-191
[208] **Zirr bin Hubeyş (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Zirr b. Hubeyş'in künyesi Ebû Meryem'dir. Kûfe'lidir. Cahiliyet devrini görüp, 120 veya 127 sene yaşadığı mervîdir. Ömer, Ubeyy, Ali, Huzeyfe, îbn-i Mes'ûd'-dan rivayet etmiştir. Kendisinden de Asım b. Behdele, İbn-i Ebî Lübâbe, îbn-i Ebî Hâlid, Adiy b. Sabit, Ebû İshak Eş-Şeybânı, el-A'meş ve başka zatlar hadis almıştır. Hicrî 82. yılında vefat etti. Allah cümlesinden razi olsun. (Bak : Tezkire Sah. 57)
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/192
[210] **(Hz.) Ali Bîn Ebî Talib {Radiyallahü Anh)'In Fazileti Ve Hâl Tercemesi**
Hz. Ali (R.A.) b. Ebi Talih b. Abdilmuttalib b. Abdi Menaf-i Hâşimî'dir. Annesi ise Fâtıma (R.A.) binti Esed İbn-i Haşim İbni Abdi Menaftır. Bilindiği gibi Peygamberimizin amcası olan Ebû Talib'in oğludur. Ebü'l-Hasen künyesiyle anılan Ali, (R.A.) Peygamber tarafından «Ebû Turâb» künyesiyîe de künyelenmiştir. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in risaletinin 2'nci günü 12 yaşında iken müslüman olmuştur. Resûl-i Ekrem'in hicret ettiği gece Peygamberin yatağında hayati tehlikeyi göze alarak büyük bir cesaretle yatmış ve kendisine tevdi edilen emanetleri sahiplerine iade ederek bir gün sonra Resûlullah'ın talimatı gereğince hicret etmiştir. Bedir, Uhud, Hendek vs. savaşlara katılarak üstün bir kahramanlıkla savaşmıştır. Hemen hemen her savaşta yara alan Hz. Ali (R.A.) rivayete göre Uhud savaşında 16 yara almıştır.
Diğer taraftan ilmî bir dehâya sahipti. Hatipliği, edebiyatı müstesna bir derecede idi. Hikmetli sözleri, hutbe ve şiirleri meşhurdur.Hz. Ömer :
«Görüş ve hükmünde en isabetli hukukçumuz ve kadımız

Ali'dir», buyurmakla bu sahadaki kudretini dile getirmiştir.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında oğulları Hasan, Hüseyin, eşi Fa-tıma, îbn-i Ömer ve İbn-i Abbâs gelir.
Hz. Ali'nin hükümleri ve fetvaları intişar etmiş ise de İbn-i Kayyim'm dediği gibi aşırı Şiiler bu fetvalara çeşitli yalanlar karıştırarak çoğunu bozmuşlardır. Bu sebeple Buhari, İbn-i Sîrîn'in Ali (R.A.)'den rivayet edilen fetvaların yalan olduğunu rivayet etmiştir. Bu sebeple sahih hadis kitab sahipleri O'nun yal-ız Ehl-i Beyt yahut Abdullah İbn-i Mes'ûd (R.A.)'m arkadaşları yoluyla rivayet eaılen hadislerine ve hükümlerine itimad etmişlerdir.
damadı ve 4" halifesi olan bu zatın 5 senelik halifelik devresi bilindiği gibi çok hadiseli geçmiştir. Nihayet hicretin 40. yılı Ramazan ayının (fil Sabah namazmda İbn-i Mülcem adlı habis bir haricî tarafından vurulmuş ve iki gün sonra Kûfe'de 63 yaşında iken şehid olmuştur. Hz. Ali'nin, hayatı, menkıbeleri için özel kitablar yazılmıştır. Onun hakmda geniş malûmat isteyenler o konudaki eserlere müracaat etsinler. Biz bu kadarla yetinmek durumundayız. (Bak : Tezkire : Sah. 10-13)
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/192-194
[212] **Berâ bin Azib (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Berâ' bin Âzib bin el-Hars bin Adiy bin Ceşm el-Evsi, Ensâr'dandır. Künyesi îmâres'dir. Kûfe'de yerleşmiş ve 305 hadis rivayet etmiştir. Bundan 22 hadîsi Buhari ve Müslim ittifakla, 15 hadisi Buharî ve 5 hadisi Müslim münferiden rivayet etmişlerdir.
Kendisinden hadis rivayet edenler : Abdurrahman bin Ebî Leylâ, Adiy bin SâbİT. Sa'd bin Ubeyde, Ebû îshak'dır. Ayrıca bir cemaat ondan rivayette bulunmuştur.
Kendisi Uhud ve Hudeybiye seferlerinde bulunmuştur. Hicrî 71 veya 72. yılı vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa : Sah.46)
[213] Râvi Ali bin Zeyd bin Ced'an'nm zayıflığı nedeni ile bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/194-197
[214] Sîndî Sah. 29
[215] Zevâid yazan, bu hadisin ravilerinden Veki'nm Şeyhi olan Muhammed bin Ebî Leylâ'nın tek başına rivayet ettiği hadisler hüccet sayılmamaktadır. Çünkü hıfzı zayıf idi demiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/197-200
[216] Kastalanl cild 7, sah. 362
[217] **Hz. Ali Bin Ebî Talibin Oöulları Hasan Ve Hüseyin (Radiyallahü Anhüm)'Ün Fazileti**
Hz. Hasan (R.A.)'m Hâl Tercemesi
Hasan'm babası Ali ve anası Fâtime {Radiyallahü anhümVdür. Peygamber'in büyük torunudur. Hicretin 3. yılı Ramazan ayında doğmuştur. Enes (R.A.). onun Peygamber'e şeklen çok benzediğini söylemiştir. Sabır, kerem vesâir bir çok faziletleri nakledilmiştir. İbn-i Cüü'ân; Hasan'm 15 defa yaya olarak hac ettiğini, iki defa malının tamamını, 3 defa da servetinin yarısını sadaka ettiğini söylemiştir.
37 yaşında hilâfet makamına geçmiş, 7 ay kadar Irak, Hicaz, Horasan ve Yemen taraflarına hâkim olduktan sonra kendisi ile Hz. Muâviye arasında bir çatışma olmaması ve iki ordu arasında kan dökülmemesi için hilâfetten feragat etmiştir. Bundan sonra da 7 sene kadar yaşamış olup hicretin 49. yılında zehirlenerek Medine'de vefat etmiş ve Bakî mezarlığına defnedilmistir. Sa'lebe İbn-i Ebî Mâlik, Hazret-i Hasan'ın defninde hazır bulunduk; Baki'de iğne atacak boş yer kalmamıştı. Her taraf insanlarla dolu idi, demiştir.
Hz. Hasan, dedesi olan Resûl-i Ekrem'den 13 hadis rivayet etmiştir. Ayrıca babasından da hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Hasan, Ebüfl-Havra Rabîa, Ebu Vâil ve İbn-i Şirin hadis almışlardır. (Bak : Hulâsa Sah. 79)
Hz. Hüseyin (R.A.)'in Hâl Tercemesi
Hz. Hüseyin'in babası Ali ve anası Fâtima (Radiyallahü anhüm)'dür. Yaşça Hasan'dan küçüktür. Dedesi olan Peygamber (S.A.V.)'den 8 hadis almıştır. Ay-nca babası, anası ve Ömer (R.A.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden hadis rivayetinde, bulunanlar: Oğlu Ali Zeynü'l-Abidin, onun oğlu Zeyd, kızları Sekine ve Fâtime'dir. îbn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 4. yılı doğmuştur.
Ebû Dâvud Tayâlisî'nin Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem, kızı Fâtime'ye :
«Şüphesiz ben, sen, bu iki küçük ve bunların babası Ali Cennette bir yerde oluruz» buyurmuştur.
Ümm-i Seleme (R.A.)'den rivayet ettiğine göre bir kere Hasan'Ia Hüseyin, Resûl-i Ekrem'in huzurunda oynarken Cebrail (A.S.) gelmiş ve Hz. Hüseyin'e işaret ederek :
—Yâ Muhammed! Senden sonra ümmetin senin şu oğlunu öldürecek demiş. Resülullah da üzüntüsünden ağlamış ve çocuğu alıp bağrına basmıştır.Sonra Cebrail:
—Yâ Resûlallah! Yanınıza şu toprağı bırakıyorum, demiş, Resülullah toprağı alıp koklamiş, bu toprakta keder ve belâ kokuyor, buyurmuş ve Ümm-i Se-leme'ye hitaben ;
«Ey ümm-i Seleme! Bu toprak ne zaman kana dönüşürse bil ki o zaman b©- bu oğlum o anda katledilmiştir» buyurmuştur. Ümm-i Seleme demiştir Ki : «Ben bu toprağı bir şişenin içine koydum. Buna her gün baktım. O felâket günü gelince gerçekten toprağın kana dönüştüğünü müşahade ettim.
Hz. Hüseyin, Kerbelâ'da hicretin 61. yılı aşure günü 54 yaşında iken şehid edilmiştir. (Bak : Hulâsa Sah. 83)
Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (R.A.)'mn hayatları, menkıbeleri, karşılaştıkları siyasî sıkıntılar ve çeşitli yönleri cildleri dolduracak kadar çok geniş yer ister. Biz bu kadarı ile yetinir, onlara derin saygı ve sevgimizi ifade ederken Sahabîler arasında cereyan etmiş ve tarihe mal olmuş olaylara dokunmaz okuyucularımızdan da bu konulan okumakla zamanlarını geçirmemelerini âcizane tavsiye ederiz.
[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/201-203
[219] Sindi Sah. 29
[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/204-205
[221] Hadisin ilk râvisi Hubşiy bin Cenade Sahabelerdendir. Kûfe'de yerleşti, umumiyetle kendisinden ŞaT)i hadis rivayet etmiştir. Buharî, onun hadis isnadı üze-nnde durmak gerekir, demiştir. İbn-i Adiy ise, Hubşî'nin isnadında bir beis olmadığını umarım, demiştir. Hulâsa: Sah. 97
[222] Abbâd bin Abdillah el-Esedî el-Kûfî, Hz. Ali'nin râvisidir. Kendisinden
bin Amr rivayet etmiştir. îbn-i Hibban onu sıka saymıştır. Buharî ise tereddüt etmiştir. Hulâsa : Sah. 186
[223] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad sahih olup ravileri sıka zatlardır. EI-Hâkim, el-Mustedrek'te bu hadîsi el-Minhal'dan rivayet edip Buhari ile Müslim'in şartları üzerine sahihtir, demiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/205-208
[224] Sindi: Sah" 30
[225] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/208-210
[226] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/210-211
[227] **Hz. Zübeyr (R.A.)'in Hâi Tercemesi**
Zübeyr bin el-Avvam Kureyş'tendir. Nesebi Kusay'da Peygamberin nesebi ile birleşir. Anası Abdü'I-Muttalib'in kızı Safiyye'dir. Safiyye Peygamber'in halasıdır.
Zübeyr (R.A.) Cennet ile müjdelenen 10 zattan birisidir. Bir rivayete göre 16 yaşında iken müslüman olmuştur. Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret edenlerdendir. Bütün savaşlara katılmıştır. Allah yolunda ilk kılıç çeken müsiümandır. Uhud savasında müslüman ordusu dağıldığı en sıkışık anda Peygamber <S.A.V.)'in yanından ayrılmayan zatlardandır. Müslümanlığı kabul eden 4. veya 5. zattır. Kana Ebû Bekr (R.A.)'in kızı Zatü'n-Nitâkayn Esma (R.A.)'dır. Zubeyr (R.A.) Ce-mel vak'asmda şehid olmuştur.
[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/211-212
[229] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/212-213
[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/213-214
[231] **Hz. Talhâ (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Hz. Talha Kureyş'tendir. Peygamberimizle Mürre îbn-i Kâ"b da birleşir. Ebû. Bekr'in delâleti ile tslâmiyetin ilk günlerinde müslüman olmuştur. Ona «Talhatü'l-Hayr = Hayır Talhası» ve «Talhatü'1-Cûd = Cömertlik Talhasi» da denilirdi. Anası Hadrâmi kızı Es-Sa'ba müslümanlığı kabul ederek hicret şerefine mazhar olmuş ve Talha (R.A.)'ın Cemei olayında hicri 36 yılında şehid edilmesinden az sonra vefat etmiştir.
Cemel olayında Talha*nın vurulduğunu duyan Hz. Ali (R.A.)'nin çok ağladığı ve :
— Ey Talha! Benim ve senin şu âyette bildirilen mes'ûd müttakîlerden olmamızı umarım, demiştir : «Biz o müttakilerin gönüllerindeki kini söküp atarız. Hepsi kardeşler olarak tahtlar üzerinde karşılıklı olarak otururlar.» (Bak : Sahih-i Bu-harî şerhi Kastalanî cild 1, sah. 372)
Hz. Talha, Cennetle müjdelenen 10 zattan ve ilk 8 müslümandandır. Uhud savaşında bütün gücü ile Peygamber için vücudunu siper etmiştir. Mübarek eli bu can siperâne savaşı esnasında sakat olmuştu.
Talha (R.A.Vnm rivayet ettiği 38 hadisten bir tanesinde Buharî ve Müslim ittifak etmişler. Aynca Buharî 2 hadis ve Müslim de 3 hadisi rivayette bulunmuşlardır.
Kendisinden hadis rivayet edenler: Mâlik bin Ebî Âmir, Sâib bin Yezid, Kays bin Ebi Hâzim ve Ebû Osman en-Nehdî'dir. Ömrü hakkında 58 ilâ 75 yaş arasında olmak üzere müteaddit rivayetler var. (Bak : Hulâsa : Sah. 180)

[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/214-216
[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/216
[234] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/216-217
[235] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/217-218
[236] **(Hz.) Sa'd Bin Ebî Vakkas (Radiyallahü Anh)'Ün Fazîletî Ve Hâl Tercemesi**
Ebû îshak Sa'd b. Ebi Vakkas Malik b. Veheb (veya Vuheyb) bin Abd-i Me-naf b. Zühre'dir. Babası Ebû Vakkas Mâlik, Peygamber (S.A.V.)'in anası Amine bint Veheb ile amcazadedir. Dolayısı ile Sa'd (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in dayısı oğlu sayılır. îslâmiyeti kabullenen 7. zat olup Sa'd, «Aşere-i Mübeşşere = Cennetle müjdelenmiş olan 10 zat»dan olup bunların en son vefat edenidir. Halife Hz. Ömer, Ebû Lü'lüe'nin zehirli hançeriyle yaralandığı zaman «Aşere-i Mübeşşere»den teşkil eylediği 6 kişilik Şûra'ya dahil ettiği Sa'd hakkında Şûra'ya : «Eğer halifelik ona verilirse febiha, verilmezse halife olacak zat onun yardımından kendisini müstağni saymasın, diye vasiyyet etti.
Sa'd (R.A.) Peygamber efendimizin sevgilisi idi. Onunla iftihar ettiği şu hadisten anlaşılıyor.
«İşte benim dayım Sa'd, böyle bir dayısı olan varsa bana göstersin.»
Sa'd bütün savaşlarda kahramanca çarpışan mücahid ve fütuhatı ile İslâm ülkesini genişleten emirlerdendir. Irak'ın fatihi ve Sasani devletim ortadan kaldıran, meşhur Kadisiye savaşımn muzaffer kumandanıdır. Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında Küfe valiliğini yapmıştır.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında oğullan İbrahim, Âmir, Ömer, Muhammed ve Mis'âb ile Âişe, Kays b. Ebî Hâzim, Said b. eî-Müseyyeb, Alkarna, Ebû Osman ve Mücahid gelir. 200 hadisi, var. Buhari ve Müslim 15 hadisi ittifakla, Buharî 5 ve Müslim 18 hadisi münferiden rivayet etmişlerdir.
Hicrî 55. yılda vefat etti. Bakî'a defnedildi. Allah ondan razi olsun. (Bak : Tezkire : Sah. 22 ve Hulâsa 135)
[237] **Saîd b. el-Müseyyeb <R.A.)'in Hâl Tercemesi :**
Medine fıkıhçısı ve Şeyhü'l-İslâm olarak anılan Said b. el-Müseyyeb Ebû Mu-hammed El-Mahzûmî tabiîlerin en yücelerindendir. Hz. Ömer'in hilâfetinin 3. yılı doğmuştur. Hz. Ömer'in hutbelerini dinlemiştir. Osman, Zeyd bin Sabit, Âişe, Sa'd b. Ebi Vakkâs ve Ebû Hüreyre CR.A.) hazretlerinden ve başka bir çok zattan hadis almıştır. Geniş ilmi, daima hakkı söyleyişi, saygı değerliliği, takvası ve frkıhçılığı üe nam salmıştır. İbn-i Ömer : Said b. el-Müseyyeb müftülerdendir, demiştir. Katade, Zührî ve Mekhul : Said b. el-Müseyyeb'den daha âlim kimse görmediklerini söylemişlerdir. Ticaretle geçimini sağlardı. Devletin bahşişlerini almazdı. Kendisi; Resûl-i Ekrem, Ebü Bekir ve Ömer'in verdikleri hükümleri benden daha iyi bilen yoktur, demiştir. Rivayetlerinin çoğu Ebû Hüreyre'ye dayanır. 40 defa hac yaptığı mervidir. Bir hadis için günlerce yol gittiği rivayet olunmuştur. Vefat tarihi hususunda çeşitli rivayetler vardır. En kuvvetli rivayete göre hicretin "*• yılı vefat etmiştir. (Bak : Tezkire : Sah. 54)
[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/218-219
[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/219-220
[240] Râğib Medine ile Mekke arasında kızıl denize yakın bir vadinin adıdır. Orada aynı ismi taşıyan bir köy de vardır.
[241] Kastalânî, cild 7, sah. 374
[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/220-222
[243] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/222-223
[244] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/223-224
[245] **Ebû Ubeyde (R-A.)'nin Hâl Tercemesi**
Ebû Ubeyde Âmir bin Abdillah bin Cerrâh'tır. Nesebi Resûl-i Ekrem'in nesebi ile Fihr'de birleşir. Anası Ümeyye bintü'l-Hâris'dir. Ebû Ubeyde'nin babası Bedir savaşında kâfir olarak ölmüştür. Rivayete göre Kureyş tarafından savaşa katılan babasını Ebû Ubeyde kendisi öldürmüştür.
Kbû Ubeyde büyük mücahidlerdendir. Bütün savaşlara Peygamber (S.A.V.)'in emrinde cesaretle döğüşmüştür. Peygamberin vefatından sonra Ebû Bekir ve Ömer'in hilâfetleri zamanında vuku bulan Şam fetihlerindeki hizmetleri ise; pek büyüktür. Bu savaşlarda bazen kumandan bazen de Halid bin Velid'in emrinde çarpışmıştır. Aldığı yerlerde halka karşı uyguladığı adalet ve gösterdiği şefkat bölge sakini o zamanki Hıristiyan ve Bizanslıları hayran bırakmıştır.
Cennetle müjdelenmiş olan 10 zattan olan Ebû Ubeyde'nin 14 hadisi bulunup Müslim yalnız bir tanesini rivayet etmiştir. Kendisinden Câbir, Ebû Ümame ve Abdurrahman bin öanem hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Halife Hz. Ömer'in devrinde o, Şam valisi iken Hicrî 18. yılda çıkan taunda vefat etmiştir. Cenaze namazım Muaz bin Cebel kıldırmıştır. Kabri Amtâ köyü yakınındadır.
[246] **Saîd bin Zeyd (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Said b. Zeyd Adevidir. Cennetle müjdelenmiş olan 10 zattan birisidir. İlk muhacirler kafilesi ile hicret etmiştir. Bedir savaşından başka bütün savaşlara katılmıştır Buhari, Bedir ehli arasında Hz. Said'i de zikretmiş ise de; hadis ve Tabakat müelliflerinin çoğu Bedir'de bulunmadığını yazarlar. Kendisinden 38 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 2 hadisi Buhari ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Ayrıca Buhari bir hadisini almıştır. Kuvvetli rivayetlere göre kendisi Bedir savaşına katılmadığı halde Peygamber (S.A.V.) tarafından kendisine bir sehim ayrıldığı müteaddit yollarla rivayet edilmiştir. Vâkidl, onun Akik mevkiinde hicrî 51. yı-mda vefat ettiğini ve cenazesinin Medine'ye nakledildiğini bildirmiştir. (R.A.)
[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/224
[248] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/224-225
[249] **Abdulah lİm-i Mes'ûd'un Hâl Tercemesi**
Künyesi Ebû Abdirrahman olup Hüzelî'dir. İlk müslümanlardandır. Hatta müslümanların 6ncisı olduğu rivayet edilmiştir. Anası Ümm-i Abd'e izafeten İbn-İ Ümm-i Abd künyesi ile tanınmaktadır.
îbn-i Mes'ûd bütün savaşlarda Peygamber'e refakat etmiştir. Devamlı surette Peygamber'in beraberinde bulunduğu için Kur'an kıraati ve fıkhî bilgide üstün bilgiler almıştır.
tbn-i Mes'ûd, doğrudan doğruya ve bizzat Resûlullah (S.A.V.Vden 70 sure-i celileyi hıfz etmiştir. O'nun kıraattaki üstünlüğü şu hadîsle ortaya konuluyor : Peygamber (S.A.V.) buyurdular ki :
«Kim yeni indiği gibi Kur'an'ı kıraat etmek isterse tbn-i Ümmi Abd'ın oku-yusu üzerinde okusun.» Tezkiretü'l-Huffaz.
Hz. Ömer (R.A.) halife iken Ammar b. Yâsir ve Abdullah İbn-i Mes'ûd'u Kû-fe"ye gönderdiğinde, Küfe halkına hitaben yazdığı bir mektupta aynen şöyle diyordu :
«Size Anmıar İbn-i Yasir'İ Emîr, tbn-i Mes'ûd'u öğretmen ve vezir olarak gönderiyorum. Bunlar Ashabın ehl-i Bedir'den iki yüce şahsiyetleridir. Bunlara Iktida ediniz, emirlerine uyunuz. Bunları göndermek ile sizi kendi nefsime tercih ettim...»
Büyük bilginlerden olduğu herkesçe bilinen İbn-i Mes'ûd, az hadis rivayet ederdi. Bu da hadis metinleri hususundaki titizliğinden ve üstün takvasından ileri gelirdi. Resûlulah (S.A.V.)'a devamlı refakati, kuvvetli hafızası ve üstün ilmine rağmen hadis rivayetindeki titizliği sebebi ile kendisinden yalnız 840 hadis rivayet edilmiştir. Bundan 120 hadisi Buharî ve Müslim kısmen beraber ve kısmen ayrı rivayet etmişlerdir. Sahabilerden ve Tabiînden tanınmış bir çok zat kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.
Irak fıkhı, Hz. Ali'nin hükümleri ve fetvaları ile kadı Şüreyh'in verdiği hükümler yanında İbn-i Mes'ûd'un fetva ve mervilsrine dayanır, denilebilir.
îbn-i Mes'ûd'un menakıb ve faziletleri ciltleri doldurur. Eğer bunları gereği kadar yazmaya girişirsek yüzlerce sahife doldurmak gerekecektir. Bu kadarla iktifa edelim.
tbn-i Mes'ûd. bir rivayete göre, h. 33 yılında Medine'de 60 küsur yaşında iken vefat etmiştir. Allah, cümlesinden razı olsun.
[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/225-226
[251] Mülaane : karşılıklı lanet etmektir. Lanet Allah'ın rahmetinden uzaklık demektir. Mülaane edenler yek diğerinin Allah'ın rahmetinden uzak kalması için beddua ederler.
[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/226-227
[253] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/227-230
[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/230
[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/230-231
[256] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/231-233
[257] **Hz. Abbas'm Hâl Tercemesi**
Abbas (R.A.)'m künyesi Ebü'I-Fadl'dır. Peygamber (S.A.V.)'den 2 veya 3 yaş büyük idi. İbn-i Ebî Hâtim'in rivayetine göre Abbas, Kureyş'in en cömerdi ve en şefkatlisi idi. Ebû Ömer'in dediğine göre isabetli ve güzel görüşlü idi. Cahiliyet devrinde Kureyş'in reisi idi.
Mescid-i Harâm'm imaresi ve Sikâye işi Ebû Tâlib'den sonra ona aitti. Tarihçiler, onun ilk zamanlarda müslümanhğı kabul ettiğini, Resûl-i Ekrem'in müsaadesi ile îslâmlığıra gizlediğini ve Mekke fethinde tslâmiyetini açıkladığını söylerler.
Hûlâsa'nın beyânına göre; 35 hadisi vardır. Buhari ve Müslim O*nun bir hadisinde ittifak etmişler, ayrıca Buhari bir ve Müslim üç hadisini rivayet etmişlerdir.
Kendisinden hadis rivayet edenler: Oğullan Abdullah, Kesir ve Ubeydullah ile Âmir bin Sa'd'dır. Onun bir hayli faziletleri vardır.
Hicretin 32. yılı vefat etmiştir, tbn-i Sa'd, Abbas (R.A.)'ın 82 yıl yaşadığını söylemiştir.
Hz. Osman (R.A.) onun cenaze namazını kıldırmıştır. Bakî me^-vlığına def-nedilmiştir. Allah kendisinden râzî olsun.

[258] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun ravileri sikadırlar. Ancak Muham-med bin Kaş'ın Abbâs (R.A.)'den rivayetinin mürsel olduğu söylenmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/233-234
[259] Bak Tirmizi. Ebvabû-l'Menakıb. Babu Menakıbı-l'Abbas b. Abdulmutta-lib. Hadis No : 3762
[260] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/234-236
[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/236
[262] Zevâid'de hadîsin senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu beyan edilmiştir.
[263] Zevâid'de hadisin senedinin hasen ve râvilerinin sıka olduğu beyan edilmiştir.
[264] **Zeyd b. Erkam (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Râvi Zeyd bin Erkam bin Zeyd bin Kays (R.A.) Ensar'dan olup Hazreç kabilesine mensuptur. Hendek'te ve 17 savaşta bulunmuştur. Kûfe'de yerleşmiştir. 90 hadisi vardır. Buharî ve Müslim 4 hadisini müttefikan, Buharî 2 ve Müslim 6 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Ravileri : Abdurrahman bin Ebî Leylâ, Tavus, Muhammed bin KâT3, Nadr b. Enes ve bir cemaattır. Gözlerinden bir ara rahatsızlandığında Peygamber onu ziyaret etmişti. Hz. Ali'nin yakın dostlarından idi. Sıfıîn'de Hz. Ali ile beraber idi. Hicrî 66 veya 68 yılı vefat etti. (Bak : Hulâsa : Sah. 126)
[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/237-239
[266] Hulâsa sah. 438
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/239-242
[267] **Ammâr (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Ammâr bin Yâsir bin Âmir bin el-Husayn bin Kays bin Su'lebe bin Avî Mevlâ beni Mahzun büyük şarabîlerdendir. Bedir vesair savaşlara katılmış ilk müslüman-Iardandir. 62 hadisi vardır. Buharî ve Müslim müttefikan 2 hadisini, Buhar! 3 ve Müslim 1 hadisini münferiden rivayet etmiştir. Râvileri : Oğlu Muhammed, İbn-i Abbâs ve Ebû Vâil'dir, Ebû Saîd-i Hudrî'den rivayet edilen sahih bir hadiste Pey-gamber'in Ammâr'a;
«Vah Ammâr! Kendisini bağı olan fırka Öldürecektir. Ammâr, onlan Cen-net'e, onlar ise Ammâr'i Cehennem'e çağırırlar.» buyurmuştur. Ammâr, Sıffîn'de Muâviye (R.A.)fnin arkadaşları tarafından öldürüldü. Bir mucize olan bu hadis ile Muâviye taraftarlarının baği ve hatalı olduğu sabittir.
[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/242-243
[269] Hâni bin Hâni el-Hemedânî el-Kûfî, Hz. Ali'den rivayet etmiştir. Ravisi de Ebû îshak'tır. İbnü'I-Medenî, Hâni'in mechûl, Nesaî de onun zararsız olduğunu söylemişlerdir. Hulâsa Sah. 408
[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/243-244
[271] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/244-245
[272] **Selmân-ı Farisi (R.A.)'nin Hâl Tercemesî**
Selman (R.A.)'ın İslâm olmadan önceki hayatı hakkındaki rivayetler pek uzun ve çeşitlidir. Genellikle Siyer ve Tabakat yazarları ile bir kısım râviler, onun aslen îran'lı bir mecûsi (ateş perest) olduğunu sonra hıristiyan dinine girerek müteaddit papazlar yanında ve muhtelif kiliselerde kaldığını, bu cümleden olarak Şam, Musul ve Nusaybin kiliselerini devrettiğini nakledcrler. Bazı rivayetlere göre Ankara'da bulunan Hacı Bayram camii civarında halen harabesi duran kilisede de bir müddet kaldıktan sonra Hicaz'a doğru gidiyor. Çünkü hıristiyan papazları son Peygamber'in oralarda çıkacağını kendisine söylemişlerdi. Nihayet katıldığı bir kafile ile Medine yakınındaki vadi'l-Kurâ'ya varınca kafile adamları onu köle olarak bir yahudiye satıyorlar.
MÎftahü'1-Hâce müellifi bu hadisi açıklarken diyor ki : Tabarânî'nin Selman (R.A.)dan rivayet ettiğine göre kendisi :
«Bir tüccar kafilesi, bulunduğum yerden geçiyordu. Beni alıp götürdüler. Vadi'l-Kurâ'ya vardığımız zaman bana zulmettiler, köle diye beni bir yahudiye sattılar», demiştir.
îbn-i Hibbân, Hâkim, Tabarânl ve Müsned-i Ahmed'de Selman'ın İslâmiyet-ten Önceki durumuna dair çeşitli rivayetleri vardır. Kendisinin köle olmadığı halde köle gösterilerek zulmen satıldığı sabittir. Köle muamelesi reva görülen Selman'ın elden ele devredilerek defalarca sahip değiştirdiği de malumdur.
Selman, hicretten evvel Medine'de bir yahudinin kölesi idi. Aslında köle değil de esir idi. Hicretten sonra Selman, Resûl-i Ekrem'i gördü. Hakiki İncil'deki son peygamberin alâmetlerini aynen buldu ve büyük bir iştiyakla özlemini çektiği Hz. Muhammed (S.A.V.) efendimize iman etmek şerefine mazhar oldu. Ama ne var ki Selman köle muamelesine tâbi idi. Bu yüzden Bedir ve Uhud savaşma katılamadı. Buharî'nin de rivayet ettiği gibi Resûl-i Ekrem bir gün ona:
Ey selman! (Efendin ile) kitabet (Kitabet: Köle'-, belirli bir malı efendisine vermek ve bunun karşılığında hürriyetine kavuşmakiçin efendisi ile yaptığı akiddir.) akdini yap» diye emretti. Selmân, bu akdi yaptı ve kitabet bedeli Sahâbiler tarafından temin edilerek ödendi. Böylece Selman kölelikten kurtarıldı. Bu arada vuku bulan Hendek savaşmda ve bundan böyle yapılan bütün savaşlara katıldı. Hatta Medine'nin savunması için şehrin etrafında hendeğin kazılması işi onun hatırlatması neticesinde yapıldı.
Selmân, bütün sahabîlerin derin sevgisini kazanmıştı. Bu sebeple Muhacirler : Selmân bizdendir; Ensâr da, hayır bizdendir, diye onun muhabbetini paylaşamı-yorlardı. Hele Resûl-i Ekrem'in :
«Selmân benim EhM Beytim'dendir», demesi Selmân'ın, Peygamber katında nasıl bir sevgiye mazhar olduğunu gösteriyor. Resûlullah (S.A.V.)'in ona «Selnıa-nü'1-Hayr» lâkabını bahşettiği rivayet olunmuştur.
Selmân (R.A.)dan 60 hadis rivayet edilmiştir. Buharî ve Müslim üç hadisi ittifakla, Buharî bir ve Müslim üç hadisi münferiden rivayet etmişlerdir. Kendisinden, Ebû Osman en-Nehdi, Şürahbil bin es-Samt ve başkaları hadis almıştır.
Selmân, Halife Hz. Ömer tarafından Medâyin'e vali olarak tayin edilmiştir. Hulâsa'nın 147'nci sahifesinde Hasan-i Basri'den rivayet edildiğine göre Selmân otuz bin insanın Emir'i iken tek bir abası var idi, hem o abayı giyerek hutbe okurdu, hem de yarısını altına yayarak, yansını Üstüne Örterek içinde yatardı.Vali olmazdan önceki mütevazi ve sâde hayatı bu makama geçtikten sonra da aynen sürdürmüştür. Daima kendi el emeği ile geçinirdi.
Selmân (R.A.)m ömrü hususunda çeşitli rivayetler mevcuttur. Hafız Zehebi; Selmân'ın ömrü hakkındaki kavilleri araştırdım. 250 yıl yaşadığı hususunda ihtilâf olmadığını gördüm. 250'den fazla yaşadığına dair olan rivayetlerde ihtilâf vardır. Fakat benim kanaatıma göre 80 yaşını geçmemiştir, diyor, îbn-i Kacer de bu görüştedir. Seîmân, Hz. Osman (R.A.)'ın hilâfeti devrinde ve Ebû Ubeyde'nin rivayetine göre hicri 36 yılında Medâyin'de vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 147 ve TarihülHamîs sah. 397, 526 İstanbul 1302)
Ebû Zerr (R.A.)in Hâl Tercemesini 156 nolu hadisi izah ederken sunacağız.
[273] **Mikdad (R.A.)ın Hâl Tercemesi**
Mikdad bin Amr bin Su'lebe Kûfelidir. Ebû Ömer bin el-Esved'in evlâdlığı olduğu için ona Mikdad bin el-Esved denilirdi. Mikdad ilk müslüman olan sahabîlerin ileri gelenlerindendir. Önce Habeşistan'a daha sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Bedir savaşında kahramanca çarpıştığına herkes şahadet eder. Diğer bütün savaşlarda da Peygamber'in maiyyetinden ayrılmamıştır. 42 hadisi vardır. Bunlardan bir tanesini Buhari ve Müslim ittifakla, dört tanesini Müslim münferiden rivayet etmiştir. Râvileri : îbn-i Abbas, Ubeydullah bin Adi bin el-Hiyâr ve bir cemaattır. Hicri 33 yılı 70 yaşında iken Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 398)
[274] **Râvî Büreyde bin el-Husayb'in Hâl Tercemesi**
Büreyde (R.A.) bin el-Husayb bin Abdillah bin el-Hars Eslemi'dir. Önceleri Medine'de ikamet ediyordu. Sonra Basra'da oturdu. Daha sonra oradan da Merv'e geçerek bu yerde yaşadı. Kendisinin 164 hadisi olup Buhari ve Müslim bir tanesi-ni muttefikan, ayrıca Buharî 2 ve Müslim 11 hadisini münferiden rivayette bulunmuşlardır. Ravileri oğlu Abdullah ve Ebül-Melih Âmir'dir. Hicretin 62 veya 63'ün-cü yıh Merv'de vefat etmiştir. Sahabîlerden Horasan'da en son vefat eden zat Büfeyedir. (Bak : Hulâsa sah. 47)
[275] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/245-246
[276] 120 nolu hadisin izahına bak.
[277] **Hz. Sümeyye (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Sümeyye (R.A.) Mahzûmîlerden Ebû Huzeyfe'nin cariyesi idi. Aslen Yemenli olan Yâsir îbn-i Âmir (R.A.) Mekke'ye gelip yerleşmişti. Ebû Huzeyfe, Sümeyye'-yi Yâsir ile evlendirdi. Ammâr (R.A.) ondan doğdu. Ammâr (R.A.) aslında köle olmadığı halde anası câriye olduğu için köle muamelesine tabi tutulmuştu. Bu baba, ana ve oğul birlikte müslümanlığı seçtiler. Fakat hadiste işaret edildiği ve Vakidî'nin de belirttiği gibi bu zavallıların Mekke'de kavmi ve aşireti olmadığı İçin en zalimane işkencelere mâruz kaldılar. Sümeyye Ebû Cehil tarafından bir mızrak darbesi ile şehid edilmiş ve müslümanlann İlk şehide kadını olmuştur. Kocası Yâsir de Kureyş'in azablan altında sehid edilmiştir.
[278] **Hz. Suhayb (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Suhayb (R.A.)'i Rumi'nin babasının adı Sinan'dır. Musul mıntıkasında oturan «Nemr îbn-i Kasit» ailesine mensup olduğu için Ebû Yahya Nemrî diye ad-Isnmıştir, Babası Musul tarafından Kisra'nm işlerini tedvirle görevli olduğu için küçük yaşta iken Rumlar tarafından esir edilmiştir. Sonraları Abdullah Cud'ân tarafından satın alınarak azad edildi. Mekke'ye gelen Suhayb, Aramâr bin Yâsir ile aynı günde müslüman olmuştur. Suhayb (R.A.) ilk müslümanlardan ve Kureyş'in ÇOk zalimce eziyet ve işkencelerine maruz olan mübarek zatlardandır. Medine'ye hicret ederek Bedir Savaşı dahil; Peygamber'in emrinde bütün harplere katılmıştır. Kendisinin rivayet ettiği bir hayli hadisleri vardır. Buharı, bir ve Müslim de 3 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Kaviler : îbn-i Ömer, îbn-i Ebî Leylâ ve Saîd bin el-Müseyyeb'dir.
Suhayb (R.A,) küçük yaşta esir edilip Rum diyarında uzun zaman kaldığı İçin Arapçayı unutmuştu. Mekke'ye dönüşünde yeniden öğrendi ise de rahat

konuşamadığı için ona «Rumî» denilmiştir. îbn-i Sa'd'ın Tabakâtında beyan edildiğine göre hicrî 38. yılda Medine'de vefat etmiştir. Yakub İbn-i Süfyan ise Su-hayb'ın 34 yılında vefat ettiğini söylemiştir. (Bak : Hulâsa sah. 175)

[279] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sıkadır. îbn-i Hibban vo el-Hakim de bu hadisi Âsim bin Ebi'n-Necud yolu ile rivayet etmişlerdir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/246-250

[280] **Bilâl (R.a.)'m Hâl Tercemesi**

Bilâl İbn-i Rebah Habeşî'dir. Ümeyye bin Halefin kölesi idi. Anası Haraame de câriye idi. Bilâl, Ebû Bekr (R.A.)'in telkini ile müslümanlığı seçti. 150 nolu hadiste bildirildiği gibi Mekke müşriklerine karşı korkmadan müslümenliğini ilân eden ilk 7 müslümandan birisidir. Azgın İslâm düşmanlarından olan Ümeyye, kölesi Bilâl'i İslâmiyetten döndürmek için işkencelere başladı, boynuna ip taktırıp para ile tuttuğu çocuklara, onu Mekke sokaklarında ve dağlarda sürükletti. Güneşin en hararetli zamanında kızgın kumlar üzerinde çıplak olarak yatırılan Bi-lâl'in üstüne ağır taşlar konulur, vücudu dağlanır. Fakat O, «Allah birdir birdir» demeye devam ederdi. Siyer kitablarınm rivayetlerine göre; bir gün Ümeyye yine Bilâl1, tazib ederken Ebû Bekir (R.A.) uğramış ve :

— Ya Ümeyye! Sen şu zavallı hakkında Allah'tan korkmuyor musun? ne zamana kadar ona azab çektireceksin? diyerek onu kınadı. Bunun üzerine Ümeyye :

— İstersen sana satayım da onu kurtar! dedi. Ebû Bekir (R.A.) daha güçlü bir köleyi vererek Bilâl'i o zâlimin elinden kurtardı. Ve azad etti.

Bilâl (R.A.) hazretleri Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret etti. Hazerde ve seferde Peygamber efendimizin maiyyetinden ayrılmadı. Bedir dahil, bütün gazalara katılmıştır. Hz. Ömer (R.A.) :

—«Ebû Bekir, Seyyidîmizdir ve bir ssyyidimizi azad etmiştir» diyor idi. Resûl-i-Ekrem'in vefatından sonra Bilâl Şam'da ikamet etti. Resûl-i Ekrem'in müezzinliğini yapan Bilâl Peygamber'den sonra ezan okumazdı. Bir ara Medine'ye «Rav-za-ı Mutahhara»yı ziyarete gittiğinde umumî arzu ve İsrar üzerine Bilâl (R.A.) p* gün sabah ezanını okudu. Herkes saadet asrını anarak ağladı. Bir rivayete göre kendisi de aynı duyguların etkisi ile kendisini tutamadı ve ezan'ı bitiremedi.

BUâl (R-A->fın 44 hadisi olup Buharî ve Müslim bir hadisini ittifakla, Buha-r 2 ve Müslim 1 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Hicrî 20. yılda Şam'da ve*at etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 53 ve Tarihü'l-Hamis 2. cild, sah. 273)

[281] Tirmizî bunu Zühd babının sonlarında rivayet ederek, bu hadisin ha-sen sahih olduğunu söylemiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/250-252

[282] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/252-256

[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/256

[284] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/257-258

[285] **Hz. Habbâb'ın Hâ! Tercemesi**

Habbâb (R.A.) ilk müslümanlardan ve müşriklerin mezalim ve İşkencelerine maruz kalan simalardandır. Ümmü Enmar'ın azadlısı idi. Demircilikle geçimini sağlardı. Ümmü Enmar, onun müslüman olduğunu duyunca, çok fena kızdı, onu Dağlatarak kızgın demir parçaları ile başını dağlattı. Habbâb Resûl-i Ekrem'e gelerek acıklı durumunu anlattı ve başının ıztırabmdan şikâyet etti. Resûl-i Ekrem de : «cAUahun Habbâb'a yardımcı ol», diye dua etti. Aradan pek zaman geçmeden Habbâb'm sahibesi Ümmü Enmar şiddetli bir baş ağnsma tutuldu. Iztıra-bmdan köpek gibi ulumaya başladı. Ona, dağlanmanın iyi geleceği tavsiye edildi. Bu kere kendisi Habbâb'a emreder. Habbâb ateşte kızdırdığı demir parçalan ile onun başını dağlardı. Habbâb müşriklerden çektiği ıztırabm bir örneğini şöyle anlatır :

Ben öyle gün biliyorum ki benim için Özel ateş yakıldı. Korların bir tanesi sırtıma kondu ve onu sırtımın yağları söndürdü idi.»

Habbâb (R.Â.) Bedir vesair gazalara katılmış, büyük yararlıklar göstermiştir. Sıffin olayında Hz. Ali (R.A.)'in maiyyetinde bulunmuştur.

Ebû Abdillah künyesi ile anılan Habbâb'tan 33 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 3 tanesini Buharî ve Müslim müttefikan, 2 tanesini Buhari ve 1 tanesini Mti&lim münferiden rivayet etmişlerdir. Ravileri : Alkame, Mesruk, Kays îbn-i Ebl Hâzim gibi bir takım Tabiîlerin ileri gelenleridir.

Habbâb (R.A.), hicri 37 yılında 73 yaşında Kûfe'de vefat etmiş, cenaze namazını Hz. Ali (R.A.) kıldırmıştır.

Vefatından sonra bir gün Hz. AH, Onun kabrinin yanından geçerken:

«Allah, Habbâb'a rahmet eylesin. îslâmiyete olan iştiyakından dolayı müs-lğ seçti. Gönül hoşluğu üe hicret etti. Yıllarca hastalık ıztırabıra çekti. Allah elbette onun sevabını »ayi etmez», buyurmuştur.

[286] Ebû Leylâ eMOndfnin adı Seleme bin Muâviye veya Muâviye bin Se-îeme'dir. Küfe'lidir. Osman ve Habbâb (B.A.)'dan rivayet etmiştir. Raviîeri de EbÛ îshak ve Ebû Ca'fer el-Ferrâ'dır. îbn-i Muîn, onun sıka olduğunu söylemiştir. Hulâsa: sah. 458

[287] Bu hadisin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/258

[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/258-260

[289] **Hz. Zeyd bin Sabit (R-A.)HâÎ Tercemesi**

Zeyd bin Sabit bin Dahhak bin Zeyd, Ensâr-ı Kiram'ın Hazrec kabilesine mensup Neccâr kulundandır. Neccar sülâlesi Peygamber (S.A.V.)'in dayilan olurlar. Babası hicretten evvel Hazreç ve Evs kabileleri arasında çıkan Buas savaşında öldürülmüş idi. Hicret sırasında 11 yaşında bir çocuk olan Zeyd çok zeki ve necabetli idi. Resûl-i Ekrem'i görür görmez hemen müslüman oldu. Peygamber, onun yahudilerin yazısını öğrenmesini emretti, 15 günde öğrendi.

Zeyd vahiy kâtipliğini yaptı. Kur'an'i hıfzederek çok kuvvetli bir hafız oldu. Peralz ilmini pek iyi bir şekilde öğrendi.

Hendek savaşından itibaren bütün savaşlarda Resûl-i Ekrem'in maiyetinde döğüştü.

Ebû Bekr-i Sıddîk (R.A.) zamanında Kur'an-ı Kerim'i toplamaya memur kılındı. Resûlullah hayatta iken yüzlerce sahabi Kur'an'm tamamını hıfzetmişti. En-sar-ı Kiram'dan en kuvvetli hafızların Ubey b. KâT), Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit ve Ebû Zeyd olduğu Buharî-nin «Bab-u MenaMbi'I-Ensar» bölümünde Enes bin Mâlik'den rivayet ettiği hadisten anlaşılıyor.

Ebû Bekir (R.A.) zamanında kitap halinde toplanarak Hz. Hafsa'ya hıfzetmek üzere tevdi edilen Kur'an'm bu orjinal nüshası Hz. Osman (R.A.) zamanında alınarak ondan 5 veya 7 nüsha, seçkin bir hey'et tarafından kopye edilirken Zeyd hazretlerine bu kurulda görev verilmişti.

Zeyd (R.A.)'den bir cemaat Kur'an dersini almıştır. îbn-i Abbas ve Ebû Ab-dirrahman bin es-Süleml bunlardandır. 92 hadisi vardır. Buharî ve Müslim 5 hadişini ittifakla, Buharı 4 ve Müslim 1 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râ-vileri: Oğlu Harice, Enes, Süleyman bin Yesâr, İbn-i Ömer ve bir cemaattır. Süleyman bin Yesâr: Hz. Ömer ve Hz. Osman; Fetva, Feraiz ve kıraat'ta hic kimseyi Zeyd'e takdim etmezlerdi demiştir. Hz. Ömer (R.A.) onu kadılığa atamıştı. Zeyd vefat ettiği zaman Ebû Hüreyre (R.A.) ümmetin büyük âiimi vefat etti. demiştir. Hicrî 45 veya 48 veya 51 yılı vefat etmiştir. (Bak : Tezkire sah. 30-32 ve Hulâsa 127)

[290] **Hz. Ebû Zerr-T Gifari < Radiyaüahü Anh)'In Hâl Tercemesi**

Adı Cündüb İbn-i Cünade'dir. Gifâr kabilesine mensuptur. İlk müslümanla-rm beşincisidir. îslâmiyeti seçmesi her hangi bir davet olmaksızın ksndi arzusu ile kuvvetli bir irade mahsulü olmuştur. Onun İslâm oluşu müstesna bir şekilde olduğundan dolayı İbn-i Abbas (R.A.) gibi büyük bir âlim sahabî, bunu tafsilâtı ile rivayet etmiş, Buharî de bu rivayet için özel bir bab ayırmıştır.

Zehebî de, ilim, takva, zahidlik, savaşmak, dürüstlük, hakşinaslık, ihlas ve samimilik gibi bir çok meziyetleri taşıyan Ebû Zerr'in bilgi yönünden İbn-i Mes'-ûd'un seviyesinde olduğunu söylemiştir. Yalnız idari ve malî işlerde garib ictihad-ları var idi. Meselâ : Kişinin mâlik olduğu 2 dirhem, 2 dinar bile Kur'an'm yerdiği kenz (—mal biriktirip infak etmeme) hükmüne girer, derdi. Bu sebeple hazineden kendisine tahsis edilen 400 dinarın hepsini aldığı gün fakirlere dağıtırdı. İhtiyaç için bir şey alıkoymazdı. Ebû Zerr (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in vefatından sonra Şam'da ikamet etmişti. Fakat Muaviye (R.A.)'in Şam valiliği zamanında bu nevi ictihadları ve Valinin saltanat sistemli idaresini her vesile ile açıkça tenkidinin halk üzerinde tesirini göstermesi neticesinde, Vali Muâviye (R.A.) onun Medine'ye aldırılmasım Halife Hz. Osman (R.A.)'dan rica etti. Halifenin çağrısı üzerine Ebû Zerr, Medine'ye gitti. Orada da tenkidlerini sürdürünce Halife onu fetva vermekten menetti. Bir gün Ebû Zer sorulan bir soruyu cevaplarken, Kureyşten bir genç başucuna dikilerek :

Halife seni fetvadan men etmedi mi? dedi. Ebû Zerr :

Sen gözcü müsün? Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim boynama kılıç koysanız, siz boynumu kesmeden önce Resûlullah (S.A.V.)'den duyduğum bir kelimeyi infaz edeceğimi sansam, derhal söylerim, diye karşılık verdi. Neticede Halife onu Rebze'ye gönderdi.

Ebû Zerr'in 181 hadisi vardır. Buharı ve Müslim 12 hadisini ittifakla, yalnız Buhar! â ve yalnız Müslim 19 hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri: İbn-i Abbas, Enes bin Mâlik, Zeyd bin Veheb, Cübeyr bin Nüfeyr, Ahnef bin Kays, Said bin el-MÜseyyeb ve Tabiînden bir cemaattır.

Hicri 32. yılı Rebze de vefat etti. (Bak : Tezkire sah, 17, 18 ve Hulâsa sah. 449)

[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/260-261

[292] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/262

[293] **Sa'dbin Muâz (R-A.)in Hâl Tercemesi**

Hz. Sa'd (R.A.) Ensâr'dan Evs kabilesinin en yüksek bir simasıdır. O, Re-sûl-i Ekrem (S.A.V.)'in hicretinden önce Mus'ab îbn-i Umeyr'in delaletiyle müslüman olmuş, sonra kabilesi halkına: Siz müslüman oluncaya kadar sizin erkeklerinizle ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun! demekle bütün Abdü'l-Eşhel oğullarının hidayetine sebep olmuştur. Bedir ve Uhud savaşlarında bulunmuştur. Bedir savaşma çıkılmadan önce ResûM Ekrem Muhacirlere ve Ensâr'a danışarak Meleke istikametinden savaşmak İçin gelen düşmanı karşılamak veya-hut Şam'dan Mekke'ye dönmekte olan kervanın yolunu kesmek hususundaki Sa-habîlerin görüşünü sorduğunda Sahabîlerin çoğu kervan yolunu kesmeyi tercih edince, Peygamber buna üzüldü. Bunun Üzerine söz alan Ebû Bekir, Ömer ve Mik-dad îbn-i Esved, Mekke müşrikleri ile savaşmak görüşünü destekledilerl. Muhacirler adına yapılan bu konuşmalar Peygamber'I sevindirdi. Bundan sonra En-sâr'm kanaatini

anlamak istedi. Resûl-i Ekrem'in bu isteğini sezen Sa'd hin Mu&z
a kalkarak:
— Yâ Resûlallah! Bu hitabınızla bizi kasdettiğinizi sanıyorum, deyince; Re*
iah (S.A.V.) :
— Evet sizleri kasdediyorum buyurdu. Bunun Üzerine Sa'd:
— Yâ Resûlallah (S.A.V.) biz sana inandık; tasdik ettik; tebliğ ettiğin Kur*-an'ın hak olduğuna şehadet ettik; Sana itaat etmeye söz verdik. Ey Allah'ın Resulü nasıl dilersen öyle hareket et! Biz seninle beraberiz. Yemin ederim ki, sen bize denizi gösterip yürüsen biz de beraberinizde denize dalarız. Ensâr'dan geri dönen olmaz. Ya Resûlallah! Harbte sebat etmeyi, düşmana karşı direnmeyi bili-riü. tnşaallah zafere kavuşursun. Bu sebeple buyurun Ey aziz Resul! Allah'ın bereket ve selâmetine dayanarak beraberce düşman üzerine yürüyünüz diyerek Pey-gamber'i hoşnud etti.
Hz. Sa'd Hendek savaşında aldığı bir ok yarası dolayısı ile bir ay Mescid'de tedavi edildi. Fakat bu yaradan kurtulamıyarak şehid oldu. Cebrail (Aleyhisse-lâm)in onun cenazesinde bulunduğu bildirilmiştir.
Resûl-i Ekrem, Muhacirler arasmda Ebû Bekr-i Sıddtk (R.A.Vİ ne derece seviyor idi ise Ensâr içinde de Sa'd (R.A.) hazretini de o derece severdi. Allah onlardan ve bizden râzl olsun. Âmin.
[294] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/262-264
[295] Devmetü'l-Cendel, Medine ile Şam arasında ve Tebûk civanr *a bir şehrin adıdır. Lügat ehli bu şehre «Dumetü'l-Cendel» derler.
[296] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/265-267
[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/267-269
[298] **Cerîr (R.A.)'în Hâl Tercemesi**
Cerir bin Abdillah bin Câbir bin Mâlik bin Nasr El-Beceîî Ebû Amr, Hicretin 10. yıh ve bir rivayete göre Peygamber'in vefatından 40 gün önce müslüman olmuştur. Fakat Miftâhü'I-Hâce müellifi bu rivayeti zayıf görmektedir. Büceyle kabilesinin reislerinden olduğu için Resûl-i Ekrem o'na kıymet vererek yere serdiği bir kaftan üzerinde oturtmuş ve bu münasebetle :
«Bir kavmin kerem sahibi ileri geleni size geldiği zaman ona ikramda bulunun» buyurmuştur. Resûlullah (S.A.V.), Cerîr'i Yemen'e âmil olarak göndermiştir. Bu zat Medâyin'in fethinde bulunarak büyük hizmetleri olmuştur. Kadisiye savaşında da İslâm ordusunun sağ cenahının kumandanlığını yapmıştır. Hz. Ömer {Radiyallahü anh). Onu çok sever ve güzel yüzlü olduğu için ona «İslâm ümmetinin Yûsufu» der idi. Hilâfeti zamanında dağınık olan Büceyle kabilesini toplatarak Cerir'i onlara başkan tayin etti.
Cerîr (R.A.)'in 100 hadisi vardır. Buhari ile Müslim sekiz hadisini ittifakla, Buharî, bir ve Müslim altı hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Ravileri : Oğlu tbrahim, Enes, Zeyd bin Veheb, Şa*bi ve ayrıca bir cemaattır.
Kûfe'de yerleşen bu muhterem Sahâbî, hicretin 51 veya 54 yılında vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa : sah. 61)
[299] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/269-270
[300] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/270-271
[301] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/271-274
[302] Hulâsa : sah. 113
[303] Bunun isnadının sahih olduğu Zevâid'de "bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/274-275
[304] Nüseyr bin Zu'lûk es-Sevri Ebû Tu'ma el-Kûfi'dir. îbn-i Ömer'in ravi-sidir. Kendisinden de Sevri rivayette bulunmuştur. îbn-i Hibbân onu sika saymıştır.
[305] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/276-278
[306] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/278-279
[307] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/279-282
[308] **Sehl Bin Sa'd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Sehl Bin Sa'd bin Mâlik bin Hâlid bin Sa'Iebe Hazreç kabilesine mensuptur. Künyesi Ebü'l-Abbas'tir. İsmi Hazn b. Sa'd iken Resûlullah (S.A.V.) ona Sehl ismini bahsetmiştir. Hazn, sert ve sarp yer, Sehl ise düz ve yumuşak yer demeK-tir. Peygamber'in vefatı sırasında onbeş yayında olan Sehî b. Sa'd-i Sâidî'den 188 hadis rivayet edilmiştir. Buharı ve Müslim 28 hadisini ittifakla ve 21 hadisini yai-nıp Buharî rivayet etmiştir. Zûhrî, Ebû Hâzim, Ebu Sehl-i Esbahî onun ravîlerin-endir. Ebû Naim Sehl hazretlerinin 91 tarihinde vefat ettiğini haber veriyor. Ta-akat sahibi îbn-i Sa'd de : Medine'de en son vefat eden sahabî Sehl hazretleridir, demiştir. (Bak : Hulâsa : sah. 157)
[309] Zevaid'de şöyle denilmiştir: Râvi Abdülmuheymin yüzünden sened zayıftır,Diğer râviler sıkadır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/282-284
[310] Bunun senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/284-287
[311] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/287-290
[312] **İbn-i Abbas (R.a)ın Hâl Tercemesi**
İbn-i Abbas, Abdulmufctalib'in torunu ve Peygamber'in amucazadesidir. Abbasi halifelerinin de dedesidir. Anası Ümmü Fadıl da Resûl-i Ekrem'in hanımı Meymûne (R.A.)'nın kız kardeşidir. îbn-i Abbas, Sahabîlerin en yüksek âlimlerin-dendir. Bu sebeple Ö*na el-Hibr ve el-Bahr denilirdi, Kur'an tefsiri ve te'vili sahasında müstesna bir kudreti haiz olduğundan dolayı terceman-ı Kur'an unvanı ile meşhur olmuştur.
îbn-i Abbâs hicretten üç yıl evvel Mekke'de doğmuş, Resûl-i Ekrem'in vefatı tarihinde 13 yaşındaydı. Peygamber'in özel dua ve teveccühlerine mazhar olmuştur. Bir defasında Peygamber onu kucaklıyarak : «Allahım! Buna Kur'an öğret. (Yani Kur'an ile ilgili ilimleri ver)» buyurmuştur. Başka bir defasında Peygamber helaya girdiğinde îbn-i Abbas, abdest suyu hazırlayıp koymuştu. Peygamber çıkınca : «Bu suyu buraya kim koydu?» diye sormuştu. İbn-i Abbas tarafından konulduğunu haber alınca : «İlâhî! Bunun dindeki duygu, ve bilgisini arttır» diye duada bulunmuştu. Resûl-i Ekrem'in yaptığı duzların bereketi ile o, sahabiler içinde tefsir ve fıkıh alanında mümtaz bir sima olmuştur. İbn-i Mes'ûd (R.A.) bile :
«... İbn-i Abbas Kur'an-ı Kerim'in en güzel tercümanıdır. Eğer bu genç bizim yaşımıza erişirse hiç birimiz onunla ilmî sohbet ve tartışmaya muktedir olamayız», demiştir.
Halife Hz. Ali (R.A.) bir yıl onu hac emîri olarak tayin etmişti. Bu seferinde Arafat dağında irad ettiği hutbe'den ve okuduğu Nur sûresinin tefsirinden bahseden Ebû Vâil şöyle demiştir :
— Bu hutbeyi milletler işitseydi hidayete kavuşurlardı.
Abdürrezzak'm Ma'mer'den rivayetine göre îbn-i Abbas derya gibi olan İlmini Ömer, Ali ve Übeyy İbn-i KaT> (R.A.) hazretlerinden almıştır. Katâde de îbn-i Abbas'ın: «Bir saat ilmî çalışma bir gecelik nafile ibadetten daha hayırlıdır» dediğini rivayet etmiştir. Tavus demiştir ki : «Yetmiş sahabi'ye yetiştim. Bir mes'-ele hakkında îbn-i Abbas bir görüş beyan eder de sahabiler muhalif kalırsa onları ikna edene kadar uğraşırdı.» Onun bu yüce ilmî mertebeye nasıl kavuştuğu kendisine sorulduğunda: «Soran bir dil ve düşünüp muhakeme eden bir kalb ile» şeklinde cevap verdiği Mekhûl'den rivayet edilmiştir.
îbn-i Abbâs ile îbn-i Mes'ûd kadar tefsire ait rivayetleri yaygın olan hiç bir sahabî yoktur. Sahabilerin fıkıhçılarından en çok fetva veren ve en genç olan zat îbn-i Abbâs'tir. Î'lamü'l-Muvakkîn'de : İbn-i Abbas'm sonradan toplanan fetvalarının yirmi cilde ulaştığı İbn-i Hazm'den naklediliyor. Kendisinden bin altı-yüz altmış hadis rivayet edilmiş olup yetmiş beş hadisinde Buhari ve Müslim müttefiktirler. Ayrıca Buhari yirmi yedi hadisi ve Müslim de kırk dokuz hadisi münferiden rivayet etmişlerdir. RavilerÎ Ebu'ş-Şa'sâ, Ebu'l-Âliye, Said bin Cübeyr, İbn-i Museyyeb, Atâ bin Yesar başta olmak üzere bir çok zatlardır. Musa bin Ubey de Hz. Ömer'in bazı mes'elelerde îbn-i Abbas ile istişare ettiğini söylemiştir. Mes-rûk da: «Ben İbn-i Abbas'ı gördüğüm zaman O, insanların en güzelidir; konuştuğu zaman insanların en kuvvetli edebiyatçısıdır; hadisten bahsettiği zaman insanların en büyük âlimidir, derdim» demiştir.
İbn-i Abbas hicretin 68. yılı Taif'de vefat etmiş, cenaze namazı Muhammed bin el-Hanefiyye tarafından kıldırılmıştır. (Bak: Tezkire sah. 40-41 ve Hulâsa sah. 202-203)
[313] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/290-291
[314] Bakara 129,151, Âl-i İmran 164, Cumua 2
[315] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/291-292
[316] **Abîde (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Abîde bin Amr es-Selmanî el-Müradî el-Kûfi, Mekke fethi sırasında Yemen'de müslüman olmuş ve Resûl-i Ekrem'i görüp feyz almak için yollara düşmüş ise ds henüz Medine'ye yetişmemiş iken Resûlullah'ın vefatı dolayısı ile Sahabîlik mertebesi ona nasip olmamıştır. Mamafi fıkıh sahasında geniş malûmat sahibi olmuş, şer'l hükümleri vermek kudreti bakımından Kadı Şüreyh'e denk olduğu Şab'î tarafından ifade edilmiştir. İclİ de :«Abide, Abdullah îbn-i Mes'ud'un fetva veren ve müderrislik yapan arkadaşlarından birisidir» demiştir.
Abîde, hadisleri Ali ve îbn-i Mes'ûd (R.A.)'den almıştır. Râvileri ise; îbn-i Şîrîn. ŞaTji, Nahaî, Abdullah bin Seleme, Müslim bin Hassan el-A'rac ve başkalarıdır. Ondan en çok hadis rivayet eden zat îbn-i Sirîn'dir. Sahih rivayete göre hicri 72. yılında vefat etmiştir. (Bak: Tezkire sah. 50; Hulasa sah. 256)

[317] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/292-294
[318] İbn-i Abidin, oild 3, sah. 339, Mısır
[319] Harûrâ : Küfe yakınında bir köyün ismidir. Hakem mes'elesinden dolayı Hz. Ali'den ayrılarak ona karşı çıkan 12 bin kişilik haricîler Sıffin dönüşü Hz. Ali nin ordusundan ayrılarak bu köyde toplandılar. Bu nedenle haricîlere, Ha-rûrâhlar ismi verilmiştir.
[320] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/295-296
[321] Bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/296-298
[322] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/298-300
[323] KastalânÎ cild 7, sah. 297
[324] **İbn-i Ebî Evfa'nın Hâl Tercemesi**
RavI îbn-i Ebî Evfâ'nm adı Abdullah'dır. Babası Alkame bin Halid el-Eslemi'-dir. Sahabî oğlu Sahabî olan îbn-i Ebî Evfâ, Bey'âtü'r-Rıdvan'da bulunmuştur. 95 hadisi vardır. Buharî ve Müslim 10 hadisinde ittifak etmişlerdir. Ayrıca Buharî 5 ve Müslim 1 hadîsini almıştır. Râvileri: Arar bin Mürre, Talha bin Musarrif, Adi bin Sabit ve el-Â'meş'tir. Zehebî diyor ki :
El-Â'meş'in îbn-i Ebi Evfâ'dan rivayet ettiği hadislerin mürsel olduğu söylenmiştir. Halbuki El-Â'meş, İbn-i Ebi Efvâ'dan önce vefat eden bazı zatlardan hadis işitmiş iken El-Âmeş'den hadis işitmesine ne gibi bir mâni olabilir?
Vâkıdî, onun hicrî 86. yılı vefat ettiğini söylemiştir. Ebü Naîm'e göre vefat tarihi 85'tir. Amr bin Ali: îbn-i Ebi Evfâ, Kûfe'de en son vefat eden sahabi'dir, demiştir. (Bak : Hulâsa sah. 191)
[325] Zevaid müellifi hadisin senedindeki râvilerin sika olduğunu fakat se-nedde inkıta (= kesinlik) bulunduğunu, çünkü ravilerden el'A'meş'in İbn-i Ebî Evfâ'dan hadis işitmediğini söylemiştir.
[326] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Buharı bunun bütün râvilerini hüccet saymıştır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/301-305
[327] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/305-306
[328] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/306-307
[329] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/307
[330] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/307-309
[331] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/309-313
[332] Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Hibbân, râvi Veki'i sıka râvilar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvilerini Müslim hıiccct saymıştır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/313-315
[333] Doğrulma düzelmek, kararlaşmak, istilâ, taht üzerinde oturmak.
[334] Sindî, sah. 40
[335] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/315-317
[336] **Safvan bin Muhrız (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Safvan bin Muhrız, Basra'da yetişen Tabiî âlimlerindendir. Aslen Mâzîn kabilesinden olup Basra'da ikamet etmiştir. Hulâsa'da Abdullah İbn-i Mes'ûd ve Ebû Mes'ûd'dan, Tehzîb'de ise; îbn-i Abbas, İbn-i Ömer, Ebû Musa el-Eş'âri, İm-ran bin Husayn ve Hâkim bin Hizâm'dan rivayette bulunduğu beyan edilmiştir. Râvîleri : Sabit, Katade, Asım-ı Ahvel, Muhammed İbn-i Vâsi', Cami' bin Şed-dad, Bekir el-Müzenî ve başka zatlardır. îbn-i Sa'd, Safvan'm sika ve takva ile fazilet sahibi olduğunu söylemiştir. Safvan, Tehzîb'e göre; Abdülmelik devrinde ve hicri 74 yılında vefat etmiştir. Aynî ise; 94 yılında vefat ettiğini söylemiştir.
[337] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/317-319
[338] Hadîsin râvîlerinden El-Padl Er-Rakkaşi'nin zayıflığına hadisçiler ittifak ettikleri için Sindî hadisin isnadının zayıf, olduğunu söylemiştir. Suyûtî de Misba-hü'-Zücâce'de : İbnü'l-Cevzi'nin bu hadisi mevzu hadisler arasında zikrettiğini beyan ettikten sonra El-TJkayli'den naklen şunları söylemiştir : Hadisin râvîlerinden Abdullah bin Ubeydillah Ebû Asım El-Abbâdânî'nin hadisleri münkerdir. Râvi El-FadFın da Kaderiyye ehlinden olduğu rivayet olunmuş, hadisleri de zayıf sayılmıştı,. Ancak EI-Lalâlî'l-Masnia»'da zikredildiğine göre hadis Ebû Hüreyre (R.A.V ye ulaşan başka bir yol ile rivayet edilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/319-322
[339] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/322-323
[340] Kastalâni cild 11, sah. 161-162
[341] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/323-325
[342] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/325-328
[343] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/328-329
[344] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/329-331
[345] Kastalânî cild. 7 sahife 7
[346] **Câbir bin Abdîllah (R,A.)m Hâl Tercemesi**
Câbir bin Abdillah bin Amr bin Haram Ensarî ve Selemî'dir. Künyesi Ebû Abdurrahman veya Ebü Abdillah yahut da Ebû Muhammed'dir. İkinci Akaba biatinda hazır bulunan 70 kadar Ensârî arasında yer almıştır. Bizzat Resûlullah (s.a.V.)'den ilim almış ve zamanında Medine-i Münevvere'de fetva veren meşhur bir Sahabi'dir. Annesi Bint-i Akabe'dir. Bedir savaşında bulunup bulunmadığı mes'elesinde ihtilâf vardır. Fakat Hendek savaşında Biat-ı Rıdvan'da bulunduğu kesindir. Ayrıca 19 savaşa katılmıştır. Çok hadis rivayet eden 6 meşhur Sahâ-bi'den birisidir. Kendisinden 1540 hadis alınmıştır. Buhârî ve Müslim 58 hadisinde ittifak halindedirler. Ayrıca 26 hadisi Buharî ve 126 hadisi Müslim münferiden rivayet etmişlerdir. Resûlullah'm onun için bir ara 25 defa istiğfar ettiği kendisinden rivayet edilmiştir. Başhca râvileri : Said İbn-i Minâ, Ebû Zübeyr, Ebû Süfyan, Talha İbn-i Nâfi, Hasan-ı Basri, Muhammed İbn-i Münkedîr'dir. Başkaca bir çok zat kendisinden hadis almıştır. Bir asra yakın yaşamış olan bu zat hicretin 78. yılı 94 yaşında iken vefat etmiştir. Medine'de en son vefat eden sahabî kendisidir. Cenaze namazı Medine valisi bulunan Eban İbn-i Osman tarafından kılınmıştır.
Sahabîler arasında Câbir İbn-i Abdillah adlı bu zattan başka iki zat daha vardır : i _ Câbir İbn-i Abdillah İbn-i Rebâb, 2 — Câbir İbn-i Abdillah Râbisî'-dfr Yalnız Câbir ismindeki sahâbi ise 24 zattır. (Bak : Tezkire Sah. 43, 44 ve Hulasa Sah. 59)
[347] Müellife rivayette bulunan 2 râvî (İbrahim ve Yahya) hadis metninin bundan sonraki kısmında birleşiyorlar.
[348] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/331-334
[349] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/334-338
[350] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/338-339
[351] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/339-342
[352] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/342-347
[353] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/347-351
[354] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/351-353
[355] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/353-354
[356] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/355-356
[357] Müslim'in şerhi Nevevî cild 12, sah. 216
[358] Şûra sûresi, âyet 11
[359] Sindi, Sah. 45
[360] Nevvâs : Sahâbî'dir. 17 hadisi vardır. Müslim 3 hadisini rivayet etmiştir.Râvîleri : Ebû İdris el-Havlânî ve Cübeyr bin Nefîr'dir. (Hulasa, sah. 406)
[361] Zevâid, bu hadisin isnadının sahih olduğunu belirtmiştir,
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/356-358
[362] Bunun senedinin söz götürür durumda olduğu Zevâid'da bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/359
[363] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/359-360
[364] Er-Râhmari sûresi, âyet 29
[365] Zevâid yazarı bu hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/360-361-
[366] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/361-362
[367] Zevâid'de bu hadisin isnadının sahih olduğu bildirilmiştir.
[368] Bunun senedinin zayıf oîduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[369] Ebû Cuhayfe Vchsb bin Abdillah Es-Suvâi el-Kufİ, Şahabıdır. Resûluî-laf vefat ettiğinde henüz erginlik çakına varmamış idi. 45 hadisi var. Buharî ve Müslim iki hadisini müttefikan, yalnız Buharî iki ve yalnız Müslim 3 hadisini almışlardır. Râvileri: Oğlu Avn ve Şâ"bî ile Ebü îshak ve başkalarıdır. Hicri 74 yılında vefat etmiştir. Kendisi Hz. Ali'nin seçkin arkadaşlarından idi. Hulâsa Sah. 418
[370] Bunun senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
[371] Bunun senedinin zayıf olduğu Zfevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/362-366
[372] Müslim'in Nevevî şerhi, cild 12, sah. 79
[373] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/366-368
[374] Bu zat Bedir ehlindendir.Künyesi Ebû Abdülah'tır.Râvisi oğlu Ab-dullah'dır. Hulâsa, sah. 292
[375] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/368-369
[376] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/369-370
[377] Bu hadisin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/370-371
[378] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/371-373
[379] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/373-374
[380] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/374-375
[381] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/375-376
[382] Usfân: Mekke - Medine arasında ve Meke'ye 2 konak mesafede bir yerin adıdır.
[383] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/376-378
[384] Hulâsa, sah. 223
[385] Hulâsa, sah. 399
[386] EI-Münziri hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir. Zevâid yazarı, seneddeki râvilerden Abdullah bin Ziyâd ile Ali bin Zeyd'in zayıf oldukları söylendiğine beyan ettikten sonra Tirmîzî'nin tahriç ettiği iki şahid ile hadisin takviye edildiğini belirtmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/378-380
[387] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/380-381
[388] Bunun notunu almaya gerek görmedim. İzah kısmında buna değinilecektir.
[389] Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Hibbân bu hadîsi aynı metin ve senedle Hişam bin Ammâr'dan kendi sahihinde rivayet etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/382-383
[390] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/383-385
[391] Bu zat Ebü'd-Derdâ'nm râvîsidir. Onun râvîsi de Dâvûd bin Cemil'dir. İbn-î Hibbân onu sika saymıştır. Hulasa, sah. 320
[392] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/385-387
[393] Zevâid yazan, hadisin senedindeki râvîlerden Hafs bin Süleyman'ın zayıflığı nedeni ile isnadın zayıf olduğunu bildirmiştir. îmam Suyûti : «Müslim'in Şârihi MuhyİddÎn en-Nevevî'ye bu hadisin durumu sorulmuş, İmam Nevevi: Bu hadis sened bakımından zayıf ve mâna bakımından sahihtir» diye cevap vermiştir. Nevevi'nin tilmizi Cemâlü'd-Dîn el-Mizzî de : Bu hadis Hasen mertebesine ulaşacak kadar yollarla rivayet edilmiş, demiştir. Hakikaten dediği gibidir. Çünkü ben bu hadise ait 50 rivayet gördüm ve bu rivayetleri bir fasikülde topladım, demiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/387-390
[394] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/390-391
[395] **Safvân b. Assâl (R.A.)'m Hâl Tcrcemesi**
Râvî Safvân bin Assal el Muradı el-Cemelî Resûlullah (S.A.V.) ile beraber 12 savaşa katılmıştır. 20 hadisi vardır. Abdullah İbn-i Mes'ûd gibi yüce âlim ve.Zîrr bin Hubnyş kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. (Hulâsa, 174) Allah onlardan ve bizden râzi olsun.
[396] Zevâid'de şöyle denilmiştir:Bunun râvlleri sıka zatlardır.Ancak ravi Ebi'n Necûd'un hafızası son zamanlarında karışmıştı.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/391-393
[397] Bunun senedinin, Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/393-394
[398] Hadîsin râvilerinden Ah bin Yezld'in Eayıflığı Cumhur tarafından beyân edildiği için.isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/394-395
[399] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened zayıftır. Çünkü râvilerden Dâ-vûd, Bekir ve Abdurrahman zayıflardır. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/395-396
[400] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/396-397
[401] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/397-399
[402] **Cübeyr b. Mut'im b. Adiy (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Cübeyr bin Mut'im bin Arîiyy bin Nevfel bin Abd-i Menaf, Hudeybiye ile Mekke fethi arasındaki dönemde müslümanlığı kabul eden Kureyş ululanndan-dır. Abd-i Menaf'ta Peygamber'in nesebi ile onun nesebi birleşir. Cüboyr, Mekke'nin en nüfuzlu simalarından idi. Müslüman olmadan önceki yıllarda da Pcy-gamber'e karşı insanca davranırdı, Nitekim Tâif seferinin dönüşünde Resûhil-lah'ı müşriklerin saldırılarından korumaya çalışmıştı. Keza Beni Kureyş kabilesinin Hâşim oğullarına karşı ilân ettikleri boykota âit yazılı sözleşmeyi bozmaya çalışanlardan birisi de oydu. Mut'im Bedir savaşında müslümanlarm eline düşen esirleri fidye karşılığında kurtnrmak üzere Kureyş tarafından Medine'ye gönderilmişti.Bu husus için Resûlullah (S.A.V.) ile görüştüfründe : «Senin ihtiyar baban Mut'im sağ olup da bu kokmuş herifler için benimle görüşseydi hepsini bitden ona bağışlardım, buyurmuşlardır.
Cübeyr. Medine'ye yaptığı bu seferi şöyle anlatıyor :
Bedir esirlerini fidye mukabilinde kurtarmak için görüşmeye gelmiştim. İkindiden sonra Medine'ye vardım. Yorgun olduğum için Meseid-İ Şerif'de uzanıp yanını. Akşam namazı vakti oldu. Resûlullah (S.A.V.Vİn (Tûr) sûresini akşam namazında okuduğunu İşitince korku içinde kaldım. Mescidden çıkıncaya kadar dinlendim. îslâm sevgisinin kalbime ilk girdiği gün odur.
Cüheyr'in 60 hadisi olup Bııhari ve Müslim 6 hadisinde ittifak etmişler ve birer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Hâvileri iki oğlu Muhammed ile Nafi, Süleyman, tbn-i Müseyyeb ve bir cemaattır. Kendisi halim, vekarh Arap ensabını iyi bilen bir zât idi. jbnü'l-îshnk'm zikrettiğine göre Resûlullah ona 100 deve vermiştir. Hicri 58 veya 59. yılı Mrdine'de vefat etti. Nııfay b. F.I-Hars F.s-Sakafî (R.A.)ın Hâl Tercemesi
Nufay bin el-Hars es-Snkafî Ebû Bekr'e, Tâif'ten gelmedir. 132 hadisi vardır. Buharı ve Müslim 8 hadisinde ittifak etmiştir. Ayrıca Buharî 5 ve Müslim bir hadisini almıştır. Hâvileri çocukları Abdurrahman, Ubeydullah, Müsîim, Abdül-aziz ve bir cemaattır. Cemel ve Sıffin olaylarından uzak kalmıştır. Hicri 51. yılı vefat etmiştir.
(Bak : Hulasa sah. 60 ve 404)
[403] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/399-400
[404] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/400-401
[405] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/401-402
[406] Sindi diyor ki Zevâid müellifi bu babta geçen bâzı hadislerin sıhhat durumu üzerinde durmuştur. Ama hadislerin metinlerinin sıhhatli olduğu hadis âlimleri tarafından belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/401-402
[407] Hadisin râvilerinden Muhammed bin Ebi Humeyd metruk olduğu için isnadının zayıf olduğu Zev&id'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/403
[408] Hadisin râvilerinden Abdurrahman, zayıf olduğu için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/404
[409] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/405
[410] Bu zat sahâbî'dir. Mısır'da yerleşmiştir. 30 hadisi vardır, R&visl yâlnız oğlu Sehl'dir. Terğıb ve Fazilet'e ait hadisleri hasen'dir. Hulâsa sah. 379
[411] Hadis metni mâna itibarı ile sabittir. Fakat senedinin zayıf olduğu söylenmiştir. Zevâid'de beyan edildiğine göre îbn-i Muin, hadisin ravilerinden olan Seni bin Muâz'ı zayıf göstermiş, el-İcli ise onu sika saymış, İbn-i Hıbbân da onu hem sikalar hem de zayıflar arasında zikretmiştir. Hadisi Sehl'den rivayet eden Yahya bin Eyyûb'un da Sehl'e ulaşmadığı söylenmiştir ki; bu duruma göre senedde bir inkıta olmuş olur.
[412] İbn-i Hibban bu hadisi Sahih'inde rivayet etmiş, Zevâid'de de hadisin sahîh olduğunu belirten bilgi verilmiştir. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/ 405406
[413] İbnü'l-Münzir'den nakledildiğine göre kendisi bu hadisin isnadının ha-sen olduğunu söylemiştir, Zevâid ise isnadın garip olduğunu, râvi Merzûk'un sıka olup

olmadığında âlimler arasında ihtilâf bulunduğunu ve İbn-i Huzeyme'nin kendi sahihine Muhammed bin Yahya'dan ayni senedle rivayet ettiğini beyan etmiştir
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/407-408
[414] Râvîlerden İshâk ve Yâkub zayıf olduğu. Hasanı Basrî de Ebû Hü-reyre'den hadis işitmediği için bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/408-409
[415] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/409
[416] Bakiü'l-Ğarkad Medine-i Münevvere mezarlığının adıdır. Bu mezarlığa ilk gömülenler sahâbilerden Osman bin Maz'ûn, Peygamber'in oğlu İbrahim ve muhterem zevceleridir.
[417] Ebû Ümame'den sonraki râviler zayıf oldukları için h&disin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/409-411
[418] Bunun râvilerinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/411
[419] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/411
[420] Hadisin râvilerinden el-Muallâ bin Hilâl; fbn-i Main, Ahmed ve baş-kaian tarafından yalanlanmış ve bâzı kimselerce mevzu hadislerle suçlanmıştır. Yine râvîîerden İsmail İbn-i Müslim'in zayıf oluşunda âlimler ittifak etmişlerdir. Zevâid yazan râvilere âit bu bileiyi vererek isnadın zayıflığını belirttikten sonra Resûltîlah'a âit metin kısmının bir Önceki hadis ile teyid edildiğini ve Tirmizi'nin de yalnız Ebû Said-i Hudrî'ye dayanan Senedi kabul ettiğini ifâde ediyor. Zeviiid yazan bu arada bir önceki hadise âit. olup Ebû Saîd-i Hudri'ye ulaşan seneddeki râvî Ebû Harun el-Abdiiiin de hadis âlimlerinin ittifakı ile zayıf görüldüğünü söylüyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/412-413
[421] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/413-414
[422] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/415
[423] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/415-417
[424] Hammâd ve Kbl Kerib'in zayıflığı nedeni İle bunun senedinin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.
[425] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun râvileri sıkadır. îbn-i Hibbân da bu hadisi kendi sahihinde rivayet etmiştir. Hâkim de bunu merfu ve mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/417-419
[426] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Râvi UbeyduHah bin EbİBürde de meçhuldür.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/419-420
[427] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/420-423
[428] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Nehsel bin Said'in münker hadisleri rivayet ettiği söylendiği gibi mevzu hadisleri rivayet ettiği de söylenmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/423-424
[429] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/424-425
[430] RamûzÜ'l-Ahâdis şerhi Levamiü'1-Ukul cild 4, sah. 481, 462, Mısır, Amire
Matbaası yıl ?
[431] Zevâid'de bu iki hadisin isnadının zayıf olduğu 'bildirilmiştir. Ancak bu iki hadis mâna itiban ile râvilerinin sıka olduğu belirtilen 254 nolu hadise benzerler.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/425-428
[432] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/428
[433] Bu zat, Ebû Hüreyre, Muaviye ve Ebû Sald'in râvisidir. Kendisinden rivayette bulunanların başında Zührl, Ebu'z-Zübeyr ve Ebü'z-Zinad gelir. Bir cemaat onu sıka saymıştır. Ebû Ubeyd'in dediğine göre hicri 117. yılı İskenderiye'de vefat etmiştir. Hulâsa sah. 236
[434] Bakara sûresi, âyet 174, 175
[435] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/428-430
[436] Zevâld'in beyânına göre hadisin râvilerinden Hüseyn bin Ebi's-Seri, kezzâbür. Râvi Abdullah bin es-Seri de zayıftır. Ayrıca El-Etraf'ta belirtildiğine göre Abdullah bin es-Seri, Muhammed bin el-Münkedir'e yetişmemiştir. Aralarında bir kaç râvi aracı vardır. Bu duruma göre senedde inkıta da vardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/430-431
[437] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun ravilerinden Yûsuf bin İbrahim'in acâib rivayetlerinin bulunduğunu Buhar! söylemiştir . İbn-i Hibbân da : Enes'in bâzı hadislerine âit Yûsuf'un rivayeti zararsızdır, demiştir. Âlimler Yûsuf'un zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/432

[438] Hadisin râvilerinden Muhammet! bin Dâb'ın mevzu hadisleri rivayet ettiği söylenmiş olup Ebü Zur'a ve başkaları da onu yalanlamışlardır.
[439] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/433-434

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- EBVÂBU SIFATİ'S-SALÂT

1- Namaza Başlarken "Allahu Ekber" Demenin Vucubu Babı
2- Namaza Başlarken İlk Tekbir İle Birlikte Aynı Zamanda Ellerin de (Omuz Hizasına Kadar) Yukarıya Kaldırılması Babı
3- (Namaz Kılan Kimsenin) Tekbir Aldığı Zaman, Rukü'a Vardığı Zaman ve Bir de Rükü'dan Kalktığı Zaman Ellerini Yukarıya Kaldırması Babı
4- Namaz Kılan Kimse Ellerini Nereye Kadar Kaldırır Babı
5- İkinci Rek'attan Sonra Ayağa Kalktığı Zaman Elleri Yukarıya Kaldırmak Babı
6- (Namazın Kıyamında İken) Sağ Elin Sol El Üzerine Konulması Babı
7- Namaz İçinde Huşü'lu Olmak Babı
8- Namaza Giriş Tekbirinden Sonra Ne Söyler Babı
9- Bab
10- Namaz İçinde Gözü İmama Doğru Kaldırmak Babı
11- Namaz İçinde Gözleri Semaye Doğru Kaldırma(nın Çirkinliği) Babı
12- Namaz İçinde Sağa Sola Boyun Çevirip Yönelme(nin Çirkinliği) Babı
13- Bab: Namaz Kılan Kimse, Kendisine İnmekte Olan Bir İşten Yahud Bir Şey Görmesinden Yahud Kıble Tarafında Bir Tükürük Görmesinden Dolayı Sağa Sola Boyun Döndürüp Yönelebilir Mi?
14- Hazarda, Seferde. Açıktan Okunanda. Gizli Okunanda Olsun, Namazların Hepsinde İmam ve Me'müm İçin Kur'an Okumanın Vücubu Babı
15- Öğle Namazında Kıraat Babı
16- İkindi Namazında Kıraat Babı
17- Akşam Namazında Kıraat Babı
18- Akşam Namazında Kıraati Açıktan Okumak Babı
19- Yatsı Namazında Kıraati Açıktan Okumak Babı*'
20- Yatsı Namazında İçinde Tilavet Secdesi Bulunan Süreyi Okumak Babı
21- Yatsı Namazında Kıraat Babı
22- Bab: Musalli, İlk İki Rek'atta Uzatma. Son İki Rek'atta İse Kısaltma Yapar
23- Sabah Namazında Kıraat Babı
24- Sabah Namazı Kıraatinin Açıktan Okunması Babı
25- Bir Rek'at İçinde İki (ve Daha Ziyade) Sürenin Cem' Edilmesi, Süre Sonları İle Kıraat Yapılması, ve (Usman Mushaf'ının Tertibine Muhalif Olarak) Bir Süreden Ewel Diğer Bir Süre Okunması, Bir Sürenin Eweli İle Kıraat Yapılması Babı
26- Bab: Musalli (Dört Rek'atlı Namazların) Son İki Rekatlarında Fatihatü'l-Kitab Okur
27- Öğle ve İkindi Namazlarında Kıraati Gizli Okuyan Kimse Babı
28- Bab: İmam (Sırrı Namazda Okuduğu) Âyeti İşittirirse?
29- Bab: Musalü Birinci Rek'atta Kıraati Uzatır
30- İmamın "Âmin" Sözünü Açıktan Söylemesi Babı
31- "Âmin" Demenin Fazileti Babı
32- Me'mümun "Âmin" Sözünü Açıktan Söylemesi Babı
33- Bab: Namaz Kılacak Kimse Saffın Ötesinde Rükü' Etse?
34- Tekbirin Rükü' İçinde Tamamlanması Babı
35- Tekbirin Sucüdda Tamamlanması Babı
36- Sucüdden Kalkarken "Allahü Ekber" Demek Babı
37- Rukü'da Avuçları Dizler Üzerine Koymak Babı
38- Bab: Musalli Rukü'u Tam Yapmadığı Zaman?
39- Rukü'da Belin Dividüz Yapılması Babı
40- Rukü'u Tamamlamanın Sınırı İle Rukü'da İtidal ve Tuma'ninet Babı
41- Peygamber(S)'in, Rukü'unu ve Sucüdunu Tam Yapmayan Kimseye Namazı Yeniden Kılmayı Emretmesi Babı
42- Rukü'da Dua Etmek Babı
43- Rukü'dan Başlarını Kaldırdıkları Zaman İmam ve Arkasında Namaz Kılanların Söyleyecekleri Söz Babı
44- "Allahümme Rabbena Leket-Hamd" Sözünün Fazileti Babı
45- Bab
46- Rukü'dan Başını Kaldırdığı Zaman Beden Uzuvlarının Tamamen Sakinleşip Yatışması Babı
47- Bab: Musalli Secdeye Giderken Tekbir'le Birlikte Süzülerek İner
48- Secde Etmenin Fazileti Babı
49- Bab: Erkek Musalli Secde Halinde Pazularını Açar ve Karının Uyluklarından Uzaklaştırır
50- Bab: Musalli Namazda Ayak Parmaklarının Uçlarını Kıbleye Yöneltir
51- Bab: Musalli Sucüdu Tam Yapmadığı Zaman
52-Yedi Kemik Üzerine Secde Etmek Babı
53- Burun Üzerine de Secde Etmek Babı
54- Çamur İçinde İken de Burun Üzerinde Secde"Etmek Babı
55- Elbisenin Düğümlenmesi ve Bağlanması
56- Bab: Namaz Kılan Kimse Saçları Avuçlayıp Toplanmaz
57- Bab: Namaz Kılan Kimse, Namaz İçinde Elbisesini Toplamaz
58- Secde Halinde Tesbih ve Dua Etmek Babı
59- Namazda İki Secde Arasında (Biraz) Beklemek Babı
60- Bab: Namaz Kılan Kimse Secde Esnasında Kollarını Yere Yayıp Döşemez
61- Namazının Tek Rek'atlarında Olduğu Zamanlarda (Bir Müddet) Dümdüz Oturup, Sonra Ayağa Kalkan Kimse Babı
62- Bab: Namaz Kılan Kimse Rek'attan Kalktığı Zaman Yere Nasıl Dayanır?
63- Bab: Namaz Kılan Kimse İki Secdeden (Üçüncüye) Kalkarken Tekbir Alır
64- Teşehhüdde Oturma Sünneti Babı
65- Peygamber (S) İkinci Rek'attan Üçüncü Kalktığı ve Geriye Dönmediği İçin, Birinci Teşehhüdü Vacib Görmeyen Kimse Babı
66- (Üç ve Dört Rek'atlı Namazlarda) Birinci Oturuşta Teşehhüd Okumak Babı
67- Sonuncu Oturuşta Teşehhüd Okumak Babı
68- (Teşehüdden Sonra) Selamdan Önce Dua Etmek Babı
69- Teşehhüdden Sonra (Selamdan Önce) Vacib Olmaksızın Tercih Olunacak Dua Babı
70- Namazı Kılıp Tamamlanıncaya Kadar Alnını ve Burnunu Eliyle Silmeyen Kimse Babı
71- (Namazın Sonunda) Selam Vermek Babı
72- Bab: İmamla Namaz Kılan Kimse İmam Selam Verirken Selam Verir
73- İmamın Selamına Karşılık (Olmak Üzere Üçüncü Bir) Selâmı Tekrar Etmeyen ve Namazın İki Selâmı İle İktifa Eden Kimse Babı
74- Namazdan Sonra Zikr (Etmek) Babı
75- Bab: İmam Selam Verdiği Zaman İnsanlara Yönelir

76- Selamdan Sonra İmamın Kendi Namaz Yerinde Biraz Eğlenmesi Babı
77- İnsanlara Namaz Kıldırıp Da Bir İhtiyacı Hatırlayan ve İnsanları (Omuzlara) Üzerinden Geçerek Giden Kimse Babı
78- Namazdan Çıkınca Sağa ve Sola Bükülüp, Sağdan ve Soldan İşine Gitmek Babı
79- Çiğ Sarımsak, Soğan ve Pırasa Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı
80- Çocukların Abdest Almaları, Kendilerine Temizlenmek ve Gusl Etmenin Ne Zaman Vacib Olacağı, Cemaat Namazı İle Bayram ve Cenaze Namazlarında Hazır Olup Yetyişkinlerin Saflarına Dahil Olmaları Babı
81- Kadınların Geceleyin ve Alaca Karanlıkta Mescidlere Çıkmaları Babı
82- Kadınların, Erkeklerin Gerisinde Namaz Kılmaları Babı
83- Kadınların Sabah Namazı Cemaatinden Sonra Çıkıp Gitmekte Sür'at Etmeleri ve Namazdan Sonra Mescidde Kalışlarının Az Olması Babı
84- Kadının Mescide Çıkmak İçin Kocasından İzin İstemesi Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

10- EBVÂBU SIFATİ'S-SALÂT

(Namazın Sıfatı Bâbları) [1]

1- Namaza Başlarken "Allahu Ekber" Demenin Vucubu Babı [2]

1-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik el-Ensârî (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah bir ata bindi de vücûdunun sağ tarafı incinip berelendi. Enes dedi ki: İşte o gün Rasûlullah namazlardan birini bize oturduğu halde kıldırdı. Biz de O'nun arkasında oturarak kıldık. Sonra selâm verince şöyle buyurdu: "İmâm ancak kendisine uyulmak için imâm edinilmiştir. Böyle olunca imâm ayakta namaz kıldırdığı zaman, siz de ayakta namaz kılınız. Rükû 'a vardığı zaman, sizde rükû'a varınız. Başını kaldırdığında siz de kaldırınız,. Secdeye vardığında siz de secdeye varınız. İmâm Semiallâhu limen hamideh dediği zaman siz de Rabbena ve leke'Uhamd deyiniz" [3]

2-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir attan düştü de vücûdu berelendi. Akabinde bize oturarak namaz kıldırdı. Biz de O'nunla beraber oturarak namaz kıldık. Sonra namazdan çıktı da şöyle buyurdu: "İmâm ancak -yâhud da: ancak imâm- kendisine uyulsun diye imâm yapılmıştır. Öyle ise Allâhu Ekber dediği zaman, siz de Allâhu Ekber deyiniz. O rükû' yaptığında siz de rükû' yapınız. O başını kaldırdığında siz de kaldırınız. İmâm Semiallâhu limen hamideh dediği zaman, Rabbena lekeH-hamd deyiniz. O secdeye gittiği zaman siz de secdeye gidiniz" [4].

3-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İmâm ancak kendisine uyulsun diye imâm edilmiştir. Böyle olunca imâm tekbîr aldığı zaman siz de tekbîr alın, rükû' yaptığı zaman siz de rükû'yapın; Semiallâhu limen hamideh dediği zaman Rabbena ve leke 1-hamd deyiniz. Secde yaptığı zaman siz de secde yapınız. O oturarak namaz kıldırdığı zaman, siz de toptan oturarak namaz kılınız" [5].

2- Namaza Başlarken İlk Tekbir İle Birlikte Aynı Zamanda Ellerin de (Omuz Hizasına Kadar) Yukarıya Kaldırılması Babı

4-.....(Abdullah ibn Umer -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) namaza başladığında ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Rükû' için tekbîr aldığında ve rukû'dan başını kaldırdığında yine ellerini öylece kaldırır, Semiallâhu limen hamideh, Rabbena ve lekel-hatrid der idi. Sucûdda ise bu el kaldırmayı yapmazdı [6].

3- (Namaz Kılan Kimsenin) Tekbir Aldığı Zaman, Rukü'a Vardığı Zaman ve Bir de Rükü'dan Kalktığı Zaman Ellerini Yukarıya Kaldırması Babı

5-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ı şöyle gördüm: Namaza durduğu zaman, iki eli omuzlan hizasında oluncaya kadar ellerini yukarıya kaldırdı. Bu el kaldırmayı rükû' için tekbîr aldığı zaman da ve başını rukû'dan kaldırdığı zaman da yapar, ve Semiallâhu limen hamideh der idi. Sucûdda ise bu el kaldırmayı yapmazdı [7].

6-.....» Bize Hâlid ibn Abdillah, Hâlid (el-Hazzâ)'den; o da Ebû Kilâbe'den tahdîs etti. O, Mâlik ibn'ul-Huveyris'in şöyle namaz kıldığını görmüştür: Namaza durduğu zaman tekbîr aldı ve ellerini yukarıya kaldırdı. Rukû'a varmak istediği zaman, iki elini yukarıya kaldırdı. Başını rukû'dan kaldırdığı zaman yine ellerini yukarıya kaldırdı. Ve Mâlik ibn Huveyris, Rasûlullah'ın da böyle yaptığını söyledi.

4- Namaz Kılan Kimse Ellerini Nereye Kadar Kaldırır Babı

Ebû Humeyd el-Ensârî, sahâbîlerden olan arkadaşları arasında: Peygamber (S) ellerini omuzları hizasına kaldırdı, demiştir [8].

7-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'! namazı şöyle kılarken gördüm: Peygamber namaza Aîlâhu Ekber sözüyle girdi. Bu tekbîri alırken iki elini de omuzlan hizasına getirinceye kadar yukarı kaldırdı. Rükû' i£in tekbîr aldığı zaman da yine böyle ellerim kaldırdı. Semiallâhu limen hamideh dediği zaman da yine böylece ellerini kaldırdı. Rabbena ve

leke'l-hamd dedi de artık secdeye giderken ve de secdeden başını kaldırırken bu ellerini kaldırma hareketini yapmadı [9].

5- İkinci Rek'attan Sonra Ayağa Kalktığı Zaman Elleri Yukarıya Kaldırmak Babı

8-.....Bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbnu Umer (R) namaza girerken tekbîr a' r ve iki elini yukarıya kaldırırdı. Rukû'a giderken yine ellerini yukarıya kaldırırdı. Semiallâhu limen hamideh dediği zaman ellerini kaldırırdı. İkinci rek'attan sonra ayağa kalktığı zaman yine ellerini yukarı kaldırırdı. Ve bu fiilleri İbn Umer Pey-gamber'e ref ederek rivayet etti [10].
Ve bunu Hammâd ibn Seleme, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etti. Keza bunu İbnu Tahmân da Eyyûb ile Mûsâ ibn Ukbe'den muhtasar olarak rivayet etmiştir [11].

6- (Namazın Kıyamında İken) Sağ Elin Sol El Üzerine Konulması Babı

9- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir (Rasûlullah gününde) İnsanlara, namaz kılarken musallînin sağ elini sol bileği üzerine koyması emredilirdi.
Râvî Ebû Hazım Seleme ibn Dînâr: Benim bildiğime göre Sehl ibn Sa'd bunu Peygamber'e ref ediyor, demiştir. Diğer râvî İsmâîl ise mechûl sîgasıyle "Yumnâ" yânî hadîs Peygamber'e ref olunuyor demiş de, Peygamber'e ref ediyor dememiştir [12].

7- Namaz İçinde Huşü'lu Olmak Babı

10-.....Bana MâlikEbu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Siz benim kıblem (yalnız) şurasıdır (ve namazda Önümden başka bir yeri görmem) mı sanıyorsunuz? Allah'a yemîn ederim ki, sizin huşu'unuz da, rukû'unuz da bana gizli kalmıyor. Şübhesiz ben sizleri muhakkak sırtımın arkasından da görüyorum" [13].

11-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes ibn Mâlik'ten. Peygamber (S) şöyle buyurdu "Namazda rukû'u vesucûdu doğrultunuz. Allah'a yemîn ederim ki, ben sizleri muhakkak arkamdan da (görürüm) -Belki de şöyle dedi- Sizler rükû' ettiğiniz ve sucûd ettiğiniz zaman ben sizleri muhakkak sırtımın arkasından da görürüm"[14] .

8- Namaza Giriş Tekbirinden Sonra Ne Söyler Babı

12- Bize Hafs ibn Umer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Katâde'den;o da Enes'ten tahdîs etti. O: Peygamber(S) Ebû'Bekr ve Umer (R) namaza hep Elhamdu littâhi RabbVl-Âlemîn ile başlarlardı, demiştir [15].

13-.....Bize Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah namaza giriş tekbîri ile kıraat arasında azıcık sükût ederdi. Râvî Ebû Zur'a: Ebû Hureyre: Azıcık dedi zannederim, demiştir. Ben: Yâ Rasûlallah, babam anam sana feda olsun, tekbîr ile kıraat arasındaki şu sükûtun (nedir; orada) ne söylersin? dedim. Rasûlullah: "Allâ-humme bâıd beyni ve beyne hatâyâye kemâ bâatte beynel-Meşrıkı ve'l-Mağrıb. Attâhumme nakkınî mine%hatâyâ kemâ yunakka's-sevbul-ebyadu mine'd-denesi. Allahumme'ğsılhatâyâyebVl-mâi ve's-selci vel-beredi (= Yâ Allah, benimle, günâhlarım arasını, doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Yâ Allah, beyaz kumaş kirden temizlendiği gibi, beni günâhlardan temizle. Yâ Allah, -geçmiş- günâhlarımı da su ile, kar ile, dolu İle tertemiz yıka) derim" dedi[16].

9- Bab
(Bu, geçen babın bir faslı gibidir)

14-.....Bana İbnu Ebî Muleyke, Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Peygamber (S) kusûf namazın kıldır-diydı. Şöyle ki: Kıyama durdu, kıyamı çok uzattı. Sonra rukû'a vardı, rukû'u uzattı. Sonra başını kaldırdı ve kavmeyi uzattı. Sonra yine rukû'a vardı, rukû'u uzattı. Sonra başını kaldırdı. Sonra secdeye vardı, sucûdu uzattı. Sonra başını kaldırdı. Sonra yine secdeye vardı, sucû-du uzattı. Sonra ayağa kalktı, kıyamı uzattı. Sonra rukû'a vardı, rukû'u uzattı. Sonra başını kaldırdı, kavmeyi uzattı. Sonra yine rukû'a vardı, rukû'u uzattı. Sonra başını kaldırdı. Sonra secdeye vardı, sucûdu uzattı. Sonra başını kaldırdı. Sonra yine secdeye vardı, sucûdu uzattı. Sonra namazdan çıktı [17]. Akabinde şöyle buyurdu: "Cennet bana yaklaştı. O kadar ki, eğer cür'et etseydim salkımlarından bir tanesini (alıp) size getirebilecektim. Cehennem de bana o kadar yaklaştı ki: Ey Rabbim, ben de onlarla beraber miyim? dedim. Orada bir kadın gördüm". -Râvî İbn Ebî Muleyke: O'nuh şöyle dediğini sanmaktayım, demiştir: "Bir kadını bir kedi tırmalayıp duruyor. Buna ne oluyor? diye sordum. Bu kadın o kediyi açlıktan ölünceye kadar habsetti. Kadın ona yiyecek vermedi, kendi kendine yemesi için de salıvermedi. "RâvîNâfi': O'nun şöyle dediğini sanırım, dedi: "Yerin haşerelerinden yesin diye salıvermedi, dediler" [18].

10- Namaz İçinde Gözü İmama Doğru Kaldırmak Babı

Aişe de şöyle dedi: Peygamber (S):

"Benim geri çekildiğimi gördüğünüz zaman ben cehennemi bâzısı bâzısını kırıyor hâlde gördüm"demiştir [19].

15-.....Ebû Ma'mer şöyle demiştir: Biz Habbâb'a: Rasûhıllah (S) öğle ile ikindi namazlarında (Kur'ân) okur muydu? diye sorduk. Habbâb ibnu'l-Erett: Evet, dedi. Biz tekrar: Sizler bunu nereden anlardınız? diye sorduk. Habbâb: Çenesinin hareket edip oynamasından, dedi [20].

16-.....Bize Ebû İshâk haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Yezîd'den işittim; o hitabe yaparken şöyle dedi: Bize el-Berâ, yalancı olmayarak tahdîs etti ki, onlar Peygamber ile beraber namaz kıldıkları zaman Peygamber başını rukû'dan kaldırır, sahâbîler Pey-gamber'i secdeye inmiş görünceye kadar ayakta kalırlardı.

17-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah zamanında güneş tutuldu da kusûf namazı kıldırdı. Sahâbîler: Yâ Ra-sûlallah, namaz içinde durduğun yerden (görmediğimiz) bir şeye elinle uzandığını gördük, sonra (yine namaz içinde) irkilip geri geri geldiğini gördük, dediler. Peygamber: "Bana cennet gösteri/di de, ben ondan bir salkıma elimle uzandım. Eğer o salkımı alabilseydim, dünyâ bakî kaldığı müddetçe ondan muhakkak yerdiniz" buyurdu [21].

18-.....Bize HİIâI ibn Alî' Enes ^n Mâlik'ten tahdîs etti O Wle demiştir: Peygamber (S) bize namaz kıldırdı. Sonra minber Si da eliyle mescidin kıble tarafına işaret etti. Sonra söyle buyurdu :"Yemîn ederim, şimdi size namaz kıldırdığım zaman cenneti ve cehennemi şu duvarın kıble tarafında sûretlendirilmişler olarak gördüm. Ben hayır ve şerr hâlleri hususunda bugünkü gibi bir manzara görmedim". Peygamber bunu üç defa söyledi [22].

11- Namaz İçinde Gözleri Semaye Doğru Kaldırma(nın Çirkinliği) Babı

19-.....Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S): "Bâzı kimselere ne oluyor ki, namaz kılarlarken gözlerini semâya dikiyorlar?"buyurdu. Bu husustaki sözleri şiddetli oldu, nihayet: "Bunlar ya bu fiillerinden vazgeçerler, ya gözleri kör olur" buyurdu [23]

12- Namaz İçinde Sağa Sola Boyun Çevirip Yönelme(nin Çirkinliği) Babı

20-.....Âişe(R) şöyle demiştir: Ben Rasûlui!ah*a, namaz içinde başı sağa sola çevirmeyi sordum. "O, kulun namazından şeytânın kapıp kaçtığı bir şeydir" buyurdu [24].

21-.....Âişe(R) şöyle demiştir: Peygamber (S), üstünde damgaları bulunan bir hamîsa (aba) içinde namaz kıldı da: "Bunun damgaları beni meşgul etti; bu hamîsayı Ebü Cehm'e (geri) götürün ve bana bir enbicâniyye getirin" buyurdu [25].

13- Bab: Namaz Kılan Kimse, Kendisine İnmekte Olan Bir İşten Yahud Bir Şey Görmesinden Yahud Kıble Tarafında Bir Tükürük Görmesinden Dolayı Sağa Sola Boyun Döndürüp Yönelebilir Mi?

Sehl ibn Sa'd da:
Ebû Bekr başını döndürdü de Peygamber'i gördü, demiştir [26].

22-.....Bize Leys, Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların önünde namaz kıldırırken, mescidin kıblesinde bir tükürük gördü de, onu kazıyıp giderdi. Sonra namazı bitirdiği zaman: "Şübhesiz, herbihniz namazına durduğu zaman, muhakkak Allah onun yüzü tarafındadır. O hâlde hiçbir kimse namaz içinde yüzü tarafına tükürmesin" buyurdu [27].
Bu hadîsi Mûsâ ibnu Ukbe ile İbnu Ebî Ravvâd da Nâfi'den rivayet etmişlerdir.

23-.....Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verip şöyle dedi: Müslümanlar sabah namazını kilmaktalarken, birden Rasûlullah'ın, Âi-şe'nin hücresinin perdesini açtığını görüverdiler. Rasûlullah onlara baktı. Onlar ise saff saff namaza durmuşlardı. Rasûlullah tebessüm edip güldü. Ebû Bekr, Peygamber namaza çıkmak istiyor zanmyle ilk saf fa ulaşmak için topukları üzerinde geri geri çekilmeğe başladı. Müslümanlar (Peygamber'i görme sevinciyle) namazlarını bozmayı kas-dettiler. Peygamber onlara, namazını tamamlayın diye işaret etti de, perdeyi salıverdi. İşte bu günün sonunda Rasûlullah vefat etti [28].

14- Hazarda, Seferde. Açıktan Okunanda. Gizli Okunanda Olsun, Namazların Hepsinde İmam ve Me'müm İçin Kur'an Okumanın Vücubu Babı

24-.....Câbir ibn Semure (R) şöyle demiştir: Küfe ahâlîsinden bâzıları Sa'd ibn Ebî Vakkaas'i Umer'e şikâyet ettiler. Umer onu azledip, yerine Ammâr ibn Yâsir'i üzerlerine âmil ta'yîrı etti [29]. Kûfeliler şikâyeti o kadar ileri götürmüşlerdi ki, namazı bile güzel kıldırmıyor, demişlerdi, Umer ona haberci gönderip, getirtti. Ve: Yâ Ebâ İshâk, bu adamlar sen-namâzı güzel kıldırmıyorsun diye iddia ediyorlar? diye sordu. Sa'd: Vallahi ben onlara Rasûlullah'ın namazını kıldırıp, ondan hiçbir şey eksiltmezdim. Yatsı namazını -yâhud öğle ile ikindiyi- kıldırırken ilk iki rek'atlarda biraz çokça dururdum, son iki rek'atta hafif tutardım, dedi. Umer: Senin hakkındaki zannımız da bu idi, yâ Ebâ İshâk, dedi. Müteakiben (mes'eleyi tahkik için) birini

yâhud birkaç kimseyi kendisiyle birlikte Kûfe'ye gönderdi. Gönderilen zât Küfe ahâlîsinden Sa'd'm hâlini sordu. Hiçbir mescid bırakmadı ki, oradan Sa'd'in hâlini sormasın. Onlar da hep hayırlı övgülerde bulundular. Nihayet Abs oğulları'na âid bir mescide girdi. Ebû Sa'de künyesiyle anılan Usâme ibn Katâde isminde biri ayağa kalktı ve: Madem ki bize and verip, bildiğimizi söylemeye çağırdın (söyleyelim): Sa'd askerin basma geçip harbetmez. Mal taksim ederken musâvât gözetmez. Hükümde adalet etmez, dedi. Bunun üzerine Sa'd da: Madem ki böyle söyledin, ben de vallahi (senin aleyhine) üç duâ edeceğim: Yâ Allah, senin bu kulun yalancı ise, riya ve sum'a olsun diye ayağa kalktı ise ömrünü uzat, fakirliğini çoğalt, fitnelere uğrat, dedi. Râvî Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki: Sonraları o adama hâli sorulduğu vakit: Kocamış, fitneye uğramış, yaşlı bir kimseyim. Bana Sa'dJm bedduası isabet etti, der idi. Câbir'den bu hadîsi rivayet eden Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki: Sonraları onu ben de gördüm. Yaşlılıktan kaşları gözlerinin üzerine sarkmış olduğu hâlde, yollarda rast geldiği kızlara sataşır, onları çimdiklerdi [30].

25-..... Bize ez-Zuhrî, Mahmûd ibnu'r-Rabî'den, o da Ubâde ibnu's-Sâmit'ten tahdîs etti. Rasûlullah (S): "Fâtihatu'l-Kitâb okumayanın namazı yoktur" buyurmuştur [31].

26-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah mescide girdi. Akabinde bir kimse de girdi ve namaz kıldı. Sonra Peygam-ber'e selâm verdi. Peygamber selâmını aldıktan sonra: "Dön de yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın" buyurdu. O kimse döndü, kıldığı gibi tekrar namaz kıldı. Sonra geldi ve Peygamber'e selâm verdi. Peygamber yine: "Dön de yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın" buyurdu. Bu da üç defa oldu. Nihayet o kimse: Seni hakk ile Peygamber gönderen Allah'a yemîn olsun ki, bundan başka türlüsünü bilmiyorum; bana (doğrusunu) öğret, dedi. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu: "Namaza durduğun vakitte Allâhu Ekberde. Sonra ne kadar kolayına gelirse o kadar Kur'ân oku. Sonra rükû'a var, beden uzuvların yatışmış oluncaya kadar dur. Sonra başını kaldırıp, ayakta büsbütün doğruluncaya kadar, yânı tâ beden uzuvların yatışmış oluncaya kadar dur. Sonra secdeye var, tâ mutma'in oluncaya kadar kal. Sonra başını kaldır, tâ mutma'in oluncaya kadar otur. Bunu namazın bütününde (böylece) yapın [32].

15- Öğle Namazında Kıraat Babı

27-.....Câbir ibn Semure (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ebî Vakkaas: Ben onlara (yânî Küfe ahâlîsine) Rasûlullah'ın namazını kıldırıyor, ondan hiçbir şey eksiltmiyordum. Şöyle ki, öğle ile ikindi namazlarını kıldırırken ilk iki rek'atlarda fazla durur, son iki rek'atta ha fîf tutardım, dedi. Bunun üzerine Urner: Senin hakkındaki zann(ımiz zâten) budur, dedi [33].

28-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) öğle namazının ilk iki rek'atında Fâtihatu'l-Kitâb ile beraber birer de sûre okur, birinci rek'atta uzunca, ikinci rek'atta ise kısa sûre okurdu. Gizlice okuduğu âyeti de bâzan bizlere işittirirdi. İkindi namazında da (ilk iki rek'atta) FâtİhatU'l-Kitâb ile beraber birer sûre okur, birincisinde uzun, ikincisinde kısa sûre okurdu. Sabah namazının ilk rek'a-tında kıraati uzatır, ikincisinde kısaltırdı [34].

29-.....Ebû Ma'mer şöyle demiştir: Biz, Habbâb ibnu'l-Erett'e:
Peygamber (S) öğle ile ikindi namazlarında (Kur'ân) okur muydu? diye sorduk. Evet, dedi. Biz: Bunu hangi şeyle tanırdınız? dedik. Sakalının oynamasından (anlardık), dedi [35].

16- İkindi Namazında Kıraat Babı

30-.....Ebû Ma'mer şöyle demiştir: Ben Habbâb ibnu'l-Erett'e: Peygamber (S) öğle ile ikindi namazlarında Kur'ân okur mu idi? dedim. Habbâb: Evet, dedi. Ben: Siz Peygamberdin okumasını hangi şeyle bilirdiniz? diye sordum. Sakalının debelenmesiyle, dedi.

31-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) öğle ile ikindi namazlarının ilk iki fek'atlarında Fâtihatu'l-Kitâb ile beraber birer de sûre okur, bâzı defalarda okuduğu âyeti bizlere işittirirdi.

17- Akşam Namazında Kıraat Babı

32-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (Bir defa annem)Ümmü'l-Fadl, oğlu ben Abdullah'ın Ve 1-mürselâti urfen sûresini okuduğunu işitti de: Ey oğulcuğum, Allah'a yemîn ederim ki, bu sûreyi okuman ile derdimi aklıma getirdin. Bu sûre Rasûlullah'ın akşam namazında okuduğunu en son işittiğim sûredir, dedi [36].

33-.....(Medine Vâlîsi bulunan) Mervân ibnu'l-Hakem şöyle demiştir: Zeyd ibn Sabit bana: Sen neden akşam namazında hep Kısâri Mufassal'dan (yânı mufassal grubunun kısa sûrelerinden) okuyorsun? Hâlbuki ben Rasûlullah'tan dinledim; O, akşam namazında en uzun iki sûrenin uzununu okuyordu, dedi [37].

18- Akşam Namazında Kıraati Açıktan Okumak Babı

34-.....Cubeyr ibn Mut'im: Ben Rasûlullah'ın akşam namazında Ve't-Tûri sûresini okuduğunu işittim, demiştir [38].

19- Yatsı Namazında Kıraati Açıktan Okumak Babı*'

35-.....EbûRâfi' Nufey' es-Sâğî şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre'nin ardında yatsı namazını kıldım. İza's-semâu'nşakkat sûresini okudu da secde yerinde secde etti. Ben ona bunu sordum. O da: Ben Ebu'l-Kaasım(S)'ın arkasında bu secdeyi yaptım. Binâenaleyh O'na kavuşuncaya kadar bu secdeyi hep yapıp duracağım, dedi [39].

36-.....BizeŞu'be, Adiyy (ibn Sâbit)'den tahdîs etti. O, şöyle demiştir: Ben el-Berâ'dan işittim (şöyle dedi): Peygamber (S) bir seferde idi. Yatsı namazında iki rek'atın birinde Ve't-tîni ve'z-zeytûni sûresini okudu [40].

20- Yatsı Namazında İçinde Tilavet Secdesi Bulunan Süreyi Okumak Babı

37-..... Bu Ebû Râfi' Nufey es-Sâğî şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre'nin ardında yatsı namazını kıldım, tza's-semâu'nşakkat sûresini okudu da secde yerinde secde etti. Bu nedir? diye sordum. O da: Ben Ebû'l-Kaasım'ın ardında bu secdeyi yaptım. Binâenaleyh O'na kavuşuncaya kadar bu secdeyi hep yapıp duracağım, dedi.

21- Yatsı Namazında Kıraat Babı

38-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim; yatsı namazında Ve't-tîni ve'z-zeytûnisûresini okuyordu. O'ndan güzel sesli -yâhud O'ndan güzel okuyuşlu- hiçbir kimseyi dinlemedim.

22- Bab: Musalli, İlk İki Rek'atta Uzatma. Son İki Rek'atta İse Kısaltma Yapar

39-..... Ben Câbir ibn Semure'den işittim, şöyle dedi: Umer, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, Kûfeliler senden namaza varıncaya kadar herşey hakkında şikâyet ettiler, dedi. Sa'd: Bana gelince, ben namazın ilk iki rek'atında uzatma yapar, son iki rek'atında kısaltır ve Ra-sûlullah'm iktidâ etmiş olduğum namazından hiçbir şeyi eksiltmiyordum, dedi'. Umer: Sen doğru söyledin. Senin hakkındaki zann zâten budur -yâhud hakkındaki zannım zâten budur, dedi.

23- Sabah Namazında Kıraat Babı

Ve Ümmü Seleme: Peygamber(S) et-Tûr Sûresi'ni okudu, dedi [41].

40-.....Bize Seyyar ibn Selâme tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam ile beraber Ebû Berze el-Eslemî'nin yanma girdim, ve ona namazların vakitlerini sorduk. Bunun üzerine Ebû Berze şöyle dedi: Peygamber (S) öğleni güneş semânın ortasında batıya meylettiği zaman kılardı. İkindiyi de (öyle bir saatte kıldırdı ki), insan Medîne'-nin en uzak yerine (gidip evine) dönerdi de güneş henüz dipdiri olurdu. Ebu'l-Minhâl Seyyar ibn Selâme: Ebû Berze'nin akşam namazı hakkında söylediğini unuttum, dedi. Ebû Berze dedi ki: Peygamber yatsı namazını gecenin ilk üçte birine kadar geri bırakmakta be's görmezdi; yatsı namazından evvel uyumayı ve yatsı namazından sonra da oturup konuşmayı sevmezdi. Sabah namazını kıldırır, namazdan ayrılınca insan yanında oturanı tanırdı. Sabah namazının iki rek'a-tında -yâhud ikisinden birinde- altmış âyetten yüz âyete kadar Kur'-ân okurdu [42].

41-.....Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Atâ haber verdi. O, Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir: Her namazda Kur'ân okunur. Rasûlullah'ın bize işittirdiklerini biz de sizlere işittiriyoruz. Bizden gizlice okuduklarını, biz de sizlerden gizli okuyoruz.
Ümmü'I-Kur'ân'dan başka bir şey okumazsan sana yeter. Daha ziyâde okursan daha hayırlıdır [43].

24- Sabah Namazı Kıraatinin Açıktan Okunması Babı

Ve Ümmü Seleme şöyle dedi: Ben insanların gerisinde tavaf ettim; Peygamber et-Tûr Sûresi'ni okuyarak namaz kıldırıyordu [44].

42-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), sahâbîlerinden birkaç kişi ile birlikte Ukaz panayırına doğru yürüyorlardı [45]. O târihte şeytânlar semâdan haber almaktan men' edilmiş, (haber almaya çıktıkça) üzerlerine şihâblar (ateşli şeyler) atılmış bulunuyordu. (Semâdan kovulan) şeytânlar, kavimleri yanına döndüklerinde kendilerine: Ne oluyorsunuz (Neden hiçbir haber getirmiyorsunuz)? dediler. Onlar da: Semâdan haber almaktan men' edildik; üzerimize şihâblar salıverildi, dediler. Bunun üzerine onlara: Sizinle semâ haberi arasına girip, sizin haber almanıza mâni' olan şey, muhakkak yeni peyda olmuş bir şeydir. Arzın doğularını ve batılarını dolaşın da, sizinle semâ haberi arasına engel olan şeyi, bakıp öğreniniz, denildi. İşte bunların içinden Tihâme cihetine yollanmış olan takım da Ukaz panayırına gitmek üzere Nahle'de bulunan Peygamber'in bulunduğu yere varmış oldular. O sırada Rasûlullah orada sahâbîlerine sabah namazını kıldırıyordu. (Namazda okuduğu) Kur'ân'ı işitince, bunlar kulak verdiler. Ve birbirlerine: Semâdan haber almaktan sizi men' eden yemîn olsun işte budur, dediler. İşte o zaman bu haberciler kendi kavimleri yanma döndüklerinde: "Ey kavmimiz, biz, hayranlık

veren bir Kur'ân dinledik ki, o Hakk 'a ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı biz de ona îmân ettik. Rabbımıza asla hiçbir şeyi ortak tutmayacağız," dediler. Allah da Peygamber'ine: Kul ûhiye iley-le ennehu istemea neferun mine 7-cinn sûresini indirdi [46].
Rasûlullah'a vahyolunan işte cinnlerin bu sözleridir [47].

43-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) namazda emr olunduğu yerde (açıktan) okudu. Yine emr olunduğu yerde sükût etti (yânî gizli okudu) [48]. "Ve mâ kâne Rabbüke nesiyyen — Ve Senin RâbbUn unutkan değildir" (Meryem: 64), Ve "And olsun ki, Allah'ın ElçisVnde sizin için güzel bir örnek vardır'1 (ei-Ah/âb: 211) [49].

25- Bir Rek'at İçinde İki (ve Daha Ziyade) Sürenin Cem' Edilmesi, Süre Sonları İle Kıraat Yapılması, ve (Usman Mushaf'ının Tertibine Muhalif Olarak) Bir Süreden Evvel Diğer Bir Süre Okunması, Bir Sürenin Evveli İle Kıraat Yapılması Babı [50]

Ve Abdullah ibnu's-Sâib'den rivâyeten zikrolunur ki, bir defa Peygamber (S) Mekke'de sabah namazında el-Mü'minûn Sûresi'ni okumuş, nihayet Mûsâ ve Hârûn yâhud isa'nın zikrine gelince kendisini bir öksürük tutmuş, bu sebeble rukû'a varmıştır [51].
Umer de, birinci rek'atta el-Bakara Sûresinden yüzyirmi âyet, ikinci rek'atta el-Mesânî'den bir sûre okumuştur [52].
Keza el-Ahnef ibn Kays da sabah namazının ilk rek'atında el-Kehf Sûresi'ni, ikinci rek'atında Yûsuf yâhud Yûnus Sûresi'ni okuyup, sabah namazını Umer'in arkasında bu sûreler ile kıldığını söylemiştir [53].
îbn Mes'ûd da namazda birinci rek'atta el-Enfâl Sûresi'nden kırk âyet, sonra ikincide el-Mufassal'dan bir sûre okumuştur [54].
Katâde'ye bir sûreyi iki rek'ata taksim ederek okuyan kimse, keza bir tek sûreyi her iki rek'atta tekrar eden kimse hakkındaki hükmü sorulduğunda, o: Be's yoktur, hepsi de Allah'ın Kitâbfdır, demiştir [55].
Ubeydullah dedi ki: Sabit el-Bunânfden, o da Enes ibn Mâlikken (o, şöyle demiştir): Ensâr'dan bir zât kendi kavmine Kubâ mescidinde imamlık ederdi. O zât açıktan okunacak namazlarda ne zaman namazda okunacak sûrelerden birini okuyacak olsa, evvelâ Kul huvellahu ahad Sûresi'ni okur, onu bitirdikten sonra ötekine başlardı. Bunu her rek'atta yapardı. Arkadaşları ona itirâz edip: Sen bu sûreyi okuyorsun, sonra buna kanmıyorsun da başka bir sûre daha okuyorsun- Ya bu sûreyi okumakla yetin, yâhud bunu bırak da başka sûre oku, dediler. O da: Ben bunu terkedecek değilim.
Böylece imamlık etmemi isterseniz, edeyim. İstemediğiniz takdirde sizi terkederim, kıldırmam, dedi. Hâlbuki o zâtı onlar kendilerinin en faziletlilerinden sayarlardı. Bunun için başkasının imâm olmasını da istemiyorlardı. Peygamber onlara geldiği zaman keyfiyyeti O'na haber verdiler. Peygamber de: "Yâ fulan, arkadaşlarının tavsiye ettikleri şeyi yapmaktan seni men' eden nedir? Her rek'atta seni bu sûreye yapışmana sevkeden sebeb nedir?" diye sordu. O zât: Ben bu sûreyi seviyorum, dedi. Peygamber de: "Onu sevmen şübhesiz seni cennete girdirecektir" buyurdu [56].

44-.....Amr ibn Murre şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil'den işittim, şöyle dedi: Bir gün İbn Mes'ûd'a bir kimse geldi ve: Ben bu gece bütün Mufassal\ bir rek'atta okudum, dedi. İbn Mes'ûd cevaben: Şiir okur gibi acele acele mi? Vallahi ben Peygamber(S)'in Nazâir'dçn (nıikdârca birbirine yakın sûrelerden) hangilerini bir araya getirdiğini biliyorum, dedi ve her biri ikişer okunmuş sûreler olmak üzere, mufassaldan yirmi sûre saydı [57].

26- Bab: Musalli (Dört Rek'atlı Namazların) Son İki Rekatlarında Fatihatü'l-Kitab Okur

45-.....(Ebû Katâde -R- şöyle demiştir:) Peygamber (S) öğle namazının ilk iki rek'atında Ümmü'l-Kitâb (yânı el-Fâtiha) ile birer de sûre; son iki rek'atında da yalnız Ümmü'l-Kitâb okurdu. Bazen bize (gizli okuduğu) âyeti de işittirirdi. İlk rek'atta kıraati, ikinci rek'-attan ziyâde uzatırdı. İkindi namazında da böyle, sabah namazında da böyle yapardı [58].

27- Öğle ve İkindi Namazlarında Kıraati Gizli Okuyan Kimse Babı

46-.....Bize Cerîr, el-A'meş'ten; o da Umâre ibn Umeyr'den; o da Ebû Ma'mer'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ben Habbâb'a: Rasûlallah (S) öğle ile ikindi namazlarında (Kur'ân) okur muydu? diye sordum. Evet, dedi. Biz, bunu nereden bildin? diye sorduğumuzda: Sakalının oynamasından, dedi [59].

28- Bab: İmam (Sırrı Namazda Okuduğu) Âyeti İşittirirse?

47-.....Bana Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rek'atlarında Ümmû'I-Kur'ân ile beraber birer de sûre okurdu. Ve bazen gizli okuduğu âyeti bizlere işittirirdi. Birinci rek'atta kıraati uzatırdı [60].

29- Bab: Musalü Birinci Rek'atta Kıraati Uzatır

48-..... (Ebû Katâde şöyle demiştir:) Peygamber (S) öğle namazının birinci rek'atında kıraati uzatır, ikinci rek'atında kısaltırdı. Bu, birinci rek'atta uzatıp, ikincide kısaltmayı sabah namazında da yapardı [61].

30- İmamın "Âmin" Sözünü Açıktan Söylemesi Babı

Ve Atâ ibn Ebî Rebâh:
Amîn, bir duadır. Ibnu'z-Zubeyr ile ardında namaz kılanlar öyle âmîn derlerdi ki, mescid seslerinden çınlardı, demiştir [62].
Ebû Hureyre de müezzinliğini yaptığı imâma: Bana "Âmîn"i kaçırtma, diye nida ederdi [63].
Nâfi' de: ibn Umer "Amîn" demeyi hiç terketmezdi; herkesi de "Amîn" deyiniz diye teşvîk edip rağbetlendirirdi. "Âmîn" demek hakkında ben ondan hayırlı haber işîtmisimdir, demiştir [64].

49-..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den ve Abdurrahmân oğlu Ebû Seleme'den haber verdi, Bu ikisi de Ebû Hureyre'den haber vermişlerdir. (Ebû Hureyre şöyle demiştir:) Peygamber (S): "İmâm Âmîn dediği zaman, siz de Âmîn deyiniz. Zîrâ her kimin Âmîn demesi meleklerin Âmîn demesine denk olursa, geçmiş günâhları mağfiret edilir" buyurdu. Râvî İbn Şihâb ez-Zuhrî: Rasûlullah da Âmîn der idi, dedi [65].

31- "Âmin" Demenin Fazileti Babı

50-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:)Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizlerden biri Âmîn dese, melekler de gökte Âmîn deseler de her ikisi birbirine uygun düşerse, o kimsenin geçmiş günâhları mağfiret edilir" [66].

32- Me'mümun "Âmin" Sözünü Açıktan Söylemesi Babı

51- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ebû Bekr'in himayesinde bulunan Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İmâm GayrVl-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn dediği zaman, sizler Âmîn deyiniz. Çünkü her kimin Âmîn demesi, meleklerin Âmîn demesine uyarsa, onun geçmiş günâhı mağfiret edilir" [67].
Muhammed ibn Amr, bu hadîsi Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den.. senediyle rivayet etmekte Sumeyy'e mutâbaat etmiştir. Keza Nuaym el-Mucmir de yine Ebû Hureyre'den olmak üzere Sumeyy'e mutâbaat etmiştir.

33- Bab: Namaz Kılacak Kimse Saffın Ötesinde Rükü' Etse?

52-..... Bize Hemmâm, Ziyâd el-A'lem'den; o da el-Hasen'den; o da Ebû Bekre'den tahdîs etti. Ebû Bekre (bir defa koşa koşa) Peygamber'in yanına vardı. Peygamber rukû'da idi. O da saffa ulaşmadan geri tarafta rukû'a vanverdi. Sonra bu hareketini Peygamber'e haber verdi. Peygamber: "Allah hırsını artırsın, lâkin bir daha (bunu) yapma" buyurdu [68].

34- Tekbirin Rükü' İçinde Tamamlanması Babı [69]

İbn Abbâs bunu Peygamber'den olmak üzere söyledi [70]
Bu konuda Mâlik ibn Huveyris hadîsi de vardır [71].

53-.....İmrân ibn Husayn, Basra'da Alî'nin arkasında namaz kılmıştır. Namazdan sonra râvî Mutarrıf ibn Abdillah'a: Vallahi bu zât bize Rasûlullah ile birlikte kılageldiğimiz namazı hatırlattı, deyip, Rasûlullah'ın her kalkıp eğildikçe Allâhu Ekber dediğini zikretmiştir [72].

54-..... Bize Mâlik, tbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere haber vermiştir. Ebû Hureyre (R) onlara namaz kıldırmış da, her eğilip kalktıkça tekbîr alırmış. Namazdan çıktıktan sonra da: Şübhesiz ki içinizde namazı Rasûlullah'ın namazına en çok benzeyen benim, dermiş [73].

35- Tekbirin Sucüdda Tamamlanması Babı [74]

55-.....Mutarrıf şöyle demiştir: Ben, İmrân ibn Husayn ile birlikte Alî ibn Ebî Tâlib'in arkasında namaz kıldım. Alî, secdeye varırken, secdeden başını kaldırırken, ikinci rek'attan kalkarken hep Allâhu Ekber diyordu. Alî namazı bitirdikten sonra, İmrân ibn Husayn elimden tuttu da: "Bu zât bana, Muhammed (S)'in namaz kıl-dırışını hatırlattı" yâhud "Vallahi bize Muhammed'in kıldırdığı namazı kıldırdı" dedi [75].

56-.....İkrime şöyle demiştir: Ben Makaami İbrâhîm'in yanında bir kimse gördüm; her eğilme ve yükselmede tekbîr alıyordu, dike-lince ve alçalınca da. Ben bunu İbn Abbâs'a haber verdim. İbn Ab-bâs: Hey anasız kalası, bu şekilde namaz kılmak Peygamber(S)'in sünneti değil midir? dedi.

36- Sucüdden Kalkarken "Allahü Ekber" Demek Babı

57- Bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hemmâm, Katâde'den; o da İkrime'den haber verdi. İkrime şöyle demiştir: Mekke'de bir ihtiyar adamın ardında namaz kıldım. Yirmi iki kerre tekbîr aldı. Ben İbn Abbâs'a: Bu harîf ahmaktır, dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs: Öyleyse anan seni kaybetsin -diğer ta'bîrle anan ağlasın-; bu, Ebû'l-Kaasım(S)'ın sünnetidir, dedi [76].
Ve Mûsâ ibn İsmâîl şöyle dedi: Bize Ebân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize İkrime tahdîs etti [77].

58-.....Bizeel-Leys, UkayPden; oda İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu'l-Hâris'in oğlu Ebû Bekr haber verdi. O, Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir: RasûluLlah (S) namaza kalktığında ayakta iken ihram tekbîri alırdı. Sonra ru-kû'a varırken tekbîr alırdı. Sonra rukû'dan belini doğrulttuğunda Se-miallâhu limen hamideh, sonra ayakta iken Rabbena ve leke'l-hamd derdi. Sonra secdeye inerken tekbîr alır, sonra secdeden başını kaldırırken tekbîr alır, sonra (ikinci) secdeye varırken tekbîr alır, sonra bir daha başını kaldırırken tekbîr alır, sonra tamâm edinceye kadar bütün namazda böyle yapardı. İkinci rek'atı bitirip oturduktan son ra ayağa kalkarken de tekbîr alırdı [78].

37- Rukü'da Avuçları Dizler Üzerine Koymak Babı

Ebû Humeyd sahâbî arkadaşları içinde: Peygamber (S) rukû'da elleriyle dizlerini tutardı, demiştir [79].

59-.....Bize Şu'be, Ebû Ya'fûr'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Mus'ab ibn Sa'd'dan işittim, o şöyle diyordu: Ben, (bir defa) babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın yanında namaz kıldım. Rukû'da iki avucumu birbirine yapıştırdıktan sonra, o vaziyette ellerimi iki uyluğumun arasına koydum. Babam beni bundan nehyetti ve: Biz bunu evvelleri yapardık, (lâkin sonra bundan) nehyolunduk ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koymakla emrolunduk, dedi [80].

38- Bab: Musalli Rukü'u Tam Yapmadığı Zaman?

60-.....Bize Şu'be, Süleyman'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Zeyd ibn Vehb'den işittim, şöyle dedi: Huzeyfe rukü'u ve sucûdu tamam yapmayan bir kimse gördü de, ona: Seri namaz kılmış olmadın. Şayet bu hâl üzere ölürsen, Allah'ın Muhammed'i yaratmış olduğu fıtrattan başka bir fıtrat üzere ölürsün, dedi [81].

39- Rukü'da Belin Dividüz Yapılması Babı

Ve Humeyd, sahâbî arkadaşları içinde: Peygamber (S) rükû' etti, sonra belini (kamburlaştırmadan dümdüz) büktü, demiştir [82].

40- Rukü'u Tamamlamanın Sınırı İle Rukü'da İtidal ve Tuma'ninet Babı [83]

61-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)'in kıyam ile ka'de müstesna olmak üzere rukû'u, sucûdu, iki secde arası, rukû'-dan baş kaldırması birbirine takriben müsâvî idi [84].

41- Peygamber(S)'in, Rukü'unu ve Sucüdunu Tam Yapmayan Kimseye Namazı Yeniden Kılmayı Emretmesi Babı

62-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) mescide girdi. Derken biri de girdi ve namaz kıldı. Sonra Peygamber'in yanma gelip selâm verdi. Peygamber onun selâmını aldıktan sonra: "Dön, yeni baştan namaz kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın" buyurdu. O kimse tekrar namaz kıldı, sonra gelip Peygamber'e selâm verdi. Peygamber yine: "Dön de yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın" buyurdu. Bu kılıp dönmeler üç defa oldu. Nihayet o kimse: Seni hakk ile Peygamber gönderen Allah'a yemîn olsun ki, bunun başka türlüsünü bilmiyorum; bana doğrusunu öğret, dedi. Peygamber de şöyle buyurdu: "Namaza durduğun vakitte, ihram tekbîrini al, sonra ne kadar kolayına gelirse o kadar Kur'ân oku. Sonra rukû'a var da beden organların yattşıncaya kadar dur. Sonra başını kaldır, ayakta (büsbütün) doğruluncaya kadar dur. Sonra secdeye var da mutmain oluncaya kadar kal. Sonra başını kaldır, tâ mutmain oluncaya kadar otur. Sonra yine secdeye varıp, bedenin secdede sâkinle-şinceye kadar kal. Sonra bunu namazının bütününde de böylece yap" [85].

42- Rukü'da Dua Etmek Babı

63-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) rukû'unda ve sucûdunda; "Subhâneke Allâhümme Rabbena ve hl-hamdike. Alla-humme iğfir lî(= Ey Rabb'imiz olan Allah, Seni kendi kuvvetimle değil, hamde lâyık olan tevfîk ve hidâyetinle sana mahsûs olan hamd ile tesbîh ederim. Yâ Allah, bana mağfiret eyle)" der idi [86].

43- Rukü'dan Başlarını Kaldırdıkları Zaman İmam ve Arkasında Namaz Kılanların Söyleyecekleri Söz Babı

64-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Semiallâhu limen hamideh dediği zaman Allâhümme Rabbena ve lekel-hamdu der idi [87]. Ve yine Peygamber, rükû' ettiği zaman ve rükû'-dan başını kaldırdığı zaman tekbîr alırdı. İki

secdeden sonra ayağa kalktığında da Allâhu Ekber der idi.

44- "Allahümme Rabbena Leket-Hamd" Sözünün Fazileti Babı

65-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "îmânı Semiatiâhu limen hamideh dediği zaman, sizler Allâhümme Rabbena lekel-hamd deyiniz. Çünkü her kimin böyle demesi, meleklerin böyle demesine uygun düşerse, geçmiş günâhları mağfiret edilir" [88].

45- Bab [89]

66-.....Ebû Hureyre (R): Yemîn olsun sizlere Peygamber'in namazına yakın namaz kıldıracağım, dedi. Ebû Hureyre öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rek'atlarmda Semiallâhıı limen hamideh dedikten sonra kunût yapar, bu kunûtta mü'minlere duâ ve kâfirlere la'net ederdi [90].

67-.....Enes ibn Mâlik (vaktiyle) kunût, akşam ile sabah namazlarında (okunur) idi, demiştir [91].

68-..... Rifâa ibn Râfi1 (R) şöyle demiştir: Bir gün Peygamber'in arkasında namaz kılıyorduk. Rukû'dan başını kaldırdığında Semiallâhu limen hamidehu dedi. Ardında namaz kılmakta olan biri: Rabbena ve lekeH-hamdu hamden kesîran tayyiben mubârekenfîhi (Allah'a çok hayırlı, tertemiz, bereketli kılınmış olarak bol bol hamd olsun), dedi. Peygamber namazdan çıkınca: "Demin şu kelâmı söyleyen kim idi?" diye sordu. O zât da: Benim, dedi. Peygamber (S): "Allah'a yemin olsun, otuz bu kadar melek gördüm ki, o sözü hangisi evvel yazacak diye yarış ediyorlardı" buyurdu [92].

46- Rukü'dan Başını Kaldırdığı Zaman Beden Uzuvlarının Tamamen Sakinleşip Yatışması Babı

Ve Ebû Humeyd: Peygamber başını kaldırdığında omurga kemiklerinden herbiri yerli yerine gelinceye kadar dümdüz doğrulurdu, demiştir [93].

69-.....Bize Şu'be, Sabit (ibn Eşlem el-Bunânî)'den tahdîs etti' O, şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (R) bize Rasûlullah'ın namazını ta'rîf ederdi. Namaz kıldırdı da başını rukû'dan kaldırdığı vakitte secdeye varmayı (galiba) unuttu diyeceğimiz kadar ayakta kalırdı [94].

70-..... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)'in rukû'u, sucûdu, rukû'dan başını kaldırdığı zamanki durması ve iki secde arasındaki oturması birbirine takrîben musâvî idi [95].

71-.....Bize Hanımâd ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Mâlik ibnu'I· Huvcyris (R) bize Peygamber'in namazının nasıl olduğunu gösteriyordu. Bunu göstermesi namaz vakti dışında oluyordu. Mâlik ayağa kalkıp ayakta durdu, sonra rukû'a vardı ve rukû'u tam yerleştirdi. Sonra başını kaldırdı, azıcık durdu. Râvî der ki: Ve bize bu şeyhimiz Ebû Bureyd'in namazı gibi kıldırdı. Ebû Bureyd de ikinci secdeden başını kaldırdığı zaman dümdüz oturur, sonra ayağa kalkardı [96].

47- Bab: Musalli Secdeye Giderken Tekbir'le Birlikte Süzülerek İner [97]

Nâfî' de: İbn Umer secdeye süzülürken ellerini dizlerinden evvel yere koyardı, demiştir [98].

72-.....Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den tahdîs etti. O, şöyle demiştin Bana Abdurrahmân ibnu'l-Hâris ibn Hişâm'ın oğlu Ebû Bekı ile Abdurrahmân ibn Avf'un oğlu Ebû Seleme şöyle haber verdiler: Ebû Hureyre farz nev'inden olsun, başka nevi'den olsun; keza ramazânda olsun, ramazân dışında olsun, her namazda tekbîr alırdı" [99]. Şöyle ki, namaza dikilip başladığı zaman tekbîr alırdı. Sonra rukû'a varırken tekbîr alırdı. Sonra Semiallâhu limen hamideh der, daha sonra secdeye varmazdan evvel Rabbena ve lekel-hamd derdi. Sonra secdeye süzülüp inerken Allâhu Ekber der, daha sonra secdeden başını kaldırırken tekbîr alırdı. Sonra ikinci secdeyi ederken tekbîr alırdı. Sonra secdeden başını kaldırırken tekbîr alırdı. Sonra ikinci rek'at-taki ilk oturuştan ayağa kalktığı zaman tekbîr alırdı. Namazı bitirinceye kadar her rek'atta bunu yapardı. Sonra namazdan kalktığı zaman: Nefsim elinde olan Allah'a yemîn olsun ki, içinizde Rasûlul-lah'ın namazına en çok benziyen namazı kıldıran benim. Şu muhakkak ki Rasûlullah (S) dünyâdan ayrılıncaya kadar O'nun namazı vallahi işte böyle idi, derdi.
Râvî Ebû Bekr ibn Abdirrahmân ile Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle dediler: Yine Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasûlullah başını rukû'dan kaldırırken Semiallâhu limen hamidehu, Rabbena ve lekel-
hamd der, isimlerini söyleyerek bir takım kimseler için dua eder ve: Yâ Allah, Velîd ibnu'I-Velîd'i, Seleme ibn Hişâm'ı, Ayyaş İbn Ebî Rabîa'y* ve (kâfirlerin elinde bunalıp) zaîf görülen diğer mü'minle-ri kurtar. Yâ Allah, Mudâr'ı daha şiddetli çiğne, içinde bulundukları bu yıllan Yûsuf Peygamber'in o şiddetli yıllarına benzet, der idi. Ebû Hureyre: O sıralarda Mudâr'ın doğu tarafta olanları, Rasûlullah'a henüz muhalif idiler, dedi [100].

73-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne birçok kerre ez-Zuhrî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, şöyle

diyordu: Rasûlullah bir defasında attan düştü - Sufyân "min feresin" yerine belki "an feresin" demiştir - de sağ tarafı berelendi. Bizler hasta ziyareti yapmak üzere yanına girdik. Derken namaz vakti geldi. Peygamber bize oturduğu hâlde namaz kıldırdı, biz de oturduk. Sufyân birlkerre de:Biz de oturarak namaz kıldık,ışeklinde söyledi. Peygamber namazı bitirince: "İmâm ancak kendisine uyulmak için imâm yapılmıştır. Binâenaleyh imâm tekbîr aldığında, siz de tekbîr alınız. Rukû'a vardığında, siz de rükû'a varınız. Rukû'dan başını kaldırdığmda siz de kaldırınız. Semiallâhu limen hamiden dediği zaman, Rabbena ve leke'l-hamdu deyiniz. Secde ettiğinde siz de secde ediniz" buyurdu.
Sufyân ibn Uyeyne, tilmizi Alî ibn Abdillah'a: Ma'mer ibn Râ-şid de hadîsi bunun gibi mi getirdi? diye sordu. Alî ibn Abdillah: Evet, dedim. Sufyân: Vallahi Ma'mer, Zuhrî'den sağlam, sahîh bir ezberleme ile ezberlemiştir. Zuhrî de Ma'mer'in söylediği gibi Ve leke'l-hamdu demiştir, dedi.
Sufyân: Ben de Zuhrî'den, onun, sağ yanından berelendi dediğini ezberledim. Biz İbn Şihâb ez-Zuhrî'nin yanından çıktığımızda İbn Cureyc: Ben de Zuhrî'nin yanında bulunduğum hâlde, sağ bacağından berelendi dedi [101].

48- Secde Etmenin Fazileti Babı

74- Bize Ebu'I-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştin Bana Saîd İbnu'l· Müseyyeb ile Atâ ibn Yezîd el-Leysîhaber verdiler. Onlara da Ebû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: Bâzı insanlar:
—Yâ Rasûlallah, kıyamet gününde biz Rabb'imizi görecek miyiz? diye sordular.
Rasülullah:
— "Ayın ondördüncü gecesi görmeye mâni' olucu hiç bir bulut yokken kornerde şekk ve ihtilâf eder misiniz?" dedi.
Sahâbîler:
— Hayır, yâ Rasûlallah, dediler. Rasülullah tekrar:
— "Ya görmeye mâni' olucu hiçbir bulut yokken güneşi görmekte şekk ve ihtilâf eder misiniz?"dedi.
Yine:
— Hayır, yâ Rasûlallah, dediklerinde; Rasülullah şöyle buyurdu:
— "İşte O'nu siz böyle göreceksiniz. Kıyamet gününde insanlar bir araya toplanacak da Allah: "Her kim her neye tapıyor idiyse, onun ardına düşsün" buyuracak (yâhud: Allah'ın emriyle bu sözü diyen diyecek). Artık kimi güneşin, kimi kamerin, kimi tâgûtlarm ardına düşecek. Yalnız bu ümmet, içlerinde münafıkları da olduğu hâlde (yerinde durup) kalacak. Allah onlara (tanıdıklarından başka bir surette) gelecek de: Ben sizin Rabb'inizim, buyuracak. Onlar (Rabblerini o tecellî ile tamyamayacakları için: Senden Allah'a sığınırız) Rabb'i-miz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır. Rabb 'imiz bize geldiğinde biz O'nu tanırız, diyecekler. Allah onlara (bu defa tanıdıkları surette) gelecek de: Ben Rabb'inizim, buyuracak. Onlar da: Sen bizim Rabb'imizsin, diyecekler. Allah da onları da'vet buyuracak. Cehennemin ortasına sırat (yânî köprü) kurulur. Ümmetini (onun üstünden) en evvel geçirecek, ben olacağım. O gün rasûllerden başka hiçbir kimse (korku ve dehşet dolayısiyle) kelâm edemez. Rasüllerin de o günkü kelâmı: Allâhumme setlim, settim (Yâ Allah selâmet ver, selâmet ver) olacaktır.
Cehennemde sa'dân dikenlerine benzer çengeller vardır. Sa'dân dikenlerini gördünüz mü?" Sahâbîler:
— Evet, dediler. Rasülullah şöyle devam etti:
— "İşte bu çengeller sa'dân dikenlerine benzer. Ancak şu var ki, ne kadar büyük olduklarını ancak Allah bilir. İşte bunlar insanları (kötü) amellerinden dolayı kapıp alırlar. Kimi (kötü) ameli dolayısiyle helak olur. Kimi hardal gibi ezim ezim ezildikten sonra kurtulur. Nihayet Allah, ateş ehlinden kimlere rahmet buyurmayı dilemiş ise (onları çıkaracak. Dünyâdaiken)Allah 'a ibâdet etmiş olanları çıkarmalarını meleklere emredecek. Onlar da onları çıkaracaktır. Melekler onları sucûd izlerinden (yânî secde uzuvlarmdaki izlerden) tanıyacaklardır. Ve işte onlar öylece çıkarılacaklardır. Allah secde izini yemeyi, ateşe haram kılmıştır. Binâenaleyh Âdem oğlu 'nun bütününü ateş yer de, yalnız sucûd izini yiyemez [102].
Bunlar ateşten kavurulup kapkara olarak çıkarılacaklar. Üzerlerine hayât suyu dökülecek de, sel uğrağında biten reyhan tohumları nasıl çabuk biterse, yeniden Öylece biteceklerdir. Sonra Allah, kullan arasında hüküm ve kazayı sona erdirir. Ancak cennet ile cehennem arasında yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki, o cennete girecek'ateş ehlinin sonuncusu olacaktır. O kimse "Yâ Rabb, yüzümü şu ateşten döndür; kokusu beni zehirleyip duruyor; yalazı beni yakıp duruyor", diyecek. Allah ona: "Bu senin dediğin yapılacak olursa, acaba başka şey istemeyecek misin?" buyuracak. O ise: "İzzetineyemin olsun ki hayır" diyecek ve Allah 'a, ilâhî meşîetin ilgili bulunduğu ahd ve mîsâkt verecek. Ondan sonra Allah onun yüzünü cehennem cihetinden cennet tarafına çevirecek. Yüzünü cennete doğru döndürünce, cennetin güzelliğini görecek. Allah'ın dilediği kadar bir müddet sükût ettikten sonra: "Yâ Rabb! Beni cennetin kapısına yanaştır" diyecek. Allah ona: "Evvelce istediğinden başka hiçbir şey istemeyeceğine ahd ve mîsâk vermiş değil miydin?" diyecek. O da: "Yâ Rabb!Mahlûkaatının en bedbahtı ben olmayayım"diyecek. Bunun üzerine yine Allah: "Bunu da sana verirsem, başka bir şey istemeyecek misin?" diyecek. O da: "İzzetine yemîn olsun ki, hayır; bundan başka hiçbir şey isteyecek değilim" cevâbını verecek. Ve Rabb'ine dilediği ahd ve mîsâkı verdikten sonra, Rabb'i onu cennetin kapısına yanaştıracak. O kimse cennet kapısına varıp da ondaki revnak ve letafeti ve içindeki nadrat ve sevinci görünce, yine Allah '-in dilediği kadar bir müddet sükût edecek. Sonra: "Yâ Rabb! Beni içeriye sok" diyecek. Allah Taâlâ da: "Allah lâyıkmı versin behey Adem oğlu, sen ne sözünde durmaz kimsesin! Sen verdiğimden başka birşey istemeyeceğine ahd ve mîsâk vermiş değilmiydin?" buyuracak. O da "Yâ Rabb! Beni mahlûkaatın en bedbahtı kılma " diyecek. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah ona gülecek ve cennete girmesine izin verecek. Oraya alırken de ona: "Temenni et" buyuracak. O da uzun temennilerde bulunacak. Nihayet dilekleri kesilince Azîz ve Celîl olan Allah: "Şunu da, şunu da, şunu da, bunu da iste" buyuracak ki, istenecek şeyleri Azîz ve Celîl olan Rabbi aklına getirecek. Nihâyet bu türlü dileklerinin hepsi de kesilince, Allah Taâlâ: "Bunların hepsi ve bir o kadar

dahası hep senindir" buyuracaktır."
(Hadîsi Ebû Hureyre'den rivayet edenlerden biri olan Atâ ibn Yezîd el-Leysî der ki: Ebû Hureyre bunu rivayet ederken Ebû Saîd Hudrî de oturuyor ve Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbir şeyi değiştirmeyi lüzumlu görmüyordu. Tâ: "Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senin" sözüne gelince) Ebû Saîd Hudrî, Ebû Hureyre'ye: "Rasûlullah (S), Azîz ve Celîl olan Allah Bunlar ve daha on misli senindir buyuracaktır, demişti" dedi. Ebû Hureyre: Rasûlullah'tan yalnız "leke zâlike ve maahu misluhu = bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir" buyurduğunu belledim, dedi. Ebû Saîd ise: "Bunların hepsi ve on misli de senindir" buyurduğunu ben işittim, dedi "[103].

49- Bab: Erkek Musalli Secde Halinde Pazularını Açar ve Karının Uyluklarından Uzaklaştırır [104]

75-..... Bana Bekr ibnu Mudâr, Ca'fer'den; o da İbnu Hurmuz'dan; o da Buhayne'nin oğlu Abdullah ibn Mâlik'ten tahdîs etti. (O, şöyle demiştir): Peygamber (S) namaz kıldığı zaman, secde esnasında koltuklarının aklığı görünecek derecede pazularının arasını açar (bedenini yerden uzak tutar)dı.
Leys de: Bana Ca'fer ibn Rabîa bunun benzeri olan hadîsi tah dîs etti, demiştir [105].

50- Bab: Musalli Namazda Ayak Parmaklarının Uçlarını Kıbleye Yöneltir

Bunu Ebû Humeyd es-Sâidî, Peygamber'den söylemiştir [106].

51- Bab: Musalli Sucüdu Tam Yapmadığı Zaman

76..... Bize Mehdî, Vâsıl'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Huzeyfe'den tahdîs etti. Huzeyfe (R), bir defasında rukû'unu ve sucû-dunu tam yapmayan bir kimse görmüş; o kimse namazını bitirince Huzeyfe ona: Sen namaz kılmış olmadın, demiştir. Râvî Ebû Vâil dedi ki: Ebû Huzeyfe'nin şunu da söylediğini sanıyorum: Sen bu hâl üzere ölecek olsan, Muhammed (S)'in sünneti üzere olmayarak ölmüş olacaksın [107].

52-Yedi Kemik Üzerine Secde Etmek Babı [108]

77-.....(İbn Abbâs -R- şöyle demiştir:) Peygamber (S) yedi uzuv üzerine secde etmekle, saçları ve elbiseyi toplamamakla emrolundu. (O yedi uzuv:) Alın, iki el, iki diz ve iki ayaktır.

78-.....Bize Şu'be, Amr'dan; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs (R) 'tan tahdîs etti. Peygamber (S): "Bizler yedi kemik üzerine secde etmekle, elbise ve saçı (dürümü bozulmasın yâhud tozlanmasın diye) toplamamakla emrolunduk" buyurdu.

79-..... Bize İsrâîl, Ebû İshâk'tan; o da Abdullah ibn Yezîd el-Hatmî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bize yalancı olmayarak Berâ ibn Âzib (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Peygamber'in ardında namaz kılardık. Peygamber Semiallâhu limen hamideh dediğinde, Peygamber alnım yere koymadıkça, hiçbirimiz (secdeye varmak için) belini bükmezdi [109]

53- Burun Üzerine de Secde Etmek Babı

80-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben, biri alın - (alnını gösterirken) eliyle burnunu da işaret etti -, iki el, iki diz, iki ayak uçları olmak üzere yedi kemik (yâni yedi organ) üzerine secde etmek/e emrolundum. Namaz kılarken elbiseyi ve saçları (dürümü bozulmasın yâhud tozlanmasın diye) toplamaktan da nehyolundum" [110].

54- Çamur İçinde İken de Burun Üzerinde Secde"Etmek Babı

81- Bize Mûsâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahya, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Ebû Saîd Hudrî'ye gittim de: Bizimle hurmalığa doğru çıkmaz mısın, orada konuşalım? dedim. Çıktı. Râvîdedi ki: Ben ona Kadir Gecesi hakkında Peygamber'den işittiğini bana tahdîs et, dedim. O şöyle dedi:
Rasûhıllah ramazânın ilk on gününde i'tikâf etti. Biz de O'nunla beraber i'tikâf ettik. Sonra O'na Cibril geldi de: Aradığın şey önündedir, dedi. Rasûlullah ortadaki on gün için de i'tikâf etti. Bizler de O'nunla beraber i'tikâf ettik. Yine O'na Cibrîl geldi ve: Aradığın şey önündedir, dedi. Peygamber (S) ramazânın yirminci gününün sabahında ayağa kalktı, bir hutbe îrâd ederek şöyle buyurdu: "Peygamber'-le beraber kim i'tikâf ediyorsa (i'tikâf yerine) dönsün. Çünkü bana Kadir Gecesi gösterildi. Fakat sonra unutturuldum. Kadir Gecesi son on gün içindeki tek sayılı gecededir. Ben (ru'yâda) kendimi çamur ve su içinde secde eder hâlde gördüm ". Râvî dedi ki: Mescidin tavanı hurma ağacından idi. Biz gökde bir şey görmüyorduk. Akabinde bir bulut parçası geldi. Yağmura mazhar kılındık. Peygamber bize namaz kıldırdı. Ben Rasûlullah'ın alnı üzerinde ve burnunun ucunda çamur izini gördüm. Bu çamur ve su izi, Peygamber'in gördüğü rıT-yânın tasdiki, yânî te'vîlidir [111].

55- Elbisenin Düğümlenmesi ve Bağlanması

Ve namazda iken avret yerinin açılacağından korktuğu zaman, elbisesini kendine doğru toplayan, kimse babı [112].

82-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: İnsanlar Peygamber (S) ile beraber namaz kılarlardı. Öyle hâlde ki, bâzıları bellerindeki futaları dar ve küçük oldukları için, boyunlarına bağlamışlardı. Bundan dolayı cemâate gelen kadınlara: Erkekler tamâmiyle doğrulup oturmadıkça başlarınızı secdeden kaldırmayınız, denilirdi.

56- Bab: Namaz Kılan Kimse Saçları Avuçlayıp Toplanmaz

83-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yedi ke mik üzerine secde etmekle, (namaz kılarken) elbisesini ve saçlarını top lamamakla emrolundu [113],

57- Bab: Namaz Kılan Kimse, Namaz İçinde Elbisesini Toplamaz

84-.....Bize Ebû Avâne, Amr'dan; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. Peygamber (S): "Ben yedi şey üzerine secde etmekle emr olundum. Ben (namazda) saçları ve elbiseyi toplamam" buyurdu.

58- Secde Halinde Tesbih ve Dua Etmek Babı

85-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), rukû'unda ve sucûdunda Subhâneke Allâhumme, Rabbena ve bi-hamdike, Allâhumme ığfir it (-Ey bizim Rabb'imiz olan Allah, seni kendi havi ve kuvvetimle değil, hamde lâyık olan tevfik ve hidâyetinle sana mahsûs olan hamd ile tesbîh ederim. Yâ Allah, bana mağfiret et) demeyi çokça
yapardı [114].
Âişe: Peygamber bunu demekle Kur'ân'm emrine imtisal ediyordu, dedi [115].

59- Namazda İki Secde Arasında (Biraz) Beklemek Babı

86-..... Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) arkadaşlarına: Rasûlullah(S)'m namazını size göstereyim mi? dedi. Bunu söylerken henüz namaz vakti değildi. Mâlik ayakta durdu. Sonra rukû'a varıp tekbîr aldı. Sonra başını kaldırdı. Azıcık durduktan sonra secdeye vardı. Sonra başını kaldırıp azıcık durdu. Ve şeyhimiz Amr ibn Seleme'nin namazı gibi kıldırdı. Râvî Eyyûb Sahtiyanı dedi ki: Amr ibn Seleme, başkalarının yapageldiklerini görmediğimiz bir şeyi yapıyordu. Yânî üçüncü ile dördüncü rek'atlar arasında otururdu. Ebû Kılâbe rivayetine devam ederek, Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi: Biz Peygam-ber'in yanma geldik ve bir müddet ikaamet ettik. Bize: "Ehlinizin yanına dönseniz-'Fulân namazı fulân vakitte, fulân namazı dafulân vakitte kılınız. Namaz vakti geldiğinde biriniz ezan okusun, en yaşlınız size imâm olsun"' buyurdu [116].

87-.....el-Berâ şöyle demiştir: Peygamber (S)'in rukû'u, iki secde arasındaki oturması birbirine takriben musâvî idi [117].

88-.....Enes (R): Peygamber (S), bize nasıl namaz kıldırır idiyse, onu gördüğüm şekilde size namaz kıldırmaktan vazgeçmeyeceğim, dedi. Sabit ibn Eşlem el-Bunânî, namazın ta'rîfi olmak üzere şöyle dedi: Enes, sizi yaparken görmediğim bir şey yapardı: Başını rukû'dan kaldırdığı vakit, gören secde etmeyi unuttu diyecek kadar ayakta dururdu. İki secde arasında da yine gören unuttu diyecek kadar otururdu [118].

60- Bab: Namaz Kılan Kimse Secde Esnasında Kollarını Yere Yayıp Döşemez

Ve Ebû Humeyd: Peygamber (S) secde etti de ellerini yere yaymaksızın ve biribirine yanaştırmaksızin koydu, dedi [119].

89-.....Bize Şu'betahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim, o da Enes ibn Mâlik'ten. Peygamber (S): "Secdede i'iidâ üzere bulununuz. Hiç biriniz kollarını (secde esnasında) köpeğin kolunu yayması gibi yaymasın" buyurdu [120].

61- Namazının Tek Rek'atlarında Olduğu Zamanlarda (Bir Müddet) Dümdüz Oturup, Sonra Ayağa Kalkan Kimse Babı

90-.....Bize Mâlik ibnu'l-Huveyris el-Leysî(R) haber verdi ki, kendisi Peyamber(S)'i şöyle namaz kılarken görmüştür: Peygamber namazının tek rek'atlarmda olduğu zamanlarda (bir müddet) dümdüz oturmadıkça (sonraki rek'at için) ayağa kalkmazdı [121].

62- Bab: Namaz Kılan Kimse Rek'attan Kalktığı Zaman Yere Nasıl Dayanır?

91-.....Ebû Kılâbe şöyle demiştir: Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) bize geldi de, bizim şu (Basra'daki) mescidimizde bize namaz kıldırdı. Gelince: Namaz kılmak istemediğim hâlde sizlere namaz kıldıracağım. Lâkin sizlere Peygamber'i nasıl namaz kılar gördüğümü göstermek istiyorum, dedi: Eyyûb dedi ki: Ben, Ebû Kılâbe'ye: Mâ-lik'in namazı nasıl oldu (yânî nasıl kıldırdı)? diye sordum. Bizim şu şeyhimiz, yânî Amr ibn Seleme'nin namazı gibi dedi (ki o şeyh, birinci rek'atta sucûddan başını kaldırdıktan sonra ayağa kalkmadan evvel otururdu). Eyyûb: Bu şeyh, (i'tidâlden başka olarak her intikaalde) tekbîri

tamamlar, ikinci secdeden başını kaldırdığında biraz oturur ve yere dayandıktan sonra ayağa kalkardı, dedi [122].

63- Bab: Namaz Kılan Kimse İki Secdeden (Üçüncüye) Kalkarken Tekbir Alır

Abdullah ibn Zubeyr de kalkışında tekbîr alırdı [123].

92-..... Bize Fulayh ibn Süleyman, Saîd ibnu'l-Hâris'ten tahdîs etti. O, şöyle demiştir: Ebû Saîd Hudrî (R) bize namaz kıldırdı da, bu namazda secdeden başını kaldırırken, (ikinci) secdeye varırken, bu secdeden başını kaldırırken, ikinci rek'attan ayağa kalkarken tekbîrleri açıktan aldı ve: Peygamber'i namazı böyle kılar gördüm, dedi [124].

93-..... Bize Gaylân ibnu Cerîr, Mutarrıf'tan tahdîs etti. O, şöyle demiştir: Ben, İmrân ibn Husayn (R) ile birlikte (Ceme vak'asından sonra) Alî ibn Ebî Tâlib'in arkasında bir namaz kıldım. Emîru'l-Mü'minîn Alî, secdeye varırken, secdeden kalkarken, ikinci rek'attan kıyama kalkarken hep Allâhu Ekber diye tekbîr aldı. Alî namazdan selâm verip çıktığı zaman, İmrân benim elimden tuttu da: Yemîn olsun bu zât bize, Muhammed(S)'in kıldırdığı namazı kıldırdı - yâhud şöyle: Vallahi bu zât bana Muhammed'in namaz kıldın-şını hatırlattı -, dedi [125].

64- Teşehhüdde Oturma Sünneti Babı

Ve Ümmü'd-Derdâ, namazında erkek oturuşu hey'etinde otururdu; kendisi de bir fakîhe idi [126]

94-.....Abdullah ibn Umer'in oğlu şöyle haber vermiştir: Kendisi, Abdullah ibn Umer'in namazda teşehhüd için oturduğunda bağdaş kurduğunu görmüş. (Abdullah dedi ki:) Ben de babam Abdullah ibn Umer gibi bağdaş kurdum. Ben o günlerde yaşça küçüktüm. Babam Abdullah ibn Umer beni bu oturuştan nehy etti ve: Namazdaki sünnet ancak sağ ayağını dikmen, sol ayağını da bükmendir, dedi. Oğlu ona: Sen bunu yapıp duruyorsun, deyince; İbn Umer: (Evet, yapıyorum) çünkü ayaklarım beni taşımıyor, cevâbını vermiştir [127].

95- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Leys, Hâlid'den; o da Arar ibn Halhala'nın oğlu Muhammed'den; o da Amr ibn Atâ'nın oğlu Muhammed'den tahdîs etti. H Ve yine bize el-Leys ibn Sa'd, Yezîd ibn Ebî Habîb'den ve Yezîd ibn Muhammed'den; onlar da Muhammed ibn Amr ibn Halhala'dan; o da Muhammed ibn Amr ibn Atâ'dan tahdîs etti. Muhammed ibn Atâ şöyle demiştir: Peygam-ber'in sahâbîlerinden bir takım zevat ile beraber otururken, Peygam-ber'in namazını konuştuk. Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle dedi: Rasûlullah'm namazını en iyi belleyeniniz ben idim. Ben O'nu görürdüm ki, iftitâh tekbîrini aldığında ellerini omuzlan hizasına getirir. (Sonra Kur'ân'dan bir mikdâr okurdu). Rukû'a vardığında elleriyle dizlerini tutardı. Sonra belini (kamburlaştırmadan) büker, başını kaldırdığında kemiklerinden her biri yerli yerine gelinceye kadar doğrulur. Secde ettiğinde kollarını yere yaymaksızın ve biribirine yanaştırmaksızın koyup, ayaklarının parmaklarını kıbleye karşı getirir. İlk iki rek'at başında (teşehhüd için) oturduğunda, sol ayağının üzerine oturup sağ ayağım diker [128]. Son rek'atta oturduğunda ise, sol ayağını ileri alıp ve diğerini dikip, mak'adesi üstüne oturur idi [129]. el-Leys ibn Sa'd da, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; Yezîd ise Muhammed ibn Halhala'dan; İbnu Halhala ise İbn Atâ'dan işitmiştir. Ebû Salih, el-Leys ibn Sa'd'dan "Kullu fakaarin" şeklinde söyledi. Ve Abdullah ibnu'l-Mubârek, Yahya ibn Eyyûb'dan söyledi. O şöyle demiştir: Bana Yezîd ibnu Ebî Habîb tahdîs etti. Ona da Muhammed ibn Amr "Kullu fakaarin (= Her sırt kemiği)" şeklinde tahdîs etmiştir'.[130]

65- Peygamber (S) İkinci Rek'attan Üçüncü Kalktığı ve Geriye Dönmediği İçin, Birinci Teşehhüdü Vacib Görmeyen Kimse Babı

96-..... ez~Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdulmuttalib oğulları'nın azadhsı olan Abdurrahmân ibn Hürmüz tahdîs etti. Ve Zuhrî bir kerre de Rabîa ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttalib'in azadhsı diye söyledi (ki bu iki nisbet arasında münâfât yoktur). Ezd Şenûe'den ve Abdu Menâf oğulları'nın halîflerinden olan Abdullah ibn Buhayne —ki Pcy-gamber'in sahâbîlerinden idi— şunu nakletti: Peygamber (S) bir defa onlara öğle namazı kıldırmış. Bu namâzda'ilk iki rek'attan sonra teşehhüde oturmaksızın (secdeden üçüncü rek'ata) kalkmış. İnsanlar da O'na uyarak birlikte ayağa kalkmışlar. Namazı bitirip de -halk,- selâm vermesini bekledikleri sırada- oturduğu yerde tekbîr alıp, selâm vermeden (yanılmaktan dolayı) iki kerre secde etmiş ve sonra selâm vermiştir [131].

66- (Üç ve Dört Rek'atlı Namazlarda) Birinci Oturuşta Teşehhüd Okumak Babı

97-.....Abdullah ibnu Mâlikin ibnu Buhayne (R) şöyle demiştir: Bir kerre Rasûlullah bizlere öğle namazı kıldırdı. Üzerinde oturmak vazifesi varken ayağa kalkiverdi. Nihayet namazının sonunda -bulunduğu zaman oturduğu yerden iki secde yaptı [132].

67- Sonuncu Oturuşta Teşehhüd Okumak Babı

98-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber'in arkasında namaz kıldığımız vakitlerde'es-âm« ala Cibnyle ve

Mîkâ-îyle, es-Selâmu alâfulânin vefulânin {Cibril'e ve Mikâîl'e selâm olsun. Fulân ve fulân meleklere selâm olsun) derdik. Rasûlullah (S) bize döndü de şöyle buyurdu: "Selâm Allah'ın kendisidir[133]. Herhanginiz namaz kıldığında et-Tahıyyâtu liİlâhi ve's-salâvâtu ve't-tayyıbâtu. es-Selâmu ateyke eyyuhen-nebiyyu ve rahmetu İlâhi ve be-rekâtuhu. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhVs-sâtthıyn (Tahiyyetler Allah'a dönücü ve O'na mahsûstur. Salâvât Allah içindir; tayyibât da O'na mahsûstur. Ey Peygamber, selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri Senin üzerine olsun. Bize ve Allah'ın sâlih kullarına selâm olsun), desin [134]. Zîrâ bu ibâdu'llâhVs-sâlihıyni dediğinizde, gökte olan ve yerde olan hersâlih kula râcV olmuş olur. (Bundan sonra da:) Eş-hedu en lâ ilahe üle'llâh ve eşhedu enne Muhammeden ahduhu ve rasûluhu (Şehâdeî ederim ki, Allah'tan başka hakk ma'bûd yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Vluhammed O'nun kulu ve elçisidir), deyiniz" buyurdu.

68- (Teşehüdden Sonra) Selamdan Önce Dua Etmek Babı

99-.....Bize Urveibnu'z-Zubeyr, Peygamber'in zevcesi ÂİŞe'den haber verdi. Âişe (R) ona şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) namazın içinde (yânî sonunda) [135]: "Allâhumme innî eûzu bike miti azâbVl-kabri. Ve eûzü bike min fitnetVl-MesîhVd-Deccâl Ve eûzu bike mine'l-mahyâ vel-memâti. Allâhumme innî eûzu bike mine1-me'semi vel-mağrami (Yâ Allah, ben kabir azabından Sana sığınırım. Dec-câl Mesih fitnesinden de Sana sığınırım. Hayâtın ve ölümün fitnelerinden de Sana sığınırım. Yâ Allah, ben günâh işlemekten ve borçlu olmaktan da Sana sığınırım)" diye duâ ederdi. Bir sözcü kendisine: Borçtan Allah'a sığınmayı neden çok söylüyorsun? dedi. Bunun üzerine Peygamber:« borçlandığı vakit söz söyler de yalan uydurur; söz verir de sözünde duramaz" buyurdu [136].
Yine ez-Zuhrîden: Şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi ki, Âişe: Ben Rasûlullah'tan, namazının içinde Deccâl fitnesinden Allah'a sığınmakta olduğunu işittim, demiştir.
Muhammed ibn Yûsuf şöyle dedi: Ben Halef ibn Âmir'den işit-tim;,o, şeddesiz el-Mesîh ile şeddelenmiş el-Messîh isimleri hakkında: Bu ikisi arasında hiçbir fark yoktur; bunların biri îsâ aleyhi's-selâm, diğeri de Deccâldir, diyordu [137].

100-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebu'l-Hayr'dan; o da Abdullah ibn Amr'dan; o da Ebû Bekr es-Sıddîk'dan tahdîs etti. Ebû Bekr, Rasülullah'a: Bana bir duâ öğret de, namazımın içinde (yânî sonunda) onunla duâ edeyim, demiş. RasûluIIah da: "Allâhumme innî zalemtu nefsi zulmen kesîran. Ve lâ yagfiru'z-zunûbe illâ ente. Fağfir lî ıhağfiraten min indike ve'rhamnî. İnneke ente'l-gafûru'rrahîmu (—Yâ Allah, şübhesiz ben kendime çok zulüm ettim. Günâhları mağfiret edecek de ancak sensin. Öyle ise kendi rahîmiyyet katından gelen bir mağfiret ile bana mağfiret ve bana rahmet eyle. Şübhesiz ki. Gafur ve Rahîm, ancak Sen'sin), de" buyurdu [138].

69- Teşehhüdden Sonra (Selamdan Önce) Vacib Olmaksızın Tercih Olunacak Dua Babı

101-.....Bana Şakîk, Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Bizler Peygamber'in beraberinde namaz içinde bulunduğumuzda, es-Selâmu ala İlâhi min ibâdihi, es-Selâmu alâfulânin vefulânin (= Allah'a kullarından selâm olsun. Fulân ve fulân meleklere de selâm olsun) der idik. Peygamber (S) bize: 'Allah'a selâm olsun demeyin. Çünkü Selâm, Allah'ın kendisidir. Lâkin şöyle deyiniz: Et-Tahıyyâtu ve's-salâvâtu ve't-tayyibâtu. Es-Selâmu aleyke eyyuhen-nebiyyu ve mhmetullahi ve berekâtuhu. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdVllâhVs-sâlihıyn. Zîrâ sizler bu İbâdi"llâhi"s-sâlihıyn "ı söylediğiniz zaman, gökte olan her kula -yâhud gök ile yer arasındaki her sâlih kula- râci' olmuş olur. (Sonra da:) Eşhedu enlâ ilahe ille'l-lâh ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhu deyiniz. Sonra musallîen çok beğendiği duayı seçer de onunla niyazda bulunur" buyurdu [139].

70- Namazı Kılıp Tamamlanıncaya Kadar Alnını ve Burnunu Eliyle Silmeyen Kimse Babı

Ebû Abdillah el-Buhârî: Ben el-Humeydî'yi gördüm ki, o musallînin namaz içinde iken alnını elle mesh edip silemiyeceğine bu gelecek hadîsle ihticâc ediyordu, dedi.

102-..... Bize Hişâm, Yahya'dan; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti. O, şöyle demiştir. Ben (Kadir gecesini) Ebû Saîd'e sordum. O, şöyle dedi: Ben RasûluIIah (S)'ı su ve çamur içinde secde eder hâl-ile gördüm. Hattâ (namazdan çıktığımızda) Rasûlullah'ın alnında çamur izini gördüm [140].

71- (Namazın Sonunda) Selam Vermek Babı

103-.....Bize ez-Zuhrî, Hind bintu'I-Hâris'ten tahdîs etti. Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) :namâzdan- selâm verdiğinde, selâmını tamamladığı zaman kadınlar hemen kalkarlar , Rasûlullah da ayağa kalkmadan evvel azıcık dururdu [141].
İbn Şihâb şöyle demiştir: Öyle sanıyorum ki -Allah en iyi bilendir-Rasûlullah'ın bu bekleyip eğlenmesi, kadınlar, cemâatin namazdan çıkmış olanları kendilerine yetişmezden evvel savuşmuş bulunsunlar içindir [142].

72- Bab: İmamla Namaz Kılan Kimse İmam Selam Verirken Selam Verir

Ve ibn Umer, imâm selâm verdiği vakit, arkasında olanların hemen selâm vermelerini müstehâb

görürdü [143].

104-... Itbân (R): Biz Peygamber'le birlikte namaz kıldık. 0 selâm verdiği vakit, biz de selâm verdik, demiştir [144].

73- İmamın Selamına Karşılık (Olmak Üzere Üçüncü Bir) Selâmı Tekrar Etmeyen ve Namazın İki Selâmı İle İktifa Eden Kimse Babı

105-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den haber verdi. O, şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî haber verdi ve Rasûlıllah'ı hatırladığını, evlerinde bulunan bir kovadan ağzına su alıp püskürdüğünü hatırladığını söyledi. Bu Mahmûd şöyle dedi: Ben Itbân ibn Mâlik el-Ensârî'dcn sonra Salim oğullan'nın birinden işittim. Itbân şöyle dedi: Ben kendi kavmim olan Salim oğullan'na namaz kıldırır İdim. Peygambcr'e geldim de: Gözlerimi inkâr eder oldum. Selİer benimle kavmimin mescidi arasında engel oluyor. Gönlüm arzu etti ki, Sen bize gelsen ve benim evimde bir yerde namaz kıldırsan, ben de o yeri bir mescid edinsem, dedim. Rasûlullah: "İnşâallah (bunu)yaparın?" dedi. Ertesi sabah Rasûlullah, beraberinde Ebû Bekr olarak, gündüz şiddetlendikten sonra bana geldi. Peygamber içeri girme izni istedi. Ben de izin verdim. Eve girdiğinde oturmadı, hemen: "Evinizin neresinde namaz kıldırmamı isliyorsun?" dedi. Akabinde Itbân Peygambere, namaz kıldırmasını arzu ettiği münâsib bir yeri gösterib işaret etti. Orada Peygamber namaza durdu. Biz de arkasında saff olduk. Selâm verdiği vakit, biz de selâm verdik [145].

74- Namazdan Sonra Zikr (Etmek) Babı

106-.....İbn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: İnsanlar farz namazdan çıkınca yüksek sesle zikretmek (tâ) Peygamber (S)'in zamanında var idi.
Yine aynı senedle İbn Abbâs: Ben bu sesi işitir işitmez, bununla {yânî zikr seslerinin yükselmesiyle) insanların namazdan çıktıklarını bilirdim, demiştir [146].

107- Bize Alî ibnu Abdillah haber verip şöyle dedi: Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr (ibn Dînâr) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Ma'bed, İbn Abbâs'tan haber verdi. İbn Abbâs (R): Ben Peygamber (S)'in namazı bitirdiğini tekbîrden anlardım, demiştir.
Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Bize Sufyân, Amr'dan tahdîs etti. Amr ibn Dînâr: Ebû Ma'bed, İbn Abbâs'm azadlı kölelerinin en doğru söz-lüsüdür, demiştir. Alî ibnu'l-Medînî: Ebû Ma'bed'in ismi Nâfiz'dir, dedi [147].

108-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Fakirler Peygamber'e geldiler de: Servet sahihleri en yüksek dereceleri ve devamlı ni'meti alıp gittiler. Onlar bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Onların artık malları var da onunla hacc ediyorlar, umre yapıyorlar, cihâd ediyorlar, sadaka veriyorlar, dediler. Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Size bir şey haber vereyim mi ki, siz, onu yaptığınız takdirde hem (bu hususlarda) sizi geçmiş olanlara yetişesiniz, hem de sizden sonraya kalanlardan hiçbir kimse size yetişemesin [148]? Ve içlerinde bulunduğunuz cemâat içinde en hayırlı (ümmet) siz olasınız [149]? Meğer ki (onların içinde size tavsiye ettiğim amelin) benzerini yapan biri bulunsun [150]. Her farz namazdan sonra otuzüç kerre tesbîh eder, tahmîdeder, tekbîr alırsınız'1. Râvî dedi ki: Aramızda ihtilâf ettik: Bâzımız otuz üç kerre tesbîh, otuz üç kerre tahmîd eder, otuz dört kerre tekbîr alırız, dedi. Bunun üzerine (sormak için) yanına döndüm. O: Subhânallâhı, vel-hamdulVllahi ve Allâhu Ekber ta'bîrlerinden her biri otuz üçer oluncaya kadar söylersin dedi [151].

109-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Mugîre ibn Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan tahdîsetti. Verrâd şöyle dedi: Mugîre ibn Şu'be, Muâviye'ye yazdığı bir mektûbda bana şöyle imlâ etti. Peygamber (S) her farz namazdan sonra: "Lâ ilahe UW-llâhu vehdehu la şerike lehu. Lehu 1-mülkü ve lehu yl-hamdu ve huve ala külli şey 'in kadîr. Allâhumme la mania limâ a 'tayte velâ mu 'tiye Uma mena He velâ yenfau ze 1-ceddi minke 1-ceddu (= Yegâne Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Onun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'-nundur.'Hamd O'na mahsûstur. Her şeye kudreti yeten de O'dur. Yâ Allah, Sen'in verdiğine mâni' olabilecek hiç yok; vermediğini verebilecek de hiç yok. Zenginlik sahibinin zenginliği ve bahtı, Sen'in lûtfun ve ihsanın yerine geçip de kendisine fâide veremez}" der idi [152]. Ve Şu'be, Abdulmelik'ten de bu hadîsi rivayet etti. Ve yine Şu'-be, el Hakem'den; o da el-Kaasım ibnu Muhaymira'dan; o da Ver-râd'dan olmak üzere bu hadîsi rivayet etti. el-Hasen el-Basrî: Bu "el-Ceddu", zenginliktir, dedi [153].

75- Bab: İmam Selam Verdiği Zaman İnsanlara Yönelir

110-..... Bize Ebû Raca, Semûre ibn Cundeb {R)'den tahdîs etti. O: Peygamber (S) bir namaz kıldığı zamâh (selâm verdikten sonra) yüzünü bize doğru döndürürdü, demiştir [154].
111-..... Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Hudeybiye'de geceleyin yağan yağmurdan sonra bize sabah namazı kıldırdı. Namazdan çıkınca yüzünü cemâate döndürdü de: "Azız ve Ceîîi olan Rabb'ımzın ne buyurduğunu bilir misiniz?" dedi. Sahâbiler: Allah ve Rasûlu en bilendir, dediler. Rasûlullah dedi ki: "Allah: Kulfanmdan kimi bana mü'min, kimi kâfir (olarak) sabaha erişti. Her kim Allah 'in fadl ve rahmeti ile üzerimize yağmur yağdı dedi ise, işte o baha îmân etmiş, yıldıza îmân etmemiştir. Her kim defulân vefulân yıldızın nev'i (yâni batıp doğması) ile üzerimize yağmur yağdı dediyse işte o, bana îmân etmemiş, yıldıza îmân etmiştir" buyurdu [155].

112-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gece yatsı namazını gecenin bir kısmına kadar geriye bıraktı. Nihayet namazı kıldırdığı zaman yüzünü bizlere döndürdü de: "İnsanlar namazı kılmış ve uyumuşlardır. Sizler ise namazı beklediğiniz müddetçe bir (nevi') namaz içinde olmakta devam etmişsinizdir" buyurdu [156].

76- Selamdan Sonra İmamın Kendi Namaz Yerinde Biraz Eğlenmesi Babı

Ve Bize Adem şöyle dedi: Bize Şu'be ibn Haccâc, Eyyûb Sahtiyânî'den; o da Nâfi'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: İbn Umer farzı kıldığı yerde, sünnetleri de kılardı [157].
Ve (onu izleyerek) Kaasım ibn Muhammed de bunu yaptı.
Ebû Hureyre'den, onun Peygamber'e ref ettiği zikr olunan "İmâm farz kıldığı yerde nafile kılmaz" sözü ise, sahîh değildir [158].

113- Bize Ebu'l-Velîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbrâhîm ibn Sa'd tahdîs edip şöyle dedi: Bize ez-Zuhrî, Hâris'in kızı HİInd'den; o da Ümmü Seleme'den tahdîs etti. Ümmü Seleme (R): Peygamber (S), (namazdan) selâm verdiği zaman yerinde azıcık beklerdi, demiştir.
İbn Şihâb: Öyle zannediyorum ki, Peygamber'in bu beklemesi, -Allah en iyi bilendir- namaz kılıp da gitmekte olan kadınların çıkmaları (savuşmaları) içindir, demiştir [159].
İbn Ebî Meryem de şöyle dedi: Bize Nâfi' ibn Yezîd haber verip şöyle dedi: Bana Ca'fer ibn Rabîa haber verdi. Ona İbn Şihâb yazıp şöyle demiştir: Bana Fırâs oğulları'na mensûb bulunan Haris kızı Hind, Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den tahdîs etti. Bu Hind, Ümmü Seleme'nin arkadaşlarından idi. Ümmü Seleme: Rasûlullah selâm verirdi de, mihrâbdan ayrılmazdan evvel kadınlar mescidden çıkar ve evlerine girerlerdi, demiştir [160].
Ve İbnu Vehb dedi ki: Yûnus'tan; o da İbn Şihâb'dan. O: Bana Hind el-Firâsiyye haber verdi, demiştir [161].
Ve Usmân ibn Umer dedi ki: Bize Yûnus, Zuhrî'den haber verdi. O: Bana Hind el-Firâsiyye tahdîs etti, demiştir [162].
Ve ez-Zubeydî şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî haber verdi. Ona da Hind bintu'l-Hâris el-Kuraşiyyetu haber vermiştir. Bu kadın Ma'bed ibnu'I-Mıkdâd'ın nikâhı altında idi. Bu Ma'bed de Zuhre oğullan '-nın yeminli dostu idi. Hind de Peygamberdin zevcelerinin yanlarına girer çıkardı.
Ve Şuayb, Zuhrfden söyledi. O: Bana Hind el-Kuraşiyye tahdîs etti, demiştir. İbnu Ebî Atîk da şöyle dedi: ez-Zuhrî'den, Yahya ibn Saîd tahdîs etti. Onu İbn Şihâb'dan; o da Kureyş'ten bir kadından; o kadın da Peygamber'den tahdîs etmiştir [163].

77- İnsanlara Namaz Kıldırıp Da Bir İhtiyacı Hatırlayan ve İnsanları (Omuzlara) Üzerinden Geçerek Giden Kimse Babı [164]

114-.....Ukbe ibnu'l-Hâris (R) şöyle demiştir; Medine'de Peygamber'in arkasında ikindi namazı, kıldım. Peygamber selâm verdi. Sonra kalktı, acele acele ve cemâatin omuzları üstünden aşarak, kadınlarına mahsûs hücrelerden birine gitti. İnsanlar, Peygamber'in bu sür'atli gidişinden ürktüler [165]. Biraz sonra cemâatin yanına çıktı. Ve onların, kendinin sür'atli gidişinden hayret ettiklerini görünce: "(Namâzda iken) bizde biraz altın olduğunu hatırladım [166]. Onun beni alıkoymasını istemedim de taksim edilmesini (ve dağıtılmasını) emrettim" buyurdu [167].

78- Namazdan Çıkınca Sağa ve Sola Bükülüp, Sağdan ve Soldan İşine Gitmek Babı

Enes ibn Mâlik, namazdan çıkınca kâh sağa, kâh sola döner gider, ve sırf sağa dönmeyi araştıran yâhud sağa bükülmeyi kasdedenleri ayıplardı [168].

115-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Herhangi biriniz (namazdan çıkarken) muhakKak sağ tarafına dönmek, üzerine vâcibdir zannederek şeytâna namazından bir hisse ayırmasın [169]. Yemîn olsun, ben Peygamber'in sol tarafa döndüğünü çok kerreler görmü-şümdür [170].

79- Çiğ Sarımsak, Soğan ve Pırasa Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı

Ve Peygamber(S)'in: "Her kim açlıktan yâhud (sevip rağbet etmek veya katık edinmek gibi) başka bir sebebden dolayı sarımsak yerse, sakın bizim mescidimize yaklaşmasın" sözü [171].

116-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hayber gazvesinde "Her kim şu yeşillikten yânı sarımsaktan yediyse, mescidimize yaklaşmasın" buyurdu [172].

117-.....Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Atâ haber verip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) sarmısağı kasdederek: "Her kim bu yeşillikten yerse mescidlerimize namaza gelmesin" buyurdu. Râvî Atâ ibn Ebî Rebâh dedi ki: Câbir'e (yâhud Abdulmelik ibn Cureyc dedi ki: Atâ'ya): Acaba hangi sarmısağı kasdediyor? dedim. Zannıma göre sarmısağın ancak çiğini kasdediyordu, dedi.

Ve Mahled ibn Yezîd (193), İbn Cureyc'den olmak üzere şöyle dedi: Ancak kokusunu murâd etti, cevâbını verdi-(demiştir) [173].

118- Bize Sâid ibn Ufeyr tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Vehb, Yûnus'tan, o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Atâ dedi ki, Câbir ibn Ab-dillah şöyle söyledi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her kim sarmısak yâhud soğan yemiş bulunursa bizden - yâhud mescidimizden- uzak dursun ve evinde otursun" [174].
Yine aynı senedle gelen hadîste, Peygamber (S)'in yanına içinde taze sebzeler bulunan bir tencere getirildi. Peygamber onda hoş olmayan bir koku duydu. Ne olduğunu sordu. İçinde olan sebzelerin ne olduğu kendisine haber verildi. Bunun üzerine sahâbîlerin yanında bulunanlardan birine (işaret ederek), ona: "Götürünüz" buyurdu. (O sahâbî de Peygamber'in) böyle yaptığını görünce, onu yemek istemedi. Bunun üzerine Peygamber: "Sen bundan ye, zîrâ ben senin munâcât etmediklerinle munâcât ederim" buyurdu [175].
Ve Ahmed ibn Salih, ibn Vehb'den olmak üzere "Utıye bi-kıdrın fîhîhadirâtun" yerine, "Utıye bi-bedrin fîhî hadırâtun"demiştir. İbn Vehb: "Bedr"den maksadı "Tabakan fîhî hadırâtun (İçinde yeşil sebzeler bulunan tabak)" dur demiştir. el-Leys ile Ebû Safvân, Yû-nus'tan bu kıdr kıssasını zikretmediler (de, sâdece ilk hadîsle yetindiler).
(Müellif, yâhud şeyhi Saîd ibn Ufeyr yâhud da İbnu Vehb:) Bu kıdr kıssası Zuhrî'nin (mudrec olan) sözünden mi, yâhud zikredilen hadîsin içinde mi rivayet edilmiştir, bilmiyorum, demiştir.

119-.....Abdulazîz şöyle demiştir; Bir kimse Enes ibn Mâlik'e:
Peygamber(S)'den sarmısak hakkında ne işittin? diye sordu. O da: Peygamber (S): "Her kim şu yeşillikten yedi ise bize yaklaşmasın ve bizimle birlikte namaz da kılmasın" buyurdu, dedi.

80- Çocukların Abdest Almaları, Kendilerine Temizlenmek ve Gusl Etmenin Ne Zaman Vacib Olacağı, Cemaat Namazı İle Bayram ve Cenaze Namazlarında Hazır Olup Yetyişkinlerin Saflarına Dahil Olmaları Babı

120-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Süleyman eş-Şeybânî'den işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Amr eş-Şa'bî'den işittim, şöyle dedi: Bana, Peygamber ile birlikte yolu kenarda kalmış bir kabre uğrayan bir zât haber verdi. Peygamber o kabrin yanında sahâbîleri-ne imâm olmuş, sahâbîleri de o kabrin arkasında saff bağlamışlardır. Süleyman Şeybânî dedi ki: Ben Şa'bî'ye: Yâ Ebâ Amr, bunu sana nakleden sahâbî kimdir? diye sordum. O: İbnu Abbâs'tır, dedi [176].

121-.....Bana Safvân ibnu Suleym, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Cumua gününün yıkanması her baliğ olan kimseye vâcibdir" buyurmuştur [177].

122-.....Bize Sufyân, Amr ibn Dînâr'dan haber verdi. O şöyle demiştir: Bana ibn Abbâs'ın azadlısı olan Kureyb haber verdi. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber'in zevcesi teyzem Mey-, mûne bintu'l-Hâris'in evinde kaldım. Peygamber uyudu. Gecenin bir' kısmında olduğu zaman RasûluJlah kalktı. Asılı duran küçük bir kırbadan hafîf bir abdest aldı. Râvî Amr ibn Dînâr bu abdestin pek ha-fîf olduğunu gösteriyordu. Sonra kalkıp namaza durdu. Ben de kalktım, ve O'nun aldığı abdest gibi ben de abdest aldım. Sonra geldim ve Peygamber'in sol tarafına namaza durdum. Peygamber benim yerimi değiştirdi, beni sağ tarafına durdurdu. Sonra Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı. Sonra yan üstü yatıp uyudu, hattâ horladi. Nihayet munâdî geldi, O'na namaz vaktini haber veriyordu. Peygamber kalktı ve onunla beraber namaza gitti, ve abdest almadan namaz kıldırdı. (Sufyân dedi ki:) Biz Amr ibn Dînâr'a: İnsanlar, Peygamber Jin gözleri uyur amma kalbi uyumaz derler (ne dersin?), diye sorduk. Amr da: Ben Ubeyd ibn Umeyr'den; Peygamberlerin ru'yâ-ları vahiydir, dedikten sonra "înnî erâfî'l-menâmi ennî ezbahuke Ben ru'yâmda seni boğazlıyorum diye görüyorum" (es-Saffât. 102) âyetini okuduğunu işittim, dedi [178].

123-.....Enes ibn Mâlik'ten. Ona da anne annesi Muleyketahdîs etti. Muleyke, Rasûlıülah için hazırladığı bir yemeğe Rasûlullah'ı da'vet etmişti. Rasûlullah, o yemekten yedikten sonra: "Kalkınız da size namaz kıldırayım" buyurdu. Enes dedi ki: Ben hemen kullanıla kullanıla simsiyah kesilmiş olan hasırımıza varıp, üzerine (yumuşa-sın diye) biraz su serptim. Rasûlullah namaza durdu. Yetîm benimle beraber, koca karı da bizim arkamızda "saff olduk. Rasûlullah bize iki rek'at namaz kıldırdı [179].

124-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir:-Rasûlullah (S) Minâ'da sütresiz olarak namaz kıldırdığı sırada dişi bir merkebe binerek karşıdan geldim. Ben o zaman bulûğ yaşına yaklaşmıştım. Safflar-dan birinin önünden geçtim. Merkebi otlasın diye salıverdim. Ondan sonra saffa girdim. Bu yaptığıma kimse ses çıkarmadı [180].

125-.....Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bana Urve ibn Zubeyr haber verdi. Âişe: Peygamber, yatsıyı gecenin karanlığı şiddetlendiği zaman kıldırdı, demiştir. Ve râvî Ayyaş şöyle dedi: Bize Abdu'I-A'lâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe şöyle demiştir: Rasûlullah işâ namazını geç vakte kadar bıraktı. Nihayet Umer: Kadınlar ve çocuklar hep uyuyakaldılar diye Rasûlullah'a nida etti. Bunun üzerine Rasûlullah dışarıya çıktı da: "Şu muhakkak ki, yer halkından sizden başka hiç kimse bu namazı kılar değildir" buyurdu. (Râvî:) O günlerde Medine ahâlîsinden başka kimse namaz kılmazdı, dedi [181].

126-.....Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu Abis tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'tan işittim: İbn Abbâs'â biri: Rasûlullah ile birlikte (bayram namazgahına) çıkışta hâzır bulundun mu? diye sordu. İbn Abbâs: Evet (bulundum). O'na olan yakınlığım olmasaydı, orada bulunamayacaktım. -Râvî dedi ki: Yaşımın küçüklüğünden dolayı (bulunamayacaktım) demek istiyordu.- Yine İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah, Kesîr ibnu's-Salt'ın evinin hizasındaki sütunun yanına geldi. Sonra orada hutbe îrâd etti. Sonra kadınların bulunduğu tarafa gelip onlara va'z etti, hatırlatmalar yaptı ve sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar, onların herbiri elini üzerindeki (yüzük vesaire gibi) halkalara uzatıp, zînetini Bilâl'ın eteğine atmaya başladı. Sonra Peygamber Bilâl ile birlikte evine döndü [182].

81- Kadınların Geceleyin ve Alaca Karanlıkta Mescidlere Çıkmaları Babı

127-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ışâ namazını geç vakte kadar bırakmıştı. Nihayet Umer: Kadınlar ve çocuklar uyukladılar diye Rasûlullah'a nida etti. Bunun üzerine Peygamber (hücresinden dışarıya) çıktı da: "Şimdiyeryüzünde sizden başka hiçbir kimse bu namazı beklemiyor" buyurdu. (Râvî dedi ki:) Yatsı namazı o zamanda Medîne'den başka bir yerde kılınmazdı. O zamanlarda müslümânlar yatsı namazını kızıllığın gâib olmasından gecenin ilk üçte birine kadar olan vakit arasında kılarlardı [183].

128- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, Hanzala'dan; o da Salim ibn Abdillah'tan; o da İbn Umer'den tahdîs etti. Peygamber (S) "Kadınlarınız sizden geceleyin mescide izin istediklerinde kendilerine izin veriniz" buyurmuştur [184].
Bu hadîsi el-A'meş'ten; o da Mucâhid'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmekte Şu'be ibn Haccâc, Ubeydullah ibn Musa'ya mutâbaat etmiştir.

129-.....Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) zamanında kadınlar farz namazdan selâm verdiklerinde hemen kalkarlar, Rasûlullah ve birlikte namaz kılmış olan erkekler Allah'ın dilediği kadar dururlar (yânî duracakları kadar dururlar), Rasûlullah kalktığı vakit de erkekler kalkarlardı [185].

130- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten tahdîs etti. H Ve yine bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, Yahya ibn Saîd'den; o da Abdurrahmân kızı Amre'den; o da Âişe'den haber verdi. Âişe: Şu muhakkak ki, Rasûlullah (S) sabah namazını kıl-dırırdı, kadınlar mırtları içinde örtünmüşler olarak giderlerdi de, alaca karanlıktan dolayı onlar tanınmazlardı, demiştir [186].

131-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Ben (bazen) namaza (kıraati) uzatmak niyetiyle dururum da (geriden) bir çocuğun ağladığını duyunca, anasına meşakkat ve zahmet getirme-yeyim diye, namazı kısa keserim" buyurdu [187].

132-.....Bize Mâlik, Yahya ibn Saîd'den; o da Abdurrahmân kızı Amre'den; o da Âişe'den haber verdi. Âişe (R): Rasûlullah (S) şimdiki kadınların ihdas ettikleri (fazla süslenme gibi) şeylere erişmiş olaydı İsrâîl oğulları kadınlarının dışarıya çıkmaktan (yâhud mescide gitmekten) men' olundukları gibi bu kadınları da men' ederdi, demiştir.[188]
Yahya ibn Saîd dedi ki: Ben Amre'ye: İsrâîl oğullan kadınları men' mi olunmuşlar? dedim. Amre: Evet, men' olunmuşlardır, dedi [189].

82- Kadınların, Erkeklerin Gerisinde Namaz Kılmaları Babı

133-.....Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) namazdan selâm verdiğinde, selâmını tamamladığı anda kadınlar hemen kalkar; Rasûlullah kendisi ayağa kalkmazdan evvel oturduğu yerde biraz beklerdi. İbn Şihâb ez-Zuhrî: Öyle düşünürüm ki -Allah en bilendir- Rasûlullah'ın bu beklemesi, kadınların, erkeklerin kendilerine yetişmelerinden evvel savuşup gitmeleri içindir, demiştir [190].

134-.....Enes ibn Mâlik (R); Peygamber (S) -annem- Ümmü Suleym'in evinde namaz kıldırdı. Ben ve bir yetîm çocuk Peygamber'in arkasında namaza durduk, Ümmü Suleym de bizim arkamızda namaza durdu, demiştir [191].

83- Kadınların Sabah Namazı Cemaatinden Sonra Çıkıp Gitmekte Sür'at Etmeleri ve Namazdan Sonra Mescidde Kalışlarının Az Olması Babı

135-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), sabah namazını karanlıkta kildırırdı da, mü'minlerin kadınları namazdan sonra (evlerine) giderler, karanlıktan dolayı tanınmazlar yâhud kadınların bâzısı diğerlerini tanımazlardı [192].

84- Kadının Mescide Çıkmak İçin Kocasından İzin İstemesi Babı

136- Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yezîd ibn Zu-ray', Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim'den; o da babasından tahdîs etti. Peygamber (S): "Herhangi birinizin karısı izin istediğinde sakın kadım men'etmesin" buyurmuştur [193].

[1] Buhârî cemâat, ikaamet, saffları dümdüz yapma hükümlerini beyândan sonra, - bütün nevi'leriyle birlikte namazın sıfatını beyâna başlamıştır.
[2] Iftitâh tekbîri yâhud ihram tekbîri farzdır. Onsuz namaz sahîh olmaz. Namaza başlamak için, kudreti olana göre AHâhu Ekberlafzını söylemek taayyün etmiştir. Çünkü Rasûlullah namaza hep bu lâfız ile başlamıştır. Tesbîh ve tehlîlin, tekbîr yerine geçip geçmiyeceği hususunda ayrı ayrı görüşler ve tafsilât vardır
[3] Bu hadîste namaza başlama tekbîri açıkça zikredilmiyorsa da, mukadder olarak vardır. Çünkü rükû', şübhesiz olarak namaza başlama tekbîrinin daha evvel söylenmiş olmasını gerektirir.
[4] Bunda ve bundan önceki hadîste zikredilen bu attan düşme hâdisesi, beşinci hicret yılının Zu'1-hicce ayında olmuştur. Peygamber bir ata binip Gâbe'yefyânî Me-dîne yakınındaki ormanlığa) gitmiş, bir hurma ağacının gövdesine çarpıp attan düşmüş, bu sebeble vücûdunun sağ tarafı berelenmiştir. Bundan dolayı mescide çıkamadığı gibi, namazı da oturarak kılmaya mecbur kalmıştır. Evinde ziyarete gelenler de kendisine uyup, öylece namaz kılmışlardır.
[5] İmâm oturarak namaz kıldığı zaman, cemâatin de oturarak namaz kılması hükmü, Peygamber'in vefat hastalığı sırasındaki tatbikatta kaldırılmış olduğu, daha önce geçmişti
[6] İftitâh tekbîrini alırken elleri nereye kadar kaldırmalı? Cumhur bu hadîsle benzerlerine tutunarak, elleri omuzların hizasına kadar kaldırırlar. Haneliler Müslim'in Mâlik İbn Huveyris'ten rivayet ettiği hadîse tutunarak, elleri kulak hizasına kaldırırlar. İmâm Şafîî, her iki sureti cem' için, iki ellerini, parmak uçları kulaklarının üstüne, baş parmaklan kulağın yumuşağına denk olacak veçhile, omuzlarının hizasına getirmeyi tercîh etmiştir. Ellerini başından yukarıya kaldıranlar; göğsüne kadar kaldıranlar da vardır. Hepsi de muhafaza edilmiş olan haberlere uygun düşer. Bu gibi hadîslerin tehâlüfü genişletmeden başka bir şeye delâlet etmez.
[7] Rukû'a varırken ve rukû'dan kalkarken ref'u'î-yedeyn yânîiki eli yukarı kaldırmak hakkındaki ihtilâf meşhurdur. Sahâbîler ile tabiîlerden ve büyük imamlardan bir kısmı rukû'a giderken ve rukû'dan kalktığında elleri kaldırırlar. Buhârî, Sahih 'İndeki rivayetlerle yetinmeyerek il Ref'u'l-yedeyn ft's-salât{- Namazda iki eli kaldırmak)" isminde bir kitâb bile te'lîf etmiştir. Buhârî bu kitabında, on yedi sahâbîden rivayet etmiştir. Daha sonraki araştırıcıların kimisi ondokuz sa-hâbîden, kimi yirmi sahâbîden, kimi otuz küsur sahâbîden, kimi elli sahâbîden bunun rivayet edildiğini tesbît etmişlerdir. Bu râvîlerin içinde cennetle müjdelenmiş on sahâbînin hepsi de dâhildir. Rivayetlerin -bâzılarına mütevâtır dedirtecek derecedeki- kuvvet ve çokluğuna bakan Evzâî ile Dâvûd ez-Zâhirî,el kaldırmanın vucûbuna bile kaail olmuşlardır.
Diğerleri ise öteki rivayeti daha kuvvetli görürler. Bu mes'efe hakkında gelen hadîsler pek çok olduğundan, münâkaşaları da o nisbette uzun sürer.
Namazda ref u'1-yedeyn sırf taabbüddür; tevhîde, mâsivâyı terke, kul ile ma'bûd arasında hicabın ref'ine işarettir diyenler de vardır. İmâm Şafîî: "Allah'a ta'zîm ve Peygâmber'in sünnetine ıttıbâ'dır" demişdir. İbn Umer'de: Elleri kaldırmak namazın zînetlerindendir. Her yükseltmede on yâni on parmağa mukaabil bir hasene vardır demiştir. (Tecrîd 7er.II, 565-568, 413. hadîsin haşiyesinde).
[8] Buhârî bu ta'lîki bu kitabın "Teşehhüdde oturma sünneti" unvanlı 64. babında tahrîc etmiştir. Bu fıkra o hadîsin bir tarafıdır.
[9] Semiallâhu limen hamideh irtifâ'm, yânî rukû'dan kalkmanın; Rabbena ve leke'i-
hamd ise i 'tidâün, yânî sucûddan evvel doğrulup ayakta durmanın zikridir. Cumhura göre her ikisini cem' etmek imâm için de, me'mûm için de sünnet olmuş* tur. Hanefî'ler, tesmî' İmâmın; tahmîd de me'mûmun vazifesidir, derler.
Hadîsin son fıkrasından sucuda varırken ve secdeden başını kaldırırken ellerin kaldırılmayacağı anlaşılıyor.
[10] Bu hadîsten İbn Umer'İn ikinci rek'attan sonra ayağa kalkarken de ellerini ref ettiği ve bunu Peygamber'den rivayet ettiği anlaşılıyor. Teşehhüdden sonra elleri kaldırmak, İbnu'I-Munzir, Beyhakî, Bağâvî ve Buhârî gibi bâzı hadîscilerin mezhebidir.
[11] Bu ta'lîklerden birincisini Buhârî, ikincisini Beyhakî mevsûlen rivayet etmiştir.
[12] Her iki rivayete nazaran da namazda elleri kavuşturmanın sünnetliği sabit oluyor. Zîrâ sahâbîlerin Peygamber gününde böyle, şöyle yapardık, yâhud bize şöyle böyle emrolunurdu demesi, hadîsin merfû' olduğuna alâmettir.
Namazda sağ eli sol elin üzerine koymak Hanefî, Şafîî ve Hanbelîler'e göre sünnettir. İrsali yedeyn, yânî elleri bağlamamak yalnız İmâm Mâlik'in meşhur mezhebi olup, Abdullah ibn Zubeyr, Hasen Basrî ve İbn Sîrîn'in de mezheblerİ bu olduğu rivayet edilir.
Leys ibn Sa'd'a göre, kıyam uzar, yorgunluk gelirse el kavuşturulur. Evzâî ise, musallîyi el bağlamak ile bağlamamak arasında muhayyer bırakıyor.
Eller Hanefîler'e göre göbeğin altından; Şâfîîler'e göıe göğsün üzerinden yâhud altından kavuşturulur. Tirmizî şöyle der: "Sahabe ile tabiîler ve tabiîlerin tabiîleri arasında amel sağ eli sol elin üzerine koymak olup, elleri bâzıları göbeğin üstünde, diğer bâzıları da göbeğin altında tutmak re'yinde bulunmuştur. Herhangisi yapılsa, genişlik vardır".
[13] Namaz, kulun Rabb'ına bağlantısıdır. Her kim namazda bu bağlantıyı gerçekleştirirse, ona tecellî tâlialan parlar ve huşû'lu olur. Kur'ân, huşû'Iu namaz kılanın felahına şehâdet etmiştir: "Müzminler muhakkak felah bulmuştur ki, onlar namazlarında huşu 'a riayetkardırlar. Ki onlar boş ve fâidesiz şeylerden yüz çeviricidirler, ki onlar zekâtlarım yapanlardır, ki onlar ırzlarını koruyanlardır" (el-Mu'minûn: 1-5).
[14] Bu hadîs, KitâbuVSalât, "İmâmın insanlara namazı tamamlama hakkında öğüt vermesi.." unvanlı 40. babında da yakın lâfızla geçmişti
[15] Cehrî namazlarda imâmın Besmele'yİ açıktan okuyup okumaması mes'elesi, âlimler arasında meşhur bir hılâfî mes'eledir.
[16] Farz olsun, nafile olsun; namaza giriş tekbîri ile Fatiha arasında bir iftitâh duası okunmasının meşrüiyyeti bu hadîs ve benzeri diğer hadîslerle sabit olur. Pek çok rivayetlerden bilindiği üzere Rasûlullah'ın iftitâh duaları müteaddiddir.Bi-ri metindeki duadır ki, Buhârî'nin bunu ihtiyar ettiği anlaşılıyor. Diğeri Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Âişe ile Umer'den rivayet ettikleri: % "Subhâneke Allahumme ve bi-hamdike ve tebâreke's-muke ve taâlâ cedduke i velâ ilahe gayruke{ = Yâ Allah, sana kemâl üzere tesbîh ederim. Teşbihi dehamde bitişik kılarım. İsminzâtın pek yücedir. Celâl ve azametin âlîdir. Senden başka hakk ma'bûd yoktur)." Bunu Hanefîler ile Hanbelîler tercîh etmiştir. Şafîî ise şunları tercîh etmiştir: tnnîveccehtu vechiye lilleziy fatara's-semâvâti ve'l-arda hanîfen ve mâ ene mine'l-rrtüşrikîyn" (ei-En'âm: 79); ""İnne salâtiy ve nusukiy ve mahyâye ve memâtiy lillâhi RabbVl-Âlemin lâ şerike lehu ve bizâlike umîrtu ve ene mine'l-muslimtn" (el-En'âm: 163). Âyette son fıkra "Ke ene evvelu'l-muslimîn" şeklindedir.
[17] Tabiîdir ki, diğer namazlarda olduğu gibi, oturma ve teşehhüdden sonra namazdan çıkmıştır. Buradaki tâ'rîfe göre, iki rek'at olarak kılınmıştır. Bu iki rek'-atın her birinde iki defa rükû' ve iki defa sucûd edilmiş; kıyamlar, rukû'Iar, kavmeler, sucûdlar da çok uzun sürmüştür. Bu güneş tutulması namazı hakkında ileride tafsilât gelecektir.
[18] Bu hadîsten cennet ve cehennemin el'an mahlûk ve mevcûd olduğu, Allah'ın 'v| sevgili kullarına ıyânen açılabileceği istihraç olunur. Hicâb ehline göre, keyfiy-w" yeti ne ta'rîfe, ne ta'rîf olunursa idrâke yol vardır. "Tatmayan bilmez". Birde bu hadîsten, hayvanlara azâb etmenin haram olduğu; mazlum olan hayvanların, mazlum olan İnsanlar gibi kıyamet gününde zâlimlerine musallat edilecekleri de ma'lûm oluyor.
[19] Bu "Dâbbe boşandığı zaman" unvanlı bâbdamevsûlen rivayet edilmiş olan hadîsin bir cümlee'dir.
[20] el-Fatiha'dan başka Kur'ân okuyor mu?" demektir. Çünkü cehrîde olduğu gibi, gizli okunan namazda da el-Fâtiha okunacağında şübhe yoktur.
Buhârî bu hadîsleri me'mûm olan kimsenin, namaz esnasında namazın salâhını muhafaza edebilmek için imâmın hâllerini ve hareketlerini murakabe edip, ona bakması lâzım geleceğini anlatmak için sevketmiştir. Çenenin hareketi orada Kur'ân okumaya delâlet ettiği gibi, zikir ve duâ ile meşgul olduğuna da delâlet edebilir. O hâlde nasıl olmuş da kıraate istidlal olunmuş? Anlaşılan cehri namazda kıyam kıraat mahalli olduğu İçin, sırrî namazda da ona kıyâsen kıraat mahalli saymışlardır..,
[21] Çünkü cennet ni'metleri ebedi dünya ise fanidir. "Kesilmeyen, yasak da edilmeyen.." (el-Vakıa: 33)
[22] Buhârî bu hadîsi Salât ve Rikaak Kitâblan'nda da tahrîc etmiştir.
[23] Namaz İçinde ister duâ, ister başka fiilleri edâ ederken, başı yukarı kaldırıp gökyüzüne bakmak, buradaki te'kîdli nehiy ve şiddetli vaîdden dolayı doğru değildir. Çünkü namaz kılanın kıbleye yönelmiş olması farzdır. Gözleri kaldırmak ise, kıbleden bir nevi yüz çevirmeyi ve namaz hey'etinden bir dereceye kadar çıkmayı tazammün eder.
[24] Yânı musallî sağa sola döner, yönelirse; yönelme ânında kendisine şeytân zafer bulup, ibâdetten meşgul eder. Fiillerinde yanılır ve yanlış yapar. Çünkü maksadının gayrı şeyle meşgul olmuştur Ve kalbi hâzır değildir. Bu fiil, razı olunmamış olduğu için, şeytâna nisbet edilmiştir...
[25] Bu hadîs, Kitâbu's-Salât "Damgalı kumaş içinde namaz kıldığı zaman..'1 unvanlı 14. bâbda da geçmişti.
[26] Buhârî bunu Kitâbu'1-Ezân "İnsanlara imamlık yapmak için mescide giren... kimse" unvanlı 48. bâbda da rivayet etmişti. Bu başlıktan ve hadîsten, namaz kılan kimsenin herhangi bir ihtiyâcdan dolayı başını tamamen değil de birazcık çevirmesi namaza zarar vermemiş oluyor. Çünkü Peygamber namazı iadeyi değil, devamı emretti.
[27] Bu hadîs Kitâbu's-Salât, "Mescidden tükürüğü el ile kazımak" unvanlı 33. bâbda dahî geçmişti
[28] Buhârî bu hadîsi Kİtâbu'1-Ezân, "İlim ve fazîlet sahibi, imamlığa daha hakklıdır" unvanlı 46. bâbda da rivayet etti.
Hadîsin başlığa uygunluk ve delîllik ciheti şudur: Peygamber perdeyi açtığı zaman, sahâbîler ona yöneldiler. Zîrâ hücre kıblenin solundadır. Oradaki kimsenin işaretine bakan insan, oraya yönelmeye muhtâc olur. Oraya yönelmeleri olmayaydı, Peygamber'in işaretini görmezlerdi.
[29] Umer'in Sa'd'ı azletmesi, vâki' şikâyete inandığından deği], azlinde maslahat gördüğündendİr. O sıralarda İran fetihlerine gönderilecek orduların sevk ve idare mahalli Kûfe idi. Cihâda gidecek ordularda kelime birliği bulunması, kumandanın etrafında kalb birliği olması lâzım geldiği için hem bunu te'mîn, hem de yanında alıkoyup re'y'nden istifâde eylemek maksadıyle bunu yapmıştı. Bu azl, fitne maddesini kökünden kazımak için ihtiyatî bir azl idi. Gönderilen tahkik me'muru Muhammed ibn Mesleme (R) idi. Abdullah ibn el-Erkam da maiyyetine verilmiş, Mesîh ibn Avf da yollarda delîl olmak üzere kendilerine refik yapılmıştı.
[30] Bu hadîste son rek'atlarm İlk iki rek'atlardan daha kısa olmasından ve bu farkın âdet veçhile sûre zammı farkından neş'et ettiğinden dolayı, bir derecede kıraatin vücûbuna delâlet vardır.
Namazda kıraatin vücûbu ve vücûb mikdârı hakkında ayrı ayrı görüşler vardır: Şafîî İle Ahmed ibn Hanbel'e göre namazın her rek'atında kıraat vâcib-dir. Ebû Hanîfe'ye göre yalnız ilk iki rek'atta vâcibdir...
[31] Bu hadîste kıraatin Fâiihatu'l-Kİtâb olarak ta'yîni bahis konusu olmaktadır. Şâ-fîîler'ce bu hadîse nazaran musallî ister münferid, ister imâm,isterse me'mûm olsun, namaz da ister sırrı, ister cehrî olsun; her rek'atta Fatiha okumayan mu-sallînin namazı nefy olunuyor. Bu nefiy, onlarca sıhhatin nefyine hamledilmiştir. Hanefîler'e göre Fatiha okumak vâcibdir. Şu ma'nâca ki, terki hâlinde namaz sakıt olur, terk edicisine günâh da terettüb eder. Zîrâ bu hadîsteki nefiy, kemâlin nefyine hamledilmiştir. Ve mutlaka kırâatryânı ister el-Fatiha, ister diğer sûre veya âyetler okumak farz olmakla beraber, Fâtiha'sız namazdan kemâl giderilmiştir
[32] Buharı bu hadîsi Salât ve îsti'zân kitâblannda da tahrîc etmiştir. Bu hadîs, fakîhier arasında "Hadîsu'1-musî' salâtehu(^ Namazı doğru kılmayı bilmeyenin hadîsi)" nâmıyle şöhret bulmuş ve birçok hilafı mes'elelerde iki tarafa ihticâc silâhı olmuştur. Hallâd ibn Râfî'e olan bu iade emirleri tuma'-nînetteki noksandan ileri geldiği beyân siyakından anlaşılıyor. Tuma'nîneti farz bilenler, bu iade emirlerini namaz farzının tuma'nînetsiz yerine gelmeyeceğine; farz görmeyenler ise kemâlin nefyine, yâni böyle olan namazın eksik olarak edâ edilmiş olduğuna hamletmişlerdir.

Hadîsteki "Sonra ne kadar kolayına gelirse o kadar Kur'ân oku" fıkrası bâb başlığına delîl teşkil eder. Hadîsin sonundaki "Bunu namazın bütününde yap" fıkrasından birçok imamlar, her rek'atta rükû' ve sucûd farz olduğu gibi, her rek'atta kıraatin de farz olduğuna kaail olmuşlar ve Ebû Bekr, Umer, İbn Mes'ûd, Âİşe ve diğer sahâbîlerden nakledilen rivayetlere tutunmuşlardır. Bâzı Hanefîler ise kıraat yalnız iki rek'atta farzdır. Son iki rek'atta musallî isterse okur, isterse tesbîh eder. Hiçbirşey okunmasa da namazı sahîh olur, derler

[33] Bundan önceki 14. bâbdaki Sa'd hadîsinin bir tarafıdır.

[34] İlk iki rek'atta Fatiha ile bir sûre okumanın meşrûiyyeti bundan anlaşılmaktadır. Hanefîler'e göre farz olan mutlak kıraat olup, kıraatin Fatiha ile tahsisi vâcibdir. Diğerleri ise farz ma'nâsına vâcibdir, derler. Sûre ilâve etmek de Hanefîler'e göre farz ma'nâsına olmayarak vâcibdir. Diğer üç imâma göre sünnettir.

[35] Bu hadîs de 10. bâbda geçmişti

[36] Bu hadîsi Buhârî, Peygamber'in vefatı babında rivayet ederken Ümmü'l-Fadl'ın: Bundan sonra Allah O'nun ruhunu alıncaya ka: dar Rasûlullah bir daha bize namaz kıldırmadı" ziyâdesini rivayet ediyor. Bu ziyâdeye göre Peygamber'in cemâate kıldırdığı son namazın bir akşam namazı olduğu anlaşılır. Hâlbuki Hz. Âişe, sgn namazın bir öğle namazı olduğunu tasrîh etmiştir. Buhârî'nin bu iki rivayetini uzlaştıranlar, Ümmü'l-Fadl'ın bahsettiği son namaz, Peygamber'in kendi hücresinde kıldırdığı namazdır. Âişe'nin zikrettiği son namaz ise, mescidde kıldırdığı namazdır, demişlerdir.

[37] Hakikatte gerek âyet sayısı, gerek lâfızlar sayısı i'tibâriyle en uzun sûre el-Bakara süresidir. Ondan sonra da lâfızlar sayısı İ'îibâriyle olmasa da, âyet sayısı bakımından en uzun sûre el-A'râf süresidir. Tûleyeyn'in, yânî en uzun iki sûrenin tefsirinde râvîlerin ihtilâfı vardır: a. el-A'râf ile el-Mâide, b. A'râf ile En'âm, c. A'râf ile Yûnus, d. A'râf ile Nisa. Herhalde en uzun sûreler denilen iki sûrenin en uzunu A'râf olmuş oluyor.

Öyle anlaşılıyor ki, Zeyd ibn Sabit, Peygamber'in neşât vaktinde bu sûreden, mufassaldaki sûrelerden ziyâdece bir mikdâr okumuş olduğunu söylemek ve Mervân'a biraz daha neşât hâlini gözetip, yalnız mufassalın kısalarıyle yetinmemesini anlatmak istemiştir.

[38] Sûrenin tamâmını mı, yoksa bir kısmını mı okumuştur? Burası sarîh değildir. Zîrâ buradaki lâfız, her iki veçhe de muhtemildir

[39] Secde yeri bir kavle göre "Ve karşılarında Kur'ân okunduğu zaman (derin saygı ile) secde etmiyorlar" (el-İnşikaak: 21) âyeti, diğer kavle göre, sûrenin sonudur.

Bu hadîsde İmâm Mâlik aleyhine getirilen iki hüccet vardır: İmâm Mâlik hem farzda secde âyeti okunduğu vakit -meşhur kavline göre- secdeyi mekruh görür, hem de el-lnşikaak sûresinde secdenin varlığına kaail değildir.

[40] 40 Bu hadîs, gelecek bâbda daha tafsîlli olarak rivayet edilmiştir.

[41] Buharı bu ta'lîki Kitâbu'l-Hacc'da müsned olarak rivayet etti.

[42] Buhârî bu hadîsi Kitâbu Mevâkîti's-Salât, "öğie namazının vakti zeval sırasındadır" unvanlı 11. bâbda zikretmişti. Hadîsin buradaki bâb başlığına delîl olan yeri, son fıkrasıdır. İşte Buhârî bu fıkradan dolayı bu babı yazmıştır

[43] Bu söz -Müslim'in rivayetinden anlaşıldığına göre- ismi söylenmeyen bir kimsenin: Yâ Ümmü'l-Kur'ân'dan başka bir şey okumazsam? suâline cevâbdır. Üç imâm hadîsin zahirine bakıp, Fâtiha'ya sûre ilâve etmenin müstehâb olduğuna kaail olmuşlardır. Hanefîler'e göre ise, bu vâcibdir.

[44] Ümmü Seleme'nin bu sözü 41. haşiyede de geçtiği gibi, Kitâbu'l-Hacc'da gelecek olan hadîsin bir parçasadır. Ümmü Seleme tavaf ettiği sırada namaz kıldırmakta olan Peygamber'in okuyuşunu işitmesi, bâb başlığına delîl teşkîl etmektedir

[45] Senenin belli aylarında, günlerinde Arabistan 'da kurulan umûmî pazarlar, panayırlar vardı. Bunlardan biri Ukaz panayırı idi. Kureyş'in üç panayırı vardı. Bunların biri Arafa'nım arkasında Zu'1-Mecâz'da, diğeri Merru'z-Zahrân'da Me-cenne'de, üçüncüsü ve en mühimmi de Ukaz'da kurulurdu. Ukaz, Taife bir, Mekke'ye üç konak mesafededir. Ukaz panayırı, Zu'1-ka'de hilâlinin ertesi gününden başlar, yirmi gün devam ederdi. Oranın bozulan pazarı, Mecenne'de, Zu'1-hicce'nin başlangıcına kadar sürer, ondan sonra pazar Zu'1-Mecâz'da kurulup Terviye gününe, yânî Zu'1-hicce'nin sekizinci gününe kadar devam ederdi. Ondan sonra da Mir.â'ya, Arafat'a çıkılıp hacc edilirdi. Ukaz yalnız Kureyş'in –if değil, bütün Arabistan pazarlarının en mühimmi idi. Orası alış veriş pazarı olduğu gibi, şiir yarışlarının da pazarı idi. Yedi Muallaka'nım diğer Arab şiirlerine üstün olduklarına peyderpey orada karar verilip, bütün Arabistan halkına orada neşr ve i'lân edilmiştir.

Hadîsteki kıssa Peygamber'in hicretinden önce, Tâif dönüşünden sonra vâki' olmuştur.

[46] Burada ma'kûl kavi, iki âyetten iktibas edilmiştir: "Ey kavmimiz" nidası el-Ahkaaf: 30'dandır. Orada "/z sarrafnâ ileykeneferân mine'l-cinni — O zaman ki cinnlerden bir taifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana doğru çevirmiştik..." (el-Ahkaaf: 29)'dan i'tibâren başlayan kıssada Allah, cinn taifesinden bir topluluğu Peygamber'e doğru sevkettiği ve onlar Kur'ân'ı işittikten sonra kendi kavimleri yanına inzâr ediciler olarak dönüp: Ey kavmimiz, diye hitâb ve da'vet ettiklerini Peygamber'ine ve bizlere haber veriyor. Bu hitâbdan sonraki kısım el-Cinn sûresinin baş taraflarıdır. Bu sûrenin büyük kısmı Kur'ân'ı dinleyen cinn kavimlerini nasıl inzâr ve hakk dîne da'vet ettiklerine dâirdir.

[47] Buhârî bu hadîsi Kur'ân'ın sabah namazında açıktan okunmasına delîl olarak sevketmiştir. Yine bu hadîsten Peygamber'in, insanlara ve cinnlere peygamber gönderildiği sarahaten anlaşılmaktadır ki, el-Ahkaaf sûresinin sonları ile el-Cinn süresindeki âyetler de bu yüce elçiliği bizlere bildirmek için indirilmiştir

[48] Buradaki okuma, açıktan okuma demektir. Sükûttan maksad da gizli okumaktır, kıraati terk değildir. Zîrâ Peygamber farz namazları hep imâm olarak kılmıştır. Miinferid ile me'mûmun sırrî namazda kıraatle mükellef olup olmadığı ihtilaflı olsa bile, bu, imâm hakkında vârid olamaz. Çünkü imâmın sırren olsun, cehren olsun kıraatle mükellef olduğunda ihtilâf yoktur. Sabah namazı ile akşam ve yatsının ilk iki rek'atlannda açıktan okuduğu tevâturen ma'lûmdur

[49] Bu ve bundan önceki hadîs, cehrî rek'atlarda kıraatin farz olduğunu gösterir. Bu, bütün imamlar ve fakîhler gibi, İbn Abbâs'ın da kavlidir. Bundan önceki hadîsde Peygamber'in Batnı NahFde sabah namazında açıktan okuduğunu rivayet ettiği gibi, bu hadîste de cehr yerinde cehr etmiş olduğunu söylüyor

[50] Bu hususların caiz olduğu anlaşılır

[51] Bu ta'lîki Müslim, İbn Cureyc tarîkinden rivayet etmiştir

[52] Bunu, İbn Ebî Şeybe, bu lâfza yakın bir lâfızla rivayet etti

[53] el-Ahnef'in bu fiilini Ebû Nuaym el-Mustahrac'da mevsûlen rivayet etti

[54] İbn Mes'ûd'un bu fiilini Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etti

[55] Katâde'nin bu fetvasını Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etti

[56] Bu hadîsi Müellif Buhârî'den başka Tirmizî ve Bezzâr da rivayet etmişlerdir. İmâm olan zât, rivayete göre Amr ibn Avf oğulları'ndan Kulsüm ibnu'I-Hidm el-Ensârî'dir. Hicret esnasında Peygamber Medîne'ye gelmezden evvel, bir müddet onun evinde müsâfir kalmıştır

[57] Bu hadîsten İki yâhud daha ziyâde sûrenin bir rek'atta cem'inde be's olmadığı hükmü istinbât edilmiştir. Hadîsin lâfzı, iki sûrenin cem'inin cevazında sarihtir. Bu kadarının cem'i caiz olunca, ziyâdesinin cevazında da şübhe kalmaz

[58] Bu hadîs aynı kitabın "Öğle namazında kıraat" unvanlı 15. babının ikinci hadîsi olarak geçmişti.

Bu hadîsten, gizli okumakta, insanın okuduğunu kendine İşittirmesi gerektiği, bunun İçin de dilini ve dudaklarını hareket ettirmesinin zarurî olduğu istidlal edilmiştir (Kastallânî).

[59] Bu hadîs de yine aynı kitabın "Namaz içinde gözü imâma doğru kaldırmak.." unvanlı 10. babında geçmişti

[60] Bu hadîsin bâb başlığına delîl teşkîl eden kısmı, Ebû Katâde'nin "Okuduğu âyeti bâzenibizlere işittirirdi" sözüdür. Bundan, gizli okunan namazlarda kıraati ha-fif işittirmenin caiz olduğu anlaşılmıştır

[61] Namazın birinci rek'atmda, İkinci rek'ata nazaran daha uzun kıraat yapmak, bütün namazlara şâmil olan bir sünnettir

[62] Atâ'nın bu sözünü Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmiştir.

Şârih Aynî, Beyhakî'den: Atâ: Ben öyle zamanlar bilirim ki, Peygamber'-in sahâbîlerinden iki yüz zât, bu mescidde ne zaman imâm '*,. gayriH-mağdûbi aleyhim vele'd-dâlltn" dese, ortalığı çın çın çınlatırlardı, demiştir.

[63] Ebû Hureyre'nin bu sözünü de Abdurrazzâk rivayet etmiştir. Ebû Hureyre'nin imamları Alâ ibn Hadramî ile Medîne Vâlîsi Mervân ibnu'l-Hakem idiler. Ebû Hureyre, namazı ikaame, saffları düzeltme ile meşgul iken, acele namaza başlayıp yâhud:Acele okuyup ben namaza durmadan âmîn diyecek yere kadar okuma, demek istemiştir.

[64] Nâfî'nin bu sözünü de Abdurrazzâk, İbn Cureyc'den mevsûlen rivayet etmiştir

[65] Cehri namazlarda imâm ile cemâate "Amîn"in açıktan söylenmesi, bu hadîse tutunan bâzı imamlara göre sünnettir. İmamlardan bir cemâat ise, gizli söylenmesine tarafdâr olmuşlardır

[66] Lâfız burada mutlaktır. Bu ıtlâka göre, ister namaz içinde, ister dışında; namazda da ister imâm, ister me'mûm olsun; biri Fatiha okur da "Âmîn" derse bu fazilete mazhar olur. Amîn, böyle olsun yâhud kabul et, yâhud da ümidimizi boşa çıkarma ma'-nâsma İbranî veya Süryânî bir lâfızdır ki, herhangi duadan sonra, o duanın mazmununu icmâlen ve te'kîden tekrar taleb etmeyi ifâde eder. Bu, duâ edene göredir. Duayı dinleyen kimsenin "Âmîn" demesi ise, talebe iştirak ma'nâsınadır

[67] Cumhura göre imâm "Âmîn" der demez, cemâat de "Âmîn" demek lâzım gelir. Bu babın hadîsi de bunun sünnet olduğunu sarahaten gösterir.

Amîn demekte, me'mûmun meleklere muvafakati kavlen ve zamanen muvafakattir. Hadîsin lâfzından bu da sarahaten anlaşılmaktadır

[68] Buradaki hırs,, şübhesiz kötülenmiş olan hırs değildir. "Allah senin hayra olan hırsını, cemâate yetişmeye olan hırsını artırsın" demektir.

Bir daha yapılmasından nehyedilen şey hakkındaki sözler çeşitlidir. İmâm Şafiî'nin tefsîrine göre, saffın gerisinde bir daha yalnızca rukû'a varma demektir. Bâzıları namaza koşa koşa, nefes nefese gelecek şekilde girme; diğer bâzıları da cemâate yetişmek için bir daha bu kadar geç davranma ma'nâsım vermişlerdir.

"Velâ teud' = Bir daha yapma" nehyi, bu sayılan şeylerin hangisiyle alâkalı olursa olsun, Ebû Bekre'ye namazı yeniden kılmak emri verilmemiştir. Cumhura göre, bu fiiller namazı bozucu şeyler olmayıp, ictinâb edilecek mekruhlardandır.

Saff gerisinde tek başına iktidâ ile namaz kılan kimsenin namazı bahsine gelince, Ebû Bekre'nin saff gerisinde fezz olarak namaza girmiş olması namazını bozmadığına kıyâsen, bu namaz sahihtir. Bu nokta, bâb başlığının cevâbı ve delili olmaktadır.

Hadîsteki "Allah hırsını artırsın" tasvibkâr sözü ile ondan gelen "Bir daha yapma" nehyi arasında zıdlik yoktur. Çünkü herbirİ başka cihete hamle-dilmiştir.

[69] Bu kıyamdan rukû'a geçmekte tekbîri uzatıp, Allahu Ekber'in "r"si rukû'da söylenmek suretiyle olur. Yâhud murad, tekbîrde bir uzatma yapmaksızın harflerini iyice belli etmektir; yâhud da namaz tekbîrleri sayısını rükû' tekbîriyle tamamlamaktır (Kastallânî).

Buhârî'nin maksadı, hem rukû'a varırken Allâhu Ekher demek, hem de tekbîrin evvelindeki elif kıyama, sonundaki "r" rukû'a bitişik olacak veçhile tekbîr almaktır

[70] Buhârî bu ta'lîkle, ma'nâ olarak bunu ta'kîb eden bâbda ve ondan sonraki bâbda bulunan hadîsi işaret etmiştir.

[71] Bu hadîs "Tumâ'nînet..." unvanlı 46. bâbda gelecektir

[72] Her kalkıp her eğilişten, yalnız rukû'dan kalkış müstesnadır ki, orası bi'1-icmâ' tahmîd yeridir. Binâenaleyh metindeki "kullemâ = her" lâfzı, tahsis edilmiş âmm bir lâfız olmuş olur

[73] Namazdan sonra Ebû Hureyre'nin bunu söylemesi öğünmek için değil, unutulmuş derecesini bulmuş olan intikaalât tekbîrlerini almakla sünnete riâyet etmiş olduğunu bildirmek içindir.
Her alçalma ve yükselmedeki intikaal esnasında tekbîr almak meşrudur. Bu cumhur kavlidir, bugün amel bunun üzerinedir.
İntikaalât tekbîrlerinin vâcib yâhud sünnet olduğunda ihtilâf edilmiştir
[74] Bu da rukû'da zikredilen diğer ihtimâllerle birlikte, kıyamdan sucuda geçişten başlayıp Allâhu Ekber'iu "r"si sucûd hâlinde vâki' olmak suretiyle olur. Yânı bunda da i'tidâlden sucuda intikaale başlarken alnını yere koyuncaya kadar tekbîri uzatmak ve rukû'da olduğu gibi tesbîhe ondan sonra başlamak lâzım gelir. Diğer intikaalât tekbîrleri de böyledir
[75] Bunca sahâbîler henüz hayâtta iken intikaal tekbîrleri unutulacak derecede metruk mu îdi ki, İmrân, Alî'nin namaz kıldırması ile bunu hatırlıyor? Bu suâlin cevâbı Ahmed ibn Hanbel'in rivayetinde verilmiştir. Yine Mutarrıf şöyie diyor: İmrân ibn Husayn'a: Yâ Ebâ Nuceyd, en evvel tekbîri terk eden kimdir? diye sorduk. Yaşlandıktan ve sesi kısıldıktan sonra Usmân ibn Affân'dır dedi. Demek ki Usmân ma'zeret sebebiyle cehren tekbîr almayı terk etmiş, lâkin sonraları Emevî-Ier arasında sünnet gibi telâkkî edilmiştir
[76] Hakîkaten dört rek'ath bir namazda ihram tekbîri ile beraber tekbîrlerin sayısı yirmi iki'dir. Tahâvî'nin rivayetine göre, bu ihtiyar imâm Ebû Hureyre imiş
[77] Buhârî bu mutâbaatı fâideyi artırmak ve Katâde'nin İkrime'den tahdîsini tasrîh etmek için zikr etmiştir.
[78] İlk intikaal tekbîrini rukû'a intikaale başlarken başlayıp, rıukû'a varıncaya kadar uzatmak sünnettir. Kıyamdan ve celseden sucuda, sucûddan celseye ve kıyama, kaaideden kıyama intikaal ederken de böyledir. Secdeye varırken Şâfiiyye'ye göre sünnet olan dizlerini ellerinden evvel yere dayamaktır. Mâli-kiyye'ye göre ise, iş bunun aksinedir. Her iki tarafın da Rasûlullah'ın fiil ve kavlinden delilleri vardır
[79] Buta'lîk, aynı kitabın "Teşehhüdde oturma sünneti.." unvanlı 64. babında daha mufassal olarak gelecektir.
[80] Hadîs metnindeki "tatbik", rukû'da iki avucunu birbirine yapıştırıp mecmû'-larmı iki dizin arasına getirmektir. Tatbîk'in mukaabili tefrîc'dıi ki, dizleri avuçları içine alıp parmaklarını dağınık olarak kıbleye karşı bacaklar üzerine sarkıtmaktır. Bugün bütün mezheblerce, uygulanan sünnet koyusu işte budur.
Hadîsteki sarahate göre, evvelâ tatbik ile başlanmış, sonradan tefrîc'e geçilmiştir. Eski şekil nesh edilmiştir. Bununla beraber İbn Mes'ûd ile onun ashabı, eski şekli devam ettirmişlerdir. Buna göre nehyin tenzîhî kerâhate hamledilmiş olması da mümkündür. Çünkü Ümer ile Sa'd tatbîk'ten nehyettikleri hâlde, namazı tekrar kılmayı emr de etmemişlerdir.
[81] Bu hadîsi Nesâî de de Salât Kitâbı'nda rivayet etmiştir.
Huzeyfe, Peygamber'in namazı güzel kılamayan kimseye "Sen namaz kılmış olmadın, yeniden kil" hadîsine dayanarak, rükû ve sucûdda tuma'nînet'in. farzlığına kaail olup, bu yapılmayınca namazın kılınmadığına hükmetmiştir. Bu Mâlik, Şafiî ve Ahmed ibn Hanbel'in mezhebidir. Yâhud da namazın kemâlini nefyetmiştir. Ebû Hanîfe-ile İmâm Muhammed buna gitmişlerdir. Onlara göre, rükû' ve sucûdda tuma'nînet farz değil, vâcibdir.
Buradaki fitrat, dîn yâhud sünnet ma'nâsınadır. Bu kelâmla ileriki kılacağı namazlarda bu fiili yapmaması için, muhatabının fiilinin kötülüğüne tevbîh kasdedilmiştir
[82] Humeyd'in bu sözü aynı kitabın "Teşehhüdde oturma sünneti.." unvanlı 64. babında mevsûlen rivayet edilmiş olarak gelecektir
[83] el-Kuşmeyhenî nüshasında burada görüldüğü gibi arka arkaya iki tane bâb lâf-zıyle gelmiş unvan vardır. Diğer Buhârî nüshalarında buradaki ikinci "bâb" lâfzı yoktur; her iki unvandaki ifâdelerin hepsi bir tek unvan içinde zikr edilmiştir. Ancak onlar Humeydî'nin geçen ta'lîkteki sözünü, birinci cümleye hâss olduğu için bu unvanın arasına koymuşlar da, bâb unvanı şöyle olmuştur: "Rukû'da
. belin dümdüz yapılması ve Humeydî sahâbî arkadaşları içinde: Peygamber rükû' etti, sonra belini (kamburlaştırmadan dümdüz) büktü, demiştir. Ve rukû'u tamamlamanın sınırı ile rukû'da i'tidâl ve tuma'nînet".
Her iki bâbdan sonra rivayet edilen el-Berâ hadîsi, her iki bâb unvânında-kİ hususlara delil olduğu için, ayrı bâblar hâlinde olsa veya bir unvan altında da olsa, netice değişmemektedir
[84] Bu hadîsteki kıyam ile kuûdun istisnası kaydına göre, Peygamber'in kıyam ile kuûdu, diğer rükünlere nisbetle daha uzun tuttuğu anlaşılıyor. Rukû'a, sucuda, i'tidâle, secde aralarındaki celselere tahsîs ettiği zaman İse nisbeten kısa olduğu gibi, şayet bunlardan birini uzatsa diğerlerini de uzatır; birini kısaltsa diğerlerini de kısaltırmış. Bundan i'tidâlin de rükû' ve sucuda yakın uzunca bir rükün olduğu ma'nâsı çıkarsa da, Şafîî'ye göre ercâh olan bunun kasîr bir rükn olmasıdır. Lâkin gelecek olan diğer hadîslere göre rükû' ve sucûd ise behema-hal kısa rükün olmak lâzım gelmez
[85] Buhârî bu hadîsi, küçük lâfız farkıyle aynı kitabın 14. babında da tahrîc etmişti: Hadîsin buradaki başlığa delîl olan yeri, rükû' ve sucûdu tam yapmayan kimseye Peygamber'in "Dön, namazı yeniden kıl" buyurmasıdır.
Hadîsin sonundaki "Böylece kıl" ta'lîmİnden maksad tekbîri, kıraati, rukû'u, sucûdu ve culûsu ta'rîfe uygun olarak edâ et, demektir. Bütün namazda bunu yapmaktan maksad da, bunları her rek'atta böylece tekrar etmektir.
"Hattâ tatmainne = Bedenin yatışıncaya kadar., fıkrası, rükû' ite sucûdda tuma'nînetin vucûbuna delâlet eder. Bunun vucûbu veya sünnetliği hakkında görüş ayrılıkları vardır. Hadîsin bundan önce geçtiği yerdeki açıklamalara da bakılsın.
[86] Hakkında geçmiş ve gelecek günâhlarının mağfiret edileceği (el-Feilı: 2)âyeti inen Peygamber'in bu lâfızlarla mağfiret istemesi, Allah'a karşı iftikaar arzı, inkı-yâd isbâtı, iz'ân ve ubûdiyyet izhârı, şükür ve ni'metin devamını lalebgibi ma'-nâları mutazammın olduğu gibi, evlâyı terkten, ibâdeti hakkıyle edâ edememiş olmaktan istiğfar ma'nâsına da gelebilir. Zâten duanın kendisi de ibâdettir. Bundan rükû' ile sucûdda zikrin sünnet olduğu zahirdir
[87] Bu iki lâfzın imâm İie me'mûm arasında bölünmesine; birincisinin yalnız tesmî' diğerinin de yalnız tahmîd İle meşgul olmak vazifesi olduğuna kaail olan Mâlik ile Ebû Hanîfc lehine, bu hadîs de hüccettir. Şâfiîler ile Hanbelîler ise, hadîste Peygamber her ikisini cem' ettiği sabit olduğu için, münferid ile imâm her iki kelimeyi cem' etmek gerekir diyorlar. Şâfiîter fazla olarak me'mûmun da ikisini cem' etmesine kaaildirler
[88] Bu hadîs ayniyle bu kitabın "İmâmın Âmîn lâfzını açıktan söylemesi..." unvanlı 30. babında geçmişti
[89] Asîlî rivayetinde "bâb" lâfzı yoktur, diğerlerinde ise unvansız olarak mevcud-dur. Bâzıları: Râcih olan "Bâb" sözünün isbâtıdır. Çünkü bundan sonra zikredilen hadîslerde Attâhumme'Rabbena Jeke'l-hamd kelâmına sarih olarak delâlet yoktur. Binâenaleyh evlâ olan bunun kendinden önceki bâbdan bir fasıl menzilesinde olmasıdır, demişlerdir (İbn Hacer, Aynî).
[90] Bu hadîste zikredilen üç vakitte kunûtu meşru görenler, bu hadîs ile ihticâc ederler. Zâhiriyye'ye göre, bütün namazlarda kunût güzel bir fiildir.
Kunût'un namaz içindeki yeri Şafîî'ye göre rukû'dan sonra, İbn Ebi Leylâ'ya göre rukû'dan evveldir. Ebû Hanîfe'ye göre Vitr namazına hâss olmak üzere rukû'dan evveldir... Bâzı sahâbî ve tabiîlere göre de kunûtu rukû'dan önce veya sonra yapmak muhayyerliği vardır
[91] Bundan evvelki hadîste Peygamber'in öğle, yatsı ve sabah namazlarında; bu Enes hadîsinde sabah ile akşam namazlarında: Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivayet edilen bir hadîste de muharebe zamanlarında bütün namazlarda kunût duası okuduğu sabittir. Vitir namazında kunût duası okunduğu rivayetleri de başkadır. Burada bahis konusu edilen farz namâzlardaki kunûttur. Hanefİler farz namâz-lardaki kunûtun muvakkat bir zaman için okunduğunu, sonra nesli olunduğunu ileri sürerler. Şâfiîler ve onlarla beraber olanlar, Peygamber'in dünyâdan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunûtu terketmediğine dâir olan Enes ifâdesine bakarak, neshin sabah namazından maadasında olduğuna kaaif olmuşlardır.
[92] Bu hadîs, namaz içinde hamdin faziletini gayet güzel ve açık olarak belirtmektedir
[93] Ebû Humeyd'in bu hadîsi, aynı kitabın "Teşehhüdde oturma sünneti.." unvanlı 63. babında daha geniş ve mevsûl olarak gelecektir
[94] Bu hadîs i'tidâlin uzun bir rükün olduğuna delâlette sarihtir. Bâzı imamların kısa bir rükün oiduğu görüşünde oldukları daha önce geçmişti.
[95] Bundan da i'tidâlin rükû' ve sucuda yakın, uzunca bir rükün olduğu ma'nâsı çıkarsa da, Şafîî'ye göre ercah olan bunun kısa rükün olmasıdır. Aynı kitabın 40. babında da geçen bu hadîs, bir de istisna ihtiva etmekte idi ki, ilgili açıklama için oraya bakılsın
[96] Buhârî bu hadîsi, Kitâbu'I-Ezân, "İnsanlara sırf Peygamber'in namazını ve sünnetlerini öğretmek maksadıyie namaz kıldıran kimse" unvanlı 45. babında daha mufassal olarak tahrîc etmişti
[97] Yânî i'tidâlden intikaale başlarken alnını yere koyuncaya kadar tekbîri uzatmak ve rukû'da olduğu gibi teşbihe ondan sonra başlamak lâzım gelir. Diğer intikaal tekbîrleri de bunlar gibidir
[98] Nâfî'nin bu haberini İbn Huzeyme, Tahâvî ve diğerleri mevsûlen rivayet etmişlerdir. İbn Umer'in meşhur mezhebi budur. Zîrâ: "Biriniz secde ettiğinde evvelâ ellerini yere koysun. Secdeden kalktığında da evvelâ ellerini kaldırsın. Çünkü yüz secde ettiği gibi eller de secde eder" dediği rivayet edilmiştir. Bu sözün de bâzı rivayetlerinde "Peygamber böyle yapardı" ziyâdesi de vardır. Ziyâdenin merfû' olması hakkında dedikodu olmuştur. Bundan dolayı ilim ehli arasında bu konuda görüş ayrılığı olmuştur. Bâzıları dizlerden evvel elleri yere koymanın evlâ olduğuna kaaildirler. Bil'akis dizleri ellerden evvel yere koymayı tercih edenler de çoktur
[99] Ebû Hureyre Mervân ibnu'l-Hakem tarafından istilılâf edildiği zaman, bu namazları kıldırmıştı
[100] İsmâîl Peygamber'in evlâdından olan Arab kabîleleri Mudâr ve Rabîa diye iki büyük kola ayrılıyor. Kureyş, Mudâr'ın en hâlisidir. Bunlar gibi Hicaz'ın doğusunda oturan Huzeyl, Esed, Temîm, Dabbe, Muzeyne gibi kabileler de henüz kâfir ve Peygamber'e muhâsım idiler. Rabîa'dan olan Abdu'1-Kays hey'etinin Peygamber'inyanında: Bizimle senin aranda Mudâr'dan olan şu kâfir kabîle var demeleri de, Ebû Hureyre'nin bu sözlerini te'yîd eder.
[101] Buhârî bu kısımla Zuhrî'den rivayet eden râvîlerin bâzı lâfizlarda ihtilâf ettiklerini işaret etmektedir
[102] Buhârî'nin "Secde etmenin fazileti" unvanı altında açtığı bu bâbdaşu kıyamet ve arz hadîsim zikretmesi, secde ızmm işte bu faziletine delâlet ettiği içindir
[103] Ebû Saîd Hudrî'nin rivayetinde bu ihsanlar naklolunduktan sonra: "Artık kendi menziline girer. Derken Hür îyn'den olan iki zevcesi yanına girip: Seni bizim için, bizi de senin için diriltip yaratan Allah'a hamd ve sena olsun, derler. Râvî der ki: O kimse: Bana verilen nİ'metler hiçbir kimseye verilmiş değildir, diyecek" müjdesiyle söz hitâma erdiriliyor.
Bu hadîste secde etmenin fazileti zahirdir, zâten bâb da bununla unvânlan-dırılmıştı. Keza bunda Ekremu'l-Ekremîn olan Allah'ın keremi, lûtfu ve geniş fadhnın beyânı vardır. Yine bunda sıratın hakk olduğu, cennetin hakk olduğu, nârın hakk olduğu, haşrin hakk olduğu, neşrin hakk olduğu, suâlin hakk olduğu sabittir (Aynî).
[104] Bu bâb ve bundan sonraki bâb ayniyle unvanları ile birlikte Kitâbu's-Salât'ın 27. ve 28. bâblannda da geçmiştir. Ancak 27. babın hadîsinde küçük bir lâfız farkı, 28. bâbda ise üç hadîs vardı.
[105] Bu ta'lîki Müslim mevsûlen rivayet etti.
[106] Ebû Humeyd'in bu hadîsi "Teşehhüdde oturma sünneti.." unvanlı 14. bâbda mevsûlen gelecektir.
[107] Buhârî bu hadîsi aynı kitabın "Musallî sücûdu tam yapmadığı zaman? "unvanlı 38. babında da başka tarîkden az bir lâfiz farkıyle rivayet etmişti. Açıklamalar İçin oraya bakılmalıdır.
[108] Yedi kemikten maksad, yedi uzuvdur. Hadîsin bâzı rivayetlerinde yedi uzuv diye gelmiştir. Bu yedi uzuvdan her birinde çok kemik varsa da, bu, ba'zın hükmünü külle vermek nev'inden bir isimlendirmedir
[109] Bu hadîs az. bir lâfız farkıyle Kitâbu'l-Ezân'ın "İmâmın arkasında namaz kılan ne zaman secdeye varır" unvanlı 52. babında da geçmişti. Hadîsin buradaki başlığa delîl olan yeri, alnı yere koymayı ifâde eden cümlesidir.
[110] Bu hadîs ile benzerlerindeki sarahate binâen, yedi uzuv üzerine secde etmenin meşru i yy etinde ittifak vardır. Bu uzuvlar metinden de anlaşıldığı üzere yüz, dizler, eller (yânî ellerin içi), ayak uçları, yânî parmaklardır. Yüzden maksad alındır. Alın üzerine secde etmenin faziletinde ittifak vardır. Burunun bunda dâhil olup olmadığı hususunda görüş ayrılığı vardır. Herhalde alın ile burun üzerine

secde etmenin, en az, müstehâb olduğunda şiibhe yoktur.
Diğer secde organlarına gelince, her iki elini, her iki dizini, her iki ayağını yere dayamak -bâzı âlimlere göre- vâcib olduğundan, bunlardan da herhangi organ dolayısiyle secdeyi bozan musaliînin namazı sahîh olmaz. Bâzı âlimlere göre ise bu organların yalnız birer cüz'ünü yere koymakla, farz yerine gelmiş olur. Elbise ile saçların namaz için yâhud namaz içinde toplanması mekruhtur. Bu kerâhat, tenzihi kerâhattir. Binâenaleyh bunun namaz bozucu olmadığında. ittifak vardır.
[111] Buhârî bu hadîsi Namaz, Oruç ve İ'tikâf Kitâblan'nda uzun, kısa lâfızlarla ve değişik tarîklerden tahrîc etmiştir.
Buradaki başlığa delil olan kısmı, yağmur çisentisinde kıldıkları namazda Peygamber'in alnı ile burnu üzerinde ıslaklık ve çamur izi görüldüğünü ifâde eden kısmıdır. Demek ki, hafîf yağmur ile ıslanmak, hafîf çamura bulanmak bile secdeye mâni' olmuyormuş
[112] Buhârî bu başlıkla, biraz önce geçen elbise toplama yasağının zaruret hâli dışına hamledilmiş olduğunu işaret etmiştir. Metindeki gibi zaruret hâlleri, bu yasaklıktan ve kerâhatten müstesnadır. Bu hadîs Kitâbu's-Salât, "Elbise dar olduğu zaman?" unvanlı 6. bâbda da geçmişti
[113] Sarihler bunehiyde iki hikmet bulmuşlardır: Saçlar olsun, elbiseler olsun mu-sâllî ile beraber secdeden hissedar olmak için. Yere değmesin diye saçlarını çem-renip, elbisesini toplayan kimse mütekebbire benzer bir hey'ete giriyor. Makaam ise hudû' ve huşu' makaamıdır. Bir de Arablar'da âdet, saçları uzatıp salıvermektir; baş üzerine toplamak âdeti onlarda yoktur
[114] Bu hadîs aynı kitabın "Rükû hâlinde duâ" unvanlı 42. babında geçmişti. İki babın hem başlıklarında, hem de hadisin metninde küçük lâfız farkı vardır. Tarîkleri de ayrıdır. Böylece ayrılık hâsıl olmuştur
[115] Peygamber'in yerine getirdiği Kur'ân emri en-Nasr Sûresi'ndeki "Rabbini hamd ile tesbîh et..." (1-3) emridir
[116] Bu hadîs Kitâbu'l-Ezân'm "Seferde bir tek müezzin ezan okusun diyen kimse" unvanlı 17. ile "Kıraatte musâvî olduklarında en büyükleri İmâm olsun" un-vânlı 49. bâblarında geçmişti.
Hadîsin buradaki başlığa delîl olan kısmı "sonra başını kaldırıp azıcık durdu" fıkrası ile "yânî üçüncü ile dördüncü rek'atlar arasında otururdu.." fık-rasıdır. Bu istirahat celsesi ki, birinci ile ikinci, üçüncü ile dördüncü rek'atlar arasında, secdeden başını kaldırdıktan sonra azıcık oturup, ondan sonra kalkmaktır. Daha evvel geçtiği gibi bu celseyi bâzı âlimler müstehâb sayıyor, bâzıla-. rı da tanımıyor. Geçen bâblardaki açıklamalara da bak.
[117] Bu hadîs aynı kitabın "RukÛ'u tamamlamanın sının.." unvanlı 40. babında geçmişti. Açıklamalar için oraya bakılmalıdır.
[118] Sabit el-Bunânî bu ifâdelerle Enes'in kavme ve celsesini ta'rîf etmiştir ki, o da Peygamber'in kavme ve celsesini tatbik ediyordu
Bu hadîs de aynı kitabın "Rukû'den başını kaldırdığı zaman beden Uzuvlarının tamamen sakinleşip yatışması" unvanlı 46. babında geçmişti. Açıklamalar için oraya bakılsın.
[119] Bu ta'lîk, iki bâb sonra gelecek olan "Teşehhüdde oturma sünneti.." unvanlı 64. babın ikinci hadîsinin bir parçasıdır.
[120] Kollarını yere yaymaktan nehyolunmasındaki hikmet, nehyolunan hey'etin ten-bel ve namaza lâyıkıyle ehemmiyet vermeme hâline benzemesidir. Hâlbuki kolların kaldırılıp yanlardan uzakça tutulması tevazu' hâline daha münâsibi olduğu gibi, alnı yere dayamaya da dalia ziyâde hizmet eder. Herhalde kolları secdede yaymak mekruhtun Fakat bu, tenzîhî kerâhattir
[121] Bu hadîs birinci ile ikinci, üçüncü ile dördüncü rek'atlar arasında istirahat oturuşuna, yâni azıcık oturduktan sonra müteâkib rek'ata geçmek için ayağa kalkmaya âid olan rivayettir. Buna dayanarak bâzı âlimler bu celsenin müstehâblığına kaail olmuşlar, bâzıları da bu celseyi ihtiyarlık ve za'f kaydıyle müstehâb görmüşler, daha başkaları ise buna da kaail olmamışlardır. Geçen 59. bâbda da bu konuda bilgi verilmişti
[122] Şafîî'ye göre sünnet olan, yere dayanarak kalkmaktır. Hanefîler'de bu dayanma sünnet değildir
[123] İbnu'z-Zubeyr'in bu fiilini İbn Ebî Şeybe sahîh bir isnâdla mevsûlen rivayet etmiştir.
[124] İsmâîlî'nin et-Mustahrac'ındaki hadîsin sonunda tercemesi ile, "Ebû Saîd namazdan çıkınca ona: Senin kıldırdığın namaz hususunda insanlar ihtilâfa düştüler, denildi. Bunun üzerine Ebû Saîd, minberin yanında ayağa kalktı da cemâate hitaben: Vallahi kıldığınız şu namaz hakkında ihtilâf çıkmış, çıkmamış; hiç umurumda değil. Ben Rasûlullah(S)'ı namazı böyle kılar görürdüm, dedi" ziyâdesi de vardır ki, bu, Buhârî'deki metni daha ziyâde îzâh ediyor.
Askalânî'nin dediği gibi, hadîste sözü edilen bu ihtilâf, namazda imâmın tekbîrleri açıktan söyleyip söylememesi hakkında vâki' olmuştu. İmrân hadîsinin şerhlerinden bilindiği üzere, Emevîler ile ta'ym ettikleri âmiller, İntikaalât tekbîrlerini cehren almazlardı. Ebû Saîd'in ihya etmek istediği sünnet unutulmuş ve cemâatten çoğunun meçhulü kalmış olduğundan, tekbîrlerde cehr, sünnete uygun mudur, değil midir? diye ihtilâf vâki' olmuştur.
Kulübü Sitte sahihleri İçinde bu hadîsi yalnız Buhârî tahrîc etmiştir. Buharı hadîsleri üzerine Mustahrac yazan İsmâîîî, başka bir tarîkten Ebû Saîd Hud-rî'nin namaz kıldırması sebebini naklediyor. Ma'lûm olduğu üzere Medîne'nin Emevîler tarafından vâlîsi olan Mervân ibnu'l-Hakem, Medîne'de olmadığı zaman, yâhud bir özrü bulunduğu zamanlarda Ebû Hureyre'yi namaz kıldırmak üzere kendine nâib nasb edermiş. "Bir defa Ebû Hureyre hastalandı, yâhud hazır değildi. Bize namazı Ebû Saîd kıldırdı. Namaza başlarken, rukû'a varırken, secdeye giderken..." diye söze başlıyor.
[125] Bu hadîs kısa ve uzun lâfızlarla aynı kitabın "Tekbîrin sücûdda tamamlanması" ve "Tekbîrin rukû'da tamamlanması" unvânlarıyle geçen 35. ve 38. bâblarında da geçmişti. Açıklamalar için oralara bakılmalıdır
[126] Buhârî Ümmü'd-Derdâ'nın bu oturuşunu ei-Târîhu's-Sctgîr'mde Mekhûl'den mevsûlen rivayet etmiştir. Bunu İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiştir
[127] Bir fiilin sünnet oluşuna sahâbînin şahadet etmesi, Peygamber'in bu hususta ya sözünü işitmiş, yâhud fiilini görmüş olduğuna delâlet eder ki, bir merfû' hadîs hükmündedir.
Namazda otururken sağ ayağı dikip sol ayağı bükmek sünneltir. Sünnetin bu kadarı sabit olduktan sonra oturuşun sıfatı hakkında ihtilâf edilmiştir. Bâzı insanlar erkek oturuşu ile kadın oturuşu arasında ayrılık görürler. Buhârî bâb başlığında Ümmü'd-Derdâ'nın namazda teşehhüdde erkek gibi oturduğunu rivayet etmekle berâber,'Ümmü'd-Derdâ'nın bir fakîhe olduğu kaydım ilâve et-mesİ, oturuşlarda erkek ile kadın arasında fark gözetmemek mezhebine mail olduğunu iş'âr eder. Seleften bâzıları kadın hakkında sünnet bağdaş kurmak olduğunu söylemiş; bâzıları da yalnız nafile namazlarda bağdaş kurmasını tecvîz etmiştir.
Herkese göre nafile namazda ve yalnız hasta hakkında farzda bağdaş kurmanın cevazında, âlimler arasında ihtilâf vardır.
[128] Sol ayağın üzerine oturup sağ ayağını dikmeye "iftirâş" denir. Tahâvî'nin rivayetinde teşehhüd hey'eti hakkında tafsîlâf fazladır. Orada şöyle deniliyor: "Sonra oturup sol ayağını iftirâş etti, yânî altına aldı. Sağ ayağının üslünü kıbleye karşı getirdi. Sağ avucunu sağ dizinin üzerine ve sol avucunu sol dizinin üzerine koydu. Ve Şahadet Kelimesi'ni telâffuz ederken parmağı ile işaret elti".
[129] Mak'ade üzerine bu oturmaya "teverruk" denir. Bu hadîsin Ebû Dâvûd'daki rivayetinin sonunda: Ahmed İbn Hanbel rivayetinde şu ziyâde vardır: Ebû Humeyd ile birlikte o mecliste hâzır bulunan sahâbîler: Doğru söylüyorsun, Rasûlullah işte böyle namaz kılardı, dediler" ziyâdesi vardır ki, kıssanın bu fıkrası Buhârî'de yoktur. Ebû HumeydİÎn rivayet ettiği bu hadîs, bu suretle pek ziyâde ehemmiyet kazanıyor. Zîrâ takriben on sahâbînin daha tasdîkına mazhar oluyor.
Bu hadîs, birinci ve ikinci oturuş arasında oturuşça fark gözetenler ile gözetmeyen Ebû Hanîfe arasındaki dayanaklardan biridir. Şafîî ile o tarafta kalan birçok fakîhler, birinci oturuşta yalnız iftirası, ikinci oturuşta ise teverrukü sünnet addederler.
[130] Buhârî buradaki isnâdlarla, bu hadîste vâki' olan an'anelerin semâ menzilesinde olduğunu ifâde etmek istemiştir (Kastallânî).
[131] Bu lassayagöre ilk teşehhüdün mahalli olan birinci oturuşun terki üzerine nok-- sanın yanılma secdesi ile bütünlenip telâfi edilmesi, birinci teşehhüdün farz olmadığına delîl sayılmıştır. Nitekim cumhur kavli budur
[132] Yânî selâmdan önce ve teşehhüdden sonra iki secde yaptı. Bu hadîste "Üzerinde oturma vazîfesi varken ayağa kalkıverdi" dediği İçin, bâzı âlimler bunda vu-cûba bir iş'âr vardır, demişlerdir.
et-teşehhüd; tefa'ul vezninde, namaz oturuşunda Şehâdet KelimelerİÎ'ni müş-temil olan "Tahıyyât"ı okumak ma'nâsınadır ki, şer'î bir vazı'dır (Kaamûs Ter.).
[133] Buhârî'nin diğer rivayetinde hadîs es-Selâmu alâ'llâht fıkrasını ihtiva ediyor. Selâm, Allah'ın güzel isimlerinden olunca, es-Selâm alâllah, es-Selâm alâ's-Selâm takdîrinde olmuş oluyor ki, selâmın ma'kûl vechi kalmaz. Peygamber bu se-beble "Selâm Allah'ın kendisidir" (Yânî, O'na selâm gerekmez) buyurmuştur.
[134] Bundan sonraki ibare "Veala ibâdi'ilâhi's-sâlihıyn"lafzıyla selâm etmenin diğer lâfızlara neden üstün olduğunu beyân eden bir ara cümledir. Yoksa "Ve ala İbâdillâhi's-sâlihıyn "den sonra hemen teşehhüd gelir. Nitekim bâzı rivayetlerde bu ara cümlesi kelâmın sonuna ve teşehhüdden sonraya alınmıştır. Bu rivayette.bu sözün araya girmesi râvîlerden birinin tasarrufu gibi görünüyor. Peygamber'in "es-Selâmıt alâ Cibrîyle ve Mikôîyle, es-Selâmu alâfulanın ve falanın" diyerek melek isimlerini saymaktan vazgeçirmek için Öğrettiği bu mübarek lâfız, Peygamber'in cevâmi'u'I-kelîm sözlerinden biridir. Farzı muhal sahâbîler ömürleri oldukça birer birer melâike isimlerini saysalardı, yine melâi-kenin çoğu açıkta kalacaktı. Bu lâfız ise bütün melekleri şâmil olduğu gibi, Peygamberler Rasûler, Siddîklar, hulâsa sâlih olan kulların hepsini de şâmildir
[135] Fi's-Salât = Namazda" demekle, namazın hangi rüknünde bu duanın okunacağı kat'î olarak büinemese de duâ yerinin namazın sonunda teşehhüdden sonra selâmdan evvel olmak lâzım geleceği aklî karinelerden başka bâzı haberler ile de sabit oluyor. Nitekim bundan sonraki bâbda zikredilecek bu hadîsin diğer rivayetinin sonunda "Sonra dilediği duayı seçer" buyurulmuştur. Hadîsler birbirini tefsir edicidir. Binâenaleyh duâ yerinin son teşehhüdden sonrası olduğu taayyün ediyor. Bu konuda başka hadîsler de vardır.
[136] Mesîh.îsâ ibn Meryem'e de, Deccâl'e de denir. Lâkin ikincisi dâima Deccâl kay-dıyle birinciden ayırdedilir. Deccâl'e Mesîn denilmesi, kendisinden hayır silindiği, yâhud gözlerinden biri silik olup tek gözlü olduğu, yâhud yeryüzünü kısa zaman içinde dolaşacağı içindir.
Meryem oğlu îsâ'ya Mesîh denmesi hakkında türlü türlü vecihler beyân edilmiş ise de, kelimenin İbrânîce "Meşîha"dan alındığına dâir olan vecih, hepsinden kuvvetli görünüyor.
[137] Buhârî bu fıkrada, o zâtın Mesîh ve Messîh isimleri arasında fark görmediğini hikâye ediyor. Bu iki isim arasında fark olduğu görüşleri de vardır.
[138] Bu hadîsi sahâbî sahâbîden rivayet etmiştir. Bundan dolayı da hadîscilerden kimi Abdullah ibn Amr'ın müsnedinde, kimi ise Ebû Bekr'in müsnedinde zikretmişlerdir.
Hadîste taleb, niyaz ve rahmetle ikmâl ediliyor. Ve-duâ Allah'ın Gafûriyet ve Rahîmiyetine İltica ile sona erdiriliyor, ki bu mübarek duanın cevâmi'u'l-kelimden olduğuna şübhe yoktur. Zîrâ kul, büyük ve çok zulüm sahibi olmak gibi taksîrâtının kemâlini i'tirâf etmekle beraber, mağfiret ve rahmetten ibaret olan in'âmın kemâlini de taleb ediyor. Mağfiret, cehennem ateşinden uzak bırakılmak, rahmet de cennete girdirilerek Rabb'a nazardan hissedar kılınmaktır. Ne saadet! Ne büyük kurtuluş ve zafer!
[139] Buradaki "Sonra en çok beğendiği duayı seçer" ta'biri, duaların vâcib olmayıp, mendûb olduğuna delâlet etmiştir.
Teşehhüdden sonra Peygamber'e salât okumak Şafîî'ye göre vâcibdır. Bâzılarına göre ise bu da mendûbdur
[140] Peygamber unutarak yâhud da ru'yâsının tasdiki için bilerek burnundan çamur izini silmemişti. İnsanlar görsün de bu gecenin o gece olduğunu istidlal etsinler diye. Peygamber'in bunu hissetmemiş olması yâhud cevazını beyân için bilerek terketmiş olması da muhtemildir. Müellif Buhârî bu ihtimâllerden dolayı bu hususta kî işi, bununla istidlal eden Humeydî'ye muvafakat veya muhalefette müc-tehide bırakıp, hüküm vermemiştir.
Bu hadîs, daha geniş olarak aynı kitabın "Çamur içinde iken de burun üzerinde secde etmek" unvanlı 54. babında da geçmişti.
[141] Namazdan çıkmak için selâmın farz veya sünnet olduğu mes'elesinde görüşler ayrılmıştır.'Mâlik, Şafîî ve Ahmed ibn Hanbel'e göre selâm rükündür; namazdan cüzdür; namaz onunla tamâm olur. Selâm vermedikçe namazdan çıkmak caiz değildir.

Ebû Hanîfe'ye göre bir rivayette vâcib, diğerinde sünnettir.
Bu hadîs, Peygamber'in namazdan çıkmak için selâma devam ettiğini iş'âr edicidir. Buna delâlet eden diğer hadîsler de çoktur. "Sallû kemö raeytuınûnî usalli" hadîsiyle ise, bu kat'î olarak sabittir
[142] Bu sözden Peygamber'in, kadınların mescidden çıkmalarına vakit bırakmak için biraz beklediği anlaşılıyor
[143] İbn Umer'in bu haberini İbn Ebî Şeybe ma'nâsıyle rivayet etmiştir.
[144] Bu hadîs, evvelce daha mufassal bir lâfızla Kitâbu's-Salât'm 46. babında geçmişti. Buhârî bunu Sahîh 'inin on yerden fazla yerlerinde tahrîc etmiştir. Burada Buhârî'nin bu hadîsten çıkarmak istediği hüküm, me'mûmun -duâ ve diğer şeylerle meşgul olarak- selâmını imâmın selâmından sonraya bırakmaması müstehâb olduğudur. İbn Umer'in haberini de bunun için rivayet etmiştir.
[145] Buhârîbu hadîsi Kitâbu's-Salât, "Evlerde mescidler..." unvanlı 46. bâbda, küçük Îâfiz farkıyle ve ayrı tarîkten rivayet etmişti. Hadîsin buradaki başlığa dciîl olan yeri, son cümlesidir.
Namazdan çıkmak için kaç kerre selâm verilir? Bu selâmlar ikidir. Birçok hadîslerde bildirildiği üzere musallî bir kerre sağ tarafına yanağın akı görininün-ceye kadar dönüp "es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah", bir kerre de sol tarafına yine yanağın akı görununceye kadar dönüp "es-Selâmu aleykıım ve rahmetullah" der. Namazdan çıkarken selâmın sünnet olan lâfzı işte budur. Peygamber'in başka lâfiz ile selâm verdiğini rivayet eden yoktur.
Mâlikîler imâma selâmı redd olmak üzere, muktedînin kıbleye yönelerek üçüncü bir selâm daha vermesini müstehâb görürler.
Buhân muktedînin üçüncü selâmı vermeksizin yalnız iki selâm İle yetineceğine delîl olmak üzere, bu Itbân ibn Mâlik hadîsini buraya getirmiştir. Buhârî, bilindiği üzere, mes'elede ayrı görüşler olduğu zaman başlığı kesin hüküm ver-miyecek bir ifâde ile yazıyor.
[146] Seleften bâzıları farz namazdan sonra tekbîr ile Allah'ı anmakla sesi yükseltmenin müstehâb olduğuna bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Zîrâ İbn Abbâs, Peygamber zamanında yapılan bir şeyi haber veriyor ki, bu merfu' haber hükmündedir. Hâlbuki mezheb imamları tekbîr ve zikr ile ses yükseltmenin müstehâb olmadığında müttefiktirler. Yalnız müteahhırînden İbn Hazin bunu müstehâb görüyor. İmâm Şafiî, bu hadîsi Peygamber'in dâima yapmayıp bâzı kerreler sahâbîlerine zikrin keyfiyyetini öğretmek için cehren zikretmiş olduğuna hamledip, namazdan çıktıktan sonra imâmın da me'mûmun da gizlice zikretmelerini ve öğretme maksadı bulunursa, öğretmek için açıktan edilip sonra gizlenmesini tercîh etmiştir.
[147] Buhârî bunu Alî ibnu'I-Medînî'den; o da Sufyân ibn Uyeyne'den; o da Amr ibn Dînâr'dan olarak nakletmekle, bu Ebû Ma'bed hadîsinin sıhhatinde ta'n yapılamiyacağını, Ebû Ma'bed'in âdil bir râvî olduğunu, çünkü bunu Ahmed de Müsned'inde rivayet ettiğini... işaret etmiştir
[148] "Sizlerden sonraya kalanlar.."dan maksad, bu öğreteceğim zikri yapmayıp, derecelere nail olmakta geri kalanlar demektir
[149] En hayırlı olmakla vasıflanan ümmet, sadaka veren zenginlerle zikreden fakîr-lerin toplamı olmak daha uygundur. Bu hayriyyet, yalnız zikredici fakîrlere tahsîs edilirse, zikrin sadakadan mutlaka efdal olduğuna hükmetmek lâzım gelir ki, bu dâima böyle olmaz
[150] Bu istisna hükmünce, öğreteceğim zikirleri yapan zenginler, sizlerin aşağısında kalmamış olurlar demek gibidir. Bu takdîrce istisna edilen zenginler, şikâyet eden fakîrlere ya musâvî, ya onlardan efdal olmuş olurlar. Bundan da zikredici zenginlerin, zikredici fakirlerin -hiç değilse- aşağısında olmadıkları istidlal olunur.
Fakîrlere tesliyyet verici olan Peygamber'in bu öğretmesinden maksad, mutlaka zenginleri fakirlerin aşağısında bırakmak değil, mâlî kudretleriyle yetişe-miyecekleri sevâblara, en yüksek derecelere ve devamlı nİ'mete kolaylıkla yetişebilmelerinin yolunu göstermektir. Çünkü "Bu Allah'ın bir fadlıdır ki, onu kime dilerse ona verir" (el-Mâide: 54; eİ-Hadîd: 21; el-Cumua: 4).
"Allah'ın kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri temenni etmeyin...'1 (en-Nisâ: 31)âyetindeki nehiy ise, husulü mümkin olmayan şeyleri temenni hakkındadır
[151] Bu rivayete göre râvî Sumeyy başka türlü, ihtimâl ki on bir kerre tesbîh ve tahmîd ve tekbîr edeceğini anlamış. Ehlinden kendisine muhalif olan zât, tekbîrin otuz dört kerre olacağım söylemiş. Ebû Hureyre'den hadîsi alıp bu mes'elede hakem edinilen Ebû Salih, doğrusu otuz üç tesbîh, otuz üç tahmîd, otuz üç tekbîr olduğunu söylemiş. Fakat bu konuda birbirine muhalif rivayetler çoktur. Yalnız Aynî bunlardan on altısını tesbît etmiştir. Biz hulâsa olarak şunu diyebiliriz ki, bu zikirlerin adetleri hakkındaki rivayetler muhtelif olduğu gibi tertîb-leri arasında da ihtilâf vardır.
[152] Namazdan sonra bu zikri okumak müstehâb olduğu gibi, okunması müstehâb diğer zikirler de vardır. Muâviye bu zikri esasen biliyordu. Bildiği hâlde Mugî-re'ye yazıp sormasındaki maksadı bildiğini takvîye ve te'kîddir. Şayet unutulmuş bir parça varsa bu suretle hatırlamak ve bunu herkese yaymaktır
[153] Bunlar hadîsin diğer tarîkleridir. Bunları Sirâc kendi Müsned'inde; diğerleri de kendi kitâblarında mevsûlen rivayet etmişlerdir
[154] Buhârî bu hadîsi Sahfh'inin onbirden fazla yerinde, ayrı ayrı mes'elelere delîl olmak üzere rivayet etmiştir. Buradaki rivayet Cenâiz Kitâbı'nda gelecek uzun hadîsin mukaddimesidir.
Âlimlerin bâzıları: "İmâmın, me'mûm olanlara arkasını dönmesi, imamlık hakkına müsteniddir. Binâenaleyh namaz bitince arkaya dönmenin sebebi zail olacağından, rnü'mir^lere karşı büyüklenmeyi kaldırmak için onlara yönelmesi lâzım gelir" demiştir. Bâzılarına göre de bu, cemâate katılmak isteyen hâriçteki kimsenin artık namazın bitmiş olduğunu istidlal etmesi için müstehâb kılınmıştır. Zîrâ imâmın yüzü selâmdan sonra da kıbleye dönük olsa, hâlâ namaz kılınıyor zanneder.
Bu hadîsin zahirine göre, imâm namazdan sonra zikrullah gibi bir sebeb-den dolayı otursa yüzünü cemâate dönecek. Hanefilerin kavli budur. Şâfiîler ise, sağ tarafını cemâate, sol tarafını da mihraba döner, derler.
[155] Bu hadîslerde "Fulân ve fulân yıldızın batıp doğması ile üzerimize yağmur yağdı" demek, yağmurun yıldızın fiili olduğuna kaail olarak söyledikleri; için, ya şirk ma'nâsma küfürdür, yâhud da ni'meti nankörlük ma'nâsına küfürdür, ki, bu da verici ve mâni' olucu Allah olduğuna îmânları olup, nail oldukları nzıktan dolayı Allah'ı anmayı unutup, müşriklere benzeyerek yıldızlardan bahsedenler hakkında sâdık olur. Her iki ma'nâca da ilâhî ni'metleri yıldızlara isnâd etmek, dînen yasaktır. Çünkü birinci ma'nâya göre küfür sarihtir. İkinci ma'nâya göre çirkin bir hatâdır. Çünkü hem dîne aykırıdır, hem de kâfirlerin söyledikleri bir söze benzemektedir
[156] Buhârî bu hadîsi Mevâkıti's-Salât Kitâbı'nın "Yatsı namazının vakti gece yarı sına kadardır..." unvanlı 27. babında da tahrîc etmişti. Hadîsin buradaki başlığa delîl olan kısmı, "Namazı kıldırdığı zaman yüzünü bizlere döndürdü" fıkrasıdır
[157] İbn Umer'in bu fiilini İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir
[158] Buhârî farzı müteâkib nafileye kalkan kimsenin yer değiştirmesini emredici olup Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Beyhakî taraflarından rivayet edilen bu Ebû Hureyre hadîsi için; "Lâ yasıhhu = Sahîh olmaz" diyor. Çünkü bunda inkıta ve zaîflik vardır
[159] Buna göre cemâatin hepsi erkeklerden olursa, bu eğlenme müstehâb olmaz
[160] Bu zikredilen hadîs hakkında diğer bir tarîktir. Bunu ve diğerlerinden çoğunu Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî, ez-Zuhriyyât kitabında mevsulen rivayet etmiştir.
[161] İbn Vehb'in bu haberini Nesâî mevsûlen rivayet etti. Bu daha tafsîliıdır. Kadınlar selâm verdiklerinde hemen kalkarlar, Rasûlullah ile birlikte namaz kılmış olan erkekler duracakları kadar dururlar, Rasûlullah kalktığı vakit de erkekler kalkarlardı". Buna göre kalkıp çıkmaları için erkeklerin imâmı beklemelerinin sünnet olduğu da anlaşılıyor.
[162] Usmân ibn Umer'in hadîsini Buhârî, aynı kitabın gelecek olan "Kadınların Mes-cidlere çıkmaları..." unvanlı 81. babında nvâyet etti
[163] Yalnız bu sonuncu ta'lîk mevsûl değildir. Çünkü Hind, tâbiiyye'dir. Buraya ka-darkİ bütün ta'lîklerin hepsi diğer hadîsçiler tarafından mevsûlen rivayet edilmiştir. Sonuncusu da diğer tariklerde mevsûl olduğundan, sâdece şekil bakımından mevsûl değü, hakikatte o da mevsûldür
[164] Buhârî buradaki başlık ile, bundan Önce geçen "Selâmdan sonra biraz oturma.." hükmünün, hemen kalkmayı gerektiren bir ihtiyâç olmadığı vakte mahsûs olduğunu, hemen kalkmayı gerektiren bir ihtiyâç varsa, imâmın o beklemeyi terk edebileceğini hadîsteki Peygamber'in fiili ile istidlal edip, göstermek istemiştir (Aynî).
[165] Sahâbîler'in bundan ürküp korkmaları tabiî idi. Onlar Peygamber'de ne zaman böyle alışmadıkları bir fevkalâdelik görseler, acaba istenmeyen bir hâdise mi oldu diye, dâima korkarlardı.
[166] Bu, namaz içinde namaza âid olmayan bir şeyi düşünmekle namaza bozukluk arız olmadığını gösterir
[167] Buradaki alıkoymaktan maksad, altınları hatıra getirip de Allah'a yönelmekten meşgul etmek demektir. Peygamber "Öyle adamlar vardır ki, onları ne bir ticâret, ne bir alış veriş Allah zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan, zekâti vermekten alıkoymaz... "(en-Nûr:37) âyetinin mantûkunca,hiçbir ticâret ve hiçbir dünyevî gailenin kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoymayan büyükler zümresinin başı olduğu hâlde, bu düşünceye varması, ihtiyatının kemâlinden olmakla beraber, dünyâ metâimn,mal ve menfâatin insanları hakk yolundan azdırmaktaki acîb te'sîrini bi'1-fiil göstermek için de olduğu hâtıra gelir.
Buhârî bu hadîsi Zekât, İsti'zân Kitâbları'nda da rivayet etmiştir.
[168] Enes'in bu fiili, Müsedded'in el-Müsnedu'i-Kebtr'inde mevsûlen rivayet edilmiştir. Enes'in bu rivayetini te'yîd eden haberler çoktur. Bu cümleden olarak İbn Mâ-ce'nin sahîh sened ile rivayetine nazaran Abdullah ibn Amr: "Namazda Rasû-lullah'ın sağına da soluna da büküldüğünü görmüşümdür" dediği gibi, Alî ibn Ebî Tâlib de: "Namaz kılanın işi sağ cihette ise sağma, sol cihette ise soluna döner" demiştir
[169] Şeytâna hisse ayırmak, böyle bâtıl bir i'tikaad yüzünden vesveseye düşüp şeytânı sevindirmek ve onun masharası olmak demektir.
[170] Müslim'de Enes'ten diğer bir rivayet vardır: Bunda râvî Suddî, Enes'e: Namaz kıldığımda, namazdan nasıl çıkayım? Sağımdan mı, yoksa solumdan mı? diye sordum. Ben Rasûlullah'm ekseriya sağ taraftan çıktığını görürdüm dedi, diyor. Buhârî'nin ta'lîkina Müslim'in bu rivayeti munâfî' gibi görünüyorsa da ha-kîkatîe aralarında zıdlık yoktur. Çünkü Buhârî'nin rivayetinde söl cihete doğru bükülüp gitmenin men' olunduğuna dâir bir işaret yoktur. Yalnız sağ tarafı iltizâm edenlere ayıplaması vardır ki, bu ayıplama sağa dönmenin vücûbunu i'ti-kaada râci'dir. Nitekim hadîste İbn Mes'ûd bu içtihadı reddetmiştir.
N'evevî, İbn Mes'ûd ile Enes hadîsindeki Peygamber'in ençok sağa veya sola döndüğüne âid haberi şöyle te'lîf eder: "Her iki sahâbî de Peygamber'in hem sağa, hem sola doğru dönüp gittiğini çok görmüş olup, şu kadar ki, herbiri kendi i'tikaadına göre ekseriyetin hangi fiilde olduğunu haber vermiştir" der
[171] Bu, hadîsin lâfzı değildir. Fakat bu, musannif Buhârî'nin derin fıkhı anlayışı ve hadîsi -ma'nâsıyle zikretmeye cevaz vermesindendir. Açlık ve diğerleriyle kayıtlama, Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği hadîsin bâzı tarîklerinde gelen sahâbî kavlinden alınmıştır
[172] Metinde de tasrîh edildiği üzere, bu hadîs Hayber'de söylenmiştir
[173] Bu hadîslerden çıkarılan hüküm, çiğ sarmısağı yemek haram değil, mekruhtur. Zâhiriyye âlimlerinden bâzısı sarmısağın harâmliğına kaail olmuştur. Kerâhati kokusundan dolayıdır. Zîrâ gerek mesciddeki cemâat, gerek mescid dışındaki hâzırlar kokusundan eziyet duyarlar.
Soğan, pırasa, turp gibi çirkin kokusu olan yeşillikler de sarmısak gibidir. Bu hadîslerden bu gibi çirkin kokulu şeylerle şaibeli yiyeceklerin çiğ olarak yenmesinde kerâhetolduğu gibi, bunları yiyenlerin koku gidinceye kadar mescide ve diğer topluluklara varmaktan nehyolundukları anlaşılıyor
[174] Metnin buraya kadar olan kısmı ayrı, bundan sonrası da ayrı bir hadîstir. Ancak senedleri bir olup, aynı mes'elede birbirini tamamladıkları için Buhârî ikisini bir yere toplamıştır. Hattâ şârih İbn Hâcer Askalânî, birinci kısmın Hayber'de, ikinci kısmın hicretin başlangıcında vâki' hadîsler olduğunu tasrîh ederek, aralarında en az altı senelik bir zaman fasılası bulunduğunu haber veriyor.
[175] Munâcât, bir kimseye fısıldamak ma'nâsmadır. Allah'a niyâzâ munâcât denmesi, gizleme cihetiyle olduğuna binâendir.
Buradaki munâcât, hâzırların muttali' olamayacakları veçhile, meleklerle tekellüm ma'nâsmadır.

[176] Hadîsin bâb başlığına şâhid olan yeri "Peygamber o kabrin yanında sahâbîleri-ne imâm oldu, sahâbîleri de o kabrin arkasında saff bağladılar" fikrasıchr. Bu hadîs Kitâbu'l-Cenâiz rivayetlerine dâhil olmak lâzım gelirken, Buhârî'nin bunu burada açtığı bâbda zikretmesindeki hikmet, kıssanın cereyan ettiği zamanda henüz baliğ olmamış bulunan İbn Abbâs'ın o cenaze namazında ve o cemâatte hâzır olmasıdır. Bu hadîsi burada rivayet etmekte çocukların cemâatte hâzır ve safflara dâhil olabileceklerini anlatmak istemiştir.
[177] Bulûğ ve ihtilâm, cumua yıkanmasının şartı olunca, cumua namazı da diğer namazlar da bulûğdan evvel vâcib olmamış olur. Cumhurun kavli budur. Zâten Buhârî de Kitâbu'l-Cumua hadîslerinden olan bu hadîsi, bundan evvel ve sonraki iki hadîsle birlikte buradaki bâbda dercetmesi, bunu anlatmak içindir. Bununla beraber gusül için değilse de, abdest ve namaz ile mükellefiyetin çocuklara da daha evvel, yânî on yaşında başladığını ileri sürenler vardır. Delilleri Ebû Davud'un Sw«e/f inde rivayet edilen iki rrierfü' hadîstir
[178] Buhârî bu hadîsi Kitâbu'I-Vudû', "Abdest almakta hafifletme yapma" unvanlı 5. babında da rivayet etmişti. Burada hadîsin bâb başlığına delîi olan kısımları, İbn Abbâs'ın çocuk olduğu hâlde abdest alıp, Peygamber'in yanında namaza durması... fikralarıdır
[179] Bu hadîs, Kitâbu's-Salât, "Hasır üzerinde namaz..» unvanlı 20. bâbda da geçmişti Buradaki başlığa delîl olan yeri "Yetîm benimle beraber... saff olduk fikrasidir. Çünkü yetîm sözü, küçük çocuğa delâlet etmektedir.
[180] Buhârî bunu Kitâbu'1-Üm, "Küçüğün hadîs işitmesi ne zaman sahîh olur?" unvanlı 18 bâbda da ayrı tarîkden rivayet etmişti. Burada çocuğun cemaatte ve safHarında, hâzır olması fikrası, başlığa şâhid ve delîl olan kısmıdır.
[181] Buhârî bu hadîsi Kitâbu Mevâkiti's-Salât, "Yatsı namazının fazileti" unvanlı 24. babında da ayrı tarîkten rivayet etmişti.
Hadîsin buradaki başlığa delîl olan kısmı açıktır: Kadınlar ve çocukların mescidde,, cemâatte hâzır bulunmaları fıkrası, hadîsin burada getirilmesine sebebdir.
[182] Bu hadîs, Bayramlar ve İ'tisâm Kitâbları'nda da gelecektir.
Kendine mâlik oiup, kendini oyuna kaptırmayacak yaşa gelen çocuğun bayram ve diğer ibâdet toplantı yerlerinde hâzır olmasının meşru' olduğu bu hadîsten de anlaşılıyor. Keza buna göre kadınlar bayram namazgahında hâzır bulundukları takdirde, imâmın onlara va'z ve tezkîrde bulunması ve sadakayı emretmesi ve bayram namazının sahrada kılınması ve bayram hutbesinin namazdan sonra okunması gibi hususlar da bundan sabit oluyor.
[183] İslâm'ın yayılma başlangıcı olan o târihlerde böyle olması pek tabîîdir. Çünkü diğer dînlerde yatsı namazı olmadığı gibi, müslümânhk Medine'nin de hâricinde yayılmamıştı. Vâkıa Mekke'de bâzı müslümânlar vardı. Fakat onlar gizlice kıldıkları için, cemâatle namaz yalnız Medine'ye mahsûs idi.
Bu hadîsin buradaki bâb başlığına şâhid olan fikrası, "Kadınlar ve çocuklar uyukladılar" kısmıdır
[184] Bu hadîse göre kâd.nlann cemâat namazına çıkacakları ve aym zamanda namaz ,için de olsa dışarı ç.kabilmeleri kocasının yâhud velîsinin iznine bağlı olduğu snicişiır.
[185] Hadîsin bâb başlığı ile münâsebeti gayet açıktır.
[186] Bu hadîste, kadınların namazı cemâatle edâ etmek için mescide çıkmaları, bâb başlığına delildir
[187] Buhârî bu hadîsi, Kitâbu'I-Ezân, "Çocuk ağlaması sırasında namazı hafîf kıldıran kimse" unvanlı.65. bâbda da rivayet etmişti. Bu hadîs iie çocukların mescide girdirilmelerin.de be's olmadığı, kadınların erkek şaftlarının arkasında cemâate katılmaları caiz olduğu istidlal olunur.
[188] Bu hadîse göre, kadınların camilere gitmeleri, çarşı ve pazarlarda gezinebilme-leri için her türlü fitneden emîn olunmasının şart kılındığı muhakkaktır
[189] Abdurrahmân kızı Anıre'nin İsrâîl oğullan kadınlarının bu men' olunmaları hususundaki bilgiyi Âişe'den, yâhud başkasından aldığı zahir oluyor.
Bu 81. bâb altında yazılan hadîslerin delâlet ettikleri hususlar sırasıyle kısaca şunlardır:
a. Âişe hadîsinden, geri bırakılan yatsı namazını bekleyen cemâat arasında kadınların ve çocukların bulunduğu;
b. îbn Umer hadîsinden, kadınların mescidlere ve dışarıya gitmelerine izin verilmesi gerektiği;
c. Âişe ve Ümmü Seleme hadîslerinden, Peygamber zamanında gece ile gündüz farkı gözetilmeksizin, kadınların cemâatlere, toplantılara devam edip, geri safflarda durdukları bilinmiş oluyor
[190] Hadîsten ve İbn Şihâb'ın bu sözünden Peygamber'in; kadınların mescidden serbestçe çıkmalarına vakit bırakmak için beklediği anlaşılmıştır.
Bu hadîsten; kadınların mescidlere çıkabilecekleri ve erkeklere karışmakst-zın namazı müteâkib hemen mescidi terkedip evlerine dönmeleri; onlar çıkıncaya kadar imâmın namaz kıldığı yeri terketmemesi hususları da sabit olmaktadır.
[191] Hadîste zikredilen bu yetîm çocuk, Peygamber'in azadlısı Ebû Dumeyre'nin oğlu Dumeyre idi.
Bu hadîs, nafile namazı için de cemâat teşkilinin cevazına delîldir. Hanefî-ler'e göre terâvihden mâada tedâî yânî birbirini da'vet suretiyle nafile kılmak mekruhtur. Çağırma olmaksızın nafile kılacak iki kimse, tesadüfî olarak birbirine iktidâ edebilirler.
Keza bu hadîsten, çocukların da erkeklerle beraber bir saffta durabilecekleri; kadınların ayrı saffta olmaları gerekeceği, cemâatin arkasında kadınların tek başına iktidâ etmelerinde be's olmadığı istidlal ediliyor.
[192] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu açıktır. 189. haşiyede geçen açıklama ve görüşler, buraya da aynen uygundur.
[193] Bu hadîste zaman ve mekân kaydı yoktur. Bu mutlaklığa göre, gece olsun, gündüz olsun; gerek mescide ve gerek diğer bir yere gitmek istediklerinde kendilerine izin vermek lâzım geleceği anlaşılırsa da, mutlak'tn mukayyed'e hamli lâzım gelir kaaidesine binâen, diledikleri gibi ipleri salıverilmiş olmayacakları anlaşılır. Bu hadîsin gerektirdiği hüküm, kadının -velev namaz için olsun- dışarı çıkabilmesi, kocasının veya velîsinin iznine bağlı olmasıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-CENÂİZ
CENAZELER BÖLÜMÜ
Bâb: Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması
Bâb: Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması
Bâb: Kabir Azabı Hakkında Söylenenler

KİTABU'L-CENÂİZ

CENAZELER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması

160- el-Humeydî bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Eyyûb b. Musa'dan, o Humeyd b. Nâfı'den, o Zeynep bn. Ebî Seleme'den şunu nakletti:
Şam'dan Ebû Süfyân'ın ölüm haberi geldikten sonraki üçüncü gün Ümmü Habîbe (r.anhâ) sarı misk getirtti ve onunla ellerini ve yanaklarını sildi. Ardından şöyle dedi: Eğer Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmemiş olsaydım buna (misk sürünmeye) ihtiyacım olmazdı:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir Ölü için üç günden fazla yas tutması helal olmaz.[1]

Şerh

"Ölüm haberi" kelimesinin aslı olan (na'y) kelimesinin bir kişinin ölüm haberini ifade etmek için kullanılır. Burada ölüm haberi gelen kişi Muâviye'nin babası olan Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'dir. Ebû Süfyân'ın Kureyş'in lideri olduğu ve Mekke'nin Fethi sürecinde Müslüman olduğu bilinmektedir. Hadiste geçen ve Efendimizin (sav) hanımı olan Ümmü Habîbe (r.anhâ) da onun kızıdır.
Şam'dan" ifadesi tartışmalıdır. Çünkü tarih ilminin uzmanları, onun Medine'de ölBüğü üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu konuda hiçbir tartışma söz konusu olmamıştır. Cumhura göre Hicretin otuz ikinci, bir rivayete göre otuz üçüncü yılında ölmüştür. Ümmü Habîbe (r.anhâ) hayatta iken ölüm haberi Şam'dan gelen kişi, o sırada Şam'da emîr olarak bulunan kardeşi Yezîd b. Ebî Süfyân'dır. İbni Sa'd da Ümmü Habîbe'nin (r.anhâ) biyografisini verirken, kardeşinin ölüm haberinin geldiğinden bahsetmektedir.
sarı misk" ile murat edilen, o dönemde bilinen ve muhtemelen safran kullanıldığı için rengi sarı olan bir koku türüdür.

Hüküm

Peygamber Efendimiz cahiliye döneminde hayli abartılı geçen yas ve matem olayını belli bir düzene sokmuş ve yakın akraba için üç gün, kadının kocası için en fazla dört ay on gün yas tutmasını caiz görmüştür. Bunun ötesinde yas tutmak haramdır.
Hanefî mezhebine göre, ölen için gözyaşı dökerek ağlamakta, kalben mahzun olmakta bir beis yoktur. Ancak üst baş yırtmak, yaka yırtmak, yüzü tırmalamak, saçları yolmak dizlere vurunarak dövünmek gibi hareketler takdir-i ilâhîye isyan olması bakımından haramdır.
Öte yandan kadınların cenaze teşyîinde bulunmaları da tahrimen mekruhtur. Bunu yapan hanımların sevap değil günah işledikleri bilinmelidir.

Ders

Bu hadis-i şeriften birçok ders çıkarmak mümkündür. Öncelikle kadınların eşleri dışındaki yakınları için üç günden fazla yas tutmalarının haram olduğu hem bir hüküm, hem de bir ders olarak hatırımızdan çıkmaması gereken bir husustur. Müslüman bir hanım, en yakınlarından biri dahi olsa, üç gün sonra yas havasından çıkmalıdır. Ümmü Habîbe (r.anhâ) validemiz üçüncü gün misk sürünmek suretiyle bunu bizzat tatbik etmiş ve bütün Müslüman hanımlara örnek olmuştur.
Ölüm olayının insan hayatında işgal ettiği büyük yeri hiç kimse hafife alamaz. Bu olayın ardından içten içe ağlayıp hüzünlennıek, belki ölenin akıbeti için endişelenerek mahzun olmak en tabiî fiillerdir. Fakat neticede Hak Teâlâ'nın bir emrinin itası olması cihetinden de fazla aşırıya kaçılmaması, takdire isyan cihetine gidilmemesi gereken bir durumdur.

Bâb: Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması

161- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize, Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed'den, o Humeyd b. Nâfi'den, o Zeynep b. Ebî Seleme'den şunu
nakletti:

Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Ümmü Habîbe'nin (r.anhâ) yanına varmıştım. Şöyle dedi: Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işittim:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutması helal olmaz.
Sonra erkek kardeşi öldüğünde Zeynep bn. Cahş'ın (r.anhâ) yanına vardım. Misk getirtip ondan süründü. Ardından da şöyle dedi: Allah Resûlü'nün (sav) minberin üzerinden şöyle buyurduğunu işitmemiş olsaydım buna ihtiyacım obnazdı:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutması helal olmaz.[2]

Şerh

İsmail", Mâlik'in kızkardeşinin oğlu olan İbni Ebî Üveys'tir. Omayın Ümmü Habîbe (r.anhâ) bağlamında geçtiği bilinmektedir. Olayı aktaran Zeynep bn. Cahş'ın (r.anhâ) vefatı, Ebû Süfyân'dan önce olması sebebiyle, Ebû Süfyân'ın değil ancak oğlu Yezîd'in Ölümüyle ilgili olabileceği kesinlik kazanmaktadır.

Hüküm

Müslüman bir hanım, kocası dışında bir yakını için ancak üç gün yas tutabilir. Allah Resûlü'nün (sav) konuşla ilgili emrine uyan Ümmü Habîbe (r.anhâ) da, yastan çıktığını ilân etmek için koku sürünmüştür.

Ders

Yas tutmak için belirlenen üç günlük ve dört ay on günlük sürenin hikmetleri üzerinde düşünüldüğü zaman, eş kaybının diğer eş üzerindeki ağır etkisinin bunda belirleyeci olduğu söylenebilir. Bu süre, aynı zamanda eşi ölen bir kadının hamile olup olmadığının da ortaya çıkacağı bir süredir. Üç günlük süreye gelince, bu da hayatın devam ettiğininin bir ifadesi olarak ve kişinin yas ortamında kalarak moralinin daha fazla çökmemesi ve içine kapanmaması bakımından tayin edilmiş bir süre olabilir.
Dinimize göre taziye yani baş sağlığı dilemenin süresi de üç gündür. Bu süreden sonra baş sağlığı dilemek, kayıp yakınına acısını hatırlatmaya sebep olması sebebiyle hoş görülmemiştir.

Bâb: Kabir Azabı Hakkında Söylenenler

162- Abdan bize anlatarak şöyle dedi: Babam bana Ebû Şûbe'den,o el-Eş'as'tan, o babasından, o Mesrûk'tan, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Yahudi bir kadın kendisinden dilenmek için gelmiş ve kabir azabından bahsettikten sonra, "Allah seni kabir azabından korusun" demişti.
Âişe (r.anhâ) Allah ResûhVne (sav) "İnsanlara kabirlerinde azap olunur mu?" diye sordu. Allah Resulü (sav) "Evet, kabir azabı (vardır)" buyurdu.
Hz. Âişe (r.anbâ) şöyle der: Bundan sonra Allah Resûlü'nün (sav) sonunda kabir azabından Allah'a sığınmadığı hiçbir namazını görmedim.
Gunder şunu ekledi: Kabir azabı haktır.[3]

Şerh

el-Eş'Ş" adıyla geçen râvi, îbni Ebi'ş-Şa'sâ Selîm b. el-Esved ei-Muhâribî'dir.
Yahudi bir kadın" ifadesi, başka bir rivayette 'iki Yahudi kadın' olarak geçmektedir. Bu kadınların isimleri tespit edilememiştir. Bu kadın veya kadınlar ona kabir azabından bahsetmişlerdi. Rivâyetlerdeki farklılıklara rağmen, Âişe söylediklerine inanmamış, ancak Allah Resulü (sav) -bir rivayete göre vahiy inmesi sonucu-, başka bir rivayete göre doğrudan doğruya kadının söylediğini teyit ederek kabir azabından Allah'a sığınmıştır.
Kıssanın başka bir rivayetinde, Yahudi bir kadın Hz. Âişe'den (r.anhâ) gördüğü iyiliğe karşılık kendisine "Allah seni kabir azabından korusun" diye dua etmişti. Bunun üzerine Hz. Âişe (r.anhâ) efendimize "Ey Allah Resulü! Kabirde azap var mıdır?" diye sormuş, O da "Kıyamet gününün azabı dışında azap yoktur" diye cevap vermişti. Bu olaydan bir zaman sonra günün ortasında çıkmış ve cemaata olanca sesiyle şöyle nida etmişti: "Ey insanlar!
Kabir azabından Allah'a sığının. Çünkü kabir azabı haktır!" Bu rivayetlerin hepsinde Allah Resûlü'nün (sav) kabir azabının hükmünü Medine'de iken öğrendiği yönünde bir bilgi mevcuttur. Ancak bu su götürür bir bilgidir. Çünkü kabir azabıyla ilgili olarak zikredilen "Sabah akşam azaba arzedilirler" (Mümin, 46) ayet-i kerimesi Mekke döneminde nazil olmuş ayetlerdendir. Bunun tevili ancak şöyle yapılabilir ki Allah Resulü (sav) inkar edenlerin ve müşriklerin kabir azabına maruz kalacakları konusunu bilmesine rağmen, tevhid ehlinin bu azaptan nasipdâr olacaklarını bilmemekteydi. Bilâhare vahiy yoluyla kendisine bildirildi. Hadiste ayrıca kabir azabının bu ümmete mahsus olmadığına dair de delâlet söz konusudur.
"Evet kabir azabı" ifadesi Allah Resûlü'ne (sav) ait olup başka rivayetlerde "haktır" ibaresiyle geçmektedir. Bu ibarenin Gunder tarafından ilâve edilmesi galat olup aslen mevcut olması doğrudur.

Hüküm

Ehli Sünnet inancına göre, kâfirlere ve bazı günahkâr müminlere kabir azabı vardır. Kabir, iman ve salih amel sahipleri için cennet bahçelerinden bir bahçe; kâfirler içinse cehennem çukurlarından bir çukurdur. Kabir hayatının, azap şeklinin mahiyeti hakkında, âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Azabın ruha, bedene veya her ikisine birlikte yapılması, sonucu değiştirmez. Çünkü salih amel sahibi insanlar kabirde güzel bir hayat yaşarken, kâfirler, büyük bir ızdrrap içinde olacaklardır. (es-Sâbûnî, Mâtürîdî Akaidi, tere. Bekir Topaloğlu, Ankara 1979, s. 185; Taftazânî, Şerhu 'l-Akaid, s. 251)
Bu vesile ile kabirlerin inşasında dikkatli olunması gerektiğini hatırlatmak isteriz. İslâm âlimleri, kabirlerin kireç ve benzeri malzeme ile yapılmasının, toprağına ilâvede bulunularak yükseltilmesinin, üzerine kubbeli bina yapılmasının, taşına övücü veya kadere sitem edici sözler yazılmasının caiz nadiğı konusunda görüşbirliği içindedir.
Buna karşılık kabrin, yerden bir-iki karış yükselmesi, şeklinin deve hör-rkü gibi olması, kerpiçle yapılması, kabrin baş tarafına bir taş konulması ve lirimin adının yazılmasında bir sakınca görülmemiştir.
Kabrin üstüne kubbe inşa edilerek buranın mabed edinilmesi ise hadisle saklanmıştır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, kabir azabının biz Müslümanlar için de parolan, hem de yakın bir tehlike olduğunu bilmektir. Boum için her vesilede inancımızı ve yaşantımızı ıslah etmekle meşgu ol-i2İı ve her vesilede kabir azabı görmekten Allah'a sığınmalıyız.
Kabir hayatına girer girmez Mürıker ve Nekir meleklerinin sorgulaması muhatap olacağımız, ve dünye hayatındaki hâl ve tutumumuza göre onla-_t sorularına doğru cevap vereceğimiz veya veremeyeceğimiz kesindir. ab-ı Hak, cümlemizi doğru cevap veren sâlih kullarından eylesin!

---

[1] Buhârî, cenâiz/1201-1202, talâk/4918, 4926; Müslim, talâk/2730, 2732, 2735-2736; Tirmizî, talâk/l 16; Nesâî, talâk/3443-3445, 3469, 3475, 3485; Ebû Dâvud, talâk/1954, 2075; İbn Mâce, Talâk/2075; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ens3ar/25540-2554I; Mâlik, talâk/1097; Darimî, talâk/2183
[2] Bkz, 160 no.îu hadis-i şerif.
[3] Buhârî, cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, bed'ul-haIk/2964, teftîru'l-K.ur'ân/4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eymân/6141; Müslim, küsûf/1499, 1501-1502, 1504-1506; Tirmizî, cum'a/514; Nesâî, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvud, salât/995, 997; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1253; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-Ensâr/22917, 23048, 23133, 23333, 23379, 23432, 23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Mâlik, nidâ/398, 400; Dârimî, salât/1486.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. İSTİSKÂ (YAĞMUR İSTEME) NAMAZI BÖLÜMÜ
1. (İstiska — Yağmur İsteme — Namazı)
(İmam) Yağmur Duasına Çıktığı Zaman Elbisesini Ne Zaman Çevirir
2. Yağmur Duasında Elleri Kaldırmak
3. Küsûf Namazı
4. (Her Rekatte) Dört Rükû' Vardır Diyenlerin Delilleri
5. Küsûf Namazında Kıraat
6. Küsûf Namazında "Namaza" (Diye) Çağrılır Mı?
7. Güneş Tutulduğunda Sadaka Vermek
8. Güneş Tutulduğunda Köle Azad Etmek
9. Küsûf Namazı İki Rekattır Diyenler(in Delilleri)
10. Karanlık Ve Benzeri Hallerde Namaz Kılmak
11. Korkunç Hadiseler Esnasında Secde Etmek

3. İSTİSKÂ (YAĞMUR İSTEME) NAMAZI BÖLÜMÜ[1]

1. (İstiska — Yağmur İsteme — Namazı)

1161. ...Abbâd b. Temîm, amcası (Abdullah b. Zeyd b. Âsim -r.a.-)Man rivayet ettiğine göre; Resûlullah (s.a.) ashabı ile birlikte (musallaya) yağmur duasına çıkıp onlara iki rekat namaz kıldırdı. Bu rekatlerde kıbleye karşı durdu açıktan okudu, ridâsını ters çevirdi. Ellerini kaldırıp duâ etti ve yağmur istedi.[2]

Açıklama

Tirmizî bu babda İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Enes ve Ebu'l-Lahm (r.anhüm)'den de hadis rivayet edildiğini söyleyip Abdullah b. Zeyd'in (üzerinde durduğumuz) hadisi için "Hasen - sahih" der.
İstiskâ: "Su istemek" demektir. İhtiyaçları olan suyu bulamayanların geniş alanlara çıkıp duâ ve tazarru'da bulunarak Cenab-i Allah'tan yağmur niyaz etmelerine istiskâ (yağmur isteme duası) bu niyaz esnasında kılınan namaza da istiskâ namazı denir.
Yağmur duasının meşru oluşunda bütün âlimler müttefiktir. Bunun meş-rûiyyeti, Kitab ve Sünneti ile sabittir. Üzerinde durduğumuz hadisler, bu sü-butun sünnetten; "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlamasını dileyin, sonra da tevbe edin ki size semadan bol bol yağmur göndersin."[3] âyet-i kerimesi ile "Dedim ki, Rabbinizden bağışlanma dileyin doğrusu O çok bağışlayandır. Size gökten bol bol indirsin"[4] âyeti kitaptan delilidir.
Bu âyet-i kerimelerde bahsedilen Peygamberler Nûh ve Hûd aleyhisse-lâm'lardır, dua ve istiğfar konusundaki tavsiyeleri de kendi ümmetlerine yönelik ise de, Allah'ın ve Resulünün bunu red etmemesi, onlara ait olan hükmün bizim için de geçerli olmasını gerektirir.
Bu âyetler yağmur duasının eski ümmetlerde de meşru olduğunu göstermektedir. Ahmed b. Hanbel ve Hâkim' in Ebû Hureyre'den naklettikleri şu haber, Hz. Süleyman'ın yağmur duasına çıktığını göstermektedir: Resû-lüllah (s.a.) şöyle buyurdu: "Süleyman (a.s.) yağmur duasına çıkmıştı. Bir karınca sırt üstü yatarak ayaklarını semâya kaldırmış, Ya Rabbi! Biz senin yaratıklarından biriyiz. Senin suyuna muhtacız, diye duâ ediyordu. Bunun üzerine Hz. Süleyman yanındakilere, şüphesiz sizler başkasının duası sebebiyle sulandınız" dedi.
İbn Asâkir'in şu rivayeti de İslâm'ın zuhurundan önce yağmur duasının Mekkeliler tarafından yapıldığını göstermektedir. Mekkeliler kıtlığa düşmüşlerdi ve Ebü Tâlib'e gelerek; "Ya Ebâ Talib! Şu vadiye kıtlık geldi. Çoluk çocuk kuraklıkta kaldı, gel bir yağmur duası yapıver" demişler. Bunun üzerine Ebû Tâlib yanında üzerinde kara bir bulut açılmış güneş gibi bir çocuk (yani Hz. Peygamber) ve onun etrafında başka çocuklar olduğu halde, yağmur duasına çıkmış. Çocuğu atarak sırtını Kabe'ye yaslanmış ve parmağını çocuğa dokundurmuş, işte bu esnada hiçbir bulut bulunmayan gökyüzünde sağdan soldan gelen bulutlar toplanmış ve gittikçe çoğalmış, sonunda öyle bol bir yağmur yağmış ki, vadiler dolup taşmış her taraf bolluk içinde kalmıştır."
Yukarıda da ifâde edildiği gibi yağmur duasının meşruiyetinde bütün ulemâ müttefiktir. Bu konudaki âyet ve hadislerin hepsinde müşterek olan nokta, istiğfar ve Allah'a hamd-ü sena ve duanın mevcut olmasıdır. Üzerinde durduğumuz hadis ve diğer bazı rivayetler yağmur duası namazının da meşru' olduğunu göstermektedir. Ulemânın cumhuru istiskâ namazının meşru olduğu görüşündedir. Nevevî, Ebû Hanife rahimehüllah'dan başka hiç kimsenin buna muhalif olmadığını söyler. Aynî ise, bunun sahih olmadığını İbrahim en-Nehaî'nin de İmam-ı Azam'ın görüşünde olduğunu bildirir.
Hanefi fıkıh kitablarının, İmam-ı Azam'ın bu konudaki görüşü hakkında naklettikleri şeyler birlik arzetmemektedir.
Bunlardan bazıları, imamın cemaatle istiska namazının sünnet olduğunu kabul etmediğini, ama onun meşruiyetine de itirazı olmadığını söylerler. Meselâ bu mezhebin önde gelen fıkıh kitablarından Hidâye'de şöyle denilmektedir: "Ebû Hanife rahimehullah dedi ki: istiskâda cemaatle kılınan, sünnet bir namaz yoktur. Ama insanlar teker teker kılarlarsa bu caizdir. İstiskâ duâ ve istiğfardan ibarettir. Allahu Teâlâ'nın: "Rabbinizden af dileyin, çünkü o çok bağışlayıcıdır, dedim"[5] meâlindeki âyet-i kerime buna delildir. Resûlullah (s.a.)'den de namaz kıldığı rivayet edilmemiştir."
İbnu'l-Hümâm, Hidâye sahibinin bu sözüne "sahih değil" diye karşı çıkmanın doğru olmayacağını, çünkü yukarıdaki ibarenin hemen altında imamın iki rekat namaz kılınacağı görüşünde olan Sahibeynin delilleri olarak Resûlullah (s.a.)'m bayram namazı gibi iki rekat namaz kıldığının beyan edildiğini söyler. Hidâye sahibinin beyânına göre, İmam-ı Azam'ın

Resûluüah'ın istiskâ namazı kıldığına delâlet eden haberlere itibar etmeyişinin sebebi şudur: "Hz. Peygamberin birşeyi bazan yapıp bazan terk etmesi ile o şeyin sünnet oluşu sabit olmaz." Sünnet, Hz. Peygamber'in devamlı olarak yaptığı şeydir. İmam-ı Azam Resulüllah'ın bazan bu namazı kıldığını göz önüne alarak, mutlak olarak "yasak" dememiş onun sünnet olmadığını söylemiştir.
Hanefi kitaplarından bazılarında ise, Ebû Hanife'nin istiska namazının cemaatle kılınmasının meşru olmadığını söylediği belirtilmektedir.
Bedâiu's-sanai bu nakli yapanlardandır. Bu kitabta şöyle denilmektedir:
"İstiska namazına gelince, Ebû Hanife'den yapılan rivayetin zahirine göre istiskâda namaz yoktur. O duadan ibarettir. "İstiskâda namaz yoktur"
ifadesinden murad, cemaatle namazdır. Yani istiskâda cemaatle namaz yoktur, demektir. Ebû Yûsuf dan yapılan şu rivayet, bunu göstermektedir. Ebû Yûsuf der ki: Ebû Hanife'ye istiskâda namaz var mı? Yoksa o belli bir duadan mı ibarettir? diye sordum. "Cemaatle namaz yok, fakat dua ve istiğfardır. Ama eğer tek tek namaz kılarlarsa bunda beis yoktur" dedi.
Peygamber (s.a.), Hz. Ömer ve Hz, Ali'nin yağmur duasına çıkıp fakat namaz kılmadıklarını bildiren rivayetler İmam-i Azam'ın görüşüne delil olarak zikredilir.
Yağmur duası namazının sünnet oluşunu kabul edenlere göre, bu namazla ilgili bazı esaslar vardır. Buhârî Şârihi Aynî'nin bu konuda yazdıklarının özeti aşağıdadır:
1. Yağmur duasında hutbe de vardır ve bu hutbe namazdan önce irad edilir. Bu mesele Yahya b. Saîd'in rivayetinde zikredildiği gibi Ebû Davud'un Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadisden de anlaşılmaktadır.[6]
Ahmed b. Hanbel'in yaptığı bir rivayette ise, namazın hutbeden önce olduğu ifâde edilmektedir. Bu zıd rivayetlerin arasını bulmak için birincisi, cevaza hamledilmiş; müstehab olanın ise, önce namaz kılmak olduğuna hük-medilmiştir.
2. Yağmur duası namazı iki rekattir. Bu konuda Ebû Dâvûd, îbn Abbâs (r.anhumâ)'dan bir hadis rivayet etmiştir. Bu hadiste Efendimizin istis-ka namazını iki rekat kıldığı bildirilmiştir.[7]
Hattâbî "bu hadis bayram namazlarında olduğu gibi tekbir getirilmesi gereğine delildir. Şafiî, İbnu'l-Müseyyeb, Ömer b. Abdilaziz ve Mekhûl bu görüştedir. İmam Mâlik ise, bu namazın, diğer namazlardan farkı olmadığını, bayram tekbirleri gibi tekbir alınmayacağını söyler" demektedir. Aynî, Ahmed b. Hanbel'in, bir rivayete göre evvelki görüşte, Sevrî, Evzâî, İshâk, Hanefîlerden Ebû Yusuf ve Muhammed'in bir rivayete göre de Ahmed b. Hanbel'in ikinci görüşte olduklarını ilâve eder.
3. İstiskâ, namazı bayram namazı vaktinde kılınır. Ancak ulemâ bunda müttefik değildir. İmam Mâlik ve Ebû Sevr'e göre, istiska namazına bayram namazına çıkıldığı gibi çıkılır. İbnu'l-Münzir ve İbn Abdilberr'in nakillerine göre, İmam Şafiî de bu görüştedir. Bazılarının nakline göre ise, Şafiî istiska namazı için muayyen bir vaktin olmadığı görüşündedir. Nevevî, ulemânın çoğunluğunun buna kail olduğunu söyler.
4. İstiska namazında da bayram namazlarında olduğu gibi Fatiha'dan sonra Kâf ve İnşikâk ya da A'Iâ ile Gâşiye sûrelerinin okunması efdaldir.
Bu söylenilen, işin efdal olanıdır. Yoksa başka sûreler okunarak -hatta Şafiî'ye göre sadece Fatiha ile de- istiska namazı kılınabilir.
5. İstiska namazında kıraat cehrî (aşikâre)dir.Tirmizî'nin rivayet ettiği Abdullah b. Zeyd hadisinde Hz. Peygamber'in açıktan okuduğu bildirilmektedir".
Hanefîlerden Ebû Yûsuf, "Bu konuda duyduğum hadislerin en güzeline göre yağmur duasında imam iki rekât namaz kıldıracak ve sûreleri açıktan okuyacaktır. Namazdan sonra kıbleye dönecek, fakat minbere çıkmadan ayakta duracak, eğri bir şeye dayanacak ve iki hutbe okuyacaktır" demiştir. Onun "bir hutbe okur" dediği de nakledilir.
İmam Muhammed'e göre namazdan sonra iki hutbe okunur ve hutbelerin arası birbirinden ayrılır. Bu, aynı zamanda Şafiî'nin görüşüdür.
Buraya kadar söylediklerimizi Aynî'den özetleyerek naklettik. Hz. Pey-gamber'in yağmur duasında okuduğu duanın metni 1173 no'lu hadiste gelecektir.[8]

Bazı Hükümler

1. Hz.Peygamber, yağmur duası için boş bir araziye çıkmıştır. Bu, yağmur duasının meşruıyyetını gösterir.
2. Yağmur duasında iki rekat namaz kılmak meşrudur. Bu, cumhura göre sünnettir.
3. İstiska namazında kıraat açıktandır.
4. Yağmur duasında, ceket, pardesü ve cübbe gibi elbiselerin ters çevrilmesi meşrudur. Bu çevirişin keyfiyeti ulemâ arasında ihtilaflıdır.
İmam Şafiî'ye göre, elbisenin yukarısı aşağıya, aşağısı da yukarıya getirilir. Ayrıca sağ tarafı sol omuza, sol tarafı da sağ omuza koymaya çalışılır.
Hanefilere göre, elbise dört köşe ise üst kısmı aşağıya getirilir. Müdevver olursa sol taraf sağ omuza, sağ taraf da sol omuza getirilir.
Elbiseyi ters çevirmekteki hikmet, şekli değiştirerek, uğur kazanma umududur, denilmiştir. İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Ali'nin elbiseyi ters* çevirmenin kıtlığın değişmesi için meşru olduğunu söylediğini nakletmiş fakat, Kadı Ebû Bekir bunu kabul etmeyerek, "Bu kulu ile Rabbi arasında bir işarettir..." demiştir.[9]

1162. ...Abbâd b. Temîm el-Mâzinî'den rivayet edildiğine göre; ashâbdan olan amcasını şöyle derken işitmiş:
Bir gün Resûluüah (s.a.) yağmur duasına çıktı. Allah (c,c.)'a duâ eder(ken), insanlara sırtını çevirerek -Süleyman b.

Davud'un dedi(ğine göre), kıbleye döndü- elbisesini ters çevirdi. Sonra da iki rekat namaz kıldı.[10]
Îbn Ebi Zi'b(rivayetinde) "Resûlullah bu rekatlarde okudu" dedi. Îbnu's-Serh de (İbn Ebi Zi'b'in bununla) "açıktan okumayı' kast ettiğini ilâve etti.[11]

Açıklama

Hadisin senedine bakıldığı takdirde râvîlerin bazı tabakalarda birden fazla olduğu görülür. Bu durum, hadisin naklinde bazı farklılıkların ortaya çıkmasına sebeb olmuştur. Metindeki "kıbleye döndü" cümlesi müellifin şeyhlerinden Süleyman b. Davud'un rivayetinde olduğu halde, Îbnu's-Serh'in rivayetinde yer almamıştır. Hadisi îbn Şihâb'dan duyan râvîlerden Yûnus, H'z. Peygamberin istiska duâsındaki namazda birşey okuduğuna dair hiçbir nakilde bulunmamış: İbn Ebî Zi'b ise, Efendimizin namazda okuduğunu haber vermiştir. tbnu's-Serh bu kıraatin cehri olduğunu söylemiştir.
Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinde de kıraatten hiç söz edilmemektedir. Geride kalan kısımda, oradaki ifadelerle, Ebü Dâvûd'daki ifadeler arasında pek fark göze çarpmamaktadır.
Hz. Peygamber'in dua ederken sırtını insanlara döndü,meşine sebep kıbleyi önüne alma arzusudur. Anlaşıldığına göre Efendimizin durduğu yer, cemaatle kıblenin arasına düşüyordu. Onun için Resûlullah namazda olduğu gibi sırtını cemaate çevirmek zorunda kaldı. Hadiste "sırtını cemaate verdi" ifâdesinin yanında, "kıbleye döndü" sözünün zaid olduğu hatıra gelebilir. Ama İbn Hacer'in beyânına göre, bunlar arasında fark vardır. Sırtım cemaate verdiği halde, tam kıbleye yönelmemesi bunun için de yönünü biraz daha çevirmiş olması muhtemeldir. Hz. Peygamberin bu hareketi, duâ esnasında kıbleye karşı durmanın sünnet olduğunu gösterir.
Metinde de görüldüğü üzere, bu rivâyetde Fahr-i Kâinat Efendimizin çıktığı bir yağmur duasında duanın yanı sıra elbisesini ters çevirdiği ve iki rek'at namaz kıldığı haber verilmektedir. Bu hususlar hakkında bir önceki hadiste yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yukarıdaki rivayette önce namaz daha sonra da dua zikredilmişti. Burada ise, Efendimizin evvelâ dua edip sonra namaz kıldıkları beyân edilmektedir. Fakat bu farklılık hadisler arasında bir tezat olduğunu göstermez. Çünkü Resûlullah'm birden çok yağmur duasına çıkıp her iki rivayette belirtilen şekilleri uygulamış olması mümkündür.[12]

Bazı Hükümler

1. Yağmur duası sırtın cemaate dönük olmasını gerektirse bile, kıbleye dönmek sünnettir.
2. Yağmur duasında üste giyilen elbiseyi ters çevirmek meşrudur.
3. Yağmur duasında iki rekatlik bir namaz kılınır. Bu konu bir öneki hadiste açıklanmıştır.
4. Yağmur duası namazında kıraat vardır ve bu cehrî (açıktan)dır.[13]

1163. ...(Muhammed b. Velîd) ez-Zübeydî, bu (önce geçen) hadisi, Muhammed b. Müslim'den aynı senedle rivayet etmiş, namazı (Resûlullah'm namaz kıldığını) zikretmemiştir. (Zübeydî rivayetinde) şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) ridâsını çevirip, sağ tarafını sol omuzu üzerine, sol tarafını da sağ omuzu üzerine koydu. Sonra azîz ve celîl olan Allah'a dua etti.[14]

Açıklama

Hadis metninde izaha muhtaç iki kelime göze çarpmaktadır. 'İtâf: Hattâbî'nin ifâdesine göre, haddi zâtında ridâ demektir. Aynı mânâya gelen iki kelimenin birbirine izafesi uygun olmadığı halde, burada da izafenin mevcut olduğu görülmektedir. Buna sebeb itâf ile ridânın bir yanının kastedilmiş olmasıdır. "İtaf" kelimesinin izafe edildiği zamirin Resûlullah'a ait olması caiz olduğu gibi, ridâya râcî olması da caizdir, yukarıya aldığımız izahtan Hattâbî'nin birinci görüşü benimsediği anlaşılmaktadır.
Atik: Aslında omuz ile boyun arasındaki kısımdır. Türkçe de bu uzvun ayrı bir ismi olmadığı için, (omuz) diye terceme edilmiştir.
Bu rivayette elbisenin ters çevrilmesinin gereğine ilâveten, bu çevirmenin nasıl yapılacağına da temas edilmektedir. Bu konu, üzerinde durduğumuz babın ilk hadiste açıklanmıştır. Oraya müracaat edilmelidir.
Bu rivayette namazın anılmaması, "yağmur duasında namaz yoktur" diyen Ebû Hanife'nin görüşüne delildir.[15]

1164. ...Abdullah b. Zeyd (r.a.) den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) üzerinde Hamîsa denilen siyah elbisesi olduğu halde yağmur duasına çıktı. Resûlullah (önce) elbisesinin aşağısını yukarıya koymak istedi. Fakat ağır gelince, sağ tarafını sol, sol tarafını da sağ omuzu üzerine koydu.[16]

Açıklama

Hamîsa: Kare biçiminde yün veya başka bir şeyden dokunmuş iki tarafında iki işaret olan bir elbisedir. Bazıları bunu siyah renkli olarak da kayıtlarlar.
Rivayetten anlaşıldığına göre, Nebiyy-i Zişan Efendimiz çıkmış olduğu bir yağmur duasında elbisesini alt üst etmek: yâni, alt ucunu yukarıya, üst ucunu da aşağıya almak istemiştir. Fakat elbisenin ağır olması dolayısıyla bu iş kendisine zor gelince, ondan vazgeçmiş bunun yerine sağ tarafı sol omuz üzerine, sol tarafı da sağ omuz üzerine gelecek şekilde omuzlan üzerine

atmıştır.
Diyebiliriz ki, bu hâdisenin sonucu olarak yağmur duasına çıkıldığında imkân varsa, ceket, cübbe vs. gibi bedenin ust kısmına giyilen elbiselerin aşağısını yukarı getirmek suretiyle mümkün değilse, sağı sol solu da sağ omuz üzerine gelebilecek şekilde çevirmek sünnettir.[17]

1165. ...İshak b. Abdullah b. Kinâne'den; demiştir ki:
Velid b. Utbe -Osman'ın dediğine göre Velid b. Ukbe- Medine valisi iken, beni Resûlullah (s.a.)'in yağmur duasında (kıldığı) namazını sormam için İbn Abbâs (r.anhumâ)'a gönderdi. (Gidib İbn Abbâs'a sordum) o da şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) iş (eski) elbisesini giymiş, mütevâzı bir vaziyette tezarru içinde musallaya kadar geldi. -Osman, "Minberin üzerine çıktı" cümlesini ilâve etti- sizin şu hutbeniz gibi hutbe okumadı. Fakat dua, tazarru ve tekbire devam etti. Sonra bayramda kıldığı gibi iki rekat namaz kıldı.[18]
Ebû Dâvûd dedi ki: Seneddeki (İshâk b. Abdullah'ın söylediği) ifâdesi, NufeylVye aittir. Doğrusu îbn Ukbe değil, İbn Utbe'dir.[19]

Açıklama

Bu hadis hakkında Tirmizî, "hasen-sahih" demektedir.Müellif Ebû Dâvûd bu hadisi iki ayrı üstaddan dinlemiştir. Bunlar Nüfeylî ve Osman b. Ebî Şeybe'dir.
Râvî Hişâm b. İshak'ı İbn Abbâs'a gönderen Medine valisinin adım Osman b. Ebî Şeybe, Velid b. Utbe; Nüfeylî ise'Velîd b. Ukbe olarak haber vermiştir. Rivayetin sonundaki talikte Ebû Dâvûd bunlardan birincisini doğru bulduğunu belirtmiştir.
Metinde bir farklılık daha göze çarpmaktadır: Osman b. Ebî Şeybe'nin rivayetinde, Hz. Peygamber'in musallaya vardıktan sonra minbere çıktığı bildirildiği halde, Nüfeylî'nin haberinde bu ifâde yer almamıştır. Hadisin geri kalan kısmında râvîlerin müttefik oldukları anlaşılmaktadır.
Rivayette bahsedilen hadise, İbn Cerîr'in Târihü'I-İmeın ve'1-Mülûk adındaki eserinde belirttiğine göre, Hicrî 58 tarihinde vuku bulmuştur. Muâviye bu sene, Mervân'ı Medine valiliğinden alıp yerine Velid b. Utbe'yi tayin etmiştir.
İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre, Hz.Peygamber yağmur duasına giderken eski elbiselerini giymiş, gayet mütevâzi Cenab-ı Hakk'a devamlı yalvaran bir vaziyet almış, her haliyle kulun Allah'a karşı olan acz ve ihtiyâcını göstermek istemiştir. Gerçi Resûlullah hayatının her safhasında mütevazı idi. Rabbine karşı olan fakrini ifâde ederdi. Fakat müslümanların içine düştükleri kıtlık ve kuraklık felâketinden çıkmalarına sebeb olarak rahmetin inmesini istemek için Allah'ın huzuruna çıkarken kendisine müstağni havası vermemiş aksine muhtaç olduğunu her haliyle ortaya koymuştur.
Gayr-i müslim garb kaynaklara dayanarak, İslâmî kültüre kat'iyyen değer vermeyen, pozitif ilimlerin tesirinde kalarak yağmurun oluşmasındaki tabiat olaylarını göz önüne alıp yağmur duâsıyla istihza edenler çıkabilir. Tabîî bu, Allah'ı bilmemenin, onun gücünü takdir edememenin, hatta tabiat kanunlarını koyanın O olduğundan gafil bulunmanın dolayısıyle duâ mefhumundan habersiz olmanın sonucudur. Mevzumuz, Allah'ın varlığını isbat veya duanın lüzumunu isbat olmadığı için bu mesele üzerinde durmuyoruz.
Haberde Hz. Peygamberin hitâbda bulunmadığı, bunun yerine bol bol duâ edip yalvardığı, Rabbine nazlanıp ondan niyazda bulunduğu, arkasından da kendisinden hacet istenilen varlığın büyüklüğüne işâreten tekbir getirdiği bildirilmektedir. Yine haberin devamında fahr-i kâinat Efendimizin aynen bayram namazı gibi iki rekat namaz kıldırdığı bildirilmektedir.
Şâfîîler bu ifadeyi gözönüne alarak istiska namazında da bayram namazında olduğu gibi yedisi birinci, beşi de ikinci rekatte olmak üzere on iki defa tekbir alınacağını söylemişlerdir.
İstiska namazını meşru gören diğer âlimlere göre, bu namazda tekbir yoktur. Burada istiska namazının bayram namazına benzetilmesi, rekat adedi ve kıraatinin aşikâre olması yönündendir.
Şâfîîlerin görüşünü takviye eden, Hâkim ve Dârekutnî'nin rivayetini de cumhur zayıf addetmişler ve delil olmayacağına hükmetmişlerdir. Delilleri Muhammed b. Abdilaziz'în metruk oluşudur.
Yukarıda haber metninin istiska (yağmur duasm)da hutbenin olmadığına delâlet ettiğini söylemiştik. Ancak bu konu ihtilaflıdır. İmam-ı Azam hutbenin, cemaatle namaza bağlı olduğunu söyleyerek yağmur duasında hutbe olmadığını söyler. İmam-ı Azam'a göre yağmur duasında namazın mesnûn olmadığına daha önce temas edilmişti.
İmam Muhammed'e göre bu namazda iki hutbe vardır ve aralarında oturulur. Ebû Yûsuf'a göre imam bir tek hutbe okur.
Bu hutbenin yeri de ihtilâfa konu olan meselelerdendir. İbn Hacer Fethu'I-Bârî'de Abdullah b. Zeyd hadisinin şerhinde şöyle der: "Bununla yağmur duasında hutbenin namazdan önce olduğuna delil getirilmiştir. Âişe ve İbn Abbâs hadislerinin gereği de budur. Fakat Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b. Zeyd'den yaptığı rivayette Resülullah'ın hutbeden önce namaza başladığı açıkça ifade edilmişti. Ebû Hiıreyre'nîn İbn Mâce'deki hadisi de böyledir. Orada Ebû Hüreyre, "Resûlullah bize ezansız ve kametsiz iki rekat namaz kıldırdı" demiştir. Mâlikî ve Şâfîîler, ikinciyi (hutbenin namazdan sonra olduğunu) tercih etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in de aynı görüşte olduğu nakledilir."
Hanefîlere göre önce namaz kılınır sonra insanlara doğru dönülüp hutbe okunur. Hutbe bitince de imam sırtı insanlara, yönü kıble istikametine gelecek şekilde durur ve istiska duasını yapar. Bu esnada cemaat oturmuş ve yönlerini kıbleye dönmüşlerdir. Tabîî söylediklerimiz, Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşlerine göredir. Çünkü İmam-ı Azam'a göre yağmur duasında ne hutbe ne de namaz vardır.[20]

Bazı Hükümler

1. Yağmur duasına çıkarken eski elbiseler giyilip açındırır bir vazıyet alınmalıdır.
2. Bol bol dua ve tazarru' da bulunulmalı, tekbir getirilmelidir.
3. İki rekat namaz kılınmalı ve bu namazda kıraat cehrî olmalıdır.[21]

(İmam) Yağmur Duasına Çıktığı Zaman Elbisesini Ne Zaman Çevirir[22]

1166. ...Abdullah b. Zeyd (r.a.)'in haber verdiğine göre; Resûlullah (s.a.) yağmur duası için musallaya çıktı, duâ etmek isteyince kıbleye döndü sonra da ridâsım ters çevirdi.[23]
1167. ...Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî şöyle der: Resûlullah (s.a.) musallaya çıkıp yağmur duası yaptı. Kıbleye döndüğü zaman ridâ (cübbe)sini ters çevirdi.[24]

Açıklama

Hadis-i şerifin Buhârî'deki rivayetinde, "Nebî(s.a.)yağmur duası yapıp elbisesini ters çevirdi" denilmektedir. İbn Hacer bu rivayetin zahirinin cübbeyi çevirmenin istiskâ bittikten sonra olmasını gerektirdiğini fakat durumun böyle olmayıp cübbenin istiskâ esnasıda ters çevrileceğini söyler.
Üzerinde durduğumuz babın hadislerine ilâveten Müslim'in Ebû Bekir b. Muhammed ve Abbâd'dan yaptığı rivayetlerde cübbenin duâ için kıbleye dönüldüğü esnada çevrileceğine delâlet etmektedirler.
Bu konuda ulema arasında vârid önemli bir ihtilâf nakledilmemiştir. Bedâi'de Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre cübbenin hutbeden bir miktar geçtikten sonra çevrileceği beyân edilmiş, sonra da yukarıda işaret ettiğimiz hadisler hatırlatılarak sahibeynin görüşüne itiraz edilmiştir.
Elbisenin nasıl çevrileceğine dair daha önce bilgi verilmiştir.[25]

2. Yağmur Duasında Elleri Kaldırmak

1168. ...Benû Âbî'l-Lahm'ın azadlısı Umeyr[26]'den; Resûlullah (s.a.)'i Ahcaru'z-zeyt'de Zevrâ'ya yakın bir yerde ayakta durarak ellerini başına kadar yükseltmeden yüzüne doğru kaldırmış bir vaziyette yağmur için dua ederken gördüğü rivayet edilmiştir.[27]

Açıklama

= Ahcâru'z-zeyt, Ya'kût'un a bildirdiğine göre Medine'de Zevrâ yakınında bir yerin adıdır. Resûlullah (s.a.) yağmur duası için buraya çıkardı.
Kaarî "bu mahalle "Ahcâru'z-zeyt (zeytinyağlı taşlık)" denmesine sebep bu taşların zeytin yağıyla cilalanmış gibi siyah olmalarıdır" der.
Zevrâ: Medine çarşısında Mescid-i Nebevî'ye yakın bir mevkiin adıdır.
Bu hadisin ilk râvisinde ihtilâf edilmiştir. Görüldüğü gibi Ebû Dâvûd'-un rivayetinde bu zâtın Âbi'l-Lahm'in azatlısı Umeyr olduğu ifade edilmiştir. Ahmed b. HanbeTin iki ayrı senedle yaptığı rivayetler ve Hâkim'in tahrici Ebû Dâvûd'unkinden farklı değildir. Nesâî ve Tirmizî'nin Kuteybe'den aldıkları rivayette de Umeyr'in yanına Efendim âbi'1-Lahm ismi de eklenmiştir. Bu rivayetlere göre, Hz. Peygamber'in yağmur duasını görüp aktaran Ebû Davud'un dediği gibi Âbi'l-Lahm'in azatlısı Umeyr değil, bizzat Abi'I-Lahm'in kendisidir. Umeyr hadiseyi Efendisinden duyup nakletmiştir. Tirmizî hadisi verdikten sonra "Kuteybe, bu hadisin rivayetinde (Âbi'l-Lahm'den) dedi. Bu zatın Hz. Peygamber'den bundan başka hadis naklettiğini bilmiyoruz..." der.[28]
İbn Hacer de Tehzîb'ut-Tehzîb'de âbi'l-Lahm'in hal tercemesini verirken, "Onun Resûlullah'dan istiskâ bahsinde rivayet ettiği tek hadis vardır. Ondan da mevlâsı Umeyr nakletmiştir" demiştir.
Hadis-i şerifde yağmur duasında elleri kaldırmanın meşru olduğuna işaret vardır. Bu duadaki el kaldırmanın şekline dair tafsilat 1171 numaralı hadisin açıklamasında gelecektir.[29]

1169. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'den; demiştir ki:
Nebiyyi zîşan (s.a.)'a ağlayan kadınlar geldiler (başlarına gelen kuraklığın sona ermesi için duâ etmesini istediler). Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.):
"Allah'ım! Bize yardım eden, bereketli otu bol, zararlı değil yararlı, vadeli değil acele yağmur ihsan et" diye duâ etti. Akabinde gökyüzü kat kat oldu (bulutlarla doldu).[30]

Açıklama

"Ağlayan kadınlar" diye terceme ettiğimiz kelimesini, "ağlayan nefisler" şeklinde anlamak da mümkündür.
Bu kelime Hattâbî nüshasında Resûlullah'ı ellerine dayanmış (ya da onları uzatmış) bir halde gördüm" şeklinde sabit olmuştu. Bezlu'I-Mechud sahibi hadisin Mesâbîh ve Mirkât'ta da aynı şekilde vârid olduğunu ve şerhinde Aliyyu'l-Kaarî'nin de bunu ikrar ettiğini bildirir..
Nevevî ise, Hattâbî'de vârid olan şeklin sahih olmadığını zaten bu şekli ile açık bir mânânın anlaşılamayacağım söyler.

Beyhakî'nin yaptığı rivayet, bunların hepsinden farklıdır.Orada kelimesinin yerinde (nevazil-zayıflar) kelimesi yer almıştır. Görüldüğü gibi hadis-i şerifin konu ile pek alâkası yok. Çünkü konu yağmur duası esnasında elleri kaldırmakla ilgili olduğu halde, bu haberde o mevzua dair hiçbir işaret görülmüyor. Müillifin, bu rivayeti niçin bu bab-da zikrettiği anlaşılamamıştır.
Bu rivayet içinde Hz. Peygamber'in yağmur istemeden önce namaz kıldığına dair bir iz bulunmadığı için yağmur duasında mesnun bir namaz yoktur diyen Ebû Hanife'nin görüşüne delil gösterilir.
Hattâbî bu anlayışa karşı çıkarak, Ebü Dâvûd'da daha önce geçen ve yağmur duasında namazın mevcudiyetini bildiren hadisleri hatırlatmış, üzerinde durduğumuz rivayeti de şu şekilde te'vil etmiştir.
"Resûlullah (s.a) kendisine yağmur isteyenler geldiğinde namaza durmak üzere idi. Namazı kıldıktan sonra hutbesi esnasında yağmur içinde duâ etmiş böylece önceden kılmaya hazırlandığı namaz ve hutbe ile iktifa etmiş, istiskâ için yeniden namaz kılmaya lüzum görmemişti. Bu tavafı bitirip de farz namaza rastlayan ve farzı kılan kişiye benzer. Çünkü onun artık tavaf namazı kılmasına lüzum kalmaz."
İstiska namazı konusunda daha önce bilgi verildiği için burada tekrar, Ebû Hanife'nin delillerine yeniden dönmekte fayda görmüyoruz.[31]

Bazı Hükümler

1. İstiska duası meşrudur.
2. Özellikle ihtiyaç zamanında tebeanın başkana baş vurup yardımını istemesi caizdir.
3. Hz. Peygamberin ümmetine karşı olan şefkati büyüktür ve Allah katındaki mevkii yücedir.
4. Allah'ın rahmeti geniştir.[32]

1170. ...Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) istiskanın haricindeki hiçbir duada ellerini kaldırmazdı. (İstiskâda ise) koltuklarının beyazı görununceye kadar (ellerini) kaldırırdı.[33]

Açıklama

Hz. Enes'in "Resûlullah yağmur duasından başka dualarda elini kaldırmazdı" sözünün manası, el kaldırmayı temelden inkâr değil, mübalağanın olmayışına işarettir. Yani Hz.peygamber, yağmur duasında ellerini, başka dualarda kaldırdığından daha çok kaldırır. Rivayetin devamındaki "kolluklarının beyazlığı görununceye kadar" ifâdesi de bunu gösterir. Zira Hz. Peygamber'in sair dualarda ellerini kaldırdığını bildiren birçok hadis vardır. Münzirî bu konuda müstakil bir risale tasnif etmiş, Nevevî de "bu konuda azımsanmayacak kadar çok rivayet var, ben bunlardan otuz tanesini topladım" demiştir.
Resûlullah'ın dua ederken ellerini kaldırdığını bildiren hadislerden birkaçının meallerini buraya alıyoruz:
1. Ebû Hüreyre haber verdi ki: "Tufeyl b. Amr, Hz, Peygamberdin hu* zuruna gelip "Devs isyan etti, onun için Allah'a beddua et" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kıbleye döndü, ellerini kaldırdı ve, "Allah'ım! Devs'e hidâyet ver" dedi. Buhârî, (Edebu'I-Müfred).
2. Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet edildi. Der ki: "Resûlullah (s.a.)'e vahy geldiği zaman yüzünün yanında arı vızıltısı gibi sesler duyulurdu. Birgün Cenab-ı Hak kendisine (bir âyet) inzal buyurdu ve vızıltıyı ondan giderdi. Bunun üzerine efendimiz kıbleye dönüp ellerini kaldırdı ve dua etti." (Tirmizî).
3. Üsâme (r.a.) şöyle der: "Arafat'ta Resûlullah (s.a.)'ın terkisinde idim.Ellerini kaldırarak duâ ediyordu" (Nesaî).
Duâ esnasında ellerin kaldırılacağını gösteren hadislerin çokluğuna rağmen, imam Buhârî'den başka hiç birisi bu konuda bir başlık atıp da ilgili hadisleri bir araya getirmemiştir.
İstiskânın dışındaki dualarda ellerin kaldınlmayacağı intibaını veren bu hadisle buna muhalif olarak yukarıda naklettiğimiz hadislerin arasını birleştirmek sadedinde, açıklamamızın başına aldığımız te'vile ilâveten şu da söylenebilir: Enes hadisinde elleri kaldırmanın inkâr edilmesinden maksat, el kaldırmanın özelliğini inkârdır. Çünkü yağmur duası yapılırken ellerin fazlaca kaldırılması yanında avuç içleri yere doğru tutulur. Aşağıda gelecek olan hadis bunu ifade etmektedir. Diğer namazlarda ise, avuçlar semâya doğru tutulur. İşte Enes (r.a.)'m bildirdiği farklılık budur.[34]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif, yağmur duası yaparken karşıda duran birinin koltuklarını göreceği miktarda ellen kaldırmanın meşru olduğuna delildir. Burada Hz. Peygamber (s.a.)'in koltuklarının beyazının görüldüğü ifâde edilmektedir. Bu beyazlık, Fahr-i Kâinât'ın özelliklerinden birisidir. Çünkü şâir insanların koltuk altları beyaz değil, kıllı ve değişik renkli olur.[35]

1171. ...Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre (demiş ki);
Resûlullah (s.a.) şöyle yağmur duası yapardı. (Yani) ellerini ben koltuklarının beyazını görünceye kadar uzatır, kaldırır avuçlarım yere doğru tutardı.[36]

Açıklama

Enes (r.a.) Hz. Peygamberdin yağmur duası yaparken ellerini nasıl kaldırdığını önce fiilen tatbik etmiş sonra da bunu tefsir sadedinde lisanen ifâde etmiştir.

Bu rivayette öncekilerden farklı olarak Hz. Resûl'ün duâ esnasında ellerinin içini yere doğru tuttuğu ifâde edilmektedir. Efendimizin böyle yapmasının sebebi uğur getirme umududur. Sanki o bulutların yağmurla yüklü taraflarını yer yüzüne çevirip içindekileri boşaltmasını istemedir.
Bazı âlimler kıtlık gibi bir felâketin defi için yapılan dualarda avuçlarını aşağıya doğru; bir hayır istenildiğinde de semâya doğru tutulmasının sünnet olduğunu söylerler. Duâ babında gelecek olan "Allah'dan bir şey istediğiniz zaman avucunuzun içi ile isteyeniz, sırtı ile istemeyiniz"[37] mealindeki hadis de buna işaret etmektedir. " = Korku ve rağbet hallerinde bize dua ederler"[38] âyetini istek zamanında avuçların içi, korku esnasında da dışı semâya doğru tutulur, diye tefsir edenler olmuştur.
Nevevî, ulemânın çoğunun, bir belâyı def için yapılan dualarda avuçların içinin yere; hayırlı bir şeyi taleb için yapılanlarda da semaya doğru tutulmasının sünnet olduğunu söylediklerini bildirir. Yukarıda mealini verdiğimiz hadisten başka şu hadis de söylenilenleri te'yid etmektedir: "Peygamber (s.a.) bir şey istediği zaman avuçlarının içini, bir şeyden Allah'a sığındığı zaman da dışını gökyüzüne çevirirdi."[39]

1172. ...Muhammed b. İbrahim şöyle der:
Birisi Resûlullah (s.a.)'i Ahcâru'z-zeyt'te avuçlarını yayarak duâ" ettiğini gördüğünü bana haber verdi.[40]

Açıklama

Ahcâru'z-zeyt hakkında 1168 no'lu hadisin açıklamasında bilgi verilmiştir.
Muhammed b. İbrahim'in adını vermediği zat, Takrîb ve Tehzîbü't-Tehzîb'de ifâde edildiğine göre, Âbi'l-Lahm'ın azatlısı Umeyr'dir.
Bu rivayette Hz. Peygamber'in duâ ederken avuçlarını yaydığı bildirilmektedir. Bundan maksat, avuçların açık olarak semâya doğru kaldırılmasıdır. Bu yağmur duasında avuçları yere doğru tutmanın caiz olduğu gibi semâya doğru tutmanın da caiz olduğunu gösterir.[41]

1173. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
İnsanlar Resûlullah (s.a.)'a kuraklıktan şikâyet ettiler. Bunun üzerine Efendimiz, bir minber konulmasını emretti ve musallaya kendisi için bir minber konuldu. Yağmur duasına çıkacağı günü ahaliye bildirdi. (Kararlaştırılan gün gelince) Peygamber (s.a.) güneşin kaşı (ilk ışınları) görününce gidib minberin üzerine çıktı. Tekbir aldı. Allah azze ve celleye hamdetti, sonra;
"Siz memleketinizin kuraklığından ve yağmurun ilk zamanından geciktiğinden şikâyet ettiniz. Halbuki Allah azze ve Celle size, kendisine duâ etmenizi emretti ve duanızı kabul edeceğini vâdetti" buyurdu. Sonra da şöyle devam etti:
"Hamd âlemlerin rabbi, rahim ve rahman, kıyamet gününün tek hâkimi olan Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. O dilediğini yapar.
"Ey Rabbim! Sen Allansın, senden başka ilâh yok. Sen zenginsin biz muhtacız, bize yağmur indir. İndirdiğini bize kuvvet ve bir zamana[42] ulaştıracak azık kıl."
Sonra Resûlullah (s.a.) ellerini kaldırdı, bu kaldırışa koltuklarının beyazı görununceye kadar devam etti. Bilâhere sırtını cemaate döndü, cübbesini ters çevirdi. Bunları yaparken elleri hâlâ kalkıktı. Daha sonra insanlara doğru döndü, minberden inip iki rekat namaz kıldırdı. Hemen akabinde Allah bir bulut meydana getirdi bunun peşinden gök gürledi, şimşek çaktı, sonra Allah'ın izni ile yağmur yağdı. Peygamber (yollardan) seller akmcaya kadar mescidine gelmedi. İnsanların (yağmurdan korunmak için) kuytuya koştuğunu görünce azı dişleri görünceye kadar güldü ve şöyle buyurdu:
"Şehâdet ederim ki Allah, herşeye kadirdir, ben de Allah'ın kulu ve resulüyüm."[43]
Ebû Dâvûddedi ki: Bu, isnadı güzel, garib bir hadistir. Medineliler okurlar. Bu hadis onlar için bir hüccettir.[44]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre yağmur yağmaması sebebiyle bir kıtlık baş göstermiş, bunun üzerine bazı kimseler Resûlullah'a gelerek durumlarını arz etmişler, duâ etmesini istemişler. Efendimiz bu taleb karşısında Cenab-ı Allah'ın kullarına istemelerini emredip dualarını kabul edeceğine dair olan va'dini yani " = bana duâ ediniz karşılık vereyim" âyet-i kerimesini hatırlatmış, bir gün tâyin ederek, o günde kırdaki musallaya çıkılmasını emretmiş ve o muayyen gün gelince güneş doğarken gidib oraya çıkarılmış olan minbere çıkıp hitabede bulunmuş, dua etmiş ve namaz kılmıştır. Bu ameliyelerin akabinde de Cenab-ı Hak duaları kabul buyurmuş ve rahmetini indirmiştir.
Hadisin bir özeti olarak aktardığımız bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, bu hadis yağmur duasına ait bazı hükümler ihtiva etmektedir. Bunlar:
1. Hz. Peygamber'in minberin çıkarılmasını emrettiği ve bu emre ittibaen minberin çıkarıldığı bildirilmektedir. Bu, yağmur duasında açıktaki musallaya minber çıkarmanın müstehab olmasını gerektirir. Hanefî fakihleri bunun müstehab oluşunu kabul etmemektedirler. Bedâîu's-Sanaî'de şöyle deniliyor:
'*Yağmur duasında minber çıkarılmaz ve duâ yerinde minber olsa bile üzerine çıkılmaz. Çünkü bu sünnete aykırıdır. Mervân b. Hakem'i bayram
namazında minberi çıkardığı için cemaatin ayıplaması ve bunu sünnete muhalefet olarak nitelendirmesi bilinmektedir."
Yine Hanefîler derler ki, Bayram namazı için bile minberin musallaya götürülmesi sünnete aykırı olduğuna göre, istiskâ için öncelikle çıkarılamaz. Çünkü istiska gösteriş veya sürura alâmet olan şeylerin değil, tevazu ve fakra delâlet eden hareketlerin yapılması gereken bir haldir. Hz. Peygamberin bayram için en güzel elbiselerini giydiği halde, istiska için günlük elbisesini

giymesi bunun en güzel misalidir.
Minberin çıkartılmasının meşru oluşuna delâlet eden üzerinde durduğumuz hadis için de Hanefîler Ebû Davud'un "garib" dediğini hatırlatarak delil olmaya elverişli olmadığını söylerler. Buhârî'nin Sahih'ine aldığı şu rivayeti de kendilerine delil alırlar: "Ebû İshak'dan rivayet ediliyor, der ki: "Abdullah b. Zeyd el-En sâri, Berâ' b. el-Âzib ve Zeyd b.Erkam ile birlikte yağmur duasına çıktı. Zeyd minber olmadan ayaklan üzerine doğruldu, istiğfar etti, iki rekat namaz kıldı..."
2. Hadiste Fahr-i Kâinât'ın sabahleyin güneş doğarken duâ için sahraya çıktığı bildiriliyor. Bu da yağmur duası için müstehab olan vaktin bu vakit1" olduğuna delâlet eder. Zahire göre Hz. Peygamber istiska namazını, bayram namazı vaktinde kılmıştır. Ancak bu konuda değişik görüşler vardır. Kimi işaret edildiği gibi, bayram namazı vaktinde kılınacağını söylerken, kimi de bayram namazı vakti başlayıp ikindiye kadar kılınabileceğini söylerler.
Bazıları da istiska için muayyen bir vakit olmadığım, mekruh vakitler dışında her an yapılabileceği görüşündedirler. Nevevî ve Askâlânî bunu tercih ederler. Zaten cumhurun mezhebi de budur.
3. Hz. Peygamberin duadan önce bir hutbe irad ettiğini anlıyoruz. AIiyyü'l-Kaarî, Mâlik, Şafiî ve Ahmed'in ashabı yanında muhtar olan
kavline göre namazdan sonra iki hutbe okumanın ve bunlara istiğfar ile başlamanın sünnet olduğu görüşünde olduklarım söyler.
Ebû Hanîfe ve Ahmed'in zayıf kavline göre, yağmur duasında hutbe yoktur. Bu dau ve istiğfardan ibarettir. Hanefîlerden Muhammed'e göre iki, Ebu Yusuf'a göre de bir hutbe olduğunu daha önce kaydetmiştik. Hidâye'-de, "Sonra o Muhammed'e göre bayram hutbesi gibidir" denilirken, îbnu'l-Humâm Fethu'l-Kadîr'de şunları söyler: "Yani iki hutbe vardır, bunların arası bir celse ile ayrılır. Ebû Yûsuf'a göre hutbe tektir. Rivayet edilen hadislerde Muhammed'in görüşüne uygun düşecek şekilde iki hutbe olduğuna açıkça delâlet eden bir şey yoktur."
3. Hz. Peygamber'in istiskâ hutbesine tekbir ve hamd ile başladığı anlaşılıyor. İmam Şâfiî'in el-Ümm'deki şu ifâdesi bunu tercih ettiğini gösterir: "İmam yağmur duasında Bayram hutbesinde olduğu gibi iki defa hutbe okur. Bunlar da tekbir getirir, Allah'a hamd eder ve Resûlullah'a salevât getirir. Ayrıca bu hutbelerde bol bol istiğfarda bulunur.*' Hanbelîlerin görüşü de aynen böyledir.
Mâlikîlere ve Şâfiîlerin çoğunluğuna göre istiskâ hutbesine tekbirle değil, istiğfarla başlanır ve arasında çokça istiğfar getirilir. Fakat bu görüşün dayanağının ne olduğunu bilmiyoruz.
Hanefîlerden hutbeyi meşru görenlere göre istiskâ hutbesine hamd ile başlanır. Bunlar, konuşmaya hamd ile başlamayı teşvik eden hadislere dayanmış olsalar gerek.
4 . Resûlullah (s.a.) hutbeden sonra dua etmiş daha sonra inip namaz kılmıştır. Bu namazın hutbeden sonra olmasını gerektirir. İbnu'l-Münzir aynı görüşü, Ömer b. el-Hattâb'danel-Abderîde Ömer b. Abdülazîz'den naklet-mistir.
Mâliki, Şafiî ve Hanbelîlerle, Hanefîlerden hutbeyi meşru görenlere göre hutbe, namazdan sonradır. Cumhurun görüşü budur. Deli'leri İbn Mâce ve Ahmed b. HanbePin Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri, "Birgün Allah'ın Resulü yağmur duasına çıktı. Bize ezansız ve kâmetsiz iki rekat namaz kıldırdı. Sonra bize hitabetti ve Allah'a dua etti," şeklindeki haberle, yine Ahmed b. HanbePin Abdullah b. Zeyd'den rivayet ettiği şu haberdir: "Hz. Peygamber musallaya yağmur duasına çıktı. Kıbleye dönünce cübbesini ters çevirdi. Önce namaz kıldırıp sonra hutbe okudu. Sonra da kıbleye dönüp duâ etti."
Namazın hutbeden önce veya sonra olması hallerinin her ikisi de caizdir. Onun için hadisler arasında bir ihtilâfın olduğu söylenemez. Farklı görüşler, efdalin tayini yönündendir. Nevevî, "Ashabımız (Şâfiiler) hutbenin namazdan önce okunması halinde de her ikisinin sahih olduğunu söylerler. Fakat efdal olanı bayramda olduğu gibi hutbenin namazdan sonraya bırakılmasıdır" der.[45]

Bazı Hükümler

1. Bir felâket anında halkın, kavmin büyüğüne müracaatı meşrudur.
2. İmamın cemaati toplayıp yağmur duası için kıra çıkarması caizdir.
3. Yağmur duasına güneş doğarken çıkmak müstehabtır.
4. îstiskâda yüksekçe bir mahalde hitabede bulunmak müstehab'ttr.
5. Hutbeye, tekbir ve hamd ile başlamak müstehabtır.
6. Okunan hutbelerin zamana ve zemine göre seçilmesi, hitabeye sebeb olan konuya uygun olması gerekir.
7. İstiskâ hutbesinde, hamdin tekrarlanması caizdir.
8. Duanın kabulü umudunun daha fazla olması için, yağmur duasında imam olan, hutbe okuyup duâ eden kişinin zühd ve takva sahibi sâlihlerden olması gerekir.
9. Hatibin hutbe okurken cemaate dönmesi müstehabtır.
10. Yağmur duasında ellerin diğer dualardan daha fazla kaldırması müstehabtır.
11. Duadan sonra imamın sırtını cemaate dönmesi caizdir.
12. Hutbenin namazdan önce okunması caizdir.
Bu bölümde yazdıklarımızın tümü müttefekün aleyh değildir, ihtilaflı noktalara yukarıda işaret edilmiştir.[46]

1174. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanında Medine'lilere kıtlık isabet etti. Efendimiz bir cuma günü bize hutbe irad ederken aniden bir adam kılkıp:
Yâ Resülallah! Beygir sürüleri, koyunlar helak oldu. Bize yağmur yağdırması için Allah'a dua ediver, dedi. Bunun üzerine Hz.

Peygamber ellerini uzattı (kaldırdı) ve duâ etti. -Enes (devamla) dedi ki:-(O esnada) gökyüzü cam gibi (parlak) idi. Bir rüzgâr esti, bir bulut meydana getirdi. Sonra bulutlar bir araya toplandı ve semâ ağzını açıverdi. (Yağdırdıkça yağdırdı). Biz (mescitten) çıktık evlerimize gelinceye kadar suyun içinde yürüdük. Sonraki cumaya kadar yağmur yağmaya devam etti. Bu sefer yine aynı adam veya bir başkası kalkıp; - Yâ Resûlullah! Evler yıkıldı. Allah'a dua ediversen de yağmuru durdursa, dedi, Efendimiz gülümsedi, sonra; "üstümüze değil, etrafımıza" dedi. Akabinde bulutlara baktım, sanki bir tâç gibi Medine'nin etrafına doğru yayılıyordu.[47]

Açıklama

Hz. Peygamber'e gelip de yağmur için duâ etmesini isteyen zâtın ismi burada açıklanmamıştır. Şevkânî, diyor ki; "Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki işarete göre bu kişinin Ka'b b. Mürre olması gerekir. Fakat Beyhakî'deki ınürsel bir rivayet onun, Hârice b. Hisn b. Huzeyfe b. Bedr el-Fezârî olduğuna işaret ediyor. Bazıları da Ebû Süfyân b. Harb olduğunu söylüyorlar. Ama Fetıu'l-Bârî'de buna pek itibar edilmiyor. Çünkü, onun geldiği hâdise başkadır, deniliyor."
İbn Hacer ise, bu zâtın ismine vâkıf olamadığını, ancak "Ya Resûlullah!.." diye hitâb etmesine bakılınca müslüman birinin olması gerektiğini söylüyor. İbn Hacer'in bu ifadeleri de o adamın Ebû Süfyân olmadığına işaret ediyor. Çünkü Ebû Süfyân yukarıda beyân edilen hadiseden sonra müslüman olmuştur.
Hadis-i şerifte, anlaşılması açısından izaha muhtaç bir taraf yok. Yalnız hüküm yönünden öncekilerden farklı olarak şunu söyleyebiliriz: Hz. Peygamber yağmur yağması için mescitte dua etmiştir. Musallaya çıkmamıştır. Bu yağmur duası için mutlaka açık bir alana çıkmanın şart olmadığım, camide ve namazlardan sonra da yağmur için duâ etmenin meşru olduğunu gösterir. Yine bu hadis yağmurun yağması için olduğu gibi dinmesi için de duâ etmenin cevazına delildir.[48]

1175. ...Şerîk b. Abdullah b. Ebî Nemir, Enes (r.a.)'i (bir önceki) Abdülaziz hadisinin benzerini söylerken işittiğini bildirdi. (Farklı olarak Şerîk) şöyle dedi; Resûlullah (s.a.) ellerini yüzünün hizasına kadar kaldırıp; "Ey Allah'ım!... Bize yağmur yağdır..." diye dua etti. Şerîk (bundan sonra) Abdülazîz hadisinin benzerini nakletti.[49]

Açıklama

Müellifin bu rivayeti kitabına almaktaki maksadı, rivayetler arasındaki farka işaret etmektir.Hadislerin terceıneleri karşılaştırılınca görüleceği üzere aradaki fark, bir noktaya inhisar etmektedir. Önceki rivayette, Hz. Peygamberin, ellerini uzatıp dua ettiği bildirilirken, burada Efendimizin elerini yüzü hizasına kadar kaldırıp; "Allah'ım, bize yağmur indir" diye dua ettiği ifâde edilmektedir. Müellif, işte bu farka işaret etmek için üzerinde durduğumuz rivayeti kitabına almıştır.[50]

1176. ...Amr b. Şuayb babası (Şuayb) vasıtasıyla dedesi (Abdullah b. Amr b. el-As)'ın şöyle dediğini haber verdi:
Resûlullah (s.a.) yağmur duası yaptığı zaman: "Ya Rabbi! Kullarını ve hayvanlarım sula (yağmur ver), rahmetini yay ve ölü memleketini ihya et" derdi.[51] Bu lâfız (râvî) Mâlik'in rivayetidir.[52]

Açıklama

Bu rivayette, Hz. Peygamberin namaz kıldığına ve hutbe irad ettiğine dair hiçbir işarette bulunmadan sadece duâ ettiği bildirilmektedir. Halbuki önceki rivayetlerde duanın yanında namaz ve hutbeden de bahsedilmektedir. Ancak bu hadisler arasında bir tezat bulunduğu zannına düşülmemelidir. Çünkü Hz. Peygamber'in birçok defalar yağmur duasında bulunduğu ve her birisinde değişik uygulamaları olduğu bir vakıadır. Onun için âlimler istiskâyı üç mertebede, mütalaa etmişler, en aşağı mertebesinin mücerred duadan, ortasının farz namazlardan sonra yapılandan, en kâmilinin de istiskâ niyetiyle iki rekat namaz kılıp iki hutbeden sonra dua etmekten ibaret olduğunu söylerler.
Müslümanların yağmur duasına çıkarken yanlarına çocuklarını, ehlî hayvanlarını ve onların yavrularını almaları, yaşlılara ve zayıflara dua ettirmeleri salih kişiler ile tevessülde bulunmaları Cenab-ı Hakk'ın rahmetine vesile olur.
Buharî'nin Enes'ten yaptığı bir rivayete göre, Hz. Ömer (r.a.)bir kıtlığa düçâr olduklarında Hz. Peygamber'in amcası Abbâs (r.a.) ile tevessül ederek duâ eder ve, "Ey Allah'ım biz sana Nebi (s.a.) ile tevessülde bulunur, sen de bize yağmur indirirdin, şimdi de Resulünün amcası ile sana tevessül ediyoruz, bize yağmur ver..." derdi.
Bu rivayet aynı zamanda dirilerle tevessülün caiz ama ölülerle caiz olmadığını söyleyenlere delil olmuştur. Hz. Ömer'in Resûlullah'm ruh-i şerifi ile değil de amcası Abbâs ile tevessülde bulunmasını görüşlerinin dayanağı sayarlar.
Yağmur duasına çıkanların hüzünlü, mütevâzi bir halde, rikkat ve huşu ile niyazda bulunmaları da istiskanın edeplerindendir.[53]

3. Küsûf Namazı

Küsûf: Lügatta, kararma, siyahlaşma; Husuf da: Gitme eksilme manalarına gelir.
Bu kelimelerin terim olarak her ikisinin de hem güneş, hem de ay tutulması için kullanıldığım söyleyen âlimler varsa da meşhur manasıyla; Küsûf, Güneş tutulmasına, Husuf da; ay tutulmasına denir. Bu ıstılahların lügat manaları ile alâkası, güneş tutulduğu zaman yüzeyinin kararması, ay tutulduğunda da ışığının eksilip gitmesi yönünden olmalıdır.
Bilindiği gibi, güneş tutulmasına sebeb tabii dönüşleri esnasında ayın dünya ile güneş arasına girib güneşi gölgelemesi, ay

tutulmasının sebebi de dünyanın güneşle ay arasına girmesidir.
Bu astronomik hâdiseler esnasında namaz kılmak, sünnet ve icmâ' ile meşrudur. Cenab-ı Hakk'ın kudretine delâlet eden böyle büyük bir olay karşısında mü'minin secdeye kapanıp Rabbinin gücünü hatırlaması ve o büyük güce duâ etmesi kadar tabii bir şey yoktur.
Bu bölümün hadislerindeki küsûf kelimesini bazı râvîler Husuf şeklinde rivayet ederler.[54]

1177. ...Âişe (r.anha)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Efendimiz uzun müddet kıyamda kaldı. (Namaz kıldı) insanlara da kıyam yaptırıyor, sonra rükûa varıp doğruluyor, sonra tekrar rükû'a varıp yine doğruluyor, sonunda tekrar rükû'a varıp -her rekatte üç rükû olmak ve üçüncü rükûdan sonra secdeye varmak suretiyle- iki rekat namaz kıl(ıyor)dı. Hatta o gün kıyamın uzunluğundan dolayı (bazı) insanlar bayılır da üzerlerine su kovaları dökülürdü. Resûl-i Ekrem (bu namazda) rükû'a vardığı zaman "Allahu Ekber", doğrulduğu zaman da "Semiallahü Iimen hamideh" derdi. Hz. Peygamber'in bu namazı güneş açılıncaya kadar devam etti. Sonunda Efendimiz şöyle buyururdu:
"Şüphesiz güneş ve ay bir kimsenin ölümü ya da hayatı (doğumu) için tutulmazlar. Ama onlar Allah azze ve celle'nin âyet (alametlerinden iki âyettirler. Allah onlarla kullarım korkutur. O halde ay ve güneş tutulursa hemen namaza sığınınız."[55]

Açıklama

Bu rivayette beyân edilen hâdise, Hicretin onuncu yılında Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim öldüğü zaman vuku' bulmuştur. Aslında Hz. Peygamber'in hayatı boyunca güneş tutulması bir defaya münhasır değildir. Çünkü bilindiği gibi her sene mutlak güneş tutulur. Ancak bu dünyanın her tarafından fark edilemeyebilir.
Hadisten anladığımıza göre hicri onuncu yılda güneş tutulduğu zaman Hz. Peygamber ashabı ile birlikte iki rekat namaz kılmıştır. Ancak bu namazın diğer namazlardan oldukça farklı olduğu göze çarpmaktadır. Efendimiz, bu namazın her rekatında üç kere rüku' yapmış, bunların ilk ikisinden sonra doğrulup okumaya devam etmiş, ancak üçüncü rükû'dan sonra secdeye varmıştır. Bu rivayetlerde secdenin uzunluğundan bahsedilmemekte ise de, bütün mezheplerde secdenin de uzun tutulması öngörülmüştür.
Bu namazdaki kıyamın uzunluğundan dolayı ashabtan bazıları bayılmış veya bayılacak hale gelmiştir, metindeki "Onların üzerine su kovaları dökülürdü" cümlesinin akla getirdiği ilk mânâ bayılanları ayıltmak için üzerlerine kovalar dolusu su dökülüşüdür. O zaman akla şöyle bir soru gelebilir: Peki cemaat tüm namazda olduğuna göre onlara suyu kim dökmüştür? Bu soruyu, "Suyun namaz bittikten sonra dökülmüş olması veya bayılınca ab-dest ve namazları bozulduğu için biraz kendilerine gelince kendilerine su dökülmüş olması da muhtemeldir" diye cevab verilmiştir.
Bazı âlimler de "üzerlerine su kovaları dökülürdü" sözünün çok terlemekten kinaye olduğunu/bir kısım sahâbilerin sanki üzerlerine kovalar dolusu su dökülmüş gibi kan-ter içinde kaldıklarının ifâde edilmek istendiğini söylemişlerdir.
Yukarıda da işaret edildiği üzere bu güneş tutulma hadisesi, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in öldüğü seneye tesadüf etmiştir. Bu yüzden bazı kişiler güneşin, İbrahim'in ölümünden dolayı tutulduğu inancına varmışlardı. Aslında bu zann onlara bazı müneccimlerin "Güneş bazı büyüklerin ölümü veya bazı büyük işlere haberci olmak üzere tutulur" sözlerinden intikal etmişti. Hattâbî'nin bildirdiğine göre, Câhiliye devrinde insanlar bu kanaate sahiptiler. Hz. Peygamber bu yanlış kanaati defetmek için ay ve güneşin bazı insanların ölümü veya hayatı için tutulmadıklarını, bunun Cenab-ı Hakk'ın kudret ve azametine delâlet eden hâdiselerden olduklarım söylemiştir. Resûlullah bu sözleriyle aynı zamanda ay ve güneşin hiçbir güce sahib olmadıklarına, bütün kuvvetin Allah'ın elinde olduğuna, onların Allah'ın emrine âmâde iki yaratık olduklarına işaret etmiştir.
Müslim'deki rivayette Hz. Peygamber'in bu sözleri söylemeden öne Allah'a hamd ve sena ettiği kaydedilir. Ayrıca orada; "Güneş ve ay tutulunca" ifadesinin yerinde "siz bir küsûf gördüğünüzde..." sözleri yer almıştır.
Fahr-i Kâinat, ay ve güneş tutulmasının Allah'ın azametine delâlet eden hâdiselerden olduklarını bildirdikten sonra, böyle bir hâdise ile karşılaşıldığı zaman, namaza sığınılmasını emretmiştir.Bu,, korku ve felâket anlarında namaz duâ ve istiğfar gibi yollarla Cenab-ı Allah'a sığınmaya teşviktir.
Bu ve buna benzer hadislerdeki emri, ulemânın çoğunluğu sünnete hamletmişlerdir., Ebû Hanife'den onun vâcib olduğuna dair bir görüş nakledilmişse de bu ondan nakledilen meşhur rivayetlere zıttır.
Şevkânî, ulemânın bu namazın sünnet oluşunda müttefik olmakla beraber kılınış biçiminde farklı görüşlere sahib olduklarına işaret ettikten sonra, bu ihtilâfı Nevevî'nin haberine istinaden özetle şu şekilde beyan eder:
"Mâlik, Şafiî, Ahmed ve cumhura göre bu namaz iki rekattır ve her rekatte iki rükû vardır. Ebû Hanife, Sevrî ve Nehaî ise, bu namazın da diğer nafileler gibi her rekatte tek rükû olmak üzere iki rekat olduğu görüşündedirler. Bunlar Numdn ve Semure hadisine dayanırlar. Huzeyfe de bu namazın her rekatında üç rükû' olduğunu söyler. Delili, Câbir, İbn Abbâs ve Âişe hadisleridir."
Nevevî bu görüşlerin her birinin sahâbîlerden bir grubun görüşü olduğum söyleyip İbn Abdilber'den şu sözleri nakleder: "Bu babdakilerin en sahihi, iki rükû'lu olanıdır. Diğerlerinin tümü illetli veya zayıftır. Beyhakî ve îbn Kayyım, Şafiî ve Ahmed'den aynı şeyleri nakletmiş, Buhârî de onların üçüncü rüku'u "galat" olarak nitelendirdiklerini söylemiştir." Ancak yine Şevkânî'nin ifâdesine göre, bu sözleri red edecek tarzda bir çok hadis vârid olmuştur.
İbn Hacer, Küsûf hâdisesinin birden fazla tekrarlandığını söyleyerek her birinde Efendimizin değişik bir uygulamada bulunmuş olabileceğini, dolayısıyla bu hadislerin birbirlerine muhalif sayılamayacağını söyler.
Şâfiîlerden İbn Huzeyme, Îbnu'l-Münzir ve Hattâbî, bu kavillerden herhangi biri ile amelin caiz olduğu kanaatindedirler.
Hanefî ulemâsı kendi aralarında küsûf namazının hükmünde ihtilâf etmişlerdir. İmam Muhammed ve Hasan b. Ziyâd bu

namazın nafile olmasını iş'ar ettirir tarzda rivayetlerde bulunmuşlardır. Bazı âlimler ise bu konuda vârid olan hadislerdeki emr sigasına bakarak namazın vücûbuna kail olmuşlardır.
Hanefilere göre bu namazın her rek'atinde de rükû' vardır. Kıraat uzun ve Ebû Hanife'ye göre gizli, Sahibeyne göre açık (cehrî) olmalıdır. Namaz bitince imam ya kıbleye karşı ayakta veya oturarak cemaate karşı durup güneş açılıncaya kadar dua eder. Cemaat de "âmin" der. Bu namazı cumayı kıldıran imam kıldırır. Şayet böyle bir imam yoksa, herkes evinde tek başına kalır.
Küsûf namazında îmam-ı Azam, İmâm Malik ve İmam Ahmed'e göre hutbe yoktur. Çünkü Resûlullah (s.a.) güneş tutulunca, namaz kılınmasını duâ edilmesini ve sadaka verilmesini tavsiye etmiş, hutbeyi emretmemiştir. îmam Şafiî ve bazı muhaddislere göre ise, hutbe okunması müstehabtır.[56]

Bazı Hükümler

1. Güneş tutulduğu zaman iki rekat namaz kılmak meşrudur.
2. Bu namazın her rekatında üçer rüku' vardır.
3. Bu namaz güneş açılıncaya kadar devam eder.
4. Ay ve güneş tutulmasının herhangi bir ölümle ya da bir hâdise ile ilgisi yoktur. Allah'ın koyduğu kanunun bir neticesidir.
5. Önemli hadiseler karşısında namaz ve duâ ile Allah'a iltica edilmelidir.[57]

4. (Her Rekatte) Dört Rükû' Vardır Diyenlerin Delilleri

1178. ...Câbir b. Abdillah'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanında güneş tutuldu. Bu, Peygamber (s.a.)in oğlu İbrahim öldüğü gün olmuştu. İnsanlar, "Güneş ancak İbrahim öldüğü için tutuldu" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) kalkıp cemaate dört secdede (iki rekatte) altı rükû' ile namaz kıldırdı. (Bu namazda) önce tekbir aldı, sonra (Kur'ân) okuyup kıraati uzattı. Sonra rükû'a eğilip kıyamda kaldığı kadar rüku'da kaldı. Bilâhere başını kaldırıp önceki kıraatten biraz daha az okudu. Tekrar rükû'a varıp kıyamdaki kadar kaldı. Sonra yine başını kaldırıp ikincisinden az olmak üzere üçüncü defa okudu. Yine başını kaldırıp secdeye kapandı. İki kere secde yapıp ayağa kalktı. (İkinci rekatte de) secde etmeden önce üç defa rükû' yaptı. Bu rükûların her biri kendisinden sonraki rükûdan daha uzundu. Ancak bunlar, kıyamı kadarlardı. Resûlullah (bundan) sonra namazda olduğu yerinden biraz geriledi. Bunu gören cemaat de onunla birlikte geriledi. Sonra ilerleyip yine eski yerine durdu. Bunun üzerine saflar (cemaat) da ilerlediler. Resûlullah, güneş doğarken namazını tamamlayarak (cemaate) şöyle hitab etti:
"Ey insanlar! Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın kudretine (delâlet eden) âyetlerinden iki âyettirler. Bir beşerin ölümünden dolayı tutulmazlar. O halde siz bunu (güneş veya ay tutulmasını) gördüğünüz zaman (açılıncaya kadar) namaz kılınız."
(Râvi Ahmed b. Hanbel) bundan sonra hadisin kalanını söyledi.[58]

Açıklama

Bu rivayette bahsedilen hâdisenin bir önceki rivâyettekinin aynısı olduğu zannedilmektedir. Bu hadiste açıkça görüldüğü gibi rivayete konu olan olay, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in öldüğü güne tesadüf etmiştir.
İbrahim, Resûlullah'ın hanımı Mısır'h Mâriye'den dünyaya gelen oğludur. Hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında doğmuş, on sekiz aylıkken Hicrî onuncu yılda vefat etmiştir. Efendimiz'in Hz. Hadice'den olan diğer iki oğlu Kasım ve Abdullah gibi İbrahim'in ömrü de kısa olmuştur.
Haberden anladığımıza göre, o gün Nebiyy-i Zişan Efendimiz herbirinde üçer rükû ve ikişer secde olmak üzere iki rekat namaz kılmıştır. Bu rekatlerde rükûlarda kalış müddetleri, kıyamlarda kalış müddetlerine denk veya onlara yakın olmuştur. Bu kıyam ve rükûların uzunluğunun baştan sona doğru uzadığı görülmektedir. Hz. Peygamber'in bu rükûlarda bir şeyler okuduğuna dair herhangi bir rivayet mevcut değildir. Ancak ulemânın rükû'da kıraatin olmadığına dair olan ittifaklarına bakarak, Efendimizin rüku'da teşbih ve zikirle meşgul olduğunu söylemek mümkündür.
Bir rekatte birden fazla rükû' olduğunu söyleyenler ilk kıyamda Fatihanın ve Kur'an'dan bir bölümün varlığında hemfikir olmakla beraber, ikinci kıyamda Fatiha okunup okunmayacağında farklı görüştedirler. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ikinci kıyamda da Fâtiha'nın okunması gerekir. Çünkü her rüku'dan Önce Fatiha bulunmalıdır. Muhammed b. Seleme bunun tamamının tek rekat olduğunu söyleyerek ikinci kıyamda Fâtiha'nın okunmasına lüzum görmemiştir.
Bu rivayette, secdeden evvelki kavmenin uzatılacağına dair bir kıyda rastlanmamaktadır. Ebû Dâvûd'da bundan sonra gelecek olan rivayette ve Müslim'in yine Câbir'den naklettiği bir haberde Hz. Peygamber'in secdeye varmadan önceki kavmeyi de uzattığı belirtilmektedir. Ancak Nevevî bu rivayeti "Şâz" olarak nitelendirmiştir. Kadı îyaz ; secdeden evvelki kavmenin uzatılmayacağında ulemânın icmâ ettiğini nakletmiş, bu iki rivayette işaret edilen uzatmadan maksadın itmi'nan olduğunu söylemiştir.
Yine bu rivayette, Hz. Peygamber'in secdeleri uzattığından bahsedilmemektedir. Birkaç hadis sonra gelecek olan Semure b. Cündüb'ün rivayetinde ise, başka namazların hiç birinde olmadığı ölçüde secdelerin uzatıldığı söylenmektedir. Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'nin Hz. Esmâ'dan yine Buhâ-rî ve Müslim'in Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan yaptıkları rivayetlerde de Resûlullahın secdeleri uzattığı anlaşılmaktadır. Abdullah b. Amr'in rivayetinde Hz. Âişe'nin; "ben ömrümde hiç böyle uzun secde yapmadım" dediği nakledilir.
Secdeler arasındaki celse (oturuş)nin uzunluğu meselesi de bu rivayette bahsedilmeyen konular arasındadır. Nesaî ve İbn

Huzeyme'de İbn Ömer'den nakledilen bir rivayette; "...sonra başını kaldırıp oturdu. Bu oturuşu o kadar uzattı ki bir daha secde etmeyeceği sanıldı..." denilmektedir. Hafız bu hadis için-"sahih" kaydını koyduktan sonra, "secdeler arasındaki oturuşun uzatılacağına dair bundan başka bir nakle rastlamadım" der. Malikî, Şafiî ve Hanbelîler secdeler arasındaki oturuşun uzatılmayacağını söylerler.
Bir önceki Hz. Âişe rivayetinden farklı olarak» burada Hz. Peygamberin namaz esnasında önce biraz gerilediği, sonra tekrar ilerleyip eski yerine geldiği bildirilmektedir. Müslim'in Câbir'den rivayet ettiğine göre, Resûlul-lah'ın gerilemesine sebeb, kendisine cehennemin gösterilmiş olmasıdır. Tekrar ilerleyip eski yerini alması da Cennetin gözleri önüne getirilmesinden dolayıdır, işâret edilen Câbir hadisinde Hz.Peygamber; "...Size vadedilen herşeyi şu namazımda gördüm. Emin olun ki, bana Cehennem getirildi. Bu, alevi bana dokunur korkusuyla gerilediğimi gördüğünüz zaman oldu, hatta arada çomak sahibim ateş içinde bağırsaklarım sürerken gördüm. O adam (vaktiyle) hacıların parasını çomağı ile çalardı. Eğer bu fark edilirse, "çomağıma takıldı" der, anlaşılmazsa, alıp götürürdü. Ben yine orada, vaktiyle kedisini bağlayıp aç tutan ona yerin h aşeratından yemesine müsâde etmeyen kedi sahibi kadını da gördüm. O kadının kedisi açlıktan ölmüştü. Sonra bana Cenneti de getirdiler. Bu da, eski yerime gelinceye kadar ilerlediğimi gördüğünüz sırada oldu. Yemin ederim ki elimi uzattım, siz güresiniz diye Cennetin meyvelerinden koparmak istiyordum. Sonra bunu yapmamayı uygun buldum, İşte ben bu namazda size va'dedilen her şeyi görmüş oldum" buyurmuştur.
Nesaî'nin Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan yaptığı rivayette de, Müslim'inkine benzer şeyler söylenmektedir.
Resül-i Ekrem namazdan sonra cemaate; "böyle bir şey gördüğünüz zaman (güneş) açılıncaya kadar namaza devam ediniz" buyurmuştur. Bu "küsûf namazım kılanla:, güneşin açılması gecikirse, fazla rükûlara başkalarını da ilâve edebilir" diyenler için delildir. İbn Huzeyme, Îbnu'l-Münzir ve Hattâbî bu fikre sahib olanlardandır.
Rivayetin sonundaki; "Ahnıed hadisin kalanım sevk etti" ifâdesinden bu rivayetin daha devamının olduğu ancak burada tamamının zikredilmediği anlaşılmaktadır. Bu rivayetin aynı senetle olan bir devamına rastlanmamıştır. Ancak Müslim, Abdullah b. Numeyr, Abdulmelik, Atâ ve Câbir kanalıyla yukarıya son bölümünün tercemesini verdiğimiz haberi nakl etmiştir.
Üzerinde durduğumuz rivayetin sonunda sevk edildiği belirtilen ilâvenin bu kısım olması muhtemeldir.[59]

Bazı Hükümler

1. Küsuf namazı iki rekattır.Her rekatte üç rüku vardır.
2. Rükû'lar arasındaki kıyamlarda mümkün mertebe uzun sûreler okunur. Bu kıyamlardan birincisi ikincisine nisbetle daha uzundur. Rükû'ların uzunluğu da kıyamlar kadardır.
3. Küsûf namazı güneş açılıncaya kadar devam etmelidir.
4. Ay ve güneş tutulmaları herhangi bir kimsenin ölümüne bağlı değildir. Bunlar Nizam-ı İlâhî'nin bir gereğidir. Allah'ın güç ve azametine delâlet eden alâmetlerdendir.
5. Müslümanlara ay veya güneş tutulduğu zaman namaz kılmaları tavsiye edilmektedir.
6. Peygamberlerin mu'cizeleri sabittir.Âdeten olması mümkün görünmeyen şeyleri Allah'ın izni ile gösterebilirler.[60]

1179. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanımda çok sıcak bir günde güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ashabına namaz kıldırdı. Kıyamı o kadar uzattı ki sahabîler (yere) düşmeye başladılar. Sonra rükû' edip (onu da) uzattı. Sonra doğrulup uzun süre durdu. Sonra yine rüku edib uzun süre (rükû'da) kaldı. Bilâhere yine doğrulup onu da uzattı. Daha sonra iki defa secde edip kalktı ve bunların (ilk rekatte yaptıklarının) aynısını yaptı. (Böylece) Hz. Peygamberin namazı dört rükû ve dört secde (olmuş) oldu.
(Ravi bundan) sonra hadisin devamını zikretti.[61]

Açıklama

Bu hadis bir öncekinin farklı bir rivayetinden ibarettir.Muhteva itibariyle öncekilerden pek ayrı değildir. Bir evvelki hadis de Hz. Peygamber'in rükû'nun kıyamına yakın bir uzunlukta olduğu belirtilmişken burada rükû'u uzattığı açıkça ifâde edilmektedir.
Ayrıca bundan önceki rivayetlerde Hz. Peygamberin iki rekatte altı defa secde ettiği bildirildiği halde, bu üzerinde durduğumuz rivayette dört rüküun olduğu belirtiliyor. Bu ihtilâf hâdiselerin farklılığına hamledilebilir. Hadisin buraya alınmamış olmakla beraber râvînın haber verdiği belirtilen devamı Müslim'de mevcuttur. Bu ilâve, bir önceki hadisin şerhine alınmıştır.[62]

1180. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Âişe (r.anha)dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'in sağlığında güneş tutuldu. Efendimiz hemen mescide gidib (namaza) dürdü ve tekbir aldı. İnsanlar da onun peşinde saf tuttular. Hz. Peygamber uzun uzun okudu, sonra tekbir alıp rükû'a vardı (ve) uzun zaman rükû'da kaldı. Sonra başım kaldırıp "Se-miallahu limen-hamideh, Rabbena ve leke'I-hamd" dedi ve kıyama durdu. Yine uzun uzun okudu, (ama) bu ilk kıraatten daha az idi. Bilâhere tekrar tekbir alıp uzun bir rükû' yaptı. Bu rükû evvelkinden daha kısa idi. Sonra "Semiallahu limen hamideh Rabbena ve leke'I-hamd" dedi. Diğer rekâtte de bunlar (ilk rekattakiler) gibi yapıp dört rükû ve dört secdeye tamamladı. Resûlullah namazdan ayrılmadan önce güneş açıldı.[63]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "İnsanlar da onun peşinde saf tuttular" ifadesi Küsûf namazının cemaatle kılınacağına delil kabul edilmiştir. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebi böyledir. Mâlikîler, ay tutulması İle güneş tutulmasının arasını ayırmışlar birincisinin tek tek, ikincisinin ise, cemaatle kılınacağını söylemişlerdir. Hanefîlerin görüşü de Mâlikilerin-kine benzer. Ancak ay tutulduğunda kılınan (husuf) namazının camide cemaatle kılınması İmam-i Azam'a göre sünnet olmamakla beraber caizdir. Mâlikîlerde ise hiç caiz değildir.
Hanefî ve Mâlikîlerin bu namazların arasım ayırmalarının sebebi gecelerin karanlık olması dolayısıyla cemaatin toplanma güçlüğüdür.
Yine bu hadis küsüf namazının her rekatte ikişer olmak üzere dört rükû'lü olduğunu söyleyenlerin görüşüne delildir. Bunun, Şafiî, Mâlik ve Ahmed (b. Hanbel'e göre olduğu daha evvel belirtilmişti.
Hz. Peygamber'in rükû'dan kalkarken hem "semiallahü limen hamideh" hem de "Rabbena ve leke'I-hamel" demesi, imamın namazda bunları beraberce söyleyebileceğine delil sayılmıştır.[64]

Bazı Hükümler

1. Küsûf namazı cemaatle kılınır.
2. Bu namazın her rekatında ikişer ruku vardır.
3. Küsûf namazının kıyam ve rükû'ları mümkün olduğu nisbette uzatılır.
4. İmamın rükû'dan doğrulurken hem "semiallahü Hmen hamideh" hem de "Rabbena ve leke'1-hamd" demesi caizdir.[65]

1181. ...Abdullah b. Abbâs (r.anhumâ), Resûlullah (s.a.)in güneş tutulduğunda namaz kıldığını haber verirdi. (Abdullah) Urve'nin, Hz. Âişe'den onun da Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği hadis gibi Resûlullah (s.a.)'in her rekatte iki rükû' olmak üzere, iki rekat namaz kıldığını bildirirdi.[66]

Açıklama

Kesîr b. Abbâs bu hadisi Abdullah b. Abbâs'dan devamlılık bildiren bir ifâde ile, "haber verirdi" şeklinde rivayet etmiştir. Ancak burada Abdullah b. Abbâs'in sözleri tümüyle nakledilmemiş, bundan önceki ÂİŞe (r.anhâ) hadisine atıf yapılmakla iktifa edilmiştir. Yani Abdullah b. Abbâs (r.anhumâ) Hz. Peygamber'in küsûf namazının kılınış şeklini haber verirken, Hz. Âişe'nin hadisinde bildirilen esasları söylemiştir.îmrân, en-Nisâ, el-Mâide, el-En'am, el-A'raf ve et-Tevbe sûreleridir.
Yine bu rivayette, diğerlerinden farklı olarak Nebiyy-i Ekrem'in her rekatte beşer defa rükuı yaptığı haber verilmektedir. Ancak bu rıvâyet, râvi silsilesindeki Ebû Ca'fer er-Râzî'den dolayı zayıf kabul edilmiştir. Zira bir çok Muhaddis bu zatın ,zayıf olduğunu söylemiştir. Asıl adı İsâ b. Ebi İsâ Manan olan Hbr Bekir es -Rûzî için söylenenler şöyledir: İbn Ma'în ve Ebu Hatim "sika" demişler, İbnü'l-Medîni ise, sika olmakla beraber hata ettiğini eklemiştir. Müne, "hadisi yazılabilir. ama hatâ eder"; Ahmed h. Hanbel .'e Nesâî, "kuvvetli değildir" tâbirlerin! kullanmışlardır.
Bu hadis için İbnu'l-Mıinzir şöyle der "isnadında Ebfı Cafer er-Razî var. Onun hakkında söz edilmiştir İbn Maîn ve İbnü'l-Medînı'nin onun hakkındaki sözleri muhteliftir "
Şevkânî, İbn Sikkin'den bu hadisin sahih olduğunu söylediğinin rivâyet edildiğini, Hâkimin de "ravileri sadıktır" dediğini söyler.[67]

Bazı Hükümler

1. Küsûf namazının her rekatında uzun sûrelerden biri Okunur.
2. Her rekatte beş rükû vardır. Ancak bu Sıadis zayıf görülerek istidlale elverişli bulunmamışta.
3. Namaz bitinceye kadar güneş açılmamışsa kıbleye karşı oturularak duaya devam edilir.Bu duâ güneş açılıncaya kadar sürer.[68]

1182. ...Ubeyy b. Ka'b (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanında güneş tutuldu. Efendimiz cemaate namaz kaldırarak uzun sûrelerden birini okudu ve beş defa rükû yaptı, îki kere secde etti ve ikinci rekate kalkıp yine uzunlardan bir sûre okudu ve yine beş defa rükû yaptı, iki kere secde etti, sonra güneşin tutulması açılıncaya kadar duâ ederek olduğu halde kıbleye karşı oturdu.[69]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'deki sûreler uzunluklarına göre çeşitli isimler alırlar.Buna göre Fatiha'dan sonra gelen yedi uzun sûreye "es-Seb'u't-Tivâl" denir. Âyet sayıları yüzden fazla veya buna yakın sûrelere "el-Mîûn"; âyetleri yüzden az olanlara "eî-Mesânî", daha sonraki kısa sûrelere de "el-Mufassal" adı verilir. el-Mufassal da, ettıval (uzun), el-evsat (orta) ve el-kısâr (kısa) olmak üzere üçe ayrılır.
Hadis-i Şerifte beyân edildiğine göre Hz. Peygamber bu küsûf namazının her bir rekatinde es-Seb'u't-tivâldan okumuştur ki

bunlar el-Bakara, Âl-i İmran.[70]

1183. ...İbn Abbâs (r.anhumâ);
Resıuullah (s a.) güneş tutulduğunda namazı kıldı. Bu namazda, (Kur'ân'dan) okudu.Sonra rükû' yaptı sonra yine okudu ve yine rükû' yaptı, sonra tekrar okuyup rükû' yaptı, sonra yine okudu ve rükû'a vardı. Daha sonra da secdeye kapandı. İkinci rekatı de aynen böyle kıldı., demiştir.[71]
Bu rivayet de öncekiler gibi Resûlullah (s.a.)'in küsûf namazının her rekâtında iki defa rükû yaptığını bildirmektedir.[72]

Açıklama

Bu hadisi Tirmizî sahih kabul etmiş, İbn Hibbân ise, Habîb b. Ebî Sâbit'in bana Tâvûs'dan duyduğunu açıkça söylemediğini, halbuki Habîb'in müdellis olduğunu ileri sürerek "bu hadis sahih değildir" demiştir.
Bu rivayet Hz. Peygamber'in küsûf namazında dört kıraat ve dört rükû'un bulunduğuna delâlet etmektedir.[73]

1184. ...Semure b. Cündüb (r.a.)'den; demiştir kî:
Ben ve Ensârdan bir çocuk hedeflerimize ok atarken güneş bakanın gözünde iki veya üç mızrak kadar olunca, Tennûme bitkisi gibi oluncaya kadar karardı. Birimiz arkadaşına; "Haydi mescide gidelim. Vallahi güneşin şu hali, Resûlullah (s.a.) da ümmeti hakkında yeni bir şey meydana getirecek" dedi ve koşarak gittik. Bir de gördük ki Resûlullah (s.a.) mescide çıkmış. Efendimiz öne geçip namaz kıldırdı. Bizi daha önceki namazlarındaki en uzun kıyamı gibi kıyamda tuttu. Sesini işitmiyorduk. Sonra bize önceki namazlarındaki en uzun secdesi gibi secde ettirdi. (Burada da) sesini işitmedik. Diğer rekatte de aynen bunun gibi yaptı. Güneşin açılması ikinci rekattaki oturuşuna denk geldi. Sonra selam verdi. Daha sonra kalkıp Allah'a hamd ve sena etti. Allah'tan başka ilâh olmadığına ve kendisinin O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet etti.
Bundan sonra Ahmed b. Yûnus, Resûlullah (s a.)'ın hutbesini zikretti.[74]

Açıklama

Tennüme: Çölde yetişen kendisi ve meyvesi siyahımsı bir bitkidir.
Râvi Semure (r.a.) Hz Peygamberin bu namazdaki okumuşunu, daha evvelki namazlarda en uzun kıraatle takdir etmiş ve Resûlullah'ın okuduğunu duymadıklarını söylemiştir. Bu küsuf namazındaki kıraatin açıktan değil, gizli olmasını gerektirir. Ebû Hanife, Mâlik, Leys b. Sa'd, Şafiîler ve fukahânm cumhurunun mezhebi de bu şekildedir. Bu hadise ilâveten Seyhan'ın îbn Abbâs'tan rivayet ettikleri; "Resûlullah (s.a.) zamanımla güneş tutuldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber bize namaz kıldınp Bakara, Sûresi gibi bir şey okuyacak kadar uzun bir kıyam yaptı..." manasındaki hadis de bu görüşün delilidir. Zira İbn Abbas'ın "Bakara sûresi gibi..." tarzındaki ifâdesi onun Efendimizin kıraatini duymadığına işarettir.
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise, küsûf namazındaki kıraati cehridir. İbnu'l-Münzir de aynı görüşü savunmuş ve "Bu görüşü, Ali, Abdullah b. Yezid el-Hatmî, Zeyd b. Erkam ve el-Berâ b, ÂzüV-den rivayet ettik" demiştir. Bu görüş sahiplerinin dayanağı bundan sonraki babın ilk hadisi olan Hz. Âişe'nin rivayetidir. Kıraatin cehri olduğunu bildiren bu hadisi Tirmizî de rivayet etmiştir. Küsûf namazının tekerrürü gözönüne alınarak, Efendimizin, kıraatinin bazılarında cehri, bazılarında da gizli olduğu söylenerek hadislerin arası cem'edilmiştir.
Taberî ve el-Hâdi, kıraatin açıktan ya da gizli olmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu aynı zamanda İmam Malik'ten de nakledilmiştir.
Hadisin siyakından, hu namazdaki rükû' ve secdelerin de uzun olduğu ve namazdan sonra bir hutbenin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Şâfiîler bu ve benzer hadislere dayanarak küsûf namazında hutbenin müstehab olduğunu söylemişlerdir.Ebü Hanife, Malik, Ebû Yûsuf ve bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel'e göre, küsûf namazında Kıt be yoktur. Hz. Peygamber'in ümmetine güneş tutulduğunda namaz kılmalarını emredip, hutbeyi emretmeyişini görüşlerine mesned yapmışlar, "riayet hutbe meşru olsaydı, Hz.Peygamber emrederdi" demişledir.Namazdan sonra hutbenin olduğunu bildiren hadisleri de o zamanın insanlarının ay ve güneş tutulması hakkındaki yanlış kanaatlerini izah için söylenmiş sözler olarak değerlendirmişlerdir.
lbnul Kayyım, "Peygamber (s.a) cemaate beliğ bir hutbe irad etti.Ondan zabt edilebilen şudur:" dedikten sonra, Resûhıllah'ın hutbesini kaydeder. Nakledilen hu hutbenin mânâsı şudur:
"Şüphesiz, ay ve güneş Allah'ın alametlerin iki alamettir.Hiçbir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmazlar.Dolayısıyla siz güneşin tutulduğunu gördüğünüz zaman, Allah'a dua ediniz, tekbir getiriniz,namaz kılınız, sadaka veriniz,ey Muhammed ümmeti! Ey ümmet-i Muhammed! Vallahi erkek veya kadın, kulunun zina yapmasını Allah'tan çok kıskanan yoktur.Vallahi eğer siz benim bildiğimi bilmiş olsaydınız az güler, çok ağlardınız.Emin olunuz, şu yerimde sizin va'd olunduğunum her şeyi gördüm. Beni öne doğru ilerlerken gördüğünüzde Cennetten bir parça almak istemiştim. Benim gerilediğimi gördüğünüzde de Cehennemin bir kısmini diğer kısmı üzerine yüklenirken gördüm..."
Üzerinde durduğumuz hadisin sonunda Ahmed b. Yûnus'un Hz. Peygamber'in hutbesini zikr ettiği bildirilmektedir. Sözü edilen bu hutbe Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur. Tercemesi şudur:
Resululîah (s.a.) Allah'a hamd ve sena ettikten sonra Allah'tan başka ilâh olmadığına kendisinin, Onun kulu ve Resûlu olduğuna şahitlik etti. Daha sonra da şöyle dedi;
"Ey insanlar! Allah aşkına söyleyiniz, Benim Peygamberliği tebliğde noksanlık yaptığımı biliyorsam/, niçin banar haber vermiyorsunuz? (Haber veriniz)" Bunun üzerine bir adam kalkıp, "Diz senin Rabbinin risâleitini tebliğ ve ümmetine nasihat ettiğine, vazifeni ifâ ettiğine şahitlik ederiz" dedi. Bundan sonra Resûlullah (s.a.) sözlerine şöyle devam etti:

"Şüpheyiz bazı insanlar, şu güneşin veya ayın tutulmalarım yıldızların burçlarından kaybolmalarını, yeryüzündeki büyük insanların ölümüne bağlıyorlar. Onlar yalan söylüyorlar. Aksine onlar Allah tebâreke ve teâlânın alâmetlerinden iki alâmettirler. Kullarından tevbe edecekleri görmek için bunları vesile kılar. Allah'a yemin edirim ki namaza kalkalı beri sizin dünya ve âhiret işlerinden karşılaşacağınız şeyleri gördüm. Bilmiş olun Vallahi, kıyamet otuz tane yalancı çıkıncaya kadar kopmayacaktır. Bunların sonuncusu sol gözü Ebû Yahya'nın -Ensar'dan o zamanlar bir ihtiyar- gözü gibi kapalı tek gözlü Deccâl'dir. O çıktığı zaman, onun Allah olduğu zannedilecek, kim ona iman eder, onu tasdik edip ona uyarsa, geçen salih amelleri fayda vermeyecek, kim de onu inkâr edip yalanlarsa geçmiş amellerinden dolayı hesaba çekilmeyecek. O Deccâl, Harem'in ve Beytü'l-Makdis'in dışında yeryüzünün her tarafında görülecek. O mü'minleri Beytü'l-Makdis'de mahsur bırakacak da onlar şiddetli bir sarsıntı ile sarsılacaklar. Sonra Allah Deccâli ve ordusunu tamamen helak edecek. Öyle ki, duvarın dibi veya ağacın kökü; "Ey Müslim! Ey mü'min! Şu Yahudidir (veya şu kâfirdir) gel, onu öldür" diye bağıracak. Bu siz kendi aranızda büyük işler görüp de kendi kendinize; "Nebiniz bundan bir şey zikretti mi?" diye soruncaya ve dağlar yerlerinden kayıncaya kadar olmayacaktır."[75]
Hz. Peygamber'in, küsûf namazından sonra irad ettiği rivayet edilen hutbe metinleri bu ikisinden ibaret değildir. Bunlardan birini de 1178. hadisin açıklamasında Müslim'den naklen kaydetmiştik. Bunlardan başka da hutbe metinleri rivayet edilmiştir. Ancak sözün haddinden fazla uzayacağı endişesiyle bunların tümünü buraya nakletmeyi uygun bulmadık.[76]

Bazı Hükümler

1. Küsûf namazının kıyam, rükû' ve secdeleri diğer namazlara nisbetle daha uzundur.
2. Ok atma yarışı gibi sporlar meşrudur.
3. Önemli hâdiseler zuhur ederse bunu yetkili mercilere bildirmek gerekir.
4. Küsûf namazında kıraat gizlidir. Bu konuda yukarıda tafsilât verilmiştir.
5. Küsûf namazından sonra hutbe meşrudur. Bu konuda ihtilâf vardır. Açıklamada gerekli bilgi verilmiştir.[77]

1185. ...Kabîsa el-Hilâlî[78]'den; demiştir ki:
Resulullah (s.a.) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.) telaşla ve sür'atle çıktı.O gün ben de Medine'de onunla beraberdim- iki rekat namaz kıldırıp ikisinde de kıyamı uzattı. Sonra (namazdan) ayrıldı ve güneş açıldı. Akabinde Efendimiz şöyle buyurdu:
"Bunlar (güneş ve ay tutulmaları) ancak Allah'ın kendileri ile korkuttuğu alâmetlerdir. Onları gördüğünüz zaman en yeni (son) kıldığınız farz namaz gibi namaz kılınız."[79]

Açıklama

Bu rivayette, diğerlerinden farklı olarak küsûf namazının kendisinden önceki farz namaz gibi olacağı bildirilmektedir.Hz. Peygamber'in kıldığı küsûf namazının kuşluk vaktine rastladığına işaret eden haberler gözönüne alınınca, işaret edilen farz namaz, sabah namazı olmuş olur.
Zahirîler, bu hadisin mânâsını esas alarak, öğleden evvelki küsûf namazlarının iki, öğleden sonrakilerin dört rekat, akşamla yatsı arasında ay tutulduğu takdirde üç, yatsıdan sonra da dört rekat kılınacağını söylemişlerdir.
Bu rivayette Hz. Peygamber'in güneş tutulunca telaşlandığı bildirilmektedir. Buna sebeb, ümmetine bir azab geleceği korkusuyla onlara olan şefkati ya da onlara böyle önemli hâdiseler karşısında korkmalarını öğretmektir.
Seyhan'ın Ebû Musa'dan yaptıkları rivayette, Hz. Peygamber'in kıyametin kopmasından korktuğu ve mescide gelip namaza durduğu bildirilmektedir.

Bazı Hükümler

1. Korkutucu hâdiselerle karşılaşıldığı hallerde hemen namaz kılarak Allah a sığınılmalıdır.
2. Küsûf namazı, rekat adedi itibariyle kendisinden önceki farz namaza denk olmalıdır.[80]

1186. ...Kıtısa el-Hıiaıı, "Şüphesiz güneş tutuldu" (diye başlayıp) Musa (b. İsmail) hadîsinin manasını rivâyet etti.(Ahmed b. İbrahim bu rivâtette); "Resûluilah devrinde güneş tutuldu) o kadar ki ,yıldızlar göründü" demiştir. [81]

Açıklama

Aslında bu ve bundan evvelki rivayetler aynı hadistir.Ancak Eyyüb'ten sonraki raviler değişmiştir.Birincisinde bu silsile sona doğru, Eyyüb, Vüheyb, Musa b. İsmail ve Ebû Dâvud olduğu halde, üzerinde durduğumuz rivayette, Eyyub, Abbâd b. Mansûr, Reyhâıı b. Saîd, Ahmed b, İbrahim, ve Ebû Dâvûd'dan ibarettir. Bu rivayette öncekinden farklı olarak güneş tutulduğu zaman ortalığın yıldızlar görünecek kadar karardığı bildirilmiştir.
Hâkm, Mustedrek'inde bundan önceki Vuheyb'in rivayetini zikrettikten sonra, bu hadisin haddizatında Sahihân'ın şartlarına uyduğımu fakat kitaplarında yer almadığını söylemiştir.
Şimdiye kadar terceme ettiğimiz hadisler gösteriyor ki küsât namazı muhtelif şekillerde varrid olmuştur. Özet olarak bunlar:
a. İki rekâttır, diğer nafileler gibi kılınır.

b. İki rekâttır, ancak her rekatte iki rükû' vardır.
c. İki rekâttır, ancak her rekâtte üç rükû vardır.
d. iki rekâttır, ant ak her rekâtte dört rükû' vardır.
e. İki rekîttir, ancak her rekâtte beş ri'ku' vardır.
Bu farklı rivâyetler, kusûf namazının keyfiyetinde fukahânın ihtilâfına sebep olmuştur. Bu babın ilk hadislerinin şerhinde mezhebleıin bu konudaki goruşleıi verilmiştir. Aynı şeylerin bulada da tekrarına luzurn görülmemiştir.
Güneş tutulduğu zaman kılınan küsûi' namazının yanında bir de ay tutulduğunda kılman "husuf namazı" vardır. Musannif, bu konu için ayrı bir başlık açmamıştır. Onun için bu namazın kılınışına da burada kısaca temas etmekte fayda görülmüştür.
Şafîî ve Hanbeîîlere göre, Husuf (ay tutulması) namazı her rekatte iki-şet rükû' olmak üzere iki tekâttır. Cemaatle kılınır. Delilleri, Şafîî ve Beyhakî'ni Hasan e!~Basrî'den tbn Abbâs'a izafeten rivayet ettikleri bir haberdir. Bu haber de îbn Abbâs (r.anhûmâ)'m Basra'da emir iken ay tutulduğunda cemaate iki rekat namaz kıldırdığı ve her rekatte ikişer defa rüku' yaptığı bildirilmektedir. Ancak senedindeki İbrahim b. Muhammed yüzünden bu hadisin zayıf olduğu söylenir.
Hanefî ve Mâlikîlere göre, küsûf namazı iki rekattır ve diğer nafileler gibi rekatları tek rükü'ludur. Bu namaz münferiden kılınır. Hz. Peygamber zamanında ayın tutulmuş olması muhakkak olmakla beraber, bu namazla ilgili herhangi bir naklin yapılmamış olması bu namazın cemaatle kıhnmadığına delildir.
Mâlikîler de ay açılıncaya veya kayboluncaya kadar namaz tekrarlanır. Bu namaz mendubdur ve evde kılınır. İster cemaatle ister münferiden bu namazın camide kılınması mekruhtur.
Ulemânın bu namazla ilgili ihtilâfları küsûf namazı ile ilgili ihtilâflarından kaynaklanmaktadır.[82]

5. Küsûf Namazında Kıraat

1187. ...Âişe (r.anhâ)den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber (mescide) çıkıp cemaate namaz kıldırdı. (Bu namazda) kıyama durdu. (Kıyamdaki) kıraatini tahmîn ettim. Bakara Sûresi (kadarı)m okuduğunu zannettim.
Râvi hadisi sevkedip şöyle devam etti:
Sonra iki defa secde yaptı, sonra kalkıp kıraati yine uzattı. Onun buradaki okuyuşunu da tahmin ettim. Âl-i İmran Süresi (kadarı)m okuduğunu zannettim.[83]

Açıklama

"Hadisi şevketti..." ifâdesi, aslında hadisin devamı olduğu, fakat müellifin o bölümü kitabına almadığı intibaını vermektedir. Eğer varsa, bu alınmayan kısmında Resûlullah (s.a.)'in rükû'u ve ikinci rekâtı kılışına dâir tafsilât yer almış olmalıdır. Fakat aynı hadisin, Hâkim'in Müstedrek 'indeki rivayeti de buradaki lâfızlardan ibarettir ve hadisin bir bölümünün zikredilmediği hissini verecek bir ilâve mevcut değildir. Buna göre hadisin tamamı buradaki şeklinden ibaret olmuştur.
Hadis-i şerif, küsûf namazındaki kıraatin uzun olduğuna işaret etmesi yanında bu kıraatin gizli olduğuna da delâlet etmektedir. Çünkü Hz. Âişe validemiz Resûl-i Ekrem'in birinci rekatte Bakara, ikincisinde de ÂI-i İmran sûrelerim okuduğunu açıkça söylememiş, Efendimizin kıraatini tahmin ve takdir ederek mezkûr sûreleri okuduğunu zannettiğini söylemiştir. Ancak bu Resûlullah'dan gelen meşhur rivayetlere muhaliftir. Hz. Peygamber açıktan okuduğu halde, Hz. Âişe'nin bunu ayırt edememiş olması da muhtemeldir. Çünkü bundan sonraki hadiste Efendimizin cehrî okuduğu bildirilmektedir. Yine hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in birden fazla rükû' yaptığına dair bir kayda rastlanmamaktadır. Bu küsûf namazının her rekatında birer rüku' olduğunu söyleyen Hanefîlerin görüşlerine delildir. Bu ve bundan evvelki babdaki hadisler arasında görülen farklı ifadeler, Hz. Peygamber zamanında küsûf namazının teaddüdüne delil sayılmaktadır.[84]

Bazı Hükümler

1. Küsûf namazının her rekatında kıraat uzun tutulmahdır
2. Bu namazın kıraati, gizlidir.
3. Küsûf namazının her rekatında birer rükû' vardır.[85]

1188. ...Âişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) (küsûf namazında) kıraati uzun tutmuş ve açıktan okumuştur.[86]

Açıklama

Önceki rivayette Hz. Âişe'nin Resûlullah'm okuduğu sûreyi tahmin ettiği bildirildiği halde burada Efendimizin açıktan okuduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu durum hadisler arasında tezat olduğu izlenimi veriyorsa da bu tezadı izâle mümkündür.
Önceki hadisin açıklamasında da işaret edildiği gibi, Hz. Peygamberin aslında bu namazda açıktan okuduğu halde Âişe validemiz uzak bir yerde olduğu için Resûlullah'm sözlerini iyice anlayamamış ve tahminen okunan sûrelerin Bakara ve Âl-i İmrân olduklarını çıkarmış olması mümkündür. Ya da hâdise birkaç defa tekerrür etmiş, Hz. Peygamber bazılarında açıktan okuduğu halde bazılarında gizli okumayı tercih etmiştir. Bu hadiste bahis mevzuu edilen namazın husuf namazı, gece

kılındığı için cehri okunmuş olması ihtimali üzerinde duranlar da vardır. Tercemede parantez içerisinde (küsûf namazında) diye türkçeye aktardığımız "küsuf namazında olduğunu kast ediyor" cümlesi, hadisin diğer kitaplarındaki rivayetinde mevcut değildir. Bu ilâve müellif Ebû Davud'a ait olmalıdır.[87]

1189. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
Güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) insanlarla birlikte namaz kıldı. (Bu namazda) kalkıp u/un (müddet) ayakta durdu. (Bu duruş) Bakara Sûresi(ni okuyacak) kadardı. Sonra rükû yaptı. Râvî (bundan sonra) hadisin kalanını aktardı.[88]

Açıklama

Bazı nüshalarda sahabi râvî olarak İbn Abbâs'ın yerinde Ebû Hureyre yer almaktadır. Ancak bu hatadır. Hadisin diğer kitaplardaki tüm rivayetlerinde zikredilen sahâbî İbn Abbâs'tır.
Bu rivayet de kusûf namazının kıyamının dolayısıyla kıraatinin uzun fakat gizli olduğuna işaret ediyor. Çünkü İbn Abbâs kıyamın Bakara Sûresini okuyacak kadar uzun olduğunu söylemiş bu sûrenin okunduğunu işaret etmemiştir.
Görüldüğü gibi buraya hadisin tamamı alınmamış sadece devamı olduğuna işaret edilmiştir. Hadisin devamı, Muvattâ'daki rivayete göre şöyledir:
"...Sonra uzun bir rükû' yaptı. Sonra kalkıp uzun zaman ayakta durdu ama bu birinci kıyamdan daha kısa idi. Daha sonra yine rükû'a varıp uzun müddet rükû'da kaldı, bu rukû'da evvelkinden kısa idi. Sonra secde edip tekrar ayağa kalktı ve uzun sure kıyamda durdu. Bu kıyam öncekinden daha kısa idi. Sonra uzun bir nıkû' yaptı ama bu da öncekinden aşağı idi. Rüku'da yine kıyama geçip uzun müddet durdu. Bu kıyam deminkinden daha kısa idi. Bundan sonra yine uzun bir rükû' yaptı. Bu rükû' da ötekinden kısa idi. Bilâhere secde etti ve namazdan ayrıldı. Zaten bu esnada güneş açılmıştı. Bundan sonra Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın alâmetlerinden iki alâmettirler. Birisinin ölümü veya hayatı için tutulmazlar. O halde bunu gördüğünüz zaman, Allah'ı zikrediniz ." Cemaat: "Ya Resulallah! Senin şu makamında bir şeye uzandığını sonra vazgeçtiğini gördük. (Bu ne idi)?" diye sordu. Fahr-i Kâinat şu karşılığı verdi:
"Ben Cenneti gördüm (-veya bana Cennet gösterildi-) Oradan bir üzüm salkımını almak istedim. Eğer onu alsaydım siz yerdiniz. Dünyada kalmazdı. Bana Cehennem de gösterildi. Ondan daha korkunç bir manzara görmedim. Cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu da gördüm."
Niçin ya Resulallah? dediler. "Küfürleri sebebiyle."
Biri;
Allah'a mı küfrediyorlar? dedi.
"Kocaya karşı geliyorlar, iyiliğe nankörlük ediyorlar. Eğer onlardan birine ömür boyu iyilik etsen, sonra senden birşey (kötülük) görse, zaten senden hiçbir hayır görmedim, der" buyurdu.
Muvattâ'daki bu rivayet bu hadisin daha önceki rivayet edilen bazı hadislerdeki aynı olaya işaret ettiğini gösterir.[89]

6. Küsûf Namazında "Namaza" (Diye) Çağrılır Mı?[90]

1190. ...Âişe (r.anhâ)den; demiştir ki:
Güneş tutuldu, bunun üzerine Resûlullah (s.a.) bir adama emretti, o da, "şüphesiz namaz toplayıcıdır" diye nida etti.[91]

Açıklama

namaz toplayıcıdır" cümlesinin i'rabı yönünden üç ayrı görüş ortaya atılmıştır. Bunlar:
1. hemzenin kesri ve nunun şeddesi ile şeklinde okunur. kelimesi nin ismi haberidir. Terceme bu izaha göre yapılmıştır.
2. ve ismi yukarıdaki maddede izah edildiği gibidir. Yalnız 'nin haberi mahzuf, (ta'nın fethiyle) hal olur. Buna göre mana: "Şüphesiz namaz toplayıcı olduğu halde hazırdır" şeklindedir.
3. Elifin fethası ve nün'un sükûnu ile müfessire, mübteda haberdir.Bu takdire göre de mânâ şöyle olur: "Adam, namazın toplayıcı olduğunu ilân etti."
Yine bu terkib de "toplayıcıdır" kelimesinin "namaz" kelimesine isnadı rnecaz-ı aklîdir. İsnad sebebe yapılmıştır. Yahud da sözde bir hazif vardır. Aslı şeklindedir.[92]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerif, küsûf namazında "şüphesiz namaz toplayıcıdır" diye cemaate ilan etmenin meşru olduğuna delildir. İbn Dakîk el-İd, kusûf namazında ezan ve kametin olmadığında ittifak olduğunu söylemiştir.[93]

7. Güneş Tutulduğunda Sadaka Vermek

1191. ...Âişe (r.anhâ)den; rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Güneş ve ay, bir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmazlar. O halele tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah azze ve celle'ye dua ediniz, tekbir getiriniz ve sadaka veriniz."[94]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Hz. peygamber güneşin tutulduğunu gören müslümanların, duâ etmelerini, tekbir getirmelerini ve sadaka vermelerini emretmiştir. Buradaki tekbirden muradın mutlak zikir olması muhtemeldir. Bu terkibin Buhârî'de: "Allah'ı zikrediniz" şeklinde ifadelendirilmesi, bu ihtimali te'yid etmektedir.
Hz. Peygamberin sadakayı emretmesi, sadakanın belâ ve azaplara engel olması yönündendir. Sadakanın herhangi bir ölçü kaydı ile kayıtlanması, bu emrin sadakanın azına da çoğuna da şâmil olduğunu gösterir. Bu emir vücûba değil, nedbe delâlet eder. [95]

8. Güneş Tutulduğunda Köle Azad Etmek

1192. ...Esma (bint Ebî Bekir)den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) küsûf namazı ile birlikte köle azad edilmesini emr ederdi.[96]

Açıklama

Bu hadiste güneş tutulduğu zaman önceki hadiste belirtilenlere ilâveten köle azad etmenin de emredildiği bildirilmektedir.Tabiî bu emir, vücûba değil, nedbe hamledilir.
Hz. Peygamberin bu emri, köleliği kökten kazımadığı için tenkid edilen İslâmiyetin insan tab'ına aykırı olan köleliğe son vermek için nasıl fırsatlar kolladığını göstermesi bakımından ayrı bir değer ifade etmektedir. İslâmın köleliği kökten yasaklamayı sının çeşitli tabiî ve haklı sebepleri vardır. Bu mevzu o sebeplerin sıralanmasına uygun değildir.[97]

9. Küsûf Namazı İki Rekattır Diyenler(in Delilleri)

1193. ...erirMu'mân b. Beşîr'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine, Hz. Peygamber güneş açılıncaya kadar iki rekat, iki rekat namaz kılmaya başladı. (Her iki rekatın bitiminde) güneşin açılıp açılmadığını (cemaate) soruyor(du).[98]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anladığımıza göre Hz. Peygamber: güneş tutulduğunda her rekatte bir rükû olmak üzere iki rekat namaz kılmış bunun bitiminde cemaate güneşin açılıp açılmadığını sormuş, açılmamışsa aynı şekilde tekrar iki rekat kılmış ve bu hal güneş açılıncaya kadar devam etmiştir. Metindeki "iki rekat, iki rekat" sözünden muradın, her rekatte iki rüku olduğunu bu manadaki hadislerin mevcudiyetinin de bu anlayışın doğruluğuna işaret ettiğini söyleyenler de olmuştur. Ancak bu kelimelerden sonra gelen " = Güneşin açılıp açılmadığını soruyor" ifadesine bakılarak bu anlayışa itiraz edilmiş ve doğrusunun, ikişer rek'atlik namaz kılmış olduğu sarihler tarafından ifade edilmiştir. Hadis bu tercih edilen mana ile küsûf namazının her rekatında bir defa rükû yapılır diyen Hanefîlerin delillerindendir. Ahmed b. Hanbel'in iki rivayeti bu anlayışı takviye etmektedir.
Bu hadisi Ahmed b. Hanbel Müsned'inde dört ayrı yoldan en-Nu'man b. Beşîr'e isnad ederek rivayet etmiştir. Hz. Peygamber'in iki rekat kılınca güneşin açılıp açılmadığını soruşu, bu rivayetlerden birisinde Ebû Dâvûd'da olduğu gibi, ikisinde de " = iki rekat kılar ve sorardı iki rekat kılar ve sorardı..." sözleri ile ifâde edilmiştir. Birisinde ise, bu konuya temas edilmemiş, küsûf namazının da diğer namazlar gibi olduğuna işaret edilmiştir.
Nesâî'nin rivayetinde, "Resûlullah (s.a.) güneş ve ay tutulduğu zaman en yeni kıldığınız (farz) namaz gibi namaz kılınız" buyurdu şeklindedir. En son kılınan farz namazın bir rekatında iki rükû olmayacağına göre, bu rivayet de Hanefîlerin görüşünü takviye etmektedir.[99]

Bazı Hükümler

1. Küsuf namazı iki rekattır.
2. İki rekat kılındıktan sonra, güneş açılmamışsa tekrar iki rekat daha kılınır ve bu hal güneş açılıncaya kadar devam ettirilir.[100]

1194. ...Abdullah b. Amr (b. el-Âs)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Efendimiz (namaza) durdu. (Kıyamı o kadar uzattı ki) nerdeyse rükû'a eğilmeyecekti. Sonra sanki doğrulmayacakmış gibi (uzun) bir rükû yaptı. Daha sonra başım kaldırdı (ve) secdeye varmayacakmış gibi (ayakta kaldı). Sonunda secdeye kapandı, bunu da sanki başım kaldırmayacakmış gibi uzattı. Sonra (secdeden) kalkıp aynı şekilde uzun zaman oturarak kaldı. Akabinde (ikinci) secdeyi yapıp, kafasını kaldırmayacakmış gibi bunu da uzattı. Sonra doğruldu. (İkinci rekate kalktı) diğer (ikinci) rekatte de aynen böyle yaptı ve secdesinin sonunda "Üf üf" diye üfledi. Sonra da; "Ey Rabbim! Sen, ben aralarında iken onlara azab etmeyeceğini va'detmedin mi? Onlar istiğfara devam ettikçe kendilerine âzab etmeyeceğini va'd etmedin mî?" deyip namazını bitirdi. Bu esnada güneş de açılmıştı.
Bundan sonra (Saib b. Mâlik) hadisin kalan, kısmını zikretti.[101]

Açıklama

Hadis-i şerifte küsûf namazmdaki kıyam, rükû, kavme, secde gibi her hareketin uzatılacağına işaret edilmektedir. Bu keyfiyet metinde sanki bu harekete son verilip akabindekine geçilmeyecekmiş gibi mübalağalı tâbirlerle ifâde edilmiştir. Hattabî, İmam Mâlik'in; "Küsûf namazında secdenin de, rükuunun uzatıldığı gibi uzatılacağını hiç duymadık" dediğini naklettikten sonra, Şafiî ve İshak b. Râhûye'nin mezhebine göre secdenin uzatılacağını ilâve etmiştir.
Hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in secdeden sonra üflediği bildirilmektedir.Nesâî'deki rivayette, bu üflemenin ikinci rekatın son secdesinden sonra olduğu bildirilmiştir. Hz. Peygamberin "Üf, üf" demesi güneşin tutulmasından dolayı duyduğu hüzünden ileri gelmiştir.
İmam Ebû Yûsuf, bu hadise bakarak namaz içerisinde "Üf" demenin namazı bozmayacağı hükmünü çıkarmıştır. Ancak fukahânın cumhuruna göre, "üf" demek namazı bozar. Cumhur, bu hadisi birkaç şekilde yorumlamıştır:
1. Önceleri namazda üf demek caizdi, sonra neshedildi.
2. Râvinin burada "üf, üf" demçsjujtfz. Peygamberin üflemesini hikâsında bazı harflerin çıkması daha evvel de aynı harflerin çıkmasını gerektirmez. Hâdiseyi naklederken bazı harflerin çıkarılması, meseleyi izah ve zabt mecburiyetinden doğmadır.
Bu izahı Hind ulemasından Merhum Muhammed Yahya, üstadının ders takrirlerinden nakletmiştir.
3. "Üf" fâ harfinin sükûnu ile tam bir kelime değildir. Ancak fâ şeddeli olursa üç harfli bir söz olur. Burada fâ şeddesiz olduğu için "üf" diyen kişi namazda söz söylemiş sayılmaz. İşte Hz. Peygamber'in üflemesi bu kabildendir. Ama üflerken "Fâ" harfi şeddeli olarak iyice çıkartılırsa namaz bozulur.
Hanefî mezhebinde, ses işitilmeyecek derecede üfürmek mekruhtur* iki harften ibaret bir ses işitilecek olursa namaz bozulur.
Hz. Peygamber üfledikten sonra; "Ey Rabbim! Ben aralarında iken onlara, azab etmeyeceğine va'd etmedin mi?.." demiştir.Bu, "Sen içlerinde iken Allah onlara azab etmez. Onlar istiğfar edip dururlarken de Allah onlara azab etmez"[102] âyet-i kerimesine işarettir.
Resûlullah bu sözleri ile Cenab-ı Hakk'tan vadini yerine getirmesini, başlarındaki belayı defetmesini istemiştir, yoksa Cenab-ı Allah'ın vadini tasdik etmediğine işaret değildir.
Hadisin sonundaki " = hadisin devamını zikretti" ifadesinden rivayetin aslında buradakinden ibaret olmadığı müellifin, rivâyetin bir kısmını kitabına almadığı anlaşılmaktadır. Ebû Davud'un kitabına almayıp, varlığına işaret ettiği bu ilave, Nesâî rivayetinde mevcuttur. Arzu eden oraya bakabilir.[103]

Bazı Hükümler

1. Küsûf namazının kıyamı, rükû'u, kavmesi, secdesi ve ka'desi mümkün mertebe uzatılır. Her rekatte bir rükû' vardır.
2. Namazda "üf" deme namazı ifsad etmez. Tafsilât açıklama bölümünde verilmiştir.
3. Musibetler karşısında, Allah'ın yardım va'd ettiği âyetleri anarak duâ etmek caizdir.[104]

1195. ...Abdurrahman b. Semure (r.a.)[105] 'den; demiştir ki: - Resûlullah (s.a.)'in sağlığında ben ok atarken birden bire güneş tutuldu. Hemen okları (yere) attım ve (kendi kendime) "güneş tutulması bugün Resûlullah (s.a.)'a neler yaptıracak bakacağım" deyip doğru ona gittim. Peygamber (s.a.) ellerini kaldırmış teşbih, tahmid ediyor, tehlîl getiriyor ve dua ediyordu. Bu, güneş açılıncaya kadar devam etti. (Efendimiz) iki sûre okudu ve iki rekat namaz kıldı.[106]

Açıklama

Hadisin Nesâî'deki rivayetinde bazı farklılıklar vardır.Bunlardan en önemlisi râvi güneşin tutulduğunu görünce buradaki rivayette "okları attım" derken, Nesâî'deki rivayete göre "oklarımı topladım" demiştir.
Hadisin siyakı, Efendimizin önce teşbih, tahmîd, tehlil ve dua ile meşgul olduğu, güneş açıldıktan sonra iki rekat namaz kıldığı intibaını verecek şekildedir. Ama gerçek böyle değildir. Râvi mescide geldiğinde Hz. Peygamberi mescidde, ellerini kaldırmış teşbih okur, hamd eder, tevhid okur ve dua eder bir vaziyette namaz kılarken görmüştür. Güneş açıldıktan sonra namaz kılmaya hem ihtiyaç yoktur, hem de bu diğer meşhur rivayetlere aykırıdır. Buradaki ya terkib-i zikri içindir, ya da mana "Hz. Peygamber bu hamd dua... esnasından namaz kılmış ve bu namazda iki sûre okumuştur" şeklindedir. Abdurrahman b. Semure'nin Müslim'deki diğer bir rivayeti bu izahımızı te'yit etmektedir. Orada, Abdurrahman (r.a.) mescide geldiği zaman Resulullah'ı namaz kılarken gördüğünü ifâde etmiştir.[107]

Bazı Hükümler

1. Küsûf namazında hamd, teşbih ve duâ ile meşgul olmak meşrudur.
2. Küsûf namazı iki rekattır ve her rekatte birer sûre okunur.[108]

10. Karanlık Ve Benzeri Hallerde Namaz Kılmak

1196. ...Ubeydullah b. Nadr, babası (Nadr)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Enes b. Mâlik zamanında (şiddetli) bir karanlık oldu. Bunun üzerine Enes'e gelip:

Ya Ebâ Hamza[109] Resûlullah (s.a.) zamanında böyle birşey başınıza gelir miydi?, dedim.
Allah korusun. (Bazan) rüzgâr şiddetlenirdi de kıyametin (kopacağı) korkusuyla mescide koşardık, karşılığını verdi.[110]

Açıklama

Haber, Şiddetli fırtına esnasında namaz kılmanın meşru olduğuna delildir. Zelzele, sel baskını, şiddetli karanlık (vs.) gibi diğer korkutucu hâdiseler için de hüküm aynıdır.
Şafîî ve Hanefilerin bu konudaki görüşleri bu haberin işaret ettiği istikâmettedir. Ancak bu namaz küsûf namazının aksine münferiden kılınır, cemaat yapılmaz.
Hanbelîlere göre sürekli zelzele dışındaki bir olaydan ötürü namaz kılınmaz. Zelzele ânında kılınan namaz aynen küsûf namazı gibidir.
Mâlikîlerde ise, güneş tutulması haricindeki bütün tabiî olaylardan dolayı namaz kılmak mekruhtur. Yalnız bu mezhep âlimlerinden Eşheb ve Kadı Iyaz'dan namazın caiz olduğu rivayet edilmiştir.[111]

11. Korkunç Hadiseler Esnasında Secde Etmek

1197. ...İkrime'den; demiştir ki:
İbn Abbâs (r.anhümâ)'a; "Resûl-i Ekrem'in hanımlarından falan öldü" denildi. Bunun üzerine hemen secdeye kapandı. Kendisine:
Şu saatte secde mi yapıyorsun? denildi. Şu karşılığı verdi:
Resûlullah (s.a.), "Önemli bir hâdise gördüğünüz zaman secde ediniz" buyurdu. Resul-i Ekrem'in hanımlarının gitmesinden daha büyük hangi hadise vardır?[112]

Açıklama

Hadiste Resûlullah'ın hangi hanımının öldüğü ismen belirtilmemiştir. Beyhakî'deki rivayetten anlaşıldığına göre bu hamm Safiyye (r.anhâ)dır.
Beyhakf niıı buradakinden biraz daha mufassal olan rivayeti şöyledir: "ikrime dedi kî:
Medine'de bir ses duyduk. İbn Abbâs bana:
Ey İkrime, git bak bu ses neymiş? dedi. Gittim Resûlullah'ın hanımı Safiyye bint Huyey'i vefat etmiş buldum. İbn Abbâs'a geldim, onu secde hâlinde buldum. Güneş doğunca kendisine, Sübhanellah! henüz güneş doğmadığı halde secde mi ediyorsun? dedim.
Ey anası ölesi! Resûlullah (s.a.); "önemli bir hâdise görürseniz secdeye kapanınız, binin mattı mı?" Biz diri olduğumuz halde mü'minlerin analarının aramızdan ayrılmasından daha büyük hangi hâdise var? Çünkü onlar bereket sahiblendirler. Onların sağlığı sebebiyle insanlardan azab kaldırılır. Ölümleri ile de azabın gelmesinden korkulur. Öyleyse (böyle anlarda) zikir ve secdenin bereketiyle azabın def edilmesi için Allah'a dönmek ve ona sığınmak gerekir."
Görüldüğü gibi Beyhakî'nin bu rivayeti hadisenin aydınlanması bakımından daha açık ve daha tafsilâtlıdır. Bu rivayetten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in secdeye vardığı bu zaman, güneşin doğmasından evveldi. Onun için etrafındakilerin teaccubüne sebeb olmuştu. Çünkü bu vakit namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerdendir.
Hz. Peygamber'in; "önemli bir hadise gördüğünüz zaman secde ediniz" emrindeki "secde" namaz ile tefsir edilmiştir. Buhârî'nin Ebû Mes'ûd'dan rivayet ettiği: "...Fakat bunlar Allah'ın alâmetlerinden iki alâmettirler, onu
gördüğümüz zaman kalkıp namaz kılınız..." hadisi bu tefsire delil gösterilmiştir.
Bu secdeden maksadın kendi mânâsı olduğunu söyleyenler de vardır. AIiyyü'l-Kaarî, Tıybî'nin şöyle dediğini nakleder:
"Eğer âyet (önemli hâdise)den maksat güneş ve ay tutulması ise, "secdemden murat namazdır. Yok şiddetli rüzgâr, zelzele (vs.) ise, "secde" kendi özel mânâsına hamledilir."
İbnu'I-Humam, Fethü'l-Kadîr'de; "Şeyhülislamın Mebsût'unda karanlık ve şiddetli rüzgârda namaz güzeldir, denilmektedir. İbn Abbas'm Basra'da zelzeleden dolayı secde ettiği rivayet edilmektedir" denildiğini nakleder.[113]

Bazı Hükümler

1. Büyük şahsiyetlerin ölümü, önemli tabiat hâdiselerinden daha önemli olaylardandır.
2. Böyle önemli hâdiseler karşısında, namaz kılmak veya secde etmek meşrudur.
3. Cenab-ı Allah, sevimli kullarının hatırı için insanlardan azabı def eder.
4. Mühim olaylar karşısında, mekruh vakitlerde dahi secde etmek meşrudur.[114]

---

[1] Bu bölüm bazı nüshalarda; yani "İstiska namazına ait konulan toplayan bâb" bazılarında da yani: "İstiska namazına ait konulan toplayan, bab ve bunun teferruatı" bazılarında: yani "İstîska namazına dair teferruat" şeklindedir. Bu terceme ve şerhte Concordance'in kitab ve bâb numaralan esas alındığından ve Concordance'da bu, ayrı bir bölüm halinde ve Sünen-i Ebi Davud'un üçüncü kitabı olarak

kabul edildiğinden, biz de bu bölümü aynı başlık altında vermeyi zorunlu bulduk. Nitekim bundan önceki bab sayımında da bundan sonraki kitab ve bab sayımında da aynı şekilde Concordance'in sayımına riayet edilecektir. (Yayına Hazırlayan).

[2] Buhârî, istiskâ, 1, 4, 11, 15, 18, 20; Müslim, istiskâ, 1,3,4; Tirmizî, cuma 43; Nesâî, istiskâ 2, 5, 6, 7, 811; İbn Mâce, ikâme 153; Dârimî, salât 188; Muvatta, istiskâ 1; Ahmed b. Hanbel, II, 326, IV, 39, 40, 41.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/303.

[3] Hûd (11), 52.

[4] Nuh (71), 10,11.

[5] Nuh (71), 10.

[6] 1173 numaralı hadis.

[7] bk. 1165 no'lu hadis. Açıklamasını yapmakta olduğumuz hadis de bu namazın iki rekat olduğunu göstermektedir.

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/304-307.

[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/307.

[10] Müslim, istiskâ 1; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 324.

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/308.

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/308-309.

[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/309.

[14] Beyhakî, es-Sunenu'l-kubrâ, III, 350.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/309-310.

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/310.

[16] Tahâvı, Şerhu Meâni'1-âsâr, I, 323; Beyhakî, es-Sunenu'Ukubrâ, III, 351.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/310.

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/311.

[18] Tİrmİzî, cuma44;Nesaî, istiskâ, 3; ibn Mâce, ikâme 153; Ahmed b. Hanbel, I, 23, 269, 355; Dârekutnî, Sünen II, 68; Beyhakî, es-Sünenu'l-kubrâ, III, 347; Hâkim, el-Musiedrek, I, 327.

[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/311-312.

[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/312-314.

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/314.

[22] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.

[23] bk. 1161 numaralı hadisin kaynakları.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/314.

[24] Buhârî, istiskâ 1, 15, 17, 20; Müslim, istiskâ, 1, 3,4;Tirmizî, cuma 43; Ahmed b. Hanbel, IV, 39, 40, 41; Dârimî, salât 188; Beyhakî, es-Sünenıı'1-kübrâ, III, 350.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/314-315.

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/315.

[26] Umeyr, Âbi'l-Lahm'ın azatlısıdır. Musannif bir de "benu" oğullar kelimesi ziyâde et mistir. Ama bunun zararı yoktur. Çünkü birinin azatlısı aynı zamanda onun oğullarının da azathsıdır. Umeyr, şahabıdır. Efendisi ile beraber Hayber gazvesine katılmıştır. H. 70 yılma kadar yaşamıştır. Asıl adının ne olduğu hakkın da değişik rivayetler vardır. Abdullah b. Abd-i Abdilmelik, Halef b. Abdilmelik, ı Abdullah b. Mâlik, Huveyris b. Abdullah, Abdullah b. Abd-i Melek bunlardandır. Âbi'1-Lahm denilmesinin sebebi, onun hiç et yememesidir. Veya putlar adına kesilen etleri yemekten imtina etmesidir. İbn Abdilber, bu zatın sahabilerin büyüklerinden ve ileri gelenlerinde olduğunu söyler. Huneyn gazvesine iştirak edip orada şehİd edildiğinde tüm âlimler hemfikirdirler.(Bilgi için bk. İbnu'i-Esir, Üsdü'1-ğabe, III, 284).

[27] Nesaî, istiska, 89; Tirmizi, istiska 8, 9, 18.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/315-316.

[28] bk. Tirmizî, istiska 43.

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/316.

[30] Ibn Mâce, ikâme 154; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, III, 355.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/317.

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/317-318.

[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/318.

[33] Buhârî, istiskâ, 22; Müslim, istiskâ, 7; Nesâî, istiskâ 9; tbn Mâce, ikâme 118; Ahmed b.Hanbel, III. 282.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/318.

[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/318-319.

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/319.

[36] Kütüb-i sitte sahipleri içinde yalnız Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/319-320.

[37] Bk. 1485 numaralı hadis.

[38] el-Enbiyâ, (21), 90.

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/320.

[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/320-321.

[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/321.

[42] Bu manayı veren kelimesi bazı nüshalarda (hayra) şeklinde vârid olmuştur.

[43] Hâkim el-Miistedrek, I, 328. Hakim Hadisin Şeyhânm şartlarına uyduğunu söyler. Bey-hakî, es-Sünenü-kiibrâ, III, 349.

[44] Musannifin bu sözü söylemekteki maksadı, hadisin halini beyân ve onun hüccet olmaya elverişli olduğuna işaret etmektir. Ğarib oluşu garib râvilerden Hâlid b. Nizâr'dan başkasının rivayet etmemesi dolayısıyladır. Yine Ebû Dâvûd Fatiha Sûresi'nde bizim diye okuduğumuz âyeti Medinelilerin şeklinde okuduğunu ve bu hadisin onlar için delil olduğunu söyledi.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/321-323.

[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/323-325.

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/325-326.

[47] Buhârî, istiskâ, 24, menâkıb 25; Müslim istiskâ 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/326-327.

[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/327.

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/327-328.

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/328.

[51] Muvatta', istiskâ 2.

[52] Hadis-i şerif, müellife iki ayrı yoldan İntikal etmiştir. Bunlar Yahya b. Said'de birleşmekle beraber, Yahya'dan sonra Mâlik ve Sufyan olmak üzere ayrılıyorlar. Bu metin, Mâlik'in rivayet eîtiği oluyor.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/328.

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/328-329.

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/329-330.

[55] Müslim, kusûf 1; Nesâî, kusûf 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/330-331.

[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/331-333.

[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/333.

[58] Müslim, istiskâ 3.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/333-335.

[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/335-337.

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/337.

[61] Müslim, istiskâ 9; Nesaî, küsûf 7, 9, 10; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, III, 324.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/337-338.

[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/338.

[63] Buhârî, istiskâ 4; Müslim, istiskâ3; Nesâî, küsûf 5,12,14,16,24; tbn Mâce, ikâme 152.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/338-339.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/339-340.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/340.
[66] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, III, 322.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/340.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/340-341.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/341.
[69] Hâkim el-Müstedrek, I, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/342.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/342.
[71] Müslim, istiskâ 19.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/341-342.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/343.
[74] Ahmed b. Hanbel V, 16, 17, Beyhakî, es-Simenu'l-kübrâ, 111,332.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/343-344.
[75] Ahmed b. Hanbel, V, 16.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/344-346.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/346.
[78] Kabîse el-Hilâlî b. el-Muhârik b. Abdullah,sahabidir. Hz. Peygamber'e elçi olarak gelmiş ve ondan hadis rivayet etmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd, Tİrmizî ve Nesâî mezkur zatın rivayetlerini eserlerine almışlardır. (Bilgi için bk. lbmı'1-Esir, Üsdü'1-gâbe, IV, 385-386).
[79] Buhârî, küsûf 6; Nesaî, küsûf 1; Hâkim, el-Müstedrek, I, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/346-347.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/347.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/348.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/348-349.
[83] Hâkim, el-Mustedrek, I, 333; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, III, 320, 322, 324, 325, 329, 335, 336, 337, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/349-350.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/350.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/350.
[86] Buhârî, kusûf 4, 5, 19; Müslim, kusûf 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/351.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/351.
[88] Buhârî, kusûf 7, 9, 13; Müslim, kusûf 1, 8, 17; Nesâî, kusûf 11, 17, 23; Muvatta', kusûf 2, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/351-352.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/352-353.
[90] Bazı nüshnalarda " = çağrılır" fiilinin başında istifham (soru) hemzesi mevcut değildir. Buna göre mana: "Küsûf namazında namaza çağrılır" şeklinde olacaktır.
[91] Buhârî, küsûf 3; Müslim, küsûf 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/353.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/353-354.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/354.
[94] Buhârî, kusûf 2; Müslim, kusûf 1; Nesâî, kusûf 3, 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/354.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/354.
[96] Buhârî, kusûf.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/355.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/355.
[98] Nesâî, kusûf 5, 12, 14, 16, 24; Ahmed b. Hanbel, IV, 267, 269, V, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/355-356.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/356.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/356.
[101] Nesaî, kusûf 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/357.
[102] el-Enfâl (8), 33.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/357-359.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/359.
[105] Abdurrahman b. Semure b. Habîb b. Abdi Şems, b. Abdi Menâf el-Kureşî, asıl adı, Abdü Kelâl idi. Efendimiz ona Abdurrahman adım verdi. Mekke Fethi günü müslü-man olmuş ve Mu'te muharebesinde bulunmuştur. Resûlullah ve Hz. Muâz'dan hadis nakletmiştir. H. 50 veya 51 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. lbnu'1-Esîr, Üsdü'l-gâbe, ili, 454-456; İbn Hacer, el-Isâbe, II, 401).
[106] Müslim, küsûf 25, 26; Nesaî, kusûf 2; Ahmed b. Hanbel, V, 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/359.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/360.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/360.
[109] Enes b. MâlİK'in künyesidir.
[110] Hâkim, el-Müstedrek, I, 334; Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, III, 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/360-361.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/361.
[112] Tirmizî, menâkıb 63; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, III, 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/361-362.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/362-363.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/363.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAFAKALAR SOLUMU

(2 Hadistir)

297/1 ibn Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Resûîuüah (S.V.) buyurdu ki:
«Sizden birinizin, kendilerini besleyip geçindirdiği kimselerin geçimlerini düşünerek geçirdiği bir gece. Aiiah yoiunda bin kılıç vurmaktan Allan Tealânın katında daha kıymetlidir.»

298/2 Sa'd'ın şöyle dediği rivayet edildi: Resûluüah {S.V.) buyurdu ki:
«Şüphesiz sana. Allah rızasını istiyerek geçim için yapacağın- her masrafa, hatta eiinle eşin ağzına uzattığın bir lokmaya karşılık sevap verir.» .

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- KUR'AN OKUMANIN FAZİLETİ VE ADABI
Kur'an Okumak İçin Seçilen Vakitler
Hatmin Edebleri Ve Bunlarla İlgili Hususlar
Hatim Vaktinde Duâ Etmek Çok Kuwetli Bir Müstahabdır
Âdet Edinilen Zikir Ve Okuma Görevini Yapmadan Uyumak
Kur'an'a Devam Etmeyi Emretmek Ve Unutmaktan Sakındırmak
Kur'an Okuyucusunun Gözeteceği Edeb Ve Meseleler
Okuyuştan Önce Diş Temizliği Yapmak
Kur'an Okuyucusunun Tavrı Nasıl Olmalıdır?
Mushaftan Kur'an Okumak
Gizli Ve Aşikâre Kur'an Okumanın Fazileti
Kur'ân'ı Güzel Sesle Okumak
Kuranı Okuyuşa Başlamanın Şekli
Kıraatin Bid'atları
Sûreleri Adlandırmak
Şu Âyeti Yahut Şu Sûreyi Unuttum Demek Mekruhtur. Bana Unutturuldu Yahud Benden Düşürüldü Demelidir.

8- KUR'AN OKUMANIN FAZİLETİ VE ADABI

Bilinmelidir ki, Kur'an okumak, zikirlerin en faziletlisidir. Ancak istenen, düşünerek ve ibret alarak olan okuyuştur. Kur'an okumanın bir takım edeb ve maksadları vardır. Ben bundan önce, bu konuda bir kitab yazdım ki, özet olarak orada okuyucu ve okuma ile ilgili edeb ve vasıfları güzel bir şekilde topladım. Hafız ve kıraat ehli olanların bundan habersiz kalmaları uygun olmaz. Ben bu kitabda, kısa olarak o maksadlara işaret edeceğim. Bu hususta bilgi ve açıklama isteyene, kanısı üzere delâlet ederek derim ki, tevfîk Allah'tandır.
Kur'an okuyuşuna geceleyin, gündüz vaktinde, hazarda ve seferde devam etmek uygundur. Selef için (Radıyallahu Anhüm), Kur'anı hatmetmek hususunda değişik ölçüler vardı. Onlardan bir kısmı, her iki ayda bir defa hatim yapardı. Diğerleri de, her ay bir hatim yapardı. Diğer bir kısmı ise, her on günde bir hatim yapardı. Bazıları her sekiz günde bir hatim yaparlardı. Bazısı da her yedi günde bir hatim yapardı. Selefden çoğunun yapmış olduğu bu idi.
Selefden (ashabdan) başkaları, her altı gecede, beş gecede ve dört gecede bir hatim yaparlardı. Çok kimseler de üç günde ve bir günde bir hatim yaparlardı. Bir gündüz ve bir gecede iki hatim yapanları da vardı. Bazıları da, bir gün ve bir gecede üç hatim yaparlardı. Bir gündüz ve bir gecede sekiz hatim yapmış olanlar vardı: Dör hatim geceleyin ve dört hatim de gündüz...
Es-Seyyid El-Ceffl ibni Kâtib Es^Sûfl, (Radıyallahu Anh), geceleyin dört ve gündüz de dört hatim yapanlardan biriydi. Gece ve gündüz yapılan ibâdet ve zikirler bölümünde, bize rivayet edilip ulaşan haberlerin çoğu budur.
Büyük îmara Ahmed El-Devrakî, tabi'î olan Mansûr ibni Zadan ibni Abbâd'a isnad ederek rivayet etmiştir ki, Mansûr öğle ve ikindi arasında Kur'anı hatmederdi, (Radıyallahu Anh). Yine akşamla yatsı arasında bir hatim, ve Ramazan'da bir akşamla yatsı arasında iki hatim yapardı ve biraz da ilâve ederdi. Onlar Ramazan ayında yatsı namazını gecenin dörtte birine kadar geciktirirlerdi.
îbnü Ebî Davud rivayet eder ki, Mücahid (Rahimehullah), Ramazan ayında akşam ve yatsı arasında Kur'an-i hatmederdi. Bir rekâtta hatm edenlerin sayısı sayılamıyacak kadar çoktu. Osman ibni Affan, Temîm Ed-Dârî, Saîd ibni Cübeyr bunlardandır.
Daha doğrusu, insanların şahsî durumlarına göre bu hatim işi değişir. Kur'anın hikmet ve incelikleri üzerinde düşünmek isteyen kimse, bu maksadına ulaşabilecek şekilde hatmi kısaltır. Yine ilim neşretmekle ve müs-lümanlar arasındaki davaları çözmekle yahud müslümanlarm umumi işleriyle önemli din işleri üzerinde meşgul olan kimse, kendisinden beklenen işler bozulmayacak ve aksatılmayacak şekilde hatim yapmayı kısaltır. Fakat şu anılanlar kısmından olmayan kimse, mümkün olduğu kadar hatmi çoğaltsın; ancak usanç haline ve okuyuşta kelimeleri tekerleme durumuna sokmasın.
İlk devir alimlerinden bir cemaat, bir gün ve bir gecede bir hatim yapılmasını mekruh görmüşlerdir. Buna da, Ebû Davud, Tirmizî, Nese'î ve başkalarının Sünenlerinde sahîh bir isnadla yaptığımız şu rivayet delâlet eder:
283- Abdullah ibni Amr ibni'l-As'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Üç günden az bir zamanda Kur'anı okuyan (hatmeden), bir şey anlayamaz."
Hatime başlama ve bitirme vaktine gelince, bu okuyucunun arzusuna göre değişir. Haftada bir hatim yapan, Hazreti Osman'ın yaptığı gibi, cuma gecesinden başlayarak perşembe gecesi bitirmelidir. îmam Ebû Hamid El-Gazalî, İhya'sında şöyle demiştir:
"En faziletli olan, bir hatmi geceleyin ve diğerini gündüz tamamlamaktır. Gündüz hatmim, pazartesi günü sabah namazının iki rekâtında yahut bundan sonra yapmaktır. Gece hatmini ise, cuma gecesinde, akşamın iki rekâtında yahud bundan sonra yapmalıdır ki, gündüzün evveli ve sonu karşılanmış olsun."
ibni Ebî Davud, tabi'î büyüklerinden Amr ibni Mürre'den (Radıyallahu Anh) rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir:
Kur'ân'ın, gündüzün ve akşamın evvel vaktinde hatmedilmesini, Ta-bi'în severlerdi.
Büyük İmam Talha ibni Musarrif Et-Tabi'î den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Gündüz hangi vakitte olursa olsun, Kur'an-ı hatmeden kimse üzerine, akşam oluncaya kadar melekler istiğfar ederler ve geceden de hangi vakitte hatim olursa, sabahlayıncaya kadar onun üzerine melekler istiğfar ederler (Allah'dan o kulun bağışlanmasını dilerler). Mü-cahid'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir.
284- Sa'd ibni Ebî Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Kur'an hatmi gecenin evveline rasgelirse, hatmeden üzerine sabahlayıncaya kadar melekler istiğfar ederler. Eğer hatmi gecenin sonuna rasgelirse, bir daha akşamlaymcaya kadar melekler ona istiğfarda bulunurlar."[1]

Kur'an Okumak İçin Seçilen Vakitler

Bil ki, Kur'an okumanın en faziletlisi, namaz içinde olan okuyuştur. îmam ŞafiTnin ve diğerlerinin (Allah hepsine rahmet etsin) mezhebleri-ne göre, namazda Kur'an okuyuşu ile kıyamı uzatmak, secdeyi ve diğer rükünleri uzatmaktan daha faziletlidir.
Namaz dışındaki okuyuşa gelince, bunun en faziletli olanı gece okuyuşudur. Gecenin son yarısında okumak da, evvelinden daha

faziletlidir. Akşamla yatsı arasında okumak da iyidir.
Gündüz okuyuşunda faziletli olan sabah namazından sonraki okuyuştur. Kur'ân okumak hususunda mekruh hiç bir vakit yoktur, namaz kılınması yasak olan vakitlerde de, Kur'ân okumak için bir kerahet yoktur.
îbni Ebî Davud'un Muan ibni Rüfa'a'dan, o da şeyhlerinden (Allah ona rahmet etsin) rivayet ettiğine göre, onlar ikindiden (ikindi namazından) sonra okumayı mekruh gördüler ve dediler ki: Bu vakitteki okuyuş, Yahudi'lerin ders vaktidir. Bu söz makbul değil ve bunun aslı da yoktur.
Günler içerisinde, cuma, pazartesi, perşembe ve Arefe günü seçilir. Zilhicce ayının ilk on günü ve Ramazan ayının da son on günü, daha faziletli olmalarıyle seçilirler. Aylar içinde de en faziletli okuyuş, Ramazan ayına mahsustur.

Hatmin Edebleri Ve Bunlarla İlgili Hususlar

Daha önce geçti ki, yalnız başına Kur'ân okuyanın namazda hatim yapması müstehabdır. Fakat namaz dışında hatim yapanla toplu olarak hatim yapanlar için, hatimlerinin gecenin evvelinde yahud gündüzün evvelinde olması müstahabdır; nitekim geçmişti. Şeriatın yasakladığı güne rastgelmemek şartı ile, hatim günü oruçlu olmak yine müstahabdır.
Tâbi'î ve Kûfe'li olan Talha ibni Musarrif, Müseyyib ibni Rafi've Hu-beyb ibni Ebî Sabit'den (Allah hepsinden razı olsun) sahih olarak rivayet edilmiştir ki bunlar, hatmedecekleri gün oruçlu olarak sabahlarlardı.
Kur'an okuyan ve okuyamayan kimselerin hatim meclisinde bulunmaları müstahab olur. Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde rivayet ettik: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, âdet (hayız) halindeki hanımlara, bayram günü çıkıp müslümanların duâ ve hayırlı işlerinde hazır bulunmalarını emretti."
Dârimî'nin Müsned'inde İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet ettiğimize göre, İbni Abbas, Kur'an okuyan bir adamı gözetleyen bir adam görevlendirirdi. Adam Kur'am hatmedeceği zaman, durumu İbni Abbas'a (Radıyallahu Anhüma) bildirirdi; o da hatme hazır bulunurdu.
Hazreti Enes'in (Radıyallahu Anh) arkadaşı tabiî büyük İmam Katade-'den iki sahîh isnadla İbni Ebî dâvud rivayet eder ki:
"Enes ibni Malik (Radıyallahu Anh) Kur'anı hatmettiği zaman, aile halkını toplar ve duâ ederdi."
Tabi'î büyük İmam Hakem ibni Uteybe'den sahîh isnadlarla rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Mücahid ve Ubâde ibni Ebî Lübâbe bana haber gönderdiler ve dediler ki, biz sana haber gönderiyoruz; çünkü biz Kur'am hatmetmek istedik. Kur'an hatminde duâ etmek makbul olur, (sen de gelesin). Bazı sahîh rivayetlerinde de şöyle ifade vardır: Kur'an hatminde rahmet iner, denilirdi.
Yine sahîh bir isnadla Mücahid'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Kur'an hatmi zamanında toplanırlardı ve : "rahmet iner" derlerdi.

Hatim Vaktinde Duâ Etmek Çok Kuvvetli Bir Müstahabdır

Humeyd El-A'rac'den (Allah ona rahmet etsin) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Kim Kur'an okur da sonra duâ ederse, dörtbin melek onun duasına amîn der."[2] Toplu mana ifade eden kelimelerle ve önemli işlerle duâ edip, duada ısrarda bulunmak uygundur. Böylece duanın büyük bir kısmı yahud tümü ahiret işlerine, müslümanların işlerine, idarecilerinin dürüstlüğüne, itaat ehlinden olmalarına, aykırı hareketlerden korunmalarına, iyilik ve takva üzere yardımlaşmalarına, hakkı yerine getirmelerine, hak üzere toplanmalarına, din düşmanlarına ve muhaliflere karşı üstün gelmelerine ait olmalıdır.
Ben, "Kur'an Edebleri" kitabında bu hususla ilgili bazı sözlere işaret ettim ve orada veciz duâlan anlattım. İsteyen oradan nakledip alır.
Hatim tamamlandıktan sonra, ona bitiştirerek diğer bir hatime başlamak müsta-habdır. Selef böyle yapmayı müstahab görmüşler ve bu hususta Enes'in (Radıyallahu Anh) şu hadîsini delil göstermişlerdir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Amellerin hayırlısı Hail ile Rahle'dir." Soruldu ki, bunlar nedir? "Kur'ana başlamak ve onu hatmetmektir," buyurdular.

Âdet Edinilen Zikir Ve Okuma Görevini Yapmadan Uyumak

285- Ömer İbni'l-Hattab'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Geceleyin hizbini (mutad okuyuşunu) yapmadan yahud bir kısmını yapmadan uyur da, onu sabah namazı ile öğle namazı arasında yerine getirirse, geceden onu okumuş gibi onun sevabına yazılır."[3]

Kur'an'a Devam Etmeyi Emretmek Ve Unutmaktan Sakındırmak

286- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Bu Kur'an'a devam ediniz; Muhammedin canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o develerin bağlarından kaçışından daha çabuk kaçar."[4]
287- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kur'an sahibinin (Kur'an ezberleyenin) hali, bağlı devenin haline benzer; deve sahibi onu devamlı göz altında bulundurursa, onu tutar. Eğer deveyi salıverirse, geçip gider. "[5]
288- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"İnsanların mescidden çıkardıkları çöplere varıncaya kadar ümmetimin sevabları bana arz edildi. Bir de ümmetimin günahları bana arz edildi de, bir adamın, Kur'andan bir sûre yahud bir ayet ezberledikten sonra, onu unutmasından daha büyük bir günah görmedim. "[6]
289- Sa'd ibni Ubâde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Kim Kur'an-ı okur da, sonra onu unutursa, kıyamet gününde cüz-zamlı olarak Allah Tealâ'ya kavuşur. "[7]

Kur'an Okuyucusunun Gözeteceği Edeb Ve Meseleler

Bu bölümle ilgili meseleler cidden çoktur. Delillerinin şöhretinden dolayı ve bunlar sebebiyle usanç gelmesin diye, onları kaldırarak bu meselelerden bir kısmını anlatacağız:
Okuyucunun ilk emrolunduğu şey, okumasında ihlâs olmaktır. Okuyuşu ile Allah rızâsını isteyecek ve bundan başka bir şeye kavuşmayı kasd etmeyecektir. Kur'an ile edeblenecek ve Allah Sübhânehu ve Teâlâ Hazretlerine münâcatta bulunduğunu ve kitabını okuduğunu

zihninde tutacaktır. Öyle ki, Allah'ı görenin hali üzere okuyacak; zira o Allah'ı görmüyorsa, Allah onu görüyordur.

Okuyuştan Önce Diş Temizliği Yapmak

Kur'an okumak isteyen kimsenin, misvak ve benzeri (fırça gibi) şeylerle ağzını temizlemesi uygundur. Misvak için "Erâk" ağacını tercih etmek iyi ise de,diğer ağaçlarla da olur. Sert bez ve bunlardan başka temizleyici şeylerle dişleri ve ağzı temizlemek de misvak yerine geçer.
Kalın parmakla temizlik olması hususunda Şafi'î alimleri için üç görüş vardır:
1. Onlara göre en meşhur olanı, temizliğin yapılamayışıdır.
2. İkinci görüşte, parmakla temizleme olur.
3. Eğer ağzı temizleyecek başka bir şey bulunamıyorsa, parmak misvak yerine geçer.
Dişler temizlenirken sünnet niyeti taşınılır ve ağzın sağ tarafından enine doğru fırçalama yapılır.
Bazı imamlarımız demişlerdir ki, fırçalarken şöyle denilir:
"Allâhümme, bârik lî fîhi yâ erhamerrâhimîn." (Allah'ım, bu işte bana bereket ver; ey merhamet edenlerin en merhametlisi!..)"
Dişlerin iç ve dış tarafları, çevreleri, dişlerin tabanları ve üst damağında hafifçe gezdirilir. Çok sert ve çok yumuşak olmayan orta kıvamda bir misvak kullanılır. Eğer misvak kuruyup sertleşmişse, su ile yumuşatılır.
Eğer ağızda kan ve benzeri bir akıntı veya bulaşma varsa, bunları yıkamadan önce Kur'an okumak mekruh olur. Bu durumda, Kur'an okumanın haram olup olmadığı hususunda iki görüş vardır: Bu iki görüşten sahîh olanı, haram olmayışıdır. Bu mesele kitabın başında geçmişti. Bu bölümle ilgili bir takım meseleler daha varsa da, onlar kitabın baştara-fındaki bölümlerde anlatılmışlardır.
Kur'an Okuyucusunun Tavrı Nasıl Olmalıdır?

Okuyucunun kalb ve kahb itibariyle huzur ve huşu halinde bulunarak okuması ve okuduğundan ibret alması gereklidir. İşte istenen ve kasdoiu-nan budur. Bu durumda kalbîer ferahlanır ve nurlanır. Bunun delilleri sayılamayacak kadar çok ve söylenemiyecek kadar da meşhurdur.
Selefden öyle bir cemaat olmuştur ki, onlardan biri, tam bir gece boyunca, yahud gecenin büyük bir kısmında, yalnız bir ayet okumuştur da, onun üzerine düşünüp ibret almışlardır ve bunlardan bir kısmı düşmüş bayılmış ve bir kısmı da ölmüştür.
Kur'an okuyucusunun ağlaması, ağlayamıyorsa ağlar halinde bulunması müstahabdır; çünkü okurken ağlamak, ariflerin sıfatı ve Allah'ın salih kullarının alâmetidir. Allah Tealâ buyuruyor ki: "(Kur'an okuyan ihlâslı mü'minler) secdeye kapanıp ağlarlar ve bu, onların huşû'unu artırır ."[8]
Bu hususta varid olan pek çok haber ve eserleri, "Et-Tibyan Fî Âdâbi Hameleti'l-Kur'an" adlı kitabda anlattım.
Büyük İmam, keramet ve maarif sahibi, ilâhî lütuf ve vergilere nail olmuş İbrahim El-Havas (Radiyallahu Anh) şöyle demiştir :
"Kalbin ilâcı beş şeydir: **1)** Düşünüp ibret alarak Kur'an okumak, **2)** Mideyi boş bulundurmak, **3)** Gece ibâdete durmak, **4)** Seher vaktinde Allah'a yalvarmak, **5)** Salih kimselerle oturmak.

Mushaftan Kur'an Okumak

Mushaftan Kur'an okumak, ezberden okumaktan daha faziletlidir. İmamlarımız böyle söylemişlerdir. Selefden (Radıyallahu Anhüm) rivayet edilen de budur. Ancak, bu mutlak bir hüküm değildir. Okuyuştan maksad düşünüp ibret almak olduğuna göre, ezber okuyuşla bu maksada varan ve mushaftan bunu elde edemeyen kimse için, ezbere okumak daha faziletli olur. Eğer iki yön eşit olursa, mushafdan okumak yine daha faziletli olur. İşte selef bunu murad etmiştir.

Gizli Ve Aşikâre Kur'an Okumanın Fazileti

Sesi yükselterek Kur'an okumanın faziletine dair haberler nakledildiği gibi, gizli okumak hakkında da haberler varid olmuştur. Bu iki durum karşısında alimler demişlerdir ki, riyadan korkan kimse için, gizli okumak daha faziletlidir. Riyadan korkmayan için de, aşikâre okumak daha faziletlidir; ancak namaz kılanı veya uyuyanı veya bunlardan başkasını rahatsız etmemek şartı ile...
Aşikâre okumakta amel daha büyük olduğu için, bu durum onun faziletine delildir. Yine bu okuyuşun faydası başkasına da geçer, okuyucunun kalbini uyarır, gayretini düşünceye çevirir, ona kulak verdirir, ondan uykuyu giderir, neş'esini artırır, gafil ve dalgın bulunanları uyarır, onları ferahlandırır. İnsanın kalbine bu niyyetler geldiği zaman, aşikâre okumak daha faziletlidir.

Kur'ân'ı Güzel Sesle Okumak

Kirâet usûlünden çıkacak şekilde uzatmalar yapmaksızın sesi güzelleştirip tezyin ederek Kur'an okumak müstahabdır. Eğer ifrata varılarak bir harf ilâve edilirse yahud bir harf saklı bırakılırsa, bu haramdır. Ta-gannî ile okuyuşa gelince, bu da anlattığımız gibi, ifrat derecesine varırsa haramdır, varmazsa haram değildir. Sesi güzelleştirmeğe dair anlattıklarımız konusunda hadîsler çoktur ve Sahîh'lerde ve diğer kitaplarda bunlar meşhurdur. Ben bunlardan bir kısmını, okuyuşun edebleri bölümünde anlattım.

Kuranı Okuyuşa Başlamanın Şekli

Bir okuyucu, sûre ortasından okuyacağı zaman, birbiriyle ilgili olan ayetlerin ilkinden başlaması müstahab olduğu gibi, duracağı zaman da birbirine bağlı ayetlerin en sonunda ve söz bitiminde durması da müstahabdır. Ne okumaya başlarken, ne de durunca, cüz, hizib ve aşirlere itibar etmek şart değildir. Çünkü bunların çoğu, birbirine bağlı olan ayetlerin ortasmdadır. Bizim anlattığımız ve sakındırdığımız bu edeblere riayet etmeyen çok kimselerin tutumu ve işi, insanları aldatmasın. Bunun için sen, büyük İmam Ebû Ali El-Fudaly ibni İyad'ın şu sözünü örnek al:
"Hidayet yollarının ehli az olduğundan ürküp kaçma ve helak olanların çokluğuna aldanma." Bu mana üzere alimler demiştir: Bir sûreyi tam olarak okumak, uzun bir sûreden onun mıktarınca okumaktan daha faziletlidir. Çünkü insanların çoğunda, ayetler arasındaki bağlantı gizli kalıyor yahud bazı yer ve durumlarda çoğu kimseler bunu gözetemiyor.

Kıraatin Bid'atları

Bu bid'atlardan birisi, müstahab olduğuna inanarak teravih namazını insanlara kıldıran çok cahillerin, yedinci gecede teravihin son rekâtında En'am sûresini tamamen okumalarıdır. Sanıyorlar ki, bu sûre tüm olarak nazil olmuştur. Bu işlerine de hoş olmayan çok şeyleri katıyorlar: İnanıyorlar ki, bu işleri müstahabdır. Halk tabakasına da bu fikri aşılıyorlar. Bu hareketleriyle ikinci rekâtı birinci üzerine uzatmış oluyorlar, bu imamlara uyan kimselere usanç verecek şekilde uzatma oluyor. Ayrıca çabuk okumakla yanlışlıklar da olur. Yine bu son rekâttan önceki rekât hafif geçmiş olur.

Sûreleri Adlandırmak

Bakara sûresi, Âl-i İmrân sûresi, Nisa sûresi, Ankebût sûresi demek caizdir; diğer sureler hakkında da hüküm böyledir; ve bunda kerahet yoktur. Selefden bazısı demiştir ki, bu şekilde söylemek mekruhtur. Ancak şöyle demelidir: İçinde "Bakare" anılan sûre, içinde "Nisa" anılan sûre.... Diğer sûreler de böyle adlandırılır. Fakat doğru olan önceki sözdür. Selef ve halef alimlerin çoğunluğunun sözü de budur. Bu konuda, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet edilen hadîsler, sayılamayacak kadar çoktur. Ashabdan ve sonrakilerden olan nakiller de böyledir.
Yine, bu, Ebû Amr'ın kıraatidir, İbni Kesîr'in kıraatidir, falanın kıraatidir, demek mekruh değildir. Selef ve halef alimlerin üzerinde inkâr-sız olarak bulundukları mezheb budur.
İbrahim En-Nehâ'î den (Allah ona rahmet etsin) nakledildiğine göre şöyle demiştir:
Öncekiler, "falancanın sünneti, falancanın kıraati" diye söylemesini kerîh görürlerdi. Fakat doğrusu bizim anlattığımızdır.

Şu Âyeti Yahut Şu Sûreyi Unuttum Demek Mekruhtur. Bana Unutturuldu Yahud Benden Düşürüldü Demelidir.

290- İbni Mes'ud dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz, şu ve bu ayeti unuttum demesin, bana unutturuldu, desin." Yine iki SahûYdeki rivayetlerde şu ifade vardır:
"İnsanlardan birinin: Şu ve bu ayeti unuttum, demesi ne çirkin!.. Doğrusu, unutturuldu o."[9]
291- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, (uzakta bulunan) bir adamın Kur'an okuduğunu işitti de: Allah ona rahmet etsin, düşürüldüğüm bir ayeti bana hatırlattı, buyurdu." Yine Sahîh'deki bir rivayette: ^Unutturulmuş olduğum (bir ayeti.....)" şeklindedir.[10]
Bil ki, okumanın ve okuyucunun edeblerini cildler dolusu kitabların daha azına sığdırmak mümkün değildir. Lâkin biz, şu kısa bölümlerimizde önemli olan noktaların bir kısmına işaret etmek istedik. Zaten kitabın başında, Zikir yapanla Kur'ân okuyanın edeblerinden bir miktarı evvelki bölümlerde geçmişti. Yine namazın zikirleri bölümünde de, kiraatla ilgili edeblerden bir nebze anlatılmıştı. Biz bu hususta daha fazla bilgi edinmek isteyenleri, "Kitabu't-Tibyan fî Adabı Hamelet'il-Kur'an" adlı eserimize havale etmiştik. Muvaffakiyet Allah'dandır. O, bana kâfidir ve ne güzel vekildir!..
Bil ki, Kur'ân okumak, daha önce belirttiğimiz gibi, zikirlerin en kuv-vetlisidir. Onun için buna devam etmek gerekir. Bir gün ve bir gece bundan boş kalmamalıdır. İnsanın az miktar ayet okuması ile kıraatin esası elde edilmiş olur.
292- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Bir gün ve bir gecede elli âyet okuyan kimse, gafillerden yazılmaz; yüz âyet okuyan, ibâdet edenlerden yazılır: ikiyüz âyet okuyana, kıyamet gününde Kur'an husûmet etmez; kim de beşyüz âyet okursa, ona bir kın-tar (yüz miskal) sevab yazılır." Bir rivayette; "Elli" yerine, "Kim kırk âyet okursa" ve diğer bir rivayette: "Kim yirmi âyet okursa" şeklindedir. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ResülüÎlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim on âyet okursa, gafillerden yazılmaz." Bu bölümle ilgili olarak benzeri çok hadîsler nakledilmiştir.[11]
Biz, bir gün ve bir gecede okunacak sûreler hakkında çok hadîs rivayet ettik. Okunacaklardan bir kısmı şu sûrelerdir: Yâsîn, Tebareke, Mülk, Vakı'a ve Duhan.
293- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayet etmiştir:
"Kim bir gün ve bir geeede Allah nzasmı isteyerek Yâsîn okursa, bağışlanır."[12] yine Ebû Hüreyre'den bir rivayette: "Kim bir gecede DUHÂN sûresini okursa, bağışlanmış olarak sabahlar" şeklinde varid olmuştur.
İbni Mes'ud dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim her gece VÂ-KI'A sûresini okursa, ona ihtiyaç isabet etmez."[13]
Bir de Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, her gece, Elif-Lâm Tenzil ve Tebareke sûrelerini okumadıkça uyumazdı. "[14]
294- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur:
"Bir gecede ZİLZÂL sûresini okuyan Kur'an'ın yansını okumuş gibi (sevaba nail) olur. Kim KÂFÎRÛN sûresini okursa, Kur'anın dörtt birini okumuş kadar (sevaba nail) olur. İhlâs sûresini okuyan, Kur'an'ın üçte birini okumuş kadar (sevaba nail) olur."[15] Bir rivayet de şöyle:
"Kim Âyete' 1-Kürsî'yi ve ilk Hâ-Mîm sûresini okursa, o gün, her kötülükten korunur."[16] "Anlattığımızın benzeri hadisler çoktur. Biz, mak-sadlara işaret ettik. Doğruyu en iyi bilen Allah'dır. Hamd ve nimet O'nun-dur, korunmak ve muvaffakiyet O'nunladır.

---

[1] Ed Dârimî, Müsned'inde. (Dârimî demiştir ki, Sa'd Hazretlerinden rivayet edilen bu hadîs ha-sendir.)
[2] Ed-Dârimî, Müsned'inde.
[3] Müslim.
[4] Buhârî. Müslim.
[5] Buhârî. Müslim. Muvatta'. Nesâî.
[6] Ebû Dâvud. Tirmizî.
[7] Ebû Dâvud. Ed-Dârimî.
[8] Kur'ân-ı Kerim, îsrâ Sûresi: 109.
[9] Buhârî. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[10] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvüd.
[11] İbn-i Sünnî.
[12] ibn-i Sünnî. Muvatta'. İbn-i Hibbân. Beyhakî.
[13] İbn-i Sünnî.

[14] İbn-i Sünnî.
[15] İbn-i Sünnî.
[16] ibn-i Sünnî

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ECEL VE EMEL BÖLÜMÜ

ECEL VE EMEL BÖLÜMÜ

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ???????? ????? ????? ?? ???????? ???? ???? ?????? ???? ???? ??????? ???????? ??? ??? ???? ?? ????? ?? ????? ??????? ?? ????????? ???????: ???? ?“???????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ?‘??????? ???? ?????? ??? ????? ???? ??? ??????? ???? ?????? ??? [. ????? ??????? ???????? .

1. (148)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) birgün yere çubukla, kare biçiminde bir şekil çizdi. Sonra, bunun ortasına bir hat çekti, onun dışında da bir hat çizdi. Sonra bu hattın ortasından itibaren bu ortadaki hatta istinad eden bir kısım küçük çizgiler attı.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çizdiklerini şöyle açıkladı: *Şu çizgi insandır. Şu onu saran kare çizgisi de eceldir. Şu dışarı uzanan çizgi de onun emelidir. (Bu emel çizgisini kesen) şu küçük çizgiler de musibetlerdir. Bu musibet oku yolunu şaşırarak insana değmese bile, diğer biri değer. Bu da değmezse ecel oku değer.*[1]

AÇIKLAMA:

İnsanın, ecel ve ölümün elinden kurtulamayacağı burada müşahhas bir şema ile ifade edilmiştir.[2]

?2? ??? ??? ??? ????? ??? ???:]??? ??????? ?????? # ???? ????: ???? ?“??????? ????? ??? ?????? ???? ????: ??? ??????? ????? ???? ?????? ???? ?????: ???? ?‘???? ???????? ???? ??????? ?? ????? ?‘????[. ????? ??????? ???????? .

2. (149)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yere bir çizgi çizdi ve: *"Bu insanı temsil eder"* buyurdu. Sonra bunun yanına ikinci bir çizgi daha çizerek: *"Bu da ecelini temsil eder"* buyurdu. Ondan daha uzağa bir çizgi daha çizdikten sonra: *"Bu da emeldir"* dedi ve ilâve etti: *"İşte insan daha böyle iken (yani emeline kavuşmadan) ona daha yakın olan (eceli) ansızın geliverir."*[3]

?3? ??? ??? ??? ??? ????? ??????? ???:]??? ?????? ?????? # ??????? ????? ???? ?? ?????????? ??????? ????? ?? ????? ?????[.???? ??? ??? ??? ????? ?????? ?????:]???? ????????? ?? ??????????? ??????????? ????? ????????? ??? ?????????? ????????? ????? ??? ??????? ???????? ???? ??????? ????????[. ????? ??????? ????????.???? ??? ???? ?? ???? ????: ?????? ????? ?? ??? ??????? .

3. (150)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) omuzumdan tuttu ve:
"Sen dünyada bir garib veya bir yolcu gibi ol" buyurdu.
İbnu Ömer (radıyallahu anh) hazretleri şöyle diyordu: "Akşama erdin mi, sabahı bekleme, sabaha erdin mi akşamı bekleme. Sağlıklı olduğun sırada hastalık halin için hazırlık yap. Hayatta iken de ölüm için hazırlık yap."
Tirmizî'nin rivayetinde, "yolcu gibi ol" sözünden sonra şu ziyade var: *"Kendini kabir ehlinden added."*[4]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilenler dışında başka kaynaklarda da rivayet edilmiş olan hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisini gerçek kulluğa veren kimseyi, önce evi meskeni olmayan garibe (gurbette olan kimseye), sonra hareket hâlinde olan yolcuya benzetiyor. Çünkü yolcu bir yere haz almak için inmez, yolculuğuna devam edebilmek için dinlenmek ve yolculuğu sırasında lâzım olacak eksiklikleri tamamlamak üzere konaklar.
Ayrıca garîb, yabancı yerde tanıdığı ve güvenebileceği kimselerin azlığı sebebiyle emniyetsizlik duyar ve belli bir korku içerisindedir. Yolcu da öyle. Fazla olarak yolcu, taşıyabileceği zarurî eşyayı beline yükler. Zarurî olmayan, lüks ve güç getiremiyeceği yükü almaz.
Şu halde âbide: "Garib ve yolcu gibi ol" şeklinde yapılan tavsiyenin içinde "Dünyaya bağlanma, ölümden sonrası için hazırlan, ebede giden yolculukta gerekli olan azığı yani ibadeti hazırla", yani "zühd'ü elden bırakma" tavsiyesi mevcuttur. Nevevî merhum şöyle demiştir: "Hadisin mânası şudur:
Dünyaya dayanma, ona sabit kalacağın bir vatan gözüyle bakıp bağlanma, dünyada bâkî kalacağın içinden geçmesin, yolcunun vatanında olmadıkça bağlanmadığı şeylere sakın dünyada bağlanıp kalma."
Hadisi şöyle anlayan da olmuştur: "Yolcu, vatanına giden, onun peşinde olan kimsedir. Kul, dünyada, efendisi tarafından bir ihtiyacı görmek üzere yabancı bir yere gönderilmiş kimse gibidir. Ona düşen, verilen hizmeti bir an önce görüp dönmektir, kendisine verilen hizmet dışında bir şeye bağlanıp kalmaz. Öyle ise mü'min vatan-ı aslîsi olan âhireti düşünmeli, ibadet, kulluk hizmetiyle geldiği dünyada bu hizmetin dışına çıkarak dünyaya bağlanıp kalmamalı, gönlünden, fikrinden döneceği asıl yurdunu çıkarmamalıdır.
2- Rivayetin ikinci kısmı İbnu Ömer (radıyallahu anh)'ın şahsî sözü, yani mevkuf hadis gözükmektedir. Ancak, aynı mânaya gelen merfu rivayetler mevcuttur. Hâkim'in tahric ettiği bir rivayet şöyle:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: *"Beş şey gelmeden evvel beş şeyin kıymetini bilin. İhtiyarlık gelmeden evvel gençliğin, hastalık gelmeden evvel sağlığın, fakirlik gelmeden evvel zenginliğin, sıkıntı gelmeden evvel rahatlığın, ölüm gelmeden evvel hayatın."*
Bazı âlimler İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in yukarıdaki sözleri merfu hadisten aldığını söylemiştir. Nitekim onun nasihati tûl-i emeli kırmaya tazammum etmekte, ömrünü ibadet cihetinden içinde bulunduğu gün bilmesini kişiye tavsiye etmektedir. Zira, akıllı kişi akşama erdi mi yarını beklemez, (o günkü kulluk vazifelerini eksiksiz tamamlamıştır). Sabaha erince de akşamı beklemez, her saatin işini saatinde yapar, ecelinin sabaha veya akşama ulaşmadan gelebileceğini düşünür.
3- "Sağlıklı olduğun sırada hastalık halin için hazırlık yap" sözü "ölümden sonra sana faydası olacak amelde bulun, sıhhatli iken hayırlı işler yapmada acele et, böyle işleri başka zaman yaparım diye te'hir etme, mevcut fırsatı bu yoldan hemen değerlendir, zira âniden hastalık gelir ve sâlih amel yapmana mâni olur ve "sonra yaparım" kuruntusuyla, âhirete azıksız gidiverirsin..." demektir.
İbnu Hacer der ki: Bu hadis *"Kul hastalanır veya sefere çıkarsa sıhhatli ve mukim (evinde) iken yaptığı ibadeti Cenab-ı Hakk aynen kendisi için yazar."* hadisine muhalefet etmez. Çünkü bu hadis amel eden kul hakkında vârid olmuştur. Şu halde mü'min sağlığında ve normal şartlarda hangi amele ve hangi niyete kendini alıştırıp adabte etmişse, hastalık, yolculuk, yaşlılık gibi ibadet ve salih amellerine mâni olan durumlar sebebiyle onları yapamaz hâle gelse Cenâb-ı Hakk niyetine binaen sevabını eksiltmeksizin yazmaktadır. Müsibetle, belâya gösterdiği sabır ve tahammülün derecesine göre kazanacağı sevaplar bundan hâriç.
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in hadisindeki tahzîr, hiçbir şey yapmayan kimse hakkındadır. Zira böyle birisi hastalandığı zaman, sağlık hâlinde hayırlı amelleri terketmiş olmaktan pişman olur. Hastalık halinde de yapamayacak hale gelir ve pişmanlığı fayda vermez.
4- Hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in omuzundan tutması -söyleyeceklerine dikkatini çekmek için- uyarma ve aradaki muhabbet ve samimiyeti artırmaya yöneliktir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu çeşit davranışları öğreticilere metod da vermiş olmaktadır. Tebliğde müessiriyeti artırmak için bunlara da riâyet edilmelidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bütün ümmeti kastederek tek bir ferde hitab etmiştir.
Bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayrın ümmete ulaşması, onların dünyayı terkederek, zarurî şeylerle yetinmeye teşvikleri hususunda büyük bir arzu içinde

olduğu görülmektedir. Aleyhi efdalü'ssalat ve'sselam.[5]

?4? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????????? ??? ?????? ?????? ???????? ? ??????? ????????????? ? ???????: ?????? ??????????? ???????. ???: ?????? ?‘???? ???? ?‘???[. ????? ??????? .

4. (151)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elindeki iki çakıl(dan birini yakına, diğerini uzağa) atarak:
"Şu ve şu neye delalet ediyor biliyor musunuz?" dedi. Cemaat:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Buyurdu ki:
"Şu (uzağa düşen) emeldir, bu (yakına düşen) de eceldir. (Kişi emeline ulaşmak için gayret ederken ulaşmadan ölüverir)"[6]

?5? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ??? ??????? ?????? #:]??????? ?????? ????? ??? ????? ????? ?????? ???? ???? ?????? ???[. ????? ???????? ?????? ?? ????????. ?????: ?????? ???? ?????? ?????????? ??? ?????? ????. ????????? ???? ????? ???.?????? ???? ?????? ???: ????????? ???????? ??? ?????? ??????? ??? ????????? ????? ????? ?????? ????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ????? ?????? ????? .

5. (152)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ecelini altmış yaşına kadar uzattığı kimselerden Cenab-ı Hakk, her çeşit özür ve bahâneyi kaldırmıştır."
Tirmizî'nin metni şu şekildedir: *"Ümmetimin vasatî ömrü 60-70 yıldır. Bunu aşabilenler azınlıkta kalacaklardır."*
Rezîn der ki: "Çoklukla ölümün cereyan ettiği dönem 60-70 yaş arasıdır. Allah, kime ömründe 40'ına kadar mühlet verdi ise, ondan özrü kaldırmıştır."[7]

AÇIKLAMA:

Müşâhedemiz de gösteriyor ki, altmış yaşına varmadan da ölenler var, 60-70 yaşlarını aşarak ölenler de var. Ancak, ümmetin, ulemâdan ve sülehadan ve hatta hülefâdan çoğunluğu 60-70 arasında vefat etmiştir. Resul-i Ekremimiz (aleyhissalâtu vesselâm) de bu devrede vefat edenlerdendir. Bu sebeple hadisin şerhini yapan âlimlerimiz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu sözlerinde öncelikle ümmeti temsil durumunda bulunan bu ekâbir kısmını (halifeler, âlimler, ârifler, sâlihler...) kastedmiş olabileceğini belirtirler. "60-70 arasında kuvvetlerde noksanlık ve gerileme başlar. Bu yaşa gelenlerin tam olarak âhirete yönelmeleri gereklidir, ta ki, bidâyette olduğu üzere kuvvet ve canlılığı yeniden bulsun." Âlimlerimiz böylece dünyevî meseleleri tahsîl faaliyetlerinde zaaf ve geriliğe düşen kimsenin, uhrevî maksadlarla yapacağı ibadet ve zikir gibi faaliyetlerde -gençken dünyevî işlerdeki başarısına denk- bir başarıya erişeceğini, böylece, ağırlık verdiği bu yeni sahadaki başarılarını görerek kişinin yenileneceğini -ve bilhassa zamanımızda çok görülen- ruhî çöküntüden kendisini kurtararak daha dinç, daha mukavim bir yaşlılık geçireceğini ifade etmiş oluyorlar.
Nitekim, Nasr sûresi geldiği zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de ölümünün yaklaştığını anlayarak, ibadet ve zikrini daha da artırmıştır. Şu halde yaşlılıkta, dindarlığını artırmak mü'min ihtiyarların âdâbıdır.
Ancak şunu da belirtelim ki, dindarlığını artırmak, dünyevî faaliyetleri tamamen terketmek demek değildir. Belki gençlikteki aşırılıklarını terketmek demektir. Nitekim Bediüzzaman hazretleri bu noktada dindar olan kimse ile dindar olmayan kimse arasında bir mukayese yaparak şu açıklamayı sunar: "Namazı terk eden ... ihtiyarladıkça bahçecilikten fütur gelir. "Neme lazım" der... "Ben zaten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim..." diyecek, kendini tembelliğe atacak. Fakat evvelki (dindar) adam der: "Daha ziyade ibadetle beraber, sa'yi helale çalışacağım, tâ kabrime daha ziyâde ışık göndereceğim. Âhiretime daha ziyade zahire tedarik edeceğim."[8]

---

[1] Buhârî, Rikak: 3; Tirmizî, Kıyamet: 23, (2456); İbnu Mace, Zühd: 27, (4231); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/469.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/469.
[3] Buhârî, Rikak: 4; Tirmizî, Zühd: 25, (2335); İbnu Mâce, Zühd: 27, (4232); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/470.
[4] Buhârî, Rikak: 2; Tirmizî, Zühd: 25, (2334); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/471.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/471-473.
[6] Tirmizî, Emsâl: 7, (2874); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/473.
[7] Buhârî Rikak: 4; Tirmizî, Da'vât: 113, (3545), Zühd: 23 (2332); İbnu Mâce, Zühd: 27, (4236), Metin Buhâri'den alınmıştır. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/474.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/474-475.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

METÂLİB UL-ALİYE (4)
KALBİ İNCELTEN HUSUSLAR VE ZÜHD KİTABI (RAKÂ'İK VE ZÜHD)
İlerleyen Yaş
Ölümü Anmak ve Kısa Emel
Faydalı Öğütler
Güzel Ahlâk
Dini Korumak, Din Uğruna Malı ve Canı Feda Etmek
Dünyanın Mü'min İçin Darlık Olması
Kötü Zamanda Salih Amel İşlemenin Sevabı
Kâmil Mü'minin Musibetle İmtihan Edilmesi
Sabırlı Olmaya Teşvik
Öfkenin Yerilmesi
Allah Korkusuyla Günahı Bırakmanın Fazileti
İtaatte İlk Adımı Atmak
Kötü Davranışlardan Sakındırmak
Kıyamet Günüyle Korkutmak
Salih Amele Teşvik
Yiyecek ve Giyeceklerle Övünmekten Sakındırmak
Selefin (İlk Dönem Müslümanlarının) Yaşamı
Zenginlik ve Mal Çokluğunun Fitnesinden Korunmak
Dünya Malından Az Edinmenin Fazileti ve Dünya Konusunda Züht Sahibi Olanların Övülmesi
Rızkı Vatanda Aramanın Fazileti
Salih Amelin Yanında Yiyecek Temini İçin Çalışmanın Caiz Oluşu
Dünya İşlerinde Kolaylık Gösterilmesine Teşvik
İnsanlarla Haşır Neşir Olmanın ve Onlara Sabretmenin Fazileti
Sâlihlerin Eserlerinden Bereket Ummak
Amele Devam Etmenin Fazileti
Abdallar
İtaat Ehlinin Bereketi
Salih Kişiye Yapılan İkram
Kıssacılar ve Vaizlere Dair Rivayetler
Ev Duvarlarını Örtülerle Süslemenin Mekruh Oluşu
Çalımlı Yürümenin Mekruh Oluşu
Cimriliğin Yerilmesi
Allah'a Kavuşmayı Arzu Etmenin Fazileti
Riyadan Sakındırmak ve Riyayı Yok Etmek İçin Dua Yapmak
Basit Görülen İşler
Dünya Malını Artırmaktan Sakındırma
Kanaatkar Fakirin Fazileti
Susmak
Başkasını Kendine Tercih Etmek
Emeli Kısa Tutmak
Uzlette Selâmet Vardır
Hüzün
Hiddetli Olmanın Fazileti
Af Dilemek
En Hayırlı Arkadaşlar
Tövbe ve İstiğfar
Kabristan Yakınında İkâmet Etmenin Fazileti
Çirkeflikleri Terk Etmenin Fazileti
Allah'a İtaatin Meyvesi
Allah Korkusuyla Ağlamanın Fazileti
Aşırılıktan Men
İhtiyaç Fazlası Bina Yapmanın Mekruh Oluşu
Çölde Oturmanın Mekruh Oluşu ve Sebepsiz Yere Uzlete Çekilmekten Men
Mü'minin Allah'a Kavuşma Arzusu
Öfkeyi Yutmanın Fazileti
Şüpheli Şeylerden Kaçınmak
Dünya İşine Göre Ahiret İşine Öncelik Vermek
İyiliği Emretmek
Dinde Nasihat
Kişi Söz Dinlemeyeceklerden Bile Olsa, İyiliği Emredip Kötülükten Menetmesi
Vera' ve Takvanın Fazileti
Allah'tan Korkmanın ve Allah Korkusuyla Ağlamanın Fazileti
Kıyamette Kısas
ZİKİRLER VE DUALAR KİTABI
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi «Senem) Salât Getirmek
Allah'ın Zikirden Gafil Olmaktan Sakındırmak
Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Başkasına Salât Okumak
Dua Etmenin Fazileti
Özlü Dua Örnekleri
Kişinin Yalnız Kendine Dua Etmesinden Men
Duada Elleri Kaldırmak
Topluluk İçin Dua Edilirken Söylenecek Söz
Tek Avuç İçiyle (İki Avucu Birleştirerek) Dua Etmek
Her Konuda İstircâ (Şüphesiz Ki Biz Allah'tan Geldik. Yine Allah'a Döneceğiz Âyetini Okumak) Duasını Okuma Ve Yüce Allah'tan Her Şeyi Dilemeye Dair Emir
Yatağa Yatarken Okunacak Dua

Duanın Defettiği Bela Türü
Hastanın Duası
En Üstün Dua
Kıskanç Kadın İçin Yapılacak Dua
Uykudan Uyanınca Okunacak Dua
Evden Çıkarken Okunacak Dua
Kulağı Çınlayan Kimsenin Yapacağı Dua
Gemiye Binen Kimsenin Okuyacağı Dua
Kişinin Kendisi ve Çocuğuna Beddua Etmesinden Men
Yolculuğa Çıkan Kimsenin Okuyacağı Dua
Mazlumun Bedduasından Sakınmak
Rüzgârın Şiddetlenmesi Anında Okunacak Dua
Bineği Boşalıp Kaçan Kimsenin Yapacağı Dua
Meclisi Sona Erdirecek Sözler
Hamdetmek
Zikrin Fazileti
Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Yapılan Zikrin Fazileti
Lâ İlahe İllallah Sözünün Fazileti
Namazın Hemen Akabinde Zikretmek
Uykusuzluk Çeken Kimsenin Okuyacağı Dua
Sabah ve Akşam Zikirleri
Namazda Zikir
Tespihe Devam Etmeye Teşvik
Gizli Zikrin Fazileti
Zikrin Fazileti

METÂLİB UL-ALİYE (4)

KALBİ İNCELTEN HUSUSLAR VE ZÜHD KİTABI (RAKÂ'İK VE ZÜHD)

İlerleyen Yaş

3091. Sehl b. Sa'd'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kul yetmiş yaşına ulaşmışsa, Ömür konusunda artık Allah onun mazur kabul eder" buyurmuştur. (İshâk)
Bunu Taberânî, Mu'cemu'l-lcebîr'inâe ve Müsned'inde er-Rûyânî ile yine Müsned'inde Ali b. Abdülazîz, Hammad b. Zeyd kanalıyla tahrîc ettiler. İsnadı sahîh görünmesine rağmen bir illeti vardır; şöyle ki bunu bir kaç ravi, Ebû Hâzım'dan, o da Saîd el-Makburî'den, o da Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bu tarikiyle Buhârî muallak olarak Sahîh'inde zikretmiştir. Şayet bunu Hammad b. Zeyd iyi ezberlemiş ise muhtemelen bunu iki ayrı yolla da (yani hem hem Sehl, hem de Ebû Hureyre kanalıyla) işitmiş olmalıdır.

Ölümü Anmak ve Kısa Emel

3092. Ebu'd-Derdâ'ya: "Sevdiğin kimse için ne dilersin?" diye sorulduğunda "Ölüm" diye cevap verdi. (Soran kişi) "Eğer ölmezse" deyince "Malı ve çocuğunun az olmasını" diye cevap verdi. (Müsedded)
3093. Câbir'ırı bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Cebrail bana Ey Muhammedi Dilediğin kadar yaşa, mutlaka bîr gün öleceksin. Dilediğin kişiyi sev, mutlaka bir gün ondan ayrılacaksın. Dilediğini yap, mutlaka bir gün onunla karştlaşacakstn dedi." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [1]
3094. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ölüm, mü'min için lütufiur" buyurmuştur. {Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [2]
3095. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Gafile şaşmak gerek. Çünkü onun yaptıklarından gaflet olunmamaktadır. Dünyalık peşinde olana şaşmak gerek. Çünkü ölüm onun peşindedir. Kahkahalarla gülene şaşmak gerek. Çünkü Allah 't memnun mu etti, yoksa öfkelendirdi mi bilmez. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3096. Ebû İshâk, Neha'lı bir zâttan şöyle dediğini nakletmiştir: Ebu'd-Derdâ'nın ölümünde yanındaydım. (Ölmeden önce) Dedi ki: Size Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim bir hadisi söyleyeceğim. Buyurdu ki: "Allah'a, onu görürmüşçesine ibadet et. Sen onu görmesen bile o seni görmektedir. Kendini ölmüşlerden say ve mazlumun bedduasından sakın. Zira mazlumun duasına icabet olunur. Sizden yatsı ve sabah namazlarında cemaate katılabilenler, emekleyerek de olsa bunu yapsın. "
Senedindeki müphem kişi olmasa, hadis sahihtir} [3] (Müsedded)
3097. Ebu'd-Derdâ, "Allah'a onu görürmüşçesine ibadet et... ifadesiyle başlayan hadisi "mazlumun bedduasından sakın" cümlesine kadar mevkuf olarak (yani kendi sözü olarak) söylemiş, sonra ravi şu ilaveyi zikretmiştir: "Bil ki, seni başkalarına muhtaç etmeyen az mal, seni azdıran çok maldan daha hayırlıdır. Zira günah eskimez, iyilik de unutulmaz.[4] (Müsedded)
3098. Ebû Zekeriyâ el-Kûfî'nin kendisine hadis nakleden bir zâttan naklen bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir zâtı üç şeyden men edip, üç şeyi ona tavsiye etmiştir: Menettiklerine gelince, bu konuda şöyle buyurmuştur: "Ahdi bozma, bozulmasına destek de olma ve zulmetme. Kim zulme uğrarsa, mutlaka Allah ona yardım edecektir. Hileden sakın. Zira hileye, ancak onu planlayan düşer. Bütün bunlar Allah nezd'mde sondur." Tavsiye ettiklerine gelince bu konuda da şöyle buyurmuştur: "Ölümü sıkça an. Zira bu seni başka bir şeyle meşguliyetten ahkor. Duaya sarıl. Zira sen duanın ne zaman kabul olunacağım bilemezsin. Şükürden ayrılma. Zira şükür ziyade ecir vesilesidir/' Sonra Süfyan "Şükrederseniz and olsun ki, size karşılığını artıracağım [5] âyetini okudu. (İbn Ebî Ömer)
3099. Urve bildiriyor: Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi veseüem) ashabının kendisiyle gülüp eğlendikleri bir kadın vefat etti. Bilâl: "Yazık! Rahatladı" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ancak bağışlanan kişi rahatlar" buyurdu. (el-Hâıis)
Hadis mürsel olmakla birlikte ravileri güvenilir kimselerdir.
3100. îmrân b. Husayn'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallailahu aleyhi vesellem): "Hangi mümin daha akıllıdır?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. "Mü'minlerin en akıllısı, ölümü en fazla hatırlayanları ve ona en iyi hazırlık yapanlarıdır" buyurdu.[6] (el-Hâris)
3101. Zeyd b. Ali'nin babalarından naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İnsanların hangisi daha akıllıdır?1' diye sordu. (Hadisi nakleden Hz. Ali demiştir ki:) "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. "İnsanların en akıllısı, ölümü en fazla hatırlayanları ve ona en iyi hazırlık yapanlarıdır" buyurdu.[7] (el-Hâris)

Faydalı Öğütler

3102. Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Sevban'ın veya ResûluUah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından başka birinin bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden biriniz zikreden bir dil, şükreden bir kalp, imanım sağlamlaştırmada kendisine yardımcı olacak mümine bir eş edinsin" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3103. Hibbân b. Ebî Cebele'nin bildirdiğine göre Ebû Zer şöyle demiştir: "Sizler ölüm için doğuyorsunuz. Sonra harap mekanı imar ediyorsunuz. Fani/Geçici olana düşkün olup baki/kalıcı olanı bırakıyorsunuz. İstenmeyen şu üç şey ne hoştur: ölüm, hastalık ve fakirlik.[8] (Ahmed b. Hanbel Kiâbu'z-Zühdde)
3104. Abdülvâhid demiştir ki: Hz. İsa b. Meryem: "Ey Âdem oğullan! Ölüm için doğup, harap olanı imar edin. Zira eşleriniz ölüp giderken yurtlarınız baki kalır" demiştir. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3105. Abdullah b. Mes'ûd hutbesinde şöyle derdi: "Muhakkak ki sözlerin en doğrusu Allah'ın kelâmıdır. Kulpların en sağlamı takva kelimesidir. Dinlerin en hayırlısı İbrahim'in dinidir. Kıssaların en hayırlısı bu Kur'ân'dır. Sünnetlerin/Yolların en güzeli Muhammed'in (salîalkhu aleyhi vesellem) yoludur. Sözlerin en şereflisi Allah'ı zikirdir. İşlerin en hayırlısı azimetlerdir (zor olanlardır). İşlerin en kötüsü ise bidatlerdir. Yolların en güzeli peygamberlerin yoludur. Ölümün en şereflisi şehitlerin öldürülmesidir. Dalâletlerin en çirkini hidayetten sonra düşülen dalâlettir. Amellerin -ya da ilimlerin- en hayırlısı, faydalı olanıdır. Yolların en hayırlısı takip edilen yoldur. Körlüğün en kötüsü kalp körlüğüdür. Yüksek el (veren el) alçak elden (alan elden) daha hayırlıdır. Az olup ihtiyaç karşılayan mal, çok olup azdıran maldan daha hayırlıdır. İhya edeceğin bir can, altından kalkamayacağın emirlikten daha hayırlıdır. Tövbelerin en kötüsü, ölüm anındaki tövbedir. Pişmanlıkların en kötüsü, kıyamet günündeki pişmanlıktır. İnsanlardan Öyleleri vardır ki, cumaya veya namaza ancak vakti çıktıktan sonra gelirler. Allah'ı ancak gönülsüz olarak zikrederler. Hataların en büyüğü, yalanı alışkanlık haline getirmiş dildir. Zenginliklerin

en hayırlısı gönül zenginliğidir. Azıkların en hayırlısı takvadır. Hikmetin başı Allah korkusudur. Kalbe atılan duyguların en hayırlısı yakin/kesin kanaattir. Kuşku küfürdür. Ağıt yakıp feryâdü figan etmek Cahiliye âdetlerindendir. Ganimet malına hıyanet, cehennem ateşine düşmenin sebeplerindendir. Kenz (zekatı ödenmeyen mal), ateşten bir parçadır. Şiir, İblis'in nâmelerinden bir nâmedir. İçki bütün günahların anasıdır. Kadınlar, şeytanın tuzaklarıdır. Gençlik delilikten bir şubedir. Kazançların en kötüsü, faizli kazançlardır. Yiyeceklerin en kötüsü, yetimlerin mallarını yemektir. Talihli, başkalarından ders alan kimsedir. Talihsiz ise annesinin karnında talihsiz yazılandır. Sizden birinize yalnız nefsinin kanaat ettiği mal yeter. Sonunda mutlaka dört arşmlık bir yere varacaktır. İşlerin en hayırlısı sonu hayırlı olandır. Amellerin özü, neticeleridir. En kötü rivayetler, yalan rivayetlerdir. Her gelecek yakındır. Müslüman'a sövmek fasıldık; onunla savaşmak küfür; etini yemek (gıybetini yapmak) da Allah'a isyana girer. Müslüman'ın malı da canı gibi kutsaldır. Kim Allah adına yemin ederse, (Allah) onu yalancı çıkarır. Kim birini bağışlarsa, Allah da onu bağışlar. Kim affederse, Allah da onu affeder. Kim öfkesini tutarsa, Allah onu mükâfatlandırır. Kim musibetlere sabrederse, selâmete çıkar. Musibeti tanıyan, ona karşı sabreder. Kim musibeti bilirse, onu reddeder. Kim büyüklük taslarsa, Allah onu alçaltır. Kim şöhret peşinde olursa, Allah onu rezil eder. Kim dünyaya yönelirse, onu elde etmekten aciz kalır. Kim şeytana itaat ederse, Allah'a isyan etmiş olur. Kim de Allah'a isyan ederse, (Allah) ona azap eder." (Ibn Ebî Ömer) [9]

3106. Abdullah b. Mes'ûd, her Perşembe şöyle hutbe verirdi ve biz onu Peygamber'in (sallallahualeyhivesdlem) hutbesi olduğunu düşünürdük:
"Ey insanlar! Muhakkak ki sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabıdır. Yolların en güzeli Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan iş bir bidattir. Her bidat da dalalettir. Dikkat edin, ey insanlar! Sizler bir yerde durdurulacaksınız. O yerde bakan göz sizi görecek, münadi size duyuracaktır. Kuşkusuz bedbaht annesinin karnında bedbaht olandır. Bahtlı ise başkasından öğüt alandır." (Ahmed b. Menî')

3107. Bâhilî'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer, Şam girişinde Câbiye'de ayağa kalkarak insanlara şöyle hitap etti: "Kur'ân'ı iyi öğrenin ki, onu tamyasmız. Onunla amel ediniz ki, onun ehlinden olasınız. Muhakkak ki hak sahibinin mertebesi, Allah'a isyan durumunda itaat edilecek dereceye varmamıştır. Biliniz ki, hak söz ve önemli hatırlatma, ne eceli yaklaştırır, ne de rızkı uzaklaştırır. Biliniz ki, kul ile onun rızkı arasında bir perde vardır. Eğer kul sabrederse rızkı gelir. İleri atılıp perdeyi yıkarsa, rızkından fazlasını elde edemez. Atları eğitiniz, yarış yapınız, nalın/sandalet giyiniz, misvak kullanınız, gösterişsiz olunuz. Acemlerin âdetlerinden, domuzlarla bir arada bulunmaktan sakınınız. Aranızda haç görülmesin. İçki içilen sofraya oturmayın, hamamlara peştamalsız girmeyin. Kadınların hamamlara girmesine müsaade etmeyin. Zira bu helal değildir. Sakın Acemlerle ülkelerine girdikten sonra sizi orada tutacak bir ticaret anlaşması yapmayın. Zira kendi ülkenize dönmeniz pek yakındır. Sakın kendinizi alçaltmaym. Siz Arapların hayvan sürülerinden ayrılmayın. Her nereye giderseniz, onları da götürürsünüz. Bilin ki içecekler üç maddeden üretilir: Kuru üzüm, bal ve kuru hurma. Bunlardan süresi geçeni/bayatlayanı, içkidir ve içilmesi helal değildir. Bilin ki, kıyamet günü Allah üç sınıf insanı paklamaz, onlara rahmet nazarıyla bakmaz, onları yakın kılmaz. Bunlar dünyalık elde etmek maksadıyla devlet başkanına biat eden; sonra dünyalığı elde ederse, ona bağlılık gösteren, elde edemezse ahdini bozan kimse. Diğeri, ikindiden sonra pazara mal çıkaran, malına şöyle, şöyle fiyat verildiğine dair yemin eden ve bunun üzerine o fiyatla malı satın alınan kimse. Bir de Müslüman'a sövmek fasıklık, onunla savaşmak ise küfürdür. Müslüman kardeşine üç günden fazla küs durman helal değildir. Kim bir sihirbaz, kahin veya büyücüye gider de onun söylediklerini tasdik ederse, Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) indirileni inkâr etmiş olur." (İbn Ebî Ömer) [10]

3108. Enes b. Mâlik bildiriyor: Sekiz yaşında Resûlullah'a (sallalkhu aleyhi vesellem) hizmet etmeye başladım. Bana ilk öğrettiği şey şuydu: "Ey oğul! Abdestini sağlam al...." hadisin sonunda şu ifadeler geçmiştir: "Hiçbir gün kalbinde Müslümanlardan birine karşı hıyanet duygusu olduğu halde akşamlama ya da sabahlama. Bu, benim sünnetimdendir. Kim benim sünnetime uyarsa, beni sevmiş olur. Kim de beni severse, cennette benimle beraber olur.
Ey oğul! Buna göre davranır, vasiyetimi tutarsan, sakın sana ölümden daha hoş gelen bir şey olmasın. Zira senin rahatın ondadır. " (Ahmed b. Menî' ve Ebû Ya'lâ) [11]

3109. Enes'den nakledilen aynı hadisin devamında şöyle geçmiştir: "Evine girerken selâm ver ki, Allah bereketini artırsın. Müslümanların büyüğüne saygı, küçüğüne ise sevgi göster. O zaman seninle ben -parmaklarını birleştirerek- şu şekilde birlikte geliriz" (Ebû Ya'lâ)

3110. Enes şöyle demiştir: Resûrullah fsallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle tavsiyede bulundu.... Aynı hadisin devamında şu ifadeler geçmiştir: "Abdestli (temiz) olarak geceler de o gece ölürsen, şehit olarak ölmüş olursun. Ey Enes! Büyüğe saygı, küçüğe sevgi göster. " (Ebû Ya'lâ)

3111. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî anlatmaktadır: Ömer b. Abdülazîz'in Medine valisi olduğu sıradaki haline tanık oldum. îri gövdeli, dolgun yapılı genç biriydi. Halife seçilip de işlerden ve dertlerden çektiği kadar çekince, hali değişti. Bir gün ona bakmaya başladım. Gözümü ondan çeviremiyordum. Bana: "Ey Ka'b'm oğlu! Bana daha evvel hiç bakmadığın bir şekilde bakıyorsun!" dedi. "Beni şaşırttın" dedim.
Seni şaşırtan nedir?" diye sordu.
Ben: "Değişen halin, dökülen saçların ve zayıflayan bedenin" deyince şöyle söyledi:'
Eğer sen beni göz bebeklerim aşağı yüzüme akarken, ağız ve burnumdan irin ve kurt dökülürken görseydin, beni daha çok yadırgardm. Daha evvel bize İbn Abbâs'dan naklettiğin hadisi bize tekrar anlat."
İbn Abbâs bana Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesdfem) naklen şöyle bildirdi: "Her şeyin bir şerefi/zirvesi vardır. Oturuş şekillerinin en şereflisi, kıbleye doğru dönmektir. Ancak emânet İle oturulur. Yılan ve akrepleri, namazda olsanız bile öldürün, insanların en üstünü olmak isteyen, Allah'tan sakınsın. İnsanların en takvalısı olmak İsteyen, Allah'a dayansın. İnsanların en zengini olmak isteyen, kendi elindekinden çok Allah'ın elindekine güvensin. Sİzin e,n kötülerinizi haber vereyim mi?"
Evet, ya Resûlallah" dediler.
Yalnız başına konaklayan, yardımı esirgeyen ve kölesini döven kimsedir. Size bundan daha kötüsünü bildireyim mi?" buyurdu.
Evet, bildir, ya Resûîallah" dediler.
Kendisi insanlardan nefret ettiği gibi, insanların da kendisinden nefret ettiği kimse" dedi. Sonra: "Size bundan daha kötüsünü bildireyim mi?" buyurdu.
Evet, bildir, ya Resûlallah" dediler.
Hiç bîr sürçmeyi affetmeyen, mazereti kabul etmeyen, suçu bağışlamayan kimse" buyurdu. Sonra: "Size bundan daha kötüsünü bildireyim mi?" buyurdu.
Evet, bildir, ya Resûlallah" dediler.
Cevaben şöyle buyurdu: "Hayrı umulmayan, şerrinden emin olunmayan kimsedir. İsa b. Meryem bir gün kavminin ortasında ayağa kalkarak şöyle hitap etti: Ey İsrail oğulları! Cahilin yanında hikmetli söz söylemeyin, söze zulmetmiş olursunuz. Onu, ehlinden de (layık olandan) esirgemeyin, onlara zulmetmiş olursunuz. Zulmetmeyin. Zalime zulümle karşılık vermeyin. Sonra Rabbiniz, katındaki üstünlüğünüz boşa gider. Ey İsrail oğulları! Meseleler üç türlüdür: Birincisi, doğruluğu ayan olan mesele, ki buna uyunuz. İkincisi yanlışlığı ayan olan mesele, ki bundan sakınınız. Üçüncüsü ise hakkında ihtilaf edilen mesele ki, bunu da bilenine havale ediniz." (Abd b, Humeyd ve el-Hâris) [12] îbn Hacer der ki: "Başından bazı bölümler Sünen'leiâe yer almıştır."

3112. İbn Ömer anlatmaktadır: Bir gün Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) Mescid'e çıktı ve bir topluluğun konuşup güldüklerini gördü. Başlarında durup selâm verdi ve: "Zevkleri kaçıran ölümü hatırlayın!" buyurdu. Sonra bir defasında Mescid'e çıktığında yine konuşup gülen bir topluluk gördü ve: "Dikkat edin. Nefsim kudret elinde bulunana yemin ederim kî, sizler benim bildiğimi bilseniz, az güler, çok ağlardınız' buyurdu. Başka bir gün Mescid'e çıktığında yine konuşup gülen bir topluluk gördü. Selâm verdikten sonra: "Dikkat edin. Muhakkak ki İslam garip başladı. Kıyamet günü garip/ere ne mutlu!" buyurdu. "Garipler kimlerdir, ya Resûlallah?" diye sorulunca da "İnsanlar bozulduğu zaman salih/dürüst kalanlar" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [13]

Güzel Ahlâk

3113. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizin en hayırlılarınız ahlaken en iyi olanlanmzdır" buyurmuştur. (İshâk} [14]

Dini Korumak, Din Uğruna Malı ve Canı Feda Etmek

3114. Yûnus b. Cübeyr demiştir ki: Cündeb'i Hısnü'l-Mukâteb'e kadar uğurladık. Kendisine: "Bize tavsiyede bulun" dedik. Şöyle cevapladı: "Kur'ân'a sarılın. Zira Kur'ân karanlık gecede ışık, gündüz ise rehberdir. Doğuracağı meşakkat ve sıkıntıya rağmen onunla amel edin. Bir bela ortaya çıkarsa, canın uğruna malını feda et. Bela artarsa, dinin uğruna malını ve canını feda et. Zira asıl mağdur olan, dini elinden alınandır. Asıl soyulan, dini soyulandır. Sonrası cehennem olan zenginlik, zenginlik değildir. Aynı şekilde sonrası cennet olan fakirlik de fakirlik değildir. Kuşkusuz cehennemin esiri kurtarılmaz, fakiri zenginleşmez." (Müsedded)
Hadis sahih olup mevkuftur.

3115. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Mevkiİce insanların en kötü durumda olanı, başkasının dünyası için âhiretini yok eden kimsedir" buyurmuştur. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [15]

3116. Hüseyin'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bir olaya tanık olur da onu hoş görmezse, orada hiç bulunmayan kimse gibidir. Kim de bir olayda hazır bulunmaz da ona razı olursa, onu görmüş kimse gibidir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [16]

Dünyanın Mü'min İçin Darlık Olması

3117. Ukbe b. Âmir el-Cühenî demiştir ki: Selman'dan şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'i işittim: "Ey Selman! Muhakkak ki dünya mü'min için zindan, kâfir İçin cennettir" buyurdu. [17]

3118. Enes b. Mâlik merfû olarak şöyle nakletmiştir: "Şüphesiz, ki, Allah âhiret yurdunu arayana dünyalık verir; ama dünyalık peşinde koşana âhiret sevabı vermez- " (Ebû Ya'lâ) [18]

3119. Sehl b. Sa'd'm bildirdiğine göre Nebî (saMUahu aleyhi vöellem): "Allah katında öyle iyilik ve kötülük hazineleri vardır ki anahtarları erkeklerin (er kişilerin) elindedir" buyurmuştur.[19] (Ebû Ya'lâ}

Kötü Zamanda Salih Amel İşlemenin Sevabı

3120. Abdullah b. Amr dedi ki: "Bugün bir iyilik yapmayı, Allah Resulü (saMahu aleyhi veseilem) ile birlikte onun iki katım yapmağa yeğlerim. Çünkü o zaman bizi âhiret ilgilendirirdi, dünya ilgilendirmezdi. Bugün ise dünya bizi kaydırdı." (İbn Ebî Ömer) [20]

Kâmil Mü'minin Musibetle İmtihan Edilmesi

3121. Abdurrahman b. Ebî Leylâ demiştir ki: Bize Hz. Peygamber1 in ashabından olan falan kimsenin bildirdiğine göre o, Resûlullah'ı (salMahu aleyhi veseilem) şöyle buyururken işitmiş:... Zikrettiği hadiste Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle buyurmuştur: "Gece melekleri ile gündüz melekleri ikindi ve sabah namazlarında bir araya gelirler. Gündüz melekleri ikindi namazında (semaya) yükselir, sizinle beraber gece melekleri kalır. Gece melekleri ise sabah namazında (semaya) çıkarlar ve sizinle beraber gündüz melekleri kalır. (Yüce Allah'a) Şöyle derler: Onlan namaz kılarken bulduk, yine namaz kılarken bıraktık. Aralarında Öyle birini bıraktık ki ne iyilik görse, başına ne felaket gelse hep senden bilir derler. (Rab de) Oyleyse kulumu sınayın ve mülkünü artınn buyurur."
Süfyan der ki: "Hangi cümleyle söze başladığını bilmiyorum" "Sonra kulu sınarlar. (Allah) Daha sınayın buyurur. Sınanır. Kendisi işin nereye varacağını daha iyi bildiği halde 0nu daha sınayın buyurur. (Melekler) Ey Rabbim sınama bitti diye karşılık verirler. Bunun üzerine Mülkünü artırın buyurur. Artırılır. Sonra Daha artınn buyurur. Artırılır. Sonra durumu kendisi daha iyi bildiği halde Daha artınn buyurur. (Melekler) Ey Rabbim artırma bitti! derler. (Allah) Peki kulumu darlıkta nasıl bıraktınız, bollukta nasıl bıraktınız? buyurur. (Melekler): Ey Rabbim! En sabırlı ve en minnettar kul olarak bıraktık diye cevap verirler. Bunun üzerine: Öyleyse kulumu, bana mülaki oluncaya dek asla değişmeyecek kullarımdan yazın buyurur." (İbn Ebî Ömer)

Sabırlı Olmaya Teşvik

3122. Câbir anlatmaktadır: Allah Resûlü'ne (sallallahualeyhivsellem): "Yâ Resûlallah! Hangi iman daha üstündür?" diye soruldu. "Sabretmek ve bağışlamak" buyurdu. (Ebü Bekir b. Ebî Şeybe) Senedi hasendir. Daha uzun bir hadisin parçasıdır. Bu cümle dışındaki ibareleri (başka kaynaklarda) tahric olunmuştur.
3123. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem): "Bir ev halkı üç gün kıtlığa sabrederse mutlaka Allah onlara rızkı verir" buyurmuştur.[21] (Ebü Ya'lâ)
3124. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem): "Bugünün insanları meyve ağaçlan gibidir. İnsanların dikenli ağaçlara dönüşmesi pek yakındır. Onları tenkit etsen, onlar da seni tenkit ederler. Kendi hallerine bıraksan, onlar seni bırakmazlar. Onlardan kaçsan, seni arayıp bulurlar" buyurdu. (Ravi der ki) "Çıkış yolu nedir? Yâ Resûlallah" diye sorduk. "Muhtaç duruma düşeceğin (kıyamet) gün(ü) için bu günden onlara taviz ver (yani, sana ilişmelerine karşılık verme)" buyurdu. (Ebü Ya'lâ)

Öfkenin Yerilmesi

3125. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "Kim dilini tutarsa, Allah da onun ayıbını örter. Kim öfkesini yutarsa, Allah da ondan azabı savar. Kim Allah'a bir özürle gelirse Allah onun özrünü kabul eder" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Yala) [22]

Allah Korkusuyla Günahı Bırakmanın Fazileti

3126. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim, ödememe kudretine .sahip olduğu halde açgözlülüğünü yenerek dünyalık bir borcunu öderse, aziz ve celil olan Allah onu dilediği yerde hurilerle evlendirir. Kim, kocası evde bulunmayan bir kadın tarafından kendisiyle ilişkiye davet edilir de aziz ve celil olan Allah'tan korktuğu için onun davetini reddederse, Allah onu dilediği şekilde hurilerle evlendirir." (Ebû Yala) [23]

İtaatte İlk Adımı Atmak

3127. Ebû Vâil, Şurayh'tan şöyle nakletnıiştir: Bu hadisler birbirine karışmadan önce Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir zâtın bana naklettiğine göre yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ey Âdemoğlu! Sen bana doğru kalk, ben sana yürüyerek geleyim. Sen bana yürüyerek gel, ben sana hızlı adımlarla geleyim." (Müsedded) Hadis sahih olup mevkuftur. [24]

Kötü Davranışlardan Sakındırmak

3128. İsmâîl b. Ubeyd (İbn Rifâ'a b. Râfi')'nin babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Peygamber (sallaliahu aleyhi vesellem) Ömer'e: "Bana bir cemaat topla" diye emir verdi. O da topladı, insanlar kapının Önünde toplandılar. Onlara: "Dinleyin. Benim içinizdeki dostlarım, muttaki olanlardır. Sakın İnsanlar (güzel) amellerle gelirken, sizler sırtlarınıza ağır yükler yüklenmiş olarak gelmeyin" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [25]
3129. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) şöyle buyurmuştur: "Her insanın üç can dostu vardır. Bir dost: Harcadığın senindir. Ama sakladığın senin değildir der. Bu malıdır. Bir dost Ben seninleyim. Kralın kapısına geldiğinde seni bırakır, dönerim der. Bu, ailesi ve akrabasıdır. Diğer dost ise Her nereye girer ve çıkarsan her zaman ben seninle beraberim der. Ki bu, amelidir. O da: Halbuki sen üç dostun bana en kolay gelenisin diye karşılık verir. " (Ebû Dâvud et-Tayâ!İsî) [26]
3130. Ebî Zer demiştir ki: Can dostum Ebu'l-Kâsım'ı (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Dikenli ağaçlardan üzüm. devşirilmediği/toplanmadığı gibi kötüler de iyilerin makamlarına konamazlar. Bu iki farklı yoldur. Hangi yolu tutarsanız, o sizi o yolun yolcularının yanına götürür." (Ahmed b. Menîl)
3131. Yine Ebû Zer şöyle demiştir: "Muhakkak ki Allah dinini dört esas üzerine kurmuştur. Kim bunlara sabretmez, onlara göre amel etmezse, Allah'ın huzuruna fasıklardan biri olarak çıkar."
"Bunlar nelerdir, ey Ebû Zer?" diye sorulduğunda şöyle açıkladı: "Allah'ın helalini Allah'a teslim etmen, Allah'ın haramını Allah'a teslim etmen, Allah'ın emrini Allah'a teslim etmen, Allah'ın yasağını Allah'a teslim etmendir. Çünkü bunlar Allah'tan başkasına emanet edilemez." Sonra dedi kî: Ebu'l-Kâsım (sallaUahu aleyhi veseUem): "Nasıl ki dikenli ağaçlardan üzüm toplanmazsa, aynı şekilde kötüler de iyilerin makamlarına ulaşamazlar" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [27]

Kıyamet Günüyle Korkutmak

3132. Muhammed b. el-Furât anlatmaktadır: Muhârib b. Disâr'm huzurunda iki kişi davalı oldu. Başka bir adam onlardan biri aleyhinde şahitlik etti. Aleyhine şahitlik edilen: "Vallahi ben bu kişinin doğru/dürüst biri olduğunu bilmiyorum. Onu soruştursan mutlaka övülür ya da temize çıkarılır. Ama benim aleyhime haksız bir şahitlik yaptı. Bilmiyorum acaba onu buna ne zorladı?" dedi. Bunun üzerine Muhârib: "Ey Falan kişi" Allah'tan kork. Zira ben, Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işittim: Resûlullah (sallaltehu aleyhi veseDem) bir adama nasihatte bulunarak şöyle buyurdu: "O günden sakın...." Hadisin devamında şu ifadeler yer almıştır: "Muhakkak ki kuşlar kanatlarını çırpıp, içlerinde olanları dışarı atarlar. Artık onlara ihtiyaçları kalmaz [28] (Ebû Ya'lâ)
3133. Âsim b. Ali, Muhammed b. el-Furât'tan, aynı senetle hadisi kısa bir metinle nakletmiştir. Hadisin sonunda "Onlara ihtiyaçları kalmamıştır" ifadesi geçmiştir. (el-Hârİs)

Salih Amele Teşvik

3134. İbn Abbâs anlatmaktadır; Bir gün Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) dışarı çıktı.... Hadisin devamında şunlar yer almıştır: Üç kere şöyle buyurdu: "Dikkat ediniz. Ahireî ameli, tepe üstündeki engebeli araziye benzer. Cehennem ameli ise, iştah kabartan düz ovaya benzer. Asıl mutlu, fitnelerden korunan kimsedir." (İshâk)

Yiyecek ve Giyeceklerle Övünmekten Sakındırmak

3135. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Şüphesiz ümmetimin en kötüleri, nimetlerle beslenip üzerlerine bedenleri yerleştirilenlerdir" buyurmuştur. (İbn Ebî Ömer, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [29]
Bezzâr der ki: "Bu rivayetle Umâre tek kalmıştır; ayrıca Abdurrahman, durumları bilinmeyen raviler kanalıyla münker hadisler rivayet ederdi."

3136. Ümmü Seleme demiştir ki: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) için hiçbir zaman un elenmemiştir. (Müsedded) [30]

3137. Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs anlatmaktadır: Hafsa binti Ömer, Hz. Ömer'e: "Üzerine giydiğin elbisenden daha yumuşak bir elbise giysen, yediğin yemekten daha lezzetli bir yemek yesen olmaz mı?!" dedi. Ömer de: "Ben bu konuyu seninle kendinden delil getirerek tartışacağım. Sen bilmez misin ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle, şöyle yaşardı" dedi. Sonunda Hafsa ağladı. Bunun üzerine Ömer: "Ben bunu sana şunun için söyledim: Ben şimdi (yaşantımla) o ikisinin (Hz. Peygamber ve Ebû Bekir'in) sade/zor yaşamlarını paylaşıyorum. Umarım, rahat yaşamlarına da ortak olurum" dedi.[31] (İshâk)

3138. Muhammed b. Ka'b (el-Kurazî) demiştir ki: Bana Ali b. Ebî Tâlib'i konuşurken dinleyen biri bildirdi. Anlattığına göre Hz. Ali şöyle demiş: Bir kış sabahı evimden aç ve bitkin bir halde çıktım. Soğuk beni mahvetmişti. Yanımızdaki tabaklanmış bir deriyi alıp kestim. Sonra onu boynuma geçirdim. Sonra belime bağladım ki, ısınayım. Vallahi evimde yiyeceğim bir şey yoktu. Eğer Peygamberin {sallallahu aleyhi vesellem) evinde olsa idi, bana da gelirdi. Bunun üzerine Medine'nin etraf bökelerinden birine çıktım. Duvar deliğinden bahçesinde çalışan bir Yahudi gördüm. "Ne istiyorsun bedevi? Çektiğin her kova suya karşılık bir hurmayla çalışır mısın?" dedi. "Evet. Bahçenin kapısını aç" dedim. Açtı. İçeri girdim. Başladım su çekmeye. Çektiğim her kovaya karşılık bana bir hurma verdi. Sonunda avucumu doldurdum. "Şimdilik bu bana yeter" dedim ve onları yedim. Sonra su içtim. Sonra Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Mescid'de ashabından bir grupla beraber bulunuyordu. Gidip yanma oturdum. Derken üzerinde yamalı bir hırka ile Mus'ab b. Umeyr çıka geldi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu bu halde görünce daha evvel onun sahip olduğu nimetleri hatırladı. Şimdiki halini gördü ve gözleri yaşardı, ağladı. Sonra: "Sizden birinizin sabah bir elbise, akşam başka bir elbiseyle geldiği, Kabe'ye örtü çekildiği gibi evlerinize de örtü çekildiği gün nasıl olacaksınız acaba?" buyurdu. "Biz o gün daha iyi oluruz. İhtiyaçlarımızı karşılayıp, kendimizi ibadete veririz" dedik. "Siz bugün o günkü halinizden daha iyisiniz" buyurdu.[32] (İshâkve Ebû Ya'lâ)

3139. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin anlattığına göre Irak halkı kıtlık yaşadı. Hz. Ali ayağa kalkarak şöyle hitap etti: Ey insanlar! Sevinin. Vallahi ben ümit ediyorum ki, üzerinizden çok zaman geçmeden sizi memnun edecek bolluk ve kolaylığı göreceksiniz. Geçmişte ben üç gün geçirdim de yiyecek bir şey bulamadım. Öyle ki açlıktan ölmekten korktum. Fatıma'yı bana yemek istemesi için Resûlullah'a (salkllahu aleyhi vesellem) gönderdim. Allah Resulü; "Ey kızcağızım! Vallahi evde -önündeki azıcık yiyeceğe işaretle- şu gördüğünden başka can taşıyan birinin yiyeceği bir yemek yoktur. Fakat sen şimdi geri dön. Allah rızkınızı mutlaka verecektir" buyurdu. Geri gelip, bana bunu söyledi. Kalkıp, Kurayza oğullarına gitmek üzere evden çıktım. Derken yolda bir kuyu kenarına bir Yahudi'ye rastladım. "Ali! Benim hurma bahçemi sular mısın? Ben de seni doyururum" dedi. "Evet. Yaparım" dedim ve çektiğim her kova suya karşılık bir hurma olmak üzere onunla pazarlık yaptım. Sonra su çekmeye başladım. Her bir kova çektiğimde bana bir hurma verdi. Nihayet iki elim hurmayla dolunca oturup onları yedim. Sonra su içtim. Sonra "Ey mide, bugün yiyecek buldun" dedim. Sonra Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseüem) kızı için su çektim. Sonra bırakıp geri döndüm. Bir süre gittikten sonra yolun bir yerinde atılmış bir dinar gördüm. Onu görünce durup ona bakmaya ve alayım mı almayayım mı? diye düşünmeye başladım. Ama gönlüm almaktan başkasına razı olmadı. Kendi kendime: "Allah Resûlü'ne (sailallahu aleyhi veseüem) danışırım" dedim ve onu aldım. Eve gelince olayı Fatıma'ya anlattım. Fatmıa: "Bu, Allah'ın verdiği bir rızktır ve Allah'tandır. Git de bize arpa unundan un satın al" dedi. Ben de satm aldım. Unu ölçtüğümde satıcı: "Sen Ebu'l-Kâsım'm neyi oluyorsun?" diye sordu. "Amcamın oğlu olur. Kızı da esimdir" dedim. Bunun üzerine dinarı bana geri verdi. Fatıma'ya gelince olayı kendisine anlattım. "Bu, Allah'ın verdiği bir rızktır ve aziz ve celil olan Allah'tandır. Onu götür de sekiz kırat altınlık ete karşılık rehin ver" dedi. Dediğini yaptım. Sonra eti getirip onun için parçaladım. O da gayret etti, hamur yaptı, ekmek pişirdi. Sonra yemek yaptık. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber göndererek çağırdık. Bize geldi. Yemeği görünce: "Bu nedir? Sen biraz evvel bana gelip yemek istemedin mi?" diye sordu. Dedik ki: "Ya Resûlallah otur da sana anlatalım. Sonra uygun görürsen, ondan sen de, biz de yeriz." Olayı anlattık. "Bu helaldir. Allah'ın adını anarak yiyiniz" buyurdu. Sonra kalkıp gitti. Derken bir bedevi kadına rastladı. Kalbi çıkarılmış gibi darlık çekiyordu. "Ya Resûlallah! Yanımda bir dinar taşıyordum. Üzerimden düşmüş. Vallahi nerede düştüğünü bilmiyorum. Anam babam sana feda olsun. Bir araştırıver. Sana söylenir" dedi. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Bana Ali b. Ebî Tâlib'i Çağır dedi. Yanma gittim. Bana: "Kasaba git ve ona de ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sana Kırat alacaklarını ben üsleniyorum. Dinarı geri gönder diyor." Kasap dinarı geri gönderdi. Onu bedevi kadına verdi ve kadın gitti. (İbn Ebî Ömer)

3140. İbn Ömer anlatmaktadır: Bir gün Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber yola çıktım. Ensar'a ait bahçelerden birine girdik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalardan alıp yemeye başladı. Bana: "İbn Ömer! Sen neden yemiyorsun?" dedi. "Ya Resûlallah! İştahım yoktur" dedim. "Fakat benîm iştahım var. Bu, dördüncü günün sabahıdır ki, hiç yemek yemedim, yiyecek bir şey bulamadım. Eğer isteseydim Rabbime dua ederdim. Bana Kisra ve Kayser'in mülkleri gibi mülk verirdi. Ey İbn Ömer! Ya bir yıllık rızklarını stok yapan ve yakinleri (kesin inançları) zayıflayan bir topluluk içerisinde olursan, ne yaparsın?" buyurdu. Sonra daha biz oradan ayrılmadan "Nice canlılar vardır ki, rızklanm kendileri elde edemezler. Sizin de onların da rızkım Allah verir. O, işitir ve bitir [33] âyeti nazil oldu. Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Aziz ve celil olan Allah bana ne dünyalık biriktirmeyi, ne de heva ve heveslere uymayı emretti. Kim ebedi bir hayat elde etmek amacıyla dünyalık biriktirirse, (bilsin ki) hayat Allah'ın elindedir. Dikkat edin.

Ben ne bir dinar, ya da dirhem biriktirir ne de yarın için yiyecek saklarım." (Abd b. Humeyd) [34]

3141. Ebû Hazım demiştir ki: Urve b. ez-2übeyr, Âişe'ye bir yemek yaptı. Kapların birini kaldırıp birini indirmeye başladı. Bunu gören Âişe yüzünü duvara doğru çevirerek ağlamaya başladı. Urve: "Kursağımızda koydun" deyince Âİşe: "Peygamber'i hak ile gönderen(Allah)a yemin ederim ki, O (sallallahu aleyhi veseîlem), Allah kendisini peygamber yaptığı günden ruhunu kabzedene dek elek yüzü (elenmiş undan pişirilen ekmek) görmedi" dedi. (el-Hâris)

3142. Ümmü Seleme anlatmaktadır: Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseîlem) dolgusu hurma lifi olan döşek ve yastıklarda uyudu. Sonra kalktığında lif, cildinde iz bırakmıştı. Onu görünce ağladım. Bana: "Ümmü Seleme! Neden ağlıyorsun?" diye sordu. "Gördüğüm şu izlere" dedim. "Ağlama. Allah'a yemin ederim ki, eğer dağların benimle birlikte yürümesini dileseydim, mutlaka yürürlerdi" buyurdu. (el-Hâris)

Fâtıma'nm evindeki kap kıssasına dair Câbir hadisi Fâtıma'nm menkıbelerinde gelecektir. [35]

3143. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre o, Ömer b. el-Hattâb'dan şöyle dediğini işitmiş: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Öğle vakti dışarı çıktı ve Ebû Bekir'i Mescid'de buldu. "Bu vakitte seni çıkaran neden nedir?" diye sordu. "Seni çıkaran neden neyse beni çıkaran neden de odur ya Resûlallah!" dedi. Derken Ömer b. el-Hattâb geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona da: "Hattâb'ın oğlu! Seni çıkaran sebep nedir?" diye sordu. O da: "Sizi dışarı çıkaran sebep neyse beni çıkaran sebep de odur ya Resûlallah!" dedi. Sonra oturdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) dönüp onlarla konuşmaya başladı. Sonra: "Gücünüz, var mı? Şu hurma bahçesine varsanız da orada biraz yiyecek, içecek ve gölge bulsanız" dedi. Biz de: "Olur" dedik. Sonra: "Haydin Ebu'l-Heysem b. et-Teyyihân el-Ensârî'nin evine gidelim" dedi. Sonra ResûluUah (sallaüahu aleyhi vesellem) önümüze geçti. Selâm verip üç kere izin istedi. Ümrnü'l-Heysem kapının arkasında sesi duyuyor ve Resûlullah'ın (saUallahu aleyhi vesellem) selâmını daha da artırmasını istiyordu. Sonra dönüp gitmek isteyince Ümmü'l-Heysem arkalarından çıktı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Vallahi selâmını duydum. Fakat selâmını artırmanı istedim" dedi. Bunun üzerine ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) ona hayır söz söyledi. Sonra: "Ebu'l-Heysem nerede? Onu. göremiyorum" dedi. "Yakın bir yerde. Bize tatlı su getirmeye gitti. Siz içeri girin. O, inşallah hemen gelir" dedi. Sonra onlara ağacın altına bir yaygı serdi. Derken Ebu'l-Heysem geldi, onları görünce sevindi, mutlu oldu. Hemen bir hurma ağacına çıkarak hurma salkımı kesti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yeter Ebu'l-Heysem" buyurdu. O da: "Ya Resûlallah! Hurmanın olgunlaşmışından da, hamından da olgunlaşmaya başlamışından da yiyin" dedi. Sonra onlara su getirdi. İçtiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem): "İşte bu, hesaba çekileceğiniz, nimetlerdendir" buyurdu. Sonra Ebu'l-Heysem onlara bir koyun kesmeğe kalktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Süt verenine dokunma" buyurdu. Ümmü'l-Heysem de hamur yapıp ekmek pişirmeye kalktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer başlarını koyup öğle uykusuna yattılar. Uyandıklarında yemekleri olmuştu. Yemek önlerine kondu. Ondan yediler ve doydular. Allah'a hamd ettiler. Ümmü'l-Heysem kendilerine bir hurma salkımı daha getirdi. Onun olgunlaşmışından da, olgunlaşmaya başlamışından da yediler. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara esenlik diledi ve dua etti.[36] (Ebû Ya'lâ)

3144. Ebû Halef Abdullah b. İsa aynı hadisin tamamını zikretmiş, ancak o rivayetinde "Nihayet Mâlik b. et-Teyyihân Ebu'l-Heysem el-Ensârî'nin evine vardık" ifadesine yer vermiş ve ayrıca sonunda şu ziyadeyi nakletmiştir: "(ResûluUah) onlar için hayır duada bulundu." Sonra Ebu'l-Heysem'e: "Eğer bize köle geldiğini duyarsan, bize gel" diye tembihledi. Ebu'l-Heysem demiştir ki: Sonra Resûlullah'a (salkllahu aleyhi vesellem) köle geldiği haberini alınca, Medine'ye gittim ve bana bir baş verdi. Onunla kırk dirhem üzerinden mükatebe anlaşması yaptım ve ondan daha bereketli bir baş görmedim." (Bezzâr)

3145. Yine Abdullah b. İsa'dan gelen rivayetin bir diğer varyantında şu ilave yer almıştır: Ümmü'l-Heysem: "Bizim için dua etsen" diye rica etti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): "Oruçlular yanınızda iftar etsinler, salihler yemeklerinizden yesinler, melekler size dua edip mağfiret dilesinler" diye dua etti. (Ebû Ya'lâ)

3146. Ebû Hureyre anlatmaktadır: Bana Ebû Bekir bildirdi. Dedi ki: Bir gece akşam yemeğini kaçırdım. Ailemin yanma giderek: "Akşam yemeğiniz var mı?" diye sordum. "Hayır, vallahi. Akşam yemeğimiz kalmadı" dediler. Ben de bu halde yatağıma yattım. Açlıktan gözüm uyku tutmadı. Kendi

kendime: "Mescid'e gidip namaz kılsam ve sabah oluncaya kadar meşgul olsam" dedim. Böylece Mescid'e çıktım. Allah'ın dilediği kadar namaz kıldım. Sonra Mescidin bir tarafına yaslandım. Ben bu haldeyken Ömer b. el-Hattâb çıkageldi. "Ebû Bekir, seni bu saatte dışarı çıkaran sebep nedir?" diye sordu. Olayı kendisine anlatınca: "Vallahi beni de seni çıkaran neden çıkarmıştır" dedi. Sonra yanıma oturdu. Biz bu haldeyken yanımıza Resûlullah (saMahu aJeyhi vesellem) çıkageldi ve (karanlıktan) bizi tanımadı. "Kimdir bu?" diye seslendi. Hz. Ömer benden erken davranarak "Ebû Bekir ve Ömer" diye cevap verdi. "Sizi bu saatte dışarı çıkaran neden nedir?" diye sordu. Ömer şöyle anlattı: "Ben dışarı çıkmıştım. Mescid'e girdim ve Ebû Bekir'in karaltısını gördüm. Kim o? diye sorduğumda Ebû Bekir dedi. Seni bu saatte dışarı çıkaran neden nedir? diye sordum. Olayı anlattı. Ben de Vallahi beni de seni çıkaran sebep çıkarmıştır dedim." Bunun üzerine Peygamber (salMahu aleyhi vesellem): "Vallahi beni çıkaran sebep de sîzi çıkarandan başkası değildir. Haydin Vâkıfî Ebu'l-Heysern b. et-Teyyihân'a gidelim. Belki onun yanında bize yedireceği bir şey buluruz" buyurdu. Böylece çıkıp yürümeye başladık. Ay ışığında bahçe duvarına kadar vardık. Kapıyı çaldık. Hanımı: "Kim o?" diye seslendi. Ömer: "Resûlullah, Ebû Bekir ve Ömer" diye cevap verdi. Kapıyı açtı ve içeri girdik. Allah Resulü (sallahu aleyhi vesellem): "Kocan nerede?" diye sordu. O da: Bize Harise oğulları merasından tatlı su getirmeğe gitti. Birazdan gelir" dedi. Az sonra sırtında bir kırbayla

geldi. Kırbayı getirip bir hurma ağacının dalma astı. Sonra bize dönerek: "Merhaba. Hoş geldiniz. Beni ziyarete gelenler gibi biri, bu zamana kadar insanları (ziyarete gitmemiştir" dedi. Sonra bize bir hurma salkımı kesip getirdi. Ay ışığında seçerek ondan alıp yemeğe başladık. Sonra bıçağı eline alıp davarın arasına girdi. Resûlullah "Sağılanına dokunma" veya "5ü? verenlerine dokunma" buyurdu. Sonra bir koyun yakaladı. Onu kesip yüzdü. Sonra hanımına: "Kalk!" dedi. O da kalkıp pişirdi. Ekmek yaptı. (Tencereye et doğrayıp altını yakmaya başladı. Derken et ve ekmek pişti. Tirit yemeği yapıp üzerine çorba ve et döktü. Sonra onu alıp bize getirdi ve önümüze koydu. Doyuncaya kadar ondan yedik. Sonra kalkıp kırbanın yanma gitti. Rüzgar kırbayı sağa sola sallayıp soğutmuştu. Bir kaba ondan biraz dökerek Resûlullah'a (sallallahu aleyhiveellem) verdi. Allah Resulü ondan içti. Sonra Ebû Bekir'e verdi. O da içti. Sonra Ömer'e verdi. O da içti. Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'a hamdolsun. Yola çıktığımızda, bizi çıkaran açlıktan başkası değildi. Sonra bu nimetleri elde etmiş olarak döndük. Kıyamet günü mutlaka bunlardan hesaba çekileceğiz. Bunlar (hesabı verilecek) nimetlerdendir" buyurdu. Sonra Vâkıfî'ye: "Senin su taşıyacak hizmetçin/kölen yok mudur?" diye sordu. "Hayır vallahi yoktur, ya Resûlaîlah" diye cevap Verdi. Bunun üzerine: "Bize esirler geldiğinde yanımıza gel de sana bir hizmetçi verilmesini emredelim" buyurdu. Fazla zaman geçmemişti ki, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) esirler geldi. Vâkıfı yanma gitti. Ona: "Neden geldin?" diye sorunca "Ya Resûlallah! Senin bana verdiğin söz için geldim" dedi. Bunun üzerine: "İşte esirler. Kalk içlerinde birini seç" buyurdu. O da: "Benim için sen birini seç" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Şu delikanlıyı al. ve ona iyilik yap" buyurdu. Sonra onu alıp hanımına götürdü. Hanımı: "Bu nedir?" diye sorunca Vâkıfı, olayı anlattı. Bunun üzerine hanımı: "İyi etmişsin. Sana Ona iyilik yap buyurmuş. Öyleyse ona iyilik yap" dedi. Vakıfî: "Ona iyilik nasıl olur?" diye sorunca: "Onu azat etmendir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Vakıfı: "Aziz ve celil olan Allah rızası için o hürdür" dedi. [37] (Ebû Ya'lâ)

3147. Mesrûk, ölümü yaklaşınca şöyle demiştir: "Ben, ne Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem), ne Ebû Bekir'in ve ne de Ömer'in yapmadığı bir âdet üzere ölüyorum. Ben şu kılıcımdakiler dışında geride ne bir altın, ne de bir gümüş bırakıyorum. Dolayısıyla onu satıp parasıyla beni kefenleyin." (Müsedded)

3148. Hasan'ın bildirdiğine göre Ebû Berze şöyle demiştir: Araplar derdi ki: Ekmek yiyen semizler. Hayber'i fethettiğimizde, onları yenip ellerinden ekmeklerini aldık. Oturdum başına, doyuncaya kadar yedim. Sonra semizlemiş mi? diye böğürlerime bakmaya başladım! (Ahmed b. Meni') [38]

3149. Ubeydullah b. Ali'nin bildirdiğine göre onun ninesi Selmâ kendisine şöyle anlatmış: Hasan b. Ali, Abdullah b. Abbâs ve Abdullah b. Ca'fer yanıma girdiler ve "Bize Resûlullah'm (salMahu aleyhi vesellem) sevdiği yemeklerden bir yemek yap" dediler. Selmâ, Hasan'a: "Oğlum, bugün artık o temekleri midemiz almıyor" dedi ve biraz arpa alıp öğüttü. Sonra onu 'oğurarak ekmek yaptı. Zeytinyağından katık yaptı, üzerine bir parça biber döktü. Sonra onu önlerine sürerek: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu sever ve yemesini beğenirdi" dedi.
Tirmizî bunu Şemail'â tahrîc etmiştir. (Ebû Ya'lâ) [39]

3150. Muhammed b. Şîrîn anlatmaktadır: Bir kız kardeşimizin oğlu düğün yaptı. Düğünde yemek yapınca İbn Şîrîn: "Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından biri günlerce aç kalırdı. Bir deri parçası bulursa onu alır, yerdi. Bulamazsa, karnına taş bağlardı" dedi. (Ahmed b. Hanbei Kİtâbu'z-Zühd'ğe)

3151. Abdullah b. Ayyaş b. Ebî Rabî'a'nın azatlısı Ebû Salih, Abdullah b. Âmir b. Rabî'a yoluyla, onun babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bizi bir müfrezeyle gönderdi. Yânımızda Amr b. Sürâka da vardı. Yumuşak karınlı ve uzun boylu bir adamdı. Bir süre sonra acıktı ve beli büküldü. Yürüyemez hale geldi. Derken üzerimize yıkıldı. Yassı bir taş parçası alıp karnına bağladık. Sonra beline destek verdik de bizimle yürümeye başladı. Bir süre sonra bir Arap kabilesine geldik. Bizi misafir ettiler. Amr bizimle yürümeye devam etti. Dedi ki: "Sanırdım ki, ayaklar karnı taşıyor. Meğer karın ayakları taşıyormuş." (el-Hâris)

Zenginlik ve Mal Çokluğunun Fitnesinden Korunmak

3152. İbn Abbâs anlatmaktadır: Bir gün Hz. Ömer beni çağırdı. Baktım önünde bir sergi, serginin üzerinde de saman gibi etrafa saçılmış altın duruyor. "Gel de kavmin arasında bunu bölüştür. Allah bilir ya. O, bunu (altını) Peygamberinden ve Ebû Bekir'den esirgedi. Acaba benim için hayır mı, şer mi murat etti?" dedi. Sonra başladı ağlamaya. Ağlarken de şöyle diyordu: "Nefsim kudret elinde olana yemin olsun ki, O bunu Peygamber'indeıi ve Ebû Bekir'den onlar için şer dilediğinden esirgeyip de bana hayır dilediğinden vermedi." Bu, hasen bir hadistir.[40] (İshâk)

3153. Mus'ab b. Sa'd, babası yoluyla Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Şu muhakkak ki sizin hakkınızda darlığın doğuracağı fitneden çok bolluğun yol açacağı fitneden endişe ediyorum" Nitekim sizler darlıkla imtihan edildiniz ve sabrettiniz. Zİra dünya yeşil ve tatlıdır. " (İshâkve Ebû Ya'lâ) [41]

3154. Ebû Hureyre anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'e hasta ziyaretinde bulundu. Bilâl Önüne bir yığın kuru hurma çıkardı. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu nedir Bilâl?" diye sordu. "Kuru hurma. Onu (senin için) sakladım ya Resûlallah!" deyince: "Onların cehennemdeki buhar/kaynama seslerini duymaktan korkmadın mı? Bunları infak et Bilâl? Sakın Arş'in sahibinin, senin malını azaltacağından endişe etme" buyurdu.[42] (Ebû Ya'lâ)

3155. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kimin malı azalır da, çoluk çocuğu artar, namazları düzgün olur, Müslümanların gıybetini yapmazsa, o kimse kıyamet günü benimle şu şekilde beraber olur" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)

3156. Ebu'l-Bahterî, Abs oğullarından bir adamdan şöyle dediğini nakletmiştir: Selman ile birlikteydim.... Bir kıssa anlattı ve onda şunları söyledi: Sonra Kisrâ'nın hazinelerini zikretti. Dedi ki: "Bunu size veren, size emanet eden, onları size fethettiren, Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) hayatta iken hazinelerini saklı tutuyordu. Onlar sabaha erdiklerinde yanlarında ne bir dinar, ne bir dirhem, ne de bir müd yemek olurdu. Öyleyse ey Abs oğullarının kardeşi bu niçindir?" Sonra ekinin savrulduğu harmanlara rastladık. Dedi ki: "Bunu size veren, onu size emanet eden ve bunu size gönderen, Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) hayatta iken hazinelerini saklı tutmuştu. Onlar sabaha erdiklerinde yanlarında bir müd yiyecek olmazdı. Öyleyse ey Abs oğullarının kardeşi bu niçindir?" (Ebû Ya'lâ) [43]

Dünya Malından Az Edinmenin Fazileti ve Dünya Konusunda Züht Sahibi Olanların Övülmesi

3157. Abdurrahman b. Sabit el-Cumahî anlatmaktadır: Ömer b. el-Hattâb Cumah oğullarından, Saîd b. Âmir b. Huzeym adında bir zâtı çağırıp: "Seni şu şu ülkelere vali atayacağım" dedi. O da: "Beni azil etsen olmaz mı, ey mü'minlerin emiri!" diye sordu. Hz. Ömer: "Sizin bu işi benim boynuma dolayıp da beni yalnız bırakmanıza izin vermem" diye karşılık verdi. Sonra: "Senin için belli bir maaş (rızık) takdir etsek olur mu?" diye sordu. O da: "Bana, ihtiyacımı karşılayacak kadar atâ takdir ettin. Ayrıca maaşa ihtiyacım yoktur. Hatta istediğimden fazlasını verdin" dedi. Bu zât, atası çıktığında ailesinin yiyeceğini satın alır, kalanını tasadduk ederdi. Hanımı kendisine "Atanın artanı nerede?" diye sorduğunda "Onu borç verdim" derdi. Sonra insanlar ona gelip: "Muhakkak ki ailenin senin üzerinde hakkı vardır.
Hısımlarının senin üzerinde hakkı vardır" dediler. O da: "Ben onlardan hiç bir şey saklamadığım gibi, hurileri elde etme amacıyla kimsenin rızasını da almaya çalışmadım. Cennetin bereketli hanımlarından biri çıksa, Güneş'in aydınlattığı gibi yeryüzünü aydınlatır. Ben ilk topluluktan geri kalmak istemem. Zira ben Resûlullah'ı (saEallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "İnsanlar hesap için toplanırlar. Derken mü'minlerin, fakirleri gelirler, güvercinlerin uçuştuğu gibi uçup giderler. Onlara: Hesap vermek için durunuz denir. Onlar da: Bizim hesap verecek bir şeyimiz yoktur. Bizim ismimizi zikretmediler derler. Onlar cennete insanlardan yetmiş yıl önce girerler." (İshâk) [44]

3158. Ammâr b. Yâsir demiştir ki: Ben, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "İyileri dünyada zühtten daha iyi süsleyen bir şey yoktur. [45] (Ebû Ya'lâ)

3159. Ca'fer'in bildirdiğine göre Resûlullah fsalkllahu aleyhi vesellem): "Dünyadan elini eteğini çekmiş (züht hayatı süren) birisini görürseniz ona yaklaşın; zira o, (çevresine) hikmet saçar" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)

3160. el-Hasan (el-Basrî), Allah Resûlü'nün (salbllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Zenginlik mal çokluğunda değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir [46] (el-Hâlis)

3161. Saîd b. Zeyd'in bizzat işiterek naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Usâme b. Zeyd'e dönerek şöyle buyurdu: "Ey Usâme! Sakın hiçbir aç canlıya dokunma. Sonra kıyamet günü seni Allah 'a dava eder. Etlerini eriten, yakıcı rüzgârlarda ciltlerini yakan, ciğerlerini susuz bırakan, tâ ki (halsizlikten) gözleri buğulanan kulların bedduasından sakın. İstersen onlara bir bak. Meleklerin onlarla birlikte yürüdüğünü görürsün. Depremler ve fitneler onların hatırı için savılır." Sonra ağladı, ağlaması arttı. Sonra şöyle buyurdu: "Yazıklar olsun şu ümmete! Rabbine itaat edenler, onlardan neler çekiyorlar. Onları sırf Allah'a itaat ettikleri için nasıl da öldürüyorlar, nasıl da yalanlıyorlar. " Ömer b. el-Hattâb: "Ya Resûlallah! İnsanlar o gün İslam üzere mi olacaklar?" diye sordu. "Evet" buyurdu. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "O halde ne için savaşacaklar?" Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) cevaben şöyle buyurdu: "Ey Ömer! İnsanlar asıl yolu bırakıp hayvanlara bindiler. En yumuşak elbiseleri giydiler. Hizmetçileri İranlıların evlatları, onlar için kadının kocasına süslendiği gibi süslenmektedirler. Allah dostları konuştuğu zaman üzerlerinde aba, belleri bükük ve susuzluktan mahvolmuş bir halde (konuşurlar). Onlardan bîri konuştuğu zaman yalan söyler ve ona <Sen Seylan'ın ortağısın. Dalâletin başısın. Allah'ın nimetlerini ve helal nzıklarını haram kılıyorsun. Allah'ın kitabını doğru okumuyorsun> der. Böylece Allah dostlarını küçük düşürürler. Şunu bil ki Usâme! Kıyamet günü insanların Allah'a en yakını, hiç kuşkusuz dünyada iken sıkıntısı, susuzluğu ve açlığı uzun süren kimse olacaktır. Bunlar gizli sâlihlerdir. Göründüklerinde onlara yakınlık gösterilmez. Kaybolduklarında aranmazlar. Onları ancak yeryüzünün toprakları tanır. Sema ehli arasında tanınırlar. Ama yeryüzü halkına gizli kalırlar. Melekler onları sarar, insanlar müreffeh hayat yaşarken onların refahı açlık ve susuzlukla olur. İnsanlar yumuşak elbise giyerlerken onlar kaba elbise giyerler. İnsanlar döşeklerde yatarlarken onlar su kenarları ve binekler üzerini döşek 'edinirler. İnsanlar gülerken onlar ağlarlar. Ey Usâme! Allah onlara hem dünyada, hem de âhirette darlık vermez. Onlara cennet vardır. Keşke onları görebilseydin Usâme! Onlar âhirette sevineceklerdir (yani onlar için müjde vardır). Yeryüzü onlara karşı merhametli ve Cebbar (Allah) onlardan razıdır, insanlar peygamberlerin edeplerini ve ahlâklarını terk ederlerken onlar korudular. Asıl rağbet sahibi, onlar gibi Allah'a yönelendir. Zarar eden ise onlara ters düşendir. Yeryüzü onları kaybedince ağlar. Allah, . onlar gibi insanlardan mahrum olan her beldeye gazap eder, ey Usâme! Eğer bir şehirde onları görürsen bil ki, onlar o beldenin emniyetidirler. Allah, onların aralarında bulunduğu bir kavme azap etmez. Sen de onları kendine vesile edin. Belki onlar sayesinde kurtuluşa erersin. Sakın onların hallerinden uzaklaşma. Sonra ayağın kayar da ateşe düşersin. Onlar Allah'ın kendilerine helal kıldıklarını haram kıldılar. Asıl fazileti âhirette aradılar. Muktedir oldukları halde yemeyi içmeyi terk ettiler. Köpeklerin leşin başına üşüştükleri gibi

onlar dünyaya üşüşmediler. İnsanlar dünyayla meşgul olurlarken onlar kendilerini Allah'a itaatle meşgul ettiler. Yamalı kumaş giydiler, kırıntı ekmek yediler. Onları üst başları dağınık ve toz toprak içinde görürsün. İnsanlar onların hasta oldukları sanırlar. Ama onlar hasta değildir. İnsanlar onların akılları başlarından gitmiş sanırlar, ama akılları başlarındadır. Fakat onlar dünyadan akıllarını alıp gidenlere kalpleriyle bakarlar. Onlar dünyada dünya ehli arasında akıllarını kaybetmiş olarak yürürler, Usâme. Onlar, insanlar akıllarını yitirince akletmİşlerdir. Âhirette sevineceklerdir (Onlara müjde var) [47] (el-Hâris)
3162. Ebû Musa demiştir ki: "Sizden öncekilerin helak olmasının tek nedeni, bu dinar ve dirhemdir. Bunlar sizi de helak edeceklerdir. " (Müsedded) [48] Sahîh ve mevkuftur.

Rızkı Vatanda Aramanın Fazileti

3163. Abdullah b. Hasan'ın babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Şu dört şey insanı mutlu eder: Eşinin kendisiyle uyumlu olması, çocuklarının iyi kimseler olması, erkek kardeşlerinin salih kimseler olması ve bir de rızkının kendi ülkesinde olması. " (İshâk) [49]
3164. Osman b. Affân demiştir ki: "İnsan bir evin içerisinde gizli bir bölmeye girerek orada bir amele dalsa bile, çok geçmeden insanlar onu duyup konuşurlar. Kim bir amel işlerse mutlaka Allah amel gömleğini ona giydirir. Eğer ameli hayır ise (hakkında) hayır olur. Şer ise şer olur.[50] (Müsedded)
3165. Abdurrahman b. Ebî Leylâ anlatmaktadır: Ebu'd-Derdâ, Mesleme b. Mahled'e şöyle bir mektup yazdı: "Sadede gelince, eğer kul Allah'a itaat ederse, Allah onu sever. Sevince de onu yarattıklarına sevdirir. Eğer kul Allah'a isyan ederse, Allah ona buğzeder. Ona buğzedince, yarattıklarını da ona buğzettirir.[51] (Müsedded)

Salih Amelin Yanında Yiyecek Temini İçin Çalışmanın Caiz Oluşu

3166. Ubeydulah b. el-Ayzâr anlatmaktadır: Reml'de bedevî Araplardan yaşlı biriyle karşılaştım. Ona: "Resûlullah'm (sallaHahu aleyhi vesdlem) ashabından kimseye yetiştin mi?" diye sordum. "Evet" dedi. "Kime?" diye sordum. "Abdullah b. Amr b. el-As'a" dedi. "Ondan ne duydun?" diye sordum: "<Sonsuza dek yaşayacakmışsın gibi dünyan için çalış, yarın ölecekmişsin gibi âhiretin için hazırlan> dediğini duydum" dedi. (el-Hâris)

Dünya İşlerinde Kolaylık Gösterilmesine Teşvik

3167. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (salMalıu aleyhi v^ellem): "/yr* dinleyin. Size yarın ateşin kime haram kılınacağını haber vereyim mi? Yük olmayan, yumuşak huylu ve uyumlu olan, kolaylık gösteren herkese" buyurdu.[52] (Ebû Ya'lâ)
3168. İbn Mes'ûd demiştir ki: "Dünya dağ başındaki düzlüğe benzer; berraklığı gitmiş, bulanıklığı kalmıştır." (Ebû Ya'lâ)
3169. Ebû Cuhayfe, İbn Mes'ûd'dan onun şu sözünü nakletmiştir: "Dünyanın berraklığı gitmiş, yalnız bulanıklığı kalmıştır. Bugün her Müslüman için ölüm, bir armağandır. [53] (Ebû Ya'lâ)
3170. Aynısı Ebû Cuhayfe'den onun sözü olarak rivayet edilmiş ve İbn Mes'ûd'dan söz edilmemiştir. (el-Hâris)
3171. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Dünya mü'minin zindanı, kâfirin cennetidir" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî') [54]
3172. Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer'in, Fehm oğullarından bir adamdan naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer dünyanın Allah katında bir sivri sineğin kanadı kadar değeri olsaydı, ondan **3173.** Yahya b. Ca'de anlatmaktadır. Resûlullah'm (saMahu aleyhi ashabından bazı kimseler Habbâb'a hasta ziyaretinde bulundular ve: "Sevin ey Abdullah'ın babası! Havzm başında bekleyen Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gidiyorsun" dediler. O da şöyle karşılık verdi: "Bu nasıl olacak ki? -Evin tavanına ve zeminine işaret ederek- zira Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): Sizden birinize dünyada yalnız bir yolcunun azığı kadar mal yeter buyurmuştu.[55] (Ebû Ya'lâ)
3174. Abdurrahman b. Ebî Saîd (sanırım babasından naklen) şöyle demiştir: Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) eyer üzerinde oturmuş: "Az ve yeterli mal, çok olup azdıran maldan daha hayırlıdır" buyururken işittim. (Ebû Ya'lâ)
3175. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer kul rızkından, ölümden kaçar gibi kaçsa, mutlaka rızkı ona, ölümün geldiği gibi gelir." (Ebû Ya'lâ)

İnsanlarla Haşır Neşir Olmanın ve Onlara Sabretmenin Fazileti

3176. Muhammed b. Sîrîn'in bildirdiğine göre Hz. Ömer: "Allah'tan sakının, insanlardan sakının" demiştir. (Müsedded)
3177. Ebû Salih, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir zâttan şöyle dediğini nakletmiştir: "İnsanların arasına girip, onların eziyetlerine sabreden mümin, insanların arasına gîrmeyip, onların eziyetlerine sabretmeyen mü'minden daha çok sevap kazanır [56] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3178. Huzeyfe demiştir ki: "Sabra alışın. Zira sizin başınıza da belanın gelmesi yakındır. Her şeye rağmen Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) ile beraber olduğumuz zamanda bizim başımıza gelenler, sizin başınıza gelmez" (Ebû Ya'lâ)
3179. Şa'bî anlatmaktadır: Sa'sa' b. Sûhân, İbn Zeyd'e (yani İbn Sûhân'a) "Baban beni senden daha çok severdi. Ben de seni kendi oğlumdan daha çok seviyorum ve sana iki erdemi tavsiye ediyorum; mü'mine karşı samimi, fâcire karşı ahlâklı davran. Zira fâcir senin güzel ahlâkını beğenir. Mü'mine karşı samimi olmak ise bizim için bir vazifedir." (İshâk)

Sâlihlerin Eserlerinden Bereket Ummak

3180. Muhammed b. Sûka, babasından şöyle dediğini nakletmiştir: Yurdundan bir ev kiralamak maksadıyla Amr b. Hureys'e gittim. O da "Kirala! Zira orası, sahipleri için bereketlidir; içinde yaşayanlar için bereketlidir" dedi. Ben: "Neden?" diye sorunca şöyle cevap verdi: Ben, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Bir deve boğazlanmıştı. Onun bölüştürülmesini emretti. Bölüştüren zâta da: "Ondan Amr'a da bir pay ver!" buyurdu. Beni ise unuttu, bir şey vermedi, Ertesi günü tekrar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Önünde bir kaç dirhem vardı. Bana: "Sen, sana verilmesini emrettiğim payı aldın " buyurdu. Ben de: "Ya Resûlallah! Sen bana bir şey vermedin" dedim. Bunun üzerine dirhemlerden alıp bana verdi. Ben onları anneme götürerek: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle alıp, bana verdiği bu dirhemleri al tut, da onları neye koyacağımıza bakalım!" dedim. Uzun zaman sonra bu evi satın aldım. Annem: "Bedelini ödemek istediğinde hemen ödeme! Beni çağır da sana bereket duası yapayım" dedi Evin parasını hazırladığımda onu çağırdım. Bana "Şu dirhemleri al!" dedi. Sonra onları oraya saçtı, sonra karıştırdı ve: "Bunlarla git!" dedi. (Ebû Ya'lâ)
3181. Abdülhamîd b. Cafer'in babasından naklettiğine göre Hâlid b. el-Velîd şöyle anlatmıştır: Yaptığı tek umrede Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber biz de umre yaptık. Saçını tıraş etti. İnsanlar O'nun saç tellerini kapmak için birbirleriyle yarıştı. Ben hepsini geçerek alm saçları aldım ve ondan kendime sarık edindim. Saç tellerini sarığımın önüne koydum. Onu hangi tarafa çevirmişsem, bana fetih nasip oldu.[57] (Ebû Ya'lâ)
3182. İbn Şîrîn anlatmaktadır: Ümmü Süleym'den, Hz. Peygamber'in (sallalkhu aleyhi vesellem) teriyle yoğurduğu miskten bana biraz bağışlamasını söyledim. O da bağışladı. Muhammed (İbn Şîrîn) öldüğünde, bedeni bu miskle kokulandı. (Ebû Ya'lâ)

Amele Devam Etmenin Fazileti

3183. Küfe halkından İbn Fâhite anlatmaktadır: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) bir adam gelerek: "Ya Resûlallah! Kardeşimin oğlu kendini ibadete verdi ve bitkin düştü" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu, İslâm'daki aşırılıktır. Her şeyde bir aşırılık vardır. Her aşırılığın da belli bir süresi vardır. Bu süre içerisinde onu izle. Eğer itidal çizgisinde kalırsa ne âlâ. Bu hâl üzere helak olursa, kahrolsun' buyurdu. (Müsedded) [58]

Abdallar

3184. Safvân b. Abdullah veya Abdullah b. Safvân der ki: Sıffîn günü bir adam: "Allahım, Şam halkına lanet et!" deyince Hz. Ali demiştir ki: "Şam halkına sövmeyin. Zira onlar büyük kalabalık teşkil ederler ve aralarında abdallar vardır." îmam Ali bunu üç kere tekrarlamıştır.(İshâk)
Bunu Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde Zührî kanalıyla Safvân'dan Hz. Peygamber'in sözü olarak tahrîc etmiştir. Zühlî ise İlel hadîsi'z-Zührî'de isnadı ile tahrîc etmiştir. Ayrıca bunun İbn Yûnus'un Tarîh Mısr'mâa İbn Zürayr el-Gâfikî an Ali kanalıyla yine onun sözü olarak, yani mevkuf bir şahidi vardır.

İtaat Ehlinin Bereketi

3185. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah 'a karşı yavaş olun yavaş. Eğer huşu sahibi gençler, ibadet eden ihtiyarlar, sütteki

bebekler ve atlayan hayvanlar olmasaydı, mutlaka üzerinize büyük bir azap yağardı" buyurmuştur. (Ebû Yala ve Bezzâr) [59] Bezzâr, bu hadisi sadece bu isnadı ile bildiğini ifade etmiştir.

Salih Kişiye Yapılan İkram

3186. Muhammed b. el-Münkedir demiştir ki: "Muhakkak ki Allah sâlih kişinin çocuklarını, torunlarını, içinde doğduğu evi ve onun çevresindeki evleri korur. Bunlar sürekli koruma altında olurlar." (el-Humeydî) [60] Ravilerinden Süfyân "ve perdesini" ibaresinin de hadisin metninde olduğunu sandığını ifade etmiştir.

Kıssacılar ve Vaizlere Dair Rivayetler

3187. el-Kâsım b. Kesîr, dostlarından birinden şöyle dediğini nakletmiştir: Ka'b kıssa anlatırdı. Abdurrahman b. Avf şöyle dedi: Ben, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi veseliem): "Ancak emir veya memur veyahut mağrur kişi kıssa anlatır" buyurduğunu işittim. Sonra Ka'b'a: "Hay geberesice! Bak Abdurrahman b. Avf şöyle şöyle diyor" denildi. O da kıssa anlatmayı bıraktı. Sonra Muâviye ona kıssa anlatmasını emretti. Bu sebeple onu helâl gördü. (İshâk) [61]

3188. Abdullah b. Saîd b. Ebî Hind'in anlattığına göre Hz. Ali bir kıssacıya rastladı ve: "Ne diyor?" diye sordu. "Kıssa anlatıyor" dediler. O da: "Hayır. Gerçekte o Beni tanıyın diyor" diye karşılık verdi. (Müsedded) [62]

3189. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs anlatmaktadırlar: Allah Resulü (sallaUahu aleyhi veseliem) bize bir hutbe irat etti. Hutbede bize öyle bir vaaz yaptı ki, gözlerden yaşlar boşaldı, kalpler ürperdi, deriler titredi, bağırsaklar çarpıldı.

Bilâl'e emir verdi ve o da: "Namaza toplanın" . diye seslendi..... Hadisin devamında şu ifadeler geçmiştir: "Kim dünyayı ûhirete tercih ederse, cehenneme girer. Kim dünyalık sahibi birini, onun dünyalığına tamah ederek yüceltir ve methederse, Allah o kimseye gazap eder, cehennemin en alt tabakasında Karun makamına iner. Kim gösteriş ve şöhret İçin bir bina yaptırırsa, kıyamet günü yedi yerle birlikte o bina sırtına yüklenir, boynuna ateşten bir çember geçirilir de boynunda yanmaya devam eder. Sonra cehenneme atılır." "İnsan nasıl gösteriş ve şöhret için bina yapar?" diye soruldu. Şöyle buyurdu: "Başkalarına karşı böbürlenmek amacıyla ayaklarım basacak kadar kendisine yetecek bir evden fazlasını yapar. Kim Kur'ân'ı Öğrenir de onunla amel etmez, dünyanın enkaz ve süsünü ona tercih ederse, Allah'ın gazabını hak eder, Allah'ın kitabım arkalarına atıp onu az bir paha karşılığında satan Yahudiler ve Hıristiyanların mertebesine iner. Kim rızkını beğenmeyip yakınırsa, onun hiçbir iyiliği Allah katına yükselmez, o kimse Allah'ın gazabını üzerine çek/niş olarak Allah'ın huzuruna çıkar. Kim iftihar etmek ve gösteriş yapmak maksadıyla helal malla helal bir kadınla evlenirse, bu sayede Allah onun ancak alçaklığım ve miskinliğini artırır, Allah, o kadından istifade ettiği ölçüde onu cehennemin kenarına yaklaştırır. Sonra yet/niş bahar/yıl boyunca oraya yuvarlanmaya devam. eder. Kim bir^ Müslüman fakiri fakirliği sebebiyle tahkir edip onunla alay ederse, Allah'ın hakkıyla alay etmiş olur ve bu yüzden onu memnun edene kadar Allah 'in gazap ve Öfkesini üzerinde taşır. Kim de bir Müslüman fakire İkramda bulunursa kıyamet günü Allah kendisinden memnun olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkar. Kim kendisine dünya ve âhiret teklif edildiğinde dünyayı âhirete tercih ederse, kendisiyle cehennemden korunacağı bir iyiliği olmadığı halde Allah'ın huzuruna çıkar. Eğer âhireti dünyaya tercih ederse, Allah kendisinden razı olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkar. Kimin gözlerinden Allah korkusuyla yaş akarsa, gözyaşlarının her bir damlasına karşılık ona Uhud dağı ağırlığında sevap verilir. Attığı her adıma karşılık cennetin iki yakasında ona öyle şehirler ve köşkler verilir ki, onları hiçbir göz görmemiş, hiç bir kulak işitmemiş ve hiçbir müdrik kalbe doğmamıştır." (el-Hâris) [63]

3190. Muhammed b. Şîrîn: "Kıssalar bidattir" demiştir. (Müsedded)

3191. Habbâb'm bildirdiğine göre Resûlullah (salklbhu aleyhi veselkm): "îsrâîloğulları helak olunca kıssa anlatmaya başladılar" buyurmuştur. (Ebû Yala)

3192. Hasan bildiriyor: Selman ölüm hastalığına yakalanınca Küfe emiri Sa'd ziyaretine gitti. Selman başladı ağlamaya.... Sonra şöyle dedi: "Sen ey kişi! Bir şeye karar vereceğin zaman kararın, taksimat yapacağın zaman elin ve hüküm vereceğin zaman dilin konusunda Allah'tan sakın." (İbn Ebî Ömer) [64]

3193. Yezîd er-Rakkâşî anlatmaktadır: Bir topluluk kıssa konusunda tartıştı. Bir kısmı bunu hoş görürken bir kısmı karşı çıktı. Sonra Enes b. Mâlik'e gittiler ve kendisine meseleyi anlatıp hükmünü sordular. O da: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi veselkm) savaşla gönderildi, kıssayla gönderilmedi" ledi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [65]

Ev Duvarlarını Örtülerle Süslemenin Mekruh Oluşu

3194. Muhammed b. Ka'b anlatmaktadır: Abdullah b. Yezîd bir yemeğe davet edildi. Ev duvarlarının örtülerle süslenmiş olduğunu görünce dışarı oturup ağlamaya başladı. Kendisine: "Niçin ağlıyorsun?" diye sorulduğunda şöyle dedi: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseüem) bir orduyu yolcularken Veda tepesine varınca <Siz.lerin dininizi, emanetinizi ve işlerinizin sonlarını Allah'a emanet ediyorum> derdi. Bir gün bir adamın hırkasını deri parçasıyla yamadığını gördü, Güneş'in doğduğu yere doğru yöneldi. -Hammâd elleriyle avuç içini göstererek ve ellerini uzatarak dedi ki- Sonra şöyle buyurdu: "Dünya üzerinize doğdu, dünya üzerinize doğdu. -Yani, üzerimize doğru yöneldi. Öyle ki üzerimize yıkılacak sandık- Sizden biri sabah bir elbise, akşam bir elbise giyiniyor. Evlerinizin duvarlarını) Kabe 'nin örtüldüğü gibi örtülerle kaplıyorsunuz." Abdullah b. Yezîd dedi ki: Ağlamayayım da ne yapayım. Evlerinizifn duvarlarını) Kabe'nin örtüldüğü gibi örtülerle kapladığınızı gördüm." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Çalımlı Yürümenin Mekruh Oluşu

Konuyla ilgili olarak Ebu'l-Haccâc es-Sümâlî'nin hadisi kitabın sonunda Kabir Azabı bahsinde gelecektir.

Cimriliğin Yerilmesi

3195. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Müslümanlığı cimriliğin yok ettiği gibi hiç bir şey yok etmemiştir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [66]

3196. Abdurrahman b. Ebî Amre demiştir ki: Gece yarısı olunca bir melek çıkar ve: "Melik-i kuddûs/ü (Yüce Hükümdarı) tespih edin!" der. Sonra bir melek daha çıkar ve "Melik-i kuddûs'ü (Yüce Hükümdarı) tespih edin" der. O zaman kuşlar kanatlarını çırpar. Sonra başka bir melek çıkar ve: "Ey hayır arayan! Gel!" der. Sonra başka bir melek çıkar ve: "Ey hayır arayan! Geri dur!" der. Sonra bir melek daha çıkar ve: "Allahım! İnfakta bulunanın malını telafi et!" diye niyaz eder. Sonra başka bir melek çıkar ve: "Allahım! Cimrinin malını da telef et!" diye beddua eder. (Müsedded)

Allah'a Kavuşmayı Arzu Etmenin Fazileti

3197. Atâ b. es-Sâib anlatmaktadır: Bir cenazede Abdurrahman b. Ebî Leylâ'yı dinledim. Bu, onu ilk tanıdığım gündü. Onun şöyle dediğini işittim: Bize Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından falan kimse bildirdi. Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işitmiş; "Kim Allah'a kavuşmak isterse, Allah da ona kavuşmak ister. Kim Allah'a kavuşmak istemezse, Allah da ona kavuşmak istemez." Bunun üzerine orada bulunanlar ağladılar ve: "Ey Allah'ın Resulü! Biz ölümü sevmeyiz" dediler. Allah Resulü de: "Ben bunu kastetmiyorum. Fakat yüce Allah buyurmuştur ki: Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise ona, rahatlık, hoşluk ve nimet cenneti vardır [67] İşte o zaman bu kişi Allah'a kavuşmayı ister. Aziz ve celil olan Allah ona kavuşmayı daha çok ister. Eğer, sapık yalancılardan ise, ona kaynar sudan konukluk sunulur [68] O zaman bu kişi Allah'a kavuşmayı istemez. Aziz ve celil olan Allah ona kavuşmayı hiç istemez." (İbn Ebî Ömer)

Riyadan Sakındırmak ve Riyayı Yok Etmek İçin Dua Yapmak

3198. Ma'kıl b. Yesâr anlatmaktadır: Ebû Bekir es-Sıddîk, Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) adına şahadet ederek şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şirki andı ve: "Bu, sizin içinizde karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir" buyurdu. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Resulü! Allah'la beraber başka bir tanrı daha edinmekten başka şirk mi var ki?" diye sorunca şöyle buyurdu:

"Hay ölesin Ebû Bekir! Sizdeki şirk karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir. Sana bir şey göstereceğim. Eğer onu yaparsan senden şirkin küçüğü de büyüğü de -veya şerrin büyüğü de küçüğü de- gider. Üç kere şöyle dua et: Allafıım bilerek sana şirk koşmaktan sana sığınırım. Bilmediğim kusurlarımdan dolayı bağışlanmak dİlerim. " (İshâk ve Ebû Ya'lâ) Derim ki: Leys, kötü ezberinden dolayı zayıf bir ravidir. Hocası da durumu müphem biridir.

3199. Ma'kıl b. Yesâr anlatmaktadır: Hz. Peygamber'in Ebû Bekir'le beraberliğine tanık oldum. Bana Ebû Bekir'in bildirdiğine göre Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizin içinizde şirk, karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir." Sonra şöyle buyurdu: "Sana, senden şirkin büyüğünü de, küçüğünü de giderecek şeyi söyleyeyim mi? Şöyle dua et: Allahım bilerek sana ortak koşmaktan sana sığınırım. Bilmediğim kusurlarımdan dolayı da bağışlanmak dilerim" (Ebû Ya'lâ)

3200. Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Peygamber (saJJallahu aleyhi vesellem): "Kim insanların gözü önünde namazını güzel kılıp, tenhada kötü kılarsa, bu Rabbini hafife almaktan başka bir şey değildir" buyurmuştur. (İshâk)

3201. el-Ca'd b. Abdurrahman anlatmaktadır: Sâib b. Yezîd'in yazımdaydık. Derken Zübeyr b. Süheyl b. Abdurrahman b. Avf geldi.

Yüzünde secde izi vardı. Sâib; "Bu kim?" diye sordu. "Zübeyr b. Süheyl" dedik. "Vallahi Allah'ın zikrettiği sima/nişan [69] bu değildir. Ben seksen yıldır yüzüm üzere secde ettim; ama secde iki gözüm arasında iz yapmadı" dedi. [70] (Ebû Ya'lâ)

3202. Cebele el-Yahsubî anlatmaktadır: Hz. Peygamber'in (sallaliahu aleyhi vesellem) ashabından biriyle beraberdik. Bize anlattıkları arasında şu da vardır: Müslümanlardan

biri: "Ya Resûlallah! Yarının kurtuluş reçetesi nedir?" diye sordu. "Allah'ı aldatmaya kalkışma" buyurdu. "Allah'ı nasıl aldatırız ki?" diye sordu. Şöyle cevapladı: "Onun emrettiklerini, başka bir amaç güderek yerine getirirsin. Riyadan sakının. Zira riya, aziz ve celil olan Allah'a şirk koşmaktır. Kıyamet günü bütün mahlukatın huzurunda riyakâra şu dört sıfatla seslenilir: Ey kâfir, ey edepsiz, ey kaybeden/müflis, ey hain. Amelin boşa çıktı, ecrin gitti Artık bugün Allah katında senin namazın yoktur. Ey aldatıcı! Ecrini, kendisi için çalıştığın kişinin yanında ara!" Ravi demiştir ki: Ona: "Kendisinden başka tanrı bulunmayan Allah adına yemin eder misin ki, sen bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittin?" diye sordum -ya da sorduk-. "Kendisinden başka tanrı bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, ben bunu Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) duydum. Fakat kasıtsız olarak unuttuğum bir şey varsa o başka" diye cevap verdi. Yezîd demiştir ki: "Sanırım şu âyetleri de okudu: "Rabbine kavuşmayı uman kimse iyi iş işlesin [71] "Doğrusu münafiklar Allah'ı aldatmağa çalışırlar, oysa O, onların oyunlarını başlarına geçirmektedir [72] {Ahmed b. Meni)

3203. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (salküahu aleyhi şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü Adem oğlu (insan oğlu) kuzu gibi getirilir. Allah: Ey Âdem oğlu! Ben en hayırlı ortağım. Benim için yaptığın ameline bak. Onun karşılığını ben vereceğim. Başkası için yaptığın ameline bak. Onun için yaptığın amelin karşılığını da o verecektir buyurur. [73] (Ebû Ya'lâ)

3204. Muhammed b. Vâsi' anlatmaktadır. Üveys (el-Karânî) namaz kılmakta olan bir adamın, bir oturup, bir kalktığını gördü. "Neyin var?" diye sordu. O da: "Ayağa kalktığımda şeytan gelip Sen gösteriş yapıyorsun diyor. Ben de oturuyorum. Sonra nefsim beni namaz kılmaya zorluyor. Ayağa kalktığımda şeytan yine Sen gösteriş yapıyorsun diyor ve oturuyorum" dedi. "Peki yalnız iken sen bu namazı kılar miydin?" diye sordu. "Evet" deyince "Öyleyse namazını kıl. Sen gösteriş yapmıyorsun" dedi. (Ahmed b. Hanbel Kitâbu'z-Zühd'e)

3205. Mücâhid'in bildirdiğine göre bir adam İbn Ömer'e geldi. İbn Ömer: "Dahhâk b. Kays'la ilişkileriniz nasıldır?" diye sordu. O da: "Onunla karşılaştığımızda ona hoşuna gidecek şeyler söyleriz. Ondan ayrıldığımızda ise tersini söyleriz" diye cevap verdi. Bunun üzerine İbn Ömer: "Resûlullah (saUaUahu aleyhi vesellem) zamanında biz bu davranışı münafiklık sayardık" dedi. (Müsedded)

3206. el-Evzâ'î demiştir ki: Bana Zührî, Urve'den naklen bildirdi. Dedi ki: Abdullah b. Ömer'e: "Ey Ebû Abdurrahman! Biz hüküm veren imamın yanma giriyor, verdiği hükmün haksızlık olduğunu gördüğümüz halde Allah muvaffak etsin diye dua ediyoruz. Bizden birinin onu övdüğünü de görüyoruz üstelik" dedim. Bunun üzerine: "Biz, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashabı böyle değildik" dedi. (el-Hârİs) [74]

3207. Abdullah b. Büdeyl b. Verkâ anlatmaktadır: Zührî'ye gittik. Emir verip bizi kovdurdu. Sonra birini göndererek çağırttı. Geldik. Bize şöyle anlattı. Bize Abbad b. Temîm amcasından naklen bildirdi. Demiş ki: Ben Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "(Üç kere) Ey kendilerine yazık eden Araplar. Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey riya ve gizli şehvettir." (Ebû Ya'lâ)

Basit Görülen İşler

3208. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Artık şeytan âhir zamanda bu beldenizde kendisine kulluk edilmesinden umudunu kesmiş, basit işlerle ona taviz, vermenize razı olmuştur. Dininiz için ondan sakının.,.. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [75]

3209. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah her ne yasak koymuşsa, mutlaka onu sizden birinin İşleyeceğini bilmektedir. Dikkat edin. Ben sizin elbiselerinizden tutarak ateşe sineklerin üşüştüğü gibi üşüşmenize engel olmaya çalışmaktayım. " (Ebû Dâvud et-Tayâiisî) [76]

3210. Yezîd b. Harun, el-Mes'ûdî'den, aynı hadisi şu ilaveyle rivayet etmiştir: "Kelebeklerin, sineklerin ve çekirgelerin ateşe üşüştükleri gibi..." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)

Dünya Malını Artırmaktan Sakındırma

3211. Abdullah b. Amr b. el-Âs bildiriyor: Hamza b. Abdülmuttalib Resûlullah'a (salkdlahu aleyhi vesellera) gitti ve: "Ey Allah'ın Resulü! Bana geçinebileceğim bir iş ver" dedi. O da: "Hamza! Dirilteceğin bir nefis mi seni daha çok sevindirir, yoksa öldüreceğin bir nefis mi?" buyurdu. "Dirilteceğim bir nefis" deyince "Öyleyse kendi nefsine bak" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [77]

3212. Aişe demiştir ki: Allah Resulü (sallahu aleyhi vesellem) karnı aç olarak vefat etmiştir. (Ebû Ya'lâ) [78]

Kanaatkar Fakirin Fazileti

Konuyla ilgili Ebû Berze hadisi Tıp bölümünde hastalıkları gideren dua babında geçmişti.[79]

3213. Salim b. el-Ca'd'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki ümmetimden öyleleri vardır ki, sizden birinizin kapışma durup bir dinar İstese, vermez veya bir dirhem İstese vermez veyahut bir kuruş istese yine vermez, Allah Teâlâ'dan dünyayı istese vermez-Bunu vermemesinin tek sebebi ona olan lütfudur. Eğer Allah'tan cenneti istese verir. Allah adına (bir şey olacak diye) yemin etse, yeminini boşa çıkarmaz-" (el-Hâris) [80]

3214. Muhammed b. el-Kâsım anlatmaktadır: Abdullah b. Hanzala'nm iddiasına göre Abdullah b. Selâm sırtında bir demet odunla çarşıya gitti. Kendisine: "Allah seni bundan müstağni kılmadı mı (yani ihtiyacın yok)?" denince, "Evet, kıldı. Ama ben kibri yenmek istedim. Zira Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem): Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kişi cennete giremez diye buyururken işittim" dedi. (Ebû Ya'lâ) [81]

3215. Enes nakledi yor; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir yoldan girdi. Siyahi bir kadın başka bir yola girdi. Bunun üzerine bir adam ona: "Bu yola gir, bu yola" diye seslendiyse de kadın: "Asıl yol burasıdır" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bırak onu. Çünkü o gururlu biri" buyurdu. (Ebû Yala) [82]

3216. Muhammed b. Vâsi' anlatmaktadır: Bilâl b. Ebî Bürde'nıin yanma girerek dedim ki: "Ey Bilâl! Babanın, babasından (Ebû Musa'dan) naklen bana bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuş: "Muhakkak ki cehennemde bir vadi var. Ona Hebheb denir. Allah'ın her mütekebbiri orada oturtması haktır." Bilâl! Sakın sen orada oturanlardan olma." (Ebû Ya'lâ) [83]

3217. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki kişi güzel ahlâkı sayesinde gündüzleri oruç tutup geceleri namaz kılan kimsenin dercesine erer. Yine ev halkından başka tebaaya mâlik olmasa bile mütekebbir olarak yazdır. " (Ahmed b. Meni' ve el-Hâris) [84]

Susmak

3218. Mekhûl'ün bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadiste Muâz'a: "Sustuğun sürece güvendesin demektir. Konuştuğunda ise bu senin ya lehine, ya da aleyhine olur" buyurmuştur. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [85]

3219. Enes b. Mâlik derdi ki: "Susmak bir hükümdür/hikmettir. Ama bunu yapan azdır" (Ebû Yala) [86]

3220. Yine Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Kim selâmette olmak İsterse, suskun kalmaya devam etsin" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [87]

3221. Abdurrahman b. Abdullah'ın bildirdiğine göre Abdullah (b. [es'ûd) şöyle tembihte bulunmuştur: "Ey oğulcuğum! Evin ferah olsun. Hatandan dolayı ağla ve dilini koru!" (Müsedded) [88]

Konuyla ilgili Ebû Zer hadisi Peygamberlerin Haberleri bölümünün başında gelecektir. [89]

3222. Müslim b. Abdullah b. Sebre'nin babasından naklen bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseliem) şöyle buyurmuştur: "SİZİ üç şeyden men ediyorum; dedikodu, malı zayi etmek ve bir de çok soru sormak." (Ebû Ya'lâ, Bakî b. Mahled, el-Beğavî ve Tarifimde Buhârî) îbnü's-Seken der ki: "Abdullah b. Sebre'nin bundan başka hadisini bilmiyorum. [90]

3223. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi veseliem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki kişi etrafindakileri güldürmek için bir söz söyler de farkında olmadan (çevresine) Ukaz panayırındukinden daha fazla insan toplanır." (İbn EbîÖmer) [91]

3224. Âişe demiştir ki: Ben, halka hutbe irat eden Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi veseliem) şöyle buyurduğunu işittim: "Kim iki çenesi arasındaki ile iki bacağı arasındakini korursa cennete girer." (Ebû Ya'lâ) [92]

3225. Ikâl b. Şebbe demiştir ki: Bana babamın dedemden, onun da babasından naklen bildirdiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi veseliem) ona şöyle buyurmuş: "İki çenen arasındaki ile iki bacağın arasındaki koru." Babası demiştir ki: "Sonra Bu kadarı banayeter diyerek geçip gittim." (Ebû Ya'lâ)

Başkasını Kendine Tercih Etmek

3226. Abdullah b. Ma'kıl el-Müzeni'nin bildirdiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi veseliem): "Kimin iki gömleği varsa, onlardan birini giysin, ya da birini tasadduk etsin" buyurmuştur. (el-Hârİs) [93]

Emeli Kısa Tutmak

3227. Şa'bî'nin bildirdiğine göre bir adam Mesrûk'un meclisine katılır, ondan en son ayrılan kişi olurdu. Bir gün ona: "Ey Ebû Âişe! Sen Kur'ân okuyucularının mercii ve dayanağısın. Senin güzelliğin onların güzelliği; senin ayıbın onların ayıbı olur. Sakın kendini fakirlik ya da uzun ömürle avutma" dedi. (Müsedded)

Uzlette Selâmet Vardır

3228. Mekhûl demiştir ki: "Cemaatte fazilet varsa, uzlette de selâmet vardır." (Müsedded) [94]

Hüzün

3229. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Peygamber (sallaUahu aleyhi vesdlem): "Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah hüzünlü her kalbi sever" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [95]

Hiddetli Olmanın Fazileti

3230. Hiddet sahibi olan Ebû Mansûr el-Farisî'ye bu durum söylenince şöyle karşılık verdi: Bu hasletin beni bırakmasını istemem; zira Allah Resulü (saöaUahu aleyhi veseEem) "Muhakkak ki hiddet, ümmetimin seçkinlerinde olur" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)
3231. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): Hiddet ümmetimin seçkinlerinde olur" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [96]

Af Dilemek

3232. Amr b. Mâlik er-Ruâsî anlatmaktadır: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) giderek: "Ya Resûlallah! Benden razı ol" dedim. Benden üç kez yüz çevirdi. Sonunda: "Ey Allah'ın Resulü! Rab bile kendisinden rızalık istendiğinde razı olur" dedim. Bunun üzerine benden razı oldu. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [97]

En Hayırlı Arkadaşlar

3233. İbn Abbâs nakletmektedir: "Ya Resûlallah! Hangi arkadaşlar daha hayırlıdır?" diye soruldu. "Görünüşü size Allah'ı hatırlatanlar, aklı amelinizi artıranlar ve ameli size âhirdi hatırlatanlar" buyurdu. (Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [98]

Tövbe ve İstiğfar

3234. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs anlatmaktadırlar: Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irat etti... Uzun olarak zikredilen hadiste şu ifadeler geçmiştir: Sonra aşağı indi. Daha minberden inmeden Ensar'dan bir grup erken davranarak: "Canımız sana feda olsun ya Resûlallah! Bu zorluklara kim göğüs gerebilir? Bu günden sonra yaşam nasıl olur?" dediler. Şöyle buyurdu: "Anam babam size feda olsun. Ümmetim hakkında Rabbimle görüştüm. Bana Tövhe kapısı sura üfürülünceye kadar açıktır buyurdu." Sonra şöyle devam etti: "Kim ölmeden bir sene önce tövbe ederse Allah tövbesini kabul eder." Sonra: "Bir yıl çok. Kim ölmeden bir ay önce tövbe ederse Allah tövbesini kabul eder" buyurdu. Sonra: "Bir ay çok. Kim ölmeden bir hafta önce tövbe ederse, Allah tövbesini kabul eder" buyurdu. Sonra: "Bir hafta çok. Kim ölmeden bir gün önce tövbe ederse, Allah tövbesini kabul eder"
buyurdu. Sonra: "Bir gün çoktur. Kim ölmeden bir saat önce tövbe ederse, Allah tövbesini kabul eder" buyurdu. Sonra da: "Kim can çıkmadan önce tövbe ederse, Allah tövbesini kabul eder" buyurdu. Sonra minberden indi. Bu, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) okuduğu son hutbe idi. (el-Hâris). Dâvrıd ve hocası [99] hadis uydurmakla meşhurdur.
3135. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "RabbİnIze tövbe ediniz. Zira ben ona her gün yetmiş ya da daha fazla kere tövbe etmekteyim" buyurmuştur. (Müsedded) [100]
3236. Enes, Allah'ın Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) şu sözünü nakletmiştir: "Ben, günde yetmiş kez tövbe ediyorum." Bezzâr da aynısını tahrîc etmiş ancak onda "yetmiş kere" yerine "yüz kere" ifadesi geçmiştir. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr)
3137. Ebû Bürde'nin Ebû Musa'dan naklen bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah kendine karşı haddi aşan kulunun tövbesine devesini kaybeden, onu sağda solda arayan, sonunda yorgun düşen, devesinin tam öldüğünü düşünerek onu bulmaktan umudunu kestiği bir anda bakıp onu hiç bulmayı ummadığı bir yerde bulan adamdan daha çok sevinir. Evet, Allah kendisi hakkında haddi aşan kulunun tövbesine, bu adamın devesini bulduğu andaki sevincinden daha çok sevinir. " (Ebû Ya'lâ) [101]
3238. Muaviye b. Ebî Süfyân şöyle demiştir: Ben, Allah Resûlü'nü (saüaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Sizden önceki milletlerden bir adam âlim veya abid bir zâtla karşılaştı ve ona: Son olarak 99 cana kıydım. Hepsi de haksız yere idi. Benîm için tövbe imkânı var mıdır? diye sordu. Abid zât: Hayır deyince onu da öldürdü. Sonra bir başkasıyla karşılaştı ve: Son olarak haksız yere 100 cana kıydım. Benim için tövbe imkânı var mıdır? diye sordu. O da: Eğer sana, Allah tövbe edenin tövbesini kabul etmez, dersem, yalan söylemiş olurum.. Şurada bir tapınak var ve orada bir topluluk ibadet etmektedir. Onların yanına git ve onlarla birlikte Allah'a ibadet et. Umulur ki Allah tövbeni kabul eder dedi. Sonra topluluğun yanına gitmek üzere yola çıktı. Ama onların yanına ulaşamadan yolda öldü. Azap melekleri İle rahmet melekleri (onun hakkında) tartıştılar. Bunun üzerine Allah bir melek göndererek Iki yerin arasını Ölçün. Kişi hangisine yakınsa o oraya aittir buyurdu. Onlar da ölçtüler ve tövbekarların ibadethanesine bir parmak ucu daha yakın olduğunu gördüler. Bunun üzerine Allah onu bağışladı. " {Ebû Ya'lâ) [102]
3239. Abdullah b. Amr bildiriyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesdlem), biz beraberinde olduğumuz bir günde oturarak şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah bağışladığı bir günahı büyültmez. Sizden önceki milletlerden bir adam vardı. Bu adam 98 kişiyi öldürdü. Sonra bir rahibin yanına vardı ve ona Ben 98 kişiyi öldürdüm. Benim İçin bir tövbe kapısı bulur musun? diye sordu. Rahip: Hayır dedi ve bunun üzerine onu da öldürdü. Sonra bir başkasının yanına vardı ve 99 kişiyi öldürdüğünü söyleyerek: Benim İçin tövbe imkânı bulabilir misin? diye sordu. O kişi de şöyle cevap verdi: Sen hakikaten haddi aşmışsın. Senin için bir yol bilmiyorum, ama şurada iki köy var. Birine "Nadar (Ak yüzlüler yurdu denir. Ora halkı cennetliklerin ameli gibi amel ederler. Aralarında onlardan başkası tutunamaz. Diğerine ise "Kefere (Kâfirler yurdu)" denir. Ora halkı da cehennemliklerin ameli gibi amel ederler. Onların arasında da kendilerinden başkası tutunamaz. Sen Nadara halkının yanına git. Eğer onlarla birlikte amel eder, buna devam edersen, tövbenin kabulünden kuşku duyulmaz. Bunun üzerine adam o köye gitmek üzere yola çıktı. İki köyün arasına gelince eceli onu yakaladı. Bunun üzerine melekler Rablerine onun durumunu sordular. Rab: Hangi köye daha yakın olduğuna bakınız. Ona göre oranın halkından yazınız> buyurdu. Melekler, Nadara köyüne bir parmak ucu kadar daha yakın olduğunu gördüler ve onu, ora halkında yazdılar." (Ebû Ya'lâ) [103]
3240. Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Cennetin sekiz kapısı vardır. Bunların yedisi kapalıdır. Bir kapı ise Güneş battığı yerden doğuncaya kadar tövbe için açıktır" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [104]
3241. Ali b. Rabî'a anlatmaktadır: Hz. Ali b. Ali beni (bineğinin) arkasına aldı. Sonra benimle birlikte bir mezarlığa gitti. Sonra başını semaya kaldırarak "Allahım! Günahlarımı bağışla. Zira günahları senden başka bağışlayacak yoktur" diye dua etti. Sonra bana dönerek güldü. Dedi ki: "Allah Resulü de (sallallahu aleyhi vesellem) beni arkasına alıp benimle birlikte Hâre tarafına gitmişti. Sonra başını semaya kaldırarak Allahım! Günahlarımı bağışla. Zira günahları senden başka bağışlayacak yoktur diye dua etmiş, sonra da bana dönerek gülmüştü. Ben: Ey Allah'ın Resulü! Rabbinden bağışlanmak diliyorsun. Sonra bana dönüp gülüyorsun. (Bu ne iştir) diye sordum. Rahbimin, kulunun günahları kendisinden başkasının bağışlayamayacağım bilmesine şaşıp gülmesine güldüm buyurdu." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [105]
3242. Saîd b. Ebî Bürde, babasından, o da dedesinden (Ebû Mûsa'l-Eş'arî'den) şöyle dediğini nakletmiştir: Bir gün biz otururken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Çıktığım hiç bir sabah yoktur ki, o günde yüz kere istiğfarda bulunmuş olmayayım" buyurdu. (Abd b. Humeyd) [106]
3243. Ebû Bekir'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "La İlahe illallah. ("Allah'tan başka tanrı yoktur") sözünü (Kelime-i tevhidi) ve istiğfarı bırakmayın. Bu ikisini sıkça tekrarlayın. Zira İblis Ben kulları günahlarla helak ettim. Onlar da beni Lâ ilahe illallah sözü ve istiğfarla helak ettiler. Bunu anlayınca ben de onları nefsi arzularla helak etmeye başladım. Hâlbuki onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanmaktalar demiştir. " {Ebû Ya'lâ) [107]
3244. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hangi topluluk bir yerde otururlar, sohbete dalarlar, sonra kalkıp dağılmadan önce istiğfar ederlerse mutlaka Allah, sohbetlerinde işledikleri kusurları bağışlar" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [108]
3245. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs nakletmektedirler: Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irat eti... Uzun hadiste şu ifadeler geçmiştir: "Asıl âlim ilmiyle amel edendir, isterse ilmi az olsun. Hiçbir günahı hafife almayın. İsterse gözünüzde küçük olsun. Zira ısrarla birlikte küçük günah olmaz. İstiğfarla birlikte de büyük günah kalmaz. Dikkat edin. Muhakkak ki Allah size yaptıklarınızın hesabını soracaktır. Hatta sizden birinizin kardeşinin elbisesine dokunmasını bile soracaktır. Biliniz ki, kıyamet günü kul öldüğü hal üzere diriltilir ve ona göre Allah onu cennete ve cehenneme koyar. Kim cehennemi seçerse, Allah onu (rahmetinden) uzaklaştırsın. Dikkat edin. Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah her neyi yasaklamışsa, ben onu size açıkladım ki, yaşayan açık burhan ile yaşasın; helak olan da açık burhan ile helak olsun. " (el-Hârîs) [109]
3246. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Her mü'minin mutlaka zaman zaman işlediği bir günahı ya da ölene kadar veya kıyamet kopana kadar bırakmadığı bir günahı vardır. Muhakkak ki mü'min günahkar, fitneye açık, hatalı ve unutkan olarak yaratılmıştır. Fakat hatırlatıldığında hatırlar" (Abd b.

Humeyd) [110]

Kabristan Yakınında İkâmet Etmenin Fazileti

3247. Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebî Talib, babasından şöyle nakletmiştir: Ali b. Ebî Tâîib'e: "Neden Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kabrine komşuluğu bırakıp da kabristana, yani Baki'e komşu oldun?" diye soruldu. "Onların (ölülerin) dürüst/sadık komşular olduğunu gördüm; kusurları affederler ve âhireti hatırlatırlar" diye cevap verdi. (İshâk)

Çirkeflikleri Terk Etmenin Fazileti

3248. Âişe'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kendini itaat ve ibadete veren gayretli kişiyi geçmek isteyen, günahları bıraksın" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [111]

Allah'a İtaatin Meyvesi

İçecekler bahsinde geçen, Mâlik b. es-Sabâh'm Sakîfli bir zâttan naklettiği hadis bu konuya girer. [112]
3249. Ka'b demiştir ki: "Yeryüzünde övgüye layık görülen bir kul yoktur ki, gökyüzünde de övgüye layık görülmesin." (Müsedded)

Allah Korkusuyla Ağlamanın Fazileti

3250. Ebû Abdurrahman demiştir ki: Ebû Hureyre'den işittiğime göre Resûlullah (sallaMıu aleyhi vescllem) şöyle buyurmuştur: "Allah korkusuyla gözlerinden yaşlar akıtarak ağlayan bir kulu Allah sonsuza dek cehenneme sokmaz. " Denildiğine göre Allah Resulü {saOallahu aleyhi vesellem), insanlar/ordu Mute'den dönünce elinde ipek bir mendille minbere çıktı. Onların durumunu anlatınca gözlerinden yaşlar boşaldı ve yüzünü silerek: "Ben sadece bir insanım. Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırını. Muhakkak ki insan kendisini, kardeşi varsa güçlü hisseder. Kime verilmiş sözüm var?" buyurdu. Selman el-Farisî: "Bana ya Resûlullah!" dedi. O da ona olan sözünü yerine getirdi. Bereket demiştir ki: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Osman'ın nikahı altında bulunan kızını ölüm döşeğinde ziyaret edince gözlerinden yaşlar boşaldı. Bereket [113] de ağlayıp saçını başım yolmaya başlayınca Allah Resulü (sallallahualeyhivesejiem) onu bundan men etti. Bunun üzerine Bereket: "Ey Allah'ın Resulü! Sen ağlarken biz sessiz mi kalacağız?" dedi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): "Bende gördüğün ona şefkat dolay ısıyladır. Ben de bir insanım. Muhakkak ki mü'min zorluk ve kolaylıkta Allah'a karşı hep uygun konumda olmalıdır" buyurdu. {Abdb. Humeyd) [114]
3251. Ebû İmran el-Cevnî'ye ulaşan habere göre bir gün Cebrâîl ağlayarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelmiş. Allah Resulü: "Niçin ağlıyorsun?" diye sorunca. "Vallahi Allah ateşi/cehennemi yarattığından beri kendisine isyan ederim de beni oraya atar endişesiyle gözüm hiç dinmedi ki" diye cevap vermiş. (Ahmed b. Hanbel, ez-Zühd)

Aşırılıktan Men

3252. İshâk demiştir ki: Ebû Usâme'ye "Mis'ar size hadîs rivayet etti mi?" diye sordum. Dedi ki: Ma'n b. Abdurrahman bana bir kitap çıkardı ve onun babasının hattı olduğuna yemin etti. Baktım içinde şunlar yazılıydı: "Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: Kendisinden başka tanrı bulunmayana yemin ederim ki, ben dinde aşırı gidenler hakkında Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellein) daha çok endişe duyan birini görmedim. Resûlullah'tan (sallallahu aîeyhi vesellem) sonra da onlar hakkında Ebû Bekir'den daha endişelisini görmedim. Ben de Ömer'in onların leh ve aleyhinde en çok endişe duyduğunu görmekteyim." Ebû Usâme (bu sözü rivayet ettiğini) kabul edip "Evet" dedi. [115]
3253. Sehl b. Sa'd es-Sâidî anlatmaktadır: Birbirimize Kur'ân okuttuğumuz bir gün Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi ve: "Allah'a hamd olsun ki Allah'ın kitabı tektir. Aranızda ise kimisi kızıl, kimisi siyah. Okuyunuz" buyurdu. Uç kere: "insanların onun harflerini, okun doğndtulduğu gibi dosdoğru telaffuz ettikleri, fakat mükâfatını peşin alıp, sonraya (âhirete) bırakmadıkları gün gelmeden önce onu okuyun" buyurdu. (İshâk) Bu hadis zayıftır. [116]
3254. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak kî. bu Kur'ân'da bir canlılık vardır. Sonra Kur'ân konusunda İnsanların da belli bir canlılık/aşırılık süresi vardır. Kimin bu dönemi itidalle sonuçlanırsa, ne iyi. Kimin de bu donemi ondan tamamen uzaklaşmakla sonuçlanırsa, onlarda hayır yoktur." (Ebû BekİR b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ} [117]

İhtiyaç Fazlası Bina Yapmanın Mekruh Oluşu

3255. Ebu'l-Âliye'nin bildirdiğine göre Abbâs bir oda inşa edince Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Onuyık!" buyurdu. Abbâs: "Değerini bağışlasam olmaz mı?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahualeyhiveselfem) üç kere: "Onu yık!" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [118]
3256. Enes anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Ensar yurdunun bir yerindeydim. Başını kaldırınca yeni kurulmuş bir kubbe gördü ve: "Enes! Bu kubbe kime aittir?" diye sordu. "Falan kimseye" dedim. Bunun izerine: "ihtiyaç dışındaki her bina kıyamet günü sahibine yük olacaktır" myurdu. Onun bu sözü Ensarlı zâtın kulağına gitti ve hemen kubbeyi yıktı. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) oradan geçerken onu göremedi ve: "Enes! Kubbeye ne oldu?" diye sordu. Ben de: "Senin söylediklerin sahibinin kulağına gitti. O da onu yıktı" dedim. Bunun üzerine: "Allah onu bağışlasın!" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [119]

Çölde Oturmanın Mekruh Oluşu ve Sebepsiz Yere Uzlete Çekilmekten Men

3257. Musa b. Ebî Şeybe el-Cündî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim iki aydan fazla çölde kalırsa, o artık bedevi olur" buyurmuştur. (İshâk) İsnadı zayıf mürsel bir hadistir.
3258. İyâs b. Muâviye b. Kurre demiştir ki: "Bedâvet/Çölde kalmak sınırı iki aydır. Bundan fazla kalan artık bedevi olmuştur." (İshâk) Hadis mevkuf ohıp sahihtir. [120]
3259. Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi veseUem): "Çölde yaşayan, kabalaşır" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'îâ)1 -As'as b. Selâme'nin hadisi Cihâd bahsinde geçmişti. [121]
3260. Bedel b. Vâsıl anlatmaktadır: Abdullah b. Sa'd el-Ahvel, Tüster'deki dostlarının yanma çıkar, onları ziyaret ederdi. Geldiği ilk günü ve ikinci günü orada kalır, üçüncü günü yola çıkardı. Kendisine: "Biraz daha kalsan!" dedikleri zaman şöyle karşılık verirdi: Babamın şöyle dediğini işittim: "Beni Allah Resulü (ilmî müzâkereyi bırakıp) köyde yaşamaya başlamaktan menetti. Kim haraç ülkesinde üç gün ikâmet ederse, köy yaşamına alışmış olur." Bu yüzden burada daha fazla kalmak istemiyorum." (Ebû Ya'lâ, Müsned'mÕe el-Hasan b. Süfyân ve Ebû Nuaym) [122]

Mü'minin Allah'a Kavuşma Arzusu

3261. Ebû Osman'ın anlattığına göre kendisi Kufe'de İbn Mes'ûd'un meclisine katıldı. Bir gün kendisine ait bir çardakta idi. Nikâhı altında güzellik ve mevki sahibi falan ve falan kadınlar vardı. Onlardan bir çocuğu vardı ki, çocukların olabilecek en iyilerindendi. Derken bir serçe başının üzerinde ötmeye başladı. Sonra pisledi. Abdullah serçeyi eline alıp çevirerek: "Abdullah'ın nefsi kudret elinde bulunana yemin ederim ki, Abdullah'ın ailesinin ölmesini, peşlerinden de benim gitmemi, bu serçenin ölmesine yeğlerim" dedi. (Müsedded) [123]

Öfkeyi Yutmanın Fazileti

3262. İbn Abbâs demiştir ki: Allah Resulü (saUallahu aleyhi vesellem) dışarı çıktı.... Hadiste şu ifadeler geçmiştir: "Bir kulun içinde tuttuğu hiç bir öfke yudumu yoktur ki, onu tutmakla içini imanla doldurmuş olmasın. " (İshâk)

Şüpheli Şeylerden Kaçınmak

Konuyla ilgili hadis Alışveriş bölümünde geçmişti. [124]

Dünya İşine Göre Ahiret İşine Öncelik Vermek

3263. Meymûn b. Ebî Şebîb anlatmaktadır: Muâz b. Cebel Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından oluşan bir kervandaydı. Onlara bir adam rastladı ve kendilerine bir şeyler sordu. Onlar da cevap verdiler. Sonra Muâz b. Cebel'in yanma gitti. Muâz başını eğerine koymuş kendi kendine konuşuyordu. Sonra ona: "Onlara ne sordun?" dedi. O da: "Onlara şunu sordum. Şöyle yanıt verdiler. Şunu sordum. Şöyle cevap verdiler" dedi. Bunun üzerine Muâz: "Bunlar öyle iki kelimedir ki, eğer onlara uyarsan, onların söylediklerinin özünü elde etmiş olursun. Eğer onları terk edersen, söylediklerinin özünü terk etmiş olursun. Sen dünyadaki nasibinle işe başlarsan âhiretteki nasibini kaçırırsın. Sonra da ondan (dünya malından) aradığını elde edemeyebilirsin. Ama âhiretteki nasibinle işe başlarsan, o seni dünyadaki nasibine götürür ve bütün işlerin düzene girer. Sonra her nereye gidersen o da seninle birlikte döner durur." (Ishâk) [125]

3264. Mâlik b. el-Hâris'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb: "Her Şeyde teenniyle (yavaş) hareket etmek, güzeldir; ama âhiret işinde değil (yani ahiret işinde acele etmek gerekir)" demiştir. (Müsedded) [126]

3265. Râfil b. Hadîc'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliera): "Muhakkak ki Allah bir kulu sevdi mi, onu dünyaya karşı korur. Tıpkı sizden birinizin hastasını suya karşı koruduğu gibi" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî' ve Ebü Ya'lâ) Tirmizî bu hadisi tahrîc etmiş ancak sahabi olarak Katâde b. en-Nu'mân'm adını vermiştir. Kimisi de bu rivayeti İsmâîl kanalıyla doğrudan Mahmûd'dan mürsel olarak sevketmiştir. [127]

3266. Ibn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (salkUahu aleyhi vesellem): "Dinleyin ey fakirler topluluğu! Sîzleri müjdeliyorum. M W mirilerin fakirleri cennete zenginlerinden yarım gün, yani beş yüz yıl erken gireceklerdir" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd)

3267. Musa b. Ubeyde aynı hadisi şu ilaveyle rivayet etmiştir: Musa "Muhakkak ki rabbiniz nezdında bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir [128] âyetini okudu. (Bezzâr) Bezzâr demiştir ki: Hadisi İbn Ömer'den yalnız bu yolla bilmekteyiz.

3268. Meymûne'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem): "Dünya yeşil ve tatlıdır. Kim ondan sakınır ve iyi davranırsa, ne âlâ. Değilse doymak bilmeyen obur gibidir. İnsanlar arasındaki fark, biri doğudan doğmakta, diğeri batıdan batmakta olan iki yıldız arasındaki mesafe kadardır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [129]

3269. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Resûlullah (saUaHahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Gücünüz yettiğince dünya meşgalelerinden sıyrılın. Zira kimin en büyük meşgalesi dünya ise Allah onun yuvasını dağıtır ve fakirlik damgasını gözlerinin ortasına vurur. Kimin de asıl meşgalesi âhiretse Allah onun işlerini düzene koyar ve zenginliğini kalbine yerleştirir. Bir kul kalbiyle Allah'a yönelirse, mutlaka mü'minlerin kalplerini muhabbet ve merhametle o kimseye yöneltir. Ona Allah her hayrı daha çabuk ulaştırır. " (Ebû Ya'lâ) [130]

3270. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kimin niyetinde âhiret varsa, Allah onun dağınık işlerini düzene koyar ve dünya ona burnu sürtülmüş olarak gelir. Kimin de asıl niyetinde dünya arzusu varsa, Allah fakirliği onun gözlerinin orta yerine yerleştirir ve işlerini dağıtır. Dünyadan da ancak kendisi için yazılanı elde eder." (el-Hâris) [131]

3271. Sa'd'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallaMıu aleyhi vesellem): "En hayırlı rızık, yeterli olandır. En hayırlı zikirde gizli olandır" buyurmuştur. (İshâk) [132]

3272. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallaOahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki, iki aç ve azgın kurt, biri Önünden, diğeri arkasından daldığı dağınık haldeki davara, dünya şerefini ve dünya malını seven kişinin dinini bozduğu süratte zarar veremez' buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [133]

3273. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim haram bir yolla, övünmek ve gösteriş yapmak amacıyla haddinden fazla dünyanın peşinde koşarsa, Allah'ın gazabına uğramış olarak Allah'ın huzuruna çıkar, Kim de dilenmekten kurtulmak, ailesinin geçimini temin etmek ve komşusuna yardım etmek maksadıyla helal yollardan dünyalık peşinde olursa, yüzü dolunay gecesindeki Ay gibi parlak olarak Allah'ın huzuruna çıkar. " (Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [134]

3274. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Lâ ilahe illallah (Allah'tan başka tanrı yoktur) sözü, kullar dünyayı dinlerine tercih, etmedikleri sürece Allah'ın öfkesini savar. Eğer aksine davranırlar da sonra Lâ ilahe illallah derlerse. Allah Yalancısınız buyurur. " {Ebû Ya'lâ) [135]

3275. Hz. Peygamber'in (saüallahualeyhivesellem) azatlısı Sevbân anlatmaktadır: "Ya Resûlallahî Dünyada bana yetecek malın miktarı nedir?" diye sordum. "Açlığını giderecek ve edep yerini örtecek maldır. Eğer bir de seni barındıracak bir evin ve sırtına bineceğin bir hayvanın varsa, oh ne âlâ" buyurdu. (Ibn Ebî Ömer) [136]

3276. Ebû Umâme el-Bâhilî anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderildiği zaman İblis de kendi askerlerini etrafa saldı. "Bir peygamber gönderilmiş, bir ümmet yaratılmış" dediler. İblis: "Dünyayı seviyorlar mı?" diye sordu. "Evet" dediler. Bunun üzerine: "Eğer dünyayı seviyorlarsa, putlara tapmamalarına pek aldırış etmem. Zira benden kurtulamazlar. Ben sabah akşam onlara şu üç şeyi telkin ederim: Haksız yollardan mal edinmek ve onu meşru olmayan yerlere sarf edip gereken yerlere harcamaktan sakınmak. (Zaten diğer) bütün kötülükler bunlara tâbidir" diye karşılık verdi. (Ebû Ya'lâ) [137]

İyiliği Emretmek

3277. Ebû Useyd'in azatlısı Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Hz. Osman ihtikârı (karaborsacılığı) yasaklamıştı, öyle ki kişi, azatlısı kendisini terk edene dek aracılık yapardı. Bir gün Zübeyr b. El-Awâm pazara girince Emevilerin azatlılarının ihtikâr yaptıklarını gördü ve onlara dayak atmaya başladı. O bu haldeyken Osman bir dişi katır -veya bir binek- üzerinde çıkageldi. Zübeyr hemen ona doğru yürüyerek katırın yularından tutup sertçe salladı. Zannımca ona "Sen hâ, sen hâ!" dedi. Ama ona sert söz söylediği kesin. Sonra bıraktı. Hz. Osman katırdan indi ve onun için bir minder atıverdiler, üzerine oturdu. Zübeyr gelip kendisine selâm vererek: "Vallahi ey mü'minlerin emiri! Ben biliyorum ki senin benim üzerinde hakkın vardır. Fakat ben öyle bir adamım ki, bir kötülük gördüm mü dayanamıyorum" dedi. Osman: "Otur!" dedi ve onu yanma minderin üzerine oturttu. (İshâk) [138]

3278. Âişe anlatmaktadır: Bir gün Resûlullah fsalMahu aleyhi veem) içeri girdi. Anladım ki onu bir şey rahatsız etmiş. Kimseyle konuşmadı, abdestini alıp çıktı. Hücrelere yaklaştım. Şöyle buyurduğunu işittim: "Ey insanlar! Vakit geçmeden iyiliği emredin, kötülükten men edin. Zira öyle bir vakit gelecek ki, Allah'a dua edeceksiniz, icabet etmeyecek; O'ndan dilek dileyeceksiniz, vermeyecek; yardım isteyeceksiniz, size yardım etmeyecektir. " (İshâk) Ben derim ki: "Osman b. Urve b. Hâni'yi tanımıyorum. [139]

3279. Hasan'm bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Ubey b. Ka'b'm bir âyeti okuyuşunu beğenmedi. Ubey: "Ey Ömer! Sen Bakî' pazarında pazarlıkla eğlenirken ben, bunu Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) böyle işittim" dedi. Ömer de: "Doğru söylüyorsun. Ben sadece seni denemek istedim. Bakalım içinizde doğruyu söyleyen var mı diye. Zira yanında doğrunun söylenmediği ya da doğruyu söylemeyen emirde hayır yoktur" dedi. (İshâk)

Hadiste kopukluk vardır.

3280. Şerîk'in kendisine haber veren birinden naklettiğine göre Hz. Ali: "Ya iyiliği emreder, kötülükten men edersiniz, ya da size en kötüleriniz musallat olur. Ondan sonra en seçkinleriniz dua eder de duaları kabul olunmaz" demiştir. (el-Hârİs) [140]

3281. Ya'lâ b. Şeddâd b. Evs bildiriyor: Muaviye hutbesinde vebadan kaçışı (hadisini) anınca Ubâde b. es-Sâmit Yalan söyledin. Annen Hind senden daha iyi biliyor" diye itiraz etti. Muaviye hutbesini tamamladı, sonra namazı kıldı, sonra Ubâde'ye birini göndererek çağırttı. Onunla beraber Ensar da geldi. Muaviye onları dışarıda tuttu. Ubâde içeri girdi. Ona: "Allah'tan korkmadm mı, imamından utanmadın mı? Minberde beni yalancı çıkardın" diye çıkıştı. Ubâde: "Sen bilmez misin ki ben Akabe gecesi Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) Allah için hiç bir kınayanın kınamasından korkmayacağı m > diye biat etmiştim. Allah adına yalan konuştuğun zaman ya nasıl susarım?" diye karşılık verdi. Sonra Muaviye ikindi namazına çıktı. Minberin ayağından tutarak şöyle dedi: "Ey insanlar, minberde size bir hadis zikretmiştim de Ubâde beni yalanlamıştı. Sonra eve girip onu sordum. Meğer hadis Ubâde'nin naklettiği şekildeymİş. Doğrusunu ondan öğrenin. Zira o benden daha kavrayışlıdır." (el-Hârİs} [141]

3282. er-Rabî b. Umeyle el-Kûfî'nin bildirdiğine göre İbn Mes'ûd demiştir ki: "Muhakkak ki, bir takım çirkin şeyler zuhur edecektir. Böyle bir durumla karşılaşan kişi, eğer onu değiştirmeye gücü yetmiyorsa, onun için Allah'ın, kalbinin ondan nefret ettiğini bilmesi yeter." (Müsedded) [142]

Konuyla ilgili Muhavvel el-Behzî hadisi İman bahsinin başında geçmişti. [143]

3283. Ebû Mes'ûd'un azatlısı Hâlid b. Sa'd bildiriyor: Ebû Mes'ûd, hasta döşeğinde yatan Huzeyfe'nin yanına girdi. Onu kendine yaslayarak: "Bize vasiyet et" dedi. O da: "Muhakkak ki asıl dalâlet, daha evvel çirkin gördüğünü hoş görmen; hoş gördüğünü çirkin görmendir. Sakın Allah'ın dini hakkında kıvırma (renk değiştirme)" dedi. fel-Hârİs)

Dinde Nasihat

3284. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah ih Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Din nasihatten ibarettir" buyurdu. Ashâb: "Ya Resûlallah! Kim için nasihat?" diye sordular. O da: "Allah'ın kitabı için, peygamberi için ve bir de Müslümanları lyöneticileri/önderleri için" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [144]

3285. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem): "Cebrail bana nasihat etmeyi emretti" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [145]

3286. Enes'in naklettiğine göre Peygamber (sallaUahu aleyhi vesellem) Rabbinden naklen şöyle buyurmuştur: "Dört esas vardır ki, bunlardan biri benim için, biri senin için, biri seninle benim, aramda ortak, biri de seninle kullarım arasında ortaktır. Benim için olan, hiçbir şeyi bana ortak koşmadan bana ibadet etmendir. Senin için olan şudur: Her ne amel yaparsan, ben sana onun karşılığını veririm. Benimle senin aranda ortak olan, senin dua etmen, benim de kabul etmemdir. Seninle kullarım arasında ortak olana gelince, bu da Kendin için istediğini onlar için de iste esasıdır. " (Ebû Ya'lâ} [146]

Kişi Söz Dinlemeyeceklerden Bile Olsa, İyiliği Emredip Kötülükten Menetmesi

3287. İbn Büreyde, babasından naklen bildiriyor: Ca'fer, Habeşistan'dan dönünce Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Gördüğün en ilginç olay nedir?" diye sordu. O da şunu anlattı: Bir kadın gördüm. Başında sepetiyle yiyecek taşıyordu. Derken hızla bir atlı geldi ve sepetini dağıttı. Kadın oturup yiyeceklerini toplamaya başladı. Sonra ona dönerek: "Kahrolasıca! Sen (yarın) Hükümdar kürsüsünü ortaya koyup da zalimden mazlumun hakkını alacağı gün görürsün1' dedi. Bunu dinleyen Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseilem) kadının sözünü doğrulayarak: "Zayıfı kuvvetlisinden hakkını uğraşmadan alamayan bir millet asla yücelmesin -veya nasıl yücelir?-" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî

Şeybe, Ebû Ya'lâ, er-Rûyânî ve Bezzâr)
İsnadı hasendir. Bezzâr, hadisin başka tariki olduğunu bilmediğini söylemiştir. Ayrıca yine ifadesine göre Mansûr'un bu hadisi bunamadan önce mi, sonra mı Atâ'dan dinlediğine dair bir bilgi mevcut değildir. Fakat el-Hâkim'in tahrîc ettiğine göre Mansûr'a Amr b. Ebî Kays mütâbaat ederek Atâ tarikiyle Muhârib'den rivayet etmiştir. [147]
Konuyla ilgili Câbir hadisi Kıyamet Günü'ne dair bölümde gelecektir. Bu bölümde ayrıca Ebû Saîd ve Âişe'den ilgili rivayetler de yer almıştır.
3288. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zayıfına hakkı sıkıntısız verilmeyen bir millet yücelmesin " buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [148]
3289. İsmâîl b. Ebî Hâlİd'in bildirdiğine göre Ömer b. Abdülazîz şöyle demiştir: "Elbette ki Allah, bazı kişilerin yaptığıyla genele azap etmez. Ne var ki, isyanlar açıktan işlenmeye başlar da buna engel olunmazsa, toplumun geneli de özeli de bundan sorumlu tutulur." (el-Humeydî) [149]
3290. Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr bildiriyor: Bir adam Aüah Resûlü'ne (salkllahu aleyhi vesellem) gelerek hurma alacağını tahsil etmek istedi. Resûlullah (sallalMıu aleyhi veseilem) kendisine biraz süre tanımasını istediyse de adam süre vermedi. Bunu gören Resûlullah'ın {sallallahu aleyhi vesellem) ashabı onu azarladı. Adam: "Medine'den çıkana kadar sana baskı yapacağım. Mutlaka borcundan bir miktar senden isteyeceğim. Vallahi bana senden istediğimden daha fazlasını hibe etmediğin sürece kendi ülkeme dönmeyeceğim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Süleym oğullarından Havle isminde bir kadına adam göndererek ondan vadeyle/ödünç hurma satın aldı. Kadın hurmayı gönderdi ve: "Eğer bundan istersen, yanımızda istediğin kadar var" diye haber yolladı. Allah Resulü (saBallahu aleyhi veseUem) adama; "Bundan mı istiyorsun?" diye sordu. "Evet" deyince "Git, ölç, bütün alacağını al" buyurdu. Sonra ashabına: "O, sizin yardımınıza benden daha muhtaçtı. Ben de bana emaneti teslim, etmeyi söylemenize daha muhtaçtım. Zira Allah zayıfına yardım edilmeyen bir milleti yüceltmez" buyurdu. (el-Hâlis) [150]
3291. Saîd el-Makbûrî der ki: Mervân bir minber edindi..-. Ebû Saîd demiştir ki: Resûlullah'ıı (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bir bidat görürse onu değiştirsin" buyurduğunu işittim. (el-HârİS)
3292. Ebû Vâil'in bildirdiğine göre Ebu'd-Derdâ demiştir ki: "Ben, yapmadığım bir şeyi size emrediyorum. Fakat bundan dolayı ecir alacağımı da umuyorum." (Ahmed b. Hanbel Kitâbu'z-Zühd'Ğe)
3293. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "Bir hakikate tanık olan kişi mutlaka onu dile getirmelidir. Zira bundan endişe duyması ne ecelini öne çeker, ne de nzıktan mahrum eder" buyurmuştur. {Ahmed b. Meni') [151]

Vera' ve Takvanın Fazileti

[Kitâbu'1-akl'âa.n nakledilen hadisler uydurmadır]
3294. Câbir'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem) "Biz bu misalleri insanlara veriyoruz, onları ancak bilenler anlar [152] âyetini okudu ve "Alimden maksat Allah'ın sözlerini anlayan, ona itaat eden ve gazabından sakınan kimsedir" buyurdu. (el-HârİS) Bu hadis uydurmadır.
3295. İbn Abbâs demiştir ki: "İnsanların en üstünü, onların en akıllılarıdır." İbn Abbâs: "Bu ise Peygamber'inizdir (sallallahu aleyhi vesellem)" diye de eklemiştir. (el-HârİS) Bu hadis uydurmadır. [153]
3296. İbn Ömer bildiriyor: Cureş halkından Hıristiyan bir tacir gelmişti. Kendisi oturaklı ve ağır başlı biriydi. Biri: "Ey Allah'ın Resulü! Bu Hıristiyan ne kadar akıllı biri!" dedi. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu söyleyeni azarlayarak: "Böyle söyleme! Asıl akıllı olan, Allah'a itaat eden kişidir" buyurdu. (el-HârİS) Bu hadis uydurmadır. [154]
3297. Ebû Hureyre ve Ebû Saîd'in bildirdiklerine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururdu: "Ey Âdem oğlu! Rabbinden sakın. Anne babana iyilik et. Sda-İ rahİmi bırakma (Akrabalarınla ilişkilerini kesme). Böyle yaparsan ömrün uz.atılır, kolaylığın daha da kolaylaştınhr, zorluğun kaldırılır, rızkın genişletilir. Ey Âdem oğlu! Rabbine itaat et ki, akıllı ismini alasın.
Rabbine isyan etme, sonra cahil diye isimlendirilirsin. (el-Hâris) Bu hadis uydurmadır. [155]
3298. Humeyd b. Hilâl'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb şöyle demiştir: "Muhakkak ki, geceleri ibadet edip gündüzleri oruç tuta/t' bin âbidin ölümü, Allah'ın sözlerini anlayan, Allah'ın kendisine helal ve haram kıldıklarını bilen ve ilminden hem kendisi, hem de insanların istifade ettiği bir akıllının ölümünden daha hafiftir. İsterse o kişi Allah 'in kendisine farz kıldığı farzların üzerine pek ilave yapmasın." Zira Allah Resulü (sallaliahu aleyhi vesellem) böyle buyurdu. (el-Hâris) Bu hadis uydurmadır. [156]
3299. Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Nebî (sallaliahu aleyhi vesellem): "Kuşkusuz Allah'ın bazı has kulları vardır ki, onları cennetlerin yüksek olanında oturtur. Onlar insanların en akıllıları idiler" buyurmuştur. "Nasıl insanların en akıllıları oldular?" diye sorduk. Şöyle buyurdu: "Onların tek gayretleri Rablerine varmak İçin yarış yapmaları, onu memnun edecek amellere koşmalarıydı. Dünyadan, dünyanın nimetlerinden ve makamlarından el etek çektiler. Dünya gözlerinde küçük oldu. Kısa süre sabretmelerine karşılık uzun süre rahat ettiler. " (el-Hâris} Bu hadis uydurmadır.[157]
3300. Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Nebî (saîlallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki cahil ancak kötülükle kendini belli eder. İsterse insanların nazarında akıllı ve zarif biri olsun. Akıllı ise ancak faziletiyle kendini belli eder. İsterse insanların nazarında aptal ve basit biri olsun. " (el-Hâris) [158]
Bütün bu hadisler Dâvud b. el-Muhabber'in Akıl adlı kitabından olup hepsi de uydurmadır! Bunları el-Hâris Müsnedinde zikretmiştir. Bunlardan diğerleri daha evvel Edeb kitabının Akıl bölümünde geçmişti.[159]
3301. Beytullah taraflarına sıkça yolculuk eden Ebû Katâde ve Ebu'd-Dehmâ anlatmaktadırlar: Çöl halkından bir adamın yanma geldik. Bedevi dedi ki: Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) elimden tutup bana Allah'ın ona öğrettiklerinden öğretmeye başladı. Ondan öğrenip belledikleriminden biri şu sözüdür: "Allah'tan sakınarak her neyi terk edersen mutlaka Allah sana 'ondan daha hayırlısını verir. " (el-Hâris) [160]
3302. el-Hakem b. Minâ'nın bildirdiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e: "Bana Kureyş'in şu bölgesine ait olanlarını topla" diye emretti. O da topladı. Sonra: "Ey Allah'ın Resulü! Sen mi onların yanma çıkacaksın, yoksa onlar mı içeri girecekler" diye sordu. "Hayır. Ben onların yanına çıkacağım" buyurdu. Sonra yanlarına çıkarak: "Ey Kureyş topluluğu! İçinizde sizden olmayan var mı?" diye sordu. "Yalnız kız kardeşlerimizin oğulları var" dediler. "Bir kavmin kız kardeşinin oğlu da onlardandır" buyurdu. Sonra: "Ey Kureyş topluluğu! Bilin ki insanlar İçinde Peygamber'e (saildlahu aleyhi vesellem) en yakın olanları mıttakilerdir. Bakın, sakın ola ki kıyamet günü insanlar amelleriyle gelirken siz kıyamet gününe dünyayı sırtınızda taşıyarak gelmeyin. Sonra sizden yüzümü çeviririml' buyurdu. Sonra "Doğrusu ibrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu peygamber ve inananlardır.[161] âyetini okudu. (Ebû Ya'lâ) [162]

Allah'tan Korkmanın ve Allah Korkusuyla Ağlamanın Fazileti

3303. Enes'in bildirdiğine göre Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim bir iyiliğe niyet ederse, Allah onun için bir iyilik yazar. Eğer onu yaparsa, onun için on iyilik sevabı yazdır. Kim de bir kötülüğe niyet ederse, onu işlemedikçe ona günah yazılmaz. Eğer işlerse, yalnız bir kötülük yazılır. Ama terk ederse onun için bir iyilik yazılır ve Yüce Allah Onu sadece benden korktuğu için terk etti buyurur. " (Ebû Ya'lâ) [163]
3304. Enes'in bildirdiğine göre Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim bir iyiliğe niyet eder de onu yaparsa onun için on iyilik sevabı yazılır. Eğer yapmazsa, onun için yalnız bir iyilik sevabı yazılır. Eğer bir kötülüğe niyet eder de onu işlerse, ona bir kötülük günahı yazılır. Eğer işlemezse, ona hiçbir şey yazılmaz. " (el-Hâlis)
3305. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer sizler benim bildiğimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız. Dua ve niyaz sesleriyle dışarı çıkardınız da kurtulup kurtulamayacağınızı bilemezdiniz" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd ve Bezzâr) [164]
3306. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (saüaUahu aleyhi vedlem) şöyle buyurmuştur: "Şu iki göze ateşin değmesi haramdır; Biri, aziz ve celil olan Allah'ın korkusuyla ağlayan göz, diğeri de İslam ve Müslümanları kafirlere karşı korumak için gece nöbet tutan göz." Sonra şöyle buyurdu-"Allah korkusuyla gözlerinden yaşlar akıtarak ağlayan bir kulu Allah sonsuza dek cehenneme sokmaz. " (Abd Humeyd)
3307. Abbâs b. Abdülmuttalib anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bir ağacın altında oturuyorduk. Derken rüzgâr çıktı ve ağaçtaki kurumuş yapraklar döküldü, üzerinde sadece yeşil yapraklar kaldı. Allah Resulü (sallailahu aleyhi vesellem): "Bu ağacın misali neye benzer?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. "Onun misali mü'minin durumuna benzer. Mü'inin Allah korkusundan titreyince onun bütün günahları dökülür, yalnız iyilikleri kalır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [165]
3308. Ümmü Kelsûm (Gülsüm) binti'l-Abbâs, babasından naklettiği aynı hadiste şu ifadelerle yetinmiştir: "Kul, Allah korkusuyla titredi mi, bu ağacın kuruyan yapraklarının döküldüğü gibi ondan günahları dökülür. " (Bezzâr)
3309. Abdullah b. Ömer nakletmektedir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "iki büyük şeyi unutmayın" buyurdu. "İki büyük şey nedir?" diye sorduk. "Cennet ve cehennem" buyurdu. Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) anlatacağı kadar anlattı ve ağladı. Gözyaşları sakallarının iki yanma aktı -veva ıslattı-. Sonra: "Muhammed'in nefsi kudret elinde olana yemin ederim ki, eğer benim bildiğim gerçekleri bilseydiniz, mutlaka araziye çıkar, başlarınıza toprak serperdiniz" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [166]

Kıyamette Kısas

3310. Câbir bildiriyor: Deniz aşırı Muhacirleri Allah Resûlü'nün (saMahu aleyhi vesellem) yanma dönünce, onlara: "Bize Habeşistan topraklarında gördüğünüz en ilginç olayları anlatmaz mısınız?" buyurdu. Gençler: "Elbette anlatırız ey Allah'ın Resulü!" dediler ve şöyle anlattılar: Bizler otururken rahibelerin yaşlılarından bir yaşlı rahibe başının üzerinde bir testi suyla yanımızdan yine kendilerinden olan bir gencin yanından geçti. Genç onun omuzlarını önüne doğru eğmeye başladı. Kadın dizleri üzerine düştü. Testisi

kırıldı. Ağaya kalkınca ona döndü ve: "Ey hain! Sen Yüce Allah, kürsüyü koyup da öncekileri ve sonrakileri topladığı, eller ve ayaklar dile gelip, yaptıklarını anlattığı zaman göreceksin! Yarın O'nun huzurunda senin ve benim durumumun ne olduğunu mutlaka bileceksin!" dedi. Bunu duyan Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Doğru söylemiş, doğru söylemiş. Allah güçlülerinden zayıflarının hakkı alınmayan bir milleti nasıl yüceltir ki" diyerek onu tasdik etti. (İbn Ebî Ömer ve Ebû Ya'lâ) [167]
3311. Ümmü Seleme anlatmaktadır: Peygamber (sallallahu aleyhi'vesellem) bir hizmetçisini bir yere gönderdi. Hizmetçi gecikince: "Eğer (ahirette) kısas endişem olmasaydı, bu misvakla senin canım yakardım" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [168]
3312. Yine Ümmü Seleme anlatmaktadır: Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) benim evimdeydi. Elinde bir misvak vardı. Bir hizmetçisini çağırdı. (Hizmetçi gecikince) yüzünde öfke işaretleri belirdi. Bunun üzerine Ümmü Seleme komşulara çıktı ve hizmetçi kızı kuzularla oynarken buldu. "Görüyorum ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellera) seni çağırıyor. Sen ise bu kuzularla oynuyorsun" dedi. Hizmetçi kız: "Hayır. Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, seni duymadım" dedi.- Sonra hadisin devamını yukarıdaki gibi zikretti.- (Ebû Ya'lâ) [169]

ZİKİRLER VE DUALAR KİTABI

Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi «Senem) Salât Getirmek

3313. Ömer b. el-Hattâb demiştir ki: "Bana, duanın gök ile yer arasında durduğu ve Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) salât getirilinceye kadar da ondan hiç bir şeyin (semaya) yükselmediği söylendi.[170] (İshâk)
3314. Avf b. Mâlik'in naklettiğine göre Ebû Zer, Resûlullah'm (sallallahualeyhi vesellem) yanma oturdu, -veya Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturdu- ve "Ey Ebû Zer! Kuşluk namazını kıldın mı?" diye sordu.... Hadisin devamında şu sözler geçmiştir: "Muhakkak ki insanların en sapkını, yanında ben anıldığımda bana salât getirmeyendir" buyurdu.[171] (İshâk ve ei-HârÎs)
3315. Ebû Bürde b. Niyâr'm bildirdiğine göre Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bir kul gönlünden samimi olarak bana bir salât getirirse, muhakkak Allah ona karşılık kendisine on salât ve on iyilik sevabı yazar, ayrıca ondan on kötülüğü de siler. Derecesini on kat artırır.[172] (İshâk)
3316. Câbir bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize şöyle buyurdu: "Beni hır bineklinin kâsesi/tası yerine koymayınız. Zira binekli kap kaçağını asınca tasını alır ve su doldurur. Abdest almak isterse, abdest alır, içmek isterse, İçer. Değilse içindekini döker. Bu sebeple beni duanın başında, ortasında ve sonunda zikredin. [173] (Abd b. Humeyd) [174]
3317. Seriyy b. Yahya, hayırla yâd ettiği Tay'h bir adamdan şöyle dediğini nakletmiştir: Ben aziz ve celil olan Allah'tan bana, kendisiyle dua edildiğinde icabet edeceği ismi göstermesini diledim. Sonra gökteki yıldızda şöyle yazılı olduğunu gördüm: "Yâ Bedîa's-semâvâtı vel-ard, yâ Ze'1-celâli vel-ikrâm (Ey göklerin ve yerin yaratıcısı, ey celal ve ikram sahibi)." (Ebû Ya'lâ) [175]
3318. Ammâr b. Yâsir demiştir ki: Ben, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Allah bana meleklerden bir melek verdi. Ben ölünce bu melek benim kabrim üzerinde durur. Ne zaman bana bir salât getirilse, mutlaka Ey Muhammedi Falan oğlu falan sana salât gönderiyor diyerek o zâtın ve babasının ismini zikreder. Buna karşılık Allah da ona on salât eder." (el-Hâris) [176]
3319. Enes anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) büyük abdest bozmaya çıktı ve takib eden kimseyi bulamadı. Ömer endişe edip arkasından testi ve ibrik götürdü. Onu kendisine ait kaynağın başında secde halinde buldu ve geri çekilerek arkasına oturdu. Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) başını kaldırınca şöyle buyurdu: "İyi ettin Ömer! Beni secde halinde bulunca, geri durdun. Zira Cebrail bana gelerek Kim sana bir salât getirirse,
Allah ona on salât getirir ve onu on derece yükselür dedi [177] (Ebû Bekir b Ebî Şeybe)
3320. Yine Enes anlatmaktadır: Peygamber (sailaMıu aleyhi vesellem) minberde bir basamak çıktı. "Âmin!" dedi. Sonra bir basamak daha çıktı. Yine "Âmin!" dedi. Sonra üçüncü basamağa çıktı. Yine "Âmin!" dedi. Sonra doğrulup oturdu. Ashabı: "Ey Allah'ın Nebisi! Niçin âmin dedin?" diye sordular. O da şöyle buyurdu: "Bana Cebrail geldi ve Anne babası veya onlardan birine yetiştiği halde cennete giremeyen adamın burnu sürtühün dedi. Ben de Amin! dedim. Ramaz.an'ı idrak edip de günahları bağışlanmayan kişinin burnu sürtülsün dedi. Ben de Âmin! dedim. Sen yanında anıldığında sana salât getirmeyenin burnu sürtülsün dedi. Ben de Âmin! dedim.[178] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3321. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre bir gün Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktı ve: "Âmin, âmin, âmin" dedi. "Ya Resûlallah! Sen minbere çıktın ve Âmin, âmin, âmin dedin. Niçin?" diye sorulunca şöyle anlattı: "Bana Cebrail geldi ve Ramaz,an ayını idrak edip de günahları bağışlanmayan kimse cehenneme girsin, Allah onu rahmetinden uzaklaştırsın. Âmin, de! dedi. Ben de Âmin dedim. Yine anne babasına veya onlardan birine yetiştiği halde onlara iyi davranmayan kimse cehenneme girsin, Allah onu rahmetinden uzaklaştırsın. Amin, de! dedi. Ben de Amin dedim. Yine Kimin yanında sen anıldığın halde sana salât getirmiyorsa o kimse cehenneme girsin, Allah onu rahmetinden uzaklaştırsın. Âmin, de! dedi. Ben de Âmin dedim." (Ebû Ya'lâ}
3322. Hasan (el-Basrî)'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi \'esellem): "Cuma günü bana çokça salât getiriniz. Zİra onlar bana arz olunur" myurmuştur. (Müsedded). Hadis mürselâir.
3323. Büreyde el-Huzâî bildiriyor: "Ya Resûlallah! Sana nasıl selâm vereceğimizi öğrendik. Ya nasıl salât okuyacağız?." Buyurdu ki: "Şöyle deyiniz,: Allahım! İbrahim'in ailesine yaptığın gibi Muhammed'e ve Muhammed'in ailesine de salât ve rahmet eyle. Şüphesiz ki sen hamda layıksın, yücesin.[179] (Ahmed b. Men?)
3324. Haşim oğullarının azatlısı Süveyr bildiriyor: İbn Ömer'e: "Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl salât getirilir?" diye sordum. İbn Ömer şöyle dedi: "Allahım! Peygamberlerin efendisi, muttakilerin önderi, nebilerin sonuncusu kulun ve elçin Muhammed'e, o hayır rehberi ve hayır kumandanına salât, bereket ve rahmet eyle. Allahım! Kıyamet günü onu, Öncekilerin ve sonrakilerin gıpta ettiği Makam-ı mahmûd'a eriştir. İbrahim'e ve İbrahim'in ailesine eylediğin gibi Muhammed'e ve Muhammed ailesine de salât eyle. Şüphesiz ki sen hamda layıksın, yücesin. [180] (Ahmed b. Menî')
3325. İbn Abbâs demiştir ki: Muhammed ümmetinden kim Muhammed'e salât ve selâm getirirse, bu salât O'na mutlaka "falan kimse sana salât okuyor. Falan kimse sana selâm ediyor" diye ulaşır. (İshâk)

Allah'ın Zikirden Gafil Olmaktan Sakındırmak

3326. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Asıl gaflet şu üç hususta olandır: Allah'ı zikirden gaflet. Kişinin sabah namazını kıldıktan sonra Güneş doğana kadarki zaman diliminde gaflette olması ve bir de insanın kendinden gafil olması.[181] (Ahmed b. Mem'1

Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Başkasına Salât Okumak

3327. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'ın nebileri ve resullerine salât getiriniz; zira Allah, bent peygamber olarak gönderdiği gibi onları da peygamber olarak göndermiştir. Allah'ın salâtı onların üzerine olsun" buyurmuştur. (İbn Ebî Ömer ve Ahmed b. Menf} [182]
3328. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sadaka verecek malı bulunmayan herhangi bir kimse, eğer Allahım! Kulun ve resulün Muhammed'e salât eyle, mü 'inin erkek ve kadınlara, müslüman erkek ve kadınlara salât/rahmet eyle diye niyazda bulunursa, buna karşılık cendisine mutlaka zekât sevabı verilir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [183]

Dua Etmenin Fazileti

3329. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem): "Bütün iyilikler ibadetin yarısıdır. Dua da diğer yansıdır. Allah bir kula hayır murat ederse, onun kalbim dua ile sınar" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî') [184]
3330. Ali b. Ebî Tâlib, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) naklen şöyle demiştir: "Dua mü'minin silahı, dinin direği ve göklerin ve yerin nurudur.[185] (Ebû Ya'lâ)
3331. Câbir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Size, sizi düşmanınızdan kurtaracak ve miktarınızı bollaştıracak olan şeyi söyleyeyim mi? Gecenizde ve gündüzünüzde Allah'a dua ediniz. Zira dua, mü'minin silahıdır" buyurmuştur.[186] (Ebû Ya'lâ)
3332. Abdullah b. Ömer bildiriyor: Bir gün Peygamber (sallallahualeyhiveseilem) ile beraberdik. Şöyle buyurdu: "Mü'min parmak ucu kadar bile yaprak dökmeyen ağaca benzer. Neden söz ettiğimi biliyor musunuz?" "Hayır" dediler. "Bu, hurma ağacıdır. Hurma ağacının parmak ucu kadar bile yaprağı dökülmez. Bunun gibi mü'minin de hiçbir duası reddedilmez." buyurdu.[187] (el-Hâris)
3333. Ebû Hureyre demiştir ki: "Muhakkak kİ insanların en cimrisi, selâm vermeyendir. İnsanların en acizi de dua etmekten aciz kalandır. " (Ebû Ya'lâ)
3334. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:.... Yukarıda geçen hadisin aynısını şevketti; ayrıca burada şu ilave yer almıştır: "Dua ettiğiniz, zaman sizden küçük, büyük, âma ve fasih herkes dua etsin; zira siz hanginizin duasının kabul edileceğini bilemezsiniz. [188] (Ebû Ya'lâ}
3335. Hasan(el-Basrî) derdi ki: "Bazen Allah kulunun duasına icabeti erteler de kıyamet günü bunu kendisine verir. Zira kulunun dünyanın geçici metasım elde etmesine istemez." (el-Hâris) [189]

Özlü Dua Örnekleri

3336. Aişe'den nakledildiğine göre bir gün o namaz kılarken Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Tam ve özlü sözlerle dua et!" buyurdu. (Aişe der ki) Namazı bitirince kendisine bunun nasıl olacağını sordum. Buyurdu ki: "De ki: Allahım! Senden hayrın hepsini; bildiklerimi ve bilmediklerimi diliyorum. Allahım! Senden, kulun ve resulün Muhammed'in dilediği hayırları diliyorum." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
3337. Âişe'nin bildirdiğine göre o, namaz kılarken Ebû Bekir es-Sıddîk gelerek yanma girmek için ondan izin istedi. O da el çırptı. Ama Ebû Bekir anlamadı. Derken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. İkisi de kapının önünde idiler. Resûlullah (saMlahu aleyhi veseBem): Âişe'ye: "Niçin sözlerin camilerini ve fatihalarını (özlü ve kapsamlı olanlarını ve sertâclarını) almıyorsun?" buyurdu. Aişe: "Sözlerin camileri ve hatimeleri (özlü ve kapsamlı olanları ile sonları) nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber fsallallahu aleyhi vesellem): "Şöyle dua etmendir: Allahım! Senden hayrın hepsini; bildiklerimi ve bilmediklerimi, hemen olanını ve sonraya bırakılanı diliyorum. Allahım! (Hakkımda) her ne hüküm vermişsen, sonunu hayır eyle!" buyurdu.[190] (Ebû Ya'lâ)
3338. Sâlim'in babasından (İbn Ömer'den) naklen bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: "(Bana) Bebeğin koruyucusu gibi koruyucu ol.[191] (Ebû Ya'lâ)
3339. Ubey b. Ka'b anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Cebrail'in bana öğrettiklerinden sana öğreteyim mi?" diye sordu. Ben de: "Evet, öğret ya Resûlallah!" dedim. Şöyle buyurdu: "De ki: Allahım! Hatalı ve kasıtlı kusurlarımı, şaka ve samimi sözlerimden kaynaklanan günahlarımı bağışla. Beni bana verdiklerinin bereketinden mahrum etme ve mahrum ettiklerinin fitnesine de düşürme.[192] (Ebû Ya'îâ}
3340. Abdullah b. Amr bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu duayı çokça tekrarlardı: "Allahım! Senden sıhhat, iffet, emanet duygusu, güzel ahlâk ve kadere rıza hasleti diliyorum. " (İbn Ebî Ömer) [193]
3341. Büreyde bildiriyor: Allah Resulü (salhllahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: "Sana bazı sözler öğreteyim ki, Allah kime hayır murat ederse, ona bunları öğretir ve artık bir daha onları unutmaz: <AUahım! Ben zayıfım, rızana ulaşma yolunda zayıflığımı güçlendir, perçemimden tutup beni hayra ulaştır, İslamiyet'i beni en çok memnun eden vesile eyle. Allahım! Ben zayıfım, beni güçlendir. Ben zelilim, beni şereflendir. Ben fakirim, beni rızklandır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [194]

Kişinin Yalnız Kendine Dua Etmesinden Men

3342. Abdullah b. Amr b. el-Âs'm bildirdiğine göre bir adam: "Allahım! Yalnız beni ve Muhammed'i bağışla" diye dua etti. Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) de: "Bağışlanmayı sen insanlara çok gördün" buyurdu.[195] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe}
3343. Avn b. Abdullah anlatmaktadır: Şam'da bir ihtiyar ile karşılaştım. Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey duydun mu?" diye sordum. Evet. Allahım! Bizi bağışla, bizi esirge derken duydum" dedi. (Ebû Ya'lâ) [196]

Duada Elleri Kaldırmak

3344. Berâ b. Azib'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) başına bir felaket geldi mi, dua eder ve duada, koltuk altlarının beyazı görününceye kadar ellerini havaya kaldırırdı. [197] (Ebû Ya'lâ}
3345. Ebû Berze el-Eslemî'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), duada koltuk altlarının beyazı görünecek şekilde ellerini havaya kaldırmıştır, [198] (Ebû Ya'lâ)
3346. Abdurrahman b. Muhayrîz'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Aziz, ve celil olan Allah'tan bir şey dilediğiniz zaman, ellerinizin ayasıyla (avuç içleriyle) dileyiniz, sırtıyla dilemeyiniz" buyurmuştur.
Hâlid demiştir ki: Ebû Kılâbe'ye "Bu nasıl olur?" diye sordum. Ravi Bişr ellerini havaya kaldırarak: "Tekbir ve tehlil bu şekilde getirilir" dedi. (Müsedded) [199]

Topluluk İçin Dua Edilirken Söylenecek Söz

3347. Enes naklediyor: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) duada birine dua edecek oldu mu şöyle derdi: "Allah, günahkâr ve fasık olmayan, gece ibadet edip, gündüz oruç tutan sâlih kimselere eylediği gibi size rahmet eylesin. " (Abd b. Humeyd)
3348. Enes demiştir ki: Ashâbdan biri, kardeşi için dua edecek oldu mu, şöyle derdi... Yukarıdaki duayı zikretti. (Ahmed b. Menî') [200]

Tek Avuç İçiyle (İki Avucu Birleştirerek) Dua Etmek

3349. Eş'as b. Süleym'in, Ensar bir zâttan naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), iki avucunu yayarak dua ederken bu zâtın yanma uğramış ve: "(İki avucunu) Birle(şür). Zira O (Allah), birdir" buyurmuş. (Müsedded) [201]
3350. Eş'as b. Ebi'ş-Şa'sâ'nm, Ensar'lı bir zâttan, onun da dedesinden naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) iki eliyle dua eder vaziyette iken onun yanına uğramış ve: "Birle(ştir)! Zira O, birdir" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe}

Her Konuda İstircâ (Şüphesiz Ki Biz Allah'tan Geldik. Yine Allah'a Döneceğiz Âyetini Okumak) Duasını Okuma Ve Yüce Allah'tan Her Şeyi Dilemeye Dair Emir

3351. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden her biriniz her konuda, hatta nalınlarının bağcığı hakkında bile, İnnâ Ullâhi ve innâ ileyhi râciûn desin. Zira bu da (noksanlık) bir musibettir." (Müsedded)
3352. Müsedded demiştir ki: Bize Hafs, Yahya b. Ubeydullah'tan naklen bildirdi.... Aynı hadisin devamı şöyledir: "Sizden birinizin nalının bağcığı kaparsa, İnnâ Ullâhi ve innâ ileyhi râciûn desin. Zira bu, bir musibettir. Aziz ve celİl olan Allah'tan dileyiniz, hatta bağcığı bile; zira eğer O, onu kolay laşt ırmaz.sa, o olmaz [202] {Müsedded)
3353. Âişe demiştir ki: "Aziz ve celil olan Allah'tan her şeyi dileyiniz. Zira Allah bir şeyi kolaylaştırmazsa o şey kolay olmaz." (Ebû Ya'lâ)

Yatağa Yatarken Okunacak Dua

3354. Atâ b. es-Sâib babasından şöyîe dediğini nakletmiştir: Ammâr'ın yanındaydım. Derken bir adam gelerek ona "Sana bazı sözler öğreteyim mi?" dedi. -Sanırım, o sözleri Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) naklediyordu.-Sonra şöyle söyledi: Gece yatağa yattığında şöyle dua et: Allahım! Kendimi sana teslim ettim, yüzümü sana döndüm, sırtımı sana dayadım ve indirilen kitabına ve gönderilen peygamberine inandım. Allahım! Beni sen yarattın. Hayatım da, ölümüm de senin elindedir. Eğer ruhumu kabzedersen, ona merhamet eyle. Ona merhamet edersen, onu, imanını muhafaza ederek muhafaza eylo [203] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe).
3355. Enes bildiriyor: Bir kadın Hz. Peygamber'e (salkllahu aleyhi vesellem) gelerek bir şeyden yakındı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Sana bundan daha hayırlısını göstereyim mi? Uyuyacağın zaman 33 defa Lâ ilahe illallah, 33 defa Sübhânallah, 34 defa da Elhamdü lillah dersin" buyurdu. [204] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3356. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim abdestli olarak uyur da gece uyandığında/sayıkladığında Allah'tan âhiret ve dünyayla ilgili her ne dilerse, mutlaka Allah dilediğini verir" buyurmuştur.[205] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)
3357. Âişe naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatağının yapılmasını emreder ve kıble yönüne gelecek şekilde yatağı serilirdi. Yatağa girdiğinde sağ avucunu yastık edinir (başının altına koyar) ve bir şeyler fısıldardı; ama ne dediğini anlamazdık. Sonunda sesini yükselterek şöyle dua ederdi: "Ey yedi göğün sahibi, yüce Arş'in sahibi, her şeyin ilâhı -veya sahibi-; olan Allahım. Ey Tevrat'ı, incil'i ve Furkân'ı indiren, taneyi ve çekirdeği yaratan Allahım! Perçeminden tutmuş olduğun her şeyin şerrinden sana sığınırım. Allahım! Sen ilksin, senden önce bir şey yoktu. Sen sonsun, senden sonra bir şey olmayacaktır. Sen zahirsin, senin fevkinde bir şey yoktur. Sen bâtınsın, senin altında bir şey yoktur. Borçlarımızı öde ve bizi fakirlikten kurtar." {Ebû Ya'lâ) [206]

Duanın Defettiği Bela Türü

3358. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaJJahu "Kadere karşı tedbir almak fayda vermez,; ama dua onu defeder" buyurmuştur. [207] (İshâk)
3359. Hassan b. Atiyye demiştir ki: "Senin için dua eden rahibin duasına âmin demende bir sakınca yoktur. Çünkü onların bizim için yaptıkları dua kabul edilir, ama kendileri için yaptıkları dua kabul edilmez. [208] (İshâk)

Hastanın Duası

3360. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) jna: "Sana bir şey öğreteyim mi ki, bir kimse hastalanıp yatağa ilk düştüğünde onu okursa Allah'ın kendisini cehennemden kurtarmasını hak eder?" buyurdu. "Evet. Anam babam sana feda olsun, öğret" deyince de şöyle buyurdu: "Bil ki, sabaha erdiğinde

akşamlamaz, akşama erdiğinde sabahlamaz, hastalanıp yatağa ilk düştüğünde bunu okursan bunun sebebiyle Allah seni cehennemden kurtarır. Şöyle de: <Allah'tan başka tanrı yoktur. O diriltir, O öldürür. O diridir, asla ölmez- Kulların ve ülkelerin RabbİNi tespih ederim. Her durumda Allah'a bolca, gönülden ve bereketli olarak hama ederim. Allah büyüktür. RabbimİZin büyüklüğü, celali ve kudreti her yerde aşikârdır. Allahım! Eğer beni, bu hastalığımda ruhumu almak/kabzetmek için lıastalandırmışsan, ruhumu iyilikte bizleri geçenlerin ruhları arasına kat. İyilikte ileri giden dostlarını uzaklaştırdığın gibi beni de cehennemden uzaklaştır.> Bu durumda şayet bu hastalığında ölürsen, Allah'ın rızasına nail olup, cennete girersin. Eğer bazı günahlar işlemişsen, Allah tövbeni kabul eder." (Ahmed b. Menî') [209]

En Üstün Dua

3361. Fadl b. Sevr der ki: Bana falan kimsenin bildirdiğine göre Allah'ın Nebisi (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Lâ ilahe iüallah tan daha üstün bir söz daha evvel ne söylendi, ne de bir kimse söyledi. Yine Rablerinden dilek dileyenler, mağfiret/bağışlanmaktan daha üstün bir dilekte bulunmaz," (Ebû Yala) [210]

Kıskanç Kadın İçin Yapılacak Dua

Konuyla ilgili Meymûne binti Ebî Anbese hadisi Evlilik bölümünde geçmişti. [211]

Uykudan Uyanınca Okunacak Dua

3362. Âişe'nin bildirdiğine göre Peygamber (salîallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim, Allah ruhunu iade etmiş olarak uykudan uyandığı zaman Allah'ïan başka tanrı yoktur, O tektir, hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hatnd O'na aittir. Hayır O'nun elindedir. O'nun her şeye gücü yeter derse, bütün günahları denizköpüğü kadar bile olsa bağışlanır. " (el-Hârİs) [212]

Evden Çıkarken Okunacak Dua

3363. Meymûne demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evimden çıkınca başını göğe doğru kaldırarak: "Allahım! Sürçmekten, sapıtmaktan, zulmetmekten, zulme uğramaktan, cahillik etmekten veya bana cahillik yapılmasından sana sığınırım" diye dua etti. (Ebû Dâvud eî-Tayâlisî) [213]

Kulağı Çınlayan Kimsenin Yapacağı Dua

3364. Ebû Râfi'nin bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): 'Sizden birinizin kulağı çınlarsa, beni ansın, bana salât getirsin ve Beni ananı, Allah ansın desin" buyurdu.[214] (Ebû Ya'tâ ve Bezzâr)
Bezzâr, Ebû Rafi'ye varan senediyle "bana salât getirsin" ifadesi olmaksızın nakletmiştir.

Gemiye Binen Kimsenin Okuyacağı Dua

3365. el-Hüseyin b. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu, aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Deniz yolculuğuna çıkan ümmetim için şu duayı okumaları boğulmaya bir güvencedir: "Oraya binin; onun yürümesi ve durması Allah'ın ismiyledir. Rabbin bağışlar ve merhamet eder [215] "Allah'ı gereği gibi değerlendiremediler. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür.[216]
Hadiste zayıf bir ravi vardır. [217] (Ebû Ya'lâ)

Kişinin Kendisi ve Çocuğuna Beddua Etmesinden Men

3366. İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem); "Çocuklarınıza beddua etmeyin. Sonra bu, Allah'ın kabulüne denk gelir!" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [218]

Yolculuğa Çıkan Kimsenin Okuyacağı Dua

3367. Enes nakleder: Allah Resulü {salkllahu aleyhi vesellem) her hangi bir yolculuğa çıkmak isterse yerinden kalkarken mutlaka şu duayı yapardı: "Allahım! Senin sayende ayağa kalktım. Sana yöneldim. Sana bağlandım. Allahım! Sensin tek güvencem, sensin tek umudum. Allahım! Beni, bana üzüntü veren şeylerden, umursamadığım şeylerden ve senin benden daha iyi bildiğin şeylerden koru. Bana takvayı azık eyle. Günahlarımı bağışla. Her ne tarafa yönelirsem, beni hayra yönelt. [219] {Ebû Ya'lâ)
3368. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saliaMıu aleyhi vesellem): "Sizden bîriniz yolculuğa çıkmak istediği zaman, kardeşlerine selâm versin; zira onlar dualarıyla onun hayır duasına katkı yaparlar.[220] (Ebû Ya'lâ)
3369. Enes b. Mâlik demiştir ki: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) bir tepeye çıktığında: "Allahım! Her türlü şerefin/yüksekliğin fevkindeki şeref/yükseklik sana aittir. Her durumda hamd sana yapılır" diye münâcat ederdi.[221] (Ebû Ya'lâ)

Mazlumun Bedduasından Sakınmak

3370. Ebû Saîd merfû olarak: "Mazlumun bedduasından sakının " diye hadis nakletmiştir. (Ebû Bekir b. EbîŞeybe) [222]

Rüzgârın Şiddetlenmesi Anında Okunacak Dua

3371. İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) bir rüzgâr çıkıp şiddetlendiğinde ona doğru yönelip dizleri üzerine çöker ve sonra şöyle dua ederdi: "Allahım! Onu riyâftjrüzgârlar yap, nhlrüzgâr yapma [223] Allahım! Onu rahmet eyle, azap eyleme." (Müsedded ve Ebû Ya'lâ) [224]
3372. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: "Allahım! Rüzgârın getirdiklerinin şerrinden, elçilerin getirdiklerinin şerrinden sana sığınırım." (Ebû Ya'lâ) [225]
3373. Ebu'd-Derdâ'nın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Rüzgâr, Allah'ın nefesinin esendir. Onu gördüğünüzde aziz ve celil olan Allah 'tan onun hayrım dileyin ve şerrinden Allah 'a sığının. " (Abd b. Humeyd) [226]
3374. Seleme b. el-Ekva'nın bildirdiğine göre (Resûlullah saMahu aleyhi vesellem) rüzgârı gördüğü zaman: "Allahım! Onu bizim hakkımızda bereketli kıl, kasıp kavuran/helak edici kılma!" diye dua ederdi. (Ebû Ya'lâ) [227]

Bineği Boşalıp Kaçan Kimsenin Yapacağı Dua

3375. Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahualeyhi ve şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin hayvanı/bineği çölde yularından boşalıp kaçarsa, şöyle seslensin: Ey Allah'ın kullan, tutun! Ey Allah'ın kullan, tutun! Zira aziz ve celil olan Allah'ın her yerde hazır ve nazır olup onu hazır tutacak (görevlileri) vardır." (Ebû Ya'lâ) [228]

Meclisi Sona Erdirecek Sözler

3376. Ebû Ma'şer anlatmaktadır: Bize Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir zâtın naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir mecliste oturduğu zaman kalkmak istediğinde şu duayı yaparmış: "Allahım! Seni tenzih ederim. Hamdinle şahadet ederim ki, senden başka tanrı yoktur. Senden bağışlanmak diler, sana tövbe ederim" Topluluktan biri: "Bu sözler nedir, ey Allah'ın Resulü" diye sorunca: "Bunlar Cebrail'in bana öğrettiği ve mecliste işlenen günahlara kefaret olan sözlerdir" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Senedi sahihtir. Ebû Ma'şer el-Hanzalî el-Kûfî'niri adı Ziyâd b. Küleyb'dir. Zühd kitabının İstiğfar bölümünde de istiğfarla ilgili başka hadis geçmişti.

Hamdetmek

3377. Ebû Eyyûb'un bildirdiğine göre bir adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda: "Allah'a bol, gönülden ve bereketli hamd olsun" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahualeyhiveseüem): "Bu sözü söyleyen kimdir?" diye sordu. Adam sustu. Hoşlanmadığı bir şey sebebiyle Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) fırça yiyeceğini düşündü. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kimdir o? Doğru olanı söyledi" buyurunca adam: "Ben söyledim ya Resûlallah! Onunla cenneti ümit etmekteyim" dedi. Resûmllah (sallallahu aleyhi vesellem): "Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, ben 13 melek gördüm. Senin sözünü hangisi aziz ve celil olan Allah'a çıkaracak diye birbirleriyle yanşıyorlardı" buyurdu. (Müsedcled) [229]
3378. Ukbe b. Abdülğâfir'den nakledildiğine göre Peygamber (sallallahualeyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Senin izzet sahibi olan Rabbin, onların isnat etmekte oldukları bütün vasıflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun. Âlemlerin Rabbi Allah'a da hamdolsun [230] derse, mutlaka en doğru ölçekle bunun tam karşılığını almış olur. " (Ibn Ebî Ömer) [231]

Zikrin Fazileti

3379. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden aciz olup gece ibadetine tahammül edemeyen, cimrilik edip malım harcamayan, düşmandan korkup cihat etmeyen, yüce Allah'ı çokça]mısın/zikretsin" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd)
Hadisi Bezzâr da tahrîc edip "Bunu sadece bu yoldan bilmekteyiz" demiştir.
3380. Câbir b. Abdullah bildiriyor: Bir gün Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıkarak şöyle buyurdu: "Ey insanlar, muhakkak ki Allah'ın meleklerden oluşan bir takım müfrezeleri vardır ki, bunlar yeryüzündeki zikir meclislerine katılırlar. Öyleyse cennet bahçelerinden beslenin." Ashabı: "Cennet bahçeleri nerede, ya Resûlallah?" diye sorunca: "Zikir meclisleridir. Sabah akşam Allah'ı zikre koşun. Allah nezdindeki mertebesini bilmek isteyen Allah'ın kendi nezdindeki mertebesine baksın. Zira Allah Teâlâ buyurur ki: Kulun (Allah katındaki) mertebesi, kulun Allah'ı kendi nefsinde yerleştirdiği \nertebededir" buyurdu. [232] (Müsedded, İbn Menî, Abd b. Humeyd, Ebû Yala ve Bezzâr)
3381. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve^em): "Hangi toprak parçasında namaz veya zikirle Allah 'in adı anılmış sa, orası yedi kat yere kadar aziz ve celil olan Allah'ın anılmasından sevinç duyar ve çevresindeki topraklara karsı övünür" buyurmuştur. (İbn EbïÖmer) [233]
3382. Musa b. Ubeyde aynı hadisi şu ilaveyle nakletmiş tir: "Hangi kul çöl bir arazide namaz kılmak üzere ayağa kalksa, mutlaka o yer onun için süslenir." (EbÛ Ya'lâ) [234]
3383. Alâ b. Ziyâd'm naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellan): "Cennet bahçelerine koşun!" buyurdu. "Ey Allah'ın Nebisi! Cennet bahçeleri neredeydir?" diye sordular. "Zikir halkalarıdır" buyurdu. (Müsedded) [235]
3384. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki Şeytan, ağzını Adem oğlunun kalbi üzerine koyar, (insan) Allah'ı anarsa, geri geri çekilir. (Anmayı) Unutursa, kalbini yutar. İşte "sinsi vesveseci [236] den murad budur" buyurmuştur. (EbÛ Ya'lâ) [237]
3385. Antere anlatmaktadır: İbn Abbâs'ın yanma girdik. Bir adam ona: 'Hangi amel daha üstündür?" diye sordu. "Allah'ı zikir en büyük ameldir" ledi. (Bunu üç kere tekrarladı) Sonra şöyle dedi: "Hangi topluluk Allah'ın evlerinden bir evde otururlar, Allah'ın kitabını inceleyip aralarında müzakere ederlerse, mutlaka melekler onlara kanatlarını gerer ve onlar toplantıdan kalkıncaya kadar Allah'ın misafirleri olarak görülürler." (Müsedded) [238]
3386. Muâz b. Cebel naklediyor: Bizler Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Cümdân'ın [239] Def [240] bölgesinde yürürken birden Allah Resulü (saUallahu aleyhi vesellem) durup: "Ey MuâzJ Öne geçenler neredeydir?" diye sordu. Dedim kî: "Bazı insanlar geçip gitti, bazıları ise geride kaldı." O yine: "Ey Muâz,! Öne geçenler (sâbikûn) neredeydir? Onlar Allah'ı zikirden başka bir şeyle meşgul olmazlar. Cennet bahçelerinden beslenmek isteyen, Allah 'ı çokça ansın" buyurdu.[241] (İshâk)
3387. Muâz demiştir ki: "Âdem oğlu Allah'ı zikir gibi kendisini azaptan kurtaracak bir amel işlememiştir." "Allah yolunda cihat da mı?" dediler. "Evet. İsterse kılıcıyla çarpışsın. Zira Allah Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür [242] buyurmuştur diye karşılık verdi. (İshâk) [243]
3388. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Meclisler üç türlüdür: Çâniml kazançlı, sâtimikarsız ve zararsız ve şâdS/zararda olan. Ğânim, meclisinde Allah 'ı çokça anandır. Salim susup leh ve aleyhine olacak bir iş yapmayandır. Şâcib ise sözü ve davranışı aziz ve celil olan Allah'a isyana girendir. " (Müsedded)
3389. Ebû Hureyre demiştir ki: "Meclisler üç türlüdür: (Meclislere katılanların) Kimisi ^ânım/kazançlı, kimisi 5â/îm/selâmette, kimisi de olur. Ğânim Allah Teâlâ'yı anan kuldur. Salim, yazıcı meleğine hayır ya da şer yazdırmayan kuldur. Şâcib ise bâtıla dalan kimsedir ki, kendi haline üzülür." (Müsedded) [244]

Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Yapılan Zikrin Fazileti

3390. Enes'in bildirdiğine göre Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sabah namazından sonra Güneş doğana kadar aziz ve celil olan Allah'ı anan bîr toplulukla oturmak bana, üzerine Güneş'in doğduğu her şeyden daha hoş gelir. İkindi namazından Güneş katımına kadar aziz ve celil olan Allah'ı anmak bana, Hz. İsmail'in neslinden her birinin kurtuluş akçesi 12 000 (dirhem?) olan sekiz köleyi azat etmekten daha hoş gelir" buyurmuştur. (Enes der ki) Sonra biz bir mecliste bunların kurtuluş akçelerini hesap ettik, 96 000 (dirhem)e ulaştı. Burada kimisi "Hz. İsmail'in neslinden dört köle" demiştir. Vallahi: "Her birinin kurtuluş akçesi 12 000 (dirhem?) olan sekiz köle" ifadesinden başka ifade kullanmadı. (Ebû Dâvud et-Tayâltsî)
3391. Yine Enes'in bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): 'Sabah namazından sonra Güneş doğana kadar aziz ve celil olan Allah'ı anan i toplulukla oturmak bana, Hz. İsmail'in neslinden dört köleyi azat etmekten daha hoş gelir. İkindi namazından Güneş batımına kadar Allah'ı anmak bana Hz- İsmail'in neslinden her birinin kurtuluş akçesi !2 000 (dirhem?) olan sekil köleyi azat etmekten daha hoş gelir" buyurmuştur. (el-Hâris)
3392. Yine Enes'in bildirdiğine göre Allah Resulü {sallallahu aleyhi vesellem): "İkindi namazından Güneş batınıma kadar Allah'ı anan bir toplulukla beraber oturmak bana, Hz. İsmail'in neslinden sekiz köleyi azat etmekten daha hoş gelir" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ)
3393. Hammâd aynı hadisi "Her biri Müslüman olan" ilavesiyle nakletmiştir.[245] (Ebû Ya'lâ)
3394. Âişe demiştir ki: Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Kim sabah namazını kıldıktan sonra olduğu yere otur ur, dünya işlerinden hiçbir şeyle meşgul olmayıp Allah'ı zikreder, sonra da dört rekat kuşluk namazını kılarsa, bütün günahlarından kurtulur, annesinden doğduğu gün gibi günahsız olur.[246] (Ebû Ya'lâ)

Lâ İlahe İllallah Sözünün Fazileti

3395. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle huvurmuştur: "Lâ ilahe illallah sözünün sahiplerine kabirde hiçbir üzüntü Imayacaktır. Şu anda, Lâ ilahe illallah sözünün sahiplerini başlarından toprağı silkerek Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun [247] dediklerini görür gibiyim [248] (Ebû Yala)
3396. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kullar, dünya alışverişlerini dinlerine tercih etmedikleri sürece Allah'ın gazabından korunurlar. Aksini yaparlar ve sonra da Lâ ilahe illallah derlerse, aziz ve celil olan Allah Yalan söylediniz buyurarak onları tekzip eder.[249] (Ebû Ya'lâ)
3397. Enes b. Mâlik el-Ensârî anlatmaktadır: Biz, Allah Resulü (sallallahu ^hi vesellem) ile beraberdik. Derken bir tepeden indi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) tek başına yürüyordu. Yola çıkınca güldü, tekbir getirdi. O tekbir getirince biz de tekbir getirdik. Azıcık yürüdükten sonra yine güldü v tekbir getirdi. O tekbir getirince biz de tekbir getirdik. Azıcık daha yürüdükten sonra yine güldü ve tekbir getirdi. Tekbir getirince biz de tekbir getirdik. Sonra kendisine yetiştik. İnsanlar: "Sen tekbir getirince biz de tekbir getirdik. Ama neden güldüğünü anlamadık" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevapladı: "Cebrail'in bana getirdiği müjdeye güldüm. Düze çıkınca Cebrâîl bana geldi ve Sevin ve ümmetini müjdele! Kim "Lâ ilahe illallahu vahdehû lâ şerike leh (Allah'tan başka tanrı yoktur. O tektir O'nun hiçbir ortağı yoktur)" derse, cennete girer ve cehenneme haram kılınır [250] (Ebû Ya'lâ)
3398. Ümmü Hâni'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallatm aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim yüz defa Lâ ilahe illallahu vahdehû lâ şerike leh; lehul-mülkü ve lehü'l-hamd; ve huve ala külli şey'in kadir (Allah'tan başka tanrı yoktur. O tektir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hama O'na aittir. O her şeye kadirdir) derse o gün hiç bir günahı kalmadığı gibionu hiç bir amel de geçemez. [251] (Ebû Ya'lâ}
Lâ ilahe illallah sözünün faziletine dair hadis, mağfiret dilemek ile ilgili bölümde gelecektir.
Lâ ilahe illallah sözü hakkındaki Ebû Bekir hadisi İman kitabında geçmiştir.
Lâ ilahe illallah sözünün faziletine dair Câbir hadisi Edeb kitabının Kibrin Yerilmesi bölümündedir.
2399. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey falan kimse' Şöyle şöyle yaptın mı?" diye sordu. O da: "Hayır. Kendisinden başka tanrı bulunmayana yemin ederim ki, yapmadım" dedi. Ama Allah Resulü (saBallahu aleyhi veseüem) biliyordu ki o onu yapmıştı ve ona defaatle aynı şeyi sordu. Her defasında adam: "Hayır. Kendisinden başka tanrı bulunmayana yemin ederim ki, yapmadım" diye cevap verdi. Ama Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) biliyordu ki o onu yapmıştı. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Lâ ilahe İllallah (Kendisinden başka tanrı yoktur) tasdikinle günahların bağışlandı" buyurdu. (Müsedded, Abd b, Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [252]
3400. İbn Ebî Evfâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim. on bir kere Lâ ilahe illallahu vahdehû lâ şerike leh ehaden sameden lem yelid velem yüled velem yekûn lehli küfüven ehad (O Allah'tan başka tanrı yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. O, birdir, hiç bir şeye muhtaç değildir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Hiç bir şey O'nun dengi değildir) derse, Allah onun için iki milyon hasene/iyillk sevabı yazar. " (Ahmed b. Menî, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [253]
belirtmiştir.

Namazın Hemen Akabinde Zikretmek

3401. el-Ca'd Ebû Osman bildiriyor: Enes b. Mâlik, Rifâ'a mescidinde tam şurada namaz kıldı. Sonra ashabından birine ezan okumasını söyledi ve onlara sabah namazını kıldırdı. Namazını bitirince cemaate dönerek şöyle dedi: Resûlullah {saüallahu aleyhi vesellem) ashabına namaz kıldırdıktan sonra cemaate dönerek şöyle dua ederdi: "Allahım! Beni rezil edecek amelden sana sığınırım. Allahım! Beni azdıracak zenginlikten sana sığınırım. Allahım! Beni üzecek arkadaştan sana sığınırım. Allahım! Beni oyalayacak emelden sana sığınırım. Allahım! Bana seni unutturacak fakirlikten sana sığınırım." (Ebû Ya'lâ) [254]
3402. Âişe anlatmaktadır: Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) sabah namazından önceki iki rekattan sonra: "Allahım! Ey Cebrail'in RabbU..." diye dua ederdi.[255] (Ebû Ya'lâ)
3403. İbn Ömer demiştir ki: Müslümanların fakirleri, zenginlerinin kendilerine üstün kılındıkları yönlerden yakındılar ve dediler ki: "Yâ Resûlallah! Bu kardeşlerimiz bizim iman ettiğimiz gibi iman ettiler, bizim namazımız gibi namaz kıldılar, orucumuz gibi oruç tuttular; fakat onlarda bizde olmayan hayır yaptıkları/ tasaddukta bulundukları malları vardır; (bu sayede) akrabaları da gözetirler. Bizler ise yoksullarız. Bunları (sevapları) nasıl bulabiliriz?" Şöyle buyurdu: "Yaptığınız taktirde onların bu faziletlerine ulaşabileceğiniz bir şeyi size haber vereyim mi? Her namazın akabinde kere Allahü ekber; 11 kere el-Hamdü lillah; II kere SübhânaUah; I! kere Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh deyiniz. Böyle yaparsanız onların faziletlerine erişirsiniz." Bunlar zenginlerin de kulağına gitti. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) söylenilmesini emrettiği gibi söylediler. Bunun üzerine fakirler O na gelerek: "Yâ Resûlallah! Kardeşlerimiz bizim söylediğimiz gibi söylediler?" Şöyle buyurdu: "Bu, Yüce Allah'ın dilediğine bahşettiği bir fazlü keremidir. Ey fakirler topluluğu! Sizlere şunu müjdeleyeyim ki, Muhacirlerin fakirleri, onların zenginlerinden 500 yıl (yarım gün) önce cennete gireceklerdir. [256] (Abd b. Humeyd ve Bezzâr)
Bezzâr'm rivayetinde şu ilave vardır: "Ravilerinden Musa şu âyeti okudu: "Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir. [257]
3404. Câbir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Üç şey vardır ki onları kim imanlı olarak beraberinde getirirse, cennetin dilediği kapısından cennete girer ve o kimse hurilerden dilediği ile evlendirilir: Bunlar katilini affeden, gizli borcunu ödeyen ve bir de, her farz namazının ardından on kere "Kul huvellahu ehad'VÎhlas sûresini okuyan kimselerdir." Ebû Bekir: "Ya da bunlardan birini yaparsa (olur mu) ey Allah'ın Resulü!" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Ya da bunlardan birini yaparsa" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [258]

Uykusuzluk Çeken Kimsenin Okuyacağı Dua

3405. Muhammed b. Yahya b. Hibbân'm bildirdiğine göre Hâlid b. el-Velîd uyku uyuyamazdı. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) bu halinden yakındı. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de ona: "Uyurken Allah'ın eksiksiz sözleriyle O'nun gazabından, azabından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve musallat olmalarından Allah'a sığınmasını" söyledi. (Müsedded) [259]
3406. Zeyd b. Sabit bildiriyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) çektiğim uykusuzluktan yakındım. Buyurdu ki: "De ki: Allahım! Yıldızlar battı. Gözler uykuya daldı. Sen Hayy'sın (dirisin), Kayyûm'sun (her şeyin idaresi sendedir). Sana ne uyku gelir, ne de uyuklama. Ey Hay ve KayyCım! Gecemi sakinleştir. Gözlerime uyku ver." Ben de bunları söyledim ve ondan sonra Allah çektiğim uykusuzluğu benden giderdi. (Ebû Ya'lâ)
Senedinde metruk bir ravi vardır. [260]

Sabah ve Akşam Zikirleri

3407. Abdullah b. Ebî Evfâ bildiriyor: Sabaha erdiğimizde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi veseîlem) şöyle dua ettiğini gördüm: "Sabaha çıktık, t ülk Allah'a ait oldu. Büyüklük azamet, yaratmak, gece ile gündüz ve onlarda bulunanlar hep Allah'a aittir. O tektir, O'nun hiçbir ortağı yoktur. Allahım! Bu gündüzün başında kurtuluşu, ortasında hayırı, sonunda da başarıyı nasip eyle." (Abd b. Humeyd} [261]
3408. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir zâtla birlikte oturuyorduk. Biri gelerek ona: "Yetiş! Evin yandı" dedi. O: "Evim yanmadı" diye karşılık verdi. Adam gitti. Sonra gelerek yine: "Yetiş! Evin yandı" dedi. O yine: "Hayır. Benim evim yanmadı" diye cevap verdi. Bunun üzerine ona: "Sana evin yandı deniyor. Sen ise Allah'ın adıyla yemin ederek yanmadı diyorsun! (niçin?)" denildi. O da şöyle cevap verdi: Ben, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Kİm sabaha erdiğinde şu duayı okursa <Muhakkak ki Rabbim Allah'tır. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. O'na tevekkül ettim. O, büyük Arş'in sahibidir. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz- Güç ve kuvvet ancak yüce ve büyük olan Allah'tadır. Ben şahadet ederim ki, Allah her şeye kadirdir ve her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Hareket eden her canlının şerrinden, göğü izni olmadan düşmekten koruyan Allah'a sığınırım. Rabbim her şeyin perçeminden yakalamıştır. Muhakkak ki Rabbim doğru yoldadır. Bunu kim okursa o gün ne kendisi, ne ailesi, ne de malı hakkında hoşlanmayacağı bir durumla karşılaşmaz. " Dolayısıyla ben bugün bu duayı okudum. (el-Hâris) [262]
3409. Zeyd b. Sâbit'in bildirdiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi veseUem) bir gün dua etti ve ailesine her gün o duayı okumalarını emretti. Buyurdu ki: "Sabaha erdiğinde şöyle söyle: Emrine amadeyim. Allahım! Emrine amadeyim. Emrine amadeyim. Sana itaatte yardımım dilerim. Bütün hayır senin elindedir, sendendir ve senin yardıminladır. Söylediğim her söz, yaptığım her davranış, adadığım her adak veya ettiğim her yemin sana ulaşır. Bütün bunlar senin dilemene bağlıdır. Senin dilediğin olur, dilemediğin olmaz. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır. Şüphesiz, ki sen her şeye kadirsin. Allahım! Getirdiğim her salât, senin salât eylediğin kimseler üzerine olsun. Okuduğum her lanet de, senin lanet ettiğin kimseler üzerine olsun. Sen dünyada da, âhirette de benim dostumsun. Ruhumu Müslüman olarak al ve beni iyiler arasına kat. " (Ebû Ya'lâ) [263]
3410. Selmân demiştir ki: Kul sabaha erdiğinde şu duayı okusun: Allahım! Sen benim Rabbimsin. Senin ortağın yoktur. Sabaha erdim. Mülk Allah'a aittir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Kul, sabahladığında ve akşamladığında bu duayı okursa, bu onun bu iki zaman arasında işlediği günahlarına kefaret olur.[264] (Müsedded)
3411. Abdullah b. Sebre demiştir ki: İbn Ömer sabaha erdiğinde şöyle dua ederdi: "Allahım! Beni, sabah dağıttığım her hayırdan, hidayet yolunu aydınlattığın her ışıktan, yaydığın her rahmetten, geniş geniş verdiğin her rızıktan, kaldırdığım her zarardan, savdığın her beladan, defettiğin her fitneden ve yok ettiğin her kötülükten en çok nasiplenen kullarından eyle.[265] (Müsedded)

Namazda Zikir

3412. Furât b. Selmân'm bildirdiğine göre Hz. Ali (kenamaBahuvecheh) şöyle demiştir: Sizden bir kimse kalkıp dört rekat namaz kılarak rekatlarda Allah Resûlü'nün (saUallahu aleyhi vesellem) okuduğu şu duayı okusa olmaz mı?: (Allahım) Senin nurun tamamlandı, doğru yolu gösterdin. Sana hamd olsun. Senin hilmin büyük oldu, affettin. Sana hamd olsun. Elini açtın, bolca verdin. Sana hamd olsun. Ey Rabbimiz! Senin vechin/zâtm vecihlerin/zâtların en yücesidir. Senin makamın makamların en büyüğüdür. Senin lütfün en üstün ve en hazımlı lütuftur. Ey Rabbimiz! Sana itaat edilirse, mükâfatlandırırsın. Ey Rabbimiz! Sana isyan edilirse, bağışlarsın. Darda kalanın imdadına yetişir, kötülüğü savarsın. Hastalığa şifa verirsin. Günahı bağışlar, Tövbeyi kabul edersin. Senin verdiğin nimetlerin karşılığını kimse veremez, hiç bir hatibin sözü seni övmeye yetmez." (Ebû Ya'lâ) [266]
3413. İbn Ömer demiştir ki: Müslümanların fakirleri zenginlerin kendilerine üstün kılındıkları yönlerden yakınarak: "Ey Allah'ın Resulü! Bunlar bizim kardeşlerimiz. Bizim inandığımız gibi inandılar. Bizim namazımız gibi namaz kıldılar. Bizim orucumuz gibi oruç tuttular. Ama mal mülk konusunda onların bize bir üstünlüğü vardır ve bu sayede onlar sadaka veriyorlar, akrabayı gözetiyorlar. Bizler ise fakiriz. Bu imkânları bulamıyoruz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Size bir şey söyleyeyim de, onu yapmak suretiyle zenginlerin faziletine ulaşırsınız. Her namazın ardından il kere Allâhü ekber, kere Elhamdü lillâh, İİ kere Sübhânallah, İİ kere Lâ ilahe illallah vahdehu lâ şerike leh deyin. O zaman zenginlerin faziletine ulaşırsınız." Bu söz zenginlerin kulağına gitti ve Resûlullah'm (sallalîahu aleyhi vesellem) fakirlere söylediklerini onlar da okudular. Bunun üzerine fakirler tekrar gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Kardeşlerimiz (zenginler) de bizim dediklerimizi diyorlar" diye yakındılar. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseilem) de: "Bu, Allah'ın fazlıdır. Onu dilediğine verir. Ancak ben size, ey fakirler topluluğu/ Şu müjdeyi vereyim, ki: Mü'mirilerin fakirleri cennete zenginlerinden yarım gün, yani beş yüz yıl önce gireceklerdir.[267] (Abd b. Humeyd)
3414. Musa b. Ubeyde kanalıyla aynı hadis şu ilaveyle nakledilmiştir. "Sonra Musa şu âyeti okudu; Muhakkak ki Rabbiniz nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir [268] (Bezzâr)
Bezzâr demiştir ki: "Hadisi yalnız bu tarikten biliyoruz. Zayıf noktası Musa b. Ubeyde'dir." İbn Mâce, Sünen'inin Zühd kitabında hadisin bir kısmını nakletmiştir.[269]

Tespihe Devam Etmeye Teşvik

3415. Zührî anlatmaktadır: Ebû Bekir es-Sıddîk'e kanatlan eksiksiz bir karga getirildi. "Ben, Hz. Peygamberden (sallaUahu aleyhi veseUem) Bîr av hayvanı avlanması, çöl dikeninin kesilmesi ya da bir ağaç damarının/özünün koparılması ancak tespih duasının azlığındandır buyururken işittim" dedi ve kargayı serbest bıraktı. (Jshâk)
Hadis, mürsel ya da mu 'daldır. [270]
"Sübhânallahi ve-bihamdihi" sözünün faziletine dair Câbir hadisi Edeb kitabının Kibrin Yerilmesi bölümünde geçmiştir.
3416. Muhârik'in bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd): "Ben size bir hadisi naklettiğim zaman size Allah'ın kitabından onu doğrulayan âyeti de bildiririm" demiş ve eklemiş: "Bir kul Sübhânallahi vel-hamdü lillahi ve lâ ilahe illallahu vallahu ekber derse, mutlaka Allah bu sözler için bir melek görevlendirir, melek onları kanadının altına alarak semaya çıkarır. Meleklerden hangi bir topluluğa uğrarsa, mutlaka o sözlerin sahibi için mağfiret dilerler. Tâ ki, onlarla Rahman'ın vechini selamlayana dek böyle devam eder." Sonra

Abdullah şu âyeti okudu: O'na ancak güzel sözler yükselir. Onları da ancak salih amel ulaştırır [271] (Müsedded)

3417. Abdullah (b. Mes'ûd) demiştir ki: Sübhânallahi vel-hamdü lillahi ve la ilahe illallahu vallahu ekber demek kuşkusuz bana, bunların sayısınca Allah yolunda harcama yapmaktan daha sevimli gelmektedir.[272] (Müsedded)

3418. el-Cüreyrî anlatmaktadır: Bana bir adam şöyle nakletti: Mekke'de bir fakihe: "Bizim de bir fakihimiz var. -Yani Hasan (el-Basrî)- sustuğu zaman Sübhânallabi ve-hamdihi sübhanallahi'l-azîm duasını okumak âdetindendir" dedim. "Sizin dostunuz hakikaten fakihmiş. Hangi kul yedi kere bunları okursa, mutlaka onun için cennette bir köşk kurulur" diye cevapladı. (Müsedded) [273]

3419. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim yüz defa Lâ ilahe İllallah, yüz defa Allahü ekber ve yüz defa da Sübhânallah derse, onun bu ameli on köle azat etmesi ve on deve boğazlamasından daha hayırlıdır" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [274]

3420. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'ın naklettiğine göre Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem): "Kulların sabaha erdiği hiçbir sabah yoktur ki bir münâdi çıkıp: Ey mahlukat! MelİlK-İ kuddûs'ü teşbih edin> diye seslenmesin" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ). [275]

Gizli Zikrin Fazileti

3421. Âişe bildiriyor: Resûlullah (sallaüahu aleyhi veselktn) hafaza meleklerinin bile duyamadığı gizli zikri yetmiş kat daha üstün tutar ve şöyle derdi: "Kıyamet günü olduğunda Allah hesap için yarattıklarım toplayıp, hafaza melekleri hfzettiklerini veya yazdıklarını getirdikleri zaman Allah onlara: Bakın bakalım kulun başka bir şeyi kaldı mt? buyurur. Melekler: Ey Rabbimizf Biz, bildiklerimiz ve bellediklerimizden hiçbir şeyi geride bırakmadık. Hepsini saydık ve kaydettik derler. Bunun üzerine Yüce Allah kula: Benim nezdimde senin bilmediğin gizli bir amelin daha vardır ki, onu sana ben bildireceğim. O, gizli zikirdir buyurur. " (Ebû Yala) [276]

Zikrin Fazileti

3422. Ebu'd-Derdâ'mn bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden hiç kimse Allah için bin iyilik yapmayı veya bin tespih çekmeyi bırakmasın. İnşallah o günde bu kadar günah işlemeyecektir. Bunun dışında yaptığı amelleri ise kân olacaktır. " (Ebû Ya'lâ) [277]

---

[1] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Tayâlisî zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Hasan b. Ebî Ca'fer zayıftır. Ama el-Hâkim'in rivayet edip sahth gördüğü bir şahidi vardır. (III, 100)

[2] Bûsîrî hadisi ayrıca el-Hâkim'e de nispet etmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: "Hepsi de zayıf biri olan Abdurrahman el-Efrikî tarikiyle nakletmişlerdir. Ama hadisin, Ebû Cuhayfe ve İbn Mes'ûd'dan gelen bir şahidi vardır. el-Hâkim, el-Efrîkî'nin hadisini sahîh kabul etmiştir." Heysemî ise demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." (Mccmn II, 320)

[3] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup Neha'lı zâtı zikredeni görmedim." Bu zâtın isminin "Câbir" olduğunu söylemiştir. {Mecma II, 40). Bûsîrî de demiştir ki: "Senedinde ismi zikredilmeyen biri vardır." Münzirî'den, "Câbir" başlığında onun halini bilmediği nakledilmiştir." Bununla beraber sahîh bir şahidi bulunduğunu belirtmiştir. (III, 92)

[4] Ahmed b. Hanbel, ez-Zühd, s. 135.

[5] İbrahim sur. 14/7.

[6] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu al-Hâris zayıf biri olan Halîl b. Zekeriyâ'dan nakletmiştir."

[7] Bûsîrî'nin dediğine göre senedinde yer alan Amr b. Hâlid zayıf biridir.

[8] Hadisi İbnü'I-Mübarek ez-Zühd'e Ebû Zer ve Ebu'd-Dordâ'dan nakletmiştir, {s. Ebû Nuaym da e!-Hih/e'de başka bir yolia tahrîc etmiştir..

[9] Bûsîrî demiştir kî: "Bunu İbn Ebî Ömer ve İbn Menî' zayıf bir senetle rivayet etmiştir." (III, 92) Ben derim ki: İbn Menî'nin metni bundan sonra gelecektir. Ayrıca bkz. H, 1,138; Kenzü'l-ummâl, VIII, 163,165

[10] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Ömer zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira İbn Lehî'a zayıftır." (III, 92). Ayrıca bkz. Keraü'l-ummâl, VIII, 207.

[11] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî', Alâ b. Ebî Muhammed es-Sekafî'nin zayıflığı nedeniyle zayıf bir senetle, İbn Ebî Ömer ismi zikredilmeyen bir ravinin geçtiği bir senetle, Ebû Ya'lâ da Ali b. Zeyd b. Cudân'ın yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir." (III," 93) Ben derim ki: Müellif, devamında bu iki hadisi muhtasar olarak zikretmiştir. Ebû Ya'lâ'mn hadisini zikreden Heysemî (Mecma I, 272): "Senedinde yer alan Muhammed b. Hüseyin b. Ebî Yezîd zayıf biridir" açıklamasını yapmıştır. Bkz. 2955 nolu hadis.

[12] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd ve el-Hâris rivayet etmiş olup ikisinin de senedinin ekseninde zayıf biri olan Hişam b. Ziyâd Ebu'l-Mikdâm vardır. Ayrıca hadisi Ebû Dâvud ve Ahmed b. Hanbel muhtasar olarak naklütmişlerdir." (III, 93) Müsnede'de şu ilave yer almıştır: "Ben derim ki:'Hadisin baş kısmından bir bölümü Simen'lerde geçmiştir."

[13] Bûsîrî'nin belirttiğine göre senedinde bulunan Kevser b. Hakîm zayıf biridir. (III, 101)

[14] Hadisin senedinde Talha b. Amr geçmiştir. Hadis daha evvel el-Hâris kaynak gösterilerek 2555 rakamıyla geçmişti.

[15] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (III, 102)

[16] Senedinde Ömer b. Şebîb vardır ki zayıftır. (III, 93)

[17] Hoysemî'nin belirttiğine göre senedinde geçen Saîd b. Muhammed el-Verrâk metruktür. (Meana X, 289)

[18] Bûsîrî, senedinde ismi zikredilmeyen bir ravinin bulunduğunu söylemiştir. (III, 98).

[19] Abdurrahman b. Yezîd b. Eslem'in zayıflığı sebebiyle Bûsîrî hadisin senedini zayıf göl-müştür. (I, 29)

[20] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (III, 92)

[21] Heysemî, ravilerinin güvenilir kabul edildiğini söylemiştir. (Mecmn X, 256) Bûsîrî ise değerlendirme yapmamıştır.

[22] Bûsîrî, hadis hakkında değerlendirme yapmamış ve demiştir ki: "Bunu Beyhakî merfû ve mevkuf olarak nakletmiştir." (III, 87) Ben derim ki: Hadisi Dûlâbî de el-Kûnâ'da zikretmiştir. (II, 44)

[23] Busirî, Bişr b. Numeyr'in zayıflığı sebebiyle hadisin senedini zayıf saymıştır. (III, 86) Heysemî ise Taberânî'yi kaynak göstererek hadisin yalnız baş kısmını zikretmiş, yorum yapmamıştır. (Mecma X, 297)

[24] Bûsîrî senedinde yer alan Süfyân b. Vekî'nin zayıf olduğunu söylemiştir (III, 103). Ben derim ki: Hadisi Ahmed b. HanbcL Şurayh'tan, o da sahabeden bir zâttan merfû olarak nakletmiş olup Heysemî ravilerinin, Şurayh b. el-Hâris hariç, Sahîh'm ravileri olduğunu, Şurayh'm da güvenilir olduğunu belirtmiştir. (Mecma X, 196).

[25] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Bekir sahîh bir senetle rivayet etmiştir." (III, 102) Ben derim ki: Ebû Ya'lâ da benzerini Hakem b. Mînâ'dan mürsel olarak nakletmiş olup Ebu'l-Huveyris dışındaki ravileri Sahîh'm ravileridir. İbnü'l-Huveyris's'i ise İbn Hibbân güvenilir kabul ederken diğer bir çok bilgin zayıf görmüştür. Bkz. Heysemî, Mecma X, 227.

[26] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Tayâlisî ve Bezzâr rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." (III, 89). Heysemî de demiştir ki: "Bunu Bezzâr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Ravileri, İmrân el-Kattân hariç, Sahîh'in ravileridir. İmrân ise güvenilir kabul edilmekle birlikte hakkında ihtilaf vardır." (Mecma X, 252)

[27] Bûsîrî: "Ebû Ya'lâ bunu mevkuf olarak rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır.

[28] Hadisin el-İthâf da yer alan metni şöyledir: Abdullah b. Ömer demiştir ki: Ben Resûlullah'ı (sallallalıu aleylıi vescllem) bir adama nasihat ederek şöyle buyururken işittim: <Yalancı şahidin ayakları, kendisi cehennemi hak edinceye kadar yerinden oynamaz. Muhakkak ki kuşlar..> el-Hâris'in ifadesi ise şöyledir: : <Yalana şahidin ayakları, kendisi cehennemi hak edinceye kadar yerinden oynamaz> <Muhakkak ki kıyamet günü kuşlar gagalarını kaldırıp kuyruklarını çırparlar ve karınlanndaki şeyleri dışarı atarlar. Artık onlara ihtiyaçları kalmaz> Muhârib bir adama nasihat ederek ona şöyle der: "O günden sakın!" (I, 412) Beyhakî, Muhammed b. el-Furât'm zayıf biri olduğunu söylemiştir. (X, 222). Heysemî, Zevâid'de Ebû Ya'lâ'mn metnini zikretmemiştir. (Mecma IV, 200). Bûsîrî ise hadisi el-Hakim'in sahih gördüğünü belirtmiştir. (II, 131)

[29] Hadisi, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir. Senedlerinin merkezinde el-Efrîkî vardır ki zayıftır. Bkz. Bûsîrî, III, 126.

[30] Bûsîrî yorum yapmazken (III, 103), Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Nufey Ebû Dâvud metruktür." {Meana X, 312)

[31] MüsiierfLj'de şu açıklama yer almıştır: "Bunu Nesâî es-Sünenü'l-kübrâ'da Süveyd b. Nasr'dan, o da İbnü'l-Mübarek'ten, o da İsmail'den rivayet etmiştir. Eğer Mus'ab hadisi Hafsa'dan işitmişse, hadis sahihtir. Değilse senedi sahih olup mürseldİr." Ben derim ki: Bunu pek çok kaynak zikretmiştir. Bkz. Kenzü'l-ummâl (VI, 329). Bûsîrî, Müsnede'deki metni zikrettiği halde gönderme yapmamıştır. İlave olarak hadisi İbn Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd'in rivayet ettiğini belirtmiştir. (III, 104)

[32] Heyscmî demiştir ki: "Tirmizî hadisin bir kısmını rivayet etmiştir. Aynı hadisi Ebû Ya'lâ da tahrîc etmiştir. Ancak senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi vardır. Kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma X, 314) Bûsîrî ise demiştir ki: "Ahmed b. HanbeL Mücâhîd yoluyla Hz. Ali'den hurma kıssasının bir kısmını rivayet etmiştir. Tirmizî de muhtasar olarak tahrîc etmiş, ancak kıssayı Hz. Ali'den nakleden ravinin ismini zikretmemiş ve "Bu hnsen garîb bir hadis olup Zikir bölümünde gelecek olan Hz. Ali hadisi onun şahididir" açıklamasını yapmıştır." (III, 104).

[33] Ankebût sur. 29/60.

[34] Bûsîri demiştir ki: "Bunu Ebu'ş-Şeyh rivayet etmiştir. İkisi de ismi zikredilmeyen bir ravinin bulunduğu bir senetle nakletmiştir." (III, 104)

[35] Bkz. 4001 nolu hadis.

[36] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup metin ona aittir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel muhtasar olarak, Bezzâr ise tamamını rivayet etmişlerdir. Yine Taberânî ve Sahîh'inde uzun uzadıya Ibn Hibbân tahrîc etmiştir." (III, 105). Hcysemî de şu açıklamayı yapmıştır: "Hepsinin senedinde zayıf biri olan Abdullah b. İsâ Ebu'l-Halef yer almıştır." (Mecma X, 3T7).

[37] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup metin ona aittir. Aynı hadisi Mâlik ise "belağanÎ" siygasıyla nakletmiştir. Müslim ve Tirmizî ise Ebû Hureyre hadisini muhtasar olarak nakletmişlerdir." (III, 106). Heysemî ise şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberânî ve ondan daha detaylı oiarak Ebû Ya'iâ rivayet etmişlerdir. Senedinde Yahya b. Mevhib vardır ki, çoğunluk onu zayıf görmüştür. Bununla beraber güvenilir da kabul edilmiştir. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma X, 319)

[38] Hadisi Taberânî rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'kı ravileridir. Bkz. Heysemî (Mecma X, 324).

[39] Hadisi ayrıca Taberânî de rivayet etmiş olup ravileri, İbn Ebî Râfi'nin azatlısı Fâid dışında, Sahîh'in ravileridir. Fâid de güvenilir ravidir. Bkz.Heysemî, Mecma X, 325.

[40] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk ve el-Hâris rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." (III, 100) Ben derim ki: Hadisi el-Hâris I, 209'da nakletmiştir. Ama Hafiz Ibn Hacer onu kaynak göstermemiştir. Müsnede'de denilmiştir ki: "Bu hasen bir hadis olup Heysem b. Küleyb eş-Şâşî Müsned'inde rivayet etmiştir. (Senedini zikrettikten sonra şöyle demiştir): Züheyr b. Hibbân dışındaki

ravileri Müslim'in ravilerindendir. Züheyr de mecruh değildir {tenkit edilmemiştir)."
[41] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiş olup hepsi de ismi zikredilmeyen birinin yer aldığı bir senetle nakletmişlerdir." (III, 98) Heysemî ise Şöyle demiştir: "Bunu Ebû Ya'la ve Bezzâr, ismi zikredilmeyen bir ravinin geçtiği bir senetle rivayet etmişlerdir. Kalan ravileri ise Sahîh'in ravileridir." (X, 246)
[42] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir'de rivayet etmiş olup senedinde yer alan Mübarek b. Fadâle güvenilir olmakla birlikte hakkında tenkit de vardır. Kalan ravileri ise Sahîh'in ravileridir. Taberânî aynı hadisi ayrıca el-Mucemü'l-Evsaf ta da hasen bir senetle rivayet etmiştir." (III, 126) Heysemî (Mecma X, 241'de) ise hadisi Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin rivayet ettiklerini ve senedinin hasen olduğunu söylemiştir.
[43] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Tayâlisî ve el-Hâris rivayet etmişlerdir. Metin el-Hâris'e ait olup senedi zayıftır. Zira tabiinden olan ravi tanınmamaktadır." (III, 103) Ben derim ki: Taberânî benzer senetle başka bir hadis nakletmiş olup Heysemî senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi bulunduğunu, kalan ravilerinin ise güvenilir kabul edildiklerini belirtmiştir. {Mecma X, 324)
[44] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshak, Taberânî ve Ebu'ş-Şeyh rivayet etmiş oÎup, Yezîd b. Ziyâd dışındaki ravileri güvenilir kimselerdir." (III, 99) Ben derim ki: Bunu Ebû Nuaym Hîlye'de, Taberânî, Hasan b. Süfyan ve başkalarından rivayet etmiştir. (I, 246)
[45] Bûsîrî yorum yapmazken (III, 106), Heysemî: "Senedinde geçen Süleyman eş-Şâzekûnî metruk biridir" demiştir. (Mecma X, 286)
[46] Bu mürsel bir hadistir. Bununla beraber Taberânî ve Ebû Ya'lâ, Enes'ten mevsût olarak rivayet etmişlerdir. Bkz. Zevâid. Taborânî'nin ravileri Sahth'in ravileridir. (X, 237)
[47] Saîd b. Zeyd hadisini ne el-Hâris'in Müsned'inde, ne de el-îthâf da bulabildim.
[48] Bûsîrî demiştir ki: "Müsedded bunu mevkuf oÎarak rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Bezzâr'm ceyyid'bii senetle İbn Mcs'ûd'dan merfû olarak rivayet ettiği hadis şahididir." (III, 106)
[49] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 8)
[50] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[51] Bûsîrî hadisin mevkuf olduğunu, ancak ravüerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (III, 89)
[52] Bûsîrî aynı anlamda İbn Mes'ûd hadisini zikretmiş olup şöyle demiştir: Bunu İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ ceyyid bir senetle, Tirmizî de hasen hükmüyle rivayet etmiştir, îman bahsinde geçen Cabir hadisi şahididir. İman bahsinde ise şöyle demiştir: Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup İbn Mes'ûd hadisi şahididir. (1,17)
[53] Bûsîrî demiştir ki: "İki tarikin merkezinde de zayıf biri olan Yezîd b. Ebî Ziyâd bulunmaktadır." (III, 101)
[54] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî' ve SnMJî'inde İbn Hibbân rivayet etmiştir." (III, 97}
[55] Hadisi Ebû Nuaym Hilye'de İbn Ebî Şeybe'den rivayet etmiştir. (1, 360). Heysemî demiştir: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Biri hariç, ravileri Sahîh'in havileridir. O biri de güvenilir ravidir."
[56] Bkz. 2727 nolu hadis.
[57] Heysemî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberânî ve benzerini Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ravüeri Sahih'in ravileridir. Ca'fer b. Abdullah b. el-Hakem bir grup sahabeden hadis işitmiştir. Ama Hâlid'den işitip işitmediğini bilmiyorum. (Mecmn IX, 349) Bûsîrî ise menâkıbde: "Bunu Ebû Ya'iâ sahih bir senetle rivayet etmiştir" yorumunu yapmıştır.
[58] Bûsîrî demiştir ki: "Bu, mürsel bir hadis olup ravileri güvenilir kimselerdir. Ama Abdullah b. Amr b. el-As'dan gelen ve İman bölümünde geçen merfû hadis şahididir." (III, 102) Ben derim ki: Müellif burada, Ebû Ya'lâ tarafından nakledilen Bûsîrî'nin zikrettiği mânâca örtüşen Ebû Hureyre hadisini zikretmemiştir. Buradaki hadisi ise el-Hâris de Müsned'in rivayet etmiştir. Bkz. II, 174.
[59] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Beybakî rivayet etmiş olup senetlerinin ekseninde İbrahim b. Huseym b. Irak vardır. O da zayıftır." (III, 84)
[60] Müsneâ, \, 185.
[61] Büsîrî'nin belirttiğine göre İshâk bunu zayi/bir senetle rivayet etmiştir. (111, 84)
[62] Bûsîrî: "Bunu Müsedded sahih bir senetle mevkuf olarak rivayet etmiştir' açıklamasını yapmıştır. (III, 94)
[63] Daha evvel defalarca belirtildiği gibi hadisin tamamı iftiralardan oluşmaktadır. Ancak başka yollarla sahih ya da hasen bir senetle sabit olan kısımları makbuldür.
[64] Bûsîrî hadisin tamamını zikrederek onu İbn Ebî Ömer ve İbn Ebî Şeybe'ye nispet etmiş ve senedini zayıf görmüştür. Bununla beraber İbn Mâce'nin sahih bir senetle muhtasar olarak rivayet ettiğini belirtmiştir. (III, 99)
[65] Bûsîrî, Yezîd er-Rakkâşî ve başkalarının zayıflığı dolayısıyla senedini zayıf görmüştür. (III, 84)
[66] Heysemî demiştir ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî, zayıflığı konusunda fikir birliği edilen Amr b. Husayn'ın yer aldığı bir senetle rivayet etmişlerdir." (Mecma X, 242). Yine 1,102'de senedinde yer alan Ali b. Ebî Sârre zayıf biri olduğu değerlendirmesi yapmıştır.
[67] Vâkı'a sur. 56/88-89.
[68] Vâkı'a sur. 56/92-93.
[69] Fetih sur. 48/29.
[70] Müsnede'de "Bu senet sahih olup hadis mevkuftur" ifadesi geçmiştir. Bûsîrî de İshak'm sahih bir senetle mevkuf olarak rivayet ettiğini söylemiştir. (I, 30)
[71] Kehf sur. 18/110.
[72] Nisa sur. 4/142.
[73] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Ebû Ya'lâ zm/i/bir senetle tahrîc etmiştir. Çünkü Yezîd er-Rekkâşî zayıftır. Fakat aynı hadisi İbn Mâce ve Sn/«/i'inde İbn Hibbân, Ebû Hureyre'den ve Tayâlisî Şeddâd'dan rivayet etmiştir. Namaz bahsinin başında gelecektir. (I, 31) Heysemî ise hadisi Ebû Ya'lâ'nm rivayet ettiğini ve senedinde müdeüis ravilerin bulunduğunu söylemiştir. (Mecnın X, 222)
[74] el-HârİÎs'in metni şöyledir: "BİZ Resûlullah'ın (saüallaİıu aleyhi vesellem) ashabı bunu münafıklık sayardık. Bilmiyorum si? ne sayarsınız?" (1,167). Müsnede'de ise şu ifade yer almıştır: "Bunu Buharı, Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer yoluyla dedesinden muhtasar olarak nakletmiştir." Sonra gördüm ki, Bûsîrî de el-Hâris'in metnini zikretmiş ve onu sahih bir senetle rivayet ettiğini belirtmiştir. (III, 102)
[75] Bu 1060 nolu hadisin bir kısmıdır.
[76] Bûsîrî, ravilerinin gütvenilir olduğunu söylemiştir.
[77] İsnadında İbn Lehîa vardır. el-Hâkim ve Beyhakî, Câbir hadisinden tahrîc ettiler;ancak orada kıssa içinde el-Abbâs geçmektedir. Bûsîrî yaklaşık aynı şeyleri ifade etmiştir. (111,89)
[78] Bûsîrî herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (111,105). Heysemî ise der ki: "Ravilerinden Talhatu'l-Basrî'yi tanımıyorum." (X,312)
[79] Bkz. 2411 nolu hadis.
[80] Bûsîrî bir değerlendirmede bulunmamış ve şöyle demiştir: "Sahîh-i Buhâri'de Enes hadisinden şahidi vardır." (111,100) Derim ki: Taberânî, Sevbân'dan tahrîc etmiştir. (Mecma X,\64)
[81] Bûsîrî der ki: "Ebû Ya'lâ sahih brr senedle tahrîc etmiştir." (111,87) Heysemî der ki: f,Hasen isnâdla Taberânî rivayet etmiştir." (X, 99)
[82] Bûsîrîder ki: "Yahya b. Abdülhamîd çoğunluğa göre zayıftır." (III, 87) Heysemî der ki: "Taberânî tahrîc etmiştir; Yahya'yı İmam Ahmed onu hadis uydurmakla suçlamıştır." (X, 99)
[83] Bûsîrîder ki: "Lafız Ebû Ya'lâ'ya aittir. Aynca Taberânî ve sahîh hükmüyle el-Hâkim de yine zayıf bir ravi olan Ezher b. Sinan kanalıyla tahrîc ettiler." (III, 87)
[84] Daha önce 2674'te geçmiştir. Haris'in rivayeti daha önce 2551'de geçmiştir.
[85] Bûsîrî der ki: "Ravüeri güvenilir kimselerdir." (11,153)
[86] Bûsîrî bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[87] Heysemî der ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Taberânî, tahrîc ettiler; ravilerinden Osman b. Abdurrahman metruktür." (X, 298)
[88] Taberânî iki ayrı kanalla tahrîc etti; bunlardan birinin ravi zinciri Sahîh ravilerinden oluşmaktadır. (Mecma X, 299). Bûsîrî bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[89] Bkz. 3453 nolu hadis. Orada buradaki hadisden bir bölüm yer almıştır. İlim kitabında daha uzun bir metinle 3023 nolu hadiste gelecektir.
[90] Bûsîrî der ki: "Bunun aslı Sahîhayn'&dMu°ÎK hadisinden gelmiştir." (II, 153)
[91] Bûsîrî bir değerlendirmede bulunmamıştır. (III, 133) Bu konu ile ilgili Buhârî ile Müslim'in rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisi İle Tirmizî'nin tahrîc ettiği (III, 360) bir başka hadis mevcuttur.
[92] Heysemî der ki: "Ravileri Sahîh ravileridir." (X, 300)
[93] Bûsîrî'ye göre Abdülazîz b. Ebân zayıftır." (III, 102)
[94] Bûsîrîbir değerlendirmede bulunmamıştır. (III, 101)
[95] el-Hâkim, bu hadise sahîh hükmü vermiştir. Heysemî der ki: "Bezzâr ve Taberânî hasen isnâdla tahrîc ettiler." (X, 310)
[96] Heysemî der ki: "Taberânî ve Ebu Ya'lâ'nin rivayet ettikleri hadisin senedinde bir ravi olan Sellâm b. Müslim yer almıştır." (VIII, 26)
[97] Hadis 2561 rakamıyla geçmişti. Hafiz İbn Hacer isâbe'de >(IIL 13) Amr b. Mâlik'İn biyografisinde hadisin tariklerini ele almış ve Abdürrahîm b. Mutarrif'in tarikini tercih Emiştir. Ayrıca hadisi Beğavî ve Taberânî ile Bezzâr'm tahrîc ettiğini söylemiştir.
[98] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. Bunun ayrıca Esma binti Yczîd'den bir şahidi vardır." (II, 8)
[99] Yani, Dâvud b. el-Muhabber ve Meysere b. Abdi Rabbih.
[100] Bûsîrî der ki: "Bunu Müseddcd rivayet etti ve ravileri güvenilir kimselerdir."
[101] Heysemî der ki: "Ravileri Sahîh ricalidir/' (X, 196) Bûsîrî der ki: "Senedi sahihtir." (III, 84)
[102] Heysemî der ki: "Taberânî iki senedle tahrîc etmiştir ki, birinin ravileri Sahîh ravileridir; Abdurab hariç; o da güvenilir bir kimsedir.1' (X, 212) Bûsîrî der ki: "Ebû Ya'lâ ve Taberânî birisi ceyyid olan iki senedle rivayet etliler." (III, 84)
[103] Heysemî der ki: "Taberânî ravileri Sahîh ravileri olan bir zincirle tahrîc etti. (X, 211) Bûsîrî der ki: "el-îfrîkî'nin zayıf olması nedeniyle zayıf bir isnâdlaEbû Ya'lâ rivayet etti. Taberânî ise sorunsuz bir isnâdla tahrîc etmiştir." (III, 85)
[104] Heysemî der ki: "Ahmed veya Ebû Ya'lâ ile Taberânî ccyyid bir ravi zinciri ile rivayet etti." (X, 198)
[105] Bûsîrî der ki: "EbÛ Bekir ile Ahmed b. Meni latifte etmiştir,'1 (III, 96)
[106] Taberânî bu lafızla îahrîc etti ve "istiğfar ve tövbe edirim" ibaresini ekledi. Heysemî der ki: "Ahmed'in iki İsnadından birinin ravileri Sahih ravileridir." (X, 209) İsnadını Bûsm sahîh addetmiştir. (III, 96)

[107] Heysemî der ki: "Osman b. Matar zayıf bir ravidir." (X, 207) Bûsîrî der ki: "İsnadı zayıfat." (III, 96)
[108] Bûsîrî isnadı hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Ebû Hureyre hadisinden şahidi olduğunu belirtmiştir. (III, 97)
[109] Bu meşhur uydurma hadisin bir kısmıdır.
[110] Heysemî der ki: "Taberânî M. el-Kebîr ile M. el-Evsat'tâ daha kısa bir metinle tahrîc etti. İsnâdlarından birisinin ricali güvenilir kimselerdir." (X, 201) Bûsîrî isnadı hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. (III, 103)
[111] Heysemî (Mecma X, 200) İle Bûsîrî (III, 95) ravilerinden Yusuf nedeniyle isnadı hakkında zayıf hükmü vermişlerdir.
[112] Bkz. 1776 nolu hadis.
[113] Sanırım buradaki Bereket, Ümmü Eymen'dir. Çünkü onun ismi Bereket'ti. Bununla beraber maksat, Ümmü Habîbe'nin hizmetçisi Habeşistanlı Bereket de olabilir.
[114] Bûsîrî der ki: "Abd b. Humeyd ve el-Hâkim taline ettiler; ancak isnadında kopukluk vardır." (II, 91) Hadisin bir parçası ileride 3306 tıoda gelecektir.
[115] Bûsîrî der ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe ve onun kanalıyla Ebû Ya'lâ tahrîc ettiler; ravileri güvenilir kimselerdir." (III, 102)
[116] Bûsîrî, İsnadında yer alan Musa sebebiyle zayıf hükmü vermiştir. (I, 23)
[117] Bûsîrî'nin belirttiğine göre İbn Hibbân Sahîh 'inde Ebu Ya'lâ tarikiyle rivayet etmiştir. (III, 102)
[118] Bûsîrî isnadı hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[119] Bûsîrî, ravilerinden Muh. b. e. Zekeriyâ'nin durumunun bilinmemesi nedeniyle zayıf hükmü vermiştir,
[120] Bûsîrî'ye göre ravileri güvenilir kimselerdir.
[121] Bkz. 1906 nolu hadis. " .
[122] Ravilerinden birinin durumunun meçhul oluşu nedeniyle isnadı hakkında Bûsîrî zayıf hükmü vermiştir. (I, 28)
[123] Bûsîrî isnadı hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[124] Bkz. 1354 nolu hadis.
[125] Bûsirî, ravilerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir. (111,98)
[126] Bûsîrî, sahîh bir senedi olduğunu ve de Ebû Dâvud, el-Hâkim ve Beyhakî'nin tahrîc atikleri merfû bir şahidi bulunduğunu söylemiştir. (111/102)
[127] Bûsîrî der ki: "İbn Hibbân ve el-Hâkim, Mahmûd b. Lebîd kanalıyla Katâde b. en-Nu'mân'dan sahîh yolla tahrîc etti; Ebû Ya'lâ îse yine Mahmûd kanalıyla Ukbe b. Âmir'den rivayet etti." (111,93)
[128] Hac sur. 22/47.
[129] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulınnamiştır. (111,1.00)
[130] Bûsîrî der ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Taberânî ve K. ez-Zühd'dc Beyhakî ile İbn Mâce Zeyd b. Sâbit'ten; Tirmizî ise Enes hadisinden tahrîc etmiştir." (111,98)
[131] Bûsîrî'ye göre Tirmizî hadisin tamamını Yezîd kanalıyla tahrîc etmiştir.
[132] Bûsîrî der ki: "Bunu İshâk, Müsedded, İbn Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ, Ahmed, Sahîh'lnde tbn Hibbân tahrîc etmişlerdir." (111,8)
[133] Bûsîrî der ki: "Bunu Ebû Ya'Îâ ve Taberânî ceyyid bir ravi zinciri ile tahrîc etti; ayrıca İbn Ömer hadisinden bir şahidi vardır; diğer taraftan Tirmizî ve İbn Hibbân sahih bir isnâdla Ka'b b. Mâlik hadisinden rivayet etmişlerdir." (111,97)
[134] Mekhûl ile Ebû Hureyre'nin arasında kopukluk vardır. (111,97)
[135] Bûsîrî'ye göre isnadı Ömer b. Hamza sebebiyle zayıftır. (111,98)
[136] Bûsîrî der ki: "Bunu İbn Ebî Ömer el-Adenî ve Taberânî zayıf ve munkatı bir senedle tahrîc etmişlerdir." (111,99)
[137] Bûsîrî der ki: "Senedinde yer alan Muhammed b. Ebî Kays sebebiyle zayıftır."
[138] Başlangıcı daha ünce 1342 no.da geçmişti.
[139] Heysem! der ki: "Bunu Ahmed, Bezzâr tahrîc etmiş olup içinde durumu meçhul oîan Âsim b. Ömer adlı bir ravi vardır. (Mecma VII, 266)
[140] Bûsîrî'ye göre bunun bir şahidi vardır (111,112)
[141] Bûsîrî der ki: "Bunu İshâk hasen bir isnâdla tahrîc etmiştir."
[142] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (111,85)
[143] Bkz. 2883 nolu hadis.
[144] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[145] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (1,17)
[146] Bûsîrî der ki: "Ravilerinden Salih el-Murrî zayıftır. Bunun ayrıca İmam Ahmed'in tahrîc ettiği Ebû Hureyre hadisinden bir şahidi vardır." (1,17)
[147] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (111,1.26)
[148] Müsnede'de şöyle geçer: "Bu hadisin metni içinde bu ibareler, tbn Mâce'nin Simetrinde Ahkâm bölümünde yer almıştır."
[149] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (111,85)
[150] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (111,126)
[151] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (111,85)
[152] Ankebut sur. 29/43.
[153] Bkz. ei-Hâris, Müsned (1,317)
[154] Bkz. el-Hâris, Müsned (1,328)
[155] Bkz. el-Hâris, Müsned (1,317)
[156] Bkz. el-Hâris, Müsned (1,328)
[157] Bkz. el-Hâris, Müsned (1,328)
[158] Bkz. el-Hâris, Mws«erf (1,328)
[159] Bkz. 2742 nolu hadis vd.
[160] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (11,102). Bir başka yerde (1,24) ise, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'rün sahih bir senedle ve Nesâî'nin S. el-Kubrâ'da rivayet ettiğini belirtmiştir.
[161] Âl-i îmrân sur. 3/68.
[162] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. (111,87) Heysemî der ki: "Kavileri Sahîh ricalidir; İbn Hibbân'ın tevsîk edip, diğerlerinin zayıf gördüğü Ebu'l-Huveyris dışında." (Mecrna X, 227) Ayrıca 3127 nolu hadise bakınız.
[163] Hadisin lafzı Mücâhid'e aittir. Ayrıca ravilerinden Musa b. Ubeyde zayıftır.
[164] Bûsîrî der ki: Bunu Abd b. Humeyd, Bezzâr ve "sahîhu'l-isnâd" hükmüyle el-Hâkim tahrîc etmiştir. Aslı Sahîhayn'da Enes hadisinden mevcuttur. Ayrıca Buharı ve diğerlerinde Ebû Zer hadisinden de gelmiştir. (111,86)
[165] Bûsîrî der ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Beyhaki, tek bir lafız ile zayıf bir senedle rivayet etmiştir. Ayrıca başka bir lafızla Bezzâr ile Ebu'ş-Şeyh de tahrîc ettiler. (111,86)
[166] Bûsîrî, isnadı hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[167] Bûsîrî der ki: "Bunu İbn Ebî Ömer, Ebû Ya'Îâ ve İbn Hibbân tahrîc ettiler. (111,85) Mânâsı ile daha-önce Büreyde hadisi ile (no. 3287) geçmiştir.
[168] Daha önce geçmiştir; bkz. Hadis no. 1834.
[169] Bûsîrî der ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe rivayet etti; lafzı daha önce Diyetler bölümünün başında geçti. Burada Ebû Ya'lâ'nın lafzıyla geçmektedir. Görüldüğü gibi senedinde kimliği meçhul bir ravisi vardır." Daha önce 1835 numarada geçmiştir.
[170] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, Sâhîh'in senediyle rivayet etmiştir. Bundan yalnız Ebû Kurre el-Esedî müstesnadır. Bu zât hakkmda da, onu ne tezkiye edeni, ne de eleştireni gördüm. Fakat İbn Huzeyme hadisine Sahîh'inde yer vermiş ve hakkmda "Adalet sahibi ya da mecruh (tenkide uğramış) olup olmadığını bilmiyorum" demiştir. (II, 72)
[171] Bûsîrî demiştir ki: "Btınu İshâk ve el-Hâris, ismi zikredilmeyen bir ravinin yer aldığı bir senetle rivayet etmişlerdir: Ayrıca Sahîh'inde İbn Hibbân ve başkaları da rivayet etmişlerdir." (II, 21) Ayrıca bkz. 3023 nolu hadis.
[172] Bûsîrî senedi üzerinde değerlendirme yapmayıp: "Bunu İshâk, Bezzâr, Taberânî ve Ameîül-Yevm ve'l-Leı/te'de Nesâî rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır." (II, 22)
[173] Yani, beni anmayı sona bırakmayın. Çünkü binek üzerindeki kişi bardağını eğerin sonuna asar.
[174] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd rivayet etmiş olup senedinin merkezinde Musa b. Ubeyde bulunmaktadır ki o da zayıftır." (II, 75)
[175] Bûsîrî değerlendirme yapmamıştır.
[176] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, Bezzâr ve Ebu'ş-Şeyh rivayet etmişlerdir." Bûsîrî, bunlara ait metinleri zikrettikten sonra hadisi Taberânî'nin de rivayet ettiğini belirtmiştir. Münzirî de demiştir ki: "Bütün kaynaklar hadisi Nuaym b. Damdam'dan rivayet etmişlerdir ki, onun İmran b. Himyerî'den rivayeti tartışmalı olup bu yönüyle bilinmemektedir." Bûsîrî de demiştir ki: "Burada zikri geçen İmrân'ı, Ibn Hibbân Sahîh'inde zikretmiştir. Buhârî ise hadisine mütabaat yapılamayacağını söylemiştir." (II, 22)
[177] Bûsîrî, senedi hakkında değerlendirme yapmamıştır. (II, 22)
[178] Bûsîrî hadisi zikrettiği haide senedi hakkında değerlendirme yapmamış, kaynak olSrak Ebû Bekir ve Bczzâr'a işaret etmiştir. (II, 21)
[179] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî ve Ahmed b. Hanbel zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Zira Ebû Dâvud el-A'ma zayıftır." (II, 22)
[180] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Ömer, Ebû Ya'lâ ve kasen bir senetle İbn Mâce'nıin rivayet etmiş olup, ayrıca el-Hâkim tarafından merfû olarak nakledilen İbn Mes'ûd hadisi bunun şahididir." (II, 22)

[181] el-İthâfûa metin şöyledir: "Allah'ı zikirden gaflette olmak, fecrin doğuşu ile Güneş'in doğuşuna kadar geçen süreden gafil olmak. Asıl gaflet kişinin iyice borç batağına saplanana kadar gaflette olmasıdır." Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî, Abd b. Humeyd ve hasen bir senetle Taberânî rivayet etmiştir." (II, 7)
[182] Bûsîrî, hadise kaynak olarak Ahmed b. Hanbel'i de zikretmiştir. Hepsinin senedinde yer alan Musa b. Ubeyde zayıf biridir. Bkz. Bûsîrî, II, 22.
[183] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmayıp, onu İbn Hibbân'm Sahîh'inde rivayet ettiğini belirtmekle yetinmiştir. (II, 22)
[184] Bûsîrî'nin belirttiğine göre hadisin senedi, Yezîd er-Rakkâşî'nin zayıf oluşu nedeniyle zayıftır.
[185] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup senedinde yer alan Muhammed b. el-Hasan b. Ebî Yezîd el-Hemedânî zayıftır. Fakat el-Hâkim'in sahih hükmüyle rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisi şahididir. (II, 14) Zevâid'de ise "Muhammed b. el-Hasan metruktür" değerlendirmesi yer almıştır. (1,147)
[186] Bûsîrî hadisi, Muhammed b. Ebî Humeyd el-Medînî'nin zayıflığı sebebiyle zayıf görmüştür. (II, 14) Zevâid'de de "Muhammed b. Ebî Humeyd zayıftır" hükmü yer atmıştır. (X, 147)
[187] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 14).
[188] Bûsîrî hadisin tamamını zikrettiği halde senedi hakkında değerlendirme yapmamış ve Selmân hadisi ile Abdullah b. Muğaffel hadisinin onun şahitleri olduğunu söylemiştir. (II, 15)
[189] Hadisi, el-İthâf'da Enes'den nakledilen merfû bir hadisin sonunda zikreden Bûsîrî demiştir ki: Bunu el-Hâris rivayet etmiş olup ifade ona aittir. Ayrıca Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Hanbel ve Dua kitabında Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. (II, 15)
[190] Hadisi Ebû Ya'lâ'ya nispet eden Bûsîrî demiştir ki: "Aynı hadisi Müslim, ibn Ömer'den, Ebû Dâvud da Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. (II, 18). Müsnede'de ise hadisin aslının başka bir tarikten Müslim'de yer aldığı belirtilmiştir.
[191] Bûstrî hadisi Ebû Ya'lâ'nın rivayet ettiğini söylemiştir. (II, 21)
[192] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ zayıflık bulunan bir senetle rivayet etmiştir. Zira ravilerinden biri tanınmamaktadır." (II, 21)
[193] Bûsîrî senedinde yer alan el-Efrikî'nin zayıf olduğunu söylemiştir. (II, 20)
[194] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 20)
[195] Müsnede'de İfade bu şekildedir. d-İthâf'da ise ifade "Onu pek çok insandan esirgedin" şeklindedir. Bûsîrî hadisi İbn Ebî Şeybe'nin Sahîh'in senediyle, ayrıca Sahîh'inde İbn Hibbân'm rivayet ettiğini ve Buhârî ve başka kaynaklarda yer alan bir şahidi bulunduğunu belirtmiştir.
[196] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 21)
[197] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf"bir senetle rivayet etmiştir. Zira asıl ismi y' b. el-Hâris olan Ebû Dâvud el-A'ma zayıftır." (II, 17)
[198] Bûsîrî yorum yapmayıp Munakka' hadisinin bunun şahidi olduğunu söylemiştir.
[199] Bûsîrî hadisin yalnız merfû kısmını zikretmekle yetinmiş ve yorum yapmamıştır.
[200] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu îbn Menî mevkuf, Abd b. Humeyd ise sahih bir senetle merfû olarak nakletmiştir." (II, 24)
[201] Bûsîrî Müsedded'in metnini zikretmemiş, sadece İbn Ebî Şeybe'nin metnini zikretmiş ve yorum yapmamıştır.
[202] Hadisi bu ifadeyle nakleden Bûsîrî öncesini zikretmemiş, hasen hükmüyle Tirmizî tarafından nakledilen, ayrıca Sahîh'inde İbn Hibbân ve yine Bezzâr'm naklettiği Enes hadisinin bunun şahidi olduğunu belirtmiştir. (II, 17)
[203] Müsnede'de şu ifadeler yer almıştır: "Senedi hasen olup Sahîh'te yer alan Berâ hadisi ile daha başka hadisler bunun şahididir." Bûsîrî de demiştir ki: Bunu Ebû Ya'lâ hasen bir senetle rivayet etmiş olup Snhîhayn'da bir şahidi vardır. (Bûsîrî, hadise kaynak olarak îbn Ebî Şeybe'yi zikretmemiştir). (II, 14)
[204] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 10)
[205] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Tayâlisî ismi zikredilmeyen bir ravinin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir." (II, 10). Hadisin, Buharı ve başka kaynaklarda geçen bir şahidi vardır.
[206] Müslim'in Sahîh'î ve başka kaynaklarda yer alan Ebû Hureyre hadisinin bunun şahidi olduğunu söyleyen Bûsîrî, Ebû Ya'lâ'nm isnadı hakkında yorum yapmamıştır. (II, 10)
[207] e'de şöyle geçmiştir: "Müleykî zayıf biridir. Mekhûl de Muâz'dan hadis işitmemiştir. Hadisi Ahmed b. Hanbeî, İsmâîl b. Ayyaş an îbn Ebî Hüseyin an Şchr b, Havşeb yoluyla Muâz'dan başka bir ifadeyle nakletmiştir." Ben derim ki: Bûsîrî eserinde Ebû Ya'lâ'nın metnini zikretmiş, aynı hadisi Ahmed b. Hanbel ve İshâk'm da rivayet ettiklerini belirtmiş, ancak yorum yapmamıştır.
[208] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk sahih bir senetle rivayet etmiştir." (II, 14)
[209] Senedi hakkında yorum yapmayan Bûsîrî, daha evvel hadisin şahitlerinin geçtiğini belirtmiştir. (11,17).
[210] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 19)
[211] Bkz. 1541 nolu hadis.
[212] Bûsîrî isnadı hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. (II, 10)
[213] Bûsîrî'nin belirttiğine göre hadisi Taberânî Dua kitabında nakletmiş olup Âişe ve Ummü Seleme hadisleri şahididir. (II, 20)
[214] Bûsîrî hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin rivayet ettiğini belirtmiş, yorum yapmamıştır. (II, 14} Müsnede'de şöyle geçer: "İsnadı İshâk sebebiyle zayıftır. İbnü's-Stınnî, Amelü'l-yevm vel-leyle'dv İsmail b. Ayyaş an Muh. b. İshâk an Musa b, Verdân tarikiyle tahrîc etmiştir ki, sanıyorum İsmâîl burada isimleri karıştırmıştır. Doğrusu (Musa yerine) İshâk b. Ebî Ferve olmalıdır."
[215] Hûd sur. 11/41.
[216] En'âmsur. 91
[217] Müsnede'de şöyle geçmiştir: "Cübâre b. el-MuğallÎs'e Yusuf b. Haccâc el-Kûfî, Yahya b. Alâ'dan nakliyle mütâbaat yapmıştır. Yahya ise zayıf biridir." Bûsîrî de demiştir ki:
Hadisi Ebû. Ya'lâ ve K. ed-Duâ'smda Taberânî rivayet etmiş olup senetlerinin merkezinde zayıf biri olan Yahya b. Alâ yer almıştır." (II, 20).
[218] Bûsîrî yorum yapmayıp şöyle demiştir; "Bunu Müslim ve başkaları Câbir'den, İbn Mâce de Ümmü Hakîm'den rivayet etmiştir." (II, 14).
[219] Bûsîrî isnadı hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[220] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf biri olan Amr b. Husayn'dan rivayet etmiştir." (II, 20).
[221] Bûsîrî, Ziyâd b. Abdullah en-Nümeyrî'nin zayıflığı sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür. (II, 20).
[222] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamıştır. (II, 18)
[223] Kur'ân'da genellikle Allah'ın rahmetini müjdeleyen faydalı rüzgârları ifade için kelimenin çoğul siygası "riyâh (rüzgârlar)" kullanılmıştır. Günahkâr kavimleri helak eden azap rüzgârı mânâsında ise kelimenin tekil sıygası "rıh" kullanılmıştır. (Örnek olarak bkz. Fussilet sur. 41/16; A'râf sur. 7/57) Yukarıdaki hadiste Allah Resûlü'nün (sallallahualeyhi vesellem) bu inceliği işaret ettiği anlaşılmaktadır. (Mütercim)
[224] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Hüseyin b. Kays zayıftır." (II, 20). Heysemî ise demiştir ki: "Hüseyin metruktür. Bununla birlikte Husayn b. Nümeyr onu güvenilir kabul etmiştir. Geri kalan ravileri ise Sahîh'in ravileridir." (X, 136)
[225] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan Rişdîn b. Kiireyb zayıftır." (II, 20)
[226] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd zayıf biri olan Muhammed b. el-Kâsim el-Esedî'den rivayet etmiştir." (II, 20)
[227] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[228] el-İthaf'ta şu ilave yer almıştır: "Yofon fvlHa/íJ ı/errfe fhsziir pe nazırdır). Onu tutacaktır." Bûsîrî senedinde yer alan Ma'rûf b. Hassan'm zayıf biri olduğunu söylemiştir. (II, 14)
[229] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Müseddcd, İbn Ebi'd-Dünyâ ve hasen bir senetle Taberânî ve Beyhakî rivayet etmiş olup Enes hadisi şahididir. (II, 6)
[230] Saffât sur. 37/180-182.
[231] Bûsîrî hadisi, İbn Ebî Ömer'in mürsel olarak rivayet ettiğini ve ravüerinin güvenilir olduklarını açıklamıştır. (II, 6)
[232] Hadisi Ahmed b. Menî, Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ, Bezzâr, İbn Ebi'd-Dünyâ, Taberânî, sahth hükmüyle el-Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmiştir. Bkz. Bûsîrî, II, 8.
[233] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Hadisin senedi zm/r/tır. Zira Yezîd b. Ebân er-Rakkâşî ve ravisi zayıftır." (II, 8). Bûsîrî ayrıca hadisin tamamının Namazın Faziletine Dair bölümde geçtiğini söylemiştir.
[234] İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd, s. 115, no. 339,
[235] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 8)
[236] Nâs sur. 114/4.
[237] Bûsîrî demiştir ki. Bunu Ebû Ya'lâ, İbn Ebi'd-Dünyâ ve Beyhakî, zayıf biri olan Ziyâd b. Abdullah en-Nümeyrî tarikiyle rivayet etmişlerdir. (II, 7)
[238] Bûsîrî hadisi tam olarak zikretmiş ve hakkında açıklama yapmamıştır. (II, 6)
[239] Cümdân, Kudeyd ile Usfan arasında bulunan Eşlem evleridir. Bunun İbn Yenbu' ve dağı olduğu da söylenmiştir. [Vefâü'l-vefâ)
[240] Def, Usfan bölgesinde bir yerdir.
[241] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etmiştir." (II, 7)
[242] Ankebût sur. 29/45.
[243] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Hadisi İshâk mevkuf olarak, İbn Ebî Şeybe ise merfû olarak rivayet etmiştir. Abd b. Humeyd ise İbn Ebî Şeybe'den sahih bir senetle nakletmiştir.... Ayrıca Ahmed b. Hanbel de kopukluk bulunan bir senetle tahrîc etmiştir." (II, 6) Müsnede'de ise şu açıklama yer almıştır: "Ahmed b. Hanbel bu son kısmı içinde kopukluk olan başka bir senetle rivayet etmiştir. Ayrıca hadisin aslı Tirmizî ve kaynaklarda yer almıştır."
[244] Her iki hadisin senedinde de Yahya b. Ubeydullah b. Mevhib yer almıştır ki, onun sebebiyle Bûsîrî hadisin senetlerini zayıf görmüştür. (II, 6)
[245] Bûsîrî rivayeti Tayâlisî, İbn Menî ve Ebû Ya'lâ'ya nispet ederek hepsinin metinlerini zikretmiş, Ebû Ya'lâ'nın metnini "îsmâîloğullarmdan dört köle" ifadesiyle nakletmiş ve "Bütün bu tariklerin merkezinde ya meçhul bir ravi, ya da zayıf biri olan Yezîd b. Ebân er-Rakkâşî vardır" açıklamasını yapmıştır. (II, 6)
[246] Bûsîrî, hadisi Ebû Ya'lâ'nın (Kuşluk namazına dair bölümde) hasen bir senetle naklettiğini belirtmiştir.
[247] Fâtır sur. 35/34.
[248] Bûsîrî hadisi Ebû Ya'lâ, Taberânî ve Beyhakî'nin başka bir ifadeyle naklettiğini belirtmiş ve yorum yapmamıştır.

[249] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Ömer b. Hamza zayıftır." Bu hadis ileride "Dünyayı Dine Tercih Eden Kimse"ye air bölümde gelecektir.
[250] el-iihâfda şu ilave geçmiştir: "Ben de gülüp tekbir getirdim ve ümmetim adına sevindim."
[251] Bûsîrî, hadisi Ebû Ya'lâ'nm zayıf biri olan Artır b. Husayn'dan naklettiğini
[252] Hafız İbn Hacer demiştir ki: "Bunu Bezzâr bu tarikten naklederek el-Hâris b. Ubeyd'in bu rivayetteki tek kalışına işaret etmiştir. Hammâd b. Seleme ona muhalefet etmiştir. Ahmed b. Hanbel'in onun tarikiyle tahrîc ettiği hadiste "Sâbit'in tbn Ömer'den nakli" ifadesini kullanmıştır. Hammâd da: "Sabit, İbn Ömer'den hadis işitmemiştir. Aralarında bir ravi olmalıdır" açıklamasını yapmıştır. Bûsîrî de demiştir ki: "Hadisi el-Hâkim, ondan da Beyhakî rivayet etmiş olup İbn Ömer ve başkalarından nakledilen bir Şahidi vardır ki İman bölümünde geçmişti." (III, 10)
[253] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi ayrıca Abd b. Humeyd ve Taberânî rivayet etmiş olup ^netlerinin merkezinde asıl ismi Fâid el-Attâr olan Ebu'l-Verkâ bulunmaktadır ki zayıftır." (III, 11)
[254] Bûsîrî, hadisi ayrıca Taberânî ve Bezzâr'm da tahrîc ettiklerini söylemiş ve yorum yapmamıştır. (Tl, 9)
[255] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ zayıf biri olan Süfyan b. Vekî'den rivayet etmiştir. Nesâî de "sabah namazı" kaydı olmaksızın rivayet etmiştir." (II, 9)
[256] Hadisin tamamı için bkz. el-İthâf {III, 9-10) Ayrıca bu hadis daha önce geçmiştir. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Bezzâr ve İbn Mâce muhtasar olarak rivayet etmiş olup hepsi de -ı zayıf biri olan Musa b. Ubeyde er-Rabezî'den naklet mişierdir."
[257] Hac sur. 47
[258] Bûsîrî hadisin senedini zm/îf görmüştür. (III, 10).
[259] Bûsîrî, hadis hakkında yorum yapmamıştır. (OT, 18). Aynı hadisi Taberânî de Ebû Umâme'den nakletmiş olup Heyşemî senedinde metruk biri olan el-Hakem b. Abdullah el-Eylî'nin yer aldığını belirtmiştir. (X, 127) Ben derim ki: Müsedded'in senedinde bu zât yer almamıştır.
[260] Müsnede'de ifade şöyledir: "Ben derim ki: Amr b. el-Husayn metruktür. Ama İbn Ebî Âsım'in Dua kitabında ismini zikretmediği bir şahıstan Cerir an Hâlid an Enes tarikiyle naklettiği Enes hadisi bunun şahididir. İsmi zikredilmeyen ravi dışındaki ravileri ise sakıncasızdırlar. Müphem ravinin de Muhammed b. Humeyd er-Râzî olduğunu sanmaktayım. Eğer bu ise, o ihtilaflı biridir." Diğer yandan Bûsîrî şu açıklamayı Yapmıştır: Bunu Ebû Ya'lâ, Amr b. el-Husayn'dan rivayet etmiştir ki hem o, hem de bocası İbn Ulâse zayıftır." (III, 18) Heysemî de demiştir ki: "Bunu Taberânî, metruk biri °lan Amr b. el-Husayn'm yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir." (Mecnıa X, 128)
[261] Bûsîrî, Fâid el-Attâr'in zayıf oluşu sebebiyle hadisin senedini zayıf görürken (III, 8), Heysemî de: "Bunu Taberânî, metruk biri olan Fâid Ebu'l-Verkâ'nın yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (Mecma X, 115)
[262] Müsnede'de şu açıklama yer almıştır: "Ben derim kî: Bunu Taberânî Dua kitabında başka bir tarikle rivayet etmiş ve sahabeden olan zâtm ismini Ebu'd-Derdâ olarak vermiştir. Ancak buradaki müphem kişinin bu isimle açıklanması doğru değildir. Zira Hasan, Ebu'd-Derdâ ile görüşmemiştir." Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu el-Hâris, ismini zikretmediği bir ravinin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir. Ama Taberânî'nin Dua kitabında zayıf bir senetle rivayet ettiği Ebu'd-Derdâ hadisi bunun şahididir." (I, 8)
[263] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmamıştır. Ahmed b. Hanbel ve Taberânî, hadisi buradakinden daha uzun ve daha tam olarak zikretmişlerdir. Taberânî'nin senetlerinden Dirinde yer alan raviler güvenilir kabul edilmişlerdir. Diğer senetlerde ise zayıf biri olan Ebû Bekir b. Ebî Meryem yer almıştır. Bkz. Heysemî, Mecma X, 113.
[264] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded ismini zikretmediği bir ravinin yer aldığı bir senetle mevkuf olarak rivayet etmiştir." (1,18)
[265] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmazken Heysemî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir." {Mecma X, 184)
[266] Hadisi İbn Ebî Şeybe, Musannef'İnde rivayet etmiştir. Bkz. el-Hısnü'l-Hasîn. Rivayet Hz. Ali'ye ait mevkuf bir hadistir.
[267] Hadis hakkında Bûsîri'nin yorumu için bkz. 3403 nolu hadis.
[268] Hac sur. 22/47.
[269] Heysemî demiştir ki: "Bunu Bezzâr zayıf biri olan Musa b. Ubeyde er-Rabezî'nin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir/' (Mecmn X, 101)
[270] Müsnede'deki ifade şöyledir: "Bu mudal veya mürsel bir hadistir. el-Hakem (b. Abdullah el-Eylî) ise kesinlikle zayıftır."
[271] Fâtır sur. 35/10. Bûsîri: "Bunu Müsedded ve sahih hükmüyle el-Hâkim rivayet etmiştir" açıklamasını yaparken (III, 12) Heysemî: "Bunu Taberânî, cl-Mesûdî'nin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir. Bu zât güvenilir olmakla birlikte bunamıştır. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir" değerlendirmesini yapmıştır. {Mecmu X, 90).
[272] Bûsîrî, hadisi Müsedded'in güvenilir ravilerden oluşan bir senetle mevkuf olarak rivayet ettiğini belirtmiştir. (III, 13)
[273] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[274] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe ve İbn Ebi'd-Dünyâ hasen bir senetle rivayet etmiştir." (III, 13)
[275] Bûsîrî: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Musa b. Ubeyde zayıftır" değerlendirmesini yaparken (III, 13), Heysemî de "Yusuf (doğrusu Musa olacak) b. Ubeyde oldukça zayıf biridir" açıklamasını yapmıştır. (Mecma X, 94)
[276] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi el-Hâris, Ebû Ya'iâ (ki ifade ona aittir), Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Sahıh'inde İbn Huzeyme ve Müslim'in şartına göre sahîh hükmü vererek el-Hâkim rivayet etmiştir." (III, 8). Heysemî de şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bunu Ebû Ya'lâ, zayıf biri olan Muâviye b. Yahya es-Sadefî'nin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir." (Mecma X, 81)
[277] Hadisi Taberânî ve Ahmed b. HanbeÎ farklı İfadelerle nakletmişlerdir. Hepsinin senedinde de zayıf biri olan Ebû Bekir b. Ebî Meryem yer almıştır. Bkz. Zevâiâ, X, 94,113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- SEFERDE NAMAZLARI KISALTMA KİTABI
1. Hazarda Veya Seferde İki Vakti Cemetmek
2. Seferi İken Namazın Kılınışı
3. Namazı Kısaltmanın Gerektiği Durumlar
4. Kalacağı Süre Belli Olmayan Yolcunun Namazı Kılış Şekli
5. Seferde Kaç Gün Kalacağı Belli Olan Kimsenin Namazı Kılış Şekli
6. Seferi Olan Kimsenin İmam Olunca Veya İmama Uyunca Namazı Kılış Şekli
7. Seferi Olan Kimsenin Sünnetleri Kılışı, Binek Üzerinde Namazın Kılınışı
8. Kuşluk Namazı
9. Kuşluk Namazıyla İlgili Diğer Rivayetler
10. Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Yasaklanması
11. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Caiz Olduğu Durumlar
12. Seferi Durumlarda Namaz Kılarken Önüne Sütre Koymak
13. Namazda İken Secde Mahallerini Düzeltmek
14. Namazda Safları Düzgün Tutmak
15. Namazda Elin Birini Diğeri Üzerine Koymak
16. Sabah Namazında Kunut Duası
17. Tuvalete Gitme İhtiyacı Varken Namaz Kılmanın Mekruh Oluşu
18. Namazı Beklemenin Ve Namaza Gitmenin Fazileti
19. Secdede Elleri Alnın İki Yanına Koymak
21. İmama Rükuda Yetişmek
22. Namazda Resulullah'a (S.A.V.) Salavat Getirmek
23. Namazdan Önce Ve Sonra Yapılan İşlerle İlgili Diğer Rivayetler
24. Namazla İlgili Çeşitli Rivayetler:
25. Namaza Teşvikle İlgili Çeşitli Rivayetler

9- SEFERDE NAMAZLARI KISALTMA KİTABI

1. Hazarda Veya Seferde İki Vakti Cemetmek

1. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) Tebük seferinde öğle ile ikindiyi cemetti.[1] (Yani iki vaktin namazlarını bir arada kıldı.)[2]

2. Muaz b. Cebel anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.)'la beraber Tebük seferine çıkmıştık. Resûlullah (s.a.v.) öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı cemediyordu. Bir gün namazı tehir etti. Bunun üzerine öğle ile ikindiyi beraberce kıldıktan sonra çadırına girdi. Sonra çıkıp akşamla yatsıyı kıldı, daha sonra da şöyle buyurdu:
«— Yarın inşaallah Tebük Pınarı başında olacaksınız. Ancak kuşluk vaktinden önce orada olmayın. Oraya kim önce varırsa, ben gelmeden suya hiç dokunmasın!» Biz pınarın başına vardığımızda iki kişinin bizden daha önce oraya gelmiş olduğunu gördük. Su bulanmıştı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) o iki kişiye:
«— Suya dokundunuz mu?» diye sordu. Onlar da:
«— Evet!» cevabım verdiler. Bu cevap üzerine Resûlullah (s.a.v.) onlara kızdı ve biraz söylendi. Daha sonra da orada bulunanlar pınardan avuçlarıyla azar azar alıp bir kapta biriktirdiler. Resûlullah (s.a.v.) bu suyla yüzünü, ellerini yıkayıp onu tekrar pınara döktü. Bunun üzerine pınardaki su çoğaldı. Halk su ihtiyacını tamamen giderdikten sonra Resûlullah (s.a.v.):
«— Ey Muaz! Eğer ömrün olursa buraların yemyeşil, bağlık bahçelik olduğunu göreceksin!» buyurdu.[3]

3. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), acele etmesi gerektiği bir yolculukta akşamla yatsıyı cem-i tehir yaparak kılardı.[4]

4. Abdullah b. Abbas anlatıyor: Bir defasında Resûlullah (s.a.v.) korkulacak bir durum olmadığı ve seferi de bulunmadığı halde öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı cemetti.
îmanı Mâlik bu konuda şöyle der: Bana kalırsa Resûlullah'm (s.a.v.) bu şekilde namazları cemetmesinin sebebi, havanın yağmurlu olmasına istinaden olsa gerektir.

5. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, yağmurlu havalarda ileri gelen kişilerin akşamla yatsı namazım cemetmesi üzerine o da onlara uvarak cemfiderdi.[5]

6. îbn Şihab anlatıyor: Salim b. Abdullah'a:
«— Seferde Öğle namazı ile ikindi cem edilir mi?» diye sordum:
«— Evet, cemetmekte bir mahzur yok, Arafat'ta yapılıyor görmüyor musun?» cevabını verdi.
Ali b. Hüseyn'den: Resûlullah (s.a.v.), sefere çıkacağı gün öğle namazı ile ikindiyi, gece sefere çıkacağı zaman da o gecenin

akşa-mıyla yatsıyı cem ederdi.[6]

2. Seferi İken Namazın Kılınışı

7. Hâlid b.. Esîd ailesinden bir adam anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e «— Ebû Abdurrahman: Kur'an'da korku namazı (düşmandan tehlike gelmesi muhtemel olan zamanlarda) ve hazarda (kendi yerinde ve evinde) kılacağımız namaz hakkında âyetler buluyoruz, fakat seferde iken namazın nasıl kılınacağı hakkında âyet bulamıyoruz, niçin?» diye sordum. Şu cevabı verdi:
«—Yeğenim! Aziz ve Celil olan Allah, Muhammed (s.a.v.)'i bize, bizler hiçbir şey bilmezken gönderdi. Onun için Hz. Peygam-ber'i nasıl yaptığını görüyorsak, biz de aynısını yapıyoruz.»[7]

8. Hz. Âişe'den: Hazari (evindeki) olsun seferi olsun, başlangıçta bütün namazlar ikişer rekât olarak farz kılındı. Sonraları se-ferî namazlar olduğu gibi kaldı, fakat hazerî namazların rekâtları artırıldı.

9. Yahya b. Saîd anlatıyor: Salim b. Abdullah'a:
*— Baban seferi iken en geç kıldığı akşam namazını ne zaman kıldı?» diye sordum. Salim şu cevabı verdi:
•— Biz Zatü'l-Ceyş'te iken güneş battı, babam da akşam namazını Akik'de kıldı.»[8]

3. Namazı Kısaltmanın Gerektiği Durumlar

10. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer hacca veya umreye giderken Zülhuleyfe'de namazı kısaltırdı.[9]

11. Salim b.Abdullah babasından naklediyor: Binekli olarak Riym'e gitmiştim, bu yolculuğum sırasında namazları kısaltarak kıldım.
imam Mâlik bu rivayet üzerine şöyle der: Abdullah'ın, bu yolculukla katettiği yol dört berid (48 müjdir.[10]

12. Salim b. Abdullah'tan: Abdullah b. Ömer bînekli olarak
Zâtü'n-nüsub'a gitmişti, bu yolculuğunda namazları kısaltarak kıldı.
îmam Mâlik demiştir ki: Zâtü'n-nusub ile Medine arası dört berid (48 mil) dir.

13. îbnü Ömer'den: îbn Ömer, Hayber'e gittiğinde namazları kısaltarak kıldığı rivayet edilmiştir.
Salim b. Abdullah'tan: Abdullah b. Ömer Hayber yolculuğunda bütün gün namazları kısaltarak kılardı.[11]

14. Nâfi anlatıyor: îbn Ömer'le beraber bir berîdlik (12 millik) yolculuğunda da o namazı kısaltmadı.[12]

15. îmam Mâlik'ten: Duyduğuma göre Abdullah b. Abbas Mekke ile Taif, Mekke ile Usfan ve Mekke ile Cidde arası kadar uzaklıktaki yolculuklarında namazları kısaltırdı.[13]
îmam Mâlik bu rivayetle ilgili olarak şöyle der: «Zikredilen yerler arası 4 berid (48 mil) kadardır. Bana göre de bu kadar mesafe, namazları kısaltarak kılmak için çok yeterli bir mesafedir.
Hayber ile Medine arası 69 mildir.
Yine îmam Mâlik şöyle der: Yolculuğa çıkan bir kimse beldenin son evinin hizasını geçmeden namazlarını kısaltarak kılamaz. Belde-i aslisine (kendi yerine) dönerken beldesinin ilk hanesine veya buna en yakın yere gelmeden namazını tam olarak (dört rekât) kılamaz.»[14]

4. Kalacağı Süre Belli Olmayan Yolcunun Namazı Kılış Şekli

16. Abdullah b. Ömer'den: Yolculuğum esnasında bir yerde ne kadar kalacağımı kararlaştırmadımsa orada on iki gece de kalsam namazlarımı seferi olarak kılarım.[15]

17. Nâfi anlatıyor: tbn Ömer Mekke'de on gece misafir olarak kaldı, bu esnada tek başına kıldığı namazlar hariç imamla namazı kıldığı vakit ona tabi olarak tam kılıyordu.[16]

5. Seferde Kaç Gün Kalacağı Belli Olan Kimsenin Namazı Kılış Şekli

18. Said b. Müseyyeb'den: Seferi olan kimse bir yerde dört gece kalmayı kararlaştırmışsa namazlarını mukim gibi tamam kılar.
îmam Mâlik bu konuda şöyle der: «Bu konuda duyduğum en iyi görüş budur.»[17]
imam Mâlik'e esir kalan kimsenin nasıl namaz kılacağı soruldu: «Seferi durumlar hariç, mukim gibi kılar.» buyurdu.[18]

6. Seferi Olan Kimsenin İmam Olunca Veya İmama Uyunca Namazı Kılış Şekli

19. Salim b. Abdullah babasından naklediyor: Ömer b. Hattab Mekke'ye geldiği zaman cemaata namazı iki rekât kıldırır, sonra da onlara:
«— Mekkeliler! Siz namazı tamamlayın, çünkü biz seferiyiz.» derdi.
Bu rivayet Zeyd'in babası Eşlem tariki ile de nakledilmiştir.[19]

20. Nâfi anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Mina'da iken imama uyduğu zaman namazları dört rekât, tek başına kıldığı zaman ise iki rekât olarak kılardı.[20]

21. Safvan anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Safvan'ı ziyarete geldiğinde bize namaz kıldırdı, iki rekât kılınca kendisi namazı bitirdi, biz kalkıp tamamladık.

7. Seferi Olan Kimsenin Sünnetleri Kılışı, Binek Üzerinde Namazın Kılınışı

22. Nâfî anlatıyor: Abdullah b. Ömer seferi iken farzdan ne önce ne de sonra hiç namaz kılmazdı. Yalnız gece hariç. Ayrıca o, namazını sabit yerde kıldığı gibi, gittiği yöne doğru bineği üzerinde de kılardı.[21]

23. îmanı Mâlik'ten: Duyduğuma göre Kasım b. Muhammed, Urve b. Zübeyr ve Ebû Bekir b. Abdurrahman seferî iken namazların sünnetlerini de kılıyorlardı.
Yahya naklediyor: îmam Mâlike seferî iken namazın sünnetlerinin kılınıp kılınmıyacağı soruldu. «Kılınsa da olur, kılınmasa da. Sünnetin gece veya gündüz namazının sünneti olması da fark etmez. Duyduğuma göre bazı ulema seferî iken sünnetleri de kılı-yorlarmış.»

24. Nâfi anlatıyor: Abdullah b. Ömer, oğlu Ubeydullah'ın seferi iken sünnetleri de kıldığını görür, ona bir şey demezdi.

25. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah'ı (s.a.v.), bir merke] üzerinde yolculuk yaparken Hayber'e müteveccihen nama: kıldığını gördüm.[22]

26. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) seferde (yolculukta) iken binek üzerinde gittiği yöne doğru namazını kılardı.[23]
Abdullah b. Dinar: «Abdullah b. Ömer de böyle yapardı.» der.[24]
Yahya b. Said'den: Bir yolculuk esnasında Enes b. Mâlik'i gördüm. Bir merkep üzerinde namaz kılıyordu. Yönü kıbleye karşı olmadığı gibi, yüzünü bir yere koymadan ima ile rükû ve secde yapıyordu.[25]

8. Kuşluk Namazı

27. Ebû Talib'in kızı Ümmü Hani'den: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethedildiği sene bir kumaş parçasından oluşan bir elbiseye sarınarak sekiz rekat kuşluk namazı kıldı.

28. Ebû Talib'in kızı Ümmü Hani'den: Mekke'nin fethedildiği seneydi. Resûlullah (s.a.v.)'in yanına gittim. Yıkanıyordu (guslediyordu). Hz. Fatıma da başkalarının görmemesi için önüne perde tutuyordu. Selâm verdim.
«— Gelen kim?» diye sordu. Ben:
«— Ebû Talib'in kızı Ümmü Hani!» diye cevap verdim. Bunun üzerine:
«—Merhaba (hoş geldin!), Ümmü Hani!» dedi. Daha sonra da yıkanması bitince bir parça kumaştan oluşan bir elbiseye sarınarak sekiz rekât kuşluk namazı kılıp döndü. Ben:
«— Ya Resûlallah (s.a.v.)! Kardeşim Ali, eman verdiğim Hübeyre oğlu filanı öldüreceğini söylüyor, ne yapalım?» dedim. Resûlullah (s.a.v.):
«— Ümmü Hani! Senin eman verdiğine, biz de eman veririz!» buyurdu. Anlattığım bu olayın cereyan ettiği vakit tam kuşluk vaktiydi.[26]

29. Hz. Aişe'den: Resûlullah'ın kuşluk namazı kıldığını görmedim, fakat ben kılıyorum. Resûlullah (s.a.v.) bazen yapmak istediği nafile ibadetleri insanlar devamlı yapar da onlara farz kılınır korkusundan terkederdi.[27]

30. Hz. Aişe'den: Hz. Âişe kuşluk namazım sekiz rekât kılar, sonra da: «Anam ve babam mezardan çıksa bile bırakmam!» derdi.

9. Kuşluk Namazıyla İlgili Diğer Rivayetler

31. Enes b. Mâlik anlatıyor; Ninem Müleyke, Resûlullah'ı (s.a.v.) yemeğe davet etmişti. Yemekten sonra Resûlullah (s.a.v.):
«—Kalkın, size namaz kıldırayım!» buyurdu. Kalktım, çok eski olduğu için kararmış hasırımızı alarak suyla sildim. Bunun

üzerine Resûlullah (s.a.v.) da ayağa kalktı. Ben ve Yetim[28] arkasına, ninem de daha geriye saf yaptık, Resûlullah (s.a.v.) bize iki rekât namaz kıldırıp ayrıldı.[29]

32. Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den: Öğle sıcağında Ömer b. Hattab'm huzuruna çıktım, kuşluk namazı kılıyordu, hemen ben de arkasına durdum. Bunun üzerine beni sağ yanına, hizasına yakın bir şekilde çekti. Daha sonra Yerfa gelince ben hafif geri çekildim. Hz. Ömer'in arkasında Yerfa ile birlikte bir saf yaptık.

10. Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Yasaklanması

33. Ebû Said el-Hudriden: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurd «Herhangi biriniz namaz kılarken Önünden başka birini geçmesine elinden geldiği kadar engel olsun. Eğer geçmeJ te ısrar ederse geçmesini engellesin, çünkü o şeytan gil davranmaktadır.»[30]

34. Büsr b. Said'den: Zeyd b. Halid el-Cühenî beni Ebû Cüheym'e göndererek: «Namaz kılan kimsenin önünden geçenin durumuyla ilgili Resûlullah (s.a.v.)'dan ne duyduğunu » sordu. Ebû Cüheym, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: «Eğer namaz kılanın önünden geçen bunun vebalini bilmiş olsaydı kırk (gün) (Râvî Ebu'n-Nadr demiştir ki: bu hadisi bana nakledenin kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı dediğini hatırlamıyorum) olduğu yerde beklemesinin kendisi için daha hayırlı olduğunu anlardı.»[31]

35. Ka'bül Ahbar'dan: Eğer namaz kılanın önünden geçen bunun vebalini bilmiş olsaydı, yer yarılıp da içine girmesinin geçmesinden daha iyi olduğunu anlardı.

36. îmam Mâlik'den: Duyduğuma göre Abdullah b. Ömer namaz kılan kadınların Önünden geçmeyi kötü görürmüş.

37. Nân den: Abdullah b. Ömer, ne namaz kılanın önünden geçer, ne de namaz kılarken kimsenin kendisinin önünden geçmesine müsaade ederdi.

11. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Caiz Olduğu Durumlar

38. Abdullah b. Abbas anlatıyor: Bir dişi merkebe binerek gel-üm. O günlerde bulûğ çağına yaklaşmıştım. Resûlullah (s.a.v.), Vlina'da cemaata namaz kıldırıyordu. Ben hemen birkaç safın 5nünden geçtim. Merkebimden indim otlaması için salıverdim. Hemen saflardan birine girdim. Bu hareketimden dolayı hiç kim-*e bana bir şey demedi.[32]

39. îmam Mâlik'ten: Duyduğuma göre Sa'd b. Ebi Vakkas namaz kılınırken safların önünden geçermiş.
îmam Mâlik der ki: Kamet edilip imam tekbir alarak namaza durduktan sonra cemaate gelen kimsenin geçecek yer bulamazsa safların önünden geçmesi caizdir.

40. AH b. Ebî Talib'den: Namaz kılanın önünden birinin geçmesiyle namaz kesilmez.
Abdullah b. Ömer de şöyle derdi: «Namaz kılanın önünden birinin geçmesiyle namazını bir şey kesmiş olmaz.»[33]
.

12. Seferi Durumlarda Namaz Kılarken Önüne Sütre Koymak

41. imam Mâlik'den: Duyduğuma göre Abdullah b. Ömer namaz kılarken bineğini sütre (engelleyici) yapardı.
Hişam b. Urve de babasının sahrada (açık yerde, kırda) namaz kılarken önüne sütre koymadığını nakletmiştir.
.

13. Namazda İken Secde Mahallerini Düzeltmek

42. Ebû Cafer el-Kâri'den: Abdullah b. Ömer'in secdeye vardığı zaman alnım koyacağı yerdeki çakıl taşlarını hafifçe düzelttiğini gördüm.[34]

43. Ebû Zerden: Secdede alnın geleceği yeri bir hareketle bir defa düzeltmek caizdir. Ancak bunu yapmamak, (develerin en makbulü olan) kırmızı renkli develere sahip olmaktan daha hayırlıdır.[35]

14. Namazda Safları Düzgün Tutmak

44. Nâfi'den: Ömer b. Hattab cemaate safların düz tutulmasını emreder, safların düzeltildiği haberi kendisine ulaşınca tekbir alarak namaza başlardı.

45. Ebû Süheyl b. Mâlik, babasından naklediyor: Osman b. Af-fan'la beraberdim. Namaz için kamet getirildiği sırada ben de kendisinden bana yardım maaşı bağlanmasını istiyordum. Bu sırada o da ayağı ile yerdeki çakıl taşlarını düzeltiyordu. Daha

sonra safları düzeltmek için arkaya gönderdiği adam geldi, safların düzgün olduğu kendisine bildirildi. Bana: «Safa gir!» dedi ve tekbir alarak namaza durdu.

15. Namazda Elin Birini Diğeri Üzerine Koymak

46. Abdülkerim b. Ebî Muhârik'ıl—Basrî'den: Şu sözler ilk peygamberlerden beri gelen sözlerdendir: «Utanma duygusunu kaybettiysen istediğin her şeyi yap». Ayrıca «Namazda ellerden birini diğeri üzerine koymak (sağ eli sol el üzerine), iftar vakti geldiğinde hiç beklemeden hemen iftar etmek, sahur vakti yemeği geç yemek, (sünnettir.)[36]

47. Sehl b. Sa'd'dan: «Müslümanlara namaz kılarken sağ elle-rini sol elleri üzerin koymaları emrediliyordu.»
Bu rivayetin ravilerinden Ebû Hâzim şöyle der: Sehl b. Sa'd'ın bunu Hz. Peygamber'e isnad ettiğini kesinlikle biliyorum.[37]

16. Sabah Namazında Kunut Duası

48. Nâfı'den: Abdullah b. Ömer hiç bir namazda kunut duası okumazdı.[38]

17. Tuvalete Gitme İhtiyacı Varken Namaz Kılmanın Mekruh Oluşu

49. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Abdullah b. Erkanı arkadaşlarına namaz kıldınrdı. Günlerden bir gün yine bir namaz vakti idi. Abdullah tuvalete gitti, dönünce Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: «Sizden biri tuvalete gitmek ihtiyacında ise, namazdan önce ihtiyacını gidersin.»[39]

50. Zeyd b. Eslem'den: Ömer b. Hattab şöyle buyurdu: «Her hangi biriniz büyük veya küçük su dökmek zorunda kaldığı zaman namaza durmasın.»

18. Namazı Beklemenin Ve Namaza Gitmenin Fazileti

51. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Herhangi biriniz abdestli olarak namaz kıldığı yerde beklediği sürece melekler ona şöyle dua ederler: «Allahım, onu affet! Allahım, ona merhamet et!»[40]
imam Mâlik bu rivayete geçen «Malem yuhdis» lafzı için şöyle der: «Abdestini bozmadığı sürece» anlamındadır.

52. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Herhangi biriniz namazı eda ettikten sonra evine dönmesine diğer vakti beklemekten başka bir engel olmadığı halde evine gitmeyip camide namazı beklerse, beklediği sürece o namazda sayılır.»[41]

53. Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan: Başka bir şey için değil, bir hayır öğrenmek ya da öğretmek için erkenden veya geç vakitte mescide giden, sonra da evine dönen kimse Allah yolunda cihada çıkıp ganimetlerle dönen kimse gibidir.41

54. Ebû Hüreyre'den: Herhangi biriniz namazını kıldıktan sonra orada beklerse melekler onun için şöyle dua ederler: «Allahım onu affet! Allahım ona merhamet et!» Namazı kıldığı yerde kalkar da gelecek namazı beklemek için mescidde otururs a beklediği sürece namazda sayılır.

55. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Size Allahu Teâlâ'nın kendisiyle hataları mahvedip dereceleri yükselteceği şeyi haber vereyim mi? Soğuk günlerde
C41)îbnAbdilberderki:
"Bunun akıl ve ictihadla bil İn em iveceği bellidir. Zira bu, Allah'ın hükmünün ve karşılığında vereceği sevabın belli olmadığı bir konuda kesin konuşmak olur. Öyle ise bu söz Hz. Peygambere ait olup hükmen meıfu'dur. Nitekim Süheyl b. Sa'd, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den merfû olarak da rivayet etmiştir."
abdest almak, uzak yerlerden cemaata gitmek, namazı kıldıktan sonra diğer vakti beklemektir. İşte gerçek bağlılık budur! İşte gerçek bağlılık budur!»[42]

56. Said b. Müseyyeb'den: Denildiğine göre münafıklar hariç ezan okunduktan sonra camiden ancak tekrar mescide dönmek isteyen çıkabilir.[43]

57. Ebû Katâde el-Ensariden: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Herhangi biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rekât namaz (tahiyyetül mescid) kılsın.»

58. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'a:
«— Efendinin, mescide gelince tahiyyetül mescid namazını

kılmadan oturduğunu görüyorum.» dedi. Ebû Seleme böyle demekle Ömer b. Ubeydullah'm mescide girince iki rekat namaz kılmadan oturmasını hoş görmediğini ifade etmektedir.
İmam Mâlik der ki: Tehiyyetül mescid kılmak güzeldir ve fakat, vacip değildir.

19. Secdede Elleri Alnın İki Yanına Koymak

59. Nafi'den: Abdullah b. Ömer secdeye vardığı zaman ellerinin ayasını alnını koyduğu yere koyardı. Bir defasında onu soğuk bir günde gördüm, yamçısının (elbisesinin) altında ellerini çıkarmış (secde ederken) çakıl taşları üzerine koymuştu.

60. Abdullah b. Ömer'den: Kim alnını yere koyarsa, ellerini de alnının yambaşma koysun. Alnım kaldırınca ellerini de kaldırsın Zira yüz gibi, eller de secde eder.

61.Selhb. Sa'd es-Sâıdî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Amr b. Avf oğullarının aralarım bulmak için gitmişti. Namaz vakti yaklaşınca müezzin, Hz. Ebû Bekir'e:
«— tmam olur musun, kamet edeyim mi?» diye sordu, O da:
«— Evet,» dedi. Hz. Ebû Bekir Öne geçtiğinde, cemaat namazda iken Resûlullah (s.a.v.) geldi, cemaate yetişip bir safla durdu. Bunun üzerine cemaat (Hz. Peygamber'in geldiğini anlatmak için) el çırpıyordu. Fakat Hz. Ebû Bekir başım çevirdi ve Hz. Peygamberi gördü. Bunun üzerine Resûlullah(s.a.v.) kendisine "devam et" mealinde işaret etti. Ebu Bekir, hiç aldırmıyordu. Cemaatin el çırpması çoğalınca Ebû Bekir ellerini kaldırarak, Resûlul-İah'ın kendisine devam et, diye emredişinden dolayı, Allah'a ham-dettikten sonra geri geri çekilerek arkadaki safa girdi. Bu sefer
Resûlullah (s.a.v.) öne geçti, namazı kıldırıp bitirdi. Namazdan sonra:
«— Ebû Bekir! Devam et dediğim halde niçin geri çekildin?» buyurdu. Ebû Bekir:
«— Resûlullah'm (s.a.v.) önünde Ebû Kuhafe'nin oğlunun namaz kıldırması doğru olmaz!» cevabım verince Hz. Peygamber:
«— Ekseriyetinizin namazda el çırptığını gördüm. Bu gibi durumlarda Sübhanallah, deyiniz. Bu şekilde anlatmak istediğinizi namazdakine anlatmış olursunuz. Namazda el çırpmak kadınlara mahsus bir harekettir,» buyurdu.[44]

62. Nârı den: İbn Ömer namazda iken asla sağa sola bakmazdı.

63. Ebû Cafer el-Kâri'den: Namaz kılıyordum, Abdullah b. Ömer de ardımda imiş, hiç farkında değildim. (Namaz bitmediği halde) sağa sola dönüyordum, bunun üzerine beni ikaz ett

21. İmama Rükuda Yetişmek

64. Huneyf' in torunu Ebû Ümame b. Sehl'den: Zeyd b. Sabit mescide geldiğinde cemaat rükûda idi. Bunun üzerine o da rükûya vardı, sonra da ayaklarım sürüyerek iteledi, safa girdi.

65. imam Mâlik'ten: Abdullah b. Mesud'un (cemaate rükûda yetişmek için) ayaklarını sürüyerek safa kadar gittiği bana rivayet edildi.

22. Namazda Resulullah'a (S.A.V.) Salavat Getirmek

66. Ebû Humeyd es-Sâıdî anlatıyor: Hz. Peygamber'e:
«—Ya Resûlallah, sana nasıl salâvat getirelim?» diye sordular. Şöyle buyurdu: «Allahım, ibrahim (a.s.) ailesine rahmet ettiğin gibi Muhammed'e (a.s.), hanımlarına ve zürriyetine de rahmet et. İbrahim (a.s.) ailesine hayır ve bereket verdiğin gibi, Muhammed'e (a.s.), hanımlarına ve onun zürriyetine de hayır ve bereket ver. Muhakkak ki sen Övülmeye en lâyık ve en çok şerefli olansın, deyiniz.»[45]

67. Ebû Mes'ud el-Ensari anlatıyor: Sa'd b. Ubade'nin mecli-sinde bulunuyorduk. Resûlullah (s.a.v.) geldi. Beşir b. Sa'd kendisine:
«— Yâ Resûîullah! Allah sana salâvat getirmemizi emrediyor, nasıl salavat getirelim?» diye sordu. Resûîullah (s.a.v.) cevap ver-miyerek sustu. Bunun üzerine biz «keşke sormasaydı» diye içimizden geçirdik. Daha sonra Resûîullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«—AUahım, İbrahim'e rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve onun ailesine de rahmet et Dünyada İbrahim'in ailesine hayır ve bereket verdiğin gibi Muhammed'in ailesine de hayır ve bereket ver. Muhakkak ki sen övülmeye lâyık ve en şerefli olansın, deyiniz. (Salâvat bu), selâm da bildiğiniz gibidir.»[46]

68. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer'i gördüm, Resû-lullah'ın (s.a.v.) kabri başında durmuş ona salâvat getiriyor, Ebû Bekir ve Ömer'e de dua ediyordu.

23. Namazdan Önce Ve Sonra Yapılan İşlerle İlgili Diğer Rivayetler

69. îbn Ömer'den: Resûîullah (s.a.v.), evinde öğlenin farzından önce ve sonra ikişer, akşamın farzından sonra evinde iki rekât sünnet kılardı. Yatsı namazının farzından sonra da iki rekât sünnet lalardı. Cuma namazının farzından sonra mescitte hiç sünnet kılmazdı. Odasına döner, orada iki rekâtlı bir namaz kılardı.[47]

70. Ebû Hüreyre'den: Resûîullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Siz namazda sadece kıble (arafını mı gördüğümü zannediyorsunuz! Allaha yemin ederim ki sizin ne huşunuz ne de rükûunuz bana gizli df ğîldir. Ardımda ne yaptığınızı da mutlaka görüyorum.»[48]

71. Abduiiah b. Ömer'den: Resûîullah (s.a.v.) Küba mescidine bazan yürüyerek, bazan da binekli olarak giderdi.[49]

72. Numan b. Mürre'den: Resûlullah (s.a.v.), içki içen ve hırsızlık yapanlar hakkında âyetler nazil olmadan Önce:
«— İçki içen, hırsızlık yapan ve zina eden hakkındaki görüşünüz nedir?» dîye sordu. Ashab da:
«Allah ve Resulü daha iyi bilir.» diye karşılık verdi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Hepsi de günahtır, hepsinin de cezası vardır. Hırsızlığın en kötüsü namazdan çalanın hırsızlığıdır.» Bu söz üzerine ashap:
«— însan namazdan nasıl çalar, ya Resûlallah (s.a.v.)?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
«— Rükû ve sücudda tadil-i erkâna uymayarak, rükû ve sücudu acele yaparak» cevabım verdi.[50]

73. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Namazlarınızdan bazısını (nafile namazları) evlerinizde kılınız.»[51]

74. Abdullah b. Ömer'den: Hasta olan bir kimse secde yapacak durumda değilse alnına bir şey kaldırmaz. Başı ile ima ederek secdesini yapar,

75. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Abdullah b. Ömer mescide geldiği zaman cemaat namazı kılmış idi. Bunun üzerine o hiç sünnet kılmadan hemen farzdan başladı.[52]

76. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer namaz kılan bir adama uğrayarak ona selâm verdi. Adam (ve aleyküm selâm, diyerek) selâmı aldı. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer adama dönerek şöyle dedi: «Namaz kılarken sizden birine selâm verildiği zaman (ve aleyküm selâm diyerek) selâm almasın, el işaretiyle alsın.[53]

77. Abdullah b. Ömer'den: Kim sünnet namazı kılmayı unutur da cemaatle namaz kılarken hatırlarsa, imam selâm verdikten sonra unuttuğu namazı kılsın, daha sonra son sünneti kılsın.

78. Vâsi b. Habban anlatıyor: Namaz kılıyordum, Abdullah b. Ömer de arkasını kıble duvarına dayamış duruyordu. Namazını bitirince solumdan dönerek yanına gittim. «Sağından niçin dönmedin?» diye sordu. «Seni gördüm, onun için döndüm.» dedim.
«— îyi yaptın. Bazıları namazı bitirince sağından dön der. Sen namaz kıldığında istediğin taraftan dön; ister sağından dön, isterse solundan dön.»[54]dedi.

79. Hişam b. Urve'nin babası muhacirlerden bir zâttan naklediyor: Abdullah b. Amr b. As'a:
«— Deve ağılında namaz kılabilir miyim?» diye sordum. Abdullah:
«—Kılamazsın! Fakat koyun ağıllarında kılabilirsin.» cevabını verdi.[55]

80. Sâî'd b. Müseyyeb'den: Bütün rekâtlarında oturulan hiç bir namaz ve namazın (iki rekâtlık) sünneti yoktur. Ancak, bir rekâtına yetişilemeyen akşam namazının farzı müstesnadır!

24. Namazla İlgili Çeşitli Rivayetler:

81. Ebû Katâde el-Ensari'den: Resûlullah (s.a.v.), kızı Zey-neb'in, Rebia b. Abdişems'in oğlu Ebü'l-As'dan olan kızı Ümame'yi namaz kılarken omuzuna alır, secde yaparken onu yere bırakır, kıyama kalkarken tekrar alırdı.[56]

82. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Meleklerden bir grup gece, bir grup da gündüz sizin aranızda bulunurlar. Her iki grup ikindi ve sabah namazlarında birbirlerine görev teslimi yaparlar. Sonra gece görev yapanlar döndüklerinde Allahu Teâlâ —kendisi çok iyi bildiği halde— onlara:
«—Kullarım, siz gelirken ne yapıyorlardı?» diye sorar. Onlar da:
«— Biz gelirken namaz kılıyorlardı. Vardığımızda yine namaz kılıyorlardı.» cevabını verirler.[57]

83. Resûlullah'm (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'den: Resûlullah

(s.a.v.) (hastalığı ağırlaşınca):
«—Ebû Bekir'e haber verin, cemaate namazı kıldırsın,»
buyurdu. Bunun üzerine ben:
«— Yâ Resûlallah! Ebû Bekir sizin yerinize geçtiği zaman ağlamaktan sesini cemaate duyuramıyor. Onun için bu görevi Hz. Ömer'e verin, o kıldırsın.» dedim. Resûlullah (s.a.v.), tekrar:
«—Ebû Bekir'e söyleyin, cemaate namazı kıldırsın.» buyurdu. Bu sefer ben Hafsa'dan: Resûlullah'a (s.a.v.):
«— Ebû Bekir sizin makamınıza geçince ağlamaktan sesini duyuramıyor. Söyleyin cemaate, namazı Ömer kıldırsın» diye söylemesini istedim, dedim. Hafsa bunu söyleyince Resûlullah (s.a.v.):
«—Siz kadınlar Yusufa bile neler yaptınız.! Ebû Bekir'e söyleyin cemaate namazı kıldırsın!» buyurdu. Hafsa işittiği bu azar üzerine bana:
«— Hep senin yüzünden oldu!» diye çıkıştı.[58]

84. Adiy b. Hıyarın oğlu Ubeydullah'dan: Resulullah (s.a.v.) bir grup cemaatin arasında oturuyordu. Bir adam gelerek kendisine gizlice bir şeyler söyledi, fakat Resulullah (s.a.v.) bu söylenenleri bize söyleyinceye kadar adamın ne dediğini işitmemiştik. Bir de öğrendik ki adam münafıklardan birinin öldürülmesine müsaade istiyormuş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), açıktan açığa adama:
«— O, öldürmek istediğin adam Allah'tan başka ilah olmadığına, ve Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehadet ediyor mu?» diye sordu. Adam:
«— Evet ediyor, fakat o bunu samimiyetle söylemiyor.» dedi. Resulullah (s.a.v.) tekrar:
«— Namaz kılıyor mu?» diye sordu. Adam: «— Evet, fakat samimi değil...» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Böyle kimselerin öldürülmesini Allah Tealâ yasakladı.» buyurdu.[59]
Rasulullah'ı (s.a.v.) görmemiştir.

85. Atâ b. Yesar'dan: Resulullah (s.a.v.) şöyle dua etti:
«Allah'ım, kabrimi ibadetgâh yaptırma! Peygamberlerinin kabrini mescid haline getiren ümmete Allah'ın gazabı şiddetli olur.»[60]

86. Mahmud b. er-Rebî' el-Ensari'den: Utban b. Malik âmâ idi ve kendi kavmine namaz kıldırıyordu. Bir gün Resûlullah'a (s.a.v.) gelerek.
«— Zaman oluyor gece zifiri karanlık oluyor, zaman oluyor yağmur yağıyor, seller akıyor. Ben âmâ bir kimseyim. Ya Resulullah! Evime gel teberrüken bir yerde namaz kıl da ben orayı namazgah yapayım!» diye ricada bulundu. Bunun üzerine Hz. Peygamber bu zatın evine gelerek:
«— Nerede namaz kılmamı istersin?» diye sordu. Utban evin bir köşesini gösterdi, Resulullah (s.a.v.) da orada namaz kıldı.61[61]

87. Abbad b. Temim amcasından naklediyor: Ben Resûlullah'ı (s.a.v.) mescidde sırtüstü yatmış, ayaklarını da ayak ayak üzerine atmış bir vaziyette gördüm.[62]
Saîd b. Müseyyeb de bu konuda: «Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan da aynı şekilde yaparlardı.» demektedir.

88. Yahya b. Saîd anlatıyor: Abdullah b. Mes'ud adamın birine:
*— Sen fakihi (fıkıh bilgini) çok, kurrası (Kur'an okuyanı) az, Kur'an'ın ahkâmına uyulan, fakat hurufatına hakkı verilerek okunmayan, isteyeni az, vereni çok, —peygamberimizin emrettiği gibi— namazın uzatılıp, hutbenin kısa tutulduğu ve amellerin arzulara tercih edildiği bir zamanda yaşıyorsun. Öyle bir zaman gelecek ki fakihi az fakat kurrası çok olacak, Kur'an düzgün okunacak fakat ahkâmına riayet edilmeyecek, dilenen çoğalacak fakat veren azalacak, hutbeler uzatılacak fakat namaz çabucak kılınacak, arzular amellere tercih edilecek.»

89. Yahya b. Saîd'den: Duyduğuma göre kulun amellerinden ilk Önce namaza bakılacak, eğer ondan kabul edilenler varsa diğer amellerine de bakılacak, yoksa başka hiç bir ameline bakılmaya-cakmış.[63]

90. Resûlullah'm (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'den: Resûlullah'm (s.a.v.) en çok hoşuna giden amel, devamlı yapılan ameldi.[64]

91. Amir, babası Sa'd b. Ebî Vakkas'dan naklediyor: İki kardeş vardı, bunlardan biri diğerinden kırk gün önce vefat etti. Bir defasında Resûlullah'm (s.a.v.) huzurunda bu kardeşlerden ilkin ölenin meziyetleri anlatılıyordu. Hz. Peygamber:
«— Sonraki Ölen müslüman değil iniydi?» diye sordu. Kendisine:
«— Müslümandı, ya Resûlallah! Fena adam da değildi.» diye cevap verildi. Bunun üzerine:
«—- Namazının ona ne dereceler kazandırdığını biliyor musunuz? Namaz kapınızın önünden akan büyük ve suyu tatlı bir nehir gibidir. Kişi günde beş defa bu nehre girip yı-kansa onda kir kalır mı, dersiniz? Şüphesiz ki namazının ona ne dereceler kazandırdığını sizler bilemezsiniz.» buyurdu.[65]

92. imam Mâlik anlatıyor: Duyduğuma göre Ata b. Yesar mes-cidde bulunurken seyyar satıcılar kendisine uğradıkları zaman onlara:

«— Neyiniz var, ne istiyorsunuz?» diye sorar, onlar da satıcı olduklarını söyleyince:
«—Siz dünya pazarına gidiniz, burası ahiret pazarıdır!» diye mukabelede bulunurmuş.

93. Mâlik'den: Duyduğuma göre, Ömer b. Hattab mescidin bir kenarında Butayha denen özel yeri yaptıktan sonra: «Kim yüksek sesle veya gizlice bir şey konuşmak veya şiir söylemek isterse buraya çıksın.» demiş.

25. Namaza Teşvikle İlgili Çeşitli Rivayetler

94. Talha b. Ubeydillah anlatıyor: Necid ahalisinden saçı başı dağınık bir adam Hz. Peygamber'e geldi. Çok yüksek sesle konuşuyor, fakat ne dediğini anlayamıyorduk. Yaklaşınca anladık ki îslâmın şartlarının ne olduğunu soruyormuş. Resûlullah (s.a.v.): «Günde beş vakit namaz!» buyurdu. Adam:
«— Onlardan başka kılmam gereken namaz var mı?» diye sordu. Peygamberimiz:
«— Farz olanı bu, istersen nafile de kılabilirsin.» dedi. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.):
«—Ramazanda oruç tutmak.» buyurdu. Adam:
«— Üzerime farz olan başka oruç var mı?» deyince Peygamberimiz:
«—Hayır, istersen nafile de tutabilirsin.* buyurdu.
Resûlullah (s.a.v.):
«—Bir de zekât var.» dedi. Adam:
«— Üzerime zekâttan başka farz olarak vermem gereken bir
şey var mı?» diye sorunca Peygamberimiz:
«— Hayır, ancak eğer istersen sadaka verebilirsin» buyurdu. Bunun üzerine adam dönüp giderken şöyle diyordu:
«— Vallahi bu söylediklerinden ne fazla ne de eksik yaparım.» Resûlullah (s.a.v.) adamın bu sözünü duyunca:
Sözünde durursa felaha erer.buyurdu.[66]

95. Ebû Hüreyre'den; Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Sizden biri uyuduğu zaman şeytan kafasına üç düğüm atar ve her düğüm de bütün gece derin bir uyku uyumasına sebep olur. Eğer gece uyanır da Allah'ı zikrederse, düğümlerden biri çözülür, kalkar abdest alırsa, ikincisi çözülür, namaz da kılarsa, üçüncü düğüm çözülür dinç ve huzurlu olur. Şayet ne uyanıp Allah'ı zikreder, ne abdest alır, ne de namaz kılarsa, tembel ve bitkin bir vaziyette sabahlar»[67]

---

[1] İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Bu hadisin senedinde, Yahya b. Yahya'ya itiraz edildi. Ondan mürsel olarak rivayet olundu. Muvatta ravilerinin çoğuna göre de mürseldir."
Yahya'dan, A'rec-Ebu Hureyre senediyle, musned olarak da rivayet edilmiştir.
[2] Eğer zeval vaktinden aonra yola çıkarsa cem-i takdim (öğle vaktinde öğle ile ikindiyi birleştirme) zevalden Önce çıkarsa cem-i t^.hir (ikindi vaktinde öğle ile ikindiyi birleştirme) yapılır. Yani Öğle namazı 1 -:hir edilerek ikindiyle beraber kılınır.
Hanefî mezhebi, konuyla ilgili hadisleri değeı le tc rerek, yalnızca iki durumda, birincisi Arafat'ta vakfe, ikincisi Mflzdelîfe'de vakfe yaparken namazların cem edilmesini (birleştirilmesini) beriimemiştir. Diğer mezhepler, yolculuk sırasında da cem yapmayı kabul ederler.
[3] Müslim, Fedâil, 43/10.
[4] Müslim, Salâtu'l-MusafirİN, 6/42 (Zührî-Sâlim- babası yoluyla); Salâtu'l-Musafirin, 6/44, Buhari, Taksîru's-Salât, 18/6. Ayrıca bkz. Şeybanî, 201.
[5] Şeybanî, 204.
[6] İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Bu hadis, Malik'in rivayetiyle Muaz fc>. Cebel ve İbn Ömer hadisiyle manaca Muttasıldır. Bir grup sahabeye göre ise müsneddir."
[7] İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Malik, bu hadisi, ibn Şihab Halil b. Esîd ailesinden bir adam senediyle rivayet eder. İbn Şihab'ın diğer ravileri ise, İbn Şihab -Abdullah b. Ebî Bekr b. Abdirrahman-Umeyye b. Abdillah b. Ha-lid b. Esîd- İbn Ömer yoluyla rivayet ederler. Nesaî, Taksîru's-Salât, 15/1 (Leys yoluyla); İbn Mace, İkametu's-Salât, 5/73.
[8] Zatül Ceyş, Medine'ye 24 mil uzaklıktadır. Bir mil 1609 metredir. Zatül Ceyş'le Akîk arası ise 12 mildir. Bir milin uzunluğu takriben 4000 ziradır. Kulaç cinsinden de bin kulaçtır. Hanefi Mezhebine göre bir kimsenin çıktığı yolculukta seferi sayılabilmcsi ve dolayısıyla dört rekâtîı namazları iki rekât olarak kılabilmesi için gideceği yerin takriben 90 km olması icabeder.
[9] Şeybanî, 191.
Buna «namazı kasretmek» denir. Namazı kasretmek, dört rekâtli farzları iki rekât olarak kılmaktır. îki ve üç rekatlı farzlarda kasr olmaz, olduğu gibi kılınır.
[10] Şeybanî, 192.
Bir mil, 1609 metredir.
[11] Seybanî, 190.
[12] Şeybanî, 193.
[13] Mekke ile Taif arası iki veya üç, Mekke ile Usfan arası üç konaklık mesafedir.
[14] Hanefi imamlarına göre seferde onbeş gün kalacağı belli olmayan veya en az onbeş gün kalmaya niyet etmeyen kimse namazları seferi olarak kılar.
[15] Şeybanî, 194. (16)Şeybanî, 196.
[16] şeybani 196
[17] Hanefî Mezhebine göre, bir yerde onbeşgün veya daha fazla kalmayı kesin
olarak kararlaştıran kimseler, namazlarını tam sayıda kılar. (18)Şeybanî, 18.
[18] şeybani 18
[19] Şeybanî,195.
[20] Şeybanî, 199.
[21] Şeybanî, 209.
[22] Müslim, Salâtu'l-Musafırîn, 6/35, Ayrıca bkz. Şeybanî, 207.
[23] Buharı, Taksîru's-Salât, 18/8; Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 6/37.
[24] Yolculukta, kıbleye dönülmesi mümkün olmayan binek üzerinde namaz kılan kimse bineğinin gittiği yöne doğru namazını kılar, kalben de kıbleye yönelir.
tbn Sirîn'in Enes'den rivayet ettiği hadiste şu ziyade vardır; Enes der ki: "Resûlullah'in böyle yaptığını görmeseydim, yapmazdım.»
[25] Buhari, Taksîru's-Salât, 18/10; Müslim, Salâtu'I-Musafirin, 6/41.
İbn Şirîn *Enes yoluyla yapılan rivayette ziyade vardır: "Rasulullah'ın bunu yaptığını görmeseydim, ben de yapmazdım." Aynca bkz. Şeybanî. 205, 208.
[26] Buharı, Salât, 8/4; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/82, 83.
[27] Buharı, Teheccüd, 19/5; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/77.
Hz. Âişe'nin Resûlullah'ın (s.a.v.) kuşluk namazı kıldığını görmedim demesi, Resûlullah'ın (s.a.v.) o namazı kılmadığına delâlet etmez. Bu ve benzeri hadisler, sünnet namazlara farz gibi devam etmeyip farz kabul edilmesin düşüncesiyle bazen terk ettiğini ifade eder.
[28] Nevevî bu zatın isminin Damiyye b. Sa'd el-Himyerî olduğunu söylemiştir. (Suyutî, Tenvîru'ul-Hayalik,
[29] Buharî, Ezan, 10/161; Müslim, Mesacid, 5/266.

[30] Buharî, Salât, 8/10; Müslim, Salât, 4/258, 259.
[31] Buhari, Salat,8/101;Müslim Salat 4/261
[32] Buharî, Salât, 8/90; Müslim, Salât, 4/254.
[33] Şeybanî, 275.
[34] Şeybanî, 145.
[35] Sufyan-Zührî, Ebu'l-Ahvas Ebu Zer yoîuyîa merfu olarak rivayet
edilmiştir. (Ebu Davud, Saîât, 2/171; Tirmizî, Salât, 2/162; Nesaî, Sehv,
13/7; İbn Mace, Îkametu's-Salât, 5/62.
[36] Birinci kısmı, Ebu Mes'ud, Ukbe b. Amr el-Ensarî el-Bedrî'ye ulaştırır. Buharı, Ezan, 10/87.
[37] Şeybanî, 291.
[38] Hanefi Mezhebine göre, kunut duası, sadece vitir namazının üçüncü rekatında okunur; sabah namazında kunut duası okunmaz. Şafiî Mezhebine göre, sabah namazında da kunut okunur.
[39] Ebu Davud, Taharet, 1/43; Tirmizî, Taharet, 1/108; Nesaî, İmamet, 10/51; İbn Mace, Taharet, 1/114.
[40] Buharı, Ezan, 10/36; Müslim, Mesacid, 5/49.
[41] Buharı, Ezan, 10/36; Müslim, Mesacid, 5/275.
Bu, işi olmayanlar içindir. Çalışan kimselerin namazı kıldıktan sonra işine gitmesi mescitte oturmasından efdaldir. Hatta Hz. Ömer namaz aralarında bazen mescide uğrar, orada oturanları kırbaçla işine gönderirdi.
[42] Müslim, Taharet, 5/41.
Hadisi şerifin sonunda; «İşte gerçek bağlılık» şeklinde tercüme edilen kelimenin arapçası «er-ribat> tır. er-iübat kelimesi namazı beklemek için mescidde durmak, sınır boylarında düşmanın gelebileceği stratejik yerlerde nöbet tutmak ve namaza devam etmek gibi manalara gelir.
[43] tbn Abdilber der ki: "Böyle bir söz, kendi görüşüyle değil, bir delille söylenebilir." Sahih senedle, Ebu Hureyre'den merfu olarak da rivayet edilmiştir, Buharî, Salât, 8/60; Müslim, Salâtu'l-Musafırîn, 6/70.
[44] Buharı, Ezan, 10/48; Müslim, Salat, 4/102.
[45] Buharî, Enbiya, 60/10; Müslim, Salât, 4/69, Ayrıca bkz. Şeybanî, 292.
[46] Müslim, Salât, 4/65, Ayrıca bkz. Şeybanî, 293.
Hesûlü Ekrem, selâmda bildiğiniz gibi, demekle namazda Tahiyyatta oku-cuğumuz selâmı kasdetmektedir. O da: «Esselâmü aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuhu.» dur. Müslim, Salât, 4/65, Ayrıca bkz. Şeybanî, 293.
Hesûlü Ekrem, selâmda bildiğiniz gibi, demekle namazda Tahiyyatta oku-cuğumuz selâmı kasdetmektedir. O da: «Esselâmü aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuhu.» dur.
[47] Buharı, Cum'a, 11/39; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/104.
[48] Buharı, Salât, 8/40; Müslim, Salât, 4/109.
[49] Buharı, Salât fi Mescid Mekke ve'1-Modine, 20/4; Müslim, Hacc, 15/97.
[50] İbn Abdilber der ki: "en-Nu'man b. Mürre'den mürsel olarak rivayetinde Malik'in ravileri ihtilaf etmemiştir.
Bu, Ebu Hureyre ve Ebu Saîd yoluyla sahih-müsned bir hadistir.
[51] İbn Abdilber derki: Bu hadis, hepsine göre Muvatta'da mürseldir. Nafi, İbn Ömer yoluyla rivayet etmiştir.
Buharı, Salât, 8/52; Müslim, Salâtu'l-musafirîn, 6/208.
[52] Abdullah b. Ömer'in sünneti kılmayıp farzı kılışı, sünnetin bazen terk edileceğinin caiz olduğunu bildirmek için yahut vakit danldığı için olsa gerek. Yoksa Ashabı kiram bütün sünnetleri dikkat ve itinayla eda ederlerdi.
[53] Bu, İslam'ın başlangıcında idi. Daha sonra namaz kılana selam vermek ve onun selam alması yasaklanmıştır.
[54] Bu hadiste bahsedilen dönmekten maksat, imam veya cemaatten birinin namazı bitirdikten sonra yüzünü cemaate döndürmesidir. Bu hadise göre, sağdan veya soldan dönmek caizdir. Fakat bu hususta diğer hadislere bakınca, sağdan dönmenin daha efdal olduğu anlaşılıyor.
[55] îbn Abdilber der ki; "Böyle bir farklılık, akılla (rey ile) anlaşılmaz." er-Berâ'dan merfu olarak rivayet edilmiştir. (Ebu Davud, Salât, 2/25).
[56] Buharı, Saîât, 8/106; Müslim, Mesacid, 5/41.
[57] Buharı, Mevakîtu's-Salât, 9/16; Müslim, Mesâcid, 5/210.
[58] Buharı, Ezan, 10/46.
[59] tbn Abdilber der ki: "Diğer Muvatta ravileri de, bu şekilde mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Abdullah,
[60] İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Malik'ten bir ihtilaf nakledilmemiştir."
[61] Buharı, Salât, 8/46; Müslim, Mesacid, 5/263.
[62] Buharî, Salât, 8/85; Müslim, el-Libas ve'z-Zinet, 37/75.
[63] Ebu Davud, Salât, 2/145; Tirmizî, Salât, 2/188; Nesaî, Salât, 5/9; îbn Mace, İkametu's-Salât, 5/202.
[64] Buharî, Rıkak, 81/18.
[65] Son kısım, Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet edilmiştir. Buharî, Mevakitu's-Salât, 9/6; Müslim, Mesâcid, 5/283
[66] Buharı, îmam, 2/34; Müslim, 3/8; Şafiî, Risale, no: 344.
[67] Buharı, Teheccüd, 19/12; Müslim, Salâtu'l-Musafîrîn, 6/207.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- BAYRAM NAMAZLARI BAHSİ
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
1- Bayramlarda Kadınların Namazgaha Çıkmaları ve Erkeklerden Ayrı Olarak Hutbe Dinlemelerinin Mubah Oluşu Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
2- Bayram Namazından Önce ve Sonra Namazgahda, Başka Namaz Kılmamak Babı
3- Bayram Namazlarında Okunacak Süreler Babı
4- Bayram Günlerinde, Îçinde Ma'siyet Bulunmayan Oyunlara Ruhsat Verilmesi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

8- BAYRAM NAMAZLARI BAHSİ

id; Bayram, demekdir. Bu kelime avdet'den alınmıştır. Avdet: Dönmek, manasınadır. Bayramlara «id» denilmesi, ulemâdan bâzılarına göre: Her sene tekerrür ettikleri içindir. Bir takımları, Bayramlarda sevinç tekerrür ettiği için onlara bu isim verildiğini; diğer bâzıları, bayramların dönüp gelmesi ile, onlara erişenlere tefâûl için bu isim verildiğini söylemişlerdir. Nitekim sefere çıkan cemaata selâmetle dönüp gelmelerini temenni için tefâülen «kaafile» adı veril-mişdir.
Şâfiiler'le Mâlikler'e ve cumhûr-u ulemâya göre, bayram namazı kılmak sünnet-i müekkede; Hanefiiler'e göre vâcib, Şafiîler 'den Ebû Saîd-i İstahri'ye göre farz-ı kifâyedir.
Nevevî (631 - 676) diyor ki: «Eğer bayram namazı farz-ı kifâyedir, dersek: Bir yer ahâlisi onu kılmadıkları takdirde kendileri ile harb edilir. Nitekim şâir farz-ı kifâyelerde dahî hüküm böyledir. Sünnet olduğunu kabul edersek, öğle ve diğer namazların sünnetlerinde olduğu gibi terkedenlerle harb olunmaz. Maamafih (sünnetdir) denildiği takdirde dahi onu terkedenlerle harb olunur. Çünkü bayramlar şeâir-i dîniyyedendir, diyenler de vardır.»
Bayram namazları, hicretin ilk senesinde meşru olmuşlardır, ikinci yılında meşru olduğunu söyliyenler de vardır. Mezkûr namazlar, sünnet ile sabit olmuşlardır. Bu bahisde bayramlara âid ahkâm görülecekdir.

1- (884) Bana Muhammed b. Bâfi' ile Abd b. Hümeyd hep birden Abdürrazzâk'dan rivayet ettiler. İbni Râfi' dedi ki: Bize, Abdür-razzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki): Bana Hasen b. Müslim, Tâvûs'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi İbni Abbâs şöyle demiş:
«Ramazan bayramı namazında Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) t Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile beraber bulundum. Hepsi onu hutbeden önce kılar, sonra hutbe okurtardı. (Bir defa) Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberden indi; onun eliyle erkekleri oturttuğunu hâlâ görür gibiyim. Sonra erkek sarflarını yararak, kadınların yanına geldi; Bilâl de beraberinde idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-
(Ey Peygamber![1] Şayet mü'min kadınlar Allah'a hiç bir şey'i şerik koşmamak şartı ile sana beyat etmeye gelirlerse... kabul et.) âyet-i kerimesini bitinceye kadar okudu. Onu bitirdiği vakit (kadınlara):
— Siz, bu âyetde zikredilen şartlar üzre devam ediyor musunuz? diye sordu. İçlerinden bir tek kadın:
— Evet, yâ Nebiyyallah! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e ondan başka vecap veren olmadı. O anda bu kadının kim olduğu bilinmiyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-
— O hâlde sadaka verin!., buyurdu. Bunun üzerine Bilâl elbisesini yere yayarak:
— Haydi buyurun! Annem babam size feda olsun... dedi.
Artık kadınlar kimi halkalarını, kimi yüzüklerini Bilâl'in elbisesi içine atmaya başladılar.»

2- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe İle îbni Ebî Ömer rivi ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Süfyânü'bnü Uyeyne rivayet etti. (di ki): Bize Eyyûb rivayet etti. Dedi ki: Ben, Atâ'dn dinledim* dedi tbni Abbâs'ı şöyle derken işittim:
«Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Seîîem) 'e şehâdet ederim ki, » dileri bayram namazını hutbeden önce kıldı, sonra futbe okudu. Müte ben hutbeyi kadınlara işittiremediğini düşünerek, onların yanına geldi. K dilerine va'z-u nasîhatda bulundu ve sadaka vermelerini emretti. Bilâl elbisesini açmış, bekliyordu. Derken kadınlar yüzük, halka ve (kıymı şeylerini atmaya başladılar.»

(...) Bana, bu hadîsi Ebûr-Rabi' Ez Zehranî de rivayet etti. (Di ki) Bize, Hammâd rivayet etti. H.
Bana, Ya'kûb-u Devraki dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Ism b. tbrâhîm rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de Eyyûb'dan bu isnâdla, 1 hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

3- (885) Bİze îshâk b. İbrahim İle Muhammed b. Râfi' rivayet ettiler. Ibnl Râfl* dedi ki: Bize, Abdürrazzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Cüreyc haber verdi, (dedi ki) Bana Ata', Câbir b. Abdillâh' dan naklen haber verdi. Dedi ki: Ben, Câbir'i şöyle derken işittim.-
tPeygamber (Stdlallahii Aleyhi ve Seîîem) Ramazan Bayramı günü kalkarak namaz kıldı ve hutbeden önce namazla işe başladı. Sonra cemaata hutbe okudu. Neblyyullah (Sailalîahü Aleyhi ve Seîîem) hutbeyî bitirince minberden indi. Ve kadınların yanına gelerek, onlara va'z-u na-sîhatda bulundu. Kendisi Bilâl'in eline dayanıyordu. Bilâl ise elbisesini yaymıştı. Kadınlar (onun içine) sadaka atıyorlardı.
Ben, Ata* (b. RabâhJ'a: «Kadınların bu verdikleri Ramazan Bayramı zekâtı mıydı?» diye sordum.
— «Hayır. Lâkin bu, onların o zamana mahsûs verdikleri bir sadaka idi. Kadınlar yüzüklerini atıyor da atıyorlardı.» cevâbını verdi.
— Şimdi de imamın hutbeyi bitirince kadınların yanına gelerek, onlara va'z-u nasîhatta bulunmasını, üzerine bir vecibe görüyor musun? dedim:
— Evet, ömrüme yemin ederim ki bu onlar üzerinde gerçekden bir hakdır. Bunun İçin yapmazlar; bilmem, dedi.
kîtabü salât-îl îdeyn

4- (...) Bize, Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet et (Dedi ki): Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Abd iÜ melik b. E

Süleyman, Atâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet et Câbir şöyle demiş: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i birlikde bayram günü namazda bulundum, hutbeden önce ezan i ikaametsiz olarak işe namazdan başladı. Sonra Bilâl'e dayanara ayakta durdu ve Allah'dan korkmayı emretti. Ona taat'ı teşvîkde bı lundu. Cemaata va'z-u nasihat etti. Sonra yürüdü, kadınların yanın gelince onlara va'z-u nasîhatda bulunarak:
«Tesadduk edin! Zira çoğunuz cehennem odunu olacaksınız!» buyu: du.
Bunun üzerine kadınlardan kara yağız güzeli biri kalkarak:
— «Niçin yâ Resûlallah? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ı Sellem)
— «Çünkü sizler hâlinizden çok şikâyet eder, kocalarınızın nimetin karşı küf randa bulunursunuz.» cevâbını verdi.
Derken kadınlar kendi ziynetlerinden tesadduk etmeğe başlad lar. Bilâl'ın elbisesi içine küpe ve yüzüklerini atıyorlardı.
Buradaki îbni Abbâs ve Câbir hadîslerini Buhar «Kitâbü'I-Cumua» ve «Kitâbu't-Tefsîr- de: Ebû Dâvûd ile İbni Mâce «Kitâbu's-Salât» d muhtelif râvilerden tahric etmişlerdû
Birinci hadîsdeki: «O anda, o kadının kim olduğu bilinmiyordu, cümlesi «Sahihi Müslim» in bütün nüshalarında bu şekilde rivâye edilmişse de, Kaadı îyâz ile diğer hadis ulemâsının beyanını göre bu cümle tashifdir. Doğrusu: «Hasan, onun kim olduğum bilmiyordu.» şeklindedir. Nitekim Buhâri'nin rivayetinde de oy ledir. Hasan 'dan mıirâd: Hadisi Tâvûs'dan rivayet eden Hasan b. Müslim 'dir.
Mezkûr kadından murâd: Bâzılarının tahminine göre, Es.inl binti Yezîd b. Seken 'dir. «Kadınların hatibi» unvanı il(mâruf olan bu kadın, Taberâni'nin tahric ettiği rivâyetde ası kıssayı hikâye eden kadındır.
«Fetah»; Feteha'nın cem'idir. Bu kelimenin tefsirinde ihtilâf olun-muşdur. «Sahihi Buhârî» de Abdürrazzâk 'dan naklen fetah: Büyük yüzüklerdir, denilmişdir. Esmai , onun: Taşsız yüzükler, mânâsına geldiğini söyler.
«Havâtim»: Yüzükler, demekdir. Müfredi: Hâtem, hatim, hatam ve hitâm, şekillerinde okunur.
«Hurs»: Altın ve gümüş halka yahut küpe halkası veya küçük zinet halkası, demekdir.
Atâ b. Ebî Rabâh'a: «Kadınların verdikleri şeyler bayram zekâtı mıydı?» diye soran râvi: îbni Cüreyc 'dir. Zahire bakılırsa Atâ' bu sadakanın vücûbuna kaailmiş. Onun içindir ki Kaadı tyâz: «Atâ 'dan başka onun vücûbuna kaail olan yok-dur.» demişdir.
Nevevî ile diğer ulemâ buradaki sadakayı, istihbâb mânâsına almışlardır.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsde zikri geçen âyeti okuması: Kadınlara Mekke fethi esnasındaki beyatı hatırlatmak içindir. Mekke fethedildikten sonra Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safa dağına çıkarak oturmuş, halk etrafına toplanarak kendisine beyat etmişlerdir. Erkeklerin beyatı sona erdikten sonra kadınlara gelmiş, onlar da beyat etmişlerdi.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bütün ulemâya göre bayram hutbesi, namazdan sonra okunur. Kaadı îyâz: «Şehirler ulemâsı ile fetva imamlarının bil'it-tifâk mezhebleri budur. Bu husûsda imamlar arasında hilaf yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ondan sonra gelen Hule-fâi Râşidîn'in fiilleri de budur. Yalnız Hz. Osman'ın son zamanlarında bâzı kimselerin namaza yetişemediklerini görerek, hutbeyi namazdan evvel okuduğu rivyet olunur. Böyle bir şey Hz. Ömer 'den de rivayet edilmişse de, doğru değildir.» diyor.
Bâzıları: «Hutbeyi ilk defa namazdan önce okuyan Muâviye'dir.» demiş; bir takımları bunu Mervân yaptığını söylemiş; daha başkaları Muâviye'nin hilâfeti zamanında Basra'da Ziyâd'm yaptığına kaail olmuşlardır. Hattâ Îbni Şihâb Zührî'ye nis-bet edenler bile olmuşdur.
2- Kadınlara vaz-u nasihat ederek, îslâmın ahkâmını, farzlarını, vâciblerini, müstahablarını v.s.'yi onlara öğretmek, kendilerini sadaka vermeye teşvik etmek müstahabdır. Yalnız, bunu onlara mahsûs bir yerde yapmak îcâb eder. Fitne ve fesâddan emin olmak da şarttır.
îbni Battal: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadınların yanına gelerek; va'z-u nasîhatda bulunması, ulemâya göre: Ona mahsûs fiillerdendir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), kadınların babaları mesabesindedir.» demişdir.
3- Kadınlar, erkeklerle birlikde namaza ve diğer içtimâ' yerlerine geldikleri vakit fitne ve fesâddan, biribirierine bakmakdan veya kötülük düşünmekden kaçınmak için onlardan uzakta bulunmaları îcâb eder. .
4- Nafile sadaka icâb ve kabule muhtâc değildir. Hiç bir şey söylemeden fakire teslim etmek kâfidir. Çünkü kadınlar sadakaların Hz. Bilâl'in elbisesine atarken hiç bir şey söylememişler, kendilerine de bir şey söyliyen olmamışdır.
Bâzıları, sadakanın icâb ve kabule muhtâc olduğunu söylerler.
5- Sadaka-i fıtır, vâcibdir. Hadisde ona -zekât- denilmesi, buna delildir.
6- Kadın, kocasının izni olmaksızın, onun maundan sadaka verebilir. Cumhıir-u ulemâya göre: Sadaka, kadının malının üçte biri nisbetinde olmak îcâb etmez. Fakat İmam Mâlik'e göre: Kocasının izni olmaksızın, kadın malının üçte birinden ziyâdesini tesadduk edemez.
Cumhurun bu mes'eledeki delili: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hazretlerinin, kocalarından izin alıp almadıklarını kadınlara sormamış olmasıdır. Verdikleri sadakanın, malın üçte birinden çıkıp çıkmadığını da sormamışdır.
Kaadı İyâz: «Böyle yerlerde ekseriyetle kadınlarla beraber kocaları da bulunur. Sadaka meselesinde karılarına bir şey dememeleri, onların yaptıklarına rizâ sayılır.» diyerek, Mâliki 'lerin deliline işaret etmişse de, Nevevî bu cevâbı zayıf hattâ bâtıl bul-muşdur. Zira böyle yerlerde kadınlar, erkeklerden uzakta bulunurlar. Binâenaleyh hangi kadının ne mikdâr sadaka verdiğini bilmeye imkân yokdur. Erkekler, kadınlarının ne kadar sadaka verdiklerini bilseler bile ses çıkarmamaları, izin sayılamaz.
7- Umûmi sadakaları yerlerine, ancak devlet reisi tevzi eder.
8- Sadaka toplayan me'mûmn, sadaka verenlere iyi muamele etmesi gerekir.
9- Sadaka, azabı def eden esbâbdandır. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ kadınların sadaka vermesini emretmiş, buna sebeb olarak da: Küfrân-ı nimet ettikleri için ekseriyetle cehennemlik olduklarını bildirmişdir.
10- Muhtaçlara vermek üzere, zenginlerden sadaka istemek caizdir.
11- Sadakayı kabul etmek için elbise yaymak caizdir.
12- Kadınların kendileri zaruret içinde oldukları hâlde en kıymetli mallarını sadaka olarak vermeye şitâb etmeleri, dinen rütbelerinin yüksekliğine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrine imtisal için gösterdikleri hatniyyete delildir.
13- Annem, babam sana feda olsun, demek caizdir.
14- îcâb edenlere nasihatda bulunmak ve gerekirse bu husûs-da şiddet göstermek caizdir.
15- Muhatabın bir şey'i tasdik için «Evet* demesi, sözle beyân hükmündedir.
16- Cemâat nâmına, bir kişinin cevap vermesi kâfidir.
17- Bayram günü namaz, hutbeden evvel kılınır.
18- Bayram namazlarında, ezan ve ikaamet yokdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve Hulefâ-i Râşidin hazerâtmın malûm

olan fiilleri budur. Bu husûsda ulemmâmn ittifakı vardır. Yalnız Selef den bâzılarının kendilerinden önce ve sonra gelenlerin icmâına muhalefet ettiği rivayet olunur.

5- (886) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize, İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki): Bana Ata', tbni Abbâs ile Câbir b. AbdUlâh El-EnsarTden naklen haber verdi. Demişler ki: Gerek Ramazan Bayramı gerekse Kurban Bayramı günü ezan okunmazdı.
(İbni Cüreyc diyor ki:) Bir müddet sonra ben, Atâ'ya bu mes'ele-yi yine sordum, bana haber vererek, dedi ki:
«Bana Câbir b. A bdili âh EI-Ensâri haber verdi ki, Ramazan Bayramı günü gerek İmam minbere çıkarken gerekse çıktıktan sonra namaz için ezan, ikaamet, nida ve hiç bir şey yokmuş. O gün ne ezan varmış ne de İkaamet.»

6- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-durrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) Bana, Atâ' haber verdi ki tbni Abbâs, tbni Zübeyr'e ilk biyat edildiği zaman ona:
«Ramazan Bayramı günü, bayram namazı için ezan okunmazdı. Binâenaleyh onun için sen de ezan okutma!» diye haber göndermiş; o da, o gün bayram namazı için ezan okutmamış, tbni Abbâs, bu haberle blrlikde tbni Zübeyr'e:
«Hutbe de namazdan sonra okunur. Bu, böyle yapılırdı.» diye haber göndermiş. Bunun üzerine ibni Zübeyr, bayram namazını hutbeden önce kıldırmış.

7- (887) Bize Yahya b. Yahya ile Hasen b. Rabi, Kuteybetü'bnü Sald ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize, Ebû'l-Ahvas, Simâk'den, o da CâbİR b. Semura'dan naklen rivayet etti, dediler. C&bir şunları söylemiş:
cBen, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellent) He birükde bayram namazlarını bir değil, İki değil; bir çok defalar ezan ve İkaametsiz olarak kıldım.»

8- (888) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şevbe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdetü'bnü Süleyman ile Ebû Üsâme, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da tbnİ Ömer'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Salldlahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir ve Ömer bayram namazlarını hutbeden Önce kılarlarmış.
îbni Abbâs ile Câbir ve İbni Ömer hadislerini Buhâri «Cum'a» bahsinde; ayrıca, İbni Abbâs hadîsini Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde tahric etmişlerdir.
Abdullah b. Zübeyr'eilk biat olunduğu zamandan mu-râd: 64 târihinde Yezid b. Muâviye 'nin yerine halife secil-mesidir.
Nevevi diyor ki: «Câbir hadisinde: (Ramazan Bayramı namazından ezan, ikaamet, nida ve hiç bir şey yokdur.) denilmesi, zahirine bakılırsa gerek bizim ulemâmızın, gerekse başkalarının (Toplayıcı namaza buyurun.) diye seslenmeyi müstebab saymalarına muhalif görünürse de, hadis-i şerif: Bayram namazı için ezan ikaamet ve bunların mânâsında bir şey yokdur, şeklinde te'vil olunur.»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

1- Bayram namazı hutbeden önce kılınır.
2- Bayram namazlarında ezan ve ikaamet yoktur. Bu bâbda bir çok rivayetler vardır. Yalnız Şâfii'ye göre, bayramlarda «Es-Salate cftmiaten» diye nida edilir. Hattâ «İmam Şafii'ye göre, imamın müezzine bunu emretmesi vâcibdir.» diyenler vardır.
ŞâfÎller den Mârûd1 (382 - 450) 'nin rivayetine göre. bunun yerine «Hayye ale's-Sal&t» veya o mânâda bir sözle nida etmeyi imam ŞâfÎİ kerih görmüş; bununla beraber kâfi geldiğine kaail olmuşdur.

9- (889) Bize Yahya b. Eyyûb Üe Kuteybe ve İbni Hucur rivayet ettiler. Dediler ki; Bize İsmail b. Cafer, Dâvûd b. Kays'dan, o da Iyâz b Abdillâh b. Sa'd'dan, o da Ebû Said-i Hudrî'den naklen rivayet ettij söyle demiş Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kurban ve Ramazan bayramı günleri namazgaha çıkar ve evvelâ namazla işe başlardı. Namazını kıldı da, selâm verdi mi ayağa kalkarak cemaata karşı dönerdi. Cemâat ise namazgahlarında otururlardı. Eğer (buta rafa) bir müfreze göndermeye ihtiyacı varsa, onu cemaata hatırlatır, bundan başka bir ihtiyâcı olursa, onu kendilerine emrederdi. (Hutbe esnasında):
— cSodaka verin, sadaka verin, sadaka verin!» buyururdu.
En ziyâde sadaka veren de kadınlar olurdu. Ondan sonra namaz-gâhdan ayrılırdı. Mervân b. Hakem zamanına kadar hâl, bu minval üzre devam etti. Bir def'â ben Mervân İle el ele vererek (namaza) çıktım. Namazgaha vardığımızda ne görelim! Kesîru'bnu Salt, çamurla kerpiçten bir minber yapmış. Bir de baktım Mervân'in eli beni çekiştiriyor. Gâlibâ beni minbere doğru çekiyordu. Ben de onu namaza çekiyordum. Onun bu hâlini görünce:
— «tş'e namazdan başlamak nerede kaldı?» dedim. Mervânı ~ «Hayır, yâ Ebâ Said! Senin bildiğin (şekil) terk edildi.» dedi.
— «Asla olamazi Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a ederim ki siz, benim bildiğimden daha hayırlısını yapamazsınız.»
dedim.
Ebû Saîd, bunu üç defa tekrârladıkdan sonra oradan ayrılmış. Bu hadisi Buhari «Cum'a» bahsinde tahrîc etmişdir.
Musallâ'dan murâd: Medine'de mâruf bir namazgâhdır. Mescid-i Nebevi'den bin adım kadar uzaktadır.
Hz. Ebû Saîd-i Hudrî 'nin Mervân b. Hakem ile el ele vererek namazgaha gitmesi, Mervân'in Medine valisi bulunduğu zamana tesadüf etmişdir.
Kerpiç'den minber yapan Kesir b. Sâît (Radiyallahü Anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) zamanında dünyâya gelmiş. Mftdine'ye onun vefâtmdan sonra yerleşmişdir. Evvelce ismi: Katil ünis. Kalil: Az: Kesir de: Cok, demekdir. «Kesir ismini ona. Pev-gamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) takmışdır.» diyenler olmuşsa da esah olan rivayete göre bu ismi ona Hz. Ömer (Raâiyallahü Anh) vermişdir. Hz. Kesir: Tabiînden sayılır. Onu Ibni Mende h, sahabeden saymış; Zehebi ise hakkında ihtilâf edildiğini söy-lemişdir.
Hz. Ebû Saîd, Mervân'a üç defa ihtarda bulunduktan sonra oradan yâni minber tarafından ayrılarak namaz kılmağa git-mişdir. Kaadı îyâz bu cümleyi böyle tefsir etmiş, oradan ayrılmasının o namazı terk etmesi mânâsına gelmediğini söyle mişdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazı kılmak için Medine ortasındaki namazgaha çıkardı.
2- Bayram namazlarında namazgâhda ayağa kalkarak hutbe okurdu. Onun zamanında henüz namazgaha minber kurulmamışdı. Hz. Ebû

Said'in verdiği malûmata göre namazgâhda ilk defa minber üzerinde hutbe okuyan; Mervân olmuşdur. Minberi de Kesir b. Salt yapmışdır.
Bâzıları, ilk defa minber üzerinde hutbe okuyanın Hz. Ömeru'bnu'l-Hattâb olduğunu söylemiş; bir takımları Hz. Osman, daha başkaları Muâviye olduğunu ileri sürmüş, hatta «minber üzerinde ilk hutbe Mu&viye 'nin hilâfeti zamanında Basra'da Ziyâd tarafından okundu.» diyenler bulunmuşsa da, bu iddialar doğru değildir.
Buharı ve Müslim'in rivayet ettikleri Ebû Said hadisinde işaret buyurulduğu vecihle, bunu ilk def'â Hz. Muâviye 'nin hilâfetinde Mervân yapmışdır.
Minberi, Kesir b. Salt (Radiyallahü AnJıj'ın yapması, evi namazgaha bitişik olduğu içindir. Bu ev namazgahın kıble tarafında bulunuyormuş.
3- Emr bilma'rûf vazifesi, valiye karşı dahî ifâ olunur. Zira Hz. Ebû Saîd onu Mervân'a karşı ifâ etmişti. O gün Mft'rvân Medine'de vali bulunuyordu.
4- Bayram namazı, hutbe okunmazdan evvel kılınır. Onun için Hz. Ebû Said, Mervân'ın evvelâ hutbe okuyarak sonra namaz kıldırmasına îtirâz etmişdir.
Ashâb-ı kiramdan Ebû Bekir, Ömer, Osman, Alî, Mugira, Ebû Mes'ûd ve îbni Abbâs (Radiyallahü anhüm) bayram namazının hutbeden evvel kılınacağına kaa-ildirler. Dört mezhebin imamları ile Sevrî, Evzâî, Ebû Sevr, îshâk ve cumhûr-u ulemânın mezhepleri de budur.
Hanefiîlerle Mâlikîlere göre, bayram namazlarında hutbeyi namazdan evvel okumak da caiz ise de, sünnete muhalefet olacağmdan mekruhdur. Bayram hutbeleri esnasında konuşmak, onlara göre mekruh değildir.
Kirmânî, Mervân'ın sünneti nasıl değiştirebildiğine şaşmış; fakat Ayni, ona: «Bayramda namazı hutbeden önce kılmak vâcib değildir, binâenaleyh terki caizdir.» diye cevap vermişdir. Hatta ibni Battal, bunun sünneti değiştirme, mânâsına geldiğini bile kbûl etmemişdir. Çünkü Resûlüllah (Sallalfahü Aleyhi ve Settern) cunVa namazlarında hutbeyi namazdan önce okumuşdur.
îbni Battal (?- 444): «icâbında bir müctehid, evlânın hilafını tercih edebilir.» diyor.
Bâzı rivayetlerde Hz. Ebû SaId'in yerine bir adam» tâbiri kullanılmış, Mervân'a o adamın îtirâz ettiği; Hz. Ebû Sald 'in bu itiraz beğenerek: «Bu zât vazifesini yaptı.» dediği kaydedil-mektedir.
Ulemâ, buna şu cevâbı vermişlerdir: «Bir adamdan murâd: Hz. Ebû Said ile Mervân'in yanlarında bulunan Ebû Mes'ûd olabilir. Hâdisenin ayrı ayrı zamanlarda iki def â vukuu bulmuş olması da ihtimâl dahilindedir.»
5- Minber kullanmak meşrudur. Namazgaha kurulan minberin, çamurla kerpiçden yapılması oradan alınıp götürülmemesi içindir. Çünkü namazgah sahradan ibaret idi. Bekçisi bulunmadığı için minber ağaçdan yapılmış olsa oradan alınıp götürülebilirdi. Câmi'Ier-deki minberlerin hâli böyle değildir. Onlar muhafaza altında bulunduğundan minberleri de ağaçdan yapılır.
6- Bayramlarda câmi'lere kıyâsen namazgahlarda minber götürmek caizdir. Bâzıları, sahraya minber kurmayı mekruh görmüşlerdir. Onlara göre, imam ya ayakta yahut hayvanı üzerinde hutbe okur.
7- Hz. Kesî r'in yaptığı minberden önce minber kullanılmamışdır.
8- Hutbe esnasında hatibin cemaata karşı dönmesi gerekir.
9- Bayram namazlarını kılmak için namazgaha çıkmak sün-netdir. Zaruret olmadıkça bayram namazım mescidde kılmamahdır. Hanefiîye imamlarına göre bayram namazını iki hattâ imam JMuhammed'e göre üç yerde kılmak caiz olduğundan, bayram namazını kıldıracak hükümdar kırdaki namazgaha çıkmalı, oraya çıkamayan âcizlere, şehirdeki câmi'de bayram namazı kıldırmak için kendi yerine bir vekil bırakmalıdır. Maamâfih bırakmasa da olur.
tbni Ziyâd'ın rivayetine göre, imam Mâlik Mekke' lilerden mâada her belde ahâlîsinin bayram namazı kılmak için namazgaha çıkmalarının sünnet olduğunu söylemişdir. Mekkeliler bayramı Mescid-i Harâm'da kılarlar.
İmam Şafiî dahi «El-Üm» nâmındaki meşhur eserinde bu mânâda sözler söylemişdir.
10- Âlim olan bir zât, söylediği sözün doğru olduğuna yemin edebilir.
11- Âlim evlânın hilafı ile amel edebilir. Çünkü Ebû Said (Raâiyallahii Anh), Mervân'a itiraz etmekle beraber yine de onun yaptığına razı olmuş; oradan avrümamışdır. Bu da gösterir ki: Bayram günü evvelâ namazı kılmak şart değildir.
12- Bayram hutbeleri va'z-u nasihat, tavsiye ve akıbeti düşünmeğe teşvike şâmil olmalıdır.

1- Bayramlarda Kadınların Namazgaha Çıkmaları ve Erkeklerden Ayrı Olarak Hutbe Dinlemelerinin Mubah Oluşu Babı

10- (890) Bana Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Hanımâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb, Muhammed'den, o d Ümmü Atiyye'den naklen rivayet etti. Ümmü Atiyye, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi kastederek:
«Bize bayramlarda kocaya gitmemiş delikanlı kızlarla, perdenişin hanımları namazgaha çıkarmamızı; hayızlı kadınlara da Müslümanların namazgahından biraz uzaklaşmalarını emir buyurdu.» demiş.

11- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Âsım-ı Ahval'den, o da Hafsa[2] binti Sîrin'den, o da Ümmü Atiyye'den naklen haber verdi. Ümmü Atiyye şöyle demiş: Bayramlarda örtülü hanımlar ve bakire kızlarla beraber namazgaha çıkmaya me'mûr olurduk. Hayızhlar da çıkar fakat cemâatin arkasında bulunurlar; cemaatla beraber tekbîr alırlardı.

12- (...) Bize Amru'n-Nakıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsâ b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Hişâm, Hafsa binti Sîrİn'den, o da Ommü Atiyye'den naklen rivayet etti. Ommü Atİyye şöyle demiş:
«Bize, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ve Kurban bayramlarında genç kızlarla hayızlı kadınları ve perdenişln hanımları (namazgaha) çıkarmamızı emretti. Ama hayızlı kadınlar namaz (gah) dan biraz uzak durur, hayırda ve Müslümanların dualarında hâzır bulunurlar, dedi. Ben:
— Yâ Resûlallah! (Bazen) birimizin örtüsü bulunmuyor» eledim; Resûlüllah (Sallcâîahü Aleyhi ve Sellem)'.
— Ona din kardeşi, kendi cllbâblarından birini giydiriversin, buyurdu.»
Bu hadisi Buhar! «Hayız», «Bayram» ve «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâİ ve İbni Mâce «Namaz» bahsinde muhteli râvîlerden tahric etmişlerdir.
Hadisin Buhari'deki metni, buradakinden daha mufassaldır.
Avatik: Âtik'in cem'idir. Atik: Genç kız, demekdir. Bu kelimeyi lügat ulemâsı muhtelif şekillerde tefsir etmişlerdir.
Hudûr: Hidr'ın cem'idir. Hidr: Bâzılarına göre: Evin bir köşesine çekilen bir perdedir. Buradaki «hudûr» dan mur&d: Evlerdir. Zevât-ı Hudûr da: Evine kapanmış, perdenişin ve iffetli hanımlar manasına gelir.

Muhabbee dahî ayni manaya kullanılır,
«Hayırda ve Müslümanların dualarında bulunurlar.» ifadesinde hazf vardır. Cümlede muzaf zikredibnemişdir. Cümle: -Hayızlı kadınlar, hayır meclîslerinde ve Müslümanların dualarında hâzır bulunsunlar.» takdirindedir.
Hayır meclislerinden murâd: Hadis dinlemek ve hasta dolaşmak gibi şeylerdir.
CUbâbr Kadir b. Şümeyl'e göre, kadınların başörtülerinden daha kısa ve daha.geniş bir örtüdür. Kadınlar bununla da başlarını örterler.
Bazdan: «Cilbâb: Ridâdan daha kısa, fakat geniş bir örtüdür. Kadın onunla göğsünü ve sırtını örter.» demişlerdir.
Cüb&bı «Çarşaf gibi bir örtüdür.» diyenler bulunduğu gibi, «Çarşaf dır», «Başörtüsüdür.» diyenler de olmuşdur.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) «Ona, din kardeşi kendi cilbâblarından birini giydiriversin.» buyurmakla: «Din kardeşi kendisinin muhtâc olmadığı elbisesinden birini emaneten on versin.» demek istemişdir.
Bâzıları: «Bu cümleden murâd: Kadın, üzerindeki elbisesinin bir kısmını ona örtsün demekdir.» mütalaasında bulunmuşlardır. Bu te' vll, kadının üzerindeki örtünün çok geniş olduğuna göre caizse de, yine de itirazdan salim değildir. Mezkûr cümleyi mübalağaya ham-' ledenler de vardır. Bu takdirde mânâsı: «Kadınlar, ikisi bir Örtü içinde bile olsalar namazgaha çıkmalıdırlar.» demek olur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hattâbİ 'nin beyânına göre, hayızh kadınlar hayır yerlerine ve ilîm meclislerine giderler. Yalnız mescidlere girmezler.
2- İbni Battal: «Bu hadisde, temiz kadınlarla hayızhla-nn bayram namazlarına ve cemaatlara çıkmasının caiz olduğuna de-lîl vardır. Yalnız hayızhlar namazgaha biraz uzak duracaklardır. Onlar da bu mübarek yerin bereketini umarak duâ edip; âmin diyenlerden oluversinler.» diyor.
Nevevi de şunları söylemişdir: «Ulemâmız: Gösterişli ve güzel olmayan kadınları bayramlarda namazgaha çıkarmak müstahabdır, .demişler. Onlar, bu hadisin umûmuna şu cevâbı verirler: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde fitne, fesâd yokdu. Binâenaleyh güzel veya çirkin, genç ve ihtiyar bütün kadınların namazgaha çıkması emir buyurulmuşdu. Bu gün ise hâl böyle değildir. Aişe (Raâi-yallahü Aw/ıa)'dan sahih rivayetle nakledilen bir eserde Hz. Âişenin: (ResÛlüllah[3] (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), vefatından sonra kadınların ne modalar çıkardıklarını görmüş olsaydı. Benî İsrail'in kadınları nasıl menedildi ise, o da kadınları mescidlere çıkmakdan mutlaka menederdi.) dediği sabit olmuşdur.»
Kaadı lyâz'm beyânına göre Selef-i Salihîn kadınların cemaata çıkıp çıkamıyacaklan hususunda ihtilâf etmişlerdir. İçlerinde Ebû Bekir, Ali, îbni Ömer (Radtyallahü anhüm) de bulunan bir cemaata göre, kadınlar cemaatlara devam edebilirler. Urve, Kaasim, Yahya b. Said, îmam Mâlik, İmam Ebû Yûsuf 'dan v.s.'den müteşekkil bir cemaat ise, bunun caiz olmadığım söylemişlerdir.
îmam A'zam'in, bir defa*. «Caizdir.» dediği; bir defâ da tecviz etmediği rivayet olunur.
tbnü'l-Mübârek: «Bu gün kadınların bayramlara çıkmalarını, ben mekruh görürüm. Şayet kadın behemahâl çıkmakda ısrar ederse, her günlük elbisesinin içinde zinetsiz olarak çıksın. Buna da razı olmazsa kocası çıkmasına mâni olabilir.» demişdir.
Sevri'nin dahî: «Bu gün kadınların cemaata çıkmalarını kerih görürüm.» dediği rivayet olunur.
Hâsüı bu gün fetva, kadınların mutlak sûretde cemaatlara çıka-rnıyacaklanna göredir.
3- Bu hadisle istidiâl ederek ulemâdan bâzıları bayram namazlarının vâcib olduğunu söylemişlerdir.
Kurtubi buna İtiraz etmiş ve bu hadisle bayram namazlarının vâcib olduğuna istidlal edilemiyeceğini, çünkü hadisdeki hitâb bü'ittifâk bayram namazı ile mükellef olmıyanlara âid bulunduğunu, bundan maksat onları namaza alıştırmak olduğunu söylemiş; Kuşeyrîde onun sözünü te'yîden: «Çünkü o zaman ehl-i islâm olanlar azdı.» demişdir.
4- İbâdete gitmek için emaneten birinden elbise almak caizdir.
5- Tâat yolunda cemaata çıkmak zaruretinden dolayı iki kadının bir örtüye bürünmeleri caizdir.
6- Kadının verdiği haber makbuldür.
7- Kadınlar, açık saçık sokağa çıkamazlar.
8- Hayızlı kadınlar namazgâhdan uzak bulunurlar. Ulemâ, bu husûsda* ihtilâf etmişlerdir. Cumhûr'a göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Stllem), onları namazgaha gelmekden tenzîhen menetmişdir. Sebebi de; Lüzumsuz yere erkeklerle kadınların bir yere toplanmalarını önlemekdir. Hayızlı kadınlara namazgaha çıkmayı haram etmemesi, namazgah mescid olmadığı içindir. Bununla beraber ulemâdan bâzıları: «Kadının mescidde kalacağı mindâr namazgâhda durması haramdır, zira namazgah, namaz kılınan yerdir. Binâenaleyh mescide benzer.» demişlerdir. Doğrusu: Birinci kavildir.
9- Hayızlı kadınlarla cünûb olan kimselerin Allah'ı zikretmeleri caizdir. Onlara yalnız Kur'ân-ı Kerîm okumak haramdır.
10- Bayramlarda tekbir getirmek müstehabdır. Bu cihed ittifâ-kidir. Şafiîler'e göre bayram gecelerinde ve bayram namazlarına çıkarken tekbir getirmek, müstehabdır.
Kaadı İyâz, bayramlarda dört yerde tekbir getirildiğini söyler. Bunların birincisi: Namaza giderken, ikincisi: Namaz içinde, üçüncüsü: Hutbede, dördüncüsü de: Namazdan sonradır.
Bayram namazına giderken tekbir almanın müstehab olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Sahabe ve tabiinden bir cemâat onu müstehab görür ve bayram namazlarına kiderken tâ namazgaha varıncaya kadar yüksek sesle tekbîr alırlarmış
Evzili, Şafiî ve Mâlik'e göre bayram gecelerinde tekbîr almak, şâir yerlerdekinden daha ziyâde müstehabdır.
îmam A'zam'a göre: Kurban bayramı namazına giderken aşikâr, Ramazan bayramına giderken gizli tekbîr alınır. Bu mes'ele-de imâmeyn denilen Ebû Yûsuf ile Muhammed, cumhur- ulemânın kavlini tercih etmişlerdir.
Hutbe esnasında imamla birlikde cemâatin da tekbîr alması, imam Mâlik'in mezhebidir.
Bayram namazına niyetlenirken alman tekbîrler, imam Şafiî 'ye göre birinci rek'atda iftitah tekbirinden mâada yedi, ikinci rek'atda kıyam tekbîrinden mâada beşdir.
îmam Mâlik ile imam Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr'in kavilleri de bu ise de, ilk rek'atdaki yedi tekbîrde onlara göre iftitâh tekbîri de dâhildir.
Hanefiîler'e göre, bayram namazlarında zâid tekbirler her iki rek'atda üçer dânedir.
Atâ, îmam Şafii ve imam Ahmed'e göre, iki tekbîr arasında zikirde bulunmak müstehabdır. Bu kavil ibni Mes'ûd (Radiyalîahü Anh)'d&n da rivayet olunur.
Tekbîr-i teşrik'e gelince: Bu husûsda ulemâ ihtilâf etmiş ve neticede, ortaya on kavil çıkmışdır. Tafsilât için fıkıh kitaplarına mürâ caat etmelidir.

2- Bayram Namazından Önce ve Sonra Namazgahda, Başka Namaz Kılmamak Babı

13- (884) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şube, Adiyye.den, o da Saîdü'bnü Cübeyr'den, o da İbni Abbas'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) Kurban veya Ramazan bayramı günü (namazgaha) çıkarak iki rekat namaz kılmış. Bu namazdan önce ve sonra hiç bir namaz kılmamış. Sonra maiyyetinde Bilâl olduğu hâlde kadınların yanına gelerek, onlara sadaka vermelerini emir buyurmuş. Bunun üzerine kadınlardan bâzısı halkasını, bâzısı da gerdanlığım atmaya başlamış.

(...) Bana, bu hadisi Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki): Bize, tbni İdrls rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekir b. Nâfi' ile Muhammed b. Beşşâr beraberce Gun-der'den rivayet ettiler. İbni İdris ile Gunder'in ikisi birden Şu'be'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Sihâb: misk veya karanfil gibi güzel kokulu şeylerden boncuk şeklinde parçalardan yapılan gerdanlıkdır.
Bu hadisle İmam Mâlik, bayram namazından evvel ve sonra nafile namaz kılmanın mekruh olduğuna istidlal etmişdir. Sahabe ve Tabiin 'den bir çok zevatın kavilleri de budur.
İmam Şâfit ile Selef 'den bir cemaata göre, bayram namazlarından önce ve sonra nafile namaz kılmak mekruh değildir.
Evzâi, İmam A'zam ve Küfe ulemasına göre ise, bayram namazından önce nafile kılmak mekruh, bayram namazlarından sonra nafile kılmak mekruh değildir.
Nevevi: «Bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmayı kerih görenlere bu hadîsde bir hüccet yokdur. Çünkü o vakitlerde namaz kılmamak, namazın mekruh olmasını îcâb etmez. Ka-aide, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in kılıp kılmadığı sabit oluncaya kadar namaz kılmayı menetmemekdir.» diyor.

3- Bayram Namazlarında Okunacak Süreler Babı

14- (891) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e Damratü'bnu Said-i Mazimden dinlediğim, onun da Ubeydullah b. Abdillah'dan rivayet ettiği şu hadisi okudum: Ömerü'bnü'l-Hattâb, Ebû Vâkıd-ı Leysi'ye:
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ramazan ve Kurban bayramı namazlarında ne okuyordu?» diye sormuş; o da:
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarda sûre-i Kaat İle sûre-l İnşlkaak'ı okurdu.» cevâbını vermiş.

15- (...) Bize, tshftk b. îbrâhim rivayet etti. (dedi ki) Bize, Ebû Amiri Akadî haber verdi, (dedi ki) Bize Füleyh, Damratü'bnu Saİd' den, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe'den, o da Ebû Vâkıd-ı Leysf den naklen rivayet etti. Ebû Vâkıd şöyle demiş:
«Ömerü'bnü'l-Hattâb, bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazında neyi okuduğunu sordu; ben de.-
— «Sûre-l Inşikaak İle Süre-l Kaaf'ı dedim.»
Bu hadîsin birinci rivayeti zahiren muttasıl değil gibi görünüyor.
Çünkü Ubeydullah b. Abdillâh, Hz. Ömer'in Ebû Vâkıi-ı Leysî'ye suâl sorduğunu bildiriyor. Hâlbuki kendisi Hz Ömer'e yetişmemişdir. Ancak, zahiren mürsel gibi görünen bu senet hakîkatda muttasıldır. Nitekim hadîsin ikinci rivayetinde muttasıl olarak zikredilmişdir. Binâenaleyh hadis hiç şüphe götürmeyecek derecede.1 sahîh ve muttasıl olduğundan burada imam Müs1im'e itiraz edilemez.
Ulemâ-i kirâm'm beyânına göre Hz. Ömer'in Ebû Vâkıd-ı Leysî'ye sorması, bu husûsda tereddüte düştüğü içindir. Yâni Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bayram namazında hangi sûreleri okuduğunda şüpheye düşmüş, bu husûsdaki şüphesini gidermek için mes'eleyi Ebû Vâkıd-ı Leysî'ye sormuşdur. Maamâfih ne okuduğunu kendisi bildiği hâlde cemaata bildirmek maksadı ile sormuş olması ihtimâli de vardır. Hakîkatda Ömer (Radiyallahü Anh)'v bunu bilmemesine imkn yokdur. Çünkü bir çok defalar bayram namazını Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bilmemesine imkân yokdur. Çünkü bir çok defalar bayram namazını arkasında kılmışdır.
Hadîs-i şerif: «Bayram namazlarında înşikaak ve Kaaf sûrelerir' okumak sünnetdir.» diyenlerin delilidir. Bunları okumakdaki hikmet; Geçmiş ümmetlere âid haberleri, Peygamberleri yalanlıyanları ihlâk, cemâatin bayram namazına çıkışlarını mahşer yerine toplanmaya benzetme vesâir ahkâmı ihtiva etmeleridir,
Mâlikiler 'den bâzıları, bayram namazlarında sûre-i A'1â ile Ve'ş-Şemsi sûresini okumak müstahabdır.
Hadis-i şerif, bayram namazlarında kıraatin aşikâr yapılacağına da delildir.

4- Bayram Günlerinde, Içinde Ma'siyet Bulunmayan Oyunlara Ruhsat Verilmesi Babı

16- (892) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Ebû Üsâme, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivaye etti. Âişe şöyle demiş:
«(Bir defa) yanıma Ebû Bekir girdi, yanımda Ensâr'm cariyelerinden iki câriye bulunuyor; Buâs harbinde ensâr'm biribirlerine söyledikleri şiirleri terennüm ediyorlardı. Ama bu cariyeler şarkıcı değildiler. Ebû Bekir:
— Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Se//em)*'in evinde şeytan ıslığı mı çalıyorsun, hem de bayram gününde? dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'-
— Yâ Ebâ Bekir! Her milletin bir bayramı vardır; bu da bizim bayramımızdır.» buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsi Yahya ile Ebû Küreyb hep birden Ebû Mu-âviye'den, o da Hişâm'dan naklen bu isnâdla rivayet ettiler.
Bu hadîsde: «Yanımda defle oynayan iki câriye vardı...» denilin isdir.

17- (...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize, İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana, Amr haber verdi; ona da tbni Şihâb, Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etmiş ki MİNa günlerinde Aise'nin yanına Ebû Bekir girmiş; Aişe'nin yanında şarkı söyleyip, def çalan iki câriye bulunuyormuş. Resûlüllah (Saîlallah Aleyhi ve Seîlem) de elbisesine bürünmüş; yatıyormuş. Ebû Bekir, cariyeleri azarlamış, bunun üzerine Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sel-lem) yüzünü açarak:
«Bırak onları, Yâ Ebâ Bekir! Zira bu günler, bayram günleridir.» buyurmuşlar.
Âişe demiş ki: «Ben, oynayan Habeş'lilere bakarken Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemfin, elbisesi İle beni örttüğünü görmüşüm-dür. O zaman henüz bir taze İdim. Siz oyunu seven genç yaştaki bir tazenin buna ne derece can atacağını takdir buyurun.»

18- (...) Bana Ebû t-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan, o da Urvetü'bnu'z-

Zübeyr'den naklen haber verdi. Urve şöyle demiş:
«.Âişe dedi ki: Vallahi Resûlüllah {Sailallahü Aleyhi ve SellemTi odamın kapısında dururken gördüm; Habeşliler, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeIlem)'in mescidinde harbeleri ile oynuyorlar; Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) de, ben oyunlarını göreyim diye elbisesi ile beni örtüyordu. Ben (bakmakdan) vazgeçinceye kadar, benim (hatırım) İçin ayakda duruyordu. Siz, eğlenceye düşkün genç yaştaki bir tazenin buna ne derece canatacağını takdir buyurun.»

19- (...) Bana, Harun b. Said El-Eylî ile Yûnus b. Abdi'1-A'lâ rivayet ettiler. Lafız: Harun'undur. Dediler ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Amr haber verdi. Ona da Muhammed b. Abdir-rahmn, Urve'den, o da Aişe'den naklen rivayet etmiş. Âişe şöyle de-miş:
(Bir defa) yanımda Buâs şarkılarını okuyan iki câriye bulunduğu hâlde (içeriye) Resûlüllah (Salîalhhü Aleyhi ve Sellem) girdi ve yatağa uzanarak yüzünü çevirdi. Derken Ebû Bekir girdi. Hemen beni azarladı ve:
— «Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemfin yanında şeytan düdüğü mü tüflüyorsunuz?)» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), ona dönerek:
— «Bırak onları!» dedi. Ebü Bekir (in zihni) dalınca, ben cariyelere işaret ettim; onlar da çıktılar. O gün bayram İdi. Sudanlılar kalkan ve mızrak oyunu oynuyorlardı. Yâ ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)' den bakmak için İzin istedim yahut o (kendiliğinden):
— «Bakmak İster misin?» dedi. Ben:
— «Evet...» cevâbını verdim. Bunun üzerine beni yanağım, yanağına değecek şekilde arkasına durdurdu. Sudanlılara da:
— «Haydi bakalım Erfide oğulları (oynayın!)» diyordu. Nihayet ben bıkınca:
— «Artık yeter mi?» diye sordu.
— «Evet.» dedim.
— «Öyle İse haydi git!» buyurdular.

20- (...) Bize Züheyrü'bnü Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr, Hişâm'dan, o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti; Demiş ki:
«Bir bayram günü bir takım Habeş'tiler gelerek mescidde raksetmeğe başladılar. Bunun üzerine Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) beni çağırdı; ben de (gelerek) başımı onun omuzuna dayadım. Ve Habeş'lHerİn oyunlarına bakmaya başladım. Nihayet onlara bakmaktan İlk vazgeçen ben oldum.»

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki). Bize Yahya b. Zekerİyyâ b. Ebi Zaide haber verdi. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi birden Hişâm'dan bu isnadla rİ-vâye etmişler, yalnız «Mescidde...» kaydını zikretme mislerdi.

21- (...) Bana tbrâhîm b. Dinar Ue Ukbetü'bnü Mtikrem El-Ammî ve Abd b. Humeyd hep birden Ebû Âsım'dan rivayet ettiler. Lafız Ukbe'nindir. Dedi ki: Bize Ebû Âsim, îbni Cüreyc'den rivayet etti. Demiş ki: Bana Ata' haber verdi. (Dedi ki): Bana Ubeyd b. Umey haber verdi. (Dedi M): Bana Aişe haber verdi ki kendisi, oynayanlar için:
«Ben, onları görmek istedim. Bunun üzerine ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayağa kalktı; ben de kapıya durdum. Onun kulakları ile omuzu arasından bakıyordum. Habeşliler mescidde oynuyorlardı.» demiş.
Atâ: «Bunlar yâ İranlılar yâ Habeşliler idi.»; «Bana tbnİ Atik, bunların Habeşliler olduğunu söyledi.» demişdir.

22- (893) Bana Muhammed b. Râff ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd: (Bize haber verdi...) tâbirini kullandı, tbni Râfi' ise: (Bize Abdürrazzâk rivayet etti.) dedi. (Abdürrazzak demiş kil: Bize Ma' mer, Zührî'den, o da Îbnü'l-Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den nakler haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: «Habeşliler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellew)'in yanında harbeleri ile oynarlarken Ömerü'bnü'l-Hattâb giriverdi. Hemen onları taşlamak için (yerdeki) taşlara uzandı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Bırak onları yâ Ömer!» buyurdular.
Bu hadîsleri Buhâri «Kitâbü'1-îd* ve «Kitâbü'l-Cihâd» da tahric etmişdir.
Câriye: Asıl lûgatda «genç kadın» demekdir. Sonradan bu kelimenin mânâsı genişletilerek: genç ihtiyar bütün kadın kölelere «câriye» denilmişdir. Bâzıları, bu hadisde cariyeden lügat mânâsı kastedildiğini yâni Hz. Âişe'nin yanında Ensâr kızlarından iki kız bulunduğunu söylemişlerse de, hadisin o cümlesine bahsedilen cariyelerden murâd: Ensâr kızları değil; Ensâr'a ait iki hakiki câriyedir. Nitekim Taberâni'nin rivayetinde bunların birinin Hz. Hassan b. Sabit'e âid olduğu; İbni Ebî'd-Dünyâ' nin rivayetinde: « Hamâme ile arkadaşı şarkı okuyorlardı.» denilmişdir. Bu Hamâme'nin kim olduğunu birçok musannifler beyân etmemişse de, Zehebi (673-748) «Et-Tecrîd» nâm eserinde: «Hamame, Bilâl (Radiyallahû anhYın annesidir. Onu Ebû Bekir satın almış ve azâdetmişdir.» demektedir.
Hz. Âişe'nin babımız rivayetlerinin birinde, kendisi için «Ben, henüz bir câriye idim...» ifâdesindeki «câriye» kelimesi ise lügat mânâsında kullanılmışdır. Âişe (Radiyallahû anhâ), bu sözü ile: «Ben, o zaman henüz genç bir taze idim.» demek istemişdir.
«Aribe»: Oyuna düşkün, oyunu seven; demekdir.
Hz. Âişe'nin sözlerinden anlaşılıyor ki: Kendisi oyuna düşkün olacak derecede genç ve âdeta çocukmuş.
Cariyelerin def çalarak Buâs harbine ait şarkılar okudukları hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşılmaktadır.
Ulemâdan bâzılarına göre, Ensâr-ı Kiram'm Buas harbinde biribirlerine söyledikleri şiirler, kimi iftihar kimi de hicv'e âit şeylerdi.
Buâs: Evs kabilesine mahsûs bir kâl'adır. Benî Kurayza diyarında bulunan bu kâl'ada o kabilenin hayranları barındırılırmış. Meşhur Buâs harbi bu kâl'anm ekinliğinde olmuşdur.
Bâzıları, bu kelimeyi «Buğas» şeklinde okumuşlardır. Fakat doğrusu: «Buâs» dır.
Ha11abi'nin beyanına göre: Buâs günü arapların meşhur günlerinden biridir.
Câhüiyet devrinde, o gün Evs ile Hazrec kabileleri harbe tutuşmuş-, bu harb islâmiyetin zuhuruna kadar tam yüzyirmi sene devam etmişdir. Nihayet harp Evs kabilesinin zaferi ile sona ermişdir.
Hz. Âişe'nin: «Ama bu cariyeler, şarkıcı değildiler.» sözünün mânâsı: «Şarkıcılık, onların kan'atı ve âdeti değildi.» demekdir.
Kaadı îy z diyor ki: «Mezkûr iki cariyenin terennüm ettikleri şeyler harbe, galebe, zafer ve secâatla öğünmeye âit şiirlerdi. Bu gibi şiirler, o cariyeleri kötülüğe teşvik etmediği gibi; onları okumak, ulemânın ihtilâf ettiği şarkıdan mâdûr değildir. Bundan murâd: Şiiri okurken sesi yüksetmekden ibâretdir. Onun için Âişe (Radiyallahû anhâ)i «Bu cariyeler şarkıcı değillerdi...» demişdir. Yâni şarkıcıların âdeti veçhile şarkı söyliyenlerden hevâ ve hevesi teşvik, kötülüklere sevk, güzel kadınları tavsif, şehvetleri tahrik gibi husûsâtı terennüm edenlerden değildiler...-

Araplar şiir okumaya da «gına» derler. Yâni bu kelime şarkı söylemekle şiir okumak arasında müşterekdir. Ancak, burada ondan mubah olan şiirleri okumak kastedilmişdir. Filhakika ashâb-ı kiram mücerred şiir terennümünden ibaret olan gınâ'yı caiz görmüş; onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin huzurunda da yapmışlardır.
îbnü'1-Esir. «Buradaki gınadan, oyun ve eğlence sahiplerince mâruf olan şarkı kastedilmemişdir. Ömer (Raâiyallahû anh) Bedevilerin teganrüsine ruhsat vermişdir. Bundan murftd: Develeri sürerken mırıldandıkları şeyler gibi bir ses çütarmakdır.» diyor.
«Muzmûr» veya «mezmûr»: Islık gibi ses çıkaran düdükdür. Buna «mizmâr» da derler.
«Mina günleri» nden murâd: Kurban bayramı günleridir.
Nevevî, bunların Bayram gününden maada üç gün olduğunu söylüyor. Şu hâlde Mina günleri ile: Teşrik günleri kastedilmiş demekdir.
«Derak»: Deraka'nın cem'îdir. Deraka: Deriden yapma kalkan, demekdir.
Beni Erfidet Habeşlilerin lâkabıdır. Erfide veya erfede: Dedelerinin ismidir, diyenler de vardır. Bâzıları, Benî Erfide' nin Habeşlilerden bir kabile olduğunu, bu kabilenin raksetmekle şöhret bulduğunu söylerler. Gerek Hz. Ebû Bekir 'in, kızı Aişe (Radiyaîlahû anhâ)'yı azarlıyarak «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seh lem)'in evinde şeytan düdüğü mü üflüyorsunuz?» demesi; gerekse Habeşliler'in oyunlarını gören Hz. Ömer'in onları taşlamağa kalkışması, bu işden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem J'in haberi olmadığı zannettiklerindendir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Şarkı mes'elesinde ulemâ ihtilaf etmişlerdir:
Kurtubi: «Şarkı okumaya gelince: Onun haram olduğunda hiç bir hilaf yokdur. Çünkü o bil'ittifâk mezmûm olan eğlence ve oyundan ibâretdir ama haram olan şeylerden salim ise düğün ve bayramlarla, benzeri şeylerde azı caizdir.» diyor.
imam A'zam'a göre: Gına haramdır. Irak ulemâsının mezhebi de budur.
İmam Şafiî ile meşhur olan kavline göre îmam Mâlik, gınanın kerahetine kaail olmuşlardır.
Sûfîye'den bir cemâat babımız hadîsleri ile istidlal ederek, aletli ve aletsiz şarkı okumayı ve dinlemeyi mubah saymışlardır. Fakat babımız hadîslerinde zikri geçen cariyelerin harp ve şecâata âit şiirler okumuş olmaları, Sûfiye'nin kavlim reddetmektedir Onur. için de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu şiirleri okumağa ruhsat vermişdir.
Şarkıcılık böyle değildir. Bu mes'elenin yeri fıkıh kitapları olmak la beraber, ehemmiyetinden dolayı biz dört mezhebin bu bâbdaki kavillerini buraya dercetmeyi münâsip gördük. Şöyle ki:
a) Hanefiîlere göre haram olan teğanni, sağ olan muayyen bir kadını tavsif, içkiyi ve meyhaneleri medh, müslümanı hiciv gibi husûsâta şâmil olan şiirleri yanık sesle okumakdır. Harplere dâir yahut istişhât için okunan fasih ve beliğ şiirler haram değildir.
İmam A'zam'ın gmâ'yı mekruh gördüğü nakledilmişse de. bu nakil mutlak değil; gınanın haram olan kısmına hamledilmişdır. Hanefîlere göre tavla ve satranç gibi oyunlarla; ûd. Kanun keman, kaval, düdük, borazan v.s. gibi çalgıları çalmak kerâhet-i tah-rimiye ile mekruhdur.
b) Şâfiîler 'den İmam Gazali 'nin «Îhyâü'1-Ülûm» nâm eserinde beyân ettiğine ettiğine göre gına yâni şarkı, raks, def çalma, kalkan ve harbe oyunları; bayram gününe kıyâsla düğün, sünnet, seferden gelme gibi, bayram mânâsında olan sevinç günlerinde Habeş-lilerle zencilerin rakslarını seyretmek caizdir.
Eş dost ziyareti ve bu münâsebetle yapılan toplantılarda, yemek davetlerinde sevinç ve eğlence caizdir. Böyle yerlerde ise ekseriyetle şarkı da okunur.
Gazali (450 - 505) tegannîyi bir çok kısımlara ayırmışdır. Raksın mubah olduğuna zencilerle Habeşlilerin bayram günü mescid-i Nebevî'de raksetmeleri ile istidlalde bulunmuşdur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bunların rakslarına ses çıkarmamış, Hz. Âişe'ye dahî onlara bakmayı mubah kılmışdır.
Yine îmam Gazali 'nin naklettiğine göre îmam Şafiî: «Ben, Hicaz ulemâsından şarkı dinlemeyi kerih gören bir kimse bilmiyorum. Yalınız evsâfa dâir olanlar müstesna...» demişdir.
İmam Şafii 'nin dahî şarkı okumayı kerih gördüğü nakledilmişse de, Gazali bu rivayeti bâtıla benzetmiş; bununla memnu olan kısmı kastettiğini söylemişdir. Gazâlî mûsikinin mubah olduğuna uzun uzadıya deliller getirmişdir. Görmek isteyenler «İhyâü'l-Ulûm» a müracaat edebilirler.
c) Mâlikilere göre nikâhı ilân etmek için hassaten kullanılan def, davul, kaval ve zurna gibi şeyler pek fazla lehvîyâta sebeb olmamak şartı ile kullanılabilirler. Bu husûsda erkeklerle kadınlar müsavidirler.
Bâzıları yalnız kadınlara mubah olduğunu söylemişlerdir. Bir takımları da: Bunun yalnız düğün dâvetine mahsûs olmayıp; her sevinçli hâdisede caiz olduğunu söylemişlerdir.
Mûsikîye gelince: Hadîs-i şerifde zikri geçen okudukları şekildeki recezleri okumak caizdir.
d) Hanbelîler: «Ûd, keman, davul ve zurna gibi şeyler haramdır. Nitekim tavla ve satranç gibi şeyler de haramdır.
Davet olunan düğünde bunlardan biri bulunursa, o düğüne gitmek mubah değildir.
Mûsikîye gelince: Hadd-i zâtında sesi güzelleştirmek ve terennüm mubahdır. Hattâ harf değişikliğine veya lâfız ziyâdeliğine müeddi olmamak şartı ile Kur'ân okurken mûsikîye riâyet etmek müstehab-dır. Harf değişikliği yahut lâfız ziyâdeliğine müeddî olursa mûsiki yapmak haramdır...» demişlerdir.
Ulemâdan bâzıları: «Mücerred mûsiki çalmak ve dinlemek günahtır. Hattâ lahnla okunan Kur'ân-ı dinleyen de okuyan gibi günahkâr olur.» demişlerdir.
Hz. Câbir (Radiyalîahû onhj'ui: «Mûsikiden sakının. Çünkü o, şeytandandır. O, Allah indinde şirkdir, şeytandan başka kimseye yaramaz.» dediği rivayet olunur.
Düğünlerde def ve emsal! şeyleri çalmanın mubah kılınması: Od, keman v.s. gibi âletlerin çalınmasını mubah kılamaz.
2- Harbe alıştırmak ve teşvik için silâhla oynamak caizdir.
3- Kadınların ecnebi erkeklerin fiillerine bakmaları caizdir. Onlara mekruh olan: Erkeklerin güzelliğine bakıp da; bundan lezzet almakdır.
Kadının ecnebî bir erkeğe bakması, şehvetden dolayı olursa, bil'ittifâk haramdır, Essah olan kavle göre: Şehvetsiz bakmak dahî haramdır.
4- Bayramlarda çoluk çocuğa karşı her husûsda cömert davranmak meşrudur. Lâkin oyun ve çalgı gibi şeylerden yüz çevirmek yine de evlâdır.
5- Bayramlarda sevinçli durmak şeâîr-i diniyyedendir.
6- Arada sırada evli kızını ziyareti âdet edinen bir kimse için, dâmâdı ile bir arada bulunan kızının yanına girmek caizdir.
7- Baba evli olan kızını, damadının huzurunda terbiye edebilir. Çünkü evlâdını terbiye etmek babanın vazifesidir.
8- Kadına rifk-ı mülâyametde bulunmak ve bu suretle onun muhabbetini celbetmek meşrudur.

9- Talebe, hocasının yanlış bir hareketini görürse, ona hemen itiraz edebilir. Bu hareketi hocasına karşı serkeşlik değil; bil'akis ona hürmet ve saygı, makaamını tazimdir.
10- Talebe, hocasının huzurunda hocasının usûlüne göre fetva verebilir. Hz. Ebû Bekir (Radiyalîahû anh)'m Peygamber (Sah lallahü Aleyhi ve Sellem)'i uyumuş zannederek; uyanır korkusu ile kızına danlmış olması mümkündür.
11- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisine izin ve ruhsat vermişken Hz. Aişe'nin, cariyeleri yine dışarı çıkarması:
Babasının hatırına son derece riayet ettiğine delildir. Babasının kızmasından korkarak, onlan dışarı çıkarmış olması da muhtemeldir.
12- Cariye bir kimsenin malı bile olmasa, sesini dinlemek yine caizdir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Ebû Bekir'in o cariyeleri dinlemesine bir şey dememişdir. Yalnız bu hu-sûsda fitneden emin olmak şarttır.
13- Zahiriler 'den îbni Hazm, bu hadislerle istidlal ederek: «Bayram günlerinde, şarkı söyleyip oyun oynamak gerek mes-cidde, gerekse başka yerde güzel bir şeydir.» demişdir.
Bâzıları, harp usûlünü öğrenmek için bu gibi oyunların islâmi-yetin zuhuru sıralarında oynanmasına müsaade edildiğini söylemişlerdir. Onlarca, bu hüküm sonradan neshedilmişdir.
14- Kadın, tesettür için kocasının yahut yakın akrabasından birinin arkasına durabilir.
15- Bu rivayetler, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin güzel ahlâkı ile terbiye ve nezâketine delildirler.
16- Fazilet sahiplerinin bulundukları yerler lehviyâttan münezzeh tutulmalıdır.

---

[1] Sûre-i Mümtahîne âyet 12
[2] İbni Sîrîn'in kız kardeşidir.
[3] Resûlüllah (SA.V.)'in bil'umûm kadınlara bayram namazlarına çıkmalarını emir buyurmasını ele alarak şu veya bu bahanelerle kadınların sokağa dökülmesine fetva vermek isteyenler, Hz. Aişe'nin bu sözlerini dikkatle okumalıdırlar. Hâlbuki onun tenktd ettiği kadınların yaptığı sâdece güzelce giyinmekden ibâretdi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- İMAME KİTABI (BÖLÜMLERİ)
1- İMAM, DEĞERLİ KİMSELERDEN OLMALI
2- ZALİM İDARECİLERİN ARKASINDA NAMAZ KILINIR MI?
3- İMAMLIĞA KİM DAHA LAYIKTIR?
4- İMAMLIKTA YAŞLILARA ÖNCELİK TANINMASI
5- ÜÇ KİŞİ BİR ARADA OLUNCA KİM İMAM OLMALI?
6- BİR YERİN YETKİLİSİ O YERDE NAMAZ KILDIRIR
7- BİR KİMSE BİR YERDE NAMAZ KILDIRIRKEN O YERİN YETKİLİSİ GELİRSE GERİYE ÇEKİLİP İMAMLIĞI ONA TESLİM EDER Mİ?
8- DEVLET BAŞKANI, İMAM BAŞKA BİRİSİNİN ARKASINDA NAMAZ KILAR MI?
9- MİSAFİR OLAN (ZİYARETÇİ) NAMAZ KILDIRMAMALI
10- GÖZLERİ GÖRMEYEN KİMSE İMAM OLABİLİR Mİ?
11- ÂKIL BÂLİĞ OLMAYAN ÇOCUK İMAM OLABİLİR Mİ?
12- CEMAAT İMAMI GÖRÜNCE NAMAZ İÇİN KALKARLAR
13- KAMET EDİLDİKTEN SONRA İMAM BAŞKA BİR İŞ YAPABİLİR Mİ?
14- İMAM NAMAZ KILDIRACAĞI AN CÜNÜP OLDUĞUNU HATIRLARSA NE YAPAR?
15- İMAM YERİNE VEKİL BIRAKABİLİR
16- İMAM KENDİSİNE UYULAN KİMSEDİR
17- İMAMA UYAN KİMSEYE DE UYULUR MU?
18- ÜÇ KİŞİ OLUNCA İMAM NEREYE DURMALI?
19- DÖRT KİŞİ CEMAAT OLURSA İMAM NEREYE DURUR?
20- İKİ ERKEK VE İKİ KADIN OLURSA İMAM NEREYE DURMALI?
21- BİR ÇOCUK VE BİR KADIN OLURSA İMAM NEREYE DURUR?
22- BİR ÇOCUĞA NAMAZ KILDIRAN İMAMIN YERİ NERESİDİR?
23- İMAM SAFLARI DÜZELTİR Mİ?
24- İMAM GELMEDEN SAFLAR DÜZENLENİR Mİ?
25- İMAM SAFLARI DÜZELTMELİDİR
26- SAFLARI DÜZELTEN İMAM CEMAATE NE SÖYLER?
27- İMAM KAÇ DEFA "SAFLARI DÜZELTİNİZ" DEMELİDİR?
28- İMAM SAFLARI SIK VE BİRBİRİNE YAKIN TUTMALARINI TEŞVİK EDER
29- İLK SAFFIN DEĞER VE KIYMETİ
30- SAFLAR TAMAMLANIP EKSİKLİK SON SAFTA KALMALI
31- SAFTAKİ BOŞLUĞU DOLDURMANIN SEVABI
32- ERKEK VE KADINLAR İÇİN HAYIRLI SAF HANGİSİDİR?
33- MESCİDDEKİ DİREKLER ARASINDA NAMAZ
34- SAFLARIN EN HOŞ OLAN YERİ NERESİDİR?
35- İMAM NAMAZI UZATMAMASI GEREKİR
36- RASÛLULLAH (S.A.V), NAMAZDA SAFFAT SÛRESİNİ OKUMUŞ MUYDU?
37- İMAM NAMAZDA NELER YAPABİLİR?
38- CEMAAT İMAMDAN ÖNCE HAREKET ETMEZ
39- İMAM CEMAATİ NAMAZDAN NEFRET ETTİRİR Mİ?
40- OTURARAK NAMAZ KILAN İMAMA NASIL UYULUR?
41- İMAMLAR FİTNE ÇIKARMAMALI
42- CEMAATLE KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ
43- ÜÇ KİŞİ CEMAAT OLMALIDIR
44- BİR ERKEK, BİR KADIN VE BİR ÇOCUK OLURSA NASIL CEMAAT OLUNUR?
45- İKİ KİŞİ CEMAAT OLURSA NASIL DURULUR?
46- CEMAATLE NAFİLE NAMAZ KILINIR MI?
47- BİR TOPLULUĞUN HEP BİRLİKTE GEÇİRDİĞİ BİR NAMAZ NASIL KILINIR?
48- CEMAATİ TERK ETMEMEK GEREKİR
49- CEMAATE MUTLAKA DEVAM EDİLMELİ
50- EZAN OKUNUNCA MUTLAKA CEMAATE KOŞMALI
51- CEMAATİ GECİKTİRMEYİ GEREKTİREN HALLER NELERDİR?
52- CEMAATE KATILMA NİYETİ İLE GİDEN KİMSE
53- TEK BAŞINA NAMAZ KILANIN CEMAATLE NAMAZINI TEKRAR ETMESİ
54- SABAH NAMAZINI TEK KILAN DA CEMAATLE TEKRAR KILMALI
55- NAMAZ KILAN CEMAATE UĞRARSA AYNI NAMAZI TEKRAR KILMALI
56- BİR VAKİT NAMAZ İKİ SEFER KILINMAZ MI?
57- NAMAZA GÜRÜLTÜ ÇIKARARAK KOŞUP GELMEYİN
58- NAMAZA, KOŞMAKSIZIN HIZLICA GİTMEK
59- NAMAZA HERKESTEN ÖNCE GİDENİN SEVABI
60- KAMET GETİRİLDİKTEN SONRA SADECE FARZ NAMAZ KILINIR
61- SABAH NAMAZININ SÜNNETİ NE ZAMAN KILINIR?
62- SAFFIN GERİSİNE KALMAYI İSTEMEMEK GEREKİR
63- SAFFA GİRMEDEN RÜKÛ'A GİDİLİR Mİ?
64- ÖĞLEDEN SONRA KAÇ REKAT SÜNNET KILINIR?
65- FARZ NAMAZLARDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN SÜNNETLER

10- İMAME KİTABI (BÖLÜMLERİ)

1- İMAM, DEĞERLİ KİMSELERDEN OLMALI

769- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ruhu kabzolunduğunda Ensar, Muhacirlere: "Sizden bir idareci bizden de bir idareci olsun dediler." Bu sırada Ömer, onların yanına gelerek: "Bilmiyor musunuz; Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir'in insanlara imam olmasını emretmişti. Hanginiz bu konuda Ebû Bekir'in önüne geçmek ister" dedi. Onlar da hep birlikte: "Ebû Bekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız dediler." (Müsned: 128)

2- ZALİM İDARECİLERİN ARKASINDA NAMAZ KILINIR MI?

770- Ebûl Âliye el Berra (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ziyad namazı geciktirdi. Bunun üzerine İbn Samit yanıma geldi, ona bir sandalye verdim oturdu. Sonra, ona; Ziyad'ın yaptığını söyledim, dudak büktü ve dizime vurarak şunları söyledi: Ben bu konuyu Ebû Zer'e sormuştum o da şimdi sana yaptığım gibi dizime vurmuş ve demişti ki: Ben de senin sorduğunu aynen Rasûlullah (s.a.v)'e sormuştum da dizime vurarak şöyle demişti: **"Namazlarını vaktinde kıl. Eğer o zalim idareci ve imamların zamanına yetişirsen onlarla birlikte de namazını kıl, ben vaktinde namazımı kılmıştım şimdi kılmayacağım"** deme. (Müslim, Mesacid: 41; Dârimi, Salat: 25)

771- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Belki sizler ileride namazlarını ilk vakit geçtikten sonra kılan insanlara yetişirsiniz. Eğer onlara ulaşırsanız namazlarınızı vaktinde kılınız sonra onlarla beraber yine kılın, bu kıldıklarınızı nafile sayınız."** (Müslim, Mesacid: 41; Dârimi, Salat: 25)

3- İMAMLIĞA KİM DAHA LAYIKTIR?

772- Ebû Mes'ud (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir toplumda Allah'ın Kitab'ını en iyi bilen o topluma imam olsun. Kur'an okuma konusunda eşit iseler önce hicret eden imam olsun. Hicrette de eşit iseler, sünneti en iyi bilen imam olsun, eğer sünnet bilgisinde de eşit iseler, yaşca büyük olan imam olsun. İzin verilmedikçe bir kimsenin yetkili bulunduğu yerde imamlık yapma ve izin verilmedikçe baş köşeye oturma."** (Dârimi, Salat: 42; Müslim, Mesacid: 53)

4- İMAMLIKTA YAŞLILARA ÖNCELİK TANINMASI

773- Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve amca oğlum Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştik -Hadisin başka bir rivâyetinde ben ve arkadaşım diyor- Rasûlullah (s.a.v), bize şöyle dedi: **"Yolculuğa çıktığınızda ezan okuyun, kamet getirin ve yaşca büyük olanınız size imamlık etsin."** (Müslim, Mesacid: 53; Tirmizî, Salat: 151)

5- ÜÇ KİŞİ BİR ARADA OLUNCA KİM İMAM OLMALI?

774- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç kişi bir arada olduğunuzda biriniz imam olsun. İmamlığa en layık olan ise Kur'an'ı en iyi bilenlerinizdir."** (Müslim, Mesacid: 53; Dârimi, Salat: 42)

6- BİR YERİN YETKİLİSİ O YERDE NAMAZ KILDIRIR

775- Ebû Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse o yerin yetkili tarafından izin verilmedikçe imamlık yapmasın, baş köşeye de oturmasın."** (Müslim, Mesacid: 53; İbn Mâce, İkametü's Salat: 46)

7- BİR KİMSE BİR YERDE NAMAZ KILDIRIRKEN O YERİN YETKİLİSİ GELİRSE GERİYE ÇEKİLİP İMAMLIĞI ONA TESLİM EDER Mİ?

776- Sehl b. Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v); Amr b. Avf oğullarının aralarında anlaşmazlık olduğunu haber alınca bir kısım ashabıyla birlikte onların aralarını bulmak için Amr b. Avf oğullarının yurduna gitti. Rasûlullah (s.a.v), onların aralarını düzeltmekle meşgul olurken namaz vakti gelmişti de Rasûlullah (s.a.v) o mahallede kalmıştı. Bilal gelip Ebû Bekir'e: "Rasûlullah (s.a.v), Amr b. Avf'ın mahallesinde onlarla meşgul olduğu için namaz vakti de gelmiş durumda, sen cemaate imam olur musun?" dedi. Ebû Bekir'de: "Olur istersen kılalım" dedi. Bilal kamet getirdi, Ebû Bekir öne geçt tekbir getirip namaza başladı. Bu esnada Rasûlullah (s.a.v) çıkageldi ve safları yarıp geçerek ilk saffa doğru yürüdü, cemaat de ellerini çırpmaya başladılar. Ebû Bekir namaz kılarken başını çevirip hiçbir tarafa bakmazdı. Cemaat el çırpmayı artırınca başını çevirip baktı bir de ne görsün Rasûlullah (s.a.v) oraya kadar gelmiş. Rasûlullah (s.a.v) işaret ederek namazı kıldırmasını emretti. Ebû Bekir ellerini kaldırarak Rasûlullah (s.a.v)'in bu emrinden dolayı Allah'a hamdetti sonra birinci saffa gelinceye kadar geri geri gitti. Rasûlullah (s.a.v)'de onun yerine geçerek cemaate namazı kıldırdı. Namaz bitince Rasûlullah (s.a.v) insanlara dönüp: **"Ey insanlar! Size ne oluyor ki namaz da bir şey olunca el çırpmaya başlıyorsunuz? Namazda el çırpmak kadınlara mahsustur, sizden biriniz namaz kılarken hatırlatmayı gerektirecek bir şey olursa "Sübhanallah" desin. Sübhanallah denildiğinde onu duyan imam yapması gerekeni yapar."** Sonra Ebû Bekir'e dönerek ona hitaben: **"Sana işaret ettiğim halde bu insanlara namaz kıldırmaktan alıkoyan ne idi?"** diye sordu da, Ebû Bekir: "Kuhafe'nin oğlunun Rasûlullah (s.a.v)'in önünde durup namaz kıldırması doğru olmazdı" dedi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 65; Dârimi, Salat: 44)

8- DEVLET BAŞKANI, İMAM BAŞKA BİRİSİNİN ARKASINDA NAMAZ KILAR MI?

777- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in son kıldığı namaz bir örtüye sarınmış olduğu halde Ebû Bekir'in arkasında kıldığı namazdı." (Tirmizî, Salat: 267; Müsned: 12156)

778- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre; "Ebû Bekir cemaate namaz kıldırıyordu. Rasûlullah (s.a.v)'de onun arkasında saftaydı." (Tirmizî, Salat: 267; İbn Mâce, İkametü's Salat: 65)

9- MİSAFİR OLAN (ZİYARETÇİ) NAMAZ KILDIRMAMALI

779- Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Biriniz bir toplumu ziyarete giderse onlara imam olup namaz kıldırmasın."** (Tirmizî, Salat: 264; Ebû Davud, Salat: 66)

10- GÖZLERİ GÖRMEYEN KİMSE İMAM OLABİLİR Mİ?

780- Mahmud b. Rabi' (r.a)'den rivâyete göre, Itban b. Malik gözleri görmediği halde kavmine imamlık yapardı. Bir gün Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Bazen yağmur, karanlık ve sel oluyor, ben de gözlerimden rahatsızım, bu yüzden benim evimde bir yerde namaz kıl da ben orayı namazgah edineyim" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de gelerek şöyle buyurdu: **"Nerede namaz kılmamı istersin?"** Itban'da, bir yere işaret etti. Rasûlullah (s.a.v) orada namaz kıldı. (Buhârî, Salat: 46; İbn Mâce, Mesacid: 8)

11- ÂKIL BÂLİĞ OLMAYAN ÇOCUK İMAM OLABİLİR Mİ?

781- Amr b. Seleme el Cermî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bulunduğumuz yerden kervanlar geçerdi, biz de onlardan Kur'an okumasını öğrenirdik. Babam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek imamlık hakkında bazı şeyler sormuştu da Rasûlullah (s.a.v): **"Kur'an'ı en iyi ve düzgün bilen imamlık yapsın"** buyurmuştu. Babam da yanımıza gelerek: "Rasûlullah (s.a.v) Kur'an'ı en iyi okuyanınız size imamlık yapsın" dedi. Oradaki bulunanlar etraflarına baktılar o anda içlerinde Kur'an'ı en iyi okuyan ben idim. Sekiz yaşında olduğum halde onlara imamlık yapardım. (Ebû Davud, Salat: 61; Müsned: 19864)

12- CEMAAT İMAMI GÖRÜNCE NAMAZ İÇİN KALKARLAR

782- Abdullah b. ebi Katade (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaz için kamet getirildiğinde benim geldiğimi görmedikçe namaz için kalkmayınız."** (Ebû Davud, Salat: 46; Buhârî, Ezan: 22)

13- KAMET EDİLDİKTEN SONRA İMAM BAŞKA BİR İŞ YAPABİLİR Mİ?

783- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Namaz için kamet edilmişti; Rasûlullah (s.a.v)'de bir kimse için dua edip yalvarıyordu, insanlar uyuyuncaya kadar namaz kılmaya kalkmadı." (Buhârî, Ezan: 27; Tirmizî, Salat: 373)

14- İMAM NAMAZ KILDIRACAĞI AN CÜNÜP OLDUĞUNU HATIRLARSA NE YAPAR?

784- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Namaz için kamet edildi, cemaatte saf bağladı. Rasûlullah (s.a.v)'de namaz kıldırmak için mescide çıkmıştı ve hemen gusletmediklerini hatırladı cemaate: **"Yerinizden ayrılmayın"** buyurdular. Sonra evlerine dönüp guslettiler. Biz saflarımızda iken başından sular damlayarak yanımıza çıktı ve namazı kıldırdılar. (Buhârî, Gusül: 16; Ebû Davud, Tahara: 93)

15- İMAM YERİNE VEKİL BIRAKABİLİR

785- Sehl b. Said (r.a) anlatıyor, "Amr b. Avf oğulları arasında çatışma olmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'e bu durum ulaşınca öğle namazını kılıp onların aralarını bulmak için onların yanına gitti. Bilal'e de: **"Ey Bilal, ikindi namazı vakti gelir de ben gelemez isem Ebû Bekir'e söyle namazı kıldırsın"** dedi. İkindi vakti gelince Bilal ezan okudu sonra kamet getirdi ve Ebû Bekir'e "öne geç" dedi. Ebû Bekir öne geçti ve namaza başladı. Biraz sonra Rasûlullah (s.a.v) çıkageldi. Bu iş insanlara zor geldi de ellerini şakırdatmaya başladılar -Ebû Bekir namaza durduğu an sağa sola dönüp hiç bakmazdı- Ebû Bekir şakırdatmanın çoğaldığını görünce kendisini tutamadı ve dönüp baktı. Rasûlullah (s.a.v) eliyle işaret ederek yerinde kalmasını istedi. Ebû Bekir Rasûlullah (s.a.v)'in bu isteğinden dolayı Allah'a hamd-ü sena etti sonra gerisin geriye gelerek birinci safa girdi. Rasûlullah (s.a.v), bunu görünce ilerledi ve namazı kıldırdı. Rasûlullah (s.a.v) namazı bitirince: **"Ey Ebû Bekir! Sana yerinde kalmanı işaret ettiğim halde niçin kalmadın"** diye sorunca Ebû Bekir: "İbn ebî Kuhafe'nin Rasûlullah (s.a.v)'e imamlık yapması yakışmaz" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) cemaate hitab ederek: "Namaz kılarken herhangi bir şey olursa erkekler "Subhanallah" desin kadınlar da; "el çırpsın" buyurdu. (Dârimi, Salat: 95; İbn Mâce, İkametü's Salat: 65)

16- İMAM KENDİSİNE UYULAN KİMSEDİR

786- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir sefer attan sağ yanı üzerine düşmüştü, sahabiler kendisini ziyarete geldiler. Namaz vakti de gelmişti. Rasûlullah (s.a.v) namazını kılıp bitirdikten sonra şöyle buyurdu: **"İmam kendisine uyulandır. Dolayısıyla o rükû' ettiğinde siz de rükû' edin. O rükû'dan kalktığında siz de kalkın, secde ettiğinde secde edin. "Semiallahülimen hamideh" dediğinde ise "Rabbenâ lekel hamd" deyin."** (Dârimi, Salat: 95; Buhârî, Ezan: 51)

17- İMAMA UYAN KİMSEYE DE UYULUR MU?

787- Ebû Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ashabından bir kısmını saflara girmekte geciktiklerini gördü ve şöyle buyurdu: **"İlk safları doldurun ve bana uyun! Arkanızdakiler de size uysunlar. Bazı kimseler vardır ki; ilk saftan geri kalırlar, Allah'ta onları rahmet ve Cennetinden geri bırakır."** (Ebû Davud, Salat: 94; Müslim, Salat: 28)

788- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir'e cemaate namaz kıldırmasını emretmişti. Aişe diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir'in önündeydi ve oturarak namaz kıldı, Ebû Bekir'de arkasındaki cemaate namazı kıldırdı." (Dârimi, Salat: 44; Buhârî, Ezan: 68)

789- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bize öğle namazını kıldırdı. Ebû Bekir'de arkasındaydı. Rasûlullah (s.a.v) tekbir alınca, Ebû Bekir'de bize duyurmak için tekbir alıyordu." (Buhârî, Ezan: 68; Dârimi, Salat: 44)

18- ÜÇ KİŞİ OLUNCA İMAM NEREYE DURMALI?

790- Esved ve Alkame (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle dediler: Bir öğle vakti, Abdullah b. Mes'ud'un yanına gitmiştik, bize: "Öyle idareciler gelecek ki namaz vaktini geciktirecekler. Siz namazı vaktinde kılın sonra kalktı ve ikimizin arasında namaz kıldı ve Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördüm" dedi. (Müslim, Mesacid: 41; Dârimi, Salat: 25)

791- Büreyde b. Süfyan b. Ferve el Eslemi (r.a), dedesinin kölesi Mes'ud'un şöyle dediğini naklediyor: Rasûlullah (s.a.v) ve Ebû Bekir bana uğradılar. Ebû Bekir bana: "Ey Mes'ud! Ebû Temime yani efendine git, bize bir deve ile azık bir de kılavuz göndersin" dedi. Ben de hemen efendime gittim durumu haber verdim. Bana bir deve ve sütten yapılmış bir yiyecek verdi, onları alıp gizli yollardan götürdüm. Namaz vakti gelince; Rasûlullah (s.a.v) namaz kılmak için kalktı. Ebû Bekir de sağ yanına durdu, onlarla birlikte iken İslâm'ı tanımış ve kabul etmiştim, ben de hemen kalkıp arkalarına durdum. Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir'i göğsünden geriye itti ve ikimizde O'nun arkasında omuz olduk. (Ve bize namaz kıldırdı) (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

19- DÖRT KİŞİ CEMAAT OLURSA İMAM NEREYE DURUR?

792- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, ninesi Müleyke, bir yemek hazırlayıp, Rasûlullah (s.a.v)'i davet etmişti. O yemekten biraz yedikten sonra: "Haydi kalkın size namaz kıldırayım" dedi. Enes diyor ki: Çok kullanıldığı için siyahlaşmış hasırımızı getirdim, yumuşaması için üzerine su serptim, Rasûlullah (s.a.v) kalktı ben ve yetim Rasûlullah (s.a.v)'in arkasına durduk. Ninem de, bizim arkamıza durdu. Rasûlullah (s.a.v), bize iki rekat namaz kıldırdı ve gitti. (Tirmizî, Salat: 173; İbn Mâce, İkametü's Salat: 44)

20- İKİ ERKEK VE İKİ KADIN OLURSA İMAM NEREYE DURMALI?

793- Yine Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bizim eve geldi. Evde ben, annem, yetim olan biri ve halam Ümmü Haram vardı. Rasûlullah (s.a.v): **"Kalkın size namaz kıldırayım"** dedi. Ravi Enes'e: "Namaz vakti dışında mı?" diye sorar. Enes: "Bize namaz kıldırırdı" diye cevap verir. (Tirmizî, Salat: 173; İbn Mâce, İkametü's Salat: 44)

794- Yine Enes (r.a)'den rivâyete göre, Enes, annesi, halası, Rasûlullah (s.a.v) ile beraber iken Rasûlullah (s.a.v) onlara namaz kıldırdı ve Enes'i sağ tarafına annesi ve halasını da arkasına durdurdu. (Tirmizî, Salat: 173; İbn Mâce, İkametü's Salat: 44)

21- BİR ÇOCUK VE BİR KADIN OLURSA İMAM NEREYE DURUR?

795- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v)'in yanında namaz kıldım. Aişe arkamızda bizimle beraber namaz kılıyordu. Ben Rasûlullah (s.a.v)'in yan tarafında idim." (Ebû Davud, Salat: 70; Müsned: 2615)

796- Yine Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bana ve bizim aileden bir kadına namaz kıldırdı. Beni sağ tarafına, kadını da arkamıza durdurdu." (Ebû Davud, Salat: 70; Buhârî, Ezan: 79)

22- BİR ÇOCUĞA NAMAZ KILDIRAN İMAMIN YERİ NERESİDİR?

797- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir gece teyzem Meymune'nin yanında gecelemiştim. Gecenin bir vaktinde Rasûlullah (s.a.v) namaz kılmak için kalktı. Ben de kalkıp sol tarafına durdum. Rasûlullah (s.a.v) beni başımdan tutup sağ tarafına durdurdu."(Ebû Davud, Salat: 70; Buhârî, Ezan: 79)

23- İMAM SAFLARI DÜZELTİR Mİ?

798- Ebû Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) namaza durmadan bizim omuzlarımıza dokunarak saflarımızı düzeltir ve şöyle derdi: **"Saflarınızda düzensiz durmayınız ki kalpleriniz ayrılığa düşmesin. Aklı başında ve imamlığa yetkili olanlar benim arkam da dursunlar, onlardan sonra gelenler daha arkada, onlardan da sonra gelenler daha arkada dursunlar."** Sonra Ebû Mes'ud yanındakilere: "Sizler bugün son derece ayrılıklar içerisindesiniz" dedi. (Dârimi, Salat: 51; Ebû Davud, Salat: 94)

799- Kays b. Ubad (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir defasın da ben Mescidde ilk safta bulunuyordum. Bir adam beni arkamdan sertçe

çekti ve benim yerime geçti. Nasıl namaz kıldığımı bilemedim. Namaz bitince bir de ne göreyim, beni çeken Ubey b. Ka'b imiş. Bana şöyle dedi: "Ey delikanlı! Allah, seni kötülüklerden korusun. Benim bu yaptığım Rasûlullah (s.a.v)'in bize bir emridir. Kendi arkasına durmamızı emrederdi sonra kıbleye dönerek üç defa: **"Kâbe'nin Rabbine andolsun ki ehli Ukad helak olacaktır"** dedi ve şöyle ilave etti: **"Vallahi o cemaate değil o cemaati saptıran idarecilere yazıklar olsun."** Ben: "Ey Ebû Yakub, "Ehli Ukad" ile neyi kastediyorsun?" diye sordum. O da: "İdareciler" diye cevap verdi. (Müsned: 20210)

24- İMAM GELMEDEN SAFLAR DÜZENLENİR Mİ?

800- Ebû Seleme b. Abdurrahman (r.a), Ebû Hureyre'nin şöyle söylediğini duymuştur: "Namaz için kamet edildi. Biz kalktık, Rasûlullah (s.a.v) gelmeden önce saflar düzeltildi. Rasûlullah (s.a.v) geldi ve namazgahta ki yerini aldı, tekbir almazdan önce geriye döndü ve bize: **"Yerinizden ayrılmayın"** diyerek evine gitti. Biz ayakta Rasûlullah (s.a.v)'i bekliyorduk. Nihayet Rasûlullah (s.a.v) geldi, gusül abdesti almıştı, başından su damlıyordu. Tekbir aldı ve namazı kıldırdı. (Ebû Davud, Tahara: 94; Buhârî, Gusül: 17)

25- İMAM SAFLARI DÜZELTMELİDİR

801- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), safları okları düzeltir gibi düzeltirdi. Bir defasında Rasûlullah (s.a.v), göğsü saftan dışarı çıkmış bir adam gördü, bunun üzerine şöyle söyledi: **"Saflarınızı ya düzeltirsiniz veya Allah sizin yüzlerinizi ayrı ayrı taraflara çevirir yani ihtilafa düşürür."** (Müslim, Salat: 28; Buhârî, Ezan: 72)

802- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), safların arasında boydan boya dolaşır omuzlarımıza, göğüslerimize dokunarak düzeltir ve: **"Safları düzgün tutunuz yoksa kalpleriniz ihtilafa düşer"** buyurur ve şöyle devam ederdi: **"İlk saftakilere Allah merhamet eder, melekler de dua ederler."** (Dârimi, Salat: 51; İbn Mâce, İkametü's Salat: 50)

26- SAFLARI DÜZELTEN İMAM CEMAATE NE SÖYLER?

803- Ebû Mes'ud (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) omuzlarımıza dokunarak şöyle derdi: **"Saflarınızı düzgün tutunuz, ileri geri durmayınız, aksi takdirde ayrılığa düşersiniz. Sizin en aklı başında olan ve imamlığa en layık olanlar benim arkama dursunlar daha sonra onlara yakın olanlar daha sonra da onlara en yakın olanlar dursunlar."** (Dârimi, Salat: 51; Müslim, Salat: 28)

27- İMAM KAÇ DEFA "SAFLARI DÜZELTİNİZ" DEMELİDİR?

804- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), namaz kıldıracağı zaman: **"Safları düzgün tutunuz, safları düzgün tutunuz, safları düzgün tutunuz"** derdi. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben sizi önümden nasıl görüyorsam arkamdan da aynı şekilde görüyorum." (Müslim, Salat: 28; Buhârî, Ezan: 75)

28- İMAM SAFLARI SIK VE BİRBİRİNE YAKIN TUTMALARINI TEŞVİK EDER

805- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) namaza başlarken tekbir almadan yüzünü bize çevirir ve şöyle buyururdu: **"Saflarınızı düzeltin ve sıklaştırın çünkü ben sizi arkamdan da görüyorum."** (Müslim, Salat: 28; Buhârî, Ezan: 75)

806- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Saflarınızı sıklaştırın, araları açmayın, boyunlarınızı bir hizaya getirin. Muhammed (s.a.v)'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Ben saflarınızın arasındaki boşluklarda şeytanın koyun kuzusu gibi dolaşıp girdiğini görüyorum."** (Ebû Davud, Salat: 94; Müsned: 11666)

807- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namaz kıldırmak için mescide çıktı ve bize: **"Niçin Meleklerin, Allah'ın huzurunda saf bağladıkları gibi; saflarınızı düzgün yapmıyorsunuz?"** diye sordu. Oradakiler: "Melekler Rableri yanında nasıl saf bağlarlar?" diye sordular. Rasûlullah (s.a.v): **"Melekler ilk saffı tamamlarlar sonra da birbirlerine sıkıştırarak düzeltirler"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 94; İbn Mâce, İkametü's Salat: 50)

29- İLK SAFFIN DEĞER VE KIYMETİ

808- Irbaz b. Sariye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ilk saf için üç ikinci saftakiler için bir sefer dua edip o kimselerin bağışlanmasını isterdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 51; Dârimi, Salat: 50)

30- SAFLAR TAMAMLANIP EKSİKLİK SON SAFTA KALMALI

809- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"İlk saffı tamamlayınız. Daha sonra arkasındaki saffı tamamlayınız, eksik kalacaksa son safta kalmış olsun."** (Ebû Davud, Salat: 94; Müsned: 11666)

31- SAFTAKİ BOŞLUĞU DOLDURMANIN SEVABI

810- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir saftaki boşluğu doldurursa Allah ona rahmetiyle yaklaşır. Kim de bir safta boşluk bırakırsa Allah ta o kimseden rahmetini keser."** (Ebû Davud, Salat: 94; İbn Mâce, İkametü's Salat: 50)

32- ERKEK VE KADINLAR İÇİN HAYIRLI SAF HANGİSİDİR?

811- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Erkekler için en hayırlı saf ilk saftır en kötüsü ise son saftır. Kadınlar için sevabı en fazla olan saf son saftır en kötü ve şerli olan saf ise erkeklere yakın olan ilk saftır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 52; Dârimi, Salat: 52)

33- MESCİDDEKİ DİREKLER ARASINDA NAMAZ

812- Abdulhamid b. Mahmud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes ile beraberdik, idarecilerden biriyle birlikte namaz kılmıştık, kalabalık sebebiyle cemaat bizi iteledi de iki direk arasında durup ancak namaz kılabildik. Enes; geri geri gitti ve şöyle dedi: "Biz, Rasûlullah (s.a.v) zamanında iki direk arasında durup namaz kılmaktan sakınırdık." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 53; Tirmizî, Salat: 169)

34- SAFLARIN EN HOŞ OLAN YERİ NERESİDİR?

813- Bera (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldığımızda Rasûlullah (s.a.v)'in sağ tarafında olmayı tercih ederdim." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 55; Ebû Davud, Salat: 96)

35- İMAM NAMAZI UZATMAMASI GEREKİR

814- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz cemaate namaz kıldırdığında uzatmadan hafifçe kıldırsın. Çünkü; o cemaat içerisinde hastalar, zayıflar ve yaşlılar vardır. Ama kişi tek başına namaz kıldığında; dilediği kadar uzatsın."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 48; Buhârî, Ezan: 62)

815- Enes (r.a)'den rivâyete göre. "Peygamber (s.a.v) cemaate namazı en kısa kıldıran idi." (Buhârî, Ezan: 64; Dârimi, Salat: 46)

816- Abdullah b. ebi Katade (r.a), babasından naklederek diyor ki: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ben namaza başladığımda bir çocuğun ağladığını işitsem çocuğun annesine sıkıntı vermemek için namazımı kısa tutardım."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 47)

36- RASÛLULLAH (S.A.V), NAMAZDA SAFFAT SÛRESİNİ OKUMUŞ MUYDU?

817- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), namazı fazla uzatmamayı emreder, bize imam olduğunda da Saffât sûresini okurdu." (Müsned: 4565)

37- İMAM NAMAZDA NELER YAPABİLİR?

818- Ebû Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i namaz kıldırırken gördüm omuzunda, Ebû'l As'ın kızı Ümâme vardı. Rükû'a vardığında onu yere bırakıyor secdeden başını kaldırdığında ise tekrar omuzuna alıyordu." (Buhârî, Salat: 106; Müslim, Mesacid: 9)

38- CEMAAT İMAMDAN ÖNCE HAREKET ETMEZ

819- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muhammed (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İmamdan önce başını kaldıran kimse Allah tarafından başının eşek başına çevrilmesinden korkmuyor mu?"** (Ebû Davud, Salat: 76; Buhârî, Ezan: 53)

820- Ebû İshak (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Yezid'ten işittim şöyle diyordu: "Bera'nın anlattığına göre, ki o yalan söylemeyen biridir. Onlar Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kıldıklarında, Rasûlullah (s.a.v) başını rükû'dan kaldırınca doğrulurlar, secde ettiğini gördükten sonra da secdeye varırlarmış." (Ebû Davud, Salat: 76; Buhârî, Ezan: 53)

821- Hıttan b. Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Musa bize namaz kıldırmıştı. Teşehhüde oturulduğunda o toplumdan birisi içeri girip: "Namaz iyilik, doğruluk ve zekatla birlikte zikredildi" dedi. Ebû Musa selâm verince cemaate karşı döndü ve o sözü hanginiz söyledi diye sordu. Oradakiler susup cevap vermediler. Ebû Musa: "Ey Hıttan, yoksa sen mi söyledin?" dedi. O da: "Hayır! Fakat beni azarlamandan korktum" deyince, Ebû Musa şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), bize namazımızı ve gideceğimiz yolu, öğretir ve şöyle buyururdu:**"İmam kendisine uyulandır. O tekbir aldığında sizde alın. "O ğayril mağdûbi âleyhim ve la'd dâllîn" dediğinde amin deyin ki, Allah dua'larınızı kabul etsin. İmam rükû'a vardığında siz de rükû'a varın, rükû'dan kalkıp ta "semiallahü limen hamideh" deyince, siz de "Rabbena lekel hamd" deyin ki Allah sizin böyle söylediğinizi duysun. Secde ettiğinde siz de secde edin. Secdeden kalktığında siz de kalkın. Çünkü imam sizden önce secde eder ve sizden önce secdeden kalkar. Rasûlullah (s.a.v) de diğerleri de aynen böyledir"** buyurdu. (Buhârî, Ezan: 53; İbn Mâce, İkametü's Salat: 48)

39- İMAM CEMAATİ NAMAZDAN NEFRET ETTİRİR Mİ?

822- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensardan bir adam geldi, namaza başlamıştı. Mescide girdi Muaz'ın arkasına namaza durdu. Muaz namazı uzattı bunun üzerine o adam cemaati terk ederek mescidin bir köşesin de tek başına namazı kıldı ve çekip gitti. Muaz namazı bitirince kendisine: Falan adam böyle yaptı denildi. Bunun üzerine Muaz; Eğer sabaha çıkarsam bunu mutlaka Rasûlullah (s.a.v)'e anlatacağım dedi. Sabahleyin, Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve meseleyi anlattı. Rasûlullah (s.a.v) o adama haber gönderip çağırttı ve: **"Niçin böyle yaptın"** diye sordu. Adam da şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! gündüz boyu devamlı çalıştım geldim. Namaza başlanmıştı, mescide girip cemaate katıldım, imam şu şu sûreleri okudu ve namazı uzattı. Ben de cemaatten ayrılıp mescidin bir köşesinde tek başıma namazımı kıldım." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Muaz! Cemaat arasında fitne mi çıkarıyorsun? Ey Muaz cemaat arasında fitne mi çıkarıyorsun? Ey Muaz cemaat arasında fitne mi çıkarıyorsun?"**(İbn Mâce, İkametü's Salat: 48; Darimi: Salat: 46)

40- OTURARAK NAMAZ KILAN İMAMA NASIL UYULUR?

823- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), ata binmişti ve attan düşmüştü, sağ tarafi incinmişti, namazlarından birini oturarak kıldı. Biz de arkasında namazımızı oturarak kıldık. Rasûlullah (s.a.v) namazı bitirince şöyle buyurdu:**"İmam kendisine uyulandır. O ayakta kılarsa siz de ayakta kılın, rükû'a gittiğinde siz de rükû' edin. "Semiallahü limen hamideh" deyince siz de "Rabbena lekel hamd" deyin. İmam oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namazınızı kılın."** (Dârimi, Salat: 44; Buhârî, Ezan: 51)

824- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) son hastalığında iyice ağırlaşmıştı Bilal namaz vaktini bildirmek için gelmişti de Rasûlullah (s.a.v):**"Ebû Bekir'e söyleyin insanlara namazı kıldırsın"** demişti. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Bekir yufka yüreklidir. Senin makamına geçtiğinde sesini cemaate duyuramaz. Ömer'e emretsen de o kıldırsa" dedim. Rasûlullah (s.a.v):**"Ebû Bekir'e söyleyin namazı kıldırsın"** buyurdu. Bunun üzerine Hafsa'ya bir de sen söyle dedim o da söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Sizler Yusuf zamanındaki kadınlar gibisiniz, Ebû Bekir'e söyleyin cemaata namazı kıldırsın"** buyurdu.

Ebû Bekir'e söylendi. Ebû Bekir namaza başladığında, Rasûlullah (s.a.v) kendisinde biraz hafiflik hissetti, iki kişiyle birlikte yürümeye başladı, ayakları yerde sürünüyordu. Mescide gelince Ebû Bekir, Rasûlullah (s.a.v)'in geldiğini hissetti ve geri çekilmek istedi fakat Rasûlullah (s.a.v) olduğun yerde dur diye işaret etti sonra gelip Ebû Bekir'in sol tarafına oturdu. Rasûlullah (s.a.v), oturarak insanlara namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir ise; ayaktaydı ve Rasûlullah (s.a.v)'e uyuyordu cemaat de Ebû Bekir'e uyuyordu. (Dârimi, Salat: 44; Buhârî, Ezan: 67)

825- Ubeydullah b. Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'nin yanına vardım. "Bana, Rasûlullah (s.a.v)'in hastalığından bahsetmeyecek misin?" dedim. O da şunları anlattı: "Rasûlullah (s.a.v)'in hastalığı ağırlaşınca:**"Cemaat namaz kıldı mı?"** diye sordu. Biz: "Hayır, Ey Allah'ın Rasûlü! Seni bekliyorlar dedik. O zaman, Rasûlullah (s.a.v) bana:**"Leğen içerisinde su hazırlayın"** dedi. Biz de hazırladık gusletti, kalkmaya davranırken tekrar bayıldı sonra ayılınca: **"Cemaat namazı kıldı mı?"** buyurdu. Bizde hayır seni bekliyorlar dedik. Bana leğende biraz su getirin buyurdu. Getirdik tekrar yıkandı kalkmaya davranırken tekrar bayıldı. Üçüncü defa aynı şeyler oldu. Cemaat ise mescidde yatsı namazı için Rasûlullah (s.a.v)'i bekliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v) cemaate namaz kıldırması için Ebû Bekir'e haber gönderdi. Haberci Ebû Bekir'e gelip: Rasûlullah (s.a.v) sana cemaate namaz kıldırmanı emrediyor dedi. Ebû Bekir yufka yürekliydi. Ömer'e cemaate namazı sen kıldır dedi. Ömer cevaben: Sen bu işe benden daha layıksın dedi. Rasûlullah (s.a.v)'in hastalık günlerinde cemaate namazı Ebû Bekir kıldırdı. Sonradan Rasûlullah (s.a.v), vücûdunda hafiflik hissetti ve iki adam arasında -ki biri Abbas idi- öğle namazı için çıktı. Ebû Bekir Rasûlullah (s.a.v)'i görünce geri çekilmek istedi. Fakat Rasûlullah (s.a.v) geri çekilmemesi için işaret etti ve yanındaki iki kişiye de Ebû Bekir'in yanına oturtmalarını emretti. Ebû Bekir ayakta namaz kıldırıyor insanlarda ona uyuyorlardı. Rasûlullah (s.a.v)'de oturduğu yerde namaz kılıyordu. Ravi diyor ki: İbn Abbas'ın yanına girdim; "Aişe'nin, Rasûlullah (s.a.v)'in hastalığına dair anlattıklarını sana da anlatayım mı?" dedim. "Peki anlat" dedi. Ona anlattığında hepsini doğruladı sadece "Aişe, Abbas'la birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yürümesine yardım eden diğer kimsenin ismini söyledi mi?" dedi.

Hayır dedim. "O, Ali (r.a)'dir" dedi. (Dârimi, Salat: 44; Buhârî, Ezan: 67)

41- İMAMLAR FİTNE ÇIKARMAMALI

826- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaz, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namazını kıldıktan sonra dönüp kavmine imamlık ederdi. Bir gece, Rasûlullah (s.a.v) namazı geciktirdi. Muaz da Rasûlullah (s.a.v) ile beraber namazı kılıp imamlık için kavminin yanına döndü ve Bakara sûresini okumaya başladı. Cemaatten biri Bakara süresini okuduğunu duyunca cemaatten ayrılıp namazı tek başına kılıp çıkıp gitti. Oradakiler: "Ey falan kimse nifak çıkarıyorsun" dediler o ise: Vallahi nifak çıkarmıyorum ama bu durumu gidip Rasûlullah (s.a.v)'e haber vereceğim dedi sonra Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Muaz seninle birlikte namaz kılıp sonra gelip bize imam oluyor. Dün gece Sen namazı geciktirmiştin, Muaz seninle

birlikte namaz kılıp bize geldi ve imam oldu ve Bakara sûresini okumaya başladı. Ben bunu duyunca cemaatten ayrıldım ve namazımı kendi başıma kıldım. Biz develerle su taşıyan insanlarız, elimizin emeğiyle geçiniriz" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Muaz! Sen fitne mi çıkarmak istiyorsun?"** dedi ve, **"Şu şu sûreleri oku"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 288; Buhârî, Ezan: 61)

827- Ebû Bekre (r.a)'den rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) bir sefer korku namazını kıldı arkasındakilere iki rekat kıldırdı, onlar gittikten sonra gelenlere de iki rekat kıldırdı. Böylece Rasûlullah (s.a.v) dört cemaat de ikişer ikişer kılmış oldular." (Ebû Davud, Salat: 288; Buhârî, Ezan: 61)

42- CEMAATLE KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ

828- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Cemaatle kılınan namaz tek başına kılınan namazdan yirmi yedi kat daha değerlidir."** (Muvatta', Salat-ül Cemaat: 1; Buhârî, Ezan: 29)

829- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Cemaatle kılınan namaz tek başına kılınan namazdan yirmi beş derece daha değerlidir."** (Buhârî, Ezan: 29; Muvatta', Salat-ül Cemaa: 1)

830- Aişe (r.anha)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) buyurdular ki: **"Cemaatle kılınan namaz tek başına kılınan namazdan yirmi beş derece daha değerli ve kıymetlidir."** (Buhârî, Ezan: 29; Muvatta', Salat-ül Cemaa: 1)

43- ÜÇ KİŞİ CEMAAT OLMALIDIR

831- Ebû Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Üç kişi namaz kılacaklarında içlerinden biri imam olsun imamlığa en layık olan da Kur'an'ı en iyi bilen ve okuyandır."** (Müslim, Mesacid: 53; Dârimi, Salat: 42)

44- BİR ERKEK, BİR KADIN VE BİR ÇOCUK OLURSA NASIL CEMAAT OLUNUR?

832- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle diyor: **"Rasûlullah (s.a.v)'in yanında namaz kıldım. Aişe bizim arkamızda bizimle birlikte namaz kılıyordu. Ben ise Rasûlullah (s.a.v)'in yanında onunla namaz kılıyordum."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 45; Ebû Davud, 69)

45- İKİ KİŞİ CEMAAT OLURSA NASIL DURULUR?

833- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılmak üzere onun sol tarafına dikilmiştim. Rasûlullah (s.a.v) beni sol eliyle sağ tarafına geçirdi." (Ebû Davud, Salat: 70; Buhârî, Ezan: 77)

834- Übey b. Ka'b (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v) bir gün sabah namazını kıldı ve:**"Falan adam namazda mıydı?"** diye sordu. "Hayır" dediler **"Peki filan adam"** dedi. "Hayır yoktu" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bu iki namaz** (sabah ve yatsı) **münafıklara çok zor gelen namazlardır. Eğer bu iki vakit namazdaki sevabı bir bilselerdi sürünerek de olsa bu namazlara gelirlerdi. İlk saf meleklerin saffı gibidir. Eğer insanlar ilk safta bulunmanın değerini bir bilselerdi ona yetişebilmek için yarış ederlerdi. Bir kişinin diğer bir kimseyle birlikte bile olsa cemaatle namaz kılması tek başına kılmasından daha değerlidir. Bir kimsenin iki kişiyle namaz kılması tek kişiyle kılmasından daha değerlidir. Namaz kılanlar ne kadar çok olursa o derece Allah'ın hoşuna gider."** (Müslim, Mesacid: 43; Dârimi, Salat: 53)

46- CEMAATLE NAFİLE NAMAZ KILINIR MI?

835- Itban b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! kavmimin mescidi ile evimin arasında sel akıyor. Bu sebeple evimize gelip de namaz kılmanızı çok arzu ediyorum ve sizin namaz kıldığınız yeri de kendime namazgah edinmek istiyorum. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Yakında kılarız"** buyurdu. "Rasûlullah (s.a.v) evimize geldiğinde: **"Nerede kılmamı arzu edersiniz?"** diye sordu. Evin bir köşesini gösterdim, Rasûlullah (s.a.v) namaz kılmak için kalktı biz de arkasına saf olduk, bize iki rekat namaz kıldırdı. (Buhârî, Salat: 46; Müslim, İman: 10)

47- BİR TOPLULUĞUN HEP BİRLİKTE GEÇİRDİĞİ BİR NAMAZ NASIL KILINIR?

836- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), bir sefer namaza başlamadan yüzünü bize doğru çevirdi ve şöyle buyurdu:**"Saflarınızı düzgün ve sıklaştırın çünkü ben sizi arkamdan da görüyorum."** (Buhârî, Ezan: 76; Müslim, Salat: 28)

837- Abdullah b. ebi Katade (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir seferde idik. Oradakilerden bir kısmı:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Bize biraz istirahat versen ne iyi olur"** dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Uyuyakalıp namazı geçirmenizden korkuyorum"** buyurdu. Bilal: "Ben beklerim" dedi. Bunun üzerine oradakiler yatıp uyudular. Bilal'de sırtını bineğine dayayıp beklemeye başladı. Rasûlullah (s.a.v) uyandığında güneş doğmuştu ve Bilal'e: "Ey Bilal ne demiştin ne oldu?" buyurdu. Bilal'de; "Hiçbir zaman böylesine bir ağırlık basmamıştı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Allah dilediğinde ruhlarınızı alır, dilediğinde geri verir. Kalk Ey Bilal ezan oku."** Bilal kalkıp ezan okudu, insanlar abdestlerini aldılar, güneş hayli yükselmişti hep birlikte cemaatle namaz kıldılar. (Müslim, Mesacid: 47; İbn Mâce, Salat: 10)

48- CEMAATİ TERK ETMEMEK GEREKİR

838- Ma'dan b. ebî Talha el Ya'murî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ebûd Derda bana nerede oturuyorsun" diye sordu. Ben de: "Hıms yakınlarında bir köyde" dedim. Bunun üzerine Ebû'd Derda şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim:**"Üç kişinin bulunduğu köy veya çölde cemaatle namaz kılınmazsa şeytan onları hâkimiyeti altına alır. Cemaatle namazı terk etmeyin çünkü sürüden ayrılanı kurt kapar."** (Ebû Davud, Salat: 46; Müsned: 20719)

49- CEMAATE MUTLAKA DEVAM EDİLMELİ

839- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki içimden şöyle geçiriyorum, odun toplatayım. Sonra namaz için ezan okunmasını emredeyim. Sonra da bu cemaate gelmeyen kimselerin evlerini kendileri içindeyken yakıvereyim. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki cemaate gelmeyenlerin birisi, etli ve yağlı bir kemik veya iki güzel ok bulacaklarını bilselerdi mutlaka cemaate gelirlerdi. (Müslim, Mesacid: 42; Ebû Davud, Salat: 47)

50- EZAN OKUNUNCA MUTLAKA CEMAATE KOŞMALI

840- Abdullah b. Mesud (r.a) anlatıyor ve şöyle diyor: "Kim yarın öldüğünde Müslüman olarak Rabbine kavuşmayı isterse ezan okunduğunda, beş vakit namaza karşı devamlı ve duyarlı olsun. Çünkü Allah peygamberine hidayet yollarını göstermiştir. Bu namaz kılmak ta hidayet yollarındadır. Ben hepinizin evinde namaz kılabilecek bir yeri olduğunu tahmin ederim. Eğer namazlarınızı evlerinizde kılar da mescidleri ihmal ederseniz, Peygamberimizin sünnetini ve yolunu terk etmiş olursunuz. Peygamberimizin yolunu terk edince de sapıklığa düşersiniz. Güzelce abdest alıp ta namaza giden bir mü'minin attığı her adımdan dolayı bir sevap kazanır ve derecesi yükselir veya attığı her adım bir günahına keffaret olur. Ben namaza giderken adımlarımı sıklaştırdığımı hatırlarım. Münafıklığı besbelli kimseler cemaatı terk ederler. Hatta ben iki kişinin yardımıyla da olsa gelip saflar arasında yerini alan kişileri bile bilirim." (Müslim, Mesacid: 42; İbn Mâce, Mesacid: 14)

841- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bir âma, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Elimden tutup mescide götürecek kimsem yok" diyerek evinde namaz kılabilmesi için Peygamber (s.a.v)'den izin istedi. Peygamber (s.a.v), ona izin verdi adam dönüp giderken Rasûlullah (s.a.v) o kimseyi çağırdı ve: **"Ezanı duyuyor musun?"** buyurdu. O adam: "Evet" deyince: **"Öyleyse cemaate mutlaka gel"** buyurdu. (Müslim, Mesacid: 42)

842- İbn Ümmü Mektum (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Medine yolları yırtıcı hayvanlar ve zararlı böceklerle dopdolu, cemaate gelmesem olur mu?" diye sorunca: Rasûlullah (s.a.v): **"Hayye alessalah ve Hayye alal felah seslerini duyuyor musun"** dedi. O da: "Evet" deyince, **"Öyleyse hemen namaza koş"** dedi ve ona izin vermedi. (Müslim, Mesacid: 42; Ebû Davud, Salat: 48)

51- CEMAATİ GECİKTİRMEYİ GEREKTİREN HALLER NELERDİR?

843- Hişam b. Urve (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Abdullah b. Erkam arkadaşlarına imamlık yapıyordu. Bir gün namaz vakti geldi. Abdullah tuvalet ihtiyacını gidermek için gitmişti, dönüp gelince şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) den işittim şöyle diyordu: **"Sizden birinizin tuvalet ihtiyacı gelirse namaz kılmazdan önce o ihtiyacını gidersin."** (Ebû Davud, Tahara: 43; Dârimi, Salat: 137)

844- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Akşam yemeği hazır olur namaz vakti de gelirse, önce akşam yemeğinizi yiyin."** (Ebû Davud, Tahara: 43)

845- Ebûl Melih (r.a), babasından naklederek şöyle diyordu: Biz Huneyn savaşında Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdik, yağmur yağmaya başladı. Bunun üzerine: Rasûlullah (s.a.v)'in müezzini: "Herkes namazı çadırında eşyalarının yanında kılsın" diye ilân etti. (İbn Mâce, Tahara: 87)

52- CEMAATE KATILMA NİYETİ İLE GİDEN KİMSE

846- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim güzelce abdest alır sonra da mescide gitmek için evinden çıkarsa ve mescide varınca cemaati namaz kılmış olarak bulursa, Allah o kimseye de cemaatle namaz kılanların sevabı kadar sevap yazar ve onların sevaplarından da hiçbir şeyi eksiltmez."** (Ebû Davud, Salat: 52; Müsned: 8590)

847- Osman b. Affan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim abdestini güzelce alır sonra farz namazı kılmak için mescide gider, insanlarla veya cemaatle veya mescidde namazını kılarsa; Allah onun günahlarını affeder."** (Müslim, Mesacid: 42; Müsned: 485)

53- TEK BAŞINA NAMAZ KILANIN CEMAATLE NAMAZINI TEKRAR ETMESİ

848- Mıhcen (r.a)'den rivâyete göre, Mıhcen, bir mecliste Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bulunuyordu, ezan okundu. Rasûlullah (s.a.v) kalkıp namaza gitti sonra döndü Mıhcen hala o meclisteydi. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Sen Müslüman değil misin?"** diye sordu Mıhcen: "Müslümanım, fakat ben; evimde kılmıştım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Mescide geldiğinde önceden kılmış olsan bile insanlarla birlikte cemaatle tekrar namaz kıl"** buyurdular. (Dârimi, Salat: 98; Müsned: 1829)

54- SABAH NAMAZINI TEK KILAN DA CEMAATLE TEKRAR KILMALI

849- Câbir b. Yezid b. Esved el Âmirî (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Sabah namazını Hayf mescidinde, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte kıldım. Rasûlullah (s.a.v), namazını kılıp bitirince geride iki kişinin namaz kılmayıp beklediklerini fark etti **"Onları bana çağırın"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına getirildiler, korkudan titriyorlardı. **"Bizimle beraber sizi namaz kılmaktan alıkoyan nedir"** diye sordu. Onlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Evlerimizde kılmıştık" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"Böyle yapmayın, evlerinizde kılıp sonra mescide geldiğinizde cemaatle birlikte tekrar kılın. İkinci kıldığınız namaz nafile olmuş olur"** buyurdu. (Tirmizî, Salat: 163; Dârimi, Salat: 98)

55- NAMAZ KILAN CEMAATE UĞRARSA AYNI NAMAZI TEKRAR KILMALI

850- Ebû Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) dizime vurarak şöyle dedi: **"Namaz vaktini geciktiren bir toplumun yanında olsan ne yaparsın?"** Ben de: "Ne yapmamı emredersin" diye sordum. **"Namazı vaktinde kıl sonra işine gücüne bak sonra geciktirilmiş olarak namaz kılınır da sen de mescidde olursan tekrar namaz kıl"** buyurdular. (Müslim, Mesacid: 40; Dârimi, Salat: 24)

56- BİR VAKİT NAMAZ İKİ SEFER KILINMAZ MI?

851- Meymune (r.anha)'nın azadlı kölesi Süleyman'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'i Medine'nin bir semti olan Belat'ta otururken gördüm. İnsanlar cemaatle namaz kılıyorlardı. "Ey Ebû Abdurrahman niçin namaz kılmıyorsun?" dedim şöyle dedi: "Ben namazımı kıldım." Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işitmiştim: **"Bir namaz günde iki sefer kılınmaz."** (Müsned: 4460)

57- NAMAZA GÜRÜLTÜ ÇIKARARAK KOŞUP GELMEYİN

852- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaza yetişebilmek için gürültülü bir şekilde koşmayın, ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek gelin ve yetişebildiğiniz kadarını cemaatle kılın yetişemediklerinizi de tek başınıza tamamlayın."** (Dârimi, Salat: 59; Ebû Davud, Salat: 55)

58- NAMAZA, KOŞMAKSIZIN HIZLICA GİTMEK

853- Ebû Rafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ikindi namazını kıldıktan sonra Abdül eşhel oğullarının yanına gider akşam namazı vaktine kadar onların yanında sohbet ederdi. Ebû Rafi diyor ki: Bir defa Rasûlullah (s.a.v), akşam namazına yetişebilmek için süratlice giderken Baki mezarlığına uğradık Rasûlullah (s.a.v): **"Yazık sana! Yazık sana!"** dedi bu laf bana çok ağır geldi. Rasûlullah (s.a.v) bana söylüyor sandım ve geri kalmak istedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) **"Niçin geri kalıyorsun yürü"** dedi. Ben de: **"Bir suç işledim herhalde"** dedim. **"Nedir?"** diye sordu. "Bana yazıklar olsun" dedin diye cevap verdim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayır sana söylemedim şu kabrin yanından geçtiğimiz kimse var ya onu zekat toplamak için göndermiştim de o zekat malından bir gömlek aşırmıştı, şimdi ona o gömleğe karşılık ateşten bir zırh giydirildi"** buyurdu. (Müsned: 25938)

59- NAMAZA HERKESTEN ÖNCE GİDENİN SEVABI

854- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaza erken gitmek için gayret edenin durumu deve kurban etmiş gibi sevap kazanır daha sonra gidenin durumu; sığır kurban etmiş kimsenin sevabı gibi sevap kazanır. Ondan sonra gelenin durumu ise; bir koç kurban etmiş sevabı gibi sevap kazanır. Ondan daha sonra gelen ise tavuk hediye edenin sevabı gibi sevap kazanır. Daha sonra gelen ise; bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap kazanır."** (Dârimi, Salat: 193; Tirmizî, Salat: 358)

60- KAMET GETİRİLDİKTEN SONRA SADECE FARZ NAMAZ KILINIR

855- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaz için kamet getirildiğinde sadece o vaktin farz namazı kılınır."** (Dârimi, Salat: 149; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 9)

856- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaz için kamet getirildiğinde ancak o vaktin farzı kılınır."** (Dârimi, Salat: 149; Müslim: Salat-ül Müsafirin: 9)

857- İbn Buhayne (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sabah namazı için kamet edildi. Rasûlullah (s.a.v), müezzin kamete başlarken bir adamın namaza başladığını gördü ve o kimseye: **"Sabah namazını dört rekat olarak mı kılıyorsunuz?"** buyurdu. (Dârimi, Salat: 149; Müslim, Salatül Müsafirin: 9)

61- SABAH NAMAZININ SÜNNETİ NE ZAMAN KILINIR?

858- Abdullah b. Sercis (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), sabah namazını kıldırırken bir adam geldi, iki rekat namaz kılıp cemaate dahil oldu. Rasûlullah (s.a.v) namazını bitirince: **"Ey filan bizimle beraber kıldığın mı? yoksa kendi başına kıldığın namaz mı sabah namazının farzı?"** diye sordu. (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 9; Ebû Davud, Salat: 294)

62- SAFFIN GERİSİNE KALMAYI İSTEMEMEK GEREKİR

859- İshak b. Abdullah (r.a)'dan işittim şöyle diyordu: Enes'ten işittim şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v), bizim eve gelmişti ve bize namaz kıldırmıştı. Ben ve yetim bir çocuk arkasına durmuştuk, Ümmü Süleym'de bizim arkamıza durmuştu." (Tirmizî, Salat: 172; İbn Mâce, İkametü's Salat: 44)

860- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Güzel bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında cemaate uyarak namaz kılardı. İbn Abbas diyor ki: Bazı kimseler o kadını görmemek için ön saflara giderlerdi. Bazıları da geride kalıp son safta namaz kılarlardı ve rükû'a vardıklarında koltuk altından o kadına bakarlardı. Bu olay üzerine Allah Hıcr Sûresi 24. ayetini indirdi: **"Andolsun sizden öne geçenlerin de, geri kalıp arkada** (namaz) **kılanların da niyetlerini biliriz."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 68; Tirmizî, Tefsir-ül Kur'an: 16)

63- SAFFA GİRMEDEN RÜKÛ'A GİDİLİR Mİ?

861- Ebû Bekre (r.a) şöyle anlatıyor: Ben mescide girdiğim de Rasûlullah (s.a.v) rükû'a varmıştı. Ben de yetişebilmek için safa girmeden rükû'a varmıştım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Allah senin namaz ve ibadete olan hırsını artırsın ama bir daha böyle yapma"** buyurdu. (Müslim, Salat: 25; Müsned: 19540)

862- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v), namaz kıldırdı ve dönerek: **"Ey filan kimse namazının çok güzel olmasını istemez misin? Namaz kılan kişi kendisine fayda verecek namazın olduğuna dikkat etmez mi? Şüphesiz ben önümden gördüğüm gibi arkamdan da görürüm"** buyurdu. (Müslim, Salat: 24; Buhârî, Ezan: 76)

64- ÖĞLEDEN SONRA KAÇ REKAT SÜNNET KILINIR?

863- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), öğle namazından önce iki rekat öğleden sonra da yine iki rekat sünnet kılardı. Akşam namazından sonra iki rekat evinde; yatsı namazından sonra yine iki rekat kılardı. Cumadan sonra ise eve dönünceye kadar namaz kılmaz; daha sonra iki rekat kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 15; Ebû Davud, Salat: 296)

65- FARZ NAMAZLARDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN SÜNNETLER

864- Asım b. Damre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'ye, Peygamber (s.a.v)'in kıldığı namazlardan sorduk o da şöyle dedi: **"Onları yapmaya hanginizin gücü yeter…"** Onlar da: "Gücümüz yetmese de duymuş oluruz" dediler. O da şöyle dedi: "İkindi vakti güneş gökte nasılsa sabahleyin de aynı durumda iken iki rekat namaz kılardı. Öğle vakti güneş şu durumda iken dört rekat namaz kılardı, farzdan sonra da iki rekat namaz kılardı, ikindinin farzından önce dört rekat kılar her iki rekatta bir selâm vererek; Allah'a yakın meleklere, peygamberlere ve onlara uyan mü'minlere de selâm ederdi." (Ebû Davud, Salat: 296; İbn Mâce, İkametü's Salat: 105)

865- Asım b. Damre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali b. Ebi Talib'e, Rasûlullah (s.a.v)'in gündüz farz namazlardan önce kıldığı namazlardan sordum dedi ki: **"Buna kimin gücü yeter…"** sonra şöyle haber verdi: "Rasûlullah (s.a.v) güneş biraz yükseldikten sonra gündüz yarı olmadan iki rekat, öğle namazından önce de dört rekat namaz kılar ve sonunda selâm verirdi." (Ebû Davud, Salat: 296; İbn Mâce, İkametü's Slat: 105)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10. HELAL KAZANÇ VE DUA'NIN KABULÜ
Bu Hadis-i Şerifin Önemi:
Yüce Allah'ın Eksikliklerden Tenzihi:
Kabulün Anlamı:
Helâlinden Yemek:
Amellerin Kabul Edilişinin Şartları:
Duanın Kabulünün Sebepleri Ve Bazı Adâbı:

10. HELAL KAZANÇ VE DUA'NIN KABULÜ

Ebû Hureyre (r.aj'den dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Yüce Allah temizdir, ancak temiz olanı- kabul eder. Şüphesiz Allah, Peygamberlere emrettiği şeyin aynısını mü'minlere de emretmiştir. Yüce Allah: "Ey peygamberler, hoş olan şeylerden yiyin ve salih amel işleyin." (e\-Mü'mmûn, 23/si) diye buyurmuştur. Yine Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yiyin..."(ei-Bakara, 2/172} Daha sonra Rasûlullah (S.A.S.) saçı sakalı birbirine karışmış, toza bulanmış haliyle uzun yolculuk yapmış, yediği haram, içtiği haram ve haram ile beslenmiş birisini hatırlatarak; bu kişi ellerini semâya uzatarak: Rabb'im, Rabb'im diye dua etse, nasıl olur da onun duası kabul olunur (dedi).[1]

Bu Hadis-i Şerifin Önemi:

Bu hadisin çok büyük bir önemi vardır. Dinin kaidelerinden birisidir. Yüce Allah'a yakınlaştırıcı amellerin genelinde iyi ve temiz (salih) olmalarının önemini ve salih amellerin kabul edilmesinde bunun şart olduğunu açıkça ifade etmektedir.
Bu hadis-i şerifte aynı zamanda temiz ve helâl şeylerden yiyip içmeye, giyinmeye, pis, murdar, haram olan şeylerden de uzak kalmaya bir teşvik vardır. Çünkü haramı kullanmak kişinin, şanı yüce ve mübarek Allah'a kendisi vasıtasıyla yakınlaştığı ibadetlerin en büyüklerinden olan duanın kabul edilmeyişine bir sebeptir. [2]

Yüce Allah'ın Eksikliklerden Tenzihi:

Şanı Yüce Allah zatını bütün eksiklik ve kusurlardan tenzih etmiştir. O, eş ve çocuk edinmekten münezzeh olduğunu belirterek şöyle buyurmaktadır: "Rahman (olan Allah) evlât edindi, dediler. Andolsun ki, siz pek çirkin birşey söylediniz. Bundan dolayı neredeyse gökler paramparça olacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılarak yıkılacak. Rahman (olan Allah)'a evlât isnad ettiler diye. Halbuki Rahmân'a evlât edinmek yakışmaz. (Meryem, 19/88-92) Yine Yüce Allah, zatını zulümden tenzih ederek şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz Allah, zerre ağırlığı kadar dahi zulmetmez."(en-Nisd, mo) Uyumaktan münezzeh olduğunu da ifade ederek şöyle buyurmaktadır: "O'nu ne bir uyuklama alır, ne de uyku,"(ei-Bakara, 2/255)Ve buna benzer şanı Yüce Allah'ın celâl ve azametine yakışmayan şeylerden kendisini tenzih ettiği başka pek çok âyette, ekseklikler den münezzeh olduğunu buyurmaktadır.
Rasûlullah (s.a)'ın: "Şüphesiz Yüce Allah temizdir." buyruğu Yüce Rabb'ini bütün eksiklik ve kusurlardan tenzih ettiğini ifade etmektedir. Çünkü temizin anlamı, bütün eksiklik ve kusurlardan münezzeh, takdis edilen ve temiz olan demektir. [3]

Kabulün Anlamı:

Rasûlullah (S.A.S.)'in: "Temiz olandan başkasını kabul etmez." buyruğu ile ilgili olarak, birtakım söz ve amellerin kabul edilmeyip reddedildiğine dair -bundan başka- bir çok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bu ise, bu amelde bulunan kişinin ya bir yasağı işlemesi, yahut da bir şartı yerine getirmemesi, ya da kendisi ile Rabb'ine yaklaşmak istediği amelin bir hükmünü ihlâl etmesinden dolayı olur. O bakımdan, kabul etmemenin anlamını ilim ehlinin açıkladığı şekilde kavramak, kaçınılmaz birşeydir.
Bazı hadislerde "amelin kabul edilmeyişi", kişinin yerine getirmekten sorumlu olduğu farz amelin sorumluluğunun kalkması ile birlikte, sevap ve mükâfatın reddedilmesi anlamında kullanılır. Rasûlullah (S.A.S.)'in şu buyruğunda olduğu gibi:
"Bu mescide (gelirken) hoş koku sürünen hiçbir kadının namazı -geri dönüp cünubluktan yıkanır gibi gusletmedikçe- kabul olunmaz.[4]
Kabul edilmeme, bazan amelin sıhhatinin reddedilip bâtıl olması anlamına da kullanılır. Rasûlullah (S.A.S.)'in şu buyruğunda olduğu gibi: "Sizden herhangi bir kimse abdestini bozacak olursa, abdest almadıkça Allah onun namazını kabul etmez.[5]
Buna göre taharetsiz namaz kişiyi sorumluluktan kurtarmadığı gibi, Allah da öyle bir namazı kabul etmez.
Buna göre; Rasûlullah (s.a)'ın: "Temiz olandan başkasını kabul etmez." buyruğundaki kabul edilmeyişten kasıt, sevabın ve mükâfatın elde edilmesi, Allah'ın rızâsını kazanmak, yapanın övülmesi, melekler arasında ondan övgüyle söz edip onun bu davranışını övmek gibi hususların hasıl olmayacağını ifadedir. Haram malın sadaka verilmesi halinde, kabul edilmemesi açısından sadakanın kabulüne gelince; böyle bir sadaka makbul değildir. Çünkü Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah abdestsiz bir namazı kabul etmez ve ganimetten çalman maldan verilen sadakayı da kabul etmaz.[6]
İmam Şafii ise, haram malın, sahibi bilininceye kadar koruma altına alınıp sadaka olarak dağıtılamayacağı görüşündedir. [7]

Helâlinden Yemek:

Rasûlullah (S.A.S.)'in: "Muhakkak Allah, Peygamberlere emrettiği şeyi müminlere de emrederek şöyle buyurmuştur: "Ey Peygamberler, hoş olan şeylerden yiyin ve salih amel işleyin."cei-Mü'mmûn, 2#5ijYine Yüce Allah: "Ey iman edenler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yiyin. "(ei-Bakara, 2/172)diye buyurmaktadır." buyruğunda; Allah'ın helâl kıldığı şeylerden yemek ve

kazancın hoş ve temiz olması gerektiği ifade edilmekte ve Allah'ın haram kıldıklarından da uzaklaşmak emredilmektedir. Şam Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "O size (boğazlanmadan) ölmüşü, kanı, domuz etini, bir de AHalYtan başkasının adı anılarak kesilenleri haram kıldı."(ei-Bakara, 2^ 73j Şanı Yüce Allah'ın haram çemberi dardır ve azdır. Helâl ise geniştir ve çoktur.
O halde kulun yemesinde, içmesinde, kazancında, helâl ve temiz olan 1 şeyleri araştırması gerekir. Çünkü haram, dua ve ibadetin kabul edilmeyişine sebeptir. [8]

Amellerin Kabul Edilişinin Şartları:

Şanı Yüce Allah bize salih amelde bulunmayı emretmiştir: "Kim Rabb'ine kavuşmayı umuyor ise, salih amel işleyiversin."fe;-Keh/, muo) Ancak, bu amellerin kabul edilmesi için birtakım şartlar koşmuştur. Bunlardan birisi Rasûlullah (S.A.S.)'in bu hadis-i şerifte dile getirdiği şekilde: "Temiz olandan başkasını kabul etmez." diye vârid olmuştur. Buna göre temiz olmak, sadakada olsun, diğer amellerde olsun, bütün amellerin kabul edilmesi için bir şarttır. Sadaka hakkında Rasuiullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Her kim helâl bir kazançtan bir hurma kadar bir şeyi sadaka olarak verecek olursa -ki Allah helâl ve temizden başkasını zaten kabul etmez- şüphe yok ki Allah onu sağı ile alıp kabul eder. Sonra onu sahibi için sizden herhangi birinizin tayını büyütmesi gibi -bir dağ gibi oluncaya kadar- besleyip büyütür.[9]
Sadakanın dışındaki amelleri ise Rasûlullah {S.A.S.J'in: "Temiz olandan başkasını kabul etmez." buyruğu kapsamaktadır. İşte bu buyruk, herşeyi bilen mutlak hükümdar Yüce Allah'a yakınlaştırıcı bütün söz ve amelleri kapsamaktadır. Buna tanıklık eden delillerden birisi de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Güzel söz, yalnız O'na yükselir. Onu da salih amel yükseltir."(Fam-, 35/jojGüzel söz ise zikir, tilâvet ve duadır.
Güzel, temiz amel ve sözlerden kasıt ise riyakârlıktan, amelini beğenip gurura kapılmaktan, çeşitli olumsuz maksat ve garezlerden uzak olmaları, Yüce Allah'ın bize emrettiği şekilde edâ edilmeleridir. [10]

Duanın Kabulünün Sebepleri Ve Bazı Adâbı:

1- Duanın kabul edilmesi için uzun yolculuk. Bu da Rasûlullah (s.a)'ın: "Sonra da uzun yolculuk yapan adamı sözkonusu ederek..." şeklindeki işaretinden anlaşılmaktadır. İşte bu ifade ile yolculuğun, duanın kabul edilişi için sebep olduğuna işaret vardır. Buna bir başka hadis de tanıklık etmektedir. Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Üç dua vardır ki, hiç şüphesiz kabul olunurlar: Mazlumun duası, yolcunun duası ve babanın oğluna bedduası.[11]
Bunun sebebi ise -doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'dır ya- çoğunlukla yolculuğun, yabancılığın uzaması sebebiyle kişinin ruhen inkisarına, zorluklara katlanmasına sebep teşkil etmesidir. Bu ise duanın kabul edilişinin en büyük sebepleri arasındadır.
2- Saçın sakalın birbirine karışarak toza bulanarak kılık kıyafetin olumsuz bir görünüş arzetmesi.[12] Bu da Rasulullah (S.A.S.)'in: "Saçı sakalı birbirine karışmış toza bulanmış" ifadesinden anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a)'ın şu buyruğu da buna tanıklık etmektedir: "Saçı sakalı birbirine karışmış, kapılardan kovulan nice kişi vardır ki, Allah adına yemin edecek olsa, Allah onun yeminini gerçekleştirir.[13]
Rasulullah (S.A.S.)'in şu buyruğu da buna delildir: "İki eski püskü elbiseli, kendisine aldırış edilmeyen nice kimse vardır ki, Allah adına yemin edecek olsa, Allah onun yeminini gerçekleştirir.[14] Nitekim Rasulullah (S.A.S.)'in istiska (yağmur duası) namazı için pek iyi olmayan bir dış görünüşü ile alçakgönüllü bir şekilde ve yalvarıp yakaran bir halle çıkışı da buna tanıklık etmektedir.
Mutarrif b. Abdullah'ın kardeşinin oğlu hapsedilmişti. O da eski püskü elbiselerini giyindi, eline bir baston aldı. Kendisine: Bu da ne oluyor? denilince, şöyle dedi: Rabb'ime alçakgönüllülüğümü, boyun eğdiğimi arzediyo-rum. Olur ki, kardeşimin oğlu hakkındaki şefaatimi kabul eder[15]
3- Elleri semâya uzatmak. Bu da Rasulullah (S.A.S,)'in: "Ellerini semâya doğru uzatarak: Ya Rabb'i ya Rabb'i, der." buyruğundan anlaşıldığı gibi, şu buyruk da buna işaret etmektedir: "Şüphesiz Allah pek çok utanır ve Kerîm'dir. Adam ellerini (dua için) kaldıracak olursa onları bomboş ve zarar etmiş olarak geri döndürmekten utanır.[16] Nitekim Rasulullah {S.A.S.)'den istiskâ (yağmur duası) esnasında, Bedir günü duası sırasında ellerini kaldırdığı sabit olmuştur. El kaldırmanın birkaç şekli vardır ki, bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
Yalnızca şehadet parmağı ile işaret etmek. Rasuluilah (S.A.S.) bunu minberi üzerinde uygulamıştır.
Elleri kaldırıp arka taraflarını kıbleye doğru çevirmek. İstiskâ esnasında bu şekilde ellerini kaldırdığı rivayet edilmiştir.
Elleri kaldırıp arka taraflarını semaya doğru çevirmek. Bu da Enes b. Malik'in, Peygamber (s.a)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber, istiskâda bulundu ve ellerinin arka tarafını semâya çevirdi, şeklindeki rivayetinden ötürüdür,
4- Duada ısrarlı olmak, dilekte tam kararlılık göstermek. Bu da Yüce Allah'ın Rubûbiyetini tekrar tekrar zikretmekle olur. Bunu da Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ya Rabb'i Ya Rabb'i" şeklindeki ifâdesinden anlamaktayız. Yine bunda istenen şeyin elde edilmesi için ısrarlı olmaya da işaret vardır. Nitekim İbn Mesûd (r.a)'un şu sözü de buna tanıklık etmektedir: "Dua etti mi üç defa duasını tekrarlar, dilekte bulundu mu, dileğini de üç defa tekrarlardı. Sonra da şöyle buyurdu: Allah'ım, Kureyş'i sana havale ediyorum, Allah'ım Kureyş'i sana havale ediyorum, Allah'ım, Kureyş'i sana havale ediyorum.[17]
5- Yiyeceğin, içeceğin ve giyeceğin helâl ve temiz olması duanın kabul edilişine sebeptir. Bu da Rasulullah (s.a)'ın: "Yediği haram, içtiği haram ve haram ile gıdalanmış. Bunun duası nasıl olur da kabul olunur?" buyruğundan anlaşılmaktadır. Burada soru teaccüb ve böyle bir ihtimali uzak gördüğünü ifade etmek içindir. Sa'd (R.A.)da Rasulullah (s.a)'tan duasının kabul edilen bir kişi olmasını isteyince, Rasulullah (S.A.S.) kendisine: "Yiyeceğinin temiz olmasına (helâl olmasına) dikkat et, duası kabul olunan bir kişi olursun." demiştir.
İşte bunlar, dua ile ilgili birtakım şart ve âdâbdır. Hadis-i şerif bu hususları ifade etmektedir. Hadisin ele almadığı başka bir takım şart ve meseleler de vardır. Bu hususta daha geniş bilgi edinmek isteyenlere eş-Şeyh Abdullah el-Hudarînin -Allah ona iyilikle mükâfatlandırsın- dua risalesine başvurmasını salık veririm. Gerçekten bu, müellifin övülmeye değer çabalarla ortaya koyduğu değerli bir risaledir. [18]

---

[1] Müslim, Zekât 65
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları:135-136.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 136.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 136-137.
[4] el-Elbânî, Sahihu'i-Câmi', 2762

[5] Müellif "Müslim rivayet etmiştir" demekle birlikte, Müslim'de bulamadık. Hadisi Buharı, Hiyel 2; Tirmizî, Tahare 56; Müsned, II, 318'de rivayet etmişlerdir. (Çeviren)
[6] Müellif: "Müslim rivayet etmiştir" demekle birlikte, Müslim'de bulamadık. Bu şekilde Nesâî Zekât 48'de; ilk bölümü: MüsİIim, Tahâre 1; Nesâî, Tahâre 103 vs.'de; ikinci bölümü de': Ebû Dâuûd, Tahâre 31; Müsned, II, 20, 57'de yer almaktadır.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 137-138.
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 138.
[9] Buharı, MüsİIim ve başkaları rivayet etmiştir. {Buharı, Zekât 8, Tevhîd 23; MüsİIim, Zekât 63-64; Tirmizî Zekât 28; Nesâî, Zekât 48; İbn Mâce, Zekât 28.., -Çeviren-)
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 138-139.
[11] Sahih bir hadis olup Tirmizî ve Ebû Dâuûd rivayet etmiştir. (Tirmizî, Deavât 48, 128, Birr 7; Ebû Dâvûd, Vitr 29. -Çeviren-)
[12] Bu açıklamalar İbn Receb -Allah'ın rahmeti üzerin olsun-e aittir.
[13] el-Elbânî, Sahlhu'l-Câmi', 3478
[14] el-Elbânî, a.g.e., 3481 (Tirmizî, Menâkıb 55; İbn Mâce, Zühd 4. -Çeviren)
[15] İbn Receb, Câmiu'l-Ulûmi ve'!-Hikem, 98
[16] Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir. (Tirmizî, Deavât 104; İbn Mâce, Duâ 13-, Müsned, V, 438. -Çeviren-)
[17] Müslim, Cihâd, 107.
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 139-141.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

II-KİTÂBU'L-CUMUA
1- Cumua'nın Farz Olması, Yüce Allah'ın Şu Kavli Sebebiyledir, Babı:
2- Bab: Cumua Günü Yıkanmanın Fazileti
3- Cumua İçin Güzel Koku Sürünmek Babı
4- Cumuanın Fazileti Babı
5- Bab
6- Cumua İçin Yağ Sürmek Babı
7- Bab: Cumuaya Gidecek Olan Kimse, Bulabileceği Giysilerin En Güzelini Giyer
8- Cumua Günü Misvak Kullanma Babı
9- Başkasının Misvakıyle Misvaklanan Kimse Babı 26
10- Cumua Günü Sabah Namazında Okunacak Süre Babı
11- Köylerde ve Şehirlerde Cumua Namazı Babı
12- Bab: Cumua Namazında Hazır Bulunmayan Kadınlara, Çocuklara ve Diğerlerine Yıkanmak Lazım Olup Olmadığı?
13- Yağmurda Cumuaya Gelmezse Ruhsat Babı
14- Bab: Azız ve Celil Olan Allah'ın
Kavli İle Farz Olan Cumuaya Ne Kadar Mesafeden Gidilecek ve Bu Âyetle Cumua Namazı Kimlere Vacib Olacaktır?
15- Cumuanın (İlk) Vakti, Güneşin (Semenın Ortasından) Zail Olduğu Zamandır Babı
16- Bab: Cumua Günü Sıcak Şiddetli Olduğu Zaman?
17- Cumua Namazına Yürümek;
18- Bab: Cumua Günü (Mescide Girmiş Olan) İki Kişinin Arası Açılmaz
19- Bab: İnsan Cumua Günü (Din) Kardeşini Kaldırıp da Onun Yerine Oturmaz
20- Cumua Günündeki Ezan Babı
21- Cumua Günü Tek Müezzin Babı
22- İmam Minber Üzerinde İken Nidayı İşittiği Zaman Müezzine Cevab Verir (Ezan Lafızlarını Söyler) Babı
23- Ezan Okunması Esnasında Minber Üzerinde Oturmak Babı
24- Hutbe Önünde Ezan Okunması Babı
25- Hutbenin Minber Üzerinde Yapılması Babı
26- Hutbe, Hatib Ayakta Dikilerek Olur Babı
27- Hutbe Yaparken İmam Yüzünü Cemaate Yöneltir ; ve İnsanların da Yüzlerini İmama Yöneltmeleri Babı
28- Hutbe (Mukaddimesin)de Allah'ı Sena Ettikten Sonra "Amma Ba'du" Diyen Kimse Babı
29- Cumua Günü İki Hutbe Arasında Oturmak Babı
30- Cumua Günü Hutbeye Kulak Tutup İşitmek Babı
31- Bab: İmam, Hutbe Yaparken İçeriye Gelen Bir Kimse Gördüğünde Ona İki Rek'at Namaz Kılınması Emreder
32- İmam Hutbe Yaparken Gelen Kimse İki Hafif Rek'at Namaz Kılar Babı
33- Hutbe Esnasında Elleri Kaldırmak Babı
34- Cumua Günü Hutbe Esnasında Yağmur Duası Babı
35- Cumua Günü İmam Hutbe Yaparken Susmak ve O Sırada Yanındaki Arkadaşına "Sus" Diyen Kimse de Lağv Yapmıştır Babı
36- Cumua Günü Kendisinde Duanın Kabul Edileceği Saat Babı
37- Bab: Cumua Namazında (Bazı) İnsanlar İmamın Meclisinden Çıkıp Gittikleri Zaman, İmamın ve Kalıp Cemaatte Hazır Bulunanların Namazı Caizdir
38- Cumuadan Sonra ve Önce Kılınan Namaz Babı
39- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
40- Gündüz İstirahatı Cumua Namazından Sonradır Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

II-KİTÂBU'L-CUMUA
(Cumua Kitabı)

1- Cumua'nın Farz Olması, Yüce Allah'ın Şu Kavli Sebebiyledir, Babı:

“Ey îmân edenler, cumua günü namaz için çağırıldığı zaman hemen Allah'ı zikretmeye gidin. Alış verişi bırakın. Bu bilirseniz, sizin için çok hayırlıdır” (el-Cumua: 9) [1].

1-.....Ebû Hureyre (R) Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir:
"Bizler (kitâb ehline nazaran) en sonra gelenleriz; kıyamet gününde en başa geçecek olanlarız [2]. Şundan dolayı ki, bizden evvel onlara, (daha sonra bizlere) kitâb verildi. Sonra bu, onlara farz kılınan günleri idi, fakat o gün hususunda ihtilâf ettiler [3]. O güne i'tibâr etmek için Allah bizlere hidâyet verdi. Artık bu hususta insanlar bizim ardımızdan gelişidirler. Yahûdîler(in ibâdet günü) yarın, Hristiyan-/ür(ınki) de yarından sonradır" [4].

2- Bab: Cumua Günü Yıkanmanın Fazileti

Çocuklara yâhud kadınlara cumuada hazır bulunmak vâcib olur mu? [5]

2-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Her biriniz cumua namazına geldiğinde yıkansın" buyurmuştur [6].

3-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir defa Umer ibnu'I-Hattâb cumua günü (minber üstünde) dikilip hutbe îrâd ettiği esnada, Peygamber'in sahâbîlerinden ve ilk muhacirlerden bir zât -ki Usmân ibn Affân olduğunda ittifak vardır- mescide girdi. Umer , (gecikmesinden dolayı onu tevbîh ve inkâr kasdıyle) yüksek sesle: Bu 1 saat hangi saattir? diye nida etti. O da:

Meşgul idim, evime geldim, 1 derken ezanı işittim, ancak bir abdest alabildim, dedi. Bunun üzeri-> ne Umer (inkârı daha şiddetlendirerek): Bir de Rasûlullah'ın yıkanmayı emredip durduğunu bildiğin hâlde yalnız abdest almak hâ! dedi [7].

4-.....Ebû Saîd Hudrî'den: Rasûlullah (S): "Cumua günü yıkanması, her baliğ olan kimseye vâcibdir" buyurmuştur [8].

3- Cumua İçin Güzel Koku Sürünmek Babı

5-.....Bize Şu'be, Ebû Bekr ibnu'l-Münkedir'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Suleym el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Saîd'in şöyle dediğine şehâdet ederim: Ben Rasûlullah (S)'ın: "Her baliğ olan-kimseye cumua günü yıkanmak ve imkân bulursa gerek misvaklanmak, gerek hoş koku sürünmek vâcibdir" buyurduğuna şehâdet ederim [9].
(Seneddeki Ebû Bekr ibnu'l-Münkedir, kendisinden önceki râvî Amr ibn Suleym'in şu mütalaasını haber verdi:) Amr dedi ki: Yıkanmağa gelince, bunun vâcib olduğuna ben de şehâdet ederim. Lâkin misvak tutunmak ile koku sürünmeğe gelince vâcib mi, değil mi, Allah bilir. Lâkin bu hadîste böyle gelmiştir.
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi:,O, yânî senedde geçen Ebû Bekr ibnu'l-Münkedir, Muhammed ibnu'I-Münkedir'in kardeşidir. Hadîste râvî olan bu Ebû Bekr'in ismi söylenmedi. Bu hadîsi Ebû Bekr ibnu'l-Münkedir'den, Bukeyr ibnu'l-Eşecc, Saîd ibnu Ebî Hilâl ve daha birçok insanlar rivayet etti. Muhammed ibnu'l-Münkedir, Ebâ Bekr ve Ebâ Abdillah ile künyelendirilirdi [10].

4- Cumuanın Fazileti Babı

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim cumua günü cünüblük guslü ite yıkanır[11], sonra (ilk saatte cumua namazına) [12] giderse, bir deve kurbân etmiş gibi; ikinci saatte giderse bir sığır kurbân etmiş gibi; üçüncü saatte giderse (sağlam) boynuzlu bir koç kurbân etmiş gibi, dördüncü saatte giderse bir tavuk sadaka etmiş gibi; beşinci saatte giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi olur. İmâm (hutbeye) çıkınca da melekler hâzır olur, zikri (yânî hutbeyi) dinlerler" [13].

5- Bab

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir)

7-.....Bize Şeybân, Yahya (ibn Ebî Kesîr)'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti (ki o şöyle demiştir): Umer cumua günü hutbe îrâd etmekteyken mescide bir zât girdi. Hemen Umer: Namazdan niçin alıkonuluyor sunuz? dedi. O zât: Ancak ezanı işitip abdest aldım, başka iş yapmadım, dedi. Umer: Peygamber (S)'in "Herhangi biriniz cumuaya gittiğinde yıkansın" buyurduğunu işitmediniz mi? dedi [14].

6- Cumua İçin Yağ Sürmek Babı

8-.....Selmân el-Fârisî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bir kimse cumua günü yıkanıp elinden geldiği kadar paklanır ve yağından yağlanır yâhud evindeki kokudan sürünür, sonra cumuaya çıkar, yanyana oturan iki kimsenin arasını açmaz, daha sonra (Allah tarafından) ona takdir olunduğu kadar namaz kılar, daha sonra da imâm söze başlayınca (namaz bitinceye kadar) sesini keserse, muhakkak o cumua ile öteki cumua arasındaki günâhları mağfiret edilir [15]

9-.....Tâvûs ibn Keysân şöyle dedi :Ben İbn Abbâs'a: Peygamber (S)'in: "Cumua günü cünüb olmasanız bile gusül ediniz ve başlarınızı yıkayınız [16], ve bir mikdâr hoş koku sürünüz" buyurmuş olduğunu söylediler (ne dersin)? dedim [17]. İbn Abbâs: Gusül evet (böyle buyurduğunu bilirim), fakat hoş koku (hakkında birşey buyurduğunu) bilmiyorum, dedi.

10-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana İbrâhîm ibnu Meysere, Tâvüs'tan; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere haber verdi. İbn Abbâs (R), Peygamber'in cumua günü yıkanmak hakkındaki sözünü zikretti. Tâvûs: Ben İbn Abbâs'a: Kişi, kendi ailesi yanında var ise güzel koku yâhud yağ sürünecek mi? dedim. İbn Abbâs: Bunu bilmiyorum, dedi [18].

7- Bab: Cumuaya Gidecek Olan Kimse, Bulabileceği Giysilerin En Güzelini Giyer

11-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer (R)'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Umer ibn Hattâb, mescidin kapısı yanında satılık ipekli çitârî nev'inden yollu bir elbise [19] gördü de: Yâ Rasûlallah; bunu satın alsan da cumua günü ve sana elçiler geldiği zaman giysen, dedi. Rasûlullâh da: "Bunu âhireîte nasibi olmayan giyer" buyurdu. Sonra Rasûlullah'a o ipeklilerden birçok elbiseler geldi. Rasûlullah onlardan birisini Umer ibn Hattâb'a verdi. Umer: Yâ Rasûlallah! Bunu bana verdin, hâlbuki daha önceleri Utârid ibn Hâcib'e âid hülle hakkında bana söylediğini söylemiştin, dedi[20]. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Ben onu sana giyesin diye vermedim ki" buyurdu. Umer müteakiben o elbiseyi Mekke'de bulunan müşrik bir kardeşine giydirdi [21].

8- Cumua Günü Misvak Kullanma Babı

Ve Ebû Saîd Hudrî ("Cumua günü güzel koku sürünmek" babında zikredilen hadîsinde) Peygamber'den olmak üzere: Dişlerini misvak ile ovalar, dedi[22].

12-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S): "Ümmetime -(diğer rivayete göre) yâhud insanlara- meşakkat vermem endîşesi olmayaydı, kendilerine her namaz kılarken misvak kullanmalarım emrederdim" buyurdu [23].

13-.....Bize Enes (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S):
"Misvak kullanmak hakkında size çok sözler söyledim, (artık dinleyip itaat etmek gerek)" buyurdu [24]

14-.....Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin kalktığı zaman ağzını (ve dişlerini) iyice ovalayıp temizler idi [25].

9- Başkasının Misvakıyle Misvaklanan Kimse Babı 26

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Kardeşim Abdurrahmân ibnu Ebû Bekr yanında misvaklanmakta bulunduğu bir misvak olduğu hâlde, odama girdi. Rasûlullah Abdurrahmân'a baktı. Bunun üzerine ben, Abdurrahmân'a: Yâ Abdarrahmân! Şu misvakı bana ver, dedim. O da misvakı bana verdi. Ben Abdurrahmân'ın dişlerine sürtmekte olduğu yeri kırıp ayırdım [26]. Sonra misvağın yeni ucunu çiğnedim ve misvağı Rasûlullâh'a verdim. Rasûlullah benim göğsüme dayanarak o misvakla dişlerini ovaladı [27].

10- Cumua Günü Sabah Namazında Okunacak Süre Babı

16-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cumua günü sabah namazında ElîfLâm Mîm Tenzîlu es-Secde Sûresi'ni ve Hel etâ ale'l-insâni hînun mine'd-dehr Sûresi'ni okur idi [28].

11- Köylerde ve Şehirlerde Cumua Namazı Babı [29]

17-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın Medine'deki mescidinde kılınan cumuadan sonra (Medine hâricinde) ilk kılınan cumua namazı Bahreyn'de bulunan Cuvâsâ'da Abdu'1-Kays mescidindedir [30].
Ebû Hureyre'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı cumua günüdür. Âdem aleyhisselâm o gün yaratıldı, o gün cennete girdirildi, yine o gün cennetten çıkarıldı. Bir de kıyamet cumuadan başka bir günde kopmayacaktır" (Müslim, Cumua; Cumua gününün fazileti babı).
Küfe âlimleri herhangi sûreyi veya âyeti herhangi vakit namazına tahsis etmek, meselâ es-Secde Sûresi ile Hel etâ'yı her cumua günü -sanki vâcib yâhud. başkasını okumak mekrûhmuş gibi- okumak mekruhtur. Lâkin ara sıra başka sûreler de okumak şartıyle, bu iki sûreyi Rasûl'ün fiiline uyma olsun diye cumua günleri teberrüken okumakta kerahet yoktur, derler.

18-.,.....Bize Abdullah ibn Mübarek haber verip şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Yezîd el-Eylî'den haber verdi. Zuhrî şöyle demiştir: Bize Salim ibnu Abdillah haber verdi: İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Her birerleriniz çobandır..."
Ve Leys, senede şunu da ziyâde etmiştir: Yûnus dedi ki, Ruzeyk ibnu Hukeym, İbnu Şihâb'a bir mektûb yazmıştı. O sırada ben de Vâdi'l-Kurâ'da İbn Şihâb'ın yanında idim[31]. Ruzeyk, (mektubunda yanımdaki işçilere) burada cumua namazı kıldırmamı münâsib görür müsün? diye soruyordu. O sırada Eyle Vâlîsi bulunan Ruzeyk, yine o sırada vilâyet içinde bir arazî üzerinde zirâatle meşgul bir âmil idi. Orada Sûdân'h ve başkalarından olarak bir cemâat de vardı. İbn Şihâb cevâb yazdı. (Okudu da) ben de işittim. (İbn Şihâb cevâbında) yanındakilere cumua namazı kıldırmasını Ruzeyk'a emrediyor ve ona, Sâlim'in kendisine tahdîs ettiği şu hadîsi haber veriyordu: Abdullah ibn Umer şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Her birerleriniz çobandır ve her birerleriniz e/inin alttnda-kinden sorumludur. Devlet adamları birer çobandır ve elinin altındakileri lâyıkıyle muhafaza etmekten sorumludur. Erkek, ailesinde bir çobandır ve o da eli alttndakilerden sorumludur. Kadın da, kocasının evinde bir çobandır ve eli altındakilerden sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malında bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur" [32].
Râvî şöyle demiştir: Ve ben zannederim ki Peygamber muhakkak şunu da söyledi: "Ve kişi, babasının malında bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur. (Hulâsa) her birerleriniz çoban ve her birerleriniz elinin altındakilerden sorumludur" [33].

12- Bab: Cumua Namazında Hazır Bulunmayan Kadınlara, Çocuklara ve Diğerlerine Yıkanmak Lazım Olup Olmadığı? [34]

İbn Umer: Yıkanmak ile ancak üzerine cumua kılmak^ vâcib olan kimseler mükelleftir, demiştir [35].

19-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim ibnu Abdillah tahdîs etti; o, Abdullah ibn Umer'den şöyle derken işitmiştir: Ben Rasûlul-lah (S)'tan işittim: "Sizden her kim cumuaya gelirse yıkansın" bu-yuruyordu [36].

20- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Safvân ibn Su-leym'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd Hudrî'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Cumua günü yıkanması, her baliğ olan kimse üzerine vâcibdir" buyurmuştur [37].

21-.....Bize İbnu Tâvûs, babasından tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bizler (esk ümmetlere göre) en son gelenleriz, kıyamet gününde öne geçecek olanlarız. Onlara kîâb bizden önce verildi. Bizlere ise kitâb onlardan sonra verildi. Şu gün, onların, hakkında ihtilâf ettikleri gündür. Allah bize hidâyet buyurdu. Binâenaleyh Yahûdîler'in (toplanma günü) yarındır; Hristiyanlar9in yarından sonradır"[38]. Rasûlullah biraz sükût ettikten sonra: "Her yedi günde bir gün yıkanıp, başını ve bütün bedenini yıkamak, her müslümân üzerine bir hakktır" buyurdu [39].
Bu hadîsi, Ebân ibnu Salih, Mucâhid'den; o da Tâvûs'tan rivayet etti.Ebû Hureyre şöyle demiştir: Peygamber (S): "Her yed günde bir gün yıkanmak her müslümân kişi üzerine Yüce Allah'ın bir hakkıdır" buyurdu.

22-.....Bize Verkaa, Amr ibn Dinar'dan; o da Mucâhid'den; o da İbn Umer (R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Kadınlara geceleyin mescide gitmelerine izin veriniz" buyurmuştur [40].

23-.....İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Umer'in bir zevcesi vardı ki, sabah ve yatsı namazlarını her gün mescidde cemâatle kılardı. O kadına: Umer'in bunu istemez ve kıskanır olduğunu bilip dururken niye mescide çıkıyorsun? denildi. Kadın: Beni nehyetmesinden Umer'i men' eden şey nedir? dedi. Sofan zât da: Rasûlullah'm "Allah'ın dişi kullarını, Allah'ın mescidlerinden men' etmeyiniz" sözüdür, dedi [41].

13- Yağmurda Cumuaya Gelmezse Ruhsat Babı [42]

24-.....Bize Muhammed ibn Şîrîn 'in amuca oğlu olan Abdullah ibn el-Hâris tahdîs etti. îbnu Abbâs (R) yağmurlu bir cumua gününde müezzinine: Eşhedu erine Muhammeden Rasûlullah dediğin zaman Hayye ale 's-salâti deme de onun yerine Sallû fî buyûtikum (= Namazınızı evlerinizde kılınız!) sözünü nida et, dedi. İnsanlar bundan hoşlanmamış gibi davrandılar. İbn Abbâs: Bunu benden (çok) hayırlı olan Zât yaptı. Çünkü cumua kat'î bir farzdır (yânî Hayye ale's-salâti = Haydin namâzâ! nidâsıyle çağırılınca hemen icabet edip gelmek farz olur) [43]. Ben ise sizleri, çamur ve cil içinde yürümeniz sebebiyle günâha sokmak istemedim, dedi [44].

14- Bab: Azız ve Celil Olan Allah'ın

"Cumua günü namaz için nida edildiği zaman hemen Allah'ı zikretmeğe gidin; alış verişi bırakın... " (ei-cumua:9).

Kavli İle Farz Olan Cumuaya Ne Kadar Mesafeden Gidilecek ve Bu Âyetle Cumua Namazı Kimlere Vacib Olacaktır? [45]

Atâ ibn Ebî Rebâh: Toplayıcı bir karye içinde bulunduğun vakitte cumua günü namaza nida edilse, ezanı işit yâhud işitme, namazda bulunman senin' üzerinde bir hakktır, demiştir [46].
Ve Enes (R), kasrında iken bâzı vakitlerde (Basra camiinde) cumuada hâzır bulunur, bâzı vakitlerde de hâzır bulunmazdı. Bu kasr (Basra'nın dışında) iki fersah mesafede Zaviye denilen yerde idi [47].

25-.....Âişe (R) şöyle demiştir: (Peygamber zamanında) insanlar (gerek Medîne'ye yakın) menzillerinden, (gerek) avâlîden cumua gününde nevbetleşe hâzır olurlardı. Toz toprak içinde gelirler de toz ve ter vücüdlarma siner ve bedenlerinden ter kokusu çıkardı. (Bir defa) Rasûlullah (S) benim yanımda iken bunlardan biri (yâhud bir takımlan) Rasûluîlah'ın huzuruna geldi. Peygamber (S): "Keski bu gününüz için iyice temizlemeydiniz!" buyurdu [48].

15- Cumuanın (İlk) Vakti, Güneşin (Semenın Ortasından) Zail Olduğu Zamandır Babı

Umer'den, Alî'den, Nu'mân ibn Beşîr'den ve Amr ibn Hureys'den de böyle rivayet olunuyor -Allah onlardan razı olsun- [49].

26-.....Bize Yahya ibn Saîd haber verdi ki, kendisi Abdurrahmân kızı Amre'ye cumua günündeki yıkanmanın mâhiyetinden suâl sormuş. Amre de şöyle demiştir: Âişe (R) şöyle dedi: (Peygamber zamanında) insanlar kendi işlerinin hizmetçileri idiler (yânî kendi işlerini kendileri yapan takımdan idiler). Cumuaya gittikleri vakit (iş zamanlarındaki hey'etleri ne ise) o hâl ve hey'etleri ile giderlerdi. Bundan dolayı kendilerine "Keski yıkamanız!" buyuruldu [50].

27-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cumua namazını, güneş (tam ortadan batıya) meylettiği zamanda [51] kıldırır idi [52].

28-.....Enes (R): Vaktiyle biz sahâbîler, cumua namazını erken kılar, gündüz uykusunu da cumuadan sonraya bırakırdık, demiştir [53]

16- Bab: Cumua Günü Sıcak Şiddetli Olduğu Zaman? [54]

29-..... Bize Ebû Haldete -ki o Hâlid ibnu Dinar'dır- tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, şöyle diyordu Peygamber (S) soğuk şiddetli olduğu zamanlarda namazı erken kıldırır, sıcak şiddetli olduğu zamanlarda da namazı serinlik vakte kadar geri bırakırdı. Râvî: Enes cumua namazını kasdediyor, demiştir.
Yûnus ibn Bukeyr şöyle dedi: Bize Ebû Haldete bu hadîsi haber verdi de, sırf "namazı" ta'bîrini söyledi, fakat "cumua" sözünü zikretmedi [55].
Ve Bişr ibnu Sabit de şöyle dedi: Bize Ebû Haldete tahdîs edip şöyle dedi: Bir emîr, bize cumuayı kıldırdıktan sonra Enes'e: Peygamber (S) öğle namazını nasıl kıldırırdı? diye sordu (da Enes bu cevâbı verdi) [56].

17- Cumua Namazına Yürümek;

Ve zikri celîl olan Allah'ın: "Allah'ı zikretmeye sa'y edin.. "(cl-Cumua: 9) kavli ve Yüce Allah'ın: "Her kim de âhireti ister ve ona lâyık bir sa'y ile onun için çalışırsa... " (ei-Urâ: 19) kavlinden dolayı "Sa'y edin" emrindeki sa'y, cumua namazı için çalışmak ve ona gitmek ma'nâsınadır diyen kimse babı [57].
Ve İbn Abbâs: Cumua için nida edildiği zaman alış veriş akidleri haram olur, demiştir [58]. Atâ ibn Ebî Rebâh da: Ezanla beraber bütün sınaî hareketlerin devamı haram olur, demiştir [59].
İbrâhîm ibn Sa'd da Zuhrî'den:
Cumua günü müezzin ezan okuduğu zaman, yolculuk hâlinde bulunan kimse ezanı işitse, o cumua namazında hâzır bulunması (müstehâb olarak) lâzımdır dediğini, .nakletmiştir [60]

30-.....Bize Abâye ibnu Rifâa tahdîs edip şöyle dedi: Ben cumuaya giderken Ebû Abs (R) arkamdan bana yetişti de şöyle dedi: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Herkimin ayakları Allah yolunda toza bulanırsa, Allah onu cehennem ateşine haram eder" [61].

31-..... Bize ez-Zuhrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs etti.
Ve yine bize Ebu'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi [62]: Bize Şuayb, Zuhrî'den haber verdi; o şöyle demiştir; Bana Ebû Seleme ibnu Ab-dirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Ben Rasûlul-lah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Namaz (için) ikaame olunduğu zaman, namaza koşa koşa gitmeyip, vakaar ve sekîneti elden bırakmayarak ve ağır ağır yürüyerek gidiniz. Namazın yetiştiğiniz kadarını (imâmla beraber) kılınız, kaçırdığınız kısmım da (yalnız olarak) tamamlayınız" [63].

32-.....Bize Alî ibnu'l-Mubârek, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Abdullah ibnu Ebû Katâde'den tahdîs etti. Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi: Ben Abdullah'ın bu hadîsi ancak babası Ebû Katâde Haris ibn Rib'î el-Ensârî'den; onun da Peygamber'den rivayet ettiğini biliyorum. Peygamber (S): "Namaza ikaame edildiği vakit beni (hücremden çıkmış) görmedikçe ayağa kalkmayınız ve sekînet üzere olunuz" buyurmuştur [64].

18- Bab: Cumua Günü (Mescide Girmiş Olan) İki Kişinin Arası Açılmaz [65]

33-.....Selmân el-Fârisî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Cumua günü gusül edip de gücünün yettiği derecede mü-kemmelen temizlendikten, yâhud yağlandıktan, yâhud herhangi güzel kokudan süründükten sonra (câmi'e) giden, cemâatten iki kişinin arasına girmeyen, sonra kendisine takdir edilen namazı kılan, sonra imâm minbere çıktığı zaman susan hiçbir kimse müstesna olmamak üzere, onun o günle gelecek diğer cumua arasındaki günâhları muhakkak ki mağfiret olunmuştur" [66].

19- Bab: İnsan Cumua Günü (Din) Kardeşini Kaldırıp da Onun Yerine Oturmaz [67]

34-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Ben Nâfi'den işittim, şöyle diyordu: Ben İbnu Umer(R)'den işittim Peygamber (S) insanın kendi (dîn) kardeşini oturduğu yerinden kaldırıp oraya oturmasını nehyetti, diyordu. (İbnu Cureyc şöyle dedi:) Ben Nâfi'e:
Bu nehiy cumuada mı? diye sordun. Nâfi': Cumuada da başka namazlarda da, dedi [68].

20- Cumua Günündeki Ezan Babı [69]

35-.....Size İbn EbîZi'b, Zuhrî'den; o da es-Sâib ibn Yezîd'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Cumua günü ezanın ilki Peygamber (S) ile Ebû Bekr ve Umer (R) zamanlarında imâm minbere oturduğu vakit başlardı. Usmân halîfe olduğu ve insanlar (Medine'de) çoğaldığı zaman Zevrâ üzerinde okunan üçüncü nidayı ilâve etti [70]. (Ebû Abdillah Buhârî: Zevrâ Medine çarşısında bir yerdir, dedi) [71].

21- Cumua Günü Tek Müezzin Babı [72]

36-.....Sâib ibnu Yezîd (R) şöyle demiştir: Cumua günü üçüncü ezan okumayı ziyâde eden Usmân ibn Affân(R)'dır ki,

Medîne ahâlîsi çoğaldığı zaman idi. Peygamber(S)'in ise bir müezzinden başka yoktu[73] ve cumua ezan okunması da imâm minber üzerine oturduğu vakitte olurdu [74]

22- İmam Minber Üzerinde İken Nidayı İşittiği Zaman Müezzine Cevab Verir (Ezan Lafızlarını Söyler) Babı [75]

37-.....Ebû Umâme ibn Sehl ibn Huneyf şöyle demiştir: Ben Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye'den şöyle dediğini işittim: O, minber üzerinde oturmuş iken müezzin ezan okudu da: Allâhu Ekber Allâhu Ekber dedi. Muâviye de: Allâhu Ekber, Allâhu Ekber dedi. Müezzin: Eşhedu en lâ ilahe ille'llâh dedi. Muâviye: Ben de (buna şehâdet ederim), dedi[76]. Müezzin: Eşhedu enne Muhammeden rasûlullah dedi. Muâviye: Ben de (buna şehâdet ederim), dedi. Müezzin ezan okumayı bitirince Muâviye: Ey insanlar! Ben RasûluIlah(S)>ın,bu'ma-kaamda (yânı bu minber üzerinde) oturur ve müezzin ezan okurken benden işittiğiniz bu sözleri söyler.olduğunu işitmişimdir, dedi [77]

23- Ezan Okunması Esnasında Minber Üzerinde Oturmak Babı[78]

38-.....Sâib ibn Yezîd (R) şöyle haber vermiştir: Cumua günü ikinci ezan okunmasını, mescid ahâlîsi çoğaldığı zaman Usmân (R) emretti ve cumua günü ezan okunması, imâm minbere oturduğu sıra idi.

24- Hutbe Önünde Ezan Okunması Babı

39-.....Zuhrî şöyle demiştir: Ben Sâib ibn Yezîd'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr ve Umer zamanlarında cumua günü ezan, birincisi imâm cumua günü minber üzerine oturduğu sırada idi. Sonra Usmân (R)'ın halifeliği zamanında insanlar çoğaldığında Usmân cumua günü üçüncü ezanı emretti de, bu ezan Zevrâ üzerinde okundu. Binâenaleyh iş bu minval üzere (yânî iki ezan, bir ikaamet üzerine) sabit oldu [79].

25- Hutbenin Minber Üzerinde Yapılması Babı

Enes ibn Mâlik (R) de: Peygamber (S) minber üzerinde hutbe yaptı, demiştir[80].

40-..... Bize Ebû Hazım ibnu Dînâr (140) şöyle tahdîs etti: Minberin hangi ağaçtan yapıldığında münâkaşa eden bir takım kimseler, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'ye geldiler de, ona bu mes'eleyi sordular. Bunun üzerfne Sehl şöyle dedi: Vallahi ben onun neden yapıldığını bilmekteyim. Ve yine yemîn olsun ki, ben onu ilk kurulduğu günü de, Rasûlullah'ın ilk defa üzerine oturduğu günü de görmüşümdür. Ra-sûlullah (S) Ensâr kadınlarından fulân kadına -Sehl, bu kadının ismini söylemiştir:- "Marangozkölene emret de, benim için insanlara hitâb ettiğim zaman üzerine oturabileceğim, tahtalardan birşey yapsın " buyurdu. O kadın da o kölesine emretti. O da Gâbe'nin ılgın ağaçlarından onu yaptı. Sonra onu getirdi. Kadın Rasûlullah'a haber yolladı. O da emretti, işte şuraya konuldu. Sonra Rasûlullah'ın bunun üzerinde şöyle namaz kıldığım* gördüm: Rasûlullah minber üzerinde tekbîr aldı, sonra yine minber üzerinde iken rukû'a vardı. Sonra geri geri aşağıya indi de minberin dibinde secde etti. Sonra yine minber üzerine dönüp tekrar etti. Böylece iki rek'at namazı bitirince, Rasû-lullah insanlara döndü de: "Ey insanlar! Bu gördüğünüz şeyleri ancak bana uyasınız ve benim namazımı öğrenesiniz diye yaptım" buyurdu [81].

41-..... Bana Yahya ibnu Saîd haber verip şöyle dedi: Bana Enes'in oğlunun oğlu haber verdi ki, o Câbir ibn Abdillah'tan işit-miştir. Câbir (R) şöyle demiştir: Bir hurma kütüğü vardı, Peygamber (S) -hutbe yaparken- onun üzerinde dururdu[82]. Kendisi için minber konulduğu zaman biz bu kütükten, gebeliği on aylık develerin iniltisine benzer sesler işittik. Tâ ki Peygamber (minberden) inip de elini onun üzerine koyunca (sustu) [83].
Süleyman ibn Bilâl, Yahya ibn Saîd'den söyledi (o, şöyle demiştir): Bana Enes ibn Mâlik'in oğlu olan Ubeydullah'ın oğlu Hafs ha-beF verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah'tan işitmiştir [84].

42- Bize Âdem ibn Ebî Iyâs tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Ebî Zi'b, Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer'-den tahdîs etti. Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben Peygam-ber(S)'den minber üzerinde hutbe yaparken işittim (hutbesinde): "Her kim cumuaya gelecekse yıkansın" buyurdu [85].

26- Hutbe, Hatib Ayakta Dikilerek Olur Babı

Enes de: Peygamber (S) ayakta dikilerek hutbe yaparken... demiştir [86].

43-.....İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sizin şimdi yapmakta olduğunuz gibi, ilk hutbeyi ayakta yapar, sonra oturur, sonra (tekrar ikinci hutbe için) ayağa kalkardı [87].

27- Hutbe Yaparken İmam Yüzünü Cemaate Yöneltir [88]**; ve İnsanların da Yüzlerini İmama Yöneltmeleri Babı**

İbn Umer ile Enes (R) imâma yöneldiler [89].

44-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Günün birinde Peygamber (S) minber üzerine oturdu, bizler de çepçevre O'nun etrafında oturduk [90].

28- Hutbe (Mukaddimesin)de Allah'ı Sena Ettikten Sonra "Amma Ba'du" Diyen Kimse Babı [91]

Hutbe mukaddimesin d eki bu "Amma ba'du" sözünü İkrime, İbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den rivayet etti [92].

45-.....Bize Hişâm ibnu Urve tahdîs edip şöyle dedi: Bana Fâtıma bintu'l-Munzir, Ebû Bekr'in kızı Esma 'dan haber verdi. Esma (R) şöyle demiştir: Ben Âişe'nin yanına girdim. İnsanlar namaz kıl-maktalardı. Ben: İnsanların bu hâli nedir? dedim. Âişe (güneş tutulduğunu anlatmak için) başı ile gökyüzüne doğru işaret etti. Ben: Bir âyet (yânî bir azâb yâhud kıyamet alâmeti) mi? diye sordum. Âişe yine başıyla evet dedi. Esma şöyle dedi: (Bunun üzerine ben de namaza durdum) Rasûlullah namazı çok uzattı. Nihayet bana bir baygınlık geldi. Yanımda su dolu bir kırba vardı. Onun ağzını açtım ve ondan başıma su dökmeye başladım. Nihayet Rasûlullah namazı bitirdi, güneş de açılmıştı. Rasûlullah namazdan sonra insanlara hutbeye başlayıp; Allah'a lâyık olduğu sıfatlarla hamd ettikten sonra "Amma ba'du" dedi. Esma dedi ki: Tam bu sırada Ensâr'dan bir takım kadınlar konuşup gürültü etmeye başladılar. Ben de onları susturayım diye yüzümü onların tarafına meylettirdim. Bundan dolayı "Amma ba'du" dan sonrasını işitmedim. Âişe'ye: Rasûlullah ne dedi? diye sordum. Âişe şöyle dedi: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Cennet ve cehenneme kadar evvelce bana gösterilmemiş hiçbir şey kalmadı ki, bu makaamımda görmüş olmayayım. Ve şu da bana vahyolundu ki, sizler kabirlerinizde Mesîh Deccâl (yüzünden çekilecek) imtihanlara benzer yâhud [93] ona yakın bir imtihan geçireceksiniz. Kabirde her birinize gelinecek de: Bu adam hakkındaki ilmin nedir? denilecek. Mü'min yâhud mûkın olan kimse -bu şekki Hişâm söyledi-: O, Muhammed'dir, o Allah'ın Rasûlü'dür. Bize beyyineler ile hidâyet getirdi. Biz de O'na îmân ettik, da'vetine icabet ettik, izine uyduk ve O'nu tamâmıyle tasdik eyledik, diyecek. Bu cevâb üzerine o kimseye: Yat da iyice uyu. Biz senin O zâta inanmakta olduğunu kat'iy-yetle bilmekteyiz, denilecek. Amma münafık yâhud şübheci olan kimseye gelince -yine Hişâm terdîdli söyledi- ona da: Senin bu adam hakkındaki bilgin nedir? denilecek. O da: Ben bilmiyorum, insanların bir şey söylediklerini işittim, ben de söyledim, diyecektir."
Hişâm şöyle dedi: Yemîn olsun Munzir kızı Fâtıma bunları bana söylemiş, ben de aynen ezberlemişimdir. Şu kadar ki, Fâtima'nın kat'î söylemediği şeyleri ezberlemedim.

46-.....Bize Ebû Âsim, Cerîr ibn Hâzım'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben el-Hasen el-Basrî'den işittim, şöyle diyordu Bize Amr ibnu Tağlib (R) şöyle tahdîs etti: (Bir defa) Rasûlullah'a -Bahreyn'den-birçok mal yâhud bir çok esîr getirilmişti. Onu taksîm etti de bâzı kimselere atıyye verdi, bâzı kimselere atıyye vermedi. Sonra atiyye vermediği kimselerin gücenip şikâyet ettikleri haberi kendisine ulaştı. Bunun üzerine (hitâb etmek için) Allah'a hamd, sonra sena etti, ondan sonra da "Amma ba'du" diyerek şöyle buyurdu: "Vallahi ben atıyye vermediğim kimseyi, atıyye verdiğim kimseden ziyâde sevip dururken, yine birine atıyye verir (sevdiğime) atıyye vermediğim olur. Lâkin şu kadar var ki, ben bir takım kimselere, kalblerinde sabırsızlık ve hırs gördüğüm için mal veririm [94] Bâzı kimseleri de Allah Taâlâ'mn, kalblerinde yarattığı zenginlik ve hayra havale ederim (mal vermem). Amr ibn Tağlib de bu sonuncular arasındadır" [95].
Râvî Amr ibn Tağlib: Vallahi Rasûlullah'ın bu kelâmına bedel kırmızı develere mâlik olmayı gönlüm istemez, demiştir. Bu hadîsi rivayet etmekte, Yûnus ibn Ubeydillah ibn Dînâr el-Abdî, ona mutâ-baat etmiştir [96].

47-.....Bize Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti.
İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi; ona da Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) bir gece hücreden dışarıya çıktı, mes-cidde namaz kıldı. Bir takım insanlar da onun namazına uyup na-. mâz kıldılar. Sabaha girince insanlar bunu kendi aralarında İ konuştular. Bundan dolayı müteâkıb gece daha çok insan toplandı T ve yine Peygamber ile birlikte gece namazı kıldılar. Sabah olunca in-v sanlar yine konuştular. Üçüncü gece mescid ahâlîsi haylî çok oldu. t Rasûlullah yine çıktı, insanlar da O'nun namazına uyarak namaz kıl-a dılar. Dördüncü gece olduğu zaman mescid, ahâlîyi almaktan âciz r oldu (Peygamber onların yanlarına gitmedi). Nihayet sabah namazını kıldırmak için çıktı. Sabah namazını kıldırınca, insanlara yönelip şehâdet kelimelerini söyledi.'Sonra'Mmmâ ba'du"dedi ve:"Şu muhakkak ki dün geceki durumunuz bana gizli olmadı. Lâkin ben, gece namazı üzerinize farz olunur da sonra ondan âciz olursunuz diye endîşe ettim" buyurdu.
Yûnus ibn Yezîd el-Eylî, bu hadîsi rivayet etmekte Ukayl'e mutabaat etmiştir [97]

48- Bize Ebu'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, Zuh-rî'den haber verdi; o şöyle demiştir: Bana Urve, Ebû Humeyd es-Sâidî'den haber verdi: Ebû Humeyd, ona şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) bir gün öğle ile akşam arasında bir namaz ardından hutbeye kalkıp teşehhüd etti, Allah Taâlâ'ya hamd ve sena eyledi. Ondan sonra da "Amma ba'du" dedi.
Bu hadîsi Hişâm'dan; o da babasından; o da Ebû Humeyd'den; o da Peygamber (S) "Amma ba'du" dedi, diye rivayet etmekte Ebû Muâviye ile Ebû Usâme, Zuhrî'ye mutâbaat etmişlerdir. Muhammed ibn el-Adenî ise Zuhrî'ye, Sufyân ibn Uyeyne'den sâdece "Amma ba'du" lâfzında mutâbaat etmiştir, hadîsin tamâmında değil "[98]

49-.....Zuhrî şöyle demiştir: Bana Alî ibn Hüseyin (94) haber verdi. Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S)

ayağa kalktı, ben ondan işittim ki, şehâdet kelimelerini söylediği zaman "Amma ba'du" diyordu.
Zubeydî Zuhrî'den rivayet etmekte ona mutâbaat etti [99]

50-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün omuzu üzerindeki büyük bir ridâya sarınıp bürünmüş olarak ve başını da boz bir sarık ile bağlamış olduğu hâlde minbere çıktı. Bu (hi-tâb etmek için minbere) son oturması oldu. Allah'a hamd ve sena etti. Sonra: "Ey insanlar! Yakınıma gelin" buyurdu. Sahâbîler O'na doğru toplandılar. Ondan sonra Rasûlullah "Amma ba'du" diyerek şöyle buyurdu: "İyi biliniz ki, bu Ensâr cemâati (günden güne) azalacaklar, başka kimseler ise çoğalacaklardır. Binâenaleyh Muham-med Ümmeti 'nden her kim herhangi bir şey üzerine vilâyet sahibi olup da bir kimseye zarar vermeye veya menfâat eriştirmeye muktedir olacak olursa, Ensâr'dan iyilik edenlerin iyiliğini kabul, kötülük edenlerin seyyiesinden vazgeçip affetsin" [100]

29- Cumua Günü İki Hutbe Arasında Oturmak Babı

51-.....İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) iki hutbe yapar, aralarında oturur idi [101]

30- Cumua Günü Hutbeye Kulak Tutup İşitmek Babı [102]

52-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Cumua günü olduğu zaman mescidin kapısı yanında melekler durur, gelenleri Öncelik sırasıyle yazarlar. Erken gelenin meseli bir deve kurbân eden kimse gibidir. Ondan sonraki bir sığır kurbân eden gibi; ondan sonra bir koç kurbân eden gibi; ondan sonraki bir tavuk sadaka eden; sonra bir yumurta sadaka eden gibidir. İmâm hutbeye çıkınca melekler sahîfelerini dürüp zikri dinlerler" [103].

31- Bab: İmam, Hutbe Yaparken İçeriye Gelen Bir Kimse Gördüğünde Ona İki Rek'at Namaz Kılınması Emreder

53-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cumua günü insanlara hutbe yaparken bir kimse geldi. Hemen Peygamber: "Yâfulân, sen namaz kıldın mı?" diye sordu. O zât: Ha- yır, dedi. Peygamber: "(Öyleyse) kalk da iki rek'at namaz kıl" buyurdu [104]

32- İmam Hutbe Yaparken Gelen Kimse İki Hafif Rek'at Namaz Kılar Babı

54-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cumua günü hutbe yaparken bir kimse girdi. Peygamber ona: "Namaz kıldın mı?" diye sordu. O: ±iayır, dedi. Peygamber: "(Öyleyse) iki rek'at namaz kıl" buyurdu [105].

33- Hutbe Esnasında Elleri Kaldırmak Babı

55-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cumua günü hutbe yapmakta iken bir zât ayağa kalktı da: Yâ Rasûlallah! At sürüleri helak oldu, davar sürülen helak oldu. Allah'a, bize yağmur vermesini duâ ediver! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah iki elini uzattı ve duâ etti [106].

34- Cumua Günü Hutbe Esnasında Yağmur Duası Babı

56-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) zamanında insanlara bir kıtlık isabet etti. Bir cumua günü Peygamber hutbe yaparken bir bedevi Arab ayağa kalktı da: Yâ Rasûlallah, mallar helak oldu, çoluk çocuk da aç kaldı; bizim için Allah'a duâ ediver, dedi. Rasûlullah iki elini kaldırdı ki, biz o sırada gökyüzünde hiçbir bulut parçası görmüyorduk. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn olsun, bulutlar dağlar misâli gökyüzünü kaplamadıkça Rasûlullah ellerini indirmedi ve minberinden de inmedi. Nihayet yağmur tanelerinin O'-nun sakalı üzerinde yuvarlandığını gördüm [107]. O günümüz, ertesi günü, daha ertesi günü ve ondan sonra gelen gün; tâ öteki cumuaya kadar hep üzerimize yağmur yağıp durdu. Ertesi cumua yine o bede-vî (Enes'in dediğine göre) yâhud bir başkası ayağa kalktı da: Yâ Rasûlallah, binalar yıkıldı, mallar boğuldu. Bizim için Allah'a duâ et, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah yine iki elini kaldırdı da: "Allâhum-me havâleynâ velâ aleynâ = Yâ Allah, etrafımıza (yağdır), üzerimize değil" diye dua etti [108]. Bunu söylerken de eliyle hangi cihetteki buluta işaret ediyor idiyse, orası açıldı ve Medîne (üstü açık) bir alan gibi oldu. Kanat Vâdîsi bir ay mütemadiyen aktı ve herhangi cihetten kim geldi ise bol bol yağmur yağdığını söyledi [109].

35- Cumua Günü İmam Hutbe Yaparken Susmak ve O Sırada Yanındaki Arkadaşına "Sus" Diyen Kimse de Lağv Yapmıştır Babı

Ve Selmân, Peygamber'den: İmâm konuştuğu zaman (herkes) susar (buyurdu), dedi [110].

57-.....BanaSaîdibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, onadaEbû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S): "Cumuagünü imâm hutbe yaparken sen (yanındaki) arkadaşına 'Sus (dinle)' desen, yine lâğv etmiş olursun" buyurdu [111].

36- Cumua Günü Kendisinde Duanın Kabul Edileceği Saat Babı[112]

58-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) cumua gününü zikretti de: "Onda bir saat vardır ki, müslümân olan hiç bir kul kalkıp namaz kılarken o saate rastlayıp da Yüce Allah'tan bir şey istemeyedursun, ille O, bunu kendisine venV'buyurdu ve o saatin kısa olduğunu anlatmak için eli ile işaret etti [113].
113

37- Bab: Cumua Namazında (Bazı) İnsanlar İmamın Meclisinden Çıkıp Gittikleri Zaman, İmamın ve Kalıp Cemaatte Hazır Bulunanların Namazı Caizdir [114]

59-.....Bize Câbir ibn Abdillah (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz Peygamber (S) ile birlikte (cumua) namazı kılacağımız sırada (Şâm tarafından) yiyecek yüklü bir kervan geliverdi. İnsanlar o kaafileye doğru yönelip gittiler. Nihayet Peygamber'in beraberinde on iki kişiden başka kalmadı [115]. Onun üzerine işte şu âyet nazil oldu: "Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar da, seni ayakta bıraktılar. De ki: Allah'ın yanındaki, eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır ve Allah rızık verenlerin en hayirltSldir" (el-Cumua: II) [116].

38- Cumuadan Sonra ve Önce Kılınan Namaz Babı [117]

60-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer (R)'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) öğle namazından evvel iki ve ondan sonra yine iki, akşam namazından sonra da kendi evinde iki rek'at namaz kılardı. Yatsı namazından sonra (yine evinde) iki rek'at kılardı. Cumua namazından sonra ise (mescidden kendi evine) dönmedikçe namaz kılmazdı. Lâkin evine dönünce iki rek'at kılardı [118].

39- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Artık o namaz kılınınca yeryüzüne dağdın, Allah'ın /adlından arayın... " (ei-cumua: 10) [119]

61-.....Sehl ibnu Sa'd (R) şöyle demiştir: İçimizde bir kadın vardı. Su arkları kenarındaki tarlasında pazı bitkisi yetiştirirdi. Her cumua günü olunca pazıların köklerini söker, bir tencereye kor, sonra öğüttüğü bir avuç arpayı içine atardı ki, o kökler etli kemik manzarasını alırdı. Bizler cumua namazından çıkınca o kadına uğrar, selâm verirdik. O da bu yemeği bizlere yaklaştırır, biz de onu kaşıklardık. Ve biz, kadının o yemeği için cumuanın çabuk gelmesini temenni eder dururduk [120].

62-.....Bize İbnu Ebî Hazım, babasından; o da Sem"den (yukarıda geçen) bu hadîsi tahdîs etti. Ebû Hâzım'ın oğlu Abdulazîz burada şunu ziyâde etmiştir: Biz (Peygamber zamanında) cumuayı kılmadan ne gündüz uykusuna yatar ve ne de kuşluk yemeği yerdik, dedi [121].

40- Gündüz İstirahatı Cumua Namazından Sonradır Babı

63-.....Bize Ebû İshâk el-Fezârî, Humeyd'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Enes (R)'ten işittim: Bizler cumuaya erken davranır, namazdan sonra da gündüz istirâhati yapardık, diyordu [122].

64-.....Sehl (R): Bizler Peygamber (S) ile birlikte cumua namazını kılardık; kaylûle yânî gündüz istirâhati ondan sonra olurdu, dedi [123].
Hatime: Bu Cumua Kitabı 79 hadîs ihtiva etti. Bunlardan 64 tanesi mevsûldür. Muallak ve mutâbaalar ise 15 tanedir. Bunlardan Cumua'da ve daha önce de mükerrer olanları 36'dir. Hâlis olanı yâni tekrarsız olanı 43 hadîstir; bunların hepsi de mevsûldür... (İbn Hacer).

---

[1] Buhârî, Cumua'nın farzıyyetini bu âyetle isbât etti. Cumua, en meşhur lügate göre, cîm'in ötüresi ve mîm'in ötüre veya sükûnu ile okunur. Şimdi perşembe ile cumartesi dediğimiz günlerin arasındaki günün ismi, aynı zamanda o gün hutbeden sonra kılınması farz olan iki rek'at namazın ismidir. Esâsı, cem'İyet ve cemâat gibi toplanma ve dernek ma'nâsıyle alâkalı olan. cumua, bizim bu ad ile bildiğimiz ma'lüm günün ismidir ve müslümânlann hafta bayramıdır.

[2] Kitâb ehline nazaran âhirûn, yânı en sonra gelenler olmamız, zaman bakırnın-dan sonradan gelişimizdendir; Peygamberlere âid ümmetlerin dünyâya en son gelmiş olanıyız. Sâbıkûn olmamız ise hidâyet ve .menzile yüksekliği bakımından, eski ümmetlerin önüne geçmemiz ve bunun semeresi olarak kıyamet gününde her ümmetten evvel haşr olunacağımız gibi, en evvel hesabı görülmek ve cennete girmek hususlarında da he> ümmetin önüne geçmek, Muhammed Ümmeti'-ne nasîb olacaktır. Nitekim Müslim'deki Ebû Hureyre İle Huzeyfe rivayetinde Biz hem dünyâ ahâlîsinin en sona kalanlarıyız, hem de kıyamet gününde en başa geçip bütün mahlûkaattan evvel lehlerine hüküm verJlecek (yâhud: aralarındaki da'-vâlar ayrılacak) olanlarız" buyurulmuştur (Cumua, 6. bâb, 22-857).
Bir bakıma göre, pazardan hattâ cumartesinden evvel gelen günün -ki cumuadır- faziletini elde ettiğimiz için sabıklar sayılırız.

[3] Bu ihtilâfa Kur'ân'da da kısaca işaret edilmektedir. "Cumartesi ta'tîli ancak onda ihtilâfa düşenlere (farz) edi7tf/"(en-NahI:l27). Allah Taâlâ'nın ta'zîmini ve toplu olarak İbâdet edilmeye tahsisini farz kıldığı gün, aynı ile cumua mı idi, yoksa herhangi bir toplanma günü farz edilip de o günün ' ta'ymi eski ümmetlerin ictihâdlanna bırakılmış ve ictihâd hatâsı olarak başka bir gün mü seçilmişti? Her iki ihtimâl de vâriddir

[4] Hidâyetin burada iki vechi vardır: Ya Hakk Taâlâ'nın gün seçmeyi içtihadımıza bırakmayıp cumuayı tahsis buyurması suretiyle hidâyet, yâhud gün ta'yîni, geçmiş ümmetler gibi bizim de içtihadımıza havale edilmiş iken, içtihadımızda isabet edip, Allah rızâsına muvafık olan günü seçmekle mazhar olduğumuz hidâyet. Medine'de ilk cumua namazı hakkında rivayet edilen Es'ad ibn Zurâre kıssası ikinci ma'nâyı kuvvetlendiriyorsa da, Ebû Hureyre İle Huzeyfe'nİn yukarıda ri-
. vâyet ettikleri hadisin devamı, ilk ma'nâyı te'yîd etmektedir: "Allah Taâlâ biz-den evvel gelenlere cumuayı tutmak yolunu göstermedi. Yahûdîler'in husûsî günü cumartesi, Hristiyanlar'ın husûsî günü pazar oldu. Derken bizi dünyâya getirdi ve cumua günü yolunu bize gösterdi. Ve cumua, cumartesi, pazar günlerini ibâdet günü kılmış oldu". "Allah bizleri o güne hidâyet eyledi"; bu kelâmın tevcihi hususunda sarihler dediklerini demişlerdir. Tevrat'ta sahîh olan bilgiye nazaran bende şu görüş vardır: Cumartesi bizatihi Yahûdîler'e farz kılınmıştı. Yanıldıklarını iş'âr eden o sözün ma'nâsı, kitâb ehli kendi günlerini hürmetli kılmalarında yânî Yahûdîler cumartesiyi seçmekte, Hristiyanlar pazarı seçmekte hatâ ettiler demek değil, fakat onun ma'nâsı şudur: Allah, kullarına her bir hafta içinde kendisine ibâdet edilmek için konulmuş bir gün olmasını kararlaştırdı, tşte bu gün mücmel idi, ta'yîn edilmemişti. Bu günün ta'yîn edilmesi, Allah'ın inâyetiyle onların istidadı ilimlerine ve tabîî isti'dâdlanna bırakılmıştı. Yahûdi-ler'de, Allah'ın mahlûkaatını bu günde yaratmaya başladığına ilimleri bulunup, bu İlim avâmm ve havâsslannın kalblerine sirayet ederek, cumartesiyi ta'zıme âdet edinmiş ve buna

alışmış olduklarından bu mücmellik onlar hakkında cu-martesi'de taayyün etti ve bu gün, onlara farz kılındı. Hristiyanlar hakkındaki beyân da böyledir. Muhammed Ümmeti ise, Allah'ın kullarını boş bıraktığı zaman olan cumua günü hususundaki ta'yînine hidâyet buldu. Böylece onlar Yahudi ve Nasârâ'nın ulaşamadıkları bir fazilete nail oldular. Yahudi ve Nasârâ'nın kendi günlerinden dolayı kınanmış olmaları, her ne kadar hayız, kadının kendi işi ve kesbi altına girmeyip, tabiî istidadından neş'et eden bir hâl ise de, kadının yine de hayzı sebebiyle dîn eksikliği ile levm edilmesi gibidir. İşte bu tahkîk iledir ki, hadîs, Tevrat'ta da sabit olan duruma uygun düşmüştür. İyi düşün!(Şâh ^ Veliyyullah, Şe'rhu Terâcim... s. 79-80).

Cumua âyeti, cumuanın farzıyyetinde nass olduğu gibi, bu ve benzeri hadîsler de nasstır.

[5] Bu başlıkta üç kısım vardır: Birincisi cumua günü yıkanmanın fazîleti; ikincisi çocuğun cumuada hâzır bulunması; üçüncüsü kadının cumuada hâzır bulunmasıdır. Sonra Buhârî, birinci kısmın hükmünü zikretmekle yetindi ki, o da yıkanmanın faziletidir. Çünkü bunun ma'nâsı yıkanmağa rağbet ettirmektir; bu hükümde deliller ittifak etmiştir. Son iki kısımda hükmü kesin söylemedi de soru tarzında zikretti. Çocuk ve kadın hakkındaki ihtimâli gelecek hadîslerle bertaraf edecektir.

[6] Bu emir, bu yıkanmanın cumua namazına hass bir yıkanma olduğunu gösterir. Müslim'de "İzâerâdeahaduhum..." (el-Cumua, I-"844") denilmiş olması, bu hükmü daha sarîh olarak anlatır.

[7] Bu hadîste haber verilmiş olan Peygamber'in ısrarlı-yıkanma emri, vucûb için olmadığı anlaşılıyor. Zîrâ bu emrin vucûb için olduğu gerek Umer, gerek Usmân, gerekse mescidde hâzır olan diğer sahâbîlerce ma'lûm olaydı, Umer ten-bîh ile yetinmez de: "Hemen dön, yıkan" der idi. Usmân'ın ise o gün cumua yıkanması için evine döndüğüne dâir hiçbir tarîkten rivayet yoktur.

[8] Buradaki vâcib sözünü fakîhlerin çoğu tergîb ve te'kîde hamletmişlerdir

[9] "Vâcibdir" sözü, "vâcib gibidir" ma'nâsına da gelebilir.

İmâm Mâlik, vücûba delâlet eden hadîslerin zahirine bakarak, cumua yıkanmasının vâcib olduğuna kaail olmuştur. Fakîhlerin çoğu ise, vucûba kaail olmayıp, vucûb lâfzını burada tergîbe ve emri vâcib imişcesine te'kîde hamletmişlerdir. Zîrâ bu hadîste -vâcib olmadığı üzerinde ittifak edilmiş olan- misvak tutunmak ile güzel koku sürünmek, yıkanmak üzerine atf edilmiştir. Ma'tûf ile ma'tûfun aleyh'in ise hükmü birdir. İkisi vâcib olmayınca gusül de vâcib değil demektir...

Hulâsa bu hadîste emredilen yıkanma, misvaklanma ve hoş koku sürünme; bunların üçü de cemâate bedenin çirkin kokusuyle ezâ vermemek hikmetine binâen olup, gusül, diğer ikisinden daha müstehâb emirdir.

[10] Bu izahtan murâd, Şu'be'nin bu hadîsi Ebû Bekr ibnu'l-Münkedir'den rivayet etmekte yalnız kalmadığını göstermektir (İbn Hacer).

[11] Cünüblük yıkanması ile yıkanmak, keyfiyeti o yıkanmağa benzeyen yıkanmak ma'nâsınadır, yoksa cünüb kimseye vâcib olmuş gusül gibi hükümde, yânî vu-cûbda, ona benzeyen demek değildir.

Maamafih bâzıları vechi şebehi hükümde bulup, musallînin halâl ve haramda gözü kalmaksızın rahat ve nefs sükûnu ile cumuaya gidebilmesi için, cinsî münâsebetten sonraki yıkanma kasdediidiğini söylemişlerdir.

[12] "İlk saatte" kaydı, Muvatta'daki rivayette sabittir. Bu, cumua namazına erken davranma saatlerinin başlangıcını ifâde eder.

[13] Müslim'deki rivayet de şöyledir: "Cumua günü olunca mescid kapılarının her birinde bir takım melekler, girenleri sırasıyle yazarlar; imâm minbere çıkıp oturunca fazilet derecelerini tesbtte mahsûs olan sahîfeleri yânî defterleri dürüp hutbeyi dinlemeğe gelirler... " (el-Cumua, 7. bâb, 24-"850").

Cumuaya erken davranmak, cemâatin zimmetine terettüb eden bir vazîfe-dir. İmâmın ise Peygamber ile Râşid Halîfeler'e uyarak hutbe vaktine kadar gecikmesi sünnettir.

[14] Bu hadîs, 3 rakamıyle daha mufassal olarak geçti. Hadîsin geçen bâb başlığına uygunluk vechi, Umer'in, erken davranmaktan alıkonulması sebebiyle sahâbî-ler ve büyük tabiîlerin huzurunda, Usmân'ın büyüklüğüne rağmen, ona karşı çıkışmasıdır. Erken davranmanın fazileti olmayaydı Umer, Usmân'a karşı bu çıkışmayı yapmazdı. Cumuaya erken davranmakta fazîlet sabit olunca, cumua için fazîlet sabit olur (Kastallânî).

[15] öteki cumuadan maksad, kılınan cumuadan sonraki cumua da olabilir, evvel-: kişi de olabilir.

Hulâsa va'd edilen mağfiretin elde edilmesine medar olacak müstehâbların mühim bir kısmı metinde sayılmış oluyor. Hadîsin zahiri, bahis konusu olan günâh silinmesinin ancak bu işlerin cem'i ile hâsıl olacağını gösteriyor.

[16] Cumua günü cünüb olanın yıkanması vâcib olduğu gibi, cünüb olmayanın da yıkanması sünnettir.

Hadîs metninde baş yıkamak yıkanmakta dâhil iken iğtisâl { = yıkanmak) üzerine atfedilerek zikredilmesi, hâssın âmm üzerine atfı nev'inden bir te'kîd-dir. Guslün şanına ihtimam edip, meselâ saç örgülerini çözmeğe hacet yok vehmine düşmeyip, tastamam bir gusl edilmesi emrediliyor. Yâhud iğtisâl, nıa'lûm olan gusle, baş yıkamak da, başı iyice temizleme ve saçları tarayıp yağlamak suretiyle dağınıklığını gidermeye hamledilmiştir.

[17] "Zekerû= Söylediler" fiilindeki fail ile Ebû Hureyre'nin kasdedilmiş olması muhtemildir." Çünkü İbn Huzeyme, îbn Hıbbân ve Tahâvî, Amr ibn Dînâr tarikinden; o da Tâvüs'tan; o da Ebû Hureyre'den bunun benzerini rivayet etmişlerdir.

[18] Yânî bu güzel koku yâhud yağ sürmek işinin Peygamber'in sözünden olduğunu veya bunların mendûb olduğunu bilmiyorum.

[19] "Hulletun siyerâu" tâbirindeki hülle, ızâr ve ridâ'dan meydana gelen takım elbise demektir. "Siyerâ" kelimesi hakkında: '*Bir nevi' alaca kumaştır ki yol yol san kalemli ve çubuklu olur, ve nescinde bol bol ipek karışık bulunur" denilmiştir (Kaamûs Tercemesi).

Bol ipekli olduğu için Peygamber nehyetmiştir. Binâenaleyh ipeği az olan kumaşın kullanılması caiz oluyor. Kumaştaki ipeğin azhğı-çokluğunda Hanefî-ler kumaşın argacıyle erişini; ŞâfiîSer ağırlığını mikyas almışlardır. Hanefîler'e göre bir kumaşın erişi ibrişim, argacı, pamuk, keten, yün... olursa, ondan yapılan elbiseyi giymekte be's yoktur.

[20] Utârid ibn Hâcib, Benû Temîmı reislerinden "Zü'l-Kavs= Kavs sahibi" laka-biyle tanınmış bir zâttır. Benû Temîm tarafından Peygamber'in huzuruna gönderilen yetmiş seksen kişilik bir hey'etin başında bulunanlardan biri idi. O hey'et, el-Hucurât Sûresi'nin baş kısımlarının nazil olmasına sebeb olmuştu.

Hadîsden, mescid kapılarında alış verişin cevazı da çıkarılır. Yine bu ha-dîsden giymesi caiz olmayan şeyi temellük ve başkasına hediye etmek caiz olduğu ma'nâsı da çıkar. Zîrâ sahibi giymese bile kadınlara giydirmek gibi başka suretle faydalanılabilir.

[21] Bu zât, Umer'in yâhud kardeşi Zeyd'in ana baba bir kardeşi, bir kavle göre de Umer'in süt biraderi Usmân es-Sulemî'dir. Bu hadîsin başka tarikten gelen Bu-hârî rivayetinde "İslâm'a girmezden evvel" denildiğinden, daha sonra İslâm'a girdiği anlaşılır.

Umer'in bu fiilinden kâfir olan akrabayı bile gözetmek güzel görülüp, kâfire hediye vermenin caiz olduğu istidlal olunmuştur.

[22] Parantez içindeki ifâdelerle, Ebû Saîd hadîsinin yeri gösterilmiş ve böylece bâb başlığındaki bu hadîsin muallak olmadığı isbâtlanmıştır.

[23] Buhârî bu hadîsi Kitâbu's-Savm'da Ebû Hureyre'den, lâkin Her abdest aldıkça kendilerine misvaklanmayı emrederdim" Iâf-zıyle rivayet etmiştir. Hadîsin son fıkrası, bazılarınca misvak kullanmanın farz olmayıp mendûb olduğuna delildir.

[24] Diş ve ağız temizliği hakkındaki emirlerin çokluğu bu işi tergîb ve teşvîk içindir. Cumua ile kuvvetli münâsebeti de vardır. Zîrâ bundan evvelki hadîste farzlar ve nafîlelerin hepsinde misvak kullanmaya teşvîk vardır; bu namazların içinde misvak kullanmaya en çok ihtiyâç gösteren cumua namazıdır. Çünkü cumua namazında cemâat büyük olur; böyle cemâate eza vermemek için yıkanmak nasıl müstehâb ise, yıkanmakla giderilemeyecek çirkin kokuları ağızdan gidermek de öylece müstehâbdır.

[25] Geceleyin bâtını temizlemek için misvak kullanmak meşru olunca, cumua için içi ve dışı temizleyip güzelleştirmek hususunda misvak kullanmak daha lâyık ve daha lüzumludur.

26 Yânî bu bâb, başkasının misvakıyle misvaklanan kimseyi beyân hakkındadır. Buhârî, bu babın hadîsi ile bu işin cevazına işaret eder gibidir. ÇünküRasûlul-lah, Abdurrahmân'ın misvakıyle misvaklanmıştır

[26] Hadîs metnindeki bu kelimede üç rivayet vardır: Biri, kaaf ve noktasız sad ile olan rivayettir ki, bu ekseriyetin rivayetidir; bunun ma'nâsı, tercemede verdiğimiz kırıp, oradan ayırmak'tır. İkinci rivayet fâ ve noktasız sâd ile fasm'dan olup, bunun ma'nâsı, kırılan yeri ayırmaksızın kırmaktır. Üçüncü rivayet kaaf ve noktalı dâd iledir ki, bu Kerîme, Müstemlî, Hamavî rivayetidir. Bunun ma'nâsı dişlerin kenârlanyle birşeyi çiğneyip yemektir.

[27] Buhârîbunu Cenâiz, Fadâil, Hums, Mağâzî, Peygamber'inHastalığı ve Âişe'-nin Fadlı bölümlerinde tahrîc etmiştir. Vak'amn Peygamber'in hastalığında cereyan ettiği açıkça anlaşılmaktadır

[28] Peygamber (S), sabah namazının birinci rek'atmda EHf Lâm Mîm Tenzîlû Sûresi'ni, ikinci rek'atmda da öteki sûreyi okur idi. Bu iki sûrenin cumua günleri sabah namazında okunmalarının hikmeti, belki bunlarda Âdem Peygamber'in yaratılışı ile kıyamet hâllerinin bulunmasıdır, denilmiştir. Bir hadîs meali:

[29] Buhârî bu başlık ile bu konuda fakîhler arasındaki görüş ayrılıklarına, yânî köylerde ve şehirlerde cumua kılınıp kılmmıyacağı hususundaki ihtilâflara işaret etmiş ve bâb altında rivayet ettiği hadîslerle de köylerde cumua kılınmasını tecviz eden fakîhlerin mezhebini kuvvetlendirmiştir.

[30] Abdu'l-Kays, îslâm'a ilk giren Bahreyn kabîlelerindendir. Cuvâsâ da -belki sonradan şehir hâlinde büyüyen- Bahreyn köylerinden biridir. Peygamber zamanında vahiy nazil olup dururken, hiç kimsenin kendi re'yi ile bir dînî işi takrir veya ref edemiyeceği bilindiğine göçe, bu hadîs köylerde de cumua kılınabileceğine kuvvetli bir delîl oluyor. Buhârî bu hadîsi bu maksadla sevkeylemiş görünüyor.

[31] Buhârî bu hadîsi iki tarîkten rivayet ediyor ve böylece ikinci tarîkteki kıymetli ziyâdeyi de vererek, sevkettiği delili daha da kuvvetlendiriyor.

Vâdî'l-Kurâ, Şam cihetinden olmak üzere Medine'ye yakın bir yerdir. Eyle ise, Kızıldeniz'in kuzeyinde, Süveyş Körfezi'nin mukaabili olan sahilde bulunan bir belde imiş; bugün harâbdır. Adı geçen Ruzeyk ibn Hukeym, işte bu Ey-le'nin Umer ibn Abdilazîz tarafından ta'yîn edilen âmili imiş, ve Zuhrî'ye mektubu yazdığı vakit, vilâyet dâhilinde kendi arazîsinin başında da çalışıyormuş.

[32] Ferdî ve içtimaî rahat ve huzuru kâfi! muazzam bir düstûr olduğu bedîhî olan bu hadîs ile bundan önceki İbn Abbâs hadîsi, şehirlerde olduğu gibi, köylerde de cumua namazının kılınacağı görüşünün delilidirler. İbn Umer hadîsinin ikinci tarîkindeki ziyâdeye göre, Ruzeyk ibn Hukeym, âmil bulunduğu yerde cumua-yı ikaame etmesi caiz olup olmadığını Zuhrî'den sormuş, o da şayet ikaame etmezse bu hadîsin hükmünce sorumlu olacağım îmâ etmiş oluyor.

Bu iki hadîs ile benzerleri olan diğer cumua hadîsleri, müetehidler arasında cumua hakkında üç mühim mes'elenin münâkaşa edilmesine sebeb olmuştur: 1. Cumua nerelerde kılınabilir? 2. Cumua namazı kaç kişi ile kılınabilir? 3. Cumua namazını kıldırmak için devlet izni şart mıdır, değil midir? Bu konularda mezheb imamlarının çeşitli ve birbirinden farklı görüşleri ve ileri sürdükleri de-lîller vardır. Bunlar geniş şerhlerden ve fıkıh kitâbla'rından okunabilir. Kısaca ifâde edilirse, İmâm Mâlik'e göre, mescidi ve çarşısı olan her karyede (şehre de lûgaten karye denilir) cumua namazı kılmak vâcibdir. Mikdârı az oisun, çok olsun çadırlarda oturanlara -müsâfir hükmünde oldukları İçin- cumua farz değildir.

İmâm Şafîî ile Ahmed'e göre (ister köy, ister şehir olsun) hangi karyede hür, baliğ olarak mukîm kırk erkek bulunursa, üzerlerine cumua vâcib olur.

Ebû Hanîfe'ye göre ise, cumua yalnız kalabalık, yânî cem'iyyetli şehrin İçinde yâhud şehir hârici olan namazgahında kılınmak sahih olup, köylerde caiz değildir.. Ebû Hanîfe'ye göre devletin izni olmadıkça cumua namazı sahih olmaz..

[33] Hadîse göre râî ve mer'î, yânî güden ve güdülen olmadık hiçbir mükellef yoktur. Herkes bir bakıma güden ve başka bir bakıma güdülendir. Cemiyetin her ferdi başkasının ya zâtına, ya malına, gözetip riâyet edicidir. Karşısında mer'î denilecek kimse olmasa bile yine kendi vücûdu ve organlarının, kuvvetleri ve duygularının güdücüsüdür. Bunları güzel muhafaza ile, Allah'ın rızâsına muhalif işlerde kullanmamakla mükelleftir ve o vazifesini güzelce yerine getirip getirmemek yüzünden sorumludur.

[34] "Diğerleri" sözünden maksad, cumua ile mükellef olmayan yolcular, köleler, mahbûslar, hastalar, körler, yatalaklar... dır.
[35] İbn Umer'in bu hadîsini Beyhakî sahîh bir isnâd ile mevsûlen rivayet etmiştir. Bu hadîs, müteâkıb hadîslerdeki mutlaklığı takyîd etmektedir.
[36] Bu hadîs de yıkanmayı, cumuaya gitmekle takyîd edip, gitmeyenlerin bununla mükellef olmadıklarını gösterir.
[37] Bu Ebû Saîd hadîsi de yıkanma vucûbunu baliğ olanlara kasr edip, baliğ olmayan çocuklar hâriç bırakıyor.
"Âlimler cumua günü yıkanmasının gün için mi, yoksa namaz için mi olduğu hususunda görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir. Bu ihtilâf üzerine bir çok fer'î mes'eleler ortaya çıkar. Nitekim bunlar fıkıh kitâblannda görülür. Hadîsler ise bu mes'eledeki her iki ihtimâle de nazırdır. Çünkü bâbda, İbn Umer'in ta'lîki ile birinci hadîs, yıkanmanın namaz için olduğu hususunda sarîhtir. Diğer hadîsler ise, bu yıkanmanın gün için olduğunda zahirdirler. Şafîî de buna kaail olmuştur. Yıkanmanın sünnetliği günden dolayıdır, lâkin bu bâbda gelen hadîslerin hepsiyle amel etmek İçin, yıkanmayı namaza yakın yapmak ve araya hades girmeden bununla namaz kılmak gerekir" (Şâh Veliyyullah).
[38] Hadîsin bu kısmı küçük lâfız farkıyle Cumua Kitâbi'nın başında geçmişti.
[39] "Bedenini yıkamak" buyurulmuş iken, bedenin bir parçasından ibaret olan başın da ayrıca zikredilmesi, sânına ehemmiyet içindir. Zîrâ o târihlerde baş yağlamak ve başa hatmi ve diğer şeyler sürmek âdet idi; onun için yıkanırken evvelâ baştaki bu yağlan ve diğer şeyleri gidermek gerekir.
[40] Bu hadîsten gündüzün namaza ve binâenaleyh cumua namazına izin vermeyin ma'nâsı da çıkarılıp, kadınlar curnuada hazır bulunmayacaklarından, cumua yıkanması da üzerlerine vâcib olmamış olur denilmişse de, bu, mefhûmu muhaliftir. Muvafık mefhûm ise kadınlara geceleyin mescide çıkmaları için izin verilince, gündüzleyin çıkmalarına izin verilmek daha lâyıktır. Çünkü gece tehlike düşünülecek bir zamandır. Binâenaleyh kadınlar vâcib olmayarak, cumuaya da çıkabilirler (özetle Kastallânî).
[41] Bu kadın, Umer'in zevcelerinden Âtike bintu Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'dir ki, cennetle müjdelenenlerden Saîd ibn Zeyd'in kızkardeşidir. Kocası namaza çıkınca o da arkası sıra gidermiş. Umer ona: Bilirsin ki ben böyle bir şeyi sevmem, dediğinde; o da: Vallahi sen beni nehyetmedikçe ben de gelmekten vazgeçmem der imiş. Umer de, onu nehyetmekten mani' olan Peygamber'in yukarıdaki sözü olduğunu söylermiş. Hattâ Umer mihrâbda iken, Ebû Lu'lu'nun zehirli hançeriyle vurulduğu gün bile zevcesi Âtike mescidde bulunmuş.
Aynîde, İbn Umer'in mukayyed olan hadîsine istinaden, kadınların gündüz de mescide gidebilecekleri ma'nâsını çıkarıp: "Fitne mahalli olan gece çıkmaları caiz olduktan sonra, gündüzün izin alabilmeleri evleviyyette kalır" dedi.
[42] Buhârî bu bâbda, yağmurlu çamurlu günlerde cumuada hâzır bulunmamağa ruhsat olduğunu göstermiştir.
[43] Bu "Sallfi fî buyûtikum = Evlerinizde kılınız!" sözü cemâatin, yağmurun azî-meti, ruhsata çeviren özürlerden olduğunu bilmeleri için nida edilmiştir. Bu, cumhur mezhebidir. Lâkin Şâfîîler'le Hanbelîler'ce yağmurun Özür sayılması, elbiseyi ıslatmakla eziyet verecek dereceye ulaşmasiyle kayıdlanmıştır. Yağmur hafif olur yâhud içinde yürüyebileceği bir tünel bulunursa özür olmaz (Kastallânî).
[44] İbn Abbâs, cemâate gelmiş olanlarla yetinip cumuayı kıldırmak, gelmemiş olanları da zahmetten kurtarmak istemiştir. Cemâate gelmeyenler tabîî evlerinde öğle namazını kılmakla yetineceklerdir. Bu konu ile ilgili diğer hadîsler ve bilgiler Ezan KÎtâbı'nda geçmişti.
[45] Âyetle hem nîdâ, hem de "gidiniz" emriyle cumuaya gitmek vucûbu sabit oluyor. Buhârî ne kadar mesafeden gidilmesi vâcib olacağını ve kimlere vâcib olacağı hususlarını açıklığa kavuşturmak için, aşağıdaki haberleri ve hadîsi sevketmiştir.
[46] Abdurrazzâk bunu İbn Cureyc'den mevsûlen rivayet etmiş ve şunu da ziyâde etmiştir: İbn Cureyc şöyle demiştir: "Atâ'ya, Karyetun câmİatun (yânı toplayıcı karye) nedir? dedim. Atâ: Cidde gibi cemâati, emîri, kaadısı, birbirine bitişik toplu evleri olan karyedir, dedi". Bu ta'rîfe göre Atâ, karyeyi şehir ma'nâsında kullanmıştır. Nitekim Mekke ile Tâif şehirlerinden Kur'ân'da (ez-Zuhrûf:3i) İki karye diye ta'bîr edildi.
[47] Enes, toplayıcı şehir içinde değil, hâriçte bulunmuş ve tıpkı Medine uzağındaki avâlîden gelen sahâbîler gibi iki fersah (altı mil) mesafeden cumuaya kâh gelir, kâh gelmezmiş. Avâlî, daha evvelki hadîslerde anlatıldığı üzere Medine etrafında en yakını iki, en uzağı altı ilâ sekiz mil mesafede bir takım meskûn yerlerin ismidir. En yakın yeri Medine hâricinde iki mil, yânî 8000 (sekiz bin) adım mesafede olan yerlerden sahâbîlerin cumuaya gelmeleri, şehir hâricinden iki mil mesafede olanlara cumua namazı vâcib değildir diyen Küfe âlimlerine karşTtfe-lîl yapılmıştır. Hanefîler ise, gelenler nevbetleşe gelmiş olduklarından, hadîsin kendi ictihâdlarını te'yîd edici olduğunu ileri sürerler. Zîrâ eğer şehrin dışarısında oturanlara cumua vâcib olaydı, bunların her hafta cumuaya gelmeleri ve cumuada hâzır bulunmayı nevbete bindirmemeleri lâzım gelirdi, derler.
Şehir hâricinde olanlara cumuanın hangi mesafeden vâcib olacağı hakkında âlimlerin bir milden altı mile kadar görüş ayrılıkları vardır. Bunların İcti-hadları ve tutundukları delilleri mufassal şerhlerde ve fıkıh kilâblarından okunabilir.
[48] Buhârî, âyetteki "Gidiniz" emrinden gidileceğini göstermek İçin açtığı bâbda bu hadîsi getirmekle, sahâbîlerin ikiden sekiz mile kadar mesafeden cumuaya geldiklerini anlatmak istemiştir. Hadîsin son fikrası, aynı zamanda cumua yıkanmasının sebebidir.
[49] Buhârî, zeval vaktinin, cumua namazına İlk başlama vakti olduğunu bildirip, burada isimleri sayılan sahâbîlerin de buna kaaü olduklarını ta'lîk olarak rivayet etmiştir. Bu ta'lîklerin hepsi de diğer hadîscilerce mevsûlen rivayet edilmiştir: Umer'inkini İbn Ebî Şeybe ile Buhârî'nin üstadı Ebû Nuaym kendisinin Kitâbu's-Salât'ında; Alî'ninkini İbn Ebî Şeybe; Nu'mân ibn Beşîr'inkini yine İbni Ebî Şeybe, Simâk ibn Harb'den, Amr ibn Hureys'inkini de yine İbn Ebî Şeybe, Velid İbnu'l-Ayzâr tarîkinden sahîh isnâd ile mevsûlen rivayet etmiştir
[50] Müslim'de lâfız daha açıktır: "Halk rençber olup işlerini görecek yardımcıları da yoktu. Bundan dolayı vücûdları ağır kokardı. Bu sebeble kendilerine: Cumua günü yıkansanız! buyuruldu".
Bu hadîs dahi bundan evvelki gibi cumua günündeki yıkanmanın hikmetini göstermektedir.
Revâh, mutlaka gitmek ma'nâsına gelirse de meşhur ma'nâsı zevalden sonra gitmektir. İşte Buhâri, bu lâfızdan dolayı cumua vaktinin zevalden sonra olduğuna kaail olan ekseriyetin mezhebine delîl olduğunu îmâ etmiş gibi görünüyor.
[51] Güneşin batıya meylettiği zamandan maksad, istivayı müteâkıb olan zeval vaktidir.
[52] Bu hadîsi Ebû Dâvûd ile Tİrmizî de Sw«c«'[erinde, yine Enes ibn Mâlik'ten rivayet etmişlerdir. Tİrmizî bu hadîs için: HasendİR, sahîhtir dedikten sonra: "Buna binâen cumuanın vakti öğle namazının vakti gibi güneşin zeval vakti olduğuna ilim ehlinin çoğu ittifak etmişlerdir. Nitekim Şafîî, Ahmed ve İshâk İbn Râhû-ye'nin de mezhebi budur. Cumua namazı zevalden evvel kılınmak da caiz olduğunu bâzıları rivayet etmişlerdir. îmâm Ahmed, zevalden evvel kılana tekrar kılmak lâzım gelmez idi" demiştir.
[53] Enes'in "Biz cumua namazını erken kılar, cumuadan sonra da gündüz uykusuna yatardık" sözündeki erken ta'bîri de, zevalden i'tibâren olan ilk vakitlerde kılardık ma'nâsınadır. Binâenaleyh cumua ile öğle namazlarının vakti birdir ve zevalden önce cumua kılınmaz
[54] Yânî musallî o günün namazını da öğle namazında olduğu gibi, serinlik vakte bırakır.
[55] Bu hadîs öğıkvaktindeki"tebkîr(= erken kıldırmak)" ve "ibrâd(= serinliğe bırakmak)" mes'elesini, cumuada da açıklığa kavuşturmak için getirilmiştir. Hadîste "ya'nî'l-cumuate^ cumua namazını kasdediyor" ziyâdesi sabit değil ise, Öğle namazına sarf edilebilir ve zevalden evvel cumua namazı kıldırmayı caiz görenlere hüccet olmaz. Nitekim Buhârî, Yûnus ibn Bukeyr tarikinden gelen rivayette "Cumuayı kasdediyor" ziyâdesinin mevcûd olmadığını tasrîh ediyor.
[56] Kıssa, özet olarak şudur: Haccâc ibn Yûsuf es-Sakafî, Hakem ibn Ebî Akîl adında bir amuca oğlunu kendine nâib olarak Basra'ya emîr ta'yîn etmişti. O da Hac-câc'ın mesleğine uyarak, cumua günü hutbeyi hemen hemen ikindi vakti girecek zamana kadar uzatırmış. Bir gün namaz kılındıktan sonra Yezîd ed-Dabbî adında bir zât bu yaptığına i'tirâz etmiş. Hakem, serîr üstünde oturan Enes'e bu suâli sormuş, o da, metindeki cevâbı vermiş. "Cumuayı kasdediyor" ziyâdesi de, kıssanın cumua bahsiyle ilgili olması dolayısıyle, râvî tarafından ilâve edilmiş. İsmâîlî'nin mevsûl rivayetinde meâlen: "Kış olunca öğle namazını Peygamber erken kıldırır, yaz olunca serinlik vaktine kadar geri bırakırdı. Lâkin, ikindi namazını güneş bembeyaz ve tertemiz iken kıldırırdı" demiştir. Bu hadîsi Beyhakî de böylece rivayet eder.
Kıssa cumua ile ilgili olduğu hâlde Hakem ibn Ebî Akîl'in öğle vaktinin hükmünü sorması, Enes'in de o suâle göre cevâb vermesi, Enes'in de cumua ile öğle namazlarının vakti birdir kanâatinde olduğunu gösteriyor.
[57] Âyetteki Sa'y ediniz" emrini Umer ile İbn Mes'ûd "';UbeyyibnKa'bda Yürüyünüz" sek [inde okumuşlardır. Bu son iki okuyuş şaz kıraattir. îşte bu şâz kırâtler de Sa'y ediniz" emrinin, gitmek ma'nâsma olduğunu isbât eder.
Sa'y; lügatte, koşmak ve seğirtmek., demek İse de, âyette gitmek ile tefsîr edilmiştir. Her namaz için tavsiye edilmiş olan vakaar ve sekînetle gitmek, cu-•iû mua namazı için de aynıdır. Binâenaleyh, cumua namazına da koşmak suretiyle değil, ağır ağır vakaarla gidilecektir. Sa'y el-İsrâ: 19. âyetinde olduğu gibi çalışmak ma'nâsına da gelir. Meşy ise, yaya gitmek ma'nâsmadır.
[58] Bu ta'lîkı, İbn Hazm, İkrime tarîkinden ma'nâsıyle mevsûlen rivayet etmiştir: Ayetteki cumuaya gitmek ve alış verişi bırakmak emirlerinin vücûbu cumua ezanı ile tahakkuk eder. Âyetteki nehiyden dolayı cumua saatinde alış veriş akidleri haram olur. Alış veriş ve diğer akidlerin harâmhğı, cumua namazından çıkmakla zail olur. Bu harâmhğın başlangıcı ise, iç ezanı dediğimiz, mesciddeki ezandır. Hanefîler'in, Şâfîîler'in, Hanbelîler'in ve fakîhlerin çoğunun kavli budur. Saadet asrında cumua günü okunan ezan işte bu idi. Minaredeki dış ezan ilerideki hadîslerde görüleceği üzere, sonradan bir ihtiyaçtan dolayı konulmuş ve sahâbîler tarafından doğru bulunmuştur.
[59] Atâ'nın bu sözünü, Ahd İbn Humeyd Tefsîr'inde mevsûlen rivayet etmiştir. Buna göre âyetteki "ahş verişi bırakın" nt-JiyinİR, cumuaya gitmeye mâni' olacak her nevi' sınaî, iktisâdı, ticarî, hukukî akidler ve'faâliyetlereşumülü bulunduğu açıkça anlaşılır.
Özetlenirse "Cumua günü namaz nida edildiği zaman Allah'ı zikretmeye gidin"emri, cumua namazının"farzıyyetine sarahaten delâlet etmektedir. Sonra "Ahş verişi bırakınız"1 emri ile de, ezanla beraber iktisadî, ticarî, sınaî, hukûkî... her türlü fiil ve hareketler nehyolunuyor. Bu da cumuaya davranmanın ikinci bir delîli oluyor. Çünkü, bir akdin yapılması, bir san'atın icrası aslında mübâh olan şeylerdendir. Bunlar yalnız bir vacibin ifâsına mâni' olmakla men' edilmiş olabilirler. İktisadî akidlerden ahş verişin harâmhğı âyetin sarâhatiyle, icâre gibi akidlerin harâmhğı da alış veriş akdine kıyâs ile sabit oluyor.
[60] Zuhrî'nin bu kavli, yolcuya cumua lâzım gelmez diyen cumhurun kavline muhaliftir. Bununla beraber başka tarîkten yine Zuhrî'nin: "Musâfir üzerine cumua yoktur" dediği de rivayet edilmiştir. Onun için bu iki kavlini te'lif etmek İsteyenler, Buhârî'deki sözü "Kılması müstehâbdır"; cumhura muvafık olan sözü ile "Cumua musâfire vâcib değildir" ma'nâsına söylemiştir derler (Kastallânî).
[61] Hadîsin râvîsi Ebû Abs, Ensâr'ın Evs kolundan ve ilk müslümânlardan bir Bed-rî'dir.Bedir'den İ'tibâren bütüngazâlardaPeygamber'le beraber bulunmuştur. Muhammed ibn Mesleme ile birlikte Peygamber'in o zaman en büyük düşmanı olan Yahûdî Ka'b ibn Eşrefin öldürülmesine iştirak edenlerden biridir. Bu zâtın Buhârî'de yalnız bu hadîsi vardır. Buhârî bu hadîsi Cihâd'da da tahrîc etmiştir. Bu hadîsi Tirmizî ile'Nesâî de rivayet etmişlerdir.
[62] Buhârî bu hadîs için burada diğer bir sened daha sevketmektedir
[63] Hadîsteki gidişi belirleyen bu kayıdlar, daha önce geçen rivâyetlerdeki bilgilerin delilleri ve kuvvetlendiricileri olmakladır.
[64] Bu hadîs de, bundan önceki hadîs gibi, Kitâbu'l-Ezân'ın sonlarında ilgili bâblarda geçmişti.
[65] Bu tefrik edilmez fiili ma'lûm. ve mechûl şekilde gelmiştir.

[66] Bu hadîs küçük bir lâfız farkıyle 6. bâbda 8. hadîs olarak geçmişti. Burada tekrar sevkedilmesi, başlıktaki "İki kişinin arası açılmaz" hükmüne delîl teşkîl eden fıkrası sebebiyledir. Ara açmamaktan maksad, yanyana oturan iki kimseyi sıkıştırıp ortalarına girmemek, yâhud üzerlerinden atlayıp ileriye geçmemektir. Her iki takdirde de onlardan biri sağa, diğeri sola çekilip yer ve yol vermekle ezaya uğramış olurlar, yâhud da iki dostun arasına girilmekle ezâ verilmiş olur. Bu da cemâat çok yâhud mescide geç gitmekle veya geri saflarda yer varken ilk saflara geçmekle olur.
[67] Buhârî başlıktaki "Cumua günü" kaydını, Müslim'in rivayet ettiği bir hadîste geldiği için zikredip, ona işaret etmiş oluyor
[68] Birini yerinden kaldırmak da onu kaldırdıktan sonra yerine oturmak da nehye-dilmiş fiillerdir. Zîrâ bunlar mü'min kardeşine karşı büyüklenme ve onu küçük görme ma'nâsmı tazammun eder.
[69] Bu "Cumua günü namaz için nida edildiği zaman.. "(el-Cumua:9) âyetinde zikredilen cumua ezanıdır ki, o ezanla beraber cumuaya gitmek vâcib, alış veriş haram olur.
[70] Üçüncü nida denilen bu ezan bugün minarelerde okunup, dış ezanı dediğimiz ilk ezandır. Diğer iki ezan, hutbeden evvel imâmın karşısında, okunan ezan ile hutbeden sonraki İkaamettir. Ezan ile ikaametin ikisine de tağlîb yoluyla ezan denilmiştir. Bunlardan birinci İle müezzin namaz vaktini, kaamet İle de namaza başlamayı takriben aynı lâfızlarla i'lân ettiği için, her ikisine de ezan denilmiştir. Dış ezanı insanları mescide da'vet İçindir. Bu ilk da'vet olduğu hâlde hadîste üçüncü nida denilmesi, eskiden beri okunagelen diğer ikisine İlâve edildiği . içindir.
Medine'nin büyüyüp insanların çoğalması gerekçesiyle bir ihtiyâcdan dolayı Usmân tarafından ilâve edilen bu ezan ve Usmân'ın bu içtihadı, bütün sa-hâbîlerin sükûtî icmâı ile meşru olmuş hiçbiri tarafından inkâr edilmemiştir. Ondan dolayı da o târihten beri devam edip gelmektedir.
Bu hadîsten, iç ezanın hutbeden evvel olduğu, hutbenin de namazdan evvel olduğu sabit olmaktadır.
[71] Buhârî'nin Zevrâ hakkında verdiği bu bilgi, Ebû Zerr rivayetinde mevcûddur. Onun için bu kısım böyle kavis içinde gösterildi.
İbn Mâce ile İbnu Huzeyme rivayetlerinde: " iijjjJt L^J JÜJ iiJ-& J j1* J*-Çarşıda Zevrâ denilen bir evin üzerinde..." ezan okutulmuş olduğu tasrîh ediliyor.
[72] Yânî insanların ameli olan cumuada ve diğer günlerde birden fazla müezzinler rin topluca ve seslerini yükselterek ezan okumaları âdeti Peygairiber zamanında yoktu. O zaman bir müezzin, ezanı ve ikaameti okurdu. İnsanların yapageldik-leri ise sonra meydana çıkardıkları işlerdendir. Bunun aslı da Peygamber'in, Abdullah ibn Zeyd ibn Abdi Rabbih'e ezanı Bilâl'e karşı okuması emrinden alınmıştır ki, her biri kendi sesini yükselterek ezanı nida etmişlerdi (Şâh Veliy-yullah, Şerhu Terâcim.., s.82).
[73] Bu tek müezzin Bilâl ibn Rebâh idi. Başka müezzinin cumua ezanı okumamış olmasından, ikaamet eden ile ezanı okuyanın bir kimse olduğu anlaşıldığı gibi, iki kimsenin birlikte ezan okumamış oldukları da anlaşılır. Biz buna "çifte ezan" diyoruz. Bu, İmâm Şafî'ye göre mekruhtur, Hanefîler'e göre caizdir
[74] "Rasûlullah'ın bîr müezzini bulunurdu" demek, cumua için yalnız bir müezzin ezan ve ikaamet eder idi demektir ki, o da Bilâl Habeşî idi. Yoksa Rasûlullah'ın birden ziyâde müezzini yok demek değildir. Nitekim ramazânda sahur vakti Bilâl Habeşî ezan okur, sabah namazı için de İbnu Ümmi Mektûm okur olduğu-sabittir.
[75] Kerîme rivayetinde "cevâb verir" yerine "ezan sözlerini söyler" tarzındadır.
[76] Sünnet olan teşehhüd lâfızlarını aynen tekrar etmektir. Kısaltarak "Ben de" yâhud "Ben de şehâdet ederim" demek caiz ise de, teşehhüdü tam lâfzıyle te-berrük etmek daha iyidir.
Bu hadîsin daha evvel geçen rivayetinde Hayye ale's-salât.. dedikten sonra Lâ havle velâ kuvvete illâ billah dediği haber verilmişti. Nitekim diğer rivayetlerde Muâviye'nin ezan lafızlarını evvelinden sonuna kadar müezzinin dediği gibi peyderpey tekrar ettiği ve yalnız orada Hayy'ale'hre, Havkale ile mukaa-bele eylediği tafsîlen beyân ediliyor. Havkale; "Allah'a ma'siyetten tahavvul ancak Allah'ın verdiği ismet ile tâate kuvvet ve iktidarda ancak O'nun yardımı ile hâsıl olabilir" ma'nâsmadır.
[77] Bundan, müezzine cemâat gibi imâmın da cevâb vermesinin sünnet olduğu; imâmın hutbeye başlamadan evvel tekellüm etmesi mubah ve minberde iken ilim Öğretmesi caiz olduğu anlaşılıyor.
[78] Yânî ezânm okunma süresi kadar oturmak.
[79] Bu rivayetlerin birinde İkinci te'zîn, öbürlerinde üçüncü nida, üçüncü te'zîn, üçüncü ezan denilmesi hep bir ma'nâyadır. Maksad Hz. Usmân zamanında emrohı-nan ilk ezandır ki, biz buna dış ezanı ta'bîr ederiz. Bundan sonra hatibin minbere oturduğu sıra okunan ikinci ezana da iç ezanı deriz. Bunların üçüncüsü de namaza başlamak için yapılan ikaamettir. Ezan ile ikaamete "nidâeyn" ve "ezâneyn" dahi denir. Bu i'tibâr ile, târih bakımından sonra başlamış olan dış ezanına üçüncü nida veya üçüncü ezan denildiği gibi, kaameti dikkate almaksızın hâss ma'nâsıyle ezan düşünülüp, ikinci ezan dahi denilmiştir.
Hulâsa, Peygamber zamanında cumua için birinci rîidâ hatîb minbere oturduğu zaman mescidin kapısı üstünde okunan ezan; ikinci ezan da hatîb inerken edilen ikaamet idi. Usmân zamanından beri kararlaşmış olan icmâ' ve teamüle göre de birinci nida, cumua vaktinin girmesiyle okunan dış ezan; ikinci nida hatîb minbere oturduğunda okunan iç ezanı; üçüncüsü de ikaamettir. tzâ nudi-ye âyetindeki nidadan murâd da, ilk okunan ezan olmak lâzım geleceği aşikârdır. Çünkü birinci ezan okununca, zikrullaha sa'yin şartı olan çağınlma vâki' olmuş olur.. (Hakk Dîni, IV, 4963).
[80] Buhâri Enes'in bu hadîsini İ'tisâm ve Fiten Kitâblan'nda uzun olarak mevsûlen rivayet etmiştir.
[81] Bu hadîs biraz değişik lâfızla Kitâbu's-Salât'ta da geçmişti.
Bu hadîsten iki üç adımlık hafif yürüyüşün namazı bozmadığı, öğretmek kasdıyle imâmın cemâatten biraz yüksek bir yerde durması caiz olduğu gibi, hutbe için minber yaptırmanın da müstehâb olduğu anlaşılır. Minberin kıbleye karşı durulunca mihrabın sağ tarafında bulunması da müstehâbdır. Minber olmazsa imâm yüksek bir yer seçer. Böyle bir yer de yoksa, sünnete uyarak ayağı yerden kesecek bir ağaç parçası üzerine çıkmalıdır. Nitekim minber yapılmadan evvel Peygamber bir ağaç kütüğü üzerine çıkardı.
Bu hadîsten her yeni şeyde şükür ve teberrük olarak namaz ile başlamanın da müstehâb olduğu anlaşılır
[82] Burası, elimizdeki nüshalarda "^ fyî(= Onun üzerinde dururdu)" şeklindedir. Bâzı rivayetlerde " O'(^i (-Ona doğru dikilirdi -yâhud ona dayanırdı)" şeklindedir.
[83] Hadîsin başlığa uygunluğu, yânî delîl olan yeri "Peygamber minberden indi" sözünden anlaşılır. Çünkü inmesi, minbere çıkmasından sonra olmuştur (Aynî). Parantez içindeki "sustu" lâfzı, Câbir'in Buhârî'deki rivayetinde vardır.
[84] Buhârî bu ta'lîiki, bu isnâd ile Alâmâtu'n-Nübüvve'de mevsûl olarak rivayet etmiştir. Buhârî bununla, hadîsin Enes'in oğlunun oğlundan geldiğini isbât etmiş oluyor.
Bu hadîse "Hanînu cız'(= Hurma kütüğünün iştiyak feryadı)" hadîsi denir. Muhammed'in Peygamberliğinin delîllerinden bir mu'cizedir. Bu vak'a bir cumua günü mescidde ve sahâbîlerin huzurunda cereyan etmiştir. Buhârî bunu Câbir ile İbn Umer'den rivayet etmiştir. Diğer muhaddisler de daha birçok sa-hâbîlerden rivayet etmişlerdir. Ibn'Hacer: Gerek, hurma kütüğünün inlemesi, gerek kamerin yarılması kıssaları hadîste mümârese sahibi olmayana yakîn ifâde etmese de, hadîsin tarîklerine muttali' olanlara kat'iyyet ifâde edecek derecede müstefîz olarak rivayet edilmiştir, der (Fethu'l-Bârî).
[85] Hadîsin başlığına delîl olan kısmı "Ben Peygamber'den minber üzerinde hutbe yaparken işittim" fıkrasıdır
[86] Buhârî Enes'in bu hadîsini tstiskaa'da bütünüyle mevsûlen rivayet etmiştir. Bundan bâb başlığında yazılmış olan hutbe ve hitabe için ayağa kalkmak hükmü alınır
[87] Hutbe ve hitabe ayakta yapılır. Mazeretsiz oturarak hutbenin cevazında ihtilâf edilmiştir. "Onlar bir ticâret yûhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönetip dağıldılar, seni ayakta bıraktılar.. "(el-Cumua:11) âyeti de bu hususta açık delildir.
[88] Bu hadîsi Ziya el-Makdisî, el-Muhtâre'sinde rivayet etmiştir.
[89] Bunun cumua hutbesi olmadığı, o esnada sahâbîlerle bir konuşma, bir sohbet olduğu anlaşılır. Böyle bir sohbette ve konuşmada da söz söyleyen ile dinleyen topluluğun, birbirlerine yönelmeleri gerekir. Böyle yapmak, söylenen ve öğretilen şeylerin daha iyi kavranmasına yardım eder.
[90] Bunun cumua hutbesi olmadığı, o esnada sahâbîlerle bir konuşma, bir sohbet olduğu anlaşılır. Böyle bir sohbette ve konuşmada da söz söyleyen ile dinleyen topluluğun, birbirlerine yönelmeleri gerekir. Böyle yapmak, söylenen ve öğretilen şeylerin daha iyi kavranmasına yardım eder.
[91] Bu "Amma ba'du" la'birine Faslu'i-Hitâb denir; hutbe mukaddimesi ile asıl hutbeyi ayırır. "Amma ba'du" bir kelimedir ki, Arab hatîbleri emirler huzurunda inşâd ettikleri hutbelerde duadan sonra söylerler."^ jua ii; = Benim sana olan duamdan sonra" takdirindedir. İlk defa Dâvûd aleyhi's-selâm, bir kavle göre Ka'b ibn Luey tekellüm etmiştir. Müelliflerin dibacelerde Amma ba'du kavilleri " UU% *JXl^jtj illlj ü' - Besmele, hamdele ve tasliye'den sonra" takdirinde olur (Kaamûs Ter., I, 1083).
[92] Buhârî bunu bu babın son hadîsinde mevsûlen rivayet etti.
Bu hadîslerin burada getirilmesi, hatibin Allah'a hamd ve sena ettikten sonra "Amma ba'dû" diyerek söze başlamasının sünnet olduğunu anlatmak içindir. .,. Buhârî bu bâbda, başlığa münâsebeti açık olan altı hadîs getirmiştir: Birincisi Esma bintu Ebî Bekr'in güneş tutulması hakkındaki hadîsidir. Bunda "Peygamber Allah'a lâyikıyle hamd etti, sonra Amma ba'du dedi, sonra kabir fitnesi kıssasını zikretti" vardır.
İkincisi, Amr İbn Tağlib hadîsi ki, onda "Rasûlullah Allah'a hamd etti, sonra sena etti, ondan sonra da Amma ba'du dedi" vardır.
Üçüncüsü, gece namazı hakkındaki Âişe hadîsidir ki, onda da "Rasûlullah şehâdet kelimelerini söyledi, sonra Amma ba'du dedi" fıkrası vardır.
Dördüncüsü Ebû Humeyd es-Sâidî hadîsidir. Onda da Peygamber'in namazdan sonra şehâdet kelimelerini söyleyip, lâyık olduğu sıfatlarla Allah'ı sena ettiği, ondan sonra da Amma ba'du dediği zikredilmiştir.
Beşincisi, Misver ibn Mahreme hadîsidir; onda da Rasûhıllah'ın ayağa kalktığı, şehâdet kelimelerini söylediği, ondan sonra da Amma ba'du dediği sabittir.
Altıncısı, ibn Abbâs hadîsidir. İbn Abbâs: Peygamber minbere çıktı -ki bu hutbe İçin minbere son çıkışı olmuştu- Allah'a hamd ve sena etti, ondan sonra Amma ba'du dedi, demiştir.
Bütün bu hadîslerde Peygamber'in Allah'a hamd ve senadan sonra Amma ba'du diyerek söze başladığı sabit oluyor. Demek ki, bunun sünnetliği birçok rivayetler ve muhtelif tariklerle sabittir. Hafiz Abdulkaadir Rehâvî, içinde Amma ba'du bulunan hadîslerin tarîklerini araştırarak, bu lâfzı otuz iki sahâbîden rivayet edilmiş buluyor (İbn Hacer).
[93] Bu şekk, Esmâ'nın lâfzı hakkında ara yerdeki râvînin şekkidir.
[94] " £_j* " lügatte sabırsızlık, " £ii "da sabırsızlığın son derecesidir. " £j>*-" ve İ_ji*" bunlardan yapılmış sıfatlardır. Helü" = Korkak ve tamâ'kâr diye de tefsîr edilmiş ise de, en uygun olanı Allah'ın Kitâbı'ndaki tefsirdir: ü-y* 'jAs ZJ- Wj l*jji- J^ <~* W &j* jM- ûı_j1Iı ö\ = Şübhesiz insan hırsına düşkün (ve sabrı kıt) yaratılmıştır. Kendisine şerr dokundu mu feryadı basandır, ona hayır dokununca da çok c/mr/d/r"(el-Maâric: 19).
[95] Peygamber'in bu sözü, Amr ibn Tağlib için büyük ve çok değerli bir menkabe-dir. Müteâkib1 ifadesiyle Amr, bu sözün değerini hakkiyle anladığını dile getirmiştir.
[96] Bu mutâbaatı Ebû Nuaym, Yûnus ibn Ubeydillah müsnedinde sahîh bir isnâdla mevsûlen rivayet etmiştir (Kastallânî)
[97] Buna göre Yûnus ibn Yezîd de aynı hadîsi İbn Şihâb'dan rivayet etmiş oluyor ki, bu mutâbaatı Müslim mevsûlen rivayet etmiştir.
[98] Bundan, hutbeye evvelâ teşehhüd ve Allah'a hamdu sena ile başlayıp, sözü Amma ba'du ile fasi ettikten sonra, maksada girişmenin sünnet olduğunu anlatmış oluyor.
Bu iki mutâbaattan Ebû Muâviye'ninkini Müslim, Magâzî'de; Ebû Usâ-me'ninkini de hem Müslim, hem Buhârî Zekât'ta mevsûlen rivayet etmişlerdir
[99] Bu mutâbaatı Taberânî, Müsnedu'ş-Şâmiyyîn'de mevsûlen rivayet etmiştir
[100] Peygamber'in Amma ba'du fasl hitabını Medine'deki Cumua hutbelerinden evvel de kullandığı Müslim'deki Dımâd ibn Sa'lebe el-Ezdî (R) kıssasıyle de sabit oluyor:
İbn Abbâs dedi ki: Dımâd Mekke'ye geldi. Bu, Ezdû Şenûe kabîlesine men-sûb olup, delilere nefes ederdi. Mekke ahâlîsinden bâzı beyinsizlerin Muhammed delidir dediklerini işitti. Şu adamcağızı görsem! Belki Allah benim elim! O'na şifâ nasîb eder, diyerek kalkıp görüşmeye gitti. O'na kavuştuğunda: Yâ Muhammed, ben şu cinn çarpmasına nefes ederim. Allah Taâlâ dilediğine benim elimle şifâ ihsan

eder, Nefes edeyim, ister misin? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:
diyerek söze başladı. Dımâd: Âmân! Bu sözlerini bana tekrar et, dedi. Rasûlullah tekrar etti ve üç kerre söyledi. Bunun üzerine Dımâd: Yemîn olsun ki, ben kâhinlerin sözlerini işittim, sihirbazların sözlerini işittim, şâirlerin sözlerini dinledim. Amma senin bu sözlerine benzer hiçbir söz işitmedim. Bu sözlerin, denizlerin en derin yerine bile vardı (bütün deryayı kapladı). Ver elini, seninle İslâm üzerine bey'at edeyim, dedi. Rasûlullah da onunla bey'atlaşıp: "Bu bey'at kavmin nâmına da olsun mu?" diye sordu. O da: Kavmim adına da olsun, dedi... (Müslim, Cumua, Namaz ve hutbenin hafif tutulması babı).
Bu, Peygamber'in diliyle tebliğ edilmiş büyük bir taltiftir. Bunca mal ve can fedâkârlıklarıyle kazanılmış yüksek mertebeler hakkında sâdık haberci be-yânıyle bildirilen ne büyük bir müjdedir!
Son fıkrada zikredilen af, haddi gerektiren seyyielere şâmil değildir. İlâhî haddleri afvetmek hakkı, hiç kimseye verilmemiştir.
[101] Hutbeyi ayakta yapmanın ve iki hutbe arasında biraz oturmanın müekked bir sünnet olduğunda ihtilâf yoktur. Bâzıları bunun vâcib olduğu görüşündedir. Çünkü Peygamber bu fiillerine ısrarla devam etmiştir.
[102] Hutbeyi dinlemek farzdır. îstimâ'm İnsât'tan farkı vardır. İnsât, söz söylememektir; istimâ' ise söylenen söze kulak verip işitmektir. Bu işte kemâl, insât ile istimâ' yânî susmak ile işitmeyi cem' etmektedir. Birçok müfessİrler "Kur'ân okunduğu zaman derhâl onu dinleyin, susun; tâ ki merhamet olunasımz" (el-A'râf: 204) âyetinin hutbe hakkında geldiğini, hutbeye, Kur'ân'ı şâmil olması sebebiyle Kur'ân ismi verildiğini zikretmişlerdir (Kastallânî).
[103] Bu hadîsle meleklerin hutbeyi dinledikleri sabit olmuştur. İnsanların dinlemeleri ise evlâ tarikiyledir; çünkü insanlar ibâdetlerle mükelleftirler.
[104] Bu Tahiyyetu'l-Mescid namazıdır. İmâm hutbede iken tahiyyetu'l-mescid namazı kılmanın caiz, hattâmüstehâb olduğuna kaail olan Şafiî, Ahmed ibn Han-bel, İshâk ibn Râhûye ve fakîh muhaddislerin dayandığı delillerden biri, bu hadîstir. Bu imamlara göre mescide giren kimsenin -imâmı hutbede bulsa da-bu iki rek'atı kılmadan oturması mekruh olup, hutbeyi dinleyebilmek için bu iki rek'atı hafifçe kılması da müstehâbdır. Mâlik, Leys ibn Sa'd, Ebû Hanife, Sevrî ile sahabe ve tabiîlerden birçokları da bil'akis hutbe esnasında namaz kılın-mayacağma kaaildirler. Hüccetleri, imâmı dinlemenin vucûben emredilmiş olmasıdır.
[105] Bu hadîs Câbir, Enes, Ebû Hureyre, Sehl İbn Sa'd ve Ebû Zerr'den de rivayet edilmiştir.
Müslim'in Câbir'den olan rivayetlerinin birinde, Peygamber o kimseye: "Yâ Suleyk, kalk da iki rek'at namaz kıl, lâkin hafif tut" buyurduktan sonra cemâ-te dönüp:"Herhangibiriniz imâm hutbede iken mescide gelecek olursa iki rek 'at namaz kılsın. Bu namazı da hafif tutsun" buyurmuştur.
[106] Buhârî, hadîsten evvel Enes ibn Mâlik'e varan iki senedini vermiştir. Hadîsten, başlıktaki el kaldırmaktan maksadın hutbe esnasında yapılan yağmur duâsın-daki el kaldırma olduğu anlaşılıyor.
Duâ ederken elleri gökyüzüne kaldırmak, Rabb'a karşı tezellül ma'nâsı ifâde ettiğinden, duâ âdâbındandır
[107] Gerek buradaki, gerek diğer rivâyetlerdeki sözler, hep Peygamber'in duasının Allah katında çabucak kabul edildiğini gösterir. Duayı müteâkib hemen bulutlar peyda olmuş ve daha hutbe tamamlanmadan sakalım ıslatmıştır. Bulutların hücumunu görüp de hutbeyi kesmek ve namazı hemen kıldırıp cemâati evlerine göndermek varken, ıslanıncaya kadar minberde kalması tesadüfi değildir. İlâhî lütuf eserinin, vücûduna bi'1-fiil değmesini arzu etmiştir.
[108] Bedevinin yâhud ikinci gelen bedevinin rahmet ve ni'met olan yağmurun kesilmesi dileğinde bulunması ve bu dileğin Peygamber'ce yerine getirilmesi, çoğa vardığında yağmurun kesilmesi için de duâ etmenin caiz olacağını gösterir. Buna Askalânî "= Havayı açma niyazı" demiştir. Ancak bu ikinci duanın
. kerem ve ni'met bolluğundan usanç gelmişcesine edilmeyip, rahmet ve ni'metin devamım istirham ile beraber yalnız vebal ve zararın kalkmasını istemek tarzında olması şükran âdâbındandır.
[109] Bu hadîs de Peygamber'in açık mu'cizelerindendir. Evvelki cumuada olduğu gibi bu cumuada da duasının sür'atjle kabul edilmiş olduğu görülüyor.
[110] Buharı bunu "Cumua için yağ sürme bâbı"nda uzunca olarak mevsûlen rivayet etmişti.
[111] el-Lağv:.. tekellüm eylemek ma'nâsınadır... vei'tibâr edilmeyen herze ve bîhû-de nesneye denir, fiillerden ve kavillerden de umûmîdir (Kaamûs Ter.).
Bu ta'rîfe göre lağv, sözlere ve fiillere şâmil olduğundan, cumua sevabını eksiltici veya giderici bir kusurdur. Hatibi dinlemekten insanı men' eden her söz ve fiil, lağv'dır. Bu hadîsten hutbe esnasında her nevi' kelâmın nehyedildİği anlaşılıyor. Zîrâ Şârî'in emrine muhalif olarak,o sırada söz söyleyen kimseye "Susı" veya "Dinle" demek, ma'rûfla emretmektir. Ma'rûfla emretmek de farzdır. Böyle, bir farzın edası için söylenmiş tek bir kelime yasak olursa, başka kelâmın ya-saklığı evleviyette kalır.
"İmâm hutbe yaparken" kaydından, insâtın emredilmiş ve kelâmın neh-yedilmiş olmasının hutbe zamanına has olduğunu anlatmak içindir.
[112] Saat, lügatte uzun olsun, kısa olsun mutlaka bir zaman demektir. Bundan dolayı gece ile gündüz toplamının yirmidörtte birine saat denildiği gibi, gündüz ile gecenin onikişer cüz'e taksîm İle 'i'tibâr ettikleri zaman uzunluklarına da saat denilmiştir.
Bu saat, Kadir Gecesi ve İsmi A'zam gibi mübhem bırakılmış kıymetli bîr zaman parçasıdır. Gizli bırakılmasındaki incelik de açıktır. İcabet saatini kollayan kimse, günün hangi cüz'ünde olduğunu bilmeyince, o saate râstgelir diye bütün gün kalbini huzur içinde tutup zikre, duaya devam eder ve dünyâ vesveselerinden uzaklaşmaya çalışır
[113] Hadîsin ibaresinden, duâ edenin namazda dikilmiş olmasının şart olmadığı da anlaşılır, tcâbet saatinin girmesi, musallînin kıyam zamanına tesadüf etmesi yâhud vakit, namazı beklerken girmiş olsa da yine böyledir. Çünkü "Namazı beklemekte olan namazda gibidir" hadîsi sabittir (Buhârî, Müslim).
Hulâsa, icabet saati kesin olarak ta'yîn edilmiş değildir. Gizli kalması da o vakte rast gelir umuduyla cumuanın ekser vaktini zikr, ibâdet ve duâ ile geçirmeye sebeb olduğu için ümmet hakkında ayrıca bir rahmettir.
Peygamber'in baş parmağını, elinin ortasına tesadüf eden diğer iki parmağına basarak işaret etmesi icabet saatinin pek kısa olduğuna sarahaten delâlet eder
[114] Buhârî, hâzır buiunmalanyle cumıanın sahîh olacak cemâat sayısının namazın sonuna kadar devamının, cumuanın sıhhati için şart olmadığına delîl getirmek istemişe benziyor
[115] Bu kervan Dıhye ibn Halîfe yâhud Abdurrahmân ibn Avf'a yâhud da ortaklık suretiyle her ikisine âid olup Şâm diyarından haylî erzak getirmişti. Medine ahâlîsi o sırada pek ziyâde ihtiyâç ve darlık içinde kıvrandıklarından, gelişi i'lân edilince sahâbîlerden bir takımları, erzak satılıp tükenmeden tedârik edebilmek telâşı ile oraya koşuşmuşlar ve burada görüldüğü üzere ilâhî azara uğramışlardır. Âyetteki "Seni ayakta bıraktılar" nazmı, hâdisenin hutbe esnasında meydana geldiğine şübhe bırakmıyor. Peygamber'in yanından ayrılmayan oniki kişiden onu Cennetle müjdelenenler, ikisi de Bilâl ile Câbir yâhud Ammâr ile İbn Mes'ûd yâhud Bilâl ile İbn Mes'ûd İdi. Bu isimler başka başka rivayetlerde zikredilmektedir.
[116] Ayetteki "ev = yâhud" terdîd harfi, mescidi terkedenlerin kimi ticâret, yânîalış veriş etmek, kimi de panayır yerini görüp gönül eğlendirmek kasdıyle gittiklerini gösterir. Âyetteki İlâhî azarlama ve tevbîh, ayrı ayrı her iki taifeye de râci' olur.
Bu hadîste zikrolunduğu üzere, cemâatin dağılma hâdisesi, âyetin inmesinden evvel vâki' olmuştur. Ondan sonra İse sahâbîler, bu İlâhî tevbihten gereken dersi aldılar da şu ilâhî övgüye hakk kazandılar: "öyle adamlar vardır ki, onları ne bîr ticâret, ne bir alış veriş Allah 'ı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalb-terin ve gözlerin (dehşetle) döneceği günden korkarlar" (en-Nûr: 37).
[117] Hadîs, evvel hakkında değil de sarîh olarak sonra hakkında geldiği için, Buhârî, âdetine aykırı olduğu hâlde sonra'yı evvel'den öne geçirdi.
[118] Bu hadîste farz olan namazlara bitişik olarak kılınan Râtibe Sünnetleri'nm mik-dârı bildiriliyor..
Cumuadan evvelki râtibeden söz edilmemesi, cumua namazı öğle namâzına bedel olduğu için, müekked sünnetinin öğle gibi olduğunu anlatmak içindir.
Yoksa cumuanın gerek ilk ve gerek son sünneti hakkındaki rivayetler, öğlenin sünnetleri hakkında olduğu gibi, müteaddiddir. Cumua farzından evvel de en az İki rek'at kılmak sünnet olduğunda şübhe yoktur. Ancak buradaki rivayette dikkati çeken cihet, Peygamber'in bu iki rek'atı dâima evinde kılmış olmasıdır.
iki rek'atlı oian cumua namazı, dört rek'atlı olan öğle namazına bedel olduğu cihetle böyle yapması, cumua farzının dörde ulaştırılabileceği vehmine meydan vermemek için idi.
Cumuadan sonraki sünnetin rek'at sayısına gelince, bu hadîste İki ise de, dört; hattâ altı olduğuna dâir de rivayetler vardır. Cumuadan sonraki nafileler hakkında fakîhler üç taifeye ayrılmışlardır: Birinci taifeye göre, cumuadan selâm verince iki rek'at sünneti kılmak için eve dönmelidir. Bunların delîlİ bu hadîstir. İkinci taifeye göre, cumua farzından sonra evvelâ iki, sonra dört rek'at kılınmalıdır. Üçüncü taifeye gelince, onlar arada selâm verilmeksizin dört rek'at kılınır, diyorlar.
Halvette nafile kılmak, riyaya yer bırakmadığı için, nafilelerin evde kılınması, mescidde kılınmasından daha faziletlidir.
[119] Buhârî burada bu âyeti zikretmekle, âyetteki "dağıtın" ve "arayın" emirlerinin vücûb için değil, ibâha için olduğuna isabet etmiştir. Çünkü kullar cumua günü nida vaktinde cumua namazına ikaameden dolayı yeryüzüne dağılmaktan men' olunmuşlardır. Namazlarını kılıp ayrıldıkları zaman yeryüzüne dağılmak ve Allah'ın zenginliğinden aramakla emrolundular. Bu emirler, en sahîh kavle göre ibâha içindir. Binâenaleyh namaz kılındıktan sonra hemen çıkmak vâcib olmayıp, mescidde kalmak da mubah olur.
[120] es-Silk: ...pâzî ta'bîr olunan nebata denir.. (Kaamûs Ter.).
Bu hadîsin bâb başahğına uygunluğu, sahâbîler cumuadan ayrılmalarının ardından bu kadının pazı köklerinden hazırlar olduğu yemeği aramalarıdır. Bu hâl sahâbîlerin kanâatine ve dünyâ hırslarının olmadığına delâlet etmektedir.
[121] Buna göre cumua günlerinin gündüz uykusu ile kuşluk yemeği, namazdan sonraya bırakılmış oluyor. Diğer günlerde bu iki iş de kuşluk vaktinde yapılmak âdet idi
[122] Tebkîr, daha evvel geçtiği üzere bir işe erken davranmak, cumuayı beklemek için öğleden evvel mescide gitmek ma'nâsına geldiği gibi, hemen zevalde öğle namazının ilk vaktinde namaz kılmak ma'nâsına da gelir.
Kaile ve kaylûle, İçinde uyku olsun veya olmasın gündüz istirâhati veya gündüzün evvelinde, yânî kuşluk vaktinde yapılan istirâhattir.
[123] Bu hadîs, biraz farklı bir rivayetle daha önce de geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'Z-ZEKAT
ZEKÂT BÖLÜMÜ
Bâb: Zekâtı Verilen Hazine Değildir
Bâb: Gümüşün Zekâtı
Bâb: Beş Devenin Altındaki Hayvan İçin Zekât Ödenmez
Bâb: Beş Vesakın Altındaki Mahsûl İçin Zekât Ödenmez
Bâb: Meyvesini, Hurmasını, Toprağını Veya Ekinini Satan Kimse
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Hanımlarına Verilen Zekât
Ders
Bâb: Beşte Bir (Humus) Hakkında
Bâb: Fitır Sadakası (Fitre) Farzı
Bâb: Müslüman Köle Ve Diğerleri İçin Verilen Fıtır Sadakası
Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Arpadır
Bâb: Fjtır Sadakası Bir Sâ Yemektir
Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Hurmadır
Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Kuru Üzümdür
Bâb: Sadaka Bayram Namazından Önce Dağıtılır
Bâb: Sadaka Bayram Namazından Önce Dağıtılır
Bâb: Fıtır Sadakası Hür İçin De Köle İçin De Verilir
Bâb: Fıtır Sadakası Küçüğe De Büyüğe De Verilir

KİTABU'Z-ZEKAT

ZEKÂT BÖLÜMÜ

Bâb: Zekâtı Verilen Hazine Değildir

163- İshâk b. Yezîd bize anlatarak dedi ki: Şuayb b. İshâk bize el-Evzâî'den, o Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Amr b. Yahya'dan, o babası Yahya b. Umâre'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş ukiyeden az miktar (gümüş) için zekât yoktur. En az üç yaşında beş deveden aşağısında da zekât yoktur. Beş vesaktan az mahsulden de zekât yoktur.[1]

Şerh

Beş ukiye gümüşten aşağısı" ifadesinde zekat verilmesi için gerekli alt sınırlardan biri zikredilmektedir. Burada geçen ukiye, kırk dirhem ağırlığına tekabül eder. Beş ukiye ise iki yüz dirhemdir.
Üç yaşında beş deveden aşağısı" ifadesi de zekat alt sınırı için hayvansal olarak tespit edilmiş bir değeri ifade etmektedir.
Beş vesaktan az mahsûlden" ifadesi ise başka bir alt sınırdır. Vesak, bildiğimiz karşılığıyla 200 kg civarında bir ağırlıktır. Buna göre meyve sebze ve hububat gibi mahsulde alt sınır bir ton olmaktadır.

Hüküm

Zekât, İslam'ın beş temel esasından biri olup Hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Mâlî bir ibadet olarak farziyeti altı yerde, namaz ile birlikte tekrar edilen şu âyet-i ferime ile sabittir. "Namazı kılın, zekâtı verin..." (Bakara, 43, 83, 110; Nûr, 56; Müzzemmil, 20; Nisa, 77).
Sadakanın aksine zekâtın açıktan verilmesi, daha faziletlidir.
Sahih olan görüşe göre üzerine zekât düşen mal ve paraların zekâtı, o mal ve paranın üzerinden bir yıl geçtikten sonra, derhal, yani, sene biter bitmez hemen verilmesi gerekir. Özürsüz olarak ertelemek caiz olmaz. Günahı
gerektirir.
Zekât verilmesi gereken emtianın asgari miktarları bu ve takip eden hadislerle belirlenmiştir.
Zekât verilecek sekiz sınıf ise şu ayet-i kerimede zikredilmiştir: "Zekâtlar Allah'tan bîr farz olarak fakirlere, miskinlere, onu toplayan memurlara, kalpleri müslümanlığa ısındırılacaklar a (müellefe-i kulûb) verilir, kölelerin, borçluların, Allah yolunda olanların, yolda kalanların uğrunda sarfedilir Allah Bilendir, Hakimdir." (Tevbe, 9)

Ders

İslam toplumunda mâlî yardımlaşmanın ve sosyal dayanışmanın tesis edilebilmesi, cemaatin ihtiyaçlarının giderilebilmesi için Yüce Allah tarafından farz kılınan zekât, kelime/anlamının da ifade ettiği üzere malın temizlenme aracıdır. Zekâtı verilmeyen mal, hak sahiplerinin hakkını taşıması sebebiyle kirli bir mal olarak kalacak, sahibi için kıvanç ve refah vesilesi olmaktan ziyade bir vebal ve pişmanlık kaynağı olacaktır. Böyle bir duruma düşmemek için, farz-ı ayn olan zekâtın kurallarına riâyet edilerek verilmesinde hem veren, hem de verilenler açısından büyük faydalar mevcuttur.

Bâb: Gümüşün Zekâtı

164- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Amr b. Yahya el-Mâzinî'den, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş ukiyeden az miktar (gümüş) için zekât yoktur. En az üç yaşında beş deveden aşağısında da zekât yoktur. Beş vesaktan az mahsulden de zekât yoktur.
Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhab bize Yahya b. Saîd'den, o Amr'dan, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti: Allah Resûlü'nü (sav) böyle buyururken dinledim.[2]

Şerh
Beş ukiyeden az miktar (gümüş) için zekât yoktur" ifadesinde zekâta konu olacak malın gümüş olarak değerinin asgari miktarı belirtilmiştir. Bu miktar ulemânın ittifakıyla 200 dirhem gümüşe karşılık gelmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerife göre 200 dirhem ve fazlası gümüşe bir yıldan uzun süre sahip olan kimse zekât ile mükellef olur. İyâz, Ebû Ubeyd'den şunu naklet-miştir: Abdülmelik b. Mervân zamanına kadar dirhemin kesin ağırlığı bilinmiyordu. O, âlimleri topladı ve bu heyet her on dirhemin yedi miskâle eşit olduğunu tayin etti.
Buna göre gümüş esas alındığı takdirde nisap 200 dirhem (561.2 gr) gümüş olmaktadır.

Ders

Zekâtın toplum hayatının sağlıklı bir şekilde devamı üzerinde çok olumlu tesirleri vardır. Düzenli bir şekilde zekât verilen bir toplumda, yoksulluk denen olgu zaman içerisinde ortadan kalkacak, servetlerin âtıl kalmasının önüne geçilecek, sanayi ve ticaret canlı olacaktır. Unutmamak gerekir ki ekonomik canlılığın ölçüsü, halk içinde sınırlı bir zümrenin tekelinde toplanmış ve âtıl durumda bekleyen servet değil, tabana yayılan ve arz talep dengesini diri tutan bir dağılımdır.

Bâb: Beş Devenin Altındaki Hayvan İçin Zekât Ödenmez

165- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Muhammed b. Abdirrahman'dan, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş vesaktan az hurmada zekât yoktur. Beş ukiye gümüşten aşağısında zekât yoktur. Üç yaşında beş deveden aşağısında zekât yoktur.[3]

Şerh

Üç yaşında beş devedene aşağısında zekât yoktur" ifadesiyle hayvanlarla ilgili asgari sınır belirlenmiş olmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre deve, sığır ve koyun, zekâta tâbidir. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'in aksine, Ebû Hanife atlarda da zekâtı gerekli görür. Ticaret için elde bulunmadıkça, atlara zekât gerekmemesi tercih edilen görüştür.
Bunlardan develerde sınır üç yaşını tamamlamış 5 deve ve üstüdür. Sığırda 15 sığır, koyunda 40 koyundur.

Ders

Zekât, sanılanın aksine mal ve ürünlerin bereketini sağlayan, kesilen saç misâli daha gür ve gümrah çıkmasını temin eden bir ibadettir. Zekât bir ibâdet olduğu kadar İslam devletinde verilmesi zorunlu olan bir vergi türüdür. Bu noktada Müslümanların keyiflerine bırakılmış da değildir. Nitekim Hz. Ebû Bekir (ra) Allah Resûlü'nün (sav) vefatını fırsat bilerek zekât vermek istemeyen kabilelerle sırf bu sebeple savaşmış ve bunlar, mürted yani dinden çıkanlar olarak adlandırılmıştır.

Bâb: Beş Vesakın Altındaki Mahsûl İçin Zekât Ödenmez

166- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Muhammed b. Abdirrahman'dan, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş vesak altındaki mahsulde zekât olmaz. Üç yaşında beş deveden aşağısında zekât olmaz. Beş ukiye gümüşten aşağısında zekât olmaz.[4]

Şerh

Beş vesak altındaki mahsulde zekât olmaz" ifadesi, tarım ürünleri için belirlenen asgari zekât sınırını
Tarım ürünleri ve meyveler, yağmur suyu ile veya masraf yaparak sulama durumuna göre onda bir veya yirmide bir zekâta tâbidir. Bu zekâta "öşür" adı verilir. Ebû Hanîfe'ye göre tarım ürünlerinde nisap cereyan et-inez. Topraktan insan emeği ile yetişip çıkan buğday, arpa, pirinç, darı, karpuz, patlıcan, şeker kamışı gibi öşür arazisi ürünlerine, az olsun çok olsun, öşür adıyla zekât gerekir.
"Tarım ürünlerinden hasat zamanı (yoksulun) hakkını verin." (En'âm, 141); "Kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardıklarımızın helâl ve temiz olanlarından Allah için harcayın." (Bakara, 267) âyetleri
tarım ürünlerinin de zekâta konu olduklarını göstermektedir.
Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise, tarım ürünlerinin nisabı bir tondur. Bir tona (5 vesak) ulaşmayan hububat ile insanların ellerinde bozulmadan bir yıl kadar kalmayacak sebzelere öşür gerekmez.
Şafiî, Mâliki ve Hanbeliler de 5 vesakı tarım ürünleri için nisap miktarı olarak almışlardır.

Ders

Zekât, toplumsal hayatın en önemli sigortalarından biridir. Servetin âdil dağılımının en güzel araçlarından biri de zekâttır. Kuralına uygun olarak zekât dağıtılan bir toplumda, sosyal huzursuzluk, işsizlik ve sosyal çalkantı yaşanmayacak, herkesin karnı bir şekilde doyarak ekonomik canlılık sağlanacaktır.

Bâb: Meyvesini, Hurmasını, Toprağını Veya Ekinini Satan Kimse

167- Haccâc bize anlatarak dedi ki: Şube bana Abdullah b. Dinar'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) meyvenin olgunlaşıncaya kadar satılmasını yasakladı. Olgunlaşması ile neyin murat edildiği sorulduğunda şöyle buyurdu: Kusur ve afeti gidinceye kadar.[5]

Şerh

Kusur ve afeti gidinceye kadar" ifadesinde satışa konu meyvenin olgunlaşma ölçüsü zikredilmektedir.

Hüküm

Henüz dalındaki meyvenin kabala satışı anlamına gelen müzâbene satışı Hanelilere göre fasittir. Ağaçtaki, kuruyunca azalacak olan meyvenin miktarını tam olarak tahmin etmek mümkün olmadığından, bunda taraflar için aldatma söz konusudur. İslâm hukukunda esas olarak riskli satışlar yasaklanmıştır

Ders

Yüce dinimiz, toplumsal huzuru ve ekonomik istikran zedeleyecek türden uygulamaları temelde dışlamış, bu tür uygulamalarla mücadele edilmiştir. Bunlardan biri de henüz dalındaki veya tarladaki hasat edilmemiş, devşi-rüip bir kenara yığılmamış tarım ürünlerinin, tahmini olarak satışıdır. Bunun ne tür sakıncalar doğuracağı ve anlaşmazlıklara yol açacağı aşikârdır. İşte \Bsağın sebebi budur.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Hanımlarına Verilen Zekât

168- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bize Yunus'tan, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah vasıtasıyla babası İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ölü bir koyun gördü. Bu koyun, hanımı Meymûne'nin (r.anhâ) azat ettiği bir kadına zekat malı olarak verilmişti. Allah Resulü (sav) "Derisinden faydalansanız ya!" buyurdu.
Oradakiler "Bu koyun ölü" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ölü hayvanın ancak eti haram kılınmıştır".[6]

Şerh

Hanımı Meymûne'nin (r.anhâ) azatlı cariyesine zekât malından verilmiş bir koyun" ifadesinden anlaşılan, zekat mallarından Allah Resûlü'nün (sav) hanesinde bulunan hizmetlilere de verildiğidir.

Hüküm

Ehli Beyt mensuplarına zekât verilmesi yasaktır. Onlar ancak fey arazisinden ve hediye olarak verilenlerden istifade ederler. Hadis-i şerifte geçen azatlı cariye, Ehli Beyt mensubu sayılmadığı için zekât malından kendisine verilmiştir.

Ders

Allah Resulü (sav) kendisinin ve Ehli Beytinin zekât ve sadaka yemeyeceklerini müteaddit hadislerinde ifade etmiştir. Bu, muhtemelen zekât malının bir tür temizleme vasıtası olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. O'nun ve temiz soyunun böyle bir kaynaktan beslenmesi elbette hoş değildir.

Bâb: Beşte Bir (Humus) Hakkında

169- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: (Bağlı) hayvanların yol açtığı zarar tazmin edilmez, kuyulardaki zarar ve ölümler tazmin edilmez. Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez. Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır.[7]

Şerh

Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır" ifadesi, İslam devletinde tatbik edilen vergi türlerinden biri için kullanılmaktadır.

Hüküm

Maden ocakları ve gömülü hazinelerden elde edilen kazancın beşte biri (Humus) vergi olarak tahsil edilir. Bu oranın yüzdelik karşılığı % 20'dir.
Gömülü hazinelerle ilgili tarifte İmam Şafîî bunları altın ve gümüşle sınırlamışken ulemânın cumhuru böyle bir sınırlama olmayacağını söylemişlerdir. Ancak bunlar da söz konusu verginin sarf etme şekli üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Mâlik, Ebû Hanife ve cumhûr-i ulemâya göre bunların sarfında fey yani ganimetlerin beşte birinin dağıtımında izlenen yol izlenir, el-Müzenî'nin tercihi de budur.

Ders

İslam dini, vergi sistemini belli bir adalet ve disipline oturtarak, Allah'ın emri veya Peygamber Efendimizin sünneti bulunmaksazın vergi konmasını tasvip etmemiştir. Tarihimizde, bu şekilde konulan vergiler sebebiyle bir çok ayaklanmanın yaşandığı bilinmektedir. Çünkü şeriatta yeri ve dayanağı olmayan bir vergi ayri meşru bir vergidir.

Bâb: Fitır Sadakası (Fitre) Farzı

170- Yahya b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cehdam bize İsmail b. Cafer'den, o Ömer b. Nâfi'den, o babası kanalıyla Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hür, köle, erkek kadın, büyük küçük her Müslüman için hurmadan bir sâ arpadan da bir sâ verilmek üzere fıtır sadakasını farz kıldı ve bayram namazına çıkılmadan önce verilmesini emretti.[8]

Şerh

fıtır sadakası" ifadesiyle zekâttan farklı bir sadaka şekli vaz edilmiştir, Bu sadakanın farz oluşu vakti, Ramazan ayında fitır gecesi güneşin batışıdır. Hurmadan bir sâ, arpadan bir sâ vermek üzere" ifadesinde, fitır sadakası olarak verilecek miktarların ölçüleri yer almaktadır. Bir sâ hurma, 2,918 kg hurmadır. Arpa da aynı şekilde 2,918 kg arpadır.

Hüküm

Fıtrin bir adı da Ramazan bayramı sadakasıdır. Fıtır sadakası Hicret'in ikinci yılında zekat farz olmadan önce vacib olmuştur. Hür, müslüman ve asıl ihtnıcından fazla nisap miktarı bir mala sahip olan kişilerin vermesi
gerekir.
Akıl ve ergenlik şart değildir. Akıl hastalarının ve delilerin velileri onların mallarından fitır sadakası verirler. Ramazanda oruç tutmamış olanlar da fıtır sadakası verirler.
Fıtır sadakasının edâ vakti, bayram sabahıdır. O günden önce ölen ve zengin iken fakir düşen kimselere fitre vacip olmaz. Müstehap olan sabah namazı ile bayram namazı arasında veya birkaç gün önce vermektir.
Fıtır sadakası, zekat gibi malın değil, başın zekâtıdır. Bunun için ihtiyaç fazlası malın üzerinden bir yıl geçmesi ve ticaret malı olması şart değildir. Bayram sabahı nisaba sahip olan kişiye bile fitır sadakası vaciptir.
Nisap, gümüşe göre ikiyüz dirhem (561.2) gr. değerindeki maldır. Fıtır sadakası, buğday, arpa, kuru hurma, kuru üzümden verilir. Buğday veya buğday unundan yarım sâ, (520 dirhem 1459 gr.), ötekilerden ise bir sâ (1040 dirhem 2918 gr.) verilir
Fitre yalnız bir fakire verilmeli, onu bir kaç fakire vermek için parçala-mamahdır. Fıtır sadakası verirken niyet etmek gerekir. Ancak verilen kişiye ne olduğunu söylemeye gerek yoktur. Fitre öncelikle mükellefin bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Başka yerlere göndermek mekruhtur. Fakat gönderilecek kişiler akraba veya daha muhtaç kişilerse mekruh olmaz.

Ders

İslam dini, sosyal yardımlaşmaya çok önem veren, bunu sadece kulların vicdanlarına bırakmayarak belli kurallara ve zamanlara bağlayan bir dindir. Yüce dinimizin, bu amaçla vaz ettiği sadakalardan biri de fitır sadakası bildiğimiz yardımdır. Bu sadaka, zekattan farklı olarak çok daha geniş bir kesim tarafından verilmesi gereken bir yardım türüdür. Fakir ve yoksulların hanelerinin fitrelerle aydınlandığı unutulmamalıdır.

Bâb: Müslüman Köle Ve Diğerleri İçin Verilen Fıtır Sadakası

171- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hür köle, erkek kadın her Müslümana hurmadan bir sâ, veya arpadan bir sâ olarak farz kıldı.[9]

Şerh

Hür köle, erkek kadın her müslümana" ifadesinde, fitır sadakasını vermekle yükümlü kılınan kesimler sayılmıştır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre erkek, kadın, yetişkin çocuk, hür köle herkes için fitır sadakası verilir. Bunun tek ölçüsü, nisap miktarı varlığın bulunmasıdır. Nisap miktarı varlığın üzerinden zekattaki gibi bir yıl süre geçmiş olması şart değildir.

Ders

Ramazan ayı, Müslümanların hayatlarında çok özel bir yere sahip olan bir aydır. Bu ayda insanların salih amel ve ibadetleri zirveye çıkar. Oruç sayesinde zengin fakirin yaşadıklarını yaşar, fakir de her zaman yaşadığı hâlin zenginler tarafından da yaşandığını görerek Rabbinin büyüklüğü karşısında secdeye kapanır. İşte böyle fikir ve duygularla geçen bir ayın sonunda, zengin fakir herkesin sırtı pek, karnı tok ve gönlü sevinçli bir hâlde bayram yapabilmesi için Fıtır sadakası emri nazil olmuştur. Fıtır sadakası, keder ve sevincin, tasa ve kıvancın paylaşıldığı bir toplum için önemli bir yardımlaşma vasıtasıdır.

Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Arpadır

172- Kabîsa b. Ukbe bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Zeyd b. Eşlem'den, o İyâz b. Abdillah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den şunu nakletti: Biz (fıtır) sadakası olarak bir sâ arpa yedirirdik.[10]

Şerh

Bir sâ arpa", fitır sadakası için belirlenen miktarlardan biridir.

Hüküm

Fıtır sadakası verecek bir Müslüman, kişi başına en az bir sâ arpa verir ki bunun miktarı 2918 gr arpa veya muâdilidir.

Ders

Allah Resulü (sav) sosyal hayatı ilgilendiren konuları genellikle muallakta bırakmamış, belli sayı ve ölçülerle sınırlama getirerek karışıklık yaşanmasının önüne geçmiştir. Bu baptan olmak üzere fitır sadakasını emretmekle yetinmemiş, ne miktarda, ne zaman ve ne şekilde verileceği gibi hususlara açıklık getirmiştir.

Bâb: Fjtır Sadakası Bir Sâ Yemektir

173- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Zeyd b. Eşlem'den, o İyâz b. Abdillah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Biz fitır sadakasını bir sâ yemek, bir sâ arpa, bir sâ hurma, bir sâ çökelek veya bir sâ kuru üzüm olarak verirdik.[11]

Şerh

Hadis-i şerifin lafizlarıyla ilgili şerh notlarını daha önce zikretmiştik.

Hüküm

Hadisin metninden de anlaşılacağı üzere, bütün bunlar fitre olarak verilebilecek miktarların farklı ürünlerden ölçüleridir.

Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Hurmadır

174- Ahmed b. Yunus bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) fıtır sadakası olarak hurmadan bir sâ veya arpadan hir sâ verilmesini emretti.
Abdullah (ra) dedi ki: Halk iki müd buğdayı da buna denk saydılar.[12]

Şerh

İki müd buğdayı" ifadesinde geçen müd, kimine göre 832 gr, kimine göre 750 gr ağırlığında bir tartı birimidir.

Hüküm

Fitre verilecek gıda maddeleri ve bilinen miktarları şöyle sıralanabilir: Fıtranın cinsi Miktarı (gr) Buğday

Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Kuru Üzümdür

175- Abdullah b. Münîr bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Ebî Hakîm el-Adenî bize Süfyân'dan, o Zeyd b. Eşlem'den, o İyâz b. Abdillah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Biz Allah Resulü (sav) devrinde onu (fıtır sadakasını) bir sâ yemek, bir sâ hurma, bir sâ arpa veya bir sâ kuru üzümü olarak verirdik. Muaviye geldiğinde, esmer (Şam buğdayı) da geldi ve "Bunun bir müddü, iki müdde denktir" dedi.[13]

Şerh

Muâviye geldiğinde esmer (Şam buğdayı)
da geldi" ifadesinde; murat edilen, Muaviye dönemiyle birlikte Hicaz halkının esmer buğdayla tanıştığıdır. Muâviye, bunun bir müddünün, Medine buğdayının iki müddüne eşit olduğunu söylemiş, fitre buna göre dağıtılmıştır,

Hüküm
Bu hadis-i şerifte kuru üzümden verilecek fitre miktarı belirlenmiş olmaktadır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak ders, fitre verilecek ürünlerin zaman içinde farklılaşabileceğidir. Nitekim Muâviye halife olduğunda, esmer buğdaydan fitre verilebileceğini ve miktar olarak da yansının fitre miktarı olarak yeteceğini söylemiştir.

Bâb: Sadaka Bayram Namazından Önce Dağıtılır

176- Âdem bize anlatarak dedi ki: Hafs b. Meysere bize Musa b. Uk-be'den, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti;
Allah Resulü (sav) fılır sadakasının insanlar bayram namazına çıkmadan verilmesini emretti.[14]

Şerh

İnsanlar bayram namazına çıkmadan önce" ifadesinde ntır sadakasının eda vakti belirlenmektedir.

Hüküm

Fitre dağıtımı için en uygun vakit, bayramdan birkaç gün öncesidir. Çünkü bu, fitre verilen kimselerin bayrama mutfakları zengin bir hâlde girmelerini, herkesi saran refah ve sevinç havasından payidar olmalarını sağlavacaktir.

Bâb: Sadaka Bayram Namazından Önce Dağıtılır

177- Muâz b. Fadâle bize anlatarak dedi ki: Ebû Amr Hafs b. Meysere bize Zeyd b. Eslem'den, o İyâz b. Abdülah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Biz Allah Resulü (sav) devrinde fıtır (bayramı) günü bir sâ yemek verirdik.
Ebû Saîd (ra) der ki: Yemeğimiz, arpa, kuru üzüm, çökelek ve hurma ıdı.[15]

Şerh

Bayram günü bir sâ yemek" ifadesinden anlaşılan, fitrenin anılan gıda maddeleri dışında bizzat yemek veya yemeklik olarak da verilebileceğidir.

Hüküm

Fıtır sadakası, belli gıda maddeleri olarak verilebileceği gibi yemek olarak da verilebilir. Değişen şartlara bağlı olarak fitrenin ulül-emr tarafından ilân edilen değere uygun para olarak verilmesi de caizdir.

Ders

Asr-ı saadetten farklı olarak günümüzde ihtiyaçlar çeşitlilik arzetmekte ve anılan gıda maddelerinin tedâriki kolay görülmemektedir. Bu nedenle, söz konusu gıda maddelerinin parasal değerlerinden hareket ederek şer'î bir otoritenin belirleyeceği para veya değerli madenin fitre olarak dağıtılmasında bir sakınca yoktur.

Bâb: Fıtır Sadakası Hür İçin De Köle İçin De Verilir

178- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) erkek kadın, hür köle için fıtır (veya Ramazan, dedi) sadakasını farz kıldığında, bir sâ hurma veya bir sâ arpa idi. İnsanlar bunu yarım sâ buğdaya denk tuttular.
İbni Ömer (ra) hurma verirdi. Medine halkı hurma sıkıntısına düşünce arpa verdi. İbni Ömer (ra) büyük küçük herkes için verirdi. (Nâfi:) Hatta benim çocuklarım için bile verecek olurdu. O, bu sadakayı kabul edenlere verirdi. Bayramdan bir veya iki gün önce verirlerdi.[16]

Şerh

Erkek kadın, hür köle için" ifadesinden anlaşılan, fitrenin sadece ev halkı için değil evin kalıcı hizmetlileri için de verilmesi gerektiğidir. Eğer bir hane reisi, evinde yatılı hizmetçi istihdam ediyorsa, bunun için de fitre verebilir.
İbni Ömer (ra) büyük küçük herkes için verirdi" ifadesinden anlaşılan, nisap miktarı mala sahip olan kimsenin ev halkının tamamı için fitre vermesi gerektiğidir.

Hüküm

Beyhakî'nin Nâfi'den rivayet ettiği bir hadiste, İbni Ömer'in (ra) yaşlı çocuk, kadın erkek, ev veya tarlada çalışan köleleri için fitre dağıttığı geç mektedir. Ancak anlaşmalı kölesi için vermediği haber verilmektedir.

Bâb: Fıtır Sadakası Küçüğe De Büyüğe De Verilir

179- Müsedded" bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Ubeydullah bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) fıtır sadakasını büyük küçük, hür köle herkese arpadan bir sâ veya hurmadan bir sâ olarak farz kıldı.[17]

Şerh

Büyük küçük, hür köle için farz kıldı" ifadesi, bütün bu sınıflar için fitre dağıtmak gerektiğini göstermektedir.

Hüküm

Hane halkından fitre düşenlerle ilgili hüküm daha önce açıklanmıştı.

---

[1] Buhârî, zekât/1317, 1355, 1366, 1389; Müslim, zekât/1625-1628; Tirmizî, zekât/568; Nesâî, zekât/2402-2403, 2428-2431, 2437-2439, 2441; Ebû Dâvud, zekât/1332-1333; İbn Mâce, zekât/1783; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/10606, 10823, 10977, 11138, 11147, 11272, 11283, 11323, 11386, 11494; Mâlik, zekât/513-514; Dârimî, zekât/1577
[2] Bkz. 163 no.luhadis-i şerif.
[3] Bkz. 163 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 163 no.lu hadis-i şerif.
[5] Buhârî, zekât/1391, buyÛ/2026-2027,2035-2036, 2039, 2043-2044, 2053, musâkât/2206; Müslim, buyû/2827, 2829-2830, 2834-2841, 2846-2850; Tirmizî, buyûl 147-1148, 1221; Nesâî, eymân/3860, buyû/4443-4446, 4456-4458, 4460, 4462, 4464, 4473, 4475; Ebû Dâvud, buyû/2917, 2923-2924; İbn Mâce, ticârât/2205, 2256, 2259-2260; İbn Hanbet, musnedu'l-müksirm/4260, 4264, 4296, 4418, 4637, 4705, 4756, 4768, 4816, 4859, 4883, 4937, 5023, 5040-5041, 5188, 5216, 5242, 5263, 5597, 5785, 6034, 6088; Mâlik, buyû/1127, 1140; Dârimî, buyû/2442.
[6] Buhârî, zekât/1397, buyû/2069, zebâih/5105-5106; Müslim, hayz/542-544; Tirmizî, libâs/1649; Nesâî, fer'/4161-4I62; Ebû Dâvud, libâs/3592; İbn Mâce, libâs/3600; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşim/1797, 1799, 2012, 2251, 2309, 2374, 2391, 2407, 2730, 2861, 2890, 3029, 3273, 3282, 3341; Mâlik, sayd/942; Dârimî, edâhî/1905
[7] Buhârî, zekât/1403, musâkât/2184, diyât/6401-6402; Müslim, hudûd/3226-3227; Tirmizî, zekât/1403, ahkâm/1298; Nesâî, zekât/2449; Ebû Dâvud, harâc/2681, diyât/3977; İbn Mâce, diyât/2663; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6823, 6956, 7145, 7379, 7494, 7904, 8613, 8644, 8898, ,8959, 9002, 9482, 9502, 9653, 9763, 9860, 9993, 10013, 10079, 10182; Mâlik, ukûl/1367; Dârimî, zekât/1608, diyât/2271-2273.
[8] Bulüri, zekât/1407-1408, 1411-1413, 1415-1416; Müslim, zekât/1635-1639; Tirmizî, zekât611-6İ2; Nesâî, zekât/2455-2458; Ebû Dâvud, zekât/1373-1375; İbn Mâce, zekâıl816; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4256, 4927, 5051, 5087, 5093, 5520, 5672.5937, 6100, 6141,6178; Malik, zekât/553; Dârimî, zekât/1602
[9] Bkz. 170 no.luhadis-i şerif.
[10] Buhâri, zekât/1409-1410, 1412, 1414; Müslim, zekât/1640-1644; Tirmizî, zekât/609; Nesâî, zekât/2464-2467, 2470-2471; Ebû Dâvud, zekât/1377-1378; İbn Mâce, zekât/1819; İbn Hanbel, bakî

musnedri-müksirîn/10753, 11273, 11496; Mâlik, zekât/554; Dârimî, zekât/1605.

[11] Bkz. 172 no.lu hadis-i şerif.

[12] Bkz. 170 no.luhadis-i şerif.

[13] Bkz. 172 no.lu hadis-i şerif.

[14] Bkz. 172 no.luhadis-i şerif

[15] Bkz. 172 no.İuhadis-i şerif.

[16] Bkz. 170 no.luhadis-i şerif.

[17] Bkz. 170no.luhadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. YOLCULUK NAMAZI BÖLÜMÜ
1. Yolcu Namazı
Yolculukta Namazın Kısaltılması Ruhsat Mı, Azimet Mi?
2. Yolcu, Namazını Ne Zaman Kısaltmaya Başlar?
Mil Ne Kadardır?
3. Yolculukta Ezan Okumak
4. Yolcunun, Vaktin Girip Girmediğinden Şüpheli Olarak Namaz Kılması
5. Yolculukta İki Namazı Birleştirerek Kılmak
6. Yolculukta Namaz Kılarken Kıraati Kısaltmak
7. Yolculukta Nafile Namaz
8. Binek Üzerinde Nafile Ve Vitir Kılmak
9. Hayvan Üzerinde Özrü Olmadan Farz Namaz Kılmak
10. Yolcu Ne Zaman Tam Namaz Kılar?
11. Düşman Topraklarında İkâmet Eden (Asker) Namazı Kısaltır
12. Korku Namazı
Korku Namazına Dair Bilgi

13.(Korku Namazı) Saffın Biri İmamın Arkasında Dururken Diğeri Düşmana Karşı Durur İmam Arkasındaki Saffa Bir Rekat Namaz Kıldırdıktan Sonra Kalkıp Ayakta Beklerken Cemaat Kendi Başına Bir Rekat Daha Kılarak Giderler Ve Düşman Karşısında Saf Bağlarlar. Bunun Üzerine Öbür Saf Gelir Ve İmam Onlarla Da Bir Rekat Kılar Ve Oturarak Beklerken Her İki Saf Da Kendi Başlarına Bir Rekat Daha Namaz Kılarlar. Sonra İmamla Birlikte Her İki Saf Beraberce Selâm Verirler Diyen Kimselerin Görüşüyle İlgili Hadisler)

14. "İmam (Arkasındaki Safla) Bir Rekat Kılınca Ayakta Beklerken (Bu Saftakiler) Diğer Rekatı Kendi Başlarına Kılarak Namazı Tamamlarlar, Sonra Selâm Verip Düşmana Karşı Dururlar Ve (İmamın) Selam (ı Cemaatle Mi, Yoksa Onları Beklemeden Yalnız Başına Mı Vereceği) Konusunda İhtilâf Edildi" Diyenlerin Görüşüyle İlgili Hadisler)

15. (Korku Namazında) Kıbleyi Arkasına Bile Almış Olsalar (Her İki Saftakiler De) Tekbiri Hep Beraber Alırlar, Sonra İmam Arkasındakilere Bir Rekat Kıldırınca (Düşman Karşısında Bulunan) Arkadaşlarının Yerine Giderler. Bu Sefer Onlar (İmamın Arkasına) Gelince Kendileri Yalnız Başına Bir Rekat Daha Kılarlar. İmam Bir (İkinci) Rekatı De Yeni Gelenlerle Beraber Kılar. Bunlar (Kılamadıkları) Rekatı İmam Otururken Yalnız Başına Kılarlar, Sonra İmam Hepsiyle Beraber Selam Verir Diyenler(İn Görüşüyle İlgili Hadisler)

16. İmam Her İki Zümreye De (Ayrı Ayrı) Birer Rekat Namaz Kıldırır, Selâm Verir. (Her İki Zümre De Üzerlerinde Kalan) Rekatı Kendi Başlarına Kılarlar Diyenler(İn Delilleri)

17. İmam Her Gruba Bir Rekat Kıldırır, Sonra Selâm Verir. Bunun Üzerine Arkasındaki Grub Kalkar Bir Rekat Daha Kılarak Öbürlerinin Yerine Gider, Onlar Da Bir Rekat Daha Kılarlar Diyenlerin Görüşü İle İlgili Hadisler)

18. İmam Her Taifeye Sadece Bir Rekat Kıldırır Ve Kalan Rekatı Kılmaları Gerekmez Diyenlerin Delilleri)
19. "İmam, Her Taifeye İkişer Rekat Kıldırır' Diyenler(İn Delilleri)
20. Düşman Peşinde Olan Bir Kimsenin Namazı

4. YOLCULUK NAMAZI BÖLÜMÜ

1. Yolcu Namazı

1198. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Namaz hazarda ve seferde ikişer rekat olarak farz kılındı. Sonra yolculuk namazı olduğu gibi bırakıldı, hazar namazına ilâve yapıldı.[1]

Açıklama

Allahu Teâlâ ve tekaddes hazretleri akşam namazının dışında kalan farz namazları Miraç gecesinde ikişer rekat olarak farz kılmıştı. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra hazar namazları, iki rekat daha ilâve edilerek dört rekata çıkarılmış, ancak sabah namazı ile yolculuk namazı yine eski hali üzerine iki rekat olarak bırakılmıştır. Çünkü sabah namazının kıraati uzundur. Yolculukta ise meşakkat ve sıkıntı vardır. Akşam namazı da gündüz kılınan namazların vitri olduğu için üç rekat olarak bırakılmıştır.
Bu hadis-i şerifin anlaşılabilmesi için şu iki meselenin açıklanması gerekmektedir:
1. Bu hadis-i şerifte yolculuk namazının aslında iki rekat olduğu ifade ediliyor. Bu durumda seferi namazlarda, namazı kısaltmak diye bir şey yoktur. Çünkü aslı iki rekattır.
Oysa "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur. Şüphesiz ki, kâfirler sizin apaçık düşmamnızdır"[2] ayet-i kerimesi yolculuk esnasında namazın kısaltılmasını emrediyor.
2. Bu hadis-i şerif hazreti Âişe'den rivayet edildiği halde Hz. Âişe'nin fiiline ters düşmektedir. Çünkü hadis-i şerif yolculuk namazlarının ikişer rekat kılınacağını ifade ettiği halde Hz. Âişe'nin seferde öğle, ikindi ve yatsı namazlarını dörder rekat kıldığı, Nesâî'nin Sünen'inde şu mânâya gelen lâfızlarla ifade edilmektedir:
Rcsûlullah (s.a.) ile beraber Medine'den Mekke'ye gittik. Mekke'ye varınca:
"Ya Resûlallah, annem babam sana feda olsun, sen namazları seferi kıldın, bense tam kıldım; sen yedin, ben oruç tuttum"

dedim.
"îyi yaptın, aferin sana!" dedi. Beni ayıplamadı.[3]
Birinci meselenin anlaşılması tercümesini sunduğumuz Nisa Sûresi'nin yüz bîrinci âyet-i kerimesini iyi anlamakla mümkündür. Hanefî ulemâsına göre bu âyetteki seferden maksat harbdir. Nitekim kıymetli müfessirlerimizden Elmalılı Hamdi Yazır bu âyet-i kerimenin tefsirinde şunları söylemektedir: "Burada alelıtlak seferî namazlara bir ima bulunsa bile, asıl maksat, havf-i düşmanla alâkadar olan harb ve hicret seferi olduğundan ayetin hükmü seferiden ziyade mevaki-i zarurette salat-i havfe nâzıdır."[4]
Yine Hanefî ulemâsından Cassas da âyet-i kerimede geçen "sefer" kelimesine harb ve hicret seferi mânâsını vermenin mümkün olacağını söylemektedir.
Buna göre âyet-i kerimedeki "namazdan kısaltmak" sözünden maksat, namazın rekatlarını kısaltmak değil, evsafını kısaltmaktır ki, bu da iki şekilde olur:
a. Kıyam yerine oturarak veya hayvan üstünde binitli olarak, secde yerine ima ile yetinerek namaz kılmakla olur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Fakat korkarsanız o halde yürüyerek yahut süvari olarak kılın"[5]
b. Bütün bu kolaylıklardan yararlanarak, namazı edâ etmek, mümkün olmadığı takdirde de namazı kazaya bırakmakla olur. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (s.a.) efendimiz Hendek Savaşında böyle yaptı.
Bazı müfessirlere göre bu âyet-i kerimedeki "namazdan kısaltmak" sözünden maksat, dört rekatli namazları yarıya indirerek kılmaktır. Nitekim zahirî mezhebi ulemâsı âyet-i kerimeye bu mânâyı vererek, seferî olan bir adamın korkudan emin olmadığı zaman namazları kısaltabileceğim, emin olduğu zaman ise tam kılması lâzım geldiğini söylemişlerdir. Şâfîîler de bu manayı vermişlerse de namazları kısaltmak için korku halini şart koşmamı-şardır. Ve namazları kısaltarak kılmayı caiz, tam kılmayı ise evla görmüşlerdir.
Âyet-i kerimeye Hanefî uleması gibi mânâ verilecek olursa, konumuzu teşkil edne hadis-i şerif ile âyet-i kerime arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Eğer âyet-i kerimedeki "kısaltmak" sözüne dört rekatlı namazların rekatlarını yarıya indirmek mânâsı verilecek olursa, o zaman seferde namazların yarıya indirilerek kılınmasından maksat, seferdeki rekat sayısının değil, hazerdeki rekat sayısının yarıya indirilerek kılınması demek olur ki, bu durumda da herhangi bir çelişki söz konusu değildir.
Bu hadisin Hz.Âişe'den rivayet edildiği halde Hz. Âişe'nin fiiline ters düşmesi meselesine gelince, bu mesele de hadisin sıhhatine bir zarar getirmez. Aslında bu mevzuda Hanefîlerin meşhur bir kaidesi vardır: "Bir râvinin reyi veya ameli rivayetine uymazsa, onun rivayeti ile amel vâcib değildir." Fakat Hz. Âişe'nin bu hadisle amel etmemiş olması, Hanefîlerin bu kaidelerini geçersiz duruma düşüremez. Çünkü Hz. Âişe seferde namazı iki rekat kılmayı da dört rekat kılmayı da caiz görüyordu. Şu halde kendisi iki caizden bin ile amel edivermiş demektir. Eğer Âişe (r.anhâ) seferde namazı iki rekat kılmayı caiz görmemiş olsaydı, o zaman Hanefîlerin kaidesi burada geçersiz kalacağı için, Hanefîlerin bu hadisle amel etmesi gerekmezdi. Hanefî ulemasından Aynî'nin beyânına göre, Hz. Âişe'nin seferde dört rekatlı namazları dört kılmasının dayanağının şu hadis-i şerif olması mümkündür: "Resûlullah (s.a.) iki şey arasında muhayyer bırakıldığı zaman haram olmadığı müddetçe-mutlaka en kolay olanını tercih ederdi"[6] Bu gerçeği çok yakından bilen Hz. Âişe'ye göre, seferde dört rekatlı namazları tam kılmak caiz olduğu halde, Resûl-i Ekrem (s.a.) ümmetine kolaylık getirmek için dört re*katli namazları ikişer rekat kılmıştır. Hz. Âişe ise iki rekat kılmaya da izin olduğunu bîldiği halde daha çok sevaba erişmek ümidiyle dört rekat kılmayı tercih etmiştir.
Bu durum Hz. Âişe'nin fiili ile bu hadis-i şerif arasında herhangi bir tearuz (çelişki) bulunmadığını gösterir.
Hadis-i şerifteki "hazar namazına Uâve yapıldı" cümlesinde geçen "ilâve yapıldı" sözünden ne kast edildiği de ulemâ arasında İhtilaflıdır.
Ebû İshak el-Harbî ile Yahya b. Sellâm'a göre hazarda yâni evinde veya yurdunda oturanlar için "ilâve yapılmak"dan maksat, namazın vakitlerinin sayısıdır. Çünkü İsrâ hadisesinden önce namaz biri, gün batmadan; diğeri de doğmadan önce olmak üzere iki vakitten ibaretti. Hz. Âişe'nin bu hadisi, sözü geçen iki vakte üç vakit daha ilâve(edilerek namaz vakitlerinin beş vakte çıkarılmış olduğunu ifâde eder.
Diğer bazılarına göre bu hadis-i şeriften maksat İsra gecesi beş vakit namaz kılınırken, evvelâ ikişer rekat takdir buyurulduğunu, sonra hazarda (yani evinde veya yurdunda) olanlan için ikişer rekat ilâve edildiğini anlatmaktır. Bu takdirde yapılan ilâve, namaz vakitleriyle değil, namazın rekâtlarıyla ilgilidir.
Bazıları da bu sözü "Namaz iki rekat olarak farz kılınmıştır. Yani "Yolcu dilerse, namazını iki, dilerse, dört rekat kılabilir" şeklinde tefsir etmişlerdir.[7]

Yolculukta Namazın Kısaltılması Ruhsat Mı, Azimet Mi?

Bu hadis-i şerif yolcu namazının aslında iki rekat olarak farz kılındığını ve onu iki rekat kılmanın bir ruhsat değil, azimet olduğunu ifâde etmektedir. Nitekim sahâbe-i kiramdan Hz. Ömer, Ali, îbn Abbâs, îbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Câbir (r.anhum) hazretleri ile Hanefî ulemâsının görüşü de böyledir. Hanefî uleması bu görüşlerinin isabetli olduğuna şu hadisleri de delil olarak gösterirler:
1. "Allah Teala namazı farz kıldığında hazarda da seferde de ikişer rekat olarak farz kılmıştı. Sefer namazı iki olarak bırakıldı da hazer hâlindeki namaza iki rekat ziyâde kılındı."[8]
2. Cenab-ı Hak (öğle, ikindi, yatsı) namazlarının hazerde dört, seferde iki, harp hâlinde de bir rekat kılınmasını Peygamberimizin dili ile farz kılmıştır.[9]
3. "Resûlullah ile birlikte seferde bulundum. Allah ruhunu kabzedinceye kadar (seferde) iki rekattan fazla namaz kılmadı. Ebû Bekir'le beraber bulundum. O da Allah Teâlâ ruhunu kabzedinceye kadar iki rekatten fazla namaz kılmadı."[10]

4. "O size Allah'ın bir sadakasıdır. Onu kabul ediniz."[11]
Diğer mezheplerin bu mevzudaki görüşleri ise şöyledir:
İmam Malik'in meşhur olan görüşüne göre sefer namazlarını kısaltarak kılmak bir ruhsattır. Çünkü namaz aslında dört rekat olarak farz kılınmıştır. Yolculukta ise rekatları dört olan namazların kısaltılarak kılınmasına sonradan izin verilmiştir. Nitekim Şafiî uleması ile Hz. Osman, Sa'd b. Ebî Vakkas, Âişe, Hasan el-Basrî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Sevr ve Dâvûd (r.anhum) da bu görüştedirler. Delilleri ise, "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur"[12] âyet-i kerimesidir. Çünkü âyet-i kerimede geçen "vebal yoktur" sözü, "mubahtır" anlamında kullanılır. Bunun benzeri Kur'an-ı Kerim1 de pek çoktur. Nitekim şu âyet-i kerimelerdeki "vebal yoktur" sözü bu mânâda kullanılmıştır. "Hac mevsiminde ticâretle Rabbinizden rızık istemenizde bir günah yoktur"[13] "Kendileriyle temas etmediğiniz, yahut kendilerine bir mehir tayin etmediğiniz kadınları boşamışsamz (bunda) üzerinize vebal yoktur"[14] âyet-i kerimeleri de böyledir. Binaenaleyh bu mevzuda "Şüphesiz Safa ile Mcrvc Allah'ın nişânelerindendir. Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir beis yoktur"[15] âyet-i kerimesini delil getirerek "işte buradaki "beis yoktur" sözü, "vâcib kılındı" anlamında kullanılmıştır" diye itirazda bulunmak doğru değildir. Çünkü buradaki "beis yoktur" sözü mü'minlerin kalblerini tatmin için kullanılmıştır. Bilindiği gibi Safa ile Merve Mekke-i Mükerreme'de iki tepenin adıdır. Câhiliyye zamamında oralarda meşhur birer put vardı. Mekke'nin Fethi'nden sonra o putlar kırıldı. Müslümanlar bu iki tepe arasında say* etmekte tereddüt ettiler Cenab-ı Hak mü'minlerin kalb-lerinden bu tereddüdü gidermek için bu âyet-i kerimeyi indirdi. Buradan anlaşılıyor ki; bu âyet-i kerime Safa ile Merve arasında sa'y etmenin vücûbuna delâlet etmez, Safa ile Merve arasında sa'y etmenin (koşmanın) vücûbu bu âyet-i kerime ile değil de şu hadis-i şeriflerle sabittir: "Allah (Safa ile Merve arasında)sa'y etmeyi size farz kılmıştır,Öyleyse(Safa ile Merve arasında) sa'y ediniz"[16] "Say'e Allah'ın başladığı yerden başlayınız"[17] "İyi yaptın aferin sana."[18]
"Resûlullah (s.a.) Minâ'da namazı iki rekat kıldı. O'ndan sonra Ebû Bekr, Ebû Bekr'den sonra Ömer ve hilâfetinin ilk zamanlarında Osman hep ikişer rekat kıldılar. Bir müddet sonra Osman dört kılmaya başladı. İbn Ömer imamla kıldığı vakit dört, yalnız kıldığında iki rekat kılardı."[19]
Bu görüşte olan ulemâya göre konumuzu teşkil eden hadisin metninde geçen "namaz hazarda ve seferde ikişer rekat olarak farz kılındı" sözünden maksat, "namazı seferde kısaltmak isteyen iki rekat olarak kılabilir" demektir.
Yine bu görüşü benimseyenlerden îbn Haber Fethu'1-Bari isimli eserinde şunları söylemektedir: "Allah Teâlâ hazretleri akşam namazının dışında bütün namazları Isra gecesinde ikişer rekat olarak farz kılmıştır. Hicretten sonra ise, sabah namazından başka iki rekatlı olan bütün namazlar dört rekata çıkarılmıştır. Daha sonra Nisa Suresinin (101) âyetiyle yolculuk esnasında dört rekatlı namazlar hafifletilerek ikiye indirildi ve öylece karar kıldı.
Bu mevzuda Şâfiî mezhebinin görüşünü mezheb ulemâsından İmam Nevevî şöyle belirtmiştir:
"Hazret-i Âişe her ne kadar seferde namazın iki rekat olarak farz kılındığını rivayet etmişse de kendisi bu hadisi te'vil ederek seferde öğle, ikindi ve yatsı namazlarını dört rekat kılmıştır. Hz. Osman'ın uygulaması da böyledir. Bunlar elbette doğruluğuna inandıkları için böyle bir uygulamaya lüzum görmüşlerdir. Esasen (1198 no'lu) Hz. Âişe hadisinin zahirine göre hüküm vermek, Kur'an'a (Nisa, 101) ve yolcuların kıldığı iki rekâtlık namaza "kısaltılmış namaz" denildiğine dair müslümanlarm icmaına aykırıdır. Bilindiği gibi haber-i âhad Kur'an'a veya icma'a aykırı olduğu zaman te'vil edilir."
Seferde namazın iki rekat kılınacağı görüşünde olan Hanefiler delilleri arasında üçüncü maddede zikrettiğimiz Müslim hadisini, "Resül-i Ekrem (s.a.)'in bir fiile devam etmesi o fiilin ümmeti üzerine vâcib olduğuna kesinlikle delâlet etmez" diye te'vil etmişlerdir.
Hanefî ulemâsının (1198) numaralı hadisi nasıl te'vil ettiklerini söylemiştik. Ayrıca bazı âlimler "Hz. Osman mü'minlerin imamı, Hz. Âişe de anneleri olduğu için Hz. Osman'la Hz. Âişe nereye gitseler kendi evlerinde imiş gibi mukim sayılırlar" diyerek Hz. Osman'la Hz, Âişe'nin bu hadisle amel etmeyişlerinin sebebini kendilerine göre açıklamaya çalışmışlardır. Bazıları da Osman (r.a.)'ın Mekke'de evi bulunduğunu ileri sürmüş daha başkaları da Hz.Osman'ın yanında bedeviler bulunuyordu. Onlar namaz ebedi olarak ikişer rekata indirildi zannetmesinler diye namazları dörder rekat kılmışlardır" demişlerse de bu te'viller daima itiraza açık durumdadırlar.
Hanefî ulemâsının yukarıda maddeler halinde sıraladığımız delilleri görüşlerinin isabetli olduğunu isbat için yeterlidir. Bu mevzuda Şafiî ulemasından Hattâbî'nin görüşleri de şöyledir: "Ulemâ bu meselede ihtilâf etmiştir. Selef ulemâsının ve fukahâ-i emsârın büyük çoğunluğu seferde namazı kısaltarak kılmanın vâcib olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Ali, Ömer, tbn Ömer ve İbn Abbas'ın kavli budur. Ömer b. Abdilaziz, Katâde ve Hasan*-dan da bu kavil rivayet edilmiştir. Hammad b. Süleyman, "seferde dört rekat kılarsa, namazı iade eder" derken, Mâlik b. Enes, "vaktin içinde olursa iade eder, vakit çıktıktan sonra iade etmez" demektedir. Ahmed b. Han-bel'in seferde iki rekat kılmanın sünnet olduğunu söylediği rivayet edildiği gibi, "kendisinin bu meselede susmayı tercih ettiği" de rivayet edilmiştir.
Hanefîlerin de içinde bulunduğu rey taraftarları "seferde namazı dört rekat kılan bir kimse eğer ilk iki rekattan sonra oturmadan üçüncü rekata kalkmış ise, namazı fasit olur. Çünkü bu kimsenin namazının ilk iki rekatı farzdır. Son iki rekatı ise nafiledir" derler.
İmam-ı Kurtubî ve İbn Kesir'e göre mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin senedi sahihse de metni zayıftır. Çünkü beş vakit namaz ikişer rekat olarak farz kılınmış değildir. Akşam namazı üç rekat olarak farz kılındığı gibi sabah namazı da hem seferde hem de hazerde iki rekat olarak farz kılınmıştır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Hz. Âişe'den naklettiği hadis-i şerifte bu durum açıklanmaktadır.[20]

Bazı Hükümler

1. Seferde namazı kısaltmak ümmetin icmâiyle caizdir.Çünkü Allah Teala günah saydığı şeylerin terk edilmesini sevdiği gibi kolaylık olsun diye vermiş olduğu ruhsatların işlenmesini de sever.
2. Hz. Ömer, Ali, îbn Ömer, Câbir, îbn Abbas, Hasan el-Basrî, Katade ve Ömer b. Abdulâziz'e göre namazı kısaltmak vâcibtir. tmam A'zam ile İmam Mâlik'e göre de böyledir.
3. Seferi halde dört rekatlı farzlar ikişer rekat kıhnabilir. Çünkü kısaltma bir ruhsattır. Yolcunun ihtiyarına bırakılmıştır. İmam Şafîî ile İmam Ahmed'in görüşü de budur.[21]

1199. ...Ya'lâ b. Ümeyye'den; demiştir ki:
Ömer b. Hattâb'a, "Aziz ve celil olan Allah sadece "Eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından korkarsanız" dediği ve (bugün) bu (korku) da kalmadığı halde insanların (yolculukta) namazı kısaltmalarını nasıl buluyorsun?" dedim. Ömer (r.a.) dedi ki: Senin hayret ettiğin şeye ben de hayret ettim de bunu Resûlullah (s.a.)'den sordum.
“Bu, azız ve celil olan Allah'ın size verdiği bir sadakadır. O'nun sadakasını alınız" buyurdu.[22]

Açıklama

Metinde söz konusu edilen Allah Teâlâ'nın sözünden maksat şu ayet-i kerimedir: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size, fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur. Şüphesiz ki kâfirler sizin için apaçık düşmandırlar."[23]
Âyetin zahirinden seferde namazı kısaltmanın caiz olmadığı, ancak kâfirlerin fitne ve fenalık yapma tehlikesi olduğu zaman caiz olacağı anlaşılmaktadır. Her ne kadar İslâmiyetin ilk yıllarında yolculuklar genellikle düşman tehlikesinden emin değil idiyse de Arab yarımadasının müslümanlaşması ve müslümanların kuvvetlenmesiyle bu tehlike ortadan kalkmıştı. Bu emniyet ortamının doğmasıyla artık yolculuklarda düşman tehlikesi kalmadığından dört rekatlı namazların ikişer rekat olarak kılınabilmesi için şart olan korku da kalmamıştı. Bu sebeple yolculuk namazının kısaltılarak kılınıp kılınamayacağı müslümanların zihnini meşgul etmeye başladı. İşte bu meselenin zihnini meşgul ettiği müslümanlardan biri de Ya'la b. Ümeyye idi. Hz. Ya'la bu meseleyi Hz. Ömer'e açınca Hz. Ömer Resûl-i Ekrem (s.a.)'den işitmiş olduğu hadisi naklederek onun sorusunu cevaplandırdı.
Seferde dört rekatlı namazları kısaltarak kılmak bir ruhsattır. Bu bakımdan seferde dört rekatlı namazları iki rekat kılmak caizse de dört rekat kılmak daha evladır, diyenler bu hadis-i şerifi kendi görüşleri için bir delil olarak kabul ettikleri gibi, seferde dört rekatlı namazları ikişer rekat olarak kılmak azimettir diyenler de kendileri için yine bu hadisi delil kabul ediyorlar. Nitekim Hattâbî de bu hadisle ilgili olarak, "bu hadis seferde dört rekatli namazların tam olarak kılınacağı görüşünde olanlar için bir delildir. Çünkü eğer asıl olan dört rekatli namazları seferde ikişer kılmak olsaydı, Hz. Ya'lâ ile Hz. Ömer halkın seferde bu namazları ikişer rekat kılmalarına şaşmazlardı" demiştir. Binaenaleyh Hattabî'ye göre de bu hadis "seferde dört rekatlı namazların dörder rekat olarak kılınması asıldır" diyenler için bir delildir.
"Seferde asi olan dörder rekatlı namazları ikişer rekat olarak kılmaktır" diyen Hanefî uleması ve taraftarlarına göre ise hadis-i şerifte geçen "onun sadakasını alınız" sözü bir emirdir. Mutlak emir de farziyyet ifâde eder. Binaenaleyh bu söz sadakayı kabul etmeme cihetini ortadan kaldırmaktadır. Burada "hiçbir insan sadaka kabul etmek için zorlanamaz" denilebilir. Bunun cevabı şudur: Resûlullah sallellahü aleyhi vesellem'in, "Bu aziz ve celil olan Allah'ın size verdiği bîr sadakadır" beyânının mânâsı, "Allah size böyle emretti" demektir.[24]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin, "Allah bana şu şekilde tasaddukta bulundu demesi caizdir.
2. Bir kimsenin tereddüt ettiği bir şeyi kendisinden daha faziletli gördüğü bir kimseye sorması caizdir.[25]

1200. ...İbn Cüreyc, "Ben Abdullah b. Ebî Ammâr'ı (şöyle) derken duydum" dedi ve şu (bir önceki) hadisi nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Ebû Âsim 'la Hammâd b. Mesâde' de aynen İbn Bekr'in naklettiği gibi rivayet ettiler.[26]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama (1199) numaralı hadisin açıklamasında geçmiştir. Ancak burada Müellif Ebû Davud'un taliki ile ilgili olarak şunları ilâve etmek mümkündür:
Müellif Ebû Dâvud bu tâlikiyle Muhammed b. Bekr'in bu hadisi rivayet ederken dayandığı senedin 1199 numaralı hadisi nakleden Yahya el-Kattân'ın dayandığı senedden daha kuvvetli olduğunu söylemişse de Müslim, Nesâî ve İbn Mâce'nin senedleri Yahya el-Kattân'ın senedine uygun düşmektedir. Bu bakımdan Muhammed b. Bekr'in rivayetini tercih için yeterli bir sebeb yoktur.[27]

2. Yolcu, Namazını Ne Zaman Kısaltmaya Başlar?

1201. ...Yahya b. Yezîd el-Hunâî demiştir ki:
Enes b. Mâlik'e namazı kısaltarak kılmayı sordum. (O da);
Resûlullah (s.a.) üç millik yahut -Şu'be şübhe etmiştir- üç fersahlık yola çıktığı zaman iki rekat kılardı, diye cevap verdi.[28]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir yolcunun dört rekatlı namazları kısaltarak kılabilmesi için gerekli olan mesafenin miktarını tayin etmektedir. Ancak râvî Şu'be hadisi naklederken bu mesafenin miktarında tereddüt etmiş üç mil mi yoksa üç fersah mı, olduğunu kesinlikle hatırlayamamıştır. Ayrıca birer uzunluk ölçüsü olan fersah ve mil kelimelerinin ifâde ettikleri miktar da değişiklik arz ettiğinden ulema bu ölçülere tekabül eden mesafelerde de ihtilâfa düşmüşlerdir.[29]

Mil Ne Kadardır?

Esasen eski Arablara göre mil, gözün ufukta görebildiği son noktaya kadar olan mesafeye denir. Çünkü göz ufukta erişebileceği bu son noktaya eriştikten sonra daha ilerisine erişemeyeceğini anladığı için arza ve etrafına meyletmeye başlar. Bu mana ile ilgisinden dolayı bu mesafeye "mîl" denildiği söylenir. Karşıdaki kimsenin erkek mi yoksa kadın mı, geliyor mu yoksa gidiyor mu olduğunun bilinemeyeceği kadar uzaklığa "mil" denildiğini söyleyenler de vardır. Tabiî bunlar kesin bir miktarı ortaya koyabilen tarifler değildir.
Bu ölçüyü kesin rakamlarla metre cinsinden ortaya koyabilmek için eski ve yeni ulemânın bu mevzudaki görüşlerini bilmek gerekmektedir.
Eski astronomi ulemâsına göre bir mil 3000 zira'dır. Daha sonraki ulemâya göre ise, 4000 zira'dır. Aslında bu fark lâfızdadır. Zira' kelimesine her iki grup ulemanın farklı değer biçmelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bunlar bir milin 96000 parmak olduğunda ittifak etmişlerdir. Ancak eski ulemaya göre bir zira' otuz iki parmak, yenilere göre ise, yirmi dört parmaktır. Buna göre 96000 rakamı 32'ye bölünürse 3 bin rakamı elde edilir ki, bu rakam eski ulemaya göre bir milin karşılığı olan zira' miktarıdır. 96.000 rakamı 24'e bölünürse, karşılığı olan 4 bin rakamı da yeni ulemaya göre zira' cinsinden milin değerini verir. Netice olarak eski ulemâya göre bir milin 3.000 zira, yeni ulemâya göre de 4,000 zira' olduğu anlaşılır. İşte Hanefî uleması da yeni ulemânın görüşünü kabul ettiği için seferi sayılabilmek için gerekli mesafenin en az dört bin zira' olması lâzım geldiğini söylemiştir. Muhtar olan görüş de budur.
Mâlikî ulemâsının sahih olan görüşüne göre bir mil 3500 zirâ'dır. 3000 zira' olduğu da rivayet edilir. Meşhur olan görüşlerine göre bir mil bin zira'-dır. Bir zira' da 360 parmaktır.
Şafiî ve Hanbelî ulemâsına göre ise, bir mil 6000 zirâ'dır. Bir zira' ise, 24 parmaktır.[30]
Ancak günümüzdeki ölçülerle ilgili bir rakam vermek.gerekirse, İmam Şafiî, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre sefer müddeti 16 fersah yani 48 mildir. Bu da (48.140) metreye eşittir. İmam Şafiî'nin eski kavline göre ise bir gün bir gecedir. Delilleri ise Buhâri'nin Atâ b. Ebî Rebâh'dan talikan rivayet ettiği şu hadistir: "İbn Ömer ve İbn Abbâs dört berîdlik yolculukta iftar ederler ve namazları ikişer rekat kılarlardı. Bir berid (16) fersahtır."[31]
Hanefî ulemasına göre, sefer müddeti en az (18) fersahlık bir mesafedir. Bir fersah üç mil, her mil 20 dakika sürecek olsa (18) saat eder ki 90 km.'lik bir mesafeye denktir.[32]
Delileri ise "mestler üzerine meshin müddeti yolcular için üç gün, mukîmler için de bir gün bir gecedir'* mealindeki 157 numaralı Ebû Dâvûd hadisidir. Hanefî ulemâsına göre, bu hadisin sefer müddetinin en az üç günlük olduğuna delâlet eden yönü şudur: Bu hadis-i şerife göre kendisine müsâfir denebilen herkes için üç gün müddetle mest üzerine meshetmek caizdir. Çünkü "el-Müsâfir" kelimesinin başında bulunan "el" harf-i tarifi istiğrak için olup her yolcuyu içine alır. Bu yolculuğun da en az müddeti üç gün olur. Çünkü üç günden daha az bir müddet içerisinde sona eren yolculuk için hadiste ifade edilen üç günlük mest müddeti gerçekleşmemiş olur.
Normal olarak bir günde yürünebilecek yol ise, ancak altı saatlik bir zaman süresidir ki üç günlük toplam süre 18 saat eder. Bu da 18 fersaha eşittir.
es-Sâdık, Ahmed b. İsa, el-Kâsım ve el-Hadi'ye göre yolcu sayılabilmek için en az mesafe, bir berîdlik (16 fersah, yani 80 km.lik) bir mesafedir. Delilleri de Hâkim'in merfû' olarak rivayet ettiği, "Kadın yanında mahremi bulunmadıkça bir berîdlik mesafeye yolculuk yapamaz" mealindeki hadistir.
İmam-i Evzaî'ye göre ise, yolcu sayılabilmek için en az bir günlük mesafe bulunmalıdır. Delilleri de "Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının beraberinde mahremi olmaksızın bir günlük yola gitmesi helâl değildir"[33] mealindeki hadistir.
Zâhiriyye mezhebine göre müsafir sayılabilmenin en az müddeti üç mildir. Delilleri ise, Beyhakî ile Tahâvî'nin Ebû Bekre vasıtasıyla Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri "Kadın yanında kocası veya mahrem akrabasından biri olmadıkça bir fersahlık (üç millik) yere sefer edemez." hadis-i şerifidir.
Yine Zâhiriyye mezhebinin imamlarından İbn Hazm'a göre ise yolculuğun en az müddeti bir millik bir mesafedir. Delili ise, yukarıda tercümesini sunduğumuz Nisa Sûresi'nin (101) âyet-i kerimesidir. İbn Hazm'e göre, gerek bu âyet-i kerime'de ve gerekse Resûl-i Ekrem'in sünnetinde hiçbir yolculuğa ayrı bir özellik verilmemiştir. Bu bakımdan her yolculuk için namazlar, kısaltılabilir. Ancak bir milden daha aşağı yolculuklar için kısaltmak caiz değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in bir milden daha aşağı yolculuklar için namazı kısaltmadığı bilinmektedir. Nitekim Bakî' mezarlığına ve abdest bozmaya gitmiş ve bu yüzden namazı kısaltmamıştır.
İbn Hazm'ın bu sözlerine ulemâ şöyle cevab vermiştir:
Resûl-i Ekrem(s.a.)'in sünnetinde iki merhaleden aşağı yolculuklar için namazın kısaltılabileceğine dair örnek yoktur. İmam Nevevî'ye göre Resul-i Ekrem'in üç mil uzaklığında bir yolculuk yaptığı zaman dört rekatlı namazları yarıya indirerek kıldığım ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif aslında yolcu sayılabilmek için gerekli olan en az uzunluk miktarını değil de ResûM Ekrem Efendimiz (s.a.)'in yola çıktıktan ne kadar zaman sonra namaz kıldığını gösterir.

Bilindiği gibi Resûl-i Zişân efendimiz namaz vakti girince namazı kılmadan yola çıkmazdı. Yola çıkınca önlerinde bulunan namaz vakti bazan üç millik bir mesafe kat ettikten sonra bazan daha az, bazan da daha fazla bir yolculuktan sonra girerdi. Hz. Peygamber de gideceği yol uzun olduğu için namazını kısaltarak kılardı. İşte İbn Hazm'in delil diye sarıldıkları hadislerin aslı bunlardan ibarettir.
Bu mevzu ile ilgili olarak bir sonraki hadisin açıklama kısmında izahat verilecektir, isteyen oraya müracaat edebilir.[34]

1202. ...Muhammed b. el-Münkedir ile İbrahim b. Meysere Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmişlerdir:
Resûlullah (s.a.) ile birlikte öğle namazım Medine'de dört rekat, ikindi namazım da Zü'1-Huleyfe'de iki rekat

olarak kıldım.[35]

Açıklama

Hadis-i Şerifte söz konusu edilen yolculuk Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin Hac veya Umre niyetiyle Medine'den Mekke'ye yaptığı bir yolculuktur. Zü'1-Huleyfe Medine'lilerin mîkattdır. İhrama burada girerler. Medine'ye altı mil uzaklıktadır. Resûl-iJEkrem (s.a.)'in bu yolculuğunun son noktası Mekke-i Mükerreme olduğuna göre Zu'l-Huleyfe'den sonra daha yaklaşık olarak 464 km. yolu var demektir. Bu bakımdan "Resûl-i Ekrem Medine'den 6 millik bir yola çıktığı için dört rekatlı namazları yarıya indirerek kılmıştır" demek doğru olmadığı gibi Resûl-i Ekrem'in bu gibi yolculuklarını ele alarak kısa yolculuklar için de dört rekatli namazları kısaltarak kılmak caizdir, diyen Zahiriye mezhebinin görüşünde de isabet yoktur.
Bu hadis-i şerif aynı zamanda Resûlullah (s.a.)'in yolculuğa çıkacağı zaman, namaz vakti girmişse o namazı tam olarak kılmadan yola çıkmadığına, daha sonraki namazı da vakti girince yolda kısaltarak kıldığına delâlet eder. Çünkü Mekke yolculuğuna çıkarken öğle namazını Medine'de tam olarak kılmış, ikindi namazını da yolda iki rekat olarak kılmıştır.[36]

3. Yolculukta Ezan Okumak

1203. ...Ukbe b. Âmir'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: "Rabbiniz dağ başında ezan okuyup namaz kılan bir koyun çobanından razı olur ve (şöyle) buyurur: "Şu kuluma bakın. Benden korkarak ezan okuyor ve namaz kılıyor. Ben bu kulumu affettim ve onu kesinlikle Cennete koyacağım."[37]

Açıklama

"Ezan okuyup namaz kılan'* sözündeki ezan kelimesi, sözlükte "bildirmek" manasına gelir. Bir fıkıh terimi olarak namaz vaktinin girdiğini bildirmek için yüksek sesle okunan belli cümlelerden ibarettir. Aynı zamanda ikâmet etmek mânâsına şâmildir. Bu bakımdan ezan kelimesiyle burada hem ezan hem de ikâmet kast edilmiş olabilir. Ezan bölümünde de açıkladığımız gibi namazdan önce ezan okunacak olursa, şeytan bu ezanı duymamak için ta ezan sesini duymayıncaya kadar yelleye yelleye kaçar. Çünkü ezan sesini duyan canlı-cansız her varlık kıyamet gününde müezzinin ezan okurken imanın ifâdesi olan şehâdet kelimelerini telâffuz ettiğine şahitlik edecektir. İşte şeytan müezzinin lehine bir şahit durumuna düşmemek için ezan sesini duymak istemez, kurtuluşu kaçmakta arar. İşte hadiste belirtildiği gibi dağ başında olduğu için yalnız başına namaz kılmak mecburiyetinde kalan kimse sadece ezan okuyup sonra namaz kılacak olursa şeytanları bu şekilde kaçırmış olur. Fakat ezanla birlikte ikâmet edecek olursa arkasına melaike-i kiram cemaat olurlar. Bu sayede cemaat sevabına da erişmiş olur. Nitekim Beyhakî'nin Hz. Selman'(r.a.)den rivayet ettiği hadiste şöyle buyuruluyor:
"Bir kimse bir arazide bulunur da namaz vakti girince ezan okur, ikâmet eder sonra da namazım kılacak olursa arkasında melekler durarak iki ucu görünmeyecek kadar uzun saf teşkil ederler."
Abdurrezzak'ın Müsannef inde Selman Hazretlerinden rivayet ettiği hadisin meali ise şöyledir: "Bir kimse bir arazide bulunur da namaz vakti girecek olursa abdest alsın, su bulamazsa teyemmüm etsin. Eğer yalnız ikâmetle namaz kılarsa kendisiyle beraber iki melek namaz kılar. Eğer hem ezan hem de ikâmet ile kılacak olursa kendisiyle beraber iki ucu görünmez melaike namaza iştirak eder."
Bu hadisin yolculukla ilgisi yoktur, diye itiraz edilemez. Çünkü kırda davar otlatmakta olan bir çoban için namazdan önce ezan okumak ve ikâmet etmek müstehab olunca yolcu için de müstehab olacağı kolayca anlaşılır.[38]

Bazı Hükümler

1. Yalnız başına farz namazı kılan bir kimse için de ezan okumak ve ikamet etmek meşru kılınmıştır.
2. Allah'ın rızasına affına ve ebedi nimetlerine erişmeye vesile olacağı için amellerde ihlâs teşvik ve tergîb edilmiştir.[39]

4. Yolcunun, Vaktin Girip Girmediğinden Şüpheli Olarak Namaz Kılması

1204. ...(Mâlik b. Enes) dedi ki:
Biz Resûlullah (s.a.) ile beraber yolculukta bulunduğumuz zaman (acaba) güneş (batıya) meyletti mi, yoksa etmedi mi, derken (Resûlullah -s.a.-) öğleyi kılar, sonra yola düşerdi.[40]

Açıklama

Bu babın başlığından vaktin girip, girmediği kesin olarak bilinmediği halde yolcunun namazını kılabileceği anlaşılmaktadır. Hadisin bu başlıkla ilgili olan kısmı, "Biz acaba güneş (batıya) meyletti mi, yoksa meyletmedi mi derken öğleyi kılardı" cümlesidir. Her ne kadar bu cümle "Biz öğle vaktinin girip girmediği hususunda müteredddit bir halde iken Resûl-i Ekrem (ş.a.) öğleyi kılardı. Biz de vaktin girip girmediğinden emin olmadan onunla birlikte kılardık" mânâsına geliyormuş gibi görünüyorsa da aslında, müteredddidlik ezan okunmadan önceki anlarda olmuş ve ezan okununcaya kadar sürmüştür. Resûl-i Ekrem öğle namazı için ezan okunmasını emrettikten ve namaza durduktan sonra orada bulunanların hiçbirinde vaktin girdiğine dair en küçük bir şüphesi kalmamıştır.
Öyleyse hadisin başlığını "Yolculuk esnasında namazı ilk vaktinde kılmak" şeklinde tercüme etmek daha doğru olur. Bilindiği gibi aslında vaktin girdiği kesin olarak bilinmeden kılınan namaz fasittir. Bu konuda yolcu ile mukim arasında bir fark yoktur. Hatta bazı ulemaya göre böyle şüphe ile kılınan bir namaz sona erdikten sonra vakit içinde kılındığı anlaşılsa bile, yine de yeniden kılınması gerekir. Çünkü yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde; "muhakkak ki namaz, mü'minler üzerine vakitleri belli bir farz olmuştur"[41] buyruğundan namazın muayyen vakitleri olup onları ihlâl etmenin haram olduğu anlaşılır.[42]

1205. ...Dabbe oğullarından Hamz el-Âizî dedi ki:
Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini işittim: Resûlullah (s.a.) bir yerde konakladığında öğle namazını kılmadan yola çıkmazdı. Bir adam:
Gündüzün yarısında (zevalden önce) olsa da mı? deyince (Enes);
Evet, gündüzün yarısında da olsa diye cevab verdi.[43]

Açıklama

Resûl-i Ekrem yolculuk esnasında öğle namazını ilk vaktinde kılardı. İlk bakışta zahiren daha güneş batıya meyletmemiş gibi göründüğü zaman da bile öğle namazını kıldığı anlaşılmakta ise de doğru olanı, güneşin batıya kaydığını görür görmez hemen namazını kılıp yola çıktığıdır.
İşte bu sebeple ulemâ gündüzün yarısında bile olsa güneş batıya meyletmeden öğle namazının kılınamayacağında ittifak etmiştir.[44]

5. Yolculukta İki Namazı Birleştirerek Kılmak

1206. ...Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâsile'den rivayete göre Mııâz b. Cebel (i .a.), kendilerine şu haberi vermiştir:
Resûlullah (s.a.) ile birlikte Tebûk ga/vesine çıktıklarında (Resûlullah s.a.) öğleyle ikindiyi, akşamla da yatsıyı birleştirerek kılardı.Birgün (öğle) namazı(nı) geciktirmiş, sonra (çadırdan) çıkıp öğleyle ikindiyi birleştirerek kılmış. Bir süre sonra (tekrar çadıra) girip çıkmış ve akşamla yatsıyı birleştirerek kılmış.[45]

Açıklama

Tebûk Gazvesi Peygamber (s.a.)'in iştirak ettiği son gazvedir.Hicretin dokuzuncu senesinin Receb ayında vaki olmuştur.Bizanslıların Şam'da İslâm aleyhine büyük bir ordu hazırlamış oldukları haber alınınca, Resûl-i Ekrem (s.a.) otuz bin kişilik bir ordu ile Medine-i Münevvere'den çıktı. Tebûk'e vardı. Yirmi gün kadar orada kaldı. Fakat düşmandan hiçbir hareket görülmedi. Artık Şam'a kadar gidilmesini muvafık görmeyip Medine-i Münevvere'ye avdet buyurdu.
Tebûk seferi esnasında Medine-i Tâhire'de kıtlık vardı. İslâm ordusu güçlükle teçhiz edildiği için bu orduya "Ceyşu'l-usre'Menilmiştir.
İki namazın birleştirilerek kılınması:
Caiz olduğunu kabul edenlere göre, iki namazı birleştirerek kılmak iki şekilde olur:
1. Takdim ederek; öğle namazı ile ikindiyi ele alacak olursak, öğle vakti girince önce öğle namazı kılınır arkasından da ikindi namazı kılınır. Buna "cem'üt-takdîm = takdim cem'i" denir.
2. Te'hir ederek; öğle namazı, vakti girdiği halde kılınmaz ikindiye kadar geciktirilir. İkindi vakti girince önce öğle, arkasından da vakti giren ikindi namazı kılınır. Buna da "cem'ü't-te'hîr = geciktirme cem'i" denir.
İki ayrı namazı birleştirerek kılmayı caiz gören kimselere göre, bu hadis-i şerifteki birinci cümlede birleştirilerek kılındığı ifade edilen namazlar te'hir cem'iyle kılınmışlardır. Fakat takdim cem'iyle kılınmış olması da mümkündür.
Aynı zamanda Resûlullah (s.a.) bu namazları fiilen yola devam ederken değil, yolculuk esnasında dinlenmek için konakladığı bir esnada kılmıştır. Çünkü " = çıktı" ve " = girdi" fiilleri eve veya ev hükmünde olan çadır ve benzeri yerlere girib çıkmak için kullanılır. Bu durum "bilfiil seferde olmadıkça iki namazı cem'etmek caiz değildir" diyenlerin aleyhine delildir.
Bu hadis-i şerif Arafat ve Müzdelife'nin dışında bile olsa, yolculukta iki namazı birleştirerek kılmanın mutlak surette caiz olduğunu söyleyen ve ulemânın çoğunluğunu teşkil eden kimseler için de bir delildir. Nitekim Sa'd b. Ebî Vakkâs, İbn Ömer, İbn Abbâs, EbûMûsâ el-Eş'arî, Usâme b. Zeyd, Ömer, Osman, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, Şafîî ve Ebû Sevr b görüştedirler. Ayrıca şu hadis-i şerifler de bunların görüşünü te'yid etmektedir:

1. "Resülullah (s.a.) yola çıkacağı zaman şayet güneş batıya doğru meyletmişse, öğleyle beraber ikindiyi de kılar sonra yola çıkardı."[46]
2. "Size Resülullah (s.a.)'in namazını anlatayım mı? (Daha yola çıkmadan) evinde iken güneş batıya meyi edecek olursa, ikindiyi öğle namazıyla birleştirerek kılar, ondan sonra yola çıkardı. Eğer güneş batıya meyletmeden önce yola çıkacak olursa, öğleyi geciktirir ve ikindiyle birleştirerek kılardı."[47]
İmam Nevevî'ye göre ashab ve tabiûn arasında meşhur olan uygulama budur.
Bazı ilim adamlarına göre ise, Arafat ve Müzdelife'nin dışında yolculuktan dolayı iki vakti birleştirerek namaz kılmak caiz değildir. Ancak Arafat'ta öğle vaktinde öğle ile ikindi namazım yolcular ve mukimler Müzdelife'de de yatsı vaktinde akşamla yatsı namazını birleştirerek kılarlar. Hasan el-Basrî, İbrahim en-Nehaî, İbn Şîrîn, Mekhûl, Ebû Hanife ve taraftarları bu görüştedirler. Şafiî ulemâsından Müzenî de bu görüştedir. Delilleri ise, Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri, "Allah'a yemin olsun Resülullah (s.a.)'in bir namazı kendi vaktinden başka bir vakitte kıldığını görmedim. Ancak Müzdelife müstesna. Çünkü orada akşamla yatsıyı birden kılmış, ertesi gün sabah namazını da vaktinden önce kılmıştır"[48] hadisidir.
Arafat ve Müzdelife dışında Cem'e karşı olanların bir başka delilleri de Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Dikkat edin! Uyku (sebebiyle namaz kaçırmak) da bir kusur yoktur. Kusur ancak uyanıkken (başka namazın vakti gelinceye kadar) namazını kılmayan kimsede vardır. Binaenaleyh bu uyuyup kalma işini kim yaparsa uyandığı zaman, o namazı kıhversin. Ertesi gün ise, o namazı vaktinde kılsın"[49]
Bu görüşte olan ilim adamları seferde, Arafat ve Müzdelife'nin dışında bile olsa, mutlak surette namaz vakitlerini birleştirerek namaz kılmanın caiz olduğuna delâlet eden hadisleri te'vil ederek; "Bu hadislerdeki namaz vakitlerini birleştirmekten maksat, hakiki manada birleştirmek değildir. Öğleyi son vaktine kadar te'hir ederek kılmak ve arkasından da .giren ikindiyi kılmak gibi şeklî bir birleştirmedir. Yani namazın birincisini son vaktinde, ikincisini de ilk vaktinde kılmaktır ki, her iki namaz peşi peşine kılındığı için görünüşte ikisi de birleştirilerek, bir vakitte kılınmış hissini verir" derler. Bu te'villerine de Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifi delil getirirler: "Resû-hıilalı (s.a.) hiçbir korku ve sefer yokken öğle ile ikindiyi akşamla da yatsıyı toptan kıldı"[50] ve hiçbir kimse, korku ve sefer olmadığı halde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hakikî manada iki namazı birleştirerek kıldığını iddia edemeyeceğine göre, bu hadisleri ve benzerlerini te'vil edip bu hadislerdeki namazları birleştirmekten maksat, şeklen birleştirme olduğunu bilmelidir. Nitekim tercümesini sunacağımız 1210 numaralı Ebû Dâvûd hadisi de bunların görüşünü te'yia" eder.
Ancak Arafat ve Müzdelife'nin dışında bile olsa, mutlak surette iki vakti birleştirerek namazları toptan kılmanın caiz olduğu görüşünde olan ulemâ, kendilerinin dayandıkları hadislerin seferde iki vakti birleştirerek kılmanın caiz olduğunu isbatlayan müsbet hadisler olduğunu, İbn Mes'ud hadisinin ise, menfi olduğunu, müsbet hadislerinse kaide icabı menfî hadislere tercih edileceğini söyleyerek kendi görüşlerinin daha isabetli olduğunu iddi ederler. Yine bu âlimlere göre muarızlarının dayandıkları diğer hadis-i şerifler hazara ve sefere şâmil mânâsı umumî olan hadislerdir. Kendilerinin dayandıkları hadisler ise sadece seferle ilgilidir. Aynı görüşü paylaşan ilim adamlarından Hattâbî de bu mevzuda- şunları söylüyor: Bu hadis-i şeriflerdeki seferde iki namazı birleştirerek kılmanın caiz olduğuna delâlet eden kelimeleri te'vil ederek; "buradaki birleştirmeden maksat, hakiki birleştirmek değil, şeklen birleştirmektir" demek, doğru değildir. Çünkü namazları birleştirerek kılmak, ümmet için kolaylık getiren bir ruhsattır. Namazları şeklî olarak birleştirmek de ise, zorluk vardır. Çünkü namazların son vakti ile ilk vaktini tespit etmek herkes için her zaman kolay bir iş değildir." İnsanların pek çoğu bundan âcizdir.
Ancak Hanefî uleması "Allah Teâlâ kullarına vakitlerin başını ve sonunu açık bir şekilde bildirmiştir. Bunu herkes kolaylıkla tespit edebilir" diyerek bunlara cevab vermiş ve görüşlerinde ısrar etmişlerdir.[51]

1207. ...Nâfî'den rivayet olunduğuna göre; İbn Ömer (r.a.)'e Mekke'de iken (eşi) Safiyye'nin ölüm döşeğinde olduğu haberi gelince, hemen yola çıktı. Nihayet güneş batıp da yıldızlar görülmeye başlayınca; "Peygamber (s.a.) acele yola çıkmasını gerektiren bir iş olduğu zaman şu iki namazı (akşam ile yatsıyı) birleştirirdi" dedi. Nihayet şafak kaybolunca (hayvanından) inip ikisini birleştirdi.[52]

Açıklama

Hadis-i şerifte ismi geçen Safiyye, Hz. Abdullah b. Ömer'in eşi Safiyye bint Ebî Ubeyd b. Mes'ud es-Sakafiyye'dir. Hz.İbı Ömer Mekke'de iken eşi Safiyye'nin hastalanıp ölüm döşeğine düştüğü haberini alması üzerine acele yetişmek üzere yola çıkmış ve yolda akşam namazım te'hîr etmiş ve nihayet akşam namazım sonra da yatsı namazını birleştirerek kılmıştır.
Bu hâdise Nesâî'nin rivayetinde Kesir b. Kârevendâ tarafından şöyle anlatılıyor: Salim b. Abdullah'a:
Baban Abdullah (r.a.)'in seferde namazları cem ettiği olur muydu? diye sordu. Salim:
Hayır sadece Müzdelife'de cem' ederdi, dedi. Sonra hatırlayıp şunları anlattı:
Zevcesi Safiye babam Abdullah'a "dünyanın son, âhiretin ilk günün-.deyim (ecelim çok yakın)" diye haber salmış. Babam devesine bindi, ben de beraberdim. Sür'atle gidiyorduk. Namaz vakti gelince müezzin:
Ya Ebû Abdurrahman, namazı kılalım dedi ise de, babam yola devam etti. Öğle ile ikindi arası olunca devesinden indi ve müezzine:
Kamet et, öğle namazını kılıp selam verince yerinden ayrılmadan tekrar kamet et, dedi. Müezzin kamet etti iki rekat öğle namazım kıldı. Müezzin tekrar kamet etti iki rekat ikindi namazını kıldıktan sonra süratle yola çıktı. Güneş batınca müezzin yine;
Ya Ebû Abdurrahman namaz, - deyince babam:
Önceki yaptığın gibi yapacaksın- dedi ve yürüdü. Akşam karanlığı basıp yıldızlar çoğalınca indi, müezzine:

Kamet et, ben selâm verince, tekrar kamet et- dedi. Üç rekat akşam namazını kıldı. Müezzin yerinden ayrılmadan tekrar kamet etti. Yatsı namazını kılınca ön tarafına bir defa selâm verdi ve bize dönerek:
Resûlullah (s.a.); "herhangi biriniz, gecikmesinden korktuğu bir işi olursa namazları böyle kılsın" buyurdu dedi.[53]
Yine Nesâî'nin Kesir b. Kârevendâ'dan rivayet ettiği diğer bir hadiste ise, "Bir gün babam tarlada iken zevcesi Ebû Ubeyde'nin kızı Safiyye, "dünyanın son gününde, âhiretin ilk günündeyim (ecelim yakın)" diye yazmış"[54] ifadeleri geçmektedir. Bu rivayete göre Hz. İbn Ömer'e eşinin hastalığı haberi kendisinin tarlada bulunduğu sırada erişmiştir. Oysa konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde ise bu haberin îbn Ömer'e Mekke'de iken eriştiği ifâde edilmektedir. Bu haberler bir arada mütelaa edilecek olursa Nesâî'nin rivayetinde söz konusu edilen tarlanın Mekke civarında bulunan bir tarla olduğu ve iki hadis arasında bir çelişkinin bulunmadığı anlaşılır.
Hadis-i şerifte geçen "şafak" kelimesi sözlükte akşamleyin ufukta beliren kızıllık ve kızıllıktan sonra ortaya çıkan beyazlık anlamlarına gelir. Akşam namazı vaktinin tesbitinde imam Ebû Hanife (r.a.) ikinci mânâyı; İmameyn de birinci mânâyı tercih etmişlerdir.
"Yolculukta Arafat ve Müzdelife'den başka yerde iki namazı cem etmek caiz değildir"diyen ulemâya göre burada "şafak kayboldu" cümlesinin anlamı, şafak neredeyse kaybolmuştu, yani kaybolması yaklaşmıştı, demektir. Delilleri ise Nesâî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir:
Nâfi anlatıyor: Abdullah b. Ömer'le beraber Mekke'den yola çıktık. Akşam karanlığında yol aldık. Akşam namazını unuttu sanarak kendisine:
Namazı kılalım, dedik. Ses çıkarmadan yola devam etti. Neredeyse ufuktaki kızıllık kaybolacaktı. Sonra bineğinden indi akşamı kıldı. Kızıllık kaybolmuştu ki yatsıyı da kıldıktan sonra bize döndü ve:
Yolda sür'atli gittiğimiz zamanlarda Resûlullah (s.a.) ile beraber böyle yapardık, dedi.[55]
Nitekim müellif Ebû Davud'un ileride tercümesini sunacağımız (1212) numaralı hadisi de bu görüşü çok açık ve kuvvetli bir şekilde te'yid etmekte-' dir. Bu te'vile göre İbn Ömer (r.a.) akşamı son vaktine kadar geciktirerek kılmış ve yatsıyı da hemen arkasından ilk vaktinde kılmıştır. Aksi görüşte olan ulemâya göre ise, akşam namazını yatsı vakti girince kılmış ve arkasından da yatsı namazını kılmıştır.[56]

1208. ...Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Resûlullah (s.a.) Tebûk gazvesinde iken (konaklama yerlerinden) yola çıkmadan önce güneş (batıya) kayarsa öğleyle ikindiyi birleştirerek kılardı. Eğer güneş (batıya) kaymadan önce yola çıkacak olursa ikindiyi kılmak üzere (bir yerde) konaklaymcaya kadar öğleyi geciktirirdi. Akşamleyin de aynı şekilde (hareket ederdi). Eğer yola çıkmadan önce güneş batmışsa, akşamla yatsıyı birleştirerek kılardı. Eğer güneş batmadan yola çıkmışsa, akşam namazını yatsıyı kılmak için (bir yerde) konaklaymcaya kadar geciktirirdi. Sonra ikisini birleştirerek kılardı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hişâm b. Urve de Hüseyn b. Abdullah, Küreyb ve İbn Abbâs vasıtasıyle Peygamber (s.a.)'den, el-Mufaddal ve el-Leys hadisine benzer bir şekilde rivayet etmiştir.[57]

Açıklama

Ebû Davud'un, hadisin sonundaki bu sözlerinden maksadı, başka hadislerin takviyesi ile hadisteki zayıflığın giderildiğine dikkati çekmektir.Gerçekten bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde Hişâm b. Sa'd vardır. Hadis ulemâsı tarafından tenkid edilmiş bir kişidir. Bu bakımdan rivayet ettiği hadislere güvenilemez. İşte her ne kadar bu hadis Resûl-i Ekrem'in yolculukta namazları takdim ve te'hir suretiyle birleştirerek kıldığına bir delil teşkil etmekte ise de, zayıflığı sebebiyle yolculuk esnasında namazları birleştirerek kılmanın caiz olmadığı görüşünde olan ulemâ tarafından reddedilmiştir. Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd hadisin sonunda bu hadisin başka hadislerle takviye edildiğini söylemek istemişse de takviye edici bir örnek olarak verdiği İbn Abbâs hadisi de zayıftır. Çünkü senedinde Husayn b. Abdullah vardır. Bu ravi hadis uleması tarafından inancına varıncaya kadar her yönüyle ve ağır bir dille tenkid edilmiştir. Ancak İbn Hacer el-Askalânî'ye göre bu hadisi takviye eden daha başka hadis-i şerifler vardır. Meselâ Yahya b. Abdilhamid el-Hamânî'nin Müsned'inde Ebû Hâlid el-Ahmer, el-Haccâc, el-Hakem, Muksim ve İbn Abbas vasitasıyle rivayet ettiği hadis bu hadisi takviye ederek hasen derecesine yükseltmektedir. Esasen Tirmizî de bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde İsmail el-Kadî'nin el-Ahkâm isimli eserinde İsmail b. Ebî İdris, İsmail'in kardeşi Süleyman b. Hilâl, Hişâm b. Urve, Kureyb ve İbn Abbas vasıtasıyle rivayet ettiği hadis de bu hadisi takviye etmektedir. Hanefî ulemâsına göre Hz. Peygamberin öğleyi ve akşamı te'hir etmesinden maksad, vakitleri çıkıncaya kadar te'hir etmesi değil, öğle ve akşamın son vakitlerine kadar te'hir etmesi yani bu iki vakti yolculukta son vakitlerinde edâ etmesinin hemen akabinde ikindi ve yatsıyı kılmasıdır. Nitekim aşağıdaki (1209) numaralı hadis de bunu izah etmektedir.[58]

1209. ...İbn Ömer'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bir defadan başka yolculukta akşamla yatsıyı asla birleştirmemiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis aynı zamanda Eyyûb, Nâfî', îbn Ömer senediyle îbn Ömer'e ait mevkuf (bir hadis) olarak (şu şekilde) rivayet olunmuştur: "NâfV Safiyye'nin kara haberinin geldiği gecenin dışında îbn Ömer'in iki namazı birleştirerek kıldığını asla görmemiştir. "
MekhûVün Nâfî'den rivayet ettiği hadis (de şöyledir: Nâfî) îbn Ömer'i böyle yaparken bir veya iki kere görmüştür.[59]

Açıklama

Bu hadis Resûl-i Ekrem'in ancak Arafat ve Müzdelife'de iken öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı birleştirerek kıldığını bunun dışında ise asla birleştirme cihetine gitmediğini söyleyen Hanefî ulemâsının delilini teşkil etmektedir. Çünkü hadis-i şerifte söz konusu edilen Resûl-i Ekrem'in birleştirerek kıldığı bîr namazdan maksadın,, Arafat ve Müzdelife'dekı kıldığı namaz olması gerekir. Çünkü Nesâî'nin rivayet ettiği şu hadis bu namazların Arafat ve Müzdelife'de kılınan namazlar olduğunu göstermektedir: "Resûlullah (s.a.)'in Müzdelife'den başka bir yerde iki namazı birleştirdiğini görmedim. O gün sabah namazını vaktinden önce kıldı.[60]
Bununla beraber konuyu teşkil eden bu Ebû Dâvûd hadisi senedinde Abdullah b. Nâfi el-Mahzûmî bulunduğu için zayıftır. Daha önce tercümesini sunduğumuz (1208) numaralı hadis-i şerifte geçen Resul-i Ekrem'in Te-bûk seferinde devamlı surette namazları cem' ederek kıldığına dair olan ifâdelerden maksat, hakiki cem değil, namazın birini son vaktinde diğerini de ilk vaktinde kılmaktan ibaret olan şeklî cem'dir.
Müellifin, hadisin sonuna ilâve ettiği cümlelerden maksadı, Süleyman b. Yahya'nın nıertu olarak rivayet ettiği bu hadisin, aslında mevkuf olabileceğine dikkati çekmektir. Yani Süleyman b. Yahya'nın aslında bu hadisi mevkuf olarak duyduğu halde merfu olarak rivayet etmiş olabileceğini ifade etmektir. Musannif Ebû Dâvûd bunu ifade için aynı hadisin mevkuf olan iki ayrı senedini nakletmiştir. Bu hareketiyle musannif Ebû Dâvûd, Hanefîlerin yolculukta namazların birleştirilemeyeceği konusundaki delillerini teşkil eden Süleyman b. Yahya hadisinin aksi görüşte olan Şâfiîlerin delilini teşkil eden (1207) no'lu Nâfi hadisine tercih edilecek bir özelliği bulunmadığını ifâde etmek istemektedir. Bununla beraber ileride gelecek olan (1212) numaralı hadis bu mevzuda Hanefî ulemasını doğrulamaktadır.[61]

1210. ...Abdullah b. Abbâs'tan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) korku ve sefer olmaksızın öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı bir arada kıldı.[62]
Mâlik dedi ki: "Ben bunun yağmur hakkında olduğunu zannediyorum."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin benzerini Ebû'z-Zübeyr, Ham-mâd b. Seleme ile Kürretü'bnü Halid de rivayet etmiştir. (Übü'z-Zübeyr) dedi ki:
(Bu hâdise) Tebûk seferine çıktığımızda oldu.[63]

Açıklama

Bu hadis-i şerif îmam Malik (r.a.)Un tefsiriyle birlikte mütelaa edilecek olursa yağmurdan dolayı öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı cem ederek birlikte kılmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir, Bununla beraber îmam Malik'ten yağmurdan dolayı öğle ile ikindiyi cem' ederek kılmanın mekruh olduğu da rivayet edilmektedir. İmam Malik'e göre "Öğle ile ikindi vakitlerinde halk umumiyetle çarşıda pazarda, kırda bayırda kendi işleriyle meşgul olurlar. Her ne kadar halk bu vakitlerde yağmurdan dolayı işlerinden kalmamaya gayret ederlerse de yağmur sebebiyle namazı Allah'ın tayin ettiği vaktin dışında kılmak kerahetten hali kalamaz."
Hele akşamla yatsıda cemin kerahati daha,da aşikârdır. Çünkü bu iki vakit iş-güç vakti değildir. Aksine istirahat zamanıdır. İnsan bu iki vaktin namazım bir arada kılacak olursa tamamen istirahata çekilebilir. Bu sebeble yağmurdan dolayı akşam ve yatsı namazlarını cem' ederek kılmakta bir sakınca yoktur. Nitekim, Medine'liler ve onların dışında İmam Şafiî gibi bazı kimseler de bu görü'ştedirler.
Bir numara sonra gelecek olan ve Resûl-i Ekrem'in yağmur ve korku olmadığı halde sadece ümmetine kolaylık sağlamak maksadıyla namazları bir arada kıldığını ifade eden hadis-i şerif için el-Beyhakî şunları söylemektedir: "Bu hadis cumhurun rivayetine muhaliftir. Genellikle cumhurun bu konudaki rivayeti gerçeğin ifadesidir. Nitekim yağmurdan dolayı namazların cem edilebileceğine dair bizim İbn Abbas ve İbn Ömer'den rivayet ettiğimiz hadis-i şeriflerde bu gerçeği ortaya koymaktadırlar."
Diğer bazı ulemâ ise yağmur ve korku bulunmadığı halde Resûl-i Ekrem'in iki namazı birleştirerek bir arada kıldığını ifâde eden bu gibi hadisleri "şiddetli ve devamlı bir yağmur yoktu" şeklinde te'vil ederek "yine de Resûl-i Ekrem bu namazları az da olsa yağmurdan dolayı birleştirerek kıldı" demektedirler. Bu konudaki görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Yağmurdan dolayı iki namazın bir arada kılınabileceği görüşünde olan haleften ve seleften pek çok ilim adamı vardır. Bu görüşte olanlardan İmam Şafiî'ye göre yağmur sebebiyle öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı takdim cem'iyle, yani ikindiyi öğle vaktinde öğle namazıyla, yatsıyı da akşamın ilk vaktinde akşam namazıyla beraber kılmak caizdir. Ancak bu şekilde kılınan namazların caiz olabilmesi için namaza dururken yağmurun devam etmesi şarttır. Ebû Sevr ile bir grup ilim adamı da bu görüşü paylaşmaktadırlar.
2. İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre ise, yağmurdan dolayı akşamla yatsıyı bir arada kılmak caiz ise de öğle ile ikindiyi bu şekilde kılmak mekruhtur. Urve b. Zübeyr, İbn Ömer, İshak ve Yedi Fakih diye bilinen meşhur ulemâ da bu görüştedirler. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisiyle birlikte el-Esrem'in Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayet ettiği şu haberdir: "Yağmurlu bir günde akşamla yatsıyı cem ederek bir arada kılmak sünnettendir."
İbn Kudâme el-Muğnî isimli eserinde bu hallerin sünnete uygun olduğunu ifâde etmiştir. Nitekim Hişam b. Urve de şöyle demiştir: "Ben, Ebân b. Osman'ın yağmurlu bir gecede akşamla yatsıyı bir arada kıldığım gördüm. Urve b. Zübeyr, Ebû Seleme b. Abdirrahman, Ebû Bekr b. Abdurrahman da O'nunla birlikte bu namazları kıldılar ve itiraz etmediler. Kendi asırlarında bulunan ulemânın hiçbirinin de bu uygulamaya itiraz ettiği görülmemiştir. Bu ise, bir icmâ demektir. Nitekim Esrem bu mevzuda icmâ olduğunu nakletmiştir.
İmam-Mâlik çamur ve karanlık sebebiyle de akşam ve yatsı namazlarının birlikte kılınabileceğini söylemiştir.
3. İmam Ebû Hanife (r.a.)'e, Şafiîlerden Müzenfye ve diğer bazı ulemâya göre ise, yağmurdan dolayı namazları cem'ederek

bir arada kılmak kesinlikle caiz değildir. Namazların cem' edilerek bir arada kılınabileceğine dair hadislerdeki "cem'etme" kelimelerinden maksat, hakiki mânâda cem değil, şeklî mânâda cem etmektir. Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi birinci namazı son vaktinde, ikinci namazı ise, ilk vaktinde kılmaktır ki, ilk bakışta insana ikisinin de bir vakitte kılındığı intibaını verir.
İmam Nevevî ise, Hanefîlerin bu görüşü hakkında: "Bu hadisin zahirine uygun olmayan bir görüştür. Hadisi böyle te'vil etmeye müsait bir çıkış yolu da yoktur" diyerek bu görüşün son derece zayıf ve bâtıl olduğunu soy-lemişse de Hafız İbn Hacer el-Askalânî Fethü'I-Bârî isimli eserinde Nevevî'-yi bu itirazından dolayı, "Nevevî'nin zayıf bulduğu bu görüşü, Kurtubî takdir ve tahsin etmiş ve ondan önce imamü'l-Harameyn bu görüşü tercih etmiş, İbn Mâcişûn, Tahâvî ve İbn Seyyidinnas da bu görüşü benimsemişlerdir. İbn Seyyidinnâs'e göre bu hadisi Buharı ve Müslim'de İbn Uyeyne ve Amr b. Dinar vasıtasıyle rivayet eden Ebû Şa'~sâ da bu görüştedir. Muhakkak ki hadisi rivayet eden, hadisin hükmünü daha iyi bilir.
İbn Seyyidinnas'in bahsettiği hadis şudur: İbn Abbâs; Peygamber (s.a.) ile cem suretiyle sekiz ve (yine) cem' suretiyle yedi rekat namaz kıldım" demiş; ben; "Ya Eba'ş-Şa'sâ, zannederim öğleyi te'hir, ikindiyi acele kıldı ve akşam namazım te'hir yatsıyı da (vakit girer-girmez) acele kıldı" dedim. Ebu'ş-Şa'sa: "Ben de öyle zannediyorum" cevabım verdi.[64] demiştir.
İbn Hacer daha sonra şunları söylemektedir: "Resûl-i Ekrem'in namazları cem ederek kıldığını ifâde eden bu Ebû Dâvûd hadisinin "şeklî olarak birleştirerek kılmak" manasına geldiği kabul edilirse, namazın şartı olan vakit korunmuş olur. Hem de bu hadis bu şekilde te'vile müsaittir. Fakat takdim ve te'hir suretiyle cem mânâsına te'vil edilecek olursa, o zaman namaz özürsüz olarak şart olan vaktin dışına çıkarılmış olur."
Cumhura göre hazarda cem, özürsüz olarak caiz değildir. Cumhur konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisini çeşitli şekillerde te'vil etmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:
1. Mezkûr cem, hastalıktan ötürü idi. Hafız İbn Hacer bu cevabın düşündürücü olduğunu söylüyor. Çünkü Resûlullah (s.a.) hastalık sebebiyle cem etmiş olsaydı kendilerinde hastalık özrü bulunanlar onun arkasında namaz kılar ve özürsüz olanlar kılmazdı. Oysa İbn Abbâs iki namazı sahabesi ile beraber cem ettiğini açıklamaktadır.
2. Mezkur cem, yağmur sebebiyle idi. Fakat bu hadisin; "korku ve yağmur olmaksızın" şeklindeki rivayeti zayıftır.
3. Mezkur cem, havanın bulutlu oluşu sebebiyle idi. Şöyle ki: Peygamber (s.a.) öğle namazını kıldıktan sonra hava açılmış ve ikindi vaktinin girmiş olduğu tebeyyün edince hemen akabinde ikindi namazını kılmıştır. Bu cevap da doğru değildir. Çünkü öğle ve ikindide bu hususta zayıf bir ihtimal varsa da akşam ve yatsıda böyle bir ihtimal asla vârid değildir.
4. Peygamber (s.a.) öğleyi son vaktine te'hir etmiş ve ikindiyi vaktinin evvelinde kılmıştır. Nevevî, "Bu ihtimal zayıf veya bâtıldır. Çünkü hadisin zahir manasına depüdüz aykırıdır" diyor. Hafız İbn Hacer, Nevevî'nin zayıf veya bâtıl gördüğü bu ihtimali Kurtubî, İmâmü'l-Harameyn ve daha başkalarının beğendiğini hatta İbn Seyyidinnas'ın kuvvetli bulduğunu söylemektedir.
Ulemâdan bir cemaat bu hadisle istidlal ederek bir hacetten dolayı hazarda dahi iki namazın cem suretiyle beraber kılınabileceğine kail olmuş ancak bunun âdet edinilmemesini şart koşmuşlardır. îbn Şîrîn ile Rabia, Eşheb, İbnu'l-Münzir ve Kaffal-i Kebîr'in mezhebleri budur. Aynı kavli Hattâbî birçok hadis imamlarından nakletmiştir. Bunların delili Hz. îbn Abbas'ın; "Resûlullah (s.a.) bunu ümmetini meşakkate sokmamak için yaptı."[65] demiş olmasıdır.[66]

1211. ...îbn Abbas (r.a.)dan; demiştir ki;
Resûlullah (s.a.) korku ve yağmur olmaksızın Medine'de Öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı cem etti (ikisini bir arada kıldı).
İbn Abbâs'a Resûlullah (s.a.)'ın bununla neyi kasdettiği sorulunca:
Ümmetine kolaylık getirmeyi murad etti, diye cevab verdi.[67]

Açıklama

1. İbnu'l-Münzir'in beyânına göre bu hadis-i şerifi hadis ulemasından pek çok kimse rivayet etmiş ve hastalık yağmur ve korku gibi hiç bir Özür olmadığı halde hazarda iki namazı cem ederek kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.
Yine îbn Münzir'e göre Resûl-i Ekrem (s.a.)'in söz konusu namazları, bir ma'zeretinden dolayı birleştirerek kıldığı iddia edilemez. Çünkü Resûl-i Ekremin bu namazları böyle birleştirerek kıldığı hadis-i şerifte "Ümmetini meşakkate sokmamak için" cümlesiyle açıklanmıştır. Artık başka bir sebeb aramaya lüzum yoktur.
2. ibnSîrîn'e göre âdet haline getirmemek şartıyla hazarda namazları mazeretsiz olarak birleştirerek kılmada bir sakınca yoktur. Delili ise şu hadis-i şeriflerdir:
a. İbn Abbâs Basra'da -meşgul olduğu bir günde- öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı bir arada kıldı. Aralarında başka bir namaz kılmadı ve Medine'de Resûlullah (s.a.) ile birlikte öğle ile ikindiyi sekiz rekat bir arada kıldığını ve arasında başka bir namaz kılmadığını söyledi.[68]
b. Bir gün İbn Abbâs ikindiden sonra bize hutbe irad etti. Halk "namaza, namaza" demeye başladılar, derken Beni Temim'den fütursuz ve sözünü esirgemeyen bir adam gelerek "namaza, namaza" dedi. Bunun üzerine îbn Abbâs:
Bana sünneti mi öğretiyorsun be annesiz kalası! dedi ve şunu ilave etti: Ben Resûlullah (s.a.)'in öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı cem' ederek kıldığım gördüm.
Abdullah b. Şakik dedi ki: Bu sözden kalbime bir şüphe düştü de Ebû Hüreyre'ye giderek ona sordum. İbn Abbas'm sözünü o da tasdik etti.[69]
3. Ulemânın çoğunluğuna göre bu hadiste "yağmur yoktu" cümlesinden maksat, "devamlı ve şiddetli bir yağmur yoktu" demektir. Çoğunluğu teşkil eden ulemâ bu sözleriyle yağmur olmadan namazları cem ederek kılmanın caiz olmadığını söylemek istiyorlar.

4. Hanefî ulemasına göre buradaki cem'den maksad, şeklî bir cem'dir. Hakiki cem' değildir. Bu daha önce de açıklandığı gibi birinci namazı son vaktinde ikinci namazı ise ilk vaktinde kılmakla olur.
Nitekim Ebû İsâ et-Tirmizî de meşhur Sünen'in de rivayet ettiği "İki namazı özürsüz olarak cem eden büyük günahların kapılarından birine adım atmış olur"[70] Ayrıca "bazı ilim adamları yanında amel bu hadis üzeredir. İki namazı bir arada kılmak ancak seferde veya Arafat'da olur" demektedir.[71]

1212. ...Nâfi' ve Abdullah b. Vâkıd'dan rivayet edildiğine göre; İbn Ömer'in müezzini (İbn Ömer'e);
Namazı (kılmayacak mıyız?) deyince (O da);
Devam et, devam et, demiş. Nihayet şafak kaybolmadan (biraz) önce (devesinden) inip akşam namazını kılmış daha sonra da şafak kayboluncaya kadar bekleyip yatsı namazını kılmış ve (şöyle) demiş:
Gerçekten Resûlullah (s.a.)'in acele bir işi olduğu zaman benim yaptığım gibi yapardı. İbn Ömer o gün ve gece üç (günlük) yol yürümüştü.[72]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı senedle Nâfi'den îbn Câbir de rivayet etti.[73]

Açıklama

Bu hadis yolculuktan dolayı iki namazı birleştirerek kılmanın caiz olmadığını ancak birincisinin son vaktinde ikincisi de ilk vaktinde kılmanın caiz olacağını söyleyen Hanefî ulemâsının delilini teşkil etmektedir. Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi Hanefî ulemâsı bazı hadislerde geçen, "namazları birleştirerek toptan kılmak" tâbirlerini hakikaten birleştirerek kılmak mânâsına değil de burada olduğu gibi şeklen birleştirmek mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Konumuzu teşkil eden bu hadis, Hanefî ulemâsının bu görüşünü açıkça desteklemektedir. Hazret-i Abdullah b. Ömer'in durmadan yürüyerek üç günlük yol aldığı bu yolculuk, tercümesini sunduğumuz 1207 numaralı hadiste ayrıntılı şekilde anlatıldığı gibi ailesinin hastalığı haberinin kendisine ulaşması üzerine yaptığı yolculuktur.
Hadiste geçen "şafak" kelimesi gerek sahâbe-i kiram, gerekse ulemâ arasında ihtilaflıdır. "Şafaktan murad ufuktaki kızıllıktır" diyenler olduğu gibi "ufuktaki beyazlıktır" diyenler de vardır. İmam-ı Azam'a göre akşamleyin ufuktaki kızartıdan sonra vücûda gelen beyazlıktır. îmameyn ile diğer üç mezhep imamına göre ise, ufukta husule gelen kızartıdan başka bir şey değildir.
Müellif Ebû Dâvûd hadisin sonuna ilâve ettiği tâ'lik ile bu hadisin sağlam olduğuna dikkat çekmek İstiyor. Çünkü bu hadisi Fudayl babası vasıtasıyla NâfYden nakletmiştir. Hadisin sonuna ilâve edilen talikte de aynı hadisin Câbir vasıtasıyla yine Nâfi'den rivayet edildiği ifade ediliyor ki, bir hadisin makbul bir kimse vasıtasıyle yine aynı şeyhten rivayet edilmiş şekline mütâbi' denir. Birinci hadisi takviye ve onun sıhhatine delâlet eder. Nesâî ise, bu hadisin senedini İbn Ömer'e kadar ulaştırmaktadır.[74]

1213. ...İbrahim b. Mûsâ er-Râzî, îsâ vasıtasıyle İbn Câbir'den (önceki) hadisin mânâsını (rivayet etmiştir).
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bir de Abdullah b. el-A'lâ Nâfi'-den rivayet etmiştir. (Nâfi) demiştir ki; "şafak kaybolmak üzere iken (devesinden) indi ve ikisini (akşamla yatsıyı) birleştirerek kıldı."[75]

Açıklama

Musannif, bu hadisi biraz önce tercümesini sunduğumuz 1212 numaralı hadis-i şerifi takviye ve onun sağlam bir hadis olduğunu ispat etmek için nakletmiştir. Sözü geçen hadisin ifâdesinden de anlaşıldığına göre Resül-i Ekrem (s.a.) daha şafak kaybolmadan akşam namazım kılmış ve akşam namazından sonra şafağın kaybolmasıyla da yatsı namazı girmiş ve yatsıyı da ilk vaktinde edâ etmiştir. Buna göre İbn Ömer, iki namazı birlikte edâ etmiş gibi görünüyorsa da aslında şafak kaybolmadan kıldığı akşamı son vaktinde, şafak kaybolduktan sonra kıldığı yatsıyı da ilk vaktinde kılmış ve hiçbirini kendi vaktinin dışına çıkarmamıştır. İşte Hanefi ulemâsına göre seferde caiz olan cem' böyle olur. Arafat ve Müzdelife'nin dışında bir namazı vaktinin dışına çıkarmayı gerektiren cem' caiz değildir. Bu bakımdan bu hadis Hanefî ulemâsı için bir delil teşkil etmektedir.[76]

1214. ...İbn Abbas'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize Medine'de öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı sekiz ve yedi rekat olmak üzere kıldırdı. Süleyman ile Müsedded (bu hadisi naklederken) "Bize" (sözünü) nakletmediler.
Ebû Dâvûd dedi ki: et-Tev'eme'nin azatlısı Salih de bu hadisi, "İbn Abbâs yağmur olmadığı halde dedi" (ilâvesiyle) nakletti.[77]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte söz konusu edilen Resûl-i Ekrem'in sekiz rekat olarak kıldırdığı namazdan maksad, öğle ile ikindi namazlarıdır. Yedi rekat olarak kıldırdığı namazdan maksat ise, akşam ile yatsı namazıdır. Bu hadis-i şerif, "Resûlullah (s.a.) ile beraber Medine'de sekiz rekat bir arada, yedi rekat bir arada kıldım. Öğleyi te'hir etti, ikindiyi ta'cil etti. Akşamı te'hir etti, yatsıyı ta'cil etti" anlamındadır.
Hadis-i şerifin Nesâî'de bulunan rivayeti, Resûl-i Ekrem'in bu namazlardan birini vaktinden öne alarak veya vaktinden

çıkararak değil de birinciyi son vaktinde, ikinciyi de ilk vaktinde kıldığını bir başka ifâde ile hakiki mânâda değil de şeklen birleştirerek kıldığım göstermektedir.
Nitekim Hanefî ulemâsının da hadisten anladığı budur. Ulemânın çoğunluğu ise bu konuda; "Resûl-i Ekrem (s.a.) Öğle namazını ikindi vaktinde ikindi namazıyla beraber, akşam namazını da yatsı vakti girince yatsı namazıyla beraber kılmıştır. Çünkü yağmur yağmaktaydı. Yağmurdan dolayı sözü geçen namazları birleştirerek kılmak caizdir" derler. Bu mevzuda gelen "Resûlullah (s.a.) korku ve yağmur olmaksızın öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı cem'etti" mealindeki 1211 no'lu hadisi de "şiddetli ve devamlı bir yağmur yoktu, ama şiddetli olmasa bile, yine de yağmur vardı" şeklinde te'vil ederler.[78]

1215. ...Câbir(r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Mekke'de iken güneş battı, (akşam ile yatsı namazlarım) ikisini de Şerif (denilen yer)de birleştirerek kıldı.[79]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in yolculuk esnasında öğle ile ikindiyi akşamla da yatsıyı hakiki mânâda birleştirerek kıldığını kabul eden cumhûr-ı ulemâya göre bu hadis, kendi görüşlerini te'yid etmektedir.Çünkü Şerif Mekke'nin kuzeyinde Mekke'ye yedi mil uzaklıkta bir yerdir. Güneş battıktan sonra Mekke'den yola çıkan bir kimsenin akşam namazı çıkmadan bu kadar mesafeyi kat ederek Şerife ulaşması mümkün değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sözü geçen namazları hakiki mânâda birleştirerek değil de, birinci namazı son vaktinde ikinci namazı da ilk vaktinde kılarak şeklen birleştirdiğini kabul eden Hanefî ulemâsına göre ise, Resûl-i Ekrem (s.a.) Şerife akşam namazının son vaktinde ulaşmış ve akşam namazını son vaktinde kılmış, arkasından da hemen vakti girmiş olan yatsı namazını kılmıştır. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) yolculuğunu sür'atiyle ve müsabakalar-daki ünüyle mâruf olan Kusvâ isimli devesiyle yapmıştır. Kusvâ'nın yatsı namazı girmeden bu mesafeyi kat etmesi işten bile değildir.
Şerif, munsarif ve gayr-i munsarif olarak kullanılan bir kelimedir. Resûl-i Ekrem (s.a.) Meymune (r.anha) ile burada evlenmiş ve Hz. Meymune burada vefat etmiş ve buraya defn edilmiştir. 1216 numaralı hadis-i şerifte açıklanacağı üzere Şerif ile Mekke arası on millik bir mesafedir.[80]

1216. ...Hişam b. Amr'den; demiştir ki:
İkisinin -yani Mekke ile Şerifin- arasında on millik mesafe vardır.[81]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir önceki hadise açıklık getirmektedir.Ulemânın büyük ekseriyeti Mekke ile Şerif arasındaki mesafenin uzunluğuna bakarak Mekke'de güneş battıktan sonra yola çıkan Resûl-i Ekrem'in akşam namazının vakti çıkmadan Şerife varamayacağı kanaatine varmışlar ve akşamla yatsıyı beraberce yatsı vaktinde kıldığına hükmetmişlerdir.
işte bu hadis ve benzerleri seferde iki namazı hakikî mânâda cem'ederek bir arada kılmanın caiz olduğunu söyleyen cumhûr-ı ulemânın delilidir.
Hanefî ulemâsının bu konudaki yorumları bir önceki hadisin açıklamasında verilmiştir. Oraya bakılabilir. Şunu da belirtelim ki Yakut el-Hamevî'nin Mu'cemü'l-Buldân isimli eserinde verdiği malumata göre, her ne kadar Mekke ile Serîf arasındaki mesafenin yedi mil, dokuz mil, on iki mil olduğunu söyleyenler varsa da, aslında bu mesafe altı milden ibarettir.[82]

1217. ...Abdullah b. Dinar'dan; dedi ki: Ben Abdullah b. Ömer'le bir (yolculuk yapar)ken güneş battı, (beraberce) yola devam ettik. Akşam olduğunu görünce "namaz (zamanı geldi)" dedik. Yola devam etti. Nihayet şafak kayboldu da yıldızlar (batıya) kaymaya başlayınca (hayvanından) inerek iki namazı birden kıldı. Sonra; "Ben, Resûlullah'ın acele yola çıktığı zaman namazı şu benim kıldığım gibi kıldığını gördüm. Bu iki namazı gece (girdik)den sonra birleştirdi" dedi.[83]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Âsim b. Muhammed'de kardeşi (Ömer b. Muhammed) vasıtasıyla Salim 'den rivayet etmiştir.
îbn Ebî Necîh de bu hadisi İsmail b. Abdurrahman b. Zübeyr'den; "îbn Ömer'in bu iki namazı birleştirmesi şafak kaybolduktan sonra idi" şeklinde rivayet etti.[84]

Açıklama

İmam Mâlik bu hadisi delil getirerek sadece acele yola çıkan bir kimsenin iki namazı birden kılmasının caiz olacağını söylemiştir. İbn Hubeyb ise, bu cevazın sadece bilfiil yolculuk yapmakta olan bir kimseye ait olduğunu, istirahat için yolculuğuna ara veren kimsenin bu cevazdan faydalanamayacağı görüşündedir. Delili de Buhârî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Resûlullah (s.a.) (yolculuk esnasında) yürüyüş üzere olduğu vakitte öğle ile ikindi namaz(lar)ım, akşam ile yatsıyı cem' ederdi."[85]
Yolculukta gerek yola devam esnasında gerekse istirahat esnasında namazları cem'ederek kılmanın mutlak surette caiz olduğunu söyleyen cumhûr-ı ulemânın delili ise, daha önce tercemesini sunduğumuz 1206 numaralı hadis-i şeriftir.
Hanefî ulemasına göre ise, Resûl-i Ekrem (s.a.) hadis-i şerifte söz konusu olan bu namazı şafak (akşam vakti girince ufukta beliren kızıllık veya beyazlık) kaybolmadan önce kılmıştır. Delilleri ise, daha önce tercümesini sunduğumuz 1212 numaralı hadistir. Sözü geçen hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in akşam namazım şafak kaybolmadan az önce kıldığı açıkça ifade edilmektedir.

Cumhûr-ı ulemâ ise, Hanefî ulemâsının bu görüşüne "bu iki ayrı olaydır, ayrı ayn zaman ve mekânlarda vukua gelmiştir. Birinin diğeriyle ilgisi yoktur" diyerek itiraz etmişlerdir.
Hanefî ulemâsı, İbn Ebî Necîh'in; "İbn Ömer bu namazları şafak kaybolduktan sonra birleştirerek kılmıştı" mealindeki rivayetinde geçen "şafak" kelimesine kızıllık mânâsını vermişlerdir. Bilindiği gibi kızıllık kaybolduktan sonra bir beyazlık girer ki, İmam Ebû Hanife'ye göre bu beyazlık devam ettiği müddetçe akşam namazının vakti de devam eder. Bu durumda İbn Ömer yine de akşam namazım kendi vakti içerisinde kılmış, akşam namazım bitirir - bitirmez de yatsı namazı vakti girdiğinden hemen yatsıyı kılmıştır. Öyleyse akşam son vaktinde yatsı da ilk vaktinde kılındığı için peşi peşine kılınmışlardır ve hiçbirisi vaktinin dışına çıkarılmamıştır. Cumhûr-ı ulemâ Hanefî ulemâsının bu görüşüne Nesâî'nin rivayet ettiği: "Himâya giderken îbn Ömer'e arkadaş oldum. Güneş batınca namaz kılalım diyecektim, fakat durmadı. Ufuktaki beyazlık kaybolup akşam karanlığı basınca bineğinden indi. Üç rekat akşam, iki rekat yatsı namazlarını kıldıktan sonra:
Resûlulah'ın böyle yaptığını gördüm[86] dedi, mealindeki hadis-i şerifi delil getirerek itiraz etmişler ve "bu hadis beyazlığın da kaybolduğunu açıkça ifade ediyor" demişlerdir. Ancak Hanefî uleması onlara "Nesâî'nin ha- dişinde geçen beyazlıktan maksat kızıllıktan sonra ortaya çıkan beyazlık değil, güneş battıktan sonra ortaya çıkan birinci beyazlıktır" diye cevab verirler.[87]

1218. ...Enes b. Mâlik'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) güneşin zevalinden önce yola çıktığı vakit öğle namazını ikindi vaktine kadar te'hir eder, sonra hayvanından inerek ikisini birden kılardı. Eğer yola çıkmadan önce güneş (batıya) kaymışsa öğleyi kılıp da yola çıkardı.[88]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin râvisi olan) Mufaddal, duası makbul Mısır kadısı İbn Fadâle'dir.[89]

Açıklama

Bu hadis, seferde iki namazı birleştirerek kılmanın caiz olduğunu söyleyen ulemânın delilidir. Gerçekten hadisin zahirine bakılırsa Resûlullah (s.a.)'in zevâldan önce yola çıktığı zaman öğleyi İkindi vakti girinceye kadar beklettiği, ikindi vakti girdikten sonra ikisini birden kıldığı anlaşılır.
Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de yolculuk esnasında öğleyi te'hir ederek ikindi vakti girdikten sonra ikindi namazıyla birlikte kılmanın caiz olduğunu açıkça ifâde etmektedir.
"Peygamber (s.a.) seferde iki namazı birden kılmak istediği zaman öğleyi ikindinin ilk vakti girinceye kadar te'hir eder, sonra ikisini birden kılardı."[90]
iki namazı bir vakitte cem' etmeyi uygun görmeyen Hanefî ulemâsı bu hadisi şöyle anlıyorlar: Resül-i Ekrem (s.a.) öğle namazını ikindi vakti yaklaşıncaya kadar te'hir etmiştir. Öğleyi kıhncaya kadar ikindi vakti girmişti. Böylece öğleyi son vaktinde, ikindiyi de ilk vaktinde kılmıştır. Zahirde ise, iki namaz bir vakitte birleştirilmiş gibi gözüküyor. Delilleri ise, Buhari ile Müslim'in Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ettikleri:
"Resûlullah (s.a.)'in (Müzdelife'de) Cem'den başka hiçbir yerde, hiçbir namazı vaktinin haricinde kıldırdığını görmedim. Resül-i Ekrem (Müzdelife'de) akşam ile yatsıyı birlikte kıldı"[91] mealindeki hadisle Müslim'deki şu hadistir: "uyku sebebiyle namaz kaçırmakta bir vebal yoktur. Vebal ancak uyanıklıktadır. O da bir kimsenin bir namazı, başka bir namazın vakti girinceye kadar te'hir etmesidir."[92]
Hanefî ulemâsı bu hadis-i şeriflere bakarak "Namazı vakti haricinde kılmak için uyuya kalmaktan başka özür yoktur" diyorlar. Nitekim Müslim'de geçen, "Resûlullah (s.a.) hiçbir korku ve sefer yokken öğle ile ikindiyi birlikte kıldı"[93] mealindeki hadis-i şerifte Hanefî ulemasını te'yid etmektedir. Çünkü namazı cem' etmek için hiçbir sebep olmadığı halde namazı birleştirerek kılmak caiz olamayacağına göre Resûl-i Ekrem'in hiçbir sebeb yokken iki namazı cem' ederek birlikte kılacağı söylenemez. Öyleyse bu hadis-i şerifteki söz konusu olan cem'den maksat şeklî cem'dir. Yani öğleyi son vaktinde ve ikindiyi de ilk vaktinde peşi peşine gelecek şekilde, yatsıyla akşamı da aynı şekilde kılmaktır.
Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif de Hanefî ulemâsının görüşünü te'yid etmektedir: "Her kim özürsüz olduğu halde iki namazı birleştirerek kılarsa büyük günahların kapılarından birine adım atmış olur."[94]

1219. ...Ukayl (önceki) hadisi aynı senedle rivayet etmiş ve demiştir ki: Akşamı da geciktirir ve şafak kaybolunca yatsıyla birleştirerek kılardı.[95]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirinden Resûl-i Ekrem (s.a.)'in akşam namazını şafak kayboluncaya kadar beklettiği ve şafağın kaybolmasıyla giren yatsı vaktinde akşamla yatsıyı birleştirerek kıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Hanefî ulemâsına göre buradaki namazları birleştirerek kılmaktan maksat her iki namazı da kendi vakti içerisinde fakat peşi peşine gelecek şekilde kılmakla olur.
Misâl olarak, akşam yatsıyı ele alacak olursak; akşamı son vaktine kadar bekletip şafağın kaybolmasıyla birlikte sona erecek şekilde kılmakla ve arkasından da hemen vakti giren yatsı namazını kılmakla olur. Hanefî ulemâsına göre; Hadis-i şerifte geçen "şafak kaybolunca akşamı yatsıyla birleştirerek kılardı" cümlesi bu izah tarzına aykırı değildir. Çünkü "birleştirme" kelimesi iki namazın peşi-peşine kılınıp sona ermesini ifâde eder. Sadece akşam namazının kılınması birleştirmek değildir. Ancak akşamdan sonra yatsı namazı da kılınınca "birleşme" meydana gelmiş olur.
Bu bakımdan hadiste geçen "birleştirme hâdisesi" şafağın kaybolması ve yatsının sona ermesiyle gerçekleşmiştir. Ancak

akşam namazı şafak kaybolmadan önce yatsı da şafak kaybolduktan sonra kılınmıştır Yine Hanefî ulemasına göre hadisteki "şafak" kelimesiyle güneşin batmasıyla beraber ufukta meydana gelen kızıllık kast edilmiş de olabilir. Buna göre akşam yine kendi vakti içerisinde ve hemen arkasından kılınan yatsı namazı da kendi vakti içerisinde kılınmış demektir. Bu mevzu ile ilgili görüşlerin münâkaşası için (1234) numaralı hadisin açıklamasına müracaat edilebilir.[96]

1220. ...Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) Tebûk gazvesinde iken güneş (batıya) kaymadan önce yola çıkarsa, öğleyi ikindiye kadar bekletir, ikindi namazıyla birlikte kılardı. Eğer güneş batıya kaydıktan sonra yola çıkmak isterse ikindiyi (vaktinden) öne alarak öğleyle beraber kıldıktan sonra yola düşerdi. Eğer akşamdan önce yola çıkacak olursa akşamı te'hir eder yatsıyla beraber kılardı. Eğer akşam olduktan sonra yola çıkmak isterse yatsıyı (vaktinden) öne alarak akşamla birlikte .kılardı.[97]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Kuteybe'den başka hiçbir kimse rivayet etmedi.[98]

Açıklama

Ebü Dâvûd'un,hadisin sonuna ilâve ettiği talikten maksadı, hadisin zayıf olduğuna dikkat çekmektir. Çünkü bu hadisi "el-Leys"den rivayet eden güvenilir ravilerin hiçbirisi Resûl-i Ekrem Efendimizin, "ikindiyi vaktinden öne alarak öğleyle beraber kıldığı"ndan bahsetmemişlerdir. Bu fazlalık sadece Kuteybe'nin el-Leys'den rivayet ettiği bu hadiste bulunmaktadır. Diğer ravilerin de bu hadisi el-Leys'den aldıkları düşünülürse, Kuteybe'nin bu rivayetinin şâz olduğu anlaşılır.
Bu bakımdan Tirmizî bu hadisle ilgili olarak şöyle demiştir: "Muâz'ın hadisi hasen-garibtir. Bu hadisi (bu haliyle) yalnız Kuteybe rivayet etmiştir. Ondan başka bu hadisi el-Leys'den rivayet eden kimse tanımıyoruz. Nitekim el-Leys'in Yezîd b. Habîb'den Ebû't- Tufeyl'den, Muaz'-dan rivayeti garibdir. Çünkü muhaddislerce mâruf olan rivayet Ebu'z-Zübeyr'in Ebu't-Tufeyl tarikiyle Muâz'dan rivayet ettiği şu hadistir: Resûlullah (s.a.) Tebûk Gazvesinde öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı bir arada kıldı." Büyük âlim ve Muhaddis Tirmizî, "Muhaddislerce mâruf olan rivayet" sözleriyle daha önce tercümesini sunduğumuz 1206 numaralı hadis-i şerifi kast ediyor ki, gerçekten orada ikindinin öne alınarak öğle ile birlikte kılındığından bahsedilmiyor. Netice olarak konumuzu teşkil eden Ebû Dâ-vûd hadisi Tirmizî'ye göre, Hasen-garib, İbn Hibbân'a göre mahfuz, Ebû Davud'a göre ınünker, İbn Hazm'e göre münkati' Hâkim'e göre mevzu'dur.[99]

6. Yolculukta Namaz Kılarken Kıraati Kısaltmak

1221. ...el-Berâ (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah ile birlikte bir yolculuğa çıkmıştık. Bize kıldırdığı son yatsı namazında (ilk) iki rekatın birincisinde et-Tîn sûresini okudu.[100]

Açıklama

Bu hadis-î şerif yolculukta meşakkat bulunduğu için yolculuk esnasında kılınan namazlarda kıraati kısa tutmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Gerçekten Resûl-i Ekrem (s.a.) hazar zamanların da yatsı namazlarında Şems, Leyi ve İnşikak sûrelerini okurdu.
Bu da gösteriyor ki Resûl-i Ekrem (s.a.) seferde olsun hazarda olsun yatsı namazlarında evsat-i mufassal denilen Târik Sûresi ile Beyinne Sûreleri arasındaki kısa sûreleri okurdu. "Bu bakımdan zaruret olmadıkça yatsı namazında orta sureleri okumak sünnettir. Çünkü, yatsı istirahat ve uyku zamanına tesadüf eden bir namazdır. Onu fazla uzatmaya cemaatin tahammülü yoktur. Bu mesele özellikle yolculukta daha da önem kazanır. Bu mevzuda delil, Ömer (r.a.)'in Hz. Ebû Mûsâ el-Eş'ari'ye; "akşam namazında kısa sûreleri, yatsıda orta, sabah namazında da uzun sûreleri oku" diye yazdığı mektuptur. Bir de Resûlullah (s.a.)'ın yatsı namazında Bakara sûresi'ni okuyan, Muaz b. Cebel'i muâhaze buyurmasıdır.[101]

7. Yolculukta Nafile Namaz

1222. ...el-Berâ b. Âzib el-Ensâri'den; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.) ile birlikte onsekiz defa yolculuk yaptım. Güneş (batıya) kaydıktan sonra, öğleden evvel iki rekat namaz kılmayı terk ettiğini görmedim.[102]

Açıklama

Bu hadis-i şerif seferde nafile namaz kılmanın caiz olduğunu ifâde etmektedir. Fakat bu hadis-i şerif hakkında Tirmizî şunları söylemektedir: "el-Berâ'nın hadisi garibdir. Bu hadisi Muhammed Buhârî'ye sordum, onun yalnız el-Leys b. Sa'd'dan gelen rivayetini biliyor. Ebû Busre el-Gıfârî'nin adım bilemedi ve hadisi ha sen gördü. İbn Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.) seferde farzdan önce veya sonra nafile namaz kılmazdı." Yine İbn Ömer'den Resûlullah (s.a.)'in seferde nafile namaz kıldığı rivayet edilmiştir.[103]
Tirmizî'nin bahsettiği Resûl-i Ekrem'in seferde (nafile) namaz kılmadığına dair Buhârî'nin İbn Ömer'den naklettiği hadis-i şerif şudur:
"Mekke yolunda İbn Ömer'le beraber bulunuyordum. Öğle namazını bize iki rekat kıldırdı. Sonra döndü geldi. Biz de

onunla beraber döndük. Yerine gelip oturdu onunla beraber biz de oturduk. Bir aralık namaz kıldığı yere bir göz atarak bir takım kimselerin ayakta olduklarını gördü ve:
Bunlar ne yapıyor? diye sordu.
Tesbihde bulunuyorlar, dedim. İbn Ömer:
Ben teşbih yapacak olsam, mutlaka farzımı (dörde) tamamlardım. Kardeşimin oğlu gerçekten ben Resûlullah (s.a.) ile birlikte seferde bulundum. Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rekattan fazla kılmadı. Ebû Bekr ile birlikte bulundum. O da Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rekatten fazla kılmadı. Ömer'le de beraber bulundum. O da Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rekatten fazla kılmadı. Sonra Osman'la bulundum. O da Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rekatten fazla kılmadı. Allah Teala da; "gerçekten Resûlullah da sizin için güzel bir örnek vardır"[104] buyurmuştur dedi.[105]
Bu hadis-i şerifte geçen, "tesbih"den maksad, nafile namaz kılmaktır. Görünüşte mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisiyle Buhârî ve Müslim'de bulunan İbn Ömer hadisi arasında bir çelişki var gibidir. Ebû İsa et-Tirmizî yukarıda naklettiğimiz sözlerinden sonra yine İbn Ömer'den Resûl-i Ekrem (s.a.)'in seferde öğle namazından sonra iki rekat namaz kıldığına dair iki hadis-i şerif daha rivayet etmiştir.[106] Bazı ilim adamlarına göre Buhârî hadisiyle bu hadis-i şerifler arasında hiçbir uyuşmazlık yoktur. Aslında Resûl-i Ekrem (s.a.) seferde nafile namaz kılmıştır. Nitekim seferde Duhâ namazını kıldıkları[107] ve teheccüd namazını kıldıkları[108] Umm-ü Hâni (r.a.)'dan sahih senedle rivayet edilmiştir. Ancak "Resûl-i Ekrem yolculukta nafile namaz kılmadı "diyenler gördüklerini unuttukları için böyle demişlerdir. Hatırladıkları zaman da gördüklerini itiraf etmişlerdir. Bu mevzuda:
Hanefî ulemâsından Aynî merhum şunları söylemektedir:
"Bu hadis-i şerifler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü Tirmizî'nin söz konusu ettiği İbn Ömer'den nakledilen Buhârî hadisinde Resûl-i Ekrem'in nafile namazı kılmadığı değil de beş vakit namaza bağlı olarak kılınan revâ-tib sünnetlerini terk ettiği ifâde ediliyor. Aslında İbn Ömer seferde mutlak nafile kılmanın meşru olmadığını söylemek istemiyor. Sadece beş vakit namazlara bağlı olarak kılınan revâtib sünnetleri terk ettiğini söylemek istiyor. Aslında İbn Ömer'in bu sözü Resûl-i Ekrem'in uygulamasının ekseriyetle böyle olduğunu gösterir. Tirmizî'nin Sünen'inde söz konusu edilen Resûl-i Ekrem'in kıldığı nafilelerden maksat ise, yine beş vakit namaza bağlı olarak kılınan nafile namazlardır. Bu da seferde revâtib sünnetleri imkân bulunca kılmanın müstehab olduğunu gösterir." Esasen el-Berâ (r.a.); "Resûl-i Ekrem'in bu sünnetleri geçirdiğini görmedim" dediği halde tbn Ömer'in "bu sünnetleri kıldığını görmedim" demesi de bu iki söz arasında bir çelişkinin bulunduğunu göstermez. Çünkü birinin gördüğünü diğerinin görmemesi mümkündür.
Kaldı ki, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisiyle onu te'yid eden Tirmizî hadisinde kast edilen nafileden maksat, Aynî'ye göre zevalden sonra kılınan sünnet-i zevaldir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği Ebû Eyyûb el-Ensârî hadisi de bunu te'yit etmektedir.[109]
Bazılarına göre öğlenin ilk sünnetidir. Bazılarına göre ise, abdestten sonra kılman iki rekat şükür namazıdır. Ulemâ beş vaktin sünnetlerinden başka nafile namazların seferde kılınabileceğinde ittifak etmişlerdir. İhtilâf beş vaktin sünnetindedir. Hz. Abdullah b. Ömer ile diğer bazı ulemâya göre seferde vakit sünnetlerini kılmak mekruhtur.
Ashab-ı kiramdan bazıları seferde sünnet namazların kılınacağına kail olmuşlardır. Ebû Hanife, îmam Ahmed, Şafiî ve ekser-i ulemânın mezhepleri de budur.
Hanefîlerden Serahsî'nin el-Mebsût isimli eserinde ve el-Hidâye'de "sünnetlerde kısaltma yoktur, ulemâ efdal olan hakkında söz etmiş bazıları ruhsatla amel ederek, sünnetleri terk etmenin efdal olduğunu, bir takımları da Allah'a takarrub için onları kılmanın efdal olacağını söylemişlerdir" denilmektedir.
Yine Hanefîlerden Hindüvânî'nin beyânına göre bir yerde mola verildiği zaman sünnetleri kılmak efdal, yürüyüş halinde ise, terk etmek efdaldir. Hişam "İmam Muhammed'i seferde namaz kılarken gördüm, öğleden evvel ve sonra sünnet kılmıyor, fakat sabah ile akşam namazının ikişer rekat sünnetlerini hiç bırakmıyordu. İkindi ile yatsıdan önce nafile kıldığını gördüm. Yatsıyı kılar sonra vitre geçerdi" demiştir.
Nevevî diyor ki "İhtimal ki, Peygamber (s.a.) sünnetleri konakladığı yerde kılar da İbn Ömer bunu görmezdi. Zira nafileyi evde kılmak efdaldir. Yahut sünnetlerin bazan terk edilebileceğine dikkat çekmek için onları ba-zan terk etmiştir."
Sünnetlerin terk edileceğine kail olanların istidlal makamında "Sünnetler meşru olmuş olsa, farzı dört olarak tamamlamak daha yerinde bir iş olurdu" sözlerine karşı Nevevî şu cevabı vermektedir: "Farz kesin olarak meşrudur. Şayet tam olarak dört rekat üzerinden kılınması meşru olsa, seferde bütün farz namazların tam olarak kılınması icab ederdi. Nafile ise, mükellefin re'yine bırakılmıştır. Bu babda rifk-ü mülayemet onun meşru olmasını gerektirir. Mükellef isterse kılar ve sevab kazanır; isterse kılmaz ve kılmadığından dolayı ona hiçbir şey lâzım gelmez."[110]

1223. ...Hafs b. Âsim b. Ömer b. el-Hattab dedi ki: "Ben Mekke yolunda İbn Ömer'le beraber bulundum. Bize iki reka namaz kıldırdı, sonra dönüp bir baktı ki halk uzakta dikiliyorlar:
Bunlar ne yapıyorlar? dedi. Ben:
Nafile namaz kılıyorlar, dedim. O da:
Ben nafile kılacak olsam namazımı (dörde) tamamlardım. Ey kardeşimin oğlu! Gerçekten ben Resûlullah (s.a.) ile birlikte seferde bulundum. Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rekattan fazla kılmadı. Ebû Bekir'le birlikte bulundum, o da Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rekatten fazla kılmadı. Ömer'le de beraber bulundum, o da Allah ruhunu kabz edinceye kadar iki rekattan fazla kılmadı. Sonra Osman'la beraber bulundum o da Allah Teâlâ ruhunu kabz edinceye kadar iki rekattan fazla kılmadı. Allahu Teâlâ da; "gerçekten Resûlullah da sizin için güzel bir örnek vardır" buyurmuştur, dedi.[111]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Resul-i Ekrem (s.a.)'in yolculukta beş vakit namaza bağlı olarak kılınan revâtib sünnetleri kılmadığını ve Râşid halifelerinin de aynı yolu takip ettiklerini ifâde etmektedir. Buhârî'nin, Salim b. Abdillah'dan rivayet ettiği hadis-i .şerif ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in yolculukta hayvan üzerinde hayvanın gidiş istikâmetine doğru yönelerek nafile namaz kıldığını[112] ifâde etmektedir. Bu da gösteriyor ki seferde nafile kılmakta hiçbir sakınca yoktur. Esasen ulemâ bu mevzuda ittifak etmiştir. Ancak her ne kadar mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde Hz. Osman'ın da hayatının sonuna kadar seferde iki rekattan fazla namaz kılmadığı ifâde ediliyorsa da Müslim'in rivayet ettiği, "Resûlullah (s.a.) Mina'da namazı iki rekat kıldı. Ondan sonra Ebû Bckr, Ebu Bekr'den sonra, Ömer ve hilâfetinin ilk zamanlarında Osman da hep ikişer rekat kıldılar. Bir müddet sonra Osman dört rekat kılmağa başladı. İbn Ömer imamla kıldığı vakit dört, yalnız kıldığında iki rekat kılmış'[113] mealindeki hadis-i şeriften ömrünün son zamanlarında seferde farz namazları dörde tamamladığı anlaşılıyor. Binaenaleyh bu iki hadis-i şerif arasında da bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü iyice dikkat edilirse, Ebü Dâvûd hadisindeki "Hz. Osman, seferde Allah ruhunu kabzedinceye kadar farzları ikişer rekat kıldı" ifadesi Hz. Osman'ın Minâ'nm dışındaki yolculuklarıyla ilgilidir. Müslim hadisindeki hayatının son zamanlarına doğru farzları dörde1 tamamlayarak kıldığına dâir olan ifâde ise, Minâ'da kıldığı namazlarla ilgilidir. Hz. Osman'ın Minâ'da sonraları namazını niçin kıldığı meselesi de ihtilaflıdır. Bir kavle göre Osman (r.a.) namazını özellikle tam kılmıştır. Ulemâdan bazılarına göre, Hz. Osman bu babda mubah ile amel etmiştir. Çünkü yolcu için namazı iki rekat kılmak da, dört rekat kılmak da caizdir. Zührî'ye göre Osman (r.a.)'in Minâ'da namazlarını dört rekat olarak kılması o sene orada bedeviler çok bulunduğu içindir. Osman (r.a.) onlara kıldığı namazların esas itibariyle dörder rekatlı olduğunu göstermek istemiştir. Zührî'den diğer bir rivayete göre hac'dan sonra Minâ'da ikâmete niyet ettiği için dört rekat kılmıştır. Zührî'den bunlara yakın daha başka rivayetler de vardır. Fakat bu rivayetlerin hepsine itiraz olunmuştur. Hz. Osman'ın Minâ'da namazlarım tam kıldığı için kendisine itiraz edilince ; "Ey nâs! Ben buraya gelince evlendim. Ben Resûlullah (s.a.)'den, "Bir kimse bir beldeden evlenirse, orada namazlarını mukim namazı gibi kılsın" dediğini işittim" dediği rivayet olunursa da bu rivayet munkati'dir.
İbn Battal diyor ki: "Bu kaviller içinde sahih olanı -Allahii a'lem- şudur: Osman ile Âişe (r.anhumâ)'nın seferde namazlarını tamam yani dört rekat üzerinden kılmaları Peygamber 'in kasrla tamam kılma arasında muhayyer bırakılınca ümmetine kolay geleni seçtiğini[114] bildikleri içindir. Gerek Âişe (r.anhâ) gerekse Osman (r.a.) kendileri hakkında ruhsatı bırakarak şiddeti tercih etmişlerdir. Çünkü bunu da kendileri için mubah görmüşlerdir. Bu hadisle ilgili hükümler bir önceki hadisin açıklamasında geçmiştir.[115]

8. Binek Üzerinde Nafile Ve Vitir Kılmak

1224. ...Salim, babası (İbn Ömer)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Resûlullah (s.a.) yönü ne tarafa olursa olsun, deve üzerinde nafile ve vitir namazı kılardı. Fakat deve üzerinde farz namazı kılmazdı.[116]

Açıklama

Hadisin muhtelif rivayetleri binit üzerinde nafile namaz
kılınabileceğine, bu arada vitir namazını dahi hayvan üzerinde kılmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Hayvan üzerinde nafile namaz kılmak bi'1-ittifak caizdir. Yalnız Dârekutnî ve başkaları burada râvî Amr b. Yahya'nın hata ettiğini söylemiş ve; "Peygamber (s.a.)'in malum olan namazı deve üzerinde idi. Doğrusu mer-keb üzerinde namaz kılmak Müslim'in de zikrettiği vechle Enes'in yaptığı bir iştir" demişlerdir.
Sübha'dan murad, nafile namazdır. Tesbih'in hakikati noksanlıklardan tenzih demektir. Ancak mecazen tahmîd, temcîd ve sairede kullanıldığı gibi cüz'ü zikir, küllü irade kabilinden mecaz-i mürsel olmak üzere nafile namaza da sübha denilir.
Bu babda her mezhebin tafsilâtı vardır. Şöyle ki:
1. Şâfiîlere göre, hayvan üzerinde nafile kılan bir kimse gideceği tarafa doğru namaz kılar. O taraftan başka yere inhiraf etmesi caiz değildir. Meğer ki kıble başka tarafta olup da onun için inhiraf etmiş ola! Aksi takdirde namazı bozulur.
Hayvan üzerinde namaz ancak sefer şartı ile caizdir. Velev ki gideceği -yer sefer mesafesinden az olsun. Meşakkat yoksa namazı rükü'u ile sücûdu ile kılmak icab eder. Meşakkat varsa rükû' ve sücûdu imâ ile yapar. Kıbleye karşı dönmek vâcibtir. Fakat o da meşakkatli ise yalnız iftitâh tekbirini alırken kıbleye dönmek icabeder. O da meşakkatli olursa altı şartla kıbleye karşı dönmek ondan sakıt olur. Bu şartlar:
a) Seferin mubah olması,
b) Seferin cuma ezanı işitilmeyecek kadar uzak bir yere yapılması.
c) Seferin ticâret gibi şer'i bir maksatla yapılması,
d) Seferin namazdan çıkıncaya kadar devam etmesi,
e) Yürüyüşün devam etmesidir. Namaz esnasında istirahat için durmak, veya hayvandan inmek, namazı bozar, o namazı yeniden kılmak icabeder.
f) Özürsüz ve ihtiyaç yokken hayvanı mahmuzlamak ve koşturmak gibi fi'l-i kesirden (yani namazla alâkası olmayan fazla fiil ve hareketten) sakınmaktır. Zaruret veya ihtiyaç varsa, bu gibi fiiller, namaza zarar vermez.
Hayvanın üzerinde oturacağı yer temiz olmalıdır. Hayvanın yuları elinde iken hayvan bevleder veya ağzı kanar yahut necaset üzerine basarsa, namazı bozulur. Yülan, elinde değilse, bunların, namaza zararı yoktur.
Yolcunun yürürken nafile namaz kılması caizdir. Yol, çamur değilse namazı rükûu ile, sücûdu île kılmak ve bunları yaparken

kıbleye dönmek icabeder. Nitekim namaza niyetlenirken ve iki secde arasında otururken dahi kıbleye dönmek lâzımdır. Namazda yalnız kıyam hâlinde, rüku'dan doğrulurken, teşehhüd okurken ve selâm verirken yürür. Kar, çamur veya su içinde yürüyen kimse rükû' ve sücudunu imâ ile yapabilir. Yalnız kıbleye dönmesi icab eder, yürüyerek namaz kılan kimse kasten necaset üzerine basarsa namazı bozulur. Unutarak basarsa ayağına bulaşıp kalmamak şartı ile namazı sahihtir, bulaşırsa namazı bozulur.

2. Malikilere göre sefer mesafesine giden yolcunun hayvanın üzerinde nafile hatta vitir namazını kılması caizdir. Buna yolcunun namazını kasr etmeye başladığı yerden başlanır. Hayvanın üzerinde tahtırevan veya mihaffe gibi bir şey bulunur da rükû ve sücûd yapmak mümkün olursa, ya ayakta yahut oturarak namazı rükû'u ile, sücûdu ile kılmak icâb eder. Sefer edeceği tarafa dönmek istikbal-i kıble yerini tutar. Eşek veya katır gibi bir hayvan üzerinde namaz kılan rükû' ve sücûdu imâ ile yapabilir. Fakat imânın semer üzerine değil de yere yapılması ve alnının açık bulunması şarttır. İmâ ettiği yerin temiz olması ve keza istikbâl-i kıble şart değildir. Şart olan gideceği yere göre dönmesidir. Zaruret yokken kasden gideceği yerden başka tarafa dönmek namazı bozar. Bundan yalnız kıble müstesnadır. Çünkü kıble asıldır.

Hayvan üzerinde nafile namaz kılan kimsenin mümkünse namaza, kıbleye karşı niyetlenmesi mendubtur. Fakat yaya giden veya sefer mesafesinden daha yakın bir yere niyet eden ve keza hayvana mutad şekilde binmemiş, (mesela ters binmiş) olan kimsenin namazı ancak kıbleye karşı dönerek rükû ve sücûdunu tam yapmakla sahih olur.

Hayvanın üzerinde nafile kılan kimse hayvanı kamçılamak ayağı ile dürtmek ve yularını eliyle tutmak gibi zarurî fiilleri yapabilir. Yalnız konuşamaz ve bakınamaz.

Hayvanın üzerinde namaza niyet eden kimse durur da bulunduğu yerde ikâmete niyet ederse, hayvanından inerek yerde rükû' ve sücûdu ile namazını tamamlar. Sefer hükmüne son veren ikâmete niyet etmezse, namazını hayvanın üzerinde tamamlar ve kıraati hafif tutar.

Hayvanın üzerinde farz namaz kılmak caiz değildir. Yalnız hevdec gibi bir şey içinde bulunursa, kıbleye karşı ayakta durmak, rükû' ve sücûdu yapmak şartı ile namazı sahihdir.

3. Han belilere göre mubah olmak şartı ile muayyen bir yere yola çıkan bir yolcunun hayvan üzerinde nafile namaz kılması caizdir. Yaya giden bir kimsenin yürürken nafile kılması dahi böyledir. Hayvan üzerinde kılan kimsenin meşakkatsiz mümkün olduğu takdirde bütün namazını kıbleye karşı dönerek rükû'u ile sücûdu ile kılması icab eder. Meşakkat varsa bunlardan hiçbiri vâcib olmaz. Kıbleye karşı dönemeyen gideceği yere doğru kılar. Rükû' ve sücûd'dan birini yapamayan onu ima ile edâ eder. Mümkün olursa secde için rükû'dan daha fazla eğilerek ima yapmak gerekir.

Yaya giden kimsenin, kıbleye doğru namaza niyetlenmesi ve yine kıbleye doğru rükû' ve secde yapması lâzımdır. Namazın sair kısımlarını gideceği tarafa doğru dönerek edâ eder. Gerek hayvan üzerinde gerekse yaya giderken, nafile kılan bir kimse, gideceği tarafa döndürülse yahut kendisi dönse, özürü bulunmadığı takdirde namazı mutlak surette bâtıl olur. Meğer ki, kıbleye dönmüş ola! Bir özürden dolayı başka tarafa dönmüş ve örfen çok sayılacak derecede ise, namazı bâtıl olur. Aksi takdirde namazı sahihtir.

Hayvanın temiz olması şart değilse de üzerinde, namaz kılan kimsenin altındaki heybe ve benzeri şeylerin temiz olması şarttır.

Muayyen bir yere gitmeyi niyet etmeyen, yahut mekruh veya haram bir sefere çıkan kimseye kıbleye dönmek ve sair namazın bütün şartlarını yerine getirmek vacibtir.

4. Hanefîlere göre, hayvan nereye dönerse namazı o tarafa doğru kılmak mendubtur. Hayvanın döndüğü tarafı bırakıp da başka tarafa dönmek caiz değildir. Çünkü bunun için bir zaruret yoktur.

Hayvan üzerinde namaz kılmak için sefer dahi şart değildir. Mukim olan bir kimse hiçbir özrü olmadığı halde yolcunun namazını kasr etmeye başladığı yere (şehir dışına) çıktığı vakit hayvanın üzerinde nafile namazı kılabilir.

Bu namaz da imâ ile kılınır. Namaza niyetlenirken kıbleye karşı dönmek şart değildir. Çünkü namazın kendisi kıbleye dönmeden caiz olunca, kıbleye dönmeden niyet de caizdir. Yalnız kıbleye karşı dönmek imkânı varsa ona karşı niyetlenmek müstehabtır. Namaza yerde niyetlenen bir kimse, onu hayvanın üzerinde tamamlayamaz. Fakat şehir dışında hayvan üzerinde başladığı namazım, şehir içine girdiği vakit de hayvan üzerinde tamamlayabilir.

Farz ve vâcib namazları ile sabah namazının sünnetini hayvan üzerinde kılmak caiz değildir. Meğer ki kendinin veya hayvanının hırsız yahut yırtıcı hayvan tehlikesine maruz kalması gibi bir zaruret buluna!

Hayvan üzerinde namazın sahih olması için hayvanın temiz olması şart değildir. Hayvanın vücudunda hatta semeri ile özengisinde necaset bulunması namaza mâni değildir. Yaya giden bir kimsenin yürürken nafile kılması caiz değildir; namaz kılacağı vakit durması ve namazını dururken kılması icab eder.[117]

Bazı Hükümler

1. Ulemâdan Atâ b- Ebî Rebâh, Hasan el-Basrî, Salim b. Abdullah, tbn Ömer'in azadhsı Nâfi' İmam Malik, İmam Şafîî îmam Ahmed b. Hanbel ve İshak'a göre, yolcu, hayvanı üzerinde vitir namazını kılabilir.

îbn Ebi Şeybe'nin "Musannef'inde rivayet ettiği bir hadise göre Abdullah b. Ömer (r.a.) devesinin üzerinde vitir namazım kılmış ve; "Peygamber (s.a.) Devesinin üzerinde vitir namazı kılardı" demiştir. Hz. Ali ile îbn Abbas (r.a.) hazretlerinden dahi böyle bir rivayet vardır.

İmam Mâlik, hayvan üzerinde vitir namazının ancak sefer mesafesine niyet eden yolcuya caiz olduğunu söylemiştir.

Evzaî ile İmam Şafîî'ye göre bu hususta seferin uzun veya kısa olması müsavidir. Yani deve üzerinde vitir kılmak caizdir. Zahirîlerden tbn Hazm da buna kaaildir.

Urve b. ez-Zübeyr, İbrahim en-Nehaî, İmam A'zam Ebû Hanife, İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed: "Vitir, sair farz

namazlar gibi ancak yerde kılınır" demişlerdir. Bu kavi Hz. Ömer ile bir rivayette oğlu Abdullah (r.anhumâ)dan dahi rivayet olunmuştur.
Sevrî: "Farz namaz ile vitri yerde kıl, maamafih vitri devenin üzerinde kılmanda da bir beis yoktur" demiştir.
Hayvan üzerinde vitir kılmayı caiz görmeyenler, şu delillerle istidlal ederler:
a) Tahâvî, Nâfi* tariki ile îbn Ömer (r.a.)'dan şu hadisi tahrîc etmiştir: "ibn Ömer nafile namazını devesinin üzerinde kılar, vitri yerde edâ eder ve Resûlullah (s.a.)'in böyle yaptığını söylerdi" hadisin isnadı sahihdir. Bu hadis îbn Ömer (r.a.)'in Müslim'deki rivayetine muhaliftir.
b) Yine Tahâvî'nin Mücâhid tarikiyle rivayet ettiği bir hadise göre îbn Ömer (r.a.) seferde devesinin üzerinde hayvan nereye dönerse, oraya doğru nafile namazı kılar, vitri, hayvanından inerek yerde edâ ederdi.
c) îbn Ebî Şeybe'nin "Musannef'inde tahrîc ettiği Mücâhid hadisinde, Mücâhid: "Medine'den Mekke'ye kadar îbn Ömer'in refakatinde bulundum. Namazı hayvanın üzerinde onun döndüğü tarafa doğru kılardı. Farz namazının vakti gelince hayvandan iner, onu yerde kılardı" demiştir. Aynı hadisi İmam Ahmed b. Hanbel Müsned'inde Said b. Cübeyr'den tahrîc etmiştir. Bu rivayette Said, "Abdullah b. Ömer, nafile namazı devesinin üzerinde kılardı. Vitir namazını kılmak isterse, hayvanından iner onu yerde kılardı" demektedir.
Görülüyor ki İmam Müslim'in rivayeti, İbn Ömer Hazretlerinin vitir namazını kendisi hayvan üzerinde kıldığı gibi Resûlullah (s.a.)'in de hayvan üzerinde kıldığım, Tahâvî'nin rivayeti ise, bunun aksine olarak Hz. îbn Ömer'in vitir namazını yerde kıldığını ve Resûlullah (s.a.)'in dahi yerde kıldığım rivayet ettiğini bildirmektedir. Binaenaleyh her iki taifenin yani, "vitir hayvan üzerinde kılınır" diyenlerin de, kılınmayacağım söyleyenlerin de bu hadisler ile istidlal etmeleri doğru olamaz. Yalnız burada "kılınır" diyenler, İbn Ömer (r.a.)'in vitri vâcib addetmediğini, ona göre vitrin sair nafileler gibi bir nafile namaz olması ihtimalinden bahsedebilirler. Vitri nafile addettiğine göre de onu yerde ve hayvan üzerinde de kılabilir sonucuna gidebilirler.
Kıyas ise vitir namazının deve üzerinde caiz olmayacağını gösterir. Zira vitir namazını ayakta kılmaya kudreti olan bir kimsenin yerde vitri oturarak kılması caiz değildir. Bu kıyâsla, seferde hayvan üzerinden yere inmeye kudreti olan kimsenin de onu hayvan üzerinde kılamaması icab eder. Tahâvî, "bu cihetten dolayıdır ki, bence deve üzerinde vitir kılmak neshedilmiştir" diyor.
Gerçi Hz. İbn Ömer'in devesi üzerinde vitir kıldığı ve Resûlullah (s.a.)'in de böyle yaptığını rivayet ettiği sahihdir. Bu rivayete bakılırsa nesh iddiasının doğru olmaması icab eder. Çünkü Hz. İbn Ömer'in rivayeti Resûlullah (s.a.)in vefatından hayli sonradır. Fakat az önce söylediğimiz gibi İbn Ömer'e göre vitr'in nafile olma ihtimali vardır. Binaenaleyh ona göre vitir namazını kılan kimse muhayyerdir. Onu ister hayvan üzerinde isterse yerde kılabilir. Nitekim yerde kıldığı da rivayet olunmuştur. Şu halde mümkündür ki, hayvan üzerinde kılması, bunun nesh edildiğini öğrenmeden öncedir; neshi duyduktan sonra da yerde kılmıştır. Bu izahat ile İbn BattâFın sözü de ibtâl edilmiş olur. İbn Battal "Babımızın hadisi vitr namazını vacip gören Ebû Hanife aleyhine hüccettir" demiştir.
2. Bazıları vitir namazının sünnet olduğuna bu hadisle istidlal etmişlerdir. Aynî bunlara hayret etmiş ve; "Şaşarım bu adamlara! Vitrin vâcib olduğuna delâlet eden hadisleri ve insafı nasıl bıraktılar da mezheplerini hiç bir kat'î delil olmaksızın tervice kalkışarak bu bocalama yolunu tuttular!.." demiştir.
3. Zaruret yokken hayvan üzerinde farz namaz kılınamaz. Hülâsatu'l-fetâvâ'da; "bir özürden dolayı hayvan üzerinde farz namaz kılmaya gelince, bu caizdir" yağmur da bir özürdür. İmam Muhammed'den bir rivayete göre, seferde bulunan bir kimse yağmura tutulsa da namaz kılmak için inecek kuru bir yer bulamasa, hayvan üzerinde kıbleye karşı durarak ve mümkün ise, hayvanını durdurarak imâ ile namazını kılar. Buna imkân bulamadığı takdirde kıbleye arkasını dönerek kılar. Bu yüzünü gömecek derecede çamur olduğu takdirdedir. Çamur bu dereceyi bulmazsa namazını yerde kılar. Hırsız korkusu, hastalık, hayvanından inerse binemeyecek kadar geçkin ihtiyarlık ve yırtıcı hayvan korkusu gibi şeyler de özürdür, denilmiştir, el-Muhît'te de; "bu gibi hallerde hayvan üzerinde namaz kılmak caizdir. Özür zail olduktan sonra tekrar kılmak lâzım gelmez.
Vakit namazlarının sünnetleri nafile hükmündedir. Ebû Hanife'den bir rivayete göre sabah namazının sünnetini kılmak için hayvanından iner, hatta bir rivayette Ebû Hanife'ye göre bu namaz vâcib olduğu için onu oturarak kılmak caiz değildir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre sabah namazının sünneti vitirden daha kuvvetlidir denilmektedir.
4. Bazılarına göre vitir namazı farz değil, Peygamber (s.a.)'in hasâisinden de değildir. Bu söze Aynî şu cevabı vermiştir:
"Evet biz de onun farz olmadığına kailiz. Ama zikrettiğimiz delillerden dolayı onun vâcib olduğunu söylüyoruz. Farz ile vacibin arasında fark görmeyenler, lügate muhalefet etmişlerdir. Bir kelimenin lügat manâsı şer'î mânasında da itibara alınır..."
Vakıa İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Hâkim'in Müstedrek'inde İbn Abbâs (r.a.) dan rivayet ettikleri bir hadiste Hz. İbn Abbas "Resülullah (s.a.)ı şöyle buyururken işittim:
"Üç şey vardır ki bana farz, size nafiledir. Bunlar vitir, kurban ve sabah namazının iki rekat sünnetidir..." demişse de bu hadis zayıftır. Sahih olduğunu ve hadisin Peygamber (s.a.)'e aidiyetini kabul etsek bile, vâcib olan namaz hayvan üzerinde kılınamaz.[118]

1225. ...Enes b. Mâlik (r.a.)den rivayet edildiğine göre; Resülullah (s.a.) yola çıktığı zaman nafile namaz kılmak istediğinde devesini kıbleye yöneltip tekbir alırdı. Sonra bineğinin kendisini yönelttiği cihete doğru namazı(nı) kılardı.[119]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif "yolculukta binit üzerinde nafile namaz kılarken iftitah tekbirini kıbleye dönerek almak farzHır" diyen Şafiî

ulemâsının delîlidir.
Hanefi ulemâsı ise, "Yolculukta binit üzerinde kılınan nafile namazlarda gerek iftitah tekbiri alırken ve gerekse tekbirden sonra kıbleye dönmeye gerek yoktur. Ancak farz namazlarda iftitah tekbirini kıbleye karşı almak şarttır. Eğer bu hadis sahihse, Resülullah (s.a.)'in hayvan üzerinde nafile namaz kılarken iftitah tekbirini kıbleye karşı alışı hayvan üzerinde kılınan nâfile namazlarda bu şekilde hareket etmenin farz değil de daha evlâ ve efdal olduğunu ifâde eder" derler.[120]

1226. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.)'i eşek üzerinde Hayber'e doğru namaz kılarken gördüm.[121]

Açıklama

Bilindiği gibi Hayber, Medine'nin kuzeyinde kalan bir şehirdir.Medine Hayber ile Mekke arasındadır. Bu bakımdan Mekke Hayber'e yönelen bir kimsenin arkasında kalır. Dârekutnî, "Esasen eşek üzerinde Hayber'e doğru namaz kılanın Enes olduğunu ve Amr b. Yahya'nın yukarıdaki rivayetinin yanlış olduğunu, diğer rivayetlerden Resûlullah'ın deve ve katır üzerinde namaz kıldığının anlaşıldığını" söylüyor. Nevevî ise, Dârekutnî'nin bu fikrine itiraz ederek diyor ki; "Amr b. Yahya güvenilir bir râvîdir. Bu bakımdan onun bu rivayetinin yanlış olduğunu söylemek biraz güçtür. Esasen Resûl-i Ekrem'in bazan deve, bazan katır, bazan da Amr b. Yahya'nın rivayet ettiği gibi eşek üzerinde Hayber'e doğru namaz kılmış olması mümkündür. Ancak Amr b. Yahya'nın Resûl-i Ekrem'in eşek üzerinde namaz kıldığına dâir bu rivayetinin, cumhurun rivayetine muhalif şâz bir rivayet olduğu ve şâz rivayetlerin de hüccet olamayacağı söylenebilir."
Ancak Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri şu hadis-i şerifler bu hadisteki sazlığı gidermektedir:
"İbn Ömer; "Ben Resûlullah (s.a.)'ı bir eşek üzerinde Hayber'e doğru yönelmiş olduğu halde namaz kılarken gördüm" dedi."[122] Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi de Buhârî ve Müslim'in bu rivayetlerini te'yid ettiğine göre, bu üç hadis üzerinde şâz olma durumu tamamen kalkar.[123]

Bazı Hükümler

1. Eşek dahil yük hayvanları üzerinde nafile namaz kılmak caizdir.
2. Bazı kimselere göre bu hadisten eşeğin terinin temiz olduğu hükmü çıkarılabilir. Ancak Hanefi ulemâsına göre eşeğin teri ve dolayısıyla artığının temiz olup olmadığı şüphelidir.[124]

1227. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) beni bir iş için göndermişti. Döndüğüm zaman o devesinin üzerinde şarka doğru namaz kılıyordu, secdesi rükûundan daha eğik idi.[125]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hayvanı üzerinde kıbleye yönelmeden kıldığı bu namazın seferde olduğuna dair bir kayıt bulunmamaktadır. Oysa Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri İbn Ömer hadisi[126] Resûl-i Ekrem'in kıbleye yönelmeden hayvan üzerinde namaz kılarken yol aldığını kaydetmektedir. Bu bakımdan Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği İbn Ömer hadisi yolculukta kıbleye yönelmeden yol istikâmetinde devam eden hayvan üzerinde nafile namaz kılmanın caiz olduğuna delâlet eder. İşte bu sebeble ulemâ bu mevzuda görüş birliğine varmışlardır. Ancak bu şekilde namaz kılmanın hazarda da caiz olup olmadığında ihtilâf vardır. Hanefî ulemâsından Ebû Yûsuf ile Şafiî ulemasından Ebû Saîd el-İstahrî ve Zahirî ulemasına göre hazarda da bu şekilde namaz kılmak caizdir. İbn Hazm der ki; "Vekî' Süfyan, Mansûr b. el-Mu'temir vasıtasıyla rivayet edilen bir haberde İbrahim en-Nehâî, "kendi devirlerinde hayvan üzerinde hayvanın gidiş istikâmetine doğru namaz kıldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca gerek hazarda ve gerekse seferde tabiîlerin ve sahâbilerin de bu şekilde kıbleye dönmeden hayvan üstünde namaz kıldıkları nakledilmiştir."
İmam Nevevî'nin beyânına göre bu haber Enes b. Mâlik'den de rivayet olunmuştur. Irâkî ise, bu konuda şunları söylemektedir:
"Hayvan üzerinde kıbleye dönmeden namazın kılınabileceği görüşünde olan kimseler-konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi gibi-bazı hadis-i şeriflerde sefer kaydının bulunmayışından hareket ederek bu hükme varmışlardır. Çünkü bu görüşte olan ulemâya göre mukayyet lâfızlar hiç bir zaman mutlak lâfızları kayıtlamaz. Bu bakımdan mutlak ıtlakı üzere bırakılır, hem mutlak hem de mukayyetle ayrı ayrı amel edilir. Ulemânın büyük çoğunluğu ise, bu şekilde namaz kılmanın seferde olduğunu beyân eden hadislere bakarak, mutlak surette hayvan üzerinde kıbleye dönmeden namaz kılınabileceğini ifade eden hadisleri de sefer kaydıyla kayıtlamışlar ve; "hayvan üzerinde namazın ancak yolculukta caiz olabileceğini" söylemişlerdir. Ayrıca sefer kaydıyla kayıtlı olan bu mevzudaki hadislerde seferin uzunluk veya kısalığının söz konusu edilmediğine bakan Şafiî ulemâsı ile cumhûr-ı ulemâ, söz konusu namazın caiz olabilmesi için mesafenin uzun veya kısa olması arasında bir fark görmemişlerdir.[127]
Hanefî ulemâsının bu mevzudaki görüşünü merhum Ö. Nasûhî Bilmen Efendi şöyle anlatır: "Bir özre müstenid olmadıkça farz namazlar hayvan üzerinde kılınamaz. Bu hususta viir namazıyla cenaze namazı ve yerde okunmuş olan secde âyetinden dolayı yapılacak tilâvet secdesi ve kazası lâzım gelen herhangi bir namaz da bu hükümdedir. İmam-ı A'zam'dan bir rivayete göre, sabah namazının sünneti de bir özür bulunmadıkça hayvan üzerinde kılınamaz.

Yürümekte olan bir araba, yürümekte olan bir hayvan hükmündedir. Hareket halinde olan bir gemi için de bir özür bulunmazsa bütün namazlar oturularak kılınabilîr. Fakat ayakta kılınması efdaldir. Fakat bu İmam-ı Azam'a göredir. İmameyne göre baş dönmesi gibi bir özür bulunmadıkça farz namazlar oturarak kılınamaz.[128]
Hadis-i şerifte geçen, "secdesi riikûundan daha eğik idî" cümlesinde Resûl-i Ekrem Efendimizin hayvan üzerindeki bu namazı rükû ve secdelerde başını eğerek imâ ile kıldığı secde esnasında başım hayvanın üzerine koymadığı, sadece rükû halinden biraz daha aşağı eğmekle yetindiği anlaşılmaktadır. Bu mevzuda kıymetli âlimlerimizden M.Zihni Efendi şunları söylemektedir: "Sücûd için olan imâ rükû' için olan ima'dan aşağıca olur. Yani biraz daha eğilir. Ta ki bununla rükû ve sücûd birbirinden ayrılmış olsun. Eğer sücûd imâsını rükû imâsından farklı etmeyip onları müsavi yapacak olursa namazı sahih olmaz. İma için eğilmekte, çok fazla eğilmek gerekmeyip birbirinden farklı olması yeterlidir. İmâ etmenin hakikati başı eğmektir. Son derece eğilerek alnını yere yaklaştırması icâb etmez. îmadan âciz olan hasta, başını eğmeyerek hareket ettirse, Ebû Hanife'den bildirilen görüşe göre caiz olur. "Fetâvâ sahibi İbn el-Fadl caiz olmaz" diyor. İmâ baş eğmekle olabileceğinden, başıyla imâdan âciz olmak suretinde ise kaş ve göz ile imâ olmaz. Çünkü secde başla bağlantılıdır, kaşla gözle bağlantılı değildir."[129]

9. Hayvan Üzerinde Özrü Olmadan Farz Namaz Kılmak

1228. ...Atâ b. Ebî Rebâh'tan rivayet olunduğuna göre kendisi, Âişe (r.anhâ)'ye; "kadınlara hayvan üzerinde namaz kılmalarına izin verildi mi?" diye sormuş. O da; "Onlara darlık halinde de genişlik halinde de bu konuda izin verilmedi" diye cevab vermiş.[130]
(Râvî) Muhammed (b. Şuayb), bunun farz (namaz)lar hakkında olduğunu söyledi.[131]

Açıklama

1. Hadis-i. şerifte geçen darlık hâlinden maksat, insana büyük bir sıkıntı ve zorluk veren özür hâli değildir. Bu kelimeyle insan için büyük bir sıkıntı ve zorluk teşkil etmeyen küçük çaptaki sıkıntılı haller kast edilmiştir. Çünkü büyük çapta sıkıntı ve zorluğa sebeb olan özür hallerinde kadın-erkek herkese hayvan üzerinde farz namaz kılma izni verildiğinde şüphe yoktur. İlim adamları bu mevzuda görüş birliğine varmışlardır. Nitekim Beyhakî'nin, Amr b. Osman b, Ya'la, Osman b. Ya*la ve Ya'la vasıtasıyla rivayet ettiği bir hadiste; "Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hava yağmurlu ve yen çamurlu olduğundan dolayı müezzinine ezan okuyup kamet etmesini emrettikten sonra öne geçip onlara hayvan üzerinde secdede, rükudan biraz daha fazla eğilmek suretiyle imâ ile namaz kıldırdığı" ifâde edilmektedir. Bu hadis-i şerif Tirmizde şu şekilde rivayet edilmiştir:
"Ya'lâ b. Murre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; "Bir seferde Resülullah (s.a.) ile beraber idiler. Derken bir dar geçide vardılar: Namaz vakti girmiş ve yağmura tutulmuşlardı. Üstlerinden yağmur (iniyor) ve altlarından ıslaklık (yükseliyordu). Resûlullah (s.a.) devesinin üzerinde ezan okudu ve kamet getirdi. Müteakiben devesinin üzerinde öne geçerek onlara namaz kıldırdı. İmâ ile kıldırıyor ve secdeyi rükû'dan daha aşağı yapıyordu."
Daha sonra Tirmizî şunları söylemektedir: "Bu hadis garibtir. Bunu sadece Ömer b. er-Remah el-Belhî rivayet etmiştir ve yalnız onun rivayetinden bilinmektedir. İlim adamlarından müteaddit kişiler bu hadisi ondan rivayet etmişlerdir. Keza Enes b. Mâlik'den su ve çamurda hayvanın üzerinde namaz kıldığı rivayet edilmiştir. İlim adamlarının ameli bu hadise göredir. Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın görüşü de böyledir.[132]
Tirmizî bu sözleriyle İmam Ahmed ile îshak'ın da havanın yağmurlu ve yerlerin çamur olması gibi bir sebeple başka bir çare kalmadığı zaman hayvan üzerinde farz namazın kılınabileceği görüşünde olduklarını söylemek istiyor.
2. Bu konuda Şrfîî ulemâsından İmam Nevevî şunları söylüyor:
"Zarûretsiz olarak hayvan üzerinde namaz kılmanın caiz olmadığına dair icmâ' vardır. Ancak hayvan üzerinde kıbleye yönelmeye, kıyam, rükû ve sücûda imkân verecek bir taht-i revân bulunacak olursa o zaman duran hayvan üzerinde özürsüz olarak farz namazı kılmak bizim mezhebimizde sahih olan görüşe göre caizdir. Fakat yürümekte olan hayvan üzerinde caiz olmayacağına dâir İmam Şafîî'nin kesin beyânı vardır. Ancak bir kafile içerisinde yolculuk yaparken hayvandan inip de farz namazını kıldığı takdirde kafileyi kaybedeceğinden ve kendisine de bu yüzden bir zarar erişeceğinden korkan bir kimse bu namazı hayvan üzerinde mümkün olduğu şekilde kılar, daha sonra da imkân bulunca bu namazı yeniden kılar. Çünkü bu çok nadir rastlanan bir özürdür.
3. Hanefî ulemâsına göre ise, yere inmenin mümkün olmaması, hastalanması veya hastalığın artması korkusu, düşman ve yırtıcı hayvan korkusu, hayvanın ürküp kaçması tehlikesi, yerlerin çamur oluşu veya yol arkadaşlarını kaybetme ve bu yüzden bir zarara uğrama ihtimali gibi bir zaruret bulunmaksızın hayvan üzerinde farz namaz kılmak caiz değildir. Bu gibi zaruretler bulunduğu zaman başı secdede rükûdan biraz daha fazla eğmek suretiyle ima ile hayvan üzerinde farz namaz kılmak caizdir. Bu konuda başla, imâ için başı secde halinde rükû halindekinden biraz daha eğmek yeterlidir. Alm yastık ve benzeri şeyler üzerine koymak gerekmediği gibi, farz namazlarda sadece iftitah tekbiri alırken kıbleye dönmekle namazın geri kalan kısmını hayvanının gidiş istikâmetine doğru kılmak caizdir. Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi hayvan üzerinde kılınan nafile namazlarda ise iftitâh tekbîri alırken de kıbleye dönmek şartı yoktur. Hayvanın üzerinde, eğerinde veya özengilerinde pislik bulunmasının bir zararı yoktur. Bu konuda cenaze namazı ile vâcib namazlar da farz namazlar gibidir. Özürsüz olarak hayvan üzerinde kılınamazlar.
4. Mâliki ulemâsına göre ise, farz namazlar kıbleye karşı olsa bile hayvan üzerinde kesinlikle kılınamaz. Ancak bundan hayvandan inmeye imkân vermeyen savaş hali, düşman korkusu bulunması hâli müstesnadır. Fakat bu şekilde kılınan namazın vakit içinde korku hâlinin gidip emniyet hâlinin gelmesiyle iadesi gerekir.

Seferde ve hazarda yerlerin çamur olması dolayısıyla veya hayvandan inmeye imkân vermeyen bir hastalık sebebi ile hayvandan inip yerde kılmak caizdir. Sanki yerde kılıyormuş gibi bütün inceliklerine riâyet ederek kılmak mümkün olursa hayvan üzerinde namaz kılmak sahihtir. Ancak yerde kılındığı zaman, namaz daha mükemmel olacaksa, o zaman yerde kılmak vâcib olur. Hayvan üzerinde namaz kılmanın sahih olduğu bütün bu hallerde mümkün olduğu takdirde kıbleye dönmek icab eder. Fakat kıbleye dönmek imkânsız olduğu takdirde mümkün olan tarafa doğru kılmakta bir sakınca yoktur.
Metinde geçen "Muhammed bunun farz (namaz)lar hakkında olduğunu söyledi" cümlesinden maksat, "Hayvan üzerinde kılınmasına izin verilmeyen namaz farz namazdır" demektir. Özürsüz olarak hayvan üzerinde farz namaz kılınamayacağını ifâde için söylemiştir.[133]

10. Yolcu Ne Zaman Tam Namaz Kılar?

1229. ...İmrân b. Husayn'dan; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.) ile (pek çok) gazvelerde bulundum. (Mekke'nin) fethinde onunla beraberdim. Mekke'de on sekiz gece kaldı. Namaz(Iar)ı ikişer rekat kılardı ve (arkasmdakilere):
"Ey Mekkeliler namaz(lar)ı dörder (rekat olarak) kılınız. Biz (Medineliler) yolcuyuz" buyururdu.[134]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerif "yolcu sayılan bir kimse girdiği yerde ha bugün ha yarın işim biter de giderim diye otururse önseliz gün süreyle dört rekatlı namazları kısaltarak kılabilir diyen Şafiî ulemâsının delilidir.[135]
2. îmam Ebû Hanife ile İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam Şafiî'den bir rivayete göre ise, yolcu olarak bir memlekette bulunan kimse işini görmek maksadıyla o memlekette kaldığı müddetçe dört rekatlı namazlarını ikişer rekat olarak kılar. Hayatı boyunca bu maksatla o beldede kalmış olsa bile yolcu olmaktan çıkmaz ve namazları kısaltarak kılmaya devam eder. Çünkü namazların kısaltılmasında asıl olan müsâfirliktir. Delilleri ise, "îbn Ömer'in Azerbeycan'da altı ay süren müsâfirliği müddetince dört rekatlı namazları kısaltarak kıldığına" dair Beyhakî'nin sahih senetle rivayet ettiği hadis-i şerifle ileride tercümesini sunacağımız ve aynı zamanda tmam Ahmed, İbn Hibbân el-Beyhakî tarafından da rivayet edilen; "Resûl-i Ekrem'in Tebûk'te müsâfir olarak yirmi gün süre ile dört rekath namazları kısaltarak kıldığı"na dair 1235 numaralı hadis-î şeriftir. Ancak her ne kadar İbn Hazm ile Nevevî sözü geçen bu hadisin sahih olduğunu söylüyorlarsa da Beyhakî "İlel" isimli eserinde bu hadisin hem münkati hem de mürsel olduğunu söylemiştir.
Bir memlekette ikâmete niyet etmeden müsafir olarak bulunan bir kimsenin o memlekette kaldığı süre içerisinde ömrünün sonuna kadar bile olsa dört rekatlı namazları kısaltarak kılacağını söyleyen mezkûr mezhep imamlarına göre Resûl-i Ekrem'in, müsâfir olarak kaldığı yirmi günlük süre içerisinde dört rekatlı farz namazları kısaltarak kıldığı bir gerçektir. Fakat daha fazla kaldığı takdirde namazları tam kılacağına dair bir delil yoktur. Öyleyse müsafir sayılan bir kimsenin farz namazları kısaltarak kılacağı günleri belli bir .sayı ile sınıflandırmak doğru değildir. Seferde ikâmet konusunda mezheplerin görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Şâfü ulemâsı konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine sarılarak "seferde bir yere bir ihtiyaç için inildiği zaman orada ikâmeti niyet etmemek ve ihtiyaç devam etmek şartıyla dört rekatlı namazları onsekiz gün kısaltarak kılmak caizdir.[136] Çünkü mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in Mekke Feth edilinceye kadar orada onsekiz gün kaldıkları ve bu süre içerisinde namazları kısaltarak kıldıkları ifade edilmektedir ve bu süre içerisinde oradaki işini bitirememiştir. Fakat ihtiyacı görülmüş olan kimse için bu süre üç güne iner. Bu süreye giriş ve çıkış günleri dahil değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) haccetmek maksadıyla Mekke'ye vardığında pazar günüydü, perşembe günü ayrıldı. Bu süre içerisinde de namazları kısaltarak kıldı, diyorlar. Nitekim Osman b. Affân (r.a.)'ın rivayet ettiği; "kim (bir beldede) dört gün kalmaya niyet ederse (namazlarını) tam kılsın" mealindeki hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir, imam Mâlik ile Ebû Sevr de bu görüştedirler. Ancak Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'de kaç gün kaldığına dair tbn Abbâs'tan gelen üç hadisin üçü de birbirinden farklıdır. Bu rivayetlerin birincisinde onyedi; ikincisinde ondokuz, üçüncüsünde de on beş gün ikâmet buyurdukları ifâde edilmektedir. Bu üç hadis-i şerifin biraz ileride sırasıyla 1229, 1230, 1231 numaralı hadislerde tercümeleri gelecektir. Şafiî'ye göre bu hadisler içerisinde en sahih ve ihtilâftan en salim olan Resûl-i Ekrem'in Mekke'nin Fethi yılında orada 18 gün kaldığını ifâde eden ve konumuzu teşkil eden îmran b. Husayn hadisidir.
Beyhakî'ye göre aslında bu hadisler arasında bir uzlaşmazlık veya bir çelişki yoktur. Çünkü Resûl-i Ekrem'in Mekke'deki ikâmetinin ondokuz gün olduğunu söyleyen kimse Mekke'ye giriş ve çıkış günlerini de saymıştır. On-sekiz gün diyen kimse İmran b. Husayn (r.a.)'in ya duhûl veya hurûc günlerinden birini hesaba katmamış demektir. Hanefîlerin de delili olan 15 gün rivayeti ise, İmam Nevevfye göre yalnız İbn İshâk tarafından rivayet edilen mürsel bir rivayettir.
Fakat her ne kadar İmam Nevevî böyle demişse de Şafiî ulemâsından İbn Hacer, bu söze itiraz etmiştir. Gerçekten de Hanefîlerin delili olan bu hadis İbn Abbâs'a kadar erişen muttasıl bir senetle Ebû Dâvûd[137] ve İbn Mace'de[138] îbn İshak tarafından rivayet edildiği gibi Irak b. Mâlik tarafından da Sünen-ı Nesâî'de[139] rivayet edilmiştir. Binaenaleyh Hz. Peygamber, Mekke'de kaldığı bu süre içerisinde Mekke'de ikâmete niyet etmediği ve ihtiyacını da halletmediği için dört rekatlı farzları kısaltarak kılmıştır.
2. Hanefî ulemâsı ile Süfyân es-Sevrî'ye göre ise, bir yolcu, varmış olduğu memlekette 15 gün kalmaya niyet etti mi, müsâfirlikten çıkarak namazlarını tam kılmaya başlar. Delilleri ise, yolculuktan çıkmayı gerektiren ikâmet müddetinin onbeş gün olduğunu belirten yukarıda işaret ettiğimiz hadislerdir. Bir diğeri de îbn Ömer'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Kim (bir beldede) onbeş gün kalmaya niyet ederse, namazlarını tam kılsın"[140] Mu-hammed b. el-Hasen'in rivayet ettiği şu hadis

de bu görüşü te'yid eder: "Yolculuğa çıktığı zaman bir yerde 15 yerleşmeye niyet etmişsen namazlarım tam kıl."[141]
Ahmed b. Hanbel'e göre ise bu müddet günlerle değil, namaz vakitleriyle tayin edilir. Kim yolcu iken bir beldede yirmi iki namaz vakti kalmaya niyet edecek olursa, farz namazları kısaltarak kılması caizdir. Bu mevzuda-ki delilleri îbn Abbâs ve Câbir'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir:
"Peygamber (s.a.) Mekke'ye (Zilhicce'nin) dördüncü günü geldi. Dört, beş, altı ve yedinci günleri orada kaldı. Sekizinci gün sabah namazını Ebtah vadisinde kıldı. Tam olarak kıldığı bu namaz vakitlerinin tümü yirmi bir vakitti."[142]

Bazı Hükümler

1. Mukimin musafire uyarak namaz kılması caizdir.
2. Musafır imam selam verince arkasında bulunan mukim kimseler namazlarını dörde tamamlarlar.
3. îmam müsafir olduğu zaman cemaata müsafîr olduğunu ve kendisi iki rekat sonra selâm vereceği için namazlarını kendi başlarına dörde tamamlamalarını hatırlatmalıdır.[143]

1230. ...tbn Abbâs (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (sallellahu aleyhi ve sellem) (Veda Haccında) namaz(lar)ı kısaltarak on yedi (gün ve gece) Mekke'de kalmıştır.
Ibn Abbâs dedi ki: "Kim (bir beldede) onyedi (gün ve gece) kalırsa (namazlarım) kısaltır. Kim de daha fazla kalacak olursa (namazlarını) tam kılar."[144]
Ebû Dâvûd dedi ki: Abbâd b. Mansûr'un İkrime'den rivayetine göre İbn Abbâs: "(Rasûlullah (s.a.)Mekke'de) ondokuz (gün ve gece) kaldı..." demiştir.[145]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen ResÛl-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'deki ikametinden maksat, "Mekke'nin Fethi" esnasındaki ikâmetidir. Aynı hadis-ix şerif, Buhârî, Tirmizî ve İbn Mâce'de de geçmektedir. Ancak bu kaynaklarda "onyedi gün" yerine "ondokuz gün" ifadesi bulunmaktadır.[146]
Yukarıda da beyân ettiğimiz gibi Beyhakfye göre bu farklılık Mekke'ye giriş ve çıkış günlerinin sayılıp sayılmamasından ileri gelmektedir. Ebû Davud'un bir rivayetinde giriş ve çıkış günleri sayılmamış; Resûl-i Ekrem'in Mekke'de kalışını on dokuz gün olarak rivayet eden kaynaklarda bu sayıya giriş ve çıkış günleri de ilâve edilmiştir.
Yine Buhârî'nin rivayetinde Resûlullah (s.a.)'in Mekke'de ondokuz gün kaldığı ifâde ediliyorsa da[147] o rivayette de durum aynıdır. Hanefî ulemâsına göre, "Resûl-i Ekrem (s.a.) Mekke'de onbeş gün kalmaya niyet etmediği için namazlarını kısaltarak kılmıştır." İmam Şafiî'ye göre ise, "Bir yerde ikâmete niyet etmemiş bir kimse onsekiz günden ziyâde namazları kısaltarak kılamaz. Nitekim bu hadis-i şerif de bunu te'yid etmektedir."
"Kim (bir beldede) onyedi (gün ve gece) kalırsa namazlarını kısaltır, kim de daha fazla kalacak olursa (namazlarını) tam kılar." Sözü îbn Abbâs (r.a.)'ın kendi içtihadıdır. Bir beldeye varır varmaz, onyedi gün oturmaya niyet eden kimse ile ilgilidir. Bugün - yarın derken 17 günden fazla kalan kimse ile ilgili değildir. Bu şekilde ömrü boyunca bir yerden eğleşip kalan bir kimse İbn Abbâs (r.a.)'a göre de müsafir sayılır ve namazlarım kısaltarak kılar.
Bu mevzu ile ilgili münâkaşa ve deliller bir önceki hadisin açıklamasında geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[148]

1231. ...îbn Abbas(r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) Fetih yılında Mekke'de namazlarını kısaltarak onbeş gün kaldı.[149]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Abde b. Süleyman, Ahmed b. Hâlid el- Vehbî ve Seleme b. el-Fadl da îbn İshak'tan rivayet ettiler. (Fakat) bunda Îbn Abbâs'ı zikretmediler.[150]

Açıklama

Şafiî ulemâsından imam Nevevî el-Hulâsa isimli eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söylemekte ise de, bu mevzuda kendisine itiraz edilmiştir. Gerçekten de Hanefî ulemâsının delili olan bu hadis-i şerif, İbn Abbâs'a kadar erişen muttasıl bir senedle Ebü Dâvûd[151] îbn Mâce[152] ve İbn İshâk tarafından rivayet edildiği gibi Arrâk b. Mâlik tarafından da Sünen-i Nesâî'de[153] rivayet edilmiştir. Binaenaleyh Hanefî ulemâsına göre bu hadis delil olma niteliği taşımaktadır.[154] Bu hadisle ilgili olarak îbn Hacer diyor ki: "Bu durumda bu hadis-i şerifte, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Feth yılında Mekke'de 17 gün kaldığım ifade eden bir önceki hadis arasında herhangi bir çelişki sözkonusu değildir. Çünkü bu hadis-i şerifi rivayet eden râvi Resül-i Ekrem(s.a.)'in Mekke'de ikâmet müddetinin aslında onyedi gün olduğunu zannetmiş ve rivayet ederken Mekke'ye giriş-çıkış günlerini hesaba katmamıştır."
Müellif Ebû Dâvûd (r.a.)'in bu hadisin sonuna ilâve ettiği talikten maksadı, bu hadisi Muhammed b. îshâk'dan rivayet edenlerin rivayet farklarına dikkat çekmektir. Çünkü Muhammed b. îshâk'dan rivayet eden Muhammed b. Mesleme, İbn Abbas'ın ismini zikretmek suretiyle bu hadisi merfû' olarak naklettiği halde Abde b. Süleyman, Ahmed b. Hâlid el-Vehbî ve Seleme b. el-Fadl ise, aynı hadisi Muhammed b. İshak'tan İbn Abbas'ın ismini anmadan mürsel olarak nakletmişlerdir. Râvilerin büyük ekseriyeti bu hadisi mürsel olarak rivayet ettiklerinden Beyhakî'ye göre bu hadis mürsel olarak rivayet edilen şekliyle tercihe daha lâyıktır ve bu haliyle mahfuzdur.[155]

1232. ...îbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) Mekke'de namazlarını ikişer rekat kılarak on yedi gün kalmıştır.[156]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama 1230 numaralı hadisin açıklamasıyla aynıdır.[157]

1233. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) ile birlikte Medine'den Mekke'ye (doğru yola) çıktık. Medine'ye döndüğümüz zamana kadar bize (akşam, namazından başka namazları hep) ikişer rekat kıldırdı. (Ravî Yahya Ibn Ebi İshâk dedi ki:)
Biz (Enes b. Mâlik'e) Mekke'de biraz kaldınız mı? diye sorduk da.
Orada on (gün) kaldık, cevabını verdi.[158]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte söz konusu olan Resûlullah (s.a.)'ın Mekke'deki ikâmetinden maksad, Veda Haccı esnasında Mekke'deki ikâmetidir. Mekke'nin Fethi yılında ise, daha önce geçen 1231 numaralı hadis-i şerifte belirtildiği gibi onbeş gün kalmıştır.
Bilindiği gibi Veda Haccı için hicretin onuncu yılında Zilkâ'denin yirmi beşinci cumartesi günü öğle ile ikindi arasında Medine'den çıkılmıştır. O günün öğle namazı Medine'de dört, ikindi namazı Zülhuleyfe'de iki rekat olarak kıldırılmış ve Zilhicce'nin dördüncü pazar sabahı Mekke-i Mükerreme'ye erişilmiştir. On gün içinde hac ibâdeti ifâ edilip ve ümmete tâlim buyurulduktan sonra Zilhicce'nin ondördüncü çarşamba günü sabahı Mekke'den çıkılıp Medine-i Münevvere'ye dönülmüştü.[159]
Görülüyor ki Resûl-i Ekrem (s.a.) ongunun hepsini de Mekke'de geçir-memiştir. Bir kısmını Arafat'ta, bir kısmını Minâ'da hac ibadetiyle ilgili fiilleri ifâ için bulunması gereken yerlerde geçirmiştir.[160] Çünkü Resûlullah (s.a.) ashabıyla beraber hicretin onuncu senesi Zilhiccesinin ilk pazar günü Mekke-i Mükerreme'ye vardı. O günün sabah namazı Mekke haricinde Zütûva denilen yerde kılındı. Pazartesi, salı, çarşamba günleri de namazları Mekke'de kıldıktan sonra Zilhicce'nin sekizinci gününe tesadüf eden perşembe günü sabahleyin yola çıkılıp kuşluk vaktinde Minâ'yı şereflendirdi. O vakte kadar Mekke-i Mükerreme'de yirmi vakit namaz kıldırdı. Ertesi günü Minâ'dan yola çıkıp zevalden sonra Arafat'a varılmıştır ki, o gün Arafat yakınındaki Nemire mevkiinde hutbe okundu, güneş batıncaya kadar orada kalındı. Sonra cumartesi gecesi Müzdelife'ye gelinip sabah namazına kadar beklendikten sonra sabah namazını müteakib yola çıkılarak güneş doğunca Minâ'ya ulaşılmıştır. îşte yevm-i nahr, yevm-i a d ha dedikleri bayram günü o gündür. O sabah kuşluk vakti Akabe'de Büyük Cemre taşlandıktan sonra Mekke-i Mükerreme'ye varılıp Ka'be-i Muazzama zeval vaktinden önce tavaf edilmiş ve yine aynı gün Minâ'ya dönülüp o günün kalan kısmıyla birlikte pazar, pazartesi günleri de tamamen orada kalınıp salı günü öğleden sonra Muhassab'a varılıp öğle namazı orada kılınmış ve çarşamba gecesi de orada kalınmıştır. Hz. Âişe o geceltenim'delumre için ihrama girmiştir. Zilhiccenin ondördünde çarşamba günü seher vakti sabah namazından önce veda tavafım ifa ettikten sonra Mekke'den çıkılmıştır ki, Mekke'ye giriş ile çıkış arasında on gün geçmiştir. Hz. Enes'in bu hadisi Resûl-i Ekrem'in Mekke'de 17 gün kaldığını ifade eden 1232 numaralı hadisle 15 gün kaldığım ifade eden 1231 no'lu hadise aykırı değildir. Çünkü o hadisler Resûl-i Ekrem'in Mekke'nin Fethi yılında Mekke'deki ikâmetiyle ilgilidir. Bu hadis ise, Veda Haccındaki ikâmetiyle ilgilidir.
Şafîî ulemâsı Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında giriş-çıkış günleri hariç, Mekke'de sadece üç gün kaldığına ve bu sürede dört rekatlı namazlarını kısaltarak kıldığını ifâde eden bu hadisi delil getirerek "giriş-çıkış günleri hariç bir beldede dört gün oturmaya niyet eden kimse bu dört gün içerisinde namazlarını kısaltarak kılar. Ancak daha fazla oturmaya niyet ederse o zaman tam kılar"'demişlerdir. Nitekim Ebû Sevr, İbn Müseyyeb de bu görüştedirler. Delilleri ise, İmam Malik'in Atâ el-Horasânî vasıtasıyla îbn Müseyyeb'den rivayet ettiği şu hadistir:
"Kim bir beldede dört gece kalmaya niyet ederse namazlarını tam kılar."[161]
İmam Malik der ki: "Bu mevzuda işittiğim hadisler içerisinde gönlüme en yatkın olanı bu hadistir." Ayrıca Müslim'in rivayet ettiği "Muhacirin hac ibâdetlerini eda ettikten sonra Mekke'de kalacağı müddet üç gündür"[162] hadisini de delil getirirler ve "dört gün kalırsa, müsafirlikten çıkar" derler. Maliki uleması da aynı görüşte olmakla beraber onlar giriş ve çıkış günlerini de dört günün içinde sayarlar.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, bir kimse 22 vakit namaz kılacak kadar bir beldede ikâmete azmetti mi, müsafirlikten çıkar, daha az süre için oturmaya niyet eden kimse yolcu sayılır. Delili de şu hadis-i şeriftir: "Peygamber (s.a.) Mekke'ye Zilhiccenin dördüncü günü geldi, 4, 5, 6, ve 7. günleri orada kaldı. Sekizinci gün sabah namazını Ebtah vadisinde kıldı. Tam olarak kıldığı bu namaz vakitlerinin tümü yirmi bir vakittir."[163]
Hanefî ulemasına göre ise, bu müddet 15 gündür. Delilleri şu hadis-i şeriflerdir:
1. Daha önce tercümesini sunduğumuz 1231 numaralı hadis-i şerif.
2. İbn Mâce, ikâme 76.
3. Nesâî, taksirü's-salat, 4.
4. Zeylai, Nasbü'r-râye II, 184'deki hadisler.[164]

1234. ...Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebi Tâlib, babası (Muhammed b. Ömer) vasıtasıyla dedesi (Ömer b. Al b. Ebi Tâlib)den rivayet etmiştir ki:

Ali (r.a.) bir yolculuğa çıkacağı zaman güneş battıktan sonra çıkardı. Hava kararacağı zaman (hayvanından) iner akşamı kılardı. Sonra akşam yemeğini (yemek) isterdi, yedikten sonra da yatsıyı kılardı. Sonra "işte Resûlulîah (s.a.) böyle yapardı" diyerek yola çıkardı.
(Râvi) Osman (b. EbîŞeybe bu hadisi), Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali'den" diyerek rivayet etmiştir.
Ebü Ali Ebû Davud'un (şöyle) dediğini haber verdi: Usame b. Zeyd; Hafs b. Ubeydillah'dan; -Enes b. Mâlikin oğlu Ubeydullah'ı kastediyor- rivayetine göre Enes, şafak kaybolup giderken akşamla yatsıyı birlikte kılar ve; "Peygamber (s.a.) işte böyle yapardı" dermiş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Zührt'nin Enes (r.a.) vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den (yaptığı) rivayeti de böyledir.[165]

Açıklama

Müellif Ebu Dâvûd bu hadis-i şerifi hem şeyhi Osman b. Ebî Şeybe'den hem de diğer şeyhi İbn el-Müsennâ'dan nakletmiştir. Şu farkla ki osman b. Ebî Şeybe bu hadisi "bize Ebü Üsâme Abdullah b. Muhammed'den nakletti" sözleriyle muan'an olarak rivayet ettiği halde İbn el-Müsennâ "ahberânî" tâbirini kullanarak semâ'an rivayet etmiştir. Bilindiği gibi "İhbar" denilen "ahberanâ" tâbiri "an'ane" denilen (...den/...dan) tâbirine nisbetle daha kuvvetli ve sağlamdır. Müellif Ebû Dâvûd, hadisin sonuna ilâve ettiği; "Osman (bu hadisi) Abdullah b. Muhammed b. Ali'den nakletti" cümlesiyle bu iki rivayetin arasındaki farka işaret etmek istemiştir. Hadis-i şerifin bu iki şeyh'ten gelen metninde Ali b. Ebi Tâlib (r.a.)'in akşam namazı ile yatsıyı nasıl ve ne zaman birleştirdiğine dair kesin bir ifâde yoktur. Sadece "hava kararacağı sırada" gibi mübhem bir ifade vardır. Bu ifâdeden Ali (r.a.)'ın Şâfiîlerin dediği gibi yatsı vakti girdikten sonra iki namazı birden kıldığı anlaşılabileceği gibi Hanefî ulemâsının dediğine uygun olarak akşamı yatsının önünde kılıp hemen arkasından da yatsıyı kılarak iki namazın -vaktini değil de- aralarını birleştirdiği de anlaşılabilir.
Ancak musannif Ebû Dâvûd bu mevzudaki görüşünü kesin olarak belîirmek ve delilîendirmek için hadisin sonuna Hz. Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivayeti ilâve etmek lüzumunu hissetmiştir. Enes b. Mâlik'in bu hadisine göre Resûl-i Ekrem (s.a.) akşam namazını yatsı vakti girinceye kadar te'hir etmiş ve yatsı vakti girdikten sonra iki namazı birden kılmıştır. Musannif Ebû Dâvûd bu görüşünü te'yid için bu kadarla da yetinmemiş Zührî'nin yine Enes b. Mâlik'ten rivayet ettiği aynı anlamdaki bir hadisi de metnin sonuna İlâve etmiştir. Nitekim daha önce (1219) numarada da geçen Enes hadisi aşağıdaki kaynaklarda da geçmektedir.[166]
Ancak Hanefî ulemasından Bedreddin el-Aynî bu mevzuda Hanefî mezhebinin görüşünü şu sözleriyle savunmuştur: "Bu hadis-i şeriflerde geçen şafak meselesi gerek sahabe-i kiram, gerekse daha sonra gelen ulemâ arasında ihtilaflıdır. "Şafaktan maksat, ufuktaki kızıllıktır" diyenler bulunduğu gibi "ufuktaki beyazlıktır" diyenler de vardır. ResûÎullah (s.a.)in akşamla yatsıyı kızıllık kaybolduktan sonra kılmış olması caizdir. Bu takdirde "şafaktan maksat beyazlıktır..." diyenlerin görüşüne göre akşam namazı kendi vaktinde kılınmış olur. "Şafaktan maksat kızıllıktır" diyenlere göre, yatsı namazı da kendi vaktinde kılınmıştır. İşte bu suretle her iki namaz kendi vaktinde kılınmış olmakla beraber şafak hakkındaki ihtilâfa bakarak "Bu namazları şafak kaybolduktan sonra toptan kıldı" demek caizdir. Buna "sureta cem" denir. Vakit itibariyle cemi değildir."[167]

11. Düşman Topraklarında İkâmet Eden (Asker) Namazı Kısaltır

1235. ...Câfcıir b. Abdullah'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) Tebûk'de namaz(lar)ı kısaltarak yirmi (gün) kaldı.[168]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisi) Ma'mer'den başka müsned olarak rivayet eden yoktur.[169]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "bir ihtiyacını görmek için dört rekatlı namazları kısaltarak kılmayı gerektirecek kadar uzak bir memlekete giden kimse ikâmete niyyet etmediği takdirde "bugün-yarın gideceğim" derken, ihtiyacını göremediği için ömür boyu bile olsa, o memlekette kaldığı sürece, namazları kısaltarak kılar" diyen mezhep imamlarının delilidir. Nitekim hadis imamlarından Ebû İsa et-Tirmizî de bu mevzuda şunları söylemiştir: "Sonra ilim adamları ikâmete niyet etmeyen seferinin üzerinden yıllar geçse bile namazı kısaltabileceği hakkında ittifak halindedirler."[170]
Dâr-i İslâm'da cihad eden ve kâfirler veya âsiler tarafından kuşatılan gazilerin durumu da böyledir.
Bu hadisi İbn Hibbân ve Beyhakî'de rivayet etmiş ve Beyhakî, "Ma'mer bu hadisin senedim kesiksiz olarak Resûl-i Ekrem'e kadar ulaştıran tek kişidir. Ali b. el-Mübârek, ve başkaları ise, bu hadisi mürsel olarak rivayet etmişlerdir" demiştir.
Ayrıca bu hadisi el-Evzâî'den; "Resûl-i Ekrem (s.a.) Tebûk'te 10 küsur gün kaldı" şeklinde rivayet etmişse de Dârekutnî, İlel isimli eserinde bu rivayetin irsal ve inkitâ' kusurlarıyla illetli olduğunu söylemiştir.[171]

12. Korku Namazı

Ebû Dâvud dedi ki:[172]

Korku Namazına Dair Bilgi

Bu babta rivayet edilen hadislerin izahına geçmeden önce mevzuya ışık tutması için İmam Serahsî'nin bu konudaki sözlerini özetlemekte fayda görüyoruz:

1. Ebû Yûsuf'a göre korku namazının meşrûiyyeti Resûl-i Ekrem'in hayatına mahsustur. Onun arkasında namaz kılmanın faziletine ermek için meşru kılınmıştır. Hz. Peygamber'in Dâr-ı bekaya irtihâlinden sonra korku namazının meşruiyeti kalkmıştır. Nitekim Ebû Süleyman (r.a.)'ın Nevâdir'inde de bu görüş zikredilmekte ve "Sen aralarında bulunup da kendilerine namaz kıldırdığın vakîî"[173] âyet-i kerimesinin de bu mânâya delâlet ettiği kaydedilmektedir. Sözü geçen eserde, korku namazının kılınması Resul ı Ekrem'in o cemaat arasında bulunması şartına bağlanmıştır. Madem ki artık Resûl-i Ekrem cemaatin arasında yoktur, öyleyse "korku namazı" diye bir namaz da sözkonusu değildir denilmektedir. Her ne kadar İmam Ebû Yûsuf başlangıçta Ebû Hanife (r.a.) gibi korku namazının Resûl-i Ekrem'in hayatından sonra da meşru olduğu görüşünde idiyse de sonradan o da bu fikrinden vazgeçmiştir.

Diğer Hanefî ulemâsına göre ise, Rcsûl-i Ekrem (s.a.)'in hayatından sonra da korku namazı kılmak meşrudur. Bu mevzudaki delilleri ise, sahâbe-i kiramın Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hayatından sonra korku namazı kıldıklarına dair Sa'd b. Ebî Vakkas, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'm rivayetleridir. Nitekim Said b. el-as'ın Ebû Said el-Hudrî'ye korku namazının nasıl kılındığını sorup öğrendiği ve korku namazının caiz olması için bulunması gereken sebebi sorduğu zaman da "o sebep korkudur" cevabını aldığını da kendi görüşleri için delil getirirler. Buna göre korku namazının meşru oluşunun gerçek sebebi Resûl-i Ekrem (s.a.)'in arkasında namaz kılmanın faziletine erişmek değil, düşman korkusunun bulunmasıdır. Bu korkunun bulunması halinde her zaman ve mekanda korku namazı kıhnabilir. Esasen içerisinde yürümek gibi bazı hareketlerin bulunduğu korku namazının sebebini Peygamber'in arkasında namaz kılmanın sevabına erişmekle izah etmek doğru olamaz. Çünkü sevab kazanmak için bir vacibi (erk etmek caiz değildir. Bilindiği gibi namazda yürümeyi terk etmek vâcibtir. Öyleyse içerisinde yürüyüş olan korku namazının gerçek sebebi Rtsûi-i Ekrem (s.a.)'in arkasında namaz kılmanın faziletine ermek değildir. Esasen "korku namazı Resul-i Ekrem (s.a.)'in hayatına hastır. Sebebi de Resûl-i Ekrem'in arkasında nama kılmanın sevabına ermektir" diyen kimselere, kendi mantıklarıyla şöyle cevab vcunek mümkündür. Daha kalabalık cemaatle namaz kılmanın sevabı daha da çok olacağı için bugün de daha fazla sevaba e^mek maksadıyla korku namaz? kıhnabilir. Çünkü "Sen anılarında bulunup da kendilerine namaz ksldırdığin vakit" âyetinin manası, "Sen veya senin makamında bulunan bîr kimse onlann aralarında bulunduğu vakit" demektir. "Onların mallarından sadaka al ki bununla kendilerini temizlemiş, bununla onları bereketlendirmiş olasın"[174] âyet-i kerimesinde olduğu gibi şurası bilinen bir gerçektir ki, ba-zan âyet-i kerimelerde hitâb her ne kadar sadece Resûl-i Ekrem içinmiş gibi görünürse de aslında onun şahsında bütün bir ümmetedir. "Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın, o iddeti de sayın."[175] âyeti kerimesinde olduğu gibi.

2. Korku sebebiyle namaz rek'atlerinin adedi kisaltılamaz. İbn Abbâs (r.a.), "Mukîmin namazı dört rekattır. Yolcunun namazı iki, korku namazı bir rekattir"[176] buyurduğu için bazı ulemâ korku namazının bir rekat olduğu kanaatine varmışlarsa da aslında Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Zâtü'r-rikâ' gazvesinde korku namazını cemaate birer rekat kıldırdığına kendisininse cemaatle iki rekat kıldığına dair olan rivayet[177] bu görüşte olanların aleyhine bir delildir. Hanefî ulemasına göre bu hadisin tevili şöyledir: Bu iki zümre Resûl-i Ekrem'le beraber birer rekat kılmışlar ve kalan ikinci rekatı da kendi başlarına tamamlamışlardır.

3. Hanefî mezhebine göre, korku namazının kılmışı 1244 numaralı Abdullah b. Mes'ud hadisiyle 1243 numaralı Abdullah b. Ömer hadisinde belirlenmektedir. "Düşman kıble tarafında olursa cemaat iki saf halinde imamın arkasında yer alır. İmamın iftitah tekbirine ve rüku'una her iki saf da iştirak eder. İmam secdeye varınca imamın arkasıda bulunan saf da secdeye varır. Ancak ikinci saf ayakta kalarak imamı ve ön safta imamla beraber secdeye varan cemaati bekler. Birinci haftakiler başlarını birinci secdeden kaldırınca oturup ikinci saftakîîeri beklerlerken, ikinci saftakiler de secdeye varırlar. Sonra başlarını secdeden kaldırırlar ve kuûdda birinci saftakileri beklerken onlar da imamla beraber ikinci secdeye varırlar. İkinci secdeden başlarını kaldırıp kıyama kalkınca ikinci saftakiler de ikinci secdeye varırlar ve sonra ikinci rekatın kıyamına kalkarlar. Bu sefer birinci saftakiler geriye çekilip ikinci safta yer ahrken ikinci secdeden kıyama kalkmış olan ikinci saftakiler de öne doğru ilerleyerek birine safta yer alırlar. İkinci rekatı de birinci rekatı kıldıkları gibi kılarlar. İmam oturup da selâm verince her iki saftakiler de imamla beraber selâm verirler. İbn Ebî Leylâ 1236 numaralı Ebû Ayyaş ez-Zürakî hadisini delil getirerek korku namazını bu şekilde kılmanın caiz olduğunu söylemiştir. İçerisinde gidip gelme gibi hareketler bulunmadığı için Ebü Yûsuf da bu şekilde kılınan korku namazının caiz olduğunu söylemiştir. Hanefi mezhebine göre, korku namazını düşman kıble tarafında bulunduğu zaman İbn Ebî Leylâ'nın tarif ettiği şekilde kılmak caiz ise de, iki saffın yerlerini değiştirmesi gibi hareketleri gerektiren İbn Ömer ve İbn Mes'ud (r.a.) hadislerinde tarif edilen şekilde kılmak da caizdir. Çünkü (bundan sonra) "Henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelip seninle birlikte dursun, silahlarını da yanlarına alsınlar"[178] âyetinin zahiri buna açıkça delâlet etmektedir.

İmam Malik (r.a.)'e göre imam, cemaati iki kısma ayırır. Birinci kısma birinci rekatı kıldırırken, diğer kısım düşmanın karşısında bekler. Birinci rekatten sonra imam ikinci rekatın kıyamında beklerken birinci saftakiler ikinci re,kati de kılarak selâm verip düşman karşısında bulunan saffm yerini alırlar. Bu sefer daha evvel düşman karşısında beklemekte olan zümre gelip ikinci rekatı imamla birlikte kılarlar. Onlar, kılamadıkları rekatı kaza etmek için ayağa kalkınca imam onların namazı bitirmelerini beklemeden selâm vererek namazdan çıkar. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.)'in "Zû Kared"de kıldığı korku namazının böyle olduğu Salih b. Huvât (r.a.)'den rivayet edilmiştir.[179]

Hanefî ulemâsından Tahâvî de bu hadisi "Şerhumeâni'1-âsâr" isimli eserinde nakletmiş" fakat Resûl-i Ekrem'in ikinci grubu namazlarını kılmcaya kadar bekleyip, selamı onlarla beraber verdiğini kaydetmiştir. İmam-i Şafîî de bu hadisi delil getirerek korku namazının bu şekilde kılınabileceğini söylemiş ve nasıl ki imam birinci grubu ikinci rekatı bitirinceye kadar ikinci re-katin kıyamında beklerse, ikinci grubun da namazlarının kalan kısmını bitirinceye kadar kuudda bekler ve selâmı onlarla birlikte verir demiştir.

Hanefî uleması ise, bu hadisi delil olarak kabul etmemiştir. Çünkü bu hadiste tarif edilen korku namazında birinci saf namazım imamdan önce tamamlayıp namazdan çıkmaktadır. Bu ise hiçbir zaman caiz değildir. Meşru' bir sebeb olmadan namazda yürümek caiz değildir. Ancak irâde dışı bir ha-desten dolayı namazdan çıkmadan gidip abdest alıp gelmek ve namaza devam etmek caizdir. Bu hususta haber vârid olmuştur. Korku namazında safların yer değiştirmesi de bu sebeple caiz görülmüştür.
Hz. Ebu Hureyreden rivayet edilen Resul-i Ekrem (s.a.)in birinci grubta birinci rekatı kılınca onları ikinci rekatı kendi başlarına kılıp düşman karşısına gidinceye, ikinci grubu da birinci rekatı kaza edinceye kadar beklediği ve sonra ikinci rekatı da ikinci grupla beraber kılıp ve yine onlarla beraber selam verdiğine dair olan hadisi[180] ise, hiçbir ilim adamı delil olarak kabul etmemiştir. Çünkü böyle bir uygulamanın İslam'ın ilk yıllarına ait olup sonradan neshedildiği kesinlikle bilinmektedir.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in her iki taifeye de ayrı ayrı ikişer rekat kıldırıp da kendisinin dört rekat kıldırdığına dair (1248) numaralı hadisin zahirini de Hanefî Ulemâsı delil olarak kabul etmemiştir. Çünkü bu hadisin zahirine göre ikinci grup namazlarını nafile kılan bir imamın arkasında kılmış olacaklardır. Halbuki Resûl-i Ekrem'in hayatında böyle bir tatbikat bulunmamaktadır. Hanefî ulemâsına göre bu şaz bir hadistir ve te'vili şöyledir: Bu namazı kılarken Peygamber (s.a.) mukim idi. Her taifeye iki rekat kıldırdı, sonra her iki taife de kılamadıkları rekatları kendi başlarına kaza ettiler. Yine Hanefî ulemasına göre düşman korkusu söz konusu olduğu zaman imam akşam namazını birinci taifeye iki rekât, ikinci taifeye de bir rekât kıldırır Süfyân es-Sevrî'ye göre ise, birinci taifeye bir rekât, ikinci taifeye de iki rekat olarak kıldırır. Çünkü her iki taifenin de kıraatle kılınan ilk iki rekatten eşit şekilde nasiblerini alabilmesi ancak bu şekilde mümkün olur.
Bu konuda Hanefî ulemâsına göre esas olan her İki taifenin de namazın her iki bölümünden eşit şekilde faydalanmasıdır. Bu bakımdan birinci taifenin imamın arkasında bir buçuk rekat namaz kılması gerekmektedir. Ancak ikinci rekâtı parçalamak mümkün olmadığından birinci taife imamın arkasında iki rekât kılar. Esasen hazarı namazlarda akşam namazı normal olarak kılınırken, önce iki rekat kılındıktan sonra birinci ka'deye, üçüncü rekat kılındıklan sonra ikinci ka'deye oturulması ilk iki rekâtın akşam namazının birinci bölümünü, üçüncü rekatın de ikinci bölümünü teşkil ettiğini göstermektedir. İşte Hanefî uleması bu görüşten hareket ederek korku halinde kılınan akşam namazını birinci taifenin ilk iki rekatı, ikinci taifenin de üçüncü rekatı, imamla kılacağına hükmetmişlerdir.
Hanefî ulemasına göre namaz kılarken düşmanla vuruşmak namazı bozarsa da İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre bozmaz. Delilleri "Onlar ihtiyat tedbirlerini ve siİaMarını alsınlar'[181] mealindeki buyruktur. Çünkü silah ancak savaşmak için taşınır. Hanefî ulemasına göre ise namaz içerisinde imama uyan zümrelerin harb etmemeleri gerekir. Çünkü vuruşmak namazla ilgisi olmayan bir amel-i kesirdir. Suda boğulanı kurtarmak, malı kurtarmak için hırsızı kovalamak nasıl namazı bozarsa, namaz içerisinde düşmanla savaşmak da namazı bozar. Âyet-i Kerimede: "silahlarını yanların alsınlar" emrinden maksat, düşmanların gözünü korkutmak ve lüzum görüldüğü vakit savaşıp sonra yeniden namaza dönmektir. Bu bakımdan namaz vaktinin geçeceği bilinse bile savaş halinde bulunan müslünıanlar namazı kılamazlar. Nitekim Peygamber (s.a.) muharebe bilfiil devam ederken dört vakit namazı te'hir edip gece sükûnet bulduktan sonra kaza etti ve düşmanlara şu şekilde beddua etti: "Bizi orta namazı kılmaktan alıkoydular. Allah onların kabirlerini ve karınlarını ateşle doldursun."[182] eğer sevab bir fiil devam ederken namazı kılmak caiz olsaydı, Peygamber (s.a.) dört vakti birden te'hir etmezdi. Düşmana doğru yol almakta iken aynı zamanda imâ ile de namaz kılan bir kimsenin namaz esnasında hayvana binmesi de namazı bozar. Ama imâ ile namaz kılarken düşmana karşı yürümek öyle değildir. Çünkü hayvana binmek kendisine zaruri bir şekilde ihtiyaç duyulmadan bir amel-i kesirdir. Halbuki düşman karşısına varıncaya kadar yürümek kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğundan her zaruri ihtiyaç gibi o da namazı bozmaz.
Binitli olarak da imama uyarak korku namazı kılamazlar. Çünkü cemaati ile imam arasına yol bulunması namazın sıhhatine manidir. Ancak cemaat ile imamın aynı taşıt üzerinde bulunması namaza herhangi bir zarar vermez. Çünkü aralarında yol gibi bir engel yoktur.İmam Muhammed (r.a.) bunu istihsânen caiz görmüştür.
Düşmanı görmeden, içinde gelip-gitme gibi hareketler bulunan bir korku namazı kılınacak olursa, bu namaz imam için sahihse de cemaat için sahih değildir. Çünkü içinde cemaat arasında yer değiştirme gibi hareketler bulunan korku namazını kılmaya ancak düşman karşısında bulunulduğu zaman izin verilmiştir. Fakat imam için gelip-gitme vb. gibi bir hareket söz konusu olmadığından düşman görülmediği zaman kılınan böyle bir korku namazı sadece imam için sahih olur.[183]
Şafiî mezhebinin bu mevzudaki görüşü ise, şöyledir: "Peygamber (s.a.) korku namazını muhtelif şekillerde kılmıştır. Ancak Resûl-i Ekrem'in bu uygulamaları her ne kadar şekil itibariyle farklı gibi ise de aslında öz olarak aralarında bir fark yoktur. Bu bakımdan mühim olan bu uygulamaların hangisinin sahih olduğunu değil, hangisinin namaz için daha uygun ve düşmandan korunmak için daha müsait olduğunu aramaktır. Şafiî ulemâsı düşmanın kıble cihetinde bulunmaması halinde en uygun korku namazı şeklinin Salih b. Huvât'in rivayet ettiği şu hadis olduğu görüşündedirler: "Bir taife Peygamber (s.a.) ile birlikte saf olmuş, bir taife de düşmanın karşısında durmuş. Resûlullah (s.a.) yanındakilere bir rekat namaz kıldırmış, sonra ayakta durarak cemaat kendi kendilerine namazı tamamlamışlar. Sonra namazdan çıkarak düşmanın karşısında saf olmuşlar (bu sefer) öteki taife gelmiş, Resûlullah (s.a.) onlara da namazın kalan kısmını kıldırmıştır. Sonra oturarak beklemiş cemaat kendi kendilerine namazı tamamlamışlar, sonra Resûlullah (s.a.) onlara selâm verdirmiş.[184]
Şafiî ulemâsına göre bu hadis-i şerifte tarif edilen korku namazı şekli, Kur'ân'ın zahirine, namazın mu'tad olan düzenine uygun ve düşmandan korunmaya müsait oluşu sebebiyle diğer şekillere tercih edilmiştir. Nitekim;
1. "(Bundan sonra) henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar"[185] âyetinin zahiri önce birinci taifenin namazını tamamen kıldığına, ikinci taifenin de namazlarını tamamen imamın arkasında kılacaklarına delâlet etmektedir. Bu bakımdan İbn Huvât hadisi Kur'an-ı Kerim'in zahirine diğer hadislerden daha uygundur.
2. İki taife arasında yer değiştirme gibi namaza aykırı davranışlar az olduğundan namazın mutad düzenine daha uygundur.
3. Birinci taife namaz kılarken ikinci taifenin, ikinci taife namaz kılarken de birinci taifenin namazda olmayışı düşmanı daha rahat gözetleme ve gerektiğinde saldırıya geçme imkânı verdiğinden bu uygulama harb haline ve tekniğine daha uygun

düşmektedir.[186]
Ahmed b. Hanbel (r.a.)'e göre ise, sahih hadis kitaplarında nakledilen ve korku namazının kılmış şeklini tarifeden hadislerin herhangi birisiyle âmel edilebilir. Birini diğerine tercih etmek gerekmez.
Şimdi Ebu Davud'un korku namazının kılınış şekliyle ilgili görüşlerinin tercümesini verelim.
Ebû Dâvud der ki: Bazılarına göre (korku namazını, imam arkasında) iki saf halinde bulunan cemaate (şöyle) kıldırır: Onlarla birlikte beraberce tekbir alır, sonra (yine) onlarla beraber rükû'a varır. Sonra arka saftakiler cemaati ayakta beklerken imam arkasındaki (birinci) safla beraber secdeye varır. (Secdedekiler) kalkınca arkalarında (ayakta beklemekte) olan diğerleri secdeye varırlar. Sonra imamın arkasındaki saf geri çekilerek ayaktakilerin yerini alır. Sonra imam rükû'a varır. (Onunla birlikte her iki saftakiler de) beraberce rükûa varırlar. Sonra arka saftakiler cemaati beklerlerken, (imam) secdeye varır ve arkasında bulunan saf da secdeye varır. İmam ve arkasındaki saf oturunca diğerleri secdeye varırlar. Sonra (birinci saftakilerle birlikte) beraberce otururlar. Sonra (imam) hepsine birden selâm ver(dir)ir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu Süfyan'ın görüşüdür.[187]

Açıklama

Korku namazını Resûl-i Ekrem (s.a.) çeşitli şekillerde kılmıştır.Çünkü şartlara ve duruma göre düşman tehlikesinden korunmaya en uygun olan şekil hangisi ise, o şekilde kılmıştır. Müellif Ebû Dâvûd korku namazının caiz olan bütün şekillerini Su nen'inde toplamaya gayret etmiştir. Bunlar yeri gelince görülecektir. Şurasını unutmamak lâzımdır ki korku namazından maksat, zelzele ve yangın gibi musibetler zamanında kılınması tavsiye edilen nafile namazlar değildir. Buradaki korku ile harb kast edilmiştir. Binaenaleyh bu babta tercümesini yunacağımız hadis-i şerifler harb devam ederken kılınacak vakit namazlarının keyfiyeti hakkındadır.
Her müslüman şurasını kesinlikle bilmelidir ki, harb esnasında yeryüzünün gülle ve kurşun yağmuruyla sarsıldığı ve her taraftan ateş aldığı anlarda bile beş vakit namazı kazaya bırakmaya izin verilmemiş, o müthiş anlarda bile, Allah'ın gösterdiği kolaylıklardan ve tanıdığı ruhsatlardan yararlanarak edâ edilmesi emrolun muştur.Fahr-i Kâinat (s.a.) Efendimizin ölüm döşeğinden kalkarak namaz kılması hatta birkaç kere bayıldığı halde her ayıl-dikça namaza davranması bu mübarek ibâdetin derecesinin yüksekliğini göstermeye kâfidir.
Harb zamanında kılınacak vakit namazlarının sulh zamanındaki vakit namazlarına uymadığı Kur'an-ı Kerim ile sabittir. Nitekim Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyuruyor: "Yer yüzünde sefere çıktığınız zaman şayet kâfirlerin size fenalık yapacağından endîşe ederseniz, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur. Şüphesiz ki kâfirler sizin apaçık düşmanlarınızdır. Sen de ashabının aralarında bulunur da kendilerine namaz kıldırırsan, onların bir kısmı seninle birlikte namaza dursun..."[188] buyurmuştur. Yalnız bu namazların kılmış şekilleri sünnetle beyân edilmiştir.
Bu mevzu ile ilgili olarak kıymetli ilim adamımız Ö.Nasuhi Bilmen şunları söylemektedir:
Havf (korku) namazı İmam-ı Azam ile îmam-ı Muhammed'e göre el-yevm caizdir. İmam-ı Ebû Yûsuf'a göre bu cevaz zaman-ı saadet'e mahsustur.
Bir cemaatin bu vecihle namaz kılmaları muhterem bir imama tabi olmak için münazaa ettikleri, tehalük gösterdikleri takdire göredir ve illa, her zümrenin başka bir imama uyarak emniyet halindeki gibi namazlarını kılmaları efdaldır...
Havf namazının sıhhati için imama uyan zümrelerin namaz esnasında harb etmemeleri mevki değiştirmemeleri, gider-gelirken hayvana binmemeleri, hasılı namaza münâfi başka bir harekette bulunmamaları lâzımdır. Aksi takdirde imam ile kıldıkları namaz bozulur, namazlarını yeniden kılmaları lâzımdır.
Korkunç bir harb vesaire halinde bir İslâm fırkasının korkuları artar, binmiş oldukları hayvanlarından yere inmekten âciz bulunurlarsa, herkes râkib (bim'k) olarak kadir olduğu cihete doğru imâ ile namazını kılar, bu da mümkün olmazsa namazlarını tehire bırakılır. Nitekim Hendek Gazvesinde birkaç vakit namaz kazaya bırakılmıştır.[189]
Korku namazının kılmış şekli üzerinde ilim adamlarının görüşleri birbirinden farklıdır. Metinde tarif edilen şekil İmam Sevrî'ye göredir. Nitekim musannif Ebû Davud'un metinde geçen "Bu, Sevrî'nin görüşüdür" ifadesi de bunu dile getirmektedir.[190]

1236. ...Ebû Ayyaş ez-Zürâkî'den; demiştir ki:
Biz Resûlullah (s.a.) ile birlikte Usfân'da bulunuyorduk. Müşriklerin başında da Hâlid b. el-Velîd bulunuyordu. Öğleyi kıldık. Müşrikler "gerçekten çok gafil davrandık, çok hatalı davrandık onlar namazda iken üzerlerine bir yüklenseydik (ne güzel olurdu)!" demeye başladılar. Bunun üzerine öğle ile ikindi namazı arasında "Kasr âyeti" nazil oldu. ikindi (vakti) gelince Resûlullah (s.a.) kalkıp kıbleye karşı durdu. Müşrikler de karşısında idiler. Arkasında bir saf teşekkül etti. Bu saffın arkasında da başka bir saf (vardı). Resûlullah (s.a.)'in rükû'a varmasıyla hepsi birden rükû'a vardılar. Sonra arka saftakiler cemaati ayakta beklerken imam arkasındaki (birinci) safla beraber secdeye vardı. Bunlar secdeleri yapıp kalkınca arkalarında bulunan diğerleri secdeye vardılar, sonra (Resûl-i Ekrem'in) arkasındaki saf geri çekilerek arkadakilerin yerini, arka saftakiler de ilerleyerek ön safta-kilerin yerini aldı. Sonra Resûlullah (s.a.) rükû'a varınca (her iki saftakiler) birlikte rükû'a vardılar. (Resûl-i Ekrem) secdeye varınca, hemen arkasında bulunan (birinci saf) da secdeye vardı. Diğerleri ise bunları (ayakta) bekliyorlardı. RssûÎ-i Ekrem (s.a.) burunca hemen arkasındaki saf da oturdu, sonra da hep beraber oturdular ve (Resûl-i Ekrem -s.a.-) hepsine birden selâm verdi. (Resûl-i Ekrem) Usfan'da kıldığı bu namazı bir de Beni Süleym'de kıldı.[191]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin metninden anlaşılan) bu mânâyı, Eyyûb ile Hişâm da Ebu'z-Zübeyr, ve Câbir vasıtasıyle Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişlerdir.
Yine (mana olarak) bû hadisi Dâvûd b. Husayn, îkrime vasıta-siyle tbn Abbâs'dan rivayet etti.

Aynı şekilde (bu hadisi) Abdülmelik, Atâ vasıtasıyle Câbir'den rivayet etti. Katâde de el-Hasen ve Hıttân vasıtasıyle Ebû Mûsâ"dan (Ebû Mûsâ'nın fiili olarak rivayet etti. Yine aynı şekilde (mânâ olarak) îkrime b. Hâlid, Mücâhid vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği gibi Hişâm b. Urve de babası vasıtasıyla Peygamber (s. a.) 'den rivayet etmiştir ve bu (tatbikat) es-Sevr'nin görüşüdür.[192]

Açıklama

Usf ân; Mekke ile Medine arasında ve Mekke'ye üç konaklık bir mesafededir. Bugün buraya "Medrecu Osman" ismi verilmiştir. Sellerin bastığı bir yer olduğu için "Usfan" denildiği söylenir. Hendek savaşından sonra hicretin altıncı senesinde Resûl-i Ekrem (s.a.) buraya bir sefer yapmış ve o zaman burada korku namazı kılmıştı. O zamanlar daha Hz. Hâlid şeref-i İslâm ile müşerref olmamıştı. Vâkıdî'nin beyânına göre bu vak'a Hudeybiye musâlahasında cereyan etmiş, müslümanlar öğle namazını kılınca müşrikler "çok yazık oldu, çok gaflet ettik" demişler. Bunun üzerine Hâlid b. Velid onlara; "merak etmeyin, bu namazdan sonra gün batmadan evvel onların kılacağı bir namaz daha vardır ki, nazarlarında mallarından, evlâdlarmdan ve ıyallerinden daha sevgilidir. O zaman yine işimizi görürüz" demiş. İşte o gün Öğle ile ikindi arasında mevzuu bahsimiz olan "korku namazı" ile ilgili âyet-i kerime nazil olmuştur. Her ne kadar hadisin metninde "kasr âyeti nazil olmuştur" ifâdesi geçiyorsa da "Kasr âyeti" sözüyle aşağıda tercemesini sunduğumuz korku namazı âyeti kast edilmiştir.
"Böyle korku hâlinde sen onların arasında bulunup onlara namaz kıldıracağın vakit onların yalnız bir takımı seninle namaza dursunlar, silahlarım da üzerlerinde bulundursunlar. Secde ettiler mi hemen sizin arka tarafınıza geçsinler ve daha namaz kılmamış olan diğer takım gelip seninle namazlarını kılsınlar. Bunlar da hem müteyakkız davransınlar, hem silâhlarını elden bırakmasınlar. Çünkü kâfirler silâhlarınızla emtianızdan gafil kalmanızdan istifade ederek üzerinize yeniden hücum etmeği arzu ederler. Yağmurdan zarar görecekseniz veya hasta olursanız silâhlarınızı bırakmanızda bir mahzur yoktur. Fakat dikkatli olun. Şüphesiz ki Allah kâfirler için ağır bir azab hazırlamıştır"[193] Çünkü korku âyetiyle kasr ayeti, birbirini takip etmektedir ve her ikisinin de birbiriyle alakası vardır.
Müellif Ebû Davud'un metnin sonuna bu taliki ilâve etmekden maksadı hadisin başka rivayetlerle kuvvet ve sıhhat kazandığına dikkati çekmektir. Bu taliklerden Ebû Eyyûb'un rivayetini aynı zamanda İbn Mâce de Resûl-i Ekrem (s.a.)'e kadar ulaştırmaktadır.[194] Aynı şekilde bu rivayeti Beyhakî de Resûl-i Ekrem (s.a.)'e ulaştırmakta ve; "bu hadisin senedi şahindir" demektedir.[195]
"Dâvud b. Husayn'dan..." diye başlayan ikinci talik ise, aynı zamanda Nesâî tarafından da şu lâfızlarla rivayet edilmiştir. "İbn Abbas'dan korku namazı bugün imamlarınızın arkasında dilsizlerinizin kıldığı iki secdeli namaz gibidir. Grupların ayrı ayrı secde etmesinden başka bir fark da yoktur. Resûlullah (s.a.) ile beraber namaz kılarlarken bir grup kıyamda bekler, diğer grup Resûlullah (s.a.)'Ie beraber secdeye varır. Sonra Resûlullah (s.a.) kıyama kalkar, böylece bütün cemaat kıyamda olmuş olur. Sonra Resûlullah (s.a.) rükû'a varır, cemaat de topluca rükû'a varır. Sonra Resûlullah (s.a.) secdeye varır, ilk rekâtta kıyamda bekleyenler, bu sefer Resûlullah ile secdeye varırlar. Resûlullah ve onunla secdeye varanlar namazın sonunda oturduğu zaman kıyamda bekleyenler kendi kendilerine secdeye varıp otururlar. Resûlullah (s.a.) bütün cemaatin namazım selâm ile tamamlar.[196]
Abdulmelik'in rivayeti ise merfû olarak aynı zamanda Nesaî, Müslim ve Beyhakî tarafından da rivayet olunmuştur.[197]
Katâde'den gelen rivayet de mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisini te'yid etmektedir. Bu rivayet aynı zamanda Beyhakî, İbn Ebî Şeybe ve İbn Cerîr tarafından rivayet olunmuştur. Bu hadis Ebû Yûsuf, İbn Ebi Leylâ ile Sevrî'nin delilidir. Ancak bu şekilde kılınan korku namazında düşman iyi gözetlenemediğinden ve Nisa Sûresinin 102. âyet-i kerimesindeki; "Onlardan bir kısmı seninle beraber dursun.. Sonra henüz namazını kılmamış olan diğer kısım gelip seninle beraber dursun. Sonra henüz namazını kılmamış olan diğer kısım gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar" şeklindeki tarife uymadığından Hanefîlerce tercih edilmemiştir. Ancak düşmanın kıble cihetinde bulunması halinde caiz görülmüştür.[198]

Bazı Hükümler

1. Düşman korkusu bulunduğu zaman korku namazı kılmak caizdir.
2. Resûl-i Ekrem (s.a.) ilk korku namazını Usfan'da kılmıştır.
3. Allah Teâla bu ümmete rahmetinden dolayı çok kolay emirler ve hükümlerle mükellef kılmıştır.[199]

13.(Korku Namazı) Saffın Biri İmamın Arkasında Dururken Diğeri Düşmana Karşı Durur İmam Arkasındak Saffa Bir Rekat Namaz Kıldırdıktan Sonra Kalkıp Ayakta Beklerken Cemaat Kendi Başına Bir Rekat Daha Kılarak Giderler Ve Düşman Karşısında Saf Bağlarlar. Bunun Üzerine Öbür Saf Gelir Ve İmam Onlarla Da Bir Rekat Kılar Ve Oturarak Beklerken Her İki Saf Da Kendi Başlarına Bir Rekat Daha Namaz Kılarlar. Sonra İmamla Birlikte Her İki Saf Beraberce Selâm Verirler Diyen Kimselerin Görüşüyle İlgili Hadisler)

1237. ...Sehl b. Ebî Hasme'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) korkulu bir zamanda ashabına namaz kıldırmış. Onları arkasında iki saf halinde durdurup (önce) hemen arkasında bulunanlara, bir rekat kıldırmış, sonra (ön) saftakilerin ardındakiler de bir rekat daha (namaz) kılıncaya kadar ayakta durmuş, sonra (imamın arkasındakiler) öne, onların önündekiler de arkaya geçmişler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) bunlara da bir rekat namaz kıldırıp arkasında bulunanlar bir rekat (daha namaz) kılıncaya kadar oturduktan sonra selâm vermiş.[200]

Açıklama

Metinde geçen "korkulu bir zaman" sözünden maksad, Zatü'r-rikâ' gazvesidir. Nitekim (1238) numaralı hadis-i şerifte, bu korku namazının Zâtü'r-rikâ' gazvesinde kılındığı açıkça ifade edilmektedir.
Her ne kadar bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem Efendimizin, önce arkasında bulunan saffa bir rekat namaz kıldırdığı ifade ediliyorsa da bu saffın diğer grub gelmeden ikinci rekatı da Resûl-i Ekrem ayakta beklerken kendi başlarına kıldıklarından söz edilmiyor. Halbuki bu hadisten sonra gelecek olan (1238 ve 1239) numaralı hadis-i şeriflerde açıklandığı üzere Resûl-i Ekrem'in ardında birinci rekâtı kılan saf, Resûl-i Ekrem ikinci rekatın kıyamında beklerken kendi kendilerine ikinci rekatı da kılıp selâm vermiş ve ileride düşmanı gözetlemekte olan ikinci grubun yerine ilerlemiş, ikinci grub da kendilerini kıyamda beklemekte olan Resul Ekrem'in ardına gelerek ikinci rekata yetişip onu Resûl-i Ekrem'le beraber kılmışlar ve ikinci rekatın sonunda Resûl-i Ekrem (s.a.) oturup her iki saffı da beklerken ikinci grub diğer rekatı kendi başlarına tamamlamışlardır. Daha sonra her iki grub da Resûl-i Ekrem'in arkasında onunla birlikte selâm vererek namazdan çıkmışlardır. Müellif Ebû Dâvûd sözü geçen hadislerin getirdiği bu açıklığı göz önünde bulundurarak bu babın başlığını buna göre isimlendirmiştir.
Bu durumda Resûl-i Ekrem (s.a.) ikinci rekatın kıyamında beklerken birinci rekatı kendisiyle kılan grub ikinci rekatı kendi kendilerine kılmışlar ve sonra da gidip ileride düşmanı gözetlemekte olan grubun yanına vararak onların ikinci rekata yetişmelerini ve onu Resûl-i Ekrem'le beraber kılmalarını sağlamışlardır.
Yine metinde geçen " = onların ardındakiler bir rekat namaz kıhncaya kadar..." cümlesinin zahirine göre, mânânın şöyle olması lâzımdır: "Ön saftakilerin ardındakiler de bir rekat kıhncaya kadar ayakta dikildi." Çünkü zahire göre (|*4«U) kelimesinin sonundaki "hum" zamiri imamın ardında bulunan birinci saftakilere gitmektedir. Buna göre Resûl-i Ekrem (s.a.) arkasında bulunan birinci safa bir rekat namaz kıldırdıktan sonra kalkıp ikinci rekatın kıyamında beklemeye başlamış, beklerken de birinci saffın gerisinde düşmanı gözetlemekte olan ikinci saf, Resûl-i Ekrem'in arkasına gelerek ikinci rekata yetişmişler ve onu Resul Ekrem'le beraber kılmışlardır.
Her ne kadar hadisin zahiri böyle ise de bu mânâ bu babın başlığına ve Beyhakî'nin Sünen'indeki rivayeti ile İbn Cerîr'in tefsirindeki aynı senetle rivayet ettiği hadise uymamaktadır. Çünkü bu rivayetlerde kelimesindeki "hum" zamirinin yerine şeklinde Resûl-i Ekrem (s.a.)'e dönen müfred "hü" zamiri bulunmaktadır. Nitekim musannifin rivayet ettiği 1238 numaralı hadis-i şerifte de sözü geçen zamir "müfred" olarak geçmektedir. Bu bakımdan hadis sarihleri İbn Cerîr'in rivayetini tercih ederek bu hadise buna göre mânâ vermişlerdir.Biz tercümede hadisin zahirî mânâsını esas aldık. Fakat İbn Cerîr'in rivayeti göz önünde bulundurulacak olursa, hadise şu şekilde mânâ vemek gerekir: Korku anında Resûlullah (s.a.) ashabına namaz kıldırmış da onları arkasına iki saf yapmış hemen arkasında bulunanlara bir rekat kıldırmış, sonra ayağa kalkmış ve arkasındakiler bir rekat namaz kılıncaya kadar ayakta durmuş, sonra gerideki safta bulunanlar ilerlemiş, ön saftakiler de gerilemişler. Bu suretle (ilerleyenlere) bir rekat namaz kıldırmış, sonra Resûlullah (s.a.) gerileyenler bir rekat namaz daha kılıncaya kadar oturmuş, sonra onlarla beraber selâm vermiştir.
Bu hadiste geçen kelimesindeki zamir burada cemi olarak geçtiği halde, bazı kaynaklarda şeklindeki müfred olarak geçmesi, her ne kadar yukarıda açıklandığı şekilde farklı manaların ortaya çıkmasına sebeb oluyorsa da aslında bu iki zamirin aynı mânâyı ifâde etmeleri de mümkündür. Şöyle ki:
1. Zamirin cemi olduğu kabul edilirse o zaman ileride düşmanı gözetleyen saffa ait olur ki, " = onların ardında" sözüyle yine Resûl-i Ekrem (s.a.)'in arkasında bulunan birinci saf kast edilmiş olur. Her ne kadar safın birisi imâmın önünde bulunuyor ise de imama tâbi olduğu için hükmen imamın arkasında sayılır. Bu bakımdan safın birinin, imamın önünde bulunması metinde geçen "onları arkasında iki saf halinde durdurdu" sözüne aykırı değildir.
2. Bu zamirin müfred olduğu kabul edilirse o zaman bu zamir Resûl-i Ekrem (s.a.)'e ait olur ki “ = onun ardında" sözüyle yine Resûl-i Ekrem (s.a.)'in arkasında bulunan birinci saf kast edilmiş demektir. Bu şekildeki bir te'vil neticesinde bu hadis ile İbn Cerîr'in rivayeti arasında bir çelişki kalmadığı gibi bu babın başlığı ile hadis arasında da bir uygunluk sağlanmış olur.
Her ne kadar metinde Resûl-i Ekrem'in selâmı yalnız başına verdiği ifâde ediliyorsa da 1238 no'lu hadis selâmı cemaatle beraber verdiğini açıkça ifâde etmektedir. Nitekim mezheb imamlarından imam-ı Şafiî de bu görüştedir. Ancak İmâm Mâlik'e göre imam selâm vermek için arka-sıdaki cemaatin kendisine yetişmesini beklemez. Nitekim ashab-ı kiramdan Hz. Ali, İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve îbn Ömer de bu görüştedirler. Ancak bu şekilde kılınan korku namazında imamdan evvel namazdan çıkıldığı için imama uymak gerçekleşmediğinden Hanefî uleması (1244) no'lu hadisi buna tercih etmişlerdir.[201]

14. "İmam (Arkasındaki Safla) Bir Rekat Kılınca Ayakta Beklerken (Bu Saftakiler) Diğer Rekatı Kend Başlarına Kılarak Namazı Tamamlarlar, Sonra Selâm Verip Düşmana Karşı Dururlar Ve (İmamın) Selam (ı Cemaatle Mi, Yoksa Onları Beklemeden Yalnız Başına Mı Vereceği) Konusunda İhtilâf Edildi" Diyenlerin Görüşüyle İlgili Hadisler)

1238. ...Salih b. Havvât'ın Zâtü'r-Rikaa' harbi vuku bulduğu gün Resûlullah (s.a.) ile birlikte korku namazı kılan bir zattan rivayet ettiğine göre;
Bir taife Peygamber (s.a.) ile birlikte (arkasında), bir başka taife de düşmana karşı saf tutmuştu. (Hz. Peygamber) Yanındakilere bir rekat namaz kıldırmış, sonra ayakta dururken (cemaat) kendi kendilerine (namazı) tamamlamışlar. Sonra namazdan çıkarak düşmanın karşısına saf bağlamışlar. (Bu sefer) öteki taife gelmiş, Resûlullah (s.a.) onlara da namazından kalan rekatı kıldırmış, sonra oturarak beklemiş, cemaat kendi kendilerine namazı tamamlamışlar, sonra Resûlullah (s.a.) onlarla selâm vermiş.[202]
Mâlik dedi ki: (Bu mevzuda) duyduklarımın bana en hoş geleni Yezid b. Rûman'ın hadisidir.[203]

Açıklama

Zatü'r-rika' Necd bölgesinde Gatafan topraklarında cereyan etmiş meşhur bir gazvenin ismidir.Buhârî'nin talikine göre hicretin yedinci senesinde cereyan etmiştir. Esasen bu kelime sözlükte "yamalı" anlamına gelir. Müslüman askerlerin ayakları delindiği ve bu yüzden de ayaklarına bez bağladıkları için bu isim verilmiştir. Bu savaşın cereyan ettiği yerde siyah, beyaz ve kırmızı renkleri olan bir dağ bulunduğu için bu ismin verildiği de söylenir. Sebebi ise, Gatafan kabilesinin civar kabilelerle birleşerek büyük bir kuvvetle müslümanlar üzerine hücuma geçmek üzere toplandıkları yolundaki bir haberin Medine'ye ulaşmış olmasıdır. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.) Hz. Osman b. Affân'ı Medine'de vekil olarak bırakarak 400 veya 700 kişiyle yola çıktı. Zatü'r-rika' denilen yere kadar geldiği halde düşmanın izine rastlayamadı. Çünkü düşmanlar Müslümanlardan korktukları için dağların başına kaçarak gözden kaybolmuşlardı. Ortalıkta sadece kaçmayı başaramayan bir kaç kadın kalmıştı. Bu yüzden burada bir savaş olmadı. Fakat düşmanın yeniden toparlanarak saldırıya geçme tehlikesi bulunduğu için burada kılınan namaz metinde tarif edildiği şekilde korku namazı olarak kılındı. Resûl-i Ekrem (s.a.) cemaati iki safa ayırıp birinci saf düşmanı gözetlerken ikinci saf arkasına durup birinci rekatı cemaatle kılmıştır. Hep birlikte ikinci rekatın kıyamına kalkınca Resûl-i Ekrem kıyamda beklemiş, bunlar da namazın geri kalan kısmını yalnız başlarına kılmışlar ve düşman karşısında bulunan saftakilerin yerlerini alarak kıyamda beklemekte olan Resûl-i Ekrem'in arkasında saf olmalarını ve ikinci rekatı Resûl-i Ekrem'le birlikte kılmalarını sağlamışlardır. İkinci rekatı Resûl-i Ekrem (s.a.)'le beraber kılan bu safta Resûl-i Ekrem'le birlikte kılamadıkları rekatı yalnız başlarına tamamlarlarken Resûl-i Ekrem de kendilerini kuudda beklemiştir. Nihayet kılamadıkları rekatı yalnız başlarına kılarak Resul-i Ekrem'in arkasına oturmuşlar ve Resûl-i Ekrem'le birlikte selâm vererek namazdan çıkmışlardır.
Bu suretle daha önce namazlarını kılan safın Resûl-i Ekrem'le birlikte iftitâh tekbiri alma faziletine ermelerine mukabil bunlar da Resûl-i Ekrem'le birlikte selâm vermenin faziletine ermişlerdir.
Metindeki, "Mâlik dedi ki; bu mevzuda duyduklarımın bana en hoş geleni Yezid b. Rûmân hadisidir" cümlesi, İmam Mâlik'in Muvatta'ında "Bu mevzuda işittiklerimden en hoşuma gideni el-Kasım b. Muhammed'in Salih b. Havvât'tan naklettiği hadistir" şeklinde geçmektedir.[204] Fakat bu iki cümle arasında bir fark yoktur. Çünkü bu iki cümle ile de îmâm-ı Mâlik mevzuumuzu teşkil eden Salih b. Havvât hadisini kast etmiştir. Dârekutnî'de bu hadisi naklettikten sonra şunları söylemektedir: "İbn Vehb diyor ki: Her ne kadar İmam Mâlik bana "benim salât-ı havf I konusunda en hoşuma giden bu hadistir" dediyse de, sonradan bu fikrinden döndü ve "bana göre bu taifenin kılamadığı rekatı Resûl-i Ekrem'in selâm verdikten sonra kaza etmiş olması daha uygundur" dedi." Dârekutnî'nin bu sözleri salât-ı havf konusunda İmam-ı Mâlik'in görüşünü ortaya koymaktadır. Yani Resûl-i Ekrem (s.a.)le birlikte iki saf ayrı ayrı birer rekat namaz kılmışlar, ikinci rekatı Resûl-i Ekremle kılan cemaat kılamadıkları rekati kaza etmek için kalktıkları zaman Resûl-i Ekrem selâm vermek için onları beklememiştir. Nitekim İmam-ı Şafiî, İmam Ahmed ve Dâvûdü'z-Zâhirî de bu mevzuda İmam Mâlik'in görüşünü benimsemişlerdir. Ancak Şafiî'ye göre ikinci grub namazı bitirmedikçe imam selâm vermez, selâmı cemaatle beraber verir.
Bu konuda Zürkânî şunları söylemektedir:
"Mâliki ulemâsına göre Resûl-i Ekrem selâm vermek için ikinci rekatı kendisiyle birlikte kılan safın namazı bitirip selâma yetişmelerini beklemez. Bu mevzuda düşmanın kıble tarafında olup olmaması arasında fark yoktur."
Korku namazının Hanefî ulemâsına göre kılınışını ise Merhum Ö. Nasuhi Bilmen Efendi şöyle anlatıyor: "Cemaatten bir zümre düşman karşısında durur bir zümre de gelip imama uyar, iki rekatlı bir namazın ilk rekatını, üç veya dört rekatlı bir namazın da ilk iki rekatını imam ile beraber kılar, ikinci secdeden veya birinci ka'dede teşehhüdden sonra düşman cephesine gider, diğer zümre gelerek imama uyar, onun ile beraber geri kalan rekatları kılar, tekrar düşman karşısına gider. İmam kendi başına selam verir, namazdan çıkar. Birinci zümre döner gelir, namazını kıraatsiz olarak tamamlar, selam verir, düşman karşısına gider. Çünkü bu zümre lâhık bulunmuştur. Sonra ikinci zümre gelir, namazlarını kıraatle ikmal edip düşman cephesine tekrar gider. Zira bunlar da mesbûk bulunmuştur.Maamafih bu zümreler bulundukları yerde de namazlarını ikmal edebilirler."[205]
Hanefî ulemâsının bu mevzudaki delili ileride tercümesini sunacağımız 1244 numaralı hadistir, imam Nevevî'nin tahkikine göre bu hadis-i şerifi rivayet eden zat Havvât b. Cubeyr'dir.[206]

1239. ...Sehl b. Ebi Hasme el-Ensârî (r.a.)den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Korku namazı (şöyle kılınır): îmam cemaatinden bir zümre ile kalkar namaza durur. Diğer bir zümre de düşman karşısında durur. İmam, arkasındaki cemaatle beraber rükû' ve secdeyi yaptıktan sonra ayağa kalkar, iyice doğrulup ayakta kalır. Cemaat de kalan rekatı kendi başlarına tamamlarlar. Sonra imam ayakta dikilirken selâmı verip giderler, düşmanın karşısında yerlerini alırlar. Sonra namazlarını kılmamış olan zümre gelip imamın arkasında (iftitah) tekbiri alıp (namaza durur), imam onlarla beraber rükû'a ve secdeye vardıktan sonra selâm verir, (namazdan çıkar. Arkasındaki cemaat ise) kalkıp geriyekalan rükû' (ve secdeyi de) yaptıktan sonra selâm verirler.[207]
Ebû Dâvûd dedi ki: Yahya b. Said'in el-Kasım'dan (naklettiği) rivayeti Yezid b. Rûmân'ın rivayeti gibidir. Ancak Yahya b. Saıdselâm konusunda Yezid b. Rûmân'a muhalefet etmiştir. Ubeydullah'ınm rivayeti de Yahya b. Said'in rivayetine benzer. (Ubeydullah da rivayetinde aynen Yahya gibi) "ayakta sabit kalır" dedi.[208]

Açıklama

Müellif Ebû Davud'un da ifâde ettiği gibi Yahya b. Saîd'in el-Kâsım'dan rivayet ettiği 1239 numaralı hadis, Yezid b.

Rûmân'ın rivayet ettiği 1238 numaralı hadis-i şerife benzemektedir. Ancak Yezid b. Rûman hadisinden farklı olarak, Yahya b. Said hadisinde, "İmam, kendisine ikinci rekat (e uyan safın namazlarının geri kalan kısmını bitirmelerini beklemeden selam verip namazdan çıkar" denildiği halde Yezid b. Rûmân'ın rivayet ettiği hadiste imamın bu şekilde selâm vererek namazdan çıktığına dair ifâde yoktur.İbn Cerîr'in Tefsîr'inde rivayet ettiği Ubeydullah hadisi de Yahya b. Said hadisine benzer.[209] Bu hadisin sonunda İbn Cerir Ubeydullah'ın şu sözlerini naklediyor: "Salat-ı havf konusunda işittiğim hadislerin bence en güzeli bu hadistir" Ancak Ubeydullah'ın bu hadisini 1237 numaralı Ubeydullah b. Muâz hadisiyle karıştırmamak lâzımdır. İbn Bükeyr'in beyânına göre İmam Mâlik önceleri Yezid b. Rûmân'ın hadisiyle amel ederken daha sonra Yahya b. Said'in hadisine dönmüş ve onu benimsemiştir. İbnu'l-Kasım ise, bu mevzuda şunları söylüyor: "Yahya b. Said hadisi benim bu mevzuda gönlüme en hoş gelen hadistir. Aynı zamanda Eşheb'in dışında bütün Mâliki ulemâsı da bu hadisle amel etmişlerdir."
Bu mevzudaki diğer mezhep imamlarının görüşü bir önceki hadisin açıklamasında geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak tarif edilen bu korku namazını da birinci grub olarak kılanlar namazı daha evvel bitirdiğinden imama uymak tam manâsıyla gerçekleşmez. Bu bakımdan Hanefî ulemâsı 1244 numaralı hadisi bu hadise tercih etmişlerdir.[210]

15. (Korku Namazında) Kıbleyi Arkasına Bile Almış Olsalar (Her İki Saftakiler De) Tekbiri Hep Beraber Alırlar, Sonra İmam Arkasındakilere Bir Rekat Kıldırınca (Düşman Karşısında Bulunan) Arkadaşlarının Yerine Giderler. Bu Sefer Onlar (İmamın Arkasına) Gelince Kendileri Yalnız Başına Bir Rekat Daha Kılarlar. İmam Bir (İkinci) Rekatı De Yeni Gelenlerle Beraber Kılar. Bunlar (Kılamadıkları) Rekatı İmam Otururken Yalnız Başına Kılarlar, Sonra İmam Hepsiyle Beraber Selam Verir Diyenler(İn Görüşüyle İlgili Hadisler)

1240. ...Mervân b. el-Hakem'den rivayet edildiğine göre kendisi Ebü Hureyre (r.a.)'ye, "Resûlullah (s.a.) ile beraber korku namazı kıldın mı?" diye sormuş. O da "Evet" diye cevab vermiş. Mervân: "Ne zaman?" deyince; Ebû Hureyre de şu cevabı vermiş:
Necid gazvesi yılında (kıldım). Resûlullah (s.a.) ikindi namazı için kalktı, (askerlerden) bir grup sırtları kıbleye karşı düşman karşısında dururlarken bir grub da kendisiyle beraber namaza durdu. Resûlullah (s.a.) tekbir alınca düşman karşısında olanlarla kendi yanında bulunanlar hep birlikte tekbir aldılar. Hz. Peygamber secde yaptı, onlar da yaptılar. Diğerleri ise düşman karşısında ayakta duruyorlardı, sonra Resûlullah (secdeden) kalkınca beraberindekiler de kalkıp gittiler ve düşmanın karşısında durdular. (Daha önce) düşman karşısında olan grub da Resûlullah'ın arkasına gelip durdular. Hz. Peygamber (s.a.) bir kere daha rükû'a ve secdeye vardı, onlar da O'nunla beraber rükû'a ve secdeye vardılar, Resûlullah ve beraberindekiler otururken düşman karşısında duranlar tekrar gelip rükû ve secdeye vardılar. Daha sonra da hep beraber selâm verdiler. Böylece (cemaatle kılınan namazın miktarı) Resûlullah (s.a.) için iki rekat her iki taifede bulunan kimseler içinse birer rekat oldu.[211]

Açıklama

Hz. Ebû Hureyre (r.a.)ın şâhid olduğu bu gazve Buhârî'nin tahkikine göre Hayber'in Fethinden sonra hicretin yedinci senesinde Necd bölgesinde vukua gelen Zâtu'r-rikâ' gazvesidir. Her ne kadar Hicretin beşinci yılında vuku'a geldiğini söyleyenler varsa da Ebû Hu-reyre'nin Hayber savaşında müslüman olduğu düşünülürse Buhârî'nin haklı olduğu anlaşılır. Çünkü Zâtu'r-rikâ' gazvesi Hayber savaşından sonra olmuştur. Nitekim Cabir'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte; "Peygamber (s.a.) korku namazını ashabına yedinci gazve olan Zatü'r-rikâ' gazvesinde kıldırdı" buyuruluyor.
Hafız İbn Hacer Câbir hadisinin şerhinde şunları söylüyor:
"Yedi gazve sırasıyla şunlardır: Bedir, Uhud, Hendek, Kurayza, Mü-reysi', Hayber, Zâtü'r-rikâ. Buharı bu sözüyle Zatü'r-rikâ'gazvesinin Hayber'in fethinden sonra vuku bulduğunu söylemek istiyor."
Bu babtaki hadislerde tarif edilen korku namazının kılınış şekli düşmanın kıble cihetinde değil de başka bir cihette bulunması haliyle ilgilidir.
Her ne kadar metinde ikinci rekatı Resûl-i Ekrem'le beraber kılan grubun, namazlarını bitirince düşman karşısında bekleyen grubu bekleyip beklemedikleri açıklanmıyorsa da gerçekte onların gelmesini oturarak beklemişler ve onlar da geldikten sonra Resûl-i Ekrem'le birlikte hep beraber selâm vermişlerdir.
Bu durumda ikinci rekatın sonunda her iki grubun da Resûl-i Ekrem'in
arkasında teşehhüdde birleştikleri ve düşman karşısında hiç kimsenin kalmadığı anlaşılıyor. Bu da saldın tehlikesinin az olduğu zamanlarda korku namazını bu şekilde kılmanın caiz olduğunu gösterir. Ancak tarif edildiği şekilde ikinci grubun, Resûl-i Ekrem'in arkasına gelerek yetişemedikleri rekatı yalnız başına kılmaları sonra imama uymaları Hanefîlere göre İslâmın ilk devrelerine aittir. Bu uygulama sonradan neshedilmiştir.[212] İbn Ebî Leylâ ve bir rivayete göre Süfyân bu hadisle amel etmişlerdir."[213]

1241. ...Ebû Hureyre (r.a.)'tten; demiştir ki:
Resulullah (s.a.) ile birlikte Necid'e doğru (sefere) çıktık. Nahl'de bulunan Zâtur'rikâ' denilen yere gelince Gatafân (oğulların)dan bir toplulukla karşılaştık. Daha sonra (Muhammed b. İshak sözlerine devamla daha önce geçen hadisin) mânâsını nakletti. Ancak (Muhammed b. İshak'ın rivayet ettiği hadisin) sözleri Hayve (hadisi)nin sözlerinden başkadır. Ve bu hadiste (Muhammed b. İshak): "(Resûlullah), beraberlerinde bulunan kimselerle rükû'a ve secdeye varınca (beraberindeki kimseler) kalktılar ve geri geri giderek arkadaşlarının bulunduğu yere vardılar" dedi. Fakat sırtlarının kıbleye karşı olduğunu

zikretmedi.[214]

Açıklama

Bir önceki Hayve b. Şureyh hadisini mânâ olarak Muhammed b. İshâk da nakletmiştir. Her ne kadar bu iki hadis aynı mânâyı ifâde ediyorlarsa da, metinleri arasında bazı farklar vardır. Muhammed b. İshak'ın rivayet ettiği hadisi Tahâvî ile Beyhakî de rivayet etmişler. Bu iki hadisin lafızları ve senedleri arasındaki farklar şu şekilde özetlenebilir:

1 . Bir önceki Hayve hadisini Urve b. ez-Zübeyr Ebû Hureyre'den Mervân b. el-Hakem vasıtasıyla naklettiği halde Muhammed b. İshâk hadisinin senedinde Urve ile Ebû Hureyre (r.a.) arasında Mervân bulunmamaktadır.
Yani Urve hadisi bizzat Ebû Hureyre (r.a.)'den işitmiştir ve hadisin senedinde kopukluk yoktur.

2. Metinler arasındaki farka gelince, bir önceki Hayve hadisinde namaza başlamadan önce düşman karşısında bulunan zümrenin sırtlan kıbleye karşı olduğu halde iftitâh tekbirini Resul-i Ekrem'le beraber aldığı ifâde edildiği halde, Muhammed b. İshâk hadisinde bu durumdan bahsedilmiyor.

3. Bu hadis-i şerifte birinci rekatı Resûl-i Ekrem'le birlikte kılan zümre daha sonra geri geri çekilerek düşman karşısında bulunan arkadaşlarının yerine varıp onların da Resûl-i Ekrem'le birlikte ikinci rekatı kılmalarını sağladıkları anlaşıldığı halde bir önceki hadiste bu zümrenin düşman karşısına nasıl -gittiklerinden söz edilmiyor.

4. Bir önceki hadiste namaza başlamadan önce düşman karşısında bulunan zümrenin sırtı kıbleye karşı olduğu ifâde edildiği halde Muhammed b. İshak hadisinde bundan bahsedilmemektedir.
Muhammed b. îshak tedlîs yapan bir kimsedir. Açık bir şekilde "haddesenî" demedikçe rivayetinde tedlîs bulunmadığından emin olunamaz. Tahavî ve Beyhakî'nin de rivayet ettiği bu hadisin senedinde Muhammed b, İshak vardır ve Muhammed b. İshak "haddesenî" tabirini kullanarak hadisin metninde tedlîs bulunmadığını kesin bir şekilde açıklamıştır.[215]

1242. ...Ebû Dâvûd yeni bir senedle (bir Önceki) hâdiseyi Hz. Âişe'den Urve b. ez-Zübeyr'in de naklettiğini ve Aişe'nin şöyle dediğini haber vermiştir:
Resûlullah (s.a.) tekbir aldı, beraberinde bulunan grub da tekbir aldı, sonra (Resûl-i Ekrem) rukû'a varınca onlar da vardılar, secde edince onlar da secde ettiler. (Secdeden) kalkınca onlar da kalktılar. Resûlullah (s.a.) oturarak beklerken kendi kendilerine ikinci secdeyi yaptılar, sonra ökçeleri üzerinde geri çekilerek arkalarında bulunan zümrenin gerisine kadar varıp durdular. Bunun üzerine diğer zümre gelerek namaza durup tekbir aldı, sonra kendi kendilerine rükû'a vardılar. Daha sonra Resûlullah (s.a.) (ikinci) secdeye varınca beraberinde onlar da vardılar. Sonra Resûlullah (s.a.) (ikinci rekat için) ayağa kalkınca bunlar da kendi başlarına (öteki) secde(yi) ettiler. Sonra her iki zümre de Resûlullah (s.a.)'le beraber kıyamda birleşip namaza devam ettiler. Resûlullah (s.a.)'le birlikte beraberce rükû'a ve secdeye vardılar. Sonra Resûlullah dönüp ikinci secdeye varınca acelede kusur etmemeye çalışarak en sür'atli bir şekilde onunla birlikte secdeye vardılar. Sonra Resûlullah (s.a,) selâm verince onlar da selâm verdiler. Bunun üzerine Resûlullah, cemaat namazın tümüne iştirak etmiş olarak (namazdan) kalktı.[216]

Açıklama

Korku namazında ikinci zümre birinci iftitah tekbirini Resûl-i Ekrem (s.a.)'in arkasında ancak ikinci rekatın kıyamında alabildiği halde, metinde "cemaat namazın tümüne iştirak etti" denilmesi izahı gereken bir durumdur. Bu söz şu şekilde açıklanabilir: "İkinci zümre her ne kadar namaza ikinci rekatte yetişmişlerse de imam selâm vermeden Önce namazın tümünü bitirip imamla selâm vermeye muvaffak olduklarından ve üzerlerinde selâmdan sonra kılacakları bir rükün kalmadığından namazın tümünü imamla beraber kılmış sayılırlar. Ayrıca metinde geçen "cemaat namazın tümüne iştirak etti" cümlesindeki "namazın tümü" kelimesiyle cüz-kül alâkasıyla mecazen namazın ikinci rekatı kastedilmiş de olabilir.[217]

16. İmam Her İki Zümreye De (Ayrı Ayrı) Birer Rekat Namaz Kıldırır, Selâm Verir. (Her İki Zümre De Üzerlerinde Kalan) Rekatı Kendi Başlarına Kılarlar Diyenler(İn Delilleri)

1243. ...İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) iki zümreden birine bir rekât kıldırdı. (Rn arada) diğer zümre düşman karşısında bulunuyordu. Sonra (berikiler) namazdan ayrılıp öbürlerinin yerlerine durunca (bu sefer) onlar geldi. Resûlullah (s.a.) onlara da bir rekat namaz kıldırdı. Selâm verdi. Sonra hem kberikîler hem de ötekiler birer rekat kaza ettiler.[218]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Nesâî ile Hâlid b. Mâdan daîbn Ömer vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiler. Meşrûk ile Yûsuf b. Mihrân'ın İbn Abbâs'tan naklettikleri söz de böyledir. Yûnus'un Hasan (el-Basrî)'den naklettiği rivayete göre Ebû Musa da (korku namazını) bu şekilde kılarmış.[219]

Açıklama

Düşman kıble cihetinde bulunduğu zaman İmam Ebû Hânife ile ashabına göre korku namazı böyle kılınır. Bir numara sonra tercümesini sunacağımız İbn Mes'ûd hadisi ile Bezhâr'm Ali (kerremallahü vecheh)den tahric ettiği rivayette tarif edilen bu şekle uygun düşmektedir. Bu kılınış şeklinde ictihâd konusu olan bir nokta kalıyor. Şöyle ki: İlk saf ilk rekatı ikinci secdeye kadar imam ile beraber tam kıldığı halde düşmana karşı bekçi durumunda olan diğer saf ise» imama rükû'dan

itibaren uyabiliyor. Çünkü saflar yer değiştirinceye kadar imam kıraatini bitirip rükû'a varmış oluyor. İmam selâm verdikten sonra da evvelki saf namazını kıraatsiz sonraki ise, kıraatle tamamlar. Çünkü evvelki saf Lâhik, sonraki saf ise mesbûk durumdadır. Bir numara sonraki hadisten de anlaşıldığına göre imamın selâmından hemen sonra arkasındaki saf kalkıp namazını tamamlamış ve düşman karşısında bekleyen grubun yerini alarak onların da namazlarını imamla kılmalarını sağlamışlardır. Düşmanı gözetlemeye daha çok imkân verdiği için Hanefî ulemâsı safların ikinci rekatı böyle nöbetleşe kılmalarını mendûb görmüşlerdir. Nitekim, Evzâî ile Mâliki imamlarından Eşheb de korku namazının bu şeklini tercih etmişlerdir. Ayrıca İmam Şafîî bu şekli caiz gördüğü gibi Süfyan es-Sevrî'nin de caiz gördüğüne dâir rivayet bulunduğunu Hassâf zikretmektedir.
Nitekim İbn Abdilber de senedinin sağlam, metninin de "cemaatin imamdan önce selâm veremeyeceği" esasına uygun oiduğu gerekçesiyle korku namazıyla ilgili bu İbn Ömer hadisini bu konudaki diğer rivayetlere tercih etmiştir.[220]

17. İmam Her Gruba Bir Rekat Kıldırır, Sonra Selâm Verir. Bunun Üzerine Arkasındaki Grub Kalkar Bir Rekat Daha Kılarak Öbürlerinin Yerine Gider, Onlar Da Bir Rekat Daha Kılarlar Diyenlerin Görüşü İle İlgili Hadisler)

1244. ...Abdullah b. Mes'ud'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize korku namazı kıldırdı. (Cemaat) biri Resûlullah'ın arkasında diğeri de düşman karşısında olmak üzere iki saf halinde (ayağa) kalktılar. Resûlullah (s.a.) (arkasındaki) gruba bir rekat namaz kıldırdı. Sonra öbür gruba bir rekat namaz kıldırdı. Sonra öbür grub gelip bunların yerine durdu. Bunlar da (gidip) düşmana doğru yönelerek (onların yerlerine) durdular. (Resûlullah -s.a.-) berikilere de bir rekat kıldırdıktan sonra selâm verdi. Bunun üzerine (arkasındakiler de) kalktılar kendi başlarına bir rekat (daha) kıldılar ve selâm verdiler. Daha sonra gidip düşman karşısındaki öbür grubun yerini aldılar. Onlar da bunların yerine dönüp geldiler ve kendi kendilerine bir rekat kılıp sonra selam verdiler.[221]

Açıklama

Ebû Yûsuf ‘tan başka bütün Hanefî ulemâsınca kabul edilen korku namazı budur. Bu hadis-i şerifte tarif edilen namaz şekli düşmanın kıble cihetinde olmadığı zamanda kılınan korku namazıyla ilgilidir. Her ne kadar "Ebû Ubeyde babasından hadis dinlememiştir. Husayf da zayıftır" diye bu hadise itiraz edenler olmuşsa da bu itiraz doğru değildir. Çünkü Ebû Ubeyde aslında sağlam bir râvidir. İmam Buhârî pek çok yerlerde onun rivayetlerini delil getirmiştir. Aynı şekilde Müslim de ondan hadis nakletmiş ve Ebû Davud onun mümtaz bir kişiliğe sahib olduğunu söylemiştir. Husayf hakkında da Ebû Zür'a el-İclî, İbn Ma'în, İbn Sa'd ve Nesâî gibi hadis otoriteleri sitâyişkâr ifâdeler kullanmışlardır.
Her ne kadar İmam Ebû Yûsuf, içerisinde gelip - gitme gibi namaza aykırı davranışlar bulunduğu için bu şekilde kılınan korku namazının caiz olmadığım söylemişse de diğer Hanefî uleması Nisa Sûresinin "Bundan sonra henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar" mealindeki 102. âyetinde tarif edilen şekle uygun düştüğü için korku namazının bu hadiste ifade edilen şeklini diğerlerine tercih etmiş ve bu konuda İmam Ebû Yûsuf ile İbn Ebî Leylâ'nın tercih ettikleri (1236) numaralı Ebû Ayyaş ez-Zürakî hadisini ancak düşmanın kıble tarafında bulunması halinde geçerli görmüşlerdir.[222]

1245. ...(Bir önceki hadisin)mânâsını aynı senedle İshâk b.Yûsuf (ve) Şerîk vasıtasıyla Husayf' tan Temîm b. Muntasır da rivayet etti. (Husayf) dedi ki: "Peygamber (s.a.) tekbir getirince her iki saf da birlikte tekbir getirdi."
Ebû Dâvud dedi ki: Bir önceki hadisi (Şerîk'in rivayet ettiği) mânâ ile Husayf tan es-Sevrîde rivayet etmiştir. Abdurrahman b. Semure de (korku namazını) böyle kılmıştır. Ancak (Semure'nin kıldırdığı korku namazında imama ikinci rekata yetişen ve) imamla bir rekat namaz kılan grub, (imam) selâm verince (daha önce birinci rekatı imamla beraber kılıp düşman karşısında beklemekte olan) arkadaşlarının yerlerine gitmişler, (bu sefer) onlar gelip kendi başlarına bir rekat kılarak (selâm vermişler) ve öbürlerinin yanına giderek (imamın arkasına gelmelerini) ve kendi başlarına bir rekat (daha) kılmalarını sağlamışlardır.
Ebû Dâvûd dedi ki: Şu (bir önceki) hadisi bize Müslim b. İbrahim de Abdussamed b. Habîb'den nakletti. Abdussamed; babam, Abdurrahman b. Semure ile birlikte Kâbul'e savaşa gittiklerini söyledi ve "Abdurrahman bize korku namazı kıldırdı" dedi.[223]

Açıklama

Şerîk'in Husayf tan rivayet ettiği bu hadiste tarif edilen korku namazı bir önceki hadis-i şerifte tarif edilen korku namazından biraz farklıdır. Çünkü bir önceki hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in korku namazım kıldırırken iki safa ayırdığı cemaatin biri düşmanı gözetlerken diğerini arkasına durdurtup birinci rekatı arkasındakilerle kıldığı ve düşman karşısında bulunan grubun iftitah tekbirine iştirak etmediği ifâde edildiği halde, bu hadis-i şerifte iftitah tekbirine düşman karşısında bulunan grubun da iştiak ettiği ifâde edilmektedir. Musannif Ebû Dâvûd (r.a.)
bu hadis-i şerifi rivayet etmekle düşman karşısında bulunan grubun da birinci rekatın iftitah tekbirine iştirak etmesi gerektiği,önceki hadiste de zikredilmesi gerekirken her nasılsa bu durumun ifâde edilmemiş olduğuna dik kati çekmek ve her iki hadiste Husayf'dan rivayet edildiğine göre, bir önceki hadisin konumuzu teşkil eden hadise nisbetle biraz noksan olduğunu ifâde etmek istiyor.
Ancak hadis sarihlerinin beyânına göre aynı hadisi İbn Cerîr de Tefsîr'-inde Şerîk, Husayf, Ebû Ubeyde ve Ebu Ubeyde'nin babası vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den nakletmiş ve düşman karşısında bulunan grubun iftitah tekbirine iştirak ettiğinden

bahsetmemiştir.[224] Her ne kadar bu hadis-i şerifi Beyhaki de rivayet etmişse de senedi muallaktır, muttasıl değildir.
Musannif Ebû Davud'un, hadisin sonuna ilâve ettiği talikteki "bu hadisi mânâ olarak Husayf tan Sevrî de rivayet etti" mealindeki sözü izaha muhtaçtır. Çünkü Süfyan es-Sevrî'nin bu rivayetini Ebû Cafer et-Tahâvî de muttasıl bir senetle nakletmiştir. Gerçekten bu rivayetten hem Şerîk'in rivayet ettiği hadis gibi her iki saffın da iftitah tekbirine iştirak ettiği, hem de bir önceki hadiste ifâde edildiği gibi düşman karşısında bekleyen saffın iftitah tekbirine iştirak etmediği mânâsını çıkarmak mümkündür. Çünkü Süfyân es-Sevrî'nin bu rivayetinde " = Onlann hepsi namazda idi ve Resülullah hepsine birden bir rekat namaz kıldırdı" cümlesi bulunmaktadır. Bu cümledeki "hepsi" sözüyle her iki safın da kast edildiği kabul edilirse, o zaman bu rivayet Şerîk'in sözünü te'yid eder. Fakat "hepsi" sözüyle "birinci saftakilerin hepsi" kast edilmiş ise, o takdirde Süfyan es-Sevrî'nin bu rivayeti bir önceki hadis-i şerifte tarif edilen korku namazı şeklini te'yid eder. Süfyan es-Sevrî'nin bu rivayetini Şerîk'in birinci mânâda anlayıp da anladığı gibi rivayet etmiş olması da mümkündür. Esasen Şerîk'irı bu şekilde rivayetlerde bulunarak pek çok yanlışlıklara düştüğü de bilinen bir gerçekter. Şurasını da söylemekte fayda var ki bu hadisi Şerîk'ten başka şu kimseler de rivayet etmişlerdir: **1.** İbn Fudayl, **2.** Abdulvâhid Ziyad, **3.** Abdulmelik b. el-Huseyn, **4.** Süfyan es-Sevri. İftitah tekbirine her iki saffın da beraberce iştirak ettiğini Şerîk'ten başka rivayet eden olmamıştır. Yine Ebû Davud'un talikinden korku namazını Resûl-i Ekrem (s.a.)'den sonraki devirlerde Abdurrahman b. Semure'nin de Abdullah b. Mes'ud hadisinde tarif edilen şekilde kıldığı anlaşılmaktadır. Abdurrahman b. Semure'nin bu uygulaması, Hanefi ulemâsının büyük çoğunluğunun delil kabul ettiği bir önceki Abdullah b. Mesud hadisini te'yid ettiği gibi; "Resûl-i Ekrem (s.a.)'den sonra korku namazı yoktur" diyen Hanefî imamlarından Ebû Yûsuf ile Şafîî ulemâsından Müzenî aleyhine bir delildir. Ancak Abdurrahman'ın bu uygulamasında 1244 no'lu İbn Mesud hadisinden farklı olarak imama ikinci rekatte yetişen grubun imamla birlikte bir rekat kılınca namazlarını tamamlamadan tekrar düşman karşısına gittiklerini, bunun üzerine düşman karşısında bulunan grubun gelip namazlarım tamamladıklarını ve selâm verip tekrar düşmanın karşısına giderek orada bekleyenlerin de gelip namazlarını tamamlamalarına imkân verdiklerini görüyoruz. Halbuki İbn Mesud hadisinde Resûl-i Ekrem'e ikinci rekâtta yetişen taifenin namazlarını bitirmeden düşmanın karşısına dönmedikleri ifâde ediliyor. Hanefî ulemâsı, içinde gelip-gitmek gibi namazın ruhuna aykırı hareketler daha az olduğu için İbn Mesud hadisindeki uygulamayı Abdurrahman'm uygulamasına tercih etmişlerdir.[225]

18. İmam Her Taifeye Sadece Bir Rekat Kıldırır Ve Kalan Rekatı Kılmaları Gerekmez Diyenlerin Delilleri)

1246. ...Sa'lebe b. Zehdem'den; demiştir kî:
Taberistan'da Said b. el-Âs ile beraber bulunuyorduk. Kalktı "Resûlullah (s.a.) ile beraber hanginiz korku namazı kıldı?" dedi. Huzeyfe de:
Ben, dedi ve her iki taifeye de birer rekat kıldırdı. (Daha sonra cemaat bu namazı) kaza etmediler, dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki;
1. Bu hadisi aynı şekilde Ubeydullah b. Abdullah ile Mucâhid de İbn Abbas vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişlerdir.
2. Abdullah b. Şakîk de (bu hadisi) Ebû Hureyre vasıtasıyla Peygamber (s.a.)den rivayet etti.
3. Yezid el-Fakîr ile Ebû Musa[226] da; hepsi de Câbir vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiler.
4. Bazıları "Şu'be'den (gelen bir rivayette) Yezid el-Fakîr hadisinde (her iki) taife de (kılamadıkları) diğer rekatı kaza ettiler" (cümlesinin bulunduğunu) söylüyorlar.
5. Bu hadisi aynı şekilde Simâk el-Haneftde tbn Ömer vasıtasıyle Peygamber (s, a.)'den rivayet etti.
6. Zeyd b. Sabit de Peygamber (s.a.)den nakletti (ve) dedi ki: "Cemaatin (kıldığı namaz) bir rekat Peygamber (s'.a.)'in (kıldığı namaz ise) iki rekat idi.[227]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte tarif edilen korku namazı düşmanın kıble tarafında bulunmadığı zaman kılınan korku namazıdır. Ebû Huzeyfe (r.a.)'nin kıldırdığı bu korku namazı Sünen-i Nesâî'de şöyle anlatılıyor: "Huzeyfe ayağa kalktı, cemaat iki saf oldu. Biri arkasına durdu, diğeri de düşmanın karşısına geçti, önce arkasındakiler? bir rekat kıldırdı, sonra onlar düşman karşısındakilere yer değiştirdiler. Bu sefer cephedekiler Huzeyfe'nin arkasında saf oldular. Huzeyfe onlara da bir rekat namaz kıldırdı. Daha sonra cemaat namazı kaza etmedi."
Nitekim Buhâr'nin İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadis-i şerif de tarif edilen bu şekli te'yid etmektedir. Ancak düşmanın kıble cihetinde bulunmasıyla ilgili olan İbn Abbas hadisine göre cemaatin hepsi birden Resûl-i Ekrem ile birlikte iftitah tekbirine iştirak etmişler, birinci taife Resûl-i Ekrem'le birlikte birinci rekatı kılarken ikinci taife onlara bekçilik etmiş, birinci taife de ikinci rekatı Resûl-i;Ekrem(s.a.)'le kılarken birinci taifede onlara bekçilik etmiştir.[228]
Yine İbn Abbâs (r.a.) Müslim'in rivayet ettiği bîr hadis-i şerifte şunları söylüyor: "Allah, namazı Peygamberiniz Muhammed (s.a.)in dilinden, hazarda dört, seferde iki, korku zamanında da bir rekat olarak farz kıldı"[229]
Korku namazının bîr rekat olduğunu ifade eden bu hadis-i şeriflerin zahiriyle Hasan el-Basrî, Dahhâk ve İshâk b. Râhûye gibi seleften bazı kimseler amel etmişlerse de Ebû Hanife, Şafîî, Mâlik ve Cumhûr-ı ulemâya göre korku namazı emniyet halinde kılınan namaz gibi kılınır. Yani hazarda kılmıyorsa dört, seferde kılmıyorsa iki rekat olarak kılınır. Fakat hiç bir zaman bir rekat olarak kılınması caiz değildir. Bu imamlar konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisiyle sözü geçen İbn Abbâs hadisini te'vil ederek; "Bu hadislerden maksat bir rekat imamla bir rekat da yalnız olarak kılmaktır" derler. Nitekim sahih hadislerin ifâdesine göre Peygamber (s.a.) ile ashabı korku zamanında namazlarını, bu şekilde kılmışlardır. Şafîî ulemâsından İmam

Nevevî delillerin arasını bulmak için bu te'vilin mutlaka lâzım olduğunu söylüyor. Sözü geçen mezhep imamlarına göre metinde geçen "cemaat sonra kılmadıkları rekatı kaza etmediler" sözünden maksat, "emniyet hali avdet edince ikinci rekatı kaza etmediler" demektir. İkinci rekatı kılmadılar" demek değildir.
İmam Nevevî bu konuda şunları söylüyor:
Bu hadis şöyle de te'vil edilmiştir: Korku namazının bir rekatı imamla kılınır bir rekatı de ferdî olarak kılınır. Nitekim Hz. Peygamber ve ashabın böyle uygulamaları vardır. Bana kalırsa korku namazını bir rekat kılmak farz, iki rekat kılmaksa evlâdır. Böyle olursa hadisler arasında bir tearuz olmaz. Musannif Ebû Davud'un Ubeydullah'ın Miicâhid vasıtasıyla İbn Abbâs'dan rivayet ettiği hadisi, talik oîarak zikretmekten maksadı, mevzumuzu teşkil eden Huzeyfe hadisini takviye etmektir. Bu taükî Tahâvî, Hâkim, Ibn Cerîr ve Nesâî de muttasıl bir senetle zikretmişlerdir. Nesâî'deki metin şu mealdedir:
İbn Abbas anlatıyor: Resülullah (s.a.) Zûkarad'de korku namazı kıldırdı. Arkasında cemaat iki saf oldu. Saflardan biri ardına durdu. Ardındaki safa bir rekat kıldırdıktan sonra onlar diğerlerinin yerlerine geçtiler. Düşmana karşı duranlar da gelip Hz. Peygamber'in arkasında saf oldular. Peygamberimiz onlara da bir rekat kıldırdı. Daha sonra onlar (bu namazı) kaza etmediler.[230]
Yine Musannif aynı maksatla diğer talikleri zikretmiştir. Bu taliklerden Cabir hadisini Tahavî İle Nesâî de muttasıl bir senetle nakletnıişlerdir. Nesâî'deki sözleri şöyledir: "Resûlullah (s.a.)'Ie beraber idik, namaz için kamet getirildi. Hz. Peygamber kalktı kendisiyle beraber bir grup da kalkıp arkasına durdu, diğer grub da düşman karşısına geçti. Arkasındakilerle bir rükû ve iki secde ile bir rekât kıldırdı. Sonra onlar düşman karşısına gidip oradakiler Hz. Peygamber'in arkasına geldiler. Onlara da bir rükû ve iki secde ile bir rekat kıldırdı. Sonra Hz. Peygamber selam verdi arkasındakiler ve düşman karşısındakiler de selam verdiler."[231]
Yezid el-Fakir'den Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen dördüncü talikte, cemaatin daha sonra bir rekatı kaza ettikleri ifade ediliyorsa da, bu rivayet Nesâî'nin Sünen'inde şu şekilde geçmektedir:
Resülullah (s.a.) müslümanlara korku namazı kıldırdı. Namaza kalktığında saflardan biri önünde diğeri arkasında idi. Arkasmdakilere bir rükû ve iki secde ile bir rekat kıldırdı. Sonra onlar diğerlerinin yerine gidip önde-kiler arkaya gediler. Hz.Peygamber bir rükû ve iki secde yaparak onlara da bir rekat kıldırdı. Sonra da selam verdi. Böylece Hz. Peygamber iki rekat, ashab ise tek rekat kılmış oldular.[232]
İbn Ebi Şeybe'nin Yezid'den naklettiği rivayette de bu lâkilin sözleri netice itibariyle Nesaî'ninki gibidir.
Beşinci ve altıncı taliklerde de yine Resûl-i Ekrem (s.a.)'in korku namazını iki, ashabın ise, bir rekat olarak kıldıkları ifade ediliyor. Ancak bütün bu rivayetlerde tarif edilen korku namazı yukarıda açıklandığı şekilde te'vil edilmiş ve deliller arasında bir çelişkinin olmadığı ortaya konmuştur.[233]

1247. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
Allah Teâlâ Peygamberinizin diliyle namazı size hazarda dört, seferde iki ve korku halinde de bir rekat olarak farz kıldı.[234]

Açıklama

Bu hadis, "yolculukta dört rekatlı namazları ikişer rekat kılmak vâcibtir.Çünkü iki rekat kılmak bir ruhsat değil, azimettir" diyen Hanefîlerin delilidir. Esasen metinde geçen "es-salâ" kelimesinin başında bulunan harfi-i tarif ahd içindir. Bu bakımdan kelimesi "dört rekatlı namaz" anlamına gelir ki, hadisten Allah Teâlâ'nın seferde dört rekatlı namazların iki rekat olarak edâ edilmesini farz kıldığı anlaşılır. "Korku namazının bir rekat kılınması" meselesi ise, izaha muhtaçtır. Her ne kadar bu cümlenin zahirinden "korku namazını imamın da cemaatin de bir rekat kılması gerektiği" anlaşılıyorsa da bundan önceki hadisin 1. tâlikindeki Mücâhid'in İbn Abbas'dan gelen rivayetinde imamın iki, cemaatin ise bir rekat kıldığı ifade edilmektedir. Aynı râvînin naklettiği bu iki farklı rivayete bakan et-Tahâvî "bir imamın teşehhüdsüz, kuudsuz ve selâmsız olarak başkalarına bir rekat farz namaz kıldırması muhaldir. îbn Abbâs'dan gelen bu iki rivayet biri birine zıt olunca bunlardan herhangi birini delil kabul etmek mümkün değildir" diyor.[235]
Bu hadis-i şerif "korku namazı cemaat için bir rekattır" diyen Huzeyfe, İbn Abbâs, Zeyd b. Sabit, Câbir b. Abdillah, Ebû Hureyre, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, es-Sevrî, Ahmed ve İshâk gibi ilim adamlarının delilidir. Ancak ulemânın büyük çoğunluğu bu hadisi "her iki saf imamla ayrı ayrı birer rekat kılmışlar, sonra da yalnız başına birer rekat daha kılmışlardır. Neticede hem imam, hem de her iki taife ikişer rekat kılmıştır" şeklinde te'vil ettiler. Fakat bilindiği gibi korku namazının iki rekat kılınması seferde caizdir. Hazar halinde korku namazının rekatları cumhura göre kısaltılamaz. Ahmed b. Hanbel'e göre ise, korku namazıyla ilgili hadislerin hepsi sahihtir. Hepsiyle amel edilebilir. Sadece bir tanesiyle amel edip de diğerlerini ihmal etmek doğru olmaz.[236]

19. "İmam, Her Taifeye İkişer Rekat Kıldırır' Diyenler(İn Delilleri)

1248. ...Ebu Bekre (r.a.)'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) korkulu bir anda Öğle namazı kıldırdı. (Cemaatin) bir kısmım arkasında, bir kısmını da düşman karşısında saf tutturdu. (Önce arkasındakilere) iki rekat kıldırdıktan sonra selâm verdi. Kendisiyle birlikte namaz kılanlar gidip (düşman karşısında duran) arkadaşlarının yerine durdular. Sonra onlar gelip (Resûlullah'ın) arkasında namaza durdular, onlara da iki rekat namaz kıldırdı. Sonra selam verdi. Böylece Resûlullah (s.a.) dört, ashabı ise iki rekat (namaz kılmış) oldu.[237]
el-Hasen (el-Basrî) de böyle fetva verirdi.

Ebû Dâvûd dedi ki: Akşam namazı da yine böyledir. İmam için altı, cemaat için de üçer rekat (kılınır).
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Yahya b. Ebî Kesîr de Ebû Seleme ve Câbir vasıtasıyla Pey amber (s m.)'den rivayet etti. Süleyman el-Yeşkuri de aynı şekilde; "Câbir'den o da Peygamber (s.a.) 'den " diye rivayet etti.[238]

Açıklama

Burada tarif edilen şekil düşmanın kıble cihetinde olmaması halinde kılınan korku namazıyla ilgilidir. Hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem (s.a.) iki selâm ile toplam dört rekat namaz kıldığı halde cemaat sadece iki rekat kılmıştır.
Bu tatbikat daha önce geçen korku namazı şekillerine benzemediğinden ulemâ arasında bu konuda görüş ayrılıklarının doğmasına sebeb olmuştur. Bu bakımdan Ebû Dâvûd, bu hadisin sıhhatini ifâde ve takviye etmek maksadıyla sonuna üç ayrı talik ilave etmek lüzumunu hissetmiştir. Ayrıca kendisinin de bu tatbikatı benimsediğini ortaya koymuş olduğu da bir gerçektir.
Nitekim imam Şafîî ile Hasan el-Basrî de bu görüştedirler. Bu görüşe katılmayan Hanefî ulemâsı ve onların görüşünde olanlar bu hadisi te'vil ediyorlar. Çünkü onlara göre hadisi zahirî mânâsına göre anlamak mümkün değildir. Zira bu olayın seferde vukua geldiği kabul edilecek olsa, o zaman Resûlullah'ın son iki rekatının nafile olması ve bundan da farz kılanın nafile kılan imama uyması lâzım gelir. Farz kılanın nafile kılana uymasının caiz olmadığı ise, sahih hadislerin açık delaletiyle bilinen bir gerçektir. Bu namazın hazarda kılındığını kabul etmek de mümkün olmuyor. Çünkü o zaman da Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ilk iki rekattan sonra selâm vermemesi gerekirdi. İşte bu görüşten hareket eden Hanefî ulemâsı bu namazın hazarda kılındığına, her iki grubun Resûl-i Ekrem (s.a.)'in arkasında iki rekat kıldıktan sonra namazı kendi başlarına tamamladıklarına, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ilk iki rekattan sonra selâm verişinin de onun hususiyetlerinden olduğuna hükmetmişlerdir.
Ancak "cemaatin Resûl-i Ekrem'in arkasında namaz kıldıktan sonra kendi başlarına iki rekat daha kıldıklarına dair hadiste bir ifâde bulunmadığı gibi, dört rekatlı bir namazda ilk iki rekatten sonra selâm vermenin Resûl-i Ekrem'e ait bir özellik olduğuna dair de bir delil yoktur" diye kendilerine itiraz edilmiştir. Onlar da; "cemaat kendi başlarına iki rekat daha kılmıştır da râvîler bunu nakletmemişlerdir" diyerek kendilerini müdafaa ettikleri gibi; farz kılan bir kimsenin nafile kılan bir kimseye uyamayacağını söyleyerek muhalif görüşte olanları tenkid de etmişler ve karşı taraftan ikna edici bir cevab alamamışlardır.
Yine Hanefî imamlarından Ebû Cafer et-Tahavî de bu hâdisenin bir farz namazın iki kere kılındığı zamanlara ait bir uygulama olduğunu ve Resûl-i Ekrem'in ardında namaz kılan taifelerin kendi başlarına iki rekat daha kıldıklarını fakat sonradan bu uygulamanın neshedildiğini söyleyerek muhaliflerine cevab vermiştir.[239] Her ne kadar bu nesh iddiasına hadis-i şerifi nakleden Ebû Bekre (r.a.)'in Resûl-i Ekrem'in son zamanlarında müslüman olduğu gerekçesiyle itiraz edilebilinirse de, Ebû Bekre (r.a.)'nin naklettiği bu korku namazını kendisi bizzat görmediği halde bu olayı bir başka sahâbiden işiterek mürsel olarak nakletmiş olması da mümkündür. Yine Hanefî ulemâsına göre metindeki; "Resûlullah (s.a.) ilk iki rekatten sonra selam verdi" sözüyle "Tahiyyâtı okudu" denilmek istenmiş de olabilir.
Musannif Ebû Davud'un hadisin sonuna ilâve ettiği, "akşam namazı da böyledir, imam için altı, cemaat için de üçer rekat kılınır" sözü, kendi sözü ve şahsî kıyâsıdır. Bununla beraber, Darekutnî, Beyhakî ve el-Hâkim'in Hz. Peygamber (s.a.)'in bir korku ânında akşam namazını her iki taifeye ayrı ayrı üçer rekat kıldırdığına dair.Ebû Bekre (r.a.)'den naklettikleri bir hadis de vardır. el-Hâkim'e göre bu hadis Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun sahih bir hadistir.
Bu durumda İbn Hacer el-Askâlanî'nin Fethu'l-Bârî'de "korku halin-, de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in akşam namazını nasıl kıldığı konusunda bir haber yoktur" şeklindeki sözünü "Korku halinde kılınan akşam namazının iki taife arasında nasıl bölüneceğine dair bir haber yoktur" şeklinde anlamak lâzımdır. Gerçekten de bu konuda aydınlatıcı bir haber bulunmadığından korku anında kılman akşam namazının iki taife arasında nasıl bölüneceği hususunda ilim adamları görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bu görüşler iki maddede özetlenebilir:
1. İmam ilk taifeye iki rekât, ikinci taifeye de bir rekat kıldırır.
2. İlk taifeye bir, ikinci taifeye de iki rekat kıldırır.
İmam Ebû Hanife ile taraftarları ve İmam Malik birinci görüşü benimsemişlerken İmam Şafîî ile Ahmed b. Hanbel bu görüşlerden birincisini ikincisine tercih etmekle beraber ikincisiyle amel etmenin de caiz olduğunu söylemişlerdir.
Şevkânî ise, Bahr'de Hz. Ali'nin akşam namazını birinci taifeye iki rekat kıldırdığına dair bir rivayet bulunduğunu ve burada başka bir görüşe yer olamayacağını ifade ediyorsa da ikinci görüşü benimseyen ilim adamları da yine Hz. Ali'nin bir tatbikatını kendi görüşleri için delil göstermektedirler. Ancak yine sözü geçen Bahr isimli eserde birinci görüşün, namazın mutad olan düzenine daha uygun oluşu sebebiyle ikinci görüşü tercih edilebileceği belirtilmektedir. Çünkü birinci görüşün uygulanışı şöyledir: İmam birinci taifeye iki rekât kıldırıp da üçüncü rekat için kalkınca bunlar kalan rekatı kendi kendilerine tamamlamak üzere imamı terk ederler ve namazı bitirip düşman karşısında bekleyen arkadaşlarının yerlerini alırlar. Bu sefer de onlar gelirler kendilerini üçüncü rekatın kıyamında beklemekte olan imama uyarlar. İmamla birlikte bir rekat kıldıktan sonra imamı terk ederler. Bu terki de isterlerse imamı teşehhüdde oturur oturmaz, isterlerse selâm verdikten sonra yaparlar.
İkinci görüşe göre ise, akşam namazının korku ânında kılınış şekli şöyledir: İmam ikinci rekata kalkınca birinci taife kendisini terk eder ve kalan rekatları kendi kendine tamamlayarak düşman karşısında mevzilenmiş olan arkadaşlarının yerine geçerler ve onların da gelip kendilerini ikinci rekatın kıyamında beklemekte olan imama uymalarını sağlarlar. İkinci taife de imamla birlikte iki rekat kıldıktan sonra imamı isterlerse en son oturuş anında isterlerse, selamdan sonra terk ederek kılamadıkları üçüncü rekatı tamamlarlar.
Musannif Ebû Dâvûd konumuzu teşkil eden hadisin Yahya b. Kesîr tarafından da rivayet edildiğini söylemekle hadisin sağlam olduğunu ve başka rivayetlerle takviye edildiğini ifade etmek istiyor. Gerçekten bu hadis Müslim'de şu manaya gelen

lâfızlarla nakledilmiştir:
"Resûlullah (s.a.) ile birlikte döndük ve Zatü'r-Rika denilen yere geldik. Gölgeli bir ağacın yanına geldiğimizde onu Resûlullah (s.a.)'a bıraktık. Derken müşriklerden bir adam çıkageldi. Resûlullah (s.a.)'in kılıcı ağaçta asılı idi. Kılıcını alarak kınından çekti ve Resûlullah (s.a.)'e:
Benden korkuyor musun? dedi. Resûlullah (s.a.):
Hayır, cevabım verdi. Müşrik:
Şimdi seni benden kim koruyabilir? dedi. Efendimiz:
"Beni senden Allah korur"cevabını verdi. Resûlullah (s.a.)'in ashabı bu adamı tehdid ettiler. O da kılıcı kınına sokarak (ağaca) astı. Az sonra namaz için ezan okundu. Resûlullah (s.a.) bir taifeye iki rekat namaz kıldırdı. Sonra onlar geri çekildiler. Öteki taifeye de iki rekat namaz kıldırdı. Bu suretle Resûlullah (s.a.) dört rekat cemaat ise, ikişer rekat kılmış oldular."[240] Musannif Ebü Dâyûd bu hadisin sıhhatini isbatlamak için Süleyman el-Yeşkurî tarafından da merfû' olarak rivayet edildiğini söylemiştir. Aslında bu hadisi yine Süleyman'ın Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Sa'd el-Ezdî'den rivayet ettiği gibi Katâde ve Amr b. Dinar da Ebû Saîd el-Ezdî'den rivayet etmişlerdir.
Musannifin, hadisin sonuna ilâve ettiği bu taliki İbn Cerir et-Taberî mevsûl bir senedle Resûl-i Ekrem'e ulaştırırken Beyhakî de es-Sünenu'I-Kübrâ'da muallak olarak nakletmiştir.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki; buraya kadar musannif Ebû Dâ-vûd korku namazının kılınışıyla ilgili olarak dokuz ayrı hadis nakletmiştir. Bunlardan birincisi, "Düşman kıble tarafında bulunduğu zaman korku namazının nasıl kılınacağım tarif eden" 1236 numaralı Ebu Ayyaş ez-Zurakî hadisidir. Süfyân Sevrî, İbn Ebî Leylâ, imam Şafiî bu hadis ile amel ettikleri gibi İmam Mâlik ile İmam Ahmed'in de bu hadisle amel ettiklerine dair bir rivayet vardır. Bu babda korku namazıyla ilgili olarak rivayet edilen diğer sekiz hadis ise, düşmanın kıble cihetinde bulunmaması halinde korku namazının nasıl kılınacağına dairdir. Bu hadisler sırasıyla şunlardır:
1. 1237 numaralı Sehl b. Ebî Hasme hadisidir ki, Ali, İbn Abbâs, Ebû Hureyre, İbn Ömer, İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Ebû Sevr (r. anhüm) bu hadis-i şerifle amel etmişlerdir.
2. 1238 ve 1239 numaralı hadislerdir ki, bunlarla da İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Dâvûd-ı Zahirî (r.anhum) amel etmişlerir.
.
3-4. 1240 ve 1241 numaralı Ebû Hureyre hadisleriyle 1242 numaralı Hz. Âişe Hadisidir. Bu hadislerle de Zâhiriyye ulemâsı ve bir rivayete göre de İmam Ahmed amel etmiştir.
5. 1243 numaralı İbn Ömer hadisi. Bu hadis-i şerifler de İmam Ebû Hanife ve ashabı, Abdurrahmân b. Evzâî ve Mâlik imamlarından Eşheb amel ettiği gibi İmam Şafiî ile Ahmed'in de bu hadisle amel ettiğine dair bir rivayet vardır.
İmam Buhârî de korku namazı konusunda bu hadisi diğerlerine tercih etmiştir.
6. 1244 numaralı tbn Mes'ud hadisidir. Bu hadis-i şerifle de İmam Ebû Hanife ve tbn Ömer hadisiyle amel eden diğer ulemâ amel etmişlerdir.
7. 1246 numaralı Huzeyfe hadisidir ki, bununla da îbn Abbâs, Zeyd b. Sabit, Câbir, Ebû Hureyre, Ebû Musa el-Eş'ârî ve el-Hasan el-Eş'arî, İbn Ömer, es-Sevrî ve tshak amel etmişlerdir.
8. 1248 numaralı konumuzu teşkil eden Ebû Bekre hadisidir. Bilindiği gibi bu hadis-i şerifle de imam Şafiî ile Hasan el-Basrî amel etmişlerdir.[241]

20. Düşman Peşinde Olan Bir Kimsenin Namazı

1249. ...Abdullah b. Üneys[242] (r.a.)'den; demiştir ki: - Resûlullah (s.a.) beni Ürene ve Arafat taraflarında bulunan Halid b. Süfyan el-Hüzelî'ye gönderdi ve "git onu öldür" buyurdu. Abdullah sözlerine devamla dedi ki: "Onu ikindi namazı (vakti) girince gördüm ve (kendi kendime); "bununla benim aramda namazı (vaktin dışına) ertelememi gerektiren bir şey olmasından korkarım" deyip imâ ile namaz kılarak ona doğru yürüyüp gittim. Kendisine yaklaşınca bana; "Sen kimsin? "dedi. Ben:
Arablardan biriyim. Duyduğuma göre (Peygamberim diyen şu) zât (aleyhine kuvvet) topluyor(muş)sun; dedim. O da:
Evet bununla meşgulüm, dedi. Onunla bir süre yürüdüm. Fırsatını bulunca kılıcımı çekip işini bitirdim.[243]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi Ahmed b. Hanbel Müsned'inde ve Beyhakî de es-Sünenü'1-Kübrâ'sında nakletmiştir. Beyhakî'nin Sünen'inde geçen rivayet şu mealdedir: "Resûl-i Ekrem (s.a.) beni çağırdı ve; "haber aldığıma göre İbn Nebîh el-Hüzelî benimle savaşmak için kuvvet toplama faaliyetlerine girişmiş, git onu öldür, gel" buyurdu. Ben de:
Ya Resûlallah, bana onun vasıflarını bildir de onu tanıyayım dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.):
"Senin onu tamyabilmen için açık alâmet vardır. O da şudur: Onu buldun mu ondan dolayı sen bir korku duyacaksın."Kılıcımı kuşanarak çıktım. Onu görünce Resûl-i Ekrem (s.a.)'in dediği gibi bir korkunun kendimi sardığını gördüm. Kendisine yöneldim ikindi vakti girmişti. Aramızda başlayacak bir mücâdelenin beni namazdan alıkoyacağından korktuğum için imâ ile namaz kılarak ona doğru ilerlemeye devam ettim.Yanına varınca, bana:
Sen kimsin, dedi. Ben de:
Senin şu Peygambere karşı kuvvet topladığını işiten ve bu sebeple buraya kadar gelen bir arabım diye cevap verdim. Bunun üzerine:
Evet biz bu işle uğraşıyoruz diye cevab verdi.
Kendisiyle biraz yürüdük, fırsatını bulunca kılıcı çekip öldürdüm. Sonra onu bineğine yüzüstü kapanmış bir halde terk ettim

ve Resûl-i Ekrem (s.a.)'in huzuruna geldim. Bana:
“Allah seni dünya ve âhirette kurtuluşa erdirsin" diye duâ etti. Ben "Onu öldürdüm ya Resûlallah" deyince "doğru söylüyorsun" dedi ve beni evine götürüp bir baston verdi ve "Bunu yanından ayırma" buyurdu. Ben halkın arasına bu bastonla çıkınca;
Ey Abdullah, bu yanındaki nedir? diye sormaya başladılar. Ben de: "Bunu bana Resul-i Ekrem verdi ve yanımdan ayırmamamı söyledi" deyince, onlar:
Dönsen de bunun ne olduğunu kendisine sorsan olmaz mı? dediler. Ben de bunun üzerine kendisine müracaat ettim ve:
Ya Resülellah, bu bastonu bana niçin verdin? dedim. Resul-i Ekrem (s.a.);
"O baston kıyamet gününde seni tanımam için bir alâmet olacaktır. Çünkü kıyamet gününde asasına dayanarak rahaîça gezen kimse pek az ofacaktır" buyurdu.
Abdullah bastonu yanından hiç ayırmadı, kılıcıyla birlikte taşıdı. Hatta ölünce kefenine konulmasını vasiyet etti. Vasiyeti yerine getirildi. Hafız İbn Hacer bu hadis hakkında "Hasen" demiştir.[244]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis vaktin çıkmasından korkulduğu zaman namazın ima ile kılınabileceğine delalet etmektedir.
Çünkü İbn Üncys bunu Resûl-i Ekrem (s.a.)'e haber verdiği zaman Resûl-i Ekrem itiraz etmemiştir. Çünkü Beyhakî'nin Delâü'inde Abdullah b.Uneys'in bunu Resûl-i Ekrem (s.a.)'e haber verdiği nakledilmiştir.
2. Düşman peşinde olan bir kimsenin düşman kıble cihetinde bulunmasa bile yürüyerek dahi olsa namazını ima ile kılması caizdir. Nitekim mâlikî ulemasından İbn Habîb ve bir rivayete göre de İmam Şâfîî bu görüştedirler.
3. İbn Münzir'in beyânına göre düşman tarafından kovalanan bir kimse hayvan üzerinde imâ ile namaz kılabilir. Fakat düşmanı kovalayan bir kimsenin namaz kılmak için hayvanından inmesi gerekir. Ancak İmam Şafîî attan indiği takdirde arkadaşlarını kaybetme tehlikesi bulunan bir kimsenin bu şartlar altında hayvan üzerinde namaz kılmasının caiz olacağım söylemiştir. Çünkü düşmanı kovalayan kimse kovalanan kimse kadar tehlikeye maruz değildir. Bu mevzuda Hanefî mezhebinin görüşü Bedayi' sahibinin dediği gibidir: "Eğer binitli olan kimse düşmanı tarafından aranan bir kimse ise, onun yürümekte olan hayvan üzerinde namaz kılmasında bir sakınca yoktur. Çünkü her ne kadar hayvanın yürümesi mânâ olarak sürücüsüne nisbet edilirse de tehlike hali geçtikten sonra normal olarak hayvana nisbet edilir.
Fakat bu kimsenin yürüyerek ve yüzerek düşmandan kaçarken ima ile namaz kılması caiz değildir. Çünkü bu hareketler kendisinden başkasına nisbet edilemez. Düşmanı kovalama durumunda olan kimsenin binitli olarak namazı ise, hiçbir zaman caiz olamaz. Çünkü bu kimse korku hâlinde değildir. Hayvanından inmesi gerekir."[245]
Fakat korkunç bir harp ve saire hâlinde bir İslâm fırkasının korkulan artar, binmiş oldukları hayvanlardan yere inmekten âciz bulunurlarsa her râkib gücü yettiği tarafa doğru imâ ile namazını kılar, bu da mümkün olmazsa kazaya bırakır.[246]
İmam Ahmed, Atâ, Hasen el-Basrî'ye göre ise, düşman tarafından kovalanan kimse namazını yürürken ima ile kilabilirse de düşmanı kovalama durumunda olan kimse kılamaz. İmam Şafîî de bu görüşü tercih etmiştir. İmam Evzâî ve Mâlikî ulemâsından İbn Habîb'e göre yürürken ima ile namaz kılmanın caiz oluşunda kovalayan ile kovalanan arasında bir fark yoktur. Her ikisi için de caizdir.[247] Hafız İbn Hacer bu mevzuda şunları söylemektedir: Bu hadis ile her ne kadar düşman peşinde olan bir kimsenin yürürken namazını ima ile kılabileceğine hükmedenler varsa da aslında bu hadis bir delil niteliği taşımamaktadır. Çünkü bu hadisteki tatbikat bir sa-habiye aittir.Resûl-i Ekrem (s.a.)'in fiillerinde böyle bir tatbikat yoktur. Resül-i Ekrem, (s.a.)'in de bu sahâbinin tatbikatını kabul ettiğine dâir kesin bir delil de yoktur."[248]

---

[1] Buhârî, salât 1; ezan, 95; taksir 5, cenaiz 56; Müslim, müsâfirîn 1, 3, 5; fedâil 52; Ebû Dâvûd, vitr 7; sefer, 1, 18; Tirmizî, cuma 41; Nesâî, salât i; taksir 1, 4; salâtü'1-havf 4; tbn Mâce ikâme 73, 75^ Dârimî, salât 152,179; Muvatta', sefer 7,8; Ahmed b. Hanbel, 1-69, 232, 243, 254, 260, 355, 360, 429; 11-65, 271, 489, 505; III, 102; V, 316, 330; VI, 85, 440, 451.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/367.
[2] en-Nisâ(4), 101.
[3] Nesâî, taksir 4.
[4] Elmalılı, A.Hamdi Yazır, Hak Dini Kuran Dili, II, 1442.
[5] el-Bakara (2); 239.
[6] Buhârî, menâkib 27, hudüd, 10; fedâil 77-78; Ebû Dâvûd, edeb 4.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/368-370.
[8] A.Naim, Tecrid TercemesİI, II, Hadis no: 228; Müslim, müsâfirîn 2.
[9] Müslim, musafirin 5; Nesâî, taksîru's-salat 1.
[10] Müslim, musafirin 8.
[11] bk. 1199 numaralı hadis.
[12] en-Nisa(4), 101.
[13] el-Bakara (2), 198.
[14] el-Bakara (2), 236.
[15] el-Bakara (2), 158.
[16] Kütüb-i sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[17] bk. 1905 no'lu hadis.
[18] Nesaî, taksîru's-salât 4.
[19] Müslim, musafirîn 17.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/370-373.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/373-374.
[22] Müslim, musâfirîn 4; TİrmizÎ, tefsîru sûre (4); Nesâî, taksini's-salât 1; İbn Mâce, ikâme 73; Dârimî, salât 179; Ahmed b. Hanbel, I, 25, 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/374.
[23] en-Nisâ (4), 101.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/374-375.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/375-376.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/376.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/376.

[28] Müslim, musâfirin 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/376-377.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/377.
[30] Menhel, VII, 53. Bu ölçülerin teferruatı için bk. Ö.N. Bilmen, Istılahat-ı fıkhiyye Kamusu, IV, 127.
[31] Buhârî, taksîru's-salât 4.
[32] ö.N.Bilmen, Büyük tslam İlmihali, 174.
[33] Müslim, hac 320-321.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/377-379.
[35] Buhârî, taksîru's-salât 5; Müslim, musâfirîn 10; Tirmizî, cuma 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/380.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/380.
[37] Nesâî, ezan 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/381.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/381-382.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/382.
[40] Kütüb-u Sıtte'den sadece Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/382-383.
[41] en-Nisâ(4), 103.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/383.
[43] Nesaî, mevâkît 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/383-384.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/384.
[45] Buharı, mevâkît 18, taksîrü's-salât 6, 13, 14, 15, 17; Müslim, müsâfirîn 42-45, 48, 51; Nesâî, mevâkît 42-45, 47; Tirmizî, salât 24; cuma 42; Ahmed b. Hanbel, II, 4, 7, 8, 34, 51, :0, 77, ICC, 125, 148, 150, 152, !57, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/384-385.
[46] el-Muttekî, Kenzu'l-Ummâl, VIII, 248.
[47] Müslim, müsâfirîn 46, 47.
[48] Buhârî, meğâzî 77, hac 199; Müslim, hac 292; Nesâî, mevâkît, 149.
[49] Ebû Dâvûd, salât 11; Tirmizî, mevâkît 16.Nesâî, mevâkıî 53; tbn Mace, sala 10; Ahmed İbn Hanbel V, 305.
[50] Müsâfirift 49.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/385-387.
[52] Buhârî, taksini's-salât, I, 6, 13-16, umre 20, cihâd 135, 136; Nesâî, mevâkit 42, 43, 45, 46, 48; Müslim, müsâfirîn 42-48, Tirmizî, cuma 42; Ahmed b. Hanbel, II, 4, 7, 8, 34, 51, 54, 56, 77, 80, 106, 125, 148, 150, 152, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/387-388.
[53] Nesaî, mevâkit 45.
[54] Nesaî, mevâkit 43.
[55] Nesaî, mevâkit 45.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/388-390.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/390.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/391.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/391-392.
[60] Nesaî, mevâkît 40; Buhârî, hac 99; Müslim, hac 292.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/392-393.
[62] Müslim, müsafirin 54, Tİrimzi mevakit 24; Nesâi, mevakit 47.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/393.
[64] Buhârî, teheccud 30; Nesaî, mevâkît, 21.
[65] bk. 1211 numaralı hadisin açıklaması.
[66] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/393-396.
[67] Müslim, müsâfirîn 54; Tirmizî, mevâkît 24; Nesâî, mevâkît 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/396-397.
[68] Nesâî, mevâkît 44.
[69] Müslim, musâfirîn 57.
[70] Tirmizî, salât 24.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/397-398.
[72] Nesâî, mevâkît 45.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/398-399.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/399.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/399-400.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/400.
[77] Buhârî, teheccüd 30; mevâkît 18; Nesâî, mevâkît 44, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/400-401.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/401.
[79] Nesaî mevâkît 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/401.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/401-402.
[81] Beyhakî, es-Siinenü'1-kübrâ, III, 164.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/402.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/402-403.
[83] Beyhakî, es-Sünenü'l-kührâ, III 160.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/403.
[85] Buhârî, taksîrü's-salât, 13.
[86] Nesâî, mevâkît 45.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/404-405.
[88] Buhârî, taksîrü's-salât 15; Müslim, müsâfirîn 46, 47, 48; Nesâî, mevâkît 42.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/405.
[90] Müslim, müsâfirîn 47.
[91] Ahmed Naim, Tecrid Tercemesi II, 400; III, 535; Nesaî, mevakit 49; Müslim, hac 292; Buhari, hac 199.
[92] Müslim, mesâcid 311; Ebû Dâvûd, salat 11; Tirmizi, mevâkit 16; Nesaî, mevakit 53.
[93] Müslim, musâfirîn, 49, 50, 54.
[94] Tirmizî mevâkît 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/405-406.
[95] Buhârî, taksîrü's-salât 14; Müslim, müsâfirîn 46-48; Nesaî, mevâkît 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/406-407.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/407.

[97] Buhârî, taksir 15, 16; Müslim, müsâfirin 42; Tirmizî, cuma 42; Nesaî, mevâkit 42; Ah-med b. Hanbel, III, 247, 265.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/407-408.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/408-409.
[100] Buhârî, ezan 62, 100-102, tefsîr sûre (59)/l; Müslim, salât 175-177; Tirmizî, mevâkit 114; Nesâî, iftitâh 72, 73; ibn Mâce, ikâme 10: Dârimî, salât 65; Ahmed b. Hanbel, H, 300, 327, 330, 531, 532, IV, 284, 29İ, 298, 302, 304, V, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/409.
[101] bk. Davudoğlu Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 246.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/409.
[102] Tirmizî, salât 353.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/410.
[103] bk. Tırmizî, Cum'a 41.
[104] el-Ahzâb, (33), 21.
[105] Buhârî, taksirü's-salât II, Müslim, müsâfirîn 8.
[106] Tirmizî, salât 393.
[107] bk. Tecrid Tercemesi, 198 ve 230 no'lu hadisler.
[108] bk. Tecrid Tercemesi, 570 no'lu hadis.
[109] Ahmed b. Hanbel, V, 416.
[110] Davudoglu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 93-94.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/410-413.
[111] Buhârî, taksîrü's-salât 11; Müslim, musâfirîn 8; Nesâî, taksiru's-salât 4; tbn Mâce, ikâme 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/413-414.
[112] Buhârî, taksîrü's-salât 9.
[113] Müslim, musâfirîn 17.
[114] Müslim, fedâil 77, 78.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/414-415.
[116] Buhâri, salât 31; vitr 6; taksir 7, 12; Müslim, müsâfirîn 31, 32, 37, 39, 40; Tirmizî, me-vâkît 144; Nesâî, salât 23; kıble 2; Muvatta', sefer 22, 26; Ahmed b. Hanbel, Iî, 2, 4, 7, 20, 38, 41, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/415.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/415-418.
[118] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 121-127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/418-421.
[119] Müslim, müsâfirîn 37; Nesaî, salât 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/421.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/421-422.
[121] Müslim, musâfirîn 35; Nesâî, mesâcid 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/422.
[122] Buhârî, TaksırüVsalât 8-9; Müslim, musâfirîn 35.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/422.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/422-423.
[125] Buhârî, taksirü's-salât, 7, 10; Müslim, musâfirîn 31, 41; Tirmizî, mevâkît 143, 144, 146; Nesaî, salât 23; mesâdd 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/423.
[126] Müslim, musâfirîn 35; Buhârî, taksîru's-salât 8-9.
[127] Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-ahvezî II, 331-332.
[128] Büyük İslam İlmihali, 123-124.
[129] Nimet-i İslâm, s. 385-386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/423-425.
[130] Kütüb-i Sitte sahiplerinden sadece Ebü Dâvûd rivayet etmiştir.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/425.
[132] Tirmizî, salât 186; Ahmed b. Hanbel, IV, 174; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 1, Mu-bârekfûri, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 451-452.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/425-427.
[134] Tirmizî, sayd I; Muvatta', sefer 19; Hac 202, 203; Ahmed b. Hanbel, III, 442, IV, 193, 430-432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/428.
[135] bk. el-Menhel, VII, 88.
[136] el-Cezîrî Kitabu'l-Fıkhale'l mezahibi'l-erbaa, I, 480.
[137] bk. 1231 numaralı hadis.
[138] ikâme 76.
[139] Taksiru's-salat 4.
[140] Zeylâî, Nasbü'r-râye II, 184.
[141] Zafer Ahmed et-Tehânevî, İ'laü`s-sünen, VII, 275.
[142] Şevkânî, Neylu'l-evtâr, III, 5, 236.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/428-431.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/431.
[144] Beyhakî, es-Sünemı'l-kubrâ, III, 151.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/431.
[146] bk. Buhârî, taksîr 1; Tirrnizî, cum'a 40; îbn Mâce, ikâme 19.
[147] bk. Buhârî, meğâzî, 52.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/431-432.
[149] Beyhakî, es-Sünenu'1-kiibrfi, III, 151.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/432-433.
[151] bk. 231 numaralı hadis.
[152] bk. ikâme 76.
[153] bk. laksır 4; Beyhakî, rs-SünenıTI-kübrâ, III, 151.
[154] A.Naim, Tecrid TercemesİI, III, 495.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/433.
[156] Beyhakî, es-SünenüI-kübra, III, 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/433-434.
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/434.
[158] Buhârî, taksir 1; Müslim, müsâfirîn 15; Tirmizî, cuma 40; Nesâî, taksir 4; Ibn Mâce, ikâme 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/434.
[159] A.Naim, Tecrid Tercemesi, II, 228-232 (hds. no: 213-214).
[160] Buhârî, hac 24; Nesaî hac 77, 108, Müslim, hac 147; İbn Mace, menasik 87; Ebû Dâ-vûd, menasik 56; Şevkânî, Neylu'l-evtâr, III, 236.
[161] Muvatta', Kasrü's-salât 18.
[162] Müslim, hac 444.
[163] Şevkanî, Neylu'I-Evtfir, III, 236.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/434-436.
[165] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/436-437.
[166] bk. Buhârî, taksîr 14; Müslim musâfirîn 46-48; Nesâî, mevâkît, 42.
[167] Umdetu'I-Kaarî, VII, 150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/437-438.
[168] Buhârî, taksir 1; Ahmed b. Hanbel, III, 295; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, III, 152.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/439.
[170] bk. Tirmizî, cum'a 40.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/439-440.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/440.
[173] en-Nisâ (4), 102.
[174] et-Tevbe, (9), 103.
[175] et-Talâk, (65), 1.
[176] Buhârî, taksîr, 11; Müslim, müsâfirîn 5.
[177] bk. Aynı kaynaklar.
[178] en-Nisâ (4), 102.
[179] bk. Zürkânî, Şerlıu Muvaüâ% II, 124.
[180] bk. 1240 no'lu hadis.
[181] en-Nisâ (4), 102.
[182] Buhârî, cihâd 98; meğâzî 69; Müslim, mesâcid 202, 206; T İrmizî, tefsîru sûre (2), 31; Nesâî, salât 14; İbn Mâce, salât 6; Ahmed b. Hanbel, I, 1, 79, 81, 113, 122, 126, 135, 138, 146, 150, 152, 404, 456.
[183] Serahsî, Mebsât, II, 45-49.
[184] 1238 nolu hadise bakınız.
[185] en-Nisâ (4), 102.
[186] Tefsiru'l-Hâzin, I, 589-590.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/440-446.
[188] en-Nisâ (4), 101-103.
[189] Büyük islâm İlmihali, 202-203.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/447-448.
[191] Nesaî, havf 22; Ahmed b. Hanbel, IV, 59-60.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/448-450.
[193] en-Nisa (4), 102.
[194] İbn Mâce, İkame 151.
[195] Beyhaki, es-Sünenıı'1-kübrâ, III, 257.
[196] Nesâî, havf 20.
[197] Nesai, havf 20. Müslim. müsâfirîn 307.
[198] Davudoğlu, Sahili-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 456; Bedâi', I. 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/450-452.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/452.
[200] Müslim, müsâfirîn 309; Ahmed b. Hanbel, III, 448.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/452-453.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/453-455.
[202] Buhârî, meğâzî 31; Müslim, müsâfirîn 310; Nesâî, Havf 20; Tirmizî, cuma 46; muvat-ta\ havf 1;. Ahmed b. Hanbel, II, 132, 150, 155, 320, 522.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/455-457.
[204] ez-Zürkânî, Şerhu Muvatta', II, 127.
[205] Büyük İslâm İlmihali, 202 - 203.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/457-459.
[207] Buhârî, havf 1; Müslim, müsâfirîn 310; Nesâî, havf 1; Tirmizî, cuma 46; Muvattâ', havf 2; Ahmed b. Hanbel, II, 132, 150, 155, 320, 522.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/459-460.
[209] Tefsîr-i Taberi, (et-Tab'atü's-saniye 1373), V. 252.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/460.
[211] Nesâî, havf 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/460-463.
[212] Bedâi I, 244.
[213] Tecrîd Tercemesi, IH, 172 (birinci baskı).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/463.
[214] Beyhaki, es-Sünenu'l-kübrâ, IH, 261.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/464.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/464-465.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/465-466.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/466-467.
[218] Buhârî, havf 1; Müslim, musâfirîn 305; Tırmizî, cuma 46; Nesaî, havf 1.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/467-468.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/468.
[221] Beyhakî, es-Sünenıı'l-kübrâ, III, 261.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/469-470.
[222] el-Mebsût, II, 48; Bedâi, I, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/470.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/470-471.
[224] Taberî, Câmi'ül-beyân, V, 254.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/471-473.
[226] Buradaki Ebû Musa'nın el-Eşâri olmadığı Ebû Davud'un bazı nüshalarında açıkça ifâde edilmiştir. (Menhel, VII, 124).
[227] Buhârî, havf 1; Müslim, müsâfirîn 5; Nesaî, Havf 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/473-474.
[228] Buhârî, havf 1.
[229] Müslim, rnüsâfirîn 15; Çbû Dâvüd, hadis no: Î247, Nesâî havf 1.
[230] Nesaî, havf 1.
[231] Nesâî, havf 1.
[232] Nesâî, havf 1.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/474-476.
[234] Müslim, musâfirîn 5; Nesâî, havf 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/477.
[235] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, î, 309.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/477-478.
[237] Nesâî, havf 23-27.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/478-479.

[239] bk. Ebû Cäter ct-Tahâvî, Şerhû Meânil-âsâr I, 316.
[240] Müslim, müsâfirîn 312.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/479-483.
[242] Abdullah b. Üneys el-Cühenf. Ebû Yahya kunyesiyle bilinen Abdullah, Yenbû' ile Yes-rib arasındaki çölde oturan bir yiğit sahâbî idi. Akabe Bey'atlarına katıldı.Bedir hariç, diğer savaşlarda hazır bulundu. Hz. Peygamberin kendisine verdiği özel görevlerle tanındı. Ebû Râfi'i temizleyen görevlilerden biri Abdullah'tı. Useyr b. Zârem üzerine gönderilen otuz kişi içindeydi. Hz. Peygamber aleyhine asker toplamakla meşgul olan Halid b. Süfyan b. Nubeyh'i ortadan kaldıran da Abdullah'tı.Şâir ruhlu olduğu, Ashab-ı Suffe arasında bulunduğu belirtilen Abdullah'ın hadisleri Mısır ve Şamlılar arasında yayıldı. Muaviye b. Ebi Sufyân zamanında Medine'de vefat etti. (Bilgi için bk. Vakıdî, el-Meğâzî, I, 391-395; II, 531-533, 566-568; Ibn Sa'd, et-Tabakâtu'l-kübrâ, II, 50-51; İbnu'l-Kaysarânî, el-Cem' beyne ricali's-sahîhayn, I, 245-246; lbnu'1-Esir, Üsdu'l-gftbe, III, 179-180; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 278-279; M.A.Koksal, İslam Tarihi, IV, 9-12).
[243] Nesâî, tahrîm 1; kasâme 7; tbn Mâce, diyât 34; Darimî, siyer 10; Ahmed b. Hanbel, III, 15, IV, 8; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübra, IX, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/483-484.
[244] el-Menhel, VII, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/484-485.
[245] Bedâyi' I, 245.
[246] Ö.Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 203.
[247] Menhel, VII, 132.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/485-486.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AKD-İ TEDBİR VE VELALIK BAHSİ

(3 Hadistir)

299/1 Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi:
İbrahim ibn Nuaym en-Nehhâm'ın, kendi vefatını azadına şart kılmış olan 'bir 'kölesi vardı.
«Aradan bir müddet geçtikten sonra 'kölenin- bedeli olan paraya ihtiyacı oldu. Bu yüzden Hz. Peygamber sekizyüz dirheme 'köleyi satıverdi.»
Diğer bir rivayette:
' «Nebî SaNaNahü aleyhi ve sell&m, efendisi kendi ölümünü azadına şart 'kılmış olan köleyi sattı» dendi. . .
300/2 Hz. Aişe'den rivayet edildi:
, Hz. Aişe, Berîre (adii cariyeyi) satın alıp azad etmek istemişti. Cariyenin, emrinde olduğu efendileri Hz. A-işeye:
-Velayet hakkı bizde Ikalmak şartıyle onu sana satarız.» dediler. [1]
Hz. Aişe: .
«Bu durumu Nebî Sallallahu aleyhi ve selleme söyledim. Şöyle buhurdu:»
«Velayet hakkı, azad ederrirrdir.»

301/3 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz Peygamber, kölenin, -kendisini azad eden efendisine olan fidemi
yakınlığını* (Velâ), bir bankasını satılmasına ve hibe edilmesini nehyet
ti.»

---

[1] Azad edilen bir köle öldüğü raman, geriye bınktıfıı tnal... kendisini azad edene [Mevlâ) yahut onun varislerine kalır ki buna «Ve», denir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- ALLAHU TEALA'YA HAMD ETMEK
Hamd Etmek Müstahabdır
Hutbede Allah'a Hamd Etmek
Duâ Sonunda Hamd Etmek
Nimet Gelince Yahud Kötülük Kalkınca Hamd Etmek
Hamd Üzere Yemin Etmek
Allah'ın Resulüne Salât Getirmek
Yanında Peygamber Anılan Kimsenin Peygambere Salât Ve Selam İle Emredilmesi
Allah'ın Resulüne Salât Getirmenin Şekli
Duaya Allah Teala'ya Hamd Ve Peygambere Salât Getirmekle Başlamak
Peygamberlere Ve Onlara Tâbi Kılarak Âl'lerine (Ailelerine) Salât Getirmek
Ashab Ve Diğer Mü'minlere Rahmet Dilemek
Lukman Ve Meryem'e Duâ Şekli

9- ALLAHU TEALA'YA HAMD ETMEK

Allahu Teâlâ buyuruyor:
(Ey Resulüm) de ki: Hamd olsun Allah'a; selâm olsun, O'nun seçtiği (peygamber) kullarına...”[1]
"De ki: Allah'a hamd olsun; O, yakında size azab alâmetlerini gösterecektir. "[2]
"Söyle: O Allah'a hamd olsun ki, evlâd edinmemiştir."[3]
"Eğer şükrederseniz, elbette size nimetlerimi arttırırım."[4]
"Beni ibadetle anın ki, ben de sizi mağfiretle anayım. Bana şükredin de nankörlük etmeyin."[5]
Allah'a hamd ve şükür etmeyi emreden ve faziletlerini açıklayan ayetler çoktur.
295- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre,Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Her şerefli iş ki, ona Allah'a hamd ile başlanmamıştır; o iş bereketsizdir." Bir rivayet de şöyledir:
"Her söz ki, ona Allah'a hamd ile başlanmamıştır; o kesiktir (bereketsizdir).'* Diğer bir rivayet de şöyle:
"Bismillâhirrahmânirrahîm ile başlanmayan her önemli iş güdüktür (bereketsizdir)."[6]
Alimler şöyle demiştir: Her kitab yazanın, ders okuyanın, ders okutanın, hutbe oyunanın, kız isteyenin ve önemli diğer işlerde bulunanın, Allah'a hamd ile başlaması müstahab olur.
İmam Şafi'î (Rahimehullah) demiştir: Kişinin, kız isterken ve istenilen her işin başında insanın Allah Tealâya hamd ve sena, Allah'ın Resulüne (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de Salât getirmesini severim.

Hamd Etmek Müstahabdır

Daha önce geçtiği gibi, her önemli ve şerefli işin başında Hamd getirmek müstahabdır. Yine yemeği ve içmeyi bitirdikten sonra, aksırınca, bir kadını nikahlamak isteğinde bulununca, nikâh akdi yapılınca, heladan çıkanca Hamd etmek müstahabdır. İleride gelecek ilgili bölümlerde, bu meseleler, delilleriyle ayrıntılı olarak beyan edilecektir, İnşa-Ellahu Teâlâ... Heladan çıkışta ne söyleneceği, bununla ilgili bölümde geçmişti. Söylediğimiz gibi yazılan kitablann başında Hamd getirmek müstahab olduğu gibi, ister hadîs okunsun, ister fıkıh ve ister bunlardan başkası olsun, ders veren hocaların ve okuyan öğrencilerin başlarken Hamd getirmeleri de müstahabdır. Hamd etme ifadelerinin en güzeli şudur:
"Elhamdü îillâhi rabbi't-âlemîn." (Hamd ve Övgü, bütün âlemleri yaratan Allah'a mahsustur.)"

Hutbede Allah'a Hamd Etmek

Cuma hutbesinde ve diğer hutbelerde Allah Teâlâ'ya Hamd etmek rü-kûndur; bunsuz hutbe olmaz. Hamd getirmenin en azı: "Elhamdülillah" sözüdür. Faziletli olan, bu övgüye ilâve yapmaktır. Fıkıh kitablarında bunun tafsilâtı maruftur. Hutbedeki Hamdin arabça ifade ile olması da şarttır.

Duâ Sonunda Hamd Etmek

İnsanın yapmış olduğu duayı, âlemlerin yaratıcısı olan Allah'a hamd ile bitirmesi müstahab olduğu gibi, duasına hamd ile başlaması da müstahabdır. Bunun delili, yakında Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e "SALAT" getirme bölümünde sahîh hadîsten gösterilecektir, İnşa-Allahu

Nimet Gelince Yahud Kötülük Kalkınca Hamd Etmek

Bir nimet elde edildiği zaman yahud hoş olmayan bir şey yok olduğu zaman, Allah Teâlâ'ya hamd etmek müstahabdır; ister bu iş kendisi için ister arkadaşı için ve ister müslümanlar için olsun...
296- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre; "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e îsrâ (miraç) gecesinde, sütten
ve cennet şarabından iki kadeh getirildi de onlara baktı. Sonra sütü aldı. Cibrîl (Aleyhisseîâm) Peygambere dedi: O Allah'a hamd olsun ki, seni islâm alâmetine iletti. Eğer şarabı alsaydın, ümmetin sapıtırdı."[7]

297- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kulun çocuğu ölünce, Allah Teâlâ meleklerine sorar: Kulumun çocuğunun canını aldınız? Melekler:
- Evet, derler. Onun kalb meyvasmı aldınız? der, Allah. Onlar:
- Evet, derler. Allah buyurur:
- O kulum ne söyledi? Melekler derler ki:
- O sana hamd etti ve : Biz Allah'dan geldik, yine O'na döneceğiz, dedi. Allah Tealâ buyurur:
- Kuluma cennette bir ev yapın ve ona HAMD evi adını verin."[8] Tirmizî demiştir ki, hadîs hasendir. Hamd'ın fazileti ile ilgili hadîsler çoktur ve meşhurdur. Kitabın başında "Sübhânellah, Elhamdülillah ve diğer zikirlerin fazileti ile ilgili sahih hadîslerden bir miktar geçmişti.

Hamd Üzere Yemin Etmek

Horasan'h müteahhirûn alimlerimiz şöyle demişlerdir: Bir kimse, Allah Teâlâ'ya en kapsamlı, en büyük bir hamd edecektir diye, yemin etse, bunun yemininde sadık kalmasının yolu, şunu söylemesidir:
"Elhamdü Îillâhi hamden yuvâfî niamehû ve yükâfiu mezîdehu (Allah'ın nimetlerinin hakkını ödeyecek ve nimetlerinin ziyadesini müsavi olarak bir hamd ile Allah'a hamd olsun). Yani Allah'ın nimet ve ihsanlarından daha çoğunun şükrünü karşılayan hamd, Allah'a mahsustur.
Demişlerdir ki: En güzel övgü ile Allah'ı övecektir diye yemin etmiş olursa, yemininde sadık kalmasımn yolu şunu söylemektir:
"Lâ uhsî senâen aleyke ente kemâ esneyte ala nefsike" (Ben Sana karşı gereken övgüyü yapamam; Sen kendini övdüğün gibisin). Bazıları, bu sözün sonuna şunu ilâve etmişlerdir:
"Feleke'l-hamdü hattâ terzâ." (Sen razı oluncaya kadar, ha m d Sanadır).
Ebû Sa'd EI-Mütevellî, "Allah teâlâ'yı en büyük ve en yüce bir övgü ile övecektir, diye yemin eden kimsenin meselesini şöyle şekillendirmiştir: Daha önceki zikrin başına "SÜBHANEKE" teşbihini getirerek hamd etmelidir ki, yeminini bozmamış olsun.
298- Ebû Nasır Et-Timar'dan, o da Muhammed ibni Nadir'den (Ra-himehullahu Tealâ) rivayet ettiğine göre, demiştir ki, Âdem Aleyhisse-lâm şöyle dedi: "Ya Rabbî! Elimin kazancı ile beni meşgul ettin. Bana bir şey öğret ki, onda hamd ve teşbihin kapsamlı anlamı olsun. Yüce ve büyük Allah ona şunu vahyetti: Ey Adem! Sabahladığın zaman üç defa, akşamladığın zaman üç defa şöyle söyle:
"Elhamdü lillâhi rabbİ'l-âîemîne hamden yuvâfîniamehû ve yükâfiv mezîdehû.
İşte bu, hamd ve tesbîhin en kapsamlisıdır. En iyisini Allah bilir.

Allah'ın Resulüne Salât Getirmek

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
Allah Teâlâ buyuruyor:
"Allah ve melekleri, Peygambere "Salât" ederler. Ey iman edenler, siz ona salât ve selâm ediniz. "[9]
Peygambere salât getirmenin faziletine ve bununla emre dair hadîsler sayılamayacak kadar çoktur. Ancak biz, bunların bir kısmını göstereceğiz ve diğerlerinin üzerine de ilgi toplayarak onlarla kitabımızı bereketlendireceğiz.
299- Abdullah ibni Amr ibni'I-As'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Kim bana SALÂT ederse, ondan dolayı Allah ona on salât (rahmet) eder. "[10]
300- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Kim bana bir salât ederse (bana Allah'tan rahmet isterse), Allah ona on rahmet (salât) eder. "[11]
301- Abdullah İbn-i Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Rasûlüllah (S.A.V) şöyle buyurmuştur.
"Kıyamet gününde insanların bana en iyisi, bana en çok salât getireni-dir."[12]
302- Sahîh isnadlarla Evs ibni Evs'den (Rradıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sizin günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Bu günde bana salâtı çok yapın; çünkü sizin salâtınız bana arzolunur. Ashab dediler ki, ey Allah'ın Resulü! Senin kemiklerin ufalanmışken, bizim salâtımız sana nasıl arzolunur? Buyurdular: Allah, Peygamberlerin cesedlerini arza haram kılmıştır (toprak onları çürütmez). "[13]
303- Ebû Davud'un Sünen'inde "Kitabu'l-Hacc'm sonunda Kabirleri ziyaret bölümünde sahîh bir isnadla Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Benim kabrimi (toplanılıp eğlenilen) bir bayram yapmayın, bana salât edin; çünkü sizin salâtınız (bana rahmet duanız), nerede olursanız bana ulaşır. "[14]
304- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur:
"Kim bana selâm ederse, Allah ruhumu bana iade eder de ben onun selâmını alırım (ona iade ederim). "[15]

Yanında Peygamber Anılan Kimsenin Peygambere Salât Ve Selam İle Emredilmesi

305- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"O adamın burnu yere sürünsün (zelil olsun) ki, yanında anıldım da, bana SALAT getirmemiştir. "[16]
306- İyi bir isnadla Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Ben, kimin yanında anılırsam, bana SALAT getirsin; çünkü bana bir defa salât getirene (Allahümme Salli Alâ Seyyidina Muhammed, diyene) Allah Azze ve Celle on rahmet ihsan eder."[17]
307- Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kimin yanında anılmışım da bana salât getirmemiştir, o günah işlemiştir. "[18]
308- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah SaUalla.hu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Cimri o kimsedir ki, yanında anıldığım halde bana salât getirmemiştir. "[19]
309- İmam Ebû İsa Et-Tirmizî demiştir ki, alimlerden birinden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Bir kimse, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir defa mecliste (oturup sohbet edilen yerde) salât getirirse, o salât, mecliste olan

tekrar anılmalara kifayet eder."[20]

Allah'ın Resulüne Salât Getirmenin Şekli

Daha önce, Namazın Zikirleri bölümünde, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e "Salât" getirmenin keyfiyyetini ve bununla ilgili meseleleri beyan etmiştik. (Salât getirmenin kısa lâfızları:
"Allâhümme Salli Alennebiyyi, Sallallahu Alâ Muhammedin, Sallallahu Alâ Resûlihi, Sallallahu Alennebiyyi, Sallaîlâhu Aleyhi, Alîâhümme Salli Alâ Muhammedin ve Ala Âlihi...).
Anlattığımız "Salât" getirme lâfızlarına, bazı alimlerin ve îbni Ebî Zeyd EI-Malikî'nin dedikleri gibi: "... Verham Muhammeden ve Âle Muhammedin" ilâvesini yapmak müstahabdır, sözünün aslı yoktur ve bid'-attır. îmam Ebû Bekir ibnu'l-Arabî El-Malikî, kendi kitabı olan Tirmizî şerhinde, bu meseleyi inkâr hususunda ileri gitmiş ve İbni Ebî Zeyd'in hataya düştüğünü söyleyerek böyle salât getirenleri de cehaletle vasıfla-mıştır. Demiştir ki: Çünkü Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, kendisine "Salât" getirme keyfiyetini bize öğretti; bunun üzerine ziyade yapmak, onun sözünü kusurlu görmektir ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sözünü bir nevi düzeltmedir. Muvaffakiyet Allah'dandir.
(Salât ve Selâmı bir arada getirmek)
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e "Salât" getirildiğinde, "Salât ile Teslîm" sözlerini bir araya getirerek: "Sallallahu Aleyhi ve Selleme", demelidir. Yalnız bir tanesini kullanarak "Salîallahu Aleyh" yahud: "Aleyhisselâm" Şeklinde söylememelidir.
(Salât ve selâmı yüksek sesle söylemek)
Hadîs okuyan, yazan veya yazdıran, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem anıldığı zaman, ona Salât ve Selâmı yüksek sesle getirir ki, bu müstahabdır. Fakat aşırı derecede ses yükseltilmez. Yüksek sesle getirilmesini beyan edenler, îmam Ebû Bekir El-Hatîb El-Bağdadî ve başkalarıdır. Ben bu konu üzerindeki münakaşayı, Hadîs İlimleri bahsine aktardım.
Gerek bizim ve gerekse diğer mezheb alimleri, Telbiye (lebbeyk) getirildiği zaman, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e yüksek sesle Salât getirmenin müstahab olduğunu söylemişlerdir. En iyisini Allah bilir.

Duaya Allah Teala'ya Hamd Ve Peygambere Salât Getirmekle Başlamak

310- Fedâle b. Ubeyd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, namazında duâ eden bir adamın, Allah'a hamd ve Peygambere Salât getirmediğim işitti. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: "Bu adam acele etti" buyurdu ve sonra onu yahud başkasını yanına çağırıp şöyle dedi: "Sizden biriniz namaz kılınca, önce yüce Rabbine hamd ve sena ile başlasın,sonra Peygambere (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) salât getirsin. Bundan sonra dilediği duayı yapsın."[21]
311- Ömer ibni'l-Hattab'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Peygamberine (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) Salât olunmadıkça, duâ, yerle gök arasında durdurulur. Ondan hiç bir şey göğe yükselmez (Allah'ın kabulüne arzolunmaz). Salât getirildikten sonra kabule mazhar olur).[22] "Ben de derim ki, duanın başında Allah'a hamd ve sena, sonra da Peygambere salât getirmenin müstahab olduğunda âlimler birleşmişlerdir. Yine bunlarla dua bitirilir. Buna dair nakledilen rivayet ve haberler çoktur ve bilinen şeylerdir.

Peygamberlere Ve Onlara Tâbi Kılarak Âl'lerine (Ailelerine) Salât Getirmek

(Sallallâhu Aleyhim ve Selleme)
Peygamberimiz Muhammed Sallallâhu aleyhi ve Sellem üzerine Salât getirmenin gereği üzerinde alimler birleşmişlerdir. Yine sayılı alimler, diğer peygamberlerle yalnız başına melekler üzerine Salât getimenin cevazında ve müstahab oluşunda ittifak etmişlerdir. Amma peygamber olmayanlara gelince, alimlerin çoğunluğu buna cevaz vermemiştir. Meselâ: Ebû bekir Sallallâhu Aleyhi ve Sellem, denmez. Bunun hükmü üzerinde ihtilâf edilmiştir. Bazı alimler, bunu söylemek haramdır, demişlerdir. Çoğu da, tenzihen mekruhtur, demiştir. Çok kimseler de, bunu söylemek mekruh değil; ancak evlâ olanı terktir, demişlerdir. Fakat sahîh olan, çoğunluğun üzerinde bulunduğu tenzihen mekruh oluş hükmüdür. Çünkü bu bid'at ehlinin tutumudur. Biz, şeriata uymayan tutumlardan sakındırırız. Mekruh, hakkında yasaklama olan şeydir.
Alimlerimiz demişlerdir ki, "Salât" getirmek, selef dilinde, peygamberlere has olarak kullanılmıştır (Allah'ın Salât ve Selâmı üzerlerine olsun). Nitekim bizim: AZZE ve CELLE sözlerimiz, Allah Tealâ Hazretlerine mahsus olduğu gibi.. Peygamber azîz ve celîl olduğu halde Muhamme-dün Azze ve Celle, denmez. Yine manası sahîh olmakla beraber: Ebû Bekir yahud Ali Sallallâhu Aleyhi ve Sellem, denmez.
Salât getirmekte, peygamber olmayanları, peygamberlere tâbi kılarak onlar üzerine de Salât getirmenin cevazında alimler ittifak etmişlerdir. Şöyle denebilir:
"Allâhtimme salîi ala muhammedin ve alâ âli muhammedin ve ashâ-bihî ve ezvâcihî ve zürriyyetihî ve etbâihî"
Çünkü bu hususta sahîh hadîsler vardır. Biz de, namazın teşehhüdünde böyle söylemekle emrolunduk. Selef de, namazın dışında bunu ifadeye devam etmişlerdir.
Selâm işine gelince: Alimlerimizden Şeyh Ebû Muhammed El-Cuveynî demiştir ki, bu da "Salât" lâfzı gibidir; gaib (mevcud olmayan) kimseler hakkında kullanılmaz (peygamberler için kullanılır). Ali Aleyhisselâm, denmez. Bu hususta ölü ve hayatta olanlar arasında fark yoktur. Fakat mevcud olan için: Selâmun Aleyke, Selâmun Aleyküm, Esselâmu Aleyke, Es-selâmu Aleyküm diye hitab edilerek söylenir. Bunda ittifak vardır. İlerde ilgili bölümlerde bunun açıklaması gelecektir, inşa-Allah Tealâ...

Ashab Ve Diğer Mü'minlere Rahmet Dilemek

Ashaba, tabiîn'e ve bunlardan sonra gelen âlimlere, abidlere ve diğer hayırlı kimselere: Radıyailahu Anh (Allah ondan razı olsun), yahud Ra-himehullah (Allah ona rahmet etsin) demek müstahab olduğu gibi, buna benzer sözler de söylenebilir.
Bununla beraber alimlerden biri demiştir ki, "Radıyallahu Anh" sözü ashaba mahsustur, bunlardan başkası için "Rahimehullah" denilir ancak. Fakat bu söze uyulmaz ve dediği gibi değildir. Çoğunluğun üzerinde bulunduğu hüküm, bu şekilde kullanışın müstahab olduğudur. Yoksa ademi cevaz iddia edilemez. Bunun delilleri sayılamayacak kadar çoktur.
Eğer anılan sahabi, bir sahabinin oğlu ise: "İbni Ömer, îbni Abbas, İbni Zübeyr, İbni Cafer, Üsâme ibni Zeyd ve bunlar benzeri, duâ her ikisine ait olsun diye, Radıyalîâhu anhümâ (Allah her ikisinden razı olsun), denilir.

Lukman Ve Meryem'e Duâ Şekli

Lukman ve Meryem anıldıkları zaman, acaba bunlara peygamberlere olduğu gibi "Salât" mı getirilir, yoksa ashab ve veliler gibi, Radıyallahu sözü mü kullanılır yahud bunlara "Aleyhimes selâm "mı denilir?
Alimlerin çoğunluğuna göre bunlar birer peygamber değillerdir. Peygamber olduklarını söyleyen nadir olup buna iltifat ve meyil yoktur. Ben bu meseleyi, "Tehzîbu'l-Esmâi ve'1-Lügat" adlı kitabda açıkladım. Bu durum bilindikten sonra, alimlerden birinin sözünden anlaşılıyor ki, şöyle
denebilir:
Lokman yahud Meryem Sallallâhu Alel-Enbiyai ve aleyhi yahud aleyha
ve selieme...
Çünkü bu ikisinin durumları, haklarında "Radiyallahu Anh" denen ashabdan daha yüksektir. Nitekim Bunların halini yükselten Kur'anda ayetler vardır, demiştir. Benim görüşümde, böyle söylemekte bir sakınca yoktur, her ne kadar "Radıyallahu Anh" yahud "Radıyallahu Anha" yi söylemek daha iyi ise de... Çünkü bunların durumu Peygamber olmayanların mertebesidir. Bunların peygamber olduğu sabit değildir. îmamı Haremeyn, İrşad kitabında, Meryem'in peygamber olmadığında alimlerin icmaı vardır, demiştir. Bununla beraber bir kimse Lukman için "Aleyhisselâm" ve Meryem için "Aleyhesselâm" dese, bunda bir beis yoktur. Daha iyisini Allah bilir.

---

[1] Kur'ân-ı Kerim, Nemi Sûresi: 59.
[2] Kur'ân-ı Kerim, Nemi Sûresi: 93.
[3] Kur'ân-ı Kerim, İsrâ Sûresi: 111.
[4] Kur'ân-ı Kerim, îbrâhim Sûresi: 7.
[5] Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi, 152.
[6] Ebû Dâvud. İbn-i Mâce. Nesâî.
[7] Müslim.
[8] Tirmizî. Ahmed b. Hanbel. îbn-i Hibban.
[9] Kur'ân-ı Kerim, Ahzab Sûresi: 56.
[10] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[11] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[12] Tirmizî.
[13] Ebû Dâvud. Nesâî. İbn-i Mâce.
[14] Ebû Dâvud.
[15] Ebü Dâvud.
[16] Tirmizî, bu hasen hadistir, demiştir.)
[17] İbrı-i Sünnî. Nesâî.
[18] İbn-i Sünnî. Zayıf isnadla.
[19] Tirmizî.Nesâî. Hâkim. (Tirmizî, bu sahih ve hasen hadistir, demiştir.)
[20] Nesâî. Tirmizî.
[21] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Hâkim. (Tirmizî, bu sahih ve hasen hadistir, demiştir.)
[22] Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BABU'L-BEY

100-Hadis[1]: Ahmed b. Hanbel, Ubade b. Samit'in şöyle dediğini rivayet eder: "Rasuluîlah, (bir kimsenin) zarara uğramasını ve (bir başkasını) zarara uğratmasının (dinde) olamayacağına hükmetti. Zalim ve gasbcı olanın da (gasbettiğinde bir) hakkının olmadığına hükmetti."

101-Ahmed, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet eder: Rasuluîlah buyurdu ki: "(Dinde) zarar vermek de zarara uğramak da yoktur."
îbn Mace, Kitabu'l-Ahkam'da bu konuyu biraz daha teferruatlı olarak açıklamıştır, 2/784.

102- Sebep[2]: Abdurrezzak, Musannafında şöyle demiştir: gen İbn Temimî'nin oğluyum. Haccac b. Evtah'tan şöyle dediğini işittim: "Bana Ebu Cafer dedi ki: "Ortak oldukları bir hurma ağacında hakkında iki kişi münakaşa ederek (davayı) Rasuluîlah (s.a.v.)'a getirdiler. Onlardan biri diğerine: "Onu ikiye böl, yarısı sana (olsun) yarısı bana (olsun)" diyordu. Bunun üzerine Rasuluîlah (s.a.v.) buyurdu ki: "İslam'da zarar verme yoktur."

103-Hadis[3]**:**İbn Mace, Ebu'l-Hamra'dan şunu rivayet ediyor: "Rasuluîlah buyurdu ki: "Hile yapan (aldatan) bizden değildir."

104-Sebep[4]**:** Ahmed ve Müslim, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet ederler: "Rasuluîlah (s.a.v.), yiyecek satan bir adama uğradı ve ona, "ne satıyorsun?" diye sordu. O da ne sattığını haber verdi. Bu arada Allah Teala, Hz. Peygamber'e vahyederek, elini satılan yiyeceğin içerisine sokmasını buyurdu. O da elini yiyeceğin içerisine soktu. Bir de ne görsün, o yiyecek ıslatılmış. Bunun üzerine buyurdu ki: "Hile yapan bizden değildir."

105-Ebu Nuaym ve Ibnü'n-Neccar, İbn Ömer'den şunu rivayet ederler: "Rasuluîlah (s.a.v.) Medine çarşısında hoşuna giden bir yiyecek (yerine) uğradı. Elini gıda maddesinin içine soktu. İçinden, dışında olmayan (pis) birşey çıkardı. Bunun üzerine Rasulullah gıda sahibine karşı Öf çekmeye başladı, sora şöyle nide etti: "Ey insanlar! Müslümanlar arasında aldatma yoktur. Bizi aldatan bizden değildir."

106- Hadis[5]**:** Buharı ve Müslim, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet ederler: Rasulullah (s.a.v.), meyvelerin olgunlaşıp salahlan meydana çıkıncaya kadar ahm-satımlannı nehyetmiştir. Aynı şekilde satıcıyı da alıcıyı da bundan men etmiştir."

107-Müslim, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah buyurdu ki: "Meyveler olgunlaşıp (afet tehlikesini atlatmadikça) satışını yapmayınız."

108-Sebep-[6]**:** Ahmed ve Buharî, Zeyd b. Sabit'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah Medine'ye geldiği dönemde biz, meyveleri olgunlaşmadan satıyorduk. Rasulullah, bir münakaşa ve kavga işitti ve, "bu ne ola?" diye sordu. Denildi ki: "Bunlar meyveleri satın aldılar, şimdi de diyorlar ki, onlara bir takım afat ve ayıp isabet etti." Bunun üzerine Rasululah (s.a.v.) buyurdu ki: "Meyveler olgunlaşıp, afet tehlikesi geçmeden satmayınız."

109:Hadisi [7]**:**Buharî ve Müslim, Zeyd b. Sabit'ten rivayet etmişlerdir: "Dedi ki: "Rasulllah (s.a.v.), şüphesiz "araya" satışına izin verdi."

110- Sebep[8]: Şafiî, Kitabu'I-Buyu'da şöyle demiştir: "Mahmud b. Lebid, Hz. Peygamber'in Ashabı'ndan birine dedi ki: "Sizin bu "araya' dediğiniz şey nedir? (kim için yapılır?)" O da, "Ensar'dan muhtaç olduğu bilinen fulan ve fulan içindir" diye cevap verdi; Şöyle ki, bunlar Peygamber'e gelerek';
"Ağaçta taze hurma bulunduğu sırada, onların ellerinde para bulunmadığından, onu alıp yiyemediklerini, bununla beraber ellerinde azık olarak (önceden) sakladıkları kuru hurma olduğunu, Rasulullah (s.a.v.)'a şikayet yollu söylediler. Bunun üzerine ellerindeki kuru hurmadan verip ağaçtaki taze hurmadan tahminî olarak satın almalarına izin verildi.
Şafiî dedi ki: "Süfyan'ın hadisi de bu hadisin delalet etmiş olduğu şeyin aynısını gösterir. Bu da Şafiî'nin, Süfyan'dan rivayet ettiği (başka bir) hadistir. Ki o da Yahya b. Said'den, o da Beşjr b. Sar'dan işittiğine göre Sehl b. Ebi Haseme şöyle diyor: "Hz. Peygamber, hurmanın hurma ile değiştirilmesi şeklindeki aliş-verişi nehyetmiştir. Ancak taze hurmanın kuru hurma ile tahminî ölçekle "araya" şeklinde satılmasına ruhsat vermiştir.

111-Hadis[9]**:** Buharî, Müslim ve Ebu Davud, Said îbn Yezid'in, Rasulullah (s.a.v.)'tan şöyle buyurduğunu rivayet ederler:
ölü bir araziyi diriltirse orası onundur. Zalim damar sahibi (birisinin arazisini gasbeden) için ise bir hak yoktur."

112- Sebep[10]**:** Ebu Davud, Urve'nin şöyle dediğini rivayet eder: Hz. Peygamber'in Ashab'ından biri bana şunu bahsetmişti. Öyle zannediyorum ki bu Ebu Saidi'l-Hudri idi. İki kişi münakaşa ederek Rasulullah (s.a.v.)'a geldiler Birisi diğerinin arazisine hurma ağacı dikmişti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), arazi sahibine arazisini iade etti ve hurma ağacı sahibine de ağacını oradan çıkarmasını emretti.
(Ravi diyor ki) Ben o hurmaların sökülmeleri için köklerine balta ile vururlarken gördüm. Onlar uzun hurmalardı. Nihayet oradan sökülüp çıkarıldılar."

113-Hadis[11]:Ahmed, Ata tarikiyle Cabir b. Abdİllah'tan şunu rivayet ediyor: "Hz. Peygamber buyurdu ki: "Umra[12], varislere aittir."

114-Ahmed, Zeyd b. Sabit'in şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.), Umra'yı varislere bırakmayı emretmiştir."

115-Sebep[13]**:** Ahmed, Muhammed b. İbrahim tarikiyle Cabir'den şöyle rivayet eder: "Ensar'dan bir adam, annesine hayatta iken bir hurma bahçesi verdi, (Zamanla) annesi ölünce, (adamın diğer) kardeşleri gelerek, "biz de aynı şekilde onun çocuklarıyız" dediler. Böylece davayı Rasulullah (s.a.v.)'a götürdüler. Rasulullah (s.a.v.) da onu aralarında taksim etti."

116-Hadis[14]**:** Şafiî, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, îbn Mace ve İbn Hıbban, Aişe (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre: "Rasulullah, haraç (satın alınan nesneden elde edilen menfaatlar)ın, tazmin mukabilinde olduğuna hüküm verdi."

117-Sebep[15]**:** Ebu Davud, Aişe (r,a,)'den rivayet etmiştir: "Adamın biri bir köle satın aldı. Onu, Allah'ın kalmasını dilediği kadar yanında tuttu. Sonra kölede bir ayıp buldu ve bu davayı Rasulul-lah(s.a.v.)'a götürdü. Rasulullah (s.a.v.) da, köleyi sahibine iade etti. Bunun üzerine köleyi satan adam dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Bu adam kölemi kullandı (ondan istifade etti)." Rasulullah (s.a.v.) da buyurdu ki: "Haraç, tazmin iledir."

118-Hadis[16]**:** Ahmed, Buharı ve Müslim, İbn Ömer'in himayesinde olan Nafi'den şunu rivayet ediyorlar: "İbn Ömer,

Peygamber zamanında, Ebubekr, Ömer, Osman zamanlarında ve Muaviye'nin zamanında ekim arazilerini kiraya verirdi. Sonra Rafı' b. HadİC'den, Peygamber'in tarlaları kiraya vermekten nehyettiği rivayet olundu. Bunun üzerine İbn Ömer, Rafi b. Hadic'e gitti. Ben de onunla birlikte gittim. Rafi'den bu rivayeteni sordu. O da: "Peygamber (s.a.v.), tarlaları kiraya vermekten nehyyeti" dedi.

119-Ahmed ve Müslim, îbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Biz, tarlayı ekip, hasadını belli oranda paylaşıyorduk. Bunda bir sakınca da görmüyorduk. Nihayet Rafi, bu işi, Rasulullah (s.a.v.)'ın nehyettiğini iddia etti. Biz de bunu terk ettik."

120-Sebep: Ahmed, Buharî ve Müslim, Rafi b. Hadic'in söyle dediğini rivayet ediyorlar: "Biz Medine ahalisinin en çok tarla sahibi olanlarından idik. Biz, araziden bir kısmı mal sahibine aittir, diye isimlendirilmiş olarak diğer tarafını kiraya verirdik." Rafı dedi ki:
"Bazen bu kısım musibete uğrar (helak olur), kiraya verilen arazi selamete çıkar; bazı defa de aksine kiraya verilen asıl arazi musibete uğrar da mal sahibine ayrılan kısım afetten kurtulurdu. İşte bunun için bu şekilde kiraya vermekten nehyolunduk. Altın ve gümüşe gelince, o zamanda bunlarla kira adeti yoktu."

121-Ahmed, Urve b. Zübeyr'den şunu rivayet eder: "Zeyd b. Sabit şöyle demiştir: "Allah, Rafi b. Hadic'i mağfiret etsin. Allah'a yemin ederim ki ben bu hadisi ondan daha iyi biliyorum. (Hadise şudur:) Birbirleriyle münakaşa eden iki kişi Rasulullah'a geldiler. Rasulullah, buyurdu ki:
"Eğer, meseleniz bu ise, tarlaları kiraya vermeyiniz. Buna göre Rafı sadece tarlaları kiraya vermeyiniz sözünü işitmiştir."

122- Ahmed, Ebu Davud ve Nesâî, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet ettiklerine göre, "Rasulullah zamanında tarlası olan Ashab, tarlalarını ark kenarlarındaki ve onlardaki su ile sulanan ekin karşılığında kiraya verirlerdi. Bu konuda münakaşa eden bazı kimseler, Rasulullah (s.a.v.)'a geldiler. Rasulullah da onları bu şekilde kiraya vermekten men etti ve buyurdu ki, "(tarlaları) altın ve gümüş karşılığında kiraya veriniz."[17]

---

[1] Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır, 5/327, EbuDavud, 2/159,
Tirmizî, Ebvabu'l-Ahkam, 2/419,
Not: Her üç kaynakta-da geçen JjaJI kelimesinin, zalim manasına, başkasının malını ve arazisini gasbeden kişi manasına geldiği anlaşılmaktadır.
İkinci hadis: Yine Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır, 1/313,
Hakim, Müstedrek, 2/58, Malik, Muvatta, Kitabu'l-Akziyye, 2/745,
[2] Suyutî'nin Musannafta olduğunu zikrettiği bu hadis için, kaynaklarına baktım. Onu Musannafta bulamadım. Nihayet bu konuda, Muhammed b. Ebibekr tarikiyle gelen şu hadisi buldum: "Rasululah (s.a.v.), buyurdu ki: "Su, yol ve hurma ağacının döllenmesi konusunda şufa (hakkı) yoktur." (Musannaf, 8/87)
Bu konuda îbn Malik'in görüşü de böyledir. (Muvatta, Kitabu'ş-Şufa, 2/717)
Ebubekr b. Hazm'dan gelen bir rivayette Osman b. Affan (r.a.) şöyle demiştir: "Arazide hudutlar belli olunca, artık onda şufa olmaz. Kuyuda da şufa hakkı yoktur. Hurma ağacının döllenmesinde de şufa hakkı yoktur."
Not: Şufa: Satılan bir akan, o akara komşuluk edenin öncelikle alabilme hakkı.
[3] Hadis, İbn Mace'nin rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır, 2/749,
Müslim, Kitabu'I-îman, 1/299,Ahmed, Müsned, 2/417.
[4] Birinci lafzı Ahmed b. Hanbel'e aittir, 2/242, Ayrıca Müslim, Kitabu'1-İman,
Ebu Davud, Kitabu'l-İcare, 2/244, Tirmizî, Ebvabu'1-Buyu', 2/389.
Tirmizî'ye göre Ebu Hureyre'den rivayet edilen bu hadis, hasen ve sahihtir.
Sebep konusundaki ikinci hadisi Darimî rivayet etmiştir. Sünen, Kitabu'l-Buyur, 2/164
[5] Hadisin lafzı Ebu Davud'a aittir. Sünen, Kitabu'1-Buyu, 2/227.
Birinci hadisin metni Buhari'ye aittir, Sahih, Kitabu'z-Zekat, 2/156,
Müslim, Kitabu'1-Buyu1, 4/40. İkinci hadis: Müslim, Kitabu'1-Buyu', 4/29,
Tirmizî, Kitabu'1-Buyu', 2/348, İbn Mace Ticarat, 2/747,Ahmed, 2/46.
[6] Ahmed, 5/190, Buharî, Kitabu'1-Buyu', 3/100, Ebu Davud, Kitabu'1-Buyu', 2/227
[7] Buharî, Kitabu'1-Buyu1, 3/96, Müslim, Kitabu'1-Buyu', 4/32, Ahmed, Müsned, 2/8,
Ebu Davud, Kitabu'1-Buyu',, 2/226, Tirmizî, Ebvabu'1-Buyu', 2/382,
Nesâî, Kitabu'1-Buyu',, 7/235, îbn Mace, Ticarat, 2/762
Not: Ariyye; Buharî'de de açıklandığı gibi (Bakınız, 3/100) kişinin hurmalığındaki hurmalardan bir kısmını fakirlerden birisine bağışlamasıdırr. Ancak bağışlayan adam, bağışladığı kimsenin kendi bahçesine girmesinden hoşnud olmaması durumunda tahmini olarak ağaçtaki yaş hurmayı hesap ederek ona karşılık, kuru hurma verip yaş
hurmayı satın almasıdır.
Nevevî, Ariye şöyle olur demiştir: "Bahçe sahibi belirli ağaçlar üstünde bulunan yaş hurmayı tahmin ve takdir ederek şöyle der: "Bu ağaçlar üzerinde bulunan yaş hurmalardan mesela üç vesk (ölçü) kuru hurma hasıl olur. Sonra bu yaş hurmaları üç vesk kuru hurma ile satar ve kuru hurmayı teslim alır.
Fethu'1-Barî sahibi İbn Hacer ise, bu konuda çeşitli açıklamalar yapmıştır. Bunlardan bir kısmı şöyledir:
1- Adam hurma bahçesi sahibine der ki:
"Şu ve bu ağaçların üstündeki yaş. hurmadan kaç ölçek kuru hurmanın çıkacağını tahminen takdir et ve bana o kadar kuru hurma ile sat." Bahçe sahibi de tahmin ettiği miktarda ki kuru hurmayı adamdan alır ve anılan hurma ağaçlarını adamın emrine verir.
2- Bahçe sahibi, bir veya birden fazla ağacın üstündeki yaş hurmayı bir adama hibe eder. Fakat adam, hurmaların kuruma mevsimini beklemkle zarar görür ve hurmaları yaş iken yemek istemez. Çünkü

kuru hurmaya ihtiyaç vardır. Bunu, azık ve zahire yapmak ister. İşte adam, ağaçlar üstündeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurma çıkacağını tahmin ve takdir eder. Sonra bunu kuru hurma karşılığında ya bahçe sahibine yada başkasına satar ve kuru hurmayı peşin olarak teslim alır.

[8] İmam Şafiî , el-Ümm, Kitabu'1-Bey', 3/47.

[9][9] Buharî, Kirabu'l-Muzarâa, 3/139, Ebu Davud, Kitabu'l-Harac, 2/158, Tirmizî, Ebvabu'l-Ahkam, 2/419, Ahmed, 3/304, 327, 338, 356, 313, 381; Darimî, Kitabu'1-Buyu', 2/181.

İmam Malik, "Zalim damardan maksad haksız olarak dikilen her ağaç ve kazılan her kuyudur" demiştir.

Şevkanî şöyle diyor:"Ölü toprak, hiç işlenmemiş (birisine ait olmayan) topraktır. Toprağın işlenmesi hayata, terkedimesi ise ölüme benzer. Toprağı ihya etmek şu manadadır:

Daha önce kimsenin mülkü olmayan bir toprağı bir şahsın ekmek, sulamak, ağaç dikmek ve bina yapmak suretiyle canlandırmaya karar vermesidir. Böylece orası onun mülkü olmuş olur.

Hadis-i şerifte "zalim damar sahibine bir hak yoktur" sözündeki "damar"dan kasıd, ağacın başkasının arazisine gömülen kökleridir. Bir başka görüşe göre ise yiin' "ırk" kelimesinin, "zalim" kelimesine izafe edilmesi halinde ise, mana yine aynı olur. Alimler arasında hadis-i şerifte geçen tabirinin isim tamlaması (izafet) şeklinde olması yahut şeklinde sıfat mevsuf olması konusunda ihtilaf vardır. (Ancak biraz önce de dediğimiz gibi ister öyle, ister böyle olsun, mana değişaıemektedir.)

Rabia, bu konuda şöyle diyor: "Zorla gasbetme, ya batınî olur ya da zahirî olur. Batınî olan; kişinin su kuyusu açması ve maden çıkarması şeklinde olur. Zahirî olan ise; kişinin arazi üzerine ağaç dikmesi yahut bina dikmesi şeklinde olur. Geniş malumat için bakınız:Şevkanî, Neylu'l-Evtar, 5/340.(Geniş bilgi için bakınız: Sünen-i Ebu Davud Tercümesi ve Şerhi c. 11 s. 403-406)

[10] Ebu Davud, Kitabu'l-Harac ve'l-Fey ve'1-tmara, Bab-u fi îhyai'I-Mevat, 2/158.

[11] Ahmed, Müsned, 3/297, lafiz kendisine aittir. Nesâî, Kitabu'r-Rükba ve'1-Umra, 6/228,

Buharı, Kitabu'1-Hibe, 3/216, Müslim, Kitabu'l-Hibat, 4/152,

Ebu Davud, Kitabui-Buyu1, 2/263, 264, Tirmizî, Kitabu'l-Ahkam, 2/402. Hadise haşen ve sahihtir, demiştir. îkinci hadis: Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/189

[12] Yani "ömrüm oldukça, bu şey senindir. Yani senin tasarrufundadır" manasına gelmektedir. Ancak vefatından sonra o mal asıl mirasçılara döner. Mesela bir ev, bir adama kullanması için, mal sahibinin ömrü boyunca verilmiş olsa, vefatından sonra ev, mal sahiblerinin varislerine kalır.

[13] Hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 3/299. Hadiste geçen "Umra" ifadesi "Ömür" kelimesinden alınmıştır; yani "hayat" manasınadır.

Cahiliyye devrinde mesela, bir adam birisine bir ev verdiğinde ona, "ömrün boyunca onu sana verdim ve hayatın boyunca mubah kıldım" derdi. Bunun için, yapılan bu işe "umra" denilmiştir.

[14] el-Ümm, 3/60, Ebu Davud, Kitabu'l-îcare, 2/255, Tirmizî, Kitabu'1-Buyu', 3/376,

Nesâî, Kitabu'1-Buyu1, 7/223, İbn Mace, Kitabu't-Ticarat, 2/754, Ahmed, 6/80, 116, 161.

[15] Ebu Davud, Kitabıfl-İcarat, 2/255, ibn Mace, 2/754.

Not: Tazmin mukabilinde haracın tefsiri şudur: Köleyi satın alan kişi, onu hizmetinde kullanır ve bilahare, kölede eski bir ayıp (kusur) bularak satıcıya iade eder. Bu durumda gaile (gelir ve irat) müşteriye aittir. Çünkü köle ölse idi müşterinin malından kendi hesabına helak olacaktı.

Buna benzer meseleler de böyledir. Bunlarda haraç (gaile), tazmin mukabil indedir.

(Bakınız, Tirmizî, Kitabu'1-Buyu', 3/376)

Ayrıca, İbnü'1-Esir, en-Nehaye fi Garibi'l-Hadis, 1/286, 287

[16] Birinci hadis, Buharî'nin rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır, Kitabu'1-Hars, 3/141,

Müslim, Kitabu'1-Buyu', 4/49,

Ahmed, Müsned, 2/64, İkinci hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 2/11, Müslim, Kitabu'1-Buyu', 4/49, İbn Mace, Kitabu'r-Ruhun, 2/819.

Hadiste geçen Şj-jK n: Muayyen bir payla mesela üçte bir, dörtte bir şeklinde araziyi kiraya vermektir. Muhabere, hayber köküdden gelmektedir. Zira bu işi genel olarak Hayberliler yapmakta idiler. Ancak mahsulün yarısı mal sahibine, yansı ekene ait idi.

Birinci hadisin lafzı Bıuharî'ye aittir, Kitabu'l-Mıızaraa, 3/137,

Müslim, Kitabu'1-Buyu', 4/52, Ahmed, 3/463, (Hadisi manasıyla rivayet etmiştir) İkinci hadis, (lafız, Ahmed'e aittir) 5/182-187, İbn Mace, Kitabu'r-Ruhun, 2/822, Ebu Davud, Kitabu'1-Buyu1, 2/231, Bu son kaynaklar yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir. Üçüncü hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 1/178, Ebu Davud, Kitabu'1-Buyu', 2/231, Nesâî, Kitabu'l-Muzaraa, 7/38 (yakın lafızlarla). Bu konu ile ilgili olarak Müslim, Hanzala b. Kays el-Ensarî'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Rafi b. Hadic'e, altın ve gümüş karşılığında arazinin kiralanma durumunu sordum. Dedi ki:

"Bunda bir sakınca yoktur. Kaldı ki insanlar, Hz. Peygamber zamanında su boyları, ark başları tarla sahiplerine tahsis edilmek ve ekinden bir şeyler vermek şartıyla icar yaparlardı.

Bazen birine ait olan yer telef olur, ötekinin hissesi selamette kalır; bazen de ötekinin hissesi kurtulur, berikinin ki telef olurdu. Halk için bundan başka icar şekli yoktu. İşte bu sebepten dolayı, ondan nehiy buyuruldu. Ama malum ve garantili bir şey olursa onda beis yoktur" dedi.

Bu hadis, tarlanın kiraya verilmesinin mutlak nehyedilme durumunu açığa kavuşturur. Zira hadisin manası, altın ve gümüşten belirlenen ücret karşılığında tarlanın, kiraya verilmesinin sıhhatine delil teşkil eder. Diğer kıymeti haiz olan şeyler de buna kıyas edilebilir. , Mahsulden üçte bir, dörtte bir almak suretiyle kiralamak da caizdir. (Sübülü's-Selam, 3/103)

[17] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 142-142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİRR (EBEVEYNE İYİLİK) BÖLÜMÜ
BİRİNCİ BAB
EBEVEYNE İYİLİK
İKİNCİ BAB
EVLAD VE AKRABALARA İYİLİK
Çocuklara Eşit Muâmele
Çocuk Öldürme Yasağı
Şefkat Ve Çeşitli İzhar Yolları: Kucaklamak, Öpmek
Kucaklamak ve Öpmek:
Başından Okşamak:
Bineğine Almak:
Sevgide Aleniyet:
ÜÇÜNCÜ BAB
YETİMLERE İYİLİK
Yetime İyi Muâmele
Yetime Maddî Yardım
Yardım Fonları:
1- Ganîmetten Pay:
2- Fethedilen Yerlerden Gelen Pay:
3- Miras Taksimlerinde Pay:
4- Nafaka Verilecekler:
Teşvik:
İstikbalinin Düşünülmesi:
Rüşd:
Yetimin Islahı
Velînin, Yetimin Nefsi Üzerinde Tasarruf Yetkisi:
Çocuk Hakkında İçtihad Yetkisi:
Yetimi Islah Kimlerin Hayrına?:
Ailevî Himâye:
Yetimin Malının Korunması
Muhafaza:
Artırma:
Zamanında Teslim:
Erken Mes'uliyet:
Evlendirme:
Erken Evlendirme:
Çocuğun Malı Ve Ebeveyni
DÖRDÜNCÜ BAB
YOLDAN RAHATSIZ EDİCİ ŞEY TEMİZLEMEYE DAİR
BEŞİNCİ BAB
İYİLİK ÜZERİNE MÜTEFERRİK HADÎSLER

BİRR (EBEVEYNE İYİLİK) BÖLÜMÜ

Bu bölümde beş bâb mevcuttur.

*

BİRİNCİ BAB
EBEVEYNE İYİLİK

*

İKİNCİ BAB
EVLAD VE AKRABALARA İYİLİK

*

ÜÇÜNCÜ BAB
YETİMLERE İYİLİK

*

DÖRDÜNCÜ BAB
YOLDAN RAHATSIZ EDİCİ ŞEYİ TEMİZLEMEYE DAİR

*

BEŞİNCİ BAB
İYİLİK ÜZERİNE MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ BAB

EBEVEYNE İYİLİK

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]?????? ?????? ????? ??? ??????? ??????: ???? ????? ??????? ??????? ???????? ??? ??????? ??? ?? ??? ??? ???? ??? ??? ??? ??? ??????? ???? ?????? ???? ? ???? ???????[. ????? ???????.??? ????: ??? ????? ??? ????? ??? ????? ??? ?????? ???????? ???? ???????.???? ????: ???? ???? ?????? ??????? .

1. (153)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Bir adam gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü iyi davranıp hoş sohbette bulunmama en ziyaâde kim hak sâhibidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen!" diye cevap verdi. Adam:
"Sonra kim?" dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)
"Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar:
"Sonra kim?" dedi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yine:
"Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu:

"Sonra kim?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu dördüncüyü:
"Baban!" diye cevapladı."
Bir diğer rivâyette Resûlullah şöyle cevap vermiştir.
"Annene, yine annene, sonra babana, daha sonra da bunları takip eden tedrici yakınlarına"[1]

AÇIKLAMA:

İslâm dini aileye büyük ehemmiyet verir. Ailenin temel unsurları anne-baba evlat ve hizmetçilerdir. Aile efradının karşılıklı hak ve vazifeleri vardır. Aile içerisinde evlat nokta-i nazarından en çok hukuku olan annedir. Çünkü evlada en ziyâde hizmeti geçen annedir. Anne, hâmile kaldığı andan itibaren evlad sebebiyle meşakkatler çekmeye başlar. Doğum da kolay bir hâdise değildir. Hayatî tehlikeyi beraberinde getirir. Doğum sırasında ölen, şifasız dertlere giriftar olan anneler çoktur. Doğum normal cereyan etse bile, doğum sonu ve acıları başlı başına ciddî ve tahammülü zor fevkalâde bir imtihandır.
Annenin esas hizmeti doğumdan sonra başlar. Çocuğun emzirilmesi, giydirilmesi, temizliğinin yapılması, terbiye edilmesi, tedavisi gibi, ardı arası kesilmeden vasatî on beş yıl sürecek hasbî bir hizmet dönemi doğumla başlar.
Cenab-ı Hakk'ın hayvan dâhil bütün annelere koyduğu şefkat duygusu, -sefihleşerek fitratını bozmamış- anneleri istirahatini, sıhhatini, yeme içme ve giyinmesini düşünmeden bütün imkânlarıyla çocuğuna hizmete sevkeder.
Evladın, bu hizmeti maddî bir karşılıkla ödemesi mümkün değildir. Yapabileceği tek şey, annenin kendisine sunduğu anneliğin idrakinde olması, minnettarlığının şuurunda olduğunu annesine ihsâs etmesidir.
Evlat üzerinde elbette babanın da hukuku vardır. Maddî ihtiyaçlarının temininde gerekli fedakârlıklar ondandır. Doğumdan sonra annenin maruz kaldığı maddî ve mânevî sıkıntılara o da ortak olmuştur. Şu halde evlat ikisine de borçludur, medyun-u şükrandır.
İslâm dini evladın annesine ve babasına karşı olan saygı ve hizmet borcu hususunda ısrar eder, ayrı bir dikkat çeker. Bu meyanda anne hukukunu daha çok söz konusu eder. Annenin evlat üzerindeki hukukunun babanınkine nisbetle en az üç misli olduğunu söyler. Yukarıda kaydettiğimiz hadiste bunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açık şekilde ifade buyurmuştur. Bu hususa yer veren başka rivayetler de mevcuttur. İbnu Mace ve Hâkim'de gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kişiye üç sefer annesini tavsiye ettikten sona sırasıyla babasını ve mevlâsını (azadlısını) birer kere tavsiye eder. -el-Edebü'l-Müfred, İbnu Mâce ve el-Müstedrek'te- sahîh olduğu belirtilen bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle açıklar:
"Muhakkak ki Allah size annelerinizi vasiyet etmektedir, sonra yine annelerinizi vasiyet etmektedir, sonra yine annelerinizi vasiyet etmektedir, sonra babalarınızı vasiyet etmektedir. Sonra yakınlık derecelerine göre akrabalarınızı vasiyet etmektedir."
Bu ve benzeri hadisleri yorumlayan âlimlerden bâzıları anneyi üç kere tekrardan maksadın, çoğu durumlarda evlatların annelerini babalarına nazaran ikinci plana atmalarından, annesinin hukukunu hafife almalarından ileri geldiğini, bunu önlemek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tekrarlara yer vererek hukuklarının ehemmiyetini tekid ettiğini söylemiştir. Bazıları da, hâmilelik, doğum, emzirme gibi hizmetleriyle annenin babaya nisbetle evlatta üç kat fazla hakkı bulunduğunu söylemişlerdir.
İrşad-ı Nebevî'de, söylenen bu iki maksad dışında aklımızın bulabileceği başka maslahatların da maksud olmasına bizce bir mâni yoktur.
Anne ve baba hukukunu birçok âyette[2] ele alan Kur'ân-ı Kerîm bir âyette,"onlara iyi muamele"yi Allah'ı bir bilme vazîfesinin ardından zikrederek, bir olan Allah'a îmânın bir gereği olarak mü'minlere duyurur:
"Rabbin, "kendinden başkasına kulluk etmeyin, anne ve babaya iyi muamele edin" diye hükmetti. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin nezdinde ihtiyarlığa ererlerse onlara "öf" bile deme. Onları azarlama. onlara güzel (ve tatlı) söz söyle. Onlara acıyarak tevazu kanadını (yerlere kadar), indir ve: "Ya Rab, onlar bana çocukken nasıl merhamet ettilerse sen de kendilerini (öyle) esirge" de" (İsra: 17/23-24).
Annenin ziyâde zahmetlerini hususen dile getiren âyet-i kerîme de mevcuttur. Meâlen:
"Biz insana anne ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu güçsüzlükten güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı..." (Lokmân: 31/14).
Âlimler, annenin babaya rağmen üç misli zahmet çektiğine Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyette işaret buyurduğunu söylemişlerdir: (Meâlen)
"Biz insana, anne babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Zira annesi onu karnında, zorluğa uğrayarak taşımış, onu güçlükle doğurmuştur. Taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer..." (Ahkâf: 46/5).
Ulema der ki: "Hadîste anneye üç misli hak âyette zikredilen üç şeye karşılıktır; hamilelik zahmeti, doğurma meşakkati ve emzirme sıkıntısı." Aynî, iyilik ve itaatte annenin babaya takdim edileceği hususunda İslâm ulemasının icma ettiğini Muhasibî'den naklen kaydeder.
Hasan Basrî'ye: "Anne-babaya iyilik nedir?" diye sorulunca şu cevabı vermiştir: "Mülkünde olan her ne varsa onlar için bezledip harcaman, mâsiyet olmadıkça emirlerine itaat etmendir."
Kadı İyaz, iyilik hususunda anne ve baba hakkının başkalarından önce geldiği hususunda ulemanın ittifak ettiğini belirtir. O ikisinden sonra "en yakın" kimdir? meselesinde İbnu Hacer, ihtilafa dikkat çektikten sonra umumiyetle şu sıranın benimsendiğini söyler: "Dedeler, sonra kardeşler (bir hadiste kız kardeş, erkek kardeşten önce zikredilir, anne baba bir olanlar, sadece anne veya sadece baba bir olanlardan önce gelir) sonra zurahm olanlar (bunların mehârim olanları mahrem olmayana takdim edilir), sonra diğer asebât, sonra hısımlar (sıhriyyet-evlilik sebebiyle- akraba olanlar), sona velâ (azadlık ve akid akrabalığı), en nihâyet komşular gelir.
Bu babta kaydedilen müteâkip hadislerde, bir mü'minin en mühim gayesi, yegâne ideali olan Allah'ın rızası ve cennete giden yolun anne ve babanın rızasından geçtiğini, "anne hukuku"nun cennet ayaklarının altına konacak derecede yüceltildiğini, anne ve babaya hizmetin en yüce amel olarak ifâde edilmiş bulunan "Allah yolunda cihad"dan daha üstün tutulmuş olduğunu göreceğiz.
Müşrik bile olsa anne ve baba haklarının yerine getirilmesi ve hatta nafakalarının ödenmesi gerektiği hususunu 165 numaralı hadiste açıklayacağız.[3]

?2? ??? ????? ?? ????? ?? ??? ????? ???????? ??? ????? ??? ???:]????? ???? ?????? ?????? # ?????? ?????????? ?????: ???? ??????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ????? ??????? ??? ???? ????? ??????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? .

2.(154)- Küleyb İbnu Menfa'a ceddi bulunan Küleyb el-Hanefî (radıyallahu anh)'den anlattığına göre, kendisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sormuştur:
"Ey Allah'ın Resûlü kime karşı iyilik yapayım?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı vermiştir:
"Annene, babana, kızkardeşine, oğlan kardeşine, bunu takip eden azadlına. Bu iyiliği de, üzerine vâcib olan bir hakkın ödenmesi, yani, sıla-ı rahmin yerine getirilmesi olarak yapacaksın. (Nafile, ihtiyarî, hasbî bir davranış tatavvu grubuna giren bir amel olarak değil)".[4]

?3? ??? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?? ???? ??????? ??? ????? ??? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ???? ??????. ?????? ??? ????? ???? ??????. ???? ??? ????? ????? ??????. ???? ??? ????? ???? ????? ??? ?‘?????? ???‘?????[. ????? ??? ???? ????????.???? ??? ???? ?? ?????]?? ????? ???? ???? ?? ???? ??? ???????? ?????????? ????? ?? ?????? ??? ???? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????[.???? ??? ????: »?‘???« ?????? ?? ??? ??? ???? ?? ?????? .

3. (155)- Behz İbnu Hakîm babası tarikiyle dedesi Mu'aviye İbnu Hayde el-Kuşeyrî (radıyallahu anh)'den naklediyor. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e:
"Ey Allah'ın Resûlü, kime iyilik yapayım? diye sordum. Bana:
"Annene" diye cevap verdi.
"Sonra kime?" diye tekrar ettim.
"Annene" dedi.
"Sonra kime?" dedim.
"Annene" dedi.
"Sonra kime?" dedim, bu dördüncüde
"Babana, sonra da tedrici yakınlarına" diye cevap verdi."
Ebu Dâvud bir rivayette şu ziyadeyi kaydeder:
"Haberiniz olsun, kişi azatlısından bir fazlasını istese, azadlı (mevlâ) bu (ihtiyaç fazlası)na sâhib olduğu halde yerine getirmese kıyamet günü vermemiş olduğu bu fazlalık bir engerek yılanı olarak kendisine getirilir."[5]

?4? ??? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ?????]??? ??? ????: ??? ??????? ?????? ??? ??? ??? ????????? ????? ??? ?????? ?????. ???????: ???? ???????? ‘?????? ???? ???????? ??? ????? ??????? ??????? ?? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

4. (156)- Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü benim malım ve bir de çocuğum var. Babam malımı almak istiyor" (ne yapayım?) diye sordu. Resûlulluh (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen ve malın babana aitsiniz. Şunu bilin ki, evladlarınız kazançlarınızın en temizlerindendir. Öyle ise evladlarınızın kazançlarından yiyin" buyurdu."[6]

AÇIKLAMA:

Hadiste şikâyet mevzuu olan babanın iki durumu sözkonusu: Ya ihtiyacı miktarınca almak istemiştir veya ihtiyacı olsun olmasın tamamında tasarruf etmek istemiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"Senin varlığına baban sebeptir, malın varlığına da sen sebepsin. Öyle ise sen de malın da babanın kazancı sayılırsınız"* buyurarak, evladın malında babasının hakkı bulunduğunu belirtmiştir. Şârih Hattabî, belirtilen bu hakkın, ihtiyaç hâlinde, nafaka hakkı olduğunu belirtir. "Evlat, malsız mülksüz olsa dahi, çalışarak babasının nafakasını te'minle mükelleftir" der. Ayrıca şu noktayı da belirtir: "Baba, evlâdın malı üzerinde sınırsız yetki sahibi değildir, istediği gibi tasarruf edemez, nafakadan fazlasını almaya yetkisi yoktur. Hadisten hiçbir fakih söylenene aykırı hüküm çıkarmamıştır."[7]

?5? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ??? ??????? ?????? # ???:]?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???? ??? ??????? ?????? ? ???: ???? ????? ???????? ???? ??????? ?? ?????????? ??? ?? ????? ???????[. ????? ???? ????????? ?????? ????? .

5. (157)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün:
"Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün" dedi.
"Kimin burnu sürtülsün ey Allah'ın Resulü?" diye sorulunca şu açıklamada bulundu:
"Ebeveyninden her ikisinin veya sâdece birinin yaşlılığına ulaştığı halde cennete giremeyenin."[8]

AÇIKLAMA:

Hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) anne ve babaya iyi muamelenin ehemmiyetini dile getirmiş olmaktadır. Anne ve babası veya ikisinden biri evladının sağlığında ihtiyarladıkları takdirde, bu evlada, cennetin yolu onlar sâyesinde son derece kolaylaşmış olmaktadır. Zira onlara gereken alâkayı, hizmeti gösterip onları memnun kılmak zor bir iş değildir. Bu kadarını yapamayarak kendini helâk eden kimseler, burunları sürtülmeye layıktırlar. Hadîsin Tirmizî'deki vechinde: *"Ebeveyni tarafından cennete sokulmayanın burnu sürtülsün"* diye gelmiştir.[9]

?6? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ???????? ?????? ???????? ?? ??? ??????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

6. (158)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor Resûlulluh (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:
"Hiçbir evlad, babasının hakkını, bir istisna durumu dışında ödeyemez. O durum da şudur: Babasını köle olarak bulur, satın alır ve âzad eder."[10]

?7? ??? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ????? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ?? ???? ??????????? ????? ?????? ?? ???? ?????????[. ????? ??????? ??????? ????????? ???? ???? .

7. (159)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:
"Allah'ın rızası babanın rızasından geçer. Allah'ın memnuniyetsizliği de babanın memnuniyetsizliğinden geçer."[11]

?8? ???? ??? ????? ??? ???:]?????????? ?????? ??????? ?????? # ?? ????????? ????: ????? ????????? ??? ?????: ???? ?????????? ?????[. ????? ??????.??? ???? ????? ???? ?????? ?????:]?????????? ???? ??????? ??????????? ??????? ?‘??? ??? ?????? ??????. ???: ?????? ?? ????????? ????? ????? ??? ????? ??? ???????? ????. ?????: ??????? ?‘??? ???? ?????? ?????? ??? ???. ??? ?????? ??? ???????? ????????? ????????[.??? ???? ‘?? ???? ????????]?????????? ??????? ??????????. ??? ??????? ?????????? ?????????????? ????? ?????????????[.?‘?? ???? ?? ???? ?? ??? ???? ??? ????? ??? ???]??? ???? ???? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? #

???? ???: ???? ???? ?????? ????????? ???? ????????: ???: ?????? ????? ??? ???? ?????? ?????????? ?????????????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ???????????[.

8. (160)- İbnu Amr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, cihada iştirak etmek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen baban sağlar mı?" diye sordu. Adam:
"Evet" deyince:
"Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap" buyurdu.
Müslim'in bir diğer rivayetinde adam:
"...Sana, hicret ve cihad etmek ecrini de Allah'tan istemek şartı üzerine biat ediyorum" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Anne ve babandan sağ olan var mı?" diye sorar. Adam:
"Evet, her ikisi de sağ" deyince:
"Yani sen Allah'tan ecir istiyorsun?" der. Adamın "evet"i üzerine: *"Öyleyse vâlideyn'in yanına dön. Onlara iyi bak, (Allah'ın rızası ondadır)"* emreder.
Ebu Dâvud ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette adam:
"Ağlamakta olan ebeveynimi de geride bıraktım" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyleyse onların yanına dön, onları nasıl ağlattı isen öyle güldür, (Allah'ın rızası bundadır)" buyurur."
Ebu Dâvud'un, Ebu Said (radıyallahu anh)'den yaptığı bir başka rivayetinde şöyle denir: "Yemen ahalisinden bir adam, Hz Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e hicret ederek geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: *"Yemen'de bir kimsen var mı?"* diye sordu. Adam:
"Ebeveynim var" deyince
"Peki, onlar sana izin verdiler mi?" diye tekrar sordu.
"Hayır" cevabı üzerine:
"Öyleyse onlara geri dön, onlardan izin iste. Şâyet izin verirlerse cihada katıl, vermezlerse onlara hizmet et!" emretti."[12]

?9? ??? ?????? ?? ?????]??? ????? ?????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? # ????: ??? ??????? ??????

??????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????: ???? ???? ???? ????? ??? ??????. ??? ?????????? ????? ?????? ???? ???????[. ????? ??????? .

9. (161)- Muâviye İbnu Câhime'nin anlattığıa göre; Câhime (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelir ve:
"Ey Allah'ın Resûlu, ben gazveye (cihad) katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişâre etmeye geldim" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen var mı?" diye sorar.
"Evet" deyince,
"Öyleyse ondan ayrılma zira cennet onun ayağının altındadır" buyurur.[13]

?10? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ??? ????? ??? ??????????. ???? ?? ??????????? ???????? ????? ??? ????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? # ??????? ???? ???. ???? ??? ??????? ?????? # ?????????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .

10. (162)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Nikâhım altında bir kadın vardı ve onu seviyordum da. Babam Ömer ise, onu sevmiyordu. Bana:
"Boşa onu" dedi. Ben itiraz ettim ve boşamadım. Babam Ömer (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek durumu arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Boşa onu" dedi.[14]

AÇIKLAMA:

Baba emrettiği takdirde hanımın boşanması gereğine bu hadis delil olarak değerlendirilmiştir. Keza anne emredecek olsa yine boşamak gerekmektedir. Zira 153, ve 154 numaralı hadislerde de görüldüğü üzere annenin evlâd üzerindeki hakkı babanın hakkından daha fazladır. Hanımı sevmek, boşamamak için yeterli bir mazeret değildir.[15]

?11? ??? ??? ??????? ??? ????? ??? ???: ???????? ??????? ?????? # ??????:]??????????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?? ??????[. ????? ??????? ????? .

11. (163)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Baba cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı terket, dilersen muhafaza et"* dediğini işittim."[16]

?12? ??? ????? ????? ?????? ????:]??? ?????? ????? ??? ??????? ??????: ???? ?????????? ???? ????? ??????? ??????? ?????. ??? ???? ??????? ???????? ??????? ????????? ????? ????? ???? ????????? ???? ????: ??????? ????? ???: ?????? ????. ????: ????? ??? ???????: ????????? ????? ???: ?????? ????[. ????? ????? ???? ????? ???????? .

12. (164)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben anneme bir cariye tasadduk etmiştim. Şimdi annem öldü" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"(Sadaka yapmış olmanın) ecrini mutlaka alacaksın. Miras yoluyla cariye sana geri gelecek (tekrar senin olacak)" buyurdu. Kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü annemin bir aylık oruç borcu vardı, onun yerine tutabilir miyim?" diye sordu.
"Annene bedel tut!" dedi. Kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü, annem hiç haccetmedi, onun yerine hac yapabilir miyim?" diye sordu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet, ona bedel haccet" buyurdu."[17]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, annesine bağışlanan bir şey sebebiyle evladın bağışlama sevabını alacağını annenin ölmesiyle, bu mal verâset yoluyla evlada intikal ettiği takdirde bu mala temellük edebileceğini ifade ediyor. Burada, bağışlanan (tasadduk edilen) bir şeyi, -bağıştan vazgeçerek- geri alma yasağının ihlâli mevzubahis değildir. Zikri geçen kadın bağıştan dönme yasağını bildiği için ortaya çıkan bu yeni durum karşısında tereddüde düşerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracat etmiş olmalı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir akrabaya tasadduk ettiği mala, tevârüs yoluyla temellük edebileceğini kesin bir ifade ile beyan eder. "Bu artık Allah için bir hak olmuştur, fakire sarfi gerekir" diyen de olmuştur. Ancak bu değerlendirme nassa dayanmadığı için bir hüküm ifade etmez.
2- Mirkat'ta kaydedildiğine göre ölenin yerine oruç tutma meselesinde Ahmed İbnu Hanbel (rahimehullah), ölü üzerindeki Ramazan orucu veya nezir orucu veya kefâret orucu borçları bulunduğu takdirde, velîsinin ona bedel tutabileceğini söylemiştir. İmam Mâlik, Şâfiî ve Ebu Hanîfe (rahimehullah) hazeratı bunu caiz görmemişlerdir. Ebu Hanîfe'ye göre ölünün velîsi, her bir oruç için bir sa' arpa veya yarım sa' buğday tasadduk etmelidir. Keza her bir namaz (veya bir günlük namaz) için de aynı miktar mal tasadduk etmelidir. Çoğunluk, bedenî ibadetlerin niyabeten başkası tarafından îfâ edilemiyeceğini söylemiştir. Cumhur, acz şartıyla, sâdece hacc farîzasının bir başkası tarafından ifasını câiz görmüştür. Acz'den murat kişinin ölmüş olması veya hac yapamayacak derecede hasta olması ve iyileşme ümidinin kesilmesidir, kötürüm bir kimse âcizdir.
Bâzı alimler, ölü adına nafile hac yapılabileceğini de söylemişlerdir.[18]

?13? ?????? ????? ??? ??? ??? ????? ?????? ????? ????:]???????? ???????? ???? ??? ?????? ????????? ?????? ?????? # ?????: ????? ??????? ??? ???? ?????????? ???????? ????? ??? ?????: ????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? .

13. (165)- Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Henüz müşrik olan annem yanıma geldi. (Nasıl davranmam gerekeceği hususunda) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sorarak:
"Annem yanıma geldi, benimle (görüşüp konuşmak) arzu ediyor, anneme iyi davranayım mı?" dedim.
"Evet" dedi, ona gereken hürmeti göster."[19]

AÇIKLAMA:

Hadiste zikri geçen, Esma'nın annesi hakkında birçok münâkaşalar var. Bizim için hadisin ifade ettiği ahkâm mühimdir. Anne ve baba kâfir bile olsa onlara karşı insanî vazîfelerimizi, evladlık alâka ve hürmetini göstermek gerektiği anlaşılmaktadır. Hattâ bu hadisten kâfir bile olsa anne ve babaya nafaka vermenin vâcib olduğu hükmü çıkarılmıştır.
Kâfir bile olsa anne ve babaya karşı hürmet etmek ve nafaka vermek meselesinin ehemmiyeti şuradan da anlaşılmaktadır ki, yukarıdaki hadis üzerine vahiy gelmiş ve mesele Kur'ân-ı Kerîm'de hükme bağlamıştır: *"Sizinle din hususunda muhârebe etmemiş, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlara iyilik, onlara adalet (le muâmele) etmenizden Allah sizi menetmez. Çünkü Allah adâlet yapanları sever"* (Mümtahine: 60/8)
Müşrik bile olsa annebabaya hürmet hususunda şu âyet daha açıktır: (Meâlen):
"Eğer onlar (ebeveyn) sence ilimde (yeni) olmadık herhangi bir şeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy..." (Lokmân: 31/15).

?14? ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ???:] ???? ???? ?????? ?????? # ????: ???? ????? ????? ?????? ???? ??? ?? ?????? ???: ??? ??? ??? ???! ??? : ???: ??? ??? ?? ?????! ??? ???. ???? ??????????[. ????? ??????? ?????.???? ?? ???? ?? ?????? ?? ????: ??????? ?????? ?'??? .

14. (166)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ben büyük bir günah işledim, buna tevbe imkanım var mı?" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen var mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır yok" dedi.
"Peki teyzen de mi yok?" dedi. Adam:
"Hayır, var" deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyle ise ona iyilik yap!" diye emretti."
Tirmizî el-Berâ'dan kaydettiği diğer bir hadiste şu ziyadeye yer verir: *"Teyze anne makamındadır."*[20]

AÇIKLAMA:

Hadis, bize birçok hüküm getirmektedir. Âlimler, burada "büyük olduğu" belirtilerek itiraf edilen günahın, adam nazarında büyük addedilmiş olmakla birlikte din açısından segâirden (küçük günahlardan) sayılan bir günah olabileceği gibi gerçekten din açısından da "büyük" (kebire) sayılacak bir günah olabileceğini ifade etmişlerdir. Her hâl u kârda Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in; günahın ne olduğunu sorup şer'î cezasını verme cihetine gitmeyişi mühim bir husustur. Bunun başka örnekleri de var. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu çeşit sünnetinden, dinimizin pek mühim ahlâkî bir prensibi ortaya çıkmıştır: Gizli kalan günahların itiraf edilmemesi, tevbe edilerek Allah'tan af ve mağfiret dilenmesi.
Hadiste görüldüğü üzere, hayırlı işler büyük günahların bile affına vesiledir. Hususan sıla-i rahm denen akraba hukukunun yerine getirilmesi, çok daha mühim bir amel olmaktadır. Zira insanlar arasındaki içtimaî bağlar bu şekilde kuvvetlenir, yardımlaşma, sevgi-saygı hisleri böylece artar.
Hadis, ayrıca teyzenin anne yerine geçeceğini de ifade etmektedir. Nitekim Tirmizî bu hadisi, "Teyze'ye iyi davranma" babında zikreder. Bundan önce kaydedilen hadiste *"Teyze anne yerindedir"* buyurulur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı fırsatlarda da amcanın baba yerine geçeceğini belirtmiştir.[21]

?15? ??? ??? ???? ???? ?? ????? ???????]??? ???? ??? ??? ?????? ??????: ???? ?????? ???? ???? ???????? ???? ??????????? ??? ?????? ?????????[. ???? ???: ????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ?? ??????????? ??????? ???????? ???? ????? ?? ???????? ????????? ??????????? [. ????? ??? ???? .

15. (167)- Ebu Üseyd Mâlik İbnu Rebî'a es-Sâidî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü, anne ve babamın vefatlarından sonra da onlara iyilik yapma imkânı var mı, ne ile onlara iyilik yapabilirim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet vardır" dedi ve açıkladı: *"Onlara dua, onlar için Allah'tan istiğfar (günahlarının affedilmesini) taleb etmek, onlardan sonra vasiyetlerini yerine getirmek, anne ve babasının akrabalarına karşı da sıla-i rahmi ifa etmek, anne ve babanın dostlarına ikramda bulunmak."*[22]

?16? ??? ??? ??? ???: ????? ??????? ?????? # ????:]???? ?? ????? ?????? ??? ????? ?????? ???? ???? ????? ???? ?? ?????[. ????? ????? ???? ????? ???????? .

16. (168)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle diyordu:
"Kişinin yapacağı en üstün iyiliklerden biri, ölümünden sonra babasının dostlarına sıla-ı rahimde bulunmasıdır."[23]

AÇIKLAMA:

Âlimlerimiz, babanın sağlığında mendub ve müstehab olan baba dostlarının hatırını almak onlara ikramda bulunmak gibi davranışların, babanın vefatından sonra da devam ettirilmesinin dinimizce müstehab addedildiğine bu ve benzeri rivayetlerden delil çıkarmışlardır.[24]

?17? ??? ??? ?? ??????]????? ????? ??? ?????? ?????? #:
????? ??????? ??????? ?????? ?? ????????? ??????? ???? ???? ???????? ????? ???????? ??? ??????? ?????? ?? ??????????? ??????? ????? ???? ?????? ?? ??????? ?Œ??? ?????? ????? ??? ???? ????? ????? ?? ???????? ???? ????? ?????? # ??????? ??? ?????[. ????? ??? ???? .

17. (169)- Ömer İbnu's-Sâib'den rivayet edildiğine göre, şu haber kendisine ulaşmıştır: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün otururken süt babası çıkagelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hürmeten, onun için, giydiği şeylerden birini serer ve üzerine oturtur. Az sonra süt annesi gelir. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bunun için de elbisenin diğer tarafını serer, kadın üzerine oturur. Biraz sonra süt-oğlan kardeşi gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkarak onu da önüne oturtur."[25]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in süt akrabalarının da sıla-ı rahim'de bulunduğunu göstermektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süt annesi Halime-i Sa'diyye'dir. Müslüman olmuş ve birkaç hadis rivayet etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süt kız kardeşi Şeymâ Bintu'l-Hâris İbni Abdi'l-Uzza'dır. Şeymâ da Müslüman olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süt kardeşi Abdullah İbnu'l-Hâris'tir. Bir diğer kız süt kardeşi de Üneyse Bintu'l-Hâris'dir. Süt babası ise Hâris İbnu Abdi'l-Uzzâ İbnu Rifâ'ati's-Sa'dî'dir. Cenab-ı Hakk bunu da hidâyetiyle müşerref kılmıştır, radıyallahu anh.[26]

?18? ??? ??? ?? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ?? ???? ????????? ????? ???? ????? ???????? ??????? ????? ?? ????????? ?????? ????????? ????? ????? ??????[.??? ????: ????? '???? ??????? ??? ?????. ????? ???? .

18. (170)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kim ebeveyninden birine bedel haccederse, bu haccla onun borcunu ödemiş olur. Bu durum semâdaki ruhuna müjdelenir. Kişi, anne ve babasına karşı isyankâr (âkk) bile olsa (bu iyiliği sebebiyle) Allah'ın nezdinde (iyi kullar meyanında) yazılır."
Diğer bir rivayette ise: *"Babası için bir hacc, kendisi için yedi hacc yazılır"* denmiştir.[27]

İKİNCİ BAB

EVLAD VE AKRABALARA İYİLİK

?1? ?? ????? ????? ?????? ???? ????:]???????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ??? ????? ?????? ????? ???? ?????? ?????????? ??????? ????????? ???? ??????????? ???? ????? ?????? ?? ???????? ????? ????? ??????? ?????? # ?????????? ????: ???? ????????? ?? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ??? ?????? ??? ??????[. ????? ???????? ???????? .

1. (171)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Yanıma bir kadın girdi. Beraberinde iki kız çocuğu da vardı. Bir şeyler istedi. Aksi gibi yanımda bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu verdim. Kadın aldı ve ikiye bölerek kızlarına taksim etti. Kendine pay ayırmadı. Çıkıp gittiler. Arkadan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) girdi. Durumu ona anlattım. Dedi ki:
"Kim bu şekilde kızlarla imtihan edilir o da onlara iyi davranırsa, kızlar, onun için, ateşe karşı perde olurlar."[28]

AÇIKLAMA:

1 - Rivayet, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin sadaka verme hususundaki hırsını gösteriyor. Yanında tek hurma tanesinden başka verebilecek bir şeyi olmamasına rağmen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Yârım hurma bile olsa ver, dilenciyi boş çevirme"* emrini yerine getirmede gayret göstermiştir.
2 - Hadiste gözüken ikinci husus annenin çocuklarına gösterdiği şefkattir. Bu müşfik davranış Allah indinde makbul bir ameldir. Müslim'de Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den yapılan bir başka rivayette, "Yanında bulunan üç hurmayı dilenci kadına verir. Kadın, ikisini çocuklara birer tane verir, üçüncüsünü kendisi yiyeceği sırada çocuklar onu da isterler. Anne kadın, kendine ayırdığı bu üçüncüyü ağzına atmaktan vazgeçer. İkiye bölüp, çocuklara yarımşar verir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) vak'ayı Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e anlatınca:
"Allah bu hurma sebebiyle ona cenneti vâcib kıldı," yahut *"Allah bu hurma sebebiyle onu cehennemden âzad etti"* buyurur.
Hâdise iki de olabilir, aynı hadisenin farklı iki rivayeti de olabilir. Çıkan hüküm aynıdır: Annenin evladına olan ihsanı Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmada fevkalâde kestirme bir yol olmaktadır.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "kızlarla imtihan edilme" tabiri, kız çocuklarının halkın örfünde umumiyetle istiskal edilmesindedir. Oğlan çocukları sevilir, oğlan doğunca sevinilir ama kız olunca çoğunlukla hava değişir. Bu duygu Kur'ân-ı Kerîm'de bile belirtildiği üzere, cahiliye Araplarında daha kuvvetli idi. Kızları diri diri toprağa gömecek kadar kuvvetli bir histi ve yaygınlaşmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu düşünceyi kaldırmak için bir kısım tedbirler almıştır. Bu tedbirlerden biri, kız yetiştirmenin, onlardan gelecek maddî-mânevi sıkıntılara katlanmanın Allah indinde büyük ecre vesîle olduğunu belirtmektedir. Müteâkip hadislerde başka beyanlar da göreceğiz.[29]

?2? ??? ??? ???: ??? ??????? ?????? #:]???? ????? ??????????? ????? ?????? ????? ????? ?????????? ???? ??????: ??????? ??????????[. ????? ???? ????????.????: ???? ??? ??? ?????? ???????? ?????? ???????? .

2. (172)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Büluğa erinceye kadar kim iki kız evladı yetiştirirse -parmaklarını birleştirerek- *kıyamet günü o ve ben şöyle beraber oluruz."*
Tirmizi'de: *"O ve ben cennete şu iki şey gibi beraber gireriz"* dedi ve iki parmağıyla işaret etti" şeklinde gelmiştir.[30]

AÇIKLAMA için müteakip hadise bak.[31]

?3? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ???? ?????? ?? ??? ??????? ?? ?????????? ?? ?????? ????????????? ?????? ???????? ?????????? ??? ??????[. ????? ??? ????? ????????? ???? ??? ??? ????.??? ?? ????: ?? ??? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ??? ????? ??? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ??????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ??????[.

3. (173)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kim "üç kız" veya "üç kızkardeş" veya "iki kız kardeş" veya "iki kız" yetiştirir, terbiye ve te'diblerini eksik etmez, onlara iyi davranır ve evlendirirse cenneti hak etmiştir."
Ebu Dâvud'da İbnu Abbas' (radıyallahu anh)'dan şu rivayet de kaydedilmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kimin iki kızı olur da bunları öldürmez, alçaltmaz, oğlan çocuklarını bunlara tercih etmezse Allah onu cennete koyar." (5147. H).[32]

AÇIKLAMA:

- Çocuk Öldürme Yasağı başlığı altında müstakil olarak işlerken göstereceğimiz üzere, câhiliye Araplarında oldukça yaygın olan bu meseleye, Kur'ân âyetlerinden ayrı olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de irşadlarında geniş yer vermiş, tekrar ele almıştır. Yukarıdaki hadisleri bu açıdan değerlendirebiliriz.
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kızların yakın bir sevgi ve alâka ile büyütülmesini talab etmektedir. Hayatının ve yaratılışının gayesini Allah'ın rızasını kazanmak, ebedî hayatını kurtarmak bilen mü'mine, bu gayeye ulaştıracak en emîn yolu gösteriyor: "Üç (ve hatta iki) kız yetiştirmek" Rivâyetlere dikkat edilince görülecektir ki, Allah'ın rızasını garantilemek için yetiştirilecek kızın öz evlat olması şartı yok. Kız kardeş de olabilir, yetim bahsinde görüleceği üzere akrabalık bağı olmayan "kız" da olabilir, hatta bazı hadislere göre "cariye" yani "köle kadın" da olabilir. Burada esas olan Allah'ın rızasını gözeterek "kızları" yetiştirmek, yarının annelerinin terbiyesini ihmal etmemektir.
2- Kızlara yapılacak iyilik'e gelince hadislerde bu da farklı kelimelerle ifade edilmiştir: İhsanda bulunmak; ihtiyaçlarını görmek; (iki kız veya kardeş veya akraba kıza Allah rızası için) infak etmek; kızların maddî mânevî sıkıntılarına sabretmek; yedirmek, içirmek ve giydirmek, infak etmek, evlendirmek ve terbiyelerini güzel yapmak, himâye etmek, merhametli davranmak ve kefilleri olmak, onlarla sohbetini güzel yapmak, onlar hakkında Allah'tan korkmak.
İbnu Hacer, "Bu sayılan vasıfların hepsini "ihsan" kelimesi ifade eder" der ki, biz bunu ihsanda bulunmak diye tercüme ettik.
Şu halde, yukarıdaki son derece özetleyerek kaydettiğimiz hadislerden her biri, kız çocuklarına yapılması gereken "ihsan"ları, yedirip içirmeden evlendirmeye varıncaya kadar, hepsini saymaktadır. Gücü yeten hepsini yapar, hepsine gücü yetmeyen güç yetirebildiklerini yapar. Bunların hepsinin bir hadiste sayılmaması tamamına güç yetiremiyenlere, va'dedilen büyük mükâfaata yapabileceği kadarıyla tâlib olabileceğini ifade eder. Bu ise herkesi, "kız"lara ihsanda bulunmaya teşvîk eder. Çünkü, sayılanlar arasında imkânları en mütevazi olan kimsenin bile yapabileceği bir şey mevcuttur.
3- Hadiste temas edilen bir husus kız çocuğuna alçaltıcı farklı muâmele yapılmaması meselesidir. Farklı muâmele İslâm öncesi Arapların umumî vasfıdır. İslâm'a rağmen bugün bile birçok muhitlerde, ailelerde aynı şeyi görmek mümkündür. Bu, bilgimizin azlığından değilse teslimiyetimizin noksanlığındandır. Müslümanlığımızın zayıflığı sâdece namaz, zekât, oruç gibi farzlardaki eksikliklerden ileri gelmiyor, ilâveten ahlakî, terbiyevî sâhalara giren emirlerdeki ihmâlimizle daha da artıyor. Kız evladıyla erkek evladı arasında erkek veya kız lehine ayırım yapan bir kimse davranışına âyet veya hadisten hiçbir delil getiremez.[33]

Çocuklara Eşit Muâmele

Hayatımızın her safhasını aydınlatıp yönlendiren İslâm dininde ebeveynin çocuklar arasını eşit tutma meselesi terbiyede mühim bir esas teşkil eder. Bu sebeple, meseleyi yukarıdaki hadiste geçtiği şekilde muhtasar olarak bırakmayı veya bir iki paragraflık bir açıklama ile yetinip geçmeyi uygun bulmadık. Konu üzerine etraflı bilgi edinmek isteyenleri tatmîn edecek bir açıklamayı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızdan iktibas ediyoruz:
"Çocuklarla ebeveynin münâsebeti hususunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ehemmiyetle üzerinde durduğu bir diğer husus, çocuklara eşit muâmelede bulunmaktır. Bu prensibin tebliğine Nu'man İbnu Beşîr'den rivayet edilen şu hâdise vesîle olmuştur: "Babam bana malından bir şeyler hibe etmişti. Annem Amra Bintu Ravâhâ: Bu hibeye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şâhit kılmazsan kabûl etmiyoruz" dedi. Bunun üzerine bana yaptığı hibeye şâhit kılmak için babam beni de alarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitti. Durumu öğrenen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Başka çocukların da var mı?" diye sordu.

"Evet" cevâbı üzerine
"Aynı şekilde bütün çocuklarına hibede bulundun mu?" diye sordu. Babam:
"Hayır" deyince,
"Allah'tan korkun, çocuklarınız husûsunda âdil olun" dedi. Babam oradan ayrıldı ve hibeden rücû etti." Sâdece Müslim'de 19 vechine rastlanan rivayete Buhârî, Nesâî, Ebu Dâvud, Tirmizî, İbnu Mâce, Muvatta, Müsnedü Ahmed, Müsnedü Tayâlîsî vs. hemen hemen bütün hadis mecmûalarında farklı vecihler çerçevesinde rastlanmaktadır. Ebû Dâvud'un Süleyman İbnu Harb tarikinden yaptığı tahricde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Çocuklarınızın arasını eşit tutun"* diye sârih emirde bulunur. Muhtelif vecihlerde Beşir'in davranışındaki tahrimiyyet (veya kerâhet) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından: *"Bunu iâde et", "Beni şâhid kılma, ben çevre (orta yoldan sapma) şehâdette bulunamam", "Bu doğru değil, ben ancak hakka şehâdet ederim", "Buna benden başkasını şâhid kıl"* .... gibi çeşitli sözlerle ifâde edilmiştir. Ahmed İbu Hanbel'in bir rivayetinde, eşit davranmak, çocuğun, ebeveyni üzerindeki haklarından biri gösterilir: *".... Çocukların, senin üzerindeki haklarından biri onlara eşit davranmandır."*
Tirmizî'nin açıklamasından anladığımıza göre, bu hadise dayanarak çocuklar arasında tesviyenin lüzumuna inanan âlimlerin bir kısmı, "ihsan ve atiyyede" şart derken, diğer bir kısmı "öpücüğe varıncaya kadar" (zâhire akseden) her şeyde şart demiştir. Tesviyenin her çeşit muâmeleye şümulünü şart koşanların görüşünü te'yîd eden Bezzâr'ın, Enes'ten bir tahricine göre "Bir adam Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında otururken oğlunun biri gelir. Adam çocuğunu öper ve dizinin üstüne oturtur. Az sonra kızı gelir. Adamcağız onu (öpmeksizin) önüne oturtur. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Aralarında eşit davranıyor musun?"* (diye kınar).
Selef, evladlar arasında âdil davranmayı, dinî bir vecibe olan "sıla-ı rahm" meyânında mütâlaa etmiştir.
Eşitlik deyince bundan erkek-kız bütün çocukları anlamak gerekmektedir. Bazıları (Ahmet ve İshak: "Mirâs'da olduğu gibi kızın tek erkeğin çift hisse almasıyla burada kastedilen eşitlik hâsıl olur" demişse de Cumhûr bunu reddetmiştir. Esasen bir kısım sünnet, hibe, ihsan gibi davranışlarda mutlaka farklı hareket edilecekse bunun "kız çocuklarının" lehine yapılmasını âmirdir: *"Bağış ve ihsanda çocuklarınız arasını eşit tutun. Eğer ben birini üstün tutacak olsaydım kızları üstün tutardım."* Senedce zayıf da olsa aynı mânâyı müeyyid bir diğer hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Allah öpücüğe varıncaya kadar her hususta çocuklar arasında adâletli davranmanızı sever"* buyurmaktadır.
Bu eşitlik emriyle ihtiyârî olan fiillerin kastedildiği mâlumdur. Kalbî sevgi ihtiyârın dışında olması hasebiyle sevgide eşitlik mevzubahs değildir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'a aşırı muhabbetinden bahsettiği gibi, bazı rivayetlerde de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisine herkesten çok benzediği kaydedilen torunu Hasan'ı Hüseyin'den daha çok sevdiğine dair ifadelere rastlanmaktadır.
Sünnette çocuklara yapılacak farklı muâmelenin ictimâî münâsebetlere menfi etkileri olacak bir kısım kötü hislerin doğup gelişeceğine ve bilhassa bu tutuma yer veren ebeveyne karşı hürmet hislerinin zayıflayacağı keyfiyetine şu vecihte dikkat çekilmektedir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisini şâhid kılmak isteyen Nu'man İbnu Beşîr'e sorar:
"Çocuklarının sana karşı hürmet ve lütûf'da adâletli olmaları seni memnun etmez mi?"
"Evet yâ Resûlallah",
"Öyle ise başkasını şâhid kıl."
Kezâ Nu'man'a verilen şu cevap da çocuklara yapılacak eşit muâmele ile onlardan görülecek eşit hürmet arasındaki sıkı münâsebeti te'yîd eder: "Onların sana eşit bir şekilde iyilik etmeleri nasıl senin hakkınsa, senin de onlara eşit muâmelede bulunman öylece onların hakkıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen Hz. Yusuf hikâyesinde Yûsuf'un kuyuya atılışı, babasının Yusuf'a olan fazla sevgisi sebebiyle kardeşlerinde uyanan kıskançlık illetine bağlanışı mevzumuz için ziyadesiyle mânidârdır. Bu fikra bize, çocuklara yapılacak gayr-i âdil muâmelenin onların ebeveyne karşı hürmetlerini kırmakla kalmayıp, kardeşler arasında bulunması gereken (rahm denen) mânevî râbıtayı da kırıp aralarını açacağını ifâde etmektedir ki bu kayırma işini kerih görenler sebep olarak bu noktada ısrar ederler. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Çocuğunun kendisine iyi davranmasında ona yardımcı olan babaya Allah rahmetini bol kılsın"* derken evlâdın babaya karşı iyi veya kötü davranmasında babanın hissesinin büyük olduğuna dikkat çekmektedir. Hadiste istenen yardım, büyük ölçüde eşit muâmeleye bağlı olsa gerek.
Nitekim İbnu Hacer'in izahına göre eşit muâmeleyi vâcib görenlerin bir hücceti de son söylediğimiz iki husustur. "Zira o (eşit muâmele), vâcibin mukaddimesidir. Çünkü kardeşliğin kopması ve ebeveyn hukukuna riâyetsizlik (yani kat'u'r-rahm ve'l-ukûk) dînen haram kılınan iki husustur, öyle ise bu iki harama müeddi olan vâsıtalar da haramdır. Çocukların birini öbürüne karşı kayırmak ise bu iki harama müeddî olur." Bu meyânda Münâvî de şunu söyler: "Dünya ve âhiretin intizamı adâlete bağlıdır. Aralarında farklı muâmele, (kardeşler arasında) karşılıklı kin, buğz ve adâvete, ebeveyne karşı da bir kısmının muhabbeti ve diğer bir kısmının buğzuna sebep olur. Bu durumdan ebeveyne ve kardeşlere karşı haksızlıklar neş'et eder."
Sünnette şiddetle yasak edilen bu gayr-ı âdil davranışın uzak, yakın, ferdî, içtimâî başka çeşit neticeler de tevlîd edeceği ihtimâlden uzak değildir. Nitekim günümüzde yapılan araştırmalar çocuklarda görülen intihâr, transvestizm (kadınların erkek, erkeklerin kadın gibi giyinmesi), altını ıslatma, kıskançlık ve düşmanlık hislerinin doğması gibi bir kısım ruhî bozuklukların sebepleri meyânında anababanın çocuklar arasında yaptıkları ayrımın da yer aldığını ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple eğitimcilerimiz "Muhtelif çocukları olan ailelerde bir çocuğun ötekine tercih edilmesi, kardeşleri veyâ diğer çocuklarla aleyhinde mukayeseler yapılması şahsiyet gelişmesi yönünden göz önünde tutulması icabeden bir husûstur (...) Bu duruma düşen çocuklarda hem yetişkinlere, hem de kendine tercih edilen çocuğa karşı "düşmanlık, kıskançlık, aşağılık duyguları geliştirilir" demektedirler.
Önce evvel isteyene: Küçük kardeşler arasında sıkca görülen bir husus birisinin herhangi bir talebi olunca diğerinin de aynı talepte bulunmasıdır. Şu vereceğimiz misâlden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in böyle hâllerde önce ilk mürâcaata cevap verilmesi gerektiği prensibini vaz' ettiği anlaşılmaktadır. Hz. Ali'den gelen rivayet aynen şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi ziyâret etmişti. Yanımızda geceledi. Hasan ve Hüseyin de uyuyorlardı. Bir ara Hasan su istedi. Derhâl kalkan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) su kırbasından kadehe su aldı. Çocuğa vermek için getirmişti ki (o sırada uyanmış olan) Hüseyin (hemen bardağı) alıp su içmek istedi. Resûlullah ona vermeyip önce Hasan'a verdi. Bunun üzerine Fatıma dayanamayarak:
"Hasan'ı Hüseyin'den çok seviyor gibisin" deyince,
"Hayır, fakat ilk defa o istedi" cevabını verdi.[34]

Çocuk Öldürme Yasağı

Dinimizin ısrarla üzerinde durduğu bu meseleyi, doğum kontrolü tatbikatıyla günümüzde kazandığı ehemmiyet sebebiyle biraz genişçe açıklamayı gerekli bulduk. Bu maksadla Kur'ân'da Çocuk adlı kitabımızdan ilgili kısmı aşağıya aynen alıyoruz.
"Çocukların korunması hususundaki Kur'ânî tahdid ve tedbirlerden biri de çocuk öldürme yasağıdır. Eski çağlardan beri bütün dünyada[35], çeşitli şekillerde mevcut olan bu meş'um gelenek, câhiliyye devri Araplarında da yaygın şekilde mevcuttu. Kur'ân-ı Kerîm bu müessif tatbikata, birçok kereler temas eder.
Bir kısım âyetler, bu âdetin tarihen eskiliğine dikkat çekerek tâ Hz. Musâ zamanında Firavun tarafından Yahûdiler'e uygulandığını haber verir. Bu uygulamada yeni doğan erkek çocuklar öldürülüyor, kızlar sağ bırakılıyordu.[36]
Yahûdilere tatbik edilmiş olan bu "erkek çocukları öldürme" cinayeti düşmanca tavırdan, inananlar zümresini zayıflatmak ve güçsüz bırakmak düşüncesinden ileri geliyordu.

Kur'ân-ı Kerîm, câhiliyye devri Araplarında mevcut çocuk öldürme âdetine de âyetlerinde yer verir:
"Böylece putlara hizmet edenler, puta tapanların çoğunu helâke sürüklemek, dinlerini karmakarışık etmek için çocuklarını öldürmelerini onlara iyi göstermişlerdir." (En'âm: 6/137).
Erkek ve kız her iki cinsten çocukları "fakirlik" korkusuyla öldürtüp, kızları da "ar" düşüncesiyle diri diri toprağa gömdüren bu geleneğin İslâm'ın bidâyetlerine kadar canlı ve de yaygın bir şekilde geldiğini gösteren pek çok rivayet mevcuttur. Bunlardan biri İslâm'la şereflenmezden önce, kendi eliyle 12 kızını diri diri toprağa gömmüş bulunan Kays İbnu Âsım'la ilgilidir. Müslüman olduktan sonra suçunu itirafla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bu günahtan kurtulma çâresi olup olmadığını sormuştur. Bir diğer durum Sa'sa'a İbnu Nâciye'nin rivayetiyle sergilenmektedir: Bu hayırsever zengin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e mürâcaat ederek, Müslüman olmazdan önce 360 tane çocuğu satın almak suretiyle ölümden kurtardığını, bu amelinin mânevî mükâfaatının ne olacağını sormuştur.
Kur'ân-ı Kerîm, çeşitli bahâne ve şekiller altında kıyâmete kadar devam edecek olan bu tatbîkatla, ciddî şekilde mücadele eder. Bunu bu iki örnekle görelim:
1- Şu âyet- i kerimede en büyük haramlar sayılırken, çocuk öldürme, üçüncü sırada gösterilmiştir:
"De ki: "Gelin size, Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya-babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin ve onların rızkını veren biziz-. "Gizli ve açık" kötülüklere yaklaşmayın. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır" (En'âm: 6/151).
İsrâ sûresinde de çocuk öldürme fiili "büyük hata" olarak tavsif edilmiştir. (İsra: 17/31).
2- Çocuk öldürenlerin büyük hüsrana uğrayacakları haber verilir:
"Beyinsizlikleri yüzünden körükörüne çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri -Allah'a iftira ederek- haram sayanlar mahvolmuşlardır. Onlar sapıtmışlardır. Zaten doğru yolda da değildirler." (En'am: 6/140).
3- Kadın ve erkeklerle yapılan bey'atlarda çocuk öldürmeme şartı konur:
"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sâhiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman onları kabûl et, onlara Allah'tan bağışlama dile. Doğrusu Allah bağışlayandır, acıyandır." (Saff: 61/12).

4- Öldürme yasağını sıkça tekrar etmiştir: Gerek yukarıda kaydettiklerimiz ve gerekse *"Kız çocuğunun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman"* meâlindeki.âyeti (Tekvir: 81/8-9) ile iki ayrı yerde geçen ve: *"Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin, sizi de, onları da rızıklandıran biziz"* (İsra: 17/31; En'am: 6/151). meâlindeki âyetleri Kur'an-ı Kerîm'in her tarafına serpiştirilmiş olarak bu yasağı, sıkça hatırlatmaktadır.
Zamanımızda, bir kısmı dâhilî, bir kısmı hâricî sebeplerden hâsıl olan iktisadî sıkıntıları ve tamamen muhayyel olan- müstakbel açlık tehlikelerini önlemek bahanesi dile getirilmek sûretiyle Malthus'cu iddiaların rengine büründürülen ve aslında dıştan gelen siyâsî baskılardan kaynaklanan ve dünyanın her tarafında tatbîkatı yaygınlaştırılmaya çalışılan ve nüfus planlaması, aile planlaması, doğum kontrolü gibi değişik adlarla mûnis gösterilmeye ve meşrû kılınmaya çalışılan "modern çocuk öldürme metodları" Kur'ân-ı Kerîm'de ifade edilen yasak sınırının dışına çıkmaz. Âyetlerde firavunlarca "mü'minleri zayıf kılmak" için işlendiği bildirilen "fakirlik korkusu" kılıfına büründürülmüş şekliyle mü'minler tarafından benimsenebileceğine işaret edilmekte ve bu tuzağa düşülmemesi için *"fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin"* emri tekrar edilmiş olmaktadır.[37]

?4? ??? ??? ?? ???? ?'???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ??????? ????????? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ????? ?? ????? ???? ????? ????? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ?? ?????[. ????? ??? ????.»???????« ??? ?? ?????? ??? ?????? ????? ????? ???? ????? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ??? ????? ?????? »????« ?????: ????? ? ???? ????? »?????« ??????? ???????? .

4. (174)- Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Ben ve yanakları kararmış kadın kıyamet günü şu iki şey gibi yan yanayız.* -Hadisi rivayet eden Yezid İbnu Zürey, baş ve orta parmaklarıyla işaret yaptı.- *O kadın ki, mevkii, makamı bulunan kocasından dul kalmıştır, (maddî imkânlarından başka) neseb ve güzelliği yerindedir. Bütün bunlara rağmen (evlenmez) ve yetimler büyüyünceye veya ölünceye kadar kendini onlara hasreder."*
Hadîste geçen "yanakları kararmış kadın" tabiriyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yetimlerini büyütmek gayesiyle süslenmeyi ve rahat yaşamayı terkeden, çektiği sıkıntılar sebebiyle cildi kararan dul kadını ifade buyurmuştur.[38]

?5? ??? ???? ??? ???? ??? ?????? ???? ????:]????? ??????? ?????? # ???? ???? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ??? ?????: ?????? ??????????? ????????? ????????????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????[. ????? ???????.»??????« ?????? ??? ????? ?????? ??????.

5. (175)- Havle bintu Hakîm (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Bir gün, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kızı Fatıma (radıyallahu anhâ)'nın iki oğlundan birini kucaklamış olduğu halde evden çıktı ve şöyle diyordu:
"Siz var ya, sizin yüzünüzden (ebeveyniniz) cimriliğe, korkaklığa ve cehâlete düşüyorlar. Ve siz Allah'ın reyhanındansınız."[39]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) torunlarına olan sevgisini çeşitli şekilde izhar etmiştir. Burada kucaklayıp taşıdığını, bu meyanda çocukla konuştuğunu görüyoruz. Çocuğu olan babalar onların terbiyelerini düşündükleri için cihada gitmekten korkarlar. Onlar için birçok hayır harcamalarına karşı cimrilik ederler. Keza çocuklarının rızıklarını te'min, himâye ve terbiyelerini sağlamak için meşgul olduklarından ilme de vakit ayıramazlar, câhil kalırlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka vesile ile çocukları kucaklarken: "Allah doğru söylemiştir. *"Evlatlarınız, mallarınız birer fitnedir"* (Teğabûn: 64/15) buyurur. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yukarıdaki sözleriyle, çocukların fitne olduğunu belirten âyetlere işaret etmiş olabilir. O âyetlerden biri meâlen şöyledir: *"Ey iman edenler, sizi ne malınız, ne evladlarınız Allah'ı zikirden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir"* (Münâfikun: 63/9).
Şu halde, çocukların ihtiyaçlarını görmek, terbiyelerini yapmak gibi meşguliyetler, dikkatli olunmadığı takdirde başka çeşit vazifelerimizi ihmâle sebep olabilecektir. Şu halde âyet ve hadisler bu tehlikeli duruma dikkatleri çekmiş oluyorlar.
2- Hadis önce çocuğu zemmetmiş, sonra da reyhana benzeterek medhetmiştir. Bu benzetmeden maksadın çocuğun öpülüp koklandığına irşâd olduğu belirtilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocukların terbiyesinde onların öpülmelerine, sevilmelerine çok ehemmiyet vermiş; *"Her öpücük sebebiyle size cennetten bir derece verilir"* diyerek buna teşvik etmiştir.[40]

Şefkat Ve Çeşitli İzhar Yolları: Kucaklamak, Öpmek

Büyüklerin küçüklere olan ilgilerinde en mühim yeri işgal eden şefkate İslâm'ın verdiği ehemmiyeti açıklamak üzere Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızdan ilgili bahsi aşağıya kaydediyoruz:
"Başta ebeveyn olmak üzere bütün büyüklerin küçüklere olan münâsebetinde en mühim esas, onlara gösterilecek sevgi ve şefkattir. Büyüklerde takdir edilme ihtiyacı ne ise, küçüklerde de sevilme ve şefkat görme ihtiyacı aynı şeydir. Ancak bu ikincilerde sevgi, onların gelişmesinde gıda hükmüne geçtiği için şahsiyetlerinin teşekkül ve inkişafında mâ-i hayat, ziyay-ı şems durumundadır ve "sosyalleşmesinde en önemli faktör" olması sebebiyle çok daha mühimdir. Çocuğun müteakip yıllarda göstereceği bir kısım ruhî bozukluklar, ailesinden yeteri kadar sevgi ve alâka görmemesi, kötü muâmelelere mâruz kalmasıyla îzâh edilmektedir. Batılı bir terbiyeci "Öğretmende sevgi olmazsa, çocukta ne karekter, ne de zekâ iyi ve serbestçe gelişemez" der. Bir diğeri çocuk intiharlarının sebeplerinden biri olarak çocuğun sevilmediğine dair inancı gösterir. Yine bir Batılı "Az veya çok bilinçli olan sevgi ihtiyacı çok büyüktür, hiç olmazsa ölçülü bir şekilde sevilmeyen çocuk içine çekilir, zayıflar ve bencil bir şekilde kendi kabuğuna kapanır. Çocuk temiz havaya nasıl muhtaçsa aynı tarzda sevgiye de muhtaçtır" der. Çocuğa gösterilecek sevginin onun cinsî kuvvelerinin gelişmesine de müessîr olacağına inanan terbiyeciler "çocuğun normal seksüel davranışlar kazanması için" alınacak tedbirler meyânında "çocuklar ve gençlerin doğuştan itibaren gerekli sevgi ve saygıyı görmesi"ni şart koşmaktadırlar. Aile içerisinde sevilme ve reddedilme gibi durumların çocuğun konuşma kapasitesine de müsbet veyâhut menfî yönden etki edeceği, yeterli sevgiye mazhar olmayan çocukların konuşma özürlerine maruz kalacağı da belirtilmiştir. Keza homoseksüellik, sadizm, altını ıslatma, itâatsizlik, anne-babaya düşmanlık gibi her çeşit rûhî bozuklukların temelinde "insan yavrusunun en önemli psikolojik ihtiyâcı olan içten sevilmek" noksanlığı gösterilmektedir. Çevrelerinden, hususen anne babalarından, yeteri kadar sevgi ve alâka göremeyen çocukların, kendisine itimad duygusunu geliştiremeyeceği, büyüklere karşı düşmanca hareket etmeye, haşin, kırıcı, kavgacı, yalancı, hırsız, okul kaçkını olmaya meyledeceği vs. kesinlikle anlaşılmıştır. Suçlu çocuklar için te'sis edilen ıslah evlerinde de başarı için, her şeyden önce "sevgi ve şefkât"e başvurulması gerektiği belirtilmektedir.
Bu söylenenler, bir kısım klinik ve anket çalışmaları sonunda ilmen tesbit edildiği için "son zamanlarda en ziyade üzerinde durulan mühim problemlerden biri anne ve babaların çocuğa karşı takınacağı tavır" olmuştur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) diğer birçok sünnetlerinde olduğu gibi, burada da sebep zikretmeksizin, çocuklara şefkat hususunda ısrar etmiş, teşvik edici sebep olarak da Allah indindeki mükâfaatı zikretmiştir. Başka vesîlelerle de belirttiğimiz gibi çok yönlü hikmetleri bulunan bir emir veya yasağın sebepleri tâdâd edilmez, meselenin sâdece mânevî sonucu zikredilir: "Allah'ın rızası", "gadabı", "şeytanın rızası", "memnuniyetsizliği", "meleklerin duası", "lâneti" vs. Çocuklara gösterilmesi gereken şefkat husûsu da böyle te'yid edilmiştir. *"Rahmet (şefkât) sahiplerine Rahmân rahmet eder, arz ehline rahmet edin (müşfik olun) ki semâ ehli de size rahmet etsin." "(Rabbim şöyle buyurdu:) Şurası muhakkak ki rahmetim gadabımı geçmiştir", "(Halka) merhametli olmayana (Hakk tarafından) rahmet edilmez, "Merhamet ancak şakî olanlardan alınmıştır"* gibi müteaddid hadislerde rahmeti bütün canlı mahlûkatla olan münâsebetlerde büyük bir esas olarak vaz eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocuklara karşı gösterilecek şefkât ve merhamete ayrıca dikkat çeker ve*: "Küçüklerimize şefkât etmeyen (...) bizden değilir"* der.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), çocuklarına karşı müşfik ve onlara düşkün olan kadınları takdir etmek sûretiyle kadınları şefkatli olmaya teşvik etmiştir. Bu cümleden olarak Kureyş kadınları çocuklarına düşkünlükleri sebebiyle takdir edilirler: *"Deveye binen kadınların en hayırlısı Kureyş kadınlarının sâliha olanlarıdır, onlar küçüklüklerinde çocuklarına son derece müşfik ve düşkündürler (...)"* Bir seferinde iki çocuğundan birini sırtına almış, diğerini de elinden tutmuş yederek huzûruna gelen bir kadına, diğer bir seferinde de Hz. Aişe'nin ikram ettiği üç hurmadan ikisini beraberindeki iki çocuğuna birer tane verip üçüncüsünü kendine ayırdığı hâlde az sonra üçüncüyü de çocuklarına yarımşar veren kadına, çocuklarına karşı izhâr ettiği şefkatten dolayı fevkalâde takdir ve senâlarda bulunmuştur.
Hz. Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı iyâline karşı nâsın en şefkatlisi olarak tavsif eder. Der ki: "İyâline karşı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den daha müşfik olan hiç kimseyi görmedim. Oğlu İbrahim'in Medine'nin bir kenarında oturan süt annesi vardı. Süt annenin kocası bir demirci idi. Beraberinde biz de olduğumuz hâlde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) oraya (çocuğu sık sık görmeye) giderdi. Varınca demircinin izhîrle dumanlandırılmış evine girer, çocuğu kucaklar öper, koklar, bir müddet sonra dönerdi. Müsned-i Zeyd'de gelen bir tahricde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), herkesi çocuklarını öpmeye teşvik eder *"Çocuklarınızı çok öpün zira her öpücük için size Cennet'te bir derece verilir ki iki derece arasında beşyüz yıllık mesâfe mevuttur. Melekler öpücüklerinizi sayarlar ve sizin için yazarlar."*
Torunları Hasan'ı (veya Hüseyin'i) öperken Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i, gören Akra' İbnu Hâbis bunu yadırgayarak:

"Benim on çocuğum var hiçbirini de öpmedim" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ona yönelerek şu cevabı verir:
"Şefkatli olmayana merhamet edilmez."
Sâib İbnu Yezîd'in rivayetinde ise *"Halka merhamet ve şefkat göstermeyene Allah rahmet etmez."* demiştir. Kezâ İbnu Mâce'nin tahricinde
"Çocuklarınızı öper misiniz?" diye soran bedevîlerin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan
"evet" cevâbını alınca:
"Fakat biz, Allah'a andolsun öpmeyiz" demeleri üzerine de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah kalplerinizden merhameti çıkardı ise ben ne yapabilirim?" demiştir. Bütün bu rivayetler bir yandan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çocuk sevgisine verdiği ehemmiyeti ifade ederken, diğer yandan da çocuklara karşı beslenmesi gereken sevgi, şefkât ve merhâmetin en iyi ifade vasıtasının onları öpmek olduğunu belirtmekte ve buna teşvik etmektedir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'deki bu çocuk sevgisi sâdece kendi çocuklarına karşı olan cibillî bir evlad sevgisinden çok, alelıtlak sevgiye muhtâç olan bütün çocuklara karşı idi. Yine Enes (radıyallahu anh)'den mervî bir hadiste, O (aleyhissalâtu vesselâm)'nun *"Çocuklara karşı nâsın en müşfiki"* olduğu belirtilmektedir ki bir başka vecihte *"çocuklarına ve iyâline karşı nâsın en müşfiki"* şeklinde gelmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'de çocuk sevgisi pek bâriz bir vasıf olmaktan başka bunun mübalağalı bir şekilde izharı da görülmektedir. Sevgiyi izharda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) muhtelif imkân ve fırsatları değerlendirmiştir.[41]

Kucaklamak ve Öpmek:

Çocuklara karşı duyulan sevgiyi ifade etmenin en iyi yollarından biri onların kucaklanıp öpülmesidir. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in reyhâna teşbih edip *"kokusu cennetin kokusundandır"* dediği çocukları kucaklayıp öptüğüne dair misaller çoktur.
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in rivayetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"dünyadaki iki reyhânım"* dediği Hasan (radıyallahu anh) ve Hüseyin (radıyallahu anh)'i Enes (radıyallahu anh)'ın bildirdiğine göre (sık sık) "çağırtıp onları koklar ve bağrına basardı." Nitekim Buhârî'nin tahricinde Ebû Hüreyre (radıyallahu anh), Tirmizî'nin tahricinde Havle Bintu Hâkim, Hâkim'in tahrîcinde Ya'lâ'bnu Münebbîh es-Sakatî, İbnu Mâce'nin tahricinde Ya'la'l-Âmirî Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in torunlarını kucaklayıp bağrına bastığını ve dua edip sevgisini izhâr buyurduklarını haber vermektedir.
Usâme İbnu Zeyd'in Buhârî'de gelen bir rivayetinden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendi öz evlâd ve torunları dışında kalan çocuklara da aynı sevgi tezâhüründe bulunduğunu anlamaktayız. Usâme (radıyallahu anh) diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni bir dizine, Hasan İbnu Ali (radıyallahu anh)'yi de diğer dizine oturtur, sonra ikimizi birden bağrına basar ve: *"Ey Rabbim bunlara rahmet et, çünkü ben bunlara karşı merhametliyim"* derdi. Kezâ İbnu Rebî'ati'bni'l-Hâris (radıyallahu anh)'in rivayeti de bu görüşümüzü teyîd etmektedir. Der ki: "Babam beni, Abbâs (radıyallahu anh) da oğlu el-Fadl (radıyallahu anh)'ı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gönderdi, huzûrlarına girdiğimiz zaman bizi sağlı sollu oturttu ve bizi öylesine sıkı kucakladı ki daha kuvvetlisini görmedik."
Rivâyetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çocuğu çok değişik yerlerinden öptüğünü, göstermektedir. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin bir rivayetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in iki omuzundaki Hasan ve Hüseyin'in sırasıyla dudaklarından öptüğünü, diğer bir rivayetinde "Hasan'ın dilini kişinin kuru hurmayı emdiği gibi emdiğini", Hz. Mu'aviye (radıyallahu anh)'nin bir rivayetinde de "acıtmaksızın Hasan'ın dudağını emdiğini" görüyoruz.
Bu hususta şu rivayet de son derece enteresan gözüküyor: "Ebû Hüreyre bir gün Hasan İbnu Ali'ye rastlar ve "Elbisesini kaldır tâ ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öptüğünü gördüğüm yerden öpeyim" der. Hz. Hasan elbiseyi karnından yukarı alır. Ebû Hüreyre göbeğinin üzerine dudaklarını koyar ve öper."
Kezâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Fâtıma'yı da öptüğü rivayetlerde belirtilmektedir. Fâtıma'yı bazı rivayetlerde "umûmiyetle başının tepesinden" öptüğü belirtilirse de Hz. Ebû Bekir'in, kızı Aişe'yi yanağından öptüğüne dair rivâyetin varlığı kız çocuklarının sâdece alın veyâ tepeden öpüleceğine dair bir teamülün olmadığını gösterir.
Bütün bu rivayetlerden anlaşılacağı üzere, küçük çocuk kız ve erkek tefrîk edilmeksizin öpülecektir. İbnu Battâl'ın deyişine göre -ki verdiğimiz misâller bunu teyîd eder- "Çocuğun bütün uzuvlarından öpmek câizdir. Ulemâ'nın ekserîsine göre avret olmadıkça büyüklerin de bütün uzuvlarından öpmek câizdir."
Öpmeyi: "Sevgi öpmesi, merhamet öpmesi, şefkat öpmesi, hürmet öpmesi, şehvet öpmesi diye beş kısma ayıran İslâm âlimleri Allah rızasıyla olduğu takdirde hepsinin ibadet sayılacağını ifade etmiş, çocukların öpülmesini de "rahmet" olarak değerlendirerek bunu bilhassa şehvânî olan öpmelerinden tamamen ayırmıştır. İbnu Hacer biraz daha tafsilatlı olarak şöyle der: "Öz çocukların akrabâ ve yabancı çocuklarının öpülmesi şefkat ve rahmet içindir, lezzet ve şehvet için değildir, bağrına basmak, koklamak ve kucaklamak da böyledir. Fakat Nevevî: "Başkasının çocuğunun da şehvetle olmadığı takdirde öpülmesi câizdir" demekle, başkasının çocuğunu öperken değişik bir niyyetin araya girebileceği ihtimaline yer vermiş oluyor.[42]

Başından Okşamak:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), çocuklara olan sevgisini izhârda sıkca okşamaya da yer vermiştir. Bunu daha ziyâde çeşitli vesîlelerle huzûruna çıkan Müslüman çocuklara karşı tatbîk etmiştir. Rivâyetler okşama, kucağına alma ve hayır duânın umumiyetle berâber olduğunu ifâde ederler. Bir iki misâl verebiliriz. Yusuf İbnu Abdillah İbni Selâm: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), beni Yûsuf diye tesmiye etti, kucağına oturttu ve başımı okşadı"der. Amr İbnu Hureys ise kendini annesinin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzuruna götürdüğünü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın başını okşayıp, bol rızka kavuşması için dua ettiğini, Abdullah İbnu Utbe de beş altı yaşlarında iken Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisini tutup kucağına oturtarak başını okşayıp, zürriyeti için bereketle dua ettiğini hatırlayabildiğini anlatır.
Abdullah İbnu Büsr de kendilerini Hz. Ebû Bekir'le ziyârete gelen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yemek ikrâm ettiklerini, yemekten sonra ev halkı için dua edip, eliyle kendi başını okşayarak: "Bu çocuk bir asır yaşayacak" dediğini rivayet eder. Kezâ biat için getirilmiş olan Abdullâh İbnu Hişâm'ı da okşar, dua eder, *"Henüz küçüktür"* diyerek biat almaz.
Kızlarla ilgili bir örnek için de Cemre Bintu Abdillah et-Temîmiyye'nin şu rivayetine bakalım, der ki: "Babam beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdü ve: *"Şu kızım için Allah'a bereketle dua buyrun"* dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni kucağına oturttu, sonra elini başıma koydu ve bereketle dua etti.
Câbir İbnu Semüre de şu müşâhedesini anlatır: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le öğle namazı kıldım. Namazı müteakip ehline gitti. Ben de onu takip ettim. Derken onu iki çocuk karşılamıştı ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) teker teker her birinin yanaklarını okşamaya başladı, -Râvi ilâve eder- Benim yanaklarımı da okşadı."
Zayıf senedle de gelmiş olsa, okşama ile ilgili bir teferruata yer veren şu hadisi de son olarak kaydedelim: *"Yetimin başını (arkadan) öne doğru, babası olan çocuğun başını da (önden) arkaya doğru meshedin."*[43]

Bineğine Almak:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocuklara sevgisini izharda durumu icabı onları bineğine de almıştır. Abdullah İbnu Ca'fer (radıyallahu anh) bu konuda şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönünce biz onu karşılardık. Yanımda ya Hasan veya Hüseyin olurdu. O (aleyhissalâtu vesselâm) da birimizi önüne, birimizi de arkasına alarak, Medîne'ye kadar getirirdi." Ebû Dâvûd'un tahricinde Abdullah "Kendisini ilk karşılayanı önüne, diğerini arkasına alırdı" der. Bir defasında bu sefer dönüşlerinden birinde bineğine üç çocuk birden aldığı belirtilir. İbnu Abbâs'ın bir rivayetinde Mekke'ye girdiği sırada kendisini karşılayan Benû Abdulmuttalib çocuklarından birini önüne, diğerini arkasına aldığını görüyoruz. Böyle bir durumda tercîhe mazhâr olan Abdullah İbnu Zübeyr müftehirâne Abdullah İbnu Ca'fer'e şöyle der: "Hatırlar mısın bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı karşılamıştık da O, beni bineğine almış seni terketmişti?(...)"
Şu rivayet bize bineğe almak sûretiyle çocuklara iltifatın sâdece yolculuk dönüşü karşılamalara mahsus olmadığını ifade etmektedir. Râvi (yine Abdullah İbnu Ca'fer) diyor ki: "Keşke ben, Ubeydullah ve Kusam'ı bir görseydiniz. Biz beraberce oynuyorduk, derken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize uğradı ve *"Bana şunu kaldırın"* diyerek beni önüne aldı. Sonra da Kusam'a işâret ederek: *"Şunu da bana kaldırın"* dedi onu da arkasına aldı, sonra bize dua etti (..)"[44]

Sevgide Aleniyet:

Verdiğimiz misâllerde görüldüğü gibi çocukları seven Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sevgisini fiilleriyle izhâr ettiği gibi bizzat sözleriyle de alenen ifade etmiştir. Pek çok rivayet Hz. Hasan ve Hüseyin'i kucaklayıp öptükten sonra: *"Ya Rabbi ben bunu (veyâ bu ikisini) seviyorum, sen de sev"* dediğini teyîd etmektedir. Hz. Enes (radıyallahu anh)'den gelen şu rivayet diğer çocuklara da aynı şekilde davrandığını ifâde eder: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) düğünden dönen çocukları ve kadınları görmüştü, onlara yönelerek: *"Vallahi sizler bana halkın en sevgili olanısınız, vallahi sizler bana halkın en sevgili olanısınız"* der.
Kâfilenin içerisinde hizmetçilerin de bulunduğu tasrih edilen Müsned'in bir rivayetinde: *"Allah'a and olsun sizleri seviyorum"* der.[45]

?6? ??? ?????? ??? ????? ??? ???:]???? ???? ???? ?????? ????? ?????? ????? ???? ??????????? ?????? ?????: ?????? ???? ??? ???????? ????? ??????[. ????? ??? ????? ?????? ??????? ?? ???? ???? .

6. (176)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye uğradı. Aişe hummaya yakalanmış, hasta idi. "Kızım, nasılsın?" diye hatırını sordu ve yanağından öptü."[46]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hicretle ilgili uzunca bir hadisten parçadır. Mekke'den Medîne'ye geldikleri zaman Hz. Ebu Bekir, Hz. Aişe başta bir çokları, buranın havasına intibak edemeyerek hastalanmışlar, Mekke'ye karşı hasret ve özlemlerini ifade etmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'yi Mekke'den daha fazla sevdirmesi Medine'yi her hususta kendileri için mübarek kılması için dua etmiştir.
Hadis, babaların kızlarını yanaklarından öpebileceklerine dair delil olmaktadır.[47]

?7? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]??? ????? ????? ??????? ?? ?????? ????? ?? ???? ??????[. ????? ??????? .
??? ???? ?? ?? ???? ?? ???? ?????:]'? ????????? ????????? ??????? ???? ???? ?? ???????? ?????[»?????????« ?????? ?????? .

7. (177)- Said İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Bir baba çocuğuna güzel ahlâktan daha üstün bir miras bırakamaz"
Yine Tirmizî'de, Câbir İbnu Semure'den gelen bir başka rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:
"Kişinin çocuğunu bir kerecik terbiye etmesi, onun için bir Sa'[48] *miktarında yiyecek tasadduk etmesinden daha hayırlıdır."*[49]

AÇIKLAMA[50]

Peygamberlik müessesesi bir terbiye müessesesidir. Bütün peygamberler öncelikle birer mürebbî ve muallimdirler. Nitekim İbnu Mâce'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"Ben ancak bir muallim olarak gönderildim"* buyurarak kendisini bir muallim bir mürebbi ve bir terbiyeci olarak tanıtmaktadır.
Peygamberliğin en mühim gâyesi terbiye olunca, yeni yetişen neslin sorumlularının da en mühim vazifesi terbiye olmalıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), çocukların terbiyesinden behemehal babaları sorumlu tutmuş, ulemâ da, baba olmadığı takdîrde dede, anne, vâsi, kayyım vs.den her kim velâyeti üzerine almışsa ona, hiç birinin bulunmadığı hâllerde sultan'a tevdî ederek çocuğu mürebbîsiz bırakmamıştır. Ebû Hüreyre'den gelen rivayette: *"Çocuğun, babası üzerindeki haklarından biri, ismini ve edebini güzel yapmasıdır..."* denmektedir, Abdullah İbnu Ebî Cemre, kişinin vesâyeti altında bulunanlara (zevce, çocuk, köle vs.) karşı hukûkî mükellefiyetlerinin en mühimmi olarak, onların diyânetlerinin hıfzını zikreder. Özet olarak: "Bu husus, şeriat nazarında, câhil ve âlim herkesce bilinen kisve, nafaka ve süknâdan daha ehemmiyetlidir ve te'kidli olarak ifade edilmiştir; şöyle ki: Kisve ve nafaka mükellefiyeti darlık ve imkânsızlık hâlinde sâkıt olduğu hâlde, dine irşad ve onun tâlîmi hiç bir sûrette sâkıt olmaz" der ve herkesin daha az mühim olan kisve ve nafaka mükellefiyetini bildiği hâlde terbiye mükellefiyetini aynı derecede bilmediğini söyleyerek bu gafletin sebeplerini açıklar.
Terbiye, şu hâlde mikro planda çocukta şahsiyeti inşâ faaliyeti, makro planda da yarınki cemiyeti kurma ameliyesidir. Bu hayatî vazifenin ehemmiyetini Müslüman vicdana nakşetmek için gerek Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinde ve gerekse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde mükerrer beyânlar gelmiştir.
Âyet-i Kerîme'de: *"Ey iman edenler, kendinizi ve aile halkınızı yakıtı taş ve insanlar olan ateşten koruyun"* (Tahrim: 65/6) denmektedir. Burada emredilen korumanın te'dîb, tehzîb, güzel ahlâkı tâlim, kötü arkadaşlardan korumak, zevk için yemeye (tenâum) alıştırmamak, zineti ve konforu sevdirmemek vs. gibi terbiye faaliyetleri olduğu belirtilmiştir. Bir başka âyette de: *"Ey İman edenler, zevceleriniz ve evladlarınızdan bir kısmı size bir nevi düşmandır o hâlde onlardan sakının (..) mallarınız ve evladlarınız (sizin için) bir fitnedir..."* (Teğabûn: 64/14-15) buyrulmaktadır. Burada fitneden maksadın "imtihan vesilesi" olduğu belirtilmiştir ki bu imtihanı kazanmanın tek yolu, onlara karşı vazîfeleri yapmak, ahlâklarını güzel kılmak, onları hayata en iyi şekilde hazırlamaktır. Aksi takdîrde âhiretteki mesûliyetinden başka, daha dünyada iken onlardan ukûkla karşılaşacaktır.
İzahına ilerde genişçe yer vereceğimiz: *"Çocuğunun kendisine iyi davranmasında ona yardımcı olan babaya Allah rahmetini bol kılsın"* hadisi bu mânada gelmiştir. Zafina rağmen âyetin mânasıyla desteklenen şu hadis de âile karşısında teyakkuza çağırmaktadır: *"Asıl düşman, öldürdüğün takdirde, senin için bir nur olan, seni öldürdüğü takdirde (şehâdetine sebep olarak) cennete gönderen düşman değildir, hakikî ve en büyük düşmanın kendi sulbünden gelen evlâdın, sonra tasarrufun altında bulunan malındır."* Kişinin fitnesinin, ehli, malı ve çocuğunda bulunduğunu ifâde eden bir Buhârî hadisinin şerhi sadedinde Abdullâh İbnu Ebî Cemre, fitne ile imtihan kastedildiğini belirttikten sonra ehli ve çocuklarıyla imtihândan murâdın onlara karşı vazifelerini yapıp yapmaması olduğunu söyler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde "terbiye vazîfesi", cihad gibi en çok fazîletli bilinen bir faaliyete takdim edilmiştir. Kendisine cihada çıkmak üzere mürâcaat eden kimselerin geride, çoluk çocuklarına bakacak kimseleri olmadığını anlayınca: *"Onların yanına dön, zira, cihadın iyisi onların içerisindedir"* diyerek geri çevirmiştir.
Taberânî'nin bir tahrîcine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e güçlü, kuvvetli, sağlığı yerinde bir adam uğrar. Onun bu hâli Ashâb'ın dikkatini çeker ve Ashâb'tan bir kısmı:
"Yâ Resûlallâh, keşke şu adam Allah yolunda (çalışır) olsaydı" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevâbı şu:
"Eğer bu adam küçük çocuğu için çalışıyorsa Allah yolundadır, yaşlı anne-babası için çalışıyorsa Allah yolundadır, nefsinin iffetini korumak için çalışıyorsa Allâh yolundadır, ehli için çalışmak için çıkmışsa Allah yolundadır. Ancak tefâhur ve övünmek için çıkmışsa tâğut (şeytan) yolundadır."
Çocukların yetişmesinde onlara gösterilecek ilginin cihaddan üstün olduğuna dair kanaatin Müslümanlar arasında yerleşmiş bulunduğunu gösteren, Taberânî'nin rivayeti aynen şöyle: İbnu Mübarek, kardeşleriyle beraber olduğu bir gazvede onlara sorar: İçinde bulunduğumuz cihâddan daha efdal bir amel biliyor musunuz? Hayır bilmiyoruz cevâbını alınca: "Ben biliyorum, iffetli bir adam düşünün, ailesi, çoluk çocuğu var. Geceleyin kalkar, uyumakta olan çocukları kontrol eder, üstü açılanları örter. İşte bunun ameli bizimkinden efdaldir" der. Keza rivayete göre Halîfe Mansur hapiste bulunan Emevîlere sordurur:
"Hapis sırasında size en ziyâde zor gelen şey nedir?" Şu cevâbı verirler:
"Çocuklarımızın te'dibinden mahrûm kaldık." Süfyân-ı Sevrî:
"Kişiye, çocuğunu hadis öğretmeye zorlaması gerekir, zira o, bundan mes'uldür" der. İbnu Ömer de:
"Oğlunu te'dîb et, zira bundan mes'ûlsün, te'dîb olarak ne yaptın, neler öğrettin? diye hesaba çekileceksin" der.
Sünnete göre sâdece çocukların değil, velâyeti altında bulunan hizmetçi ve kölenin de terbiyesi ihmâl edilmemelidir. Hatta bunların terbiyesi daha mühimdir: "Kimin yanında cariye (kadın köle) bulunur da onu güzelce terbiye ve tâlim eder, sonra âzad edip tezevvüç ederse Allah onun mükâfatını çifte yapar.
"Çocukların terbiyesine teşvik ve terğib sadedinde Hz. Peygamber 'in bazı sözleri:
"Çocuklarınıza ikram edin ve terbiyelerini güzel yapın..."
"Kişinin öldükten sonra geride bıraktığı şeylerin en hayırlısı, kendisine dua eden sâlih bir evlad, sevabı kendisine ulaşan sadaka-ı câriye, kendisinden sonra halkın amel ettiği ilimdir."[51]

?8? ??? ????? ????: ??? ??????? ?????? #:]????????? ????????? '?????? ????? ??????? '????? ???? ????? ?????????? ????????[. ????? ??????? ????? ????? .

8. (178)- Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı hayırlı olandır. Ben aileme karşı hepinizden daha hayırlıyım. Arkadaşınız öldüğü zaman (kusurlarını zikretmeyi) terkedin."[52]

ÜÇÜNCÜ BAB

YETİMLERE İYİLİK

?1? ?? ??? ?? ??? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ???????? ?? ??????? ??????? ?????? ????????????? ?????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ????????? ???? ???? .

1. (179)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Ben ve yetime bakan kimse cennette şöyleyiz" Orta parmağı ile baş parmağını yan yana getirip aralarını açıp kapayarak işaret eti."[53]

?2? ??? ??? ???? ???: ??? ????? ?????? #:]???? ?????? ??????? ?? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ??????? ? ??? ?????? ???? ?????? ????? ????????[. ????? ??????? .

2. (180)- İbnu Abbâs anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kim Müslümanlar arasından bir yetim alarak yiyecek ve içeceğine dâhil ederse, affedilmez bir günah (şirk) işlememişse, Allah onu mutlaka cennete koyacaktır."[54]

AÇIKLAMA:

Dinimiz yetimlerin himâyesine, bakılmasına fevkalâde ehemmiyet vermiştir. Sokakta kendi kendine veya çok zayıf bir alâka ile yetişecek insanlar, mutsuz bir hayat yaşıyacakları gibi, cemiyetin başına da pekçok mesele çıkararak içtimâî huzuru bozacaklardır. Bu sebeple dinimiz, onların imkân nisbetinde âile içerisinde barındırılmalarını ve diğer çocuklara gösterilen müşfik bir alâka ve muâmeleye mazhar edilmelerini emreder. Himâye, bakım, terbiye ve malların korunmasına yönelik pekçok teşriatta bulunur. Bu mühim meseleye burada sâdece iki hadisle yer verilmiş olduğu için "Kur'ân'da Çocuk" adlı kitabımızdan alarak yetim konusunu genişçe açıklamayı uygun bulduk.
"Yetimle ilgili meseleleri başlıca beş başlık altında ele alacağız.
1- Yetime iyi muâmele ve maddî yardım.
2- İstikbâlinin düşünülmesi.
3- Yetimin ıslâhı.
4- Malının korunması.
5- Evlendirilmesi.[55]

Yetime İyi Muâmele

Kur'ân-ı Kerîm, Mekke'de nâzil olmaya başladığı ilk yıllardan itibaren yetim meselesini ele almıştır. İlk vahiylerde -Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kendisinin de yetim olduğu hatırlatılarak- yetimlere iyi muâmele yapılması emredilir.
"Rabbin, bir yetim olduğunu bilip de seni barındırmadı mı?... O halde yetime gelince, ona sakın kahretme" (Duha: 93/6-9)
Yine Mekkî olan el-Fecr sûresinde:
"Siz yetime iyilik etmezsiniz" diye bu davranış kötülenirken, Mâun sûresinde yetime yapılan kötü muâmele bir nevi "dini inkâr" olarak tavsif edilir:
"Ey Muhammed! Dini yalan sayanı gördün mü? Yetimi itip kakan, yoksulu doyurmaya yanaşmayan kimse işte odur" (Mâun: 107/1-3)
Yetime iyilik konusunda ısrar eden mekkî âyetlerden bir diğerinde yetime yardım "zor geçidi aşmak" gibi fevkalâde hayırlı bir amel olarak tavsif edilir.
"Biz insanoğlu için iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Biz ona eğri ve doğru iki yolu da göstermedik mi? Ama o, zor geçidi aşmaya girişmedi. O zor geçidin ne olduğunu sen bilir misin? O geçit bir köle ve esir âzad etmek, yahut açlık gününde yakını olan bir yetimi, yahut toprağa serilmiş bir yoksulu doyurmaktır." (Beled: 90/8-16)[56]

Yetime Maddî Yardım

Yardım Fonları:

Mekke'de daha ziyade yetime iyi muâmeleye teşvik, kötü muâmeleden de nehyedici âyetler gelmesine mukabil, Medîne'de yetimlerin himâyesi hususunda daha kesin emirler, daha müşahhas tedbîrler ihtiva eden âyetler gelmiştir. Bu âyetlerden bir kısmı, yetim için maddî yardım fonları zikreder. Bu âyetlerde doğrudan doğruya "beytü'l-mal" yâni devlet hazînesi mevzûbahis edilmezse de zikredilen fonlar umumiyetle devleti ilgilendirdiği için, hazinenin sarf (masraf) mahallerinden birinin yetimlere mahsus olduğunu söylememizde bir mübalağa yoktur:[57]

1- Ganîmetten Pay:

Şu âyet, savaşta elde edilen ganimetten, mücâhidlerin hissesinden arta kalan kısmın (humus denen beşte bir) nerelere harcanacağını belirler:
"Kulumuz Muhammed'e indirdiğimize inanıyorsanız bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır." (Enfal: 8/41).[58]

2- Fethedilen Yerlerden Gelen Pay:

Şu âyette fethedilen yerlerden elde edilen verginin -ki devletin mühim gelir kaynaklarından biridir- sarf mahalleleri gösterilir:
"Allah'ın fethedilen memleketler halkının mallarından peygamberine verdikleri Allah, peygamber, yakınlar, ye-timler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; tâ ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın." (Haşr: 59/7).[59]

3- Miras Taksimlerinde Pay:

Şu âyet, yetimler için, arkası kesilmeyen bir başka fon göstermektedir: Miras taksimleri *"Miras taksîminde yakınlar, yetimler ve düşkünler bulunursa, ondan, onlara da verin, güzel sözler söyleyin"* (Nisa: 4/8).
Âyetin emrini, bir kısım âlimler nedbe yâni bunun nâfile bir amel olduğuna hükmederken, diğer bir kısmı da bunun mutlaka yapılması gereken bir vâcib olduğuna hükmetmiştir.[60]

4- Nafaka Verilecekler:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Ashâb'tan bazıları "Hangi şeyi nafaka olarak verelim?" diye sorarlar. Bu soru üzerine gelen bir vahiy nafaka olarak verilebilecek şeyleri değil, kimlere nafaka verileceğini tâdad eder:
"Onlar hangi şeyi nafaka olarak vereceklerini sana sorarlar. De ki: "Maldan vereceğiniz şey ananın, babanın, akrabanın, yetimlerin, yoksulların, yol oğlunun hakkıdır" (Bakara: 2/215).[61]

Teşvik:

Yetime yapılacak -infak, himâye, tatlı söz gibi- her çeşit iyi davranış şu âyette dince en mûteber addedilen ameller meyânında zikredilir:
"Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir. Lâkin iyi olan, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve ahidleştiklerinde ahidlerine vefâ gösterenler, zorda, darda ve savaş alanlarında sabredenlerdir" (Bakara: 2/177).
Aynı şekilde İsrâiloğullarından uymaları için misak konusu yapılan birkaç kalem mühim emirler meyânında yetime yardım'ın da yer aldığı bildirilmektedir:"
İsrâiloğullarından *"Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, anne-babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekâtı verin" diye söz almıştık"* (Bakara: 2/83).
Yetimlere iyi muâmele, himâye, maddî yardım hususlarında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den de pek çok hadis vârid olmuştur. Bir iki tane de hadis kaydedeceğiz.
"Ben ve yetime bakan kimse cennette şöyle (iki parmağıyla göstererek) yanyanayız"[62]
"Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içerisinde yetim olan ve yetime de iyi muâmele yapılan evdir. En kötü ev de, içinde yetim bulunup da ona kötü muâmele yapılan evdir."[63]
"Kim Müslümanlar arasında bir yetimi evine alıp kendi yediğinden yedirir, kendi içtiğinden içirirse, afvı kaabil olmayan bir günah (yâni şirk) işlemediği takdirde Allah

onu mutlaka cennetine kor."[64]
Mevzumuzun bu bölümünü bitirirken, bir noktaya parmak basmak isteriz: 1400 sene önce nâzil olan Kur'ân, himâyeye muhtaçların ve yetimlerin himâyesini böylece, bizzat devlet vazîfelerinden biri hâline getirip rızıklarını -indelhâce- devlet hazinesine yüklemiş olduğu halde, memleketimizde, bakıma muhtaç çocuklardan son derece cüzî bir kısmının melce bulabildiği "çocuk yuvaları", "yetiştirme yurtları" vs.nin bütçeleri, maalesef hâlâ devlet garantisinden mahrumdur ve bu müesseselerin idarecileri, ihtiyaçlarını karşılayabilmek, müesseselerde hizmetin devamını sağlayabilmek için binbir zahmet çekmektedirler.[65]

İstikbalinin Düşünülmesi:

Yetimin istikbalinin düşünülmesi mes'elesi Kur'ân'da açık şekilde yer alır. Bu husus yetimin malının korunmasıyla alâkalı olarak derpiş edilen tedbîr ve emirlerde zımnen yer ettiği gibi, bunlar dışındaki bir kısım âyetlerde de zâhir olarak ele alınmaktadır.
Bu âyetlerden biri, Hz. Mûsa ile Hz. Hızır'ın arkadaşlığını tasvir eden uzun kıssada geçer. Bilindiği üzere, Hz. Mûsa ile Hz. Hızır arkadaşlıkları esnasında bir kasabaya uğrarlar. Hz. Hızır, yıkılmaya yüz tutan bir duvarı, kasabalıların kendilerine uyguladıkları bed muâmeleye rağmen, doğrultarak yıkılmasını önler. Hz. Mûsâ'nın bu davranış karşısındaki taaccüp ve suali üzerine Hz. Hızır, mevzumuz açısından ehemmiyet arzeden şu açıklamayı yapar:
"Duvar ise, şehirdeki iki yetim erkek çocuğa âitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardı. Babaları da iyi bir kimseydi. Rabbin onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarını istedi..." (Kehf: 18/82)
Âyet-i kerîme, yetimlere âit olan bu hazinenin babaları tarafından kasd-ı mahsusla çocuklar için konduğunu sarih olarak ifâde etmiyor ise de "sâlih olduğu" belirtilen babanın bu maksadla koymadığına dâir de serahat yok. Her hâl ü kârda Rabb Teâlâ'nın, yetimlerin erginlik çağına gelinceye kadar hazînenin muhâfazasını irade ettiği açıklık ifade etmiştir.Yetimlerin büluğ çağına kadar istikbal için hazırlanmaları ile ilgili bir başka âyette şu emre *"Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyin, onlarda rüşd (olgunlaşma) görürseniz, mallarını kendilerine verin"* (Nisa: 4/6).
Aslında yetimler hakkında uzunca bir pasajdan bir parça olan yukardaki âyet, çocukların istikbale hazırlanması mevzuunda mühim bir açıklık ihtiva eder. Zîra "deneyin" diye tercüme edilen Kur'ânî "vebtelû" emrinde geçen "ibtilâ etmenin" (yâni denemenin) mâhiyeti -Ebû Bekir İbnu'l-Arabî'nin açıkladığı üzere- şöyledir: "Veli, yetimin ahlâkını gözden geçirir, menfî temâyüllerinde kulak kabartır. Böylece karekteri ve kendi işlerini yürütmedeki gayret ve malını tutma veya ihmâl etme durumları hakkında bilgi ve kanaat edinir. Bu denemeden iyi netice alır, çocuğun bu işleri, kendi menfaatleri istikametinde yürüteceği kanaatine varırsa, çocuğa, malından bir miktar vermesinde bir beis yoktur. Ancak bu ilk verilen miktar az olmalıdır. Çocuğun bunda tasarrufu mübahtır. Eğer çocuk bunu artırır ve verilen bu malı koruma işini becerirse, çocukta ihtiyar yâni işlerini bizzat yürütme kapasitesi gelişmiş demektir. Bu durumda veli malının tamamını kendisine teslim etmelidir. Ancak, bu tecrübeden iyi sonuç alamamış, çocuğun, kendisine teslim edilen mala iyi nezâret edemediğini tesbît etmiş ise, bu durumda velî, malını çocuğa vermez. Yanında tutmaya devam eder."
Diğer âlimlerin açıklamalarından da anlaşılacağı üzere, âyette zikredilen ibtilâ'dan (denemeden) maksad, çocuğun ticaret işlerini yürütüp yürütemeyeceğini kontrolden ibaret değildir. Onun hayata hazırlanması, kendi kendini idare edecek hâle gelmesini sağlamaktır. Bu sebeple dinî, dünyevî ve her çeşit tâlim ve terbiye ibtilâya dâhildir: Ticâret, herhangi bir başka meslek, ilim vs. öğretimi, ahlâk ve edebinin verilmesi gibi her çeşit tâlim ve tedrîb.. Nitekim Elmalılı merhum âyeti şöyle açıklar: "Yetimleri de deneyiniz, tecrübe ile tâlim ve terbiye ediniz, hüsn-i idâreye alıştırınız. Nihâyet nikâh çağına geldikleri yâni bâliğ oldukları vakit, kendilerinden rüşd hisseder, akıllarının ve terbiye-i diniyyelerinin tamam olduğunu ve kendilerini hüsn-i sûretle idâre edeceklerini yakından anlarsanız derhal mallarını kendilerine teslim ediniz."[66]

Rüşd:

Yukarıdaki âyette geçen ve burada hususen durulup açıklanması gereken tâbirlerden biri rüşd tâbiridir. Âyet meâlen: *"Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyin. Onlarda "Rüşd" görürseniz mallarını kendilerine verin"* şeklinde idi. Burada kastedilen rüşd, büluğ değildir. Aklî kapasiteyle alâkalı bir olgunluk hâlidir. Daha teknik ifadeyle "Dine ve dünyaya zarar verip vermiyecek şeyleri bilmektir."
Şu hâlde malını muhâfaza hususunda dikkatli davranarak sefahat ve israftan kaçınan kimseye "reşid" denir. Keza işlerini güzelce idâreye muktedir sûrette büluğa eren kimse de "reşîd" namını alır. Ancak, Şafîî hazretleri, "rüşd"ün sübûtu çin, "diyânet"i de şart koşarak rüşdü: "Din ve dünyanın salâhı, Allah'a itaat ve malı muhafaza diye" târif etmiştir. Bu telâkkîde diyâneti nâkıs olanın reşîd sayılmaması söz konusudur.
Şunu da kaydedelim ki, bir kimse bülûğa erdiği halde malını muhafaza ve işlerini yürütme hususlarında yetersiz olabilir. Bu durumda, henüz "reşid" sayılmaz. Âyet-i kerîme bu takdirde, rüşd görülünceye kadar, yetime malının teslim edilmemesini emretmektedir. Şu hâlde malın teslimi iki şarta bağlı olmaktadır: **1-** Bülûğ, **2-** Rüşd.
İmâm Âzam'a göre, âkil kimse en fazla 25 yaşına kadar beklenir. 25 yaşına gelen bir kimse "reşîd" olmasa da malı kendisine verilir. Zîra bu yaş, insanın "dede olma"sı mümkün olan bir yaştır. Bu yaştan sona hacr câiz değildir. Müslim'de İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan kaydedilen bir açıklamaya uygun olarak yetimden "yetimlik"in kaldırılması hususunda, İmâm Mâlik ve İmâm Şâfîî gibi bir kısım âlimler yaş haddini değil, "rüşd"ün görülmesini esas almıştır.
Fıkıh kitapları büluğ ve rüşd'ün beraberce görüldüğü yaşa "büyüklük yaşı" (haddu'l-kiber) der. Bu sınırdan sonra ferd üzerinden "çocukluk" ahkâmı kalkar.[67]

Yetimin Islahı

Yetimin terbiye, bakım, himâye gibi, her çeşit meselesine temas eden mühim âyetlerden biri Bakara sûresinin 220. âyetidir:
"Sana yetimleri sorarlar, de ki: Onların işlerini düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah düzeltenden bozanı ayırdetmesini bilir. Allah dileseydi sizi zarara sokardı..." denmektedir.
Bu âyetin daha iyi anlaşılması için iniş sebebini bilmemiz gerekmektedir. Kaynakların ittifakla belirttiklerine göre, az ilerde metniyle birlikte kaydedeceğimiz: *"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın çılgın ateşe yaslanırlar"* meâlindeki âyet nâzil olduğu zaman, Müslümanlar yetimleri ailelerine dâhil etmekten korktular, mallarına bakmaktan sarf-ı nazar ettiler. Ortaya çıkan müşkilât üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e durumu sordular ve bunun üzerine âyet-i kerîme nâzil oldu.
Görüldüğü üzere, âyet, yetimler hakkında tatbike konulmuş bulunan "tefrik ve ayırma"yı te'yid etmiyor; onlarla ilgili -gerek bedenlerine, gerekse mallarına müteallik- işlerin ıslah edilmesinin esas alınması lüzumuna dikkat çekiyor ve onların âileye dahil edilmesini tavsiye ediyor.
Burada "ıslah" ve "muhâlata (beraberlik)"den maksad nedir?
Islah, dilimize de girmiş olan bu kelime "faydalı kılmak, düzeltmek" şeklinde anlaşılmaktadır. Bu durumda âyet "yetimlerle ilgili işlerin düzeltilmesi, faydalı hâle getirilmesi sizin için de, onlar için de hayırlıdır" mânasını tazammun eder. İslâm âlimleri, ittifakla, düzeltilmesi gereken, yetimle alâkalı işleri başlıca iki grupta mütâlaa ederler:
1- Yetimin nefsini yâni bizzat kendisini, bedenini ilgilendiren işler.
2- Yetimin malını ilgilendiren işler.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî, yetimin bu iki açıdan da korunmasının velîsine vecibe olduğunu daha önce kaydettiğimiz "yetimleri deneyin" meâlindeki âyetten çıkarır: "Vasî ve kefil'in, çocuğu bedeniyle de, malıyla da korumak vazifesidir. Zira, ibtilâ ancak böyle sıhhat kazanır. Mal, onu zabtetmekle, beden de terbiye etmekle muhafaza edilir."
Muhâlat, yâni yetimlerle beraberliğe gelince, Kur'ân'da tavsiye edilen beraberlik yetimin hem malına ve hem de bizzat kendisine şâmildir. Bu durumda mâna şöyle olur: "Yetimleri ailelerinize alıp, mallarını mallarınıza karıştırıp kendi evlâtlarınızın mal ve nefislerine davrandığınız şekilde davranmanız, onları yeme, içme, mesken, hizmet vs. her hususta kendinize ortak kılmanız daha iyidir. Onlar sizin din kardeşlerinizdir."
Âlimler, bu âyetle, yetimi yanına alan velîye, yetimin malı ve nefsi üzerine tasarruf hakkı tanındığını belirtirler. Gerek nefsine ve gerekse malına müteallik olsun, yetim için yapılacak herbir tasarrufu âyet-i kerîmenin "yetimin ıslahı" yâni onun fayda ve menfaatına olma şartına bağlamış bulunduğunu belirten Cessas, velînin maldaki tasarrufunu onun adına alım, satım müdârebe olarak başkasına verme veya bizzat müdârib olarak işletme, çocuktan satın alma, çocuğa satma şeklinde sayar. Çocuktan şahsen satın alma ve çocuğa kendi malını satma ameliyelerinde "çocuğun menfaatine olma" kaydının nasıl gerçekleşeceğini de belirtir -ki ilerde misâl de vererek açıklayacağız.-[68]

Velînin, Yetimin Nefsi Üzerinde Tasarruf Yetkisi:

Cessas velînin, yetimin nefsi üzerindeki tasarruf selâhiyeti zımnında da onun te'dib ve terbiyesini, yetimi evlendirmesini kaydederek ezcümle şöyle der:
"Âyet delâlet eder ki, velî çocuğunun salâhı için gerekli olan dinî bilgilerini ve edebi de öğretme yetkisine sahiptir. Bu maksadla çocuğa ücretle muallim tutar, çocuğa san'at, ticaret ve benzeri şeyler öğretecek kimseler bulur. Zira bunların hepsi çocuğun ıslâhı (faydalı hâle getirilmesi, hayata hazırlanması) için gereklidir. Bu sebeple ashâbımız (Hanefî imamlar) şunu söylemişlerdir: "Her kimin vesâyeti altında zî rahm-ı mahrem bir yetim var ise, onu, meslek öğretmek üzere bir usta yanına koyabilir." Ayrıca, İmam Muhammed, "Bu maksadla çocuğun malından harcayabilir" diye ilâve etmiştir. Hepsi ittifakla: "Yetime mal hibe edilecek olsa, terbiyesine bakan kimse (kanunî vasî'si değilse bile) onu kabzedebilir, zîra bunda çocuk için ıslah vardır" demişlerdir."
Râzi, ıslah zımnında saydığı "ilm ve edeb" öğretme işinin ticaret öğretmek sûretiyle hâlini ıslahtan daha mühim olduğunu, bunun çocuk üzerinde daha büyük müsbet te'sîr icrâ edeceğini ilâve eder.[69]

Çocuk Hakkında İçtihad Yetkisi:

Velinin evlendirme yetkisiyle alâkalı açıklamaya geçmeden Cessas tarafından âyetten istinbat edilen enteresan bir tesbîti kaydetmekte fayda var. Der ki: "Âyet-i kerîmede, velînin çocukla ilgili olarak ortaya çıkan meselelerde içtihad yapabileceği, yâni aklını ve fikrini kullanarak karar verebileceğine dair de delil vardır. Zîra, âyetin tazammun ettiği "ıslah içtihad yoluyla ve zann-ı gâlible bilinebilir."[70]

Yetimi Islah Kimlerin Hayrına?:

Son olarak şu noktayı da belirtelim ki, âyet-i kerîme, yetimlerin ıslahındaki "hayr"a dikkat çekerken "çocuk için hayırlıdır" diye kayıtlamamış, mutlak bırakmıştır. Bu ıtlakı değerlendiren âlimler "hem çocuk için, hem de kefîl için hayırlıdır" mânâsını çıkarmışlardır.
Bu durumda kefil deyince, yetimi üzerine alan akraba veya vasî, veya bunların yokluğu hâlinde velîlerin velîsi (veliyyü'l-evliyâ) olarak tavsif edilen Sultan (yâni devlet ve cemiyet) gözönüne alınacak olursa mâna şöyle olur: "Yetimin ıslahı, hem yetim ve hem de İslâm cemiyeti için daha hayırlıdır. Aksi hâlde, gelişigüzel yetişerek cemiyetin başına belâ olur ve hayat-ı içtimâiyede büyük rahneler açar."
Cemiyetin kültür ve terbiyesini almadan yâni dinî, edebî, ahlâkî, meslekî formasyona sâhip olmadan hayata atılacak bir zümrenin cemiyet için ne demek olduğu izah gerektirmeyecek kadar açıktır. Türk gençliğinin içine düştüğü anarşiyi, böylesi bir eğitimle izahtan daha isâbetli yol yoktur.[71]

Ailevî Himâye:

Âyet-i kerîmede ifâde edilen, yetimin muhâlatası yâni maddî-manevî zarara dûçar kılınmama şartıyla yetimin âile içerisine dâhil edilmesi tavsiyesi dikkatlerimizi bir başka noktaya çekmektedir: Çocukların aile içerisinde yetiştirilmesi meselesi. Kur'ân-ı Kerîm'de çocukların terbiye ve bakımlarıyla ilgili olarak, çocukların anne sütüyle beslenmeleri, süt devrelerinin miktarı gibi bir kısım teferruata yer verilmiş olmakla birlikte, çocukların ailevi atmosfer içerisinde yetiştirilmesi gereğini ifâde eden çok sarih emre rastlanmaz. Ancak yukarıdaki âyet bu emri bir vecibe olarak değil, bir tavsiye olarak yapmaktadır. Yâni çocukların "salâh şartıyla" ailevi bir atmosfer içerisinde yetiştirilmesi daha hayırlıdır. Şâyet ailede, istenen uygun atmosfer olmayacaksa bunda ısrar "çocuğun salâhına" olmayacaktır. Nitekim yukarıda kaydettiğimiz hadiste, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) en kötü evin, içerisinde yetim bulunan, fakat ona fena muâmele yapılan ev olduğunu haber vermiştir.
Ancak şunu da yeri gelmişken ifade etmek gerekir ki, günümüz medenî hayatında ortaya çıkan "yuva", "kreş", "ana okulu" gibi terbiye müesseseleri, âyet-i kerîme ve hadis-i şerîflerin ışığı altında değerlendirilecek olursa, bunlara çok ağır kayıtlar altında cevaz verilebilir, belki de hiç verilmez. Zîra, âyette vâzıh bir şekilde çocuğun aileye entegre edilmesinin daha hayırlı olacağı dile getirilmekte, hele yetimlerin yetimhâne denen müstakil müesseselerde bir araya toplanması hiç mevzubahs ve imâ bile edilmemektedir.
Çocukların muvâzeneli ve normal bir gelişme gösterebilmelerinde âile hayatının zaruretini ortaya koyan son ilmî araştırmalar açısından değerlendirecek olursak, son asırlarda ortaya çıkıp günümüzde iyice yaygınlaşmaya yüz tutan yukarıdaki isimlerini kaydettiğimiz müesseselerin, medeniyetin insanlığa sunduğu bir mefhari değil, kaçınılması mümkün olmayan bir marazı, bugünkü medenî hayat anlayışının bir kamburu olarak görebiliriz[72]

Yetimin Malının Korunması

Çocuğun hayata hazırlanması meselesinde, İslâm'ın derpîş ettiği en mühim tedbirlerden biri, çocuğun malının korunmasıyla alâkalı teşrî-atıdır. Kur'ân bu mevzûyu da yetimle alâkalı bahiste ele almıştır. Tefsirlerde teferruâtlı olarak kaydedildiği üzere, İslâm'dan önce Arab cemiyetinde yetimlerin mallarından velîleri istediği gibi tasarruf etmekte, gasb edercesine serbestçe istihlâk etmekteydiler. Kur'ân-ı Kerîm yetimle alâkalı diğer birçok uyarılardan başka, onların mallarının korunması hususunu da mükerrer âyetlerde müstakilen ele almış, korunması, artırılması ve belli bir disipline göre harcanması için direktifler vermiş, bunlara uymayanlar için ağır tehdîdlerde bulunmuştur:
Şu âyet, yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenleri şiddetle tehdîd eder:
"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın çılgın ateşe yaslanırlar" (Nisa: 4/10).
İki ayrı yerde tekerrür eden şu âyet, yetim malının "en iyi şekilde" tasarruf edilmesini emreder
"Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, o en güzel olanından başka sûrette yaklaşmayın."
Bu meseleyi açıklayan diğer âyetlerin de yardımıyla müfessirler, "en güzel yaklaşma" tâbirinden şu üç temel esası anlarlar.[73]
1- Muhafaza.
2- Artırma.
3- Zamanında teslim.
Bu üç esası, en açık şekilde medâr-ı bahs eden âyet sûre-i Nisâ'da gelmiştir.
Bazı hükümlerini daha önce açıkladığımız bu âyetin tam meâli şöyledir:
"Yetimleri, nikâh çağına ermelerine kadar gözetip deneyin. O vakit, kendilerinde bir rüşd hissettiniz mi, hemen mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye, o malları israfla yemeye kalkmayın. İhtiyacı olmayan (zengin olan) tenezzül etmesin, muhtaç (fakir) olan da meşrû sûrette birşey yesin, mallarını kendilerine teslim ettiğiniz zaman da karşılarında şâhid bulundurun. Hesabınızı doğru tutmak için Allah'ın harekâtınızı hesâba çekmekte olması yeter" (Nisa: 4/6).
Yetimin malının korunması meselesinin can alıcı noktası olması hasebiyle, bu üç esası kısaca açıklayacağız:[74]

Muhafaza:

Bundan maksad, yetim rüşdüne erip kendi işlerini kendisi görüp malını da istikamet üzere tasarruf edecek hâle gelinceye kadar her çeşit emvâlinin çocuğun menfaatlerini haleldar edecek şekilde kullanmaktan (israf, ziyan, yağmalama, âtıl durdurma gibi) velînin korumasıdır.
Bu mühim mes'ele ile alâkalı olarak Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyet de yer eder:
"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdara (helâli harama) değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü onda, büyük bir vebal bulunuyor." (Nisa: 4/2).
Hemen kaydedelim ki, âyette geçen *"yetime malını vermek"* hükmündeki *"yetim"* tâbiri kelimenin hakikî mânasında "yetim"i ifade etmez. Çünkü, yetime malı verilmez, üzerinde yetimlik kalktıktan sonra verilir. Büluğa erip de rüşdünü isbat etmiş bulunan kimsenin de "yetim" olarak isimlendirilmesi "yetimlik"ten yeni çıkmış olması sebebiyledir.
Âyet-i kerîmenin esbab-ı nüzulüyle alâkalı rivayetlerden de anlaşılacağı üzere buradaki *"veriniz"* emri, "yetimin malına göz dikmeyiniz ve sırası gelince hiç müşkilât çıkarmadan tamamen veriniz ve vermek için iyi muhafaza ediniz" demektir.
Yetimin malının velî tarafından nasıl muhafaza edileceği hususunun anlaşılması için âyette geçen bir iki tâbirle alâkalı olarak kaydedilen açıklamalara bir göz atalım:
1- *"Temizin murdarla değiştirilmesi"* tâbirinden özetle şunlar anlaşılmıştır:
a) Velînin aynı cinsten olan kendi âdi malını yetimin daha değerli, daha kıymetli olan malı ile değiştirmesi. Bu yasaklanmış oluyor.
b) Herkesin kendi malı temiz ve helâldir. Yetimin malı ise haramdır. Binâenaleyh bir velînin kendi helâl olan malını yetimin haram olan malı ile değiştirmesi yasaklanmıştır. Malın aynı cinsten veya başka cinsten malla veya nakdî parayla değiştirilmesi de yasaktır. Fukaha bu noktadan hareketle velînin, velâyeti altındaki çocukla normal şartlarla alışveriş yapmasını yasaklamıştır. Bu meseleyi aydınlatacak bir fetvayı Ahkâmu's-Sıgâr'dan kaydediyoruz:
"el-Fetâvâ's-Suğrâ'da zikredildiğine göre, vasî yetimin malını kendi hesabına satın alacak olsa, bakılır, eğer bu, çocuğun hayrına bir satış ise câizdir. Hayırlı olmaktan maksadın ne olduğuna gelince, on dirhem değerinde olan bir şeyi onbeş veya daha fazla dirheme satın almaktır. Veya onbeş dirhem değerindeki kendi malını çocuğa on dirheme satmaktır. İşte bu, çocuk için hayırlıdır. Değerinin fevkinde olursa hayırlı değildir. Fetva da bu vech üzeredir.
"Muhâfaza"nın mâhiyetini açıklayıcı bir diğer fetvayı daha kaydedeceğiz. Fetva akar nevinden, yani taşınmaz malların korunmasına râci:
"Vasî yetimin akarını yabancıya normal değeriyle (mislü'l-kıyme) satarsa câizdir. Ve bu mesele herkesçe bilinir. Şemsü'l-Eimme el-Halvânî der ki: "Bu, selef'in cevabıdır. Müteahhir âlimlerin cevabına göre, bu satış, üç şarttan biri ile câizdir: Ya müşteri kıymetinin fazlasını vererek alır, ya küçüğün bunun değerine ihtiyacı vardır, ya ölenin ödenmeyen borcu vardır. Fetvâ da bu görüşe göredir.
"Demek oluyor ki yetimin akar nevinden sâbit emlâkinin satılması ciddî şartlara bağlanarak kolayca ve çabucak istihlâki önlenmiş olmaktadır.
c) "Temizin murdarla değiştirilmesi" tâbirinden anlaşılan üçüncü mânâ "Velînin kendi malına iyi bakıp yetimin malını kötü hâlde bırakmasıdır." Bu da yasaklanarak, yetimin malına en az kendi malı kadar, hattâ daha iyi bakılması emredilmiştir.
d) Dördüncü olarak "Yetimin malını, tecavüz edip almayınız ki elinizde güzel mallarınızın ona mukabil zâyi olmasına sebep olup da felâkete düşmeyin" emri anlaşılmıştır.
e) Son olarak "Kendi helâl rızkınıza intizar eylemeyerek sabırsızlanıp yetimin malını haram yemek için pisboğazlığa kalkışmayınız" mânası anlaşılmıştır.
2- Daha önceki âyette geçen "Zengin olan tenezzül etmesin, muhtaç olan da meşrû sûrette bir şey yesin" ifadesi de bir nebze üzerinde durmamızı gerektirmektedir:
Râzi'nin kaydına göre, bir kısım âlimler zengin de olsa, fakir de olsa "kayyim"in gördüğü bakım hizmetine mukabil yetimin malından ücret alabileceğini söylemiştir. Ancak ekseriyet, âyetten zenginin almaması gerektiği, zîra, yetime bakmanın "farz" bir vazîfe olduğu, "farz" olan vazifeye mukabil ücret alınamayacağı görüşünü benimsemiştir. Bunlara göre "kayyim", fakir ise, ihtiyacı karşılayacak asgarî miktarda alır, zengin olacak olursa bunu tekrar iade eder, zenginleşmezse, yetimle helâlleşir.[75]

Artırma:

Bundan maksad, velînin, yetimin malını sâbit durdurmamasıdır. Bu da onu, ya bizzat ya da başkası vâsıtasıyla çalıştırmasıyla gerçekleşir. Eğer, nakit para ise mudârebe yoluyla ticarete verir. Ev ve hayvan ise kiraya verir. Tarla ise çeşitli usullerle eker, ektirir, fakat âtıl bırakmaz.[76]

Zamanında Teslim:

Âyette zikredilen, yetim malına en güzel yaklaşmanın üçüncü şartı, zamanında teslimdir. Çocukta rüşd hâli görülmeden önce, malın teslimi yasak olduğu gibi, rüşd hâli görüldükten sonra geciktirilmesi de yasaklanmıştır. Mezkur âyetin ıtlâkından, bir kısım âlimler, rüşd hâli görüldükten sonra yetimin taleb etmesini beklemeden derhal malın verilmesinin vâcib olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
Âyet ayrıca, teslim işinin şâhitler huzurunda yapılmasını emretmektedir. Bu emrin zımnında, velî veya vasîlere, yetimlerin malları teslim edilirken şâhitler huzurunda ve sayılarak yapılması emri de vardır. Zîra "Şâhit huzurunda emanet olarak alınan her malın zimmetinden, şâhit huzurunda teslim sûretiyle kurtulunur."[77]

Erken Mes'uliyet:

Yetimin malının korunması zımnında kaydettiğimiz yukarıdaki açıklamalardan bir başka netice daha çıkmaktadır: Kur'ân-ı Kerîm, çocukların, mümkün mertebe erken yaşlarda mesûliyet sâhibi kılınmalarını istemektedir. Bu hedefe, onları, bülûğ çağından önce, ciddî ve disiplinli bir tâlim ve terbiyeye tâbi tutmakla ulaşılır. Nitekim âyet, "yetimleri deneyin" emrederek erken yaşlarda hayata hazırlanmalarını istemiş, "rüşd görür görmez teslim edin" emriyle de, teslimde yâni kendi idarelerini kendi ellerine vermekte gecikilmemesini emretmiş olmaktadır.
Bu âyet açısından -askerliğini yaptıktan sonra bile babasının vesâyetinden kurtulmayan, daha açık ifadesiyle rüşdüne erdikten yıllar sonra bile, müstahsil değil müstehlik olarak kalıp ekonomik bakımdan aileye yük olmaya devam eden gençlerin çokluğunu gözönüne alarak- memleketimizi değerlendirecek olursak, İslâmî ruhtan sâdece namazı, orucu, zekâtı terk noktasındaki zayıflamamızla değil, daha nice noktalardan nasıl uzaklaşmış bulunduğumuzu anlarız.[78]

Evlendirme:

Âlimlerin, yukarda kaydettiğimiz aynı âyetten çıkardıkları hükümlerden biri de evlendirme ile alâkalıdır. Âyette geçen *"onların işlerini düzeltmek hayırlıdır"* tâbirinden, ayrıca, velînin yetimi evlendirme hakkı da bulunduğu ifade edilmiştir.
Ancak, bu hak, yetimle arasında neseben bağ bulunan velîye tanınmıştır. Bu bağdan yoksun olan vasî, sırf "vasîlik" sıfatıyla evlendirme yetkisine sâhip olamaz. Sâdece kadı, âyetin zâhirine göre, "salâh üzere" olmak kaydıyla evlendirme ve malından tasarruf yetkisine sahip görülmüştür.
Aynı mâna "eğer onlarla bir arada yaşarsanız" ibâresinden de çıkarılarak, velînin yetimi evlendirme selâhiyeti ve onun, bu meselesiyle meşgul olma vazifesi te'kid edilmiş olmaktadır. "Zira, denmektedir, oğlansa kızıyla, kızsa oğullarından biriyle evlendirmek suretiyle, velî, yetimi, kendisiyle ve âilesiyle beraber kılmış, yetim de onlara karışmış olur."
Ancak, ister velî bizzat evlensin, isterse yakınıyla evlendirsin her hâl ü kârda bu muâmele "yetimin ıslahı" şartıyla mukayyeddir.
Bu mes'eleyi ehemmiyetine binaen, Nisâ sûresi'nde tekrar ele alan Kur'ân-ı Kerîm, bilhassa velînin yetimle şahsen evlenmesi durumunda, yetimin bir haksızlığa uğratılmamasına dikkat çeker ve şöyle der:
"Eğer velîsi olduğunuz mal sâhibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz" (Nisa: 4/3).
Kur'ân-ı Kerîm, mağdûr edilebilecek durumda olan güçsüzlerin meseleleri üzerinde fazlaca durur ve dikkatleri onlar üzerine çekerek mağdûriyetlerini önleyici prensipler koyar. Bu maksadla, yetim kadın ve erkeklerin mağdur edilmemeleri için, yukarıda kaydedilen âyetlere (Nisâ: 4/2, 3, 6, 9, 10, 11) tekrar bir atıf daha yapılır.
"Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: "Onlara dair fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva, kendilerine yazılan şeyi vermediğiniz ve kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitab'da size okunandır. Ne iyilik yaparsanız, şüphesiz Allah onu bilir" (Nisa: 4/127).[79]

Erken Evlendirme:

Yukarıdaki kaydedilen âyetler, ister kadın, ister erkek olsun, yetimlerin bilhassa evlendirilmeleri ile alâkalanmakta ve bu mesele ile ilgili hükümler getirmektedir. Âyetler, ifâde ettikleri sarih fikhî hükümlerden başka, erkek ve kız, gençlerin erken evlendirilmelerine dair cevâzı, hatta cevâzın ötesinde tavsiye ve teşvîki de tazammun etmektedir. Nitekim, bu mesele üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de sarih olarak ısrarla durur ve "mümkün mertebe erken evlendirme" prensibini vaz'eder.
"Kimin bir çocuğu olursa, güzel bir isim koysun ve en iyi şekilde terbiye etsin. Büluğa erince de derhal evlendirsin. Büluğa erdiği halde evlendirmez ve delikanlı da bir günah işleyecek olursa, bundan hâsıl olacak günah babaya da terettüp eder."
Ashâb'tan mervî örneklerden başka, bizzat Kur'ân-ı Kerîm, sâdece oğlan tarafının değil, kız tarafının da münâsib aday arayıp, teklif etme prensibine yer verir: "Bazı müfessirlerce Şuayb (aleyhisselâm) olduğu ileri sürülmüş olan ve fakat Kur'ân'da ismi zikredilmeyen Medyenli kız babası, Hz. Mûsa'ya şu teklifi yapar:
"Bana sekiz yıl çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum" (Kasas: 28/27).
Cemiyetimizde örfleşmemiş bu Kur'anî irşadın, en azından bilinmesinde fayda vardır.[80]

Çocuğun Malı Ve Ebeveyni

Daha önce işâret ettiğimiz üzere, malın korunması meselesinde yetim olanla yetim olmayan çocuk arasında fark olmadığını göstermek için buraya Ahkâmu's-Sigar'dan bir iki fetva kaydedeceğiz.
Önce şunu belirtelim: Nasıl ki, bizzat Kur'ân-ı Kerîm, yetim malının yenmesini kesin bir dille haram etmiş, ancak çok sınırlı ve açık şartlarla velîsinin yemesine ruhsat vermiş ise, İslâm âlimleri de aynı şekilde, bülûğa ermeyen çocuğun malının anne ve babasına haram olduğunu ifâde ettikten sonra, çok sınırlı kayıtlarla ana-babanın çocuklarının malından istifâde edebileceği hükmünü getirmişlerdir. Söz konusu kayıtlara uymadan yenen malın, yetim malı gibi haram olduğunu açık bir ifade ile belirtmişlerdir. Temel prensip şudur: *"İnsan için sâdece kendi çalışması helâldir"* meâlindeki âyet (Necm: 53/39) mucibince, çocuğun ameli yazılmaya başlamazdan (yâni büluğa ermezden) önceki bütün hasenâtı çocuğa âittir, ebeveyne âit değildir." Bu hükümde "bütün âlimlerimiz (Hanefî fukaha) müttefiktir."
1. Fetvâ: "el-Kâdı el-İmam Zâhiruddîn'in Fetvasının Hibe bahsinde kaydedildiğine göre, baba, çocuğunun malına muhtaç olursa; bakılır, bu ihtiyaç meskûn mahalde -fakirlik ve yoksulluk sebebiyle- hâsıl olmuş ise, o malı herhangi bir müeyyide gerekmeksizin yer. Adam, dağ, çöl gibi (gayr-i meskûn) bir mahalde, -beraberinde yiyecek maddesinin bulunmaması sebebiyle- ihtiyaç hâsıl olmuş ise, çocuğun malından kıymetini ödeyerek yer. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Baba muhtaç olduğu takdirde çocuğun malından ma'ruf üzere yer."* Ma'rufa gelince: Fakir ise, herhangi bir müeyyideye tâbi olmaksızın yemesidir. Servet sâhibi ise, kıymetini ödeyerek yemesidir.
2. Fetva: Reşîdüddin'in Fetva'sında kaydedildiğine göre, anne, kendi malını, çocuğunun malıyla karıştırır, yiyecek alır ve küçükle birlikte yerse ve yediği kendi hissesini geçecek olursa, bu câiz olmaz. Zira, Yetim Malını Yemiş olmaktadır."
3. Fetvâ "Baba, erkek çocukları bir işe verse; onlar da para kazanacak olsalar, bunların kazançlarını baba alır, bundan kendileri için harcar, artan miktarı da, bülûğ ânında, diğer mallarıyla birlikte teslim etmek üzere onlar adına muhâfaza eder.
"Eğer baba mübezzir (müsrif) ise bu mallar hususunda kendisine güvenilemezse, kadı onları babadan alır ve bir yed-i emine teslim eder. Bu hüküm, sâdece çocuğun kazancından artan paraya râci olmayıp, çocuğun bütün mallarına râcidir."
4. Fetva: "...Küçük çocuğa meyve hediye edilmiş -ve bununla ebeveyne ikramda bulunmak düşünülmüşse- bundan yemek, onlara da helâldir. Fakat çocuğa, çocuksu bir hediye verilmiş ise, bundan anne ve babanın yemesi câiz değildir..."
Çocuğa hibe, hedye vs. yollarla intikal eden yiyecek dışındaki diğer maddelerin ebeveyne haram olacağı açıktır. Zîra bunlar çocuğun mülküne geçmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, çocuğun her çeşit emvali, büluğdan önce, ebeveyne dahi haramdır. [81]

DÖRDÜNCÜ BAB

YOLDAN RAHATSIZ EDİCİ ŞEY TEMİZLEMEYE DAİR

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]????????? ???? ???? ?????? ?????? ??????

???? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ????? ??? ???????? ??[. ????? ????? ? ???????? ???? ????? ? ??? ???? ???? ???: ????? ???? ?? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?? ??????: ???? ??? ?? ?????? ????????? ????? ??? ??????? ????????? ???? ???? .

1. (181)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Bir adam yolda yürürken, yol üzerinde bir diken dalına rastladı. Onu alıp dışarı attı. Cenab-ı Hakk bu davranışından memnun kalarak, ona mağfiret etti".
Yukarıdaki metin, Ebu Dâvud hariç beş kitabın beşinde aynen mevcuttur. Ebu Dâvud (az bir farklılıkla) şöyle kaydeder: *"Hiçbir hayır yapmamış olan bir adam, yoldan bir diken dalını kaldırdı. Bu ya (yola uzanmış) bir ağaç dalıydı kesip attı ya da yola bırakılmış bir şeyi kaldırıp attı..."* gerisi yukarıdaki gibi.[82]

?2? ?????? ?? ??? ??? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]???????? ????? ?????? ???????: ????????? ??????????? ?????????? ?? ?????? ???????? ?'???? ?????? ?? ???????? ????????? ?? ????????? ????????? ?????????? ????? ?? ???????? ????????[.

2. (182)- Müslim'de Ebu Zerr (radıyallahu anh) hazretlerinden kaydedildiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki:
"Bana ümmetimin, hayır ve şer, bütün amelleri arzedildi. İyi amelleri arasında, rahatsızlık veren bir şeyin yoldan atılması da vardı. Kötü amelleri arasında yere gömülmeden mescide bırakılmış tükrük de vardı."[83]

?3? ???? ?? ??? ???? ??? ?????? ??? ???:]???? ??? ??????? ?????? ?????????? ????? ??????????. ???: ??????? ?'??? ???? ??????? ?????????????[.

3. (183)- Yine Müslim'de Ebu Berze (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlü, bana faydalı olacak birşey öğret", dedim de şu tavsiyede bulundu:
"Müslümanların yolundan rahatsızlık veren şeyleri kaldır"[84]

AÇIKLAMA:

Yol hakkında kaydedilen üç hadisle ilgili olarak Hz. Peygamber'in Sünetinde Terbiye adlı kitabımızdan aşağıdaki pasajı iktibas ediyoruz:
"Sünnet, medeniyet ve terakkinin mühim âmillerinden biri olan yolların inşası, bakımı, emniyeti hususunda da Müslümanların dikkatini çekmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yeni inşaatlar sırasında yolun ihmâl edilmemesini ve bunun (en az) yedi zira' olmasını istemiştir. Keza yol hususunda ihtilâf olunca da bunun yedi zira' üzere halle bağlanmasını emretmiştir. Şârihler, tarla ve bağ arasında az geçilen yolların komşular arasında anlaşmaya tâbi olarak daha geniş veya daha dar olabileceğini, bu rakamın ihtilaf hâlinde vaz edileceğini, keza çok geniş olan bir yolu da kimsenin istilaya hakkı olmadığını belirtirler.
İbnu Hacer'in de belirttiği gibi yedi zira'lık genişlikten maksad, yüklü olarak (taşıtların) rahatça gidip gelmesini sağlayacak, lüzûmu hâlinde zarûrî eşyaların kapı önüne bırakılmasına imkân verecek genişliktir. Bu miktar âmmenin menfaatına tahsîs edilen miktâr olması hasebiyle daha geniş olmadığı takdirde, daralmaya meydan vermemek için oturmak, satış vs. için işgâl etmek yasaklanmıştır. Her devrin nakil vâsıtalarına göre mezkur rakamın değiştirileceği şârihlerin ifâdesinden anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ömer zamanında Basra ve Kûfe şehri kurulurken ana caddeler 20, tâli sokaklar 9 zira' olarak planlanmış hadisten gelen rakamın bağlayıcı olmadığı fiilen gösterilmiştir.
Müslümanlara yolda eziyet verenler lânetlenerek, "yol kesenin cihad (bile olsa hiçbir amel)'i makbul olmayacağı ve ölüsüne namaz kılınmayacağı belirtilerek" yol emniyetinin ehemmiyeti belirtilmiştir.
Keza gelip geçenleri rahatsız edecek herhangi birşeyin yoldan atılmasının sadaka sayılacağı bildirilerek yolların temiz tutulmasına teşvik edilmiştir. Bu hususun ehemmiyeti bâzı rivayetlerde şöyle bir misalle açıklanır: "Hiçbir hayır ameli olmayan bir adam, yoldan geçenleri rahatsız eden bir ağaç dalını oradan kaldırıp attı. Allâh bu amelinden memnun kalarak onu cennetine koydu."
Yol hususundaki teşvik edici hadisler, müteâkip devirlerde, halifeleri yol işlerine ehemmiyet vermeye sevketmiştir.
Hz. Ömer'in Mekke-Medine arasına kuyular kazdırıp konak, dinlen/0ğğğpğğeyğeme yerleri yaptırdığı, ehl-i zimme ile anlaşmalarda "yol ve köprüleri tâmir etme" şartını koyduğu, Hz. Ali'nin dükkanların sokaklara taşmasını yasakladığı, Emevîler devrinde, yollara, yürünen mesâfeleri tesbit maksadıyla, bugünkü kilometre levhaları gibi her üç bin zirâ' mesafeye "mil" denen bir mesâfe "bina"sının yapılarak üzerine uzaklığı yazmaya varacak derecede, yol işlerine gittikçe artan bir ihtimam ve alâkanın verildiği görülmektedir. Makrîzî, 166 yılında Halîfe Mehdî tarafından Mekke, Medine, Yemen arasına deve ve katırların kullanıldığını posta teşkilatı kurulduğunu (...) Şam yollarının çok bakımlı olup konak yerlerinde yiyecek, içecek, yem nevinden her çeşit ihtiyâcın karşılandığını, Kâhire'den kalkan bir kadının yanına azık vs. almaksızın Şam'a yaya veya atlı gidebileceği kadar emniyet hâkim olduğunu, bu durmun 803 yılında Timur işgâli vaki oluncaya kadar devam ettiğini belirtir.[85]

BEŞİNCİ BAB

İYİLİK ÜZERİNE MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ?????? ?? ???? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]????????? ???? ?'???????? ????????????? ??????????? ?? ?????? ??????? ?? ???????? ??????? ??????? ???????? ????????[. ????? ????? ?????? ???? ???? .

1. (184)- Safvân İbnu Süleym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Dul ve kimsesizler için çalışan, Allah yolunda cihad eden veya gündüzleri oruç tutup geceleri de ibadet eden kimse gibidir"[86]

?2? ??? ?????? ?? ????? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]?????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??? ???? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ? ?????? ?????? ????? ??? ?????????[. ??? ??? ??????: ???????? ?? ???? ?????? ?????? ?? ???? ?????? ??????? ???????? ???????? ?'??? ?? ??????? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????. ????? ???????? ???? ???? .

2. (185)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kırk iyilik vardır. En üstünü sağmal keçi bağışlamaktır. Bu iyiliklerden birini, sevab ümîd ederek ve vâdedilen mükâfatı tasdik ederek yapan kimseyi Allah mutlaka, bu ameli sebebiyle, cennete koyar." Ravilerden biri (Hassân) diyor ki: "Keçi bağışı dışındaki amelleri saydık: Verilen selâmı almak, hapşırana yerhamukâllah demek, yoldan rahatsızlık veren şeyi temizlemek vs. gibi, fakat on beşe bile ulaşamadık"[87]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen kırk iyilik nedir? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onları niye saymamıştır? diye bazı sorular hatıra gelmektedir. İbnu Battâl, râvilerden Hassân İbnu Atiyye'nin bunu sayamaması başkasının da sayamayacağı mânasına gelmediğini belirttikten sonra ezcümle şu açıklamayı yapar: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözleriyle sayıya gelmeyen bir kısım hayırların işlenmesine teşvik buyurmuşlardır. Şurası muhakkak ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kırk hayrı biliyor idiler, ancak zikretmediler. Çünkü terki bizim için zikrinden daha faydalıdır. Şâyet bunlar belirlenmiş olsaydı onların dışındaki hayırların işlenmesine sekte vururdu. Nitekim, bu hayırları sayıp kırkı öte geçenler kulağımıza geldi." İbnu Hacer sahih hadislerden alınarak tâdâd edilen yirmiye yakın hayırlı ameli kaydeder.[88]

?3? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]???? ???? ????? ?????? ????? ??????? ?? ?? ??????? ???: ??????? ???????? ?????? ?????? ?????????. ???: ????? ??? ?? ??????????? ??? ?????? ?? ??????? ????????. ???: ?????? ??? ?? ??????????? ???: ????? ????????? ?? ??????. ???: ?????? ??? ?? ????????? ???: ???????? ?? ???????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

3. (186)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Her Müslümanın sadaka vermesi gerekir" buyurdu. Kendisine:
"Ya bulamayan olursa?" diye soruldu.
"Eliyle, çalışır, hem şahsı için harcar, hem de tasadduk eder" cevabını verdi.
"Ya çalışacak gücü yoksa?" diye soruldu
"Bu durumda, sıkışmış bir ihtiyaç sâhibine yardım eder" dedi.
"Buna da gücü yetmezse?" dendi.
"Ma'rufu veya hayrı emreder" dedi.
"Bunu da yapmazsa?" diye tekrar sorulunca:
"Kendini başkasına kötülük yapmaktan alıkor. Zîra bu da bir sadakadır" buyurdu.[89]

AÇIKLAMA

1- Hadiste her Müslümana vermesi "gerektiği" belirtilen sadakadan maksad "farz" olan sadaka yani zekât değildir. Çünkü zekât, zenginlere gerekli ve farzdır. Öyle ise mendûb olan sadaka muraddır.
Hadis "sadaka" deyince sâdece maddî bağışların araştırılması gerektiğini ifade etmektedir. Tatlı bir söz, şuurlu olarak başkasını rahatsız edici davranışlardan kaçınma bile sadaka olabilmekte ve üzerimizdeki borcun düşmesini sağlamaktadır. Ancak, bunlardan en üstünü, umumiyet itibariyle, verilen maddî sadakadır. Mevcut yoksa çalışıp kazanacak sonra tasadduk edip bağışlayacak. Çalışamayacak kimse muhtaca yardım etmek suretiyle aynı borcu ödeyebilir. Muhtaç, mutlak bırakılmış, binaenaleyh yapılacak yardım da mutlaktır, her çeşit "yardım" buraya girer.
Son çâre olarak ma'rûfu işlemek ve zarardan kaçınmak gösterilir. Hadîsin el-Edebu'l-Müfred'de yine Buhârî tarafından kaydedilen vechinde *"hayrı ve ma'rûfu emretsin"* denmiştir. Yukarıdaki hadisin ifâdesinde "ma'rufun emredilmesi" başlı başına bir amel olmakta ve "kötülük yapmaktan kaçınmak"tan önce gelmektedir. ez-Zeyn İbnu'l-Münîr bu sonuncu durumun yani kötülükten kaçınmak sûretiyle sadaka işleme keyfiyetinin niyetle olacağını belirtmiştir. Yani tabiatından gelen mücerred bir terk yeterli değildir, "Allah'a tekarrüb, rıza ve yakınlığını kazanmak düşüncesiyle kötülüğü terketmelidir" der.
2- Şârihler yukarıdaki ifadede geçen "Ya bulamazsa?" tâbirinin tertip ifâde etmediğini, binaenaleyh gücü yeten kimsenin, aynı anda bu sayılanların hepsini yapabileceğini, bu tertibin sırf bir izah için, herkesin mutlaka bir sadakada bulunabilme imkânına sahip olduğunu bildirmek için geldiğini belirtirler.
3- Bu hadis, niyet dahil her bir hayır amelinin sevab yönüyle sadaka derecesine çıkabileceğini göstermektedir. Ayrıca maddî sadakaya gücü yeten öncelikle bunu yerine getirmelidir, zîra diğerlerinden üstündür.
4- Allah'ın mahlûkatına karşı müşfik olup mal veya bir başka şekilde de olsa mutlaka bir iyilik yapma imkânı aranmalıdır.
5- Hadisin verdiği diğer bir derse göre, insanoğlu sırf kendisi için yaşamamalı, mutlaka, başkasına sirâyet edecek bir hayırda bulunmalıdır. Muhammed İbnu Ebî Cemre bu amelleri efdaliyet ve iktidar derecesine göre şöyle sıralar: Sadaka; buna gücü yetmezse buna yakın olan veya yerine geçen bir şey ki bu da çalışmak ve kazanıp harcamaktır. Çalışmaya gücü yetmeyen bunun yerine geçecek olan yardıma tevessül eder. Bu olmadığı takdirde ma'ruf amel'de bulunmak. Bunun içine, önce zikredilenler dışındaki ma'ruf (aklen ve örfen hoş kabul edilen) ameller girer, yoldan rahatsızlık veren bir şeyi kaldırıp atmak gibi. Bu da olmadığı takdirde namaz. Buna da gücü yetmezse şerri terketmek gelir. Bu en düşük mertebeyi teşkîl eder. Burada şerden maksat dinin yasakladığı herşeydir.
İbnu Ebî Cemre, hadiste, içinde bulunduğu şartlar icabı, mendub amellerden hiçbirini yapamayacak durumda olan kimselere teselli bulunduğunu ayrıca kaydeder.
Şunu da belirtelim ki, İbnu Ebi Cemre "namaz" diyerek, yukarıdaki hadiste görülmeyen bir menduba yer vermektedir. Bu tâbirle, hadisin farklı bir vechine işaret etmektedir. Çünkü sözkonusu rivayette: *"... İki rekatlik kuşluk namazı bunların hepsinin yerine geçer"* buyrulmuştur.
Hadîste,
* Tasadduk etmek maksadıyla çalışmanın fazileti anlaşıldığı gibi,
* Kişinin, kazancını, önce kendi ihtiyaçları için harcaması gerektiği de anlaşılmaktadır.[90]

?4? ????? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ?? ??????? ???? ?????? ???? ???? ????? ??? ??????. ???: ???????? ??? ?"???????? ?????? ??????? ?????? ?? ???????? ????????? ????? ?? ?????? ??? ????? ??????? ????? ???: ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????? ???????? ?????? ?'??? ?? ????????? ????????[.

4. (187)- Yine Buhârî ve Müslim, Ebu Hüreyre'den (r.a.) kaydettiklerine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Güneşin doğduğu her yeni günde kişiye, her bir mafsalı için bir sadaka vermesi gerekir. İki kişi arasında adâlet yapman bir sadakadır. Kişiye hayvanını yüklerken yardım etmen bir sadakadır. Güzel söz sadakadır, namaza gitmek üzere attığın her adım sadakadır. Yoldan rahatsız edici bir şeyi kaldırıp atman sadakadır."[91]

?5? ??? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]???? ??? ??????? ?????: ?????? ?????? ???? ???????? ??? ?? ?????????????? ??? ???? ????????? ??????????. ???? ?? ????? ????? ???: ??????? ???? ??? ?????? ??? ??? ??????[. ????? ???????.??? ???? ???. ????: ?? ?????? ????? ????? ?????????? ?? ??????????? ?? ??????? ?? ?"???? ??????.??? ????: ???? ???? ?? ????????? ????? ????? ???????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ????? ?????? .

5. (188)- Hakîm İbnu Hizâm (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Rasûlü, dedim, cahiliye devrinde yaptığım hayırlar var: Dua, köle âzad etme, sadaka vermek gibi, bana bunlardan bir sevab gelecek mi?"
"Sen dedi, zaten, daha önce yaptığın bu iyiliklerin hayrına Müslüman olmuşsun."
Bir diğer rivayette der ki: Dedim ki: "Allah'a kasem olsun İslâm'da yaptıklarımdan hiçbirini eksik bırakmadan, câhiliye devrinde hepsini yapmıştım."
Diğer bir rivayette Hâkim'in câhiliye devrinde yüz köle âzad ettiği, yüz deve yükü mal tasadduk ettiği, Müslüman olunca da aynı miktarda hayır yaptığını belirtir.[92]

AÇIKLAMA:

Hadis şârihlerinin üzerinde durdukları hadislerden biridir. Görüldüğü üzere, Hakîm İbnu Hizâm Müslüman olmazdan önce yaptığı hayırlardan bir sevab ve ücret alıp alamayacağı hususunda sormakta; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de *"Daha önce yaptığın iyiliklerin hayrına Müslüman oldun"* cevabını vermektedir.
Burada karşımıza çıkan en mühim soru Allah rızası için yapılmayan hayırların bir değer taşıyıp taşımayacağıdır. Zîra temel prensibe göre, Allah rızası için yapılmayan hayırların bir değeri yoktur. Bu yüzden yukarıdaki hadis, âlimlerin ihtilaf etmelerine ve hadisi çeşitli te'villere tâbi tutmalarına sebep olmuştur. Şöyle ki:
1- *"Daha önce yaptığn iyi amellerin hayrına Müslüman oldun"*, sözü evvelce güzel alışkanlıklar kazanmışsın, bu alışkanlıklar Müslüman olmana, İslâm'da hayırlı işlere devam etmene fitrî bir hazırlık olmuş mânâsına gelebilir.
2- Aynı söz, "Bu yaptıklarınla güzel bir nam kazandın. Bu nâmın Müslümanken dahi devam edecektir" mânasını taşıyabilir.
3- Geçmiş iyiliklerin, Müslüman olduktan sonraki hayır amellerinin sevabını artıracağı da ihtimalden uzak değildir.
4- Bazı âlimler "Bu sözün mânası, Müslüman olan her müşrike İslâm'a girmezden önceki hayırlı ameli yazılır, fakat kötü ameli yazılmaz demektir" demişlerdir.

5- Fakihler: "Kâfirin ibadeti sahîh değildir. Müslüman olsa bile eski ibadetleri nazar-ı itibara alınmaz" demişlerdir. Ancak bu hüküm Nevevî tarafından şöyle tefsir edilmiştir: "Fukahanın bundan muradı küfür hâlinde işlenen hayırların dünyevî ahkâm hakkında nazar-ı itibara alınmayacağıdır. Bu sözde âhiret sevabına dair birşey yoktur."
Hülasa hayır ve imanın müsbet yönde mertebe ve dereceleri bulunduğu gibi, şer ve küfrün de kendi aralarında menfî istikâmette derekeleri, mertebeleri vardır. Sıradan bir kâfirle zâlim, fâcir, fâsık ve sefih bir kâfir, bir olmamalıdır. Binâenaleyh hayırsever kâfirlerin, zâlim kâfirlere nazaran uhrevî hayatta farklı muameleye maruz kalması, mertebesinin farklı olması makuldür. Bu yüzdendir ki, cehennemin de, cennet gibi farklı tabakaları mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm'de cehennemliklerin maruz kalacağı farklı azablardan bahsedilmektedir.[93] Müteâkip hadisle ilgili olarak kaydedeceğimiz açıklama da bu bahsi tamamlar.[94]

?6? ??? ????? ???? ?????? ???? ?????:]???? ??? ??????? ?????: ???? ???? ????????? ????? ?? ????????? ?????? ?????????? ????????? ??????????? ????? ???? ?????????? ???: ?????????? ????? ???? ????? ????? ???? ?????? ??? ????????? ???? ???????[.

6. (189)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Dedim ki Ey Allah'ın Resûlü, İbnu Cüd'an câhiliye devrinde sıla-i rahimde bulunur, fakirlere yedirirdi. O bundan fayda görecek mi?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:
"(Hayır) iyiliklerin ona bir faydası olmayacaktır. Çünkü o bir gün bile "Ya Rabbi kıyamet günü günahlarımı bağışla" dememiştir."[95]

AÇIKLAMA:

İbnu Cüd'an efsânevî hayat hikâyesi olan bir câhiliye Arabıdır. Hz. Aişe ile aynı kabileye mensubtur. Yani Kureyşlidir. Bidâyette ahlâksız ve cânî birisidir. Bu yüzden kabileden kovulur. Sonra çölde rastladığı bir mağarada Hz. Nuh (aleyhisselam)'un torunlarından ve beş yüz yıl kadar hayat süren Nüfeyl İbnu Abdiddâr'ın mezarını keşfeder. Oradan ele geçirdiği servetle zengin olur, kabilesine geri döner. Bu servetle büyük hayırlar yapar.
Yukarıdaki hadis, kâfir olarak ölen bir kimsenin sıla-ı rahim yapmak, fakirleri doyurmak gibi hayırlı işlerinin ahirette kendisine fayda vermeyeceğini ifade etmektedir.
Kadı Iyaz der ki: "Kâfirlere amelerinin fayda vermeyeceğine, bunlardan dolayı sevap görmeyeceklerine, azapları da hafifletilmeyeceğine İcma-i Ümmet vardır. Lâkin suçlarına göre küffârın azapları birbirinden şiddetli olacaktır."
Yani makamları cehennem olmak yönüyle hepsi birdir. Hiçbir hayırlı amel kâfirin makamını cennet kılmada işine yaramayacaktır. Ancak cehennem içerisindeki mertebelerine müessir olabilecektir. Cinâyet, zulüm, sefâhet gibi, aklen, vicdanen kötü olan amelleri sebebiyle esfel-i sâfilîn istikametinde derekeleri artacak, maruz kalacakları azab şiddetlenecektir.
İslâm âlimleri naslar arasındaki farklılıklardan ve zımnî delâletlerden bu mânâları çıkarmışlardır. Dinin tebliğ ve tesbiti sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu teferruatları, sarih ve doğrudan beyanlarla ortaya koysaydı, yanlış anlamalara sebep olabilir, cahiliye büyüklerinin, İslâm'da da büyük olarak korunmaları gibi telakkîler ortaya çıkabilirdi. Bu durumdan kabilecilik asabiyeti belli bir ölçüde hissemend olur, İslâm'ın te'sisine çalıştığı vahdet ve birlik ruhu zarardîde olabilirdi.[96]

?7? ??? ??? ??? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:] ?????????? ???? ??????????? ??????? ??? ??? ????? ????? ?????? ??????[. ??????? ????.

7. (190)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Yapılan hayırdan (ma'ruf) hiçbir şeyi küçük bulup hakir görme, kardeşini güler yüzle karşılaman bile olsa (bunu ehemmiyetsiz görüp ihmâl etme)"*[97]

?8? ??? ?????????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????????? ????????[. ????? ?????? ?? ???????.?????? ??????? ?? ????? ????: ????? ??? ???????? ?? ????? ???? ????? ??????? ??? ???????? ?? ???????? ?? ????? ?????? .

8. (191)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her bir ma'ruf sadakadır"
Bu hadisi Tirmizi, Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den şu ziyade ile rivayet etti: *"Kardeşini güler yüzle karşılaman, kendi kovandan kardeşinin kabına su vermen de birer "ma'ruf"dur".*[98]

?9? ??? ??? ?? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]??? ???????? ???? ?????? ?? ?????????????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????? ???? ??? ????? ? ??? ??????? ?????????? ???????? ?????? ??? ????? ???? ??? ??????? ????????? ???? ???????? ?? ?????? ?? ??????? ????????? ???????: ????????? ???????? ??? ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

9. (192)- Adiy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden herkese Rabbi, aralarında bir tercüman olmaksızın, doğrudan doğruya hitab edecektir. Kişi o zaman (ateşe karşı bir kurtuluş yolu bulmak üzere sağına bakar, hayatta iken gönderdiği (hayır) amellerden başka birşey göremez. Soluna bakar, orada da hayatta iken işlediği (kötü) amellerden başka birşey göremez. Ön cihetine bakar. Karşısında (kendini beklemekte olan) ateşi görür. (Ey bu dehşetli güne inanan mü'minler!) yarım hurma ile de olsa kendinizi ateşten koruyun. Bunu da bulamazsanız güzel bir sözle koruyun."[99]

AÇIKLAMA:

Ateşe karşı korunmak için, ne kadar küçük görünse bile iyi amellerden işlemek gerekir. Hayırlı ameller işlemek için zengin olmayı, âlim olmayı, mevki sâhibi olmayı veya şu yaşta, bu sıhhatte olmayı beklemeye hacet yok. Herkes hayır yapabilir, yarım hurma ile de olsa, tatlı bir söz, güzel bir yüzle de olsa, yoldan rahatsızlık veren bir taşı, bir dikeni kenara atmak sûretiyle de olsa. Hadîsler, başkalarına kötülükten vazgeçmeyi de "sadaka", hayırlı işler yapmaya "niyet" etmeyi de "sadaka" olarak ifâde ettiğine göre, hiç kimse ateşten korunmak için birşeyler yapmaktan uzak ve âciz kalmaz, yeter ki meselenin şuurunda olsun. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bir kısmı bu bölümde zikredilmiş olan sadaka ve marufla ilgili hadislerle mü'minde her an, her şeyinde hayrı arayan bir şuur uyandırmaya çalışıyor.
Mü'min, en ağır şartlarda, her çeşit imkânsızlıklarda bile mutlaka yapabileceği bir hayır bulabilir ve bununla "Hayır yapmaktayım. Rahmeti, ecri bol olan Rabbim'den mükâfat bekliyorum" diyebilir. Bu duygu, kendini değersiz, kıymetsiz görme kompleksinden, Allah'a karşı ye'se düşme felâketinden kurtarır. Yukarıda geçen hadislerde meknuz olan sonuncu gâyeyi de gözönüne almalıyız.[100]

?10? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]?? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????[. ????? ????.»???????« ????? ?????? .

10. (193)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: *"Bilin ki, bir ev halkına, sütünden ve yününden istifâde etmeleri için, akşam ve sabah bol süt veren devesini, geçici olarak bağışlayan kimsenin ecri cidden büyüktür."*[101]

---

[1] Buhârî, Edeb: 2; Müslim, Birr: 1, (2548). Bu ifade Buhâri ve Müslim'de aynen gelmiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/478.

[2] Şu ayetler görülebilir: Bakara: 2/83, 180, 215; Nisa: 4/7, 33, 36; En'âm: 6/6, 151; İbrahim: 14/41; Meryem: 19/14: Neml: 27/19: Ankebut: 29/8: Lokman: 31/14 Ahkâf: 46/15. 17.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/478-481.
[4] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5140); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/481.
[5] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5141); Tirmizî Birr: 1, (1898); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/482.
[6] Ebu Dâvud, Büyü: 79, (3530); İbnu Mâce, Ticârât: 64, (2291-2292); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/482.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/483.
[8] Müslim, Birr: 9, (251); Tirmizî, Daavât: 110 (3539). Rivayetin yukarıdaki metni, Müslim'deki metindir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/483.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/483.
[10] Müslim, Itk: 25, (1510); Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5137); Tirmizî, Birr: 8, (1907); İbnu Mâce, Edeb: 1, (3659); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/484.
[11] Tirmizî, Birr: 3 (1900).Tirmizî bu hadisi hem Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü (merfu) olarak, hem de sahâbî sözü (mevkuf) olarak rivayet eder. Ayrıca mevkuf olarak rivayet eden tarîkin sahih olduğunu söyler. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/484.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/485.
[13] Nesâî, Cihad 6, (6, 11). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/485-486.
[14] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5138); Tirmizî, Talâk: 13, (1189). Tirmizî hadisin sahih olduğunu da belirtti. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/486.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/486.
[16] Tirmizî, Birr: 3, (1901). Tirmizî, hadise "sahih" dedi. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/486.
[17] Müslim, Siyam 157, (1149); Tirmizî, Zekât 31 (667); Ebu Dâvud, Vesâyâ 12, (2877), Zekât 31, (1656); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/487.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/487-488.
[19] Buhârî, Hibe: 28, Edeb: 8; Müslim, Zekat: 50 (1003); Ebu Dâvud, Zekât: 34, (1668); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/488.
[20] Tirmizî, Birr: 6, (1905); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/489.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/489.
[22] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5142); İbnu Mâce, Edeb: 2, (3664); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/490.
[23] Müslim, Birr: 11-13 (2552); Tirmizî, Birr: 5 (1904); Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/490.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/490.
[25] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/491.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/491.
[27] Bu rivayeti Rezîn tahric etti.
Bu rivayet Heysemî'nin Mecmau'z-Zevâid'inde, Taberâni'nin Mu'cemu'l-Kebir'inden kaydedilmiştir (3, 282). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/492.
[28] Buhârî, Zekât: 10, Edeb: 19; Müslim, Birr: 147, (2629); Tirmizî, Birr: 13, (1916). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/493.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/493-494.
[30] Müslim, Birr: 149, (2631);
Tirmizî, Birr: 13, (1917). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/494.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/494.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/495.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/496.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/496-500.
[35] Bir peygamberin rüyâda bile olsa gördüğünün vahye dayandığı ve binâenaleyh hak olduğu (bak. Râzi, a.g.e. 26, 153) kaziyyesi ve usûlcülerin bir hüküm geldikte icra edilmeden neshedilip edilmiyeceği hususunu tartışmış olmaları (Râzî, a.g.e. 26. 155) gibi hususlar gözönüne alınırsa, Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye tevessülüyle alâkalı âyetlere (Saffât: 37/101-102) dayanarak Hz. İbrahim zamanına kadar - belki de bir kısmı kayıtlara tâbi olarak - çocuk kurban etmenin câri olduğu, ondan sonra da bu tatbikâtın meşrûiyetinin neshedildiği de düşünülebilir. (İbrahim Canan)
[36] Bakara: 2/49; A'raf: 7/141; İbrahim: 14/6; Kasas: 28/4; Mü'min: 40/25.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/500-503.
[38] Ebu Dâvud, Edeb: 130, (5149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/503.
[39] Tirmizî, Birr: 11 (1911); İbnu Mâce, Edeb: 3, (3666); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/504.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/504.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/504-507.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/507-509.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/510.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/510.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/511.
[46] Ebû Dâvud, Edeb: 158 (5222); Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar: 45; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/511.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/511.
[48] Bir Sa': 2120 grama tekabül eden bir ölçü birimi. (İbrahim Canan)
[49] Tirmizî, Birr: 33, (1953); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/512.
[50]Bu açıklama Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sünnetinde Terbiye kitabından özetlenerek alınmıştır. (İbrahim Canan)
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/512-515.
[52] Tirmizî, Menâkıb: 85, (3892); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/515.
[53] Buhârî, Talak: 14, Edeb: 24; Tirmizî, Birr: 14, (1919); Ebu Dâvud, Edeb: 131, (5150); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/517.
[54] Tirmizî, Birr: 14, (1918); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/518.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/517-518.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/518.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/520.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[62] Buhârî, Talak: 25; Müslim, Zühd: 42.
[63] İbnu Mace, Edeb: 6.
[64] Tirmizi, Birr: 14.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/520-521.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/521-523.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/523-524.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/524-525.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/525-526.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/526.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/526.
[72] Terbiye açısında âilenin ehemmiyetini, daha önce zikrettiğimiz İslâm'da Çocuk Hakları adlı kitabımızda etraflıca açıkladık (s. 68-88). Orada müdellel olarak genişçe kaydedilenleri şöyle özetleyebiliriz:
1- Bilhassa süt devesini bakımevlerinde geçiren çocukların ruhî gelişmelerindeki gerilik sebebiyle, çocuk bakım müesseseleri, her çeşit maddi konforu hâiz bile olsa, hiçbir sûrette âilenin yerini tutamaz. Bu sebeple kimsesiz bir çocuk, âile içine yerleştirilmeli, hiçbir imkân olmadığı hallerde son çâre olarak yuvaya yerleştirilmelidir. Bu düşünce, ücreti devletçe karşılanan "koruyucu âile" müessesesini getirmiştir.
2- İnsan neslinin âile ile sağlıklı şekilde devam edeceği gerçeği anlaşılınca, âile müessesesini korumak için Birleşmiş Milletler öncülüğünde, bütün dünyada tedbirler alınmıştır: Çocuklu âilelere yapılan çeşitli maddî yardımlar, himâyeler, evlenme kredileri gibi.
3- Çocuk sağlıklı bir gelişmeye ancak âile yapısına uygun bir çevre içerisinde kavuşabileceğinden, çocuk himâye müesseseleri âileye benzetilmiştir: Oralarda çalışanlar geçmiş devirlerde hep kadınlardan seçilirken, zamanımızda, en alt seviyedeki müstahdemden en üst seviyedeki muallim ve doktora varıncaya kadar eşit sayıda erkek ve kadından teşkil edilmiştir. Çocuk yuvaları bile, aynen normal âilelerin oturduğu inşa ve tanzim edilen dâireler şeklinde, anne-baba rolünü oynayacak bir kadın ve erkek bakıcı nezaretinde kız-erkek çocukları (yine âilede olduğu gibi) belli yaşlara kadar ayırmaksızın

7-8 kişilik gruplar hâlinde teşkil edilmekte, burada kalan çocuklara, zaman zaman ziyâret edilecek, mektup yazılacak "sağdıç akraba"lar: Halalar, teyzeler, dayılar, amcalar bulunmaktadır. Maksad yuvadaki çocuğa mümkün mertebe âile havasını yaşatmak.

4- Âilenin terbiye açısından ehemmiyetini ortaya koyan mühim bir vak'a Rusya'daki tercübedir. Komünistler orada iktidara geçince yıkılması gereken burjuva müesseselerinden biri olarak, en ziyâde hücum edilen âile müessesesi, tarihte eşine rastlanmadık darbe yemiştir. Ancak, yeni görüşler bir müddet tatbik edildikten sonra, "çocuklara ilk içtimâi terbiyelerini vermede âilenin, kreşlerden, çocuk bahçelerinden veya devlet müesseselerinden daha iyi, daha müessir olduğu" gerekçesiyle tekrar âile düzenine dönülmüştür. Ayrıca âileyi koruyucu bir kısım kanuni tedbirler de alınmıştır.

5- Eskiden zengin çocuklarının fitraten daha kaabiliyetli olduğuna inanılırken, şimdi bu düşüncenin yanlışlığı kabul edilmiştir. Zira anlaşılmıştır ki, çocuktaki bir kısım melekelerin inkişâfında âile muhiti, bu muhitin sağladığı maddî ve mânevi imkânlar büyük rol oynamaktadır. Çocuğun ortaya koyacağı şahsiyet fitrî değil, kesbîdir, terbiyevîdir. Düzenli bir âilenin şuurla vereceği bir terbiyenin yerini hiçbir şey dolduramamaktadır. (İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/526-527.)

[73] En'am: 6/152; İsra: 17/35.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/528-529.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/529-531.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/531.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/531.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/531-532.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/532-533.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/533.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/533-535.
[82] Buhârî, Mezâlim: 28, Cemaat: 32; Müslim, Birr: 128, (1914), İmâret: 163, (1914); Muvatta, Salatu'l-Cemaat: 6, (1, 131); Tirmizî, Birr: 38 (1958); Ebu Dâvud, Edeb: 172, (5245); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/537.
[83] Müslim, Mesâcid: 58, (553); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/538.
[84] Müslim, Birr 131, (2618); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/538.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/538-539.
[86] Buhârî, Nafakât: 1, Edeb: 25, 26; Nesâî, Zekât: 78, (5, 86, 87); Müslim, Züd: 41, (2982); Tirmizî, Birr: 44, (1970); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/541.
[87] Buhârî, Hibe: 35; Ebu Dâvud, Zekat: 42, (1683); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/541-542.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/542.
[89] Buhârî, Zekât: 30, Edeb: 33; Müslim, Zekat: 55, (1008); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/542.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/542-544.
[91] Buhârî, Cihâd: 72, 128, Sulh: 33; Müslim, Müsâfirîn: 84, (720), Zekât: 56, (1009); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/544.
[92] Buhârî, Zekat: 24, Büyû: 100, İtk: 12, Edeb: 16; Müslim, İman: 194-196, (123); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/545.
[93] Daha ziyade bilgi için Ahmed Davudoğlu'nun Müslim Şerhi'ne bakılabilir I, 460-463.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/545-546.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/547.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/547.
[97] Müslim, Birr: 144, (2626); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/548.
[98] Buhârî, Edeb: 33; Müslim, Zekât: 52, (1005); Ebu Dâvud, Edeb: 68, (4947); Tirmizî, Birr: 45, (1971); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/548.
[99] Buhârî, Rikâk 49, 51, Tevhid 36, 24, Zekât 9, Menâkıb 25, Edeb 34; Müslim, Zekât 67, (1016); Tirmizî, Kıyamet 1, (2427); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/548-549.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/549.
[101] Müslim, Zekât: 73, (1019); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/549.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ı Hatırlamanın Büyüklüğü
Tekbir
Zikirsiz Ayrılanların Pişmanlığı
Sığınma
Lâ Havle Ve Lâ Kuvvet İlla Billâh (Güç Ve Kuvvet Ancak Allah'ındır) Sözünün Fazileti
Tahammül Edemeyecek Kişiyi Bela Çağrısında Bulunmaktan Men
Yatakta Ölmenin Fazileti
YARATILIŞIN BAŞLANGICI KİTABI
Haftanın Günlerinde Yapılması Uygun Olan İşler
Yerin Yaratılması
Ruhlar
Melekler
Cinler
Allah'ı Gizleyen Perdeler
PEYGAMBERLERLE İLGİLİ HADİSLER
Peygamberlerin Kabirlerinde Diri Oluşları
Hz. Adem ve Peygamberlerin Sayısı
Hz. Âdem'in Yaratılması
Hz. Salih ve Semud Kavmi
Hz. Eyyûb
Hz. Yakub İle Yusuf
Hz. Musa İle Harun Kıssası
Hz. Davud
Hz. Üzeyr
Hz. İsâ Hakkında
Kürsüf
Hz. Hızır Ve Elyesa'
İsrâîloğullarında Yaşanan Olaylar
KUR'ÂN'IN FAZİLETLERİ KİTABI
Kur'ân'ın Ne Zaman İndiğine Dair
Mushat Yazımı
Hz. Osman'ın İnsanları Tek Harfte Birleştirmesi
(Kur'ân'ı) Nameyle Okumak
Bilgisizce Kur'ân Hakkında Konuşmaktan Sakındırmak
Kur'ân Okuyucuların Fazileti
Kur'ân'ı Öğrendikten Sonra Unutanın Veya Onunla Ya H Âyetleriyle Amel Etmeyenin Cezası Ve Kur'ân Hakkınd Tartışmaktan Men
Temyiz Çağına Ulaşmamış Çocuklara Kur'ân Öğretimini Hoş Görmeyenlere Dair
Kur'ân'ın İrabının Yapılmasına Dair Emir
Kaç Günde Kur'ân'ın Hatmedileceğine Dair
TEFSİR KİTABI
Bakara Sûresi
Bakara Sûresinin Fazileti
Ayetel-Kürsî'nin Fazileti
Al-i İmrân Sûresi
Nisa Sûresi
Mâide Sûresi
En'âm Sûresi
A'râf Sûresi
Enfâl Sûresi
Berâe/Tevbe Sûresi
Yunus Sûresi
Hûd Sûresi
Ra'd Sûresi
Hicr Sûresi
Nahl Sûresi
İsrâ Sûresi
Kehf Sûresi
Tâhâ Sûresi
Hac Sûresi
Mü'minûn Sûresi
Şuarâ Sûresi
Nur Sûresi
Furkân Sûresi
Kasas Sûresi
Rûm Sûresi
Secde Sûresi
Ahzâb Sûresi
Fâtır Sûresi
Yâsîn Sûresi
Sâd Sûresi
Fussilet Sûresi
Ha Mîm Ayn Sîn Kâf (Şûra) Sûresi
Zuhruf Sûresi
Duhân Sûresi
Ahkâf Sûresi
Kıtal (Muhammed) Sûresi
Fetih Sûresi
Hucurât Sûresi

Kâf Sûresi
Zâriyât Sûresi

Allah'ı Hatırlamanın Büyüklüğü

3423. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden biriniz hizmetçisini döverken, (hizmetçisi) Allah'ı hatırlatırsa, ellerinizi (onlardan) çekiniz " buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [1]

Tekbir

3424. Ca'fer b. Muhammed'in babasından naklen bildirdiğine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem!' " Yangın gördüğünüzde tekbir getirin" buyurmuştur. Hadis, hasen derecesinde mürsel bir hadistir.[2] (Ebû Ya'lâ)
3425. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Büyük bir olay meydana geldiğinde veya kapkara bir rüzgar/fırtına çıktığında tekbir getirin; zira tekbîr, kara toz bulutlarını dağıtır" buyurmuştur.[3] (Ebû Ya'lâ)

Zikirsiz Ayrılanların Pişmanlığı

3426. Vasile b. el-Eska'mn bildirdiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hangi topluluk bir mecliste bir araya gelirler, sonra Allah'ı anmadan ve Peygamber'e (sdbHahu aleyhi veselkm) salât okumadan dağılırlarsa, bu meclis kıyamet günü onlar için pişmanlığa dönüşür. " (Ahmecl b. Menî') [4]
3427. Abdullah b. Muğaffel'in bildirdiğine göre Resûlullah (saiialkhu aleyhi vesellem): "Hangi topluluk bir yerde toplanıp da orada Allah'ı anmazsa bu, kıyamet günü onlar için mutlaka pişmanlığa, dönüşür" buyurmuştur.[5] (Ebû Ya'lâ)

Sığınma

3428. Avf b. Mâlik'in bildirdiğine göre Ebû Zer, Resûlullah'ın (saUallahualeyhi vesellem) yanma oturdu.... Hadisin devamında şu ifadeler geçmiştir: "İnsanların ve cinlerin şeytanlarından Allah'a sığınırsın" buyurdu.... "Yâ Resûlallah! İnsanlardan da şeytanlar var mıdır?" diye sordum. "Evet, vardır!" buyurdu. {İshâk} [6] Derim ki: Nesâî, Ubeyd b. Ebi'l-Haşhâş kanalıyla Ebû Zer'den tahrîc etti.
3429. Ebû Hureyre demiştir ki: "Kim yedi kere Allah'tan cenneti diliyorum derse, cennet: Allahım! Onu cennete koy diye niyaz eder. Kim yedi kere cehennemden (Allah'a) sığınırsa, cehennem: Allahım! Onu cehennemden koru diye niyaz eder." (Ebû Dâvud eî-TayâlÎsî) [7] Ebû Ya'lâ ile Bezzâr da, hadisi Allah Resûlü'ne nisbet edecek şekilde tahrîc etmiştir.
3430. Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr anlatmaktadır: Bana Ebû Hureyre önce yazıyla, sonra şifahen şöyle bildirdi: Ka'b(u'l-Ahbâr) bize, Tevrat'tan naklettikleri arasında: "Orada şöyle yazılı olduğunu görüyoruz" dedi: Muhakkak ki şeytan, akşamdan sabaha kadar şu sözleri söyleyen kula tahammül edemez: Allahım! Seçkinler ve avamdan kötü kimselerin şerrinden senin ismine ve eksiksiz sözüne sığınırım. Senin ismin ve eksiksiz sözün hürmetine senden dilenen hayırlardan, verdiğin hayırlardan, gizlediğin hayırlardan ve açığa çıkardığın hayırlardan dilerim. Allahım -gündüz ise- gündüzün ortaya çıkanların şerrinden, -gece ise- gece karanlığında gizlenenlerin şerrinden senin ismine ve eksiksiz sözüne sığınırım." (Müsedded) [8]
Konuyla ilgili Ebû Zer hadisi Peygamber Haberleri bölümünün başında geçmiştir. [9]
3431. Enes demiştir ki: "Ben şahadet ederim ki Allah haktır. Kıyamet haktır. Cennet haktır. Cehennem haktır. Allahım! Hayatın ve ölümün fitnesinden, kabir azabından ve cehennem azabından sana sığınırım." (Ahmed b. Menf) Hadis mevkuf olup sahihtir? [10]
3432. Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi." "Allahım! Sağırlıktan ve dilsizlikten sana sığınırım. Günahlardan ve isyanlardan sana sığınırım. Göçük ve depremde ölmekten sana sığınırım.." (el-Hadis). [11]
3433. Aynı hadis, Ebû Ma'şer tarikinden "Boğulmaktan sana sığınırım. Gamdan sana sığınırım" ilavesiyle nakledilmiştir. (Bezzâr) [12]
3434. Enes'in bildirdiğine göre Resûluîlah Seylan'dan Allah'a sığınırsa, Allah onun için bir melek görevlendirir ve onu Şeytan'dan korur" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [13]

Lâ Havle Ve Lâ Kuvvet İlla Billâh (Güç Ve Kuvvet Ancak Allah'ındır) Sözünün Fazileti

Konuyla ilgili Ebû Zer hadisi Peygamber Haberleri bölümünün başınd geçmişti. [14]
3435. Avf b. Mâlik anlatmaktadır: Ebû Zer, Resûlullah'ın (sallahu aleyhi vesellem) yanma oturdu.... Hadiste şu ifadeler geçmiştir: "Sana cennet hazinelerinden bir hazine söyleyeyim mi?" buyurdu. "Elbette söyle yâ Resûlallah!" dedim. Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah de!" buyurdu.[15] (İshâk)
3436. Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs anlatmaktadır: Ebû Eyyûb el-Ensârî'yle karşılaştım. Bana şöyle dedi: "Sana, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bana emrettiği bir şeyi emredeyim mi?: Lâ havle ve lâ kuvvete illa billâh sözünü çokça oku! Zira bu, cennet hazinelerinden bir hazinedir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Hadisin senedi hasenâh? [16]
3437. Zeyd b. Sâbit'in bildirdiğine göre Resûluîlah {sallallahu aleyhi -vesellem) şöyle derdi: "Size cennet hazinelerinden bir hazineyi haber vereyim mi? Lâ havle ve lâ kuvvete illa billâh> sözünü çokça okuyun. " (Abd b. Humeyd) [17]
3438. Abdullah b. Mes'ûd şöyle anlatmıştır: Bir gün Hz. Peygamber'in (saEallahu aleyhi vesellem) yanındaydım. Böyle dururken ben: "Lâ havle ve lâ kuvvete illa billâh" dedim. Allah Resulü (saMlahu aleyhi vesilem): "Sen bunun ne anlama geldiğini bilir misin?" buyurdu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. "Allah'a isyandan kurtulmak ancak Allah'ın korumasıyla olur. Allah'a itaate kudret de ancak Allah'ın yardımıyla olur. Zİra bana Cebrail bu şekilde bildirdi" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [18]
3439. Ebû Hureyre demiştir ki: Osman b. Affân'a bir şey soruldu. O da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Lâ havle ve lâ kuvvete illa billâh sözü Arş'in hazine [erindendir" buyurdu, dedi. (el-Hâris) [19]

Tahammül Edemeyecek Kişiyi Bela Çağrısında Bulunmaktan Men

3440. Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasta bir zâtı ziyarete gitti. Dediği gibi söyledi ve iyileşti. (Ebû Ya'lâ)
Ben derim ki: Hadisin baş kısmı mânâca Sahih'te geçmiştir.[20] Ama aynı siyakla değildir. Hz. Ömer'in sorusundan sonuna kadarki kısmı Abbâd b. Kesîr tek başına nakletmiştir. Bu zât ise son derece zayıf biri olup hadis, uydurulmuş izleri taşımaktadır.

Yatakta Ölmenin Fazileti

3441. Abdullah b. Amr'ın naklettiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah, mü'min kulunun kanım, sizden birinizin servetini sakınmasından daha fazla sakınır. Tâ ki, döşeğinde ruhunu kabzedene dek" buyurmuştur. (el-Hâris ve Ebû Ya'lâ)

YARATILIŞIN BAŞLANGICI KİTABI

3442. Ebû Zer'in bildirdiğine göre Peygamber (sallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Cennette bir rüzgâr yaratıldı. Bu rüzgârın boyutu, dokuz yıllık mesafe kadardır. Arkasında kapalı bir kapı vardır. Size rüzgâr yalnız bu kapının aralığından gelmektedir. Eğer o kapı açılacak olsa, kesinlikle gök ile yer arasındaki her şeyi uçurur. Bunun adı Allah nezdinde Ezyeb, sizin yanınızda ise Cenûb/Güney rüzgarıdır.[21] (İshâk ve Ebû Bekir b, Ebî Şeybe)
3443. Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle buyurmuştur: "Dünya sması ile yer arası, yaya olarak 500 yıllık mesafedir.
Her semanın kalınlığı, yaya olarak 500 yıllık mesafe kadardır. Yedinci semaya kadar her sema ile bir sonrakinin arası, 500 yıllık mesafe kadardır. Yerler de böyledir. Yedinci sema ileArş'ın arası ise hepsinin toplamı kadardır.[22] (İshâk)
3444. Rabî' b. Enes demiştir ki: "Göklerin ilki kapalı bir dalga, ikincisi kaya, üçüncüsü demir, dördüncüsü bakır, beşincisi gümüş, altıncısı altın ve yedincisi de yakuttur. [23] (İshâk)
3445. Sa'd et-Tâî demiştir ki: "Bana Arş'ın kırmızı bir yakuttan ibaret olduğu bildirildi." (İshâk)
"Allah Mahlûkatı Yarattı ve Kazaya Dair Hükmünü Verdi" hadisi için, İman kitabının kader bölümüne bakınız.

Haftanın Günlerinde Yapılması Uygun Olan İşler

3446. İbn Abbâs demiştir ki: "Pazar, ağaç dikimi ve inşaat günüdür.

Pazartesi, yolculuk günüdür. Sah, kan akıtma (kurban kesme) günüdür. Çarşamba, alma günüdür. Bu günde verme olmaz. Perşembe, hükümdarın huzuruna girme günüdür. Cuma, evlendirme günüdür. Cumartesi de avlanma günüdür." (Ebû Ya'lâ) [24]

Yerin Yaratılması

3447. Atâ b. Yesâr anlatmaktadır: Ka'b(u'l-Ahbâr)'a dedim ki: "Bizim şu üzerinde bulunduğumuz yeryüzünü ne tutmaktadır?" "Allah'ın emri" diye cevap verdi. "Ben de biliyorum ki Allah'ın emri onu tutmaktadır. Ama Allah'ın o emri nedir?" dedim. "Bir meleğin elinde bulunan yeşil bir ağaçtır.
Melek balığın sırtında durmakta; balık ise kıvranıp durmaktadır. Gökler Arş'm altındadır" dedi. "İkinci arzda oturan nedir?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Kasıp kavuran rüzgârdır. Allah Âd kavmini helak etmek istediğinde bu yerin bekçilerine ondan bir kapı açmalarını vahyetti. Bekçiler: Ey Rabbimiz! Bir boğanın burun deliği gibi (mi?) diye sordular. O da O zaman bu içindekilerle beraber yeryüzünü savurur buyurdu. Bunun üzerine bir yüzük yeri kadar açıldı." "Üçüncü kat arzda oturan kimdir?" diye sordum. "Cehennem taşı" dedi. "Dördüncü kat arzda oturan kimdir?" diye sordum. "Cehennem kibritidir" dedi. "Cehennemin de kibriti mi vardır?" dedim. "Nefsim kudret elinde bulunana yemin ederim ki, elbette vardır" dedi. Bir keresinde ise: "Eğer dağlar oraya atılsa, ısısından paramparça olur" dedi. "Beşinci kat arzda oturan kimdir?" diye sordum. "Cehennemin yılanlarıdır" dedi. Ben: "Cehennemin de yılanları mı vardır?" deyince: "Nefsim kudret elinde bulunana yemin ederim ki, hem de vadiler büyüklüğündedirler" dedi. "Altıncı kat yerde oturan kimdir?" diye sordum. "Cehennemin akrepleridir" dedi. Ben: "Cehennemin de akrepleri mi var?" deyince "Nefsim kudret elinde bulunana yemin ederim ki, hem de felekler gibidirler ve mızraklar gibi kuyrukları vardır. Onlardan biri kâfirle karşılaşınca, onu öyle bir sokar ki kâfirin tepeden tırnağa etleri paramparça olur" dedi. "Yedinci kat yerde oturan kimdir?" diye sordum. "Orası zindandır. Oraya İblis bağlanmıştır. Melekler üzerine atılıp yakaladılar. Allah da onu oraya hapsetti. Bir el önünde, bir el arkasında, bir ayak önünde, bir ayak arkasında vardır. Askerleri ona haberleri taşır. Onun bir süresi vardır. O süre içinde serbest bırakılır" dedi.[25] (el-Hâris)

Ruhlar

3448. Amr b. Murre'nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd): "Ruhlar, bir yerde toplanmış askerler gibidir; onlardan tanışık olanları, uyuşurlar; tanışık olmayanları ise ihtilaf ederler" demiştir. (Müsedded)

Melekler

3449. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallahu aleyhi veellem) şöyle buyurmuştur: "Benim bir melekten bahsetmeme müsaade edildi. Bu meleğin ayakları yedinci kat yeri delip geçmiştir. Arş, onun omuzunda Seni neredeysen ve nerede olacaksan tenzih ederim der." (Ebû Ya'lâ)
Hadis sahihtir.[26]

Cinler

3450. Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah cinleri üç sınıf olarak yaratmıştır. Bir sınıf, yılanlar, akrepler ve yeryüzünün haşereleridir. Bir sınıf rüzgâr gibi havadadır. Bİr sınıfın da hesabı ve cezası/azabı olacaktır. Allah insanları da üç sınıf olarak yaratmıştır: Bir sınıf hayvanlar gibidir. Nitekim aziz ve celil olan Allah 0nlann kalpleri vardır; onlarla anlamazlar [27] buyurmuştur. Diğer bir sınıfın bedenleri Âdemoğlu bedenleri; ama ruhları şeytanların ruhlarıdır. Bir sınıf da Allah'ın gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı günde O'nun gölgesi altında olacaklardır. [28] (Ebû Ya'lâ)
3451. Ebû Sa'lebe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah cinleri, üç eşit sınıfta yaratmıştır. Üçte birleri kanatlıdır. Havada uçarlar. Üçte birleri yılanlar ve köpeklerdir. Üçte biri de konar, göçerdirler. [29] (Ebû Yala)

Allah'ı Gizleyen Perdeler

Konuyla ilgili Sehl hadisi Ebû Ya'lâ'nm Müsned'mden nakille Allah'ın Azameti bahsinde geçmişti.[30]

PEYGAMBERLERLE İLGİLİ HADİSLER

Peygamberlerin Kabirlerinde Diri Oluşları

3452. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Peygamberler kabirlerinde diridirler. Namaz kılarlar" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ ve Bozzâf) [31] Bezzâr der ki: "Bunu Sâbit'ten sadece Haccâc; Haccâc'dan sadece el-Müstelim rivayet etmiş olup Haccâc'm Sâbit'ten bunun dışında bir rivayeti de mevcut değildir." Sonra Bezzâr başka bir kanalla Abdülazîz tarikiyle Enes'den tahrîc etmiş ve bu tarikin de tek olduğuna dikkat çekmiştir.

Hz. Adem ve Peygamberlerin Sayısı

3453. Avf b. Mâlik'in bildirdiğine göre Ebû Zer Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma oturdu... Hadisin devamında şöyle denilmiştir: "Ya Resûlallah! Peygamberlerin ilki hangisiydi?" dedim "Âdem" buyurdu. "Nebî miydi o?" diye sordum. "Evet Allah'ın hitabına muhatap olan bir nebidir" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Peygamberlerin sayısı kaçtır?" diye sordum. "124 bin" buyurdu. "Bunların kaçı resuldür?" diye sordum. "315'i. Büyük kalabalık" buyurdu.[32] (İshâk)
3454. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Ebû Zer, Resûlullah'a (salbllahualeyhi vesellem): "Peygamberlerin sayısı kaçtır?" diye sordu. "124 000" buyurdu. "Bunlardan kaçı resuldür?" diye sordu. Büyük bir sayı" buyurdu. [33] (İshâk ve İbn EbîŞeybe)
3455. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (salkUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah sekiz bin nebi göndermiştir. Bunların [dört bini] İsrâîl oğullarına, dört bini de diğer halklara gönderilmiştir. [34] (Ebû Ya'lâ)
3456. Enes demiştir ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Daha evvel geçen peygamber kardeşlerim, sekiz bin nebidir. Sonra İsa b. Meryem geldi. Sonra ben nebi oldum.[35] (Ebû Ya'lâ)

Hz. Âdem'in Yaratılması

3457. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah, Adem'i topraktan yarattı. Sonra onu çamur haline getirdi. Sonra onu kara balçık oluncaya kadar öyle bıraktı. Sonra onu yaratıp şekil verdi. Sonra pişmiş çamur gibi kurumuş balçık oluncaya dek öylece bıraktı. İblis onun yanına uğrar, Sen büyük bir iş için yaratıldın derdi. Sonra Allah ona ruhundan üfledi. Ruhun ilk canlandırdığı bölgesi gözü ve genizleri oldu. Hemen hapşırdı. Allah ona, Rabbine hamdi telkin etti. Rab de: Rahbin seni esirgesin buyurdu. Sonra Ey Âdem! Şu topluluğa git ve onlara şöyle de. Sonra bak bakalım, nasıl karşılık verecekleri buyurdu. Adem gidip topluluğa selâm verdi. Onlar da: Allah'ın selâm ve rahmeti senin de üzerine olsun diye karşılık verdiler. Sonra Allah: Ey Adem! Bu senin ve senin zürriyetinin selâmıdır buyurdu. Âdem: Ya Rabbi! Benim zürriyetim de nedir? diye sorunca Allah: Ey Âdem! Ellerimden birini seç buyurdu. O da: Rabbimin sağ elini seçiyorum. Bununla beraber Rabbimin her iki eli de sağdır dedi. Sonra Allah ovucunu açtı ve Âdem'in zürriyetinden gelecek olan herkes aziz ve celil olan Rahman'in ovucunda belirdi. " (Ebû Ya'lâ) [36]

Hz. Salih ve Semud Kavmi

3458. Ubey b. Ka'b'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Semud vadisinde Hicr'e uğradı ve: "Yürüyüşünüzü hızlandırın ve halkı helak olmuş bu köyde konaklamayın" buyurdu. (Ahmed b. Menî')
3459. es-Sa'dî b. Sarfın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Semud vadisine gelince ashabına: "Çıkın, çıkın! Burası lanetli bir vadidir. Oradan hiç çıkamayacağınızı, başınıza şöyle şöyle felaketler geleceğini sandım" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

Hz. Eyyûb

3460. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyM vesellem) şöyle anlatmıştır: "Şüphesiz Hz. Eyyûb Allah'ın peygamberidir. On sekiz yıl musibetlerle boğuştu. İki kardeşi dışında, onu yakını ve uzağı reddetti. -Bezzâr, "Bunlar onun en has kardeşleririndenF İlavesini nakletmîştir- Bunlar sabah akşam onun yanına giderlerdi. Bir

gün onlardan biri diğerine: "Vallahi, biliyorsun ki, Eyyûb başka kimsenin işlemediği bir günah İşlemiş " dedi. Diğeri de: "Nedir o?" diye sorunca "On sekiz yıldır Allah ona merhamet edip hastalığına şifa vermedi" dedi. Akşam yanına gittiklerinde adam dayanamayıp bunu ona anlattı. Hz. Eyyûb şöyle cevap verdi: "Senin neden bahsettiğini bilmiyorum. Ama Allah bilir ya, ben birbiriyle tartışıp Allah'ın adını anan iki adamın yanından geçiyor, sonra evime gelip onlar adına kefaret ödüyordum. Çünkü Allah'ın hakikat dışında bir şey uğruna anılmasından endişe ediyordum. " Hz. Eyyûb İhtiyaç gidermek için çıkar, ihtiyacını giderdikten sonra hanımı elinden tutar, yerine getirirdi. Bir gün Hz. Eyyûp ihtiyacı için gecikti. Olduğu yerde kendisine "Ayağını yere vur! İşte yıkanılacak ve içilecek soğuk su [37] diye vahyedildi. Hanımı onun geciktiğini görünce ona bakmaya çıktı. Hz. Eyyûb çıkageldi. Allah hastalığını gidermiş ve olabilecek en güzel halde idi.
Hanımı onu görünce: "Allah hayrını versin. Allah'ın şu hastalıkla sınanan peygamberini gördün mü? Vallahi onun sağlıklı haline senden daha fazla benzeyenini görmedim" dedi. "O benim" dedi. Hz. Eyyûb'un iki ambarı vardı. Biri buğday ambarı, diğeri de arpa ambarı idi. Derken Allah iki bulut gönderdi. Onlardan biri buğday ambarının üzerine gelince ona altın boşalttı ve ambar dolup taştı. Diğeri ise arpa ambarına gümüş boşalttı ve ambar dolup taştı." (EbûYa'lâ ve Bezzâr) [38]

Hz. Yakub İle Yusuf

3461. Abdullah (b. Mes'ûd): "Hz. Yusuf ile annesine güzelliğin üçte biri verildi" demiştir.[39] (İshâk) Hadis sahih olup mevkuftur? [40]
3462. Ebû Musa anlatmaktadır: Peygamber'e (sallallahu aleyhi veseilem) bir bedevi geldi. Resûlullah (sailallahu aleyhi veseilem) ona ikramda bulundu ve: "Bize gel!" dedi. Gelince de: "İhtiyacını söyle!" buyurdu. O da: "Bineceğim bir dişi deve, ailemin sağacağı bir kaç keçi" dedi. Allah Resulü (sallalhhu aleyhi veseilem) de: "İsrâH oğullarının ihtiyar kadını kadar olmaktan aciz misiniz?!" buyurdu. Ashabı bunun ne olduğunu kendisine sorunca şöyle anlattı: "Hz. Musa, îsrâîl oğullarıyla birlikte Mısır'dan çıkıp, yola düştüklerinde, yollarım şaşırdılar. Bu nedir? diye sordu. Bilginleri: Hz. Yusuf ölüm döş eğindeyken, onun kemiklerini de yanımıza almadan Mısır'dan çıkmamamız yönünde Allah adına bizden bir söz almıştı dediler. Kabrinin yerini kim biliyor? diye sordu. İsrâîl oğullarından yaşlı bir nine dediler. Bunun üzerine ona birini gönderdi. Kadın geldi. Ona: Bize Yusuf'un kabrini göster dedi. Kadın: Sen benim isteğimi kabul etmedikçe olmaz dedi İsteğin nedir? diye sorunca Cennette seninle birlikte olmak dedi. Musa kadının isteğini kabul etmek istemedi. Hemen Allah kendisine vahyederek Onun isteğini kabul et buyurdu. Bunun üzerinde kadın onlarla birlikte bataklıkta bir göle gitti ve Bu suyu çekin dedi. Suyu çektiler. Sonra Kazın dedi. Kazdılar ve Hz. Yusuf'un kemiklerini çıkardılar. Onları yere indirdiklerinde birden yolları, gündüz aydınlığı gibi önlerinde belirdi." (Ebû Ya'lâ) [41]
3463. Enes'in bildirdiğine göre bir adam Hz. Yakub'a: "Senin görme hissini ne giderdi ve belini ne eğriltti?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "Görme duyumu gideren, Yusufa ağlamaktır. Belimi eğen ise kardeşi Bünyamin'e üzülmemdir" Derken Cebrail geldi ve: "Ey Yakub! Allah'tan mı yakmıyorsun?" diye sordu. O da: "Ben gam ve kederimi sadece Allah'a arz ediyorum" dedi. Cebrail: "Allah senin söylediğini senden daha iyi bilir" deyip oradan ayrıldı. Sonra Hz. Yakub evine girdi ve: "Ey Rabbim, görme hissimi giderdin, belimi eğdin. Bari iki reyhanımı/güzel kokulu çiçeğimi bana iade et de, onları bir kere koklayayım. Sonra bana dilediğini yap" diye yalvarıp yakardı. Gebrâîl tekrar geldi ve: "Ey Yakub! Allah sana selâm söylüyor ve buyuruyor ki: Sevin. Onlar ölmüş bile olsalar ben onları senin için diriltir, onlarla gözünü aydın kılarım. Sana "Ey Yakub! Görme hissini neden giderdiğimi, belini neden eğdiğimi, Yusufun kardeşlerinin o yaptıklarını niçin yaptıklarını, biliyor musun? diye soruyor. "Hayır" deyince şöyle buyurdu: "Çünkü sana, oruçlu ve aç olarak yetim bir yoksul gelmişti. Sen ve ailen bir koyun kestiniz. Siz yediniz ona yedirmediniz. Şu bir gerçektir ki, ben yarattıklarım içerisinde yetimleri ve yoksulları sevdiğim kadar hiç kimseyi sevmedim."
Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sailallahu aleyhi veseilem) şöyle anlatmıştır: "Hz. Yakub, her akşamladığında, münadİsi: Kim oruçlu ise, Yakub'un ziyafetine buyursun diye nida ederdi. Her sabaha erdiğinde de münadİsi Kim oruçsuz ise, Yakub'un yemeğine buyursun diye nida ederdi." (İbn Ebî Ömer)

Hz. Musa İle Harun Kıssası

3464. Abdullah (b. Mes'ûd) demiştir ki: "Allah, Hz. Musa'yı Firavun'a gönderince Musa: <Ne söyleyeyim?> diye sordu. Allah da: "Âhiyan, şarâhiyan de!" buyurdu."
el-A'meş bu sözleri "Her şeyden önce Hay (diri) olan ve her şeyden sonra da Hay (diri) kalacak olan" diye açıklamıştır. (İshâk) [42]
3465. İbn Abbâs, aziz ve celil olan Allah'ın "Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu, dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah katında şerefli idi [43] âyeti hakkında şunları söylemiştir: "Hz. Musa ve Harun dağa çıktılar. Harun öldü. İsrâîl oğullan: Onu sen öldürdün. O bizi senden daha çok seviyordu> deyip ona eziyet ettiler. Allah da meleklere emir verdi. Melekler onu yüklenip İsrâîl oğullarının yanına getirdiler. Melekler onun ölüsüyle konuştular. Böylece İsrâîl oğulları onun öldüğünü anladılar. Sonra onu götürüp defnettiler. Allah'ın yarattıklarından hiç kimse onun kabrini görmedi. Yalnız Mısır akbabası gördü. Bu yüzden Allah onu sağır ve dilsiz yaptı." (Ahmed b. Menî') [44]
3466. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre ResûluUah {salMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hz. Musa'nın denizi geçen ashabı on iki batındı. Her yolda 12 000 insan vardı ve hepsi de Yakub'un neslindendi." (Abd b. Humeyd) [45]
Tefsir kitabında Bakara suresinin tefsirinde bu konuyla ilgili bazı rivayetler gelecektir. [46]
3467. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallahu aleyhi vesellem): "İsrail oğullarına deniz Aşure günü yarıldı" buyurmuştur. (Ebü Ya'lâ)

Hz. Davud

3468. İbn Abbâs bildiriyor: Abbâs'ın Mescid'e yakın bir evi vardı. Onu Ömer istedi ve: "Onu bana ver ya da bana sat da Mescid'e katayım" dedi. Ama Abbâs kabul etmedi. Ömer: "Öyieyse seninle benim aramda Resûlullah'ın (saMahu aleyhi -vesellem) ashabından bir zâtı hakem yap" dedi. O da Ubey b. Ka'b'ı hakem yaptı. Ubey, Ömer'in aleyhine hüküm verdi. Bunun üzerine Ömer: "Muhakkak ki sen Muhammed'in ashabı arasında bana karşı en cüretkâr kişisin" dedi. Ubey: "Ya da sana en güzel nasihat edeniyim, ey mü'minlerin emiri!" diye karşılık verdi. Sonra ekledi: "Sen bilmez misin ki Hz. Dâvud, Beyt-i Makdis'i kurmakla emr olununca sahiplerinin izni olmaksızın bazı evleri (mescide) katmıştı. İnşaat başlayınca adamların engeline takılınca mescidin inşaatı durduruldu. Dâvud: Ya Rabbi! Bu iş benden sonraki neslime kalsın diye niyaz etti." (İshâk)
3469. Zeyd b. Eşlem, aynı hadisi benzer ifadelerle nakletmiş ve orada şöyle demiştir: Ubey b. Ka'b dedi ki: "Ben, Allah Resûlü'nden (saMahu akyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Hz. Dâvud.... murad edince.... " (İshâk)
3470. Ebû Attâf demiştir ki: "Hz. Dâvud, su içmek için kabı ağzına yaklaştırdığı zaman hatasını hatırlayıp ağlardı. Öyle ki kap, göz yaşlarıyla dolup taşardı." (Müsedded) [47]

Hz. Üzeyr

3471. İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Üzeyr'in peygamber olup olmadığını bilmiyorum" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [48]

Hz. İsâ Hakkında

3472. Yahya b. Ca'de'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Fâtıma'ya şöyle demiştir: "Uzun ömür verilen hiçbir peygamber yoktur ki, ondan sonraki peygambere arkadaşının ömrünün yarısı kadar ömür verilmiş olmasın. Nitekim İsâ 'ya kırk yıl ömür verildi. Bana ise yirmi yıl. [49]
Ben derim ki: Maksat, peygamberlik döneminde verilen ömürdür. (İshâk)

Kürsüf

3473. Atıyye b. Busr el-Mâzinî bildiriyor: Akkâf b. Vedâ'a el-Hilâlî Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Ey Akkâf! Eşin var mı?" diye sordu. "Hayır" diye cevap verdi....
Hadisin devamında şunlar geçmiştir: "Onlar (kadınlar), Hz. Yusuf, Dâvud ve Kürsüf'ü ay artanlar dır" buyurdu. Ya Resûlallah! Kürsüf kimdir?" diye sordu. Şöyle buyurdu: "Isrâîî oğullarında bir zâttı. Deniz sahillerinden bir sahilde yaşıyordu. Gündüz oruç tutar, gece ibadet ederdi. Namaz ve oruçtan hiç usanmazdı. Sonra âşık olduğu bir kadın yüzünden Yüce Allah'ı inkâr etti. Rabblne ibadetle geçen önceki halini tamamen bıraktı. Allah önceden işledikleri sebebiyle onun halini düzeltti ve tövbesini kabul etti. [50] (Ebû Ya'lâ)

Hz. Hızır Ve Elyesa'

3474. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (saUaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hızır denizde, Elyesa' ise karadadır. Bu ikisi her gece Zülkarneyn'in Yecüc ve Mecüc İle İnsanlar arasına kurduğu büyük şeddin yanında buluşurlar. Her yıl haccedip umre yaparlar. Zemzemden bir kere içerler ve bu, gelecek yıla kadar onlara yeter. " (el-HârÎs)
Hadis oldukça zayıftır.

İsrâîloğullarında Yaşanan Olaylar

3475. Abdullah b. Mes'ûd anlatmaktadır: "İsrâîloğullarında veya bir krallıkta yaşayan bir adam vardı. Bir gün Bu gün benden daha güçlü kimse bilmiyorum> dedi. Bunun üzerine Allah en zayıf yaratığını ona gönderdi. Bu yaratık burnuna girdi. Adam: <Vurun, vurun!> demeye başladı. Yayla başına vurdular ve sonunda başını kırdılar." (İshâk)
3476. İbn Mes'ûd anlatmaktadır: Bir adam 99 cana kıydı. Sonra tövbe etmek istedi ve açık arazide/çölde yaşayan bir rahibe gitti. Dedi ki: "Ey Rahib! Ben 99 cana kıydım. Tövbe etme imkânım var mıdır?" Rahip: "Hayır" dedi. Adam: "Önemli değil. Vallahi seninle onların sayısını yüze tamamlayacağım" dedi. Sonra bir rahibe daha gitti ve; "Ben 99 cana kıymıştım. Sayılarını bir rahip öldürerek yüze tamamladım. Tövbe etmem mümkün mü?" dedi. Rahip: "Sen kendine zulmetmiş, büyük bir işe bulaşmışsın. Kim tövbe ederse Allah tövbesini kabul eder" dedi. Bunun üzerine adam kılıcını attı ve: "Vallahi ölüm aramızı ayırana dek ben sana hizmet edeceğim" dedi ve ona karşı gelmeyeceğine dair söz verdi. Derken rahibe yolculuk eden ya da kıtlık çeken bir topluluk geldi. Rahip tıpla ilgilenirdi. Adam: "Bir emriniz var mı?" diye sordu. O da: "Git, fırını yak" dedi. Gidip fırını yaktı. Fırın iyice kızınca: "Fırın kızdı. Başka emriniz var mı?" diye sordu. Rahip; "Git içine gir!" dedi. Adam gidip, içine girdi. Sonra rahip hatırladı ve kalktı. Yanındakiler de kalktılar. Birde baktılar ki adam fırında ter akıtıyor. Ateş kendisine hiç zarar vermemiş. Bunu gören rahip: "Bildim ki, senin tövben kabul olunmuş. Benden ayrılıncaya dek şimdi ben sana hizmet edeceğim" dedi.
İbn Mes'ûd demiştir ki: "İsrâîl oğullarında biri günah işlediği zaman, sabah günahının kefaretini kapısının eşiğine yazılmış olarak bulurdu. Allah sizi onlara üstün kıldı da size istiğfar emredildi. Bu yüzden Allah'tan bağışlanmak diliyorsunuz. Bu ümmete öyle bir âyet verildi ki, ona karşılık kendilerine dünya ve içindekilerin verilmesini arzu etmem: "Onlar çirkin bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler..[51]
Senedi sahihtir. [52] (İshâk)
3477. Abdullah b. Mes'ûd anlatmaktadır: "Sizden öncekilerden kafir bir millet içinde yaşayan bir adam vardı. Aralarında sâlih bir millet de vardı. Bir gün bu adam: "Uzun süre küfür içinde kaldım. Mutlaka şu sâlihler köyüne gideceğim ve onlardan biri olacağım" dedi. Ama yolda onu eceli yakaladı. Melek ile şeytan tartıştı. Biri: "Ben ona daha layığım" dedi. Diğeri: "Ben ona daha layığım" dedi. Bunun üzerine Allah onlara askerlerinden birini gönderdi. Onlara: "İki köy arasını ölçün. Hangisine yakınsa o, o köye aittir" dedi. İki köyün arasını ölçtüler; sâlihler köyüne daha yakın olduğunu gördüler ve adam onlardan oldu." (İshâk)
Senedi sahihtir.[53] Sahîh-i Buhârfde şahidi vardır.
3478. Abdurrahman b. Sâbıt'm bildirdiğine göre Resûlullah (salMMıu aleyhi vesellem): "îsrâîl oğullarından haberler nakledebilirsiniz, Bunda bir sakınca yoktur. Zira onlarda olağanüstülükler vardı" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî')
Hadis mürseldir.
3479. Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Bir rahip Allah'a altmış sene ibadet etti. Bir gün yanma bir kadın indi ve onunla beraber oldu. Altı gece kadınla birlikte oldu. Sonra pişmanlık duydu ve kaçarak bir mescide geldi. Orada hiçbir şey yemeden üç gün kaldı. Sonra bir çörek geldi. Çöreği ikiye parçalayarak yarısını sağındaki bir yoksula, diğer yarısını da solundaki bir yoksula verdi. Sonra Allah ruhunu kabzetti. 60 yılı bir kefeye, altı geceyi bir kefeye koyarak tarttı. Altı gece ağır bastı. Sonra altı geceyi çörekle tarttı. Çörek ağır bastı. [54] (İshâk)
3480. Ebû Vâil'in naklettiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: "Bir adam altmış sene ibadet etti...." Bu, sahîh ve mevkuftur. {İshâk)
3481. Mücâhid demiştir ki: "Bir narın yarısına İsrâîl oğullarından beş kişi girerdi." (Ahmed b. Menî') [55]
3482. Hz. Ali demiştir ki: Bir peygamber ümmetine beddua etti. Kendisine: "Onlara açlık vermemi ister misin?" diye sorulduğunda "Hayır" dedi. "Aralarını bozup onları birbirlerine düşürmemi ister misin?" diye soruldu. Yine: "Hayır" dedi. Sonra: "Onlara veba hastalığını gönder. Zira bu hızlı bir ölümdür; kalpleri dağlar, sayıları/nüfusu azaltır" dedi. (İshâk)

KUR'ÂN'IN FAZİLETLERİ KİTABI

3483. Ebu'd-Derdâ'nm bildirdiğine göre Resûlullah {salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim gecede yüz âyet okursa, gafillerden yazılmaz. Kim iki yüz âyet okursa dindarlardan/İtaatkârlardan yazılır. Kim 500-1000 arası âyet okursa, ona bir kantar [56] ecir verilir kî, bunun bir kıratı koca bir tepe misalidir." Hadisin isnadı zayıftır. [57] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ)
3484. Avf b. Mâlik el-Eşca'î'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallailahu aleyhi vesellem): "Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa, Allah onun için bir iyilik yazar. Ben elif lam mîm bir harftir demiyorum. Fakat harflerin her bir diğerinden ayrıdır: Elif, lam ve mim diye" buyurmuştur.[58] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Bezzâr)
3485. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem): "Ey insanlar! Ben size öyle bir esas bıraktım ki, ona sımsıkı sarıldığınız sürece asla sapıtmazsınız. Bu, Allah'ın kitabıdır. [59] {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b, Humeyd} Hadisin tamamı Mekke'nin Haramlığı bölümünde geçmişti.
3486. Ma'kıl b. Yesâr'ın bildirdiğine göre Resülullah (salkilahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kur'ân'la amel ediniz, helalini helal, haramım haram kılınız- Ona uyunuz- Ondan hiçbir şeyi inkâr etmeyiniz. Anlayamadığınız hususları, aziz ve celil olan Allah'a ve benden sonra gelecek olan ilim sahiplerine havale ediniz ki, onu size açıklasınlar. Tevrat ve İncil'e inanınız, peygamberlere Rablerİ tarafından gönderilen esasları reddetmeyiniz- Kur'ân ve ondaki beyan/açık esaslar size yetsin. Zira Kur'ân şefaati makbul bir şefaatçi ve doğrulanmış mücadeleci bir hasımdır. Onun her bir âyetine karşılık (kıyamet günü) bir nur/ışık verilir. Bana Bakara sûresi, ilk zikirden verildi. Tâ Hâ ve Tâ Sîn Mîm'ler Musa'nın levhalarından verildi. FâtihatiVl-Kilâb (Fatiha sûresi) ve Bakara sûresinin son âyetleri Arş'in altındaki hazineden verildi. Mufassal sûreler ise fazladan bahşedildi. [60] (Ebû Ya'lâ)
3487. Bureyde der ki: Hz. Peygamber'in (sallallahualeyhivesellem) yanında idim. Şöyle buyurduğunu işittim: "Muhakkak ki Kur'ân kıyamet günü, kabri yarıldığında/açıldığında bitkin bir halde dostunun karşısına çıkar ve Beni tanıyor musun? der. O da: Seni tanımıyorum diye cevap verir. Bunun üzerine: Ben, seni kızgın günlerde susuz, geceleri uykusuz bırakan dostun Kur'ân'un. Her tacir ticaretinin arkasında durur. Bugün sen bütün tacirlerin gerisindesin der. Sonra o kişinin sağ eline mülk, sol eline sonsuzluk verilir. Başına vakar tacı giydirilir. Ebeveynine iki elbise giydirilir ki, dünya halkı onlara değer biçemez- Onlar Neye karşılık bize bu elbiseler giydirildi? diye merak ederler. Onlara: Çocuğunuzun Kur'ân okumasına karşılık denir. Sonra ona: (Kur'ân'ı) Oku ve cennetin merdivenlerinden odalarına çık denir ve Kur'ân dostu, gerek hızlı, gerekse tertîl üzere onu okuyarak çıkar. [61] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Hadisin senedi hasendir.
3488. İbn Mes'ûd demiştir ki: "İlk kitap, bir kapıdan bir harf üzere indirilirdi. Kur'ân ise yedi kapıdan yedi harf üzere indirilmiştir. Bunlar, yasaklayan, emreden, helal, haram, muhkem, müteşabih ve mesel âyetlerdir, Öyleyse onun helaline inanın, haramını haram kabul edin, size emredilenleri yapın, size yasaklananları bırakın, meselinden ibret alın, muhkemiyle amel edin, müteşabihine inanın ve deyin ki: Biz ona inandık. Hepsi Rabbimiz katındandır. (Ebû Ya'lâ) [62]
3489. Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber fsallalkluı aleyhi vesellem): "Kur'ân yedi harf üzere nazil olmuştur. Onlardan her harfin zahiri ve bâtını vardır" buyurmuştur. (Bezzârve Ebû Ya'lâ) [63]
3490. Avf demiştir ki: Bana ulaşan habere göre Hz. Osman minberde şöyle demiş: "Allah'ın Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) Muhakkak ki Kur'ân yedi harf üzere nazil olmuştur. Hepsi de şifalı ve yeterlidir buyurduğunu işitip de ayağa kalkmayan kişiye ben Allah'ı(n azabını) hatırlatırım." Bunun üzerine sayısız miktarda insan ayağa kalkarak buna tanıklık etmişler. Bunun üzerine Osman da üç kere: "Onlarla birlikte ben de şahitlik ederim ki, Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurduğunu işittim" demiş.[64] {el-Hâris)
3491. Ebu'l-Minhâl demiştir ki: Bana ulaşan habere göre bir gün Hz. Osman minberde şöyle demiş: "Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem)... buyurduğunu işitip de ayağa kalkmayan kişiye ben Allah'ı(n azabını) hatırlatırım...." Devamla yukarıdaki hadisi zikretti. (Ebû Ya'lâ)
3492. Sehl b. Sa'd es-Sâidî demiştir ki: Bir gün bizler Kur'ân okurken ve birbirimize Kur'ân okuturken Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıkageldi ve şöyle buyurdu: "Hütnd olsun Allah'a ki, Allah'ın Kitâb'ı tektir. İçinizde hayırlılar vardır. Kızdı ve siyahı vardır. Kur'ân 'ı okuyunuz- Sonra öyle bir topluluk gelecek ki, onlar da onu okurlar. Harflerini okun doğrultulduğu gibi doğru ve düzgün okurlar. Ama bu, gırtlaklarından öteye geçmez. Onun mükâfatını peşin alırlar, sonraya bırakmazlar (Yani, dünyada görürler, âhirete bırakmazlar)." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [65]

Kur'ân'ın Ne Zaman İndiğine Dair

3493. Câbir b. Abdullah el-Ensârî demiştir ki: "Allah tebâreke ve teâla İbrahim'in sahifelerini Ramazan'm ilk gecesi indirdi. Tevrat'ı Musa'ya Ramazan'dan altı gün geçtiğinde indirildi. Zebur'u Davud'a Ramazan'dan 12 gün geçtiğinde indirdi. Furkan'ı da Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan'dan 14 gün geçtiğinde indirdi." (Ebû Ya'lâ)

Mushat Yazımı

3494. Osman b. Affân'm azatlısı Hâni el-Berberî anlatmaktadır; Hz. Osman mushaflan yazarken üç âyet konusunda tereddüt ettiler. Onları bir koyunun kürek kemiğine yazarak benimle Ubey b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit'e gönderdiler. Yanlarına girip âyetleri Ubey b. Ka'b'a teslim ettim. Ubey onları okuyunca bir âyetin şeklinde yazılmış olduğunu gördü ve eliyle lamlardan birini sildi ve diye yazdı. Sonra başka bir âyetin şeklinde yazılmış olduğunu gördü ve nûnu silerek âyeti: şeklinde yazdı. Yine bir âyeti şeklinde okudu ve elifi silerek onu şeklinde yazdı. Benim bildiğime göre söylediği her şeye mutlaka Zeyd b. Sabit de baktı. Sonra onları alıp Osman'a getirdim ve onları mushaflara o şekilde geçirdiler.

(Ishâk) Hadiste zayıflık vardır. [66]

Hz. Osman'ın İnsanları Tek Harfte Birleştirmesi

3495. İbrahim (en-Nehaî)'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs bir adamın "ilk harf dediğini işitti ve: "Nedir ilk harf?" diye sordu. Adam: "Ey İbn Abbâs! Hz. Ömer, İbn Mes'ûd'u Kûfe'ye muallim olarak gönderdi ve bölge halkı onun kıraatini ezberledi. Sonra Osman kıraati değiştirdi. İşte buna (İbn Mes'ûd kıraatine) ilk harf derler" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs: "Gerçek şu ki bu, Hz. Peygamber'in (sükllahu aleyhi vesellem) Cebrail'e arz ettiği son harftir" dedi.[67] (Müsedded)

(Kur'ân'ı) Nameyle Okumak

3496. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kur 'ân 'ı nameyle (teğanni ile) okumayan bizden değildir" buyurmuştur. Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.[68]
3497. Enes'in bildirdiğine göre bir gece Ebû Musa, Kur'ân okuyor, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları da onu dinliyordu. Bu durum kendisine anlatılınca "Eğer bilseydim, okuyuşumu öyle güzelleştirir, öyle çekici yapardım ki" diye cevap verdi. (Ahmed b. Men) Hadis sahihtir. [69]
3498. Büreyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sailallahu aleyhi "Kur'ân'ı hüzünle okuyunuz; çünkü o, hüzünle inmiştir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ}
Ben derim ki: el-Âcurrî, K. Ahlâki'l-kurrâ'd&, Cafer el-Firyâbî kanalıyla Avn'dan; M. el-Evsat'ta Taberânî, İbr. b. Hâşim el-Beğavî kanalıyla İsmail'den tahrîc edip "Avn'ın el-Cüreyrî'den rivayette tek kaldığım" söyledi.

Bilgisizce Kur'ân Hakkında Konuşmaktan Sakındırmak

Bu konuyla ilgili hadis, İlmi Gizlemek bölümünde geçmişti.

Kur'ân Okuyucuların Fazileti

3499. Âsim b. Küleyb anlatmaktadır: Hz. Ali ile birlikteydim. Derken mescitte Kur'ân okumakta olan insanların uğultusunu işitti ve: "Ne mutlu onlara. Onlar, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) insanlardan en çok sevdikleriydi" dedi. (Ahmed b. Men) [70]
3500. Nu'mân b. Beşîr'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)': "Kuşkusuz insanlar arasında Allah'ın ehli olanları vardır" buyurdu. "Kimdir onlar ya Resûlallah?" diye sordular. "Kur'ân ehli olanlardır" buyurdu.[71] (el-Haris)
3501. Hammâd'm Katâde'den bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhivesdlem): "Saçlarına kır düşmüş yaşlı Müslümana, Kur'ân hafizına ve bir de âdil devlet başkanına saygı göstermek Allah'ı tazime girer" buyurmuştur.[72] (el-Hâris)
3502. Ebû Abdurrahman el-Fihrî'nin bildirdiğine göre bir adam 25 ukiyye altın ganimet elde etti. Sonra kendisini çağırmak için Hz. Peygamber'e {sallallahu aleyhi vesellem) gitti. Allah'ın Resulü (saBallahu aleyhi vesellem) ondan yüz çevirdi. Tekrar gitti. Yine yüz çevirdi. Sonra: "Falan kimsenin elde ettiği ganimet, senin elde ettiğinden daha üstündür. O, beş âyet öğrendi" buyurdu.[73] (el-Hâris)
3503. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Kur'ân okur, içindekilerle amel eder ve cemaat içinde ölürse, kıyamet günü değerli elçiler ve iyilerle beraber diriltilir. Kim Kur 'ân 'ı, o hafizasından çıktığı halde okumaya devam ederse, Allah ona İki kere ecir verir. Kim de Kur'ân'ı okuyamadığı halde onu bırakmayıp, ona özen ve ilgi göstererek ölürse, Allah onu, Kur'ân ehlinin eşrafiyla beraber diriltir. Bunlar doğanların diğer kuşlara üstün kılındığı gibi, yine meradaki su kaynağının/gözenin etrafindaki yerlere üstün kılındığı gibi sair mahlûkata Üstün kılınırlar. Sonra bir münadi: Nerede o, hayvan gütmeleri kendilerini Kitab'ırnı okumaktan alıkoymadığı kimseler? diye seslenir. Onlar da ayağa kalkarlar. Her birine üstünlük tacı giydirilir, sağ eline mülk, sol eline sonsuzluk verilir. Sonra -eğer Müslüman iseler- ebeveynine dünya ve içindekilerden daha kıymetli bir elbise giydirilir. Ebeveynleri: Bu bize nereden geldi? Bizim amellerimiz bu mertebeye ulaşmamışü! diye merak ederler. Onlara: Sizin çocuğunuz Kur'ân okurdu denir. " (Ishâk)
Senedi muttasıl olmakla birlikte ravileri arasında Süveyd zayi/bir ravidir.[74]
3504. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (saUaüahu aleyhi vesellem): "Ancak şu iki kişiye haset/gıpta edilir....." buyurmuştur.[75] (Ebû Ya'lâ)
3505. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden riakletnıiştir: Resûlullah'l (saltellahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Kur'ân, kıyamet günü bedene bürünür. Derken daha evvel onu ezberlemiş olan bir adam getirilir. Kur'ân onun karşısına hasım olarak çıkar ve Ya RabbİI! Beni buna taşıttın/ezberlettin. O ne kötü bir taşıyıcıdır/hafizdır. Benin sınırlarımı çiğnedi, farzlarımı zayi etti, İsyanlara daldı ve bana itaati terk etti der. Bu şekilde onun aleyhine delilleri saymaya devam eder. Sonunda: Al onu, ne yaparsan yap! denir, O da onun elinden tutar, hiç bırakmadan cehennemdeki bir kayanın üzerine atar. Sonra, sâlih bir kul getirilir. Bu, Kur'ân 'ı ezberlemiş ve emrini tutmuştur. Onun karşısına müdafii olarak çıkar ve Ya Rabbi! Beni buna ezberlettin. O ne hayırlı bir hafizdır. Benim sınırlarımı korudu, farzlarımla amel etti, günahlardan sakındı ve bana itaat etti der. Bu şekilde onun lehine delilleri saymaya devam eder. Sonunda Al onu. Ne yaparsan yap! denir, O da onun elinden tutar, elini bırakmadan ona ipek elbise giydirir, başına hükümdarlık tacını koyar ve ona bir kâse şarap sunar." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [76]
3506. Ebu'd-Derdâ'nın naklettiğine göre Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem): "Kim bir gecede 500-1000 arası âyet okursa, sabaha bir kantar ecirle çıkar ki bu kantarın bir kıratı koca bir tepe gibidir" buyurmuştur. (İbn Ebî Şeybe, ibn Ebî Ömer, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ)
3507. Musa b. Ubeyde kanalıyla gelen aynı hadisin metninde şu ilave yer almıştır: "Kim bir gecede yüz, âyet okursa, gafillerden yazılmaz. Kim de iki yüz âyet okursa, itaatkârlardan yazdır." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3508. Ebû Şurayh el-Huzâ'î anlatmaktadır: Bir gün Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıktı ve: "Sevinin! Sizler Allah'tan başka tanrı bulunmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şahadet etmiyor musunuz?" buyurdu. Oradakiler: "Evet. Ediyoruz" dediler. "Öyleyse bilin ki bu Kur'ân bir iptir: Onun bir ucu Allah'ın elinde, diğer ucu sizin elinizdedir. Ona sımsıkı tutunun. Böyle yaparsanız artık sonsuza dek ne sapıtırsınız., ne de helak olursunuz" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebı Şeybe ve Abd b. Humeyd) [77]
3509. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûiullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturmakta olan ashabının yanından geçip gitti. Onlar kendisini bekliyorlardı. Sonra çıkıp başuçlarmda durdu ve: "Sizler Allah'tan başka tanrı bulunmadığına, O'nun tek olup, hiç bir ortağı bulunmadığına ve benim Allah 'in Resulü olduğuma şahadet etmiyor musunuz? Yine bu Kur'ân'ın Allah katından geldiğine şahadet etmiyor musunuz?" buyurdu. "Aksine. Bunlara şahadet ediyoruz" dediler. "Öyleyse sevinin ve bilin ki bu Kur'ân, Allah'tan gelmiş bir iptir. Onun bir ucu Allah'ın elinde, diğer ucu sizin elinizdedir. Ona sımsıkı tutunun. Böyle yaparsanız artık sonsuza dek asla sapıtmaz ve helak olmazsınız" buyurdu. (Ahmed b. Menî') [78]
3510. Câbir anlatmaktadır: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) bir adam gelerek: "Söyle bana! Bir adam gecenin başında Kur'ân okuyup sonunda hırsızlık yaparsa, durumu ne olur?" diye sordu. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de ona: "Eğer gecenin başında Kur'ân okursa bu onu, gecenin sonunda hırsızlık yapmaktan alıkoyar" buyurdu (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [79]
3511. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kur'ân zenginliktir. Ondan sonra ne fakirlik olur, ne de onun fevkinde zenginlik" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [80]
3512. Saîd b. Ebî Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü Kur'ân en güzel biçimde ve en güzel görünümde gelir ve: Yâ Rabbi! Her amel sahibine amelinin ecrini verdin. Ya benim amelimin ecri neredeydi? der. Bunun üzerine Kur'ân dostuna üstünlük elbisesi giydirilir, (başına) hükümdarlık tacı konur. Kur'ân: Yâ Rabbi! Ben onun için bundan daha büyük bir ecir umuyordum der. Bunun üzerine sağ eline sonsuzluk, sol eline naim (nimetler) cenneti verilir. Sonra kendisine: Razı oldun mu? diye sorulur. O da: Evet. Yâ Rabbi diye cevap verir." Hadis miirsel olup senedi hasenâir, (el-HârİS)
3513. Ubeyd b. Umeyr'in naklettiğine göre: Ubâde b. es-Sâmit dedi ki: "Sizden biriniz gece kalktığında sesli olarak Kur'ân okusun. Çünkü Kur'ân sesli okunursa şeytanı ve fâsık cinleri defeder. Zira havadaki melekler ve ev sakinleri onun kıraatini dinlerler, onun namazına göre namaz kılarlar. Bu gece geçip, diğer gece geldiğinde {geceye hitaben) Onu (kıraat) saati için uyandır ve onun için hafif ol! der. Sonra vefat ettiğinde insanlar onu yıkarken Kur'ân gelip başucunda durur. Yıkama işi bitince içeri girer ve göğsü ile kefeni arasına yerleşir. Kabre konup da münker ve nekir melekleri geldiğinde ortaya çıkar ve onunla melekler arasına girer. Melekler: Çekil önümüzden. Biz ona soru sormak istiyoruz derler. Kur'ân: Vallahi ben ondan ayrılmam. (Ebû Abdurrahman demiştir ki: Muaviye b. Hanımad'm bana gönderdiği mektubunda Onu cennete sokana kadar... ilavesi yer almıştır) Eğer onunla ilgili bir emir almışsanız, buyurun der. Sonra o kişiye jakarak: Sen beni tanıyor musun? diye sorar. Hayır der. Ben, geceni ıykusuz, gündüzünü susuz bırakan, arzularına, kulak ve bakışlarına engel)lan Kur'ân'ım. Benim samimi bir dost ve samimi bir kardeş olduğumu göreceksin. Sevin! Münker ve nekir meleklerinin sorgusundan sonra sen ne bir gam, ne de bir hüzün yaşayacaksm der. Sonra melekler çıkıp gider, jjr'ân, Rabbinin katma yükselerek ondan döşek ve çarşaf ister. Rabbi ona mnetten döşek, yorgan, kandil, cennet yasemininden yasemin verir. Bunları dünya semasının mukarreb (Allah'a yakın melekler) meleklerinden bin melek yüklenir. Onlardan önce Kur'ân o kimsenin yanma gelir ve: Ben gittikten sonra sıkıntı yaşadın mı? Ben makamına çıktığım Rabbimin yanındaydım. Sana bir döşek, bir çarşaf ve cennetin ışığından bir ışık verilmesini emredene kadar O'nun yanında kaldım der. Sonra melekler bunları taşıyarak içeri girerler. Döşeği sererler, çarşafı kalbinin altına ve yasemini de göğsüne koyarlar. Sonra onu kaldırıp sağ tarafı üzerine yerleştirirler. Sonra semaya çıkarlar, ona selâm verirler. O kimse, melekler semada kayboluncaya kadar onlara bakar. Sonra Kur'ân kabrin bir kenarına ;ider ve orasını o kişi için Allah'ın dilediği kadar genişletir. (Ebû ıbdurrahman demiştir ki: Muaviye b. Hammad'm bana gönderdiği mektupta 400 yılık mesafe kadar genişletir İfadesi geçmiştir.) Sonra yasemini göğsünden alıp burnuna koyar ve Sur'a üfürüleceği güne kadar onu taze ve temiz olarak koklar. Sonra Kur'ân her gün bir iki

kere onun ailesine gider ve ona, onların haberlerini getirir. Onların hayır ve ikbali için dua eder. Eğer çocuklarından biri Kur'ân öğrenmişse, bunu ona müjdeler. Eğer çocuğu kötü ir evlat olmuşsa, akşam sabah eve gelerek onun için ağlar. Bu, Sur'a üfürüleceği güne kadar böyle devam eder." (el-Hâris) [81]

Kur'ân'ı Öğrendikten Sonra Unutanın Veya Onunla Ya H Âyetleriyle Amel Etmeyenin Cezası Ve Kur'ân Hakkınd Tartışmaktan Men

3514. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs nakletmektedirler: Bir gün Allah Resulı (sallallahu aleyhi veseüem) bize hutbe irat etti.... Zikrettikleri hadiste şu ifadeli geçmiştir: "Kim Kur'ân'ı öğrenir de sonra kasten onu unutursa huzuruna eli ayağı kesik/cüzamlı (yani elleri boş) ve mağlup/yenik olarak Ç Allah ona (unuttuğu) her âyete karşılık bîr yılan musallat eder ve onu ' Kim Kur'ân'ı öğrenir de onunla amel etmez ve dünyanın çer çöpünü ve s ona tercih ederse, Allah'ın gazabını hak eder, Allah'ın kitabını arkaların ve onu az bir değer karşılığında satan Yahudiler ve Hıristiyanların duru düşer. Kim Kur'ân'ı gösteriş ve şöhret için okursa, ya da onunla dünya menfaat ararsa, Allah'ın huzuruna kafatasıyla çıkar ve Kur'ân ensesin vurur, onu cehenneme firlatır. Oraya düşenlerle birlikte o da cehennem Kim Kur'ân'ı okur da onunla amel etmezse, kıyamet günü Allah onu hasreder, O zaman Yâ Rabbi! Beni niçin kör olarak hasrettin? Oysa o der. Allah: İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun der. Sonra 'lir cehenneme atılır. Kim ilmi Allah rızası ve dinde fakih olmak için Allah'ın bütün meleklere, nebilere ve resullere verdiği sevap kadar şiddetinden dolayı hiçbir azap türü bırakılmaz, hepsine duçar edilir." uza (el-Hâris)
3515. Ebu'l-Âliye demiştir ki: "Biz, Kur'ân'ı öğrendikten sonra ondan flette olup onu unutmamızı günahların en büyüklerinden sayardık.
3516. Ebû Kenefin bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd): "Ben kârinin (Kur'ân okuyucusunun) kilolu olmasını sevmem" demiştir. (Ravi der ki) Ben bunu İbrahim (en-Nehaî)'ye söyledim. Dedi ki: Abdullah: "Ben, kârinin kilolu olup Kur'ân'ı unutmasını sevmem" demiştir. (Müsedded)
3517. Ebû Kinâne'nin bildirdiğine göre Ebû Musa, Kur'ân okuyanları -/ilan 300'e yakın çıktı. Kur'ân'ı tazimle beraber şöyle hitab etti: a^ ki bu Kur'ân sizin için bir ecir, sizin için bir azık, sizin için bir 'ân'a tâbi olun; Kur'ân size tâbi olmasın. Zira kim Kur'ân'a tâbi olursa, onunla cennet bahçelerine iner. Kime de Kur'ân tâbi olursa, ensesine sertçe vurarak onu cehenneme atar.[82] (Müsedded)
3518. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vaellem): "Kur'ân hakkında tartışma yapmayınız; zira onun hakkında tartışma yapmak küfürdür" buyurmuştur.[83] (Ebû Dâvud et-Tayâûsî)
3519. İbn Abbâs demiştir ki: "Allah'ın kitabını (âyetlerini) birbirleriyle karşılaştırmayınız; çünkü bu, kalplerinize şüphe düşürür." (Müsedded)

Temyiz Çağına Ulaşmamış Çocuklara Kur'ân Öğretimini Hoş Görmeyenlere Dair

3520. İbrahim en-Nehaî demiştir ki: "(Selef) Çocuklarına, akılları erinceye kadar Kur'ân öğretmeyi mekruh görürlerdi." (Müsedded) [84]

Kur'ân'ın İrabının Yapılmasına Dair Emir

3521. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (salMahu aleyhi veseîlem): "Kur'ân'ı irab ediniz (yani tefsirini yapınız), gariplerini araştırınız" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî' ve İbn Ebî Şeybe) [85]

Kaç Günde Kur'ân'ın Hatmedileceğine Dair

3522. Ebul-Âliye'nin bildirdiğine göre Muâz b. Cebel üç günden az sürede Kur'ân'ı okuyup bitirmezmiş.[86] (Müsedded)
Konuyla ilgili Zübeyd es-Sülemî'nin hadisi Zühd bölümünde geçmişti.
3523. Abdurrahman b. Abdullah b. Mes'ûd anlatmaktadır: Abdullah, Kur'ân'ı bir Cuma'dan diğer Cuma'ya kadar hatmederdi. Ramazan'da ise üç kere hatmederdi. (Müsedded)
3524. Ebû Ubeyde'nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd) Kur'ân'ı üç günde okuyup bitirirdi. Gündüz ondan çok az okurdu. (İbn Ebî Ömer) [87]
3525. Hasan (el-Basrî)'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saflallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim bir gecede yüz âyet okursa, Kur'ân ondan davacı olmaz. Kim iki yüz âyet okursa, onun için bir gecelik İbadet sevabı yazılır. Kim 100-1000 arası âyet okursa, bir kantar sevap kazanmış olarak sabahlar. Kantar sizden birinizin diyeti kadar, yani 12 OOO'dir (dirhemdir)." Sonra şöyle dedi: "Muhakkak ki, evlerin hayırdan en fazla mahrumu olanı, içinde Kur'ân okunmayan'evdir. " (el-Hâris) [88]
3526. Câbir, Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi veseliem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Onun için bir kantar sevap yazdır. Bir kantar 100 rıtıldır. Bir rıtü, 12 ukiyyedir. Bir ukiyye 6 dinardır. Bir dinar 14 kırattır. Bir kırat da Uhud dağı gibidir. Kim 300 âyet okursa, aziz ve celil olan Allah meleklere: <Ey meleklerim! Kulum bitkin düştü. Ey meleklerim! Ben sizi şahit tutuyorum ki, ben kulumu bağışladım> buyurur. Kime Allah'tan bir fazilet vesilesi ulaşır da, inanarak ve sevabım umarak onunla amel ederse, Allah onu ona verir. Aksi olursa da, ona göre davranır." (Ebû Ya'lâ) [89]

TEFSİR KİTABI

3527. Ebû Bekir es-Sıddîk demiştir ki: "Eğer Allah'ın Kitab'ı hakkında bilmediğim ya da duymadığım bir şey söylersem, hangi gök beni altında barındırır, hangi yer beni üzerinde taşır!" (Müsedded) [90]
3528. Âişe'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Ümmetim içinde öyle bir topluluk vardır ki, Kur'ân okurlar ve onu kalitesiz hurma gibi etrafa saçarlar ve onu yanlış tevil ederler. " (Ebû Ya'lâ)
3529. Hz. Ali'ye, Fatiha sûresi sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Bize Allah'ın Nebî'si (sallallahu aleyhi vesellem) ondan bahsetti. Sonra rengi değişti. Bir süre onu tekrarlayıp durdu. Hatırlatıldığında: "O, Arş'in altındaki hazineden indi" buyurdu. (İshâk) [91]
3530. İbri Mes'ûd demiştir ki: "Tekrarlanan yediden (Seb'ul-nıesâni'den) maksat Fatiha süresidir." Yunus demiştir ki: Hasan (el-Basrî) de aynı şeyi söylerdi. (Müsedcled) [92]
3531. Amir b. Küreyz'in azatlısı Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de namaz kılmakta olan Ubey b. Ka'b'ı çağırdı. Ona döndüğü halde cevap vermedi. Namazını kılınca, yanma gitti ve elini elinin üzerine koyarak: "Mescid'den çıkmadan sana, Allah'ın, ne Tevrat'ta, ne de incil'de benzerim indirmediği bir sûre öğretileceğini ummaktayım" buyurdu. Ubey der ki: Belki bunu hatırlar diye yürüyüşümü yavaşlatmaya başladım. Sonra "Yâ Resûlallah! Bana olan vaadin nerede?" diye sordum. "Namaza başladığında ne okuyorsun?" diye sordu. Ben de: "El-hamdü lillahi rabbilâlemîn"i okuyorum dedim ve sûreyi sonuna kadar okudum. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İste onlar tekrarlanan yedi âyet ve bana verilen yüce Kur'ân 'dır" buyurdu. (İshâk) Bu, miirsel bir hadistir. [93]
3532. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Fâtihatii'l-Kitâb, Kur'ân'in üçte ikisine denktir" buyurmuştur. (Abd b. Humeyd) Senedindeki Ebân er-Rakkâşî metruk bir ravidir. [94]

Bakara Sûresi

3533. Abdurrahman b. el-Esved demiştir ki: "Kim bir gecede Bakara sûresini okursa, buna karşılık kendisine cennette bir taç giydirilir." (Ahmed b. Hanbel, ez-Zühd) [95]
3534. Şa'bı anlatmaktadır: Hz. Ömer, Ravhâ'ya indiğinde bazı insanların taşlara seğirttiğini gördü. "Bu nedir?" diye sorduğunda "Diyorlar ki, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu kayaların yanına gitmişti" dediler. Bunun üzerine: "Sübhânallah. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ancak binek sırtında vadileri geçerdi. Namaz vakti geldiğinde (iner) namazım kılardı" dedi, sonra şöyle devam etti: Ben kitaplarını müzâkere günlerinde Yahudilere katılırdım. Bana "Bizim için arkadaşların arasında senden daha değerlisi yoktur, Çünkü sen yanımıza geliyorsun" dediler. Ben de dedim ki: "Bu şundandır: çünkü ben Allah'ın kitaplarının nasıl birbirlerini doğruladığına, Tevrat'ın Furkân'ı (Kur'ân'ı) ve Furkân'm Tevrat'ı nasıl tasdik ettiğine şaşıyorum." Bir gün ben onlarla konuşurken Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gelip geçti. Ben: "Allah ve O'nun kitabında okuduklarınız aşkına söyleyin, sizler onun Allah'ın elçisi olduğunu bilmiyor musunuz?" diye sordum. "Evet. iliyoruz" dediler. Ben: "Öyleyse helak oldunuz. Vallahi eğer onun Allah'ın elçisi olduğunu biliyorsanız, neden ona tâbi olmuyorsunuz?" dedim. "Hayır helak olmadık. Fakat ona kendisine peygamberlik mesajlarım kimin getirdiğini sorduk. Düşmanımız olan Cebrail'in getirdiğini söyledi. Zira Cebrâîl kabalık, şiddet, harp, helak vb. haller indirir" dediler. "Peki meleklerden sizin barışık olduğunuz kimdir?" diye sordum. "Mîkâîl'dir. O, yağmur, rahmet vb. indirir" dediler. Ben: "Bu iki meleğin Rableri katındaki mertebeleri nedir?" diye sordum. "Biri sağında, diğeri diğer cenahmdadır" dediler. Bunun üzerine ben de şöyle dedim: "Öyleyse Cebrail'in Mîkâîl'e düşman olması helal olamayacağı gibi Mîkâîl'in de Cebrail'in düşmanıyla barış yapması helal olmaz. Ben şahadet ederim ki, o iki melek ve Rableri, onlarla) barış yapanlarla barış, savaş açanlarla da savaş halindedirler." Sonra Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Bunu ona haber vermek istiyordum. Yanma vardığımda bana: "Bana (biraz önce) nazil olan âyetleri sana haber vereyim mi?" buyurdu. "Elbette bildir yâ Resûlallah!" dedim ve şu âyetleri okudu: De ki: Allah'ın izniyle Kur'ân'ı kendinden Öncekini doğrulayıcı ve inananlara yol gösterici ve müjdeci olarak senin kalbine indirdiği için, kim Cebrail'e düşman olursa... (Evet) kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mîkâil'e düşman olursa, bilsin ki, Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır [96] "Ya Resûlallah! Vallahi, Yahudilerin yanından kalkmamın tek nedeni sana, onların dediklerini ve benim de onlara dediklerimi iletmekti. Gördüm ki, Allah beni geçmiş!" dedim. Hz. Ömer demiştir ki: "O zaman kendimi Allah hakkı için taştan daha sert gördüm." (İshâk) Hadis mürsel olup senedi sahihtir. [97]

3535. Hz. Ali anlatmaktadır: Bazıları diyor ki, Araplar çiçeğe "Zehra" demekteler. Acemler ise "Enâhîd" ismini vermekteler. İki melek insanlar arasında hüküm veriyordu. Zehra bunlardan her birine arkadaşından habersiz ayrı olarak gitti. Meleklerden biri diğerine: "Ey kardeşim! İçimde bir şey var. Onu sana anlatmak istiyorum" dedi. O da: "Anlat kardeşim. Belki benim içimde olan, senin içindeki gibidir" dedi. Sonra o konuda aynı görüşte ittifak ettiler. Ama Zehra: "Hayır. Siz semaya ne ile çıktığınızı ve yere ne ile indiğinizi bana söylemedikçe buna razı olmam" dedi. Onlar da: "Allah'ın yüce ismiyle iner, yüce ismiyle çıkarız" dediler. Zehra: "Siz bunu bana öğretmedikçe ben sizin istediğinizi size vermeyeceğim" dedi. Bunun üzerine onlardan biri diğerine: "Onu ona öğret" dedi. Diğeri: "Ya Allah'ın azabının şiddetine nasıl dayanırız?" diyerek buna karşı çıktı. Öteki: "Rahmetinin genişliğini umarız" diye cevap verdi ve onu ona öğretti. Zehra, ismi azamı (Allah'ın yüce ismini) telaffuz edip semaya uçtu. Melek onun göğe çıkmasından korkuya kapılarak başım eğdi. Bir daha oturmadı. Nihayet Allah, Zehra'yı değiştirdi ve böylece gökte bir yıldız oldu.[98] (İshâk)

3536. Ali b. Ebî Tâlib'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah Süheyl'e lanet etsin. O, Yemen de vergi tahsildarı (Öşürcü) idi ve sureti değiştirildi. Yine Allah, Zehra'ya lanet etsin. Zira o, iki meleği yanıltmıştır" buyurdu.[99] {İshâk)

3537. ibn Abbas âyeti hakkında şu açıklamayı yapmıştır: şiddetli rüzgârdır.[100] Yine İbn Abbâs'dan şöyle nakledilmiştir: "Faiz yiyenler {kabirlerinden) ancak şeytan çarpmış kimsenin kalktığı gibi kalkarlar [101] Yani, faiz yiyenler kıyamet günü bu halleriyle tanınırlar. Şeytan çarpmış cinnetli kimsenin kalkışı gibi, ayağa kalkamazlar. "Bu hal onların, ^Alışveriş tıpkı faiz gibidir demeleri yüzündendir." Böyle demekle, onlar Allah adına yalan söylemişlerdir. "Oysa ki Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabb'inden bir Öğüt getir de faizcilikten geri durursa, geçmişte olan kendisinedir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faizciliğe dönerse (yani, faiz yerse), işte onlar cehennemliktir, onlar orada temeüi kalacaklardır." "Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız, mevcut faiz alacaklarınızı terk edin [102] âyeti hakkında da şunlan söylemiştir: Bize ulaşan habere göre -Doğrusunu en iyi Allah bilir- bu âyet Sakîf ten Amr b. Avf oğullan ile Mahzûm oğullarından Muğîre oğulları hakkında nazil olmuştur. Muğîre oğullan Sakîfle faizli işlem yapardı. Derken Allah, Resulüne Mekke'de zafer verdi. O gün Allah Resulü (saMahu aleyhi vesellem) faizin bütün çeşitlerini kaldırdı. Tâif halkı, faiz alacaklarının baki kalması, faiz borçlarının ise kaldırılması yönünde anlaşma yapmışlardı. Resûlullah (saMalu aleyhi vesellem) onlarla yaptığı anlaşma metninin sonuna şöyle yazdı: "Müslümanların sahip oldukları haklara, onlar da sahiptir. Müslümanların yerine getirmesi gereken yükümlülüklerden onlar da sorumludur." Müslümanlar kendileri faiz yemedikleri gibi başkalarına da vedirmemekten sorumlu idiler. Bunun üzerine Amr b. Avf oğulları Muğîre oğullarını alıp Mekke'de bulunan Attâb b. Useyd'e gittiler. Muğîre oğulları: "Biz insanların en faizcisi olduk. Başkaları ise insanlardan faizi kaldırdı" jediler. Amr b. Umeyr oğulları ise: "Biz faiz alacaklarımızın bize ait olduğu vönünde anlaşma yaptık" dediler. Attâb b. Useyd de olayı Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yazdı ve şu âyet nazil oldu: "Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, bunun Allah'a ve peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin [103] O zaman Amr oğulları Allah ve Resûlü'ne savaş açacak ;üçleri olmadığını anladılar.

"Eğer tövbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece (ana paradan fazla îlarak) haksızlık etmemiş ve (eksik alarak) haksızlığa uğramamış olursunuz.

Borçlu darda ise (onu bırakın), eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Bitmiş olsanız borcu bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.

Allah'a döneceğiniz ve haksızlığa uğratılmaksızın herkesin kazancının Kendisine eksiksiz verileceği günden korkunuz. [104]

Bu son âyetle Nisa sûresinin son âyetinin Kur'ân'm en son inen âyetleri olduklarını söylemişlerdir. (Ebû Ya'lâ) [105]

3538. Mücâhid bir hadis zikretti. Ravilerden Yezîd dedi ki: Fazl b. Atıyye'den de şöyle dediği nakledilmiştir: Kırk yıl 12 fersahlık bir alanda dönüp durdular. Vadiye indiklerinde ortalarına boğa başı gibi bir kaya kondu. Ondan on iki pınar fışkırdı."

Süleyman et-Teymî kanalıyla Ebû Miclez'den: "Bulutla üzerlerine gölge yaptık [106] âyeti hakkında: "Bulut onların üzerlerine Tih çölünde gölge yaptı" yorumu nakledilmiştir. (İbn EbîÖmer)

3539. Ebu'd-Derdâ demiştir ki: Erkek hanımını boşuyor, sonra "Şaka yaptım" diyordu. Köle azat ediyor, sonra "Şaka yaptım" diyordu. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah "Allah'ın âyetlerini alaya almayın [107] âyetini İnzal buyurdu. Allah Resulü de (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim hanımını boşar ya da köle azat eder de Şaka yaptım derse, onun hu sözü bir anlam ifade etmez-Sözü yerini bulur ve onu bağlar [108] buyurdu. (İbn Ebî Ömer)

3540. Ubey b. Ka'b âyetini okurken kelimesindeki zâyı noktalı okurdu (yani şeklinde okumazdı) (Müsedded) [109]

3541. İbn Abbâs: Yiyeceğine ve içeceğine bak henüz bozulmamıştır") âyetinde [110] yer alan kelimesini "değişmemiştir" şeklinde açıklamıştır. (Ebû Ya'lâ) [111]

3542. Mücâhid'in bildirdiğine göre Ebû Zer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) imanın ne olduğunu sordu. Allah Resulü de "Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyi olmak demek değildir.[112] âyetini okudu.

Hadis mürsel olup senedi sahihtir. Ayrıca bir de şahidi vardır.[113] (îshâk)

3543. İkrime demiştir ki: Hüseyin b. Ali'ye Şam dönüşünde imanın ne olduğu soruldu. O da: "Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyi olmak demek değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, âhiret gününe, yeleklere, kitaplara, peygamberlere inanır.[114] âyetini okudu.[115] (İshâk) Hadisin başka bir tariki daha vardır.

3544. Saîd b. el-Müseyyib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Başına musibet gelen bir Müslüman, kırk yıl sonra o musibetini hatırlayarak istircâ çekerse (Biz Allah'tan gelmişiz yine O'na döneceğiz" derse), muhakkak Allah o gün kendisine başına musibet geldiği gündeki gibi ecir verir" buyurmuştur. (el-Hârîs) Bunu İmam Ahmed, Fâtiraa binti'l-Hüseyin kanalıyla Hz. Hüseyin'den tahrîc etmiştir.

3545. Câbir anlatmaktadır: Hz. Peygamber'e (saöallahu aleyhi vesellem) bir adam gelerek "Benim bir komşum var. Gecenin başında Kur'ân okuyor, sonra ırsızık yapıyor" diye yakındı. Allah Resulü (salJallahu aleyhi vesellem) de: "Eğer o trçekten gecenin başında Kur'ân okuyorsa bu, onu gecenin sonunda hırsızlık yapmaktan alıkoyar" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [116]

3546. İbn Abbâs: [117] ile ilgili olarak: ("gökten sağanak halinde boşanan") âyeti kelimesi, "yağmur" demektir, açıklamasını yapmıştır. (Ebü Ya'lâ) [118]

3547. İbn Abbâs demiştir ki: "Şahadet ederim ki, belli bir vadeye kadar garanti edilen selef akdini Allah helal kılmış ve buna izin vermiştir. Zira şanı yüce Allah buyurmuştur ki: "Ey İnananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız.[119] (İbn Ebî Ömer)

3548. Salim demiştir ki: Abdullah (b. Ömer) onun, yani orta namazın [120] sabah namazı olduğunu düşünürdü. (İshâk) [121]

3549. Hz. Ali demiştir ki: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellera) [122] "orta namazı"nm ne olduğunu sordum. "Bu, ihmal edilmiş olan İkindi namazı dır" buyurdu. (Müsedded) [123]

3550 Ebû Cafer Muhammed b. Ali ve Nâfi' b. Ömer'in bildirdiklerine göre Ömer'in azatlısı Râfi' onlara şöyle anlatmış: Dediğine göre kendisi Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) eşleri döneminde mushaf yazarmış. Demiştir ki: Bana Hafsa bir mushaf yazdırttı. "Bakara sûresinin şu âyetine geldiğinde onu yazma, bana getir. Onu sana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) duyduğum şekliyle ben imlâ ettireceğim" dedi. Söz konusu âyete ulaştığımda onu yazdığım sayfayı kendisine götürdüm. Şöyle yaz, dedi:[124] (Ebû Ya'lâ) [125]

Derece/Mertebenin [126] tefsiri ile ilgili Ebû Ubeyde hadisi Cihâd kitabının Atıcılığın faziletine dair bölümünde geçmişti. [127] âyeti [128] ile ilgili Ubâde hadisi Evlilik kitabının Boşamanın geçerliliğine dair bölümünde geçmişti.[129]

3551. İbn Abbâs: (Bakara 197'de geçen) hakkında maksat cinsel ilişkidir, hakkında, dan maksat günahlardır hakkında da dan maksat tartışmadır" demiştir. (Ebû Ya'lâ) [130]

3552. Saîd b. el-Müseyyib demiştir ki: Suhayb muhacir olarak Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi veseüem) yanma gitmek üzere yola çıktı. Peşine bir grup Kureyşli takıldı. O da bineğinden inerek ok çantasmdaki okları çıkarıp yaydı. Sonra şöyle seslendi: "Ey Kureyş topluluğu! İyi bilirsiniz ki, ben sizin en iyi ok atıcılarınızdan biriyim. Allah'a yemin ederim ki, çantamdaki bütün oklarımı atıp bitirmedikçe bana yaklaşamayacaksınız. Ondan sonra da kılıcımı çekip onunla, elimde ondan bir parça kaldığı sürece çarpışacağım. Ondan sonra da ne isterseniz onu yapın. İsterseniz size Mekke'deki malımın ve dirhemlerimin yerini göstereyim, yolumdan çekilin." Müşrikler; "Tamam. Olur" dediler. Hz. Peygamber'in (salkllahu aleyhiveseHem) yanma ulaştığında Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ebû Yahya! Bu kârlı bir alışveriş oldu. Ebû Yahya! Bu kârlı bir alış veriş oldu" buyurdu. Bu konuda şu âyet indi: "Yine insanlardan öyleleri vardır ki, Allah'ın rızasına ermek için kendini feda eder. Allah kullarına karşı çok şefkatlidir.[131] (el-Hâris) Bunu İbn Ebî Hatim Tefsirinde tahrîc etmiştir.

3553. Ebû Meysere'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resulü! Burası Rabbimizin halili/dostu (İbrahim)'in makamıdır. Burasını namazgah edinsek mi?" diye sordu. Bunun üzerine "Siz de Makâm-ı İbrahim'den Kendinize bir namazgah edinin [132] âyeti nazil oldu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

3554. İbn Abbâs: gözetiyorlar ki, Allah, buluttan gölgelikler içinde meleklerle birlikte geliversin de iş bitirilİversin) [133] âyetinde yer alan kelimesini "parça parça olmuş bulutlar" diye açıklamıştır. (Ebû Ya'lâ)

3555. İbn Abbâs: "İnsanlar tek bir ümmetti [134] âyetini "Hepsi de İslam üzere İdiler" diye açıklarken, Kelbî: "Hepsi küfür üzere idi" dîye açıklamıştır.[135] (Ebû Ya'lâ)

3556. Ebû Saîd el-Hudrî demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) zamanında bir adam hanımıyla arkadan cinsel ilişki kurdu. "Falan kimse hanımına arkadan yanaştı" dediler. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: "Kadınlarınız, sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın [136] âyetini indirdi. (Ebû Ya'lâ) [137]

Bakara Sûresinin Fazileti

3557. Useyd b. Hudayr anlatmaktadır: Bir gece ben namaz kılarken birden kandiller gibi gökten inen bir ışık gördüm. Bunu görünce secdeye kapandım. Useyd olayı Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığında: "Ey Ebû A tık! Ona bakmaya devam etseydin ya!" buyurdu. O da: "Bakamadım. Onu görünce hemen secdeye kapandım" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer devam edebilseydin, bir takım olağanüstülükler görecektin. Onlar Kıtr'ân dinlemek için inen meleklerdir" buyurdu.[138] (İshâk)

Diğer rivayette ise "Bir gece namaz kılarken Bakara suresini okuyordum..." şeklinde geçmiştir.

3558. Ebû Seleme anlatmaktadır: Useyd b. Hudayr bir gece namaz lalarken gördüğünü şöyle anlattı: "Beni bulut gibi bir şey kapladı. İçinde kandiller vardı. Hanımım da yanıma

durmuştu ve hamileydi. Kısrağım evde bağlıydı. Kısrağın ürkmesinden, kadının korkuya kapılıp çocuğunu düşürmesinden endişe ettim ve hemen namazımı bıraktım. Sonra sabah olunca bunu Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) anlattım. Bana: "Ey Useyd! Kur'ân oku! O, Kur'ân dinlemek için inmiş bir melekti" buyurdu.[139] (İshâk)
3559. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bakara sûresini bölmüştür.[140] (Ebû Ya'lâ)
3560. Sehl b. Sa'd'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: zirvesi vardır. Kur'ân'ın zirvesi de Bakara süresidir. Kim bir gece evinde Bakara sûresini okursa, Şeytan o eve üç gün giremez. [141] (Ebû Ya'lâ)
3561. Hz. Ömer demiştir ki: "Aklı eren hiç kimsenin Bakara sûresinin son âyetlerini okumadan uyuyacağını sanmam. Zira onlar, Arş'm altındaki hazineden indirilmiştir." (Müsedded)

Ayetel-Kürsî'nin Fazileti

3562. Avf b. Mâlik anlatmaktadır: Ebû Zer, Resûlullah (sallaJJahu aleyhi veseUera)'in yanma oturdu... Zikrettiği hadiste şu ifadeler geçmiştir: Dedim ki: "Ya Resûlallah! Allah'ın sana indirdiklerinden hangisi daha büyüktür?." "Allahü lâ ilahe illâ huve'l-hayyûl kayyûm.... " buyurdu, (ishâk) [142]
Kürsî'nin vasfedildiği Ebû Zer'den gelen bir hadis Peygamberlerle İlgili Hadislerin başında geçmişti. [143]
3563. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr demiştir ki: "Abdurrahman b. Avf evine girdiğinde, evin köşelerinde Âyetel-Kürsî'yi okurdu." (Ebû Ya'lâ)
3564. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi v^ellem) şöyle buyurdu: "Kur'ân'ın en üstünü Bakara süresidir. Ondaki en büyük âyet ise Ayete" 1-KürsVdir. Zira Şeytan içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar." (el-Hâris)
Hadis mürsel olup Hasan'a kadarki senedi sahihtir.

Al-i İmrân Sûresi

3565. Hâlid b. Ar'are anlatmaktadır: Hz. Osman öldürüldüğünde.....Hz. Ali'den bir kıssa naklettikten sonra onun şu sözünü aktardı: "Şüphesiz insanlar için kurulan ilk ev (mabet), Mekke'deki çok mübarek ve bütün âlemlere hidayet kaynağı olan Beyt (Kâbe)dir [144] Doğrusu o, ilk ev değildir. Hz. Nûh, Hz. İbrahim'den önce gönderilmişti ve hepsi de evlerde idi. Fakat o, çok mübarek ve âlemlere hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulmuş ilk evdir. Orada apaçık deliller vardır, İbrahim'in makamı vardır; kim oraya girerse, güvenlik içinde olur." (İshâk ve el-Hâris) [145]
Meğâzi kitabının Uhud Vak'ası bölümünde Yüce Allah'ın "Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hali bir kısmınızı kaplıyordu. [146] âyetinin tefsiri ile ilgili bir hadis yer almıştır.
3566. Mücâhid demiştir ki: "Kim oraya girerse, güvenlik içinde olur [147] âyeti, senin "Gir, güvendesin" sözün gibidir. (Müseclded)
3567. Abdullah (b. Mes'ûd) demiştir ki: "Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz âhireti istiyordu [148] âyeti ininceye kadar Hz. Peygamber'in (sallallahualeyhi vesellem) ashabından bir kimsenin dünyayı isteyeceğini düşünmezdim.[149] (Ebû Bekirb. EbîŞeybe)
3568. Huceyr b. Beyân'ın [150] bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Akrabası olan bir kimse, akrabasına giderek Yüce Allah'ın ona verdiği nimetlerin fazlasından kendisine vermesini ister de akrabası cimrilik edip vermezse, mutlaka kıyamet günü onun karşısına dil çıkarıp çeken erkek bir yılan çıkarılır ve yılan, onun boynuna dolanır" buyurmuştur. Sonra şu âyeti okudu: "Allah'ın, kendilerine lütfundan verdiği nimetlere karşı cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır o, kendileri için serdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'a aittir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. [151] (Ebû Bekirb. EbîŞeybe)
3569. Mücâhid anlatmaktadır: el-Hâris b. Süveyd Müslüman olmuştu. Sonra kavmine katılarak inkâr etti. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "İnandıktan, Peygamber'in hak olduğuna şahadet ettikten ve kendilerine açık deliller geldikten sonra, inkâra sapan bir milleti Allah nasıl doğru yola eriştirir? Allah zalimler güruhunu doğru yola iletmez [152] Kendi kavminden bir adam bu âyetleri ona götürerek kendisine okudu. Haris onları işitince: "Vallahi, sen bildiğim kadarıyla dürüst birisin. Muhakkak ki Resûlullah, senden daha dürüsttür. Allah ise elbette üçünüzün en dürüst olanıdır" dedi. Sonra tekrar dönüp iyi bir Müslüman oldu. [153] (Müsedded)
3570. İbn Abbâs demiştir ki: "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz [154] âyetiyle kastedilenler, Medine'ye hicret edenlerdir. (el-Hâris) [155]
3571. Abdullah (b. Mes'ûd) (Âl-i İmrân 154'de geçen uyuklama ile ilgili alarak) demiştir ki: "Savaş esnasında uyumak güvenliktir. Namazda uyumak ise Seylan'dandır." (Müsedded)
3572. Ebu'l-Huveyris'in bildirdiğine göre o, el-Hakem b. Minhâl'dan şöyle dediğini işitmiş: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Ömer'e: "Bana burada bulunan Kureyşîileri topla!" buyurdu. O da topladı. (Ebû Ya'lâ) Kalbi İncelten Hususlar ve Zühd kitabında geçmişti. [156]
3573. Ebû Abdurrahman bildiriyor: İbn Abbâs'a: İbn Mes'ûd âyeti ("Hiçbir peygamberden ganimet malını gizlemesi [devlet-miUet malının aşırılması] yakışık almaz") [157] şeklinde okumaktadır, dedim. Bana şöyle dedi: "O şekilde okuması da caizdir. Ama doğrusu şeklindedir. Yani, Allah hiçbir peygamberini hain (ganimet malına hıyanet eden) yapmaz, demektir." (Ahmed b. Menî') [158]

Nisa Sûresi

3574. Ebu'l-Mühelleb anlatmaktadır: Hz. Âişe'nin yanma girerek "(İş), ne sizin kuruntunuza, ne de kitap ehlinin kuruntusuna göredir. Kötülük yapan, o yüzden cezalandırılır [159] âyetini sordum. "Maksat, dünyada iken başınıza gelenlerdir" dedi. (İshâk)
3575. Abdullah b. Amr b. el-Âs demiştir ki: "Büyük günahlar yedidir: Allah'a ortak koşmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir kimseyi haksız olarak öldürmek, anne babaya karşı gelmek, savaş meydanından kaçmak, iffetli kadına zina iftirası atmak, faiz yemek ve bir de yetim malı yemek." Hadisin senedi hasendir.[160] (ishâk)
3576. Taysele b. Meyyâs el-Hüzelî demiştir ki: Necedât'la birlikte oldum ve kesinlikle büyük günahlardan olduğunu sandığım bazı günahlar işledim. Bu durum İbn Ömer'e sorulunca şöyle cevap verdi: "Büyük günahlar dokuzdur: Allah'a ortak koşmak, haksız yere bir cana kıymak, savaş meydanından kaçmak, iffetli bir kadına zina iftirası atmak, faiz yemek, yetim malı yemek, Mescid-i Haram'da dinsizlik yapmak, büyücülük yapan kadmın işi ve bir de çocuklarının itaatsizliği sebebiyle anne babanın ağlaması." İbn Ömer benim korktuğumu görünce "Cehenneme girmekten korkuyor musun?" diye sordu. "Evet" dedim. "Peki cennete girmek ister misin?" diye sordu. "Evet" dedim. "Anne baban sağ mıdır" diye sordu.... (İshâk) Hadis, daha önce Edeb kitabında geçmişti.[161]
3577. Saîd b. Cübeyr demiştir ki: Mikdâd b. el-Esved, bir müfrezeye katılmıştı. Derken müşrik bir topluluğa rastladılar ve insanlar (onları görünce) kaçtılar. Yalnız bir adam, ailesi ve malıyla orada kaldı ve: "Şahadet ederim ki, Allah'tan başka tanrı yoktur" dedi. Ama Mikdâd onu öldürdü. Kendisine: "Sen, Allah'tan başka tanrı bulunmadığına şahadet ettiği halde onu öldürdün mü?" denildiğinde ise: "O, aslında malını ve ailesini alıp kaçmak istemişti" diye cevap verdi. "Allah Resulü aramızdadır. Meseleyi ona sorun" dediler ve Allah'ın Resulü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) giderek olayı kendisine anlattılar. Allah Resulü (sallallahu aleyhi-vesellem): "Sen, Allah'tan başka tanrı bulunmadığına şahadet ettiği halde onu öldürdün mü?!" buyurdu. Mikdâd yine: "O, aslında malını ve ailesini alıp kaçmak istemişti" dedi. Bu olay üzerine şu âyet nazil oldu: "Ey iman edenler! Allah yolunda cihada çıktığınız zaman, mü'mini kâfirden ayırmak için iyice araştırın. Size selâm veren kimseye, dünya hayatının menfaatini gözeterek, Sen mü'min değilsin demeyin. Allah katında çok ganimetler var. İslâm'a ilk girdiğiniz zaman siz de öyle idiniz.[162] Yani, müşriklerle beraber olduğunuz zaman inancınızı gizlerdiniz. Sonra Allah size lütufta bulundu. İslam'ı üstün kıldı. Onun için iyice araştırın. (el-Hâris)
3578. Feltân b. Âsim bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber oturuyorduk. Derken kendisine vahiy indi. Kendisine vahiy inerken gözleri açık kalır, kulağı, gözü ve kalbi kendisine Allah'tan gelen vahye dikkat kesilirdi. Vahiy inzali bitince kâtibe şöyle buyurdu: "Şöyle yaz <=Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler eşit olamazlar. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihat edenleri, derece itibariyle, oturanlardan üstün kıldı. Allah onların hepsine de cenneti vaat etmiştir. Bununla beraber Allah mücahitlere, oturanların üzerinde büyük bir ecir vermiştir. [163] Bunu duyan ama İbn Ümmü Mektûm ayağa kalkarak: "Yâ Resûlallah! Bizim günahımız nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Allah yine vahiy indirdi. Âmâya: "Resûlullah'a vahiy iniyor" dedik. O da ayakta kalarak: "Allahım! Sana tövbe ederim" dedi. Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy üzulü bitince (kâtibe) buyurdu ki: "Şunu da yaz: (Müminlerden) özür sahibi olmaksızın (oturanlarla). [164] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Ebû Yala ve Bezzâr) [165]
3579. Muhammed b. el-Münteşir bildiriyor: Bir adam Ömer b. el-Hattâb'a: "Ben, kesinlikle Allah'ın kitabındaki en ağır âyeti biliyorum" dedi. Ömer de üzerine gidip onu kırbaçla dövdü ve: "Niçin onu unutuyorsun da sonra öğreniyorsun" diye çıkıştı. Böylece ayrıldı. Ertesi gün o zâta Ömer: "Senin dün bahsetmiş olduğun âyet hangisiydi?" diye sordu. O da: "Beni bıraktın mı ki haber vereyim?" dedi. Ömer: "Gece uyuyamadım" deyince "Ey mü'minlerin emiri, aziz ve celil olan Allah buyurmuştur ki: "Kim bir kötülük yaparsa, o yüzden cezalandırılır..[166] yani, bizden kim bir kötülük yaparsa, mutlaka o yüzden cezalandırılacaktır" dedi. Ömer de: "Bu âyet nazil olduğu zaman günlerce yiyecek ve içecekten bir fayda görmeksizin yaşadık. Sonra Allah şu âyeti indirerek ruhsat verdi: "Kim bir kötülük işler yahut nefsine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlanmasını dilerse, Allah'ı bağışlayıcı ve esirgeyici bulur [167] (İshâk) [168]
3580. Ka'b b. Zühl el-İyâdî anlatmaktadır: Babamla birlikte Ebu'd-Derdâ'ya gidip gelirdik. Bu esnada onu Allah Resûlü'nden (sallaEahualeyhiveseîlem) şöyle naklederken işittim:
"Biraz. Önce bana Rabbimden "Kim bir kötülük işler, yahut nefsine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlanmasını dilerse, Allah'ı bağışlayıcı ve esirgeyici bulur [169] âyeti nazil oldu. Önceki âyet, yani "Kim bir kötülük yaparsa, o yüzden cezalandırılır.[170] âyeti insanlara ağır gelmişti. Bu yüzden ashabımı bununla müjdelemek istedim." Ka'b dedi ki: "Yâ Resûlallah! Kişi zina etse, hırsızlık yapsa da sonra bağışlanmayı dilese, bağışlanır mı?" diye sordum. "Evet. Bağışlanır" buyurdu. Ben tekrar: "Ya Resûlallah! Zina etse,

hırsızlık yapsa da sonra bağışlanmayı dilese, bağışlanır mı?" diye sordum. "Evet. Bağışlanır" buyurdu. Ben aynı şeyi üçüncü kez sorunca: "Uveymlr'in burnu sürtse de bağışlanır" buyurdu. Sonra Ka'b b. Zühl: "Ebu'd-Derdâ'yı parmağıyla kendi burnuna dokunurken gördüm" demiştir. (Ebû Ya'lâ) [171]

3581. Hâlid b. Ar'are anlatmaktadır: Hz. Osman öldürüldüğünde.... diye başlayan hadiste ayrıca şunlar yer almıştır: Sonra bir başkası ayağa kalkarak Hz. Ali'ye: "Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden, yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında, onlara bir günah yoktur [172] âyetini sordu. "Bana böyle şeyler sorun" dedi ve sonra şöyle cevapladı: "Maksat şudur: Bir adamın iki hanımı olur. Bunlardan biri âciz veya çirkef biri olur. Adam da onunla iki veya üç gecede bir kendisiyle ilişki kurma konusunda sulh yapar." (İshâk) [173]

3582. ez-Zübeyr b. el-Avvâm, bir adamı Resûlullah'a (saUallahu aleyhi veelian) dava etti. Adam da: "Amcasının oğlu olduğu için onun lehine hüküm verdi" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu âyeti indirdi: "Hayır! Rabbine andolsun ki iş bildikleri gibi değil, onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde hiçbir burukluk duymaksızın, tam bir teslimiyette boyun eğmedikçe iman etmiş olamazlar.[174] (el-Humeydı)

3583. Amr b. Dînâr, Ümmü Seleme'nin çocuklarından bir zâttan şöyle dediğini nakletmiştir: Zannedersem Ümmü Seleme şöyle dedi: Zübeyr ve bir adam Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalı oldular. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr'İn lehine hüküm verince adam: "Onun lehine hüküm verdi. Çünkü o onun amca oğludur" dedi ve ağzıyla onunla eğlendi. Onu gören bir Yahudi: "Şuna bakın, Hz. Peygamber'le ağız yapıp eğleniyor. Biz onlardan daha saygılı/itaatkâr olduğumuz halde, (Allah) bize, birbirimizi öldürmemizi emretmişti" dedi. (İbn Ebî Ömer) [175]

3584. Zâzân'm naklettiğine göre Abdullah (İbn Mes'ûd) şöyle demiştir: Allah yolunda öldürülmek, emanete hıyanet dışındaki bütün günahları affettirir. Allah yolunda öldürülen şehit getirilir ve ona: "Emaneti (sahibine) ver" denir. "Nasıl ödeyeyim ki, o dünyada iken harcanıp gitti" diye cevap verir. Bunun üzerine: "Onu alıp HâvİYe'ye' (cehenneme) götürün" diye emir verilir. Hâviyenin dibine ulaştığında emaneti kaybolup gittiği gündeki şekliyle karşısına çıkar. Onu alıp omuzuna koyar ve cehennemden çıkmaya Taşlar. Tam oradan çıktığını düşündüğü anda önce emanet, peşinden de cendisi, yuvarlanır ve sonsuza dek böyle yuvarlanmaya devam ederler. Sonra Abdullah (b. Mes'ûd) şu âyeti okudu: "Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder [176] (Müsedded)

3585. Huzeyfe demiştir ki: "Senden fetva istiyorlar. Deki: "Allah size âle (babası ve çocuğu bulunmayan muns)nin mirası hakkında hükmünü Açıkhyor [177] âyeti nazil olduğunda Hz. Peygamber {sallalbhu aleyhi vesellem) yolculukta idi. Etrafına baktı, Huzeyfe'yi gördü ve onu ona okudu Huzeyfe âyeti iyice belledi. Sonra etrafına baktı, Hz. Ömer'i gördü ve o da onu ona okuttu. Sonra Hz. Ömer halife seçilince kelâle konusunda hüküm vermek istedi. Huzeyfe ile karşılaştı. Bunu ona sorunca Huzeyfe şöyle karşılık verdi-"Vallahi, eğer senin idarenin, beni sana o konuda daha evvel söylediğinden başka bir şey söylemeye zorlayacağını sanıyorsan, ben gerçekten ahmağım demektir." Hz. Ömer: "Allah esirgesin seni. istediğim bu değildir" deyince şöyle dedi: Bu âyet Resûlullah'a (sallaHıu aleyhi vesilem) nazil olunca onu bana öğretti. Ben, bana öğrettiği gibi sana öğrettim. Vallahi, bunun üzerine başka bir şey asla katmam." (İbn Ebî Ömer) [178]

3586. Ebû Berze'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veelfem) şöyle buyurmuştur: "Allah, kıyamet günü ağızlan tutuşmuş alev alev yanan bir topluluk diriltir." "Onlar kimlerdir ya Resûlallah?" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu bilmez misin?: Yetimlenn mallarını haksız yere yiyenler, muhakkak ki karınlarını ateşle doldurmuş olurlar ve cehennemi boylarlar [179] (Ebû Ya'lâ)

3587. Enes b. Mâlik derdi ki: "Allah'tan korkun ve emâneti sahibine verin. Zira azîz ve celîl olan Allah
Emânetleri sahiplerine veriniz [180] diye emretmektedir." (Ebû Ya'lâ)

3588. İbn Abbâs demiştir ki: Damre b. Cündüb evinden muhacir olarak yola çıktı ve ailesine: "Beni putperestlik topraklarından çıkarın, Resûlullah'a (saUallahu aleyhi vesellem) götürün" dedi. Ancak Hz. Peygamber'in (sallallu aleyhi vesellem) yanma ulaşamadan yolda vefat etti. Bunun üzerine "Her kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer de bulur, genişlik de bulur.[181] âyeti nazil oldu. (Ebû Ya'lâ)

Mâide Sûresi

3589. Amr b. Şuayb'm, babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem): "Müttefiklerinize karşı, yeminlerinizle sağlamlaştırdığını akitlerinizi yerine getiriniz" buyurdu. Ashabı: "Yâ Resûlallah! Onların akitleri nedir?" diye sordular. "Diyetlerini ödemek ve yardım etmek" buyurdu. (el-Hâris)

3590. Mücâhid demiştir ki: "Hz. Musa, her oymaktan iki adam seçti. Hep birlikte zorbaların şehrine girdiler. Ama Yûşa b. Nûn ve Kâlib b. Yuganna dışında bütün kavimler çıkıp kendi oymaklarını oraya girmekten menetti.[182] (İbn Ebî Ömer)

3591. Verkâ aynı hadisi "(Bu ikisi ise oymaklarına) onların üzerlerine yürümeleri emrini vermişlerdir" ilavesiyle zikretmiştir. (Ahmed b. Men?')

3592. Fadl b. Atiyye demiştir ki: "(İsrâîl oğulları) 12 fersahlık alanda kırk yıl şaşkın şaşkın dolanıp durdular. Ortalarına öküz başı gibi başı olan bir kaya kondu. Vadiye indiklerinde ondan on iki pınar fışkırdı. Hareket ettikleri zaman onu bir öküze yüklerler ve su kesilirdi." (İbn Ebî Ömer)

3593. Atiyye el-Avfî demiştir ki: "12 fersahlık alanda kırk yıl şaşkın şaşkın dolanıp durdular. Ortalarına öküz başı gibi bir kaya konuldu. Onu bir Öküzün sırtında taşıyorlardı. Bir yerde konakladıkları zaman onu indirirler, Hz. Musa ona vurur ve ondan on iki pınar fışkırırdı. Hareket ettiklerinde bir öküze yüklerler ve su kesilirdi.[183] (Ahmed b. Menî')

3594. İkrime yüce Allah'ın "Kırk sene o mukaddes yer onlara haram kılınmıştır. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar [184] âyeti hakkında "Yani, sonsuza dek oraya girmeleri onlara haram kılınmıştır. Yeryüzünde kırk yıl şaşkın şaşkın dolaşacaklardır" açıklamasını yapmıştır.[185] (Ahmed b. Menî')

3595. Ümmü Amr binti İsâ demiştir ki: Bana amcam anlattı. Bir yolculuk sırasında Peygamber (sallahuafeyhivesellem) ile berabermiş ve Allah'ın Resûlü'ne (salbilahu aleyhi vesellem) Mâide sûresi nazil olmuş. Dedi ki: "O'na vahiy inmekte olduğunu anladık. Çünkü sûrenin ağırlığından devesi Adbâ'nın kürek kemikleri incelmişti." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [186]

3596. İbn Abbâs demiştir ki: "Ben, Muhanımed'in ashabından daha hayırlı bir topluluk görmedim. Vefatına kadar kendisine sadece on üç soru sordular. Bunların hepsi de Kur'ân'da zikredilmektedir." (Ebû Ya'lâ) [187]

3597. Câbir: "Onlar yalana kulak verirler [188] ifadesinden maksadın. Medine Yahudileri; "Sana gelmeyen diğer bir topluluğa kulak verirler [189] ifadesiyle de Fedek halkının kastedildiğini söylemiştir.[190] (el-Humeydî)

3598. Iyâd el-Eş'arî'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) Musa'ya işaretle: "Onlar bunun kavmidir" buyurdu. Yani "Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, bilsin ki Allah yakında öyle bir topluluk/kavim getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler [191] âyetinde kastedilenler. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [192]

3599. Katâde demiştir ki: Bundan sonra "Aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet [193] âyeti nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bugün biz Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğer din mensuplarına hükmediyoruz" buyurdu (el-Hâris)

3600. Hamiye b. Rikâb anlatmaktadır: Selmân'a "Çünkü onların içlerinde keşişler ve rahipler vardır. Üstelik onlar büyüklük taslamazlar [194] âyetini sordum. Şöyle cevap verdi: "Bırak, keşişler manastırlarında ve dağ başlarında/harabelerde kalsınlar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana âyeti "Çünkü onların içinde sıddıkler/doğrular ve rahipler vardır" diye okuttu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [195]

3601. Yahya b. Abdülhamîd, Nusayr b. Ziyâd'dan hadisi şu ifadeyle nakletmiştir: "Maksat, manastırlarda ve dağ başlarındaki rahiplerdir. Bırak, onlar oldukları gibi kalsınlar." Selmân dedi ki:

3602. Berâ b. Âzib şöyle demiştir: Resûîullah'a {sallallahu aleyhi vesellem) bir şey sormak isterdim de üzerinden bir yıl geçtiği halde kendisinden çekinir, soramazdım. Bu yüzden Bedevilerin gelmesini arzu ederdik. (Ebû Ya'lâ)

Hasan'ın Ebû Bekre'den naklettiği, Yüce Allah'ın "Onlar, yaptıkları kötülüklerden birbirlerini menetmezlerdi. Yaptıkları şey ne kötü idi âyetiyle ilgili hadis, İman kitabında geçmiştir.[196]

3603. Ebu'l-Âliye demiştir ki: İnsanlar, Ömer b. el-Hattâb'ın yanmdaydılar. "Bugün dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım [197] âyetinden bahis açıldı. Yahudilerden bir adam dedi ki.... Sonra Ömer: "Allah bizim için işi kemale erdirdi. Anladık ki, ondan sonra eksilme/iniş olacaktır" dedi. (Ishâk)

3604. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi vesellem) hutbesinde ve Tevbe sûrelerini okudu, ardından: "Allah in bu sûrelerde helal kıldığını helal, haram kıldığını haram kabul ediniz" buyurdu. (Abd b. Humeyd)

3605. el-Kâsım nakletmektedir: Hz. Âişe, insanların "Yırtıcılardan keskin dişleri bulunan her hayvan haramdır" dediklerini duyunca şu âyeti okudu: "De ki: "Bana vahyolunanda, (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum..[198] Dolayısıyla, toprak tencerenin suyu sarıya dönüşür de bu, onu haram kılmaz.[199] (Müsedded}

3606. Ğudayf b. el-Hâris bildiriyor: Hz. Ömer'e bir valisi şöyle yazdı: Bizim Samireli komşularımız vardır. Bunlar Tevrat ve İncil'in bazı bölümlerini okuyorlar ve yeniden dirilmeye inanıyorlar. Onların kestikleri hakkında ne buyurursun." Hz. Ömer de ona cevabi mektubunda şöyle dedi: "Eğer Tevrat veya İncil'in bazı bölümlerini okuyorlar ve Allah'ın adını anıyorlarsa, onların kestikleri de Ehl-i Kitab'm kestikleri gibidir." (Müsedded)

3607. Câbir b. Abdullah anlatmaktadır: Ehl-i kitaptan bir adam zina etti ve Fedek halkı Medine Yahudilerinden bazı kimselere: "Bu konuyu jVtuhammed'e sorun. Eğer celde (kırbaç) cezasını emrederse, kabul edin; recmi (taşlamayı) emrederse, kabul etmeyin" diye mektup yazdılar. Onlar da sordular. Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseliem): "Bana en bilgili iki kişinizi gönderin" buyurdu. Sonra İbn Sûriyâ adında kör bir adamla birlikte bir zât daha geldi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesdlem) onlara: "Sizler kavminizin en bilginleri misiniz?" diye sordu. Onlar da: "Kavmimiz böyle değerlendirdi" dediler. Sonra Nebî (sallallahu aleyhi veseliem): "İsrail oğulları için denizi yaran, size bulutla gölge yapan, sizi Firavun hanedanından kurtaran ve Isrâîl oğullarına kudret helvası ve bıldırcın kuşunu indiren (Allah) aşkına söyleyin, Tevrat'ta recim hakkında ne buluyorsunuz?" diye sordu. Biri diğerine: "Böyle bir ricada hiç bulunulmamıştır" dedi. Sonra şöyle cevap verdiler: "Orada şunu bulmaktayız: Zina olayı iyice incelenmelidir. Eğer dört kişi, sürme kaleminin sürmedana girip çıktığı gibi erkeğin (zekerini) sokup çıkardığını gördüklerine dair şahitlik ederlerse, recim gerekir." Bunu işitince Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "İşte doğrusu budur" buyurdu ve emir verdi, adam recmedildi. Bu konuda "Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz

çevirirsen, sana hiçbir zarar veremezler. Eğer aralarında hükmedersen adaletle hükmet. Şüphesiz Allah, adaletli davrananları sever [200] (el-Humeydî) [201]

3608. Süryân'dan da benzer hadis nakledilmiş olup başı: "Eğer size bu verilirse, atın, bu verilmezse sakının [202] şeklindedir. Ravi demiştir ki: Âyet, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesdlem) gelen İbn Sûriyâ hakkında nazil olmuştur.....

Başını zikretmediği hadise şu ilaveyi yapmıştır: "Öpmek zinadır [203] Sonu ise "Sürme kaleminin sürmedana girdiği gibi.... onu recmet" şeklindedir. Sonrası zikredilmemiştir.

Hadis Ebû Dâvud ve başka kaynaklarda da daha kısa bir metinle geçmiştir. {Ebû Ya'lâ) [204]

3609. Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdurrahman b. Ebî Hureyre, İbn Ömer'e denizin kıyıya attığı pek çok balığın hükmünü sordu. İbn Ömer: "Ölmüş mü onlar?" diye sordu. Ebû Hureyre: "Evet. Ölmüşler" deyince, onları yemekten menetti. Sonra içeri girince Mushafi istedi ve şu âyeti okudu: "Size ve yolculara yiyecek olmak üzere, deniz avı ve onu yemek helal kılındı [205] Sonra şu açıklamayı yaptı: Vuy (onu yemek) Denizden çıkanı yiyin. Bunda bir sakınca yoktur. Deniz içinde ölen ya da canlı çıkıp Ölen her balık yenir demektir." (Müsedded)

Ben derim ki: Mâlik, Muvatîada Nâfi'den benzerini rivayet etmiş ve "Size ve yolculara yiyecek olmak üzere, deniz avı ve onu yemek helal kılındı" âyetinden sonra söyle demiştir: Abdurrahman'a birini gönderip meseleyi ona sordu. O da: "Bir sakıncası yoktur, yiyebilirsin!" diye cevap verdi.

3610. Saîd b. Gübeyr bildiriyor: Necâşî, ResûluUah'a (sallallahu aleyhi vesdlem).... gönderdi. O da ashabına .... emretti.... Onlar hakkında şu âyet nazil oldu: "İman edenlere karşı düşmanlık yönünden insanların en şiddetlisi olarak Yahudileri ve Allah'a ortak koşanları bulursun [206] Hadisin tamamı Sîre-i Nebeviyye bölümünde gelecektir. (el-Hâlis)

En'âm Sûresi

3611. Şehr b. Havşeb demiştir ki: En'âm sûresi nazil olduğu zaman, onunla birlikte bir grup melek, dünya seması ile yerin arasını (tespih ve tenzih) sesleriyle inletmişlerdi. Şu iki âyet müstesna.[207] (Ishak)

3612. Ebû Bekir es-Sıddîk arkadaşlarına: "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra da doğrulukta devam edenlere gelince.[208] ve "İman edenler ve imanlarını zulüm ile karıştırmayanlar.[209] âyetleri hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Arkadaşları: "Maksat Rabbimiz Allah'tır deyip, onunla amel edenler ve sonra da doğrulukta devam edenlerdir. İman edenler ve imanlarını zulüm ile karıştırmayanlar yani günah işlemeyenler, demektir" diye cevap vermeleri üzerine Ebû Bekir şu karşılığı verdi: "Ayetleri zor bir işe yordunuz. İman edenler ve imanlarını zulüm ile karıştırmayanlar... yani, şirke bulaştırmayanlar demektir. "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra da doğrulukta devam edenlere gelince yani, bu iki hasletlerini şirk ya da başka bir davranışla değiştirmeyenler, demektir.[210] (Ihsâk)

3613. Mücâhid: "Sizi O'nun yolundan ayıracak başka yollara uymayın [211] âyetinde geçen yollan: "Bidatler ve şüpheler" olarak tefsir etmiştir.[212] (Ishâk)

3614. Mâhân'ın bildirdiğine göre bir kavim Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek "Bizler büyük günahlar işledik" dediler. (Ravi der ki) Sanırım Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara cevap vermedi. Sonra arkalarını dönüp gittiklerinde "Âyetlerimize inananlar sana geldikleri zaman onlara şöyle söyle: Selâm olsun size! Rabbiniz rahmeti kendi üzerine yazdı. Sizden her kim bilmeyerek bir kötülük işleyip de sonra arkasından tövbe eder, kendini düzeltirse, bilsin ki 0, bağışlayandır, esirgeyendir [213] âyeti nazil oldu. Hemen kendilerini çağırdı ve bunu onlara okudu. (Müsedded)

3615. İbn Abbâs: "ve bir yaprak düşmez ki, [214] âyeti hakkında: "Karada ve denizde bulunan hiç bir ağaç yoktur ki, yanında ondan düşen yaprakları yazan görevli bir melek bulunmasın" açıklamasını yapmıştır. (Müsedded)

3616. Ümmü Seleme: "Kişi, Allah Resulü ile (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbir ortak yönü bulunmamasından sakınsın" demiş ve şu âyeti okumuştur: "Dinlerini parça parça edip, grup grup olanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır, sonra (Allah) onlara yaptıklarım haber verecektir [215] (Ahmed b, Menî'} [216]

3617. Nafi' b. Hâlid el-Huzâ'î, Şecere-i Rıdvan (Hudeybiye'de altında biat edilen ağaç) ashabından olan babasından şöyle dediğini nakletmiştir Resûlullah (sallallalıu aleyhi vesellem), etrafına insanlar oturduğu zaman, rüku ve secdesi tam, kısa bir namaz kılardı. Bir gün secdeye gitti ve secdeyi uzattı Öyle ki birbirimize işaretle: "Susun. Vahiy alıyor" dedik. Namazını bitirince topluluktan biri kendisine: "Ya Resûlallah! Secdeyi uzun tuttun. Öyle ki birbirimize Vahiy ahyor diye işaret ettik" dedi. O da: "Hayır. Vahiy inmedi. Ama bu bir umut ve korku namazı idi. Bu yüzden Allah'tan Uç şey istedim. Bana ikisini verdi, birini vermedi. Ondan, sizi sizden önceki kavimlerin uğradığı bir azaba duçar etmemesini istedim. Kabul etti. Ondan, sizin toplumunuza top yekûn hepinizin kökünü kesecek bir düşman musallat etmemesini istedim, kabul etti. Ondan size, gruplara bölünerek parçalanmışlık elbisesini giydirmemesini ve size birbirinizin şiddetini tattırmamasını istedim, ancak reddetti." (Ravi der ki) [217] "Baban bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitti mi?" diye sordum. "Evet. Hem de onu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şu on parmağının sayısınca işittiğini söyledi" dedi.[218] (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr)

3618. Habbâb b. el-Eret, yüce Allah'ın: "Sırf Allah'ın rızasını dileyerek sabah akşam Rab'lerine dua edenleri huzurundan kovma. Onların hesabından sen sorumlu değilsin, onlar da senin hesabından sorumlu değiller. Onları yanından kovduğun takdirde zalimlerden olursun [219] âyeti hakkında şunları söylemiştir: el-Akra' b. Habis et-Temîmî ve Uyeyne b. Hısn el-Fezârî geldi. Hz. Peygamberi (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl, Suhayb, Habbâb ve mü'minlerden durumu zayıf olan bazı insanlarla birlikte otururken gördüler. Bunları onun etrafında görünce, onları hor gördüler ve sonra gelerek onunla baş başa görüştüler. O zaman dediler ki: "Bizim için ayrı bir görüşme ayarlamanı istiyoruz ki, böylece Araplar bizim üstünlüğümüzü anlasınlar. Zira senin yanma Arapların eşrafı geliyor. Onların bizi bu bedeviler ve kölelerle birlikte görmelerinden utanç duyuyoruz. Biz geldiğimiz zaman, onları bizim yanımızdan uzaklaştır. Biz işimizi bitirince, istersen onlarla tekrar otur." Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): "Olur" dedi. "Bunun için bize, seni bağlayıcı bir mektup yazıver" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sahife istedi ve yazması için Hz. Ali'yi çağırdı. Biz de bir köşede oturuyorduk. Derken Cebrâîl (aleyhisselâm): "Sırf Allah'ın rızasını dileyerek sabah akşam Rab'lerine dua edenleri huzurundan kovma. Onları yanından kovduğun takdirde zalimlerden olursun" âyetini indirdi. Sonra şöyle devam etti-"Âyetlerimize inananlar sana geldikleri zaman onlara şöyle söyle: Selâm olsun size! Rabbiniz rahmeti kendi üzerine yazdı" âyeti indi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakın durduk. Dizimizi dizine koyduk. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bizimle beraber otururdu. Kalkmak istediği zaman kalkar ve biz kendisinden ayrılırdık. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: "Sabah akşam rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber candan sabret. Sen dünya hayatının süsünü (yani eşraf meclislerini) isteyerek onlardan gözlerini ayırma Kalbini, bizi anmaktan gafil kıldığımız (yani, Uyeyne ve Akra'), nefsinin kötü arzusuna uymuş ve işinin sonu helak olan kimseye uyma [220] âyetini indirdi Sonra (Allah) iki adamı dünya hayatına misal gösterdi. Bundan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizimle otururdu. Kalkacağı vakit geldiğinde biz kalkar, ondan ayrılırdık. Değilse, biz kalkmadıkça sonsuza dek sabırla bizimle oturacaktı. (Ebû Ya'lâ ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [221]

A'râf Sûresi

3619. Sâbit'in bildirdiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir: Biz, Allah'ın şöyle buyurduğunu işittik: "Şüphesiz o buzağıyı tanrı edinenlere Rablerinden bir gazap, dünya hayatında iken de bir zillet erişecektir. İşte biz, iftiracıları böyle cezalandırırız [222] Biz, o kavmin iftira ettiğinden başkasını düşünmüyoruz ve mutlaka o zillete duçar olacaklardır.[223] (İshâk)

3620. Eyyûb der ki: Ebû Kılâbe bu âyeti okudu ve; "Vallahi, kıyamet gününe kadar iftira eden her müfteriye dünya hayatında zillet vardır" dedi. (İshâk)

3621. İbn Abbâs demiştir ki: "Hz. Musa'nın kavmi arasından seçtiği yetmiş kişiyi yer sarsıntısının yakalamasının tek nedeni, onların, (insanları) buzağıya ibadetten menetmemeleri ve inançsız olmalarıdır." (İbn Ebî Ömer)

De ki: "Rabbim, sadece fuhşiyatı/çirkeflikleri; onun açık ve gizli olanını... yasaklamıştır [224] âyetinde geçen (gizli olanı)" kelimesinin açıklaması, Evlilik kitabının Kadınlara İyi Davranılması'na dair bölümde geçmişti. [225]

3622. Ka'b'm hanımının oğlu Tebî', aziz ve celil olan Allah'ın: "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan (diriltilip) çıkarılacaksınız!" âyeti [226] ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Yani, yeryüzünde. Allah Âdem'i orada yaratmıştır. Öldüklerinde yine oraya defnedilirler. Oradan (diriltilip) çıkarılacaklar. Gökten kırk gece yağmur yağar ve ölüler yeryüzünden (dirilip) çıkarlar." (el-Hâris) [227]

3623. Abdurrahman el-Medenî der ki: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi veseilem) A'râf halkının kimler olduğu sorulduğunda: "Onlar, babalarına isyan ederek çıktıkları Allah yolunda öldürülenlerdir. Allah yolunda öldürülmeleri, onları cehennemden korumuştur. Babalarına isyan etmeleri de cennete girmelerine engel olmuştur" buyurmuştur. (Ahmed b. Menf)

3624. el-HârİS şu ilaveyi nakletmiştir: el-Kelbî demiştir ki: "Onlar iyilikleri ve kötülükleri eşit olan bir topluluk olup bu yüzden cennete de, cehenneme de girmeleri engellenmiştir. Ama Allah onları rahmetine dahil edecektir." Ravi: "Öldürülmeyi anıp anmadığını bilmiyorum" demiştir.

3625. Mâlik el-Hilâlî der ki: Birisi: "Yâ Resûlallah! A'râf halkı kimlerdir?" diye sordu. Allah Resulü (sallaüahu aleyhi veseilem) de: "Bunlar babalarının izni olmadan Allah yolunda cihada çıkıp şehit düşenlerdir. Şehitlik cehenneme girmelerine, babalarına isyan etmeleri de cennete girmelerine mani olmuştur" buyurdu.[228] (el-Hâris)

3626. Benzeri Ebû Hureyre'den merfû olarak nakledilmiştir. (el-Hâris)

3627. Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme anlatmaktadır: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseilem): "Şekli değiştirilerek (maymun veya domuza) dönüştürülen kimsenin nesli olup olmayacağını sordum." "Seldi değiştirilerek (maymun ya da domuza) dönüştürülen hiç kimsenin ne nesli, ne de zürriyeti olmuştur" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)

Enfâl Sûresi

3628. Ebû Eyyûb el-Ensârî anlatmaktadır: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) bir müfreze gönderdi. Allah, müfrezeye yardım edip zafer/fetih nasip etti. Kim ganimet malı olarak kendisine bir şey getirdiyse, Allah Resulü (saüallahu aleyhi veseilem) beşte bir payını (humus) aldıktan sonra gerisini ona vermişti. Bazı kimseler ise hiçbir şey alamadan

döndüler. Bunlar ilerleyerek (düşman erlerinden) kâh esir alır, kâh öldürürlerdi. Bu yüzden ganimetleri arkalarında bıraktılar, onlardan hiçbir şey ele geçiremediler. Bunlar dediler ki: "Yâ Resûlallah! Bir takım adamlar ilerleyip kah esir alıyorlar, kah öldürüyorlar. Bir takım adamlar da geride kalıp savaşa atılmamışlar ve siz onlara ganimetten pay veriyorsunuz. (Niye böyle oluyor?)" Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseilem) sustu, cevap vermedi. Derken Cebrail şu âyeti indirdi: "Sana ganimetlerin bölüştürülmesini soruyorlar. De ki, ganimetlerin taksimi Allah'a ve Resulüne aittir. Onun için siz gerçekten mü'min kimseler iseniz Allah'tan korkun da birbirinizle aranızı düzeltin. Allah'a ve Resulüne itaat edin [229] Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları geri çağırdı ve "Aldıklarınızı geri verin. Onları aranızda adaletle ve eşitçe bölüştürün" buyurdu. Ashabı: "Yâ Resûlalîah! Onları harcadık ve yedik" deyince "öyleyse ona göre hesaplasın" buyurdu. (İshâk) [230]

3629. el-Kâsım'ın bildirdiğine göre bir adam İbn Abbâs'a ganimet mallarının ne olduğunu sordu. O da: "At, ganimetlere dahildir. Seleb (öldürülen savaşçının üzerinden çıkarılan kıymetli eşyası) ganimetlere dahildir" dedi. Adam aynı şeyi tekrar sorunca İbn Abbâs: "Bu da Ömer'in dayak attığı Sabîğ'e [231] benziyor" dedi. (Müsedded)

3630. Müleyki'nin babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yüce Allah'ın: "..ayrıca Allah'ın bilip de sizin bilmediğiniz daha başkalarını korkutasınız..[232] âyeti hakkında "Bunlardan maksat cinlerdir" buyurmuştur. Yine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki Şeytan, soylu bir kısrağın bulunduğu bîr evde kimsenin aklını bozamaz." buyurmuştur.[233] (el-Hâris)

3631. Ukbe b. Suhbân ve Ebû Recâ el-Utâridî demişlerdir ki: Biz, Zübeyr'i "Ve öyle bir fitneden sakının ki, içinizden yalnızca zulüm yapanlara dokunmakla kalmaz. Ve bilin ki, Allah'ın cezası şiddetlidir [234] âyetini okurken dinledik. Dedi ki: "Ben bu âyeti uzun zaman, kendimi onun ehlinden gormeksizin okudum. Ama şimdi onun ehli olduk (yani biz de fitneye karıştık). [235] (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)

3632. Ümmü Hâni'nin azatlısı Ebû Salih'in naklettiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma, Ebû Bekir'e giderek ondan (ganimetlerden) Hz. Peygamber'in yakınlarının payını (zi'l-kurbâ) istedi. Ebû Bekir de: "Ben Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Akrabalanın payı, ben hayatta iken söz konusudur. Ben öldükten sonra onların böyle bir hakkı kalmaz buyurduğunu işittim" dedi.[236] (İshâk)

3633. İbn Abbâs demiştir ki: Allah (ilk Müslümanlardan) bir kişinin on kişiye karşılık savaşmasını emretmişti. Fakat bu, onlara ağır geldi ve Allah onlardan bu yükü, bir kişinin iki kişiye karşı savaşmasına kadar hafifletti. Bu konuda Allah: "Eğer sizden sabredecek yirmi kişi olursa iki yüz kişiye galip gelirler ve eğer sizden yüz kişi olursa kâfirlerden bin kişiye galip gelirler.) âyetini indirdi.[237]

Sonra: "Eğer Allah'tan bir yazı (hüküm) bulunmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu [238] buyurdu. Maksat, Bedir ganimetleri olup "Eğer bana isyan edene, kendisine emrim gelene kadar azap etmediğim gerçeği olmasaydı" demek istemiştir. Sonra: "Ey Peygamber, elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır bulursa, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah bağışlayıcıdır [239] buyurmuştur. Abbâs demiştir ki: "Bu, benim hakkımda nazil oldu. Zira ben Resûluîlah'a (salbllahu aleyhi veseUem) Müslüman olduğumu bildirdim ve kendisinden, ondan aldığım 20 ukiyye yüzünden beni hesaba çekmemesini istedim. Bana yirmi köle verdi. Hepsi de benim malımla ticaret yaptı. Ayrıca Allah'ın mağfiretini de ummaktayım. [240] (İshâk)

Ben derim ki: İsnadı sahihtir. îbn Murdeveyh de et-Tefsîru'l-Müsned'inde İshâk kanalıyla tahrîc etmiştir. Buhârî hadisin baş kısmını, (Sonra: "Eğer Allah'tan bir yazı (hüküm) bulunmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu") ibaresine kadarını rivayet etmiştir. Kanımca bu kısım müdrec olup rivayete İbn İshâk'ın sözlerinden katılmıştır. Buna göre Abbâs hadisi mu'daldir. Fakat baştaki bağlamın zahirine göre müsneddir. Nitekim İshâk da öyle değerlendirmiştir. [241]

Berâe/Tevbe Sûresi

3634. Ubey b. Ka'b demiştir ki: Kur'ân'ın en son inen âyeti şudur: »Andolsun size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, inananlara karşı gayet şefkatlidir, merhametlidir [242] (İshâk) [243] Bu hadisin isnadı hasendir.

3635. Hasan (el-Basrî), Ubey b. Ka'b'dan benzerini rivayet etmiştir. (Ahmed b. Men?)

İbn Ömer'den gelen Nesî ile ilgili hadis, Mekke Harem'i bahsinde geçmişti.[244]

3636. Ebû Seleme b. Abdurrahman anlatmaktadır: Ömer b. el-Hattâb. Muhacir ve Ensar'dan İslâm'a ilk girenlerin başta gelenleri..[245] âyetini okumakta olan bir adama rastladı. "Bırak, bırak! Sana bu sûreyi kim okuttu?" diye azarladı. Adam: "Bana onu Ubey b. Ka'b okuttu" deyince Hz. Ömer: Ona gidinceye kadar seni bırakmam" dedi ve Ubey'e giderek yanma girmek için izin istedi. O sırada yaslanıp oturmakta olan Ubey izin verdi. Ömer: "Bu adam senin kendisine şu şu âyeti okuttuğunu söylemektedir" dedi ve âyeti okudu. Ubey: "Doğru söylemiş" deyince Ömer: "Sen onu Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ağzından mı öğrendin?" diye sordu. Ubey: "Evet" diye karşılık verdi. Ömer aynı şeyi üç kere tekrarladı. Her defasında Ubey: "Evet" diye cevap verdi. Sonra şöyle devam etti: "Ben şahadet ederim ki, yüce Allah onu Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) indirdi. Onu Cebrâîl, Allah katından getirdi ve getirirken ne Ömer'e, ne de onun oğluna danıştı. Bunu duyan Ömer: "Allahü ekber, Allahü ekber" diyerek çıkıp gitti. (İshâk) [246]

3637. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem): "Dinar, dinar üzerine, gümüş, gümüş üzerine konmaz. Bilakis kişinin bedeni genişletilir. Zira 0 gün o altın ve gümüşlerin üstü cehennem ateşinde kızdırılacak da bunlarla onların alınları, yanlan ve sırtlan daglanacaktır.[247]

buyuruimuştur. " (Ebû Ya'lâ) Hadiste oldukça zayıf olan Seyf vardır. [248]

3638. Ebû Sevre'nin, amcası Ebû Eyyûb'dan naklettiğine göre o: "Ey Allah'ın Nebisi! Şu haklarında Allah'ın Orada arınmayı seven [249] adamla vardır. Allah da çokça arınanları severi buyurduğu kişiler kimlerdir?" diye sormuş. Hz. Peygamber de (sallallahu aleyhi veselkm): "Onlar su ile istinca ederler ve bütün gece uyumazlardı" buyurmuştur. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Ebû Sevre zayıftır. [250]

3639. Ubeyd b. Umeyr demiştir ki: Hz. Peygamber'e (sallaüahu aleyhi vesellem) [251] kelimesi soruldu. "Sâimûn/Ornç tutanlardır" buyurdu. Hadis mürsel olup senedi sahihtir.

3640. Enes'in bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Abdullah b. Ubey'in namazını kılmak istedi. Fakat Cebrâîl elbisesinden tutarak: "Ve onlardan biri ölürse asla namazım kılma ve kabrinin başına gidip durma [252] dedi. (Ebû Ya'lâ)

Bu, zayıf bir hadistir. Zira ravilerden Yezîd, [253] zayıflığına rağmen Sahihaynda. geçen, Hz. Peygamberdin onun namazını kıldığını ve âyetin ondan sonra nazil olduğunu ifade eden İbn Ömer hadisine muhalefet etmiştir.

3641. Zeyd b. Vehb demiştir ki: Huzeyfe'nin şöyle dediğini işittim: Münafiklardan bir adam öldü, namazını kılmadım. Bunun üzerine Ömer: "Niçin onun namazını kılmadın?" diye sordu. Ben. de: "O onlardan (Münafiklardan)dır" dedim. Sonra: "Allah için söyle, ben de onlardan mıyım?" dedi. Ben: "Hayır" dedim. Ağladı. Senedi sahihtir. (Müsedded)

3642. Hasan (el-Basrî): "Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafiklara karşı cihat et. Onlara karşı katı ol. Onların varacakları yer cehennemdir ve orası ne kötü bir yerdir [254] âyetiyle ilgili olarak: "Kafirlerle cihat kılıçla, münafiklarla cihat ise elle olur" demiştir. (Müsedded)

3643. Câbir b. Abdullah (Tevbe suresi 107'de geçen âyetle ilgili olarak) demiştir ki: "Ben, dumanı Dırar mescidinde, orası yerle bir olurken gördüm." (Müsedded)

3644. İbn Abbâs demiştir ki: "Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda sarf etmeyenlere gelince..[255] âyeti nazil olunca bu, Müslümanlara ağır geldi ve: "Bizden hiç kimse artık çocuğuna, kendisinden sonra bir mal bırakamaz" dediler. Bunun üzerine Ömer: "Ben sizi rahatlatacağım. Haydin" dedi. Sonra Ömer oradan ayrıldı. Sevban da peşinden gitti. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesdlem) yanına vararak: "Yâ Nebiyyallah! Bu âyet ashabına ağır geldi" dedi. Peygamber (saDaflahualeyhivesellem): "Allah zekatı ancak (ihtiyaç fazlası olup) geride kalan mallarınız için. farz. kılmıştır. Yine, kalan mallarda miras payları farz kılınmıştır ki, bunlar senden sonra kalan mallardır" buyurdu. Ömer bunu duyunca tekbir getirdi. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle buyurdu: "Sana, kişinin asıl saklayacağı hazineyi söyleyeyim mi? Bu, saliha kadındır ki, ona baktığı zaman içini ferahlatır, ona bir şey emrettiği zaman itaat eder ve ondan ayrılıp gurbete çıktığı zaman, İffetini korur. [256] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Yala)

3645. Seleme b. el-Ekva'nm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Yaptıklarınızı hem Allah görecek, hem Resulü, hem de mü'minler görecektir [257] âyetini okudu.[258] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe}

3646. Enes demiştir ki: Ebû Talha, "İster hafif, ister ağır teçhizatla savaşa çıkın ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihat edin.[259] âyetini okuyarak "Allah'ın bir kimsenin (cihâda çıkmama) mazeretini kabul ettiğini duymadım" dedi. Sonra Şam'a gitti ve ölene kadar orada cihat etti. (İbn Ebî Ömer) [260]

3647. İbn Ebî Akîl'in babasından naklettiğine göre o, iki sâ' hurma karşılığında sırtında su taşımaya devam etti. Demiştir ki: İki sâ'dan birini aileme götürdüm. Diğerini, onunla yüce Allah'a kurbiyet kazanmak için Hz Peygamber'e (sallallahu aleyhi \12seUen1) getirdim ve olanı kendisine haber verdim Bana; "Onu Mescid'de yay!" buyurdu. Münafiklar, alay ederek: "Allah bu miskinin bir sâ' hurmasına muhtaç değildir" dediler. Bunun üzerine yüce Allah şu âyeti indirdi: "Mü'minlerden zekâttan fazla olarak kendi gönülleriyle bağışta bulunanlara, bir de güçlerinin yettiğinden fazlasını bulamayanlara bakıp da onlarla alay edenleri Allah, maskaraya çevirmiştir. Onlara pek acıklı bir azap vardır [261] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [262]

Yunus Sûresi

3648. Abdullah b. Amr'uı bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): Allah yolunda bir tekbir getirirse...." buyurdu. Hadis, cihâdın fazileti bahsinde geçmişti. Devamında şöyle denilmiştir: "Güneş'i gördüğünüz ve onu gördüğünüzde kuşku duymadığınız gibi o kişi, celal ve ikram sahibine (Allah 'a) sabah akşam bakar ve ona lütuf ve nimet olarak Yüce Allah'ın "İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzeli ve daha fazlasıyla karşılık vardır [263] âyetinde haber yerdikleri vardır. Âyetin aslında geçen (daha güzeli)"dan maksat cennet; (fazla)"dan maksat da aziz ve celil olan Allah'ın vechine bakmaktır. " (el-Hâris)

3649. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (satahu aleyhi vesellem), âyeti (İşte bununla sevinin) [264] şeklinde, cemi müzekker muhatap (ikinci çoğul) sıygasıyla

okurdu.[265] (İbn Ebî Ömer)

Hûd Sûresi

3650. İkrime'nin bildirdiğine göre Ebû Bekir şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem): "Şeni ne ihtiyarlattı?" diye sordum. "Beni Hûd, Vâki 'a, Mürselât, Amme yetesâelûn, İza 'ş-şemsü kuvviret sûreleri ihtiyarlattı" buyurdu.[266] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ)

Bu mürsel bir hadis olup sahihtir. Ancak muzdarib olduğu söylenmiştir. Tirmizî emaiTinde başka bir tarikle Ebû İshâk kanalıyla Ebû Cuhayfe'den hadisi "Hûd ve kardeşleri. ifadesiyle rivayet etmiştir.[267]

3651. Dahhâk b. Kays, "Dediler ki: Ey Şu'ayb... veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı ermedi [268] âyetini, "Dediler ki: Ey Şu'ayb ... veya mallarımızda dilediğini yapmanı sana namazın mı emrediyor..." şeklinde (ikinci tekil şahıs kipiyle) okurdu. (Müsedded)

3652. Sa'd (b. Ebî Vakkâs), aziz ve celil olan Allah'ın "Sana bu Kur'ân'ı vazetmekle biz, sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. [269] âyeti ile ilgili ola:ık şunları söylemiştir: Allah, Kur'ân'ı Resûlü'ne (sallallahu aleyhi veseliem) indirdi. O, onu ashabına bir süre okudu. Sonra ashabı: "Yâ Resûlallah! Bize kıssa anlatsan!" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Râ. İşte burar apaçık kitabın âyetleridir. Muhakkak ki, biz onu anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik. Sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle biz, sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Gerçek şu ki, daha Önce senin bundan hiç haberin yoktu.[270] âyetlerini indirdi. Resûlıllah (sallallahu aleyhi vesdlem) bunları bir süre okudu. Sonra ashabı: "Yâ Resûlallah! Bizimle sohbet etsen" dediler. Allah Teâlâ: "Allah, kelamın en güzelini uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi [271] âyetini inzal buyurdu. Hepsinde kendilerine Kur'ân gösteriliyordu. Hâlid şu ilaveyi de zikretmiştir: "Yâ Resûlallah! Bize öğüt versen?" dediler. Yüce Allah: "İnananların kalplerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi? [272] âyetini indirdi. (İshâk, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) Hasen bir hadistir.

3653. Câbir anlatmaktadır: Resûlullah (saüallahu aleyhi veseliem), kendisine "Nesâbî el-Yahudî" denilen Yahudilerden bir adamın yanma gitti. Adam: "Ey Muhammedi Bana, Yusuf un gökte kendisine secde ederken gördüğü yıldızlan anlat. İsimleri nedir?" dedi. Allah'ın Peygamber'i (sallallahu aleyhi veseliem) o gün ona cevap vermedi. Sonra Cebrâîl geldi ve kendisine bunları haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi veseDem) Nesâbî el-Yahûdî'ye birini göndererek (çağırttı). Kendisine: "Eğer sana onların isimlerini haber verirsen Müslüman olur musun?" diye sordu. Sonra şöyle saydı: "Hırbân, Zeyyâl, Târik, Lisân, Kâyis, Vessâb, Amûdân Feylak, Musabbih, Sarûh ve Zü'1-Fera" Nesâbî: "Vallahi onların isimleri bunlardır" dedi. Sonra Allah'ın Resulü (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle ekledi: "Hz. Yusuf onları rüyasında görünce, bunu babasına anlattı. Babası ona: Bu karmakarışık bir meseledir. Daha sonra Allah onu toplayacaktır dedi. Güneş babası, Ay da annesidir. [273] (Ebû Ya'lâ)

3654. İbn Abbâs, (Yusuf 44'de geçen) kelimesini "yalan/sahte düşler [274] diye açıklamıştır. (Ebû Ya'lâ)

3655. İbn Abbâs: "Kadınların kendisini çekiştirmelerini işitince onlara davetçi gönderdi ve onlar için dayanacak yastıklar hazırladı [275] âyetinde yer alan (dayanacak yastıklar)" kelimesini, "turunç, ağaç kavunu" olarak tefsir etmiştir. (Müsedded)

3656. Saîd b. Cübeyr: [276] kelimesini, Acemlerin su içtikleri ve iki ağzı birleşik "İran mefâûfçj" (bir su kabı türü) diye açıklamıştır. (Müsedded)

3657. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: "Suvâ've sUçâye aynı şeydir. Maksat, su içilen bir kaptır." (Müsedded)

3658. İbn Abbâs demiştir ki: Hz. Yusuf üç konuda mahcup edildi: Biri "İkisinden, kurtulacağım sandığı kimseye Yusuf: Efendinin yanında beni an dedi. Ama şeytan efendisine onu hatırlatmayı unutturdu [277] Diğeri, kardeşlerine söylediği: "Ey kervancılar, siz hırsızsınız! [278] sözüdür. Kardeşleri: "Çalmışsa, daha önce kardeşi de çalmıştı [279] diye cevap verdiler. Yine Yusuf: "Bu, Azizin gıyabında ona ihanet etmediğimi .... bilmesi içindir [280] dedi. Cebrâîl: "(Kadına) Meylettiğinde de mi?" deyince "(Bununla beraber) Ben nefsimi temize çıkarmıyorum [281] diye karşılık verdi. (el-Hâris) [282]

Ra'd Sûresi

3659. el-A'meş demiştir ki: Şakîk (Ebû Vâil)'i şöyle derken işittim: "Allahım! Eğer bizi katında bedbaht olarak yazmışsan, bu sicilimizi sil ve bizi bahtlı olarak yaz. Eğer bahtlı olarak yazmışsan, bizi bu hal üzere sabit kıl.

Zira sen dilediğini siler, dilediğini olduğu gibi bırakırsın. Çünkü ana kitap (Ümmü'l-Kitâb) senin nezdindedir." (Abdullah b. Ahmed, K. ez-Zühd) [283]

3660. Salim, babasından (ibn Ömer'den) şöyle dediğini nakletmiştir: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) âyetini okudu. (Ebü Ya'lâ) [284]

3661. el-Kelbî, "Allah dilediğini imha eder, dilediğini de yerinde bırakır. Ana kitap O'nun katındadır [285] âyeti ile ilgili olarak "Allah dilediği şeylerde eceli/ömrü siler/azaltır, dilediklerinde ömrü uzatır" açıklamasını yapmıştır. [286] (el-Hâris)

(Ravi der ki) "Bunu sana kim nakletti?" diye sordum. [287] "Ebû Salih, İbn Abbâs'dan, o da Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) merfû olarak nakletti" dedi.

Zübeyr b. el-Avvâm'ın "Bir Kur'ân ki, onunla dağlar yürütülse veya onunla yer parçalansa yahut onunla ölüler konuşturulsa (o yine bu Kur'ân olurdu) [288] âyetinin nüzulüne ilişkin rivayeti Şuarâ sûresinin tefsirinde gelecektir. [289]

Hicr Sûresi

3662. İbn Abbâs ifadesini [290] "Hayatına yemin olsun ki" diye açıklamıştır. (Ebû Ya'lâ)

3663. Yine ibn Abbâs demiştir ki: Allah kendi nezdinde Muhammed'den (sallaBahu aleyhi vesellem) daha değerli bir canı ne yarattı, ne de ortaya çıkardı. Aziz ve celil olan Allah'ın o hayattayken ondan başkasının hayatına yemin ettiğini işitmedim. Buyurdu ki: "Resulüm! Ömrüne yemin olsun ki gerçekten onlar, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı [291] (el-Hâris)

Nahl Sûresi

3664. Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ammâr b. Yâsir'i, su getirmesi için müşriklerin kuyusuna gönderdi. Kuyunun etrafında evler gibi üç saf insan vardı. Kırbaya suyu çekip döndü. İlk safa geldiğinde onu tuttular. "Beni bırakın. Sizin arkadaşlarınızdan başkasına su taşımıyorum" dedi. Bıraktılar. Sonra ikinci defa aynı şey oldu. Onu yakaladılar. Yine ona aynı şeyi yaptılar, sonra bıraktılar. Ammâr gidip tekrar su aldı. Yine onu tutup aynı şeyi yaptılar, Onu, küfür söz söylemeye zorlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) atlıları gönderdi ve onu kurtardılar. Onun hakkında şu âyet nazil oldu: "Kalbi iman ile mutmain olduğu/sükûnet bulduğu halde {dinden dönmeye) zorlananlar dışında, her kim imanından sonra küfre kalbini açarsa, mutlaka onların üzerine Allah'tan bir gazap gelir ve kendilerine çok büyük bir azap vardır [292] (Müsedded)

3665. Mesrûk'un bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd) (Nahl 120 ile ilgili olarak): (Muâz, gerekten Allah'a itaatkâr bir önderdi)" dedi. Ferve b. Nevfel: "ibrahim'i unuttu" deyince Abdullah: "Unutmadım. Ama biz Muâz'ı İbrahim'e benzetirdik" dedi Sonra Abdullah'a âyette geçen "ümmet" kelimesi soruldu. "Hayır öğrencisidir" dedi. "9(âmf kelimesi soruldu. "Allah'a ve Resûlü'ne itaat eden" dedi. [293] (Müsedded)

3666. Abdullah (b. Mes'ûd), "İnkâr eden ve (insanları) Allah yolundan çevirenler, diğer kimseleri de bozdukları için onlara azap üstüne azap artırdık [294] âyetini "yani, onlar için keskin dişleri, uzun hurma ağaçları kadar olan akrepler çoğaltıldı" diye açıklamıştır.[295] (Ebû Ya'lâ)

3667. İbn Abbâs ise, "İnkâr eden ve (insanları) Allah yolundan çevirenler, diğer kimseleri de bozdukları için onlara azap üstüne azabı artırdık [296] âyetini "Yani kaynar su nehirleri artırıldı. Kimisiyle gece, kimisiyle gündüz azap)lunurlar" diye açıklamıştır. (Ebû Ya'lâ)

İsrâ Sûresi

3668. İbn Abbâs demiştir ki: Aziz ve celil olan Allah şu harfi Peygamberinizin (sallallahualeyhivesellem) diliyle indirmiştir: (Rabbin kesin olarak şunları tavsiye etti/emretti: Ancak kendisine ibadet edin...) Vavlardan biri diğer harfe yapıştı.[297] Sonra bize şeklinde okudu. Eğer ilahi hüküm olarak inseydi ona kimse şirk koşmazdı. Meymûn derdi ki: Onun tefsirinde gerçek bir nur vardır. Zira aziz ve celil olan Allah (Allah dinden Nuh'a tavsiye buyurduğu/emrettiği şeyi sizin için de bir kanun yaptı)" buyurmuştur.[298] (Ahmecl b. Menî') [299]

3669. Muğîre, "Andolsun biz Musa'ya apaçık dokuz mucize verdik [300] âyetinde işaret edilen mucizeleri şöyle açıkladı: Eli, asası, kıtlık yılları, tufan, çekirge, bit, kurbağa, kan ve meyve ürünündeki azalma. (Müsedded)

3670. Ebû Salih ve îkrime, aziz ve celil olan Allah'ın "Andolsun biz Musa'ya apaçık dokuz mucize verdik [301] âyetinde işaret edilen mucizeleri şöyle açıklamışlardır: Kıtlık yılları, yağmurdan mahrum edilmeleri, meyve ürünündeki azalma, tufan, çekirge, bit, kurbağa, kan, asası ve eli.[302] (Ahmed b. Menî')

3671. İbn Abbâs, Allah Teâlâ'mn: "Namazında sesini pek yükseltme, çok da gizli okuma, orta yolu seç"6 âyetini şöyle açıklamıştır: Namazda yüksek sesle "Allahım beni esirge!" diye dua ediyorlardı. Bu âyetin nazil olmasıyla seslerini çok kısmamaları, çok da yükseltmemeleri emredildi. (Ahmed b. Menî') [303]

Zübeyr b. el-Avvâm'ın "Bizi, âyetler (mucizeler) ve peygamber göndermekten alıkoyan şey, ancak öncekilerin onları yalanlamış olmalarıdır [304] âyeti ile ilgili rivayeti Şuarâ sûresinin tefsirinde gelecektir. [305]

Kehf Sûresi

3672. Ömer b. el-Hattâb'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bana vahyolundu ki, kim gece Her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse iyi amel işlesin ve Rabbine yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak etmesin [306] âyetim okursa, ona Ebyen Aden'i ile Mekke arası kadar, içi melekle dolu bir nur verilir." (Ishâk) [307]
3673. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah {saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve celil olan Allah bir kula aile, mal veya çocuk gibi bir nimet verir de kul Mâşâallah! Güç ve kuvvet yalnız Allah 'ındır derse, ölüm dışında bir afetle karşılaşmaz." Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) "Bağına girdiğinde Mâşâallah! Kuvvet yalnız Allah'ındın deseydin ya! [308] âyetinden böyle bir sonuç çıkarırdı. {Ebû Ya'lâ)
3674. Sümâme'nin Enes'den naklettiğine göre ResûluUah (salkllahu aleyhi vesellem): "Kim kendisini ürperten bir şey gördüğünde, Mâşâallah! Kuvvet yalnız Allah 'ındır derse, o şey kendisine bir zarar veremez." (Bezzâr)
Aziz ve celil olan Allah'ın "Kalbini, bizi anmaktan gafil kıldığımız, nefsinin kötü arzusuna uymuş ve işi hep aşırılık olan kimseye uyma [309] âyetinin nüzulü ile ilgili hadis daha evvel En'âm sûresinin tefsirinde geçmişti. [310]
3675. Abdullah b. Amr demiştir ki: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem), batan Güneş'e baktı ve: "O, Allah 'in kızgın ateşindedir. O, Allah 'in kızgın ateşindedir. Eğer A Hah 'in emri onu engelliyor olmasaydı, yeryüzündeki her şeyi yakar, yok ederdi" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menf)
3676. Hişâm b. Yusuf, İbn Cüreyc'in Tefsîr'inden şunu nakletmiştir: "Nihayet iki dağ arasına ulaştığında onların önünde, hemen hiç söz anlamaya bir kavim bulmuştu [311] âyetinde zikredilen yerden maksat, 12 000 kapısı bulunan bir şehirdir. Eğer halkının sesleri olmasaydı, insanlar alev alev yanmakta olan Güneş'in uğultusunu duyarlardı. Sonra Hasan b. Semure'nin naklettiğine göre Resûlullah (salMahu aleyhi veseüem) şöyle buyurmuştur; "öyle bir bina göreceksin ki, orada asla ne bir bina inşa edilmiş, ne de üzerlerine bir bina kurulmuştur. Güneş doğduğu zaman, deliklerine girerler ve Güneş doğu ufkundan batı ufkuna kayınçoya dek orada kalırlardı." (Ebû Ya'lâ) [312]

Tâhâ Sûresi

3677. Ebû Saîd demiştir ki: Allah'ın belirttiği "dar geçim"den [313] maksat kabir azabıdır. (Müsedded)
3678. Ebû Hureyre'den de benzeri tefsir rivayet edilmiştir. (Ebû Ya'lâ)
3679. İbn Abbâs "ık" kelimenin manasının Nebati dilinde olduğunu söylemiştir.
3680. Yine İbn Abbâs demiştir ki: "Buzağı böğürünce secdeye kapanırlar susunca başlarını kaldırırlardı." (Ahmed b. Menî')
3681. Dahhâk, (Tâhâ 88'de geçen) kelimesi ile ilgili şöyle demiştir: Yani, öyle bir böğürdü ki, ne dediği anlaşılmadı. Görmez misin ki Allah Teâlâ: "O buzağı, kendilerine hiçbir sözle karşılık veremiyor [314] "O buzağının kendilerine bir söz söylemediğini ve bir yol gösteremediğini görmemişler miydi?"[315] buyurmaktadır. (Ahmed b. Menî')
3682. Ebû Râfi' anlatmaktadır: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem)' bir misafir geldi. Bunun üzerine beni bir Yahudiye göndererek "Ona de ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sana Bİze satış yap veya Recep ayına kadar ödünç ver diyor" buyurdu. Yahudiye bunu söylediğimde: "Bir rehin bırakmadıkça ona ne satış yaparım, ne de Ödünç veririm" dedi. Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) dönüp, bunu kendisine haber verdiğimde şöyle buyurdu: "Vallahi, eğer bana satış yapsa veya Ödünç verseydi borcumu ona mutlaka Öderdim. Zira ben gökte de emin/güvenilirim, yerde de emin/güvenilirim. Şu demir zırhımı al götür." Ben de alıp götürdüm. Bu konuda Allah'ın ResûlÜ'nü (sallallahu aleyhi vesellem) teselli için şu âyet nazil oldu; "Kâfirlerden bir kısmına, onları sınamak için dünya hayatının ziyneti olarak erdiğimiz ve onunla kendilerini geçindirdiğimiz şeye (mal ve saltanata) sakın 3ğbetle bakma [316] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [317]

Hac Sûresi

3683. Abdullah (b. Mes'ûd) demiştir ki: "Kim bir kötülüğe niyet eder de onu işlemezse ona hiçbir günah yazılmaz. Eğer Aden'deki Ebyen'i Mescid-i Harem'de öldürmeye niyet ederse, bu yüzden Allah ona acı bir azap tattırır." Sonra şu âyeti okudu: " ...Kim orada (Mescid-i Harem'de) zulümle yanlış yola saptırmak isterse, ona can yakıcı bir azap tattırırız.[318] (İshâk) Hadis mevkuf oluy senedi kuvvetlidir/kavidir. [319]
3684. Mücâhid demiştir ki: İbn Ömer, biri Hil'e, diğeri de Harem'e olmak üzere iki çadır kurardı. Kendisine: Amcaoğlun ve ailenle beraber olsan ya!" denince "Mekke Mekke'dir. Bize: Asla vallahi, hayır vallahi gibi sözlerin orada yanlış yola saptırmak anlamına geldiği bildirildi" diye cevap verdi. (Ahmed b. Menî')
Hadis mevkuf'olup sahihtir.
Hz. Ömer'in "Bedevi dilediği yere konar" sözü Hac bölümünün başlarında geçmişti.
3685. Mücâhid'in bildirdiğine göre Selmân şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e kendileriyle birlikte olduğu din mensuplanm sordum. Onların namazlarını, oruçlarını ve ibadetlerini anlattı. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah'ın şu âyeti indi: "Şüphesiz o iman edenler, Yahudi olanlar, Sâbiîler (yıldıza tapanlar), Hıristiyanlar, ateşe tapanlar ve (Allah'a) eş koşanlar (yok mu?) Allah, kıyamet günü bunların arasını şüphesiz ayıracaktır. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla görüp bilendir. [320]

Mü'minûn Sûresi

3686. Âmir (eş-Şa'bî)'nin bildirdiğine göre Zeyd b. Sabit şöyle anlatmıştır: Ben: "And olsun biz insanı, bir sülâleden (süzülüp çıkarılmış çamurdan) yarattık.[321] âyetlerini yazıyorum, Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) de imla ettiriyordu. "Sonra onu, başka bir yaratışla insan haline getirdik [322] âyetine ulaşınca Muâz b. Cebel: "Yaratanların en güzeli olan Allah, pek yücedir" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güldü. "Niçin güldün?" diye sorunca "Çünkü bu âyet senin dediğin sözle bitirildi: "Yaratanların en güzeli olan Allah, pek yücedir." (İshâk) [323]
3687. (Süfyân) es-Sevrî, "Rabbimiz! Azgınlığımız bizi alt etti [324] âyetinde geçen (azgınlığımız)" kelimesini kader olarak açıklamıştır. (İbn Ebî Ömer)

Şuarâ Sûresi

3688. İbrahim b. el-Muhâcir, "Bunu ve kardeşini eğle, şehirlere de toplayıcılar gönder [325] âyetinde geçen (toplayıcılar) kelimesini zabıtalar olarak açıklamıştır. (Ahmed b. Men)
3689. İbn Mes'ûd demiştir ki: İsrâîl oğulları Mısır'a 73 kişi olarak girdiler. Oradan 600 000 kişi olarak çıktılar. Nitekim Firavun "Esasen bunlar, sayıları az, bölük pörçük bir topluluktur [326] demiştir.[327] (Ahmed b. Menî'}
3690. Mücâhid, "ve secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor) [328] âyeti ile ilgili olarak şöyle demiştir: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem), namazda önündekini gördüğü gibi arkasmdakini de görürdü. (el-Humeydî) [329]
3691. Ubeydullah b. Ka'b b. Mâlik demiştir ki: "Şairler(e gelince), onlara da sapıklar uyar [330] âyeti nazil olunca Resûlullah (salüDahu aleyhi vesellem)-"Muhakkak ki mümin, eliyle ve diliyle cihâd eden kimsedir. Nefsim kudret elinde bulunana yemin ederim ki, (dil ile cihâdınızda) adetâ oklarla saldırıyormuş gibi olursunuz," buyurdu. (Ebû Ya'lâ)
3692. Zübeyr b. al-Avvâm'm azatlısı Ümmü Atâ derdi ki: Aziz ve celil olan Allah'ın "(Önce) En yakın hısımlarını uyar [331] ayeti nazil olunca Allah Resulü (sallalkhu aleyhi vesellem) Ebû Kubeys dağından: "Ey Abdü Menâfi Ben bir uyarıcıyım" diye çağrı yaptı. Hemen Kureyşliler yanma geldiler. Onları sakındırıp uyarınca şöyle karşılık verdiler: "Sen vahiy alan bir peygamber olduğunu, rüzgar ve dağların Süleyman'ın hizmetine, denizin Musa'nın hizmetine verildiğini ve İsa'ya ölüleri diriltme mucizesi verildiğini iddia ediyorsun. Öyleyse Allah'a dua et de bizim tepemizden şu dağlan çekip jzaklaştırsın. Bize nehirler fışkırtsın da onlardan kanallar yapalım, ekin ekip ürününden yiyelim. Bu olmazsa, Allah'a dua et de bizim için ölülerimizi diriltsin de biz onlarla konuşalım, onlar da bizimle konuşsunlar. Bu da olmazsa, Allah'a dua et de senin altındaki şu kayayı bizim için altına dönüştürsün de onu yontup zengin olalım, böylece kış ve yaz yolculuklarından kurtulalım. Zira sen kendinin onlar (önceki peygamberler) gibi olduğunu iddia ediyorsun."
Bizler onun etrafında dururken, üzerinde vahyin iniş izleri belirdi. Vahiy hali geçince şöyle buyurdu: "Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, (Allah) sizin istediklerinizi bana verdi, isteseydim onlar olurdu. Fakat beni, sizin rahmet kapısından girip inananın inanması ile sizi kendiniz için tercih ettiğinizle baş başa bırakıp rahmet kapısından sapmanız ve inananınızın inancını terk etmesi arasında muhayyer bıraktı. Ben de rahmet kapısını ve inananınızın İnanmasını seçtim. Zira bana bildirdi ki, onları bana bahşettikten sonra, eğer onu inkar ederseniz, sizi, daha evvel âlemlerden hiç kimseyi duçar etmediği şiddetli bir azap ile azaplandıracaktı." Bunun üzerine şu üç âyet nazil oldu: "Bizi, âyetler (mucizeler) ve peygamber göndermekten alıkoyan şey, ancak öncekilerin onları yalanlamış olmalarıdır. Semûd'a, açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de ona zulmetmişlerdi (deveyi boğazlayarak kendilerine yazık etmişlerdi). Oysa biz, o mucizeleri ancak korkutmak için göndeririz..[332] Ayrıca "Bir Kur'ân ki, onunla dağlar yürütülse veya onunla yer parçalansa yahut onunla ölüler konuşturulsa (o yine bu Kur'ân olurdu) [333] âyeti nazil oldu. (Ebû Ya'lâ) [334]

Nur Sûresi

3693. Züfer'in bildirdiğine göre Muhacirlerden biri: Ben bir ömür "Eğer size, Geri dönün! denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha temiz bir davranıştır [335] âyetini aradım, ama bulamadım. Zira ben, Resûhıllah'ı (salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim: "Eğer size, Geri dönün! denilirse, hemen dönün." Gerçek şu ki, ben kardeşlerimden birinin yanına girmek için izin isterim de bana "Geri dön!" denir ve ben gönül rahatlığıyla geri dönerim. [336] (Ebû Yala)
3694. İbn Abbâs, aziz ve celil olan Allah'ın "Görmez misin ki Allah bulutlan (dilediği yere) sürüklüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar

arasından yağmur çıkıyor [337] âyetinde geçen "u™T" kelimesini "parça parça yapıp üst üste yığmak" anlamı kelimesine, "yağmur" anlamını, kelimesine de "arasından" mânâsını vermiştir. [338] (Ebû Ya'lâ)
3695. Âişe naklediyor: Ben ve Ensarli Ümmü Mistah ihtiyaç gidermek için dışarı çıkmıştık. Derken Ümmü Mistah tökezledi ve: "Kahrolsun Mistah!" diye beddua etti. Ben: "Allah Resûlü'nü (saMahu aleyhi vesellem) seven bir insan için ne kötü söz söyledin" dedim. Sonra benim masum oluşuma dair âyetler nazil olunca: "Müjde Âişe! Müjde!" dedi. Bunun üzerine annem ve babam beni kucaklamaya kalktılar. Ben onları göğüslerinden iterek: "Ben ne size, ne de arkadaşınıza (Peygamberi kastediyor) hamd ederim. Yalnızca beni aklayıp temize çıkaran Allah'a hamd ederim. Siz suizanda bulundunuz ve kendiniz hakkında hüsnü zan beslemediniz....." dedim. (el-Hârİs) [339]

Furkân Sûresi

3696. Hasan (el-Basrî): "Melekleri görecekleri gün, işte o gün, günahkârlara hiçbir sevinç haberi yoktur. (Size sevinmek) Yasak yasak, diyeceklerdir [340] âyetinde yer alan ifadesi hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "Kadın hoşuna gitmeyen bir şey gördüğü zaman (Benden uzak dur)" derdi. (Müsedded) [341]

Kasas Sûresi

3697. Ebû Saîd el-Hudrî, "(Resulüm!) Kur'ân'ı (okumayı, tebliğ etmeyi ve ona uymayı) sana farz kılan AUah, elbette seni (yine) dönülecek yere döndürecektir [342] âyeti ile ilgili olarak "Meâd/DonüJecek yerden maksat âhirettir" açıklamasını yapmıştır. (Ebû Ya'lâ) [343]

Rûm Sûresi

3698. Berâ demiştir ki: "Elif, Lâm, Mim. (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde Rumlar yenildi. Onlar, bu yenilgilerinin ardından mutlaka galip geleceklerdir [344] âyeti nazil olunca bazı insanlar Ebû Bekir'le emiştir. Heysemî de aynı karşılaştıklarında: "Görmez misin ki, dostun, Rumların İranlılara galip geleceklerini iddia etmektedir" dediler. O da: "Doğru söylemiş" diye karşılık verdi. "Bu konuda seninle bahse girelim mi?" dediler. Ebû Bekir: "Evet, drelim" dedi. Ebû Bekir dedi ki: Bu olay Resûlullah'ın (sallaUahu aleyhi vesellem) kulağına vardı ve: "Niçin buna ihtiyaç duydun?" diye sordu. "Ya Resûlallah! gen bunu sadece Allah ve ResûhYnü tasdik ettiğimi göstermek yani doğru çıkarmak için yaptım" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Öyleyse onların yanına git, bahis miktarını artır ve süreyi biz'i sinin (3 ile 9 sene arası) olarak belirle. Bu yıllar geçmeden mutlaka Rumlar İranlılara gelip gelecektir" buyurdu. Ebû Bekir onların yanma gitti ve: "Bahsi yeniden yapalım mı? Çünkü yenisi daha iyidir" dedi. "Kabul" dediler ve onunla yeniden bahis yaparak bahis miktarını artırdılar. Nihayet söz konusu yıllar geçmeden Bizanslılar İranlıları yenilgiye uğrattılar. Ebû Bekir bahse konu develeri alarak Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunlar hakikaten soylu develermiş" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [345]

Secde Sûresi

3699. Tavus demiştir ki: "Elif Lâm Mîm Tenzil ile Tebâreke sûreleri, Kur'ân'daki her sûreye yetmiş hasene mikdarı üstün kılınmıştır." (Müsedded) [346]
3700. Âişe demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her gece Secde sûresini okurdu. (Ebû Ya'lâ) [347]

Ahzâb Sûresi

3701. Amr b. Dînâr, Becâle et-Temîmî'den nakletmiştir: Ömer b. el-Hattâb bir uşağın kucağında bir mushaf buldu. Mushafta "Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden önce getir. O onların babası, eşleri de anneleridir [348] diye yazılıydı. "Hey uşak, hemen sil onları" dedi. Uşak: "Vallahi silmem. Çünkü o, Ubey b. Ka'b'ın Mushaf'ında böyledir" diye reddetti. Ömer hemen Ubey b. Ka'b'a gitti. Ubey: "Ben, Kur'ân'la meşgul olurken sen pazarlarda alışverişle meşgul oldun" dedi. Çünkü iki eşin, İbnü'I-Acmâ'nın kapısında boynuna vuruyordu" diye ilave etti. (İshâkJ Hadisin senedi Buhari'nin şartlarına göre sahihtir.
3702. Berâ, Allah'ın "Ona kavuştukları gün, onlara iltifatı selâmdır" âyeti (Ahzâb 44) hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "Yani, ölüm meleğiyle karşılaştıkları gün, demektir. Zira ölüm meleği ruhunu kabzedeceği her mü'mine mutlaka selâm verir." (Ebû Ya'lâ)
Allah Teâlâ'nın "Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın. Hani size ordular gelmişti de üzerlerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular salıvermiştik [349] ayetinin nüzulüyle ilgili Huzeyfe hadisi Gazveler bölümünün Hendek Gazvesi bahsinde gelecektir.
Ümmü Hâni'nin "Ey peygamber! Biz bilhassa sana mehirlerini vermiş olduğun pelerini.... helâl kıldık [350] âyetine ilişkin hadisi, Menkıbeler bölümünde gelecektir.
3703. Hz. Ali, aziz ve celil olan Allah'ın "Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu, dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah katında şerefli idi [351] âyeti hakkında şunları söylemiştir: "Hz. Musa ile Harun dağa çıktılar...." Hadis daha önce Peygamberlerle İlgili Hadisler bölümünde geçmişti. [352] {Ahmed b. Menî') [353]
3704. Ebu'l-Hamrâ bildiriyor: Sekiz ay Hz. Peygamberle (sallallahu aleyhi vesellem) beraber bulundum. Namaza her çıktığında -veya sabah namazına her çıktığında, dedi- Fâtıma'nın kapışma uğrar: "Es-selûmii aleyküm, ehl-i beyt" der ve Ey ehl-i beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor [354] âyetini okurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3705. Ebu'l-Hamrâ der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Medine'de yedi ay kaldım ve Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) izledim Tanyeri ağarmca Hz. Ali ile Fâtıma'nın kapısına gelerek: "Namaz, namaz!" diye seslenir ve "Ey ehl-i beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor [355] âyetini okurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3706. Ebu'l-Hamrâ anlatmaktadır: Yedi ay Allah Resûlü'yle (sallallahu aleyhi vesellem) beraber bulundum. Sabah olunca Hz. Ali ile Fatıma'nın kapma gider, "Namaz! Allah sizi esirgesin!!' der ve: "Ey ehl-i beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor [356] âyetini okurdu. (Abd b. Humeyd)
Senedinde oldukça zayıf biri vardır. [357]

Fâtır Sûresi

3707. Ukbe b. Suhbân el-Hünâî der ki: Hz. Âişe'ye aziz ve celil olan Allah'ın "Sonra biz o kitabı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan nefislerine zulmeden var, orta yolu tutan var, Allah'ın izniyle hayırlarda ileri geçenler var. İşte bu büyük lütuftur [358] âyetini sordum. Bana şöyle cevap verdi: "Oğlum! Bütün o kimseler cennetliktir. Hayırlarda ileri geçenler, Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yaşayıp da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) cennetlik olduğuna ve nzklanacağma şahitlik ettiği kimselerdir. Orta yolu tutanlar, ashabından, kendisine kavuşuncaya dek onun yolunu takip edenlerdir. Nefsine zulmedenler ise benim ve senin gibi kimselerdir." Böylece kendini de bizimle birlikte saydı. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [359]

Yâsîn Sûresi

3708. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim bir gecede Yasîn süresini okursa, bağışlanmış olarak sabahlar" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [360]
3709. Ubey b. Ka'b'ın bildirdiğine göre Resûhıllah (saflaflahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim. Allah rızasını arayarak Yasın sûresini okursa, günahları bağışlanır. Kim Yasın sûresini okursa, Kur'ân'ı on iki kere okumuş gibi olur. Kim can çekişirken Yasın sûresini okursa, cennet bekçisi (Rıdvan) gelir ve yatağında ona cennet içeceğinden bir içecek sunar ki, suya kanmış olarak ölsün ve suya kanmış olarak dirilsin. " ı (Ahmed b. Menî mutlaka şifa bulur. Ölünün yanında okuma, mutlaka azabı hafifletilir. Hâris)
3710. Ebû Mâlik'in bildirdiğine göre Ubey b. Halef, Resûlullah'a (salMahu aleyhi vesdlem) eskimiş (rengi değişmiş) bir kemik getirerek önünde un ufak etti ve: "Ey Muhammed! Allah, bu toz toprak olmuş kemiği diriltir mi?" dedi. "Evet. Allah bunu diriltir. Sonra seni öldürür, sonra tekrar diriltir ve sonra da cehenneme atar" buyurdu. İşte bu konuda Yasın sûresinin "İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmedi mi de, şimdi apaçık bir hasım kesildi âyetiyle başlayan son âyetleri nazil oldu. (el-Hârİs)
3711. Hz. Ali demiştir ki: Allah Resulü (saMahu aleyhi veseüem) bana şöyle buyurdu: "Ey Ali! Yasın sûresini oku. Zira Yasın sûresinde on bereket vardır kî, aç biri onu okursa mutlaka doyar, susuz biri onu okursa mutlaka susuzluğunu giderir, çıplak biri okusa mutlaka giydirilir, bekar biri okusa mutlaka evlenir, korkan biri okusa, mutlaka korkudan emin olur, mahpus biri okusa mutlaka hapisten dışarı çıkar, yolcu biri okusa mutlaka yolculuğu sırasında yardım görür, bir şeyini yitiren okusa mutlaka onu bulur, hasta okusa [361]
3712. Hz. Ömer, Allah'ın "Toplayın mahşere o zulmedenleri, eşlerini ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri [362] âyetinden geçen (eşlerini)" kelimesini "benzerlerim" diye açıklamıştır. (Ahmed b. Menî') Senedi sahihtir? [363]

Sâd Sûresi

3713. İbn Abbâs demiştir ki: Bir süre "Akşam-sabah onunla birlikte tespih ederlerdi [364] âyetinin mânâsını anlamadan yaşadık. Sonra insanların kuşluk namazını kıldıklarını gördük. (Ahmed b. Menî1)

3714. İbn Ömer'in bildirdiğine göre yapmıştır. (Müsedded) Hz. Ömer, Sâd sûresinde secde

3715. Mücâhid, aziz ve celil olan Allah'ın "İçlerinden ileri gelenler fırladılar ve dediler ki: "İlâhlarınız üzerinde sabır ve sebat edin. Bu, gerçekten arzu edilen bîr murat [365] âyetiyle kastedilenin Ukbe b. Muayt olduğunu söylemiştir. (Müsedded)

3716. Yine Mücâhid, "Biz bunu son dinde de işitmedik [366] âyetiyle Hıristiyanlığın kastedildiğini söylemiştir. (Müsedded}

3717. Allah Resulü'nün (sallallahu aleyhivesellem) azatlısı Sevbân anlatmaktadır: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gittim. "Bu gece Rabbim bana en güzel surette geldi..." buyurdu. Hadisin sonunda şu ilave vardır: "Allahım! Senden senin sevgini, seni sevenlerin sevgisini ve beni senin sevgine ulaştıracak bir sevgi dilerim." (Ahmed b. Menî') [367]

3718. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi veseUem) şöyle buyurmuştur: "Bana Rabbim en güzel surette geldi ve: "Ey Muhammedi" diye seslendi. Ben: "Buyur, emrine amadeyim (Rabbim)" dedim. "Mele~i âlânın hangi konuda tartıştıklarım biliyor musun?" diye sordu. "Bilmiyorum" dedim. Sonra elini göğsümün üzerine koydu ve elinin soğukluğunu omuzlarımın arasında hissettim. "Ya Muhammedi" diye seslendi. "Buyur, emrine amadeyim" dedim. "Mele-i âlânın hangi konuda tartıştıklarım biliyor musun?" diye sordu. Ben de şöyle cevap verdim: "Mertebeler ve kefaretler hakkında tartışıyorlar. Mertebeler, olumsuz, şartlarda abdesti düzgün almak, yürüyerek cemaatlere gitmek, namazlardan sonra diğer namazları beklemek. Kefaretler ise yemek yedirmek, selâmı yaymak, insanlar uykuda iken gece namaz kılmak. Kim bunları yaparsa, iyilikle yaşar, günahlardan annesinin . onu doğurduğu günkü gibi arınır." Bana şöyle buyurdu: "Ey Muhammedi De ki: Senden iyilikleri işleme, kötülükleri Terk etme ve yoksulları sevme hissi dilerim. Eğer benim de içlerinde bulunduğum bir milleti fitneye düşürmek istersen, benî fitneye kapılmadan kendine al. " (Ebû Ya'lâ) [368]

3719. Osman b. Affân, Resûlullah'a (sallallahu aleyhiveseOem) "Bütün göklerin ve yerin idaresi O'na aittir [369] âyetinin tefsirini sordu. Şöyle buyurdu: "Bana bunu senden önce kimse sormadı. Onun tefsin şudur: Allah'tan başka tanrı yoktur. Allah uludur. Allah'ı hamdİyle tespih ederim. Allah'tan mağfiret dilerim. Güç ve kuvvet O'na aittir. O ilktir, Sondur, Zahirdir, Bâtındır. Hayır O'nun elindedir. O diriltir, O öldürür. O her şeye kadirdir. Kim bunu sabaha erince on kere okursa, ona on özellik verilir. Birincisi, iblis'ten korunur. İkincisi, bir kantar ecir kazanır. Üçüncüsü, cennette derecesi bir basamak artırılır. Dördüncüsü, hurilerden evlendirilir. Beşincisi yanına İ5 000 melek gelir. Atıncısı, kendisine Tevrat, İncil, Zebur ve Fıtrkân'ı okumuş kimsenin sevabı verilir. Bundan başka ey Osman- hac ve umre yapanın sevabı gibi sevap da kazanır. Hac ve umresi kabul olunur. Eğer o gün ölürse, şehitler mührüyle mühürlenir." (Ebû Ya'lâ)

3720. Ebû Hureyre anlatmaktadır: Osman b. Affân'a "Göklerin ve yerin idaresi" soruldu. Dedi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hususta şöyle buyurdu: "Sübhânallah velhamdülillah ve la ilahe illallah vallahü ekber göklerin ve yerin idaresidir. Lâ havle velcı kuvvete illâ billah Arş'ın altındaki hazinedendir..." (el-HârİS) [370]

3721. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Cebrail'e "Sûra üflenince Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir [371] âyetiyle ilgili olarak "Allah'ın öldürmek istemedikleri kimlerdir?" diye sordu. Şöyle cevapladı: "Arş'ın çevresinde kılıçlarını kuşanmış duran şehitlerdir. Melekler onları kıyamet günü mahşer yerine soylu yakut binekler sırtında getirirler ki bu bineklerin çulları ipekten daha yumuşaktır. Dizginlerinin uzunluğu, insanların bakışlarının ulaşabildiği mesafe kadardır. Bunlar cennette seyir ederler ve uzun gezinin ardından derler ki: Haydin aziz ve celil olan Rabbimizin yanma gîdİp, mahlûkatı arasında nasıl hüküm verdiğine bir bakalım? Tanrım onlara bakıp güler. Tanrı bir yerde bir kula gülerse, artık o kul hesaba çekilmez." (Ebû Ya'lâ) Zümer 73'te geçen "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir" âyetiyle ilgili hadis, ileride Cennetin Vasfi bölümünde gelecektir. Sa'd hadisi Yusuf sûresinde geçmişti. [372]

Fussilet Sûresi

3722. Ebû Bekir "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra da doğrulukta devam edenlere gelince, onların üzerine melekler iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin, size vaat edilen cennetle sevinin [373] âyetiyle ilgili olarak "Bunlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlardır" demiştir.[374] (Müseclded) -Konuyla ilgili Câbir hadisi Siyer bahsinde gelecektir.

Ha Mîm Ayn Sîn Kâf (Şûra) Sûresi

3723. Hz. Ali şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in (saMahu aleyhi vesellem) bir âyeti okuyarak tefsir ettiğini işittim ki, ona mukabil dünya ve içindekilerinin benim olmasını istemem. Âyet şudur: "Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi ellerinizle kazandıklarınız yüzündendir. Bununla beraber Allah yine de çoğunu affeder. [375] Sonra şöyle buyurdu: "Kimi Allah, dünyada günahı yüzünden cezalandırmışa, (bil ki) Allah Teâlâ âhirette ona tekrar ceza vermekten münezzehtir. Allah, dünyada bir günahı affetmişse, {bil ki) Allah dünyada affettiği kimseyi âhirette cezalandırmaktan münezzehtir." (Ishâk)

3724. Züyâb b. Murre der ki: Hz. Ali arkadaşlarıyla sohbet ederken bir ara onlara: "Ben, Hz. Peygamber'den şöyle işittim" dedi. Sonra açıklama yapmadan kalktı. Sonra geri dönerek "Size göstereyim mi?" dedi. "Sen bize Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ne dediğini söylemedikçe biz buradan ayrılmayacağız" dediler. O da şöyle dedi: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle kazandıklarınız yüzündendir. Bununla beraber Allah pek çoğunu da affeder. Allah'ın affettiği geri gelmez. Bu, Hâ Mîm Ayn sîn Kâf sûresinde ifade edilmiştir." (İshâk) [376]

3725. Ebû Saîd demiştir ki: "Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver [377] âyeti nazil olunca, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Fâtıma'yı çağırarak ?edek'i ona verdi. (Ebû Ya'lâ)

3726. Seleme b. Sebre demiştir ki: Muâz b. Cebel hutbe verdi ve hutbede şöyle dedi: "Sizler mü'minsiniz, sizler cennetliksiniz. Ben, muhakkak, Persler ve Bizanslılardan da (inanıp) cennete girecekler bulunacağını ummaktayım. Eğer onlardan biri bir amel işlerse, İyi yaptın. Allah mübarek eylesin dersiniz. Zira Allah Teâlâ: Allah iman edip, salih amel işleyenlerin tövbesini kabul eder, (Müsedded) onlara lütfundan daha fazlasını verir [378] buyurmaktadır."

3727. Şa'bî demiştir ki: İnsanlar bize "Ben buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Yanız akrabalık sevgisi diliyorum âyetini çokça sordular. Ben de İbn Abbâs'a mektup yazıp sordum. İbn Abbâs bana şöyle cevap yazdı-ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) Kureyş içerisinde ortada yer alan bir soya mensuptu. Kureyş boylarından her bir boyun, mutlaka onun dünyaya gelmesinde bir katkısı olmuştur. Bu yüzden aziz ve celil olan Allah: "Ben buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum" âyetini indirmiştir. Maksat, sizi yalnızca size olan yakınlığım dolayısıyla beni sevmeye ve bu yüzden beni korumaya davet ediyorum, demektir. (Ahmed b. Menî') Hadis sahihtir? [379]

3728. Ebû Mu'âviye demiştir ki: Hz. Ömer minbere çıkarak: "Ey insanlar! Sizden hiç kimse Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) Hâ Mîm Ayn Sîn Kâfin tefsirini işitti mi?" diye sordu. Hemen İbn Abbâs ileri atılarak "Ben işittim" dedi. Sonra ekledi: "Hâ Mîm, aziz ve celil olan Allah'ın isimlerinden bir isimdir" buyurdu. "Ya Ayn ne demektir?" diye sordu. "Müşrikler Bedir işkencesini" gözleriyle gördü demektir" dedi. "Peki Sîn ne demektir?" diye sordu. "«Haksızlık edenler, nasıl bir akıbetle karşılaşacaklarım yakında bileceklerdin» [380] demektir" dedi. "Ya, Kâf ne demektir?" diye sorunca oturdu. yakalayacaktır" dedi. (Ebû Ya'lâ) [381]

Zuhruf Sûresi

3729. Cünâde b. Ebî Ümeyye anlatmaktadır: Ömer b. el-Hattâb, Câbiye'ye indiğinde Muâz'a: "Ey Muâz! Bu konuda yapılacak hazırlık nedir?" diye sordu. Muâz demiştir ki: Ben: "Ey mü'minlerin emiri! İhlas ve itaattir" dedim. Sonra şöyle dedi: Ben, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Üç şey vardır ki onları İşleyen kimse, mücrim olur. Meşru olmayan bir amaçla sancak açan veya anne babasına isyan eden veyahut kendisine yardımı esirgeyen bir zalimle beraber yürüyen kişi mücrim olur." Allah Teâlâ "Gerçekten biz, mücrimlerden (günahkârlardan) intikam alacağız [382] buyurmaktadır. (Ahmed b. Menî')

3730. İbn Abbâs: "Gerçekten [383] âyetini, Hz. İsa'nın (aleyhissetâm) o, kıyametin yaklaştığını gösteren bir inmesi olarak bilgidirâyetini yorumlamıştır. (Müsedded) [384] yeryüzüne

Duhân Sûresi

3731. Ubey b. Ka'b demiştir ki: "Kim Cuma gecesi Hâ Mîm sûresini okursa, bağışlanır." (Ahmed b. Menî') [385]
(Duhân)

3732. Yûnus yoluyla Hasan (el-Basrî)'den de benzeri rivayet edilmiştir.

3733. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Peygamber (sallaüahu aleyhi vesellem): "Muhakkak ki her kulun gökte iki kapısı vardır: Biri, amellerinin içeri girdiği kapı, diğeri amel ve sözlerinin çıktığı kapı. Öldüğünde bu kapılar onu özler ve ona ağlarlar" buyurdu ve sonra şu âyeti okudu: "Gök ve yer onların üzerine ağlamadı [386] Sonra şöyle söyledi: "Onlar yeryüzünde bir tane bile sâlih amel işlemediler ki (gök ve yer) onlar üzerine ağlasın. Onların amelleri ve sözlerinden göğe bir tane bile güzel bir söz ya da sâlih bir amel çıkmadı ki, onları özleyip onlar için ağlasın. " (Ebû Ya'lâ) Senedi. [387]

Ahkâf Sûresi

3734. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Ad kavminin helak olduğu günde rüzgâr çöl halkım malları ve hayvanlarıyla birlikte sürükledi. Onları gök ve yerden kaldırdığında: "Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur [388] dediler. Sonra çöl sakinleri şehre düştüler.[389] {Ebû Ya'lâ)
3735. Hasan (el-Basrî) demiştir ki: Abdullah b. Selâm, Müslüman olmak isteyince Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) huzuruna girdi ve selâm verdikten sonra: "Şahadet ederim ki, sen Allah'ın elçisisin. Allah seni hidayet ve hak din ile gönderdi. Yahudiler senin sıfatlarını yanlarındaki Tevrat'ta yazılı olarak bulmaktadırlar" dedi. Sonra şöyle ekledi: "Yahudilerden -isimlerini zikrederek- falan ve falan kimselere birini gönder. Beni bir evde gizle. Sonra onlara beni ve babamı sor ki onlar sana söyleyeceklerdir. Sonra ben karşılarına çıkıp senin Allah'ın elçisi olduğuna ve Allah'ın seni hidayet ve hak din ile gönderdiğine şahadet .edeceğim. Böylece belki Müslüman olurlar." Allah Resulü dediği gibi yaptı. Onu evinde gizledi. Sonra Abdullah'ın isimlerini zikrettiği kişilere birini göndererek çağırdı. Sonra onlara: "Sizin yanınızda Abdullah b. Selâm'in ve babasının konumu nedir?" diye sordu. "Efendimizdir, efendimizin oğludur. Âlimimizdir, âlimimizin oğludur" dediler. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne dersiniz, eğer o Müslüman olursa siz de Müslüman olur musunuz ? " diye sordu. "O, Müslüman olmaz" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne dersiniz, eğer o Müslüman olursa siz de Müslüman olur musunuz?" diye tekrar sordu. Yine: "O, Müslüman olmaz" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü kez: "Ne dersiniz, eğer o Müslüman olursa siz de Müslüman olur musunuz?" diye sordu. Onlar yine: "O, asla Müslüman olmaz" dediler. O zaman Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırdı. Onların karşısına çıkarak: "Şahadet ederim ki, sen Allah'ın Resulüsün ve Allah seni hidayet ve hak din ile gönderdi. Bunlar kesinlikle benim seni tanıdığım gibi seni tanıyorlar" dedi. Hemen Yahudiler: "Allah lanet etsin ona. Ey Abdullah, senden bunu hiç beklemezdik" dediler. Sonra Resûlullah'm yanından çıktılar ve onlar hakkında aziz ve celil olan Allah: "De ki: "Ne dersiniz, eğer bu Kur'ân Allah tarafından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz, bununla birlikte İsrâîl oğullarından bir şahit de onun bir benzerini (Tevrat'ta görüp) inanmışken siz hala büyüklük taslarsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz ki, Allah zalim bir topluluğu doğru yola iletmez [390] âyetini indirdi. (el-HârÎs)

Kıtal (Muhammed) Sûresi

3736. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'den çıkarıldığı zaman şöyle demişti: "Kuşkusuz ben senden çıkarılıyorum ve kesin olarak biliyorum ki, sen Allah nezdinde beldelerin en sevileni ve en değerlisisin. Eğer halkın beni senden çıkarmasaydı, ben asla senden çıkmazdım. Ey Abdü Menaf oğullan! Eğer benden sonra bu İşi siz üzerinize alacaksanız, sakın gece veya gündüzün hiç bir saatinde tavaf edenin Beytullah'ı tavaf etmesine engel olmayın." (el-Hâris)
3737. İbn Abbâs demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) Mekke'den Mağara yönüne doğru yola çıktığı zaman Mekke'ye baktı ve şöyle dedi: "Sen Allah'ın en sevilen beldesisin. Eğer senin halkın beni senden çıkarmasaydı, ben senden çıkmazdım. Düşmanların en azgın olanı, kendi hareminde Allah'a düşmanlık yapan veya katili dışında birini öldüren veyahut Cahiliye dönemine ait intikam duygusuyla adam öldüren kimsedir." Bu konuda Allah Peygamber'ine: "Ey Muhammed! Seni yurdundan çıkaran şehirden daha kuvvetli olan nice şehirler vardı ki biz onları helak ettik de onlara yardım eden çıkmadı [391] âyetini indirdi. (Ebû Ya'lâ)
3738. Urve'nin bildirdiğine göre Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) bir gence Kur'ân okutuyordu. Bu esnada "Onlar Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri üzerine kilitler mi vuruldu? [392] âyetini okudu. Genç: "Kalplere kilitler vuruldu. Allah onları kırmcaya kadar da bu şekilde kalacaktır" dedi. Allah Resulü (saMlahu aleyhi vesellem): "Doğru söyledin [393] buyurdu. Sonra kendisine Yemen halkından bazı insanlar geldi ve ondan kendileri için bir mektup yazmasını istediler. Bunun üzerine Abdullah b. Erkam'a onlar için bir mektup yazmasını emretti. O da yazıp onlara götürdü. Resûlullah; "İsabet etmişsin" buyurdu. Hz. Ömer onun insanların bir işinin idaresini üzerine alacağını düşünürdü. Halife seçildiği zaman o genci sordu. Şehit düştüğünü söylediler. Bunun üzerine Ömer dedi ki: Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle şöyle söyledi. Genç şöyle şöyle söyledi. Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem) de "Doğru söyledin" diyerek onu tasdik etti. Anladım ki, Allah onu doğru yola iletecek. Sonra Ömer, Abdullah b. Erkam'ı, Beytülmal memurluğuna getirdi. (İshâk) [394]

Fetih Sûresi

3839. Hasan (el-Basrî), Allah Teâlâ'nm "Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız [395] âyetiyle ilgili olarak "Maksat, Persler ve Bisanslılar" açıklamasını yapmıştır. (MÜsedded)
3740. Abdullah b. Avf demiştir ki: Ebû Cum'a Cüneyd [396] b. Seb'in şöyle dediğini işittim: Ben, günün başında Hz. Peygamber'e (saMlahu aleyhi vesellem) karşı kâfir olarak savaştım, günün sonunda ise Müslüman olarak onun yanında savaştım. Hepsi üç erkek yedi kadındık. "Eğer kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle, mü'min kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle bir vebalin altında kalmanız ihtimali olmasaydı.[397] âyeti bizim hakkımızda inmiştir. (Ebû Ya'iâ) [398]

Hucurât Sûresi

3741. Muğîre demiştir ki: İbrahim en-Neha'î'nin yanma gittim ve ona: "Sa'd el-Anezî adında bir adam benimle Bedeviler "inandık" dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama "Müslüman olduk" deyin [399] âyeti üzerinde tartıştı. Buradaki "İslam" kelimesinin "teslim olmak" mânâsına geldiğini söyledi" dedim. -İbrahim: "O, el-Anezî değil, fakat ez-Zebîdî'dir" dedi-. Sonra "Hayır. Doğrusu o İslam/Müslüman olmaktır" diye ilave etti. (İshâk)
3742. Atâ el-Horasânî demiştir ki: Medine'ye geldim. Ensâr'dan bir zâtla karşılaştım. Ona: "Bana Sabit b. Kays b. Şemmâs olayını anlat" dedim. "Olur, gel benimle" dedi. Ben de onunla gittim. Bîr süre sonra Sabit b. Kays b. Şemmâs'm kızının kapısında durdum. "Ona, istediğini sor" dedi. Ben de: "Bana ondan bahset, Allah seni esirgesin" dedim. Başladı anlatmaya:
Aziz ve celil olan Allah "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin [400] âyetini inzal edince (âyetin hakkında indiği) SâbİT evine girdi ve üzerine kapıyı kapattı. Başladı ağlamaya. Bir süre sonra Resûlullah (saMlahu aleyhi vesdlem) onu göremedi ve: "Sâbiî'e ne oldu?" diye sordu. "Ya Resûlallah! Ona ne olduğunu bilmiyoruz. Şu kadarını biliyoruz ki o ağlayarak kapısını üzerine kapattı" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (saMlahuaieyhiveseüem) onu çağırdı ve: "Neyin var?" diye sordu. "Ya Resûlallah! Sana Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin âyeti nazil oldu. Ben ise yüksek sesli biriyim. Amellerimin boşa gitmiş olmasından korkuyorum" dedi. Allah Resulü (sallalkhu aleyhi vesellem): "Sen onlardan değilsin. Bilakis sen iyi biri olarak yasayacak ve iyi biri olarak Öleceksin" buyurdu. Sonra Allah, Resûlü'ne: "Allah kendini beğenmiş övünüp duran hiç kimseyi sevmez [401] âyetini indirdi. Sabit yine kapısını kapatıp ağlamaya başladı. Resûlullah onu göremeyince: "Sâbit'e ne oldu?" diye sordu. "Ya Resûlallah! Bilmiyoruz. Şu kadarını biliyoruz ki, kapısını kapattı" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem) ona birini göndererek çağırttı ve: "Neyin var?" diye sordu. "Ya Resûlallah! Sana Allah kendini beğenmiş övünüp duran hiç kimseyi sevmez âyeti nazil oldu. Vallahi ben süslenmekten hoşlanırım. Ayrıca kavmimin efendisi olmayı da severim" dedi. Allah Resulü (saMlahu aleyhi vesellem) de: "Sen onlardan değilsin. Aksine sen sevilen biri olarak yaşayacak, şehit olarak öldürüleceksin ve (Allah) seni cennete koyacaktır" buyurdu. Sonra Yemâme savaşında Hâlid b. el-Velîd'in yanında, Müseylemetü'l-Kezzâb'a karşı sefere çıktı..... Öldürülmesi ve vasiyeti, menkıbelerine dair bölümde gelecektir.[402] (Ebû Ya'lâ)
3743. Zeyd b. Erkam derdi ki: Bazı insanlar Peygamber'in (saDallahu aleyhi vesellem) yanma geldiler ve: "Haydin şu adama gidelim. Eğer gerçekten peygamber ise buna biz de şahadet ederiz. Eğer kral ise onun gölgesinde yaşarız" dediler. Hemen Nebî'nİn (sallallarıu aleyhi vesellem) yanma giderek kendisine bunu haber verdim. Sonra insanlar gelerek odaların arkasından Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) "Muhammed, Muhammedi" diye seslendiler. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: "(Resulüm!) Sana odaların arkasından bağıranların çokları, aklı ermez kimselerdir [403] âyetini indirdi. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de benim kulağımdan tutup çekerek: "Allah senin sözünü doğruladı, Zeyd!" dedi. (Müsedded, İshâk ve Ebû Yala) [404]
3744. Ümmü Seleme bildiriyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) ikindiden önce iki rekat namaz kılardı. Sonra yanma Mustalık oğulları heyeti geldi. Savaştan sonra mallarının zekâtlarını toplamak üzere onlara Velîd b. Ukbe'yi göndermişti. Bunu haber alan kabileden atlı bir grup yola çıktı. Dediler ki: "Allah Resûlü'nün elçisini yolda karşılayalım, ona ülkenin yollarını gösterip gezdiririz." Ama Velîd onların geldiğini duyunca geri dönerek: "Ey Allah'ın Resulü! Mustalık oğulları zekâtlarını vermeyi reddettiler" dedi. Atlı grup Velîd'in geri döndüğünü işitince, peşinden gidip Medine'ye kadar geldiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber ilk safta sabah namazını kıldılar. Selâm verince ona şöyle söylediler: "Allah'ın ve Allah Resûlü'nün öfkesinden Allah'a ve Resûlü'ne sığınırız. Bize senin mallarımızın zekâtlarını toplamak üzere bize bir adam gönderdiğin söylendi. Biz buna sevindik. Mutlu olduk. Sonra onun geri döndüğü söylendi. Geri dönüşünün sebebi Allah ve Resûlü'nün öfkesi olmasından korktuk. Allah'ın ve Allah'ın Resûlü'nün öfkesinden Allah'a sığınırız." Bu şekilde mazeret beyan etmeye devam ettiler. Tâ ki müezzin gelip ikindi namazı için ezan okudu. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey iman edenler! Eğer fasıkın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da sonra yaptığınızdan pişman olursunuz [405] âyetini indirdi. (İshâk) [406]

Kâf Sûresi

3745. Ebû Miclez naklediyor. Ömer b. el-Hattâb Medine bahçelerinden bir bahçede bacak bacak üstüne atarak sırt üstü yatmıştı. Yahudiler aziz ve celil olan Allah'a iftira ederek: "Şanı yüce Rabbimiz, yaratma işini Cumartesi günü sona erdirdi ve sonra dinlenmeye çekildi" diyorlardı. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: "Andolsun ki biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattık, Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı [407] âyetini indirdi. Bazı insanlar, Hz. Ömer bunu yapıncaya kadar bacak bacak üstüne atmayı mekruh görürlerdi.[408] (İshâk)
3746. İkrime, aziz ve celil olan Allah'ın: "Tomurcuklan birbiri üzerine dizilmiş uzun boylu hurma ağaçlan yetiştirdik [409] âyetinde geçen "oii-ü" kelimesini, "uzun boylu",

kelimesini de "birbiri üzerine dizilmiş, istif olmuş" şeklinde açıklamıştır.[410] (MÜsedded)
3747. Hz. Ali demiştir ki, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) kelimelerinin mânâsını sordum. akşam namazından sonra kılınan İki rekat, ise sabah namazından sonra kılınan iki rekattır" buyurdu. (MÜsedded)

Zâriyât Sûresi

3748. Mücâhid, Allah Teâlâ'nın "Öyleyse sen onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin [411] âyetiyle ilgili olarak Hz. Ali'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bize bundan daha ağır gelen bir âyet yoktu. Bunun tek nedeni ya (Allah'tan gelen) bir gazap ya da buğzdur dedik. Ardından "Sen öğüt verip hatırlat. Çünkü, hatırlatmak mü'minlere fayda verir [412] âyeti nazil oldu. Âyetin manası, Kur'ân ile Öğüt verip hatırlat demektir." (ishâk)
3749. Mücâhid der ki: Hz. Ali başına bir hırka bağlamış ve geniş bir elbiseye bürünmüş olarak yanımıza çıkageldi ve: "Öyleyse sen onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin [413] âyeti nazil olunca bu, Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına pek ağır geldi. Bizden kesin olarak helak olacağını düşünmeyen kimse kalmadı. Zira Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan yüz çevirmekle emrolunmuştu. Derken "Sen öğüt verip hatırlat. Çünkü, hatırlatmak mü'minlere fayda verir [414] âyeti nazil oldu ve gönlümüz ferahladı. (İshâk) [415]
3750. Kyyûb aynı hadisi başka ifadelerle nakletmiştir. Demiştir ki: Peygamber (sallallahualeyhiveseilem) bizden yüz çevirmekle emrolunmuştu ki, ... âyeti nazil oldu. İkinci rivayeti ise benzer lafızlarla nakletmiştir. Ancak "Gönlümüz ferahladı" ifadesini zikretmem iştir. (Ahmed b. Menî') Ben derim ki: el-Heysem b. Küleyb bunu Müsned'inde daha detaylı olarak tahrîc etti. İmam Ahmed'in MUsned'mde Mücâhid'in Ali'den başka bir rivayeti yer almıştır.
3751. Hâlid b. Ar'are anlatmaktadır: Hz. Osman öldürülünce, bu beni çok ürkütmüştü. Bizde kılıcın kınından çıkarılmasının etkisi büyüktü. Bu yüzden evimde oturdum. Sonra pazara gitmem gerekti. Yolda sarayın gölgesinde kırk kadar adamın oturup durduklarını gördüm. Baktım kapının
üzerine bir zincir çekilmişti. "İçeri gireceğim" dedim ve içeri girmek için hareket ettim. Ama kapıcı beni engelledi. Oradaki topluluk: "Kahrolası, bırak da girsin" dedi. İlerledim. Baktım ki insanların eşrafı orada. Ortaya bir de yastık/döşek atılmış. Derken bir elbise içinde yakışıklı bir adam geldi. Üzerinde ne gömlek, ne de sarık vardı. Selâm verip oturdu. Topluluk içerisinde benden başkasını yadsımadı. Sonra: "Yalnızca fayda verip zarar vermeyecek şeyleri sormanız şartıyla bana istediğinizi sorun" dedi. Bir adam kendisine: "Söylediklerin tam da benim söylemeni istediğim şeylerdi. Sana bir şeyler soracağım" dedi. O da: "İstediğini sor" dedi. Sonra ne demektir?" diye sordu. "Bundan başkasını soramaz mısın?" dedi Adam: "Ben istediğimi soracağım" deyince, "Onlardan maksat, rüzgarlardır" diye cevap verdi. ne demektir?" diye sordu. "Bulutlardır" dedi. ne demektir?" diye sordu. "Gemilerdir" dedi. demektir?" diye sordu. "Meleklerdir" dedi..... Bu uzun hadis içinde kendisine soru sorulan zâtın Hz. Ali olduğu da belirtilmiştir. (İshâk ve el-Hârİs) [416]
3752. Ebu'l-Esved ve başka bir kanaldan Zâzân'dan şöyle dediği nakledilmiştir: Bir gün insanlar Hz. Ali'nin yanında bulunuyorlardı ve ondan sıcak bir yakınlık görünce: "Ey mü'minlerin emiri! Bize arkadaşlarından bahset" dediler.... Hadisin devamında şöyle geçmiştir: Derken Bekr b. Vâil oğullarından olan Abdullah b. el-Kevvâ el-A'ver ayağa kalkarak: "Ey Mü'minlerin emiri ne demektir?" diye sordu.... Hadisin devamında şu ilave geçmiştir: ne demektir?" diye sordu. "Mükemmel/düzgün yaratılışlı" demektir. Metinde yine: "Tekrar bu konuya girme ve bana böyle şeyler sorma!" ilavesi yer almıştır.[417] (el-Hârİs)
3753. Ebu'1-Alâ b. eş-Şihhîr bildiriyor: "Gök ve yerin Rabbine andolsun ki size edilen o vaat, herhalde haktır. O tıpkı sizin konuşmanız gibi gerçektir [418] âyeti nazil olunca bazı adamlar ellerinde sopalarla dışarı çıktılar ve: "Nerede o Rabbimize yemin ettirenler" dediler. (Ahmed b. Menî'}

---

[1] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi İbn Ebî Şeybe zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Ebû Harun el-Abdî zayıftır. Ama daha evve! hadisin şahitleri geçmişti." (III, 14)
[2] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ hasen bir senetle mürsel olarak rivayet etmiştir. Ama Abdullah b. Amr ve Ebû Hureyre'den nakledilen iki merfû şahidi vardır." (III, 14) Ayrıca bkz. M. ez-Zevâid, X, 138.
[3] Bûsîrî, ravilerinden ismini zikretmediği birinin zayıf oluşu sebebiyle hadisin senedini zayıf görürken (III, 14), Heysemî: "Senedinde yer alan Anbese b. Abdurrahman metruktür" açıklamasını yapmıştır. (Mecma X, 138)
[4] Bûsîrî'nin belirttiğine göre İbn Menî bunu zayıf biri olan Yusuf b. Atiyye es-Saffâr'dan rivayet etmiştir. Ben derim ki: Ancak hadisin Ebû Hureyre, Ebû Umâme, Abdullah b. Amr ve Abdullah b. Muğaffel'den nakledilen güçlü şahitleri vardır. Bkz. M. ez-Zevâid, X, 79, 80; el-İthâf III, 7.
[5] Hadisi Ebû Ya'lâ, Taberânî ve Beyhakî rivayet etmiş olup Taberânî'nin ravileriyle Sahîh'te ihticac edilmiştir. Bkz. Bûsîrî, I, 7. Heysemî de raviierinin Sahîh'in ravileri olduğunu belirtmiştir. (Mecma X, 80)
[6] Hadisin tamamı Ibn Ebî Ömer kaynak gösterilerek 3023 numarada, İshâk kaynak gösterilerek 3314 numarada geçmiştir.
[7] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Hadisi Tayâlisî, Müslim'in şartına uygun bir senetle mevkuf olarak rivayet etmiştir. Ayrıca zayıf bir senetle Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. Zira Yûnus b. Habbâb zayıftır." (III, 23)
[8] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (III, 23).
[9] Bkz. 3023 ve 3314 nolu hadisler.
[10] Bûsîrî de: "Bunu Ibn Meni sahih bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (I, 23)
[11] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris vg Bezzâr rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Ya'lâ ve Sahîh'mde İbn Hibbân ve muhtasar olarak Nesâî de rivayet etmiş olup hadisin senetlerinin merkezinde Ebû Ma'şer es-Sindî yer almaktadır ki zayıf biridir. (J, 23) Heysemî ise hadisi Bezzâr'm hasen bir senetle rivayet ettiğini belirtmiştir. (Mecma X, 188)
[12] Bkz. M. ez-ZevSîâ, X, 188.
[13] Bûsîrî: "Senedinde zayıf biri olan Yezîd er-Rakkâşî yer almıştır" derken fi, 23), Heysemî: "Senedinde yer alan Leys b. Ebî Süleym ve Yezîd er-Rakkâşî zayıf olmalarına rağmen güvenilir de görülmüşlerdir. Geri kalan ravileri ise Sahih'in ravileridir" açıklamasını yapmıştır. (Mecma X, 142)
[14] Bkz. 3023 ve 3314 nolu hadisler.
[15] Hadis hakkında bkz. 3023 ve 3314 nolu hadisler.
[16] Heysemî: "Hadisi Taberânî el-Mu'cemu'l-kebîr ve ei-Mu'çemu'l-evsat1 ta rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" derken (Mecma X, 98); Bûsîrî de: "Bunu İbn Ebî Şcybe, Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Hanbel, İbn Ebi'd-Dünyâ ve Sahîh'inde İbn Hibbân rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. (I, 12)
[17] Bûsîrî hadisi Taberânî'nin Dua kitabında naklettiğini belirtirken Heysemî: "Bunu Taberânî zayıf biri olan Abdullah b. Amir el-Eslemı'nin yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır, (Mecma X, 98)
[18] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Salih b. Beyân zayıftır" derken (I, 12); Heysemî: "Bunu Bezzâr iki ayrı senetle rivayet etmiştir. Biri, genellikle zayıf kabul edilen Abdullah b. Hıraş'ın yer aldığı munkatı bir senettir. Diğeri ise hasen derecesinde muttasıldır" açıklamasını yapmıştır. (Mecma X, 99)
[19] Hadisi el-Hâris, Abdurrahman b. Vâkıd'dan, o da Hafs b. Abdullah el-Efrîkî'den rivayet etmiştir.
[20] Hadisin aslı uzun olup müellif onu Hasta Ziyareti bölümünde zikretmiştir. Bkz, 2436 nolu hadis.
[21] Müellif bu hadisi İshâk ve İbn Ebî Şeybc'den nakletmiştir. Aynı hadisi el-Humeydî (I, 71), Beyhakî ve Ziyâü'-Makdisî de tahrîc etmişlerdir. Bk7;. Kenzü'l-ummâl, III, 218. Ayrıca Zemahşerî, eî-Faik'de zikretmiştir. (I, 278) Heysemî de Bezzâr'dan naküle "Senedinde yer alan Yezîd b. İyâd b. Cu'dube yalancıdır" açıklamasını yapmıştır. (VIII, 135) Müsnede'de ise müellif: "Ben derim ki, Yezîd b. Cu'dube'nin, ki bu İbn Iyâd'dır, hadisi metruktür" değerlendirmesini yapmıştır. Ben derim ki: İbn Ebî Hatim burada zikri geçen Yezîd b. Cu'dube'nin Yezîd b. Iyâd'ın dedesi olduğunu belirtmiş ve ne o, ne de Buhârî onun hakkında bir tenkit zikretmemiştir. Dolayısıyla bu zât hakkında müellif yanılmıştır. Ondan önce Heysemî ve onu taklit eden Bûsîrî de yanıîarak: "Bunu İshâk, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr, merkezinde zayıf biri olan Yezîd b. Iyâd b. Cu'dube'nin yer aldığı bir senetle rivayet ettiler" demiştir. (II, 162)
[22] Bezzâr mânâca benzerini rivayet etmiştir. Heysemî demiştir ki: "Ravileri Sahîh'in ravileridir. Ne var ki Ebû Nasr Hâmid b. Hilâl, Ebû Zer'den hadis işitmemiştir." (VIII, 131) Ben derim ki: Aynı hadisi İshâk da Ebû Muâviye ani'l-A'nuş an Ebî Nasr an Ebî Zer tarikiyle rivayet etmiştir. Bûsîrî de: "Bunu İshâk ve Bezzâr ravileri güvenilir olmakla birlikte munkatı olan bir senetle rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. (II, 163)
[23] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Ebû Ca'fer er-Râzî'yi Ebû Hatim ve başkaları güvenilir kabul ederken Nesâî ve başkaları zayıf görmüştür. Geri kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." {Mecmu VIII, 136). Ancak hadis motoîdur. Bûsîrî de: "Bunu İshâk mürsel olarak rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
[24] Bûsîrî demiştir ki: Ebû Ya'lâ bunu zayıf biri olan Amr b. Husayn'dan mevkuf olarak rivayet etmiştir." (II, 11)
[25] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 163)
[26] Heysemî, ravilerirün Snhîh'in ravileri olduklarını belirtirken (VIII, 135) Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[27] A'râf sur. 7/179,
[28] Bûsîrî açıklama yapmamıştır. (II, 164)
[29] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir görülmekle birlikte bir kısmı hakkında farklı görüşler ifade edilmiştir." (Mecmu VIII, 136) Bûsîrî ise yorum yapmamıştır.
[30] Bkz. 2994 nolu hadis.
[31] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiş olup Ebû Ya'lâ'nın ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecma VIII, 211)
[32] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, İbn Ebî Şeybe ve Sahth'inde İbn Hibbân rivayet etmiştir. Nitekim İlim kitabında geçmişti." (III, 41) Bkz. 3023,3314,3428 nolu hadisler.
[33] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmiş olup senedin merkezinde Ali b. Yezîd vardır ki, zayıftır." (Mecma 1,159)
[34] Heysemî senedinde yer alan Musa b. Ubeyde er-Rabezî'nin oldukça zayıf biri olduğunu belirtirken (Mecma VIII, 210); Bûsîrî hadisin ekseninde zayıf biri olan Yezîd b. Ebân er-Rakkâşî'nin bulunduğunu söylemiştir." (III, 42)
[35] Heysemî senedinde yer- alan Muhammed b. Sabit el-Abdî'nin zayıf olduğunu belirtirken (Mecma VIII, 211); Bûsîrî hadisin merkezinde zayıf biri olan Yezîd b. Ebân er-Rakkâşî'nin bulunduğunu

söylemiştir." (III, 42)
[36] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü İsmâil b. Râfi zayıftır (III, 42). Heysemî ise şu açıklamayı yapmıştır: Senedinde yer alan İsmâil b. Râfi hakkında Buharı "güvenilir olup hadisi so/iift/makbûle yakındır" değerlendirmesini yaparken çoğunluk onu zayıf görmüştür. Kalan ravileri ise Sahîh'in ravileridir." (Mecma VIII, 197)
[37] Sâd sur. 38/42.
[38] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, Bezzâr, Srt/iiJi'inde İbn Hibbân ve sahih hükmüyle el-Hâkim rivayet etmiştir." (III, 42) Heysernî de Bezzâr'm ravilerinin Sahîh'm ravileri olduğunu belirtmiştir. (Mecma VIII, 208). Ben derim ki: İbnü'l-Mübârek hadisi Yûnus an Akil ani'z-Zührî tarikiyle buradakinden daha uzun bir metinle nakletmiştir. Bkz. Ziyâdâtü Nuaym alâ Kikâbu'z-Zühd, s. 48.
[39] Heysem! hadisi İbn Mes'ûd'dan "Hz, Yûsuf ve annesine yüz, beyazlık ve başka yönlerden güzelliğin üçte ikisi verildi" ifadesiyle naklettikten sonra "Bunu Taberânî, mevkuf olarak rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'm ravileridir" açıklamasını yapmıştır. Sonra yine Taberânî'nin rivayetiyle İbn Mes'ûd'dan "Hz. Yûsuf ve annesine güzelliğin üçte biri verildi" ifadesiyle zikrederek "anlaşılan o ki, bu İfade hatalıdır" kaydını düşmüştür. {Mecma VIII, 203)
[40] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (III, 42)
[41] Müsnerfe'de: "İbn Hibbân Snhîh'inde irâd etmiştir" bilgisi yer almıştır. Ama bu hadisi ben (İbn Hibbân'in) M.evnridü'z-Zam'ân'mda bulamadığım gibi onu Peygamberlerle İlgili Hadisler'de Heysemî ya da Bûsîri de zikretmcmiştir.
[42] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (III, 42)
[43] Ahzâb sur. 33/69.
[44] Müsnede'de; "Bu sahîh bir senettir" ifadesi yer almıştır.
[45] Abd b. Humeyd bunu zayıf biri olan İbrahim b. el-Hakem'den rivayet etmiştir.
[46] Bkz. 3538 nolu hadis.
[47] İbnü'l-Mübârek benzerini Mücâhid'den nakletmiştir. (s. 163, nr: 474)
[48] Bûsîrî demiştir ki: Bunu zayıf biri olan Muhammed b. Küreyb'in yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir, ama Câbir hadisi şahididir.
[49] Bûsîr'i bunu zikretmemiş, onun yerine Yahya b. Ca'de'den şunu rivayet etmiştir: Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma dedi ki: Bana Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) "İsâ b. Meryem (aleyhimaaselâm) İsrailoğulları arasında kırk yıl kaldı" dedi. Sonra Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ebû Ya'lâ, Hüseyin b. el-Esved'den rivayet etmiştir. Bu zâtm biyografisini bulamadım. Ama senedin kalan ravileri güvenilir kimselerdir." (III, 43)
[50] Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Muâviye b. Yahya es-Sadefî zayıftır. Bkz. Heysemî, IV, 251. Ahmed b. Hanbel de benzerini Ebû Zer'den nakletmiş tir.
[51] Âl-i İmrân sur. 3/135.
[52] Bu hükmü kabul eden Bûsîrî de: "Bunu İshâk sahîh bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (III, 94)
[53] Bûsîrî de müellifin senetle ilgili sahîh hükmüne katılmıştır. Ebû Ya'lâ da Abdullah b. Amr'dan benzerini uzun bir hadis olarak rivayet etmiştir. Ama senedi zm/i/tır. Aynı hadisi Taberânî ise sakıncasız bir senetle rivayet etmiştir. Müellifin ihmal ettiği bu hadisin aslı, Ebû Saîd rivayeti olarak Sahîhayn'dâ yer almıştır. Bkz. el-İthâf, III, 95.
[54] Münzirî demiştir ki: "Bunu Beyhakî, İbn Mes'ûd'dan mevkuf olarak rivayet etmiştir. Daha evvel ise aynı hadisi Ebû Zer'den merfıı olarak nakletmişti ki onu İbn Hîbbân Sahîh'mde tahrîc etmiştir." (Münzirî, s. 155). Ben derim ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe de Musannef inde rivayet etmiştir." (III, 111)
[55] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarım söylemiştir. (II, 164)
[56] Ebû Ya'lâ'nın naklettiği Câbir hadisinde şöyle geçmiştir: "Bir kantar, 100 ntıldır. Bir ntıl, 12 ukiyedir. Bir ukiye 6 dinardır. Bir dinar 24 kırattır. Kırat da Uhud dnğı gibidir." Ama Bûsîrî, Bekr b. Yûnus'un zayıflığı sebebiyle hadisi zayıf görmüştür.
[57] Müsnede'de ifade "Bu hadisin isnadı zayıftır" şeklindedir. Ben derim ki: Senedinde zayıf biri olan Musa b. Ubeyde yer almıştır. Bkz. Bûsîrî II, 190.
[58] el-İtMf da ifâde şöyle yer almıştır: "Elif bir harf, lam bir harf ve mîm bir harftir." Sonra Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Hadisi İbn Ebî Şeybe ve Bezzâr rivayet etmiş olup senetlerinin merkezinde zayıf biri olan Musa b. Ubeyde yer almıştır. (II, 190) Ayrıca bkz. Zevâid, II, 163.
[59] Müellif hadisin bir kısmını Mekke Harem'ine dair bölümde nakletmiştir. (I, 316) Hadisin tamamı için bkz. Zevâid, VII, 267. Ancak senedinde yer alan Musa b. Ubeyde zayıftır. Aynı hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir.
[60] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmazken Heysemî, Taberânî'yi kaynak göstererek şu yorumu yapmıştır: Hadisin iki senedi vardır. Birinde âlimlerin zayıflığı hakkında icma ettikleri Ubeydullah b. Ebî Humeyd, diğerinde ise İbn Hibbân'm es-Sikâtfte zikrettiği, fakat diğer bilginlerin zayıf gördüğü İmrân el-Kattân yer almıştır. (I, 170) Heysemî hadisi Ebû Ya'lâ'ya nispet etmemiştir. Ancak Ebû Ya'lâ'nın senedinde de Ubeydullah b. Ebî Humeyd bulunmaktadır.
[61] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe sahih bir senetle, İbn Mâce de muhtasar olarak ve Müslim'in şartına uygun olduğunu belirterek el-Hâkim tahrîc etmiştir." Müsnede'de ise şu bilgiler yer almıştır: "Bu hasen senettir. İbn Mâce hadisin başından "geceleri uykusuz bıraktım" ifadesine kadarki kısmı rivayet etmiştir." Heysemî ise şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Ben derim ki: Sanki müellif Müslim'in ravilerinden olan Beşîr b. el- Muhâcir'in mertebesi sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür. Zira bu zât hakkında Ahmed b. Hanbel "Hadisi münkerdir" hükmünü vermiştir. Fakat birçok münekkid muhaddis onu güvenilir kabul etmiştir.
[62] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi Ebû Ya'Iâ'dan naklen İbn Hibbân da Sahîh'indç rivayet etmiştir." (11,187).
[63] Miisnede'dc şu bilgiler yer almıştır: "Bezzâr demiştir ki: el-Hecerî'den bunu İbn Aclân'dan başkası rivayet etmemiş ve hadisi bu şekilde sadece el-Hecerî rivayet etmiştir." Heysemî ise şu açıklamayı yapmıştır: Bezzâr demiştir ki: "Muhammed b. Aclân, İbrahim el-Hecerî'den bundan başka hadis rivayet etmemiştir." Ben derim ki: Muhammed b. Aclân sadece Ebû İshâk es-Sebe'î'den rivayette bulunmuştur. Eğer maksat Ebû İshâk es-Sebe'î ise, o zaman Bezzâr'm ravileri de güvenilir kimselerdir. Mecma VII, 188)
[64] Heysemî: "Senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi vardır" derken (Mecma VII, 152); Bûsîrî: "Bunu el-Hâris ve Ebû Ya'lâ içinde kopukluk bulunan bir senetle rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. (II, 188)
[65] Ayrıca bkz. İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd, s. 280. Her ikisinin senedinde de Musa b. Ubeyde er-Rabezî vardır. Aynı hadisi İbn Hibbân bir başka tarikten rivayet etmiştir. Hafız ibn Hacer ise demiştir ki: Bunu Ebû Dâvud rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ise benzerini Enes'den nakletmiştir. Ancak senedinde, Heysemî'nin, hakkında "Hadisi ««sendir" hükmünü verdiği İbn Lehî'a yer almıştır. (IV, 94)
[66] Müsnede'da irade "Bu zayıf bir senettir" şeklindedir. Bûsîrî de: "Bunu İshâk zayıf bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (111, 3)
[67] Muhtemelen müellif burada hadisi ihtisar etmiştir. Yoksa el-İthâf'ta ifâde şöyledir: Ibn Abbâs dedi ki: "Cebrail her Ramazan Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem} Kur'ân'ı bir kere mukabele ederdi. (Allah Resûlü'nün) Ruhu kabzolduğu sene ise iki kere mukabele etti. İşte bu, o son harftir...."
[68] Bûsîri demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiş olup senedinde yer alan Asel b. Süfyân zayıftır." (III, 2) Müsnede'de ise şu bilgiler yer almıştır: "Bezzâr demiştir ki: Şu'be, Asel'den bundan başka hadis rivayet etmemiştir. Bunu Şu'be'den de Ravh b. Ubâde ve Muâz b. Muâz'dan başkası rivayet etmemiştir." Ben derim ki: Dârekutnî'nin el-tlel'de Sa'd b. Ebî Vakkâs müsnedinde açıkladığı üzere hadiste İbn Ebî Müleyke üzerinde çok ihtilaf edilmiştir. el-Azamî bunların bir kısmı için Keşfü'l-Estâr'a (I, 33, yazma} bakılmasına işaret etmiştir.
[69] Müsnede'de "Sahîh olup aslı Müslim'de yine Ebû Musa rivayeti olarak yer almıştır..." bilgisi geçmiştir.
[70] Bunu Taberânî ve benzerini Bezzâr rivayet etmiştir. Taberânî'nin senedinde Hafs b. Süleyman yer almıştır ki, metruktür. (Aynı şahıs İbn Menî'nin senedinde de yer almıştır) Bezzâr'm senedinde ise zayıf biri olan İshâk b. İbrahim es-Sekafî yer almıştır. Bkz. Heysemî, Mecma VII, 166.
[71] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, Halîl b. Zekeriyâ'dan, o da Mücâlid b. Saîd'den rivayet etmiştir ki, ikisi de zayıftır. (II, 190)
[72] Bunu eİ-Hâris mürsel olarak rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Aynı hadisi Ebû Dâvud da Sünen'inde Ebû Musa'dan rivayet etmiştir. (II, 190)
[73] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir." (II, 190) od-Dûlâbî ve îbn Hacer'in zikrettiklerine göre Ebû Abdurrahman el-Fehrî sahabedendir.
[74] Müsnede'de şu bilgiler yer almıştır: "Bu senet muttasıl olmakla birlikte içinde yer alan Süveyd b. Abdülazîz zayıf bir ravidir." Bûsîrî de demiştir ki: "Bunu İshâk zayıf bit senetle rivayet etmiştir. Zira Süveyd b. Abdülazîz zayıftır. Aynı hadisi Ebû Dâvud Sünen'inde, el-Hâkim de sahih hükmüyle Muâz b. Enes'den nakletmişlerdir." (II, 190) Heysemî de şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Süveyd b. Abdülazîz metruktür. Bununla beraber Hüşeym onu hayırla anmıştır. Senedin kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." (Mecma VII, 160)
[75] Ancak iki kişiye haset edilir" hadisini Buhârî, Ebû Hureyre'den, Şeyhân (Buhârî ve Müslim) İbn Ömer'den ve Ebû Ya'lâ da Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet etmiştir. Bkz. el-İthaf, 1,191.
[76] Bûsîrî: "Bunu Ebû Bekir ve Ebû Ya'lâ hasen bir senetle rivayet etmişlerdir" derken (II, 190}; Heysemî: "Bunu Bezzâr tahrîc etmiştir. Senedinde geçen İshâk güvenilir olmakla birlikte müdellistir. Kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir" açıklamasını yapmıştır. (VII, 161) Ben derim ki: "Zevâid'de de isim böyle geçmiştir. Ama doğrusu "İbn İshâk" olacaktır. Hafız (İbn Hacer) Müsnede'de Ebû Ya'lâ'nın senedinin baş kısmını zikrettikten sonra: "Bu hasen bir senettir" açıklamasını yapmıştır.
[77] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe, ondan da Abd b. Humeyd rivayet etmiştir. Ayrıca bir senetle Taberânî ve Sahîh'inde İbn Hibbân rivayet etmişlerdir." Heysemî hadisi Taberânî'yi kaynak göstererek nakletmiş ve "Ravileri Sahîh'in ravileridir" açıklamasını yapmıştır. (1,169)
[78] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 189)
[79] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu ibn Ebî Şeybe zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Muhammed b. Ebî Leylâ zayıftır." (II, 189) Hadisi müellif 3545 numarada tekrarlamış olup oradaki metin daha açıktır.
[80] Bûsîrî, hadisi Yezîd b. Ebân er-Rakkâşî'nin zayıflığı sebebiyle zayıf görmüştür. (II, 189). Heysemî de benzer bir değerlendirme yapmıştır. (Mecma VII, 158)
[81] Bûsîrî, hadis hakkında yorum yapmamıştır. Gördüğünüz gibi hadis mevkuftur ve Iuâviye b. Hammad, el-Cerh ve't-Tcı'dü'de belirtildiği üzere meçhuldür. Birincisinin senedinde Dâvud Ebû Bahr geçmiştir ki, el-Ukaylî onun buradaki hadisi hakkında "Batıl asılsızdır" açıklamasını yapmıştır. İbn Maîn de demiştir ki: Dâvud et-Tafâvî'den el-Mukrî Kur'ân hadisini rivayet eder ki, bir değer ifade etmez. Aynı raviyi İbn Hibbnn ise es-Siknt'ta zikretmiştir. Bkz. Tehzibü't-Tehzîb.
[82] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[83] Hadisi müellif Tayâlisî'den naklederken Bûsîrî, ayrıca bunu Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Şcybe ve ravileri güvenilir olan bir senetle Müsedded'e nispet etmiştir.
[84] Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[85] Bûsîrî: "Bunu İbn Menî, İbn Ebî Şeybe ve ondan Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup hadisin kaynağında zayıf biri olan Abdullah b. Saîd bulunmaktadır" derken (III, 2); Heysemî de: "Senedinde yer alan Abdullah b. Saîd metruktür" açıklamasını yapmıştır. [Mecma VII, 163)

[86] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[87] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylerken Heysemî de: "Bunu Taberânî iki tarikten rivayet etmiş olup ikisinin de ravüeri Sahîh'in ravileridir" açıklamasını yapmıştır. (Mecma II, 269)
[88] Bûsîrî ravîlerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[89] Bûsîrî, Bekr b. Yûnus'un zayıflığı sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür. (II,190)
[90] Bûsîrî her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[91] Bûsîrî her hangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[92] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded mevkuf oiarak nakletmiştir. Aynı hadisi el-Hâkinı de İbn Abbas'dan mevkuf olarak nakletmiştir." (II, 164)
[93] Müsnede'âe denilmiştir ki: "Bu mürsel bir hadis olup senedi sahihtir. Fakat Alâ üzerinde ihtilaf edilmiştir. Hadisi Derâverdî onun yoluyla babasından, o da Ebû Hureyrc'den "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseOan) Ubey b. Ka'b'ın yanma çıktı.." ifadesiyle rivayet etmiştir. Bunu Tirmizî nakletmiştir. Aynı hadisi Abdülhamîd b. Ca'fer de Aîâ yoluyla babasından, o da Ebû Hureyre'den, o da Ubey'den nakletmiştir.... Bunu İbn Hibbnn ve el-Hâkim tahrîc etmişlerdir." Bûsîrî de: "Bunu İshâk miirsel olarak nakletmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" açıklamasını yaptıktan sonra Milsnede'der\ yaptığımız naklin benzerini zikretmiştir. (Bkz. II, 164)
[94] Müsneâe'nin ifadesi şöyledir: "Ben derim ki: Buradaki Ebân'dan maksat er-Rakkâşî'dir ve metruktür." Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Abd b. Humeyd zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Ebân b. İsmet zayıftır." Ben derim ki: Doğrusu, et-Tehzîb ve başka kaynaklarda geçtiği üzere, İbn Sum'a olacaktır. Bana göre râcih olan, Bûsîrî'nin hadisin giyişinin er-Rakkâşî değil, İbn Sum'a olduğu yönündeki açıklamasıdır. Fakat Bûsîrî bu raviyi zayıf görmekle isabet etmemiştir. Çünkü söz konusu zât güvenilir bir kimsedir. Ancak ömrünün sonunda bunaklık dönemi yaşamıştır. Bu yüzden mutâbisi yoksa bunaklık döneminde kendisinden rivayet edilen hadisler kabul edilmez.
[95] Hadis mnktûdur.
[96] Bakara sur. 2/97-98.
[97] Bûsîrî, hadisi İshâk'm sahih bir senetle mürsel olarak rivayet ettiğini belirtmiştir. (II,165)
[98] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, Cerîr b. İsmâîl yoluyla Ebû Hâlid'den rivayet etmiş olup bu zâtın ondan rivayette bulunduğu bilgisine rastlamadım. (II, 165) Ben derim ki: "Müsnede'de ifade Cerîr'in İsmâîl b. Ebî Hâlid'den nakli" şeklindedir. Ccrîr ise İbn Abdülhamîd ed-Dabbî olup bilinen güvenilir ravÎlerdendîr. Cerîr b. İsmâîl ismi ise Busîrî'nin elindeki nüshada yer alan hatalardandır. Ama kendisi bunu fark etmemiştir.
[99] Bûsîrî hadisin senedini, Câbir el-Cu'fî'nin zayıflığı sebebiyle zayıf görmüştür. (II, 165)
[100] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî oldukça v.vıf bindir. (Mecmu VI, 323)
[101] Bakara sur. 2/275.
[102] Bakara sur. 2/278.
[103] Bakara sur. 2/279.
[104] Bakara sur. 2/279-281.
[105] Bûsîrî, Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin zayıflığı sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür. (II, 166)
[106] Bakara sur. 2/160.
[107] Bakara sur. 2/231.
[108] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi vardır. Ancak Evlilik bahsinde geçen Ubâde hadisi bunun şahididir."
[109] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. Kanaatimce asıl nüshalarda burada bir karışıklık söz konusudur. Doğrusu ortada iki rivayet vardır. Biri Ubey'den olup onun kıraati "U^~> ^-5"" şeklinde gaib sıygasıyladır. Diğeri İse Zeyd b. Sâbit'tendir ve o, âyeti "U;_j~J JaŞ ^ÜijJi Jl J&\f şeklinde, zâyı noktalayarak okurdu.
[110] Bakara 259
[111] Bûsîrî, yorum yapmazken Heysemî ravüerinin Sahîh'in ravileri olduğunu söylemiştir. (VI, 323)
[112] Bakara sur. 2/177.
[113] Miisnede'de "Bu mürsel bir hadis olup senedi sahihtir ve bir de şahidi vardır" ifadesi geçmiştir. Sonra müellif, hemen bunun peşinden gelen İkrime'nin Hüseyin'den rivayeti olan hadisi zikretmiştir.
[114] Bakara sur. 2/177.
[115] Senedinde Hüseyin b. Kays er-Rahabî yer almıştır ki Bûsîrî onun sebebiyle hadisi 'ayıf görmüştür.
[116] Daha önce geçti; bkz. hadis no. 3510.
[117] Bakara 19
[118] Bûsîrî, yorum yapmazken Heysemî senedinde yer alan Ebû Habbâb'ın müdellis olduğunu belirtmiştir. (VI, 313)
[119] Bakara sur. 2/282
[120] Bakara sur. 2/238.
[121] Ravileri güvenilir kimselerdir. Zikri geçen Abdullah'tan maksat İbn Ömer'dir.
[122] Bakara 238'de geçen
[123] İhmal edilmiş" olmasıyla, Hendek savaşı sırasında kâfirler karşısında nöbetle meşgul olunup zamanında eda edilememiş olması kastedilmektedir.
[124] Bakara sur. 2/238.
[125] Heysemî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (VI, 320)
[126] Bakara 253
[127] Bkz. 1947 nolu hadis.
[128] Bakara 231
[129] Bkz. 1659 nolu hadis.
[130] Heysemî demiştir ki: "Senedinde yer alan Husayf'ı, el-Iclî ve ibn Maîn güvenilir görürken bir gurup bilgin zayıf saymıştır." (Mccmn VI, 318)
[131] Bakara sur. 2/207.
[132] Bakara sur. 2/125.
[133] Bakara sur. 2/210.
[134] Bakara sur. 2/213.
[135] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 165)
[136] Bakara sur. 2/223.
[137] Bûsîrî yorum yapmazken (II, 166); Heysemı: "Bunu Ebû Ya'lâ, hocası el-Hâris b. Süreye el-Gaffâl'dan (Doğrusu en-Nekkâl'dir) nakletmiştir ki, zayıf ve uydurmacı biridir" açıklamasını yapmıştır. (Mecnın VI, 319)
[138] Bûsîrî hadisi İshâk, es»Sünenü'l-kübrâ'da Nesâî ve Sahih'inde İbn Hibbân'm rivayet ettiğini belirtmiştir.
[139] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu sahih bir senetle rivayet etmiştir. Buhârî ise muallak olarak nakletmiştir. Ayrıca hadisi Ahmed b. Hanbel ve Müslim, Ebû Saîd el-Hudrî'den nakletmişlerdir." (II, 165)
[140] el-İthâf da da bu şekilde geçmiş olup Bûsîrî, bunu Ebû Ya'lâ'nm sahih bir senetle rivayet ettiğini belirtmiştir. (II, 165) Yani, Bakara sûresini bölüp onu iki rekatta okumuştur.
[141] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve ondan nakille Sahih'inde İbn Hibbnn rivayet tir. (II, 165) Heysemî de demiştir ki: "Senedinde yer alan Saîd b. Hâlid el-Huzâ'î el- zayıftır. (Mecma VI, 312) Ben derim ki: Doğrusu Müsnede'de isim Hâlid b. Saîd Şekilde yer almıştır.
[142] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi vardır. Hadisi, daha evvel İlim bahsinde geçtiği gibi, ayrıca Tayâlisî ve başka kaynaklar da uzun olarak nakletmişlerdir. Bkz. 3023 nolu hadis. • 2 Bkz. 3453 nolu hadis.
[143] Fakat hadis tam metin olarak 3023 nolu hadiste geçmiştir.
[144] Âl-i İmrân sur. 3/96.
[145] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir olmakla birlikte Hâlid b. Ar'are'nin biyografisine muttali olamadım/' (II, 167) Ben derim ki; "Bu zâtı İbn Ebî Hatim eserinde zikretmiş ve ondan iki kişi rivayette bulunmuştur. Buna rağmen İbn Ebî Hatim onun hakkında kimseden bir tenkit nakletmemiştir."
[146] Âl-i İmrân 154
[147] Âl-i İmrân sur. 3/97.
[148] Â!-i İmrân sur. 3/152.
[149] Taberânî'nin rivayeti "Tâ ki hakkımızda Uhud günü ...âyeti indi" şeklindedir-Heysemî demiştir ki: "Taberânî'nin ravileri güvenilir kimselerdir. Hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel, Uhud savaşı bölümünde geçen uzun bir hadis içinde nakletmiştir." (MecffiC VI, 328) Bûsîrî ise yorum yapmamıştır. (II, 167)
[150] el-Isâbe'de bildirildiğine göre bu zâtı Bâverdî ve Ebû Ömer b. Abdilberr, sahabe arasında zikretmişlerdir.
[151] Âl-i İmrân sur. 3/180.
[152] Âl-i İmrân sur. 3/86.
[153] Bûsîrî bu hadisi ihmal edip onun yerine aynı mânâda İbn Abbâs hadisini zikretmiş ve kıssa ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu İbn Menî ve es-Siinenü'l-kübrâ'da ^esâî rivayet etmiş olup senedinde yer alan raviler güvenilir kimselerdir. (II, 167) Ben derim ki: Müellif bu ve yukarıdaki hadisi el-İsâbe'de zikretmiş ve kıssanın tahricini Mükemmel yapmıştır.
[154] Âl-i İmrân sur. 2/110.

[155] Bûsîrî hadisi el-Hâris'in zayıf biri olan Hasan b. Kuteybe'den naklettiğini belirtmiştir.
[156] Bkz. 3300 nolu hadis. 2Âl-İİmrân sur. 3/161.
[157] Metin, orijinal nüshalarda açık değildir. Tercüme, bağlam ve dipnotta muhakkikin tahmini dikkate alınarak yapılmıştır.
[158] Bûsîrî hadis hakkında açıklama yapmamıştır. Bezzâr da İbn Abbas'dan şöyle 'gini nakletmiştîr: "Hiç bir peygamberin (devlet malına) ihanetle suçlanması, kavmi n itham edilsi nakletmiştîr: Hiç bir peygamberin (devlet malına) i tarahndan itham edilmesi yakışık almaz." Bkz. Zevâiâ, VI, 368.
[159] Nisa sur. 4/123.
[160] Bûsirî, İshâk'in hadisi hasen bir senetle rivayet ettiğini belirtmiştir. (II, 167)
[161] Bkz. 2481 nolu hadis.
[162] Nisa sur. 4/94.
[163] Nisa sur. 4/95.
[164] Nisa 95
[165] Hafız İbn Hacer rivayetin sonunda: "Bunu S<ıM/ı'inde İbn Hibbân, Ebû Ya'lâ'dan Haklen rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. Bûsîrî de benzer bir ifade kullanmıştır. Heysemî ise Ebû Ya'lâ'nm ravileriiin güvenilir olduklarını söyleyip hadisi ayrıca Bezzâr'a da nispet etmiştir. (Mecma VII, 9)
[166] Nisa sur .4/123.
[167] Nisa sur .4/110.
[168] Bûsîrî, İshâk'm bunu sdhîh bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir. (II, 168)
[169] Nisa sur. 4/110.
[170] Nisa sur. 4/123.
[171] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ {zayıf bir senetle) rivayet etmiştir. Zira ravilerinden biri zayıf, biri de meçhuldür. Hadisi ayrıca Ebû Davud muhtasar olarak rıvayet etmiştir. (II, 168) Heysemî de şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberânî rivayet etr*iiş olup senedinde yer alan Mübeşşir b. İsmail'i İbn Maîn ve başkaları güvenilir Sürürken Buharı ve başkaları zayıf saymışlardır. (Mecma VII, 11) Ben derim ki: Ebû ia Ja'nm senedinde de Mübeşşir yer aldığı halde Heysemî hadisi ona nispet etmemiştir.
[172] Nisa sur. 4/128.
[173] Hadisin ravilerinin güvenilir olduklarını belirten (II, 168) Bûsîrî, daha önce Hâlid b. Ar'are'nin biyografisine rastlamadığını söylemişti.
[174] Nisa sur. 4/65.
[175] Hadisi Taberânî muhtasar olarak nakletmiştir. Heysemî, senedinde yer alan Ya'kûb b. Humeyd'i İbn Hibbâh'm güvenilir gördüğünü, ama başkasının zayıf olarak değerlendirdiğini söylemiştir. (VII, 6) Ben derim ki: İbn Ebî Ömer'in senedinde bu şahıs geçmemiştir.
[176] Nisa sur. 4/58.
[177] Nisa sur. 4/176.
[178] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Ebî Ömer, içinde kopukluk bulunan bir senetle rivayet ederken Bezzâr ravileri güvenilir olan muttasıl bir senetle rivayet etmiştir." (II, 169) Hadisi Heysemî, Bezzâr'dan nakletmiş ve Ebû Ubeyde b. Huzeyfe hariç, ravilerinin Sahîh'in ravileri olduğunu ve Ebû Ubeyde'yi de İbn Hibbân'ın güvenilir gördüğünü söylemiştir. (Mecma VII, 13)
[179] Nisa sur. 4/10. Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ ve ondan naklen Sahîh'inde İbn Hibbân, Ziyad b. VlünzİÍr/in Nâfi b. el-Hâris'ten nakli şeklinde bir senetle rivayet etmişlerdir ki, söz konusu ravilerin ikisi de zayıftır." (Jl, 167)
[180] Nisa 58
[181] Nisa sur. 4/100.
[182] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[183] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 169)
[184] Mâide sur. 5/26.
[185] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 169)
[186] Bûsîrî demiştir ki; "Bunu İbn Ebî Şeybe zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü havilerinden biri meçhuldür." (II, 169)
[187] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarım söylemiştir.
[188] Mâide 41
[189] Mâide 41
[190] Maksat, Fedek halkıdır. "Kelimeleri yerlerinden değiştirirler" Nitekim Fedek halkı ki: "Eğer size bu verilirse, onu alın; bu verilmezse reddedin,"
[191] Mâide sur. 5/54.
[192] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[193] Mâide sur. 5/49.
[194] Mâide sur. 5/82.
[195] Bûsîrî, hadis hakkında yorum yapmadığı gibi Ebû Bekir'in metnini zikretmeydi yalnız el-Hâris'in metnini zikretmiştir. (II, 169)
[196] Mâide sur. 5/79.
[197] Mâide sur. 5/3.
[198] En'âm sur. 6/145.
[199] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[200] Mâide sur. 5/42. Orijinal metinde âyet "Eğer sana'gelirlerse, aralarında Allah'ın erujle hükmet" mânâsına gelen bir ifadeyle yazılmıştır. Ama Mâide sûresinin 42. Jetinin aslı Öyle değildir. Bu nedenle tercüme Mushafa göre âyetin aslı esas alınarak ^P.İrmıştır. (Mütercim)
[201] Hadisi ayrıca Ebû Ya'lâ, Şa'bi'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Bkz. Zevâiâ, VI, "• Ebû Dâvud muhtasar olarak (II, 139) Bezzâr ise (farklı ifadelerle) geniş olarak İşletmiştir. Bkz. Heysemî, Mecma VI, 272; el-Humeydî, II, 541.
[202] Mâide sur. 5/41.
[203] Bu ilave Bişr b. Musa'nın Humeydî'den rivayetinde de yer almıştır. Hatta orada ayrıca, "Kucaklamak zinadır" ilavesi geçmiştir.
[204] Hadisi zikreden Heysemî: "Bunu Ebû Ya'lâ mürsei olarak rivayet etmiştif açıklamasını yapmıştır. Anlaşılan o ki müellifin nüshasında hadis mevsûl/müsnedd'^-Çünkü mürsei olduğuna dikkat çekmemiştir.
[205] Mâide sur. 5/96.
[206] Mâide sur. 5/82.
[207] En'âm sur. 6/151. Metin, sorunlu gözükmektedir. Muhtemelen En'âm sûresini 151 Ve 152. âyetleri hariç, toptan indirildiği söylenmek istenmektedir.
[208] Fussilet sur. 41/30; Ahkâf sur. 46/13.
[209] En'âm sur. 6/82.
[210] Bûsîrî yorum yapmamıştır. (II, 169)
[211] En'âm sur. 6/153.
[212] Bûsîrî senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi bulunduğunu söylemiştir.
[213] En'âm sur. 6/54.
[214] En'âm 59
[215] En'âm sur. 6/159.
[216] Bûsîrî senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi bulunduğunu belirtmiştir.
[217] Yani Ebû Mâlik el-Eşca'î demiştir ki: Nâfi b. Hâlid'e: "Baban bunu işitti mi?" diye sordum.
[218] Hafız İbn Hacer eî-İsâbe'âe şu açıklamayı yapmıştır: Bunu Hasan b. Sûfyân Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir" (bkz. Hâ biyografisi)
[219] En'âm sur. 6/52.
[220] Kehf sur. 18/28.
[221] Müsnede'de denilmiştir ki: Bunu İbn Mâce Amr en-Ankazî tarikiyle muhtasar olarak rivayet etmiştir. BûsM de demiştir ki: Bunu İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ (ifade buna aittir) sahih bir senetle, İbn Mâce de muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. (II, T73)
[222] Araf sur. 7/152.
[223] BûsM ravilerinin güvenilir olmakla birlikte (Sabit ile Ali arasındaki kopuklu*! nedeniyle) rivayetin munkatı olduğunu belirtmiştir. (II, 170)
[224] Araf sur. 7/33.
[225] Bkz. 1623 nolu hadis.
[226] A'râf 25
[227] Bûsîrî'nin belirttiğine göre el-Hâris bunu zayıf biri olan Vakıdî'den rivayet etmiştir.
[228] Bûsîrî'nin belirttiğine göre el-Hâris bunu zayif biri olan Vâkıdî'den rivayet etmiştir.

[229] Enfâlsur. 8/1.
[230] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Vâsıl b. es-Sâib zayıftır." (II, 170)
[231] Bu zât muğlak meseleler ve sorularla insanlara sıkıntı veriyordu. Hz. Ömer de onu Basra'ya sürdü.
[232] Enfâl sur. 8/60.
[233] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde meçhul raviler vardır." (VII, 27).
[234] Enfâl sur. 8/25.
[235] Bûsîrî, Tayâlisî'nin bunu zayıf biri olan Salt b. Dinar'dan rivayet ettiğini söylemiştir. 170)
[236] Senedinde Muhammed b. es-Sâib yer almıştır.
[237] Enfâl sur. 8/65.
[238] Enfâl sur. 8/68.
[239] Enfâl sur. 8/70.
[240] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-evsat ve el-Mu'cemu'l-kebîr'^ rivayet etmiş olup Evsaf taki rivayetin ravileri, İbn İshâk hariç, Snhîh'in ravileridir. O da sema yoluyla hadisi aldığını sarahaten belirtmiştir." (Mecma VII, 28)
[241] Ben derim ki: Bunu Buhârî Sahîh'inde Enfâl sûresinin tefsirinde rivayet etmiş v Hafız İbn Hacer orada da buradakine benzer şeyler söylemiştir.
[242] Tevbe sur. 9/128.
[243] Heysemî demiştir ki: "Bunu Abdullah b. Ahmed ve Taberânî rivayet etmiş olup de yer alan Ali b. Zeyd b. Cud'ân güvenilir olmakla birlikte hafızası zayıftır. an raviler ise güvenilir kimselerdir." (Mecma VII, 36).
[244] Bkz. 1060 nolu hadis.
[245] Tevbe sur. 9/100.
[246] Bûsîrî, bunu İshâk'ın sahih bir senetle rivayet ettiğini belirtmiştir. (II, 171)
[247] Tevbe sur. 9/35.
[248] Müsnede'nm ifadesi şöyledir: "Bu, Seyf b. Muhammed'in zayıf oluşu sebebiyle oldukça zayıf bir hadistir."
[249] Tevbe sur. 9/108.
[250] Müsneâe'nin ifadesi "Ebû Sevre zayıftır" şeklindedir. Bûsîrî de demiştir ki: Bunu Ebû Bekir zayıf bit senetle rivayet etmiştir. Çünkü Ebû Sevre zayıftır." (II, 171)
[251] Tevbe 118'de geçen
[252] Tevbe sur. 9/84.
[253] Yezîd'den maksat, Enes'ten rivayette bulunan İbn Ebân er-Rakkâşî'dir.
[254] Tevbe sur. 9/73.
[255] Tevbe sur. 9/34.
[256] Heysemî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ, zayıf biri olan Osman b. Umeyr'in yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir." (Mecmu VII, 30)
[257] Tevbe sur. 9/105.
[258] Senedinde zayıf biri olan Musa b. Ubeyde yer almıştır. Bkz. Heysemî, Mecma VII, P/Bûsîrî, II, 171.
[259] Tevbe sur. 9/41.
[260] Bûsîrî, AH b. Zeyd b. Cud'ân'ın zayıflığından ötürü senedini zayıf görmüştür.
[261] Tevbe sur. 9/79.
[262] Bûsîrî, Musa b. Ubeyde »-Rabezî'nin zayıflığından dolayı senedini zayi/görmüştür. (II, 171). Aynı hadisi Taberâ-j de rivayet etmiş olup ravileri, Hâlid b. Yesâr hariç güvenilir kimselerdir. Heyserrî bu zâtın güvenilir olduğunu söyleyene de, onu tenkit edene de rastlamadığını belirtmiştir. {Mecma VII, 33)
[263] Yunus sur. 10/26.
[264] Yunus sur. 10/58.
[265] el-İthâf'ta ifade "İşte bununla sevinin. Bu sizin topladıklarınızdan daha hayırlıdır" Şeklinde geçmiştir. Bûsîrî senedinde Atıyye el-Avfî'nin yer aldığını söylemiştir. (II, 172)
[266] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Müsedded ve Ebû Ya'lâ munkatı bir senetle rivayet etmişlerdir. Tirmizî ise aynı hadisi Şemailinde İkrime'nin İbn Abbas'dan, onun da Ebû Bekir'den... rivayeti şeklinde nakletmiştir." Heysemî ise şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup ravileri Sahîh'in ravileridir. Hadisi Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir Ne var ki senedinde yer alan İkrime, Ebû Bekir'e yetişmemiştir." (Mecma VII, 37)
[267] Bunu Ebû Ya'lâ ve Şemâil'inde Tirmizî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kirdelerdir" açıklamasını yapmıştır. (II, 171)
[268] Hûd sur. 11/87
[269] Yusuf sur. 12/3.
[270] Yusuf sur. 12/1-3
[271] Zümer sur. 49/23.
[272] Hadîd sur. 57/16.
[273] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf ve munkatı bir senetle rivayet etmiştir. Aynı hadisin tamamını Bezzâr da rivayet etmiştir. el-Hâkim hadis hakkında "Müslim'in şartına göre sahîhtir" hükmünü vermiş olsa da o bu hükmünde yanılmıştır. {II, 172) Aynı hadisi Taberânî de rivayet etmiştir. Ancak onun rivayetinde "Vekkâb" yerine "Reyyân" ve Fuleyk" yerine de "Feylak" kelimeleri vs.yer almıştır. {Mecma XII, 85)
[274] Bûsîrî rivayetin senedini Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî sebebiyle zayıf görmüştür. Heysemî de: "Bunu Ebû Ya'^â rivayet etmiş olup senedinde yer alan el-Kelbî metruk biridir" açıklamasını yapmıştır.
[275] Yusuf sur. 12/31.
[276] Yusuf 72'de geçen
[277] Yusuf sur. 12/42.
[278] Yusuf sur. 12/70.
[279] Yusuf sur. 12/77.
[280] Yusuf sur. 12/52.
[281] Yusuf sur. 12/53.
[282] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: Bunu el-Hâris zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Husayf zayıftır. Özellikle de peygamberler hakkında naklettiği konusunda. Zira peygamberler bisetten önce de sonrada-masumdurlar ve onlar hakkındaki gerçek budur. (II, 172)
[283] Ra'd sur. 13/43. Âyet iki şekilde okunmuştur: Biri, şeklinde, diğeri ise şeklindedir.
[284] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Abdurrahîm b. Musa zayıftır."
[285] Ra'd sur. 13/39.
[286] Bûsîrî rivayeti el-Hâris'in naklettiğini ve el-Kelbî'nin zayıf olduğunu söylemiştir.
[287] Hemmâm bunu el-Kelbî'ye sormuştur.
[288] Ra'd sur. 13/31.
[289] Bkz. 3692 nolu hadis.
[290] Hicr sur. 15/72.
[291] Hicr sur. 15/72.
[292] Nahl sur. 16/106.
[293] Heysemî bunu Taberânî'nin rivayet ettiğini ve ravilerinin Sahîh'in ravileri olduğunu 'lemistir. (Mecma VII, 49
[294] Nahl Mecma 16/88.
[295] Müsnerfe'de: "Bunu el-Hâkim sahih görmüştür" açıklaması yer almıştır. Heysemî ise hadisi Taberânî'nin bir kaç senetle rivayet ettiğini ve senetlerinden birinin ravilerinin Sahîh'in ravileri olduğunu belirtmiştir. (VII, 38)
[296] Nah! sur. 16/88.
[297] Şura 17/23. Âyet bu günkü mushaflarda "£kj ıj&f şeklindedir. Yukarıdaki rivayet gerçekle bağdaşmaz. Zira hatanın Ebû Bekir döneminde vuku bulduğu farz edilse, Müslümanlar bunu mutlaka Osman döneminde düzeltirlerdi. Osman döneminde vuku bulduğu farz edilse, âdeten bunun bütün mushaflarda meydana gelmesi imkansızdır.
[298] Şûra sur. 42/13.
[299] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Furât b. Sâib zayıftır."
[300] İsrâ sur. 17/101.
[301] İsrâ sur. 17/101. 5
[302] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 173) Şûra sur. 17/110.

[303] Bûsîrî, bunu İbn Menî'nin hasen bir senetle rivayet ettiğini belirtmiştir.
[304] İsrâ sur. 17/59.
[305] Bkz. 3692 nolu hadis
[306] Kehf sur. 18/110.
[307] Bûsîrî demiştir ki: Rivayetin senedinde Ebû Kurre el-Esedî es-Saydâvî yer almıştır. SrtM/2'inde bu zâtın rivayetine yer veren ibn Huzeyme, "Hakkında tadıl, ya da tenkit bilmiyoruz" açıklamasını yapmıştır.
[308] Kehf sur. 18/39.
[309] Kehfsur. 18/28.
[310] Bkz. 3618 nolu hadis.
[311] Kehf sur. 18/93.
[312] BÛsîrî hakkında yorum yapmamıştır. (II, 164)
[313] Tahâ sur. 20/124.
[314] Tâhâ sur. 20/89.
[315] A'râfsur. 7/148.
[316] Tâhâ sur. 20/131.
[317] Senedinde zayıf bir ravi olan Musa b. Ubeyde er-Rabezî bulunmaktadır.
[318] Hac sur. 22/25.
[319] Bûsîrî de şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu İshâk, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ sahih bir senetle mevkuf olarak rivayet etmiştir." {II, 177) Yine Heysemî de demiştir ki: "Bunu Ahmed b. Habel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiş olup Ahmed b. Hanbel'in ravileri Sahîh'in ravileridir." {Mecma VII, 70)
[320] Hac sur. 22/17.
[321] Müminûn sur. 23/12 vd.
[322] Mürrûnûnsur. 23/14.
[323] Müsnede'niu. ifadesi "Câbir el-Cu'fî zayıftır" şeklindedir. Aynı kişiden ötürü hadisi Bûsîrî de zayıf görmüştür.
[324] Müminûn sur. 3/106.
[325] Şuarâ sur. 26/36.
[326] Şuarâ sur. 26/54.
[327] Senedinde el-Mes'ûdî ve ayrıca ismi zikredilmeyen biri vardır.
[328] Şuarâ sur. 26/219.
[329] Bûsîrî, Humeyd b. Ali el-A'rec sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür. (II, 178)
[330] Şuarâ sur. 26/224.
[331] Şuarâ sur. 26/214.
[332] İsrâsur. 17/59 vd.
[333] Ra'dsur. 13/31.
[334] Bûsîrî, hadis hakkında değerlendirme yapmayıp: "Hz. Ali hadisi bunun şahididir" demekle yetinirken Heysemî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Ebû Ya'lâ, Abdülcebbâr b. Ömer el-Eylî'nin Abdullah b. Atâ b. ibrahim'den rivayeti olarak nakletmiş olup her iki
[335] Nur sur. 24/28.
[336] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira ravilerinden biri meçhuldür." (II, 177).
[337] Nûr sur. 24/43.
[338] Heysem! senedinde yer alan Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin zayıf biri olduğunu belirtmiştir. (Mecmn VII, 89)
[339] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris, zayıf biri olan Abdülazîz b. Ebân'dan nakletmiştir. Hocası Ma'mer b. Ebân b. İmrân da meçhuldür." (III, 63}
[340] Furkân sur. 25/22.
[341] Bûsîrî ravİlerinin güvenilir olduklarım söylemiştir.
[342] Kasas sur. 28/85.
[343] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söyle değerlendirmeyi yapmıştır. (Mecma VII, 88)
[344] Rûm sur. 30/1-2.
[345] Bûsîrî, Niyâr b. Mukrim hadisinin bunun şahidi olduğunu söylemiştir. (II, 178)
[346] Leys b, Ebî SüleynVden ötürü Bûsîrî hadisin senedi zayıf saymıştır.
[347] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[348] Ahzâb sur. 33/6.
[349] Ahzâb sur. 33/9.
[350] Ahzâb sur. 33/50.
[351] Ahzab sur. 33/69.
[352] Bkz. 3465 nolu hadis. Fakat orada hadis İbn Abbâs'dan nakledilmiştir.
[353] Bûsîri, İbn Menî'nin bunu sahîh bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir. Ayrıca bkz. 3465 nolu hadis.
[354] Ahzâb sur. 33/33.
[355] Ahzâb sur. 33/33.
[356] Ahzâb sur. 33/33.
[357] Müsnede'de şu açıklama geçmiştir: "Ebû Davud'un ismi Nâfî'dir. Adının Nüfey' el-A'mâ olduğu da söylenmiştir ki Katâde kendisini yalancılıkla itham etmiştir. Dolayısıyla bu kişi oldukça zayıf biridir. Ahmed b. Hanbel de Ali b. Zeyd yoluyla Enes'den mâna bakımından benzerini nakletmiştir." Ben derim ki: Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abd b. Humeyd'in naklettiği hadisin ekseninde Ebû Dâvud (el-A'mâ) vardır. Dolayısıyla üç hadis de zayıftır. Bûsîrî ise Menkıbeler bahsinde rivayet hakkında yorum yapmamıştır.
[358] Fâtır sur. 35/32.
[359] Bûsîrî'nin bildirdiğine göre senedinde yer alan Salt b. Dinar zayıf biridir.
[360] Hadisi Dârekutnî'nin de rivayet ettiğini belirten Bûsîrî, Hişâm b. Ziyâd'ın zayıflığı sebebiyle senedini zayıf görmüştür. Yine, aynı hadisi İbnü's-Sünnî ve Sahîh'inde Ibn Hibbân'm da Cündeb b. Abdullah'ın hadisi olarak naklettiklerini belirtmiştir. (II, 179)
[361] Bûsîrî, Harun b. Kesîr sebebiyle hadisin senedim zayıf görmüştür. (II, 179)
[362] Yasın sur. 36/77.
[363] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[364] Sâd sur. 38/18.
[365] Sâd sur. 38/6.
[366] Sâd sur. 38/7.
[367] Heysemî demiştir ki: "Bunu Bezzâr, Ebû Yahya tarikiyle Ebû Esma er-Rahabî'den rivayet etmiştir ki, Ebû Yahya'yı tanımıyorum." {Mecma VII, 178) Ben derim ki: İbn Menî'nin senedinde de Ebû Yahya geçmiştir. Fakat o burada hadisi Ebû Yezîd yoluyla Ebû Selâm el-Esved'den, o da Sevbân'dan nakletmiştir. Bezzâr'm senedinin başı da Ibn Menî'nin senedinin başı gibidir.
[368] Hadisi Taberânî de farklı ifadelerle rivayet etmiştir. Her ikisinin senedinde de Leys b. Ebî Süleym yer almıştır ki, onun hakkında Heysemî: "Zayıf olmakla birlikte hadisi hasendti. Taberânı'nin kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir" açıklamasını yapmıştır. {Mecma VII, 179). Bûsîrî ise "Senedinde yer alan Leys b. Ebî Süleym'i çoğunluk zayıf görmüştür" demiştir. (I, "Abdesti Güzel Almak" babı)
[369] Zümer sur. 39/63.
[370] el-Hâris, hadisi Abdürahîm b. Vâkıd'dan rivayet etmiştir. Bûsîrî, el-Hâris'in hadisi munkntı bir senetle rivayet ettiğini belirtmiştir.
[371] Zümer sur.
[372] Bkz. 3652 noiu hadis.
[373] Fussilet sur. 41/30.
[374] Bûsîrî demiştir ki: "Hadisi Müsedded zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira ravilerinden biri meçhuldür." (II, 180)
[375] Şûra sur. 42/26.
[376] Bûsîrî, hadis hakkında yorum yapmayıp onu Ibn Menî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ'nm farklı ifadelerle rivayet ettiğini belirtmiştir. (II, 180)
[377] İsrâ sur. 17/26.
[378] Şûra sur. 42/26.

[379] Müsnede'de şu bilgi yer almıştır: "Hadis sahih olup Buhârî'de başka bir tarikle ibn Abbas'dan naklen mânâca -benzeri yer almıştır." Bûsîrî ise ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[380] Şuara sur. 26/227.
[381] Bûsîrî demiştir ki: "Ebû Ya'lâ bunu zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Hasan b. Yahya el-Haşenî zayıftır." (II, 180)
[382] Secde sur. 32/22.
[383] Zuhruf sur. 42/61.
[384] Bunu el-Hâris ve: "Hz. İsa'nın çıkışı" ifadesiyle Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Bûsîrî ise hadis hakkında değerlendirme yapmamıştır. (II, 180)
[385] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira ravilerinden biri meçhuldür. Ancak Ebû Hureyre hadisi şahididir. Yine aynı hadisi Dârekutnî ve Tirmizî de zayıf bit senetle rivayet etmiştir." (II, 180)
[386] Duhân sur. 44/29.
[387] Müsnedc'de değerlendirme şu şekildedir: "Tirmizî bir başka tarikten hadisin bir kısmını rivayet etmiştir." Bûsîrî ise demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf bir senetle tahrîc etmiştir. Zira Yezîd er-Rakkâşî ve Musa b. Ubeyde er-Rabezî zayıftırlar. Aynı hadisi Tirmîzî ise muhtasar olarak nakletmiştir." (II, 180)
[388] Ahkâf sur. 46/24.
[389] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayi/bir senetle rivayet etmiştir. Zira Müslim b. Keysân el-Mellâî zayıftır." (II, 180)
[390] Ahkâf sur. 46/10.
[391] Muhammed sur. 47/13.
[392] Muhammed sur. 47/24.
[393] Taberânî'nin ifadesi şöyledir: Genç şöyle dedi: "Evet. Kalpler üzerine kilitler vurulmuştur ve aziz ve celil olan Allah onları açıncaya kadar da öyle kalacaktır." Bu genç hep Hz. Ömer'in aklmdaydı ve idareye gelince ondan yararlandı. (d-Mı'cemu'l' kebîr XXVI, 33)
[394] Bûsîrî, İshâk'ın hadisi mürsel olarak rivayet ettiğini belirtmiştir.
[395] Fetih sur. 48/16.
[396] İsminin Cündeb veya Habîb olduğu da söylenmiştir ki bu sonuncusu daha fazla tercih edilmiştir, Nisbcsinin de Ensârî olduğu söylenmiştir. İbn Hacer ise, anlaşmalı Ensarî olabileceğini ifade etmiştir.
[397] Fetih 48/25.
[398] Müsnede'de "Ebû Halefin (Abdullah b. Avf'm ravisi) ismi Hacer'dir" ifadesi geçmiştir. Rivayet hakkında Bûsîrî yorum yapmazken Heysemî onu Taberânî'nin de iki ayrı senetle rivayet ettiğini ve senetlerden birinin ravilerinin güvenilir olduklarını belirtmiştir. (Mecma VII, 107)
[399] Hucurât sur. 49/14.
[400] Hucurât sur. 49/2.
[401] Lokman sur. 31/18.
[402] Bkz. 4118 nolu hadis.
[403] Hucurât sur. 49/4.
[404] Bûsîrî, bunu Müsedded ve Ebû Ya'lâ'nın ravileri güvenilir olan bir senetle rivayet ettiğini belirtirken Heysemî şu açıklamayı yapmıştır: "Hadisi Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Dâvud b. Raşid et-Tafâvî'yi Ibn HİbbÂn güvenilir kabul ederken Ibn Maîn zayıf görmüştür." (Mecmn VII, 108) Ben derim ki: Bu zât hepsinin senedinde yer almıştır.
[405] Hucurât sur. 49/6.
[406] Heysemî demiştir ki: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Musa b. Ubeyde zayıftır." (Mecma VII, 111). Ben derim ki: Bu zât İshâk'm senedinde de yer almış ve hadisinin ifadesi Taberânî'deki ifadesinden farklıdır.
[407] Kâf sur. 50/38.
[408] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir. (II, 182)
[409] Kâf sur. 50/10.
[410] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[411] Zâriyât sur. 51/54.
[412] Zâriyât sur. 51/55.
[413] Zâriyât sur. 51/55.
[414] Zâriyât sur. 51/55.
[415] Bûsîrî yorum yapmayıp ikinci rivayet hakkında: "Bunu Ahmed b. Hanbel, ravileri güvenilir olan bir senetle rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (II, 182)
[416] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. (II, 182).
[417] Bûsîrî: "Bunu İshâk ve İbn Mcnî rivayet etmiş olup ifade İbn Menî'e aittir" açıklamasını yapmıştır.
[418] Zâriyât sur. 51/23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9 - YAĞMUR DUASININ NAMAZI BAHSÎ
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
1- Yağmur Duasında Elleri Kaldırma Babı
2- İstiska'da Dua Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
3- Rüzgarla Bulutu Görünce Allah'a Sığınma: Yağmurla Sevinme Babı
4- Saba ve Batı Rüzgarları Hakkında Bir Bab
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler

9 - YAĞMUR DUASININ NAMAZI BAHSÎ

1- (894) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi id: Mâlike, Abdullah b. Ebû Bekir'den dinlediğim, onun da Abbdâ b. Temîm'den: Ben Abdullah b. Zeyd El-Mâziniyi şöyle derken işittim, diyerek rivayet ettiği şu hadisi okudum: • Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem) namazgaha çıkarak yağmur duası yaptı. Kıbleye döndüğü vakit cübbesinl ters çevirdi.»

2- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yftn b. Uyeyne, Abdullah b. Ebî Bekir'den, o da Abbad b. Temimden, o da amıcasından naklen haber verdi. Şöyle demiş:
tPeygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) namazgaha çıkarak yağmur duası yaptı ve kıbleye karşı döndü. Cübbesinf ters çevirdi; iki rekat da namaz kıldı.»

3- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Said'den naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr haber verdi; Ona da Abbâd b. Temim haber vermiş, ona da Abdullah b. Zeyd El-Ensârî haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duası için namazgaha çıkmış, duâ etmek isteyince kıbleye dönmüş ve cübbesini ters çevirmiş.

4- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Dediler ki-. Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan nakler haber verdi. Demiş ki: Bana Abbâd b. Temim El-Mâzîni haber verdi. O da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeZZemJ'in ashabından bir olan amıcasmı [1] şöyle derken işitmiş:
«Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duasına çıktı» müteakiben arkasını cemaata vererek Allah'a duâ etmeye başladı ve kıbleye döndü. Cübbesini de ters çevirdi. Sonra İki rek'at namaz kıldı.»
Bu hadîsi Buhârî «İstikaa» bahsinin bir kaç yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mace dahî muhtelif yerlerde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
«İstikaa»: İçecek ve hayvanları ile nebatlarını sulayacak suyu bulunmayan yahut bulunup da yetmiyen yerler halkının ihtiyâç zamanında Allah Teâlâ'dan su niyaz etmeleridir.
Hanefiîler'e göre istiskaa, kitap ve sünnetle sabitdir.
Kitap» dan deliller
«Ey kavmim? Rabbinizden (evvelâ) af dileyin sonra da tevbe edin ki, sizin üzerinize semâdan[2] bol bol yağmur göndersin.» ayet-i kerimesi ile emsali âyetlerdir.
Gerçi bu âyetlerde bahsi geçen Peygamberler bizim Peygamberimiz değil; Hz. Nûh ve Hz. Hûd (Aleyhimesselmâ) gibi geçmiş ümmetlere gönderilen Peygamberler olup, duâ ve istiğfar hususunda yapmış oldukları tavsiyeler dahi kendi ümmetlerine âit ise de, Allah ve Resulü inkârsız şekilde hikâye etmiş olmak şartı ile eski şeriatlar bizim için dahî şeriat sayılır. Bunun mânâsı: O şeriatların bâzı ahkâmı bizim şeriatunnzn bir cüz'ü olmak üzere bize meşru kılınmışdır.
Bu âyetlerde de hâl böyledir. Bahsimiz hadislerinden de anlaşılacağı vecihle istiskaa, sünnetle de meşru olmuşdur. Bu bâbda bir çok sahih hadisler rivayet olmuşdur.
îstiskaa hususunda kitap ile sünnetin isbât ettikleri haddi müşterek: istiğfar ile Allah'a hamd-ü sena ve duadır.
Yağmur duasında namaz mes'elesi H^a nefiiler'e göre: Yalnız bir hadîsde zikredilmişdir. O da şâzzdır.
Anlaşılıyor ki yağmur duası eski ümmetlere de meşru olmuşdur. Bu cihet âyetlerle sabit olduğu gibi, bâzı hadîslerden de anlaşılmaktadır.
îmam Ahmed ile Hâkim'in Hz. Ebû Hüreyre1 den, rivayet ettikleri bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-îem) şöyle buyurmuşlardır: «Vaktiyle Süleyman (Aleyhisselâm) yağmur duasına çıktı ve sırtüstü yatarak ayaklarını semâya kaldırmış bir karınca gördü. Karınca: Yâ Rabbî! Biz, senin mahlûkaatından bir takım mahlûklarız. Senin suyundan müstağni değiliz, diyordu. Bunun üzerine Hz. Süleyman (yanındakilere):
«Muhakkak başkasının duası sebebiyle sulandınız; dedi.» Bu hadîs de yağmur duasının eski ümmetlere meşru olduğunu gösterir.
Yağmur duası islâmîyetten evvel araplarda da vardı. îbni Asâkir (499 - 571) şu rivayeti tahric etmişdir: «Mekke 'ülere kıtlık isabet etmiş, Kureyş (Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amıcası Ebû Tâ1ib 'e):
— Yâ Ebâ Tâlib! Bu vadiye kıtlık geldi. Çoluk çocuk kurağa tutuldu; gel bir yağmur duası yapıver! demişler. Bunun üzerine Ebû Tâlib, beraberinde bir çocuk, (ama) üzerinden siyah bir bulut açılmış güneş gibi bir çocuk (yâni âhir zaman Peygamberi onun etrafında da bir takım çocuklar olduğu hâlde duaya çıkmış.) Çocuğu alarak sırtını Kabe'ye dayamış ve parmağı ile çocuğa dokunmuş. Gökyüzünde bir pare bulut bile yokmuş. Derken öteden oeriden bulutlar peyda olmuş. Ve gittikçe çoğalarak öyle bol bir yağmur yağmış ki; vadi dolmuş taşmış-, her taraf bolluk içinde kalmış...»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

Ayni 'nın beyânı vecihle bu hadis bir çok ahkâma şâmildir.
Söyle ki:
1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duası için sahraya çıkmışdır. Çünkü sahraya çıkmak tevâzu'u daha beliğ bir şekilde

ifâde eder, cemâat için de daha rahatlıkdır. îbni Hibbân, Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellemfin hicretin altıncı senesi Ramazanında sahraya çıktığını kaydetmişdir.

2- Yağmur duası meşrudur. Bu husûsda bütün ulemâ ittifak halindedirler. Yalnız bu duada namaz olup olmadığı ihtilaflıdır.
İmam A'zam'a göre, yağmur duasında namaz kılmak sünnet değildir. Sair ulemâya göre ise duâ ile birlikde iki rek'at namaz kılmak da sünnetdir.

3- Yağmur duası esnasında kıbleye dönmek ve cübbe, pardesü gibi şeyleri ters çevirmek sünnettir. Elbisenin nasıl çevrileceğinde dahi ihtilâf edilmişdir.
İmam Şâfiî'ye göre elbisenin yukarsı aşağıya, aşağısı da yukarıya getirilir. Ve sağ tarafı sol omuza; sol tarafı da sağ omuza konulmağa çalışılır.
Hattâbi: Elbise dört köşe ise üst kısmı aşağı, alt kısmı yukarıya getirileceğini; fakat müdevver ise yalnız içi dışına çevrileceğini, üst kısmı aşağı getirilmeyeceğini söylemişdir.
Hanefîler'e göre; Elbise dört köşe ise üst kısmı aşağıya
getirilir, müdevver olursa sağ taraf sol omuza, sol taraf da sağ omuza alınır.
Elbiseyi ters çevirmenin hikmeti: Hâli değiştirmekle tefâüldür.
İbnü'l-Arabî: -Muhammed b. Ali elbiseyi ters çevirmek: Kıtlığın değişmesi için meşru olduğunu söyledi.» demişse de, Kaadı Ebû Bekir bunu kabul etmemiş: «Bu iş kulla Rab-bisi arasında bir sırdır. Fal tarîki ile değildir. Zîrâ fal'ın şartı: Kasıtla yapılmamakdır. Kul'a, sadece (elbiseni çevir ki hâlin değişsin...) de-nümişdir.» şeklinde mütalâa beyân etmişdir.

4- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) yağmur duasında iki rek'at namaz kılmışdır.
Aynî diyor ki: «Bunu anlatmak için bir kaç şey'i beyân etmek lâzımdır.»
Bunları Aynî, «Buhâri» şerhinde şöyle sıralamışdır:

a) Yağmur duasında hutbe, namazdan önce okunur. Bu cihet Yahya b. Saîd rivayetinde tasrîh edildiği gibi, Ebû Dâvûd 'un «Sünen» inde rivayet ettiği Âişe (Raâiyallahü Anhâ) hadîsinin muktezâsı da budur. Mezkûr hadîsde Hz. Aişe şöyle demişdir:
«Halk, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yağmur kıtlığından şikâyet ettiler. Bunun üzerine bir minber kurulmasını emir buyurdu. Kendisi için namazgaha bir minber kurdular. Ve hangi gün yağmur duasına çıkacaklarını halka bildirdi. (O gün gelince) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güneş doğarken namazgaha çıktı ve minberin üzerine oturarak tekbîr aldı. Ve Allah'a hamd eyledi. Sonra (Cemaata):
(Siz memleketinizin kuraklığından ve yağmurun zamanından geciktiğinden şikâyet ettiniz. Halbuki Allah Teâlâ kendisine duâ etmenizi size emretmiş, duanızı kabul buyuracağını da va'd eylemişti.) dedi. Bundan sonra şu duayı okudu:
(Hamd Âlemlerin Rabbi, rahman, rahim ve kıyamet gününün mâliki olan Allah'a mahsûstur. AUah'dan başka ilâh yokdur. 0, dilediğini yapar. Yâ Rabbî! Allah sensin; senden başka İlâh yokdur. Sen ganîsin biz fakirleriz, bizim üzerimize yağmuru indir; İndirdiğini de bize kuvvet ve bir zamana ulaştıracak kudret kıl!)
Sonra ellerini kaldırdı, etlerini kaldıra kaldıra nihayet koltuklarının beyazı göründü. Sonra sırtını cemaata çevirdi ve cübbeslnl çevirdi. Hâlâ ellerini kaldırıyordu. Bilâhara cemaata döndü ve minberden inerek iki rek'at namaz kıldı. Arkacığından Allah bir bulut halk etti. Derken gök gürledi ve şimşek çaktı. Sonra Allah Teâlâ'nın izni ile yağmur yağdı. Henüz mescidine gelmemişti ki, seiler akıyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), halkın yağmurdan gizlenmek için koşuştuğunu görünce güldü. Hattâ yan dişleri göründü. O zaman şöyle buyurdu:
(Şehâdet ederim ki Allah her şeye kaadir ben de Allah'ın kulu ve Resulüyüm.)»
İşte hutbenin namazdan önce okunduğu bu hadisten de anlaşılmaktadır. Lakin İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadisde, namazın hutbeden önce kılındığı tasrih edilmişdir.
Bu rivayetlerin arasını bulmak için birinci rivayet cevaza ham-lolunmuşdur. Müstehab olan şekil evvelâ namazı kılmak, sonra hutbeyi okumakdır. Bu hususu bildiren başka hadisler de vardır.

b) Yağmur duasında kılınan namaz iki rek'atdır. Bu bâbda Ebû Dâvûd, Hz. İbni Abbâs (Radiyallahû ank)'dan bir hadis rivayet etmişdir. Mezkûr hadisde: «Resûlüllah (Sdlallahü Aleyhi ve Selleyn) sizin şu hutbeniz gibi hutbe okumadı, lâkin duâ, niyaz ve tekbîre devam etti. Sonra bayramda kıldığı gibi iki rek'at namaz kıldı.» denilmektedir. Hattâbl: «Bu hadîsde, bayramlarda olduğu gibi tekbîr getirileceğine delâlet vardır.» diyor. îmam Şafiî 'nin mezhebi de budur. Bu kavil Saîdü'bnü'l-Müseyyeb öme-rû'bnü Abdilaziz, Mekhûl ve Muhammed b. Cerîr Taberî 'den rivayet olunmuşdur. Bir rivâyetde İmam Ahmed' in kavli de budur.
Cumhû-u ulemâya göre: Yağmur duasındaki namazda sair vakit namazları gibi yalnız bir iftitah tekbîri alınır. îmam Mâlik ile Sevrî, Evzâî, îshâk, meşhur kavline göre îmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Sevr 'in, Hanefi îlerden îmam Yûsuf'la îmam Muhamme d'in kavilleri budur.
Dâvûdu Zahirî'ye göre: Yağmur duasında namaz kılan kimse muhayyerdir. İsterse bayramlardaki gibi tekbir alır; dilerse şâir namazlardaki gibi yalnız iftitah tekbîri ile iktifa eder.
îbni Abbâs hadîsi ile istidlal edenlere-. «Bu hadisden murâd: Rek'at sayısı kıraatin aşikâre okunması ve namazın hutbeden önce kılınması hususlarında bayram namazları gibi iki rek'at namaz kıldırdı, demekdir.» şeklinde cevap verilmişdir.

c) îstiska namazı, bayram namazlarının vaktinde kılınır. Nitekim İbni Abbâs hadîsi de bunu gösterir, lâkin bu mes'elede ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
îmam Mâlik, îmam Şafii ve Ebû Sevr istiska namazı için bayram namazına çıkar gibi çıkılacağına kaail olmuşlardır. Bunu îmam Şâfi'den Îbnü'l-Münzir ile îbni Abdilberr nakletmişlerdir. Diğer bâzı ulemânın nakline göre îmam Şafiî isukza namazı için husûsî bir vakit olmadığını söylemişdir. Şâfiler'der Mârûdi ve İbni Sabbağ
gibi birçok zevat kat'iyyetle buna kaail olmuşlardır. Nevevi (631 - 676), ekseriyetin kat'iyyetle buna kaail olduğunu, muhakkıkin-i ulemânın da bunu sahih bulduklarını rivayet eder.
d) îstiska namazında Fâtiha'dan sonra bayram namazlarında olduğu gibi Kaaf ve Inşikaak sûreleri yahut sûre-i A'lâ ile sûre-i Gâşiye okunur. İmam Şafii az yukarıda zikri geçen İbni Abbâs hadisi ile istidlal ederek; buna kaail olmuşdur. Maamâfih Şâfiî'ye göre Fatiha ile birlikde başka sûreler hattâ yalnız Fatiha ile dahi istiska namazı kılmak caizdir.

e) îstiska namazında imam aşikâr okur. Zira Tirmizi'nin rivayet ettiği Abdullah b. Zeyd hadîsinde Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in aşikâr okuduğu bildirilmişdir. Rivayete nazaran Hanefiî1er'den İmam Ebû Yûsuf: «Bu husûsda işittiğimiz en güzel hadîse göre istiskada imam iki rek'at namaz kıldıracak, kıraati da aşikâr okuyacakdır. Namazdan sonra imam kıbleye dönecek fakat minbere çıkmayarak yerde ayakta duracak, eğri bir şey'e dayanarak namazdan sonra iki hutbe okuyacaktır.» demiş-dir. «Bir hutbe okur.» dediği dahî rivayet olunur. Çünkü maksat: duadır.
İmam Muhammed'e göre: Namazdan sonra iki hutbe okunur. Ve oturmak sureti ile hutbeler biribirinden ayrılır. İmam Şafiî 'nin kavli de budur.
îmam A'zam'a göre: Yukarıda beyân ettiğimiz vecihle yağmur duasında cemaatla mesnûn olmuş bir namaz yokdur.
Îstiska, duâ ve istiğfardan ibâretdir. Ama herkezin yalnız basma namaz kılması caizdir. Teâlâ Hazretleri gökten yağmur göndermeyi, namaza değil; istiğfara talik etmişdir. Binâenaleyh istiskada asıl olan namaz değil, duâ ve niyazdır. Buna şahadet eden bir çok hadisler vardır:
Ene s, Kâ'b b. Murra, Câbir, Ebû Ümâme, Abdullah b. Ömer, Humeyd, Ebû'd-Derdâ, Ebû L ü-bâbe, îbni Abbâs, Sa'dü'bnü Ebî Vakkâs ve Şifâ (Raâiyalîahû anhütn) hazerâtından rivayet edilen hadîsler bunlardandır.
Bu hadislerin hepsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'in yağmur duası beyân edilmiş; fakat hiç birinde namaz kılındığından bahsolunmamışdır. Binâenaleyh bütün bu hadisler «istiska, duâ ve istiğfardan ibâretdir.» diyen İmam A'zam'a delildirler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellew)'ıı yağmur duasında namaz da kıldığını bildiren hadislerle istidlal edenlere İmam A'zam tarafından cevap verilmişdir:
«Bu hadisler, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin bir defa namaz kıldığını; başka defâ kılmadığını gösteriyor. Binâenaleyh bunlar namazın sünnet olduğuna değil, ancak cevazına delâlet ederler.

1- Yağmur Duasında Elleri Kaldırma Babı

5- (895) Bize Ebû Bekir b. Ebİ Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Ebî Bükeyr, Şu'be'den, o da Sâbİt'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Demiş ki: «Ben, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve SellemYi dua esnasında ellerini ta koltuklarının beyazı görününceye kadar kaldırırken gördüm.»

7- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebi Adiyy ile AbdülVlâ, Said'den, o da Katade'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-hm) istiskadan başka hiçbir duasında ellerini kaldırmaznuş. tstiskada koltuklarının beyazı görününceye kadar ellerini kaldmrmış.
Yalnız Abdüla'lâ; «Koltuğunun beyazı görününceye kadar...» yahut «koltuklarının beyazı görününceye kadar...» demiş.

(...) Bize tbnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd, tbni Ebi Arûbe'den, o da Katade'den naklen rivayet etti ki, Enesü'bnû Mâlik, Katâde ve arkadaşlarına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen bu hadisin benzerini rivayet etmiş.
Bu hadîsi Buhâri «îstiska» ve -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sıfatı» bahislerinde; Nesâî ile îbni Mâce «İstiska- bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Nevevî: «Bu hadîsin zahiri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'^ yağmur duasından başka yerlerde ellerini kaldırmadığı zannını veriyorsa da, hakikat öyle değildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yağmur duasından başka sayılmıyacak derecede çok yerlerde ellerini kaldırdığı sabit olmuşdur. Binâenaleyh bu hadis te*vîl olunur ve.- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini koltuklarının beyazı görünecek derecede mubağlağalı bir şekilde yalnız yağmur duasında kaldırmışdır, denilir. Yahut râvî: (Ben, başka yerde onu el kaldırırken görmedim.) demek istemişdir. Başka râviler yağmur duasından başka yerlerde de ellerini fazla kaldırdığını görmüşlerdir.» diyor.

6- (896) Bize Abd b. Hümeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hasen b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Seleme, Sabit* den, da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duası yapmış ve ellerinin arkası ile gökyüzüne işaret etmişdir.
Bu hadis îmam Müslim'in usulüne göre rütbeden sonra geldiği için rakkamlarda takdim te'hir yapılmıştır. Ulemâ yağmur duasında el kaldırmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu duâ Allah'a teslimiyet ve niyazdan ibarettir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Şüphesiz ki, Allah haya sahibidir. Kul ellerini kaldırdığı vakit onları boş çevirmekten İstlhya eder.» buyurduğu rivayet olunur.
1mam Mâlik, yağmur duasında ellerin içleri yere, arkaları semâya bakmak şartıyle yukarıya kaldırılmasına kail olmuştur. Korku zamanında böyle hareket edilir. Rağbet ve istek nında ise ellerin içi semâva doğru çevrilerek kaldırılır.
Teâlâ Hazretlerinin Bize rağbet ve korku halinde duâ ederler.» âyet-i kerîmesinden murâd: İstek zamanında avuçların içi, korku ânında ise avuçları dışı semâya kaldırılır, diye tefsir edilmişdir.
Nevevi diyor ki: «Bizim ulemâmız ile başkalarından müteşekkil bir cemâat kıtlık gibi bir belânın defi için yapılan dualarda eller kaldırılarak, avuçların sırtları semâya çevrilmesi, istek duasında bulunulduğu zaman ise avuçların içinin gökyüzüne çevirilmesi sün-netdir demişlerdir.»
Nitekim bir hdisde: «Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) bir şey istediği zaman avuçlarının içini, bir şeyden Allah'a sığındığı zaman ise avuçlarının dışını semâya çevirirdi.» denilmişdir.
İbni Abbâs (Raâiyallahü Ank)'ın dahi: -Allah'dan avuçlarınızın içini açarak dileyin; dışı ile istemeyin!» dediği rivayet olunmuş-dur.
Gerçi bu haber zayıfdır. Fakat yine de Hz. Enes hadîsi ile araları bulunmuş ve: «îbniAbbâs hadisi istek hâline mahsûs-dur.» denilmişdir.

2- İstiska'da Dua Babı

8- (897) Bize Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Yahya: Bize haber verdi, tâbirini kullandı; ötekiler: Bize îsmâil b. Cafer, Şerik b. Ebî Nemîr'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. dediler. (Enes demiş ki). Cum'a günü Darü'l-Kaza tarafındaki bir kapıdan mescide bir adam girdi. Resûlüllah (Sal-laîlahü Aleyhi ve Sellem) ayakta hutbe okuyordu; onun karşısına dikildi. Ve:
— Yâ Resûlallah! Mallar helak oldu. Yollar kesildi. Binâenaleyh duâ et de, Allah bize yağmur versin, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah

(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini kaldırdı ve şöyle duâ etti:
«Allah'ım! Bize yağmur ver! Allah'ım! Bize yağmur ver! Allah'ım! Bize yağmur ver!»
Enes demiş ki: «Vallahi gökyüzünde ne bir bulut görüyorduk; ne de bir bulut paresi. Bizimle Sel' dağı arasında hiç bir ev ve bina yoktu. Derken dağın ardından kalkan şeklinde bir bulut belirdi. Bu bulut semânın ortasına gelince yayıldı. Sonra yağmur yağdı. Vallahi bir hafta güneşi göremedik. Ertesi cum'a yine o kapıdan bir adam girdi. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta hutbe okuyordu. Gelen zât karşısına dikilerek:
— «Yâ Resûlallah! Mallar helak oldu; yollar kesildi. (Ne olur) Allah'a duâ ediver de, artık bu yağmuru bizden dindirsin.» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine ellerini kaldırdı ve:
«Allah'ım! Üzerimize değil; etrafımıza (yağdır.) Allah'ım! Dağlara, tepelere, vâdî içlerine ve ormanlara...» diye duâ etti.
Müteakibin yağmur dindi; biz de güneşe karşı çıktık, gittik. Şerik demiş ki: «Enesü'bnu Mâlik'e:
— Bu zât ilk gelenmiydi? diye sordum;
— Bilmiyorum, cevâbını verdi.»

9- (...) Bize, Dâvûd b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den rivayet etti. (Demiş ki): Bana tshâk b. Abdillâh b. Ebî Tâlha; Enesü'bnu Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle de-miş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîevı) zamanında halk'a kıtlık isabet etti. Bir cuma günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberde cemaata hutbe okurken birden Bedevinin biri ayağa kalkarak:
— «Yâ Resûlallah! Mallar helak oldu; çoluk çocuk aç kaldı.» dedi.
Râvî bu hadîsi de yukarkinin mânsında rivayet etmişdir. Bu ha-dîsde: «Allah'ım! Üzerimize değil; etrafımıza!..- dedi. Eli ile ne tarafa işaret ederse, o taraf hemen açılıyordu. Nihayet Medine'yi bir alanda imiş gibi gördüm. Kanat vadisi bir ay (mütemadiyen) aktı. Ne taraftan biri gelse, bol bol yağmur yağdığını haber veriyordu. İfadesi de vardır.

10- (...) Bana Abdüla'lâ b. Hammâd İle Muhammed b. Ebî Bekir El-Mukaddemi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Mu'temir rivayet etti (Ddedi ki): Bize Ubeydullah, Sâbit-i Bünâni'den, o da Enesü'bnu Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Peygamber (Sallalla-hi Aleyhi ve Sellem) bir cum'a günü hutbe okuyordu, derken halk ona doğru kalkarak seslendiler ve:
«Yâ Nebiyallah! Yağmur yağmaz oldu, ağaçlar kıpkırmızı kesildi; hayvanlar helak oldu.» dediler.
Râvî, hadîsi (böylece) rivayet etmişdir.
Bu hadîsin Abdüla'lâ rivayetinde şu cümleler de vardır: -Derken Medine'nin üzeri açıldı, yağmur etrafa yağmaya başladı. Medine'ye bir damla bile düşmüyordu. Medine'ye baktım; bir tac'a bürünmüş gibi duruyordu.»

11- (...) Bu hadîsi, bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Süleyman b. Mugîra'dan, o da Sâbit'den, o da Enes' den yukarki hadisin mislini rivayet etti. Şunu da ziyâde etti:
«Müteakiben Allah bulutu yatıştırdı. Biz (bir hayli) bekledik. O derece ki, kuvvetli bir adamın ailesi nezdine dönebilmesi başına dert olduğunu gördüm.»

12- (...) Bize, Hârûn b. Said El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Üsâme rivayet etti; ona da Hafs b Ubeydillâh b. Enes b. Mâlik rivayet etmiş. Hafs da Enesü'bnu Mâlik'i şöyle derken işitmiş:
«Bir cum'a günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberde iken ona bir bedevi geldi...» Ve râvî hadîsi (böylece) rivayet etti.
Şunu da ziyâde eyledi: «Bulutun, dürülü çarşafın yayıldığı gibi dağılıp gittiğini gördüm.»
Bu hadîsi Buhâri «Cum'a» ve «istiska» bahislerinde; Ebû Dâvûd veNesâî «İst iska» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Dârü'1-Kazâ: Borç ödeme evi, demekdir. Bundan murâd: Hz. Ömer'in evidir. Vefatından sonra borçlarını ödemek için satıldığından, ona bu isim verilmişdir.
Bu husûsda Kaadı lyâz şunları söylemişdir: «Bu eve Dârü'l-Kazâ, denilmesinin sebebi: Ömeru'-bnu '1-Hattâb (Raâiyal-îahü Anhym üzerine aldığı borçlara mukaabil satıldığı içindir. Ömer, borçları mukaabilinde bu evin satılmasını oğlu Abdullah'a vasiyet etmiş-, kendi malı borçlarını karşılamazsa evvelâ Beni Adiyy sonra Kureyş kabilelerinden yardım istemesini söylemişdi. Hz. Ömer'in oğlu bu evle E1-Gâbe denilen yerdeki milkini satarak borcunu ödemişdi.»
Kaadı İyâz'm beyânına göre, evvelce bu eve «Ömer'in borcunu ödeme evi» derlermiş. Sonra kısaltma yapılarak: «Borç ödeme evi» denilmeye başlanmış. Mezkûr ev daha sonraları «Mervân'ın evi» adıyla anümışdır.
Bâzıları Hz. Ömer'in yirmisekizbin dirhem borcu olduğunu söylemişlerse de Nevevi bunun garip hattâ yanlış olduğunu bildirmiş ve: «Sahîh, meşhur kavle göre Hz. Ömer'in borcu seksen-altıbin dirhem yahut ona yakın bir meblâğdı. Bunu Buhâri «Sahîh» inde böyle rivayet ettiği gibi, sair hadis, siyer ve târih ulemâsı da böyle rivayet etmişlerdir.» demişdir.
Malların helak olmasından murâd: Ev hayvanlarının bilhassa develerin yağmursuzluk sebebi ile yiyecek bulamamaları ve böylelikle helâka mâruz kalmalarıdır.
Yolların kesilmesi ile dahî, o yollarda yürüyecek deve kalmadığı ifâde edilmek istenilmişdir. Develerin yola çıkarılmaması: Yâ helak olacaklarından yahut yiyecek bulunmadığı için zayıf düşeceklerinden korkulduğu içindir.
Hutbe esnasında gelen zâtın kim olduğu malûm değildir. Bâzıları imam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği Kâ'b b. Murra rivayetinden bu zâtın bizzat Kâ'b olduğu manasını çıkarmağa çalışmış; bir takımları da Ebû Süfyan b. Harb olduğunu ileri sürmüşlerse de, Ayni bunların ikisinin de doğru olmadığını söylemektedir. Çünkü îbni Mâce 'nin rivayet ettiği Kâb b. Murra hadîsinde gelen zâtın bizzat Kâ'b olduğuna en ufak bir işaret bile yokdur. Gelenin Ebû Süfyân olmasına da imkân yokdur. Zira Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Efendimize: «Yâ Resûlüllah I» diye hitâb etmişdir. Bu, onun Müslüman olduğunu gösterir. Hâlbuki Ebû Süfyâno zaman henüz Müslüman olmamışdı.
«Egısnâ» kelimesi: Yağmur istemekde yâni «Bize Yağmur ver!» mânâsında gısnâ şeklinde meşhurdur.
Kaadı İyaz, ulemâdan bâzılarının onu bu hadisde «yardım istemek» mânâsında kullanılmışdır, dediklerini rivayet etmişdir. Bu takdirde kelimenin mânâsı: «İmdadımıza yetiş; başımızı çöz.» demek olur.
Ağaçların kıpkırmızı kesilmesi: Susuzluktan dolayı yapraklarının kurumasından kinayedir.
Sel': Medine civarında bir dağın ismidir, «Sel ile aramızda ev ve bina yoktu.» cümlesinden murâd: Havada bulut olup olmadığını görmemize manî bir şey yoktu. Biz dağı da, gökyüzünü de görüyorduk, demekdir.
Nevevi: «Ravi'nin bundan muradı: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mucizesini haber vermek ve önceden havada bulut yahut bulut parçası gibi zahiren yağmura sebebolacak bir şey bulunmadığı gibi, bahnl bir sebep de hokken sırf Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Seîlem) in dileği üzerine yedi gün birbiri arkasında yağmur göndermesi, Allah Teâlâ flezdinde onun pek büyük tazim ve ikrama nail olduğunu göstermektir.» diyor.
Bâzı rivayetlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ellerini yüzü hizasına kadar kaldırdığı; ellerini uzatarak dua ettiği ve gökyüzüne baktığı bildirilmişdir.
Türs: Kıhçdan korunmaya yarayan âlet, yâni kalkan demekdir. Buradaki benzerliğin vechi mikdâr İtibârı ile değil; bulutun kalkan gibi yuvarlak ve kesif oluşudur.
Resûlüllah (SallallahüAleyhiveSellem)'e ikinci cum'a gelen zâtın «Mallar helak oldu; yollar kesildi!» demekden muradı: Bu def'â yağmurun çokluğundan muvasalâtın kesilmesidir.
Akam: Ekemenin cem'idir. Ekeme: Dağdan küçük; tepeden de büyük olan bayırdır.
Bâzılarına göre Ekeme-. Küçük tepecik, mânâsına gelir.
Zırâb: Zarîb'in cem'idir. Bu dahî: «Küçük tepecikler» mânâsına gelir.
Sene: Kıtlık, cevbe: Geniş yer ve aralık, mânâsına gelir. Burada ondan murâd: Bulutun Medine üzerinden aralanarak etrafına dağılmasıdır.
Kanat: Medîne vadilerinden biridir. Burada Medİnelilerin ekinleri vardır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadis-i şerif, Resulü Hah (Sallallahü Aleyhi ve SeHew)'in açık bir mûcizesidir. Zira duâ ettiği dakikada duası kabul edilerek yağmur ihsan buyurulmuş, ertesi hafta yine dakikasında duası kabul edilerek yağmur kesümişdir.
2- Yağmur yağmadığı zaman yağmur duası yapmak; sürekli yağdığı zaman da kesilmesini niyaz etmek müstahabdır.
3- Hutbede el kaldırarak duâ etmek meşrudur.
4- Namazsız yağmur duası meşrudur. İmam A'zam'm mezhebi de budur.
5- İhtiyâç görüldüğü takdirde imamın hutbe esnasında konuşması caizdir.
6- Hutbe ayakta okunur. Konuşmak ve yağmur gibi şeylerle hutbe kesilmez.
7- Bir cemâatin işlerini bir kişi üzerine alabilir.
8- Hayırlı ve duasının kabulü umulan kimselerden duâ istemek, onların da buna icabette bulunması meşrudur.
9- Duâ üçe kadar tekrar edilebilir.
10- Yağmur duasını, cum'a hutbesinin içinde yapmak ve minberde duâ etmek caizdir.
11- Bu hadise göre kıbleye karşı dönme ve elbise çevirme yokdur.
12- Yine bu hadîse göre, cum'a namazı istiska namazı yerine kaaimdir.
13- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duada edeb ve nezâkete son derece riâyet buyurmuş, bu sebeple yağmurun yağmasını da, kesilmesini de mutlak olarak değil, zararı dokunmıyacak şekilde iste mişdir.
14- Zararın giderilmesini istemek, tevekküle mûnâfiî değildir.
15- Sözü te'kid için, yemin edilebilir.
16- Nevevî: «Bu hadîse yalnız basma yağmur duasının (namazsız olarak) caiz olduğuna delil vardır. Hanefiiler bu hadîse aldan arak: (Meşru olan istiska yalnız budur.) demiş; ovaya çıkarak yağmur duası yapmanın ve namaz kılmanın bid'at olduğunu söylemişlerdir. Hâlbuki mes'ele onların dediği gibi değil, bilakis yağmur duası geçen sahîh hadislerin delâleti ile sünnetdir. Yağmur duâsmm bir çok nev'Üeri vardır. Bunlardan birini zikretmek, diğer sabit bir nev'ûft iptalini gerektirmez.» diyor. Ancak Nevevi, Hanefiiler'e hücumda ifraat göstermiş, bu yüzden de hatâ etmişdir. Zira Hanefiiler gerek duâ için ovaya çıkmaya gerekse duada namaz kılmaya «bid'at» dememişlerdir. Hattâ bunlar için «Gayr-i meşrudur» dedikleri de yoktur. İmam A'zam bunun meşru olmadığını bile söylememiş; yalnız «Sünnet değildir.» demişlerdir. Ona göre namaz isbât eden hadisler yukarıda da işaret ettiğimiz veçhile sâdece cevaz bildirirler.

13- (898) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ca'fer b. Süleyman, Sâbit-i Bünânî'den, o da Enes'den naklen haber verdi. Demiş ki: Enes şunları söyledi;
«Bir def'â biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) »e beraber iken yağmura tutulduk. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elbisesini çıkardı hattâ yağmurdan ıslandı. Biz:
— Yâ Resûlüllah! Neden böyle yaptın? dedik.
— Bu yağmur Rabbi Teâlâ tarafından yen! geliyor da onun için! cevâbını verdi.»
«Rabbi Teâlâ tarafından yeni geliyor...» cümlesinden murâd: «Yağmur bir rahmettir. Allah Teâlâ onu yeni yaratmışdır. Binâenaleyh teberrük olunmaya değer.» demekdir.
Nevevi diyor ki: «Bu hadise yağmur yağmaya başladığı zaman avret yerinden maada her yerini açarak yağmurun ilk damlaları ile ıslanmak müstehab'dır, diyen ulemâmıza delil vardır. Onlar bu hadisle istidlal etmişdir. Yine bu hadîsde derecesi aşağı olan bir kimsenin, üstün dereceli birinin bilmediği bir şey yaptığını görünce onu öğrenerek amel etmek ve başkasına da öğretmen için sorması gerektiğine delîl vardır.»
Ulemâdan bâzıları bu hadisle istidlal ederek, yağmur suyu kullanmayı, kuyu suyuna tercih etmişlerdir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Yeni yaratılmış olmakla ta, imamlık mes'elesinde yaşda tercihe münâfii değil midir?
Cevap: Hayır, münâfii değildir. Çünkü imamlık mes'elesinde ter-cîh, vücûd ittibân ile değil; İslâmiyet ittibârı üe olan kıdeme göre yapılır. Buradaki tercîh ise: Vücûd ittibârı ile olan yakınlığa göredir.

3- Rüzgarla Bulutu Görünce Allah'a Sığınma: Yağmurla Sevinme Babı

14- (899) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivüyet etti. (Dedi ki); Bize Süleyman yâni tbni Bilâl, Cafer'den —ki tbni Muhammed'dir.— O da Ata b. Ebi Rabâh'dan naklen rivayet etti. Ata', Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve ŞcHem)'ln zevcesi Âişe'yİ şöyle derker İşitmiş:
«Hava rüzgârlı ve bulutlu oldumu, bu Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve yin yüzünden belli olur, (ileri geri) gidip gelmeye başlardı. Yağmur yağdığı zaman ona sevinir ve bu gam kın hâl kendisinden giderdi. Ben, bunu kendisine sordum da:
— (Gerçekten ümmetime musallat kılınacak bir azâb olmasından korktum.) cevâbını verdi. Yağmuru görünce (Rahmettir.) buyururdu.»

15- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): îbni Cüreyc'i dinledim, bize Ata' b. Ebî Rabâh'dan, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SellemTın zevcesi Aişe'den naklen rivayette bulundu. Aişe, şöyle demiş:
Şiddetli rüzgâr estiği vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-.
— (Allah'ım! Senden bunun hayrını ve bunun tezammun ettiği şey'in hayır İle gönderildiği vazifenin hayrını dilerim. Bunun şerri ile tazammun ettiği şeyin ve gönderildiği vazifenin şerlerinden sana sığınırım.» derdi.
Hava bulutlandığı vakit rengi değişir, (yerinde duramayıp içeri) girer çıkar, (öteye beriye) gider gelirdi. Yağmur yağdığı vakit ise açılırdı. Ben, bunu onun yüzünden anlardım. Kendisine sebebini sorduğumda:
— (Yâ Âişe! Belki bu bulut Âd kavminin dediği gibi (bir azâb) olur. Onu vadilerine doğru gelen bir bulut hâlinde görünce Bu[3] bize yağmur verecek bir buluttur, dediler...) buyurdu.»

16- (...) Bana Hârûn b. Ma'rûf rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb, Amru'bnu Hâris'den rivayet etti. H.
Bana Ebû't-Tâhir dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bize Amru'bnu'l - Haris haber verdi. Ona da Ebû'n - Nadr, Süleyman b. Yesâr'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em)'in zevcesi Âişe'den naklen rivayet etmiş. Âişe şöyle d emiş:
-Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUemJi ciddi bir şekilde, küçük dili görünecek derecede güldüğünü görmedim. O, yalnız tebessüm buyururdu. Bir bulut veya rüzgâr gördümü bu yüzünden belli olurdu. Kendisine:
— Yâ Resûlüllah! Bakıyorum herkes bulutu gördüğü vakit, onda yağmur vardır ümidi ile ferahlanıyor. Hâlbuki bunu sen gördün mü, ben senin yüzünden hoşnutsuzluk okuyorum, dedim. Bunun üzerine (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*
— Yâ ÂİŞe! Bunda bir azâb bulunmadığına bana kim te'mînât verebilir? Hakikaten bir kavim rüzgârla azâb olunmuşdur. Gerçekten bir kavim azabı görmüş de:
(Bu gördüğünüz bize yağmur yağdıracak bir buluttur.) demişlerdi, buyurdular.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu Bed'i'l - Halk» da, Tirmizi ile Nesâî «Kitâbu't - Tefsir» de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şiddetli rüzgâr ile kesif buluttan hoşlanmaz; bunların umûmi bir ceza olmak re ümmetine bir musibet getireceğinden korkar; bu hâli yüzünden an-laşıhyormuş.
Burada, şöyle bir suâl vârid olabilir: Teâlâ Hazretleri Kur'an -1 Kerîm 'inde aralarında bulunduğun müddetçe Allah onları azâb edecek değildir.» buyururken Resûlüllah (Sallaîlahil Aleyhi ve Sellem)'in bu endişesine mahal var mıdır?
Cevap: Bu âyet-i kerime, hadis-i şerifde beyân buyurulan vukuattan sonra nazil olmuşdur. Âyet nâzü olduktan sonra bir daha Resûl-İ Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in endîşesi kalmamışdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aralarında bulunduğu müddetçe ümmetini azâb etmemek ve keza onun vefatından sonra ümmeti istiğfara devam ettikçe, kendilerine azâb ve musibet göndermemek sırf Pey-gamber-i Zîşân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin yüzü suyu hürmetinedir. Bu, hakikatta Allah Teâlâ tarafından Resûl-i Zişânına bir ikram ve derecesini terfîdir.
Sûfiye bu hadis-i şerifle istidlal ederek: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmeti arasında bulunması, onların azâb edilmesine nasıl mâni olmuşsa, kalplerde bulunan îmân dahi mü'minlerin bedenlerini ta'zib etmeye öylece mânidir.» demişlerdir.
Rüzgârla azâb gören kavmin kimler olduğu bundan sonraki ha-disde görülecektir.

4- Saba ve Batı Rüzgarları Hakkında Bir Bab

17- (900) Bize Ebû Bekir b .Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammet! b. El - Müsennâ ile tbni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu' be, Hake m'den, o da Mücâhid'den, o da İbni Ab bas d an, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYden naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar:
«Ben, sabâ rüzgârı İle mansûr oldum. Ad kavmi İse batı rüzgârı İle helak edildiler.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Ebân[4] El - Cu*fi de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abde yâni îbni Süleyman rivayet etti. Ebû Muâviye ile Abde'nin ikisi birden A'meş'den, o da Mes'ûd b. Mâlik1 den, o da Saîdüûbnu Cübeyr*den, o da îbni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)*den naklen yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «İstiska», «Bed'ü'l - Halk» ve -Ehâdisü 1 - Enbiyâ» bahislerinde; Nesâî «Tefsir» bahsinde tahric etmişlerdir
Sabâ: Doğudan esen rüzgârdır. Ona mukaabil olarak takıdan esen rüzgâra da -Debûr» derler. Araplar şimal rüzgrma «Şemâl», cenüb-clan esen rüzgâra da «Cenûb» derler. Bu dört rüzgârın aralarından esen rüzgârlara da ayrı ayrı isimler verilmişdir. Her rüzgârın bir hususiyeti vardır. Meselâ: Sabâ rüzgârı, sıcak ve kuru;
Debûr: Serin ve nemli;
Cenûb: Sukak, nemli;
Şemâl: Serin kurudur.
Müs1im'in bir rivayetine göre: Cennetliklerin üzerine esecek rüzgâr: Şemâl'dir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin sabâ rüzgârı ile mansûr olması, Hendek harbindedir. Müslümanların son derece açlık ve sıkıntı içinde bulundukları bir zamanda vukûbulan bu gazada Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabı ile meşveret ederek, müdâfaa harbi yapılmasına karar verilmiş ve bu maksatla Medine'nin etrafına hendek kazılmıştı. Medine'yi muhasara eden düşman ordusu oniki bin kişiden mürekkep ve her türlü teçhizata mâlik idi.
Zahire bakılırsa müslümanların harbi kazanacağına ümit yoktu. Fakat kaadir-i mutlak olan Teâlâ Hazretleri Nebî-i Zişân'ına imdat olmak üzere sabâ rüzgârını gönderdi. Mevsim kıştı, soğuk gecelerde esen bu dondurucu rüzgâr müşriklerin ateşlerini söndürdü, kazanlarım devirdi, çadırlarını altüst etti. Bu suretle hiç harb etmeden geceleyin bozguna uğradılar. Ve oradan kaçtılar. Bıraktıkları yiyeceklerle şâir eşya müslümanlara ganimet oldu.
Bu husûsda Kur'ân-ıKerîm'de «Ey imân edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hanî size bir takım küffâr orduları gelmiş de, biz onların üzerine [5] bir rüzgârla sizin görmediğiniz bir takım askerler göndermiştik...» buyurulmuştur. Bu âyet-i kerimeden anlaşılıyor ki Teâlâ Hazretleri Hendek harbinde Peygamber-i Zişân' ma yalnız rüzgâr göndermekle değil; Bedir gazasında olduğu gibi bir de melek göndermekle, i'zâ-zu ikramda bulunmuşdur.
Maddeden başka bir şey gözü görmeyen maddiyûn ile bilumum İslâmiyet düşmanları bittabi bu gibi hakaa'yika dudak bükerler. Fakat

onlar ne derlerse desinler her şey'e kaadir olan Feyyâz-ı Mutlak Hazretleri mülkünde dilediği gibi tasarruf ediyor; burada da mesieti bir mucize yaratmayı iktizâ etmiş ve yaratmışdır. Bize düşen: Târihen dahi böylece tesbît edilen bu vak'ayı olduğu gibi kabul etmektir. Sübût bulmuş bir hakikat karşısında din düşmanlarının dudak bükmesi, bize yalnız Don-Kişot'un kahramanlıklarım hatırlatmaya yarar.
Âd kavmi: Nûh (Aleyhisseîânı)'vn oğullarından Sâm'm torunlarıdır. Bunlar onüç kabile olup, Ahkaaf taraflarına yerleşmiş; tâ Hadramevt'e kadar sarkmışlardı. Yaşadıkları yerler son derece mahsuldar idi. Allah Teâlâ, onlara Hûd (Aleyhisseîâm)'ı Peygamber gönderdi. Bir kısmı ona imân ettilerse de, ekserisi imân etmediler. Ve akıl almadık taşkınlıklar yaptılar. Nihayet Allah'ın gazabına uğradılar. Cenâb-ı Hak üzerlerine «Debûr» denilen batı rüzgârını göndererek, onları helak etti. Sahih rivayetlerin beyânına göre bu rüzgâr onların üzerine yedi gece sekiz gün fasılasız olarak esmiş. O sırada Hûd (Aleyhisselâtn) ile kendisine îmân edenler rüzgârın giremediği bir kuytuya sığınmışlar, kendilerine o rüzgârın ancak serinlik ve safa verecek kadarı geliyormuş. Rüzgâr ağaçları kökünden söküyor, evleri yıkıyor, kırda belde tutanları tepeliyor, göç edenleri havaya sa-vuruyormuş. Hayava savrulan insanlar çekirgeler gibi uçuyorlarmış.
İbni Abbâs (Radiyallahü ankj'nın beyânına göre Âd kavmi bu rüzgârdan kurtulmak için evlerine kapanarak, kapılarını kilitlemiş-lerse de, bu tedbir hiç bir fayda te'min etmemiş, rüzgâr kapıları açarak onların üzerine kum doldurmuş, yedi gece ile sekiz gün kumun altında inleyerek tan vermişlerdir.
îbni Mes'ûd (Uadiyallahü anh)'m beyânına göre rüzgârlar dâima bir ölçü ve nisBet^ve nisbet dâhilinde eser. Bundan yalnız A d kav-mîne esen rüzgâr müstesnadır. Zîrâ onun mikdân malûm değildir.
Bu husûsda Kur'an-ı Kerîm'de
«Biz de dünyâ hayâtında zillet azabını kendilerine tattırmak İçin uğursuz» günlerde onların üzerine pek gürültülü bir bora gönderdik. Ahlret azabı İse elbet daha rezil edicidir. Onlara yardım da olunmayacaktın buyurulmak-tadır.
Sarsar: Pek şiddetli ses çıkaran, demektir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler

1- îbni Battal: «Bu hadiste mahlukaatın biribirine üstünlüğü beyân ediliyor.» demişdir.
2- Tahdîs-i nimet ve şükür kabilinden Allah'ın verdiği fadl-ı İhsandan bahsetmek caizdir. Fakat öğünmek için bunu yapmak caiz değildir.
3- Hadîs-i şerif, geçmiş ümmetlerin helak edildiklerini haber vermektedir.

---

[1] Amcasının murâd: Yukarki rivayetlerde ismi tekrarlanan Abdullah b. Zeyd b. Asım El-Mazinİ'dir.
[2] Sûre-i Hûd, âyet; 52.
[3] Sûre-i Ahkaaf, âyet; 24.
[4] Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Ömer: (?-238) Dedesi Muhammed, Cu'fi'ler-den evlendiği için sülâlesi cu'fî diye anılmıştır
[5] Sûre-i Ahzâb, âyet; 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- NAMAZA BAŞLAMA BÖLÜMLERİ

1- NAMAZA BAŞLARKEN YAPILACAK HAREKET
2- TEKBİR ALMADAN ÖNCE ELLERİ KALDIRMAK
3- ELLER, TEKBİR ANINDA OMUZ HİZASINA KADAR KALKAR
4- ELLER, KULAKLAR HİZASINA KADAR KALKMALI
5- ELLER KALDIRILINCA BAŞ PARMAK NEREDE OLUR?
6- ELLER TAM OLARAK KALDIRILMALI
7- NAMAZ KILMAYI BİLMEYEN KİMSEYE, RASÛLULLAH (S.A.V) NASIL TARİF ETMİŞTİ?
8- NAMAZA BAŞLARKEN NE SÖYLENİR?
9- NAMAZDA SAĞ EL SOL EL ÜZERİNE KONUR
10- NAMAZDA SOL EL SAĞ EL ÜZERİNE KONMAZ
11- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN NASIL NAMAZ KILDIĞI TESBİT EDİLDİ Mİ?
12- NAMAZ DA ELLER BÖĞÜR ÜZERİNE KONMAZ
13- NAMAZ DA VÜCUT AĞIRLIĞI İKİ AYAK ÜZERİNDE VERİLMELİ
14- NAMAZA BAŞLIYAN İMAMIN BİRAZ SUSMASI
15- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA HANGİ DUA OKUNUR?
16- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA OKUNAN BAŞKA BİR DUA
17- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA
18- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA
19- TEKBİRDEN SONRA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
20- NAMAZDA SÛREDEN ÖNCE FATİHA OKUMAK
21- NAMAZA BAŞLARKEN BESMELE OKUMAK
22- BESMELE AÇIK MI YOKSA GİZLİ Mİ OKUNUR?
23- NAMAZDA FATİHA MUTLAKA OKUNMALI
24- NAMAZDA FATİHA OKUMAK FARZDIR
25- FATİHA SÛRESİNİN DEĞER VE KIYMETİ
26- HICR SÛRESİ 87. AYETİNİN AÇIKLAMASI
27- CEMAAT SESLİ OKUYARAK İMAMIN ZİHNİNİ KARIŞTIRMAMALI
28- İMAM SESLİ OKURKEN CEMAAT OKUMAYI TERKETMELİ
29- İMAM AÇIK OKUDUĞU ZAMAN CEMAAT FATİHAYI OKUMAZ
30- ARAF SÛRESİ 204. AYETİNİN YORUMU
31- İMAMIN OKUYUŞU CEMAATE YETERLİDİR
32- KUR'AN OKUMAYAN KİMSE NAMAZ DA NE OKUMALI?
33- İMAM AÇIKTAN ÂMİN DER
34- İMAM ÂMİN DEYİNCE MUTLAKA CEMAATTE ÂMİN DEMELİ
35- ÂMİN MUTLAKA SÖYLENMELİDİR
36- İMAM ARKASINDA AKSIRAN NE YAPAR?
37- VAHİY NASIL GELİRDİ?
38- RASÛLULLAH (S.A.V), SABAH NAMAZINDA HANGİ AYETİ OKURDU?
39- SABAH NAMAZINDA KÂFİRÛN VE İHLÂS SÛRESİ DE OKUNUR MU?
40- SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİ ÇOK HAFİF KILMAK
41- SABAH NAMAZINDA RÛM SÛRESİ DE OKUNABİLİR
42- SABAH NAMAZINDA ALTMIŞLA YÜZ AYET ARASI OKUMAK
43- SABAH NAMAZINDA KAF SÛRESİNİ OKUMAK
44- SABAH NAMAZINDA TEKVÎR SÛRESİNİ OKUMAK
45- SABAH NAMAZINDA NAS VE FELAK SÛRELERİ DE OKUNUR MU?
46- NAS VE FELAK SÛRELERİNİN DEĞERİ VE KIYMETİ
47- SABAH NAMAZINDA CUMA SÛRESİ DE OKUNMUŞTUR
48- KUR'ANDAKİ SECDELER VE SAD SÛRESİNDEKİ SECDE
49- NECM SÛRESİNDE SECDE
50- İNŞİKAK SÛRESİNDE SECDE ETMEK
51- ALAK SÛRESİNDE SECDE
52- EBÛ HÜREYRE İNŞİKÂK SÛRESİNDE SECDE EDERDİ
53- HER NAMAZDA MUTLAKA OKUMAK VARDIR
54- ÖĞLE NAMAZINDA NE OKUNUR?
55- ÖĞLE NAMAZININ İLK REKATINDA KIYÂMI UZATMAK
56- ÖĞLE NAMAZINDA İMAMIN OKUDUKLARINI DUYURMASI
57- ÖĞLE NAMAZININ İKİNCİ REKATINDA KIYAMI KISALTMAK
58- ÖĞLE NAMAZININ İLK İKİ REKATINDA KIRAAT
59- İKİNDİ NAMAZININ İLK İKİ REKATINDA KIRAAT
60- KIYAM VE KIRAATI UZATMAMAK
61- AKŞAM NAMAZINDA OKUNABİLEN SÛRELER
62- AKŞAM NAMAZINDA OKUNAN SÛRELER
63- AKŞAM NAMAZINDA MÜRSELAT SÛRESİNİ OKUMAK
64- AKŞAM NAMAZINDA TUR SÛRESİNİ OKUMAK
65- AKŞAM NAMAZINDA HÂMÎM (DUHÂN) SÛRESİNİ OKUMAK
66- AKŞAM NAMAZINDA ELİF LÂM MÎM SA'D SÛRESİNİ OKUMAK
67- AKŞAM NAMAZININ SÜNNETİNDE NE OKUNUR?
68- İHLÂS SÛRESİNİ NAMAZDA OKUMANIN DEĞER VE KIYMETİ
69- YATSI NAMASINDA HANGİ SÛRELER YETERLİDİR?
70- YATSI NAMAZINDA DUHÂ SÛRESİ YETERLİDİR
71- YATSI NAMAZINDA TÎN SÛRESİNİ OKUMAK
72- RASÛLULLAH (S.A.V), YOLCULUKTA YATSI NAMAZININ İLK REKATINDA NE OKUMUŞTU?
73- DÖRT REKATLI NAMAZLARIN İLK İKİSİ BİRAZ UZATILIR
74- BİR REKATTE İKİ SÛRE OKUNUR MU?
75- SÛRENİN TAMAMINI DEĞİL BİR KISMINI OKUMAK
76- AZÂB ÂYETİ GELİNCE ALLAH'A SIĞINMAK MI GEREKİR?
77- RAHMET ÂYETİ GEÇİNCE ALLAH'TAN İSTEMEK

78- TÜM NAMAZDA TEK AYET TEKRARLANIR MI?
79- …NAMAZDA SESİNİ PEK YÜKSELTME SESİNİ PEK DE KISMA (İSRA 110) AYETİNİN TEFSİRİ
80- KUR'AN OKURKEN SESİ YÜKSELTMEK
81- KUR'AN OKUMADA SESİ UZATMAK
82- KUR'AN'I SESLERİNİZLE GÜZELLEŞTİRİNİZ
83- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN NAMAZI NASILDI?
84- RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ KULAK MEMESİNE KADAR KALDIRMAK
85- RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ OMUZ HİZASINA KADAR KALDIRMAK
86- TEKBİRLER ANINDA ELLER KALDIRILMASA DA OLUR MU?
87- RÜKÛ'DAN KALKARKEN VE İKİ SECDE ARASINDA DOĞRULMAK
88- RÜKÛ' VE SECDELER NASIL YAPILMALI?

11- NAMAZA BAŞLAMA BÖLÜMLERİ

1- NAMAZA BAŞLARKEN YAPILACAK HAREKET

866- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i gördüm namaza başlarken tekbir alır ve ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı. Rükû' için tekbir alırken aynı şekilde ellerini omuz hizasına kadar kaldırıyordu. Rükû'dan kalkıp "Semiallahu limen hamideh" dediğinde yine aynı şekilde ellerini omuz hizasına kadar kaldırıyordu ve "Rabbena lekel hamd" diyordu. Secde ederken ve secdeden başını kaldırırken ellerini kaldırmıyordu. (Buhârî, Sıfatü's Salat: 2; Ebû Davud, Salat: 140)

2- TEKBİR ALMADAN ÖNCE ELLERİ KALDIRMAK

867- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i namaza başladığında ellerini omuz hizasına kadar kaldırdığını gördüm ve tekbir almıştı." İbn Ömer diyor ki: "Aynı şekilde ellerini rükû'a giderken ve rükû'dan kalkarken de omuz hizasına kadar kaldırıyor ve "Semiallahü limen hamideh" diyordu. Secdelerde ise elini kaldırmıyordu." (Buhârî, Sıfatü's Salat: 2)

3- ELLER, TEKBİR ANINDA OMUZ HİZASINA KADAR KALKAR

868- Abdullah İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) namaza başlayacağında ellerini omuz hizasına kadar kaldırır, rükû' ederken ve rükû'dan başını kaldırırken ellerini yine omuz hizasına kadar kaldırırdı sonra "semiallahü limen hamideh", "Rabbena lekel hamd" der secde ederken ve secdeden kalkarken ellerini kaldırmazdı." (Buhârî, Sıfatü's Salat: 2; Ebû Davud, Salat: 138)

4- ELLER, KULAKLAR HİZASINA KADAR KALKMALI

869- Abdulcebbar b. Vail (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldım. Namaza başlayacağında tekbir alır ellerini kulakları hizasına kadar kaldırır sonra Fatiha sûresini okuyor fâtiha bitince Amîn diyordu. Âmîn derken sesini yükseltiyordu."(İbn Mâce, İkametü's Salat: 14; Dârimi, Salat: 38)

870- Malik b. Huveyris (r.a)'ten -ki Rasûlullah (s.a.v)'in ashabındandır- rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), namaza başlayıp tekbir alacağında ellerini kulakları hizasına kadar kaldırırdı. Rükû'a varacağında, rükû'dan başını kaldıracağında da aynen yapardı." (Ebû Davud, Salat: 116; Dârimi, Salat: 31)

871- Yine Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i gördüm namaza başlayacağında; rükû'a varacağında, rükû'dan başını kaldıracağında ellerini kulak uçlarına kadar kaldırırdı." (Ebû Davud, Salat: 116; Dârimi, Salat: 31)

5- ELLER KALDIRILINCA BAŞ PARMAK NEREDE OLUR?

872- Abdul Cebbar b. Vail (r.a), babasından naklederek, babası Vail, "Rasûlullah (s.a.v)'i namaza başlarken ellerinin baş parmaklarını kulak memelerinin hizasına kadar kaldırdığını gördüğünü söyledi." (Dârimi, Salat: 31; Ebû Davud, Salat: 116)

6- ELLER TAM OLARAK KALDIRILMALI

873- Said b. Sem'an (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hureyre, Züreyk oğulları mescidine geldi ve şöyle dedi:**"Üç şey vardır ki Rasûlullah (s.a.v) onları devamlı yapardı insanlar onları terk ettiler. 1- Namaz kılarken ellerini tam olarak kaldırırdı. 2- Tekbirden önce biraz süküt eder sonra fatiha okurdu. 3- Secde ve Rükû' ederken tekbir alırdı."** (Dârimi, Salat: 41; Müsned: 8520)

7- NAMAZ KILMAYI BİLMEYEN KİMSEYE, RASÛLULLAH (S.A.V) NASIL TARİF ETMİŞTİ?

874- Ebû Hûreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), mescide girdi. Biraz sonra bir adam daha mescide girdi ve namaz kıldı sonra Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelip selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v), o kimsenin selâmını aldı ve şöyle dedi:**"Dön ve tekrar namaz kıl! Çünkü sen namaz kılmış olmadın."** Adam döndü daha önce kıldığı gibi namaz kıldı ve sonra Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelip tekrar selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) onun selâmını aldı ve tekrar: **"Dön namaz kıl sen namaz kılmadın"** buyurdu. O adam üç defa böyle yaptı ve: "Seni hak din üzere gönderen Allah'a yemin ederim ki bundan güzelini yapamıyorum. Doğrusunu bana öğretir misin?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Namaza kalktığında tekbir al, sonra Kur'an'dan kolayına geleni oku sonra rükû' yap, rükû'nu rahat ve güzel biçimde yap sonra doğrul ve bir süre dur sonra secdeye var, secdeyi de rahat ve güzel bir biçimde yap sonra kalk iki secde arasında birazcık otur ve namazının tamamında aynen böyle yap"** buyurdu. (Dârimi, Salat: 78; Tirmizî, Salat: 227)

8- NAMAZA BAŞLARKEN NE SÖYLENİR?

875- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaza durdu ve şöyle dedi:**"Allahu ekber kebîran, velhamdü lillahi kesiran ve sübhanellahi bükraten ve asıyla"** Rasûlullah (s.a.v):**"Bunları söyleyen kimdir?"** diye sordu. O adam: "Benim ey Allah'ın Peygamberi" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"On iki melek bu söylediklerini yazıp Allah'a ulaştırmakla yarış ettiler"** buyurdu. (Dârimi, Salat: 34; İbn Mâce, Salat: 2)

876- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir sefer biz Rasûlullah (s.a.v) ile beraber namaz kılarken oradakilerden bir kişi **"Allahü ekber kebîran velhamdü lillahi kesiran, ve sübhanallahi bükraten ve esila"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Böyle böyle söyleyen kimdir?"** buyurdu. Oradakilerden birisi: "Benim ey Allah'ın Rasûlü" dedi. Rasûlüllah:**"Bu duayı beğendim** -veya buna benzer bir ifade kullandı- **Bu duadan dolayı göklerin kapısının açıldığını anlattı."** İbn Ömer der ki: Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğum o günden beri bu duayı hiç terketmedim. (İbn Mâce, Salat: 2; Dârimi, Salat: 33)

9- NAMAZDA SAĞ EL SOL EL ÜZERİNE KONUR

877- Alkame b. Vail babasından aktararak şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'i namaz kılarken gördüm, kıyamda dururken sağ elini sol elinin üzerine koymuştu." (Dârimi, Salat: 35; Ebû Davud, Salat: 120)

10- NAMAZDA SOL EL SAĞ EL ÜZERİNE KONMAZ

878- İbn Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Namazda sol elimi sağ elimin üzerine koymuştum. Rasûlullah (s.a.v) bunu gördü, sağ elimi tutup sol elimin üzerine koydu." (Ebû Davud, Salat: 120; İbn Mâce, İkametü's Salat: 3)

11- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN NASIL NAMAZ KILDIĞI TESBİT EDİLDİ Mİ?

879- Vail b. Hucr (r.a)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığına bakayım dedim ve namaz kılışını seyrettim: Rasûlullah (s.a.v), kalktı tekbir aldı, ellerini kulak hizasına kadar kaldırdı sonra sağ elinin avucunu sol elinin bileğine aşacak şekilde bileğinin üzerine koydu. Rükû'a giderken ellerini yine kulak hizasına doğru kaldırdı. Sonra ellerini dizleri üzerine koydu daha sonra başını rükû'dan kaldırınca ellerini yine aynı şekilde kulak hizasına kadar kaldırdı sonra secdeye vardı, secdede ellerini kulak hizasına koydu sonra sol ayağını yatırarak üzerine oturdu. Sol elini sol uyluğu ile sol dizi üzerine koydu, aynı şekilde sağ elini de sağ uyluğuna koydu sonra iki parmağını yumdu baş parmağı ile orta parmağını halka yaptı ve şahadet parmağını hareket ettirerek dua ettiğini gördüm." (Dârimi, Salat: 92; Tirmizî, Salat: 227)

12- NAMAZ DA ELLER BÖĞÜR ÜZERİNE KONMAZ

880- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), kişinin elini böğrü üzerine koyarak namaz kılmasını yasakladı."(Dârimi, Salat: 138; Müslim, Mesacid: 11)

881- Ziyad b. Subeyh (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Abdullah b. Ömer'in yanında namaz kıldım, elimi böğrüme koymuştum, eliyle elime vurarak işte böyle yap dedi." Namazımı bitirince birisine: "Bu kimdir?" diye sordum. "Abdullah b. Ömer'dir" dediler. Ben de: "Ey Ebû Abdurrahman seni kızdıran nedir?" dedim. "Bu yaptığın çarmıha gerilmeyi andırır. Rasûlullah (s.a.v), bundan bizi yasaklamıştır" dedi. (Ebû Davud, Salat: 160; Müsned: 5572)

13- NAMAZ DA VÜCUT AĞIRLIĞI İKİ AYAK ÜZERİNDE VERİLMELİ

882- Ebû Ubeyde (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Mes'ud, namaz kılarken vücudunun yükünü tek ayak üzerine veren bir kimseyi gördü de şöyle dedi: Sünnete aykırı hareket etti; ayaklarını sıra ile dinlendirseydi daha iyi olurdu." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

883- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi bir adamı namaz kılarken vücudunun yükünü tek ayağına verdiğini gördü ve şöyle dedi: Sünnete uymuyor, ayaklarını sırayla dinlendirerek namaz kılsaydı daha çok hoşuma giderdi." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

14- NAMAZA BAŞLIYAN İMAMIN BİRAZ SUSMASI

884- Ebû Hûreyre (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) namaza başladığında biraz sükût ederdi." (Dârimi, Salat: 37; İbn Mâce, İkametü's Salat: 12)

15- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA HANGİ DUA OKUNUR?

885- Ebû Hûreyre (r.a) den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namaza başladığında tekbir ve kıraat arasında azıcık sükût ederdi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki sükût etmenizde ne okuyorsunuz?" Rasûlullah (s.a.v) şu duayı okuyorum buyurdu: **"Allah'ım! Beni günahlarımdan doğu ile batıyı uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Allah'ım, beyaz kumaş kirden nasıl temizlenirse beni de günahlarımdan öyle temizle. Allah'ım! Beni hatalarımdan su ile kar ile dolu ile yıkayıp temizle."** (Dârimi, Salat: 37; Buhârî, Sıfatü's Salat: 8)

16- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA OKUNAN BAŞKA BİR DUA

886- Câbir b. Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namaza başladığında tekbir alır sonra şöyle dua ederdi: **"Benim namazım, tüm ibadetlerim, hayatım ve ölümüm Alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Onun ortağı yoktur. Ben böyle dua etmekle emrolundum. Ve ben gerçek Müslümanlardanım. Allah'ım! Beni güzel amellere ve güzel ahlaka kavuştur. Onların en güzeline ancak Sen ulaştırırsın. Beni kötü işlerden ve kötü ahlaktan muhafaza et, bunlardan ancak Sen koruyabilirsin."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

17- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA

887- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), namaza başladığında önce tekbir alıp sonra şöyle derdi: **"Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah'a batıldan yüz çevirerek ve Allah'a ortak koşmaksızın yüzümü ona döndüm. Benim namazım tüm ibadetlerim, hayatım ve ölümüm Alemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur, ben böyle söylemekle emrolundum. Ve ben Müslümanlardanım. Allah'ım! Hükümdar Sensin, otorite Senindir, Senden başka gerçek ilâh yoktur ancak Sen varsın. Ben senin kulun ve kölenim. Ben benliğime zulmettim ve günahlarımı itiraf ediyorum, tüm günahlarımı bağışla günahları Senden başka bağışlayan yoktur. Beni en güzel ahlaka kavuştur. Ahlakın en güzeline ancak sen kavuşturursun, beni kötü huylardan uzak tut, kötü huylardan ancak sen uzaklaştırabilirsin. Emret yarabbi, emrine amadeyim. Davetine icabet ediyorum. Hayrın hepsi senin elindedir. Şerler sana yakışmaz. Benim varlığım senin elindedir. Ve yine sana döneceğim. Kutlu olan sensin senden bağışlanmamı ister ve sana yönelirim."** (Dârimi, Salat: 33; Ebû Davud, Salat: 121)

888- Muhammed b. Mesleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) nafile namaz kılacağında şöyle derdi: **"Allah en büyüktür. Ben tüm varlığımı gökleri ve yeri yaratana, batıldan uzak tam bir Müslüman olarak yüzümü O'na çevirdim ve Allah'a ortak koşanlardan değilim. Benim namazım, tüm ibadetlerim, hayatım ve ölümüm Alemlerin rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur, ben böyle söylemekle emrolundum ve Müslümanların ilkiyim. Allah'ım! Sen her şeyin sahibisin, Senden başka gerçek ilâh yoktur Seni tenzih eder, Sana hamdederim diye dua eder sonra Kur'andan okuyacağını okurdu."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

18- TEKBİRLE KIRAAT ARASINDA OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA

889- Ebû Said (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), namaza başladığında şöyle derdi: **"Allah'ım! Seni tesbih eder ve Sana hamdederim, ismin pek yücedir, zâtın ise pek büyüktür, senden başka bir ilâh yoktur."** (Ebû Davud, Salat: 121; Dârimi, Salat: 33)

890- Yine Ebû Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) namaza başlarken şöyle derdi: **"Allah'ım! Seni tesbih eder ve Sana hamdederim, ismin pek yücedir, zatın ise pek büyüktür. Senden başka bir ilâh yoktur."** (Ebû Davud, Salat: 121; Dârimi, Salat: 33)

19- TEKBİRDEN SONRA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

891- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize namaz kıldırıyordu o esnada mescide bir adam gelip nefes nefese şöyle dedi: **"Allahüekber Elhamdü lillahi hamden kesiran tayyiben mübareken fih"** Rasûlullah (s.a.v) namazı bitirince: **"Deminki sözleri söyleyen kimdi?"** diye sordu. Oradakiler sustular -Enes diyor ki: Bu işin zararlı olmadığını anlayınca- o kimse: "Benim Ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Buraya geldiğimde nefes nefese idim ve onları söyledim, o zaman Rasûlullah (s.a.v): **"On iki melek gördüm bu söylediklerini kim daha önce yazıp ta Allah katına çıkaracağız diye yarış ediyorlardı"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 121; İbn Mâce, İkametü's Salat: 12)

20- NAMAZDA SÛREDEN ÖNCE FATİHA OKUMAK

892- Enes (r.a)'ten rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir ve Ömer (r.anhüma); namazda okumaya Fatiha sûresiyle başlarlardı."(Müslim, Salat: 11; Ebû Davud, Salat: 124)

893- Yine Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Ebû Bekir ve Ömer ile birlikte namaz kıldım. Namaza **"Elhamdü lillahi**

Rabbil alemîn" okuyarak başlarlardı. (Ebû Davud, Salat: 124; Müslim, Salat: 11)

21- NAMAZA BAŞLARKEN BESMELE OKUMAK

894- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v) aramızda otururken içinde bulunduğu durumdan kurtulmak istercesine uykuya dalar gibi oldu sonra tebessüm ederek başını kaldırdı. Biz: "Seni güldüren nedir? Ey Allah'ın Rasûlü" dedik. Buyurdular ki: Az önce bana: **"Dünyada herkesi ahirette sadece mü'minleri rahmetine alan Allah adına başlarım. Biz sana Kevser'i verdik. Öyleyse Rabbin rızasını kazanmak için namaz kıl kurban kes, asıl sonu güdük olan sana buğzeden kimsenin kendisidir."** Kevser sûresi nazil oldu. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v): **"Kevser nedir? biliyor musunuz?"** dedi. "Allah ve Rasûlü bilir" dedik. Sonra şöyle dedi:**"O Cennette bir nehirdir. Rabbim onu bana vaad etti. Bu nehrin bardakları gökteki yıldızlar kadar çoktur. Ümmetim ondan içmeye gelecek, ümmetimden biri oraya gelince engellenecek, Ben de Rabbim, o benim ümmetimdendir diyeceğim. Bana şöyle denilecek: "Senden sonra onun ne bidatler ortaya çıkardığını bilmezsin."** (Müslim, Salat: 14; Ebû Davud, Salat: 124)

895- Nuaym el Mücemmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hüreyre (r.a)'nin arkasında namaz kıldım, okumaya Besmele ile başladı sonra Fatiha sûresini okudu. Fatihayı bitirince Âmin dedi. Cemaatte: "Âmin" dediler. Her secdeye varınca "Allahü ekber" diyordu. Selâm verince şöyle dedi: Benliğim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Namazını Rasûlullah (s.a.v)'in namazına en çok benzeten benim. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

22- BESMELE AÇIK MI YOKSA GİZLİ Mİ OKUNUR?

896- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize namaz kıldırırdı, besmeleyi okuduğunu bize duyurmadı. Ebû Bekir ve Ömer'den Besmeleyi işitmedik. (Müslim, Salat: 13; Ebû Davud, Salat: 124)

897- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım, onlardan hiçbirinin besmeleyi açıktan okuduğunu duymadım. (Ebû Davud, Salat: 124; Müslim, Salat: 13)

898- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah bizden birinin besmeleyi açıktan okuduğunu duyunca şöyle derdi: "Rasûlullah (s.a.v)'in Ebû Bekir ve Ömer'in arkalarında namaz kıldım hiç birinin besmeleyi açıktan okuduğunu duymadım." (Tirmizî, Salat: 180; Dârimi, Salat: 34)

23- NAMAZDA FATİHA MUTLAKA OKUNMALI

899- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim namaz kılar da namazında Fatiha'yı okumazsa o namaz eksiktir o namaz eksiktir o namaz eksiktir, tamam değildir."** (Dârimi, Salat: 36; Müslim, Salat: 11)

900- Ebû Hüreyre (r.a)'ye dedim ki: "Ey Ebû Hureyre, ben bazen imamın arkasın da oluyorum..." Ebû Hüreyre kolumu dürterek şöyle dedi: "Ey İranlı! Fatiha'yı gizlice içinden oku." Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Ben namazı kulumla kendi aramda yarı yarıya taksim ettim, yarısı benim yarısı ise kulumundur. Kuluma istediği verilir."** Rasûlullah (s.a.v) devamla buyurdu ki:**"Okuyan kul "Elhamdülillah" dediğinde; Allah kulum beni övdü ve yüceltti der. Kul "Rahman ve Rahim" dediğinde Allah kulum beni övdü ve yüceltti der. Kul din gününün otoritesi Allah'ındır" dediğinde kulum beni yüceltti ve büyük saydı der. Kul "Sadece Sana kulluk eder yardımı da sadece senden beklerim" deyince Allah işte bu ayet kulumla benim aramdadır, kulumun istediği verilir der. Kul "Bizi dosdoğru yoluna ulaştır…" deyince: Allah, işte bu ayetler kuluma aittir kuluma istediği verilecektir buyurulur."** (Tirmizî, Tefsirul Kur'an: 2; Müslim, Salat: 11)

24- NAMAZDA FATİHA OKUMAK FARZDIR

901- Ubâde b. Samit (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Fatiha sûresini okumayan kimsenin namazı geçerli değildir."** (Müslim, Salat: 11; Dârimi, Salat: 36)

902- Yine Ubâde b. Samit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular:**"Fatiha sûresini namazda okumayan kimsenin namazı geçerli değildir."** (Müslim, Salat: 11; Dârimi, Salat: 36)

25- FATİHA SÛRESİNİN DEĞER VE KIYMETİ

903- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Günlerden bir gün Cibril, Rasûlullah (s.a.v)'in yanında iken yukarıdan bir ses duyuldu. Cibril gözlerini semaya kaldırdı ve: "Bu semada şimdiye kadar açılmayan bir kapıdır" dedi. İbn Abbas diyor ki: O açılan kapıdan bir melek indi, Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: **"Senden önce hiçbir peygambere verilmeyen sadece Sana verilen iki nur ile seni müjdeliyorum 1- Fatiha Sûresi 2- Bakara sûresinin son iki ayetleri bu ikisininden okuduğun her bir harfe karşı mutlaka karşılığı fazlaca verilir."** (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 2; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 43)

26- HICR SÛRESİ 87. AYETİNİN AÇIKLAMASI

904- Ebû Said el Mualla (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gün mescide; Ebû Said namaz kılarken yanına gelir ve onu çağırır. Ravi diyor ki: Namazı kıldım ve yanına vardım. **"Niçin çağırınca hemen gelmedin?"** dedi. Ben de namaz kılıyordum ondan dolayı gelmedim dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: **"Allah: "Ey İman edenler Allah ve Rasûlü sizi hayat verecek şeylere çağırdığında mutlaka icabet edin" buyurmuyor mu?"** Sonra şöyle devam etti: **"Bu mescidden çıkmazdan önce sana en büyük sûreyi öğreteyim mi?"** Rasûlullah (s.a.v), Mescidden çıkmak üzereyken: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir şeyler öğretecektin" dedim. Şöyle buyurdu:**"Öğreteceğim sûre Fatiha sûresidir o tekrar edilen yedi ayettir ve Bana verilmiştir. Ayrıca Kur'an'da bana verilmiştir."** (Buhârî, Tefsir: 177; Dârimi, Salat: 172)

905- Übey b. Ka'b (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah ne Tevrat'ta ne de İncil'de Fatiha sûresi gibi bir sûre indirmemiştir. O her zaman ve her namaz da tekrarlanan yedi ayettir. O sûre hakkında: "Allah: O sûre benimle kulum arasında taksim edilmiştir. Kuluma istediği verilir" buyurur."** (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 1; Dârimi, Fedailul Kur'an: 12)

906- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e tekrarlanan yedi ayetlik Fatiha sûresi ve yedi uzun sûre verilmiştir. (Ebû Davud, Salat: 351; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 2)

907- Yine İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Seb'an minel mesanî"** demek yedi uzun sûre demektir. (Ebû Davud, Salat: 351; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 2)

27- CEMAAT SESLİ OKUYARAK İMAMIN ZİHNİNİ KARIŞTIRMAMALI

908- Imran b. Huseyn (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bize öğle namazını kıldırdı, arkasından bir kimse de; A'lâ sûresini biraz seslice okudu. Rasûlullah (s.a.v) namazını bitirince, **"A'lâ sûresini okuyan kimdi?"** buyurdu. O adam: "Ben okumuştum" dedi. O zaman Rasûlullah (s.a.v): **"Biliyorum ki bir kısmınız arkamda sesli okuyarak zihnimi karıştırıyorsunuz."** (Ebû Davud, Salat: 137; Müslim, Salat: 12)

909- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) öğle veya ikindi namazını kıldırdı bir kimsede arkasından seslice okuyordu. Rasûlullah (s.a.v), namazını bitirince şöyle buyurdu: **"Hanginiz sesli olarak A'lâ sûresini okumuştu."** O adam: "Ben okumuştum, bu okumaktan dolayı da sadece hayır ve sevap isterim" deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biliyorum ki sizler böyle yapmakla namazda benim zihnimi karıştırıyorsunuz."** (Ebû Davud, Salat: 137; Müslim, Salat: 12)

28- İMAM SESLİ OKURKEN CEMAAT OKUMAYI TERKETMELİ

910- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) açıktan okuduğu bir namazı bitirdikten sonra şöyle buyurdu:**"Benimle birlikte okuyanınız var mıdır?"** Bir adam: "Evet ben okuyorum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bana ne oluyor da okuduğum kıraatte şaşırıyorum"** dedi. Ravi diyor ki: Bunu duyunca Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v)'in sesli okuduğu namazlarda okumayı bıraktılar. (Müslim, Salat: 13; Ebû Davud, Salat: 137)

29- İMAM AÇIK OKUDUĞU ZAMAN CEMAAT FATİHAYI OKUMAZ

911- Ubâde b. Samit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize açıktan okuduğu namazlardan birini kıldırdıktan sonra şöyle buyurdu: **"Benim sesli olarak okuduğum namazlarda hiçbiriniz fatihadan başka bir şey okumasın."** (Müslim, Salat: 13; Tirmizî, Salat: 233)

30- ARAF SÛRESİ 204. AYETİNİN YORUMU

912- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İmam kendisine uyulan kimsedir. O tekbir aldığında sizde tekbir alın o okurken siz susun, o "Semiallahü limen hamideh" deyince siz; "Rabbena lekel hamd" deyin."** (Buhârî, Ezan: 51; Dârimi, Salat: 44)

913- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İmam kendisine uyulandır. Tekbir aldığında sizde tekbir getirin, o okurken siz susun."** (Buhârî, Ezan: 51; Dârimi, Salat: 44)

31- İMAMIN OKUYUŞU CEMAATE YETERLİDİR

914- Ebû'd Derda (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle işitmiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e soruldu: "Her namazda kıraat var mıdır?"**"Evet"** buyurdu. Ensardan birisi öyleyse okumak vacip oldu buyurdu. Ve bana dönerek, -çünkü kendisine en yakın olan ben idim- **"Bir kimse bir topluluğa imam olursa onun kıraati cemaate de kafî olur** (yeterlidir)." (Müsned: 26254)

32- KUR'AN OKUMAYAN KİMSE NAMAZDA NE OKUMALI?

915- İbn ebî Evfa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; "Kur'an dan hiçbir şeyi ezberleyip aklımda tutamıyorum, bana Kur'an'dan kafi gelecek kadar bir şey öğret" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu:**"Sübhanellehi velhamdü lillahi veLâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâh"** = "**Allah'ım! Seni tenzih ederim, tüm eksiksiz övgüler Sana mahsustur. Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâh yoktur, Allah en büyüktür güç ve kuvvet sadece Allah'a aittir."** (Ebû Davud, Salat: 139; Müsned: 18322)

33- İMAM AÇIKTAN ÂMİN DER

916- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular:**"İmam âmin dediğinde sizde âmin deyin çünkü melekler de âmin derler.Kimin âmin demesi meleklerin âmin demesiyle denk gelirse Allah o kimsenin geçmiş günahlarını affeder."** (Dârimi, Salat: 38; İbn Mâce, İkametü's Salat: 14)

917- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İmam, âmin dediğinde siz de âmin deyin çünkü melekler de âmin derler. Kimin âmin demesi meleklerin âmin demesine denk gelirse, Allah o kimsenin geçmiş günahlarını affeder."** (Dârimi, Salat: 38; İbn Mâce, İkametü's Salat: 14)

918- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İmam, Gayril mağdubi aleyhim veladdallin dediğinde sizler de âmin deyiniz çünkü melekler de âmin derler. İmam da âmin der kimin âmin demesi meleklerin âmin demesine uygun düşerse; Allah onun geçmiş günahlarını affeder."** (Dârimi, Salat: 38; İbn Mâce, İkametü's Salat: 14)

919- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İmam, âmin dediğinde sizde âmin deyiniz. Kimin âmin demesi meleklerin âmin demesine uygun düşerse geçmiş günahları affolunur."** (Dârimi, Salat: 38; İbn Mâce, İkametü's Salat: 14)

34- İMAM ÂMİN DEYİNCE MUTLAKA CEMAATTE ÂMİN DEMELİ

920- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İmam gayril mağdubi aleyhim veladdalin" deyince; sizler "âmin" deyiniz. Kimin, âmin demesi meleklerin âmin demesine uygun düşerse geçmiş günahları affedilir."** (Dârimi, Salat: 38; İbn Mâce, İkametü's Salat: 14)

35- ÂMİN MUTLAKA SÖYLENMELİDİR

921- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz âmin derse Melekler de gökte âmin derler, sizden birinizin âmin demesi meleklerin amin demesine uygun düşerse geçmiş günahları affedilir."** (Dârimi, Salat: 38; İbn Mâce, İkametü's Salat: 14)

36- İMAM ARKASINDA AKSIRAN NE YAPAR?

922- Muaz b. Rıfaa b. Rafi (r.a), babasından aktararak şöyle der: Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldım ve aksırdım ve şöyle dedim: **"Elhamdü lillahi hamden kesîran Tayyiben mübareken fih mübareken aleyhi kema yuhibbu Rabbuna ve Yerza" = En çok ve eksiksiz tüm övgüler Allah'a mahsustur. İyilikler ve bereket O'ndandır Rabbimin razı olduğu ve hoşlandığı gibi."** Rasûlullah (s.a.v), namazı bitirince döndü ve: **"Kimsenin söylemediği o sözleri namazda söyleyen kimdi?"** Sonra, ikinci sefer: **"Kimdi o söyleyen"** dedi. Rıfaa b. Rafi b. Afra: "Benim Ey Allah'ın Rasûlü" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Nasıl demiştin tekrar et"** buyurdu. O da: **"En çok ve eksiksiz tüm övgüler Allah'a mahsustur. İyilikler ve bereket O'ndandır. Rabbimin razı olduğu ve hoşlandığı gibi"** dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Benliğim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki; bu duayı otuzdan fazla Melek birbiriyle yarış edercesine Allah'ın katına çıkarıyorlardı."** (Tirmizî, Salat: 296; Ebû Davud, Salat: 171)

923- Abdulcebbar b. Vail babasından naklediyor ve şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldım, ellerini kulaklarının alt hizasına kadar kaldırdı. "Ğayril mağdubi aleyhim veladdâllîn" deyince "âmin" dedi. arkasında olduğum için bunu işittim. Rasûlullah (s.a.v), bir adamın şöyle dediğini işitti: **"Elhamdü lillahi hamden kesiran tayyiben mübareken fih= En çok ve eksiksiz tüm övgüler Allah'a mahsustur. İyilikler ve bereketler O'ndandır"** Rasûlullah (s.a.v), namazını bitirip selâm verince: **"Namazda o sözü söyleyen kimdir?"** diye sordu. Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! benim ve bunu söylemekle kötü bir niyetim yoktu" deyince; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"On iki melek o sözü Allah katına çıkarmakta yarış etti, arşa varıncaya kadar kimse de onlara engel olmadı."** (Ebû Davud, Salat: 121; İbn Mâce, Salat: 2)

37- VAHİY NASIL GELİRDİ?

924- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Haris b. Hişam Rasûlullah (s.a.v)'e; "Sana vahiy nasıl geliyor?" diye sormuştu da, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bazen çıngırak sesi gibi gelir, o hal benden gidince Meleğin söylediğini bellemiş olurum, bana en ağır gelenide budur. Bazen de melek bana genç biri şeklinde gelir ve vahyi bana aktarır."** (Buhârî, Vahy: 1; Müslim, Fedail: 23)

925- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Haris b. Hişam, Rasûlullah (s.a.v)'e vahyin nasıl geldiğini sormuştu da, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Bazen çıngırak sesi gibi gelir bu bana en ağır gelenidir, o durum benden kalkınca meleğin söylediğini aynen bellemiş olurum. Bazen de**

Melek bir adam şeklinde gelir ve benimle konuşur, ben de onun ne söylediğini iyice bellemiş olurum." Aişe der ki: "Çok soğuk bir günde; Rasûlullah (s.a.v)'e vahiy geldiğini hatırlarım, o durum üzerinden kalkınca şakaklarından ter akıyordu." (Buhârî, Vahy: 1; Müslim, Fedail: 23)

926- İbn Abbas (r.a), Allah'ın; "Kıyâme sûresi 16-17 ayeti olan; **"Vahyi çarçabucak almak için dilini kıpırdatma, onu topluca Sana öğretmek bize aittir"** hakkında şöyle diyor: Peygamber (s.a.v), vahyin inişiyle alakalı bellemek için zorluk çeker ve dudaklarını kımıldatırdı. Allah ta: **"Ey Peygamber! Sana inen vahyi acele belleyip ezberlemek için dilini kıpırdatma, çünkü onu senin kalbine yerleştirmek ve gerektiğinde okutturmak bizim işimizdir."** Ayetini indirdi. İbn Abbas diyor ki: Buradaki toplamak; kalbine yerleştiririz ve sonra sen onu okursun demektir. Kur'an'ı okuduğunuz zaman, onun okunuşuna uy demek Kur'an'ı sana okuduğumuzda onu dinle ve ona kulak ver demektir. Rasûlullah (s.a.v)'e Cibril geldiğinde, sükut edip onu dinlerdi. Cibril gidince getirdiği ayeti nasıl okumuşsa aynı şekilde okurdu. (Buhârî, Vahy: 2; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 72)

927- Ömer b. Hattab (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hişam b. Hâkim b. Hızâm, Furkân sûresini okurken dinledim, Rasûlullah (s.a.v)'in bana okutmadığı bazı lehçelerle okumuştu. "Bu sûreyi sana kim öğretti" diye sordum. "Rasûlullah (s.a.v)" dedi. Ben de: "Yalan söylüyorsun; Rasûlullah (s.a.v), sana bu şekilde okutmamıştır" dedim, elinden tutarak Rasûlullah (s.a.v)'e götürdüm ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bana Furkân sûresini öğrettin fakat bu kimseden dinledim bana okuttuğun gibi okumadı" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Hişam oku bakalım"** dedi. Hişam önceki okuduğu gibi okudu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bu sûre bu şekilde nazil olmuştur"** dedi. Sonra: **"Ey Ömer! Sen de oku"** buyurdu. Ben de bildiğim şekliyle okudum yine bu sûre bu şekilde nazil olmuştur dedi ve şöyle devam etti: **"Bu Kur'an, yedi lehçe üzerine nazil olmuştur."** (Ebû Davud, Salat: 357; Tirmizî, Kıraat: 11)

928- Abdurrahman b. Abdulkari (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab'tan işittim şöyle diyordu: Hişam b. Hâkim'in Furkân sûresini okuduğunu dinledim, Rasûlullah (s.a.v)'in bana öğrettiği şekilde okumuyordu. Az kalsın üzerine yürüyecektim. Namazı bitirinceye kadar bekledim sonra elbisesinden tutarak Rasûlullah (s.a.v)'in yanına getirdim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kimseden Furkân sûresini okuduğunu dinledim, bana öğrettiğin gibi okumuyordu" dedim. Rasûlullah (s.a.v), Ona: **"Oku bakalım"** dedi. O da, önceki okuduğu gibi okudu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bu sûre bu şekilde nazil oldu buyurdu."** Sonra bana: **"Oku bakalım sen de"** dedi. Ben de bildiğim gibi okuyunca: **"Bu Kur'an; yedi harf üzere nazil olmuştur kolayınıza gelen şekilde okuyun"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 357; Tirmizî, Kıraat: 11)

929- Misver b. Mahreme ve Abdurrahman b. Abdilkari (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Ömer b. Hattab'tan işittik şöyle diyordu: "Hişam b. Hakim'in, Furkân sûresini Rasûlullah (s.a.v) hayatında benim okuyup öğrendiğim gibi değil değişik bir sûretle okuduğunu işittim. Az kalsın namazda üzerine yürüyecektim, selâm verinceye kadar sabrettim selâm verdiğinde elbisesinden tutup; "Bu sûreyi bu şekilde okumayı sana kim öğretti" dedim. "Rasûlullah (s.a.v) öğretti" dedi. Ben de: "Yalan söyledin" dedim. "Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (s.a.v) bu sûreyi sana öğretmediği bir şekilde bana öğretmişti, seninki benim okuyuşuma benzemiyor" dedim ve birlikte Rasûlullah (s.a.v) 'in yanına vardık; "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bu kimseden Furkân sûresini bana öğrettiğin şeklin dışında değişik şekilde okuduğunu işittim. Halbuki bu süreyi bana siz okutup öğretmiştiniz" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), bana: **"Onu bırak Ey Ömer"** buyurdu ve: **"Ey Hişam oku"** dedi. Hişam da benim dinlediğim şekilde aynen okudu. Rasûlullah (s.a.v): **"Bu sûre bu şekilde indirildi"** dedi. Sonra bana **"Ey Ömer sen oku bakalım"** dedi. Ben de bana öğretip okuttuğu gibi okudum, bana da: **"Bu sûre bu şekilde nazil oldu"** dedi ve sonra şöyle buyurdu: **"Bu Kur'an yedi harf üzere nazil olmuştur kolayınıza gelen şekilde okuyunuz."** (Ebû Davud, Salat: 357; Tirmizî, Kıraat: 11)

930- Übey b. Ka'b (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Benî Gifar kabilesinin gölü kenarındaydı. Cibril geldi ve: **"Allah, Kur'an'ı ümmetine bir harf (lehçe) üzerine okumanı emrediyor"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'tan affını ve bağışlamasını talep ederim, ümmetim buna güç getiremez"** dedi. Sonra Cibril ikinci defa geldi ve: **"Allah, Kur'an'ı ümmetine iki harf (şive ve lehçe) üzerine okumanı emrediyor"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'tan af ve bağışlamasını talep ederim. Benim ümmetim buna da güç yetiremez"** dedi. Cibril üçüncü defa gelerek: **"Allah ümmetine bu Kur'an'ı üç harf (şive ve lehçe) üzere okumanı emrediyor"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'tan af ve bağışlamasını isterim"** dedi ve: **"Ümmetim buna da güç yetiremez"** dedi. Sonra Cibril dördüncü defa geldi ve: **"Allah ümmetine bu Kur'an'ı yedi harf** (lehçe ve şive) **üzerine okumanı emrediyor, hangi harf üzere okurlarsa doğru okumuş sayılırlar"** dedi. (Ebû Davud, Salat: 357; Müslim, Salatül Müsafirin: 48)

931- Übey b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir sûreyi bana okutup öğretmişti. Bir defasında ben mescidde oturuyordum. Bir kimsenin benim okuduğumdan başka bir şekilde okuduğunu işittim ona: Sana bu sûreyi kim öğretti dedim. O da: "Rasûlullah (s.a.v)" dedi. Benimle beraber gel Rasûlullah (s.a.v)'e kadar gideceğiz dedim. O adamı Rasûlullah (s.a.v)'e getirdim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! bu adam bana öğrettiğin şeklin dışında okuyor" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Ubey! Oku"** buyurdu. Ben de okudum bana: **"Güzel okudun"** buyurdu. Sonra, O adama: **"Oku"** dedi. O da, benimkinden farklı okudu Rasûlullah (s.a.v) ona da: **"Güzel okudun"** buyurdu. Sonra, Rasûlullah (s.a.v) sözünü şöyle sürdürdü: **"Ey Übey Kur'an yedi lehçe** (lügat şive) **üzere indirilmiştir. Onların hepsi yeterli ve şifa vericidir."** (Ebû Davud, Salat: 357; Müslim, Salatül: Müsafirin: 48)

932- Übey (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müslüman olduktan sonra; Okuduğum bir ayeti, başkası başka bir şekilde okuyunca kalbime şüphe girdi, bu ayeti bana Rasûlullah (s.a.v) okutup öğretti dedim. O da: "Bana da, Rasûlullah (s.a.v) okutup öğretti" dedi. Bunun üzerine hemen Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim ve: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bu ayeti bana şöyle öğretmiştin değil mi?" diye sordum. **"Evet"** buyurdu. Bu defa o adam: "Bu ayeti bana şu şekilde öğretmemiş miydin?" dedi. Rasûlullah (s.a.v) yine: **"Evet"** dedi ve şöyle devam etti: **"Cibril ve Mikail bana geldiler. Cibril sağıma Mikail soluma oturdu. Cibril: Kur'an'ı bir lügat** (şive ve lehçe) **üzere oku dedi. Bunun üzerine Mikail de bana: Fazlalaştırılmasını iste dedi bu şekilde yedi harf yedi lehçeye kadar çoğalmış oldu yani Cebrail yedi şekilde de okumuş oldu. Her harf** (şive ve lehçe) **yeterli ve şifa kaynağıdır.** (Müslim, Salatül Müsafirin: 48; Ebû Davud, Salat: 357)

933- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kur'an'ı öğrenen ve ezberleyen kimsenin durumu bağlanmış devenin sahibi gibidir onu gözettiği sürece tutabilir onu bırakırsa kaçar gider."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 33; Buhârî, Fedailül Kur'an: 26)

934- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kur'an'ı öğrenen hafızlardan birisinin şu ayeti unuttum demesi ne kötüdür. Belki de unutturuldu demelidir. Kur'an'ı daima okuyup Mutalaa ve müzakere edin çünkü Kur'an'ın hafızların hafızalarından kaçması, develerin iplerinden kurtulup kaçmasından daha hızlıdır."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 33; Buhârî, Fedailül Kur'an: 26)

38- RASÛLULLAH (S.A.V), SABAH NAMAZINDA HANGİ AYETİ OKURDU?

935- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), sabah namazının ilk rekatında Bakara sûresi 136. ayeti olan: **"Allah'a ve bize indirilene iman ettik."** Ayetini ikinci rekatta ise yine Maide sûresi 111. ayeti olan: **"Biz Allah'a iman ettik bizim Müslüman olduğumuza şahit ol"** ayetini okurdu. (Müslim, Salatül Müsafirin: 14)

39- SABAH NAMAZINDA KÂFİRÛN VE İHLÂS SÛRESİ DE OKUNUR MU?

936- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), sabah namazının ilk rekatında Kafirûn sûresini, ikinci rekatında ise; İhlâs sûresini okurdu. (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 102)

40- SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİ ÇOK HAFİF KILMAK

937- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazının sünnetini çok hafif kılıyordu, fazla uzatmıyordu, o derece ki Fatiha sûresini acaba okudu mu?" diyordum. (Müslim, Salatül Müsafirin: 13; Buhârî, Teheccüd: 28)

41- SABAH NAMAZINDA RÛM SÛRESİ DE OKUNABİLİR

938- Şebib b. Ebûr Ravh (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından birinden naklediyor: Rasûlullah (s.a.v), bir seferinde sabah namazını kıldırıp orada Rûm sûresini okumuştu fakat karıştırdı. Namazı bitirince şöyle buyurdu:**"Bu insanlara ne oluyor ki bizimle beraber namaz kılıyorlar ve temizliğe güzelce riayet etmiyorlar. Bizim Kur'an okuyuşumuzu onlar karıştırıyorlar."** (Müslim, 15211)

42- SABAH NAMAZINDA ALTMIŞLA YÜZ AYET ARASI OKUMAK

939- Ebû Berze (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazında altmış ile yüz ayet arasında okurdu."(Buhârî, Mevakît: 28; Müslim, Salat: 35)

43- SABAH NAMAZINDA KAF SÛRESİNİ OKUMAK

940- Ümmü Hişam binti Harise b. Numan (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Ben, Kâf sûresini Rasûlullah (s.a.v) 'in arkasında namaz kılarken öğrendim."** (Müslim, Cuma: 12; Ebû Davud, Salat: 350)

941- Ziyad b. İlaka (r.a)'dan şöyle demiştir: Amcamdan işittim şunları anlatmıştı: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte sabah namazını kıldım, birinci rekatta Kaf sûresini; onuncu ayetine kadar okudu dedi. Şu'be diyor ki: O rivâyet eden kimseye çarşıda kalabalık arasında rastladım Kaf sûresini okudu dedi.(İbn Mâce, İkametü's Salat: 5; Müslim, Salat: 35)

44- SABAH NAMAZINDA TEKVÎR SÛRESİNİ OKUMAK

942- Amr b.Hureys (r.a) den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) den işittim sabah namazında tekvir sûresini okuyordu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 5; Müslim, Salat: 35)

45- SABAH NAMAZINDA NAS VE FELAK SÛRELERİ DE OKUNUR MU?

943- Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr (r.a), babasından naklederek şöyle dedi: Ukbe b. Amir Peygamber (s.a.v)'e: Nâs ve Felâk sûrelerinden sordu. Ukbe diyor ki: Rasûlullah (s.a.v), sabah namazında bize imam oldu ve bu iki sûre ile namaz kıldırdı. (Ebû Davud, Salat: 353; Darimi Fedailül Kur'an: 25)

46- NAS VE FELAK SÛRELERİNİN DEĞERİ VE KIYMETİ

944- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) İle beraberdim. O bineğindeydi ben ise elimi O'nun ayağı üzerine koyup dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana, Hud ve Yusuf sûrelerini öğretir misin?" Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Allah katında, "Kul euzu birabbil felak" ve "Kul euzu birabbinnas" sûrelerinden daha değerli sûreler bulamazsın"** dedi. (Ebû Davud, Salat: 353; Darimi Fedailül Kur'an: 25)

945- Yine Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bana bu gece bir takım ayetler nazil olmuştur ki onların benzeri asla görülmemiştir. O ayetler nas ve felak sûreleridir."** (Ebû Davud, Salat: 354; Dârimi, Fedailül Kur'an: 25)

47- SABAH NAMAZINDA CUMA SÛRESİ DE OKUNMUŞTUR

946- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazında Cum'a sûresini Elif lam mim tenzil (yani secde) sûresini ve Hel eta (yani İnsan = Dehr) sûresini okurdu." (Dârimi, Fedailül Kur'an: 19; İbn Mâce, İkametü's Salat: 6)

947- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Cuma günü sabah namazında Elif lam mim tenzil, (yani Secde) sûresini ve Hel eta alel insan (yani İnsan = Dehr) sûresini okurdu. (İbn Mâce, İkametüs Salat: 6; Dârimi, Fedailül Kur'an: 19)

48- KUR'ANDAKİ SECDELER VE SAD SÛRESİNDEKİ SECDE

948- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Sâd sûresinde secde etti ve buyurdu ki:**"Davud, tevbe etmek üzere secde etmişti. Biz de şükür olarak secde ederiz."** (Dârimi, Salat: 161; Ebû Davud, Salat: 332)

49- NECM SÛRESİNDE SECDE

949- Cafer b. Muttalib ebi Vedaa (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), Mekke'de iken Necm sûresini okudu ve secde etti. Yanındakiler de secde ettiler. Sadece ben başımı kaldırdım ve secde etmedim." Ravi diyor ki: "Muttalib o zaman henüz Müslüman olmamıştı." (Müsned: 17219)

950- Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Necm sûresini okudu ve secde etti. (Ebû Davud, Salat: 331; Dârimi, Salat: 180)

951- Ata b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Zeyd b. Sabit'e; imamla birlikte Cemaatin de okumasını sorunca, Zeyd şöyle cevap verdi: "Hiçbir şekilde imamla birlikte cemaatin okuması yoktur demiş ve şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v)'in huzurunda Zeyd, Necm sûresini okumuştu da, Rasûlullah (s.a.v) secde etmemişti." (Dârimi, Salat: 160)

50- İNŞİKAK SÛRESİNDE SECDE ETMEK

952- Ebû Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, Ebû Hureyre, cemaatle namaz kıldırırken İnşikak sûresini okudu da secde etti. Namazı bitirince onlara; Rasûlullah (s.a.v)'in bu sûrede secde yaptığını haber vermiştir. (Dârimi, Salat: 162; Ebû Davud, Salat: 331)

953- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), İnşikak sûresini okudu ve secde etti.(Dârimi, Salat: 162; Ebû Davud, Salat: 331)

954- Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte İnşikâk ve Alak sûrelerini okuyunca secde etmiştik. (Ebû Davud, Salat: 331; Dârimi, Salat: 162)

955- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir, Ömer ve onlardan daha hayırlı olan Rasûlullah (s.a.v); İnşikâk sûresinde secde ederlerdi. (Ebû Davud, Salat: 331; Darimi, Salat: 162)

51- ALAK SÛRESİNDE SECDE

956- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir, Ömer ve onlardan daha hayırlı olan Rasûlullah (s.a.v); İnşikâk ve Alak sûrelerinde secde ederlerdi. (Ebû Davud, Salat: 331; Darimi, Salat: 162)

957- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte İnşikâk sûresi ve Alak sûresinde secde etmiştim.(Ebû Davud, Salat: 331; Darimi, Salat: 162)

52- EBÛ HÜREYRE İNŞİKÂK SÛRESİNDE SECDE EDERDİ

958- Ebû Rafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hureyre'nin arkasında yatsı namazını kıldım, İnşikâk sûresini okudu ve secde etti, namazı bitirince ben: "Ey Ebû Hureyre! Biz bu secdeyi yapmazdık" dedim. Ebû Hüreyre dedi ki: "Ebû'l Kasım, Rasûlullah (s.a.v) ve ben arkasında namaz kılarken secde etti. Ebû'l Kasım'a kavuşuncaya kadar bu sûrede secde etmeye devam edeceğim." (Ebû Davud, Salat: 331; Darimi, Salat: 162)

53- HER NAMAZDA MUTLAKA OKUMAK VARDIR

959- Ata (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: "Her namazda mutlaka kıraat vardır. Rasûlullah (s.a.v)'in açıktan okuduğu namazları biz de açıktan okuyarak kıldırdık gizli okuduğu namazlarda da gizlice okuyarak size namaz kıldırdık." (Ebû Davud, Salat: 331; Darimi, Salat: 162)

960- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Her namazda okumak vardır; Rasûlullah (s.a.v)'in açıktan okuduklarında biz de açıktan okuduk gizli okuduklarında ise; biz de gizli olarak okuyup namaz kıldırdık. (Müslim, Salat: 11; Buhârî, Sıfatüs Salat: 23)

54- ÖĞLE NAMAZINDA NE OKUNUR?

961- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında öğle namazı kılardık; Lokmân ve Zâriyât sûrelerinden ayetler okuduğunu duyardık." (Müslim, Salat: 11; Buhârî, Sıfatü's Salat: 23)

962- Ebû Bekir b. Nadr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Taff'da Enes'in yanındaydık. Enes oradakilere; Öğle namazı kıldırdı, namazını bitirince şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte öğle namazını kılmıştım. Bize ilk iki rekatta A'lâ ve Ğâşiye sûrelerini okumuştu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

55- ÖĞLE NAMAZININ İLK REKATINDA KIYÂMI UZATMAK

963- Ebû Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Öğle namazına başlanırdı. Bir kimse Baki'ye kadar gider tuvalet ihtiyacını giderir abdest alır tekrar gelir; Rasûlullah (s.a.v), daha ilk rekatta olurdu ve rekatı uzatırdı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 7; Müslim, Salat: 34)

964- Abdullah b. Ebî Katade babasından naklediyor: "Rasûlullah (s.a.v) bize öğle namazını kıldırır ilk iki rekatında okuduğu ayetleri bazen duyardık. Öğle namazında ve sabah namazında ilk rekatları uzatırdı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 7; Müslim, Salat: 34)

56- ÖĞLE NAMAZINDA İMAMIN OKUDUKLARINI DUYURMASI

965- Abdullah b. ebî Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v), öğle ve ikindi namazlarından ilk iki rekatında Fatiha ile birlikte iki sûre okurdu ve okuduğu ayetleri bize işittirirdi ve ilk rekatı da uzatırdı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 8; Müslim, Salat: 34)

57- ÖĞLE NAMAZININ İKİNCİ REKATINDA KIYAMI KISALTMAK

966- Abdullah b. ebi Katade babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v), öğle namazının ilk iki rekatında okur ve bazen okuduğunu bize duyururdu, ilk rekatı uzatır ikinci rekatı kısa tutardı. Sabah namazında da ilk rekatı uzatır ikinci rekatı biraz kısa tutardı. İkindi namazının ilk iki rekatında okuduklarını duyardık yine ilk rekatı uzatır ve ikinci rekatı kısa tutardı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 34; Müslim, Salat: 34)

58- ÖĞLE NAMAZININ İLK İKİ REKATINDA KIRAAT

967- Abdullah b. ebi Katade (r.a), babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekatlarında Fatiha sûresi ve iki sûre okurdu son iki rekatta ise Fatiha sûresini okur ve okuduğunu bize işittirirdi. İlk rekatı öğle namazında uzatırdı."(İbn Mâce, İkametü's Salat: 7; Müslim, Salat: 34)

59- İKİNDİ NAMAZININ İLK İKİ REKATINDA KIRAAT

968- Ebû Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), öğle ve ikindi namazının ilk iki rekatlarında Fatiha ve ikişer sûre okur bazen okuduğunu bize işittirirdi. Öğle namazında ilk rekatı uzun tutar ikinci rekatı kısaltırdı sabah namazında da aynen (böyle) yapardı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 34; Müslim, Salat: 34)

969- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), öğle ve ikindi namazlarında Bürûc, Tarık ve benzeri sûrelerden okurdu. (Dârimi, Salat: 63; Tirmizî, Salat: 229)

970- Yine Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v) öğle namazında Leyl sûresini ikindi namazında da benzeri sûrelerden okur sabah namazında ise biraz daha uzun sûreleri tercih ederdi." (Ebû Davud, Salat: 131; Müslim, Salat: 35)

60- KIYAM VE KIRAATI UZATMAMAK

971- Zeyd b. Eslem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'in yanına varmıştık. "Namazı kıldınız mı?" diye sordu. "Evet" dedik. O zaman Ey Cariye abdest suyu getir. Çünkü ben sizin imamınız gibi namazı Rasûlullah (s.a.v)'in namazına benzeyen birinin arkasında namaz kılmadım dedi.

Zeyd diyor ki: Ömer b. Abdullaziz'i (ki bizim imamımızdır) rükû' ve secdeleri tam yapar kıyam ve kuudu fazla uzatmaz hafif yapardı. (Müslim, Salat: 28; Müsned: 12200)

972- Ebû Hüreyre (r.a) den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Falan kimse gibi namazı Rasûlullah (s.a.v)'in namazına benzeyen birinin arkasında namaz kılmadım." Ravi Süleyman b. Yesar der ki: O adam öğle namazının ilk iki rekatını uzatır diğerlerini hafif tutardı, ikindi namazını da uzatmazdı. Akşam namazını da hafif tutar mufassal sûrelerin kısalarını okur, yatsı namazında ise mufassalların orta olanlarını okur, sabah namazında ise uzun mufassal sûrelerden okurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 7)

61- AKŞAM NAMAZINDA OKUNABİLEN SÛRELER

973- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Falan kimse gibi namazı, Rasûlullah (s.a.v)'in namazına benzeyen başka bir adamın arkasında namaz kılmadım. Ebû Hureyre'nin söylediği kimsenin arkasında namaz kıldık, öğle namazının ilk iki rekatını uzatıyor, diğer iki rekatı kısa kıldırıyordu. İkindi namazını ise kısa kıldırıyordu. Akşam namazında mufassal sûrelerin kısalarından okuyordu. Yatsı namazında ise Duhâ ve benzeri sûrelerden okuyor, sabah namazında ise iki uzun sûre okuyordu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 7)

62- AKŞAM NAMAZINDA OKUNAN SÛRELER

974- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensar'dan bir adam yanında su taşıdığı iki devesiyle Muaz'ın yanına gitmişti. O esnada Muaz akşam namazını kıldırıyordu. Muaz, Bakara sûresini okumaya başlayınca adam kendi başına namazını kıldı ve gitti. "Rasûlullah (s.a.v) bunu duyunca:**"Ey Muaz fitne mi çıkarıyorsun? Ey Muaz fitne mi çıkarıyorsun?"** buyurdu ve: **"A'lâ sûresini Duhâ sûresini ve benzeri sûrelerden okusan olmaz mı?"** dedi. (Müslim, Salat: 36; İbn Mâce, İkametü's Salat: 10)

63- AKŞAM NAMAZINDA MÜRSELAT SÛRESİNİ OKUMAK

975- Ümmül Fadl binti Haris (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize evinde akşam namazını kıldırmıştı ve Mürselât sûresini okumuştu. Bundan sonra vefat edinceye kadar cemaate namaz kıldırmadı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 9; Dârimi, Salat: 64)

976- İbn Abbas annesinden naklederek şöyle diyor: İbn Abbas'ın annesi, Rasûlullah (s.a.v)'in akşam namazında; Mürselat sûresini okuduğunu duymuştur. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 9; Dârimi, Salat: 64)

64- AKŞAM NAMAZINDA TUR SÛRESİNİ OKUMAK

977- Cübeyr b. Mut'ım (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in akşam namazında Tûr sûresini okuduğunu duydum.(İbn Mâce, İkametü's Salat: 9; Dârimi, Salat: 64)

65- AKŞAM NAMAZINDA HÂMÎM (DUHÂN) SÛRESİNİ OKUMAK

978- Abdullah b. Utbe b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) akşam namazında; Hâmîm (Duhân) sûresini okumuştu.(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

66- AKŞAM NAMAZINDA ELİF LÂM MÎM SA'D SÛRESİNİ OKUMAK

979- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Bizzat kendisi Mervan'a şöyle demiştir: "Ey Ebû Abdülmelik! Akşam namazında İhlâs ve Kevser sûrelerini okuyor musun?" Mervan: "Evet" dedi. Zeyd b. Sabit: "Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v)'in akşam namazında iki uzun sûreden biri olan Elif lâm mîm sâd sûresini okuduğunu bilirim." (Buhârî, Sıfatı's Salat: 17; Müslim, Salat: 34)

980- Mervan b. Hakem (r.a)'in bize haber verdiğine göre, Zeyd b. Sâbit şöyle demiştir: Akşam namazında hep kısa sûreler okuduğunu görüyorum. Ben, Rasûlullah (s.a.v)'in iki uzun sûreden birini okuduğunu bilirim dedi. Bende: "Ey Ebu Abdullah! İki uzun sûreden biri hangisidir?" dedim. "A'râf sûresidir" dedi. (Ebû Davud, Salat: 132; Buhârî, Sıfatı's Salat: 17)

981- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir defa akşam namazında A'râf sûresini iki rekata bölüştürerek okumuştu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

67- AKŞAM NAMAZININ SÜNNETİNDE NE OKUNUR?

982- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in akşamdan sonraki iki rekat sünnette ve sabah namazından önceki sünnette Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğunu yirmi defa bu kulaklarımla duydum." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 9; Ebû Davud, Salat: 133)

68- İHLÂS SÛRESİNİ NAMAZDA OKUMANIN DEĞER VE KIYMETİ

983- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), bir kimseyi bir müfrezenin başında komutan olarak göndermişti. O kimse her namazı kıldırdığında her okuyuşunun sonunda İhlâs sûresini de okuyordu. Müfreze geri dönünce bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktardılar. Rasûlullah (s.a.v): **"Ona sorun bakalım niçin böyle yapıyormuş?"** buyurdu. O adama sordular, o da şöyle dedi: "O sûre Rahman olan Allah'ın sıfatlarını içerir. Bu yüzden onu her rekatta okumayı seviyorum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ona, Allah'ın kendisini sevdiğini haber verin"** buyurdu. (Tirmizî, Fedailül Kur'an: 12; Dârimi, Rikak: 42)

984- Zeyd b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hureyre'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculuktan dönüyordum. O esnada bir kimsenin İhlâs sûresini okuduğunu duydu ve Rasûlullah (s.a.v):**"Vacip oldu"** buyurdu. "Ne vacip oldu" diye sordum. **"Cennet"** dedi. (Tirmizî, Fedailül Kur'an: 11)

985- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir kimse, bir başkasının bütün gece İhlâs sûresini tekrar tekrar okuduğunu duyar, sabah olunca durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktarır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurur:**"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki o sûre Kur'an'ın üçte biri gibidir."** (Buhârî, Fedailül Kur'an: 13; Ebû Davud, Salat: 353)

986- Ebû Eyyub (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İhlâs sûresi Kur'an'ın üçte birisi gibidir."** Ebû Abdurrahman: Bu hadisin senedinden daha uzun senedli bir hadis bilmiyorum. (Tirmizî, Fedailül Kur'an: 11; Dârimi, Fedilül: Kur'an: 24)

69- YATSI NAMASINDA HANGİ SÛRELER YETERLİDİR?

987- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Muaz gelip yatsı namazını kıldırdı ve namazı çok uzattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Muaz! Fitne mi çıkarmak istersin? Ey Muaz! Fitne mi çıkarmak istersin?A'lâ, Duha ve İnfitar sûreleri yeterli değil mi?"** buyurdu. (Müslim, Salat: 36; İbn Mâce, İkametü's Salat: 10)

70- YATSI NAMAZINDA DUHÂ SÛRESİ YETERLİDİR

988- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaz, kavmine yatsı namazını kıldırırdı ve namazı çok uzattı. Bunun üzerine içimizden biri cemaatten ayrılıp (namazını tek başına kıldı) bu durum Muaz'a haber verilince, o adam münafik olmuştur dedi. O adam Muaz'ın söylediğini duyunca Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna geldi Muaz'ın söylediğini aktardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Muaz'a:**"Fitne çıkarmak mı istiyorsun ey Muaz, cemaate imam olduğunda Duhâ, Leyl, A'lâ sûrelerini oku"** buyurdu. (Müslim, Salat: 36; İbn Mâce, İkametü's Salat: 10)

989- Abdullah b. Büreyde (r.a), babasından naklederek; Rasûlullah (s.a.v)'in yatsı namazında Duhâ ve benzeri sûreleri okuduğunu bize haber vermiştir. (Tirmizî, Salat: 230; Müsned: 21930)

71- YATSI NAMAZINDA TÎN SÛRESİNİ OKUMAK

990- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yatsı namazını kılmıştım o namazda Tîn sûresini okumuştu. (Buhârî, Sıfatü's Salat: 20; İbn Mâce, İkametü's Salat: 10)

72- RASÛLULLAH (S.A.V), YOLCULUKTA YATSI NAMAZININ İLK REKATINDA NE OKUMUŞTU?

991- Bera b. Âzib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bir yolculukta yatsı namazının ilk rekatında Tîn sûresini okumuştu." (Buhârî, Sıfatı's Salat: 20; İbn Mâce, İkametü's Salat: 10)

73- DÖRT REKATLI NAMAZLARIN İLK İKİSİ BİRAZ UZATILIR

992- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Halife Ömer, Kufe valisi olan, Sa'd'e; İnsanlar senden hep şikayetçiler hatta kıldırdığın namazdan bile demişti: Sa'd şöyle cevap verdi: "İlk iki rekatları biraz uzatıyor, diğerleri kısa tutuyorum. Kıldırdığım namazların hiçbirinde Rasûlullah (s.a.v)'in namazından daha kısa kıldırmıyorum." Bunun üzerine Ömer: "O senin kendi Kanaatindir" dedi. (Buhârî, Sıfatı's Salat: 30; Müslim, Salat: 34)

993- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Küfelilerden bir gurup Sa'd hakkında Ömer'e şikayette bulundular ve; Namazı bile doğru dürüst kıldırmıyor dediler. Sa'd ise: "Ben onlara Rasûlullah (s.a.v)'in kıldırdığı gibi namaz kıldırıyorum ve namazdan hiçbir şeyi eksik etmiyorum, ilk iki rekatlarda kıyamı uzatıyor son iki rekatta ise kısa kesiyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Bu senin kanaatindir" dedi.(Buhârî, Sıfatı's Salat: 30; Müslim, Salat: 34)

74- BİR REKATTE İKİ SÛRE OKUNUR MU?

994- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Birbirine benzer öyle sûreler bilirim ki Rasûlullah (s.a.v), on rekatta yirmi sûreyi okurdu. Daha sonra Abdullah, Alkame'nin elinden tutup içeri girdi. Sonra Alkame içeriden çıkıp yanımıza gelince ona sorduk, o da o sûrelerin isimlerini haber verdi. (Ebû Davud, Salat: 134; Müslim, Salatü'l: Müsafirin: 49)

995- Amr b. Mürre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Vail'den işittim şöyle diyordu: Abdullah'ın yanında bir adam anlattı: Bir rekatta bir mufassal sûre okumuştum ta Abdullah: Şiiri nasıl hızlıca okuyorsan sûreleri de öylece oku. Zira uzunlukta birbirine benzeyen öyle sûreler bilirim ki; Rasûlullah (s.a.v) onların arasını açmazdı dedi ve Mufassallardan her rekatta ikişer tane okunan yirmi sûreyi söyledi.(Buhârî, Sıfatı's Salat: 26; Müslim, Salatül

Müsafirin: 49)

996- Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre; onun yanına bir adam gelerek şöyle dedi: "Bu gece bir rekatta mufassal bir sûre okudum." Bunun üzerine Abdullah: "Şiir okur gibi daha hızlıca oku. Çünkü; Rasûlullah (s.a.v), Mufassallardan Hamim ile başlayan ve birbirine benzeyen yirmi sûre okurdu."(Buhârî, Sıfatü's Salat: 26; Müslim, Salatül Müsafirin: 49)

75- SÛRENİN TAMAMINI DEĞİL BİR KISMINI OKUMAK

997- Abdullah b. Saib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke fethi günü Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdim. Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'nin önüne namaza durdu, ayakkabılarını çıkararak sol tarafına koydu. Mü'minun sûresinden okumaya başladı. Musa ve İsa'nın zikredildiği ayetlere gelince kendisini hıçkırık tuttu ve rükû'a vardı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 205; Müsned: 14845)

76- AZÂB ÂYETİ GELİNCE ALLAH'A SIĞINMAK MI GEREKİR?

998- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, kendisi bir gece Rasûlullah (s.a.v)'in yanında namaz kıldı. Rasûlullah (s.a.v) azâb âyeti gelince; duraklayıp Allah'a sığınır, Rahmet ayeti gelince de yine duraklar ve dua ederdi. Rükû'da, sübhane Rabbiyel azım secdelerde ise sübhane Rabbiyel a'la derdi.(İbn Mâce, İkametü's Salat: 179; Ebû Davud, Salat: 151)

77- RAHMET ÂYETİ GEÇİNCE ALLAH'TAN İSTEMEK

999- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v), bir rekatte Bakara, Âl-i İmran ve Nisâ sûrelerini okudu. Rahmet ayetini okuyunca, Allah'tan rahmet diliyor azâb ayeti gelince de Allah'a sığınıyordu." (Ebû Davud, Salat: 131; Müslim, Salatül Müsafirin: 27)

78- TÜM NAMAZDA TEK AYET TEKRARLANIR MI?

1000- Cesre binti Decace (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Zer'den şöyle söylediğini işittim: Rasûlullah (s.a.v), bir gece namaza kalktı sabah oluncaya kadar tüm namazında bir ayeti tekrarladı durdu. O ayet Mâide 118. ayeti idi. **"Eğer sen onlara azâb edersen onlar senin kullarındır şayet onları affedersen sen güçlülerin en güçlüsüsün ve yaptığın her şeyi yerli yerince yapansın."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 179)

79- …NAMAZDA SESİNİ PEK YÜKSELTME SESİNİ PEK DE KISMA (İSRA 110) AYETİNİN TEFSİRİ

1001- İbn Abbas (r.a), Allah'ın bu sözü hakkında şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'e bu ayet nazil olduğu zamanda Rasûlullah (s.a.v), Mekke'de davetini gizli yürütüyordu. Fakat ashabına namaz kıldırdığında Kur'an okurken sesini yükseltiyordu. (İbn Menî, Kur'an'ı sesli okuyordu diyor) Müşrikler Rasûlullah (s.a.v)'in sesini duyunca Kur'an'a, Kur'an'ı indirene, ve o Kur'an'la gönderilen Peygambere küfrediyorlardı. Bunun üzerine Allah Peygamberine: **"Namazı da sesini fazla yükseltme, yani yüksek sesle okuma, müşrikler duyarlar da Kur'ana küfrederler. Kur'an okuyuşunu ashabından da gizleme onlar da duyamazlar bunun ikisi arası bir yol tut"** buyurdu. (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 18)

1002- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Kur'an okurken sesini yükseltiyordu. Müşrikler de bunu işitince Kur'an'a ve Peygamber (s.a.v)'e küfrediyorlardı. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v) Kur'an okurken sesini kısıyordu bu yüzden de ashabı duyamıyordu. Bundan dolayı Allah, İsra sûresi 110. ayetini indirdi. (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 18; Buhârî, Tefsir: 194)

80- KUR'AN OKURKEN SESİ YÜKSELTMEK

1003- Ümmü Hani (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben evimde olduğum halde Rasûlullah (s.a.v)'in Kur'an okuyuşunu işitebiliyordum. (Buhârî, Tefsir: 194; İbn Mâce, İkametü's Salat: 179)

81- KUR'AN OKUMADA SESİ UZATMAK

1004- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'e Rasûlullah (s.a.v)'in Kur'an'ı nasıl okuduğunu sordum şöyle dedi: "Sesini uzatarak okurdu." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 179; Buhârî, Fedailül Kur'an: 29)

82- KUR'AN'I SESLERİNİZLE GÜZELLEŞTİRİNİZ

1005- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kur'an'ı seslerinizle güzelleştiriniz."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 176; Dârimi, Fedail-ül Kur'an: 34)

1006- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kur'an'ı seslerinizle güzelleştiriniz."** İbn Avsece diyor ki: Bu; "seslerinizle güzelleştirin" hadisini ben unutmuştum Dahhak b. Muzahim bana hatırlattı. (Dârimi, Fedailül Kur'an: 34; İbn Mâce, İkametü's Salat: 176)

1007- Ebû Hüreyre (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **"Allah güzel sesli bir peygambere Kur'an'ı açıkça okuduğuna karşılık verdiği sevabı veya izni hiçbir şeyde vermemiştir."** (Müslim, Salatül: Müsafirin: 34)

1008- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah, Kur'an'ı güzelce okuyan bir peygambere verdiği sevap veya izin kadar hiçbir kimseye iyilikte bulunmamıştır."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 34; Ebû Davud, Salat: 355)

1009- Ebû Hüreyre (r.a)'den aktarıldığına göre, Rasûlullah (s.a.v); Ebû Musa'nın Kur'an okuyuşunu dinledi ve şöyle buyurdu: **" Ey Ebû Musa! Sana; Davud peygambere verilen nağmelerden bir nağme, güzel ses verilmiştir."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 176; Müsned: 9430)

1010- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Ebû Musa'nın okuyuşunu duyunca; **"Şüphesiz Davud peygambere verilen güzel sesten sana da verilmiştir"** buyurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 176; Dârimi, Fedailül Kur'an: 34)

1011- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Ebû Musa'nın okuyuşunu duyunca; **"Şüphesiz Davud peygambere verilen güzel sesten sana da verilmiştir"** buyurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 176; Dârimi, Fedailül Kur'an: 34)

1012- Ya'la b. Memlek (r.a)'ten rivâyete göre, Ya'la, Ümmü Seleme'ye Rasûlullah (s.a.v)'in namazından ve Kur'an okuyuşundan sormuştu da o da şöyle demişti: "Sizin kıldığınız namazla O'nunki arasında öyle fark var ki…" Sonra Rasûlullah (s.a.v)'in okuyuşunun açık açık ve harf harf olduğunu anlattı. (Tirmizî, Fedailül Kur'an: 19; Ebû Davud, Salat: 355)

83- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN NAMAZI NASILDI?

1013- Ebû Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, Mervan, Ebû Hureyre'yi Medine'de kendi yerine vekil bırakmıştı. Ebû Hüreyre farz namazı kıldırırken tekbir alarak namaza başlar sonra rükû'a giderken yine tekbir alır rükû'dan başını kaldırırken **"Semiallahü limen hamideh Rabbena lekel hamd"** derdi sonra tekbir alarak secdeye gider sonra iki secdeyi de tekbir alarak yapar, (teşehhüde) oturduktan sonra kalkarken yine tekbir alırdı. Namazını bitirinceye kadar hep böyle yapardı. Namazını bitirip selâm verince cemaate dönerek şöyle derdi: "Canım Kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki aranızda namazı Rasûlullah (s.a.v)'e en çok benzeyeniniz benim." (Tirmizî, Salat: 227; Dârimi, Salat: 92)

84- RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ KULAK MEMESİNE KADAR KALDIRMAK

1014- Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i namaz için tekbir aldığında, rükû' edeceğinde, başını rükû'dan kaldırdığında, ellerini kulak memelerine değecek kadar kaldırdığını gördüm. (Dârimi, Salat: 41; Ebû Davud, Salat: 116)

85- RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ OMUZ HİZASINA KADAR KALDIRMAK

1015- Sâlim (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'i gördüm, namaza başlarken, rükû' ederken, rükû'dan başını kaldırırken, ellerini omuzları hizasına kaldırırdı. (Ebû Davud, Salat: 116; Dârimi, Salat: 71)

86- TEKBİRLER ANINDA ELLER KALDIRILMASA DA OLUR MU?

1016- Abdullah (r.a)'tan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Size Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını haber vereyim mi?" dedi ve kalktı sadece namaza başlarken ellerini kaldırdı ve bir daha kaldırmaksızın (tekbirleri aldı). (Tirmizî, Salat: 191; Ebû Davud, Salat: 119)

87- RÜKÛ'DAN KALKARKEN VE İKİ SECDE ARASINDA DOĞRULMAK

1017- Ebû Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Rükû' ve secdeler arasında doğrulmayan, dimdik durmayan kimsenin namazı tamam olmaz. (Ebû Davud, Salat: 148; Tirmizî, Salat: 196)

88- RÜKÛ' VE SECDELER NASIL YAPILMALI?

1018- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Rükû' ve secdeleri** (benden gördüğünüz gibi) **düzgünce yapınız, secde esnasında kollarınızı köpek gibi yere yaymayınız."** (Tirmizî, Salat: 207; Müslim, Salat: 46)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11. ŞÜPHELİLERDEN UZAK DURMAK
Bu Hadisin Önemi:
Şüphelerden Uzak Durmak:
Selefin Vera'ı Ve Şüpheleri Terketmeleri:
İhtilaflı Olan Şeyleri Terketmek Her Zaman İçin Verâ1 Olmayabilir:
Verâ' İstikamet Ehli Olan Kimseler İçin Sözkonusudur:

11. ŞÜPHELİLERDEN UZAK DURMAK

Ali b. Ebi Talib'in oğlu Rasûlullah (s.a)'ın (kızı Fatıma'nın oğlu yani) torunu ve hoş kokulu reyhanı Ebû Muhammed el-Hasen -r.a.-den, dedi ki:]'_ Rasûlullah (s.a)'dan şunu belledim: "Seni şüpheye düşüren şeyi bırak, şüp- r, heye düşürmeyen şeye yönel![1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadis aslı itibariyle dinin kaidelerinden bir kaidedir. Bu ise işlerde yakîne göre hareket edip, şüpheli şeyleri terketmektir. İbn Hacer el-Heytemî[2] der ki: Bu hadis dinin kaidelerinden büyük bir kaidedir. Takva sahiplerinin etrafında dönüp durduğu vera'ın asıl delilini teşkil eder. Yakın nuruna engel teşkil eden şüphe ve vehimlerin karanlıklarından kurtarıcıdır. [3]

Şüphelerden Uzak Durmak:

Rasûlullah (s.a)'ın: "Seni şüpheye[4] düşüren hususu terkederek şüpheye düşürmeyene yönel" buyruğu ile Rasûlullah {S.A.S.) şüpheli hususlardan uzaklaşıp kesin olarak hükmü bilinen hususlara göre hareket etmeyi emretmektedir.[5] Bu şekilde davranmakla müslüman, haysiyetini yerilmekten kurtardığı gibi, Yüce Allah'ın haram kıldığı şeylere düşmekten de kendisini korur, kalbi huzursuzluk ve kararsızlıktan kurtularak mutmain olur. Çünkü şüpheler kalpte huzursuzluk ve kararsızlığın meydana gelmesinin sebebidir. Bu şekilde hareket etmek ise insanda vera' duygusunun yerleşik bir ahlâk haline gelmesi sonucunu verir.[6] Bu ise şeytanın vesvese kapılarının kapatılmasında oldukça kapsamlı fayda sağladığı gibi, dünya ve âhirette de çok büyük faydalan vardır. [7]

Selefin Vera'ı Ve Şüpheleri Terketmeleri:

Bu ümmetin selefi vacibiyle, mendubuyla İslâm ahlakıyla ahlâklanmış-lardı. Kitap ve Sünnet'in naslannın hayat ve yaşayışlarını ne şekilde etkilediğini açıklamak üzere aşağıya bazı örnekleri kaydedelim:
1- Âişe (r. anhâ)dan, dedi ki: "Ebu Bekr es-Sıddîk (r.a)'in gündelik olarak kazancından belli miktarını kendisine getirmekle yükümlü tuttuğu bir kölesi vardı. Ebû Bekr de onun bu getirdiğinden yiyecek alırdı. Birgün bir-şeyler getirdi, Ebu Bekr de ondan yedi. Kölesi ona: Bunun ne olduğunu biliyor musun? diye sordu, Ebû Bekr: Nedir? diye sorunca, kölesi şu cevabı verdi: "Cahiliye döneminde birisine kâhinlik yapmıştım. Halbuki ben bu işi bilen birisi değildim, adamı aldattım. Daha sonra benimle karşılaştı ve kendisinden yemiş olduğum bu şeyi bana verdi." Bunun üzerine Ebu Bekr elini ağzına sokarak karnında ne varsa dışarı çıkardı .[8]
2- Nâfi'den rivayete göre, Ömer b. el-Hattâb (r.a) muhacirlere dört biner (dirhem maaş) tesbit etmişti. Oğluna ise üçbin beşyüz (dirhem) tesbit etmişti. Kendisine: O da muhacirlerdendir, ne diye O'na tesbit ettiğin maaşı eksik tesbit ettin? diye sorulunca şu cevabı verdi: Babası hicret ettiğinde onu beraberinde getirmişti. Demek istiyor ki, O bizzat hicret eden kimse gibi olamaz.[9]
3- İbnü'l-Mübârek[10] der ki: Hassan b. Ebî Sinan'a el-Ehvâz'da bulunan bîr kölesi şöyle bir mektup yazdı: Şeker kamışına bir âfet isabet etti. Bundan dolayı şeker satın al. O da bir adamdan şeker aldı, fakat satın aldığı bu şekerden o kişi az bir kâr, -otuz bin (dirhem)- sağladı. Ancak Hassan, şeker sahibine giderek şöyle dedi: Ey filân, benim kölem bana mektup yazmıştı, ben de sana durumu bildirmemiştim. O bakımdan senden satın almış olduğum bu şekeri benden geri al. Diğeri: "Şimdi bana haber vermiş oldun ve ben de sana bunu helâl ediyorum" dedi. Hassan geri döndü, fakat yine bunu içine sindiremedi. Tekrar şeker satın aldığı adamın yanına giderek şöyle dedi: Ey filân, ben bu alışverişi olması gereken şekilde yapmadım. O bakımdan senden satın aldığım bu şekeri geri almanı arzu ediyorum. Sonunda geri almayı kabul edinceye kadar ısrarlarını sürdürdü.[11]
4- Yezid b. Zurayk babasının kendisine miras bıraktığı beşyüz binlik bir parayı almadı. Çünkü babası sultanlara memuriyet yapan birisi idi. Yezid ise hurma saplarından birşeyler yapar ve bununla geçinirdi. Ölünceye kadar da bu işini sürdürmüştü,[12]

İhtilaflı Olan Şeyleri Terketmek Her Zaman İçin Verâ1 Olmayabilir:

İlim adamlarının ihtilâf ettiği mes'elelerden kurtulmak her zaman için mutlak olarak vera' değildir. Yapılmasında ruhsat bulunan ve bu hususta onunla çatışan herhangi bir delil ve kanaat bulunmayan hususların vera gerekçe gösterilerek terkedilmesindense yapılması daha uygundur. Meselâ, bir kimse kesin olarak abdestli olduğundan emin olduğu halde, abdestinin olmadığı hususunda şüpheye düşmesi bu kabildendir. Çünkü Rasulullah (S.A.S.): "(Namazda iken bu şekilde şüpheye düşen bir kimse) bir ses işitmedikçe, yahut bir koku almadıkça namazını bırakmasın[13] diye buyurmuştur.
Bunu burada kaydedişimizin sebebi, bazı kimselerin, -birtakım ilim adamları muhalif fetva verdiği gerekçesiyle- dinde sabit olmuş birçok husus ve ruhsatı terketmesidir. Görüş ayrılığının bulunduğu ihtilaflı meselelerde ihtilâftan kurtulmak için o işi yapmayı terketmek, kişinin hakka ulaşmaktan acze düştüğü oldukça zor meselelerde söz konusu olur. [14]

Verâ' İstikamet Ehli Olan Kimseler İçin Sözkonusudur:

Vera1 farz olan işleri yapmak, yasak kılınmış şeyleri de terketmek suretiyle dosdoğru yolda yürüyen kimselere yakışır. Büyük günahları işleyip farzları terkeden, sonra da şüpheli şeyleri terketmeye çalışan kimsenin bu verai karanlıktır ve böyle bir veraın samimiyetinden şüphe edilir. Bundan dolayı İbn Ömer (r.a.) Irak halkından sivrisineklerin öldürülmesi sonucu bıraktıkları kan izinin hükmü hakkında kendisine soru soran Iraklılara şöyle demiştir: Bunlar Hüseyin'i öldürdüler, gelmiş bana sivrisineğin kanı hakkında soru soruyorlar! Halbuki Peygamber (s.a)'i şöyle buyururken dinlemişim-dir: "İkisi (Hasan ile Hüseyin) dünya ehli arasında benim hoş kokulu iki rey-hanımdır.[15] Adamın birisi de Bişr b. el-Haris'e hanımı ve hanımını boşamasını emreden annesi bulunan bir kişi hakkında soru sormuş, O da ona şu cevabı vermiş: "Eğer her hususta annesine gereği gibi itaat ediyor ve annesine itaat olarak geriye hanımını boşamaktan başka yapacak hiçbir şey kalmamışsa boşayıversin. Ama hanımını boşayarak annesine iyilik yaptıktan sonra da kalkıp annesini dövüyor ise, böyle birşey yapmaya kalkışmasın.[16]

---

[1] Nevevî der ki: Hadisi Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiş olup Tirmizî: Hasendir, demiştir. el-Elbânî de Sahihu'l-Câmi'de (3372) sahih olduğunu ifade etmiştir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 143.
[2] İbn Hacer et-Heytemî (909-973 h.) Adı: Ahmed b. Hacer el-Heytemî, bazılarına göre {-peltek se ile- el-Heysemî'dir. Sa'd oğullarından ve Ensâr'a mensuptur. Künyesi Şihabüd-din el-Abbas olup, Mısır'da e!-Heytem mahallesinde doğmuş, Ezher'ds ilim tahsil etmiştir. Şafiî Mezhebine mensuptur. Mekke'de yerleşmiş, orada kitaplarını telif etmiş, orada vefat etmiştir. İlmi eserleri': Tuhfetu'l-Muhtâc Şerhu'l-Minhâc, el-îâb Şerhu'l-Ubâb el-Mihîtu bi Mu'zami Nususi'ş-Şafiiyyeti ve'1-Eshab, Fethu'UMübîn Şerhu'l-Erba'în.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 144.
[4] Hakkında şüphe ettiğin şey demektir. İbn Receb der ki, (şüphe diye anlam verdiğmiz): Reyb, huzursuzluk ve kararsızlık anlamındadır.
[5] Burdaki emir mendubluk ifade eder, vücûb değil.
[6] Vera', Lisânu'l-Arab'da da belirtildiği gibi, çekinip sakınmak demektir. Vera' asıl itibariyle haramlardan uzak durmak anlamında olmakla birlikte, daha sonra şüpheli şeylerden ve harama götüren hususlardan uzak durmak hakkında da istiare yoluyla kullanılmıştır. Yûnus der ki: Vera' her türlü şüpheden kurtulmak, uzak durmak ve her gö2 kırpmasında nefsi hesaba çekmek demektir. Süfyan-ı Sevrî de der ki: Vera'dan daha kolay bir şey bulmadım. İçinde huzursuzluğa sebep olan her şeyi terket. Kısaca vera1 budur. Ebu Bekr el-Cezairî de der ki: Vera' sakıncalı olur korkusuyla sakıncası olmayan şeyleri de terketmek, yahut da yasaklanmış şeye düşerim
korkusuyla mubah olanı terketmek demektir.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 144.
[8] Buhdrî, IV, 236
[9] Buharı, IV, 261
[10] Mübârek (118-181 h.): Adı, Abdullah b. el-Mübârek'tir. Künyesi Ebu Abdurrahmân'dır. Velâ yoluyla Hanzalî olup, Merv er-Ruzludur. Annesi Harzemli, babası Türktür. Hadis ve fıkıhta imamdı. Ebû Hanife, Süfyan es-Sevri ve İbn Uyeyne ile oturup kalkmıştır. O'ndan pek çok kimse hadis almıştır. İmam Ahmed ile Yahya b. Maîn bunlar arasındadır. Dilde, şiir ve fesahatta yetkili bir ilim adamıydı. Oldukça âbid ve vera' sahibi bir kimseydi. Ticaretle uğraşırdı. Fakirlere pek çok miktarda infâkta bulunurdu. İlmî eserlerinden bazıları: Tcfsiru'I-Kur'ân, ed-Dekâik fi'r-Rekâik, Rikâu'l-Fetâvâ.
[11] Câmiu'l-Ulûmi ve'l-Hikem, 102
[12] Aynı yer
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 145-146.
[13] Bufıdrf ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiştir. el-Elbânî, Muhtasaru'l-Buhdrf 46, Muhtasaru Müs/im, 48
[14] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 146.
[15] Camiu'l'Ulûmi ve'l-Hikem, 103-104
[16] Aynı yer
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 146-147.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- EBVÂBU SALÂTİ'L-HAVF
1- Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli (Babi) :
2- Korku Namazının Yayalar ve Süvariler Olarak Kılınması Babı
3- Bab: Korku Namazında Musalülerin Bir Kısmı Diğer Kısmını Bekleyip Korur
4- Kal'aların Mukaavemeti Esnasında ve Düşmanla Karşılaşma Sırasında Namaz Babı
5- Düşmanı Kovalayan Kimsenin ve Düşman Tarafından Kovalanan Kimsenin Hayvan Sırtında Îmaen Olan Namazı Babı
6- Bab
7- Düşmana Baskın Esnasında ve Harbde "Allahu Ekber" Demek, Sabah Namazını Karanlıkta Kılmak; Baskın ve Harb Önünde Namaz Kılıp Tekbir Getirmek Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

12- EBVÂBU SALÂTİ'L-HAVF
(Korku Namazı Bâbları)

1- Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli (Babi) [1]:

"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endîşe ederseniz, namazdankısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur. Şübhesiz ki, , kâfirler sizin apaçık düşmânınızdır. Sen de içlerindebulunup da kendilerine namaz kıldırdığın vakit, onlardan bir kısmı seninle birlikte dursun, silâhlarını (yanlarına) alsınlar. Bu suretle secde ettikleri zaman da arka tarafınızda bulunsunlar. (Bundan sonra) henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat
tedbîrlerini ve silâhlarını alsınlar. O küfredenler arzu ederler ki, siz silâhlarınızdan ve eşyanızdan gafil olasınız da üstünüze derhâl bir baskın yapsınlar. Eğer size yağmurdan bir eziyyet olursa, yâhud hasta bulunursanız silâhlarınızı koymanızda üzerinize vebal yoktur. (Fakat yine) bütün ihtiyat tedbîrlerini alın. Şübhe yok ki, Allah kâfirlere hor ve hakîr edici bir azâb hazırlamıştır"
(en-Nisâ: 101-102) [2]

1- Bize Ebu'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, Zuhrî'-den haber verdi. Şuayb dedi ki: Ben Zuhrî'ye: Peygamber (S) korku namazı kıldı mı? diye sordum. Zuhrî şöyle dedi: Bana Salim haber verdi ki, Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ile birlikte Necd tarafına gazveye gitmiştim. Düşmanın hizasına geldik, onlara karşı safflarımızı düzdük. (Namaz vakti gelince) Rasûlullah (S), bize kıldırmak üzere namaza durdu. Bir kısım sahâbîler de O'nunla beraber namaza durdular. Diğer bir kısım ise yönünü düşmana çevirdi. Rasûlullah kendisiyle birlikte olanlarla beraber rukû'a vardı ve iki defa secde etti. Sonra beraber namaz kılanlar henüz namaz kılmamış olan taifenin yerlerine gittiler. Ötekiler de gelip Rasülullah'-ın arkasında namaza durdular. Rasûlullah onlarla beraber rukû'a varıp iki secde etti. Sonra selâm verdi. (Ondan sonra) o iki taifenin her biri nevbetleşe namaza durup, kendi hesâblarına birer kerre rukû'a varıp ikişer secde ettiler [3].

2- Korku Namazının Yayalar ve Süvariler Olarak Kılınması Babı

"Râcü", ayakta duran demektir.

2-.....BizeİbnuCureyc, Mûsâ ibnu Ukbe'den; odaNâfi'den; O da İbn Umer'den tahdîs etti. İbn Umer (R), Mucâhid'in "Müslümanlar İle düşmanlar birbirine karıştıklarında namazı ayakta kılarlar" sözünde benzer bir söz söylemiştir [4]. İbnu Umer burada Peygamber(S)'den nakil olmak üzere şunu ziyâde etmiştir: "Düşmanlar daha çok (olup da korku daha ziyâde) olursa yayalar ve binektiler olarak (yânı ayakta ve hayvan üstünde olarak) namaz kılsınlar" [5].

3- Bab: Korku Namazında Musalülerin Bir Kısmı Diğer Kısmını Bekleyip Korur

3-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) namaza kalktı, insanlar da O'nunla beraber namaza kalktılar. Peygamber tekbîr aldı, insanlar da O'nunla birlikte tekbîr aldılar. Peygamber rukû'a vardı, insanlardan bir kısmı da rukû'a vardılar. Sonra Peygamber secde etti, rükû' edenler de O'nunla beraber secde ettiler. Sonra Peygamber ikinci rek'at için kalktı, secde etmiş olanlar da kalktılar ve (geriye çekilip) öteki kardeşlerine bekçilik etmeye koyuldular. Bu sırada (Peygamber'le birinci rek'atta rükû' ve'secde etmemiş olan) diğer taife geldi. Onlar da Peygamber'le beraber rukû'a varıp secde ettiler. Bu esnada cemâatin hepsi namaz içindedir, lâkin bir kısımları diğerlerine bekçilik ediyorlardır [6].

4- Kal'aların Mukaavemeti Esnasında ve Düşmanla Karşılaşma Sırasında Namaz Babı

Evzâî de şöyle demiştir: Eğer fetih zamanı yaklaşıp namaz kılmaya kaadir olmazlarsa, îmâ ile namaz kılarlar. Herkes ayn ayrı namaz kılar, imâya da kaadir olmazlarsa, kıtale ara verilinceye kadar yâhud emniyette oluncaya kadar namazı geri bırakır, sonra iki rek'at kılarlar. Buna da kaadir olmazlarsa, bir rükû' ile iki sucûdden ibaret bir

namaz kılarlar. Buna da kaadir olmazlarsa, kendilerine tekbîr kifayet etmez; namazı emîn olacakları zamana kadar geri bırakırlar [7].
Mekhûl de buna kaail olmuştur [8]. Enes ibn Mâlik de şöyle demiştir:
Tuster Kal'ası muhasara edilirken tan yeri ağardığı vakitte hâzır bulundum. Kıtalin alevlenmesi şiddetlendi de, sabah namazını kılamadılar. Gün yükselmeden namazı kılamadık. Biz o namazı Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ile beraber kıldık. KaPanın fethi de bize müyesser oldu".
Yine Enes:
"Bu namaza mukaabil dünyâ ve içindekilere mâlik olmak beni sevindirmez" demiştir [9].

4-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Handak günü (güneş battıktan sonra) Umer gelip, Kureyş kâfirlerine sövmeye başladı. Ve: Yâ Rasülallah, ikindiyi az daha güneş batmadan kılamaya-caktım, diyordu. Peygamber: "Vallahi onu henüz ben de kılamadım" dedi. Bunun üzerine Peygamber Buthân vadisine indi ve orada ab-dest aldı. Güneş batmış iken ikindiyi kıldırdı, sonra onun ardından da akşamı kıldırdı [10].

5- Düşmanı Kovalayan Kimsenin ve Düşman Tarafından Kovalanan Kimsenin Hayvan Sırtında Îmaen Olan Namazı Babı

el-Velîd ibnu Müslim el-Kuraşî de şöyle demiştir: Ben Evzâî'ye:
Şurahbîl ibnu's-Samt el-Kindî ile arkadaşlarının hayvan üstünde namaz kıldıklarını zikrettim. Evzâî: Eğer namaz vaktinin kaçıp gideceğinden korkulursa, namaz işi bizce de böyledir (yânî böyle yapılmalıdır), dedi. Velîd (bunu rivayet ederken kovalayan kimse meselesinde Evzâî'nin mezhebini te'yîd için)
Peygamberin "Hiçbir kimse ikindiyi Benû Kurayza'ya varmadıkça kılmasın!" kavlini hüccet getirmiştir [11].

6- Bab [12]

5-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ahzâb'dan dönünce Peygamber (S) bizlere: "Hiçbir kimse ikindiyi Benû Kurayza yurduna ulaşmadıkça kılmasın" buyurdu. Oraya gidenlerin bâzıları yolda iken ikindi vakti girdi. Bâzıları: Oraya varmadıkça namazı kılmayız, dediler. Diğer bâzıları da: Hayır, biz kılarız. O emirle bizden istenen bu (dediğiniz) değildir, dediler. Sonra bu işi Peygamber'e arzettiler. Peygamber (S) onlardan hiçbir kimseye darılmadı [13].

7- Düşmana Baskın Esnasında ve Harbde "Allahu Ekber" Demek, Sabah Namazını Karanlıkta Kılmak; Baskın ve Harb Önünde Namaz Kılıp Tekbir Getirmek Babı

6-.....Bize Hammâd, Abdulazîz ibn Suheyb'den ve Sabit el-Bunânî'den; o ikisi de Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti (Enes şöyle demiştir): Rasûlullah (S), sabah namazını Hayber yakınında alaca karanlıkta kıldırdı, sonra hayvanına bindi de: "Allâhu Ekber. Harıbet Hayberu. înnâ izâ nezelnâ bi-sâhati kavmin fe-sâe sahâbu'l-munzerîn = Allâhu ekber. Hayber harâb oldu gitti - yâhud harâb olsun-Biz bir kavmin yurdunu (basıp, içine) girdik mi, inzâr edilmiş olanların sabahı yaman olur" buyurdu [14]. Hayber ahâlîsi dışarı çıktılar, sokaklarda koşarak: İşte Muhammed ve ordu, diyorlardı. Râvî: "Ha-mîs", ordu demektir, dedi. Nihayet Rasûlullah onlara gâlib geldi, mu-hâriblerini öldürdü, zürriyetlerini esîr aldı. Safiyye bintu Huyey evvelâ Dıhye el-Kelbî'nin milki oldu, sonra da Rasûlullah'ın milki oldu. Sonra Safiyye'ye hürriyet verip onunla evlendi. Safiyye'nin hürriyete kavuşturulmasını da kendisine mehr yaptı. Râvî Abdulazîz ibn Suheyb, ; Sabit el-Bunânfye: Yâ Ebâ Muhammed! Enes'e, ona neyi mehr yaptı diye sen sordun mu? dedi. Sabit de: Peygamber, Safiyye'ye hürriyetini mehr yaptı, dedi de gülümsedi [15].
Hatime: Bu "Korku Namazı Bâbları" merfû ve mevsûİ altı hadîs ihtiva etti. Bunlardan ikisi daha önceki bahislerde tekerrür etti. Dördü, bu bahse hâlistir... (İbn Hacer).

---

[1] Bu bâblarda anlatılacak olan namaz, Salâtu'1-Havf, yâni korku zamanında cemâatle kılınacak namazdır. Yüce Allah: " Vj*j J3^^ »"^j ^jL^ > ijJüU-ijoi» .& - Namazlara ve bilhassa orta namaza devam ediniz, huşu ve hudû' ile Allah için divân durun" (el-Bakara: 238) âyetiyle farz namazları husûsî vakitlerinde kılmaya devam etmeyi emir buyurduğu gibi bu farzın hiçbir veçhile sakıt olmıyacağını bildirmek için de: tfCrj jî VU-y ^ iii = Fakat korkarsamz, o hâlde namazı yürüyerek yâhud süvârî olarak kılın... (el-Bakara: 239) buyurmuştur. Bu takdirde îmâ ile olsun yine namaz kılınacak demektir.
Dînin direği olan namaz farzı, şehâdet kelimeleri gibi, hemen hemen hiçbir sebeb ile düşmeyecek bir vecîbe olduğu için, ne sıhhat hâlinde, ne hastalık hâlinde, ne hazarda, ne seferde, ne kudret hâlinde, ne acz hâlinde, ne korku hâlinde ne emînlik hâlinde mükelleften düşmez. Farzıyyeti hiçbir zaman çözülmez.
Herhalde namaz Şehâdet kelimelerinden sonra, dînin en mühim rüknü olup, ii; nasıl imkân bulunabilirse kılınmak lâzımdır. Hiçbir hâlde sakıt olmaz. Hattâ n kudretsizlik zamanlarında yalnız bir baş, o da olmadığı takdirde bir göz işaretiyle edâ edilmelidir.
Korku namazının cemâatle edâ keyfiyyeti Kur'ân ile sabit olduğu gibi, sünnet ile de sabittir. Rasûlullah'm bu namazı birçok defalar ayrı ayrı suretlerde kıldırdığı sahîh rivayetlerle bilinmektedir. Bu namazın Kur'ân'dan olan delili el- Bakara: 238-239. âyetleriyle, en-Nisâ: 101-103. âyetleridir. Buhârî en-Nisâ'daki iki âyeti bâb başlığına almakla, evvelâ bu namazın Kur'ân'daki delilini en güzel şekilde göstermiştir.
[2] Bu âyet, bi'1-fİİI kıtal olmaksızın, yalnız düşman hücumundan endîşe edildiği zamanlarda korku namazının cemâatle edâ suretini mücmelen bildirmektedir. Bu âyete göre imâm cemâati ikiye böler. Bir takımı ilk rek'atı imâm ile beraber kıldıktan sonra düşmanı bekleyip gözetlemek hizmetlerinden dolayı namaza iştirak etmemiş olan diğer takım, o rek'atı kılanların yerine geçip kendi yerlerini onlara terkederler ve ikinci rek'atı onlar imâm ile beraber kılarlar. Cemâatten her ferdin imâm arkasında kıldığı mıkdâr, âyetin zahirine göre işte böyle bir rek'at olup, diğer rek'at veya rek'atların nasıl tamamlanacağı da sünnet ile çeşitli rivayetlerle sabittir.
Korku namazı hakkındaki hadîslerin bu namazı çeşit çeşit suretlerde anlatması, Peygamber'in her birini birer vakitte "thtiyât tedbîrlerini ve silâhlarını alsınlar"(çn-Nisâ:10l) âyeti mantûkunca düşman taarruzundan sakınmaya ve şerrinden korunmaya en elverişli vaziyeti ihtiyaten seçmiş olduğuna delâlet eder.
Bundan dolayı namaz suretlerinde büyük ihtilâflar olmakla beraber, fakîhler tefcîh ettikleri suretlerden dolayı birbirlerini yanılmaya nisbet etmemişlerdir. Nitekim Ahmed ibn Hanbel bu namazların herhangisi kılınsa caiz olacağına kaa-ildir. Diğer imamlar da; korku namazı, hem düşmandan korunmak, hem de farz olan İbâdeti yerine getirmek için teşrî' edilmiştir. Kur'ân'daki vasıf ve ta'rîfte namaz fiillerini hasren ta'yîn için olmayıp, mümkin olan hâli hikâye için gelmiştir. Onun için bu iki maksad, rivayet edilen suretlerin herhangisi ile elde edilmek mümkin olursa yapılabilir, demişlerdir (Tecrîd Ter., 111,135-136).

[3] Gerek âyette, gerek hadislerde hep bu namazı cemâatte kılacakların iki taifeye ayrılacağı bildirilip, her taifenin diğerine sayıca nisbeti zikredilmemiş olduğundan, namaza başlayan taife ile evvelâ bekçilik için ayrılan taifenin mikdârlan birbirine nisbetle az veya çok olmasında be's yoktur. Yalnız üçten daha az olmaması gerekir (Tecrîd Ter,, III, 138).

Korku namazı âyetleriyle bu husustaki hadisler, fazla olarak cemâatle namaz kılmanın ehemmiyetini pek açık gösteriyor. Namazın cemâatle kılınabilmesi için başka hiçbir namazda caiz olmayacak, başka namazı ittifakla bozacak birçok hareketlerin yapılmasına müsâade edilmiştir ki, yalnız olarak namaz kılındığı takdirde bunların hiçbirine hacet kalmaz (Tecrîd Ter., 111,138).

Tehlike Zamanında Namaz:

Kur'ân tarafından da buna mu'tâd dışı tafsilatla önem verilmistir(en-Nisâ:101-i03). Şunu demek istiyorum ki, fiilen muharebe devam ederken dahi ¦-(günlük beş vakit namaz ve cemâat terkedilmez. İslâm askerleri bu suretle günde X , birçok defalar, bir dünyâ kazancı düşünmeksizin Allah için döğüştüklerini ha-% tırlamış olurlar. Bir hadiste "Savaşanların, içinde yalnız Allah sözünün hâkim R olması maksadıyle döğüşenler, cennete gidecektir" buyurulmuştur (Buhârî birkaç yerde; İslâm'da Devlet İdâresi, s.227).

[4] Bu hadîs, Zuhrî tankından Salim ibn Abdillah ibn Umer rivâyetiyle olan bundan evvelki hadîsin Nâfi' rivayetinde de olan ziyâdesidir ki, ötekinde yok idi. Müslim'deki Zuhri rivayetinde ise, İbn Umer:'1 Lfij j_4 dJJ> j>'J^ -iJ^jiTijü eW ^r- m* 'f = Korku bundan da ziyâde olduğunda ise hayvan üstünde, yâ-hud yaya olarak ve yalnız îmâ ile yetinerek kılsın" diyor. İşte bu ziyâdeyi Buhârî, İbn Cureyc, an Mûsâ ibn Ukbe, an Nâfî', an İbn Umer isnâdiyle: İbn Umer, Mucâhid'in "Müslümanlar ile düşmanlar birbirine karıştıklarında namazı ayakta kılarlar" sözüne benzer bir söz söylediğini haber verdikten sonra: Ve İbn Umer, Peygamber'den naklen... diyerek sevkediyor. Böylece bu ikinci rivayetin, bundan evvelki Salim rivayetinde olmayan metindeki lâfızları muhtevi bir ziyâdesi olduğunu göstermiştir. Buhârî, Mucâhid'in sözüne yalnız işaret edip, asıl rivayetin ne olduğunu ne burada, ne de kitabının başka yerinde zikretmemiş olduğundan, Mucâhid'in İbn Umer'İn sözü ile ma'nâca müşterek olan ibaresi nedir, anlaşılmıyor. Ancak İsmâîlî, el-Müstahrac'inde Mucâhid'den: " y- Ujü ı^Iüı ıii ^\% ij\h\ = Müslümanlar ile düşmanları birbirine karıştığında artık yalnız baş işareti ile namaz kılınır" diye rivayet ettikten sonra, Buhârî'nİn yine aynı isnâd ile İbn Umer'in de Mucâhid gibi: " ... Ufiî ı^Üü im " dediğini ve ondan sonra ziyâde olarak merfûan: " ^liii Ju uij jî 'uii'j \jrjx* \İJ£ jıî = Düşmanlar daha ziyâde olurlarsa, müslümânlar hayvanların üstünde ve yaya olarak ayakta namaz kılsınlar" dediğini rivayet eder...

Bu îzâh ile Mucâhid'in İbn Umer'in sözüne benzeyen mevkuf rivayeti bilinmiş olur. Her ikisinden müştereken gelen rivayet de, İbn Umer'in ziyâdesi de anlaşılmış olur. Kaldı ki, metindeki ziyâde hakikatte merfû' mu, yoksa mevkuf mu olduğu bazılarınca tereddüde sebeb olduğundan, Buhârî "Peygamber : (S)'den...." demekle, merfû' olduğunu söylemiştir. Demek ki, metindeki ziyâdenin merfû' olması, Buhârî'ce daha râcih görülmüştür.

[5] Buna"Salâtu'l-musâyefe" yâni "Kılıç kılıca iken kılman namaz" denilmiştir. Salâtu'l-musâyefe'nin de (yânî kılıç kılıca iken namazın da) -fakîhlerin çoğunun re'yince- teşrî' buyurulmuş olduğuna göre, namazın hiçbir özür ile düşme- ; yeceğİ bir kat daha tebeyyün eder. Bir müslümân için Allah'ı zikr borcu, dünyâ ¦ yurdunun hiçbir zaman ve mekânında sakıt olmaz. Bu ve bu ma'nâdaki bunca , hadîslerin ve onlara müstenid ictihâdlann dayanağı şu âyettir: "

Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah 'in dîvânına tam huşu' ve tâ-atle durun. Fakat korkarsanız o hâlde namazı yürüyerek, yâhud süvârf olarak kılın. (Tehlikeden) emin olduğunuz vakit ise, yine Allah 't, size bilmediğiniz şeyleri nasıl öğretti ise o vech İle anın" (el-Bakara: 238-239).

İmâm Mâlik, Şafîî ve Ahmed ibn Hanbel'e göre, İkinci âyet, mukaatele hâlinde de namazın vâcib olduğuna delildir. Hanefi imamlarına göre ise, âyette kıtal tasrîh buyurulmayıp, yalnız havf hâli zikredilmiş olduğuna bakarak, havf hâlinde birinci hadiste zikredilen suretlerle, İbn Umer'in dediği yâhud rivayet ettiği gibi şiddetli korkuda yânî düşman tarafından mahsur olmak, her an çarpışmayı bekler olmak gibi ziyâde korku zamanlarında " ı^j y ^W> " âyetinin hükmünü icraya sıra gelir. Bunda musallî kıbleye yönelme ile mükellef değildir. Yoksa musâyefe ve kıtal esnasında namaz kıhnmayıp, sonradan edâ veya kaza edilir. Zîrâ yürüyerek, kılıç sallayarak düşmana karşı kendini savunmak yâhud düşmanı öldürmek için ameli kesîri gerektiren fiiller ile namaz sa-hîh olmaz (Tecrîd Ter.,Ul,\4l).

[6] Düşman kıble cihetinde olduğuna göre tasavvur edilecek olan bu ta'rîfe nazaran cemâatin hepsi birden Peygamber'e uyarak iftitah tekbîrini almışlar. İlk rek'-atın rükû' ve sucûduna yalnız bir takımları uyduktan sonra, ikinci rek'atta rükû' ve sucûdda öteki takım uyup, her bir takım namaz fiillerindeki arkadaşlarına bekçilik etmişler. Bu işler esnasında hepsi de namaz içinde bulunmuşlardır.

Buna göre Peygamber her taifeye yalnız birer rek'at kıldırmış, her bir taife yalnız bir rek'atla kalıp, diğer rek'atı kaza yânî itmam etmemişler. Bu tasvîre göre imâm iki, cemâat ise birer rek'at kılmış oluyorlar.

Hadîsin son fikrası bâb başlığına açık olarak delâlet etmekte olan kısımdır.

Sahîh rivayetlerle sabit olan edâ suretleri müteaddid ve muhteliftir. Bundan Rasûlullah'ın korku namazını müteaddid defalar kıldırdığı ve düşmanın her vaziyetine göre başka başka şekillerin muvafık geleceği anlaşılıyor {Tecrîd Ter., IH, 125).

[7] Evzâî'nin bu sözlerini, Velîd ibnu Müslim, Kitâbu't-Tefsîr'de zikretmiştir.

[8] Yânı Mekhûl de Evzâî'nin bu görüşüne kaail olmuştur. Bunu da Abd ibn Hu-meyd, kendi tefsirinde mevsûlen şu lâfızla rivayet etmiştir: "Cemâat yerde namaz kılmaya muktedir olamadıkları zaman hayvanların sırtları üzerinde iki rek'at kılarlar. Buna da muktedir olmazlarsa, bir rükû' iki secdeden İbaret bir namaz kılarlar. Buna da kaadir olmazlarsa emîn oluncaya kadar namazı geri bırakırlar, sonra yerde kılarlar.."

[9] Enes'in bu sözlerini, İbnu Sa'd ile Umer ibnu Şeybe, Katâde tarîkinden olmak üzere mevsûlen rivayet etmişlerdir. Enes ibn Mâlik'in son cümlesinin tefsirinde ihtilâf edilmiştir: Enes'in "O namaza bedel" diyerek kasdettiği namaz, kaza olarak kılman bahis mevzuu namaz mı, yoksa îmâ ile kılınmayıp kazaya bırakılan namaz mı olduğunda sarihler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Fakat herhalde Enes şayet bu mezhebde değilse, onun kumandanı Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin o mezheb-de olduğu anlaşılıyor.

[10] Bu hadîs Kitâbu Mevâkiti's-Salât; "Bâbu men salla bi'n-nâs cemâaten ba'de zehâbi'l-vakf'de geçmişti.

[11] Bunu Kitâbu's-Siyer'de zikretti. Taberîiile.îbnu Abdi'1-Berr de bunu Evzâî'den başka bir tarîkle şöyle rivayet etmişlerdir: Dedi ki: "Şurahbîl, bir kal'ayı fethe çalışırken ashabına: Sabah namazını yere inmeden, hayvan sırtında kılın, dedi. Maiyyetinde olan Ester en-Nahaî yere inip kıldı. Emre muhalefetinden dolayı Şurahbîl ona çok kızdı..."

Şurahbîl, kal'anm fethinden ümîtli olduğu için îmâ ile kılmış ve sonra kal'ayı fethetmiştİr. Ester de yaralanmıştır.

Düşmanın elden kaçırılması, canın elden gitmesi yâhud vaktin kaçıp gitmesi korkusu olunca, hayvan üstünde îmâ ile namaz kılmak, diğer insanlar gibi Evzâî'nin de mezhebidir. Bu hususta kovalayan ile kovalananın (tâlib ile matlûbun) farkı olmadığına işaret için, Buhârî evvelâ Evzâî'den bu kıssayı, ondan sonra da İbn Umer'in mevsûl hadîsini sevketmiştir.

[12] Burada isimsiz bir "bâb" sözü vardır. Asılda ve feri'de böyledir. Ebû Zerr rivayetinde ise bu düşülmüştür.

[13] Korku namazı ile hiçbir münâsebeti yokken, Buhârî'nin bu hadîsi burada getirmesi, bundan evvel ta'lîkan zikrettiği kıssa ile alâkası olduğu içindir. Çünkü o kıssanın sonunda hüccet getirilen Peygamber'in emri, bu hadîsin bir fikrasıdır.

Bu hadîste bahis konusu, bir kısım sahâbîlerin îmâ ile hayvan üzerinde namaz kılmış olmalarına dâir hiçbir nakil yoksa da, arkadaşları gibi tâlib vaziyetinde olan diğer takım sahâbîlerin düşmanı elden kaçırmak korkusu İle namazı geri bırakmaları zikredilmiştir. Böyle bir sebeble te'hîr etmek caiz olunca, vaktin kaçmasını beklemeyip, nasıl mümkin olursa îmâ ile kılmak evleviyyetle Caiz olur denmek istenmiştir (Tecrid Ter., 111,149-150).

[14] Hadîsin başlığa delîl olan yeri Enes'in: Rasûlullah Hayber'in yanıbaşında bize sabah namazını, daha karanlık iken kıldırdı, sonra hayvanına bindi'de Allâhu Ekber.... buyurdu, sözleridir. Rasûlullah bu sözün son kısmını es-Saffât:177. âyetten iktibas etmiştir.

Bu hadîste, her korkulu işe girerken ve sevinilecek işler sırasında tekbîr getirmenin meşrû'luğu sabit oluyor. Çünkü tekbîrde, Allah'ın dînini izhâr etme ve sânını yüceltme vardır.

[15] Bu hadîs, "Uyluk hakkında zikredilen şey" babında uzun bir lâfızla geçmişti. Mağâzî ve Nikâh Kitâbları'nda da gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-HAC
HAC BÖLÜMÜ
Bâb: Haccm Farziyeti Ve Fazileti
Hac İle Mükellef Olmayanlar:
Bâb: İhramda Güzel Koku Sürünmek
Bâb: İhramda Güzel Koku Sürünmek
Bâb: İhramlının Giymesi Caiz Olmayan Giysiler
Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu
Kabe
Zemzem Suyu
Mekke'nin Kurulması
Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu
Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu
Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu
Bâb: Hacerü'l-Esved Hakkında Söylenenler
Bâb: Kabe Kapısının Kapatılması Ve İstenen Tarafında Namaz Kılınması
Bâb: Kabe'de Namaz Kılmak
Bâb: Hac Ve Umrede Remel (Koşar Adım Tavaf)
Bâb: Hacerü'l-Esved'in Öpülmesi
Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak
Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak
Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak
Bâb: Şeytan Taşlamadan Sonra Koku Sürünmek
Bâb: Avlanma Ve Benzeri Fiillerin Cezası
Bâb: İhramlı Kimseler Av Hayvanı Gördüklerinde
Bâb: İhramlı Kimse Av Hayvanının Öldürülmesine Yardım Edemez
Bâb: İhramh Kimse Av Hayvanına İşaret Edemez
Bâb: İhramlı Kadın Ve Erkeğin Nehyedildiği Koku
Bâb: Terlik Bulamayan İhramlının Mest Giymesi
Bâb: Harem Ve Mekke'ye İhramsiz Girmek
Bâb: Bineğinin Üzerinde Duramayan Kimsenin Hacci
Bâb: Kadının Erkekle Birlikte Haccetmesi
Bâb: Çocukların Haccı
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) ".. Gördüğünüzde" Buyruğu

KİTÂBU'L-HAC

HAC BÖLÜMÜ

Bâb: Haccm Farziyeti Ve Fazileti

180- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Yesâr'dan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Fadl (b. Abbâs) Allah Resûlü'nün (sav) terkisinde bulunuyordu. Bu sırada Has'am'dan bir kadın geldi. Fadl kadına, kadın Fadl'a bakıyordu ki Allah Resulü (sav) Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi.
O da "Evet" buyurdu. Bu, Veda Haccı sırasındaydı.[1]

Şerh

Has'am'dan bir kadın" ifadesinde geçen Has'am meşhur bir Arap kabilesidir.
"el-Fadl kadına, kadın da el-Fadl'a bakmaya başladı" ifadesinde iki genç ve güzel insanın birbirlerine baktıkları beyan edilmektedir. Hadisin farklı rivayetlerinde el-Fadl'ın kadının güzelliğini beğendiği için ona baktığı, kendisinin de yakışıklı biri olduğu geçmektedir.
Allah Resulü (sav) el-Fadl'm yüzünü diğer tarafa çevirdi" ifadesinden Efendimizin bu bakışmadan rahatsız olduğu ve yeğeninin yüzünü çenesinden tutarak öbür tarafa çevirdiği bildirilmektedir. Taberî'nin Ali'den (ra) yaptığı rivayette, Allah Resûlü'nün (sav) "İkisinin arasına şeytanın girmesinden korktum" buyurduğu yer almaktadır.
Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde" ifadesi Has'amlı kadına ait olup bir sorunun başlangıcıdır. Konuyla ilgili rivayetlerin büyük bölümünde soru sahibi kadınken, bir rivayette aynı soruyu bir erkeğin yaşlı annesi için sorduğu bilinmektedir.
Hadisin bir başka rivayetinde çöl halkından bir adamın güzel kızını evlenmesi için Allah Resûlü'ne (sav) teklif ettiği, bu arada kızın dedesi için soru sorduğu geçmektedir. Çünkü babası zaten yanındadır.
Onun için haccedebilir miyim?" yani onun yerine haccetmem caiz olur mu? Onun adına çıktığım hac, onun haccı yerine geçer mi?
Evet, buyurdu" ifadesinden başkası adına haccın caiz olduğuna delil çıkmaktadır. Kûfelüer, bu hadis-i şeriften hareketle,

hacca gidemeyen biri için vekâletle haccın sıhhatine hükmetmişlerdir.

Hüküm

İslâm'ın beş şartından biri olan hac ibadeti, Müslümanların Mekke'de bulunan Kabe'yi ve çevresindeki kutsal mekanları, bu ibadet için belirlenen belli bir zamanda, usulüne uygun olarak ziyaret etmeleri ve yapılması gerekli diğer görevleri yerine getirmeleridir.
Hacca gidip gelinceye kadar kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu kimselere yetecek miktarda parası olan kimseye, yol emniyeti bulunduğu takdirde hac farz olur.
Hac yapmaya gücü yeten müslümanlar için hac, ömürde bir defa yapılması farz olan bir ibadettir.

Hac İle Mükellef Olmayanlar:

1. Kendisine hac farz olduğu halde işyerinden izin alamayan bir kimse haccı eda etmekle mükellef değildir.
2. Kendisine hac farz olan kimse, çocuklarını bırakacak güvenli bir yer bulamaması halinde, haccı eda etmekle mükellef olmaz.
Sağlık nedeniyle hacca gidip gitmeme konusundaki görüşler: Ebu Hanife ve İmam Malik, sağlıklı olmayı hac mükellefi olmanın şartı olarak gördüklerinden, bunlara göre "sağlıklı olmayan kimseler hacca gitmekle mükellef değildirler; dolayısıyla yerlerine vekil göndermeleri de gerekmez." Hanefi imamlarından Ebû Yûsuf ve Muhammed ile Şafiî ve Han-beli fıkıhcılarına göre, diğer şartlarının gerçekleşmesi hâlinde, fiilen haccetmeye engel oluşturacak bir hastalık veya sakatlığı bulunanlar, yerlerine vekil göndermeli veya bunu vasiyet etmelidirler.

Ders

Hac, dünya Müslümanlarının her yıl belli bir dönemde, kıblegâhları bulunan Kabe ve civarındaki mukaddes mekanları ziyaret etmek, tavaf, vakfe, sa*y ve şeytan taşlama gibi fiilleri (menâsik) hep birlikte eda etmek üzere buluştukları küresel bir ibadettir.
Dilleri, ten renkleri birbirinden farklı milyonlarca insan, sanki Sûr'a üflenmişcesine bulundukları beldelerden otobüsler, uçaklar, gemiler ve bulabildikleri her türlü tsişıt araçlarıyla o mukaddes beldeye akın ederler. Arafat'ta kıyametin küçük bir provası niteliğinde beyazlara bürünmüş hâlde vakfeye durarak Rablerinin huzurunda dua ve niyaz ederler. Kabe'yi birlikte tavaf eder, hüzün, sevinç, heyecan ve daha bir çok duyguyu aynı anda hissederek inanılmaz bir tecrübe yaşarlar.
Hac, yeryüzünde Allah için inşa edilen ilk mabedi ziyaret etmek, hanîflerin atası Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'in (as) hatıralarını yaşamak, onların soyundan gelen Son Peygamber Hz. Muhammed'in (sav) insanlığa yol gösterecek büyük davetinin tomurcuklandığı o kutsal havzanın kokusunu solumaktır.

Bâb: İhramda Güzel Koku Sürünmek

181- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Man-sûr'dan, o Saîd b. Cübeyr'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) (saçlarına) yağ sürerdi. İbrahim'e bundan söz ettiğimde şöyle dedi: Peki onun şu sözü hakkında ne diyeceksin?
el-Esved bana Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini rivayet etti: Allah Resû-lü (sav) ihramlı iken saç ayrımların daki miskin parıltısına bakar gibiyim[2]

Şerh

"Süfyân bize Mansûr'dan" ifadesinde geçen Süfyân es-Sevrî, Mansûr ise tbnu'l-Mu'temir'dir. (Saçlarına) yağ sürerdi" ifadesi, ihrama girecek için söylenmiştir. Burada, sürülen yağın kokulu olmaması şart koşulmuştur.
Sanki Allah Resûlü'nün (sav) saç ayrımlarındaki parıltıya bakar gibiyim" ifadesinden Allah Resûlü'nün (sav) ihramlı iken kokulu yağ süründüğü anlaşılmaktadır.

Hüküm

İhramlı bir kimsenin yapması yasak olan fillerden biri de koku sürünmektir. Saç, sakal, bıyık kesme, normal elbise giyme, avlanma, hanımryla cinsî münasebette bulunma ihramlının yapması yasak olan diğer fiillerdendir. Kişi, ancak ihrama girmeden önce koku sürünebilir.
İhramlı birinin elbiselerine koku sürmesine cevaz verilmiştir.

Ders

İhrama girmek, hac menâsikine başlamanın ilk adımıdır. Bu adımla birlikte kişi, tamamen farklı bir havaya girer. Bu hava, ölümün daha yakından hissedildiği, bir anlamda mahşerde toplanmaya hazırlık havasıdır. Böyle bir atmosfer, güzel koku

sürünmek gibi dünyevî bir fiille bağdaşmayacağı için ihramda koku sürünmek yasaklanmıştır.

Bâb: İhramda Güzel Koku Sürünmek

182- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babasından, o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Kabe'yi tavaf etmeden önce ihrama gireceği ve çıkacağı zaman Allah Resûlü'ne (sav) misk sürerdim.[3]

Şerh

Kabe'yi tavaf etmeden önce ihrama gireceği ve çıkacağı zaman misk sürerdim" ifadesinde, ihrama girilirken ve ihramdan çıkılırken koku sürünmenin sünnet olduğu bildirilmektedir.

Hüküm

Konuyla ilgili bundan sonra gelecek hadis-i şeriflerde de görüleceği üzere Allah Resûiü (sav) ihrama girmeden önce ve ihramdan çıkacağı sırada güzel koku sürünmüştür. Güzel koku sürünmenin yasak oluşu, ihram süresi için geçerlidir.

Ders

Nispeten uzun bir süre ihramda kalacak bir hacı adayının, ihrama bü-rünmeden önce kalıcı bir güzel kokuyla kokulanmasının hiçbir mahzuru olmadığı gibi, ihramdan çıkarken de oluşan muhtemel kokuları bastırmak için güzel bir koku sürünmesi sünnete uygun ve müstehap bir davranıştır.
Hac, ibadetler arasında maddi ve manevi külfetin bir arada olduğu zor bir ibâdettir. Hacı, bu zorlu ibadet esnasında bol bol terleyecek ve muhtemelen bu kokudan kendisi de rahatsız olacaktır. Şu hâlde, tedbirini önceden alarak güzel koku sürünmesi yerinde bir davranış olarak görülmelidir.

Bâb: İhramlının Giymesi Caiz Olmayan Giysiler

183- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Allah Resûlü'ne (sav) "İhramlı ne tür elbise giyer?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Ne gömlek, ne sarık, ne don-şalvar ne bornoz türü elbise, ne de mest giyer. Ancak terlik bulamayan biri bir çift mest giysin, fakat kayış bağlama yerinden altını kessin. Giysilerden de alaçehre ve safran su-rülmüş olanları giymeyin.[4]

Şerh

Bir adam: "Ey Allah Resulü!" dedi," ifadesinde bahsi geçen adamın kim olduğunu tespit edemedik. Hadisin bu bölümü, farklı rivayetlerde değişik şekillerde geçmekle birlikte mânâ bakımından pek ihtilaf bulunmamaktadır.
İhramlı ne tür elbise giyer?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Ne gömlek, ne sarık, ne don-şalvar ne bornoz türü elbise, ne de mest giyer," ifadesinde Allah Resulü (sav) edebî anlatımın zirvesine çıkmaktadır. Çünkü giyilmeyecek şeyler sınırlı, mubah olanlar ise sınırsızdır. O, olumlu kalıpta sorulan bir soruya olumsuz kalıpta cevap vermek suretiyle çok güçlü ve fasîh bir cevapta bulunmuştur. Aslında sorulması gereken de, giyilmemesi gerekenlerle ilgili olmalıydı. Fakat soru sahibi, giyilmesi caiz olanları sorarak kısa yolu seçmemiştir.
İhramlı" kelimesinde murat edilenin ihramlı erkek olduğu söylenmiş, ihramlı kadının bu hükme dâhil edilmediği bildirilerek bu konuda ulemâ arasında icmâ olduğu haber verilmiştir. Ne var ki alaçehre ve safranla boyanmış giysi giymemek noktasında erkeklerle kadınlar için ortak bir hüküm söz konusudur. Başı örten her türlü dikişli giysi yasaktır. Aynı şekilde kadınlar için dikişli peçeler de yasaklanmıştır.
Ancak terlik bulamayan biri bir çift mest giysin" iiâdesinde mest giymenin ancak ayakkabı kayışının hizasından arkaya doğru kesilmesi hâlinde caiz olduğu belirtilmektedir ki cumhur da bu görüştedir. Ancak Şâfîîlerden bir grup ile Hanefîler, terlikleri olsa da arka kısımları kesik mest giyilmesinin caiz olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre ihramlı kimse; gömlek ve şalvar gibi dikilmiş elbiseler giyemeyeceği gibi, sarık, külah, kaftan ve mest de giyemez. Emrolunduğu gibi izâr ve ridâ giyer

Ders

İhrama girmek, güncel deyimle söylemek gerekirse bir tür boyut değiştirmek, madde âleminden mânâ âlemine, âlem-i eesâddan âlem-i ervaha geçişe hazırlanmaktır. Bu açıdan bakıldığında giyilen esvabın dikişsiz olması, beyaz rengin tercih edilmesi gibi hususlar hacının bir anlamda kefene bü-rünmesi gibi bir çağrışımda bulunmaktadır. Gerçekten de hacem

ruhunu kavramış bir hacı için hac ziyareti, ruhlar âlemine dalarak o âlemin feyizlerinden istifade etmek, taşıdığı kirlerden arınarak temizlik ve saflığın zirvesine ulaşmaya gayret etmektir. Haccı edâ ederken, ziyaret edilen mekanlar ve hac menâsiki olarak bilinen fiillerin bir çoğunun semboller olduğunun bilinmesi gerekir: Örneğin şeytan taşlanırken orada dikili duran kaya parçasının değil asıl kendi içindeki şeytanın taşlanması, Safa ile Merve arasında koşarken, Hz. İsmail'in annesinin çaresizliğinin ve Allah'tan başka sığınağının bulunmadığının hissedilmesidir.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

184- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Salim b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Muhamrned b. Ebî Bekr'den şunu nakletti: Abdullah b. Ömer (ra) Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu haber verdi:
Allah Resulü (sav) ona dedi ki: Görmedin mi kavmin Kabe'yi inşa ettikleri zaman, İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler?
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Onu İbrahim'in (as) temellerine tekrar oturtsanız olmaz mı?"
Bunun üzerine şöyle buyurdu: Keşke kavminin küfür dönemiyle bağlan yakın olmasaydı, o zaman yapardım.
Abdullah (ra) der ki: Eğer Âişe (r.anhâ) bunu bizzat Allah Resû-lü'nden (sav) dinlemişse, Allah Resûlü'nün (sav) Hicr'in yanındaki rükünleri istilâm etmeyi bıraktığını görmezdim. Ancak Kabe'nin İbrahim'in (as) temelleri üzerine tamamlanmadığı da gerçektir.[5]

Şerh

İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler" ifadesinde, Kureyşliler'in Kabe'yi yeniden inşa ederken eski temelleri üzerine oturtmadıkları beyan edilmektedir.
Keşke kavminin küfür dönemiyle bağları yakın olmasaydı, o zaman yapardım" ifadesinde Allah Resulü (sav) halkın İslamiyet bakımından daha yeni olduklarını, dolayısıyla Kabe üzerinde köklü bir tadilatın yanlış etkileri olabileceğini beyan etmiştir.

Hüküm

Kabe

Allah'a ibâdet için yapılan yeryüzünde inşa edilen ilk yapı, bütün namazlarda kıblegâh olarak yöneldiğimiz Kabe'dir.
Kabe, Allah'ın emriyle Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından Milattan 2000 yıl kadar önce Mekke'de yapılmıştır.
Tavafa başlama yerinin işareti olan ve Kabe'nin güney-doğu köşesinde bulunan Hacer-i Esved, Hz. İbrahim (as) tarafından Ebu Kubeys dağından getirilerek şu an bulunduğu köşeye koymuştur. Kabe ilk defa Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından tavaf edilmiştir.
Mekke şehri, AllahResûlü'nün (sav) büyük dedelerinden Kusayy tara-findan, Kabe'nin yapımından çok sonra kurulmuştur. Mekke şehrini kuran Kusayy, şehrin idaresi, Kabe'nin bakımı ve Kabe'yi ziyarete gelenlere hizmetle ilgili bazı görevler oluşturmuştur.
Araplar arasında her biri büyük bir şeref sayılan bu görevlerin hepsi Kusayy'ın elinde toplanmışken daha sonra Kureyş arasında dağılmıştır.

Zemzem Suyu

Hz. İbrahim, karısı Hâcer ile henüz emzikte olan oğlu Hz. İsmail'i Allah'ın emri ile Filistin'den alıp Mekke'ye, Kabe'nin bulunduğu yere götürdü. O günlerde Mekke, dağlar arasında ıssız bir vadi idi. Ne su olan, ne ot biten kurak bir vadi. Hz. İbrahim (as) sevgili eşi ve kundaktaki bebeğini orada bırakıp ayrılırken iöyle dua etti:
"Rabbimiz, zürriyetimden bir kısmım Senin kutsal evinin yanında, ekin bitmez (çorak), bir vadi içinde yerleştirdim. Rabbimiz, (beyt'inde) namaz kılmaları için, insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları meyvelerle rızıklandır." (İbrahim, 37)
Yanlarındaki hurma ve su bittikten sonra, Hâcer çocuğunu olduğu yerde bırakıp bir insan görebilmek ve birkaç yudum su bulabilmek ümidiyle Saia ile Merve tepeleri arasında gidip geldiği sırada bir melek, ökçesiyle Zemzem suyunu ortaya çıkarmıştı. Hâcer bu sudan kana kana içti, çocuğunu emzirdi ve Allah'a hamdetti.

Mekke'nin Kurulması

Hz. İsmail, daha sonra bu bölgeye yerleşen Cürhümîlerden bir kızla evlendi. Kendisi ibranî, Cürhümîler Yemenli Araplarındandı. Mekke bu şekilde İsmail oğllari ve Cürhümîler tarafından Kabe merkezli bir yerleşim merkezine dönüştürüldü.
Kabe, yangın ve seller sebebiyle birkaç kez inşa ve tamir görmüş bir mabettir. Son inşası ise Peygamber Efendimiz (sav) zamanında olmuş ve bu yapımında Hz. İbrahim'in (asilk temellerine riâyet edilmeyerek daraltılmıştır. Allah Resûlü'nün (sav) beyan ettiği husus da budur. O'nun (sav) meşhur hakemliği de bu sırada gerçekleşmiş ve Hacer-i Esved'in yerine konulmasyla ilgili ihtilafı O çözmüştür.

Ders

Bu hadis-i şerften çıkarabileceğimi en mühim ders, insanların yerleşik ve kemikleşmiş inançlarını, gelenek ve göreneklerini değiştirmenin güçlüğüdür. Sosyal bir dönüşüm gerçekleştirmek isteyen herkes ve her hareket bunu dikkate almalıdır. Aksi hâlde, yıllar içinde sabır ve özenle oluşturulmuş bir düzenin bir anda sarsılması ve dönüştürülmek istenen insanların öncekinden daha sıkıntılı bir duruma düşmeleri muhtemeldir. Sevgili Peygamberimiz büyük bir davetçi ve toplumun nabzını tutmayı iyi bilen bir önder olarak, eşi Hz. Âişe'nin (r.anhâ) gayet mantıklı görünen arzusunu işte böyle dışlamıştır. Çünkü O, halkın Cahiliye toplumunun değerlerinden tam olarak sıyrılmamış olmadığını, dolayısıyla inançları ve gelenekleriyle yakından ilgili bir unsuru değiştirmenin üzerlerinde olumsuz etki uyandıracağını öngörmüştür. O'nun bu sağduyu ve basireti bizlere de örnek olmalı, kaş yapalım derken göz çıkarmaktan çekinmeliyiz. Unutmamak gerekir ki, her şey herkesle konuşulmadığı gibi her zaman da her yerde konuşulmaz. İnsanlara akılları nispetinde hitap etmek de yine Efendimizin davet ahlakından öğrendiğimiz mühim derslerden biridir.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

185- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Ebu'l-Ahvas bize Eş'as'tan, o el~ Esved b. Yezîd'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) Kabe'nin önündeki duvarın (Hicr), Beytullah'a dâhil olup olmadığını sordum. "Evet" buyurdu.
"Öyleyse niçin Kabe'ye katmadılar?" dedim.
"Kavminin imkânları yetmedi" buyurdu. "Kapısı niye yüksek?" diye sorduğumda şöyle buyurdu:
Kavmin, dilediklerini içeri koyup dilediklerini de koymamak için böyle yaptı. Keşke kavminin cahiliye dönemiyle ilişkileri -bu kadar-yakın olmasaydı. Çünkü duvarı Kabe'nin içerisine dâhil edip kapısını da yer seviyesine indirmemden dolayı kalplerinin nefret etmesinden korkuyorum.[6]

Şerh

Kavminin imkânları yetmedi" buyurdu" ifadesinde bir önceki hadiste de geçen temelleri eksiltme durumunun mâlî sebeplere dayandığı gibi bir açıklama ortaya çıkmaktadır.

Hüküm

Mekke'nin kuruluşu ve Kabe'nin yapımıyla ilgili ayrıntılar için bir önceki 184 no.lu hadis-i şerife bakılabilir.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

186- Ubeyd b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Ebû Üsâme bizeHişâm'dan, o babası vasıtasıyla Aışe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -hanımına hitaben- buyurdu ki: Kavminin küfür devriyle bağları taze olmasaydı Kabe'yi yıkar ve İbrahim'in (as) temelleri üzerine yeniden inşa ederdim. Çünkü Kureyş onun binasını eksik yapmıştır. Ve ona bir de kapı yapardım.[7]

Şerh
Ve ona bir de kapı yapardım" ifadesinde murat edilen, Kabe'ye bir de arka kapı yapma arzusudur.

Hüküm

Kabe, İbnu'z-Zübeyr tarafından Allah Resûlü'nün (sav) arzusuna uygun olarak yeniden inşa edilmişse de, yaptığı değişiklikler Yezid tarafından iptal ettirilerek tekrar eski hâline döndürülmüştür.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) öngördüğü sakıncanın doğruluğu, Emevîler döneminde ortaya çıkmış ve bizzat O'nun arzusuna uygun olarak yapılmış olmasına rağmen sırf hasmı tarafından yaptırıldığı bahanesiyle değişiklikler iptal edilerek eski hâline dönüştürülmüştür, buradan çıkan ders, toplum üzerinde kapsamlı etkisi olabilecek adımların, mutabakat ve uzlaşmayla atılması gereğidir. Aksi hâlde doğru bile olsalar, toplumun bir kesimi tarafından benimsenmeme ihtimali daima varolacaktır.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

187- Beyân b. Amr bize anlatarak dedi ki: Yezîd bize Cerîr b. Hâzim'den, o Yezîd b. Rûmân'dan, o Urve kanalıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Âişe! Keşke kavminin cahiliye dönemiyle bağlan böyle yakın olmasaydı. Emrederdim,

yıkılıp dışarıda bırakılanı içeri katar, kapısını yer seviyesine indirir, doğu ile batı kapısı olmak üzere iki kapı yapardım. Böylece Beytullah'ı İbrahim Peygamberin (as) yaptığı şekle getirirdim.
Abdullah b. ez-Zübeyr'i (ra) Kabe'yi yıkıp (yeniden yapmaya) sevkeden de buydu.
Yezîd (er-Rûmân) anlatır: Abdullah b. ez-Zübeyr Kabe'yi yıkıp yeniden yaparken ben de bulundum. Kendisi bu yeri Hicr'den Kabe'nin içine kattı. İbrahim Peygamberin (as) yaptığı temelleri, deve hörgüçleri gibi taşlar hâlinde gördüm.
Hadisi Yezîd'den nakleden Cerîr şöyle demiştir: Ona, "Temellerin yeri neresidir?" diye sordum. "Hemen" dedi ve onunla Hicr'e girdim. Bana yerlerini gösterdi ve "İşte şurasıdır" dedi. Hicr'den olan bu bölümün altı zira kadar olduğunu tahmin ettim. [8]

Şerh

Hadisin lafızları daha önce 184 no.lu hadis-i şerifte şerh edilmiştir.

Bâb: Hacerü'İ-Esved Hakkında Söylenenler

188- Muhammed b. Kestr bize anlatarak dedi ki: Süfyân el~A'meş'ten, o İbrahim'den, o Abis b. Rebî'a'dan, o Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Ömer (ra) Hacerü'l-Esved'in yanma geldi ve onu öptükten sonra şöyle dedi:
İyi biliyorum ki sen, zarar da, yarar da vermeyen bir taşsın. Allah Resû-lü'nü (sav) seni öpüyorken görmüş olmasaydım seni öpmezdim.[9]

Şerh

İbrahim" b. Yezîd en-Nehaî'dir. "(Ömer:) İyi biliyorum ki sen zarar da yarar da vermeyen bir taşsın" ifadesi, onun Hacer-i Esved'e bakışı hakkında kesin bir fikir vermektedir. Buna karşın Hacer-i Esved'in Kıyamet günü dile geleceği ve kendisini istilâm edenlerin tevhid ehli olduklarına dair şehadette bulunacağına dair hadisler de mevcuttur. Ancak bunların büyük bölümü, illetli rivayetlerdir.
Hacer-i Esved'le iljili en çok dillendirilen husus, bu taşın aslında süt beyazı renginde olduğu, fakat müşriklerin günahlarının onu kararttığı yönündedir. Bazı miühitlerin, bundan hareketle tevhid ehli Müslümanların sâlih amellerinin onu neden ağartamadığı yönündeki sorgularına şöyle cevap verilebilir:
İbni Kuteybe bununla ilgili olarak "Allah dikseydi elbette öyle olurdu" demiştir ki bu, mülhitleri susturmaya yetecek bir cevaptır. Öte yandan Allah Teâlâ'nın koyduğu tabiat yasaları gereği bir şey siyaha boyanabilirken, eski rengine döndürülmesi imkansızdır.
el-Muhib et-Taberî ise şöyle demiştir: Onun siyah kalması, basiret ehli için bir ibret numunesi olarak baki kalması içindir. Günahların böylesine sert bir taş üzerindeki tesiri böyle olunca kalpler üzerindeki tesirleri kim bilir ne kadar şiddetli olacaktır!

Hüküm

Tavafa Hacer-i Esved'den başlamak, onun vâciplerindendir. Hacer-i Esved'den başlamaksızın tavaf eden kimse, tavafını tekrar etmelidir. Hacer-i Esved'i öpmek ise Allah Resûlü'nün (sav) bir sünnetini edâ etmektir.

Ders

Hz. Ömer'in (ra) bu sözünde bizler için alınması gereken çok Önemli bir ders vardır. O, Cahiliye dönemini yaşamış büyük bir sahabî olarak taşı tahtayı takdis etmenin ne kadar yersiz olduğunu bilen biri gibi hareket etmiş ve sırf Allah Resulü (sav) onu öperken gördüğü için Hacer'i öpmüştür. Gerçekten de günümüz İslam toplumlarının bazılarında görülen şirk tezahürlerinin kökeninde bu konuda gösterilen gevşeklik yatmaktadır. Ölülerden medet ummak, türbelerin sandukalarına, eşiklerine yüz sürmek, kudsiyet izafe edilen bazı eşyalara dokunmaktan bereket ummak gibi davranışlar sağlıklı İslam inancıyla bağdaşmayan davranışlardır. Yüce Allah'ın bize şah damarımızdan daha yakın olduğunu bile bile başkalarını araya sokmaya çalışmak, Mekke müşriklerinin düştükleri zavallı hâlden pek de farklı değildir. Unutmamak gerekir ki Allah katında ancak O'nun izin verdikleri şefaatçi olabilecektir. Dolayısıyla şefaatçiliği kendinden menkul ölü veya diri insanların maneviyatlarından istimdatta bulunmak, Müslüman için sakıncalı görülmesi gereken bir durumdur.

Bâb: Kabe Kapısının Kapatılması Ve İstenen Tarafında Namaz Kılınması

189- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o babasından şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Kabe'ye girdi. O, Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha varlardı. Kapıyı üstlerine kapattılar. Açtıklarında içeri ilk dalan bendim. Bilâl ile karşılaştım ve ona "Allah Resulü (sav) içerde namaz kıldı mı?" diye sordum. "Evet, iki sağ sütunun arasında" dedi.[10]

Şerh

Allah Resulü (sav) Kabe'ye girdi", bu Fetih Yılı olmuştu. O, Kavsâ adlı devesinin üzerinde Üsâme (ra) terkisinde olduğu hâlde şehre girmişti.
Kapıyı) üstlerine kapadılar" ifadesinde Kabe'ye Allah Resulü (sav) ile birlikte giren Bilâl (ra), Üsâme (ra) ve Osman b. Talha kasdedilmektedir. Allah Resulü (sav) Mekke'nin fethiyle birlikte şehre girdiğinde doğrudan Kabe'ye gitmiş ve kapısını açtırarak içeri girmiş ve oradaki putları devirdikten sonra namaz kılmıştır.
Açtıklarında içeri ilk dalan bendim." İfadesi Abdullah b. Ömer'e (ra) aittir. O, Allah Resûlü'nün (sav) içeride ne yaptığını öğrenme merakıyla böyle yapmıştır.
"Bilâl ile karşılaştım ve ona sordum: Allah Resulü içerde namaz kıldı mı?" sorusu da yine İbni Ömer'e (ra) aittir. Bilgili şahabı, Allah Resulü'nün (sav) içeride namaz kılmadan çıkmayacağını tahinin ettiğinden böyle sormuştur.
"Evet, iki sağ sütunun arasında, dedi" ifadesi Hz. Bilâl (ra) tarafından söylenmiş ve Allah Resûlü'nün (sav) Kabe'de namaz kıldığı yer tarif edilmiştir.

Hüküm

Kabe'nin içinde ve damında nafile namaz kılmanın mahzuru yoktur. Kabe'nin içinde, her rüknün karşısında iki rekat namaz kılmak müstehaptır. Bir çok sahih rivayette de görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) içerde namaz kılmıştır. Unutmamak gerekir ki Kabe'nin içinde yer yan kıble sayılır. Dolayısıyla istenen noktada namaza durulabilir.

Ders

Abdullah b, Ömer'in (ra) bu gayreti, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini öğrenme ve yaşama merakının açık bir kanıtıdır. Bundan hareketle bizler de Efcndimİ2İn sünnetini öğrenmeye ve elimizden geldiğince yaşamaya gayret etmeliyiz. Böylelikle ahlakı Kur'ân olan bir Peygamberin ümmetinden olma sânını daha iyi hissetme imkânımız olacaktır.

Bâb: Kabe'de Namaz Kılmak

190- Ahmed b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) Kabe'ye girdiği zaman aynı istikamette yüzü yönünde ilerler, kapıyı tam arkasına alır, Önündeki duvarla arasında üç arşın kalıncaya kadar giderdi. (Orada) namazını kılar ve bunun için Bilâl'in (ra) Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yer olarak bildirdiği yeri bulmaya çalışır, sonra da şöyle derdi: Bizden biri için Kabe'nin dilediği tarafında namaz kılmasının sakıncası yoktur.[11]

Şerh
Bizden biri için Kabe'nin dilediği tarafında namaz kılmasının, sakıncası yoktur" ifadesinde, Müslümanların Kabe'nin içinde olmak şartıyla diledikleri noktada namaz kılabileceklerine işaret edilmektedir. Kendisinin tam olarak namaz kıldığı yeri öğrenme gayreti ise, sünneti birebir yaşama aşkının tezahüründen başka bir şey değildir.

Hüküm

Bir Müslüman, imkân bulup da Kabe'nin içinde namaz kılabilirse, istediği noktasında namaz kılabilir. Çünkü onun her noktası kıbledir.

Bâb: Hac Ve Umrede Remel (Koşar Adım Tavaf)

191- Saîd b. Meryem bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Zeyd b. Eslem'den, o babası vasıtasıyla Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) şunu nakletti:
Ömer b. el-Hattâb (ra) rükn hakkında şöyle dedi: Sana gelince, Allah'a yemin olsun ki senin zararı da yararı da olmayan bir taş olduğunu biliyorum. Allah Resûlü'nü (sav) seni istilâm ederken görmüş olmasaydım, seni istilâm etmezdim.
Sonra şöyle dedi: RemePe (koşar adım tavaf etmeye) gelince, biz böyle tavaf ederek müşriklere güç gösterisi yapardık. Allah onlan helak etmiştir. Ardından şunu söyledi: O, Allah Resûlü'nün (sav) yaptığı bir şeydir. Bu yüzden onu terk etmek istemeyiz.[12]

Şerh

Remel'e gelince", ifadesinde geçen Remel, koşar adım tavaf etmektir. Remel, İbni Münzir'in rivayet ettiği üzere İmam Mâlik dışında ulemânın cumhuru tarafından müstehap görülmüştür.
Biz böyle tavaf ederek müşriklere güç gösterisi yapardık" ifadesinde RemePin hikmeti açıklanmaktadır.

Hukum

Tavafin bütün şavtlarında (turlarında) remel yapılmaz. Sünnet olan, sadece ilk üç şavtta remel yapmaktır. Kalan şavtlarda normal yürünür. Kadınlarm tavaf sırasında remel yapmaları ve sa'y sırasında hervele yapmaları ise sünnet değildir.

Ders

Hz. Ömer'in (ra) de ifade ettiği üzere, Müslümanlar zayıf oldukları dönemde, düşmanlarına karşı güçlü ve diri görünmek için sun'i olarak da olsa daha dinç ve seri davranabilirler. Bunun düşman üzerinde caydırıcı bir etkisi olacaktır.

Bâb: Hacerü'I-Esved'in Öpülmesi

192- Ahmed b. Sinan bize anlatarak dedi ki:Yezîd b. Harun bize Verkâ'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o babası vasıtasıyla Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) şöyle dediğini nakletti:
Eğer Allah Resûlü'nün (sav) seni öptüğünü görmüş olmasaydım, seni öpmezdım.[13]
Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleriyle ilgili olarak 188 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak

193- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb b. Ebî Haraza bize Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti; Allah Resulü (sav) hac farizasında tıraş oldu.[14]

Şerh

Allah Resulü (sav) hac farizasında tıraş oldu" ifadesinde kasdedilen tıraş olma, saçını kestirmektir,

Hüküm

Akabe cemresine taşlar atıldıktan sonra tıraş olunur. Saçların en az dörtte birinin tıraş edilmesi veya uçlarından parmak ucu kadar kestirilmesi gerekir. Tıraş olmakdaha faziletli ve sünnete daha uygundur.
Kadınlar tıraş olmayıp sadece saçlarının uçlarından kırparlar. Tıraş veya saç kısaltmayla birlikte ihramdan çıkılır.

Ders
İhrama girerken tıraş olunduğu gibi ihramdan çıkarken de tıraş olunması sünnettir. Allah Resulü (sav) hac farizasında tıraş olmayı tercih ederek, bunun daha faziletli olduğunu da göstenniş olmaktadır. Tıraş olmak, bu kutsal görevin sona erdiğinin bir nişanıdır. Bunu diğer dinlerin hac ibâdetlerinde de görmek mümkündür.

Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak

394- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) şöyle dua etti: "Allâhümme irhami'l-muhallikîn {=Allahım! Tıraş olanlara merhamet buyur!)" Sahabe (r.anhum) "Ya kısaltanlar ey Allah Resulü?" diye sordular. Allah Resulü (sav) tekrar dua etti: "Allâhümme irhami'l-muhallikîn {-Allahım! Tıraş olanlara merhamet buyur!)" Sahabe (r.anhum) "Ya kısaltanlar ey Allah Resulü?" dediler. Bunun üzerine ekledi: "Ve'I-mukassirîn {=Ve kısaltanlara)".
el-Leys der ki: Nâfı şöyle nakletti: "Rahimalîâhu'l-muhalhkîn (=Allah tıraş olanlara merhamet etsin!)" Bir veya iki kez söylediğini ifade etti.
Ubeydullah dedi ki: Nâfi bana şunu nakletti: Dördüncüde "ve'l-mukassırîn(^ve kısaltanlara)" diye dua etti.[15]

Şerh

Dediler ki: Ya kısaltanlar ey Allah Resulü?" ifadesinde soru sahiplerinin kimliği tespit edilememiştir. Bu soru, görüldüğü üzere tıraş olanlara yönelik duanın ardından gelmiş olup kısaltmakla yetinenlerin durumunun merakına bağlı olarak yöneltilmiştir.
Dedi ki: Ve kısaltanlara (merhamet et!)" ifadesi, tıraş olanların yanı sıra saçlarını kısaltanlann da duaya katıldıklarını göstermektedir. Mâlik ve diğerlerinden gelen rivayetlerde Allah Resûlü'nün (sav) bu Üâveyi, üçüncü (yahut dördüncü) kez sorulduğunda yaptığı geçmektedir.

Hüküm

Burada Allah Resûlü'nün (sav) bir duası geçmekte ve tıraş olmakla saçları kısaltmak arasında bir derece farklılığına dikkat çekilmektedir. Hadise göre tıraş olmak daha faziletli bir davranıştır.

Ders

Sahabenin bu konudaki ısrarı, Allah Resûlü'nün (sav) duasının bereketine nail olma isteğinden başka bir şekilde açıklanamaz. Öte yandan Allah Resûlü'nün (sav) ancak üçüncü -veya dördüncü- defada dua etmesi ise, tıraş olmanın çok daha faziletli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla hacı adaylarının bunu göz önünde bulundurmalarında fayda vardır. Sonuç itibarıyla tıraş olanlar, kısaltanlara göre daha fazla duaya mazhar olmuşlardır.

Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak

195- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye b. Esma bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ve ashabından bîr topluluk tıraş oldular, bazılarıda kısalttı.[16]

Şerh

Bu hadis-i şerifte önceki rivayetten farklı olarak cemaat içinde hem tıraş olanların, hem de saçlarını kısaltanların bulunduğu belirtilmektedir ki bu gayet nomaldir. Ancak tıraş olmanın daha faziletli olduğu unutulmamalıdır.

Bâb: Şeytan Taşlamadan Sonra Koku Sürünmek

196- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o zamanın en faziletli kişilerinden biri olan babasından şunu nakletti:
Âişe'yi (r.anhâ) şunu söylerken dinledim: İhrama gireceği ve ihramdan çıkacağı vakit Beytullah'ı tavaf etmeden önce Allah Resûlü'ne (sav) işte şu ellerimle misk sürdüm.
Bunu söyledikten sonra ellerini uzattı. [17]

Şerh

İhrama gireceği ve ihramdan çıkacağı zaman" ifadesinde koku sürünmenin her iki anda da müstehap olduğu haber verilmektedir. Allah Resulü (sav) bunu bizzat yapmıştır.

Hüküm

İhramlının koku sürünmesiyle ilgili hükümlere daha Önce işaret edilmişti. Bkz. 181 no.lu hadis-i şerif.

Ders

Müslüman bir hanımefendi kocasına hayatın alanında olduğu gibi hac ibadeti sırasında da yardımcı olmalıdır. Hz. Âişe annemizin fr.anhâ) b konuyla ilgili davranışı, bu konuda diğer Müslüman hanımlar için sağlam bir örnek oluşturmaktadır.

Bâb: Avlanma Ve Benzeri Fiillerin Cezası

197- Muâz b. Fadâle bize anlatarak dedi ki: Hişâm bize Yahya'dan, o Abdullah'tan, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti;
Babam Hudeybiye yılı yola çıktı. Arkadaşları ihrama girdikleri hâlde o girmedi. Sefer sırasında Allah Resülü'ne (sav) bir düşmanın saldıracağı söylendi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) harekete geçti. Ben, O'nun ashâbıyla birlikte oturmuş, cemaat birbiriyle gülüşürken bir yaban eşeği gördüm. Hemen üzerine saldırıp yakaladım. Sahabeden yardım istedim. Bana yardım etmekten imtina ettiler.
Onun etinden hep birlikte yedik. Aramızdaki hattın kesilmesinden korkarak Allah ResûhVnün (sav) yanına ulaştım. Atımı kâh koşturuyor, kâh kendi yürüyüşüne bırakıyordum. Gecenin yansında Gıfâr oğullarından bir adamla karşılaştım. "Allah Resûlü'nü (sav) nerede bıraktın?" diye sordumJ"Ta'han'da, kendisi Sukya'da öğle uykusuna yatacağını söylemişti" dedi. (Yanına vardığımda) "Ey Allah Resulü! Ashabın beni gönderdiler, sana Allah'ın selam, rahmet ve bereketini söylüyorlar. Şu anda kendileri düşmanın sizinle aralarındaki hattı kesmesinden korkuyorlar. Onları bekleşeniz" dedim. Ben devam edip "Ey Allah Resulü! Yaban eşeği avladık, yanımda bir parça var" dedim. Allah Resulü (sav) ashabına "Haydi gelin, yiyin" buyurdu. Hepsi de ihramhydılar.[18]

Şerh

Hişâm Yahya'dan" ifadesindeki Hişâm ed-Destüvânî ,
Yahya ise Yahya b. Kesîr'dir.
Babam Hudeybiye Yılı yola çıktı. Arkadaşları ihrama girerken o ihrama girmemişti" ifadesi, hadisin oğlu tarafından mürsel olarak rivayet edildiğini göstermektedir. Diğerleri Allah Resûlü'nün (sav) hacca gideceklerine dair gördüğü rüyaya binaen

ihrama girmişler, fakat Ebû Katâde ihrama girmemişti.
Sefer sırasında Allah Resûlü'ne (sav) bir düşmanın saldıracağı söylendi." ifadesinde Allah Resûlü'ne (sav) saldırı olabileceğine dair bir haberin ulaştığı îmâ edilmektedir. Olay şöyle gelişmiştir: Allah Resulü (sav) Hudeybiye Umresi için çıkıp Ravhâ'ya ulaştığında müşriklerden düşman bir grubun Gayka vadisinde bulunduğu ve O'na saldırma ihtimallerinin bulunduğu bildirilmişti. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) Ebû Katâde'nin de (ra) aralarında bulunduğu bir grup sahabîyi şerlerinden emin olabilmek için üzerlerine göndermişti. Gönderilen keşif birliği müşriklerin böyle bir niyetleri olmadığından emin olunca dönüp Peygamberimize katılmış ve ihrama girmişlerdi. Fakat Ebû Katâde ya mîkat noktasını geçirdiği, ya da umreye niyet etmediği için ihrama girmemişti. Bunun bir açıklaması da, Ebû Katâde'nin Mekke'ye gitme niyeti olmadığı için ihrama girmediği yönündedir. Ebû Katâde'nin ihrama girmeme sebeplerinden biri, Mekke'ye girilebileceğine inanmaması da olabilir.
Ben O'nun ashâbıyla birlikte oturmuş, cemaat birbiriyle gülüşürken" ifadesinin, ihrama girenlerin yabani bir eşek görmeleri sebebiyle sevinçten güldükleri şeklinde bir açıklaması olmuştur. Nitekim:
Bir de baktım ki yabani bir eşek" sözü bunu desteklemektedir. Burada sahabenin gülüşmesinin ona hayvanı gösterme gayesiyle olması hâlinde o av hayvanının etinden yemcmeleri gibi bir sonuç doğacağından bu ihtimali zayıf gören de çıkmıştır. Nevevî ise bunun sahili olduğunu, çünkü gülme fiilinde her hangi bir işaret etme ve yer gösterme kasdının bulunmadığını söylemiştir.
Hayvanı gördükten sonra arkadaşlarından kamçı ve mızrağını istediğ, ttat onların kendisine yardım etmekten kaçındıkları bilgisi yyeralmaktadır.
{AjjüU AjSJ«i) : "Onu vurdum ve yere serdim" ifadesi, yabani eşeğin buru-sak hareket edemez hâle getirilmesini beyan etmektedir. Başka rivayetlerde ::u boğazladığı ve ölmüş hâlde arkadaşlarının yanına götürdüğü geçmekte-r. Burada onlardan yardım istediği, fakat ihramlı oldukları için buna yakmadıkları şeklinde ibareler de geçmektedir.
Hayvanın etinden yedik" ifadesinde ihramlı melaslarının da yabani eşeğin etinden yedikleri bildirilmektedir. Bundan :san ihramlı kimsenin av hayvanının etinden yiyebileceğidir.
Aramızdaki hattın kesilmesinden korktuk" ifadesinden, AJh Resulü (sav) ile aralarındaki güvenli koridorun düşman tarafından esilme endişesinin doğduğu anlaşılmaktadır.Bilindiği üzere Allah Resulü sav) başka bir grupla onları geçmiş bulunuyordu.
Ey Allah Resulü! Ashabın beni gönderdiler, sana Allah'ın selam, nâmet ve bereketini söylüyorlar. Şu anda kendileri düşmanın sizinle aralardaki hattı kesmesinden korkuyorlar. Onları bekleşeniz" dedim" ifadesinde Katâde'nin Allah Resûlü'ne (sav) arkadaşlarından önce ulaşarak O'nu sardığı görülmektedir.Ey Allah Resulü! Yaban
seği avladık, yanımda bir parça var" ifadesinde, av eti yeme konusundaki T.eddüt dile getirilerek, O'ndan tasvip beklenmektedir.
Ashabına "Haydi gelin, yiyin" buyurdu. Hepsi de ihramlıydılar" ifadesi ise, av hayvanının etinin yenebileceğine dair Kik hükmü içermektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre ihramlı iken, karada veya havada yaşayan av hayvanlarını avlayan, yaralayan; onların tüylerini koparan, yumurtalarını kıran; avlayanlara yardımcı olan kimse ceza olarak bedel öder. Bedel, av hayvanının kıymeti takdir edilerek tesbit edilir.Bu hayvanlara doğrudan zarar vermek haram olduğu gibi, avlanmasına yardımcı olmak, yerlerini göstermek gibi tâli fiiller de haramdır.

Ders

İhram, isminden de anlaşılacağı üzere bir hürmet ve dokunulmazlık ortamına girmektir. Bunun en açık göstergesi ise mala ve cana kastedecek fiillerden uzak durmaktır. Ayrıca hac, haram aylarda gerçekleşmesi itibarıyla barış ve güvenliğin hâkim olduğu bir dönemde eda edilir. Buna yakışan, sadece insanlara değil bütün hayvanata karşı barışçı olmak, hac esnasında hiçbir canlıya zarar vermemektir.
Astında bunu sadece fiziksel zararla da sınırlamamak, sözlü ve fiili taciz ve eziyet vermekten de sakınmak gerekir. Bütün bunlar hacem kemâli için faydalı hususlardır.

Bâb: İhramlı Kimseler Av Hayvanı Gördüklerinde

198- Saîd b. er-Rebî bize anlatarak dedi ki: Ali b. el-Mübârek bize Ab-dullah b. Ebî Katâde'detı, o babası Ebû Katâde'den şunu nakletti:
Hudeybiye yılı Allah Resulü (sav) ile yola çıktık. Ashabı ihrama girdikleri hâlde ben girmedim. Sefer sırasında Gayka'da düşman olduğu haberini aldık. Onlara doğru yola çıktık. Arkadaşlarım yolda yabani bir eşek gördüler. Birbirleriyle gülüşmeye başladılar. Ben de ona baktım ve atımla üzerine hamle ettim. Onu vurdum. Arkadaşlardan yardım istedim. Bana yardım etmekten imtina ettiler. Onun etinden hep birlikte yedik.
Sonra Allah Resûlü'ne yetiştim. Aramızdaki hattın düşman tarafından kesilmesinden korkuyorduk. Atımı kâh koşturuyor, kâh kendi yürüyüşüne bırakıyordum. Gecenin yarısında Gıfâr oğullarından bir adamla karşılaştım. "Allah Resûlü'nü (sav) nerede bırakmıştın?" diye sordum. "Ta'han'da, kendisi Sukya'da öğle uykusuna yatacağını söylemişti" dedi. (Yanına

vardığımda) "Ey Allah Resulü! Ashabın beni gönderdiler, sana Allah'ın selam, rahmet ve bereketini söylüyorlar. Şu anda kendileri düşmanın sizinle aralarındaki hattı kesmesinden korkuyorlar. Onları bekleşeniz" dedim, O da öyle yaptı. Ben devam edip "Ey Allah Resulü! Yaban eşeği avladık, yanımda artanı var" dedim. Allah Resulü (sav) ashabına "Haydi gelin, yiyin" buyurdu. Hepsi de ihramhydılar.[19]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafızları önceki 197 no.lu hadiste şerhediîmiş, hükmü açıklanmıştır.

Bâb: İhramlı Kimse Av Hayvanının Öldürülmesine Yardım Edemez

199- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Salih b. Keysân'dan, o Ebû Katâde'nin azatlısı Ebû Muhammed Nâfi'den, o Ebû Katâde'nin (ra) ağzından şunu nakletti;
Allah Resulü (sav) ile birlikte Medine'den üç konak uzaklıktaki el-Kâha'da idik. Bazımız ihramlı, bazımız değildik. Arkadaşlarımın birbirlerine bir şey gösterdiklerini fark ettim. Ona doğru baktığımda bir yaban eşeği olduğunu gördüm. Arkadaşlar, "Biz ihramhyız, sana asla yardım etmeyiz" dediler.
Bunun üzerine onu yakalayıp getirdim. Eşeği, bir tepenin arkasına götürüp kestim. Etini arkadaşlarıma getirdim. Bazıları "Yiyin" derken, bazıları "Yemeyin!" dediler. O sırada biraz ilerimizde olan Allah Resû-lö'nün (sav) yanına vardım. Durumu kendisine sorduğumda "Yiyin, helaldir" buyurdu.[20]

Şerh

Kâna", Medine tarafında Sukyâ'dan bir mil uzaklıkta konak yeridir. Medine'den üç konak yeri uzakta olduğu bildirilmiştir.
Onu öldürmene hiçbir şekilde yardım etmeyiz, biz ihramlıyız, dediler" ifadesinde ihramlı kimsenin av hayvanının yakalanmasına ve öldürülmesine yardımcı olamayacağı beyan olmaktadır.
Bîr tepenin arkasından" ifadesinde geçen "Ekeme" kelimesi tek bir kayadan oluşan tepe, yükselti anlamındadır.

Hüküm

İhramlı kimsenin bizzat avlaması olduğu gibi avcıya yardım etmesi de haramdır.

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız en mühim ders, kötü bir fiilin gerçekleşmesine yardım etmenin onu yapmak gibi vebali olduğudur. Aynı şey bunun aksi olan iyi fiil için de geçerli olup onda da hâsıl olacak sevaba hissedar olma söz konusudur.

Bâb: İhramh Kimse Av Hayvanına İşaret Edemez

200- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Ebû Avâne bize Osman'dan, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babasının dilinden şunu anlattı:
Allah Resulü (sav) haccetmek üzere yola çıkmıştı. Sahabe de O'nunla birlikte çıkmışlardı. Allah Resulü (sav) onlardan Ebû Katâde'nin de (ra) bulunduğu bir grubu ayırıp şöyle buyurmuştu:
Siz deniz kıyısından gidin, ileride buluşuruz. Onlar da bu emir üzerine deniz kıyısından gitmişlerdi. Ayrıldıktan bir süre sonra Ebû Katâde (ra) dışında hepsi ihrama girdiler. Yolda ilerlerken yabani eşekler gördüler. Ebû Katâde (ra) bunların üzerine hücum etti ve bir dişi eşeği yakalayıp kesti. Diğerleri de konaklayıp etten yediler. Sonra da "Acaba ihramh iken av eti yiyebilir miyiz?" diye meraka kapıldılar. Etin kalanını yanımıza alıp götürdük. Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardıklarında "Ey Allah Resulü! Biz ihrama girmiştik. Fakat Ebû Katâde ihrama girmemişti. Yolda yabani eşyekler gördük. Ebû Katâde onlara saldırdı ve bîr dişi eşek yakalayıp boğazladı. Konaklayıp etinden yedik. Sonra da ihramh olduğumuz halde av eti yiyebilir miyiz?" diyemerak ettik. Etin kalanını yanımızda getirdik.
Allah Resulü (sav) sordu: Sizden biri onu işaret etti veya üstüne saldırdı mı?
"Hayır" dediler. Bunun üzerine, "Etin kalanım da yiyin" buyurdu.[21]

Şerh

Haccetmek üzere çıktı" ifadesinde hata vardır, çünkü Allah Resulü (sav) umre niyetiyle yola çıkmıştır. Bu tespit el-İsmâilî'ye aittir. O'nun hac seferine çıkışı, daha kalabalık bir topluluk içinde ve sahil tarafından değil çöl tarafından olmuştur. Râvi muhtemelen ihramı hac olarak da ifade etmiş olabilir. Çünkü umreye 'küçük hac' denir.
Ebû Katâde eşeklerin üzerine hücum etti" ifadesinde, avlanma işini tek başına Ebû Katâde'nin üstlendiği anlaşılmaktadır.
Allah Resulü: Sizden biri onu işaret etti veya üstüne saldırdı mı? "Hayır" dediler" diyalogunda, haram olanın av hayvanını göstermek ve ona işaret etmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaç için at sürmek caizdir. İhramlı birinin av hayvanını öldürmesi ancak üzerine saldırması hâlinde caiz olabilir. Böyle bir durumda ihramlı kendini müdâfaa etmek için

onu öldürebilir. Bu yüzden bedel ödemesi gerekmez.

Hüküm

İhramlı biri için sadece avlanmak değil, avlanan birine yardımcı olmak, ona yol göstermek, hayvanın yerini işaret etmek de haramdır.

Ders

Hac mevsimi gibi huzur ve maneviyatın hüküm sürdüğü bir dönemde, başka canlıların canlarına kıymak, onların kanlarını dökmek, meşru bir sebep bulunmadıkça onları rahatsız etmek hiç de mantıklı bir davranış değildir. Akıl ve insaf sahibi bir hacı adayı, elbette ruhî beslenmesiyle meşgul ve kendi canının derdinde iken suç ve günahlarına başkalarını eklemek gibi bir gaflette bulunamaz. Tabiî nefsinin kışkırttıkları başka.

Bâb: İhramlı Kadın Ve Erkeğin Nehyedildiği Koku

201- Abdullah b. Yezîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Adamın biri kalktı ve şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! İhramlı iken ne tür giysiler giyinmemizi emredersin?"
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gömlek, şalvar/don, sarık, bornoz giymeyin. Sizden birinin terlikleri olmazsa mest giysin. Fakat kayış bağlama yerlerinden alt kısmını kessin. Safran veya alaçehre bulaşmış bir şey giymeyin. İhramlı kadın peçe ve eldiven giymesin.
"Peçe ve eldiven" ibaresinde Musa b. Ukbe, İsmail b. İbrahim, Cüveyriye ve İbni İshâk râviye mutâbaat etmişlerdir.[22]

Şerh

Alaçehre ve safran bulaşmış bir şey giymeyin" ifadesinden kokulu bitkilerin sürüldüğü elbiseler anlaşılmaktadır.

Hüküm

İhramlı kimsenin, ? kokulandırılmış giysilere bürünmeleri caiz değildir. Allah Resulü (sav) bu meyanda alaçehre ve safranı özellikle zikretmiştir. Ancak kötü kokuları gidermek maksadıyla elbiselerine koku sürebilirler.

Bâb: Terlik Bulamayan İhramlının Mest Giymesi

202- Ahmed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: İbrahim b. Sa'd bize İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) ihramlı kimsenin giyeceği şeyler soruldu. O da şöyle buyurdu: Gömlek, sarık, şalvar/don, bornoz, alaçehre ve safran sürülmüş elbise giyemez. Eğer bir çift terlik bulamazsa mest giysin, ancak ayakkabı kayış bağlama yerleri açık olacak şekilde onları kessin.[23]

Şerh

Eğer bir çift pabuç bulamazsa mest giysin, ancak topuklardan gerisi açık olacak şekilde onları kessin" ifadesinde, ihramlının ayaklarına giymesi gereken pabuç, terlik vs hakkında bilgi verilmektedir.

Hüküm

İhramlı kimse terlik, takunya gibi bir şey bulamazsa ayakkabı kayışının bağlandığı yerin hizasından itibaren mestlerinin arka tarafını keserek kullanabilir.

Bâb: Harem Ve Mekke'ye İhramsiz Girmek

203- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Fetih Yıh (şehre) başında miğferle girdi. Onu çıkardığı sırada bir adam gelerek şöyle dedi: İbni Hatal Kabe'nin örtülerine sarılmış durumda. Buyurdu ki: "Öldürün onu.[24]

Şerh

Fetih Yılı (şehre) başında miğferle girdi" ifadesinde Mekke'ye ve Kabe'ye ihramsız girildiğine dair bir bilgi yeralmaktadır.

Hüküm

Hac, umre gibi niyetlerde olmaksızın ve mikat mahallerinde ihrama gi-rilmeksizin Mekke'ye girildiğinde şer'an haram olmayan her tür giysi giyilebilir.

Bâb: Bineğinin Üzerinde Duramayan Kimsenin Hacci

204- Ebû Âsim bize İbni Cüreyc'den, o îbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Yesâr'dan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Veda Haccı yılında Has'am'dan bir kadın geldi. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi. O da "Evet" buyurdu. [25]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafızlarının şerhi ve hükmü 180 no.lu hadis-i şerifteverildiği için tekrar edilmeyecektir. Yalnız şunu söylemek mümkündür ki maddî imkânı olmasına rağmen sağlık sebebiyle hacca gidemeyen biri, başka birini vekil tayin ederek hac görevini edâ etmekle yükümlüdür.

Bâb: Kadının Erkekle Birlikte Haccetmesi

205- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Yesâr'dan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
FadI (b. Abbâs) Allah Resûlü'nün (sav) terki sindeydi. Has'am'dan bir kadın geldi. FadI, ona, o Fadl'a bakmaya başladı. Ta ki Allah Resulü (sav) Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi.
O da "Evet" buyurdu. Bu Veda Haccı sırasındaydı.[26]

Hüküm

Hanefi ulemâsı, "Kendisiyle Mekke arasında üç günlük mesafe bulunan kadının (genç olsun, ihtiyar olsun) haccı edâ edebilmesi için yanında mahreminin bulunması şarttır" hükmü üzerinde ittifak etmiştir. İmam Ebû Hani-fe ile İmam Ebû Yusuf tan nakledilen bir rivayete göre kadının bir günlük yola mahremsiz gitmesi mekruhtur. Zaman bozulduğu için fetvanın buna göre olması gerekir.

Ders

Kadınların yanlarında eşleri veya mahremleri olmaksızın tek başlarına hacca gitmekten men edilmeleri, elbette bir çok hikmete dayanmaktadır. Bunların başında gerek kadının kendisine, gerekse o beldeye gelen erkeklere zor anlar yaşatma ihtimalinin ortadan kaldırılması gelir. Yalnız bir kadın, erkeklerin ilgisini çekebilecek, bazı zayıf karakterli kimseleri yoldan çıkartabilecektir. Bu nedenle hanımların tek başlarına haccetmesine izin verilmemiştir. Günümüzde olduğu gibi arkadaş ve tanıdıklardan oluşan gruplar içinde hacca gitmelerinin bir sakıncası olmasa gerekir diye düşünülebilir.

Bâb: Çocukların Haccı

206- İshâk bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize kardeşimin oğlu İbni Şihâb'dan, o amcasından, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şöyle dediğini nakletti:
Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da Önünde duvar olmaksızın namaz kıldırıyordu. İlk safın bir bölümünün önünden geçtim ve eşekten inerek serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da Allah Resûlü'nün (sav) ardında safa katıldım.[27]

Şerh

Geldim, o sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım" ifadesi İbni Abbâs'a (ra) aittir. Kendisi bunu Veda haccı sırasında yaşamıştır. Bu da henüz çocuklukla gençlik arasındayken haccettiğini göstermektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre ergenlik çağına adım atmamış bir çocuk hac farizası ile mükellef değildir. Dolayısıyla ancak nafile bir hac olarak görülebilir. Çocukken hacca giden birinin, şartlan elverdiği ve farz olduğu takdirde tekrar haccetmesi gerekir. Çünkü çocukluktaki haccı sayılmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, kutsal beldeleri ziyaret etmenin yaşla sınırlandırılmaması, genç hatta çocuk yaştakilerin bile Mekke ve Medine gibi şehirleri ziyarete gönderilmesidir. Yabancı dil, üniversite öğrenimi, çalışma gibi amaçlarla çocuklarımızı yurt dışına göndermekte bir sakınca görmezken, Allah'ın misafirleri olacakları bu beldelere göndermekten neden çekiniyor, bunu neden hep erteliyoruz anlamak zordur.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) ".. Gördüğünüzde" Buyruğu

207- Abdülaziz b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süleyman b. Bilal bize Humeyd'den, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hanımlarına yaklaşmayacağına dair yemin etti. Ayağı incinmişti. Yirmi dokuz gece çardakta ikâmet ettikten sonra indi. Sahabe "Ey Allah Resulü! Bir ay için yemin etmiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: Ay yirmi dokuz gün de olabilir.[28]

Şerh

Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ay yirmidokuz da çekebilir", gerçekten de her iki takvimde, yani hicri ve miladî takvimlerde ayların farklı günler çektiklerini görürüz.

Hüküm

Hadisin burada yer alma sebebi, muhtemelen hac farizasıyla ilgili olarak takvimde de buna bağlı değişiklik olabileceğine dikkat çekilmesidir.

---

[1] Buharı, hac/1417, 1721-1722, megâzî/4048, isti'zân/5760; Müslim, hac/2375-2376; Tirmizî, hac/850; Nesâî, menâsik/2588, 2593-2595, âdâbu'l-kuzât/5294/5300; Ebû Dâvud, menâsik/1544; İbn Mâce, menâsik/2898; îbn Hanbel, musnedu Benî Hâ-şim/1716, 1725, 1792, 2153, 2884, 3068, 3203; Mâlik, hac/703; Dârimî, menâsik/1761-1763.
[2] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmîzî, hac/840, 855; Nesâî, gusl414, 428, menâsiku'!-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735,
[3] Bkz. 181 no.Iu hadis-i şerif.
[4] Buhârî, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; Tirmizî, hac/763; Nesâî, menâsiicu'l-hac/2618-2619, 2621, 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâce, menâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831,4860, 4885,4919, 4946, 4992, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731, 5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732.
[5] Buharı, hac/1480-1483, ehâdisu'l-enbiyâ/3117, tefsîru'l-Kur'ân/4124, temennî/6702; Müslim, hac/2367-2374; Tirmizî, hac/801; Nesâî, menâsiku'l-hac/2851, 2853-2854, 2861; Ebû Dâvud, menâsik/1733; İbn Mâce, menâsik/2946; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'İ-Ensâr/23162, 23897, 24266, 24290, 24836, 24905, 24955, 25505; Mâlik, hac/710; Dârimî, menâsik/1793-1794.
[6] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif.
[9] Buhârî, hac/1494, 1502, 1506; Müslim, hac/2228-2231; Tirmizî, hac/788; Nesâî, menâsik/2888-2889; Ebû Dâvud, menâsik/1957; İbn Mâce, menâsik/2934; İbn Hanbe], musnedu'aşereti'l-mubeşşere/95, 126, 171, 220, 245, 263, 307, 341, 357-358; Mâlik, hac/720; Dâvimî, hac/1790.
[10] Buhâri, hac/1495-1496, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101, cihâd/2766, me-gâzî/4049; Müslim, hac/2358, 2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsik/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929^5657, 5747, 5951, bakî musnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792
[11] Buhârî, hac/1495-1496, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101, cihâd/2766, me-gâzî/4049; Müslim, hac/2358, 2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsik/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/'4657, 4929,, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'i-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792
[12] Bk. 188 no.luhadis-i şerif.
[13] Bk. 188 no.lu hadis-i şerif.
[14] Buhâri, hac/1611-1612, 1614, megâzî/4058-4059; Müslim, hac/2292-2294, 2297; Tİr-mızî, hac/837; Nesâî, menâkıb/2810; Ebû Dâvud, menâsik/1689-1690; İbn Mâce, menâsik/3035; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4428, 4656, 4662 5250 5357 5366 5733, 5841, 5954, 5987, 6095; Mâlik, hac/785; Dârimî, menâsik/1815, 1827.
[15] Bkz. 193 no.luhadis-i şerif.
[16] Bkz. 193 no.luhadis-i şerif.
[17] Bkz. 193 no.luhadis-i şerif.
[18] Buhârî, hac/1692-1695, hibe/2382, cihâd/2642, 2698, megâzî/3834, et'ime/4986-4987; Müslim, hac/2062-2066; Tirmizî, hac/776; Nesâî, menâsik/2775-2776; Ebû Dâvud, menâsik/1578; İbn Mâce, menâsik/3084; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21488, 21524, 21529, 21544, 21557/ 21564, 21575; Mâlik, hac/684, 686; Darımı, menâsik/1756-1757.
[19] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.
[20] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.
[21] Bkz. 197no.luhadis-İ şerif.
[22] Buhâri, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; Tirmizî, hac/763; Nesâî, menâsiku'l-hac/2618-2619, 2621, 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâce, menâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831, 4860, 4885, 4919, 4946, 4992-, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731, 5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732
[23] Bkz. 201 no.lu hadis-i şerif.
[24] Buhâri, hac/1715, cihâd/2817, megâzî/3949, libâs/5361; Müslim, hac/2417; Tirmizî, cihâdl616; Nesâî, menâsik/2818-2819; Ebû Dâvud, cihâd/2310; İbn Mâce, cihâd/2795; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11625, 12220, 12387, 12464, 12886, 12933, 12955, 13030; Mâlik, hac/842; Dârimî, menâsik/1857, siyer/2348.
[25] Buhârî, hac/1417, 1721-1722, megâzî/4048, isti'zân/5760; Müslim, hac/2375-2376; Tirmizî, hac/850; Nesâî, menâsik/2588, 2593-2595, âdâbu'l-kuzât/5294/5300; Ebû Dâvud, menâsik/1544; İbn Mâce, menâsik/2898; İbn Hatıbel, musnedu Benî Hâ-şim/1716, 1725, 1792, 2153, 2884, 3068, 3203; Mâlik, hac/703; Dârimî, menâsik/1761-1763.
[26] Bkz. 204 no.lu hadis-i şerif
[27] Buhârî, salât/463, ezân/814, hac/1724, megâzî/4060; Müslim, saiât/780, 781; Tirmizî, salât/309; Nesâî, kıble/744, 746; Ebû Dâvud, salât/714-715; İbn Mâce, ikâmetu's-salâî/937; İbn Hanbel, musned-i Benî Hâşim/1793, 1991, 2256, 2667,, 2749, 2862, 3001, 3136, 3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salât/1379
[28] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbik/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-saİât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedH-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. NAFİLE NAMAZLAR BÖLÜMÜ
1. (Günlük Nafileler)
2. Sabah Namazının İki Rekat Sünneti
3. Sabah Namazının Sünnetini Kısa (Sürelerle) Kılmak
4. Sabah Namazının Sünnetinden Sonra Biraz Yatmak
5. Sabah Namazının Sünnetini Kılmadan İmama Yetişen Kişi (Ne Yapar?)
6. Sabah Namazının Sünnetini Geçiren Kimse Onu Ne Zaman Kaza Eder?
7. Öğlenin Farzından Önce Ve Sonra Kılınan Dört Rekat(lık Sünnet)
8. İkindi Namazından Önce (Kılınan Sünnet) Namaz
9. İkindi Namazından Sonra (Nafile) Namaz Kılmak
10. Güneş Batmadığı Müddetçe (İkindi Namazından Sonra) İki Rekat Namaz Kılmayı Caiz Görenler(İn Delilini Teşkil Eden Hadisler)
11. Akşam Namazından Önce (Nafile) Namaz (Kılmak)
13. Gündüz Kılınan (Nafile) Namazlar
14. Tesbîh Namazı
15. Akşam Namazının İki Rekatlık Sünneti Nerede Kılınır?
16. Yatsıdan Sonra (Nafile) Namaz
17. Gece Namazı Mükellefiyetinin Kaldırılması
18. Gece (Namaza) Kalkmak
Namazda Uyuklama
19. Hizbini (Devam Ettiği Zikrini Veya Kur'an Tilâvetini) Okuyamadan Uyuyup Kalan Kimse
20. Gece (Namaza) Kalkmaya Niyet Edip De Uyuyup Kalan Kimse
21. Gecenin Hangi Saatinde Yapılan İbadet Daha Üstündür?
22. Peygamber (S.A.) Gece Hangi Saatlerde (Namaza) Kalkardı?
23. Gece Namazına İki Rekat Namazla Başlamak
24. Gece Namazı İkişer İkişer Kılınır
25. Gece Namazında Yüksek Sesle Okumak
26. (Hz. Peygamber) Gece Namazı(nı Nasıl Kılardı?)
27. Namazda Aşırılıktan Sakınmak, Orta Yolu Tutmak

5. NAFİLE NAMAZLAR BÖLÜMÜ

1. (Günlük Nafileler)

1250. ...Ümmü Habîbe (r.anhâ)'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:

"Kim günde on iki rekat nafile (namaz) kılarsa o namazlar sebebiyle kendisine cennette bir ev yapılır."[1]

Açıklama

Başlığımızı teşkil eden "nafile naınazlar'dan maksat beş vakit namazlara bağlı olarak kılınan "revâtib" dediğimiz sünnetlerdir. AIiyyü'l-Kaarî'nin ifâdesine göre, her ne kadar sünnetlerin bazısı, bazısına nisbetle daha kuvvetli ise de aslında sünnet, nafile, tatavvu', mendûb, müstehab, muraggab kelimeleri eş anlamlıdır, hepsi de aynı mânâya gelir. Sahih bir hadis-i şerifte buyuruluyor ki: "Kıyamet gününde kulun amelinden ilk hesaba çekileceği şey namazdır. Eğer namazının hesabını tam verirse kurtulmuştur. Eğer tam veremezse iflâs etmiştir. Eğer farz namazlarından bir eksiği varsa Allahu Teala: "Kulumun nafile namazları olup olmadığım iyice araştırın" buyurur. (Eğer nafile namazları varsa) farz namazlarındaki eksiği bu nafilelerle tamamlanır. Sonra diğer amelleri de bu şekilde muhasebe edilir."[2]
Şafiî ulemâsından Nevevî de diyor ki: "Bu hadise göre farzlar noksan bile olsa, kılınan nafileler kabul edilir. "Farz tamamlanmadıkça kılınan nafilelerinin makbul olmayacağını" ifâde eden haber zayıftır. Şayet doğruluğu kabul edilse bile bu, farzdan sonra kılınan son sünnetlerle ilgili olabilir ve "farz kılınmadan son sünnet kılınamaz" Çünkü son sünnetin sahih olması ondan önce kılınacak farz namazın sıhhatine bağlıdır" demektir. Aslında bu sözün mânâsı "farzdan önce kılınan son sünnet sahih değildir" demek değildir. Bu sünnet son Sünnet olarak caiz değildir" demektir.[3] Günümüzde "Farz borcu olan kimsenin sünnet kılamayacağı" gerekçesiyle halkı sünnetleri terk etmeye ve sünnet yerine kaza namazı kılmaya teşvik edenlerin Hanefî mezhebine göre bir mesnedleri olmadığı bütün açıklığıyla meydanda olduğu gibi Şafiî ulemasından bile bu görüşün zayıf olduğunu söyleyenler vardır. Kaldı ki bu kimseler Hanefî mezhebi adına fetva verdiklerini iddia etmektedirler.
Bilindiği gibi bir fıkıh terimi olarak sünnet: Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin farz ve vâcib olmayarak yapmış oldukları şeydir. Sünnet-i müekkede ve sünnet-i gayr-i müekkede olarak iki kısma ayrılır.
Sünnet-i Müekkede: Peygamber Efendimizin devam edip pek az terk buyurmuş oldukları sünnettir. Sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri gibi.
Sünnet-i gayr-i müekkede: Fahr-i âlem Efendimizin ibâdet maksadıyla ara-sıra yapmış oldukları şeylerdir. Yatsı ve ikindi namazlarının ilk sünneti gibi.
İslâm dininde çok mühim bir yeri olan ezan, ikâmet, cemaate devam gibi sünnetlere "Sünnet-i Hüdâ" denir ki, bunlar da birer sünnet-i müekkededir. Resül-i Ekrem (s.a.)'in yiyip içmeleri giyip kuşanmaları, oturup kalkmaları gibi siret-i nebeviyyelerine ait şeyere de "Sünen-i Zevâid" adı verilmiştir ki, bunlar da birer sünnet-i gayr-ı müekkededir. Hanefî uleması sahâbe-i

kiramın takib ettikleri zühd ve takva yolunu da "sünnet" saymışlardır.
Sünnetin hükmü: Sünnet-i müekkede ve sünen-i hüdâ denilen sünnetlerin yapılmasında sevab; bile bile terk edilmesinde itab (azarlama) vardır. Gayr-i müekkede ve "zevâid" denilen sünnetlerin yapılması ise, pek güzeldir. Sevgili, muazzez Peygamberimize uymanın bir alameti olduğundan sevaba, ve Peygamberimizin şefaatine vesilesi olacağı umulur. Fakat terk edilmesi, kınanması gerekmeyen bir hâdisedir.
Müstehab: Bir fıkıh terimi olarak Resûl-i Zrşan Efendimizin bazan yapıp bazan terk buyurmuş oldukları şeylerdir. Kuşluk namazı gibi. Bu bir nevi sünnet-i gayr-i müekkede demektir. Müstehablara, mendub fazilet, nafile, tatavvu, edeb adı da verilir. Şöyle ki: Müstehab olan bir şeye sevabı çok olup işlenmesi arzu edildiğinden mendub, fazilet denir. Farz ile vâcib üzerine ilâve olarak yapıldığı için de nâfiEe denilir. Kat'î bir emre dayanmaksızın sadece teberru suretiyle yapıldığı için de tatavvu' ismi verilir. Güzel ve beğenilen bir haslet olması dolayısıyla de edeb denilmiştir. Müstehabın yapılmasında sevab vardır. Yapılmamasında ise, tenzihen olsun, kerahet yoktur.
Şafiî ve Hanbelî fukahasına göre, sünnetler ile mendublar biridir. Herhangi bir sünnete müstehab ve mendub da denir.[4]
Konumuzu teşkil eden hadis-i şirefi Tirmizî ve Nesâî'nin rivayetlerinde "öğlenin farzından önce dört rekat ve sonra iki rekat, akşamın farzından sonra iki rekat, yatsının farzından sonra iki rekat ve sabahın farzından önce iki rekat" şeklinde geçmektedir.[5] Nesâî'nin bir rivayetinde de, "yatsıdan sonra iki rekat" yerine bir hata eseri olarak "ikindiden önce iki rekat" şeklinde geçmektedir.[6]
Fıkıh âlimleri her ne kadar bu hadisi, beş vakit namazlara bağlı olarak kılman sünnet-i müekkedelerin toplam 12 rekat olduğuna delil olarak naklederlerse de Hanefî ulemasından İbn Humam'a göre bu hadis mendub ve müstehaba delalet eder. Bu bakımdan bu hadisin beş vakit namaza bağlı olarak kılınan, müekked sünnetlerin on iki rekat olduğuna delâlet ettiği söylenemez. Çünkü müekked sünnetin sübutu için, Resûl-i Ekrem'in o fiile devam ettiğinin sabit olması gerekir. Bu hadis-i şerifte ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bu sünnetlere devam ettiğine dâir bir işaret yoktur. Ancak hadis-i şerifte sözü geçen namazların müekked sünnet olduğu îbn Ömer ve Âişe (r.anhuma) hadislerinin beraber delâleti ile anlaşılır. İbn Ömer hadisinde şöyle buyuruluyor: "Ben Peygamber (s.a.)'den öğleden önce iki, öğleden önce iki, öğleden sonra iki akşamdan sonra evinde iki, yatsıdan sonra iki, sabahtan önce iki rekat olmak üzere on rekat (nafile namaz) öğrendim"[7] Hz. Âişe (r.anhâ) hadisinde de şöyle buyuruluyor: "Resul-î Ekrem (s.a.) öğleden evvel dört, sabahtan önce iki rekat kılmayı asla terk etmezdi."[8]
Hanefî ulemâsından Buhârî şârihi Aynî'nin beyânına göre, hadisler arasındaki bu ihtilâf şu şekilde uzlaştırılmıştır:
1. Abdullah b. Ömer rekatın ikisini unutup iki rekat rivayet etmiş olabilir.
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz öğleden evvelki sünnetleri kâh dört, kâh iki kılmış, birinciyi Hz. Âişe; ikinciyi de İbn Ömer rivayet etmiş olabilir.
3. Resûl-i Ekrem mcsciddc iki, hane-i saadette dört (rekat namaz) kıldığı için bunlardan birincisi Abdullah b. Ömer, ikincisi de Hz. Âişe tarafından rivayet edilmiş olabilir.
Bütün bu ihtimalleri göz önünde bulundurarak öğle namazının ilk sünnetini dört rekatlen aşağıya düşürmemek lâzımdır. Çünkü dörl sayısına iki de dâhildir. "İbn Ömer Resûl-i Ekrem (s.a.)'in yalnız mescidde kıldığı namazı biliyordu. Hz. Âişe ise, hem mescid hem de evdeki hâline vakıf idi" diyenler de vardır. Gerek İbn Ömer (r.a.) gerekse Hz. Âişe (r.anhâ) gördüklerini nakletmişlerdir. Bununla beraber, bu konuda Hz. Âişe'nin müşahedesinin gerçeği daha çok yansıtacağında şüphe yoktur. Belki de Hz. Âişe bu hadisi Hz. İbn Ömer'in yanlışını düzeltmek için nakletmiştir.
İmam Taberî de bu konuda şunları söylemiştir: "Resûl-i Ekrem (s.a.) öğle namazından evvel ekseriyetle dört rekat kılardı. Bazan iki kıldığı da olurdu."[9]
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: İbn Ömer hadisi ile Hz. Âişe hadisi bir arada mütalaa edildiği zaman Resûl-i Ekrem Efendimizin hergün farz namazlara bağlı olarak ve farz namazların dışında belli rekatte namaz kılmaya devam ettiği anlaşılır. Şöyle ki: Hz. Âişe hadisi Resûl-i Ekrem'in bu namazlara devam ettiğini ifâde ederken, İbn Ömer hadisi de bu namazların on, rekat olduğuna delâlet eder. Ancak İbn Ömei (r.a.) Resul-i Ekrem (s.a.)'in evde kıldığı dört rekat namazdan haberdar olamadığı için Resûl-i Ekrem (s.a.)'in zevalden sonra kıldığı iki rekat tahiyyetü'l -mescid namazını devamlı işlediği bir sünnet zannetmiş bu sebeple "öğleden evvel iki rekat kılardı" şeklinde rivayet etmiştir. Öyleyse; "İbn Ömer hadisi Resûl-i Ekrem (s.a.)'in farz namazlara bağlı olarak on iki rekat müekked sünnet kıldığına delâlet etmektedir" denebilir. Bu konuda öğle namazı ile cuma namazı arasında bir tefrik yapılmadığından hanefî ulemâsı cuma ile öğle namazının ilk sünneti arasında bir faık görmemişlerdir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in öğleden evvel dört, öğleden sonra da iki rekat kıldığına dair en açık hadis Müslim'in rivayet ettiği şu hadistir: "ResuhıUah (s.a.) benim evimde öğleden evvel dört rekat (nafile namaz) kılar, sonra (mescide) çıkarak cemaate namaz kıldırır, sonra (tekrar benim evime) girerek iki rekat (nafile) daha kılardı. Cemaate akşam namazını kıldırır sonra (benim evime) gelerek iki rekat nafile kılardı. Cemaate yatsıyı kıldırır ve (yine benim evime) girerek, iki rekat (nafile) kılardı. Geceleyin içlerinde vitir de dâhil olmak üzere dokuz rekat namaz kılardı. Bazı geceler, namazı ayakta, uzun kılar, bazı geceler de oturarak uzun kılardı. Ayakta kılarken okursa, ayaktan rükû ve sücûda varırdı. Otururken okunursa, oturduğu yerden rüku ve secde ederdi. Fecir doğunca, iki rekat (nafile namaz) kılardı."[10]
Ulemanın beyânına göre nafile ibâdetlerin meşru olmasındaki hikmet:
a. Farzların noksanlığım, onlarla tamamlamak,
b. Farzdan önce nafile ibâdet yapmak sureti ile nefsi, ibâdete alıştırmak, kalbi tamamıyla farza hazırlamak ve,
c. Şeytanının tamahını kırmak gibi şeylerdir,
el-Hidâye şerhlerinden "Fethu'l-Kadîr"in "Nevâfil" babında şu satırlar yer almaktadır:
"en-Nekâzil" nâm eserde deniliyor ki; beş vakit namazın sünnetlerini terk eden kimse, bunların hak olduğuna itikad etmezse, kâfir olur. Hak olduklarına inanır da kılmazsa sahih kavle göre, günahkâr olur. Çünkü onları terk edenler hakkında tehdid

vârid olmuştur. Şüphesiz ki günah vacibin terkinden dolayı lâzım gelir. Evet sünnetleri terk etmek, Resûlullah (s.a.)'in sünnetlerini işlemeye bağlı olan uhrevi kazanç ve derecelerin elden gitmesiyle sonuçlanır. Ama bu hüküm sünnetler istihfaf edilmeksizin hatta son derece edeb ve tazim göstermekle beraber bırakıldığına göredir. Böyle olmazsa, onları terk etmeye sebeb olan şeyin hâline göre verilecek hüküm küfürle günah arasındadır..."[11]
Ker ne kadar konumuzu teşkil eden hadisin "sünneti müekkedeleri kılan kimsenin Cennete gireceği" ifâdesinden sünnetlere devam etmeyenin Cennete girmeyeceği gibi bir mana da akla gelebilirse de bu hadisten böyle bir mana çıkarmak doğru değildir. Çünkü her ne kadar şartın bulunması cezanın da bulunmasını gerektirirse de şartın olmaması cezanın da olmamasını gerektirmez. Çünkü şart sebeptir. Ceza ise, müsebbebtir. Sebebin bulunmamasından müsebbebin (neticenin) de bulunmaması gerekmez. Zira müsebbebin bir çok sebebi bulunabilir. Bir tanesinin bulunmaması müsebbebin de bulunmamasını gerektirmez.[12]
"Cennette kendilerine bir ev yapılır" sözünden maksat, "Cennete önce girerler" demek de olabilir. Çünkü cennete kayıtsız-şartsız girmeyi icab ettiren şey imandır.[13]

1251. ...Abdullah b. Şakîk'den (şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir:)
Âişe (r.a.)'ye Resûlullah (s.a.)'în (kıldığı) tatavvu namazını sordum da (şöyle) cevab verdi: "Öğleden evvel evimde dört rekat kılar, sonra çıkar cemaate namazı kıldırdıktan sonra tekrar evime gelir iki rekat (daha) kılardı. Cemaate akşam namazını kıldırır. Sonra evime döner iki rekat (daha nafile namaz) kılardı. Cemaate yatsı namazını kıldırdıktan sonra da evime girip iki rekat daha kılardı. Geceleyin de vitir dahil dokuz rekat (namaz) kılardı. Bazı geceler oturarak ve (bazı geceler de) ayakta uzun zaman namaz kılardı. Ayakta kılarken okursa, rükû ve sücûda da ayaktan varırdı. Otururken okursa rükû' ve sücûdu da oturarak yapardı. Sabah olunca da iki rekat (nafile) kılardı. Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun."[14]

Açıklama

1. Bu hadis-i şerifte Cenab-ı Peygamber (s.a.)'in bazı geceler vitir dâhil on rekat namaz kıldığı ifâde edilirken Bu hârî'nin bir rivayetinde "geceleyin on bir"[15] bazı rivayetlerde de "oniiç rekat kılar"[16] dediği ifâde edilmektedir. Hz. Âişe'den gelen diğer bir rivayette de "geceleyin dokuz rekat namaz kılardı, fakat yaşlanınca yedi rekat kılmaya başladığı" rivayet olunmaktadır.[17]
Yine Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte de; "Resûl-i Ekrem (s.a.) gece onüç, sabah ezanından sonra da iki rekat daha namaz kılardı"[18] dediği ifâde edilmektedir ki toplam onbeş rekât eder.
Resul-i Ekrem'in gece namazlarım onüç rekat kıldığını ifâde eden Hadis-i şerifte, Resûl-i Ekrem'in gece namazları, yatsının son sünneti ile beraber hesaplanmıştır. Resûl-i Ekrem gece namazına kalktığı zaman devamlı kıldığı iki rekat abdest namazı[19] veya vitirden sonra oturarak kıldığı iki rekat namaz bu sayıya dahil edildiği için bu hadiste Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gece namazlarını onüç rekât olarak kıldığı ifade edilmiş de olabilir. Sözü geçen namazlar hesaba katılmazsa, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gece namazlarının on-bir rekat olduğu ortaya çıkar. Nitekim Hz. Âişe validemizin rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in Ramazan ayında on bir rekattan fazla gece namazı kılmadığını ifâde etmektedir.[20] Bu hadis-i şerifte sabah namazı ve gece namazına başlamadan önce kılınan namaz rekatları sayıya katılmadığı için Resûl-i Ekrem Efendimizin kıldığı gece namazları onbir rekat olarak tespit edilmiştir.
2. Kasım b. Muhammed'in yine Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte ise, şöyle buyuruluyor: "Resûlullah (s.a.)'ın gece namazı on rekat idi. Bir secde ile vitir yapar ve sabah'm iki rekat sünnetini kılardı."[21] (Bu suretle kıldığı namazlar on üç rekat olurdu.)
Bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in kıldığı ifade edilen on üç rekat namazdan sabah namazına ait olan iki rekatla vitir namazına ait olan bir rekat çıkarılacak olursa geriye on rekat kalır.
3. Mesrûk'un Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadis-i şerifte ise sabah namazının sünneti dışında yedi, dokuz ve onbir rekat kıldığı ifade ediliyor.[22]
4. Hanefî ulemâsından Aynî'ye göre Resûlullah (s.a.)'m gece namazıyla ilgili hadislerden Kasım b. Muhammed hadisi, Resî-i Ekrem (s.a.)'in gece namazlarında ekseriyetle riâyet ettiği rekat sayısına, Mesrûk hadisi muhtelif zamanlarda duruma ve şartlara göre kıldığı gece namazının rekat sayısına delâlet etmektedir. Netice olarak diyebiliriz ki: "Resûl-i Ekrem (s.a.) gece namazlarını genellikle on rekat olarak kılardı. Duruma göre yedi, dokuz, onbir rekat da kıldığı olurdu. Onüç rekattan fazla yedi rekattan az kılmazdı.[23]
Kurtubî, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gece namazıyla ilgili görüşlerini açıklarken şunları söylemektedir: "Bu mevzudaki Hz. Âişe hadislerini çözmekte ulemâ hayli zorluk çekmiş, bazıları bu hadislerin muzdarib olduğunu, birini diğerine tercih ederek bir neticeye varmanın mümkün olmadığını söylemişse de bu söz gerçeğin ifâdesi olmaktan uzaktır. Çünkü bu hadislerin hepsini Hz. Âişe'den aynı râvi rivayet etmediği ve bu hadislerde anlatılan hadiseler aynı zamana nisbet edilmediği için bu hadislere muzdarib denilemez.
"İşin doğrusu şu ki, Hz. Peygamber muhtelif zamanlarda, içinde bulunduğu ruhî ve tabiî duruma göre yedi rekattan onüç rekata kadar değişik sayılarda gece namazı kılmıştır."[24]
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi, Resûl-i Ekrem'in dört rekat öğleden önce, iki rekat öğle namazından sonra, iki rekat akşam namazından sonra, iki rekat da yatsı namazından sonra ve iki rekat da sabah namazından önce olmak üzere on iki rekat namazı evinde ve devamlı olarak kıldığına delâlet etmektedir. Resûl-i Ekrem'in böyle farz ve vacibin dışında bir ibâdeti devamlı olarak yapması onun müekked bir sünnet olduğuna delâlet eder. Hadiste sünnetlerden bahsedilirken öğle namazının sünnetinden başlanması, beş vakit namazın meşru kılınışındaki sıraya riâyet hikmetine mebni olsa gerektir.

Resûlri Ekrem'in bu sünnetleri evde kılması ise, İbn Melek'e göre, sünnetleri evde kılmanın m üst eh ab oluşuna delâlet ederse de bazıları, "bugün için sünnetleri camide kılmak daha evlâdır. Çünkü bu sayede sünnetin halk arasında yaygınlaşması gerçekleşir ve böyle hareket eden kişi başkalarının kendisine bid'atci demelerini Önlemiş olur" demişlerdir.Ancak İbn Melek'in sözü sünnetin ruhuna daha uygundur. Hanefî ulemâsından İbn Melek, "teheccüdle vitir aynı şeydir" derken; hadisin zahiri, "geceleyin, içinde vitr namazı da dâhil on üç rekat namaz kılan kimsenin kıldığı rekatların tümüne vitir denebileceğini" ifade etmek istemiştir.
Ancak Hanefî mezhebine göre vitir namazı, teheccüd namazından farklıdır. Çünkü vitir namazı vaciptir, üç rekatlıdır. Bir selamla kılınır. Yatsı namazından sonra olmak şartıyla gecenin herhangi bir vaktinde kılınabilir. Ancak gecenin son vaktine kadar te'hiri efdaldir.
Hadis-i şerif bir de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kıraati kıyamda edâ ettiği bir nafile namazda rüku ve secdelere kıyamdan intikal ettiğini yani rükû ve sücûddan evvel asla oturup da namazı oturarak devam ettirmediğini, kıraati oturarak edâ ettiği bir namazda da rükû için ayağa kalkmadığını ifâde etmektedir. Hanefî imamlarından Tahâvi diyor ki; "bazılarına göre oturarak başlanan bir namazda rüku için ayağa kalkmak mekruhtur. Bazılarına göre ise bunda bir sakınca yoktur", Oturan bir kimsenin ayağa kalkması faziletli bir durumdan efdal bir duruma intikal etemis olduğundan bunda bir sakıncanın bulunmaması lâzımdır. Nitekim İmam Ebû Yusuf ile Muhammed (r.a.)'e göre oturarak namaza başlayan bir kimsenin rükû için ayağa kalkmasında bir sakınca yok ise de, ayakta namaza başlayan bir kimsenin rükû-dan önce oturup da namaza oturduğu yerden devam etmesi mekruhtur. Dört mezheb imamına göre ise, her iki durumda da bir sakınca yoktur. Metinde geçen selâm, Rağıb'a göre, görünür-görünmez âfetlerden uzak olmak demektir. Hakiki selâmet ancak Cennette olur. Zira sonsuz hayat orada, fakirlik şaibesi olmayan zenginlik ile zilletin arız olamadığı şan ve şeref oradadır. Hastalık yüzü görmemek şartıyla ebedi sıhhat yine oradadır.
Salât kelimesi Allah'dan rahmet anlamına gelir. Allah Teâlâ insanlar arasında bu kelimeyle duâ edilmesini, şereflerinden ötürü Peygambere tahsis etmiştir.[25]

1252. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) öğle namazından önce iki rekat, öğle namazından sonra dört rekat, akşamdan sonra evinde iki rekat ve yatsıdan sonra iki rekat kılardı. Cumadan sonra (evine) dönünceye kadar namaz kılmazdı (evine dönünce) iki rekat kılardı.[26]

Açıklama

Bu hadisin Buhârî ve Müslim'de geçen rivayetlerinde rekat yerine "secde" kelimesi geçmektedir.Ancak bu kitaplarda secde kelimesi mecazen rekat anlamına da kullanılmıştır. Konumuzu teşkil eden İbn Ömer hadisinde, bu babda geçen diğer rivayetlere rağmen Resûl-i Ekrem (s.a.)'in öğle namazından evvel kıldığı namazın iki rekat olduğu kayd edilmektedir. Halbuki diğer rivayetlerde Resûl-i Ekrem'in kıldığı bu namazın dört rekat olduğu ifâde ediliyor. Nitekim müteakiben gelecek olan Hz. Âişe hadisi de Resûl-i Ekrem'in öğle namazından önce dört rekat namaz kıldığını ifâde etmektedir.
Bilindiği gibi bu iki farklı rivayet arasında esasta bir farklılık bulunmamaktadır. Çünkü her râvi görebildiğim tesbit ve nakletmiştir de onun için bu farklı rivayetler ortaya çıkmıştır. Yahutta Hz. Peygamber (s.a.) evde dört rekat kıldığı halde camide ayrıca zevalden sonra iki rekat daha namaz kılmıştır da İbn Ömer (r.a.) sadece camide kıldığını naklettiği ve evde kılınan namazdan haberdâr olmadığı için bu rivayet farkı ortaya çıkmış olabilir. Ebû Cafer et-Taberî'ye göre ise, öğleden evvel dört rekat kıldığına dâir olan rivayetler Resûl-i Ekrem (s.a.)'in tatbikatının ekseriyetiyle, iki rekat kıldığına dair olan rivayetler de bazı hallerde başvurduğu tatbikatıyla ilgilidir.
Hadisin zahirine göre Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sadece akşam namazının sünnetini evinde kıldığı anlaşılıyorsa da İbn Hacer'e göre hadiste geçen "evinde" kaydı, diğer sünnetlere de şâmildir. Her ne kadar Buhârî'nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sadece akşam ve yatsı namazlarının sünnetlerini evinde kıldığı kayd ediliyorsa da tercümesini sunduğumuz bir önceki hadis-i şerif de İbn Hacer'in görüşünü te'yid etmektedir.
îmam-ı Şafiî ve Ahmed bu hadisi delil getirip farz namazlara bağlı olarak kılınan revâtib sünnetlerin on rekat olduğunu söylemişlerdir. Şafiî ulemasından er-Râfiî ise, daha önce tercümesini sunduğumuz 1250 numaralı hadisi delil getirerek revâtib sünnetlerin on iki rekat olduğunu söylemiştir. Nitekim Hanefî ulemasına göre de revâtib sünnetlerin toplamı on iki rekat-tir. Delilleri ise, daha önce geçen 1250 numaralı hadis-i şeriften başka Tir-mizî'nin rivayet ettiği şu hadistir: "Peygamber (s.a.) öğlenin farzından önce dört ve sonra da iki rekat kılardı."[27] Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu, ilim adamlarının büyük çoğunluğunun bu hadisle amel ettiğini kaydettikten sonra şunları söylemektedir: "Peygamberin ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları, kişinin öğle namazından önce dört rekat sünnet kılmasını ihtiyar etmişlerdir. Süfyan es-Sevrî, İbnu'l-Mübârek ve İshâk'ın görüşü de budur. Bazı ilim adamları da "gece ve gündüz namazları ikişer rekattır" diyerek her iki rekatın (selamla) birbirinden ayrılması gerektiğine inanıyorlar. İmam Şafiî ve Ahmed'in görüşü de budur."
Hadis-i şerifte ayrıca cumadan sonra kılınan sünnetlerden bahsedilmektedir. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz 1130 numaralı hadiste de bu konuya temas edilmiş ve Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'de iken cumadan sonra altı rekat; Medine'de ise, cumadan sonra evinde sadece iki rekat kıldığı ve mescidde namaz kılmadığı ifade edilmektedir. Bu mevzudaki rivayetlerin farklılığından dolayı ulemâ cumadan sonra kılınacak sünnetlerin rekat sayısı üzerinde ihtilâf etmişlerdir. İmam Tirmizî'nin beyânına göre, İmam Şafiî ve Ahmed cumadan sonra kılınacak olan sünnetin iki rekat olduğu görüşündedirler. İmam Ebû Hanife'ye göre bu sünnet, dört rekat; İmam Ebu Yusuf'a göre altı rekattır. Netice olarak İmam Şafiî ve Ahmed, Hz. Peygamber'in fiilî uygulamasını[28] delil getirirlerken İmam Ebû Hanife (r.a.) Resûl-i Ekrem'in bu mevzudaki sözünü[29] delil getirmiş, İmam Ebû Yûsuf da söz ile fiili birleştirmiştir.[30]

1253. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) öğle namazından önceki dört (rekat)'la sabah namazından önceki iki rekatı terk etmezdi.[31]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sabah namazından önce kılınan iki rekat sünnet ile öğle namazından önce kılınan dört rekat sünnetin müekked sünnet olduklarım ve öğleden önce kılınan revâtib sünnetin dört rekat olduğunu söyleyen cumhûr-ı ulemânın delilidir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşüne göre ise, farz namazlara bağlı olarak kılınan belli bir sünnet yoktur. Farz ile nafilenin karışmaması için nafilelere mahsus bir zaman tayin edilmemiştir. İnsan istediği zamanda dilediği kadar nafile namaz kılabilir. Bu mevzu ile ilgili mezhep İmamlarının görüşleri ve delilleri bir önceki hadisin açıklamasında geçmiştir.[32]

2. Sabah Namazının İki Rekat Sünneti

1254. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) riâfile namazlardan hiçbirinde sabah namazının farzından önceki iki rekat sünnette olduğu kadar devamlı değildi.[33]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sabah namazının farzından önce kılman iki rekat sünnetin müekked sünnetlerden olduğuna ve sünnet olmayıp reğâibden bir nafile namaz olduğunu iddia eden Mâliki ulemâsından bazılarının aleyhine bir delildir. Hatta Fethü'l-Kadîr sahibi İbn Hümâm'a göre sünnetlerin içerisinde en faziletli olanı sabah namazının sünnetidir. Bu sünneti özrü yokken oturarak kılmak caiz değildir. Fetva vermekle görevli bir kimsenin halkın ihtiyacına cevab verirken diğer sünnetleri terk etmesi caiz ise de, sabah namazının sünnetini terk etmesi caiz değildir. Hulvânî'in beyânına göre, sabah namazının sünnetinden sonra en faziletli sünnet akşam namazının iki rekat sünnetidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) onu hazarda da seferde de terk etmemiştir. Sonra öğle namazının, son sünneti gelir. Çünkü onun muekked sünnet oludğunda ulemâ ittifak etmiştir. Halbuki öğlenin ilk sünneti öyle değildir. Zira bazılarına göre, öğlenin ilk bünneti sünnet olduğu için değil de ezan ile kaameün arasını ayırmak için kılınır. Sonra yatsının son sünneti daha sonra da öğlenin ilk sünneti gelir. Nihayet ikindinin sünneti, ondan sonra da yatsının ilk sünneti gelir...”
Nevazil isimli eserde beyân edildiğine göre, bir kimse beş vakit namazın sünnetlerinden birini küçümseyerek veya lüzumuna inanmayarak terk ederse, kâfir olur. Lüzumuna inandığı halde, terkedecek olursa, sahih olan görüşe göre günahkâr olur. Çünkü sünneti terk eden kimseier hakkında tehdid vârid olmuştur.[34]
Hasan el-Basrî sabah namazının sünnetinin vâcib olduğunu söylemişse de et-Tavzîh sahibinin beyânına göre, bu şâz bir görüştür. Gerçek olan onun sünıet-i müekkede oluşudur.
İmam sabah namazını kıldırırken yetişen bir kimse imama son rekatta selâm vermeden yetişeceğini anlarsa sünneti kılar, sonra imama uyar. İmama son rekatta yetişemeyeceğini anlarsa, sünneti terk eder. Sabah namazının sünnetinin ne vakit kaza edilebileceği meselesi de ilim adamları arasında ihtilâf konusu olmuştur. İmam Şafîî'nin zahir olan kavline göre sabah namazından sonra bile olsa hayat boyunca kaza edilebilir. Nitekim Atâ, Tâvûs, bir rivayete göre İbn Ömer de bu görüştedir.
Diğer bir cemaate göre de sabah namazının sünneti ancak güneş doğduktan sonra kaza edilebilir. Kasım b. Muhammed ile Evzâî, Ahmed, İs-hâk, Ebû Sevr ve bir rivayete göre İbn Ömer ve İmam Şafîî de bu görüştedir. İmam Mâlik ve Muhammec b. Hasen eş-Şeybânî'yc göre ise, istenirse güneş doğduktan sonra kaza edilebilir. Smam Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf (r.a.)a göre ise, kaza edilemez.[35] Sabah namazının sünnetinin fazileti ile ilgili olarak pek çok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bunlar ileride yeri geldikçe görülecektir.[36]

3. Sabah Namazının Sünnetini Kısa (Sürelerle) Kılmak

1255. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) sabah namazından Önceki iki rekatı (o.kadar) kısa bir zamanda kılardı (ki) ben (kendi kendime) "acaba bu iki rekatta Ummü'l-Kur'an'ı okudun mu ki?" derdim.[37]

Açıklama

Metinde geçen "Ümmü'l-Kur'fin" kelimesi ile Fatiha Sûresi kasd edilmektedir.Bu kelime "Kur'ân'ın anası" anlamına gelir.Fâtiha'ya bu ismin verilmesi Fâtiha'nın Kur'an-ı Kerim'in şu üç mühim esasını ihtiva etmesindendir:
1. Mebde': Allah Teâlâ'ya hamd-ü senada bulunmak,
2. Me'âş (hayat): Yalnız ona ibâdet etmek ve yalnız O'ndan yardım-istemek,
3. Me'âd (Allah'a dönüş): Amellerden hesaba çekilmek ve onların karşılığını görmek,
Hz. Âişe'nin metinde geçen; "ben (kendi kendime) acaba bu iki rekata UmmiFI-Kur'ân'ı okudu mu ki? derdim" sözü, onun okuyup okumadığından şüphe etmesi anlamına gelmez. Bu sözden maksad, Peygamber (s.a.) diğer nafileleri uzun tuttuğu halde sabah namazının sünnetini son derece kısa olarak kıldığını ifâde etmektir. Binaenaleyh "sabah namazının sünnetinde

kıraat yoktur" diyen Ebû Bekr el-Esam ile İbn Uleyye ve Zâhiriyye mezhebinden bir taifenin bu hadisi kendi görüşleri için delil getirmeleri isabetli değildir. Peygamber (s.a.)'in sabah namazının sünnetini hafif kılmasının hikmeti, sabah namazının farzına ilk vaktinde yetişmektir. Gece namazına nasıl hafif iki rekatla hazırlanıyorsa[38] gündüz namazına da aynı şekilde hafif iki rekat namazla başlamak istemiş olması da muhtemeldir.[39]

Bazı Hükümler

1. Diğer nafilelere nisbetle sabah namazının sünnetini çok kısa bir şekilde kılmak caizdir.Tahavının rivayetine göre, sabah namazının sünneti hususunda ulemâ dört ayrı görüştedirler:
a. Sabah namazının sünnetinde kıraat yoktur, ulemâdan Ebu Bekir b. el-Esam ile İbn Uleyye ve Zahirilerden bir cemaat ona kaail olmuşlardır.
b. Sabah namazının sünnetinde yalnız Fatiha okunur ve namaz bu suretle hafifletilir. Bu kavi Abdullah b. Amr (r.a.)'dan rivayet olunmuştur. İmam Mâlik'in meşhur olan mezhebi de budur.
c. Bu namaz, Fatiha ile kısa bir sûre okuyarak hafifletilir.İmam Mâlik ile İmam Şafiî'nin birer görüşleri budur.
d. Sabah namazının sünnetinde, uzun sûreler okumakta bir beis yoktur. Bu görüş İbrahim en-Nehaî ile Mücâhid'den rivayet olunmuştur. İmam-ı A'zam'ın, "bazen ben, bu iki rekatta Kur'an-ı Kerim'den iki hizb okurum" dediği rivayet olunur. Hanefiyye imamlarının görüşü budur. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) ile tabiînden Said b. Cübeyr, Muhammed b. Şîrîn, Abdurrahman b. Yezid, Süveyd b. öafele ve öuneym b. Kays'ın görüşleri de budur, imam Şafiî de buna kaaildir.[40]

1256. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) sabah namazının iki rekat (sünnet)inde "Kâfirûn" ve "ihlas" (sûrelerini) okurdu.[41]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin mevzumuzu teşkil eden babla ilgisi sabah namazının sünnetinde "Kâfirûn" ve "İhlâs" gibi kısa sûrelerin okunacağını ifâde etmesidir. Hadis-i şerifte Fâtiha'dan bahsedilmemesi Resûl-i Ekrem (s.a.)'in şaban namazının sünnetinde Fatiha Sûresi'ni okumadığına delâlet etmez. Çünkü Fâtiha'sız namazın olmayacağına delâlet eden hadisler[42] Fâtiha'nın okunacağında şüpheye ve bunu ayrıca zikretmeye lüzum bırakmamaktadır. Bu sebeple râvi Cenab-ı Peygamber'in sabah namazının sünnetinde Fatiha okuduğunu zikre lüzum görmemiştir.
Bu haliyle hadis-i şerif, "sabah namazının birini rekatında Fatihadan sonra "Kâfirûn" Sûresi'ni, ikinci rekatında da İhlas Sûresini okumak müstehabtır" diyen cumhur-ı ulemânın görüşünü te'yid etmektedir. Ve; sabah namazının sünnetinde sadece Fatiha okunur, sûre okunmaz" diyen İmam-ı Mâlik (r.a.) ile bazı zahirî ulemâsının aleyhine delildir.
Hanefî mezhebinin meşhur fıkıh kitaplarından biri olan "el-Bahru'r-Raîk" isimli eserde deniliyor ki; "Sabah namazının iki rekat sünnetinde unutulmaması gereken üç sünnet vardır:
1. Birinci rekatında Kâfirûn, ikinci rekatinde İhlâs sûresi okumak,
2. Evde kılmak,
3. Bu iki rekatı vaktin başlangıcında kılmak."[43]

1257. ...Bilâl (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Bilal (r.a.) bir gün Resûlullah (s.a.)'e sabah namazı (vaktinin girdiği)ni haber vermek için gelince Hz. Âişe Bilâl'e bir şeyler sorarak aydınlık iyice belirinceye kadar oyalanmış, artık iyiden iyiye sabaha girmiş, bunun üzerine Bilâl kalkıp Peygamber (s.a.)'e sabah(ın girdiğini) haber vermiş ve hemen arkasından haberini yine tekrarlamışsa da Resûlullah (s.a.) dışarı çıkmamış, (Bir süre sonra) dışarı çıkıp da halka namazı kıldırınca Bilâl, Âişe'nin birşeyler sorarak kendisini tamamen sabah girinceye kadar oyaladığını ve (Resûl-i Ekrem'in de) dışarı çıkmakta yavaş davrandığını kendisine haber vermiş. Bunun üzerine (Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de):
"Ben sabah namazının iki rekat sünnetini kılmıştım (da o yüzden geciktim)" cevabını vermiş. Bunun üzerine Bilâl (r.a.):
(Ama) Ey Allah'ın Resulü, sen iyice sabaha girmiştin? deyince,
"Eğer ben sabaha bundan daha da çok girmiş olsaydım, yine de bu iki rekatı en güzel ve en kısa şekilde kılardım" diye cevab verdi.[44]

Açıklama

Bu hadisin "sabah namazının sünnetini kısa sûrelerle kılmak" babıyla ilgisi, hadisin son cümlesini teşkil eden "yine de bu iki rekatı en güzel ve en kısa şekilde kılardım" sözleridir. Görüldüğü gibi bu cümle Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının sünnetinde kısa sureler okumayı tercih ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde bu mevzu ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.
Bu hadis-i şerif ayrıca Resûl-i Ekrem Efendimizin hiç bir zaman sabah namazının sünnetini terk etmediğine, vakit daralsa bile onu erkân ve âdabına riayet ederek en uygun şekilde kıldığına, dolayısıyla sabah namazının sünnetinin müekked bir sünnet olduğuna delâlet etmektedir.[45]

1258. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah şöyle buyurdu:
"Sizi atlılar kovalasa bile, yine de sabah namazının sünnetini bırakmayın."[46]

Açıklama

Bu hadis-i şerife iki şekilde mânâ verilmiştir:
1 . "İçinde bulunduğunuz süvari birliği düşman üzerine hücum zamanı geldiği için sizi harekete geçirmek istese, birliği kaybedip, çölde yalnız kalma pahasına da olsa sabah namazının sünneti bırakmayınız."
2. "Düşman atlıları sizi öldürmek için peşinizi takip ediyor olsa bile, yine sabah namazının sünnetini terk etmeyiniz."
Hadis âlimi Seyyid Nezir Hüseyn ed-Dehlevî hadis-i şerife ikinci mânâyı vermiştir. Yine büyük bir muhaddis olan Şeyh Hüseyin b. Muhsin el-Ensârî de bu ikinci mânâ üzerinde durmuş ve bu hadisten maksadın düşman saldırısı karşısında kalmak gibi sıkışık durumlarda bile sabah namazının sünnetinin terk edilemeyeceğini ifâde etmek olduğunu söylemiştir. Hanefî ulemasından Buhârî sârini Aynî de Hidâye şerhinde hadis-i şerife ikinci mânâyı vermiştir.[47]
Hafız Münâvî ise, el-Câmiü's-Sağîr şerhinde ikinci mânâ üzerinde durarak hadisi şöyle açıklamıştır: "Düşman atlıları sizi kovalasa bile sabah namazının sünnetini terk etmeyiniz. Yaya iseniz de binitli iseniz de, gerek kıbleye, gerekse başka bir cihete doğru, imâ ile de olsa, yine sabah namazının sünnetini kılınız. Hadis-i şerifteki bu ifâde sabah namazının iki rekat sünnetinin önemini göstermekte, gerek korku gerek emniyet halinde, gerek yolculukta gerekse hazarda, kısaca her hâl ü kârda onu kılmaya teşvik etmektedir."[48] Böyle tehlikeli ve şiddetli anlarda birçok vaciplerin bile terkine izin verildiği halde, bu hadis~i şerifte böylesine tehlikelere maruz kalan bir kimsenin sabah namazının sünnetini terketmekten nehyedilmesine bakarak bazı kimseler, sabah namazının sünnetinin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Hasan el-Basrî de bu kanaattedir. Ancak ulemânın büyük çoğunluğu senedinde Abdurrahman b. İshak el-Medenî ve Abdu Rabbih b. Seylân gibi cerh ve ta'n edilmiş râviler bulunduğu için bu hadisin delil olamayacağını, delil niteliğini taşıdığı bir an için kabul edilse bile bu bölümün birinci babında geçen hadis-i şerifler muvacehesinde bu hadisin hakiki mânâya alınamayacağını, sadece, sabah namazının sünnetini kılmaya teşvik mânâsına geldiğini söylemişlerdir.[49]

1259. ...Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; sabah namazının iki rekat (sünnet)inde Resûlullah (s.a.)'in en çok okuduğu; "Biz Allah'a ve bize indirilene iman ettik"[50] (âyetini); -(İbn Abbâs) dedi ki: Bunu birinci rekatte okurdu-; ikinci rekatta da; "Biz Allah'a iman ettik, şahid ol ki, biz müslümanlarız"[51] (âyetini) okurdu.[52]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının sünnetinde genellikle kısa âyetler okunduğunu özellikle birinci rekatta Bakaia süresi'nin 136. âyetini, ikinci rekatta da Al-i İmran sû-resi'nin 52. âyetini okuduğunu ifâde etmektedir. Ancak cumhûr-u ulemâ Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının sünnetinde daha ziyâde "Kâfirûn" ve "İhlâs Sûreleri"ni okuduğuna delâlet eden hadis-i şerifleri de göz önünde bulundurarak, "sabah namazının sünnetinde Fâtiha'dan sonra özellikle Kâfirun ve İhlâs sürelerini okumak müstehabtır" demişlerdir. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz 1256 numaralı hadis de buna delâlet etmektedir.[53]

1260. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (s.a.)'ı sabah namazının iki rekat(hk sünnetlinde; "De ki: Allah'a iman ettik bize indirilene de..." (âyetini)[54] birinci rekatte; şu "Ey Rabbimiz, senin indirdiğin (kitab)a inandık o Peygambere de tâbi olduk. Artık bizi şâhidlerle beraber yaz" âyetini[55] veya "şüphe yok ki biz seni (kâmil) bir müjdeci ve (gerçek) bir korkutucu olarak o hak (Kur'ân) ile gönderdik, sen Cehennemliklerden mes'ul olacak değilsin" (âyetini)[56] okurken işkmîştir.[57]
(Râvi) ed-Derâverdî, (bu hadisi naklederken Resûl-i Ekrem'in ikinci rekatta -anılan âyetlerin- hangisini okuduğunda) tereddüde düştü.[58]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının sünnetinin ikinci rekatında okuduğu âyeti naklederken şüpheye düşen "ed-Derâverdî" senedde adı geçen "Abdul-Aziz b. Muhammed" isimli râvidir.
Bu hadisin zahirîne göre Resûl-i Ekrem'in namazda Kur'an-ı Kerim'in sırasını tâkib etmeyerek ma'kûsen (sondan başa doğru) okuduğu anlaşılıyorsa da aslında ikinci rekatte okuduğu ifâde edilen âyetleri gerçekten okuyup okumadığı şüphelidir. Çünkü metinde de ifade edildiği gibi Abdülaziz b. Muhammed ed-Derâverdî Resûl-i Ekrem'in ikinci rekatta hangi âyeti okuduğundan emîn değildir.
Bu hadis Beyhakî'nin yine Abdülaziz'den naklettiği rivayetinde; "Resûl-i Ekrem sabah namazının sünnetinin birinci rekatında "Biz Allah'a ve bize indirilene iman ettik.." âyetini[59] ikinci rekatte de "Biz Allah'a iman ettik şâhid ol ki, biz müslümanlanz" âyetini[60] okudu." şeklinde geçmektedir.[61] Nitekim bir numara önce tercümesini sunduğumuz hadis-i şerif de bunu te'yid etmektedir.
Bu bakımdan bu rivayet hem Kur'ân'ın tertibine, hem de bir numara önce tercümesini sunduğumuz İbn Abbâs hadisine uygun düştüğü için tercihe şayandır. Nitekim Hanefi ulemâsı da bu düşünceden hareket ederek namazda Kur'an-ı Kerim'i, tertibine uymadan sondan başa doğru okumanın mekruh olduğu hükmüne varmışlardır.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin râvilerinden Muhammed b. es-Sabbâh bu hadisi naklederken yanılmıştır. Hatta İbn Hacer'in beyânına göre bu hadis hakkında Yahya "münker" hükmünü vermiştir.

Yâkub ise, "Bu hadis mevzu derecesinde münker bir hadistir" tabirini kullanmıştır. Onun bu sözünü Ebû Zür'a ve Muhammed b. Abdullah el-Hadramî de tasdik etmiştir.[62]

Bazı Hükümler

1. Kur'ân-ı Kerim'i tertibe uymayarak sondan başa doğru okumak caizdir.
2. Sabah namazının sünnetinde sûreleri seslice okumak caizdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.)'in okuduğu âyetlerin işitilmiş olması, o âyetlerin sesli okunmuş olduğunu göster.
3. Sabah namazının sünnetinde hem Fatiha hem de sûre okunur.Bu bakımdan bu hadis "sabah namazının sünnetinde sadece Fatiha okunur" diyenler ile "hiçbir şey okunmaz" diyenler aleyhine bir delildir.
Bilindiği gibi sabah namazının sünnetindeki kıraat konusu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu mesele ile ilgili ayrıntılı bilgi 1255 numaralı hadisin açıklamasındadır.[63]

4. Sabah Namazının Sünnetinden Sonra Biraz Yatmak

1261. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Biriniz sabah (namazın)dan önce iki rekat (sünnet)i kılınca sağ tarafına yatıp uzansın."
Bunun üzerine Mervân b. Hakem Ebû Hureyre'ye:
Bizden birinin mescide kadar yürüyüp gitmesi yetmez mi de sağ tarafına yatıyor? diye sormuş. Ubeydullah(ın) naklettiğine göre) EbûHureyre (r.a.):
Hayır, cevabım vermiş. (Ubeydullah) dedi ki: Bu (haber) İbn Ömer'e ulaşınca:
Ebû Hüreyre aleyhine (olabilecek işi) çokça yapıyor dedi. (Ubeydullah) dedi ki: Bunun üzerine îbn Ömer'e:
Onun sözlerinden bazılarını kabul etmiyor musun? diye soruldu da:
Hayır, fakat cür'etkâr davranıyor, biz ise korkuyoruz cevabını verdi. Bu (söz) Ebû Hüreyre'ye ulaşınca:
Ben ezberledim de onlar unuttuysa (bunda) benim günahım ne? dedi.[64]

Açıklama

Hz. İbn Ömer'in Ebû Hureyre (r.a.)'in aleyhine olabileceğinden korktuğu iş, çok hadis rivayet etmesidir. Çünkü bir gün yamlarak Resûl-i Ekrem (s.a.)'in söylemediği bir sözü nakletmesi mümkündür: "İnsan nisyan ile malûldür" sözü meşhurdur. Bu bakımdan her ne kadar Ebû Hureyre (r.a.) adalet ve hafıza yönlerinden güvenilir bir râvi ise de, yine de İbn Ömer Resûl-i Ekrem (s.a.)'in söylemediği bir sözü nakletmesinin mes'uliyyeti ve dehşetini Ebû Hureyre (r.a.)nında hadis nakletmedeki şiddetli arzusunu bildiği için O'nun hakkındaki endişelerini dile getirmekten kendisini alamamıştır.
Bunun üzerine o anda etrafında bulunanlar kendisine, Hz. Ebû Hureyre'nin naklettiği hadisler içerisinde kabul etmediği bazı hadislerin olup olmadığını sorunca, "Böyle bir hadisin olmadığını, ancak sadece onun çok hadis rivayet etmesinden endişe ettiğim ve kendisinin ise, bu konuda çok titiz davrandığını" ifâde etmiştir.
Batı sömürgeciliğinin ileri karakolu görevini yürüten müsteşrikler asırlık kin ve garazlarını tatmin için bu gibi haberleri ele alarak İslâm'ın ikinci büyük kaynağı olan sünnet etrafında bazı şüpheler uyandırmak istiyorlar. Ancak müslüman hadis âlimlerinin asr-i saadetten bu yana süre gelen ve akıllara durgunluk veren, eşsiz bir metodla hadisleri tenkid süzgecinden geçirme gayretleri düşmanların heveslerini kursaklarında bırakmıştır. Bu konuda muhterem Prof. Muhammed Hamidullah'ın "Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Hemmam b. Münebbih" eseriyle[65] Edvard Said'in "Oryantalizm"[66] isimli eserini okumalarını okuyucularımıza tavsiye ederiz.
Aslında Ebû Hureyre (r.a.)'in hadis naklederken kendinden ne kadar emin ve bu konuda ne kadar dikkatli olduğunu metinde geçen "Ben ezberledim de onlar unutuyorsa, bunda benim günahım ne?" sözünden anlamak mümkündür.
Bu hadis, "sabah namazının iki rekat sünnetinden sonra sağ yanı üzerine uzanmak vâcibdir" diyen Zahirî ulemâsının delilidir.
Bu mezhebin temsilcilerine göre, sünnet kılındıktan sonra sağ tarafa yatmadan sabah namazım kılmak caiz değildir.Bu konuda bilerek terk etmekle unutarak terk etmek arasında da bir fark yoktur.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bir numara sonra gelecek olan Hz. Âişe hadisinin de delaletiyle bu hadiste geçen "sağ tarafına yatıp uzansın" emri mustahablığa delâlet eder. Çünkü sözü geçen Hz. Âişe hadisinden Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının sünnetinden sonraki yatmayı bazan yaptığı, devamlı yapmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1263 no'lu hadisten anlaşılan mânâ da budur. Eğer sabah namazının iki rekatlık sünnetinden sonra yatmak vâcib olsaydı, muhakkak ki Resûl-i Ekrem (s.a.) onu terk etmezdi. Beyhakî de bu hadisi naklettikten sonra "Bu hadisden maksad, sabah namazının sünnetinden sonra yatmanın mübâh olduğunu ifade etmektir" demektedir. Muhammed b. İbrahim et-Teymî de bu hadisi kavlî değil de fiilî hadis olarak Ebû Salih vasıtasıyla Ebû Hureyre'den nakletmiş ve bu rivayetinin, Hz. Âişe ve İbn Abbâs hadislerine uygunluğu cihetiyle diğer kavlî nakillere tercih edilebileceğini söylemiştir. Binaenaleyh Zahiriye mezhebinin bu konudaki görüşünün isabetsizliği açıkça ortadadır.
Sabah namazının sünnetinden sonra yatıp uzanma konusundaki görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Sabah namazının sünnetinden sonra yatıp uzanmak müstehabtır.
Irakî'nin beyânına göre, Ebû Musa el-Eş'ârî, Râfî b. Hadîc, Enes b. Mâlik ve Ebû Hureyre bu görüşte idiler. Bu zevat-kiram sabah namazının sünnetinden sonra uzanırlar ve başkalarına da böyle fetva verirlerdi. Ancak İbn Ömer'in bu konudaki görüşü hakkında rivayetler muhteliftir. İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'indeki rivayete göre, İbn Ömer (r.a.) de böyle hareket

ederdi. Ancak tabiinden İbn Şîrîn, Said b. Müseyyeb, Kasım b. Muhammed, Urve b. Zübeyr, Hârice b. Zeyd b. Sabit, Ebi Bekr b. Abdurrahman b. Avf, Ubeydullah b. Utbe b. Mesud ve Süleyman b. Yesâr'a göre, Abdullah b. Ömer bunu caiz görmüyordu. İbn Hazm ise, Ömer b. Hattab birgün sabah namazı kıldırırken bir adamın mescide gelerek sünneti kılıp sonra da bir müddet sağ yanı üzerine yattıktan sonra imama uyduğuna dair Yahya b. Said el-Kattân'ın rivayet ettiği bir hadis bulunduğunu söylüyor.
İmam Şafîî de sabah namazının sünnetinden sonra yatmanın müstehab olduğu görüşündedir.
2. Sabah namazının sünnetinden sonra uzanmak vâcibtir. Ebû Muham-med Ali b. Hazm ez-Zâhirî bu görüştedir. Delili de bu hadistir. Muhallâ isimli eserinde bu görüşünü şöyle ifâde etmektedir: "Her kim sabah namazının sünnetini kılarsa, sünnet ile farz arasında sağ yanı üzerine yatıp uzanmadan sabah namazının farzını kılarsa caiz değildir. Şayet sünneti kılmazsa o zaman yatıp uzanması lâzım gelmez. Eğer korkudan veya hastalıktan veya herhangi bir sebepten ötürü sağ yanı üzerine yatamayacak olursa, bunu mümkün olduğu kadar işaretle yapar." İbn Hazm, bu sözün akabinde aynen şöyle diyor: "ResulüİIah (s.a.)'in bütün emirlerinin farziyet üzere olduğunu izah ettik. Ancak mendub olduğuna delâlet eden başka bir nass gelir veya müteyakkan bir icmâ' bulunursa o zaman bunu kabul ederiz. Sahabe (r.anhum)'nin ihtilâf ettikleri bir ftneselede Allah'ın kelâmına ve Peygamberin hadisine müraccat edilmelidir. Allâme Şevkânî de sabahın sünnetinden sonra uzanmanın vâcib olduğu cihetine meyletmektedir. Şevkânî bu uzanma bahsinin sonunda şöyle diyor: "Peygamber (s.a.)'in bazan uzanmayı terketmesi, ümmetine mahsus olan emre muarız değildir. Böylece vâcib görüşünün kuvvetli olduğu anlaşılmış oldu."
3. Bu uzanma bid'at ve mekruhtur. Sahabeden İbn Mes'ûd ve ihtilaflı bir rivayete göre İbn Ömer'in kavli budur.
4. Uzanmamak evlâdır. İbn Ebi Şeybe, el-Hasan'dan rivayet ediyor: "el-Hasan, sabah namazının sünnetinden sonra uzanmaktan hoşlanmazdı."
5. Beşinci kavle göre gece ibadetine kalkan ile kalkmayan arasında ayrım yapılmaktadır.Gece kalkanların istirahat için bunu yapmaları müstehab görülmüştür, kalkmayanlar için meşru değildir. Mâliki ulemâsından İbn el-Arabî bu görüşü tercih etmektedir.
6. Esas olan sabah namazının sünnetinden sonra yatmak değildir.Bu yatmaktan gaye sünnet ile farzın arasını ayırmaktır. Buna göre insan sünnetle farz arasını yatarak ayırabileceği gibi oturarak da veya namaza aykırı olmayan başka bir meşguliyetle de ayırabilir. Bu görüşte Beyhakî ile İmam Şafîî'den rivayet edilmiştir.
Sabah namazının sünnetinden sonra yatmanın meşru olmadığı görüşünde olanlar konumuzu teşkil eden Ebû Hureyre hadisini ve benzerlerini şu yönlerden tenkid etmişlerdir:
1. Bu hadis, ravisi Abdulvâhid b. Ziyâd sebebiyle tenkide uğramıştır.Çünkü Yahya b. Said el-Kattân, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî gibi ilim adamları bu kişiyi ağır bir dille eleştirmişlerdir. Yahya b. Saîd, bu kimse hakkında şunları söylemiştir: "Ben bu kimsenin hadisle meşgul olduğunu asla görmedim. Basra'da da görmedim. Kufe'de de. Hatta bir cuma günü namazdan sonra A'meş'den naklettiği bu hadis üzerinde kendisiyle görüştüm de bu hadisle ilgili tek bir harf dahi bilmediğine şahid oldum."
2. Ömer b. Ali el-Fellâs, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin bu hadisin râvilerinden Abdulvâhid b. Ziyad hakkında "A'meş'ten duyduğu mürsel hadisleri muttasıl olarak nakletmeye yeltendi've bunu denedi. A'meş'in muan'an olarak naklettiği hadisleri tahdîs sığasıyle nakletti. Bu kimse tedliscidir" dediğini söylemiştir.
3.Bu hadisi Hz. Âişe de muhtelif şekillerde nakletmiş; bazısında Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sünneti kılmadan önce bazısında da sünneti kıldıktan sonra uzandığını söylemiştir. İbn Abbâs'tan gelen bir rivayette de sünneti kılmadan önce yatığı ifâde edilmektedir. Bu durumu gözününde bulunduran Kadı İyaz Resûlti Ekrem (s.a.)'in, sünneti kılmadan yattığına,dair olan rivayetlerin sünnetten sonra yattığına dâir olan rivayetlere tercih edile bileceğini ve her iki halde de yatmanın sünnet olduğunu seleften kimsenin iddia etmediğini söylemiştir. Ancak Tirmizî bu hadis hakkında "hasen-sahih" hükmünü vermiştir. İbn Teymiyye ve Şevkânî'ye göre ise, bu hadisin Resûlullah'ın fiili olduğuna dâir rivayetleri sahih ise de kavlî emir niteliğindeki rivayetleri asılsızdır. Şevkânî'nin beyânına göre, Beyhakî de bu hadisin fiilî rivayetlerini kavlî olan rivayetlerine tercih etmektedir. Görülüyor ki İb'n Teymiyye ve Şevkânî'den nakledilen bu görüş, hadisin sağlam veya asılsız olduğuna dair farklı görüşleri uzlaştırmaktadır.
Şevkânî ve Aynî bu konuda sözü çok uzatmışlardır. Hanefî ulemâsından Aynî de Buhârî Şerhi'nde Hanefî mezhebinin görüşlerini eş-Şâmî'nin ed-Dürrü'l-Muhtar üzerine yazdığı haşiyeden şu cümlelerle nakletmektedir: "Şâfiîler bu hadise sarılarak sabah namazının sünnetiyle farzı arasında yatmanın sünnet olduğunu söylüyorlarsa da bizim ulemâmıza göre durum hiç de övle değildir. Hanefî ulemâsından hiç bir kimse bu yatmanın sünnet oldu-,unu söylememiştir. Hatta ben imam Muhammed (r.a.)'in Muvatta'ında İbn Ömer'in sabah namazının sünnetinden sonra farz ile sünneti ayırmak maksadıyla yatan bir kimse için "farz ile sünnetin arasını ayırmak için selâmdan daha faziletli ne vardır?" dediğine dair bir rivayet gördüm. İmam Muhammed bu konudaki sözlerini şöyle bitirmektedir:
"Biz kendimize delil olarak İbn Ömer'in bu sözlerini alıyoruz. Ebû Hanife (r.a.)'nin görüşü de budur. Netice olarak şunu söylemek isterim ki, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bu yatışı sadece istirahat içindir. Herhangi bir hüküm koymak için değildir. Şayet Resûl-i Ekrem'in bunu emrettiği ve bu emrin de bir hüküm getirdiği kabul edilecek olursa o zaman bu emir sadece ev içinde geçerlidir. Evde bu emre riâyet edilirse de mescit ve benzeri yerlerde buna riâyet etmek gerekmez."
Hafız Münâvî ise, meseleye Resûl-i Ekrem (s.a.)'in her işinde bir hikmet ve maslahat olduğu açısından yaklaşarak şu hükme varmıştır: "Resûl-i Ekrem (s.a.) feyiz ve tecellinin coşup taştığı seher vakitlerinde füyûzat-ı rahmaniye ile lebâleb dolduğu için birden bire ümmetinin karşısına çıkacak olsa onun bu mânevi halinin etkisine girecek,hiçbir kimse buna tahammül edemeyeceğinden, Resûl-i Ekrem (s.a.) bu anda birden bire ümmetinin karısına kendisini arz etmemiş, ya biraz yattıktan veya biraz aileleriyle sohbet ettikten sonra mescide gitmiştir.[67]

1262. ...Âişe (r.anhâ)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) gece namazını kıldıktan sonra, eğer ben uyanık olursam benimle konuşurdu; uyur olursam, beni uyandırır, iki rekat namaz kıldıktan sonra müezzin gelip sabah namazı vaktinin girdiğini kendisine haber verinceye kadar yatardı. Bunu müteâkib iki rekatlık kısa bir namaz kıldıktan sonra namaza çıkardı.[68]

Açıklama

Resûlî Ekrem (s.a.)'in gece kılmış olduğu namazdan maksâd, teheccüd namazıdır. Bilindiği gibi yatsıdan sonra daha uyumadan kılınan nafile namaza "salatü'l-leyl" denir ki, sevabı pek çoktur. Bir miktar uyuduktan sonra kalkılıp kılınırsa "teheccüd" adım alır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, teheccüd namazına devam ederlerdi. Bu gece namazı iki rekatten sekiz rekata kadardır. Her iki rekatta bir selâm verilmesi efdaldir. Bir hadis-i şerifte "Her kim geceleyin uyanır, refikasını da uyandırır da iki rekat namaz kılarsa, Allah Teâlâ'yı çok zikreden erkekler ile kadınlardan yazılırlar"[69] buyurulmuştur. Metinden anlaşılıyor ki Peygamber (s.a.) teheccüd namazından sonra Hz. Âişe'nin uyanık olduğunu görürse kendisiyle bir süre konuşup, sohbet edermiş, fakat uykuda olduğunu görürse, onu vitr namazını kılması için uyandırıp, kendisi de iki rekat namaz kılarak müezzinin sabah namazı vaktinin girdiğini haber vermek üzere gelmesine kadar yatarmış. Hadis âlimlerinin beyânına göre Resûl-i Ekrem (s.a.) teheccüd namazından sonra vitri kılardı ve ümmeti için de; "gece en son kılacağınız namaz vitr namazı olsun" buyururdu.[70] Buna göre Peygamber (s.a.) Hz. Âişe'yi uyandırdıktan sonra vitr namazını kılmış ouu müteakiben de iki rekat namaz kılmıştı^. Gece kılınacak son namazın vitr olması emrinin vücûb değil, cevaz ifâde ettiğini beyân etmek için vitirden sonra bu iki rekat namazı kılmış olması mümkündür. Nitekim vitr namazından sonra devamlı olarak oturarak iki rekat namaz kılmayı terk etmediği bilinmektedir.[71] Bu iki rekatlık nafile namazı müteakip yatıp sabah vakti girinceye kadar istirahat etmiş ve müezzin sabahın girdiğini haber verince sabah namazının iki rekatlık sünnetini evinde kılıp mescide gitmiştir.
Bu hadis-i şerif sabah namazının sünnetinden sonra yatmanın sünnet veya farz olduğunu söyleyen kimselerin aleyhine bir delildir. Çünkü bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının sünnetinden sonra değil, önce yattığı ifade edilmektedir.
Binaenaleyh bu hadis-i şerif bir önceki hadis-i şerifle birlikte mütelea edilince sabah namazından önceki yatmanın bir ibâdet hükmü ve vasfı taşımadığı, sadece insanın üzerindeki ağırlığı ve yorgunluğu gidermekle ilgili olduğu anlaşılır. Bu hadis-i şerifi ile Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının iki rekatlık sünnetinden sonra da yattığını ifâde eden bir önceki hadis arasında bir çelişki olmadığı gibi bir önceki hadisle aynı mânâda olan İbn Ab-bâs hadisi[72] arasında da bir çelişki yoktur. Çünkü bu iki hadisin birini tatbik etmek, diğerine zıt değildir. Her ikisiyle de amel etmek mümkündür. Resûl-i Ekrem (s.a.) bazan sabah namazının sünnetinden evvel bazan da sonra yatmakla her ikisiyle de amel etmenin caiz olduğuna işaret etmek istemiş de olabilir.[73]

1263. ...Ebû Seleme (r.a.)'den; demiştir ki: Âişe şöyle dedi:
Peygamber (s.a.) sabah namazının iki rekatlık sünnetini kıldığı zaman eğer ben uyur olursam yatardı, uyanık olursam benimle konuşurdu.[74]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sabah namazının iki rekatlık sünnetinden sonra yatmanın vâcib olmadığını söyleyen cumhûr-i ulemânın delilidir. Çünkü bu hadis Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra Hz. Âişe uyanık ise, yatmayıp onunla konuştuğunu ifâde etmektedir. Halbuki yatmak farz olsaydı, bu farzı mutlaka yerine getirirdi. Ancak bir fiili bazan terk etmek farz olmadığına delâlet-ederse de müstehab olmadığına delâlet etmez.[75]
Ayrıca bu hadis sünnetden sonra konuşmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir, îmam Mâlik, Şafîî ve Hanbelî ulemâsı gibi pek çok ilim adamı bu görüştedirler. Ancak İbn Mes'ûd, İbrahim en-Nehâî, Ebu'ş-Şa'sâ, Said b. cübeyr, Atâ b. Ebî Rebâh gibi ilim adamlarına göre sünnetle farz arasında konuşmak mekruhtur. Kıymetli âlimimiz M. Zihni Efendi, Hanefî mezhebinin bu konudaki görüşünü şöyle ifade ediyor: "Farz ile sünnet arasında konuşmak -ilk-sünnet veya son sünnet olsun- sünneti düşürmez, yani tekrarını gerektirmez. Fakat sevabını düşürür. Diğer bir görüşe göre, sünneti düşürür ve tekrarını gerektirir. Tahrime'ye aykırı olan her amel de konuşmak hükmündedir."[76]
Bu konuda Tirmizî'den de şu mealde bir hadis rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.) sabahın iki rekatını kıldığında bana bir ihtiyacı olursa benimle konuşurdu, olmazsa namaza çıkardı." Bu hadis hasen şahindir.
Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları fecrin doğuşundan sabah namazını kılıncaya kadar zikirden ve zarurî olan sözden başka dünya kelâmı konuşmayı mekruh görürlerdi. Ahmed ve İshâk'ın kavli budur.[77]
Bu konudaki bütün haberler tetkik edilince sünnet ile farz arasındaki konuşma yasağının, lüzumsuz konuşmalara ait olduğu anlaşılır. Bu konuda mezhep imamlarının görüşü ile ilgili ayrıntılı bilgi bir önceki hadisin açıkla-masındadır.[78]

1264. ...Ebû Bekre (r.a.)'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) ile sabah namazı için (evden) çıkmıştım. Uğradığı her adamı ya namaza çağırıyordu veya (uyandırmak için) onu ayağıyla kımıldatıyordu.[79]
Ziyâd dedi ki: (Bu hadisi Ebû Mekîn) "Bize Ebû Fudayl haber verdi" diye tahdis sîgasıyla nakletti.[80]

Açıklama

Bu hadis-i şerif uyumakta olan kimseleri uyandırmanın müstehab ve sabah namazının sünnetinden sonra insanın herhangi bir kimseyle konuşmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu hadisi musannif Ebû Davud'a nakleden şeyhi Abbâs el-Anberî kendisinden bir halka sonra gelen râvîden "Ebu'1-Fadi" diye bahsettiği halde diğer şeyhi Ziyad b. Yahya aynı râvîden ism-i tasgîr kalıbıyla "Ebu'l-Fudayl" diye bahsetmiştir, ismi farklı şekillerde nakledilen bu zatın kimliği kesin olarak bilinmemektedir. Bu bakımdan hadis Beyhakî tarafından da rivayet edildiği halde yine de zayıflıktan kurtulamamıştır.[81]

5. Sabah Namazının Sünnetini Kılmadan İmama Yetişen Kişi (Ne Yapar?)

1265. ...Abdullah b. Sercis[82]'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) sabah namazını kılarken bir adam geldi ve hemen iki rekat kıldıktan sonra Peygamber (s.a.) ile birlikte namaza katıldı. (Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselam namazdan) çıkınca:
"Ey falanca, bunların hangisi senin namazındır, yalnız başına kıldığın mı, yoksa bizimle beraber kıldığın mı?" (diye) buyurdu.[83]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) farz kılınırken sünneti kılıp da cemaate katılan kimseyi azarlamakla şunu anlatmak iste miştir: "Senin kılmak için geldiğin namaz, farz mı, yoksa sünnet mi? Buraya evde yalnız başına kılabileceğin sünneti kılmak için mi geldin, yoksa bizimle kılacağın farzı kılmak için mi geldin? Eğer farz namazı kılmak için geldiysen, niçin bizimle beraber namaza durmadan önce başka bir namaz kıldın? Eğer buraya sabah namazının sünnetini kılmak iyin geldiysen, şunu iyi bil ki, sünneti evde kılmak daha evlâdır."
Görülüyor ki bu hadisin zahiri farz namaz cemaatle kılınırken nafile namaz kılmanın meşru olmadığını ifâde etmektedir. İmam namazı bitirmeden birinci ve ikinci rekatta farza yetişmiş olmak da bu hükmü değiştirmiyor.
1. Ancak bazılarına göre bu hadisteki nehyin sünnetten sonra selâm vermeden farz ile sünneti birbirine ekleyen veya ikisini de bir yerde kılan kimselerle ilgili olduğunu ve hadiste azarlandığı bildirilen kişinin de bu sebepten azarlandığını söylüyorlar.
2. Bazılarına göre de bu kişi imamla birlikte farz nama2i kılmakta olan kimselerin safına girerek nafile namazı kıldığı için azarlanmıştır. Şayet safların içine katılmadan bu namazı mescidden dışarıda veya bir direğin arkasında kılmış olsaydı bu azara hedef olmayacaktı. Nitekim yukarıda numarasını verdiğimiz İbn Mâce hadisi de bu görüşü te'yid etmektedir. Sözü geçen hadiste Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kendisi namazda iken bu kişiyi gördüğü ifâde edilmektedir ki, mihrabda namaz kıldırırken tabiî olarak baş gözüyle görebilmesi için bu kişinin birinci saffın bir.kenarında bulunması lâzım gelir. Hanefî ulemâsı hadis-i şerifi böyle te'vil etmekte ve Tahâvî ve Ahmed b. Hanbel'in Yahya b. Kesîr'den rivayet ettikleri Resûl-i Ekrem'in sabah ezanı namaz kılmakta olan Abdullah b. Malik'i namaz kılmaktan nehyedip:
"Bu namazı böyle öğlenin ilk veya son sünneti gibi farzla birleştirerek kılmayınız, farzla arasını bir selâmla ayırınız" buyurduğu hadis-i şerif[84] de bu te'villerinin doğruluğuna delil getirmektedirler. Ancak Abdullah b. Mâ-lik'in kıldığı bu namazın sabah namazının sünneti olduğuna dair hadiste bir açıklık yoktur. Bu namazın sabah namazının sünnetinden başka bir nafile olması da mümkündür.
3. Bazıları da imam farzı kıldırırken sabah namazının sünnetini kılmakta bir sakınca görmedikleri gibi tam aksine "bu sünneti mescidde kılmakta hem sünnetin hem de farza yetişmenin sevabı olduğunu" söylemektedirler. Nitekim Ebû Cafer et-Tahâvî, imam, sabah namazının farzını kıldırırken İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Ebu'd-Derdâ (r.a.) gibi büyük sahâbîlerin sünnet kıldıklarını rivayet etmiştir. Bu sahâbîlerin tatbikatına bakılırsa, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisini zahirine göre tefsir etmek pek uygun düşmüyor. Fakat hadisin zahirine bakılırsa, sabah namazının farzı kılınırken sünnetini kılmanın caiz olmadığı anlaşılıyor. Nitekim Resûl-i Ekrem'in farz kılınırken sabah namazının sünnetini kılan kimseyi azarlamasının sebebini farzla sünnet arasını ayırmamakla izah etmek, Beyhakî'nin bu konudaki rivayetine uygun düşmemektedir. Çünkü Beyhakî'nin bu rivayetinde ResÛl-i Ekrem (s.a.)'in azarına hedef olan kişinin sünneti.farz kılanların safına katılmadan safların gerisinde kıldığı açıkça ifâde edildiği gibi; yukarıdaki Müslim'in rivayeti de Beyhakî'nin bu rivayetini desteklemektedir. Binaenaleyh bu iki rivayetin zâhiri,Resul-İ Ekrem (s.a.)'in azarlamasının esas sebebinin sünnetle farzı aynı safta kılmak olmadığım gösteriyor. Bir numara sonra tercümesini sunacağımız hadis de bu görüşü te'yid etmektedir.
4. Farz kılınırken sünneti kılıp ondan sonra cemaate yetişmekte hem sünnet hem de farz sevabı bulunduğu görüşü de, "bu sevaba farzdan sonra sünneti kılarak da erişilebilir" denerek, tenkid edilmekte ve 1267 numaralı hadisle delil getirilmektedir. Farz kılınırken sünnet kılmakta farz ile sünnet sevabının birleştiğine dair rivayet edilen hadisin sağlam rivayetlere aykırı olduğu da ayrıca iddia edilmektedir. Gerçekten Ömer ve Ebû Hureyre (r.anhumâ) gibi sahâbîlerin farz kılınırken nafile namaz kılmaktan nehyettiklerine dâir rivayetler vardır. Bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerif de farz kılınırken nafile kılmayı yasaklamaktadır.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, konumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvûd hadisi farz namaz için ikâmet getirildikten sonra, nafile namaza niyetlenmenin memnu olduğuna delildir. Bu hususta revâtib denilen beş vaktin sünnetleri ile şâir nafile namazlar arasında farz yoktur. Cumhûr-i ulemâ ile Şafiî'nin mezhebi budur. Ömer (r.a.)'in ikâmet getirildikten sonra sünnet kılanları dövdüğü nakledilmiştir.
Hanefîlere göre sabah namazının sünnetini kılmayan bir kimse farzın ikinci rekatına yetişeceğine aklı keserse ikâmetten sonra evvelâ sünneti kılar. İmâm Mâlik'den bir rivayete göre sabah namazının sünnetini kılmayan kimse farzın ilk rekatına

yetişeceğine, diğer rivayette ikinci rekatına yetişeceğine aklı keserse, sünneti mescid haricinde kılar. Başka bir rivayete göre, İmam Mâlik bu meselede Şafiî ile beraberdir. Sevrî'ye göre farzın ilk rekatına yetişeceğine aklı keserse ikâmetten sonra sünneti kılar. Hidâye sahibi Burhâneddin el-Merginânî, Hanefî mezhebinin bu konudaki görüşünü şöyle ifâde ediyor: "Sabah namazına giden bir kimse imama farzda iken yetişecek olursa ikinci rekatta yetişebileceğine aklı kesmek şartı ile sünneti mescidin kapısı yanında (yani bugünkü "son cemaat mahalli" dediğimiz mescidin kapısı önünde ve avlusu içinde kalan ve genellikle üstü örtülü olan kısımda) kılar, sonra gelir imama uyar.[85]
Bu suretle hem sünnetin hem de cemaatin sevabını kazanmış olur. Hidâye sahibinin bu beyânından, imam farz namazı kıldırırken mescit içinde nafile namazının kılınamayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü bu mekruhtur. Ancak bundan sabah namazının sünneti müstesnadır. Çünkü en sıkışık anlarda bile bu sünnetin terk edilemeyeceğine dair emir vardır.[86] Fakat mescit kapısının önünde son cemaat mahalli bulunmazsa o zaman bu sünneti mescide girerek bir direğin arkasında kılmakta herhangi bir sakınca yoktur.[87] Daha önce de açıkladığımız gibi bu sünneti evde kılmak sünnettir.[88]

1266. ...Ebû Hureyre (r.a.) demiştirki; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Namaza ikâmet getirildiği vakit, farzdan başka namaz yoktur. "[89]

açıklama

Hadiste geçen "farzdan başka namaz yoktur" sözüne hadis ulemâsı iki ayrı mânâ vermişlerdir:
1. Farz için kamet getirildiği zaman mescidi içerisinde herhangi bir nafile kılmaya izin yoktur.Ancak "amellerinizi bozmayınız"[90] emr-i ilâhisi gereğince kametten önce başlanmış olan nafileler bu hükme tabî değildir.
2. Farz için ikâmet getirildiği zaman imama uyarak farz kılmakta olan cemaatin teşkil ettiği saflar arasına girerek nafile kılmaya izin yoktur.
Birinci mânâya göre, henüz sünneti kılmamış olan bir kimse, farz için kamet getirildiği bir anda mescidin dışında herhangi bir yerde kılabileceği gibi mescit kapısının önünde bulunan son cemaat mahallinde de kılabilir. Fakat kapıdan içeri girdikten sonra hiçbir nafile kılamaz.
İkinci mânâya göre ise, saflara girmemek şartıyla mescid içerisinde herhangi bir direğin arkasında nafile kılmak caizdir. Bu mevzuyu bir önceki hadisin şerhinde açıkladık. "Farzdan başka namazın olmaması" iki ayrı şekilde yorumlanmıştır:
1. Farz namaz için kamete başlandıktan sonra kılınacak nafile namazlar sahih değildir, fasittir.
2. Kamete başlandıktan sonra kılınacak nafile namazlar sahihdir. Fakat sevab bakımından kâmil değildir. Buhârî'nin Tarih'inde, Bezzâr'ın Müsned'inde" Enes'den rivayet ettikleri merfû1 hadis bu görüşü desteklemektedir.[91]
Zahiriye ulemâsı bu mânâlardan birincisini, ulemânın büyük çoğunluğu da ikincisini benimsemiştir. Şevkânî'nin beyânına göre sahabe, tabiûn ve daha sonra gelen ilim adamlarından bu konuda dokuz görüş nakledilmiştir:
1. Namaz için kamet getirilmeye başlandığı zaman, gerek o vaktin sünneti ve gerekse nafile olsun başka namaz kıüûiak mckiuîtfur Sahabe Ömer b. el-Hattâb, ihtilaflı bir rivayete göre Abdullah b. Ömer ve Ebû Hureyre'nin, tabiînden Urve b. Zübeyr, Muhammed b. Şîrîn, İbrahim en-Nehâî, Atâ b. Ebî Rebâh, Tâvûs, Müslim b. Akîl ve Saîd b. Cübeyr'in imamlardan Süfyân es-Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Şafiî, Ahmed, İshâk, Ebü Sevr ve Muhammed b. Cerîr'in görüşü budur Tirmizî, Süfyân es-Sevrî'nin mutlak olarak bu görüşte olduğunu kaydetmişse de İbn Abdilberrve Nevevî,es-Sevrî'nin görüşünü şöyle izah ediyorlar: "Birinci rekatı geçirmekten korkarsa sabahın sünnetini terk edecek onlarla birlikte namaza girer. Fakat birinci rekata yetişeceğine kanaat getirirse, önce sünneti kılar ve sonra imama tabi olur."
2. Ibn Abdilberr, "et-Temhîd"de şöyle diyor: "Farz namaz için kamet getirilmeye başlandığı zaman nafile namazlardan hiçbiri caiz değildir."
3. İmam farzı kıldırırken sabah namazının sünnetini kılmakta beis yoktur. İbnu'I-Münzir bu görüşü İbn Mes'ûd, Mesrûk, Hasan el-Basrî, Mücâhid, Mekhûl ve Hammad b. Ebî Süleyman'a izafe edilmektedir. Hasan b. Hayy'in kavli de budur. Bunlar sabahın sünneti ile diğer namazların sünnetleri arasında ayırım yapmaktadırlar. Bu hususta el-Beyhakî'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadis ile istidlal ediyorlar: Peygamber (s.a.) buyurdu ki: "Namaz için kaamet getirildiği zaman farzdan başka namaz yoktur. Ancak sabahın iki rekat (sünnetti müstesnadır/' Fakat bu hadisin istidlal için elverişli olmadığı ve hatta el-Beyhakî'nin Ebû Hüreyre'den bu istisnayı nakzeden bir hadis de rivayet etmiş olduğu ileri sürülüyor. Her ne kadar bu hadisin metni ve râvîleri yine el-Beyhakî tarafından tenkid edilmişse de Hanefî ulemâsından Aynî, bu ravîlerin hadis âlimleri tarafından tezkiye edildiklerini ve metnin de başka yollardan takviye edildiğini beyân etmektedirler.
4. Bu kavle göre mescidin içinde veya dışında olmak ve aynı zamanda birinci rekate yetişip yetişememek arasında ayırım yapılmaktadır.Bu kavi Klâlik'indir. Şöyle diyor: "Mescide girmiş ise, imama tabi olsun ve sünneti -sabahın sünnetini kasdediyor- kılmasın. Eğer mescide girmemişse, birinci re-kati geçirme endişesi yoksa, mescidin dışında sünneti kılsın, varsa kılmadan mescide girerek imama tabî olsun."
5. İlk rekatı kaçırmak ve ikinci rekatın rükû'unda imama ulaşamamaktan endişe ederse imama uyar. Yoksa mescidin dışında sabahın sünnetini kıldıktan sonra imama tâbi olur. Bu kavi, İbn AbdPlberr'in naklettiğine göre, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının görüşüdür. Hattâbî ise, imam Ebû Hanife'nin İmam Mâlik'in görüşünde olduğunu rivayet etmiştir. Bu rivayet imam A'zam'ın arkadaşlarının rivayetine muvafıktır. Bu arada en-Nevevî imam Ebû Hanife'nin el-Evzâî'nin aşağıda gelecek olan görüşünde olduğunu ileri sürmüştür. Kıymetli âlimlerimizden M. Zihnî Efendi Hanefî mezhebinin bu konudaki görüşünü şöyle anlatmaktadır: Camide kamet edilmek üzere iken sünnete durmanın kerahetinden sabah namazının sünneti müstesnadır ki, onu evde kılmadan camiye gelen kimse imamı farza durmuş bile bulsa, tahiyyata olsun yetişecek olacağını bilse, cemaat sevabını kaçırmamak üzere saflardan uzak bir yerde önce sünneti kılar, sonra imama iktidâ eder. (Sünneti saf arkasında veya

duvar arkasında yer olduğu halde cami içinde kılmak kerahettir.)
Camide sabah namazının sünnetini kılması halinde cemaate hiç yetişemeyeceğinden korkarsa sünnete başlamayıp imama iktida eder. Eğer sünnete durduktan sonra yetişemeyeceğini anlarsa sünneti tamamlamadıkça artık namazdan çıkamaz. İsterse tamamen cemaati kaçıracak olsun. Fakat tehiyyata erişebileceğini tahmin etse, sünneti terk etmez, ve tehiyyâta erişmekle de cemaaat sevabını mutlaka almış olur.[92]
6. Son rekata yetişememek endişesi yoksa sabah namazının sünnetini mescidin içinde de kılar. Birinci rekatı geçirecek olsa bile, sünneti kılmalıdır. el-Evzaî ve Said b. Abdulazîz'in görüşü budur. Nevevî İmam Ebû Hanife ve arkadaşlarının da bu görüşte olduklarım rivayet etmektedir.
7. Birinci rekatı kaçırma endişesi yoksa, sabah namazının sünnetini mescidin içinde de kılar. Süfyan es-Sevrî'nin görüşü budur. îbn Abdilberr'in rivayet ettiği bu görüş, Tirmizî'nin Süfyân es-Sevrî'den rivayet ettiği görüşe muhaliftir.
8. Vakit geniş ise, imamın namazını kaçırsa bile sabahın sünnetini kılar. M âli kilerden İbn el-Cellâb'ın görüşü budur.
9. Kameti işitince gerek sabah namazının sünnetine ve gerekse başka bir nafile namaza girmesi, mescidin ister içinde olsun ister dışında, caiz değildir. Şayet bunu yaparsa asî olmuş olur. Zahirîlerin görüşü budur. İbn Hazm, Şafîî'nin ve selefin tjumhûrunun bu görüşte olduklarını nakletmektedir. Hadiste varid olan "ikâmet" lafzından murad, müezzinin farz namazlar için getirdiği kaamet ise, -ki bilinen ve kabul edilen mânâ budur- bu kavi, hadisin zahir mânâsına daha uygundur... el-Irakî bu hadisten zihne tebâdür eden mânânın bu olduğunu söylüyor. Şayet "ikâmet" lafzından namaz kılmak mânâsı kasd ediliyorsa, -ki kelimenin gerçek mânâsı budur- bu durumda, kamet esnasında nafile namaz kılmakta kerahet yoktur. Maamafıh Peygamber (s.a.)'den gelen diğer rivayetlerde, birinci mânânın kast edildiği açıkça belirtilmiştir. Şöyle ki, İbn Hıbbân'ın rivayetinde "Müezzin ikâmete başladığı zaman" denmektedir.[93]

6. Sabah Namazının Sünnetini Geçiren Kimse Onu Ne Zaman Kaza Eder?

1267. ...Kays b. Amr'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) sabah namazından sonra iki rekat (daha namaz) kılmakta olan bir adam gördü. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), "Sabah namazı iki rekattır" buyurdu. Adam:
Ben iki rekat (farz)dan önceki iki rekat (sünnet)i kılmamıştım, şimdi onları kılıyorum, diye cevab verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) seslenmedi.[94]

Açıklama

sabah namazı iki rekattır" beyânı "Sabah namazı iki rekat" değil midir?" anlamında bir istifham-i inkârîdir. Resûl-i Ekrem (s.a.) bu soruyla, bahis konusu kimsenin sabah nainazının farzından sonra kıldığı bu iki rekattık namaza gerek olmadığını anlatmak istemiştir. İbn Mâce'nin rivayetinde bu cümle "sen sabah namazım iki kere mi kılıyorsun, yoksa?" şeklinde geçmektedir ki, maksadı daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak Resûl-i Ekrem (s.a.)'in aldığı cevab karşısında muhatabını sükûtla karşılamış olması zahiren tasvib ve takrir anlamına gelirse de ulemâ bu mesele üzerinde üç ayrı görüş ileri sürmüşlerdir:
1. Sabah namazının sünnetini kılmayan bir kimseyi onu sabah namazının farzından sonra güneş doğmadan önce veya güneş doğduktan sonra kaza etmesi müstehabtır. Hattâbî'nin beyânına göre İbn Ömer, Atâ\ Tâvûs, ve İbn Cüreyc, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve İshak (r.anhüm) gibi âlimler bu sünnetin hemen farzından sonra, güneş doğmadan da güneş doğduktan sonra da kaza edilebileceğini söylemişlerdir. Delilleri ise, TirmizTnin Ebû Hu-reyre'den rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Kim sabah namazının iki rekatlık sünnetini kılamazsa, güneş doğduktan sonra kılsın."[95] Bu alimler, sabah namazından sonra güneş doğmadıkça namaz kılmayı yasaklayan Tirmizî hadisinin[96] ise, sabah namazının sünnetiyle ilgili olmadığını diğer nafile namazlara ait olduğunu iddia etmişlerdir.
2. Güneş bir veya iki mızrak çıktıktan sonra kaza etmek müstehabtır. Kasım b. Muhammed. el-Evzaî, Mâlik ve Ebû Hanife'nin ashabından Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî de bu görüştedir. Delilleri de yukarıda numarasını verdiğimiz Tirmizî hadisidir. Çünkü sözü geçen hadis-i şerifte ve benzerlerinde sabah namazından sonra güneş doğmadıkça namaz kılmak nehyedildiğinden güneş yükselmeden önce sünneti kaza etmek mekruhtur.
3. Sabah namazının sünneti yalnız başına kaza edilemez. Ancak sabah namazının farzıyla birlikte kılınamamışsa, ancak o zaman yine farzla beraber ve güneş bir mızrak boyu[97] yükseldikten sonra zevale kadar kaza edilebilir. Esas sünnetlerde asıl olan kaza edilmemektir. Fakat Resül-i Ekrem (s.a.) Hayber savaşından dönüşünde sabah namazının sünnetini farzıyla beraber kaza ettiği için (bk. 435 numaralı hadis) sabah namazının sünnetinin bu konuda ayrı bir yeri vardır. Ebû Yûsuf ve Ebû Hanife (r.a.) Hazretleri de bu görüştedirler. Delilleri de Buhârî tarafından rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz yoktur."[98] Bu nehy bütün nâfijelere şâmildir. Bunun için sabah namazının sünneti de bu nehyin şümulüne girmektedir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, senedinde Sa'd b. Said olduğu için tenkid edilmiştir. Ayrıca Tirmizî'nin de ifâde ettiği gibi Muhammed b. İbrahim, Kays'den hadis dinlememiştir. Bu bakımdan hadis munkatı'dır. Ancak bu hadis başka tariklerden de rivayet edildiğinden bütün bu rivayetler birbirini takviye etmekte ve hadis bu sayede zayıflıktan kurtulmaktadır.[99]

1268. ...Süfyân b. Uyeyne dedi ki: Atâ b. Ebî Rebah, şu (bir önceki) hadisi Sa'd b. Said'den naklederdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Said'in oğulları Abdurabbih ve Yahya "dedeleri Zeyd'in şu (bir önceki hadiste sözü geçen) olayda Peygamber (s.a.) 'le beraber namaz kıldığını" (söyleyerek) hadisi mürsel olarak rivayet etti(ler).[100]

Açıklama

Müellif bu hadisi ve sonundaki taliki nakletmekle bir önceki hadisi takviye ve onun sıhhatini ispat etmek istemiştir. Fakat bu hadisi tetkik eden sarihlerin beyânına göre metinde Yahya ile Abdurabbih'in dedelerinin ismi olarak geçen Zeyd kelimesinin Ebû Davud'un esas nüshasında bulunmaması lâzım gelir. Çünkü bu kişilerin dedelerinin gerçek ismi Zeyd değil, Kays'dır. Arlmua Zeyd sözü geçen kişilerin daha yukarıda kalan büyük dedelerindendir ki, daha Peygamber (s.a.) gönderilmeden önce câhiliyye döneminde ölmüştür.
Bu hadis mürseldir.Çünkü Abdurabbih ve Yahya bu hadisi babalarından duydukları halde onu atlayarak dedelerinden duymuş gibi nakletmişlerdir. Ayrıca ba hadisi muttasıl olarak Tirmizî, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadislerle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[101]

7. Öğlenin Farzından Önce Ve Sonra Kılınan Dört Rekat(lık Sünnet)

1269. ...Peygamber (s.a.)'in eşi Ümmü Habîbe (r.anha)'dan; demiştir ki:Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim öğle namazından Önce ve sonra dört rekat namaz kılmaya devam ederse (o kimse) cehennem ateşine haram kılınır."[102]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde (ve) aynı senedle, el-Ala b. el-Hâris ile Süleyman b. Mûsâ da MekhûVden rivayet ettiler.[103]

Açıklama

"Devam ederse" diye tercüme ettiğimiz kelimesi lügatte "murakabe etmek" anlamına gelmekle beraber şer'î bir terim olarak bir ibâdetin rükün ve şartlarına, vâcib ve sünnetlerine riâyet ederek devamlı surette yerine getirilmesine özen göstermek mânâsını ifade eder. "Nar" kelimesinin başında bulunan "el" takısı, ahd için olduğundan bu kelimeyle malum ve mâhud olan cehennem ateşi kasd edilmiştir. Biz de buna göre tercüme ettik. Çünkü şeriat dilinde bu kelimenin mânâsı budur:
alevli bir ateşe (cehenneme) girecek o."[104] âyetinde olduğu gibi.
"Ateşe haram kılınmak" tâbiri ise, "ateşten kurtulmak" anlamında bir kinayedir. el-Hatîb'e göre melzûm zikredilmiş, fakat lâzım kasdedilmiştir. Sekkâkî'ye göre ise, lâzım zikredilmiş, fakat melzûm kasd edilmiştir. Bununla beraber "cehenneme atılmaz" demek olan hakiki mânâsında kullanılmış olması da mümkündür. Netice olarak metinden anlaşılan mânâ şudur: "Kim öğlenin sünnetinden önce dört rekat sünneti bütün erkân ve âdabına riâyet ederek kılmakla beraber iki rekatlık müekked olan son sünnetini de iki rekat daha ilâve etmek suretiyle dört rekat olarak hakkıyla kılmaya devam ederse Allah (c.c.) onun cesedini cehennem ateşinden kurtarır veya onun cehenneme atılmasını haram kılar."
Ancak bilindiğini gibi öğleden evvel kılman ilk dört rekât bir selâmla kıhnırsa da, öğleden sonra kılınan dört rekatı iki selâmla kılmak evlâdır. Çünkü bunun ilk ikisi müekked sünnettir. Son ikisi ise müstehabtır.
Büyük günahlardan bile hâlî kalamayan insanın bunca günahı yanında öğlenden evvel ve sonra dörder rekat namaz kıhvermekle ateşten kurtulması nasıl mümkün olur? diye akla bir soru gelirse, buna şöyle cevap verilebilir: Burada "Cehennemden kurtulmak" sözü, "ebedî olarak cehennemde kalmaktan kurtulmak" anlamına gelebileceği gibi bu namazlara devam eden kimselerin imanlı olarak gideceklerine ve bu iman sayesinde cehennemde ebedi olarak kalmaktan kurtulacaklarına dâir bir müjde mânâsına geldiği de söylenebilir.[105] NesâTnin şu rivayetinden bu kimsenin hakîkaten cehennemde yanmayacağı anlaşılmaktadır: "Öğle namazından önce ve sonra dörder rekat namaz kılan kimseye cehennem ateşi dokunmaz"[106] Şevkânî'nin beyânına göre "cehenneme haram kılman sadece secde organlarıdır. Mecazen küll zikredilmiş cüz kasd edilmiştir." Fakat bu sözün hakiki mânâsında kullanılmış olduğunu kabul etmek daha uygun olur.[107]
1270. ...Ebu Eyyûb'dan nakledildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Öğle namazından önce arasında selam verilmeden kılınan dört (rekat namaz) için gök kapılan açılır."[108]
Ebû Dâvûd dedi ki: Yahya b. Sa 'td el-Kattân 'in şöyle dediği bana ulaştı: "Eğer ben Ubeyde'den bir şey nakleder olsaydım ondan bu hadisi naklederdim. Ubeyde zayıftır." İbn Mincâb (ise) o Sehm (isimli kimse)dir.[109]

Açıklama

Bu hadis-i şerif öğlenin ilk sünnetinin bir tek selâmla kılına-cağını beyan etmektedir.
"Gök kapılan açılır" beyânı "kabul edilir" sözünden kinayedir. Yanı "Bu namazın göklere yükselip kabul makamına erişmesi için önünde herhangi bir engel yoktur" mânâsına gelmektedir. Hakkındaki bu teşvik edici sözler, öğlenin, ilk sünnetinin faziletine ve onun müekked bir sünnet olduğuna delâlet eder.
“Arasında selam verilmeden" kaydı ise, bu sünnetin "ka'de-i ahîreden sonra" verilecek bir selâmla kılınacağını "ka'de-i ûlâdan sonra" selâm verilmeyeceğini ortaya koymaktadır. Nitekim, Hanefî ulemâsına göre "gündüz kılınan nafile namazları her dört rekattan sonra bir selâm vererek kılmak daha faziletlidir." Hanefî ulemâsından bazıları öğlenin son sünnetinin dört rekat kılınması halinde ikic .lamla kılınması icab ettiğini, tek selâmla kılındığı takdirde bunun sadece iki rekatıın caiz olacağını söylemişlerse de İbn Humar;'m tahkîkine göre, öğlenin son sünneti dört rekat olarak kılındığı takd de onu bir teya iki selamla kılmak arasında bir fark yoktur.[110] Bir ön-o 'd hadisin şerhinde ifâae etçiğimiz gibi, İmam Birgivî'ye göre öğlenin son sünneti dört rekat kılındığı takdirde iki selâmla kılmak daha. faziletlidir. Diğer me-heb imamlarına göre de "gürdüzün

kılman müekked sünnetlerin dışındaki nafilelerin her iki rekatta bir selâm vererek kılınması daha faziletlidir" fakat mühim olan, nasların çizmiş olduğu sınırdır. Bir numara önce tercünesÎTii sunduğumuz Hadis, bu konuyu açıklarken öğleden sonra kılınacak oimi namazın sadece dört rekat olduğu meselesi üzerinde durduğuna göre önemli olan bu namazın dört rekat olarak kılınmasıdır. îbn Humâm'ın da ifâde ettiği gibi bir veya iki selâmla kılınması hadiste söz konusu değildir, o halde her iki halde müsavidir.
her ne kadar musannif Ebû Dâvûd metnin sonuna ilâvettiği talik ile bu hadisin zayıf olduğuna işaret etmek istemişse de çeşitli yollardan gelen rivayetler hadisi takviye etmekte ve zayıf olmadığım göstermektedir.
Nitekim bu hadisi î"on Mâce'den başka Taberânî de el-Mu'cemu'1-Kebîr ve Evsafında Ebû Eyyûb'dan şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "Resûlullah (s.a.) benim nezdimde konakladığı zaman devamlı olarak öğle namazından önce dört rekat namaz kılardı ve bu konuda şunları söylerdi: "Güneş batıya meylettiği anda gök kapıları açılır ve öğle namazım kılmadıkça kapanmaz. Ben amelimin bu saatte semâya yükselmesini arzu ediyorum."[111] Ayrıca aynı hadisi Tahâvî, Meâni'l-Âsâr'[112] iaa,Tirmizîde Şemâilde rivayet etmiştir. Tirmizî'nin Şemâil'deki rivayeti şu mealdedir: "Ebû Eyyûb el-Ensârî buyuruyor: Resûl-i Ekrem (s.a.) güneş biraz batıya meyi ettikten sonra dört rekat namaz kılmayı âdet edinmiştir. Ben;
Ya Resulallah güneş batıya döndükten sonra bu dört rekatı devamlı kılıyorsunuz, hikmeti ne olabilir? diye sordum. Buyurdular ki:
"Gök kapıları güneş batıya döndükten sonra açılır. Öğle namazı kılını no uyu kadar da kapanmaz. Kapılar kapanmadan adıma amel-i salibin göklere yükselmesini istiyorum."
Hepsinde kıraat var mı? diye sordum. "Hayır" dediler.[113]

8. İkindi Namazından Önce (Kılınan Sünnet) Namaz

1271. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah sallellahü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"İkindinin farzından önce dört rekat (namaz) kılan kimseye Allah rahmet etsin."[114]

Açıklama

Kadın veya erkek her kim ikindi namazından önce dört rekat nafile namaz kılarsa Cenab-ı Peygamber (s.a.)'in bu duası bereketiyle Allah (c.c.) hazretlerinin rahmetine mazhar olacağı bu hadis-i şeriften anlaşılmaktadır.
Esasen "rahimellah" sözü, "Allah Rahmet etsin" mânâsında bir dua cümlesi olabileceği gibi, "Allah kesinlikle ona rahmetle muamele edecektir" mânâsında ihbarî bir cümle olması da mümkündür. Her iki halde de ikindi namazının sünnetine teşvik vardır. Nitekim Ebû Ya'Ia'nın Ümmü Habîbe'den rivayet ettiği bir hadiste de ihbârî bir cümle ile şöyle buyurulmaktadır: "İkindi namazının farzından önce dört rekat namaz kılmaya devam eden
kimseye Allah (c.c.) hazretleri cennette bir ev hazırlamıştır." Ancak Irakî'-nin tahkikine göre Ebû Ya'lâ'mn bu rivayetinin senedinde kimliği belli olmayan Muhammed b. el-Müezzin vardır.
Müslümanlar hayırda yarış kabilinden bu hadisle amel etmişler ve edeceklerdir. Her ne kadar, ulemânın büyük çoğunluğu ikindi namazının sünnetinin müekked olmayan bir sünnet olduğunu söylemişlerse de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in teşvikine dört elle sarılmakta hayat ve huzur vardır. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bazan bu sünneti dört rekat olarak kılmayı terk ederek iki rekat kılması (bk. 1272 no'lu hadis) ise, bu sünnetin gayr-ı müekked olduğunu ve bazan yapılıp bazan terk edilebileceğini gösterir.
Hanefî ulemâsı ile İshak, konumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvûd hadisini delil getirerek ikindi namazının sünnetinin bir selâmla kılınacağını söylerken bunların dışında kalan ilim adamları 1272 np'lu hadisle Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerifi delil getirerek iki selânnla kılınacağını söylemişlerdir: "Resûlullah (s.a.) ikindinin farzından önce dört rekat kıldı ve arasını Melâike-i Mukarribine, müslüman-lardan ve müzminlerden onlara tabi onlara selâm vermekle ayırdı."[115]
Halbuki buradaki selâmdan maksad, Hanefîlerin dediği gibi teşehhüd-de tehiyyat okumaktır.[116]
Hanefî ulemâsının ve İshâk'ın delili olan ve konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi, her ne kadar senedinde Muhammed b. Mihran bulunduğu için tenkid edilmişse de bu râviyi İbn Hibbân ve tbn Adiyy gibi hadis âlimleri tezkiye ederek güvenilir bir râvi olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Tirmizî de bu hadisin hasen, İbn Hibbân ile İbn Huzeyme de sahih olduğunu söylemişlerdir.[117]

1272. ...Ali (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) ikindi namazından önce iki rekat(hk bir namaz) kılardı.[118]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, peygamber (s.a.)'in ikindi namazının sünnetini bazan iki rekat kıldığını göstermektedir. Ancak bir numara önce tercümesini sunduğumuz hadis gibi bazı hadisler de peygamber Efendimizin bu sünneti dört rekat olarak kıldığını ve ümmetini de dört rekat olarak kılmaya teşvik ettiğini ifâde ediyorlar. Bu bakımdan bu konuda gelen bütün haberlerin hepsi gözönünde bulundurularak bir hükme varmak gerekirse şu neticeye varılabilir: Peygamber (s.a.) bu sünneti bazan dört rekat kılarak ümmetine de bu namazı dört rekat kılmanın faziletini haber verirken, bazan da sadece iki rekat kılarak bu sünneti sadece iki rekat kılmakla yetinmenin caiz olacağını göstermiştir. Hanefî ulemâsı bu duruma bakarak ikindi namazı sünnetini kılmanın müstehab iki veya dört rekat olarak kılmanın da caiz olduğunu söylemişlerdir. Hanefîlerin dışındaki bazı âlimler de bu sünnetin dört rekat kılınacağına dair olan hadislerin hem kavlî ve hem de fiilî olarak sabit olduğuna ve sayıca daha çok bulunduğuna bakarak dört rekat olarak kılmanın daha faziletli olduğu hükmüne varmışlardır.

Bu sünneti kılmanın hükmü ise, müstehabdir. Müstehab ise bilindiği gibi, "Peygamberimiz (s.a.)'in bazan işleyip bazan da terk ettikleri ve selef-i sâlihinin severek işledikleri ve rağbet edegeldikleri şeylerdir. İşlenmesine sevab verilir. Terkine itab (azar) yoktur. Müstehab müekked olmayan sünnet demektir."[119]

9. İkindi Namazından Sonra (Nafile) Namaz Kılmak

1273. ...İbn Abbâs (r.a.)'in azatlı kölesi Küreyb'den (rivayet olunduğuna göre) Abdullah b. Abbâs ile Abdurrahman b. Ezher ve Mis-ver b. Mahreme kendisini Peygamber (s.a.)'ırı eşi Hz. Âişe'ye göndererek şöyle demişler:
Âişe'ye bizden selam söyle ve ona ikindiden sonraki (kıldığı) iki rekatı sor ve de ki;
Senin bu iki rekati kıldığın bize haber verildi. Halbuki biz Resûlullah (s.a.)'in bundan nehyettiğini işitmiştik.
(Küreyb sözlerine şöyle devam etti:) Bunun üzerine Âişe'nin yanına gelerek benimle gönderdikleri haberi kendisine tebliğ ettim. Âişe (r.a.):
Ümmü Seleme'ye sor, dedi. Bunun üzerine ben, (beni gönderen) kimselerin yanına çıkarak Âişe'nin sözlerim kendilerine haber verdim. Onlar beni Ümmü Seleme'ye de Âişe'ye gönderdikleri suali sormam için gönderdiler.
Ümmü Seleme (r.anha şöyle) cevab verdi:
Ben Resûlullah (s.a.)'i o iki rekati kılmaktan nehyederken işittim, ama sonra kendisini bunları kılarken gördüm. Onları kılarken vakit İkindi idi. Çünkü ikindiyi (yeni) kılmıştı. Sonra yanımda da ensârdan Benî Haram kabilesinden kadınlar vardı. (Yanıma) girdi ve hemen o iki rekatlık namaza durdu.
Bunun üzerine ben kendisine kızı göndererek dedim ki; "Resûlullah (s.a.)'in yanına dur da ona;
Ümmü Seleme; "Ya Resûlellah ben senin şu iki rekatı kılmaktan nehyettiğini işitiyorum. Halbuki şimdi onları kendinin kıldığını görüyorum," diyor, de. Şayet eliyle işaret ederse geri çekil. Ümmü Seleme;
Kız (dediğimi) yaptı; (Resûlullah (s.a.) da) eliyle işaret etti, o da geri çekildi» Namazdan çıkınca (bana hitaben):
"Ey Ebû Ümeyye'nin kızı! Sen ikindiden sonra kıldığım iki rekatı sormuşsun. (Sebebi şudur) Bana Abdü'I-Kays kabilesinden bazı kimseler kavimlerinden (ayrılarak) müslüman olmak için geldiler de, öğle namazından sonra kılmakta olduğum iki rekat nafileden beni alıkoydular, işte bu iki rekat o iki rekattır" buyurdu.[120]

Açıklama

Hafız îbn Hacer'in beyânına göre, Metinde geçen "kız" kelimesiyle Ümmü Seleme'nin Ebû Seleme'den olan kızı Zeyneb kasd edilmiş olması mümkündür. Ancak Buhârî'nin Megâzî bölümündeki rivayette bu kelimenin yerine "erkek hizmetçi" kelimesi geçmektedir.
îbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde, Hz. Âişe'nin ikindiden sonra İki rekat nafile namaz kıldığını ve durumu arkadaşlarına haber veren zatın Abdullah b. Subeyr olduğu ifâde ediliyor.
Yine metinde geçen "Ebû Umeyye" kelimesiyle Ümmü Seleme (r.an-hâ)'nın babası kast edilmiştir. Asıl ismi "Huzeyfe"dir. "Süheyl b. el-Muğîre" olduğunu söyleyenler de vardır.
Bu hadiste Resûlullah (s.a.)'in öğle namazından sonra kılmayı ihmal etmediği iki rekatlık nafile namazını ikindi namazının sonuna kada geciktirmesine sebeb olarak Abdu'I-Kays kabilesinden bazı kimselerin müslüman olmak için gelmeleri gösteriliyorsa da Tahavî'nin rivayetinde bu sebeb şöyle ifâde ediliyor: "Bu iki rekat öğle namazından sonra kılmakta olduğum nafile namazdır. Bana (fakirlere dağıtılmak üzere) genç sadaka develeri geldi de bu iki rekatı unuttum. İkindiyi kılınca onu hatırladım. Cemaatin gözleri önünde mesddde kılmayı da doğru bulmadım. Senin yanında kılı verdim."[121]
Yine Tahavî'nin bir başka rivayetinde bu sebeb; "Bana (fakirlere dağıtmak üzere) bir mal geldi de beni oyaladı,"[122] şeklinde açıklanırken, diğer bir rivayetinde: "Yanıma Benî Temîm heyeti geldi. Öğle namazından sonra kılmakta olduğum iki rekat nafileden beni alıkoydu. Bu namaz işte o iki rekattır"
şeklinde izah edilmektedir. Bütün bu rivayetlerde ortak olan taraf, Resul Ekrem (s.a.)'in işleriyle meşgul olurken öğle namazından sonra nafile olarak kılmayı ihmal etmediği iki rekatlık bir namazı geciktirmiş olması ve bunu ikindi namazından sonra kılmasıdır.
Resûl-i Ekrem'in ikindiden sonra bu nafile namazı kıldığı sabit olunca geçirilen bir nafile namazın kerahet vaktinde kaza edilip edilemeyeceği meselesi ulemâ arasında ihtilâf konusu olmuştur. Bazıları bu hadis-i şerifin zahirine bakarak geçirilen nafile namazların kerahet vaktinde bile olsa kaza edilebileceğini söylerken bazıları da geçirilen bir nafile namazı kerahet vaktinde kaza etmenin Resûl-i Ekrem (s.a.)'e mahsûs özel bir durum olduğunu söylemişlerdir. Bazılarına göre de toplumun dinî bir meselesi veya zekât veya sadakaların toplanması gibi mühim işlerle meşgul iken nafile namazı unutan bir kimsenin bu nafileyi kerahet vaktinde kaza etmesinde bir sakınca olmadığını söylemişlerdir.
el-Akkarî'ye göre bu hadis sünneti kaza etmenin sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Hanefî ulemâsından îbn Melek'in beyânına göre imam Şafiî (r.a.) bu hadise sarılarak sünnetleri kaza etmenin sünnet olduğu hükmüne varmıştır. Hadisin zahiri, sünnetleri kaza etmenin Peygamber (s.a.)'e mahsus, özel bir durum olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Tahâvi'nin aynı senedle Ümmü Seleme'den rivayet ettiği bu hadisin sonunda şu ilâve bulunmaktadır "Ben, ya Resûlellah, bu iki rekatlık namazı (geçirdiğimiz zaman) biz de kaza edebilir miyiz?" diye sordum da:
"Hayır," diye cevab verdi.[123]
Hafız Ibn Hacer'in de dediği gibi bu hadisin mânâsı, "Ya Ümmü Seleme, sen de biliyorsun ya, ben nafile bir ibadeti yapacak olursam bunu hiç aksatmadan devam ettiririm. Bu benim özelliklerini dendir. İşte ben bu iki rekatı bunun için kaza ettim. Bunun için de başkalarını bundan nehyediyorum," demektedir. Nitekim ileride gelecek olan 1280 no'lu hadisde Tahâvî'nin

bu rivayetini te'yid etmektedir. Netice olarak şunu söyleyebiliriz:
1. Şafiî uleması bu hadise bakarak "bir sebebten dolayı edâ edilememiş olan nafile bir namazı kerahet vaktinde kaza etmek caizdir. Fakat meşru bir sebebi olmaksızın geçirilen bir nafile namazı kerahet vaktinde kaza etmek caiz değildir. Fakat beş vakit namaza bağlı olarak kılınan ve revâtib denilen sünnetleri kaza etmek müstehabtır" demişlerdir.
2. Ahmed b. Hanbel'e göre ise, nafile namazları kerahet vaktinde kaza etmek kayıtsız, şartsız mekruh olmakla beraber, revâtib denilen ve beş vakit namaza bağlı olarak kılınan namazlar kerahet vakitlerinin dışında kaza edilirler.
3. İmam Mâlik'e ve Hanefî ulemâsına göre ise, meşru bir sebepten dolayı veya sebepsiz olarak geçirilen bir nafilenin kerahet vakitlerinde kaza edilmesi ve bu vakitlerde herhangi bir nafilenin kılınması mekruh olduğu gibi sabah namazının dışında hiçbir revâtibin de kazası gerekmez. Bilindiği gibi sabah namazı farzıyla birlikte kazaya kalmışsa o günün kerahet vaktinin çıkışından itibaren farzıyla birlikte zeval vaktine kadar kaza edilebilir.[124]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılan kimse, başkasının sözünü dinleyip anlayabilir. Bu onun namazına zarar vermez.
2. Namaz kılanın eliyle işaret etmek gibi hafif fiileri namazı bozmaz.
3. Âlim bir zattan mühim bir meselenin tahkiki istenir de o mesele hakkında kendinden daha âlim biri bulunduğunu bilirse, ona haber göndererek sorması müstehabtır.
4. Fazilet sahihlerinin meziyetlerini i'tiraf etmek gerekir.
5. Bir mesele hakkında gönderilen aracının kendisine izah verilmeyen bir şey hakkında tasarrufda bulunmaması edeb ve terbiye iktizasıdır. Bundan dolayıdır ki, Küreyb, Âişe (r.anhâ)'nın emriyle hemen Hz. Ümmü Seleme'ye gitmemiş, evvela kendisini gönderenlerin yanma dönerek Âişe annemizin söylediklerini onlara haber vermiştir.
6. Bir meselenin hakikatini yakinen öğrenmeye imkân veriyorsa haberi vahidle veya bir kadının haberi ile iktifa etmek caizdir.
7. Künyesi ile meşhur olan bir insanın kendisini künyesi ile anması caizdir. Çünkü Ümmü Seleme (r.anhâ) kendisini, künyesi ile anmıştır. İsmi Hind'-dir. Fakat ismi ile değil, künyesi ile mârufdur.
8. Bir kimse metbu'unun (yani âmirinin) her zamanki âdetine muhalif bir hareketini görürse, lütfü nezaketle o hareketlerinin sebebini sormalıdır. Zira unutarak yapmışsa ondan dönmesine sebeb olur. Kasten yapmışsa sebebini izah eder, bu suretle soran da işin hakikatini anlamış olur.
9. Hadis-i şerif, öğlenin son sünnetini isbat eden delillerdendir.
10. Mesâlih ve mühimmat karşılaşınca en mühim olanlarından başlanır. Çünkü Resûlullah (s.a.) kendisine müracaat eden kavme İslâmiyeti telkin ile meşgul olmuş, öğlenin sünnetini terk etmiştir.
11. Namaz kılan kimseye bir şey sorulacağı vakit onun önüne veya arkasına değil, yanı başına durmak âdabdandır. Zira önüne veya arkasına durmak teşvişe sebeb olur.
12. Hadis-i şerif, Hz. Ümmü Seleme'nin fıtrat ve zekâsına, terbiye ve nezâketine delildir.
13. Misafire ikram etmelidir. Ümmü Seleme (r.anhâ) bu cümleden olmak üzere yanındaki kadınların birine emretmemiş, Resûlullah (s.a.)'e kendi kızını göndermiştir.
14. Bir kadının kocası evde olsa bile, onu başka kadınlar ziyaret edebilirler.
15. Nafile namazı evde kılmak caizdir.
16. Zaruret yokken, namaz kılan kimsenin yanına sokulmak mekruhtur.
17. Vesveseye njahal bırakmamak için müşkil bir meselenin acele halline çalışmak caizdir.
18. Peygamber (s.a.) için unutmak caizdir.
19. Yöneticinin, ihtiyatlı davranarak raiyesini şer'an bid'at ve memnu' olan şeylerden menetmesi ve icabında tazirde bulunması gerekir.[125]

10. Güneş Batmadığı Müddetçe (İkindi Namazından Sonra) İki Rekat Namaz Kılmayı Caiz Görenler(İn Delilir Teşkil Eden Hadisler)

1274. ...Ali (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) ikindiden sonra güneş yükseklerde bulunmadığı zaman namaz kılmayı yasaklamıştır.[126]

Açıklama

Beyhakî bu hadis-i şerifi şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "İkindi namazından sonra güneş yüksekte iken kılacağınız namazdan başka namaz kılmayınız"[127] Sünen-i Nesâî'deki rivayet ise, "Resûlullah (s.a.) güneş parlak ve yüksekte olmadıkça ikindiden sonra namaz kılmayı yasakladı"[128] şeklindedir.
Görülüyor ki Beyhakî'nin rivayetinde güneş yükseklerde görülürken kılınmasına izin verilen namazın hangi namaz olduğu açıklanamamıştır. Bu kapalılık diğer rivayetlerde de vardır. Bu bakımdan ikindiden sonra kılınacak namaz konusunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
1. Şafiî ulemasına göre ikindi namazından sonra kılınmasına cevaz verilen namazlar sebebe bağlı olarak kılman(tâhiyyetu'l-mescid, abdest namazı ve tavaf namazı) gibi nafile namazlardır. Bir sebebe bağlı olarak kılman nafile namazlar ikindiden sonra güneş iyice guruba yaklaşıncaya kadar kerâhetsiz olarak kıhnabilir. Fakat görüldüğü gibi hadis-i şerifte kılınmasına

cevaz verilen namazın bir sebebe bağlı olup olmadığı söz konusu edilmemektedir.
2. Hanefî ulemasına göre ise, bu hadiste ikindi namazından sonra kılınmasına müsaade edilen namaz, kazaya kalmış olan farz namazlar, cenaze namazı veya vâcib namazlardır. Nitekim Tahâvi'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif de Hanefî ulemasının bu görüşünü te'yid etmektedir: "Peygamber (s.a.) sabah ve ikindi namazları müstesna, her farz namazdan sonra iki rekat namaz kılardı."[129]
Hanefî ulemasının verdiği manayı verecek olursak, sahabe-i kiramın, ikindiden sonra namaz kılmayı nehyetmelerinin mânâsı da anlaşılmış ve bu konuda birbirine zıt gibi görülen hadislerin arası da uzlaştırılmış olur.
3. Bazılarına göre de bu hadiste ikindi vakti girdikten sonra güneş batmadan önce sadece ikindi namazının kılınabileceği, bunun dışında hiçbir namazın kılınamayacağı ifâde edilmektedir.[130]

1275. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) sabah ve ikindi namazlarının dışında her farz namazı miiteâkib iki rekat (namaz)kılardı.[131]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sabah ve ikindi namazlarından sonra kılınacak nafile namazların -bir sebebe bağlı olarak bile kıhnsalar- mekruh olacaklarım söyleyen Hanefî ulemâsını te'yid etmektedir. Hadis-i şerife bu açıdan bakılınca yerinin bu bab olmadığı hükmüne varılır. Çünkü bu bab ikindi namazından sonra güneş batmadan iki rekat nafile namaz kılmanın caiz olduğunu ifade eden hadisleri toplamak için açılmıştır. Ancak ikindiden sonra bir sebebe bağlı olarak kılınan nafile namazların caiz olduğu görüşünde olan ilim adamlarına göre bu hadis, ikindiden sonra namaz kılmanın mekruh olduğuna kesinlikle delâlet etmez. Çünkü bu iki namazın son sünnetleri bulunmadığına göre, Hz. Peygamber'in bu iki namazdan sonra kıldığı iki rekat namaz tavaf ve şükür namazı gibi bir sebebe bağlı olarak kılınan nafile namazlardan biri olması gerekir. Binaenaleyh bu hadisle Hz. Peygamber'in ikindiden sonra iki rekat nafile namaz kıldığını ifade eden 1273 numaralı hadis arasında herhangi bir tearuz yoktur. Çünkü Resül-i Ekrem (s.a.)'in bir vaktin farzını kıldıktan sonra halkın gözü önünde nafile namaz kılmayı uygun görmediği için odasına çekilerek orada bir sebebe bağlı olarak kılınan nafile namazlardan iki rekat namaz kılması ve Hz. Ali de bunu görmediği için Hz. Peygamber'in ikindiden sonra hiç nafile kılmadığı kanaatine sahib olması mümkün olduğu gibi, Hz. Ali (kerremellahu veche)nin mevzumuzu teşkil eden hadisi, Resül-i Ekrem (s.a.)'in ikindiden sonra kıldığı iki rekat namaza şahid olmadan önce nakletmiş olması da mümkündür.[132]

1276. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
İçlerinde Ömer b. el-Hattab da bulunan ve bana en sevimlileri Ömer olan bir takım sevilip sayılan kişiler, Peygamber (s.a.)'in; "Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar; ikindi namazından sonra da güneş hatmcaya kadar namaz yoktur" buyurduğuna dair benim yanımda şahidlik ettiler.[133]

Açıklama

Metinde geçen "namaz yoktur" sözünün aslında talırim ifâde etmesi gerekir. Çünkü mutlak nehy tahrime delâlet eder.Ancak bu nehy mutlak değildir. Çünkü daha önce tercümesini sunduğumuz 1267 numaralı Kays b. Ömer hadisi, bunu kayıtlamakta ve bu hadisin hükmünü tahrim'den kerahete çevirmektedir.
İşte bu görüşten hareket eden Hanefî ulemâsı bu hadise sarılarak sabah namazından sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar; ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar (isterse tehiyyetü'l-mescid namazı, abdest namazı, tavaf namazı gibi, bir sebebe bağlı olarak kılınan bir nafile olsun) kılınan nafile namazların mekruh olduğu hükmüne varmışlardır. İmam Mâlik, Hasan el-Basrî, Said b. el-Müseyyeb, Alâ b. Ziyâd, İbn Mes'ûd, Ebû Hureyre, Zeyd b. Sabit Ömer ve İbn Ömer (r.anhum) de bu görüştedirler. İşte bu sebebten Ömer (r.a.) ikindiden sonra iki rekat daha nafile kılmak isteyenleri sahabenin gözü önünde döğermiş[134] ve hiçbir sahabî de Ömer (r.a.)'i bu hareketinden dolayı tenkıd etmemiştir. Bu olaylar açıkça gösteriyor ki, ikinde namazından sonra iki rekât nafile kılmak hasâis-i Nebevîye'dendir. Bu namazı başkalarının kılması, caiz değildir.
Şafîî ulemasına göre bu iki vakitte tahiyyetü'l-mescid, abdest namazı ve tavaf namazı gibi bir sebebe bağlı olarak kılman nafileler caiz olursa da bunların dışında kalan nafileleri kılmak caiz değildir.
Hanbelîlere göre ise, iki rekatlık tavaf namazının dışında bu iki vakitte nafile namaz kılmak haramdır. Delilleri de bu hadis-i şeriftir. Şu hadis-i şerifi de kendi görüşleri için delil olarak gösterirler: "Tavaf eden bir kimseyi istediği saatte namaz kılmaktan men' etmeyiniz."[135]
Ebû Bekre ve Ka'b b. Ucre ve bunların dışında bazı ilim adamları ise, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisindeki nehyin genelliğine bakarak sabah ve ikindi namazlarından sonra farz bile olsa, hiçbir namazın kılınamayacağını söylemişlerdir. Davûd-i Zahirî'nin meşhur olan görüşü de budur. Ancak Resûlullah (s.a.)'in sabah namazından sonra namaz kılan bir kimseyi gördüğü halde ona namazını iade ettirmediğini ifade eden 1267 numaralı Kays b. Ömer hadisi ile daha önce tercümesini sunduğumuz 575 numaralı hadis-i şerif bu görüşte olanların aleyhine bir delildir.
Ulemânın büyük çoğunluğu daha önce tercümesini sunduğumuz "Kim bir namazı unutursa onu hatırladığı zaman kılsın" mealindeki 435 numaralı hadisteki genel ifâdeye bakarak, sözü geçen bir iki vakitte de kazaya kalmış farz namazları kılmakta bir sakınca görmemişlerdir. Seleften bazı kimselere göre ise, hiç bir namaz için kerahet vakti söz konusu değildir. Namaz her vakitte kılınabilir. Zahirî ulemâsından İbn Hazm de bu görüştedir. Delilleri ise, ileride tercümesini sunacağımız; "Şu beyti

tavaf eden bir kimseyi gündüz veya gece istediği saatte namaz kılmaktan men etmeyiniz" mealindeki 1894 numaralı hadis-i şeriftir.[136] Bu görüşte olan ilim adamlarına göre öğle ve ikindi namazlarından sonra namaz kılmaktan nehyeden hadisler, bu hadisle ve daha önce tercümesini sunduğumuz: "Kim güneş doğmadan evvel sabah namazından bir rekata yetişecek olursa sabah namazına yetişmiş olur. Kim de güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekata yetişecek olursa, ikindi namazına yetişmiş olur" mealindeki 412 numaralı hadisle neshe-dilmiştir.
Ancak bunların bu görüşleri şu şekilde tenkid edilmiştir:
1. Beyti tavaf eden kimsenin her saatte namaz kılabilmesiyle ilgili 1894 numaralı hadisin hükmü genel değildir. Sadece Harem-i Şerifte kılınan namazla ilgilidir.
2. Nesh iddiası doğru değildir. Çünkü yasaklayıcı bir hadisle mübahlık ifade eden bir hadis karşılaştığı zaman yasaklayıcı hadisin daha sonra vârid olduğu ve diğerinin yürürlükten kalktığı bütün ilim adamlarınca kabul edilen bir kaidedir. Burada nesh bulunduğunu iddia edenler ise, bu kaidenin tersine bir görüş ortaya atmaktadırlar. Hem de nasih kabul ettikleri 1894 numaralı hadisin hükmü genel olmayıp sadece Hârem-i Şerifte kılınan namazla ilgili olduğu gibi, mensûh kabul ettikleri hadisin hükmü ise, genel olarak yasaklayıcıdır.
Yine nâsih kabul ettikleri 412 numaralı hadis sadece o günün sabah ve ikindi namazlarını kılan kimseyle ilgili olup diğer namazlarla ilgisi olmadığı halde, mensûh kabul ettikleri hadislerin hükmü geneldir.[137]

1277. ...Amr b. Abese'[138]den; demiştir ki:
Ben (Resûl-i Ekrem'e hitaben): "Ey Allah'ın Resulü, gecenin hangi saatinde (ibadet ve) dua daha çok makbuldür?" dedim. (O şöyle) cevab verdi:
"Gecenin son vaktinde. Sabah namazını kılıncaya kadar ve istediğin (nâfiley)i kıl. Çünkü (bu vakitte kılınan) namaz şahitlidir, (ve sevabı) yazılmıştır. (Sabah namazını kıldıktan) sonra, güneş doğup da bir veya iki mızrak boyu yükselinceye kadar (namaz kılmayı) bırak. Çünkü güneş şeytanın boynuzları arasından doğar ve kâfirler güneşe (o saatte) tapınırlar. Sonra mızrak gölgesiyle bir oluncaya kadar ve istediğin kadar kıl. Çünkü (bu saate kadar kılınan) namaz şahitlidir (ve sevabı) yazılmıştır. Mızrak gölgesiyle bir olduktan sonra namazı bırak. (Çünkü o saatte) cehennem kızdırılır ve kapılan açılır. Güneş (batıya) meyledince ikindi namazını kıhncaya kadar(ve) istediğin (na-filey)i kıl. Çünkü bu (saatte kılınan) namaz şahidlidir. (İkindi namazından) sonra güneş baüncaya kadar namazı bırak. Çünkü(güneş) şeytanın boynuzları arasında batar ve kâfirler ona (o saatte) tapınırlar."[139]
(Ebû Dâvûd dedi ki) ve (şeyhim bana) uzunca bir hadis nakletti. el-Abbâs (b. Sâlity) dedi ki: "Ebû Sellâm da sana Ebü Ümame'den buna benzer şeyler nakletti. Ancak (ben naklederken belki) istemeyerek bazı hatalar yapıyorum: A ilah 'dan af diliyorum ve ona tevbe ediyorum. "[140]

Açıklama

Peygamber (s.a.) Hz. Amr b. Abese'ye yapılan duaların ve kılınan namazların kabulü için en uygun bir vakit olarak "gecenin en son vaktini" tavsiye buyurmuştur. Haltâbî'nin beyanına göre, gecenin en son vaktinden maksad, gecenin son üçte biridir. Bilindiği gibi bu vakte seher vakti denir ki, Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'inde bu saatte istiğfarda bulunanları; "Ve o seher vakitleri istiğfar eyleyenler"[141] buyurarak övmüştür. Yakub aleyhisselam da oğullarının Hz. Yûsuf'a karşı işledikleri cürümden dolayı onların hesabına istiğfar etmek için en uygun vakit olarak seher vaktini seçmiştir. Cenabı Hak bu hususu Kur'an-ı Kerim'inde şu şekilde beyân buyuruyor: "(Yâkûb): "Sizin için Rabbime sonra istiğfar ederim. Hakikat şudur ki, o çok yargılayıcıdır, çok esirgeyicidir." dedi."[142]
Buhârî, Müslim ve benzeri sahih kitablarda ifade edildiğine göre seher vaktinde Cenab-ı Hakk(ın emriyle) dünya göğüne (bir melek) iner ve şöyle seslenir: "Bu saatte isteği olan yok mu, verilecektir? Dua edecek birisi yok mu? Duası kabul edilecektir. Günahının affını isteyen bir kimse yok mu? Affedilecektir." Abdullah b. Ömer (r.a.) seher vaktine kadar namaz kılardı. Seher vakti girdiğini öğrenince de dua ve istiğfara devam ederdi. Resûl-i Ekrem (s.a.)'de seher vaktine kadar vitri te'hir ederdi.[143]
Metinde görüldüğü gibi Resûl-i Ekrem (s.a.) "sabah namazının farzı kılınıncaya kadar istediğin nafileyi kılabilirsin" buyurmakla Amr'a, sabah namazı vakti girdikten sonra da sabah namazının sünneti dışında istediği nafileyi kılabileceğini beyan etmiştir. Her ne kadar hadisin zahirinden bu mana anlaşılıyorsa da Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bu hadis şu şekilde rivayet olunmuştur: "Resûl-i Ekrem (s.a. gece namaz kılmak için) hangi saat daha uygundur diye sordum da bana: "Gecenin en son vaktinde (kıl). Sonra bu (saatte) kılınan namaz şâhidlidir. Bu namaza sabah vakti girinceye kadar devam et, sabah vakti girdikten sonra sabahın iki rekathk sünnetinden başka nafile namaz kılıamaz" diye cevab verdi."[144]
Bundan anlaşılıyor ki, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde bazı hazfler ve kısaltmalar vardır ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivayet ettiği hadis bu noksanlıkları tamamlamakta ve vuzuha kavuşturmaktadır. Her iki hadis birlikte mütalaa edildiği zaman, sabah namazının vakti girdikten sonra sabah namazının iki rekathk sünnetinden başka herhangi bir nafile namazın kılınamayacağı anlaşılır. Hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi bu süre, güneşin ufuktan bir veya iki mızrak boyu yükselmesine kadar devam eder. Bilindiği gibi güneşin bir mızrak boyu yükselmesi demek, üzerinde bulunduğumuz nokta ile beş derecelik bir açı teşkil edecek kadar yükselmesi demektir ki, bizim memleketimize göre bu süre 40-50 dakika arasında değişir.
Bu süre içerisinde namaz kıhnamaması, hadis-i şerifte "güneşin şeytanın boynuzları arasından doğmuş olmasıyla" izah edilmektedir. Şeytanın boynuzlarından maksad, başının iki tarafıdır. Yani boynuzlu bir hayvanda boynuzların başta bulunduğu yerlerdir. Bazılarına göre ise, şeytanın boynuzlarından maksat, onun gücü ve kuvvetidir. Çünkü güneş doğarken

şeytan sevinçlidir ve hareketlidir. Zira bazı kimselerin Haktan saparak güneşe tapınması ona güç ve kuvvet vermektedir. Şeytanın boynuzlarından maksat, onun geçmiş ve gelecek ümmetleri olduğunu söyleyenler de vardır ki, bununla şeytana tapan ve onun yoluna giden kimseler kast edilmektedir. Çünkü bu güneşe tapanlar her ne kadar zahiren güneşe tapıyorlarsa da haktan sapmış olmaları itibariyle şeytanın yoluna girmiş ve ona kul olmuşlar demektir. Nevevî'ye göre ise, Şeytanın iki boynunuzdan maksat, şeytanın insanları saptırmak için görevlendirdiği iki fırkadır.
Bazıları da şeytanın boynuzlarından maksat, başının iki yan tarafıdır. Çünkü güneş doğarken ve batarken başını güneşe yaklaştırır ve güneşe tapanlar dolayısıyla şeytana da tapıyormuş gibi görünürler. Bu vakitte namaz kılan mü'minlere de musallat olmak için şeytan ve avânesi ümide kapılıp büyük gayretler sarf ederler. Aynı zamanda güneşin doğma ve batma vakitleri bazı gafillerin güneşe tapınma vakitleri olduğundan bu saatlerde namaz kılmakta, kâfirlere benzeme olayı vardır. İşte bu gibi tehlikeli durumlara düşmemeleri için müslümanlar bu saatlerde namaz kılmaktan nehyedümişlerdir. Yukarıda da açıklandığı gibi bu süre, güneş bir veya iki mızrak boyu yükselinceye kadar devam etmektedir. Güneş bir mızrak boyu yükseldikten sonra kılınan namaz ise isabetli, şahidlidir. Yani melekler bu namazda hazır bulunurlar ve bunun ecir ve sevabını kayd ederler.
Kerahet vaktinin çıkmasıyla giren ve içerisinde kılınan namazlara meleklerin şâhid olduğu zamanın müddeti ise, mızrağın gölgesi tamamen yok denecek kadar küçüldüğü ve tamamen mızrağın altına çekilip mızrakla bir olduğu ana kadar devam eder. Bilindiği gibi bu hale "istiva hali" denir. Gölgenin tesbiti hususunda mızrağın zikredilmesi o devirlerde Arablar genellikle çölde eğleştikleri içindir. Çünkü onların o zamanki âdetleri günü,yarı olup olmadığını anlamak için mızraklarını yere dikerek gölgelerine bakmaktı. Bugün kırsal kesimde çalışan kimseler de bazı hallerde herhangi bir şeyin gölgesine bakarak namaz vakitlerini tayin edebilirler.
İstiva halinde de namaz kılmak yasaklanmıştır. Çünkü bu saatte kâfirler güneşe tapındıklarından, bu vakitte namaz kılmakla kâfirlere benzeme olayı vardır. Hadis-i şerifte bu vakitte namazdan nehyedilişi bu saatlerde cehennemin kızdırıhşıyla izah edilmiştir. Hadis sarihlerinin beyanına göre, cehennemin kızdın İm asından maksad, güneşe tapan kimselerin bu anda güneşe secdeye hazırlandıkları, şeytanın harekete geçmesidir. Bütün bu fiiller ise, cehennemin alevlenmesine sebep teşkil edecek fiillerdir. Bu demektir ki, hadis-i şerifte sonuç zikredilmiş sebeb kast edilmiştir.
Dil alimlerinin beyanına göre cehennem kelimesinin aslı Arabçadır. Ve çirkin manasına gele"n "cuhûmet"ten alınmıştır. Bu izaha göre alemiyyet ve te'nis bulunduğu için cehennem kelimesi gayr-i münsârıftır. Dil âlimlerinin büyük bir çoğunluğuna göre ise, "cehennem" Arabçalaştınlmış ecnebî bir kelimedir. Gayr-i munsanf olması kendisinde alemiyyet ve ucmelik bulunduğundandır.
İstiva halinde başlayan, namaz kılma yasağının müddeti ise, güneşin batıya doğru meyletme anma kadar devam eder. Güneşin batıya meyletmesiyle öğle namazının vakti girdiği gibi bu vakitten itibaren ikindi namazı kılınıncaya kadar farz, vacip, nafile namazın bütün nevileri kıhnabilir. Ancak ikindi namazı kılındıktan sonra yeniden bir kerahet vakti girmekte ve bu süre güneş tamamen batmcaya kadar devam etmektedir. Güneşin batma anı da doğma anı gibi bazı müşriklerin güneşe tapınma anı olduğundan bu saatte de namaz kılmak yukarıda açıkladığımız sakıncalardan dolayı yasaklanmıştır.
Musannif Ebû Davud'un metnin sonunda: "Şeyhim, bana uzunca bir hadis nakletti" demekle, "ben bu hadisi kısaltarak naklettim" demek istemiştir. Gerçekten bu hadisin aslı çok daha uzundur. Tamamını okumak isteyen okuyucularımıza Müslim'in bu konuda rivayet ettiği hadise de[145] müracaat etmelerim tavsiye ederiz. Hadisin râvilerinden el-Abbâs b. Salim'-in "Ebû Sellâm da bana Ebû Ümâme'den buna benzer şeyler nakletti. Ancak ben istemeyetek bazı hatalar yapıyorum" demekten maksadı, bu hadisi naklederken hadisin bütün rivayet yollarını gözden geçirdiğini ve son derece dikkatli davrandığını ifade etmektir.
Sabah namazından ve ikindi namazından sonra giren kerahet vakitleri konusunda daha önce 1272 - 1274 numaralı hadislerin açıklama kısmında malûmat verilmiştir. Ancak bu hadis-i şerifte bir de güneşin doğuşu, istiva hali ve batışı söz konusu edilmektedir. Bu konudaki mezheplerin görüşü de şöyledir:
Güneşin doğuşu, istiva hali ve batışı sırasında namazın hükmü:
1. Hanefî ulemâsı hadisteki nehyin umumiliğine bakarak bu üç vakitte hiç bir namazın kılınamayacağına hükmetmişlerdir. Ancak "Kim güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekata yetişecek olursa ikindi namazına yetişmiş olur" mealindeki daha önce geçen 412 numaralı hadis-i şerife bakarak o günün ikindi namazım bu hükmün dışında görmüşlerdir ve "sadece o günün ikindi namazını güneş batarken kılmak caizdir. Çünkü bu namaz emredildiği şekilde kâmil olarak eda edilmiştir. Ancak ikindi namazım bu vakte kadar te'hir etmek mekruhtur" demişlerdir. Yine Hanefî ulemâsı cenaze namazım da bundan istisna etmişlerdir ki, delilleri: "Ya Ali, üç şeyi geciktirme: **1)** Vakti giren namazı, **2)** Hazırlanan cenazeyi, **3)** Küfvünü (dengini) bulduğun kocasız kadım"[146] hadis-i şerifleriyle birlikte ileride tercümesini sunacağımız 3159 numaralı hadis-î şeriftir.
Yine Hanefî uleması bu vakitlerde okunan secde âyetinden dolayı vacip olan tilavet secdesini de bu hükmün dışında görmüşler ve te'hir etmekle vakti geçmeyeceğinden kerahet vakti çıkıncaya kadar te'hir etmenin daha faziletli olacağını söylemişlerdir.
imam Ebû Yusuf (r.a.) ise, daha önce tercümesini sunduğumuz 1081 numaralı hadis-i şerifi delil getirerek cuma günü istiva halinde kılınan nafile namazı da bundan istisna etmiştir.
2. Hanbel? ulemâsına göre bu üç vakitte hiçbir namaz kılınmaz. Ancak şu namazlar müstesnadır:
a. Cuma günü cuma namazından evvel kılınan tahiyyetü'l-mescid namazı, çünkü bunlara göre 1083 numaralı hadis buna cevaz vermektedir.
b. Çürümesinden veya bozulmasından korkulduğu takdirde cenaze namazı da kılınabilir. Çünkü bunda zaruret vardır.
c. Farz namazların kazası da caizdir derler ve daha önce geçen 442 numaralı hadisi delil getirirler. Bunlara göre bu hadis mevzumuzu teşkil eden hadisi tahsis etmektedir.

d. Sabah ve ikindi namazlarının bir rekatını imamla kılmaya yetişebilen kimsenin diğer rekatları kerahet vaktinde kılması caizdir.
e. Daha önce bu vakitlerde namaz kılmayı nezr eden kimsenin de nezr namazını bu vakitlerde kılması caizdir. Çünkü bu namazları kılmakta farz namazları kaza etmeye benzer.
f. İki rekathk tavaf namazı. Bu konudaki delilleri ise, ileride gelecek 1894 numaralı hadis-i şeriftir.
3. Mâlikî uleması ise, "bu hadisteki nehyin genelliğine bakarak isterse bîr sebebe bağlı olarak kılınsın güneşin doğuşu ve batışı esnasında nafile namazları kılmak haram olduğu gibi nezir edilen namazlar ve tilâvet secdesi de haramdır. Bu iki vakitte bozulup dağılmasından korkulmadığı müddetçe cenaze namazı kılmak da caiz değildir. Ancak farz namazların edası ve kazası müstesnadır" demişlerdir. Farz namazların bu iki vakitte kılınabileceğine dair delilleri ise, daha önce geçen 442 numaralı hadis-i şeriftir. İmam Mâlik'e göre istiva vaktinde farz olsun nafile olsun bütün namazları kılmak caizse de Maliki ulemasının büyük çoğunluğuna göre mekruhtur. Ancak Zürkânî'nin de dediği gibi, İmam Mâlik (r.a.) hem bu üç vakitte namazın kılınmayacağım ifâde eden Abdullah es-Sunabihî hadisini Muvatta'ında zikretmiş; hem de istiva halinde namaz kılmanın caiz olduğunu söylemiştir.[147]
4. Şafiî ulemasına göre ise, bu Uç vakitte bir sebebe bağlı olarak kılınan nafile namazların dışında herhangi bir nafile kılmak mekruhtur. Ama tahıyyetü'I-mescid ve şükür namazı gibi oir sebebe bağlı olarak kılınan nâfile namazlarla farz namazları kılmakta bir sakınca yoktur. Delilleri ise, daha önce geçen 442 numaralı hadistir.
Yine Şafiî ulemâsına göre, Mescidü'l-Haram dâhilinde bu üç vakitte nafile kılmakta bir sakınca yoktur. Delilleri ise, 1894 numaralı hadis-i şeriftir. Ayrıca cuma gününe mahsus olmak üzere istiva halinde nafile namaz kılmak caizdir. Bu konudaki delilleri ise, daha önce geçen 1083 numaralı hadis-i şeriftir.[148]

1278. ...İbn Ömer'in azatlısı Yesar'dan; demiştir ki:
İbn Ömer (bir gün) beni fecir doğduktan sonra namaz kılarken gördü de (şöyle) dedi:
Ey Yesar (bir gün) biz bu namazı kılarken Resulullah (s.a.) üzerimize çıkageldi ve buyurdu ki: "(Burada) hazır olanlarınız hazır olmayanlarınıza (şunu) eriştirsinler: Fecr(in doğuşun)dan sonra yalnızca iki rekat (sünnet) vardır" buyurdu.[149]

Açıklama

Abdullah b. Ömer (.a.) 'in , azadlısı Yesar'ı kılmaktan men ettiği namaz, sabah namazının sünnetinin dışında kıldığı herhangi bir nafile namazıdır.Çünkü pek çok hadis-i şerifin de delaletiyle ecr doğduktan sonra sabah namazının sünnetinden başka herhangi bir nafile kılmanın caiz olmadığı sabit olmuştur.Nitekim Said b. Müseyyeb, el-Ala b. Ziyad, Humeyd b. Abdurrahman ve Hanefi uleması bu görüştedirler.Abdulklah b. Ömer'le İbn Amr'ın da bu görüşte oldukları rivayet edildiği gibi Ahmed b. Hanbel'in meşhur olan görüşünün de böyle olduğu söylenmektedir.
îmam Şafiî ve Hasan el-Basrî'ye göre ise, bu hadiste ve benzerlerinde yasaklanan namaz sabah namazının farzı kılındıktan sonra kılman nafile namazdır. Sabah namazını kılmadan önce kılınan nafile namazlar bu yasağın şümulüne girmemektedir. Bu âlimler bu konuda bir numara önce geçen Amr b. Abese hadisini delil getirirler. Zahirî ulemasından tbn Hazm da, bu konuda İmam Şâfîî'in görüşüne iştirak etmektedir. Halbuki bir numara önce geçen Amr b. Abese hadîsi delil olma niteliğinden uzaktır. Çünkü söz konusu hadiste hazifler ve kısaltmalar vardır. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivayet ettiği hadis bu hazifleri ortaya çıkarmakta ve Amr b. Abese hadisini tamamlamaktadır.[150] Ahmed b. Hanbel'in bu hadisi gözönünde bulundurulursa sabah namazı vakti girdikten sonra, sabah namazının sünnetinden başka bir nafile kılınamayacağı ve Şafiî mezhebinin bu konudaki isabetsizliği anlaşılır.
imam Mâlik'e göre ise, uykunun ağır basması ve benzeri sebeplerle kılınamayari gece namazını sabah namazı vakti girdikten sonra kılmak caizdir. Kendi Muvatta'ında nakl etmiş olduğu şu hadisleri de bu konuda delil göstermektedir:
1. Abdullah b. Abbâs'ın gözleri bozulduktan sonra halkın sabah namazım kılıp kılmadığını öğrenmek üzere hizmetçisini görevlendirdiğini ve halkın sabah namazını kılmış olduğunu öğrenince, gece kılamadığı vitir namazına durduğunu ifâde eden Said b. Cübeyr hadisi.
2. Abdullah b. Abbâs, Ubâde b. Sâmit, Kasım b. Muhammed, Abdullah b. Âmir b. Rabi'a gibi âlimlerin sabah namazı girdikten sonra vitir namazı kıldıklarına dâir îmam Mâlik'e ulaşan haberler.
3. Abdullah b. Mes'üd'un sabah namazı için kaamet getirilirken "sabah namazı için kaamet getirilmiş olmasının önemi yok. Ben (yine de) vitr namazını kılarım" dediğine dâir Hişâm b. Urve hadisi.
4. Ubâde b. Sâmit'in kaamet getirmek isteyen müezzini durdurarak vitr namazı kıldığına dâir Yahya b. Saîd hadisi.
5. Abdurrahman b. Kâsım'ın; Abdullah b. Âmir b. Rabî'ayı:,"Ben kaamet getirildiğini işitirken veya sabah namazının vakti girdikten sonra da vitir kılarım" derken işittiğine dâir hadis.
6. Abdurrahman b. el-Kasım'm babası Kasım'ı "Ben fecrden sonra da vitr kılarım" derken işittiğine dâir hadis-i şerif.[151]
Bu hadisler Fecr girdikten sonra vitr namazının kılınabileceğine delâlet ederse de imam Mâlik (r.a.)'in iddia ettiği gibi fecr doğduktan sonra diğer gece namazlarının da kaza edilebileceğine delâlet etmez. Her ne kadar İmam Tirmizî başlığımızı teşkil eden Ebû Dâvud hadisiyle ilgili olarak; "ilim adanılan bu hususta ittifak ettiler. Fecrin doğuşundan sonra kişinin, sabah namazının iki rekatlık sünnetinden başka namaz kılmasını mekruh görüyorlar,"[152] demişse de, Neylu'l-Evtâr sahibi Şevkânî'nin dediği gibi bu konuda ittifakın olmadığı, bilâkis ihtilâfın bulunduğu herkesin malumudur. Her ne kadar bu Ebû Dâvûd hadisi, tbn Hazm gibi bazı ilim adamları tarafından ölçüsüz bir şekilde tenkîd edilmişse de bu hadisin bütün rivayet yolları biri birini takviye ettiğinden zayıflıktan çıkmış ve delil olma niteliğini kazanmıştır.[153]

1279. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in, ikindiden sonra iki rekat namaz kılmadığı bir günü geçmemiştir.[154]

Açıklama

Hz. Âişe bu sözleriyle Resûl-i Ekrem (s.a.)'in devamlı olarak ikindi namazından sonra iki rekat nafile namaz kıldığım ifâde etmektedir. Daha önce geçen 1273 numaralı hadiste Peygamber (s.a.)'in ikindiden sonra iki rekat namaz kıldığı ifâde ediliyordu. Ancak sözü geçen hadisin şerhinde de beyân ettiğimiz gibi orada söz konusu edilen namaz, Abdulkays Kabilesine ait bir heyetin gelmesi ile öğle namazından sonra edâ edilemeyen öğlenin son sünnetiydi. Resûl-i Ekrem (s.a.) öğle namazımn son sünnetini ikindiden sonra kaza etmişti. O hâdiseden sonra Peygamber (s.a.) ikindiden sonra iki rekat nafile namaz kumaya devam etti. Çünkü herhangi bîr zamanda nafile olarak bir namaz kılacak olursa, o namaza devam etmek onun hususiyetlerindendi.
Bu hadisin zahirine bakarak bazı ilim adamları ikindi namazından sonra iki rekat namaz kılmanın müstehab olduğu hükmüne vardılar. Nitekim Hz. Âişe de Cenab-ı Peygamber (s.a.)'in bu namaza devam ettiğini görerek aynı hükme vardığı ve 1276 numaralı hadis-i şerif gibi ikindiden sonra namaz kılmayı nehyeden hadislerin sadece güneş batarken namaz kılmayı kast eden kimselerle ilgili olduğuna hamlettiği şu sözlerinden de anlaşılmaktadır: "Onu (yani Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemi) kabz eden Allahü Teâlâ Hazretlerine yemin olsun ki,O (ikindiden sonraki) iki rekatı Cenab-ı Hakk'a kavuşuncaya kadar hiç bırakmadı. Namaz kılmağa kudreti kesilmedikçe Allah Teâlâ'ya kavuşmadı. Bu iki rekat namazın pek çoğunu oturarak kılardı. Fakat ümmetine ağır gelir korkusuyla mescidde kılmazdı. Ümmetin yükünü hafifletecek şeyleri (yapmayı pek) severdi."[155]
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ikindiden sonra kıldığı bu namaz, Hasâis-i Nebevîyyedendir. Bir numara sonra gelecek olan hadîi-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir.[156]

1280. ...Âişe (r.anhâ)'nin azatlısı Zekvân'dan nakledildiğine göre Hz. Âişe kendisine şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) ikindiden sonra namaz kılardı ve (bizi) ondan nehyederdi.İki orucu birbirine eklerdi ve bizi iki orucu birbirine eklemekten nehyederdi."[157]

Açıklama

Hz. Âîşe "ikindiden sonra namaz kılardı" sözleriyle bir numara önce geçen, peygamber (s#a.)'in üzerinden ikindi namazından sonra iki rekat namaz kılmadığı bir gün hile geçmemiştir." mealindeki hadîsle söz konusu edilen iki rekatlik nafile namazı kast ettiği gibi "ve (bizi) ondan nehyederdi" sözleri ile de ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar namaz yoktur" mealindeki 1276 numaralı hadis-i şerife işaret etmek istemiştir. "Ve bizi (iki orucu) biri birine eklemekten nehyederdi" sözleriyle de ileride gelecek olan "Resûlullah (s.a.), "iki günün orucunu birbirine eklemekten sakınınız. Eğer biriniz iki günün orucunu biri birine eklemeyi arzu ederse, buna sahur vaktine kadar devam etsin, daha fazla devam etmesin" buyurmuştur; bunun üzerine; "Ey Allah'ın Rasûlü, sen iki orucu birbirine ekliyorsun" dediler. Rasûl-i Ekrem de şöyle cevab verdi: "Ben sizin gibi değilim. Beni doyuran bir doyurucu ve sulayan bir saki vardır" anlamındaki 2367 numaralı hadis-i şerifi kast etmiştir. İnşaallah bu mevzu sözü geçen hadisin şerhinde yine ele alınacaktır. Görüldüğü gibi ikindi namazından sonra nafile namaz kılmak ve iki orucu birleştirmek Peygamber (s.a.)'e hâs özel bir hâldir.
Müellif Ebû Dâvûd her ne kadar bu hadisin sıhhati üzerinde durmamışsa da gerçekten bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde bulunan Muhammed b. İshak bu hadisi Muhammed b. Amr b. Atâ'dan an'ane yoluyla rivayet etmiştir. Halbuki Muhammed b. İshak'ın "Haddesenâ" lâfzı kullanmadan rivayet ettiği bütün hadisler tenkîd edilmiştir. Görüldüğü gibi bu hadis de Muhammed b. tshâk'm tenkide uğrayan rivayetleri içerisine girmektedir.[158]

11. Akşam Namazından Önce (Nafile) Namaz (Kılmak)

1281. ...Abdullah el-Müzenî (r.a.) demiştir ki:Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Akşam namazından önce iki rekat namaz kılınız." Daha sonra halkın bu namazı sünnet telâkki etmesinden korkarak; "Dileyen kimseler için (söylüyorum), akşam namazından önce iki rekat namaz kılınız" buyurdu.[159]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Buhârî'nin rivâyetiyle karşılaştırıldığı zaman Buhârî'nin rivayetine nisbetle kısa ve eksik olduğu ortaya çıkar. Çünkü bu hadis Buhârî'nin Sahih'inde şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Abdullah el-Müzenî (r.a.)'den Nebî (s.a.)'in, (üç defa) "akşam namaz(ının farz)ından evvel (iki rekat nafile) namaz kılınız" buyurduğunu, üçüncüsünde halkın, bu namazı devam edilmesi lâzım gelen bir ibâdet telâkki etmesinden hoşlanmayarak; 'İsteyen kılsın" buyurduğunu Resûl-i Ekrem'den (işitip) naklettiği rivayet edilmiştir. Buhârî'nin, bu rivayetinde Resûl-i Ekrem'in üç defa "akşamdan evvel iki rekat namaz kılınız" dediği ve üçüncüsünde "dileyen kılsın" buyurduğu haber veriliyor. Halbuki konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde Resûl-i Ekrem (s.a.) bu emri üç defa değil, iki defa tekrarladığı ifâde ediliyor. Bu durumda Buhârîdeki rivayetin Ebû Dâ-vûd'taki rivayeti a^ıkladığı ve tamamladığı söylenebilir. Nitekim îsmailî'nin ve Ebû Nuaym'int rivayetleri de Buhârî'nin rivayetini te'yid etmektedirler. Ancak bazı sarihlerin beyânına göre metinde geçen "halkın bu namazı sünnet telâkki

etmesinden korkarak" sözleri, metne, râvi tarafından ilâve edilmiş -râviye ait- bir sözdür. Bilindiği gibi râvi tarafından ilâve edilen bu gibi sözlere "müdrec" denilir. Metinde bu gibi ilâveler bulunan hadislere de "müdrecü'l-metn"denüir. Biz tercümemizi bu cümlenin müdrec olduğunu kabul ederek yaptık. Şayet bu sözün de Resûl-i Ekrem'e ait olduğu kabul edilecek olursa, o zaman bu cümleyi şöyle tamamlamamız lâzım gelir; "Ben bu, "dileyen kimse kılsın" sözünü halkın bu namazı sünnet zanneder kor-
kusuyla söylüyorum."
Bu hadis-i şerif akşam namazından önce iki rekat namaz ki/manın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Sahabe, tabiîn ve fukâhadan Abdurrahmân b. Avf, Ubey b. Ka'b, Enes, Câbir, Abdurrahmân b. Ebî Leylâ, Hasan el-Basrî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk (r.a.) gibi ilim adamları bu görüştedirler. Şafîî ve Hanefi ulemâsından da bu görüşte olan kimseler olduğu gibi İmam Mâ-lik'in bir kavline göre de akşam namazından önce iki rekat namaz kılmak sünnettir.
Mâliki ve Hanefî ulemâsının meşhur olan görüşlerine göre, akşam namazından Önce ifa* rekat olarak kılman müstehab bir namaz yoktur. Şafîî ulemâsı ile dört halife de bu görüştedirler. Nitekim İbrahim en-Nehâî'den bu iki rekat namazı kılmanın bid'at olduğu ve Ebû Bekr, Ömer, Osman (r.a.)'ın hiç bir zaman böyle bir namaz kılmadıkları nakledilmektedir. Ve yine İbrahim en-Nehaî'nin naklettiğine göre, sahâbe-i kiram'dan Küfe"de bu-lunan Hz. Ali, İbn Mes 'ud, Ammâr, Huzeyfe, Ebû Mesûd gibi ilim adamîannı yakından tâkîb eden kimseler, bu zatların asla akşam namazından önce iki rekatlık bir namaz kılmadıklarına şehâdet etmektedirler. Bu görüşte olanların dayandıkları delilleri şu şekilde sıralayabiliriz:
1. Daha önce tercümesini sunduğumuz "Ümmetim akşam namazını gökte yıldızlar çoğahncaya kadar geciktirmediği sürece hayırdadır ve islâm (çizgisi) üzerindedir" mealindeki 418 numaralı hadis-i şeriftir.
Çünkü akşam namazından önce iki rekat namaz kılmak akşam namazının gecikmesine ve hadiste beyân olunan hayırdan ve İslâm çizgisinden uzaklaşmaya sebeb olur.
2. İleride gelecek olan; "Ben Resûl-i Ekrem (s.a.) zamanında bu namazı kılan bir tek kişi dahi görmedim" mealindeki 1284 numaralı İbn Ömer hadisi, tbn Hümam'ın beyânına göre bu hadis aksi görüşte olanların dayandıkları bütün hadislere tercih edilecek nitelikleri taşımaktadır.[160]
3. Ibn Şarjn, Dârekutnî ile Bezzâr'ın Hayyân b. Ubeydullah vasıtasıyle Bureyde'den rivayet ettikleri " - Akşam namazı (ezanı) hariç, her ezan ile kaamet arasında iki rekat namaz vardır."[161]
Ancak bu delillere şu şekilde cevab verilmiştir:
1. Dört halifenin akşam namazından önce asla iki rekat namaz kılmadıklarına dâir İbrahim en-Nehâî'den gelen hadis munkati'dir. Şayet bu hadisin sahih olduğu tesbit edilse bile, akşam namazından önce kılınan iki rekatlık namazın neshedildiğine veya mekruh olduğuna bir delil teşkil etmez.
2. Buharî ile îmanı Ahmed'in Mersed b. Abdullah'dan rivayet ettikleri bir hadis-i şerif şu mealdedir:
"Mersed dedi ki: Ben Ukbe b. Âmir'e gelerek:
Ebû Temîm'in işine şaşmaz mısın? O akşam namazından önce iki rekat namaz kılıyor, dedim. Bana:
Hayır, Resûlullah (s.a.) zamanında biz de kılardık, diye cevap verdi. Bunun üzerine ben:
Peki, şimdi niçin kılmıyorsun? dedim. O:
İş güç, diye karşılık verdi."[162]
Buharî'nin rivayet ettiği bu hadis-i şerîf akşam namazından önce iki rekat namaz kılmanın müstehab olduğuna delâlet eder.
3. Muhammed b. Nasr ve başkaları da sağlam senedlerle Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Übeyy b. Ka'b, Ebu'd-Derdâ, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve benzeri kişilerin bu namaza devam ettiklerine dâir haberler nakletmişlerdir.
Mâlikî ulemâsından İbn el-Arabî'nin; "Bu namazın kılınıp kılınmaya-cağı konusunda sahabe-i kiram ihtilâf etmiş ve daha sonra gelen nesiller de bu namazı kılmamışlardır." sözü Muhammed b. Nasr'ın "sahabe ve tabiînden bir cemaatin bize haber verdiklerine göre sahabe-i kiram akşam namazından önce bu namazı kılmaya devam ederlerdi" rivâyetiyle reddedilmiştir. Ayrıca "sahabe-i kiramın bu namaza devam ettiği"muhtelif senetlerle Ab-durrahman b. Ebî Leylâ, Abdullah b. Büreyde, Yahya b. Akîl, el-A'rac, Âmir b. Abdillah b. ez-Zübeyr gibi kimselerden rivayet edilmiştir.
4. Akşam namazından önce iki rekat namaz kılınacağını ifâde eden deliller akşam namazının acele olarak kılınmasını emreden 418 numaralı hadisi ve benzerlerini tahsis etmektedir.
5. Bu namazın neshedildiğini ifâde eden Hayyân hadisi şazdır. Çünkü Abdullah b. Büreyde'nin ashabından olan güvenilir hafızlara ters düşmektedir. Ayrıca Hayyân adalet yönünden tenkîd edilmiştir.
6. Sahabe-i kiram bu namaza devam ederlerdi.[163]

1282. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.) zamanında akşamdan önce iki rekat namaz kılardım. (Râvi Muhtar) dedi ki:
Enes'e; (Pekiyi) "Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem (bu namazı kılarken) sizi görmedi mi? diye sordum. O:
Evet bizi gördü, fakat (bunları) bize ne emretti ne de yasakladı, cevabım verdi.[164]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "akşam namazından önce iki rekatük nafile namaz kılmak müstehabdr" diyenlerin delilidir. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.)'in gördüğü bir fiili yasaklamayışı onu tasvib ettiğini ifâde eder. Bu hadisle ilgili olarak bir önceki hadisin şerhinde gerekli açıklama yapıldığından burada tekrara lüzum görmüyoruz.[165]

1283. ...Abdullah b. Muğaffel (r.a.) demiştir ki:Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Her iki ezan arasında namaz vardır, dileyen için her iki ezan arasında namaz vardır."[166]

Açıklama

Hattâbî'nin beyânına göre metinde geçen iki ezandan birisi ezan diğeri de kaamettir. Arablar dile kolay geldiği için iki ayrı ismi tağlib yoluyla tesniye sîgasiyle ifâde ederler, su ve hurma için "es-vedeyn = iki kara" demeleri gibi. Halbuki bunların ikisi de kara değildir. Ebû Bekr ve Ömer (r.a.) için, "Ümerân = îki Ömer", güneş ve ay için "ka-mereyn - iki ay" demeleri de böyledir. Tağlîb şöyle yapılır: Aralarında benzerlik bulunan iki varlıktan birinin herhangi.bir sıfatı veya ismi alınır ve tesniye kalıbına sokularak her ikisi için de kullanılır.
Metinde geçen "ezâsteyn = iki ezan" kelimesinde ezan kelimesinin hakiki mânâsında kullanılmış olması da mümkündür. Çünkü ezan kelimesi sözlükte ilân etmek anlamına gelir. Nitekim Allah Tealâ ve tekaddes Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor: "Allah ve Resulünden insanlara bîr i'lamdır.[167]
Allah Teâla ve tekaddes hazretleri bu âyet-i kerimede ezan kelimesini i'lâm mânâsında kullanmıştır. Gerçekte ezan namaz vaktinin girdiğini ilân etmektir. Kaamet ise, namazın bilfiil başlamakta olduğunu ilân etmektir. Do-layısıyle mânâ olarak iki kelime arasında büyük fark yoktur. Bu sebeple "eza-neyn - iki ezan" kelimesini "iki ilân" anlamında kullanarak ezan ve kaameti kast etmekte bir sakınca yoktur.
Metinde geçen namaz kelimesi nafile namaz anlamında kullanılmıştır. Çünkü farz namazı kılmak herkesin isteğine bırakılmamıştır. Herkes kılmakla mükelleftir. Hadiste geçen "dileyen için" kaydı, bu namazdan maksadın nafile namaz olduğunu gösterdiği gibi, namaz kelimesinin nekre olarak gelmiş olması da ezan ile kaamet arasında belli bir nafilenin değil, bütün nafilelerin kılınabileceğine işaret etmektedir.
"İki ezan arasında namaz vardır" cümlesi, emir anlamında kullanılmış ihbârî cümledir) te'kid maksadıyla tekrar edilmiştir. "Ezanla ikâmet arasında nafile namaz kılınız" anlamına gelmektedir.
Akşam namazından önce iki rekat namazın kılınıp kılınamayacağı konusu ise, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Biz ulemânın bu babtaki görüşlerini 1281 numaralı hadisin şerhinde nakletmiş bulunmaktayız.
Îbnu'l-Cevzî'ye göre bu hadisten maksad, namaz için okunan ezanın o namazdan başka bir fi ile engel olmadığını ve ezanla kaamet arasında herhangi bir nafile kılmakta bir sakınca bulunmadığını beyândır.[168]

Bazı Hükümler

1. Ezan İIe kaamet arasında namaz kılmak caizdir. Zaten ezan ile kaameti birbirine vasletmek mekruhtur. Çünkü ezandan maksat cemaate namaz vaktinin girdiğini bildirmektir. Ta ki temizliğim yaparak mescide gelsinler. Halbuki ezanın arkasından hemen kaameti ona eklemek sureti ile kılınan namazda bu fırsat elden gider.
2. Hanefiyye ulemâsı ezanla kaametin araları ne miktar ayrılacağı meselesinde ihtilâf etmişlerdir. Timurtâşî'nin beyânına göre, müezzin iki yahut dört rekat namaz kılacak kadar yahut sofraya oturan kimse yeyip içmesinden fariğ olacak kadar oturur. Bazıları "müezzin on âyet okuyacak kadar oturur, sonra tesvib yaparak ikamet getirir" demişlerdir.
"Tahavî" şerhinde, "ezanla ikâmet arası iki rekat namaz kılacak ve her rekatte on âyet okuyacak kadar ayrılır. Müezzin cemaati bekler. Acele kılmak isteyen zayıflar için ikaamet getirir. Mahallenin reisini ve büyüğünü beklemez. Bu her namazda böyledir. Yalnız îmam-ı A'zam'a göre akşam namazında beklemek yoktur. Çünkü akşam namazım geciktirmek mekruhtur. Binaenaleyh ezanla ikaamet arasım ayıran en az bir fasıla -ki ayakta bir an sükût etmektir- ile iktifa olunur. Sonra Müezzin ikâmet getirir. Bu kısa sükût dahi (üç kısa âyet yahut bir uzun âyet okuyacak kadar) diye tahdid etmişlerdir" deniliyor.
Sükûtun üç adım atacak kadar olduğu dahi rivayet edilmiştir. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'e göre ezanla ikaamet arası cuma günü hatibin iki hutbe arasında oturduğu kadar hafif bir celse ile ayrılır.
3. İmam Şafiî'ye göre akşam ezanı ile kaameti arasında azıcık oturmak veya sükût etmek, yahut bunlara benzer bir şey yapmak müstchabtır. Hane-fîler'den "el-Hidâye" sahibinin İmam Şafiî'den naklettiğine göre şâir namazlarda olduğu gibi akşam namazında dahi ezanla ikaametin arasını iki rekat nafile namaz ile ayırmak müstehabdır. Fakat Aynî bu iddianın söz götürdüğünü bildirmiştir.
4. İmam Ahmed b. Hanbel ile îshâk'a göre diğer namazlarda olduğu gibi akşam namazında iki rekat nafile kılınarak ezanla ikaametin arası ayrılır. Delilleri bajbımız hadisidir.[169]

1284. ...Tavus'dan nakledildiğine göre; İbn Ömer'e akşamdan önce kılınan iki rekat (namaz) sorulunca o, (şöyle) cevab vermiştir:
Ben Resûlullah (s.a.) zamanında ne bu iki rekatı kılan bir kimse, ne de ikindiden sonra iki rekat(hk bir namaz) kılmaya izin verilen bir kimse gördüm.[170]
Ebü Dâvûd dedi ki: Ben Yahya b. Maîn 'i; "Ofnun ismi) Şuayb'dır. (îbn Şu'ayb değil)" derken işittim. Şu'be, O'nun isminde yanılmıştır.[171]

Açıklama

Bu hadisten Hz. İbn Ömer'in Hz. Âişe gibi ikindiden sonra iki rekat nafile namaz kılmanın cevazına inandığı, bazı hadislerde görülen ikindiden sonra namaz kılma yasağının ise, kasıtlı olarak güneşin batmasına kadar bile bile geciktirmekle ilgili olduğu görüşünü taşıdığı, fakat akşam namazından önce iki rekat namaz kılmayı caiz görmediği anlaşılmaktadır. Bu hadis,

"akşamdan önce iki rekat namaz kılmak mekruhtur'* diyen kimselerin delilidir. Her ne kadar Buhârî ve Müslim'de bu hadise muarız hadis-i şerifler[172] varsa da sahabenin ileri gelenlerinin uygulamalarına muvafık düştüğü için bu İbn Ömer hadisi, Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği hadislere tercih edilecek niteliktedir.[173] Çünkü Ebû Bekr, Ömer (r.a.) gibi sahâbe-i kirâm'ın tatbikatı İbn Ömer hadisini te'yid etmektedir. Hanefî ulemâsından İbn Nüceym ise, el-Bahru'r-Raik isimli eserinde; "İbn Ömer hadisi akşam namazından önce iki rekat namaz kılmanın mendûb olduğuna değil, mekruh olduğuna delildir" demiştir.
Musannif Ebü Davud'un metnin sonuna ilâve ettiği talikten maksadı, hadisin râvilerinden Şu'be'nin, bu hadisi aldığı Şu'ayb'ın ismini yanlış olarak "Ebû Şu'ayb" olarak naklettiğine, binaenaleyh bu ismin aslının Şu'ayb olduğuna dikkati çekmektir.[174]

1285. ...Hbu Zerr[175] (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Âdem oğlu her bir mafsalı (eklemi) karşılığında bir sadaka (borcu) olarak sabahlar. Karşılaştığı kimseye selâm vermesi bir sadakadır. İyiliğe çağırması bir sadakadır. Kötülükten sakındırması bir sadakadır. Eziyet veren bir engeli yoldan kaldırması bir sadakadır. (Kişinin) ailesine yaklaşması (da) bir sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rekat namaz ise, bütün bu borçlar için yeterlidir."
Abbâd'ın hadisi (daha) teferruatlıdır.
Müsedded (ise) rivayetinde (iyiliğe) çağırmayı ve (kötülükten) sakındırmayı zikr etmemiş (fakat) "şöyle şöyle söyledi" (kelimelerini) ilâve etmiştir.
İbn MenVde rivayetinde (şunları) eklemiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, birimizin (üleşine yaklaşarak) şehvetini dindirmesi de kendisi için sadaka olur mu?" diye sordular da: "Onu helâlinin dışında dindirse, günahkâr olmayacak mıdır?" buyurdu.[176]

Açıklama

Sülâmâ kelimesi, "sülâmiye" kelimesinin çoğuludur. Parmak kemiği veya eklemi demektir. "Sülâmiyât" şeklinde cem'lendiği zaman, parmakların eklemleri arasındaki kısımları ifâde ederse de, zamanla bu kelime bedenin bütün kemikleri ve eklemleri için kullanılır olmuştur. Burada da bu kelimeyi'- bütün eklemler ve kemikler kasd edilmiştir.
Sadaka iyilik ve gerçeklik gibi mânâlar taşır. Allah yolunda yapılan harcamaları ifâde eder. Sadaka vermeye "tasadduk" denir. Aslında sadaka çok geniş kapsamlı bir terimdir. Özellikle fakirlere yardım anlamında kullanıldığı gibi şu manalarda da kullanılmıştır:
1. Kişinin (kendisi ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için harcama yapması,[177]
2. İyiliği emretmek kötalükfvn vazgeçirmek;[178]
3. Sokakta gelen geçenlere ezâ veren birşeyi kaldırıp kenara koymak,[179]
4. Selâm vermek,[180]
5. Hz. Peygamber'in geride bıraktığı şey,[181]
6. Zayıflara yardım.etmek,[182]
7. Yumuşak ve tatlı bir söz söylemek[183]
8. Ekilen ekin ve dikilen ağaçtan canlıların istifâde etmesi,[184]
9. Her türlü iyilik...[185]
Görülüyor ki sadaka sadece fakirlere verilen mal veya para değildir. Fertlere ve cemiyete yarar sağlavan her faydalı söz, davranış ve iş bir nevi sadakadır. Hadis-i şerifte bu gerçeğe işaret edilerek maddî imkânlarıyla sadaka vermekten âciz kalan fakir kimselerin de tasadduk imkânlarının bulunduğu ifâde edilmekte ve onlara da sadaka yollan gösterilmektedir. Ayrıca hadiste her gün Allah'ın nimetlerini göz önünde bulundurmak her gün bu nimetlerin şükrünü edâ için hâlis niyetlerle çalışmak üzerinde duruluyor.
Sayıya hesaba gelmez nimetlerden bahsedilirken insan vücudundaki eklem ve kemiklerin birbiriyle bağlandığı yerler söz konusu ediliyor. Bu eklemler, insanın hareket kabiliyetini te'min eder. Bunlar vasıtasıyla insan pek çok hareketi rahatlıkla yapar.
Kemikler olmasa insan bir et yığını hâlini alır. Vücudda az miktarda bir kireçlenme olması bile insanı doktordan doktora koşturduğu düşünülürse, kemiklerin ve eklemlerin maddi ölçülere sığmayan değeri karşısında şükür borcunu yerine getirmenin lüzum ve ehemiyyeti kolayca anlaşılır.
İşte bu nimetlerin borcu, hadiste örnekleri verilen ve sadakanın kapsamına giren iyilikleri yapmakla Ödenebilir. Esasen hadis-i şerifte "sadaka" olarak isimlendirilen işlerin günlük hayatımızın ayrılmaz birer parçası olduğu da muhakkaktır. Ancak bunları Allah rızası uğrunda yapmak hem nimetin şükrü, hem de sevab getirecek birer sadaka olur.
Yoldan eziyet veren şeylerin kaldırılması, bir taşın, bir dikenin, bir cam parçasının kaldırılmasından, yolların süpürülüp temizlenmesinden başlayarak, en geniş manâsıyla mükemmel bir trafik düzeninin yerleştirilmesine kadar, geniş bir kapsama sahiptir. Efendimiz bu konuya ehemmiyet vermiş,, müslümana eziyyet veren herşeyi yoldan temizleyip gidermeyi, imanın şubelerinden biri olarak takdim etmiştir. Ayrıca hadis-i şerifte selâm vermek de iyiliğe çağırıp kötülükten sakındırmakta ve kendini zinadan korumak maksadıyla ailesine yaklaşarak şehvetini dindirmekte sadaka sevabı bulunduğuna dikkat çekildiği gibi, kuşluk namazındaki fazilet ve sevabın bu fillerin hepsinin fazileti ve sevabına denk olduğu da ifâde ediliyor. Çünkü namaz bütün vücudun iştirakiyle kılındığı için bütün organlarla birlikte eklemler de Allah'a olan borcunu ödemiş olur. Aynı zamanda namaz bütün iyilikleri içine alır. Çünkü namaz kılan kimse nefsini iyiliğe ve hayra çağırmış olduğu gibi, kötülüklerden de sakındırmış olur. Çünkü namaz bütün kötülüklerden uzaklaşarak ilâhî huzura gelmenin ve bu şuura ermenin bir ifadesidir. Nitekim Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'inde " = Gerçekten namaz bütün kötü işlerden alıkoyar"[186] buyurmaktadır.

Bu ifâdelerle kuşluk namazının faziletinin ve mevki'inin derecesi veciz bir şekilde açıklanmıştır. Görülüyor ki bu hadis-i şerifi musannif Ebû Dâ-vûd iki ayrı şeyhden nakletmiştir. Bunlardan birisi Ahmed b. Menî\ diğeri de Müsedded'dir. Ve musannif metnin sonuna ilâve ettiği tâ'lik ile Müsedded'den gelen rivayetin daha ayrıntılı olduğunu ifâde ederek bu iki rivayet arasındaki farkları kısaca belirtmek istemiştir.[187]

Bazı Hükümler

1. İnsan oğlunun üzerinde, vücudundaki kemiklerin ve eklemlerin karşılığında hergün bir sadaka borcu vardır.
2. Selâm vermekte sadaka sevabı vardır.
3. İyiliğe çağırıp kötülükten sakındırmakta sadaka sevabı vardır.
4. Müslümâna eziyet veren engelleri yollardan kaldırmak sadakadır.
5. İnsanın kendisini zinadan korumak maksadıyla ailesine yaklaşması da sadakadır.
6. İki rekatlık kuşluk namazındaki sevab yukarıdaki maddelerde geçen sadakaların tümünün sevabına denktir.
Kuşluk namazdım hükmü üzerinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Şafiî ve Hanefî uleması, bu hadîs-i şerife ve benzerlerine bakarak kuşluk namazı kılmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. İbnu'l-Kayyim, Zâdü'1-Meâd isimli eserinde bu konuda altı ayrı görüş zikretmiştir:
1. Sünnettir,
2. Müslümanlara bir fethin müyesser olması gibi bir sebebe bağlı olarak kılınabilir. Ümmü Hani (r.anhâ)'nın Feth Günü kuşluk namazı kılması gibi,
3. Kesinlikle müstehab değildir,
4. Bazan kılmak bazan da kılmamak müstehabtır,
5. Devamlı olarak evde kılmak müstehabtır,
6. Bid'attir.
Hanefî fıkıh kitaplarından ed-Dürrü'1-Muhtar'da bu namazın kuşluk vaktinden itibaren zeval vaktine kadar en az dört rekat olarak kılınmasının mendûb olduğu beyân edilmektedir.[188]

1286. ...Ebu'l-Esved ed-Dieliy'den; dedi ki:
Biz (bir gün) Ebû Zer (r.a.)'in yanında bulunduğumuz bir sırada dedi ki:
Her biriniz hergün her bir eklemi karşılığında bir sadaka (borcu) bulunarak sabahlar. (Kıldığı) her namaz kendi için bir sadakadır. (Tuttuğu) her oruç bir sadakadır. (Yaptığı) her hac bir sadakadır. Her tesbîh bir sadakadır, her tekbir sadakadır.
Resûlullah (s.a.) bu salih amellerden bâzılarını (veya hepsini) saydı. Sonra da:
"Bunların yerine iki rekattık kuşluk namazı biriniz için yeterlidir" buyurdu.[189]

Açıklama

Bu hadisin birinci cümlesine iki şekilde mana vermek mümkündür:
1. Sadaka kelimesini fiilinin ismi kabul ederek mânâ verilebilir ki, o takdirde mana şöyle olur: “ = Her eklem üzerine bir sadaka borcu vardır."
2. kelimesi, fiilinin ismi "min" harfi cerri de zâid zarfı haber, "sadaka" kelimesi ise, zarfın faili kabul edilebilir. Buna göre cümlenin aslı şöyledir: (sizden) biriniz her mafsalına bir sadaka borcu bulunarak sabahlar." Biz tercümede bu ikinci mânâyı tercih ettik.
Tesbîh "sübhanallah" demektir. Tahmid "elhamdülillâh" demektir. Hadis-i şerifte herkesin kendi imkânlarına göre dereceler elde edebileceği anlatılmaktadır. Allah'a iyi bir kul olabilmek için mutlaka zengin, yahut mutlaka fakîr olmak gerekmez. Kadın veya erkek sıhhatli veya hasta, âmir veya me'mur hangi tabakadan olursa olsun, her insan bulunduğu duruma göre Hak Teâlâ'ya iyi bir kul olabilir. Ancak, bunun için, insanın bulunduğu durumu iyi tâyin etmesi; elinde bulunan imkânlarını iyi ölçer, iyi kullanırsa, bunlarla kendini kurtarması, küçümsenmeyecek dereceler elde etmesi zor değildir. Bütün âyet ve hadislerin gösterdiği hakikatlerden biri budur. Nitekim
Efendimiz'in bir hadis-i şerifi şu mealdedir: "Mü'minin işine teaccüb edilir. Zira işinin hepsi onun için hayırlıdır. Bu meziyet yalnız mü'ininde bulunur. Çünkü sevinirse şükreder, bu onun için hayırlıdır. Başına belâ gelirse, sabr eder, bu da onun için hayırlıdır."[190]
Sıhhatli bir insanın güç ve kuvvetiyle yapabileceği pek çok iyilikler vardır. Fakat hastalığın inlettiği bir insanın da bazan nafile ibâdetlerle ulaşılmayacak dereceler elde edebileceği, sabrederse günâhlarının döküleceği inkâr edilemez. Mealini vereceğimiz hadis-i şerîf bu konuyu pek güzel bir şekilde aydınlatmaktadır:
"Atâ b. Ebî Rebah'dan rivayet edildiğine göre İbn Abbâs (r.a.) bana:
Cennet ehlinden bir kadını sana göstereyim mi? dedi. Ben:
Evet, dedim.
İşte şu siyah kadındır ki, bu kadın Peygamber Efendimize geldi ve;
Sar'am tutuyor ve tenim açılıyor. Benim için Allah'a dua ediniz. Peygamber (s.a.):
İstersen sabret, cennet senin içindir. İstersen iyileşmen için dua edeyim'* buyurdu.
O halde sabrediyorum. Lâkin vücudum açılıyor. Açılmamakhğım için dua et, dedi. Peygamber (s.a.) de ona dua etti."[191]
Evinin geçimini te'rm'n için helâlinden kazanma yolunu tutan bir erkekle, yuvasına bağlı, çocuklarını iyi bir müslüman olarak

yetiştirme çabasında olan bir kadın ayrı ayrı yollardan Allah'a kul olma varısmdadır. Âmir olan adaletle, me'mur olan itaatle aynı deıcceiere ulaşabilir.
Ancak insanlar çoğu zaman kendilerinin yapabileceğinden çok, başkalarının yapamadıklarını dile getirmeğe heveslidir. Kendi vazifelerinden başka her görevi büyük bir ehliyetle yapmağa kendilerini namzed görenler;
Elimdeki imkânlarla ne gibi neticeler alabilirim?., diye araştırsalar ihtimâl ki daha iyi sonuçlar elde ederlerdi.
Efendimiz bu hadis-i şeriflerinde, maddi imkânlara sahip olmadan da hayır yapmanın ve servetsiz sadaka vermenin yollarını göstermiştir. Bu hadis-i şerifin Buhârî'deki metni şöyledir: "Ebû Hureyre (r.a.) anlatıyor: Fakirler dediler ki:
Ya Resûlallah, servet sahibleri dereceler elde ettiler, ebedî nimetlere kavuştular. Efendimiz sordu:
"Nasıl oldu bu?" Biri dedi ki:
Bizim kıldığımız gibi namaz kıldılar. Cihâtî ettiğimiz gibi cihâd ettiler. Mallarının fazlasıyla Allah yolunda iyilikler yaptılar, harcadılar. Bizim mallarımız yok ki, biz de böyle yapalım.
"Size, sizden evvelkilere yetişeceğiniz, sizden sonra gelenleri geçeceğiniz bir amel haber vereyim mi? Sizin bu yaptığınızı yapmadıkça hiç kimse sizin ulaşacağınız dereceye ulaşamayacaktır. Her namazın sonunda on defa sübhanallah, on defa elhamdülillah, on defa da Allahu ekber dersiniz."[192] Hadis-i şerifin bir başka rivayetinde bir kısım tafsilat daha vardır: "Hz. Ebû Hüreyre anlatıyor: Bir gün muhacirlerin fakirleri, Resul-i Ekrem'e gelip dediler ki:
Ya Resülallah, servet sahipleri, yüksek dereceleri, ebedi nimetleri kazanıp gittiler. Onlar bizim gibi namaz kılarlar, bizim gibi oruç tutarlar, hem de onların fazla malları var, o sayede hac ve umre yapıyorlar, mücâhede ediyor, sadaka veriyorlar. (Onlar servet bakımından ecir ve sevaba nâüiyyet hususunda bizden üstündürler. Malî durumumuz müsait olmadığından biz bunları yapamıyoruz, diye sızlandılar.) Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.):
"Size birşey öğreteyim mi? Bu sayede sizi geçmiş olanlara yetişir, sizden sonrakileri de geçersiniz. Sizin yaptıklarınızı yapmadıkça hiç kimse sizden efdal olamaz. Meğer ki onların arasında size tevcih ettiğim amelin mislini yapan biri bulunsun" buyurdu.
Evet ya Rasulallah, dediler. Peygamber Efendimiz:
"Her namaz arkasında, otuz üçer defa sübhanallah, elhamdülillah, Allahü ekber deyiniz, buyurdu..
Müslim'in rivayetinde şu fıkra ziyâde edilmiştir:
Aradan bir müddet geçtikten sonra muhacirin fakirleri tekrar Resûl-i Ekrem'e müracaat edip:
Ya Resülallah, kardeşlerimiz bizim yaptıklarımızı haber almışlar. Onlar da bizim gibi bu teşbih ve tehlîli yapmağa çalışıyorlar, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz:
"Artık bu Allah'ın bir fazl ve keremidir, onu dilediğine ihsan eder" buyurdular. "[193]
İmam Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:
"Bir kimse her namazın arkasında otuz üç defa sübhânallah ,otuz üç defa elhamdülillah, otuz üç defa Allahu ekber der ve yüz adedini de "lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve nüve alâ külli şey'in kadîr" diyerek tamamlarsa, onun günâhları deniz köpüğü kadar çok olsa bile, Allah aff ve mağfiret eder, buyurdu.[194]
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin metnindeki el-A'malu's-sâliha kelimesinin başında bulunan min harf-i cerrinin zâid olması mümkün olduğu gibi "teb'îziyye" olması da mümkündür.
"Zâid" olduğu kabul edilirse, hadiste zikredilen ve her birine sadaka sevabı verileceği bildirilen, namaz, oruç gibi amel-i salihaya delâlet eden sözlerin hepsi Resul-i Ekrem (s.a.)'e ait olur.
Teb'îziyye olduğu kabul edilirse, bu sözlerin bir kısmının Resûl-i Ekrem (s.a.)'e diğer bir kısmının da Ebû Zer (r.a.)'e ait olduğu anlaşılır. Hadiste iki rekatlık kuşluk namazı sevabının bütün bu sâlih amellerin sevabına denk olduğu ve iki rekathk kuşluk namazı kılmakla insan vücudunda bulunan bütün kemik ve eklemlerin her gün İçin üzerlerine borç olan sadaka mükellefiyetinden kurtulacakları ifâde edilmekle, kuşlak namazının faziletine de işaret edilmiştir.[195]

1287. ...Sehl b. Mu'âz b. Enes el-Cühenî, babası Muaz b. Enes'-den naklen Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kim sabah namazından çıktıktan sonra iki rekat kuşluk namazını kılınca} a kadar namaz kıldığı yerde oturur ve hayırdan başka bir şey söylemezse o kimsenin günahları affolunur. İsterse denizin köpüğünden çok olsunlar."[196]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte sabah namazım kıldıktan sonra gerek mescidde ve gerekse evde namaz kıldığı yeri terk etmeden ve hayırdan başka bir söz söylemeden kuşluk namazını kılıncaya kadar bekleyen bir kimsenin -kul hakkı müstesna ve şirk gibileri müstesna- bütün günahlarının affedileceği ifade edilmektedir.
Metinde geçen "sabah namazından çıkmak" sözüyle "selam vererek namazdan çıkmak" manası kasdedilmiştir.
"Hayırdan başka söz söylememek"'sözüyle de, hayır olan ve ecri ve sevabı olan duâ etmek, Kur'an ve tefsir okumak gibi zikir ve sözlerin zarar vermeyeceği gibi, ecir ve sevabı olan hayırlı işlerin de zarar vermeyeceği ifade edilmek istenmiştir.
Bu hadis-i şerif, senedinde Zebbân b. Fâid ve Sehl b. Mu'âz bulunduğu için zayıftır. Çünkü bu iki râvi hadis âlimleri tarafından tenkîd edilmişlerdir. Bununla beraber bu hadisle amel etmek caizdir.[197] Çünkü bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'in ve sünnetin genel esaslarına ters düşmeyen ve râvisi yalancılıkla, çok hata yapmakla itham edilmeyen zayıf hadislerle akâid ve ahkâm konularının dışında amel etmek caizdir.[198]

Bazı Hükümler

1. Sabah namazından sonra namaz kılınan yerden ayrılmadan zikir ve fıkır gibi hayırlı amellerle kuşluk vaktine kadar bekleyip sonra da kuşluk namazı kılmanın sevabı çok büyüktür.
2. Allah'ın affı ve rahmeti çok geniştir.[199]

1288. ...Ebû Ümâme[200](r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Aralarında lüzumsuz bir şey bulunmadan bir namazın arkasında kılınan namaz İlliyyûn'da yazılır."[201]

Açıklama

Aralarında lüzumsuz bir söz söylemeden veya lüzumsuz bir davranışta bulunmadan bir nafileden veya bir farzdan sonra kılınan farz veya nafile bir namaz mutlaka "İHiyyûn" denilen yerde kayd edilir ve bu namazın sevabı sahibine verilmek üzere muhafaza edilir. Bu namazın gece veya gündüz kılınmış olması arasında bir fark da yoktur. Melâike-i kiram kılınan bu namazı "İHiyyûn" deriilen makama iletirler ve kayd ederler. "İliyyûn" kelimesi hakkında müfessirlerin çeşitli görüşleri vardır:
Bazıları, "İliyyûıT'dan maksad "yedinci semâdır" derken bazıları da Arş'ın sağ ayağıdır, demişlerdir. Sidretü'l-Müntehâ olduğunu söyleyenler de vardır. Zeccâc'a göre "mekânların en yükseğidir." "Allah Teâla'nm azamet ve ulviyetle donattığı yüksek mertebeler" olduğunu söyleyenler de vardır. Bazıları da "meleklerin ve insanların hayırlı amellerinin yazıldığı divandır," demişlerdir ki, Kur'an-ı Kerim'in zahirine de bu mânâ muvafık düşmektedir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de bu kelime şöyle açıklanmaktadır: "Bildin mi iHiyynn nedir? Yazılmış bir kitabtır."[202]

Bazı Hükümler

1. İnsanların hayırlı işleri ıllıyyun demlen,mukarrab Meleklerin hazır bulunduğu bir divanda tescil edilerek muhafaza edilir.
2. İki namaz arasında konuşmamalı, namaza ters düşen lüzumsuz davranışlardan sakınmalıdır. Nitekim kıymetli âlimlerimizden M. Zihnî Efendi bu konuda şunları söylemiştir: "Farz ile sünnet arasında konuşmak -ilk sünnet veya son sünnet olsun- sünneti düşürrnez yani tekrarım gerektirmez, fakat sevabını düşürür. Diğer bir görüşe göre sünneti düşürür ve tekrarını gerektirir. Tahrime'ye aykırı olan her amel de konuşmak hükmündedir."[203]

1289. ...Nu'aym b. Hemmâr (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken dinledim:
"Aziz ve celîl olan Allah; "Ey Ademoğlu, sen gündüzün başlangıcında benden dört rekat (namaz)i esirgeme ki, ben de (gündüzün) sonunda senin ihtiyacına cevab vereyim" buyurur."[204]

Açıklama

Metinde geçen sözü aslında "fevt etme, geçirme" manalarına gelir. Bu kelime Tirmizî'nin metninde " = kıl" şeklinde geçmektedir.
Musannif Ebû Dâvûd ile İmam Tirmizî'ye göre burada söz konusu edilen dört rekat namazdan maksat, kuşluk namazıdır. Bu namazın kuşluk namazı olduğunu kabul ettikleri için bu hadisi kuşluk namazı babında zikir etmişlerdir. Halk da günümüze kadar bu anlayışla amel edegelmişlerdir. Bu dört rekat namazdan maksadın sabah namazının sünneti ile farzı olduğunu söyleyenler de vardır. Gerçekten de gündüzün başlangıcı sabah namazı olduğuna göre bu mânâ hadisin zahirî ve hakikî manasına daha uygun düşmektedir. O takdirde hadisin manâsı: "Her kim sabah namazım cemaatle kılarsa, o kimse Allah'ın zimmeti (kefaleti, te'minatı ve emniyeti) altındadır"[205] hadisiyle bütünleşmektedir.
Bu konuda Taberânî şu hadisi rivayet etmiştir: "Kim sabah namazının farzını ve iki rekatlık sünnetini kılacak olursa, o kimse Allah'ın zimmetindedir ve Allah ona kâfidir."
Söz konusu namazın kuşluk namazının mı, yoksa sabah namazının iki rekatlık sünnetiyle farzı mı olduğu hususundaki ihtilâf "gündüz, fecrin doğusuyla mı, yoksa güneşin doğusuyla mı başlar?" meselesinden kaynaklanmaktadır. Gündüzün, fecrin doğusuyla başladığı kabul edilse bile, yine de metindeki "dört rekat namaz" kelimesiyle kuşluk namazı kast edilmiş olabilir. Çünkü yine de kuşluk vakti gündüzün başlangıcı sayılır.
Esasen gündüz (nehâr) iki kısımdır; biri: "Nehâr-i şeri'dir ki, "fecr-i sâdıktan güneşin batmasına kadar olan zamandır." Diğeri de "Nehar-i ör-fF'dir ki, "güneşin doğuşundan batışına kadar olan zamandır.
Kuşluk namazının vakti, bilindiği gibi güneş bulunduğumuz nokta ile beş derecelik bir açı teşkil edecek kadar ufuktan yükselince girmiş olur. Güneşin bu derecede yükselmesi bizim memleketimizde 40-50 dakika sürer.
Netice olarak hadis-i şerifin manası şudur: "Ey Âdem oğlu, sen gündüzün başında benim için dört rekat namazı geçirme, ben de gündüzün geri kalan kısmında sana kefil olayım, o günün şerrinden, gamından, kederinden, belâsından, günâhından seni koruyayım ve o gün işleyeceğin günahlarını affedeyim." Tîbî'ye göre ise, "O gün bütün işlerinde ve ihtiyaçlarında senin yanında olayım, kılacağın bu dört rekattık namazdan sonra seni rahatsız edecek bütün işlerden seni koruyayım" demektir.
Hadisin kudsî hadis olduğu aşikârdır.[206]

1290. ...Ümmû Hânî[207] bint Ebi Talib (r.anha)'dan nakledildiğine göre; Resûlullah (s.a.) Fetih Günü her iki rekatta bir selâm vererek sekiz rekat kuşluk namazı kılmıştır.
(Ebû Davud'un diğer şeyhi) Ahmed b. Salih (de); "Resûlullah (s.a.) Fetih Günü kuşluk namazı kıldı." dedi. Ve (sonra

yukarıdaki Ahmed b. Ömer hadisinin) aynısını nakletti. (Diğer şeyhi) tbnu's-Serh de Ümmü Hânî(nin); "Resûlullah (s.a.) yanıma geldi" dedi(ğini) nakletti. (Fakat) kuşluk namazı kıldı(ğını) nakletmedi. (Hadisin devamını da thn Salih hadisinin) mânâsına uygun olarak nakletti.[208]

Açıklama

Mekke, hicretin sekizinci (milâdî 630) senesinin Ramazan ayında feth edilmiştir.Bu hadis Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'nin fethi günü kıldığı namazın kuşluk namazı olmadığını iddia edenlerin aleyhinde bir delildir. Nitekim İbn Abdi'l-berr'in "et-Temhîd" isimli eserinde rivayet ettiği şu hadiste bu hadisi takviye etmektedir: "Peygamber (s.a.) Mekke'ye gelince sekiz rekatlık bîr namaz kıldı. Kendisine "Bu namazın hangi namaz olduğu "nu sorduğumda bana "kuşluk namazıdır" diye cevab verdi."(İbn Abdi'i-Berr bu hadisi aynı zamanda kuşluk namazının en fazla sekiz rekat kılınabileceğine delil getirmiştir.)[209] Nevevfnin Müslim şerhindeki verdiği malûmata göre aralarında Kadı lyaz'ın da bulunduğu bazı kimseler konumuzu tenkil eden Ebû Dâvûd hadisinin sadece Peygamber (s.a.)'in kıldığı namazın vaktini gösterdiğini fakat hangi namaza niyyet ettiğini göstermediğini iddia ederek, "Bu hadis kuşluk namazının meşrûiyyetine delâlet etmez. Çünkü kuşluk vakti kılınan bu namaz Mekke'nin fethi sebebiyle bir şükür nişanesi olarak da kılınmış olabilir" demişlerdir. Ancak bazı ulemânın beyânına göre, bu görüş isabetsizdir. Çünkü hadis-i şerifte "kuşluk namazı" açıkça zikredilmektedir. Kıymetli fıkıh âlimlerimizden Ömer N. Bilmen bu mevzuda şöyle diyor: "Güneş doğup bir miktar yükseldikten sonrra istiva vaktine kadar iki veya dört veya sekiz veya on iki rekat namaz kılınır ki, bu mendubdur. Bu Resûl-i Ekrem Efendimizin fiiliyle sabittir. Bunun sekiz rekat kılınması efdaldir. Bunun muhtar olan vakti gündüzün dörtte biri geçtikten sonradır."[210]

Bazı Hükümler

1. Kuşluk namazının her iki rekatta bir selâm vererek sekiz rekat olarak kılınması mustehabtır.
2. Kuşluk namazı kılmak için bir sebebin bulunması gerekmez.[211]

1291. ...İbn Ebî Leylâ'dan; demiştir ki;
Ümmü Hanî (r.anhâ)'mn -Peygamber (s.a.)'in Mekke'nin fethi günü kendisinin evinde gusledip sekiz rekat namaz kıldığını nakletmesinin dışında - hiç bir kimse bize Peygamber (s.a.)'in kuşluk namazı kıldığından bahsetmedi ve o' namazı bir daha kıldığını gören de çıkmadı.[212]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifi îbn Ebî Şeybe, yine İbn Ebî Leylâ'dan fakat başka bir senedle; "Ben seleften pek çok kişilerle karşılaştım fakat Peygamber (s.a.)'in kuşluk namazı kıldığım bana Ümmü Hânı (r.an-hâ)'den başka haber veren olmadı" şeklinde rivayet etmiştir. Müslim'in, Abdullah b. el-Hâris tarikiyle naklettiği rivayet ise şöyledir: "İnsanlardan, Resûlullah (s.a.)'in kuşluk namazını kıldığını bana haber verecek bir kimse bulabilmek için çok çalıştım ve soruşturdum. Ama bunu rivayet edecek bir kimseyi (şimdilik) bulamadım. Yalnız Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî bana şöyle haber verdi: "Resûlullah (s.a.) Mekke'nin Fethi gününde güneş epeyce yükseldikten sonra (benim evime) geldi. Müteakiben bir elbise getirerek üzerine örttüler de yıkandı. Sonra kalkarak sekiz rekat namaz kıldı. Bu namazda kıyam mı daha uzundu yoksa rüku veya sücud mu (daha uzundu) bilmiyorum. Bunların hepsini birbirine yakın yaptı. Bu namazı bundan önce ve sonra bir daha kıldığını görmedim."[213] Müslim'in bu hadisini nakleden Abdullah b. el-Hâris'in kendisi sahâbidir. îbn Mâce'nin rivayetine göre Abdullah b. el-Hâris'in Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kuşluk namazını kılıp kılmadığına dâir araştırmasının Hz. Osman devrinde olduğu beyân ediliyor.[214] Her ne kadar îbn Ebi Leylâ ile Abdullah b. Haris (r.a.) Ümmü Hânî'den başka hiçbir kimsenin kendilerine Hz. Peygamber'in kuşluk namazı kıldığından bahsetmediğini söylüyorlarsa da onların bu sözleri Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bu namazı kılmadığına ve ümmetine emr etmediğine delalet etmediği gibi Ümmü Hânî (r.anhâ)'dan başka bir kimsenin bu konuda bir hadis rivayet etmediğine de delâlet etmez. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kuşluk namazı kıldığına ve ümmetine tavsiye ettiğine dâir rivayetler pek çoktur. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz hadisler bunlardan sadece birkaçıdır.
Metinde Resûlullah'ın Ümmü Hânî'nin evinde gusledip sonra kuşluk namazı kıldığı ifâde edildiği halde, Müslim'in ve Muvatta'ın rivayetinde Üramü Hanı (r.anha)'nın Resûlullah'ı Mekke'nin en üst tarafında bulunan evinde yıkandıktan sonra kuşluk namazı kılarken gördüğü ifâde edilmektedir.[215]
Bu rivayetlerin farklı oluşu iki rivayet arasında bir çelişki bulunduğunu değil, hadisenin ayrı ayrı yerlerde iki kere meydana geldiğini gösterir. Ayrıca metinde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sekiz rekat kuşluk namazı kıldığından bahsedildiği halde her iki rekatın sonunda mı, yoksa her dört rekatın sonunda mı selâm verdiği açıklanmamıştır. Ancak bir önceki hadis-i şerifte bu husus, "her iki rekatta bir selam vererek sekiz rekat kuşluk namazı kıldı.” sözleriyle açıklanmıştır. Taberânî'nin Abdullah b. Ebî Evfâ'dan naklettiği hadiste ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'nin fethi günü Ümmü Hânî (r.anhâ)'nın yanında bu namazı iki rekat olarak kıldığı ifade edilmektedir.[216] Bu ifâdeye bakarak Taberânî'nin bu rivayeti ile konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi arasında bir çelişki olduğu neticesi çıkarılamaz. Çünkü bu iki rivayet Taberânî'nin naklettiği hadisi rivayet eden İbn Ebî Leylâ'nın söz konusu namazın sadece iki rekatına şâhid olduğunu, mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin rivayetinde ise Ümmü Hânî (r.anhâ)'nm bu namazın tümüne şahid olduğunu gösterir.
Metinde geçen "Ve o namazı bir daha kıldığını gören çıkmadı" sözü Abdurrahman b. Ebî Leylâ'ya aittir. Abdurrahman b.

Ebî Leylâ Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kuşluk namazı kıldığını gören kimselerle karşılaşmamış olabilir. Ama onun bu kimselerle karşılaşmamış olması Resûl-i Zişan efendimizin Mekke'nin fethi gününden sonra bir daha kuşluk namazı kılmadığına delâlet etmez. Çünkü Hz. Peygamber'in kuşluk namazını hayatının sonuna kadar sürekli kıldığını gösteren hadis-i şerifler sayılamayacak kadar çoktur. Bunlardan bazılarını nakletmekte fayda görüyoruz:

1. Mu'âze bint Adeviyye demiştir ki: Hz. Âişe'ye "Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem, kuşluk namazını kaç rekat kılardı?" diye sordum. "Dört rekat kılardı. Allah Teâla ne kadar dilerse o kadar da ziyâde ederdi" diye cevab verdi.[217]

2. Enes b. Mâlik (r.a.) demiştir ki: Bir seferde Resülullah (s.a.)'in kuşluk namazını sekiz rekat kıldığını gördüm.[218]

3. Ebû Hureyre (r.a.)'de "dostum bana üç şey vasiyet etti. Ben bunları ölünceye kadar terk etmem:

a. Her aydan üç gün oruç tutmak.

b. Vitir namazını kılarak uyumak.

c. Kuşluk namazını kılmak."[219]

4. Bir kimse kuşluk namazını on iki rekat olarak kılarsa Allah O'na cennette altından bir köşk bina eder.[220]

Babımızın ihtiva ettiği hadislerin dışında tercümelerini sunduğumuz bu hadis-i şerifler ve benzerleri Peygamber Efendimizin kuşluk namazını Mekke'nin fethi gününden sonra da kıldığını ve ümmetine de kılmalarını tavsiye ettiğini gösterir. Esasen usulde müsbit ile nâfi karşılaşınca müsbitin nâfiye tercih edileceği tjllinen bir kaidedir. Çünkü müsbit nâfiye kapalı olan bir bilgiyi ihtiva eder.[221]

1292. ...Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den; demiştir ki:

Âişe'ye; Resülullah (s.a.) kuşluk namazı kılar mıydı? diye sordum. "Hayır (kılmazdı). Ancak seferinden gelmesi müstesna (o zaman namaz kılardı)" diye cevab verdi. "Resülullah (s.a.) (bir rekatta) iki sûreyi birleştirir miydi?" dedim. "Mufassalden (olanları birleştirirdi)" diye cevab verdi.[222]

Açıklama

Namazda "iki sûreyi birieştirmek"ten maksat, bir rekatta iki sûreyi okumak demektir.Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de "Hucûrât" sûresinden sonra gelen surelere "mufassal" denilir. Bu sûrelere mufassal denilmesinin sebebi, bunların birbirinden sık sık besmele-i şerife ile ayrılmış bulunmalarıdır. Söz konusu sureler de kendi aralarında üçe ayrılırlar:

1. "Hucûrât" suresinden "Burûc" sûresinin sonuna kadar olan sureler "tival-ı mufassaladır.

2. "Târik" suresinden "Lemyekün" (Beyyine) sûresinin sonuna kadar olan sûreler "Evsât-ı Mufassaladır.

3. Bundan sonraki sûreler de "kısâr-ı mufassal"dır.

Bu hadis-i şerif bir fetih müjdesinin gelmesi, seferden dönme, öğretme ve teberrük gibi bir sebeb olmaksızın kuşluk namazı kılmanın müstehab olmadığım iddia eden kimselerin delilidir. Bu görüşte olan kimseler Resûl-i Ekrem (s.a.) kuşluk namazı kılarken teberrük için sahabe-i kiramın da arkasına saf olarak namaza iştirak ettiklerine dâir olan Itban b. Mâlik hadisini[223] delil getirirler. Andak bu görüş ulemanın büyük çoğunluğu tarafından reddedilmiştir. Süyûtî, el-Hâkim gibi bu ümmetin medâr-ı iftiharı olan büyük ilim adamları bu mevzuda yazdıkları özel risalelerde hiçbir sebebe bağlı olmaksızın kayıtsız ve şartsız olarak kuşluk namazı kılmanın müstehab olduğunu isbât etmişlerdir. Süyütî'nin beyânına göre, içlerinde Ebu Said el-Hudrî, Hz. Âişe, Ebû Zerr, Abdullah b. Galib gibi büyük sahabilerin de bulunduğu sahabe-i kiramdan büyük bir cemâat kuşluk namazını hiçbir sebeb olmaksızın hayatları boyunca kılmaya devam etmişlerdir.

İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî'nin rivayetlerine göre Kur'an-ı Kerim'in "(O kandil) o evlerde (yakılır ki) Allah, onların yüce tanınmasına ve içlerinde adının anılmasına izin vermiştir. Onlar buralarda (mescidlerde) sabah ve akşam onu (Allah'ı) tesbîh (ve tenzih) eder(ler)" [224]mealindeki âyet-i kerimesinde kuşluk namazından bahsedilmekte ise de bunu Kur'an-ı Kerim'in mana denizinin derinliklerine dalarak hakikat incilerini toplamasını bilen kimselerden başkası anlayamamaktadır. Nitekim tbn Cerîr et-Taberî de bu âyet-i kerimeyi tefsir ederken şunları söylemiştir: Kur'an-ı Kerim'de bulunan her teşbih kelimesi namaz kılmak anlamına gelir. Bu âyet-i kerimede geçen "el-ğudüv" kelimesi gündüzün evveli, "âsâl" kelimesi gündüzün sonu demektir."

Bütün bu deliller ve bir Önceki hadis-i şerifin şerhinde naklettiğimiz hadis-i şerif mealleri hiçbir sebebe bağlı olmaksızın kuşluk namazı kılmanın müstehab olduğunu söyleyen cumhur-ı ulemânın görüşünü te'yid etmektedir. Esasen cumhura göre mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen Hz. Aişe'nin "Ancak seferden geldiği zaman kılardı" sözünün mânâsı, "Ben Resûl-i Ekrem'in her kuşluk vakti kuşluk namazını kıldığını görmezdim. Ancak seferden döndüğü zaman kuşluk namazı kıldığına şâhid olurdum" demektir. Bilindiği gibi Resul i Ekrem bütün gününü Hz. Âişe'nin evinde geçirmezdi. Kuşluk namazım bazan mescitte bazan da diğer hanımlarının evinde kılardı. Ancak sefer dönüşünde Hz. Âişe'nin evinde kıldığı da oluyordu. îşte ulemanın büyük çoğunluğuna göre Hz. Âişe'nin sözünün mânâsı bundan ibarettir.

Nitekim Müslim'in rivayet ettiği, "Ben Resûlullah (s.a.)'in kuşluk namazlarını kıldığını hiç görmedim."[225] mânâsına gelen hadisin de bu manaya geldiği açıktır. Hz. Âişe'nin, "Resûl-i Ekrem kuşluk namazım ancak seferden geldi?" zaman kılardı" sözü, a" m zamanda "Ümmetine farz olur korkuluyla ',ü namaza her zaman devam etmezdi" anlamına da gelebilir. Bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.[226]

Bazı Hükümler

1. Bir rekatta iki sûreyi okumak caizdir. İbn Kayyım, "Zadu'1-Me ad" isimli eserinde bunun, ancak nafile na.nazlarda geçerli olabileceğini söylüyorsa da ileride gelecek olan 1392 numaralı İbn Mes'ud hadisi, farz namazlar için de

geçerli olduğuna delâlet etmektedir. Kıymetli âlimlerimizden Merhum Ö. Nasuhî Bilmen Efendi de bu konuda şunları söylemiştir: "Bir rekatta iki surenin arasını cem'etmekte kerahet yoktur. Meğer ki arada bir veya müteaddid sûre bırakılmış olsun. Mamafih farz namazlarda böyle iki surenin cem'edilmemesi evlâdır."[227]
2. Kuşluk namazı kılmak müstehabtır.
3. Bir sahâbînin bazı hadisleri bilmemesi mümkündür.[228]

1293. ...Peygamber (s.a.)'in eşi Âişe (r.anhâ)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) kuşluk namazını kılmazdı. Onu ben (hâlâ) kılıyorum. Resûlullah (s.a.) halk amel eder de üzerlerine farz olur korkusuyla yapmak istediği bir kısım (hayırlı) işi bırakırdı.[229]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf kuşluk namazı kılmanın müstehab olmadığını söyleyen kimselerin delilidir.Metinde geçen "sübha" kelimesi "nafile" anlamına gelmektedir.
Kuşluk namazı ile ilgili olarak Hz. Âişe'den birbirinden farklı üç hadîs rivayet edilmiştir:
1. "Hz. Peygamber (s.a.) kuşluk namazını dört rekat kılardı, dilediği kadar da ziyade ederdi.[230]
2. "Ancaf: seferinden döndüğü zaman kılardı"[231]
3. Konumuzu teşkil eden hadis.
Bunlardan birinci hadîs Peygamber (s.a.)'in mutlak surette kuşluk namazı kıldığını ifâde ederken, ikinci hadis bazı sebebler ve şartların bulunması hâlinde kıldığına delâlet etmekte; üçüncüsü ise kesinlikle kılmadığını ifâde etmektedir.
Aslında bu hadis-i şerifler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü birinci hadis-i şerifteki ifâde, Resûl-i Ekrem (s.a.)in devalı olarak kuşluk namazı kıldığına delâlet etmez. Sadece Resul-i Ekrem (s.a.)'in kuşluk namazı kıldığım ifade eder. Hatta bu söz Hz. Âişe'nin Resûl-i Ekrem (s.a.)'i bu namazı kılarken bizzat gördüğünü de ifâde etmez. Çünkü Hz. Âişe"nin Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kuşluk namazı kıldığını bir başkasından duymuş olması da mümkündür.
İkinci hadîs de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in seferden dönmesinin dışında kuşluk namazı kılmadığını göstermez. Çünkü Hz. Peygamber her gününü Hz. Âişe'nin yanında geçirmezdi. Diğer günlerde de mescidde ve diğer hanımlarının yanında kuşluk namazı kılmış olabilir. Ulemâ bu üç hadisi mütelaa ederek Buhârî ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri ve Resûl-i Ekrem (s.a.)'in devamlı olmayarak ve yalnız başına kuşluk namazı kıldığım ifade eden ikinci ve üçüncü hadisleri birinci hadise tercih etmişlerdir. Netice olarak ikinci ve üçüncü hadis-i şeriflerde ortak olan ifade şudur: Resûl-i Ekrem (s.a.) devamlı olarak ve cemaatle kuşluk namazı kılmazdı. Çünkü halkın bunu devamlı olarak kılıp da üzerlerine farz olmasından korkardı.
Bazılarına göre ise birinci hadis Hz. Peygamber'in mescidde kıldığı kuşluk namazıyla, ikinci hadis de evde kıldığı kuşluk namazlanyla ilgilidir.[232]
Gerçi İbn Ömer'den rivayet edilen sahih bir habere göre, kendisi kuşluk namazı hakkında "o bid'attir" demişse de, bu sözü "o namazı mescidde alenen kılmak bid'attir" manasında kullandığı kabul edilmiştir. Bazıları da bu sözü kuşluk namazını devamlı surette kılmak bid'attir. Çünkü peygamber (s.a.) ümmetine farz olur düşüncesiyle ona devam etmemiştir. Fakat bu terk Resûlullah'ın şahsıyla ilgilidir. Ümmetin de terk etmesini gerektirmez. Bu bakımdan ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, kuşluk namazı kılmak müstehabtır.[233]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (s-a-) ümmetine karşı son derece merhametlidir.
2. Bir şeyin faydasını celbetmeden önce zararını önlemeye çalışılmalıdır.
3. Reis durumunda olan bir kimse, tebaasının bir maslahatını düşünerek tebaasının işlemesinde sakınca olmayan bazı işleri terk etmesi tebaanın da terketmesini gerektirmez.
4. Sahabînin bazı hadisleri bilmemesi mümkündür.
5. Kuşluk namazı kılmak müstehabdır.[234]

1294. ...Simâk (b. Harb) dedi ki:
Câbir b. Semûre'ye; "Resûlullah (s.), ile birlikte oturuyor muydun(uz)? diye sordum. O:
Evet çok (oturuyorduk). Güneş doğuncaya kadar sabah namazını kıldığı yerden kalkmazdı. Güneş doğunca kalkardı, cevabını verdi."[235]

Açıklama

Aslında bu hadis-i şerifin bu babla bir ilgisi yoktur. Bu bakımdan hadisin bu babda zikredilmemesi lâzım gelirdi. Ancak merhum musannif Ebû Dâvûd metindeki "güneş doğunca kalkardı.” cümlesini, "Güneş doğunca kuşluk namazı kılmaya kalkardı" şeklinde anladığı için bu hadisi bu babtaki hadisler arasında zikr etmiştir. Oysa Resûl-i Ekrem (s.a.)'in güneş doğduktan sonra namaz kıldığı yerden kalkışının kuşluk namazı kılmak için olduğunu gösteren tek bir delile dahi rastlamak mümkün değildir. Fakat bu kalkışın namazdan ve mescidden çıkmak, evine veya işinin başına dönmekle ilgili olduğunu ifade eden hadis-i şerifler vardır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif bunlardan biridir: "Peygamber (s.a.) sabah namazını kılınca namaz kıldığı yerde güneş doğuncaya kadar beklerdi."[236]

Buraya kadarı serdedilen rivayetlerden anlaşılacağı gibi, kuşluk namazının kaç rekat olduğu ihtilaflıdır. Rivayetlerin bazılarından iki, diğer bazılarından dört, bir takımlarından altı, daha başkalarından da sekiz, on ve on iki rekat kılındığı anlaşılıyor. Yalnız on rekat kılındığı hadislerde geçmemiş tbn Mesûd (r.a.)'a mevkuf olarak rivayet olunmuştur.
Rivayetler arasındaki bu ihtilâf her râvinin gördüğünü veya duyduğunu rivayet etmesinden doğmuş olsa gerektir. Meselâ râvinin biri yalnız iki rekat kıldığını görmüş ve herkes gördüğü veya işittiği miktarı rivayet etmiştir.
Bezzâr'ın Zeyd b. Eslem'den rivayet ettiği şu hadis bu ihtimâlin doğruluğunu te'yid etmektedir. Zeyd (r.a.) şöyle demiştir: "Abdullah b. Amr'ı, Ebu Zerr'e; "bana tavsiyede bulun" derken işittim. Ebû Zer, "Sen bana benim Resûlullah (s.a.)'e sorduğum bir şeyi sordun. Resûlullah (s.a.):
"Her kim kuşluk namazını iki rekat olarak kılarsa gafillerden yazılmaz. Kim dört rekat kılarsa abidler meyâmna yazılır. Kim altı rekat kılarsa, o gün kendisine günah lahık olmaz. Kim sekiz rekat kılarsa, kânıtlar meyanına yazılır ve her kim on iki rekat kılarsa, Allah ona cennette bir ev bina eder" buyurdular", dedi.
Resûlullah (s.a.) bir gün kuşluk namazının iki rekat kılınacağını, başka bir gün altı, daha başka bir gün sekiz rekat kılınacağım bildirmiştir.
Acaba on iki rekatdan fazla kuşluk namazı kılınabilir mi? Bu suale Aynî şöyle cevab veriyor: Gerçi mefhûm-u aded,cumhûr-ı ulemâya göre hüccet değildir. Fakat kuşluk namazı hakkında on iki rekattan fazla bir aded vârid olmamıştır. Bununla beraber fazlası hakkında hadis vârid olmaması ziyâde kılınmasının memnu olmasını istilzam etmez. İbrahim en-Nehaî'den rivayet olunduğuna göre bir adam Esved'e; "kuşluk namazını kaç rekat kılayım?" diye sormuş. Esved: "Kaç istersen o kadar kıl" cevabını vermiştir.
Taberî (224-310) "doğrusu onu muayyen bir sayı ile tahdit etmemektir" demiştir.
Ulemâdan bir cemaat, kuşluk namazının dört rekat kılınacağına kail olmuşlardır. Hâkim "Güvenilir hadis hafızlarından müteşekkil bir çok imamla bir arada bulundum. Onların bir adedi tercih ettiklerini, bu husustaki sahih haberler mütevatir olduğu için kuşluk namazını dört rekat kıldıklarını gördüm. Benim görüşüm de budur" demiştir.
Taberî'nin rivayetine göre, Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Ebû Seleme (r.anhûma) kuşluk namazını sekiz rekat kılarlarmış. Alkame, İbrahim en-Nehaî ve Sâid b. el-Müseyyeb dört rekat kılmayı tercih ederlermiş.
Bazıları da kuşluk namazım sekiz rekat kılmanın efdal, on iki rekat kılmanın ise, ekser olduğunu söyleyerek efdal ile ekser arasında fark görmüşlerdir, fakat buna itiraz olunmuştur.
Kuşluk namazı müstehabtır. Bazıları Peygamber (s.a.)'e vacib olduğunu söylemişlerse de, Hz. Âişe'nin: "Ben Resûluliah (s.a.)'i kuşluk namazı kılarken görmedim" demesi bu iddiayı reddeder. Bir takımları: "Kuşluk namazı Resûluliah (s.a.)'in hasaisinden idi" demişlerse de, bu söz dahi reddedilmiştir. Çünkü onu ispat edecek sahih bir haber yoktur.
Ulemâ kuşluk namazının devam üzere mi, yoksa ara sıra mı kılınacağında ihtilâf etmişlerdir. Zahire bakılırsa, devam üzere kılmak efdaldir. Çünkü Resulullah (s.a.) bir hadis-i sahihde: "Allah Teâlâ tarifinde en makbul amel. az da olsa sahibinin devam üzere işlediği ameldir" buyurmuşlardır.
Taberânî'nin "el-Evsat"ında rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisinde Peygamber (s.a.)'in; "Gerçekten cennette Duhâ (yani Kuşluk) denilen bir kapı vardır. Kıyamet koptuğu vakit bir münâdi çıkarak: Kuşluk namazını devam üzere kılanlar nerede? Sizin kapınız işte budur. Buyurun! Allah'ın rahmeti ile ondan girin, diyecektir" buyurduğu bildirilmiştir.
Bir takım ulemâya göre ise, kuşluk namazını devam üzere kılmamak efdaldir. Bunlar yukarıda sıraladığımız hadisler meyânında geçen Ebû Saîd hadisi ile istidlal ederler. Fakat kendilerine:
"Resûluliah (s.a.)'in kuşluk namazını bazan bırakması ümmetine farz olur endişesi iledir. Ümmet hakkında böyle bir endişe yoktur. Binaenaleyh kuşluk namazını devam üzere kılmak efdaldir" diye cevab verilmiştir.
Ümmü Hâni hadisi ile istidlal eden bazı ulemâ kuşluk namazının hafif kılınmasının müstehab olduğuna kaaildirler. Çünkü Hz. Ümmü Hanî:
"Ben Resulullah (s.a.)'i bunun kadar hafif bir namaz kılarken görmedim" demiştir. Fakat bu zevatın görüşleri reddedilmiştir. Çünkü Resulullah (s.a.)'in hafif kılması müslümanlann umuru ile meşgul bulunmasındandır.
Kuşluk namazının vakti güneş doğup ziyası yayıldığı zaman girer, Nevevî (631 - 676) güneşin doğması ile girdiğini rivayet etmişse de, müstehab olan onu güneş yükselinceye kadar te'hir etmektir.[237]

13. Gündüz Kılınan (Nafile) Namazlar

1295. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Gece ve gündüz namazı ikişer ikişerdir."[238]

Açıklama

1. Metinde geçen ve "ikişer" mânâsına gelen "mesnâ" kelimesi gayr-i münsarıftır ve mânâya kuvvet kazandırmak için iki kere tekrar edilmiştir. Bu kelimelerle gündüz ve gece kılınan nafile namazların her iki rekatta bir selâm vermek suretiyle ikişer rekat olarak kılınacağı ifade edilmek istenmiştir. Nitekim Müslim'in Ukbe b. Haris vasıtasıyla İbn Ömer'den rivayet ettiği şu hadis de bunu ifade etmektedir:
Resûlullah (s.a.); "Gece namazı ikişer rekattır. Sabahın girmekte olduğunu gördüğün vakit bir rekat (ilâvesi) ile vitr yapıver" buyurdular. İbn Ömer'e; "ikişer ikişer ne demektir?" diye sordular. İbn Ömer:
"Her iki rekatta bir selâm vermektir" dedi.[239]
Bu bakımdan İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel (r.a.) gece ve gündüz nafilelerini her iki rekatta bir selâm vermek suretiyle ikişer

ikişer kılmanın efdal olduğunu söylemişlerdir. Delilleri de mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriftir. İbrahim el-Harbî'nin Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği: "Gündüz ve gece namazları ikişer, ikişerdir" manasına gelen hadis-i şerif ile Ebû Nu'aym'ın "Târihu İsbehân" isimli eserinde Hz. Âişe'den naklettiği aynı mânâdaki hadis-i şerif de sözü geçen mezheb imamlarının delilleri arasındadır. Ayrıca Buhârî'nin: "Bu söz, Ammâr, Ebû Zer, Câbir b. Zeyd, İkrinıe gibi kimselerden de rivayet edilmiştir ve Yahya b. Said el-Ensârî de; bizim memleketimizde fakihlerin hepsi gündüz kılman nafile namazları her iki rekatta bir selam vererek kılarlar, demiştir"[240] mealindeki sözlerini de bu deliller arasında zikr edebiliriz.

2. Hanbelî ulemâsına göre nafileler gündüz ve gece nafileleri olmak üzere ikiye ayrılır. Gece kılınan nafileleri dört rekat olarak kılmak kesinlikle caiz değildir. Gündüz nafilelerini ise, dört rekat olarak kılmak caizse de iki rekat olarak kılmak efdaldir. Çünkü İbn Ömer (r.a.) bizzat kendisi de gündüzün kıldığı nafileleri dörder rekat kılmıştır.[241]

3. Mâlikî ulemâsına göre ise, gerek gece ve gerekse gündüz kılınan nafile namazları her iki rekatte bir selâm vermek suretiyle ikişer rekat olarak kılınır. Dörder rekat kılmaksa caiz değildir. Delilleri mevzuumuzu teşkil eden hadistir.

4. Hanefîlerden imam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed (r.a.) de yine mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife dayanarak, gece namazlarının ikişer rekatte bir selâm vermek suretiyle kılınacağını söylemişlerdir. Sözü geçen bu imamlara göre gündüz nafileleri dörder rekat olarak kılınır. İmam Ebû Hanîfe hazretlerine göre ise, gece ve gündüz nafilelerinin hepsinde dört rekatte bir selâm verilir. Hz. İmamın gece nafilelerinin dörder rekat kılınacağına dâir delili ileride tercümesini sunacağımız; "Peygamber (s.a.) yatsı namazını cemaatle kılar sonra evine dönerek dört rekat namaz kılar sonra döşeğine uzanırdı..." mealindeki 1346 numaralı hadis-i şeriftir. Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd sözü geçen hadis hakkında; "Râvilerden Zürâre b. Evfâ'mn bu hadisi Hz. Âişe'den işitip işitmediği söz götürür" demişse de, sonra aynı hadisi bir başka senedle yine Hz. Âişe'den rivayet etmiş ve "bence mahfuz olan rivayet budur" demiştir. Nitekim imam Ahmed'in, "Müsned"inde Abdullah b. ez-Zübeyr'den tahrîc ettiği şu hadis-i şerif de Hz. İmamın görüşünü te'yid etmektedir: "Peygamber (s.a.) yatsıyı kıldı mı dört rekat daha kılar, bir rekatla da vitr yapardı, sonra uyur, ondan sonra gece namazını kılardı."[242]

Gündüz nafilelerinin dörder rekat olarak kılınacağına dair delili ise, "gece namazı ikişer ikişerdir"[243] mânâsına gelen hadis-i şeriftir. Çünkü bu hadisin nıefhum-ı muhalifi "gündüz nafileleri dört rekat kılınır" demektir. Ancak "gece namazı" kelimesi bir isimdir. İsimlerde ise, mefhum-ı muhalife, itibâr edilemez" diye kendisine itiraz olunmuştur. Hz. İmam Müslim'in rivayet ettiği şu hadisi de kendi görüşü için delil getirmektedir: "Resûlullah (s.a.) kuşluk namazını dört rekat kılar, Allah'ın dilediği kadar da ziyâde ederdi."[244]

İmam Şâfîî'in delili olan ve mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi hakkında ise, Hanefî ulemâsının görüşü şöyledir:

Bu hadisi Tirmizî de rivayet etmiş ve bu hadisle ilgili görüşleri şu şekilde nakl etmiştir: "Şube'nin arkadaşları İbn Ömer hadisinin rivayetinde ihtilâf ettiler; kimi bu hadisi merfu' kimi de mevkuf olarak rivayet etti. Sahih olan rivayet, İbn Ömer tarîkiyle Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen "gece namazı ikişer ikişer rekattır" mealindeki hadistir. Sika (güvenilir) kişiler Abdullah b. Ömer tarikiyle Peygamber (s.a.)'den bu hadisi rivayet etmişler ve hadiste gündüz namazını zikretmemişlerdir. Ubeydullah -Nafi- İbn Ömer senediyle şöyle rivayet edilmiştir: "İbn Ömer, geceleyin ikişer ikişer, gündüzleri dört rekat kılardı"[245] Ayrıca İmam Tahavî, "İbn Ömer'in, rivayet ettiği bir hadisle amel etmemesi muhaldir" diyerek mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin zayıflığına dikkati çekmek istemiştir.

Aynı hadis hakkında Nesâî: "Bu hadis bence hatadır" demiştir. Yine Nesâî, "es-Sünenü'I-kebîr" adlı eserinde bu hadisin isnadını ceyyid bulmuş, yalnız İbn Ömer hazretlerinin râvilerinden bir cemaatin el-Ezdîye muhalefet ederek, hadiste "gündüz" sözünü anmadıklarını söylemiştir.

îbn Ömer hadisi "Sahiheyn" de mevcuttur. Fakat gerek Buharî'deki gerekse Müslim'deki rivayetinde "gündüz" kaydı yoktur. Darekutnî ise, "îbn Ömer'den merfü olarak rivayet edilen, "gece ve gündüz nafileleri ikişer ikişer kılınır..." hadisi mahfuz değildir. Bu hadisteki "gündüz" kaydı, Ya'lâ b. Atâ tarîkiyle Aliyy-i Bârikî'den rivayet edilmiştir. Fakat bu hususda daha belleyişli olan Nâfî ona muhalefet ederek gece nafilesinin ikişer, gündüzün ise dörder olduğunu söylemiştir" demiştir.[246]

Şurasını da unutmamak lâzımdır ki, bu mevzudaki ihtilâf işin fazilet yönüyle ilgilidir. Yoksa nafile namazlar gece ve gündüz ikişer de dörder de
kılınabilir.[247]

Hanefîlere göre; metinde geçen "ikişer ikişer" sözü "çift çift" manasında kullanılmış ve "gece ve gündüz nafileleri her iki rekatte bir teşehhüd-de bulunularak dörder rekat kılınacaktır," denilmek istenmiştir. Nitekim bir numara sonra tercümesini sunacağımız hadîs de bu görüşü desteklemektedir.[248]

1296. ...el-Muttalib (b. Rabia)dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Namaz ikişer ikişerdir. Her iki rekatta bir tehiyyât okur. ilâhî duygularla kendinden geçer, aczini ortaya koyarsın.el kaldırıp dua eder ve "ey Allah'ım, ey Allahım!" dersin. Kim (namazda) böyle yapmazsa o (namaz) noksandır."[249]

Ebû Davud'a gece namazının ikişer (rekat) olmasından (maksadın ne olduğu) soruldu da; "İstersen ikişer, istersen dörd(er) (kılarsın)" diye cevab verdi.[250]

Açıklama

Bu hadis-i şerif gece ve gündüz nafilelerinin dörder rekat olarak kılınacağını söyleyen Ebû Hanife (r.a.)'in delilidir.Çünkü adetinde geçen "ikişer ikişer" sözündeki kapalılığın "her iki rekatta bir tehiyyât okuyup selâm vermeden üçüncü rekata kalkarsın" manasına gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Bununla beraber bu cümle "her iki rekatta bir tehiyyât okuyup selâm verirsin" manasına da gelebilir. Bu hadisi "namazda huşu" babında nakleden Tirmizî hadisle ilgili görüşlerini şu şekilde ifâde ediyor:

"Muhammed b. İsmail'den işittim, dedi ki: Şu'be bu hadisi Abdurrabbih b. Said'den rivayet ediyor ve bazı yerlerde yanılıyor. Meselâ "Ebû Enes b. Uneys'den" diyor; Oysa o, İmrân b. Enes'dir. "Abdullah b. el-Hâris'den" diyor: Halbuki o, "Abdullah b. Nâfi b. el-Umyâ'nın Rabia b. el-Hâris'den" rivayetidir. Keza Şu'be, "Abdullah b. el-Hâris, el-Muttalib, kanalıyla Resûlullah (s.a.)'den" diyor; Oysa bu, "Rabia b. el-Haris b. Abdulmuttalib, el-Fadl b. Abbâs kanalıyla Peygamber (s.a.)'dendir." el-Leys b. Sa'd'ın hadisi, Şu'be'nin hadisinden daha sahihdir."
Her ne kadar İbn Hacer el-Mekkî bu hadisin sened itibariyle hasen olduğunu söylemişse de Tirmizî sarihlerinden el-Mübârekfûrî bu hadisin râvileri arasında kimliği bilinmeyen bir kişi olan "Abdullah b. Nâfi el-Umya" bulunduğu için bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[251]

Bazı Hükümler

1. Gece ve gündüz nafileleri, dört rekat olarak kılmak daha faziletlidir.
2. "Huşu", namazın kemâlinin hem işareti hem de gereğidir.
Bilindiği gibi huşu, tevazu göstermek, boyun eğmek, korku ile sevgiyle birleşik bir hal içinde olmaktır. Karşıtı gaflet, büyüklenmek kalp huzurundan mahrum olmaktır. İbâdetin kıymeti huşu ile artar. Haşyet kalbe ait bir korku demektir. Allah korkusuna "haşyetullah" denir. Huşu, Allah'ın huzurunda insanın nefsini hakîr görmesidir. Kur'an-ı Kerim'de; "İman edip de sâlih ameller işleyenler ve huşu ve tevazu ile rablerine bağlananlara gelince onlar cennetliktirler. Orada ebedî olarak kalacaklardır."[252] buyurulmaktadır.
3. Namazın sonunda dua etmenin sevabı büyüktür.
Duâ nida, çağrı, davet, yardıma çağırma gibi mânâlar taşır. Allah'a yalvarmak, bir dilekte ve niyazda bulunmak demektir.Kur'an-ı Kerim'de Allah'a dua etmek teşvik edilmiş, sadece ona duâ edilmesi gerektiği ve O'nun da duaları karşılıksız bırakmayacağı belirtilmiştir. "Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana duâ edin size cevab vereyim (ve duanızı kabul edeyim)"[253] "Kullarım sana beni sorunca haber ver ki, ben şüphesiz onlara yakınım. Bana dua edenin duasını kabul ederim"[254] "Rabbinize boynu bükük ve alçak gönüllü olarak hafif sesle duâ ediniz"[255] gibi âyetler bunu göstermektedir.
Hz. Peygamber'in bazı hadisleri de duanın önemini belirtmektedir. "Dua ibâdetin tâ kendisidir."[256] "Allah katında duadan daha şerefli bir şey yoktur."[257]
Duanın kabul edilebilmesi için Allah'a ve Peygamberine itaat, Kur'an-ı Kerim'i tatbik, Allah'a şükür ve ibâdet etmek, günahtan kaçınmak gibi İslâm ilkelerini yaşamak lâzımdır. "Biliniz ki Allah Teâla kendisinden gafil olan bir kalbin duasını kabul etmez"[258] hadisi de bunu ifâde eder. Duanın insanları bu yöne teşvik ettiği apaçıktır. Duayı gafletten uzak ve kalp huzuru ile yapmak lâzımdır. Duâ, Allah'ın kulu üzerindeki bir hakkıdır. Duanın kabul edilmemesi dua etmemekten daha az sıkıntı vericidir.
4. Duâ ederken elleri kaldırmak duanın kabulüne bir sebeptir. Hanefî fıkıh kitaplarında ve bazı dua kitaplarında dua esnasında iki el arasında açıklık bulundurulmasının duanın âdabından olduğu kaydedilmektedir.[259]

14. Tesbîh Namazı

1297. ...Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) Abbâs b. Abdi'lMuttalib'e şöyle buyurmuştur:
"Ey Abbâs, ey amcam! Sana bir ikramda bulunayım, seni men-tellendireyim mi? Sana iyilikte bulunayım da sana, işlediğin takdirde Allah'ın on haslet olan günâh(Iar)ının ilkini de sonuncusunu da eskisini de yenisini de, bilerek yapılanını da yamlarak yapılanını da, küçüğünü de büyüğünü de; gizlisini de açığını da bağışlayacağı bir ameli haber vereyim mi? (îşte günahın çeşitleri olan bu on hasleti arıtan amel, teşbih namazıdır. O'nu)dört rekat (olarak) kılarsın. Her rekatında Fatiha süresiyle diğer bir sûreyi okursun. (Bunları) okumayı bitirince rükû'dan önce, ayakta iken onbeş kere "sübhânellahi velhamdülillâhi velâ ilahe illallâhü vellâhü ekber" dersin. Sonra rükû'a varırsın. Bunları on kere de rüku'dayken söylersin, sonra rukû'dan başım kaldırıp bunları jtfn kere (daha) söylersin. Sonra secdeye gidersin on kere de secde de söylersin, sonra secdeden başını kaldırıp on kere, sonra (ikinci) secdeye kapanıp on kere, sonra başını (ikinci secdeden) kaldırıp on kere (daha) bu kelimeleri söylersin. Bunlar(ın) bir rekatte(ki toplamı) yetmiş beştir. Bu namazı günde bir kere kılmaya gücün yeterse (her gün bir kere) kıl, eğer yapamazsan her cuma (günü) bir kere (kıl, bunu da) yapamazsan her ay bir kere (kıl, bunu da) yapamazsan senede bir kere (kıl. Bunu da) yapamazsan (hiç değilse) ömründe bir kere (kıl)."[260]

Açıklama

Metinde geçen "aşre hisâl" kelimesi "on günah" demektir.Bazılarına göre ise, bu kelimenin başında muzâf (tamlanan) olarak bulunması gereken "mükeffir" kelimesi hazf edilmiştir. Terkibin aslı "mükeffirü aşrî hisâlin" şeklindedir ki, "ayrı ayrı özellik taşıyan on ayrı günâhı örten şey" anlamına gelir. Biz tercümemizde bu ikinci görüşü esas aldık.
"On günâh"tan maksat ise, metinde sayılan **1)** ilk günahlar, **2)** Son günâhlar, **3)** Eski günahlar, **4)** Yeni günâhlar, **5)** Bilerek, işlenenler, **6)** Yanılarak işlenenler, **7)** Küçük günâhlar, **8)** Büyük günâhlar, **9)** Gizlice işlenen günahlar, **10)** Açıktan işlenen günahlardır. Kısaca kul hakkı dışındaki bütün günahlardır.
Metinde tarif edildiği şekilde ve ihlasla kılınan teşbih namazı bu günahların meleklerden gizli kalıp kayıtlara geçmemesine, meleklere gizli kalmamaları hâlinde ise onların bağışlanmalarına sebep olur.
Bazılarına göre de "aşre hisâl" sözünden maksat "kıyamın dışında" onar defa tekrarlanan "sübhanellâhi ve'lhamdüliHâhi velâ

ilahe illallâhü vellahu ekber: Allah'ı her türlü eksikliklerden tenzih ederim.Hamd Allah'a mahsustur. Allah"tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür" teşbihidir. Ancak fahr-i kâinat Efendimiz, "Ümmetimden hatâ (yanılma), unutma ve üzerine zorlandıkları şey kaldırılmıştır"[261] buyurarak ümmetinden bu üç şeyin hüküm ve mes'uliyetlerinin kalktığını haber verdiği halde metinde "yamlarak işlenen günâhları da bağışlar" denilmesi izaha muhtaç bir meseledir. Çünkü "Allah kullarını, yamlarak işledikleri günâhlardan mes'ul tutmaz" ifâdesi ile "bu günahların test ıh namazı ile affedilebileceği" ifâdesi görünüşte birbirine zıttır. Bu meselenin anlaşılması için "hatâ" kelimesinin dinî bir terim olarak ne mânâ ifâde ettiğini iyi bilmek gerekir.
Hat^kelimesi, iki mânâda kullanılır; Yanlış (doğrunun zıddı) ve yanılma (Bir şeyin kusurlu bir kasıtla yapılması). İşte burada ikinci mânâ söz konusudur. İnsan oruçlu iken burnunu temizlemek için su alır o da boğazına kaçarsa, burada kasıt vardır. Fakat kastın yönü boğaz değil burundur. Şu halde hatada irâde ve kasıt var, ama kasıt meydana gelen fiile yönelmiş değil, hata edenin aklı başında ve bed-i yerindedir. Bu sebeple bu gibi hatalar sorumluluk ehliyetine bir engel teşkil etmezler. Hadleri düşürürlerse de keffâretleri düşürmezler. Çünkü dikkat ile bu gibi hatalardan kurtulmak mümkündür. Bazı hatalardan korunmak, beşerin takati dışında ise de bazıları takati dahilindedir. "Hata eseri olarak yutulan bir zehirin zararı yoktur" demlemeyeceği gibi, "hata eseri olarak işlenen günahların bir zararı yoktur" da denilemez. Binaenaleyh hadiste geçen "yanlışlıkla yapılan günâh" sözünden maksad, insanın dikkat etmek suretiyle korunması mümkün ve dolayısıyla sorumluluğu gerektiren hatalardır. Bazılarına göre, buradaki günahtan maksat, gerçek mânâda günah değil, ecrin ve sevabın noksanlığıdır. Esasen Arapça'da günah mefhûmu çeşitli kelimelerle izah edilir. Zenb, hıns, ism, cürm ve saire gibi. Zenb kelimesi hâriç, bu kelimelerin hepsi hakiki günah manasına kasden işlenmiş fiillere denir. Fakat "zenb" herhangi yanlış bir iş için kullanılan bir kelimedir. İster kasdî olsun, ister olmasın, ister yanlışlıkla, ister sehven, ister yanlış anlayış neticesi olsun, bunların hepsine "zenb" denir. Hakikatte bu, ümmetin avamı için günâh değildir. Fakat Peygamberlerin ve havassın bu hususta gafletlerinden dolayı muahezeleri mümkündür. "Hasenâtü'l-ebrâr seyyi'atü'l-mukarrabîn = iyilerin iyilikleri, mukarreblerin fenalıkları gibidir" sözü bu bâbta söylenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in istiğfarı hususunda daima zenb kelimesi kullanıldığı görülmektedir. Cürm, hıns veya ism kelimeleri kullanılmamaktadır. Zenb lafzı ise, kabahat, zuhûl ve gafletten başlayıp isyana kadar çıkar.[262]
Hadiste geçen zenb kelimesine bu açıdan bakan bazı ilim adamları buradaki "yanlışlıkla işlenen günâh "tan maksadın, hakiki günâh olmayıp "ebrârın seyyiâtı" cinsinden bir günah olabileceği kanaatine varmışlardır.
Bilindiği gibi Tesbîh Namazı mendub olan namazlardandır. Bu her re-katinde yetmişbeş defa "Sübhanallâhi ve'1-hamdülillâhi velâ ilahe illallâhu vellâhu ekber" diye tesbîh edilen dört rekatlı bir namazdır. Selâmın iki rekatta bir mi, yoksa dört rekatta bir mi verileceği konusu mezhepler arasında ihtilaflıdır. Biz bu mesele ile ilgili görüşleri 1295 numaralı hadisin şerhinde naklettik. Bu namazı kılmak için belirtilen belirli bir vakit yoktur. Özellikle mübârek gecelerde kılınırsa, daha iyi olur. Bu namaz hiç olmazsa haftada veya ayda bir defa bu da olmazsa ömürde bir defa kılınmalıdır.
Hanefi Mezhebine göre Teşbih Namazının kılınışı: Önce Allah rızası için nafile namaza niyet edilir. "Allahu ekber" diyerek namaza başlanır. Sübhanekeden sonra 15 defa yukarıda geçen ifâdeyle teşbih okunur. Fatiha ve Zammı sureden sonra da 10 defa aynı teşbih okunur. Rukû'a varılır ve üç defa "sübhâne rabbiye'1-azîm" dendikten sonra 10 kez aynı teşbihler söylenir. Rükû'dan doğrulduktan sonra "semi'allahu liman hamiden" ve "Rabbena lek"e'l-hamd"i takiben on defa aynı teşbih okunur. Sedceye varılır. "sübhâne rabbiye'l-a'Iâ" dendikten sonra 10 defa bu teşbih okunur. Secdeden kalkınca yine 10 defa bu teşbihler söylenip ikinci secdeye gidilir ve 10 teşbih okunur. Böylece bir rekati e 75 teşbih okunmuş olur. Sonra ikinci rekata kalkılarak önce onbeş tesbîh okunur yine birinci rekatteki gibi hareket edilerek oturulur. Ettehhiyyât ve salavât okunur. Selâm verilir veya selâm vermeden ayağa kalkılır. Üçüncü ve dördüncü rekatlar da bu şekilde kılınır. Teşbih adedi de 300'e ulaşmış olur. Hanefî ulemasının bu mevzudaki delili Tirmizî'nin rivayet ettiği Abdullah b. el-Mübârek hadisidir."[263]
Şâfîîlere göre ise tesbîh namazı şöyle kılınır: Bu namazı kılan bir kimse her rekatta kıraatten sonra onbeş kere "sübhanallahi velhamdü lillâhi velâ ilahe illallâhu vellâhu ekber" teşbihini okur ve yine bu teşbihi her rükû'da, rükû'dan kalkınca, secdelerde, secde aralarında istirahat oturmasında teşehhüdden evvel, veya sonra onar kere okur. Eğer teşbihlerin adedinde şüpheye düşerse en azına itibar ederek onun üzerine sayar.[264] Delilleri ise konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisidir.
Hadis hafızlarından bazıları bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerse de gerçekten bu hadis sabittir ve kendisiyle amel caizdir, tbn Huzeyme ile Hâkim bu hadisin sahih olduğunu söylerken, bazıları da hasen olduğunu söylemişlerdir. Hadis ilminde büyük ve haklı bir şöhrete erişen tbn Hacer el-Askalanî ise, bu hadis hakkında şunları söylemiştir: "Bu hadis hasen derecededir. İbnu'l-Cevzî bu hadisin mevzu olduğunu söylemekle hata etmiştir." Aslında bu hadis üç ayrı yoldan rivayet edildiği için bu rivayetler birbirini takviye ettiğinden hadis zayıf olmaktan çıkar. İbn Hacer'in dediği gibi hasen derecesine yükselir.[265]

1298. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan, demiştir ki:
Peygamber (s.a.) (bir gün) bana; "yarın gel de sana ikramda ve bağışta bulunayım" buyurdu. Ben de bana maddî bir bağışta bulunacak zannettim. (Ertesi gün huzuruna varınca bana);
"Gün (batıya) meyledince kalk, dört rekat namaz kıl" buyurdu. (Râvi sözlerine devam ederek bir önceki hadisin geri kalan kısmını) benzeri (kelimeler) ile nakl(e devam)etti (ve sonra şunları) söyledi:
"Sonra ikinci seleden başını kaldırıp oturarak doğrul ve on kere" "sübhanallph" rm fere "elhamdülillah" on kere "Allahu ekber" on kere "lâ ikine illallah" demeden ayağa kalkma. Bunu dört rekatta da yaparsın, dünyanın en büyük günahkârı bile olsan, bununla bağışlanırsın." (Abdullah b. Amr) dedi ki:
Ya bunu bu saatte kılamazsam? dedim.
"Gecede veya gündüzde kıT'diye cevab verdi.[266]
Ebû Dâvûddedi ki.Habbân b. Hilâl, Hilâlü'r-Râî'nin dayısıdır.
Bu hadisi Müstemir b. Fjyyân da Ebu'l-Cevzâ vasıtasıyla mevkuf olarak Abdullah b. Amr'den rivayet etti.

Ravh b. el-Müseyyeb ile Cafer b. Süleyman da Amr b. Mâlik en-Ntik:'sden (O da) Ebu'l-Cevzâ'dan (O da) Abbas'dan Abbâs'ın sözü Aarak nakletti. (Rajh'ın talebesi olan Yahya b. Yahya) dedi ki- iiavh'ın kndisinde (îbn Abbas'(n); "Ben (bu sözü) Peygamber saüallahü ahyhi ve sellemdm naklediyorum (dediği tesbit edilmiştir.)[267]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama bir önceki hadiste geçmiştir.Görüldüğü gibi bu hadiste Tesbîh Namazının nasıl kılınacağına dair ayrıntılı açıklama yapılmadığı halde sadece ikinci secdeden doğrulunca ayağa kalkmadan on kere tesbihatta bulunulacağı meselesi üzerinde durulmaktadır. Çünkü diğer namazlarda birinci rekatın ikinci secdesinden doğ ulunca hiç oturmadan doğrudan doğruya ayağa kalkıldığı için tesbîh namazında du böyle yapılacağı akla gelebilir. İşte bu şüpheyi yerinde görerek, ikinci secdeden sonra oturulup tesbîhat okunacağını iyice açıklığa kavuşturmak maksadıyla bu mesele üzerinde özel olarak durmaya ve tekrara lüzum görülmüştür.
Her ne kadar metinde on kere "sübhanallah = Allah (c.c.) hazretlerini her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim" on kere "elhamdülillah = olanca hümd-ü senalar Allah içindir", on kere "Allahu ekber = Allah en büyüktür"; on kere de "lâ ilahe illallah = Allah'dan başka bir ilâh yoktur" teşbihleri ayrı ayrı zikredilmişse de buna bakarak bu teşbihlerin hepsinin sırayla ve ayrı ayrı onar kere okunacağı zannedilmemelidir. Teşbihlerin "sübhanallahi ve'l-hamdülillahi velâ ilahe illalahu vellahu ekber" şeklinde birleştirilerek on defa tekrarlanacağı unutulmamalıdır.
Müellif Ebû Dâvûd, metnin sonuna talik ilâve etmekle bu hadisin başka yollarla da rivayet edildiğini ve dolayısıyla zayıf olmadığını ifâde etmek istemiştir pirinci tâlikde hadisin râvilerinden Hibbân'ın kimliğini iyice açıklığa kavuşturarak, hakkında herhangi bir iltibasa yer bırakmamak için Hilâlü'r-re'y'in dayısı olduğunu açıklamıştır.
İkinci ve üçüncü taliki de yine bu hadisin sağlam olduğunu ispat için getirmiştir.
Nitekim Ebû Bekr el-Hallâl "Kitâbü'1-îlel" isimli eserinde Ali b. Sa'id'den şunları nakletmektedir: "Ben Ahmed b. Hanbel'e teşbih namazını sordum." Bana;
Benim yanımda teşbih namazıyla ilgili sağlam bir haber yoktur" diye cevab verdi. Bunun üzerine ben:
Abdullah b. Amr hadisi var ya! Ona ne dersin? dedim.
Onu rivayet edenlerin hepsi de Amr b. Mâlik'den rivayet etmişler, diye cevap vererek, Amr b. Mâlik aleyhinde tenkîdler bulunduğunu söylemek istedi. Bunun üzerine ben de:
Fakat bu hadisi Müstemir b. Reyyân da Ebu'l-Cevzâ'dan rivayet etti, deyince hayretle:
Bunu sana kim söyledi? diye sordu. Ben:
Müslim, b. İbrahim deyince;
Müstemir sağlam ve güvenilir bir râvidir, cevabım verdi.[268]

Bazı Hükümler

1. Tesbîh namazı kılmak müstehabdır.
2. Teşbih namazım zevalden sonra ve öğle namazından önce kılmak caizdir.
3. Teşbih namazı için belli bir zaman yoktur. Mekruh vakitlerin dışında her zaman kılınabilir.
4. Tesbih namazı münferiden kılınmalıdır.[269]

1299. ...el-Ensârî (r.a.); "Resûhıllah sallallahü aleyhi ve sellem'in, şu (bir önceki) hadisi (ve içinde geçen teşbih namazıyla ilgili sözleri) Cafer (b. Ebi Tâlib)'e de söyledi" dedi. Ve (râvi Ebû Tevbe, bir Önceki hadisin senedinde bulunan) bu kimselerin (sözlerinin) benzerini nakletti. (Ve Ensarî) birinci rekatın ikinci secdesi ile ilgili olarak da (Abdullah b. Amr b. el-As'ın bir önceki) Mehdî b. Meymûn hadisin-deki sözlerinin benzerini nakl etti.[270]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 1288 - 1289 numaralı hadislerin şerhinde geçmiştir. Ancak burada şunu ilâve etmek isteriz ki, daha önce de ifâde ettiğimiz gibi müellif Ebû Davud'un bu bâbda rivayet ettiği hadisten biraz farklı olarak, Tirmizî'nin de Abdullah b. Mübârek'ten rivayet ettiği bir hadis daha vardır ki Hanefî ulemâsı bu hadisle amel ederler. Sözü geçen hadis şu şekilde tercüme edilebilir: "Tekbir aldıktan sonra "subhâneke'llâh'ümıne ve bihamdik ve tebârekesmük ve teflla ceddük ve lâilâhe ğayruk" duasını okur, sonra onbeş kere "subhânellahi velhamdülillâhi velâ ilahe illallahu vellahu ekber" der, sonre eûzu çeker ve besmele, Fatiha ve bir sûre okur, sonra on kere "subhânellahi velhamdülillâhi velâ ilahe illallahü vellahü ekber"der, sonra rukû'a gider ve onu on kere rükû'da söyler, sonra on kere rükû'dan kalkınca, sonra on kere de secdeye varınca, on kere secdeden kalkınca, on kere ikinci secdeye varınca söyler ve bu şekilde dört (rekat) kılar, işte bu bir rekatta 75 teşbih eder. Her rekata onbeş teşbih ile başlar, sonra (Fatiha ile bir sûre) okur, (kıraatten) sonra da on teşbih getirir.[271]
Bu hadiste tarif edilen teşbih namazında ikinci secdeden sonra teşbih için oturmak gerekmediğinden Hanefî mezhebine daha uygundur. Çünkü Hanefî mezhebinde istirahat celsesi mekruhtur.[272] Teşbih namazı da bir nafile olduğuna göre, bunun da üçten fazla kişinin bir imama uyarak cemaatle kılması mekruhtur. Üç kişi bir kişiye uymaları suretinde kılınacak teşbih namazında imam geceleyin kılarken kıraati açıktan teşbihleri gizli okur. Zira namazdaki okunan kıraat, teşbih, dua ve tehiyyâtlardan ancak kıraatin açıktan, diğer teşbih ve duaların ise gizlice okunacağı genel kaide halindedir.[273]

15. Akşam Namazının İki Rekatlık Sünneti Nerede Kılınır?

1300. ...Ka'b b. Ucre'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.) (birgün) Abduleşhel oğularınm mescidine gelip akşam namazını orada kıldı. Namazlarını bitirince akşam namazından sonra nafile kılmakta olduklarını gördü. Bunun üzerine: "- Bu, evlerde kılman bir namazdır" buyurdu.[274]

Açıklama

"Bu, evlerde kılınan bir namazdır" beyânı, "bu namazı evlerde kılınız" mânâsında bir tavsiyedir. Nitekim bu söz,
Nesâî ile Tirmizî'nin rivayetlerinde: "Bu namazı evlerde kılın'.' Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde de; "Bu iki rekatı evlerinizde kılın" şeklindedir. Buhârî'nin cuma bölümündeki rivayetinde; "akşam namazından sonra iki re-katlik sünneti evinde kılardı" şeklinde, teheccüd bölümünde de; "akşam ve yatsı namazlarının sünnetleri)ni evinde kılardı" şeklindedir. Buharî'nin bu rivayetine bakarak İmam Mâlik ile İmam Sevrî gece kılınan nafileleri evde kılmanın, mescidde kılmaktan daha faziletli olduğuna, gündüz nâfilelerininse tam aksine mescitte kılınmasının daha faziletli olduğuna hükmetmişlerdir. Buhârî şârihi îbn Hacer ise, bu konuda şunları söylemektedir: "Gündüz nâfilelerini mescidde kılmanın daha faziletli olduğu" görüşü üzerinde durmak gerekir. Aslında Buhârî'nin ibaresinden böyle bir hükme varmak doğru değildir.[275]
Seleften Abbâs b. Sehl b. Sa'd da bu konuda şunları söylemiştir: "Ben Hz. Osman zamanına yetiştim, akşam namazında selâmı verir vermez, mescidde hiç bir kimse kalmaz hepsi evlerine koşarlar ve iki raketlik sünneti evlerinde kılarlardı." Nitekim Meymûn b. Mihran da aynı şeyleri söylemiştir.[276]
Esasen Hz. Peygamber'in mescidde nafile kılmak âdeti değildi.[277]
İbn Ebî Leylâ konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine sarılarak mescidde nafile namaz kılmanın caiz olmayacağını söylemiş ve Ahmed b. Hanbel de bu görüşü benimsemiştir. Ulemânın büyük çoğunluğu ise, hadisteki bu emrin farziyyet değil, mendûbluk ifâde ettiğini belirtmişlerdir. Nitekim bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerif de cumhurun bu görüşünü te'yit etmektedir. Gerçekte nafile namazları evlerde kılmak hem ihlâsa daha uygun, hem de riyadan daha salimdir. Ancak itikafta olan kimse bu hükmün dışındadır. Nafileleri de mescidde kılabilir.
Bu hadisin Nesâî'deki ve Ebû Dâvûd'daki senedinde İshak b. Ka'b vardır. Bu râvinin kimliği meçhuldür. Aynı şekilde İbn Mâce'nin senedinde de zayıflık vardır. Tirmizî ise, bu hadisin sıhhatiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Bu hadis garibtir. Onu yalnız bu senedle bilmekteyiz. Sahih olan İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edilen hadistir ki İbn Ömer diyor:
"Peygamber (s.a.) akşamdan sonraki iki rekatı evinde kılardı." "Hüzeyfe (r.a.)'den de şöyle rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.) akşam namazını kıldı ve müteakiben mescidde yatsı namazını kılıncaya kadar namaz kıldı." Bu hadiste Peygamber (s.a.)'in akşamın farzından sonraki iki rekati mescidde kıldığına dair delâlet vardır."[278]

1301. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) akşam namazından sonra iki rekatlık (sünnet)te kıraati cemaat mescidden dağılıncaya kadar uzatırdı.[279]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Nasr el-Mücedder de Ya'kûb el-Kummî'den rivayet etti ve onun (Talk İbn Gannâm 'in yaptığı) gibi İbn Abbâs'a isnâd etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Muhammed b. İsa b. et-Tabbâ' da Nasr et-Mücedder vasıtasıyla Ya'kûb'dan rivayet etti.[280]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem (s.a.)'in akşam namazının sünnetim mescidde kıldığını ifâde ediyorsa da, bu akşam namazlarının bütün sünnetlerini mescidde kıldığına delâlet etmez. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.)'in nafile namazları evinde kıldığı kuvvetli delillerle sabittir. Nitekim biz ilim adamlarının bu konudaki görüşlerini bir önceki hadisin açıklamasında naklettik. Bu hadis-i şerifte söz konusu olan Resûl-i Ekrem (s.a.)'in akşam namazının sünnetlini mescidde kılması, bunun caiz olduğunu göstermek hikmetine mebnî olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan bunun itikâf hâline mahsus Özel bir durum olduğunu söylemek de mümkündür. Ayrıca eve gitmesine engel teşkil eden başka bir mazereti sebebiyle bu namazı bir defaya mahsus olmak üzere mescidde kılmak zorunda kaldığı da düşünülebilir.
Yine bu hadis-i şerifte her ne kadar Resûl-i Ekrem (s.a.)'in akşam namazının sünnetinde kıraati uzattığı ifâde ediliyorsa da, bu durum Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bu namazda, genellikle, "kâfinin" ve "Ihlâs" sûrelerini okuduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim Abdullah b. Mesûd'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.)'ın, akşamın farzından sonraki iki rekatte ve sabahın farzından önceki iki rekatte ve okuduğunu kaç kere işittiğimi sayamam."[281]
Ebû Dâvûd taliklerinde bu hadisin başka yollardan da rivayet edilmek suretiyle takviye edildiğine dikkat çekmiştir.[282]

Bazı Hükümler

1. Akşam namazının sünnetinde kıraati uzatmak caizdir.
2. Her ne kadar nafileleri evde kılmak mendubsa da mescidde kılmak da caizdir.[283]

1302. ...Bir önceki hadisle aynı mânâda bir hadis de Said b. Cübeyr tarafından mürsel olarak Peygamber (s.a.)'den rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvûd dedi ki; Ben Muhammed b. Humeyd'i şöyle derken işittim:
Ben Ya'kub'u (şöyle) derken işittim:
"Benim size Ca'fer ve Sa'îd b. Cübeyr (vasıtasıyla) Peygamber (s.a.)den naklettiğim her haber (aslında) îbn Abbâs vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'e dayanır."[284]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mürseldir. Çünkü Said b. Cübeyr tâbiûndandır.Bu bakımdan bu hadisi bizzat Hz. Peygamber'den işitmiş olması mümkün değildir. Bir sahâbiden duymuş olması lâzımdır. Öyleyse hadisin senedinde bir sahâbinin atlanmış olması gerekir. Dolayısıyle bu hadis mürseldir. îşte bu durumu açıklığa kavuşturmak için Ebû Dâvûd, metnin sonuna bir talik ilâve etmek lüzumunu hissediyor. Talikten anlaşılıyor ki; Ya'kub'un Ca'fer vasıtasıyla Said b. Cübeyr'den naklettiği her hadis her ne kadar görünüşte mürsel ise de, aslında tbn Abbâs'dan alınmışlardır. Sened-den düşen sahâbinin kimliği bilindiğine göre, bu hadis asla mürsel değildir, muttasıldır, merfû'dur.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Musannif, 1301 numaralı tbn Abbâs hadisinin sahih olduğunu ispat ve takviye için yine îbn Abbâs'dan olmak üzere dört hadis rivayet etmiştir. Bunların dördünün senedinde de Ya'kûb b. Abdillah bulunmaktadır. Bu râvi ise, Dârekutnî'ye göre güvenilir bir kimse değildir, tbn Cevzî de onu zayıf râviler arasında saymıştır. Fakat bunların dışındaki ilim adamları bu râvinin güvenilir bir kimse olduğunu söylemişlerdir.[285]

16. Yatsıdan Sonra (Nafile) Namaz

1303. ...Şüreyh b. HânTden; demiştir ki:
Âişe (r.anhâ)'ya Resûlullah (s.a.)'ıı namazını sordum. Şöyle cevap verdi:
Resûlullah (s.a.) yatsı namazım kıldıktan sonra yanıma geldiğinde kesinlikle dört veya altı rekat (daha nafile namaz) kılardı. Bir gece yağmura tutulduk. Kendisine deriden bir seccade verdik, sanki o derideki deliği kendisinden su fışkırırken görüyor gibiyim. Resûlullah'ı elbisesinin bir tarafım yerden sakınırken asla görmedim.[286]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Hz. Âişe'nin odasında kaldığı gece, yatsı namazından sonra mutlaka ev-
de nafile namaz kıldığı ifâde edilmektedir. Bu nafile namazın kaç rekat olduğu "dört rekat" veya "altı rekat" kelimeleriyle açıklanmıştır. Buradaki "veya" kelimesi "tenv = çeşitleme" anlamında kullanılmıştır. Bu takdirde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bazan dört rekat bazan da altı rekat kıldığı anlaşılır. Eğer "veya" kelimesinin "şek, şüphe" için olduğu kabul edilirse, bu takdirde Resûl-i Ekrem'in bu namazı altı rekat olarak mı, yoksa dört rekat olarak mı kıldığında Hz. Âişe'nin şüphelendiği ve birini diğerine tercih edemediği anlaşılır.
Esasen Resûl-i Ekrem (s.a.), bu namazı, dört rekat olarak da kılsa, altı rekat olarak da kılsa bunun iki rekatı yatsının iki rekatlık son sünnetinden başkası değildir. Geriye kalan dört rekatlık namaz "kıyâmü'l-leyl"dir. Bu namaz iki rekatten on rekate kadar kılınabilir.[287]
Bilindiği gibi yatsının iki rekatlık son sünneti farz namazlara bağlı olarak kılınan revâtip sünnetlerdendir. Tamamı on iki rekattır ve Allah Teâlâ'nın, bu sünnetleri kılanlar için cenneti hazırlayacağına dâir va'd-i ilâhisi vardır.[288] Resûl-i Ekrem'in yatsıdan sonra dört veya altı rekat nafile kılmış olması, bazan da yatsı namazından sonra sadece iki rekatla yetinmiş olmasına engel değildir. Nitekim bir hadis-i şerifte; "Cemaate yatsıyı kıldırır ve yine benim evime gelerek iki rekat (nafile) kılardı."[289] Duyurulmaktadır.
Ayrıca konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz'in namaz kılarken kirlenip paslanacağı endişesiyle elbisesini yerden sakınmadığına işaret edilmektedir.
Nitekim namaz kılarken elbiseyi toplamak veya elbiseyle oynamak Hanefî mezhebinde mekruhtur. Kıymetli âlimlerimizden Muhammed Zihni bu konuda şunları yazmıştır: "Secdeye giderken entariyi veya pantolonu az amel ile yukarı çekmek, diğer tarife göre -ki, Bahr-i Râik'in tarifidir- gömleğin üzerine pantolonu çekmek mekruhtur."[290]

Bazı Hükümler

1. Yatsı namazının son sünnetini dört veya altı rekat olarak kılmak mustehabtır.
2. Namaz esnasında elbiseyi korumak maksadıyla paçalarını veya yenlerini çekmek veya toplamak mekruhtur.[291]

17. Gece Namazı Mükellefiyetinin Kaldırılması

1304. ...îbn Abbâs (r.a.)'den; demiştir ki:
el-Müzzemmil (Sûresin)deki "gecenin birazı hâriç olmak üzere (gecenin) yarısı miktarınca kalk" (yahut; ondan birazını eksilt âyetini yine)[292] o sûredeki; "O bunu sizin sayamayacağınızı bildiği için size ruhsat verdi" Artık Kur'an'dan kolay geleni okuyun"[293] âyeti neshetti. gecenin ilk saatleri (demek)dir.[294] (Sahâbe-i kiramın) namazları (bu âyet gereğince) gecenin ilk saatlerinde olurdu. (Bu âyet-i kerime ile Cenab-ı Hak) demek istiyordu ki: (Bu saatler) Allah Teâlâ'nın sizin üzerinize farz kıldığı gece namazını (hakkıyla) yerine getirmeniz için daha elverişlidir. Çünkü insan uyudu mu ne zaman uyanacağım

bilemez. (Aynı sûrede geçen) [295] sözü(nün mânâsı) "Bu (saatler okunan) Kur'an'ı anlamaya daha elverişlidir" demektir. (İbn Abbâs) diyor ki: âyeti kerimesinin[296] manası, = gündüz senin için uzun bir meşguliyet var demektir.[297]

Açıklama

"Kur'an'dan kolay geleni okuyun" âyet-i kerimesindeki "Kur'an okumak"tan maksat, mecazen gece namazıdır. Kur'an ile gece namazı arasında cüz'iyyet-külliyet alâkası vardır. Cüz söylenmiş, kül kast edilmiştir. Her ne kadar bu emir farziyyet ifâde ederse de ileride açıklanacağı üzere zamanla Kur'ân okumanın mecazî mânâsı olan gece namazı kılmanın farziyyeti tamamen nesh edilmiştir. Bazılarına göre ise mecazi manası neshedilmiş, gerçek manası bakî kalmıştır. Bazılarına göre de bu emir nedb ifâde eder. Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri gece namazının tümünün terk edilmesine izin verip de biraz Kur'ân okunmasını mendub kılmakla sanki; "Kur'an'dan kolay geleni okuyun"[298] "Bu kıraatinize karşılık size gece namazının sevabım vereceğim" demek istemiştir.
Nitekim ileride gelecek olan 1395 numaralı hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Kim (geceleyin) on âyet okursa o kimse artık kesinlikle gafiller sınıfına yazılmaktan kurtulur, yüz âyet okuyan itaatkâr kimseler zümresine . kaydolur; bin âyet okuyan kimse ise, bir kınlar tasaddıık eden ve onun sevabına erişen kimseler sınıfına yazılır..." Bu hadis-i şerifi aynı zamanda îbn Huzeyme ile İbn Hıbbân da rivayet etmişlerdir. Ancak İbn Hibbân'ın rivayetinde "bin âyet" yerine "ikiyüz âyet" denilmektedir. Muâz (r.a.)'den; "Bir kıntarın 1200 (bin iki yüz) okka olduğu ve bir okka sevabının da semâvât ile arzda bulunan maddi kıymetlerden daha hayırlı olduğu" rivayet edilmiştir. İbn Abbâs Tefsir'inde beyan olunduğuna göre; "gecenin birazı hâriç olmak üzere kalk"[299] âyet-i kerimesi nazil olunca Peygamber efendimiz ve sahâbe-i kiram bu emre uyarak geceleyin namaza kalktılar. Ancak yine bu emre uyarak gecenin birazında yatmak istemişlerse de "biraz" kelimesinin miktarını kesin bir şekilde tâyin ve tesbit edemediklerinden bütün geceyi namazla geçirdiler. Bu durum kendilerine çok zor gelmeye başladı. Bunun üzerine Cenabı Hak: "Gecenin yansı miktarında yahut ondan birazını eksilt."[300] ayeti kerimesini indirdi. Fakat ashab-ı kirama bu da zor gelmeye başladı. Çünkü ayaklan şişiyordu. Bir sene bu şekilde gecenin yansım namazla geçirdiler. Nihayet "O bunu sizin sayamayacağınızı (yani gecenin yarısını veya üçte birini kılmaya gücünüzün yetmeyeceğini) bildiği için size karşı (ruhsat cihetine) döndü. (Yani, sizden gecenin yarısında veya üçte birinde kâim olmak farziyyetini kaldırdı) Artık Kur'an'dan kolay geleni okuyun"[301] âyet-i kerimesini indirerek gecenin yarısını veya üçte birini namazla geçirme farziyyetini ümmetten kaldırdı. Farz olan gece namazının miktarı en aza indirilmiş oldu ki, iki rekat namaz kılmakla bile bu farizanın ifâ edilmiş sayılacağını bildirdi. Bu durum beş vakit namaz farz kılınmadan önce idi. Ramazan orucunun farz kılınmasıyla diğer oruçların farziyeti; zekâtın farz olunmasıyla sadakanın farziyyeti nasıl neshedildi ise, beş vakit namazın farz kılınmasıyla da gece namazı kılmanın farziyyeti tamamen neshedümiş oldu.
îbn Cevzî de Zadu'l-Mesîr tî ilmi'r-lefsîr isimli eserinde İbn Abbas'a uyarak şunları söylüyor: "Gecenin birazı hâriç olmak üzere kalk, gecenin yansı miktannca, yahut ondan birazını eksilt"[302] âyet-i kerimesi nazil olunca bu âyeti okuyan veya işiten bir kimse gece namazının müddetini tesbîtte hata ederim endişesiyle bütün geceyi uykusuz geçiriyordu. Bu iş müslümanlara ağır gelmeye başladı. Nihayet bir sene sonra "O bunu sizin sayamayacağınızı bildiği için size karşı (ruhsat cihetine) döndü"[303] âyetini indirerek gece namazını muayyen bir miktarda kılmanın farziyyetini kaldırdı. Gece namazının farziyyetinin tamamen neshedilmesi ise, bir sene sonra beş vakit namazın farz kılınması ile gerçekleşti. Böylece gecenin uzunca bir kısmını namazla geçirme emriyle gece namazının hafifletilmesine izin verilmesi arasında bir sene geçtiği gibi, gece namazının başlangıcıyla neshedilişi arasında da iki sene geçmiş oldu."
Netice olarak bu âyet, sûrenin başındaki gece kıyamı emrinin şiddetini, miktarını hafifletmiş beş vakit namaz farz kılındıktan sonra akşam ve yatsı, gece kıyamı cümlesinden kalarak teheccüddün farziyyeti, mendubluğa dönüşmüştür.[304]

Bazı Hükümler

1. Bidâyet-i İslâm'da gecenin yarısını veya üçte birini veya üçte ikisini namazla geçirmek Hz. Peygambere ve ashabına farz idi. Bir müddet sonra bu âyetle[305] hafifletilerek gece namazı kılma görevi iki rekatla bile yerine getirilmiş sayıldı. Daha sonra beş vakit namazml farz kıhnmasıyle gece namazının farziyyeti bu ümmetten kaldırılarak mendubluğa çevrildi. Bazılarına göre Kur'an-ı Kerim'de bu sureden başka sonu başını nesh eden bir sure daha yoktur.
Ulemâ gece namazının hükmü hakkında ihtilâfa düşmüştür. Bu konudaki belli başlı görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:
a. Gece namazı Resûl-i Ekrem'e ve ümmetine hiçbir zaman farz kılınmamıştır. Çünkü gece namazıyla ilgili âyet-i kerimede; "Gecenin birazı hâriç olmak üzere kalk gecenin yansı miktarınca yahut ondan birazını eksilt. Yahud (o yarının) üzerine artır"[306] buyurularak Resûl-i Ekrem, gece namazını kılıp kılmamak arasında muhayyer bırakılmıştır. Halbuki farz namazlarda muhayyerlik yoktur. Bu durum gece namazlarının farz değil, mendub olduğunu gösterir. Ancak bu görüş âyet-i kerimedeki muhayyerlik, gece namazının kılınıp kılınmamasıyla ilgili olmayıp mikdanyle ilgili olduğu gerekçesiyle tenkîd edilmiştir.
b. Bir koyun sağacak süre kadar bile olsa her müslüman üzerine gece namazı kılmak farzdır. Hasan el-Basrî ile İbn Şîrîn "Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun"[307] âyet-i kerimesini delil getirerek bu görüşü benimsemişlerdir. Ancak ulemâ bu görüşün şâz ve tatbiki gerekmeyen bir görüş olduğunda ittifak etmişlerdir. Ve gece namazının; "o bunu sizin sayamayacağınızı bildiği için size karşı (ruhsat tarafına) döndü"[308] âyet-i kerimesiyle nesh edildiğini söylemişlerdir.
c. Sadece Peygamber (s.a.)'e farz idi. Bu görüş İmam Mâlik (r.a.)indir. Delili, "gecenin bir kısmında da uyanıp sırf sana mahsus fazla (bir ibadet) olmak üzere onunla (Kur'ân ile) gece namazı kıl"[309] âyet-i kerimesidir. Hazret-i İmama göre: -Bu

âyeti kerime de buluflan “ = sana mahsus özel bir nafile olarak" sözü bu namazın sadece Resûl-i Ekrem'e has bîr namaz olduğunu göstermesi bakımından yeterlidir. Bu bakımdan burada Resûlullah'a yönelen her emir aynı zamanda ümmeti için de geçerlidir. Binaenaleyh "gece namazı kılmakla Resûl-i Ekrem kadar ümmeti de mükelleftir" diyerek yapılacak bir itiraza yer yoktur.- Nitekim meşhur müfessir Alûsî de Tefsir'inde aynı görüşlere yer vermiştir. Ancak şurasını unutmamak lâzımdır ki, buradaki "nafile” sözünden maksat mükellefin yapmakla yapmamak arasında muhayyer olması anlamındaki muhayyerlik değildir. Eğer öyle olsa bu nafilenin Peygambere has özel bir nafile olmasının bir mânâsı kalmazdı. Çünkü bilindiği gibi gece namazı bu mânâda herkes için nafile bir namazdır. Buradaki nafilenin mânâsı ümmet üzerine yüklenen farzlardan fazla olarak Resûl-i Ekrem (s.a.) üzerine yüklenen bir farz demektir.[310]
Bu konuda Abdulvehhab Şa'rânî de şunları söylemektedir: "Onlar ayakları şişinceye kadar ibâdetle kâim olsalar bile yine kendilerini nafile ibâdetlere ehil görmezlerdi. Onlar bu ibâdetlerini ancak farzlarda hâsıl olan noksanlıkların tamamlayıcısı olarak kabul ederlerdi. Çünkü hakikatte nafile ibâdetler farzlarını noksansız edâ edebilenler içindir.
Nitekim Allah Teâla'nın:
"Gecenin bir kısmında uykuyu bırakarak gece namazı kıl. Bu senin için ayrı bir ibâdettir"[311] mealindeki âyet-i celilesi, buna işaret etmektedir. Peygamber Efendimizin farz namazları kemal mertebede olduğu için Allah Te-âlâ bu âyet-i celîlede teheccüd namazının O'na mahsus olduğunu zikretmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz ibâdetlerini eksik yapmaktan masumdur. Nitekim Hafız Celaleddin es-Süyûtî "el-Hasâis" adlı eserinde, ve daha başkaları bu hususu bildirmişlerdir.
Nitekim Konyalı M. Vehbi Efendi de İsra suresinin 79. âyet-i kerimesini açıklarken şunları nakletmiştir: "İbtidâ-yi İslâmda teheccüd namazı her mü'mine farz iken, beş vakit namaz farz olunca ümmet hakkında teheccüdün farziyyeti nesh edildi de nafile olarak meşrûiyyeti bakî kalmıştır.Binaenaleyh ümmetin'zühd ve takva erbabından teheccüd namazına devam edip faziletini alanlar vardır. Amma Resûlullah (s.a.) hakkında farziyyeti bu âyetle sabittir ve hassa-i Nebidendir. Resûlullah için ziyâde bir şeref ve fazilettir ve salat-ı mefrûze üzerine zâid bir farz olduğu cihetle nafile ve farziyyeti Resûlullah'a mahsus olduğunu beyân için duyurulmuştur."[312]
d. Gece namazı kılmak hem Peygamber (s.a.) için hem de ümmeti için mendûbtur. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Bu görüş aynı zamanda İbn Abbâs, Mücâhid ve Zeyd b. Eslem'den de nakledilmiştir. Nitekim Müslim'in Sahih'inde bulunan[313] ve ileride gelecek olan 1340 numaralı hadis-i şerif de bu görüşe delil olarak alınmıştır.
İşaret edilen bu hadisten âyetin âyetle neshinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Ancak yukarıda da izah ettiğimiz gibi her ne kadar ulemânın bir kısmı; "gece namazının tamamen nesh edilmesi beş vakit namazın farz kı-lınmasıyle gerçekleşmiştir" diyorlarsa da, bu görüş MenheI sahibi es-Subkî tarafından tenkîd edilmiştir. Bilindiği gibi bir hükmün diğer bir hükmü nesh edebilmesi için her iki hükmün birbirine zıt olması ve ikisinin bir arada uygulanma imkânının bulunmaması gerekmektedir. Meseleye bu açıdan bakınca beş vakit namazın farz olması, gece namazının farziyyetinin neshini gerektirmeyeceği anlaşılır. Çünkü her ikisinin farz olarak yürürlükte kalması mümkündür. İşte Menhel sahibi bu görüşten hareket ederek "gece namazının farziyyetinin neshedilmesinin beş vakit namazın farz kılınmasıyla değil, daha önce geçen "bir gün ve gecede beş vakit namazdan başka farz namaz yoktur" mealindeki 391 numaralı hadisle gerçekleştiği hükmüne varmıştır.[314]

1305. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
Müzzemmil sûresi'nin ilk âyetleri nazil olunca (Hz. Peygamber ve ashabı) yaklaşık olarak Ramazan ayı(ndaki gecelerde) durdukları kadar namazda dururlardı(Bu durum Müzzemmil Suresinin) son âyeti ininceye kadar devam etti.
(Bu Sûrenin) iik âyetlerinin nüzulü) ile son âyeti(nin nüzulü) arasında (geçen süre) bir sene oldu.[315]

Açıklama

“Müzzemmil suresinin ilk âyetler"inden maksat "Ey (esvabına) bürünen (habibim) gece(nin) birazı hâriç olmak üzere kalk;(gecenin) yansı mikdannca yahut ondan birazını eksilt"[316] âyetleridir.
Son âyeti ise, "Şüphe yok ki Rabbin senin gecenin üçte ikisinden biraz eksik, yarısı, üçte biri kadar ayakta durmakta olduğunu ve senin maiyetinde bulunanlardan bir zümrenin de (böyle yaptığını) elbet biliyor" diye başlayıp "Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun" (Müzzemmii 20) mealindeki cümlenin sonuna kadar devam eden âyet-i kerime nüzulü arasında geçen zaman içerisinde Hz. Peygamber ve ashabı geceleri kalkıp Ramazan gecelerinde kılınan gece namazları kadar namaz kılarlarmış. Bu süre bir sene devam etmiştir. Nitekim Müslim ve Nesâî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettikleri şu hadis-i şerîf de bu gerçeği te'yîd etmektedir: "İşte Allah azze ve celle bu sûrenin başında gece namazını farz kıldı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) ile ashabı bir sene gece namazına kalktılar.”[317]
Mâverdî'den gelen bir rivayete göre de Peygamber (s.a.) ve ashabı onaltı ay gece namazlarına bu şekilde devam etti. Ancak on altı ay sonra "Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun” (Müzzemmil 20) mealindeki âyet-i kerime nazil olunca bu mükellefiyyet en az hadde indirilmiştir. Başka bir ifâde ile Müzzemmii Sûresinin ilk âyetinin nüzulü ile son âyetinin nüzulü arasında on altı ay geçmiştir.[318] Bütün bu rivayetlerle birlikte gece namazının tamamen nesh edilmesinin beş vakit namazın farz kılınmasından sonra olduğu dikkate alınırsa, neshin Mekke'de gerçekleştiği anlaşılır. Çünkü namazın farz kılındığı İsrâ hâdisesinin hicretten bir seneden daha fazla bir zaman önce vuku'a geldiği bilinen bir gerçektir. Fakat gece namazmın hafifletilmesini emreden Müzzemmil Sûresinin 20.âyetinde Medine'de meşru kılındığı kesinlikle bilinen cihâd ve zekât hükümleriyle ilgili cümleler bulunmaktadır. îşte bu durumu gözönünde bulunduran" Muhammed b. Nasr el-Mervezî bu âyetin kesinlikle Medine'de nazil olduğunu söylemiştir ki bu görüş, konumuzu teşkil eden, hadisdeki "Bu sûrenin ilk âyetleri ile son âyetinin nüzulü arasında geçen süre bir sene oldu" ifâdesine ters düşmektedir. Ancak Hafız İbn Ha-cer el-Askalânî Fethu'l-Bâri'de Mervezî'ye ait bu görüşü ele alarak yanlışlığını şöyle ifâde etmiştir: "Şurasını iyi bilmek lâzımdır. Bu âyet-i kerimede

geçen cihâdla ilgili cümleler o anda cihâdın farz kılındığını ifâde eden cümleler değildir. Bilakis bu cümleler, "bir takımı da Allah yolunda çarpışacaklardır" şeklinde cihâdın ileride meşru kılınacağına delâlet eden istikbâl sîgasıyla gehristir. Bu da gösteriyor ki Allah Teâlâ ileride yapılacak cihâdlan ilm-i ezısiyle bildiği için daha mü'minlerin başlarına sıkıntı gelmeden evvel gece namazı mükellefi yy etini bunlardan hafifletmiştir." Kıymetli müfessirlerimizden Elmalılı Hamdi ise, bu âyetle ilgili olarak şunları söylermV"ıı:"Bütün bunları miilahâzadan sonra şu kanaat hâsıl oluyor ki: Bu âyetin hepsi değilse bile, en az bir-iki cümlesi Medenî olmak gerekir."[319] Nitekim İbn Cerîr et-Taberî'nin tefsirindeki Müzzemrnil Sûresinin ilk âyetleriy-le son âyetlerinin nüzulü arasında geçen sürenin on sene olduğuna dâir rivayet de Hamdi Yazır merhumun görüşünü desteklemektedir. Bununla birlikte bu konuda gelen hadîsler incelendiği .aman bu sürenin bir sene olduğuna delâlet eden hadîslerin hem daha tok, hem de daha kuvvetli olduğu görülür.[320]

Bazı Hükümler

1. Gece namazının farzıyyetı nesh edilmiştir.
2. Ashab-ı kiram ramazan gecelerinin yarısı, üçte biri, üçte ikisi gjoı büyük bir kısuını namazla geçirirlerdi.
3. Ramazan gecelerinin ihyası, .nendub olan teheccüd namazından daha uzun olmalıdır.[321]

18. Gece (Namaza) Kalkmak

1306. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Sizden biriniz uyuduğu vakit şeytan, onun ense köküne üç düğüm vurur; her düğümün bulunduğu yere; "Haydi uyu, gecen uzun ola!" (diyerek) vurur. Eğer o kimse uykudan uyandığı vakit Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür. Abdest alırsa bir düğüm daha çözülür. Namaz kılacak olursa bir düğüm daha çözülür ve gönlü rahat olarak sabahlar. Yoksa pis ve tenbel olarak sabahlar."[322]

Açıklama

"Şeytan'ın düğüm vurması"yfa ne kast edildiği meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır.Bazılarına göre bu söz hakikî manâsında kullanılmıştır. "Sizden biriniz uyuduğu zaman şeytan onun ense köküne gerçek manada iple düğüm atar" demektir. Nitekim İbn Mâce'nin rivayetinde bu hadîs: "şeytan geceleyin birinizin ense köküne, üzerinde üç düğüm bulunan iple düğüm vurur" şeklinde gelmiştir ki oradaki "iple"'kelimesi bu düğümün hakikî manada kullanıldığını gösteren bir karîne-i muayyinedir. Ahmed b. Hanbel'in ve İbn Hibbân'ın rivayetlerinde de bu düğüm vurmak kelimesi iple birlikte kullanılmıştır. Bilindiği gibi kadınlar genellikle ipleriyle düğüm vurmak ve üzerine birşeyler okumak suretiyle sihir yaparlar. İşte şeytan da uyuyan kimseye kendine mahsus iplerle düğüm atmak suretiyle onu büyüler ve te'sir altına alır.
Bazılarına göre ise şeytanın düğüm vurması mecazdır. Bunlar şeytanın uyuyan kimseyi zikirden ve namazdan alıkoymak gibi işlerini, bir sihirbazın, büyülediği kimseye karşı yaptığı işlere benzetmişler ve "düğüm vurmak" kelimesinin bu manada kullanıldığını söylemişlerdir.
Bir takımları ise "düğüm"den murad, kalbin karar verip niyet etmesidir. Böyle olan kimse sanki şeytan kendisine vesvese vererek üzerinde uzun bir gece olduğuna inandırmış gibi gece namazını te'hîr etmeye kararlıdır, en-Nihâye sahibi Îbnu'l-Esîr'e göre ise bu kelimeden maksat Şeytanın insana uykuyu ağır bastırması ve uykusunu uzatmasıdır. Bu şekilde, sanki önüne bir set çekmiş ve üzerinde üç düğüm vurmuş gibi olur. Bu konuda sayın Ahmed Davudoğlu Müslim Şerhi'nde şunları naklediyor:
"İbn Battal diyor ki: Resûlullah (s.a.) düğümün mânâsını "uzun bir geceyi iltizam et" demekle tefsir etmişdir. Her halde bu sözü şeytan, bir kimse uyanmak istediği zaman söyler. Ben bu hadîsi tefsir eden zevattan birinin; "üç düğümden m ura d yiyip içmek ve uyumaktır" dediğini gördüm. Görülmüyor mu ki "çok yeyip içen çok uyur." Bazıları bu kavlî ihtimalden uzak görmüşlerdir. Çünkü hadiste düğüm vurma işinin uyuduktan sonra yapıldığı bildirilmektedir.
"Bir takımlarına göre bu söz istiaredir. İnsanların akitlerinden alınmıştır. Bundan murad akdin kendisi değildir. Ancak insanlar yaptıkları akitlerle başkasının tasarrufunu men'ettikleri gibi, şeytanın misâli de böyledir. O da uyuyan kimseyi sevdiği zikrullahdan men eder.
"Şeytandan murad cins de olabilir. İblis de. Yalnız bu tefsire Aynî itiraz etmiş ve "geceleyin uyuyanlar çoktur. İblîs onların her birine yetişemez. Meğer ilk bendegânına emrettiği için o iş ona nisbet olsun... bir de şeytanların azgınları ramazanda bukağılanırlar. Bunların en büyüğü İblistir" demiştir."
"Haydi gecen uzun ola!... diye vurur" cümlesindeki vuruştan maksad, elle vurmaktır. Bu cümle onun yaptığı işi te'kîd için zikredilmiştir. Bazıları: "Buradaki vuruştan murad, uykusunu getirmektir" demişlerdir.
Müslim'in burada: "Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür, abdest alırsa iki düğüm çözülür, namaz kılarsa bütün düğümler çözülür" şeklindeki rivayeti bu babdaki muhtelif rivayetlerin sahih olduğuna delildir. Filhakika hadisin bazı rivayetlerinde "Namaz kılarsa bütün düğümler çözülür" ibaresinin yerine; "Namaz kılarsa bir düğüm çözülür" denilmiştir. O rivayetlerde sair düğümler hakkında dahi "bir düğüm çözülür" tâbiri kullanılmıştır.
"Bunların hepsi sahih ise de üçüncü düğüm hakkında cemi' sîgası ile vârid olan "Bütün düğümler çözülür" rivayeti diğerlerinden evlâdır.
"Namaz kılan kimsenin sevinerek sabahlaması Allah Teâlâ'nın, kendisini ibâdete muvaffak kıldığındandır. Gönül rahatlığı ise, Allah Teâlâ'nın, kendisine bereket ihsan eylediği ve kendisinden şeytanın düğümleri ırak olduğu içindir. Namaz

kılmayanın, nefsi pis olarak sabahlaması ya âdet edindiği namazı bıraktığından yahut niyet ettiği hayrı yapamadığındandır.
"Kirmanı (v. 786/1384) şöyle diyor: "Malumun olsun ki hadisin sonundaki; "aksi takdirde nefsi pis ve tenbel olarak sabahlar" cümlesinin muktezası, bu üç şeyi yani zikri, abdesti ve namazı bir araya getirmeyen kimse nefsi pis ve tenbel olarak sabahlayanlar zümresine dahildir, demektir. İsterse bâzısını yapmış olsun!" Bu te'vîle göre cümle şöyle takdir olunur: "Eğer Allah'ı zikretmez, abdest almaz, namaz da kılmazsa, nefsi pis ve tenbel olarak sabahlar."
"Gerçi Ebû Bekr ile Ebû Hureyre (r.anhumâ)'nın vitr namazını gecenin evvelinde kılarak, bir daha namaza kalkmadıkları rivayet olunmuştur.
Fakat onlar bu hadisteki tenbeller zümresinden sayılamazlar, zira hadisteki tenbelden murad, hiç gece namazı kılmadan uyuyan ve kalkmaya da niyeti olmayan kimselerdir. Gecenin evvelinde vitir namazını kıldıktan sonra âhirinde kılmak niyeti ile yatanlar, bunlara dahil değildir.Buna delil "et-Tavdîh" sahibinin gösterdiği şu hadistir:
"Gece namazı kılmayı âdet edinen hiç bir kimse yoktur ki, uyku galebe çalarak, o namazı kılamadığı vakit kendisine namazı kılmış gibi ecir yazılmasın. Onun uykusu da namaz sayılır." Bu hadisi İbnu't-Tîn rivayet etmiştir, tbn Hibban'ın "SahilT'inde dahi bir benzeri vardır.
Hadîs-i şerifte, şeytanın düğümlerinin üç ile sınırlandırılmış olması, yâ te'kîd içindir, yahut düğümler ancak bu üç şeyle yâni zikir, abdest ve namazla çözüldüğündendir.
"Bu hadîs: "Hiç biriniz benim nefsim habistir demesin!'1 hadisine muhalif sayılmaz. Çünkü o hadiste insanın bu sözü kendisi için söylemesi yasak edilmiştir. Bu hadisde ise, başkasının sıfatı haber verilmektedir."[323]

Bazı Hükümler

1. Sabah uykudan uyanınca zikirde bulunmak abdest alıp namaz kılmak teşvik edilmiştir.Burada zikirden murad, belli bir zikir olmayıp kalbî veya lisanı zikrin bütün nevilerine şâmildir. Bu konuda mevcûd dua kitablannda bulunan me'sûr dualardan biri de okunabilir. Ancak bu zikirlerin en büyüğü ve faziletlisi muhakkak ki Kur'an-ı Kerîm okumaktır.
2. Geceleyin uyandıktan sonra abdest alıp az da olsa namaz kılmanın fazileti büyüktür.
3. Zikir abdest ve namaz şeytanı insandan uzaklaştırır. Fakat cünüb olan bir kimseden sadece abdest almak şeytanın uzaklaşması için yeterli değildir. İleride inşaallah Edeb bölümünde bu konu üzerinde yeterince durulacaktır.[324]

1307. ...Aişe (r.anha)'dan; buyurdu ki:
Gece namazını terk etme.Çünkü Resulullah (s.a.) onu terk etmezdi.Hasta veya yorgun olduğu zaman oturarak kılardı.[325]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Resul-i Ekrem (s.a.)'in yorgun ve rahatsız olduğu günlerde bile gece namazını ter etmediği açıkça ifade edilmektedir.Her ne kadar oturarak kılınan nafile namazın fazilet ve ecri, ayakta kılınan, nafile namazın fazilet ve ecrinin yarısı kadar ise de namaz bölümünün 69.babında açıklandığı gibi, bir rahatsızlıktan dolayı oturarak kılınan namazın ecri, ayakta kılınan namazın ecrine denktir.Bununla beraber Resul-i Ekrem (s.a.) için özürsüz bile olsa oturarak kıldığı nafile namazın sevabı ayakta kılınan namazın sevabına eşittir.[326] Bu durum onun hasaisindendir.Nitekim bu konuda Nimet-i İslam'da şöyle denilmektedir:"Nafile namazı kıyama güç yeter iken oturarak kılmak kerahetsiz olarak caizdir.Bu nafile isterse müekked olan sünnet namazlardan olsun.Ne var ki özürsüz olarak kılınana yarı ecir (sevap) vardır.Çünkü hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:"Kim namazı ayakta kılarsa bu efdaldir.kim de oturarak kılarsa onun için de ayakta kılmanın yarı ecri vardır."
Bu hadisin hükmünden Efendimiz (s.a.)'in kendileri ve özründen dolayı oturarak kılanlar müstesnadır.Ancak farz namazlarda ayakta durmak bir rükün olduğundan özürsüz olarak terki caiz olmadığı cihetle özürsüz olarak ayağa kalkmadan kılınan farz namazların caiz olmadığında ittifak vardır.[327]

Bazı Hükümler

1. Ufak tefek yorgunlukları bahane ederek gece namazı terk edilmemelidir.
2. Nafile namazları oturarak kılmak caizdir.[328]

1308. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; dedi ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Gecenin bir kısmında kalkıp namaz kılan ve karısını da (namaz kılması için) uyandıran, kalkmak istemediği zaman yüzüne su serpen kimseye Allah rahmetini ihsan etsin. Gece kalkıp namaz kılan ve kocasını da (namaz kılması için) uyandıran, kalkmak istemediği zaman yüzüne su serpen kadına Allah rahmetini ihsan etsin."[329]

Açıklama

"Rahimellâhu" cümlesinin,
1. Haber cümlesi olması mümkündür. O takdirde bu cümleyi "Allah (o kimseye) rahmet edecektir" şeklinde tercüme etmek gerekir.
2. "İhbar" şeklinde gelmiş "inşâ" cümlesi olması mümkündür. Biz tercümemizde bu ikinci ihtimali tercih ettik.

"Gece kalkıp namaz kılan ve karısını da uyandıran" cümlesindeki "ve" harfi, mutlak cem' içindir. İşlerin sırayla yapılması anlamına gelen "tertib" için değildir. Bu bakımdan gece namaz kılan kişinin önce namaz kılıp ondan sonra eşini namaza kaldırması söz konusu değildir. Bu konuda biraz namaz kıldıktan sonra eşini kaldırmakla önce eşini kaldırıp sonra namaz kılmak arasında bir fark yoktur. Mühim olan kendisi namaz kılmakla birlikte eşi-ni de namaza kaldırmaktır. Burada namaz kılmanın önce zikr edilmiş olması, mutlak surette insanın eşini namaza kaldırmadan önce kendisinin kılması lâzım geldiği, aksi takdirde hadis-i şerifte va'd edilen ecr ve sevaba erişemeyeceğini ifâde etmek için değil, sadece insanın başkasına yapacağı va'z ve nasihati önce kendi nefsinde uygulaması lâzım geldiği gerçeğini ifâde etmek içindir. Bu konuda idaresi altında bulunan diğer ev halkı da eşi durumundadır. Hadis-i şerifte onları da geceleyin namaza kaldırmakla aynı sevaba erişileceğine işaret edilmiş ve onları kaldırmaya da tavsiye bulunmaktadır. Şurasını da unutmamak lâzımdır ki: Bütün dinî irşâdlarda esas olan karşıdakini hikmetle ve güzel sözlerle ikna etmek ve Allah'ın emrine yöneltmek olduğuna göre, gece namazlarına kaldırma hususunda da aynı esaslardan hareket etmek ve dolayısıyla gündüzleri ona gece namazının faziletini ve ehemmiyetini en güzel, en müessir ve kalıcı bir biçimde telkin edip onu iyice ikna etmek lâzımdır. Bir kimse Önce bu görevi yerine getirdikten sonra geceleyin uyumakta olan eşini namaza çağırabilir. Bu mesele Kur'an-i Kerîmde şu şekilde ifâde edilmiştir: "İnsanları Rabbînin yoluna hikmetle (sağlam delillerle) güzel öğütle davet et. Onlarla mücâdeleni en güzel (yol) hangisi ise, onunla yap."[330]
İşte bu meseleler davet ve irşadın herkesçe bilinen meşhur esasları olduğu için hadîste ayrıca tekrara lüzum görülmemiştir. Ancak insan bütün bu telkinlerden sonra gece namazına kalkmak için can attığı halde bir türlü uykunun tesirinden kendisini kurtaramayan eşinin, uykudan kalkmadığını görünce yüzüne su serperek namaza kalkmasına yardımcı olabilir. Hadîs-i şerifte "yüzüne su serpen" ifadesiyle bu noktaya işaret edilmiştir. Çünkü yüze su serpmek uykunun giderilmesi için çok te'sirlidir.[331]

Bazı Hükümler

1. Ölüler için olduğu gibi diriler için de "Allah rahmet eylesin*' şeklinde dua etmek caizdir.
2. Gece namazına kalkmak müstehabtır.
3. İnsanın gece namaza kalkınca ev halkını da kaldırması tavsiye edilmiştir.
4. Uyuyan bir kimseyi nafile kılması için uykudan uyandırmak caizdir.
5. Tembellik veya uyku te'siriyle hayırdan uzak kalan bir kimseyi rahatını kaçırıcı bir usulle de olsa içinde bulunduğu rahâvetten kurtarıp onu hayra iletmek hayrda yardımlaşmaktan sayılır.[332]

1309. ...Ebû Saîd ve Ebû Hureyre (r.anhumâ)'dan; dediler ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
Bir adam gecenin bir kısmında karısını uyandırır, sonra her ikisi de iki rekat namaz kılarsa -yahut (o adam tek başına) kılarsa-(erkek) Allah'ı zikr eden erkekler zümresine (Kadın da) Allah'ı zikreden kadınlar zümresine kay d edilir.[333]
Râvi tbn Kesir bu hadisi(n senedini Hz- Peygamber'e) ulaştırmadı ve Ebû Hureyre'den hiç bahsetmedi. Bu hadisi (sanki) Ebû Saîd'in sözü (imiş gibi) nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadisi tbn Mehdi Süfyan 'dan nakletti ve; "Öyle zannediyorum ki (Süfyan bu hadisin senedinde) Ebû Hüreyre'yi de zikretti, dedi. Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyan 'in bu hadisi mevkuftur.[334]

Açıklama

"Bir adam gecenin bir kısmında karısını uyandırırsa" buyurulmasından; "burada vâdedilen mükâfatın sadece "karısını geceleyin namaza kaldıran erkeklere ait olduğu, eşini gece namaza kaldıran kadınların bu vâde dâhil olmadıkları" gibi bir mana anlaşılabilirse de, aslında bu vadin, geceleyin namaz kılmak için eşini namaza kaldıran kadınlar için de geçerli olduğu bir önceki hadîste açıkça ifâde edilmiş bulunmaktadır. Ancak, genellikle geceleri ilk defa uyanıp eşini de uyandıran erkekler olduğu için genel durum nazar-ı itibara alınarak sadece erkeklerden bahsedilmekle yetinilmiştir. Maksat ev halkından birinin gece namaza kalkıp kim olursa olsun, diğer ev halkını veya akrabasını namaza kaldırmasıdır. Neticede kalkanlar veya kaldıranlar kadın iseler, Allah'ı çok zikreden kadınlar zümresine, erkek iseler Allah'ı çok zikr eden erkekler zümresine kayd edileceklerdir. Hadîs-i şerîf bunu müjdelemektedir. Bu müjdeye erişebilmek için gece kılınacak olan namazın belli bir miktarı yoktur. Sadece iki rekat namaz kılmak bile bu müjdeye erişebilmek için yeterlidir. Ayrıca bu namazın farz veya nafile olması arasında bir fark yoktur. Bu hadis-i şerifte "Şüphesiz ki, (teşbih ile tahmîd ile, tehlîl ile tekbir ile Kur'ân tilâveti ile ilim tahsili ile) Allah'ı çok zikreden erkeklerle, (Allah'ı) çok zikreden kadınlar, (işte) bunlar için Allah mağfiret ve mükâfatlar hazırlamıştır."[335] âyet-i kerimesine bir işaret vardır.
Zikrin çokluğu şahıstan şahsa değişir.
Bu hadis, üç isnad ile, rivayet olunmuştur:
a. tbn K.esîr, Süfyan'dan Ebû Said'in sözü olarak nakletmiştir.
b. Muhammed b. Hatem, Abdullah b. Mûsâ, Şeybân ve A'meş vasıtasıyla Ebû Hüreyre'ye ve Ebû Said'e erişir. Ve bunların her ikisi de ayrı ayrı Hz. Peygamber'e eriştirirler. Beyhakî es-Sünen Kübrâsı'nda; "İşba b. Câ'-fer er-Razi de bu hadisi merfû olarak Süfyan'dan nakletti" demektedir.
c. İbn Mehdî de Süfyan'dan Ebû Saîd'in ve Ebû Hüreyre'nin sözü olarak, yani mevkuf olarak nakleder. Ancak bu mevzudaki mevkuf hadisler hükmen merfû' hadis durumundadırlar. Çünkü âhiret alemiyle ilgili bir mükâfat konusunda hiçbir sahâbî kendi kafasından bir söz söyleyemez ve bir fikir beyân edemez. Şayet bu konuda herhangi bir sahabî fikir beyân etmişse

bunu mutlaka Cenab-i Peygamber'den duymuştur. Bu bakımdan bu konuda rivayet edilen mevkuf hadisler (sahâbî sözleri), hükmen merfu hadisten sayılmıştır.[336]

Bazı Hükümler

1. Gece namazının sevabı yüktür.
2. Hayırda yardımlaşmak lazımdır.
3. Allah kendisini çok zikr edenler için büyük mükâfatlar hazırlamıştır.[337]

Namazda Uyuklama[338]

1310. ...Peygamber (s.a.)'in zevcesi Hz. Âişe'den; (Peygamber -s.a.-) şöyle buyurmuş:
"Biriniz namazda iken uyuklayacak olursa kendisinden uyku gidinceye kadar (yatıp) uyusun. Çünkü uyuklayarak namaz kıldığı zaman istiğfar edeyim derken kendisine sövmesinden korkulur."[339]

Açıklama

= uyuklama kelimesiyle eğer hafif uyku kast edilmişse, "yatıp uyusun" emri istihbâb (müstehab olma) ifâde eder. Bu bakımdan kendisine hafif bir uyku arız olan kimsenin bu uykuyu dağıtıncaya kadar yatıp uyuması müstehab, bu halde iken emre uymayarak namaza devam etmesi ise mekruh olur. Şayet "nuâs" kelimesinden maksat ağır uyku ise, kendisine namaz kılarken ağır bir uyku arız olan kimsenin bu uykuyu dağıtıncaya kadar yatıp uyuması farz, bu halde iken namaza devam etmesi ise haramdır. Hadisin sonunda gelen; "çünkü uyuklayarak namaz kıldığı zaman istiğfar edeyim derken kendine sövebilir" anlamındaki açıklayıcı cümle, bu kelimeden "ağır uyku" kast edildiğine delâlet eder.
Bu hadis-i şerifle Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur: "İbn Abbâs dedi ki: Bir gece Teyzem Meymune bint el-Hâris'in yanında kaldım. O'na; "Resûlullah (s.a.) kalktığı vakit beni uyandırıver" dedim. Sonra Resûlullah kalktı, ben de kalkarak sol tarafına durdum; Resûlullah (s.a.) elimden tutarak beni sağ tarafına durdurdu. Bundan sonra artık ben uyukladım mı kulağımın yumuşağını tutardı."[340] Çünkü Hz. İbn Abbas teyzesinin evine Resûlullah'dan gece namazını öğrenmek için gelmişti. Burada asıl maksat, Resûl-i Ekrem'in gece namazını nasıl kıldığını öğrenmektir.Şâyet Resûl-i Ekrem (s.a.) Abdullah'a uykusu geldiği için uyumasını emr etmiş olsa bu gaye gerçekleşmeyecekti. Bunun için Resul Ekrem (s.a.) ona uykusu geldiği halde yatıp uyumasını emr etmemiştir. Bu bakımdan İbn Abbas'm durumu öğretim ve eğitimle ilgili özel bir durumdur. Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi ise, genel bir hüküm ihtiva etmektedir. Binaenaleyh özel durumlarla ilgili olan hadislerin genel hüküm ifâde eden hadislerle çelişmesi söz konusu değildir.
Öyleyse namazda iken uyku basarsa', selâm vererek namazdan çıkılır ve yatıp uyunur. Bazıları bu hadisi gece namazına hamletmektedirler. en-Nevevî, farz ve nafile, gece ve gündüz namazlarına şâmil olduğunu söylüyor. Hafız İbn Hacer "Fethu'I-Bâri" de, hadisin özel bir sebebe dayandığını fakat lâfızlarının genel olduğunu ifade ettikten sonra şunları söylüyor: "Farz namazlarda da bu hadisle amel edilir. Ancak namazı geçirme tehlikesi olmamalıdır."
Mühelleb'e göre bu hadisteki uykudan maksat, insanın dua ederken ağzından çıkan sözleri birbirine karıştıracak kadar ağır basan uykudur. Bundan daha hafif olan uykular bu hadisteki "yatıp uyusun" emrinin dışında kalır ve böylesi az uykuların abdesti bozmayacağı konusunda bütün ilim adamları görüş birliğine varmışlardır.
Şafiî ulemâsından Müzenî ise, uykunun azının da çoğunun da abdesti bozmadığını söylüyor. Nitekim bu görüş sahabenin ve tabiîlerin bazılarından da nakl edilmiştir. Ebû Ubeyde ile İshâk b. Râhuye de bu görüştedirler.
Bu konudaki mezhep imamlarının görüşlerini "uyuklamadan dolayı abdest almak" anlamına gelen namaz bölümündeki 80 numaralı babda nakl ettiğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz.
"Kişinin kendisine sövmesi" tâbirinden maksad, kişinin kendi aleyhine dua etmesidir. Nitekim Nesaî'nin Eyyûb vasıtasıyla Hişâm'dan nakl ettiği biri hadis-i şerifte bu cümlenin mânâsım = Ey Allah'ım affet" diyecek yerde "= Ey Allah'ım zelîl ve hakîr kıl der" şeklinde açıklamıştır. İleride gelecek olan 1532 numaralı hadiste görüleceği gibi insanın kendi aleyhine dua etmesi yasaklanmıştır.
Burada "insan uykudaki fiillerinden sorumlu değildir" diye bir itiraza yer yoktur. Çünkü uyumakta olan kimseden affedilen, uykuda iken işlediği fiillerin günahıdır. Oysa uyku hâlinde dua eden kimsenin durumu bundan tamamen farklıdır. Çünkü uyuklarken yapılan bir duâ, icabet saatine tesadüf ettiği için o anda kabul edilebilir. Neticede sahibine telâfisi imkânsız büyük zararlara sebeb olur. İşte bu korkudan dolayı Resûl-i Ekrem Efendimiz uyku hâlinde namaz kılmayı ve dua etmeyi yasaklamıştır.[341]

Bazı Hükümler

1. Farz veya nafile namazları kılarken ister gündüz, ister gece, uyku basacak olursa bu uykuyu dağıtmcaya kadar yatıp uyumak müstehabtır. Ancak farz namazlar için bu durum namaz vaktinin çıkmaması şartına bağlıdır. Ancak İmam Mâlik'e göre namaz kılarken uykusu gelen kimselerle ilgili bu emir gece namaz kılanlara aittir. Çünkü insanı uyku genellikle gece basar.
2. İbadette huşu, huzu', ilâhî duygularla dolup taşmak mühim bir esas olarak teşvik edilmiştir.
3. Kendisine uyku galebe eden kimsenin o haliyle uykuya devam etmesi mekruhtur.

4. Her zaman ve her yerde ihtiyatla hareket etmek gerekir.
5. İnsanın kendi aleyhinde duâ etmesi yasaklanmıştır.[342]

1311. ...Ebû Hüreyre(r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Biriniz gecenin bir kısmında (namaza) kalkar da (uykusuzluktan namazda okuduğu) Kur'ân diline dolaşır ve ne dediğini bilmezse hemen yatsın."[343]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de geceleyin namaz kılmak için kalkan bir kimseyi uyku tutar da namaz esnasında okuduğu Kur'ân-ı Kerim âyetleri uyku sersemliğiyle diline dolaşacak, kelimeler birbirine karışacak ve tecvid kurallarına riâyet etmek imkansızlaşacak olursa, Allah'ın kelâmını tağyir ve tebdilden korumak için bu uykuyu iyice dağıtıncaya kadar yatıp uyumak tavsiye edilmektedir. Her ne kadar hadiste uyku dağıtmak için yatıp uyumak tavsiye edilmişse de genellikle uyku yatıp uyuduktan sonra dağıldığı için bu tavsiye yapılmıştır. Bununla beraber 1308 numaralı hadis-i şerifte geçtiği gibi, insan yüzüne su serperek de uykusunu dağıtabilir. Fakat uykuyu dağıtmak için yatıp uyumadan başka çâre kalmadığı zaman yatıp uyumak gerekir. Bu hüküm namazda okunan Kur'ân için olduğu kadar namaz dışında okunan Kur'ân-ı Kerim için de geçerlidir.[344]

1312. ...Enes (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) mescide girdi. (Mescidde) iki direk arasına gerilmiş bir ip (vardı).
"Bu ip de ne oluyor?" diye sordu.
Ey Allah'ın Resulü şu Hamne Bint Cahş (var ya? İşte o uzun müddet) namaz kılar yorulunca buna yapışır, diye cevab verildi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Dayanabildiği müddetçe kılsın, yorulduğu zaman otursun" buyurdu.
Bu hadisi Ebu Davud'a nakl eden hocası Ziyad bu hadisi şöyle nakletti:
(Hz. Peygamber)
"Bu da ne?" diye sordu.
Zeyneb'e aittir, yorulunca -yahut kalkamayacak hâle gelince-ona yapışır; diye cevab verdiler. Bunun üzerine:
"Onu çözün biriniz namazı zinde olduğu zaman kılsın, yorulduğu veya gevşediği zaman otursun" buyurdu.[345]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte aşırı yorgunluk hâlinde nafile namazların oturarak; zindelik ve dinçlik hallerinde ise ayakta kılınması tavsiye edilmektedir. Çünkü aşırı yorgunluk namazın özünü teşkil eden huşû'a engel olur. Her ne kadar daha önce geçen 950 numaralı hadis-i şerifte oturarak kılınan namazın ecrinin ayakta kılman namazın ecrinin yarısına eşit olduğu ifâde ediliyorsa da sözü geçen hadisin hükmünden Efendimiz (s.a.)'in kendileri ve özüründen dolayı oturarak kılanlar müstesnadır.[346] Ancak farz namazlarda kıyam, bir rükün olduğundan özürsüz olarak terki caiz değildir. Bu bakımdan özürsüz olarak ayağa kalkmadan kılınan farz namazların caiz olmadığında ittifak vardır.
Senedinden de anlaşıldığı gibi musannif Ebû Dâvûd bu hadisi iki ayrı hocadan almıştır.
1. Harun b. Abbâd el-Ezdî;
2. Ziyâd b. el-Ezdî.
Bunlardan birincisinin rivayetine göre Resûl-i Ekrem'in mescidde gerili olarak gördüğü ip, Peygamber Efendimizin baldızı Hamne'ye aittir. Bilindiği gibi Hamne, Resûl-i Ekrem'in zevcesi ve mü'minlerin annesi Zeyneb bint Cahş (r.anhâ)'nın kız kardeşidir.
Ebû Davud'un bu hadisi aldığı diğer şeyhi Ziyâd'ın rivayetine göre ise, Resûl-i Ekrem'in mescidde gerili olarak gördüğü ip Hz. Zeyneb bint Cahş (r.anhâ) validemize aittir. Sözü geçen ipin şuna veya buna ait olması hadisin ruhuna ve ihtiva ettiği hükme te'sir etmez. Sadece isim üzerinde bir ihtilâf olarak kalır. Esasen bu iki şeyhin rivâyetlerindeki farkın bir hâdisenin iki ayrı şekilde anlatılmasından kaynaklanan bir ihtilâf olmayıp birinin Hz. Zeyneb'le diğerinin de kız kardeşi Hamne ile ilgili iki ayrı hâdise olduğu dolayısıyla bu iki rivayet arasında bir ihtilafın bulunmadığı da düşünülebilir. Nitekim Buhârî sarihi Aynî de aynı görüştedir.
'Yorulduğu -veya gevşediği- zaman" sözü, hadisin râvisine ait bir şüpheyi ifâde eder. Bu râvi fahr-i kâinat Efendimizin, "yorulduğu zaman" tâbirini mi yoksa "gevşediği zaman" tâbirini mi kullandığını iyice hatırlayamamaktadır. Bu sebeple "veya" tâbirini kullanarak bu konudaki şüphesine dikkati çekmek istemiş ilmî ve ahlâkî bir hassasiyet göstermiştir.[347]

Bazı Hükümler

1. İbâdetlerde ölçülü olmalı, sıhhate engel olacak şekilde kendim ibadete zorlamaktan sakınmalıdır.
2. Nafile ibadetler için daha dinç ve kuvvetli olunduğu anlar seçilmelidir.
3. Nafile namaz esnasında yorgunluk hissedildiği zaman, yorgunluk gidinceye kadar namaza oturarak devam edilmelidir.
4. Fitne korkusu bulunmadığı zaman kadınların mescidde nafile namaz kılmalarında bir sakınca yoktur.
5. Bir ipe tutunmak veya yaslanmak suretiyle farz namaz kılmak ulemânın büyük çoğunluğuna göre mekruhtur.
Fakat nafile namaz esnasında ayakta uzun süre durabilmek için bîr bastona veya benzeri bir şeye dayanmanın mubah

olduğunda ittifak vardır. Bunun mekruh olduğuna dair sadece İbn Sîri'n'den bir rivayet vardır.
İçlerinde İmam Mâlik'in de bulunduğu cumhûr-ı ulemâ ise, farz namazlarda namaz esnasında özürsüz olarak herhangi bir mesnede dayanmayı caiz görmemektedirler. Namaz kılan kimse dayanılan nesne çekildiği zaman
yere düşecek kadar o şeye yaslanmışsa bâtıl olur. Fakat bir zaruretten veya acizlikten dolayı yaslanıyorsa bunda bir sakınca yoktur. Nitekim daha önce geçen 949 numaralı hadis-i şerifte bu mevzu, ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.[348]

19. Hizbini (Devam Ettiği Zikrini Veya Kur'an Tilâvetini) Okuyamadan Uyuyup Kalan Kimse

1313. ...Ömer b. Hattâb (r.a.) demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim:
"Bir kimse hizbini veya onun bir kısmını okumadan uyur kalır da sonra onu sabah namazı ile Öğle namazı arasında okursa kendisine o hizbi gece okumuş gibi (sevab) yazılır."[349]

Açıklama

Hadis-i şerif, hizbini gece okuyamayan bir kimsenin bu hizbini ertesi gün sabah namazı ile öğle namazı arasında okuduğu takdirde gece okumuş gibi sevab alacağını bildirmekte ve virdlerini gece okuyamayan kimseleri gündüz okumaya teşvik etmektedir. Nitekim gece hizbini okuyamayanların onu gündüz okudukları takdirde gece okumuş gibi sevab kazanacağı hususunda Kaadî İyaz şunları söylemiştir: "Bu, Allah (azze ve celle) tarafından ihsan buyurulan bir fazilettir ve gece nafilesinin efdal olduğuna delâlet eder. Çünkü bu fazilet yalnız uykunun galebe çalmasına karşı ihsan buyrulmuştur."
Bu hadis-i şerifin "Muvatta"daki metni şu manaya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Hiç bir kimse yoktur ki, geceleyin uykusu galebe çalarak terk ettiği bir gece namazı bulunsun da, o kimseye o namazın ecri yazılmasın. O kimse için uykusu bir sadakadır."[350] Bu hadis tafdîl hususunda daha sarihtir. Çünkü kulun hem namazdan alıkonduğuna hem de kendisine sevab yazıldığına delâlet etmektedir. Zira ecrinden birşey noksan edilecek olsa, uykusu sadaka değil, bilâkis mâni sayılırdı.
Bu hadis hakkında Dârekutnî tenkîdde bulunmuş ve onu İbnu'l-Mübârek ile başkalarının, Hz. Ömer'den mevkuf olarak rivayet ettiklerini, binaenaleyh hadisin muallel olduğunu iddia etmişse de, bu iddia yerinde değildir. Hadis hem metin hem de sened bakımından sahihtir. Gerçi Hz. Ömer'den mevkuf olarak rivayet edildiği doğrudur. Fakat ulemâdan birçok kimse onu merfu olarak da rivayet etmiştir. Kitabımızın başından buraya kadar müteaddit yerlerde gördük ki, böyle hem mevkuf hem de merfû olarak rivayet edilen hadisler, merfû hükmündedirler. Çünkü mevsuk bir râvinin ziyâdesi makbuldür.[351]

Bazı Hükümler

1. Her gece bir naile namaza veya zikre veya Kur an tilavetine aralıksız devam etmenin sevabı çok büyüktür.
2. Her gece devamlı olarak okunan hizibler ve yapılan nafile ibâdetler uyku gibi meşru mazeretler sebebiyle yapılamadığı zaman ertesi günün sabah namazı ile öğle vakti arasında kaza edilmesi müstehabtır. Ancak bu mesele mezhep imamları arasında ihtilaflıdır:
a. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf (r.a.) bu hadise dayanarak, geceleyin nafile olarak kıldığı bir namazı veya revâtip sünnetlerden birini kaçıran kimsenin onu ertesi gün kerahet saatlerinin dışında sabah namazı ile öğle namazı arasında kaza etmesinin m üste hah olduğunu söylemişlerdir.
b. Şafiî ulemâsına, Hanefilerden İmam Muhammed'e ve İmam Ahmed'den gelen bir rivâyete göre de, gündüzün kerahet vakitlerinin dışında istenilen bir saatte edâ etmek müstehabtır. Delilleri ise şu hadis-i şeriftir: "Resûlullah (.a.a.) ağrı veya başka sebeple geceleyin gece namazını kılamazsa (onun yerine) gündüz on iki rekat namaz kılardı."[352]
c. Mâliki ulemasına göre ise, uykunun galebe çalması gibi meşru mazeretler sebebiyle her gece yapmakta olduğu nafile ibâdeti veya devam ettiği virdi yapamayan bir kimse, bunu sabah namazından önce hatırlayacak olursa, kaza eder; yoksa bir daha kaza edemez.[353]

20. Gece (Namaza) Kalkmaya Niyet Edip De Uyuyup Kalan Kimse

1314. ...Peygamber (s.a.)'in eşi Âişe (r.anhâ) haber verdi ki: Resûlülîah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Geceleyin bir namazı olup da kendisine uyku galebe çalan hiçbir kimse yoktur kî, o kimseye o namazın ecri

yazılmasın ve uykusu da kendisine sadaka olmasın."[354]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte gece namazı kılmayı alışkanlık hâline getirdiği halde uyku galebe çaldığı için gece namaza kalkamayan bir kimseye sanki o namazı kılmış gibi sevab verileceği ve o geceki uykusunun da kendisine sadaka olarak bağışlanacağı müjdelenmektedir. Mâlikî ulemasından el-Bâcî, "geceyi namaz kılarak geçiren kimsenin uyuyarak geçiren kimseye nisbetle daha üstün bir durumda olması gerektiği" görüşünden hareket ederek şunları söylemektedir: Bu hadiste geceyi namazla geçirmek niyetinde olduğu halde gece uyanamayan kimsenin bu namazın bir derecelik sevabını almasına karşılık gece uyanıp da kılmaya muvaffak olan kimsenin bu namazın on sevabını on katından 700 katına kadar kat kat alacağı kast edilmiş olabileceği gibi, gece kalkamayan kimsenin de niyetinin sevabını veya gece kalkamadığı için duymuş olduğu

üzüntünün sevabım alacağı kast edilmiş olabilir." İbn Abd el-Berr ise, bu mevzuda şunları söylemektedir: "Bu hadis-i şerifte kişinin niyeti olup da yapamadığı hayrın sevabını alacağı ifâde edilmektedir. Bu sevab ona Allah'ın bir lütfü olarak verilmektedir. Çünkü onu bu sevabı işlemekten alıkoyan şey, dünyevî bir meşguliyet değildir. Bilakis.kendi elinde olmayan ve Allah'dan gelen uyku gibi meşru bir mazerettir. Nitekim Peygamber (s.a.) de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyorlar: "Mü'minin niyeti amelinden daha hayırlıdır; tacirin niyeti amelinden daha kötüdür. Her ikisi de niyetlerine göre amel ederler." Bu hadisin manası şudur: Amelsiz niyet, niyetsiz amelden hayırlıdır. Çünkü niyetsiz amel fayda vermediği halde amelsiz olan güzel niyetler faydalıdırlar."[355]

21. Gecenin Hangi Saatinde Yapılan İbadet Daha Üstündür?

1315. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Aziz ve celîl olan Rab hini iz her gece, gecenin son üçte biri kaldığında en aşağı semâya nüzul edip:
"Bana dua eden yok mu, duasını kabul edeyim? Benden isteyen bir kimse yok mu, ona (istediğini) vereyim? Benden af dileyen yok mu, onu affedeyim.." der."[356]

Açıklama

Nüzul hadisi diye bilinen kütüb-i sittede ve onun haricindeki sahih hadis kitaplarında sayılan yirmiye kadar ulaşan bir sahabî topluluğundan rivayet edilen bu hadis-i şerif, müteşabih hadislerin en meşhurlarmdandır. Hadisin rivayetleri arasında bazı farklılıklar vardır. Bazılarında -üzerinde durduğumuz hadiste olduğu gibi-; "gecenin son üçte biri kaldığında iner" denilirken[357] bazılarında; "gecenin ilk üçte biri geçtiği zaman iner" denilmektedir.[358] Ayrıca, "Gecenin yarısı yahut üçte ikisi geçtiği zaman iner"[359] "Gece yarısı yahut gecenin son üçte birinde iner" rivayetleri de vardır. Tirmizî gibi bazı muhaddislere göre bu rivayetlerin hepsi sahih olmakla beraber içlerinde en sağlamlan Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği ve konumuzu teşkil eden hadistir. Nevevî de; "Resûlullah (s.a.)'in bu vakitlerin hepsini ayrı ayrı zamanlarda söylemiş olması mümkündür" diyerek Tirmizî'nin görüşüne katılmıştır. Tirmizî Sünen'inde bu hadisi Ebû Hureyre'den tahrîc ettikten sonra, bu konuda Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Said el-Hudrî, Rifâa, Cübeyr b. Mut'ım, İbn Mesûd, Ebu'd-Derdâ, Osman b. Ebi'l-Â radıyella-hü anhumden de hadis rivayet edildiğini bildiriyor. Sarih Aynî de bunlara şu sahabileri ekliyor: Câbir b. Abdillah, Ubâde b. Sâmit, Ukbe b. Âmir, Amr b. Anbese, Ebu'l-Hattâ, Ebû Bekr es-Sıddîk, Enes b. Mâlik, Ebû Musa el-Eş'arî, Mua b. Cebel, Ebû Sa'Iebe, Âişe, îbn Abbâs, Nuvâs b. Seman, Ümmü Nuvâs radiyellahü anhum.
Bu sahâbî râvilerin çokluğuna ve bunları ashabının da her tabakasına mensup kimselerden meydana gelmiş büyük bir cemaat olduklarına bakılınca, hadisin ta hicrî birinci asırda sahabe-i kiram arasında yaygın olduğu ve tevatür derecesinde bir kuvvete eriştiği anlaşılır. Sonra hadis kitaplarında tesbit edilinceye kadar tâbiûn ve etbâ-i tabiin devri hadis imamları ve şeyhlerinden meydana gelen senedler ve rivayet yolları akıllara hayret verecek kadat çoktur. Buhârî şârihi Allame Aynî, her sahabeye erişen senetleri "Ümdetü'l-Kaari"de birer birer nakl etmiştir.[360]
Bu hadisin çeşitli rivayetlerinde Allah Teala hakkında "nüzul hübût, yed, sakin olmak, yukarı çıkmak" gibi tabirler kullanılmıştır. Nüzul ve hübût "aşağı inmek" manasınadır. Yed "el" demektir. Bunların hiçbirinin hakikati Allah Teâlâ hakkında caiz değildir. Şu halde bu tâbirler müteşabihattandır. Bazıları "buradaki nüzûldan maksat, mânevi nüzuldür" demiştir. İmam Kurtubîgibi bazı ilim adamları da "yünzilü" "indirir" mânâsına müteaddi (geçişli) bir fiil olduğundan, ona bir de mefûl takdir ederek bu cümleyi "Allah (bir melek) indirir" şeklinde tamamlamışlardır. Kurtubî bu görüşüne delil olarak Nesaî'deki rivayetin “ = Sonra bir münadiye; -duâ eden yok mu?" demesini emreder."[361] şeklinde olduğunu gösteriyor. Sözü geçen "nüzul" kelimesi Buhârî'nin bazı rivayetlerinde[362] "yetenezzelü" şeklinde zabt edilmiştir. Bu kelime türkçemizdeki "tenezzül" anlamına gelir ki, "manevî nüzul" demektir. Yani Allah Teâla'nın azamet ve celâli fakîr ve hakîr kimselere ehemmiyet vermemeyi gerektirdiği halde Allah Teâla Hazretleri lütuf olarak onların hallerine rahmet buyurmaya tenezzül eder.
"Bana dua eden yok mu ona (istediğini) vereyim" buyurur. Bu söz Allah'ın kullarına bir latifesi ve onları ibâdete bir teşviktir. Metinde geçen "en aşağı semâ" kelimesi de bize en yakın olan halden kinayedir.
Aynî'nin beyânına göre, bu hadis üzerinde muhtelif yönlerden söz edilmiştir. Şöyle ki:
1. Bazıları bu hadisle istidlal ederek Allah Teâlâ'ya cihet isnadına kalkışmışlardır. Hattâ hadis ulemâsından İbn Kuteybe ile İbn Abdilberr dahi buna kaail olmuşlardır. Cumhur-u ulemâ Allah'a cihet isbatından kaçınmışlardır. Çünkü buna kail olmak Allah'ın -hâşâ- yeri, mekânı ve haddi hududu olduğunu tecviz etmek demektir. Halbuki Allah Teâlâ hazretleri böyle şeylerden münezzehtir.
2. Haricîler ile Mu'tezilîler yahut Cehm b. Safvân, İbrahim b. Salih ve Mansur b. Talha gibi mu'tezilenin ileri gelenleri bu bâbda vârid olan hadîsleri inkâr etmişlerdir. Fakat bu yaptıkları kuru bir inaddan ibarettir. Kendileri Kur'ân-i Kerim'in buna benzer müteşâbih âyetlerini te'vil etmişler, hadislerdeki müteşabihleri ise ya cehalet yahut inadhk saikası ile büsbütün inkâr etmişlerdir.
Mu'tezileden İbrahim b. Salih ile hadîs ulemâsından İshak b. Rahûye arasında bu hususta münâkaşa geçtiği rivayet olunur. Bu münakaşayı îs-hak b. Râhuye şöyle anlatmıştır:
"Emir Abdullah b. Tâhir'in meclisi beni şu bid'atçi yani İbrahim b. Salih ile bir araya getirdi. Emir Allah'ın nüzulüne dair malumat istedi. Ben de buna dâir haberleri kendisine sayıp döktüm. Bunun üzerine İbrahim: Ben bir semâdan bir semâya inen Allah'ı inkâr ediyorum, dedi. Ben cevaben: Ben de dilediğini yapan Allah'a iman ediyorum, dedim. Neticede emir Abdullah, benim sözümü kabul, İbrahim’inkini de red etti."

Aynî, İshak'ın bu sözünü aynen Fudayl b. İyad'dan aldığını söylüyor. Fudayl b. İyad: "Cehmîlerden biri:
Ben aşağı inen ve yukarı çıkan Allah'a inanmıyorum, derse ben de:
Her dilediğini yapan Allah'a iman ediyorum, cevabını veririm" demiş. Bunu İbn Hibbân'ın babası "Kitâbü's-Sünne" adlı eserinde nakl etmiş
ve yine aynı eserde Ebû Zür'a'nın şunları söylediğini bildirmiştir:
"Bu hadisler Resülullah (s.a.)'den tevâtüren sabit olmuştur. (Allah her gece alt semâya nüzul eder). Bunu Resülullah (s.a.)'in ashabından birçokları rivayet etmişlerdir. Böyle hadisler bizce sahih ve kavidirler. Resülullah (s.a.) Allah Teâlâ'nın nüzul buyurduğunu söylemiş, fakat bunun nasıl olduğunu anlatmamıştır. Binaenaleyh biz de; "Allah alt semâya iner, deriz, fakat nasıl indiğinden bahsetmeyiz."
Ebû Muhammed b. Ahmed el-Muzenî'nin:
Allah'ın indiğini bildiren hadîs Resülullah (s.a.)'den sahih yollarla sabit olmuş, Kur'an-ı Kerim'de de bunu tasdik eden şu âyet nazil olmuştur:
"Rabbim ve melekler de saff saff olarak geldikleri vakit..."[363] dediğini Beyhakî "Kitabu'l-Esmâ"sında rivayet etmiştir.
3. Bazıları bu hadisleri te'vîl hususunda ifrata gitmiş, hatta bir nev'î tahrife yaklaşmıştır. Bir takımları te'vîl hususunda tafsilat cihetine gitmiş, Arap lisanında kullanılan şekillere yakın bulunan müteşabihleri te'vîl etmiş uzak olanları te'vîlden kaçınmışlardır.
4. Selef-i sâlihinin cumhuru ise,bu hususta en aşikâr ve salim olan yolu tutarak müteşabih âyet ve hadîsleri olduğu gibi kabul etmiş, onlara iman etmiş ve onlardaki inmek, el, yüz gibi kelimelerin yaratıklarda', olan inmeye, ele ve yüze benzemeyen fakat mâhiyetini ancak Allah'ın bileceği bir inme, bir el ve yüz olduğunu söyleyerek icmâlî bir te'vîl yoluna gidip Allah Teâlâ'yı mahlûkatına benzetmekten, ona keyfiyet ve kemiyet isnadından kaçınmışlardır.
Zührî, Evzaî, İbnu'I-Mübârek, Mekhûl, Süfyan es-Sevrî, Süfyanb. Uyey-ne, Leys b. Sa'd, Hammâd b. Seleme ile mezheb ir anılarından Ebû Hanife, Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel hazretlerinin görüşleri de budur.
İmam-ı A'zam'a, Allah Teâla'nın alt semâya nasıl indiği sorulmuş, Hz. İmam: "Keyfiyyetsiz olarak inmiştir" cevabını vererek bu inişe inanmak gerektiğini, fakat mâhiyetini ve keyfiyetini bilemeyeceğimizi, çünkü bu herhangi bir mahlûkun inişine benzemeyip keyfiyyetini sadece Allah'ın bileceği bir iniş olduğunu, bu bakımdan bunun mâhiyyetini araştırmayıp Allah'a bırakmamız lâzım geldiğini ifâde etmiştir.
İmam-ı Şafîî de; Asla iman edilir.
Fakat niçin ve nasıl diye sorulmaz "demiş, sonra da "asi" kelimesini Kitap, Sünnet, bazı sahâbinin kavli ve ümmetin icma'ıdır, diye açıklamıştır. Görülüyor ki, İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafîî'nin bu sözleri selef ulemâsının sözleri gibi te'vîl ve inkâr şa'ibesinden uzaktır.
İmam Mâlik'in nüzulü iki şekilde te'vîl ettiği rivayet ediliyor:
1. Allah'ın emri, yahut rahmeti ve melekleri nazil olur demektir.
2. Cenab-ı Hakk'm dua edenin duasını kabul etmesi, ona lütuf ve merhametle muamele etmesi demektir.
Aynı şekilde İmam Sevrî de nüzul kelimesini ve benzeri müteşâbih kelimeleri înıamı Mâlik gibi Zât-ı Bârî'ye lâyık ve aynı zamanda nasların genel çerçevesi, akla ve Arap dili gramerine uygun olarak te'vîl etmiştir.
Selefin büyüklerinden olan bu iki zâtın te'vîlleri daha sonra gelen müteahhirîn ulemâsına bazı müteşâbih âyet ve hadislerin bazı hallerde İslâm'ın genel çerçevesine, akla, Arap dili gramerine uygun ve Zât-ı Bârî'ye lâyık bir şekilde tafsilî olarak te'vîl etmişlerdir. Muteahhirîn ulemâsı bu yolu seçerlerken hiçbir zaman selefin yolundan ayrılmayı düşünmemişlerdi. Ancak içinde bulundukları ortam ve şartlar onları buna zorlamıştır. Çünkü selef-i sâlihîn zamanında gönüller, duygular ve düşünceler temiz ve katıksız idi. Basiret ve ferasetleri yanında Hz. Peygamber'le beraberliğin verdiği bir imkânla ashab-ı kiram; bu konularda tereddütlere düşmekten oldukça uzaktı. Ancak daha sonra mücessime, müsebbibe ve cehmiyye gibi mezheplerin ortaya çıkışıyla ortam tamamen değişmiş ve nassları Zât-ı Bâri'ye uygun bir şekilde, aklı tatmin edici ve mü'minleri zararlı akımların tesirinden koruyucu bir te'vil yoluna gitme gereği ortaya çıkmıştır.
Hatta bunlardan bazıları "eğer biz selef-i salihînin şartlan içinde bulunsaydık, asla bu gibi ihtilaflı konulara girmezdik" demişlerdir.
Bununla beraber müteahhirîn ulemâsının müdekkikleri yaptıkları te'vîlin yegâne ve en isabetli bir te'vîl olduğunu söylemekten kaçınmışlar ve; "Bu kelimelerin en doğru mânâsını Allah bilir" demişlerdir. Bu mânâyı en güzel bilen Allah olduğuna göre, en isabetli yol bu kelimelerin en doğru mânâsının ne olduğunu Allah'a havale etmektir. Bu kelimelerin mânâsı üzerinde konuşan, ancak sınırlı olan bilgisi kadar konuşmuş olur. Bu açıklama ulemânın büyük çoğunluğunun; "onun te'vilini Allah'tan başka kimse bilmez"[364] âyet-i kerimesinde niçin kelimesi üzerinde durak yaptıklarını da açıklamaktadır. Hanefî ulemasından Buharî sarihi Aynî de nüzul kelimesi üzerinde şunları söylemektedir:
Nüzulün intikal, i'lâm, kavi, ikbâl, teveccüh, bir hükmün ortaya çıkması gibi manaları vardır. Madem ki nüzul kelimesi böyle çeşitli manaları olan müşterek bir kelimedir, o halde bu kelimenin Allah Teâlâ'ın kendisiyle tavsifi caiz olan bir mânâya hami edilmesi en doğru bir hareket olur.
Şüphesiz ki nüzul: Cismin yukarıdan aşağıya intikalidir. Allah Teâla ise, bundan münezzehtir. Binaenaleyh bu manada vârid olan hadisler müteşabihâttandır. Müteşabihât hususunda ulem'a ikiye ayrılmışlardır:
Birinci kısma: "Müfevvida" derler. Müfevvida: Havale edenler manasınadır. Bunlar müteşabih âyet ve hadislere iman eder, mânâlarını Allah Teâla'ya havale ederler. Allah Teâlâ'nın noksan sıfatlardan münezzeh olduğuna da kesinkes inanırlar.
İkinci kısma ise: "Müevvile" denilir ki müevvile: te'vîl edenler demektir. Bu zevat müteşabihleri yerlerine göre te'vîl ve tefsir ederler. Bu kabilden olmak üzere Allah'ın alt semâya inmesini dahi "Allah'ın emri yahut melekleri iner" şeklinde ve "bu istiaredir, mânâsı Allah dua edenlere lütuf buyurur da dualarını kabul eyler, demektir" gibi te'vîl etmişlerdir.[365]

Şafiî imamlarından Nevevî de bu hadis hakkında şunları söylüyor:
Bu, sıfat hadislerinden (yani mtiteşabih hadislerdendir. Bunda âlimlerin iki mezhebi vardır: Biri selefin cumhuru ile bazı kelamcılann mezhebidir ki, onlar Allah'ın intikal, hareket vesair mahlûk alametleri olan mahlûk sıfatlarından tenzihini itikad ederek bunun Allah Teâlâ'ya yakışacak surette hak olduğuna, hakkımızda müteâref olan zahirinin kast edilmemiş olduğuna inanıp te'vîli hususunda söz etmezler.
İkincisi, birçok kelâmcılann ve selefden bir takım cemaatlerin mezhebidir: Onlara göre bu gibi lafızlar; çeşitli yerlere göre ve lâyık olacak surette te'vîl olunur. Bu esas üzerinde olanlar bu hadisi iki türlü te'vîl ettiler: Biri Mâlik b. Enes ve diğerlerinin te'vilidir ki, hadisin manası; "Allah'ın rahmeti, emri yahut melekleri iner" demektir. Nitekim tâbi'ler hükümdarın emrini yerine getirdiklerinde, "sultan şöyle şöyle yaptı" denir. İkincisi bunun istiare üzere olmasıdır. Bunun da mânâsı Allah'ın dua edenlere icabet ve lütufla ikbâli ve teveccühüdür. Allah, yegâne bilendir.
Bu konuda müteahhirîn ulemasından Buhârî sarihi îbn Hacer'in şu sözlerini hatırlamakta da yarar vardır:
"Nüzul" kelimesinin mânâsı üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar kelimenin zahiri ve hakiki manasını kabul etmişlerdir, bunlar müteşebbihedir. Bazıları bu mevzuda vârid olan hadislerin sıhhatini inkâr etmişlerdir, bunlar Havaric ve Mü'tezile'dir. îşin garib tarafı buna benzer Kur'ân âyetlerini de te'vil etmişlerdir. Fakat bu gerçeği bildikleri halde, yaptıkları inatlıktan başka bir şey değildir. Yahutta cehaletleri yüzünden bu hadisleri inkâr etmişlerdir. Bazıları da Allah Teâla'yı keyfiyet ve teşbihten tenzih ederek hadisin mânâsını icmal suretiyle kabul etmişlerdir. Bunlar da sahabe ve tâbiûndan olan ekseri seleftir. Beyhakî'nin naklettiğine göre dört imam, Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hanîfe ile Süfyan İbn Uyeyne ve'es-Sevrî, Hammâd Ibn Zeyd ve tbn Seleme el-Evzaî, el-Leys ve diğer birçok imam bu görüştedir.[366]
Hadis-i şerifte Cenabı Hak "dua, istek ve istiğfar" kelimelerini bir arada zikretmiştir. Oysa bu kelimeler mânâ itibariyle birbirine çok yakındır. Bu yüzden bu üç kelimenin bir arada zikredilişi ulemânın dikkatini çekmiş ve bu mesele üzerinde şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır: "İstenilen bir şey ya zararın defi yahutta menfaatin celbine ait olur. Menfaat de dinî veya dünyevî olmak üzere ikiye ayrılır. İşte metindeki istiğfar ile zararın define, istek ile dünyevî menfaatin celbine, duâ ile de dinî menfaatin celbine işaret Duyurulmuştur. Burada duası kabul olmayan bir kimsenin aklına: "madem ki Allah gece kendisine dua eden bir kimsenin duasını mutlaka kabul ederdi de benim duamı niçin kabul etmedi?" diye bir soru gelebilir. Bu suale Aynî şu cevabı vermektedir: "Duanın kabul edilmemesi ya duanın şartlarından bazısına riâyet edilmediği, yahut acele edildiği yahut da duası bir günâha ve sıla-i rahmi kesmeye ait olduğu içindir."[367]

Bazı Hükümler

1. Gece namazının ecir ve sevabı büyüktür. Gece namazını özellikle gecenin son saatlerinde kılmak daha faziletlidir.
2. Gecenin son saatlerinde yapılan istiğfar ve dualar kabul olur.
3. Gecenin son saatleri ilk saatlerinden daha mübarektir.Bu sebeple Allah Teâla kullarına bu saatte uyanık olmalarım tavsiye etmiştir.
4. Allah Teâlâ va'dinden dönmez.[368]

22. Peygamber (S.A.) Gece Hangi Saatlerde (Namaza) Kalkardı?

1316. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Aziz ve celîl olan Allah, Peygamber sallallahü aleyhi ve sellemi gecenin bir bölümünde (hizbini yapmak üzere) uyandırırdı. (Resül-i Ekrem de) seher vakti girince hizbini (her gece devamlı yaptığı ibâdetini) mutlaka bitirmiş olurdu.[369]

Açıklama

"Hizb" kelimesi bir kimsenin her gece devamlı kıldığı belli bir namaz, zikir veya Kur'ân tilâvetidir. Buradaki "hizb" 'den maksadın Peygamber (s.a.)'in devamlı olarak kıldıkları gece namazı içerisindeki âyetler olduğunu söyleyenler de vardır. Her ne kadar bazı nüshalarda "hizb" kelimesi "cüz" şeklinde geçiyorsa da mânâ bakımından bir fark olmadığından neticeyi değiştirmemektedir.
"Seher vakti"nden maksat, gecenin son altıda biridir. Hadis-i şeriften Resul-i Ekrem Efendimizin seher vakti girer girmez hizbini bitirdiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi seher vakti ilâhî feyz ve bereketin dolup taştığı ve uyanık gönüllere ulaştığı, Allah'ın af ve mağfiretinin diğer zamanlara nisbetle daha ziyâde tecelli ettiği bir vakittir. Bu saatlerde istiğfar edenleri Cenab-ı Hak, Kur*an-ı Keriminde "MuttakHer seher vaktinde Rablerinden mağfiret talep eden kimselerdir"[370] diyerek övmüştür.Bu itibarla günahkâr kulların bu vakitleri ganimet bilmeleri gerekir.[371]

Bazı Hükümler

1. Gece namazına devam etmek müstehabtır.
2. insanın geceleyin devam edeceği bir vırd edinmesi lâzımdır.[372]

1317. ...Mesrûk'dan; demiştir ki:
Âişe (r.anha)'ya, Resûlullah (s.a.)'in (gece) namazını; "Hangi saatte kılardı?" diye sordum.

(Horoz) sesini duyunca kalkar, namaz kılardı, diye cevab verdi.[373]

Açıklama

İbn Battal'in beyânına göre Hicaz bölgesinde horozlar genellikle gecenin son üçte birinde öterler. Bu vakit ise, Cenab-ı Hakk'ın Rahmet-i İlâhiyesinin inmeye başladığı ve her tarafı derin bir sessizliğin kapladığı bir andır. Daha önce geçen 1315 numaralı hadiste de ifade edildiği gibi bu saatte Cenab-ı Hak:
'Bana dua eden yok mu, duasını kabul edeyim. Benden isteyen bir kimse yok mu, ona istediğini vereyim, Benden af dileyen yok mu, onu affedeyim" buyurur. İşte bu sebeple Resûlullah (s.a.)'in gece ibadeti için bu saati seçmiş olduğu söylenebilir.
Resûl-i Ekrem'in gece namazını seher vakti girerken bitirdiğini ifâde eden bir önceki hadis de nazar-ı itibara alınırsa, İbn Battâl'ın bu açıklamasından şu hükme varmak mümkündür: "Gece altı eşit parçaya bölünecek olursa, bunun ilk yarısını teşkil eden ilk üç parçası Resül-i Ekrem (s.a.)'in uyku saatidir. Dördüncü ve beşinci parçası ibâdet saatidir. Son altısından bir parçası da seher vaktidir."
Bir önceki hadiste de beyan edildiği gibi Resül-i Ekrem Efendimiz seher vakti girerken gece hizbini ve evradını bitirmiş olurdu.Seher vaktini ise,Ramazan gecelerinin dışındaki uzun gecelerde uykuyla geçirirdi. Bu sayede sabah namazına dinç ve rahat olarak kalkardı.[374] Bu izah tarzı bu hadisle bir önceki hadisin arasını da uzlaştırır.[375]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (s.a.) gecenin en son üçte birinde kalkar gece namazı kılardı. Horozların gecenin yarısında yahut yarısından biraz önce veya biraz sonra öttüğünü kabul eden İbn Abbâs (r.a.) gibi ilim adamlarına göre ise, Peygamber (s.a.)'in gece namaz vakti ya gecenin son ikinci yarısıdır veya ondan biraz öncedir veya biraz sonradır.
2. Peygamber (s.a.) bıkkınlık vereceği ve vücûdu yıpratacağı için gecenin tümünü değil» ancak bir kısmını ibâdetle geçirirdi.[376]

1318. ...Âişe (r.anhâ)dan; demiştir ki:
Seher vakti, Peygamber (s.a.)i benim yanımda ancak uyurken bulurdum.[377]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de beyân ettiğimiz gibi Peygamber (s.a.) gecenin altı cüzünden dördüncü ve beşinci cüz'lerini ibâdetle geçirirdi. Gecenin sonundaki altıncı cüz'ünü de Ramazan gecelerinin dışında uykuyla geçirirdi. Bilindiği gibi gecenin son altıda bir kısmına seher vakti denir. İşte bu hadis-i şerifteki "seher vakti, Peygamber Efendimizi uyurken bulurdu" tabiriyle "Fahr-i Kâinat Efendimiz seher vakti gelince uyurdu*' denilmek isteniyor.
Ancak Ramazan geceleri ve kısa geceler bundan müstesnadır. Çünkü Ramazan gecelerinde seher vaktinde sahura kalkar, sahur yemeğinden sonra uyumadan sabah namazına giderdi. Sahur yemeği ile sabah namazı arasında elli âyet okuyacak kadar zaman geçerdi.[378]
Buharı sarihi Aynî, daha önce geçen ve Müslim'in Sahih'inde de bulunan[379] Hz. Âişe'nin rivayet ettiği, "Peygamber (s.a.) sabahın iki rekat sünnetini kıldığı vakit, şayet ben uyanık bulunursam benimle konuşurdu. Aksi takdirde (istirahat için sağ tarafına) uzanırdı" anlamındaki 1263 numaralı hadîsi delil getirerek "buradaki uykudan maksat, hakiki manada uyumak değil, mecazî mânâda sabah namazının sünnetinden sonra uzanmaktır" demiştir. Sarih Aynî'ye göre Müslim'in Sahih'inde konumuzu teşkil eden hadisin, Resûl-i Ekrem'in sabah namazının sünnetinden sonra sağ tarafına uzanıp yattığına dâir olan bâbda zikredilmiş olması[380] buradaki uyumanın gerçek mânâda uyumak değil, mecazî mânada sabah namazının sünnetinden sonra yana uzanmak anlamına geldiğini gösterir. Fakat 1263 numaralı hadisin ifâdesinde devamlılık yoktur. Konumuzu teşkil eden hadis ise, devamlılık ifâde etmektedir. Aralarında umum-husus farkı vardır. Bazılarına göre de buradaki uyumaktan maksat, Davûd (aîeyhisselam)'ın yaptığı gibi seher vaktinde gerçek mânâda uyumaktır. İleride tercümesini sunacağımız "Allah Teâlâ katında en sevimli oruç, Dâvud (aleyhisselâmın) orucudur. Yisıe Allah Teâlâ katında en sevimli namaz, (Peygamberin) namazıdır. Gecenin üçte birisinde namaz kılardı. Gecenin (son) altıda birinde yine uyurdu. Dâvud, bir gün iftar ederdi bir gün oruç tutardı" mealindeki 2448 numaralı hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir.[381]

Bazı Hükümler

1. Gece namazından sonra seher vaktinde yatıp uyumak mustehabtır.
2. Geceyi altı bölüme ayırıp ilk üç bölümünde uyuyup dördüncü ve beşinci bölümlerini de ibâdetle geçirmek müstehdbtır. Çünkü bu saatlerde Cenab-ı Hak kullarına nida ederek, "duâ eden yok mu, duasını kabul edeyim;

isteyen yok mu, istediğini vereyim; günahının affını isteyen yok mu, affedeyim" buyurur.[382]

1319. ...Huzeyfe (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) sıkıntılı bir işle karşılaşınca namaz kılardı.[383]

Açıklama

Buradaki namazdan maksat, hacet namazı gibi belli bir namaz olmayıp kendisine şer'an namaz denilebilen her namazdır veya duadır. Metinde geçen "Hazebe = isabet etti" kelimesi bazı nüshalarda "hazene = üzdü" şeklindedir. Bu takdirde hadis, "Peygamber (s.a.)'i bir iş üzdüğü zaman namaza dururdu" şeklinde tercüme edilebilir. Gerçekten namaz, mûsîbet ve sıkıntıların giderilmesine en büyük vesiledir. Nitekim Cenab-ı Hak Kur'an-i Kerim'inde; "Ey iman edenler (taate ve belâya) sabr ile bir de namazla (hakdan) yardım isteyin. Şüphesiz ki Allah(ın yardımı) sabredenlerle beraberdir"[384] buyurmuştur. Belâyı ve sıkıntıyı yaratan Allah Teâlâ'dır; namaz ise, bütün organlarla Allah'a yönelmek ve iltica etmek olduğundan, Cenab-ı Hakk'ın halk ettiği musibeti kaldırması hususunda başvurulacak çârelerin en büyüğü ve en tesirliyidir. Bu sebeple Resûl-i Ekrem (s.a.) karşılaştığı bazı mühim işlere teşebbüs hususunda istihare namazına baş vurduğu gibi başına gelen sıkıntılı işlerden kurtulmak için de namaza koşmak suretiyle ümmetine örnek olmuştur.[385]

Bazı Hükümler

însan bir belâ veya sıkıntılı bir işle karşılaştığı zaman hemen namaza ve Cenab-ı Hakk in hizmetine koşmalıdır. Bu bakımdan insanın bir musibete giriftar olunca iki rekat musibet namazı kılması müstehabtır. Nitekim İbn Abbâs (r.a.) böyle yapardı ve; "Biz Resûl-i Ekrem hayatta iken, Allah'ın "ey iman edenler (taate ve belâya) sabr ile bir de namazla (Hak'dan) yardım isteyin"[386] emrine sarılarak böyle Yapardık" derdi. Bu gibi sıkıntılı hallerden Resûl-i Ekrem'in "Hilim sahibi ve kerem sahibi Allah'dan başka bir ilâh yoktur. Büyük Arşın Rabbi olan Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun"[387] diye niyazda bulunduğu Abdullah b. Ca'fer'den hasen bir isnâdla rivayet edilmiştir.[388]

1320. ...Ebû Seleme'den; demiştir ki: Ben Rabî'a b. Ka'bi'l-Eslemî'yi şöyle derken işittim:
Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemle birlikte geceliyordum. Kendisine abdest suyunu ve (bu anda) ihtiyacı olan şeyleri getirdiğimde bana:
"Benden iste!" dedi, ben de:
Cennette seninle beraber olmayı (istiyorum) dedim. "Bundan başka bir şey (istesen)?" buyurdu. Ben de:
Dileğim budur, dedim.
"Öyleyse çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardımcı ol," buyurdu.[389]

Açıklama

Burada geçen "secde" kelimesiyle kast edilen hamazdır.Secdenin çokluğundan maksat, secdenin uzun olması değil, namazın ve ibâdetin çok olmasıdır. Ancak nefsin gururunu kıran ve onu islâh eden en te'sirli âmil secde olduğu için, namaz yerine secde zikr edilmiştir. Çünkü cennetteki yüksek makamlara erişebilmek için nefsin ıslâhı şarttır.
Bu da çok namaz kılıp, çok çok secdeye varmakla mümkündür. Nitekim "nefsin için bana yardımcı ol" sözü, Cennette yüksek makamlara erişebilmek için nefis tezkiyesinin ve terbiyesinin ehemmiyetini en veciz bir şekilde ifâde etmekte ve "çok secde etmek suretiyle" sözü de namazın ve secdenin nefis tezkiyesindeki ehemmiyetine dikkat çekmektedir. Cenab-ı Peygamber (s.a.) de bir hadis-i şeriflerinde secdenin ehemmiyetini ifâde etmek için şöyle buyurmuşlardır: "Herhangi bir kul Allah için bir secde yaparsa, o secde sebebiyle Allah onun makamım bir derece yükseltir ve bir yanlış işini affeder."[390]
"Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl secde hâlidir."[391] Hz. Rabi'a'nın cennette Resûl-i Ekrem (s.a.) ile beraber olmayı istemesi, aslında imkânsız olan bir şey değildir. Çünkü Cennette Resûl-i Ekrem (s.a.)'le birlikte olmayı istemek her bakımdan ona müsâvî olmayı istemek değildir. Fakat yine de Cennette Resûl-i Ekrem'le beraber olmayı istemek ulaşılması çok zor olan bir makamı istemektir. İşte Hz. Rabi'a'nın "Cennette seninle beraber olmayı istiyorum" sözüne karşılık olarak, Resul-i Ekrem Efendimizin "Bundan başka birşey (istesen)?" demesi, isteğin erişilmesi çok zor bir istek olduğunu beyân içindir. Bazılarına göre ise, bu istek Cennette Resû-i Ekrem (s.a.)'le her bakımdan müsavi olmayı istemek demektir. Bu ise imkânsızdır. Duada ise gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyleri istemek caiz değildir ve duanın âdabına aykırıdır. Resûl-i Ekrem (s.a.); "Bundan başka bir şey (istesen)?" buyurmakla "elde edilmesi mümkün olan birşey iste" demek istemişlerdir. Fakat gerçekte Hz. Râbi'anın böyle imkânsız bir talepte bulunduğu düşünülemeyeceği gibi Resûl-i Ekrem'in de onun duasını böyle değerlendirmiş olması düşünülemez. Belki Hz. Rabi'a ulaşılması çok zor bir makam istemiştir. Resûl-i Ekrem (s.a.) de; "ben senin bu makama erişmen için duâ edeceğim, sen de çok namaz kılarak bana yardımcı ol" demek istemiştir.
Hanefî ulemâsından Aliyyü'l-Kaarî'nin beyânına göre, böyle çok yüksek makamlara erişmesi için sâdece dua etmek kâfi değildir. Aynı zamanda Hz. Peygamber Efendimizin duasına da ihtiyaç vardır. "Çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardımcı ol" sözünde bu mânâya işaret vardır.[392]

Bazı Hükümler

1. Devlet reisleri tebaasının isleri ve. istekleri ile yakından ilgilenmelidir.
2. Bazı sâlih kimseler cennette Resûl-i Ekrem (s.a.) ile birlikte bulunacaklardır.
3. İbâdet ve taatle meşgul olarak nefsi mağlûb etmek mümkündür. Nefse karşı bu şekilde savaş vermek teşvik edilmiştir.
4. Cennette yüksek makamlara erişmek nefsin gayr-ı meşru arzularına muhalefet etmekle mümkündür.
5. Çok nafile namaz kılmak, Cennette yüksek makamlara erişmenin ve hatta Resûl-i Ekrem (s.a.)'le bir arada olabilmenin

sebeplerindendir.
6. Bu hadis "secde ve rüku'un çok olması, kıyamın uzun olmasından daha faziletlidir" diyenlerin delilidir.[393]

1321. ...Enes b. Mâlik'in; "yanlan yataklarından uzaklaşır, korku ve ümid ile Rablerîne dua ederler kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden de (hayra) sarf ederler"[394] âyeti hakkında (şöyle) dediği rivayet olunmuştur. (Bu âyet ashâb-ı kiramdan bir toplulukla ilgili olarak inmiştir ki) onlar akşam ile yatsı arasında (nafile) namazları kılmak için uyanık olurlardı.
(Katâde) dedi ki: el-Hasen (el-Basrî; "bu âyetten murad, teheccüd namazı için) geceleyin kalkmaktır" derdi.[395]

Açıklama

Tefsir âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre bu âyet-i kerîme gece namazına devam eden ashâb-ı kiram hakkında nazil olmuştur. Bu mevzuda Muâz b. Cebel (r.a.)'den şöyle bir hadis rivayet olunmuştur: "Peygamber (s.a.) ile beraber Tebûk seferinden dönüyorduk. Bir ara onun yalnız başına bulunduğunu gördüm (ve kendisine yaklaşarak):
Ey Allah'ın Resulü beni cennete sokacak bir amel söyle, dedim.
"Aferin sana, gerçekten sen çok büyük bir mesele sordun.Bununla beraber Allah'ın kolaylık murat ettiği kimseler için bu işte muvaffak olmak gayet kolaydır. Farz olan namazı kılarsın, zekâtı verirsin. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan huzuruna varırsın. Seni cennet kapılarına ileteyim mi? Oruç kalkandır. Sadaka senin için kuvvetli bir dayanaktır. İnsanın geceleyin kalkıp namaz kılması günahlarına keffârettir" buyurdu, sonra da (sözü geçen) "yanları yataklarından uzaklaşır korku ve ümit ile Rablerine duâ ederler" âyet-i kerimesini "artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükâfat olarak gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez"[396] âyet-i kerr »esini sonuna kadar okudu.[397]

Bazı Hükümler

1. Gecenin lam ortasında veya akşamla yatsı arasında nafile namaz kılmak teşvik edilmiştir.
2. Gece namazına devam edenler Kur'an-ı Kerîm'de övülmüşlerdir.
3. Gece namazının mükâfatı çok büyüktür. Bu mükâfatın derecesini Allah'dan başka kimse bileme.."Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükafat olarak gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) neler gizlenmiş bulun-du^unii (Allah'tan başka) kimse bilmez" âyet-i kerimesi ile Allah Teâlâ Hazretleri bu mükâfatın büyüklüğüne işaret etmiştir.[398]

1322. ...Azîz ve Celîl olan Allah'ın; "onlar gecenin (ancak) az bir kısmında uyurlardı"[399] âyeti hakkında Enes (r.a.)'in (şöyle) dediği rivayet edilmiştir: "(Bu âyette övülen ashâb-ı kiram) akşam ile yatsı arasında namaz kılarlardı."
(Muhammed b. Müsennâ) Yahya'nın hadisine; "Yanları yataklarından uzaklaşır"[400] âyet-i kerimesini de ilâve etmiştir.[401]

Açıklama

Bu âyet-i kerîmede ashâb-ı kiramın Allah sevgisi ve âhiret endişesiyle gecenin ekseriyetinde gözlerine uyku girmeyip ibâdetle meşgul oldukları beyân edilmektedir. Bu hareketleriyle de Cenâb-ı Kibriya diliyle medh-ü senaya mazhar olmuşlardır.
Hz. Enes (r.a.)'e göre bu âyetin mânâsı (ashâb-ı kiram); "Akşam namazı ile yatsı namazı arasında namaz kılarlardı" demektir. Her ne kadar Enes (r.a.) âyet-i kerimeye böyle mânâ vermişse de ulemânın büyük çoğunluğuna göre ashâb-ı kiramın gece ibâdetini akşam ile yatsı arasına inhisar ettirmek doğru değildir. Hasen el-Basrî, Abdullah b. Revâha, Müslim b. Yesâr başta olmak üzere tefsîr ilminin tanınmış büyük simalarından pek çoğuna göre bu âyetin mânâsı; "onlar geceleri pek az uyurlardı. Sonra kalkarlar ibâdetle meşgul olurlardı" demektir. Âyet-i kerimeye bu şekilde mânâ veren cumhûr-ı ulemâya göre, âyet-i kerîmede geçen kelimesinin başında bulunan "mâ" harf-i "zâide"dir.
Bazılarına göre de bu "mâ" masdariyyedir ki, kendinden sonra gelen fiili muzârisine masdâr mânâsı kazandırır. Bu takdirde âyet-i kerîme'ye "onların geceleyin uyuması pek az idi" şeklinde mânâ verilir. Buradaki "mâ"yı "nâfiye" olarak kabul edenlere göre ise, şöyle mânâ verilir: "Bazı gece hiç uyumazlar hepsini ihya ederlerdi." Bir rivayette de "az idiler, geceleyin uyumazlardı" diye iki ayrı cümle olarak mânâ verilmişse de en isabetli olan, cumhurun verdiği mânâdır.
Âyet-i kerîmede medih ve sena edilen mübarek kimseler Allah'ın, "gecenin birazı hâriç olmak üzere kalk"[402] âyet-i kerimesinin emrine uyarak gecenin pek çoğunu ibâdetle geçirmişlerdir.[403] Ancak 1305 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi Cenab-ı Hak ashab-ı kiramın ileride buna tahammül edemeyeceklerini bildiği için; "Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun"[404] âyet-i kerîmesini indirerek gece namazını en az hadde indirmek suretiyle gece namazının iki rekatle bile ifa edilmiş sayılacağını bildirdi. Bu âyet-i kerimenin inmesinden sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.), 1317-1318 numaralı hadîs-i şeriflerin şerhinde de beyân ettiğimiz gibi gecenin üçte birini ibâdet ile geçirmiş, ibâdetten bıkkınlık gelmemesi ve sabah namazına da hazinde kalkabilmesi için gecenin ilk yansıyla son altıda birini uykuyla geçirmiştir. Ancak yaşlandıkça bu namazı yavaş yavaş daha da azaltmıştır.[405]

23. Gece Namazına İki Rekat Namazla Başlamak

1323. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; dedi ki: Resûlullah şöyle buyurdu:
"Biriniz, gecenin bir kısmında (namaza) kalktığı zaman (önce) hafif (kısa) iki rekat namaz kılsın."[406]

Açıklama

Gece namazına hafif iki rekatla başlamaktan maksat, kıraati uzatmadan iki rekat namazla başlamaktır. Çünkü namaza böyle kıraati uzatmadan iki rekatle başlamak, kalbde ibâdet şevkini arttırır. Fakat kıraati uzatarak başlamak ise, bazı kimselere bıkkınlık verebilir. Mir-kat sahibi Aliyyü'l-Kaarî'ye göre ise, buradaki hafif iki rekattan maksat ab-destten sonra kılınan iki rekatlık şükür namazıdır.
Buradaki emrin farziyyet için olmayıp istihbâb için olduğuna dâir ulemâ arasında görüş birliği vardır. Nitekim Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem (s.a.)'in uygulamasının da böyle olduğunu gösterir: "Resûlullah (s.a.) geceleyin namaz kılmak için kalktı mı, önce namazına hafif iki rekatle başlardı"[407] Konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği, "Resûlullah (s.a.) ne Ramazanda ne de Ramazan'd an başka gecelerde onbir rekattan fazla namaz kılmış değildir. Dört rekat namaz kılardı. Artık onun güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra dört rekat (daha) kılardı. Onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra üç rekat namaz kılardı."[408] mealindeki hadis arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. Çünkü Müslim'in bu hadisinde söz konusu olan namazlar, ilk önce kılınan hafif iki rekat namazdan sonra kılınan namazlardır. Nitekim yine Müslim'in Zeyd b. Halid el-Cüheni'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif bu gerçeği te'yid etmektedir: "Bu gece Resûlullah (s.a.)'in namazını mutlaka takib edeceğim dedim. Bunu müteâkib Resülullah (s.a.) hafif iki rekat namaz kıldı. Sonra iki rekat uzun uzun, (ama çok) uzun iki rekat namaz kıldı, sonra iki rekat daha kıldı. Bunlar, bir önceki rekatlardan daha kısaydı. Sonra iki rekat daha kıldı, bunlar da öncekilerden kısaydı. Sonra iki rekat daha kıldı, bunlar da kendilerinden öncekilerden kısaydı. Sonra vitr kıldı. Bu namazların toplamı on üç rekattır."[409]

1324. ...Ebû Hureyre (r.a.), "(Sizden biriniz geceleyin namaza kalktığı) zaman" diye bir önceki hadisin mânâsını nakl etmiş, (hafif iki rekat namaz kıldıktan) "sonra (namazım) dilediği kadar uzatsın" (cümlesini) ilâve etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hammâd b. Seleme ile Züheyr b. Muâviye ve bir topluluk Hişâm vasıtasıyla Muhammed b. SMn'den naklettiler. Ve (senedi) Ebû Hüreyre'ye ulaştırdılar. Aynı şekilde Ey-yûb ile İbn A vn da rivayet ettiler (ve senedi) Ebû Hureyre (r.a.) 'e ulaştırdılar. Bu hadisi îbn Avn de Muhammed'den rivayet etti. (Muhamed) dedi ki:
(Bu namazın rekatlarının) her ikisinde de (kıraat) kısadır.[410]

Açıklama

Bu hadis Hz. Ebü Huieyre'ye kadar ulaşan mevkuf bir hadis olarak bir başka tabirle Hz. Ebû Hureyre'nin sözü olarak rivayet olunmuştur. Bu haliyle hadisin metnini şu şekilde tercüme etmek mümkündür: "Sizden biriniz gecenin bir kısmında namaz kılmak için kalktığında önce hafif iki rekat namaz kılsın sonra da namazım dilediği kadar uzatsın."
Ancak musannif Ebû Davud'un açıklamasından anlaşıldığına göre, bu hadisi ayrıca Hammâd b. Seleme ile Züheyr b. Muâviye ve bir başka topluluk da Hişâm vasıtasıyla yine Hz. Ebû Hureyre'nin sözü olarak nakl etmişlerdir. Ebû Davud'un hadisin sonuna ilâve ettiği talikte söz konusu edilen topluluktan maksat, Hüşeym b. Beşir ile Hişam b. Hassan'dır. Bu hadisi Ebu Hureyre'den Hişâm b. Hasan nakl etmiş, O'ndan da Hüşeym b. Beşir nakl etmiştir. İbn Ebî Şeybe (öl. 235H./849 M,)nin Musannef inde bu senetle nakl ettiği hadisin metni şu anlamdadır: Ebû Hureyre dedi ki: "Sizden biriniz gecenin bir bölümünde namaza kalktığı zaman (namaza) hafif iki rekatla başlasın."
Yine Ebû Davud'un beyânına göre, bu hadisi Eyyûb es-Sahtiyânî ile Abdullah b. Avn da Ebû Hureyre (r.a.)'in sözü olarak Muhammed b.Sîrîn'den rivayet etmişlerdir. Ancak Abdullah b. Avn'in rivayetinde Eyyûb'ünkinden farklı olarak şu ifâde vardır: "(Bu namazın rekatlarının) her ikisinde de (kıraat) kısadır."
Musannif Ebû Davud'un bu taliki ilâve etmekten maksadı, bu hadisin merfû olarak rivayet edildiği gibi Hz. Ebû Hüreyre'ye ulaşan mevkuf bir hadis olarak da pek çok yollardan rivayet edilmiş olduğunu göstermektedir. Bu hadisi merfû olarak nakl edenlerden biri İmam Ahmed b. Hanbel'dir. Hz. İmamın, Muhammed b. Seleme- Hişam- Muhammed- Ebû Hureyre (r.a.) senediyle rivayet ettiği hadis şu anlamdadır Resülullah (s.a.) buyurdu ki:
* 'Sizden biriniz gecenin bir bölümünde (namaza) kalktığı zaman namaza hafif iki rekatla başlasın."[411]
Müslim ile Beyhakî de bu hadisi Resûl-i Ekrem'e kadar ulaşan merfû bir hadis olarak naklederler. Bu imamların Ebû Bekr b. Şeybe'den nakl ettikleri bu hadisin meali de şöyledir: "Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz geceleyin kalktığı zaman namazına hafif iki rekatla başlasın."[412] Bütün bu rivayetler Hz. Ebû Hureyre'nin bu sözü Resûl-i Ekrem'den duymuş olduğunu ve hadisin hükmen merfû olduğunu gösterir.[413]

1325. ...Abdullah b. Hubşîel-Has'amî'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.)'e; "amellerin hangisi daha faziletlidir?" diye sorulmuş, (o da); "Kıyamı uzun olandır" buyurmuştur.[414]

Açıklama

Bu hadis-i şerif kıyamın rükû', sücûd ve kuûddan daha faziletli olduğunu söyleyenlerin delilidir.Bu hadisi İmamTirmizî de Câbir (r.a.)'den rivayet etmiştir. Tirmizî'nin rivayeti şu rneâidedir: "Resûlullah (s.a.J'e; "Hangi namaz daha faziletlidir?" diye soruldu, "Kunutu uzun olandır' diye cevab verdi. İmam Tirmizî bu hadis ile ilgili olarak da şunları söylemiştir: "İlim ehli bu meselede ihtilâf etmişlerdir: Kimi namazda kıyamı uzatmanın rükû ve sücûdu çoğaltmaktan daha faziletli olduğunu söylemiş, kimi de rük'u ve sücûdu çoğaltmanın kıyamı uzatmaktan daha fa7Îlet!i olduğuna hükmetmiştir."
Ahmed b. Hanbel, "Resûlullah (s.a.)'den bu mevzuda iki hadis rivayet edilmiştir" demişse de bu mevzuda bir hüküm

vermemiştir.
İshâk b. Râhûye şöyle diyor: "Gündüz namazında efdal olan rükû' ve sücûdu çoğaltmak, gece namazında ise kıyamı uzatmaktır. Ancak kişi her gece (Kur'ân'dan) bir cüz bitirmeyi adet edinmiş ise, burada rükû'u ve sücûdu çoğaltması bence daha hoştur. Çünkü hem cüz'ünü bitirmiş hem de fazla rükû ve sücud kazanmış olur." Tirmizî der ki:
"İshak'ın bu sözü1 söylemesinin tek sebebi Resul-i Ekrem'in gece namazının bu şekilde vasıflandırılmış olmasıdır."[415]
Bu hadis kıyamın pükû ve sücûddan ve namazın diğer rükünlerinden daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim İmam Şafiî de bu görüştedir. Hanefîlere göre kıraati ve dolayısıyla kıyarm uzatmak çok rükû ve secde yapmaktan evlâdır. Ancak Hanefîlerden İmam Ebû Yûsuf'a göre geceleyin okuduğu evradı olan kimsenin rekat adedini çoğaltması, evradı olmayanların ise, kıyamı uzatmaları efdaldir. imam Muhammed ise, çok rükû ve sücüd yapmanın efdal olduğunu söylemiştir.[416]
imam Ahmed bu konuda sükûtu tercih etmiştir. Muhtasaru'l-Halil'de beyân edildiğine göre, İmam Mâlik'den bu konuda iki görüş rivayet edilmiştir:
Şevkânî'ye göre; kıyamın rüku ve secdeden daha faziletli olduğunu söyleyen kimselerin görüşü haktır ve hadisin zahirine daha uygundur. Bu hadisle daha önce geçen "öyleyse çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardımcı ol!" mealindeki 1320 numaralı hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü sözü geçen hadis ve benzerleri secdenin faziletli olduğunu ifâde ettiği halde konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi ism-i tafdîl sigâsîyla kıyamın daha faziletli olduğunu ifâde etmektedir. "Kulun Allah'a yaklaştığı en faziletli şey secdedir"[417] mealindeki hadise gelince, bu hadis her ne kadar secdenin daha faziletli olduğunu ifâde ediyorsa da mürsel ve zayıf olduğundan delil olma niteliği taşımaktan uzaktır. Konumuzu teşkil eden ve kıyamın daha faziletli olduğunu ifâde eden Ebû Dâvûd hadisi ise, sahih olduğundan mürsel hadise tercih edilir. Ayrıca, "Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl secde hâlidir"[418] mealindeki 875 no'lu hadisle aralarında bir çelişki olmaz. Çünkü bu hadis secdenin faziletini değil, secdede duanın kabule daha yakın olduğunu ifâde etmektedir.
Bu konuda Irakî de şunları söylemektedir: Kıyamı uzatmanın daha fazîletli oluşu, yalnız başına farz veya nafile kılan kimseler içindir. Bunun yanında cemâate namaz kıldıran imamın durumu bu hükmün dışındadır. Çünkü imamın uzun okuyarak namazı uzatması fazîlet değildir, imam için faziletli olan namazı hafif kıldırmaktır. Ancak cemaatin kıraatin uzatılmasını arzu etmeleri halinde kıyamı ve kıraati uzatması daha faziletlidir.
Daha önce geçen 875 numaralı hadiste yeterli açıklama bulunmaktadır.[419]

24. Gece Namazı İkişer İkişer Kılınır

1326. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre bir adam Resûlullah (s.a.)'e gece namazını sormuş, Resûlullah (s.a.) de:
"Gece namazı ikişer, ikişerdir. Biriniz sabah olacağından korkarsa, bir rekat kılsın. Bu, onun kılmış olduğu namazları (ekleştirir) buyurmuştur.[420]

Açıklama

Taberânî'nin el-Mu'cemu's-Sagîr'inde bu soruyu soran kimsenin Abdullah b. Ömer (r.a.) olduğu açıklanmaktadır. Ancak Müslim'in Abdullah b. Şakîk vasıtasıyla İbn Ömer'den rivayet ettiği hadiste bu olay şöyle anlatılıyor: "îbn Ömer dedi ki: "Bir adam Peygamber (s.a.)'e; -ben soranla Peygamber arasında olduğum halde- sual sordu ve: - Ya Resulallah! Gece namazı nasıl kılınır? dedi. Resûlullah (s.a.) de: "İkişer ikişer kılınır, sabah olacağından korkarsan bir rekat (daha) kıl ve namazının sonunu tek yap!" buyurdular. Bir sene sonra ben yine o yerde iken Resûlullah (s..a.)'e birisi daha sual sordu. Ama o adam mıydı, başka biri miydi bilemiyorum."
Muhammed b. Nasr'm "Kitâbü'1-Vitr" isimli eserinde de bu rivayet, "Resûlullah (s.a.)'e bir bedevi sual sordu" şeklinde geçmektedir. Rivâyetlerdeki ibare ve ifâdelerin farklı olması bu hadislerin arasında bir çelişkinin bulunduğuna değil, ancak bu hâdisenin muhtelif zamanlarda müteaddit defalar meydana geldiğini gösterir.
Sorulan soruya Resûl-i Ekrem'in "ikişer ikişer" diye cevab vermesi, bu sorunun gece namazının rekatlanyla ilgili olduğunu gösterir. Hafız İbn Ha-cer'in beyânına göre, ulemânın büyük çoğunluğu bu sorunun gece namazlarının en efdâl olan şekliyle ilgili olarak sorulduğu görüşündedir. Fakat en kolay gelen gece namazının hangisi olduğunu öğrenmek maksadıyla sorulmuş olması düşünülebilir.
Namazı ikişer ikişer kılmaktan m aksa d, her iki rekatte bir selâm vermek demektir. Nitekim tbn Ömer'e; "ikişer ikişer ne demektir?" diye sorulunca: "her iki rekatte bir selâm vermek"[421] diye cevab vermiştir. Bu hadise dayanarak İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muhammed, gece namazlarını ikişer ikişer kılmanın faziletli olduğunu söylemişlerdir.[422]
"Sabahın olacağından korkarsa bir kılsın" cümlesi vitr namazının sabaha kadar devam ettiğini gösterdiği gibi, "Bu onun kılmış olduğu namazları tekleştirir" cümlesi de, gece kılınan çift rekatlı namazın vitrden önce kılınması gerektiğini gösterir, imam Mâlik'in bu konudaki meşhur olan görüşü budur. Çünkü imam Mâlik'e göre hadiste geçen, "bu onun kılmış olduğu namazları tekleştirir" cümlesindeki "onun kılmış olduğu namazlar"dan maksat gece kılınan nafile namazlardır. Bu durumda gece vitrden önce çift re-katlı bir gece namazı kılmak gerekir. Bu görüşte olmayan ilim adamlarına göre ise, sözü geçen ifâde hem farz hem de nafile namazlara şâmildir. Binaenaleyh yatsı namazı da çift rekatlı olduğundan viuİ hemen yatsının farzından sonra kılmak caizdir.[423] Vitri bir gün boyunca kılınan namazların sonunda kılmak, vitrin sıhhatinin değil, kemâlinin şartıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem'in vitrden sonra devamlı olarak ve oturarak iki rekat namaz kıldığı bilinen bir gerçektir.[424] Zürkânî'nin beyânına göre Mâliki ulemâsının büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Bu hadis-i şerif aynı zamanda

vitr namazının bir rekat olarak da kılınabileceğinin ifadesidir. Nitekim ilerde gelece kolan; vitr namazı her müslüman üzerinde bir görevdir, dileyen onu beş; dileyen üç; dileyen de bir rekat kılsın" anlamındaki 1422. hadis de bu mânayı te'yid etmektedir. Sahâbe-i kiramın da hiçbir nafile namazı kılmadan bir rekat vitr namazı kıldıkları sahih hadislerle sabittir. İçlerinde İmam Şafiî ile Mâlik'in de bulunduğu cumhûr-ı ulemâ bu düşünceden hareketle vitr namazını bir rekat olarak kılmanın meşru olduğuna hükm etmişlerdir. Hanefî ulemâsına göre ise, vitri bir rekat olarak kılmak asla caiz değildir. Delilleri ise, Hz. Âişe'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir:
"Resülullah (s.a.) viir namazının ikinci rekatında selâm vermezdi"[425] Hâkim'in Müstedrek'inde Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih senetle rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de; "Resûlullah vitri üç rekat olarak kılardı. Selâmı da ancak sonunda verirdi" anlamındaki hadis Hanefî ulemâsının bu görüşünü te'yid etmektedir. Hanefî ulemâsı karşı görüşte olanlara şu cevabı vermiştir: "Hadis-i şerifte geçen "bu onun kılmış olduğu namazları tekleşîirir" ifâdesi, kılınan son rekatin, müstakil bir rekat olmayıp kendinden önceki rekatların bir devamı olduğunu gösterir." Vitr namazı bölümünde bu mevzu genişçe ele alınacaktır inşaallahü teâlâ.[426]

25. Gece Namazında Yüksek Sesle Okumak

1327. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
Peygamber (s.a.)'in (gece namazlarında) kıraati,kendisi oda(sın)da(namaz kılmakta) iken salonda bulunan bir kimsenin işitebileceği kadar (sesli) idi.[427]

Açıklama

Hz. Peygamber geceleyin nafile namaz kılarken sesi ne haddinden fazla yüksek ne de haddinden fazla kısık idi. Orta bir seviyede idi. Resul-i Ekrem'in bu uygulaması gece namazlarında sesi fazla yükseltip alçaltmadan orta seviyede bir sesle okumanın müstehab olduğuna delâlet eder. Hanefi ulemâsından İbn Melek'in beyânına göre, bu durum Resûlullah'm evdeki hâlidir. Fakat gece mescidde namaz kılarken sesini iyice yükseltirdi.[428]

1328. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Peygamber (s.a.)'in (gece namazlarındaki) kıraati şu şekilde idi:
(Duruma göre sesini) bazan yükseltir, bazan da kısardı.[429]
Ebû Dâvûd der ki: (Senedde geçen râvi) Ebü Hâlid el- Vâlibî'nin adı Hürmüz'dür.[430]

Açıklama

Fahr-i kâinat Efendimiz geceleyin (namazda) pek kısık olmayan pek de yüksek olmayan orta yükseklikte bir sesle okurdu. Evinde yalnız bulunduğu zaman sesini kendi odasında okuduğunu salonda bulunan bir kimsenin işitebileceği kadar yükseltirdi. Fakat evde uyuyan bir kimse bulunacak olursa, onu rahatsız etmeyecek şekilde kısardı. Fakat hiç bir zaman hadd-i i'tidâli aşmazdı.[431]

1329. ...Ebû Katâde (r.a.)'den rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a.) bir gece (dışarı) çıktı. (Yolu) kısık bir sesle namaz kılmakta olan Ebû Bekr'e uğrayıverdi. (Ebû Katâde) dedi ki: Bir de Ömer b. Hattab'a uğradı. O da namazı yüksek sesle kılmakta idi. İkisi de Peygamber (s.a.)'in yanında bir araya gelince, Peygamber (s.a.):
"Ey Ebâ Bekr, ben sana uğradım, sen sesini kısarak namaz kılıyordun (niçin böyle yapıyorsun?)" buyurdu. O da:
Ey Allah'ın Resulü, ben (sesimi) kendisine münâcâtta bulunduğum zâta işittiriyorum, diye cevab verdi. (Resûl-i Ekrem) Ömer'e de (şöyle) buyurdu:
"Sana uğramıştım. Sen de yüksek sesle namaz kılıyordun! Niçin böyle yapıyorsun?" O da (şöyle) cevab verdi:
Uyuklamakta olan kimseyi uyandırmak ve şeytanı kovmak için (böyle yapıyorum).
(Râvi) el-Hasen hadise (şunları da) ilâve etti: Bunun üzerine Peygamber (s.a.) Ebû Bekir'e;
"Ey Ebâ Bekr, sesini biraz yükselt!" buyurdu. Ömer'e de: "Sesini biraz kıs" dedi.[432]

Açıklama

Hz. Ebu Bekr'de Allah'tan başka bütün mevcudatı yokluk vadisine atan bir tevhîd mizacı gâlib bulunduğu için gerek namaz içerisinde gerekse namaz hâricinde Kur'ân okurken vâcibü'I-vücûd olan Allah Teâlâ hazretlerinden başka herhangi bir varlığın bulunduğunu hesaba katmamıştır. Bunun sonucu olarak da Kur'ân okurken sesini yükseltmeye lüzum görmemiştir. İşte Resûl-i Ekrem (s.a.)'e verdiği cevapta "Ey Allah'ın Resulü, sesimi kendisine münâcâtta bulunduğum zâta (Allah Teâlâ Hazretlerine) işittirdim" demesi, bahis konusu mizacının bir neticesidir. Kalplerin tabibi olan Resûl-i Ekrem (s.a.) de ona etrafında bulunan kimseleri de hesaba katarak okuduğu Kur'ân'dan onların da istifâde edebileceği bir şekilde sesini yükselterek okumasını tavsiye etmiştir.
Avnü'I-Mâbûd sahibi Şemsü'1-Hakk el-Azîm-âbâdî'ye göre Hz. Ebû Bekr "cem"' makâmında,Hz. Ömer ise "Fark' makımanda idi. Bu iki makamın üzerinde ise, "cemü'1-cem" makamı vardır. Bu iki makamı Abdül-Kerim b. Havâzin el-Kuşeyrî tasavvufa dâir yazmış olduğu "er-Rîsâle" isimli meşhur eserinde şöyle tarif ediyor: Tefrika: Ağyarı Allah için

görmektir. "Cem"' ağyarı Allah ile görmektir: "Cemü'1-cem" ise, tamamen yok olup hakîkatin galebesiyle Allah'tan başka bir şey görmemektir.
Kul için hem cem' hem de fark lâzımdır. Çünkü farkı olmayanın kulluğu olmaz, cem'i olmayanın da marifeti olmaz" = Ancak sana ibâdet ederiz" âyet-i kerimesi farka = Ancak senden yardım isteriz" âyet-i kerimesi de cem'a işarettir. Kul kendinde olduğu zaman farkta, kendinden habersiz olduğu zaman cem'dedir."[433]
Fahr-i Kâinat Efendimiz her ikisine de vermiş olduğu cevabla muhatablarını hadd-i i'tidale davet etmiş ve geceleyin namaz kılarken ifrat ve tefrit arasında bir muvâzene kurarak orta yükseklikte bir sesle okumalarını tavsiye etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri Kur'an-ı Kerîm'in-de şöyle buyurmaktadır: "Namazında pek bağırma, sesini o kadar da kısma, ikisinin arası bir yol tut."[434]

1330. ...(Bir Önceki hadis-i şerifte geçen) hâdiseyi Peygamber (s.a.)'den Ebû Hureyre de (rivayet etti, fakat bir önceki hadiste bulunan); "Bunun üzerine Ebû Bekr'e; "Ey Ebû Bekr sesini biraz yükselt"; Ömer'e de; "(Sesini) biraz kıs" dedi" cümlelerini nakletmedi. (Bir önceki hadise şu cümleleri de) ilâve etti: (Peygamber sallallahü elayhi ve sellem Hz. Bilâl'e dedi ki):
"Ey Bilal, sen de biraz şu sûreden, biraz da bu sûreden okuyordun." (Bilâl de Kur'an-ı Kerim);
Tatlı bir kelâmdır. Allah onun bir kısmını bir kısmıyla beraber benim dilimde bir araya getiriyor; diye cevab verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Hepiniz de doğru hareket ettiniz" buyurdu.[435]

Açıklama

Görünüşte bu hadis-i şerif ile bir Önceki hadis-i şerif arasında bir çelişki var gibidir. Çünkü bir önceki hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.) kısık sesle Kur'an-ı Kerim okuyan Hz. Ebû Bekr'e; "Sesini biraz daha yükselt" buyurduğu; yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okuyan Hz. Ömer'e de; "sesini biraz kıs" buyurduğu ifâde edilirken bu hadis-i Şerifte çeşitli sûrelerin âyetlerini birbirine karıştırarak okuyan Bilâl ile beraber her üçüne hitâb ederek: "Hepiniz, isabetli hareket ettiniz" buyurması zihinlerde bu iki hadîs arasında bir çelişki varmış izlenimini doğurabilir. Fakat gerçekte bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur.
1329. hadis-i şerifte Hz. Ömer'le Ebû Bekr'i tenkîd ederek onlara orta yükseklikte bir sesle okumalarım tavsiye etmesi o şekilde okumalarının doğru olmadığını kendilerine bildirmek için değil, bu şekilde okumaları da doğru olmakla beraber orta yükseklikte bir sesle okumalarının daha da isabetli olacağını kendilerine bildirmek içindir. Bu hadis-i şerifte ise, Resûl-i Ekrem Efendimiz; "hepiniz doğru hareket ettiniz" buyurmakla "en doğru hareket budur bu harekete devam ediniz" demek istememiştir. Ancak bu sözleriyle: "Kur*an-ı Kerim M sizin okuduğunuz şekilde okumak da doğrudur ve caizdir. Fakat orta yükseklikte bir sesle ve sureleri baştan sona kadar okumak suretiyle, bir surenin bazı âyetlerini diğer bir surenin ayetleriyle karıştırmadan okumanız daha doğrudur ve güzel olur" demek istemiştir. Bu bakımdan ulemânın büyük çoğunluğu çeşitli surelerin âyetlerini birbirine karıştırarak okumanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Nitekim şu hadis-i şerifler de ulemânın bu görüşünü te'yid etmektedir:
1. Ebû Ubeyd'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.) bir gün ashâbdan Hz. Bilâl'e uğramış, o da değişik sûrelerden âyetler okuyormuş, Peygamber (s.a.) kendisine niçin böyle yaptığını sormuş o da: "tatlıyı tatlıya karıştırıyorum" deyince, "Sen bir sûreyi okuyunca onu tamamla" buyurmuşlardır.[436]
2. Hâlid b. Velîd (r.a.) bir gün değişik sûrelerden âyetler okumak suretiyle halka namaz kıldırmış ve namazı bitirdikten sonra cemaate hitaben özür makamında;
- Cihâdla meşgul olurken Allah'ın Kur'an'ını öğrenmeye imkân bulamadım, demiştir. Bütün bunlar:
Bir sûreyi bitirmeden başka bir sureye geçmenin mekruh olduğunu gösterir. el-Halimî (403/1012) Kur'ân'ın tertibini terk etmenin kıraatin âdabına riayetsizlik sayıldığını söylemiştir. el-Beyhakî (458/1065) Kur'ân'ın te'lifi-nin Resûlullah tarafından tevkîfî olarak sabit olması hasebiyle evlâ ve faziletli olanın üzerinde icmâ' bulunan bu te'lif ile okumak olduğunu, tbn Şîrîn (110/728) bunun (tertibine riayetsizliğin) mekruh sayılması gerektiğini, zira Allah'ın te'lîfinin kulların te'lîfinden daha hayırlı olacağım söylemiştir, el-Kadı Ebû Bekr (403/1013) ise, bunun caiz olmadığı hakkında ittifakın bulunduğunu söylemiştir.[437]
Merhum Ömer Nasûhî Bilmen Efendi de bu konuda şunları söylemektedir: "Namazın bir rekatında bir sûrenin evvelinden veya ortasından diğer rekatinde de başka bir surenin evvelinden veya âhirinden okumakta veya kısa bir sure tilâvet etmekte kerahet yoktur. Fakat evlâ olan bir zaruret bulunmadıkça böyle okumamaktır."[438]

1331. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; bir kimse geceleyin sesini yükselterek Kur'ân okumuş, sabah olunca Resûlullah (s.a.);
"Allah falan kimseye rahmet etsin. Bana bu gece ne kadar âyet hatırlattı. Ben onları gerçekten unutmuştum" buyurmuş.[439]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hârûn en-Nahvî de Hammâd b. Seleme'den (şu şekilde) rivayet etti: "(Allah falan kimseye rahmet etsin bana); Âl-i İmrân Sûresi'nde bulunan bazı kelimeleri yani (Âl-i İmrân (3), 146) âyetini hatırlattı.[440]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte gece Kur'ân okuduğundan bahsedilen kişi AbduIlah b Yezid el-Ensârî'dir. Abdulganî b. Said "el-Mübhemât" isimli eserinde bu zâtın "Abdullah b. Yezîd el-Ensârî olduğunu kesin bir dille ifâde etmekte ve Amre vasıtasıyla Hz. Âişe'den şu hadisi nakl etmektedir: "Peygamber (s.a.) bir gece Kur'ân okuyan bir kimsenin sesini işitti de, "Bu kimin

sesidir?" diye sordu. "Abdullah b. Yeziddir" dediler. "Allah ona rahmet etsin, bana unutmuş olduğum bir âyeti hatırlattı" buyurdu. Bu iki olay arasındaki benzerlik bu zâtın Abdullah b. Yezid el-Ensârî olduğuna dâir kanaati kuvvetlendirmektedir. Buhârî'de geçen "Ey Allah'ım, Abbâd'a rahmet et"[441] hadisine bakarak bu zâtın "Abbâd b. Bişr el-Ensârî" olduğunu söyleyenler varsa da, bu ihtimâl zayıftır. Çünkü bu hâdise konumuzu teşkil -den Ebû Dâvûd hadisindeki hâdiseye pek benzemiyor. Bazıları Buhârî'mn bu rivayetine bakarak hadisenin iki defa vuku' bulmuş olabileceğim söküyorlar. Her ne kadar biz metinde geçen cümlesini, "Bana bu gece ne kadar âyet hatırlat'.. şeıclinde tercüme ettiysek de bazılarına göıe, bu cümlenin mânâsı şöyledir:"Bana bu gece = Göklerde ve yerde nice âyetler vardır ki (insanlar) bunlardan yüz çevirerek üstüne basar geçerler[442] âyetini hatırlattı."
Bu hâdise Müslim'in rivayetinde şöyle: anlatılmaktadır: "Peygamber (s.a.) mescidde bir zâtın Kur'ân okuyırunu dinlerdi de; "Allah ona rahmet etsin. Gerçekten bana unutturulduğum bir âyeti hatırlattı" derdi."[443]
Ma'mer'in Hişâm'dan naklettiği metinde ise bu olay "Nesîtü: ben unu'tum" peklinde anlatılmaktadır.
Uîemâ Kur'pn-ı Kerîm'İ mutmanın hükmü hakkında ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazıları daha önce geçen "Bana ümmetimin günâhları gösterildi. Bunlar arasında ker.disine bir sure vey. âyet (ezberlemesi) lütfedildiği halde bunu uni'ian adjimn günahı kadar büyük bir günâh görmedim" anlamındaki 461 nun aralı hadisi delil getirerek, Kur'an-ı Kerim'i unutmanın büyük günahlarda 1 olduğunu söylemişlerdir.
fsm^îlî'nin beyânına göre Resûl-i Ekrem Efendimizin Kur'an-ı Kerim'-dc-ı bh âyet-i kerimeyi veya bir kelimeyi unutması iki şekilde olur:
a. Ezberinde olan bir âyeti her insan gibi bir anda hatırlayamayıp biraz sonr ı hatırlaması şeklinde olur.Bu beşerin tabiatında bulunan bir unutmadır, insanın nisyan ile malûl olduğu herkesin malûmudur. Bu şekildeki unutma Hz. Peygamber için de caizdir. İbn Mes'ûd Hazretlerinin rivayet etmiş olduğu = Pen de sizin gibi bir insanım, sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum"[444] hadis-i şerifi de buna delâlet eder.
b. Allah Teâlâ'mn neshetmeyi murad ettiği âyetleri Resul-i Ekrem'in kalbinden çekip alması suretiyle olur. Bu kısım; "Habibim seni okutacağız da asla unutmayacaksın, Allah'ın dilediği başka çünkü o, aşikârı da bilir, gizliyi de"[445] âyet-i kerimesinde kast edilen unutmadır.
Birinci kısım unutma devamlı değildir, çabuk geçer. Çünkü Allah Teâlâ en kısa zamanda unutulan' hatırlatır. Şu âyet-i kerime de bu durumu izah etmektedir:"Kur'an'ı biz indirdik, onun koruyucuları da şüphesiz ki biziz"[446]
İkinci kısım unutmanın mümkün olduğuna da şu âyet-i kerime delâlet etmektedir: "Biz neshettiğimiz (hükmünü diğer bir âyetle değiştirdiğimiz) veya unutturduğumuz bir âyetin (yerine) ya ondan daha hayırlısını, yahut onun benzerini getiririz. Allah'ın herşeye kemâliyle kaadir olduğunu bilmedin mi?"[447]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (s.a.)'in tebliğ ile mükellef olmadığı meseleleri unutması caizdir.
2. Tebliğ ile mükellef olduğu meseleleri unutması da caizdir. Ancak bu tür unutmanın olabilmesi için iki şart vardır:
a. Unutmadan önce o meseleyi tebliğ etmiş olması,
b. Ya bizzat kendisinin hatırlamasıyla veya bir vâsıta île hatırlatılmak suretiyle geç de olsa unuttuğu şeyin farkına vararak düzeltmesi şarttır. Fakat tebliğden önce unutması asla caiz değildir.
3. Geceleyin mescidde veya evde sesli Kur'ân okumak caizdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) gece mescidde Kur'ân okuyan kimseyi işittiği halde, onu bundan men' etmemiştir. Ancak Peygamber (s.a.) Kur'ân sesinden rahatsız olmadığı için bu kişiyi men etmemiş olabilir. Binaenaleyh sesli Kur'ân okumak namaz kılmakta olan diğer insanları yanıltacaksa veya sesten rahatsız olacaklarsa o zaman caiz değildir. Nitekim gelecek hadis bu meseleye ışık tutmaktadır.
4. Hayra vesile olan kimseye duâ etmek meşrudur
5. Kur'ân-ı Kerim dinlemek sünnettir.
6. "Filân âyeti unuttum" demek tenzihen mekruhtur. Çünkü unuttum demekte âyetlere karşı bir lâubalilik kokusu vardır. Bundan dolayı Resûl-i Ekrem "unuttum" tâbirini kullanmamış, onun yerine elimde olmadan unutturuldum" tâbirini kullanmıştır.[448]

1332. ...Ebû Said (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) mescidde ittifaka girmişti. Sesli (Kur'ân) okumakta olan halkı işitince perdeyi açtı ve:
"Dikkatli olun her biriniz Rabbine münâcâtta bulunuyor. Bazınız bazınızı rahatsız etmesin. (Kur'ân) okurken, veya "namazda" bazınız (sesini) bazınızın (sesi) üzerine çıkarmasın" buyurdu.[449]

Açıklama

İtikâf kelime olarak hapsetmek, men'etmek gibi manalara gelir.Fıkıhta ise, Allah Teâlâ'ya ibâdet niyetiyle kendini mescidde alıkoymak şeklinde tarif edilmiştir. Çoğunlukla Ramazan ayında yapıldığı gibi Ramazan dışında da yapılabilir. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra her sene Ramazanın on gününü itikaf halinde mescidde geçirmiş, bu hal vefatına kadar devam etmiştir.[450]
Münâcât kelimesi sözlük olarak gizli konuşmak, fısıldamak mânâsına gelirse de burada ibâdet mânâsında kullanılmıştır. Binanelayeh bu kelimenin içinde kullanıldığı cümleyi "hepiniz en kapalı ve en gizli fısıltıları bile işiten Rabbinize ibâdet ediyorsunuz, öyleyse seslerinizi yükseltmeyin" şeklinde de anlamak lâzım gelir. Bu hadisi rivayet eden râvi Resûl-i Ekrem

Efendimiz'in; "Bazınız (sesini) bazınızın sesi üzerine çıkarmasın" buyurduğunun namazla mı, yoksa Kur'ân okumakla mı ilgili olduğunu pek iyi hatırlayamadığından metnin sonuna "Yahutta namazda" sözünü kayd etmek lüzumunu hissetmiştir. Hâkim'in rivayetinde sadece "namazda Kur'ân okurken" kaydı vardır.[451]

Bazı Hükümler

1. İtikâfa §irmek meşrudur. (Vâcib, nafile, sünnet kısımları vardır).
2. Mescidde nafile namaz kılmak kerâhetsiz olarak caizdir.
3. Mescidde Kur'ân okurken sesi yükseltmek, mescidde bulunan diğer kimseleri veya uyuyanları rahatsız ediyor veya namaz kılanları yanıltıyorsa caiz değildir.[452]

1333. ...Ukbe b. Âmir el-Cühenî (r.a.)'den, demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kur'ân-ı Kerim'i açıktan okuyan, açıktan sadaka veren gibidir, gizli okuyan da gizli sadaka veren gibidir."[453]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Kur'an-ı Kerim'in açıktan okunması genellikle riya tehlikesinden uzak olmadığı için açıktan verilen sadakaya, gizli sesle okunması ise ihlâsla verilen gizli sadakaya benzetiliyor. Bu hadis-i şerifle ilgili olarak İmam Tirmizî şunları söylemektedir: Bu hadis, "Kur'an'ı gizli olarak (içinden) okuyan kimse, aşikâr okuyan kimseden daha üstündür" anlamına gelmektedir. Çünkü gizli sadaka ilim adamları nezdinde aşikâr sadakadan daha üstündür. Bunun sebebi ilim adamlarınca kişinin kendini beğenmişlikten ve gösterişten kurtulması ile izah edilmektedir. Zira amelini aşikâre yapan bir kimse amelini gizli yapan kimseye nisbetle kendini beğenme tehlikesiyle daha çok yüz yüzedir.[454]
Sadakanın verilişi ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor: "Sadakaları açıktan verirseniz o ne güzel, eğer onları gizler, onları (bu suretle) fakirlere verirseniz işte bu sizin için daha hayırlıdır."[455]
Tirmizî'nin de dediği gibi bu hadis-i şeriften, sessiz okumanın sesli okumaya nisbetle daha üstün olduğu anlaşılırsa da daha önce geçen 1329 numaralı hadiste görüldüğü gibi Peygamber (s.a.)'in kısık sesle Kur'an-i Kerim okuyan Hz. Ebu Bekr'e, "Ey Ebû Bekr sesini biraz yükselt" buyurması orta yükseklikte bir sesle Kur'ân okumanın kısık sesle okumadan daha faziletli olduğunu gösterir. Bu bakımdan hadis-i şerifte.geçen; "açıktan okumak" -sözüyle "haddinden fazla yüksek sesle okumak" kast edilmiş olabileceği gibi "gizli okumak" sözüyle de "orta yükseklikte bir sesle okumak" kastedilmiş olabilir.
Hadis-i şeriften şöyle bir mânâ çıkarmak da mümkündür. Aslında Kur'an-ı Korim'in orta yükseklikte okunması daha faziletlidir. Fakat durum sessiz okumayı icabetttirdiği zaman, sessiz okumak daha faziletlidir.[456] Esasen Fahr-i Kâinat Efendimizin teheccüd namazlarında bazan cehren bazan da gizli okuması[457] da bunu gösterir.[458]

26. (Hz. Peygamber) Gece Namazı(nı Nasıl Kılardı?)

1334. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) gecenin bir kısmında on rekât namaz kılardı. Ve bir rekatle de vitr yapar ve sabahın iki rekatlık sünnetini kılardı. Bu (şekilde kılınmış olan rekatlerin toplamı) on üç rekat olurdu.[459]

Açıklama

Farz olsun nafile olsun, gece kılınan bütün namazlara "gece namazı" denilmekle beraber, bir fıkıh terimi olarak, gece namazı denilince, geceleyin kılınan vitr ve teheccüd namazları anlaşılır. Her ne kadar akşam ve yatsı namazları geceleyin kılınırlarsa da bunlar gece namazından sayılmazlar.Gece namazıyla ilgili olarak çok değişik rivayetler vardır. Bütün bunlar gözden geçirilince teheccüd namazı hakkındaki ihtilâfların sadece edâ ediliş tarzı ile ilgili olduğu, fakat onun ümmet üzerine vâcib olmadığına dâir ittifak bulunduğu, bir başka tâbirle, hükmünde ihtilâf bulunmadığı, vitrin ise, hem edasında hem de hükmünde ihtilâf bulunduğu anlaşılır.
Teheccüd namazını Hz. Peygamber, çeşitli zamanlarda farklı şekillerde kıldığı için gece namazlarının rekat sayılan ve keyfiyetleri de birbirinden farklıdır. Bu farklılık Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu zaman ve şartlardan doğmaktadır. Ancak değişmeyen bir şey varsa o da, hiç aksatmadan ve devamlı olarak gece namazını kılmış olmasıdır.
Bu mevzuda bilhassa Hz. Âişe'den gelen hadisler arasında çok farklılık vardır. Bu hadisler arasındaki farklılığın uzlaşmaz derecede büyük olduğunu zanneden bazı kimseler, bu rivayetlerin muzdarib olduğunu, birini diğerine tercih etmenin imkânsız bulunduğunu söylemişlerse de, bu görüş isabetli değildir. Çünkü Kurtubfnin de dediği gibi, bu hadislerin hepsini Hz. Âişe'-den aynı râvi nakletmemiştir ve bu hadislerde anlatılan hâdiseler aynı zamana nisbet edilmediği için bu hadislere "muzdarib" denilemez.
İşin gerçeği şu ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz, içinde bulunduğu ruhî ve tabîî duruma göre, bazan yedi, bazan dokuz bazan da sabah namazıyla birlikte on üç rekat gece namazı kılmıştır.[460]
Biz daha önce geçen 1251 numaralı hadisin şerhinde bu mevzu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi verdiğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz. Vitirle ilgili açıklama ise, vitirle alakalı babda gelecektir.
Bu hadis-i şerif vitr namazını tek rekat olarak kılmanın sahih olduğunu söyleyen cumhûr-ı ulemânın delilidir. Ancak Hanefî uleması vitri tek rekat olarak kılmanın asla caiz olmadığı görüşündedirler. Bu konuda Hz. Âişe'-nin rivayet ettiği; "Resülullah

(s.a.) vitr namazının ikinci rekâtında selâm vermezdi"[461] hadis-i şerifi ile Hâkim'in, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih senetle rivayet ettiği; "Resülullah (s.a.) vitri üç rekat olarak kılardı. Selâmı da ancak sonunda verirdi" hadisidir.[462]

1335. ...Peygamber (s.a.)'in eşi Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resülullah (s.a.) gecenin bir kısmında onbir rekat namaz kılar, bunlardan bir rekat ile de vitir yapardı. Onu bitirince müezzin gelinceye kadar sağ yanı üzerine yatıp uzanırdı.[463]

Açıklama

Bu hadis-i şerif vitr namazının en az bir rekat olarak kılınacağım ve bir rekat namaz kılmanın caiz olduğunu söyleyenlerin delillerindendir. Şafiî ulemâsından Nevevî'nin beyânına göre, cumhûr-ı ulemâ vitr namazının bir rekat olarak kılınabileceği görüşündedir. Şafiî ulemâsının görüşü de bu merkezdedir. Ancak Ebû Hanîfe'ye göre bir rekatla vitir namazım veya herhangi bir namazı kılmak asla caiz değildir. Gerçekten Ebû Hanîfe'nin bu görüşünü te'yid eden hadis-i şerifler pek çoktur. Bunlardan bazılarını nakletmekte fayda görüyoruz:
1. Resûlullah (s.a.) vitr namazının ikinci rekatında selâm vermezdi.[464]
2. Übey b. Ka'b anlatıyor: Resûlullah (s.a.) vitrin birinci rekatinde; 'yi, ikinci rekatında de, üçüncü rekatında de okurdu. Sadece üçüncü rekatından sonra selâm verirdi."[465]
3. Resûlullah (s.a.) üç rekat ile vitr yapar, bunların yalnız sonunda selam verirdi.[466]
4. Resûlullah (s.a.) üç rekatla vitr yapar, sûresini okurdu.[467] Bu hadis sünen-i erba'a ile İbn Hıbbân'ın Sahîh'inde ve Hâkim'in el-Müstedrek'inde rivayet olunan ve bir Önceki maddede zikri geçen Hz. Âişe hadisine benziyor. Nitekim Hz. Ömer, Ali, Übeyy, Enes, tbn Mesûd, Ebû Ümâme ve Ömer b. Abdilaziz de vitrin üç rekat olduğunu ve bir selâmla kılınacağı görüşündedirler.[468]
Vitrin bir selâmla üç rekat olarak kılındığı görüşünde olan Hanefî ulemâsına göre, vitrin en az bir rekat kılınacağını söyleyen cumhûr-i ulemânın delilini teşkil eden hadis-i şeriflerden hiç birisi de başlı 6aşına bir rekata niyet edilerek vitr kılındığım açık olarak ifade etmemektedir. Binaenaleyh vitrin başlı basma bir rekat olarak kılınmış olması sadece bir kanaatten ibarettir.
Gerçekten de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in sadece bir rekat vitr kıldığını açıkça ifâde eden bir hadis-i şerif mevcûd değildir. Vitrin bir rekat kılınabileceğine delâlet eden hadis-i şerifler de vitr namazı devamlı olarak kendinden önce kılınan gece namazlarıyla beraber zikr edilmiştir. Bu durum onun başlı başına müstakil bir niyetle kılınmış bir vitir namazı olabileceğine delâlet ettiği kadar kendinden önceki namazın bir devamı olarak kılınmış herhangi bir nafile namaz olabileceğine de delâlet eder. 1251 numaralı hadis-i şerifin şerhinde bu konuyla ilgili geniş açıklama vardır.
Konumuzu teşkil eden hadis-i şerif, sabah namazının sünnetinden sonra yatmanın sünnet veya farz olduğunu söyleyen kimselerin[469] aleyhine bir delildir. Çünkü bu hadis-i şerifte Fahr-i Kâinat Efendimizin sabah namazının sünnetinden sonra değil, önce yattığı ifâde edilmektedir.
Binaenaleyh bu hadis-i şerif bir numara sonra gelecek olan hadisle birlikte mütâlea edilince sabah namazından önceki yatmanın bir ibâdet hükmü ve vasfı taşımadığı, sadece insanın üzerindeki ağırlığı ve yorgunluğu atmakla ilgili olduğu anlaşılır. Ayrıca b,u hadis-i şerifle Fahr-i Kâinat Efendimizin sabah namazının iki rekatlık sünnetinden sonra yattığını ifade eden 1326 numaralı hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu iki hadisten biriyle amel etmek, diğeriyle amel etmeye engel değildir: Her ikisiyle de bir arada amel etmek mümkündür ve Resûl-i Ekrem Efendimiz, bazan sabah namazının sünnetinden evvel, bazan da sonra yatmakla her ikisiyle de amel etmenin caiz olduğuna işaret etmek istemiş de olabilir.
Vitr namazının kaç rekat olduğu meselesi de ileride ilgili olduğu bâbta genişçe ele alınacaktır.[470]

1336. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) yatsı namazını bitirdikten sonra sabah oluncaya kadar onbir rekat namaz kılardı. Her iki rekatte bir selâm verir, bir rekatle de vitr yapardı. Secdede iken başım kaldırmadan önce elli âyet okuyacak kadar beklerdi. Müezzin sabah namazının birinci ezanını bitirince kalkar, hafif iki rekat (namaz) kılar, sonra da müezzin gelinceye kadar sağ tarafına yatıp uzanırdı.[471]

Açıklama

Hz. Peygamber, yatsıdan sonra kılmış olduğu bu onbir rekat namazı, uyumadan önce kılmış olabileceği gibi belli bir müddet uyuduktan sonra kalkıp kılmış olması da mümkündür. Bilindiği gibi gece kılınan bir nafilenin teheccüd namazı sayılabilmesi için bir müddet uyuduktan sonra kılınmış olması şarttır.
Bu hadis-i şerif her ne kadar vitr namazının bir rekat olarak kılınabileceğini ve bir rekat namaz kılmanın sahih olduğunu söyleyen cumhur-ı ulemânın görüşünü te'yid eden ve vitr namazı üç rekat olarak bir selâmla kılınır diyen Hanefînin aleyhine bir delil gibi görünüyorsa da, vitr namazının başlı başına ayrı bir rekat olarak ayrı bir niyetle kılındığına dair sarih bir ifade bulunmamaktadır. Bu bakımdan hadis-i şerifin her iki görüşe de delil olma ihtimali vardır.
Hz. Peygamber'in secdede elli âyet okuyacak kadar kalması meselesine gelince, bu, secdede sünnet olan "sübhane Rabbiyel-a'lâ" teşbihinin dışında okunan dualarla ilgili 152 numaralı babın hadislerinde de ifâde edildiği gibi, Fahr-i Kâinat Efendimiz kendisi rükû' ve sücudda iken dua eder ve bunu ümmetine de tavsiye ederdi. İmam Ahmed'in Müsned'inde Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in gece namazlarında secdede iken, "lâilâhe illâ ente: ey Allah'ım senden başka mâbud-ı hakikî yoktur, yegâne ilâh sensin" diye duâ ettiği ifâde edilmektedir. Resûl-i Ekrem'in secdede iken yaptığı

dualardan bazıları şunlardır "AHahümme Rabbena ve bi-hamdike, Allahümmeğfklî: Ey Allah'ım, ey Rabbimiz seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim, beni bağışla."[472]
"Sübbûhun kuddûsun Rabbü'l-melâiketi ve'r-rûhi: Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh, mukaddes, bütün meleklerin ve Cebrâilin Rabbi"[473]
"Sübhâneke'llahiimme Rabbena ve bihamdike Allahümmeğfirlî: Ey Allah'ım, seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ey Rabbimiz, sana hamd olsun, Ey Allahım, beni bağışla."[474]
"Ey Allah'ım, senin gazabından rızana, azabından affına, senden yine sana sığınırım. Seni gereği gibi medh-ü senada bulunmaktan âcizim. Sen kendini medh ettiğin gibisin."[475]
Ancak 152 numaralı bâbda da açıklandığı gibi, rükû ve secdelerde yapılan bu duanın sadece nafile namazlara mı mahsus, yoksa farz namazlara da şâmil mi olduğu konusu mezhep imamları arasında ihtilaflıdır. Burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Metinde geçen "sabah namazının birinci ezanı" sözüyle sabah namazının ikinci ezanı kast edilmiştir. İkâmete nisbetle "birinci ezan" tabiri kullanılmıştır. Nitekim bir numara sonra gelecek olan hadis bunu açıklamaktadır.[476]

Bazı Hükümler

1. Gece namazı kılmak müstehabtır.
2. Gece namazlarında secdeleri uzatmak müstehabtır.
3. Sabah namazının sünnetinde kısa okumak müstehabtır.
4. Vitr namazını bir rekat olarak kılmak caizdir. Ancak bu konu ilim adamları arasında ihtilaflıdır. Bir numara önceki hadisin şerhinde bu konuya temas edilmiştir.
5. Sabah namazının sünnetinden sonra yatıp uzanmak müstehabtır. Bu konuyla ilgili görüşler de bir önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır.[477]

1337. ...İbn Şihab ez-Zührî (bir önceki hadisin) mânâsını senediyle birlikte rivayet etmiştir. (Bu hadisin metnini Râvi Süleyman b. Dâvûd); "bir (rekat) ile vitr yapardı, başını kaldırmadan önce elli âyet okuyacak kadar secdede kalırdı. Müezzin sabah namazının ezanını okuyup da sabahın olduğu kendisine malum olunca" (şeklinde) nakl etti. (Sonra da bir önceki hadisin geri kalan metninin) mânâsını rivayet etti ve (Süleyman b. Dâvud) dedi ki: (Bu hadisi râvilerin) bir kısmı bir kısmından farklı ilavelerle rivayet etti.[478]

Açıklama

Her ne kadar metinde geçen "ve tebeyyene lehü'1-fecr" cümlesinin zahiri, "sabahın olduğu kendisine malum olunca" manasına gelirse de, et-Tîbî'ye göre bu cümle "sabah aydınlığı ortalığı kaplayınca" mânâsına gelmektedir. Cümleye bu şekilde mânâ verince, Resûl-i Ekrem Efendimizin» sabahın sünnetini kılmak için ortalığın iyice aydınlanmasını beklediği anlaşılır.[479] Eğer bu cümleye "sabahın olduğu kendisine malûm olunca" şeklinde mana verilirse, o zaman da Fahr-i Kâinatın hemen sabah ezanı okunur okunmaz alaca karanlıkta sünneti kıldığı anlaşılır. Nitekim kıymetli âlim M. Zihnî Efendi de şunları söylemektedir: "Sabah namazının sünnetinde efdal olan onu vaktin evvelinde kıraati uzatmadan kılmaktır."[480]

1338. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
ResuluIIah (s.a.) geceleyin onüç rekat namaz kılardı. Bunlardan beş (rekat)i ile vitr yapardı. En son rekatta oturup da selâm verinceye kadar bu beş (rekat)'in hiçbirinde oturmazdı.[481]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin) bir benzerini de İbn Numeyr, Hişâm 'dan rivayet etti.[482]

Açıklama

Şafiî ulemâsı bu hadisi delil getirerek vitr namazını bir selâmla beş rekat olarak kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Nevevî'nin beyânına göre, Şafiî mezhebince vitri bir selâmla beş rekât olarak kılmak caizse de, her iki rekatta ve bir de en son rekatta selâm vererek kılmak daha faziletlidir. Çünkü Hz. Peygamber:"Gece namazı ikişer ikişerdir" buyurmuştur.[483] Bu hadis-i şerif ise vitr namazını beş rekat olarak ve bir selâmla kılmanın da caiz olduğunu beyân için gelmiştir.
Hanefî ulemâsına göre ise bu hadis muzdarib olduğundan delil olma niteliğinden uzaktır. Çünkü bu hadis aynı mevzudaki 1336 numaralı hadis-i şerife aykırıdır. Durum böyle olunca, Hanefî ulemâsı bu hadislerin her ikisini de terk ederek, Hâkim'in el-Müstedrek'inde Buharı ve Müslim'in şartlarına göre sahih olarak Hz. Âişe'den rivayet ettiği: "ResuluIIah (s.a.) vitri üç rekat olarak kılardı ve ancak son rekatında selam verirdi."[484] hadisi ile amel etmişlerdir.
Musannif hadisin sonuna ilâve ettiği talikle bu hadisin daha başka yollardan da rivayet edildiğini ifâde etmek ve dolayısıyla bu hadisin başka yollarla da takviye edilen sahih bir hadis olduğunu söylemek istiyor. Müellifin "Numeyr, Hişam'dan rivayet etti" dediği hadis, müslim'in Sahîh'indedir ve şu mealdedir: "Resûlullah (s.a.) geceleyin onüç rekat namaz kılar bunların beşi ile vitr yapar, sonlarından başka hiçbir yerde oturmazdı."[485]

1339. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) geceleyin onüç rekat (namaz) kılardı. Sonra sabah ezanım duyunca hafif iki rekat namaz kılardı."[486]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) efendimiz vitir namazıyla birlikte onüç rekat gece namazı kılardı. Sabah vaktinin girdiğim ilân eden ikinci ezam işitince de Fatiha'dan sonra kâfirim ve ihlâs sûrelerini okumak suretiyle kısa iki rekat sabah namazının sünnetini kılar ve sabah namazım kıldıracağı vakte kadar odasında kalırdı. 1336 numaralı hadisin şerhinde bu hadisle ilgili olarak yeterli açıklama yapıldığından burada tekrara lüzum görmüyoruz.[487]

1340. ...Âişe (r.arihâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) geceleyin onüç rekat (namaz) kılardı. (Şöyle ki) sekiz rekat kılardı ve bir rekatle de vitr yapardı ve iki rekat da oturarak kılarak (Müslim b. İbrahim); "vitrden sonra (kılardı)" diye rivayet etti. Sonra (her ikisinin rivayeti de şu şekilde) birleşti: Rükû yapmak istediği zaman ayağa kalkar rükû' yapardı. Sabah ezamyla ikamet arasında iki rekat daha kılardı.[488]

Açıklama

Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in gece namazı önce onüç rekat olarak belirtildikten sonra bunun izahına geçilerek şöyle deniliyor: "Önce sekiz rekat kılardı, sonra bir rekat ilâvesiyle bu rekatların sayısı dokuza çıkardı. Sonra iki rekat da oturarak kılardı ve oturarak kıldığı bu namazda rükû' yapmak gerekince ayağa kalkardı. Sabah vakti girince ezanla ikamet arasında iki rekat daha kılardı." Bu açıklamadan anlaşılıyor ki sabah namazının sünnetiyle birlikte Resul-i Ekrem (s.a.)'in gece kıldığı namazların toplamı onüç rekat ediyor. Hz. Peygamber sabah namazının sünneti ile gece namazları arasında uyumadığı için sabah namazının iki rekat sünneti de gece namazlarının arasında sayılmıştır. Sabah namazının sünneti hesaba katılmayacak olursa, geriye onbir rekat kalır ki, esas gece namazlarını teşkil eden rekatlar de bunlardır.
Her ne kadar bazı ilim adamları "geceleyin kıldığınız namazların sonunu tek yapın"[489] hadis-i şerifini delil getirerek vitrin sahih olabilmesi için gece namazlarının en sonunda kılınmış olmasını şart koşmuşlarsa da, mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde Resûl-i Ekrem Efendimizin vitr namazından sonra oturarak iki rekat daha gece namazı kıldığı ifâde edilmektedir. Resûl-i Ekrem'in bu uygulaması, "geceleyin kıldığınız namazların sonunu tek yapın" emrinin farziyyet değil, nedb ifade ettiğini, binaenaleyh vitri gece namazlarının en sonuna bırakmanın vitrin sıhhatinin şartı olmayıp kemâl ve faziletinin şartı olduğunu gösterir. Resül-i Ekrem'in vitrin sonunda oturarak kıldığı iki rekatlik nafile namazı devamlı kıldığı iddia edilemezse de bu namazı vitrin sonunda gece namazı kılmanın caiz olduğunu göstermek ve vitri gece namazlarının şartı olmayıp kemâlinin şartı olduğuna işaret etmek için kılmış olduğu söylenebilir. Çünkü genellikle Resûl-i Ekrem'in vitri gece namazlarının sonunda kıldığı ve bunu tavsiye ettiği bilinen bir gerçektir. Her ne kadar Kadı İyaz Resûl-i Ekrem'in gece namazlarının en sonunun vitr namazı olmasını emreden hadis-i şerifler karşısında vitrden sonra oturarak iki rekat namaz kıldığını ifâde eden hadislerin bir hükmü olmayacağını söylemişse de, bu görüş doğru değildir. Çünkü bu iki hadisin aralarını yukarıda ifade ettiğimiz şekilde uzlaştırmak mümkündür, İki sahih hadisin arasını uzlaştırmak mümkün olunca, birini diğerine tercih etmek söz konusu olamaz.
İmam Ahmed ve Evzâî bu hadisin zahirine sarılarak vitrden hemen sonra iki rekat namaz kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. İmam Mâlik ise, "geceleyin kıldığınız namazların sonunu tek yapın" emrine aykırı düşeceği için geceleyin vitr namazının hemen ardından nafile kılmanın mekruh olduğunu, vitrden sonra oturarak iki rekat namaz kılmanın Hz. Peygamberin özelliklerinden olduğunu söylemişlerdir. Hanefî mezhebine göre, vitir namazım uyanacağına güvenenler için uykudan evvel kılmayıp, gecenin son bölümünün evveline geciktirmek müstehab olur. Nitekim Hadisi-i Şerifte:
“Gecenin sonunda kalkacağına güvenemeyip korkanlar, vitri gecenin evvelinde yani uyumadan kılsınlar. Gecenin sonunda kalkmağa umutlu olanlar, onu gecenin son bölümünde kılsınlar. Zira gece namazı, meşhûdedir. Yani geceleyin kalkılıp kılınan namaza, melekler hazır olurlar, efdâl olan da budur" buyurulmuştur.
Tahtavî der ki: "Efdâl olan da budur" tâbiri, hadisin tamamındandır ve bunu Müslim rivayet etmiştir. O halde vitri kılıp da uyuyan kimse gece kalkıp nafile (fazladan bir namaz) kılacak olursa, mekruh olmaz. Ancak daha iyiyi terk etmiş olur. Çünkü uyanmağa güvendiği için vitir, mezkûr hadis gereğince, efdal olanı sonraya bırakmaktı. Eğer uyanmağa güvenememekteyse efdaliyeti kaçırmak da yoktur.
Sâlihlerin âdeti yatsıyı ve son sünneti kılıp yatmak ve vitr namazını gece kalkıp teheccüdden sonra kılmaktır. Gece namazına alışmamış olanlar, vitri kazaya bırakmamak için yatmadan kılarlar.[490]

1341. ...Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dan rivayet edildiğine göre kendisi, Peygamber (s.a.)'in eşi Âişe (r.anhâ)'ya;
Ramazanda Resûlullah (s.a.)'in namazı nasıldı? diye sormuş. O da şu cevabı vermiş:
Resûlullah (s.a.) ne Ramazanda ne de Ramazanın dışında (geceleri) onbir rekattan fazla (nafile) kılmazdı. (Önce) dört rekat namaz kılardı. Artık onların güzelliğinden uzunluğundan hiç sorma, sonra dört rekat (daha) kılardı. Onların da güzelliğinden ve uzunluğundan hiç sorma, sonra üç rekat (daha) kılardı. Ben:
Ey Allah'ın Resulü, vitri kılmadan önce uyuyor musun? dedim, (o da):
"Ey Âişe benim gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz.” buyurdu.[491]

Açıklama

Ebû Seleme b. Abdurrahman Hz. Âişe'ye sadece Hz.Peygamberin Ramazan gecelerinde kıldığı teheccüd namazlarının sayısını sorduğu halde, Hz. Âişe O'na bu namazların hem sayısından hem de bu namazların evsafından bahsetmiş olması

ihtimali bulunduğu gibi, Hz. Ebû Seleme bu namazların sadece evsafını sorduğu halde Hz. Âişe'nin bu soruya söz konusu namazların evsafıyla birlikte âdetlerinden de bahs ederek cevab vermiş olması mümkündür. Çünkü ilmî bir konuda kendisine müracaat edilen yetkili bir kişinin cevab verirken lüzumlu gördüğü takdirde tamamlayıcı mahiyette açıklamalar yapması uygun olur. Hz. Peygamber ümmetini Ramazan gecelerini ihya etmeye çok teşvik ettiği için Hz.Ebu Seleme Hazretleri Fahr-i Kâinat Efendimizin Ramazan gecelerinde kıldığı teheccüd namazlarının diğer gecelerde kıldığı teheccüd namazlarından daha fazla olduğunu zannetmiş ve bunun aslını öğrenmek ihtiyacım duymuştu. İşte Hz. Âişe'ye yönelttiği bu sorunun sebebi budur. Hz. Âişe'nin cevabından Ramazan geceleri dahil Resûl-i Ekremin gece namazlarının on bir rekatı geçmediğini öğrenmiş oldu.
Bu hadisle Hz. Peygamberin geceleyin onüç rekat namaz kıldığını ifâde eden bir önceki hadis-i şerif arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü bir önceki hadiste onüç sayısına sabah namazının iki rekatlık sünneti de dâhildir. Eğer sabah namazının sünneti sayılmazsa sözü geçen hadisten de Resûl-i Ekrem Efendimizin geceleyin kıldığı nafile namazların toplam sayısının onbir rekat olduğu anlaşılır ki, bu durumda iki hadis arasında herhangi bir çelişki olmadığı görülür. Bu hadisin zahiri gece namazlarını her dört rekatta bir selâm vererek dörder dörder kılmanın daha faziletli olduğunu söyleyen Ebû Hanife (r.a.)'in görüşünü te'yit etmekte ise de, diğer mezhep imamları "gece namazları ikişer ikişerdir" mânâsına gelen 1326 numaralı hadis-i şerifi delil getirerek metinde geçen "dört rekat namaz kılardı" cümlesinden maksadın her iki rekatta bir selâm verilerek kılınan dört rekatlı bir namaz olduğunu iddia etmişlerdir. Yine bu görüşte olanlara göre biraz ara verdikten sonra kılmış olduğu ikinci dört rekat namazı da iki selâmla kılmıştır.
Metinde geçen "sonra üç rekat (daha) kılardı" cümleside "vitr namazı bir selâmla ve üç rekat olarak kılınır" diyen Hanefî ulemasının görüşünü te'yîd etmektedir.
Hz. Âişe'nin; "Ey Allah'ın Resulü vitri kılmadan önce uyuyor mu-sun?"sorusuna Hz. Peygamberin; "Benim gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz" diye cevab vermesi, ikinci dört rekattan sonra bir süre uyuduğunu ifâde etmektedir. Gözlerin uyuduğu halde kalbin uyumaması Peygamberlere ait özel bir durumdur. Bu bakımdan uyku Hz. Peygamber'in abdestini bozmadığı halde ümmetinin abdestini bozmaktadır. Nitekim Hadis-i şerifte: "Gözler makadın bağıdır. Gözler yumulunca bağ çözülür, binaenaleyh uyuyan kimse yeniden abdest alsın"[492] buyrulmuştur. Bu hadis-i şerifle ta'ris hadisi diye bilinen ve Hz. Peygamber'in ashabıyla birlikte bir seferden dönerken geceleyin konakladıkları yerde güneş doğuncaya kadar uyuyup kaldıklarını ve güneşin doğuşundan haberlerinin olmadığını ifâde eden hadis[493] arasında da bir çelişki yoktur. Çünkü güneşin doğuşu kalple değil, gözle görülür.[494]

Bazı Hükümler

1. Hz.Peygamberin Ramazan gecelerinde kıldığı teheccüd namazıyla diğer gecelerde kıldığı teheccüd namazları sayıca birbirlerine eşit idi.
Bu durum Hz. Peygamberin bazı gecelerde vitrden sonra oturarak hafif iki rekat namaz kıldığını ifade eden 1340 numaralı hadis ile bu hadis arasında bir çelişki olduğuna delâlet etmez. Çünkü Resûl-i Ekrem vitrden sonra kıldığı bu namazı devamlı olarak kılmazdı. Resûl-i Ekrem'in namazlarına başlamadan önce hafif iki rekat namaz kılmayı emrettiğini ifâde eden 1223 numaralı hadis için de aynı hüküm verilebilir. Çünkü Hz. Peygamber gece namazından önceki kıldığı bu namazı da devamlı olarak kılmamıştır.
2. Hz. Peygamberin uykusu abdestini bozmaz. Bu onunla ilgili özel bir âurumdur.[495]

1342. ...Sa'd b. Hişâm (r.a.)'dan; demiştir ki:
Karımı boşadım ve Medine'de bulunan bana ait bir akarı satmak ve silah satın alıp gazaya iştirak etmek için Medine'ye geldim. Peygamber (s.a.)'in ashabından bir toplulukla karşılaştım. Bana; "Bizden altı kişi daha böyle yapmak istemişse de, Peygamber (s.a.) onları bu işten nehyetti ve (kendilerine) "Gerçekten Allah'ın Resulünde sizin için güzel bu örnek vardır" buyurdu" dediler. Bunun üzerine İbn Abbâs'a geldim. O'na Peygamber (s.a.)'in vitrini sordum (da bana):
Sana Resûlullah (s.a.)'in vitrini insanların en iyi bilenini göstereyim mi? Hemen (Hz.) Âişe'ye git, diye cevab verdi. Bunun üzerine Hz. Âişe'ye gitmeye karar verdim ve Hakîm b. Eflah'dan bana arkadaşlık etmesini rica ettim. Kabul etmedi. Bunun üzerine "Allah aşkına" diyerek kendisine and verdim de benimle beraber gel(meyi kabul et)di. Hz. Âişe'nin (kapısına vardık ve) yanına girmek için izin istedik. Hz. Âişe:
Kimdir o? diye sordu. (Hakîm de):
Hakîm b. Eflâh, diye cevab verdi. (Hz. Âişe):
Yanındaki kimdir? dedi. (Hakîm:)
Sa'd b. Hişâm'dır, dedi. (Hz. Âişe:)
Şu Uhud'da şehid edilen Âmir'in oğlu Hişâm mı? dedi. (Hakîm:)
Evet dedim ya! diye cevab verdi. (Hz. Âişe de:)
Âmir ne iyi insandı! dedi. (Sa'd b. Hişâm) dedi ki:
Ben: Ey Müzminlerin annesi, bana Resûlullah'ın ahlâkını anlat dedim. O da:
Sen Kur'ân okuyorsun değil mi? İşte gerçekten Resûlullah'ın ahlâkı Kur'an idi, dedi. Ben:
Bana Resûlullah (s.a.)'in gece namazım anlat, dedim.
Sen Kur'ân'ı (yani Kur'ân'daki) sûresini okuyorsun değil mi? dedi. Ben de:
Evet, dedim. O da:
Bu sürenin başı nazil olunca Resûlullah (s.a.)'in ashabı (geceleyin) kalktılar da ayakları şişinceye kadar (namaz kıldılar). Bu

sûrenin sonu on iki ay semâda tutuldu. (On iki ay) sonra son tarafı nazil oldu. gece namazı da farzdan sonra (kılınan) bir nafile hâlini aldı; diye cevab verdi. Ben:
Bana Peygamber (s.a.)'in vitrini anlat, dedim. (O da:)
Hiç oturmadan sekiz rekat (namaz) kılardı. Ancak sekizinci (rekat)da otururdu. Sonra kalkar bir rekat daha kılardı. Sekizinci ve dokuzuncu rekatların dışında oturmazdı ve sadece dokuzuncu rekatte selâm verirdi. Daha sonra kalkar iki rekât de oturarak kılardı. İşte yavrucuğum bu namaz onbir rekattır.Yaşlanıp da şişmanlayınca yedi rekat vitr kılıyordu. Ancak altıncı ve yedinci rekatte oturuyor, selâmı da sadece yedinci rekatte veriyordu. Sonra da kalkıyor ve oturarak iki rekat daha kılıyordu. Ey yavrucuğum, işte bu (namaz) da dokuz rekattır. Resûlullah (s.a.) hiç bir zaman geceyi sabaha kadar tamamen namaz kılarak da geçirmedi, Kur'ân okuyarak da geçirmedi. Ramazanın dışında hiç bir ay'ı da tamamen oruçlu olarak geçirmedi. (Nafile) bir namaz kıldı mı ona devam ederdi. Uykulu gözleri kendisine galebe edecek olursa, (o namazı) gündüzün on iki rekat olarak kılardı, dedi.
İbn Abbas'a geldim kendisine bu durumu haber verdim; "Vallahi (doğru) söz dediğin böyle olur. Şayet ben onunla konuşuyor olsaydım, ona varır bu sözü bizzat kendi ağzından dinlerdim; dedi. Ben de:
Eğer ben senin onunla konuşmadığım bilseydim. (Bunları) sana anlatmazdım, dedim.[496]

Açıklama

"Akar" gelir getiren gayrimenkul mal demektir. Hadisin ravisi Hz Sa'd Allah yohmda daha serbest cihad edebilmek için cihad için engel gördüğü ailesini boşamış ve gelir getiren Jyr_gayr,;ı menkûlünü de satmaya karar vermişti. Medine'de rastladığı bir sahâbi topluluğu kendilerinin de buna benzer teşebbüslerde bulunduklarım fakat Resûl-i Ekrem'in; "And olsun ki, Resûlullah'da sizin için Allah'ı ve âh i ret gününü umar olanlar ve Allah'ı çok zikr edenler için güzel bir (imtisal) numune(si) vardır."[497] âyet~i kerimesini hatırlatarak kendilerini bundan vazgeçirdiğini söylediler. Gerçekten de Resûl-i Ekrem hem evlenmiş hem de cihâd etmiş ve "Benim sünnetimden yüz çeviren, ben(den) değildir" buyurmuştur. Sözü geçen sa-hâbilerin, Hz. Peygamberin vaazından sonra Osman b. Ma'zÛn'un evinde toplanan şu on kişiden altısı olma ihtimali vardır: Ebû Bekr, Ömer, Ali, tbn Mes'ûd, Ebû Zerr, Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Salim, Mikdâd, Selmân-ı Farisî, Ma'kıl b. Mukrin, Osman b Maz'un. Bu kimseler, Hz. Peygamberin va'zını dinledikten sonra gündüzleri oruçlu olmaya, geceleri uyumamaya, et yememeğe ve kadınlara yaklaşmamaya ve erkeklik organlarını kestirerek yeryüzünde seyyah olup gezmeye hep birlikte karar vermişlerdi. Bu haber Hz. Peygambere ulaşınca onları Osman b. Maz'un'un evinde buldu ve duyduğu haberin doğruluğunu onlardan öğrenince "Ben size böyle emretmedim. Sizin üzerinizde nefsinizin hakkı vardır. Oruç tutunuz fakat iftar da ediniz; gece kalkınız fakat uykunuzu da ihmâl etmeyiniz. Şunu iyi bilin ki sizin Allah'tan en çok korkanınız benim ve sizin en müttakîniz de benim. Fakat bununla beraber ben, hem uyurum, hem oruç tulanm, hem de iç yağı ve et yerim. Kadınlara yaklaşırım. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir"[498] buyurdu. Bunun üzerine:
"Ey iman edenler, Allah'ın size helal ettiği o en temiz ve güzel şeyleri (nefsinize) haram kılmayın..."[499] âyet-i kerimesi nazil oldu. Müslim'in rivayetinden anlaşıldığına göre, sözü geçen sahabî topluluğu Resûl-i Ekrem'le aralarında geçen bu olayı Hz. Sa'd'a anlatınca Sa'd, evvelce boşadığı karısına tekrar dönmüş ve ric'at ettiğine dâir şâhid de getirmiştir.[500] Hz. Sa'd'm Hz. Âişe'ye giderken kendisine arkadaşlık etmesi için Hakîm b.Eflah'a ricada bulunduğu halde Hakîm'in ricayı kabul etmemesinin sebebi, Müslim'in rivayetinde Hakîm tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:
"Ben O'na yaklaşmam, çünkü ben O'nu (Hz. Muâviye ve Hz. Ali'nin fırkalarından ibaret olan) şu iki fırka hakkında bir şey söylemekten nehyet-tim de o buna razı olmayarak bildiğini yaptı."
Hz. Aişe validemiz Fahr-i Kâinat Efendimizin ahlâkını "Resûlullah'ın ahlâkı Kur'ân idi" sözleriyle en veciz ve beliğ bir şekilde açıklamış ve bu sözüyle Resûl-i Ekrem'in Kur'ân-ı Kerim'de geçen "Habibim, sen (güçlüğü değil) kolaylığı (sağlayan yolu) tut, iyiliği emret, câhillerden yüz çevir"[501] "Oğulcuğum, namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, sana (bu emir ve nehiy sebebiyle) isabet eden herşeye katlan..."[502] "Sen yine onların suçundan geç, aldırış etme."[503] "Şüphesiz ki, Allah adaleti iyiliği akrabaya vermeyi emreder. Taşkın kötülüklerden, münkerden zulüm ve zorbalıktan nehyeder..."[504] "Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülük (bir misilleme)dir, fakat kim affeder barışı sağlarsa mükâfatı Allah'a aittir"[505] "Bununla beraber kim sabreder (suçları) örter (bağışlar)sa, işte bu, şüphesiz ve elbet azm olunacak işlerdendir."[506] "Ey iman edenler, bir kavim diğer bir kavim ile alay etmesin; olur ki (alay edilenler Allah indinde) kendilerinden (yani alay edenlerden) daha hayırlıdır"[507] gibi ahlâkî emirlere bütün kalbi ve kalıbıyla sarıldığını ve Kur'ân-ı Kerîm'in onun üzerinde aynadaki görüntü gibi kristalleştiğini ve âdeta seciyye hâline geldiğini ifâde etmiştir. Kısaca Allah Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'inde övdüğü bütün güzel huylarla bezenmiş ve kötülemiş olduğu bütün huylardan da arınmış, bu sebeple de Kur'ân-ı Kerim'-de Cenabı Hakk'ın "Muhakkak ki sen en büyük ahlâk üzerindesin"[508] medhine mazhar olmuştur.
Metinde geçen: "Bu sûrenin başı nazil olunca, Resûlullah (s.a.)'in ashabı (geceleyin) kalktılar da ayaklan şişinceye kadar (namaz kıldılar), bu sûrenin sonu on iki ay semâda tutuldu" cümleleriyle, 1304 numaralı hadisin açıklamasında genişçe belirttiğimiz gibi Müzemmil Sûresi'nin "gecenin birazı hâriç olmak üzere kalk"[509] âyet-i kerimesi inince, ashab-ı kiramın Resul-i Ekreme uyarak bütün geceyi ayaklan şişinceye kadar namazla geçirdiklerine ve daha sonra Cenab-ı Hakk'ın lütfederek, "geceyi gündüzü Allah saymaktadır. O bunu sizin yapamayacağınızı bildiği için size karşı ruhsat canibine döndü. Artık Kur'ân'dan kolay geleni oku."[510] âyeti kerimesini indirerek gece namazını en az hadde indirdiğine ve hükmünü de farz olmaktan çıkarıp kılınması mendub bir nafile haline getirdiğine işaret edilmek istenmiştir. Yine bu hadis-i şerif -belirttiğimiz yerde- açıkladığımız gibi, Resûl-i Ekrem'in içinde bulunduğu şartlara göre yedi rekatla onbir rekat arasında değişen miktarlarda gece namazı kıldığını[511] ve yaşlandığı sıralarda vitrden sonra da nafile kıldığını, gece namazlarını herhangi bir özür sebebiyle kılamadığı zaman onu gündüzün on iki rekat olarak kıldığını ifâde etmektedir. Bu durum Resûl-i Ekrem'in vitr namazını kazaya bırakmadığını gösterir. Çünkü vitri kazaya bırakmış olsaydı, o zaman vitri de gündüzün kıldığı nafilelerle

beraber kaza etmesi gerekirdi ki, o zaman da bunların toplam rekat sayısı on iki değil, tek sayılı olurdu. Resûl-i Ekrem'in sekizinci rekata kadar hiç oturmamasından maksat; selâm vermek veya istirahat için oturmamasıdır. Yoksa teşehhüd için oturmuş olması gerekir. Hadis-i şerifte geçen vitirle ilgili mevzular daha önce 1251 numaralı hadisin şerhinde açıklandığı gibi ayrıca ileride "vitr bölümü"nde yeniden ele alınacağından burada tekrara lüzum görülmedi.[512]

Bazı Hükümler

1. İslâmiyette ibâdet maksadıyla dünyayı terk etmek, bir başka tabirle ruhbanlık yasaklanmıştır.
2. Resûl-i Ekrem Efendimizin hayatı müslümanlar için yegâne örnektir.
3. Bir mevzuda kendisine soru sorulan kişinin, kendisinden daha yetkili biri bulunması halinde ona göndermesi müstehabtır. Çünkü din nasihattan ibarettir.
4. Hz. Âişe'nin Hz. İbn Abbâs'tan daha faziletli olduğu İbn Abbas'ın itirafiyle sabittir.
5. İnsanın Resûl-i Ekrem'i örnek alarak Kur'ân ahlakıyla ahlâklanması gerekir.
6. Gece namazının farziyeti Kur'an-i Kerim'le neshedilmiştir.
7. Dokuz rekatla veya yedi rekatla vitr kılıp iki teşehhüd ve bir selâmla bitirmek meşrudur.
8. Bütün geceyi namaz kılmak veya Kur'an okumakla uykusuz olarak geçirmek mekruhtur.
9. Ramazan ayından başka herhangi bir ayı tamamen oruçlu olarak geçirmek bıkkınlık vereceği için mekruhtur.
10. İtiyad haline getirilmiş nafile ibadetleri gece yerine getiremediği zaman gündüzün telâfi etmek müstehabtır.[513]

1343. ...(Önceki hadisin) bir benzeri de aynı senetle Katâde'den rivayet edilmiştir. (Said) dedi ki: "Sekiz rekat namaz kılardı. Bunlarda sadece sekizinci rekatta otururdu. Allah'ı zikreder, duâ eder ve bize işittirerek selâm verirdi. Selâm verdikten sonra oturarak iki rekat namaz kılardı. Sonra bir rekat daha kılardı. Ey oğulcuğum, işte bunlar onbir rekattir. Resûlullah (s.a.) yaşlanıp da şişmanlayınca yedi rekat vitr kılardı. Selâm verdikten sonra iki rekatte oturarak kılardı. (Katade önceki hadisin) mânâsını, "(kendi) ağzından dinlerdim" kelimesine kadar nakletti.[514]

Açıklama

Bu hadisi Said b. Ebî Arûbe Katâde'den; Katâde de: Zürâre vasıtasıyla sa'd b. Hişâm'dan nakl etmiştir.Hadisin tamamı zayıf bir senetle Sünen-i Nesaî'de şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir:
Sa'd b. Hişam anlatıyor: İbn Abbas'la karşılaştım, ona Resûlullah (s.a.)'ın vitri nasıl kıldığını sordum:
Sana Resulüllah'ın vitri hakkında en çok bilgi sahibi olan birini söyleyeyim mi? dedi.
Söyle dedim.
Âişe. Git ona sor, verdiği cevapları bana da bildir" dedi. Giderken Hakîm b. Eflâh'a rastladım. Onu da götürmek istedim. O: Ben gitmem. Çünkü ben ona şu iki grub arasında cereyan eden olaylarla ilgili bir şey söylememesini emretmiştim. Fakat o dinlemedi, dedi. Yemin verdim, bunun üzerine benimle o da geldi. Âişe'nin huzuruna girince Hakîm'e:
Yanındaki kim? diye sordu.
Sa'd b. Hişâm, dedi.
Hangi Hişâm? dedi.
Âmir'in oğlu, deyince; Âmir'e rahmet okudu.
Âmir ne iyi insandı, dedi.
Mü'minlerin annesi! Bana Resûlullah (s.a.)'ın ahlâkından bahset, dedim.
Kur'ân okuyor musun? dedi.
Okuyorum, dedim.
Resûlullah (s.a.)'ın ahlâkı, Kur'ân idi, dedi. Tam kalkacaktım, Resûlullah (s.a.)'ın gece kıldığı namazlar akjıma geldi.
Mü'minlerin annesi! Bana Resûlullah (s.a.)'ın gece namazlarından bahset, dedim.
Yâ eyyü'el-müzzemmil sûresini okuyor musun? dedi.
Okuyorum, dedim.
Aziz ve celîl olan Allah, bu sûrenin başında gece namazını farz kılmıştı. Bunun için Hz. Peygamber ve ashabı bir sene bu namazı kıldılar. Namazda ayakları şişerdi. Nihayet azız ve celîl olan Allah, on iki ay sonra surenin sonunu da inzal etti. Bu emir de hafifleyerek gece namazı önce farzken sonradan nafile oldu, dedi.
Yine tam kalkacağım sırada Resûlullah (s.a.)'in nasıl vitr kıldığı aklına geldi:
Ey Mü'minlerin annesi, bana Resûlullah (s.a.)'in vitrini anlat, dedim.
Bu sefer de şunları anlattı:
Biz misvakını ve abdest suyunu hazırlardık. Aziz ve celil olan Allah gece onun ne zaman kalkmasını isterse o zaman kaldırırdı. O da dişlerini misvaklar, abdest alır ve hiç teşehhüde oturmadan sekiz rekat namaz kılardı. Sekizinci rekatte oturur, aziz ve celîl olan Allah'ı zikreder, dua eder ve bize işittirerek selâm verirdi. Daha sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılar selâm verir bu selâmdan sonra da bir rekat daha kılardı.[515]
Ancak bu rivayet bazı noktalarda bir önceki hadisin sözlerine uymamaktadır. Çünkü birincide "Ancak sekizinci rekatte otururdu, sonra kalkar bir rekat daha kılardı, sekizinci ve dokuzuncu rekatların dışında oturmazdı ve sadece dokuzuncu rekatte selâm verirdi. Daha sonra kalkar iki rekat da oturarak kılardı" denildiği halde, burada:
a. Sekizinci rekatte selâm verdiği ifade ediliyor,

b. Bu hadisin Nesâî'deki devamında sekizinci rekatten sonra selâm verip oturduğu yerden iki rekat daha kıldığı İfâde ediliyor.
c. Yine burada vitrin oturarak kılınan iki rekatten sonra kılındığı ifâde ediliyor. Halbuki önceki hadiste en son olarak vitrin kılındığı ifade edilmektedir.
Nitekim Nesâî'de bu farklılığa işaret ederek şöyle demiştir: "Benim kitabımda vitrin yeri bu şekilde belirlendi. (Fakat diğer rivayetlere ters düşmektedir). Bu sebeple bu rivayetteki hatayı hangi râvinin yaptığını bilemiyorum."[516]

1344. ...Şu (önceki) hadis-i şerifi Said (b. Ebi Arûbe) de rivayet etti. Ve Yahya b. Saîd'in dediği gibi "Bize işittirecek derecede selâm verirdi" dedi.[517]

Açıklama

Bu hadis de lâfız itibariyle Muhammed b. Beşşâr'ın Yahya Said'den rivayet ettiği bir önceki hadisin metnine benzemektedir. Açıklama için bir önceki hadisin şerhine bakılabilir.
Hadisin Müslim'deki lâfızları şu mânâya gelmektedir: "Sa'd, ben Abdullah b. Abbas'a giderek O'na vitri sordum" diyerek hadis-i şerifi kıssası ile rivayet etmiştir. Yalnız bu hadiste Sa'd, "Aişe, Hişâm kimdi? dedi, Ben: Âmır'in oğludur, dedim. Aişe: "Âmir ne iyi adamdı. Uhud gününde vuruldu, dedi" ibaresini söylemiştir.[518]

1345. ...Şu (bir önceki) hadisi Muhammed b. Beşşâr da İbn Ebî Adiyy vasıtasıyla Said (b. Ebi Arûbe)'den (rivayet etmiştir). İbn Beşşâr da Yahya b. Said hadisinin aynısını (rivayet etti). Ancak (farklı olarak) "bize işittirecek derecede selâm verirdi" ibaresini nakletmedi.[519]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 1342 numaralı hadisten bu hadise gelinceye kadar olan hadislerin hepsi de ufak tefek bazı değişikliklerle 1342 numaralı hadisin tekrarından ibarettir. Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Musannif Ebû Dâvûd (r.a.) 1342 numaralı hadis-i şerifi Katâde'den dört vasıtayla rivayet etmiştir.
Birinci vasıta Hemmâm'dır. Bilindiği gibi 1342 numaralı hadis Katâde'den musannıfa Hemmâm vasıtasıyla erişmiştir. Diğer üç hadis ise, Katâde'den musannıfa Said b. Ebî Arûbe aracılığıyla erişmiştir. Bu hadisi Müslim ile Nesaî de rivayet etmişlerdir. Fakat Nesâî'nin rivayetlerinde vitr namazının yeri yanlışlıkla değiştirilmiştir.[520]

1346. ...Zürâre b. Evfâ'nın rivayet ettiğine göre Hz. Âişe'ye Resûlullah (s.a.)'ın gece namazı sorulmuş. O da şöyle cevab vermiştir:
Yatsı namazım cemaatle kılardı, sonra evine dönüp dört rekat namaz kılar sonra yatağına girer ve uyurdu. Abdest suyu başının ucunda örtülü olurdu. Mis vaki de (yakınına) konulurdu. Nihayet Allah Teâla onu geceleyin uyandırmak istediği saatte uyandırırdı. (Uykudan kalkınca) dişlerini misvaklar ve güzelce abdest alırdı, sonra namaza kalkar sekiz rekat namaz kılardı. Her rekatte Ummu'l-Kitab (Fatiha) ile Kur'ân'dan bir sûre ve Allah'ın dilediği kadar (âyet) okurdu. Sekizinci rekate oturuncaya kadar bu rekatlerinin hiç birinde oturmazdı (ve hiçbirisinde) selâm vermezdi. Dokuzuncu rekatte de okur ve sonra oturur, Allah'ın kendisine duâ etmesini istediği şeylerle dua eder ve dilekte bulunurdu; buna çok rağbet ederdi ve (nihayet) neredeyse ev halkını uyandıracak şekilde yüksek sesle selâm verirdi. Sonra oturarak Ümmu'l-Kitabı (ve bir sûre) okur ve oturarak rükû yapardı, ikinci (rekatte) de okuyup, oturarak rüku' ve secdeye varırdı. Allah'ın kendisine dua etmesini istediği şeylerle dua ederdi. Sonra selâm verir (namazdan) çıkardı. Resûlullah'ın namazı şişmanlayıncaya kadar bu şekilde devam etti. (ihtiyarlayıp da şişmanlayınca) dokuz rekatten iki rekat eksiltti, altı ve yedi rekate indirdi ve (vitrden sonra) oturarak iki rekat daha (kılmaya devam etti) vefat edinceye kadar (böyle idi). Allah'ın salat-u selâmı onun üzerine olsun.[521]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gece yatmadan önce abdest suyunu ve misvakım hazırlayıp başucunu koyduğu ve geceleyin kalkınca güzelce dişlerini mısvaklayıp abdestini aldıktan sonra dokuz rekat namaz kıldığı, bunlardan sekizinci rekatte oturup ettehiyyatu okuduğu, dokuzuncu rekatte de oturup lehiyatta bulunduğu ve Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde sallî-bârik ve Rabbena dualarını okuyarak selâm verdiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Şafiî uleması bu ve benzeri hadislerin zahirine bakarak her iki rekatte bir teşehhıidde bulunmanın vâcib olmadığı hükmüne varmışlardır. Hanefi ulemasına göre ise, hadis-i şerifte geçen "sekizinci rekatte oturuncaya kadar bu rekatların hiç birinde oturmazdı" cümlesinden maksat, "selâm vermek için oturmazdı veya istirahat için oturmazdı. Fakat teşehhüd için otururdu" demektir. Şafiî'lere göre ise, "hiçbir şekilde asla oturmazdı" demektir. Ancak yaşlanınca gece namazlarının toplamı vitirsiz altı, vitr namazıyla birlikte yedi rekatten yukarıya çıkmamıştır. Fakat vitrden sonra oturarak kıldığı iki rekatı de bırakmamıştır. Artık gece namazları dâr-ı bekaya irtihaline kadar bu hâl uzre devam etmiştir.[522]

Bazı Hükümler

1. Namaz vakti gelmeden namaza hazırlanmak ve abdest suyu ve misvak gibi lüzumlu malzemeyi hazırlamak caizdir.

2. Gece uykudan kalkınca dişleri misvaklamak sünnettir.
3. Resül-ü Ekrem (s.a.) geceleri vitrle birlikte dokuz rekat gece namazı kılarken yaşlanınca bu namazı yedi rekate indirmiştir.
4. Hiç selâm vermeden iki rekatten fazla namaz kılmak caizdir.
5. Nafile namazları özürsüz olarak oturduğu yerden kılmak caizdir.[523]

1347. ...Şu (önceki) hadisi aynı senetle Behz b. Hakîm de rivayet etti. (Şöyle ki); "Yatsıyı kılardı. Sonra yatağına girerdi" dedi, (fakat) dört rekatı zikretmedi. (Bunun dışında) Önceki hadisi (olduğu gibi) nakletti. Bu hadiste (şu sözleri de) rivayet etti: "Sekiz rekat kılardı; kıraat, rükû ve sücûd bakımından her rekatı eşit yapardı. Bunlardan sadece sekizinci rekatte otururdu. Otururdu (fakat) selâm vermeden ayağa kalkıp bir rekat daha kılar onunla vitir yapardı. Sonra sesini yükselterek bir selâm verirdi ki, (bu sesiyle) bizi uykudan uyandırırdı. (Behz b. Hakîm), bundan sonra (önceki hadisin) mânâsını rivayet etti.[524]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama önceki hadisin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[525]

1348. ...Zürâreb. EbîEvfâ'nın rivayet ettiğine göre mü'minlerin annesi Aişe (r.anhâ)'ya, Resûlullah (s.a.)'in namazı sorulmuş o da (şöyle) cevab vermiştir:
Yatsı namazını halka kıldırınca evine döner, dört (rekat daha) kılardı. Sonra yatağına girerdi.
Daha sonra (Zürâre b. Ebî Evfâ bir Önceki) hadisi sonuna kadar nakletti. (Fakat) "kıraat, rükû, sücûd bakımından her rekatı eşit tutardı" (sözünü) nakletmedi; selâm (konusunda) da "bizi uyandırırdı" (sözünü) rivayet etmedi.[526]

1349. ...Şu (bir önceki) hadis, Sa'd b. Hişâm vasıtasıyla Hz. Âişe'den de rivayet olunmuştur. (Bu hadisi 1347 numaradaki şekliyle Yezid b. Hârûn, 1346 numaradaki şekli ile İbn Ebî Adiyy, 1348 numaradaki şekliyle Mervan b. Muaviye rivayet etmiştir). Fakat bu râvilerin hadislerinin hiçbirisi de tam değildir.[527]

1350. ...Âişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) geceleyin onüç rekat (namaz) kılardı. Dokuz rekatte de vitr yapardı. -Veya (Hz. Âişe) buna benzer bir şey söyledi - ve oturarak iki rekat daha kılardı. Sonra da ezanla ikâmet arasında sabah namazının iki rekat (sünnet)ini kılardı.[528]

Açıklama

Daha önce geçen hadis-i şeriflerden de anlaşıldığı gibi Peygamber (s.a.) yatsı namazını ve son sünneti kıldıktan sonra bir süre uyur ve gecenin ikinci yarısında kalkıp vitr namazıyla birlikte içinde bulunduğu şartlara göre yedi ile onüç rekat arasında değişen sayıda gece namazı kılardı.
Bilindiği gibi gece namazı mendub olan namazlardandır. Umumiyetle geceleyin yatsı namazından sonra uyumadan veya bir miktar uyuduktan sonra kılınan namazlara gece namazı (salâtü'1-leyl) denir. Bir miktar uyuduktan sonra kalkıp kılman namazlara ise, "teheccüd namazı" denir. Teheccüd namazı, Peygamber Efendimize farzdı, ancak bu namazı nasıl kıldığı konusunda mezhep imamları arasında ihtilâf vardır. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ikişer ikişer yanı her iki rekatte bir selâm vererek kılardı. İmam Ebû Hanife Hazretlerine göre ise, dörder dörder kılardı.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife göre Resul-i Ekrem (s.a.)'in yatsı namazının son sünnetini kıldıktan belli bir müddet sonra onüç rekat daha gece namazı kıldığı anlaşılmaktadır. Bu onüç rekat namaz yine bu hadis-i şerifte şu şekilde açıklanmıştır:
"**1.** Vitrle beraber dokuz rekat,
2. Vitirden sonra oturarak iki rekat,
3. Sabah namazının ezânıyla kameti arasında iki rekat daha."
Bu açıklamaya göre, Resûl-i Ekrem "biriniz geceleyin namaza kalktığı zaman önce kısa iki rekat namaz kılsın" anlamındaki 1323 numaralı hadis-i şerif gereğince önce iki rekat kısa bir namaz kılmış ve daha sonra vitrle birlikte yedi rekat daha namaz kılarak dokuz rekate tamamlamıştır. Vitri rnüteakib ve oturarak iki rekat daha kılmış ve sabah namazının iki rekat sünnetiyle beraber kıldığı rekatların toplamı onüç olmuştur.
Metinde geçen "dokuz rekatla vitr yapardı" sözü bazı nüshalarda "yedi rekatle vitr yapardı" şeklinde geçmektedir. Bu durumda 1323 numaralı hadisteki emrin gereği olarak gece namazına başlarken kılınan iki rekat hesaba katılmamış demektir.Onu da hesaba katınca toplam yine dokuz eder.
Metinde geçen "veya (Hz. Âişe) buna benzer birşey söyledi" sözü, râvinin bu hadisi, lâfızlarını aynen muhafaza ederek değil de mânâ olarak nakl ettiğini gösterir.
Bilindiği gibi hadislerin, kelime kelime Hz. Peygamberin ağzından çıktığı şekilde rivayet edilmesine "lâfzan rivayet", mana aynı olduğu halde değişik lâfızlarla rivayet edilmesine de "manen rivayet*' denir. İşte böyle manen rivayet edilen hadislerde çoğu zaman râvi lâfzı aynen muhafaza etmediğini belirtmek için; "Ev kemâ kal; yahut bunun gibi bir söz söyledi" veya "ev misle hazâ: yahut benzerini söyledi" gibi ifadeler kullanılır. Bu hadisle ilgili geniş açıklama için 1342 numaralı hadisin şerhine müracaat edilmelidir.[529]

1351. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre; Resûlullah (s.a.) dokuz rekatle vitr yaparmış. (İhtiyarladıktan) sonra yedi rekatla vitr yapmaya başlamış. Vitrden sonra oturarak iki rekat daha kılarmış. Bu iki rekatte (oturarak) okur, rükû'a varmak istediği zaman ayağa kalkıp rükû'a, sonra da secdeye varırmış.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Seleme Abdullah b. Abdurrahman 'in rivayet ettiği 1350 numaralı ve Alkâme b. Vakkashn rivayet ettiği 1351 numaralı aynı manaya gelen bu iki hadisi aynı şekilde Hâlid b. Abdilleh el-Vasıtîde rivayet etmiştir. (Hâlid) bu hadisinde, "Alkame b. Vakkâs, ey anneciğim, (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem vitrden sonra oturarak) iki rekatı nasıl kılardı?" dedi ibaresini ilâve etti ve (sözlerine devamla bu hadisin) manasını rivayet etti.[530]

Açıklama

Daha önce gecen hadis-i şeriflerin şerhlerinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamber önceleri vitrle birlikte dokuz rekat gece namazı kılarken, sonraları ihtiyarlayınca bu namazı yedi rekate kadar indirmiştir, vitrden sonra da oturarak iki rekat daha namaz kılmaya başlamıştır. Vitrden sonra kıldığı bu iki rekatte otururken okuduğu halde, rükû yapmak gerekince ayağa kalkıp önce rüku'a, sonra da secdeye varırmış. Bununla beraber Resûl-i Ekrem'in tatbikatında otururken okuyup ayağa kalkmadan yine oturduğu, yerden rükû' ve secde yaptığı da olmuştur. Bu hadisle ilgili geniş açıklama, 1251 numaralı hadisle 1342 numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tekrarına lüzum görülmemiştir.
Alkâme b. Vakkâs'ın Hz. Âişe'den rivayet ettiği bu hadisi Ebû Seleme b. Abdurrahman da rivayet etmiştir. Bilindjği gibi Ebû Seleme'nin bu rivayeti, 1350 numaralı hadistir ve konumuzu teşkil eden Alkame hadisiyle aynı mânâya gelmektedir.
İşte aynı manaya gelen bu iki hadisi mânâ olarak Hâlid b. Abdullah, Alkame b. Vakkas da rivayet etmiştir. Musannif Ebû Dâvûd hadisin sonuna ilâve ettiği talik ile bunu ifâde etmek ve bu hadisin muhtelif yollardan rivayet edildiğini göstererek sıhhat derecesini ifâde etmek istemiştir. Bundan sonra gelecek olan hadiste de Hâlid b. Abdullah hadisinin senedini ve lâfzını tüm olarak nakl etmiştir.[531]

1352. ...Âişe (r.anhâ) dedi ki:
Resûlullah (s.a.) halka yatsı namazını kıldırdıktan sonra (evine gelir) yatağına girip uyurdu. Gecenin son üçte biri girince kalkar def-i hacet eder ve abdest suyunun yanına gelerek abdest alıp mescide gider ve sekiz (rekat) namaz kılardı. Bana öyle geliyor ki kıraat, rükû ve sücûdü eşit (uzunlukta) yapardı. Sonra kalkar tek rekatle vitr yapardı. (Vitrden) sonra oturarak iki rekat daha kılardı. Sonra (sağ) yanını (yatağına) koyardı. Bazan Bilâl gelir kendisine (sabah) namazını haber verirdi. (Bu haberden) sonra hafifçe uyuklardı. Bazan da Bilâl kendisine namazı haber vermeden önce uyuklayıp uyuklamadığında şüphe ederdim. Resûlullah'ın yaşlanıncaya veya şişmanlayıncaya kadar namazı bu şekilde idi. (Hz. Âişe) biraz da şişmanlığından bahsetti. (Daha) sonra (Sa'd b. Hişâm bir önceki) hadisi (bütünüyle) rivayet etti.[532]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mânâ bakımından bir önceki hadisin benzeridir. Hatırlanacağı üzere bir önceki hadis üzerinde açıklama yaparken "Bu hadisle aynı mânâya gelen 1350 numaralı hadisi Abdullah el-Vâsıtî de rivayet etmiştir" dedikten sonra musannif Ebû Dâvûd bundan sonra gelecek olan hadiste; "Hâlid b. Abdullah hadisinin senedini ve lâfzını tüm olarak nakl etmiştir" diyerek, sözü geçen Hâlid hadisinin 1352 numarada (yani burada) lâfız ve sened bakımından tam olarak rivayet edileceğine dikkati çekmiştik.
İşte konumuzu teşkil eden bu hadis bir önceki hadisin talikinde söz konusu edilen ve bizim de şerh kısmında bahsettiğimiz Hâlid hadisidir. Ancak Hâlid hadisi musannif Ebû Davud'a aynı zamanda Sa'd b. Hişâm tarafından da erişmiştir. Bu bakımdan mana aynı olmakla beraber musannif burada hadisi kendisine Sa'd b. Hişâm'dan gelen lâfızlarla nakl etmiştir. Hadis aynı zamanda Nesâî tarafından da şu manaya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: Sa'd b. Hişâm'dan; Medine'ye geldim, Hz. Âişe'nin huzuruna vardım.
Sen kimsin? dedi.
Hişâm b. Âmir'in oğlu Sa'd'ım, dedim.
Allah babana rahmet etsin, dedi. Ben:
Bana Resulullah (s.a.)'in namazından bahset, dedim. Resûlullah (s.a.)'ın namazı "şöyle şöyle idi" diye anlattı. Ben:
Evet dedim, o devamla;
Resûlullah (s.a.) gece yatsı namazını kaldıktan sonra yatağına yatar uyurdu. Gece yansı olunca kalkar tuvalet ihtiyacını giderir, abdest suyunu alır ve abdest alarak mescide girerdi. Orada sekiz rekat namaz kılardı. Bana öyle geliyordu ki o kıraatleri aynı uzunlukta, rükû ve secdeleri de aynı uzunlukta yapardı. Sekiz rekat kıldıktan sonra bir rekat da vitir kılardı. Daha sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılar yanı üzerine yatardı. Bazan uyuklamadan önce bazan da uyuklayınca Bilâl gelir kendisini sabah namazına davet ederdi. Çok defa sabah namazına çağrılmadan önce uyuklayıp uyuklamadığı hususunda şüpheye düşerdim. Resûlullah (s.a.) yaşlanıncaya ve şişmanlayıncaya kadar namazını bu şekilde kılardı.
Hz. Âişe, Resûlullah (s.a.)'ın şişmanlığından da biraz bahsettikten sonra son zamanlarında nasıl namaz kıldığını da şöyle anlattı:
Resûlullah (s.a.) yatsıyı kıldırdıktan sonra yatağına giderdi. Gece yansı olunca kalkar abdest suyunu alır, def-i hacetini giderir ve abdest alarak mescide girerdi. Orada altı rekat namaz (teheccüd) kılardı. Ben onun namazda kıraatleri, secde ve rükûları aynı uzunlukta yaptığını zannediyorum. Altı rekatten sonra bir rekat da vitir kılardı. Daha sonra oturduğu yerden iki rekat daha (sabah namazının sünneti) kılar, sonra da yanı üzerine yaslanırdı. Bazan uykuya dalmadan önce bazan da uykuya

dalınca Bilâl gelir kendisini namaza davet ederdi. Ben çok defa Bilâl çağırmadan önce onun uykuya dalıp dalmadığı hususunda bir karara varamazdım:
Resulüllah'ın ihtiyarladığı sıralardaki namazı da işte böyleydi.[533]
Bazı Hind nüshalarında bu hadisin sonuna daha önce geçen 1338 numaralı hadisin ilâve edildiği ve Ebû Davud'un sözü geçen hadisi muzdarib bulduğu için burada tekrar etmek lüzumunu hissettiğine dâir mütaleası ve bu muzdaribliği söz konusu hadiste geçen; "Resûlullah (s.a.) beş rekatle vitr yapardı" ifâdesinin İmam-ı Mâlik'in rivayetinde bulunmayışına bağladığı görülmekte ise de, asıl nüshalarda böyle bir ilâve yoktur. Ve 1338 numaralı hadisin muzdarib olduğuna dair ileri sürülen ve Ebû Davud'a âit olduğu iddia edilen mütalea gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü sözü geçen hadisle îmam Mâlik'in rivayeti arasında herhangi bir çelişki yoktur. Bunlardan birincisi mücmeldir, diğeri de onun tefsiri durumundadır.[534]

1353. ...îbn Abbâs (r.a.)'den rivayet edildiğine göre kendisi (bir gece) Peygamber (s.a.)'in odasında yatmış ve (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'in geceleyin) "Hakikat göklerin ve yerin yaratılışında..."[535] diye (başlayıp) sûreyi sonuna kadar okuyarak uykudan kalktığını ve misvaklanıp abdest aldığını, kıyamı, rükû'u ve sücûdu uzatarak iki rekat namaz kıldığını sonra namazdan çıkıp nefes alış-verişi işitilecek kadar uykuya daldığını, sonra bunu üç defa tekrarlayarak altı rekat namaz (kıldığım) ve her defasında da misvâklandığını sonra abdest aldığım ve bu âyetleri okuduğunu daha sonra da vitr (namazı) kıldığını görmüş.
(Bu hadisi Ebû Davud'a nakleden diğer râvi) Osman dedi ki: Üç rekatle (vitr yapardı). Bunu müteakip müezzinin gelmesiyle namaza çıkardı.
(Diğer râvi) îbn İsâ ise (şöyle) dedi: Vitri kılardı. Bunu müteakip sabahın girmesiyle Bilâl gelip kendisine namazı haber verirdi. Bunun üzerine sabah namazının iki rekatlık sünnetini kılıp namaza çıkardı.
(Hadisin buraya kadarki rivayetinden) sonra (her iki râvi de) Resûlullah (s.a.)'İn; "Ey Allah'ım! Benim kalbime nur, dilime nur, kulağıma nûr, gözüme nur, arkama nur, önüme, altıma ve üstüme nûr ver ve benim nurumu büyüt"[536] diyerek (namaza gittiği rivayetinde) birleşirler.[537]

Açıklama

Hz. İbn Abbâs, Resûl-i Ekrem'in gece nasıl ibâdet ettiğini öğrenmek üzere bir geceyi Resûlullah'ın yanında geçirmek istemişti. O sırada îbn Abbâs daha bulûğ çağına ermemiş bir çocuktu ve Hz, Peygamber'in zevcelerinden Hz. Meymûne teyzesi oluyordu.
Hz. İbn Abbâs Müslim'in bir rivayetinde hâdiseyi şöyle anlatıyor: "Ben yastığa aylan uzandım. Resûlullah ile zevcesi ise, uzunluğuna yattılar..."[538]
Ebû Zür'a'nın "el-tlel" isimli eserinde ise, Hz. İbn Abbâs olayı şöyle anlatmaktadır:
Ben teyzem Meymûne'ye gelerek;
"Bu gece sizde yatmak istiyorum" dedim. O da:
Bizde nasıl yatacaksın, yalnız bir döşeğimiz var, diye cevab verdi. Bunun üzerine ben de:
Benim sizin döşeğinize ihtiyacım yok. Elbisemin bir kısmını altıma yayarım yastığa gelince, ben de başımı sizin başınızla birlikte arka taraftan yastığa koyarım, dedim. Az sonra Hz. Peygamber geldi Meymûne O'na benim sözlerimi anlatınca:
"Bu Kureyş'in şeyhidir," buyurdu.
1317-1318 numaralı hadis-i şerifleri açıklarken de beyân ettiğimiz gibi Resûl-i Ekrem (s.a.)'in geceleyin ibâdete kalkış saati horozların ötmeye başladığı saatti. Çünkü 1315 numaralı hadis-i şerifte de ifâde edildiği gibi bu saat Cenab-ı Hakk'ın rahmet-i ilâhiyyesinin inmeye başladığı ve Cenab-ı Hakk'ın; "Bana duâ eden yok mu, duasını kabul edeyim?" diye nida etmeye başladığı bir andır. Bu mevzua geçen hadis-i şeriflerle birlikte ulemânın açıklamaları da nazar-ı itibara alınırsa şu hükme varılabilir:
"Gece altı eşit parçaya bölünecek olursa, genellikle bunun ilk üç parçası Resûl-i Ekrem (s.a.)'in uyku saatidir. Dördüncü ve beşinci parçası ibâdet saatidir. Son altıda bir parçası da seher vaktidir."[539]
Hz. İbn Abbâs Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gece nasıl ibâdet ettiğini gördüğü gibi ve hadis-i şerifte geçen ifâdelerle anlatmıştır.
Her ne kadar bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in uzunca iki rekat namaz kıldığı anlatılarak söze başlanıyorsa da; "Biriniz gece kalktığı zaman (önce) hafif iki rekat namaz kılsın" anlamındaki 1323 numaralı hadis gözeri ün de bulundurulursa uzunca kıldığı iki rekatten önce çok kısa iki rekat namaz daha kılmış olduğu anlaşılır. Bu iki rekat kıldığı kabul edildiği takdirde ve daha önce geçen ve ileride gelecek olan Hz. Peygamberin geceleyin onüç rekat namaz kıldığını ifâde eden hadislerle bu hadisin arasında te'Iif de sağlanmış olur. Bununla birlikte Resûl-i Ekrem'in bazan bu kısa iki rekatlık namazı kılmadığı da düşünülebilir.
Metinde "nûr" kelimesinin tenvinli olarak zikredilmesinden maksat, nurun azametini ve sânını beyân içindir. Nurdan maksat da Hakk'ın ve gerçeğin aydınlığı ve zuhurudur. Îbnu'l-Esîr'in Nihâye'deki beyânına göre bu duada bazı organlar için nûr istemenin manası, "Ey Allah'ım! Benim bütün organlarımı hak yolunda kullan ve bana hayır yoluna devamlı çalışıp ilerlemeyi nasibeyle" demektir. Bazılarına göre ise, buradaki "hak"tan maksat "ilim ve hidâyet"tir. Resûl-i Ekrem (s.a.) altı yandan gelecek cehalet, sapıklık tehlikelerinden ve şeytanın desiselerinden korunmak maksadıyla ümmetine kalb ile birlikte bazı organlar için ve altı cihet için Allah'tan nûr istemeyi Öğretmiştir. Bu organların nûrlanmasından maksat ise, hidâyet ve marifet nûrlarına mazhar ve ma'kes olmaları, cehalet ve sapıklık zulmetinden kurtulmalarıdır. Çünkü insanı çepeçevre kuşatmış olan nefs-i emmâre ve şeytânın desiseleri insana sağ-sol, ön-arka, alt-üst olmak üzere altı cihetten gelerek onu şüphe ve vesvesenin karanlıkları içerisinde bırakır. Nûr ise asıldır. Nûr gelince, karanlığa ve şüpheye yer yoktur. Karanlık nurun

çekildiği yerleri istilâ eder. Metinde geçen; "Ve benim nurumu büyüt" cümlesi kendinden önceki duaların kısa bir özeti durumundadır.[540]

Bazı Hükümler

1. Gece uykudan kalkınca dişleri misvâklamak ve Âl-i İmran Suresi'nin (190-200). ayetlerim okumak mus tehabdır.
2. Gece namazından önce uyumak ve vitri üç rekat olarak kılmak caizdir.
3. Gece namazından sonra "Ey Allah'ım! Benim kalbime nûr ver..." diye duâ etmek müstehabdır.
4. Bir âlimin yaşayışını öğrenmek ve örnek almak maksadıyla bir müddet onun yanında kalmak caizdir.
5. Bir kimsenin yakın akrabasından baliğ olmamış bir çocuğun bulunduğu bir odada ailesiyle yatması -cimada bulunmamak şartıyla- caizdir.
6. Müezzinin namaz kıldırmak üzere imamı mescide davet etmesi caizdir.
7. Abdestsiz olarak dokunmaksızın Kur'ân okumak caizdir. Bu konuda ittifak vardır.[541]

1354. ...(Bir önceki hadisin) bir benzerini de Vehb b. Bakiyye, Halid vasıtasıyla Husayn'dan rivayet etmiştir. (Ancak Hâlid bu hadiste bulunan) ve "bana büyük bir nûr ver" (duasını, Allahumme lâfzını zikretmeden) nakletti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Hâlid ed-Dâiânî de aynı şekilde Habîb'den (naklettiği) şu (bir önceki) hadiste (bulunan duayı Hâiid'in lâfızlarıyla ve "Allahumme" lâfzını zikretmeden) rivayet etti.
Aynı şekilde Seleme b. Küheyl de bu hadiste (bulunan ve "bana büyük bir nur ver" duasını "Allahümme" lâfzını zikretmeden) Ebu Rişdîn vasıtasıyla İbn Abbâs'dan rivayet etmiştir.[542]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Müslim'in rivayetinde şu şekilde geçmektedir:
"Ey Allah'ım! Benim kalbime nur, dilime nur, kulağıma nur, gözüme nur, üstüme nur, altına nur, sağıma nur, soluma nur, önüme nur, arkama nur ver, bana büyük bir nur ihsan eyle."[543]
Bir numara önceTci Ebû Dâvûd hadisinde ise bu rivayet, "Allahümme A'zim lî nuran = Ey Allah'ım, bana büyük bir nûr ihsan eyle" şeklinde yani "A'zîm" kelimesi "Allahümme" lâfızayla beraber olarak geçmiştir.
Müslim'in, Müsâfirîn bölümünde ise, "Allahümme azzim li nûran = ey Allah'ım! Nurumu büyüt'[544] şeklinde geçmektedir.
Müslim'in yine Müsâfirîn bölümündeki 191 numaralı rivayeti ise, "Allahümme A'tınî nûran = Allah'ım! bana nür ver" şeklindedir. Müellif Ebû Dâvûd bu talikleri zikretmekle bu rivayetler içerisinde en kuvvetli rivayetin başında "Allahümme" lâfzı bulunmayan "ve a'zim lîmiren = bana büyük bir nûr ver" rivayeti olduğuna dikkat çekmektir.[545]

1355. ...el-Fazl b. Abbâs (r.a.)'den; demiştir ki:
Bir gece nasıl namaz kıldığını görmek için Peygamber (s.a.)'in yanında gecelemiştim. (Geceleyin) kalktı, abdest alıp iki rekat (namaz) kıldı. (Uzunluk bakımından) kıyamı rükû'u gibi, rükû'u da secdesi gibiydi. (Namazdan) sonra (biraz) uyudu. Sonra uyanıp abdest aldı. Sonra misvâklandı ve Âl-i îmrân'dan den (itibaren) beş âyet okudu. Nihayet on rekat (namaz) kıhncaya kadar bu (uyuyup kalkma ve abdest alma..) işine devam etti, (namazdan) sonra bir rekat daha kılarak onunla vitr yaptı. Bu esnada müezzin ezan okumaya başladı. Müezzin (ezanı bitirip) sesi kesilince Resûlullah (s.a.) de kalkıp hafif iki rekat daha namaz kıldı. Sonra sabah namazını kıhncaya kadar oturdu.[546]
Ebû Dâvûd dedi ki: îbn Beşşâr'dan (gelen bu hadisin) bir kısmı bana gizli kaldı.[547]

Açıklama

Hadis-i şeriften Hz. Peygamberin kıyamda kaldığı müddetin rükû'da ve secdede kaldığı müddete eşit olduğu bir başka ifâde ile kıyam, rükû ve sücûdda kaldığı müddetlerin birbirine eşit olduğu anlaşılmaktadır.
Metinde geçen "istenne: misvâklandı" kelimesi, Ebû Davud'un bazı nüshalarında "istensera = burnuna su alıp sonra dışarı attı" şeklinde geçmektedir. Yine metindeki "Âl-i Îmrân'dan beş âyet okudu" cümlesinde bulunan "beş âyet" kelimesi bazı sahih nüshalarda bulunmamaktadır. Esasen bu mevzudaki rivayetlerin çoğunluğunda da bu kelime yoktur. Bunun yerine "Resûl-i Ekrem'in geceleyin uyanınca Âl-i İmrân sûresinden on âyet okuduğu" kaydedilmektedir. Binaenaleyh bu "beş âyet" kelimesinin bulanmadığı nüshalar bu mevzudaki rivayetlerin ekseri yyetine uygun düştüğü gibi bir önce geçen 1353 numaralı hadise de uygun düşmektedir. "Beş âyet okudu" kaydı bulunan nüshanın sağlam olduğu kabul edilirse, o zaman Resûl-i Ekrem Efendimizin bazı gecelerde vakit daraldığı sebebiyle Âl-i Imrân Süresindeki sözü geçen âyetten itibaren beş âyet okumakla yetindiği, beş âyet daha okumak için vakit bulamadığı düşünülebilir. Hz. Peygamberdin vitri tek rekât kıldığını gösteren bu rivayet, bir rekatle vitr kılmanın caiz olduğunu söyleyen Şafiilerin ve taraftarlarının delilidir. Ancak daha önce de ifâde ettiğimiz gibi Hanefi ulemâsına göre, buradaki bir rekat kendisinden önceki çift rekatı tek hâle getiren rekattır. Başlı başına ayrı bir niyetle tek başına kılınan bir rekat değildir.
Bu hadis-i şerifte her ne kadar İbn Abbas'm ismi el-Fazl olarak geçiyorsa da gerek Müslim'in rivayetinde gerekse diğer rivayetlerde "el-Fazl" ismi yoktur. Esasen mutlak olarak İbn Abbas denilince Abdullah b. Abbas anlaşılır. Bu durumda el-Fazl isminin buraya râvilerden birinin hatası neticesi olarak geçmiş olması mümkündür. Yahud da bu hadise iki defa vuku bulmuştur da birine el-Fazl, diğerine Abdullah (r.a.) şâhid olmuştur, Ebû Dâvûd bu hadisin tamamını İbn Beşşâr'dan

duyamadığını ifâde etmektedir. Hadisin tamamı ise, 1353 numaralı hadistir.[548]

Bazı Hükümler

1. Hz. İbn Abbâs, Resul-i Ekrem'in yolunu öğrenmek ve ona uymak hususunda son derece hırslı idi.
2. Bir âlimin hayatım örnek almak niyetiyle onu yakından takip etmek caizdir.
3. Hz. Peygamber (s.a.) gece namazlarında her iki rekatte bir selâm verirdi.
4. Bir rekatle vitr kılmak caizdir.
5. Vitrden ve sabah namazının sünnetinden sonra yatmayı terk etmek caizdir.[549]

1356. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
(Bir gece) teyzem Meymûne'nin yanında gecelemiştim. Gece vakti girdikten sonra; "çocuk namazını kıldı mı?" dedi. "Evet" diye cevab verdiler. Bunun üzerine geceden Allah'ın dilediği kadar (bir vakit) geçinceye kadar uyudu. (Sonra) kalkıp abdest aldı, yedi veya beş (rekat) namaz kıldı. Bunlarla vitr yaptı. Bu rekatların sadece sonuncusunda selâm verdi.[550]

Açıklama

Hz. Peygamberin geceleyin beş rekat mı, yoksa yedi rekat mı kılmış olduğuna dair şüphe İbn Abbas'a veya ondan sonraki râvi Said b. Cübeyr'e aittir. Gerçekten bu konudaki diğer hadisler de hesaba katılırsa, Said b. Cübeyr'in bu hadisi kısaltarak rivayet ettiği anlaşılır. Bunu tespit eden Hafız İbn Hacer, Nesaî'nin rivayet ettiği bir hadise dayanarak Hz. Peygamber'in beş rekatten önce sekiz rekat daha kıldığını, toplam onüç rekat kılmış olduğunu söylüyor.[551] Esasen bu mesele Resül-i Ekrem'in gece hangi saatlerde kalkıp kaç rekat namaz kıldığı meselesiyle ilgilidir ki, daha önce geçen bablarda genişçe ele alındığı gibi, bir numara sonrası hadisin şerhinde de bu hadisle ilgili açıklamada bulunulmuştur.[552]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin yakın akrabasından baliğ olmamış bir çocuğun bulunduğu bir odada ailesiyle yatması -çımada bulunmamak şartıyla- caizdir. Bu konuda çocuğun mümeyyiz olup olmaması arasında bir fark yoktur.
2. Gece namazı kılmak müstehabtır.
3. Bir âlimin hayatını örnek almak maksadıyla onun yanında bir müddet kalarak yaşayışını yakından tâkib etmek caizdir.
4. Gece namazından önce uyumak meşrudur.
5. Beş veya yedi rekatle vitr yapmak caizdir. Ancak bu hadis Şafîî ulemasının delilidir. Hanefi mezhebinin bu mevzudaki görüşü ve delilleri ise, 1251 ve 1334 numaralı hadislerin şerhinde geçmiştir.[553]

1357. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
(Bir keresinde) teyzem Meymûne bint el-Hâris'in evinde geceledim. Peygamber (s.a.) yatsıyı kıldı, sonra gelip dört rekat daha kıldı. Sonra (bir süre) uyudu. (Uykudan) sonra namaza kalktı. Ben de sol tarafına durdum. Bunun üzerine beni (arka tarafından) dolandırıp sağına durdurttu. Beş (rekat) namaz kıldı, (Namazdan) sonra nefesinin sesini yahut horlamasını işitebileceğim şekilde uykuya daldı. Sonra (tekrar) kalkıp iki rekat namaz kıldıktan sonra (mescide gitmek üzere dışarı) çıktı ve sabah namazını kıldı.[554]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.)'in yatsıdan sonra kılmış olduğu dört rekat sünnet hakkmda Hâftz jbn Hâcer şunları söylüyor: "Her ne kadar Hz. Peygamber'in bu rekatları uykudan önce kıldığına bakarak Muhammed b. Nasr bu namazın yatsı namazının son sünneti olduğunu söylemişse de, gerçekte bu söz doğru değildir. Çünkü bu söz kendisinin "salâtü'1-leyl" isimli eserindeki Minhâl b. Amr vasıtasıyla Ali b. Abdullah b. Abbâs'dan rivayet ettiği, "Resûl-i Ekrem yatsıyı kıldıktan sonra mescid-de dört rekat daha namaz kıldı. Namaz bitince mescidde kendinden başka kimse kalmamıştı. Sonra mescidden çıkıp gitti" anlamındaki hadise zıttır. Bu hadis Fahr-i Kâinat Efendimizin yatsının son sünnetini evde değil, mes-cidde kıldığını gösterir."[555] Yine İbn Hacer'e göre her ne kadar bundan bir numara önce geçen Said b. Cübeyr hadisi Fahr-i Kâinat Efendimizin evde kılmış olduğu gece namazının beş veya yedi rekatten ibaret olduğunu ifâde ediyorsa da sözü geçen tbn Cübeyr hadisinde kısaltma vardır. Çünkü bu hadisi Nesâî yine Said b. Cübeyr'den şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "İbn Abbâs dedi ki, geceleyin kalktı, ikişer ikişer sekiz rekat oluncaya kadar namaz kıldı. Sonra beş rekatle vitr yaptı. Bu beş rekatin arasında otuiv madı."[556] Nitekim Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bir numara sonra gelecektir.
Gerçekten İbn Hacer'in bu izah tarzı bir numara önce geçen İbn Cübeyr hadisiyle Nesâî'nin İbn Cübeyr'den rivayet ettiğ hadisin arasım uzlaştırması ve bir numara sonra gelecek hadisi açıklaması bakımından çok güzeldir. Fakat İbn Hacer'in Nesâî'nin tezada düştüğünü iddia etmesi isabetli değildir. Çünkü bu hâdisenin ayrı ayrı zamanlarda iki defa cereyan etmiş olması ve Hz. İbn Abbâs'ın teyzesinin evinde şahid olduğu namazın şece namazı, mescidde gördüğü namazın da yatsının son sünneti olması mümkündür. Ayrıca metinde geçen "dört rekat" sözüyle "dört çift", bir başka ifadeyle sekiz rekat kast edilmiş de olabilir. Bu da îbn Hacer'in maksadına uygundur. Çünkü bu izah tarzına göre Resûl-i Ekrem'in kılmış olduğu gece

namazının tümü onüç rekât eder. Bilindiği gibi Fahr-i Kâinat Efendimiz içinde bulunduğu duruma göre yedi rekat ile dokuz rekat arasında değişen sayılarda gece namazı kılardı. Metinde vitrden sonra kıldığı ifâde edilen iki rekat ise, sabah namazının iki rekatlik sünnetidir.
Hz. Peygamberin bir müddet uyuduktan sonra abdest almadan namaz kılması kendine mahsus özel bir durumdur. Halbuki ümmeti için uyku abdesti bozan hallerdendir. Malum olduğu üzere Resûl-i Ekrem'in gözleri uyuduğu halde kalbi uyumazdı.[557]

Bazı Hükümler

1. İbn Abbâs Resûl-i Ekrem'in sünnetini öğrenmekte son derece hırslı idi.
2. Nafile namazları cemaatle kılmak caizdir.
3. İmamlığa niyet etmemiş olan bir kimsenin arkasında namaz kılmak caizdir.
4. Cemaat bir tek kişi olunca imamın sağına durur.Şayet soluna duracak olursa, imam onu arkasından dolandırarak sağ tarafına getirip durdurur. İmam namaza durmuş bile olsa, soluna duran kişi için yine böyle yapabilir.
5. Beş rekat vitr kılmak caizdir. Ancak Hanefî ulemasına göre vitr namazı iki teşehhüdle ve bir selâmla üç rekat olarak kılınır.[558]

1358. ...Said b. Cubeyr, İbn Abbâs'ın (şunları) söyleyerek (bu önceki) hadiseyi kendisine anlattığını haber vermiştir:
Kalktı iki rekat, (sonra) iki rekat (daha) kıldı. Nihayet (bu şekilde) sekiz rekat kılmış oldu. Sonra beş rekatle vitr yaptı. Bunların arasında oturmadı.[559]

Açıklama

Hanefî ulemâsına göre beş rekatlık namazın arasında oturmamaktan maksat, istirahat veya selâm vermek maksadıyla oturmamaktır. Metinde geçen "oturmadı" sözü, bu beş rekat arasında teşehhüd için oturmuş olmayı nefyetmez. Bu hadis, 1356 numaralı hadisin tamamlayıcısıdır.[560]

1359. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) sabah namazının sünnetinden önceki iki rekat (sünneti) ile beraber onüç rekat (namaz) kılardı. İkişer ikişer altı (rekat) kılardı. Beş (rekat) ile de vitr yapardı. Bu beş rekatın sadece sonuncusunda otururdu.[561]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber geceleyin kalkar Allah'a ibâdet ile meşgul olurdu. Bu mesele ile ilgili birçok teferruat bulunmaktadır. Daha önce geçen Resûlullah'ın gece namazı ile ilgili bablarda mesele çeşitli yönleriyle açıklanmıştır. Bu hadis-i şerifte de Resûl-i Ekrem'in geceleyin beşi vitr olmak üzere on üç rekat namaz kıldığı ve beş rekatın ancak sonunda oturduğu ifâde edilmektedir. Daha önce de açıkladığımız gibi gece namazlarında kaç rekatta bir selâm verileceği meselesi mezhep imamları arasına ihtilaflıdır. İmam Ebû Hanife'ye göre efdal olan gece ve gündüz nafilelerini dörder rekat; imameyne göre ise, efdal olan gündüz nafilelerini dörder, gece nafilelerini de ikişer rekat olarak kılmaktır. İmam Şafiî de bu mevzuda imameynin görüşündedir. Bu mevzu, 1326 numaralı hadisin şerhinde etraflıca açıklanmıştır. Bu hadis-i şerif, "beş rekatle vitr namazı kılmak caizdir" diyen Şafiî mezhebinin delilidir. Hanefî ulemâsına göre ise, vitr namazı üç rekattır. İki teşehhüd ve bir selâmla kılınır. Binaenaleyh Hanefî ulemâsına göre buradaki beş rekatten sadece üçü vitr namazıdır. Üç rekatten önce kılınan iki rekatın vitrle ilgisi yoktur.
"Bu beş rekatın sadece sonuncusunda otururdu" ifadesi, her ne kadar zahirde "bu beş rekatın ikinci ve dördüncü rekatlarında oturmazdı" mânâsına gelirse de, Hanefî ulemâsına göre bu cümleden maksat, "Resûl-i Ekrem ikinci ve dördüncü rekatlarda istirahat için ve selâm vermek için oturmadı. Selâm vermek için sadece beşinci rekatte oturdu" demektir. Bu cümle Resûlullah'ın ikinci ve dördüncü rekatlarda teşehhüd için oturmuş olmasını nefyetmez.
Biz bu mevzudaki mezhep imamlarının görüşlerini ve delillerini 1251 ve 1334 numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık. Konumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvud hadisiyle ilgili olarak Tirmizî de şunları söylemektedir:
"Âişe'nin rivayet ettiği hadis sahihdir. Bu babda Ebû Eyyûb (r.a.)'den hadis rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları, vitrin beş rekat olduğu görüşündedirler. Beş rekatın yalnız son rekatında oturulacağını söylüyorlar.[562]

1360. ...Âişe (r.anhâ)'dan şu haber rivayet olunmuştur:
Peygamber (s.a.) sabah namazının iki rekat sünnetiyle beraber geceleyin (toplam) onüç rekât (namaz) kılardı.[563]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Allah Resulünün sabah namazının sünneti ve vitr namazı ile birlikte geceleyin onüç rekat namaz kıldığı ifâde edilmektedir. Buhârî'nin yine Hz. Âişe'den rivayet ettiği diğer bir hadiste de Hz. Peygamberin sabah namazının sünnetinin dışında geceleyin yedi-dokuz ve onbir rekat namaz kıldığı ifâde ediliyor.[564] Nesâî'nin Yahya b. el-Cezzâr

vasıtasıyla Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir hadiste de Resül-i Ekrem'in geceleri dokuz rekat kılarken sonraları yaşlanıp da kilo alınca yedi rekat kılmaya başladığı ifâde edilmektedir.[565]
Bu durum Fahr-i Kâinat Efendimizin içinde bulunduğu duruma göre bazan yedi, bazan dokuz, genellikle onbir, sabah namazının iki rekat sünneti sayılacak olursa, onüç rekat kıldığını gösterir.[566]
Her ne kadar İmam Mâlik'in Muvatta'ında Nesâî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün "sabah namazının sünnetinden onüç rekat kıldığı ifâde ediliyor[567] ve Buhârî'nin Abdullah b. Yûsuf dan rivayet ettiği hadiste de bu mânâ te'ki'd ediliyorsa da[568] bu durum Zürkânî'den nakl ettiğimiz izah tarzına aykırı değildir. Çünkü İmam Mâlik'in ve Buhârî'nin rivayet ettiği bu on üç sayısına yatsı namazının son sünneti katılmıştır, yahutta 1323 numaralı hadis-i şerifte ifade edilen Hz. Peygamberin gece namazına başlamadan önce kıldığı kısa iki rekat namaz katılmıştır. Bu yüzden vitrle birlikte geceleyin kılmış olduğu namazların sayısı, sabah namazının sünneti hariç, on üç rekata yükselmiştir. Bu ilâve edilen iki rekat Resûl-i Ekrem'in vitrden sonra oturarak kılmış olduğu 1340 numaralı hadis-i şerifte belirtilen iki rekat olabilir.
Aynı şekilde Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği, "Resûlullah (s.a.) ne Ramazanda ne de Ramazandan başka gecelerde onbir rekatten fazla namaz kılmış değillerdi. Dört rekat namaz kılardı. Artık onların güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra dört rekat (daha) kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra üç rekat namaz kılardı."[569] anlamındaki hadiste de Resûl-i Ekrem'in gece kıldığı namazların onbir rekat olduğu ifâde edilirken bu sayıya sabah namazının iki rekatlık sünneti katılmamıştır.
Başlığımızı teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi Müslim'de şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.)'in gece namazı on rekat idi. Bîr secde ile de vitr yapar ve sabahın iki rekat sünnetini kılardı. Bu suretle (kıldığı namazlar) onüç rekat olurdu."[570] Hanefî ulemâsından Bedreddin el-Aynî bütün bu hadisleri gözden geçirdikten sonra şu hükme varmıştır:
a. Buharî'nin teheccüd bölümünün onuncu babında rivayet ettiği hadis Resûl-i Ekrem'in muhtelif zamanlarda kıldığı gece namazlarıyla ilgilidir. Bazan yedi, bazan dokuz bazan da sabah namazının sünneti dışında onbir rekat gece namazı kıldığını ifâde eder.
b. Müslim'in müsâfirîn bölümünde rivayet ettiği 128 numaralı hadis-i şerif ise, Resul-i Ekrem'in gece namazlarında ekseriyetle rivayet ettiği sayıyı gösterir.[571]

1361. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Allah Resulü (s.a.) yatsıyı kıl(ar)dı, sonra ayakta sekiz rekat (daha) kıl(ar)dı. İki rekat de (sabah olunca) iki ezan (ezanla-ikâmet) arasında kılardı ve bu iki rekatı (hiçbir zaman) bırakmazdı. (Bu hadisi Ebû Davud'a nakleden diğer râvi) Ca'fer İbn Müsâfir rivayetine (bir) "oturarak" (kelimesi) ilâve ederek "iki ezan arasında oturarak iki rekat" (namaz kılardı) demiştir.[572]

Açıklama

Bu hadis -i şerifte vitr namazından bahsedilmemiştir. Eğer Hanefî ulemâsının üç rekat olduğunu kabul ettiği vitr namazından da bahsedilmiş olsaydı, bir önceki hadiste ifade edildiği gibi gece, sabah namazının dışında onbir rekat namaz kıldığı ifade edilmiş olacaktı. Fakat Şafîîlerin ve taraftarlarının dediği gibi Resûl-i Ekrem'in vitr namazını bir rekat olarak kıldığı kabul edilecek olursa, o takdirde bu hadis-i şerifte hem bir rekatlık vitr namazından hem de 1340 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem'in vitr namazından sonra oturarak kıldığı iki rekat namazdan bahsedilmemiştir. Bu hadisle ilgili tamamlayıcı açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir. Senedde görüldüğü gibi bu hadis-i şerifi musannif Ebû Davud'a iki ayrı râvi rivayet etmiştir. Bunlardan birisi Nasr b. Ali diğeri de Ca'fer b. Müsa-fir'dir. Sunmuş olduğumuz tercüme Nasr b. Ali'nin rivayet ettiği metne aittir.. Cafer b. Müsafir'in metninde ise, Resûl-i Ekrem'in sabah namazının sünnetini "oturarak" kıldığı ifade edilmektedir. Bu mevzu ile ilgili olarak Buhârî, Müslim ve Nesâî'nin rivayet ettiği hadislerin hiçbirinde bu "oturarak" kaydı bulunmadığından hadis sarihleri bu kaydın Cafer b. Müsâfir'e ait bir vehm olduğu kanaatine varmışlardır.[573]

1362. ...Abdullah b. Ebî Kays'dan; demiştir ki:
Âişe (r.anhâ)'ya; "Resûlullah (s.a.) kaç rekat vitr kılardı?" diye sordum. (Bana cevabında) dedi ki:
(Bazan) dört (rekat)le birlikte üç rekat, (bazan) altı rekat ile birlikte üç rekat, (bazan) sekiz rekat ile birlikte üç rekat (bazan da) on rekat ile birlikte üç rekat kılardı. Vitri yediden az, on üçten fazla kılmazdı.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisi bana rivayet eden iki râviden birisi olan) Ahmed b. Salih (bu hadise şunları da) ilâve etti: (Abdullah b. Kays dedi ki:)
(Âişe), Peygamber (sallallahü aleyhi veselîem) '"Sabah namazından önceki iki rekatle vitr yapmazdı" dedi. Ben de:
Vitr yapmazdı ne (demek)dir? dedim.
(Yani) bunu terk etmezdi, diye cevab verdi ve Ahmed b. Salih (hadisinde); "altı rekat ile birlikte üç rekat (kılardı)" sözlerini de rivayet etmedi.[574]

Açıklama

Bu hadis-i şerif vitrin üç rekat olduğunu söyleyen Hanefî ulemâsının delilidir. Çünkü burada vitr namazı kendisinden önce kılınan gece namazlarından ayrı ve üç rekat olarak gösterilmiştir. Hz Âişe'nin ifâdesinden; "Hz. Peygamberin bazan önce dört rekat gece namazı kıldığı arkasından da ayrıca vitr namazı olarak üç rekat daha kıldığı bazı gecelerde de vitrden önce kıldığı gece namazları sayısının altı'ya, sekiz'e ve on'a kadar yükseldiği bir gecede vitr ile birlikte kıldığı gece namazlarının yedi rekatten aşağı düşmediği gibi onüç rekatten yukarıya da çıkmadığı" anlaşılmaktadır. Hz. Âişe'nin bu hadisinde Hz.

Peygamberin vitri üç rekat olarak kıldığı açıkça ifade edilmiş olmakla beraber, vitrin ikinci rekatında oturulup oturulmadığına ve ikinci rekatte selâm verilip verilmediğine dâir bir açıklama yoktur. Ancak ikinci rekatte oturup selâm vermeden kalktığı ve selâmı üçüncü rekatte verdiği yine Hz. Âişe'nin rivayet ettiği 1342 numaralı hadiste Hz. Peygamberin vitrle birlikte kıldığı dokuz rekatlık gece namazı anlatılırken 'sekizimi rekatte otururdu, do kuzun ucu rekatte de selâm verirdi" sözleriyle dile getirilmiştir.
Bu hadisi Ebû Davud'a tercümesini sunduğumuz lâfızlarla rivayet eden râvi Muhammed b. Seleme'dir. Aynı hadisi Ebû Davud'a bir de Ahmed b. Salih rivayet etmiştir. Ahmed'in rivayetinde Hz. Âişe'nin; "Hz. Peygamber sabah namazının sünnetiyle vitr yapmazdı" dediği, Abdullah b. Kays'ın da "vitr yapmaz ne demektir?" diye sorduğu bunun üzerine Hz. Âişe'nin, "yani terketmezdi" diye cevab verdiği ilâve edilmektedir. Bu durumda Hz. Âişe'nin; "sabah namazının sünnetiyle vitr yapmazdı" sözünde "îtâr" kelimesinin "terk" anlamına kullanıldığı (yine kendi açıklamasından) anlaşılmaktadır.[575]

1363. ...el-Esved b. Yezîd'den rivayet olunduğuna göre, kendisi (birgün) Hz. Âişe'nin yanma varıp Resûlullah (s.a.)'in geceleyin kıldığı namazı sormuş. (Hz. Âişe de şöyle) anlatmıştır:
Geceleyin onüç rekat namaz kılardı. Sonra iki rekatı terk' etti. Onbir rekat kılar oldu. Daha sonra vefat etti. Vefat ettiği sıralarda geceleri dokuz rekat kılmakta idi've geceleyin (kıldığı) namazın sonuncusu da vitr olurdu.[576]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) geceleri vitr namazı ve vitr namazından sonra oturarak kıldığı iki rekat ile birlikte onüç rekat namaz kılarken daha sonra bunların iki rekatını terk ederek vitrden sonra oturarak kıldığı iki rekat namaz dahil vitrle birlikte toplam onbir rekat gece namazı kılmaya başlamıştır. Daha sonra yaşı ilerleyince iki rekat daha azaltarak vitrden sonra oturarak kıldığı iki rekat dahil vitrle birlikte kıldığı gece namazlarının sayısını dokuz rekate indirmiştir. Geceleri dokuz rekat namaz kılmaya devam ettiği günlerde dâr-ı bekaya irtihal etmiştir. Burada zikredilen sayılara sabah namazının iki rekatlık sünneti dahil değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gece namazları Müslim rivayetinde yine Hz. Âişe tarafından şu şekilde anlatılır:
"Biz onun misvâkını ve abdest suyunu hazırlardık. Allah da onu geceleyin ne zaman uyandırmak dilerse uyandırırdı. Bunu müteakip dişlerini mîsvaklar, abdest alır ve dokuz rekat namaz kılardı. Bu rekatların yalnız sekizincisinde otorur da Allah'ı zikreder, O'na hamd eyler ve duada bulunurdu. Sonra selâm vermeden ayağa kalkar, dokuzuncu rekatı de kılardı. Sonra oturarak Allah'ı zikreder ona hamdeyler ve duada bulunurdu. Sonra bize işittirecek derecede selâm verirdi. Selâm verdikten sonra oturduğu yerden iki rekat namaz kılardı, işte yavrum bu namaz onbir rekattır. Nebi (s.a.) yaşlanıp et tutunca vitri yedi rekat kılmaya başladı. Bu iki rekatı yine eskiden kıldığı gibi kıldı. Böylece bu da dokuz rekat oldu yavrucuğum."[577] Bu mevzu 1360 numaralı hadisin şerhinde genişçe açıklanmıştır.[578]

1364. ...İbn Abbâs'ın azatlısı Küreyb demiştir ki: İbn Abbas'a; "Resûlullah (s.a.)'in geceleyin kıldığı namaz nasıldı?" diye sordum da (bana şöyle) cevab verdi:
Kendisi (tezyem) Meymûne'nin nezdinde iken bir gece yanında kaldım. (Önce) uyudu. Nihayet gecenin üçte biri veya yarısı geçince uyandı ve içinde su bulunan bir tuluma uzandı, abdest aldı ve (teyzem Meymûne de) onunla birlikte abdest aldı. Sonra (Hz. Peygamber namaza) kalktı, ben de yanına varıp soluna durdum. Bunun üzerine beni (alıp) sağına durduttu. Sonra kulağımı okşarcasına elini başımın üzerine koydu. Güya beni uyandırmak istiyordu. (Önce) kısa iki rekat namaz kıldı. (Kendi kendime; galiba) her rekatte (sadece) Fatiha okudu, dedim. Sonra selâm verip (tekrar) namaza durdu. Nihayet vitirle beraber (toplam) onbir (rekat) namaz kıldı. Sonra (yine) uyudu. O sırada Bilâl gelip de "Namaz ya Resûlallah!" deyince, kalkıp iki rekat (daha) kıldı, sonra cemaate namaz kıldırdı.[579]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in eliyle İbn Abbâs'ın kulağını tutmasından maksadı, onun uykusunu dağıtmaktır. Nitekim İbn Abbâs'ın buradaki sözünden de anlaşılan budur. îbn Abbâs Müslim'in bir rivayetinde bu hadiseyi şu mânâya gelen lâfızlarla anlatıyor: "Resûlullah (s.a.) elimden tutarak beni sağ tarafına durdurdu. Bundan sonra artık ben uyukladım mı, kulağımın yumuşağını tutardı.[580]
Bu hadis-i şerifte geçen onbir rekatlık gece namazına vitr namazı dahildir, fakat iki rekatlık kısa namaz dahil değildir. Eğer bu iki rekat de katılacak olursa, Resûl-i Ekrem'in o gece vitrle beraber kıldığı namazların sayısı 13 rekate yükselir.
Hz. BilâTin namaz vaktinin geldiğim hatırlatmasıyla beraber derhal uykudan kalkıp kıldığı iki rekat ise, sabah namazının sünnetidir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi uykudan kalkınca abdest almadan namaz kılmak Hz. Peygambere has özel bir durumdur. Çünkü Resûl-i Ekrem'in gözleri uyur, fakat kalbi uyumazdı.
Resûl-i Ekrem'in gece namazına başlarken kıldığı iki rekatı gören İbn Abbâs'ın Hz. Peygamber'in bu namazın her iki rekatında de sadece Fatiha okuduğuna hükmetmesi iki sebepten ileri gelebilir.
1. Resûl-i Ekrem'in bu namazı sesli olarak kılmış olması ve İbn Abbâs'ın da zamm-ı sûre okumadığını kesinlikle anlamış olması ile,
2. Resûl-i Ekrem'in bu namazı çok kısa kılmış olması sebebiyle zamm-ı sûre okumadığına hükmetmiş olabilir.[581]

1365. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
Teyzem Meymûne'nin nezdinde gecelemiştim. Peygamber (s.a.) geceleyin kalktı, sabah namazının iki rekatlık sünnetiyle

birlikte onüç rekat (namaz) kıldı. Ben her rekatteki kıyamının (suresini-okuyacak) kadar, (sürdüğünü) tahmin ettim.[582]
(Bu hadisi Ebû Dâvûd'â rivayet eden diğer ravi) Nûh b. Habîb sabah namazının iki rekatlık sünnetinin de bu onüç rekatten (sayılmış) olduğunu söylemedi.[583]

Açıklama

Bu hadisi musannif Ebû Davud'a rivayet eden iki râvidir.Bunlardan birisi yahyâ b. Mûsâ) diğeri de Nûh b. Habîb'dir. Sunmuş olduğumuz tercüme Yahyâ b. Musa'nın rivayet ettiği lâfızlara aittir ve Yahya'nın bu rivayetinde Hz. Peygamber'in geceleyin sabah namazının sünneti ve vitr namazı ile birlikte onüç rekat namaz kıldığı açıkça belirtilmiş, bu sayıya gece namazlarına başlarken kılman kısa iki rekat dâhil edilmemiştir.
Nuh'un rivayetinde ise, sadece Resûl-i Ekrem'in geceleyin onüç rekat namaz kıldığı belirtilmiş, fakat bu sayıya sabah namazının iki rekatlık sünnetinin dâhil olup olmadığından söz edilmemiştir. Bu durumda iki ihtimâl vardır:
a. Bu onüç sayısına ya sabah namazının iki rekatlık sünneti de dahildir,
b. Yahut da bu sayıya her zaman gece namazlarına başlarken kıldığı kısa iki rekat dahil edilmiştir.
Bu ikinci ihtimâl bir önceki hadise uygun düştüğü için birinci ihtimâle göre daha kuvvetlidir.[584]

1366. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a.)'den; demiştir ki:
(Bu gece) Resûlullah (s.a.)'in nasıl namaz kıldığını gözetleyeceğim; dedim, ve; eşiğini -yahut çadırını- yastık edindim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kısa iki rekat namaz kıldı, sonra iki rekat uzun (ama çok) uzun iki rekat namaz kıldı. Sonra iki rekat daha kıldı. Bunlar kendilerinden önceki iki (rekat)den kısaydılar. Sonra iki rekat daha kıldı. Bunlar da kendilerinden Önceki iki (rekat)den kısaydı(lar). Sonra iki rekat daha kıldı. Bunlar da kendilerinden önceki iki (rekat)den daha kısaydılar. Sonra iki rekat daha kıldı, bunlar da kendilerinden önceki iki (rekat)den kısaydılar, sonra vitr yaptı, işte bütün bunlar on üç rekattır.[585]

Açıklama

"Eşiği yastık edinmek" ten maksat, onu yastık gibi başının altına alarak üzerine yatmak demektir.Buradan anlaşılıyor ki, Hz. Zeyd Resûl-i Ekrem'in geceleyin nasıl namaz kıldığını görmek için onun yataktan kalkmasını da eşikte yatarak beklemiştir. Bu da Hz. Zeyd'in Fahr-i Kâinat Efendimizi yatağında uyurken gözetlemediğini ancak yatağından kalktıktan sonra gözetlediğini gösterir. Çünkü onun yatak halini ailelerinden başkasının gözetlemesi haramdır. Yataktaki hâli ise, aileleri tarafından gözetlenir. Bu suretle onun insanlara kapalı olan hiçbir hâli kalmaz. Hayatının bütün safhaları hiç bir gizli tarafı kalmayacak şekilde incelendikten sonra yine de iffet semasının bir güneşi olarak kalmak, sadece Resül-i Ekrem'e ve diğer Peygamberlere ait bir mucizedir. Peygamberlerin dışındaki insanların hayatının böylesine gözlenmeye tahammülü yoktur. Çünkü o zaman neticesi sahibini ebedî hicaba mahkûm edecek nice gizli günahlar ve nefreti mucib nice haller ortaya çıkar. Allah, "settârü'1-uyûb" ismiyle bu günahları gizlemiş ve araştırılmasını yasaklamıştır.
Daha önce geçen 1323 numaralı hadis-i şerifte belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (s.a.) her gece namaza kalktığı zaman kısa iki rekat namaz kılardı ve ümmetine bunu tavsiye ederdi. Bu sebeple gece namazlarına bu iki rekatle başlamak müstehab olmuştur. Konumuzu teşkil eden hadîs-i şerifte Hz. Zeyd bu iki rekat dahil vitr namazıyla birlikte o gece Resûl-i Ekrem'in onüç rekat namaz kıldığını tespit etmiştir. Yine Hz. Zeyd'in ifadesinden anlaşıldığına göre, bu sayıya sabah namazının iki rekat sünneti dahil değildir. Aliyyü'l-Kaarî'nin Mirkat'taki Münâvi'nin de Şerhü'ş-ŞemâiTdeki beyânlarına göre, bu hadise bir yolculuk esnasında geçmiştir.[586]

1367. ...Abdullah b. Abbâs (r.a.)'ın haber verdiğine göre kendisi (birgün) Peygamber (s.a.)'in eşi Meyrnûne'nin nezdinde gecelemiştir. -ki Meymûne kendisinin teyzesidir.- (Hz. İbn Abbâs o geceki müşahedelerini şöyle) anlattı:
Ben yastığın enine yattım. Resûlullah (s.a.) de ailesiyle birlikte uzunluğuna yattı ve hemen uyudu. Nihayet gece yarısı yahut ondan az önce veya sonra uyanıp oturdu. Yüzünden eliyle uykuyu silmeye başladı. Sonra Âl-i İmrân Sûresi'nin sonlarındaki on âyeti okudu ve asılı duran bir tuluma uzanıp ondan abdest aldı. Abdestini de güzel aldı. Sonra kalkıp namaz kıldı. Abdullah (b. Abbâs devamla) dedi ki: Ben de kalkarak Resûlullah (s.a.)'in yaptığı gibi yaptım. Sonra varıp yanı başında namaza durdum. Derken Resûlullah (s.a.) sağ elini başımın üzerine koydu ve kulağımdan tutarak onu büktü. Hemen arkasından iki rekat namaz kıldı. Sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, kıldı. -(Râvi) Ka'nebî "altı defa (kıldı)" dedi. Sonra vitr yaptı ve yattı. Nihayet kendisine (namaz vaktinin geldiğini haber vermek üzere) müezzin gelince, kalkıp kısa iki rekat (namaz) kıldı ve çıktı. (Mescidde) sabah namazını kıldı(rdı).[587]

Açıklama

Bu hadis-i şerif gece namazlarının ikişer ikişer kılınacağını söyleyen İmam Şafîî ve İmameyn'in delilidir.
Kâdî İyaz "Bu hadisin bir başka rivayetinde Hz. İbn Abbâs'ın teyzesinin nezdinde kaldığı gece teyzesinin hayızlı olduğu ifâdesinin bulunduğunu, bu sözün rivayet itibariyle zayıf olmasıyla birlikte: Hz. İbn Abbâs'ın teyzesinin yanında bulunduğu gece o odada cinsî münasebette bulunulmadığına delâlet etmesi bakımından çok güzel olduğunu" söylüyor. Gerçekten Peygamber (s.a.)'in ailesine ihtiyacı olduğu bir gecede ne İbn Abbâs teyzesinin yanında kalmak ister, ne de buna Hz.

Peygamber razı olur. Ulemâ bu durumları da nazar-i itibara alarak bu hadisin "cima olmadığı takdirde bir kimsenin akrabasından olan bir çocuğun bulunduğu bir odada zevcesiyle beraber yatabileceğine" delâlet ettiğini söylemişlerdir. Her ne kadar bu hadis-i şerifte Hz. İbn Abbâs'ın yaşıyla ilgili bir açıklama yoksa da Ahmed b. HanbeP-in bir rivayetinde bu sırada Hz. İbn Abbâs'ın on yaşında olduğu ifade ediliyor.[588] Bu bakımdan çocuğun mümeyyiz olması da buna bir engel değildir.
Metinde geçen "yüzünden uykuyu silmek" tâbiri mecazidir. Uykunun te'sirini gidermek anlamında kullanılmıştır. Resûl-i Ekrem'in İbn Abbâs'ın kulağını çekmesi bazılarına göre namaza ve namazda nereye duracağına dikkati çekmek içindir. Bazıları da bunu uykusunu açmak için yaptığım söylemişlerdir. Bu ikinci görüş daha çok beğenilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak 1364 numaralı hadisin şerhine de müracaat edilebilir.[589]

Bazı Hükümler

1. Gece uykudan kalkınca Âl-i îmrân Sûresi'nin (190-200). ayetlerim okumak müstehabtır.
2. Kur'ân-ı Kerim sûrelerini Âl-i İmrân Sûresi gibi isimlerle adlandırmak caizdir.
3. Bir âlimin yaşayışını öğrenmek ve Örnek almak maksadıyla bir müddet onun yanında kalmak caizdir.
4. Bir kimsenin yakın akrabasından baliğ olmamış bir çocuğun bulunduğu odada cima' olmamak şartıyla ailesiyle yatması caizdir.
5. Müezzinin namaz kıldırmak için imamı mescide davet etmesi caizdir.
6. Abdestsiz olarak ezbere -veya Kur'âna dokunmamak şartıyla yüzüne-Kur'ân okumak caizdir.Bu konuda ittifak vardır.
7. Vitri gece namazlarının en sonuna bırakmak müstehabtır.Fakat gece kalkabileceğinden emin olmayan kimseler için vitri yatmadan kılmak daha iyi olur.
8. Vitri kıldıktan sonra yatmak meşrudur.
9. Namaz vaktinin girdiğini ilân etmek için müezzin tayin etmek müstehabtır.
10. Sabah namazının sünnetim evde kılmak müstehabtır.
11. Sabah namazının sünnetini kısa kılmak müstehabtır.[590]

27. Namazda Aşırılıktan Sakınmak, Orta Yolu Tutmak

1368. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kendinizi güç yetirebileceğiniz amellere veriniz. Çünkü siz usanmadıkça Allah usanmaz. Allah katında amellerin en sevimlisi, az bile olsa, devamlı olanıdır."
Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir amel işledi mi ona devam ederdi.[591]

Açıklama

Hadis-i şerifte ibâdetle ilgili olarak; "gücünüzün yettiği amelleri işleyiniz, gücünüz yetmediği için devam edemeyeceğiniz amellere girişmeyiniz. Çünkü gücünüzün yetmeyeceği ameller size bıkkınlık verir. Bu yüzden onu terketmek mecburiyetinde kalırsınız. Siz bıkmadan ibâdete devam ettikçe, Allah da onun mükâfatını vermeye devam eder. Fakat siz bıkıp da bu amelinizi bırakıverecek olursanız, Allah sizin bu bıkkınlığınıza ve amelinizi terk edişinize karşılık olarak bu ibâdetiniz için size vermekte olduğu mükâfatı keser. Yani siz ibâdetinize son vermedikçe Allah da sevabına son vermez" buyruluyor.
Metinde geçen "Allah usanmaz" tâbiri melzûm - lâzım alakasıyla mecazen "Allah terk etmez" anlamında kullanılmıştır. Yani melzûm söylenmiş lâzım kast edilmiştir. Her ne kadar bu hadis ibâdetlerle ilgili olarak insanın gücünün yettiği ve devamlı yapabileceği amellere sarılmayı tavsiye ediyorsa da bu tavsiye aslında, sadece ibâdetlere ait değildir. İbâdetler dışında olan diğer meşru işler de bu tavsiyenin kapsamına girmektedir. Meşru olan işlerin Allah'a en hoş geleni ve mükâfata en çok lâyık olanı az bile olsa devamlı ve düzenli olarak yapılanıdır.
Öyleyse mühim olan çokluk değil, düzenli ve devamlı olmaktır. Bu da ifrat ve tefritten sakınarak iki uç arasında bir derece (itidal) sağlamakla mümkündür. Hz. Âişe hadisin sonunda, Resûlullah'ın tatbikatına ait tespitlerini "Resûlullah (s.a.) bir amel işledi mi ona devam ederdi" sözleriyle ifâde ediyor. Bu söz Hz. Âişe'ye aittir. Bilindiği gibi hadisin metnine râvi tarafından ilâve edilen bu gibi sözlere "müdrec" denir.[592]

Bazı Hükümler

1. Bütün amellerde aşırılıklardan sakınarak orta yol tutulmalıdır. Çünkü ifrata veya tefrite sapmak mekruhtur.
2. Hz. Peygamber (s.a.) ümmetine karşı son derece şefkatlidir. Onların meşakkatli işlerden sakınmalarını ister, ümmeti için hayırlı olmayan herhangi bir işi emretmediği gibi güçlerinin yetmeyeceği bir işi de emretmez. Çünkü ibâdetlerde esas olan huşu, diğer işlerde verimi sağlayan sevgi ve istektir. Gücün yetmeyeceği amellerde ise huşûdan ve istekten hiç bir eser kalmaz. Cenab-ı Hak da hayırlı bir işe başlayıp da sonra onu terk edenler hakkında şu ifâdeleri kullanmaktadır: "Onların (yeni bir âdet olmak üzere) ihdas ettikleri ruhbanlığa gelince, onu üzerlerine biz farzetmedik. Ancak (onlar bunu sırf) Allah'ın rızasını aramak için yaptılar. Fakat buna hakkıyla riâyet etmediler. Biz de içlerinden (gerçek) iman edenlere mükafatlarını verdik. Onlardan bir çoğu ise (doğru yoldan) çıkanlardı."[593]
3. Bu hadis "gecenin tümünü ibâdetle geçirmek mekruhtur" diyen cumhûr-ı ulemânın delilidir. Nitekim İmam Mâlik de bu görüşte idi. Sonradan, sabah namazına kalkmaya engel olmuyorsa, bütün bir geceyi ibâdetle geçirmekte bir sakınca

olmadığını söylemiştir.[594]

1369. ...Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) Osman b. Maz'ûn'u çağırmış ve yanına gelince: "Ey Osman, sen benim sünnetimden yüz mü çeviriyorsun?" buyurmuştur. Osman da; "Vallahi, hayır ya Resûlallah! Bilâkis ben senin sünnetini istiyorum" diye cevab vermişti. (Bunun üzerine Hz. Peygamber): "Gerçekten ben uykuda uyurum, namaz da kılarım; oruç da tutarım, iftar da ederim. Kadınlarla da evlenirim. Ey Osman, Allah'dan kork, çünkü senin üzerinde ehlinin de hakkı vardır. Senin üzerinde müsâfirin hakkı vardır ve senin üzerinde nefsinin hakkı vardır. Oruç tut, iftar da et; namaz kıl, uyku da uyu!" buyurmuştur.[595]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) "Ey Osman, sen benim sünelimden yüz mü çeviriyorsun?" buyurmakla, "sen genişlik ve müsamaha dini olan ve ifrat ile tefritten uzak İslâm dinini mi terk ediyorsun?" demek istemiştir. Gerçekten İslâm oruç tutmayı emretmekle beraber iftar etmeyi de emreder. Çünkü iftar oruç tutmak için insana güç ve kuvvet kazandırır. İslâm gece namaz kılmak için uykudan kalkmayı tavsiye etmekle birlikte, geceleyin istirahat için yatıp uyumayı da emreder. Çünkü uyku insana daha rahat ve daha huşulu namaz kılma gücü kazandırır.
İslâm insanı arzu ve fıtrî meyilleriyle birlikte, olduğu gibi, kabul eder. Hıristiyanlıkta olduğu gibi bu arzu ve meyillerin tamamen sökülüp atılmasını istemez. Lâkin bu arzu ve meyilleri yaratılış hikmeti doğrultusunda terbiye ederek ferdin ve toplumun maslahatını gerçekleştirir. Farz olarak öyle bir dereceyi ister ki, onun altında artık insanî bir yaşayış mümkün değildir. Bu seviyenin üzerine yükselmeyi ise, farz olarak değil, nafile olarak ister. Hiç bir zaman nefislere baskı yapmaz ve hayattaki cinsî duyguları hakîr görmez. Yahudilik enâniyet, hırs ve şehevî hislere gem vuramamasıyla beşeriyetin çocukluk devrini, Hıristiyanlık hayal ve rüya âleminde dolaşmasıyla beşeriyetin gençlik çağını temsil eder. Müslümanlık ise, bu devreden sonra gelen olgunluk devrini temsil eder ki, o her şeyi kendi aslîyetine uygun kılar. Ne tamamıyla dünyaya bağlanır ne de tamanıen dünyadan kopup âhirete yönelir. Bilâkis bir ölçü ve ahenk içerisinde dünyadan da âhiretten de nasibini ahr. Böylece hıristiyanhk hakiki vazifesini yerine getirmeye çalışan fakat devamlı olması mümkün olmayan bir nizamdır.
Metinde geçen "senin üzerinde ehlinin hakkı vardır" cümlesindeki "ehl" kelimesiyle insanın nafakasını te'min etmekle mükellef olduğu aile efradı, usûl ve furûu ve yakın akrabası kasd edilmiştir. İmamtti ehline karşı yerine getirmekle mükellef olduğu vazifesi ise, onların zarurî olan dünyevî ve uhrevî ihtiyaçlarını te'min etmektir. Ev sahibinin misafire karşı görevi ise, güler yüzle karşılayıp güzel güzel sohbet etmek ve izzet-ü ikramda bulunmaktır.
Nefsin insan üzerindeki hakkı ise helâl yollardan olmak şartıyla vücudun yemek içmek, uyumak, evlenmek gibi kaçınılmaz ihtiyaçlarım temin etmektir. Vücudun bu ihtiyaçları karşılanmazsa, nihayet birgün kendisinde ibâdet edebilme gücü de kalmaz.[596]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber ümmetine çok şefkatli idi. Devamlı olarak ümmetinin maddi ve manevi kazancım düşünürdü.
2 . Her türlü davranışınlarında ümmetine aşırı hareketlerden sakınmayı ve güç yetiremeyecekleri ağır işlerin altına girmemelerini ve orta yolu tutmalarını tavsiye ederdi. Bu mevzuda ölçü, zindelik ve şevkin devamlı olmasıdır. Şevk devam ettiği sürece geceleyin nafile ibâdete devam edilebilir ve şevk bitince yatıp uyunur.
3. Zevcenin ve müsafirin hakkını yerine getirmek ve nefsin isteklerini helâl yollardan ve aşırılıktan sakınarak karşılamak lâzımdır.
4. Nafile oruç tutmakta iken müsafiri gelen kimsenin konuklarına hakkıyla ikram ve gönüllerini hoş edebilmek içni orucunu bozması müstehabtır.
5. İbâdette matlub olan farzların nafilelere takdimidir.[597]

1370. ...Alkame'den; dedi ki; Hz. Âişe'ye:
Resûlullah (s.a.)'in ibâdet edişi nasıldı, günlerden birine tahsis ettiği bir şey olur muydu? diye sordum da:
Hayır, onun ameli devamlıydı, Resûlullah (s.a.)'in güç yetirebildiği şeye sizin hanginiz takat getirebilir ki! cevabını verdi.[598]

Açıklama

Hadis-i şerif ibadete devamı teşvik etmektedir. Çünkü devamlı olarak yapılan az ibâdet, bir müddet sonra kesilen çok ibadetten daha hayırlıdır. Çünkü devamlı olarak yapılan ibâdet az bile olsa Allah'a taat, zikir, murakabe ve ihlâsı devam ettiriyor, demektir. Bu devamlılık sayesinde az amel devam etmeyen çok ameli kat kat geçer.
Bununla beraber Hz. Peygamber (s.a.) şaban ayına özel bir ilgi gösterir. Ramazan ayından sonra tutulan en faziletli orucun Şaban orucu olduğunu söylerdi.[599] Nitekim kendileri de Ramazandan sonra en çok orucu bu ayda tutarlardı.[600] Hatta bütün Şabanı oruçla geçirirlerdi.[601] Fahr-i Kâinat Efendimizin bu aya niçin ayrı bir değer verdiğim Hz. Üsâme b. Zeyd şöyle anlatıyor: "Hz. Peygambere sordum:
Ya Resûlallah, (Ramazan dışında) Şaban ayı kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunuzu görmedim. (Bunun sebebi nedir?)
"(Ey Usâme!) Receb ayı ile Ramazan ayı arasında yer alan bu ay insanların gafil bulunup değerlendiremedikleri bir aydır. Oysaki bu ay, (kulların yıllık) amellerin(in) âlemlerin Rabbi olan Allah'a yükselip sunulduğu aydır. Ben amellerimin Allah'a

oruçlu olduğum zaman sunulmasını isterim."[602]
Ayrıca Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz haftanın günleri içerisinde Pazartesi günlerine ayrı bir değer verir ve bu günleri de oruçlu olarak geçirmeyi arzu ederlerdi.[603] Sebebini de şöyle izah ederlerdi: "Kulların amelleri pazartesi ve perşembe günleri (Allah'a) arz olunur. Ben amellerimin Allah'a oruçlu iken sunulmasını severim."[604] Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, bir haftanın içerisinde yapılan ameller o hafta içerisinde biri pazartesi diğeri de perşembe günü olmak üzere iki kere, yıllık ameller de yılda bir kere olmak üzere Şa'bân ayında Allah'a sunulur.[605] Bu sebeple Hz. Peygamber adı geçen günlere ve Şaban ayına özel bir değer verip o günlerde ibâdetini daha da çoğaltırdı.
Fakat bununla beraber Hz. Âişe'nin kendisine bu mevzu ile ilgili olarak yöneltilen soruya; "Hayır, onun ameli devamlıydı" diye cevap vermesi, izahı gerektiren bir durumdur. Bilindiği gibi "Resûlullah (s.a.) yolculukta veya mukîm iken eyyâm-ı bîzda (her ayın onüç,ondört ve onbeşinde) oruçlu olurdu."[606] Bunu duyan bir sahabî Hz. Peygamber (s.a.)'in ibâdetlerinin eri yoğun olduğu günlerin bu üç gün olduğunu zannetmiştir. Bunu bir de Hz. Âişe'ye sormak ve bu konudaki bilgisini te'yid etmek istemiştir. Hz. Âişe validemiz de onun bu yanlış kanaatini sezdiği için Hz. Peygamber'in senenin bütün ay ve günlerinde belli miktarlarda ibâdet ettiğim bunun sadece eyyâm-ı bîz'a ait bir durum olmadığını anlatmak için böyle olumsuz cevap vermiştir. Bu konu ileride oruç bölümünün 271. babında tekrar ele alınacaktır.[607]

---

[1] Müslim, müsâfirîn 101-103: Tirmizî, salât 189; Nesaî, kıyâmu'I-leyl 66; Dârimî, salât 144; Ibn Mâce, ikâme 100; Ahmed b. Hanbel, II, 498, VI, 327, 426, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/489.
[2] Tirmizî, salât 305.
[3] Aliyyü'l-Kaarî, Mirkatu'l-mefâîîh. II, 110.
[4] Bilmen, Ö.Nasuhî, Büyük İslâm İlmihali, s. 63-64 (İstanbul 1958 baskısı).
[5] Tirmizî, salât 189.
[6] Nesaî, kıyâmu'1-leyl 66.
[7] Buhârî, teheccüd 34.
[8] îbn Humam, Fethı'l-kadir, I, 315; Buhârî, teheccüd 34.
[9] Aynî, Ümdelü'l-Kaarî, VII, 244.
[10] Müslim, musâfirîn 105; Ebû Dâvûd, hadis no: 1251.
[11] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IV, 202-203.
[12] Birgivî, Şerhu'l-Ehâdîsi'l-Erbaîn, 138.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/489-494.
[14] Müslim, müsâfirîn 105-106; Tirmizî, salât 158; Nesaî, kıyamu'1-leyl 66; Ibn Mâce, ikame 140; Ahmed b. Hanbel, II, 98, 100, 166, 217, 236, 241.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/494-495.
[15] Buharı, teheccüd 10.
[16] bk. 1339 no'lu hadis.
[17] Nesaî, kıyamu'l-leyi 40.
[18] ez-Zürkânî, Şerhü'l-Muvattâ' I, 366; Ebû Dâvûd, hadis no: 1339.
[19] bk. 1323 no'lu hadis.
[20] Müslim, müsâfirîn 125.
[21] Buhârî, teheccüd 10; Müslim, müsaf'rin 128.
[22] Buhârî, teheccüd 10.
[23] İbn Hacer, Fethü'I-Bari III, 263; Aynî, Umdetü'l-Kaarî, VII, 187.
[24] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta'. I, 367.
[25] îbn Humam, Kitabu'l müsayere s. 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/495-497.
[26] Buhârî, teheccüd 29; Müslim, müsâfirîn 104; Nesâî, ikâme 64; Beyhakî, es-Siinenü'l-kubiâ, II, 477.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/498.
[27] Tirmizî, salât 315.
[28] bk. Tirmizî, salat 376.
[29] bk. Tirmizî, salât 376.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/498-499.
[31] Buhârî, teheccüd, 34; Nesâî, kıyâmu'1-leyl 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/499-500.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/500.
[33] Buhârî, teheccüd 27; Müslim, müsâfirîn 94; Ahmed b. Hanbel, VI, 43, 54, 170.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/500.
[34] îbn Humam, Fethü'l-Kadîr, I, 317-313; İmam Birgivî, Şerhü'l-ehâdis't-Erba'în, 138.
[35] Aynî, Umdetu'l-Kaarî, VII, 218.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/501-502.
[37] Buhârî, teheccüd 28; Müslim, müsâfirîn 92; Nesaî, iftitâh, 40; Muvatta', salâtu'I-leyl 30; Ahmed b. Hanbel, VI, 165, 235.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/502.
[38] bk. 1323 numaralı hadis.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/502-503.
[40] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IV, 188-189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/503.
[41] Müslim, müsâfirîn 98; Nesâî, iftitâh 39; İbn Mâce, ikâme 102.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/503-504.
[42] bk. 819-823 no'Iu hadisler.
[43] İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, II, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/504.
[44] Beyhakî, es-Siinenü'1-kübrâ, II, 471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/504-505.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/505-506.
[46] Ahmed b. Hanbel, II, 405.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/506.
[47] Aynî, Binâye II, 527.
[48] Feyzu'l-Kadîr, VI, 393.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/506-507.
[50] el-Bakara (2), 136.
[51] Âl-i İmran (3), 52.

[52] Müslim, müsâfirîn 99; Nesaî iftitâh 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/507.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/508.
[54] Âl-i Imrân (3), 84.
[55] Âl-i İmrân (3), 53.
[56] el-Bakara (2), 119.
[57] Beyhakî, es-Siinetıu'1-kubrâ, III, 43.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/508-509.
[59] Bakara (2), 36.
[60] Âl-i İmrân (3), 52.
[61] es-Sünenii'l-Kübrâ, III, 43.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/508-509
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 4/509-510.
[64] Tirmizî, mevâkît 194; Ahmed b. Hanbel, II, 415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/7-8.
[65] Bahar Yayınları, Trc. Kemal Kuşçu, 1967.
[66] Pınar Yayınları, Trc. Nezih Uzel, İstanbul 1982.
[67] Bezlu'l-mechûd, VI, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/8-12.
[68] Buhârî, teheccüd 26; Müslim, müsâfirîn 133.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/12.
[69] İbn Mâce, ikâme 175.
[70] bk. 1438 numaralı hadis, Buhârî, vitr 4.
[71] Nesaî, kıyamu'1-leyl 55; tbn Mâce, ikâme 125.
[72] bk. Buhârî, vitir 1.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/12-13.
[74] Buhârî, teheccüd 26; Müslim, müsâfirîn 133.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/14.
[75] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, 111,286.
[76] Nimet-i slam, 345.
[77] Tirmizî, salât 192.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/14-15.
[79] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 46.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/15.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/15.
[82] Abdullah b. SercÎs. el-Müzenî nisbesiyle bilinen Abdullah uzun ömürlü sahâbilerden-dir. Basra'ya yerleşmiştir. Hz. Peygamber kendisi hakkında istiğfarda bulunmuştur. Hz. Ömer'den de rivayetleri vardır. Kendisinden Osman b. Hakîm, Katâde b. Diâme ve Asım el-Ahvel hadis rivayet etmişlerdir. H.80'li yıllarda Abdulmelik b. Mervan zamanında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd et-rabakâtu'l-kubrfi, VII, 58; Buhârî, et-Tarîhu'l-kebSr.V, 17;tbnu'l-Kaysarânî, el-Cem' beyne ricâlPs-Sahihayn, I, 246; Ibnu'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III, 256; Zehebî, Siyenı a'Iâmi'n-nubelâ, III, 426-427; İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, V, 232).
[83] Müslim, müsafirîn 712; İbn Mâce, ikâme 103; Nesâî imame, 61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/16.
[84] Ahmed b. Hanbel, V, 345.
[85] İbn Hümâm, Fethu'Mtadîr, I, 339.
[86] bk. 1258 numaralı hadis.
[87] Aynî, Umdetü'l-Kaarî, V. 184.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/16-19.
[89] Buhârî, ezan 38; Müslim, müsâfirîn 63-64; Tirmizî, salât 195; Nesaî, imame 60; İbn Mâce, ikame 103; Dârimî,.salât 149; Ahmed b. Hanbel, II, 331, 455, 517, 531.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/19.
[90] Muhammed, (47), 33.
[91] Fethu'I-Bârî, II, 289.
[92] M. Zihnî, Nimet-i İslâm, 406.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/19-22.
[94] Tirmizî, mevâkît, 196; tbn Mâce, ikâme 104; Ahmed b. Hanbel, V, 448.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/22-23.
[95] Tirmizî, salât 196.
[96] Tirmizî, salât 196.
[97] Beş derecedir. Bizim memleketimizde kırk ile elli dakika arasıdadır, (bk. Ö.N. Bilmen,Büyük İslâm İlmihali. 213).
[98] Buhârî, mevâkîtus-salat, 31.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/23-24.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/24-25.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/25.
[102] Tirmizî, mevâkît, 200, 198; Nesâî, kıyamu'1-leyl 67, 56; İbn Mâce, ikâme 105,108; Ahmed b. Hanbel, V, 418, 420; VI, 63, 148, 326.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/25-26.
[104] Tebbet (111), 3.
[105] İmam Birgivî, Şerhu'l-Ehfidisİ'l-Erba'fn, 144-146.
[106] Nesaî, kıyamu'1-leyl, 67.
[107] Şevkânî, Neylu'l-evtflr, III, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/26-27.
[108] İbn Mâce, ikâme 105.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/27.
[110] İbn Humâm, Fethu'l-Kaadîr, I, 316.
[111] Heysemî, Mecmâti'z-Zevâid, II, 219.
[112] Tahâvî. Şırhu Me'ani'l-âsâr, I, 335
[113] Tirmizî, ŞemaÎl-i Şerife, (trc. S. Aydın) s. 306-307.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/27-29.
[114] Tirmizî, mevâkît'us-salât, 201, Ahmed b. Hanbel II, 118; İbn Mâce, ikame 109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/29.
[115] Tirmizî, mevâkîtu's-salât 201.
[116] Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-ahvezî, II, 503.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/29-30.
[118] Sadece Ebü Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/30.
[119] M.Zihni, Nimet-i İslam, s. 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/31.
[120] Buhârî, sehv 9, meğazî69; Müslim, müsâfirîn 297; Nesâî, mevâkît 36; Ahmed b. Han-bel, IV, 112, 115, 416; V, 188, 276; VI, 50, 84, 96, 109. 113, 125, 134, 145.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/31-33.
[121] Tahâvî, Şerhu me'âni'l-gsâr, I, 302.
[122] Aynı yer.
[123] Tahâvî, Şerhu Me'âni'1-âsâr, I, 306.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/33-35.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/35-36.
[126] Nesaî, mevâkît 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/36.
[127] Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrfi. II, 459.
[128] Nesâî, mevâkît, 18, 36.
[129] Tahâvî, Şerhti Me'âni'l-âsftr, I, 303; Ebû Dâvûd, 1275 no'lu hadis.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/37.
[131] Tahâvî, Şerhti meâni'l-âsâr, I, 303; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrfl III, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/37-38.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/38.
[133] Buhârî, mevâkît 30, 31; Müslim, müsâfirîn 288, 292; Nesâî, mevâkît II, 35; Tirmizî, salât 20, 21, cuma 59: tbn Mâce, ikâme, 147; Dârimî, salât 142, 143; Ahmed b. Han-bel, I, 18, 21; II, 42, 179, 208, 211, III, 46, 64; V, 165.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/38-39.
[134] Tahâvî, Şerhu meâni'I-âsâr, I, 305.
[135] Ebû Dâvûd, menâsik 52; Tirmizî, hac 92; Nesâî, mevâkît 41; tbn Mace, ikâme 149; Dârimî, menâsik 79; Ahmed b, Hanbel, IV, 80.
[136] Diğer kaynaklan için bir önceki dipnota bk.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/39-40.
[138] Amr b. Abese Ebû Nccih es-Sulemî el-Becelî. İlk müslumanlardan. Hatta kedisi, erkeklerden dördüncü sırada müslüman olduğunu söylemektedir. Hz. Peygamber henüz gizli gizli davette bulunduğu sırada Mekke'ye gelerek müslüman olmuş, ancak Hz. Peygamber; "ben ortaya çıkıncaya kadar sen kavmine git" buyurmuş, o da kabilesine donmuştur. Daha sonra Medine'ye gelerek müslümanlar arasına katılmıştır. Yermûk Harbinde islâm askerine komuta edenlerdendir. H. 60'lı yıllarda vefat ettiği sanılmaktadır. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'1-kiibrâ, IV, 214 - 219; VII, 403; tbnu'l-Esir, Üsdü'1-ğâbe, IV, 251; zehebî, Siyeru a'lâmı'n-mıbelâ, II, 456 - 458; îbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, VIII, 69; el-İsâbe, III, 5-6).
[139] Buhârî, bedu'1-halk 11, Müslim, müsâfirîn 290, 294; mesacid 174; Nesâî, mevâkît 35, 40; İbn Mâce, ikâme 148; Muvatta', Kur'ân 44, 49; Ahmed b. Hanbel, II, 13, 19f 24, 86, 106,210,223, 111, 348, 393, IV, 111, 112, 223f 348, 349, 385; V, 15,20, 190,216, 260, VI, 12.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/41-42.
[141] Âl-i îmrân (3), 17.
[142] Yûsuf (12), 98.
[143] îbn Kesîr, Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm, I, 353.
[144] Ahmed b. Hanbel, IV, 385.
[145] Müslim, müsâfirîn, 294.
[146] Tirmizî, salât 13, cenâiz 23; tbn Mâce, cenâiz 17, 18; Ahmed b. Hanbel, I, 105.
[147] Zürkânî, Şerhu"l-Muvatta' II, 234-25.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/42-47.
[149] Tirmizi, salat 194; İbn Mace, ikame 147; Ahmed b. Hanbel, II, 104; IV, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/47.
[150] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 385.
[151] Hadislerin tahkiki için bk. ez-Zürkânl Şerhu'l-Muvatta I, 384-386.
[152] Mubârekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezf, 475.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/47-49.
[154] Buhârî, mevâkitü's-salât 31,33; Müslim, mUsâfirîn 299 - 301; Nesâ'î, mevâkit 36; Tir-mizî, mevâkît 21; Dârimî, salât 134; Ahmed b. Hnnbel, VI, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/49.
[155] Buhari, mevâkît 33.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/49-50.
[157] Beyhakî, es-Sünenii'1-kiibrâ, IV, 297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/50.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/50-51.
[159] Buhârî, teheccüd 35, i'tisâm 25; Müslim, müsâfirîn 302, 303; İbn Mâce, ikâme 120.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/51.
[160] bk. İbn Hümâm, Fethu'l-Kadîr, I, 317-318.
[161] Dârekutnî, Sünen, I, 265.
[162] Buhârî, teheccüd 35; Ahmed b. Hanbel, IV, 155.
[163] bk. Buhârî, ezan 14, salât 195; Müslim, müsâfirîn 303; Nesaî, ezan 39; Dârimî, salât 145; Ahmed b. Hanbel, III, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/52-54.
[164] Müslim, müsâfirîn 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/54.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/55.
[166] Buhârî, ezan 14, 16; MüsIİnı, müsâfirîn 304; Tirmizî, salât 22; Nesâî, ezan 39; tbn Mâce, ikâme 110; Dârimî, salât 145; Ahmed b. Hanbel, IV, 86, V, 54, 56, 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/55.
[167] et-Tevbe (9), 3.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/55-56.
[169] bk. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 4443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/56-57.
[170] Beyhakî, es-Sünenii'1-kübrâ, II, 476.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/57.
[172] Buhârî, ezan 14; salât 145; Müslim, müsâfirîn 303.
[173] İbn Humam, Fethu'l-Kadir, I, 317-318.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/58.
[175] Ebû Zerr el-Gifarî. Adı Cündüb b. Cünâde'dİr. tik müslümanlardan ve ashabın seçkin simâlanndandır. Erkeklerden beşinci sırada müslüman olmuştur. Hicret'e kadar Hz. Peygamberin emri ile kabilesi içinde kalmıştır. Hicretten sonra Medine'ye giderek Hz. Peygamberle beraber olmuştur. İri yapılı, gür sakallı, zühd-sıdk, ilim-amel sahibi, sözünü çekmeyen ve kimseden çekinmeyen bir kişiliği vardı. Hz. Ömer zamanında Kudüs'ün fethinde hazır bulundu. Hz. Ebû Bekir, Ömeı ve Osman'ın hilâfetinde fetva verirdi. Hz. Osman devrinde Mekke yakınlarındaki Rebeze'de ikâmete başladı. Vefat edinceye kadar orada kaldı. Kendisi 281 hadis rivayet etti. 12'sinde Buhârî ve Müslim müşterek, 2 hadiste Buhârî, 19 hadiste de Müslim müstakildir. Kendisini Abdullah b. Mes'ud defnetmiştir. (Bilgi için bk. Ibn Sa'd, et-Tabakâtu'1-kübrâ, IV, 219-237; Ebu Nuaym, Hilyetu'l-evliyfi, I, 156-170; lbnu'1-Esir, Üsdü'1-gâbe, I, 357; VI, 99, 101; Ze-hebî, Siyeru a'lamı'n-nubelâ, II, 46-78; tbn Hacer, TehzibıTt-Tehzîb, XII, 90-91; el-İsâbe, IV, 62-64; Ansarî, Asr-ı Saadet (Ashab-ı Kiram), II, 315-324.)
[176] Buhârî, sulh 11; cihad, 76H28; Müslim, müsafirîn, 84; zekât 56; Ahmed b. Hanbel, II, 316, 328.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/58-60.
[177] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 131.
[178] bk. Tirmizî, birr 36.
[179] Buhârî, mezâlim 34.
[180] Buhârî, sulh 14.
[181] Müslim, zekât 9.
[182] Ahmed b. Hanbel, V, 154.

[183] Buhârî, edeb 34.
[184] Müslim, musâkât 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 362.
[185] Buhârî, edeb 33.
[186] el-Ankebût (29), 45.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/60-62.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/62.
[189] Buhârî, sulh II, cihâd 76, 128; Müslim, müsâfirîn 84, zekât 56; Ahmedb. Hanbel, II,
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/62-63.
[190] Müslim, zühd 164.
[191] Buhârî, merdâ 6; Müslim, birr 54.
[192] Buhârî, deavât 18.
[193] bk. Nevevî, Riyazu's-Sâlihin, III, 28.
[194] Nevevî, Riyazu's-salihîn, III, 29.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/63-66.
[196] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/66.
[197] bk. Aliyyu'l-kaarî, Mirkâtıl-mefâtîh, II, 182.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/66-67.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/67.
[200] Bilgi için bk. I, 243.
[201] Ahmed b. Hanbel, V, 264, 268.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/67.
[202] Taffîf 19; Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, VIII, 5660.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/67-68.
[203] M. Zihni, Nimet-i tslâm, 345.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/68.
[204] Tirmizî, vitr 15; Ahmed b. Hanbel, V, 286 - 287.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/68-69.
[205] Müslim, mesâcid 262.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/69-70.
[207] Ümmü Hâni bint Ebî Talib. Hz. Peygamberin amcası Ebû Tailib'in kızı olan Ümmü Hâni'in adı Fahite veya Hind'dir. Fetih günü Islama girmiştir. Fetih günü Hz. Peygamber onun evine gitmiş ve orada namaz kılmıştır. 46 hadis rivayet etmiştir. H. 50'li yıllara kadar yaşamıştır. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-kübrâ, VIII, 47; Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 467; el-Hâkim, el-Müstedrek IV, 52; lbnu'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VII, 213, 404; Zehebî, Siyenı a'lâmi'n-nubelâ, II, 311 - 314; İbn Hacer, TehzîbuM-Tehzıb, XII, 481: d-İsâbe, IV, 503).
[208] Buhârî, teheccüd 31; Müslim, hayz 71; müsâfirîn 81; Nesâî, tahâre 143; Tirmizî, vitr 15; İbn Mace, ikâme 172; Ahmed b. Hanbel, III, 146,156; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, III, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/70-71.
[209] İbn Hacer, Fetira'l-Bfirî, II, 296.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/71.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/71.
[212] Buhârî, ferâiz 9, teheccüd 31; Müslim, hayz 71; müsâfirîn 81; Nesâî, tahâre 143; Tirmi-zî, vkr 15; İbn Mâce, ikâme 187; Ahmed b. Hanbel, III, 146, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/71-72.
[213] Müslim, müsâfirîn 81.
[214] İbn Mace, ikâme 187.
[215] Müslim, müsâfirîn 82; Zurkânî, Şerhu Muvattâ, II, 23.
[216] bk. Heysemî, Mecmau'z-zevaid, II, 238.
[217] Müslim, müsâfirîn 79; Ahmed b. Hanbel, VI, 145, 168, 265.
[218] Hâkim, el-Müstedrek, I, 314.
[219] Buhârî, teheccüd 25; savm 6; Müslim, müsafırîn 85, 86; Dârimî, salât 151.
[220] Tirmizî, vitr 15; tbn Mâce, ikâme 187.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/72-74.
[222] Müslim, müsâfirîn 75-76; Nesâî, siyam 35; Ahmed b. Hanbel, VI, 171, 204, 218.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/74.
[223] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 43.
[224] en-Nûr (24), 36.
[225] Müslim, müsafirîn, 77.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/74-76.
[227] Ö.N.Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 215.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/76.
[229] Buhârî, teheccüd 5, 32; Müslim, müsafirîn 77; Ahmed b. Hanbel, VI, 85, 86, 168,170,
177, 178, 210, 215, 223, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/76-77.
[230] Müslim, musâfirîn 78.
[231] Müslim, müsâfirin 76.
[232] Aynî, Umdetu'l-Kaarî, VII, 240.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/77-78.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/78.
[235] Müslim, mesâcid 287; Nesaî, sehv 99; Ahmed b. Hanbel, V, 89, 91, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/78.
[236] Ahmed b. Hanbel, V, 100.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/79-81.
[238] Tirmizî, salât 166, 206; Nesaî, kıyâmü'1-leyl 26, 35; ibn Mâce, ikâme, 116, Muvattâ, salatu'1-leyl 7; Ahmed b. Hanbel, I, 211, II, 5, 9, 10, 26, 51, IV, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/81.
[239] Müslim, müsafirîn 159.
[240] Buhârî, teheccüd 25.
[241] tbn Kudâme, el-MıgnİI, II, 123-124.
[242] Ahmed b. Hanbel, IV, 4.
[243] Buhârî, teheccüd 10, 25, vitir 1-2, salât 84; Müslim, müsâfirîn 145, 148, 156, 157, 159.
[244] Müslim, müsâfirîn, 79.
[245] Mubârekfûrî, Tuhfelu'I-ahvezî, III, 209.
[246] Aynî, Umdetu'l-Kaarî, VII, 3.
[247] A.Naim, Tecrid Tercemesi, II, 347.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/81-84.
[249] Tirmizî, salât 166, İbn Mâce, ikâme 172; Ahmed b. Hanbel, I, 211; IV, 167.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/84.
[251] Tuhfetü'l-ahvezî, II, 394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/85.

[252] el-Mâide (5), 23.
[253] Mü'minûn (23), 60.
[254] Bakara (2), 186.
[255] A'raf (7), 55.
[256] Tirimzî, tefsiru sûre (2), 16.
[257] Tirmizî, da'avât 1; İbn Mace, duâ 1.
[258] Tirmizî, da'avât, 64.
[259] bk. el-Fetâvâ el-Hindiyye. V, 318; Şevkânî, Tuhfetuz-Zâkirin, 46; Dürrü'l-Muhtar, I, 341.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/85-86.
[260] Tirmizî, vitr 19; İbn Mâce, ikâme 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/86-88.
[261] Hadisin değişik rivayetleri ve sıhhati hakkında bilgi için bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I, 433.
[262] Nedvî, Seyyid Süleyman Asr-ı Saadet, (Tebligat ve ta'Ifmat) I, 148.
[263] Tirmizî, vitir 19.
[264] Özdemir, M. Said, Şafii ilmihâli, s. 147.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/88-90.
[266] Tirmizî, vitr 19.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/91-92.
[268] bk. el-Menhel, VII, 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/92-93.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/93.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/93-94.
[271] bk. Tuhfelül-Ahvezî, II, 599.
[272] Ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtftr, I, 463.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/94.
[274] Tirmizî, cuma 71; Nesaî, kıyâmu'I-leyl 1; Ibn Mâce, ikâme 111; Ahmed b. Hanbel, V, 420, 421.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/95.
[275] Fethu'1-Bârî, III, 293.
[276] Aynî, Umdetü'l-Kaarî, VII, 234.
[277] A.Naîm, Tecrid Tercemesi, II, 377.
[278] Mübarek furi, Tuhfetü'l-ahvezî, IV, 222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/95-96.
[279] Beyhakî, es-Sünenii']-kübrâ, II, 190.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/96-97.
[281] Tirmizî, ebvabü's-salâ, 319.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/97-98.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/98.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/98.
[285] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/98-99.
[286] Nesâî, kıyâmü'1-leyl 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/99-100.
[287] Ö.N.Bilmen, Büyük İslâm İlmihâli, 204.
[288] İbn Mâce, ikâme 100; Tirmizî, salât 189; Nesaî kıyamü'1-leyl 66.
[289] Müslim, müsâfirîn 105.
[290] Nimet-i İslâm, s. 317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/100.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/101.
[292] Müzzemmil (73), 2-3.
[293] Müzzemmil, (73) 20.
[294] Tefsir-i Îbn Cerîr'de konu ile ilgili çeşitli görüşler yer alır.
[295] Müzzemmil, (73), 6.
[296] Müzzemmil, (73), 7, 10.
[297] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 500.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/101-102.
[298] Müzzemmil, (73), 20.
[299] Müzzemmil, (73), 2.
[300] Müzzemmil, (73), 3.
[301] Müzzemmil, (73), 20.
[302] Müzzemmil, (73), 2-3.
[303] Müzzemmil, (73), 20.
[304] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, VIII, 5439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/102-104.
[305] Müzzemmil, (73), 20.
[306] Müzzemmil, (73), 1-3.
[307] Müzzemmil, (73), 20.
[308] Müzzemmil, (73), 20.
[309] Isrâ, (17), 79.
[310] Sabûnî, M.Ali, Tefsiru âyâti'l-ahkâm, II, 626.
[311] el-Îsrâ (17), 79.
[312] Hulâsatu'l-Beyân, VII, 3039-3040.
[313] Müslim, müsâfirîn, 139.
[314] Menhel, VII, 224; İmam Şafîî de bu görüştedir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/104-106.
[315] Kütüb-i Sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/106.
[316] Müzzemmil (73), 1-3. âyetler.
[317] Müslim, müsâfirîn !39.
[318] Kurtubî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân, IX, 37.
[319] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, VIII, s. 5439.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/107-108.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/108.
[322] Buhârî, teheccüd 12; bedu'1-Halk 11; Müslim, müsâfirîn 207; îbn Mâce ikâme 174; Muvatta' sefer 95; Beyhakî, es-sünenü'1-kübrâ, I, 501.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/108-109.
[323] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim, Terceme ve Şerhi, IV, 318-320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/109-111.

[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/111.
[325] Beyhaki, es-Sünenü'l-kiibrâ, III, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/111-112.
[326] bk. 950 numaralı hadis.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/112.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/112.
[329] Nesâî, kıyâmu'1-leyl 5; İbn Mâce, ikâme 175; Ahmed b. Hanbel, II, 250. Hakim, el-Müstedrek, I, 309; Beyhaki, es-Siinenü'l-kiibrâ, II, 501.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/112-113.
[330] en-Nahl (16), 125.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/113-114.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/114.
[333] Nesâî, kıyamu'1-leyl 5, 17; İbn Mâce, ikame 175; Ahmed b. Hanbel, I, 132; II, 250, 436, VI, 41.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/114-115.
[335] el-Ahzâb, (33), 35.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/115-116.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/116.
[338] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir. Bazı Ebû Dâvud nüshalarında bu "terceme" (bab başlığı) bulunmamaktadır.
[339] Tirmizî, mevakit 146: libâs 24; Müslim, müsâfirîn 222; Buhârî, vudû 53; Nesâî, tahâre 116; usl 29; İbn Mâce, ikâme 184: Muvattâ, salâtuM-Ieyl 3; Ahmed b. Hanbel, II, 202; III, 100, 150, 250, VI, 56. 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/116-117.
[340] Müslim, müsafirin 185.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/117-118.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/118.
[343] Müslim, müsâfirîn 223; İbn Mâce, ikâme 184; Ahmed b. Hanbel II, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/119.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/119.
[345] Buhârî, teheccüd J8; Müslim, müsâfirîn 219; Nesaî kıyâmu'1-Ieyl 17; Ibn Mâce, ikâme 184; Ahmed b. Hanbel, III, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/119-120.
[346] bk. M.Zihni, Nimet-i islâm, 359.
[347] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/120-121.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/121-122.
[349] Müslim, musâfirîn 142; Tirmizî, cuma 56; Nesâî, kıyâmu'1-leyl 65; Ibn Mâce, ikâme 177; Dârimî, salât 167; Muvatta, Kur'ân 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/122.
[350] Muvatta, salâtu'I-Ieyl 1; Zurkânî, Şerhu'l-Muvatta, I, 357.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/122-123.
[352] Müslim, müsâfirîn 140.
[353] Menhel, VII, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/123-124.
[354] Nesâî, kıyamu'Meyl 61; Muvatta, salâtu'1-leyl 1; Beyhaki, es-Sünenii'1-kübrâ, III, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/124.
[355] bk. Mecmaı'z-Zevaid, I, 61; Zürkânî, Şerhu'1-Muvatta I, 358; Keşfu'1-Hafâ, 'I, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/124-125.
[356] Buhârî, teheccüd 14, tevhîd 35; Müslim, müsâfirîn 168-170; Tirmizî, salat 211, da'vât 78; İbn Ma'ce, ikâme 182; Dârimî, salat 168; Muvatta\ Kur'ân 30; Ahmed b. Hanbel, II, 264, 267, 282, 410, 487, 504.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/125-126.
[357] Müslim, müsâfirin, 168.
[358] Müslim, müsâfirîn, 169.
[359] Müslim, müsâfirîn, 170.
[360] K. Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesi, IV, 138. (birinci baskı).
[361] Aynî, Umdetü'l-Kaarî, VII, 199.
[362] Buhârî, da'âvât, 14, tevhid 35.
[363] el-Fecr (89), 22.
[364] ÂI-i İmrân (3), 7.
[365] Davudoğlu, SahİIh-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 268-275.
[366] Fethu'l-Bâri, III, 20.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/126-131.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/131-132.
[369] Beyhakî, es-Simeniı'1-kübrâ, III, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/132.
[370] Âl-i İmrân (3), 17.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/132-133.
[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/133.
[373] Buhârî, teheccud 7; rikâk 18; Müslim, musâfirîn 131; Nesâî, kıyâmu'1-leyı, 8; Ahmed b. Hanbel, VI, 110, 147, 203, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/133.
[374] Kamil Miras, Tecrid-i Sarih tercemesi, IV, 65.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/133-134.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/134.
[377] Buhârî, teheccüd 8; enbiyâ 38; Müslim, musâfirîn 132; Ahmed b. Hanbel, VI, 161, 270.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/134.
[378] Buharî, teheccüd 9.
[379] Müslim, müsafirîn 133.
[380] bk. Müslim müsafirîn 121.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/134-135.
[382] bk. 1315 no'lu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/135.
[383] Ahmed b. Hanbel, I, 206, 268, 280; V, 358.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/136.
[384] el-Bakara (2), 153.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/136.
[386] el-Bakara (2), 153.
[387] Ahmed b. Hanbel, I, 206.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/136-137.
[389] Müslim, salât 225; Nesâî, tatbik 79; Ahmed b. Hanbel, IV, 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/137.
[390] bk. Tirmizî, salat 169.

[391] Müslim, salât 215; Nesaî, mevâkît 35, tatbik 78; Tirmizî, deâvât 118.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/137-138.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/138-139.
[394] es-Secde (32), 16.
[395] Beyhakî, es-Sünenü'l kübrâ, III, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/139.
[396] es-Secde (32), 17.
[397] Ibn Mâce, fiten 12; Ahmed b. Hanbel, V, 231, 237, 245.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/139-140.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/140.
[399] ez-Zâriyât (51), 17.
[400] es-Secde (32), 16.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/140.
[402] el-Müzemmil (73), 2.
[403] Elmahlı, Hak Dini Kur'ân Dili, VI, 4531
[404] el-Muzemmil (73), 20.
[405] bk. 1251 no'lu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/141.
[406] Müslim, mttsâfirîn 198, Ahmed b. Hanbel II, 236; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/142.
[407] Müslim, müsâfirîn 197.
[408] Müslim, müsâfirîn 125.
[409] Müslim, müsâfirîn 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/142-143.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/143.
[411] Ahmed b. Hanbel, II, 236.
[412] Muslini, müsâfirîn 198.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/144.
[414] Müslim, müsâfirîn 164-165; Tirmizî, salât 168; Nesaî, zekât 49; tbn Mâce, ikâme 200; Ahmed b. Hanbel, III, 302, 391, 412; IV, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/145.
[415] el-Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezi II, 399-400.
[416] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim terceme ve şerhi, IV, 209-210.
[417] Süyûtî, el-CâmPü's-Sagîr, "ma tekarrebe" maddesi.
[418] Müslim, salât 215; Nesâî, mevâkît 35; tatbik 78; Tirmizî, deâvât 118.
[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/145-146.
[420] Buhârî,vitr 1-2; salât 84, teheccüd 10; Müslim, müsâfirîn 145-148, 156, 157, 159; Tirmizî, salât206;cuma66; vitr 8; Nesaî, kiyâmü'1-leyl 26, 35; İbn Mâce, ikâme 116, 117, 172; Dârimî, salât 154, 155, 210; Muvatta', salatü'1-leyl 13; Ahmed b. Hanbel, II, 30-31,33, 40, 44, 45, 49, 54, 58, 66, 71, 76-79, 83, 100, 102, 113, 119, 133, 134, 148, 154, 155; IV, 337; VI, 276.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/147.
[421] Müslim, müsafirîn 159.
[422] Ayrıntılı bilgi için bk. 1295 numaralı hadis.
[423] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih tercemesi, III, 292.
[424] Nesaî, kıyâmu'1-leyl 55; İbn Mâce, ikâme 125.
[425] Nesâî, kıyamü'1-leyl 36.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/147-149.
[427] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/149.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/149-150.
[429] Nesaî, kıyamü'1-leyl 23.
[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/150.
[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/150.
[432] Tirmizî, mevâkît 212; Ahmed b. Hanbel I, 109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/150-151.
[433] er-Risâle, I, 207.
[434] el-lsrâ, (17), 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/152.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/152-153.
[436] Süyûtî, itkân, I, 109; Zerkeşî, el-Burhân, I 469.
[437] Zerkeşî, el-Burhân I, 469.
[438] Büyük İslâm İlmihali, s. 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/153-154.
[439] Buhârî, şehâdât 1, fedâilu'l-Kur'ân 20; Muslim, musâfirîn 224, 225. Ahmed b. Hanbel,VI, 62.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/155.
[441] Buhârî, Şehâdât 11.
[442] Yûsuf (12) 105.
[443] Müslim, musâfirîn 225.
[444] bk. 1020, 1022 no'Iu hadis ayrıca bk. Buharî, salât 31, Müslim, mesâcid, 90, 92-94; Nesâî, sehv 25-26; Ibn Mâce, ikâme 129; 133; Ahmed b. Hanbel, I, 379, 420, 424, 438, 448, 455.
[445] el-A'lâ (87), 6-7.
[446] el-Hicr (15), 9.
[447] el-Bakara (2), 106.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/155-157.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/157.
[449] Ahmed b. Hanbel, III, 94; Hâkim, el-Müstedrek, I, 331.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/157-158.
[450] Buhâri, itikâf 17.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/158.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/158.
[453] Tirmizî, sevâbu'I-Kur'ân 20; Nesâî, kıyâmu'I-Ieyl 24; zekât 68; Ahmed b. Hanbel, IV, 151, 158, 201; Beyhakî, es-Siinenu'l-kübrâ, III, 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/159.
[454] Tirmizî, sevâbu'l-Kur'ân 20.
[455] el-Bakara (2), 271.
[456] Nesâî, kıyâmu'1-leyl, 23-24.
[457] 1328 no'Iu hadis.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/159-160.
[459] Buhârî, teheccüd 10; Müslim, musâfirîn 128; Nesâî kıyamu'I-leyl 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/160.

[460] Şerhu'l-Muvatta' I, 367.
[461] nesaî, kıyamu'1-leyl 36.
[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/160-161.
[463] Buhârî, ezan 15; deavât 4; Müslim, müsâfirîn 121-İ22; Tirmizî, mevâkit 207; Nesaî, ezan 41; tbn Mâce, ikâme 126; Muvatta', salâtu'1-leyl 8; Ahmed b. Hanbel, II, 173: VI, 34, 35, 49, 83, 88, 143, 182, 215, 248, 254.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/161-162.
[464] Nesaî, kiyâmu'1-leyl 36.
[465] Nesaî, kıyamu'1-leyl 37.
[466] Hâkim, el-Müstedrek, I, 304; Darekutnî, II, 21-27 Tahavî, I, 165; Beyhakî, es-Sünenül-kübrfi, III, 31; Zeylaî, Nasbu'r-râye, II, 118.
[467] Nasbu'r-râye, II, 119.
[468] İbn Kudame, el-Muğnî, II, 150.
[469] Bu mevzu ile ilgili hükümlerin tafsilâtı için bk. 1261 numaralı hadis.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/162-163.
[471] Müslim, müsâfirîn 121; Tirmizî, mevâkit 208; Nesaî, kıyamu'Meyi 35, 44; ezan 41; sehv 74; İbn Mâce, ikâme 181, Dârimî, salât 148: muvatta', leyi 7, Ahmed b. Hanbel, VI, 35, 74, 83, 143, 182, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/163-164.
[472] bk. 877 no'lu hadis, Ahmed b. Hanbel, VI, 43, 49.
[473] Ahmed b. Hanbel, VI, 94.
[474] Ahmed b. Hanbel, VI, 100.
[475] bk. 879 numaralı hadis.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/164-165.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/165.
[478] Müslim, musâfirîn 121;Tirmizî, mevâkît208; Nesaî, kıyamu'1-leyl 35; 44, ezan 41, sehv 74; Ibn Mâce, ikâme 181; Dârimî, salât 148; Muvattâ', leyi 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 35, 74, 83, 143, 182, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/165-166.
[479] Aliyyu'l-Kaarî, Mirkat, II, 119.
[480] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/166.
[481] Müslim, müsafirin 123,126; Tirmizî, vitr 2; Dârimîsala 21; Ahraed b. Hanbel, VI, 50.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/166-167.
[483] bk. 1326 numaralı hadis.
[484] Hakim, el-Müstedrek, I, 304, Zeylaî, Nasbû'r-rfiye, II, 118.
[485] Müslim, müsafirin, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/167.
[486] Buhârî, vudû 36; ezan 12, 15, teheccud 28-29; vitir 1, tefsîr sûre (3), 19-20; Müslim, musâiirîn 87-88, 121, 122, 182, 195, 197, 198; Tirmizî, vitr 6; Nesaî, mevâkit 35, ezan 41, kıyâmu'1-ieyl 9; İbn Mâce, ikâme 101, 125, 181, Dârimî, salât 148, 165, 186; Mu-vatta, salatu'1-Ieyl I, 9, Ahmed b. Hanbel, II, 6, 232, 279, 399; VI, 30, 34, 74, 83, 85, 103, 133, 143, 167, 215, 230, 283-285, 300.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/168.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/168.
[488] Müslim, musâfirîn 126; Nesaî, kıyamü'I-leyl 55, İbn Mâce, ikâme 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/168-169.
[489] Buhârî, vitr 4, Mushm, musâfirîn 150-152, 148; Tirmizî, mevâkît 206; Ahmedb. Han-bel, II, 39, 20, 102, 143, 150.
[490] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, 163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/169-170.
[491] Buharı, teravih 1; Müslim, müsâfirîn 125; Tirmizî, salât 208; Nesâî, kıyâmü'1-leyl 38; Muvatta.salatu'l-leyl 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 36. 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/170-171.
[492] 203 no'Iu hadis.
[493] bk. Buharı, mevakîtu's-salât 35.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/171-172.
[495] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/173.
[496] Müslim, müsâfirîn 139; Nesaî, kıyâmu'1-Ieyl 2, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/173-176.
[497] el- Ahzâb, (33), 21.
[498] Buhârî, nikâh 1; Müslim, nikâh 5; Nesaî, nikâh 4; Dârimî, nikâh 3.
[499] Mâide(5), 87.
[500] Müslim, müsâfirîn 139.
[501] el-A'raf (7), 199.
[502] Lokman (31), 17.
[503] el-Mâide, (5), 13.
[504] en-Nahl (16), 90.
[505] eş-Şûra (42), 40.
[506] eş-Şüara (26), 43.
[507] el-Hucurât (49), 11.
[508] el-Kalem (68), 4.
[509] eI-Müzzemmil (73); 2.
[510] el-Müzzemmil (73), 20.
[511] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta, I, 267.
[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/176-178.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/179.
[514] Müslim, müsâfirîn 139; Nesaî, kıyâmu'1-leyl 2, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/179-180.
[515] Nesaî, kıyamü'1-leyl 2.
[516] Bezi sahibinin beyanına göre bu hatayı râvî Muhammed b. Beşşâr işlemiş.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/180-181.
[517] Müslim, musâfirîn 139; Nesaî, kıyamu'l-leyl 2, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/181-182.
[518] Davudoğlu, Sahih-i Müslim terceme ve şerhi, IV, 239.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/182.
[519] Müslim, musâfirîn 139; Nesaî, kayâmu'1-leyl 2, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/182.
[520] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/182-183.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/183-184.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/184.
[523] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/184-185.
[524] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/185.

[525] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/185.
[526] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/185-186.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/186.
[528] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/186-187.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/187-188.
[530] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/188-189.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/189.
[532] Nesâî, kıyamu'I-leyl 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/189-190.
[533] Nesaî, kıyamü'1-leyl 18.
[534] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/190-192.
[535] Âl-i İmrân (3), 190.
[536] Buhârî, deâvât 9; Müslim; müsâfirîn 181,187,189; Tirmizî, deavât 30; Ahmed b. Han-bel, I, 284, 343, 352, 373.
[537] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/192-193.
[538] Müslim, müsâfirîn 182.
[539] Miras, Kâmil, Tecrid-i Sarih Tereemesi, IV, 65.
[540] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/193-195.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/195.
[542] Ahmed b. Hanbel, I, 284, 343, 352, 373, Tirmizî, deavât 30; Buharî, deâvât 9; Müslim, müsâfirîn 181, 187, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/195-196.
[543] Müslim, müsâfirîn 189.
[544] Müslim, müsâfirîn 181.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/196.
[546] Müslim, müsâfirîn 190.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/196-197.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/197-198.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/198.
[550] Sadece Ebü Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/198-199.
[551] Fethu'l-Bârî, III, 137.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/199.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/199-200.
[554] Buhârî, ilim'41, ezan 58, temenni 4; fedaini's-sahâbe 39; Ahmed b. Hanbel, I, 341.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/200.
[555] Fethu'l-Bâri, III, 137.
[556] Aynı yer.
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/200-201.
[558] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/201-202.
[559] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/202.
[560] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/202.
[561] Müslim, müsâfirîn 126; Tirmizî, vitr 2; Dârimî, salat 210; Ahmed b. Hanbel, VI.-50,161.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/202-203.
[562] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/203.
[563] Buhârî, teheccüd 10; Müslim, müsâfirîn 128.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/204.
[564] Buhârî, teheccüd 10.
[565] Nesaî, , salatü'I-leyl 39.
[566] Zürkânî, Şerhü'l-Muvatta, I, 367.
[567] Muvatta, Salâtu'l-leyl 10.
[568] Buhârî, teheccüd 28.
[569] Müslim, müsâfirîn 125.
[570] Müslim, müsâfirîn 128.
[571] Aynî, Umdetü'l-Kaarî, VII, 187.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/204-205.
[572] Müslim, müsâfirîn 126; Nesâî, kıyâmu'1-leyl 60; Dârimî, salât 165; Ahmed b. Hanbel, VI, 189, 230, 249.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/205-206.
[573] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/206.
[574] Ahmed b. Hanbel VI, 149; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, III, 28.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/206-207.
[575] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/207-208.
[576] Müslim, musâfirîn 139; Nesaî, kıyamu'1-leyl 2, 18; Tirmizî, vitr 5.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/208.
[577] Müslim, müsâfirîn 139.
[578] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/209.
[579] Buhârî, cenâiz 36; ezan 161; vitr 1; el-amel fi's-salât 1; Müslim, müsâfirîn 182-186; Ne-saî, kıyamu'l-Ieyl 9; ibn Mâce, ikâme 181, salâtu'1-leyl 11; Ahmed b. Hanbel, 1,242, 358.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/209-210.
[580] Müslim, müsâfirîn 185.
[581] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/210-211.
[582] Nesâî, kayâmu'1-leyl 9.
[583] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/211.
[584] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/211-212.
[585] Müslim, müsâfirîn 195; İbn Mâce, ikâme 181; Muvatta, salâtu'1-leyl, 12; Ahmed b. Hanbel V, 193.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/212-213.
[586] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/213.
[587] Buhârî, cenâiz 36; ezan 161; vitr 1; el-amel fi's-salat 1; Müslim, müsâfirîn 182-186; İbn Mace, ikâme 181: salatu'I-leyl 11; Nesâî, kıyamu'1-leyl 9; Ahmed b. Hanbel I, 242, 358.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/213-215.
[588] Ahmed b. Hanbel, I, 364.
[589] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/215.
[590] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/215-216.
[591] Müslim, musâfirîn, 215, 218, 221; sıyâm 177; Nesaî, kıble 13, kıymu'1-leyl 17; iman 29, Ibn Mâce, zuhd 28; Muvatta, salatu'1-leyl 4; Ahmed b. Hanbel, VI, 40-51, 61, 84, 122, 168, 199, 212. 231, 233, 241, 244, 250.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/216.
[592] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/217.
[593] el-Hadîd (57), 27.

[594] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/217-218.
[595] Dârimî, nikâh 3; savm 17.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/218.
[596] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/218-219.
[597] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/219-220.
[598] Buharı, savm 64, nikâh 18; Müslim, müsâfirîn 218; Ahmed b. Hanbel, IV, 109; VI, 43, 55, 174, 189.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/220.
[599] Tirmizî, zekât 28.
[600] Buhârî, savm, 52.
[601] Nesâî, sıyâm 70.
[602] Nesâî, sıyâm 70; Ahmed b. Hanbel, V, 201.
[603] Tirmîzi, savm 44; Nesâî, sıyâm 36, 70; İbn Mâce, ikâme 133; Ahmed b. Hanbel, VI, 80, 89, 106.
[604] Tirmîzi, Savm 43.
[605] Aliyyü'l-kârî, mirkât 2-257; el-Bennâ Ahmed el-fethu'r-râbbânî 10-227.
[606] Nesâî, sıyâm 70.
[607] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/220-221.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- BAŞA GELEN VE GELECEK İŞLER İÇİN YAPILACAK DUÂ VE ZİKİRLER
İstihare Duası
Şiddet Sıkıntı Ve Felâket Anlarında Okunacak Dualar Ve Zikirler
Şiddet, Sıkıntı Ve Hastalar İçin Okunacak Duâ
İnsan Korktuğu Yahud Korkutulduğu Zaman Okuyacağı Dualar
Üzüntü Yahud Bir Keder İsabet Edince Okunacak Dualar
Bir Tehlikeye Düşünce Okunacak Duâ
Bir Toplumdan Korkanın Okuyacağı Duâ
Saltanat Sahibinden Korkanın Okuyacağı Duâ
İnsanın Düşmanına Bakınca Okuyacağı Dua
İnsanın Karşısına Şeytan Göründüğünde Yahud Ondan Korktuğunda Okuyacağı Dualar
İnsanın Mağlüb Olduğu (Yenildiği) Bir İşte Okuyacağı Duâ
Zor Bir İşle Karşılaşınca Okunacak Dua
Geçim Sıkıntısında Okunacak Duâ
Afetleri Defetmek İçin Okunacak Duâ
Az Yahud Çok Bir Musibete Uğrayanın Okuyacağı Duâ
Borcunu Ödemekten Aciz Olan Kimsenin Okuyacağı Duâ
Yalnızlıkta Okunacak Dualar
Vesveseye Kapılan İnsanın Okuyacağı Dualar
Delirene (Bunamışa) Ve Yılan Kırılana Okunacak Dualar
Fatiha Sûresinin Faziletleri:
Nazar, Büyü Ve Zehirli Haşerâta Karşı, Çocukları Ve Başkalarını Koruyucu Dualar
Çıban, Sivilce Ve Bunların Benzerine Karşı Okunacak Dualar

10- BAŞA GELEN VE GELECEK İŞLER İÇİN YAPILACAK DUÂ VE ZİKİRLER

Bil ki, daha önceki bölümlerde anlattığım duâ ve zikirler, her gün sıra üzere tekrarlanan şeylerdir. Fakat şimdi söyleyeceğim duâ ve zikirler, bir takım sebeb ve olaylar üzerindeki vakitler içindir. Bu itibarla bunlarda bir sıra gözetmesi yoktur.

İstihare Duası

312- Câbir ibni Abdillah'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Resülüllah sallallâhu Aleyhi ve Sellem, her işimizde, bize Kur'an-dan sûre Öğretir gibi, îstihâre'yi öğretir, buyururdu:
Sizden biriniz, bir işi tasarladığı zaman (kararsızlık halinde iken), farz namazdan başka iki rekât namaz kılsın, sonra şöyle duâ etsin.
"Allâhümme innî estehîruke bi ılmike ve estakdiruke bikudretike ve es 'elüke min fazlike 'Lazım. Feinneke tagdîru ve lâ agdiru ve ta 'lem u velâ a'lemü ve ente allâmü'l-ğuyûb. Allâhümme in künte ta'Iemü enne hâzel emra hayrım lîfîdînî ve meaşî ve âgıbeti emrî, âcili emrî ve âcilihî fagdür-hü lî ve yessirhü lî sümmebârik lîfîhi ve in künte ta 'îemü enne hâzel emra şerrun lifi dînî ve meaaşî ve aagıbeti emrî aadli emrî ve âciîihî, feasrifhü annî vagdürliyel hayra haysü kâne sümme razzınî bihî.
(Allah'ım! Senin ilminle Senden hayır istiyorum. Senin kudretinle Senden güç istiyorum ve Senin büyük fazlından Senden istiyorum: çünkü Senin gücün yeter, benim gücüm yetmez; Sen bilirsin, ben bilmem ve Sen gayıblan hakkıyla bilensin. Allah'ım! Eğer bu işin, dinim, geçimim ve işimin sonu için hayırlı olduğunu biliyorsan, (yahud işimin dünya ve âhiret için hayırlı olduğunu biliyorsan) onu bana takdir et. Sonra da onda bana bereket ver. Eğer bu işin, dinim için, geçimim ve işimin sonu için kötü olduğunu biliyorsan (yahud dünya ve âherit İşim için kötü olduğunu biliyorsan), onu benden sav ve bana hayır nerede ise onu takdir et. Sonra da o işe beni razı kıl). Bu duayı yaparken dileğini de insan söyler (diye Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, buyurmuştur).”[1]
Alimler demiştir ki, şu anılan duâ ve iki rekât namazla istihare yapmak müstahabdır. Nafile namazla olduğu gibi, müekked sünnetlerle, Tahiyye-i Mescid namazı ile ve diğer nafilelerle de olur. Birinci rekâtta Fatiha'dan sonra "Kâfirûn" ve ikinci rekâtta "îhlâs" sûreleri okunur. Eğer namaz kılamıyacak bir durum olursa, yalnız duâ ile istihare yapılır. Bu duaya, Allah'a hamd ederek, Peygambere de Salâtü Selâm getirerek başlayıp yine bunlarla bitirmek müstahabdır.
Zikredilen sahîh Hadîsin açık ifadesinden anlaşıldığı üzere, her iş için istihare yapmak müstahabdır. istihare yapıldıktan sonra da, kalbe gelen ferahlık uyarınca iş yapılır. En iyisini Allah bilir.
313- Ebu Bekir'den (Radiyallahu Anh) zayıf bir isnadla rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir iş yapmak istediği zaman şöyle buyururdu:
"Allah'ım, bana (bu işi) hayırlı yap ve hayırlı olanı takdir et."[2]
314- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:" Ey Enes! Bir iş tasarladığın zaman, o iş için yedi defa Rabbine İstihare et sonra, kalbine geçene bak; çünkü hayır oradadır."[3]

Şiddet Sıkıntı Ve Felâket Anlarında Okunacak Dualar Ve Zikirler

315- Ibni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sıkıntı anında şöyle derdi:
"Lâ ilahe illâllâhu'l-azîmu'l-halîmü. Lâ ilaheillâllâhu rabbü'l-arşi'i-azıtni. Lâ ilahe illâllâhu rabbü's-semâvâti ve rabbu'1-arzı. Rabbu'I-arşi'l-kerîm"
(Halım olan, büyük olan ANah'dan başka ilâh yoktur. Büyük Arş'in Rabbi olan Allah'dan başak ilâb yoktur. Göklerin ve yerin Rabbı olan Allah'dan başka ilâh yoktur; O, kerîm olan Arş'ın Rabbıdır)." Müslim'in rivayetinde: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Üzüntü veren bir iş geldiği zaman bu duayı okurdu," şeklindedir.[4]

316- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e üzüntü ve keder veren bir iş geldiği zaman şöyle derdi:
"Ya hayyu yâ kayyûmu birahmetike estağîsü." (Ey Hayy ve Kayyûm olan (ölmeyen ve her şeyi idare eden Allah), rahmetinle Senden yardım istiyorum...)"[5]
317- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiîahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir iş üzüntü verdiği zaman, başını göğe kaldırıp buyururdu:
"Sübhânellâhi'l-azîmi."
(Yüce olsm ARah, sütün noksanlıklardan münezzehtir)" Fazla duâ edince de:
"Yâ hayyu, yâ kayyûmu" der idi.[6]
318- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in en çok yaptığı duâ şu idi:
"Allâhümme âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'1-ahirati haseneten ve kına azâbe'n-nâr."
(Allah'ım! Bize hem dünyada iyilik ver, hem âhirette iyilik ver ve bizi ateş azabından koru!)
Müslim, rivayetinde ziyade yaparak demiştir ki: Enes, bir davet ve iş için duâ etmek istediği zaman bu duayı yapardı.[7]

Şiddet, Sıkıntı Ve Hastalar İçin Okunacak Duâ

319- Abdullah ibni Cafer'den, o da Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir: "Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bana şu sözleri telkin etti ve bana şiddet ve sıkıntı hali geldiği zaman onları söylememi bana emretti:
"Lâ ilahe fflâüâhu'l-kerîmu el-anmü sübhânehu tebârekellâhu rabbu'l-arşi'l-azîmi. Eihamdü lilîâhi rabbi'î-âlemîn.
(Büyük olan, Kerîm olan Allah'dan başka ilâh yoktur. O, noksanlıklardan münezzehtir. Büyük Arş'ın Rabbı olan Allah her şeyden yücedir Hamd, âlemlerin Rabbı Allah'a mahsustur)." Abdullah ibni Cafer, bu sözleri telkin edip öğrettirdi ve ateşli hastaya bunları üfürürdü. Ayrıca kızlarından yabancılarla evlenene bunları öğretirdi.[8]
320- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Üzüntü ve sıkıntılı kimsenin duaları şunlardır:
Allâhümme rahmeteke ercû, felâ tekilnîîîâ nefsî tarfete aynin ve as-Hh lî şe'nî küllehû. Lâ ilahe illâ ente.
(Allah'ım! Senin rahmetini istiyorum; göz kırpması kadar bir zaman beni nefsime bırakma ve bütün halimi düzelt. Senden başka ilâh yoktur)"[9]
321- Ümeys'in kızı Esma'dan (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana buyurdu: "Sıkıntı ve üzüntü zamanında söyleyeceğin sözleri sana öğreteyim (Şöyie dersin):
"Allahu Allâhu rabbî, lâ üşrikü bihî şey'en."
(Benim Rabbîmdir Allah Allah, O'na hiç bir şeyi ortak koşmam) "[10]
322- Ebû Katade'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Sıkıntı ve musibet anında, âyetelkürsiyyi ve bakare süresinin son ayetlerini okuyan kimseyi, Allah Azze ve Celle kurtarır."[11]
323- Sa'd ibni Ebî Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediği-ni işittim.
"Ben bir söz biliyorum; onu söyleyen bir dertliden muhakkak sıkıntı açılır gider. Bu da, kardeşim Yunus'un (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
"Lâ ilahe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'z-zâlimîn." diye yutulduğu balığın karanlık karnındaki duâsıdir. (Senden başka bir ilâh yoktur; sen bütün noksanlıklardan münezzehsin. Ben, nefsine zulmedenlerden oldum). "[12]
Bu hadîsi Tirmizî, Sa'd Hazretlerinden rivayet etti ve Sa'd dedi ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Zü'n-Nûn (Yûnus Aleyhisselâm), balığın karnında iken Rafebine etmiş olduğu dua şu idi:
"Lâ ilahe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'z-zâlimîn."
(Senden başka ilâh yoktur; sen bütün noksanlıklardan münezzehsin. Ben, nefsine zulmedenlerden oldum.) Herhangi bir şey hakkında bu duayı yapan müslüman bir adamın, muhakkak duasını Allah kabul eder."

İnsan Korktuğu Yahud Korkutulduğu Zaman Okuyacağı Dualar

324- Sevban'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i bir şey korkuttuğu zaman buyururdu:
"Hüvellâhu, Allâhu rabbî lâ şerîke leh." (Büyük Allah, Rabbimdir Allah. Onun ortağı yoktur)."[13]
325- Amr b. Şuayb'ın dedesinden rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, korkudan korunmak için şu sözleri onlara öğretirdi:
"Eûzü bikelimâtillâhi-ttâmmeti min gazabihi ve şerri ibâdihi ve min hemezâti'ş-şeyâtîni ve en yahdurûni,"
(Allah'ın gazabından, kul Sarının şerrinden, şeytanların dürtüşlerinden ve yanımda bulunmalarından Allah'ın tam kelimelerine (Kur'an'ına) sığınırım)"[14]
Abdullah ibni Amr, bu kelimeleri olgunluk çağındaki oğullarına öğretirdi ve küçükler için de onları yazıp üzerlerine takardı.

Üzüntü Yahud Bir Keder İsabet Edince Okunacak Dualar

326- Ebû Musa Ei-Eş'ârî'den (Radıyalîahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurdu: "Kime bir keder yahud bir üzüntü İsabet ederse, şu kelimelerle duâ edip söylesin.
"Ene abdüke ibnüabdike, ibnü emetike, fîkabzatike. Nâsiyetî biyedike. Mazın fiyye hükmüke. Adlün fiyye kazâuke. Es'elüke bikülli İsmin huve leke, semmeyte bihînefseke ev enzeîtehû fîkitâbike evallemtehû ehaden min halkıke ev iste'serte bihî ilmi'1-ğaybi indeke en tec'ale'î-kur'âne nura sadrı ve rebîa kalbî ve celâe hüznf ve zehâbe hemmî.
(Senin kudretin altında, ben Senin kulunum, erkek kulunun ve dişi kulunun da oğluyum. Boynum Senin kudret elindedir. Hükmün bana geçerlidir. Hakkımdaki hükmün adalettir. Kendim adlandırdığın özüne has bütün isimlerle, yahud kitabında indirdiklerinle yahud yaratıklarından birine öğrettiğin isimlerle yahud katında seçtiğin gayb ilmindeki isimlerle Senden istiyorum ki, Kur'ân'ı göğsümün nuru, kalbimin n eş'esi, kederimin izalesi, üzüntümün gidişi yapasın.) Peygamberin bu sözleri üzerine meclisteki adamlardan biri:

- Ey Allah'ın Resulü! Asıl aldanmış olan, bu sözleri söylemediğinden aklanandır.
Peygamber:
- Evet,' bunları söyleyiniz ve onları öğretiniz; çünkü bunları, taşıdıkları manalardaki şeyleri isteyerek söyleyenin, Allah üzüntüsünü giderir ve ferahlığını uzatır, buyurdu."[15]

Bir Tehlikeye Düşünce Okunacak Duâ

327- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah buyurdu:
"Ey Ali! Bir tehlikeye düştüğün zaman söyleyeceğin bir takım sözleri sana öğreteyim mi? Ben dedim ki:
- Evet; Allah beni sana feda kılsın... Buyurdular:
- Bir tehlikeye düştüğün vakit şunları söyle:
"Bismillâhi'r-rahmâni'rrahîm, ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aîıyyi'1-azîm."
(Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla... İbâdetlerde başarı ve kötülüklerden korunma ancak yüce ve büyük olan Allah'ın kuvvet ve kudret iyled ir.) Bu sözler sebebiyle Allah Teâlâ, dilediği belâ çeşitlerini uzaklaştırır. "[16]

Bir Toplumdan Korkanın Okuyacağı Duâ

328- Sahîh bir isnadla Ebû Musa El-Eş'ârî'den (Radıyallahu Anh) ri-
vayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir toplumdan (bir kavmin şerrinden) korktuğu zaman buyururdu:
"AUâhümme innâ nec'alüke fınuhûrihim ve neûzü bike min şurûrihim." (Allah'ım! Düşmanların kötülüklerini defetmeni Senden istiyoruz ve kötülüklerden Sana sığınıyoruz.)"[17]

Saltanat Sahibinden Korkanın Okuyacağı Duâ

329: İbni Ömer'den (Radıyailahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Bir saltanat sahibinden yahut başkasından korktuğun zaman söyle:
"Lâ ilahe illâllâhu el-halîmu el-hakîmu sübhâneüâhi rabbi's-semâvâti's-seb'i rabbi'l-arşi'l-azîmi lâ ilahe illâ ente azze cârüke ve ceîle senâüke.
(Hafim ve Halân olan Allah'dan başka ilâh yoktur. Büyük Arş'in Rab-bı olan, yedi göğün Rabbi olan Allah, bütün noksanlıklardan münezzehtir. Senden başka ilâh yoktur. Sana sığınan azizdir ve Senin övgün büyüktür.) "[18]
Bundan önceki bölümde geçen Ebû Musa'nın naklettiği hadîsi söylemek müstahabdır.

İnsanın Düşmanına Bakınca Okuyacağı Dua

330: Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile bir savaşta idik. Düşmanla karşılaşınca, onun şöyle buyurduğunu işittim:
"Yâ Mâlike yevmi'd-dîn. İyyâke a'budu ve iyyâke esta'înu" (Ey hesab gününün sahibi! Ancak Sana ibâdet ederim ve ancak Senden yardım isterim)" Ben bir takım erkekler gördüm ki, yere seriliyorlardı. Onlara önlerinden ve arkalarından melekler vuruyordu.
Aynı zamanda geçen Ebû Musa'nın (Radıyallahu Anh) hadîsini okumak müstahabdır.

İnsanın Karşısına Şeytan Göründüğünde Yahud Ondan Korktuğunda Okuyacağı Dualar

Allah Teâlâ buyurur: "Şeytandan bir vesvese seni dürtüklerse, Allah'a sığın. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir."[19]
Yine Allah Teâlâ buyurur: "Sen Kur'ân'ı okuduğun zaman, ahirete iman etmeyenlerle senin aranda engel olan bir perde yaparız."[20]
Uygun olan, istiâze yapmak (Eûzü Billahi Mineşşeytânirracîm, demek) sonra Kur'ân'dan kolaya geleni okumaktır.
331- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem namaza durdu. Biz şöyle dediğini işittik:
"Eûzü billahi minke"
(Senden Allah'a sığınırım). Sonra üç defa buyurdu:
"El'anüke bilânetillâhi"
(Seni Allah'ın laneti ile lanetlerim). Sonra eliyle bir şey alır gibi elini açtı. Namazı bitirip namazdan çıkınca sorduk:
- Ey Allah'ın Resulü! Bundan önce, söylediğini duymadığımız bir şeyi namazda söylediğinizi işittik? Bir de elinizi açtığınızı gördük? Buyurdular: - Allah'ın düşmanı İblis, yüzüme atmak için bir ateş parçası ile geldi. Ben üç defa, senden Allah'a sığınırım, dedim. Sonra şöyle söyledim: Allah'ın noksansız laneti ile seni lanetlerim. O üç defa duraklayıp geri çekildi. Sonra ben onu yakalamak istedim. Vallahi, kardeşim Süleyman'ın (aley-hisselâm) duası olmasaydı, o bağlı kalacaktı da, Medine halkının çocukları onunla oynayacaklardı."[21]
Ben derim ki: Şeytanla karşılaşma halinde, ezan okumak uygun olur; çünkü Müslim'in Sahihinde, Ebû Salih'in oğlu Süheyl'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Babam (Ebû Salih), beni Harise oğullarına gönderdi. Yanımızda da bir arkadaşımız yahud bir kölemiz vardı. Arkadaşımıza, çit arkasındaki bostandan biri, adını vererek seslendi. Yammdaki arkadaş dönüp çit üzerinden baktı, bir şey göremedi. Ben bu olayı babama anlattım. Babam şöyle dedi: Senin böyle bir şeyle karşılaşacağını bileydim, seni göndermezdim. Ancak, sen böyle bir ses işitirsen, ezan oku; çünkü Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatan bir hadîsi, Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) işittim: "Şeytan, ezan okunduğu zaman dönüp kaçar."

İnsanın Mağlüb Olduğu (Yenildiği) Bir İşte Okuyacağı Duâ

332- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Kuvvetli olan mümin, zayıf müminden daha hayırlıdır ve Allah Teâlâ'ya daha sevimlidir. Bununla beraber her birinde hayır vardır. Sen kendine fayda vereni iste ve Allah'dan yardım dile, asla acizlik gösterme. Başına bir iş gelirse: Ben şöyle yapmış olsaydım, şu ve bu olurdu,

deme. Ancak de ki, Allah takdir etti ve dilediği oldu. Çünkü "Eğer" sözü, şeytanın işini açar."[22]
333- Mâlik oğlu Avf'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre; "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem iki adam arasında (bir dava için) hüküm verdi. Aleyhine hüküm verilen adam dönünce:
"Hasbiyeîlahu ve nîğme'l-vekîl"
(Allah bana yeter; O ne güzel vekil...,) dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: Allah Teâlâ, acizliği kötüler; ancak sen tedbirli ol (gayretli ol). Bir işte yenildiğin zaman:
"Hasbiyellâhu ve m'me'l-vekîl" de..."[23]

Zor Bir İşle Karşılaşınca Okunacak Dua

334- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Allâhümme lâ sehle illâ mâ cealtehû sehlen ve ente tecalü'l-hazne izi şi'te sehlen"
(Allah'ım! Senin kolay kıldığından başka bir kolay yoktur. Sen dilediğin zaman, zor (sert ve katı) oianı, kolay ve yumuşak yaparsın."[24]

Geçim Sıkıntısında Okunacak Duâ

335- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Birinizde geçim darlığı olunca, evden çıktığı zaman şöyle demekten sizi alıkoyan nedir (neden bunları söylemiyorsunuz)?
"Bismillâhi ala nefsî ve mâlî ve dînî. Allâhümme raddinî bikazâike ve bâriklîfîmâ kuddirelîhattâ lâ uhibbe ta'cîlemâ ahherte velâ te'hîre mâ accelte."
(Nefsim, malım ve dinim için Allah'ın adıyla yardım Merim. Allah'ım! Senin kazana (hükmüne) beni razı kıl ve bana takdir edilende bana bereket ver ki, geciktirdiğini ivedilemeyi ve ivedilediğini de geciktirmeyi istemeyeyim."[25]

Afetleri Defetmek İçin Okunacak Duâ

336- Mâlik oğlu Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Allah Azze ve Celle bir kula, ehli, malı ve çocuğu hakkında bir nimet vermiştir de, o kul:
"Mâ şâallâhu îâ kuvvete illâ biîlâh."
(Allah'ın dilediği olur, kuvvet ancak Allah'ındır) demiştir; artık o kulun, onlar hakkında ölümden başka bir âfet görmesi olamaz."[26]

Az Yahud Çok Bir Musibete Uğrayanın Okuyacağı Duâ

Allah Teâlâ buyurur: "Kendilerine bir musîbet değdiği zaman, Biz al-lah'dan geldik ve ona döneceğiz, söyleyen sabredicileri müjdele: Onlara, Rablerinden mağfiret ve rahmet vardır. Onlar, hidayete erenlerdir. "[27]
337- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Her fena işten dolayı, her biriniz istirca yapsın (Innâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn (Biz Allah'dan geldik, yine O'na döneceğiz, desin). Öyle ki, ayakkabısının (kopan) bağına varıncaya kadar... Çünkü bunlar, musibetlerdendir. "[28]

Borcunu Ödemekten Aciz Olan Kimsenin Okuyacağı Duâ

338- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, bir, mükâteb (borçlu köle) kendisine gelip şöyle dedi: Ben azad olma karşılığı olarak ödeyeceğim borcumdan acziyete düştüm; bana yardım et. Hazreti Ali: Resûlüllah Sallalîahu Aleyhi ve Sellem'in bana öğretmiş olduğu bir takım sözleri öğreteyimmi ki, senin üzerinde dağ kadar borç olsa dahi, Allah onu sana Ödetir. Şöyle söyle:
"Allâhümmekfinî bihalâlike an harâmike ve ağninî bifadlike ammen sivâke."
(Haramına karşı beni halâlin ile yetindir, Allah'ım ve Senden başkasından da, fazlınla beni müstağni kıl (Senden başkasına beni muhtaç etme)."[29]
Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir. Biz daha önce "Sabah ve Akşam Ne Söylenir?" bölümünde, Ebû Davud'un, Ebû Sa'îd El-Hudrî'den rivayet ettiği bir hadîsi anlatmıştık. Ebû Ümame adındaki sahabî'ye, Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştu: Böyle namaz vakti dışında mescidde oturup ne düşünüyorsun? buyurmuş ve o da: Ya Resûlal-Iah! Dertlerim ve borçlarım, demişti.(Bak. Hadis: 206) Onun içindeki duâ da bu münasebetle okunur.

Yalnızlıkta Okunacak Dualar

339- Velid b. Velid'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki: Ya Resûlallah! Ben kendimde yalnızlık hissediyorum (yalnız ba-şımayım)? Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Yatağına girdiğin zaman
"Eûzü bikelimâtiîlâhit'tâmmeü min ğadabihi ve ikâbihi ve şerri ibâdihi ve min hemezâti'ş-şeyâtîni ve en yahzurûni."
(Allah'ın gazabından ve azabından, kullarının şerrinden ve şeytanların dürtüşlerinden ve benimle bulunmalarından, Allah'ın kitabına sığınırım.)
Artık (bunları söyleyince) kötü şeyler sana zarar vermez, yahud sana yak-Iaşmaz."[30]
340- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, yalnızlıktan Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyet eden bir adam, Peygamberin huzuruna geldi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ona, şu sözleri çok söyle, buyurdu:
"Sübhâne'I-meliki'l-kuddûsi rabbi'l-melâiketi verrûhi. Cellelte's-semâ-vâti ve'1-arzı bi'î-ızzeti ve'1-ceberûti
(Meleklerin ve Cebrail'in Rabbı olup noksanlıklardan münezzeh Allah, her şeyin sahibidir, her şeyden yücedir. Göklerle yer, O'nun kudret ve azameti ile yükselmiştir). Adam bu sözleri söyledi de, ondan vahşet gitti. "[31]

Vesveseye Kapılan İnsanın Okuyacağı Dualar

Allah Teâlâ buyurur:
"Şeytandan bir dürtüş seni dürterse, hemen Allah'a sığın. Allah, her şeyi işitendir; her şeyi bilendir."[32] Allah'ın bize emrettiği ve edeb olarak öğrettiği en güzel Allah'a sığınmadır bu... (Euzü billahi mineşşeytânirra-cîm).
341- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Şeytan birinize gelip der ki: Şunu kim yarattı, bunu kim yarattı; hatta Rabbmi kim yarattı? diyesiye kadar... (Şeytanın vesvesesi bu duruma ulaşınca, o insan, şeytandan Allah'a sığınsın (Eûzü billahi mineşşeytânirracîm, desin) ve bu düşünceden kaçınsın," Sahîh'deki diğer bir rivayet şöyle: "İnsanlar birbirlerine sorup dururlar: Bu yaratıkları Allah yarattı, Allah'ı kim yarattı? denilin-ceye kadar... Kim, kendinde böyle bir hal sezerse:
"Amentü billahi ve rusulihi" desin. (Ben Allah'a ve Peygamberlerine îman ettim, desin)."[33]
342- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Kim bu şeytandan bir vesvese kendinde bulursa, üç defa:
"Amenna billahi ve birusulihi."
(Biz, Allah'a ve Peygamberine îman ettik) desin. Çünkü bunu söylemek, ondan vesveseyi giderir. "[34]
343- Osman ibni Ebi'l-Âsî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır: Dedim ki, Ya Resûlallah! Şeytan, benimle namaz ve okuyuşum arasına girerek benim ibâdetimi karıştırıyor? Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Bu şeytandır, ona "Hınzeb" denilir.
Bunu hissettiğin zaman, ondan Allah'a sığın ve (Euzü billâhimineşşeytânir-racîm, de) ve üç defa soluna tükür." Ben bunu yaptım da, Allah o şeytanı benden giderdi. Derim ki: Hınzeb yahud Hanzeb, bir şeytan adıdır. Aslen, kokmuş bir et parçasına denilir.[35]
344- Güzel bir isnadla Ebû Rumeyl'den rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır: İbni Abbas'a kalbimde hissettiğim şey nedir? dedim. Bana:
- Nedir o? dedi. Vallahi onu söyleyemiyorum, dedim. Bunun üzerine bana şöyle buyurdu: Şübheden bir şey mi? ve güldü". İlâve etti:
- Allah Teâlâ şu âyeti indirinceye kadar bundan kimse kurtulamamıştır: "Ey Peygamber, sana indirdiğimiz kıssalardan ve haberlerden bilfarz
şübhede isen, senden önce kitab okuyanlara sor. Yemin olsun ki, Rabbin-den sana hak gelmiştir. O halde sakın şübhe edenlerden olma."[36] Sen, kendinde böyle bir şey (şübhe) hissedersen, şu ayeti oku:
"Hüve'l-evvelü ve'1-âhiru ve'z-zâhiru ve'1-bâtmü vehüve bi külli şey'in alîm.
(O, her şeyin evvelidir, her şeyin âhiridir, eserleriyle meydandadır, zatı ile gizlidir. O, herşeyi bilendir)[37]
Üstad Ebu'l-Kâsım El-Kuşeyrî'nin (RahimehuIlah) risalesinde, Ahmed b.Atâ El-Rüzbarî'den (büyük imamdan Radıyallahu Anh) sahîl isnadla rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
Temizlikte (abdest ve taharet işinde) çok titizlikle aşırı gidiyordum. Bir gece, çok su kullanıp döktüğüm halde kalbim yatışmadı ve içim sıkıldı. Dedim ki: Ya Rabbi! Afvını isterim, afvını... Arkasından hafiften birinin şöyle dediğini işittim: "Bağışlamak ve afvetmek, gerçek olan bir şeyde olur (senin halin bir vesveseden ibarettir)." Bunu duyunca, o hal benden gitti.
Alimlerden biri de şöyle demiştir: Abdest, namaz yahud bunlar gibi işlerde vesveseye düşmüş olan bir kimsenin
"Lâ ilahe illallah"
demesi müstahabdır, çünkü şeytan bu zikri işitince, geri çekilip uzaklaşır. Zira:
"Lâ ilahe illallah"
zikrin başıdır. Bundan dolayıdır ki, hak yola girmeyi isteyenlerin terbiyecisi olan bu ümmetin seçkinlerinden büyük şahsiyetler, "Lâ ilahe illallah" sözünü, zikir ehline tavsiye etmişler ve buna devam etmeyi emretmişlerdir. Ayrıca demişlerdir ki: Vesveseyi gidermekte en faydalı ilâç, Allah'ı zikre yönelmek ve bunu çok yapmaktır.
Büyük alim, Ahmed b.Ebû'l-Havarî demiştir ki, ben vesveseden, Süleyman Darânî'ye şikâyette bulundum. Bana şöyle dedi: Eğer vesvesenin senden kesilmesini istiyorsan, hangi vakitte kendinde onu hissediyorsan ferahlanıp rahat et. Zira sen ferahlanınca o hal senden kesilir. Çünkü müminin sevinmesinden daha çok şeytanı kızdıran şey yoktur; eğer vesvese edip kederlenirsen, sana keder ve vesveseyi çoğaltır.
Ben de derim ki, bu söz, bazı alimlerin söylediği şu sözü kuvvetlendirir: İmanı kemale eren kimse, vesvese ile müptelâ olur; çünkü hırsız, ha-rab bir eve girmez.

Delirene (Bunamışa) Ve Yılan Kırılana Okunacak Dualar
Fatiha Sûresinin Faziletleri:

344- Ebû Saîd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından bir gurup seferlerinden bir sefere çıktılar. Nihayet Arab kabilelerinden bir kabileye indikleri zaman, onlardan misafir kabul edilmelerini istediler. Fakat kabile, onları misafir kabul etmedi. O kabilenin reisi de bir yılan tarafından ısırılmış bulunuyordu. Onun tedavisi için her türlü çareye baş vurdularsa da, hiç bir şey ona fayda vermedi. O kabile adamlarından biri dedi ki, şu misafir olmak isteyen adamlara gideydiniz, belki onlarda fayda verecek bir şey bulunur. Bunun üzerine adamlara gidip dediler ki: Ey cemaat! Bizim reisimiz yılan tarafından ısırıldı. Onun için her türlü çareye baş vurduk; fakat hiç bir şey ona fayda vermiyor. Acaba sizden birinizde fayda verecek bir şey var mı? Ashabdan biri: Vallahi ben, okurum; fakat biz sizden misafir kabul edilmemizi istedik de, vallahi bizi konuklamadımz. Onun için bize bir mükâfat (ücret) vermedikçe size okuyuculuk yapmam, dedi. Bunun üzerine bir bölük koyun vermeleri şartı ile anlaştılar. Sonra adam gitti. Fâtiha'y* okuyup üfledi. Adam bağdan çözülür gibi huzura kavuştu ve yürümeğe başladı. Hiç bir ağrısı kalmadı. Onlar da, anlaştıkları üzere ücretlerini (bir bölük koyunu) ashabı kirama verdiler. İçlerinden biri: bunları bölün, dedi. Hastayı okumuş olan: Hayır, yapmayın. Biz Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Setiem'e gidelim de, olanı ona anlatalım. Bize ne emir buyuracak ona bakalım, dedi. Onlar topluca Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem'e vardılar ve ona olayı anlattılar. Peygamber (S.A.V) şöyle buyurdu: O Fatiha Sûresinin rukye (şifa ayetleri) olduğunu sana kim bildirdi? Sonra devam etti: isabet ettiniz, koyunları bölün ve sizinle beraber bana da bir pay ayırın; ve Peygamber Sallalahu Aleyhi ve Sellem gülümsedi." Bu rivayet Buharî'nin lâfzıdır ve rivayetlerin en mükemmelidir.
Bir rivayette şu lafız vardır: "Fatiha'yı okuyordu ve tükrüğü toplayıp (hastaya) püskürtüyordu. Adam da iyileşmişti."[38]
345- Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip demiştir: - Benim kardeşimde ağrı var? Peygamber buyurdu:

- Kardeşinin ağırısı nedir?
- Onda inme (bir nevi delilik) var, dedi. Peygamber:
- Onu bana gönder, dedi. Adam gelip Peygamberin önünde oturduktan sonra, Peygamber Salllalahu Aleyhi ve Sellem ona şunları okudu:
Fatiha sûresi, Bakara sûresinin başından dört ayet, Bakara sûresinin ortasından iki ayet (163,164. ayetler), Âyete'1-Kürsî, Bakara sûresinin sonundan üç ayet (284, 285 ve 286. ayetler), Âl-i îmrân sûresinin başından bir kaç ayet ve aynı sûreden 18. ayet, Â'raf sûresinden 54. ayet, Mü'minün sûresinden 116. ayet, Cin sûresinden 3. ayet, Saffat sûresinin başından on ayet, Haşir sûresinin sonundan üç ayet, İhlâs sûresi, Felâk ve Nâs sû-releri."[39]
346- Harice b. Salt'den, o da amcasından yapılan sahih bir isnadla rivayet edildiğine göre, Harice'nin amcası şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e varıp müslüman oldum. Sonra geri döndüm ve bir kabileye uğradım. Yanlarında demir zincire bağlı deli bir adam vardı. Kabile halkı bana dediler ki, bize anlatıldığına göre senin bu arkadaşın (Peygamber) hayır üzere geldi. Sende bu hastayı tedavi edecek bir şey var mı? Bunun üzerine, ben de ona Fâtiha'yı okudum. Adam da kurtuldu. Bana (tedavi karşılığı) yüz koyun verdiler. Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gidip durumu anlattım (bu koyunlara sahib olabilir miyim, dedim). Bana şöyle buyurdu:
"- Sen, ancak bunu mu söyledin?" Bİr rivayette de: Bundan başka şey söylemedin mi?" buyurdu. Ben:
- Hayır, başka şey söylemedim, dedim. Peygamber buyurdu: "Onları al (ye); ömrüm hakkı için batıl afsun ile yiyen kim. Sen hak olan bir Rukye (tedavi) için yemiş oluyorsun."[40]
347- Diğer bir rivayete göre, Ebû Davud Harice'den, o da amcasından anlatarak şöyle demiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurundan döndük de, bir arab kabilesinden birine vardık. Bize dediler ki, acaba sizde bir deva bulunur mu? Yanımızda, bağlı bir akılsız vardır. Sonra bağlı olarak o akılsızı getirdiler. Ben de, üç gün sabah-akşam ona Fatiha sûresini okudum. Tük-rüğümü (ağzımda) topluyordum sonra (ona) püskürtüyordum. Sonunda bağdan çözülmüş gibi iyileşti. Buna karşılık bana mükâfat (ücret) verdiler. Ben, hayır, olmaz dedim. Onlar:
- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sor, dediler. Ben de ona sorunca, şöyle buyurdu:
"- Ye (hediyeyi kabul et). Ömrüm hakkı için, bâtıl afsun ile kim yiyor; sen hak olan bir rukyeden (tedaviden) yiyorsun."[41]
348- Abdullah ibni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, kendisi bir hastanın kulağına okudu da, hasta iyileşti. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona sordu:
"- Onun kulağına ne okudun?"
Abdullah ibni Mes'ud dedi ki: Mü'minün sûresinin 115. âyetinden sûrenin sonuna kadar (dört ayeti) okudum. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buna şöyle buyurdu:
"-Eğer bir adam tam bir inanç ve kesin bir bilgi ile bunları bir dağ üzerine okusaydı, dağ yok olurdu."[42]

Nazar, Büyü Ve Zehirli Haşerâta Karşı, Çocukları Ve Başkalarını Koruyucu Dualar

349- İbni Abbas'dan (Radiyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şu kelimelerle istiâze ederek (kötülüklerden torunları) Hasan ve Hüseyin'i korurdu:
"Ü'îzükümâ bikelimâtillâhi'ttâmmeti min külli şeytanin ve himmetin ve min külli aynin lâmmetin."
(Her şeytandan ve zehirli haşerattan sizi Allah'ın kitablan ile korurum) Sonra derdi ki: İkinizin büyük dedesi (İbrahim Aleyhisselâm) da, bu kelimelerle İsmail'i ve îshak'ı kötülüklerden korundururdu." Allah'ın Salât ve Selâmı hepsinin üzerine olsun..."[43]

Çıban, Sivilce Ve Bunların Benzerine Karşı Okunacak Dualar

350- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zevcelerinden birinden rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: Parmağımda bir sivilce çıkmış olduğu bir zamanda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana geldi. (Parmağımdan şikâyetimi dinleyince, bana) dedi ki: "Sende zerire (bir nevi kamış kırpıntısı) var mı?" Sonra onu sivilcenin üzerine koydu ve bana, şöyle söyle dedi:
"Allâhümme musağğıre'i-kebîri ve mükebbire's-sağîri. Sağğir mâ bî." (Ey büyüğü küçülten ve küçüğü büyülten Allah'ım! Bende olanı küçült) Sonra (sivilcem) sönüp gitti, "[44]
Zerire: Hindistan'dan tıb için getirilen bir nevi kamışın kırpıntısıdır.

---

[1] Buhârî. Ebü Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[2] Tirmizî. İsnadı zayıftır.
[3] İbn-i Sünnî. (Bunun isnadı garîbdir; raviler arasında tanınmayanlar vardır.
[4] Buhârı. Müslim. Tirmizi. Nesâî.
[5] Tirmizî.
[6] Tirmizî.
[7] Buharî. Müslim.
[8] Nesâî. îbn-i Sünnî. Ahmed b. Hanbel. îbn-i Hibbân.
[9] Ebû Dâvud.
[10] Ebû Dâvud. İbn-i Mâce.
[11] îbn-i Sünnî.
[12] ibn-i Sünnî. Nesâî. Tîrnıİzî. Hâkim, el-Müstedrek.
[13] îbn-i Sünnî. Nesâî.
[14] Ebû Dâvud. TirmİiÎ. (Tirmizî, bu hadis hasendir, demiştir.)
[15] Ibn-i Sünnî.
[16] İbn-i Sünnî.
[17] Ebû Dâvud. Nesâî.
[18] ibn-i Sünnî.
[19] Kur'ân-i Kerim, A'raf Sûresi, 2OO.
[20] Kur'ân-ı Kerim, İsrâ Sûresi, 45
[21] Müslim.
[22] Müslim, Nesâî.
[23] Ebü Dâvud, Nesâî.
[24] İbn-i Sünnî, tbn-i Hibbân.
[25] İbn-i Sünnî.

[26] İbn-i Sünnî.
[27] Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi, 155-156.
[28] İbn-i Sünni.
[29] Tirmizî. Hâkim.
[30] İbn-i Sünnî.
[31] İbn-i Sünnî. Zayıf isnadla.
[32] Kur'ân-i Kerim, Fussilet Süresi: 36
[33] Buhârî. Müslim. Ebü Dâvud.
[34] İbn-i Sünnî. Zayıf isnadla.
[35] Müslim.
[36] Kur'ân-ı Kerim, Yûnus Sûresi: 94
[37] Kur'ân-ı Kerim, Hadîd Süresi: 3. Ebû Dâvud.
[38] Buhârî- Müslim.
[39] İbn-i Sünnî Zayıf jsnadla.
[40] Ebû Dâvud. İbn-i Hibbân.
[41] İbn-i Sünnî. Ebû Dâvud.
[42] İbn-i Sünnî. Ebû Dâvud.
[43] Buhârî. Nesâî. İbn-i Mâce.
[44] İbn-i Sünnî. Nesâî. Ahmed b. Hanbel

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tûr Sûresi
Necm Sûresi
Kamer Sûresi
Rahman Sûresi
Vâkı'a Sûresi
Hadîd ve Mücâdele Sûreleri
Haşir Sûresi
Mümtehine Sûresi
Münâfikûn Sûresi
Talâk Sûresi
Tahrînı Sûresi
Tebâreke Suresi
Nûn Sûresi
Hakka Sûresi
Seele/Meâric Sûresi
Cin Sûresi
Müzzemmil Sûresi
Müddessir Sûresi
Mürselât Sûresi
Nebe' Sûresi
Tekvîr Sûresi
İnşikâk Sûresi
Beled Sûresi
Duhâ Sûresi
Zîlzâl Sûresi
Mâûn Sûresi
Kâfirim ve Kur'ân'in Sonuna Kadarki Sonraki Sûrelerin Fazileti
Nasr Sûresi
Tebbet Sûresi
İhlâs Sûresi
Muawizatân (Felak ve Nâs) Sûreleri
MENKIBELER KİTABI
Peygamberlik Alâmetleri (Mucizeler)
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesllem)' in Cömertliği ve Keremi
Resûlullah (Sanallahu Aleyhi Vesellem)'İn Duasının Bereketi
Resûluliah (Sallallahu Aleyhi Vesllem) Fiziki Güzelliği ve Ahde Vefası
Resûluliah (Sallallahu Aleyhi Vesllem)'İn Hayvanların Dilini Bildiği
Resûluliah (Sallallahu Aleyhi Vesllem)'İn Elinin ve Tükürüğünün Bereketi
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesllem)'İn Kanı İle İdrarının Temiz Oluşu
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)' İn Elinin Bereketi, Eliyle Erkeklerin ve Kadınların Yüzlerini Meshettiği ve Kadınlara Dokunmaktan Kaçındığı
Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'in Hayatta İken ve Öldükten Sonraki Bereketi
Resûlullah (sallallahu aleyhiveseHem)'in Tevazuu ve İnsafı
Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Terinin Hoş Kokusu
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Hilmi (Yumuşaklığı)
Bâb
Bâb
Resûlullah'ın Cinsel Gücü
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Slfatl
Resuiullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) 'İn Diğer Peygamberlerden Üstün Özellikleri
Ehl-i Kitabın Resûlullah'ın (sallallahualeyhi vesellem)Doğruluğuna Şahit Olmaları
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Şefaatinin Faydası
Hz. Ebû Bekir'in Fazileti
Hz. Ömer'in Faziletleri
Hz. Ömer'in Şehit Edilişi
Hz. Osman'ın Menkıbeleri
Hz. Hasan ve Hüseyin'in Faziletleri
Ehli Beyt'in (Salavâtullahi Aleyhim) Fazileti
Abdurrahman b. Avf in Fazileti
Zübeyr b. el-Awâm'ın Fazileti
Talha'nın Fazileti
Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın Fazileti
Hısımların ve Dünürlerin Fazileti
Sahabeden Bir Grubun Ortak Faziletleri

Tûr Sûresi

3754. Hâlid b. Ar'are bildiriyor: Başka biri kalkarak: "Sana soracaklarıma cevap ver" dedi. O (yani Hz. Ali) de: "Faydalı şeyleri sor! Zararlı şeyleri sorma!" dedi. "Yükseltilmiş tavandan maksat nedir?" diye sordu. "Gök" dedi. "Beyt-i ma'mur'dan maksat nedir?" diye sordu. Hz. Ali arkadaşlarına: "Bu konuda siz ne dersiniz?" diye sordu. "Bu Beyt'tir, yani Kabe'dir" dediler. Fakat o şöyle açıkladı: "Hayır. Doğrusu o, Haremdeki Kabe'nin hizasında gökte duran bir beyttir. Adına Durâh denir. Onun gökteki kudsiyeti bunun yerdeki kudsiyeti gibidir. Oraya her gün 70 000 melek girer, sonra oraya tekrar dönmezler." (İshâk) [1]

Necm Sûresi

3755. Abdurrahman b. Nâfi'nin bildirdiğine göre onun yanında Ebû Hureyre'ye: "Ufak tefek kusurları dışında büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince.[2] âyeti soruldu. Âyette geçen ^ (ufak tefek kusur)dan maksat "Haram bakış, elle sarkıntılık, öpme ve dokunmadır. Ama erkeğin sünnet yeri kadının sünnet yerine değerse, bu zina olur ve gusül gerekir" dedi. (Müsedded)
3756. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer, Necm sûresini okudu ve secde etti. Sonra kalkıp başka bir sûre okudu. (Müsedded)
3757. İbn Abbâs'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sidre'yi kaplayan kaplıyordu [3] âyetiyle ilgili olarak: "Onu gördüm. Hatta iyice emin oldum. Sonra araya altın pervaneler girdi ve buna engel oldu" buyurmuştur.[4] (Ebû Ya'lâ)

3758. İbn Abbâs " (ve siz gaflet içinde oyalanmaktasınız!) [5] âyeti hakkında şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi veellem) yanından büyüklük taslayarak geçiyorlardı. Buzağının [6] nasıl çalımlı çalımlı yürüdüğüne bakmaz mısın!? [7] (Ebû Ya'lâ)

Kamer Sûresi

3759. Katâde'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "Her halde o topluluk bozulacak ve geriye dönüp kaçacaklardır [8] âyeti nazil olunca "Acaba bu hangi topluluktur?" diye merak etmeye başladım. Bedir günü Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi veseilem) zırh içinde ileri atılarak: "Her halde o topluluk bozulacak ve geriye dönüp kaçacaklardır [9] dediğini görünce anladım ki, o topluluk bu topluluktur. (İshâk} Senedinde kopukluk vardır.[10]
3760. İbn Abbâs, "Kıyamet saati yaklaştı, Ay yarıldı âyeti ile ilgili olarak: "Ay'ın yarılması olayı Mekke'de yaşanmıştır" demiştir. (Ahmed b. Menî')
3761. Yine aynı senetle İbn Abbâs, "Her halde o topluluk bozulacak ve geriye dönüp kaçacaklardır [11] âyeti hakkında: Maksat Bedir günüdür, yine, "(Ey inkarcılar! Size Resulün bildirdiklerini) Kesin kes yalan saydınız. O yüzden azap yakanızı bırakmayacaktır! [12] âyeti ile ilgili olarak da maksat Bedir günüdür açıklamasını yapmıştır. (Ahmed b. Menî') [13]

Rahman Sûresi

Bu sûrenin fazileti ile ilgili Hz. Ali hadisi Edeb kitabının [14] "Köpek Hırladığında Okunacak Dua"ya dair bölümde geçmiştir.
3762. Muhammed b. Sa'd b. Mâlik'in bildirdiğine göre Ebu'd-Derdâ "Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet vardır [15] âyetini okuduğu zaman: "Zina etse, hırsızlık yapsa bile" diye ekler ve "Bana bunu Allah Resulü (sallaliahu aleyhi veseilem) böyle okuttu" derdi. {Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [16]
3763. Muhammed b. Sa'd demiştir ki: Ebu'd-Derdâ'nın yanındaydım. Bize "Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet vardır. Zina etse, hırsızlık yapsa bile" âyetini okudu. Ben: "İnsanlar âyeti bu şekilde okumuyorlar" deyince, âyeti aynı lafızlarla üç kez tekrar etti ve sonra; "Resûlullah (saUallahu aleyhiveseOem) onu bu şekilde okudu" dedi. (Ebü Ya'lâ)
3764. Abdullah (b. Mes'ûd) demiştir ki: "Çadırlar içerisinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş huriler vardır [17] âyetiyle kastedilen "içi boş incidir" (Müsedded) [18]

Vâkı'a Sûresi

3765. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (saUallahu aleyhi vesdlem): "Kim her gece Vâkı'a sûresini okursa, ebediyen fakirlik çekmez" buyurmuştur. İbn Mes'ûd kızlarına her gece onu okumalarını söylerdi. (el-Hârİs ve EbÛ Ya'lâ) [19]
3766. Katâde, aziz ve celil olan Allah'ın [20] ifadesinden maksadın muz olduğunu söylemiştir. (el-Hâris)
3767. Seleme b. Yezîd el-Cu'fî demiştir ki: "Gerçekten biz kadınları/hurileri apayrı biçimde yeniden inşa ettik (yarattık). Onları eşlerine düşkün ve hep yaşıt bakireler yaptık [21] âyetleri hakkında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhivesellem): "Onlardan kimisi evli, kimisi bekârdır" buyurduğunu işittim. (EbÛ Dâvud et-Tayâlisî) [22]
3868. Ebû Bekre, aziz ve celil olan Allah'ın: "(Onların) çoğu öncekilerden. Birazı da sonrakilerden [23] âyeti hakkında: "Her iki grup da bu ümmettendir" açıklamasını yapmıştır. {Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Müsedded) [24]

Hadîd ve Mücâdele Sûreleri

3769. Mücâhid'in bildirdiğine göre Hz. Ali demiştir ki: "Muhakkak ki Allah'ın kitabında öyle bir âyet var ki, onunla ne benden önce bir kimse amel etmiştir, ne de benden sonra onunla bir kimse amel edecektir. Bu şu münâcat âyetidir: "Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz..[25]
Hz. Ali demiştir ki: Yanımda bir dinar vardı. Onu on dirheme sattım. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile gizli görüşme yaptım. Onunla her gizli görüşme yaptığımda, görüşmemden önce bir dirhem sadaka verdim. Sonra bu âyet neshedildi ve artık uygulanmadı. Ardından "Gizli (özel) bir şey konuşmanızdan önce sadaka vermekten korktunuz da mı yerine getirmediniz..[26] âyeti nazil oldu. (İshâk ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)
3770. İbn Mes'ûd demiştir ki: "İnananlar için hâlâ vakit gelmedi mi ki,
kalpleri Allah'ın zikrine ve inen hakka saygı duysun [27] âyeti nazil olunca birbirimize bakıp: "Biz ne icat ettik. Biz ne yaptık?!" diye hayıflandık. (Ebû Ya'lâ)

Haşir Sûresi

3771. Ali b. Ebî Tâlib demiştir ki: Bir manastırda kendini ibadete veren bir rahip vardı. Ayrıca bir de kadın vardı. Kadının kardeşleri vardı. Bir gün kadına bir şey oldu. [28] Kardeşleri onu rahibe götürdüler. Kadın kendini rahip için süsledi ve rahip onunla ilişkiye girdi ve kadın ondan hamile kaldı. Derken Şeytan geldi ve rahibe: "Onu öldür. Eğer kardeşleri gelirlerse, rezil olursun" diye vesvese verdi. O da kadını öldürüp gömdü. Sonra kardeşleri geldiler ve rahibi tutup götürdüler. Onlar beraber yürürlerken aniden Şeytan rahibin karşısına çıktı ve: "Bunu sana ben güzel gösterdim. Bana secde et ki, seni bu beladan kurtarayım" dedi. O da ona secde etti. İşte Allah Teâlâ'nın "(Yahudileri kandıran münafıkların durumu da) tıpkı şeytanın durumuna benzer ki insana İnkâr et dedi, (insan) inkar edince de: Ben senden uzağım, ben âlemlerin Rabb'i Allah'tan korkarım! Dedi [29] âyeti bununla ilgilidir. (İshâk) [30]
3772. Câbir demiştir ki: Müslümanların hurma ağaçlarını kesmelerine ruhsat verildi. Sonra bu konuda sertçe uyarıldılar. Bunun üzerine Peygamber'e fsallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ya Resûlallah! Şimdiye kadar kestiklerimizden ya da kesmeyip olduğu gibi bıraktıklarımızdan dolayı bize günah var mıdır?" diye sordular. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: "Hurma ağaçlarından her hangi bir şey kesmeniz veya kökleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyle ve O'nun, yoldan çıkanları cezalandırması içindir [31] âyetini indirdi. (Ebû Ya'lâ) [32]
3773. E bu'l-Mütevekkil en-Nâcî'nin bildirdiğine göre Müslümanlardan bir adam üç gün oruçlu olarak yürüdü de iftar edecek bir şey bulamadı. Yine oruçlu olarak sabahladı. Derken Ensâr'dan Sabit b. Kays adında bir zât bunu fark etti ve ailesine: "Ben bu gece size bir misafir getireceğim. Yemeği sofraya koyduğunuzda biriniz kalkıp kandilin yanma gitsin ve onu düzeltiyormuş gibi yaparak söndürsün. Sonra ellerinizi, yemek yiyormuşsunuz gibi yemeğe götürüp getirin, ama misafirimiz doyana kadar ondan yemeyiniz" dedi. Akşam olunca gitti. Yemeklerini koydular. Hanımı kalkıp kandilin yanına gitti ve onu düzeltiyormuş gibi yaparak söndürdü. Sonra ellerini, yemek yiyorlarmış gibi yemeğe götürüp getirdiler. Ama yeriliyorlardı. Böylece misafirleri doydu. O gün yemekleri ekmekten ibaretti. Bu, onların yiyecekleriydi. Sabit sabah olunca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gitti. Allah'ın Nebisi: "Ey Sabit! Allah dün gece senin ve misafirinin yaptığını beğendi [33] buyurdu. Bu konuda "Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, onları öz canlarına tercih ederler âyeti indi. (Müsedded) [34]
3774. Ebû Musa, aziz ve celil olan Allah'ın ilk Muhacirlerle ilgili âyeti [35] hakkında: "Maksat, Hz. Peygamber'Ie (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte iki kıbleye doğru namaz kılanlardır" açıklamasını yapmıştır. (el-Hârİs)

Mümtehine Sûresi

3775. Ebu'l-Melîh'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah Teâlâ'nın "Ey Peygamber! İnanmış kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, ... iyi bir işte sana karşı gelmemeleri hususunda sana biat ederlerse. [36] âyetinde işaret edilen isyandan maksadın "Ağıt yakmak" olduğunu belirtmiştir. (Ahmed b. Menîl) Hadis mürsel ve hasenâir. [37]
3776. İbn Abbâs bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb, Müslüman olduğu zaman hanımı (İslam'a girmedi) müşrikler arasında kaldı. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah "Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın [38] âyeti indirerek "Eğer erkek Müslüman olur da hanımı bunu reddederse, isterse onun dışında dört kadınla evlensin [39] demek istemiştir. (Ahmed b. Men)
3777. Ebû Nasr el-Esedî [40] anlatmaktadır: İbn Abbâs'a: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınları nasıl imtihan ederdi?" diye soruldu. Şöyle anlattı: Kendisine Müslüman olmak üzere bir kadın geldi mi, ona "Allah adına, yola kocasına olan nefreti yüzünden çıkmadığı, Allah adına dünyalık bir menfaat elde etmek maksadıyla çıkmadığı, Allah adına bir yerden başka bir yere göç etme arzusuyla çıkmadığı ve Allah adına yalnızca Allah'a ve Resûlü'ne olan sevgiden dolayı yola çıktığı"na dair yemin ettirirdi. (el-Hârİs)
3778. Abdullah b. ez-Zübeyr'in bildirdiğine göre Ebû Bekir es-Sıddîk hanımı Kuteyle'yi Cahiliye döneminde boşamıştı. Bu hanımı, Esma binti Ebî Bekir'in annesidir. Sonra bu kadın Resûlullah {sallallalu aleyhi vesellem) ile Kureyş kâfirleri arasında yapılan sulh süresi içinde Müslümanların yanma geldi. Esmâ'ya bir küpe ve bazı şeyler hediye etti. Esma onları kabul etmek istemedi. Sonra Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) gelince bunu ona anlattı.
Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: "Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez. Çünkü Allah adalet yapanları sever [41] âyetini indirdi. (Bu ifade Ebû Davud'a aittir)
Diğer bir rivayette ise şöyle geçmiştir: Mâlik b. Hasel oğullarına mensup Kuteyle binti Abdiluzzâ b. Esed kızı Esma bintİ Ebî Bekir'e keler, yağ ve keş/çökelik gibi bazı hediyeler

getirdi. Fakat Esma kabul etmedi ve onu evine sokmadı. Bu meseleyi onun adına Âişe, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) sordu. Allah Resulü: "Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez. Çünkü Allah adalet yapanları sever [42] âyetini okudu. Bunun üzerine onu evine aldı ve hediyelerini kabul etti. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Ebû Yala) [43]
3779. Ebû Zümeyl'in naklettiğine göre İbn Abbâs demiştir ki: Hz. Ömer dedi ki: Hâtıb b. Ebî Beltea Mekke halkına bir mektup yazdı. Fakat Allah bunu Peygamber'ine (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdi. Hemen Hz. Ali ve Zübeyr'i mektubun peşinden gönderdi. Kadına bir deve sırtında yetişip örgüleri arasından mektubu çıkardılar. Sonra onu Resûlullah'a (sallaüahu aleyhi vesellem) getirdiler. Resûlullah (saMlahu aleyhi veseUem) birini göndererek Hâtıb'ı çağırdı. Sonra ona: "Ey Hâtıb! Bu mektubu sen mi yazdın?" diye sordu. "Evet!" dedi. "Seni buna iten sebep nedir?" diye sordu. "Ya Resûlallah! Vallahi ben, Allah ve Resulüne bağlı biriyim. Fakat ben, Mekke halkı arasında yabancıydım ve ailem onların arasında kalmıştı. Onlar hakkında endişe edip, belki aileme faydası dokunur diye Allah'a ve Resûlü'ne zararı dokunmayacak böyle bir mektup yazdım" dedi. Hz. Ömer dedi ki: "Kılıcımı sıyırdım ve: Ey Allah'ın Resulü! Müsaade et de Hâtıb'ın işini bitireyim. Çünkü o inkâr etmiştir. Onun boynunu vurayım dedim. Ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle karşılık verdi: "Ey Hattab oğlu! Nereden biliyorsun, belki de Allah Bedir ehlinden olan bu topluluğun durumunu gördü ve Hediğinizi yapın. Ben sizi bağışladım buyurdu." (Ebû Ya'lâ) Senedi sahihtir.

Münâfikûn Sûresi

3780. Ebû Harun el-Medenî'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ubey b. Selûl babasına: "Vallahi sen, Allah Resulü (sallallahu aleyhi veseUem.) daha üstün olan; ben ise daha alçak olanım sözünü söylemedikçe ebediyen cennete giremeyeceksin" dedi. Sonra Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma giderek şöyle dedi: "Yâ Resûlalîah! Duydum ki sen babamı öldürmek istiyormuşsun. Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, heybetinden onun yüzüne hiç bakamadım. Eğer istersen, onun kellesini sana ben getiririm. (Aksi olursa) Sonra ben babamın katili olan birini görmek istemem." {el-Humeydî)

Talâk Sûresi

3781. Ubey b. Ka'b demiştir ki: Kadınların iddetiyle ilgili Bakara süresindeki âyet nazil olunca dediler ki: Kadınlardan iddetleri zikredilmeyip bırakılanlar vardır: Küçük kız çocukları, hayızdan kesilmiş yaşlı kadınlar ve bir de hamileler" Bunun üzerine Allah kısa Nisa süresindeki şu âyeti indirdi: "Kadınlarınız içinden âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdetini görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz (iddetlerinin nasıl olacağında tereddüt
ederseniz), onların bekleme süresi üç aydır.[44] Yani, adetten kesilmiş olanların iddet süresi üç aydır. "Gebe olanların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları, doğum yapmalarıdır [45] (Ishâk)
3782. Amr b. Salim demiştir ki: Bakara süresindeki boşanan kadınla kocası ölen kadının iddetleriyle ilgili âyet nazil olunca Ubey: "Yâ Resûlallah!..." dedi. Ve benzerini zikretti. (İshâk)
3783. İbn Abbâs, "... Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. [46] âyetini açıklarken şöyle demiştir: "Apaçık hayasızlık" kadının ailesine karşı edepsizlik yapmasıdır. Eğer bunu yaparsa, onu evlerinden çıkarmaları caiz olur. (İshâk)

Tahrîmı Sûresi

3784. Âişe demiştir ki: Hz. Ebû Bekir, Mistah'a infakta bulunmayacağına dair yemin edince Allah "Allah size yeminlerinizi bozmayı meşru kılmıştır [47] âyetini indirdi. (el-Hâris)
3785. Hz. Ömer: "Nasûh/Samimi tövbe [48] ifadesi hakkında: "Kişi günahtan tövbe eder, bir daha ona dönmez" açıklamasını yapmıştır. (Ahmed b. Menî1) Senedi sahîh olup mevkuftur.
3786. Ravi zinciri Ebû Hureyre'ye uzanan bir hadiste şunlar yer almıştır: "Firavun hanımını elleri ve ayaklarından dört kazıkla kazığa gerdi. Onlar başından ayrıldıkları zaman, melekler onu çözerlerdi. Kadın: "Rabbim! Bana yanında cennetin içinde bir ev yap [49] diye dua etti ve kendisine, cennetteki evi gösterildi." (Ebû Yala) Hadis sahîh olup mevkuftur.

Tebâreke Suresi

Secde sûresinin tefsirinde konuyla ilgili bir hadis geçmişti. [50]
3787. İbn Abbâs bir adama: "Seni sevineceğin bir sözle coşturayım mı?" dedi. Adam: "Elbette ey Ebû Abbâs! Allah seni esirgesin" deyince "Mutlak hükümranlık elinde bulunan Allah, yüceler yücesidir. [51] sûresini (Tebâreke'yi) okudu ve ekledi: "Bunu iyi belle ve onu ailene, bütün evlatlarına, evindeki çocuklara ve komşularına öğret. Zira o, kurtuluş reçetesidir. O mücadelecidir ki, kıyamet günü Rabbi nezdinde kendisini onun için mücadele edip onu savunur. Eğer ezberinde ise Rabbinden onu cehennemden kurtarmasını diler. Onun hürmetine Allah onu okuyanı kabir azabından korur." İbn Abbâs demiştir ki: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem): "Keşke o, ümmetimden her insanın kalbinde olsaydı" buyurdu. {Abd b. Humeyd) [52]

Nûn Sûresi

3788. Ebû Musa'nın bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) "O gün sâk/baldır açılır [53] âyeti ile ilgili olarak: "Sâk, büyük bir nurdur. Herkes ona secdeye kapanır" buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ) [54]

Hakka Sûresi

3789. Vehb b. Münebbih, Allah Teâlâ'mn "O gün Rabbinin Arş'ım bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir [55] âyeti ile ilgili olarak demiştir ki: "Bunlar dört melektir. Arş'ı omuzları üzerinde taşırlar. Her birinin dört yüzü vardır. Biri öküz yüzü, biri aslan yüzü, biri doğan yüzü, biri de insan yüzü gibidir. Her birinin dört kanadı vardır. Kanatların ikisi Arş'a bakıp da bayılmasın diye yüzüne doğru sarkıtılmıştır. İki kanatla da yükselirler. Onlar Yüce ve kudretli Allah'ı takdis ediniz. Zira onun azameti gökle yer arasını doldurmuştur> sözünden başka kelam etmezler." (lshâk)
Hadis mevkuf olup senedi zayıftır.[56]

Seele/Meâric Sûresi

3790. Ebû Salih, "Derileri kavurup soyar [57] âyeti ile ilgili olarak "Maksat bacaklardaki ettir" demiştir. (Müsedded) [58]

Cin Sûresi

3791. Abdullah b. Amr b. Gaylân es-Sekafî, İbn Mes'ûd'a demiştir ki: "Bize söyle, sen Cin gecesi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber miydin?" diye sordu. O da: "Evet" dedi....
Hadisin devamında şunlar geçmektedir: Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: Benim için bir çizgi çekti ve: "Burayı geçme!" buyurdu. Sonra geldiğinde bana: "Eğer bu çizginin dışına çıksaydın, belki birisi seni kapabilirdi" buyurdu. Sonra dedi ki: Cinler aralarında öldürülen biri hakkında tartıştılar ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlar arasında adaletle hüküm verdi. Yine dedi ki: Onların birbirlerinin yakasına yapışmış olduklarını gördüm. Bunlar O'ndan azık isteyen Nusaybin (Nasîbîn) cinleriydi.[59] (Ishâk)
3792. İbn Mes'ûd demiştir ki: Peygamber (sallallahu aleyhi veseUem) beni de yanma alarak yola çıktı ve açık araziye kadar ilerledi. Sonra benim için bir çizgi çizerek: "Ben dönene kadar buradan ayrılma" buyurdu. Seher vaktinde ancak gelebildi. "Cinlere gönderildim" buyurdu. Ben: "O duyduğum sesler neydi?" diye sordum. "Beni uğurlayıp selâm verdikleri zaman çıkardıkları seslerdi" buyurdu.[60] (İshâk)

Müzzemmil Sûresi

3793. İbn Abbâs, aziz ve celil olan Allah'ın "ve Kur'ân'ı tertîl üzere/tane tane oku [61] âyetini "Onu iyice açıkla" diye tefsir etmiştir. (Ahmed b. Menî') [62]
3794. A'meş'in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik, Çünkü gece kalkışı hem daha etkili, hem de söz bakımından daha sağlamdır [63] âyetini "Söz bakımından daha doğru" şeklinde okudu. Bir adam: "Biz onu (Söz bakımından daha sağlam)" şeklinde okuyoruz, diye itiraz edince ve benzeri kelimeler aynı şeydir" dedi. (Ebû Ya'lâ)
3795. Âişe demiştir ki: "O yalanlayıcı zevk ve refah sahiplerini bana bırak, onlara biraz mühlet ver [64] âyetinin nüzulü üzerinden fazla süre geçmemişti ki, Bedir savaşı meydana geldi.[65] (Ebû Ya'lâ)

Müddessir Sûresi

3796. Mücâhid dedi ki: İbn Abbâs Zemzem kuyusunun başında otururken bir adam geldi ve ona: "Dönüp gitmekte olan geceye andolsun ki [66] âyetini sordu. İbn Abbâs sustu. Ne zaman ki bir münâdi seslendi, o zaman "Donup gitmekte olan geceye andolsun ki" âyetini soran nerede?" diye sordu ve: "Maksat gecenin sonudur" diye cevap verdi. (Müsedded) [67]
3797. Habîbe veya Ümmü Habîbe demiştir ki: Biz, Aişe'nin evindeydik. Resûlullah (saDaDahu aleyhi vesellem) içeri girerek şöyle buyurdu: "Hangi İki Müslümanın ergenlik çağına gelmemiş üç çocuğu ölürse, onlar getirilerek cennetin kapısında durdurulur ve onlara: Siz ve babalarınız girin cennete denir İşte Allah Teâlâ'nın Artık onlara şefaatçilerin şefaati fayda vermez.[68] fetinden maksat budur. Babalar da oğullarının şefaatiyle buna nail olur."

Mürselât Sûresi

3798. Hz. Ali demiştir ki: "Şiddetle eserek (önlerine gelenleri) savuranlar! andotsun ki [69] âyetinden maksat "rüzgârlardır." ... Bunu uzun bir hadis içinde zikretmiştir. (İshâk) [70]
3799. İbn Abbâs demiştir ki: Aziz ve celil olan Allah'ın "Yoğunlaşmış bulutlardan şarıl şarıl bir su indirdik" [71]âyetinde geçen kelimesi "rüzgârlar da "şarıl şarıl akan su" demektir. (Ebü Yala) [72] "rüzgârlar",

Nebe' Sûresi

3800. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre ResÛlullah (saUallahu aleyhi vsellem) aziz ve celil olan Allah'ın: "Orada çağlarca kalacaklardır [73] âyeti hakkında şöyle buyurmuştur: "Ayette geçen hikfp kelimesi bin aydır. Bir ay otuz gündür.
Bir yıl, 360 gündür. Bir gün de, sizin hesabınıza göre bin yıla denktir. O-iik\b 30 000yıldır." {İbn EbîÖmer} [74]

Tekvîr Sûresi

3801. Hâlid b. Ar'are demiştir ki: Hz. Ali'ye (Akıp giden yıldızlardan [75] maksat nedir?" diye soruldu. "Yıldızlar" dedi... Bunu uzunca bir hadis içerisinde zikretmiştir, (fshâk)
3802. Şa'bî demiştir ki: Ben, minberdeki Hz. Ömer'i, "Nefisler eşleştirildiğinde [76] âyetini okuyarak "Nefislerin eşleştirilmesinden maksat, her topluluğun benzerleriyle birleştirilmesidir" derken işittim. (Ahmed b. Menî) [77]

İnşikâk Sûresi

3803. Ebû Râfi' demiştir ki: Hz. Ömer'in arkasında yatsı namazını kıldım. Namazda İnşikâk sûresini okudu ve tilâvet secdesi yaptı. (Müsedded) [78]
3804. İbn Abbâs demiştir ki: "Ki, siz elbette halden hale geçeceksiniz [79]
âyetini (Peygamberiniz): "Halden hale geçeceksiniz" diye açıklamıştır. (Ahmed b. Menî) [80]

Beled Sûresi

3805. Abdülazîz b. Ömer b. Abdülazîz demiştir ki: Bana Âmir oğullarından bir adam babasından naklen şöyle dediğini bildirdi: Ben, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldım. "Kendisini kimse görmedi mi sanıyor [81] âyetini okudu. (Ebû Ya'lâ) [82]

Duhâ Sûresi

3806. Hafs b, Saîd el-Kureşî el-A'ver demiştir ki: Bana annem, Resûlullah'ın hizmetçisi olan annesinden naklen bildirdi. Demiş ki: Bir köpek eniği Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesdlem) evinde divanın akma girip orada Ölmüş. Aradan dört gün geçtiği halde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseEem) vahiy gelmiyordu. Bunun üzerine: "Ey Havle! Resûlulah'ın evinde ne oldu da Cebrail artık bana gelmiyor? Peygamber'in evinde ne oldu?" buyurdu. Havle: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bugünkü günümüzden daha hayırlı bir gün görmedik" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki hırkasını aldı, onları giyinip çıktı. Kendi kendime: "Evi süpürüp toplasam" dedim ve süpürgeyi divanın altına doğru uzattım. Süpürgeye ağır bir şey takıldı. Onu çekmeye çalıştım. Sonunda bir enik Ölüsü olduğunu anladım. Onu elimle alıp evin arkasına attım. Sonra Allah'ın Nebisi (sallallahu aleyhi vesellem) sakalları titrer bir halde geldi. Kendisine vahiy inerken onu bir titreme alırdı. Hemen: "Havle! Beni ört!" buyurdu. O zaman ona: "Andolsun kuşluk vaktine. Ve sakinleştiği zaman geceye ki, Rabbin seni yalnız bırakmadı ve darılmadı. Ahiret senin için dünyadan daha iyi olacaktır. Rabbin sana verecek ve sen hoşnut olacaksın [83] âyetleri indi. Sonra uykusundan kalktı. Kendisine su koydum ve temizlenip hırkalarını giydi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [84]

Zilzâl Sûresi

3807. Ebû Esma anlatıyor: Hz. Ebû Bekir, Resûlullah (sallallahu) ile öğle yemeği yerken Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi veseüem) şu âyetler nazil oldu: "Her kim zerre kadar hayır işlemişse onu görecektir. Her kim, zerre kadar şer işlemişse onu görecektir [85] Hemen Ebû Bekir yemekten çekildi ve: "Ey Allah'ın Resulü! Yaptığımız bütün kötü amelleri(n karşılığını) görecek miyiz?" diye sordu. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Yaşadığınız tatsız haller, size verilen cezalardır. Hayır/iyiliğin karşılığı ise sahipleri için âhirete ertelenir" buyurdu. (İshâk) [86]

Mâûn Sûresi

3808. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs demişlerdir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bir hutbe irat etti.....Zikredilen oldukça uzun hadiste şunlara yer verilmiştir: "Kim komşusunun muhtaç olduğu bir zamanda ondan mâunu/yardımı esirgerse, kıyamet günü Allah da ondan lütfunu esirger ve onu kendisiyle baş başa bırakır. Allah kimi kendisiyle baş başa bırakırsa, o kimse helak olur. Allah onun günahlarını sonraya saklar ve hiçbir mazeretini kabul etmez." (el-Hâris) [87]

Kâfirim ve Kur'ân'in Sonuna Kadarki Sonraki Sûrelerin Fazileti

3809. Cübeyr b. Mut'im bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) bana: "Ey Cübeyr! İster misin ki, bir seyahate çıktığında yol arkadaşların içinde en yakışıklısı ve azığı en bol olanı sen olasın." "Evet. Anam babam sana feda olsun" dedim. "Öyleyse şu sûreleri oku: Kâfinin, Nasr, îhlas, Felak ve Nâs. Her sûreye Besmele'yle (Bismillahirrahmanİrrahîm ile) başla ve okuyuşunu yine Besmele'yle bitir" buyurdu. Cübeyr demiştir ki: Ben, zengin ve varlıklı biriydim. (Önceleri) Seyahate çıktığımda yol arkadaşlarımın en pejmürdesi ve en az azığı bulunanı olurdum. Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) bu sûreleri bana öğrettiğinden beri onları okumaya devam ettim ve ondan beri seyahatimden dönene kadar yol arkadaşlarımın en tertiplisi ve en bol azıklısı olurdum. {Ebû Ya'lâ)
3810. el-Cüreyrî demiştir ki: Bana Küfe halkından biri, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından birinden şöyle dediğini nakletti: Ben, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) yirmi küsur kez şöyle buyurduğunu işittim: "İlk iki rekatta okumak için İhlas ve Kafirûn sûreleri ne hoştur." (Müsedded) [88]
3811. Meymûn'un bildirdiğine göre İbn Abbâs demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Size, Allah'a şirk koşmaktan sizi kurtaracak bir kelime söyleyeyim mi? Uyuyacağınız, zaman Kafirûn sûresini okuyunuz" buyurdu Ya'lâ) [89]

Nasr Sûresi

3812. Ibn Ömer demiştir ki: Bu sûre, yani Nasr sûresinin tamamı Resûhıllah'a (salîallahu aleyhi vesdlem) Veda haccı sırasında Mina'da teşrik günlerinin ortasında indi. Allah Resulü (sülallahu aleyhi veseDem) onun bir veda olduğunu anladı... (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve Abd b. Humeyd) Hadis, Mekke Haremi bahsinde geçmişti.[90]

Tebbet Sûresi

3813. Esma binti Ebî Bekir anlatmaktadır: Tebbet sûresi nazil olunca kör Ümmü Cemil binti Harb vaveylayla çıkıp geldi. Elinde bir kaya vardı ve şöyle diyordu: "O Müzemmem'i (yerilen kişiyi) biz reddettik, onun dinini terk edip emrine isyan ettik."
Resûhıllah (sallallahu aleyhi vesellem) de Mescid'de (Kabe'de) oturmuş Kur'ân okuyordu. Ebû Bekir de onunla birlikteydi ve: "Ya Resûlallah! Kadm geldi. Seni görmesinden korkuyorum" diye endişesini bildirdi. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "O beni göremeyecektir" buyurdu ve Kur'ân okuyarak onunla korundu. Nitekim Allah Teâlâ: "Sen Kur'ân') okuduğun zaman biz, seninle âhirete inanmayanların arasına görünmez bir perde çekeriz [91] buyurmuştur. Kadın gelip Ebû Bekir'in başında durdu. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmedi. "Ey Ebû Bekir. Duydum ki arkadaşın beni hicvetmiş" dedi. Ebû Bekir: "Hayır. Bu Beyt'in Rabbine yemin ederim ki, o seni hicvetmedi" dedi. Bunun üzerine kadın "Kureyş bilir ki, ben onların efendilerinin kızıyım" diyerek çekip gitti. (Velîd ya da başka biri hadisinde şunları söylemiştir) Sonra bir gün Ümmü Gemîl Beyt'i tavaf ederken elbisesine takılıp düştü. Bunun üzerine: "Kahrolsun o Müzemmem (yerilmiş insan)!" diye beddua etti. Ümmü Hakîm binti'1-Muttalib dedi ki: "Ben iffetliyim, kimse benimle konuşamaz. Ben akıllıyım, kimse bana bilgiçlik taslayamaz. İkimiz de amcaoğullarındanız. Sonra arkasında daha bilgini Kureyş gelir." (el-Humeydî) [92]
3814. İbn Abbâs anlatmaktadır: Tebbet sûresi nazil olunca Ebû Leheb'in karısı, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi veseîlem) geldi. Ebû Bekir de Peygamber'in yanındaydı. Ebû Bekir onu görünce: "Yâ Resûlallah! Bu çirkef bir kadındır. Sana eziyet etmesinden korkuyorum. Kalkıp gitsen" dedi. Resûlullah (sallalîahu aleyhi vesellem): "O beni göremeyecektir" buyurdu. Kadın geldi ve: "Arkadaşın beni hicvetmiş" dedi. Ebû Bekir: "O şiir söylemez" diye karşılık verdi. Kadın: "Sen benim nazarımda doğruluğu ispatlanmış dürüst birisin" deyip oradan ayrıldı. (Ebû Bekir demiştir ki) Ben: "Yâ Resûlallah! O seni göremedi" deyince: "Bir melek kanadıyla sürekli beni örttü" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Bezzâr) [93]

İhlâs Sûresi

3815. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem): "Sizden biriniz uyumadan önce Kur'ân'in üçte birini okumaktan aciz kalır mı?" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Kim uyumadan önce Kur'ân'ın üçte birini okumaya güç/takat yetirebilir ki" denildi. O da: "İhlâs, Felak ve Nas sûrelerini okursa, Kur'ân'ın üçte birini okumuş gibi olur" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [94]
3816. Ubey b. Ka'b merfû olarak şöyle nakletmiştir: "Kim îhlas sûresini okursa, Kur'ân'ın üçte birim okumuş gibi, onun için iman eden ve şirk koşanların sayısınca iyilik/sevap yazılır. [95] (Ahmed b. Menî')
3817. el-AIâ Ebû Muhanımed es-Sekafî demiştir ki: Ben, Enes b. Mâlik'ten işittim.... Muâviye b. Muâviye el-Leysî'nin Tebuk'te Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi vesellem) olan kıssasıyla [96] ilgili hadisi zikredip O'nun Kul huvellahu ehad (İhlâs) sûresini çokça okuduğundan bahsetmiştir. [97] (Ahmed b. Menî')

Muavvizatân (Felak ve Nâs) Sûreleri

3818. Ubey b. Ka'b'ın bildirdiğine göre Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem); "Kim muavvizât sûrelerim (Felak ile Nâs sûrelerini) okursa, Muhammed'e indirilen bütün her şeyi okumuş gibi olur" buyurmuştur. (Ahmed b. Menî') [98]
3819. Amr b. Abese'nin bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında Felak ve Nâs sûrelerini okumuştur. Sonra Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Felak, cehennemdir" buyurdu. (Ebü Ya'lâ)
3820. Alkame demiştir ki: Abdullah (b. Mes'ûd) "Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) (kötülük ve istenilmeyen durumlardan) bunlarla sığınılmasını emretmiştir" deyip Muavvizeteyn sûrelerini Mushaf tan silerdi. Onları (Kur'ân olarak) okumazdı.[99] (Ebü Ya'lâ)

MENKIBELER KİTABI

Peygamberlik Alâmetleri (Mucizeler)

3821. Urve şöyle dedi: "Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminde Araplar arasında ilk riddet (dinden dönme) olayı, Yemâme'de ortaya çıkan yalancı peygamber Müseylime b. Habîb ile Yemen'deki Esved b. Ka'b el-Ansî olayıdır. Her ikisi de Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminde peygamberlik iddia ettiler. Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) onlar hakkında şöyle buyurdu: "Rüyamda iki kolumda altından iki bilezik gördüm. Onlara üfledim; uçup gittiler. Bunları Yemâme'nin yalancısıyla, San'a'mn yalancısına yordum." Bu hadisin senedinde kopukluk vardır. (Ishâk)
3822. Abdülmüheymin b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd rivayet ediyor: Babam bana dedemin şöyle dediğini rivayet etti: Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'i yapmadan önce bir odun kütüğünün üzerinde hutbe okuyordu. Mescid yapılınca ona bir de mihrab yapıldı. Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) onun üzerine çıkmaya yöneldiğinde odun kütüğü devenin yavrusuna hasretle inlediği gibi inledi. Bunun üzerine Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) elini odun kütüğünün üzerine koydu; böylece kütük sakinleşti. fİshâk) [100]
3823. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) vefatından önce bize bir hutbe okudu... Hutbesinde şunu da söyledi: "Ey insanlar! Şüphesiz bu ümmet içinde peygamberlik iddia eden otuz. yalancı çıkacaktır. Onların ilki Yemame'dekİ ile San'a'dahidir, [101] (İshâk)
3824. Ebû Musa'dan: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem) şöyle buyurdu: "Bana, söze en güzel şekilde başlama, özlü bir şekilde söyleme ve en güzel şekilde bitirme kabiliyeti ihsan edildi/' Biz: "Yâ Resûlallah! Yüce Allah'ın sana öğrettiğinden bize de öğret!" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) bize namazda okunan teşehhüd duasını öğretti. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [102]
3825. Câbir anlatıyor: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi veseüem) birlikte bir yolculuğa çıktım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çölde (abdest bozma) ihtiyacını gidermek istediği zaman gözden kayboluncaya dek uzaklaşırdı. Nihayet biz bir yere geldik, orada ne bir ağaç, ne de bir göze çarpan tabii yapı vardı. Bana: "Ey Câbir! Git şu kırbayı su ile doldur ve bana getir!" dedi.
Sonra benimle birlikte görünmeyene kadar yürüdü. Derken aralarında birkaç arşın bulunan iki ağaca rastladık. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) bana: "Ey Câbir! Git şu iki ağaca söyle; Resûlullah (salMahualeyhivesellem) arkanızda oturmak için bir araya gelin! diye emrediyor, de!" buyurdu. Ben gittim, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'in bana söylediklerini aynen söyledim; bunun üzerine iki ağaç yerinden çıkıp bir araya geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) de arkalarına oturdu. Sonra ağaçlar tekrar yerlerine döndüler.
Câbir anlatmaya şöyle devam etti: Bizler, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte başımızda kuşlar varmış gibi (dikkatli) otururken bir kadın çocuğuyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma geldi ve: Yâ Resûlallah! Şeytan bu çocuğu her gün üç defa yakalıyor!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce durdu, sonra çocuğu aldı ve kendisiyle eyer başının arasında bir yere koyarak: "Ey Allah'ın düşmanı kaybol! Ben Allah'ın Resulüyüm!" dedi. Sonra çocuğu annesine iade etti. Bizler yolculuğumuzdan dönerken tekrar aynı yerden geçtik. Aynı kadın çocuğuyla birlikte Resûlullah (sallallahu aleyhi veseflem)'in yanına geldi, iki tane de koç getirmişti. Şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Bu hediyeleri benden kabul et. Seni hak üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki, senden sonra eski durum bunun başına gelmedi!" Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) ise: "Bu koçlardan birisini alın, diğerini iade edin!" buyurdu.
Râvi anlatmaya devam ediyor: Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yoluna devam etti. Biz de onunla birlikte yürüyorduk. Öyle ki başımızın üzerine kuşlar konmuş gibi sessizdik. Birden azgın ve sahibinden kaçmış bir deve geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem)'in yanma gelerek secdeye kapandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) biraz durup: "Bu devenin sahibi kimdir?" diye oradakilere sordu. Ensâr'dan bir takım gençler: "Bu bizim devemizdir, yâ Resûlullah!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunun durumu nedir?" diye sordu. Gençler: "Yirmi seneden beridir bu deveyle su taşıyoruz; ancak şimdi yaşlandığından yağ bağladı ve iş yapamaz oldu. Onu boğazlayıp çocuklarımız arasında dağıtmak istedik" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu bana satınız!" dedi. Gençler: "Hayır, o senin olsun yâ Resûlullah!" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır, bu olmaz! O halde eceli gelinceye kadar ona iyilikle muamele edin!" dedi. Gençler: "Yâ Resûlallah! Biz hayvanlardan daha çok sana secde etmeye layığız!" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise: "Bir insanın diğerine secde etmesi yakılsaydı, kadınların kocalarına secde etmelerini uygun olurdu" dedi.[103] (İshâk)
3826. Hz. Peygamberin ashabından Habbân b. Buhh es-Sudâî anlatıyor: ResûluUah'a (saUaUahu aleyhi veseUem) benim kavmimin inkarcı bir kavim olduğu söylenmiş, bunu takiben kavmimin üzerine gönderilmek maksadıyla bir ordu hazırlandığını duydum. Ben hemen onun yanma gidip: "Doğrusu benim kavmim İslam üzeredir" dedim; Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem): "Öyle mi?" diye sordu. Ben: "Evet!" dedim. O gece sabaha kadar onunla kaldım. Sabah olunca namaz için ezan okudum. Bana bir kap verdi, onun içinde abdest aldım. Resûlullah (saDallahu aleyhi vesellem) elini kaba koydu; parmaklarından pınar gibi sular akmaya başladı. Sonra da: "Sizden kim abdest almak istiyorsa, gelsin abdest alsın!" buyurdu. Ben de abdest aldım, namaz kıldım ve Resûlullah (sallalMhu aleyhi vesellem) beni kavmimin başına emir (komutan) tayin etti. Onların zekâtlarını toplamamı söyledi. Bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi ındkntfin huzuruna gelerek: "Yâ Resûlallah! Filan adam bana zulmetti!" diye şikayet etti. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): -Müslüman kişi için emirlikte (komutanlıkta) hayır yoktur!" dedi. Sonra bir başka adam geldi ve kendisine sadaka vermesini istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sadaka, başta ağrıya, karında da yanmaya ve hastalığa sebeptir!" buyurdu. Ben, bunları işitince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gelerek ona emirlik ve sadaka toplama emri yazılı olan iki sayfamı iade ettim Bana: "Ne oldu?" diye sordu. Ben: "Yâ Resûlallah! Senden işittiklerimden sonra daha ben nasıl bunu kabul ederim!" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Mesele işittiğin gibidir!" buyurdu. {Bu iki hadisi İshâk rivayet etmiştir).[104] (el-Hâris)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesllem)' in Cömertliği ve Keremi

3827. Câbir, deve ile ilgili yukarıdaki hadisi anlattıktan sonra şöyle devam eder: Yahudilerden bir adamla karşılaştım. Ona, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellern)'in yaptığını anlattım. Yahudi buna şaşırıp kaldı ve: "Hem para verdi, hem de deveni verdi ha!" dedi.[105] (Ebû Ya'lâ)

3828. Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Size en cömerdin kim olduğunu söyleyeyim mi? Cömertlerin cömerdi Allah'tır. Ben de Ademoğuüarımh en cömerdiyim. " (Ebû Ya'lâ) [106]

3829. Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Muhacirlerden bir adam zayıf ve fakir idi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir ihtiyacı için gelmek arzusundaydı. Onunla yalnız kalıp ona ihtiyacım söylemek istiyordu. Tâ ki Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) onun ihtiyacım gidersin. Resûlullah (salkllarıu aleyhi vesellem) o sırada Bathâ denilen yerde kamp kurmuştu. Geceleyin Kabe'ye gelip tavaf ediyor, seher vakti olunca da geri dönüyor ve ashabına sabah namazım kıldırıyordu. Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabahlaymcaya kadar tavafta durdu. Devesine binince adam gelip Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem)'in devesinin yularını tuttu ve: "Yâ Resûlallah! Sana bir ihtiyacım var!" dedi Resûlullah (saüallahn aleyhi vesellem): "İhtiyacım mutlaka giderilecek!'1 buyurdu Ancak adam ısrar etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın kendisini namaza yetişmekten alıkoyacağından korkunca, onu kamçısıyla hafif şekilde itti ve gitti. Gelip ashabına sabah namazını kıldırdı, sonra da yönünü cemaate döndü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazdan sonra yönünü onlara döndüğünde sahabeler bir şeyin meydana geldiğini ve bir olaym olduğunu anlarlardı Oradakiler Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'in etrafına toplandılar. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Az önce kendisini ittiğim kimse nerede?" diye sordu. Kimse kalkmayınca tekrar sordu ve: "Eğer burada ise kalksın!" dedi. Adam çekinerek: "Allah'a ve Resûlü'ne sığınırım!" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Yaklaş, yaklaş!" dedi. Nihayet adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yaklaştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın önüne oturdu, ona kamçıyı verdi ve: "Kamçını al ve hakkını benden al!" dedi. Adam: "Peygamberini kamçılamaktan Allah'a sığınırım!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kamçını al. Bunda bir sakınca yoktur!" buyurdu. Adam: "Peygamberini kamçılamaktan Allah'a sığınırım!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır ya kamçılarsın, ya da beni affedersin!" dedi. Adam kamçıyı attı ve: "Hakkımı sana bağışladım ya Resûlallah!" dedi. Bu arada Ebû Zer kalktı ve: "Yâ Resûlallah! Akabe gecesini hatırlıyor musun? Hani ben senin bineğini sürüyordum, sen ise uyuyordun. Yavaşlayıp devenin yularını çektiğim zaman sen yüz çevirince, seni hafif bir şekilde dürttüm ve "Yanma bir topluluk geldi!" dedim. Sen o zaman: "Bunda bir sakınca yoktur!" demiştin. "İşte yâ Resûlallah! Sen de benden hakkını al!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Seni bağışladım/' buyurdu. Ebû Zer: "Yâ Resûlallah! Benden hakkını al! Bu bana daha sevimlidir" dedi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) ondan hakkını aldı. Ebû Zer'in kamçının acısıyla (veya açlıktan) yerde süründüğünü gördüm. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Allah'tan korkunuz. Allah'a yemin olsun ki bir mümin bir mü'mine zulmederse Allah Teâlâ kıyamet günü elbette ondan intikam alır." (Abd b. Humeyd) [107]

Resûlullah (Sanallahu Aleyhi Vesellem)'İn Duasının Bereketi

3830. Hârice b. Zeyd, Usâme b. Zeyd b. Hârise'nin şöyle dediğini rivayet ediyor: Resûlullah'la (saMahualeyhiveseUem) birlikte hac yolculuğuna çıktık. Batn-1 Ravhâ'da konakladık. Bu arada bir kadın çocuğuyla birlikte Resûlullah (sallaüahu aleyhi veseflem)'in yanma gelerek ona selâm verdi ve şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Bu, oğlum filandır. Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki bu çocuk doğduğundan şimdiye kadar -veya buna benzer bir ifade kullandı-hep bir varlığın etkisindedir!" Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) çocuğa eğildi, eliyle onu okşadı, sonra ağzını açıp çocuğun ağzına tükürdü. Sonra da: "Ey Allah'ın düşmanı çık! Ben Allah'ın Resulüyüm!" buyurdu. Sonra çocuğu annesine verdi ve: "Bu çocuğu al! İnşallah bugünden sonra o çocukta seni endişelendirecek hiçbir şey görmeyeceksin!" dedi.

Usâme anlatmaya devam ediyor: Biz hacdan döndükten sonra tekrar Ravhâ'da konakladık. Aynı kadın çocuğuyla birlikte ateşte pişirilmiş bir koçla gelerek: "Yâ Resûlallah! Ben sana çocuğunu getiren kadınım. Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki senden sonra bu ana kadar bu çocuğun başına beni endişelendiren hiçbir şey gelmedi!" dedi.

Usâme der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) bana dedi ki: "Ey Üseym! (Zühri der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Usâme'ye bu şekilde tahmis ederek seslenirdi) Bana bir budunu ver!" Ben bir budunu çıkarıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi-vesellem) verdim, onu yedi. Sonra tekrar: "Ey Üseym! Bana bir but daha ver!" dedi. Ben tekrar budu kaldırdım ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdim. Sonra: "Ey Üseym! Bana bir tane daha ver!" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Sana bir budunu verdim, onu yedin. Tekrar <bana bir budunu ver> dedin, onu da verdim, yedin. Sonra tekrar bir but daha istedin. Hâlbuki koyunun iki budu olur" dedi. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Eğer but vermek için eğilseydin, sana söylediğim sürece hep bir but bulacaktın!" buyurdu. Sonra: "Ey Üseym! Kalk ve Resûlullah'ı (sallaBahualeyhiveseUem) gizleyecek bir yer araştır!" buyurdu. Ben çıktım ve insanlar arasından uzaklaştım. Fakat birini gizleyecek bir yer bulamadım. Çünkü insanlar iki dağın arasını doldurmuştu. Gelip durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdim. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Sen hiç ağaç veya taş gördün mü?" dedi. Ben: "Evet, bazı küçük hurma ağaçları ve yanlarında taşlar buldum" dedim. Resûlullah (saMkhu aleyhi vesellem): "Ey Üseym! Git o hurma ağaçlarına de ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yan yana gelmenizi emrediyor, tâ ki Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) abdest bozması için bîr sütre olasınız. Sonra aynı şeyi taşlara da söyle!" buyurdu. Ben hurma ağaçlarının yanma vardım ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesel]em)'m bana söylediği şekilde onlara emrettim. Hz. Peygamber'i hak üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki, sanki ağaçlar yerlerinden kökleriyle ve topraklarıyla çıkıp birbirinin yanma geldiler ve birbirlerine yapıştılar. Sanki tek bir hurma ağacı oldular. Sonra aynı şeyi taşlara söyledim. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) hak üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki, sanki taşlar bir araya geldi, üst üste konuldu ve bir duvar oluşturdular. Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gelip durumu ona bildirdim. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Şu kırbayı al!" dedi. Hemen onu aldım. Sonra yürümeye başladık. Onlara yaklaştığımızda ben, Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi vesellem) önce gidip kırbayı oraya koyup çıktım. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) kazayı hacet için oraya girdi. Sonra kırbayı taşıyarak çıktı. Ben kırbayı elinden aldım. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çadırına girince bana: "Ey Üseym! 0 hurma ağaçlarının yanına git ve onlara: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) size emrediyor: Her ağaç kendi yerine dönsün! Aynı şeyi taşlara da söyle!" buyurdu. Ben ağaçların yanına gittim ve onlara Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerini söyledim. Resûlullah'l (sallallahu aleyhi veseEem) hak Üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki taşlar ve ağaçlar birbirlerinden sökülüp tekrar eski yerlerine döndüler. Sonra ben, Resûlullah (salkllahu aleyhi veseüem)'in yanma dönüp durumu ona anlattım. (Ebû Ya'lâ) Hadisin isnadı kasendir, zira senedindeki Muâviye b. Yahya es-Sadefî zayıf bir ravidir. Ancak İmam Ahmed'in Ya'lâ tarikinden olan rivayeti bunun şahididir. [108]

3831. Resûlullah (salbllahu aleyhi veselkm)'in ashabından Ziyâd b. el-Hâris es Sudâî anlatıyor: Resûlullah (salMahu aleyhi veseEem)'in yanına vardım ve ona Müslüman olduğumu bildirip biat ettim. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in benim kavmimin üzerine bir ordu gönderdiğini haber aldım. Ona-"Yâ Resûlallah! Orduyu geri çevir. Ben, sana kavmimin Müslüman olacağına ve sana itaat edeceğine dair teminat veriyorum!" dedim. Resûlullah bana: "o halde git ve onları geri çevir!" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Devem yoruldu!" dedim. Resûlullah: "Ey Suda'nın kardeşi! Belli ki sen kavmin arasında itaat edilen bir kişisin!'1 dedi. Ben: "Hayır, yâ Resûlullah. Allah onlara hidayet verdi" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Seni onların başına emir (komutan) tayin edeyim mi?" dedi. Ben: "Olur yâ Resûlullah!" dedim. Bana bir mektup yazdırıp verdi ve beni onların başına emir tayin etti. Ben: "Yâ Resûlallah! Onların zekatlarından bana bir şey ayır!" dedim. Sonra Allah'ın Resulü (sallalbhu aleyhi veseOem) ayrı bir mektup yazdırdı ve bana verdi. Bir sefer esnasında bir yerde konakladığımızda oranın halkı gelip emirlerini şikayet etti ve: "Yâ Resûlallah! Cahiliyede bizimle kendi kavmi arasında olan bir şeyi bizden aldı!" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunu gerçekten yaptı mı?" diye sordu. Onlar: "Evet!" dediler. Resûlullah ashabına döndü -ki ben de aralarındaydım- ve: "Mü'min kişi için emirlikte hayır yoktur!1' dedi. Sudâî der ki: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in bu sözü bana tesir etti. Sonra bir başka adam geldi ve Resûlullah'dan kendisine sadaka vermesini İstedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim ihtiyacı olmadığı halde insanlardan isterse bu, başta ağrıya, karında da hastalığa sebeptir!" dedi. Adam tekrar: "Bana zekât ver!" dedi. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem): "Allah Teâlâ, bir peygamberin ve başkasının, kendilerine zekât verilenlerin dışında bir kimseye zekat vermesine razı olmaz! Bu konuda Allah, hükmünü verip zekatı taksim etmiştir. Eğer sen de bu kimselerden isen, sana hakkını veririm, -yahut- sana hakkını veririz" dedi.

Sudâî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bu sözü de bana tesir etti. Çünkü ben, zengin olduğum halde Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi vesellem) istekte bulunmuştum. Sonra Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) sabah vakti bizimle birlikte yürüdü. Ben, onun yanından ayrılmadım, güçlü biriydim. Arkadaşlarım ise geri kalıyorlardı. Öyle ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/İn yanında benden başka kimse kalmadı. Sabah ezanı vakti olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezan okumamı emretti, ezanı okudum ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Kamet getireyim mi?" diye sordum. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) doğu tarafına bakıp: "Hayır!" dedi. Nihayet şafak söktü ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyacını gidermek için dışarı çıktı. Sonra yanıma geldi ve: "Ey Sudâî kardeş! Su var mı?" diye sordu. Ben: "Hayır, çok az su var. O da sana yetmez!" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O az suyu bir kaba koy ve yanıma getir!" dedi. Ben de o suyu bir kaba koyup Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem/in yanma getirdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) avucunu suyun içine daldırdı, sonra çıkardı; bütün parmaklarından sular akıyordu. ilEy Sudâî kardeş! Eğer Allah'tan utanmasaydım hem kendimizin su ihtiyacım, hem de başkalarının ihtiyacını giderirdim!" buyurdu. Sonra: "Ashabıma seslen: Kimin suya ihtiyacı varsa gelsin!>" buyurdu. Ben de seslendim; dileyen gelip su aldı. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza kalktı. Bilâl kamet getirmek isteyince Resûlullah (salfallahu aleyhi vesellem): "Sudâîkardeş ezan okudu; kameti de o getirsin!" dedi. Ben, namaz için kamet getirdim. Namaz bittikten sonra bana verdiği mektuplarla birlikte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in yanma gittim ve ona: "Yâ Resûlallah! Beni bu iki mektuptan muaf tut!" dedim. Resûlullah: "Sana ne oldu ki?!" diye sordu. Ben: "Senden işittiklerimden dolayı beni muaf tutmanı istiyorum! Çünkü sen: Mü'min kişi için emirlikte hayır yoktur! dedin. Hâlbuki ben, Allah'a ve Resulüne iman eden biriyim. Sonra sen: Kim ihtiyacı olmadığı halde insanlardan mal isterse bu, başta ağrıya, karında da hastalığa sebeptir! dedin. Ben ise ihtiyacım olmadığı halde senden istekte bulundum" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Gerçekten öyledir. Dilersen kabul et; dilersen bırak!" dedi. Ben de: "Bırakıyorum!" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "O halde başınıza emir tayin edebileceğim birini bana göster!" buyurdu. Ben de kendisini ziyarete gelen heyetin içinden bir adamı gösterdim; onu başınıza emir tayin etti. Sonra ben: "Yâ Resûlallah! Bizim bir kuyumuz var, kış olduğu zaman suyu bize kâfi geliyor; ancak yaz olduğu zaman suyu azalıyor. O zaman da çevredeki kuyulara gidiyoruz. Hâlbuki biz müslüman olduk, etrafımızdakilerin hepsi de düşmanımızdır. Kuyumuzun bereketlenmesi için Allah'a dua et ki suyu bize yetsin,

başkasına muhtaç olmayalım!" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yedi küçük taş istedi, onları eliyle ovdu ve taşların üzerine okudu. Sonra da: "Bu taşları götürün, kuyuya vardığınız zaman Bismillah diyerek teker teker onları kuyuya atın!" buyurdu. Sudâî der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in dediği şekilde yaptık; (suyun bolluğundan) artık kuyunun dibini göremez olduk." (el-Hârİs) [109]

3832. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle hayırduada bulundu: "Ey Allahım! Ona mal ve evlat ver!" Ben, Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem)'in bu duasından sonra benden daha kolay ve güzel yaşantısı olan birine rastlamadım. Ben şu kendi ellerimle yüzden fazla çocuğumu defnettim. Size torunlarımdan bahsetmiyorum; çocuklarımı söylüyorum!" dedi. (EbÛ Ya'lâ) Bu hadis, Küîüb-i Sitte sahipleri tarafından son ifadesi olmaksızın verilmiştir. [110]

3833. Câbir anlatıyor: Biz, Resûlullah'la (saMahu aleyhi vesellem) birlikte pazarda İken bir kadın Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem)'in üzerinde olduğu merkebin yularını tuttu ve: "Yâ Resülalallah! Kocam bana yaklaşmıyor. Benimle onun arasını ayır!" dedi. O sırada kocası geçiyordu. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) onu çağırttı ve: "Onunla aranda ne var? Gelmiş, senin uzak durduğundan şikâyet ediyor! Ona yanaşmadığından şikâyet ediyor}" dedi. Adam: "Yâ Resülallah! Onunla bu gece ilişki kuracaktım!" dedi. Kadın ağlayarak: "Hayır, yalan söylüyor! Benimle onun arasını ayır, yâ Resülallah! Çünkü Allah'ın mahlûkatı arasında en çok kızdığım ve nefret ettiğim kimse budur!" dedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) kadının bu sözü üzerine gülümsedi, sonra kadının başı ile adamın başını tutup bir araya getirdi ve şöyle dua etti: "Ey Allahım! Bu ikisini birbirine yaklaştır!"

Câbir anlatmaya devam ediyor: Allah'ın dilediği kadar zaman geçtikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar pazardan geçerken baktık ki kadın, başının üzerinde tabaklanmış deri taşıyor. Kadın, Resûlullah'ı (saMahu aleyhi vesellem) görünce derileri attı ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gelip şöyle dedi: "Yâ Resülalallah! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, Allah Teâlâ'nm mahlûkatı arasında senden sonra kocamdan daha çok sevdiğim kimse yoktur!" dedi.[111] (Ebü Ya'lâ)

3834. Ebû Talha anlatıyor. Mescid'e girdiğimde Resûlullah'ın (sallallahualeyİTi vesellem) yüzünden aç olduğumu anladım. Hemen çıkıp Ümmü Süleym'in yanma gittim. -Ümmü Süleym, Enes b. Mâlik'in annesidir, Mâlik b. Enes'in nikahı altındaydı.- Ona dedim ki: "Ey Ümmü Süleym! Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem)'in yüzünden aç olduğunu anladım. Yanında yiyecek bir şey var mı?" dedim. Kadın eliyle işaret ederek: "Yanımda az bir şey var" dedi. Ona: "O halde onu hazırla!" dedim ve Enes'i Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdim. Enes'e: "Resûlullah'ın yanma git, kulağına gizlice söyleyerek onu evimize çağır!" dedim. Enes, Resûlullah (sallallahualeyhi veselkm/in yanma gidince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey oğul! Baban bizi çağırman için seni gönderdi değil mi?" dedi. Enes: "Evet!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına; "Bismillah deyip kalkın, gidelim!" dedi. Enes hızlıca koştu ve Ebû Talha'mn yanma geldi ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) ashâbıyla birlikte geliyor!" dedi. Ebû Talha der ki: Dışarı çıktım ve Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kapının yanında merdiven dibinde karşıladım. Ona: "Yâ Resûlalallah! Bize ne yaptın? Yüzünden aç olduğunu anladım, sana yiyeceğin bir şeyler yaptık" dedim. Resûlullah: "İçeri gir, müjdeler olsun sana!" dedi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem.) içeri girdi, kabı eline aldı, onu düzeltti ve: "(Yiyecek) bir şey var mı?" dedi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içinde bir şeyler olan, belki de hiç olmayan küçük bir kap daha getirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle kabı sildi, sonra da: "Onar onar içeri girsinterV dedi. Her giren doyuncaya kadar yedi, nihayet herkes yiyip doydu. Sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) artan yiyecek için: "SİZ ve çocuklarınız, da yiyiniz}" buyurdu; onlar da yedi ve doydu. (Ebû Ya'lâ) Bu hadis, Sahîh'te Enes'den verilmiştir.[112] (Ebû Ya'lâ)

3835. Enes b. Mâlik, annesinden naklediyor: Benim bir koyunum vardı, onun yağını bir kaba koydum, kap doldu. Sonra da onu himayemdeki bir kıza verip: "Bunu Resûlullah'a götür!" dedim. Kız onu aldı ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü. "Yâ Resûlallah! Bu yağı Ümmü Süleym (Enes'in annesi) sana gönderdi" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseBem): "Kızın getirdiği yağı alın!" buyurdu. Kap boşaltıldı ve kıza geri verildi. Kız tekrar Ümmü Süleym'in yanma vardığında kabın dolu olup taştığını gördü. Ümmü Süleym: "Ey kız! Sana bu yağı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürmeni söylemedim mi?" dedi. Kız: "Evet, Resûlullah'ın yanma götürdüm! Eğer bana inanmıyorsan git kendin sor!" dedi. Ümmü Süleym kızla birlikte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gitti ve: "Yâ Resûlallah! Bu kızı, içinde yağ olan bir kapla sana gönderdim" dedi. Resûlullah (saüaüahu aleyhi vesellem): "Evet, kız yağı getirdi" buyurdu. Ümmü Süleym: "Seni hidayet ve hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, kız geri geldiğinde kabımız yağdan dolup taşıyordu!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Buna şaşıyor musun? Allah, Nebisini doyurduğu gibi seni de doyurdu. Yiyiniz ve yediriniz!" buyurdu. Ümmü Süleym der ki: "Eve geldim ve o yağı filan filan kaplara koydum. Kabın içinde de bir veya iki ay kullanacağımız kadar ayırdım. [113] (Ebû Ya'lâ)

3836. İbn Ömer'den: Ben, Resûlullah'la birlikte otururken yanma bir bedevi geldi ve: "Allah'tan başka ilah olmadığına, senin de onun Resulü olduğuna şehadet eden ne var?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhivesellem): "Sana kim şahitlik etsin?" diye sordu; "Bu ağaç!" dedi. ResûluUah ağacı çağırdı. Vadinin kıyısındaki ağaç yeri yararak geldi ve önünde durdu. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan şahitlik etmesini istedi. O da: "Senin Allah'ın Resulü olduğuna şehadet ederim" dedi. Bunu üç defa tekrarladı, sonra da eski yerine döndü. Bunun üzerine bedevi: "Kavmime gideyim, sana tâbi olurlarsa onları alıp sana getireyim. Eğer sana tâbi olmazlarsa, sadece ben dönüp sana katılırım" dedi. (Ebû Ya'lâve Bezzâr) [114]

3837. Ömer b. el-Hattâb anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hacun'da üzüntülü ve sıkıntılı bir halde oturuyordu. Şöyle dua etti:"£y Allahım! Bugün bana öyle bir mucize göster ki kavmimden beni yalanlayanlara artık aldırmayayım!" dedi. Ona: "Bir ağacı çağır!" denildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine taraflarında bir ağacı çağırdı, ağaç yeri yararak Resûlullah'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Ona selâm verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ağacın tekrar yerine dönmesini emretti; ağaç yerine gitti. Sonra şöyle buyurdu: "Bundan sonra kavmimden beni yalanlayanlara asla aldırmam. " (Ebû Ya'lâ) [115]

3838. Hammâd bu hadisi şu ifadelerle nakletmiştir: Müşrikler, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in davetini kabul etmeyip reddedince Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) Hacun'da: "Yâ Rabbi! Bana bir mucize göster" diye dua etti. Ona bir ağaç çağırması söylendi. O da ağacı çağırdı. Sonra yerine dönmesini emretti, o da yerine döndü. (Bezzâr) Daha sonra Bezzâr, hadisin sadece bu kanalla rivayet olunduğunu belirtti.

Konuyla ilgili olarak bundan önceki bölümde Usâme hadisi vardır.

Allah'ın O'na, Yanlarında Olmadığı Halde Düşmanlarının ve Başkalarının Konuştuklarım Bildirmesi

3839. Abdullah b. Ebî Bekir'den: Ebû Süfyan Mescid'in bir kenarında oturuyordu. Bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elbisesine bürünerek evinden çıktı. Ebû Süfyan oturduğu yerden: "Acaba bu ne ile beni mağlup etti?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Süfyân'm yanma gelip eliyle onun sırtına vurdu ve: "Seni Allah ile mağlup ettim!" dedi. Ebû Süfyan: "Senin Allah Resulü olduğuna şahitlik ederim" dedi. (el-Hârİs) [116]

3840. Resûlullah (sallaUahualeyhivesdlemj'in azatlısı Sefine bildiriyor: Resûlullah (salMOahu aleyhi vesellem) Mescid'İ yapınca oraya bir taş koydu. Sonra da: "Taşımın yanına Ebû Bekir taşını koysun!" buyurdu. Sonra: "Ebû Bekir'in taşının yanına Ömer taşını koysun, sonra da Ömer'in taşının yanına Osman taşını koysun" buyurdu. Ardından şöyle dedi: "İşte bunlar benden sonra halife olacak kimselerdir." (el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) [117]

3841. Hz. Âişe bildiriyor: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Medine mescidini sahîh hükmüyle- başka bir lafızla el-HâkÎm tahrîc etmiştir." bina ettiğinde, bir taş getirip duvara koydu. Sonra Hz. Ebû Bekir bir taş getirdi ve duvara koydu. Sonra Hz. Ömer bir taş getirdi ve duvara koydu. Sonra Hz. Osman bir taş getirdi ve duvara koydu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bu durum sorulunca şöyle buyurdu: "Bu durum, benden sonraki halifelik hidir," (Ebû Ya'lâ) [118]

3842. Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir bahçenin yanma geldi ve içeri girdi. Sonra birisi geldi ve kapıyı çaldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Enes! Kalk ve kapıyı aç, sonra da onu cennetle ve benden sonra halife olmakla müjdele!" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Bunu ona söyleyeyim mi?" dedim. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Olur!" dedi. Kapıyı açtığımda Ebû Bekir'le karşılaştım. Ona: "Cennetle ve Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra halifelikle sana müjdeler olsun!" dedim. Sonra başka birisi geldi ve kapıyı çaldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı şeyleri onun hakkında da söyledi. Kalkıp kapıyı açtığımda Ömer'le karşılaştım. Ona: "Cennetle ve Ebû Bekir'den sonra halifelikle sana müjdeler olsun!" dedim. Sonra bir başkas geldi ve kapıyı çaldı. Resûluliah (saüallahu aleyhi veselîem): "Ey Enes! Kalk ve kapı aç! Geleni cennetle ve Ömer'den sonra halifelikle ve şehitlikle müjdele!" dedi Ben kalktım. Kapıyı açtığımda Osman'la karşılaştım. Ona: "Cennetle y Ömer'den sonra halifelikle sana müjdeler olsun. Şüphesiz sen şehit edileceksin!" dedim. Sonra içeri girdi ve: "Yâ Resûlallah! Allah'a yemin olsun ki, sana biat ettiğimden beri şarkı söylemedim, hayal kurmadım ve âletime dokunmadım" dedi. Resûluliah (sallallahu aleyhi vesellem) da: "Evet, aynen öyledir ey Osman!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) Bu hadis uydurmadır. [119]

Resûluliah (Sallallahu Aleyhi Vesllem) Fiziki Güzelliği ve Ahde Vefası

Bu konuyla ilgili olarak Alışveriş bölümünde Târik b. Abdillah hadisi geçmişti. [120]

Resûluliah (Sallallahu Aleyhi Vesllem)'İn Hayvanların Dilini Bildiği

3843. Şimr b. Atiyye, Cüheyne -veya Müzeyne'li- bir a.damdan naklediyor: Resûlulîah (saüalbhu aleyhi vesellem) sabah namazı kıldıktan sonra yüze yakın dizlerini dikmiş oturan kurt gördü. Resûluliah (saMMıu aleyhi vesellem): "Bunlar, kurtların elçileridir; artık yemeklerinizden vermenizi istiyor, bunun dışındaki şeylerde size güvence veriyorlar" dedi. Fakat sahabiler muhtaç olduklarını söylediler (ve vermediler). Ravi der ki: "Bunun üzerine kurtlar uluyarak geri döndüler." (Ahmed b. Menî') [121]

Resûluliah (Sallallahu Aleyhi Vesllem)'İn Elinin ve Tükürüğünün Bereketi

-2449 nolu Râfi b. Hadîc'in hadisine bakınız. Râfi karın ağrısından Resûlullah'a (saUallahu aleyhi vesellem) şikâyet etmiş, Resûluliah (saMahu aleyhi vesellem) eliyle onun karnını meshetmiş ve karın ağrısı gitmişti.

Ayrıca "Duasının Bereketi" bölümünde Usâme hadisine [122] Evlilik kitabında Nişanlılık bölümünde Enes hadisine bakınız. [123]

3844. Habîb b. Füveyk'ten: Babası, Resûluliah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma geldiğinde gözlerinde beyaz bir perde olduğundan hiçbir şey göremiyordu. Resûluliah

(sallallahu aleyhi vesellem): "Gözüne ne oldu?1' diye sordu. O da: "Devemi sürerken ayağımı yılan yumurtasının üzerine koydum; bunun Üzerine gözlerimde bir beyazlık oluştu" dedi. Resûluliah (sallallahu aleyhi vesellem) onun gözlerine üfledi; adamın gözleri açıldı. Öyle ki seksen yaşında olduğu ve iki gözü beyazlaşmış olduğu halde ipi iğnenin deliğinden geçirdiğini görüyordum.[124] (Ebû Bekir b. E:İ Şeybe)

3845. İbn Ömer'den nakledilmiştir: Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) bir sabah dışarı çıktı ve şöyle buyurdu: "Sabah namazından önce rüyamda sanki bana bazı anahtarların ve tartıların verildiğini gördüm. Ben tartının bir kefesine, bütün ümmetim ch'zer kefesine kondu; ben ağır geldim. Sonra Ebû Bekir geldi. O tartının bir kefesine, bütün ümmetim diğer kefesine kondu; Ebû Bekir ağır geldi. Sonra öner getirildi. Terazinin bir kefesine Ömer, diğer kefesine ümmetim konuldu; Ömer de ağır geldi. Sonra Osman getirilip tartıldı. O da ümmetime ağır geldi. Sonra uyandım ve başımı kaldırdım." (Abd b. Humeyd) [125]

3846. Abdurrahman b. el-Hâris b. Ubeyde, dedesinden naklediyor: Ebû Zer'in gözlerine hastalık feâbet etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun gözüne tükürdü; gözleri eskisinden daha sağlam oldu. (Ebû Ya'lâ) [126]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesllem)'İn Kanı İle İdrarının Temiz Oluşu

3847. Âmir b. Abdillah b. ez-Zübeyr anlatıyor: Babası, Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) kan aldırırken yanma gitmişti. Kan alma işi bitince ona: "Ey Abdullah! Şunu al ve kimsenin görmediği bir yere götür dök!" dedi. O ise Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi vesellem) uzaklaştıktan sonra kanı alıp içti. Döndüğünde ona: "Ey Abdullah! Kanı ne yaptın?" dedi. O: "HİÇ kimsenin göremeyeceği en gizli bir yere koydum" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Belki de onu içtin!" buyurdu. Ben: "Evet!" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Niçin kanı içtin? insanlar senden, sen de insanlardan uzak olasınV dedi. Ebû Seleme dedi ki: Bunu Ebû Asım'a anlattım; dedi ki: "Abdullah'taki kuvvetin içtiği o kandan kaynaklandığına inanırlardı." (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [127]

3848. Sefine'den nakledilmiştir: Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) kan aldırdı. Sonra da bana: "Bu kanı al, insanların ve hayvanların görmediği bir yere göm!" dedi. Ben kanı aldım ve görünmeyen bir yere gittim. Resûlullah (sallallahualeyhiv^ellem)'in yanına dönünce bana: "Kanı ne yaptın?" diye sordu. Ben de: "Onu içtim!" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gülümsedi. (Bezzâr) [128]

3849. Ümmü Eymen'den: ResûluUah (salkllahu aleyhi veseUem)'in akşam içine bevl ettiği bir kabı vardı. Her sabahladığında: "Ey Ümmü Eymen! Şu kaptaki bevli dök!" derdi. Bir gece kalktığımda susamıştım. Ben de Resûlullah'ın (sallallahuaieyhivesellem)bevl ettiği kaptakînİ İçtim. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem):
"Ey Ümmü Eymen! Kaptakini götür dök!" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Gece kalktığımda susamıştım, içindekini içtim" dedim. Hz. Peygamber (sallallahualeyhi vesellem); "Bugünden sonra sen asla karın ağrısından şikâyet etmeyeceksin!" buyurdu. (Bezzâr} [129]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)' İn Elinin Bereketi, Eliyle Erkeklerin ve Kadınların Yüzlerini Meshettiği ve Kadınlara Dokunmaktan Kaçındığı

3850. Hanzale'nıin nakline göre Enes anlatıyor: Bir kadın Resûlullah'ın (saUallahu aleyhi veseUem) yanına geldi ve ona: "Yâ Resûlallah! Elini yüzüme sür ve benim için Allah'a dua et!" dedi. ResûluUah (saMahu aleyhi vesellem) elini kadının yüzüne sürdü ve ona hayır duada bulundu. Kadın: "Yâ Resûlallah! Elini aşağı indir!" dedi. ResûluUah (saUallahu aleyhi vesellem) elini kadının boyun altına kadar indirdi. Sonra kadın: "Elini daha aşağıya indir!" dedi. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu kabul etmedi ve elini kadından çekip uzaklaştırdı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)

3851. Hanzale es-Sedûsî anlatıyor: Bir kadın Resûlullah (saüallahu aleyhi veseUem)'in yanma gelip, elini yüzüne sürmesi ve kendisine hayır duada bulunmasını istedi. Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseUem) de yüzünü meshetti ve ona hayır duada bulundu. (Eİİ göğsünün üst tarafında iken) kadın: "Yâ Resûlallah! Elini aşağıya indir!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (saüaliahu aleyhi vesellem): "Benden uzak dur!" buyurdu. (Müsedded) Bu hadisin senedinde Enes yoktur.

3852. Enes'ten bildirilmiştir: Bir kadın Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elini onun yüzüne sürdü. Çünkü kadınlar Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in yanma geliyor, o da elini onların yüzüne sürüyor ve onlara dua ediyordu. Kadın: "Yâ Resûlallah! Elini daha aşağıya indir!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elini çekip aldı ve: "Benden uzak dur" buyurdu. (Ebû Ya'lâ)

Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'in Hayatta İken ve Öldükten Sonraki Bereketi

3853. Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm) şöyle buyurdu: "Hayatım sizin için hayırlıdır; benimle konuşuyorsunuz, ben de sizinle konuşuyorum. Ölümüm de sizin için hayırlıdır; çünkü işlediğiniz ameller bana ulaştırılır. İşlediğiniz iyilikler bana gelince Allah'a hamd ederim. Kötülükleriniz için de Allah'tan bağışlanma dilerim." (el-Hâris) [130]

Hâlid b. el-Velîd'in menkıbeleri anlatılırken, Hz. Peygamber (sallalkhualeyhi veseDem)'in alın tarafından bir saç telini yanında gezdirdiğine dair rivayet verilecektir. [131]

Ebû Ya'la'nın tahrîc ettiği Ebû Hureyre hadisinde İsa bahsi anlatılırken şu ifade geçer: "Eğer o, kabrimin başına gelip Ey Muhammed! derse, elbette ona cevap veririm!" Bu hadis, Kıyamet Alâmetleri bahsinde gelecektir. [132]

Resûlullah (sallallahu aleyhiveseHem)'in Tevazuu ve İnsafı

3854. İbn Ömer anlatıyor: Bir adam üç defa Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) seslendi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) adamın her seslenişinde ona: "Lebbeyk lebbeyk (buyurun, buyurun) [133] diye cevap veriyordu. (Ebû Ya'lâ)

3855. Benû Fihr'den bir adam anlatıyor: Resûlullah'a (salkllahu aleyhi vesellem) bir hediye getirildi, hediyeyi koyacağı bir şey aradı, fakat bulamadı. Sonra şöyle dedi: "Onu toprağın altına koy! Ben de neticede bir kulum. Kulun yediği gibi yer, içtiği gibi içeriz".. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [134]

3856. Mücâhid şöyle dedi: "Fakir ve yoksul biri Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gece yarısı arpa ekmeğine davet etse, Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) onun davetine icabet ederdi." (Müsedded) [135]

3857. Hz. Âişe, babasından (Hz. Ebû Bekir'den) naklediyor: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vsellem) birlikte yürüyordum. Yolda atılmış bir hurma kabı gördüm, içinde birkaç hurma vardı. Alıp birini kendisi yedi, diğerini de bana verdi. (Ebû Ya'lâ) [136]

3858. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (saMlahualeyhivesellein) yanında oturan hiç kimseye dizlerini açmadı. Birini elinden tuttuğu zaman tutan adam bırakmadıkça Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) elini bırakmazdı. Birisi Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanma oturduğu zaman o kalkmadıkça Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkmazdı. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [137]

3859. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara en çok acıyan ve lütuf sahibi bir kimse idi. Sabah erkenden bir kölenin veya cariyenin veya çocuğun getirdiği suyla elini ve yüzünü yıkamaktan kaçınmazdı. Kendisine bir ihtiyacı olan ve ondan bir istekte bulunan bir kimseye kulak verir ve o yüzünü çevirmedikçe Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ondan yüzünü çevirmezdi. Biri onunla tokalaşmca o kimse elini çekmeden Resûlullah (sallallahualeyhivesdlem) elini çekmezdi. (el-HâlİS) [138]

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Terinin Hoş Kokusu

3860. Ebû Hureyre anlatıyor: Bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gelerek: "Yâ Resûlallah! Kızımı evlendirdim. Bana bir şeyle yardım etmeni istiyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yanımda bir şey yoktur; fakat yarın başı geniş bir kap ve bir ağaç sapı ile yanıma gel. Seninle aramızdaki İşaret kapıyı yandan çalmandır" buyurdu. Adam, Resûlullah (sallaMıu aleyhiveseüerrO'in dediği şekilde geniş başlı bir kap ve ağaçtan bir değnek ile gelip kapıyı Allah'ın Resûlü'nün (saliallahu aleyhi vesellem) dediği şekilde yandan çaldı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) terini adamın getirdiği kaba boşaltıyordu. Kap dolunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunu al ve kızına götür, bu değneği kaba hatırsın ve onunla koku sürünsün" dedi. Kız, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in dediği şekilde yaptığı zaman bütün şehir halkı o kokuyu kokluyordu; nihayet oraya "kokucuların evi" diye ad taktılar. (Ebû Ya'lâ) [139]

3861. Enes der ki: Resûlullah (sallallahuakyhivesdkm) Medine'deki herhangi bir yoldan geçince oradan misk kokusu gibi koku yayılırdı ve koku hissedilince "Resûlullah (sallaUahualeyhivesellem) geçiyor!" denirdi. (Ebû Ya'lâ) [140]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Hilmi (Yumuşaklığı)

3862. Zeyd b. Eşlem, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet ediyor: Bir bedevi, üzerinde yeşil bir hırka ve altın kuşaklı olarak Resûlullah (salkllahualeyhi vesdlem)'in yanma geldi. Allah'ın Resulü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) başı ucunda durup kibirli halde ona: "Sizin bu arkadaşınız her çobanı yüceltip her süvariyi düşürüyor" dedi. Resûlullah (saBallahu aleyhi vesellem) adamın cübbesinden tuttu ve: "Otur, çünkü üzerinde aklı olmayan kimselerin giydiği elbiseleri görüyorum. Benden önce Allah hiç bir peygamber göndermemişti ki çobanlık yapmış olmasın." Ona: "Sen de mi çobanlık yaptın yâ Resûlullah?" diye sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellein): "Evet ben de bir veya yarım kırat karşılığı çobanlık yaptım" buyurdu. Sonra şöyle devam etti: "tiz. Nuh'a ölüm yaklaşınca oğluna: Sana bir vasiyet yapacağun dedi..." (Ebû Yala) [141]

3863. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinin hoşlanmadığı, benim de yaptığım şeye "yaptığın ne kötü bir şeydir" demedi veya onun hoşuna gidip de yaptığım bir şeye: "Ne güzel yaptın" demedi.[142] (Ebû Ya'lâ) Hadis bu lafızla garîbtir? [143]

3864. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellein) aile bireylerine karşı ol dukça merhamet ederdi. (Ebû Dâvud et-TayâlÎsî)

3865. İbn Muhayrîz'den nakledilmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizler Perslerle bir veya İki defa savaşırsınız. Bundan sonra da asla Perslerle savaşmazsınız. Bizanslıların ise çeşitli nesilleri olur. Her nesil kayboldukça peşinden yeni bir nesil gelir. Onlar kara ve deniz ehlidirler. Son nesle heyhat! Yaşamakta hayır devam ettiği sürece onlar sizin arkadaşlarınızda.[144] (el-Hâris)

Bâb

3866. Enes der ki: Resûlullah'a (saBaMıu aleyhi vesellem) hurma ikram ettik. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) dizinin üzerine çöktü ve bir avuç aldı. Bana: "Bunu filan kadına götür" buyurdu. Sonra bir avuç daha aldı: "Bunu da filan kadına götür" dedi. Böylece onu bütün hanımları arasında bölüştürdü. Sonra bir avuç daha aldı ve onu yedi. Çekirdekleri de soluna atıyordu. Oradan evcil bir hayvan geçti ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in attığı çekirdekleri yedi. (Ebû Ya'lâ)
3867. Rübeyyi' binti Muavviz şöyle anlattı: Amcam beni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseliem)'in yanma vardığımda yanında Bahreyn emirinin hediye olarak gönderdiği hıyar vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana avuç dolusu hıyar verdi ve: "Ey kızını bu senindir" buyurdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hıyarı çok severdi. (Ebû Ya'lâ)

Bâb

3868. Ca'de der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe'ye Usâme'ye bir şey vermesini emretti; fakat bu, Âişe'nin hoşuna gitmedi. Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem) bunun üzerine onun elinden çekti ve Usâme'ye kendisi verdi. (MÜsedded) Bunun el-Behî tarikiyle yine Hz. Âişe'den bir şahidi vardır ki İbn Hıbbân'm Sahîh'inde yer almıştır.

Resûlullah'ın Cinsel Gücü

3869. Tavus şöyle dedi: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veellem) kırk kişinin (erkeğin) cinsel gücü kadar güç verildi." (el-Hâris) [145]
3870. Mücâhid şöyle dedi: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) her biri cennet ehlinden olan kırk küsur kişinin cinsel gücü kadar güç verildi." (el-Hâris) [146]
Jîju
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Slfatl
3871. Ümmü Hâni der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in karnını gördükçe, katlanmış ve üst üste konmuş kağıtlar aklıma gelirdi. (Ebû Dâvud et-Tayâlİsî) [147]
3872. Ebû'd-Derdâ der ki: "Resuiullah (saMahu aleyhi veselfem) gökte uçan kuşun kanatlarını çırpmasını dahi bize öğretmeden bizi bırakmadı." (Ahmed b. Menî') Ravileri güvenilir kimselerdir; ancak munkatıdu? İhtilâf Fıtr adlı ravi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu zât iki farklı ravi kanalıyla Ebu'd-Derdâ'dan rivayette bulunmuştur.[148]
3873. Ebû Musa (el-Eş'arî'den): Resuiullah (sallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurdu: "Bana en güzel şekilde söze başlama ve bitirme kabiliyeti verildi." Ben: "Yâ Resülallah! Allah'ın sana öğrettiğinden sen de bize öğret" dedim. O da bize öğretti. (Ebû Ya'lâ) [149]
3874. Hâlid b. Urfuta, "Hz. Ömer'in yanında oturuyordum..." diyerek olayı uzun bir şekilde hikaye etti ve dedi ki: Resuiullah (saüallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Bana özlü konuşma ve sözü en güzel şekilde bitirme kabiliyeti verildi. Söz bana kısaldıkça kısaldı." (Ebû Ya'lâ)

Resuiullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) 'İn Diğer Peygamberlerden Üstün Özellikleri

3875. İbn Abbâs şöyle dedi: Allah Teâlâ, Muhammed'den başka hiçbir varlığın gelecekte işleyeceği günahları affetmedi. "Allah senin işlediğin ve işleyeceğin günahları affetti. [150] Allah meleklere şöyle dedi: "Onlardan kim ben Allah'tan başka ilahım derse onu cehennem ile cezalandırırız. [151] (Ebû Ya'lâ) Bu hadisin isnadı incelenmeli!
3876. Şerîk b. Târik der ki: Resuiullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden hiç kimse yoktur ki beraberinde bir şeytanı olmasın. " Oradakiler: "Sen de mi?" diye sordular. Resuiullah (saMahu aleyhi vesellem): "Evet; ancak Allah bana yardım etti ve müsluman oldu. Sizden hiçbiri kendi işlediği amellerimle cennete giremez buyurdu. Oradakiler: "Sen de mi yâ Resülallah!" dediler. Resuiullah:
"Evet, ben de. Ancak Allah beni rahmeüyle kuşatır, öyle cennetine koyars girebilirim" buyurdu. (Müsedded, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [152]
3877. Abdullah b. Selâm şöyle dedi: "Allah'ın yarattıkları arasından en değerlisi Muhammed'dir. Cennet gökyüzünde, cehennem de yeryüzündedir. Kıyamet günü olduğu zaman Allah bütün mahlûkatı grup grup peygamberleriyle birlikte diriltir. Nihayet Ahmed ve ümmeti en sonuncusu ve merkezde olurlar. Sonra köprü (Sırat) kurulur ve bir münadi: Ahmed ve ümmeti nerededir? diye seslenir. Resûlullah (saflaüahu aleyhi vesellem) kalkar ve ümmetinden salih ve facir herkes onu izler." A/ev/aî/'hadistir. [153] (el-Hâris)
3878. Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurdu: "Ben bütün Arapların önünde olan kimseyim." (el-Hâris) Ravi zinciri zayıftır.
3879. Hz. Âişe'den: Resûlullah'a (sallahu aleyhi vesellem): "Sen Arapların efendisi misin?" diye sordum. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Ben bütün insanların efendisİyim ve bununla da övünmüyorum Âdem bile kıyamette benim sancağımın altındadır, bununla da övünmüyorum" buyurdu. (el-Hâris) Keza bunun da isnadı zayıftır.
3880. Rebî b. Huseym şöyle demiştir: "Hiç kimse Muhammed'den üstün olamaz. Hatta Rabbimin dostu Hz. İbrahim'den de kimse üstün olamaz." (Müsedded ve el-Hâris} [154]

Ehl-i Kitabın Resûlullah'ın (sallallahualeyhi vesellem)Doğruluğuna Şahit Olmaları

3881. el-Feletân b. Âsim el-Cermî bildiriyor: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi birlikte Mescid'de oturuyorduk. Mescid'de yürüyen bir adama gözlerini dikti. Adam: "Buyur yâ Resûlallah!" dedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) sözünü bitirmeden, "Yâ Resûlallah buyur" diyordu. Allah'ın Resulü (saMahu aleyhivesellem) ona: "Benim Allah'ın Resulü olduğuma şahitlik eder misin?" dedi. Adam: "Hayır" dedi. Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem): "Tevrat'ı okuyor musun?" diye sordu. Adam: "Evet" dedi. Resûluîlah (saMahu aleyhi vesellem): "İncil'i okuyor musun?" dedi. Adam: "Evet" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseflem): "Kur'ân'ı okuyor musun?" dedi. Adam: "Varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun ki istersem okurum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Allah için söylemeni istedim; sen Tevrat ve İncil'de beni peygamber olarak bulmuyor musun?" dedi. Adam: "Sana anlatayım: Evet, senin gibisini buluyoruz. Senin gibisinin şeklini, çıkışını biliyoruz; ancak biz onun içimizden olmasını umuyorduk. Sen çıktığın zaman senin o peygamber olduğundan korktuk. Düşündük ve baktık ki o gönderilecek peygamber, sen değilsin" dedi. Resûlullah "Nasıl?" dedi. Adam: "Biz onun yanında yetmişbin kişinin olacağını biliyoruz; oysa seninle birlikte çok az kimse var" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki ben o peygamberim. O yetmiş bin kişi de benim ümmetimdir. Onlar yetmiş binden de fazla olacaktır" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe)'
3882. Abdullah b. Selâm naklediyor: Müslümanlar Nehâvend şehrini Bûsîrî, hu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. fethedince Yahudilerden bazılarını esir aldılar. Müslümanlardan bir adam parlak ve güzel bir cariyeyi gördü. Bana: "Benimle birlikte şu insanın yanma gelir misin? Belki bana o cariyeyi hibe eder" dedi. Onunla birlikte gittim. Çok konuşan bir ihtiyarın yanma girdik. Onun tercümanı vardı. Tercümanına: "Bu cariyeye sor; bu Arap onunla cinsel ilişki kurdu mu?" Adam cariyenin güzelliğine ve dilinin fesahatine çarpılmıştı. İhtiyar adamın cariyeye çarpıldığını anlayınca diliyle bir işaret yaptı. Abdullah b. Selâm: "Onun demek istediğini anladım" dedi. Ona: "Sen okuduğun kitapta bu cariyeyi istemekle günaha giriyorsun" dedim. Bana: "Yalan söylüyorsun! Benim kitabımın ne olduğunu nereden biliyorsun?" dedi. Ben: "Senin kitabını senden daha iyi biliyorum" dedim. Adam: "Benim kitabımı benden daha iyi mi biliyorsun?" Ben: "Evet senin kitabını senden daha iyi biliyorum" dedim. Adam: "Bu kimdir?" dedi. Oradakiler: "Abdullah b. Selâm'dır" dediler. O gün adamın yanından ayrıldım. Adam bana haber gönderip yanma gelmemi istedi. Bana bir de hayvan göndermişti. .Ben de Müslüman olur umuduyla sevabını Allah'tan bekleyerek onun yanma gittim. Beni üç gün yanında tuttu. Ben ona Tevrat'ı okuyordum; o da ağlıyordu. Ben en son ona: "Allah'a yemin olsun ki Tevrat'ta bulduğunuz kişi Muhammed'dir" dedim. Adam bana: "Yahudileri ne yapacağım?" diye sordu. Ben: "Yahudiler Allah katında sana hiçbir fayda sağlayamazlar" dedim. Azgınlığı kendisine galip geldi; adam müslüman olmaktan kaçındı, (fbn Ebî Ömer) Sahih mevkâfhii hadistir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Şefaatinin Faydası

3883. Katâde'den nakledilmiştir: Hz. Ömer kendini süslemiş bir kadını gördü. Ona: "Resûlullah'a (sallallahu ak^ti vesellem) olan yakınlığının sana fayda vereceğini mi zannediyorsun?" dedi. Kadın bunu Resûlullah'a anlatınca Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Elbette şefaatim fayda verir" buyurdu.
Ma'mer der ki: Hallâd b. Abdurrahman, bana babasından haber verdi: O kadın Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Doğrusu şefaatim Câh ve Hakem kabilelerine fayda verir" buyurmuştu. Abdurrahman der ki: "Bunlar iki kabile olup Câh, Havlân'ın; Hakem b. Sa'd ise Mezhic'in bir koludur." (İshâk)

Hz. Ebû Bekir'in Fazileti

3884. Ebû Saîd anlatıyor: Bir gün Mescid'de iken Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem) başını bir hırka ile sarmış vaziyette yanımıza geldi. O zaman vefat ettiği son hastalığmdaydı. Minbere doğru yürüdü, biz de peşinden gittik. Şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki kıyamet günü havzın başında duracağım.[155] (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Bu rivayet içinde Ebû Bekir'in faziletine yer verilmiştir. Ayrıca şu ifadeler yer almıştır: "Sonra minberden indi ve oturdu. Bir daha da (vefatına değin) hiç

kalkmadı."
3885. Hz. Âişe bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aralarını düzeltmek için çıktı; ancak namaz vakti geldi. Bilâl, Ebû Bekir'e: "Namaz vakti geldiği halde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) görünmüyor. Ezan okuyayım, kamet getireyim, sen de insanlara namaz kıldırırsın" dedi. Ebû Bekir: "Sen bilirsin" dedi. Bilâl ezanı okudu ve kamet getirdi. Ebû Bekir cemaate namaz kıldırmak için öne geçti. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) onlar namazı bitirdikten sonra çıkageldi. Onlara: "Namazı kıldınız mı?" diye sordu. "Evet" dediler. "Namazı kim kıldırdı?" diye sordu. Onlar: "Ebû Bekir" dediler. Resûlullah: "Ne iyi ettiniz! Ebû Bekir'in arasında bulunduğu bir kavmin içinden başkasının imamlık yapması yakışık almaz" buyurdu. (Ahmed b. Menî'} [156]
3886. Muâz b. Cebel'in rivayetine göre Resûlullah (sallaîiahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ yerdeki Ebû Bekir'e göktekilerin günah yazmasından hoşlanmaz." (el-HârÎs) [157]
3887. "Allah'ın Resülü'nün yanında seslerini kısarak konuşanların kalplerini Allah takva ile denemiştir" [158] âyeti nazil olunca Ebû Bekir es-Sıddîk şöyle dedi: "Artık Resûlullah'la (sallallahu aleyhi veseHem) sır kardeşiymiş gibi sessiz konuşacağıma ahdettim." (el-Hâris) [159]
3888. İbn Abbâs şöyle dedi: Bir adam savaştan dönmüştü. Onunla ResûluUah (sallallahu aleyhi vesdlem) arasında hanımları tarafından bir akrabalık vardı. Allah'ın Resulü (saMahu aleyhi vesellem) ÂÎşe'nin evinde olduğu sırada o da içeri girdi ve selâm verdi. Hz. Peygamber (sallallahualeyhivesellem): "Galip gelen ve ganimet elde eden bir adam, hoş geldin! İhtiyacım söyleV buyurdu. Adam: "İnsanlar arasında en çok sevdiğin kimdir?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Aişe'yi kastederek: "Şu arkamdakidir" dedi. Adam: "Ben kadınlardan kastetmedim; erkeklerden kastettim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem): "Onun. babasıdır" dedi. (el-HârÎs) [160]
3889 Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem) şöyle buyurdu: "Ebû Bekir'in inalının bize fayda verdiği gibi hiç kimsenin malı bize fayda vermedi." (Ebû Ya'lâ} [161]
3890. Ebû Umâme anlatıyor: Ebû Bekir'le Ömer arasında çekişme vardı. Ebû Bekir, Ömer'den özür dilediği halde Ömer onun özrünü kabul etmedi. Bu durum Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseUem) ulaşınca zoruna gitti. Daha sonra Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veselîem) yanma gitmişti. Bir tarafına oturdu; fakat Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem) ondan yüz çevirdi. Ömer kalktı, diğer tarafına oturdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) yine ondan yüz çevirdi. Sonra kalktı, önüne oturdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem) yine ondan yüz çevirdi. Bunun üzerine Ömer: "Benden yüz çevirdiğini görüyorum. Hakkımda sana bir şey ulaştı herhalde. Onun için mi böyle yapıyorsun? Sen benden yüz çevirirken yaşamamın ne hayrı olur?! Allah'a yemin olsun ki senin benden yüz çevirdiğin bir dünyada bir saat bile yaşamayı istemem ve bu hayata asla tenezzül etmem" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem) bunun üzerine: "Ebû Bekir senden özür dilediği halde onun özrünü kabul etmedin! Hâlbuki ben hepinize gönderilmiş bir peygamber iken sizler beni yalanladınız; o İse bana inandı ve beni tasdik etti. Sonra siz beni arkadaşımla birlikte yalnız bıraktınız" dedi. Bunu üç defa tekrarladı. (Ebû Ya'lâ) Hadisin isnadı zayıftır. Ancak Buhârî'deki Ebu'd-Derdâ hadisi bunu desteklemektedir.
3891. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem) şöyle buyurdu: "Dünya semasına miraca çıkarıldığım zaman, her semadan geçerken ismimi Muhammed Allah'ın Resûlüdür diye yazılı buldum, arkamda da Ebû Bekir Sıddık vardı." (Ebû Ya'lâ) [162]
3892. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallaîlabn aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kadın zulmettiği bir kediden dolayı cehenneme girdi..." "Ve orada olmadıkları halde buna Ebû Bekir ile Ömer şahitlik yapar. " Bir rivayette: "Bir adam koyunların başında iken bir kurt geldi ve koyunlardan birini aldı, götürdü." Hadisin devamında: "Ebû Bekir ile Ömer buna şahitlik eder" ifadesi yer alır. "Bir adam bir sığıra binmişti, sığır ona dönerek baktı..." diye başlayan hadisin sonunda: "Ebû Bekir ile Ömer orada olmadıkları halde ona şahitlik eder" ifadesi geçer. Bir diğer rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurur: "Bir adam elbiseleri içinde kendini beğenmiş olarak yürürken Allah onu yerin dibine geçirdi. Ebû Bekir ile Ömer orada olmadıkları halde buna şahitlik eder." (MÜsedded) Bu hadisin aslı Sahîh'te ve başka eserlerde kısmen verilmiştir. Raviler şahitlik bölümünü sadece kurt kıssasında ve inek kıssasında zikretmişlerdir. Kays (İbn Ebî Hazım) der ki: "Ebû Bekir'i gördüm; eti hafif (zayıf) ve beyaz tenli idi." (Ahmed b. Menî'} [163]
3893. Abdurrahman b. el-Esved b. Yeğûs'dan nakledilmiştir: Hz. Âişe, Ebû Bekir'in kına yaktığını anlatırdı. (Ahmed b. Menî')
3894. Musa b. Talha bildiriyor: Talha'mın kızı Âişe, Ebû Bekir'in kızı Ümmü Gülsüm'e: "Benim babam senin babandan daha hayırlıydı!" dediği esnada mü'minlerin annesi Âişe: "Sizin aranızda ben hüküm vereyim mi?" dedi ve devam etti: "Ebû Bekir, Resûîullah (sallallahu aleyhivesenem}1 in yanma girdi, ona: "Ey Ebû Bekir.1 Sen Allah'ın kendisini ateşten azat ettiği kimselerdensin!" buyurdu. Ondan sonra Ebû Bekir Atîk (azad olunmuş) diye isimlendirildi. Sonra Talha, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma girdi, ona: "Ey Talha! Sen sözünde duran kimselerdensin" buyurdu. (Ishâk) Senedindeki İshâk zayıf bir ravidir Musa, şayet Âişe binti Taîha veya Ümmü Gülsüm'den hadis dinlemedi ise ayrıca bir kopukluk söz konusudur. Bunu Muaviye b. İshâk başka bir hadis kaynağında Talha'nın ismini atlayarak doğrudan Âişe binti Talha'dan nakîetmiştir.
3895. Mü'minlerin annesi Âişe anlatıyor: Allah'a yemin olsun ki bir gün ben evimde idim. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıyla birlikte avluda idiler. Aramızda bir perde vardı. Bu arada Ebû Bekir geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle dedi: "Kim ateşten azad olunmuş bir kimseye bakmak istiyorsa Ebû Bekir'e baksın/." Aslında ailesi ona "Abdullah b. Osman" adını vermişti; ancak "Atîk" ismi ağır bastı. (Ebû Ya'lâ)
Tirmizi bu hadisi başka bir tarikten, Âtike kanalıyla Âişe'den kısa metinle şöyle vermiştir: Ebû Bekir gelmişti, Resûlullah (saûallahualeyhi vesellem): "Allah'ın ateşten azat ettiği kimse nerede?" buyurdu. O günden sonra Ebû Bekir "Atîk" diye isimlendirildi. [164]
3897. Cerîr b. Abdülhamîd şöyle dedi: "Eğer Ebû Bekir ve Ömer'i Hz. Ali'den daha faziletli olarak görmezsem Ali'yi yalanlamış olurum. Ben Ali'yi yalanlamaktan çok onu doğrulamaya muhtacım!" dedi. (İshâk)
3898. İbn Avn, Esed oğullarına mensup birinden rivayet ediyor: "Ebû Bekir'i Zâtü's-Selâsil gazasında gördüm; sakalı bir ateş alevi gibiydi." (Ahmed b. Men?)
3899. İbn Ebî Müleyke'den: Ben, Ebû B'ekir'e: "Ey Allah'ın halifesi!" dedim. Ebû Bekir: "Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in halifesiyim ve ben buna razıyım" dedi. (Ahmed b. Menî'}
3900. Kays b. Ebî Hâzım'dan: Hz. Ömer'in elinde bir hurma dalı gördüm, şöyle diyordu: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in halifesini dinleyiniz." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Sahih ve mevkuftur. [165]
3901. Hüzeyl b. Şurahbîl naklediyor: Hz. Ömer şöyle dedi: "Eğer Ebû Bekir'in imanı yeryüzündekilerin imanı ile tartılsaydı Ebû Bekir'in imanı daha ağır gelirdi. Ben, Ebû Bekir'in göğsünde bir kılım." (Muâz b. el-Müsennâ, Ziyâdâtü Müsnedi Müsedded'de)
Derim ki: Bu hadisi destekleyen merfû bir hadis vardır. O hadisi İbn Adiy, Abdullah b. Abdülazîz b. Ebî Revvâd'm hâl tercümesini verirken İbn Ömer'den tahrîc etmiştir.
3902. Âl-i Ebî Heyyâc bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseltem) söyle buyurdu: "Benim bu minberim cennet bahçelerinden bir bahçe üzerindedir. Allah Teâlâ bir adamı bu dünyada dilediği kadar yaşamak ile Rabbine kavuşmak arasında muhayyer bıraktı..." Ebû Bekir bu söz üzerine ağladı.
Bu hadis, Ebû Saîd'in hadisi gibidir. Orada şu ifade yer alır: "Ancak sevgi ve iman kardeşliği vardır. " (Müsedded) [166]
3903. Hz. Âişe der ki: Ebû Bekir bana: "Yanımızda mal olarak bir kadeh ve sağılacak deveden başka bir şey yoktur. Ben ölünce onları Ömer'e gönder!" dedi. Kbû Bekir vefat edince onları alıp Ömer'e götürdüm. Ömer: Allah, Ebû Bekir'e rahmet etsin! Kendinden sonrakini yordu" dedi. (Müsedded) [167]
Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem)'in müşriklerden gördüğü eziyetler konusunda Ebû Bekir'in kızı Esmâ'nın rivayet ettiği hadis, Siyer bölümünde gelecektir.
3904. Enes der ki: Bir defasında müşrikler Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) öyle dövdüler ki bayıldı. Ebû Bekir bağırarak: "Yazıklar olsun size! Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı Öldürecek misiniz?" dedi. Müşrikler: "Bu da kim?" dediler. "Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekir" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [168]
3905. İbn Ebî Ubeyde'nin rivayetinde ise şu ziyade vardır: "Ebû Kuhafe'nİn oğullarından deli olan birisi" dediler. (Ebû Ya'lâ) Bu hadis sahihtir. el-Hâkim tarafından İbn Nümeyr kanalıyla tahrîc olunmuştur. Ayrıca Diyâü'l-Makdisî de sıhhatine hükmetmiştir. Buhârî'de bunun şahidi olan bir Abdullah b. Amr b. el-Âs rivayeti vardır.[169]
3906. Musa b. Mennâh der ki: el-Kâsım b. Muhammed, dürüst ve sessiz bir insandı. Ömer b. Abdülaziz halife olunca: "İşte bugün bekar kimseler konuşabilir. Resûlullah (salbüahu aleyhi vesellem)'in hanımı halam Âişe'den işittim, şöyle diyordu: "Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) vefat edince bazı Araplar dinden döndüler. Diğer kavimler de bakmak için boyunlarını uzattılar. O sırada Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabı avluya toplanmış, şaşkın bir haldeydiler. Allah'a yemin olsun ki onlar bir noktada anlaşmazlığa düştüler mi o işi çözerlerdi." Hz. Aişe daha sonra Ömer'den bahsederek şöyle dedi: "Ömer'i kim görse onun İslam'ın kifayeti için yaratılmış olduğunu anlar." Sonra şöyle dedi: "Vallahi o, düşmanının hakkından gelen, apayrı bir yapısı olan ve akranını gelecekteki hadiselere hazırlamış biriydi. Ben yaratılışı onun gibi olan kimseyi görmedim." Aişe ona ait yedi haslet saydı; ancak onları aklımda tutamadım. (İbn Ebî Ömer) [170]
3907. el-Kâsım'dan: Hz. Aişe şöyle dedi: "Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) vefat etti. Babama inen şeyler eğer yüksek dağlara inseydi Allah'a yemin olsun ki o dağlar erirdi." (el-HârÎs)
3908. Cafer b. Muhammed'den nakledilmiştir: O, Ebû Bekir'i anlattı ve onu övdü. Sonra da şöyle dedi: "O beni iki defa doğurdu. (Müsedded)

Hz. Ömer'in Faziletleri

3909. Saîd b. el-Müseyyib der ki: Bir deve çalışmaktan kesildi. Hz. Ömer onu boğazladı ve Resûlullah'm ashabından bazı kimseleri davet etti. Abbâs: "Bunu hergün yapsan da gelip senin yanında böyle konuşsak!" dedi. Ömer: "Bir daha kesinlikle böyle yapmayacağım! Benden önce iki arkadaşım bir yol tutup geçip gittiler. Eğer ben onların yaptığından başka birşey yaparsam beni onların yolundan başka bir yola koyarlar" dedi. (MÜsedded)
3910. eş-Şa'bî'den: Hz. Ali şöyle dedi: "Biz, Muhammed'in ashabı, sükûnetin Hz. Ömer'in diliyle konuştuğundan şüphe etmezdik." (MÜsedded ve Ahmed b. Meni1) [171]
3911. Sabit b. el-Haccâc, bir kişiden naklediyor: Ebû Süfyân gelip Resûlîlah'm (saMkhu aleyhi vesellem) yanma oturdu ve: "Akrabalarına bakmaz mısın? Ömer biriyle evlenmek istiyor, ancak o kabul etmiyor!" dedi. Resûlullah (saMlahu aleyhi veseOem): "Ömer'le evlenmekten o kadını alıkoyan nedir? Medine'de peygamberden başka Ömer'den daha faziletli kim var!" buyurdu. Ben bu hadisi rivayet edene: "O gün Ebû Bekir, Medine'de miydi?" diye sordum. "Bilmiyorum" dedi. (el-Hâris) [172]
3912. Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan: Necrân'lılar Hz. Ali'nin yanma gelip: "Senin kendi yazınla ve kendi dilinle bize şefaat ettiğine şahit olmak istiyoruz!" dediler. (Hz. Ömer daha önce

onları topraklarından sürmüştü) Dedi ki: "Ömer doğru iş yapan biriydi. (Onun yaptığı bir şeyi değiştiremem) Eğer bıçaklanmış olsaydı işte o gün bıçklanırdı." (Müsedded)
3913. Ammâr b. Yâsir der ki: Resûlullah (saMJahu aleyhi vesellenı) bana: "Ey Ammâr! Az önce bana Cebrail geldi. Ona: "Ey Cebrail! Bana Ömer'in faziletlerini anlat!1' dedim. Cebrail: "Ey Muhammedi Eğer Ömer'in faziletlerini Hz. Nuh'un kavmi arasında dokuz yüz elli sene kalışından şu ana kadar anlatsam, onun faziletleri bitmez. Ömer, Ebû Bekir'in iyiliklerinden bir iyiliktir. Allah her ikisinden de razı olsun" dedi. (Ebû Ya'lâ) [173]
3914. Hasan (el-Basrî) şöyle dedi: "Eğer yalan nedir bilmeyen bir kimse varsa, o da Ömer'dir." (MÜsedded)
3915. Hasan (el-Basrî), Hz. Ömer'in şöyle dediğini söyledi: "Eğer benim halifeliğim döneminde bir deve kaybolsa, Allah'ın ondan dolayı beni sorguya çekeceğinden korkarım." (Müsedded) [174]
3916. Esma binti Ümeys bildiriyor: Muhacirlerden bir adam Ebû Bekir hasta iken yanma geldi. Ona: "Başımıza Ömer'i halife tayin ettin. O sert bir kimsedir, kendisine hâkim olamaz. Eğer onu başımıza halife yaparsan sertliği daha da artar ve kendisine daha çok hâkim olamaz. Allah'la karşılaştığında ona ne cevap vereceksin?" dedi. Ebû Bekir: "Beni oturtun!" dedi ve: "Sen beni Allah ile mi korkutuyorsun?" dedi. "Allah'la karşılaştığımda ona şöyle derim: Yarabbi! Onlara en hayırlılarını emir tayin ettim!." (İshâk) Bu hadisin ravileri güvenilir kimselerdir.
3917. Saîd b. el-Müseyyib şöyle dedi: "Resûlullah'tan (saMahu aleyhi ^sellem) sonra insanlar arasında Ömer'den başka daha bilgin kimse bilmiyorum." (İshâk}
3918. İbn Abbâs'tan: Hz. Ömer şöyle dedi: "Emirlikten eşit çıkmak isterdim. Ne lehimde, ne de aleyhimde bir şey olmasaydı!." (İbn Ebî Ömer ve el-Humeydî) Hilâfet bölümünde hadisin tamamı geçmişti.
3919. Hüseyin b. Ali anlatıyor: Hz. Ömer'in yanma çıktım ve ona: "Babamın minberinden aşağı in, babanın minberi üzerine çık!" dedim. Ömer "Babamın minberi yok ki!" dedi. Sonra beni önüne aldı ve oturttu. Ben elimde taşlarla oynuyordum. Minberden indikten sonra beni alıp evine götürdü ve ona: "Kim sana böyle yapmanı emretti?" diye sordu. Ben: "Kimse bana söylemedi" dedim. Ömer: "Bizden saklanırdın, şimdi gelmeye başladın" dedi.
Hüseyin der ki: Bir gün o Muaviye ile yalnızken onun yanma gittim. Ömer'in oğlu da yanma geldi ve döndü. Ömer'in oğlunun döndüğünü görünce ben de döndüm. Daha sonra benimle karşılaştı ve "Neden bize geliniyorsun?" dedi. "Ben size geldim ancak sen Muaviye ile baş başa idin. Sonra oğlun Abdullah geri döndü. Onun döndüğünü görünce ben de döndüm" dedim. Ömer: "Sen içeri girmeye oğlum Abdullah'tan daha layıksın; çünkü başımızın üstünde önce Allah'ın indirdiği, sonra da sizin yeriniz vardır" dedi ve elini başının üstüne koydu. (İshâk) [175]
3920 Ömer b. el-Hattâb şöyle diyordu: "Ey Allahım! Benim ölümümü sana bir defa olsun secde eden kimsenin elinde kılma!" (İshâk) Bu sahih bir isnâddır. [176]
3921. Ebu'l-Eşheb, Müzeyne kabilesinden bir adamdan rivayet ediyor Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) Hz. Ömer'in üzerinde yıkanmış bir elbise gördü. Ona: "Bu elbiseni yeni mi aldın; yıkanmış mı?" diye sordu. Ömer: "Elbise yıkanmıştır yâ Resûlallah!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) ona şöyle dua etti: "Yeni elbise giyesin, mutlu ve şükrederek yaşayasın, şehit olarak ölesin! Allah sana dünya ve âhirette göz bebeği versin!" (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Mürsel veya munkatı bir hadistir. Ahmed'in ve başkalarının tahric ettiği İbn Ömer hadisi ise muttasıldır; ancak buradaki son kısmı yoktur. [177]
3922. Abdurrahman b. Avftan: Hz. Ömer beni çağırdı, yanına gittim. Kapısına varınca hıçkırık seslerini duydum. Kendi kendime: "Herhalde Emir'ü'l-mü'min'in başına bir iş geldi!" dedim. Sonra içeri girdim ve omuzlarından tuttum, ona: "Bir şey yok, bir şey yok!" dedim Ömer: "Aksine en kötü şey oldu!" dedi. Sonra elimden tuttu ve beni kapıdan geçirerek başka bir odaya götürdü. Oda üst üste dizili çantalarla doluydu. Şöyle dedi: "İşte şimdi Ömer ailesi helak oldu! Çünkü Allah dileseydi bunu benden önceki iki arkadaşıma da (Resûlullah saüaJJahu aleyhi veseUem ve Ebû Bekir'i kastediyor) verirdi. Çünkü onlar uymam için bana bir yol bıraktılar" dedi. Ben: "Hele bir otur, birlikte düşünelim" dedim. Nihayet mü'minlerin annelerine dörder bin, Muhacirlere dörder bin, diğer müslümanlara da ikişer bin dağıttık. {İbn Ebî Ömer) [178]
3923. el-Mikdâm b. Ma'dikerib der ki: Hz. Ömer yaralanınca Hafsa onun yanma girdi ve: "Ey Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem)'in arkadaşı, ey Resûlullah (sallallahıı aleyhi vesellem)'in kaymbabası, ey Emîrü'l-mü'minîn!" dedi. Ömer, oğluna: "Ey Abdullah, beni oturt! Çünkü ben işittiklerime sabredemiyorum!" dedi. Abdullah babası Ömer'i oturttu. Ömer, kızı Hafsa'ya: "Senin üzerinde olan hakkımdan dolayı sıkılıyorum. Bir daha beni bu şekilde övme ve benden sonra ağıt yakma! Senin söylediğin şeylere ben sahip değilim. Ölen bir kişi kendisinde olmayan sıfatlarla övülürse melekler ona lanet eder." (Ahmed b. Menî' ve el-Hâris) [179]
3924. Saîd b. el-Müseyyib anlatıyor: Hz. Ömer Mina'dan çıkınca Abtah denilen yerde konakladı. Sonra bir küme yaptı, üzerini düzeltip elbisesini üzerine attı. Oturup elini göğe kaldırdı ve şöyle dua etti: "Ey Allahım! Kuvvetim zayıfladı, yaşım ilerledi, tebaam yayıldı, çoğaldı. Ne kazanan, ne de kaybeden birisi olarak ruhumu al!" dedi. Sonra Medine'ye geldi ve hutbe verdi: "Ey insanlar! Size bazı sünnetler ve farzlar bildirdim. Sizi en açık yol üzerinde bırakıyorum. Ancak insanlar sağdan soldan sapabilirler...." Saîd dedi ki: "Zilhicce ayı çıkmadan Ömer şehit edildi." (Müsedded)
3925. Amr b. Meymûn'dan: Hz. Ömer yaralandığı sabah ben de oradaydım. Ancak ikinci saftaydım. Birinci safta olmama engel olan şey, Ömer'in heybeti idi. Çünkü o namaz için kamet getirildiğinde safa döner, ileri veya geri olan bir insan gördüğünde kamçısıyla onu düzeltirdi. İşte birinci safta olmama mani olan şey buydu. Bunun için ikinci safta idim. Ömer o sabah namaz için geldi. Muğîre b. Şu'be'nin kölesi Ebû Lü'lü yanma yaklaşıp ona bazı şeyler söyledi. Sonra bıraktı, sonra tekrar yanma yaklaşıp bazı şeyler söyledi, sonra tekrar yerine döndü. Sonra onu hançeriyle yaraladı. Hz. Ömer'in o sırada şöyle dediğini gördüm: "Köpeği yakalayın, beni öldürdü!" Bunun üzerine insanlar kölenin etrafını kuşattılar. Sonra birisi: "Ey Allah'ın kullan! Güneş neredeyse doğacak, namaz namaz!" dedi, Abdurrahman b, Avf cemaate Kur'an'daki en kısa surelerle; Nasr ve Kevser süresiyle sabah namazını kıldırdı. Sonra Ömer evine taşındı. Oğlu Abdullah'a: "Ey Abdullah! Bana kemiği ver. Eğer Allah onda yazılanı gerçekleştirmek istediyse, elbette onu gerçekleştirecektir!" dedi. Abdullah: "Yazdıklarını ben silerim!" dedi. Ömer: "Hayır benden başkası onu silmeyecek!" dedi. Sonra Ömer yazdığını kendi eliyle sildi. Orada dedeye mirastan verilecek pay yazılıydı. Sonra Ömer: "Bana Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd'ı çağırın!" dedi. Hepsi geldikten sonra aralarından sadece Ali ve Osman ile konuştu, diğerleri sustular. Ömer, Hz. Ali'ye: "Ey Ali! Bu kimseler senin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseUem) olan yakınlığını ve Allah'ın sana verdiği fikih ve ilmi bilirler. Eğer seni başlarına emir yaparlarsa bu hususta Allah'tan kork!" dedi. Sonra Osman'a dönerek: "Ey Osman! Bu kimseler senin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesdlem) olan damatlığını ve şerefini bildiklerinden bu işe seni görevlendirirlere sen de Allah'tan kork ve Ebû Muayt oğullarını insanların boyunlarına bindirmekten sakın!" dedi. Sonra da: "Ey Suheyb! Sen üç gün insanlara namaz kıldır ve bunları bir eve topla. Eğer bir kişi üzerinde anlaşırlarsa onlara muhalefet edenin boynunu vurun!" dedi. Onlar dışarı çıktıklarında dedi ki: "Saçı kıvrık olanı seçerlerse insanları yola sokar." Abdullah b. Ömer ona: "Sana mani olan nedir?" diye sordu, o da: "Onu (emaneti) hayatta iken de ölmüşken de taşımak istemiyorum!" (el-Hâris)
Bu hadis sahihtir. Buharı, hadisin metnini daha teferruatlı bir şekilde tahrîc etmiştir. Ben burada sadece oradakine göre fazla olan kısmı belirtmek için hadisi burada verdim. [180]

Hz. Ömer'in Şehit Edilişi

3926. Târik b. Şihâb'dan: Hz. Ömer öldürülünce Ümmü Eymen: "İşte şimdi İslam zayıfladı!" dedi. (İshâk) [181]
3927. Câbir anlatıyor: Hz. Ömer yaralanınca yanma girdik, şöyle diyordu: "Beni yaralayan kimseyi cezalandırmada acele etmeyin! Eğer ben yaşarsam onun hakkındaki görüşümü bildiririm. Ölürsem de artık o size kalmıştır" dedi. Oradakiler: "Ey Emirü'l-mü'minîn! Allah'a yemin olsun ki o hem öldürdü, hem de yaraladı!" dediler. Ömer: "Biz Allah içiniz ve tekrar ona döneceğiz" dedi. Sonra da: "Beni yaralayan kimdir?" dedi. Oradakiler: "Ebû Lü'lü'dür" dediler. Ömer: "Allahu ekber!" dedi. Sonra oğlu Abdullah'a bakıp: "Ey oğul! Sana nasıl bir baba oldum?" diye sordu. Abdullah: "En hayırlı babalardan!" diye cevap verdi. Ömer: "O halde üzerinde olan hakkımla senden yemin istiyorum ki ben Ölünce yüzümü yere yapıştıracaksın. Tâ ki kölenin öldüğü gibi öleyim" dedi. Abdullah: "Allah'a yemin olsun ki bu bize çok ağır gelir babacığım!" dedi. Sonra Ömer: "Kalk, lafımı geri çevirme!" dedi. Bunun üzerine Abdullah kalktı ve babasının yüzü yere değinceye kadar onu taşıdı. Sonra Ömer: "Ey Abdullah! Eğer ölürsem Allah ve Ömer'in hakkı için beni defnetmeden ve yıkamadan önce Ömer ailesinin malından seksen binini müslünıanların beytülmalma bırak!" dedi. Başucunda duran Abdurrahman b. Avf, Ömer'e: "Ey Emirü'l-mü'minîn! Bu seksen bin neden? Çünkü sen böyle yapmakla çocuklarına -veya Ömer ailesine- zarar veriyorsun" dedi. Ömer: "Benden uzak ol ey İbn Avf!" dedi. Sonra da Abdullah'a baktı ve: "Ey oğul! Ben halifeliğimde otuz iki bini on iki hacca harcadım. Bana elçilerim hediyeler gönderiyorlardı, çeşitli yerlerden geliyordu" dedi. Abdurrahman ona: "Ey Emirü'l-mü'minîn! Sana müjdeler olsun! Allah hakkında hüsnü zan et; çünkü biz Muhacirler de senin aldığın kadar alıyorduk. Allah Teâlâ bunu bize pay olarak verdi. Sonra Resûlullah (sallaUahu aleyhi vsellem) vefat ettiğinde senden razı idi ve onunla birlikte iyi amellerin vardı" dedi. Ömer: "Ey İbn Avfl Ben, Allah'la karşılaştığımda kimse beni az veya çok bir şey ile sorguya çekmesin ve sorumlu tutmasın. İşte Ömer! Girdiği şekilde bu dünyadan ayrılmak ister" dedi. (İshâk) Senede yer alan Sümâme, AH b. el-Medînî ve başkaları tarafından cerh edilmiştir, 'daki Ömer kıssasının metninde burada anlatılanların çoğu yoktur. [182]
3928. Ebû Râfi'den: Ebû Lü'lü, Muğîre b. Şu'be'nin kölesi idi. Değirmen taşı yapıyordu. Muğîre her gün ondan dört dirhem alıyordu. Ebû Lü'lü Hz. Ömer'le karşılaşınca ona: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Muğîre benden çok alıyor. Onunla konuş yükümü hafifletsin; yani benden az alsın" dedi. Hz. Ömer: "Allah'tan kork ve efendine iyilikte bulun" dedi. Hz. Ömer'in niyeti Muğîre'yle karşılaşıp onunla buluşup konuşmak ve kölesinden az almasını söylemekti; ancak köle, Hz. Ömer'in bu sözüne kızdı ve: "Onun adaleti benden başka herkesi kapladı" diyerek onu öldürmeyi kafasına koydu. Sonra iki başlı bir hançer yaptı, onu biledi ve zehir sürdü. Sonra bir demircinin yanma gitti ve ona: "Bu hançeri nasıl görüyorsun?" dedi. Demirci: "Bununla vurduğun kimseyi hemen öldürürsün!" dedi. Bunun üzerine Ebû Lü'lü fırsat kollamaya başladı. Sabah namazına gidip Hz. Ömer'in arkasına durdu. Namaz için kamet getirilince Hz. Ömer yönünü cemaate döner ve onlara: "Saflarınızı düzeltin!" derdi. Yine aynısını yaptı ve namaz için tekbir aldı. Ebû Lü'lü bu arada onu omuzundan ve böğründen yaraladı. Hz. Ömer yere düştü. Ebû Lü'lü o hançeriyle on üç kişiyi daha yaraladı. Yedisi şehit oldu, altısı da yaralandı. Hz. Ömer evine taşındı. İnsanlar güneş doğuncaya kadar bağrıştılar. Bu arada Abdurrahman b. Avf: "Ey insanlar namaza namaza! Güneş doğacak!" deyince herkes namaza koştu. Abdurrahman b. Avf önlerine geçip onlara Kur'ân'ın en kısa süreleriyle namaz kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra Hz. Ömer'in evine yöneldiler. Ömer'in yarasının derinliğini ölçmek İçin bir içecek istediler. Ona şıra getirildi. Ömer onu içince, içtiklerinin hepsi yarasından dışarı çıktı ve içtiğinin şıra mı, yoksa kan mı olduğu bilinmiyordu. Sonra süt getirildi. Ömer sütü içti ve süt yarasından dışarı çıktı. Bunun üzerine oradakiler: "Bir şey olmaz ey Emîrü'l-mü'minîn!" dediler. Ömer: "Eğer Ölüm bir şeyse işte ben öldürüldüm!" dedi. Bunun üzerine insanlar Ömer'i övmeye başladılar; ama Ömer şöyle dedi: "Eşit olarak bu işin içinden çıkmayı ne kadar isterdim. Ancak Resûlullah'la (sallaUabu aleyhi

vesellem) olan sohbetim beni teskin ediyor." Sonra İbn Abbâs konuştu. Ömer, İbn Abbâs'ın sözlerine değer verirdi. İbn Abbâs: "Hayır, vallahi sen asla eşit çıkmayacaksın!..." dedi.[183] Ömer: "Tekrar söyle, tekrar söyle!" dedi. Sonunda Ömer şöyle dedi: "Bu söylediklerinize karşılık yeryüzü dolusu altınım olsa hesabın korkusundan kurtulmak için hepsini fidye olarak verirdim!" (Ebû Ya'lâ) [184]

3929. Ömer b. el-Hattâb eline bir saman çöpü alıp şöyle dedi: "Keşke ben bir şey olmasaydım! Keşke annem beni doğurmasaydı! Keşke unutulup gidenlerden olsaydım!" (MÜsedded)

3930. Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Vay halime! Annemin vay haline! Eğer Allah beni affetmezse vay halime!" Bunu üç defa söyledi, daha başka bir söz konuşmadan vefat etti. (MÜsedded) [185]

Hz. Osman'ın Menkıbeleri

3931. İbn Şîrîn anlatıyor: İki adam Hz. Osman'ı andılar. Birisi: "Şehit olarak öldürüldü" dedi; diğeri de bunu saçından tutup Hz. Ali'nin yanma getirdi ve: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Bu adam Osman'ın şehit olarak öldürüldüğünü iddia ediyor" dedi. Hz. Ali ona: "Gerçekten bunu söyledin mi?" dedi. Adam: "Evet bunu söyledim. Sen hatırlamıyor musun; hani Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında iken sen, Osman ve Ebû Bekir vardı. ResûluUah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey istedim; bana verdi. Sonra Ebû Bekir'den istedim; o da verdi Hz. Ömer'den istedim; o da verdi. Osman'dan istedim; o da verdi. Ama senden istedim; sen vermedin. Ben Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu malımda bereket olması için dua etmesini istedim. Şöyle buyurdu: "Sana ne oluyor ki Allah senin malım bereketlendirmesin! Sana bir peygamber, bîr sıddık ve iki şehit mal verdi." Bunu üç defa tekrarladı. Sonra Hz. Ali onu serbest bıraktı. (İbn Ebî Ömer) [186]

3932. Muhammed b. Şîrîn bildiriyor: Kûfe'de bir adam Hz. Osman'ın şehit olarak öldürüldüğünü söyledi. Polisler onu tutup Hz. Ali'nin yanma getirdiler ve: "Eğer kimseyi öldürmekten bizi menetmeseydİn bu adamı öldürecektik. Çünkü Osman'ın şehit olarak öldürüldüğünü iddia ediyor" dediler. Adam Hz. Ali'ye: "Buna sen de şahitsin!. Sen şunu hatırlamıyor musun? Hani ben, ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gelip bir şey istemiş, sonra Ebû Bekir'den, sonra Ömer'den, sonra Osman'dan bir şey istemiştim; hepsi vermişlerdi. Senden istedim; sen vermemiştin..." Yukarıdaki hadisin aynısı devam ediyor. (Ebû Ya'lâ) [187]

3933. Abdurrahman b. Udeys el-Belevî, ağaç altında Rıdvan Maunda bulunan biriydi. Minbere çıktı, Allah'a hamdü senadan sonra Hz. Osman'ı andı ve ona ağır sözler söyledi. Ebû Sevr der ki: Bunun üzerine kuşatma altında olan Hz. Osman'ın evine girdim ve ona: "İbn Udeys senin hakkında şunları söyledi" dedim. Osman: "Nereden bilsin; ben, Allah katında on şey sakladım. Ben, İslam'a girenlerin dördüncüsüyüm. Resûlullah beni iki kızıyla evlendirdi. Kendi elimle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettikten sonra erkeklik organıma hiç dokunmadım, hiç şarkı söylemedim, hiç yalan söylemedim, Cahiliyede bile içki içmedim, İslam'da hiç içmedim..." (Ebû Bekir b. Ebf ŞGybe) Derim ki: Bazı kaynaklarda bu hadisin bölümleri de geçmektedir. [188]

3934. Hammâd b. Hâlid, Zübeyr'den, o da dedesinden naklediyor: Hz. Osman gündüz oruç tutar, geceleyin de kalkar ibadet ederdi. Sadece gecenin ilk vaktinde uyurdu. (Ahmed b. MenP) [189]

3935. Abdullah b. Ukeym der ki: Hz. Osman ezanı işittiği zaman: "Doğru söyleyen kişiye merhaba! Namaza da merhaba! Hoş geldi!" derdi. (Ahmed b. Menî)[190]

3936. Abdurrahman b. Osman der ki: Hz. Osman'ı bir gece Makâm-ı İbrahim'in yanında gördüm. Kur'ân'ı bir rekatta okuyup gitti." (Ahmed b.) [191]

3937. Ebû Leylâ" der ki: Hz. Osman, evi kuşatıldığı zaman bizim karşımıza çıkıp: "Ey insanlar! Beni öldürmeyiniz! Eğer beni öldürürseniz -parmaklarını birbirine geçirerek- böyle olursunuz!" dedi. {Ahmed b. Menî') [192]

3938. Câbir'den nakledilmiştir: Biz bir evde Muhacirlerden bir grupla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdik. Bunların arasında Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. Ebî Vakkâs vardı. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Herkes kendisine denk olanın yanına gitsin" buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Osman'ın yanma gitti, onunla kucaklaştı ve: "Hem dünyada, hem âhirette benim dostumsun!" dedi. (Ebû Ya'lâ) [193]

3939. Abdullah b. Ömer bildiriyor: Resûlullah (sallaMıu aleyhi vesellem) oturuyor, Âişe de arkasında duruyordu. Hz. Ebû Bekir içeri girmek istedi ve girdi. Hz. Ömer izin istedi, o da girdi. Hz. Ali izin istedi, o da girdi. Sonra Sa'd izin istedi, o da girdi. Sonra Hz. Osman izin istedi, o da girdi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o zamana kadar ayaklarını uzatmış, dizlerinin üzeri de açık haldeydi. Osman içeri girince hanımı Âişe'ye: "Geri çekil!" dedi. Bir müddet konuştuktan sonra dışarı çıktılar. Âişe, Resûlullah'a (saMahu aleyhi vesellem) gidip ona: "Yâ Resûlallah! Ashabın yanma girdi, onların yanında elbiseni düzeltmedin ve benim geri çekilmemi istemedin. Ama Osman içeri girince dizlerinin üzerini kapattın ve benim geri çekilmemi istedin!" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Âişe! Allah ve Resulünden haya eden bir kimseden ben haya etmeyeyim mi? Eğer o içeri girdiğinde sen yakınımda olsaydın (utancından) başını kaldırmaz ve çıkıncaya kadar konuşmazdı" dedi. (Ebû Ya'lâ) [194]

3940. Şakîk bildiriyor: Abdurrahman b. Avf, Velîd b. Ukbe'yle karşılaştı. Velîd, Abdurrahman'a: "Emîrü'l-mü'minîn Osman'a eziyet ettiğini görüyorum!" dedi. O da: "Ona, Ayneyn günü -ravi Asım, bunun Uhud günü olduğunu söyler- savaştan kaçmadığımı, Bedir savaşından da geri kalmadığımı ve Ömer'in sünnetini terk etmediğimi ona söyle!" dedi. Velîd, bunları Hz. Osman'a haber vermek üzere oradan ayrıldı. Osman bunları duyunca şöyle dedi: "Uhud günü savaştan kaçmadım" sözüne gelince, Allah'ın affettiği bir günahtan dolayı beni nasıl ayıplar!? Allah Teâlâ bu hususta şöyle buyurdu: "İki topluluğun karşılaştığı gün içinizden yüz çevirip gidenleri yaptıkları bazı işlerden dolayı şeytan yoldan saptırmak istemişti; ama yine de Allah onları affetti. Şüphesiz Allah bağışlayandır, halimdir. [195] Ayrıca ben Bedir'den de geri kalmadım; çünkü o zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in kızı hasta idi, onun bakımı ile meşguldüm. Tâ ki vefat edinceye kadar... Buna rağmen Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ganimetlerden bana da bir pay ayırdı. Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem) ganimetlerden birine pay ayırdı mı, o da savaşa katılmış gibi olur. Benim Ömer'in sünnetim terk ettiğim meselesine gelince; ne ben, ne de o buna uymaya güç yetirebildi." Gidip Osman'ın bu sözlerini Abdurrahman b. Avf a anlattım, (Ebû Ya'lâ) [196]

3942. Abdurrahman b. Avf: "Resûlullah (saMİahu aleyhi veseUem) zorlu orduyu (Tebuk savaşı için) hazırladığında Hz. Osman, yedi yüz ukiyye altın ile gelip onu Resûlullah'a (saîallahualeyhivesellem) verdi, buna şahit oldum" dedi. (Ebû Ya'lâ) [197]

3943. Hasan b. Ziyâd der ki: Katâde'nin şöyle dediğini duydum: "Müslümanlardan ailesi ile birlikte Habeş ülkesine ilk hicret eden Osman b. Affan'dı. Hz. Osman'ın haberi Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşmayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu aratıyor ve ahvalini soruşturuyordu. Kureyş'ten bir kadın Habeş'ten gelince Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ebu'l-Kâsım! Ben senin damadını yolculukta gördüm; karısı bir eşeğin üzerinde, o da arkasından yürüyordu" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah onlarla beraber olsun! Çünkü Osman, Luî aleyhissaiatü vesselamdan sonra Allah'a ailesiyle birlikte ilk hicret eden kimselerdendir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ} [198]

3944. Şeddâd b. Evs'in rivayetine göre Resûluilah (sallahu aleyhi veseliem) şöyle buyurdu: "Ben yerimde otururken yanıma Cebrail geldi. Beni sağ kanadıyla Taşıdı ve Adn cennetine koydu. Ben orada iken gözüm bir elmaya takıldı; elma ikiye ayrılıp arasından bir cariye çıktı, onun kadar güzel ve mükemmel kimse görmedim. Evvelkilerin ve sonrakilerin hiç işitmediği bir şekilde Allah'ı teşbih ediyordu. Ona: Sen kimsin? dedim. O: Ben huriyim. Rabbim beni Arş'ının nurundan yarattı dedi. Ben: Seni kimin için yaraîtı? dedim. O: Tertemiz ve güvenilir parlak din ile gönderilen kimsenin mazlum halifesi Osman b. AJfan için dedi. " (Ebû Ya'lâ) [199]

Hz. Ali ile ilgili bazı hadisler Hz. Ömer'in faziletini anlatırken geçti. [200]

3945. Safiyye der ki: Resûluilah (saMlahu aleyhi vesellem)'in huzurunda kalktım ve ona: "Yâ Resûlallah! Senin bütün hanımlarınla akrabalığın vardır. Beni kime bırakıyorsun (kime vasiyet ediyorsun)?" diye sordum. Resûluilah (saMlahu aleyhi vesellem): "Seni Ali'ye vasiyet ediyorum" buyurdu. (EbÛ Bekir b. Ebî Şeybe) [201]

3946. Salebe b. Yezîd der ki: Hz. Ali'yi şöyle derken işittim: "Allah'a yemin olsun ki Resûluilah (saMlahu aleyhi vesellem)'in bana bir ahdi vardır: "Benden sonra (onlar) sana verdikleri sözde durmayacaklardır" buyurdu. (Ebû
Bekir b. Ebî Şeybe)

3947. Ebû İdrîs el-Evdî'den: Resûluilah (saMlahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye şöyle buyurdu: "Bu ümmet benden sonra sana verdiği sözde durmayacaktır." (el-HârÎs) [202]

3948. Yezîd el-Himmânî dedi ki: Hz. Ali'yi minberin üzerinde şöyle derken işittim: "Allah'a yemin olsun ki şu sözüm Ümmi Peygamber'in bana bir ahdiydi: Bu ümmet bana verdiği sözde durmayacaktır." (Bezzâr) [203]

3949. Abdurrahman b. Avf der ki: Resûluilah (sallaMıu aleyhi vesellem) Mekke'yi fethedince hemen Tâif i muhasaraya gitti. On yedi veya on sekiz gün Tâif i muhasara altında tuttuğu halde fethedemedi. Sonra sabah akşam düşman topraklarına girmek için gayret etti. Ancak başaramayınca döndü ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Hepinizden önce bu dünyadan ilk ayrılanlardan olacağım. Ehl-i beytime iyilikle davranmanızı tavsiye ediyorum. Randevu yerimiz havzın başıdır. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki; ya namaz kılıp zekât ya da onlara benden -veya benim gibi- Öyle bir adam göndereceği/n ki onların savaşçılarının boyunlarını vuracak ve kadınlarını esir alacak!" buyurdu. İnsanlar o kişinin Ebû Bekir veya Ömer olduğunu zannettiler ancak Resûlullah (salkllahu aleyhi vesilem) Hz. Ali'nin elinden tutup kaldırdı ve: "Q kişi budur" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [204]

3950. Sa'd ve Ummü Seleme birlikte naklediyorlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye hitaben şöyle dedi: "Ey Ali! Bana, Harun'un Musa'ya olan konumu gibi bir konumda olmaktan memnun olmaz mısın? Ancak şu kadar var kî, benden sonra peygamber gelmeyecektir. " (Ebû Ya'lâ) [205]

3951. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: "Biz, Ali b. Ebî Tâlib'in Medine'de en kararlı hâkim/kadı olduğundan bahsederdik." (Ahmed b. Menî' ve Bezzâr) [206]

3952. Selmân-ı Fârisî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden havzımın başına ilk gelecek olanlar, ilk müslüman olanlardır. Ali de bunlardandır. " (el-Hâris) [207]

3953. Hz. Ali der ki: "Resûlullah (salkUahu aleyhi vesellem) (babamı defnettiğim) cenazeden döndüğümde bana öyle bir söz söyledi ki, o söz bana, bütün dünyanın benim olmasından daha sevimliydi." (Ebû Ya'lâ) [208]

3954. Hz. Ali der ki: Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye hicret ettiğinde insanları birbirine kardeş ilan etti, ama beni yalnız bıraktı. Ben: "Yâ Resûlallah! Bütün ashabını birbirine kardeş yaptın, beni ise yalnızbıraktın!" dedim. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Seni niçin bıraktığımı biliyor musun? Seni kendim için bıraktım. Sen kardeşimsin, ben de senin kardeşinim. Eğer birisi seninle tartışırsa ona Ben, Allah'ın kuluyum ve Resulünün kardeşiyim dersin. Eğer senden sonra bunu iddia edecek olan

çıkarsa o muhakkak yalancı biridir" buyurdu. (EbÛ Ya'lâ) [209]

3955. Zeyd b. Eşlem veya Muhammed b. el-Münkedir der ki (isimdeki tereddüt ravi Hammâd'dan kaynaklanmaktadır): Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye hitaben: "Ey Ali! Bu kapıda bekle ve kimseyi yanıma sokma! Çünkü meleklerden bir grup bent ziyarete gelecekler, bu konuda Allah'tan izin istediler" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ali kapıda durdu. Ömer geldi içeri girmek istedi ve: "Ey Ali! Resûlullah'ın yanma gelmeme izin ver" dedi. Ali: "Resûlullah (sallaUahualeyhivesellem)'in yanma girmene izin yoktur" dedi. Ömer de geri döndü. Sonra Ömer bunun Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir kızgınlık ifadesi olduğunu zannetti ve tekrar gelerek: "Ey Ali! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma girmeme izin ver" dedi. Ali: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma girmeye izin yoktur" dedi. Ömer: "Niçin?" dedi. Ali: "Çünkü meleklerden bir grup Rablerinden izin isteyerek Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ziyarete geldiler" dedi. Ömer: "Sayıları ne kadardır?" diye sordu. Ali: "Üç yüz altmış melektir" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kapının açılmasını emretti. Ömer bu durumdan bahsederek Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Yâ Resûlallah! Meleklerden bir grubun seni ziyaret etmek için rablerinden -Tebareke ve Teâlâ- izin istediklerini haber aldım ve sayılarının da üç yüz altmış melek olduğunu öğrendim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye dönüp: "Sen mi ziyaretçileri ona haber verdin?" diye sordu. Ali: "Evet, yâ Resûlallah!" diye cevap verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onların sayılarım sen mi bildirdin?" dedi. Ali: "Evet" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne kadardı?" diye sordu. Ali: "Üç yüz altmış melekti" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Nasıl bildin?" dedi. Ali: "Çünkü üç yüz altmış farklı ses işittim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ali'nin göğsüne vurarak: "Doğru ey Ali! Allah senin imanını ve ilmini arttırsın" dedi. (el-Hârıs) [210]

3956. Büreyde der ki: ResûluUah (sallallahu aleyhi veseilem) bizi bir müfreze içinde gönderdi, başımıza da Ali'yi komutan yaptı. Geri döndüğümüzde ResûluUah (sallallahualeyhiveseüem): "Komutanınızı nasıl buldunuz?" diye sordu. Ya ben veyahut bir başkası onu şikâyet etti. Ben sürekli yere bakan biri olduğum halde başımı kaldırdığımda Resûlullah (sallallahualeyhiveseilem)'in yüzünün kızardığını gördüm. Şöyle diyordu: "Ben kimin mevtası / dostu isem Ali de onun mevtası /dostudur." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [211]

3957. Câbir der ki: Bizler Cuhfe'nin yakınındaki Ğadîr Hum'da idik. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) yanımıza geldi ve Hz. Ali'nin elini tutarak: "Ben kimin mevlası /dostuysam Ali de onun mevtası /dostudur" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [212]

3958. Yezîd el-Evdî bildiriyor: Ebû Hureyre Mescid'e girmişti, insanlar onun etrafına toplandı. İçlerinden bir genç kalkıp: "Allah için söyle; sen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in "Ben kimin mevlası /dostu İsem, Allah da onun mevtası / dostudur. Ey Allahım! Ona dost olana dost ol, düşman olana düşman ol" dediğini işittin mi?" diye sordu. Ebû Hureyre: "Allah şahittir ki, işittim" diye cevap verdi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, EbûYa'lâ ve Bezzâr) [213]

3959. İkrime ve Ebû Yezîd el-Medenî der ki: Hz. Fâtıma, Hz. Ali'yle evlenince... (Evlilik bölümünde hadis geçmişti) Resûlullah (sallallahu aleyhi veseOem): "Ey Falıma! Bana en sevimli olan bir akrabamla seni evlendirmekle ne kadar sevindim1' dedi. (İshâk) [214]

3960. Ali b. Ebî Tâlib bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) elimden tutmuş bir halde iken Medine'nin bazı sokaklarında yürüdük. Bir bahçenin yanma vardık. Ben: "Yâ Resûlallah! Bu ne güzel bahçedir!" dedim. Resûlullah (sallaîbhu aleyhi -vesellem): "Bundan daha güzeli cennette senin için var" dedi. Nihayet yedi bahçeden geçtik ve her defasında ben; "Bu ne güzel bahçedir!" diyordum. Resûlullah (sallallahu aleyta vesellem) de: "Cennette senin için daha güzeli vardır" diyordu. Yolun sonunda beni kucakladı, sonra da hıçkırarak ağladı. Ben: "Yâ Resûlallah! Seni ağlatan nedir?" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bazı kimselerin göğüslerinde sana karşı sakladıkları kindir. Onlar bu kinlerini şimdi göstermiyorlar, ama benden sonra onu gösterecekler!" buyurdu. Ben: "Yâ Resûlallah! O zaman ben dinimde sağlam kalacak mıyım?" dedim. Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem): "Evet, sen dininde sağlam kalacaksın" buyurdu. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr} [215]

3961. Abdullah b. Amr b. Hind e]-Cemeli'den: Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'ye verildiği gece Resûiullah (sallallahualeyhivesellem): "Yanınıza gelinceye kadar bir şey yapmayın!" dedi. Çok geçmeden Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onların peşinden gitti ve kapıyı vurup içeri girme izni istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeri girdiğinde Hz. Ali evin bir köşesinde oturuyordu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çok iyi biliyordum ki sen Allah ve Resulünden korkan birisin" buyurdu. Sonra su istedi ve o suyu ağzına alıp çalkaladı. Sonra suyu tekrar kaba koydu ve elini suya batırarak Hz. Ali'nin ve Hz. Fâtıma'nın göğsüne serpti ve onlara hayır duada bulundu. Sonra yanlarından çıktı. (el-Hâris) [216]

3962. Enes der ki: Resûluliah'a (sallallahualeyhiveselkm) kızartılmış et parçası ile ekmek ve biraz su hediye edilmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allahım! Mahlûkatın arasında sana en sevimli kimseyi yanıma getir, benimle birlikte bu yemeği yesinV dedi. Âişe: "Ey Allahım! O kimseyi babam yap" dedi. Hafsa: "Ey Allahım! O kimseyi babam yap" dedi. Enes: "Ey Allahım! O kimseyi Sa'd b. Ubâde yap" dedi. Sonra kapıda bir hareketlenme işittim ve çıktım, gelen Hz. Ali idi. Ben: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseöem/in bir ihtiyacı var" dedim. Ali gitti. Sonra tekrar kapıda bir hareketlenme işittim. Gelen yine Hz. Ali idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun sesini işitince: "Bakın bu kimdir?" dedi ve Ali olduğunu gördü. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına vardım ve ona haber verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allahım! Ona dost ol. Ey Allahım! Ona dost ol!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ} [217]

3963. Enes der ki: Resûluliah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bazı kuşlar hediye edildi. Onu kadınları arasında bölüştürdü. Her kadına bir pay verdi... Yukarıdaki hadisi şevketti (Bezzâr)

3964. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) erzak görevlisi Sefine anlatıyor: Ensâr'dan bir kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iki ekmek arasında pişmiş iki kuş hediye etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o sırada Mescid'de idi ve evde benimle Enes'ten başka kimse yoktu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eve geldi ve yemek istedi; ben: "Yâ Resûlallah! Bir kadın sana yiyecek hediye getirdi" dedim ve ona ekmek arası kuşları verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allahım! Mahlûkatın arasında sana ve Resulüne -zannediyorum böyle dedi- en sevimli olan kimseyi bana getir" buyurdu. Hz. Ali geldi ve kapıyı hafif bir şekilde çaldı. Ben: "Kim o?" dedim. Kapıdaki: "Hasan'ın babası!" dedi. Sonra tekrar kapıyı çaldı sesini yükseltti. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Kim o?" diye seslendi. Ben: "Ali'dir" dedim. Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem): "Kapıyı aç!" buyurdu; ben de kapıyı açtım. Hz. Ali, Resûl-ü Ekrem'le (sallallahu aleyhi vesellem) beraber hediye edilen kuşları bitirinceye kadar yedi. (Ebû Ya'lâ} [218]

3965. Âişe şöyle dedi: ResûluUah (sallallahu aleyhi veseUem)'i Ali'nin boynuna sarılıp onu öptüğünü gördüm. Şöyle diyordu: "Yalnız, ve şehit olana babam feda olsun! Yalnız ve şehit olana babam feda olsun!" (Ebû Ya'lâ)

3966. Mûsab b. Sa'd, babasından naklediyor: Mescid'de iki adamla birlikte oturmuş Hz. Ali'den bahsediyor, hakkında ileri geri konuşuyorduk. Bu arada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızgın olduğu yüzünden anlaşılır bir halde geldi. Ben: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'in kızmasından Allah'a sığınırım" dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Size ve bana ne oluyor!? Kim Ali'ye eziyet ederse bana eziyet etmiş olur" buyurdu ve bunu üç defa tekrarladı. Daha sonraları konu ortaya atılır ve bana denirdi ki: "Ali seni çıtlatarak: Burnu kalkık kimselerin fitnesinden sakınmb diyor. Ben de: "Benim adımı söyledi mi?" diye sorardım; "Hayır!" derlerdi. Ben de: "İnsanların burnu kalkık olanı, pinti olandır. Ben işittiklerimi işittikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e eziyet etmekten Allah'a sığınırım" derdim. (İbn Ebî Ömer, Ebû Ya'lâ ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [219]

3967. Ebû Bekir b. Hâlid b. Urfuta anlatıyor: Medine'ye, Sa'd b. Mâlik'in yanma gelmiştim; bana: "Sizin Ali'ye sövdüğünüz haberini aldım" dedi. Ben: "Evet Öyle yaptık" dedim. O: "Belki sen de ona sövdün" dedi. Ben: "Allah'a sığınırım" dedim. O da: "Ali'ye asla sövme! Resûlullah (saMIahua]eyhivesellem)'den işittiklerimi işittikten sonra Ali'ye sövmem için başıma testere dayansa bile, asla ona sövmem!" dedi. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [220]

3968. Sad b. Ebî Vakkâs der ki: Resûlullah (saMlahu aleyhi veseltem) şöyle buyurdu: "Size ve bana ne oluyor?! Kim Ali'ye eziyet ederse bana eziyet etmiş olur." (el-Hâris) [221]

3969. Ebu'l-Muğîre'nin rivayetine göre Hz. Ali anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) beni aramıştı; beni bir kanalda yatarken buldu. Allah'ın Resulü (salkllahu aleyhi vesellem): "Kalk, insanların sana Ebû Tiirâb -toprağın babası- demelerinden dolayı onları kınamıyorum" dedi. Bu söze İçerlediğimi düşünmüş olacak ki: "Kalk, Allah'a yemin olsun ki seni razı edeceğim! Sen kardeşimsin, çocuklarının babasısın, benim sünnetim uğrunda savaşırsın, zimmetimi beri edersin. Kim benim zamanımda Ölürse o Allah'ın güvenindedir ve hazine s indedir. Kim senin döneminde ölürse o kişi Allah'a verdiği sözü yerine getirmiştir. Kim sen öldükten sonra seni severse Allah Teâlâ güven ve iman ile onun canını alır. Güneş doğup battığı sürece bu böyledir. Kim sana buğzederek ölürse CahiUye ölümüyle ölmüş olur ve müslüman iken işlediği amellerle hesaba çekilir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [222]

3970. Abdurrahman b. Ebî Leylâ der ki: Hz. Ali'nin şöyle dediğini işittim: "Benim yüzümden iki kişi helak olmuştur: Aşırı seven ve aşırı buğzeden." (Ahmed b. Menf)

3971. Ebû Cuhayfe der ki: Minberin üzerinde Hz. Ali'nin -şehadet parmağı ve orta parmağıyla işaret ederek- şöyle dediğini işittim: "Benim yüzümden iki kişi helak oldu; aşrı seven ve aşırı buğzeden." (Ahmed b. Menî'} [223] Zâzân'ın da Hz. Ali'den naklen yaptığı rivayet, yukarıdakinin aynısı olup parmaklarla yaptığı işaretten söz edilmemiştir.

3972. Hz. Ali bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) (Ğadîr)Humm'daki ağacın yanma geldi ve Hz. Ali'nin elinden tutarak: "Allah'ın sizin rabbiniz olduğuna şehadet etmiyor musunuz?" dedi. Onlar: "Evet, ediyoruz" dediler. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Allah ve Resûlü'nün size nefislerinizden daha sevimli olduğuna ve Allah ve Resûlü'nün dostunuz olduğuna şehadet etmiyor musunuz?" diye sordu, onlar: "Evet, ediyoruz" dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: "O halde şunu iyi bilin ki, Allah ve Resulü kimin dostuysa, işte bu da (Ali) o kişilerin dostudur. Size öyle şeyler bıraktım ki; onlara sarıldığınız sürece sapmazsınız: Bunlardan birİ Allah'ın kitabı, onun ipidir ki bir ucu onun elinde, bir ucu da sizin elinizdedir. Bir diğeri de Ehl-i beytimdir." Bu hadisin isnadı sahihtir. (İshâk) Ğadîr Hum hadisini Nesâî, Ebu't-Tufeyl kanalıyla İmam Ali ile Zeyd b. Erkam'dan, ayrıca sahabeden bir gruptan tahrîc etmiştir. Yukarıdaki rivayette oralarda olmayan bazı ibareler mevcuttur. Öte yandan hadisin aslı Tirmizî'de de yer almıştır.

3973. Hz. Ali der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ğadîr Hum günü onun elinden tutup şöyle demiş: "Ey Allahım! Ben kimin mevlasıysam/dostuysam Ali de onun mevlasıdır." Ravi der ki: İnsanlar daha sonra şu ifadeyi de ilave ettiler: "Ey Allahım! Ona dost olana dost ol, düşman olana da düşman ol." {İshâk) [224]

Konuyla ilgili olan Ümmü Seleme hadisi Taharet bölümünde geçmişti. [225]

3974. Ebû Saîd der ki: Ensâr ve Muhacirlerden bir grupla birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) çıkageldi ve: "En hayırlılarınızı size haber vereyim mi?" dedi. Onlar: "Olur yâ Resûlaüah!" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizin en hayırlılarınız, verdikleri sözde durup güzel davrananlardır. Allah tevazu sahibi muttakileri sever." O esnada oradan Ali b. Ebî Tâlib geçiyordu, ona işaret ederek: "Hak bununla beraberdir, hak bununla beraberdir"

buyurdu. (Ebû Ya'lâ)[226]

3975. Cürey b. Küleyb der ki: Hz. Ali'nin bir şeyi emrettiğini, Osman'ın ise ondan nehyettiğini gördüm ve: "Sizin aranızda kötü bir şey var!" dedim. Bunun üzerine Hz. Ali: "Aramızda hayırdan başka bir şey yoktur. Ancak bizim hayırlımız, bu dine en iyi tâbi olanımızdır" dedi. (MÜsedded)

3976. el-Alâ der ki: Hz. Ali hutbesinde şöyle dedi: "Ey" insanlar! Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki sizin malınızdan az veya çok hiçbir şey miras almadım. Sadece Dihkân'ın bana hediye ettiği bu koku şişesinden başka birşey almadım." (MÜsedded)

3977. Câbir der ki: Bizler Mescid'de yatmış uzanırken Resûlullah (saMbhu aleyhi veseUem) çıkageldi. Bize hurma dalıyla vuruyor ve: "Mescidde yatıyor musunuz? Mescidde yatılmaz!" diyordu. Bunun üzerine bizler de kalkıp kaçıştık. Ali de bizimle birlikte kaçtı. Fakat Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) ona: "Ey Ati! Buraya gel! Mescid'de yapılması bana helal olan, sana da helaldir. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki kıyamet günü, kaybolmuş devenin maldan korunduğu gibi sen de havzımı topalak dikeninden yapılmış değneğinle koruyacaksın. Ben havzımın başındaki makamım görüyor gibiyim" buyurdu. (Ahmed b. Meni')

Hz. Fâtima (aleyhesselâm) ve İki Oğlunun (radiyallahu anhunıâ) Faziletleri

3978. Huzeyfe der ki: Resûlullah (saUallahualeyhivesellem)'in yanma gelip onunla birlikte akşam namazını kıldım. Sonra o kalktı, yatsı namazına kadar nafile namaz kıldı. Sonra Mescid'den çıktı. Ben de peşinden gittim. Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vesellem) o zaman şöyle demişti: "Bir melek rabbinden, bana görünüp selâm vermek, sonra da bana şunu müjdelemek İçin izin istedi: Fâtima cennetteki kadınların efendisi; Hasan ve Hüseyin de cennetteki gençlerin efendisidir." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [227]

3979. Esma binti Umeys der ki: Hz. Ali benimle evlenmek istedi. Bu durum Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem)'in kızı Fâtıma'ya ulaşınca babasının yanma gidip: "Yâ Resûlallah! Ali Esma ile evlenecek!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Esma'nın Allah ve Resulüne eziyet etmeye hakkı yoktur.'1' buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [228]

3980. Misver b. Mahrame'nin nakline göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü bütün sebepler, nesepler ve evlilikten doğan akrabalıklar kopacaktır, ancak benim akrabalık bağım hariç. Fâtima benden bir daldır, onu kızdıran şey beni de kızdırır, onu sevindiren şey beni de sevindirir." (Ebû Ya'iâ) [229]

3981. Ali b. el-Hüseyin bildiriyor: Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Cehil'in kızıyla evlenmek istedi. İnsanlar: "Şu işe bakın, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) buna darılmaz mı?" dediler. Bazı kimseler de: "Ne olacak, o da kadınlardan bir kadın!" dedi. Bazıları da: "Hayır buna mutlaka gücenir. Çünkü Ali, Allah Resûlü'nün kızı üzerine Allah düşmanının kızıyla evlenecek" dediler. Bu durum Allah Resûlü'ne (saUallahu aleyhi veseilem) ulaşınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Bazı kimselere ne oluyor ki, Fâîma'nım üzerine başkasının geleceğine darılmayacagımı söylüyorlar. Fâîıma benden bir parçadır ve kimse Allah Resulünün kızı üzerine Allah düşmanının kızı ile evlenemez" buyurdu. (el-Hârİs) [230] Bu hadis mür.seldir. Hadisin aslı, Sahîtfteki Misver hadisidir. Bu rivayeti bu şekilde Ali b. Zeyd sevketmiştir. Kendisi ezberi kötü birisidir.

3982. Urve bildiriyor: Resûlullah (saUallahu aleyhi v^ellem) şöyle buyurdu: "Meryem, kendi âleminin kadınları içinde en hayırlısı; Fâîıma da kendi âleminin kadınları içinde en hayırhsıdır." (el-Hâris)

Bu hadis, isnadı sahîh mürsel hadistir. Hadisi, Urve an Abdullah b. Cafer an Ali tarikinden Tirmizî şu lafızla tahrîc etmiştir: "Meryem, zamanındaki kadınların en hayırlısı; Fâtıma da zamanındaki kadınların en hayırhsıdır." İşte yukarıdaki mürsel rivayet, muttasıl olan bu hadisin tefsiri mesabesindedir. [231]

İleride Fitneler bölümünde Hz. Hüseyin bahsinde birçok şey anlatılacaktır. [232]

Ehl-i Beyt ve Hz. Fâtıma ile ilgili olan Ebu'l-Hamrâ hadisi, Ahzâb suresi tefsirinde geçmişti. [233]

3983. Ebû Fâhite'nin riayetine göre Hz. Ali şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) bir gün bizi ziyaret etti ve yanımızda yattı. Hasan ve Hüseyin de uyuyorlardı. Hasan su istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) kalkıp kendi eliyle ona suyu içirdi. Sonra Hüseyin alıp içmek istedi. Ancak Resûlullah buna mani oldu, evvela Hasan'a, sonra Hüseyin'e içirdi. Fâtıma: "Sanki Hasan sana daha sevimli, yâ Resûlallah!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem):"Hayır, ikisi de bana sevimlidir; ancak ilk önce Hasan istedi" dedi. Sonra: "Ben, sen ve bu iki çocuk ile -uyuyan Ali'yi işaret ederek- bu, kıyamet günü aynı yerde olacağız " buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ): [234]

3984. Amr b. Dînâr der ki: Yahya b. Ca'de'nin şöyle dediğini işittim: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) Fâtıma'ya şöyle dedi: "Her yıl Kur'ân bana bir defa okunurdu, bu yıl ise iki defa okundu. Bu yıl vefat edeceğim." Bunun üzerine Fâtıma ağladı Resûlullah (sallaHahu aleyhi vesellem) de: "Ailemden bana ilk yetişecek olan sensin!" dedi. (İshâk) Bu hadis mürseldir. Ancak başka bir tarikten muttasıl rivayeti vardır.

3985. eş-Şa'bî, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in hanımlarından birinden naklediyor: Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) beni Fâtıma'ya gönderdi. Fâtıma, babasının yürüdüğü bir tarzda yürüyerek geldi. Resûlullah (saUalhhu aleyhi vesellem) ona bir şey söyledi; bunun üzerine Fâtıma ağladı. Ona bu durumdan sorulunca: "Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem)'in sırrını kimseye bildirmeyeceğim" dedi. (İbn Ebî Ömer) İsnadı sahihtir. [235]

3986. Amr b. Dinar'ın nakline göre Hz. Âişe şöyle dedi: "Babasından başka Fâtıma'dan daha doğru sözlü kimse görmedim." İkisinin arasında bir şey (sorun) vardı. Âişe dedi ki: "Yâ Resûlallah! Ona sor, o asla yalan söylemez." (Ebû Ya'lâ) [236]

Hz. Hasan ve Hüseyin'in Faziletleri

3987. Abdullah fb. Mes'ûd)'un rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Şüphesiz Fâtıma iffetini korudu; bu nedenle Allah onun Z.ürrtyetini ateşe haram kıldı. " (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) Bezzâr der ki: Bunu Amr'dan başkasının rivayet ettiğini bilmiyoruz; o da Kufe'li zayıf bir ravidir. Âsim kanalıyla Zirr'den mürsel olarak rivayet olunmuştur. [237]

3988. Saîd b. Zeyd der ki: Hz. Peygamber (saMlalıu aleyhi vesellem), Hasan'ı kucağına alıp: "Ey Allahım! Ben onu seviyorum, sen de onu sev}" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [238]

3989. İlbâ b. Ahmer'e göre Hz. Ali b. Ebî Tâlib şöyle dedi: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma'ya evlilik teklifinde bulundum. Zırhımı ve bazı eşyalarımı sattım, parası dört yüz seksen dirheme ulaştı. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) bu paranın üçte ikisinin kokuya, üçte birinin elbiseye harcanmasını emretti. Sonra Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bir küpe su doldurdu ve onunla yıkanmalarını emretti. Fâtıma'ya da çocuğunu emzirmede acele etmemesini emir buyurdu. Fâtima der ki: "Ben, Hüseyin'i emzirmede acele ettim, ama Hasan'a gelince; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun ağzına ne olduğunu bilmediğim birşey koydu ve böylece Hasan iki kişinin en bilgilisi (yani Hüseyin'den daha bilgili) oldu." (Ebû Ya'lâ) [239]

3990. Câbir şöyle dedi: "Kim cennet ehlinden bir adama bakmak istiyorsa Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'e baksın; çünkü ben, Resûlullah (sallallahu aleyhiveseUem)'in böyle buyurduğunu işittim." (EbÛ Ya'lâ) [240]

3991. Ammâr, Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini söyledi: "Cinlerin Hüseyin'in ölümüne ağladıklarını işittim." (Ahmed b. Menî' ve Abd b. Humeyd) [241]

3992. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vsellem) Hasan ve Hüseyin hakkında şöyle buyurdu: "Kim beni seviyorsa bu ikisini de sevsin!" (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [242]

3993. Hz. Ali der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hasan ile Hüseyin, cennet ehli gençlerinin efendisidir ter." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe} [243]

3994. Muhammed b. Ali bildiriyor: Hasan ve Hüseyin, Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'ın yanında güreşe tutuştular; Resûlullah (sallallahu aleyH vesellem): "Hadi Hasan!" demeğe başladı. Fâtıma: "Yâ Resûlallah! Sanki sen Hasan'ı Hüseyin'den daha çok sever gibi onun yenmesini istiyorsun" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çünkü Cebrâîl Hüseyin'e yardım ediyor. Ben de Hasan'a yardım etmeyi seviyorum" dedi. (el-Hâris) [244]

3995. Ebû Hureyre der ki: Bu gözlerim gördü ve bu kulaklarım işitti ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hasan'm -veya Hüseyin'in (büyük ölçüde Hüseyin olduğunu zannediyorum)- elinden tuttu ve onun ayaklarını ayaklan üstüne koydu... (Ebû Ya'lâ) [245]

3996. Hz. Ömer der ki: Hasan ve Hüseyin'i Resûîullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) omuzları üzerinde gördüm ve: "Altımızdaki at ne güzelmiş!" dedim. Allah'ın Resulü de (sallallahu aleyhi vesellan): "Üstümdeki iki süvari de ne güzel!" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [246]

3997. Hz. Fâtıma'nım bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her annenin çocuklarının bağlı oldukları bir nesebi vardır; ancak Fâtıma'nım çocuklarının nesebi hariç. Onların velisi benim, o ikisinin asabesi benim." (Ebû Ya'lâ) [247]

3998. Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secde ederken Hasan veya Hüseyin gelip sırtına binerdi. Allah'ın Resulü (salkllahu aleyhi vesellem) de bu nedenle secdeyi uzatırdı. "Yâ Resûlallah! Secdeyi uzattın!" denilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Oğullarım beni binekleri yaptılar; onları indirmek hoşuma gitmedi" derdi. (Ebû Ya'lâ) [248]

3999. Ümmü Seleme bildiriyor: Hz. Hüseyin, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma girdi, ben de kapının yanında oturuyordum. Resûlullah (sallallahu aleyhiveseDem)'in avucu ile bir şeyler çevirdiğini gördüm, çocuk ise karnı üzerine uyuyordu. Ben: "Yâ Resûlallah! Avucunla bir şeyler çevirdiğini gördüm, çocuk ta karnın üzerinde uyuyordu. Bu arada gözyaşların akıyordu?" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Cebrâîl az. önce bana bu çocuğun öldürüleceği topraktan bir parça getirdi ve <ümmetin onu öldürecek> diye haber verdi" buyurdu. (İshâk) [249]

4000. Hasan, ResûluİIah (sallaOahu aleyhi vesellem/in şöyle buyurduğunu söyledi: "Benim bu çocuğum (yani Hasan b. Ali) öyle bir efendidir ki Allah onunla Müslüman iki grubun arasını düzeltecektir. " (Ishâk)

Bu hadis, Buhârî'de başka bir tarikten, Hasan an Ebî Bekre tarikiyle verilmiştir. [250]

4001. Câbir anlatıyor: ResûluİIah (sallaUahu aleyhi veselîem) birkaç gün geçtiği halde hiç yemek yemedi. Bu kendisine ağır gelince hanımlarının evini dolaştı ve hiç birinin yanında yiyecek bir şey bulamadı. Sonunda Fâtıma'nın yanma geldi ve: "Ey kızını, yanında yiyecek bir şey var mıdır? Ben açım" dedi. Fâtıma: "Hayır yâ ResûluİIah! Anam

babam sana feda olsun, yok" dedi. Resûluİlah (sallallahu aleyhivesellem) onun evinden çıkıp gidince komşularından biri Fâtıma'ya iki ekmek ve bir parça et gönderdi. Fâtıma gelen ekmek ve eti aldı, onu bir kaba koydu ve üzerini örttü. Sonra da şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki ben bunu kendime ve yanımdakilere vermeyip ResûluUah'ı tercih edeceğim." Aslında hepsi bir lokma ekmeğe muhtaçtı. Hasan'ı veya Hüseyin'i Resûlullah'a gönderdi ve kendilerine gelmesini istedi. Resûluİlah (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar geldi. Fâtıma ona: "Anam babam sana feda olsun, Allah Teâlâ bize bir şey gönderdi, onu sana sakladım" dedi. Resûluİlah: "Getir bakalım!" dedi. Fâtıma gelen şeyi getirdi, kabın üzerini açtı ve kabın ekmek ve et ile dolu olduğunu gördü. Fâtıma bunu görünce şaşırıp kaldı. Nihayet bunun Allah'tan bir bereket olduğunu anladı. Allah'a hamd etti ve Resulüne salatu selâm getirdi. Sonra da onu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) takdim etti. Resûluİlah (sallallahu aleyhi vesellem) yemeği görünce: "Kızım bu sana nereden geldi?" dedi. Fâtıma: "Ey babacığım! O, Allah'tandır. Allah dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır" dedi ve Allah'a hamd etti. Resûluİlah (saüallahu aleyhi vesellem): "Allah'a hamd olsun ki ey kızım, Allah seni îsrailoğulları kadınlarının hanımefendisine (Meryem'e) benzetti. Ona Allah bir rızık verdiğinde: <Bıı sana nereden geliyor?> diye sorulunca: <Allah kalındandır. Allah dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır> demişti." Sonra Resûluİlah (sallallahu aleyhi vesellem) Ali'ye haber gönderdi. Hz. Ali de geldi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem), Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin, Resûluİlah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bütün zevceleri ve bütün ev halkı gelip ondan yediler. Hepsi de doydular. Kap ise olduğu gibi duruyordu. Fâtıma der ki: "Bizden arta kalanı bütün komşularıma dağıttım. Allah o yemekte bereket ve birçok hayır yaratmıştı." (Ebû Yala) [251]

Ehli Beyt'in (Salavâtullahi Aleyhim) Fazileti

4002. Seleme (b. el-Ekva')dan: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yıldızlar gökyüzü ehli için güvencedir. Benim Ehl-i beytim de yeryüzü ehli için güvencedir." (Müsedded, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [252]
4003. Haneş der ki: Ben, Ebû Zer'in kapının kolunu tutarak şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! Beni tanıyan tanır ve beni tanımayan da tanımaz. Ben Ebû Zeri'l-Ğıfârî'yim. Resûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim: "Ehl-i beytimin aranızdaki örneği Nuh'un gemisi gibidir Kim oraya girerse kurtulur, kim de ondan geri kalırsa helak olur." (Ebû Ya'lâ) [253]
4004. Ebu't-Tufeyl der ki: Gördüm ki Ebû Zer kapının yanında durmuş, şöyle sesleniyor: "Ey insanlar! Beni tanıyor musunuz? Beni tanıyan tanır. Beni tanımayan da bilsin ki ben, Resûlullah'm sahabelerinden Ebû Zer'im! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Ehl-i beytimin aranızdaki misali, Nuh'un gemisi gibidir. Kim gemiye binerse kurtulur, kim de binmezse boğularak helak olur. Ehl-i beytimin aranızdaki örneği, kendisinden içeri girildiğinde günahların affolunacağı kapı gibidir." (Ebû Ya'lâ)
4005. Ümmü Seleme bildiriyor: Hz. Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i sırtına bindirerek geldi. Hasan'm elinde bir toprak kap vardı, içinde de buğdaydan yapılmış bir yiyecek bulunuyordu. Fâtıma bunu Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellenı)'in yanma getirdi, elindekini Resûlullah (saMahu aleyhi veseflem)'in önüne koyunca Resûluîlah (sallallahıı aleyhi vesellem): "Hasan'ın babası nerededir?" diye sordu. Fâtıma: "Evdedir" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'yi çağırdı ve birlikte oturup yediler.
Ümmü Seleme der ki: Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) beni de bu yemeğe çağırdı. Bundan önce de her yemek yediğinde ben yanında isem mutlaka beni de çağırırdı. Yemek bitince Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) hepsini elbisesiyle kapladı ve sardı. (Ebû Ya'lâ) [254]
4006. Süfyân anlatıyor: Bazı kimseler Hüseyin'in oğlu Ali'nin yanına gelip onu övdüler. O ise şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! Ne kadar yalan söylüyorsunuz. Allah'a karşı ne kadar cüretiniz var! Bizler kavmimiz arasında salih kimseleriz. Bu, bize şeref olarak yeter" dedi. (el-Hârİs)

Abdurrahman b. Avf in Fazileti

4007. Ümmü Gülsüm bînti Ukbe,-ki ilk hicret eden kimseler arasındadır- şöyle dedi: Bir defasında Abdurrahman b. Avf bayıldı. Öyle ki canının çıktığını zannettiler. Ümmü Gülsüm hemen mescide koştu ve Allah'ın emrettiği gibi sabırla ve namaz ile yardım istedi. Aburrahman b. Avf ayılınca: "Ben bayıldım mı?" diye sordu; oradakiler: "Evet" dediler. Abdurrahman şöyle anlattı: Doğru söylediniz; çünkü bana iki melek geldi ve bizimle gel, seni aziz ve emin olan yüce Allah'ın huzurunda muhakeme edeceğiz" dediler. Başka bir melek ise: "Onu geri götürün; çünkü o daha analarının karnında iken kendilerine mutluluk yazılmış kimselerdendir. Allah'ın dilediği kadar çocukları ondan faydalanacaktır" dedi. Abdurrahman bu olaydan sonra bir ay yaşadı, sonra vefat etti.
Ebû Usâme der ki: Abdurrahman'm iki adam dediği, iki melektir; çünkü melekler erkeklerin suretinde gelirdi. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurur: "Çğer peygamberi melek yapsaydık, onları elbette erkek suretinde yapardık. [255] (İshâk) [256]
4008. İbn Ömer der ki: Abdurrahman b. Avf, şûra arkadaşlarına: "Kendim uzak kalmak kaydıyla size birini seçeyim mi?" dedi. Hz. Ali de: "Evet ben buna ilk razı olanlardanım" dedi. Abdurrahman: "Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi veseHem) şöyle işittim: Sen göktekilerin ve yerdekilerin yanında güvenilir bir kimsesin>" (Ahmed b. Menî'} [257]
Konuyla ilgili olarak içinde "Ben, onu (ipeği) dünyada da, âhirette de giymeyi ümit ederim" ifadesi geçen hadis Giyim bölümünde yer almıştı. [258]
4009. el-Hadramî anlatıyor: Bir adam ResûluUah (sallailahu aleyhi vesellem)'in yanında güzel ve yumuşak sesle Kur'ân okudu. Gözleri yaşarmayan kimse kalmadı; ancak Abdurrahman b. Avf m gözleri yaşarmadı. ResûluUah (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Abdurrahman'in gözleri yaşarmadıysa da onun kalbi yaşardı" (Müsedded) [259]
4010. Hz. Ebû Bekir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseUem) şöyle buyurdu: "Hiç bir peygamber ümmetinden birini imam. tayin etmedikçe ölmez- " Bununla Abdurrahman b. Avf kıssasını kastediyor. (el-Hâris) [260]

Zübeyr b. el-Avvâm'ın Fazileti

4011. İbn Ömer, bir adamın: "Ey Allah Resulünün havarisinin oğlu!" diye seslendiğini işitti ve ona: "Eğer sen Zübeyr'in ailesindensen tamam, yoksa böyle söyleme!" dedi. (Ahmed b. Meni' ve Bezzâr) [261]
4012. Zübeyr b. el-Avvâm rivayet ediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm) bana, çocuklarıma ve torunlarıma dua etti. Ümmü Urve binti Cafer b. ez-Zübeyr dedi ki: Benden daha büyük olan kızkardeşime babamın şöyle dediğini işittim: "Ey kızım! Sen, Resûlullah (sallaMıu aleyhi vesellemj'in kendisine dua ettiği kimselerdensin." (Ebû Ya'lâ) [262]
Konuyla ilgili sancak hadisi Mekke'nin fethi bölümünde gelecektir. [263]

Talha'nın Fazileti

4013. Osman b. Sâc, ismini unuttuğum bir adamdan rivayet etti: O adam, Musa b. Talha ile birlikte Hz. Ali'nin yanma gitmiş. Musa adamı mindere oturtup kolunu tutmuş. Bu sırada Hz. Ali şöyle demiş: "Sakin ol ey kardeşim! Allah'a yemin ederim ki, Rabbimin, babanla (Talha'yı kastediyor) beni, göğüslerinden kini söküp aldığı ve (cennette) karşı karşıya mutlulukla oturacak olan kimselerden kılacağını umuyorum" dedi. (İbn Ebî Ömer) [264]
4014. Mü'minlerin annesi Âişe der ki: Allah'a yemin olsun ki bir gün evimde oturuyordum, Resûlullah da (sallallarıu aleyhi vesellem) ashabıyla birlikte avludaydılar. Benimle onların arasında bir perde vardı. Derken Talha b. Ubeydullah çıkageldi. O gelince Resûlullah şöyle buyurdu: "Kim verdiği sözü yerine getirmiş, yeryüzünde yürüyen bir kimseye bakmak istiyorsa Talha'ya baksın." (Ebû Ya'lâ) [265]
Talha'dan bahseden ve Ebû Bekir'den rivayet edilen Hz. Âişe hadisi Uhud gazası anlatılırken gelecektir. [266]
4015. İbn Abbâs der ki: Yanında Talha zikredilince Hz. Ömer şöyle dedi: "Bu adamm Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) eli değdiğinden beri azamet ve ihtişamı vardır." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [267]

Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın Fazileti

4016. Sa'd şöyle dedi: "Mazlum olarak öldürülmek kadar bana sevimli gelen ölüm yoktur." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [268]
4017. Âişe binti Sad'dan: Resûîullah (sallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sa'd'ın bedduasından sakınınız-" (el-Hârİs) [269]

Hısımların ve Dünürlerin Fazileti

4018. Abdullah b. Ömer -veya Abdullah b. Amr-'dan: ResûluUah (salHlahu aleyhivesdlem) şöyle buyurdu: "Rabbimden, ümmetimden başkasıyla evlenmemeyi, ümmetimden başkasıyla kimseyi evlendirmemeyi ve evlilik yaptıklarımın cennette benimle olmasını istedim; bana bu isteğimi verdi." (el-Hâris) [270]
4019. Ebû Abdullah İbn Merzuk -veya İbn Rızk- der ki: ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın bana verdiği bir sözdür: Ehl-i beytime alıp evlendiklerimin ve kızlarımdan evlendirdiklerimin cennette benim dostlarım olması." (el-Hâris) [271]
4020. Muhammed (b. Ali el-Bâkır) anlatıyor: Hz. Ömer, Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'le evlenince şöyle dedi: "Beni kutlamıyor musunuz? Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: "Benim sebebim ve nesebimden başka kıyamet günü her neseb ve sebeb kopuktur." (İshâk) [272]
4021. Muhammed b. Ali der ki: Hz. Ömer, Ehl-i Suffe'nin yanına gitti ve: "Beni kutlamıyor musunuz?" dedi. Onlar: "Neden?" diye sordular. Ömer: "Hz. Ali ve Fâtıma'dan olma ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellerrO'in torunu Ummü Gülsüm'le evlendim ve ben, ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Benim sebeb ve

nesebimden başka her sebeb ve neseb kopuktur. İşte ben de (Resûlullah'la (saüallahu aleyhi vtsdlem) akraba) olmak istedim." (Ishâk) Ravi zincirinde görüldüğü gibi kopukluk vardır.

Sahabeden Bir Grubun Ortak Faziletleri

4022. Zâzan anlatıyor: însanlar bir gün Hz. Ali'nin yanında iken onun mutlu olduğunu gördüler. Ona: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Bize arkadaşlarından bahsetsen" dediler. Hz. Ali: "Hangi arkadaşlarımdan?" dedi. Onlar: Resûlullah (salMlahualeyhivesellem)'in ashabından" dediler. Hz. Ali: "Resûlullah'm bütün sahabeleri arkadaşlarımdır. Siz hangisini istiyorsunuz?" diye sordu.
Onlar: "Senin kendilerine ikram ettiğin, hayır dua ile andığın kimseler" dediler. Hz. Ali: "Hangisi?" diye sordu. Onlar: "Abdullah b. Mes'ûd" dediler. Hz. Ali: "O, Resûlullah (saUallahu aleyhi veseüem)'in sünnetini bildi ve Kur'ân'ı okudu. Bu, ilim olarak yeter" dedi. Konuşmasını bu İfadeyle bitirdi. "Bu, ilim olarak yeter" ifadesiyle neyi kastettiğini anlamadılar. Bu söz, Abdullah'a ilim olarak bu yeter şeklinde mi, yoksa Kur'ân ilim olarak ona yeter> şeklinde mi anlayacaklarını kestiremediler. Bunun üzerine: "Peki Huzeyfe?" diye sordular. Hz. Ali: "Ona münafıkların ismi öğretildi -veya öğrendi-. Eğer ona zor meseleleri sorarsanız, o bunları anlar ve size cevabını verebilir" dedi. Peki: "Ebû Zer?" diye sordular. Hz. Ali: "İlimle dolu bir kaptır. O, dinine ve İlmine karşı hırslı ve istekli idi. Çok soru sorar, kimi sorularına cevap verilir, kimilerine de verilmezdi. Ancak kabı doluncaya kadar o hep öğrendi" dedi. Oradakiler: "Peki Selmân?" dediler. Hz. Ali: "O bizdendir ve Ehl-i beyt'tendir. Sizden kim Lokman Hekim gibi eskilerin ilmini bilir ve sizden kim sonrakilerin ilmine ulaşabilir? Kim ilk kitabı ve son kitabı okuyabilir? O, bitmeyen bir deniz gibiydi" dedi. Oradakiler: "Peki Ammâr b. Yâsir'i nasıl bilirsin?" dediler. Hz. Ali: "O, Allah'ın imanını etine, kanma, kemiklerine, kıllarına ve cildine işlediği bir kimsedir. Bir an bile haktan ayrılmaz. Hak nerede kaybolursa o da oradan kaybolur. Ateşin ondan bir şey yemesi yakışmaz" dedi. Oradakiler: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Biraz da kendinden bize bahset" dediler. Hz. Ali: "Durun! Allah, kişinin kendini arındırmasını ve tezkiye etmesini yasaklamıştır" dedi. Bunun üzerine biri kalkıp: "Ya Emîrü'l-mü'minîn! Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Rabbinin sana verdiği nimeti anlat [273] dedi. Bunun üzerine Ali: "Size rabbimin bana verdiği nimeti anlatayım; ben soru sorduğum zaman cevabı verilirdi, sustuğum zaman benimle söze başlanırdı ve benim azalarımın arası tıka basa bütün ilimlerle doldurulmuştur" dedi. (Ahmed b. Menîl)

4023. Enes şöyle dedi: "Ensâr'dan iki kol, Evs ve Hazrec kabileleri birbiriyle övündü. Evs'liler: "Bizden meleklerin yıkadığı Hanzale er-Râhib vardır, bizden Rahman'ın Arşı'nın uğruna sallandığı Sa'd b. Muâz vardır bizden anların cesedini himaye ettiği Âsim b. Sabit b. Ebi'l-Aklah vardır, bizden şahitliği iki kişinin şahitliğine denk olan Huzeyme b. Sabit vardır" dediler. Hazrecliler ise şöyle dedi: "Bizden ResûluUah (sallallahu aleyhi vEseliemj'in döneminde Kur'ân'ı toplayan dört kişi vardır. Kur'an'ı onlardan başkası toplamamıştır: Zeyd b. Sabit, Ebû Zeyd, Ubey b. Kab ve Muâz b. Cebel" dediler. (EbûYa'lâ) [274]

4024. Abdullah b. Ömer der ki: Hz. Ömer sabah namazında yaralanınca sahabelerden bir şûra oluşturdu. Bu arada kızı Hafsa yanma girdi ve: "Ey babacığım! insanlar bu altı kişilik şûraya razı değiller" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Beni oturtun!" dedi ve devam etti: "Acaba Ali b. Ebî Tâlib hakkında ne diyorlar? ResûluUah (saMahu aleyhi vesdlem) onun hakkında şöyle buyurdu: "Ey Ali! Senin elin benim elimdedir. Kıyamet günü girdiğim yere sen de gireceksin" buyurdu. Acaba insanlar Osman b. Affan hakkında ne diyorlar? ResûluUah (saMahu aleyhi vesellem) onun hakkında şöyle buyurmuştur: "Osman Öldüğü gün gökteki melekler de onun cenaze namazını kılarlar." Ben: "Yâ Resûlallah! Bu durum Osman'a mı has, yoksa bütün insanlar İçin mi?" dedim. Resûlullah: "Bu Osman'a hastır" buyurdu. Acaba Talha b. Ubeydullah hakkında ne diyorlar? Bir gece Resûlullah (saMahu aleyhi veseEem)'in devesinin semeri düşmüş ve: "Kim semerimi düzeltirse o benimle cennette beraberdir" demişti. Bunun üzerine Talha hemen atılarak Allah'ın Resûlü'nün bineğinin semerini düzeltmiş ve o da binmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) ona: "Ey Talha! Cebrail sana selâm söylüyor ve şöyle diyor: Kıyamet günü seni korkulardan kurtanncaya kadar yanındayım diyor." dedi. Acaba insanlar Zübeyr b. el-Avvâm hakkında ne diyorlar? O Zübeyr ki Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) uyuduğunda başucunda oturdu ve uyamncaya kadar onun yüzünü korudu. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) kalktığında: "Ey Ebû Abdullah! Daha bekliyor musun?" dedi. Zübeyr: "Annem babam sana feda olsun yâ Resûlallah, evet!" dedi. Resûlullah "İşte Cebrail sana selâm söylüyor ve şöyle diyor: Kıyamet günü cehennemin alevlerini senin yüzünden savıncaya kadar seninle beraberim> " dedi. Acaba insanlar Sa'd b. Ebî Vakkâs hakkında ne diyorlar ki Resûlullah (saMkhu aleyhi vesdiem) Bedir günü on dört defa okunu ona vermiş ve: "At ey Sa'd, at ey Sa'd! Anam babam sana feda olsun" demişti. Acaba insanlar Abdurrahman b. Avf hakkında ne diyebilirler ki? Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Fâtıma'nın evindeyken Hasan ve Hüseyin açlıktan ağlıyor ve kıvranıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bize kim bir şey getirir?" dediğinde Abdurrahman b. Avf çıkıp bir kap un-buğday ve hurmadan yapılmış yemekle arasına katı yağ konmuş iki ekmek getirmişti. O zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle demişti: "Dünya İşinde yardımcı olarak Allah sana yeter. Ahireîte ise ben sana kefilim. " (Muâz b. el-Müsennâ, Ziyâdâtu Müsnedi Müsedded'de)

---

[1] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir. Taberânî de, Zevnid'de geçtiği üzere, İbn Abbâs'dan benzerini rivayet etmiştir. Yine Hâlid b. Ar'are'nin hadisini de Taberânî rivayet etmiştir.
[2] Necm sur. 53/32.
[3] Necm sur. 53/16.
[4] Bûsîrî hadis hakkında yorum yapmazken Heysemî senedinde yer alan Cüveybir m zayıf biri olduğunu söylemiştir. (Atom VII, 114)
[5] Necm sur. 53/61.
[6] eî-İthâfta da bu şekilde geçmiştir. Taberânî'nin ifadesi ise "Erkek devenin develer arasında nasıl çalımlı çalımlı yürüdüğünü görmedin mi?" şeklindedir.
[7] Bûsîrî, hadis hakkında yorum yapmamıştır. Heysemî ise senedinde yer alan Dahhâk b. Müzâhim'de güvenilir görülmekle birlikte zayıflık bulunduğunu söylemiştir. {Mecma VII, 116)
[8] Kamer sur. 54/45.
[9] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir olmakla birlikte senedi munkatıdır."
[10] Kamer sur. 54/1.
[11] Kamer sur. 54/45.
[12] Furkân sur. 25/77.
[13] Busîri'nin belirttiğine göre iki rivayetin de senedinde yer alan Ali b. Âsim zayıftır.
[14] Bkz 2327 nolu hadis. Müellif söz konusu hadisi esasen Av kitabında nakletmiştir, Edeb kitabında değil.
[15] Rahman sur. 55/46.
[16] Bûsîrî demiştir ki: "Ravileri güvenilir olup aynı hadisi Ahmed b. Menî "tövbe ederse" ilavesiyle rivayet etmiştir. (II, 182)
[17] Rahman sur. 55/72.
[18] Hadis mevkuf olup ravileri güvenilir kimselerdir.
[19] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu el-Hâris zayıf biri olan Abbâs b. Fadl'dan rivayet etmiştir. Aynı hadisi Ebû Ya'lâ ise ravileri güvenilir olan bir senetle rivayet etmiştir."
[20] Vakı'a sur. 56/29.
[21] Vâkı'a sur. 56/35^37.
[22] Senedinde yer alan Cabir el-Cu'fî sebebiyle Bûsîrî ve Heysemî (VII, 119) hadisi zayıf görmüşlerdir.
[23] Vâkı'a sur. 56/13-14.
[24] Bûsîrî demiştir ki: Bunu Tayâlisî mevkuf olarak, Müsedded ise hem mevkuf, hem de merfû olarak rivayet etmiş olup ikisinin senedinde de zayıf biri olan Ali b. Zeyd b. Cud'ân yer almıştır. Ancak Ahmed b. Hanbel tarafından nakledilen bir şahidi vardır." Ben derim ki: Aynı hadisi Taberânî de iki ayrı senetle rivayet etmiş olup Heysemî senetlerden birinin ravilerinin Ali b. Zeyd hariç, Safcflj'in ravileri olduklarını, Ali b. Zeyd'in ise güvenilir olmakla birlikte hafızasının zayıf olduğunu söylemiştir. (Mecma VII, 119)
[25] Mücâdele sur. 58/12.
[26] Mücâdele sur. 58/13.
[27] Hadîd sur. 57/16.
[28] Taberânî'de ifade şöyledir: Şeytan rahibe gitti ve onu bitkin düşürdü, Sonra bir kadına musallat olup delirtti. Kadının erkek kardeşleri vardı ve şeytan onlara: "Mutlaka şu keşişe gidiniz. O, onu tedavi eder" dedi. Onlar da kadını ona götürdüler. Rahip kadını tedavi etti. Kadın yanında kalırken bir gün rahip ondan hoşlandı...
[29] Haşr sur. 59/16.
[30] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk senedinde Humeyd b. Abdullah'ın yer aldığı bir senetle rivayet etmiştir ki, bu zâtın biyografisine rastlamadım. Senedin kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." Ben derim ki: Hadisi Taberânî, Humeyd b. Abdullah'ın yer almadığı bir senetle rivayet etmiştir.
[31] Haşr sur. 59/5.
[32] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Ebû Ya'lâ zayıf biri olan Süfyân b. Vekî'den rivayet etmiştir. Benzeri değerlendirme için bkz. Zevâid, VII, 122.
[33] Haşr sur. 59/9.
[34] Bûsîrî, bunu Tefsir bölümünde zikretmemiştir. Kıssa Buhârî (Sahih) ve Tirmîzî tarafından rivayet edilmiş olup kıssanın kahramanı Ebû Talha'dır. Buhârî ve Tirmizî'nin menakıbü'l-Ensâr ve tefsir bölümlerine bakınız.
[35] Bununla Tevbe sûresinin "Muhacir ve Ensâr'dan İslâm'a ilk önce girenlerin başta gelenleri..." diye başlayan 100. âyeti kastediliyor olmalıdır.
[36] Mümtehine sur. 60/12.
[37] Müsnede'de ifade şöyledir: "Bu, mürsel bir hadis olup senedi hasenâir. Ben derim ki: Hadisi Taberânî, Ümmü Seleme'den merfû olarak da nakîetmiştir."

[38] Mümtehine sur. 60/10.
[39] Bûsîrî, hadisi Mendel sebebiyle zayıf görmüştür.
[40] et-Tehzîh'de belirtildiğine göre Ebû Zür'a bu zâtı güvenilir kabul etmiştir.
[41] Mümtehine sur. 60/8.
[42] Mümtehine sur. 60/8.
[43] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu Tayâlisî zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Zira Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr zayıftır. Yine, hadisi Tayâlisî yoluyla Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir." Ben derim ki: Onun yoluyla da Taberânî rivayet etmiştir.
[44] Talâk sur. 65/4.
[45] Talâk sur. 65/4.
[46] Talâk sur. 65/1.
[47] Tahrîm sur. 66/2.
[48] Tahrîm sur. 66/8.
[49] Tahrîm sur. 66/11.
[50] Bkz. 3699 nölu hadis.
[51] Mülk sur. 67/1.
[52] Müsnede'de şu ilave yer almıştır: "Bunu Tirmizî muhtasar olarak rivayet etmiştir. Bezzâr ise Seleme b. Şebîb yoluyla Ibrâhîm b. el-Hakem'den yalnızca merfû olanını rivayet etmiş ve .... hadisin İbn Abbâs'dan sadece o senetle rivayet edildiğini bildiğini söylemiştir." Bûsîrî ise hadisi Bezzâr ve Tirmizî'nin rivayet ettiklerini belirtmekle yetinmiştir.
[53] Kalem sur. 68/42.
[54] Bûsîrî ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[55] Hakka sur. 69/17.
[56] Bûsîrî, "Ravilerinden birinin meçhul olması sebebiyle" ilavesini yapmıştır.
[57] Meâric sur. 70/16.
[58] Hadisi Taberânî de rivayet etmiştir ve Bûsîrî yorum yapmamıştır.
[59] Bûsîrî demiştir ki: "Senedinde yer alan Abdullah b. Amr'ın biyografisine rastlamadım. Kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir."
[60] Bûsîrî, Kâbus b. Ebî Zıbyân sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür.
[61] Müzzemmil sur. 73/4.
[62] Bûsırî, Muhammed b. Ebî Leylâ sebebiyle hadisin senedini zayıf görmüştür.
[63] Müzzemmil sur. 73/6.
[64] Müzzemmil sur. 73/11
[65] Bûsîrî, İbn İshâk'm tedlis yapması sebebiyle senedini zayıf görmüştür.
[66] Müddessir 74/33.
[67] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir olduklarını söylemiştir.
[68] Müddessir sur. 74/48.
[69] Hadisi Heysemî, Zevâid'de, İbn Hacer de el-lsâbe'de: "onlara <Siz ve babalarınız girin cennete> denir" kısmına kadar muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. Buna Bûsîrî eserinin ne tefsir, ne de cenâiz bölümünde rastladım.
[70] Mürselât sur. 77/2.
[71] Nebe' sur. 78/14.
[72] Heysemî senedinde yer alan Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin zayıf biri olduğu söylemiştir. (Mecma VII, 133). el-İthâf da da benzer değerlendirme yapılmıştır.
[73] Nebe' sur. 78/23.
[74] Hadisi Taberânî de muhtasar olarak rivayet etmiş olup Heysemî senedinde yer alan Ca'fer b. Zübeyr'in zayıf olduğunu söylemiştir. (Mecma VII, 133).
[75] Tekvîr sur. 81/16.
[76] Tekvîr sur. 81/7.
[77] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî' sahih bir senetle mevkuf olarak rivayet etmiştir.
[78] Bûsîrî senedinin sahih olduğunu söylemiştir.
[79] İnşikâk sur. 84/19.
[80] Heysemî ve ona tâbi olarak Bûsîrî'nin bildirdiğine göre hadisi Taberânî de muhtasar olarak rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir.
[81] Beled sur. 90/7.
[82] Ravİlerinden birinin meçhul olmasından ötürü Bûsîrî hadisin senedini zayıf görmüştür.
[83] Duhâ sur. 93/1-5.
[84] Kavilerinden birinin meçhul oluşu sebebiyle Bûsîrî senedim zayıf görmüştür. Heysemî ise: "Bunu Taberânî rivayet etmiş olup senedinde yer alan Ümmü Hafs'ı tanımıyorum" açıklamasını yapmıştır. (Mecma VII, 138)
[85] Zilzâl sur. 99/7-8.
[86] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İshâk, İbn Ebî Şeybe ve Ahmed b. Hanbel, eğer Ebû Usâme Ebû Bekir'den hadis işitmişse, sahih bir senetle rivayet etmişlerdir. Aynı hadisi Tirmizî de zm/i/bir senetle muhtasar olarak rivayet etmiştir."
[87] Bu, malum uydurma hadisin bir parçasıdır.
[88] Bûsîrî, hadisin senedini zayıf görmüştür.
[89] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu £bÛ Ya'lâ zayıf biri olan Cübare b. el-Mu&allis'den rivayet etmiştir."
[90] Bkz. 1060 nolu hadis.
[91] İsrâ sur. 17/45.
[92] Hadisi ayrıca Ebû Ya'lâ'nın da rivayet ettiğini belirten Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Her iki kaynağın senedi de İshâk b. İbrahim el-Herevî'ye dayanmakta olup bu zâtın biyografisine rastlamadım. Kalan ravileri ise güvenilir kimselerdir." Ben derim ki: Bu büyük bir hatadır. Gerçekte Herevî iki senedin asıl dayanağı değildir. Aksine bu zât Ebû Ya'lâ'nın hocasıdır. Gerek Herevî, gerekse Humeydî hadisi İbn Uyeyne'den nakletmişlerdir. Abdürrezzâk da Em«/fsinde onlara mütâbaat yapmıştır. Bkz. el-Ezrakî, Tarih, I, 214..Hadisi Fethu'l-Bârî'de zikreden İbn Hacer ise: "Bunu Ebû Ya'lâ hasen bir senetle rivayet etmiştir" değerlendirmesini yapmıştır. (VII, 117)
[93] Bûsîrî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Bezzâr, Ebû Ya'lâ (ifade Ebû Ya'lâ'ya aittir), ondan da İbn Hibbnn Sahîh'inde rivayet etmiştir." Heysemî de Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'm benzerini rivayet ettiklerini belirterek senedinin hasen olduğunu söylemiştir. Ben derim ki: "Bununla beraber senedinde bunaklık dönemi yaşamış olan Atâ b. es-Sâib yer almıştır. (Mecma VII, 144)
[94] Bûsîrî demiştir ki: "Tayâlisî bunu zayıf biri olan Muhammed b. Ebî Humeyd'den rivayet etmiştir.
[95] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu ibn Menî hepsi de zayıf olan bir kaç senetle rivayet etmiştir. Ayrıca Nesâî, Amelü'l-yevm ve'l-leyi'de nakletmiştir. Ancak senedinde yer alan Muhamemd b. Ebî Leylâ zayıftır."
[96] Rivayete göre Hz. Cebrâîl, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) onun Medine'de öldüğünü bildirdi. Kanadını yere öyle bir vurdu ki, ne kadar ağaç, ya da ot varsa hepsi sallandı. Sonra divanım kaldırdı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vcsellem) ona bakıp namazını kıldı. Arkasında da iki saf melek vardı.
[97] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu İbn Menî, Ebû Ya'lâ, Beyhakî ve Safuetü's-sajve'de İbnü'l-Cevzî rivayet etmiştir."
[98] Hârûn b. Kesîr'in tanınmaması ve Yusuf b. Atıyye'nin zayıf oluşu sebebiyle Bûsîrî senedini zayıf görmüştür.
[99] Heysemî şu açıklamayı yapmıştır: "Bunu Bezzâr ve Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilir kimselerdir. Bezzâr demiştir ki: "Abdullah'a sahabeden kimse muvafakat etmemiştir. Ama Hz. Peygamber'in bu iki sûreyi namazda okuduğu ve bu suretle Mushaf'a kaydedildikleri sahih yolla sabittir." (Mecma VII, 149)
[100] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Senedinde Abdülmüheymin b. Abbâs vardır. Buhâri onun hakkında: "Hadisi münkerdir" demiştir.
[101] Bu kısım, daha önce birkaç defa uydurma olduğunu söylediğimiz hadisin bir parçasıdır.
[102] Ayrıca bu hadisi Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir. Senedinde Abdurrahman b. Ishâk el-Vâsıtî vardır ki o, zayıf bir ravidir. Bunu Mecnmu'z-Zevâid'de Heysemî söylemiştir (VIII, 63, 3873)
[103] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk, îbn Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd ve Dârimî rivayet etmiştir. Senedinde İsmâîl b. Abdülmelik b. Ebi's-Sufeyr vardır ki bu ravi, hafızası kötü bir ravidir. Dârekutni, bu hadisi rivayet hususunda onun yalnız kaldığını söylemiştir. Diğer taraftan Beyhakî bu hadisi uzun bir metinle; Ebû Dâvud ile İbn Mâce de muhtasar olarak rivayet etmişlerdir." Ben derim ki: Taberânî bu hadisi başka bir şekilde de rivayet etmiş, Bezzâr da çok ihtisar ederek rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Abdülhakîm b. Süfyân'ı İbn Ebî Hatim zikretmiş, kimse de onu cerh etmemiştir." {Mecma VIII, 8)
[104] Heysemî der ki: Bu hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir. Taberânî'nin senedinde İbn Lehîa vardır. Onun hadisi hnsendiv. Ahmed'in diğer ravileri güvenilir kimselerdir" (Meonn V, 199) Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ile -bazı ravilcrinin meçhul olması itibariyle zayıf bir senedle-Ahmed rivayet etmiştir. Bkz: hadis no. 3831.
[105] Bûsîrî: "Bu hadisi İshâk b. Râhaveyh ve Ebû Ya'lâ tahric etti" demiş, herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[106] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Nûh b. Zekvân vardır ki zayıf bir ravidir." (III, 34) Heysemî der ki: "Senedde Süveyd b. Abdülazîz vardır ki metruk bir

ravidir." (Mecma IX, 13)
[107] Bûsîrî der ki: "Senedinde Ebû Harun el-Abdî vardır ki zayıf bir ravîdir-Ancak bu hadisi destekleyen başka rivayetler vardır."
[108] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ hnsen bir isnadla rivayet etmiştir. Bu konuda onu destekleyen hadisler geçmişti."
[109] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Sünen el-Kübrâ'da Beyhakî rivayet etmiştir. Bu hadisin tarikleri, el-Efrikî üzerinde dönüp durmaktadır ki o, zayıf bir ravidir." Heysemî der ki: "Bu hadisi İaberânî rivayet etmiştir. Senedinde Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um vardır ki zayıf bir ravidir. Ahmed b. Salih onu güvenilir addedip eleştirenlere karşı çıkmıştır." (Mecmu V, 204). Bkz. hadis no. 3826.
[110] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle Müslim'in şartlarına uygun olarak Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir. Hadis, Buharı ile Müslim'de ve Tirmizî'de mevcuttur."
[111] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi munkatı bir senedle Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir. Heysemî der ki: "Ricali, Yûsuf b. Muhammed b. el-Münkedir hariç, Sahih ricalidir. Ebû Zür'a ve daha başkaları, onu zayıf görmüş; bir grup da güvenilir addetmiştir." {Mecmn VIII, 268)
[112] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Her ikisinin ricali de Sahih ricalidir." (Mecma VIII, 306)
[113] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ 20yı/ bir senedle rivayet etmiştir. Çünkü senedde zayıf bir ravi olan Muhammed b. Ziyâd el-Yeşkurî vardır." (III, 40) Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû' Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Ancak Taberânî "Rebıbe" yerine "Zeynob" demiştir. Her ikisinin isnadında da Muhammed b. Ziyâd el-Bercemî -el-Yeşkurî- vardır ki o, yalancı biridir." (Mecma-Vm, 309)
[114] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle Ebû Ya'lâ, Bezzâr, Taberânî ve -Sahîh'mde- İbn Hibbân rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî tahrîc etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir."
[115] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. İsnadının üzerinde döndüğü kişi Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dır ki o, zayıf bir raviclir."
[116] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[117] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahîh bir senedle el-Hâris, Ebû Ya'lâ el-Mevsılî,
[118] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve -snhîh hükmüyle- başka bir lafızla el-Hâkim rivayet etmiştir."
[119] Bu, uydurma bir hadistir. Bu hadisi Tflrifc'inde İbn Ebî Hayseme, Abdüla'lâ b. Ebi'l-Musâvir tarikinden tahric etmiştir. Bezzâr da Bckr b. el-Muhtâr tarikinden tahrtc etmiştir. Bekr ile Abdüla'lâ, zayıf ravilerdir. Ana metinde geçen Sakr ise o ikisinden daha zayıftır. Belki de o, hadisi Bekr ile Abdüla'lâ'dan almış, terviç etmek için Abdullah b. İdris'ten almış gibi göstermiştir. Eğer Ebû Bekir'in Ensâr'a "Sizin için iki kişiden; Ömer ve Ebû Ubeyde'den birine razı oldum" şeklinde bir söz söylediği vâki olsaydı, hilafet işi altı kişilik bir şûra heyetine bırakılmazdı.
Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tafrîc etmiştir. İsnadı kuvvetli değildir; ancak hadisi destekleyen bir rivayet vardır." (II, 76)
[120] Birinci ciltte 1323-1324 no'lu hadislere bakınız.
[121] 2284 no'lu hadise bakınız.
[122] Bkz. hadis no. 3830.
[123] Orada bulamadım.
[124] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi -bazı ravilerinin meçhul oluşu sebebiyle- zayıf olan bir sencdle İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir."
[125] Bûsîrî der ki: "Bu ısnâd sahihtir. Ebû Umâme hadisinde bu husus geçmişti."
[126] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[127] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr sahîh bir isnadla rivayet etmişlerdir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî ve Bezzâr muhtasar olarak tahrîc etmiştir. Bezzâr'ın ricali, Hüneyd b. el-Kâsım dışında Sahîh ricalidir ki o da güvenilir ravidir." (Mecma VIII, 270)
[128] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi -bazı ravilerinin meçhul oluşu sebebiyle- zayıf bir senedle Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Bu hadisi aynı şekilde Taberânî de rivayet etmiştir. Taberânî'nin ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecmn VIII, 270)
[129] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî tahrîc etmiştir. Senedinde Ebû Malik en-Nehaî vardır ki bu, zayıf bir ravidir." (Mecmn VIII, 271) Ben derim ki: "Ebû Ya'lâ'nın isnadında Ebû Mâlik yoktur."
[130] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Cesr b. Ferkad'in içinde bulunduğu bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir. Cesr, zayıf bir ravidir."
[131] Bkz: 4044 no'lu hadis.
[132] Bkz: 4582 no'lu hadis.
[133] Senedinde Cübâra b. el-Muğallis vardır ki zayıf bir ravidir. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[134] Bunu Ebû Hureyre hadisi olarak Hcysemî tahric etmiş, kısa metinle Bczzâr'a isnâd etmiş ve şöyle demiştir: "İsnadında Abdullah b. Reşîd ve Meca'a Ebû Ubeyde el-Basrî vardır ki; o ikisini tanımıyorum. Diğer ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma V, 24)
[135] Mürsel hadistir, ravileri güvenilir kimselerdir. Heysemi bunu İbn Abbâs hadisi olarak irâd ederek Taberânî'ye dayandırmış ve "Ricali güvenilir kimselerdir" demiştir, {Mecma IX, 20)
[136] Bkz: 4038 no'lu hadis.
[137] Heysemî bu hadisi biraz farklı olarak Ebû Hureyre'den irâd etmiş, Bezzâr ve Taberârii'yc dayandırarak, "Taberânî'nin isnadı hasendir" demiştir (Mecma IX, 15) Enes hadisine gelince; Bûsîrî onu da İbn Ebî Şeybe, cl-Hâris ve Ebû Ya'lâ'ya dayandırmış ve şöyle demiştir: "Saffîh'inde İbn Hibbân Ebû Ya'lâ'dan tahrîc etmiş, bu metne İlave bir şey söylememiştir."
[138] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[139] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedindeki Halbes b. Galib zayıf bir ravidir." Heysemî der ki: "Senedinde Halbes el-Kelbî vardır ki metruk bir ravidir." (Mecma II, 283) Zehebî bu hadise "çok miinker bir hadistir" der. İbnü'l-Cevzî de uydurma hadisler arasında sayar.
[140] Müsnede'de şöyle geçer: "Bezzâr hadisi bu tarikle rivayet etmiştir." Ben derim ki: Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ'nın ricali, güvenilir kimselerdir." Ayrıca o, hadisi Taberânî'ye dayandırmıştır. (Mecma VIII, 282)
[141] Daha önce geçmiştir; bkz: 2672 no'lu hadis. Müsnede'de şu açıklama yer almıştır; "Bunu el-Hâkim senediyle Zeyd'den, o da Atâ b. Yesâr'dan, o da İbn Ömer'den tahrîc etmiştir."
[142] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Süfyân b. Veki'den Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir ki Süfyân zayıf bir ravidir." (III, 33) Heysemî de böyle ifade etmiştir. {Mecma IX, 16)
[143] Heysemî der ki: "Bu hadis, başka bir siyakla Sahîh'te yer almıştır."
[144] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürsel olarak el-Hâris de rivayet etmiştir."
[145] Mürsel veya munkatı bir hadistir. Abdülazîz b. Ebân, el-Hâris'in hocasıdır. Zayıf olduğu ittifakla sabittir. Hatta uydurma hadisler rivayet ettiği söylenir. Bûsîrî: "Bu hadisi munkatı olarak el-Hâris rivayet etmiştir" sözüyle yetinmiştir.
[146] Bu hadis de mürsel ve mımknt'dn; yine Abdülazîz b. Ebân'ın hadislerindendir. Ayrıca isnadında meçhul bir ravi vardır. Abdullah b. Amr ve Enes hadislerinde bundan bazı ifadeler yer almıştır. İlk hadisin isnadında zayıflık vardır; ikincisinin de ricali güvenilir kimselerdir. Bunu Heysemî ifade etmiştir.
[147] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî tahrîc etmiştir. Senedinde Câbir el-Cu'fî vardır ki zayıf bîr ravidir." Ben derim ki: Tayâlisî'nin isnadında da Câbir vardır.
[148] Heysemî der ki: Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir. Ben derim ki: Bu hadisi İmam Ahmed de Ebû Zer hadisinden tahrîc etmiştir.
[149] 3824 nolu hadise bakınız.
[150] Fetih sur. 48/2
[151] Enbiya sur. 21/29
[152] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. Şerîk'in bundan başka rivayetini bilmiyoruz. Ayrıca bu hadisi Sahth'mde İbn Hibbân n\uhtasar olarak tahrîc etmiştir." Hafız İbn Hacer der ki: "Müslüman oldu" ifadesine kadar hadisi Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir. Aynı şekiide Bezzâr da Bişr b, Muâz kanalıyla Ebû Avâne'den rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Şerik bundan başka hadis rivayet etmemiştir. Bu, sahih bir hadistir."
[153] Bûsîrî der ki: "el-Hâris bunu mevkuf olarak rivayet etmiştir." Ben derim ki: Ibnü'l-Mübârek hadisi daha detaylı olarak tahrîc etmiştir (Bkz. Ziyâdâtu Nunym, s- 119). İbn Receb der ki: "Bu hadisi İbn Huzeyme tahrîc etmiştir." Ben derim ki: el-Hâkim de tahrîc etmiş ve "İsnadı sahihtir, mevkuf değildir" demiştir (IV, 528)
[154] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded ve el-Hâris munkatı olarak rivayet etmiştir."
[155] Hadisin devamında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kula dünya hayatı ve eğlencesi teklif edildi; ama o âhireti seçti." Bunu ancak Ebû Bekir anladı. Ebû Bekir'in gözleri yaşardı ve ağladı. Sonra şöyle dedi: "Annem ve babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Analarımızı, babalarımızı, kendimizi ve mallarımızı sana feda ederiz." Bunu el-İthâf'da Bûsîri kaydetmiş ve şöyle değerlendirmiştir: Râvüeri, güvenilir kimselerdir. Ayrıca SflMftayn'da bazı ifadeler olmaksızın mevcuttur,
[156] Bûsîrî, isnadını zayıf bulmuştur. Çünkü senedindeki ravi İsa b. Meymûn zayıf bir ravidir.
[157] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Taberânî bu hadisi Sehl b. Sa'd'dan tahrîc etmiştir. Ricali de güvenilir kimselerdir. Bunu Heysemî söylemiştir (Mecma IX, 46) Ayrıca Taberânî buradakinden daha uzun bir şekilde Muâz'dan da hadisi rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde Ebu'1-Atûf diye bir ravi vardır; onu tanımıyorum."
[158] Hucurât sur. 49/3
[159] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Husayn b. Amr'ın zayıflığından dolayı zayıf olan bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir."
[160] Metni el'îthâftan doğruladım. Bûsîrî der ki: "Senedinde Nâfi Ebû Hürmüz el-Cemâl vardır ki zayıf bir ravidir. Ümmü Seleme hadisi bunu destekler mahiyettedir." Müsnede'de denir ki: "Nâfi, metrûkbir ravidir."
[161] Tirmizî bunu Ebû Hureyre hadisinden ilaveli bir metinle tahrîc etmiştir-Bûsîrî der ki: "Bunu Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir. Ravilerİ güvenilir kimselerdir."
[162] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi -Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in zayıflığından dolayı- zayıf olan bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bezzâr'ın rivayet ettiği İbn Ömer hadisi bunu destekler niteliktedir."
[163] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir; ancak ravi zincirinde kopukluk vardır. el-Humeydî, İbn Ebî Ömer, İbn Ebî Şeybe, Buhârî, Müslim, S. ei-Kubrâ'da Nesâî kedi kıssası olmaksızın kısa

metinle rivayet ettiler."
[164] Bûsîrî der ki: "İsnadı Salih b. Musa sebebiyle zayıftır."
[165] Bûsîrî, ravilerinin güvenilir kimseler, olduğunu söylemiştir.
[166] Bûsîrî'ye göre ravileri güvenilir kimselerdir.
[167] Bûsîrî der ki; "Müsedded, içinde Sümeyye'nin bulunduğu bir senedle tahrîc etmiştir ki, onu ne tevsik edeni, ne de cerhedeni gördüm. Diğer ravileri güvenilir kimselerdir."
[168] Bûsîrî der ki; "Bunu ayrıca Ebû Ya'lâ ve el,-Hâkim "Müslim'in şartınca sahihtir" hükmüyle rivayet etmiştir."
[169] el-Hâkim, "Müslim'in şartınca sahihtir" hükmü vermiştir." (Müsteârek III, 67)
[170] Bûsîrî der ki: "Bunu İbn Ebî Ömer ve el-Hâris rivayet etmiştir. İfade İbn Ebî Ömer'e aittir." Heysemî der ki: "Bu hadisi M. es-Sağîr ve M. el-Evsafta bir kaç tarikten Taberânî rivayet etmiştir. Bu tariklerden birinin ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 50)
[171] Busîrî der ki: "Mücâlid b. Saîd sebebiyle senedi zayıftır.
[172] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir. İsnadında meçhul bir ravi vardır."
[173] Bûsîrî bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ben derim ki: Kavilerinden el-Velîd b. el-Fadl uydurma hadisler rivayet ederdi; İsmâîl de oldukça zayıftır. Lisânu'l-mîzârî'da batıl bir haber olarak verilmiştir.
[174] Bûsîrî,bir değerlendirme yapmamıştır. İsnadı Hasan'a kadar sahihtir.
[175] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[176] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir isnadla İshâk rivayet etmiştir."
[177] Heysemî der ki: "İbn Mâce bu hadisi "göz bebeği" ifadesini ihtisar ederek vermiş, Ahmed daha detaylı rivayet etmiş, Taberânî de ilaveyle vermiştir. Ahmed ve Taberânî'nin ricali, Sahih ricalidir. Taberânî bunu Câbir b. Abdullah'tan da tahrîc etmiştir. Bezzâr da rivayet edip şöyle demiştir: Senedinde Câbir el-Cu'fi vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecmn IX, 73-74)
[178] Bûsîrî der ki: "Senedinde adım vermediği bir ravi vardır."
[179] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Menî' ve el-Hâris aynı lafızla, sahih bir isnadla rivayet etmişlerdir."
[180] Bûsîrî, bu hadisi isnadını vermeden nakletmiş ve: "Bu hadis sahihtir" demiştir. Buhârî de buradaki metinden daha detaylı bir şekilde rivayet etmiştir." (III, 47) Ben derim ki: Müellif buradaki fazlalıkları Fethu'i-Bârî'den aktarrmştır. Orada Menkıbelerin kitabının Osman'a bîat bölümüne bakınız.
[181] M, ez-Zevâid'de ibare: "Bugün İslâm zayıfladı" şeklindedir. Heysemî der ki: °u hadisi şeyhi Abdullah b. Saîd b. Ebî Meryem'den Taberânî rivayet etmiştir ki o, zayıf bir ravidir." (Mecma IX, 77) Ben derim ki: İshâk'm isnadı sahihtir.
[182] BûsM der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Ömer, Sümâme b. Ubeyde el-Abdî'den rivayet etmiştir ki o, zayıf bir ravidir."
[183] Bkz: Mecma'uZ'Zevatd, IX, 77; el-İtMf, III, 48.
[184] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'la rivayet etmiş, ondan da Sahîh'inde İbn Hibbân nakletmiştir. Ayrıca el-Hâkim tahrîc etmiş, ondan da Sünen'hıde Beyhakî rivayet etmiştir. Snhîh'teki Ömer hadisi bu hadisi destekler niteliktedir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir; ricali, Sahih ricalidir." (Mecma IX, 77)
[185] Kabîsa an Süfyan tarikiyle İbn Hibbân rivayet etmiştir. (III, 360)
[186] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[187] Heysemî der ki: "Hadisin ricali, Sahih ricalidir." {Mecma IX, 91)
[188] Devamı şöyledir: ResuluÎlah (saHaliahu aleyhi ve sdlem) dedi ki: "Bu arsayı kim alıp Mescid'e katarsa ona cennetti: bir ev vardır!" Ben de orayı alıp Mescid'e kattım." Bûsîrî der ki: "Senedinde İbn Lehîa vardır."
[189] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[190] Bkz: Ezan bölümleri no: 238.
[191] el-Kindî. el-İthafta da böyledir.
[192] Bûsîrî der ki: "Kavileri güvenilir kimselerdir."
[193] Müsnede'de şöyle geçmiştir: "Bu hadisi el-Hâkim rivayet etmiş ve sahîh hükmü vermiştir; ancak Talha b. Zeyd'in zayıf oluşunu gözden kaçırmıştır. Çünkü Talha, metruk bir ravidir." Bûsîrî de der ki: Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve -isnadı sahîh hükmüyle- el-Hâkim rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadının medarı, Talha'dır ki Dârekutnî ve başkaları onu zayıf sayar. Buhârî iie bir çok muhaddis de onun hadisini "münker" olarak değerlendirir. Ahmed, İbnü'l-Medînî ve Ebû Davud da onun hadis uydurduğunu söyler."
[194] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[195] Âl-i İmrân sur. 3/135
[196] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ, -kısa metinle- Taberânî, ve -uzun metinle-Bezzâr rivayet etmiştir. Senedinde Âsim b. Behdele vardır ki onun hadisi hasendir. Diğer ravileri de güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 74)
[197] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî de şöyle demiştir: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde İbrahim b. Ömer b. Ebân vardır ki o zayıf bir ravidir." (Mecma IX, 73) Ben derim ki: Bu ravi, aynı şekilde Ebû Ya'la'nın senedinde de yer almıştır.
[198] Bûsîrî bu hadis hakkında bir şey söylememiştir. Heysemî de bu hadisi Enes hadisi olarak tahrîc etmiş ve şöyle demiştir: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, senedinde el-Hasen h. Ziyâd el-Bercemî vardır ki onu tanımıyorum. Diğer ricali güvenilir kimselerdir." (Mecmn IX, 81)
[199] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.
[200] 3925 nolu hadise bakınız.
[201] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır."
[202] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi hnsen bir isnâdla İbn Ebî Şeybe, el-Hâris ve Bezzâr rivayet etmiştir."
[203] Bkz:Keşfu'l-Estâr,Il 96.
[204] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiş, ondan da içinde Musa b. Ubeydc er-Rabezî'nin olduğu -ki o zayıf bir ravidir- bir senedle Ebû Ya'lâ nakletmiştir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir. Senedinde Talha b. Cübeyr vardır ki İbn Maîn onu bir rivayette güvenilir görmüş, Cûzecânî ise zayıf saymıştır. Hadisin diğer ricali güvenilir kimselerdir." {Mecma IX, 134). İbn Cerîr der ki: "Bu Talha, rivayettyle hüccet sabit olmayan ravilerdendir."
[205] Bûsîri der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiş, ondan da Sahîh'inde İbn Hibbân nakletmiştir." Heysemî bu hadisi Ümmü Seleme hadisi olarak tahrîc edip şöyle demiştir: "Ebû Ya'lâ'nın isnadında Muhammed b. Seleme b. Kühevl vardır ki İbn Hibbân onu güvenilir sayarken başkaları zayıf addetmiştir. Hadisin diğer ricali, Sahih ricalidir." {Mecma IX, 103)
[206] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Bezzâr ve -sahîh hükmüyle- el-Hâkim rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir, senedinde Yahya b. (Muhammed b.) Seken vardır ki İbn Hibbân onu güvenilir sayarken Salih Cezere onu zayıf saymıştır. Hadisin diğer ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma IX, 116) Ben derim ki: İbn Menî'nin isnadında Yahya yoktur. Aynı şekilde Nesâî de onu güvenilir saymıştır.
[207] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 102) Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris ve el-Hâkim rivayet etmiştir." Ben derim ki: Senedinde Haneş b. eî-Mu'temir vardır. Bunu, Ukaylî, es-Sâcî, İbnü'l-Cârûd zikretmiştir. Ebû Ahmed el-Hâkim bu hadis hakkında: "Muhaddislere göre bu ravi sağlam biri değildir"; İbn Hibbân: "Hadisi delil olarak kullanılamayacak biridir"; Buhârî: "Muhaddisler onun hadisini eleştirirler"; Ebû Hatim: "Onun hadisiyle delil getirdiklerini görmüyorum"; Nesâî: "Kuvvetli değildir" der,
[208] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de şöyle demiştir: "Senedinde Ebû Harız vardır ki Ebû Zür'a ve başkaları onu güvenilir sayar, İbnü'l-Medînî ile daha başkaları da zayıf sayar." (Mecma IX, 123)
[209] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamış, daha kısa metinle ise İbn Ebî Ömer ile İbn Ebî Şeybe'ye isnâd etmiştir. Ben derim ki: Senedinde Ömer b. Abdillah b. Ya'lâ b. Mürre es-Sakafî vardır. Onun hakkında Ahmed, İbn Mam, Ebû Hatim ve Nesâî, "Hadisi münkerdir" der. Aynı şekilde Ebû Hatim de: "Hadisi metruk biridir" ifadesini kullanır. Dârekutnî ise metruk derken, es-Sâcî, "Münker hadisleri vardır" der. Cerîr de: "Şarap İçen biriydi" der. Buhârî, onun hakkında menfi konuşulduğunu söyler. Ebû Zür'a da kuvvetli olmadığını belirtir, Allah'tan selâmet dileriz. Ayrıca senedinde babası Abdullah b. Ya'la vardır ki Zchebî, onun bir rivayetini İbn Adiy'nin zayıf saydığını söyler. Ondan oğlu Ömer de rivayette bulunmuştur ki o da zayıftır. Buhârî onun hakkında: "Olumsuz yönleri vardır" ifadesini kullanır. İbn Hibbân da der ki: "Rivayetlerindeki münker hadislerden dolayı tek kaldığı zaman haberiyle ihticac etmeyi hoş görmüyorum." Ukaylî ise ed-Duafa'da onu zikretmiş, iki hadisinden bahsetmiştir. Lisân'da da adı geçer.
[210] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Abdürrahîm b. Vâkıd'dan el-Haris rivayet etmiştir ki o, zayıf bir ravidir."
[211] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe, Bezzâr ve -S. el-Kübra'da sahih bir senedle- Nesâî tahrîc etmiştir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Hadisin ricali, Sahih ricalidir." (Mecmn IX, 108)
[212] Bûsîrî der ki: "Senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl vardır."
[213] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. İsnâdlarınm üzerinde döndüğü şahıs, Dâvud b. Yezîd el-Evdî'dir ki, zayıf bir ravidir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Bezzâr'm iki isnadının birinde ismi verilmeyen biri vardır. Diğerinde de kalan ravileri güvenilirdir." Ebû Ya'lâ'nım isnadında Dâvud b. Yezîd vardır ki o zayıf bir ravidir." (Mecma IX, 106)
[214] Bkz: 1574 no'lu hadis. Orada ravilerinin güvenilir olduğu belirtilmiştir.
[215] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve -sahih hükmüyle- el-Hâkim rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Senedinde el-Fadl b. Umeyre vardır ki İbn Hibbân onu güvenilir görmüş, diğerleri zayıf saymıştır. Hadisin diğer ricali ise güvenilir ravilerdir." {Mecma IX, 118) Müsnede'de şöyle geçer: Bezzâr şöyle der: "Hz. Ali'den ancak bu isnâdla rivayet edilmiştir. Ebû Osman an AH tarikinden bundan başka hadis gelmemiştir." el-Hâkim de bunu sahih görmüştür.
[216] Abdullah b. Amr b. Hind el-Cemelî, Hz. Ali'den hadis işitmemiştir. Bûsîrî der ki: "Ricali güvenilir kimselerdir; ancak hadis munkahdır."
[217] Aynı şekilde Bezzâr da bu hadisi rivayet edip şöyle demiştir: "Çeşitli tariklerle Enes'ten rivayet edilmiştir; ancak Enes'ten rivayet edenlerin hepsi de kuvvetli ravi değildir." Bûsîrî der ki: "Tirmizî

de bu hadisi muhtasar olarak rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ'nm ricali güvenilir kimselerdir; ancak bazılarında zayıflık vardır." Taberânî'nİn isnâdlarında Heysemî'nin tanımadığı kimseler mevcuttur. (Mecma IX, 125)

[218] Bûsîrî bu hadisi Bezzâr'a isnâd etmiştir ve hadis hakkında bir şey söylememiştir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr ve Taberânî rivayet etmiştir. Taberânî'nin ricali, Fıtr b. Halîfe dışında -ki o da güvenilir ravidir- Sahîh ricalidir." (Mecma IX, 125)

[219] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi -güvenilir ravilerle- İbn Ebî Ömer, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve -muhtasar olarak- Bezzâr tahrîc etmiştir. Ebû Ya'lâ'nm ricali, Mahmud b. Hıdâş ve Kanan hariç -ki bu ikisi güvenilir ravilerdir-, Sahîh ricalidir." (Mecma IX, 129} Müsnede'de şöyle geçer: Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Sa'd'dan bu isnâd dışında başka bir yolla rivayette bulunulduğunu bilmiyoruz."

[220] Zevâid'de de böyledir. Heysemî der ki: "İsnadı hasendir." (Mecma IX, 130) Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[221] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[222] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Heysemî der ki: "Senedinde Zekeriyyâ el-Isbahânî vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecmn IX, 128) Ben derim ki: el-Ezdî der ki: "O, hadisi münker biridir." İbn Ebî Hatim de cerh veya tadil yapmaksızın onu zikretmiştir.

[223] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."

[224] Bûsîrî der ki: "Ayrıca Abdullah b. Ahmed, -Sahîh'mde- İbn Hibbân ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Zevâid'de şöyle geçer: "Ona dost olana dost ol, düşman olana da düşman ol" ifadesini raviler eklemişlerdir. Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir, ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 107)

[225] Bkz: Birinci cilt 193 no'lu hadis.

[226] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[227] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Taberânî'de Hasan ve Hüseyin'in faziletine dair Huzeyfe'nin rivayet ettiği bir hadis vardır. O hadisi Tirmizî de muhtasar olarak rivayet etmiştir. Bkz: ZevâiA, IX, 183.

[228] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, isnadında tanımadığım raviler vardır." (Mecma IX, 203)

[229] Hadisi buradakinden daha uzun bir şekilde Taberânî rivayetine dayanarak Heysemî irâd etmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde Ümmü Bekr binti Misver vardır'ki, kimse onu cerh etmemiş, kimse de güvenilir saymamıştır." (Mecma IX, 203) Ben derim ki: Bu kadın, aynı şekilde Ebû Ya'lâ'nm isnadında da vardır.

[230] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi munkatı ve zayıf bir sonedle el-Hâris rivayet etmiştir. Çünkü senedindeki Ali b. Zeyd b. Ciid'ân, zayıf bir ravidir. Hadisin aslı Sahih'teki Misver hadisidir."

[231] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi -sahîh hükmüyle- Tirmizi rivayet etmiştir." (III, 60)

[232] 4517 ve sonrasındaki hadislere bakınız.

[233] 3704-3706 no'lu hadislere bakınız.

[234] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de şöyle demiştir: "Bu hadisi Ahmed, Bezzâr ve -muhtasar olarak- Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ahmed'in isnadında Kays b. er-Rebî vardır ki hakkında ihtilaf edilmiş biridir. Hadisin diğer ravileri, güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 170)

[235] Bu hadisi Şa'bî an Mesrûk an Âişe tarikinden daha uzun bir metinle tahrîc etmişlerdir. Ancak onda irsal yoktur. Âişe değil de başka bir kadın olması muhtemeldir.

[236] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve -Müslim'in şartlarına göre sahihtir, diyerek- el-Hâkim rivayet etmiştir." Heysemî der ki; "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir; her ikisinin ricâlide Sahih ricalidir." (Mecma IX, 102)

[237] Ben derim ki: İbn Adiy, bu hadisi Amr b. Gıyâs'ın rnünker hadisleri arasında zikretmiştir. "Ömer" olduğu da söylenir. Bu hadisle ilgili detaylı değerlendirme el-Lisân'da mevcuttur. (IV, 322)

[238] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de şöyle demiştir: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Yezîd b. Yahnes dışında -ki o da güvenilir ravidir- ricali, Sahih ricalidir." (Mecma IX, 176) Ben derim ki:

[239] Heysemt der ki: "Hadisin ravileri, güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 175)

[240] Heysemî der ki: "Hadisin ricali, Rebi' b. Sa'd hariç, Sahih ricalidir. İbn Sa'd onu güvenilir sayar." (Mecma IX, 177)

[241] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Buradaki Ammâr, Ebû Ammâr'm oğludur.

[242] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Tayâlisi ve - hasen bir isnadla- Bezzâr rivayet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe, -S. el-Kübra'da- Nesâî, -snhîh bir isnadla ve başka bir lafızla- İbn Mâce rivayet etmişlerdir." (III, 62) İbn Mâce bunu Abd b. Humeyd'e dayandırmıştır. Müsnede'de şöyle geçer: "Bu hadisi aynı mânâsı ile Ebû Hazım an Ebî Hureyre tarikiyle ibn Mâce tahrîc etmiştir."

[243] Bûsîrî der ki: "Hadisin ravileri, güvenilir kimselerdir."

[244] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Hasan b. Kuteybc -ki o zayıf ravidir- tarikinden el-Hâris rivayet etmiştir."

[245] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[246] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de Şöyle demiştir: "Bu hadisi Müsneâü'l-Kebîr'de Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Hadisin ricali, Sahih ricalidir. Aynca zayıf bir isnâdla Bezzâr da rivayet etmiştir." (Mecma IX, 182)

[247] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de şöyle demiştir: "Bu hadisi Taberânî ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Şeybe b. Neâme vardır ki onun hadisiyle ihticâc caiz değildir." (Mecma IX, 173)

[248] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[249] Bûsîrî bu hadise benzer bir hadisi sahih bir isnadla Abd b. Humeyd'e dayandırmış ve şöyle demiştir: "Ahmed bunu muhtasar olarak (tereddüt ederek) Âişe veya Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir."

[250] Ben derim ki: Bu hadisi Sahih ricâliyle Bezzâr da Câbir hadisi olarak rivayet etmiştir. Bunu Heysemî de ifade etmiştir, (Mecma IX, 178)

[251] Senedinde İbn Lehîa'dan rivayette bulunan Abdullah b. Salih vardır. Bana göre isnadı inşaallah hasendİ.

[252] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiş, ondan da Ebû Ya'lâ nakletmiştir. Hadisin isnadının merkezi, Musa b. Ubeyde'dir ki, zayıf bir ravidir.

[253] Hadisi, zayıf bir isnadla Ebû Ya'lâ ve Bczzâr'a dayandırarak Bûsîrî tahrîc etmiştir. (III, 60) Ancak 4003 no'lu hadisi zikretmemiştir. Müsnede'de şöyle geçer: Bu hadisi, Hasan b. Eb'ı Cafer an ibn Zeyâ an Saîd b. d-Müseyyib an Ebû Zer tarikiyle Bezzâr tahrîc etmiş ve Hasan'm hadisine benzer şekilde zikretmiştir. Ben derim ki: Doğrusu, Haneş'dir ki o zayıf bir ravidir. Buhân de: "Onun hadisini eleştirirler" demiştir.

[254] Heysemî der ki: "Bu hadisi ceıjı/id bir isnadla Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." (Mecma IX, 167) Müsnede'de şöyle geçer: "Bu hadisi muhtasar olarak Tirmizî rivayet etmiştir."

[255] En'am sur. 9

[256] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir İsnâdla İshâk rivayet etmiştir."

[257] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Ebu'l-Muallâ el-Cezerî -ki o, Furât b. es-Sâib'dir- zayıftır.

[258] Bkz: Üçüncü ciltteki 2195 no'lu haıdis.

[259] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[260] Bûsîri der ki: Bu hadisi, el-Hâris ve -adını vermediği bir ravinin bulunduğu bir senedle- Bezzâr rivayet etmiştir.

[261] Bûsîrî der ki: "Ayrıca bu hadisi ravileri güvenilir olan bir senedle Bezzâr rivayet etmiştir." Müsnede'de şöyle geçer: "Bezzâr demiştir ki: Bunu Eyyûb'dan ancak Saîd nakletmiş; ondan da sadece Yezîd (b. Harun) rivayet etmiştir."

[262] el-İthâf'ta da böyledir. Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[263] 4357 no'Iu hadise bakınız.

[264] Bu hadisi, el-Hâris el-A'ver hadisi olarak Taberânî rivayet etmiştir. Çoğunluk bu raviyi zayıf kabul etmiştir. Hadisin diğer ravileri, güvenilir ravilerdir. Bunu Heysemî söylemiştir. {Mecma IX, 149)

[265] Bûsîrî bu hadisin bir kısmını Ebû Bekir'in menkıbeleri bölümünde kaydetmiş, seneddeki ravi Salih b. Musa'dan dolayı hadisi zayıf görmüştür.
Heysemî de der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde Salih b. Musa vardır ki o metruk bir ravidir." (Mecma IX, 148)

[266] Bkz: 4327 no'lu hadis.

[267] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[268] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, zayıf bir ravi olan İsâ b. Abdurrahman ez-Zerkî'den Tayâlisî rivayet etmiştir."

[269] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, adını vermediği bir ravinin bulunduğu bir senedlc mürsel olarak el-Hâris tahrîc etmiştir."

[270] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[271] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[272] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi munkatı bir senedle İshâk rivayet etmiştir."

[273] Duhâ sur. 11

[274] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Taberânî ve hcısen bir isnadla Bezzâr rivayet etmiştir. Sahîh'te muhtasar oiarak mevcuttur." {III, 78)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11. KORKU NAMAZI KİTABI

1. Korku Namazı

1. Salih b. Havvat, Zâtü'r-rikâ' Gazvesinde Resûlullah'la (s.a.v.) beraber korku namazı kılan bir zattan naklen anlatıyor: Önce bir grup gelip Resûlullah'ın (s.a.v.) ardında saf yaptı, diğer grup ise düşman karşısında kaldı. Saf yapanlara peygamberimiz bir rekât kıldırdıktan sonra kendisi kıyamda bekledi, safta bulunanlar kendi kendilerine namazlarını tamamlayıp ayrıldılar. Bu defa düşman karşısında bekleyen grup geldi, peygamberimizin ardında saf yaptı, namazlarını bitirenler ise düşman karşısına gittiler. İkinci gruba da kalan bir rekâtı kıldırdıktan sonra tehiy-yatta, oturdu. Cemaat kılmadıkları rekâtı tamamladıktan sonra hep beraber selam verdiler.[1]

2. Sehl b. Ebi Hasme anlatıyor: Korku namazı şöyle kılınır: îmam öne geçer, bir grup cemaat arkasına saf olur, diğer bir grup da düşman karşısında bekler. îmam bu gruba bir rekât kıldırdıktan sonra ikinci rekâta kalkar. Arkasındaki cemaat kalan rekâtları kendi kendilerine tamamlayıncaya kadar kıyamda bekler. Cemaat namazı tamamlayıp selam verince saftan ayrılırlar. îmam hâlâ kıyamda bekler. Bu sefer düşman karşısında bekleyenler imamın ardına gelip saf olur, namazlarını bitirenler de düşman karşısına giderler. İmamın arkasına saf yapan bu ikinci grup tekbirlerini alırlar. îmam onlara da bir rekât kıldırdıktan sonra selam verir. Cemaat ise kılmadıkları rekâtları tamamlayarak selam verirler.[2]

3. Nâfi* anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e korku namazının nasıl kılındığı sorulduğunda şöyle anlattı: îmam öne geçerek ikiye ayrılan gruptan birine bir rekât kıldırır. Diğer grup düşman karşısında bekler. Birinci grup bir rekât kıldıktan sonra selam vermeden düşman karşısında bekleyenlerle yer değişirler. îkinci grup da imamla beraber bir rekât kıldıktan sonra, imam iki rekâtlı namazı bitirir. Bu defa her iki grup da ayrı ayrı gelerek birer rekât daha kılarlar.
Böylece imamdan sonra kıldıkları bu rekâtla ikişer rekât kılmış olurlar. Şayet düşman tehlikesi çok büyükse ayakta, binek üzerinde kıbleye dönerek veya dönmeden kılarlar. îmam Malik, Nâfi'nin bu rivayetle ilgili olarak şöyle dediğini nakletmiştir: «Abdullah b. Ömer'in naklettiği korku namazının bu şeklini Hz. Peygamber'den gördüğünden eminim,»[3]

4. Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) Hendek savaşında ikindi ve Öğle namazlarını güneş batmayınca kılmadı.
îmam Mâlik, Kasım b. Muhammed'in Salih b. Havvat'tan naklen rivayet ettiği korku namazı ile ilgili olarak «Duyduğum en güzel tarif edilmiş korku namazıdır.» demektedir.»[4]

---

[1] Buharî, Megazî, 64/31; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/310; Şafiî, Risale, no: 509, 677.
Korku namazı; savaş vb. olağanüstü durumlarda düşmandan korunma görevi aksatılmadan, bu bölümde anlatıldığı üzere, özel bir şekilde kılınır.
[2] İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, Malik'in ravilerince Muvatta'da Sehl'de mevkuftur. Böylesi, re'y ile (akılla) söylenmez. Merfu-müsned olarak da rivayet, edilmiştir." Buharî, Megazî, 64/31; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/309.
[3] Buharî, Tefsir, 65/2/44. Ayrıca bkz. Şeybanî, 290.
[4] Cabir'den manaca merfu olarak gelmiştir.
Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/36; Müslim, Meaâcid, 5/209. Bu namazlar, savaş dolayısıyla kazaya kalmış, hemen o gece kılınmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- KÜSÛF BAHSÎ
1- KÜSÛF NAMAZI BABI
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
2- Husuf Namazında Kabir Azabında Zikri Babı
3- Kusüf Namazında İken Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e Arzolunan Cennet ve Cehennem Halleri Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Küsüf Namazında) Sekiz Rükü' İle Dört Secde Yaptığını Söyliyenler Babı
5- Küsüf Namazında (Haydin Toplayıcı Namaza) Diye Nida Edilmesi Babı

10- KÜSÛF BAHSÎ

1- KÜSÛF NAMAZI BABI

1- (901) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. ÂİŞe şöyle demiş:
«Resûlüflah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) namaza durdu.
Amma kıyamı pek uzattı. Sonra rükû' etti, rükû'u da çok uzattı. Sonra başını rükû'dan kaldırdı, bu kıyamı dahî çok uzattı. (Yalnız) bu ikinci kıyam, birinciden daha kısa îdi. Sonra tekrar rükû'a gitti ve rükû'u çok uzattı. (Ama) bu rükû' birinciden daha kısaydı. Sonra secde etti. Sonra kalktı ve (yine) kıyamı uzattı. (Yalnız) bu kıyam, birinciden daha kısaydı. Sonra rükû'a vardı, rükû'u da uzattı. Fakat bu rükû' birinciden daha kısaydı. Sonra başını (rükû'dan) kaldırarak dikildi, kıyamı da uzattı. (Ancak) bu kıyam da birinciden azdı. Sonra rükû' etti. Ve rükû'u uzattı (fakat) bu rükû' birinciden daha kısa sürdü. Sonra secdeye vardı. Sonra namazdan çıktı, güneş de açılmıştı. Cemaata bir hutbe okudu, Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra şunları söyledi:
(Şüphesiz ki güneş ile ay Allah'ın âyetlerindendir. Bunlar, hiç bir kimsenin hayâtı veya memâtı için tutulmazlar. Siz bunları tutulmuş görürseniz, hemen tekbîr alın, Allah'a duâ edin, namaz kılın ve sadaka verin. Ey Ümmet?! Muhammedi Erkek veya kadın kulunun zinasından dolayı Allah Teâlâ'nın kıskançlığı kadar hiç bir kimse kıskanç olamaz. Ey Ümmet-i Muhammedi Vallahi benim bildiğimi bir bilseniz, mutlaka çok ağlar ve mutlaka az gülerdiniz. Dikkat edin, tebliğ ettim mi?)»
Mâlik'in rivayetinde «şüphesiz ki güneşle ay Allah'ın âyetlerinden İki âyettir.» denilmişdir.

2- (...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye, Hişâm b. Urve'den bu isnâdla haber verdi. Bilâhara şunu da ziyâde etti: «Bundan sonra (Malûmunuz olsun ki) güneş ile ay Allah'ın âyetlerindendirler.»
Şunu dahî ziyâde etti: «Sonra ellerini kaldırarak: Allah'ım tebliğ ettim mi? dedi.»

3- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bana îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana Ebû't - Tâhir ile Muhammedü'bnü Selemete'l - Muradı de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize îbni Vehb, Yûnus'dan, o da İbni Şihâb' dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Urvetü'bnü'z - Zübeyr, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se/ZemJ'in zecvesi Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
«Besûltilah (Sallallahü Aleyhi ve SeHemj'in hayâtında güneş tutuldu da, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide çıktı ve namaza durarak tekbîr aldı. Cemâat da onun arkasına saff oldular. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uzun bir kıraat tutturdu. Sonra tekbîr alarak uzun bir rükû' yaptı. Sonra başını kaldırarak:
— Allah, kendisine hamd edenin hamdini içilir. Ey Rabbimiz! Hamd de sana mahsûsdur, dedi.
Sonra (ikinci rek'ata) kalkarak uzun bir krâat tutturdu. (Yalnız) bu kıraat birinciden daha kısaydı. Sonra tekbîr ciarak uzun bir rükû1 yaptı. (Fakat) bu rükû' birinciden daha kısaydı. Sonra (yine):
— Allah, kendisine hamd edenin hamdini işidir. Ey Rabbimiz! Hamd de sana mahsûsdur, dedi; sonra secde etti. (Ebû't - Tâhir: Sonra secde etti, cümlesini zikretmedi.) Sonra (kinci rek'atta da bu minval üzere hareket etti. Böylece dört rükû' ile dört secdeyi tamamladı. O, namazdan çıkmadan güneş de açıldı. Sonra kalkıp cemâate hutbe okudu. Allah'a lâyık olduğu vecihle senada bulunduktan sonra:
— Şüphesiz ki güneşle ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Bunlar, Bunlar, hiç bir kimsenin hayâtı veya mematı için tutulmazlar. Onları (tutulmuş) görürseniz hemen namaza İltica edin, buyurdular. Şunu da ilâve ettiler:
— Binâenaleyh, Allah bu hâli sizden giderinceye kadar namaz kılın.
Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'
— Şu makaamımda ben size vaadedilen her şey'i gördüm. Hattâ ilerlediğimi gördüğünüz zaman ben cennetten bir salkım almak İstediğimi görüyordum. Vallahi benim gerilediğimi gördüğünüz zaman ben cehennemin bazı süzlerinin birbirini taarumar ettiğini görüyorum. Cehennemde İbn Lühayy'i de gördüm. Putlar için hayvanları serbest bırakan adam budur buyurdular.»
(Murâdî «Ukaddimu» yerine «Etekaddemu» fiilini kullandı.) Ebû't-Tâhir'in hadisi: «Hemen namaza iltica edin...» cümle sinde sona erer. O, bundan sonrasını zikretmedi.

4- (...) Bize Muhammed b. Mihrân Er - Râzî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. Dedi ki: Ebû Amr Evzâi ile bir başkası: İbni Şihâb-ı Zühri'yi, Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verirken işittik, dediler. (Âişe şunları söylemiş):
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında (bir def'â güneş tutuldu da, (Haydin toplayıcı namaza!) diye nida etmek üzere bir münâdî gönderdi. Bunun üzerine halk toplandı, kendisi ileri geçip tekbîr aldı ve iki rek'atlık bir namazı dört rükû' dört de secde ile kıldı.»

5- (...) Bize Muhammed b. Mihrân rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân[1] b. Nemir haber verdi, o da İbni Şihâb'ı, Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verirken dinlemiş: (Âişe, şunları söylemiş):
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Husuf namazında kıraati aşikâr yaparak iki rek'atlık namazı dört rükû' ve dört secde ile kıldı.»

(902) Zühri demiş ki: Bana Kesîr b. Abbâs[2], İbni Abbâs'dan, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SellemYden naklen haber verdi. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'atlık namazı dört rükû, dört de secde ile kılmış.

(...) Bize Hâcib b. Velîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Velîd Ez - Zübeydî Zührî'den rivayet etti. Zührî şunları söylemiş: «Kesîr b. Abbâs, İbni Abbâs'ın güneş tutulduğu gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in kıldığı namazı Urve'nin Âişe'den rivayet ettiği gibice rivayet eder-diğini anlatırdı.»

6- (901) Bize îshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Bekir haber verdi. (Dedi ki:) Bize İbni Cüreyc haber verdi Dedi ki: Atâ'yı şöyle derken İşittim: Ben Ubeyd b. Umeyr'i şöyle derken dinledim: Bana inandığım bir kimse haber verdi (zannederim Aişe'yi kastediyordu) ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) zamanında güneş tululmuş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şiddetli bir kıyam yapmış, epey ayakta duruyor, sonra rükû'a varıyor, sonra tekrar doğruluyor, sonra rükû' ediyormuş. (Böylece) üç rükû' ve dört secdeli iki rek'at namaz kılmış. Sonra güneş açılmış olduğu hâlde namazdan çıkmış. Bükû'a varacağı zaman (Allah u Ekber) der, sonra eğilirmiş. Rükû'dan başım kaldırırken (Semi-allahu limen hamideh) diyerek doğrulur? Allah'a hamd-ü sena edermiş. Sonunda şunları söylemiş:
«Şüphesiz ki güneşle ay bir kimsenin hayâtı veya memâtı için tutulmazlar. Lâkin onlar Allah'ın âyetlerindendirler. Onlarla Allah kutlarını korkutur. Şu hâlde siz bir Küsûf gördünüzmü, açılıncaya kadar Allah'ı zikredin.»

7- (...) Bana Ebü Gassân El-Mismaî ile Mühammedü'bnü'l-Müsenna rivayet ettiler. Dediler ki; Bize, Muâz yani İbni Hişâm rivayet etti (Dedi ki): Bana, babam, Katâde'den, o da Atâ' b. Ebî Rabâh' dan, o da Ubeyd b. Umeyre'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Nebiyyullah {Sallallahü Aleyhi ve Seller») I Küsûf namazını) altı rükû', dört sücûd ile kılmış.
Âişe hadîslerini Buhâri «Küsûf» ve «El - Amel-u Fi-s'Salât* bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, veİbni Mace dahî «Küsûf» bahislerinde tahric etmişlerdir.
Küsûf; Lûgatta siyaha çalar, karamsi; mânâsına gelir. Husuf: Noksanlık, demekdir. Bu kelimelere başka mânâlar verenler de vardır.
Bu iki kelimenin hem güneş, hem de ay tutulması hakkında kullanılıp kullanılamıyacağı ulemâ arasında ihtilaflı bir mes'eledir.
Ekseri ulemâya göre husuf ile küsuf, ay ile güneşin bütün veya yarım tutulmasına ıtlak olunurlar.
Ebû Hatim: «Güneşin bir kısmı tutulursa, buna küsûf; hepsi tutulursa: Husuf, derler.» demişdir.
Hadislerde ay tutulması hakkında «Küsûf» kelimesi kullanılmış-dır. Buna bakarak'bir çok ulemâ «Küsûf» kelimesini yalnız güneş tutulmasında, husûf'u da ay tutulmasında kullanmışlardır. Lügat ulemâsından Sa'1eb (? - 291), bunu ihtiyar etmiş; Cerîrî dahî: «Bu mânâ daha fasîhdir.» demişdir.
«Erkek ve kadın kulunun zinasından dolayı Allah Teâl&'nm kıskançlığı kadar, hiç bir kimse kıskanç olamaz.» ifâdesinden murâd: Allah'ın menettiği kadar, günahları hiç bir kirnse menedemez ve Allah'ın kerih gördüğü kadar onları hiç bir kimse kerih göremez, de-mekdir. Yoksa Allah Teâlâ hakkında kıskançlığın hakikî mânâsını murâd etmek imkânsızdır.
Resûlüllah (Sallaîlahü Alekyi ve Sellem): «Vallahi benim bildimi siz de bilseniz pek çok ağlar ve pek az gülerdiniz.» buyurmakla: «Benim bildiğim gibi âsîlerden Allah'ın ne derece şiddetle intikam aldığını, kıyametin ve cehennemin tüyler ürpertici korkunç hâllerini, cehennemin azabını bilmiş olsanız; çok ağlar, az gülerdiniz. Çünkü bildiğiniz husûsât hakkında düşünmeniz sizi ağlatır; gülmekten meneder-di.» demek istemişdir.
Buradaki «az gülmek» den murâd: Hiç gülmemekdir.
Sevâib: Sâibe'nin cem'idir. Sâibe: Câhiliyet devrinde arapların putları için ayırarak yük taşımakta yahut binmekte kullanmadıkları devedir. Yine putlar için ayırdıkları ve sütünü sağmadıkları deveye de • Bâhîra» derler. Kur'ân-ı Kerîm bunları yasak etmişdir.
«Haydin toplayıcı namaza!» ifâdesi şeklinde okunduğuna göredir. Bu surette ibare nahv yönünden igrâ' ve hâl'dir. Ayni cümleyi şeklinde okumak da mümkündür. Bu tak-
dirde cümle müptedâ ile haberden müteşekkil isim cümlesi olur; mânâsı: «Namaz insanları câmi'e toplayıcıdır.» demek olur.
Bu hadisin «Kütüb-i Sitte-de bir çok muhtelif rivayetleri vardır. Bu rivayetlerden biri deMugîrat'bnü Şu'be (Radiyaîlahü anh) hadîsidir. Mezkûr rivayette Resûlüllah (Sallalhzhü Alehyi ve SeMetnj'in oğlu 1brâhim'in vefat ettiği gün güneş tutulduğu; halkın bunu Hz. îbrâhîm'in vefatına hamlederek «İbrahim* vefat ettiği için güneş tutuldu.» dedikleri, bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü Alehyi ve Sellemfm «Şüphesiz ki güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiç bir kimsenin hayâtı veya memâtı için tutulmazlar; siz onların tutulduğunu görürseniz hemen Allah'a duâ edin ve açılıncaya kadar namaz kılın.» buyurduğu bildirilmiştir. Şu hâlde bir sebeple şeref sâdır olmuş bulunan bu hadisde ay tutulmasından kimse bahsetmediği hâlde Resûlüllah (Saîlallahü Alehyi ve Sellem)Jin onu da güneşle beraber zikretmesi, ifâdeyi zenginleştirmek ve bu iki semavî cirmin bir hükümde olduğunu anlatmak içindir. Bundan sonra Fahr-i Kâinat (Saîlallahü Alehyi ve Sellem) Efendimiz ay ve güneş tutulduğu zaman namaz kılmağa ve duaya teşvik buyurmuştur.
Filhakika Küsûf namazı kitap, sünnet ve icmâ-ı ümmet ile meşru olmuşdur. Kitaptan delili
"Biz> âyetlerimizi ancak korkutmak için göndeririz.» âyet-i kerimesidir. Küsûf da Allah'ın korkunç âyetlerinden biridir. Bu gibi korkunç şeylerle Allah'ın kullarını korkutması, günahları terk etsinler de, selâmetlerine sebeb olan tâat yoluna dönsünler, diyedir.
Sünnet'den delili: Bâzılarını burada gördüğümüz bir çok hadislerdir.
İcmâ'a gelince: Küsûf namazının meşru olduğuna bütün ümmet ittifak etmiş, bu güne kadar onu inkâr eden kimse bulunmamıştır.
Küsûf namazının meşrûiyyetine sebep: Güneş ve Ay'ın tutulmalarıdır. Binâenaleyh her aya ve güneş tutulmasında sebep tekerrür etmiş olacağı için müsebbeb olan küsûf namazı da meşru olur.
Bu namazın caiz olması için sair namazlardaki bütün şartlar muteberdir.
Esah olan kavle göre küsûf namazı sünnettir. Hanefiîler' den bâzıları onun vücûbuna kaail olmuşlardır. Ebû Avâne' nin kavli de budur. İmam Mâ1ikin bu namazı cum'a namazı hükmünde tuttuğu rivayet olunur.
Küsûf namazı ya cum'a namazı kılman büyük câmi'lerde yahut bayram namazgahlarında kılınır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Küsûf namazının keyfiyeti hususunda rivayetler muhteliftir. Bunların bir çoklarında Küsûf namazının dört rükû' ve döt secde ile iki rek'at olarak, bâzılarında iki rükû1 ve dört secde ile iki rek'at; bir takımlarında altı rükû' ve dört secde ile iki rek'at, diğer bâzılarında on rükû' ve dört secde ile iki rek'at olarak kılındığı bildirilmişdir. Ebû Dâvûd daha başka nev'îleri de olduğunu söylemişdir. Onun için Ayni: «Resûlüllah (Sallallahü Alekyi ve Seîlem) bu namazları bir çok defalar kılmışa benziyor. Küsûf müddeti uzun sürerse o da namazını uzun tutar. Küsûf müddeti kısa devam ederse rükû' sayısı azal-tırmış. Yerine ve ihtiyâca göre bu şekillerin hepsi caizdir.»
Hanefiîler ileLeys b. Sa'd, imam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr'e göre küsûf namazı iki rek'atdır. Yalnız Hanefiiler ile ibrahim Ne-haîveSüfyân-ı Sevrîbu namazın diğer tetavvû namazları gibi her rek'atta bir rükû' ve iki secde yapmak suretiyle kılınacağını söylemişlerdir. Bu kavil İbni Ömer, Ebû Bekre, Semîratü' bnu Cündeb, Abdullah b. Amr, Kubeysatü'I-Hilâlî Nu'mân b. Beşîr, Abdurrahmân b. Semure ve Abdullah b. Zübeyr (Radiyallahü anhihn) hazerâtından dahî rivayet olunmuştur. İbni Ebî Şeybe mezkûr kavli îbni Abbâs (Radiyallahü anhj'dan da rivayet etmiştir.
«El-Muhit» nâm eserde İmam A'zam'in: «İsteyenler küsûf namazını iki rek'at kılar; dileyenler dört dahî kılabilir.» dediği rivayet olunmuştur. Daha fazlasına cevaz verdiği dahî söylenir.
Şâfiilerle diğer ulemâya göre ise: Küsûf namazı her rek'atda iki rükû* ve iki secde yapmak suretiyle kılınır. Bu suretle bir küsûf namazında yapılan rükû' ve sücûd adedi dörder olmuş olur.
Tâvûs, İbni Cüreyc ve Hubeyd b. Ebi Sâbit'e göre: Küsûf namazı, her rek'atta dört rükû' ve iki secde yapmak sureti ile kılınır. Bu kavil Hz Alî ile ibni Abbâs (Radiyallahü AnhJ dan rivayet olunmuşdur.
Katâde, Atâ' b. Ebî Rabâh, îshâk ve ibni Münzir'e göre her rek'atta üç rükû' ve iki secde yapılmak suretiyle kılınır.
Kusûf namazının iki rek'at olarak kılınacağını ashâb-ı kiramdan bir çok zevat rivayet etmişlerdir. Bunların Aynî bunlar meyânında: îbni Mes'ûd, Abdurrahmân b. Semura, Semi-ratu'bnu Cündeb, Nu'mân b. Beşi r, Abdullah b. Amr, Kubeysatü'l-Hilâli ve Alîyyü'bnu Ebî Tâ1ib (Radiyallahü anhüm) hazerâtınm hadîslerini şöyle sıralamaktadır:
a) İbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) hadîsini îbni Huzeyme «Sahîh» inde tahrîc etmişdir. Bu hadîsde: «Güneş tutuldu, bunun üzerine halk: Bu güneş ancak İbrâhîm (Aleyhisselâm)'ıı vefatı için tutuldu, dediler. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak iki rek'at namaz kıldı.» denilmektedir.
b) Abdurrahmân b. Semura hadisini Hâkim ile Nesâi tahrîc etmişlerdir. Hâkim'in lâfzında: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'atta iki sûre okudu.»; Nesâî'ninkinde: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört secde ile iki rek'at namaz kıldı.» denilmektedir.
c) Semiratü'bnu Cündeb hadîsini Buhari ve Müslim'den maada «Sünen- sahipleri tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırdı. Ve bir namazda ne kadar uzun ayakta durulabilecekse; bizi o kadar kıyam hâlinde tuttu. Sesini duymuyorduk. Sonra bize bir namazda en uzun rükû' ne kadar yapılabilecekse; o derece uzun bir rükû' yaptırdı. Sesini yine duymuyorduk. Sonra bi2e bir namazda yapılabilecek en uzun secdeyi yaptırdı. Sesini yine işitmiyorduk. îkinci rek'atta da böyle yaptı.» deniliyor.
Tirmizî : «Bu hadis, hasen sahihdir.» demişdir.
d) Nu'mân b. Beşîr hadisini Tahâvî tahric etmişdir. Bu hadîsde şöyle denilmektedir: «Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güneş tutulduğu zaman sizin bir rükû ile iki secde yaparak kıldığınız namaz gibi namaz kılardı.
Beyhâki: Ebû Kılâbe, Nu'mân 'dan işitmemiştir.» diyerek, hadîsin mürsel olduğuna işaret etmişse de, Aynî başka rivayette Ebû Kılâbe 'nin Nu'mân 'dan dinlediğinin tasrih olunduğunu söylemişdir. Binâenaleyh hadîs, mürsel değil; muttasıldır. Nitekim İbni Abdilberr de bu hadisin sahih olduğunu söylemiş ve: «Kulelilerin amel ettikleri en güzel hadîs Ebû Ka1âbe'nin, Nu'mân 'dan rivayet ettiği hadîsdir.» demişdir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî tahric etmişlerdir.
e) Abdullah b. Amr hadisini yine Tahâvî tahrîc etmiştir. Aynı hadîsi Hâkim de tahric etmiş ve: «Bu hadîs sahîhdir ama Buhârî ile Müslim onu râvî Atâ' b. Sâib'den dolayı tahric etmişlerdir.» demişdir. Hâlbuki hadis Buhârî'de mevcuttur. Ayni hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî dahi tahric etmişlerdir.
f) Kubeysetü'l-Hilâli hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmiştir. Mezkûr hadisde: «Güneş tutulduğunu gördünüzmü en yeni kıldığınız farz namaz gibi namaz kılın.» buyurulmuşdur. Bu hadisi Nesâi ile Tahâvi dahî tahrîc etmişlerdir.
g) Alîyyu'bnu Ebi Tâlib (Radiyallahü atik) hadîsini İmam Ahmed tahrîc etmiştir. Metni şöyledir: «Güneş tutuldu da, Alî (Radiyallahü anh) namaz kıldı, namazda Yâsîn sûresini yahut ona benzer bir sûreyi okudu... Sonra yanındakilere: Gerçekten Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapardı, dedi.»
Böyle bir namazı Basra'da emir bulunduğu sıralarda İbni Abbas (Radiyallahü anh) dahî kıldırmıştır.
Hanbelîler 'den îbni Kudâme 'nin beyânına göre: İmam Ahmed b. Hanbel küsûf namazının her ne şekilde kı-hnırsa kılınsın caiz olduğunu söylemiştir.
İbni Abdilberr: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çok defalar Küsûf namazı kılmış; râvîlerden her biri gördüğü şekli hikâye etmiştir. Bunların hepsi doğru söylemişlerdir. Râvîler yıldızlar gibidirler. Onlara uyan hidâyeti bulur.» demişdir.
Beyhaki'ye göre bu bâbda rivayet edilen hadîslerin hepsi Hz. îbrâhim'in vefat ettiği gün güneş tutulduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeJîemj'in kıldığı küsûf namazına aittir. Nitekim her râvinin hadîsinde buna delâlet eden yerler vardır. Fakat Aynî Beyhakî 'nin sözünü beğenmiş-. «Eğer Beyhakî 'nin dedikleri ile amel olunursa hilaf hâsıl olur; rivayetlerin bir kısmı ile amel edip, bir kısmını atmak lâzım gelir.» demiş ve onun kavlini çürüten Hz. Âişe rivayetini göstermiştir. Hz. Aişe hadîsini sahih bir senetle İmam Nesâî rivayet etmiştir.
«Zemzem'in sıfatı» babında rivayet edilen bu hadîs, küsûf namazının Mekke 'de kılındığını göstermektedir. Hâlbuki ekseri hadislere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu namazı Medîne'de kılmıştır. Bu da gösteriyor ki: Küsûf namazı Beyhakî 'nin dediği gibi bir değil; müteaddit yerlerde kılınmıştır.
Hâsılı Hanefiîler yukarda zikri geçen ashâb-ı kiramın rivayet ettikleri hadîslerle istidlal etmişlerdir, içlerinde Hz. Aişe ile îbni Abbâs CRadiyallahü Anh) gibi zevat da bulunan bu râvîlerin hadisleri kıyâsa da muvafık düştüğü için başkalarının rivayetlerine tercih edilmişlerdir.
Bahusus Ebû Bekre (Radiyallahü anh) hadîsinde: «Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sizin kılmakta olduğunuz gibi iki rek'at na maz kıldı.» denilmiştir.
2- «Namazdan çıktığı vakit güneş açılmıştı.» ve «Namazdan çıkmadan güneş açılmıştı.» ifadeleriyle Küsûf namazının uzun tutulduğuna istidlal edenler olmuştur. Bunlar: «Namazı uzatma ancak rükû ve rek'atlarını tekrârlıyarak, güneş açılıncaya kadar onu kesmemekle olur.* demişlerse de, Tahâvi buna cevap vermiş ve hadîslerin bâzılarında: «Güneş açılıncaya kadar namaz kılın; duâ edin.» buyurul-duğunu hatırlatmış, sonra isnadı ile bu bâbdaki Abdullah b. Ömer hadîsini rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güneşle ay Allah Teâlâ'mn âyetlerinden ik: âyettir; onlar hiç bir kimsenin memâtı, —ve zannederim hayâtı da dedi.- için

tutulmazlar. Böyle bir şey gördünüzmü hemen Zikrullah'î ve namaza şitâb edin, buyurdular.» denilmektedir. Bunlar gösteriyoı ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), böyle zamanlarda ashabın dan yalnız namaz değil; Allah'a ibâdet sayılacak duâ, namaz, istiğfar sadaka v.s. gibi şeyler istemiştir.
Bâzıları, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin «Namaz kılın ve duâ edin.» sözüne, güneşin açılmasını gaye yaptığını söyli-yerek: «Bundan namazla duanın her birine ayrı ayrı gaye olması icâb etmediğini binâenaleyh namaz bittikten sonra, güneş açılıncaya kadar yalnız duanın devam etmesi caiz olduğunu söylemiş ve bu suretle namazın uzatılması, rükû' ve secdelerinin tekrarı lâzım gelmiyece-ğini bildirmişse de, Ebû Bekre hadîsinde «Namaz kılın ve duâ edin» buyurularak, iki cümle arasında atıf edatların (vav) kullanılmış olması bu iddiayı reddeder. Çünkü (Vav) cemi' yâni bir hükümde toplama mânâsını ifâde eder. Binenaleyh burada da güneş açılıncaya kadar, namazla duanın beraberce devam ettirilmesini gerektirir. Bu ise ancak rjükû' ve secdelerde fazla zikir etmek ve namazda kırâeti uzun tutmakla mümkün olur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gerek kırâeti gerekse rükû1 ve secdeleri ne derece uzattığı babımız hadîslerinde açık olarak ifâde edilmiştir. Elbet de bu uzatmalar namaz esnasında kırâet ve dua ile meşgul olmakdan neş'ot etmiştir. Bir kimse namazdan sonra yaptığı duâ ile namazla duâayı ayni zamanda yapmış sayılamaz. Çünkü namazdan çıkması ikisinin arasını ayırır. Hâlbuki hadîste namazla duanın ayrı ayrı değil, bir arada, beraberce yapılması emir buyurul-muştur.
Nesâî'nin rivâyetindeki Nu'mân b. Beşir hadîsinde: «Resûlüllah (Saîîallakü Aleyhi ve Selîem) devrinde güneş tutuldu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ikişer rek'at namaz kılmağa başladı. Her iki rek'attan sonra güneşi soruyordu. Bu hâl tâ güneş açılıncaya kadar böyle devam etti.» denilmektedir. Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müteaddit rek'at namaz kılmak suretiyle namazı uzattığını gösterir. Bâzıları: «İhtimâl ikişer rek'at tâbirinden, ikişer rükû' kastedilmiştir» demişlerdir. Ayni 'nin beyânına gâre bunu söyliyenler Hanefiiler'in kavlini reddetmek istemişlerdir. Çünkü Hanefiîler: «Küsûf namazı, sair namazlar gibi kılınır, onda rükû' tekrarı yoktur.» demişlerdir. Ancak ikişer rek'at tâbirini rükû' ile te'vîl etmek, delilden neş'et etmiyen mücerred bir ihtimâle dayandığı için fasit ve merdûttur.
İmam Hasenû'bnu Ziyâd'ın Ebû Hanife 'den rivayetine göre Küsûf namazı istenirse ikişer, gerekirse dörder veya daha ziyâde rek'at kılınabilir. Bu da gösterir ki: Küsûf namazı iki rek'at kümırsa, onun uzatılması kırâeti ile, rükû' ve secdelerindeki duaları ile olur. İki rek'atdan fazla kılınırsa namazın uzunluğu rek'at çokluğuna göredir.
3- Hadis-i şerif câhiliyet devrinde inamla gelen yıldızların yere te'siri bulunduğu îtikaadını iptal etmektedir.
Hattâbî diyor ki: «Câhiliyet devrinde Küsûf'un yer yüzünde ölüm veya zarar gibi bir değişiklik meydana getirdiğine inanırlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) bunun bâtıl bir îtikaad olduğunu anlattı. Güneş ile ay'ın Allah'ın emrine mutî' iki mahlûk olduklarını, onların başka bir şey'e bir te'sîrleri olmadığı gibi, kendilerini müdâfaadan dahî âciz bulunduklarını bildirdi.»
4- Hadis-i şerif, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine karşı beslediği sonsuz şefkat ve merhamete ve Allah Teâlâ'nm âyetlerinden [3] korktuğuna delildir.
5- Bâzıları bu hadislerle istidlal ederek: «Ay tutulduğu zaman da güneş tutulmasında olduğu gibi cemaatla namaz kılmak meşrudur.» demişlerdir.
îmam Şafîî, Ahmed b. Hanbel, tshâk, Ebû Sevr ve bir çok hadîs imamlarının mezhepleri budur.
îmam A'zam ile îmam Mâlik'e göre: Ay tutulduğu zaman cemaatla namaz kılınmaz. Yalnız İmam A'zam «Ay tutulduğu zaman cemaatla namaz kılınmaz.» dememiş; burada cemâatin sünnet olmadığını söylemiştir. Çünkü geceleyin uzak mahallelerde yaşayan insanların cemaata gelmeleri güçtür. Yoksa bu namazm cemaatla kümması caizdir.
Zâten farz namazlardan gayrı bütün namazları evde kılmak ef-daldır. Bu husus hadîs-i şerifle beyân edilmiştir.
îmam Malik: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ay tutulduğu zaman cemaatla namaz kıldığını ne biz duyduk ne hemşehrilerimiz! Bu husûsda ondan sonra gelen imamların da hiç birinden bir nakil yoktur.» demiştir.
Hanbelîler 'den ibni Kudâme «El-Muğnî» nâm eserinde İmam Mâlik'in «Ay tutulmasında hiç bir sünnet ve namaz yok-dur.» dediğini rivayet etmiştir.
Gerçi Hasan-ı Masri 'den: «Basra 'da, îbni Abbâs, bize iki rek'at Ay tutulması namazı kıldırdı. Her rek'atta iki rükû' yaptı. Namazdan çıktıktan sonra bize hutbe okudu ve:
— Size Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den gördüğüm gibi namaz kıldırdım, dedi.» şeklinde bir rivayet vardır. Mezkûr rivayeti İmam Şafîî dahî «Müsned» inde tahrîc etmiştir.
Dârakutni 'nin rivayet ettiği bir hadîste ise Hz. Âişe'nin «güneş tutulduğu zaman ResûîüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört rükû'lu ve dört secdeli iki rek'at namaz kılar; ilk rek'atta Ankebut veya Rûm sûresini, ikincide de Yâsîn'i okurdu.» dediği bildirilmişse de, Hasan-ı Basrî hadîsi zayıftır. Çünkü râvîleri arasında î b-râhim b. Muhammed vardır. Bu zât zayıflardandır. Sonra Hasan-ı Basrî 'nin: «İbni Abbâs bize hutbe okudu.» demesi doğru olamaz. Zira îbni Abbâs (Radiyallahü anlı), Basra'da iken Hasan-ı Basrî orada yoktu.
Bâzıları: «Bu hadîs, Hasan-ı Basrî 'nin tedlislerindendir.» demişlerdir.
Hz. Âişe hadisi ise garâibden mâdûttur.
6- Ay ve güneş tutulması, zelzele, şiddetli karanlık ve şiddetli fırtına gibi korku ânlarında namaz, zikir, tekbir ve sadaka gibi ibâdetlere şitâb olunur.
7- Çok gülmek memnu; çok ağlamak makbuldür.
8- Yıldızların yeryüzünden vukûbulan hâdiselere hiç bir te'sîri yoktur.
9- Hadîs-i şerif, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in fiillerine ve ümmetinin uyması için o fiilleri nakletmeye son derece ehemmiyet verdiklerine delildir.
10- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'a dua etmeyi ve duâ ederken niyazda bulunmayı emretmiştir.
11- Hayır yapmak bahusus sadaka vermek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emirler cümlesindendir.
12- Korkulu zamanlarda imam cemaata vaaz etmeli, onlara hayırlı işler yapmalarını söylemelidir.
13- Küsûf namazı iki rek'attır. Lâkin onun kendine mahsûs bir hey'eti vardır. Kıyam, kırâet, rükû' ve secdelerde şâir namazlardan daha fazla uzatma yapılır.
Bâzıları bu namazların ikişer rükû'lu olmasını tercih etmiş hattâ cumhûr-u ulema'hın ve ehli fetvâ'nın buna kaail olduklarını söylemişlerdir. Fakat Hanefiîler yukarıda sıraladığımız ashâb-ı kiramın hadisleriyle istidlal ederek, Husuf ve Küsûf namazlarının sair nafile namazlar gibi birer rükû'la kılınacağına kaail olmuşlardır.
Vâkıâ o hadîsler mutlak olarak Küsûf namazının iki rek'at kılınacağına delâlet ederlerse de, kaaide îcâbı mutlak kemâline munsa-rif olur. Namazın kemâli ise herkesin bildiği şekilde kılınan namazdır. Böyle namazlarda bir rek'atta yalnız bir rükû' yapılır.
Küsûf namazının bir rek'atta üç hattâ bir rek'atta beş rükû' yapılmak suretiyle kılındığını gösteren rivayetler de vardır.

Hanefiîler bu rivayetlere karşı da ayni delillerle istidlal ederler.
Bir rek'atta iki rükû' yapılacağına kaail olanlar ise fazlalık bildiren rivayetleri bâzı râvîlerin yanlışlığına hamletmişlerdir.
Fâide: Ebû'l-Ferac, güneş ve ay tutulmasında yedi fâide bulunduğunu söylemiştir. Şöyle ki:
a) Bununla Allah Teâlâ'nm güneşle ay üzerindeki tasarrufu meydana çıkar.
b) Bunlarla ay ve güneşe tapanların pek çirkin bir harekette bulundukları gösterilir.
c) Güneş ve ay tutulmakla, gaflette bulunan kalpler uyandırılır.
d) Dünyâda ay ile güneşin tutulmaları, âhirette onların nasıl tutulup bir araya getirileceklerinin numunesini göstermek içindir.
e) Güneş ile ay tastamam görünürken, onları tutmak, sonra yine eski hâllerine iade etmek verilecek ceza korkusuna ve af ümidine işaret içindir.
f) Ay ile güneşin tutulması, suçu olmayan bir kimseye ceza şeklini göstermek içindir.
g) Farz namazları bir çok kimseler tarafından âdet hâline getirmişlerdir. Bunlardan bir heyecan veya haybet duymazlar. İşte böyle heyecan ve heybetle namaz kıldırmak için Allah bu âyetleri zaman zaman göstermeyi âdet ittihâz eylemiş; Küsûf ve Hüsûf namazları da sünnet olarak kalmıştır,
14- Hadis-i şerif cehennemin halen mevcut olduğuna delildir. sünnetin mezhebide budur.
Cehennem cüzlerinin biribirlerini yemesi, yanmasının şiddetindendir. Bu şiddetten hâsıl olan hareket, deniz dalgaları gibi birbirine çarparak, yekdiğerini tarumar eder.
15- Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Cehennemde İbni Lühayy'i gördüm» buyurması, bâzı kimselerin hâlen cehennemde azap gördüklerine delildir. îbni Lühayy'in ismi: Bir rivayette Ömer ü'bnu Lûhayy; başka bir rivayette Amru'bnü Mâlik, diğer bir rivayette Ebû Temâme, başka bir rivayette Amr u' bnu Âmir El-Huzâî'dir. îsmâi1 (Aleyhisselâm)'m dinini ilk değiştiren bu adamdır. İbâdet için putlar dikmiş ve onlara kurban kesilmek üzere develer tahsis etmiştir.
16- Hz. Aişe'nin: Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Selkm), Husuf namazında kıraati aşikâr okudu.» sözü cumhûr'a göre ay tutulmasına hamledilmiştir. Zira Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii, Leys.b. Sa'd ve Cumhûr-u fukahâ 'ya göre güneş tutulduğu zaman kılman namazda gizli, ay tutulduğu zamanda ise aşikâr okunur. Hanefiîler'den İmam Ebû Yûsufla îmam Muhammed'e ve mezheb imamlarından Ahmed b. Hanbe1 ile diğer bir takım ulemâya göre: Güneş ve ay tutulduğu zaman kılınan namazların ikisinde de aşikâr okulunur. Delilleri bu hadîsdir.
îki namazın arasında fark görenlerin delilleri ise Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemfin okuduğu miktarı ashâbm «Süre-i Bakara veya ona yakın bir sûre» diye takdir etmeleridir. Aşikâr okumuş olsaydı takdire hacet kalmaz; «filân sûreyi okudu.» derlerdi.
İbni Cerîr-i Taberî gizli ve aşikâr okumanın müsavi olduğunu söylemiştir.

2- Husuf Namazında Kabir Azabında Zikri Babı

8- (903) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman yâni İbni Bilâl, Yahya'dan, o da Amra'dan naklen rivayet etti ki, bir yahudi karısı dilenmek üzere Âişe'ye gelmiş ve ona:
«Allah seni kabir azabından korusun.» demiş. Âişe der ki: Bunun üzerine ben:
*Yâ Resûlallah! İnsanlar kabirlerde azâb edilirler mi?» diye sordum.
Hadisi rivayet eden Amra demiş ki: Âişe şunları söyledi:
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'.
— Allah'a sığınırım, buyurdu. Sonra bir sabah Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bir merkebe bindi. Derken güneş tutuldu. Ben, hücreler arasından kadınlarla birlikte mescide çıktım. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) de merkebinden İnerek geldi ve mescidindeki namaz kıldığı yere vardı. Hemen namaza durdu. Cemâat da arkasında namaza durdular. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) uzun bir kıyam yaptıktan sonra rü-kû'a gitti. Uzun bir rükû' da yaptıktan sonra başını kaldırdı ve (yine) uzun bir kıyam yaptı. Ama bu evvelki kadar uzun değildi. Sonra rükû'a vararak uzun bir rükû' yaptı. Bu da birinci rükû' kadar uzun değildi. Sonra rükû'dan doğruldu; güneş açılmıştı. Müteakiben:
— «Ben, sizi kabirlerde deccatın fitnesi gibi fitnelere mâruz bırakılırken gördüm.» buyurdu.
Amra demiş ki: «Âişe'yi şöyle derken işittim:
Bundan sonra hep Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) cehennem azabından, kabir azabından Allah'a sığındığım işitirdim.»

(...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü'l-Müsennâ da rivayet etti, (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb rivayet etti. H.
Bize îbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Abdülvahhâb ile Süfyân hep birden Yahya b. Saîd'den bu isnâdla, Süleyman b, Bilâl hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhari ile Nesâî de «Küsûf» bahsinde tahric etmişlerdir.
Anlaşılıyor ki: Bir yahudi karısı dilenmek üzere Hazret-i Âişe'ye gelmiş; Âişe {Raâiyallahü anhâ^ kendisini boş çevirmeyip, istediği şey'i verdikten sonra yahudi karısı ona hayır dua etmiş, duasında «Allah seni kabir azabından korusun» demiştir. Sonra Âişe (Raâiyallahü anh) mes'eîeyi Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'Q sormuş. Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Selkm) kendisine «Allah'a sığındık» cevâbını vermiştir. ibaresi mastar yerini tutan sıfatlardandır. «Âizen» kelimesini naspeden âmil mahzuf «ûzû fi'lidir. Bu kelimenin hâl olması da caizdir. Bu takdirde Zülhâl mahzurdur.
Bu vak'a Serrâc'm «Müsned» inde şöyle rivayet olunmuştur: «Bir yahudi karısı Âişe'nin yanma girerek ona: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kabir azabı hakkında bir şey işittin mi? dedi; Âişe :
— Hayır, kabir azabı neymiş? cevabını verdi. Yahudi karisi:
— Sen, onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sor, dedi.
Müteakiben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi; Aişe de ona kabir azabını sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Kabir azabı hakdır buyurdular. Âişe:
— Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir namaz kılmadı ki, o namazda kabir azabından Allah'a sığındığını işitmiş ol-mıyayım, dedi.»
Anlaşılıyor ki: Yahudi karısı kabir azabını biliyormuş. Onu ya «Tevrat» da görmüş yahut başka bir kitapta okumuş. Hz. Âişe' nin sormasından ise, o âna kadar kabir azabını duymadığı anlaşılıyor.
Buhari 'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bir merkebe binerek çıkıp gittiği, kuşluk zamanında döndüğü ve zevcelerinin hücreleri arasından geçtiği, sonra namaza durduğu, cemâatin da ona uyduğu bildiriliyor.

İbni Tîn'e göre: Küsûf namazının evvel vakti, nafile namaz caiz olduğu zamandır. Âhir vakti hakkında imam Mâlik «ancak baba kuşluğa kadar kılınır; zevalden sonra kılınamaz.» diyerek onu bayram namazına benzetmiştir. Bu kavil îbni Kaasim 'den de rivayet olunur.
Başka bir rivayete göre İbni Kasım: «Küsûf namazı, nafile namazın vaktinde kılınır. İsterse güneş zevali bulmuş olsun.» demiş-dir.
Yine ibni Kaasim 'den bir rivayete göre, ikindiden sonra küsûf namazı kılınamaz. Ama halk yine bir araya toplanarak duâ eder; sadaka verir ve bu gibi şeylere teşvikde bulunabilirler.
Küfe ulemâsına göre: Kerahet vakitlerinin hiç birinde Küsûf namazı kılınamaz. Zira bu vakitler hakkında nehiy vârid olmuştur. Başka zamanlarda kılınır.
İbni Ebi Müleyke ile Atâ 'nın ve ulemâdan bir cemâatin kavilleri budur.
İmam Şafiî'ye göre Küsûf namazı her zaman kıhnabilir. Ebû Sevr ileMâlikîlerin kavli budur.
Hanefiiler'e göre: Küsûf namazının müstahab vakti, şâir namazlar gibidir. Mekruh vakitlerde bu namaz kılınamaz. Hasan-1 Basrî, Atâ' b. Ebi Rabâh, îkrime, Amru'bnu Şu ayb, Katâde, Eyyûb, İsmail b. Uleyye ve İmam b. Hanbel bunakaaildirler.
İshâk'a göre güneş sararmamış olmak şartı ile ikindiden ve sabah namazından sonra kıhnabilir.
Güneş gurûb zamanında tutulsa bil'ittifâk Küsûf namazı kılınmaz. Tutulmuş olarak doğsa nafile kılma zemânı gelinceye kadar Küsûf namazı kılınmaz. İmam Mâlik ile Ahmed 'in ve diğer bâzı zevatın mezhepleri de budur.
İbnü'lMünzir: «İmam Şafii'ye muhalif olarak ben de buna kaailim.» demiştir.
3- Kabir azabı hakdır. Bu husüsda Ehl-i Sünnet ulemâsı ittifak halindedir.
4- Kabir azabının hâli pek büyük ve korkunçtur. Onun için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir azabından hem kendisi Allah'a sığınmış, hem de bunu ümmetine tavsiye buyurmuştur.
Kabir azabı hakkında vârid olan hadislerin beyânına göre kabirde vâkî olacak fitne yâni imtihan Münker ve Nekir ismindeki meleklerin suâllerine cevap vermek suretiyle icra edilecektir.
Mezkûr melekler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se//ewJ'i kastederek: «Bu zât hakkında ne biliyordun?» diye soracaklar; ölen kimse mü'min ise «O, Allah'ın Resulüdür." diye cevap verecek, münafık ise «âlemin onun hakkında bir şeyler söylediğini işittim; ben de onu söyledim... diyecektir.
5- Deccâl 'in fitnesi de çok şiddetli olacak lâkin Allah, mü' minleri ondan koruyacaktır.

3- Kusûf Namazında İken Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e Arzolunan Cennet ve Cehennem Halleri Babı

9- (904) Bana Yâkûb b. İbrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. Uîeyye, Hişâm-ı Destevâî'den, rivayet etti. Demiş ki Bize Ebû'z-Zübeyr Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında pek sıcak bir günde güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) ashabına namaz kıldırdı. Amma kıyamı uzattı. O derecede ki, ashâb (yorgunluktan) düşmeye başladılar. Sonra rükû'a gitti» onu da uzattı. Sonra rükû'dan başını kaldırdı; kavmeyi de uzattı. Sonra (tekrar) rükû'a vardı, onu da uzattı. Sonra rükû'dan başını kaldırdı ve kavmeyi yine uzattı. Sonra iki secde yaptı. Sonra kalkarak yine bu şekilde hareket etti. Böylece namaz dört rükû1 ile dört secdeli (olarak) kılındı. Sonra şöyle buyurdular:
«Şu muhakkak ki, sizin gireceğiniz her yer bana arzolundu. Ezcümle bana cennet arzolundu. O derece (yaklaştırıldı) ki, ondan bir salkım koparmak için elimi uzatsa m, onu alabilirdim, (yahut ondan bir salkım üzüm koparmaya uzandım da, koparmaya elim varmadı, dedi.) Bana cehennem de arz olundu, orada Benî İsrail'den kendisi yüzünden azâb olunan bir kadın gördüm. (Vaktiyle) hayvanı bağlamış da, doyurmamış. Yerin haşerâtından yemesine de müsâade etmemiş. EbÛ Sümâme Amr b. Mâlik'i de gördüm, cehennemde bağırsaklarını sürükleyip duruyordu. Bu gibiler: (Şüphesiz güneşle ay yalnız bir büyüğün vefatından dolayı tutulurlar) derlerdi. Güneş'le ay Allah'ın size gösterdiği âyetlerinden iki âyettirler. Bunlar tutuldukları vakit, açılıncaya kadar siz namaz kılın.»

(...) Bana, bu hadîsi Ebû Gassân El-Mismaî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülmelik b. Sabbâh, Hişâm'dan bu isnâdla, bu hadisin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o:
«Ben, cehennemde Hımyerli siyah ve uzun bir kan gördüm.» dedi? «Benî İsrail'den.» kaydını söylemedi.

10- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. İkisinin sözleri de biribirine yakındır. Dedi ki: Bana babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülmelik, Atâ'dan, o da CâbİR'den naklen rivayet etti. Câ-bir şöyle demiş: ResûİÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) zamanında Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemffa oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu. Halk derhâl:
«Bu güneş ancak İbrahim'in vefatı için tutulmuştur.» dediler.
Bunun üzerine Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkarak, cemaata dört secde ife altı rükû'fu (iki rek'at) namaz kıldırdı. Evvelâ tekbîr aldı, sonra Kur'an okudu. Ama kıraati uzattı. Sonra aşağı yukarı kıyamı derecesinde uzun bir rükû' yaptı. Sonra başını rükû'dan kaldırarak birinci kırâatdan daha kısa olmak üzere Kur'an okudu. Sonra aşağı yukarı kıyamı derecesinde bir rükû' yaptı. Sonra başını rükû'dan kaldırarak ikinci kırâatdan daha kısa olmak üzere Kur'an okudu. Sonra ayakta kaldığı kadar uzun süren bir rükû' yaptı. Sonra başını rükû'dan kaldırdı. Sonra secdeye kapandı ve İki secde yaptı. Sonra kalkarak yine üç rükû yaptı ki, bu üç rükû'dan her biri kendinden sonrakinden daha uzundu. RükÛ'u da takriben sücûdu kadar oluyordu. Sonra geriledi, arkasındaki sofftar da gerilediler. Böylece son satf'a vardık.
(Râvî Ebu Bekir: Böylece kadınlar saff'ına vardık, diye rivayet etti. Sonra ResûİÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) ilerledi onunla birlikte cemâat da İlerledi. Nihayet ResûİÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (evvelki yerine durdu. Namazdan, aynhhği zaman güneş de eski hâline dönmüştü.
Bunun üzerine ResûİÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunları söyledi:
«Ey Cemâat! Güneş İle ay ancak Allah'ın âyetlerinden iki âyetdirler. Bunlar insanlardan hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. (Ebu Bekîr: Beşer'in ölümünden dolayı, dedi.) Sîz bu nev'îden bir şey gördünüzmü açılıncaya kadar namaz kılın. Size vaad edilen hiç bir şey yoktur ki, ben onu şu namazımda görmüş olmıyayım. Sizi te'mîn ederim ki, bana cehennem getirildi. Bu da yalını bana dokunur korkusu ile gerisi geriye çekildiğimi gördüğünüz sırada oldu. Hattâ orada çomaklı herifin ateş içinde bağırsaklarını sürüdüğünü gördüm. Vaktiyle hacıların paralarını çomağı ile çalardı. Eğer malının çalındığını anlayan olursa: (çomağıma takıldı.) derdi. Farkına varan olmazsa alıp götürürdü. Ben, orada kedi sahibi kadınr da gördüm; o kadın ki vaktiyle kediyi bağlayarak aç tutmuştu. Ona, yerin haşerâtından yemesine müsaade etmemiş, nihayet hayvan açlıktan ölmüştü. Sonra (bana) cenneti de getirdiler, bu da eski yerimde duruncaya kadar ilerlediğimi gördüğünüz sırada oldu. Yemin olsun ki elimi uzattım, siz güresiniz diye cennetin meyvelerinden koparmak istiyordum.

Sonradan bunu yapmamayı düşündüm. İşte bu suretle size vaadedilen her şey'i ben bu namazımda görmüş oldum.»
Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellevı)'in «Sizin gireceğiniz her yer bana arzolundu...» sözünden murâd: Cennet, cehennem, kabir ve mahşer gibi, kulların öldükten sonra varacakları yerlerdir.
Kaadı İyâz Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve SeUenıYin cennet ve cehennemi görmesi hususunda şunları söylemiştir: Ulemânın beyânına göre Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in cennet ve cehennemi aynen görmüş olması muhtemeldir. Cenâb-ı Hak aradan perdeyi kaldırarak, onları kendisine göstermiştir. Nitekim İsrâ hâdisesinde müşrikler kendisine Kudüs'teki Mescîd-i Aksâ'yı sordukları vakit hâl böyle olmuş yâni Teâlâ Hazretleri Mescîd-i Aksâ'yı Resûl-i Zîşan'ma göstermiş; o da gözüyle görerek ona müşriklere tavsif etmişti. Maamâ-fih yine ulemânın beyânına göre onları aynen değil de, ilmen görmüş olabilir. Kendisine cennet ve cehennemin hâlleri vahy suretiyle arz olunmuş, bu suretle o zamana kadar bilmediği bu hâlleri tafsilatı ile öğrenmiş ve beyân buyurmuştur. O zamana kadar bilmediği bu hâlleri son derece büyük gördüğü için de:
(Benim bildiklerimi siz bilseniz mutlaka çok ağlar; az gülerdiniz.) buyurmuştur.»
Kaadı İyâz, ulemânın bu iki te'vîlinden birinciyi hadisin sözlerine daha uygun bulmuştur. Zira hadîsin metninde elini uzatmak, salkım koparmak, cehennemin alevi parçmasın diye geriye çekilmek gibi sözler vardır ki, bunlar ilmen değil; aynen gördüğüne delâlet ederler.
«Haşâşû'l - Erd»: Yer'in böcekleri, demektir. Bâzıları: «Bundan murâd: kuşlardır.» demişlerdir.
Kaadı îyâz'ın rivayetine göre «Haşâş» kelimesini «Hişâş» ve «Huşâş» şekillerinde okuyanlarda olmuşsa da, «Haşâş» kıraati meşhurdur.
Kaadı îyâz, kediyi aç bıraktığından dolayı kadının kazandığı günâhı, küçük günahlardan saymış ve: «Bu hadis, küçük günahlardan dolayı muâhaze olunacağına delildir. Ama kadının bundan dolayı ateşle azâb olunduğuna hadîste delâlet yoktur. İhtimâl, bu kadın kâfirmişdir de, kedi sebebi ile azabı arttırılmıştır.» demişse de, Nevevî bunu haklı olarak doğru bulmamış ve kendisine şu cevâbı vermiştir: «Doğrusu hadisde tasrîh buyurulduğu vecihle kadın, kedi sebebi ile azâb olunmuştur. Kadının suçu büyük günahtır. Çünkü hayvanı bağlamış ve ölünceye kadar salmamıştır. Küçük günah üzerinde ısrar etmek, o günahı büyütür. Nitekim fıkıh kitaplarında ve diğer yerlerde bu böylece takrir olunmuştur. Hadisde kadının kâfire olduğunu iktizâ eden bir cihet yoktur.»
Hadiste zikri geçen «lef h» den murâd: Cehennem alevinin vurma-sidir. Bu mânâda bir de «nefh» kelimesi kullanılırsa da, nefh mânâ itibariyle lefh derecesine varmayan alev, demektir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Cennet ile Cehennem hâlen mevcutturlar. Cennetin meyveleri dahî yaratılmış vaziyette hazırdır. Ehl-i sünnetin mezhebi budur. Dalâlet fırkalarında Mu'tezile, cennet ve cehennemin hâlen yaratılmamış olduğuna kaaildirler.
2- Amel-i kalîl (yâni: Namaz içinde az olmak şartı ile namaz fiillerinden olmıyan şey'i yapmak) namazı bozmaz. Şâfiîler'e göre amel-i kalîl birbiri ardına üç adım atmamakla tahdid olunmuştur. Birbiri ardına üç adım atmak, onlarca amel-i kesir sayılır ve namazı bozar. Şâfiîler, hadisde zikri geçen adımları (Birbiri ardına değillerdi.) diye te'vîl ederler.
Nevevi: «İki adım idi, diye te'vili sahih değildir. Çünkü (Tâ kadınların yanına vardık!) buyurulması buna muhâlifdir.» diyor.
Hanefiîler'e göre amel-i kalîl, hâriçten gören bir kimsenin, o ameli yapanı namazda değil saymamakla tehdid edilir. Dışarıdan bakan namazda değil sanacak kadar namaza taalûku olmıyan bir fiille meşgul olmak onlara göre amel-i kesîr'dir; namazı bozar.
Mâlikiler ile Hanbelîler'in görüşü de budur.
Amel-i kesir bil'ittifâk namazı bozarsa da, amel-i kalîl hakkında ihtilâf vardır.
3- Küsûf namazı kadınlara da müstahabdır.
4- Küsûf namazına kadınlar da cemaata gelebilirler ve erkeklerin arkasında dururlar. Fakat bu husûsda hangi kadınların cemaatlara çıkıp çıkamıyacaklarım beyân eden mezhep imamlarının kavilleri gözönünde bulundurulmalıdır.

11- (905) Bize Muhammedü'bnu'l - Ala El - Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm, Fa tıme'den, o da Esma[4] 'dan naklen rivayet etti. Esma şöyle demiş; Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde güneş tutuldu da, Aişe* nin yanına girdim. Aişe namaz kılıyordu. (Kendisine):
— Bu İnsanlara ne oluyor ki, namaz k itiyorlar?» dedim. Başı İle gökyüzüne işaret etti. Ben:
— «Bu bir âyet midir?» dedim. Âişe:
«Evet» diye işaret etti. (Bunun üzerine ben de Peygamber (SallallahüAleyhi ve Sellem)'e uyarak namaza durdum. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) kıyamı pek uzattı, hattâ üzerime baygınlık geldi. Bunun üzerine ya rubası ma bir tulum su alarak, ondan başıma veya yüzüme serpmeye başladım. Derken Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan çık-tt; güneş de açılmıştı. Cemaata bir hutbe okudu. (Evvelâ) Allah'a hamd-ü senada bulundu. Sonra şunları söyledi:
fBundan sonra: Görmediğim bir şey kalmadı ki, şu makaamımda bana gösterilmiş olmasın. Cennet ve cehennemi bile., (gördüm.) Bana muhakkak surette bildirildi ki siz kabirlerde Mesih-i deccâlın fitnesine yakın yahut onun kadar —Esmâ'nın bu iki sözden hangisini söylediğini bilmiyorum.— bir fitne göreceksiniz. Sizden birinize (kabirde) gelerek:
— Bu zât hakkında bilgin ne idi? diye soracaklar. Mü'min yahut mûkin —Esmâ'nın bunlardan hangisini söylediğini bilemiyorum.— o Muhammed' dir; o Allah'ın Resulüdür. Bize Beyyinelerle hidâyet getirdi. Biz de ona icabet ve itaat ettik, diyecek; bu üç def'â tekrarlanacak. Kendisine. (Sen uyu. Zâten biz, senin ona muhakkak surette inandığını bilirdik. Sen rahatça uyu) diyecekler. Münafık veya şüpheciye —ki Esma bunların hangisini söylediğini bilemiyorum.— gelince: O:
— Ben bilmem. Âlemin bir şey söylediğini işittim; ben de söyledim, cevâbını verecek.

12- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe iie Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Hişâm'dan, o da Fâtıme'den, o da E mâ'd an naklen rivayet etti. Esma şöyle demiş: Aişe'ye geldim. Bir de baktım halk ayakta! Âişe de namaz kılıyor.
— Bu insanlara ne oluyor? dedim...
Râvî hadisi Ibni Nümeyr'in Hişâm'dan rivayet ettiği hadis gibi anlattı.

13- (...) Bize Yahya b. Yahya haber verdi. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne, Zühri'den, o da Urve'den naklen haber verdi. Urve: «Güneş Küsûf etti, deme. Lâkin güneş Hüsûf etti, de!» demiş.
Hz. Esma 'nui: «Başıma veya yüzüme su serpmeye başladım... ilâh...» sözü, bu işi arka arkaya bir çok defalar yapmadığına hamle-dilmiştir. Çünkü arka arkaya bir çok defalar yapmış olsa namazı bozulurdu.
Ölen bir kimseye kabrinde: «Bu zât hakkında ne bilirsin?» diye soranlar Münker ve Ne kir adlı suâl melekleridir. Meleklerin

«Resûlüllah» demeyip; «bu zât» sözü ile iktifa etmeleri, ölen kimseyi imtihan içindir. Çünkü onun hakkında Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUem)* diye söz ederlerse bundan onun büyük bir mertebe sahibi ve ikrama lâyık bir zât olduğunu anhyarak, melekleri taklîden, o da hürmet ve ta'zîmde bulunur. Meleklerin sözü imtihan olduğu içindir ki ölen kimse mü'min ise: «O Resûlüllah »dır. diye cevap verecek; münafık ise: «Bilmiyorum» demekle iktifa edecektir. Bu suretle Teâlâ Hazretleri Kur'ân- Kerim'inde beyân buyurduğu vecihle mü'minleri hem dünyâda hem de âhirette îmânlarından sabit kılacaktır.
Hadîsin metninde bir iki yerde geçen «Esma» bunların hangisini söyledi, bilemiyorum.» ifadesi, arayerdeki râvînin şekkettiğini gösterir.
Bu hadîsler hakkında merhum Ahmet Naim Bey «Tecrîd-i Sarih tercümesi» nâm eserinin birinci cildinde şu mütâlâayı serdetmistir:
«İlâhi nimetleri ve Rabbani kudretin eserlerini hiç bir an hatırdan çıkarmış olmamak için bu Kadr-i Uzmâya âyet yâni alâmet olan hâllerle feleki vaziyetlerden muttariden tekerrür ve teceddüd edenlerinin her biriyle beraber olmak üzere dîn-i Mübîn-i islâm bir namaz teşri' etmiş, zamanların hiç biri teabbüdden hâli bırakılmamıştır. Gündüzün yarısından sonra öğle namazmı, her günkü aydınlığın ib-Udâsı ile intihasından sabah ve akşam koyu karanlığın koyu karanlık basar basmaz yatsı, öğlen ile aksa marasında takriben gündüzün çizdiği dâirenin çeyreği kaldığında ikindi namazlarını edâ etmeyi farz eylediği gibi, gündüzün çizdiği dâirenin bir çeyreği geçtikden sonra kuşluk namazı, güneş doğduktan ve sanlığı zail olduktan sonra ışrâk namazı, gece ortalarında teheccüd namazı farz olmıyarak teşrî' edilmiştir. Ramazanlarda herkesin yalnız başına veya cemaatla kılıp re-yizyâb olduğu teravih nmazı da gece namazının nazîridir. Kezalik senenin bayram dediğimiz iki muayyen gününde işrâk namazı vaktinde yine cemaatla bayram namazı kılmak Islâmın şeriatları cümlesindendir.
Bunlar gibi her ufukta muayyen zamanlarda görülmiyen ay ve güneş tutulmaları da Allah'ın büyük âyetlerinden mâdût olup, bunların meydana geldiği zamanlarda dahî İslâm dini tarafından bir namaz tahsis edilmiş olmasında şaşılacak bir cihet yoktur. Bâ husus kıyamet alâmetlerini beyân hususunda (güneş ile ay bir araya getirildiği zaman) âyet-i kerîmesi gibi bir çok âyetlerden anlaşılacağı vecih-le kıyamet alâmetlerinden olarak bu kabilden bâzı astronomik zuhû-rât meydana geleceği Peygamber Efendimiz tarafından haber verilmesine mukaabil: (De ki): Kıyametin ne zaman kopacağını bilmek ancak Rabbime âtt bir meseledir. Onun vaktini kendisinden başka kimse beyân edemez; kıyamet göklere de yere de ağır basmıştır. O, size ansızın gelivere-cekXır [5] âyet-i kerîmesindeki sarahate binâen apansızın kopacak olan kıyametin de vakti aletta'yta bilinemediği için ay ve güneş tutulması hâdiselerini Allah'a tezarru' ve niyaza vesile addederek, namaza koyulmak mü'minlere göre pek tabii bir iş olduğu, gibi, Esma (Radiyallahü anhâj'nm (Acabe ne oluyoruz? Dünyâ'nın gizli olan sonu mu geldi, şu gördüğümüz âyet onun alâmeti midir?) diye endişe etmesinde de ayıplanacak bir şey yoktur.
«Husuf ve Küsüf zamanları dakikası dakikasına hattâ saniyesi saniyesine erbabı tarafından evvelce hesâb edilerek haber verilebilir. Pek ziyâde tekerrür eden tabiî hâdiselerden oldukları için bunları görünce korkuya ne mahal vardır?» demek de uymaz. Çünkü «Bu kâinat nizâmının bozulduğu gün demek olan kıyamet zamanın evvelden hesap ve tâyin edilmiş bu gibi hâdiselerle vukûbulmayacağına hiç bir aklî delîl yoktur. İşte o büyük hâdisenin gelip çattığı anda bu gösteri Allah'ın âyetlerinden biridir.» diyerek namaza ibâdet ve niyaza koyulanlara —Eğer öyleleri o gün dünyâda kalmış bulunursa— ne mutlu!
Bütün vakitlerini ibâdât ve tâattan hâli bırakıp: «Hesapla bilinecek vukûatdan ne korkmalı?» diyen gafillerin başına ise —Allah'ın vaadi mu'cebince—varsın apansızın kıyamet kopsun.» Naim beyin mütâlâası burada sona erer.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda konuşmak caiz değildir. Ancak ulemâdan bâzıları bu hadîsle istidlal ederek, îcâbı hâlinde namazda işaretin caiz olduğunu söylemişlerdir.
2- Akıl baştan gitmemek şartı ile hafifçe baygınlık geçirmek abdesti bozmaz.
3- Bir rivayette Hz. Aişe'nin namazda iken «Sübhânaüah-dediği bildirilmiştir. Bundan kadınların da namazda birisine bir şey ihtar etmek için sesle «Sübhânallah» diyebileceği anlaşılırsa da, fu-kahânın beyânına göre bu gibi hâllerde erkekler teşbih, kadınlar tas-vik yapacaklardır. Bu mes'ele evvelce görüşülmüştü. İhtimâl ki Hz Aişe o zaman bu farkı bilmiyordu. Yahut sesini yalnız kızkardeşi duyacağı için aşikâr olarak «Sübhânallah» demekte şer'î bir mahzur görmemişti.

14- (906) Bize Yahya b. Habîb El - Hârlsî rivayet etti. (Dedi ki); Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc rivayet etti (Dedi ki): Bana Mansûr b. Abdirrahman, annesi SafİyVe[6] binti Şey-be'den, o da Esma binti Ebi Bekir'den naklen rivayet etti. Esma şöyle demiş:
-Bir gün Peygamber(Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)telâşlandı fSafİy-ye: Esma, Güneşin tutulduğu günü kastediyor, demiştir.) da, bir kadın gömleği alarak dışarı çıktı. (Arkadan) kendi gömleğini yetiştirdiler. Müteakiben cemaata uzun bir namaz kıldırdı. O derece ki (dışarıdan) onun rükû, ettiğini bilmeyen biri gelse kıyamının uzunluğundan dolayı rükû'a vardığını zannetmezdi.»

15- (...) Bana Saİd b. Yahya El - Emevî rivayet etti. (Dedi ki)Bana babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc bu isnâdla bu hadisin mislini rivayet etti. Ve:
«Uzun uzadıya ayakta durdu, sonra doğruldu, sonra rükû' etti.» dedi; şunu da ziyâde etti:
«Artık kimi benden daha yaşlı, kimi de benden daha hasta kadınlara bakıyordum.»

16- (...) Bana Ahmed b. Saîd Ed - Dârimi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Habbân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Mansûr, annesinden, o da Esma binti Ebî Bekir'den naklen rivayet etti. Esma şöyle demiş:
«Peygamber (Sdlaîîahü Aleyhi ve Seîîem) devrinde güneş tutuldu, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) telaş ederek yanlışlıkla bir kadın gömleği giydi, sonrar kendisine kendi elbisesini yetiştirdiler. Ben de hacetimi gördüm, sonra gelerek mescide girdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHemJ'İ namazda gördüm; ben de onunla beraber namaza durdum. Kıyamı o kadar uzattı ki, kendimde oturmak İhtiyâcını hissettir. Sonra zayıf bir kadına bakarak (kendi kendime) bu benden daha zayıf diyor ve ayakta duruyordum. Nihayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rükû'a vardı. Fakat rükû'u da uzattı. Sonra rük'û'dan başını kaldırdı; kıyamı da uzattı. O derece ki, (hani dışardan) bir adam gelse: Rükû' etmediğini tahayyül ederdi.»
«Fezîa»: Korktu, yardım istedi, iltica etti ve hazır oldu; gibi mânâlara gelir.
Kaadı îyâz «Onun burada korku yahut telâş mânâlarına gelmesi muhtemeldir.» demiştir. Korktu, mânâsına alınırsa: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyametin kopacağından korktu.» demek olur.
Anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ya kıyametin kopacağından korkmuş yahut güneşin tutulduğunu görünce bir an evvel namaza durmak için telâş göstermiş, bu sebeple kendi elbisesini giymek isterken yanlışlıkla zevcelerinden birinin elbisesini almıştır. Kalbi, güneşin tutulması ile meşgul olduğu için yanlışlığının farkına bile varamamış; evdekiler kendi elbisesini bıraktığını

görünce geriden yetiştirmişlerdir.
Bu hadîs dahî Küsûf namazının delillerindendir. Küsûf ve Husuf namazlarının uzun tutulmak suretiyle, sair namazlardan temayüz ettikleri rivayetlerin hepsinde göze çarpmaktadır.

17- (907) Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b. Meysera rivayet etti. (Dedi ki): Bana Zeydü'bnü Eşlem, Atâ b. Ye·sâr'dan, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. tbni Abbâs şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaatla birlikte namaza durdu. Ama Bakara sûresini okuyacak kadar uzun bir kıyam yapti. Sonra uzun bir rükû' yaptı, sonra başını rükû'dan kaldırdı ve uzun uza-dıya ayakta durdu. Yalnız bu kıyam birinciden daha kısaydı. Sonra uzun bir rükû' yaptı fakat bu da birinci rükû'dan daha kısaydı. Sonra secde etti, sonra (tekrar) uzun bir kıyam yaptı fakat bu da birinci kıyamdan aşağı idi. Sonra uzun bir rükû' yaptı ama bu da birinci rükû'dan aşağı idi. Sonra başını kaldırarak uzun bir kıyama durdu. Bu da birinci kıyamdan aşağı idi. Sonra uzun bir rükû' yaptı: Bu da birinci rükû'dan aşağı idi. Sonra secde etti, sonra namazdan çıktı. Gerçekten güneş açılmıştı. Müteakiben şunları söylediler;
— Şüphesiz ki güneş ile ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Bunlar bir kimsenin hayâtı veya memâtı için tutulmazlar. Siz böyle bir gördünüz-mü hemen Allah'a zikredin.
Ashâb:
— Ya Resûlüllah! Şu makaammda seni bir şey almak için uzanırken gördük, sonra bundan vazgeçtiğini müşâhade ettik, dediler.
Resûlüllah (Saîlaîlahii Aleyhi ve Seîlem):
— Ben, cenneti gördüm de, ondan bir salkım üzüm koparmaya el uzattım. Eğer ben o salkımı atmış olsaydım, dünyâ durdukça siz ondan yerdiniz. Ben cehennemi de gördüm; Bugtnkü gördüğüm manzara gibi (şimdiye kadar) hiç bir manzara görmüş değilim. Ekseriyetle cehennemliklerin kadınlar olduğunu da gördüm, buyurdular. Ashâb:
— Ne sebeple yâ Resûlülİlah? diye sordular:
— Küfretmeleri sebebi ile cevâbını verdi.
— Kadınlar Allah'a küfreder mi? diyenler oldu;
— Evet, onlar kocalarına karşı nankörlük ederler, iyiliğe karşı küfrân-da bulunurlar, onlardan birine ilelebet iyilik etsen, sonra senden bir şey görse hemen: Senden hiç bir hayır görmedim; der, buyurdu.»

(...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İshâk[7] yâni îbni îsa rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mâlik, Zey-dü'bnü Eslem'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o: «Sonra seni geri geri giderken gördük demiştir.
Bu hadisi Buhâri «Küsûf», «Namaz» ve «Nikâh» bahislerinde;
Ebû Dâvûd ile Tirmizi de «Namaz bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Ebû Dâvûd 'un bir riyâyetinde «îbni Abbâs» yerine "Ebû Hüreyre» denilmişse de: Hatâdır. Doğrusu îbni Abbâs olacaktır. Nitekim hadis ulemâsından İbni Asâkir bunun hatâ olduğuna tembih etmiş; Mizzî (654-742): «Bu bir vehimden ibarettir,» demiştir.
Hz. İbni Abbâs 'm: «Bakara sûresini okuyacak kadar uzun bir kıyam yaptı.» demesi gösteriyor ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeilemYin kıraati gizli imiş. Nitekim Âişe (Radiyallahü anhâyd&n rivayet edilen bâzı tarîklerde: «Onun kıraatini tahmin ettim; Bakara sûresi kadar olduğunu gördüm.» denilmiş olması da bunu gösterir.
Bâzıları: «îbni Abbâs o zaman küçüktü; safflann sonuna durduğu için kıraati işitemiş de, müddeti tahmin etmiş olabilir.» de-mişlerse de, bu kavil reddedilmiştir. Çünkü ayni hadisin bâzı tarîklerinde: «Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'in yanıbaşına durdum ama ondan bir harf bile işitmedim.» denilmiştir.
Hadîsin buradaki rivayetinde denilmiş; kazı rivayetlerde onun yerine diğer bâzılarında da fi'li kullanıldığı görülmüştür.
«Kefefte»: Vaz geçtin, demektir.
«Tekkâ'kâde» ve «Kâ'kâde» fiilleri: Geriledin, gerisi geriye gittin; mânâsına gelirler. Yalnız kelimenin iki bâbdan kullanılmasına bakarak Aynî: «Kâ'kâa» müteaddi; «Tekâ'kâa» lazımdır; demişdir. Bu takdirde Kâ'kâ'a fiilinin bir mef'ûlü bulunmak lâzım gelir.
Aynî bunu «Kendini gerilettin» şeklinde takdir etmiştir.
Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) -Eğer o salkımı almış olsaydım, dünyâ durdukça ondan yerdiniz.» buyurmakla: Cennet mey-valannın bitip tükenmek bilmiyeceğine işaret etmiştir.
Bâzıları: «Bu cümlenin mânâsı: Üzümü yiyen kimse ağzında dâima yediğinin bir mislini yaratmakla zevki devam edecek, demekdir.» mütâlâasında bulunmuşlarsa da, bu söz felsefî bir fikir neticesi olduğu için reddedilmiştir. Filhakika felsefenin iddiasına göre âhiret hayâtının hakikati değil, sâdece misâli vardır. Fakat hakikatta cennetin yemişleri ile diğer muhtelif taamları feylesofların zannettiği gibi birer hayâl değil; Kur'ân-ı Kerim'in nass-ı kaatı ile beyân buyurduğu vecîhle bitip tükenmek bilmeyen hakîkî meyveler ve yiyeceklerdir. Allah Teâlâ koparılanların yerine derhâl başkalarını halke-decektir. Ona göre bunun hiç bir güçlüğü yoktur.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in cennet meyvelerinden koparmasına izin verilmemiştir. Çünkü cennet meyveleri ebedî; dün-vâ ise fânidir. Binaenaleyh fânî dünyada bakî cennet meyvesi yiyen kimsenin de baki kalması icâbedecektir. Halbuki dünyâda buna imkân yoktur.
Bu hadîsin bir çok muhelif rivayetleri vardır.
Yine bu hadîsde, cehennemliklerin ekserisinin kadınlar olduğu bildirilmektedir. Hâlbuki Hz. Ebû Hüreyre 'nin rivayet ettiği bir hadîsde derece ittibân ile cennetliklerin en aşağısına iki tane dünyâ kadını verileceği beyân edilmiştir. Bu hadise göre cennetliklerin üçte ikisinin kadınlar olması iktizâ eder. Bu suretle sûret-i zahirede iki hadîs biribirine muarız görünürse de, Ebû Hüreyre hadisi kadınlar cehennemden çıkarıldıktan sonra cennete konacak, bu suretle en aşağı bir erkeğin iki karısı olacaktır, diye te'vil olunmuştur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Korkulu anlarda Allah Teâlâ'ya ibâdet ve tâata koşmak ve başa gelen belânın kaldırılması hususunda niyazda bulunmak gerekir.
2- Hadîs-i şerif Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem)'in mu* dizelerinden biridir.
3- Talebe anlamadığı yeri hocasına sormalıdır.
4- Hükmün illetini sormak ve âlimin talebesine muhtaç olduğu husûsâtı beyân etmesi caizdir.
5- İyiliğe karşı küfran-ı nimette bulunmak haramdır.
6- Nimeti veren Allah'a şükretmek, kulun boynuna borçtur.
7- Nankörlüğe küfür ıtlak edilebilir.

8- Ehl-i tevhîd olanlar günahları sebebi ile azâb göreceklerdir.
9- Namazda amel-i kalîl caizdir.

4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Küsûf Namazında) Sekiz Rükü' İle Dört Secde Yaptığını Söyliyenler Babı

18- (908) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize tsmâil b. Uleyye, Süfyân'dan, o da Habîb'den. o da Tâvûs'dan, o da İbn Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş:
Resûlüllah (SaJlallahü Aleyhi ve Selleın) güneş tutufduğu zaman sekiz rükû' ile dört secdelik (iki rekat) namaz kıldırdı.»
Alî'den de bu hadis gibi bir hadîs rivayet olunmuştur.

19- (909) Bize Muhammedü bnu'l - Müsennâ ile Ebû Bekir b. Hallâd, ikisi birden Yahye'l - Kattan'd an rivayet ettiler. İbnü'l - Müsennâ dedi ki: Bize Yahya, Süfyân'dan rivayet etti. Demiş ki: Bize Habib, Tâvûs'dan, o da İbni Abbâs'dan, o da Peygamber (SalîaUahii Aleyhi ve Seî/em)'den naklen rivayet etti ki, bir Küsûf vakasında namaz kılmış, kıraat yaptıktan sonra rükû1 etmiş, sonra yine kıraat yapmış ve rükû' etmiş, sonra yine kıraat yapmış ve rükû' etmiş sonra yine kıraat yapmış ve rükû'a gitmiş, sonra secde etmiş, ikinci rek'atı da bu şekilde kılmış.
Bu hadisler Küsûf namazının rek'atları hakkındadır.
Her İki hadîs, bahsimizin başında geçen hadîslerden manen dâhil bulunduğundan, hükümleri de orada beyân edilmiştir.

5- Küsûf Namazında (Haydin Toplayıcı Namaza) Diye Nida Edilmesi Babı

20- (910) Bana Muhammed b. Râfi* rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'n - Nadr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye yâni Şeybân-Nahvî, Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Abdullah b. Amr b. As' dan naklen rivayet etti. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed - Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Hassan haber verdi. (Dedi ki): Bize Muâviyetü'b-nü Sellâm, Yahya b-Ebî Kesir'den naklen rivayet etli. Demiş kii Bana Ebû Selemete'b-nü Abdirrahman, Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde güneş tutulunca (Haydin toplayıcı namaza) diye nida olundu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir rek'atta iki rükû' yap (arak namaz kıl) di. Sonra kalkarak bir rek'atta iki rükû' daha yaptı. Sonra güneş açıldı. Âişe: «Şimdiye kadar) bundan uzun ne rükû' yapmışımdır, ne de sücûd.» dedi.
Bu hadisi Buhârî «Küsûf - bahsinde bir iki yerde; Nesâi de «Namaz» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
«Haydin toplayıcı namaza» ibaresi hakkında bahsimizin baş taraflarında söz geçmişti.
Bu hadîsde zikri geçen secdelerden murâd: Rek'attır.
Cüz'ü zikir, bütünü murad kabilinden mecazen rek'ata secde denilebilir. Secdenin uzun tutulması hakkında bir çok hadisler vârid olmuştur. Bunların bâzılannı Buhârî ile Müslim; diğerlerini Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmişlerdir.
Mâlikiler 'den bâzıları: «Secdeyi uzatmaktan, rükû' da uzun tutmak lâzım gelmez.» demişlerse de, Câbir rivayetinde: «Sücûdu da rük'u kadardı» denilmiş olması da bu kavli reddeder. îmam Ahmed ile İshâk'm mezhepleri bu olduğu gibi, İmam Şafiî' nin bir kavli de budur.
îmam Müslim'in rivayet ettiği Câbir hadîsi, secdeden sonra yapılan kıyamın uzun tutulduğunu gösteriyor.
Nevevî (631 - 676) bu rivayeti kabul etmemiş; onun şaz ve usûle muhalif olduğunu binâenaleyh onunla amel edilemiyeceğini bildir-mişse de, Nesâî ile İbni Huzeyme ve diğer hadîs ulemâsının rivayet ettikleri Abdullah b. Amr hadîsi onun kavlini reddeder. Çünkü o hadîsde rükû' ve secdelerle, onlardan doğrulduktan sonra uzun uzadıya durduğu bildirilmektedir.

21- (911) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeym, İsmail'den, o da Kays b. Ebî Hâzim'den, o da Ebû Mes'ûd-u En-sârî'den naklen haber verdi. Ebu Mes'ud şöyle demiş: Resûlüllah (Sal-
lallahü Aleyhi ve Seîlem)--
«Şüphesiz ki güneş ile ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Allah, onlarla kullarını korkutur. Onlar, insanlardan hiç bir kimsenin ölümü için tutulmazlar. Bu gibi âyetlerden bir şey gördünüzmü hemen namaz kılın ve Allah'a duâ edin. Tâ başınıza gelen hâl açılıncaya kadar (bunlara devam) edin.)» buyurdular.

22- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberi ile Yahya b. Ha-bîb rivayet ettiler, Dediler ki: Bize Mu'temir, İsmail'den, o da Kays'dan, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)
«Şüphesiz ki güneşle ay insanlardan hiç bir kimsenin ölümü İçin tutulmazlar. Lâkin onlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Binâenaleyh siz böyle bir şey gördünüzmü hemen kalkıp namaz kılın.» buyurmuşlar.

23- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' ile Ebû Üsâme ve tbni Nümeyr rivayet ettiler. H.
Bize îshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir ile Vekî' haber verdiler. H.
Bize tbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân ile Mervân rivayet ettiler. Bu râvîlerin hepsi İsmail'den bu İsnadla rivayette bulunmuşlardır. Süfyân ile Vekî'in hadîslerinde: «İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu da, halk: Bu güneş İbrahim'in ölümü için tutuldu, dediler.» ifâdesi vardır.
Bu hadisi Buhârî «Küsûf» bahsinin bir iki yerinde ve «Kitâ-bu Bed'i'l - Halk» da; Nesâî ile İbni Mâce dahî «Küsûf» bahsinde muhteli: râvîlerden tahric etmişlerdir.
Evvelce beyân ettiğimiz gibi: Âyet: Alâmet, mânâsına gelir. Burada ondan murâd: Ay ile güneşin Allah Teâlâ'mn birliğine ve yüce kudretine birer alâmet olmalarıdır. Allah'ın şiddet ve azabından kullarını korkutmak için birer alâmet olmaları dahî muhtemeldir.
Nitekim biz ayetlerİ ancak korkutmak için göndeririz.» âyet-i kerimesi de bu mânâyı teyîd eder.
Ay ile güneşin, kıyametin yaklaştığına yahut Allah'ın azabına birer alâmet olmaları ihtimâli de vardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ay veya güneş tutulması ânında namaz kılmayı emir buyurmaktadır. Ebû Bekir İbni'l-Arabî, bu hadislerde umumi ve husûsî olmak üzere altı şey zikre-dildiğini söyler. Bunlar:
«Allah'ı zikredin, dua edin, tekbîr getirin, namaz kılın, sadaka verin, köle azâd edin.» emirleridir. Zikrullah, Buhârl ile Müslim' in rivayet ettikleri îbni Abbâs hadîsinde emir buyurmuştur.
Tekbîr, duâ ve namaz, Hz. Aişe hadîsinde; sadaka yine Aişe (Radiyallakü anhâ) hadisinde, köle azadı ise Buhâri'nin rivayet ettiği Esma

hadîsinde zikredilmişlerdir.

24- (912) Bize Ebû Âmir El-Eş'ari Abdullah b. Berrâd ile Mu-hammedü'bnü'l - Ala rivayet ettiler. Dediler ki. Bize Ebû Üsâme, Bü reyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ şöyle demiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyametin kopmasından korkarak telâşla yerinden kalktı ve mescide geldi. Hiç bir namazda yaptığını görmediğim en uzun kıyam rükû' ve sücûs ile namaz kıldı. Sonra şöyle buyurdu:
— Şüphesiz ki Allah'ın gönderdiği bu alâmetler hiç bir kimsenin hayâtı ve memötı için meydana gelemez. Lâkin, Allah onları kullarını korkutmak İçin gönderir. Şu hâlde siz bu alâmetlerden bir şey görürseniz hemen Allah'ın zikrine, Allah'a duâ ve İstiğfâr'a şitâb edin.
tbnü'l - Alâ'nın rivayetinde «Kesefet» fiili kullanıldı. O, (bihâ zamiri de kullanmayarak) «yuhavvihü ibâdehu» dedi.
Bu hadisi Buhâri «Küsûf» bahsinde; Nesâi dahî ayni ba-hisde tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in korkması mes'elesini Kirmâni şöyle izah etmiştir: «Bu söz râvi tarafından yapılan bir temsildir. Ve kıyametin kopmasından korkan bir kimse gibi telâşlı yerinden kalktı, demiş gibidir. Yoksa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) kendisi ashabının arasında iken kıyametin kopmıyacağını bildirdi. Allah Teâlâ, ona dinini bütün dînlerden daha fazla yükselteceğini vaad buyurmuştu. Bu vaad henüz yerini bulmamıştır.»
Nevevi dahi kıyametten önce güneşin batıdan doğması, dâb-betü'1-Arz, deccal v.s. gibi mutlaka zuhur edecek bir çok mukaddimeleri olmasına bakarak bu hadisi müşkül görmüş: «Bu alâmetler zuhur etmedikçe kıyametin kopacağından nasıl korkulabilir?» demiştir. Buna: «îhtimâl ki o günkü güneş tutulması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr alâmetleri öğrenmesinden öncedir; yahut Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyametin büyük alâmetlerinden bâzısı zuhur edecek diye korkmuştur.» diye cevap verilmiştir.
«Olabilir, râvi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kıyamet kopuyor diye korktuğunu zannetmiştir. Hâvinin öyle zannetmesinden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'^ hakikaten korkmuş olması lâzım gelmez. Olabilir... Ümmetine bir azâb vukûbulacağından korkmuştur.» diyenler de vardır.
Aynî bu cevapların hiç birini İtirazdan hâli görmemekte ve Kirmanı 'nin sözünü beğenmektedir.
-Allah'ın gönderdiği bu âyetler...» buyurmakla Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): Husuf, Kusûf, Zelzele, şiddetli rüzgâr v.s. gibi şeylere işaret etmiştir. Çünkü bunların her biri ile Allah Teâlâ kullarını korkutur. Bundan da anlaşılır ki: Zikir, duâ ve namaz gibi tâatla-ra iltica etmek yalnız ay ve güneş tutulduğu zamana mahsûs değildir. Hanefiiler'in mezhebi de budur.
Bâzıları: «Bu rivayette namaz zikredümemiştir, binâenaleyh bu hadîsle her korkunç hâdise karşısında namaz kılmayı müstahab görenlere delil yoktur.» demişlerse de, bu bâbda hüccet, yalnız bu hadîs değildir. Başka rivayetlerde ise: «Allah'ın zikrine şitâb edin.» buyurul-muştur ki, bunda namazı müstahab görenlere delil vardır. Çünkü namaza: Zikir, denilir. Namazda zikrullah'm envâı vardır.

25- (913) Bana Ubeydullahb. Ömer El-Kavârîri rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bişru'bnu'l-Müfaddâl rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cüreyrî Ebû'1-Alâ' Hayyânü'bnu [8] Umeyr, Abdurrahmân [9] b. Semura' dan naklen rivayet etti. Abdurrahmân şöyle demiş:
«Bir defa ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/JemJ'in hayâtında oklarımı atarken birden bire güneş tutuldu; ben de oklarımı (bir tarafa) attım ve (İçimden):
— Bu gün güneşin tutulduğu esnada Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*^ neler olacağına mutlaka bakacağım, dedim.
Müteakiben onun yanına vardım. Ellerini kaldırmış dua ediyor; tekbîr alıyor; hamd-ü tenlide bulunuyordu. (Bu hâl) tâ güneş açılıncaya kadar (böyle devam etti.) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), iki sûre okudu ve iki rekat namaz kıldı.»

26- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki); Bize Abdüla'lâ b. AbİI'a'lâ, Cüreyrî'den, o da Hayyân b. Umeyr'den, o da Abdurrahmân b. Semura'dan —ki bu zât, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeZZemJ'İn ashâbmdandı.— naklen rivayet etti. Abdurrahmân şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeMem/İn hayâtında Medine'de oklarımla atış yapıyordum; birden güneş tutuldu. Ben, hemen okları atarak (kendi kendime) vallahi güneşin tutulması esnasında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'* ne olduğuna mutlaka bakacağım, dedim. Sonra onun yanına geldim, namazda ayakta duruyordu. Ellerini kaldırmıştı; hemen teşbih etmeye, hamd-ü tehlilde bulunmaya, tekbîr almaya ve duâ etmeye başladı. Güneş açılıncaya kadar (bunlara devam etti.) Güneş açılınca iki sûre okudu ve İki rekat namaz kıldı.

27- (...) Bize Muhammedü'bnül-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Salim b. Nuh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cüreyrî, Hayyân b Umeyr'den, o da Abdurrahmân b. Semura'dan naklen haber verdi. Abdurrahmân şöyle demiş:
Bir defa ben, Resulü İlah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında oklarımla atış yaptığım sırada birden bire güneş tutuldu...»
Bundan sonra râvi hadisi yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

28- (914) Bana Hârûn b. Saîd El-EylİI rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr'u'bnü Hârîs haber verdi. Ona da Abdurrahmân b. Kaasim, babası Kaasim b. Muhammed b. Ebi Bekr-İ Sıddık'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etmiş: Abdullah, Resûlüllah {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)
«Şüphesiz ki güneşle ay hiç bir kimsenin mematı veya hayâtı için tutulmazlar. Lâkin onlar Allah'ın âyetlerinden bir âyettir. Siz, onları gördüğünüz zaman hemen namaz kılın.» buyurduğunu haber vermiş.

29- (915) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ile Muhammedü'bnü Abdil-lâh b. Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mus'ab yâni İbni Mil dâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zaide rivayet etti. (Dedi k): Bize Zİ-yâdü'bnü Ilâka rivayet etti. (Ebû Bekir'in rivayetinde: Dedi ki: Zi yâdü'bnü Ilâka şunları söyledi, denilmektedir.)
(Ziyad demiş ki:) Ben, Mugîratü'bnü Şu'be'yi şumarı sâylerken işittim: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) devrinde (oğlu) İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sahhîîahü Aleyhi ve Sellem)'-
— Şüphesiz ki güneşle ay Allah'ın âyetlerinden İki âyettirler, onlar hiç bir kimsenin memâtı veya hayâtı için tutulmazlar; siz onları (tutulmuş) gördünüzmü hemen Allah'a duâ edin ve namaz kılın, tâ bu hâl açılıncaya kadar (buna devam edin.) buyurdular.»
Bu rivayetlerden Mugîratü'bnü Şu'be hadîsini Buhâri «Küsûf» bahsinde tahrîc etmiştir.
Abdurrahmân b. Semura (Radiyallahü anh) hadisinde Hz. Abdurrahmân'in: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)' in yanına vardım; ellerini kaldırmış: duâ ediyor, tekbir alıyor, tah-mîd-i tehlilde bulunuyordu. (Bu hâl) tâ güneş açılıncaya kadar (böyle devam etti.) «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) iki sûre okudu ve iki rek'at namaz kıldı.» şeklindeki ifâdesi karşısında Nevevî şunları

söylemektedir: «Bu da müşkül sayılan yerlerden biridir. Zan-nolunur ki, bu sözün zahiri Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in Küsûf namazına güneş açıldıktan sonra başladığını bildiriyor. Hâlbuki mes'ele öyle değildir. Zira Küsûf namazına güneş açıldıktan sonra başlamak caiz değildir. Bu hadis, Abdurrahmân'in Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'i namazda bulduğuna hamledilmiştir. Nitekim böyle olduğu ikinci rivayette tasrih Duyurulmuştur. Sonra râvi duâ, tekbîr, tehlîl, teşbih, tahmîd ve ikinci rek'atın son iki kıyamında iki sûre okumak gibi namazda cereyan eden neler varsa, hepsini bir araya toplıyarak rivayet etmiştir. İki sûrenin güneş açıldıktan sonra okunması, namazı tamamlamak için olmuştur. Yâni bütün namaz iki rek'attır, birinci rek'at Küsûf hâlinde iken kılınmış; ikinci rek'at ise güneşin açıldığı zamana tesadüf etmişdir.»

Nevevî sözünü şöyle tamamlamıştır: «Bu söylediklerimi mutlaka böylece taktir etmek gerekir. Çünkü hem ikinci rivayete, hem fıkhın kaaidelerine, hem de diğer sahabenin rivayetlerine uygundur, 'ki rivayetin arasını bulmak için, birinci rivayet de ikinciye hamlolu-nur.»

Kaadi îyaz'ın rivayetine göre, Mâzirî (453-538) bu hadisi te'vil ederken: -Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Küsûf açıldıktan sonra müstakilleri iki rek'at nafile namaz kılmıştır.- demiştir. Fakat Nevevî bu te'vili zayıf ve zâhir-i rivayete muhalif gönriüş-tür.

Yine Nevevî bu hadîsle istidlal ederek: «Hadis-i şerif: Kunût esnasında el kaldırılır, diyen ulemâmıza delil; namaz dualarında el kaldırılmaz» diyenlere cevâb-ı reddir.» demiştir.

Mugiratü'bnü Şu'be hadisinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin oğlu Hz. İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutulduğu ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 in bu bâbdaki hutbesinin halk tarafından bu münâsebetle söylenen sözlere cevap teşkil ettiği anlaşılıyor.

Siyer ulemâsının cumhuruna göre Hz. İbrahim Hicretin 10. senesinde vefat etmiştir. Hangi ayda vefat ettiği ihtilaflıdır

Rebiu'l-Evvel, Ramazan ve Zilhicce aylarında vefat ettiğini söyliyenler vardır. Ekseriyete göre ay'ın onuncu günü vefat etmiştir. Dördünde ve ondördünde vefat ettiğini iddia edenler de vardır. Ancak Zilhicce ayında vefat ettiğini kabul edersek, bu iddiaların hiç biri doğru değildir. Çünkü o zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz Hacc'dan dönmemişti. Hâlbuki Hz. îbrâhîm'in vefatında Medine'de bulunduğunu ittifâken sabittir. Hz. İbrahim Hicretin 8. yılı Zûlhicce'sinde doğmuştu, annesi Mâriye-i Kıptiyye 'dir. Meşhur kavle göre vefatında 18 aylık idi. Bâzıları 16, diğer bazıları da: 17 ay sekiz günlük olduğunu söylerler. Hattâ: «bir sene on ay altı günlük iken vefat etmiştir.» diyenler de vardır.

Medine'nin «Cennet-i Bakî» nâmı ile meşhur kabristanına def-nedilmiştir.

---

[1] Sahîheynde yalnız bir hadîsi vardır.
[2] Kesîr b. Abbâs b. Abdilmuttalib: Abdullah b. Abbâs'ın kardeşidir. Babasından hadîs rivayet etmiştir.
[3] Âyet: Allah'ın varlığına ve birliğine alâmet, nişan, mucize; mânâlarına gelir
[4] Esma binti EbS Bekir (Radiyallahii anh) (83) Hz. Aişe'nin kız kardeşi, Abdullah b. Zübeyr'in annesidir. Zâtü'n-Nitâkayn lâkabı ile anılır.
[5] Sûre-i A'râf; 187.
[6] Müsâfi'in kardeşidir; Sahiheyn râvî)erindendir.
[7] Müslim'in râvîlerindendir: imam Mâlik'den hadîs rivayet etmişdir.
[8] Basra'lıdır. Müslimin râvîlerindendir
[9] Ebû Saîd Abdurrahmân b. Semura b. Habîb (?-50) Basrahdır; sahîheyn rftvtlerindendir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- TATBÎK (ELLERİ BİRBİRİNE YAPIŞTIRIP İKİ DİZ ARASINA KOYMAK)

1- ELLERİ BİR BİRİNE YAPIŞTIRIP İKİ DİZ ARASINA KOYMAK
2- RÜKÛ'DA ELLERLE DİZLERİ TUTMAK
3- RÜKÛ'DA AVUÇLARIN YERİ
4- RÜKÛ'DA PARMAKLARIN YERİ
5- RÜKÛ'DA KOLLARI AÇMAK
6- RÜKÛ'DA DÜZGÜN BİR ŞEKİLDE DURMAK
7- RÜKÛ'DA KUR'AN OKUMAK YASAKTIR
8- RÜKÛ'DA "SÜBHANE RABBİYEL AZİM" DEMEK
9- RÜKÛ'DA YAPILAN DUA ÇOĞUNLUKLA HANGİSİDİR?
10- RÜKÛ'DA YAPILAN BAŞKA BİR DUA
11- RÜKÛ'DA YAPILABİLEN DEĞİŞİK BİR DUA
12- RÜKÛ'DA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
13- RÜKÛ'DA YAPILACAK DEĞİŞİK BİR DUA
14- RÜKÛ'DA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
15- RASÛLULLAH (S.A.V) NAMAZ KILMAYI BİLMEYENE TARİF EDİŞİ
16- RÜKÛ'U VE SECDELERİ TAM YAPMAK
17- RÜKÛ'DAN KALKARKEN ELLERİ KALDIRMAK
18- RÜKÛ'DAN KALKARKEN ELLER KULAK HİZASINA KALKAR
19- RÜKÛ'DAN KALKARKEN ELLER OMUZ HİZASINA KADAR KALKAR
20- ELLER SADECE NAMAZA BAŞLARKEN KALKAR
21- RÜKÛ'DAN KALKARKEN NE SÖYLEMELİ?
22- İMAMA UYAN KİMSE NE YAPMASI GEREKİR?
23- RÜKÛ'DAN KALKARKEN RABBENA VE LEKEL HAMD DEMEK
24- RÜKÛ'DAN SONRA VE İKİ SECDE ARASINDAKİ SÜRE
25- RÜKÛ'DAN SONRAKİ KIYAMDA YAPILACAK DUA
26- RÜKÛ'DAN SONRA MI KUNUT YAPILIR?
27- SABAH NAMAZINDA KUNUT NASIL YAPILIR?
28- ÖĞLE NAMAZINDA KUNUT
29- AKŞAM NAMAZINDA KUNUT
30- KUNUT DUASINDA LANET OKUMAK
31- KUNUTTA MÜNAFIKLARA DA LANET EDİLİR
32- KUNUT HER ZAMAN MI YAPILIR?
33- SECDE EDİLEN YERDEKİ ÇAKIL TAŞLARI SOĞUTULUR MU?
34- NAMAZDA HER HAREKETTE TEKBİR ALINIR
35- PEYGAMBER (S.A.V)'E BİAT ETMEK
36- SECDE EDERKEN DE ELLER KULAK HİZASINA KALDIRILIR MI?
37- SECDE ESNASINDA ELLERİ KALDIRMAMAK
38- SECDE EDERKEN İLK ÖNCE YERE HANGİ ORGAN DEĞECEK?
39- SECDEYE ELLERİ VE YÜZÜ KOYMAK
40- KAÇ ORGAN ÜZERİNE SECDE YAPILIR?
41- YEDİ ORGAN ÜZERİNE SECDE EDİLİR
42- ALIN ÜZERİNE SECDE ETMEK
43- BURUN ÜZERİNE SECDE ETMEK
44- ELLER ÜZERİNE SECDE ETMEK
45- DİZLER DE SECDE EDEN ORGANLARDANDIR
46- AYAKLAR DA SECDE EDEN ORGANLARDANDIR
47- SECDEDE AYAKLARI DİKMEK
48- SECDEDE AYAK PARMAKLARINI DİKMEK
49- SECDEDE ELLERİN YERİ NERESİDİR?
50- SECDEDE ELLER YAYILMAMALI
51- SECDENİN YAPILIŞ ŞEKLİ
52- SECDEDE KOLLARI AÇMAK
53- SECDEYİ DÜZGÜN BİÇİMDE YAPMAK
54- SECDEDEN BELİ DOĞRULTMAK
55- KARGA GAGALAMASI GİBİ SECDE ETMEK YASAKTIR
56- SECDEDE SAÇLARI TOPLAMANIN YASAKLIĞI
57- SAÇLARI TOPUZ YAPARAK NAMAZ KILINIR MI?
58- SECDEDE ELBİSEYİ TOPLAMANIN YASAKLIĞI
59- ELBİSE ÜZERİNE SECDE ETMEK
60- SECDELERİ TAM YAPMAK
61- SECDEDE KUR'AN OKUMAK YASAKTIR
62- SECDEDE FAZLACA DUA ETMEK
63- SECDEDE HANGİ DUALAR YAPILABİLİR?
64- SECDEDE OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA
65- SECDEDE OKUNAN BAŞKA BİR DUA
66- SECDEDE OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA
67- SECDEDE OKUNABİLEN DEĞİŞİK BİR DUA
68- SECDEDE YAPILABİLEN DEĞİŞİK BİR DUA
69- SECDEDE YAPILACAK DEĞİŞİK BİR DUA
70- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
71- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
72- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
73- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
74- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
75- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
76- RÜKÛ' VE SECDELERDEKİ TESBİH ADEDİ NE KADARDIR?
77- RASÛLULLAH (S.A.V) NAMAZ KILMAYI NASIL TARİF ETMİŞTİ?

78- KULUN, ALLAH'A EN YAKIN OLDUĞU YER
79- SECDENİN DEĞER VE KIYMETİ
80- SECDE ETMENİN SEVABI
81- SECDE YERLERİNİ ATEŞ YAKMAZ MI?
82- SECDEYİ UZATMAYA BİRŞEY SEBEP OLUR MU?
83- NAMAZIN HER BÖLÜMÜNDE TEKBİR ALMAK
84- SECDEDEN KALKARKEN DE ELLER KALDIRILIR MI?
85- İKİ SECDE ARASINDA ELLER KALDIRILMAZ
86- İKİ SECDE ARASINDA DUA YAPILIR MI?
87- İKİ SECDE ARASINDA ELLERİ YÜZE DOĞRU KALDIRMAK
88- İKİ SECDE ARASINDAKİ OTURUŞ NASIL OLMALI?
89- İKİ SECDE ARASINDA OTURMA MİKTARI
90- NAMAZDA HER ŞEYDE TEKBİR ALMAK
91- İKİ SECDEDEN SONRA OTURMAK
92- KALKARKEN YERE DAYANMAK
93- ELLERİ DİZLERDEN ÖNCE Mİ YERDEN KALDIRMALI?
94- SECDEDEN KALKARKEN TEKBİR ALMAK
95- İLK TEŞEHHÜDE NASIL OTURULUR?
96- TEŞEHHÜDDE OTURURKEN AYAK PARMAKLARI KIBLEYE DÖNMELİ
97- İLK OTURUMDA ELLER NEREYE KONUR?
98- TEŞEHHÜD ESNASINDA NEREYE BAKILMALI?
99- TEŞEHHÜD ESNASINDA PARMAK NE YAPILIR?
100- TEŞEHHÜDDE NE OKUNUR?
101- RASÛLULLAH (S.A.V), HER ŞEYİ ÖĞRETİR MİYDİ?
102- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI
103- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI DAHA
104- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI
105- İLK TEŞEHHÜDÜ UZATMAMAK
106- İLK TEŞEHHÜD TERKEDİLİNCE SEHV SECDESİ YETERLİDİR

12- TATBÎK (ELLERİ BİRBİRİNE YAPIŞTIRIP İKİ DİZ ARASINA KOYMAK)

1- ELLERİ BİR BİRİNE YAPIŞTIRIP İKİ DİZ ARASINA KOYMAK

1019- Alkame ve Esved (r.anhüma)'dan nakledildiğine göre, ikisi Abdullah'ın evinde birlikte idiler. Abdullah: "Onlar namaz kıldılar mı?" diye sordu. Biz de: "Evet" dedik. Abdullah onlara imam oldu, ikisinin arasına durdu, ezan ve kametsiz olarak namaz kıldırdı sonra da: Üç kişi olduğunda böyle yapın üçten fazla olduğunuzda sizden biriniz imam olsun ve ellerini uyluklarının üzerine koysun. Sanki ben, Rasûlullah (s.a.v)'in parmaklarını bitiştirip dizlerinin üzerine koyduğunu görür gibiyim. (Dârimi, Salat: 68; Ebû Davud, Salat: 150)

1020- Yine Esved ve Alkame (r.anhüma)'den rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Abdullah b. Mes'ud ile beraber onun evinde namaz kılmıştık, aramıza durdu, biz ellerimizi dizlerimiz üzerine koyunca, onları indirdi ve ellerimizi birbirine bitiştirip dizlerimiz arasına koydu ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'i böyle yaparken gördüm." (Dârimi, Salat: 68; Ebû Davud, Salat: 150)

1021- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize namazı şöyle öğretti; Kalkıp tekbir aldı, rükû'a varacağında ellerini birleştirip iki dizi arasına koydu ve rükû' yaptı. Bu hadîse Sa'd'a ulaşınca şöyle dedi: Kardeşim doğru yapmıştır. Biz böyle yapardık sonra rükû'da dizleri tutmakla emrolunduk. (Dârimi, Salat: 68; Ebû Davud, Salat: 150)

1022- Mus'ab b. Sa'd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babamın yanında namaz kıldım ve rükû'da ellerimi dizlerimin arasına koymuştum. Babam bana ellerini dizlerinin üzerine koy dedi. Bir başka sefer yine aynen yapmıştım da elime vurarak şöyle dedi: "Böyle yapmak bize yasaklandı, ellerimizi dizler üzerine koymakla emrolunduk." (Dârimi, Salat: 68; Ebû Davud, Salat: 150)

1023- Yine Mus'ab b. Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Namaz kılıp rükû'da ellerimi iki dizimin arasına koymuştum da babam bana şöyle dedi: "Bu yaptığın şekilde önceden yapardık sonra ellerimizi dizlerimiz üzerine koymakla emrolunduk." (Dârimi, Salat: 68; Ebû Davud, Salat: 150)

2- RÜKÛ'DA ELLERLE DİZLERİ TUTMAK

1024- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rükû'da elleri dizler üzerine koymak sünnet olmuştur, o halde sizler de rükû'da ellerinizi dizlerinize koyunuz." (Tirmizî, Salat: 192)

1025- Ebû Abdurrahman es Sulemi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer şöyle demiştir: "Sünnet olan rükû'da elleri dizler üzerine yapıştırmaktır." (Tirmizî, Salat: 192)

3- RÜKÛ'DA AVUÇLARIN YERİ

1026- Sâlim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ebû Mes'ud (r.a)'a geldik ve Rasûlullah (s.a.v)'in namazından bahset dedik. Ebû Mes'ud aramız da kalkıp tekbir aldı, rükû'a vardığında avuçlarını dizleri üzerine koydu, parmaklarını da aşağıya doğru uzattı, dirseklerini de yanlarından açtı ve her organı yerli yerince durmuş oldu sonra, "Semiallahü limen hamideh" dedi ve tüm organları yerli yerinde olarak dimdik doğruldu…" (Ebû Davud, Salat: 150; Dârimi, Salat: 69)

4- RÜKÛ'DA PARMAKLARIN YERİ

1027- Ukbe b. Amir (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Size Rasûlullah (s.a.v)'in namazı gibi bir namaz kıldırayım mı?" dedi. Biz de: "Evet" dedik. Kalktı namaza başladı, rükû'a vardığın da avuçlarını dizlerine dayadı, parmaklarını da aşağıya doğru koydu, koltuk altlarını açtı her organı yerli yerince oldu yani dümdüz durumda oldu sonra başını kaldırdı, dimdik oluncaya kadar doğruldu sonra secdeye varıp koltuklarını açtı, tüm organları secde vaziyetini aldı sonra doğruldu ve dimdik durdu sonra tekrar secdeye vardı, tüm organları secde vaziyeti almış oldu. Bunları dört rekatın hepsinde yaptı ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'i böyle namaz kılarken ve bize de böyle namaz kıldırırken gördüm." (Ebû Davud, Salat: 150; Dârimi, Salat: 69)

5- RÜKÛ'DA KOLLARI AÇMAK

1028- Sâlim el Berrad (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Mes'ud şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını size göstereyim mi?" Biz de: "Evet" dedik. Kalkıp tekbir aldı, rükû'a varınca koltuklarını açtı ve her organı rükû' vaziyeti aldı sonra başını rükû'dan kaldırdı ve böylece dört rekat kıldı ve: "Rasûlullah (s.a.v)'in bu şekilde namaz kıldığını gördüm" dedi. (Dârimi, Salat: 69; Tirmizî, Salat: 193)

6- RÜKÛ'DA DÜZGÜN BİR ŞEKİLDE DURMAK

1029- Ebû Humeyd es Saidi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), rükû'a vardığında düzgün bir şekilde dururdu, başını ne kaldırır ne de eğerdi, ellerini de dizleri üzerine koyardı." (Dârimi, Salat: 69; Tirmizî, Salat: 193)

7- RÜKÛ'DA KUR'AN OKUMAK YASAKTIR

1030- Ali (r.a)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), ipekli ve ipek karışımlı elbise giymeyi, altın yüzük kullanmayı, rükû'da iken Kur'an okumayı yasakladı." (Tirmizî, Libas: 13; Ebû Davud, Libas: 11)

1031- Yine Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), altın yüzük kullanmayı, rükû'da iken Kur'an okumayı ve ipek karışımlı kumaşlar kullanmayı yasakladı." (Tirmizî, Libas: 13; Ebû Davud, Libas: 11)

1032- Yine Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v), altın yüzük kullanmayı, her türlü ipek karışımlı ince ve kalın kumaşlardan elbise giymeyi ve rükû'da Kur'an okumaktan beni (sizi demiyorum) yasakladı." (Tirmizî, Libas: 13; Ebû Davud, Libas: 11)

1033- Ali (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir: "Rasûlullah (s.a.v) beni altın yüzük kullanmaktan ve her çeşit ipek karışımlı ince, kalın elbise giymekten ve rükû'da iken Kur'an okumaktan yasakladı." (Tirmizî, Libas: 13; Ebû Davud, Libas: 11)

1034- Yine Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Beni; ince ve kalın ipekli elbise ve ipek karışımlı elbise giymekten, altın yüzük kullanmaktan ve rükû' anında Kur'an okumaktan yasakladı. (Tirmizî, Libas: 13; Ebû Davud, Libas: 11)

8- RÜKÛ'DA "SÜBHANE RABBİYEL AZİM" DEMEK

1035- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) vefatına yakın günlerden bir gün odalarındaki perdeyi kaldırdı. Müslümanlar Ebû Bekir'in arkasında saf olmuşlardı, cemaate hitaben şöyle buyurdu:**"Ey İnsanlar! Peygamberlik müjdelerinden sadece salih rüya kalıyor** (başka bir şey kalmıyor) **ki onu Müslümanlar görür veya onlara gösterilir.** Sonra şöyle devam etti:**"İyi dinleyin, dikkat edin rükû' ve secdede Kur'an okumak bana yasaklandı rükû' ettiğinizde Rabbinizin büyük ve ulu olduğunu söyleyiniz** (yani Sübhane Rabbiyel azim deyiniz) **secde de ise bol bol dua etmeye gayret ediniz çünkü secde hali duaların kabul göreceği bir yerdir."** (Ebû Davud, Salat: 152; Dârimi, Salat: 69)

9- RÜKÛ'DA YAPILAN DUA ÇOĞUNLUKLA HANGİSİDİR?

1036- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kıldım. Rasûlullah (s.a.v) rükû'a vardı ve rükû'da: **"Sübhane Rabbiyel azım"** dedi. Secde de ise **"Sübhane rabbiyel a'la"** diyordu. (Ebû Davud, Salat: 152; Dârimi, Salat: 69)

10- RÜKÛ'DA YAPILAN BAŞKA BİR DUA

1037- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) çoğunlukla rükû' ve secdelerinde; **"Sübhaneke Rabbena ve bihamdike Allahümmağfirlî"** derdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 20; Ebû Davud, Salat: 152)

11- RÜKÛ'DA YAPILABİLEN DEĞİŞİK BİR DUA

1038- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), rükû' yaparken: **"Sübbuhun Kuddusun Rabbüna ve Rabbülmelaiketi verruh"** derdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 20; Ebû Davud, Salat: 152)

12- RÜKÛ'DA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1039- Avf b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir gece Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte gece namazı kılmaya kalktım, rükû'a vardığında Bakara sûresini okuyacak kadar bekliyor ve **"Sübhane zil ceberûti vel meleküti vel kibriyai vel azameti"** diyordu. (Ebû Davud, Salat: 152; Müslim, Salat: 42)

13- RÜKÛ'DA YAPILACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1040- Ali b. ebi Talib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), rükû' ettiğinde şöyle derdi: **"Allahümme leke reka'tü ve leke eslemtü ve bike amentü haşea leke semî ve besari ve ızami ve muhhi ve asabi."** (Ebû Davud, Salat: 152; Müslim, Salat: 20)

14- RÜKÛ'DA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1041- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) rükû' ettiğinde şöyle derdi: **"Allahümme leke reka'tü ve bike amentü ve leke eslemtü ve aleyke tevekkeltü Ente Rabbi, haşea sem'i ve besari ve lahmi ve azmî ve asabî lillahi Rabbil alemin."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1042- Muhammed b. Mesleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), nafile namaz kılarken rükû'a vardığında şöyle derdi:**"Allahümme leke reka'tü ve bike amentü ve leke eslemtü ve aleyke tevekkeltü Ente Rabbi, haşea sem'i ve besarî ve lahmî, ve demî ve muhhî ve asabî lillahi Rabbil alemîn."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

15- RASÛLULLAH (S.A.V) NAMAZ KILMAYI BİLMEYENE TARİF EDİŞİ

1043- Rıfaa b. Rafi (r.a) -ki Bedir savaşına katılan kimselerdendir- şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte mescidde idik. Derken bir adam geldi ve namaz kıldı. Rasûlullah (s.a.v) onu takip ediyordu fakat adam farkında değildi. Adam namazını bitirip Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldi ve selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) selâmını aldı ve **"Dön de namazını tekrar kıl çünkü sen namaz kılmış olmadın"** buyurdu. Ravi diyor ki: Bu iki defa mı? Üç defa mı? tekrar edildi bilmiyorum sonunda o adam: "Sana Kitab'ı indiren Allah'a yemin olsun ki tüm gayretimi sarf ettim ancak bu kadar kılabiliyorum. Bana doğrusunu öğret ve göster" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Namaz kılmak istediğin de abdest al, abdestini güzelce yap sonra kalk kıbleye dön sonra tekbir al sonra oku sonra rükû' et ve rahat oluncaya kadar dümdüz rükû'da dur sonra kalk dimdik oluncaya kadar dur. Sonra secde et ve bir süre secdede kal, bu şekilde yaparsan namazını kılmış olursun. Bunlardan birini noksan yaparsan namazı noksan kılmış olursun."** (Ebû Davud, Salat: 148; Tirmizî, Salat: 226)

16- RÜKÛ'U VE SECDELERİ TAM YAPMAK

1044- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'ten işittim Peygamber (s.a.v)'den bahsediyordu ve şöyle dedi:**"Rükû' ve secdelerinizi tam yapın."** (Tirmizî, Salat: 208; Müslim, Salat: 38)

17- RÜKÛ'DAN KALKARKEN ELLERİ KALDIRMAK

1045- Alkame b. Vail babasından aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldım. Namaz başladığın da, rükû' ederken ve semiallahü limen hamideh derken ellerini şöyle kaldırdığını gördüm. (Kays bunu söylerken elleriyle kulakları hizasını işaret ediyordu.) (Tirmizî, Salat: 190; Dârimi, Salat: 40)

18- RÜKÛ'DAN KALKARKEN ELLER KULAK HİZASINA KALKAR

1046- Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, bizzat kendisi, "Rasûlullah (s.a.v)'i rükû' ettiğinde ve rükû'dan başını kaldırdığında ellerini

kulakları hizasına kadar kaldırdığını görmüştür.” (Dârimi, Salat: 41; Ebû Davud, Salat: 116)

19- RÜKÛ’DAN KALKARKEN ELLER OMUZ HİZASINA KADAR KALKAR

1047- Sâlim (r.a)’in babasından naklettiğine göre, “Rasûlullah (s.a.v), namaza başlarken ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı, başını rükû’dan kaldırdığında yine aynı şekilde ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı. “Semiallahü limen hamideh” dediğinde; Rabbena lekel hamd derdi. İki secde arasında ellerini kaldırmazdı.” (Dârimi, Salat: 71; Ebû Davud, Salat: 116)

20- ELLER SADECE NAMAZA BAŞLARKEN KALKAR

1048- Abdullah b. Mes’ud (r.a) tan rivâyete göre, şöyle demiştir: “Size Rasûlullah (s.a.v)’in kıldığı namaz gibi namaz kıldırayım mı?” dedi sonra namaz kıldı ve ellerini sadece ilk tekbir alırken kaldırdı. (Tirmizî, Salat: 191; Ebû Davud, Salat: 119)

21- RÜKÛ’DAN KALKARKEN NE SÖYLEMELİ?

1049- İbn Ömer (r.a)’den rivâyete göre: “Rasûlullah (s.a.v) namaza başladığında ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı, rükû’a gitmek için tekbir aldığında ve rükû’dan başını kaldırdığında, aynı şekilde ellerini kaldırırdı ve sonra “Semiallahü limen hamideh, Rabbena ve lekel hamd” derdi secdelerde ise elini kaldırmazdı.” (İbn Mâce, İkametü’s Salat: 15; Dârimi, Salat: 71)

1050- Ebû Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), rükû’dan başını kaldırdığında:**“Allahümme Rabbena ve lekel hamd”** derdi. (İbn Mâce, İkametü’s Salat: 15; Dârimi, Salat: 71)

22- İMAMA UYAN KİMSE NE YAPMASI GEREKİR?

1051- Enes (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir defa attan sağ yanı üzerine düşmüştü. Ashabı hasta ziyareti için geldiler, o arada da namaz vakti gelmişti. Rasûlullah (s.a.v), namazını bitirince şöyle buyurdu:**“İmam kendisine uyulan kimsedir. İmam rükû’ ettiğinde sizde rükû’ ediniz, rükû’dan başını kaldırınca sizde kaldırınız, imam “Semiallahü limen hamideh” deyince sizler “Rabbena ve lekel hamd” deyiniz.”** (Dârimi, Salat: 44; Buhârî, Ezan: 51)

1052- Rifaa b. Rafi (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v)’in arkasında namaz kılıyorduk. Rükû’dan başını kaldırdığında **“Semiallahü limen hamideh”** dedi. Ardından namaz kılanlardan biri ise: **“Rabbena ve lekel hamdü hamden kesîran tayyıben mübareken fih”** dedi. Rasûlullah (s.a.v) namazı bitirince: **“Az önce şu sözü söyleyen kimdi?”** diye sordu. Bir adam da: “Benim Ey Allah’ın Rasûlü” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **“Vallahi otuzdan fazla melek gördüm, bu sözü hangimiz önce yazacak diye yarış ediyorlardı”** buyurdu. (Dârimi, Salat: 44; Ebû Davud, Salat: 171)

23- RÜKÛ’DAN KALKARKEN RABBENA VE LEKEL HAMD DEMEK

1053- Ebû Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**“İmam “Semiallahü limen hamideh” dediğinde sizler “Rabbena ve lekel hamd” deyiniz. Kimin bu söylediği duası meleklerin duasına denk gelirse gecmiş günahları affedilir.”** (Dârimi, Salat: 44; Buhârî, Ezan: 51)

1054- Ebû Musa (r.a)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize bir hutbe verdi. Gideceğimiz yolu ve nasıl namaz kılacağımızı açıkladı ve şöyle buyurdu: **“Namaz kılacağınızda saflarınızı düzgün tutunuz. Sonra biriniz imam olsun; imam tekbir aldığında siz de tekbir alın. İmam “Ğayrilmağzûbi aleyhim ve leddâllin” deyince, “Amîn deyin ki Allah dualarınızı kabul etsin. İmam tekbir alıp rükû’a vardığında sizde tekbir alıp rükû’ edin. İmam sizden önce rükû’ eder ve sizden önce rükû’dan başını kaldırır.”** Peygamber (s.a.v): **“Ötekilerdede durum aynısıdır yani imam cemaatten önce davranır”** buyurdu. “**İmam “Semiallahü limen hamideh” deyince sizler “Allahümme Rabbena ve lekel hamd” deyin ki Allah bu duanızı işitir ve kabul eder. Çünkü Allah Peygamberinin diliyle “Semiallahü limen hamideh” buyuruyor. İmam tekbir alıp secde ettiğinde sizde tekbir alıp secde edin, imam sizden önce secdeye varır ve sizden önce secdeden kalkar.”** Peygamber (s.a.v): **“Namazdaki diğer hareketlerde de durum aynıdır”** buyurdu. **İmam oturduğunda sizlerin ilk okuyacağı dua Ettehıyyatü duası olsun bu yedi cümleden ibaret olup namazın oturuşunda okunur.”** (Buhârî, Ezan: 51; Ebû Davud, Salat: 171)

24- RÜKÛ’DAN SONRA VE İKİ SECDE ARASINDAKİ SÜRE

1055- Bera b. Âzib (r.a)’ten rivâyete göre: “Rasûlullah (s.a.v)’in rükû’ ile rükû’dan başını kaldırması; secdeleri ve iki secde arasındaki süre birbirine yakındı.” (Ebû Davud, Salat: 147; Buhârî, Ezan: 51)

25- RÜKÛ’DAN SONRAKİ KIYAMDA YAPILACAK DUA

1056- İbn Abbas (r.a)’tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) rükû’dan doğrulunca; **“Semiallahü limen hamideh”** dedikten sonra şöyle derdi: **“Allahümme lekel hamdü mil’es semâvâti ve mil el ardı ve mil’e mâ şi’te min şey’in ba’dü.”** (Müslim, Salat: 40; Müsned: 2314)

1057- İbn Abbas (r.a)’tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), rükû’dan sonra secde etmek üzere iken yani rükû’ ile secde arasında şöyle dua ederdi: **“Allahümme Rabbenâ ve lekel hamd mil’essemâvâti ve mil’el ardı ve mil’e ma şi’te min şey’in ba’dü.”** (Müslim, Salat: 40; Müsned: 2314)

1058- Ebû Said (r.a)’ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), rükû’dan doğrulup **“Semiallahü limen hamideh,” “Rabbena lekel hamd”** dedikten sonra şöyle dua ederdi: **“Mil’es semâvâti ve mil’el ardı ve mil’e mâ şi’te min şey’in ba’dü ehle’s Senâi vel mecdi hayru mâ kale’l abdu ve küllünâ leke abdün, lâ mânia limâa’tayte velâ yenfeu ze’l ceddi minke’l ceddü.”** (İbn Mâce, İkametü’s Salat: 18; Müslim, Salat: 40)

1059- Huzeyfe (r.a)’den rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılmıştı. Rasûlullah (s.a.v)’in tekbir alıp namaza başladığında şu duayı yaptığını işitti: **“Allahü ekber ze’l Ceberûli ve’l melekûti, vel kibriyâi vel azameti.”** Rükû’a vardığında ise: **“Sübhane Rabbiyel azîm”** derdi. Rükû’dan başını kaldırdığında ise: **“Li rabbil hamdü, lirabbil hamdü”** derdi. Secdelerinde ise: **“Sübhane Rabbiyel a’la”** derdi. İki secde arasında ise: **“Rabbi’ğ-firli”** derdi. Kıyamı, rükû’u, rükû’dan başını kaldırışı, secdeleri ve iki secde arasındaki duruşları birbirine yakındı. (İbn Mâce, İkametü’s Salat: 20; Müslim, Salat: 40)

26- RÜKÛ’DAN SONRA MI KUNUT YAPILIR?

1060- Enes b. Malik (r.a)’den rivâyete göre: “Rasûlullah (s.a.v), bir ay süreyle rükû’dan sonra Ri’l, zekvan, Useyye, isimli kabilelere Allah ve Rasûlüne isyan ettiklerinden dolayı beddua edip kunut yaptı.” (Müslim, Mesacid: 54; Buhârî, Vitr: 7)

27- SABAH NAMAZINDA KUNUT NASIL YAPILIR?

1061- Enes b. Malik (r.a)’e sabah namazında Rasûlullah (s.a.v)’in kunut yapıp yapmadığı soruldu. “Evet” dedi. Rükû’dan önce mi sonra mı denildi? “Sonra” dedi. (Müslim, Mesacid: 54; İbn Mâce, İkametü’s Salat: 120)

1062- İbn Sirin (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte sabah namazı kılanlardan bir kısmı bana şunları anlattı: “Rasûlullah (s.a.v) ikinci rekatta “Semiallahü limen hamideh” dedikten sonra bir süre dururdu.” (Ebû Davud, Salat: 245)

1063- Ebû Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) sabah namazının ikinci rekatında başını rükû’dan kaldırdığında şöyle

derdi: **"Allah'ım Velid b. Velid'i, Seleme b. Hişam'ı, Ayyaş b. ebi Rebia'yı ve Mekke'de zayıf kalan mü'minleri kurtar. Ey Allah'ım Mudar kabilesine büyük darbe indir Yusuf Peygamber zamanındaki kıtlık yılları gibi kıtlık ver."** (Müslim, Mesacid: 54; İbn Mâce, İkametü's Salat: 120)

1064- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) namazında rükû'dan doğrulup; **"Semiallahü limen hamideh, Rabbena lekel hamd"** dedikten sonra ayakta iken secdeye varmadan şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Velid b. Velid'i, Seleme b. Hişam'ı, Ayyaş b. ebi Rabia'yı ve mü'minlerden zayıf ve aciz olanları kurtar. Allah'ım! Mudar kabilesini daha beter et. İçinde bulundukları şu yılları Yusuf Peygamber zamanındaki kıtlık yılları gibi yap…"** sonra tekbir alıp secdeye varırdı. Mudar kabilesinin o gün çölde oturanları Rasûlullah (s.a.v)'e karşı idiler. (Müslim, Mesacid: 54; İbn Mâce, İkametü's Salat: 120)

28- ÖĞLE NAMAZINDA KUNUT

1065- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Aranızda namazı Rasûlullah (s.a.v)'in namazına en yakın olanınız benim." Ebû Hüreyre öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rekatlarında "Semiallahü limen hamideh" dedikten sonra mü'minlere dua eder kafirlere de lanet okurdu. (Müslim, Mesacid: 54; Buhârî, Vitir: 7)

29- AKŞAM NAMAZINDA KUNUT

1066- Bera b. Âzib (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) sabah ve akşam namazlarında kunut yapardı. (Müslim, Mesacid: 54; Buhârî, Vitir: 7)

30- KUNUT DUASINDA LANET OKUMAK

1067- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), bir ay boyunca namazlarında kunut yaptı. Şu'be diyor ki: Kunutunda bazı adamlara lanet okudu. Hişam'da der ki: Arap kabilelerinden bazı kabilelere beddua ederdi. Daha sonra, Rasûlullah (s.a.v); rükû'dan sonra bunu terk etti. Bu söz Hişam'a aittir. Şu'be, Katade ve Enes'ten naklederek diyor ki: Peygamber (s.a.v), bir ay müddetle kunut yaptı Ri'l, Zekvân ve lihyan kabilelerine lanet etti.(Müslim, Mesacid: 54; Buhârî, Vitir: 7)

31- KUNUTTA MÜNAFIKLARA DA LANET EDİLİR

1068- Sâlim (r.a)'in babası Rasûlullah (s.a.v)'i sabah namazının son rekatında rükû'dan başını kaldırınca şöyle dediğini duymuştur. Allah'ım falan ve filana lanet et diyerek münafıkların ismini saymıştır. Bunun üzerine Allah Âl-i İmrân sûresi 128. ayetini indirmiştir. (Buhârî, Vitir: 7; Tirmizî, Salat: 194)

32- KUNUT HER ZAMAN MI YAPILIR?

1069- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir ay süreyle arap kabilelerinden bir kısmına kunut yaparak lanet okudu sonra da bıraktı. (Buhârî, Vitir: 7; Müslim, Mesacid: 54)

1070- Ebû Malik el Eşcai babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldım, kunut yapmadı. Ebû Bekir'in arkasında kıldım o da kunut yapmadı. Ömer'in arkasında namaz kıldım oda kunut yapmadı. Ali'nin arkasında kıldım o da kunut yapmadı. Babam daha sonra bana: "Oğlum bu kunut bidattir" dedi. (Buhârî, Vitir: 7; Müslim, Mesacid: 54)

33- SECDE EDİLEN YERDEKİ ÇAKIL TAŞLARI SOĞUTULUR MU?

1071- Câbir b. Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte öğle namazını kılıyorduk, elime çakıl taşlarından bir avuç alıp soğutuyor sonra diğer avucuma alıp secde edeceğim yere alnım yanmasın diye bırakıyordum. (Ebû Davud, Salat: 4; Müsned: 13982)

34- NAMAZDA HER HAREKETTE TEKBİR ALINIR

1072- Mutarrif (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben ve İmran b. Husayn, Ali b. Ebi Talib'in arkasında namaz kıldık secde ettiğinde tekbir alıyor secdeden başını kaldırdığında yine tekbir alıyor, iki rekatttan sonra kalkarken yine tekbir alıyordu namazını bitirince İmran b. Husayn elimden tutarak dedi ki: Bu namaz kılışı bana Rasûlullah (s.a.v)'in namazını hatırlattı." (Ebû Davud, Salat: 140; Dârimi, Salat: 40)

1073- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) her eğiliş ve doğruluşta tekbir alır sonra sağına ve soluna selâm vererek namazdan çıkardı. Ebû Bekir ve Ömer de aynı şekilde yaparlardı." (Dârimi, Salat: 40; Tirmizî, Salat: 187)

35- PEYGAMBER (S.A.V)'E BİAT ETMEK

1074- Hakim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'e son nefesime kadar İslâm'a bağlı kalacağıma veya her işimde hileye sapmayacağıma dair biat edip siyasi otoritesini kabul ettim." (Müsned: 14773)

36- SECDE EDERKEN DE ELLER KULAK HİZASINA KALDIRILIR MI?

1075- Malik b. Huveyris (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Peygamber (s.a.v)'i namaza başlarken, rükû'a giderken, rükû'dan başını kaldırırken, secde ederken, secdeden başını kaldırırken kulak hizasına kadar ellerini kaldırdığını görmüştür." (Ebû Davud, Salat: 116; Dârimi, Salat: 41)

37- SECDE ESNASINDA ELLERİ KALDIRMAMAK

1076- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) namaza başlarken ellerini kaldırırdı, rükû'a giderken ve rükû'dan kalkarken yine ellerini kaldırırdı ellerini kaldırma işini secdeye giderken ve secdeden kalkarken yapmazdı." (Ebû Davud, Salat: 116; Dârimi, Salat: 41)

38- SECDE EDERKEN İLK ÖNCE YERE HANGİ ORGAN DEĞECEK?

1077- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i secde ederken gördüm ellerinden önce dizlerini koyar, secdeden kalkarken de dizlerinden önce ellerini yerden kaldırırdı." (Ebû Davud, Salat: 141; Dârimi, Salat: 41)

1078- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biri namaz kılarken secdeye gidiyor da deve çöküşü gibi önce dizleri sonra da ellerini koyarak mı secde ediyor?"** (Böyle yapmasın) (Ebû Davud, Salat: 141; Dârimi, Salat: 41)

1079- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biri secdeye vardığında ellerini dizlerinden önce yere koysun. Develerin çöküşü gibi yapmasın."** (Ebû Davud, Salat: 141; Dârimi, Salat: 41)

39- SECDEYE ELLERİ VE YÜZÜ KOYMAK

1080- İbn Ömer (r.a) merfu olarak şöyle demiştir: **"Yüzün secde ettiği gibi ellerde secde eder. Biriniz secde ettiğinde yüzünü ve ellerini de yere koysun, yüzünü kaldırdığında ellerini de kaldırsın."** (Ebû Davud, Salat: 155; Dârimi, Salat: 41)

40- KAÇ ORGAN ÜZERİNE SECDE YAPILIR?

1081- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v), yedi organı üzerine secde etmekle emrolundu. Ayrıca saçını ve elbisesini toplamamakla emrolundu." (Dârimi, Salat: 74; Ebû Davud, Salat: 155)

41- YEDİ ORGAN ÜZERİNE SECDE EDİLİR

1082- Abbas b. Abdulmuttalib (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'i şöyle derken işitmiştir: **"Kul secde ettiğinde onun yedi organı birlikte secde eder.**

Yüzü, iki eli, iki dizi ve iki ayağı." (Ebû Davud, Salat: 74; Tirmizî, Salat: 203)

42- ALIN ÜZERİNE SECDE ETMEK

1083- Ebû Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ramazan ayının yirmi birinci gecesinin sabah namazından çıkarken Rasûlullah (s.a.v)'in alnında ve burnunda (yağan yağmurdan dolayı çamur olan mescid zemininden) su ve çamur izlerini gözlerimle gördüm." (Buhârî, Sıfatı's Salat: 54; Ebû Davud, Salat: 166)

43- BURUN ÜZERİNE SECDE ETMEK

1084- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yedi organ üzerine secde etmekle emrolundum, ayrıca namaz içerisinde saçımı ve elbisemi düzeltmemekle de emrolundum. Bu yedi organ alın, burun, iki el, iki diz ve iki ayaktır."** (Buhârî, Sıfatı's Salat: 54; Ebû Davud, Salat: 166)

44- ELLER ÜZERİNE SECDE ETMEK

1085- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yedi kemik** (organ) **üzerine secde etmekle emrolundum ki biri alındır,** (Rasûlullah (s.a.v) alnını gösterirken burnunu da işaret etti) **diğerleri iki el, iki diz ve iki ayak uçlarıdır."** (Müslim, Salat: 44; Dârimi, Salat: 73)

45- DİZLER DE SECDE EDEN ORGANLARDANDIR

1086- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), yedi organ üzerine secde etmekle emrolunmuştu. Ayrıca saçı ve elbisesini namaz esnasında toplamamakla da emrolundu. Bu organlar eller, dizler ve ayaklardır. Süfyan diyor ki: İbn Tavus bize: "Elini alnına koydu sonra burnuna götürerek bu birinci organdır" dedi. Bu lafiz Muhammed'e aittir. (Müslim, Salat: 44; Tirmizî, Salat: 203)

46- AYAKLAR DA SECDE EDEN ORGANLARDANDIR

1087- Abbas b. Abdulmuttalib (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle dediğini işitmiştir: **"Kul secdeye vardığında onunla birlikte yedi organı da secde eder. Yüzü, elleri, dizleri ve ayakları."** (Tirmizî, Salat: 203; Ebû Davud, Salat: 155)

47- SECDEDE AYAKLARI DİKMEK

1088- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir gece Rasûlullah (s.a.v)'i yatağında bulamadım araştırıp yanına vardım, ayaklarını dikmiş secde eder vaziyette şöyle diyordu: **"Allahümme inni eûzü bi rızâke min sahatike ve bi muafatike min ukubetike ve bike minke lâ uhsi senaen aleyke ente kemâ esneyke alâ nefsike = Allah'ım gazabından rızana; cezalandırmandan affına; senden Sana sığınıyorum. Seni hakkıyla övemem. Sen kendi kendini övdüğün gibisin."** (Tirmizî, Dua: 73; Ebû Davud, Salat: 153)

48- SECDEDE AYAK PARMAKLARINI DİKMEK

1089- Ebû Humeyd es Saidi (r.a)'den rivâyete göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) secde etmek üzere iken yere eğildiğinde kollarını yana açarak koltuklarından uzak tutar ve ayak parmaklarını da dik tutardı." (Buhârî, Sıfatı's Salat: 49; Tirmizî, Salat: 206)

49- SECDEDE ELLERİN YERİ NERESİDİR?

1090- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'ye geldim ve kendi kendime mutlaka Rasûlullah (s.a.v) namaz kılarken göreceğim dedim ve yanına vardım, tekbir alıp ellerini kaldırdığında baş parmaklarının kulaklarına yaklaştığını gördüm. Rükû' edeceğinde tekrar tekbir aldı ve ellerini kaldırdı. Sonra başını rükû'dan kaldırınca **"Semiallahü limen hamideh"** dedi sonra tekbir alıp secde yaptı, secdede iken elleri namaz için yöneldiği yöne doğru kulak hizasındaydı. (Tirmizî, Salat: 191; Dârimi, Salat: 40)

50- SECDEDE ELLER YAYILMAMALI

1091- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biriniz namazda secde ederken köpeğin ayaklarını yayarak yatması gibi kollarını yaymasın."** (Dârimi, Salat: 75; Buhârî, Sıfatı's Salat: 60)

51- SECDENİN YAPILIŞ ŞEKLİ

1092- Ebû İshak (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bera b. Azib bize secdenin nasıl yapılacağını tarif etti; ellerini yere koydu, vücudunu kaldırdı ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) 'in böyle secde yaptığını gördüm." (Ebû Davud, Salat: 158; Tirmizî, Salat: 205)

1093- Bera b. Azib (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) namaz kılarken secdede kollarını açar karnını da içeri çekerdi. (Ebû Davud, Salat: 158; Tirmizî, Salat: 205)

1094- Malik b. Buhayne (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) namazında secde vaziyetinde iken koltuk altlarının beyazlığı görünecek şekilde kollarını açarlardı. (Buhârî, Sıfati's Salat: 49; Tirmizî, Salat: 205)

1095- Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in yanında olsaydım koltuk altlarını görürdüm. Ebû Miclez dedi ki: Ebû Hüreyre sanki şöyle demek istemiştir: "O namazda iken" (Ebû Davud, Salat: 158)

1096- Abdullah b. Akram (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kıldım, secde ettiğinde koltuk altlarını gördüm." (Müslim, Salat: 46; Tirmizî, Salat: 204)

52- SECDEDE KOLLARI AÇMAK

1097- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) secde ettiğinde kollarını açardı, kollarının arasından küçük bir kuzu geçmek isterse geçebilirdi. (Müslim, Salat: 46; Ebû Davud, Salat: 158)

53- SECDEYİ DÜZGÜN BİÇİMDE YAPMAK

1098- Katade (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'in, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle rivâyet ettiğini duydum şöyle buyurmuşlardı: **"Secdeyi benden gördüğünüz gibi düzgünce yapınız, biriniz secde ederken kollarını köpek gibi uzatıp yaymasın."** (Müslim, Salat: 45; Ebû Davud, Salat: 158)

54- SECDEDEN BELİ DOĞRULTMAK

1099- Ebû Mes'ud (r.a) tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Rükû' ve secdelerden sonra belini doğrultmayan kimsenin namazı geçerli değildir."** (Tirmizî, Salat: 207; İbn Mâce, İkametü's Salat: 16)

55- KARGA GAGALAMASI GİBİ SECDE ETMEK YASAKTIR

1100- Abdurrahman b. Şebl (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) üç şeyi yasakladı: **"Karganın yemi gagalaması gibi secde etmeyi, yırtıcı hayvanlar gibi secdede kolları uzatıp yaymayı, devenin ağılda yer edindiği gibi mescidde namaz kılmak için bir yer seçmeyi ve orada namaz kılmayı."** (Müslim, Salat: 46; Ebû Davud, Salat: 148)

56- SECDEDE SAÇLARI TOPLAMANIN YASAKLIĞI

1101- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yedi organ üzerine secde etmekle ve secdede saçımı ve elbisemi toplamamakla emrolundum."** (Müslim, Salat: 44; Müsned: 2752)

57- SAÇLARI TOPUZ YAPARAK NAMAZ KILINIR MI?

1102- Abdullah b. Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Abdullah b. Harisi saçlarını arka tarafına topuz yapmış olduğu halde namaz kılarken gördü ve kalkıp saçlarını çözmeye başladı. Haris namazını bitirince İbn Abbas'a dönerek; **"Benim başımdan, saçımdan sana ne?"** dedi. Bunun üzerine İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu duydum: **"Saçlarını böyle yaparak namaz kılan kolları bağlı olarak namaz kılan gibidir."** (Müslim, Salat: 44; Tirmizî, Salat: 282)

58- SECDEDE ELBİSEYİ TOPLAMANIN YASAKLIĞI

1103- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v), yedi kemik (organ) üzerine secde etmekle ve namazda iken saçları ve elbiseyi toplamamakla emrolundu." (Tirmizî, Salat: 204; Müslim, Salat: 44)

59- ELBİSE ÜZERİNE SECDE ETMEK

1104- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz öğle sıcağında Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kılarken sıcağın etkisinden korunmak için elbiselerimizin üzerine secde ederdik. (Ebû Davud, Salat: 94; Dârimi, Salat: 82)

60- SECDELERİ TAM YAPMAK

1105- Enes (r.a)'ten rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Rükû' ve secdelerinizi tam yapınız. Vallahi ben sizi rükû' ve secde ederken arkamdan da görüyorum." (Müslim, Salat: 38; Tirmizî, Salat: 206)

61- SECDEDE KUR'AN OKUMAK YASAKTIR

1106- Ali b. ebi Talib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Sevdiğim, Rasûlullah (s.a.v); bana üç şeyi yasakladı: "(İnsanlara yasakladı demiyorum) Gümüş yüzük kullanmaktan, değişik karışım ve kalınlıktaki ipek elbiseler giymekten ve rükû' ve secde de Kur'an okumaktan."(Ebû Davud, Libas: 11; Tirmizî, Libas: 13)

1107- İbrahim b. Abdullah (r.a)'ın babası, Ali'den işittiğine göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), rükû' ve secde de Kur'an okumayı yasakladı." (Ebû Davud, Libas: 11; Tirmizî, Libas: 13)

62- SECDEDE FAZLACA DUA ETMEK

1108- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), ölüm hastalığında odasının perdesini açtı, mübarek başı sarılıydı üç defa: **"Allah'ım tebliğ ettim"** deyip sözünü şöyle sürdürdü: "**Peygamberlik müjdelerinden sadece salih rüya kaldı, mü'min kul onu görür veya ona gösterilir. Dikkat ediniz ben, rükû' ve secdelerde Kur'an okumaktan yasaklandım. Rükû' ettiğinizde Rabbinizi tâzim edin; "Sübhane rabbiyel aziym" deyin. Secde ettiğinizde ise çok dua edin. Çünkü secdede yapılan dualar en çok kabul edilecek dualardandır."** (Ebû Davud, Salat: 152; Dârimi, Salat: 77)

63- SECDEDE HANGİ DUALAR YAPILABİLİR?

1109- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece teyzem Meymune'nin yanında geceledim. Rasûlullah (s.a.v), o gece teyzemin yanındaydı. Tuvalet ihtiyacı için kalktığını gördüm sonra su dolu olan tulumun yanına geldi, tulumun bağını çözdü normal bir şekilde abdest aldı sonra yatağına gelerek yatıp uyudu sonra tekrar bir kalkışla kalkıp tekrar su tulumunun yanına gitti, bağını çözdü ve abdest aldı, işte bu tam bir abdestti sonra kalkıp namaza durdu, kıldığı namazın secdesinde şöyle diyordu: **"Allah'ım kalbimi nurlandır, kulağımı nurlandır, gözümü nurlandır, üstümde bir nur altımda bir nur kıl, sağımı nurlu kıl, solumu nurlu kıl, önümde bir nur arkamda bir nur kıl ve benim için büyük bir nur kıl"** sonra yatıp uyudu hatta horladı. Daha sonra Bilal geldi ve kendisini namaz için uyandırdı. (Buhârî, Vudu': 4; Tirmizî, Dua: 30)

64- SECDEDE OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA

1110- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) rükû' ve secdelerinde şöyle dua ederdi: **"Rabbimiz olan Allah'ım! Seni tesbih eder, Sana hamd ederim. Allah'ım beni bağışla"** diye dua ederek duasını Kur'an'a göre yapıyordu. (Müslim, Salat: 42; Ebû Davud, Salat: 152)

65- SECDEDE OKUNAN BAŞKA BİR DUA

1111- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, söyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), rükû' ve secdelerinde şöyle derdi: **"Rabbimiz olan Allah'ım! Sana hamd ederim. Allah'ım bana mağfiret et, beni bağışla"** diye dua eder ve Kur'an 'a göre amel ederdi. (Müslim, Salat: 42; Ebû Davud, Salat: 152)

66- SECDEDE OKUNAN DEĞİŞİK BİR DUA

1112- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i bir gün yatağımda bulamamıştım, elimle yoklayarak O'nu araştırmaya başladım. Hanımlarından birinin yanına gittiğini zannettim sonunda secde eder bir durumda buldum elimle O'na dokundum şöyle diyordu: **"Allah'ım, gizli ve açık işlediğim hata ve kusurlardan beni dolayı affet."** (Müsned: 24575)

1113- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i bir gün yatağımda bulamamıştım, hanımlarından birinin yanına gittiğini sandım, O'nu aradım secde eder bir durumda buldum; şöyle dua ediyordu: **"Allah'ım, gizli ve açık işlediğim tüm günah ve hatalardan dolayı beni affet."** (Müsned: 24575)

67- SECDEDE OKUNABİLEN DEĞİŞİK BİR DUA

1114- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) secde ettiğinde şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Senin için secde ediyor, Sana teslim oluyor, Sana iman ediyorum. Yüzüm ve özüm kendisini yaratana, şekil veren ve bu şekli en güzel yapan, göz ve kulak veren Allah'a secde etmektedir. En güzel yaratıcı olan Allah, ne kadar kutlu ve yücedir."** (Tirmizî, Dua: 32; Müsned: 691)

68- SECDEDE YAPILABİLEN DEĞİŞİK BİR DUA

1115- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) secdede şöyle dua ediyordu: **"Allah'ım senin için secde ettim, Sana inandım, Sana teslim oldum. Sen, benim Rabbimsin; yüzüm ve özüm kendisini yaratan ve şekil veren, göz ve kulak veren Allah'a secde etti. En güzel yaratıcı olan Allah, ne kadar kutlu ve yücedir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

69- SECDEDE YAPILACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1116- Muhammed b. Mesleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) geceleyin kalkıp nafile namaz kıldığında secdelerinde şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Sana secde ettim, Sana inandım, Sana teslim oldum. Allah'ım! Sen benim Rabbimsin, yüzüm ve özüm kendisini yaratan, şekil veren, göz ve kulak veren Allah'a secde ediyor. En güzel yaratıcı olan Allah, ne kadar kutlu ve ne kadar yücedir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

70- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1117- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) gece kıldığı namazlarında Kur'an okuduğu secdelerinde şöyle derdi: **"Yüzüm ve özüm kendisini yaratan, kulak ve göz veren. Verdiği güç ve kuvvetiyle Allah'a secde etti."** (Tirmizî, Dua: 32; Müsned: 22895)

71- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1118- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v)'i yatağımda bulamadım, bulduğumda ayaklarının üst tarafı kıbleye dönük vaziyette secde durumundaydı ve şöyle dua ediyordu: **"Rabbim! Gazabından rızana, azabından affına, senden Sana sığınırım, Sana gerçek şekilde hamd ve senâda bulunamam. Sen kendini övdüğün gibisin."** (Müslim, Salat: 42; Ebû Davud, Salat: 152)

72- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1119- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v)'i yatağımda bulamadım, diğer hanımlarından birinin yanına gitmiş zannettim, araştırdım. Birde ne göreyim rükû' ve secde ediyor ve şöyle dua ediyordu: **"Allah'ım! Seni hamd-ü senâ ile tesbih ederim. Senden başka ilâh yoktur."** Bu durumu Aişe görünce: "Anam babam sana feda olsun, ben Senin hakkında ne düşünüyordum Sen ise ne yapıyorsun" dedi.(Müslim, Salat: 42)

73- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1120- Asım b. Humeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Avf b. Malik'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte kalktım; önce misvak kullandı sonra abdest aldı sonra namaza durdu. Bakara sûresini okumaya başladı, rahmet ayetine geldiğinde durur rahmet dilerdi. Azâb ayeti geçince yine durur ve Allah'a sığınırdı. Sonra rükû'a gider kıyamda kaldığı kadar da rükû' da kalırdı. Rükû'da: **"Sübhane zilceberuti vel meleküti vel kibriyai vel azameti"** der sonra secdeye varırdı. Secdesi de rükû' ettiği kadar uzun olurdu, secde de ise yine: **"Sübhane zilceberüti vel meleküti vel kibriyai vel azameti"** der sonra ikinci rekata kalkar Âl-i İmran sûresini okur sonra başka bir sûre sonra başka bir sûre daha okur ve tüm rekatlarda da aynen böyle yapardı. (Ebû Davud, Salat: 151; Müsned: 22855)

74- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1121- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte gece namazı kılmıştım. Bakara sûresini okumaya başladı, yüz ayet okudu fakat rükû' etmedi devam etti. Ben içimden herhalde bu sûreyi iki rekatte bitirecek dedim fakat devam etti, herhalde bitirecek ve rükû'a gidecek dedim fakat aynı rekatte Bakara sûresini bitirdikten sonra Nisâ sûresini okudu arkasından da Âl-i İmran sûresini okudu sonra rükû'a vardı, rükû'da da kıyamdaki kadar kaldı, rükû'da şöyle diyordu: **"Sübhane Rabbiyel azîm, Sübhane Rabbiyel azîm, Sübhane Rabbiyel azîm"** sonra başını rükû'dan kaldırıp; **"Semiallahü limen hamideh, Rabbena lekel hamd"** dedi. Sonra ayakta duruşunu uzattı sonra secdeye vardı, secdesini de uzun yaptı ve secde de şöyle diyordu: **"Sübhane Rabbiyel â'la, Sübhane Rabbiyel â'la, Sübhane Rabbiyel â'la."** Tüm namazı boyunca okuduğu ayetlerde geçen korku ve ta'zim gereken yerlerde gerektiği şekilde dua ediyordu. (Ebû Davud, Salat: 151; Müslim, Salatül Müsafirin: 27)

75- SECDEDE YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1122- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), rükû' ve secdelerinde şöyle dua ederdi: **"Sübbuhun, Kuddüsün, Rabbuna ve Rabbül melaiketi verruh."** (Müslim, Salat: 42; Müsned: 24009)

76- RÜKÛ' VE SECDELERDEKİ TESBİH ADEDİ NE KADARDIR?

1123- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Şu gençten -yani Ömer b. Abdulaziz'den- daha çok namazı Rasûlullah (s.a.v)'in namazına benzeyen birini görmedim. Said b. Cübeyr diyor ki: "Rükû' ve secdeler de onar defa tesbih ettiğini tahmin ettik."(Ebû Davud, Salat: 154; Müsned: 12200)

77- RASÛLULLAH (S.A.V) NAMAZ KILMAYI NASIL TARİF ETMİŞTİ?

1124- Rıfaa b. Rafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile mescidde oturuyorduk biz etrafında idik. Mescide bir adam geldi kıbleye dönerek namaz kıldı. Namazını bitirince geldi ve Rasûlullah (s.a.v)'e ve oradakilere selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) selâmını aldı ve:**"Git tekrar namaz kıl çünkü sen namaz kılmış olmadın"** dedi. Adam gitti tekrar namaz kıldı. Rasûlullah (s.a.v) onun namazını takip ediyordu. O ise namazın neresinde hata ettiğini bilmiyordu. Namazını bitirince geldi, Rasûlullah (s.a.v)'e ve oradakilere selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v), selâmını aldı ve:**"Git tekrar namaz kıl, sen namaz kılmış olmadın"** dedi. O adam iki veya üç kere namazı tekrar tekrar kıldı sonunda adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namazımın neresi kusurlu" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden birinizin kıldığı namaz şunları yaparsa tamam olur. Abdesti Allah'ın emrettiği şekilde güzelce alacak, yüzünü ve ellerini dirseklerine kadar yıkayacak, başını meshedip ayaklarını topuklarına kadar yıkayacak. Sonra, Allah en büyüktür diyecek, Allah'a hamdedecek ve onu yüceltecek** (Hemmam diyor ki: Şöyle dediğini duydum:**"Allah'a hamdeder, O'nu yüceltir ve O'nu en büyük kabul ederek…"** bu şekilde ikisini de söylerken işitmiştim) **sonra Kur'an'dan kolayına geleni Allah'ın bildirdiği şekilde istediği kadar okuyacak sonra tekbir alıp rükû'a gidecek, tüm organları dümdüz olacak şekilde rahatça rükû'u yapacak sonra "Semiallahü limen hamideh" diyecek belini dimdik tutup ayakta duracak sonra tekbir alıp secde edecek, alnını yere yapıştıracak** (ravi diyor ki: Alnını yere koyacak) **tüm eklem yerleri yerli yerince olup rahat bir durum olacak sonra tekbir alıp başını kaldıracak ve oturağı üzerine oturacak, belini doğrultacak sonra tekrar tekbir alıp tekrar secdeye varacak ve alnını yere yapıştıracak. Tüm bu söylenenlere göre namaz kılmazsa namazı tamam sayılmaz."** (Ebû Davud, Salat: 148; Tirmizî, Salat: 226)

78- KULUN, ALLAH'A EN YAKIN OLDUĞU YER

1125- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kulun, Allah'a en yakın olduğu zaman secdede olduğu andır. Bu sebeple secdelerde çok dua edin."** (Ebû Davud, Salat: 152; Müslim, Salat: 43)

79- SECDENİN DEĞER VE KIYMETİ

1126- Rabia b. Ka'b el Eslemî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in abdest suyunu getirir ve ihtiyacını görürdüm. Rasûlullah (s.a.v): **"Benden ne istersin?"** buyurdu. Ben de: "Cennet'te seninle arkadaş olmayı isterim" dedim. **"Başka bir isteğin yok mudur?"** dedi. Ben de: "Sadece budur" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:**"İstediğin şeyin gerçekleşmesi için çok secde ederek bana yardımcı ol."** (Müslim, Salat: 43; Ebû Davud, Salat: 152)

80- SECDE ETMENİN SEVABI

1127- Ma'dan b. Talha el Ya'murî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in hizmetçisi Sevban'la karşılaştım ve ona: "Bana fayda verecek ve beni Cennet'e sokacak bir iş söyle" dedim. Biraz durakladı ve bana dönerek şöyle dedi: Secdeleri artırmaya bak çünkü Rasûlullah (s.a.v)'den duydum şöyle diyordu: **"Allah için secde eden her kulu Allah, her secdesine karşılık bir derece yükseltir ve bir günahını siler."** Ma'dan diyor ki: "Daha sonra Ebu'd Derda'ya rastladım, Sevban'a sorduğum şeyi ona da sordum şöyle dedi: Secdelerini çoğaltmaya bak çünkü ben Rasûlullah (s.a.v)'den duydum şöyle diyordu: **"Allah için bir secde edeni Allah, bir derece yükseltir ve bir günahını siler."** (Müslim, Salat: 43; Müsned: 21336)

81- SECDE YERLERİNİ ATEŞ YAKMAZ MI?

1128- Ata b. Yezid (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Hüreyre ve Ebu Said ile birlikte oturuyordum, biri şefaat hadisini naklediyor öteki de onu dinliyordu. Konuşmalarını şöyle sürdürdüler: Melekler gelirler ve şefaat ederler. Elçiler de şefaat ederler. Hadisi nakleden sırratı da zikrettikten sonra dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sırâtı ilk geçecek olan benim. Allah, mahlukatı arasında hükmünü verip Cehennemden çıkaracaklarını çıkarınca; Allah, meleklere ve peygamberlere şefaat izni verecek onlar da şefaat edecekleri kimseleri alametlerinden tanıyacaklar. O günde ateş, insanoğlunun her yerini yakar sadece secde yerlerini yakmaz, o secde edilen yerlere Cennet suyu dökülecek onlar selin taşıdığı tohumların bitmesi gibi yeniden bitip hayat bulacaklardır."** (İbn Mâce, Zühd: 37; Dârimi, Rikak: 96)

82- SECDEYİ UZATMAYA BİRŞEY SEBEP OLUR MU?

1129- Abdullah b. Şeddat (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v), bir yatsı namazında Hasan ve Hüseyin'i kucağında taşıyarak mescide geldi ileriye geçti. Çocuğu bırakıp tekbir alarak namaza durdu. Secdeyi çok uzattı. Babam diyor ki: Başımı kaldırdım bir de ne göreyim Rasûlullah (s.a.v) secdede çocukta O'nun sırtında… tekrar başımı indirip secdeye döndüm. Rasûlullah (s.a.v), namazı bitirince, cemaat: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sen namaz içindeki secdelerden birini o kadar uzattın ki ya bir iş geldi başına veya vahiy geliyor zannettik" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Dediklerinizden hiç biri olmadı fakat torunum sırtıma çıkmıştı o inmeden secdeden kalkmayı hoş bulmadım"** buyurdu. (Müsned: 15456)

83- NAMAZIN HER BÖLÜMÜNDE TEKBİR ALMAK

1130- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i gördüm, namazın her iniş ve kalkışında ve oturuşunda tekbir alırdı sonunda sağına ve soluna "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" derdi. Selâm verirken sağa sola o derece dönerdi ki yanağının beyazlığı gözükürdü. Abdullah diyor ki: Ebu Bekir ve Ömer'i de gördüm namaz da aynı şekilde yapıyorlardı. (Tirmizî, Salat: 190; Dârimi, Salat: 40)

84- SECDEDEN KALKARKEN DE ELLER KALDIRILIR MI?

1131- Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) namaza başlayacağında ellerini kaldırır, rükû' ederken aynı şekilde yapar. Secdeden başını kaldırınca yine aynen böyle yapardı. Yani tüm rekatlarda aynı şekilde ellerini kaldırırdı. (Ebû Davud, Salat; 114; Dârimi, Salat: 41)

85- İKİ SECDE ARASINDA ELLER KALDIRILMAZ

1132- Sâlim (r.a)'in babasından aktardığına göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namaza başlarken tekbir alır ve ellerini kaldırırdı. Rükû' ederken ve rükû'dan başını kaldırırken de yine ellerini kaldırırdı, iki secde arasında ellerini kaldırmazdı. (Ebû Davud, Salat: 114; Dârimi, Salat: 71)

86- İKİ SECDE ARASINDA DUA YAPILIR MI?

1133- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi; Kalktı ve Rasûlullah (s.a.v)'in yanına varıp nasıl namaz kıldığını öğrenmek üzere yanına dikildi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allahüekber zülmelekûti vel ceberuti vel kibriyai vel azameti"** diyerek namaza başladı sonra Bakara sûresinden bir miktar okudu ve rükû'a vardı, rükû'su da kıyamı kadar uzundu, rükû' esnasında: **"Sübhane Rabbiyel azîm"** dedi. Rükû'dan başını kaldırınca: **"Li rabbil hamdü li rabbil hamdü"** dedi. Secdelerde ise: **"Sübhane rabbiyel a'lâ, Sübhane rabbiyel a'lâ"** diyordu. İki secde arasında ise: **"Rabbiğfirlî, Rabbiğfirlî"** diyordu. (Dârimi, Salat: 76; İbn Mâce, İkametü's Salat: 23)

87- İKİ SECDE ARASINDA ELLERİ YÜZE DOĞRU KALDIRMAK

1134- Nadr b. Kesir, Ebu Sehl el Ezdi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Tavus, Mina'daki Mescid-i Hayf'ta yanımda namaz kıldı, ilk secdeden başını kaldırdığında ellerini yüzüne doğru kaldırıyordu. Ben bunu hoş karşılamadım ve Vüheyb b. Halid'e şu adam kimsenin yapmadığı bir şey yapıyor" dedim. Vüheyb'te ona: "Hiç kimsede görmediğimiz bir şeyi yapıyorsun" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Tavus şöyle dedi: "Babamın böyle yaptığını gördüm; babam Abdullah b. Abbas'ın böyle yaptığını görmüş." Abdullah b. Abbas'ta: "Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördüm" demiştir. (Ebû Davud, Salat: 117)

88- İKİ SECDE ARASINDAKİ OTURUŞ NASIL OLMALI?

1135- Meymune (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), secde ettiğinde karnını yerden o derece kaldırır ve kollarını açardı ki arkasından koltuk altlarının beyazlığı görünürdü. Oturduğunda da sol uyluğu üzerine otururdu. (Buhârî, Sıfatü's Salat: 49; Tirmizî, Salat: 206)

89- İKİ SECDE ARASINDA OTURMA MİKTARI

1136- Bera b. Azib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) namazındaki rükû'u, secdesi, kıyamı, rükû'dan sonraki kıyamı ve iki secde arasındaki oturuşu aynı uzunluktaydı." (Buhârî, Sıfatü's Salat: 46; Ebû Davud, Salat: 147)

90- NAMAZDA HER ŞEYDE TEKBİR ALMAK

1137- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), her eğiliş ve doğrulmada, her ayağa kalkış ve oturuşta tekbir alırdı. Ebu Bekir, Ömer ve Osman da aynı şekilde yaparlardı. (Dârimi, Salat: 40; Tirmizî, Salat: 177)

1138- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namaza başlıyacağında tekbir alırdı, rükû' edeceğinde yine tekbir alırdı. Rükû'dan başını kaldırdığında: "Semiallahü limen hamideh" der rükû'dan kalkıp belini doğrultunca da "Rabbena lekel hamd" der. Sonra secdeye eğilirken tekrar tekbir alır sonra secdeden başını kaldırırken yine tekbir alır sonra secdeye giderken tekrar tekbir alır, secdeden başını kaldırırken tekrar tekbir alır, namazını bitirinceye kadar tüm rekatlerde aynen yapardı, ikinci rekatin oturuşundan sonra kalkarken yine tekbir alırdı. (Tirmizî, Salat: 177; Dârimi, Salat: 40)

91- İKİ SECDEDEN SONRA OTURMAK

1139- Ebu Kılabe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Süleyman Malik b. Huveyris bizim mescide geldi ve: "Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını gördüğüm gibi size de göstermek istiyorum" dedi. Sonra namaza başladı ve ilk rekatın son secdesinden başını kaldırınca oturur. (Sonra ikinci rekata kalkardı) (Buhârî, Sıfatü's Salat: 59; Tirmizî, Salat: 177)

1140- Malik b. Huveyris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i namaz kılarken gördüm; ilk rekatın son secdesinin kıyama kalkarken oturur duruma gelir ve diğer rekata kalkardı. (Tirmizî, Salat: 212; Buhârî, Sıfatü's Salat: 64)

92- KALKARKEN YERE DAYANMAK

1141- Ebu Kılabe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Malik b. Huveyris bize gelir ve: "Size Rasûlullah (s.a.v)'in namazını anlatıp göstereyim mi?" derdi. Namaz vakti olmadığı halde bile bize göstermek için namaz kılardı, ikinci secdeden başını kaldırdığında önce oturur sonra ayağa kalkardı, kalkarken de elleriyle yere dayanırdı. (Tirmizî, Salat: 212; Buhârî, Sıfatü's Salat: 63)

93- ELLERİ DİZLERDEN ÖNCE Mİ YERDEN KALDIRMALI?

1142- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i gördüm, secde edeceğinde ellerinden önce dizlerini yere koyardı.

Kalkarken de dizlerinden önce ellerini kaldırırdı.” (Dârimi, Salat: 74; Ebû Davud, Salat: 141)

94- SECDEDEN KALKARKEN TEKBİR ALMAK

1143- Ebu Seleme (r.a)’den rivâyete göre, Ebu Hüreyre onlara namaz kıldırırdı. Namaz kıldırırken her iniş ve kalkışta tekbir alırdı. Namazını bitirince de şöyle derdi: “Vallahi içinizde namazı Rasûlullah (s.a.v)’e en çok benzeyeni benim.” (Tirmizî, Salat: 192; Dârimi, Salat: 74)

1144- Ebu Bekir b. Abdurrahman ve Ebu Seleme b. Abdurahman (r.anhüma) ikisi birden Ebu Hureyre’nin arkasında namaz kıldılar. Ebu Hüreyre rükû’a vardığında tekbir alır, başını rükû’dan kaldırdığında “Semiallahü limen hamideh, Rabbena ve lekel hamd” derdi sonra secdeye giderken yine tekbir alır, secdeden kalkarken tekrar tekbir alır, ikinci rekate kalkarken de tekrar tekbir alır ve şöyle derdi: “Canım kudret elinde olan Allah’a yemin olsun ki, aranızda namazı Rasûlullah (s.a.v)’e en çok benzeyen benim. Bu dünyadan ayrılıncaya kadar O’nun namazı aynen böyleydi.”(Tirmizî, Salat: 132; Dârimi, Salat: 74)

95- İLK TEŞEHHÜDE NASIL OTURULUR?

1145- Abdullah b. Ömer (r.a) babasından naklediyor ve şöyle diyor: **“Sol ayağını yatırıp sağ ayağını dikerek oturmak namazın sünnetlerindendir.”** (Buhârî, Sıfatü’s Salat: 64; Müslim, Mesacid: 22)

96- TEŞEHHÜDDE OTURURKEN AYAK PARMAKLARI KIBLEYE DÖNMELİ

1146- Abdullah b. Ömer (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: **“Sağ ayağı dikip kıbleye döndürmek ve sol ayak üzerine oturmak namazın sünnetlerindendir.”** (Buhârî, Sıfatü’s Salat: 64; Müslim, Mesacid: 22)

97- İLK OTURUMDA ELLER NEREYE KONUR?

1147- Vail b. Hucr (r.a)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)’in yanına gelmiştim, namaz kıldığını gördüm. Namaza başlarken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırıyordu, rükü etmek istediğinde tekrar tekbir alıyor, ikinci rekattan sonra oturacağında sol ayağını yatırıp sağ ayağını dikiyor, sağ elini sağ uyluğu üzerine koyuyor ve dua için parmaklarını dikiyordu, sol elini de sol uyluğu üzerine koyuyordu. Ravi diyor ki: Ertesi yıl geldiğimde ellerini kulaklarından daha yukarıya kaldırdığını gördüm. (Müslim, Mesacid: 21; Dârimi, Salat: 83)

98- TEŞEHHÜD ESNASINDA NEREYE BAKILMALI?

1148- Abdullah b. Ömer (r.a)’den rivâyete göre; bizzat kendisi, teşehhüdde iken eliyle çakıl taşlarını oynadığını gördü. Namazı bitince ona: “Ellerinle çakıl taşlarını oynama; çünkü bu yaptığın şeytan işidir. Fakat Rasûlullah (s.a.v)’in yaptığı gibi yap” dedi. Bunun üzerine o adam: “Rasûlullah (s.a.v) ne yapıyordu?” diye sordu. Abdullah b. Ömer’de şu cevabı verdi: “Rasûlullah (s.a.v) teşehhüdde sağ elini sağ uyluğu üzerine koydu ve şahadet parmağını kıbleye doğru uzattı, gözlerini de parmağına veya o tarafa dikti ve; Rasûlullah (s.a.v)’in işte böyle yaptığını gördüm” dedi. (Müslim, Mesacid: 21; Dârimi, Salat: 83)

99- TEŞEHHÜD ESNASINDA PARMAK NE YAPILIR?

1149- Amir b. Abdullah b. Zübeyr (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: “Rasûlullah (s.a.v) iki veya dört rekatın sonunda oturduğunda ellerini dizleri üzerine koyar sonra parmağıyla işaret ederdi.” (Müslim, Mesacid: 21; Dârimi, Salat: 83)

100- TEŞEHHÜDDE NE OKUNUR?

1150- Abdullah (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), iki rekatta bir oturduğumuzda şunu okumamızı öğretirdi.(Tahiyyat duası) **“Dilimizle vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah’a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler ondan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed! Allah’ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti senin üzerine olsun yine Allah’ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah’ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah’ın kulu ve Peygamberidir.”** (Dârimi, Salat: 84; Müslim, Salat: 16)

1151- Abdullah (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz her iki rekatın sonunda Rabbimizi tekbir, tesbih ve tahmidden başka bir şey ile yüceltmiyorduk. Fakat Muhammed (s.a.v) bize hayrın başını ve sonunu yani tamamını bize öğretti ve buyurdu ki: Her iki rekattan sonra oturduğunuzda; (Tahiyyat duası) **“Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah’a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O’ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah’ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun yine Allah’ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah’ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah’ın kulu ve Peygamberidir. “Herkes hoşuna giden duayı yapmakta serbesttir. Bu sebeple teşehhüdde Allah’a dua edin.”** (Dârimi, Salat: 84; Müslim, Salat: 16)

1152- Yine Abdullah (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize namazdaki ve ihtiyaç anındaki teşehhüdü öğretti. Namazdaki teşehhüd şöyledir: (Tahiyyat duası) **“Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah’a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O’ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah’ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun yine Allah’ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah’ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah’ın kulu ve Peygamberidir.”** İshak b. İbrahim’den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Yahya bize haber verdi (ki o, İbn Adem’dir) ve şöyle dedi: Süfyan’ın farz ve nafile namazlarının teşehhüdünde aynı şekilde okuduğunu duydum. Bu duayı bize Ebu İshak, Ebu’l Ahvas’dan, Abdullah’dan ve Peygamber (s.a.v)’den aktarmıştır.(Müslim, Salat: 16; Dârimi, Salat: 84)

1153- Abdullah b. Mes’ud (r.a)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdik, hiçbir şey bilmiyorduk. Rasûlullah (s.a.v), bize namazdaki her oturuşta şu duayı okumamızı öğretti: (Tahiyyat duası) **“Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah’a mahsustur, tüm kulluk ve ibadetler O’ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed! Allah’ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun. Yine Allah’ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah’ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed, Allah’ın kulu ve Peygamberidir.”** (Müslim, Salat: 16)

1154- Abdullah (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler namaz kılarken ne okuyup söyleyeceğimizi bilmiyorduk. Özlü konuşan Rasûlullah (s.a.v), bize her şeyi öğretti ve Teşehhüdde şöyle söylememizi öğretti: (Tahiyyat duası) **“Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah’a mahsustur, tüm kulluk ve ibadetler O’ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah’ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti senin üzerine olsun yine Allah’ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah’ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah’ın kulu ve peygamberidir.”** Ubeydullah diyor ki: Zeyd; Hammad’dan, İbrahim’den, Alkame’den rivâyet ederek şöyle demiştir: “Abdullah b. Mes’ud bize Kur’an öğrettiği gibi bu duaları da öğretti.” (Müslim, Salat: 16; Dârimi, Salat: 84)

1155- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılarken; **"Esselâmü alallah, Esselâmü ala Cibril, Esselâmü ala Mikail"** derdik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Esselâmü alallah demeyin çünkü; Allah kendisi selâmdır. Fakat şöyle söyleyin:** (Tahiyyat duası) **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed, Allah'ın kulu ve Peygamberidir."** (Müslim, Salat: 16; Dârimi, Salat: 84)

1156- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılarken; **"Esselâmü alallah, Esselâmü ala Cibril, Esselâmü ala Mikail"** derdik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Esselâmü alallah demeyin çünkü; Allah kendisi selâmdır. Fakat şöyle söyleyin:** (Tahiyyat duası) **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve Selâmeti senin üzerine olsun yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed, Allah'ın kulu ve peygamberidir."** (Müslim, Salat: 16; Dârimi, Salat: 84)

1157- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) teşehhüdde şöyle derdi: (Tahiyyat duası) **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti senin üzerine olsun. Yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed, Allah'ın kulu ve Peygamberidir."** (Müslim, Salat: 16; Dârimi, Salat: 84)

1158- Ebu Ma'mer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah (r.a)'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), bize Kur'an'dan bir sûre öğrettiği gibi, teşehhüdde ne okuyacağımızı öğretti ki iki avucu önünde idi. (Tahiyyat duası) **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur, tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah'ın kulu ve Peygamberidir."** (Müslim, Salat: 16; Dârimi, Salat: 84)

101- RASÛLULLAH (S.A.V), HER ŞEYİ ÖĞRETİR MİYDİ?

1159- Hıttan b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Eş'ari şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bize bir hutbe verdi ve takip edeceğimiz yolu öğretti. Namazımızı nasıl kılacağımızı öğretti ve buyurdu ki: **"Saflarınızı düzgün tutunuz, biriniz size imam olsun, o tekbir aldığında siz de alın, o "Veleddallin" dediğinde sizde "amin" deyiniz ki; Allah dualarınızı kabul etsin. İmam tekbir alıp rükû'a vardığında siz de tekbir alıp rükû'a varın, imam daima sizden önce rükû' eder ve sizden önce başını rükû'dan kaldırır."** Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: **"Önce imam sonra siz yaparsınız."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"İmam, "Semiallahü limen hamideh" dediğinde siz "Rabbena lekel hamd" deyiniz. Sonra imam, tekbir alıp secdeye gittiğinde siz de tekbir alıp secdeye gidin. İmam sizden önce secdeye varır ve sizden önce secdeden kalkar.** Rasûlullah (s.a.v): **"İşte böylece rükû' ve secdeleri yaparsınız. Teşehhüd için oturduğunuzda söyleyeceğiniz ilk şey şu olsun** (Tahiyyat duası): **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun. Yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah'ın kulu ve Peygamberidir."** (Buhârî, Ezan: 51; Ebû Davud, Salat: 77)

102- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI

1160– Hıttan b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, onlar Ebu Musa ile beraber namaz kıldılar. O, şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: **"Teşehhüde oturduğunuzda ilk söyleyeceğiniz şey şu olsun dedi.** (Tahiyyat duası): **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler ondan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun. Yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed, Allah'ın kulu ve peygamberidir."** (Dârimi, Salat: 84; Müslim, Salat: 16)

103- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI DAHA

1161- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize; Kur'an öğrettiği gibi teşehhüdde ne söyleneceğini de öğretirdi ve şöyle söyleyin derdi: (yukarıdakilerden birkaç kelime farkıyla değişik bir dua) (İbn Mâce, İkametü's Salat: 24)

104- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI

1162- Câbir (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi bize teşehhüdde ne söyleyeceğimizi öğretirdi. (yine birkaç kelime farkı ile değişik bir tahiyyat duası) (Dârimi, Salat: 84; Müslim, Salat: 16)

105- İLK TEŞEHHÜDÜ UZATMAMAK

1163- Ebu Ubeyde b. Mesud (r.a), babasından aktararak şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), ilk iki rekatın sonundaki oturumda sanki kızgın taş ve kum üzerinde oturuyor gibidir; fazla beklemez sadece tahiyyat duasını okurdu." (Ebû Davud, Salat: 188; Müsned: 3700)

106- İLK TEŞEHHÜD TERKEDİLİNCE SEHV SECDESİ YETERLİDİR

1164- İbn Buhayne (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), namaz kıldı; ikinci rekatte oturması gerekirken ayağa kalktı ve namazına devam etti, namazının sonunda selâm vermeden önce iki secde daha yaptı ve selâm verdi." (Tirmizî, Salat: 288; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

1165- Yine İbn Buhayne (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) namaz kıldı, ikinci rekatta oturması gerekirken ayağa kalktı arkasından cemaat yanlışlık oldu diye tesbih ettiler, fakat aldırmayıp namaza devam etti, namazını bitirince selâm vermeden önce iki secde yaptı ve sonra selâm verdi." (Tirmizî, Salat: 288; İbn Mâce, İkametü's Salat: 125)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12. FAYDASIZ ŞEYLERİ TERKETMEK
Bu Hadisin Önemi:
Kulun Müslümanhğımn Kemalinin Alâmetlerinden:
İlgilendirmeyen Hususları Terketmenin Ölçüsü:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler

12. FAYDASIZ ŞEYLERİ TERKETMEK

Ebû Hureyre (r.a)'den dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kişinin kendisini ilgilendirmeyen hususları terketmesi onun müslümanlığının güzel bir yönüdür.[1]

Bu Hadisin Önemi:

İbn Receb -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- der ki: Bu hadis edeb ile ilgili oldukça büyük bir esastır[2] Çağının Mâliki mezhebinin imamı olan Mu-hammed İbn Ebi Zeyd de der ki: Hayırlı âdabın özü ve onun dizginleri, dört hadisten dallanıp budaklanmaktadır. Birincisi Peygamber (s.a)'in: "Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, ya hayır söylesin, yahut sussun" buyruğudur. Diğeri ise oldukça özlü bir vasiyette bulunduğu kişiye: "Kızma" şeklindeki emri, bir diğeri de: "Mü'min kendisi için sevdiği şeyi kardeşi için de sever" hadisidir. (Dördüncüsü de açıklaması yapılan bu hadis olmalıdır. -Çeviren-)[3]

Kulun Müslümanhğımn Kemalinin Alâmetlerinden:

Kulun müslümanhğının kemalinin ve onun dosdoğru yol üzere oluşunun (istikâmetinin) alâmetlerinden birisi de söz ve fiillerden herhangi bir maksadı, faydası bulunmayan şeyleri terkederek, bunlar arasından yalnızca kendisi için faydalı ve kendisini ilgilendiren şeylerle yetinmesidir. Kişinin kendisini ilgilendiren şeylerin anlamı ise, onun önem verdiği şeyler arasında o işin yer alması, onun gözettiği maksat arasında bulunmasıdır. İnayet (ilgi göstermek) ise, bir şeye ileri derecede ihtimam göstermek demektir.
İlgilendirmeyen şeyleri terketmekten çoğunlukla kastedilen, dilin boş söz söylemekten yana korunmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O, bir söz söylemeye dursun, mutlaka onun yanında, görüp gözetlemeye hazır bir (melek) vardır.Vâ/, 50/i8) İnsanların pek çoğu söylediği sözleri, işlediği ameller arasında saymamakta, o bakımdan geHşigüzel konuşmakta ve bu konuda herhangi bir araştırma yoluna gitmemektedir. İşte bu husus Muâz b. Cebel (r.a)'e gizli kalmıştı. Nihayet Peygamber (s.a)'e sordu .Dedim ki: Ey Allah'ın Peygamberi, biz konuştuğumuz şeylerden dolayı da mı sorumlu tutulacağız, gerçekten? Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Annen seni kay-bedesice, insanları Cehennem'e yüzüstü -yahut da burunları üstüne- yıkan, dillerinin biçtiklerinden başka birşey midir?[4]
Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun Riyazu's-Sâlihîn adlı eserinde şunları söylemektedir: "Şunu bil ki, mükellef her kimsenin dilini, maslahat bulunan sözler müstesna, gelişigüzel konuşmaktan koruması gerekir. Eğer konuşmak ile konuşmamak maslahat bakımından eşit olursa, Sünnet konuşmamaktır. Çünkü bazan mubah konuşma haram ya da mekruha kadar uzanabilir. Bu da âdeten çokça görülen bir şeydir. Esenliğe denk hiçbir şey yoktur.[5]
Görülen ve bilinen hususlardan birisi de şudur: Ölçülüp biçilmiş hayırlı ve güzel bir söz, yahut susmak, müslümanın kişiliğine bir heybet ve bir vakar kazandırır. Çok konuşmak, boşboğazlık etmek ve ilgilendirmeyen hususlara müdahale etmek ise, müslümanın kişiliğini yaralar, başkalarının na-zanndaki heybet ve değerini azaltır.
Hadis-i şerif kişiyi ilgilendirmeyen şeyleri terketmenin müslürnanlığın güzel bir özelliği olduğuna delâlet etmektedir. Müslümanlığı güzelleştiren bir kimse ise hayra ve doğruya muvaffak kılınır, hasenatı kat kat artırılır, kötülükleri ise bağışlanır.
Ebû Hureyre (r.a) dedi ki: "Sizden birinizin İslâm'ı güzelleşti mi, onun işlediği her bir iyilik, on katından yediyüz katına kadar yazılır. Onun her bir kötülüğü ise ancak misliyle yazılır ve bu, aziz ve celil olan Allah'ın huzuruna varıncaya kadar böyle olur.[6]

İlgilendirmeyen Hususları Terketmenin Ölçüsü:

Bu meselede Ölçünün Şeriat olması gerekir. Ölçü ne hevâlara tabi olmak ne de nefislerin arzularına uymak olabilir. Bundan dolayı Rasulullah (S.A.S.) ilgilendirmeyen şeylerden uzak durmayı İslâm'ın güzelliklerinden olmakla nitelendirmiştir. Çünkü bazı kimseler hadisi yanlış anlayarak bu iş, kendisini ilgilendirmeyen hususlardandır, zannıyla vâcib ya da müstehab bir çok işi terke gidebilir. Nitekim bazı kimselerin (bu mülâhazayla) başkalarına nasihati terkettiği görülebilmektedir. Şüphesiz ki bu, müslümanlara nasihat-ta bulunmayı teşvik eden pek çok nassa aykırıdır.
Bazı kimseler de, bu iş kendisini ilgilendiren işlerdendir zannıyla, gereksiz birçok işe müdahale edebilmektedir. [7]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler

1- Hadis-i şerifte dünyada da, âhirette de kula fayda sağlayacak şeyler ile ilgilenmek suretiyle zamanın verimli kullanılması teşvik edilmektedir.
2- Aynı şekilde basit, sıradan işlerle uğraşmaktan uzak durup, üstün ve değerli işlerle uğraşmaya da teşvik vardır.
3- Yine hadis-i şerifte, nefse karşı mücâdeleye ve nefsi güzelliklerle bezemeye de teşvik vardır. Bu ise kişinin, nefsini, küçük düşüren eksiklik ve bayağılıklardan uzak tutmakla mümkün olur.
4- İlgilendirmeyen, faydası olmayan işlere müdahale etmek, insanlar arasında ayrılıklara ve düşmanlıklara götürür. [8]

[1] Hadisi Tirmizî, Mâlik ve Ahmed rivayet etmiştir. ei-Elbânî sahih olduğunu belirtmiştir. Bk. MişkâtuV-Mesâbîh, 4839
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 149.
[2] Câmlu'l-Ulûmi ve'İ-Hikem, 105
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 149-150.
[4] el-Elbânî, el-İruâ'da (II, 139) hasen olduğunu belirtmiştir.
[5] Riyâzu's-Sâ/iMn, 532
[6] Muhtasaru Müslim, 23.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 150-151.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 151.
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 151-152.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- KİTÂBU'L-IYDEYN
1- İki Bayram ve Bayramda Süslenmek Hakkında Bab
2- Bayram Günü Mızraklar ve Kalkanlar(la Oynanması) Babı
3- İslam Ahalisi İçin Bayramların Sünneti (Yani Bayramların Yapılacak İşler) Babı
4- Ramazan Bayramı Günü Bayram Namazına Çıkıştan Önce Birşey Yenilmesi Babı
5- Kurban Bayramı Günü Yemeğinin (Bayram Namazından Sonra) Yenilmesi Babı
6- (Bayram Namazı İçin) Minbersiz Olarak Sahra Namazgahına Çıkış Babı
7- Bayram Namazına Yayan ve Binekli Gitmek, Namazı Hutbeden Ewel, Ezansız ve İkaametsiz Kılmak Babı
8- Hutbe Bayram Namazından Sonradır Babı
9- Bayramda ve Harem Arazisi İçinde Silah Taşımanın Mekruh Kılınması Babı
10- Bayram Namazına Erken Davranmak Babı
11- Teşrik Günlerindeki İbadet Amelinin Fazileti Babı
12- Mina Günlerinde ve (Dokuzuncu Günü Sabahı) Arafat'a Giderken Tekbir Getirmek Babı
13- Bayram Gününde Harbeye Doğru Namaz Kılınması Babı
14- Bayram Günü İmamın Önünde Ucu Demirli Yahud Demirsiz Kısa Mızrak Taşınması Babı
15- Temiz Kadınların ve Hayızlı Kadınların (Bayramda) Namaz Kılınacak Yere Çıkmaları Babı
16- Çocukların Namaz Kılınacak Yere Çıkmaları Babı
17- Bayram Hutbesinde İmamın İnsanlara Yönelmesi Babı
18- Bayram Namazı Kılınacak Yerdeki Alamet Babı
19- (Erkeklerin Beraberinde Hutbeyi İşitemedikleri Zaman) İmamın Kadınlara Va'z Vermesi Babı
20- Bab : Kadının Bayramda Dışa Giyecek Elbisesi Bulunmadığı Zaman (Nasıl Yapacağı)?
21- Hayızlı Olan Kadınların Namaz Yerinden Uzakça Durmaları Babı
22- Kurban Bayramı Günü Namaz Kılma Yerinde Nahr ve Zebh Yapmak Babı
23- Bayram Hutbesi Esnasında İmamın ve İnsanların Kelam Etmesi ve İmam Hutbe Yaparken (Dinden) Herhangi Birşey Sorulduğu Zaman Sorana Cevab Vermesi Babı
24- Bayram Günü Namaz Yerinden Dönerken (Gittiği Yoldan) Başka Yol Tercih Eden Kimse Babı
25- Bab: Cemaatle Bayram Namazı Kılmayı Kaçıran Kimse İki Rek'at Namaz Kılar
26- Bayram Namazından Önce ve Sonra Nafile Namaz (Kılınıp Kılınmayacağı) Babı

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

13- KİTÂBU'L-IYDEYN
(İki Bayram Namazı Kitabı)

1- İki Bayram ve Bayramda Süslenmek Hakkında Bab [1]

1-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Umer ibn Hattâb çarşıda satılmakta olan kalın ipekten bir kaftan aldı. Müteakiben o kaftanı alıp Rasûlullah'a getirdi ve: Yâ Rasûlallah, bu kaftanı satın al da bayramda ve elçiler geldiği vakitler giyinip onunla süslen, dedi [2]. Rasûlullah da ona: "Bu ancak (âhiretten) nasibi olmayan kimsenin giyeceği libâstır" buyurdu. Bundan sonra Umer Allah'ın dilediği kadar ikaamet etti. Sonra Rasûlullah ona dîbâcdan dokunmuş bir kaftan yolladı. Umer bu kaftanla geldi ve onu Rasûlullah'a getirdi de: Yâ Rasûlallah! Sen, bu ipekli cübbe âhirette nasibi olmayan kimsenin giyeceğidir, buyurmuştun; böyle iken şimdi bana bu ipekli cübbeyi gönderdin! dedi. Rasûlullah (S) da ona cevaben: "Onu satarsın ve bedeliyle bir hacetini görürsün" buyurdu [3].

2- Bayram Günü Mızraklar ve Kalkanlar(la Oynanması) Babı

2-.....Âişe (R) şöyle demiştir: (Bayram günlerinin birinde) Rasûlullah yanıma girdi. O esnada benim yanımda Buâs harblerine âid ezgileri (def çalarak) okuyan iki kız vardı. Yatağına uzanıp yüzünü çevirdi. Derken Ebû Bekr de girdi ve: Peygamber'in yanında şeytân mızmârı mı? diyerek beni azarladı [4]. Rasûlullah hemen ona döndü ve: "Onları bırak" buyurdu [5]. Babamın zihni başka şey ile meşgul olunca ben kızlara işaret ettim, onlar da dışarı çıktılar. Yine bir bayram günü siyahiler kalkanlar ve mızraklarla oynuyorlardı. Ya ben Pey-gamber'den (bakmağa izin) istedim, yâhud kendiliğinden: "Bakmak arzu ediyor musun?" dedi. Ben: Evet (istiyorum), dedim. Hemen beni arkasında yanağım yanağı üzerine gelecek şekilde ayak üstü di-keltti ve: "Haydin Er/ide oğulları!" dedi. Nihayet bakmaktan usandığımda: "Artıkyeter mi?" diye sordu. Ben: Evet, dedim. "Öyleyse git" buyurdu [6].

3- İslam Ahalisi İçin Bayramların Sünneti (Yani Bayramların Yapılacak İşler) Babı

3-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den hutbe söylerken işittim; şöyle buyurdu: "Bu günümüzde yapacağımız ilk şey namaz kılmamızdır. Ondan sonra (evlerimize) dönmemiz ve kurbân kesmemizdir. Her kim böyle yaparsa muhakkak bizim sünnetimize uygun iş yapmış olur"[7].

4-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Benim yanıma Ebû Bekr girdi. O sırada benim yanımda Ensâr kızlarından iki kız vardı ki, bunlar Buâs harbinde Ensâr'm birbirleri hakkında söyledikleri şiirleri tegan-nî ediyorlardı. Âişe dedi ki: Bu iki kız tegannîyi san'at ve âdet edinmiş kızlar da değil idiler. Ebû Bekr: Rasûlullah'ın evinde şeytân mızmârları mı? dedi. Bu da bir bayram gününde olmuştu. Rasûlul-lah (S) ona: "Yâ Ebâ Bekr, her kavmin bayramı vardır; bu da bizim bayramımızdır" buyurdu [8].

4- Ramazan Bayramı Günü Bayram Namazına Çıkıştan Önce Birşey Yenilmesi Babı

5-.....Bize Huşeym tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes'in oğlu Ebû Bekr'in oğlu TJbeydullah, dedesi Enes'ten haber verdi Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) ramazân bayramı günü birkaç tane hurma yemeden, bayram namazına çıkmazdı, demiştir [9]. Murecce' ibnu Recâ da şöyle dedi: Bana Ubeydullah tahdîs edip şöyle dedi: Bana Enes: Peygamber'in bu hurmaları tek adetli olarak yer idiğini tahdîs etti [10].

5- Kurban Bayramı Günü Yemeğinin (Bayram Namazından Sonra) Yenilmesi Babı

6-.....Enes (R) şöyle demiştir: "Peygamber (S): "Herkim bayram namazından evvel kurbânım kesmiş ise tekrar etsin" buyurdu. Bunun üzerine bir kimse ayağa kalktı da: Bu, et yemek arzu olunan bir gündür, dedi ve komşularının fakirlik ve ihtiyâçlarını zikretti. Peygamber (komşularının fakirliği hakkındaki sözlerinde) o zâtı tasdîk etti gibi oldu. O zât: Benim yanımda, et için kesilecek iki davardan bana daha sevgili olan yaşma girmemiş bir çepiş var, dedi [11]. Peygamber o zâta bu çepişi kurbân etmesine izin verdi. Artık ben, bu ruhsat ondan başkalarına da sirayet etti mî, yâhud etmedi mi; bilmiyorum [12].

7-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kurbân bayramı günü bayram namazından sonra bize hutbe yaptı da: "Her kim bizim bu namazımızı kılar, (ondan sonra) keseceğimiz kurbânı keserse, kurbân (sünnetin)e uygun iş yapmış olur. Her kim de kurbânını namazdan evvel keserse, kurbanlık namazdan evvel kesilmiş olur ve onun için kurbân (sevabı) yoktur" buyurdu. Bunun üzerine Berâ ibnu Âzib'in dayısı Ebû Burde ibnu Niyâr: Yâ Rasûlallah! Ben^ davarımı namazdan evvel kurbân etmiş bulundum. Bu günün yeme içme günü olduğunu bildim de, davarımın evimde boğazlanan ilk davar olmasını arzu ettim. Bu sebeble davarımı kestim de namaza gelmeden evvel sabah yemeğini yedim, dedi. Rasûlullah: "Senin bu davarın (kurbân davarı değil), yalnız yenecek et davarıdır" buyurdu. Ebû Burde: Yâ Rasûlallah, bizim henüz yaşına basmamış dişi bir çepişimiz vardır ki, o bana iki davardan daha sevgilidir. (Onu kes-sem) benim için kurbân olarak yeter mi? dedi. Rasûlullah: "Evet, lâkin senden sonra hiçbir kimse için yeîmiyecektir" buyurdu [13].

6- (Bayram Namazı İçin) Minbersiz Olarak Sahra Namazgahına Çıkış Babı

8-..... Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ramazân bayramı günü ile kurbân bayramı gününde namazgaha çıkardı [14]. İlk başladığı şey namaz olurdu. Sonra namazdan çıkar, cemâat (oldukları hey'ette) safflarmda otururlarken ayağa kalkar, onlara yönelerek kendilerine va'z eder, tavsiyelerde bulunur ve emirler verirdi. Hattâ o esnada bir askerî birlik göndermek isterse gönderir, yâhud başka bir şeyin yapılmasını emredecek olursa emreder ve ondan sonra namazgahtan Medine'ye dönerdi. Ebû Saîd şöyle dedi: İnsanlar (sünnete uygun olarak) hep böyle yapıp dururlarken, nihayet ya bir kurbân bayramında veya bir ramazân bayramı gününde Mervân ibn Hakem ile birlikte namazgaha çıktım. O zaman Mervân, Medîne Emîri idi. Namazgaha geldiğimizde bir de baktım ki, orada Kesîr ibnu's-Salt'ın bİnâ ettiği bir minber var. Bir de gördüm ki, Mervân namazı kıldırmadan evvel o minberin üzerine yükselmeğe davranıyor! Ben hemen (mâni' olmak için) elbisesinden yakalayıp çektim. O da beni çekti. Nihayet o (benden kurtulup) minbere çıktı ve namazdan evvel hutbe îrâd etti. Ben ona:
— Vallahi siz (Rasûl'ün sünnetini) değiştirmiş oldunuz, dedim [15]. O:
— Yâ Ebâ Saîd, senin o bildiğin şey gitmiştir (yânî onun hükmü kalmamıştır), dedi.
Ben de:
— Benim bildiğim şey, (dediğine göre) bilmediğim şeyden vallahi daha hayırlıdır, dedim [16].
Bunun üzerine Mervân:
— Namazdan sonra insanlar (bizi dinlemek üzere) karşımızda oturmayacakları için, ben hutbeyi namazdan evvele aldım, dedi [17].

7- Bayram Namazına Yayan ve Binekli Gitmek, Namazı Hutbeden Evvel, Ezansız ve İkaametsiz Kılmak Babı [18]

9-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), kurbân bayramında ve ramazân bayramında (evvelâ) bayram namazını kıldırır, sonra namazın ardından da hutbe yapardı [19].

10-..... Bize Hişâm (ibn Yûsuf) haber verdi. Onlara da İbnu
Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Atâ, Câbir ibn Abdillah'tan haber verdi. Atâ şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) ramazân bayramı günü namaz yerine çıktı da hutbeden evvel namaza başladı [20].
İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki İbn Abbâs Abdullah ibn Zubeyr'e bey'at olunduğu ilk zamanlarda ona: Ramazân bayramı günü bayram namazı için ezan okunmazdı; hutbe de muhakkak namazdan sonradır, diye haber göndermiştir [21].
(Yine ibn Cureyc, aynı senedle şöyle dedi:) Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, İbn Abbâs ile Câbir ibn Abdillah'tan şöyle haber verdi: Onlar: Peygamber zamanında ne ramazân bayramı gününde, ne de kurbân bayramı gününde (bayram namazı için) ezan okunmazdı, demişlerdir.
Yine aynı isnâdla Câbir ibn Abdillah'tan: Atâ şöyle demiştir: Ben Câbir'den işittim; o şöyle diyordu: Peygamber (S) ayağa

kalktı ve namaza başladı. Sonra namazın ardından insanlara hutbe yaptı. Allah'ın Peygamber'i hutbeyi bitirince, bulunduğu yüksekçe yerden indi; ve kadınların yanına geldi. Bilâl'ın eline dayanarak kadınlara va'z etti. Bilâl ihramını açmıştı. Kadınlar o elbisenin içine sadaka atıp duruyorlardı.
Seneddeki râvî İbn Cureyc şöyle dedi: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a: Bu günde imâmın hutbeyi bitirince kadınlar tarafına gidip, onlara va'z ve nasîhatte bulunmasını, üzerine vâcib görüyor musun? diye sordum. Atâ: Bu onlar üzerinde elbette bir hakktır. Bunu yapmamakla bilmem ki ellerine ne geçer? cevâbını verdi [22].

8- Hutbe Bayram Namazından Sonradır Babı [23]

11-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr, Umer ve Usmân (Allah onlardan râzî olsun) ile birlikte bayram namazında hâzır bulundum. Bunların hepsi de namazı hutbeden evvel kılarlardı.

12-.....İbn Umer (R): Rasûlullah (S), Ebû Bekr, Umer (R) her iki bayram namazını hutbeden evvel kılarlardı, demiştir [24].

13-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ramazân bayramı günü yalnız iki rek'at namaz kıldırdı; ondan evvel de, sonra da hiçbir namaz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu hâlde kadınların bulundukları yere geldi, onlara sadaka vermeyi emretti. Kadınlar atmaya başladılar. Kadın taifesi artık halkalarını, gerdanlıklarını (BilâFin eteği içine) atıyor, atıyordu [25].

14-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bu günümüzde yapacağımız ilk şey namaz kılmamızdır. Ondan sonra evlerimize dönüp kurbân kesmemizdir. Her kim böyle yaparsa, bizim sünnetimize uygun iş yapmış olur. Her kim de namazdan evvel boğazlarsa, bu yalnız ehline takdim ettiği bir et demek olup, kurbân ibâdeti ile hiçbir münâsebeti yoktur". Rasûlullah'm bu sözleri üzerine Ensâr'dan Ebû Burde ibnu Niyâr denilen bir zât:
— Yâ Rasûlallah! Ben (davarımı namaza gelmeden önce) kesmiş bulundum. Bende yaşına girmiş keçiden daha iyi bir çepiş vardır, dedi.
Rasûlullah ona:
— "Dediğin çepişi onun yerine kurbân et. Lâkin sonra da böylesi hiçbir kimse için kifayet etmiyecek -yâhud: kurbân yerine geçmiyecektir"- buyurdu [26].

9- Bayramda ve Harem Arazisi İçinde Silah Taşımanın Mekruh Kılınması Babı [27]

Ve Hasen Basrî de: Müslümanlar, bir düşman saldırısından korkuları olmadıkça, bayram günü silâh taşımaktan nehyolunmuşlardır, demiştir [28].

15-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Mızrak demiri tabanının çukuruna dokunup da ayağı üzengiye yapıştığı zaman, ben İbn Umer'in yanında idim. Hemen deveden indim ve mızrağı ayağından çıkardım. Bu vak'a Minâ'da oldu. Haccâc'a haber ulaştı da Haccâc, İbn Umer'i yoklamaya geldi. Haccâc: Ah seni yaralayan kimdir, bilseydik! dedi. İbn Umer: Beni yaralayan sensin, dedi. Haccâc: Bu nasıl söz? dedi. O da: Silâh taşınmayacak bir günde silâh taşıttın ve Harem'e silâh girmezken, oraya sen silâh soktun, cevâbını verdi [29].

16-.....Saîd ibn Amr şöyle demiştir: Haccâc, îbn Umer'in yanına yoklamak için girdi, ben de onun yanında idim. Haccâc: O (yâ-nî îbn Umer) nasıldır? dedi. İbn Umer: İyidir, dedi. Haccâc: Seni kim yaraladı? dedi. İbn Umer de (Haccâc'ın bizzat kendisine ta'rîz ederek): Beni, silâh taşımak halâl olmayan bir günde silâh taşımayı emreden kimse yaraladı, dedi. İbn Umer bu sözüyle Haccâc'ı kasde-diyordu [30].

10- Bayram Namazına Erken Davranmak Babı

Ve Abdullah ibn Busr: Şu muhakkak ki, bizler şu saatte bayram namazını bitirmiştik, demiştir. Bu bitirme vakti de (kerahet vaktinin geçtiği) nafile kılma zamanıdır [31].

17-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kurbân bayramı günü bizlere hutbe yapıp şöyle buyurdu: "Bu günümüzde yapmaya başlayacağımız ilk şey, namaz kümamızdır. Ondan sonra (evlerimize) dönmemiz ve kurbân kesmemizdir. Her kim böyle yaparsa, bizim sünnetimize uygun iş yapmış olur. Her kim de namaz kılmadan evvel hayvanı keserse, bu ancak acele edip ehline verdiği bir etten ibaret olmuş olur; kurbân ibâdeti ile hiçbir münâsebeti olmaz". Peygamber'in bu sözleri üzerine dayım Ebû Burde ibnu Ni-yâr ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Ben davarımı namaz kılmadan evvel kesmiş bulundum. Bende yaşma girmiş keçiden daha iyi bir çepiş vardır, dedi.
Rasûlullah:
— "Dediğin çepişi onun yerine kurbân et -yâhud: Onu kes-. Lâkin (yaşına girmemiş olan böyle) bir çepiş, senden sonra hiçbir kimse için kifayet etmeyecektir" buyurdu [32].

11- Teşrik Günlerindeki İbadet Amelinin Fazileti Babı

İbn Abbâs: "Ve*z-kurûllâhe fî eyyâmin maHûmâtin", zu*l-hicce'nin ilk on günüdür; "Ve'l-eyyâmu'l-ma'dûdâtu" ise teşrik günleridir, demiştir[33]
İbn Umer ile Ebû Hureyre, on günler içinde çarşıya çıkarlar, yüksek sesle tekbîr alırlardı; işiten insanlar da onların tekbîrlerine uyup yine yüksek sesle tekbîr alırlardı[34]
Muhammed ibn Alî el-Bâkır da (bu günlerde yalnız farzlardan sonra değil) nafile namazdan sonra da tekbîr alırdı [35].
18-..... Bize Şu'be, Süleyman ibn Mihrân'dan; o da Müslim el-Batîn'den; o da Saîd ibn Cübeyr'den; o da îbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "On günlerdeki iyi ameller, bu günler dekinden, yânı teşrik günlerindekilerden daha faziletli değildir" buyurdu. Sahâbîler: Cihâd da mı (daha faziletli değil)? dediler. Peygamber: "Cihâd da; meğer ki Bîr kimse (Allah yolunda cihâda) çıkıp canını ve malını tehlikeye atar da hiçbir şeyi geri getiremez olursa" buyurdu [36].

12- Mina Günlerinde ve (Dokuzuncu Günü Sabahı) Arafat'a Giderken Tekbir Getirmek Babı

Ve Umer ibn Hattâb (R), Minâ'daki kubbesinde (küçük çadırında) tekbîr alırdı da, mescid ahâlîsi bunu işitir; onlar da tekbîr alırlar, çarşı pazarda onlar da tekbîre başlarlardı ve nihayet bütün Minâ, tekbîr sadâlarıyle sarsılırdı [37].
Ve İbn Umer de o günlerde, yânî Minâ günlerinde tekbîr alır dururdu. Namazlardan sonra da, yatağında da, fustâtında da (otağında da), oturduğu yerde de, yürüdüğü yerlerde de; o günlerin hepsinde tekbîr alırdı [38].
Ve müzminlerin annesi Meymûne (öl. 51) de nahr gününde, yânî kurbân kesme gününde tekbîr alırdı [39].
Ve kadınlar teşrik günlerinde Ebân ibn Usmân'ın ve Umer ibn Abdilazîz'in ardından erkeklerle beraber mescidde tekbîr alırlardı [40].

19-.....Bize Mâlik ibnu Enes tahdîs edip şöyle dedi: Bana Muhammed ibnu Ebî Bekr es-Sakafî tahdîs edip şöyle dedi: Ber Minâ'-dan Arafat'a doğru yürüdüğümüz sırada Enes'e telbiyenin keyfiyetinden sordum. Sizler Peygamber (S) ile beraber iken nasıl yapardınız? dedim. Enes: Lebbeyk okuyan lebbeyk okur, inkâr edilmezdi; tekbîr getiren tekbîr getirir, inkâr olunmazdı (yânî hiç kimse tarafından kendisine niçin telbiye ediyorsun, yâhud niçin tekbîr alıyorsun denilmezdi), dedi [41].

20-.....Ümmü Atiyye (R) şöyle demiştir: Biz kadınlara, bayram günü namazgaha çıkmamız, hattâ bulundukları ev köşelerinden bakire kızlara ve hayızlı kadınlara varıncaya kadar namazgaha çıkarmamız emredilirdi de, kadınlar erkeklerin arka tarafında olurlar, onların tekbîr getirmelerine uyup tekbîr getirirler ve onların duâlarıyle duâ ederlerdi. Onlar bu bayram gününün bereketini ve paklığını (yâ-nî günâhlardan temizlenmeyi) umud ederlerdi [42].

13- Bayram Gününde Harbeye Doğru Namaz Kılınması Babı

21-.....BizeUbeydullah, Nâfi'den; o da îbn Umer'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ramazân bayramı ve kurbân bayramı günü (namazgahta), Peygamber'in önüne bir harbe dikilirdi. Ondan sonra Peygamber (o harbeye doğru) bayram namazını kıldınrdı.

14- Bayram Günü İmamın Önünde Ucu Demirli Yahud Demirsiz Kısa Mızrak Taşınması Babı

22-.....İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) namazgaha, önünde kısa bir mızrak taşınır hâlde giderdi. Bu mızrak namazgahta Peygamber'in ön tarafına dikilirdi. Peygamber de o mızrağa doğru yönelerek namazı kıldınrdı.

15- Temiz Kadınların ve Hayızlı Kadınların (Bayramda) Namaz Kılınacak Yere Çıkmaları Babı

23-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti. Ümmü Atıyye (R): Bizlere, henüz kocaya gitmemiş taze kızları, perde arkasında yaşayan kadınları (namaz kılınacak yere) çıkarmamız emrolundu, demiştir. Ve yine Eyyûb'dan; o da Hafsa bintu Sîrîn'den, Muhammed'in hadîsi tarzında rivayet etti. Eyyûb, Hafsa hadîsinde şunu ziyâde etti: Eyyûb yâhud Hafsa şöyle rivayet etmiştir: Taze kızları ve perde arkasında yaşayan kadınları (çıkarmamız) ve hayızlı kadınlar namaz yerinden uzakça dursunlar (diye bize emredildi) [43].

16- Çocukların Namaz Kılınacak Yere Çıkmaları Babı

24-...."... Bize Sufyân (es-Sevrî), Abdurrahmân (ibn Âbis)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'tan işittim, şöyle dedi: Ben bir ramazân bayramı yâhud kurbân bayramı günü Peygamber'-in maiyyetinde namazgaha çıktım. Peygamber bayram namazını kıldırdı, sonra hutbe yaptı, ondan sonra da kadınların bulunduğu yere geldi de, kadınlara va'z etti, onlara hatırlatmalar yaptı ve sadaka vermelerini emreyledi [44].

17- Bayram Hutbesinde İmamın İnsanlara Yönelmesi Babı

EbûSaîd: Peygamber (S) insanlara karşı ayakta dikildi, dedi [45].

25-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kurbân bayramı günü Bakî'a çıktı da iki rek'at bayram namazını kıldırdı. Sonra yüzünü bize döndürdü ve şöyle buyurdu: "Bu günümüzde ibâdetimizin ilki namaza başlamamızdır. Ondan sonra (evlerimize) dönüp kurbân kesmemizdir. Herkim böyle yaparsa, işte o bizim sünnetimize uygun iş yapmıştır. Her kim ondan evvel boğazlarsa, o ancak acele edip ailesine verdiği bir şey olmuş olur, kurbân ibâdeti ile hiçbir münâsebeti olmaz"- Bu söz akabinde bir kimse: Yâ Rasûlallah, ben davarımı namazdan evvel kesmiş bulundum. Benim yanımda yaşına girmiş keçiden daha iyi bir çepiş vardır, dedi. Rasûlullah: "O çepişi kes; fakat böylesi senden sonra hiçbir kimse için kâjî gelmez" buyurdu [46].

18- Bayram Namazı Kılınacak Yerdeki Alamet Babı

26-.....Bana Abdurrahmân ibnu Abis tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim. Ona birisi tarafından: Sen Peygam-ber'le birlikte bayram namazında hâzır bulundun mu? diye soruldu. İbn Abbâs: Evet (bulundum). O'na olan yakınlığım olmasaydı, yaşımın küçüklüğünden dolayı orada bulunamayacaktım. Peygamber namaz yerine çıktı, nihayet Kesîr ibnu's-Salt'ın evinin hizasındaki alâmetin (sütunun) yanına geldi[47]. Ve bayram namazım kıldırdı. Sonra orada hutbe yaptı. Ondan sonra da yanında Bilâl olduğu hâlde kadınların bulunduğu tarafa geldi. Kadınlara va'z etti, hatırlatmalar yaptı ve onlara sadaka vermelerini emir buyurdu. Bu emir akabinde ben kadınları gördüm ki, onların herbiri elleri üzerindeki şeyleri uzatıyor, onu Bilâl'in elbisesi için atıyorlardı. Sonra Peygamber, Bilâl ile birlikte kendi evine gitti.

19- (Erkeklerin Beraberinde Hutbeyi İşitemedikleri Zaman) İmamın Kadınlara Va'z Vermesi Babı

27-.....Bize İbn Cureyc tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ, Câbir ibn Abdillah'tan haber verip şöyle dedi: Ben Câbir'den işittim, Peygamber (S) ramazân bayramı günü ayağa kalkıp, bayram namazı kıldırdı. Yânî evvelâ namazla işe başladı. Sonra hutbeyi yaptı. Peygamber hutbeyi bitirince bulunduğu yerden indi ve kadınların yanına geldi. Bilâl'in eline dayanarak kadınlara va'z etti. Bilâl elbisesini açmıştı. Kadınlar sadakalarını onun içine atıp duruyorlardı. Râvî İbn Cureyc: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a: Kadınların bu verdikleri ramazân bayramı zekâtı mı idi? diye sordum. Atâ: Hayır, lâkin o zamanda vermekte oldukları bir sadaka idi. Herbir kadın kendi gümüş halkalarını atıyor, hepsi de atıyorlardı, dedi [48].
İbn Cureyc: Ben yine Atâ'ya: Sen imâmın hutbeyi bitirince kadınlar tarafına gidip, onlaraıva'z ve hatırlatma yapmasını imâm üzerinde bir hakk görüyor musun? dedim. Atâ: Bu, onlar üzerinde elbette bir hakktır. Bunu yapmamakla bilmem ki ellerine ne geçer! dedi.
İbn Cureyc (yine yukarıki isnâdla) şöyle dedi: Ve bana Hasen ibn Müslim, Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs'tan haber verdi. O şöyle demiştir: Ben, Peygamber (S) ile, ondan sonra Ebû Bekr ile, Umer ile ve Usmân ile birlikte ramazân bayramı namazında hâzır bulundum. Hepsi de namazı hutbeden evvel kılarlardı. Sonra namazı kılmalarının ardından hutbe yapılırdı. Peygamber (S) hutbeden sonra yerinden çıktı. (Cemâat dağılmadan, bilhassa kadınlar çekilmeden erkekler çıkmasınlar diye) mübarek eliyle oturun diye işaret etmesi hâlâ gözümün önündedir. Sonra (oturmakta olan) erkeklerin safflarını yararak gelip, kadınların safflanna kadar gitti. Bilâl de beraberinde idi. . Oraya varınca şu âyeti okudu:
"Ey Peygamber, mü'min kadınlar sana gelip de Allâhu TaâW-ya hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, evlâdlarını öldürmemek, başkasının çocuğunu kocalarına yapıştırma iftirasında bulunmamak, hiçbir iyi işte sana muhalefet etmemek üzere bey 'at etmek isterlerse, bu şartlar dâiresinde sen de onların bey 'atını kabul et ve kendileri için Allah'tan mağfiret iste. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (ei-Mümtehine: 12).
Sonra bu âyetin okumasını bitirdiği zaman: "Sizler bu bey 'at üzere sabit misiniz?" diye sordu. İçlerinden, kim olduğunu râvîHasen'-in bilmediği, yalnız bir tek kadın; Evet, dedi. Ondan başkası cevâb vermedi[49]. Onun üzerine; "Madem ki öyledir, sadaka verin" buyurdu. Bilâl elbisesini yaydı da sonra: Gelin, anam babam size feda olsun, haydi getirin atın, dedi [50]. Kadınlar da halkalarını, yüzüklerini Bilâl'ın ihramı içine atmaya başladılar.
Abdurrazzâk: el-Fetahu, büyük halkalardır; Câhiliyyet'te vardı, demiştir [51].

20- Bab : Kadının Bayramda Dışa Giyecek Elbisesi Bulunmadığı Zaman (Nasıl Yapacağı)? [52]

28-.....Bize Eyyûb, Hafsa bintu Sîrîn'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Biz taze kızlarımızı bayram gününde namaz yerine çıkmalarından men' eder idik. Basra'ya bir kadın geldi ve Halef oğullan kasrına indi[53]. Ben de o kadının yanına geldim. O kadın, kız kardeşinin kocasının Peygamber ile birlikte on iki gazvede bulunduğunu, kız kardeşinin de bizzat bunlardan altı gazvede kocasıyle beraber bulunduğunu, onun "Biz hastalara bakıyor ve yaralılara ilâç yapıyorduk" dediğini rivayet ettikten sonra dedi ki: Kız kardeşim: Yâ Rasûlallah, bizden herhangi birimizin cilbâbı yânî örtünecek dış elbisesi olmazsa, namaz yerine çıkmamasında be's var mı? diye sormuş. Rasûlul-lah da: "Diğer bir kadın arkadaşı kendi cilbâblarından birini ona giydirsin de bu kadın hayır (meclislerin) de ve mü'minlerin duasında hâzır bulunsun buyurmuştur [54].
Hafsa bintu Şîrîn şöyle dedi: Ümmü Atıyye buraya geldiğinde ben onun yanına geldim ve: Böyle böyle buyurduğunu sen Peygam-ber'den işittin mi? diye sordum. Ümmü Atıyye şöyle dedi: Babam O'na feda olsun, evet işittim. -Ümmü Atıyye ne zaman Peygamber'i ansa, muhakkak bi-ebî, yânî O'na babam feda olsun der idi- Peygamber (S): "Perde sahibi olan genç kızlar -yâhud: Genç kızlar ve perde sahibi olan hanımlar (râvî Eyyûb terdîdli söylemiştir)- ve ha-yızlı kadınlar namaz yerine

çıksınlar; ve kadınlar da hayır (meclislerince ve mü'minlerin duasında hâzır bulunsunlar; yalnız hayızlı kadınlar namaz yerinden uzakça dursunlar" buyurdu.
Hafsa dedi ki: Ben Ümmü Atıyye'ye: Hayızlılar da mı? dedim. Ümmü Atıyye: Evet, bu hayızlı kadınlar Arafat'ta ve fulân fulân yerlerde hâzır bulunmuyorlar mı? diye cevâb verdi [55].

21- Hayızlı Olan Kadınların Namaz Yerinden Uzakça Durmaları Babı [56]

29-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle dedi: Bize namaz yerine çıkmamız ve hayızhları, genç kızları ve perde sahibi kadınları çıkarmamız emredildi. -İbn Avn şekk ederek: Yâhud, perde sahibi olan genç kızları, dedi.- Hayızlı kadınlara gelince, onlar da müslümânların cemaatında ve (topluca yaptıkları) dualarında hâzır bulunurlar ve müslümânların namaz kıldıkları yerden biraz ayrı dururlardı [57].

22- Kurban Bayramı Günü Namaz Kılma Yerinde Nahr ve Zebh Yapmak Babı [58]

30-.....îbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) namaz kılma yerinde -kurbân edilecek hayvanı- nahr veya zebh eder idi [59].

23- Bayram Hutbesi Esnasında İmamın ve İnsanların Kelam Etmesi ve İmam Hutbe Yaparken (Dinden) Herhangi Birşey Sorulduğu Zaman Sorana Cevab Vermesi Babı

31-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kurbân bayramı günü bayram namazının ardından bize hutbe yaptı da şöyle buyurdu:
"Her kim bizim bu namazımızı kılar ve (ondan sonra) keseceğimiz kurbânı keserse muhakkak kurbân sünnetine uygun iş yapmış olur. Her kim de kurbânını namazdan evvel keserse, o, eti yenmek için kesilmiş bir davar olmuş olur".
Bunun üzerine Ebû Burde ibn Niyâr ayağa kalkıp şöyle dedi: Yâ Rasûlallah, yemîn olsun ki, ben namaza çıkmadan evvel davarı kesmiş bulundum. Ve bu günün yeme içme günü olduğunu bildim de, artık acele ettim, hem kendim yedim, hem aileme ve komşularıma yedirdim. Rasûlullah da: "Bu, eti yenmek için kesilmiş bir davar olmuştur" buyurdu. Ebû Burde: Benim yanımda yaşına girmemiş dişi bir çepiş vardır ki, o bence iki et davarından daha iyidir. (Onu kesecek olsam) benim adıma kurbân yerine yeter mi? dedi. Rasûlullah: "Evet, lâkin senden sonra hiçbir kimse için yetmiyecektir" buyurdu [60].

32-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kurbân günü bayram namazını kıldırdıktan sonra hutbe yaptı da, bayram namazından evvel kesmiş olan kimseye kurbânını tekrar kesmesini emretti. Bunun üzerine Ensâr'dan bir zât -ki Ebû Burde'dir- ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah, benim bir takım komşularım vardır.
O zât, ya komşularda açlık vardır, veyâhud da onlarda fakîrlik vardır dedi de, şöyle devam etti:
— Ve ben namazdan evvel davarımı kesmiş bulundum. Benim yanımda yaşına basmamış bir dişi oğlak daha vardır ki, o, bana iki et davarından daha sevgilidir, dedi.
Rasûlullah da bu zâta, o keçi oğlağını kurbân etmek hususunda ruhsat verdi [61].
33-.....Cundeb (ibn Abdillah el-Becelî-R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kurbân kesme günü bayram namazını kıldırdı, sonra hutbe yaptı, ondan sonra kurbân kesti de: "Her kim namazı kılmadan evvel kurbân kestiyse, onun yerine başka bir kurbân daha kessin. Her kim-de kesmemiş ise Bismillah ile kessin" buyurdu [62].

24- Bayram Günü Namaz Yerinden Dönerken (Gittiği Yoldan) Başka Yol Tercih Eden Kimse Babı

34-.....Bize Ebû Tumeylete Yahya ibnu Vâdıh, Fulayh ibn Süleyman'dan; o da Saîd ibnu'l-Hâris'ten; o da Câbir'den haber verdi. Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) bayram günü olunca (namaz yerine gitmek için) başka yol, (oradan dönmek için de başka yol) ter-cîh eder idi, demiştir.
Bu hadîsi, Yûnus ibnu Muhammed de, Fulayh'tan; o da Saîd'-den; o da Ebû Hureyre'den rivayet etmekle Ebû Tumeylete'ye mutâ-baat eylemiştir. Ve Câbir hadîsi daha sahîhtir [63].

25- Bab: Cemaatle Bayram Namazı Kılmayı Kaçıran Kimse İki Rek'at Namaz Kılar

Peygamber(S)'in: "Bu gün, biz müslümânların bayramıdır' kavlinden dolayı, namazgaha gelmemiş olan kadınlar da, namaz kılınırken evlerinde kalmış şehirliler de, köylüler de böyle iki rek'at namaz kılarlar [64].
Enes ibn Mâlik de zaviye denmekle tanınan Basra'daki namazgaha iki fersah uzaklıktaki ikaametgâhında bulunup da, Basra'daki namazgaha gelemediği bir günde, himayesindeki Ebû Utbe'ye bütün işçilerini, ehlini, evlâdını bir yere toplamayı emredip, onlara şehir ahâlîsinin namazı gibi, tekbîrleriyle beraber bir bayram namazı kıldırmıştır [65].
İkrime de: Sevâd ehli, yânı köylüler bayramda bir araya toplanıp, şehirdeki imâmın yapmakta olduğu gibi iki rek'at bayram namazı kılarlar, demiştir [66].
Atâ ibn Ebî Rebâh da: Bir kimse bayram namazını kaçırırsa, iki rek'at kılar, demiştir [67].

35-.....Bize Leys, UkayI (ibn Hâlid el-EyIî)'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Âişe'den şöyle tahdîs etmiştir: Minâ günlerind benim yanımda iki kız def çalıp tegannî ederlerken içeriye Ebû Bekr girdi. Peygamber de o sırada içeride ihrâmıyle örtünmüş hâldeydi. Ebû Bekr girmesiyle beraber hemen o iki kızı azarladı. Ebû Bekr'in bu azarlaması üzerine Peygamber yüzünü açtı da: "Yâ Ebâ Bekr, o kızlara ilişme, onları serbest bırak. Çünkü bu günler bayram günleridir, bu günler Minâ günleridir" buyurdu.
Yine geçen isnâdla Âişe şöyle demiştir: Peygamber'i şu hâlde gördüm: Habeşliler mescidde oyun oynuyorlardı, ben de Habeşliler'e bakıyordum; bu hâlde iken Peygamber beni perdeliyordu. Umer o Habeşliler'i oyunlarından men' etmeye davrandı. Peygamber Umer'e: "Onları eminler olarak bırak. Ey Erfide oğulları, emniyet içinde olun (oynayın)" buyurdu [68].

26- Bayram Namazından Önce ve Sonra Nafile Namaz (Kılınıp Kılınmayacağı) Babı

Ve Ebû Muallâ şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim ki, İbn Abbâs, bayram namazından önce namaz kılmayı kerîh görmüştür [69].

36-.....(İbn Abbâs -R- şöyle demiştir:) Peygamber (S) bir ramazân bayramı günü namazgaha çıktı ve yalnız iki rek'at namaz kıldırdı. Ondan evvel de, sonra da hiçbir namaz kılmadı. Yanında Bilâl de vardı [70].
izafe etmiştir. Binâenaleyh bayramın sünnetini yerine getirmekte münferid, cemâat, kadınlar, erkekler musâvî olur, demiştir. îbnu Reşîd de: Peygamber "Minâ günleri bayram günleridir" diye isimlendirdiği için, bu günler bayram namazının edası için bir mahal olmuştur; binâenaleyh imâmla kılamayan, onu bu günlerde edâ eder. Çünkü bu namaz bayram günü için meşru kılınmıştır... demiştir (İbn Hacer ve Kastallânî).

---

[1] Iydeyn — İki bayram, ramazân ve kurbân bayramlarıdır. Iyd(= bayram), her yıl tekerrür ettiği için, âdet veya avdet kökünden türemiştir. Bayramın gelişiyle sevincin de avdet etmesinden yâhud Allah'ın, kullarına bayramda döndürdüğü ni'metleri çok olduğu içindir de denilmiştir (Kastallânî).
el-Iyd, ayn'ın kesriyle.. ve cemiyyeti nâs olan ma'rûf güne denir ki, bayram ta'bîr olunur; senede iki kerre ider; biri oruçtan sonradır, arafesi urfîdir ve biri kurbân bayramıdır ki arafesi şer'îdir; avdet'ten yâhud âdet'ten alınmıştır. Sarihin beyânına göre cem'idır; haşeb ma'nâsına olan cem'-ine karışmamak için vâv yaya ibdâl olundu (Kaamûs Ter.).
[2] Hadîsin bâb başlığına delîl olan kısmı burasıdır.
[3] Peygamber'in, Umer'in isteğine karşı olan inkârı, bayram için elbise tavsiye etmesine değil, tavsiye olunan elbisenin ipek olmasınadır. Bu hadise göre, her kim olursa olsun ipekli giymek haram gibi anlaşılırsa da, buradaki mücmelliği tefsîr edici olan diğer hadîsler delaletiyle, ipek kumaşın yalnız erkeklere haram olup, kadınlara mubah olduğu anlaşılır.
Bayram için güzel elbise giyip süslenmek Kur'ân'da da tavsiye edilmiştir: "
Ey Âdem oğulları, her mescid huzurunda zînetinizi alın (giyinin). Yiyin, için israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez" (el-A'râf: 31).
[4] Mızmâr ve mezmûr, nefes İle çalman herhangi bir saza dendiği gibi gınâ'ya yânî ses ile okunan şeye de denir. Mızmâre'deki tâ, vahdet içindir. Câriye genç kız demektir; erkekteki gulâm gibidir. O kızların yanında deften başka âlet bulunmadığı için, burada mızmâr ve mezmûrlar, hep ses ile okunan şeylere hamledil-miştir. Ebû Bekr'in orada kızını azarlaması, bir babanın kızını, kocasının yanında azarlamasına, ona edeb dersi vermeye şer'î selâhiyeti olduğunu gösterir
[5] Bundan düğünlerde, bayramlarda sevinmenin, ölçüyü kaçırmaksızin oyun, eğlence, tegannî etmenin caiz olduğu hükmü alınmıştır. Hattâ bayramlarda sevinç izhâr etmek dînin şeâirindendir
[6] Siyahilerin oynadıkları oyun, kılıç-kalkan oyununa benzer bir oyunmuş. Yalnız kılıç yerine harbe kullanıyorlarmış. Harbe, kısa mızraktır. Buradaki siyâhî-ler HabeşIİler'dir. Diğer rivayetlerden bu Habeşliler'in hem mescidde harb oyunu oynamış oldukları ve harbelerle hücum ederken veya onlardan korunurken sıçrayışlarının raksa benzer bir oyun olduğu, hem de bunu bayramlarda oynamak âdetleri olduğu anlaşılıyor... Mescidde silâh taşımak ve oyun oynamak caiz değilse de, Habeşliler'in evvelâ bu oyunu, hakikatte oyun değil, silâh kullanma mümârese ve idmanıdır. İkinci olarak o gün silâh taşımaları kimseye zarar vermediği için bu tarzda gösteri yapmalarına izin verilmiştir.
Hadîsteki Benû Erfide, Habeş kavminin lakabıdır. Bâzıları büyük-dedelerinin ismidir derler. Bir takımlarına göre, Habeşliler'in rakseden soyuna denirmiş.
Bâzı grupların semâ ve raksa delîl edindikleri hadîs işte budur. Söz ile olsun, saz ile olsun, mûsikî hakkında âlimlerin görüşleri çeşitlidir. Harâmlığına ve halâllığına kaail olanlar olduğu gibi, mes'eleyi tafsil edip bâzf şartlarla mubah görenler de vardır.
Hadîsin zahiri Peygamber'in, Ebû Bekr'in mâni' olmasına mâni' olduğu için, bu husustaki ruhsatı ve mübâhlığı ifâde etmektedir.
[7] Peygamber hutbe yaparken "İlk yapacağımız şey namaz kılmamızdır.. " diye haber verdiği namaz, yine ilk olarak yapılmış oluyor. Çünkü bayram hutbesi namazdan sonra yapılmaktadır. Hadîsteki sünnet, ıstılah ma'nâsındaki yânî vu-cûb mukaabili olan sünnet değildir. Yol, hayât yolu, yaşayış tarzı ma'nâsma-dır. Bu ise vucûb ile nedb'den daha umûmî bir ma'nâdir. Buna göre hadîsin son fikrası ise "Bizim gittiğimiz yoldan gitmiş olur" demektir... Buradaki sünnet lâfzından, gerek bayram namazının, gerek kurbân kesmenin sünnet veya vâcib olduğu hususunda müctehidler ayrı ayrı hükümlere gitmişlerdir
[8] Buâs harbleri, Ensâr'ın Evs ve Hazrec adlı iki kardeş kabilesinin, bir kavle göre 120 yıl kadar sürdürdükleri harblerdir. Nihayet İslâm'ın gelmesiyle helak olmak tan kurtulup, kardeşliklerini perçinlemişlerdir (Âlu İmrân:I03).
Bundan evvelki babın haşiyelerinde belirtildiği gibi Peygamber'in Ebû Bekr'e hitaben söylediği bu sözleri, Ebû Bekr'in mâni' olmasına mâni' olduğunu ifâde etmektedir. Demek ki düğünlerde, bayramlarda bu gibi sevinç izhârı gösteriler meşrû'dur.
[9] Ramazân bayramı namazından evvel birşey yemekteki hikmet, orucun bayram namazı kılınıncaya kadar devam etmesi gibi bir vehmi gidermek ve aynı zamanda vücûda bayram namazı için kuvvet kazandırmaktır
[10] Bu ikinci tarîkin zikrindeki fâide, Ubeydullah'm: Bana Enes tahdîs etti., diye tasrih etmesidir. Çünkü evvelki tarîkde an'ane ile idi. Bir de Murecce'in Hu-şeym'e mutâbaat etmesi fâidesi vardır.
Hurmaları tek olarak yemesi Allah'ın vahdaniyetine işaret içindir. Nitekim Peygambenbu ma'nâyıjtelmîhen adetli olarak yaptığı işlerin hepsini tek olarak yapmak âdetinde idi
[11] Metindeki "Anâk" lâfzı, dişi oğlağa denir. "eI-Cezâ";cîm'in 1 ve noktalı dâl'ın fethi ile seniyy kertesinden evvel, yânî yaşı o kerteden eksik olan hayvana denir. Müennesi "Ceze'a"dir ve bu hayvana mezkûr zamanda isimdir. Bitecek ve düşecek dişe mülâbis olmaya. Sarihin beyânına göre seniyy, seniyye (ön) dişini bırakmış hayvana denir ki, çatal tırnaklı ve bütün tırnaklı olanlar üçüncü yılda bırakır. Ve deve altıncı yılda bırakır. Pes ceza', seniyy haddine varmayan hayvana denir. Mısbâh'm beyânı üzere kuzu ve oğlak ikinci seneye duhûlünde ve sığır, at dölleri, üçüncüde ve deve beşincide ceza olur. Ve İbn Arabî dedi ki; ceza' vaktin İsmidir, yoksa bitecek ve düşecek dişe münâsebeti yoktur. Oğlak kısmı bir yaşında ceza' olur ve bâzenkuvvetli olmakla daha önce ceza' olur. Türkçe'de ona çepiş ta'bîr olunur. Ve kuzu eğer anası babası gene İse yedi ayda ceza' olur, ki ona toklu ta'bîr'olunur ve koca dölü ise sekiz yâhud on ayda ceza' olur.. (Kaamûs Ter., III, 206-7).
[12] Müteâkib hadîste bu zâtın ismi tasrîh edilmiştir.
Bu, yaşma girmemiş çepişi kurbân etmesi ruhsatının yalnız o zâta has olduğu veya onun şahsında umumîlik ifâde ettiği görüşleri ileri sürülmüştür. Hadîsin zahiri, bu ruhsatın hususîliğini ifâde etmektedir. Nitekim bu husus müteâkib hadîsin sonunda tasrih buyurulmuştur
[13] Bir yaşına girmemiş çepişin kurbân edilmeye elverişli olmadığı bu hadîsin son cümlesindeki sarahatten anlaşılıyor. Nitekim cumhurun kavlince dişi düşmemiş, yaşına basmamış bir keçinin kurbân edilmesi caiz değildir. Toklu'ya gelince, öteden beri sahabe ve tabiînin ilim ehli olanları tarafından tecvîz edildiğini Tirmizî Sözen'inde zikretmiştir.
[14] Musalla, namaz kılınacak yer demektir. Hadîsteki musalla, yânî namazgah, Me-dîne'de, mescidin kapısına bin arşın uzakta bulunan geniş bir meydanın ismidir. Bayramlarda namaz mescidde değil, orada kılınırdı. Bu hadîs bayram namazları için yağmur ve kar gibi bir özür olmadıkça, sahraya çıkmanın sünnet olduğuna delâlet eder. Sahrada bayram namazı kılmak, mescidde kılmaktan daha faziletlidir. Hanefîler buna kaaildir. Peygamber'in mescidi, Mescidi Harâm'-dan başka dünyâdaki bütün mescidlerden efdal iken, Peygamber, bayram namazlarını hep Medîne haricindeki namazgahlarda kıldırmıştır. Mâlikîler ile Hanbelîler'ce Mekke'den başka her nerede olursa olsun, sahrada kılınması ef-daldir. Mekke'nin istisnasının sebebi, Mescidi Harâm'ın fazîleti ile beraber genişliğidir. Şâfiîler'ce Mescidi Haram ile Eeytu'l-Makdis'de bayram namazı kılmak, sahrada kılmaktan efdaldİr. Zîrâ bu iki mescid pek büyük şerefi hâiz olmakla beraber geniştirler ve onlara gitmekte daha ziyâde kolaylık vardır.
[15] Ebû Saîd'in bu sözlerinden, hutbeyi bayram namazından öne almak ile bayram hutbesini de minber üstünde ilk yapan Mervân ibnu'I-Hakem el-Emevî olduğu anlaşılıyor.
İbn Hıbbân'm: Namazı kıldığı yerde ayakta olarak insanlara dönerdi" rivayeti ile İbnHuzeyme'nin:
Bir bayram günü ayaklan üzere durup hutbe yaptı" rivayetine göre, Peygamber zamanında namazgahta minber yoktur, mesciddeki ağaç minber de oraya taşınmamıştır..
Kesîr ibnu's-Salt el-Kindî büyük tâbiî'dir. Peygamber zamanında doğmuş, kendisi ve kardeşleri daha sonra Medîne'ye gelip yerleşmişlerdir. Bunlar Arab eşrâfmdandır. Kesîr ibnu's-Salt sıka râvîlerdendir. Arab eşrafından zengin bir kimse olup, Abdulmelik ibn Mervân'a bir aralık kâtiblik etmiştir. İkaametgâhı musallanın kıble cihetinde ve bitişiğinde olduğu için, ya kendiliğinden, yâhud bâzı rivayetlere göre, Mervân'ın emriyle o minberi kerpiçten bina etmiştir. Ağaçtan yapmaması açıkta ve hava te'sîrlerine ma'rûz olduğundandır.

[16] Burada mühim olan nehyî ani'l-münker yapılmış olmasıdır. Emri bi'1-ma'rûf ile nehyi ani'l-münker hakkında Kitâb ve sünnette pek çok emirler vardır. Bunlar İslâm Dininin kıvam ve bekaasmı te'mîn eden en mühim esaslardandır. Nitekim ; geçmiş ümmetlerin helak olmaları, hep Allah'ın ve Rasûlü'nün emir ve nehyine muhalefet zamanlarında sükût edip hakkı doğrultmada gevşeklik göstermelerinden olduğunu Kur'ân'da okuyoruz. Sahîh hadîsler de bunu mükerreren te'-yîd eylemiştir.
Ebû Saîd bu acı sözleri söyleyip münkeri nehy ettiği gün, Mervân, üzerlerinde nüfuzlu bir vâlî idi
[17] Bu cevâbına göre Mervân, hutbeyi kendi maslahatını gözeterek, kendi ictihâ-diyle namazın önüne geçirmiş oluyor.
[18] Bu başlıkta üç hüküm vardır: Bayram namazına gitme sıfatı; namazı hutbeden evvel kılmak; bayram namazını ezânsız, ikaametsiz kılmak. Başlık altındaki hadîsler de bu hükümlerin delilleridir.
[19] Bu hadîste Rasûlullah'm evvelâ bayram namazı kıldığı, sonra hutbe yaptığı apaçık belirtilmiştir. Bu, başlıktaki ikinci hükmün delillerinden biridir.
[20] Bu da başlıktaki ilk iki hükmün delîllerindendir.
[21] Bu, 64 hicrî yılında Muâviye'nin oğlu Yezîd'in ölümünün akabinde olmuştu
[22] Bu hadîslerden bilhassa şu hususlar sabit oluyor:
a. Bayram namazlarının hutbeden evvel olduğu,
b. Bayram namazları için ezan ve ikaametin meşru' olmadığı,
c. Bayram namazına yaya gitmenin faziletli olmasıyla beraber, binekli gitmenin de meşru olduğu.
Müellif Buhârî'nin, bayrama binekle gitme meşrûiyyetini, Peygamber'in Bi-lâl'in eline dayanarak va'z etmesi fikrasından çıkarmış olması muhtemildir. Çünkü yorulup ihtiyâç duyunca mümkin olan kolaylıklardan faydalanmak esâstır.
d. Kadınların da namazgaha çıktıkları. Kadınların hutbeyi iyice işitmemiş olmak ihtimâlinden ötürü ayrıca va'z ve nasîhata lâyık görülüp, sânlarına i'tinâ buyurulduğu görülüyor.
Hadîsin sonundaki Atâ'nın sözü de son derece güzeldir. İslâm ümmetini idare edenler, erkek kadın bütün ümmet ferdlerini okutup eğitmekle kıyamete dek vazîfelidirler. Bu öğretme ve eğitme vazîfesi, onlar üzerinde ilâhî bir haktır. Millet ferdlerini, erkek dişi fark yapmaksızın okutup eğitmeyenler, bu hakkı ödemediklerinden ötürü, Allah katında sorumludurlar.
[23] Hutbenin bayram namazından sonra olduğu bundan önceki bâblarda ve hadîslerde de geçmişti. Lâkin oralarda bu mes'ele, diğer mes'eleler içinde zikredilmişti. Burada ise husûsî bir bâbda yeniden yazılmış ve mes'elenin ehemmiyetinden dolayı delîller daha tafsîlli olarak sıralanmıştır.
[24] Bu İbn Umer hadîsiyle, bundan önceki İbn Abbâs hadîsi bâb başlığının en kat'î delilleridir.
[25] Bayram namazının yalnız iki rek'at olduğu, Peygamber devrinden bu güne kadar bütün müslümânlann fiilî icmâı ile de sabit olduğu gibi, bayram namazı tekbîrleri ve bayram namazında Peygamber tarafından okunan sûreler hakkındaki hadîslerle de sabittir. Bayram namazından evvei ve sonra hiçbir nafile namaz bulunmadığı hususunda da bu hadîs en kesin ve şübhe bırakmayan bir delîldir.
[26] Bu hadîs, çok yakın bir lâfızla daha evvel geçmiş ve ilgili açıklamalar orada verilmişti. Burada şu kadar söyleyelim: Ebû Burde o çepişi sonra kurbân etmiştir.
..... Hadîsin son fıkrasından, bir çepiş kurbân etmiş olmak Ebû Burde'nin husûs yellerinden olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Şeriat tebliğ edici, hükümlerden bâzısını bâzı kişilere hass kılabilir. Nitekim şâhidliği iki şâhid yerine geçmek de Huzeyme ibn Sâbit'in husûsiyetlerindendir.
Bu hükmün Ebû Burde'ye hass olduğu bu şekilde anlaşılmakla beraber, bâzıları buna, onun şahsında umûmîdir, demişlerdir. İleri sürdükleri delillerden biri de şudur: Buhârî'nin Ukbe ibn Âmir el-Cuhenî'den rivayetine nazaran bu ruhsat Ebû Burde'ye mahsûs kalmamıştır. Ukbe şöyle diyor: Peygamber (S) kurbanlık olarak sahâbîler arasında taksim etmek üzere bana bir davar sürüsü verdi. Taksimden sonra benim elimde bir çepiş kaldı. Peygamber'e arz ettim. "Onu sen kurbân et" buyurdu (Udhıyeler Kitabı, İmâmın insanlar arasında kurbanlıklar taksim etmesi babı, 3. hadîs).
[27] Bayramlarda ve Harem arazîsinde silâh taşımanın mekruh, belki de haram olması, taşıyan kimsenin dikkatsizlikle, bilhassa kalabalık yerlerde ve dar yollarda başkalarına zarar vermek ihtimâlindendir.
[28] Hasen Basrî'nin bu sözünü ma'nen te'yîd eden hadîsler,İbn Munzir,Abdurraz-zâk ve İbn Mâce tarafından yakın lâfızla rivayet edilmiştir. Harem'deki nehiy hakkında da Müslim, Câbir'den mevsûlen rivayet etmiştir: Rasûlullah (S) Mekke'de silâh taşınmasını nehyetti".
[29] Abdullah ibn Zubeyr vak'asım bertaraf ettikten sonra Abdulmelik ibn Mervân, Haccâc'a, İbn Umer'e hiçbir hususta muhalefet etmemesini yazmış. Hâlbuki İbn Umer, -Sayrafî'nin nakline göre- mancınık kurup Ka'be'ye taş attırdığından dolayı Haccâc'ı muaheze etmiş olduğundan, bu emir kendisine pek ağır gelmiş ve bir desise ile İbn Umer'i öldürmeyi tasarlamış. Bir adama mızrağını zehirleyip, yanlışlıkla olmuş gibi İbn Umer'e dokunuvermesini emretmiş. O da Arafat dönüşünde o kalabalık içinde harbesiyle îbn Umer'in ayağını sıyırtıver-miş. Bir müddet sonra İbn Umer bu yaranın te'sîriyle vefat etmiştir. Bu, 72 yılında olmuştur (ez-Zubeyrî'nin Kitâbu'l-Ensâb'md&n naklen).
[30] Bundan önceki hadîste ibn Umer: "Beni yaralayan sensin" diye, yaralama fiilini sarih olarak Haccâc'a nisbet etmişti. Bu hadîste ise "Beni silâh taşınmayacak bir günde silâh taşımayı emreden kimse yaraladı" diyerek bir ta'rîz yapmış oluyor. Bu durum, ıyâdetİn birden ziyâde olmasını veya suâlin tekrar edilmiş olmasını; bu sebeble İbn Umer'in birinde ta'rîz etmiş, diğerinde sarahatle söylemiş olması ihtimâlini düşündürür.
[31] Abdullah ibn Busr el-Mâzinî, Şam'da en son vefat eden sahâbîdir. Vefatı hicrî 88 yılındadır.
Abdullah ibn Busr'un bu sözünü Ahmed ibn Hanbel, Humeyr tarîkinden mevsûlen şöyle rivayet etmiştir: Dedi ki: Abdullah ibn Busr, bir ramazan yâhud kurbân bayramı günü insanlarla beraber bir namaza çıktı. İmâmın geç davranmasını ayıplayıp reddetti de, başlıktaki sözleri söyledi (Kastallânî)
[32] Hadîs daha önce de küçük lâfız farkı ile geçmişti. Hadîsin buradaki bâb başlığına delâleti ciheti "Bu günümüzde yapmaya başlayacağımız ilk şey... "fikrası-dır. Çünkü bayram namazını gündüzün evvelinden geri bırakan kimse, namazdan başka bir işe başlamıştır. Çünkü o namazı terke ve ondan başka şeylerle günlük işe başlamış olur.. (Kastallânî).
[33] İbn Abbâs'ın bu sözünü Abd ibn Humeyd kendi Tefsir'inde mevsûlen rivayet etmiştir. Buradaki Kur'ân lâfzını hatırlatan ta'bîrleri rivayet etmede Buhârî Sa hîh'mın râvîleri birbirlerinden ayrılmışlardır. Bir tanesi hâriç, hiçbiri Kur'ân'-daki okunuşa uygun değildir. Buna da Buhârî'nin bu ta'bîrlerle Kur'ân'daki okuyuşu kasdetmediği, sâdece İbn Abbâs'ın sözünü hikâyet etmek istediği İbn Abbâs'ın da sâdece Kur'ân'daki "ma'dûdât" ve "ma VÖmâf "ıtefsîr etmek istediği şeklinde cevâb verilmiştir.. (Kastallânî).
Bu nakle göre: "o^J-^* .Lİ j ibı tjjs'iij = Bir de sayılı günlerde Allah'ı zik-/|erf/«"(el-Bakara:203) âyeti ile " oUy« fu j iûi ^1 \3/£'i= Ma'lûm olan günlerde Allah Un adını ansınlar,. "(el-Hacc:28) âyetindeki bu ta'bîrleri, İbn Abbâs başlıktaki gibi tefsir etmiştir. Yâni "ma'lûm olan günleri" zu'l-hicce'nin ilk on günü ile, "sayılı günler"i de teşrik günleri ile tefsîr etmiştir. Nitekim Abd ibn ¦ Humeyd'İn Fe/sî/-'indemevsûlen rivayet olunduğuna göre, İbn Abbâs: "Allah ; Taâlâ'yı sayılı günlerde Allahu Ekber diye zikrediniz; yine Allah Taâlâ'yı bilinen günlerde Allahu Ekber diye zikrediniz. Sayılı günler, teşrîk günleri; bilinen günler de zu'1-hicce'nin ilk on günüdür" demiştir.
[34] İbn Umer ile Ebû Hureyre'nin bu fillerini Bagavî ile Beyhakî mevsûlen zikretmişlerdir.
[35] Muhammed ibn Alî el-Bâkır'ın bu filini de Dârakutnî, el-Mu'telifte mevsûlen rivayet etmiştir. Teşrîk günlerinde amellerin faziletli olması, yalnız nafile'namazdan efdal olan sünnet kılınmış olan tekbîre münhasır değil, diğer ibâdetler de bunlara dâhildir. Bu İbâdetlerin en mühimmi de hacc mensekleridir.
Zu'1-hicce'nin sekizinci gününe "Terviye Günü", dokuzuncu gününe "Arafe Günü", kurbân bayramının ilk gününe "Nahr Günü", ondan sonraki üç güne "Teşrîk Günleri" denir. Teşrîk günlerinin ilkine "(Minâ'da) ikamaet günü",ikinci gününe " birinci dağılma günü", sonuncu gününe " ikinci dağılma günü" denir.
Gelecek olan hadîs metnindeki «-i* J» , bâzı nüshalarda «.^ i-i» jı dan mak sad, zu'I-hiccenin ilk on günüdür. "And olsun fecre, on geceye... "(el-Fecr:l-2) âyetlerinde sânlarına yemîn edilen günler, bu günlerdir.
[36] Bu hadîsi Buhârî'den rivayet eden râvîler, bâzı lâfızlarını değişik şekilde rivayet etmişlerdir. Buradaki metin Kerîme'nin, Kuşmeyhenî'den yaptığı rivayettir. Bu rivayet Ebû Zerr Herevî'nin yine Kuşmeyhenî'den olan diğer rivayetine muhalif olduğundan şazdır. Mahfuz olan rivayet şudur:
ibn Abbâs'tan, Peygamber (S):
"Başka günlerin hiç birinde şu on gündeki amellerden daha e/da! hiçbir amel yoktur" buyurdu. Sahâbîler: Cihâd'dan da mı? dediler. Peygamber: "Cihâd'-dan da; meğer ki bir kimse (Allah yolunda cihâda) çıkar, canım ve malını tehlikeye atar, hiçbir şeyi geri getiremez olursa (işte onun ameli bunlardan da efdaldir)" buyurdu.
[37] Umer'in bu fiilini Saîd ibn Mansûr, Ebû Ubeyd ve Beyhakî mevsûlen rivayet etmişlerdir
[38] İbn Umer'in bu fiilini İbnu'l-Munzir ve el-Fâkihî deAhbâru Mekke'de İbn Cu-reyc'den; o da Nâfi'den tarikiyle, mevsûlen rivayet etmişlerdir
[39] İbn Hacer, Meymûne'nin bu fiiline mevsûl olarak vâkıf olmadım, dedi. Umde sahibi İse Meymûne'nin nahr günkü bu tekbîrini Beyhakî rivayet etti, dedi.
[40] Kadınların bu tekbîrlerini Ebû Bekr ibn Ebu'd-Dünyâ Kitâbu'l-Iyd'da mevsûlen rivayet etmiştir. Ebân o zaman Medine Vâlîsi idi. Umer ibn Abdilazîz de mü'minlerİn emîridir.
Buraya kadar zikredilen haberlerden teşrik günlerinde namazlardan sonra tekbîr almanın vâcib veya hiç değilse müstehâb olduğu anlaşılır
[41] Telbiye, hacı olacakların ihrama girdikleri andan i'tibâren birinci taşlamayı yapıp halâl oluncaya kadar, yânî ihramdan çıkıncaya kadar hep Lebbeyk, Lebbeyk diye İbrahim'in da'vetine icabetlerini izhâr ve i'lân etmelerine denir. İbn Umer rivayetinde Rasûlullah'm telbiye lâfızları şunlardır:
Lebbeyk Allâhumme lebbeyk
Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk
inne'l-hamde ve'n-nVmete leke
Ve 'l-mülke lâ şerike leke
Tekbîr'in sîgâsı birkaç türlüdür. Biri şudur: Allâhu Ekber AUâhu Ekber Lâ ilahe illeHlâhu Vallâhu Ekber Allâhu Ekber ve MlâhVl-hamdu
Kurbân bayramında olduğu gibi, ramazan bayramında da namazgaha giderken yolda ve namâzgâhda, bayram gecesinde ve gündüz sabahleyin de yüksek sesle tekbîr almak müstehâbdır. Yalnız Dâvûd Zâhirî'ye göre vâcibdir (Tecrîd Ter., III, 198). Bu tekbîrlere Kur'ân'da da delâlet vardır:eI-Bakara:185.
[42] Bu Ümmü Atiyye hadîsi biraz farklı lâfız ile Kitâbu'l-Hayz'da da geçmişti. Hacc Kitâbı'nda da gelecektir
[43] Hadîs, daha önce de küçük lâfız farkıyle geçmişti.
"el-'Atık" cem'i:Avâtık ve yeni yetişmiş taze kıza denir ve henüz ere varmamış kıza denir, bir kavle göre ortaca yânî gerçi yetişip de henüz ere varmamış olup, lâkin vakti dahi geçmemiş ola. Bunların zevcîerin temellük kaydından henüz âzâde oldukları mülâhazasıyledir, hass vasıftır.. (Kaamûs Ter.).
[44] Hadîsin bâb başlığına delîl olan kısmı, İbn Abbâs'ın çocuk olduğu hâlde Pey-gamber'le beraber bayram namazına çıkmış olmasıdır
[45] Buhârî Ebû Saîd'in bu sözünü "Musallaya çıkmak" babında, uzunca bir hadîs içinde mevsûlen rivayet etmişti.
[46] Berâ'nm bu hadîsi de bâzı küçük lâfız farkları ile birkaç defa geçmiştir.

[47] Kesîr ibnu's-Salt ibn Ma'dikerb, el-Kindî'dir. Ailesi Kureyş'in halîflerindendir. Başlangıçta Cumah oğulları'nın halîfleri iken, sonra Abbâs'ın halîflerinden olmuşlardır. Amucaları hey'et olarak Peygamber'in huzuruna gelip îmân ettikten sonra Yemen'e dönmüşler ve orada İrtidâd etmiş oldukları için öldürülmüşlerdir. Sonradan kendisi, kardeşleri Zubeyd ve Abdurrahmân ile birlikte Medine'ye hicret ettiler. Kesîr, Peygamber zamanında doğmuş olup, epey rivayetleri vardır. İlkin ismi "Kalîl" iken "Kesîr"e tebdîl edilmiştir. Bu tebdîl ya Peygamber yâhud Umer tarafından yapılmıştır. Kesîr, Medine'nin dışında bayram namazı kılınan yere kerpiçten bir minber bina etmişti. Bu hadîste zikredilen alem, belki bu veya bunun yerinde bulunan bir sütûncuk idi. Kesîr'in evi, namaz yerinin kıble cihetinde imiş.

Bu hadîsten de; kendine mâlik olup gönlünü oyuna kaptırmayacak yaşa gelen çocuğun bayram ve diğer toplu ibâdet yerlerinde hâzır bulunması meşru' olduğu anlaşılır. Keza kadınların böyle toplantılarda hâzır bulunmaları ve onlara ayrıca ehemmiyet verilmesi de anlaşılır. Bu hususta daha önce bilgiler verilmiştik

[48] Fitır sadakasından başka bir sadaka idi demek istiyor. Herhalde İslâm devletinin bir ihtiyâcı için toplanmış bağışlardan idi

[49] Bu kadının ismi ne Buhârî'de, ne Müslim'de zikredilmiyor. îbn Hacer, Hatîbetu'n-Nisâ denmekle ma'rûf olan Esma bintu Yezîd ibn Seken el-Ensâriyye olmasını tahmin ediyor. Bu tahmininin dayanağı da Taberânî ile Beyhakî'deki rivayetinde bu kadın aynı kıssayı naklederken, kendisinin orada hâzır olduğunu söylemesidir

[50] Helümme, fiil isimdir, emir ma'nâsmadır, beri gel demektir. Aslı "hâ lümme" idi ki, hâ tenbîh harfidir, lümme kelimesi toplamak ma'nâsına olan lemem maddesinden emir olduğunda " Sen kendini bize yanaştır" yânî bizim yanımıza gel demektir. Elif hazf olunup, basît bir kelime gibi kullanıldı. Hicâzhlarca müfredi, cem'i, müzekker ve müennesi musâvîdir. Temîm kabilesi "helümme, helummâ, helummû, hefummî, helmumne" diye tasrîf ederler. Lâzım ve müteaddî olup "Beri gelin ve beri getirin"-demek olur (Kaamûs 7fe/-:,IV,531).

[51] el-Fethatuve'l-Feîehatu, bir nevi' büyük yüzük ismidir ki, el ve ayak parmaklarına geçirirler. Bir kavle göre hâtem gibi gümüşten bir halkadır. Arab kadınları parmaklarına takınırlar. Hicaz'da yedi mâdenden yapılıp gelen halkalar gibi. Eğer kaşı olursa "hâtem" denir... Kendisiyle mühür basıldığı cin"... bizim diyarlarda dahî bilinir... kadınlar baş parmaklarına takınırlar. Cem'i: el-Fetahu gelir ki cinsi cem'idir.Futûhve fetahât da gelir (Âsim Efendi, Kaamûs Ter., 1,1035).

Hadîsin bâb başlığına delâlet yerleri, metin tercemesinden açıkça anlaşılmaktadır

[52] Buhârî bâb başlığındaki şartın cevâbını, hadîste gelecek olana havale ederek zik-retmemiştir (ez-Zeyn ibnu'l-Munîr).

[53] Bu kasr, Talhatu't-Talahât denmekle ma'rûf olan Talhatu'bnu Abdillah ibn Halef el-Huzâî'nin kasrı idi

[54] Hayır meclislerinden maksad, dînlerini öğrenecek meclisler, fıkıh ve hadîs meclisleri, ıyâdet edilecek hasta evleri... gibi hayırlı ve sevâb kazanılacak olan mahallerdir

[55] Bu hadîsten, kadınların bayrama çıkmaları yalnız kendi arzularıyla kalmadığı, bizzat Peygamber, tarafından buna emrolunduklan, örtünecek çarşafı ve dış elbisesi olmayana ariyet elbise ile çıkması tavsiye buyurulduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Hayızlıların mescide girmesi caiz değilse de, şehir haricindeki namazgaha gitmelerine cevaz verilmiş oluyor. Çünkü namazgah, yalnız namaza mahsûs yer değildir.

Kadınların bu gibi hayır meclislerinde gidip duâ etmeleri, duâ edenlerle beraber âmîn demeleri, ilim öğrenmeleri ve İslâm cemiyetinde kendilerine düşen ,. içtimaî vazifeleri yerine getirmeleri, Peygamber tarafından hiçbir şübheye ve münâkaşaya meydan bırakmayacak açıklıkla ifâde ve emir buyurulmuştur. Böyle yüce bir medeniyet kuran İslâm'ın mensûbları bulunduğumuz için, Hakk Taâ-Iâ'ya sonsuz hamdu senalar olsun (M. Sofuoğlu).

[56] Bu başlığın muhtevası, bundan evvel geçen hadîsin ihtiva ettiği kısımlardan biridir. Buhârî bu hükme ehemmiyet vermek için tekrar etmiş gibidir (Ibn, Hacer).

[57] Hayızlı kadınların namaz kılınacak yerden biraz ayrı ve uzakça durmaları, orayı kirlendirme ve namaz safflarının düzgünlüğünü bozma endîşesinden dolayıdır. Orası gerçek bir mescid olmadığı için, hayızhları namaz yerine girmekten bu men ediş, tenzîhî bir men' ediştir.

[58] Nahr da, zebh de Türkçe'ye boğazlamak ile terceme edilebilir. Arabça'da ise aralarında fark vardır:

Nahr, hayvanı lebbesinden yânî boynunun göğüs kemiğine bitişik yerinden; zebh ise, boynundaki evdâcından, yânî İki yanındaki şah damarından olmak üzere boğazından kesmek ma'nâsınadır. Deve nahr olunur. Sığır gibi cüssece ikisi arasında olanlar da nahr edilirse de, onların nahr'ine zebh de denilebilir. Nitekim İsrâîl oğullan'nın boğazlamakla mükellef oldukları bakara(sığır) hakkında "Bunun üzerine o ineği (bulup) boğazladılar ki, az kaldı (bunu) yapmıyacaklardı"(el-BakavaJl) buyurulmuştur.

Sünnete muvafık olan, nahr edilecek kurbanlık ve sâireyi ta'rîf veçhile nahr etmek, zebh edilecek olanı zebhetmektir. Nahr edilecek olanı zebh, zebh edilecek olanı nahr etmenin cevazında şübhe eden bile olmamıştır

[59] "Veya" terdîd edatından, nahr ile zebh'in hükmen musâvî olduğu anlaşıldığı gibi, bu hadîsten herkesten evvel imâmın namazgahta kurbânını kesmesi lâzım geleceği de anlaşılır. Bunun iki fâidesi vardır: Namaz kılınmadıkça kurbânlar kesilemiyeceğinden, imâmın namazgahta nahr veya zebhi, kurbân kesmek zamanının girdiğini ilândır. Kurbân, umûmî olan kurbetlerden olduğundan, izhârı efdal olup, insanların gözleri önünde musallada icra edilmesi, sünneti ihya etmek demektir

[60] Yukarıda da geçtiği gibi, bu yaşına girmemiş oğlağı kurbân etmek, Ebû Bur-de'ye mahsûs husûsî bir ruhsat olmuş oluyor.

Hadîsteki karşılıklı sözler, bâb başlığındaki hususun delili olan kısımlardır

[61] Bu ruhsatın sırf ona mahsûs olduğu, başkalarına sirayet etmediği daha evvelki hadîste tasrîh edilmişti. Maamâfîhbunun hususîliği veya onun şahsında umûmî de olabileceği hakkında bâzı görüşler ileri sürülmüş olduğu da geçmişti.

[62] Âişe'nin rivayetinde Peygamber, gözlerinin etrafı, paçaları ve göğsü kara ak bir 't koçu getirip yatırdıktan sonra: Bismülâhi. Allâhumme takabbel min Muham-medin ve âli Muhammedi'n ve min ümmeti Muhammedin - Bismülâhi. Yâ Allah, Muhammed'den, Muhammed ailesinden ve Muhammed ümmetinden kabul et " (Müslim, Edâhî) demiş ve kurbanını bizzat kesmiştir. Buhârî'nin Enes rivayetinde, Peygamberin keserken Bismillah deyip tekbîr aldığı da vardır. Bismillah derken, Besmele'dekiRahmânu'r-Rahtm sıfatlarını zikretmek omakaama münâsib düşmez. Bismillah demek vâcib, kesme esnasında tekbîr almak ve hayvanı sol yanına yatırıp sağ yanma basmak müstehâbdır.

[63] İsmâîli'nin ei-Mustahrac'daki rivayetinde: "Peygamber (S) bayram namazına çıktığında, gittiği yoldan başka bir yoldan geri döner idi" denilmiştir. Tirmizîde bu hadîsi Ebû Hureyre'den "Rasûlullah (S) bayram günü bir yoldan namazgaha çıktığında, ondan başka bir yoldan döner idi" lâfzıy-le rivayet etmiş, sonra bu konuda Abdullah ibn Umer ve Ebû Râfi'in de rivayetleri olduğunu haber vermiş, sonra Câbir'in Buhârî'deki isnâd ile hadîsini zikredip -tıpkı Buhârî'nin dediği gibi- "Câbir'in hadîsi, Ebû Hureyre'nİnkinden daha sahîhtir" dedikten sonra: "İlim ehlinden bâzıları bu hadîse uyarak, imâmın, namaza gittiği yoldan başka bir yoldan dönmesini müstehâb görürler. Şafîî'nin kavli de budur" der.

İmâm Şafîî, Kitâbu'l-Ümm'de, imâm için de, me'mûm için de bunun müstehâb olacağını söylemiştir.

İmâm Mâlik de: Yetiştiğimiz imamların hep böyle yaptıklarını gördük, demiştir. İmâm Ebû Hanîfe de bunu müstehâb görür ve terkinde be's görmez.

[64] Buhârî bu başlık ile bayram namazını kaçırmış olanın iki rek'at kılacağına, na-mâzgâha gelmemiş kadınların, namaz kılınırken evlerinde kalmış şehirlilerin ve köylülerin de bu iki rek'atla mükellef olduklarını îmâ etmiştir. Delili de Âişe'-nin tegannî eden cariyeler hadîsinde, Peygamberin: "Bu gün, biz müstümânla-rın bayramıdır" buyurmuş olmasıdır. Yânî bayram, imâm arkasında bulunan ve bulunmayan her mükellef müslümânın bayramı olduğu için, o günün dînî şiân olan namaz ile mükelleftirler demek istemiştir. Bu ma'nâyı te'yîd için de, bundan sonra Enes'ten, Atâ'dan ve İkrime'den ta'lîkan üç rivayet sevk ediyor

[65] Enes'in bu fiilini İbnu Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. Enes'in bayram namazına gidemediği günlerde bütün ailesini, evlâdını, himayesinde bulunanları toplayıp ma'Iûm tekbîrlerle iki rek'at bayram namazı kıldırmak âdeti olduğuna dâir daha sarîh rivayetler de vardır

[66] İkrime'nin bu sözlerini de yine İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir

[67] Atâ ibn Ebî Rebâh'ın bu sözlerini ei-Feryâbî kendi Musannafmda mevsûlen rivayet etmiştir.

Buhârî burada "Bayram namazını bir sebebden dolayı kaçırıp kılamayan kimse, onu kaza eder", "Bayram namazını kaza ederken, aslı üzere İki rek'at kılar" mes'elelerini ortaya atmıştır. Her iki mes'elede Takîhler ihtilâf etmişlerdir, imâm Mâlik'e ve Şâfîîler'den Muzenî'ye göre, bayram namazını kaçırana kaza lâzım gelmez. Hanefîler'e göre ise, imâm arkasında kılmayı kaçırana kaza yok ise de, imâm da cemâat gibi kaçırmış ise, ertesi gün cemâatle kılınır. Ertesi gün de kaçınlırsa, artık kılınmaz... (Tecrîd Ter., III, 202-203).

"Bu (yâni bayram namazım kaçıranın kaza etmesi) Şafîî'nin mezhebidir. İmâmla beraber bayram namazını kılamayan iki rek'at kılar. Böylece her ne kadar imâmın maiyyetinde cemâati kaçırmış ise de, bayram namazının faziletine erişir. "Hanefîler'e göre bayram namazının kazası yoktur. İmâmla beraber ka-çırmışsa, doğrudan doğruya kendisi kaçırmıştır. Müellif Buhârî bâb başlığına Peygamber'in "Bu bizim bayrammızdır" sözüyle istidlal etti. Çünkü o sözde, bayram, bütün İslâm ahâlîye izafe edilmesi, zahiriyle bayramın bâzı kimselere hass olmadığına, bil'akis herkes için bayram olduğuna delâlet eder. Böyle olunca islâm ahâlîsinin hepsi bu güne hâss olan ibâdet payına nail olması gerekir... Rasûlullah'm erkekler ve cemâatle namaz kılanlarla kayıdlamaksızm "Bu günler bayram günleridir" sözü de, yine buna delâlet eder, yânî bayram yapmanın günün hakkı olduğunu iş'âr eder. Binâenaleyh bu günde kadın, çocuk, bedevî, köylü musâvî olarak, her kim mevcûd olursa bayram yapar.

"Sarihler bu makaamda müşkilliğe uğramışlar, anlayışlar bunda şaşırmış, vehîmler ardarda yürümüştür. Allah yegâne azîz ve allâm olandır (Şâh Veliy-yullah, Şerhu Ebvâb..., s.87-88).

[68] Tegannî eden kızları Ebû Bekr'in tekdîr ettiği gibi, Umer de Habeşliler'in mescidde oynamalarını men' etmeye kalkmıştır. İkisi de bu hususta Peygamber'in izni olduğundan habersiz olarak men'e kalkışmışlardı. Peygamber de bayram günü olduğu, binâenaleyh sevinç gösterisi, tegannî ve belli idman oyunlarının meşru olduğunu bildirerek, onların bu men'Ierini men' etmiştir.

Bu iki hadîste bayram namazı zikredilmediği için, bâb başlığıyle münâsebetini anlamakta müşkiller olmuştur. İbnu'l-Munîr, Peygamber'in bu hadîsteki "Bu günler bayram günleridir, bu günler Minâ günleridir" sözlerinden bu münâsebet alınabilir; çünküPeygamber bayramın sünnetini mutlak olarak güne

[69] Buhârî bu başlıkta tbn Abbâs'ın bayram namazından önce namaz kılmayı kerîh gördüğü haberini getirmiştir. Babın altındaki İbn Abbâs'tan olan merfû' hadîs ise, bayram namazından önce de, sonra da namazın terk edilmesi hakkındadır

[70] Bu hadîs, bu konuda şekk ve şübhe bırakmayacak bir naklî delîl olmakla beraber, diğer bâzı rivayetlerden bayram günü namazdan evvel ve sonra nafile namaz kılmanın caiz olup olmadığı mes'elesi ortaya çıkmıştır.

İbn Mâce'nin Sünen'inde Abdullah ibn Amr'dan, İbn Abbâs hadîsi gibi: 'Peygamber, hiçbir bayram namazında ne evvel, ne de sonra hiçbir namaz kılmadı" rivayeti vardır.

Rivayet olunan hadîslerde Peygamber'in fiili hikâye olunup, o gün bayramdan evvel veya sonra nafile namazı kılmaktan nehye dâir hiçbir fiili hâvî olmadıklarından, sahabe ve tâbiîler'Ie müetehid imamlar, bayram namazından evvel veya sonra, veya hem evvel hem sonra, imâmın veya cemâatten bir ferdin nafile namaz kılmasında kerahet olup olmadığında haylî ihtilâf etmişlerdir. Tafsîl yeri burası değildir.

Metindeki hadîs bu hususta şübhe bırakmayacak kuvvette ve sarahattedir.

Buhârî de, mes'eleye açıklık vermek için bu hadîsi getirmiş oluyor.

İki Bayram Kitabı, 45 merfÜ* hadîs İhtiva etmiştir. Bunlardan 4 tanesi muallak, geri kalanı mevsûldur. Bunlardan gerek burada, gerek önce geçmiş olan bölümlerde tekrar edilenleri 26 tanedir; geri kalanı buraya hâlistir...

Burada sahabe ve tabiîlerden 23 tane muallak haber vardır. Bu muallaklardan bayram namazının hutbeden evvel olduğuna dâir Ebû Bekr, Um er ve Usmân'ın haberleri muallak değildir. Çünkü bunlar ibn Abbâs hadîsi içinde mev-sûldürler.. (tbn Hacer)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-İTÎKÂF
İTİKÂF BÖLÜMÜ
Bâb: Hayızlı Kadının İtikâftaki Erkeğim Saçını Taraması
Bâb: İtikâfta Eve Ancak İhtiyaç İçin Girilir
Bâb: İtikattaki Kimsenin Yıkanması
Bâb: İtikâftaki Kimse, Yıkanması İçin Başını Odaya Uzatır

KİTÂBU'L-İTÎKÂF

İTİKÂF BÖLÜMÜ

Bâb: Hayızlı Kadının İtikâftaki Erkeğim Saçını Taraması

208- Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Hişâm'dan, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti: Allah Resulü (sav) başını bana uzatır, O mescitte ve ben hayızlıyken (saçlarını) tarardım.[1]

Şerh

Başını bana uzatır" ifadesinde, Allah Resûlü'nün (sav) kendisi mescitte iken başını hanımının odasına doğru uzattığı bildirilmektedir. Bu olayın yaşandığı sırada Allah Resulü (sav) mescid-i nebevide mücavir yani mutekittir.

Hüküm

İtikaf, Ramazan'm son on gününü camide veya başka bir ibadet mahallinde inzivaya çekilerek devamlı ibadetle meşgul olmak demektir. Kur'an, "Mescidlerde itikafa çekildiğiniz zaman kadınlarınıza yaklaşmayın."
(Bakara, 187) ifadeleriyle itikaf ibadetine yer vermektedir. Hadis kaynaklarında Allah Resûlü'nün (sav) Medine'ye hicretten sonra her yıl Ramazan'm son on gününde itikafa çekildiği ve hanımlarını da teşvik ettiği mevzuunda bilgiler yer almaktadır.
Dinimize göre hayızh kadın kirli ve necis sayılmaz. Dolayısıyla yaptığı yenir, sunduğu içilir. O sadece dini ibâdetleridcn bir bölümünü edadan ah-konur. Bunun dışında kocasını ve çocuklarını yıkayabilir, saçlarını tarayabilir, onlara krem ve koku sürebilir.

Ders

Ramazan ayının son on gününde mescid veya başka bir ibadet mahallinde itikafa çekilmek, Müslüman için bir yılın muhasebesini yapmak, Allah'ın nimetleri üzerinde tefekkür edip şükranda bulunmak, O'nun ayetlerini daha iyi anlamaya çalışmak, maddi ve manevî mânâda istirahat etmek gibi hikmet ve faydaları olan bir ibadettir.
Günümüzde giderek kaybolmaya yüz sutan bu sünnetin ihya ve teşvik edilmeye ihtiyacı olduğu bir hakikattir.

Bâb: İtikâfta Eve Ancak İhtiyaç İçin Girilir

209- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Leys bize İbni Şihâb'dan, o Urve'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) kendisi mescitte İken kafasını odama uzatır da tarardım. İtikâfta iken, ihtiyacı olmaksızın eve girmezdi.[2]

Şerh .

İtikâfta iken, ihtiyacı olmaksızın eve girmezdi" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) itikâfta kaldığı günler boyunca zarurî ihtiyaçları dışında evine girmediği anlaşılmaktadır.

Hüküm

İtikâfin şartları:
İtikâfin belli bazı şartlan vardır:
1- Niyet. Niyet etmeksizin camide beklemek itikaf yerine geçmez.
2- Erkeğin beş vakit cemaatle namaz kılanan mescidde itikafa girmesi. İtikâfin en faziletlisi Mescid-i Haram'da, sonra Mescid-i Nebevî'de, sonra Mescid-i Aksâ'da olandır.
3- Kadınların hayız ve nifastan temiz olmaları. Cünüplük oruca mâni olmadığı için taharet, vacib olan itikâfta bile şart değildir. Onun için itikafa giren kimse mescid içerisinde ihtüam olursa itikafi bozulmaz.

Ders

İtikaf, insanın nefs terbiyesi için yaşayabileceği önemli disiplinlerden biridir. Bu nedenledir ki itikafa girecek kişi, buna hazırıkh olduğundan emin olmalı, çekeceği sıkıntı, dinden soğumasına sebep olmamalıdır. İtikâf bir özentiyle başlanacak bir eğitim değildir. Önceden karar verilmeli, sebat ve azim gösterilmelidir.

Bâb: İtikattaki Kimsenin Yıkanması

210- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Man-sûr'dan, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ben hayızh iken benimle tensel temasta bulunurdu. İti-kâfta iken de başını mescitten uzatır, hayızh olduğum hâlde onu yıkardım.[3]

Şerh

Ben hayızh iken benimle tensel temasta bulunurdu" ifadesinde murat edilen fiilî ilişki olmayıp bir tür sürtünme ve sevişmedir. Kadın hayızh iken göbek altını kapalı tutmak şartıyla eşi ile bu şekilde sevişebilir.
İtikâfîa iken de başını mescitten uzatır, hayızh olduğum hâlde onu yıkardım" ifadesinde ise Allah Resû-lü'nün (sav) itikâfta iken başını yıkattığı anlaşılmaktadır. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) bu esnada hayızh olması da O'nu yıkamasına mâni teşkil etmemektedir.

Hüküm
Gerek itikâftaki kimsenin durumu, gerekse hayızh kadının yapabileceklerini daha önce beyan etmiştik.

Bâb: İtikâftaki Kimse, Yıkanması İçin Başını Odaya Uzatır

211- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Yusuf bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Urve kanalıyla Âişe (r.anhâ) hakkında şöyle nakletti:
O hayızlı iken Allah Resulü'nün (sav) başını tarar, O mescidde iti-kâfta, Âişe (r.anhâ) odasında iken (yıkaması veya taraması için) başını ona uzatırdı.[4]

Şerh

Başını ona uzatır" ifadesi, mescid-i nebevinin durumundan kaynaklanan bir özelliği ifede etmektedir. Bilindiği üzere Allah Resû-lü'nün (sav) mübarek haneleri mescidle aynı çatı altındaydı. Dolayısıyla O, oda şeklindeki bu hanelerin pencerelerinden başını uzatarak yıkatır veya taratırdı.

---

[1] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tabâret/122, libâs/1677, sıfatu'!-kiyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, taharet/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itİkâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.
[2] Bkz. 208 no.luhadis-i şerif.
[3] Bkz. 208 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 208 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADO BÖLÜMÜ

(6 Hadistir)

309/1 ibni Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Nebi sallaliahü aleyhi ve sellem buyurdu [ki:
«Şüphesiz ki Allah şunları sizin için çirkin gördü:
Şarap, kumar, flüt [1] tavla oyunu [2], berbet [3] ve fener [4]

310/2 İbn Mesûd'dan Yahya, şu otayı rivayet ederek dedi ki: Bir adam, içki içmiş ve böylece aklı (başından gitmiş olan kendi kardeşi oğlunu \bn Mesûd'un 'huzuruna getirdi. Emri 'üzerine haps olundu.
Biraz sonra sarhoş kendine 'geldi. İbn Mesûd sopa getirtti, düğümlerini 'kopararak, onunla döğmesini emr etti. Sonra acıyarak bir dövücü (Cellâd) istetip ona:
«(Şu sopayla) onun çıplak bedenine vur, dedi. Vuruşunda eüni kaldır ve fakat pazulann gösterecek 'kadar kolun kaldırma!»
Bu sırada,,Abdullah vuruşları saymağa başladı. Seksen olunca da suçluyu 'bıraktı.
İhtiyar lamca) Abdullah bin Mesûd'a dönerek:
«Abdurrahman!1 Allah'a yemin ediyorum ki, o ölen kardeşimin oğludur. Ondan başka da çocuğum yok» deyince,
İbn Mesûd:
«Yetimin gözeticisi olan ne 'kötü bir amca!. Sen Allah'a yemin olsun ki, onu ne çocukken iyi terbiye edebildin ve ne de 'büyükken {ayıbım) örtebildin!» diyerek biz, yanındakilere dönerek sözlerine devam etti:
«Şüphesiz ki, Is lamda tik had cezası, Hz. Peygam'ber'e getirilen bir hırsıza verilmişti. Suçu, açık delille sabit olduktan sonra Resun.I!ah (S.V.):
«Götürün (elini) kesin!» emrini verdi.
«Suçlu götürülüp, (eli kesilince) Ne'bî Sallallahü aleyhi ve selleme bakıldı. Allaha' yemin olsun ki, yüzüne sanki kül serpilmişti. Yanındakiler-den biri:
«Ey Allah'ın Resulü! Bu iş çok zorunuza gitti gibi!» deyince, Hz. Peygamber: «Kardeşiniz aleyhinde şeytarrın yardımcıları olmanız zoruma gitmemeğe nasıl mani olur?» diye karşılık verdi.
Bunun üzerine Resûluilah'a:
«Ne olur, ceza vermeseydiniz! dediler.«
Hz. Peygamber:
Onu bana getirmeden önce «{Artık çok geç!) Zira, hiç olmaz mıydı, idarecinin 'huzurunda sabit olmuş bir had cezasının infazına hiç kimse mani» olamaz diye konuştuktan sonra:
«...Ve bağışlasınlar ve suçtan geçsinler. Allah'ın, sizi yargılamasını sevmez misiniz?» [5] âyetini okudu.
(a) İbni Mesûd'dan yaptığı diğer bir rivayette' (şöyle dedi):
Bir adam, sarhoş olduğuna kail olduğu kardeşi oğlunu İbn Mesûd'un huzuruna çıkardı. İbn Mesûd:
«Sallayın, silkin ve ağzını koklayın!» deyince, f'kükladtiar) ve ağzında şarap .kokusu buldular. Emrj üzerine haps edildi. Ayıkınca, getirilmesini istedi. Bu arada-bir sopa da getirtti. Emri üzerine sopanın düğümleri koparıldı.
«Ravi, bundan sonra yukardaki hadiste olduğu gibi devam etti.»
(b) İbn Mesûd'dan gelen 'bir diğer rivayette şöyle anlattı: «İslâmda ilk had cezası, Resûlullah saîlallahü aleyhi ve selleme getirilen hırsızlık yapmış 'birine verildi. Emri üzerine (eli) kesildi. Cezanın İnfazından sonra, Hz. Peygamberce bakıldı, yüzüne sanki kül serpilmişti.
«Allah'ın Resûlü'ne. Bu iş, çok zorunuza gitti gibi!» deyince, Hz. Peygamber:
«Kardeşinizin aleyhinde şeytan-ın yardımcıları olmanız zoruma gitmez mi?» cevabım verdi.
«Bırakamaz mıydık!» dediler. Resûlullah (S.V.):
«Bana getirilmeden önce bu olamaz mıydı...? Şurası bir gerçek ki, kendisine bir had cezası takdim edilen idareciye, onu tasdi'k etmekten başka hiç bir şey gerekmez.»
Dedi'kten sonra:
(t... Bağışlasınlar ve suçtan geçsinler.1 Allah'ın sizi yarlığamasını sevmez misirriz?» âyetini okudu.

311/3 Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«Resûiuilah Sallaliahü aleyhe ve sellemin sağlığında, on dirhem (gümüş) çalındığında el kesilirdi.»
Diğer bir rivayette {şöyle dedi):
«On dirhem caiindıöında ancak [elli kesilirdi.»

312/4 İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Resûiuilah Sallaliahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Had cezalarını, şüpheler karşısında, geri' çeviriniz!»

313/5 İbn Bureyde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi:
Mâiz bin Mâlik Hz. Peygamber'e gelerek:
«— İyi işlerden uzak olan zina yaptı. Cezasını ver!» diye (kendi kendini ihbar etti.)

Hz. Peygamber kabul etmedi.
Mâiz, ikinci defa gelerek sözlerini'tekrar ettk Bir müddet sonra tekrar geldi; yine ayni sözleri söyledi. Dördüncü sefer gelişinde:
«— İyi işlerden uzak olan zina yaptı, cezasını veri» deyince, Resûiuilah (S.A.V.) onun aklî dengesinin bozuk olup olmadığını yakınlarına sordu: Aklı başında bir kimse olduğunu söylediler. O zaman:
Onu götürüp recm ediniz!» emrini verdi.
Götürülüp taşla recmedilmeğe başlandı.
Vurulan taşlarla bir türlü ölmemişti. O zaman taşı 'bol bir yere çekildi ve orada durdu. Onu takiben müslümanlar da geldi, ölünceye kadar taş-la dövdüler.
Bu olay Hz. Peygamber'e ulaştığında,
«— Salıverseydiniz ya!» diye buyurdu.
Suçlu hakkında biri şöyle demişti:
«— Ümid ederiz ki, bu ceza onun hakkında makbul bir tövbe olmuştur!»
'Bu 'sözler Hz. Peygamber'e ulaştığında:
«-— Şüphesiz o öğle bir tevbe etti ki, bir 'gurup insan o tevbeyi paylaşmış olsalar hepsine yetebilirdi!» diye buyurdu.
Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemin bu 'konuşmasını suçlunun adamları haber alınca, yakından ilgilenmeğe başladılar ve Hz. Peygamber'e cesedini ne yapacaklarım sordular.
«— Diğer ölülerinize yaptığınız gibi, kefenleyip namazını kılarak, def-n-ediniz!» buyurdu.
Yakınları o zaman cesedi götürüp namazını kıldılar.
(a)- Diğer bir rivayette Cşöyle) dedi:
Mâiz, bin Mâlik Resûlullah salİallahü aleyhi ve selleme gelerek zina yapmış olduğunu söyledi. Hz. Peygamber geri çevirdi. Tekrar geldi zina yaptığını ikrar etti. Yine geri çevirdi. Bir müddet sonra yine geldi, zina yaptığını söyledi. 'Hz. Peygamber geri çevirdi. Dördüncü gelişinde, Nebî Saİlaİlahü aleyhi ve seüem:
(Bunun aklî dengesinde bir bozukluk vardır» diyebilir misiniz?» diye yakınlarına -sordu.
«— 'Hayır» cevabını verdi-Ier.
Hz.~ Peygamber o zaman:
«—Onu taşla öldürün!» emrini vermesi üzerine, az taşlı bir yere reom için götürdüler.
Vurulan taşlarla bir türlü -ölmeyince, oradan taşı bol bir yere gitmeğe çalıştı. Arkasından 'halik 'onu takip edip orada Ölünceye kadar dövdüler.
Bu durumu Hz. Peygamber'e aynen anlattıklarında:
«— Salıverseydiniz iyi olurdu» buyurdu.
Defnetmek ve namazını ıkılmak için' yakınları Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemden izin istediler. Onlara izin verdi: " ' Ve: .
«— Öyle 'bir tevbe etti iki, bir gurup insan o tevbesini bölüsseler hepsine yeterdi!» diye buyurdu.

(b) Diğer bir rivayette şöyle dedi:
Mâiz bin Mâiik'in recm edilmesini Hz. Peygamber emredince taşı az bir yerde reome başlandı. Bu yüzden bîr türlü ölmedi. O zaman çok taşlı bir yere gitti. Arkasından da halik gitti orada recm ettiler.
Bu durum Resûlullah sallallahü aleyhi ve selleme ulaşınca:
«— Salıverseydiniz iyi olmaz mıydı!» buyurdu.

[c) . Diğer :bir rivayette şöyle dedi:
Mâiz bin Mâlrk recin ile İte I âk olunca, lehinde ve aleyhinde halk konuşmaya başlamıştı. Kimi: ' '
— Mâiz öldü ve kendi kendini de tevbesiz öldürdü!» derken, kimi de:
«— [Hayır) şüphesiz ki o tevbe etmiş olduU diyordu.
Bu sözler, Hz. Peygamber'e ulaşınca:
«— Şurası muhakkak ki o, tevbe etti. Hem öyle bir tevbe ki, öşür tahsildarı o tevbeyj yapmış olsa idi, kabul olunurdu. — Veya şöyle buyurdu —: Bir gurup insan ayni tevbeyi yapmış olsalardı kabui olunurlardı.»

(d) Diğer bir rivayette şöyle anlattı:
Resûluliah (S.A.V.) oturumken Mâiz bin 'Mâlik yanına geldi:
Allah'ın Resulü! Zina yaptım, bana1 ıh a d cezası verin!» diye ikrarda bulundu.
Hz, Peygamber oralı olmadı.
Mâiz dört sefer gelerek ayni sözleri tekrar etti. Her seferinde Resûl-üliah (S.A.V.) onu geri çevirip oralı olmadı.
Dördüncü seferde:
«— Bunun aklından şüpheniz var ms?» diye sordu.
*— Hayır, dediler. Biz bu yönden onu daima aklı başında ve daima iyi şeyler yapar biliriz» cevabını verdiler.
Hz. Peygamber o zaman:
«— Götürüp recmediniz!» emrin-i verdi.
Az taşlı 'bir yere götürdüler. Atılan taşlar kendisine isabet etmeye başlayınca dayanamayıp hüzünlendi ve çok telâşlandı. Oradan ayrılıp süratle uzaklaştı çok taşlı olan Herre'ye varınca taşlanması için orada kaldı. Bundan sonra iri taş parçalan atarak sesi ikesilinceye kadar dövdüler.
Sonra:

E Ey AllahımResulü! dediler. Taşlar Mâiz'e isabet edince, sabırsızlanarak adeta dayanamaz hale geldi.»
Hz. Peygamber, onlara:
«— Kendi haline bıraksaydmız iyi olurdu!» diye buyurdu.
Hal'k arasında bundan sonra Mâiz hakkında zıd yorumlar yapıldı. Bir kısmı:
«— Mâiz öldü, ve kendisini de Öldürdü!» derken, diğerleri.
«— Hayır, o Allah'a öyle bir tevbe ve rücu etti 'kı\ o tevbeyi bir bölük insan yapmış olsaydı hepsine yeterdi!» dediler.

Hz. Peygamber'e:
«— Allanın Resulü! Cesede ne yapacağız diye» sordular.
«— Ölülerinize yaptığınız şeyleri yapınız: Yıkayın, kefenleyin, koku sürün ve namazını kılarak gömün!» cevabını verdi.
(Bu hadis muhtelif şekillerde rivayet olundu.)

314/6 Ebû !-Beyl&mânî'nin şöyle dediği rivayet edildi:
İslâmm ahid ve emânında olan bir gayr-i' müslimin, müslüman katiline Hz. Peygamber ölüm cezası uyguladı; Ve:
«— Yapılan muahedeye herkesten çok ben riayet etmeliyim.» buyurdular.

---

[1] Nefesle çalınan bir musfkî aletidir.
[2] -Kûbe-ftin, tavla, davul, yahut ud mu olduğu ihtilaflıdır.
[3] Uďa benzer telli bir musrkî aletidir.
[4] Feher fki anlama gelir. Bîr cariyenin cima esnasında çıkardığı şehvani sesi, aynı evde bulunan diğer bir cariyenin İşitmesidir. 2 — 3İr kimse iki cariyeden biriyle cima yapmağa başlayıp, yarıda bıraJcarak öbür cariyede devam etmesi ve bitirmesidir.
[5] Nûr sûresi, âyet 22.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- HASTALIK, ÖLÜM VE BENZERLERİYLE İLGİLİ DUALAR VE ZİKİRLER
Ölümü Çok Anmak Müstahabdır
Hastanın Ailesine Ve Yakınlarına Hastadansormanın Müstehablığı Ve Sorulardan Cevab Alma
Hasta Ne Söyler, Yanında Ne Söylenir, Ona Ne Okunur, Hali Nasıl Sorulur
Hastalara Okunacak Şifâ Duaları
Vücut Ağrılarına Karşı Okunacak Şifâ Duaları
Hastaya, Hasta Sahibinin Ve Ona Hizmet Edenin İyilik Tavsiye Etmesi, Zor Ve Zahmetli İşine Katlanıp Sabretmesi
Baş Ağrısı, Ateş Ve Bunlardan Başka Ağrılar İçin Okunacak Dualar
Kızgınlık Olmaksızın, Sabırsızlıkla Telaş Göstermeksizin Hastanın Halini Açıklamasında Ve Bende Ağrı Var, Ateşim Var Yahud Bunlara Benzer Söz Söylemesi Caiz Olduğu Gibi, Kerahet De Yoktur.
İnsanın Başına Gelen Bir Zarar İçin Ölümü İstemek Mekruh İse De, Dinindeki Bir Fitneden Korkunca Onu İstemek Caizdir.
Ölümün Kutsal Yerlerde Olması İçin Duâ Etmenin Müstehaplığı
Hastanın Gönlünü Hoş Tutmak Müstehabdır
Hasta Kimse, Akıbetinden Korkunca, Onun Korkusunu Gidermek Ve Rabbına Karşı Zannını Güzel Yapmak İçin Ona Güzel İş Ve Hallerinin Söylenerek Övülmesi
Hastanın İştahını Sormak
Hastadan Ziyaretçilerin Dua İstemesi
Hastaya İyileştikten Sonra Öğüt Vermek Tevbe Ve Adak Gibi, Allah'a Verdiği Sözde Durmayı Ona Hatırlatmak
Sağlığından Ümidini Kesenin Okuyacağı Dualar
Ölünün Gözü Kapatılınca Okunacak Dualar
Ölü Yanında Okunacak Dualar
Ölü Sahihlerinin Okuyacağı Dualar
Arkadaşının Ölüm Haberini Duyanın Okuyacağı Duâ
İslâm Düşmanı Birisinin Ölüm Haberini Duyanın Okuyacağı Duâ
Ölü Üzerine Feryad Edip Ağlamak Ve Cahiliyet Duası İle Dua Etmek Haramdır
Taziyede Bulunmak (Sabır Dileğinde Bulunmak)
Taziyeyi Umumi Yapmak
Taziye İçin Oturup Beklemek Mekruhtur
En İyi Taziye Sözleri
Müslümanlar İçinde Ortaya Çıkan Bazı Taun (Veba) Hastalıkları
Ölü Sahihlerine Ve Akrabasına Ölümü Bildirmenin Cevazı Ve Haberi Yaymanın Keraheti
Ölü Yıkanırken Ve Kefenlenirken Okunacak Dualar
Cenaze Namazı Ve Duaları
Cenaze İle Yürüyen Kimsenin Okuyacağı Dualar
Cenazeyi Gören Yahud Cenaze İle Karşılaşanların Okuyacağı Dualar
Ölüyü Mezara Koyanın Okuyacağı Dualar
Ölü Gömüldükten Sonra Okunacak Dualar
Gömüldükten Sonra Ölü Üzerine Yapılan Telkin
Ölünün Vasıyyeti:
Belirli Bir İnsanın Kendi Namazını Kıldırmasını Vasıyyeti Yahud Özel Bîr Yerde Ve Özel Birşekilde Gömülmesini İstemesi Veya Buna Benzer Kefen Ve Diğer İşlerden Yapılması Yahud Yapılmaması Gerekenler:
Ölünün Ardından Yapılan Duanın Ölüye Fayda Vermesi
Ölülere Sövmenin Yasaklığı
Mezarları Ziyaret Edenin Okuyacağı Dualar
Bir Mezar Başında Çırpınarak Ağlayanziyaretçiyi Bir Kimsenin, Onu Engellemesi, Sabrı Tavsiye Etmesi Ve Yine Dine Aykırı Şeylerden Alıkoyması.
Zâlimlerin Mezarlarına Ve Helak Edildikleri Yere Uğrayınca Ağlamak, Allah Teâlâ Hazretlerine İhtiyaç Göstermek Ve Bundan Gafil Olmaktan Sakınmak

11- HASTALIK, ÖLÜM VE BENZERLERİYLE İLGİLİ DUALAR VE ZİKİRLER

Ölümü Çok Anmak Müstahabdır

351- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) sahih isnadlarla rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Lezzetleri kökünden yok edeni (ölümü) çok anın."[1]

Hastanın Ailesine Ve Yakınlarına Hastadansormanın Müstehablığı Ve Sorulardan Cevab Alma

352- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre: "Ebû Talib'in oğlu Ali (Radıyallahu Anh), Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in âhirete göç etmesine sebeb olan hastalığında, huzurlarından dışarı çıkınca, insanlar sordular: Ey Hasan'ın babası (Hz. Ali): Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem nasıl sabahladı? Cevab verdi:
- Allah'a hamd ile, iyileşir durumda sabahladı."[2]

Hasta Ne Söyler, Yanında Ne Söylenir, Ona Ne Okunur, Hali Nasıl Sorulur

353- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, yatağına girince, iki avucunu bir araya getirir sonra onlara üfürürdü de avuçlarına şunları okurdu: İhlâs, Muavvizeteyn (Felâk ve Nâs) sûrelerini... Sonra elleriyle bedeninden erişebildiği yerleri meshederdi. Elleriyle başından başlar, yüzünü, vücûdunun ön tarafını sıvardı. Bunu üç kez yapardı. Aişe (Radıyallahu Anha) anlatır:
- Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hastalanınca, kendisine böyle okumamı bana emrederdi."
Buharî'de diğer bir rivayet şöyle:

"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, vefat ettiği hastalığında, Ihlâs, Felâk ve Nâs sûreleri ile kendine üfürürdü. Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) demiştir: (Peygamberin hastalığı) ağırlaşmca, ben bu sûrelerle ona üfü-rürdüm ve elinin bereketi sebebiyle onun eli ile meshederdim (üzerine sı-vardım)."[3]
Başka bir rivayet: "(Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hastalanınca, kendine Muavvizati (İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerini) okurdu ve üf-lerdi." . Bu hadîsin ravilerinden olan Zührî'ye soruldu:
- (Peygamber) nasıl üflerdi? Cevap verdi:
- Ellerine üfîerdi sonra onlarla yüzünü sıvardı.
Ben, derim ki: Daha önce geçen bölümde bunamış (deli) olan kimse üzerine okunan Fatiha ve diğer sûreler, bu bölümde de vardır. (Burada da okunmalıdır.)

Hastalara Okunacak Şifâ Duaları

354- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
"İnsan, kendisinin bir şeyinden şikâyet edince (hastalığını söyleyince) yahut yara yahut bere olunca, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şu parmağı ile şöyle söylerdi. Ravi (hadisi anlatan) Uyeyne oğlu Süfyan, işaret parmağını yere koydu sonra onu kaldırıp şöyle dedi:
"Bismillah! türbetü arzına birîkati ba 'zınâ yüşfâ bihî sakîmunâ biizni rabbinâ."
(Allah'ın adıyla; arzımızın toprağı ve birimizin (insanoğlunun) mayası karışımıyla şifa bulur hastamız, Rabbimizin izniyle...) Bir rivayet de:
"Türbetü arzına ve rîkatü ba'zmâ" şeklindedir. Ben de,
"Birîkati ba'zmâ" sözünün manası, İnsanoğlunun tükürüğü olduğunu alimler söylemiştir,
derim.
îbni Faris demiştir ki; "RÎK" insanların ve diğer hayvanların tükürüğüdür.[4]
355- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu anha) rivayet edildiğine göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, sağ eliyle hastayı sıvayarak Allah'a dua eder ve şöyle derdi:
"Allâhümme rabbennâsi, ezhebi'I-be'se. İşfi, entc'ş-şâfî. Lâşifâeillâ şifâuke şifâen lâ yuğâdiru sekamen.
(Ey insanların Rabbi! Bu hastalığı gider, şifa ver; Sen şifa verensin. Senin şifandan başka bir şifa yoktur; öyle şifa ver ki, hiç bir hastalık bırakmasın.)"
Diğer bir rivayette de, hastaya şunu okurdu:
"îmsehi'l-bâse, rabbennâsi; biyedike'ş-şifâu. Lâ kâşife lehû illâ ente.
(Bu hastaya şifa ver, ey insanların Rabbi! Şifa Senin (kudret) elindedir; Senden başka onu giderecek yoktur.)[5]
356- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, o, Sabit'e (Allah kendisine rahmet etsin) şöyle dedi:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Selîem'in hastaya okuduğunu sana okuyayım mı? Sabit, evet, oku dedi. Enes, şunları okudu:
"Allâhümme rabbennâsi, müzhibe'l-be'si işfı ente'ş-şâfî. Lâ şâfıye illâ ente şifâen lâ yuğâdiru sekamen.
(Ey insanların Rabbi, hastalıkların gidericisi olan Allah'ım! Şifa ver, şifa veren Sensin. Senden başka şifa veren yoktur; öyle şifa ver ki, hiç bir hastalık bırakmasın."[6]

Vücut Ağrılarına Karşı Okunacak Şifâ Duaları

357- Osman b. Ebi'l-Asî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, kendisi vücûdunda duyduğu bir ağrıdan Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyette bulundu. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ona şöyle buyurdu:
"Elini, vücudundan ağrıyan yere koy ve şöyle de:
"Bismillah" (üç defa), yedi defa da:
"Eûzü büzzetülâhi ve kudretihi min şerri ma ecidü ve uhâziru" söyle. (Allah'ın adıyla, korktuğum ve duyduğum şeyin kötülüğünden Allah'ın izzet ve kudretine sığımrım."[7]
358- Sa'd ibnİ Ebi Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hastalığımda beni ziyarete gelip buyurdu:
"AMhümmeşfi sa'den, Allâhümmeşfi sa'den. Allâhümmeşfi sa'den." (Allah'ım Sa'd'a şifa ver, Allah'ım Sa'd'a şifa ver, Allah'ım Sa'd'a şifa ver.)"[8]
359- Sahih bir isnadla İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir. O da, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlattı:
"Kim, henüz eceli gelmemiş bir hastayı ziyaret eder de, yedi defa şunları söylerse, Allah Sübhânehu ve Teâlâ Hazretleri o hastayı afiyete kavuşturur:
"Es'elüllâhe'l-azîme rabbe'î-arşi'l-azîmi en yeşfîyeke." (Büyük Arş'ın Rabbi olan büyük Allah'dan dilerim ki» sana şifa versin.. .)"[9]
360- Abdullah ibni Amr ibni'l-As'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Bir hastayı ziyarete gelen adam şöyle desin:
"Allâhümmeşfi abdeke yenke'leke adüvven ev yemşî leke ilâ salâtin" (Allah'ım, Senin yolunda düşmanla savaşan yahud Senin nzân için cenaze namazına giden kuluna şifa ver)"[10]
361- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Hastalıktan şikâyet ediyordum da, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana uğradı. Ben şöyle dua ediyordum: Allah'ım! Eğer ecelim gelmişse, bana merhamet et ve eğer sonraya kalmışsa, beni (hastalıktan) kaldır. Eğer bu bir belâ ise, bana sabır ver. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sordu: "Nasıl söyledin?" Hazreti Ali, söylediklerini Peygambere tekrarladı. Peygamber de ayağı ile ona dokundu ve şöyle buyurdu: "(Allahümme âfihi) yahud (ravi Şübe'nin şübhesi olarak) (Al-lahümme'şfihi) (Allahım, buna afiyet ver yahud buna şifa ver)" Hazreti Ali der ki, artık bundan sonra ağrımdan şikâyet etmedim.[11]
362- Ebû Saîd El-Hudrî ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, her ikisi Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğine şahid oldular:
"Kim,

'Lâ ilahe illâllâhu vallâhu ekber" derse, Rabbi onu doğrulayıp:
"La ilahe illa ene ve ene ek beru buyurur.
"Lâ ilahe illâllâhu vahdehû lâ şerike lehu" deyince, Allah:
"Lâ ilahe illa ene vahdî lâ şerike lî"
(Benden başka tlâh yoktur, yalnız ben varım, ortağım yoktur) buyurur.
"Lâ ilahe illâllâhu lehu'i-mülkü ve lehü'l-hamdü" deyince, Allah:
"Lâ ilahe itfa ene lî e'l-mülkü veliye'l-hamdü." (Benden başka ilâh yoktur, mülk de benimdir, hamd de banadır) buyurur.
"Lâ ilahe illâllâhu ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" deyince, Allah:
"Lâ ilahe ene veiâ Aavİe velâ kuvvete illâ bî."
(Benden başka ilâh yoktur, kudret ve kuvvetancak benimledir) buyurur."
Yine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyururdu:
"Kim bunları hastalandığında söyler de, sonra ölürse, ateşin acısını tadmaz."[12]
363- Ebû Saîd El-Hudrf den (Radıyallahu Anh) sahîh isnadlarla rivayet edildiğine göre: "Cibril, Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'e gelip dedi ki:
- Ey Muhammed (A.S.), şikâyetin var mı (hasta mısın)? Peygamber:
- Evet, dedi. Cibril, şunları söyledi:
"Bismillah! erkîke, min külli şey'in yü'zîke, min şerri külli nefsin ev aynin hâsidin. Aîlâhu yeşfîke, bismillâhi erkîke.
(Allah'ın adıyla, sana eziyet veren her şeyden, her canlının şerrinden yahud herhasedçinm gözünden seni Allah'a sığındırırım. Allah sana şifa verir. Allah'ın adayla seni Allah'a sığındırırım."[13]
364- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hasta olan bir A'rabiyi ziyaret için yanına vardı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hasta ziyaretine gittiği zaman söylediği şu sözü ona da söyledi: "Lâ be'se tahûrun inşâellâh" (Üzüntü yok, İnşaallah günahları temizlemeye sebeb olur)"[14]
365- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "Resûlül-lah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hasta olan bir A'rabiyi ziyaret için yanına vardı. O, sıtmalı idi. Peygamber buyurdu:
"Keffâretün ve tahûrun" (Hastalığın) günahları örter ve temizler."
366- Ebû Ümâme'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurdu: "Sizden birinizin, elini hastanın alnına yahud eli üzerine koyup da, nasıı olduğunu sorması, hasta ziyaretinin tamamındandır." Bu ifade, Tirmizî'nindir. İbni Sünnî'nin rivayeti ise şöyle: "Elini hastanın üzerine koyup da: Nasıl sabahladın yahud nasıl akşamladın? diye sorman, hasta ziyaretinin ta-marmndandır."[15]
367- Selman'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Ben hasta iken, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni ziyaret etti. Bana: Ey Selman! Allah senin hastalığına şifa versin, günahını bağışlasın ve ecelinin müddetince dinine ve bedenine afiyet versin, buyurdu."[16]
368- Osman Ibni Affan'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Hasta olmuştum da, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni Allah'a sığındırırdı (Allah seni hastalıktan korusun, derdi). Bir gün beni sığındırıp şöyle dedi:
"Bismillâhirrahmânirrahîm, üîzüke billahi'l-ehadi's-samedi ellezîlem yelid ve lem yûîed ve lem yekûn Jehû küfüven ehadün min şerri mâ tecidü.
(Bismillâhirrahmânirrahîm, duyduğun hastalığın şerrinden, doğmayan, doğrulmayan, kendisine hiç bir şey denk olmayan, her şey kendisine muhtaç olan eşsiz bir Allah'a seni sığındırırım). Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem gitmek için ayağa kalkınca buyurdu: Sen bu sözlerle Allah'a sığın. Siz bu sözlerin benzeri ile Allah'a sığınmadınız."[17]

Hastaya, Hasta Sahibinin Ve Ona Hizmet Edenin İyilik Tavsiye Etmesi, Zor Ve Zahmetli İşine Katlanıp Sabretmesi

(Kısas yahud dayak yahud bunlardan başka sebeblerle ölümü yaklaşana da aynı tavsiye yapılır.)
369- îmran ibni Husayn'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Cüheyne kabilesinden bir kadın zinadan hamile olduğu halde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip şöyle dedi: Ya Rasûlallah! Ben zina cezasına düştüm, cezasını bana uygula. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, kadının velisini huzuruna çağırıp ona buyurdu: "Ona iyi muamele et. Doğurunca onu getir. Adam da emri yerine getirdi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kadın için ceza uygulanmasını emretti de, (üzeri açılmasın diye) elbiseleri üzerine bağlandı sonra recmedilerek emir yerine getirildi. Sonra cenaze namazı kılındı."[18]

Baş Ağrısı, Ateş Ve Bunlardan Başka Ağrılar İçin Okunacak Dualar

370- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûhıllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bütün ağrılardan ve ateşli hastalıktan dolayı şöyle demeyi kendilerine öğretirdi:
"Bismiîlâhi'l-kebîri, neûzü biMhi'l-azîmi min şerri ırkın ne'aarin ve min şerri harrin-nâri.
(Büyük Allah'ın adıyla, fışkıran damarın kötülüğünden ve ateşin hararetinin şerrinden yüce Allah'a sığınırız)"[19]
Bir de, insanın kendi üzerine Fatiha'yı, thlâs sûresini, Muavvizeteyni okuması ve ellerine üfürmesi uygundur; nitekim açıklaması geçmişti. Ayrıca musîbet duasını daha önce söylediğimiz gibi okumalıdır.

Kızgınlık Olmaksızın, Sabırsızlıkla Telaş Göstermeksizin Hastanın Halini Açıklamasında Ve Bende Ağrı Var, Ateşim Var Yahud Bunlara Benzer Söz Söylemesi Caiz Olduğu Gibi, Kerahet De Yoktur.

371- Abdullah ibni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ateşli bir hastalığa tutulmuş iken, yanına vardım. Ona elimle dokunup dedim ki: Sen de şiddetli bir şekilde ateşlenir misin? Buyurdular:
- Evet, sizden iki erkek ateşlendiği gibi (ateşlenirim)."[20]
372- Sa'd İbni Ebi Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Bende olan şiddetli ağrıdan dolayı Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni ziyarete geldi. Ben dedim ki: Gördüğün hal başıma geldi. Ben, mal sahibiyim; fakat bir kızımdan başka mirasçım yoktur." Sonra hadisin devamını anlattı ravi…[21]
373- Kasım ibni Muhammed'den rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır: Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha): "Vay başım!., dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de: Daha doğrusu, vay benim başım! buyurdu." Sonra ravi hadisin tamamını anlattı. (Bu hadis, bu lâfızla Mürseldir).[22]

İnsanın Başına Gelen Bir Zarar İçin Ölümü İstemek Mekruh İse De, Dinindeki Bir Fitneden Korkunca Onu İstemek Caizdir.

374- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Hiç biriniz, kendisine isabet eden bir zarardan dolayı asla ölümü istemesin. Eğer çaresiz bir şey yapacaksa şöyle desin: Yaşamak benim için hayırlı ise bana sağlık ver. Ölüm benim için hayırlı ise, beni öldür." Arkadaşlarımızdan ve diğer alimlerden bir kısmı demiştir ki, eğer bir zarar veya musibetten dolayı ölüm isteniyorsa, bu mekruhtur. Fakat zamanın bozukluğundan dolayı dine gelecek noksanlıktan korkarak ölüm istenirse, bunda kerahet yoktur.[23]

Ölümün Kutsal Yerlerde Olması İçin Duâ Etmenin Müstehaplığı

375- Mü'minlerin annesi olan Hazreti Ömer'in kızı Hazreti Hafsa'-dan (Allah her ikisinden razı olsun) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Ömer (Radıyallahu anh) şöyle dua etti: Allah'ım! Senin yolunda şehidol-makla beni rızıklandır ve ölümümü de, Senin Peygamberinin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beldesinde yap. Ben (babama) sordum: Bu nasıl olur? Bana cevaben: Allah dileyince onu bana verir, buyurdu.[24]

Hastanın Gönlünü Hoş Tutmak Müstehabdır

376- Ebu Saîd EI-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) zayıf bir isnadla rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Bir hastanın yanına vardığınız zaman, eceli hakkında güven verin (onu hoş tutup ona yaşama ümidi verin). Çünkü sizin bu tutumunuz, hiç bir şeyi geri çevirmez; fakat onun gönlünü hoş kılar. "[25]
HASTAYA NE SÖYLENİR, bölümünde îbni Abbas'dan rivayet edilen hadîs, bu hadîsin manasını kapsar. O da: "Zararı yok, günahlar temizleyicidir, inşaallah" mealinde geçen hadisi şeriftir.

Hasta Kimse, Akıbetinden Korkunca, Onun Korkusunu Gidermek Ve Rabbına Karşı Zannını Güzel Yapmak İçin Ona Güzel İş Ve Hallerinin Söylenerek Övülmesi

377- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Hazreti Ömer sû'i kasde uğrayıp yaralanınca, kendisi ondan korkuyu gidermeğe çalışarak ona şöyle demişti:
Ey mü'minlerin emiri! Bütün bunlar (Allah'a hesab verme korkusu yerinde) değil. Gerçekten sen, Allah'ın Resulüne (S.A.V) arkadaşlık ettin; ve onunla arkadaşlığı güzel yaptın. Sonra Peygamber senden razı olarak ayrıldı. Sonra Ebû Bekir'e arkadaşlık ettin ve onunla arkadaşlığı güzel yaptın. Sonra o, senden razı olarak ayrıldı. Sonra müslümanlarla arkadaşlık ettin ve onlarla arkadaşlığı güzel yaptın. Eğer sen onlardan (ölür de) ayrıhrsan, muhakkak onlar senden razı olarak onlardan ayrılırsın.
Böylece ravi hadisin tamamım anlattı. Hazreti Ömer (Radıyallahu anh) da, İbni Abbas'm şu sözlerine cevaben: Bu anlattığın hal, yüce Allah tarafındandır.[26]
378- İbni Şümâse'den rivayet ettiğimize göre şöyle anlatmıştır: Amr ibni'1-Âs, ölümüne yakın bir zamanda devamlı ağlarken biz onun yanında bulunduk. Başını duvara doğru çevirmişti. Oğlu şöyle demeğe başladı: Babacığım, Resülüllah Sallallahu Aleyli ve Sellem sana şöyle müjde vermedi mi? Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem seni şu şekilde müjdelemedi mi? Bunun üzerine babası yüzünü çevirip şöyle dedi: Bizim en faziletli saydığımız şey "Lâ İlahe İllallah ve enne Muhammeden Resülüllah (Allah'dan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resulüdür) sözünden ibarettir ve buna şahidlik etmektir. Sonra ravi hadisin tamamını anlattı.[27]
379- Kasım ibni Muhammed ibni Ebi Bekir (Radıyallahu Anhüm)den rivayet edildiğine göre, Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) hastalandı. îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) gelip dedi ki: Ey mü'minlerin annesi! Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile Ebu Bekir'in (Radıyallahu Anh) yanlarına (en şerefli yere) varıyorsun.
Bunu, yine Buharı, İbni Ebî Müleyke'nin rivayetinden şöyle anlatmıştır: Hazreti Aişe Ölüm döşeğinde iken, İbni Abbas onun ziyaretine girmek için izin istemesi üzerine, Hazreti Aişe buyurdu: Korkarım ki, gelir de beni över. Hazreti Aişe'ye: O, müslümanların ileri gelenlerinden Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in amcazadesidir, denildi. Hazreti Aişe: Ona izin verin gelsin, dedi. İbni Abbas (yanma varınca) sordu:
- Kendini nasıl buluyorsun? Cevab verdi:
- Eğer müttakî isem, hayır üzereyim. İbni Abbas:
- İnşaallah hayır üzeresin: Sen Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zevcesisin ve senden başka bakire ile deevlenmemiştir ve (uğradığın iftiradan dolayı) Allah'dan beraatın nazil olmuştur, dedi.[28]

Hastanın İştahını Sormak

380- Enes'den (Radıyallahu Anh) zayıf bir isnadla rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hasta olan bir adamı ziyaret için yanına vardı da ona sordu: Bir şey yemek ister misin, arzu eder misin? Adam, evet, dedi. Peygamber de ona verilmesini istedi."[29]
381- Ukbe ibni Âmır'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Hastalarınızı yemeğe zorlamayınız; çünkü Allah, onları yedirir ve içirir."[30]

Hastadan Ziyaretçilerin Dua İstemesi

382- Sahih yahud hasen bir isnadla Meymun ibni Mihran'dan, sonra Ömer îbni Hattab'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, (ilk ravi Hazreti Ömer) demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Bir hastayı ziyarete vardığın zaman, sana dua etmesini ondan iste; çünkü onun duası, meleklerin duası gibidir."[31]

Hastaya İyileştikten Sonra Öğüt Vermek Tevbe Ve Adak Gibi, Allah'a Verdiği Sözde Durmayı Ona Hatırlatmak

Nitekim Cenab-ı Hak buyuruyor: "Verilen sözü yerine getirin, çünkü sözünden cayan sorumludur."[32]
Yine buyurmuştur: "Sözleştikleri zaman sözlerinde sadık kalanların... işleri hayırlıdır. "[33] Bu husustaki ayetler çoktur ve herkesçe bilinmektedir.
383- Havvât ibni Cübeyr'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben hastalanmıştım da, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni ziyarete gelip buyurdu: "Ey Havvât! Sıhhatin iyileşti. Ben de: Senin bedenin de, ya Resûlallah!... dedim. Bana buyurdu: Allah'a verdiğin sözü yerine getir. Ben: Aziz ve Yüce Allah'a bir şey adamadım, dedim. O, hayır dedi: Allah Teâlâ, hastalanan her mü'min kula muhakkak bir hayır verir, (ona kusurlarını gösterip tevbe yollarını açar, adaklar yaptırır). O halde Allah'a verdiğin sözü yerine getir."[34]

Sağlığından Ümidini Kesenin Okuyacağı Dualar

384- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ölüm halinde idi ve yanında, içinde su bulunan bir kab vardı, elini kaba koyuyor sonra yüzünü su ile siliyordu. Sonra şöyle buyuruyordu:
"Allâhümme e'innî aîâ ğamarâti'l-mevti ve sekerâti'I-mevti."
(Allah'ım! Ölümün şiddetine ve ölümün dehşetine karşı bana yardım et.)[35]
385- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana yaslanmış bir halde iken şöyle buyurduğunu işittim:
"Allâhümmeğfir lî verhamnî ve elhıknî birrefîkıl-a'lâ.." (Allah'ım! Bana mağfiret et, bana rahmet et ve beni en yüce dosta kavuştur."[36]
Ölüm döşeğinde, çok Kur'an okumak ve zikir yapmak müstahabdır. Sabırsızlık tepkisi göstermek, huysuzluk yapmak, sövmek, münakaşa yapmak ve din işi olmayan işler üzerinde çekişmek mekruhtur.
Yine hastanın hem kalbi, hem de dili ile Allah'a şükretmesi, yaşadığı anların dünya vakitlerinin sonu olduğunu düşünüp son zamanını hayırla tamamlamaya gayret etmesi, ödünç veya emanet aldığı şeyleri geri vermesi, hak sahîbleriyle, zevcesiyle, ebeveyni ile, çocuklarıyla, hizmetçile-riyle, komşularıyla, arkadaşlarıyla ve iş birliği yaptığı kimselerle, ilgi kurduğu zatlarla da helallaşması müstahabdır.
Eğer çocuklarının dedesi yoksa, çocuklarının işleri için velayete yetkili birine vasıyyette bulunmak uygundur. Hemen yapamayacağı işler İçin de vasıyyette bulunmalıdır: Borçları ödemek gibi...
Bir de, Allah'ın kendisine merhamet edeceği güzel bir inanç taşıması, Allah'ın yaratıkları arasında hakir bir kul olduğunu unutmaması, Allah'ın kendisine azâb etmekten müstağni olduğunu ve onun İbâdetine muhtaç olmadığını bilmesi, Allah'ın kulu olduğunu, yalnız Allah'dan af, ihsan, bağış istenebileceğini hatınnda tutması uygundur.
Kur'ân-ı Kerim'den müjde ayetlerini seçerek tatlı sesle okuması yahud başkasının okuyup onun dinlemesi mü stahab olduğu gibi, müjde veren hadis-i şerifleri, iyi kimselerin hikâyelerini ve ölüm zamanındaki hallerini okuması da müstahabdır.
Hayırlarını çoğaltmalı, namazlara devam etmeli, din bakımından uygun olmayan işleri terk etmeli, güç işlere sabretmeli, din işlerinde gevşeklik göstermemelidir; çünkü en çirkin şey, ahiretin tarlasından ibaret olan dünyadan kalan son vaktini, kendisine vacib yahud gerekli olan işlerde aşırılıkla geçirmektir.
Şu anlatılan hususlardan, kendisini alıkoyacak kimsenin sözünü kabul etmemek uygundur; çünkü bu gibilerle imtihan olunur. Böyle hareket eden, ya cahil arkadaştır yahud gizli bir düşmandır. Bunun sözünü kabul etmemelidir. Ömrünü en mükemmel hallerle tamamlamaya gayret göstermelidir.
Ailesine ve arkadaşlarına, hastalığı zamanında kendisine karşı sabırlı olmalarını, hareketlerine tahammül etmelerini tavsiye etmeli ve aynı zamanda ölümünden sonra sabır gösterip ağlamamalarını da onlara öğüt vermelidir. Onlara demelidir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'-den şu sahîh hadis varid olmuştur." "Ölü, üzerine ailesi tarafından yapılan ağlamaktan dolayı azab çeker." Bunun için, dostlarım, azabıma se-beb vermekten sakının. Ayrıca geriye bıraktığı çocuk ve yakınlarına yumuşak muamelede bulunulmasını tavsiye etmeli, dostlarına da yakınlarının iyi davranmasını yakınlarına öğütlemelidir. Yine Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu sahih hadislerini onlara öğretmelidir: "İyiliklerin en iyisi, baba dostlarının ehline ilgi gösterip iyilik yapmaktır."
Yine Sahîh olarak varid olmuştur: "Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Hazreti Hatice (Radıyallahu Anha) vefat ettikten sonra, onun dostlarına ikram ederdi."
Bir de, cenazelerde bid'at haline gelen adetlerden sakınmalarını önemle tavsiye etmeli ve onlardan sağlam söz almalıdır. Öldükten sonra, arkasından dua etmelerini ve zaman boyunca kendisini unutmamalarını istemelidir. Zaman zaman ziyaretçilerine: Bende ne zaman bir kusur görürseniz, beni iyilikle uyarınız ve bu hususta bana öğüt veriniz. Çünkü ben, gaflet, tenbellik ve ihmalkârlıkla karşı karşıyayım. Bir kusur işlediğim zaman bana neş'e verin ve bana bu dehşetli uzun yolculuğumda yardım edin.
Bu bölümle ilgili olarak anlattıklarımın delilleri, bilinen meşhur şeylerdir. Bunlar ayrıca bir yekûn tutarlar.
İnsana can çekişme hali gelince:
"Lâ ilahe illallah"
Sözünü çoğaltmalı ki, bu, son sözü olsun.
386- Muaz ibni Cebel'den (Radıyallahu Anh) meşhur hadîs olarak rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kimin son sözü:
"Lâ ilahe illallah"
(Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur) cümlesi olursa, Cennet'e girer."[37]
387- Ebu Said El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle

buyurdu: "(Ölüm döşeğinde olan) ölülerinize
"Lâ ilahe illallah" sözünü telkîn ediniz."[38]
Alimler demiştir ki, eğer hasta "Lâ ilahe illallah" demezse, yanında bulunan kimse ona bu tevhid sözünü telkîn etsin. Ancak onu daraltıp sözü reddetmemesi için, yumuşak şekilde telkîn yapmalıdır. Ölüm döşeğinde olan hastaya bir defa tevhid kelimesi telkîn edilince, ona, başka bir söz araya girmeden telkîn tekrarlanmaz (ona: Lâ ilahe illallah, söyle diye ısrarda bulunulmaz.)
Telkîn edilen sözün hasta tarafından istekle benimsenmesine yardım olması için, telkîn yapan kimsenin emin bir şahıs olması müstehabdır.
Alimlerimizden olan bir gurup şöyle demiştir: Biz şu sözü söyleyerek telkîn yaparız:
"Lâ ilahe illallah muhammedün resûlüttâh"
Fakat çoğunluk bunu kısaltarak
"Lâ ilahe illâllah"
Sözü ile yetinmiştir. Ben "Mühezzeb" şerhinin cenazeler bölümünde, bu konuyu delilleriyle beraber uzun boylu anlattım.

Ölünün Gözü Kapatılınca Okunacak Dualar

388- Ümmü Seleme'den (Müminlerin annesi Hind'den Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır:
"Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Ebû Seleme'nin yanına girdi (ki, o son nefeslerini vererek) gözünü dikmişti. Peygamber onu kapadı ve sonra buyurdu: Can alındığı zaman, göz onu takip eder. Sonra onun ailesinden bazı kimseler feryad edip ağlaştılar. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: "Kendinize hayırdan başka bir şeyle duâ etmeyiniz (bağırıp çağırmanız aleyhinizedir); çünkü melekler sizin söylediklerinize âmin derler (böylece iyi olmayan sözlerinize âmin derler de, aleyhinize duâ etmiş olursunuz). Sonra buyurdu:
- Allah'ım! Ebu Seleme'ye mağfiret et; onun derecesini, hidayete eren-lerinkine yükselt. Gelecek nesillerde onun yerine geçecek salih kimseler ver. Ey âlemlerin Rabbı! Bize ve ona mağfiret buyur. Onu, kabrinde genişliğe kavuştur ve onu orada nurlandır."[39]
389- Büyük Tabi'i Bekir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ölünün gözünü kapadığın zaman şöyle söyle:
"Bismillâhi ve alâ milleti resûtillâhi"
(Allah'ın adıyla, Allah'ın Resulünün dini üzere (bulunasın)...) Cenazeyi taşıdığın zaman, Bismillah, de sonra onu taşıdığın süre teşbih yap (Sübhânellah), söyle."[40]

Ölü Yanında Okunacak Dualar

390- Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Hasta yahud ölü yanında bulunduğunuz zaman, hayır söyleyin (hem ona, hem de kendinize iyilik isteyiniz); çünkü melekler, sizin söylediklerinize âmîn derler, istediğinizin olması için AUah'dan kabul dileğinde bulunurlar.)"
Ümmü Seleme (R.A) devamla demiştir: (Kocam) Ebû Seleme ölünce, ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gittim de, dedim ki:
— Ya Resûlallah, Ebû Seleme vefat etti. Bana buyurdular:
— Sen şöyle söyle:
"Allâhiimme'ğfir lî ve lehû ve a'kıbnî minhu ukbâ haseneten" (Allah'ım, bana ve ona mağfiret et ve hana ondan daha hayırlısını ver.)
Ben de bunu söyledim de, Allah bana, ondan daha hayırlısı olan Muham-med Sallallahu Aleyhi ve Selîem'i (koca olarak) verdi.[41]
391- Sahabî olan Ma'kal ibni Yesar'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem şöyle buyurdu.
"Ölüleriniz üzerine Yâsîn (sûresini) okuyunuz."[42]
Ben derim ki, bunun isnadı zayıftır; isnadlarmda hali bilinmeyen kimseler vardır. Fakat Ebû Davud bunu zayıf saymamıştır. Ebû Davud'un oğlu Mücalid'den, o da Şâ'bî'yden rivayet ederek şöyle demiştir:
Ensar (Medîne'li ashab), ölü yanında bulundukları zaman (henüz can vermemişken yahud ölüp de gasledilmişse), Bakare Sûresini okurlardı. Mü-cahid, zayıf bir ravidir.

Ölü Sahihlerinin Okuyacağı Dualar

392- Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: Hangi kula bir musibet gelir de, şunları söylerse, muhakkak ki Allah Teâlâ ona musibeti sebebiyle sevab verir ve onun yerine kendisine ondan daha hayırlısını ihsan buyurur. "Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) demiştir: (Zevcim) Ebû Seleme vefat edince, Resûlüllah bana emrettiği şekilde söyledim de, Allah Tealâ bana ondan daha hayırlısı olan Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i verdi:
"înnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Allâhümme'cürnî fî musibeti ve-hlif li hayren minhâ."
(Biz Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz. Allah'ım, musibetimde bana sevab ver ve ondan daha hayırlısını bana ihsan et.)"[43]
393- Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seliem şöyle buyurdu:
"Sizden birinize, bir musibet (ölüm) gelince, şöyle desin:
"İnnâ lillâhi ve innâ üeyhi râciûn. Atiâhümme indeke ahtesibü musî betî fe'cürnî fîhâ ve ebdilnî bina hayran minhâ."
(Biz, Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz. Allah'ım! Musibetimin sevabını Senin katından istiyorum; ondan dolayı bana mükâfat ver ve ondan ötürü, bana ondan daha hayırlısını ver.)"[44]
394- Ebû Musa EI-Eş'arf den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kulun çocuğu öldüğü zaman, Allah Teâlâ, meleklerine sorar: kulumun çocuğunu (canını) aldınızmı? Melekler:
— Evet, derler. Allah:
— Onun kalbinin meyvasını aldınız? buyurur. Onlar:
— Evet, derler. Allah sorar:
— Kulum ne söyledi? Onlar derler ki:
— Kulun Sana hamd etti ve istirca' yaptı (İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râci-ûn, dedi). Allah Tealâ buyurur:

— O kuluma Cennette bir ev yapın ve ona Hamd evi adım verin,"[45]
395- Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bu hadîsi şerif, geçen hadîsin manasını ifade eder. ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur: "Allah Tealâ şöyle buyurur: Hangi mü'min kulumun dünya ehlinden sevgilisini alırım da, sonra onun için sevab isterse, katımda onun mükâfatı cennetten başkası değildir."[46]

Arkadaşının Ölüm Haberini Duyanın Okuyacağı Duâ

396- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Ölüm bir korkudur (sabır işidir). Sizden birinize, arkadaşının ölüm haberi gelince, şöyle desin)
"înnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn ve innâ ilâ rabbinâ lemunkalibûn."
(Biz Allah'ın kullarıyız ve O'na varacağız ve Rabbîmize döneceğiz. Allah'ım! Onu senin katında iyi kimseler arasında yaz ve onun kitabını en yükseklerdekiler arasında yap. Geride kalan ailesi içinde onun yerine geçecek kimse ver. (musibetine katlanma) sevabından bizi mahrum etme ve ondan sonra bizi fitneye düşürme.)"[47]

İslâm Düşmanı Birisinin Ölüm Haberini Duyanın Okuyacağı Duâ

397- îbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
"ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna varıp dedim ki: Ey Allah'ın Resulü! Azız ve Yüce olan Allah, Ebû Cehil'i öldürdü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Elhamdüllâlillezî nasara abdehû ve eazze dinehû."
(Kuluna Peygamberine) yardım eden ve dînini yücelten Allah'a hamd olsun.)[48]

Ölü Üzerine Feryad Edip Ağlamak Ve Cahiliyet Duası İle Dua Etmek Haramdır

Musibet (Ölüm) zamanında, islâmla bağdaşmayan (islâmdan önceki âdetler üzere baş-saç yolarak, elbise yırtarak, bağırıp çağırarak) dualarda bulunmanın haram olduğu üzerinde alimler ittifak etmişlerdir.
398- Abdullah ibni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"(Ölünün arkasından) yanakları tokatlayan, yakalan yırtan ve (islâmdan önceki) cahiliyet duâsıyla duâ eden bizden değildir."
Müslim'in rivayetinde: "Yanakları tokatlayan yahud cahiliyet duâsıyla dua eden yahud yakaları yırtan bizden (bizim yolumuzda gidenlerden) değildir." şeklindedir.[49]
399- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ResûlüUah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, "ölü arkasından feryat edip çağıran kadından, saç yolandan ve elbise yırtandan kendini berî kılmıştır. "[50]
Bütün bunlar, alimlerin görüş birliği ile haramdır. Yine saçları dağıtmak, yanaklara vurmak, yüzü tırmalamak, ah vah deyip felâket dualarında bulunmak da haramdır.
400- Ümmü Atiyye'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ölü arkasında feryad ederek ağlamayacağımıza dair bizden söz aldı."[51]
401- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resüîüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "İnsanlarda iki şey vardır ki, onları bu iki şey küfre kadar götürür (yahud onlar, kâfirlerin âdetlerindendir). Onlardan biri, nesebe (insanların şeref ve namuslarına) dil uzatmak, diğeri de, ölü arkasında feryad ederek ağlamaktır. "[52]
402- Ebû Saîd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ölü arkasından feryad ederek ağlayan kadına ve dinleyiciye lanet etmiştir."[53]
Bilinmelidir ki, ölü arkasından ağlama (niyahet), sesi yükselterek ölünün iyiliklerini sayma halidir. Bir de, ağlayarak onun iyiliklerini saymaktır, denmiştir.
Bizim (Şafi'î) alimlerimiz demişlerdir ki, ağlamada aşırı derecede sesi yükseltmek haramdır (Hanefî'lerde tahrimen mekruhtur.) Ancak feryad etmeyerek ve iyiliklerini saymayarak ölü üzerine ağlamak haram değildir.
403- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, "Resûiüllah Sallallahu Aleyhi ve sellem (hasta olan) Sa'd İbni Ubâde'yi ziyaret etti. Beraberinde Abdurrahman ibni Avf, Sa'd ibni Ebî Vakkas ve Abdullah ibni Mes'ud vardı. Resûiüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ağladı. însanlar, Resûiüllah Sallalahu Aleyhi ve Sellem'in ağlayışını görünce, onlar da ağladılar. Bunun üzerine buyurdu:
- Dinleyiniz! Allah, gözün yaşarmasıyla ve kalbin üzülmesiyle azab etmez; fakat sununla (diline işaret etti) azab eder yahud merhamet eder, (Dil iyi söylerse, sevab alır, kötü söylerse azab çeker)"[54]
404- Üsâme ibni Zeyd'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre:
"Resûiüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kızının (Zeyneb'in) oğlu ölüm halinde iken, çocuk Peygamberin huzuruna kaldırıldı. Resûiüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in gözlerinden yaş aktı. Bunun üzerine Sa'd, Peygambere sordu: Bu (ağlayışın) nedir, ey Allah'ın Resulü? Buyurdular: Bu bir acımadır ki, Allah onu, kullarının kalbine koydu. Allah da, kulları içinde merhametli olanlara rahmet eder."[55]
405- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet ediliyor ki: "Resûiüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, oğlu İbrahim'in ölümüne yakın bir zamanda yanına vardı da, Peygamber Sallalllahu Aleyhi ve Sellem'in gözleri yaşarmaya başladı. Bunun üzerine, Abdurrahman ibni Avf dedi ki: Sen de mi, ya Resûlallah (ağlıyorsun)? Buyurdular:
Ey Avf'ın olu (Abdurrahman)! Ağlamak, merhamet gereğidir. Sonra arkasından bir söz söyledi (veya ikinci kez gözleri yaş akıttı) da şöyle buyurdu:
Göz yaşarır, kalb da üzüntü duyar. Biz ancak Rabbımızı razı kılacak şeyi söyleriz. Ey İbrahim, biz de senin ayrılmanla üzüntülüyüz."[56]
Anlattığım şekilde hadîsler çoktur ve meşhurdur.
Sahîh olan hadîslere gelince: "Ölü kendi ailesinin ağlamasından dolayı azab görür, "hadîsi şerifi, mutlak olarak zahirî manasında değildir, te'vil olunur. Bunun te'vilinde alimler birbirinden ayrı hükümler vermişlerdir. Allah bilir, bunların en uygunu şudur: Eğer ölü, ailesine ağlamaları için vasiyet etmiş veya başka bir şekilde sebebiyet vermişse, o zaman azab çekmeye hak kazanır. Ben bütün bunları yahud bunların çoğunu "Mühezzeb" adlı kitabın cenazeler bölümünde anlattım. En doğrusunu Allah bilir.
Alimlerimiz demişlerdir ki, ölümden önce ve sonra ağlamak caizdir. Fakat şu sahîh hadîs-i şerifin delaletiyle, ölümden önce ağlamak

daha iyidir: "Ağlamak gerekirse, asla ağlayıcı (kiralık kadın) ağlamasın. Allah kendisine rahmet etsin, İmam Şafiî ve arkadaşları, öldükten sonra ağlamanın tenzihen mekruh olduğuna hükmetmişlerdir, haram olmaz demişlerdir. Yukardaki hadîsi de, kerahete hamletmişlerdir.

Taziyede Bulunmak (Sabır Dileğinde Bulunmak)

406- Abdullah ibni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallalluhu Aleyhi ve Selİem buyurdu: "Kim, bir musî-bete düşeni taziyede bulunursa, onun (sabır) mükâfatını alır."[57]
407- Ebû Berze'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Çocuğunu kaybedene kim taziyede bulunursa, ona cennette bir hırka giydirilir."[58]
408- Abdullah ibni Amr ibni'l-Â's'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilen uzun hadîste şu kısım vardır: Peygamber Salİlallahu Aleyhi ve Sellem Hazreti Fâtımâ'ya buyurdu:
"Ey Fâtıma, seni evinden çıkaran nedir? Fatıma cevab verdi: Bu ölünün ailesine geldim de, ölülerine rahmet dileğinde yahud onlara sabır tavsiyesinde bulundum, ölüleri sebebiyle..."[59]
409- Amr ibni Hazm'dan (Radıyallahu Anh) güzel bir isnadla rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Hangi mü'min, kardeşine, musibetinden dolayı taziyede bulunursa, kıyamet gününde Allah ona keramet (iyilik) elbiselerinden giydirir."[60]
Bil ki, taziye, ölü sahibini teselli edecek söz söylemek ve ona sabır dilemektir. Böylece üzüntüsü hafifletilir ve musibeti küçültülür. Bunu yapmak müstahabdır. Çünkü bunda, iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak vardır. Aynı zamanda Allah Tealâ'mn şu emri içine girer: "İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın."[61]
Taziyenin meşruiyyetine dair en güzel delil budur.
Sahîh bir hadîste, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu sabit olmuştur: "Kul, kardeşinin yardımında bulundukça, Allah da kulun yardımında bulunur."
Yine bilinmelidir ki, taziye, ölü gömüldükten sonra ve gömülmeden önce müstahabdır. Alimlerimiz demişlerdir ki, taziyenin vakti, ölüm anından başlayıp definden üç gün sonraya kadar devam eder. Burada üç gün yaklaşık bir ifadedir, yoksa müddet olarak kesinleştirilmiş değildir. Arkadaşlarımızdan Şeyh Ebû Muhammed El-Cüveynî de böyle söylemiştir.
Diğer alimlerimiz demişlerdir ki, üç günden sonra taziye mekruhtur; çünkü taziye, musibet çekenin kalbini rahatlandırmak içindir. Çoğunlukla üç günden sonra kalb üzüntüden kurtulur. Artık bir daha kederi tazelemek uygun düşmez. Alimlerimizin çoğunluğu böyle söylemişlerdir.
Alimlerimizden Ebu'l-Abbas ibn-i El-Kass demiştir ki, üç günden sonra taziyede bulunmakta bir beis yoktur. Zaman ne kadar uzasa taziye devam eder. Bunu, İmamı Haremeyn de, alimlerimizin birinden aynen hikâye etmiştir. Benimsenen şudur: Alimlerimizin yahud onlardan çoğunun istisna etmiş oldukları iki durum dışında, taziye üç günden sonra yapılmaz. İki durum şudur: Defin zamanında taziye eden ile musibet sahibinden biri bulunmaz da, üç günden sonra buluşurlarsa taziye edilir, bunda beis yoktur.
Yine alimlerimiz demişlerdir ki, ölüyü definden sonra taziyede bulunmak, definden önce bulunmaktan daha faziletlidir; çünkü ölü sahibleri, ölüyü gömmek için hazırlık halindedirler, hem de definden sonra kederleri ayrılığından dolayı daha çok olur. Eğer definden önce, ölü sahiblerinde şiddetli bir keder ve sabırsızlık görülürse, onları sükûnete kavuşturmak için, definden önce taziye yapılır. En doğrusunu Allah bilir.

Taziyeyi Umumi Yapmak

Ölünün bütün ailesini, erkek olsun, kadın olsun akrabalarını umûmî olarak taziye etmek müstahabdır. Ancak genç kadınları yalnız mahremleri taziye eder. Alimlerimiz demiştir ki, salihleri, zayıfları ve çocukları taziye etmek daha Önemlidir.

Taziye İçin Oturup Beklemek Mekruhtur

îmam Şafi'î ve alimlerimiz (Allah onlara rahmet etsin) demişlerdir ki, taziye için oturup beklemek mekruhtur. Şöyle açıklamışlardır:
Mekruh olan, ölü sahihlerinin bir evde toplanarak kendilerini taziyeye gelecek olanları beklemeleridir. Uygun olan, herkesin işine dönmesidir. Bu taziye için oturup beklemenin kerahetinde erkekle kadın arasında bir fark yoktur. El-Mehamilî, böyle açıklamış ve bunu, İmam Şafi'î'nin hükmü olarak nakletmiştir. Taziye için oturmanın keraheti, tenzîhidir; bunun yanında başka bir bid'at bulunmamak şartıyla... Eğer buna, haram olan başka bir bid'at eklenirse, o vakit böyle bir taziye de haram olur; nitekim âdetlerin çoğunda böyle yasak bid'atlar vardır. Sahih olan hadîste şu gerçek sabit olmuştur; "Din işinde her yenilik bid'attır (uydurmadır) ve her uydurma şey de sapıklıktır."

En İyi Taziye Sözleri

Taziyenin sözünde bir kayıt yoktur; hangi sözle söylenirse olur. Müs-lümanın müslümanı taziye etmesinde: Allah mükâfatını büyütsün, sabrını güzel yapsın, ölüne mağfiret etsin, demeyi alimlerimiz müstahab görmüşlerdir. Müslüman kâfire şöyle demelidir: Allah ecrini büyütsün ve sabrım güzel yapsın. Kâfir kimse, müslümana: Allah sabrını güzel yapsın ve ölüne mağfiret etsin, demelidir. Kâfirin kâfire sözü: Allah onun yerine geçecek birini sana versin, olmalıdır.
410- Kendisiyle taziye yapılan sözün en güzeli, Üsâme ibni Zeyd'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilendir. Şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kızlarından biri, ölmek üzere olan çocuğu veya oğlu için Peygamberi çağırmak ve haberdar etmek üzere Hazreti Peygambere bir elçi gönderdi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem elçiye şöyle buyurdu: "Kızıma dön ve ona bildir ki, aldığı şey de Allah Tealâ'nmdır, verdiği şey de O'nundur ve her şey O'nun katında belli bir ecelledir (zamanladır). Ona söyle, sabretsin ve Allah'dan sevab beklesin, "[62]
Böylece hadîsin tamamını (geri kalan kısmını) anlattı.
Ben, derim ki: Bu hadîs, islâm esaslarının en büyüklerinden biridir. Dinî inançlardan ve hükümlerden çoğunu kapsadığı gibi, din edeblerini, musibetlere, üzüntülere, hastalıklara ve bunların benzerlerine sabretmeyi de ifade eder.
"Allah'ın aldığı şey O'nundur", sözünün manası şu: Bütün âlemler Allah'ın mülküdür. Size ait olan şeyi almaz, sizde ariyet manası ile bulu-

' nan (ödünç ve emânet olan) kendine ait şeyi alır.
"Verdiği şey, O'nundur", sözünün manası da şu: Allah'ın size ihsan ettiği şey, Allah'ın mülkünden hariç değildir. Yine O, Allah Teâlâ'nmdır; onda istediğini yapar. Her şey de onun katında belirli bir zamana bağlıdır; o halde sabırsızlaşip korkmaymız. Çünkü Allah'ın can aldığı kimsenin belirli olan eceli son bulmuştur. Artık o ecelin, belirli vaktinden Öne geçmesi yahut sonraya kalması mümkün değildir. Öyle ise, bu gerçekftrin hepsini bildiğiniz zaman, sabrediniz ve başınıza gelen musibetlere sabrediniz de, Allah'dan sevab bekleyiniz. En doğrusunu Allah bilir.
411- Muâviye ibni Kurre, ibni Iyâs'dan, o da babasından (Radıyallahu Anh) anlatarak, nakledildiğine göre şöyle demiştir:
' 'Peygamber Sallaüahu Aleyhi ve Sellem, arkadaşlarından birini aradı da onu sordu. Ashab dediler ki: Ya Resulallah! Onun görmüş olduğun oğulcuğu öldü. Sonra Peygamber Sallalahu Aleyhi ve Sellem adamla karşılaşınca, oğlundan sordu. Adam çocuğun öldüğünü Peygambere söyledi. Bunun üzerine Peygamber adama taziyede bulundu sonra buyurdu: Ey falanca! Hangisi sana daha sevimlidir: Ömrün boyunca dünyada onunla faydalanman mı, yoksa yarın kıyamette Cennet kapılarından bir kapıya senden önce o çocuk varıp da sana cennet kapısını açması mı? Adam cevab verdi: Ey Allah'ın Peygamberi! Doğrusu, benden önce onun cennete gidip kapısını bana açması, bana daha sevimlidir. Peygamber buyurdu: İşte sana, bu vardır, "[63]
Beyhakî, îmam Şafi'î Hazretlerinin (Allah onlara rahmet etsin) menâ-kıbına isnadla anlatır:
Şafi'î Hazretlerine haber gelir ki, Abdurrahman ibni Mehdi'nin (Allah ona rahmet etsin) bir oğlu vefat etti de, bundan dolayı Abdurrahman şiddetli bir şekilde üzüldü. Bunun üzerine Şafi'î Hazretleri (Allah ona rahmet etsin) Abdurrahman'a şu haberi gönderir:
- Ey Kardeşim! Sen başkalarına yapmış oiduğun taziye ile kendine tâziyede bulun. Başkasına kötü gördüğün işi kendine de kötü gör. Bil ki, musibetlerin acısı, sevinci kaybetmek ve sevabdan mahrum olmaktır. Bunlar, bir de günah kazanmakla bir araya gelirlerse, durum nasıl olur? O halde, sen beklemeksizin sana gelen musibetin sevabını sabır göstererek al; zira yaptığın bu sabırsızlık hareketiyle o sevabı kaybetmişsin. Allah sana, musibetler . zamanında sabır ilham etsin ve hem sana, hem de bize sabır sebebiyle sevab ihsan etsin. Bir de Abdurrahman'a şu şiiri yazdı:
Sana taziye eden, ebedîlik güveninde değil;
Fakat dinin sünnet olan âdetidir bu...
Taziye edilen, ölüsü arkasında bakî değil,
Taziye eden de değil, bir müddet yaşasalar bile...
Bir adam, oğlunu kaybeden kardeşlerinden birine şu taziyeyi yazdı: Bil ki, çocuk yaşadıkça babasına üzüntüdür ve bir fitnedir. Eğer çocuğu, kendinden önce gönderirse, bir rahmet ve lütuf olur. O halde, üzüntü ve fitnesinden kaybettiğine müteessir olma. Bunlara karşılık, onun sebebiyle Allah'ın sana ihsan ettiği lütuf ve rahmeti kaybetme...
Musa ibni'l-Mehdî, ibrahim ibn-i Salime, oğlundan ötürü taziyede bulunarak şöyle dedi: (Ölen çocuğun) başına bir musibet ve fitne olduğu için (kurtulduğuna) sevinirsin. (Ölümü) sana bir sevab ve rahmet vesilesi olduğu için de üzülürsün.
Bir adam, bir adama taziyede bulunarak dedi:
Allah'dan korkmaya ve sabretmeye bağlan ki, sevab bekleyen bununla kazanır ve akîbet ona kavuşur.
Yine bir kimse, bir kimseye taziyede bulunarak şöyle dedi: Âhirette senin için bir mükâfat oian, dünyada senin için bir sevinç olandan daha hayırlıdır.
Abdullah ibni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) nakledildiğine göre, bir oğlunu gömdükten sonra kabri başında güldü. Ona: kabrin başında nasıl gülersin? denildi. Cevab verdi:
- Şeytanın burnunu yere sürtüp kırmak istedim.
İbni Cüreyc'den (Allah ona rahmet etsin) şöyîe dediği nakledilmiştir: Kim ki, uğradığı musibetten dolayı sevabı düşünerek sabretmezse, sonunda (alışarak) hayvanlar gibi teselli bulur.
Humeyd El-A'recMen şöyle dediği anlatılır:
- Saîd ibni Cübeyr'i (Allah ona rahmet etsin) gördümki, oğluna bakarak onun için şöyle diyor:
Ben burada daha hayırlı bir yol biliyorum. Kendisine soruldu: O bildiğin hal nedir? Oğlum ölürde, onun sebebiyle sevap kazanırım. Hasan Basri'den (Allah ona rahmet etsin) rivayet edilir; Bir adam, Ölen çocuğundan dolayı çok üzülür ve halini Hasan Basrî'ye şikâyet eder. Hasan Basrî ona şöyle der:
Senin oğlun hayatta iken senden ayrılır, uzaklaşır mıydı? Evet, onun gurbeti, yanımda bulunmasından daha çoktu, der. Hasan Basrî:
Onu gurbette say; çünkü dünyadaki gurbetinden aldığın sevab, bundan daha büyük değildir.Bunun üzerine adam dedi ki: Ey Eba Saîd (Hasan Basrî), benim oğlumdan dolayı olan üzüntümü hafiflettin.
Meymun ibni Mihran'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir adam, Ömer ibni Abdülaziz'e, oğlu Abdülmelik'in ölümünden dolayı taziyede bulundu (Allah her ikisinden razı olsun). Bunun üzerine Ömer ibni Abdülaziz şunu söyledi: Abdülmelik'in başına gelen iş, bildiğimiz bir iş olduğundan, bu iş gerçekleşince, onu tuhaf bulmadık.
Bişr ibni Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
Ömer ibni Abdülaziz, oğlu Abdülmelik'in mezarı başında durup dedi ki, Yavrum! Allah sana rahmet etsin. Ben senin dünyaya gelişinle sevindim, büyümenle mutlu oldum. Artık senden isteyecek bir dileğim yoktur.
Mesleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ömer ibni Abdülaziz'in oğlu Abdülmelik vefat edince, babası, onun yüzünü açarak dedi ki: Allah sana rahmet etsin, yavrum! Doğumunla müj-delendiğim gün, sevindim. Mutlu olarak seninle yaşadım. Benim için bu anımdan bana daha sevimli olduğun bir vakit olmamıştır. Vallahi, sen babanı cennete çağırıyorsun.
Ebu'l-Hasan El-Medâinî anlatır: Ömer ibni Abdülaziz, oğlunun hastalığında onun yanma varıp dedi ki: Yavrum, kendini nasıl buluyorsun? Kendimi ölüm üzere görüyorum, cevabını verdi. Babası:
- Yavrum, senin (vefatına sabrederek) alacağım sevab, senin benden dolayı (ölümümle) kazanacağın sevabdan bana daha sevimlidir, dedi.
Çocuk cevab verdi:
- Babacığım, senin sevdiğin şey, benim sevdiğimden daha sevimlidir bana...
Esma oğlu Cüveyriye, amcasından rivayet ederek anlatılmıştır ki: Üç kardeş Tüster savaşında bulundular (İran'da bir yerin adı olan bu bölgede müslümanlar savaş yapmışlardı). Bu kardeşler, orada şehit düştüler. Birgün onların annesi, bir ihtiyacı için çarşıya çıkmış. Çarşıda, Tüster savaşında bulunan bir adam bu kadına rasgelmiş. Kadın, adamı tanıyarak oğullarının durumlarından sormuş. Adam, onların şehid edildiklerini söylemiş. Kadın sormuş: Düşmana saldırırken mi, yoksa geri kaçarken mi, şehid oldular? Adam cevab verdi: Düşmana saldırırlarken... Kadın:
- Allah'a hamd olsun! Kurtuluşa erdiler, namusu korudular. Benim de, kendilerinin de, babamın da, annemin de...

İmam Şafi'î Hazretleri vefat edince şu şiiri okudu:
"Felek, bundan başkası değil; sabret şunlara:
Mal hasretliğine, sevgili ayrılığına..."
Ebu'l-Hasan El-Medâînî anlatmıştır: Ubeydullah ibn-i Hasan'm babası vefat etti. Ubeydullah o gün, Basra kadısı ve Emîri bulunuyordu Bunun için kendisini taziye edenler çok olmuştu. Bu arada sabredemeyip feryad koparmanın sebebi üzerinde konuştular. Sonunda şu fikir üzerinde birleştiler: İnsan alışageldiği bir şeyi terk ederse, feryadı basar. (İnsan beraber yaşadığı ve seviştiği bir kimseyi ölüme terk etmesiyle böylece feryad eder).
Derim ki: Bu konu ile ilgili haberler çoktur. Ben, bu kitabın, taziyeye işaret eden sözlerden boş kalmaması için bunların birkismmı anlattım. En iyisini Allah bilir.

Müslümanlar İçinde Ortaya Çıkan Bazı Taun (Veba) Hastalıkları

Burada, bu hastalığı anmakdan maksad, üzüntülere tahammül ve sabretmeyi benimsetmektir. Bir de bilinmelidir ki, insanın başına gelen mu-sîbet, daha önce geçirdiği hallere nisbetle azdır.
Ebu'l-Hasan El-Medâinî şöyle demiştir: İslâm tarihinde beş büyük taun (veba) hastalığı olmuştur. Bunlardan birincisi, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zamanında ve hicretin altıncı yılında "Medâin'de Şeyreviye bölgesinde olmuştur. Sonra Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) devrinde Şam'da "Amvâs Taunu" olmuştur. Bu olayda yirmibeş bin kişi ölmüştür. Sonra hicretin altmış dokuzuncu yılında şevval ayında ve İbni Zübeyr zamanında taun olmuştur ki, üç gün içinde, her gün yetmiş bin kişi ölmüştür. Bu olayda Enes ibni Mâlik'in (Radıyallahu Anh) seksen üç oğlu ölmüştür. Yetmiş üç oğlu öldüğü de söylenir. Abdurrahman İbni Ebi Bekre'-nin de kırk oğlu ölmüştür.
Sonra Feteyat taunu, hicretin 87. yılı şevval ayında olmuştur.
Sonra yüz otuz bir yılı Receb ayı taunu olmuş ve ramazan ayında şiddetlenmişti. Her gün gasledilmek üzere bin cenaze birikiyordu. Sonra Şevval ayında hastalık hafifleşti.
Kûfe'de de, ellinci yılda taun olmuştu. Muğîre ibni Şu'be orada vefat etti. Medâînî, böylece sözünü bitirdi.
İbni Kuteybe de, "Maarif" adlı kitabında, El-Esna'î'den naklen taun sayısını buna yakın olarak anlatmıştır.Orada bazı ziyadelik ve noksanlık vardır.
Seksen yedinci yıldaki hastalıkta çok miktarda genç kızlar öldüğü için buna "Feteyat Taunu" adı verildi. Bu hastalık, Basra, Vasıt, Şam ve Kûfe'de olmuştu. Aynı zamanda bu felâkette ileri gelen zevat öldüğü için bu olaya "Taunu'1-Eşraf" da denilir. Mekke ve Medine'de asla taun olmamıştır. Bu konu geniştir. Ben, Müslim şerhinin başında genişçe anlattığım bu konudan bir kısmım burada belirtmiş oldum. Tevfik Allah'dandır.

Ölü Sahihlerine Ve Akrabasına Ölümü Bildirmenin Cevazı Ve Haberi Yaymanın Keraheti

412- Hüzeyfe'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Ben öldüğüm zaman, ölümümü kimseye ilân etmeyin. Çünkü, bunun bir çağırışına ve feryad olmasından ben korkarım. Zira Resûlüllah Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem'in bağırıp çağırma şekliyle ölümün ilân edilmesini yasakladığım kendisinden işittim."[64]
413- Abdullah ibni Mesud'dan rivayet edildiğine göre Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Bağırıpçağırarak Ölümü yaymaktan sakınınız. Çünkü bu iş, cahiliyet (islâmdan öncekilerin) âdetlerindendir."[65]
414- Buharî ve Müslim'in Sahîh'lerinde rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Necaşî'nin (Habeşistan Meliki'rûn) ölümünü ashabına ilân etmiştir.[66]
415- Buharî ve Müslim'in Sahîh'lerinde rivayet edildiğine göre, Peygamberin haberi olmaksızın geceleyin gömülen bir ölü hakkında, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Onun ölümünü bana bildireydiniz ya?..."
Büyük alimler, mezheb alimlerimizin çoğu ve başkaları şöyle demişlerdir:
Bu iki hadîsi şeriften ötürü, ölü sahibleri ile yakınlarının ölüm haberini bildirmeleri müstahabdır. Yasaklanan ilân, cahiliyet âdetleri üzere olan âdetlerdir. Onlar, kabilelerinde şerefli bir kimse öldüğü zaman, diğer kabilelere bir atlı (süvari) gönderirlerdi ve o, şöyle seslenirdi: Falancanın ölmesiyle arablar helak oldu!.. Bu ilân yanında da bağırıp çağınşma ve ağlama olurdu.
Ölüm haberini yaymanın ve ilân etmenin müstahab olduğu hususunda Havî kitabının sahibi, imamlarımızın iki görüşünü, alimlerimizden nak-îetmiştir.
Bazı alimler, yakın ve uzakta olan ölüler için, bu ilânın müstahab olduğunu söylemişlerdir: çünkü namaz kılanlar ve ölüye duâ edenler çoğalmış olur. Bir kısmı da demiştir ki, uzakta olanlar için bu ilân müstahab olur, başkası için müstahab olmaz. Ben de, derim ki, yalnız haberi duyurmak suretiyle olursa, mutlak olarak ilân müstahabdır. Uzak ve yakında olmanın farkı yoktur.

Ölü Yıkanırken Ve Kefenlenirken Okunacak Dualar

Ölüyü yıkarken, Allah Tealâ'yı çok ziretmek ve ölüye duâ etmek müstahabdır. Alimlerimiz demiştir:
Ölüyü yıkayan kimse, ölünün yüzünde nur parıltısı ve bedeninde hoş koku gibi hoşuna giden bir hal gördüğü zaman, bu durumu insanlara anlatması iyi olur; fakat onda hoşa gitmeyen, yüz karalığı, koku ve şekil değişmeleri gibi haller görünce, bunları herhangi bir kimseye anlatması ona haram olur. bu anlattıklarımıza delil olarak da, Ebû Dâvud ve Tirmizfnîn Sünenlerindeki rivayetleri göstermişlerdir.
416- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Re-sülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Ölülerinizin güzelliklerini söyleyin ve kötülüklerinden (onları anlatmaktan) kaçınınız."[67]
417- Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in azadlısı Ebû Râfi'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim bir ölüyü yıkar da, onun (çirkin olan) halini gizlerse, Allah o kimseye kırk defa mağfiret buyurur."[68]
İmamlarımızın çoğunluğu, anlattığım gibi, bu meseleyi mutlak şekilde kabul etmişlerdir.
Ancak bu alimlerden Beyan sahibi Ebu'1-Hayr El-Yümnî şöyle demiştir: Eğer Ölü, sağlığında bid'at sahibi olup bunu açıkolarak yapıyordu ise, insanları bu bid'attan sakındırmak ve korumak kasdı ile, yıkayıcının Ölüde görmüş olduğu çirkin halini insanlara anlatması kaideye uygundur.

Cenaze Namazı Ve Duaları

Bilinmelidir ki, ölü üzerine namaz kılmak farzı kifâyedir. Ölüyü yıkamak, kefenlemek ve gömmek de böyledir. Bunlar üzerinde imamların ittifakı vardır. Cenaze namazının farzıyyetini düşüren durum hakkında dört görüş vardır:
1- Bir erkeğin cenaze namazını kılması ile farzıyyet düşer. Alimlerimizin çoğuna göre en doğrusu budur.
2- İki kişinin namaz kılması şarttır.
3- Üç kişinin namaz kılması şarttır.
4- Dört kişinin namaz kılması şarttır. İster bunlar cemaat olarak cenaze namazını kılsınlar, ister teker teker kılsınlar, hüküm değişmez.
Namaz kılınış şekline gelince: Cenaze namazında dört tekbir getirilir. Bunları yapmak farzdır; bir tanesi yapılmazsa, namaz sahih olmaz. Eğer beşinci bir tekbir ziyade edilirse, namazın bâtıl olup olmaması üzerinde iki hüküm var ki, doğrusu bâtıl olmamaktır. İmam beşinci tekbiri almış olsa bile, ona uyanın bu tekbiri alması ile yine bâtıl olmaz. Beşinci tekbiri almakla namaz bâtıl olur, görüşüne göre, imam beşinci tekbiri aldığı zaman, ona uyanların tekbir almayıp namazı tamamlamaları gerekir ve böylece cemaatın namazı sahih olur. Tıpkı beşinci rekâta kalkan imama uyulmadığı gibi...
Beşinci rekât namazı bozmadığı görüşü kabul edildiği takdirde, imama uyan kimse, bu beşinci tekbirde imama katılmaz ve ondan da ayrılmaz, imamın selâmını bekleyerek onunla beraber selâm verir. Fakat imamı beklemeden selâm verir, diyen de vardır. Ben bütün bu meseleleri, "Mühezzeb" şerhinde açık ve geniş olarak delilleri ile anlattım.
Cenaze namazının her tekbirinde (Şafi'î mezhebinde) el kaldırmak müs-tahabdır. (Hanefî mezhebinde, yalnız ilk tekbirde el kaldırılır). Tekbir getirme şekli ile bunda müstahab olan şeyleri, tekbiri iptal eden halleri ve diğer teferruatla ilgili meseleleri, daha önce namaz ve zikirlerle ilgili bölümde gösterdim.
Cenaze namazında, tekbirler arasında söylenen duâ ve zikirlere gelince:
Birinci tekbirden sonra (Şafi'î mezhebinde) Fatiha okunur. (Hanefi'lerde, sübhâneke okunur). İkinci tekbirden sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem üzerine Salât ve selâm getirilir. Üçüncü tekbirden sonra ölüye duâ edilir.Bunda gerekli olan duâ ismini alacak sözleri söylemektir. Dördüncü tekbirden sonra bir şey söylemek gerekmez. Fakat şu anlatacaklarımızı söylemek (Şafi'î mezhebinde) müstahabdır:
Bizim (Şafi'î) imamlarımız ilk tekbirden sonra Fâtiha'dan Önce eûzü çekip duâ etmek ve Fâtiha'dan sonra bir sûre okumanın müstahab olması üzerinde üç ayrı hükme varmışlardır:
1- Bütün bu söylenenleri yapmak müstahabdır.
2- Bunları yapmak müstahab olmaz.
3- Eûzü çekmek müstahab olur, Sûre ve duâ okumak müstahab değildir. Doğrusu da budur. Bir de, Fâtiha'dan sonra "Âmîn" getirmenin müstahab olduğunda ittifak etmişlerdir.
418- Buharî'nin Sahîh'inde, İbni Abbas'dan (Radıyallahu anhüma) rivayet ettik ki, kendisi bir cenaze üzerine namaz kılıp Fatiha sûresini okudu ve: "Biliniz ki, bu Fatiha'yı okumak sünnettir, dedi. bir sahabînin "sünnettir" sözü, bu sünnettendir manasını taşır, yani Peygamberin işlediği sünnettendir, demektir. Nitekim Ebû Davud'un Sünen'inde: "Fatiha, Sünnettendir" şeklinde rivayet edilerek Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e kadar yükseltilmektedir. Hadîs ve Usûl kitablarında da böyle bilinmekte ve sabit görülmektedir.
Alimlerimiz demişlerdir ki, cenaze namazı ister gündüz ve isterse gece kılınsın, sünnet olan, Fatiha'nın aşikâre değil gizli okunmasıdır. Alimlerimizin çoğunluğunca benimsenen sahih ve meşhur mezheb budur. Yine alimlerimizden bir kısmı, eğer namaz gece kılmıyorsa, Fatiha aşikâre okunur; gündüz kılmıyorsa, gizli okunur, demişlerdir.
İkinci tekbire gelince, bu tekbir getirildikten sonra en az "Allahüm-me Sallı alâ Muhammedin" demek, vacibdir. Buna ilave olarak "ve aîâ âli muhammedin" demek müstahab olur. Alimlerimizin çoğunluğuna göre, bunu söylemek vâcib olmaz. Vacib olduğunu söyleyenler azdır ve bu zayıf bir hükümdür. (Yine Şafi'î mezhebinde) ikinci tekbirden sonra, mümin erkeklere ve mümin kadınlara dua etmek, eğer zaman genişse, müstahabdır. Şafi'î alimlerinden Müzenî de nakletmiştir ki, Allah Tealâ Hazretlerine hamd getirmek de müstahab olur. Alimlerden bir topluluk bunun müstahab olduğunu kabul etmişlerse de, çoğunluk kabul etmemiştir. Müstahab olduğunu kabul ettiğimiz takdirde, önce Allah'a hamd ile başlanır, sonra Peygambere Salât getirilir,sonra mümin erkeklere ve mümin kadınlara dua edilir. Bu sıraya aykırı davramlırsa, caiz olur; fakat fazilet terk edilmiş sayılır.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem üzerine Salât getirme konusunda hadîsi şerifler rivayet edilmiştir; biz bunları, Beyhakî'nin Sünen'inde rivayet ettik. Ancak ben, bu bölümde kısaltmayı istedim; çünkü bunun ayrıntılı yeri, fıkıh kitablarıdır. Ben bu konuyu Mühezzeb Şerhinde açıkladım.
Üçüncü tekbîre gelince: Burada ölüye duâ okumak gereklidir. Bunun en azı, duâ ismini alacak sözdür. Allah ona rahmet etsin, Allah onu bağışlasın, Allah'ım! Bunu bağışla, buna rahmet et, buna lütfet ve benzeri sözler gibi...
Okunması müstahab olan dualar üzerinde hadîsi şerifler ve haberler nakledilmiştir. Bu konudaki sahîh hadîsler, Müslim'de rivayet ettikleri-m izdir:
419- Avf ibni Malik'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resu-lüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir cenazeye namaz kıldı da ben onun duasından ezberledim, şöyle diyordu:
"Aîlâhümmeğfirlehû, verhamhu veâfihi, va'fu anhu ve ekrim nüzü-İehû ve vessi'medhalehû vağsilhu bihnâi vesselci velberedi venakkıhîmi-nelhatâyâ kemâ nakkayte's-sevbel-ebyaza mine'd-denesi. Ve ebdimu di-ren hayren min dârihi ve ehîen hayren min ehtihî ve zevcen hayren min zevcihî. Ve edhilhu'l-cennete ve e'izhu min azâbi'l-kabri ve min azâbin-nâri.
(Allah'ım! Bu ölüye mağfiret et, ona merhamet et, onu bağışla, onun nasibini güzel yap, yerini genişlet, onu su ve kar ile, dolu ile yıka ve kirden beyaz elbiseyi temizlediğin gibi temizle. Onu bulunduğu yerinden daha hayırlı bir yere, ailesinden daha hayırlı bir aile içine ve eşinden daha hayırlı eşe naklet.Onu cennete koy ve kabir azabı ite cehennem azabından koru)."[69]
(Dua o kadar hoşuma gitti ki,) o ölünün ben olmasını temenni etmiştim.
Müslim'in bir rivayetinde de; "Onu, kabir fitnesinden ve kabir azabından koru..." şeklindedir.
420- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) demiştir ki, peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir cenaze namazı kıldı da şöyle dedi:
"Allâhümmeğfir lihayyinâ ve meyyitini vesağîrinâ vekebîrinş ve zekerini ve ünsânâ ve şahidini vegiibini. Alîihümme men ahyeytehû minnâ feahyihî ale'l-islim ve men teveffeytehû minnâ feteveffehu alâ'I-îmân. Al-lihümme lâ tahrimni ecrehû veli teftinni ba'dehû.
(Allah'ım! Ölümüze ve dirimize, büyüğümüze ve küçüğümüze, erkeğimize ve dişimize, hazırımıza ve gaibimize mağfiret buyur.
Allah'ım! Bizden dirilttiğini İslâm üzere dirilt ve bizden öldürdüğün kimseyi de İman üzere öldür. Onun sevabını (musibetine sabırdan dolayı ecirden) bizi mahrum etme ve ondan sonra da bizi imtihan etme (bizi fitneye düşürme)."[70]

421- Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işittim:
"Ölü üzerine namaz kıldığınız zaman, ona içtenlikle (ihlâs ile) duâ edin."[71]
422- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, cenaze üzerine namazda şöyle duâ etmiştir:
"Alîihümme ente rabbuhâ ve ente halaktehi ve ente hedeytehâ li'l-islâmi ve ente kabazte rûhahâ ve ente a'lemu bisirriha ve aliniyyetihi. Ci'nâ şüfeie fağfir lehû.
(Allah'ım! Sen bu cenazenin Rabbısın, onu Sen yarattın, onu İslama Sen ilettin, ruhunu Sen kabzettin (aldın), onun gizli ve aşikâr işlerini en iyi bilensin. Biz, şefaatçiler olarak geldik; onu bağışla."[72]
423- Vasile ibni El-Eska' (Radıyallahu Anh) şöyle anlatmıştır:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bize, müslümanlardan bir adamın namazını kıldırdı. Onun şöyle söylediğini (duâ ettiğini) işittim:
"Allâhümme inne fülânebne fulânete fîzimmetike ve habü civarike, fekıhi fitnete'l-kabri ve azâbennâri ve ente ehlü'l-vefâi velhamdi. Allâhümme fağfir lehû verhamhu inneke ente'l-ğafûru'r-rahîm."
(Allah'ım! Falanca hanımın oğlu falanca, Senin ahdin üzeredir (Sana verdiği iman sözüne bağlıdır) ve Senin himayen altındadır. Onu kabir fitnesinden ve cehennem azabından koru. Sen, hamd ve vefa ehlisin. Allah'ım, onu bağışla ve ona rahmet et, muhakkak ki sen, çok bağışlayansın, çok merhametlisin). "[73]
îmam Şafi'î Hazretleri, bu sayılan hadiselerle diğer hadîsler topluluğundan bir duâ seçmiş ve şöyle demiştir:
"Allâhümme hazâ abdükebnü abdike harace min ravhi'd-dünyâ ve se'atihâ ve mahbûbuhû ve ahibbâuhû fîhâ, ilâ zulmeti'1-kabri ve mâ hü-ve lâkîhi. Kâne yeşhedü en la ilahe illâ ente ve enne muhammeden abdü-ke ve resûlüke ve ente a 'lemu bihî. Allâhümme innehû nezele bike ve ente hayru menzûlin bihi ve asbaha fakîren ilâ rahmetike ve ente ğaniyyun an azâbihi. Ve kad ci'nâke rağibîne ileyke şüfeâe lehû. Allâhümme in kâne muhsinen fezid fi ihsânihî ve in kâne müsîen fetecâvez anhu ve lakkihî birahmetike rızâke ve kıhî fitnete'l-kabri ve azâbehû vefsah lehû fîkabri-hî ve câfi'1-arza an cenbeyhi ve lakkihî birahmetike'1-emne min azâbike hattâ teb'asühû ilâ cennetike, yâ erhame'r-râhimîn.
(Allah'ım! Bu (ölü), Senin kulundur ve kulunun da oğludur. Dünya rahatlığından ve genişliğinden çıkarak kabrin karanlığına ve kavuşacağı şeylere gitti; halbuki, sevgilisi ve dostları dünyada bulunuyor. O, dünyada şehâdetlik ediyordu ki, Senden başka İlâh yoktur ve gerçekten Mıı-hammed Senin kulundur ve Senin Peygamberindir. Sen bunu en iyi bilensin. Allah'ım! Bu kimse, Sana konuk olmuştur ve Sen de kon tıklayanların en hayırlısısm. Senin rahmetine muhtaç olmuştur; Sen ise, ona azâb etmekten müstağnisin. Biz ona şefaat dileğinde bulunarak Sana iltica ediyoruz. Allah'ım! Eğer iyi bir kimse ise, onun iyiliğini ziyadeleştir ve eğer kötü kimse ise, onu bağışla ve rahmetinle onu rızâna kavuştur ve kabir fitnesinden ve azabından onu koru. Kabrinde ona genişlik ver ve etrafından yeri ona genişlet. Tâ onu cennete koyuncaya kadar, azabından onu koruyarak rahmetinle onu güvene kavuştur, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!.."
Bu dua, Müzenî'nin Muhtasar kitabında mevcut îmam Şafi'î Hazretlerinin (Allah her ikisine rahmet etsin) tespit ettiği ifadedir.
Alimlerimiz demiştir ki, eğer ölü çocuk ise, cenaze namazını kılan kimse, ölünün ana-babasına duâ eder ve şöyle der:
"Allâhümme'c-alhu lehumâ feratan ve'c-alhu lehumâ selefen ve'c-alhu lehumâ zühran ve sakkıl bihîmevâzînehümâ ve efriği's-sabra alâ kulûbi-himâ ve lâ teftinhümâ badehu ve lâ tahrimhümâ ecrehû.
(Allah'ım! (Ölen bu çocuğu âhiret için) ana ve babasına bir ecir sebebi kıl ve bunu, onlara sevab vesilesi yap. bununla onların iyilik tartılarını ağırlaştır, kalbi eri ne sabır doldur, bundan sonra onları fitneye düşürme ve onun sevabından kendilerini mahrum etme)."
Bu ifade, alimlerimizden abdullah El-Zübeyrî'nin, El-Kâfî adlı kitabında zikretmiş olduğu sözdür. Diğer alimler de, bunu aynı mânâda ve benzeri şekilde söylemişler ve demişlerdir ki, çocuğun namazını kılan, bu ifadeye ilâve olarak:
"Allâhümmeğfir lihayyinâ ve meyyitinâ." (Allah'ım! Ölümüze de, dirimize de mağfiret buyur) diyerek sonuna kadar duayı okur.
Yine Zübeyrî demiştir: Eğer ölü kadın ise,:
"Allâhûmme hazihî emetüke"
(Allah'ım! bu kadın kulundur)" diyerek söze devam eder. En doğrusunu Allah bilir.
Cenaze namazının dördüncü tekbirine gelince: Alimlerin ittifakı üzere, bu tekbirden sonra bir şey söylemek gerekmez. Ancak Buveytî'nin kitabında, imam Şafi'î Hazretlerine göre dördüncü tekbirde şöyle demek müstahab olur:
"Allâhümme lâ tahrimnâ ecrehû ve lâ teftinnâ ba'dehû."
(Âllh'ım! (Musibete sabır) ecrinden bizi mahrum etme ve ondan sonra da bizi fitneye düşürme)."
Alimlerimizden Ebû Hüreyre'nin oğlu Ebû Ali demiştir: Bizden öncekiler, dördüncü tekbirde şu duayı okurlardı:
"Rabbena âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'1-âhirati haseneten ve kına azabe'n-nâr."
(Rabbımız, bize hem dünyada iyilik ver, hem de âhirette iyilik ver ve bizi Cehennem azabından koru)."[74]
Yine Ebû Ali demiştir ki, bu duanın okunuşu, Şafi'î'den hikâye edii- memiştir. Bununla beraber söylenirse iyi olur.
Ben de derim ki, musibet zamanında okunacak duâ bölümünde Enes'in (Radıyallahu Anh) hadîsinde gösterdiğimiz duayı okumak güzel olma bakımından yeterlidir. En doğrusunu Allah bilir.
Derim ki: Dördüncü tekbirde duâ için, Beyhakî'nın Sünen'inde rivayet ettiğimiz hadîs deül olarak gösterilir.
424- Abdullah ibni Ebî Evfâ'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, kendisi, kızının cenaze namazında dört tekbir aldı. Sonra iki tekbir arasındaki bekleyiş kadar durup ölüye mağfiret diledi ve duâ etti. Namazdan sonra dedi ki, Resûlüllah Salîallahu Aleyhi ve Seilem,böyle yapardı.
Diğer bir rivayet de şöyle: Dört tekbir alıp bir müddet bekledi; öyle ki, beşinci bir tekbir alacağını sandık. Sonra sağına ve soluna selâm verdi. Namazdan ayrıldıktan sonra biz ona dedik ki:
- Bu yaptığın ne? Cevab verdi:
- Ben, Resülüllah Salîallahu Aleyhi ve Sellem'in yaptığını gördüğüm şeyden başkasını size ziyade etmedim. Yahud dedi ki: Resülüllah Salîallahu Aleyhi ve Sellem böyle yapıyordu.[75]
Cenaze namazının tekbirleri tamamlandıktan sonra, diğer namazlarda olduğu gibi, iki selâm verilir .Nitekim bunu, Abdullah ibni Evfâ'nm hadîsinde belirttik. Buradaki selâmın hükmü, diğer namazlarda anlattığımız selâm verme şekli üzeredir. Muhtar olan sahih mezheb budur. Mezhebimizde bu mesele üzerinde zayıf bir muhalefet vardır. Bu ki-tabda buna ihtiyaç olmadığından onu zikretmedik.
Cenaze namazının başında imama yetişemeyip namazın diğer tekbirlerine kavuşan kimse, imamla tekbir alır ve bildiği gibi, namazı tamamlar; artık imamın okuyuşuna bağlı kalmaz ve ona uymaz.
îmam selâm verdikten sonra, üzerinde kalan tekbirleri .sırası üzere tamamlar ve selâm verir. Bize göre sahih olan mezheb budur. Yine

bizim mezhebimizde bir zayıf görüş vardır. Buna göre, mesbuk durumunda olan kişi, yetişemediği tekbirleri, duaları okumadan arka arkaya getirip tamamlar. En dorusunu Allah bilir.

Cenaze İle Yürüyen Kimsenin Okuyacağı Dualar

Cenaze arkasında yürüyen kişinin Allah Teâlâ Hazretlerini zikretmesi, ölümün başına geleceğini düşünmesi ve dünyadakilerin nihayet göç edeceğini tefekkür etmesi müstahabdır. Faydası olmayan sözden kesinlikle kaçınmalıdır. Çünkü bu an, düşünce ve zikir zamanıdır: böyle bir vakitte gaflet, eğlence ve gereksiz söz çirkindİT. Aslında her zaman boşuna ve faydasız söz konuşmak yasaktır; böyle bir zamanda nasıl olmasın?
Bil ki, doğru olan ve ihtiyar edilen yol, selefin (ilk müslümanlarm) ettikleri gibi, cenaze ile yürürken sükût etmek ve okurken, zikir yaparken veya duada bulunurken sesi yükseltmemektir. Bundaki hikmet açıktır. Bu hikmet de, cenaze ile ilgili işler üzerinde hafızasını toparlayıp kalbine onları yerleştirmektir. Bu halde istenen şey de budur. Hak olan da budur; asla bu hale aykırı davrananların çokluğu seni aldatmasın, bu manaya uygun olarak Ebû AH El-Fudaly tbni lyaz (Radıyallahu Anh) şöyle demiştir;
"Hidayet yollarını tut, buna uyanların azlığı sana zarar vermez. Sapıklık yollarından da sakın ve helak olanların çokluğuna aldanma..."
Biz, bu anlattıklarımıza uygun hadîsi, Beyhakî'nın Sünen'inde rivayet ettik.Amma Şam ve diğer ülkelerde, kelâmı aslından çıkaracak şekilde uzatma ve nağmelerle Kur'an okuyuşları, alimlerin icmaı ile haramdır. Ben bu işin çirkinliğini ağır şekilde haram olduğunu ve bunu inkâra kalkışanın günah işlemiş olacağını, "Kitâbu Adabi'l-Kur'an" isimli eserimizde açıkladık. Yardım istenen Allah'dır.

Cenazeyi Gören Yahud Cenaze İle Karşılaşanların Okuyacağı Dualar

Cenazeyi gören veya onunla karşılaşan kimsenin:
"Sübhâne'î-hayyillezî lâ yemütu" (Ölmeyen ebedî hayat sahibi (Allah) noksanlıklardan münezzehtir)"
demesi müstahabdır. İmamlarımızdan Ebu'l-Mehâsin El-Rûyanî, El-Bahr adlı kitabında der ki, insanın duâ edip şöyle demesi müstahabdır:
"Lâ ilahe illâllâhu e'1-hayyüllezî lâ yemütü," (Ölmeyen hayat sahibi Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur)" Ayrıca ölü için duâ etmek ve öğülmeğe değer kimse ise iyiliklerini söylemek de müstahabdır.Öğmekte aşırı gidilmez.

Ölüyü Mezara Koyanın Okuyacağı Dualar

425- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre; "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ölüyü kabre koyduğu zaman şöyle buyururdu:
"Bismillâhi ve alâ sünneti resûlilîâhi (Sallalîahu Aleyhi ve Sellem)" (Allah'ın adıyla ve Peygamberin yolu üzere (seni tevdi ediyorum)."[76]
İmam Şafi'î ve ona bağlı imamlar (Allah hepsine rahmet etsin) demişlerdir: Bununla beraber ölüye duâ etmek müstahabdır. Müzem'nin Muhta-sar'ında zikredilen İmam Şafi'î Hazretlerinin şu ifadesi güzel dualardandır:
"Allahümme esîemehû ileykel-eşihhâu min ehlihî ve veledihî ve karâ-betihi ve ihvânihî ve firaka men kâne yuhibbu kurbehû ve harace min sa'atiddünyâ veîhayâti ilâ zulmetilkabri ve dîkihî ve nezele bike ve ente hayru menzûlin bihî. în âkabtehu febizenbin. Ve in afevte anhu feente ehlül-avfi. Ente ganiyyun an azâbihî ve hüve fakîrun ilâ rahmetike allâ-hümmeşkürhasenetehû vağfirseyyietehû vea'izhu min azâbilkabri vecma' lehu birahmetike eî-emne min azâbike vekfihî külle hevlin dûnelcenneti. Allâhümmahlüfhu fî teriketihî filğâbirîne verfa'hu fîilliyyîne ve ud aleyhi bifadh rahmetike yâ erhamerrâhimîn."
(Allah'ım! Bunu, sana, ailesinden çocuğundan, yakınından ve kardeşlerinden üzerine düşkün olanlar teslim etti ve bu kimse, yakınlığını sevdiği kimselerden ayrıldı, dünya ve bayat genişliğinden çıkıp, kabir karanlığına ve darlığına girdi. Komıklayanların en hayırlısı olduğun halde Sana konuk oldu. Eğer ona azâb edersen, bir günahı sebebiyledir. Eğer onu bağışlarsan, Sen bağışa ehilsin. Ona azâb etmekten müstağnisin; o ise, Senin rahmetine muhtaçtır. Allah'ım! Onun iyiliklerini kabul buyur, günahlarını bağışla, onu kabîr azabından koru ve rahmetinle ona azabından korunma güveni ver ve cennet önünde olan bütün korkulardan onu kurtar. Allah'ım! Geride bıraktığı varlıklarında ona yar olacak halef ver ve onu cennetin en yüksek makamlarına yükselt ve ey merhamet edenlerin en merhametlisi! Rahmetinin bereketi ile ona ihsan et...)"

Ölü Gömüldükten Sonra Okunacak Dualar

Mezar başında bulunan kimsenin, iki eliyle ölünün baş tarafından mezara üç kez toprak dökmesi sünnettir. Alimlerimizden bir kısmı demişlerdir ki, toprağın ilk dökülüşünde:
(Sizi topraktan yarattık)", ikincisinde:
(Sizi toprağa çevireceğiz", üçüncüsünde:
(Son kez de, sizi topraktan çıkaracağız)" mealinde olan "Tâ-Hâ" sûresinin 56. ayetini okumak müstahabdır.
Gömüldükten sonra, bir deve kesilip eti bölününceye kadar, mezar yanında oturmak yine müstahabdır. Orada oturanlar, Kur'an okumak, ölüye duâ etmek,ö güt vermek, hayır sahihlerinin işlerini ve iyi kimselerin hallerini anlatmakla meşgul olurlar.
426- Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Biz, Bakî'ul-Garkad (Garkad ağacının bulunduğu meydanın) mezarlığında idik, Bir de, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yanımıza gelip oturdu; biz de onun etrafında oturduk, beraberinde bir çomak vardı. Eğilip çomağı ile toprağı eşelemeğe başladı. Sonra şöyle buyurdu: "Sizden hiç biriniz yoktur ki, onun cehennemdeki yeri ve cennetteki yeri yazılmış (kesinleşmiş) olmasın." Ashab dediler ki: Ey Allah'ın Resulü! Biz yazımıza (kaderimize) tevekkül etmeyelim mi? Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Siz çalışınız, herkes kendisi için hazırlanan şeye kavuşturulmuş olur."[77]
Böylece hadîsin tamamını anlattı.
427- Amr İbni'l-Âs'dan (Radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
Beni gömdüğünüz zaman, bir deve boğazlanıp eti bölününceye kadar bir müddet, kabrimin etrafında bekleyin; tâki, sizin varlığınızla yabancılık duymayayım ve Rabbimin elçilerine (sual meleklerine) nasıl müracaat edeceğime bakayım.[78]
428- Hasen bir isnadla Osman'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir

ölüyü gömdükten sonra, onun baş tarafında durup şöyle buyururdu: "Kardeşiniz için mağfiret dileyin (günahlarının bağışlanmasını Allah'dan isteyin) ve onun tevhîd (hak din) üzere sabit kalmasını da isteyin; çünkü şu anda (kabir melekleri tarafından) sorguya çekiliyor."[79]
İmam Şafi'î ve arkadaşları demişlerdir ki, mezar yanında Kur'andan bir kısım okumak müstahabdır. Eğer Kur'anm tümü hatmedilirse, daha güzel olur, demişlerdir.
429- Hasen bir isnadla rivayet edildiğine göre, İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma), ölü gömüldükten sonra kabri yanında Bakara sûresinin başını ve sonunu okumayı müstahab görmüştür.

Gömüldükten Sonra Ölü Üzerine Yapılan Telkin

Alimlerimizden büyük bir topluluk, ölü üzerine telkinde bulunmanın müstahab olduğunu söylemiştir. Şu kimseler, bu işin müstahab olduğunu söyleyenlerdir: El-Kadî Hüseyin (Ta'lık adlı kitabında), arkadaşı Ebû Sa'd El-Mütevellî (Et-Tetimme adlı kitabında), büyük zahid imam Ebû'l-Feth Nasr ibni îbrahim ibni Nasr El-Makdisî, İmam Ebu'l-Kasım El-Rafi'î ve başkaları... EI-Kadî Hüseyin, Telkî yapılma işini ashabdan naklet-miştir.
Telkinde söylenen sözlere gelince: El-Şeyh Nasır demiştir ki, defin tamamlandıktan sonra, baş tarafında durulup şöyle denilir:
Ey falan oğlu falan!
Dünyadan ayrılırken üzerinde bulunduğun (Lâ ilahe illallâhu vahde-hû lâ şerike lehû ve enne muhammeden abduhû ve resûlühu (Allah'dan başka bir ilâh yoktur: yalnız o vardır, ortağı yoktur; Muhammed O'nun kuludur ve O'nun peygamberidir), Kıyamet gelecektir, onda şübhe yoktur. Allah kabirlerde olan kimseleri diriltecektir, ahdini hatırla... De ki: Rab olarak Allah'a, din olarak İslama, peygamber olarak Muhammed'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kıble olarak Kabe'ye, imam olarak Kur'-ân'a ve kardeş olarak müslümanlara rıza gösterdim. Rabbım, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'dır. O, büyük Arş'ın Rabbıdır."[80]
Eğer ölü kadın ise, ibn'in yerine bint sözü kullanılır.)
Büyük İmam Ebu Amr İbni's-Salah'a (Allah ondan razı olsun) bu telkinden sorulunca, fetvalarında şöyle dedi:
"Biz telkin yapılmasını seçeriz ve onunla amel ederiz, bizim Horasan alimlerinden bir topluluk böyle anlatmıştır. Ebû Ümâme hadîsinden bu hususta rivayet ettiğimiz hadîsin isnadı tam değilse de, öteden beri Şam halkının bununla amel etmesini şahid kabul ederek buna dayanırım.
Süt emme çağındaki çocuğa telkîn hakkında güvenilir bir dayanak yoktur ve ben de bunu gerekli görmem; en doğrusunu Allah bilir."
Ben de derim ki: Çocuk ister süt emme çağında olsun, ister buluğ çağına (mükellefiyet yaşma) henüz ermemiş büyük çocuk olsun, mutlak olarak bunların ölüsü üzerine telkîn yapılmaz. En doğrusunu Allah bilir.

Ölünün Vasıyyeti:

Belirli Bir İnsanın Kendi Namazını Kıldırmasını Vasıyyeti Yahud Özel Bîr Yerde Ve Özel Birşekilde Gömülmesini İstemesi Veya Buna Benzer Kefen Ve Diğer İşlerden Yapılması Yahud Yapılmaması Gerekenler:

430- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "(Babam) Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) hasta iken yanma vardım. Bana sordu:
- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i kaç kefen içine koydunuz? Ben dedim ki:
- Üç kefene (üç parça elbiseye) koyduk. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi -ve Sellem, hangi günde vefat etti. dedi. Hazreti Aişe:
- Pazartesi günü, dedi. Ebû Bekir:
- Bugün hangi gündür? dedi. Aişe de:
- Pazartesi, dedi, Ebû Bekir:
- İsterim ki, şu anımla gece arasında öleyim, deyip hastalığından beri giymiş olduğu üzerindeki elbiseye baktı. Elbise üzerinde zâferandan (sarı renkten) bir leke vardı.Sonra şöyle dedi:
- Bu elbisemi yıkayın ve buna iki kat daha elbise ilâve edin, sonra bunların içinde beni kefenleyin. Ben dedim ki, bu elbisen eskidir (size uygun olmasa gerek). Şu cevabı verdi.
- Diri insan, yeni elbiseye, ölüden daha lâyıktır. Bu elbise, artık beden çüruntüsü içindir. Sonra çarşamba gecesi olunca vefat etti ve sabandan önce defnedildi. "[81]
431- Rivayet edildiğine göre, Ömer ibni'l-Hattab, yaralandığı zaman (oğlu Abdullah'a vasiyet edip) şöyle dedi:
"- Ben ölünce beni (Hazreti Aişe'nin evine) götürün, sonra selâm verip de ki, Ömer, (Resûlüllah Sallahu Aleyhi ve Sellenı'in yanına gömülmek için sizden) izin istiyor. Eğer (Hazreti Aişe) bana izin verirse, beni içeriye koyun. Eğer beni kabul etmezse beni müslümanlann mezarlığına (gömülmek üzere) geri götürün."[82]
432- Âmir ibni Sa'd ibni Ebî Vakkas'dan rivayet edildiğine göre, Sa'd Hazretlerinin şöyle vasiyet ettiğini Âmir anlatmıştır: "benim için (mezarımda) bir lahd (kıble tarafında ve mezarın dibinde bir çukurcuk) yapınız. Sonra Resûlüllah Sallahu Aleyhi vje Sellem'e yapıldığı gibi, üzerime kerpiçler dikip döşeyiniz."[83]
433- Amr ibni'l-Âs'dan (Radıyallahu; Anh) rivayet edildiğine göre, ölüm döşeğinde iken şöyle demiştir:
"Ben öldüğüm zaman, beraberimde ağlayıcı ve bir de ateş bulunmasın (ölü taşınırken arkasında, içinde ateş yanan buhurdanlıkla gidilmesin). Beni gömünce de, üzerime azar azar toprak dökün. Sonra bir deve boğazlanıp eti bölününceye kadar bir müddet mezarımın çevresinde bekleyin ki,sizinle alışkanlık kazanmış olayım; ve bir de bakayım ki, Rabbi-min elçilerine (sual meleklerine) ne ile karşılık vereceğim."[84]
Derim ki! Ölünün her vasıyyetini yerine getirmek ve ona uymak uygun değildir. Doğrusu ölünün vasıyyetini (istediği şeyleri) ilim sahibi olan ehil bir kimseye iletmelidir. Yapılmasını hoş gördüğü iş yapılmalı, hoş görmediği yapılmamalıdır. Ben bu konuda bazı örnekler vereceğim:
Bir kimse bulunduğu şehrin mezarlıklarından birinde gömülmesini va-sıyyet ederse ve bu yer de, iyi kimselerin gömülmüş olduğu yer ise, onun vasıyyetine uymak uygun olur. (Tabut içinde gömülmesini vasıyyet etse, yerine getirilmez; çünkü bid'attır. Ancak zaruret halinde olabilir.)
Cenaze namazını velilerinden ve yakınlarında biri değil de, yabancı bir mü'minin kıldırmasını vasıyyet edenin isteği yerine getirilir mi? Bu konuda alimlerin ihtilâfı vardır. Bizim (Şafi'î) mezhebimizde doğru olan, ölünün yakını, namaz kıldırmaya daha lâyıktır,, Ancak

kendisine vasıyyet edilen şahıs, ilim ve güzel hal sahibi, sevilen ve güvenilen iyi bir kimse olur da, bu vasıflar ölünün yakını olanda bulunmazsa, ölü sahibinin o iyi kimseyi namaza geçirmesi müstahab olur. Böylece ölünün hakkı gözetilmiş olur.
Tabut içinde gömülmesini vasıyyet edenin isteği yerine getirilmez; ancak toprak gevşek veya sulu olursa veya gömülece'k kadının mahremi yoksa, bu gibi hallerde vasıyyeti yerine getirilir ve bu husustaki harcama ölünün kendi malından yapılır, kefen işinde olduğu gibi..
Cenazesinin başka bir şehire nakledilmesini vasıyyet eden kimsenin isteği yerine getirilmez. Çünkü başka bir memlekete cenazeyi nakletmek, sahih kabul edilen mezhebe göre haramdır. Çok alimler böyle söylemişler ve ehli sünnet alimleri de böyle açıklamışlardır. Bu görüşe göre de bu nakil işi mekruhtur. Allah kendisine rahmet etsin, İmam Şafi'î Hazretleri demiştir ki, Eğer Mekke'nin yahud Medine'nin yahud Beytül-Makdis'in (Kudüs'ün) yakınında ise, bu yerlerin bereketi dolayısıyla buralara (vasıyyeti üzere) nakil yapılır.
Yanında kılıçla yahud başı altında-yastıkla yahud bunlara benzer şeylerle gömülmesini vasiyet edenin vasıyyeti yerine getirilmez; Yine ipek elbise içerisinde gömülmesini isteyenin vasiyyeti yerine getirilmez; çünkü ipekle erkekleri kefenlemek haramdır. Kadınları ipekle kefenlemek ise, mekruhtur; haram değildir. Hünsa olanlar, bu gibi işlerde erkeklere kıyas edilirler. (Erkek veya dişi mi olduğu bilinemeyen kimselere hünsa denilir).
Bir kimse, meşru' olan kefen adedinden daha fazlasıyla kefenlenme-sini yahud vücûdunu örtemiyecek bir elbise ile kefenlenmesini vasiyet etmiş olursa, bu vasıyyet de yerine getirilmez.
Mezarı başında Kur'an okunmasını yahud kendisi için sadaka verilmesini yahud bunlardan başka çeşitli hayır işlerinin yapılmasını vasıyyet ederse, bunlar yerine getirilir; ancak bu işler yapılırken şeriatın yasak ettiği bir şey olmamalıdır.
Kim, cenazesinin, meşru olan zamandan fazla geciktirilmesini vasıyyet ederse, bu da yerin.e getirilmez.
Bir mezarlıkta, mezarı başında müslümanlann faydalanacağı bir hayrat bina edilmesine dair vasıyyet yerine getirilmez; bunu yapmak haramdır.

Ölünün Ardından Yapılan Duanın Ölüye Fayda Vermesi

Alimler ittifak etmişlerdir ki, ölülere duâ etmek, onlara fayda verir ve sevabı onlara ulaşır. Buna da delil olarak Allah Tealâ Hazretlerinin şu âyeti ile bu manadfa bilinen diğer âyetlere getirdiler:
"Onlardan sonra gelenler (vefat eden Muhacirlerle Ensardan sonrakiler) derler ki: Ey R.abbimiz! Bizi ve iman ile bizden önce göçmüş din kardeşlerimizi bağişlei; iman etmiş olanlar için, kalblerimizde bir kin bırakma. Ey Rabbimizü Muhakkak ki, Sen Rauf'sun (çok şefkatlisin), Rahîm'sin (Çok merhametlisin)."[85]
Meşhur olan hadîslerde de varid olmuştur:
"Allah'ım! Bakî'ul-Garkad (adlı mezarlıktaki) ölülere mağfiret buyur (onları bağışla)."[86]
"Allah'ım! Hem dirimize, hem de ölümüze mağfiret buyur..." Bunlardan başka benzer hadîsi şerifler vardır.[87]
Kur'ân okuma sevabının ölülere ulaşması konusunda alimler ihtilâf etmişlerdir. Şafi'î mezhebinden ve bir takım alimlerden meşhur olan hüküm, Kur'an sevabının ölüye ulaşmamasidır.
Ahmed ibni Hanbel ile diğer alimler topluluğu ve Şafi'î ashabından bazı alimlere göre, Kur'an sevabı Ölüye ulaşır. Kur'an okuyan kimsenin, okuma işi tamamlandıktan sonra şöyle duâ etmesi uygundur: "Allah'ım! Okuduğum Kur'anın sevabını falana (ruhuna) ulaştır." En doğrusunu Allah bilir. Ölüyü övmek ve iyiliklerini anlatmak müstahabdır.
434- Enes'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki: Ashab, bir cenazeye rasgeldiler ve onu hayırla övdüler. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
- "Vacib oldu", buyurdu. Sonra başka bir cenazeye uğrayınca, onu kötülükle andılar. Buna da Hazreti Peygamber yine:
"Vacib oldu", buyurdu. Ömer ibni Hattab (Radıyallahu Anh) sordu:
- Vacib olan nedir? Peygamber Sallallahu Aleyhi ye Sellem buyurdu: "Şu hayırla andığınız kimseye Cennet vacib oldu. Şu kötülükle andığınız kimseye de Cehennem vacib oldu. Siz, yeryüzünde Allah'ın şahidle-risiniz."[88]
435- Ebu'l-Esved'den rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır: Medine'ye vardım ve (halife) Ömer ibni Hattab'ın huzurunda oturdum. Orada bulunanların yanından bir cenaze geçti. O cenaze hayırla anıldı.ömer:
- Vacib oldu, dedi.Sonra başka bir cenaze geçti. Yine, o da hayırla anıldı. Ömer:
- Vacib oldu, dedi. Sonra üçüncü bir cenaze geçince, kötü bir insan olmakla anıldı. Buna da Ömer:
- Vacib oldu, dedi. Ebu'l-Esved der ki, ben sordum:
- Ey müminlerin Emîri, vacib olan nedir? Hazreti Ömer Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu sözüne dayanarak söyledim:
"Hangi müslümana dört kişi hayırla şahidlik ederse, Allah onu Cennete kor." Biz sorduk:
- Üç kişi şahidlik ederse de mi? Peygamber buyurdu:
"Üç kişi de (şahidlik ederse, cennetlik olur)... Biz yine sorduk:
- İki kişi (şahidlik ederse de mi) Peygamber:
iki kişi de" buyurdular. Sonra biz ona bir kişinin şahidliğinden sormadık. "[89]
Bu anlattığımız hadîslerin benzeri çoktur. En doğrusunu Allah bilir.

Ölülere Sövmenin Yasaklığı

436- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Ölülere sövmeyiniz; çünkü onlar yaptıklarına kavuşmuşlardır. "[90]
437- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) Tirmizî'nin zayıf gördüğü bir isnadla rivayet edildiğine göre, demiştir ki,Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Ölülerinizin iyiliklerini anlatın; onların kötülüklerinden (onları söylemekten) kaçının."[91]
Derim ki, alimler şöyle söylemiştir: Fışkı ortaya çıkmamış olan bir müs-lünan ölüye sövmek haramdır. Amma kâfirin ve fışkı meydana çıkmış müslümanm ölüsüne sövmek konusunda selef (önceki) alimlerin ihtilâfı vardır ve karşılıklı deliller ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak bu bölümde anlattıklarımızla ölülere sövmek yasaklanmıştır.
Kötü insanlara sövmeye ruhsat hakkında çok şeyler nakledilmiştir. Bunlardan bir kısmım Cenabı Hak Kur'anı Kerimde bize beyan buyuruyor, okunmasını ve okutulmasını bize emrediyor.
Bunlardan bir çokları da hadîsler olup Buharî'nin Sahîh'inde vardır. Nitekim, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in anlattığı Amr ibni Lü-hayy hakkındaki hadisi (ki, Hazreti ibrahim'in dininden ilk olarak dönmekle kötülenene dair hadîs), hacılara çomağı ile kötülük yapan

Ebû Riğâl'ın kıssası, yine AHah'dan mağfiret dilemeyip iman etmeyen İbni Cud'-an'ın kıssası ve bunlardan başka kıssalar.
Bir de, daha önce anlattığımız, ashabın rasgelip de kötülükle andıkları ve Peygamberin ashabı yasaklamadığı sahîh hadis de, bunlardandır. Yasaklamak şöyle dursun, "Cehennem ona vacibdir" buyurdu.
Bu delilleri bir araya getirip hüküm vermek hususunda alimler bir takım görüşler üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Bunların en sahih ve en güvenileni şu:
Kâfirlerin kötülüklerini söylemek caiz olur. Ama müsiümanlardan fışkı, yahud bid'atı yahud bunlara benzer halleri açık olanlardan ibret almak ve insanları korkutmak için, onların kötülüklerini söylemek yine caizdir. Bu, ihtiyaç duyulan bir hal karşısında, ya söylediklerinden kaçındırmak, yaptıkları işe uymaktan sakındırmak için caiz olur. Eğer böyle bir gerek yoksa, müslüman ölülerin kötülüklerini söylemek caiz olmaz. îşte bütün deliller bu açıklamaya göre değerlendirilir. Zaten sağlam olmayan rivayetlerin kabul edilmemesi üzerinde alimler ittifak etmişlerdir. En doğrusunu Allah bilir.

Mezarları Ziyaret Edenin Okuyacağı Dualar

438- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem evimde bulunduğu her gece, gecenin son kısmında Bakî' mezarlığına çıkıp şöyle derdi:
"Esselâmu aleyküm dârekavmin mü'minîn veetâküm mâ tûadûn, ğa-den müecceîûn, ve innâ in şâellâhu biküm lâhikûn. Aİlâhümmeğfîr H ehli bakî'il-ğarkadi,"
(Selâm üzerinize olsun, ey mü'minler topluluğu! Vadedildiğinize kavuştunuz. Ecriniz yarına (kıyamete) ertelenmiştir. Biz de Allah dilediği zaman size kavuşacağız. Allah'ım! Bakî'ul-Ğarkad mezarlığında yatanlara mağfiret buyur. "[92]
439- Yine Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: (Sordum), ey Allah'ın Resulü! Mezarları ziyarette nasıl söyleyeyim? Buyurdular ki, şöyle söyle:
"Esselâmu ala ehli'd-diyâri mine'1-mü'minine ve'1-müslimîne veyer-hamullâhu el-müstakdimîne minküm ve minnâ ve'1-müsta'hırîne ve innâ in şâelîâhu biküm lâhikûn."
"(Mezarlarında yatan) müzminlerle müslümanlar topluluğuna selâm olsun. Dünyadan göçüp giden siz ölülere ve ölmeyip geride kalan bizlere Allah rahmet etsin. Allah dilediği zaman, biz de size kavuşacağız."[93]
440- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) sahîh isnadlarla rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem mezarlığa çıkıp şöyle dedi:
"Esselâmü aleyküm dâre kavmin mü'minîn veinnâ in şâellâhu biküm
lâhikûn."
(Selâm üzerinize olsun, ey mü'minler topluluğu!. Allah dilediği zaman, biz de size kavuşacağız)."[94]
441- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Medîne mezarlarına uğradı da yüzünü onlara çevirerek şunu söyledi:
"Esselâmü aleyküm yâ ehh'I-kubûri. Yeğfirullâhu lenâ ve leküm. En-tüm selefunâ ve nahnü bi'1-eseri."
"Allah'ın selâmı üzerinize olsun, ey mezarlarda yatanlar! Allah bize ve size mağfiret buyursun. Siz bizim öncümüzsünüz; biz de izinizdeyiz (arkanızdan geleceğiz)."[95]
442- Büreyde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, o şöyle anlatmıştır: "Ashabı Kiram, mezarları ziyarete çıkıp gittikleri zaman, şöyle demelerini, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara öğretirdi:
"Esselâmü aleyküm ehle'd-diyâri mine'l-mü'minîne. Ve innâ inşâellâ-hu biküm lelâhikün. Es'eîüllâhe lenâ ve leküm e'1-âfiyete."
"Selâm üzerinize olsun, ey mü'minlerden ibaret mezar halkı! Muhakkak biz de, Allah dilediği zaman size kavuşacağız. Allah'dan bize ve size afiyet dilerim."[96]
Biz, nese'î ve îbni Mace'nin kitablarında da böyle rivayet ettik. Ancak "size kavuşacağız" sözünden sonra şu ifade ilâve olarak vardır:
"Entüm lenâ feretun ve nahnü leküm tebe'ûn"
"(Sizin acınıza sabretmekle) siz, bize bir mükâfat sebebi oldunuz. Biz de, sizin arkanızdan geleceğiz."
443- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre: "Peygamber sallallahu Aleyhi ve Sellem, Bakî' mezarlığına varıp şöyle dedi:
"Esselâmü aleyküm, dâre kavmin mü'minîn. Entüm lenâ feretun ve innâ biküm lâhikûn."
"Selâm üzerinize olsun, ey (mezarlardaki) mü'minler topluluğu. Siz, bize mükâfat sebebisiniz (çünkü sizin acılarınıza sabrederek sevab aldık). Biz de size kavuşacağız. Allah'ım! (Onların yüzünden kazanılacak) sevab-dan bizi mahrum etme ve onlardan sonra da bizi sapıtma."[97]
Mezarlıktaki ölülere, diğer ölülere ve bütün müslüman Ölülere çokça duâ etmek, Kur'an okuma ve zikir yapma sevabını iletmek ziyaretçi için müstahabdır. Yine ziyareti çok yapmak, hayırlı ve faziletli kimselerin mezarları yanında fazla beklemek müstahabdır.

Bir Mezar Başında Çırpınarak Ağlayanziyaretçiyi Bir Kimsenin, Onu Engellemesi, Sabrı Tavsiye Etmesi Ve Yine Dine Aykırı Şeylerden Alıkoyması.

444- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir mezar yanında ağlamakta olan bir kadına rasgeldi. (Ona), Allah'dan kork ve Sabret, dedi"[98]
445- İbni Hasâsiye diye tanınan Beşir ibni Ma'bed'den (Radiyallahu Anh) hasen bir isnadla rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
"Ben, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile yürürken bir de baktı ki, adamın biri, mezarlar arasında ayakkabılarıyla dolaşıyor, Hazreti Peygamber ona şöyle dedi: Ey Sibtiyyeteyn (adındaki lüks ayakkabılar) sahibi, ayakkabılarını (çıkarıp) bırak; (çünkü orası öğünme ve kibirlenme yeri değildir.)"[99]
(Mezhebimizde, (Hanefilerde) ayakkabılarla mezarlıklarda gezmek yasak değildir, buradaki yasaklık, ya ayakkabılardaki pislikten, ya da kibir ve azamet belirtisi taşıyan gösterişli ayakkabılardan dolayıdır. Mezar ziyareti, insana tevazu ve mahviyeti yaşatmayınca, mezar ziyaretindeki maksat elde edilememiş demektir. -Mütercim-)
İyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak işinin farz olduğu üzerinde imamların ittifakı vardır. Bunların delilleri, Kur'anda ve hadîslerde herkes tarafından bilinmektedir. En doğrusunu Allah bilir.

Zâlimlerin Mezarlarına Ve Helak Edildikleri Yere Uğrayınca Ağlamak, Allah Teâlâ Hazretlerine İhtiyaç Göstermek Ve

Bundan Gafil Olmaktan Sakınmak

446- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre; Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, (Tebük savaşında) Semûd diyarında-ki Hicir bölgesine vardıkları zaman, ashabına şöyle buyurdu: "Şu azab çekenlerin yanına ağlayarak girin. Eğer ağlamayacaksanız onların yanına
gitmeyin. Çünkü ağladığınız takdirde, onlara isabet eden musibet size isabet etmez."[100]

---

[1] Tirmizî. Nesâî. İbn-i Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadîstir.)
[2] Buhârî.
[3] Buhârî. Müslim. Muvatta'. Ebü Dâvud. Tirmizî.
[4] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[5] Buharı. Müslim
[6] Buhari
[7] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[8] Müslim.
[9] Ebû Dâvud. Tirmizî. Hâkim. Ahmed b. Hanbel. Tirmizî demiştir ki, bu hadiss hasendir. Et-Hakim Ebû Abdullah Sahîhayn üzerine yazdığıkitabında demiştir ki ,Buhari'nin şartı üzere bu hadis sahihdir.
[10] Ebü Dâvud.
[11] Tirmizî. (Tirmizî der ki, bu hadîs hasendir, sahîhdir.)
[12] Tirmizî. İbn-i Mâce. Nesâî. Hâkim. (Tirmizî, bu hasen hadistir, demiştir.
[13] Müslim. Tirmizî. Nesâî. ibn-İ Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu sahih olan hasen bir hadistir.)
[14] Buhârî!
[15] İbn-i Sünnî.
[16] İbn-i Sünnî.
[17] İbn-i Sünnî.
[18] Müslim
[19] İbn-i Sünnî. Tirmizî. Ahmed b. Hanbel. İbn-i Mâce.
[20] Buhârî. Müslim.
[21] Buhârî. Müslim.
[22] Buhârî.
[23] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[24] Buhârî.
[25] Tirmizî. İbn-i Mâce.
[26] Buhârî.
[27] Müslim.
[28] Buhârî.
[29] İbn-i Mâce. İbn-i Sünnî.
[30] Tirmizî. İbn-i Mlce. (Tirmizî demiştir ki, bu haais, hasendir.
[31] İbn-i Mâce. İbn-i Sünnî.
[32] Kur'ân-ı Kerim, İsrâ Sûresi: 34
[33] kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi: 177
[34] İbn-i Sünnî.
[35] Tirmizî. İbn-i Mâce, Nesâî
[36] Buhârî. Müslim. Muvatta. Tirmizî.
[37] Ebû Dâvud. Hâkim.
Ebû Hakim Ebû Abdullah, SahÎhayn üzerine yazmış olduğu "El-Müstedrek" adlı kitabında demiştir ki, bu, isnadı sahih bir hadistir.)
[38] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadîs hasendİr, sahihdir).
[39] Müslim, Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[40] Beyhakî.
[41] Müslim. Tirmizi. Ebû Dâvud.
[42] Ebü Dâvud. İba-i Mâce.
[43] Müslim. Ebû Dâvud. Ahmed b. Hanbel. Tirmizî. İbn-i Mâce. Nesâî.
[44] Ebû Dâvud. İbn-i Mâce. Nesâî.
[45] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadîs hasendir.)
[46] Buhârî.
[47] İbn-i Sünnî.
[48] İbn-i Sünnî. Nesâî. Ahmed b. Hanbel
[49] Buhâri. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[50] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[51] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[52] Müslim. Tirmizî.
[53] Ebû Dâvud.
[54] Buhârî. Müslim.
[55] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[56] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[57] Tirmizî. Beyhakî. (Bunun İsnadı zayıftır.)
[58] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bunun isnadı kuvvetli değildir.)
[59] Ebû Dâvud. Nesâî. Ahmed b. Hanbel. Nesâî. Hâkim.
[60] İbn-i Mâce. Beyhakî
[61] Kur'ân-ı Kerim, Mâide Sûresi: 2
[62] Buhârî. Müslim.
[63] Nesâî.
[64] Tirmizî. İbn-i Mâce. (Tirmizi deca;şth ki, bu hadis hasendir.)
[65] Tirmizi. Yine AbdulIah'dan bir rivayet vardır ki, orada hadis Peygambere kadar yükseltihnemiştir. Tirmizi der ki, bu hadis, merfu ciandan daha sahlhdir. Tirmizî her iki rivayeti de zayıf görmüştür.)
[66] Buhari Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Muvatta'
[67] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî, bunu zayıf görmüştür.
[68] Beyhakî. Sünen-i Kebîr. Hâkim, El-Müstedrek.
[69] Müslim.
[70] Ebû Dâvud. Tirmizî. Beyhakî. Hâkim Ebu Abdullah demiştir ki, Buharı ve Müslim'in şanı üzere tu hadis sahihtir.
[71] Ebû Dâvud. İbn-i Mâce.
[72] Ebû Dâvud. İbn-i Mâce.

[73] Ebû Dâvud. İbn-i Mâce. Sahih İsnadla.
[74] Kur'ân-ı Kerîm. Bakara Sûresi: 201.
[75] Beyhakî. Sünen-i Kebîr. Hakîm. Tahâvî. (Hâkim Ebû Abdullah, bu sahih hadistir, demiştir.)
[76] Ebû Dâvud. Ttrmizî. Beyhakî. Hâkim. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[77] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[78] Müslim.
[79] Ebû Dâvud. Beyhakî.
[80] Beyhakî.
[81] Buhârî. Muvatta'.
[82] Buhârî.
[83] Müslim.
[84] Müslim.
[85] Kur'an-ı Kerim, Haşir Sûresi: 10
[86] Müslim.
[87] Ebû Dâvud.
[88] Buharı. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[89] Buhârî, Tirmizı. Nesâî.
[90] Buhârî. Ebû Dâvud. Nesâî.
[91] Ebû Dâvud. Tirmizî.
[92] Müslim. Nesâî.
[93] Müslim
[94] Ebû Davut. Nesaı. İbn Mâce, Müslim.
[95] Tirmizi. Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.
[96] Müslim. Nesaî. İbni Mâce
[97] İbni Sünnî. Ahmed b. Hanbel. İbni Mâce.
[98] Buhârî. Müslim.
[99] Ebû Dâvud. Nesâî. İbni Mâce.
[100] Buhârî. Müslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BABU'L-CİNAYAT

131- Hadis[1]**:** Abdurrezzak, Buharî, Müslim ve Ebu Davud, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Hayvanların kendiliğinden meydana getirdikleri cinayet ve zararlar hederdir. Kuyu kazmaktan doğan cinayet.de hederdir. Maden kazmada meydana gelen cinayet de hederdir. Define mallarında beşte bir nisbetinde vergi vardır."

132- Sebep: Abdurrezzak "Musannaf'mda İbn Cüreyc'den, 0 da Yakub b. Utbe'den, o da Salih'ten, o da İsmail b. Muhammed'den şunu rivayet eder:
"Söylendiğine göre, Rasulullah (s.a.v.), "hayvanların kendiliğinden meydana getirdiği cinayet ve zararlar hederdir, kuyu kazmaktan doğan cinayet de hederdir, maden kazmada meydana gelen cinayet de hederdir, define mallarında beşte bir nisbetinde vergi vardır" şeklinde hükmetti." (Ravi diyor ki:)
"Cahiliyye insanları, ölen hayvanları miktarınca canlı (hayvan) ödüyorlardı. Madenlerde ve kuyulardaki durum da aynı idi. Bu durum Rasulullah (s.a.v.)'a anlatılınca buyurdu ki: "(Bütün) bu nevi şeyler kaza nevindendir.

133- Sebep: Abdurrezzak, îbn Cüreyc'in şöyle dediğini rivayet eder: Ömer b. Abdulaziz, kendisine ait olan bir kitaptan bana !' haber verdi: Rasulullah (s.a.v.)'m, iki kişi hakkında şöyle buyurduğu (haberi) bize ulaştı: "Maden kuyusuna düşüp ölen ile, hayvanın vurup, öldürdüğü adam hederdir." (Hadiste heder manasında geçen cübar kelimesi Tihame Kabilesi'nin kullandığı bir kelamdır.)

134- Hadis[2]**:** Buharî ve Müslim, Abdullah İbn Muğaffal'dan şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.v.) sapanla taş atmaktan nehyetti." Ravî îbn Muğaffal, sözüne devam ederek şöyle dedi:
"Şüphesiz bu sapan taşıyla ne avlanır ne de düşman paralanır ve öldürülür. Ancak bu taş bazen diş kırar, bazen de göz çıkarır."

135- Sebep[3]: Ebu Davud ve Nesâî, Burde'den rivayet ederler: "Bir kadın diğer bir kadına taş attı. Kadın çocuğunu düşürdü. Bu durum Rasulullah (s.a.v.)'a dava olundu. Rasulullah (s.a.v.), kadının çocuğu için beş yüz koyun takdir etti ve o gün (taş, sopa ve baston gibi şeyleri) atmaktan nehyetti."

136[4]**-Hadis:**Ahmed, Buharî ve Müslim, Cabir'den rivayet ettiklerine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Taze hurmayı, alacalanmış hurma koruğu ile ve yine hurma ile, kuru üzümü hoşaf (şıra) olarak birleştirmeyiniz."

137- Sebep:[5] Abdurrezzak, Ebu îshak'tan rivayet etmiştir: "Bir adam İbn Ömer'e, 'ben hurma ile kuru üzümü birleştirebilir miyim?' diye sordu. İbn Ömer:
"Hayır" dedi. Adam, "niçin?" diye (tekrar) sordu. İbn Ömer: "Hz. Peygamber öyle yapmaktan men etti" dedi. Adam, "niçin men etti?" diye sordu. îbn Ömer: "Bir adam o yüzden sarhoş oldu da Hz. Peygamber ona kızdı. Sonra onun içtiği şeye bakılmasını emretti. Bir de baktılar ki hurma ile kuru üzüm karışımı hoşaf içmiş. Bu sebeple Hz. Peygamber, hurma ile kuru üzümün bir araya cemedilmesini nehyetti ve buyurdu ki; "Onlardan her biri tek başına (hoşaf yapılıp içilmeye) yeterlidir."

137a- Hadis[6]**:**Buharı, Müslim, Tirmizî ve Nesâî, İbn Mesud'dan rivayet ettiklerine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Mü'minler'i Allah'tan ziyade kötülüklerden koruyan bir kimse yoktur. Mü'minler'in en büyük koruyucusu olduğu için Allah açık, gizli bütün kötülükleri, çirkin işleri, haram kılmıştır. Birde Allah'tan ziyade medhedilip, övülmeyi seven kimse de yoktur. İşte bunun için Allah, kendisini (Kur'an'da bir çok sıfatlarla) medhetmiştir. Özür, Allah'a olduğundan başka hiçbir kimseye makbul olamaz. Bunun için Allah, Peygamberleri miijdeleyici ve korkutucu olarak göndermiştir."

138- Sebep[7]**:** Ahmed, Buharı ve Müslim, Muğire b. Şu'be'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Sa'd b. Ubade, "Ben refikamın yanında bir adam görürsem, onu mutlaka ters tarafını çevirmeden kılıçla vururum" dedi. Bu söz, Rasulullah'ın kulağına vardı. Bunun üzerine:
"Siz, Sa'd'ın gayretine şaşıyor musunuz? Vallahi ben ondan daha gayretliyim, Allah da benden daha gayetlidir. Gayretinden dolayıdır ki Allah kötülüklerin aşikarını, gizlisini haram kılmıştır. Allah'tan daha gayur hiç bir şahıs yoktur. Özür, Allah'a olduğundan fazla hiçbir kimseye makbul olamaz. Bundan dolayıdır ki, Allah peygamberleri müjdeci ve korkutucu olarak göndermiştir. Allah'tan başka hiçbir kimseye medh daha makbul değildir. Bundan dolayıdır ki Allah, cenneti va'd etmiştir" buyurdular."

139- Hadis[8]**:** Buharî, Enes'ten rivayet, ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "(Ey mü'min, sen mü'min) kardeşine, zalim iken de mazlum iken de yardım et.'\Sahabiler:
"Ey Allah'ın Rasulü! Şu mazlum olan kişiye yardım edebiliriz. Fakat o zalime nasıl yardım edebiliriz?" diye sordular. Rasulullah:"Zalimin iki elindin üstünü tutarsın (yani onu zulmden men edersin)"

140- Sebep[9]**:** Ahmed ve Müslim, Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet ederler: "Ensar'dan ve Muhacir'den olan iki çocuk (veya köle) birbirleriyle kavga ediyorlardı. Muhacir'den olan, "Ey Muhacirler (yardıma gelin)", Ensar'dan olan da: "Ey Ensar (yardıma gelin)" (diye bağırıyordu). Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) çıkageldi ve buyurdu ki:
"Cahiliyye davası mı güdüyorsunuz?" Dediler ki: "Allah'a yemin olsun ki hayır. Ancak iki çocuktan biri diğerinin (kıçına eliyle) vurmuştur." Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bir şey olmaz. Kişi, zalim kardeşine de mazlum kardeşine de yardım etsin. Kardeşi eğer zalim ise onu bu fiilinden men etsin. Çünkü bu, ona bir yardımdır. Eğer mazlum ise ona zaten yardım etsin."[10]

[1] Abdurrezzak, Musannaf, 10/65 lafız kendisine aittir.
Buharî, Kitabu'd-Diyat, 9/15, Kitabu'z-Zekat, 2/160, Kitabu'l-Müsakat, Bab-u men hafere bi'ren,
Müslim, Kitabu'I-Hudud, 4/298,
Ebu Davud, Kitabu'd-Diyat, 2/52,
Tirmizî, Ebvabu'z-Zekat, 2/77,
İbn Mace, Kitabu'd-Diyat, 2/891,
Ahmed, Müsned, 2/254, 285, 319, 382, 386, 415, 454. '
Not: Sahibi tarafından bağlanan veya kapatılan dört ayaklı hayvanların bağlarını kopararak veya kapatıldıkları yerden kurtularak meydana getirdikleri cinayet ve zararlardan dolayı sahibine tazmin (ödeme) lazım gelmez. Ancak hayvanın sahibi cinayet sırasında've zarar esnasında yanında bulunur da men etmezse, tazmin icab eder. Fıkıh kitaplarında bu zararların çeşitleri ve tazmin için gereken şartlar ayrı ayrı izah edilmiştir.
Kuyu da böyledir. Bir kimsenin kendi mülküne yahut idarenin izniyle boş bir yerde kazdırdığı kuyunun içine -gerekli tedbirleri aldığı takdirde- bir insan yahut hayvan düşse, kuyu sahibine tazmin lazım gelmez."
Maden kuyuları da böyledir. Devletin izniyle işletilen maden kuyularına gerekli tedbir alındığı takdirde, düşen insan ve hayvanın zararı, maden sahibine ödettirilmez.
Hadisin son fikrası, "Rikaz"ın yani örtülü ve gömülü olan madenler ve definelerin beşte biri nisbetinde harca, vergiye tabi olmasını takrir etmektedir.
[2] Ahmed, 5/54 (lafız kendisine aittir), Müslim, Kitabu's-Sayd, 4/641, Buharî, Kitabu'z-Zebaih, 7/112, Ebu Davud, Bab-u fi'1-Hazef, 2/657.
[3] Hadisin lafzı Ebu Davud'a aittir. Kitabu'd-Diyat, 2/499, Nesâî, Kitabu'l-Kasame, 8/41.
Ebu Davud, hadis hakkında, "bunu îbn Abbas söylemiştir ve yanlıştır. Doğrusu yüz koyundur" der
[4] Hadisin lafzı Müslim'e aittir, Kitabu'l-Eşribe, 4/688, Buharı, Kitabu'l-Eşribe, 3/140,
Ahmed, 3/294, 300, 317, Ebu Davud, Kitabu'l-Eşribe, 2/298, Tirmizî, Ebvabu'l-Eşribe, 3/198,
Nesâî, Kitabu'l-Eşribe, 8/257, İbn Mace, Kitabu'l-Eşribe, 2/1125, Darimî, Kitabu'l-Eşribe, 2/23.
[5] Abdurrezzak, Musannaf, 9/213.
Ulema bu hadisteki karıştırma hükmünde ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı "bu (karıştırma durumu) tenzihen mekruhtur", derken diğer bir kısmi, "tahrimen mekruhtur" demişlerdir.
Bana göre birinci fırkanın ileri sürdüğü deliller kabule şayan değildir. İbn Kudame bu konuda şöyle demiştir: "İki şeyin su içinde kanştınlarak şıra yapılması mekruhtur. Çünkü Hz. Peygamber bunu yasaklamıştır."
Ahmed (b. Hanbel) ise şöyle diyor: "İki şeyin karıştırılması haramdır." Ahmed, "Hind hurmasını ve kuru üzümü sabahleyin karıştırarak şıra yapmak için hazırlayıp akşam tedavi maksadıyla içen adam hakkında ben, bunu mekruh görürüm" demiştir, "Yalnız aynı anda pişirerek içen böyle değildir."
Kadı, Ahmed'in, "haramdır" sözü ile şunu kasdettiğini söyler: Yani ikisinin karışımı (beklemek suretiyle) şiddetlenir ye sarhoşluk verirse haramdır. Sarhoşluk vermezse haram değildir. İnşallah doğrusu da budur. Rasulullah'ın bunu nehyetmesinin sebebi, haram olan sarhoşluğa götürmesindendir.
Nevevî, bu görüşe şunu ekliyor: Bizim bu konudaki görüşümüz cumhurun görüşüdür. O da şudur: "Bu konudaki nehyetme olayı tenzihen mekruhtur. Sarhoşluk vermedikçe haram değildirBu görüşte olanların delili Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadistir: "Hz. Aişe, "Biz Rasulullah (s.a.v.) için şıra hazırlardık. Bir avuç hurma, bir avuç da kuru üzüm alırdık. Onu bir (tuluma) atardık. Sonra üzerine su dökerdik. Böylece sabahleyin şıra hazırlardık, onu akşamleyin içerdi ve akşamleyin şıra hazırlardık bunu da sabahleyin içerdi." (İbn Mace, Kitabu'l-Eşribe, 2/1126).
İbn Kudame şöyle diyor: "Eğer şıranın hazırlama müddeti yakınsa, yani birgün veya bir gece ise bunda sarhoşluk (ihtimali) yoktur ve mekruh da değildir. Eğer mekruh olsaydı, Hz. Peygamber'in evinde böyle bir şey yapılmazdı. Zaman uzun ise, sarhoşluğa götürme ihtimali olduğu için mekruhtur. Bunun hanımlığı, saptırmadıkça ve üç günü geçmedikçe sabit değildir.
Bazıları da şöyle demiştir: " Aişe'nin hadisinde belirtilen durum, sıcak mevsime ait olabilir. Çünkü sıcak günlerde şıranın ikinci gün bozulmasından korkulur.
İbn Abbas'a göre üç güne kadar şıranın içilebilmesi ise bozulma endişesi olmayan soğuk günlere aittir. Bu hadisler, şıra yapmanın ve içilmesinin caiz olduğuna delalet eder. Yapılan şıra, tatlı kalıp bozulmadıkça ve kabarmadıkça içilir. Nevevî'nin ifade ettiği gibi bu hususta tüm Müslümanlar'in icmaı vardır." (Bakınız, Şevkanî, Neylü'1-Evtar, 8/211)
Günaha düşme korkusundan dolayı şüpheli şırayı içmemek icab eder
[6] Müslim, Kitabu't-Tevbe, 5/605, Buharî, Kitabu't-Tefsir, En'am Sûresi, 6/72, A'raf Sûresi, 6/74, Tirmizî, Kitabu'd-Deavat,, Bab, 97,
Ahmed, 1/381, 6/348 (manasıyla), Nesâî, Kitabu'I-Küsûf (bir parçasını), 3/108,
Darimî, Kitabu'n-Nikah, 2/72
[7] Hadisin lafzı Müslim'e aittir, Kitabu'1-Lian, 3/724,
Buharı, Kitabu'n-Nikah, 7/45, Kitabu'l-Hudud, 5/215,
Ahmed, Müsned, 4/248, .
Darimî, Kitabu'n-Nikah, 2/73 (yakın lafızlarla)
Ahmed (b. Hanbel), bu hadis için, Ebu Hureyre'den rivayet ettiği ikinci bir sebep daha zikretmiştir. O da şöyledir: "Rasulullah (s.a.v.)'a denildi ki; "Sen de gayur musun?" Buyurdu ki: "Ben çok gayurum, Allah benden daha gayurdur. Bu gayretinden dolayı fuhşiyyati men etmiştir
[8] Buharî, Kitabu'î-Mezalim, 3/168, Kitabu'l-lkrah, 9/28,
Tirmizî, Ebvabu'l-Fiten Bab, 59, 3/356 (hadisin sahih ve hasen olduğunu.söylemiştir),
Darimî, Kitabu'r-Rikak, 2/220, Ahmed, Müsned, 3/99, 201 (yakın lafızlarla).
[9] Hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 3/323, Müslim, Kitabu'1-Birr, 5/544 (yakın lafizlarla)
[10] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 146-152.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİMRİLİKLE İLGİLİ BÖLÜM

CİMRİLİKLE İLGİLİ BÖLÜM

?1? ?? ?‘??? ?? ??? ???:]????? ?? ???? ??? ??????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ???? ??? ?????: ??????? ??????????? ??????? ??????? ?????????? ?? ????? ????????? ????????? ????? ???????? ???? ????????? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????? ????????????? ???????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???????? ????????????? ????? ????? ??? ???????? ????????: ?? ???????? ???Œ?? ??? ???????? ??? ?????? ??????. ??????: ???? ???Œ?? ? ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? # ??????? ?????????? ??????: ?????? ???????? ????? ???????? ??????: ?? ?????????? ???? ??? ???????? ??????? ?????????? ??????? ??? ??????? ?????????? ????? ???Œ?? ?????????? ?????????? ? ?????????? ???????. ??????: ??????? ??“????????? ???? ???????? ? ????????????? ????????? ????????? ????? ?? ????????? ? ?????????? ???? ??????? ??? ????????????? ???? ????? ????? ??????? ???????? ????????????. ????? ??????: ??? ??????? ?? ???? ?????????? ????? ??????: ?????? ????? ????????? ????????? ?????? ????? ??????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

1. (390)- Ahnef İbnu Kays anlatıyor: "Ben Kureyş'ten bir grubla oturuyordum. Oradan Ebu Zerr (radıyallahu anh) geçti. Şöyle diyordu:
"- Mal biriktirenleri, cehennem ateşinde kızdırılan taşlarla müjdele. Bu kızgın taşlar onların her birinin memelerinin uçlarına konacak, tâ kürek kemiklerinden çıkacak; kürek kemiklerine konacak, ta meme uçlarından çıkacak. (Böylece) çalkalanıp duracaklar" dedi. Bu konuşmayı dinleyenler başlarını indirdiler. Onlardan hiçbirinin bu adama cevap verdiğini görmedim. Bunun üzerine adam dönüp gitti. Ben de peşinden onu takip ettim. Nihayet bir direğin dibine oturdu.
- Bu adamların, senin kendisine söylediklerinden hoşlanmadıklarını görüyorum, dedim. Şu cevabı verdi:
- Bunların hakikaten hiçbir şeye aklı ermiyor. Dostum Ebu'l-Kâsım (aleyhissalâtu vesselâm) bir keresinde beni çağırdı. Yanına varınca bana:
- *Uhud'u görüyormusun?* dedi.
- Evet görüyorum dedim. Bunun üzerine:
- *Bunun kadar altınım olmasını istemem, (olsaydı) üç dinar müstesna hepsini infak ederdim,* buyurdu. Ebu Zerr (radıyallahu anh) önceki sözünü te'kiden:
- Bu (Kureyşliler var ya) dünyayı topluyorlar hiçbir şeye akılları ermiyor, dedi. Ben:
- Seninle bu Kureyşli kardeşlerinin arasında ne var ki, onların yanına uğramıyor, onlardan birşey almıyorsun? dedim. Ebu Zerr:
- Hayır! Rabbine yemin ederim, taa Allah ve Resûlüne kavuşuncaya kadar ben onlardan ne dünyalık isterim ne de kendilerine din nâmına bir şey sorarım, dedi. Ben tekrar:
- Şu ihsan meselesi hakkında ne dersin? dedim.
- Sen onu al. Çünkü, bugün onda bir nafaka var. Ancak, bu ihsan dinin karşılığında yapılırsa, bırak alma, dedi.[1]

?2? ??? ?????:]?????? ?????? ???? ?????? ?????? # ?????? ???????? ??? ????? ???????: ??? ?????? ??? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????? ???????? ??? ??? ?????? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ?????????[.
»???????? ?????? ??????? ????: ????? ?????? ???? ??? ???? .

2. (391)- Bir başka rivayette şöyle denmiştir:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber yürüyordum. O, Uhud dağına bakıyordu. Bir ara:
"Evimde üç gece kalacak altınım olsun istemem. Ancak üzerimdeki bir borç sebebiyle tek dinarı koruyabilir, geri kalanın da Allah'ın kullarına şöyle şöyle dağıtılmasını emrederdim" dedi ve elleriyle önüne, sağına soluna dağıtma işareti yaptı."[2]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki rivayet Ebu Zerr Gıfarî hazretlerinin mizacına muvafık bir mahiyet arzeder. Ebu Zerr hazretleri (radıyallahu anh) Ashab arasında son derece zâhid bir zattır. Onun nazarında dünya servetlerinin, tereffühün hiçbir değeri yoktur. Mal biriktirmek, lüks, debdebe ona göre haramdır. Onun, zühd mesleğindeki ifratı sebebiyle Ashab'ın büyük çoğunluğundan ayrılarak, ümmetin çoğunluğuna tavsiye edilmeyecek hususî bir yolda gitmiş olduğunu ayrıca belirteceğiz.
Nevevî hazretleri, yukarıdaki rivayette Ebu Zerr (radıyallahu anh)'in kendi mezhbine delil bulduğunu söyler. Çünkü ona göre, ihtiyaçtan fazla mal biriktirmek, Kur'ân'da haram olduğu belirtilen kenz'dir. Halbuki ümmetin sevkedileceği cadde-i kübra cumhurun yoludur. Cumhru-u ulema ise zekatı verilen malı kenz kabul etmez, helal addeder. Ashabtan pekçoğu ticaretle meşgul olup büyük sermaye biriktirmiştir. Ama onlar zekatını verince buna kenz dememişlerdir, haram addetmemişlerdir.
Kadı İyaz, Ebu Zerr'in tutumunu şöyle yorumlar: "Sahih olan şudur ki, Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh)'in inkâr ettiği husus, Beytü'l-Mal'den kendileri için mal alıp bunları yerli yerine harcamayan sultanlarla ilgilidir."
Nevevî haklı olarak buna katılmaz ve bu yorumun yanlış olduğunu söyler. "Çünkü der, Ebu Zerr (radıyallahu anh) zamanındaki sultanlar onun dediği gibi değillerdi. Onların Beytü'l-Mâl'e ihanetleri yoktu. Onlar Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhüm ecmain) idiler. Nitekim Ebu Zerr (radıyallahu anh) Hz. Osman'ın sağlığında 32 hicrî yılında vefat etmiştir."
Bu meseleyi, Ashâbın arasında mevcut diğer ihtilâflı mes'elelerden biri gibi görmek en uygundur. Onların hepsi ayet ve hadisleri yorumlamada, ictihad yapmada yetki sâhibidirler. İsabet de edebilirler hata da. İsabetin mi'yarı çoğunluğun tercihidir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ümmetin dalâlet üzerinde ittifak etmeyeceğini müjdelemiştir. Dolayısıyla, Ebu Zerr (radıyallahu anh)'in görüşünü tercih ve iltizam ederiz.
Zamanımızda bir kısım Müslümanlar, Ebû Zerr hazretlerinin para ve lüks karşısındaki tutumunu, kendi siyasî görüşlerine uygun bularak, diğer sahâbeleri alçaltıcı bir tavırla, Ebu Zerr (radıyallahu anh)'i tebcîl cihetine gidiyorlar. Mâkul ve İslâmî bulmadığımızı belirtmek isteriz. Ehl-i Sünnet, Ashabtan hiçbirine küçültücü tavır takınmayı tasvib etmez. Böylesi bir ayırım gulat-ı Şia'nın işidir.[3]

?3? ??? ??? ??? ????? ?????? ???? ???:]??????? ??? ??????? ?????? # ?????? ??????? ?? ????? ??????????? ???????? ?????? ?????: ???? ?‘????????? ??????? ???????????. ??????: ????????? ?????? # ??????? ???? ???????? ???? ????? ?????: ???? ?‘????????? ??????? ??? ???? ????? ?????? ???????? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????. ??? ???? ??????? ???? ??? ????? ??? ?????? ? ??????? ????????? ??? ??????? ??????

???????????? ??????? ??? ??????? ??????????? ????????? ???????????? ?????????? ??????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????[. ????? ?????? ? ??? ????? ?????? ????? .

3. (392)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'nin gölgesinde otururken yanına geldim. Beni görünce:
"Kâbe'nin Rabbine kasem olsun onlar zararda" buyurdu. Ben:
- Ey Allah'ın Resûlü, annem babam sana feda olsun, onlar kimlerdir? dedim. Buyurdu ki:-
"Onlar malca çok olanlardır. Ancak -eliyle ön, arka, sağ ve sol taraflarını göstererek- *şöyle şöyle bol bol vermelerini emredenler müstesna"* dedi ve hemen ilâve etti:-
"Böyleleri ne kadar az! Şunu bilin ki, devesi, sığırı, davarı olup da zekâtını vermeyen her insan kıyamet günü, o malları, mümkün olan en iri ve en semiz şekilde karşısına çıkıp, sırayla boynuzlarıyla toslayacak, ayaklarıyla çiğneyecek. Sonuncusu da bu muameleyi yapınca birinci tekrar başlayacak. Bu hal, insanlar arasındaki hüküm bitinceye kadar devam edecek."[4]

AÇIKLAMA:

Nevevî bu hadisten şu hükümlerin çıkarıldığını belirtir:
1- Sadaka hayır olan her şeyde câridir, iyiliğin tek şubesine münhasır değildir. Hadis, sadakanın her çeşidine teşvik etmektedir.
2- Yemin teklif edilmeden yemin etmek câizdir, hatta bunda, bir emrin te'kidi veya bir maksadın tahakkuku gibi herhangi bir maslahat varsa müstehabdır. Keza, meselede ihtiyârîliği, câiz olma durumunu nefyetmek için de yemin etmek gerekebilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde bu maksadla yapılan yemin çoktur.
3- Yeri gelince "Annem babam sana feda olsun!" cümlesini kullanmak câizdir.
4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in eliyle arka, ön, sağ, sol cihetlerine işaret buyurması, mühim bir harcama ihtiyacı hangi maksadla çıkarsa, nereden gelirse derhal infak etmek gereğine işarettir.[5]

?4? ??? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ????? # ?????: ????????? ????????? ???????? ???? ???? ???? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ?????????? ???????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (393)- İbnu Ömer anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hitab ederek şöyle buyurdular:
"Sıkılık huyundan kaçının. Zira sizden önce gelip geçenler bu huy yüzünden helâk oldular. Şöyle ki: Bu huy onlara cimrilik emretti, onlar hemen cimrileşiverdiler, sıla-ı rahmi kesmelerini emretti, hemen sıla-ı rahmi kestiler, doğru yoldan çıkmayı (fücur) emretti, hemen doğru yoldan çıktılar."[6]

AÇIKLAMA:

Sıkılık diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "şuhh"dur. Cimriliği de içine alan bir huyu ifade eder. Bu huy, pek çok fenalıkların kaynağı durumunda olan bencilliğe benzetilebilir. Nitekim bencil insan, maddî mânevî her imkânı kendi kaprislerini tatmine sarfederek pekçok beşerî müesseseleri yıkar, sosyal bağları koparır. Sözgelimi sıla-i rahm, yakınlara ilgiyi, hediyeleşmeyi, ihtiyaç sahibine yardımı gerektirir. Bencillikle cimrileşen bunları kaldırır atar.
Fücuru bazı âlimler "yalan", bazı âlimler "zina" olarak anlamışlar, biz "doğruluktan ayrılma" diye tercüme ettik. Demek ki, insan sıkılığa, bencilliğe düştü mü, nefsin hâris hissiyatını tatmin yolunda pekçok fenalıkların kapısını açmış, birçok hayır kapılarını da kapamış olmaktadır.[7]

?5? ??? ??? ???? ?????? ????? ?????? ???? ???:]??? ????? ????? #: ??????????? ? ????????????? ?? ????????: ?????????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

5. (394)- Ebu Saîd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İki haslet vardır ki bir mü'minde asla beraber bulunmazlar: Cimrilik ve kötü ahlâk."[8]

AÇIKLAMA:

Hadis-i şerif, bu iki vasfın mü'minde beraberce bulunmaması gereğini ifade etmektedir. Türbüştî'nin açıklamasına göre, bu hadisten murad, mezkur iki huyun kâmil seviyede güçlenmiş olarak bir araya gelmeleridir. Öyle ki kişi ondan bir an olsun kendini kurtaramaz. Her an bu huylar kişide mevcuttur ve kişinin bunlardan bir rahatsızlığı, bir şikâyeti de yoktur. Bilakis râzıdır.
Öyle insanlar var ki bazan cimrilik edip, ara sıra kötülük işler sonra da pişman olup üzülür, veya nefsi bir kısım cimrilik ve ahlâksızlıklara çağırdığı halde vicdânı ve sağduyusu buna karşı koyar ve bir iç mücâdelesine girer. Şu halde bu durumda olan kimse hadisin tahdidine dâhil değildir. Her mü'minin bu hallerle imtihan edildiği söylenebilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), müminleri cimriliği prensip olarak benimseme kötü huyuna karşı uyarmaktadır.[9]

?6? ??? ??? ?? ????? ????? ?????? ???? ???:]???????? ????? ?????? # ???????: ???? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??????? ????? .

6. (395)- Ka'b İbnu İyâz (radıyallahu anh) anlatıyor; "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şöyle derken işittim:
"Her ümmet için bir fitne vardır, benim ümmetimin fitnesi de maldır."[10]

AÇIKLAMA:

Tirmizî'nin sahih olduğunu belirttiği bu hadisle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "mal" konusuna dikkat çekmiştir. Şârihler, hadiste geçen "fitne'yi dalâlet ve masiyet, yani sapıtma ve Hakk'a isyan olarak anlarlar. Yani bu ümmeti hak yoldan ayıracak, İslâm'dan uzaklaştıracak en mühim âmil "madde ve mal" olmaktadır. İslâm düşmanı gizli ve açık komitelerin, mahallî ve beynelmilel teşkilatların Müslümanları ayartabilmek için en ziyade "madde"ye dayandıklarını müşahede ettikçe, nice yakınlarımızın, bu vatan evlatlarının maddî menfaat sebebiyle dinden koptuklarını gördükçe, *"Kâfirler mallarını, Allah'ın yolundan insanları alıkoymak için sarfederler ve daha da sarfedeceklerdir."* (Enfal: 8/37) âyetinin teyidini görmekle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın benzeri ihbaratında ortaya çıkan gaybtan haber mucizesi karşısında hayranlığımızı ifade etmekten kendimizi alamıyoruz.
Bu ve bundan sonra da göreceğimiz bir kısım hadisler, yanlış yoruma sebep olmamalı. İslâm temelde servete, kuvvete karşı değildir. Bilakis, pekçok hadis Müslümanı kazanmaya teşvik eder. Dinimizin mühim bir parçasını teşkîl eden zekât, sadaka gibi farz ve mendup emirlerin yerine getirilmesi, cihad vazifesinin başarıyla yürütülmesi hep "mal"a, mal sahibi olmaya bağlıdır. Keza:
"Veren el alan elden üstündür", "Kuvvetli mü'min, Allah nezdinde zayıf mü'minden daha hayırlı, daha üstün, daha sevgilidir", "Müttakî olana zenginliğin bir zararı yoktur" gibi hadisler,
"(Ey mü'minler!) onlara karşı gücünüzün yettiğince -Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah'ın bilip, sizin bilmediğinizi yıldırmak üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın" (Enfal:8/60), gibi âyetler Müslümanı çalışmaya, kuvvetli olmaya teşvik etmektedir.
Öyle ise, "mal" ve "madde"yi kınayan ifadelerin gayesi, bunların, her an uyanık olunmadığı takdirde ahlâki ve dinî hayatımızda sebep olacağı sefahat ve düşüklüklere karşı uyarmaktır.
Unutmayalım ki, bütün terakki ve kalkınma hareketleri yoksulluk ve darlıktan doğduğu halde, duraklama ve gerileme hareketleri de doruk noktasına ulaşan bolluk ve zenginliğin getirdiği rehavet ve sefâhetle başlamaktadır. Bunun en güzel örneği Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kurduğu İslâm devletidir. Zaman zaman açlıktan düşüp bayılan, açlığını hafifletmek için karınlarına taş bağlayan insanlar, onun temelini atıp, kısa zamanda üç kıtaya uzanan bir devlet hâline getirmişlerdir. Kezâ tarihçiler Osmanlı Devleti'nin duraklamasını Kanunî ile başlatırlar, halbuki, diğer açıdan Kanunî gelişmenin zirvesini temsil eder.

Şu halde Allah elçisi, ezelî ve ebedî hakikatların tebliğcisi olan Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)in "mal" ve "madde" karşısındaki uyarılarına iyi kulak vermek, onları iyi anlamak gerektir:
"Allah'a kasem olsun sizin için fakirlikten (darlıktan) korkmuyorum. Sizin için öncekilere genişleyip (bollaştığı) gibi size de dünyanın genişleyip bollaşmasından, onlar gibi sizin de dünyalık yarışına düşmenizden, dünyalığın onları helâk ettiği gibi, sizi de helâk etmesinden korkuyorum."
"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "mal" karşısındaki tutumunu kavramada şu hadisi görmemiz yeterlidir:
"İnsanlar dünyalık karşısında dört kısımdır: Bir kul vardır, Allah ona mal ve ilim vermiştir, o bu mal hususunda Allah'tan korkar da onu sıla-ı rahimde harcar, malda mevcut olan Allah'ın hakkını bilir ve yerine getirir. İşte bu en yüce mertebeyi elde eder.
Bir diğer kul vardır, Allah ona ilim vermiştir fakat mal vermemiştir, ancak iyi niyet sâhibidir, şöyle der: Eğer malım olsaydı falanca gibi hayır yollarında harcayacaktım. Allah onu niyyetiyle kabûl eder ve ecir yönüyle önceki ile eşit olur.
Bir üçüncü kul vardır, mal sahibidir, ancak Allah ilim vermemiştir, malını şehvet yolunda câhilâne harcar. Ne Rabbinden korkar ne de onunla sıla-i rahimde bulunur. Malda mevcut Allah'ın hakkını da bilmez. Bu en fena bir mertebedir.
Dördüncü bir kimse daha vardır. Allah ona ne mal ne de ilim nasib etmiştir. Ancak, sefihlere gıbta ile: "Eğer param olsaydı der, falanca gibi harcar onun gibi yaşardım." Bu da niyyeti ile o sefih gibi olur ve günahta eşit olurlar."[11]

?7? ??? ??? ????? ????? ?????? ???? ???:]??? ???? ?????? # ??????????? ?????????? ??????????? ?? ??????????[. ????? ???????? »??????? ???????? ??? ?‘?? ??????.

7. (396)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Çiftlik edinmeyin, dünyaya bağlanır kalırsınız."[12]

AÇIKLAMA:

Çiftlik diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı day'a'dır. Bağ-bahçe, ekim tarlası, köy mânalarına gelir. en-Nihâye'de, kişinin geçimini sağladığı san'at, ticaret, ziraat vs. her çeşit meşguliyete da'a denebilmektedir. Kamus'ta akar ve işletilen araziye day'a dendiği belirtilir. Hülâsa dünyanın hayatının idamesi için gerekli olan kazanç vasıtalarının hepsini anlamak bile mümkün. Yasaklanan husus, dünyevi kazanç bahanesiyle âhireti, Allah'ın zikrini unutmaktır. Çünkü dünyaya aşırı ilgi, öbürüne mâni olmaktadır. Halbuki ayet-i kerime: *"(Öyle adamlar) vardır ki onları ne bir ticaret, ne bir alışveriş Allah'ı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoymaz..."* (Nur: 24/37), buyurmaktadır.[13]

?8? ??? ???????? ?? ?????? ????? ?????? ???? ???:]??????? ????? ????? # ?????? ??????? ?????????? ????????????. ?????: ??????? ????? ????? ??????? ?????? ???? ??? ???? ????? ???? ??????? ??? ??? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??? ??????????? ????????????[. ????? ???? ???????? ???????? .

8. (397)- Abdullah İbnu'ş-Şihhîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Elhâkümü'ttekâsür sûresini okurken yanına geldim. Bana:
"İnsanoğlu malım malım der. Halbuki âdem-oğlunun yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve sağlığında tasadduk edip gönderdiğinden başka kendisinin olan neyi var? (Gerisini ölümle terkeder ve insanlara bırakır.)"[14]

?9? ??? ??? ????? ????? ?????? ???? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

9. (398)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söyledi:
"Altına tapanlar mel'undur, gümüşe tapanlar mel'undur."[15]

AÇIKLAMA:

Hadis-i şerif para biriktirmekte hırs gösterenleri lanetlemektedir. Meşru olarak kazanmanın helâl olduğunu daha önce (395 numaralı hadiste) belirtmiştik. Yasağın şiddetini ifade için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hem lânet olsun, yani "Allah'ın rahmetinden uzak olsun" diyerek, hem de bu işi yapanları "altın ve gümüşe tapanlar" diye tehzil edici bir teşbihte bulunarak yapmıştır.
Para kazanmada gayr-ı meşruluğun ölçüsü, "hırs"tır. Yani paraya aşırı bir hırs gösterip haram-helal demeden sâdece kazanmayı düşünen, zekâtını vermeden, hayır yolunda harcamadan sadece çoğaltmayı düşünen kimse paraya tapıyor demektir. Zira mükerrer âyet ve hadisler mü'mini Allah ve Resûlü (radıyallahu anh)'nün sevgisini her çeşit sevgiden üstün tutmaya dâvetle bunu emrederler. Hatta bir hadislerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) *"Din sevgi ve buğzdan başka birşey değildir"* buyurur. Şu halde para sevgisi Allah sevgisinden öne geçti mi, bu ona tapmadır. Para kazanma meşgaleleri yüzünden ibadeti terketmek, kazanılan paranın zekâtını tam olarak gönül hoşluğuyla ödememek gibi durumlar para sevgisinin Allah ve Resulüne olan sevgiye galebe çaldığını gösterir.
Şârihler, hadiste "altın ve gümüşe sahip olanlar" veya "cem edenler"in zikredilmemiş olmalarına dikkat çekerler, çünkü, belirttiğimiz gibi suç olan "para kazanmak" değildir, "tapınmaya düşmek"dir, para sebebiyle Allah'ı unutmak, tuğyan etmektir.
Hadiste "altın" ve "gümüş"ün zikri, dünyevî serveti bunlar temsil ettiği içindir. Değilse, her çeşit madde düşkünlüğü buna dâhildir. Nitekim günümüzde dolar, apartman dairesi, arsa, fabrika vs. düşkünleri çoğalmaktadır.[16]

?10? ??? ??? ????? ????? ?????? ???? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ????? ????????? ?????? ??????? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ??????: ??? ?????? ????? ??? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ??????? ???????? ??????? ????????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

10. (399)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir keresinde,
"Hanginiz, vârisinin malını kendi malından daha çok sever?" diye sordu. Cemaat:
"Ey Allah'ın Resûlü, içimizde, herkes kendi malını vârisinin malından daha çok sever" dediler. Bunun üzerine:
"Öyleyse şunu bilin: Kişinin gerçek malı hayatında gönderdiğidir. Geriye koyduğu da vârislerinin malıdır."[17]

?11? ??? ??? ???? ???:]????? ?????????? ??? ???? ????? ???? ???????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ?????: ???????? ??? ?????????? ??????? ??????????: ??? ?????? ????? ??????????? ???? ????? ??????? ??????? ?????? # ?????? ???????? ??????? ???? ????? ????. ???? ????? ?????: ???? ?????????? ???????: ??????? ??????? ????????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?? ??????? ?????? ?????. ?????????? ????????? ???? ????????[. ????? ??????? ????????. ???? ???? ???? ????? ????? ???: ?????? ????? ??????? ??? ?????? ??????? ???????? ?????????. »???????? ?? ????? .

11. (400)- Ebû Vâil anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallahu anh) bir gün Ebu Hâşim İbnu Utbe'ye uğradı. Maksadı geçmiş olsun ziyaretinde bulunmaktı, çünkü Ebu Hâşim

hastaydı. Yanına varınca ağlar buldu.
"Ey dayıcığım niye ağlıorsun? Dayanamadığın bir ağrı veya dünyaya karşı bir hırs mı seni böyle ağlatıyor?" diye sordu. Ebu Vâil:
- Hayır, asla bu sebeplerle ağlamıyorum. Ne var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizden bir söz almıştı, onu tutamadım (bu sebeple ağlıyorum) dedi. Hz. Muâviye:
- Neydi o? diye sordu.
- Ben, dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şöyle söylerken dinlemiştim:
"Sizden birine, dünyalık olarak bir hizmetçi ve Allah yolunda cihadda kullanacağı bir binek edinecek kadar mal toplaması yeterlidir." Halbuki bugün ben kendimi bundan daha çok mal toplamış görüyorum.[18]
Rezîn merhum şu ilâvede bulundu: "Ebu Hâşim rahmet-i Rahmân'a kavuştuğu zaman, geride bıraktığı serveti hesapladı, hepsi otuz dirhem kadardı."[19]

---

[1] Buhârî, Zekât: 4; Müslim, Zekât: 34. (992); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/163-164.
[2] Buhârî, Zekât: 4; İstikrâz: 3, Bed'u'l-Halk: 6; İsti'zân: 30, Rikâk: 13, 14; Müslim, Zekât: 34 (992); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/165.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/165-166.
[4] Müslim, Zekât: 301, (590); Buhârî, Eymân: 3, Zekât: 43; Tirmizî, Zekât: 1, (617); Nesâî, Zekât: 2, (5, 10-11); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/166-167.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/167.
[6] Ebû Dâvud, Zekât: 46, (1698). H; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/167.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/167-168.
[8] Tirmizî, Bir: 41, (1963). H; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/168.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/168.
[10] Tirmizî, Zühd: 26, (2337); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/168-169.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/169-170.
[12] Tirmizî, Zühd: 20, (2329); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/171.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/171.
[14] Müslim, Zühd: 3, 4, (2958); Nesâî, Vesâya: 1 (6, 238); Tirmizî, Tefsîr, Tekâsür: (3351); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/171.
[15] Tirmizî, Zühd: 42, (2376); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/171.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/172.
[17] Buhârî, Rikak: 12; Nesâî, Vesâyâ: 1, (6, 237-238); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/172-173.
[18] Tirmizî, Zühd: 19, (2328); Nesâî, Zînet: 119, (8, 218-219); İbnu Mâce, Zühd: 1, (4103).
[19] Bu ziyadenin kaynağı bulunamamıştır. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/173.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

METÂLİB UL-ALİYE (5)
MENKIBELER KİTABI

Sahabeden Bir Grubun Ortak Faziletleri
Ammâr b. Yâsir'in Fazileti
Hâlid b. el-Velîd'in Fazileti
Selmân'ın Fazileti
Ebû Cum'a'mn Fazileti
Zeyd b. Sûhân'ın Fazileti
Hassan b. Sâbit'in Fazileti
Safvân b. el-Muattal'in Fazileti
Huzeyme b. Sâbit'in Fazileti
Ebû Hureyre'nin Fazileti
(Aşere-i Mübeşşere'den Saîd'in babası) Zeyd b. Amr b. Nüfeyl el-Adevî ve Varaka b. Nevfel'in Faziletleri
Ebû Talha'nın Fazileti
Sad b. Muâz'm Fazileti
Ebû Berze'nin Fazileti
Amir b. el-Ekva'nın Fazileti
Suheyb'in Fazileti
Nâbiğa el-Ca'dî'nin Fazileti
Resul-İ Ekrem (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Hayatta İken Vefat Eden Yatalak Birinin Fazileti
İbn Ümmü Mektûm'un Fazileti
Uveymir EbuM-Derdâ'mn Fazileti
Cafer b. Ebî Tâlib ve Zeyd b. Hârise'nin Faziletleri
Ebû Umâme'nin Fazileti
Abdullah b. Kays el-Ensârî'nin Fazileti
Abdullah b. Cafer b. Ebî Tâlib'in Fazileti
Ebû'd-Dahdâh'm Fazileti
Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Umeyye'nin Fazileti
Amr b. el-As'ın Fazileti
Yesâr'ın Fazileti
Harise b. en-Nu'mân el-Ensarî'nin Fazileti
Muaviye'nin Fazileti
Beşîr b. el-Hasâsiye'nin Fazileti
Amr b. el-Hamik el-Huzâî'nin Fazileti
Akıl b. Ebî Tâlib'in Fazileti
Urve b. Mes'ûd es-Sakafî'nin Fazileti
Amr b. Hureys'in Fazileti
Huzeyfe'nin Fazileti
Râfi b. Hadîc'in Fazileti
Enes b. Mâlikin Fazileti
İbn Mes'ûd'un Fazileti
İbn Abbâs'in Fazileti
Ebû Zer'in Menkıbeleri
Sabit b. Kays b. Şemmâs'ın Menkıbeleri
Abdullah b. Selâm'in Menkıbeleri
Hanzala b. Hızyem'in Menkıbeleri
Ebû Ka'b el-Hârisî'nin Menkıbeleri
Berâ b. Mâlik'in Fazileti
Abdühayr'ın Haberleri
Saîd b. el-Müseyyib
Ebû Osman en-Nehdi'nin Haberleri
Eşecc Abdülkays (Münzir)'in Fazileti
Sefîne'nin Fazileti
Ebû İnebe el-Havlânî'nin Haberleri
Abdullah b. Uneys'in Haberleri
Meslenıe b. Mahled'in Haberleri
Resûlullah'ın Kızlarının Hanımlarından Daha Faziletli Olduğuna Dair
Mü'nıinlerin Annesi Hatice'nin Fazileti
Hz. Aişe'nin Fazileti
Zeyneb binti Cahş'in Fazileti
Meymûne'nin Fazileti
Safiyye binti Abdulmuttalib'in Fazileti
Şevde
Ümmü Seleme Bahsi
Hafsa Bahsi
Safiyye Binti Huyey Bahsi
Ümmü Varaka'nin Fazileti
Cemre el-Yerbûiyye el-Hanzaliyye'nin Fazileti
Ümmü Eymen Bahsi
İbn Mes'ûd'un Hanımı Zeyneb
Esma Binti Umeys Bahsi
Ümmü Hâni Bahsi
Ümmü Mâlik el-Ensariyye
Kureyş'in Fazileti
Muhacirlerin Fazileti
Ensar'ın Fazileti
Bazı Arap Kabilelerinin Fazileti
Nâciyeoğulları

Ensâr
Eşlem (Kabilesi)
Abdülkays
Ahmesîler
Rabîa ve Mudar
Bekr b. Vâil
Arap Hıristiyanlanndan Bazı Kölelerin Zemmi
Berberilerin Zemmi
Toplu Olarak Sahabe ve Tâbiûnun Fazileti
Sahabeyi Kötü Anmanın Yasaklanmış Olduğu
Sahabînin Beytülmaldeki Hakkının Müslümanın Hakkından Fazla Olması
Tik Asırların Fazileti
Bu Ümmetin Fazileti
İlk Üç Asrın Faziletleri
Arap Olmayanların ve Perslerin Fazileti
Yemen Halkı
Benû Amir ve Benu Temîm
Benî Himyer ve Sekûn
Benû Naciye
Bazı Yerlerin Fazileti
Askalân
Tâif'in Fazileti
Basra ve Küfe
Mısır Ahalisi
Şam'ın Fazileti
Nu'mân'ın Fazileti
Mekke'nin Fazileti
Humus (veya Şam'a) Uğrayan Sahabelerin Fazileti
SİYER VE GAZVELER KİTABI (ALLAH RESÛLÜ'NÜN (SALİALLAHU ALEYHİ VESELLEM) HAYATI VE SAVAŞLARI)
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'İn Doğumu
Resulullah (sallallahualeyhivesellem)'in Dedesi Abdülmuttalib Tarafından Sevilmesi ve Küçüklüğündeki Bereketi
Resûlullah'a (sallallahu aleyhivesellem) Peygamberlik Verilmeden Önce Allah'ın Onu Koruması
Resûlullah (Sallallahu Aleyhivesellem)'İn Puta Dokunması Ona Tapanları Kötülemek İçindi
Kabe'nin Yapılışı
Resllullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Sıfatı
Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Peygamberlik Verilmesi
Müşriklerin Putlarının Aşağılanmasına Dair
Müşriklerin Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi Vesdlem) Yaptıkları Eziyetler Ve O'nun Davasındaki Sebatı
Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu
Habeşistan'a Hicret
Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in İslâm'a Daveti ve Kureyşlilerin Kendisinden Mucizeler İstemesi
Eskilerin Peygamberliğin Alâmetlerini İtiraf Etmeleri
İsrâ (Miraç)
Akabe Bîatı
Resûlullah'm (Sallallahu Aleyhi Vesdlem) Medine'ye Hicreti
Nahle Müfrezesi
Bedir Savaşı
Bedir Savaşına Katılanların Fazileti
Bedir'de Öldürülenler
Uhud Savaşı

METÂLİB UL-ALİYE (5)

MENKIBELER KİTABI

Sahabeden Bir Grubun Ortak Faziletleri

4025. Ebû Cafer Muhammed b. Ali, babası kanalıyla dedesinden rivayet ediyor: Cebrâîl (aleyhisselâm), ResûluUah (sallallahu aleyhi veseilem)'in yanına gelip: "Ey Muhammed! Allah senin ashabından üç kişiyi seviyor, sen de onları sev! Onlar, Ali, Ebû Zer ve Mikdad'dır" dedi. Sonra Cebrâîl yine geldi ve: "Ey Muhammed! Cennet senin ashabından üç kişiye özlem duyuyor" dedi. O sırada Enes b. Mâlik de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanındaydı. Enes, onların Ensar'dan olmasını umuyordu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormak istedi, ancak bundan çekindi. Dışarı çıkınca Ebû Bekir'le karşılaştı ve: "Ey Ebû Bekir! Ben, Resûlullah (saflallabu aleyhi vesellem)'in yanında iken Cebrâîl geldi ve ona: Cennet, ashabından üç kişiye özlem duyuyor dedi. Onların Ensar'dan olmalarını umuyordum; ancak Resûlullah'tan çekindiğim için ona soramadım. Sen içeri girip sorabilir misin?" dedi. Ebû Bekir: "Ben bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorup onların arasında olmamaktan korkuyorum. O zaman kavmim beni diline dolar" dedi. Sonra Enes, Hz. Ömer'le karşılaştı. Ona da Hz. Ebû Bekir'e söylediğini söyledi. Ömer de Ebû Bekir'in söylediğinin aynısını söyledi. Sonra Hz. Ali'yle karşılaştı. Hz. Ali, Enes'in teklifini kabul ederek: "Tamam" dedi. "Eğer ben de o kimseler arasmdaysam Allah'a hamd ederim; eğer onların arasında değilsem bunda bir sakınca ve zarar yok" diye ekledi. Hz. Ali içeri girdi ve: "Yâ Resûlallah! Az önce Enes yanında olduğunu belirterek Cebrail'in yanma geldiğini ve Cennetin ashabından üç kişiye özlem duyuyor dediğini haber verdi. Onlar kimlerdir yâ Resûlallah?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen de o üç kişinin içindesin ey Ali! Biri Ammâr b. Yâsir'dir. Ammâr seninle birlikte bulunacak ve onun üstünlüğü belli, hayrı da büyük olacaktır. Selmâtı ise bizden olup ehl-i beyttendir. O iyi nasihat eden, samimi biridir. Onu kendine "buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [1]

4026. Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Şu dört kişinin sevgisi ancak mii'min bir kişinin kalbinde toplanır: Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali. " (Abd b. Humeyd) Senedinde inkıta vardır. [2]

4027. Ebû Hureyre der ki: Biz, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in ashabı, birbirimize devamlı: "Peygamberinden sonra bu ümmetin en faziletlileri; önce Ebû Bekir, sonra Ömer, sonra Osman'dır der" sonra susardık (yani başka isim saymazdık). (el-Hârîs) [3]

4028. Mücâhid'den: Hz. Ömer minberin üzerinde Adn cennetleriyle ilgili âyeti okuyunca: "Adn cennetine ancak peygamber girebilir. Mübarek olsun sana ey bu kabrin sahibi!" diyerek Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in kabrine işaret etti. Sonra: "Veya siddıklar girebilir. Mübarek olsun sana ey Ebû Bekir!" dedi. Ardından: "Veya şehitler girebilir. Ancak Ömer'e şehadet nereden gelecek?! Ama beni Mekke'deki evimden çıkaran Allah, onu bana sevk etmeğe de kadirdir" dedi. (el-Hâris) [4]

4029. Habîb anlatıyor: Ebu'l-Bahterî'nin yanında Ebû Bekir, Ömer ve Ali'den bahsettik, şöyle dedi: "Güzel bir görüş. Ama Hz. Ali'nin sevgisi kalbime iyice yapışmıştır. Onu diğerlerinden farklı seviyorum" dedi. (el- Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mevkuf olarak el-Hâris tahrîc etmiştir. Ravileri güvenilir selerdir." Ben derim ki: Ayrıca Taberânî rivayet etmiştir; Şerîk en-Nahaî dışında Sahih ricalidir. Şerik, güvenilir kimsedir. Onun hakkında ihtilaf da vardır. Bunu Heysemî söylemiştir. [5]

4030. Şeddâd b. Evs'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ebû Bekir, ümmetimin en şefkatlisi ve en merhametlisidir. Ömer, ümmetimin en cesuru ve en adil olanıdır. Osman, ümmetimin en hayâlı olanı ve ikramsev'eridir. Ali, ümmetimin en akıllısı ve en kahramanıdır. Abdullah, b. Mes'ûd, ümmetimin en iyisi ve en mükemmelidir. Ebû Zer, ümmetimin en zahidi ve en doğrusudur. Ebu'd-Derda, ümmetimin en adaletli ve en muttaki olanıdır. Muaviye, ümmetimin en yumuşak ve en cömert olanıdır" dedi. (el-Hâris) [6]

4031. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimin ümmetime en merhametlisi Ebû Bekir'dir. Onlar İçinde islam'daki en şiddetlisi Ömer'dir. Ümmetimin en hayâlısı Osman'dır. Ümmetimin en adaletli hüküm vereni Ali'dir. Ümmetimin farza en çok riayet edeni ve farzları en iyi bileni Zeyd b. Sâbit'tir. Ümmetimin helal ve haramı en iyi bileni Muâz b. Cebel'dir. Ümmetimin en iyi Kur'an okuyanı Ubey b. Ka'b'dır. Her ümmetin muhakkak bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde'dir." (Ebû Ya'lâ)
4032. İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) Hira mağarasında iken dağ sarsıldı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sabit dur ey Hira! Senin üzerinde bir peygamber yahut bir sıddık, yahut bir şehit var" dedi. O sırada dağın üzerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, Sa'd ve Saîd vardı. (Ebû Yala) [7]

Ammâr b. Yâsir'in Fazileti

4033 el-Hasan (el-Basrî) der ki: Ammâr b. Yâsir dedi ki: Resûlullah (saMahualeyhivesellemj'in yanında hem insanlarla, hem de emlerle savaştım. Ona: "Cinlerle nasıl savaştın?" diye sorulunca: "Biz bir yerde konaklamıştık. Kovamı ve kırbamı alıp kuyudan su çekmeye gittim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)- "Ey Ammâr! Suyun başına birisi gelecek ve senin su almanı engelleyecek!" dedi. Ben kuyunun başına gidince dik kafalı siyah bir adam yanıma geldi ve: "Bugün buradan bir avuç su bile alamayacaksın!" dedi. Bunun üzerine birbirimize girdik, sonunda ben onu yere yıktım. Sonra bir taş alıp burnunu ve yüzünü dağıttım. Sonra da kırbamı doldurup Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma vardım. Bana: "Suyun başına kimse geldi mi'/" diye sordu. Ben: "Siyah bir adam geldi" dedim ve yaptıklarımı ona söyledim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "İşte o şeytandı" dedi. (İshâk) [8] Bu hadisin isnadı munkatt 'dır; ancak ravileri güvenilir kimselerdir. [9] Ammâr'ı isyankâr bir grubun öldüreceğine dair hadisler Sıffin vakasını ve onun (Ammâr'ın) Öldürülüşünü anlatırken gelecektir. [10]
4034. Osman b. Affân anlatıyor: Resûlullah'la (salhllahu aleyhi vesellem) Bathâ'da karşılaştım, elimi tuttu, beraber yürüdük. Ammâr'a ve annesine İşkence edilen yerden geçince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sabredin ey Yâsir ailesi! Elbette varacağınız yer cennettir. " (el-Hâris) [11]
4035. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) Mescid'i yaptığı sırada insanlar bir taş taşırken Ammâr iki taş taşıyordu. İnsanlar bir kerpiç taşırken o iki kerpiç taşıyordu. (Ebû Ya'lâ) [12]
4036. Enes anlatıyor: Ebû Musa evinde oturmuş, insanlar da etrafında toplanmış, onlara Kur'an okuyordu. Bu sırada bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gelerek: "Yâ Resûlallah! Ebû Musa'nın evinde oturup etrafında toplanan insanlara Kur'an okuması hoşuna gider mi?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet, beni de oraya götürüp kimsenin göremeyeceği bir yere oturtabilir misin?" dedi. Adam: "Evet!" dedi ve Hz. Peygamber'le (sallaöahu aleyhi vesellem) birlikte çıktılar. Adam Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kimsenin görmediği bir yere oturttu. Allah'ın Resulü (sallallahualeyhi vesellem) Ebû Musa'nın kıraatini dinledi ve şöyle buyurdu: "O, Davud'un nağmelerinden (makamlarından) bir nağme üzere okuyor. " (Ebû Yala) [13]
4037. Berâ'dan nakledilmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Musa'nın Kur'an okuduğunu işitince şöyle buyurdu: "Sanki bunun sesi Dâvud ailesinin nağmelerindendir." (Ebû Yala) [14]

Hâlid b. el-Velîd'in Fazileti

4038. Ebû Hureyre anlatıyor: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Cuhfe yakmlanndaki Herşâ tepesinde konaklamıştık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ayakkabı bağı kopmuştu, ona kendi ayakkabı bağımı verdim; fakat Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu kabul etmedi. Bir ağacın altına oturup ayakkabısını tamir etmekle meşgul oldu. Bana: "Bak bakalım, kimi görüyorsun?" dedi. Ben: "Filanı" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Filan Allah'ın ne kötü kuludur!" dedi. Sonra bana: "Bak kimi görüyorsun?" dedi. Ben: "Filanı" dedim. Resûlullah (saöallahu aleyhi vesellem): "O ne kötü bir Allah'ın kuludur" dedi. Sonra bana: "Bak kimi görüyorsun?" dedi. Ben: "Filanı görüyorum" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O ne güzel bir Allah'ın kuludur" buyurdu. îşte o Hâlid b. el-Velîd idi, diğer ikisini ise kimseye söylemeyeceğim." {İbn Ebî Şeybe) Ebû Ma'şer zayıf bir ravidir.
4039. Kays b. Ebî Hazım der ki: (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğu haberini aldım: "Hâlid b. el-Velîd'e sövmeyin! Çünkü o, Allah'ın kafirlere çekmiş olduğu kılıçlarından biridir. " (Ebû Ya'lâ) İsnadı sahihtir.[15]
4040. İbn Ebî Evfâ rivayet ediyor: Abdurrahman b. Avf, Hâlid b. el-Velîd'i Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayet etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Ey Hâlid! Niye Bedir'e katılan bir adama eziyet ediyorsun? Uhud dağı kadar altın infak etsen bile onun işlediği amele ulaşamazsın" buyurdu. Bunun üzerine Hâlid: "Yâ Resûlallah! hakkımda kötü şeyler söylüyorlar; ben de onlara cevap veriyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sefer: "Hâlid'e eziyet etmeyin. Çünkü o, Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır. Allah onu kafirlerin üzerine göndermiştir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ} [16]
4041. Kays rivayet ediyor: Hâlid b. el-Velîd şöyle dedi: "Çok Kur'an okumaktan beni alıkoyan şey, Allah yolunda cihattır." (Ebû Ya'lâ) Hadis sahihtir? [17]
4042. Yine onun rivayetine göre Hâlid şöyle demiştir: "Zorlu ve şiddetlibir gecede Allah yolunda düşmana karşı mücahidlerin bir müfrezesinde bulunmak bana, sevdiğim bir gelinin süslenip evime konulmasından veya bir erkek çocukla müjdelenmemden daha hoş gelir." (Ebû Ya'lâ) [18]
4043. Ebu's-Sefer bildiriyor: Hâlid b. el-Velîd -Hire'de- Merâzibe'ye konaklamıştı. Ona: "Yabancıların sana zehir içirmelerinden sakın!" dediler. Hâlid: "Onu bana getirin!" dedi, zehiri getirdiler, eliyle alıp Bismillah diyerek içti. Zehir ona hiçbir zarar vermedi. (Ebû Ya'lâ) [19]
4044. Abduîhamid b. Cafer, babasından naklediyor: Hâlid b. el-Velîd dedi ki: "Resûlullah'la birlikte bir umre için yolculuğa çıktık. Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem) saçını tıraş etti, ben hemen saçından bir tutam aldım ve onu külahımın ön tarafına koydum. Bunun bereketiyle hangi tarafa yönelsem, oranın fethi bana nasip ediliyordu." (Ebû Ya'lâ) [20]

Selmân'ın Fazileti

4045. Enes şöyle dedi: "Resûlullah (sallalbhu aleyhi vesellem) sahabelerini birbirine kardeş yaptı. Ebû'd-Derdâ ile Selmân'ı, Avf b. Mâlik ile de es-Sa'b b. Cessâme'yi kardeş yaptı. (Ebû Ya'lâ)
4046. Ebû Süfyan, şeyhlerinden rivayet ediyor: Sa'd, hastalığından dolayı ziyaret etmek üzere Selmân'm yanma girdi. Selmân ağlayınca Sa'd ona şöyle dedi: "Ey Allah'ın kulu! Seni ağlatan nedir? Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) senden razı bir halde vefat etti. Sen de havzın başına gelip arkadaşlarınla buluşacaksın." {Ahmed b. Menf)
Konuyla ilgili Hz. Ali hadisi, "Bir Grup Sahabenin Faziletleri" bahsinde geçmişti. [21]

Ebû Cum'a'mn Fazileti

Fetih suresi tefsirinde onunla ilgili hadis geçmişti. [22]

Zeyd b. Sûhân'ın Fazileti

4047. Hz. Ali anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim bazı organları kendinden önce cennete giden birisine bakmak istiyorsa Zeyd b. Sûhân'a baksın!" (EbÛ Ya'iâ) [23]

Hassan b. Sâbit'in Fazileti

4048. Saîd b. Cübeyr'den: Bir adanı İbn Abbâs'm yanma gelmişti, ona "Lanetlik Hassan geldi!" dedi. İbn Abbâs ise: "O asla lanetlik değildir! Çünkü o, Resûlullah'la (saMlahu aleyhi vesellem) birlikte canıyla ve lisanıyla cihad etmiştir" dedi. (EbÛ Ya'lâ) [24]
4049. Habîb b. Ebî Sabit bildiriyor: Hassan b. Sabit, Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in yanında bazı beyitler okudu. Bir beytinde şöyle diyordu: "Allanın izniyle Muhamtneain Göklerden ötede yücelerde olanın Elçisi olduğuna şahadet ettim.

Safvân b. el-Muattal'in Fazileti

4050. Hz. Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem)'in erzak görevlisi Sefine anlatıyor (İbn Avn der ki: Sefine bu şekilde adlandırılıyordu): Hz. Peygamber (sallaUahu aleyhi vesellem) bir yolculukta iken azığı da bineğinin üzerinde idi. Bu sırada yanıma Safvan b. el-Muattal gelip: "Ben acıktım" dedi. Ben: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana emretmedikçe ve insanlar konaklayıp yemedikçe sana yiyecek bir şey veremem!" dedim. Safvan ise Kılıcını göstererek devenin kirişlerini tuttu. Kervana bir zorluk geldiği zaman: "En öndeki dur! En öndeki dur!" diye bağırırlardı. Benim böyle ediğimi işitince kervan durdu. Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) gelip Safvan'm deveye yaptığını görünce ona: "Çık!" diyerek insanların yürümesini emretti. Safvan da onlar konaklaymcaya kadar peşlerinden gitti. Her devenin yanma geldiğinde: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) beni nereye çıkardı? Ateşe mi çıkardı?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (salfallahu aleyhi vesellem)'in yanma seldiler ve: "Yâ Resûlallah! Safvan o zamandan

beri bizlere gelip: Resûlullah (sallalîahu aleyhi veseilem) beni nereye çıkardı, ateşe mi çıkardı? diyerek bizi rahatsız ediyor" dediler. Resûlullah (saMahu aleyhi veseüem): "Safvan b. el-Muattal iyi kalpli, fakat dili kötüdür" dedi. (Ebû Ya'lâ) [25]

Huzeyme b. Sâbit'in Fazileti

4051. Huzeyme b. Sabit anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir bedeviden at satın almış; ancak bedevi satışı inkar etmiş ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben sana birşey satmadım" demişti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır bana sattın" dedi. Bu sırada yanlarından Huzeyme b. Sabit geçti ve sözlerini işitip: "Senin atı Resûlullah'a (sallallahualeyhi vesellem) sattığına şahitlik ederim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen bize şahit olmadığın halde bunu nereden bildin?" dedi. Huzeyme: "Yâ Resûlallah! Biz daha büyük şeylere şahitlik yaptık" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) onun tek başına şahitliğini iki kişinin şahitliği olarak kabul etti ve bu, ölünceye kadar böyle devam etti. (İbn EbîÖmer) [26]
4052. Huzeyme b. Sabit der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Sevâ b. Kays el-Muharibî'den bir at satın aldı; ancak Sevâ bu satışı inkar etti. Ben Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in lehinde şahitlik yapınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen yanımızda bulunmadığın halde seni şahitlik yapmaya iten nedir?" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Senin getirdiklerini ben doğruladım ve şunu iyi bildim ki sen haktan başkasını söylemezsin" dedim. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Huzeyme kimin lehinde veya aleyhinde şahitlik yaparsa bu ona yeter" dedi. (İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [27]
4053. Nu'mân b. Beşîr'den nakledilmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir bedeviden at satın aldı; ancak bedevi atı sattığını inkar edince Huzeyme geldi ve: "Ey bedevi! Sen atı sattığını inkar mı ediyorsun? Ben şahidim ki sen bu atı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sattın!" dedi. Bedevi: "Madem Huzeyme b. Sabit benim aleyhimde şahitlik yaptı, o halde parasını ver!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen bizi görmediğin halde nasıl şahitlik ettin?" diye sorunca Huzeyme: "Yâ Resûlallah! Senin gökten getirdiğin haberleri tasdik ediyorum, şu bedeviye söylediğin sözü mü tasdik etmeyeyim!? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)
Huzeyme'nin şahitliğini iki kişinin şahitliği olarak saydı. İslam'da Huzeyme'den başka şahitliği iki kişinin şahitliğine bedel olan kimse olmamıştır. (ei-Hâris) [28]

Ebû Hureyre'nin Fazileti

4054. İkrime'den: Ebû Hureyre şöyle dedi: "Elbette ben her gün on iki bin defa Allah'tan mağfiret diliyor ve ona tevbe ediyorum. Bunu işlediğim günah -ya da onların diyeti- kadar söylerim." (Ahmed, Kitâbu'z-Zühd'Ğe)

(Aşere-i Mübeşşere'den Saîd'in babası) Zeyd b. Amr b. Nüfeyl el-Adevî ve Varaka b. Nevfel'in Faziletleri

4055. Nüfeyl b. Hişâm b. Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl el-Adevî, babası kanalıyla dedesinden naklediyor: Zeyd b. Amr ile Varaka b. Nevfel semavi bir dine bağlanmak için yola çıktılar ve Musul'daki bir rahibin yanma gittiler. Rahib, Zeyd b. Amr'a: "Nereden geldin, ey deve sahibi (yolcu)?" diye soıdu. Zeyd: "İbrahim'in neslinden" dedi. Rahip: "Ne arıyorsun?" dedi. Zeyd: "Bir din arıyorum" dedi. Rahip: "Geri dön; çünkü aradığın dinin senin topraklarından çıkması yakındır" dedi. Varaka b. Nevfel ise Hıristiyanlığı kabul etti. Bana Hıristiyanlık tebliğ edildi; ancak bana uymayınca şöyle diyerek geri döndü:
Gerçekten Sen m emrine amadeyim, kulluğa ve köleliğe...
iyiliği istiyorum, ortada olanı değil "îbrânîm m emrolunduğu şeye inandım diyen kimse gibi muhacir görülmüş mü?
Sonra şöyle diyordu:
Zorluk verici ve 'zorlayıcı kim şayi senden uzaklaştmyorum.
Sen ne kadar benim zorumu çekersen, ben de o kadar senin zorunu çekerim.
Sonra da hep secdeye kapanıyordu. Oğlu Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem)'in yanma gelerek: "Yâ Resûlallah! Babam bildiğin gibi ve durumu sana anlatıldığı gibiydi. Onun için istiğfar edeyim mi?" dedi. Resûlullah: "Evet, çünkü kıyamet günü o Tek bir ümmet olarak diriltilecektir" buyurdu.
Zeyd b. Amr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma gelmişti, o sırada Resul-i Ekrem'in yanında Zeyd b. Harise vardı. Onlara şunu anlattı: "Arkadaşlarım sofrada yemek yiyordu, beni yemeğe davet ettiler; dedim ki: "Biz putlar adına kesilenleri yemeyiz." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [29]
4056. Câbir b. Abdillah der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'İn durumu soruldu. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem): "O kıyamet günü benimle Isa arasında tek bir ümmet olarak diriltilecektir" dedi. Sonra Varaka b. Nevfel'in durumu soruldu, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu, ince ipekler giymiş halde cennetin ortasında gördüm " dedi. (Ebû Ya'lâ) Bezzâr, Yahya b. Saîd kanalıyla Mücâlid'den tahrîc etmiştir. Mücâlid'de zaaf vardır.
4057. Zeyd b. Harise bildiriyor: Mekke'nin sıcak günlerinden birinde ûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte dışarı çıktık. Ona bir koyun kestik ve pişirdik. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile karşılaştım, her birimiz diğerini rahiliye selamıyla selamladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Zeyd! jCavminin sen kızdırdığını görüyorum" dedi. Zeyd şunları söyledi: Allah'a yemin olsun ki ey Muhammed, onların bana dil uzatmaları, kendilerine yaptığım bir kötülükten ötürü değildir. Şu var ki ben bir dine girmek için yola çıktım, nihayet Fedek rahiplerinin yanma gittim, onlar Allah'a şirk koşarak ibadet ediyorlardı. "Bu benim istediğim din değil!" dedim. O rahiplerin yaşlılarından biri: "Sen öyle bir din istiyorsun ki Hire'deki yaşlı bir rahipten başka hiç kimse onunla Allah'a ibadet etmiyor" dedi. Ben tekrar yola düştüm ve bahsedilen ihtiyar rahibin yanma gittim. Beni görünce: "Kimlerdensin?" dedi. Ben: "Allah evinin bulunduğu yerdenim. Dikenin ve akasya yaprağının bulunduğu yerdenim" dedim. Ruhban: "Aradığın din senin kendi memleketinde çıktı. Oraya bir peygamber gönderildi, onun yıldızı doğdu. Bütün bu gördüğün kimseler, sapıklıktadır" dedi. "İşte bundan sonra ben hiçbir şey hissetmedim, ey Muhammed" dedi. Ravi der ki: Ona bir sofra yaklaştınlmıştı, "Bu nedir?" diye sordu. "Putlardan biri için kestiğimiz bir koyundur" dediler. Zeyd: "Allah adının anılmadığı bir şeyi yiyecek değilim" dedi.
Zeyd b. Harise şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Kabe'yi tavaf etti. Ben de Resûlullah'la (saMlahu aleyhi vesellem) birlikteydim. Sonra Safa'yla Merve arasında koştu. O zaman Safa ile Merve'de bakırdan yapılı iki put vardı; birine Yusaf, diğerine Naile denirdi. Müşrikler tavaf ettikleri zaman elleriyle bunları dokunurlardı. Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem): "Onlara elini sürme; çünkü onlar pisliktir" buyurdu. Ben kendi kendime: "Ben dokunacağım, bakalım peygamber ne diyecek!" dedim. Sonra elimle putlara dokundum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlara dokunmaktan nehyedilmedin mi?" dedi. Sonra Zeyd b. Amr öldü ve onun hakkında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "O, kıyamette tek başına bir ümmet olarak diriltilecektir." (Ebû Ya'lâ) [30]

Ebû Talha'nın Fazileti

4058. Câbir b. Abdillah -veya Enes b. Mâlik- bildiriyor: Resûlullah (saMlahualeyhivesellem) şöyle buyurdu: "Ebû Talha'nın ordudaki sesi, bin kişiden daha hayırlıdır." (el-Hârİs) [31]
4059. Enes der ki: Ebû Talha, Berâa (Tevbe) suresini okuyordu, "Hafif ve ağır olarak savaşa çıkın" âyetine [32] gelince şöyle dedi: "Rabbim genç-ihtiyar savaşa çıkmamızı emrediyor. Beni hazırlayın!1' Oğulları ona: "Sen Resûlullah'la birlikte o vefat edinceye kadar savaştın, sonra Ebû Bekir vefat edinceye kadar onunla birlikte savaştın, sonra Ömer'le birlikte savaştın, bu sana yeter! Artık senin yerine biz savaşırız" dediler. Fakat Ebû Talha: "Hayır beni hazırlayın" dedi. Bunun üzerine onu donattılar ve savaş için deniz seferine çıktı. Nihayet gemide vefat etti. Ancak yedi günden sonra onu gömecekleri bir ada bulabildiler; bu arada cesedinde hiçbir değişme olmamıştı. (ei-HârİS ve Ebü Ya'lâ) İbn Hibbân Sahîh'm&e irâd etti. [33]

Sad b. Muâz'm Fazileti

Onunla ilgili olarak birinci ciltte Cenazeler bölümünde geçen 791 no'lu hadise ve bu ciltte Meğâzi bölümünde geçen Benî Kurayza hakkında verdiği hükümle ilgili 4336 no'lu hadise bakınız.
4060. İbn Ömer anlatıyor: Allah'ın Sa'd ile karşılaşmasından duyduğu sevinçten dolayı Arş'ı sallandı. Allah Teâlâ Kur'ân'da "Ve ana babasını Arş'a yükseltti (tahtın üzerine çıkardı)" buyuruyor.[34] Yani sevinçten... Resûlullah (saDaDahu aleyhi vesellem) Sad'm kabrine girdi ve orada biraz bekledi. Çıktıktan sonra: "Seni orada bekleten neydi?" diye sordular. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem): "Sa'd kabirde bir defa sıkıştırıldı, Allah'tan onun bu sıkışıklığını kaldırmasını istedim" buyurdu. (İbn Ebî Şeybe ve Bezzâl)[35]

Ebû Berze'nin Fazileti

Zühd bölümünde selefin yaşayışı anlatılırken ona dair bir hadis geçmişti. [36]

Amir b. el-Ekva'nın Fazileti

4061. er-Rebi', Meczee b. Zâhir'den naklediyor: Âmir b. el-Ekva, Hayber [ünü bir adamla dövüştü ve onu öldürdü. Ancak bu arada kendisini de araladı. Bu durum Resûlullah'a

(sallallahu aleyhi vesellem) anlatılınca: "Onun için ki ecir vardır" buyurdu. (Müsedded)
4062. İyâs b. Seleme b. al-Ekva der ki: Amcam Hayber günü yaralandı arada bir düşmanı öldürmüştü. Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) ona: "Senin çın iki ecir vardır" buyurdu. (Ibn Ebî Şeybe) [37]

Suheyb'in Fazileti

4063. Ebû Osman en-Nehdî anlatıyor: Suheyb Medine'ye, Resûlullah aleyhi vesellem)'in yanına hicret etmek isteyince Kureyş kafirleri ona: "Yanımıza fakir olarak geldin, malın bizim yanımızda çoğaldı. Malın bol olunca, hem kendini, hem de malını alıp götürmek istiyorsun! Vallahi buna asla müsaade etmeyiz!" dediler. Suheyb onlara: "Eğer size malımı verirsem beni serbest bırakır mısınız?" dedi. Müşrikler: "Evet" dediler. Suheyb: "O halde şahit olun ki bütün malımı size verdim" dedi. Bu durum Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşınca: "Suheyb kazandı!" buyurdu. (Jshâk) [38]
Şayet Ebû Osman bunu Suheyb'den işitmişse isnadı sahihtir. Bunu Cafer b. Süleyman, Avf kanalıyla Ebû Osman'dan, o da Suheyb'den rivayet etmiştir. Böylece muttasıi, dolayısıyla sahîh oldu. Ayrıca İbn Murdeveyh, Tefsir el-Müsned'inde Cafer kanalıyla tahrîc etmiştir. Bakara suresinin tefsirinde daha önce geçmiş bulunan Alî b. Zeyd b. Cıud'ân an Saîcl b. el-Müseyyib an Suheyb kanalıyla bir de şahidi vardır.
4064. Câbir rivayet ediyor: Hz. Ömer, Suheyb'e: "Ey Suheyb! Sende üç haslet vardır ki onları sana yakıştıramıyorum" dedi. "Biri, malın olmadığı halde yemek yedirmen; diğeri, çocuğun olmadığı halde künye kullanman; üçüncüsü de Arapça'yı iyi konuşamadığın halde Araplardan olduğunu söylemendir" dedi. Suheyb: "Malım olmadığı halde yemek yedirmem, Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem)'in: Sizin en faziletimiz yemek yedirendir buyurmasmdandır. Allah'a yemin olsun ki, yanımda hiç yemek bırakmam.
Çocuğum olmadığı halde künye kullanmam şundandır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: Ey Suheyb çocuğun var mı? dedi. Ben: "Hayır" dedim. Allah'ın Resulü (sallaUabıı aleyhi vesellem): O halde Ebû Yahya künyesini kullan! buyurdu. İşte bu nedenle ben de bu künyeyle yaşar, onunla ölürüm. Arapça'yı iyi konuşamadığım halde Araplardan olduğumu iddia etmem ise şundandır: Ben, Suheyb b. Sinan'ım; ancak Nemir b. Kâsıt'a intisap ettim. Bu şöyle oldu: Ailemin çobanlığını yaparken Bizanslılar bize saldırıp beni esir aldılar ve bana Arap dilini öğrettiler. İşte Arapça'yı iyi konuşamamam bundandır" dedi. (Ebû Ya'lâ) [39]

Nâbiğa el-Ca'dî'nin Fazileti

4065. Hasan b. Ubeydillah'tan: Nâbiğa el-Ca'dî'yi dinleyen biri bana şunu anlattı: Nâbiğa dedi ki: Resûlullah (saliaUahu aleyhi veseüem)'in yanma geldim ve ona şu şiiri okudum:
"Biz Öyle bir kavimiz ki düşmanla karşılaştığımızda yüz çevirip kaçmaya ailarımizi alıştırmayız.
Korku günü atlarımızın renklerini yadırgarız. Onların yaralanıp (kanla) boyanmasını arzularız.
Onları sağlam olarak geri çevirmek bizim için iyi değildir. Onların ayaklarını kesip boğazlamayı kabul etmemek olmaz.
Bizim ve dedelerimizin şanı göklere ulaştı. Yine de biz bundan üstün bir mazhariyet isteriz.'
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Nereye?" diye sordu, ben de: "Cennete!" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet, inşallah" dedi. Bunun üzerine şu şiiri okudum:
Yumuşaklıkta hayır yoktur; eğer onu bulandıracak çirkin sözlerden korun m azsa.
Cehalette hayır yoktur; eğer durum açığa çıktığında onun bir mahareti yoksa...
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şiiri dinleyince: "Allah ağzım dağıtmasın!" diye ona dua etti. Nitekim onun bir dişi düştüğünde yerine yeni bir tanesi çıkardı. O, insanlar arasında güzel dişleriyle bilinirdi. (el-Hâris) [40]

Resul-İ Ekrem (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Hayatta İken Vefat Eden Yatalak Birinin Fazileti

4066. Abdullah b. Ebî Evfâ bildiriyor: Medine'de yaşlılığından dolayı hareket edemeyen bir kimse vardı. Ailesine: "Beni Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in mescide gittiği yol üstüne bırakın" dedi. Bunun üzerine adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Mescid'e gittiği yol üzerine bırakıldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her Mescid'e gidiş gelişinde ona uğrayarak selam verirdi. Ailesi onu tekrar içeri almak isteyince: "Hayır vallahi ben buradan gitmem, Allah'ın Resulü (saOallahu aleyhi veseüem) yaşadığı sürece burada kalacağım. Bana burada bir kulübe yapın" dedi ve ona bir kulübe yapıp içine koydular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) her Mescid'e gidip geldiğinde kulübeye girip ona selam verirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güzel yemek geldikçe ona da gönderirdi. Bir gün Resûlullah'ın yanında iken bir adam gelip onun öldüğünü söyledi. Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) hemen kalktı, biz de onunla birlikte kalktık. Kulübeye yaklaşınca: "Benden başka kimse kulübeye yaklaşmasın'/' buyurdu. Kulübeye girince Cebrail'in adamın yanında oturduğunu gördü. Cebrail: "Yâ Resûlallah! Eğer sen gelmeseydin biz onun işini yapardık ve biz ona yeterdik. Ama madem geldin, sen buna daha layıksın" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp onu kendi elleriyle yıkadı, kefenledi ve namazını kılıp kabre koydu. (Abd b. Humeyd) Hadisi rivayette tek kalan Fâid Ebu'l-Verkâ zayıf bir ravidir.

İbn Ümmü Mektûm'un Fazileti

4067. Enes b. Mâlik der ki: "İbn Ümmi Mektûrn'u Kadisiye günü bir zırh giymiş, elinde sancağı varken gördüm." (el-Hâris) [41]

Uveymir EbuM-Derdâ'mn Fazileti

Ebû Zer'in menkıbeleri anlatılırken onun fazileti anlatılacak. [42]

Cafer b. Ebî Tâlib ve Zeyd b. Hârise'nin Faziletleri

Hamza'nım kızı anlatılırken Hz. Ali hadisi geçmişti. [43]
4068. İbn Abbâs bildiriyor: Resulullah umre ziyaretine gidince Mekke müşrikleri ile arasında bir anlaşmaya vardı. Bu anlaşmada şöyle bir madde vardı: Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendi tarafından kimseyi Medine'ye götüremeyecekti. Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) umresini bitirince Mekke'den çıktı. Bu arada Hamza'nın kızma uğradı. Hamza'nın kızı: "Yâ Resûlallah! Beni kime bırakıyorsun?" dedi; ancak Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği sözde durmak için hiç arkasına dönüp bakmadı. Sonra onun yanma Zeyd b. Sabit uğradı. Ona da: "Beni kime bırakıyorsun?" dedi. O da arkasını dönüp bakmadı. Sonra Cafer aynı yerden geçti. Kız aynı şekilde ona da: "Beni kime bırakıyorsun? dedi. O da dönüp bakmadı. En sonunda Hz. Ali geçince kız tekrar: "Ebu'l-Hasan! Beni kime bırakıyorsun?" dedi. Hz. Ali kızı elinden tutup yanma aldı ve onu Fatınıa'nım arkasına attı. En yakın mesafedeki konak yerine gelince Zeyd, Ali'nin yanma geldi ve: "Onu almak senden çok bana layıktır" dedi... (Ebû Ya'lâ) Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, Miksem tarikiyle İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. [44]
4069. Âsim b. Behdele der ki: Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştu: "Cafer yaralandı. Ben Cafer'i çok severim. " (Ebû Ya'lâ} [45]
4070. İbn Ömer'den: Cafer (Mûte savaşında) yaralandığı zaman vücudunun ön tarafında doksan tane kılıç darbesi ve mızrak yarası saydım. (Müsedded) [46]
4071. Câbir şöyle dedi: "Cafer, Habeşistan'dan dönünce Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla kucaklaştı." (Ebû Ya'lâ) [47]
4072. Âişe der ki: "Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) aralarında Zeyd b. Hârise'nin de bulunduğu bir müfreze gönderince başlarına muhakkak Zeyd'i emir tayin ederdi." Hadis kısa metinlidir. (el-Humeydî) [48]
4073. Zeyd b. Harise dedi ki: "Yâ Resûlallah! Beni Hamza b. Abdülmuttalib ile kardeş yaptın." (Ebû Ya'lâ) [49]

Ebû Umâme'nin Fazileti

4074. Ebû Umâme anlatıyor: Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni kavmime gönderdi, onların yanma varınca acıkmıştım. Onların kan yediğini gördüm. Beni de çağırdılar, ancak ben: "Sizi bundan menetmek için geldim" dedim ve açlığa yenilerek uyudum. Rüyamda birisi bana içecek dolu bir kap getirdi ve: "Bunu al!" dedi. Ben de onu alıp içtim; hem doydum, hem de susuzluğumu giderdim. Kavmimden bir adam: "Kavminizin ileri gelenlerinden biri aç olarak yanınıza geldi ve siz ona bir sütü ikram etmediniz" dedi. Bunun üzerine kavmim bana süt getirdi; fakat ben: "Buna ihtiyacım yoktur!" dedim. Onlar: "Ama sen açlıktan kıvranıyordun!" dediler. Ben de onlara karnımı gösterdim (tok olduğumu anladılar). Bunun üzerine hepsi müslüman oldu. (EbûYa'lâ) [50]
4075. Süleym b. Âmir diyor ki: Ebû Umâme'ye: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in zamanında kaç yaşmdaydın?" diye sordum. Ebû Umâme: "Bu soruyu senden başka kimse sormadı. O vefat ettiği zaman otuz üç yaşındaydım. O zamanlar Resûıullah'ın (sallallahu aleyhi veseltem) hutbesinde bulunmuştum. O, bineğinin boynuna abanıp bir tarafa meylederek konuştuğunda O'nu işitemez oluyor, bunun üzerine derhal omzumu bineğin göğsüne dayayarak işitmeye çalışıyordum." (Ahmed b. Menî)

Abdullah b. Kays el-Ensârî'nin Fazileti

4076. İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem): "Yeryüzünde, kalbinde hardal tanesi kadar kibir varken ölen hiç bir kimse yoktur ki Allah Teâlâ onu ateşe atmasın" buyurunca Abdullah b. Kays ağladı. Resûlullah: "Ey Abdullah b. Kays! Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Abdullah: "Söylediğin sözden dolayı" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Sana müjdeler olsun! Şüphesiz sana cennet var!" dedi. Sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir müfreze gönderdi. Abdullah da onların arasındaydı. Savaştı ve şehit oldu... (Abd b. Humeyd) Edeb bölümünde kibrin kötülüğü anlatılırken bu hadis geçmişti. [51]

Abdullah b. Cafer b. Ebî Tâlib'in Fazileti

4077. Amr b. Hureys der ki: Resûlullah (sallalıu aleyhi vesellem) Abdullah b. Cafer'in yanından geçti. Abdullah, sattığı bir şeyle oynuyordu ve daha çocuktu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allahım! Bunun ticaretini bereketli kıl" diye dua etti. (İbn Ebî Şeybe) İsnadı Ebû Davud'un şartınca hasenatı. Bu hadisin baş tarafı yukarıdaki ibare olmaksızın tahrîc olunmuştur.
4078. Fıtr hadisi aynı mânâda nakleder ve ancak şu ifadeye yer verir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allahım! Onun alışverişini ve ticaretini bereketli kıl" buyurdu. (Ebû Yala) [52]
4079. Muhammed b. Şîrîn der ki: Bir adam Medine'ye şeker getirdi; ancak bunda zarar etti. Ona: "Abdullah b. Cafer'in yanına git!" dediler. Adam Abdullah'ın yanma geldi. Abdullah ondan malı on dirhemde iki dirhem kâr vererek aldı ve: "Dileyen bundan alsın!" dedi. Adam da: "Ben de onlarla birlikte alırım" dedi. Abdullah: "Al!" dedi. (Müsedded) [53]

Ebû'd-Dahdâh'm Fazileti

4080. Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kim Allah'a güzel bir şekilde borç verir" [54] âyeti inince Ebû'd-Dahdâh: "Yâ Resûlallah! Allah bizden borç mu istiyor?" dedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vcsellem): "Evet, ey Ebû'd-Dahdâh" buyurdu. Ebû'd-Dahdâh: "Yâ Resûîallah! Elini bize göster" dedi. Resûlullah de elini ona verdi. Ebû'd-Dahdâh: "Ben Rabbime bahçemi borç verdim" dedi. Bahçesinde altı yüz hurma ağacı vardı. Sonra bahçesine gelinceye kadar yürüdü. Orada Ümmü'd-Dahdâh ve çocukları vardı. Ümmü'd-Dahdâh'a (hanımına): "Ey Dahdâh'm annesi!" diye seslendi. Hanımı: "Buyur!" dedi. Ebû'd-Dahdâh: "Bahçeden çıkınız; çünkü ben bahçeyi rabbime borç verdim" dedi. (EbÛ Yala) Humeyd zayıftır. [55]

Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Umeyye'nin Fazileti

4081. İshâk der ki: Ebû Usâme'ye: "Mis'ar size Yermük savaşını anlattı mı?" diye sordum. O da şöyle anlattı: "Yermük günü Ebû Süfyan oğlunun sancağı altında idi ve onun sesinden daha şiddetli bir ses işitilmiyordu. Şöyle bağırıyordu: "Bugün Allah'ın günlerinden biridir. Ey Allahım! Zaferini bize nasib et ve gönder." (İshâk)

Amr b. el-As'ın Fazileti

4082. Ebû Nevfel el-Ureycî anlatıyor: Amr b. el-Âs ölüm döşeğine yatınca çok sızlandı ve ağlamaya başladı. Oğlu ona: "Neden sıkılıyorsun? Resûlullah seni komutan olarak gönderiyor ve seni kendine yaklaştırıyordu" dedi. Amr: "Evet, Resûlullah (sallalhhu aleyhi vesellem) bunu yapıyordu; ancak beni sevdiğinden mi yapıyordu, yoksa beni ısındırmak için mi yapıyordu, bunu bilmiyorum. Ama Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde şu iki kişiyi sevdiğine şahitlik ederim: Biri Sümeyye'nin oğlu (Ammâr), diğeri de Mes'ûd'un oğlu (Abdullah)" dedi. Cam çıkmaya başlayınca ellerini topladı ve boynuna koydu. Sonra da şöyle demeye başladı: "Ey Allahım! Sen emrettin; biz terk ettik. Sen nehyettin; biz işledik. Bizi rahmetinle kuşat!" Canını teslim edinceye kadar bu cümleleri söyledi. (Ahmed b. Menî') [56]

Yesâr'ın Fazileti

4083. Selît b. Abdullah b. Yesâr el-Ensârî der ki: Dedem (Yesâr) Resulullah'a (sallallahu aleyhivesellem) bîat etti. (Ebü Dâvud et-Tayâlisî)

Harise b. en-Nu'mân el-Ensarî'nin Fazileti

4084. el-Kâsım der ki: el-Hâris b. en-Nu'mân el-Ensârî, Cibril'le fısıldaşmakta olan Resûlullah (saliallahu al^hi vesellemj'in yanma geldi. Oturdu ve selam vermedi. Cibril (aleyhisselam) dedi ki: Bu (şahıs) bize selâm verseydi ona karşılık verirdik." Bunun üzerine Allah'ın Resulü (saibllahu aleyhi vesellem): "Onu tanıyor musun?" dedi. Cibril: "Evet. Bu, Huneyn günü seninle birlikte sabreden seksen kişiden biridir. Onların ve çocuklarının cennetteki rızıkları yüce Allah'ın yükümlülüğündedir" dedi. (el-Hâris)
el-Hasan b. Kuteybe'nin bu rivayetine Bişr b. el-Mufaddal muhalefet ederek el-Mes'ûdî kanalıyla Harise b. en-Nu'mân ismiyle vermiştir. Taberânî ise İbn EM Leylâ kanalıyla el-Hakem an Miksem an İbn Abbâs senediyle tahrîe etmiş ve ibareyi şöyle vermiştir: "Yanında kalıp sabreden seksen kişi hariç insanlar senden kaçacaklarında..." Yani ilkinde Huneyn olayı mazide, ikincisinde İse gelecekte zikredilmiştir.

Muaviye'nin Fazileti

4085. Abdulmelik b. Umeyr anlatıyor: Muaviye şöyle dedi: "Resûlullah bana: Ey Muaviye! Eğer idareyi eline alırsan insanlara iyilikle davran! dediği günden beri halife olmayı umuyordum. (İbn Ebî Şeybe)

Beşîr b. el-Hasâsiye'nin Fazileti

4086. Beşîr b. el-Hasâsiye der ki: Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem): "Kimlerdensin?'7 diye sordu, ben: "Rabîa'dan" dedim. Resûlullah (saliallahualeyhi

Amr b. el-Hamik el-Huzâî'nin Fazileti

4087. Amr b. el-Hamk anlatıyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) süt ikram ettim, bana: "Allahım! Onu gençliğinden faydalandır" diye dua etti. (İbn Ebî Şeybe) [57]
Ebû Seleme (Mensubiyeti bilinmiyor)
Onun Hz. Ömer'le bir hikayesi vardır. O hikayede Hz. Ömer ona övgüde bulunmuştur. İlk Üç Asrın Fazileti bölümünde bu konu anlatılacaktır.[58]

Akıl b. Ebî Tâlib'in Fazileti

4088. Muhammed b. Akıl dedi ki: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Ebû Yezidi Seni iki yönden seviyorum: Akraba sevgisinden ve baban Ebû Tâlib 'in sevgisinden. " (İshâk) Bu hadisin isnadı zayıftır. [59]

Urve b. Mes'ûd es-Sakafî'nin Fazileti

Siyer ve Gazveler kitabında, Hudeybiye ve Huneyn bölümlerinde bu konu gelecektir. [60]

Amr b. Hureys'in Fazileti

4089. Amr b. Hureys şöyle dedi: "Annem beni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle başımı okşadı ve bana rızık için dua etti." (Ebû Yala) [61]
4090. Amr b. Hureys'ten aynı mânâda bir hadis rivayet edilmiştir: "Annem ve babam beni götürdü.[62]

Huzeyfe'nin Fazileti

4091. Ma'mer b. Abdurrahman anlatıyor: Bir adamın yanında namaz kıldım, elimde taş parçalan olduğu halde dua etmeye başladım. O adam bana dönüp: "Ey Allah'ın kulu! Abdullah b. Mes'ûd şöyle derdi: "Rabbine duada bulunduğunda elinde taş bulunmasın!" dedi. Adamın Abdullah b. Mes'ûd'u zikretmesini işitince ona daha çok ısındım ve ona biraz daha yakm oldum. Adam bana devamla şunları anlattı: Ebû Bekir, Resûlullah'm yanma girmek için izin istedi; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verip cennetle müjdeledi. Sonra Ömer izin istedi; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona da izin verip cennetle müjdeledi. Sonra Abdullah b. Mes'ûd izin istedi; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona da izin verdi ve cennetle müjdeledi. Sonra bir adam daha geldi -eğer adını söyleseydim söylerdim- Resûlullah (sallaDahu aleyhi vesellem) ona da izin verdi ve onu da cennetle müjdeledi. Huzeyfe, Resûlullah (saUaUahu aleyhi vesellem)'in yanında duruyordu ve: "Yâ Resûlallah! Sen neredeyim?" dedi. Resûlullah: "Sen hayır içerisindesin veya hayra gideceksin" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [63]
4092. Ma'mer der ki: Bir adamın yanında namaz kılıyordum. Bana şunu bildirdi: Huzeyfe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında oturuyordu. "Babam nerededir?" diye ... (İbn Ebî Ömer) [64]

Râfi b. Hadîc'in Fazileti

4093. Râfi b. Hadîc'den: Resûlullah'la (sallallalıu aleyhi vesellem) birlikte

bulunduğum bir savaşta bana bir ok isabet etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Râfi! Dilersen okun sapını, çıkarır, başını bırakırsın ve kıyamet günü ben de senin şehit olduğuna şahitlik ederim" dedi. Râfi, Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'in dediğini yaptı. (Ebû Dâvuö Et-Tayâlisî) [65]

Enes b. Mâlikin Fazileti

4094. Enes şöyle dedi: "Ben, kıyamet günü Resûlullah'la (sallallahu aleyhi, vesellem) karşılaşıp ona: Ey Allah'ın Resulü! Ben senin küçük hizmetçin Enes'im! demeyi umuyorum" dedi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ) [66]
4095. Sabit şöyle dedi: "Enes'in yanma gittiğimde ona geldiğim haber verilir, ben de onun yanma girer, elini tutup öper, şöyle derdim: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dokunmuş bu iki ele babam feda olsun!." Sonra gözlerini öper, şöyle derdim: "Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüş bu iki göze babam feda olsun." (Ebû Ya'lâ): [67]

İbn Mes'ûd'un Fazileti

Huzeyfe'den bahsedilirken onunla ilgili bir hadis geçmişti.
4096. Evs b. Serîb'den: ... Hz. Ömer, İbn Mes'ûd'un iki omuzu arasına vurur ve: "Ey İbn Mes'ûd! Allah senin kalbine az ilim vermedi" derdi. (İshâk) Evs der ki: Ebû Usâme'ye: "Size bu hadisi Ebû Talk b. Hanzala mı haber verdi?" diye sordum, o da bunu tasdik etti. Hadisin tam metni kadınlarla muaşeret babında geçti. [68]
4097. el-Kâsım der ki: Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem)'İn zamanında Mekke'de Kur'an'ı ilk kez açıktan okuyan, Abdullah b. Mes'ûd'du. (İbn Ebî Ömer) [69]

4098. İbn Mes'ûd anlatıyor: Kendisi Mescid'e (Kabe'ye) girmiş, direklerden birinin yanma gelip durmuş ve namaza başlamış. O sırada Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) de Mescid'de (Kabe'de) idi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey İbn Mes'ûd! Kafirlere muhalif olduğunu bildir!' dedi. îbn Mes'ûd işitmediği halde Kâfirûn suresini okudu, sonra rükua varıp secde etti. İkinci rekata kalkınca Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem): "'Ey İbn Mes'ûd! İhlas suresini oku" buyurdu. İbn Mes'ûd yine onu işitmediği halde İhlas suresini okudu. Sonra rükua varıp secde etti ve oturdu. Resûluîlah: "Ey İbn Mes'ûd! Rahbine dua et; kabul edilir. Rabbinden dile; sana verilir" dedi. İbn Mes'ûd yine onu işitmediği halde şöyle dua etti: "Ey Allahım! Senden Refik-i A'lâ'yı, bir de cennet nimetlerinden bol nasip isterim. Senden beni hidayete eriştirmeni, takvayı, iffeti, nehyettiklerinden kaçınmayı ve dünyadan ayrılırken cennetle müjdelenmeyi isterim. Ey Allahım! Dönüşü olmayan bir iman, tükenmeyen bir sevinç, kesilmeyen bir mutluluk, sana hamdde başarı, takva elbisesi, iman süsü ve ebedi cennetinin en yücesinde peygamberin Muharnmed'le beraber olmayı isterim" dedi. Sonra bir adam kalkıp İbn Mes'ûd'un yanma geldi ve onu cennetle müjdeledi. (İbn Ebî Ömer) [70]
4099. Abdullah'ın azadhsı Nüfey anlatıyor: Abdullah b. Mes'ûd insanlar arasında en cömert kişi olup, beyaz elbise giyen ve insanlar arasında en güze) kokan biriydi. (Müsedded) [71]
Yine İbn Mes'ûd'un fazileti için Amr b. el-Âs'ın bölümüne bakınız. [72] Ayrıca el-Kâsım'm rivayetine göre İbn Mes'ûd, Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellemj'in yanma oturduğunda onun ayakkabılarını çıkartırdı. Edeb bölümüne bakınız.
4100. Utbe b. Amr der ki: "Resûlullah'a (sallallahualeyhivesellem) indirileni İbn Mes'ûd'dan daha iyi bilen birini görmedim." Ebu-Mûsa da şöyle dedi: "Sen bunu diyorsun ama, biz dinlemediğimiz zaman o dinliyor ve bizim giremediğimiz yerlere o giriyordu." (Ahmed b. Menî') [73]
4101. el-Kâsım b. Abdurrahman bildiriyor: İbn Mes'ûd, Resûlullah (saMlahu aleyhi veseUem)'in yanında bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Rab olarak Allah'a, din olarak İslam'a, peygamber olarak Muhammed'e, imam ve önder olarak ta Kur'ân'a razı oldum" Sonra şöyle dedi: "Yine sizin için de Allah ve Resulü'nün razı olduğu şeylere razı oldum. Allah ve Resulü'nün kerih gördüklerini de sizin için kerih gördüm" dedi. Bunun üzerine Resûlullah: "İşte ben de ümmetim için İbn Ümmi Abd'ın (İbn Mes 'âd'un) razı olduğu şeylere razı oldum " buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [74]
4102. Muaviye b. Kurra anlatıyor: İbn Mes'ûd, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) misvak getirmek için gitti, bu sırada bizler onun bacaklarının inceliğine bakıyor ve buna hayret ediyorduk. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi: "Oysa mizanda onun bacakları Uhud'dan daha ağırdır." (Ebû Dâvucl et-Tayâlisî) [75]
4103. İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkandığı zaman ona perde yapıyor, uyuduğu zaman onu uyandırıyor ve yalnız olduğu zaman onunla birlikte yürüyordum" dedi. (el-Hâris)

İbn Abbâs'in Fazileti

4104. İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) vefat edince Ensar'dan bir adama: "Buraya gel, Resûlullah'm ashabı bugün çoktur, onlara soru sorup ilim öğrenelim." O İse: "Sana şaşıyorum ey İbn Abbâs! İnsanlar arasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in ashabı varken insanların sana muhtaç olacaklarını zannediyorsun!" dedi. İbn Abbâs anlatmaya devam ediyor: "Ben onu bu şekilde bıraktım ve Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) sahabelerine gidip soru sordum, hadisleri araştırdım. Ben bir adamın hadis rivayet ettiğini öğrenince hemen onun yanına giderdim, uyuduğuna rastlarsam kapısının eşiğinde durur, hırkamı yastık yapıp orada uyurdum. Bu arada rüzgar topraklan üzerime saçardı. Hadis rivayet eden dışarı çıkınca beni görür: "Ey Resûlullah (sallallahu aleyhi wsellem)'in amcası oğlu! Seni buraya getiren nedir? Bana birisini göndersen ben yanma gelirdim" 'derdi. Ben ise: "Hayır, benim senin yanma gelmem daha doğrudur" derdim. Sonra da ona rivayet ettiği hadisi sorardım. İşte o Ensar'dan bir adam dediğim kişi uzun süre yaşadı, insanların benim etrafimda toplanıp bana soru sorduklarını görünce şöyle dedi: "İşte bu genç benden daha akıllı çıktı!" (Ahmed b. Meni') [76]
4105. Tavus şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahualey ivese!lem)'in ashabından elli veya yetmiş yaşlı kişiyle oturdum; hiç birisi İbn Abbâs'a muhalefet etmedi. Onunla karşılaştıklarında: "Dediğin gibidir, doğru söyledin" derlerdi. (Müsedded) Hadis sahihtir? [77]
4106. Tavus şöyle dedi: "İbn Abbâs gibi âlim, İbn Ömer gibi şüphelerden çok kaçan (verâ sahibi) birini görmedim." (Ahmed b. Men?') [78]
4107. Tavus şöyle dedi: "İbn Abbâs kadar Allah'ın haram kıldıklarına saygı duyan birini görmedim. Allah'a yemin olsun ki onu hatırladığımda ağlayabilseydim ağlardım." (Ahmed b. Menî') [79]
4108. Tavus şöyle dedi: "İbn Abbâs'a kimsenin muhalefet ettiğini görmedim. Biri ona muhalefet etse bile, neticede onun dediğini tasdik ederdi." (ishâk) Bu hadis Hac bölümünde geçmişti. [80]

Ebû Zer'in Menkıbeleri

4109. el-Kurazî anlatıyor: Ebû Zer çıkıp Rebeze'ye gitti. Ecelinin geldiğini anlayınca onlara şöyle vasiyet etti: "Beni yıkayınız ve kefenleyiniz. Sonra beni yola koyunuz. Yanınızdan geçen ilk kervana: "Bu Ebû Zer'dir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sahabisidir. Bunun yıkanması ve defnedilmesinde bize yardımcı olun!" deyiniz. Onlar da dediğini yaptılar, vefat edince onu yolun ortasına koydular. Bu sırada Abdullah b. Mes'ûd da Irak'tan yola çıkmış, Medine'ye geliyordu. Cenaze yola konmuştu. Oradan geçerken bir genç kalkıp şöyle dedi: "Bu ölen, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sahabelerinden Ebû Zer'dir" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd ve şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ona şöyle dediğini işittim: "Yalnız yürüyesin, yalnız ölesin ve yalnız olarak diriltilesin." (ishâk) el-Kurazî'yi tanımıyorum, şayet Muhammed b. Ka'b ise bu durumda hadiste kopukluk söz konusu olur. Fakat bunu İmam Ahmed, İbrahim b. el-Eşter an ebîhi an Ümmii Zerr an Ebî Zerr tarikiyle rivayet etmiştir. [81]
4110. Seleme b. Nubâte anlatıyor: Umre için yola çıkmıştık, Ebû Zer'in evine yöneldik. Ebû Zer büyük bir deve ile geldi, beraberinde de bir deve kemiği taşıyordu. İçeri girip

selam verdi... ve şöyle dedi: "Şu kadar günde bir deve kesip pişirip yiyordular, bana da kestikleri her devede bir kemik var." Bir adam: "Ey Ebû Zer, neyin var?" dedi, Ebû Zer: "Benim develerden ve koyunlardan sürülerim vardır. Birine çocuğum bakıyor, diğerine de satın aldığım siyah bir köle bakıyor. Ancak bir yıl bana hizmet ettikten sonra köleyi azat edeceğim" dedi. Bir adam: "Ey Ebû Zer! Allah'a yemin olsun ki aramızda senin arkadaşlarının malı kadar malı olan kimse yoktur" dedi. Ebû Zer: "Allah'a yemin olsun ki onların maldaki hakları kadar benim de hakkım vardır" dedi. Bundan sonra ondan fetva sorduk. Bir adam: "Ey Ebû Zer! Sadece Ramazan ve Kurban bayramında oruç tutmayan, geri kalan vakti oruç tutan bir kişi var, ne dersin?" diye sordu. Ebû Zer: "O kişi ne oruç tutmuştur, ne de tutmamıştır" dedi. Adam: "Bu, onun kendi görüşüdür" deyince Ebû Zer yine aynı cevabını tekrarladı... (Ishâk) [82]

4111. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ebû Zer kadar doğru konuşan birini ne gökyüzü gölgelemiş, ne de yeryüzü taşımıştır. Kim Isa b. Meryem'e bakmak istiyorsa Ebû Zer'e baksın. " (İbn Ebî Şeybe ve Ahmed b. Men?) [83]

4112. İrak b. Mâlik'ten: Ebû Zer şöyle dedi: "Resûlullah'a (sallalbhu aleyhi veseîlem) en yakın oturanınız ben olacağım. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle dediğini işittim: Kıyamet günü bana en yakın olanınız, benim bıraktığım gündeki gibi kalandır. Allah'a yemin olsun ki aranızda benden başka dünyadan kendisine bir şey yapışmamış kimse yoktur." (İmam Ahmed, Kitâbu'z-Zühd'öe) [84]

4113. Ebu'l-Müsennâ el-Müleykî anlatıyor: Resûlullah (saliaUahu aleyhi vesellem) sahabelerinin yanma çıktığında şöyle derdi: "Uveymir (Ebû'd-Derdâ) ümmetimin hikmet sahibi kişisi, Cündeb (Ebû Zer) ümmetimin kovulanı ve sürgüne gönderilenidir. Yalnız yaşar ve yalnız Ölür, Yalnız Allah ona yeter. " (el-Haris) [85]

4114. Ebû Zer şöyle dedi: "Keşke ben kesilen bir ağaç olsaydım!" (Müsedded)

4115. Ebû Zer şöyle dedi: "Ben İslâm'a girenlerin dördüncüsüyüm. Benden önce üç kişi İslâm'a girdi, ben de dördüncüleriyim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma geldim ve ona: "Sana selam olsun ey Allah'ın Resulü! Şahitlik ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, o tektir ve ortağı yoktur. Yine şahitlik ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve resulüdür" dedim. Bunun üzerine Resûîullah (saliallahu aleyhi vesellem)'in yüzünde sevinç belirtileri gördüm. Bana: "Sen kimsin?" diye sordu, ben de: "Ben, Gıfar'dan bir adamım. Adım Cündeb'dir" dedim. (el-Hârîs)

4116. Yine ondan nakledilmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dedi ki: "£y Ebû Zer! Senin de aralarında bulunduğun kırk kişi ile tartıldığıtn ve hepinizden ağır geldiğim bana gösterildi." Bunun üzerine karısı Ebû Zer'e: "Sanki seni kaygılandırdı" dedi. Ebû Zer: "Sus, Allah ağzını toprakla doldursun" dedi. (el-Hâlîs) [86]

4117. Mâlik b. Evs der ki: Ebû Zer'i işitiyordum; onu görmeyi ve onunla karşılaşmayı kimsenin istemediği kadar istiyordum. Osman ona "Yanıma gel!" diye bir mektup yazdı. Muaviye de ona şu mektubu gönderdi: "Eğer Şam ve taraflarına bir ihtiyacın olursa çık gel!" Ebû Zer Medine'ye gelince insanlar bağrışıp: "İşte Ebû Zer, işte Ebû Zer!" dediler. İşte ben de dışarı çıktım ve ona bakanlar arasında bakmaya başladım. Ebû Zer Mescid'e girdi, bir direğin yanma gidip iki rekat namaz kıldı, sonra da Osman'ın yanma gidip selam verdi. Osman ona ne sövdü, ne de onu kınadı. Ancak: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'in süt develerine saldırıldığı gün sen neredeydin?" dedi. Ebû Zer: "Ben kuyunun başında su çekiyordum" dedi. Sonra Ebû Zer sesini şiddetlice yükseltti ve Tevbe suresi 35 ve 36. âyeti okudu: (Altını ve gümüşü biriktirenler var ya...) Osman bunun üzerine onun dışarı çıkarılmasını emretti ve onu Rebeze'ye sürgüne gönderdi. {Ahmed b. Menî' ve İbn Ebî Ömer) [87]

Sabit b. Kays b. Şemmâs'ın Menkıbeleri

4118. Atâ el-Horasânî anlatıyor: Medine'ye geldim, bir adam beni Sabit b. Kays'm kızının yanma götürdü. Kızı bana Sâbit'in hikayesini anlattı... Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle dua etmiş: "Hama ederek yaşayasın, şehit olarak ötdürülesin, Allah seni cennetine koysun." Sonra Yemâme günü olunca İbn Kays, Hâlid b. el-Velîd'le birlikte yalancı peygamber Müseylime ile savaşmaya çıktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabı bu savaşta hücuma uğrayıp dağılınca Sabit, Huzeyfe'nin kölesi Sâîim'e: "Biz Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte bu şekilde savaşmazdık" dedi. Sonra her ikisi birer çukur kazdı ve düşmanın üzerine saldırdılar. İkisi birlikte düşmanla öyle çarpıştılar ki sonunda her ikisi şehit düştü. Allah onlara rahmet etsin. Sâbit'in üzerinde güzel bir zırh vardı. Müslümanlardan bir adam onun yanından geçince zırhını çıkarıp aldı. Derken müslümanlardan birisi uyurken rüyasında Sabit b. Kays'i gördü. Sabit ona vasiyet ederek şöyle diyordu: "Sakın ola ki bu bir rüyaydı demeyesin! Ben dün öldürüldüğümde müslümanlardan bir adam yanımdan geçti ve zırhımı aldı. Onun yeri en uç köşededir. Zırhımı atımı bağladığı yere sakladı. Zırhımın üzerine bir şey örttü, onun üzerine de at yiyeceğini koydu. Hâlid b. el-Velîd'in yanma git ve ona birisini gönderip zırhımı aldırmasını söyle! Medine'ye gidip Resûlullah'm halifesinin yanına uğra ve üzerimdeki borçlan ona haber ver. Benim şu şu kadar borcum var. Benim kölem olan filan kimse de serbesttir. Sakın ola ki bunun bir rüya olduğunu sanıp unutmayasın!" dedi. Adam uyanınca Hâlid b. el-Velîd'in yanına gitti ve gördüğü rüyayı ona anlattı. Hâlid zırhın alınması için birinin gönderilmesini emretti ve gerçekten de adamın rüyada tarif ettiği şekilde gidip zırhı buldular. Zırhı alıp Hâlid'in yanına getirdiler. Medine'ye gelince adam Ebû Bekir'in yanma gitti ve rüyasını ona anlattı. Onun ölümünden sonra yaptığı vasiyeti geçerli saydı. Bundan sonra da Sabit b. Kays'tan başka ölümünden sonra vasiyeti geçerli sayılan kimse bilmiyorum. (Ebû Ya'lâ} [88]

Abdullah b. Selâm'in Menkıbeleri

4119. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Mescid'ırı kapısından ilk giren kimse, cennet ehlinden biridir" buyurdu ve oradan ilk olarak Abdullah b. Selâm girdi. Bir adam ona: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle böyle söyledi. Senin hangi amelin en sağlamdır, hangi amelinle cennete girmeyi umuyorsun?" diye sordu. Abdullah b. Selâm: "Benim amelim zayıftır; ancak umduğum ve en sağlam gördüğüm amelim, göğsümün selametidir ve beni ilgilendirmeyen şeyleri terk etmemdir" dedi. (İshâk) Hadiste zayıflık ve kopukluk vardır. Aslı Sahîh'te Kays b. Ubâd ve Haraşe b. el-Hurr tarikiyle İbn Selâm'dan mevcuttur. Ancak orada cemaatin ona yönelttikleri soru yoktur.

Cündeb'in Ubey b. Ka'b'dan rivayet ettiği hadis mevkuftur. O hadis İlim bahsinde geçmişti. Hasan'm rnürsel hadi ise Ah kâf suresi tefsirinde geçmişti.

Hanzala b. Hızyem'in Menkıbeleri

4120. Hanzala b. Hızyem [Ebû Hanife b. Hızyem] dedi ki: "Yâ Resûlallah! Ben çok çocuğu olan biriyim, bu çocuğum da en küçükleridir, ona dua et." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elinden tuttu, başını sıvazladı ve: "Ey delikanlı, Allah seni. mübarek kılsın " dedi. Daha sonra Hanzala'yı gördüm; verem olmuş insanların yanma geldiğinde elini "Bismillah!" diyerek o kişinin üzerine koymasıyla verem kayboluyordu. (Ebû Ya'lâ) [89]

Ebû Ka'b el-Hârisî'nin Menkıbeleri

4121. Ebû Ka'b el-Hârisî (Kendisine "Zu'1-îdâve: Kırba sahibi" denirdi) anlatıyor: Kaybettiğim bazı develeri aramaya çıktım. Yanıma azık olarak süt almıştım. Sonra kendi kendime: "Peki abdestimi nereden alacağım?" dedim ve sütü döküp onun yerine su doldurdum ve: "İşte bu, hem abdest içindir; hem de içmek içindir" dedim. Sonra develerimi aramaya çıktım. Abdest almak istediğimde kırbamdan abdest alıyordum, içmek istediğimde de süt buluyordum ve içiyordum. Bu şekilde üç gün devam ettim. Necran'lı Esma ona: "Ey Ebû Ka'b! İçtiğin süt sade miydi, yoksa su karışımı süt müydü?" dedi. Ebû Ka'b: "Sen boş konuşan birisin. İçtiğim süt açlıktan beni doyuruyor, susuzluktan da beni kandırıyordu." Ben bu hadisi kavmimden bir gruba anlattım. Aralarında Benû Kanân'm efendisi Ali b. el-Hâris de vardı. "Olay, senin anlattığın gibi değildir" dedi. Ben: "Allah bunu en iyi bilendir" dedim, sonra da evime döndüm. O gece uyuduğumda Ali b. el-Hâris sabah namazında kapıma geldi. Ona: "Allah sana rahmet etsin, niye bana gelerek kendini yordun! Bana haber yollasaydm, ben gelirdim" dedim. Haris şöyle dedi: Hayır, benim sana gelmem daha uygundur. Çünkü bu gece uyuduğumda rüyamda birisi bana gelerek: "Allah'ın nimetlerini anlatan birini mi yalanlıyorsun?" dedi. Sonra dışarı çıktım ve Medine'ye geldim. Osman'ın yanına gittim. Ona dini konularda sorular sordum ve: "Ey Emîrel-mü'minîn! Ben, Yemen ahalisinden, Benî Hâris'ten bir adamım. Sana bazı şeyler sormak istiyordum. Kapıcına söyle, beni içeri girmekten alıkoymasın" dedim. Osman: "Ey Zübâb! Sana bu adam geldiğinde onun içeri girmesine izin ver, ona engel olma!" dedi. Ben her gelişimde kapıyı çaldığımda kapıcı: "Kim o?" der, ben de: "Harisî'yim" derdim ve içeri girmeme izin verirdi. Bir gün yine geldim ve kapıyı çaldım: "Kim o?" dedi. Ben: "Harisi" dedim. Kapıcı: "İçeri gir" dedi, içeri girdim. Baktım ki Osman'ın etrafında bir grup oturuyor, konuşmayıp ağlıyorlardı. Sanki başlarının üzerinde kuşlar vardı. Onlara selam verdim ve oturdum. Gördüklerimden dolayı ona hiçbir şey soramadım... (İshâk) [90]

Berâ b. Mâlik'in Fazileti

4122. Enes b. Mâlik anlatıyor: Berâ b. Mâlik'in yanına girdim, yatağına uzanmış, şiirden bazı beyitler okuyordu. Sanki şiirlerini makamlı okuyordu. Ona: "Allah sana merhamet etsin, Allah sana daha hayırlısını verdi, Kur'ân okusana!" dedim. Berâ: "Sen yatağımın üzerinde ölmemden mi korkuyorsun?" dedi. Ben: "Hayır, vallahi, Allah beni bundan (şehitlikten) mahrum etmez. Ben tek başıma yüz kişi öldürdüm., Resûlullah'la (salkllahualeyhi vesellemj birlikte savaşırken kanma ortak olduklarım hariç..." (Ahmed b. Menî') [91]

Abdühayr'ın Haberleri

4123. Abdulmelik b. Sel' anlatıyor. Ben, Abdühayr'a: "Kaç yaşma girdin?" j. Sordum. O: "Yüz yirmi" dedi. Ben: "Cahiliye'den bir şey hatırlıyor usun?" diye sordum. O: "Evet, bizler Yemen'de iken Resûlullah (sallallahualeyhi ı)'in mektubu geldi, bizi geniş hayırlara davet ediyordu" dedi. Ravi dedi ki' İşte ben de o zaman daha delikanlıydım. O, yola

çıktı, müslüman olup eeri döndüğünde karısına: "Şu (içinde ölmüş hayvan eti olan) kazanı dök, ondan köpekler yesin. Biz artık müslüman olduk" dedi. (Ebû Ya'lâ) [92]

Saîd b. el-Müseyyib

4124. Şöyle dedi: "Hz. Ömer'in hilafetinden iki sene geçince ben doğdum." (Ahmed b. Menî')

Ebû Osman en-Nehdi'nin Haberleri

4125. Âsim el-Ahvel anlatıyor: Subayh, Ebû Osman en-Nehdî'ye soru sordu, ben de onları işitiyordum, ona şöyle dedi: "Sen Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetiştin mi?" O: "Evet. Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında müslüman oldum. Üç defa zekat verdim. Ama Resûlullah'la karşılaşamadım. Ömer döneminde bazı savaşlara katıldım: Kâdisiye, Hulvan, Nehavend, Yermuk, Azerbeycan, Mehrân ve Rüştüm fetihlerinde bulundum.
Bu hadisi -Târih'inde- Buhârî ile Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir.
Bizler eritilmiş yağ yiyip, kemikteki yağları bırakıyorduk" dedi. Ona müşriklerin içinde yaşadıkları şartlardan sordum. "Biz öyle şeyleri sormazdık" dedi. (İbn EbîŞeybe) [93]

Eşecc Abdülkays (Münzir)'in Fazileti

4126. Hud el-Asarî, dedesinden naklediyor: ResûluUah (saMlahu aleyhi vesellen) ashâbıyla konuşurken şöyle dedi: "Doğunun bilginlerinden bir kervan şu geniş yoldan size gelecek." Hz. Ömer o yöne doğru kalkıp gitti ve on üç kişilik bir grupla karşılaştı. Onlara merhaba deyip yakınlık gösterdi ve: "Siz kimlersiniz?" diye sordu. Onlar: "Biz Abdülkays'tan bir grubuz" dediler. Ömer: "Buraya ticaret için mi, yoksa başka bir şey için mi geldiniz?" dedi. Onlar: "Hayır" dediler. Ömer: "O zaman bu kılıçlarınızı satmanız gerekecek" dedi. Onlar: "Hayır" dediler. Ömer: "Sizler bu adamı aramak için geldiniz o halde!" dedi. Onlar: "Evet" dediler. Sonra onlarla konuşarak yürüdü. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) baktı ve onlara: "İşte aradığınız kişi odur" dedi. Bunun üzerine gelenler hayvanlarından kendilerini atıp kimisi yürüyerek, kimisi koşarak, kimisi de hızlıca ResûluUah (sallallahu aleyhi vesdlem)'in yanma geldiler. O'nun elinden tutup öpmeye başladılar. Sonra yanma oturdular. Eşecc kavminin en küçüğü olduğundan en sona kalmıştı. O da develeri çökertti ve bağladı, grubun eşyalarını topladı, sonra da ağırbaşlılıkla ResûluUah (sallallahu aleyhi veseUem)'in yanma geldi. O da ResûluUah (sallallahu aleyhi vese]lem)'in elini tutup öptü. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Sende Allah ve Resulünün sevdiği iki. haslet vardır dedi. Eşecc: "Onlar nedir yâ Resûlallah!?" dedi. ResûluUah: "Acele etmemek ve olgunca yürümek" dedi. Eşecc: "Bu yaratılışımda mı var; yoksa benim çabamla oluşmuş bir huy mu?" dedi. ResûluUah: "Bilakis fitratında var" dedi. Eşecc: "Allah'a hamd olsun ki beni Allah ve Resulünün sevdiği fitrat üzere yarattı" dedi. Sonra gruptakiler hurmalarına doğru gidip ondan yedi... -el-Bernî türü hurma ile ilgili kıssayla devam etti- Hûd'un dedesinin ismi Mezîde'dir. (EbÛ Ya'lâ) [94]

Sefîne'nin Fazileti

4127. Sefine anlatıyor: Bir gemiye binip deniz yolculuğuna çıktım. Gemimiz parçalanınca ben de ondan bir parçaya tütündüm, o parça beni çalılık ve aslan yatağı bir sahile attı. Orada bir aslan gördüm. Ondan çok korktum ve: "Ey Ebe'l-Hâris (aslan), ben ResûluUah (sallallahu aleyhi-veseUem)'in hizmetçisi Sefîne'yinı" dedim. Aslan omzuyla bana dokundu, başını eğip beni omzuyla taşımaya başladı, yola kadar beni taşıdı, sonra da ön ayaklarıyla alıp yere bıraktı. Sonra bir müddet inledi, anladım -ki benimle vedalaşıyor. (Ebu Ya'lâ ve Bezzâr) [95]

Ebû İnebe el-Havlânî'nin Haberleri

4128. Bekr b. Zür'a el-Havlânî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından ve Cahiliye'de kan yiyenlerden biri olan Ebû İnebe el-Havlânî'yi işittim... (Ahmed b. Menî') [96]

Abdullah b. Uneys'in Haberleri

4129. Şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesilem) beni tek kişilik müfreze olarak gönderdi." (Ebû Ya'lâ) Ben derim ki: Bu ifade uzun bir hadisten alınmıştır. [97]

Meslemıe b. Mahled'in Haberleri

4130. Mesleme şöyle derdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in Medine'ye gelişi sırasında doğdum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde ben on yaşındaydım." (Ebû Ya'lâ) [98]

Resûlullah'ın Kızlarının Hanımlarından Daha Faziletli Olduğuna Dair

4131. Hz. Ömer'den: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi: "Hafsa Osman'dan daha hayırlı biriyle evlendirilecek, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı biriyle evlenecektir." Nitekim Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) Osman'ı kendi kızıyla evlendirdi." (Ebû Ya'lâ} Ben derim ki: Bu hadisin aslı Sahîh'teâir; ancak son kısmı yoktur ve buradakinden daha uzundur. Hadisin senedinde metruk bir ravi vardır. [99]

Mü'mınlerin Annesi Hatice'nin Fazileti

4132. Huzeyfe b. el-Yemân'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mü'min kadınların efendisi filandan sonra Hatice binti Huveylide 'dir. O, kadınlar arasında ilk İslam 'a girendir. " (Ebû Ya'İâ) [100]
4133. Câbir b. Abdülah der ki: Resûlullah'a (salMahualeyhivesellem) Hatice'nin daha farzlar meşru kılınmadan önce ölmesi hususu sorulunca şöyle dedi: "Onu cennetin nehirlerinden bir nehirde, gürültüsü de yorgunluğu da olmayan, kamıştan yapılmış bir evin içinde gördüm. " {Ebû Ya'İâ) [101]

Hz. Aişe'nin Fazileti

4134. Aişe anlatıyor: Bir defasında Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) yanıma geldiğinde ben ağlıyordum."Seni ağlatan nedir?1' diye sordu. Ben: "Fatıma bana dil uzattı!" dedim. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Ey Fatıma! ÂİŞe'ye dil mi uzattın?" dedi. Fatıma: "Evet, yâ Resûlallah!" dedi. Resûlullah (saflallahu aleyhi vesellem): "Sen benim sevdiğimi sevip bığ- ettiğime de buğz etmiyor musun? dedi. Fatıma: "Evet" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben Aişe'yi seviyorum; sen de onu sev!" dedi. Fatıma: "Bundan sonra asla Âişe'ye eziyet verecek şey söylemeyiz" dedi. {Ebû Ya'lâ) [102]
4135. Ammâr b. Yâsir şöyle dedi: "Teyemmüm ruhsatı inince Ebû Bekir, Aişe'nin yanma girdi ve: "Sen gerçekten mübarek birisin; (senin vesilenle)
Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'İâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Mücâlid'dir ki zayıf bir ravidir." Bûsîrî bunu Varaka'nın biyografisini verirken söylemiştir.
Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü seneddoki Mücâiid b. Saîd zayıf bir ravidir. teyemmümle abdest alma ruhsatı indi" dedi. (Ahmecf b. Menî')
4136. Âişe şöyle dedi: "Resûlullah (sallalîahu aleyhi vesellem) benimle evlendiğinde üzerimde kolu olmayan bir elbise vardı. Ancak Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile evlenir evlenmez üzerime utangaçlık ilkâ edildi." (İbn Ebî Ömer ve Ebû Ya'İâ)
4137. Damra b. Habîb der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellemj'in yanında Âişe'den sözedildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Aişe'yi bırakın; çünkü o gündüzleri oruç tutar, hem dünyada, hem de âhirette benim hanımımdır" buyurdu. (el-Hâris) [103]
4138. Ebû İshâk, Ammâr'ı işitmiş birinden naklediyor: Ammâr'm yanında Âişe'den söz edildi ve ona dil uzatıldı. Ammâr da ona şöyle dedi: "Çirkin ve kötü olarak sus! Sen, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseltemj'in sevgilisine eziyet mi ediyorsun?!" (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [104]
4139. Aişe şöyle dedi: "Azatlı köleleri oyun oynarken ResûluUah da (sallallahu aleyhi veseUem) beni boynunda taşıdı ve: "Ey Âişe! Bak bu köleler nasıl oynuyorlar" dedi. (el-HârİIs) [105]
4140. Saîd, babası Yahya b. Kays'dan naklediyor: Âişe şöyle derdi: "Dünyada bana buğz eden kimseden âhirette mutlaka uzak olurum." (Ahmed, K. ez-Zühd'Ğe)
4141. Muhammed b. Ubeyd b. Umeyr der ki: Hz. Âişe'nin vefatından sonra bir adam geldi. Ubeyd b.Umeyr ona: "İnsanların ona olan bu sevgisini nasıl buluyorsun?" diye sordu. Şu cevabı verdi: "Vallahi bu, o kadar da büyük bir sevgi değil. Ubeyd b. Umeyr dedi ki: "Âişe'ye ancak kendi annesi üzülür." (Abdullah b. Ahmed)
4142. İbn Ebî Müleyke der ki: Ümmü Seleme, Aişe'nin tarafından bir çığlık işitti. Cariyesini ona gönderdi ve: "Bak ne oldu?" dedi. Cariye geri dönüp: "Vefat etmiş!" dedi.

Ümmü Seleme de: "Allah ona rahmet etsin. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, babasından sonra Resûlullah (sallallahualeyhiveseUem)'İn en çok sevdiği kimseydi." (EbÛ Dâvud et-Tayâlisî) [106]

4143. Abdullah b. Safvân bir kişiyle birlikte Aişe'nin yanma geldi. Âişe: "Ey filan, sen Hafsa'mn sözünü işittin mi?" dedi. O: "Evet, ey mü'minlerin annesi" dedi. Abdullah b. Safvân, Âişe'ye: "O neydi, ey mü'minlerin annesi?" diye sordu. Âişe de şöyle anlattı: "Bende dokuz haslet vardır ki o hasletler benden başka kimsede yoktur; ancak Allah onu Meryem binti İmran'a vermiştir. Bu hasletler şunlardır: Melek benim şeklimde indi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benimle yedi yaşımda iken evlendi, dokuz yaşında iken ona hediye edildim. Sonra Resûlullah (saöallahu aleyhi vesellem) bekâr olarak sadece benimle evlendi. Kadınlardan kimse bu konuda bana ortak olmadı. Benle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı yorganın altında iken vahiy geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlar arasında en çok beni seviyordu. Benim hakkımda Kur'ân'dan bazı âyetler indi. Nerede ise ümmet o hususlarda helak oluyordu. Ben, Cebrail'i gördüm; benden başka hanımlarından onu gören olmadı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benim evimde vefat etti. O sırada melek ile benden başka kimse yoktu." (İbn Ebî Şeybe) [107]

4144. Âişe şöyle dedi: "Bana dokuz şey verildi ki o dokuz şey Meryem'den başka hiçbir kadına verilmemiştir... Resûlullah'a (sallaüahu aleyhi vesellem) ailesi içindeyken ona vahiy indiğinde yanından ayrılırlardı. Hâlbuki benle o aynı yorgan altındayken ona vahiy indi. Ben onun halifesinin ve en doğru ve en yakın arkadışmm kızıyım. Ben güzel olarak yaratıldım ve güzel kimsenin yanma gittim. Bana mağfiret ve güzel nzik vaadedildi." (Ebû Ya'lâ) [108]

Hz. Âişe'nin kölesi Zekvân'm rivayet ettiği, Hz. Ömer'in Âişe'ye gönderdiği çekmece kıssasını anlatan ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in Âişe'ye olan sevgisinden bahseden hadis, Hz. Ömer'in fetihleri anlatılırken gelecektir.

Zeyneb binti Cahş'in Fazileti

4145. Enes anlatıyor: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) Zeyneb binti Cahş'la evlendi. Zeyneb'e güzellik verilmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çok utangaç idi... (Ebû Ya'fâ) [109]

4146. Ebû Berze el-Eslemî der ki: Resûlullah (sallallahualeyhivesellemyin dokuz hanımı vardı. Bir gün: "Sizin en hayırlınız, eli en uzun olanıntzdır" buyurdu. Bunun üzerine her biri kalktı ve ellerini duvara koyup ölçüşmeye başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben bunu kastetmiyorum: başkasına yardımı en çok dokunanınızı kastediyorum" buyurdu. (İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [110]

Meymûne'nin Fazileti

4147. Yezîd b. el-Esamm der ki: Meymûne Mekke'de ağırlaştı. Bu esnada yanında kardeş çocuklarından başka kimse yoktu. Şöyle dedi: "Beni Mekke'den çıkar; çünkü ben burada ölmek istemiyorum." Nihayet onu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in kendisiyle evlendiği ağacın altına getirdiler ve orada Öldü. Meymûne'yi kabrine koyduğumuzda hırkamı aldım ve yanaklarının altına koydum. îbn Abbâs onu alıp attı. (İbn Ebî Şeybe) [111]

Safiyye binti Abdulmuttalib'in Fazileti

4148. Zübeyr b. el-Avvâm anlatıyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) Uhud günü hanımlarını Medine'de bıraktı. Aralarında Safiyye binti Abdulmuttalib de vardı. Hassan b. Sâbit'i de onların başına bıraktı. Müşriklerden bir adam Resûlullah'm hanımlarının yanma girmek isteyince Safiyye Hassân'a: "Buna mani ol!" dedi. Ancak Hassan korktu ve engel olmadı. Bunun üzerine Safiye kılıcı aldı ve onunla müşrike Öldürünceye kadar vurdu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu durum ulaşınca, aldığı ganimetlerden Safiyye'ye de bir pay verdi ve Safiyye'nin paymı da savaşa katılan erkeklerin payı kadar yaptı. (Ebû Ya'lâ) [112] İbn Zübâle'ye Buhârî'nin ravilerinden olan îshâk b. Muh. b. Ebî Ferve de mütabaat etmiştir. Metni daha detaylı olan bu rivayeti Bezzâr tahrîc etmiştir.

Şevde

4149. el-Kâsım b. Ebî Bezze anlatıyor: ResûluUah (sallallahu aleyhi) Sevde'yi boşadığım haber vermek için ona birini gönderdi. Şevde: "Hanımların arasındaydım, beni boşadı" dedi ve ResûluUah (sallallahu aleyhi veseJlem)'in geçtiği bir yere, Âişe'nin evinin önüne oturdu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelince şöyle dedi; "Sana kitabı hak olarak gönderen ve mahlukat arasında seni seçen Allah için söyle, benden bulduğun bir kötülükten dolayı mı beni boşadm? Sana kitabı hak olarak gönderen ve mahlukat arasında seni seçen Allah için beni geri çevir (nikâhına al). Allah'a yemin olsun ki yaşım ilerledi, benim erkeklere ihtiyacım yoktur. Ancak ben kıyamet günü senin hanımın olarak diriltilmek istiyorum" dedi. Bunun üzerine ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) Sevde'yi tekrar nikâhına aldı. Şevde şöyle dedi: "Ben gece ve gündüz hakkımı ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem/in göz bebeği olduğu için Âişe'ye hibe ediyorum" dedi. (İshâk) [113]

Ümmü Seleme Bahsi

4150. Enes b. Mâlik anlatıyor: Ebû Seleme'ye ölüm gelince Ümmü Seleme ona: "Beni kime bırakıyorsun?" dedi. Ebû Seleme de: "Ey Allahım! Ümmü Seleme'yi Ebû Seleme'den daha hayırlı biriyle değiştir" dedi. Ebû Seleme vefat edince ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'ye evlilik teklif etti. Fakat Ümmü Seleme: "Ben yaşlı biriyim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise: "Ben senden daha yaşlıyım. Çocuklar ise Allah ve resulüne emanet. Kıskançlığına gelince, onu da Allah'ın gidermesi için dua edeceğim." Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla evlendi ve ona bir su kabı ile iki el değirmeni gönderdi. (Ebû Ya'lâ) [114]

4151. Ömer b. Ebî Seleme anlatıyor: Ebû Seleme geldi... Ebû Bekir gelip Ümmü Seleme'ye evlilik teklif etti; fakat Ümmü Seleme bu teklifi kabul etmedi. Sonra Ömer gelip evlilik teklif etti; Ümmü Seleme onun teklifini de reddetti. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona evlenme teklifinde bulundu; bunun üzerine Ümmü Seleme: "Bende üç kusur var" dedi ve teklifi kabul etmedi. Ömer, Ümmü Seleme'nin Resûlullah (saflaOahu aleyhi vesellem)'in evlilik teklifini reddettiğini duyunca kendi teklifini reddetmesinden daha çok kızarak Ümmü Seleme'nin yanma geldi ve ona: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in teklifini sen mi reddediyorsun?" dedi. Ümmü Seleme: "Ey İbnü'l-Hattâb! Bende şu şu kusurlar var" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bahsettiğin kıskançlığı Allah'ın gidermesi için dua edeceğim" dedi. Daha sonra Ümmü Seleme'nin kıskançlığı, sanki bir kadın değilmiş gibi yok oldu. (Ahmed b. Menî') [115]

4152. Enes şöyle dedi: "Resûlullah (sallalMıu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme ile on dirhem değerinde bir mehir karşılığında evlendi. (Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ)

Hafsa Bahsi

4153. îbn Ömer anlatıyor: Babam Ömer, Hafsa'nın yanma girmişti, Hafsa ağlıyordu. Ona: "Ne oldu sana? Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seni boşadı mı yoksa? Seni daha önce bir talâkla boşamış ve tekrar seni nikahına almıştı. Allah'a yemin olsun ki eğer seni bir daha boşarsa seninle asla konuşmayacağım" dedi. (Ebû Ya'lâ) [116]

4154. Kays b. Zeyd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hafsa'y* boşamıştı, dayıları Kudâme ve Osman b. Maz'ûn onun yanma geldiler. Hafsa ağlayarak şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) bana ihtiyaç duymadığından dolayı beni boşamadı." Bu arada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi, oturdu ve şöyle buyurdu: "Cebrail bana dedi ki: Hafsa 'yi tekrar nikahına al. Çünkü o, çok oruç tutan ve geceleri çok ibadet eden birisidir. Ayrıca o, cennette senin haminindir. " (el-Hâris) [117]

Safiyye Binti Huyey Bahsi

4155. Resûlullah (sallallahu aleyhi vese!lem)'in azatlı cariyesi Rezîne anlatıyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) Kurayzaoğulları ve Nadîroğulları ile yaptığı ve fethe nail olduğu savaşta Safivye'yi esir aldı. Rezîne, Safiyye'yi esir almış getirirken Safiyye kadınları gördü ve: "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve sen de onun resulüsün" diyerek müslüman oldu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu serbest bıraktı. Sonra da onu istedi ve onunla evlendi, Rezîneyi de ona mehir verdi.

Bana göre bu, münker bir hadistir, meçhul kadınlardan rivayet edilmiştir. Sahih 'te Enes'ten verilen hadise göre, Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem) ona mehir olarak azat edilmesini saydı. Bu husus, Evlilik bölümünde Safiyye validemizin kendisinden de rivayet edilmişti. (Ebû Ya'lâ) [118]

4156. Humeyd b. Hilâl der ki: Safiyye şöyle dedi: "Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma vardığımda insanlar arasında onun kadar hoşlanmadığım kimse yoktu. O: Senin kavmin şöyle şöyle yaptı> diye bana anlattı." Safiyye der ki: "Daha oturduğum yerden kalkmadan onu öyle sevdim ki, insanlar arasında bana ondan daha sevgili kimse kalmamıştı" dedi. (Ebû Ya'lâ) [119]

4157. Safiyye binti Huyey şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni devesinin arka tarafına bindirdi. Ben uyumaya durduğumda Resûlullah (sallallahu aleyhi

vesellem) eliyle bana dokunup: "Ey binti Huyey!" diye sesleniyor ve: "Ey Safiye! Kavmine yaptıklarımdan dolayı senden özür diliyorum; çünkü onlar şöyle şöyle dediler" diyordu. (Ebû Ya'lâ) [120]
4158. Safiyye: "Resûluilah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) daha güzel ahlâklı kimse görmedim..." diye başlayarak yukarıdaki hadisin benzerini anlattı. (Ebû Ya'lâ) [121]

Ümmü Varaka'nin Fazileti

4159. Ümmü Varaka binti Abdillah b. el-Hâris el-Ensârî'den: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselîem) onu ziyaret ediyor ve ona şehide (şehit kadın) diyordu. Kur'ân'ı toplayanlar arasında o da vardı... Hz. Ömer insanların arasından kalktı ve şöyle dedi: "Ümmü Varaka'nım kölesi ve cariyesi, onu üzüntüye garkedip öldürdüler ve kaçtılar." Derken Ümmü Varaka'nın kölesi ve cariyesi yakalanıp Ömer'in yanma getirildi, ikisi de asıldı. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem) ne kadar doğru söyledi. Şöyle buyurmuştu: "Haydin şehideyi ziyaret edelim." (ishâk) Burada zikrettiklerimiz dışında metniyle bunu Ebû Dâvud rivayet etti.[122]

Cemre el-Yerbûiyye el-Hanzaliyye'nin Fazileti

4160. Cemre el-Hanzaliyye şöyle dedi: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zekâttan toplanan develeri getirdim; eliyle başımı okşadı ve bana hayır duada bulundu." (Ebû Ya'lâ} [123]

Ümmü Eymen Bahsi

4161. Osman b. el-Kâsım der ki: Ümmü Eymen, Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem)'in yanma gelmek için Mekke'den yola çıktı ve Medine'ye doğru yürümeğe başladı. Yanında azık yoktu ve oruçlu idi. Şiddetli sıcak bir gündü. Aşırı bir şekilde susadı, nerede ise susuzluktan ölecekti. Ümmü Eymen bu durumu anlatmaya şöyle devam eder: "Güneş batınca başımda hafif bir ses hissettim; başımı kaldırdım ve beyaz bir su kovası gördüm. Bana yaklaştı, susuzluğum gidinceye kadar ondan içtim. İşte o günden sonra sıcak günde oruç tutarım ve susamak için Güneş'in altında dolaştığım halde hiç susamam" dedi. (Ahmed b. Menî') [124]

İbn Mes'ûd'un Hanımı Zeyneb

4162. Abdullah'ın hanımı Zeyneb'in bildirdiğine göre; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona Hayber'de elli vaşak hurma, yirmi vaşak arpa vermiş. (İbn Ebî Ömer) [125]

Esma Binti Umeys Bahsi

"Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali'yi Fâtıma ile evlendirince..." diye başlayan hadisi o rivayet etmiştir. [126] Orada şu ifade yer alır: "Bana öyle bir dua etti ki, o dua benim yanımda en güvenilir amelimdir.

Ümmü Hâni Bahsi

4163. Ümmü Hâni dedi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana evlilik teklifinde bulundu; fakat ben ona özrümü beyan ettim, o da beni mazur gördü. Sonra Allah Teâlâ: "Ey peygamber! Biz mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği savaş esirlerini, elinin altında bulunan cariyeler], amcanın, halanın, dayının ve teyzelerinin seninle beraber göç eden kızlarını sana helal kıldık [127] mealindeki âyeti indirdi. Ümmü Hâni der ki: "Ben, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) helal değildim ve ben onunla hicret edenlerden de değildim; bilakis ben serbest bırakılanlardandım." (İshâk) [128]

Ümmü Mâlik el-Ensariyye

4164. Yahya b. Ca'de, bir râvi kanalıyla Ümmü Mâlik'ten naklediyor: Ümmü Mâlik, içi yağ dolu bir kap ile Resûlullah'ın yanma geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Biîâl'e, kabı boşaltıp geri vermesini söyledi. Ümmü Mâlik geri dönünce kabının yağ dolu olduğunu gördü. Devamını şöyle anlatır: Geri dönüp: "Yâ Resûlallah! Hakkımda bir şey mi nazil oldu?" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem): "Neden ey Ümmü Mâlik?" diye sordu. Ben: "Hediyemi kabul etmeyip geri çevirdin!" dedim. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Bilâl'ı çağırdı ve ona sordu. Bilâl: "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki dediğin şekilde kabımı boşalttım ve tertemiz ettim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sana afiyetler olsun ey Ümmü Mâlik! Bu, Allah'ın Öyle bir bereketidir ki işlediğin amelinin sevabını bu dünyada verdi" buyurdu. (İbn Ebî Şeybe) [129]

Kureyş'in Fazileti

Bu konuda Halifelik ve Emirlik bölümünde bazı hadisler geçti. [130]
4165. Ahnef b. Kays der ki: Hz. Ömer'in şöyle dediğini duyardım: "Kureyş'ten bir kişi hangi kapıdan girerse insanlar da muhakkak o kapıdan girer." Ben onun bu sözünün tevilini bilmiyordum. Tâ ki Ömer yaralandı ve Suheyb'e üç defa namaz kıldırmasını emretti. Sonra da insanlara yemek yapılmasını söyledi. İşte o zaman bu sözün ne demek olduğunu anladım." (Ahmed b. Menî') Bu hadis Cenazeler bölümünde geçmişti. [131]
4166. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEero) şöyle buyurdu: "Eğer Kureyş'in böbürlenmesinden korkmasaydın, onların Allah katındaki değerim kendilerine bildirirdim. Ey Allahım! Sen Kureyş'in başına cefa verdin, sonunu ise hayır yap!" (el-Hârİs) [132]
4167. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kureyş'e sövmeyiniz. Çünkü Kureyş'in âlimi, yeryüzünü ilim. ile doldurur. Ey Allahun! Kureyş'in evveline azap ve günah tattırdın, sonuna ise hayır tattır." (Ebû Ya'lâ) [133]
4168. Ma'mer b. Abdullah b. Nadle der ki: Resûlullah (sallaDahu aleyhi vesellem)'in yanma gelmiştim, şöyle dediğini işittim: "Kureyş'e bakın ve onların sözünü dinleyin, yaptıklarını (eleştirmeyi) bırakın." (Ebû Ya'lâ)
4169. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kuvvet ve önderliği Kureyş'in imamlarında arayınız. Çünkü Kureyş'in kuvvetlisi, başka kimselerin kuvvetlilerinden iki derece daha faziletlidir. Kureyş'ten emir olan kimse de başkasının emirinden iki derece daha faziletlidir." (Ibn Ebî Ömer ve Ebû Ya'lâ)
4170. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "insanlar Kureyş'e tâbidir. İnsanların en hayırlıları, onların hayırlılarına tâbi olanlardır. İnsanların en şerlileri de onların şerlilerine tâbi olanlardır." (İbn Ebî Ömer) [134]
4171. Sehl b. Ebî Hasme'den: Resûlullah (salkilahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kureyş'ten ilim öğrenin, onlara ilim Öğretmeye kalkmayın. Kureyş'i Öne sürün, onları arkada bırakmayın. Çünkü bir Kureyşlinin kuvveti, Kureyş'ten olmayan iki adamın kuvvetine denktir. " (İbn Ebî Şeybe) [135]
4172. Ebû Umâme'den: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kişi oturduğu mecliste diğer kardeşi için ayağa kalkar; ancak Haşim oğulları müstesna. Onlar kimseye kalkmazlar." (Ebû Ya'lâ) [136]
4173. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallaMıu aleyhi vsdlem) şöyle buyurdu: "İnsanlardan ilk yok olacak kimseler, Kureyş'itlerdir. Kureyş 'illerden ilk yok olacaklar da Maş i m oğullarıdır. " (Ebû Ya'lâ) [137]

Muhacirlerin Fazileti

4174. Ebû Musa'dan: Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Muhacirler ve Ensar'dan İslam'a ilk önce girenlerle bunlara güzellikle tâbi olanlar.[138] Muhacirlerin ilklerinden kasıt, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi veseBem) birlikte iki kıbleye dönüp namaz kılanlardır. (el-Hârİs) [139]

Ensar'ın Fazileti

4175. Rifâa b. Râfi'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaMıu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Allahım! Ensar'a, onların çocuklarına, torunlarına, kölelerine ve komşularına mağfiret et. " (Ibn Ebî Şeybe) [140]
4176. Câbir şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) daha henüz gelmeden Medine'de mescid yapıp iki yıl namaz kıldık" dedi. (İbn Ebî Şeybe) [141]
4177. Kudâme b. İbrahim der ki: Haccâc'ın, İbnü'z-Zübeyr'e desteğinden dolayı Abbâs b. Sehl'e vurduğunu gördüm. Bu sırada yaşlı bir halde olan Sehl b. Sa'd, üzerinde iki örgü ve iki elbise; izar ve ridâ ile geldi. Bir direğe yaslanıp şöyle dedi: "Ey Haccâc! Sen aramızda Resûlullah'ın (saMahu aleyhi vesellem) tavsiyesine uymuyor musun?" Haccâc: "Resûlullah size ne tavsiye etti?" dedi. Sehl: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ensâr'ın iyilerine iyilik yapılmasını, kötülerinin de affedilmesini tavsiye etti" dedi.

Bunun üzerine Haccâc onu serbest bıraktı. (Ebû Ya'lâ) [142]
4178. Hasan, Muhacirlerden birinden naklediyor: Dediler ki: "Yâ Resûlallah! Bizler Ensâr gibi misafirperver görmedik; mallarını bizimle paylaştılar ve ihtiyaçlarımızı karşıladılar. Ensâr'm bütün ecri almalarından korkuyoruz." Bunun üzerine Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizler onlara dua ettikçe ve onları övdükçe, onlar sevabın hepsini alamazlar. " (Ebû Ya'lâ) [143]
4179. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle dua etti: "EyAllahım! Neccar oğullarının cariyelerini mübareklcıl, " (Ebû Ya'lâ) [144]
4180. Hemmam, Ensar'dan olan bir sahabiden, o da Ebû Bekir b. Abdullah'dan, Ebû Bekir de babasından naklediyor: Resûlullah (sallaiMıu aleyhi veselkm), Ensar'ı çokça ziyaret ederdi. Kimisini özel olarak ziyaret eder, bazen de genel olarak hepsini birden ziyaret ederdi. Özel olarak ziyaret ettiği kimsenin evine giderdi, genel ziyareti de Mescid'de yapardı. (İbn Ebî Şeybe) [145]
4181. Hekim İbn Şeff anlatıyor: Useyd b. Hudayr beni çağırdı, gidip siyatik hastalığını tedavi ettim. O zaman bana şu iki hadisi anlattı: Kavmimden iki aile - ki bunlar Benû Zafar ile Benû Muaviye aileleriydi-bana gelip dediler ki: "Resûlullah'la konuş; beytülmalden bize de pay versin veya ganimetlerden bize de bölüştürsün." Ben de Resûlullah'la (sallallahu aleyhi veseilem) konuştum, şöyle buyurdu: "Her eve bana gelenin yarısını gönderirim. Eğer Allah bize verirse biz. de onlara veririz.." Ben de: "Yâ Resûlallah! Allah sizi hayırla mükafatlandırsın!" dedim. Resûlullah: "Asıl Allah sizi hayırla mükafatlandırsın. Çünkü sîzden daha iffetli ve sabırlı kimse bilmedim" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Sizler benden sonra kendisini başkalarına tercih eden kimselerle karşılaşacaksınız." Nitekim Hz. Ömer'in hilafeti döneminde gelen ganimet elbiselerini Ömer insanlar arasında dağıttı, bana da bir elbise göndermişti. Ben elbiseyi küçük görünce bana bir tane daha verdi. Namaz kıldığım esnada Kureyş'ten bir genç yanımdan geçti, üzerinde ganimet olarak gelen elbiselerden bir elbise vardı. Hemen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sözünü hatırladım ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) doğru söylemiş!" dedim. Genç, Hz. Ömer'in yanma gidip bunu ona bildirmiş. Ben namaz kılarken Ömer geldi ve: "Namazına devam et ey Useyd!" dedi. Namazı bitirince Hz. Ömer: "Ben bu elbiseyi filana gönderdim. O kimse Bedir'de, Uhud'da ve Akabe bîatmda bulunan biriydi. Bu genç geldi ve o elbiseyi ondan satın aldı. Sonra da alıp giydi. Bunun (kendisini başkasına tercih etmenin) benim zamanımda olacağını mı zannettin?" dedi. Ben: 'Allah'a yemin olsun ki ey Emîrü'l-mü'minîn! Bunun senin zamanında olmayacağını zannettim" dedim. (Ebû Ya'lâ) [146]

Bazı Arap Kabilelerinin Fazileti

4182. Abdurrahman b. Avf der ki: Resûlullah (saMlahu aleyhi veseEem) şöyle buyurdu: "Kureyş, Ensar, Ciiheyne, Müzeyne, Eşlem, Gıfâr, Eşca ve Süleym kabileleri benim dostlarımdır. Onların Allah ve Resulünden başka dostları yoktur." (Ebû Ya'lâ} [147]
Amr b. Yahya dedi ki: Mescidde İshâk b. Sa'd b. İbrahim ile karşılaştım ve: "Benim babam senin babandan hadis rivayet etti" dedim... O da bunu hatırlayıp şöyle dedi: "O hadiste geçen kabileler yedi tanedir. Onlardan eksik olduğunu bilmiyorum." Amr der ki: "Babam başkasından, onlardan eksik olanın Süleym olduğunu bildirdi."

Nâciyeoğulları

4183 Şu'be anlatıyor: Sa'd b. İbrahim'e: "Resûlullah (salkllahu aleyhiveseüemj'in Nâciyeoğulları hakkında söylediği: 0nlar benden, ben de onlardamm hadisi hakkındaki görüşünü sordum ve: "Bunu onlara olan güveninden dolayı mı sövledi?" dedim. Sa'd: "Evet" dedi. "Bu hadis Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den rivayet edilir. Der ki: Onlar Abdurrahman b. Avf a gelmişler ve ona ahırda beslenen bazı binekler hediye etmişlerdi. Şu be der ki: Bize Simâk b Harb haber verip dedi ki: "Biz, Müdrik b. el-Muhelleb'm karargâhına giderdik Ben Nâciyeoğullanndan ve dedesi Saîd olan bir adamdan bahsettim, o da Hz. Peygamber (saOaOahu aleyhi ve fen)'den şu hadisi nakletti: "Onlar benden, ben de onlardanım. " (ishâk) [148]

Ensâr

4184. Useyd b. Hudayr'dan: Resûlullah (saltefflahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ensar'dan evi en hayırlı olanlar Abdiileşhel oğulları, sonra Haris oğullan, sonra da Saîde oğullarıdır. Ancak bütün Ensar'ın evlerinde hayır vardır. " (İshâk) Bu sahih bir hadistir. Buhâri ile Müslim, Gundar an Şu'be an Kaîâde an Enes tarikiyle Useyd'i zikretmeksizin rivayet etmiştir. Ziyade ibareler hıfzıyla güvenilir Nadr gibi birinden olursa makbuldür.

Eşlem (Kabilesi)

4185. Aişe der ki: ResûluİIah (sallaliahu aleyhi vesellem)'m "Ben hiç bir bedevinin hediyesini kabul etmem" buyurduğunu işittim. Nitekim bedevilerden Ümmü Sümbüle adında bir kadın geldi ve ResûluIlah'a (sallaEahu aleyhi vesellem) bir tas süt hediye etti. ResûluİIah (sallaliahu aleyhi vesellem): "Onu o kaptan bu kaba boşalt" dedi. Ben de öyle yaptım. Sonra ResûluİIah (sallaliahu aleyhi vesellem) onu aldı ve içti. Ona; "Yâ Resûlallah! Sen: Ben hiç bir bedeviden hediye kabul etmeyeceğim demedin mi?" dedim, ResûluİIah (sallallaliu aleyhi vesellem): "Eslem'ın bedevileri bedevi değildir; fakat onlar bizim çölümüzde yaşayan kimselerdir; biz de onların şehirde yaşayanlarıyız.. Bizi çağırırlarsa davetlerine icabet ederiz; biz onları çağırırsak onlar da bizim davetimize İcabet ederler" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [149]

Abdülkays

4186. Ebû Hureyre şöyle dedi: "Doğudakilerden en hayırlıları Abdülkays oğullarıdır." (Ebû Ya'lâ) [150]

Ahmesîler

4187. Muhârık, Tarık'ın şöyle dediğini işitti: "ResûluIlah (sallaUahu aleyhi vesellem)'in yanma Becîle heyeti gelmişti, ResûluIlah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hediye vermeğe Ahmesîlerden başlayın" buyurdu ve bize dua eti. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [151]

Rabîa ve Mudar

4188. İbn Abbâs'm bildirdiğine göre ResûluIlah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanlar ihtilaf edince Mudar'a katıl! Rabîa üstün olunca bu İslam 'in zilletidir." (Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ) [152]

Bekr b. Vâil

4189. Mesleme b. Muhârib, Küfe ahalisinden olan birinden naklediyor: el-Hakem b. Amr el-Gıfârî, Muaviye'ye Horasan'dan mektup göndermişti.
Mektupta "Müşrikler üzerimize toplandılar" diye yazıyordu. Muaviye onlara: "Bekr b. Vâil'i başınıza emir tayin ediyorum" dedi. Sonra da ilave etti: "Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurduğunu işittim: Düşman, Bekr b. Vâil'e galip gelemez. " (Ebû Ya'lâ) [153]

Arap Hıristiyanlanndan Bazı Kölelerin Zemmi

4190. Süleyman'ın bildirdiğine göre Resûluilah (salbllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İslâm'dan en uzak olan kimseler, Bizans kölelerdir. " (el-Hâris} [154]

Berberilerin Zemmi

4191. Hz. Osman der ki: Resûluilah (sallallahu aleyhi veseUem)'in şöyle dediğini işittim: "Pislik altmış bir parçadır. Bir parçası bütün insan ve cinlerdedir, kalan atmış parçası da Berberîlerdedir. " (İbn Ebî Ömer) [155]

Toplu Olarak Sahabe ve Tâbiûnun Fazileti

4192. İbn Ömer der ki: "Muhammed'in ashabına sövmeyiniz! Onlardan birinin bir saatlik ameli, sizden birinin bütün ömrünün amelinden daha faziletlidir." (Müsedded) [156]
4193. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûluilah (sallallahu aleyhi veseUem) şöyle buyurdu: "Ashabımın ümmetim içindeki örneği, yıldızlar gibidir; onlarla yollarını bulurlar. Yıldızlar batınca şaşırıp kalırlar." (İbn Ebî Ömer) [157] İsnadı zayıftır.
4194. İbn Ömer'in rivayetine göre Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ashabımın misali, yıldızlar gibidir; onlar sayesinde doğru yol bulunur. Hangisinin

sözünü alırsanız hidayete erişirsiniz." (Abd b. Humeyd} Kavilerinden Hamza oldukça zayıftır. [158]
4195. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûluilah (saUallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Eğer bir adamın Uhud kadar altım olsa ve ashabımdan birinin bir saatlik amelinin faziletine ulaşmak için bunu Allah yolunda dullara, yetimlere ve miskinlere harcasa, buna asla ulaşamaz." (Ebû Dâvud et-TayâlİSÎ) [159]
4196. Ca'de b. Hübeyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanların en hayırlısı, benim dönemimde yaşayanlardır, sonra onları izleyenler, sonra onları izleyenler, sonra onları izleyenlerdir. En sondakiler ise en rezilleridir. " (İbn Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ) [160]
4197. Vasile b. el-Eska'nm bildirdiğine göre Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Aranızda beni görenler ve bana arkadaşlık edenler olduğu sürece siz hayır İçerisinde olursunuz. Allah'a yemin olsun ki, aranızda beni görüp sohbetimde bulunanları görenler olduğu sürece siz hayır içerisinde olursunuz." (İbn Ebî Şeybe) [161]
4198. İbn Abbâs şöyle dedi: "Muhammed'in ashabına sövmeyiniz! Çünkü Allah Teâlâ onlar için istiğfar edilmesini istedi. Elbette Allah Teâlâ biliyordu ki onlar daha sonra yeni şeyler icad edip onları yapacaklar." (Ahmed b. Menî') [162]
4199. Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaüahu aleyhi vellem) şöyle buyurdu: "Benden sonra ashabımın bazı hataları olacaktır; ama benimle olan beraberliklerinden dolayı Allah o yaptıklarını affedecektir. Benden sonra bazı kimseler ashabımın yaptıkları hataları yapacaklar; ama Allah onları yüzü koyun cehenneme atacaktır" (Ahmed b. Menî'} [163]
4200. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanların başına Öyle bir zaman gelecek ki bir ordu çıktığında onlara: Aranızda Muhammed'in ashabı var mt? denilecek, onları arayacaklar fakat bulamayacaklar. Sonra yine bir ordu çıktığında: Aranızda Muhammed'in ashabını gören kimse var mıdır? denilecek, onları arayacaklar fakat bulamayacaklardır. Ashabımdan biri deniz ötesinde olsa dahî insanlar onun yanına gideceklerdir." (İbn Ebî Şeybe) [164]
4201. el-A'meş yukarıdaki hadisi rivayet etmiştir. Oradaki lafız şöyledir: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanların başına Öyle bir zaman gelecek ki onların ordularından bir ordu çıkınca: Aranızda Muhammed'in ashabı var mıdır? denilecek, onunla Allah'tan yardım istenecek ve Allah'ın yardımı gelecektir. Hayır denilince bu sefer:
Aranızda sahabeye arkadaşlık eden var mtdir? denilecek, yoksa: Aranız,da sahabeye arkadaşlık edenleri gören var midir? denilecek. Birinin denizin ötesinde olduğunu işitecek olsalar bile yine onun yanına gideceklerdir. " (Ebû Ya'lâ} [165]
4202. Yine başka bir kanaldan el-A'meş'ten gelen bir rivayette Resûlullah (saHallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir müfreze gönderilince şöyle denilecek: Aranızda Mıhammed'i gören kimse var mı? Evet denilince o kimse aranır, bulunur ve onunla savaşa başlanılır. Sonra başka bir müfreze gönderilecek ve: Aranız.da Muhammed'in ashabını gören var mıdır? denilecek. Evet denilince aranacak; fakat bulunamayacaktır. Öyle ki denizin ötesinde olsa yine de onun yanına gidersiniz. Sonra bazı gruplar olacak; Kur'ân'ı okuyacaklar, fakat ne olduğunu bilemeyeceklerdir." (Ebû Ya'lâ ve el-Heysem b. Kuleyb) Bunun isnadı sahihtir. Ebû Süfyân isnadını kısaîtmıştır. Nitekim Buharı ve Müslim, Amr b. Dînâr kanalıyla; Müslim, Ebu'z-Zübeyr kanalıyla her ikisi Câbir'den, o da Ebû Saîd'den rivayet etmiştir ki doğrusu da budur. [166]
4203. Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den naklediyor; Resûlullah (saMahu aleyhivesellem)'i işittim şöyle buyurdu: "İnsanların başına öyle bir zaman gelecek kî ashabımdan birinin denizin ötesinde olduğunu bilseler yine onu arayıp bulacaklardır." (EbÛ Ya'lâ) Aynı şekilde İbn Lehîa da hem ravi zincirinde, hem de hadisin metninde kısaltma yapmıştır. [167]
4204. Câbir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "İnsanlar çoğalacak; fakat ashabım azalacaktır. Onlara sövmeyiniz! Onlara sövene Allah lanet etsin." (Ebû Ya'lâ) [168]
4205. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kaybolan şeyin aranıp da bulunmadığı gibi ashabım da aranmadan kıyamet kopmaz. " (Abd b. Humeyd) [169]
4206. el-Gıfârî, Ebû Hureyre'nin Medine'de şöyle dediğini rivayet ediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına: "Sizler ekmek ve yağdan doyunca haliniz nice olur!" dedi. Onlar da Allah'ı bir saat teşbih ve tekbir ettiler, sonra şöyle dediler: "Yâ Resûlallah! Ne zaman böyle olacak?" Resûlullah (sallalMhu aleyhi vesellem): "Şehirler fethedildiği zaman' dedi. Sonra: "Çeşitli insanlarla karşılaştığınızda, sabah bir elbise giyip akşam diğeriyle döndüğünüzde haliniz nice olur!" dedi. Sahabeler: "Yâ Resûlallah! Bu ne zaman?" diye sordu, Resûlullah (salkUahu aleyhi vesellem): "Şehirler fethedildiği zaman. İran ve Bizans fethedildiği zaman" buyurdu. Sahabeler: "O halde, oraları fethedenler bizden daha hayırlıdır. Çünkü fetihlere yetişiyorlar, yâ Resûlallah" dediler. Hz. Peygamber (sallallahualeyhivesellem): "Hayır, siz, daha hayırlısınız. Sizin çocuklarınız onların çocuklarından daha hayırlıdır. Sizin torunlarınız onların torunlarından daha hayırlıdır. Çünkü onlar nimetlere şükretmeyecekler. Çünkü onlar nimetlere şükretmeyecekler. Çünkü onlar nimetlere şükretmeyecekler" buyurdu. (el-Hâris) [170]
4207. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aieyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ashabımın örneği yemekteki tuz gibidir. Yemekte tuz olmadıkça tadı olmaz" (Ebû Ya'Sâve Bezzâr) [171]
4208. Avn b. Mâlik der ki: Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Keşke kardeşlerimle karşılaşsaydım!" dedi. Ashâb-ı kiram ise: "Yâ Resûlallah! Bizler senin kardeşlerin ve ashabın değil miyiz?" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet; ancak onlar Öyle kimselerdir ki, sizden sonra gelip sizin inandığınız gibi inanacak, beni tasdik ettiğiniz gibi tasdik edecekler, (dine) yardım ettiğiniz gibi yardım edecekler. Keşke o kardeşlerimle karşılaşsaydım T buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [172]
Ayrıca iman bahsinde geçen Ömer hadisine bakınız. [173]

Sahabeyi Kötü Anmanın Yasaklanmış Olduğu

4209. Haysenıe anlatıyor: Sa'd b. Ebî Vakkâs bir müfrezede iken oradakiler Hz. Ali'yi zikredip ona dil uzattılar. Sa'd: "Susun! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem)'in ashabı hakkında böyle konuşmayın! Bizler ResûluUah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte iken bir günah işlemiştik de Allah şu âyeti inzal buyurmuştu: "Eğer Allah'tan yanılma ile verilen hükümlerden ötürü azap etmemek hakkında daha önce bir yazı geçmemiş olsaydı, aldığınız
fidyeden dolayı size mutlak büyük bir azap dokunurdu. [174] Allah'tan umarım ki rahmeti bizi kuşatmış olsun" dedi. Fakat bazıları da şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki Ahnes sana kızıp kötü söz söylüyor" dediler. Bunun üzerine Sa'd yüksek sesle güldü. Sonra şöyle dedi: "İnsan kardeşinde bazı şeyler bulamaz mı? Aralarında bazı tatsız şeyler geçebilir; ama bu, ona güvenini zedelemez" dedi. Başka bir şey de söyledi. (Ishâk) Hadisin isnadı sahihtir. Bu hadisin açılımında büyük faydalar mevcuttur.
4210. Muhammed b. Hâlid, Enes b. Mâlikle arkadaşlık yapmış bir Ensarlıdan rivayet ediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Benim hısımlarımı ve ashabımı bırakınız, onlara dil uzatmayınız! Kim beni onların arasında korursa Allah tarafından o kişinin yanına bir koruyucu verilir. Kim de beni onların arasında korumazsa, Allah da o kişiyi serbest bırakır. Allah birini serbest bıraktı mı onu yakalaması yakındır." (Ahmed b. Menî) [175]

Sahabînin Beytülmaldeki Hakkının Müslümanın Hakkından Fazla Olması

Halifelik bölümünde İmamların Kureyş'ten olacağı konusunda Abdullah b. ez-Zübeyr hadisi geçmişti. Oraya bakılsın. [176]

Tik Asırların Fazileti

4211. Muaviye b. Kurre el-Müzenî anlatıyor: Peynir ve yağ zamanı Medine'ye geldim. Bedeviler kuzularını getirip pazarda satıyorlardı. Bir adamın gözlerini dikmiş insanlara baktığını gördüm. Onun bir yabancı olduğunu zannettim. Kendisine yaklaşıp selam verdim. Selamımı aldı ve bana: "Sen Medine'den misin?" diye sordu. Ben: "Evet" dedim. Onunla birlikte oturdum. Ona: "Kimlerdensin" dedim. "Benî Hilâl'denim, ismim Kehmes'dir" dedi. Sonra bana: "Ömer'den işittiğim bir hadisi sana anlatayım mı?" dedi. Ben: "Evet" dedim. Şöyle anlattı: "Biz Ömer'in yanında oturuyorduk, dedi ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dediğini işittim: "Ümmetimin en hayırlısı benim içinde bulunduğum asırdır, sonra ikinci asır, sonra üçüncü asırdır. Daha sonra öyle bir kavim çıkacak ki yeminleri şahadetlerini geçecek. Onlardan şahitlik istenmeden şahitlik yapacaklar ve pazarlarında bağırıp mallarını yalan yeminlerle satacaklardır." Muaviye der ki: Kehmes bana: "Bunların o bahsettiğin kimselerden olmasından mı korkuyorsun?" dedi ve hadisin devamını anlattı. (EbÛ Dâvud et-TayâlİSÎ) Hadisin bir bölümü daha önce Oruç ve Evlilik bölümlerinde geçti. İsnadı güçlüdür. Bunu İbn Ebî Âsim, Yûnus b. Ebî Habîb'ten, o da Ebû Dâvud'dan rivayet etti ki Buhârî'nin Tarîh 'inde yer almıştır. Ayrıca Semeveyh, FevaiWin.de Musa b. İsmail'den, o da Hammâd b. Zeyd'den tahrîc etmiştir. el-Hâkim ise K. el-Kunâ'da Musa tarikiyle rivayet etmiştir.[177]
4212. Allah'ın Resulü (saUallahualeyhiveselletn/in sahabisi Abdullah b. Büsr'den: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dosdoğru olun; size müjde var! Çünkü Allah Teâlâ size azap etmede acele davranmaz. Öyle kimseler gelecek ki hiç bir gerekçeleri olmayacak." (Ebû Ya'lâ)

Bu Ümmetin Fazileti

4213. Mekhûl bildiriyor: Hz. Ömer'in yahudi bir adamdan alacağı vardı. Ömer ondan alacağını istiyordu. Nihayet onunla karşılaşınca şöyle dedi: "Muhammed'i insanlar arasından seçen Allah'a yemin olsun ki senden bir şey istemeden ayrılacağım." Yahudi ise: "Allah'a yemin olsun ki Allah Muhammed'i insanlar arasında seçmedi!" dedi. Bunun üzerine Ömer onu tokatladı. O da şöyle dedi: "Benimle senin aranda Ebu'l-Kâsım hüküm verecektir." Yahudi, Peygamberimize (sallallahu aleyhi veseüem) gidip şöyle dedi: "Ömer: Muhammed'i insanlar arasından seçen Allah'a yemin olsun ki dedi, ben de Allah'a yemin olsun ki Allah, Muhammed'i insanlar arasında seçmedi dedim; bunun üzerine beni tokatladı," Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ömer! Yahudiye vurduğun tokattan dolayı onu razı et" dedi. Sonra da yahudiye dönerek: "Sana gelince ey yahudi, Hz. Âdem, Allah'ın seçtiği kimsedir, İbrahim Allah'ın dostudur, Musa, Allah'ın konuştuğu kimsedir, İsa Allah'ın ruhudur, ben ise Allah'ın habibiyim. Ey yahudi, Allah Teâlâ ümmetimi kendi İsminden iki isimle isimlendirdi. Birisi Selâm İsmidir ki ümmetimi müslüman diye isimlendirdi; diğeri de Mü'min ismidir ki ümmetimi mü"minler diye isimlendirdi.

Ey Yahudi! Sizler Allah'tan bizim için saklanan bir gün istediniz. Bugün bizimdir, yarın da sizindir. Yarından sonrası da hristiyanlar içindir (yani cuma, cumartesi ve pazar günlerini kastediyor). Ey Yahudi! Sizler öncekiler, bizler ise sonrakileriz. Ancak kıyamette sizden önceyiz. Bilakis ben girmedikçe cennete benden önce hiçbir peygamber giremez ve benim ümmetim girmedikçe cennete hiç bir ümmet giremez" buyurdu. (İshâk) [178]

4214. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'tan ümmetime diğer ümmetler gibi azab etmemesini istedim; duamı kabul etti." (İbn Ebî Şeybe) [179]

4215. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs'tan: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl'e insanları namaza çağırmasını söyledi. İnsanlar toplanınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktı ve: "Arkamzdakilere yer veriniz" dedi. insanlar yaklaştılar . ve sıkıştılar. Sahabeler arkalarını dönüp bakınca kimseyi göremediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar: "Sıkışın, yaklaşın ve arkadakilere yer verin" buyurdu. İnsanlar tekrar yaklaştılar ve tekrar birbirlerine sokuldular. Tekrar dönüp arkalarına baktılar; fakat kimseyi göremediler. Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) bunu üçüncü defa söyledi. İnsanlar yine kimseyi göremedi. Bunun üzerine bir adam kalkıp: "Yâ Resûlallah! Kime yer verelim? Meleklere mi?" dedi. Resûlullah (saüaiîahu aleyhi vesellem): "Hayır, eğer onlar sizlerle birlikte olurlarsa, önlerinizde ve arkalarınızda olmazlar; sizin sağınızda ve solunuzda olurlar" dedi. Adam: "Neden bizim önümüzde ve arkamızda olmazlar? Onlar bizden daha faziletli midir?" dedi. Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) : "Bilakis siz meleklerden daha faziletlisiniz. Otur!" dedi, adam oturdu. (el-Hâris) [180]

4216. AbduİAh b. Amr'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimin örneği yağmur gibidir; başı mı daha faydalıdır, sonu mu fay dalıdır, bilinmez" dedi. (Ibn Ebî Ömer) [181]

4217. Zeyneb binti Yezîd el-Atekiyye, Âişe'nin şöyle dediğini işittiğini söyledi: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Geçmiş ümmetlerden yüz kişi bir ümmetti; bir kişinin iyi olduğuna şahitlik ettiler mi cennet o kişiye vacip olurdu. Benim ümmetimden ise elli kişi bir ümmettir. Bir kişinin iyi olduğuna şahitlik ettiler mi cennet o kişiye vacip olur" dedi. (Ebû Ya'lâ) [182]

4218. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Konuştuğunda doğru söyledikçe, hükmettiğinde adaletli oldukça, merhamet istendiğinde merhamet ettikçe bu ümmet hayırda olmaya devam edecektir." (Ebû Ya'lâ) [183]

4219. Ebû Bürde, Muhacirlerden bir adamdan rivayet ediyor: Resûlullah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu ümmetin (ilahi) cezası kılıçladır. " {Ebû Ya'lâ) [184]

4220. Ebû Hureyre dedi ki: "Bu ümmet rahmete mazhar olmuş bir ümmettir, ona helak olma yoktur; ancak kendi kendisine azap etmesi müstesna." Ben: "Kendi kendisine nasıl azab eder?" dedim. O: "Nehrevân günü azap değil midir? Cemel vakası azap değil midir? Siffin vakası azap değil midir?" dedi. (Ebû Ya'lâ) [185]

İlk Üç Asrın Faziletleri

4221. Nâfi'den: Bir adam İbn Ömer'in yanma geldi ve: "Ey Ebû Abdurrahman! Sizler kendi gözlerinizle Resûlullah'a bakıp onu gördünüz" dedi. İbn Ömer de: "Evet" dedi. Adam: "Sizler kendi dillerinizle onunla konuştunuz" dedi. İbn Ömer: "Evet" dedi. Adam: "Sizler kendi sağ ellerinizle ona bîat ettiniz" dedi. İbn Ömer: "Evet" dedi. Adam: "O halde size ne mutlu, ey Ebû Abdurrahman" dedi ve devam etti: "Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim bir şeyi sana haber vereyim mi?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) : "Beni görüp iman edenlere ne mutlu! Beni görmeden iman edenlere ne mutlu!" dedi ve bunu üç defa tekrarladı. (Tayâlisî ve Abd b. Humeyd) [186]

4222. Yezîd b. Ebî Habîb, kendisine Ebu'l-Hayr'm haber verdiğini belirterek şu hadisi nakletmiştir: İki adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma geldi. Resûlullah onlara bakarak: "Ya Kinde, ya da Mezhic kabile sindendirler" dedi. Sonra: "Bilakis bunlar Kinde kabilesinden" buyurdu. Adamlar yaklaşınca Kinde kabilesinden oldukları anlaşıldı. Onlardan biri: "Yâ Resûlallah! Senin getirdiklerine tabi olup görmediği halde sana inanan kimse nasıldır?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) de: "Ne mutlu o kişiye! Ne mutlu o kişiye!" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [187]

4223. Ebû Abdurrahman el-Cühenî der ki: Bizler, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken iki atlı geldi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) onları görünce: "Ya Kinde, ya da Mezhic kabilesindendirler" dedi. O ikisi Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in yanma gelince, Mezhic kabilesinden oldukları anlaşıldı. Onlardan biri Resûlullah'a biat etmek için yaklaşınca Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) elini tuttu ve: "Yâ Resûlallah! Seni görüp sana iman eden, seni doğrulayan ve sana tâbi olan kimseye ne vardır?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne mutlu o kişiye!" dedi. Sonra elini eline sürdü ve ayrıldı. Diğeri geldi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bîat için elinden tuttu ve: "Yâ Resûlallah! Seni görmeden sana iman eden, seni tasdik eden ve sana tâbi olan kimseye ne vardır?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne mutlu o kişiye! Ne mutlu o kişiye!" buyurdu. Sonra da elini eline sürdü ve ayrıldı. (İbn Ebî Şeybe) [188]

Konuyla ilgili Ömer hadisi İman bahsinde geçmişti. [189]

4224. Abdullah b. Büsr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu aktarıyor: "Beni görüp iman edene ne mutlu! Beni görmeden bana iman edene ne mutlu! Ne mutlu onlara! Varacakları yer ne güzeldir!" (Ebû Ya'lâ} [190]

4225. Ebû Berze bildiriyor: Bir yolculukta Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) beraberdik. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) iki adamın konuşmasını işitti; biri diğerine şiir okuyordu... Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunlar kim?" diye sordu, "O, filan [ve filanjdır" denildi. Resûlullah (sîllallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle beddua etti: "Ey Allahıml Onları fitnelere döndür ve fitnelerin içine koy! Sonra da cehenneme sürükle!" (Ebû Ya'lâ) [191]

4226. Ebû Berze el-Eslemî anlatıyor: Resûlullah'la (salfollahu aleyhi vesellem) birlikte iken bir eğlence sesi işittik. Bazı kimseler oraya doğru yöneldiler. Bir adam kalktı ve onları dinledi. -Bu olay içkinin haram kılmışı inmeden önceydi- Sonra adam Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi ve: "Yâ Resûlallah! Filan filan kimseler şarkı söylüyorlar, biri diğerine cevap vererek diyor ki:

Cariye/erin kemikleri parlamaya devanı ediyor. Harp onun gizlenmesini ve gömülmesini engelledi. "

Hz. Peygamber (saUallahu aleyhi vesellem) de ellerini kaldırarak şöyle beddua etti: "Ey Allahun! Onları fitneye döndür, sonra da cehenneme sürükle. " (İbn Ebî Şeybe} [192]

Arap Olmayanların ve Perslerin Fazileti

4227. Minhâl, bir raviden naklediyor: Cuma günü mescidde idim. Hz. Ali hutbe okuyordu. Arkamda Sa'saa b. Sûhân vardı. Bir adam gizlice Hz. Ali'ye birkaç kelime söyledi ki kızgınlığını yüzünden okuduk. Ancak sustu, bir şey demedi. Sonra Eş'as b. Kays geldi. İnsanların omuzlarına sürtünerek geçip minbere yakın bir yere oturdu ve: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Senin yüzünden şu köleler bize hâkim oldu" dedi. Sa'saa eliyle iki omuzumun arasına vurdu ve bir musibet ânında söylenen İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciun (Biz Allah'tan geldik, tekrar ona döneceğiz) ifadesini söyleyerek: Bugün bize Araplar hakkında gizlediği bir şeyi söyleyecekti dedi. Bunun üzerine İmam Ali'nin kızgınlığı daha da arttı ve: "Beni şu debdebeli kimselerden dolayı mazur görün. Biriniz yan gelip oturarak Allah'ı zikreden kimseleri yeriyor ve benden onları kovmamı istiyor ki bunu yapıp zalimlerle beraber olayım. Küçük bir daneyi de, bütün canlıları da yaratan Allah'a yemin olsun ki Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle dediğini işittim: "Allah'a yemin olsun ki sizin ilk başta yaptığınıza onlar da size din hususunda baskın çıkacaklar" dedi. (İshâk) [193]

İshâk dedi ki: Cerîr'in dışındaki raviler, senedde geçen mübhem şahsın adım Abbâd b. Abdullah el-Esedî olarak verdi. Ben derim ki: Durum denildiği gibidir. Ayrıca bu hadisi el-Hâris, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir.

4228. Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin yaptığı bir rivayette şu ifade geçmiştir: "Eğer iman göklerdeki yıldızlara bağlı olsaydı, Perslerden bazı kimseler ona ulaşırdı. " (Ibn Ebî Şeybe) Ayrıca bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr -merfu olduğunu sarih olarak ifade ile- rivayet etmişlerdir. Bezzar bu hadisi: "... Benû'l-Hamrâ'dan kölelerin çocuklarından bazıları ulaşırdı" ifadesiyle tahrîc etmiştir. Hadis sahihtir? [194]

Yemen Halkı

1
2

ül ^JJl
Üt
i I?
4L1
: JU Ç
La

4229. Abdullah b. İsâ b. Abdillah b. Bahîr'den: Babam bana anlattı, dedi ki: Ben mescidde iken Amr b. el-Âs'ı gördüm. Bana: "Yemen'den misin?" diye sordu. Ben: "Evet" dedim. Bana: "Yaklaş, sana öyle bir hadis söyleyeyim de seni sevindirsin" dedi. Bunun üzerine ben de ona yaklaştım. Bana şöyle anlattı: Bir gün bizler otururken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve yanımıza oturdu. Sonra şöyle dedi: "Benim kendilerinden, kendilerinin de benden olduğu kardeşlerim nerededir ki onlarla beraber cennete gireyim." Sonra kalktı ve gitti. Çok geçmeden tekrar döndü ve: "Benim kendilerinden, kendilerinin de benden olduğu kardeşlerim nerededir kî onlarla beraber cennete gireyim" dedi, sonra kalkıp gitti. Biz de birbirimize: "Onlar bizden başkaları mıdır diye keşke ona sorsaydık!" dedik. Yine çok geçmeden Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem) geri

döndü ve oturdu. Sonra da: "Benim kendilerinden, kendilerinin de benden olduğu kardeşlerim nerededir ki onlarla birlikte cennete gireyim" buyurdu. Biz: "Yâ Resûlallah! Onlar bizden başkası mıdır?" dedik. Resûlullah (sallallalu aleyhi vesellem) : "Evet, onlar Yemen halkıdır. Yeryüzünün çeşitli yerlerinde kovulan kimselerdir. Padişahların kapılarından itilen kimselerdir. Onların her biri, ihtiyacı göğsünde olduğu halde onu gidermeden ölür" buyurdu. (Abd b. Humeyd) [195]

4230. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'de iken: "Allahu ekber, Allahu ekber! Allah'ın yardımı ve fethi geldi! Yemen ehli geldi!" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Yemen ehli nedir?" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem): "Onlar, kalpleri ince ve yumuşak, itaatkar kimselerdir. İman ve hikmet Yemenlidir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ ve Bezzar) Ben derim ki: "Hüseyin zayıftır. Ayrıca Zührî'nin Ebû Hâzım'dan bu hadis dışında başka rivayeti yoktur. [196]

Benû Amir ve Benu Temîm

4231. Avn b. Ebî Cuhayfe, babasından naklediyor: Benû Amir'den iki kişi ile Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in yanma girdim. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi wseEem) onlara: "Siz kimlerdensiniz?" diye sordu. Onlar: "Benû Âmir'denİz" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hoş geldiniz, sizler bendensiniz" buyurdu. (Müsedded, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'îâ) [197]

4232. Ebû Hureyre dedi ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseUem) bazı Arap kabilelerinden soruldu. Allah'ın Resulü (sallailahu aleyhi veseUem) o an meşguldü, ya da soranlar başka şeylerle meşgul oldu. Ancak daha sonra üç kabileden sordular. Benû Amir hakkında sorduklarında şöyle buyurdu: "Güzel bir devedir; ağaç yapraklarından yer" buyurdu Sonra Gatafân'dan sordular, Resûlullah (sallaUahu aleyhivesellem) : "GüzM bir çiçektir; dibinden su kaynar" dedi. Sonra Benû Temîm hakkında sordular, şöyle buyurdu: "Kırmızı bir tepedir; onlara düşman olanlar kendilerine zarar veremezler." İnsanlar Benû Temîm hakkında konuşunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseilem): "Allah Teâlû Benû Temîm'e hayırdan başkasını dilemedi. Onlar, kafaları büyük, müsamahaları geniş, âhir zamanda hakkın yardımcıları, Deccal'a karşı şiddetle çarpışan ve ayakları sabit olan kimselerdir" buyurdu. (el-Hâris) [198]

Benî Himyer ve Sekûn

4233. Ebû Umâme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işitmiş: "İnsanların en hayırlıları, Himyef illerin yöneticileri ile Sa'yân, Sekun ve Eş'arı kabileleridir." (İbn Ebî Ömer) [199]

Benû Naciye

4234. Sa'd anlatıyor: Benû Naciye, Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem)'in yanında anılınca Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlar benden bir kabiledir, ben de onlardanım" buyurdu. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [200]

4235. Şu'be der ki: Sa'd b. İbrahim'e Benû Naciye hakkında sordum. O: "Onlar bendendir" ve "Ben de onlardanım" ifadesi ile aynı mânâda bir hadis zikretti. (Ebû Ya'lâ) [201]

Bazı Yerlerin Fazileti

Askalân

4236. Ali b. Abdillah b. Buhayne, babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıyla birlikte otururken bir kabir için dua etti ve bu duasını üç kez tekrarladı. Hangi mezar için dua ettiğini kimse ona sormadı. Bazı sahabiler Resûlullah (saMlahu aleyhi vesdlem)'in hanımlarının yanına gittiler. Herhalde Âişe idi. Ona: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kabristanda bulunan bazı kimseleri zikretti ve onlara dua etti; fakat hangi kabristanda olduğunu bize söylemedi" dediler. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o hanımının yanma girdi, hanımı da ona sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O, Askalân kabristanıdır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [202]

4237. Hz. Ömer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bir gün bir kabristan halkını zikredip onlara bol bol dua ettiğini işittim. O kabir halkının hangisi olduğu sorulunca Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Askalân kahristarundakilerdir. Onlar gelinin güveye süslendiği gibi cennet için süsleniyorlardı" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [203]

Tâif'in Fazileti

4238. Saîd b. el-Müseyyib şöyle dedi: "Vecc vadisi mukaddes bir vadidir. İshâk) Ben derim ki: "Bu vadi Tâif tedir."

4239. Ebû Bekir b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm naklediyor: Ka'b'ın şöyle dediğini işittim: "Rabbin (yeri yaratıp) göğe yöneldiği günden kıyamet gününe kadar Vecc mukaddes bir vadidir." el-Humeydî rivayet edip demiştir ki: Bu vadi Tâiftedir. [204]

Basra ve Küfe

4240. Ahnef b. Kays'tan: Hz. Osman halife olduğu dönemde Medine'ye geldim. Sakallan sık bir adam onları kınıyor ve sert davranıyordu. Bunun ardından onlar dağıldılar. Ben: "Ey Allah'ın kulu! Neden böyle kötü davrandm?" dedim. O: "Bu kimseler yağcılardır. Sen beni tanımıyor musun?" dedi. Ben: "Hayır" dedim. O: "Ben Ebû Zer'im, sen kimlerdensin?" dedi. Ben: "Basra'lılardanım" dedim. Ebû Zer: "Sana Resûlullah'tan işittiğim bir hadisi söyleyeyim mi?" dedi: Resûlullah (salkllahu aleyhi veseUem) Irak ve Küfe ile ilgili bir şeyler söyledi ve: "Basra halkı, şehirler arasında kıblesi en düzgün olanıdır. Müezzinleri en çok olandır ve Allah onlardan hoşlanmadıkları şeyleri defeder" buyurdu ve bunu üç kez tekrarladı. (Abdullah b. Ahmed, Ziyâdâtü'z-Zühd'Ğe)

4241. Ebû Zer'den: Resûlullah (salklkhu aleyhi v^eUem) Küfe halkını zikretti ve şöyle dedi: "Onların başına üç büyük şey gelecektir." Sonra Basra halkını zikretti ve: "Onlar, müezzinleri en çok olan, şehirler arasında kıblesi en faziletli olan ve istemedikleri şeyler kendilerinden defedilen kimselerdir." buyurdu. (Abdullah b. Ahmed, Ziyâdatü'z-Zühd'öe)

4242. Nuaym b. Ebî Hind'den: Huzeyfe, Kufe'yi kastederek şöyle dedi: "Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem)'in yanındaki {sazlardan yapılmış) kulübelerden burası kadar savunulan bir kulübe görmedim." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [205]

Mısır Ahalisi

4243. Ebû Hâni Humeyd b. Hâni el-Havlânî; Ebû Abdirrahman el-Hubulî, Amr b. Hureys ve başkalarının şöyle dediğini işitmiş: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselletn) Mısır ahalisini kastederek şöyle buyurdu: "Siz öyle bir kavimle karşılaşacaksınız ki saçları kıvırcıktır. Onlara iyi davranınız. Onlar sizin için bir kuvvettir ve Allah'ın izniyle düşmanlarınıza karşı Önde yürüyenlerinizde." (Ebû Ya'lâ) İbn Hibbân 5a/îî/unde Ebû Ya'lâ'dan rivayet etti. Ebû Abdurrahman, hiç şüphesiz tâbiûndandır. Amr b. Hurays ise el-Mahzûmî'dir; ya da sahabi olduğunda ihtilâf bulunan başka biridir. [206]

Şam'ın Fazileti

Mü'minler yurdunun merkezi Şam'dadır" şeklindeki Nevvâs hadisi Fitneler bahsinde gelecektir. [207]

4244. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimden bir grup Şam kapılarında ve çevresinde, Beytülmakdis kapılarında ve çevresinde savaşmaya devam edecektir. Onları bırakıp gidenler onlara zarar veremeyeceklerdir. Onlar kıyamete kadar hak üzere bulunacaklardır." {Ebû Ya'lâ) [208]

4245. Ebû İdrîs dedi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Doğrusu sizler ordulara ayrılacaksınız Şam'ın fazileti hakkında daha önce geçmiş hadise [209] bakınız. (el-HârÎs) [210]

4246. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Altımdan minderim çekildi; gözlerim o minderimi izledi, baktım ki Şam'a doğru yönelen bir nura dönüştü. Şunu iyi bilin ki, fitneler çıktığında iman Şam'da olacaktır. " (el-HârİS) [211]

4247. Rabîa b. Yezîd, kendisine Havlı denilen birinden rivayet ediyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizler ordular kuracaksınız, bir ordu Şam'da, diğeri de Yemen'de olacak." Ben: "Yâ Resûlallah! Bana birisini seç!" dedim. Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseUem): "Şam'dakini seç. Kim de bunu yapamazsa Yemen'dekine katılsın ve oranın derelerinden içsin. Çünkü Allah Teâlâ, Şam ve ahalisini bana tekeffûl etti. " (Ebû Yala) [212]

Nu'mân'ın Fazileti

4248. Talha b. Amr el-Hadramî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Nıt'mân ahalisi ne güzel süt emzirenlerdir." (Ibn Ebî Ömer) [213]

Mekke'nin Fazileti

4249. Ayyaş b. Ebî Rabîa dedi ki: "Bu ümmet Mekke'ye hakkıyla saygı gösterdiği sürece hayır içerisinde bulunacaktır. (Müsedded) [214]

Humus (veya Şam'a) Uğrayan Sahabelerin Fazileti

4250. Ebû'd-Dahhâk anlatıyor: İbn Ömer'in yanma geldim ve ona ilimden bazı şeyler sordum. Bana: "Kimlerdensin?" dedi. Ben: "Şam halkmdanım" dedim. İbn Ömer: "Hangi Şam halkından?" dedi. Ben: "Hunıus'tan" dedim. İbn Ömer: "Humus'tan buraya ilim talebi için mi geldin?" dedi. Ben: "Senden ilim talep etmekten beni alıkoyan bir şey olamaz. Çünkü sen Resûlullah (salbllahu aleyhi vesellem)'in sahabisisin" dedim. Dedi ki: "Ben sana haber vereyim ki ilk savaşlarda göç edenler Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)1 m sancağıyîa yola çıkıp Şam'da konakladılar. Sen onların ne durumda olduklarını öğren ve onlara katıl." (el-Hâris)

SİYER VE GAZVELER KİTABI (ALLAH RESÛLÜ'NÜN (SALİALLAHU ALEYHİ VESELLEM) HAYATI VE SAVAŞLARI)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'İn Doğumu

4251. Hassan b. Sabit anlatıyor: Ben sekiz veya dokuz yaşlarında bir çocuktum. Gördüklerimi dinliyor ve anlıyordum. Bir yahudi yüksek bir binanın üzerine çıkıp: "Ey yahudiler topluluğu!" diye bağırdı. Bunun üzerine yahudiler etrafına toplandılar. Ona: "Ne oldu?" diye sordular. Adam: "Bu gece Ahmed'in doğuşunu belirleyen yıldız doğdu" dedi.
Ravi diyor ki: Ben, Saîd b. Abdirrahman b. Hassan b. Sâbit'e: "Resûlullah (saliallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiğinde Hassan kaç yaşındaydı?" diye sordum, "Altmış yaşlarındaydı" diye cevap verdi, flshâk) [215]
4252. Abdullah b. Cafer anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) doğduğunda Halime binti'l-Hâris, Benû Sa'd'dan bazı kadınlarla birlikte Mekke'ye gelmiş, Mekke'de emzirecek çocuk arıyordu. Halime anlatmaya şöyle devam etti: "Ben ilk kadınlarla birlikte kocam el-Hâris b. Abdiluzza'yı da alıp -ki o, önceden Sa'd oğullarına mensup idi; daha sonra Süleym'in bir kolu olan Nâdıra oğullarına geçti- boz merkebimle Mekke'ye doğru yola çıktım. Yolda merkebimizin ayaklarının birbirine çarpmasından dolayı yaralar oluştu. Bir de yanımda yaşlı bir deve vardı. Allah'a yemin olsun ki deveden bir damla süt bile gelmiyordu. Kıtlık senesindeydik. İnsanlar öyle acıktılar ki neredeyse açlıktan kırılacaklardı. Beraberimde bir çocuk vardı, Allah'a yemin olsun ki geceleyin uyumuyordu, elinde onu susturabileceğim bir şey de bulamıyordum. Yağmur ümidinden başka ümidimiz kalmamıştı. Bizim koyunlarımız vardı, onlarla geçiniyorduk. Mekke'ye gelince Muhammed herkese takdim edildi; fakat kimse onu almadı. Biz ise: "O yetim bir çocuktur. Süt annesi ona ikram eder, babası da ona iyi davranır" dedik ama yine de: "Onun annesi veya amcası veya dedesi bize ne yapabilir ki?" diye söylendik. Benim bütün arkadaşlarım emzirmek için birer çocuk aldı, ben ise Muhammed'den başkasını bulamadım. Dönüp onu aldım. Allah'a yemin olsun ki başkasını bulamadığımdan dolayı onu aldım ve kocama şöyle demiştim: "Allah'a yemin olsun ki Abdulmuttalib oğullarının şu yetimini alacağım. Belki Allah onunla bize fayda verir. Arkadaşlarım arasından hiç bir şey almadan geri dönemem." Kocam: "Doğru yaptın" dedi. Çocuğu aldım ve kervana getirdim. Allah'a yemin olsun ki daha geldiğim akşam memelerim sütle doldu. Onu ve kardeşini emzirdim. Babası kalktı ve devenin yanma gitti. Bir de baktı ki devenin sütü bollaşmış. Onu sağdı ve bana içirdi. Kendisi içti ve şöyle dedi: "Ey Halime! Biliyor musun; vallahi biz mübarek bir kişiye rastladık. Allah Teâlâ deveye ummadığımız süt verdi."
Halime anlatmaya devam ediyor: O gece güzelce ve tok olarak uyuduk. Hâlbuki biz çocuğumuzla birlikte geceleri uyuyamazdık. Öğle vakti tekrar memleketimize dönmek için arkadaşlarımla birlikte yola çıktık. Ben onunla birlikte deveye bindim. Halime'nin nefsi elinde olan zâta yemin olsun ki merkebimiz döndüğümüzden daha hızlı bir şekilde yürüdü. Öyle ki; kadınlar: "Bizi bekle, bu merkep, üzerinde geldiğin merkep değil mi?" dediler. Ben: "Evet" dedim. Onlar: "Gelirken her tarafı yara bere olmuştu, şimdi ona ne oldu?" dediler. Ben: "Allah'a yemin olsun ki bu deveye mübarek bir çocuk yükledim" dedim.
Halime anlatmaya devam ediyor: Yolculuğumuzda Allah Teâlâ bize fazlından daha çok şeyler veriyordu. Nihayet memleketimize vardık. O yıl bizde kıtlık vardı. Çobanlarımız koyunları serbest bırakıyorlardı. Benû Sa'd'ın koyunları akşam aç dönüyor, benim koyunlarım ise tok ve memeleri dolu olarak dönüyordu. Biz de onları sağıyor, sütlerini içiyorduk. Köylüler ise şöyle diyordu: "el-Hâris b. Abdüuzza'nm koyunları ile Halime'nin koyunları aç gidip tok ve sütlü olarak geliyor. Sizin koyunlarınız ise aç dönüyor. Yazık size! Siz de koyunlarınızı Halime'nin koyunlarının yanma götürüp otlatsanız ve onlarla birlikte serbest bıraksanız ya!" Öyle yaptıkları halde koyunlar tekrar aç gidip aç geldiler. Hallerinde hiç bir değişiklik olmadı. Benim koyunlarım ise eskisi gibi aç gidip tok geliyordu.
Halime devam ediyor: Muhammed hiç bir çocuğun büyümediği şekilde büyüyordu. Onun bir günlük büyümesi, başkasının bir aylık büyümesine; onun bir aylık büyümesi başkasının bir senelik büyümesine bedeldi. İki yılı tamamlanınca ben ve (süt) babası: "Vallahi yapabilirsek ondan asla ayrılmayalım" diyerekten onu alıp Mekke'ye getirdik. Annesinin yanma gelince şöyle dedik: "Hangi sütanne bizim gibi olabilir! Allah'a yemin olsun ki onun gibi büyük bereket sahibi bir çocuk görmedik. Mekke'nin veba veya hastalıklarının ona bulaşmasından korkuyoruz. Onu yanımıza bırak. Sen şifa bulunca onu tekrar sana getiririz." Biz bunda öyle ısrar ettik ki sonunda annesi izin verdi, Muhammed'i tekrar alıp döndük. Üç veya dört ay daha birlikte kaldık. O ve sütkardeşleri evin arkasında kuzularla oynadıkları sırada bir kardeşi hızlıca geldi. O sırada ben ve babası ahırdaydık. Şöyle dedi: "Kureyşli kardeşimizin yanına iki adam geldi. Adamların üzerinde beyaz elbiseler vardı. Onu alıp yatırdılar, sonra da karnını yardılar." Bunun üzerine ben ve babası hemen çıktık ve Muhammed'in yanma geldik. Muhammed ayakta duruyordu, rengi de atmıştı. Bizi görünce hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Ben ve babası onu alıp bağrımıza bastık ve: "Anam babam sana feda olsun, ne oldu sana?" diye sorduk. O şöyle anlattı: "İki adam geldi, beni yere yatırıp karnımı yardı ve bana bir şeyler yaptı. Sonra beni eski halime çevirdiler." Babası: "Allah'a yemin olsun ki kesinlikle çocuğuma bir şey oldu. Onu ailesinin yanma götür! Korktuğumuz başımıza gelmeden onu götür, iade et" dedi. Bunun üzerine onu alıp annesinin yanma getirdik. Annesi bizi görünce durumumuz hoşuna gitmedi ve: "Onu sizden istemeden niçin bana getirdiniz? Sizler yanınızda kalmasına çok ısrar etmiştiniz" dedi. Biz: "Birşey yok; fakat süt emzirme zamanı bitti ve gördüğümüz şeyler bizi sevindirdi. Bizim onu sevdiğimiz gibi sizin de onu sevmeniz için geri getirdik" dedik. Annesi: "Hayır, size birşeyler oldu. Onu bana bildiriniz" dedi. Olanları anlatıncaya kadar bizi bırakmadı. Annesi: "Hayır, Allah'a yemin olsun ki Allah ona kötü bir şey yapmaz. Çünkü benim oğlumun ayrı bir özelliği vardır. Size onun durumunu anlatmamıştım. Ona gebe kaldığımda Allah'a yemin olsun ki ondan daha hafif bir şey taşımamıştım. Ondan daha kolay bir gebelik de görmemiştim. Sonra ben onu doğurduğum sırada ta Busra'daki develerin boyunlarım -veya Busra saraylarını, dedi- aydınlatan bir nur çıkmıştı. Allah'a yemin olsun ki o, çocukların doğduğu gibi doğmadı. Elleri üzerine yere düşmüş, başını göğe kaldırarak doğmuştu." Sonra onu annesinin yanma bırakıp gittiler. (İshâk ve Ebû Ya'lâ} [216]
4253. Abdullah b. Cafer der ki: Resûlullah'm (salkllahu aleyhi vesellem) süt annesi Halime binti'l-Hâris anlatıyor: Benû Sa'd'dan bir grupla Mekke'ye, emzirmek için çocuk aramaya geldik... Aynı mânâda bir hadis nakletti, (fshâk ve Ebû Ya'lâ)
4254. Şeddâd b. Evs anlatıyor: Bizler, ResûluUah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken yanma Benû Amir'den biri geldi. Gelen kimse, kavmimin efendisi ve büyüğüydü. Bir asaya yaslandı, sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in önünde durdu, Resûlullah'ın (saMahu aleyhi vesellem) nesebini saydıktan sonra şöyle dedi: "Ey Abdülmuttalib'in evladı! Bana, senin Allah'ın insanlara gönderdiği İbrahim, Musa, İsa ve onların dışındaki peygamberler gibi bir peygamber olduğunu iddia ettiğin haberi geldi. Eğer dediğin doğruysa sen gerçekten büyük bir işe kalkışıyorsun! Geçmiş peygamberler ve padişahlar İsrailoğullarmdan iki eve gelirdi; birisi peygamberlik evi, diğeri de padişahlık eviydi. Sen ne bunlardan, ne de onlardansın. Aksine sen, taşlara ve putlara tapan Araplardan birisin. Senin peygamberlikle ne alâkan olabilir? Her işin muhakkak ispatlayıcı bir hakikati vardır. Sen de bana sözünün hakikatini getir ve durumunu anlat" dedi. Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellem) adamın bu sorusunu beğendi. Sonra şöyle buyurdu: "Ey Benû Amir'li kardeş! Senin sorduğun soru için oturup konuşmak gerekir, sen de otur." Adam dizlerini büktü ve devenin çöktüğü gibi yere çöktü. Resûlullah (sallallahualeyhiveselîem) ona şunları anlattı: "Ey Benû Amirli kardeş! Benim sözümün doğruluğu ve isimin başlangıcı ibrahim'in duasıdır. Kardeşim isa'nın müjdesidir. Ben annemin ilk çocuğuyum. Beni kadınların taşıdığı en ağır bir şekilde taşıdı, öyle ki benim ağırlığımdan arkadaşlarına şikâyette bulundu. Annem, rüyasında karnındakİnİn nur olduğunu gördü ve şöyle dedi: Ben nura bakarken nur daha önce davrandı; bana yerin doğusunu ve batısını aydınlattı. Sonra beni doğurdu. Ben yetişirken putlar bana çirkin göründü, şiir bana çirkin göründü. Beni Benû Ciişem b. Bekir oğullarına süt emmem için verdiler. Bir gün yaşıtım olan çocuklarla bir vadide oynarken üç kişi yanıma geldi. Yanlarında altından bir leğen vardı, içi nur ve kar doluydu. Beni arkadaşlarım arasından aldılar. Bu arada yaşıtım olan çocuklar da kaçtılar. Sonra onlar beni vadinin kenarına getirdiler. Çocuklar onlara dönüp: Bu çocukla ne işiniz var! O bizden biri değildir, o Kureyş'in efendisinin oğullarındandır. O, süt emzirilsin diye bize verildi. Yetim bir çocuktur. Babası yoktur. Onu öldürmeniz size ne fayda sağlar? Eğer muhakkak onu öldürecekseniz bizden dilediğiniz birini alın ve dilediğiniz şeyi yapın, onun yerine bizi öldürün dediler. Fakat onlar çocuklara hiçbir cevap vermedi. Çocuklar kendilerine cevap verilmediğini görünce kabileye doğru koşarak olanları anlattılar. Onlardan yardım istediler. O iki kişiden birisi yanıma geldi, beni yumuşakça yere yatırdı ve sonra göğsümden kasık tüylerimin bitimine kadar vücudumu yardı. Bu esnada ben de ona bakıyordum ve hiçbir acı hissetmiyordum. Sonra karnımdaki bağırsakları çıkarttı ve o karla yumuşakça yıkadı. Sonra onu eski yerine koydu. Sonra ikincisi kalktı ve arkadaşına: Geri çekil! dedi. Elini içime sokarak kalbimi çıkardı. Ben de öylece durmuş ona bakıyordum. Kalbimi yardı ve içinden siyah bir parça çıkarıp attı. Sonra sağ eliyle birşey alır gibi yaptı. Sonra elindeki, nurdan, nübüvvet ve hikmet nurundan yapılı mührü getirdi. Bakanların gözünü alacak kadar parlak yapılmıştı. Onunla kalbimi mühürledi; kalbim nur ve hikmetle doldu. Sonra kalbimi tekrar yerine koydu. Ben o mührün serinliğini hayatım boyunca kalbimde hissettim. Sonra üçüncüsü kalktı. Bu arada iki arkadaşı geri çekildiler. Elini göğsümle memelerimin arasında gezdirdi ve o yarıkların hepsini Allah'ın izniyle iyileştirdi. Sonra elimden tuttu ve yumuşak bir şekilde beni kaldırdı. Sonra kalbimi ilk yaran kişi: Onu ümmetinden on kişi ile tartın dedi. Benî tarttılar; onlardan ağır geldim. Sonra: <Onu ümmetinden yüz kişiyle tartın dedi. Beni yüz kişiyle tarttılar; ben yine ağır geldim. Sonra: <Onu ümmetinden bin kişiyle tartın dedi. Beni onlarla tartılar; yine ağır geldim. Sonra şöyle dedi: Onu bırakın. Eğer onu bütün ümmetiyle tartsanız o yine ağır gelir, Sonra hepsi birlikte kalktılar ve tek tek beni bağırlarına bastılar. Başımı ve İki gözümün arasını öptüler. Sonra şöyle dediler: Ey Habib! Senin için korkulacak bir şey olmadı. Eğer senin için

murad edilen hayrı buseydin, gözlerin sevinçle dolardı. Biz bu halde iken bütün kabilenin toplanıp bize doğru geldiğini, sütannemin herkesin önünde olduğunu ve en yüksek sesiyle Vah z.ayıfima! diye bağırdığını işittim. Ancak gelen o üç kişi eğilip beni öptüler ve: Sen zayıf değilsin! dediler. Sonra sütannem Vah yalnız,ıma! diye bağırınca tekrar beni sarıp öpmeye başladılar ve şöyle dediler: Sen yalnız değilsin! Allah, melekleri ve şu yeryüzündeki bütün mü'minler seninle birliktedirler. Sonra: Vah yetimime! Arkadaşların arasında zayıf göründün ve zayıflığından dolayı öldürüldün ha! diye bağırdı. Tekrar beni sinelerine bastılar ve başımı okşayıp öptüler. Sonra: Sen ne güzel yetimsin! Allah katında ne kadar değerlisin! Sana istenilen hayrı bir biteydin! dediler. O sırada gelenler vadinin yanına ulaştılar. Süt annem beni görünce: Ey oğul, seni hala hayatta görüyorum dedi ve beni sinesine bastırdı. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki ellerim onlardan bazısının elinde olduğu halde annem beni kucaklamıştı. Onların gelenleri gördüğünü zannettim; ancak baktım ki onları görmüyorlar. Sonra köylülerin diğer kısmı geldi ve: Bıı çocuğa cinler musallat oldu, onu kahine götürün. Ona baksın, tedavi eder dediler. Ben: Siz.in söylediğiniz şeylerden hiçbiri başıma gelmedi. Kendimi sağlıklı hissediyorum. Bende hiçbir acı ve elem yoktur dedim. Babam ki o sütannemin hocasıydı, şöyle dedi: Siz onun sözlerine bakmıyor musunuz? Çocuk doğru söylüyor. Ben çocuğuma bir şeyin dokunmadığını umuyorum. Ancak bütün herkes beni kahine götürmek üzere anlaştı. Beni alıp kahinin yanına götürdüler. Ona hikâyemi anlattılar. Kahin onlara: Susun da çocuğun sözlerini işiteyim. Çünkü, o, kendi durumunu en iyi bilendir dedi. Ben de kahine baştan sona kadar olanları anlattım. Kahin sözümü işittikten sonra kalktı ve beni sinesine bastı. Sonra da avazının çıktığı kadar şöyle bağırdı: Ey Araplar! Bu çocuğu öldürünüz! Bu çocukla beraber beni de öldürünüz! Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki eğer onu bırakırsanız dininizi değiştirecek, sizin ve babalarınızın akıllarını tenkit edip saçmalıkla itham edecek, size muhalefet edecek ve hiç işitmediğiniz bir dini size getirecek> dedi. Bu esnada süt annem beni kahinin elinden çekip aldı ve: Sen ondan daha beyinsiz birisin. Esas sen cinlenmişsin. Eğer böyle söyleyeceğini bilseydim kesinlikle sana getirmez.dim dedi. Sonra beni alarak annemin yanına getirdiler ve teslim ettiler. Ama evde bile bana o yapılanlar ağır geliyordu. Göğsümden kasık tüylerimin bitimine kadar olan yarığın izi bir bağcık gibi bellidir. İşte sözümün hakikati ve işimin başlangıcı budur." Bunun üzerine Âmir'li: "Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve senin iddian haktır. Sana soracağım şeyleri bana anlat" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sor! (Se! anke)" dedi. Ancak Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) daha önce müslümanlara: "Sana görünen şeyleri sor (Sel amma bedâ leke)" derdi, ona ise "Sel anL" kalıbıyla anladığı dille, Benû Âmir'in lehçesiyle konuşmuştu. Âmirî: "Ey Abdülmuttalib'in oğlu! Bana kötülüğün neyi artırdığını söyle" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kötülüğü işlemekte devam etmek kötülüğü artırır" dedi. Âmirî: "Günahtan sonra iyilik fayda verir mi?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm): "Evet. Tövbe günahları siler, şüphesiz iyilikler kötülükleri götürür. Kul, Rabbini bolluk zamanında anınca Allah da bela anında ona yardım eder" dedi. Âmirî: "Bu nasıl olur?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: Ben kulum için iki güveni ve iki korkuyu bir araya getirmem Âmirî: "Neye davet ediyorsun?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Şeriki olmayan, yalnız ve tek olan Allah'a ibadete; Lâfi ve Uzza'yı inkar edip bütün şirklerden soyulmaya, Allah'ın kitabında belirttiği ve Resûlullah'in getirdiklerini ikrar etmeye, beş vakit namazı hakkı ile kılmaya, bir yılda bir ay oruç tutmaya ve malının zekatını vermeye çağırıyorum. Tâ ki zekatını verince Allah onunla seni temizlesin, malını hoş yapsın. Ayrıca öldükten sonra tekrar dirilmeye, cennet ve cehennemin varlığını tasdik etmeye davet ediyorum" dedi. Amirî: "Ey Abdülmuttalib'in oğlu! Bu dediklerini yaptığımda bana ne vardır?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır" buyurdu. Âmirî: "Bununla beraber dünyada başka bir şey var mıdır? Çünkü dünyada rahat yaşamak hoşumuza gider" dedi. Resûlullah (saMahualeyhi vesellem): "Evet vardır; zafer ve temkin" buyurdu. Bunun üzerine Âmirî Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'m dediklerini tasdik etti ve Rabbinin yolunu tuttu. (EbûYa'lâ) [217]

Resulullah (sallallahualeyhivesellem)'in Dedesi Abdülmuttalib Tarafından Sevilmesi ve Küçüklüğündeki Bereketi

4255. Kendir b. Saîd, babasından naklediyor: Cahiliye devrinde Kabe'yi tavaf için gelmiştim. Bir adamın Kabe'yi dolaşarak recez tarzında: Nunammea İ bana geri ver. Onu bana yardımcı yap! diye dua ettiğini İşittim. Ben: "Bu kimdir?" diye sordum. "Abdülmuttalib b. Hâşim'dir. Bir devesi kaybolmuştu, oğullarından birini deveyi bulması için gönderdi; ancak o gönderdiği oğlu gelmedi" dediler. Halbuki Abdülmuttalib bir ihtiyaç için onu gönderdiğinde muhakkak onu yerine getirirdi" dediler. Çok geçmeden Muhammed geldi ve kaybolan deveyi getirdi. Ona dedi ki; "Ey oğul, bu defa gerçekten sana çok üzüldüm. Bir daha asla benden ayrılma." (Ebû Ya'lâ) [218]
Hakim'in rivayetinde ise Ebû TâlİB şöyle demiştir: "Ey oğul! Şimdiye kadar hiç merak etmediğim şekilde seni merak ettim. Bir daha seni hiçbir ihtiyaç için göndermeyeceğim. Bundan sonra asla benden ayrılmayacaksın." Resulullah (sallallahualeyhivesellem)*in Evveliyeti ve Soyluluğu [219]
4256. İbn Abbâs şöyle dedi: "Allah Teâlâ, Hz. Âdem'i yaratmadan iki bin sene önce Kureyş Allah'ın önünde bir nurdu. O nur Allah'ı teşbih ettikçe melekler de o nurun teşbihi gibi teşbih ediyorlardı. Allah Teâlâ, Hz. Âdem'i yaratınca bu nuru Âdem'in sulbüne koydu." Resulullah (saMahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Allah Teâlâ o nuru Adem'in sulbünde yeryüzüne indirdi. Sonra o nur gemide Nuh'un sulbüne konuldu. Sonra o nur İbrahim'in sulbünde ateşe atıldı. Allah Teâlâ o nuru şerefli kimselerin sulbünden temiz rahimlere taşıdı. Tâ ki beni ana babamın sulbünden yeryüzüne çıkardı. Hiç bir zaman onlar gayri meşru ilişkiye bulaşmadılar. " (İbn Ebî Omer)!
4257. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resulullah (salkllahu aleyhi veselkm) şöyle buyurdu: "Sen meşru nikah ile doğdum; gayri meşru nikahtan çıkmadım. Bu, Hz. Âdem'den itibaren, annemden doğuncaya kadar böyle devam etti. Cahiliyenin gayri meşru İlişkilerinden hiçbir şey bana dokunmadı." (İbn Ebl Ömer) [220]
4258. Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor: Hz. Ömer dedi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellenı)'in şöyle dediğini işittim: "Benim sebebim ve nesebim hariç, bütün sebepler ve nesepler kopuktur. " (ibn Ebî Ömer) [221]
Bu konuyla ilgili Misver hadisi, Hz. Fâtıma'nın menkıbeleri bölümündedir.[222]

Resûlullah'a (sallallahu aleyhivesellem) Peygamberlik Verilmeden Önce Allah'ın Onu Koruması

4259. Ali b. Ebî Tâlib der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Cahiliye halkının ilgi gösterdiği çirkin işlerden hiçbirini işlemeyi hayal etmedim ve onlara yönelmedim. Sadece iki defa hariç. Her ikisinde de Allah Teâlâ beni korudu. Bir gece benimle birlikte ailesinin koyunlarını güden Kureyş'li bir gence: Benim koyunlarıma bak da bu gece ben de Mekke'ye gidip gençlerin eğlencelerine katüayım> dedim. Genç: Olur deyip kabul etti. Ben koyunları bırakıp yola çıktım. Mekke evlerinin en yakınına gelince, def zurna ve şarkı sesleri işittim. Ben: Bu nedir? dedim. Filan kimse filan kızla evleniyor dediler. Ben o ses ve şarkıyı dinlerken bu arada gözüme uyku girmiş, uyumuşum. Nihayet beni Güneş "m sıcaklığı uyandırdı. Tekrar arkadaşıma döndüğümde bana: Ne yaptın? dedi. Ben de ona durumu anlattım. Sonra bir başka gece aynı sözleri söyledim, kabul etti. Ben tekrar yola çıktım ve aynı şeyleri işittim.. Bana aynı sözler söylendi. Aynı şekilde gözüme uyku girdi ve Güneş'in sıcaklığı beni uyandırdı. Arkadaşım bana: Ne yaptın? dedi. Ben: Hiçbir şey yapmadım dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) der ki: "Allah'a yemin olsun ki bu iki hadiseden sonra Cahiliye halkının yaptığı hiçbir ameli yapmayı içimden geçirmedim. Tâ ki Allah beni peygamberlikle üstün kıldı." (Ishâk) [223]
4260. İbn Abbâs dedi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çıplak durmaktan nehyedİldim" buyurdu. Bu husus, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberlik inmeden önceydi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [224]
Resûlullah (sallallahu aleyhivesdlem)'in Peygamberlikten Önce -İstemeyerek- Müşriklerin Törenlerine Katılması
4261. Câbir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberlikten önce müşriklerin törenlerine katılırdı. Bir gün arkasında iki meleğin aralarında şöyle konuştuklarını işitti: Biri diğerine: "Haydi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in arkasında duralım!" diyordu. Diğeri: "O putlara dokunmaya yeltenmişken nasıl onun arkasında durabilirim!" dedi. Bundan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müşriklerin hiçbir törenine katılmadı. (EbÛ Ya'lâ) Derim ki: Bu hadisi kimileri Osman b. e. Şeybe'nin münker rivayeti olarak görüp bu konuda aşırıya kaçmışlardır. Münker olan ibare, meleğin "O, putlara dokunmuşken" sözüdür. Zahir olan şudur ki Hz. Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem) putlara dokunmaya yeltenmiştir. Ancak burada münker olan O'nun müşriklerin putlara dokunma törenlerine katılmış olmasıdır, [225]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhivesellem)'İn Puta Dokunması Ona Tapanları Kötülemek İçindi

4262. İbn Büreyde, babasından naklediyor: Cebrail Mescid-i Haram'a girdi ve putları devirmeye başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) 'in Kabe'nin gölgesinde uyuduğunu görünce onu uyandırdı ve: "Kalk!" dedi. ResûluUah başı ve sakalmdaki toprakları silkeleyerek kalktı. Cebrâîl onu Benû Şeybe kapısının yanma götürdü. Orada Mikâîl ile karşılaştılar. Cebrâîl, Mîkâîl'e: "Peygamberle tokalaşmanı engelleyen nedir?" dedi. Mîkâîl: "Onun elinde bakır kokusu hissediyorum" dedi. Cebrâîl bunu yadırgamış gibi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunu yaptın mı?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce yaptığım unutmuş gibiydi, sonra hatırlayarak: "Kardeşim, doğru söylüyor. Evvelki gün isaf ve Naile putlarının yanından geçtim ve elimi onlardan birinin üzerine koyarak: Bazı kimseler Allah'la beraber sizin Hanlığınıza razı oldular. İşte onlar ne kötü kimselerdir! dedim" buyurdu. (İbn Ebî Şeybe} [226]
Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in menkıbeleri anlatılırken Zeyd b. Hârise'nin bir rivayeti verilmişti. Orada "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cahiliye döneminde putlara dokunmaktan nehy edildi" ifadesi geçmişti. [227]

Kabe'nin Yapılışı

4263. Hâlid b. Ar'are'nin naklettiği bir kıssa içinde İmam Ali anlatıyor: Hz. İbrahim'e Kabe'nin yapılması emredilince bu, ona zor geldi ve nasıl yapacağını bilemedi. Ancak Allah Teâlâ üzerine huzur indirdi. Allah Teâlâ o yardımı şiddetli esen bir rüzgar olarak gönderdi. Rüzgar kumları getirip oraya yığdı; o da üzerine Kabe'yi yaptı. Hz. İbrahim hergün Kabe'yi bir diz boyu yükseltiyordu. O sırada Mekke şiddetli sıcaktı. İbrahim taşın konulacağı yere ulaşınca İsmail'e: "Git bir taş ara" dedi. İsmâîl gidip dağlarda dolaşmaya başladı. Bu arada Hz. Gebrâîl taşı gökten indirdi ve İbrahim'in yanma getirdi. İsmâîl geldiğinde: "Bu taş nereden?" diye sordu. O da: "Bu taş, benim ve senin yapına dayanmayan kimsenin katmdandır" dedi. Sonra da taşı yerine koydu. Daha sonra Kabe yıkılınca onu Amalika'lılar tekrar yaptılar. Sonra tekrar Kabe yıkıldı; Cürhüm'lüler Kabe'yi tekrar bina ettiler. Sonra tekrar Kabe yıkıldı; bu sefer Kureyş'liler onu bina ettiler. Hacer-i Esved'i yerine koymak istediklerinde bu hususta anlaşmazlığa düştüler.

Nitekim: "Bu kapıdan, Benû Şeybe kapısından ilk çıkan kimse o taşı koysun" diyerek anlaştılar. Onların dediği kapıdan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktı. Kureyş'liler: "Evet, bu güvenilir bir insandır, onu yerine bu koysun" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sergi istedi ve onu getirdiklerinde yere serip Hacer-i Esved'i serginin içine koydu ve her kavimden bir kişinin gelmesini emretti. Gelen kişiler serginin bir ucundan tutup kaldırdılar, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de yerine koydu. (Jshâk) [228]

4264. Hz. Ali anlatıyor: Cürhüm'lülerden sonra Kabe yıkılınca Kureyş'liler onu tekrar bina ettiler; ancak Hacer-i Esved'i yerine koymak istediklerinde onu kimin yerine koyacağı hususunda anlaşamadılar, birbirleriyle çekiştiler. Sonra: "Bu kapıdan ilk giren taşı yerine koysun" dediler ve bu hususta anlaştılar. İşte Benû Şeybe kapısından ilk olarak Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) girdi. Resûlullah (sallailahu aleyhi vesellem) bir elbisenin getirilmesini istedi; Hacer-i Esved'i serginin ortasına koydu ve her soydan bir kişinin bu elbisenin ucundan tutmasını emretti. Onlar elbiseyi tutup kaldırınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taşı aldı ve yerine koydu. (Ebü Dâvud et-Tayâlisî) [229]

4265. Hâlid anlatıyor: Bir adam Hz. Ali'ye: "Bana Kabe'nin yapılışını anlat" dedi. Hz. Ali şöyle anlatmaya başladı: Allah Teâlâ, Hz. İbrahim'e: "Benim için bir ev yap!" diye vahyetti. Allah'ın bu teklifi İbrahim'e zor geldi; ancak Allah ona bir rüzgar gönderdi. Ona Sekine veya Hacûc deniyordu, iki gözü ve bir başı vardı. Allah Teâlâ, Hz. İbrahim'e o gittiği zaman gitmesini, dinlendiği zaman dinlenmesini emretti. Hz. İbrahim de Allah'ın emrettiği şekilde Kabe'yi yapmaya başladı. Nihayet Beytullah'ın yerine vardı ve orada kalkan şeklinde kümelendi. Orası Beyt-i Maraur'un mukabilindedir. Beyt-i Mamur'a her gün yetmiş bin melek girer ki bir ziyaret eden kıyamet gününe kadar bir daha gelmez. İbrahim ve İsmail her gün şiddetli sıcakta bir diz boyu Kabe'yi yapıyor ve dağın gölgesinde gölgeleniyorlardı. Taşın konulacağı yere gelince Hz. İbrahim, İsmail'e: "Bana bir taş getir, onu yerine koyayım ki bu, insanların için bir alâmet olsun" dedi. Hz. İsmâîl vadiyi dolaştı ve ona bir taş getirdi. Hz. İbrahim taşı küçük bulup attı ve: "Bana başkasını getir" dedi. İsmâîl tekrar gitti; fakat bu sefer Cebrâîl, Hz. İbrahim'e Hacer-i Esved'i getirdi. İsmâîl geldiğinde İbrahim ona: "Beni senin getireceğin taşa bırakmayan kimse bana bir taş getirdi" dedi. Sonra da Kabe'yi o taşla tamamladı ve etrafında tavaf edip namaz kıldılar. Orada ölünceye kadar buna devam ettiler. Ancak Kabe muhtelif zamanlarda yıkıldı. Onu Amalika'lılar tamir edip ölüp gidinceye kadar etrafında tavaf ettiler. Sonra Kureyş onu tekrar yaptı. Ancak Hacer-i Esved'in yerine gelince onu koyma hususunda anlaşmazlığa düştüler. Sonra: "Şu kapıdan ilk olarak kim çıkarsa bu taşı o koysun" dediler... (el-Hârİs) [230]

4266. Ebu't-Tufeyl anlatıyor: Kabe, Cahiliye döneminde harçsız olarak üst üste konulmuş taşlardan yapılmıştı. İçi bir keçi yavrusunun zorla girebileceği kadardı. Tavanı yoktu. Örtüsü üzerine sarkıtılıyordu. Hacer-i Esved de açık olarak surun üzerine konuluyordu. Bu halkaya benzer iki rüknü vardı. Bir taraftan dört köşe, diğer taraftan da yuvarlaktı. Bir ara Bizans'tan bir gemi yola çıkmış ve Cidde'ye yaklaşınca parçalanmıştı. Kureyş, kerestesini almak için Cidde'ye gitti. İçindeki Bizanslının marangoz olduğunu öğrendiler. Kabe'yi yapmak için onu kerestelerle birlikte alıp Mekke'ye getirdiler. "Bu odunlarla Rabbimizin evini yapalım" dediler. Fakat Kabe'yi yıkmak istediklerinde Kabe'nin duvarında onlara bir yılan göründü. Sırtı siyah, karnı bembeyazdı. Kabe'nin taşlarından birini almak için yaklaşan kim olursa o yılan ağzını açarak ona doğru ilerliyordu. Bunun üzerine Kureyş, Makam-ı İbrahim'in yanında toplandı ve Allah'a yüksek sesle yalvardılar. "Ey Rabbimiz! Burası korkulan bir yer olmadı. Senin şerefli evini tekrar yapıp süslemek istiyoruz. Eğer buna razı oluyorsan bu yılanı kaybet; değilse dilediğini yap" dediler. Bunun üzerine gökten bir cevap (ses) işittiler. Kartaldan büyük, sırtı siyah, karnı ve ayakları beyaz olan bir kuş gelip gagasını yılanın kafasına batırdı, sonra da yılanı alıp götürdü. Onu Ecyad'a doğru kaldırıp attı. Yılanın kuyruğu ise düştü. Kureyş, Kabe'yi yıktı ve vadidin taşlarıyla Kabe'yi yaptı. Kureyş'lİler taşları omuzlarında taşıyorlardı. Onu yirmi zira yükselttiler. Resûlullah'm (salkllahu aleyhi vesellem) üzerinde benekli bir elbise vardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) taş taşırken elbisenin bir kısmını omuzuna atıyor, bu sırada elbisenin küçüklüğünden avreti görülüyordu. "Ey Muhammed, avretini ört!" diye bir ses işitti. İşte bundan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hiç çıplak görülmedi. Kabe'nin bu yapılışı ile Allah Resulünün (sallaOahu aleyhi vesellem) peygamberlikle şereflendirilmesi arasında on beş yıl vardı. Sonra Kabe, İbnü'z-Zübeyr zamanında bir yangına maruz kaldı.

İbn Huseym dedi ki: İbn Sâbıt bana şunu haber verdi: "İbn Zübeyr yangından sonra Kabe'yi tamir ettiğinde Hacer-i Esved'i bir halka şeklinde birbirine girmiş olarak bir temelin altında gördü. Hacer-i Esved balta ile hareket ettirildiğinde diğer ucu da hareket ediyordu."

Ma'mer anlatıyor: Bana Yezîd b. Ebî Ziyâd, Mücâhid'den şu sözünü aktardı: "Cahiliye'de Kabe'yi yıkıp rükne ulaştıklarında bir yılan çıktı. Boynu devenin boynu gibi idi. İnsanlar Kabe'ye yaklaşmaya korktular; ancak bir kuş geldi, Mekke'nin yarısını gölgeledi, yılanı ayaklarıyla aldı ve onu göğe yükseltti ve denize attı."

Mücahid der ki: "Bir gün adamın birisi Kabe'nin duvarından bir taş söktü ve Kabe'deki zinet eşyalarından çaldı. Sonra tekrar çalmaya geldiğinde taş başına yapıştı." (İshâk) [231]

4267. Hz. Ali anlatıyor: Kureyş, Hacer-i Esved'i yerine koymak istediklerinde çekiştiler ve: "Bu kapıdan ilk giren kimse aramızda hüküm versin" dediler. İşte o kapıdan ilk giren Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hacer-i Esved'i bir parça yaygının içerisine koydu, sonra bütün kabileler o parçanın bir köşesinden tutup kaldırdılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o zaman genç bir adamdı. Yani bunlar peygamberlikten önce cereyan etti. {İbn Ebî Şeybe) [232]

4268. Abbâs anlatıyor: Cahiliye devrinde Kureyş, Kabe'yi tamir etmeye başladı. Erkekler taş taşıyor, kadınlar da taşların arasına yerleştirilen küçük taşlan taşıyorlardı.

Abbâs şöyle devam etti: Ben ve kardeşimin oğlu Muhammed omuzlarımızda taş taşıyor, taşların altına izanmızı koyuyorduk. İnsanların arasına gelince de izanınızla örtünüyorduk. Bir defasında Muhammed benim önümde yüzü koyun yere düştü, arkasından koştum ve yanma gittim, baktım ki göğe doğru bakıyor. Ona: "Neyin var?" dedim. Kalkıp izarını giydi ve: "Çıplak olarak yürümekten nehyedildim" dedi.

Abbâs dedi ki: "İnsanların onu deli olarak görmesinden korktuğum için bunu onlardan gizledim" dedi. (Ebû Ya'lâ) [233]

Resllullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Sıfatı

4269. Ebû Hureyre anlatıyor: ResÛlullah (sallallahıı aleyhi vesellem)'in omuzları geniş, kollan uzundu. Kirpikleri de uzundu. Çarşılarda yüksek sesle konuşan biri değildi. Kötü söz söylemez, kötü işler yapmazdı. Birini dinlediğinde bütünüyle ona yönelir, birinden döndüğünde bütün vücuduyla ondan dönerdi. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [234]

4270. Harb b. Süreye, Bel'adeviyye'ye mensup biri kanalıyla onun dedesinden naklediyor: Medine'ye gittim ve vadinin yanma konakladım. Orada iki adama rastladım. Aralarında pazarlık yaptıkları bir keçi vardı. Müşteri satıcıya: "Benimle olan alışverişinde iyilik yap" dedi. Çok geçmeden müşteri birisini çağırarak ona: "Yâ Resûlallah! Şu adama söyle benimle olan alışverişinde ikram etsin" dedi. ResÛlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elini uzatarak: "Mal kendi malınızdır. Kıyamet günü kimse malı, kanı ve İffeti hakkındaki zulmümden dolayı benden bir şey isteyecek durumda olmasın. Allah, alışveriş yaptığında, aldığında ve sattığında kolaylık gösteren kimseye rahmet etsin! Verdiğinde, hükmettiğinde ve davalı olduğunda kolaylık gösterene Allah merhamet etsin!" dedi. Sonra da geçip gitti. Ben kendi kendime: "Bu, insanları saptıran Hâşimî'dir. Elbette o, odur" dedim ve ona iyice baktım. Güzel yapılı, alnı geniş, burnu ve kaşları ince, saçı siyah idi. Boğaz çukurundan göbeğine kadar siyah bir çizgi gibi İz vardı. Üzerinde iki parça eski elbise vardı. Bize doğru yaklaştı ve: "esSelâmü aleyküm" dedi. Biz de ona mukabelede bulunduk. Çok geçmeden ben: "Allah'a yemin olsun ki onu izleyeceğim; çünkü o güzel sözlü birisidir" dedim ve onu izlemeye devam ettim. Sonra: "Ey Muhammedi" dedim, bana bütünüyle döndü. "Ne istiyorsun?" diye sordu. Ben: "İnsanları saptıran, onları mahveden ve babalarının taptıklarından onları döndüren sen misin?" dedim. O: "Allah cezam versin" dedi. Ben: 'Neye çağırıyorsun?' dedim. O: "Allah'ın kullarını Allah'a çağırıyorum" dedi. Ben: "Ne diyorsun?" dedim. O: "Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resulü olduğuna şehadet etmeni, bana indirilene inanmanı, hat ve Uzza'yı inkar etmeni, namaz kılmanı ve zekat vermeni söylüyorum" dedi. Ben: "Zekat nedir?" diye sordum. O: "Zenginimizin fakirimize verdiği şeydir" dedi. Ben: "Bu çağırdığın şeyler ne güzeldir!" dedim. O ana kadar yeryüzünde en çok buğzettiğim kimse o idi; fakat bu konuşmadan sonra bana yeryüzünde çocuklarımdan, ana-babamdan ve bütün insanlardan en sevimli kişi o oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İşte artık öğrendin" dedi. Ben: "Evet" dedim. Resûlullah (sallallahualeyhivesellem): "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resulü olduğuna şehadet edip bana indirilene inanıyor musun?" dedi. Ben: "Evet, ya Resulallah" diye tasdik ettim ve: "Ben, insanların uğrak yeri olan ve su aldıkları bir kuyuya gidiyorum. Beni çağırdığın şeylere onları da çağıracağım; sana tâbi olmalarını umuyorum" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet git, onları Allah'a davet et" buyurdu. Ben o kuyu ahalisinin yanma gittim; bütün erkekleri ve kadınları müslüman oldu. Daha sonra Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) eliyle onun başını okşadı. (Ebû Ya'lâ) [235]

4271. Ebû Saîd eş-Şâmî anlatıyor: Efendimle birlikte Resûlullah'm hanımlarının birinin yanma girdim, bize kızıl bir saç çıkarttı ve: "İşte bu, Resûlullah'm (saMahu aleyhi vesellem) saçıdır" dedi. (Müsedded) [236]

Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Peygamberlik Verilmesi

4272. Âişe anlatıyor: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hatice bir ay Hira mağarasında birlikte kaldılar. Bu, Ramazan'a denk gelmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışarı çıktığında: "Esselâmu aleykum" diye bir ses işitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bunun cin çarpması olduğunu zannettim" buyurdu. Ama arkasından: "Sana müjdeler olsun! Çünkü selâm hayır alâmetidir" denildi. Sonra başka bir gün Cebrail'i gördü; Güneş'in üzerinde, bir kanadı doğuda, bir kanadı batıda idi. "Ondan korktum" dedi. Mekke'ye ailesinin yanına döndü. Kapıyla kendi arasında onu tekrar gördü. "Benimle konuşunca ona ısındım. Sonra bana belirli bir yerde buluşmak üzere söz verdi. Dediği yere geldim. Cebrail beni hapsetti. Dönmek istediğimde onunla birlikte Mîkâîl'i de gökte gördüm. Cebrail yere indi; ancak MîJcâîl yerle gök arasında kaldı. " "Beni aldı ve sırt üstü yere yatırdı, karnımı yardı ve ondan Allah1 in dilediği şeyi çıkardı. Onu altından bir leğende yıkadı, sonra tekrar yerine koydu. Sonra kabın kaldırıldığı gibi beni kaldırdı ve sırtıma bir mühür vurdu. O mührün soğukluğunu hissettim. Sonra bana: 0ku! Seni yaratan rabbinin adıyla (İkra suresi ilk beş âyet) dedi. İşte o zamandan sonra bana söylenen hiçbir şeyi unutmadım. Sonra beni bir adamla tarttı; ona ağır geldim. Başkasıyla tarttı; ona da ağır geldim. Sonra beni yüz kişiyle tarttı. Mîkâîl: Kâbe'nin Rahbine yemin olsun ki Allah onu peygamber olarak gönderecek dedi. Ben hızlıca evime geldim. Yanından geçtiğim her taş ve ağaç bana: Esselâmu aleyke ya Resulallah" diyordu. Hatice'nin yanına girince o da: "Esselâmu aleyke ya Resulallah " dedi." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [237]

4273. Âişe anlatıyor: Resûlullah (saüalhhu aleyhi veseilem) Hatice ile birlikte bir ay itikafa girmeyi adadı. Bu, Ramazan ayma denk geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem)

bir gece çıktı ve: "Esselâmu aleyke" diye bir ses işitti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseilem): "Bunun bir cin çarpması olduğunu zannettim ve hızlıca eve gittim. Hatice'nin yanına girince üzerime bir elbise attı ve: Ey Abdullah'ın oğlu! Sana ne oldu? dedi..." Ravi, bundan sonra yukarıdaki hadisin aynısını aktardı ve şöyle devam etti: "Bana İkra suresini beşinci âyetine kadar okudu. Bundan sonra artık hiçbir şey unutmadım. Sonra benî bir adamla tarttı; ona ağır geldim. Bir başkasıyla tarttı; ona da ağır geldim. Sonra yüz kişiyle tarttı. Bunun üzerine Mîkâî! onun üstünden şöyle dedi: Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki Allah onu peygamber olarak gönderiyor. " (el-Hâris) [238]
4274. Ebu'd-Duhâ, Eşlem kabilesine mensup birinden naklediyor: ResûluUah'a (sallallahu aleyhi veseilem) peygamberlik geldiğinde kırk üç yaşındaydı. (Müsedded) [239]

Müşriklerin Putlarının Aşağılanmasına Dair

4275. Ali b. Ebî Tâlib anlatıyor: Ben ve Usâme b. Zeyd, Kureyş'lilerin Kabe'nin etrafına koydukları putların yanma geliyor; yanımızda pislik taşıyıp onlara sürüyorduk. Müşrikler gelip gördüklerinde: "İlahlarımıza bunu kim yaptı?" diyerek bağırıyorlar ve yanlarına varıp onları süt ve su ile yıkıyorlardı, (ishâk) İsnadı sahihtir. [240]
4276. Usâme b. Zeyd anlatıyor: Ben, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi veseilem) birlikte Kabe'nin içine girdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) orada bazı tasvirler gördü, bana: "Git su getir" dedi. Ben de ona bir kova su getirdim; Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) elbisesini su ile ıslatıp o suretlerin üzerine sürmeye başladı. Sonra şöyle dedi: "Yaratamadıkları şeylerin suretini yapan kimseleri Allah kahretsin. " (İshâk) [241]

Müşriklerin Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi Vesdlem) Yaptıkları Eziyetler Ve O'nun Davasındaki Sebatı

4277. Târik b. Abdullah el-Muhâribî anlatıyor: Resûlullah'ı (sallailahu aleyhi vesellem) iki defa gördüm. Biri Zülmecaz panayırında idi. Benim orada sattığım eşyalarım vardı. Üzerinde kırmızı bir cübbe olduğu halde oradan geçti ve avazı çıktığı kadar şöyle sesleniyordu: "Ey insanlar! Lâ ilahe illallah deyin, kurtulun." Bir adam da taşlarla onun peşinden gidiyordu. Resûlullah (sallallalıu aleyhivesellem)'in topukları ve dizinin arkası kan içindeydi. Adam: "Ey insanlar, ona itaat etmeyin. O bir yalancıdır" diyordu. Ben: "Bu kimdir?" dedim. "Abdülmuttalib oğullarından biridir" dediler. Ben: "Şu arkasından taş atan kimdir?" dedim. "Amcası Abdü'1-Uzza {Ebû Leheb)'dir" dediler. İslamiyet Medine taraflarında zuhur edince, biz de Rebeze'den oraya doğru yola çıktık ve Medine yakınlarında konakladık...[242] (İbn Ebı Şeybe) [243]
4278. Akıl b. Ebî Tâlib anlatıyor: Kureyş'liler Ebû Tâlib'in yanma gelip: "Ey Ebû Tâlib! Senin kardeşinin oğlu toplantılarımızda ve tapmaklarımızda bize eziyet ediyor. Onun bize eziyet etmesine mani ol" dediler. Ebû Tâlib: "Ey Akil! Bana Muhammed'i getir" dedi. Ben de gidip onu Ebû Tâlib'in yanma getirdim. Şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Senin amca çocukların kendilerine eziyet ettiğini iddia ediyorlar. Bundan vazgeç!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gözünü semâya dikerek: "Siz bu Güneş'i görüyor musunuz?" dedi. Onlar: "Evet" dediler. Resûlullah (sallallahualeyhivesdlem): "Bana ondan bir alev almanız ne kadar imkansız ise, benim de sizin için bunu terk etmem o kadar imkansızdır" dedi. Ebû Tâlib de: "Kardeşimin oğlu bize yalan söylemez. Geri dönün!" dedi. (Ebû Ya'lâ) Hasen bir isnadı vardır.
4279. İbn Tedrus der ki: Esma binti Ebî Bekir'e: "Müşriklerin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı eziyetlerin en şiddetlisi hangisiydi?" diye sordular. Esma şöyle dedi: Müşrikler Mescid'de (Kabe'de) direkleri yükselttiler ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilahları hakkında ne dediğini görsünler. Bu arada Resûlullah (saMah.11 aleyhi vesellem) çıkagelince hepsi üstüne çullandılar. Yardım istemek üzere birisi Ebû Bekir'e geldi ve: "Arkadaşına yetiş!" dedi. Ebû Bekir saçında dört tane örgüsü olduğu halde yanımızdan hızlıca çıktı. O sırada şöyle diyordu: "Yazıklar olsun size! Rabbim Allah'tır diyen birini mi öldüreceksiniz? Halbuki o size rabbinizden apaçık beyyinelerle gelmiştir." Ebû Bekir yanlarına gidince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i bırakıp ona yöneldiler. Ebû Bekir yanımıza döndüğünde örgülerinden bir tane bile kalmamıştı (yolunmuştu). Şöyle diyordu; "Ey azamet ve ikram sahibi olan, ne yücesin!" (el-Humeydî ve Ebû Ya'lâ) [244]

Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu

4280. Câbir rivayet ediyor: Hz. Ömer, İslam'a girişini şöyle anlattı: Bir gece kız kardeşime doğum sancıları geldi. Ben evden dışarı çıktım, sıcak bir gecede Kabe'nin örtüleri arasına girdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) geldi, ayağında ayakkabı vardı ve Makam-ı İbrahim'e yürüdü. Allah'ın dilediği kadar namaz kıldıktan sonra tekrar döndü. Hiç işitmediğim bir şeyleri söylediğini işittim ve peşine düştüm. Resûlullah (saüallahu aleyhi veseliem): "Kim o?" diye sordu. Ben: "Ömer!" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ömer! Gece gündüz, peşimi bırakmıyorsun!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bana beddua etmesinden korktum ve: "Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, sen de onun Resulüsün" dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseliem): "Ey Ömer! Bu durumunu gizle!" buyurdu. Ben: "Hayır, seni Hak üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki, nasıl ki şirkimi ilan etmiştim, müslüman olduğumu da ilan edeceğim" dedim. (İbn Ebî Şeybe) [245]
4281. Enes b. Mâlik anlatıyor: Benû Zühre'den bir adam, müslüman olmasından önce kılıcım kuşanmış bir halde Hz. Ömer'le karşılaştı. Ona: "Nereye gidiyorsun ey Ömer?" dedi. Ömer: "Muhammed'i Öldürmeye gidiyorum" dedi. Adam: "Muhammed'i öldürdüğünde Hâşimoğulları'ndan veya Benû Zühre'den nasıl kurtulacaksın?" dedi. Ömer: "Bakıyorum sen de dinini terk etmişe benziyorsun ve yeni çıkan dine girmişsin" dedi. Adam: "Ey Ömer! Sana daha garip bir şey söyleyeyim mi? Senin enişten ve kız kardeşin dinlerini terk edip müslüman oldular" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer hışımla ve gazapla onların kapılarının yanma gidip yanaştı. Yanlarında Habbâb denen biri vardı, eniştesine ve kız kardeşine Tâhâ suresini okutuyordu. Habbâb, Ömer'in gelişini hissedince yatağın altına gizlendi. Ömer: "Az önce işittiğim gizli sözler neydi?" dedi. Eniştesi ve bacısı: "Yanımızda bir şey yok. Kendi aramızda konuşuyorduk" dediler. Ömer: "Herhalde sizler dininizi terk edip yeni dine girmişsiniz?" dedi. Eniştesi: "Ey Ömer! Ya hakikat senin dininden başka bir şeyde ise..." dedi. Bunun üzerine Ömer eniştesine şiddetli bir şekilde vurdu ve onu yere düşürdü. Kız kardeşi de Ömer'i kocasının üzerinden itti. Ömer de bacısının yüzüne bir tokat vurdu ve yüzünü kanattı. Bacısı: "Eğer hakikat senin dininin dışında ise... Ben şehadet ediyorum ki Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed onun kulu ve resulüdür" dedi. Bunun üzerine Ömer yumuşadı ve: "Okuduğunuz şeyleri bana da gösterin" dedi. Ömer okuma biliyordu. Bacısı: "Hayır, sen pissin. Onu bize geri vereceğine dair Allah'a yemin et, sonra da kalk yıkan ve abdest al" dedi. Bunun üzerine Ömer onun dediğini yaptı ve Tâhâ suresi ilk on beş âyeti okumaya başladı. Bunun üzerine Ömer: "Beni Muhammed'e götürün" dedi. Habbâb, Ömer'in bu sözünü işitince yerinden çıkıp yanma geldi ve: "Sana müjdeler olsun ey Ömer! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in duasının sana isabet etmesini umuyorum. Çünkü Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) perşembe akşamı şu şekilde dua etmişti: "Ey Allahım! Bu dini ya Ömer b. el-Hatîâb ile ya da Amr b. Hişam [246] ile kuvvetlendir!" Bunun üzerine oradakiler: "Resûlulîah (sallallahu aleyhivesellem) Safa'nım dibindeki Erkam'ın evindedir. Orada kendisine vahiy geliyor" dediler. Ömer hemen yola çıktı ve kapıya geldi.
Kapıda Hamza ile Ashâb-ı Kiramdan bazı kimseler vardı. Hamza arkadaşlarının Ömer'den korktuğunu görünce: "Evet, gelen Ömer'dir. Eğer Allah onun hakkında iyilik istiyorsa müslüman olup Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseUem) tâbi olur, başka bir şey olursa da onun öldürülmesi bizce kolaydır" dedi. Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem) elbiselerini toplayarak yanımıza geldi ve: "Ey Ömer! Sonun nereye varacak? Sen Allah'ın Velid b. el-Muğîre'ye indirdiği rezil ve rüsvaylığı mı bekliyorsun? Ey Allahım! İşte Ömer b. el-Hatîâb budur, geldi. Ey Allahım! Bu dini Ömer ile kuvvetlendir" dedi. Ömer de: "Şahitlik ederim ki sen, Allah'ın Resulüsün" diyerek müslüman oldu. Sonra: "Yâ Resulallah! Hadi kalk, ortaya çıkalım" dedi. (Ebû Ya'lâ) [247]

Habeşistan'a Hicret

4282. Şa'bî şöyle dedi: "Habeşistan'dan dönüş, Hayber gecelerinden bir gecede oldu." (Ishâk)
4283. Umeyr b. İshâk anlatıyor: Cafer b. Ebî Tâlib, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi veseEem) Habeşistan'a göç etmek için izin istedi ve: "Yâ Resûlallah! Kimseden korkmadan Allah'a ibadet edebileceğim bir yere göç etmek için bana izin ver" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verdi. O da Necâşî'nin yanma göç etti. Amr b. el-Âs bana olayı şöyle anlattı:
Ben, Cafer b. Ebî Tâlib'in Necâşî'nin yanındaki konumunu görünce onu kıskandım ve kendi kendime: "Allah'a yemin olsun ki onun ve arkadaşlarının yanma gidip Necâşî'nin huzuruna çıkacağım" dedim. Sonra onunla birlikte Necâşî'nin yanma girdik. Ben, Necâşî'ye: "Senin ülkende bir adam var ki onun amcasının oğlu bizim yanımızdadır. O, insanların tek ilahtan başka ilahı olmadığını iddia ediyor. Allah'a yemin olsun ki eğer sen, onu ve arkadaşlarını Öldürmezsen bir daha ne ben, ne de arkadaşlarımdan biri şu denizi geçecek!" dedim. Necâşî: "Onu çağır" dedi. Ben: "O benimle birlikte gelmez" dedim. Bunun üzerine Necâşî, benimle birlikte bir elçi gönderdi. Cafer ile Necâşî'nin kapısına gelince ben: "Amr b. el-Âs'a izin ver!" diye seslendim. Cafer de arkamdan: "Allah'ın kuluna izin ver" diye seslendi. Bunun üzerine Necâşî onun sesini işitti ve benden önce girmesine izin verdi. Cafer ve ashabı içeri girdiler, sonra bana izin verdi. İçeri girdiğimde onun oturduğunu gördüm. Yanma gidip Cafer'i arkama alacak şekilde önüne oturdum ve her birinin arasına da adamlarımdan birini koydum. Necâşî: "Konuşun!" dedi. Amr dedi ki: "Bunun amcasının oğlu yanımızdadır. O, insanların tek ilahtan başka ilahı olmadığını iddia ediyor. Eğer sen onu ve arkadaşlarını öldürmezsen Allah'a yemin olsun ki ne ben, ne de arkadaşlarımdan biri deniz yolculuğuna çıkıp senin ülkene ticaret yapmaya gelebilir!" dedi. Bunun üzerine Necâşî, Cafer'e: "Sen konuş!" dedi ve Cafer şehadet kelimesini okuyup konuşmaya başladı. Ben kelime-i şehadeti ilk o zaman duymuştum. Şöyle dedi: "Amcamın oğlu doğru söylüyor. Ben de onun dini üzereyim." Bunun üzerine Amr bağırdı ve: "Sus!" dedi. Öyle ki Necâşî hep Cafer'i dinledi ve sustu. Sonra da: "Musa'ya gelen Cebrâîl mi O'na geliyor? İsa hakkında ne diyor?" dedi. Cafer: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem) İsa hakkında O Allah'ın ruhu ve kelimesidir diyor" dedi. Sonra Necâşî yerden bir şey aldı ve: "İsa'nın söyledikleri ile onun söyledikleri arasında hiçbir fark yoktur. Eğer hükümranlığım olmasaydı size tâbi olurdum" dedi ve Amr'a dönerek: "Senin ve arkadaşlarının bize gelip gelmemesi umurumda değil" dedi. Cafer'e de: "Sen ve arkadaşların gidin. Benim topraklarımda güvendesiniz. Kim sana vurursa onu Öldürürüm; kim sana söverse ondan hakkını alırım" dedi. Sonra da kapıcısına şöyle dedi: "Bu adam ne zaman yanıma girmek için izin isterse ona izin ver; ancak ailemin yanında olursam müstesna. Ailemin yanında olduğumda ona durumu söyle; eğer kabul etmezse yine izin ver ve içeri al" dedi.
Sonra Amr şöyle anlatmaya devam etti: Daha sonra ayrıldık. Ancak Cafer'le baş başa kalmaktan daha çok arzuladığım bir şey yoktu. Bir defasında yolda karşılaştık, etrafta kimseyi göremedim. Arkama baktım, kimseyi göremedim; sağıma soluma baktım, kimseyi göremedim. Cafer'e yaklaşıp elinden tuttum ve: "Şunu bil ki ben de Allah'tan başka ilah

olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şahitlik ediyorum" dedim. Cafer: "Allah sana hidayet etsin. Bu hidayetinde sabit kal" dedi. Sonra beni bıraktı ve gitti. Ben arkadaşlarımın yanma döndüm; sanki başıma gelenleri görmüşlerdi. Beni alıp üzerime bir parça kadife attılar; beni sanki hapsettiler, dışarıya bakmama müsaade etmediler. Ben başımı bir bu yerden, bir diğer yerden çıkarıyordum, ta ki onlardan kurtulduğumda üzerimde hiçbir şey yoktu. Habeş'li bir kadınla karşılaştım ve onun örtüsünü aldım, onunla avretimi örttüm. O şöyle şöyle dedi, ben de şöyle şöyle dedim. Sonra Cafer'in yanma geldim. Cafer: "Sana ne oldu?" dedi. Ben: "Üzerimdeki her şey gitti, hiçbir şey kalmadı. Üzerimde gördüğün bu örtü de Habeş'li bir kadına ait" dedim. Cafer yürümeye başladı, ben de onunla birlikte yürüdüm. Hükümdarın kapısına gelince: "Allah'ın hizbine izin ver" dedi. Kapıcı: "Hükümdar ailesiyle beraber" dedi. Cafer: "Bana izin ver" dedi ve izin alıp içeri girdi. Cafer, Necâşî'ye: "Amr bana tâbi olup dinime girdi" dedi. Necâşî: "Asla!" dedi. Cafer: "Evet" dedi. Necâşî: "Hayır" dedi. Cafer: "Evet" dedi. Necâşî: "Hayır" dedi. Cafer: "Evet" dedi. Bunun üzerine Necâşî birisine: "Onunla birlikte git; eğer dediğini yapmışsa söylediği her şeyi yaz" dedi. Adam: "Olur" dedi ve söylediklerimin hepsini yazdı. Öyle ki hiçbir şeyi bırakmadım; hatta bardakları bile yazdırdım. Mallarından dilediğim kadar alsaydım, alabilirdim." {Ebû Ya'lâ) İsnadı hasendir, ancak Amr'ın İslam'a girişinin Necâşî vasıtasıyla olduğu şeklindeki bu rivayet, meşhur rivayete muhaliftir. [248]

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in İslâm'a Daveti ve Kureyşlilerin Kendisinden Mucizeler İstemesi

Bu konuyla ilgili olarak Şuarâ suresinde Zübeyir hadisi geçmişti. Oraya bakılabilir. [249]

Eskilerin Peygamberliğin Alâmetlerini İtiraf Etmeleri

4284. İkrime b. Hâlid anlatıyor: Kureyş'ten bir grup Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseUem) peygamberliğe mazhar olduğu sıralarda deniz yolculuğuna çıktılar. Derken rüzgar onları denizdeki adalardan birine attı. Orada bir adam vardı. "Kimlerdensiniz?" diye onlara sordu. Onlar: "Bizler Kureyş'ten bir grubuz" dediler. Adam: "Kureyş ne demektir?" dedi. Onlar: "Harem bölgesinin sakinleridir" dediler. Adam onları tanıyınca: "Siz değil, biz oranın ehliyiz" dedi. Öğrendiler ki adam Cürhüm kabilesinden. Adam şöyle dedi: "Neden Ecyad diye isimlendirildiğini biliyor musunuz? Bizim atlarımız iyi atlardı; buna izafeten o isim verildi." Onlar: "Aramızda peygamber olduğunu iddia eden bir adam çıktı" dediler ve Resûlullah (sallallahu aleyhi veellem)'i anlattılar. Adam: "Ona tâbi olunuz! Eğer içinde bulunduğum durum olmasaydı sizinle birlikte ben de ona katılırdım" dedi. (el-Hâris) [250]

4285. Gâbir b. Abdullah anlatıyor: Bir gün Kureyşliler, Hz. Peygamber (sallaMıualeyhivesdlem) hakkında konuşmak için toplanıp şöyle dediler: "İçinizde sihri, falcılığı ve şiiri en iyi bileniniz bakın bakalım kimdir? Gitsin de birliğimizi dağıtan, işimizi darmadağın eden ve dinimizi eleştiren şu adamla konuşsun! Bakalım ne cevap verecek?" Dediler ki: "Bize göre, bu işe Utbe b. Ebî Rabîa'dan başka daha uygunu yoktur. Öyleyse ey Ebu'l-Velîd, bu iş sana kaldı." Utbe kalktı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gitti ve: "Ey Muhammedi Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdullah mı?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sual karşısında sükut etti. "Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdülmuttalib mi?" Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sual karşısında da sustu. "Eğer bunların senden daha iyi olduklarına inanıyorsan, onlar bizim ilahlarımıza tapınışlardı. Yok eğer sen onlardan daha hayırlı olduğunu ileri sürüyorsan, konuş da seni dinleyelim! Vallahi biz, kavmine senden daha çok uğursuzluk getiren birini görmedik! Topluluğumuzu böldün, işimizi dağıttın, dinimizi eleştirdin ve bizi Araplar içinde rezil ettin. Öyle ki, Araplar arasında Kureyş içinde bir sihirbaz var! Kureyş içinde bir kâhin var! sözleri dolaşıyor. Vallahi, biz şimdi, savaş narası gibi bir şeyden başkasını beklemiyoruz. Ki o zaman kılıçlarla birbirimize girip kendimizi tüketiriz. Beni dinle, sana birtakım şeyler teklif edeceğim. Ey adam! Eğer şu getirdiğin şeyle mal istiyorsan, sana mal veririz, en zenginimiz olursun. Eğer evlenmek istiyorsan Kureyş'in dilediğin kadınını seç, seni Kureyş'in en güzel on kadınıyla evlendirelim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Utbe'ye, "Sözün bitti mi?" dedi. Utbe: "Evet" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Secde suresini: "Bismillah" diyerek okumaya başladı:

"Bismillahirrahmanirrahim. Hâ Mim. Bu kitap, bilen, anlayan bir kavim için âyetleri (hükümleri, kıssaları ve öğütleri) ayrı ayrı açıklanmış, gereğince hareket edenleri Cennetle müjdeleyici, etmeyenleri uğrayacakları azapla korkutucu, Arapça bir Kur'ân olmak üzere, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir. Öyle iken, onların çoğu, bundan yüz çevirmiştir. Artık onlar, dinlemezler. (Peygambere) Bizi davete edip durduğun şeye karşı kalplerimiz kapalıdır; kulaklarımızda ağırlık, bizimle senin aranda da bir engel (dinde ihtilaf) vardır. Sen (dinin üzere) istediğini yap, biz de yapacağız dediler."

Utbe şu âyete kadar dinlemeye devam etti: "Onlar (Mekke kafirleri), yine bir Allah'a imandan yüz çevirip, putlara tapmakta direnirlerse, onlara de ki: Âd ve Semud kavimlerinin köklerini kazıyan kasırga gibi bir kasırga ile sizin de kökünüzün kazınabileceğim hatırlatırım [251] Bu âyet okununca, Utbe, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Yeter, yeter! Yanında bundan başka bir şey yok mu?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır" dedi. Utbe tekrar Kureyş'in yanma döndü. Ona: "Ne oldu?" dediler. Utbe: "Şunu iyi bilin ki sizin onunla konuşmak istediğiniz her şeyi ben onunla konuştum dedi. "Sana cevap verdi mi?" dediler. Utbe: "Evet, bu Kabe'nin sahibine yemin olsun ki onun söylediklerinden hiçbir şey anlamadım. Sadece Âd ve Semud kavminin yok edildiği azabın başımıza gelmesinden kaçınmamızı söyledi" dedi. Kureyş'liler: "Yazıklar olsun sana! Biri seninle Arapça konuşuyor; onun ne dediğini anlamıyorsun!" dediler. Utbe: "Hayır, vallahi gerçekten öldürücü azapla korkutulmaktan başka söylediklerinden bir şey anlamadım" dedi. (İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve Abd b. Humeyd} [252]

İsrâ (Miraç)

4286. Es'ad b. Zürâre anlatıyor: Resûlullah (saüallalıu aleyhi vesellem) şunu anlattı: "Göğe yükseltildiğimde incilerden yapılı bir sarayın yanına getirildim; içinde altından parlayan bir yatak vardı. Bana vahyedildi ve bende üç hasletin olduğu bildirildi: Sen, peygamberlerin efendisisin, muttakilerin imamısın, alınları ve ayakları beyaz atlıların komutantsın denildi." {Ebû Ya'lâ) [253]

4287. Ümmü Hâni anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir defasında sabahın alacakaranlığında yanıma girdi ve oturdu. Ben yatağımın üzerindeydim. Resûlullah (saEaUahu aleyhi vesellem) şöyle anlatmaya başladı: "Bu geceyi Mescid-i Haram'da geçirdim. Cebrail yanıma gelerek beni Mescidin (Kabe'nin) kapısının yanına götürdü. Kapıda beyaz bir hayvan gördüm. Merkepten yüksek, katırdan alçak idi. Kulakları hareket ediyordu. Ona bindim. Bindiğim hayvan, ayağını gözünün uzandığı yere kadar atıyordu. İnişe geçtiği zaman ön ayakları uzuyor, arka ayakları kısalıyordu. Yükselişe geçtiği zaman arka ayakları uzuyor, ön ayakları kısalıyordu. Cebrail benimle birlikteydi; fakat beni geçmiyordu. Kudüs'teki Beyt-i Makdis'e varınca peygamberlerin hayvanlarını bağladığı yere ben de onu bağladım. Sonra peygamberlerden bir grup göründü; aralarında İbrahim, Musa ve İsa da vardı. Onlara namaz kıldırdım, onlarla konuştum. Sonra bana içinde beyaz ve kırmızı meşrubat olan İki kap getirildi. Ben beyaz meşrubatı içtim. Cebrail bana: "Sütü İçtin, şarabı bıraktın. Eğer şarabı içseydin, ümmetin senden sonra mürted olurdu" dedi. Sonra ben tekrar hayvanıma bindim ve Mescid-i Haram 'a gelip orada sabah namazını kıldım. " Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'in bu sözleri üzerine Ümmü Hâni şöyle dedi: "Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in hırkasına yapıştım ve: "Ey amcamın oğlu! Allah için bu bana anlattıklarını Kureyş'e anlatma; yoksa seni doğrulayanlar bile seni yalanlar" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle hırkasına vurdu ve onu elimden çekti ve karnına kadar yükseltti. Hatta karın kıvrımlarını gördüm; kağıtların katlandığı gibi katlanmışlardı. Bu esnada kalbinden bir nur çıktı, nerede ise gözlerimi kör edecekti. Hemen secdeye kapandım, başımı kaldırdığımda onun çıkmış olduğunu gördüm. Cariyem Neb'a'ya: "Çabuk ona yetiş, ne dediğini ve kendisine ne dendiğini öğrenip bana haber ver" dedim. Cariye geri döndüğünde bana şöyle anlattı: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hatîm'de Kureyş'ten bir grubun yanma gitti. Aralarında Mut'im b. Adiy, Amr b. Hişâm ve Velîd b. el-Muğîre de vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle dedi: "Ben yatsı namazını bu Mescid'de kıldım. Sabah namazını da bu Mescid'de kıldım. Bu iki vakit arasında Beyt~i Makdis'e gittim; peygamberlerden bir grupla karşılaştım, aralarında İbrahim, Musa ve İsa da vardı. Onlara namaz kıldırdım ve onlarla konuştum." Amr b. Hişâm (Ebû Cehil) alaylı bir şekilde: "O halde gördüğün peygamberleri bana anlat" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hz. İsa orta boyun üzerinde; fakat uzun olmayan, göğüsleri geniş, kanı belirgin, kıvırcık saçlı, hafif kırmızı karışımlı beyaz tenliydi. Sanki o Urve b. Mes'âd es-Sakafi'ye benziyordu. Musa ise iri kemikli, uzun boylu, dişleri birbirinin üzerine geçmiş, dudağı çekik, diş etleri dışarı çıkık ve sert çehreliydi. İbrahim ise Allah'a yemin olsun ki İnsanlar arasında yaratılış olarak ve ahlak olarak bana en çok benzeyen kimseydi." Bunun üzerine oradaki müşrikler gürültü yaparak kargaşa çıkardılar. Mut'im b. Adiy şöyle dedi: "Bugüne kadarki işlerin kolay ve anlaşılır idi; ama bugünkü sözün tamamen bunlara muhaliftir. Ben senin yalan söylediğine şahitlik ederim; çünkü bizler Beyt-i Makdis'e gidip gelmek için develerimizi yoruyor, bir ayda gidip, bir ayda geliyoruz. Sen ise bu kadar mesafeyi bir gecede gidip geldiğini söylüyorsun. Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki ne bu sözünü, ne de bundan önceki sözlerini asla tasdik etmem." Mut'im b. Adiy'in zemzemin yanında bir havuzu vardı. Abdulmuttalib bu havuzu ona vermişti. Mutim bu havuzu yıktı ve Lat ile Uzza'ya yemin ederek o havuzdan kimseye bir damla su içirmeyeceğine yemin etti. Bunun üzerine Ebû Bekir: "Ey Mut'im, kardeşinin oğluna söylediğin şeyler ne kötüdür! Onu kötülükle karşılayıp söylediklerini yalanlıyorsun; ben ise onun kesinlikle doğru olduğuna şahitlik ederim" dedi. Bunun üzerine müşrikler: "Ey Muhammed! O halde bize Beyt-i Makdis'i tarif et" dediler. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) : "Ben geceleyin oraya girdim ve oradan gece çıktım" dedi. Bunun üzerine Cebrail, Beyt-i Makdis'in suretini kanatlan arasında getirerek Resûlullah a (sallallahu aleyhi vesellem) gösterdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle demeye başladı: "Oranın kapısı şöyle, falan yerde, oranın bir kapısı da şöyle, filan yerdedir.." Ebû Bekir de her söylediğine: "Doğru söyledin" diyordu. Ümmü Hâni'nin cariyesi Neb'a dedi ki: "O gün ben, Resûlullah'ın Ebû Bekir'e şöyle dediğini işittim: "Ey Ebû Bekir, ben seni Sıddık diye isimlendirdim." Müşrikler: "Ey Mut'im, bırak da Beyt-i Makdis'den gelen kervanımızı soralım" dediler ve: "Ey Muhammedi Bize kervanımızdan haber ver" diye sordular. Resûlullah: "Benfilan oğullarının kervanına Ravha'da rastladım, bir develerini kaybetmişlerdi. Onu aramaya çıktılar, ben de onların kervanlarının yanına geldim, kervanda kimse yoktu. Orada bir bardak su gördüm ve o sudan içtim. Onlar geldiği zaman bunu onlara sorun" dedi. Müşrikler: "Tanrıya yemin olsun, işte bu bir işarettir" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle anlatmaya devam etti: "Sonra ben filan oğulları kervanının yanına vardım; onların develerinden biri benden ürktü. Kırmızı bir deve de hemen çöktü. Üzerinde beyaz iplerle bağlı çuvallar vardı. Deve İçindekileri kırdı mı kırmadı mı bilmiyorum. Bunu da onlara sorun" buyurdu. Müşrikler: "İşte bu da bir alâmettir" dediler. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle

buyurdu: "Sonra Ten'im'de filan oğulları kervanına rastladım; Önlerinde esmer bir deve vardı, işte bakın şu tepeden çıkıp gelmek üzeredir. " Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veseilem) bu sözü üzerine Velîd b. el-Muğîre: "İşte sihirbaz!" dedi. Fakat onlar gidip Resûlullah'ın (sallallu aleyhi veseilem) dediği yere baktılar; işin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in dediği gibi olduğunu gördüler. Buna rağmen onu sihirbazlıkla suçladılar ve: "Velîd b. el-Muğîre'nin dediği şey doğru çıktı" dediler. Allah Teâlâ bunun üzerine: Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'ân'da lanetlenmiş ağacı insanların inanıp inanmadıklarını denemek için bir vesile yaptık. Biz onları bu şekilde korkutuyoruz; fakat onları korkutmamız onların azgınlıklarını daha da artırmaktadır [254] buyurdu. Râvi der ki: Ümmü Hâni'ye: "Kur'ân'da geçen lanetli ağaç nedir?" diye sordum, şöyle cevap verdi: "O kimseler ki korkutulurlar; fakat bu korkutma ancak onların küfür ve azgınlıklarını artırır." (Ebû Yala) [255]

4288. İbn Mes'ûd anlatıyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseilem) Burak getirildi. Cebrail'in arkasında ona bindi. Burak o ikisini götürdü. Bir dağa geldikleri zaman arka ayakları yükseliyor, inecekleri zaman da ön ayakları yükseliyordu. "Hayvan bizi kötü kokulu ve dar bir yerden geçirdi. Sonra bizi geniş ve güzel kokulu bir yerden geçirdi. Cebrail: İlk yer cehennem yeridir, bu ise cennet yeridir dedi." Resûlullah (sallallu aleyhi veseilem) şöyle anlatmaya devam etti:
"Ben namaz kılmakta olan bir adamın yanından geçtim: "Ey Cebrail! Bu kimdir?" diye sordum. Cebrâîl: "Bu, kardeşin İsa'dır" dedi. Sonra yürümeye devam ettik. Arkamızdan bîr ses işittik. Derken bîr adamın yanına geldik. Adam: "Ey Cebrâîl! Yanındaki kimdir?" diye sordu, Cebrâîl: "Bu, kardeşin Muhammed'dir" dedi. Sonra: "Hoş geldin!" dedi ve bereketle dua etti. Sonra da: "Ümmetin için kolaylık dile" dedi. Ben: "Ey Cebrâîl! Bu kimdir?" diye sordum. Cebrâîl: "Bu, kardeşin Musa'dır" dedi. Ben: "Onun bu kızgınlığı ve yüksek sesliliği kimdendir?" dedim. Cebrâîl: "Rabbinedir" dedi. Ben: "Rabbine mi?" diye sordum. Cebrâîl: "Evet, Allah Teâlâ onun bu kızgınlığını bilmektedir" dedi. Sonra yürümeye devam ettik. Bazı parlayan lambalar gördük. Ben: "Ey Cebrâîl! Bu nedir?" diye sordum. Cebrâîl: "Bu baban İbrahim'in ağacıdır, ona yaklaşır mısın?" dedi. Ben: "Evet" dedim ve ona
yaklaştık. İbrahim bizi güzellikle karşıladı ve bereketle dua etti. Sonra Beyti Makdis'e girdik. Peygamberlerin hayvanlarım bağladığı halkaya hayvanı bağladı. Sonra Beyî-i Makdis'in içine girdim ve peygamberlerle karsdaştım. Allah onlardan kimisinin ismini söyledi, kimisini de söylemedi. Masa, İsa ve İbrahim, bu üçü hariç onlara namaz kıldırdım. " (el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) [256]

Akabe Bîatı

4289. Câbir anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye gelmeden önce bizler Medine'de iki sene kaldık. Mescidler yapıp namaz kılıyorduk" dedi. (İbn Ebî Şeybe) [257]

4290. Câbir anlatıyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi veseEem) (Akabe'de) Ensâr'ın temsilcileriyle karşılaşınca onlara: "Beni barındıracak ve koruyacaksınız" dedi. Onlar: "Biz bunu yaparsak bize ne var?" diye sordular. Resûlullah: "Sizin için cennet var" buyurdu. (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) Muhtasar ve sahih bir hadistir.

Resûlullah'm (Sallallahu Aleyhi Vesdlem) Medine'ye Hicreti

4291. İbn İshâk anlatıyor: Sürâka, Resûlullah'ı (^allallahu aleyH vesilem) ve Ebû Bekir'i aramaktan dönerken atının başına gelenleri ve onları aramada çektiği zorluğu anlattı. Ebû Cehil, Sürâka'nın bu sözlerim işitince onun musluman olmasından korktu. Bu konuda şu beyitleri söyledi:
"Ey Müdlic oğulları! Muhammed'e yardım etme konusunda akılsız adamınız Sürâka nın aklı gelinmiş!
Oakm ha, dikkat edin! oizİn birliğinizi dağıtmasın. Yoksa izzet ve efendilikten sonra darmadağın olursunuz.
Kabilenin akılsızı, onun, hak şüphesinden kurtaracak bir açıklıkla hidayet kılavuzu olarak geldiğini zannediyor!
Onun dediği nereden hak olsun! O, hakim olabilecek açık bir hakkı getirmemiştir.
O sadece, garipçe aramızdan ayrılıp bize kızarak Yesrib e gitmiştir. Doğduğu yere ne kadar da uzak! o kaçarak Yesrib e gitmeseydi, keskin Hint kılıçları tepesine inecekti!"
Ancak Sürâka Ebû Cehil'in bu sözlerine aldırmadı ve ona şu beyitlerle karşılık verdi:
ny Hakem m babası! oen benim atımın ayaklan yere battığı zamanki ha/imi görmüş olsaydın, şaşırıp kalırdın.
Ve hiç şüphe etmezdin ki, Muhammed delil ve Dumanla bize gelmiş peygamberdir! Artık ona kim dayanabilir ki!? bana yaraşan, Kureyş kavmini ona saldırmaya kışkırtmak değil, onlara engel olmaktır. Ben iyice kanaat getirdim ki, onun duyurmak ve yaymak İstediği şey, muhakkak, bir gün yerleşecek ve gelişecektir! Öyle ki, bütün halk ona karşı koymayı değil, uymayı ve kendisiyle barışıklık içinde bulunmayı isteyecektir.

4292. Âişe, (babası) Ebû Bekir'den naklen anlatıyor: "Müşriklerden bir adam, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dönerek avretini gösterip işedi. Ben: "Yâ Resûlalllah! Adam bizi görmüyor mu?" diye sordum Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer bizi görseydi avretini bize göstermezdi" dedi. Yani onlar mağarada iken müşrik kişi gelip oraya bevletmiş ve içinde onların olduğunu fark etmemişti. (Ebû Ya'lâ)

4293. İbn Cud'an der ki: "Hicret esnasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vffieUem)'in sahabeleri arasında en yaşlıları, Ebû Bekir es-Sıddık ile Sehi b. Beyzâ idi." (İbn Ebî Ömer)

4294. Hasan anlatıyor: Sürâka b. Malik el-Müdlicî bize şöyle anlattı: Kureyş, Resûlullah (saMlahu aleyhi veseltem) ve Ebû Bekir'in başına kırk ukryye altın koydu. Ben otururken bir adam yanıma geldi ve: "Kureyş'in başına odul koyduğu iki kişi sana yakın olup falan yerdedirler" dedi. Ben hemen atımı hazırlayıp onların peşine düştüm. Ben mızrağımı gizliyordum ki Kureyş'lilerden kimse ödülde bana ortak olmasın. Ben onları görünce bbı Bekir- "Yâ Resûlallah! Birisi peşimizden geliyor" dedi. Hz. Peygamber (saMahu aleyhi vellem) arkasını döndü ve şöyle dua etti: "Ey AUalum! BİZİ dilediğin şekilde ondan koru' dedi. Bunun üzerine ben düzlük ve kuru bir arazide
olmama rağmen atımın ayaklan çamura battı. Ben de bir taşın üzerine düştüm. Bunun üzerine ben, atıma böyle yapan kimseye: "Dua edin ki bundan kurtulayım" dedim ve ona isyan etmemeye söz verdim. Bunun üzerine Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) de dua etti ve at kurtuldu. Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem): "Bizim kuvvetli olduğumuz, ortaya çıkarsa yanımıza gel" dedi. Sürâka: "Tamam" dedi. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem): "BİZİ insanlardan koru!" dedi. Sonra deniz tarafina düşen yoldan Medine'ye doğru çıktı. Sürâka der ki: Ben, günün başlangıcında onu öldürmek için ararken, günün sonunda onun koruyucusu olmuştum. Resûlullah bana: "Biz Medine'ye yerleştikten sonra eğer bize gelmek İstersen gel" dedi. Nitekim Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldi ve Bedir savaşını yaptı, müşriklere galip geldi, etrafindakiler de müslüman oldu. Sürâka der ki: Resûlullah (saUaMıu aleyhi vesellem)'in Hâlid b. el-Velîd'i Müdlic oğullarına bir orduyla göndereceğini işitince Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem/in yanma vardım... Sürâka bundan sonra Nisa suresi tefsirinde geçen hadisi anlattı. (Ibn Ebî Şeybe Ve el-HârİS) Bu hadisi Buharı,başka bir kanalla Surâka'dan rivayet etmiştir. Ancak yukarıda orada geçmeyen ibareler vardır. [258]

4295. Kays b. en-Nu'mân anlatıyor: Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem) Ebû Bekir'le birlikte mağarada gizlendiği zaman koyun otlatan bir kölenin yanından geçtiler. Ondan kendilerine süt vermesini isteyince köle: "Allah'a yemin olsun ki süt veren koyunum yoktur; fakat şurada kışın hamile kalan ve süt vermeyen bir keçi var, onun hiç sütü yoktur. Ancak vaktinden önce doğuracağa benziyor" dedi. Resûlullah (sallalMıu aleyhi vesellem): "Sağıp sütünü bize getir" dedi. Sonra Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) onun bereketlenmesi için dua etti. Bir tas sütü Ebû Bekir'e içirdi, sonra diğerini sağdı, onu da çobana içirdi. Sonra tekrar koyunu sağdı ve kendisi içti. Köle: "Allah aşkına, bana kim olduğunu söyle; çünkü senin gibi birisini hiç görmedim" dedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Eğer sana kim olduğumu söylersem bunu gizleyeceğine bana söz verir misin?" dedi. Köle: "Evet" dedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Ben Allah'ın Resulü Muhammed'im" dedi. Köle: "Kureyş'in dinden döndüğünü iddia ettiği kimse sen misin?" dedi. Resûlullah: "Evet, onlar böyle söylüyorlar" buyurdu. Köle: "Ama ben şahitlik ederim ki sen elbette Allah'ın Resulüsün. Getirdiklerin kesinlikle haktır. Çünkü senin yaptığını nebilerden başkası yapamaz" dedi. Sonra da "Ben de senin peşinden geleceğim" dedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Hayır, şimdi değil. Bizim galip geldiğimizi işitince o zaman gel!" dedi. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) ve arkadaşı mağaradan çıktıktan sonra köle de onları izledi. (Ebû Yala) [259]

Nahle Müfrezesi

Bu konuyla ilgili olarak Zühd Kitabının "Selefin Yaşamı" konusunda Amr b. Sürâka kıssasını anlatan Âmir b. Rabîa hadisi geçmişti. Oraya bakınız.

Bedir Savaşı

4296. Ebû Useyd Mâlik b. Rabîa, gözleri kör olduktan sonra şöyle dedi: "Eğer gözlerim görseydi ve seninle Bedir'e gitseydik, sana meleklerin çıktığı yerleri gösterirdim. Ben bundan ne şüphe eder, ne de bununla övünürüm." (İshâk} [260]

4297. Âmir b. Rabîa şöyle dedi: "Bedir savaşı, Ramazan'm on yedinci günü Pazartesi sabahı idi." (Müsedded) [261]

4298. Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor: Bedir günü Ebû Cehil'in yanma yaklaşıp ona vurdum. Allah da onu öldürdü. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm)'in yanma geldim ve bunu ona anlattım. Akıl b. Ebî Tâlib'in Resûlullah (sallallahu aleyhi vesel!em)'in yanında esir olduğunu gördüm. "Onu sen mi öldürdün?" dedi. Ben: Evet" dedim. Akîl: "Hayır yalan söyledin" dedi.
Ben: "Ey Allah'ın düşmanı! Beni yalanlıyor musun?" dedim. Akîl: "Onun vücudunda ne gördün" dedi. Ben: Onun baldırında deveninki gibi bir halka gördüm" dedim. Akîl: "Doğru söyledin! İşte o gördüğün halka Ebû Cehil'in baldırında çıkan çıbanın dağlanma iziydi" dedi. (İshâk)
Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: Ebû Cehil o sırada şöyle diyordu:
Peş peşe gelen savaş benden intikam alamaz. Ben sekizini tamamlamış deve gibiyımdir. Anam beni bugün iğin doğurdu.
Ben derim ki: Ebû Cehil hikayesini Ebû Dâvud ve başkaları rivayet etmiştir. O rivayeti Ebû Ubeyde, buradaki son kısmı olmaksızın babasından nakleder. Bu isnâd zayıfta. [262]

4299. Ebû Ubeyde b. Abdullah, babasından (İbn Mes'ûd'dan) naklediyor: "Karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu ki yapılması gereken bir işi yerine getirsin. İşte işler hep Allah'a döndürülecektir. [263] Ebû Ubeyde bu âyet hakkında şöyle dedi: "Bedir savaşında müşrikler gözümüzde öyle azaldılar ki ben yanımdakine: "Onlar yetmiş kişi var mıdırlar?" diye sordum. O da: "Herhalde yüz vardırlar" diyordu. Tâ ki onlardan bir adamı esir aldık ve ona kaç kişi olduklarını sorduk, o: "Bin kişiydik" dedi. (İshâk) [264]

Ben derim ki: Eğer Ebû Ubeyde bunu babasından duymuş ise o isnâd sahihtir. Ancak babasından duyup duymadığı ihtilaflıdır.

4300. İbn Abbâs anlatıyor: Başlangıçta mü'minlere bir kişinin on kişiyle savaşması farz kılındı. Fakat bu, kendilerine zor ve ağır gelince Allah Teâlâ bir kişinin iki kişiyle savaşmasını farz kıldı. Bu konuda Allah Teâlâ: "Ey peygamber! Mü'mrinleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabreden yirmi kişi olursa, ikiyüz kafiri yenerler. Sizden yüz kişi olursa kafirlerden bin kişiyi yenerler. Çünkü kafirler anlamaz bir topluluktur [265] âyetini indirdi. Sonra: "Eğer Allah'tan yanılma ile verilen hükümlerden dolayı azap etmemek hakkında bir yazı geçmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu. [266] Âyette geçen "..aldığınız fidyeden dolayı..." ifadesi Bedir'deki ganimetleri ifade eder. Sonra şu âyet nazil oldu: "Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır bulursa, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah bağışlayıcıdır. [267] Abbâs der ki: "Allah'a yemin olsun ki bu âyet benim hakkımda nazil oldu. Ben, Resûlullah müslüman olduğumu bildirdiğimde ondan, beraberimde getirdiğim yirmi ukiyyeyi benîm hesabıma geçmesini istedim. Resûlullah (salkMıu aleyhi vesellem) ona karşılık bana yirmi köle verdi. Hepsi de elindeki mallarla ticaret yapan kimselerdi. Bununla beraber Allah'tan mağfiret diliyorum." (İshâk) İsnadı sahihtir. [268]

4301. Cübeyr b. Mut'ım der ki: İnsanlar siyah örtüler gibi Bedir'de Çarpışırken, kâfirler yenilmeden önce, gökten siyah karıncalar gibi inen kimseler gördüm. Onların melek olduğundan asla şüphe etmedim. Müşriklerin yenilgisi hemen peşlerinden geldi. (İshâk) Eğer İshâk b. Yesâr bu hadisi Cübeyr'den duymuş ise hadisin isnadı hasendir. [269]

4302. Zeyd b. Ali anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'in Bedir günü parolası "Yâ Mansûr emit (ey yardım edilen öldür)" idi. (el-Hârİs) [270]

4303. el-Misver b. Mahrame der ki: Abdurrahman b. Avfa: "Ey dayı! Bedir günü hikayenizi bana anlat" dedim. Abdurrahman şöyle dedi: "Âl-i İmrân suresi 120. âyetten sonrasını oku, bizim hikayemiz orada anlatılmaktadır. "Hani sen sabah erkenden mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın. Allah, hakkıyla işiten ve bilendir. O zaman içinizden iki takım bozulmaya yüz tutmuştu. [271] Bu âyette geçen iki takım, müşriklerden eman dileyenlerdir.

"And olsun ki siz ölümle karşılaşmadan önce onu arzuluyordunuz. İşte onu gördünüz, ama bakıp duruyorsunuz." [272] âyetinden "Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir [273] âyetine kadar bu konu anlatılır. (Ebû Ya'lâ) [274]

4304. Hz. Ali şöyle dedi: "Resûhlllah (sallallahu aleyhi vesellem) Bedir günü kuyunun suyunu (taş ve toprakla) gömmemi ve bulandırmamı emretti." (Ebû Ya'lâ) [275]

4305. Ali b. Ebî Tâlib der ki: Ben, Bedir'de kuyunun başında durmuş kova ile su çekiyordum. Bu arada şiddetli bir rüzgar geldi, ondan sonra tekrar başka bir şekilde kendinden önceki rüzgardan daha şiddetli bir rüzgar geldi, sonra üçüncü defa aynı şekilde şiddetli bir rüzgar esti. Birincisi Mîkâîl (aleyhisselâm) idi; bin melekle gelip Resûlullah'ın (saMahu aleyhi vesellem) sağına kondu. İkincisi İsrafil (aleyhisselâm) idi; bin melekle Resûlullah (sallaöahu aleyhi veseUem)'in soluna geldi. Üçüncüsü Cebrâîl (aleyhisselâm) idi; o da bin melekle geldi. Ebû Bekir, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sağında, ben ise soîundaydım. Allah Teâlâ, kafirleri mağlup edince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni atının üzerine bindirdi. Ben, ata binince atın boynuna doğru

Allah'a dua ettim; beni savaşta sabit kıldı. Mızrağımla Öyle imseler yaraladım ki kan, koltuk altlarıma kadar ulaştı. (Ebû Ya'lâ) [276]

4306. Câbir anlatıyor: Bizler, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Bedir savaşında namaz kılıyorduk. Hz. Peygamber (sallaMıu aleyhi vesellem) namazında gülümsedi. Namaz bittikten sonra biz: "Yâ Resûlallah! Namazda gülümsediğini gördük" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yanımdan Mîkâîl geçti, kanatlarının üzerinde toz-toprak vardı. O, müşrikleri aramaktan dönüyordu. Bana güldü, ben de ona tebessüm ettim" dedi. (Ebû Ya'lâ) [277]

Bedir Savaşına Katılanların Fazileti

4307. Abdulmüheymin b. Abbâs der ki: Bize babam kendi babasından nakletti. Dedi ki: Sa'd, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Bedir savaşma çıktı. Ravhâ denilen yere varınca vefat etti. Son deminde devesini, yükünü ve üç vesak arpayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bağışladığını yazan bir vasiyet bıraktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu kabul etti, sonra bunu onun çocuklarına verdi ve Bedir ganimetlerinden onlara bir pay ayırdı. (el-Hâris) [278]

4308. Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veseîlem) Bedir günü Cafer b. Ebî Tâlib'e de ganimetlerden bir pay ayırdı. (el-Hâris) [279]

Bu konuyla ilgili olarak Mümtehine suresi tefsirinde Hâtıb hadisi geçmişti.

Bedir'de Öldürülenler

4309. Şa'bî anlatıyor: Bedir günü Ukbe b. Ebî Mıuayt esir alındı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Elbette seni öldüreceğim" dedi. Ukbe: "Kureyş'liler arasından beni mi öldüreceksin?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesdlem): "Evet" dedi. Sonra ashabına döndü ve: "Bu adam ben Mescid'de (Kabe'de) namaz, kılarken secdeye vardığımda yanıma geldi ve boynumun üstüne bastı. Allah'a yemin olsun ki gözlerimin çıkacağını zannedinceye kadar ayağını kaldırmadı. Sonra devenin işkembesini getirdi ve üzerime attı. Ta ki kızım Fatıma geldi ve o pislikleri başımdan kaldırdı" dedi. Sonra da öldürülmesini emretti, öldürüldü. {el-Hâris) [280]

4310. İbn Şîrîn der ki: "Bedir'de Ebû Cehil'e Afrâ'nın iki oğlu darbe indirdi ve öldürülüşünü İbn Mes'ûd tamamladı." (Müsedded)

4311. İbn Abbâs anlatıyor: Bizler, Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem)'in yanında toplandık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizimle birlikte Ay'ın açık olduğu bir gecede Bakîu'l-Garkad denilen yere kadar yürüdü. "Allah'ın adıyla yürüyünüz. Ey Allahım! Onlara yardım et" dedi ve evine döndü. Bizler Ka'b b. el-Eşref in korunduğu yere kadar geldik. Ebû Naile, Ka'b b. el-Eşref e seslendi. Ebû Naile daha yeni evlenmişti. Ka'b onun yanma geldi; fakat karısı ona: "Sen düşman sahibi birisin. Düşman sahibi de böyle bir saatte kesinlikle aşağı inip dışarı çıkmaz" dedi. Ka'b: "Hayır, bana seslenen Ebû Naile'dir. Allah'a yemin olsun ki eğer o beni uyuyor görse, beni kaldırmaz ve rahatsız etmez" dedi. Kadın: "Allah'a yemin olsun ki onun sesinde bir kötülük hissediyorum" dedi. Ka'b: "Eğer genç er meydanına çağırılırsa oradan kaçmaz. İtaat eder" dedi ve onların yanma geldi. Sonra bir saat kadar konuştular ve el-Acûz mahallesine kadar yürüyerek: "Bu gecemizde orada sohbet etsek" dediler. Ka'b: "Olur" dedi. Oraya doğru yola çıktılar. ... Elini başının arkasına kadar götürdü ve: "Bu gece kadar güzel kokulu bir gece görmedim" dedi. Sonra tekrar bir saat kadar yürüdüler ve aynı yere döndüler. Ka'b kendinden emin idi. Sonra birisi tekrar elini başına götürdü ve Ka'b'ın saçından tutup: "Vurun Allah düşmanına!" dedi. Bunun üzerine kılıçlar Ka'b'ın başında parlamaya başladı. Allah'ın düşmanı öyle bağırdı ki bütün kaledekiler ateş yaktılar. Haris bir ayağından yaralanmıştı,

Muhammed b. Mesleme der ki: "Kılıçların fayda vermediğini görünce yanımdaki hançeri çıkardım, onu Ka'b'ın gömleğinin altından karnına soktum ve iyice üstüne abandım. Hançer derin gittiği için Ka'b yere düştü. Bizler de yola çıktık. Resûlullah (sallallahu aleyHvesellem)'in yanma dönüyorduk. Benû Umeyye topraklarını geçtik. Sonra Kureyza topraklarına geldik. Kureyza'yı geçip Buas'a vardık. Urayd taşlığına vardığımızda yaralı olan Haris daha fazla yürüyemeyerek geride kaldı. Haris yavaş yürüyor ve kanı akıyordu. Sonra onu taşıyıp Resûlullah (sallallahu aleyhi vese]lem)'in yanma geldik, gecenin sonunda oraya ulaşmıştık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellera) namaz kılıyordu. Namazı bitirince yanımıza geldi. Ona Allah'ın düşmanını öldürdüğümüzü haber verdik. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem), Hâris'in yarasına tükürüğünü sürdü. Onu evine götürdük. Artık herkes devesinin yanma gitmişti. Sabahladığımız zaman yahudiler bizim Allah düşmanı Kab'a yaptığımızı işitip korktular. Resûlullah (sallaUahu aleyhi veseüem): "Yahudilerin erkeklerinden kimi bulursanız öldürün" buyurdu. Bunun üzerine Muhayyisa b. Mes'ûd, yahudi tüccarlarından İbn Senine adında bir adamın üzerine sıçradı, -Yahudi tüccar müslümanlarla alışveriş yaparken- onu öldürdü. Bunun üzerine Huveyyisa b. Mes'ûd -ki o gün henüz müşrikti ve yahudiden daha yaşlı idi- ona vurarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın düşmanı! Sen onu öldürdün ha! Allah'a yemin olsun ki senin karnındaki nice yağ onun maundandır." Muhayyisa ise: "Allah'a yemin olsun ki bana öyle bir öldürme emri verdi ki seni de öldürmemi emretse senin de boynunu vururdum" dedi. Huveyyisa: "Gerçekten Allah için söyle, eğer Muhammed beni Öldürmeni emretse öldürür müsün?" dedi. Muhayyisa: "Evet" dedi. Huveyyisa: "Allah'a yemin olsun ki seni bu hale ulaştıran din müthiş bir dindir" dedi. İşte Huveyyisa'nın müslüman oluşu kardeşinin bu sözünden dolayı idi. Muhayyisa bu konuda bir de şiir söylemiştir. (İshâk} [281]

Bu hadisin isnadı hasen ve muttasıldır. İmam Ahmed sadece "Allahım, onlara yardım et" bölümüne kadar hadisi rivayet etmiştir. Onun isnadı merfû ve muttasılda. İkincisi de müdrec'dir. Ancak Sahth'de geçen, Câbir'den Amr'ın rivayet ettiği hadis, onu destekler niteliktedir.

4312. İkrime anlatıyor: Karısı, Ka'b b. el-Eşref e: "Ben, kan kokan bir ses işitiyorum" demiş, Ka'b ise: "O Ebû Naile'dir. O, benim kardeşimdir. Eğer beni uyur görürse beni uyandırmaz ve beni rahatsız etmez. İzzet sahibi bir kimse kavgaya çağırıldığı zaman kaçmaz, icabet eder" dedi. Ebû Naile ile birlikte olan kimseler şunlardı: Muhammed b. Mesleme, Abbâd b. Bişr, el-Hâris b. Muâz, Ebû Abs b. Cebr. (el-Humeydî ve İshâk) [282]

Uhud Savaşı

4313. Zübeyr anlatıyor: Allah'a yemin olsun ki ben o gün kadınların halhal seslerini ve feryatlarını İşitiyordum. O zaman kafirler mağlup olmuşlardı. Kadınlar alacakları bir şey bulamıyorlardı. Onların hepsini ölü sayıyor ve kimsenin döneceğini hesaplamıyorduk. Sancağı taşıyanlar yaralanmış; fakat Savâb denilen Habeş'li bir kölenin yanında durmuşlar, direniyorlardı. Sonra Savâb da öldürüldü ve sancağı attı. Hiç kimse sancağa yaklaşamıyordu. Sonra Amre binti Alkame el-Hârisiyye sıçradı ve sancağı kaldırdı. İnsanlar tekrar onun etrafında toplanmaya başladılar.

Zübeyr anlatmaya devam ediyor: İşte biz bu halde kafirlere üstünken ve onlara galipken okçuların Resûlullah'ın (salkülahn aleyhi vesellem) emrine muhalefet etmeleri ve yerlerini bırakıp ganimet toplamaya başlamaları üzerine müşriklerin atlıları bize tekrar saldırdı ve bizi mahvetti. Yenilmiş kimseler tekrar saldırıya geçtiler. Şeytan kılığında birisi yüksek sesle: "İşte Muhammed öldürüldü!" dedi. Bunun üzerine insanlar paniğe kapıldılar ve üç bölüğe ayrıldılar. Kimisi yaralı, kimisi ölü, kimisi de yenilgiye uğramıştı. Savaş

doruğa çıkmıştı. Okçular kendi aralarında ihtilaf etmişler. Bazıları: "Bakınız, insanlar ganimet toplamaya başladılar. Müşrikler yenildiler, müslümanlar ganimetleri topluyorlar. Daha ne bekliyorsunuz?" dediler. Diğer bir kısmı: "Resûlullah (saüaUahu aleyhi veseUem) size, müslümanlarm üzerinde leş kargaları görseniz dahi kesinlikle yerlerinizden ayrılmamanızı emretti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrine itaat edin" dediler. Fakat okçular bu konuda tartıştılar ve çekiştiler. Birinci grup yerlerini bırakıp askerlere iltihak edince okçular bölündü ve yerlerini terketti. İşte bunu gören müşrik atlıları tekrar saldırıya geçti. (İshâk) Bu hadisin isnadı sahihtir. Sahîh'teki Berâ hadisi bunu destekler mahiyettedir.

4314. Aynı isnâdla Zübeyr şunu anlatıyor: "Allah'a yemin olsun ki uykunun beni bürüdüğü esnada İbn Kuşeyr'in sözlerini işitiyordum. Bunu rüyada işitiyor gibiydim." Sonra: "İki topluluğun karşılaştığı gün içinizden yüz çevirip gidenleri yaptıkları bazı işlerden dolayı şeytan yoldan kaydırmak istemişti; ama yine de Allah onları affetti. Şüphesiz Allah bağışlayandır, halimdir [283] âyetini okudu. İnsanların geri döndüğü an Osman b. Affan, Sa'd b. Osman ez-Zurakî ve kardeşi Ukbe b. Osman da geri dönmüşlerdi. Nihayet Medine'nin vadisinde Hâcib denen bir dağa gidip orada üç gün kaldılar. Onlar ResûluUah {sallallahu aleyhi vesellem)'e döndükleri zaman onun şöyle dediğini iddia ettiler: "And olsun siz oraya korumasız olarak gittiniz."

Sonra Allah Teâlâ: "Ey inananlar! İnkar edenler gibi, yeryüzünde sefere ya da savaşa çıkan gazi kardeşleri için eğer bizim yanımızda olsalardı ölmezler veya vurulmazlardı diyenler gibi olmayın. Allah onların bu düşünce ve sözlerini kalplerinde dert yapar. Yaşatan da öldüren de Allah'tır. Allah elbette yaptıklarınızı görmektedir. [284] âyetini nazil etti.

Ayette geçen "...inkar edenler gibi olmayın..." ifadesinden kasıt, münafıklardır. Âyette geçen: "İki topluluğun karşılaştığı gün sizin başınıza gelen ancak Allah'ın izniyle olmuştur ki o, inananları denesin -yani ortaya çıkarsın- ve münafıkları da bilsin, -yani ortaya çıkarsın. Abdullah b. Ubey ve beraberindekileri, onlarla birlikte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in düşmanına yürüdüğü esnada geri dönmelerini mü'minler de bilsin- Onlara Allah yolunda savaşmaya gelin veya savunun dendiği zaman, Eger biz savaşmayı bilseydik sizinle birlikte gelirdik derler, -bunu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabı Uhud'da düşmanla karşılaşmaya gittiği zaman onlara söylemişlerdi. Fakat onlar sahabenin bu sözüne kulak asmamışlar ve onlardan ayrılmışlardı. Sahabeler: "Sizler bizi bırakıp düşmanımıza mı teslim ediyorsunuz" dediler. Münafıklar: "Biz savaşın olacağını tahmin etmiyoruz. Eğer savaşın olacağını tahmin etseydik size tâbi olur ve sizinle beraber gelirdik" dediler-. İşte onlar, o gün imandan daha çok küfre yakındılar. Kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlar. Allah onların gizlediklerini en iyi bilendir. 0 kimseler ki kardeşleri hakkında Eğer bize itaat etselerdi ve sözlerimizi dinleselerdi öldürülmezlerdi dediler. De ki: Eğer doğru söylüyorsanız ölümü başınızdan savın bakalım.[285] (İshâk) [286]

4315. Zübeyr anlatıyor: Uhud günü beni Resûlullah'la (sallallahualeyhivesellem) birlikte görecektin! O zaman korkumuz şiddetli idi. Allah Teâlâ bize bir uyku gönderdi. Her birimizin çenesi göğsüne yapışmış şekilde idi. Allah'a yemin olsun ki Muattib b. Kuşeyr'in sözlerini hayal gibi işitiyorum. "Eğer elimizde bir şey olsaydı burada öldürülmezdik" diyordu. Ben onun bu sözlerini ezberledim. Sonra Allah Teâlâ bu konuda şu âyetleri indirdi: "Sonra o üzüntünün ardından size bir güven ve bir kısmınızı bürüyen bir uyku indirdi. Bir kısmınız da kendi canlarının kaygısına düşmüştü. Allah'a.karşı Cahiliye zannı gibi haksız bir zanda bulunuyorlar ve elimizde bir şey olsaydı burada öldürülmezdik diyorlardı. [287] Fakat Allah Teâlâ, İbn Kuşeyr'in bu sözlerine karşılık şöyle cevap verdi: "Eğer evlerinizde dahi olsaydınız öldürülmesi takdir edilmiş olanlar mutlaka yatacakları yerde dahi vurulup öldürülürlerdi. Allah göğüslerinizdekini denemek, kalplerinizdekini açığa çıkarmak için bunları başınıza getirdi. Allah göğüslerinizdekini en iyi bilendir.[288] (İshâk) [289]

4316. Zübeyr b. el-Avvâm anlatıyor: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Uhud dağına doğru çıkıyorduk... Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'den kendisine su getirmesini istedi. Ali ona deriden yapılı bir kap içerisinde su getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) suyu içmek isteyince suyun koktuğunu hissetti ve tiksindi. O suyla yüzüne bulaşmış kanları yıkadı. Şöyle dedi: "Resûlullah'in yüzünü kanatan kimselere Allah'ın gazabı şiddetlidir." O zaman Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü Utbe b. Ebî Vakkâs kanatmıştı. (İshâk) [290]

4317. Amr b. Yahya el-Mâzinî der ki: Uhud günü Resûlullah'm {sallallahu aleyhi vesellem) yüzü yaralandı, ön taraftaki dişi kırıldı. Hz. Ali geldi ve Resûlullah'm {saUallahu aleyhi vesellem) üzerine kapanıp ağlamaya başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Bana su getir!" dedi. Ali taştan yapılmış bir kapla Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) su getirdi. Onu ağzına yaklaştırınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tiksindi, içmedi. O suyla yüzündeki kanları yıkadı. Şöyle diyordu: "Peygamberlerinin yüzünü yaralayan kimselere karşı Allah'ın gazabı şiddetlidir." Sonra şöyle dedi: "Bakın bakalım, Sa'd b. er-Rabi ne yaptı? Onun on iki oku yerine İsabet ettirdiğine şahit oldum." Bunun üzerine Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiği kimse Sa'd'm yanma geldi ve: "Resûlullah senin ne yaptığına bakmam için beni gönderdi" dedi. Sa'd: "Benden Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) selâm söyle ve ona son nefeste olduğumu haber ver. Benden kavmine selâm söyle ve onlara: Eğer Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ederse, gözümüz kıpırdadıkça hiçbirimizin Allah'a karşı söyleyeceği bir özrü olamaz" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eline bir kılıç aldı ve: "Bu kılıcın hakkını kim verir?" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! O kılıcı ben alırım" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benden yüz çevirince ben: "Herhalde Resûlullah (sallallahu aîeyhi vesellem) bendeki bir kötülükten dolayı benden yüz çevirdi" dedim. Sonra Resûlullah (sallallahualeyhiveseEem) tekrar: "Kim bu kıhcı hakkı ile alır?" dedi. Ben tekrar: "Ben alırım" dediğim halde Resûlullah (salialiahualeyhivesellem) benden yüz çevirdi. Üçüncü defa tekrarladığında, Ebû Dücâne: "Ya Resûlallah! Bükülünceye kadar savaşmak üzere o kılıcı ben alırım" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kılıcı ona verdi. Zübeyr der ki: Ebû Dücane'nin ne yaptığına bakmak için onun peşinden gittim. Müşriklerden kimin yanına varsa onu öldürüyordu. Sonra savaşa dalmış bir adamın yanma geldi ve onu da öldürdü. Sonra bir kadının yanma geldi. Kadın, savaşanlara şöyle diyordu:

Karği koyarsanız sizinle kucaklaştı; yastıkları yayarız. Dönüp kaçarsanız da sizden ayrılırız, nem de kavuşması olmayan bir ayrılıkla...

Ebû Dücâne ona da vurmak için kılıcı kaldırdı; ancak daha sonra vazgeçti. Ben: "Ey Ebû Dücâne! Sen şöyle şöyle yaptın. Nihayet kadının yanma vardın, ona kılıcı kaldırdın; ancak sonra vazgeçtin" dedim. Ebû Dücâne: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) kılıcını onun kanma bulaştırmamakla bu kılıca değer verdim" cevabını verdi. (İshâk) [291]

4318. Zührî şöyle dedi: Şeytan Uhud günü: "İşte Muhammed öldürüldü" diye bağırdı. Ka'b b. Mâlik der ki: Bu sözden sonra miğferin altından gözlerini görerek Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'i tanıyan ilk kimse ben oldum. Avazım çıktığı kadar: "İşte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada!" diye bağırdım. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle bana işaret ederek susmamı istedi. Allah Teâlâ bunun üzerine: "Muhammed ancak bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse sizler gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim geriye dönerse Allah'a hiç bir zarar veremez. Allah şükredenleri mükafatlandıracaktır [292] âyetini indirdi. (İshâk) Bu hadisin ravileri güvenilir kimselerdir. Ancak mürsel yahut mu dal bir hadistir. [293]

4319. Ebû Humeyd es-Sâidî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud günü yola çıktı. Veda tepesine kadar geldiğinde arkasından bir bölüğün kendisini terk ettiğini gördüm. "Dönenler kimlerdir?" diye sordu. Sahabeler: "Abdullah b. Ubey b. Selûl ve beraberindeki Kaynuka oğulları yahudileridir" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlar İslam'a girmişler miydi?" diye sordu. Onlar: "Hayır, onlar dinleri üzereler" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlara söyle; geri dönsünler! Çünkü biz müşriklere karşı müşriklerden yardım istemeyiz!" dedi. (İshâk} [294]

4320. Âmir b. Sa'd, babasından naklediyor: "Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud günü gördüğümde üzerinde iki zırh vardı. Şöyle diyordu: "Keşke ben de Uhud dağının eteğinde ashabımla birlikte şehid edilenlerden olsaydım." (el-Hâris) [295]

4321. Teymoğullan'ndan Muâz adında biri, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud günü iki zırh giydiğini söyledi. (Ebû Ya'lâ) [296]

4322. Ebû Useyd anlatıyor: Ben, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Hamza'nın kabrinin basındaydım. Elbisesi başa çekilince ayakları açılıyor, ayaklarına çekilince başı açılıyordu. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Elbisesini başının üzerine çekin, ayaklarını da üzerlik ağacının yapraklarıyla örtün" dedi." (Ibn Ebî Şeybe) [297]

4323. İkrinıe anlatıyor: Hz. AH bana şöyle dedi: "İnsanlar Uhud günü Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) etrafından dağılınca ölülere baktım; aralarında Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) göremedim. Ben: Allah'a yemin olsun ki kesinlikle Resûluliah (sallallahu aleyhi vesellem) savaş meydanından kaçmaz ve onu ölülerin arasında da göremiyorum. Öyleyse Resûluliah (sallallahu aleyhi vesellemj'in sözünü tutmadığımızdan Allah'ın bize kızıp gazap etti ve peygamberini kendisine kaldırdı dedim. Artık benim için ölünceye kadar savaşmaktan daha hayırlı bir şey yoktur dedim ve kılıcımın kınını kırdım.

Sonra kafirlere saldırdım. Daha sonra baktım ki Resûluliah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabının arasında." (Ebû Ya'lâ) [298]

4324. Cebr b. Atîk'in kölesi Ukbe anlatıyor: Ben, efendilerimle Uhud savaşma katıldım ve müşriklerden birini devirdim. Onu öldürdüğümde şöyle dedim: "Bu da benden olsun! Ben İranlı biriyim." Bu sözüm Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşınca şöyle dedi: "Şöyle deseydin ya: Bu da benden! Ben Ensar'dan bir kişiyim. Çünkü bir kavinin azatlı, kölesi o kavimden saydır.." (Ebû Ya'lâ) [299]

Hasan b. Süfyân, senediyle Ukbe b. Abdurrahman kanalıyla babasından: "Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) ile Uhud savaşında bulundum..." diye başlayan hadisi nakletti. Bu durumda Ebû Nuaym ile Seleme b. Nâfi'nin, Abdurrahman b. Ukbe'yi sahabe içinde vermeleri icab ederdi. Bunun aslı yoktur. Allah en doğrusunu bilir.

4325. Ka'b b. Mâlik anlatıyor: ResûluUah (sallallahualeyhivesellem) Uhud günü: "Kim, Hamza'mn şehit edilişini gördü?" diye sordu. Teçhizatı olmayan bir adam: "Ben onun şehit edilişini gördüm" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "O halde bizi onun yanına götür" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) o adamla birlikte Hamza'mn yanma gidip onun başında durdu. Adam, Hamza'mn karnının yarıldığını ve uzuvlarının kesildiğini görünce: "Yâ Resûlallah! Hamza'ya müsle yapılmış" dedi. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) ona bakmayı hoş görmedi ve ölülerin arasında durup şöyle dedi: "Bu kimselerin şehit olduğuna ben şahidim. Onları kanlarıyla birlikte defnediniz. Çünkü Allah için açılan yara, kıyamet günü içinden kan aktığı halde gelir. Rengi kan rengi, kokusu da misk kokusu gibidir. En çok Kur 'ân'ı bileni Önce kabre koyun, sonra diğerlerini. " (Ibn Ebî Şeybe)

4326. Sehl b. Huneyf anlatıyor: Uhud günü Hz. Ali kılıcıyla birlikte Hz. Fâtıma'mn yanma geldi ve: "Şu kılıcımı yıka! Bugün bu kılıçla güzel çarpıştım" dedi. ResûluUah (saUallahu aleyhi vesellem) de: "Eğer bugün sen güzel savaştıysan, aynı şekilde Asım b. Sabit, Sehl b. Huneyf ve el-Hârİs b. es-Sımme de güzel savaştılar" dedi. (Ahmed b. Menî')

4327. Mü'minlerin annesi Âişe anlatıyor: Ebû Bekir, Uhud gününü hatırladığında: "0 günün hepsi Talha'mn günüydü" der, sonra şöyle anlatmaya devam ederdi: Uhud günü ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma ilk dönenlerden biriydim. Fakat benden önce ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in önünde savaşan birini gördüm, onun Allah'ın Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) koruduğunu zannediyordum. Ben, kendi kendime: "Bu Talha olsun. Çünkü artık elimden kaçan kaçmıştır.

Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) savunan kimsenin kavmimden olması hoşuma gider" dedim. Benimle Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in arasında tanımadığım bir adam vardı ve ben ondan daha çok Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakındım. Onun yürüdüğü şekilde yürüyemiyordum. Baktım ki o, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'mış. Sonra ResûluUah (saOallahu aleyhi veseUem)'in yanına geldim. Azı dişinin kırıldığını, yüzünün yarıldığmı ve miğferin halkalarından iki halkanın yanaklarına battığım gördüm. Resûlullah: "Arkadaşlarınıza bakın, onlara yardım edin" buyurdu. Bununla Talha'yı kastetti. O yaralanmıştı. Biz ise Resûlullah (sallallahua]eyhivese]lem)'in sözünü dinlemedik ve O'nun yüzündeki halkayı çıkarmaya gittik. Ebû Ubeyde: "Allah'a yemin olsun ki beni bırak, ben kendim çıkartacağım" dedi, Bunun üzerine ben de onu bıraktım. Ebû Ubeyde onları eliyle çıkarıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) eziyet etmeyi hoş görmedi, ağzıyla halkaları tuttu ve halkalardan birini çıkarınca kendi ön dişi de halkayla birlikte çıktı. Sonra ben tekrar onun yaptığı gibi yapmak için yanma gittim; fakat o aynı şekilde bana ant verince onu bıraktım. İlk yaptığı gibi dişleriyle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yüzündeki halkaları çıkardı ve diğer ön dişi de düştü. Ebû Ubeyde insanlar arasında dişleri en güzel şekilde kökünden söken biriydi. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) tedavi ettikten sonra bir çukurda olan Talha'yı tedavi etmeye gittik. Üzerinde büyük küçük yetmişten fazla veya daha az kılıç, ok ve mızrak yarası vardı. Parmağı kopmuştu, onu da tedavi ettik. (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [300] Bunu İbn Hibbân Sahîh'inde tahrîc etmiştir.

---

[1] Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. Bûsîrî, Sa'd b. Tarif el-îskâf'ın zayıflığı sebebiyle isnadım zayıf görmüştür. (III, 54) Ben derim ki: Sa'd, Şiilikte aşırı giden müfrit biridir. Ebû Hatim de demiştir ki: "O, hadisi münker biridir." Dârekutnî de der ki: "O, hadisi metruk biridir." İbn Adiy der ki: "Gerçekten zayıf bir ravidir." İbn Hibbân ise: "Hadis uydururdu" der. Ondan rivayette bulunan Nadr b. Humeyd ise hadisi münker bir ravidir. Bunu Buhârî söylemiştir. Ebû Hatim de demiştir ki: "O, hadisi metruk biridir." Nadr'dan rivayette bulunan Cafer b. Süleyman ise katır gibi inatçı bir Rafizidir. Nitekim et-Tehzîb'de de böyle geçer.

[2] Bûsîrî de der ki: "Ravİleri güvenilir kimselerdir."

[3] BûsSrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[4] BÛsîrî der ki: "Bu hadisi -bazı ravilerinin meçhul oluşu sebebiyle- zayıf olan bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir."

[5] Mecma 9/55

[6] BÛsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bu hadisin benzerini Enes hadisi olarak Tirmizî rivayet etmiştir;

[7] Bûsîrî senedini zm/îf görmüştür, Çünkü seneddeki Nasrb. Abdurrahman el-Hazzâ/-Kayıftır. (III, 58) Hadis, bu vecih dışında rivayet edilmiştir. Orada sadece Hz. Peygamber {sallallahu aleyhi ve sellem) ile üç halifenin adı geçer. O hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ, Sehl b. Sa'd hadisi olarak taline etmişlerdir. Ahmed, Buharı, Tirmizî (IV, 318) ve başkaları da Enes hadisi olarak rivayet etmişlerdir. Müslim ve Tirmizi, Ebû Hureyre hadisi; Ahmed de Büreyde hadisi olarak rivayet etmişlerdir. Ayrıca başka muhaddisler de başka ravilerden rivayet etmişlerdir, ayrıca Tirmizî, Saîd b. Zeyd hadisi olarak rivayet etmiştir, hadiste on kişinin adı geçer. {Mecma IV, 336)

[8] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, ravileri güvenilir olan bir scnedlc İshâk rivayet etmiştir; ancak hadis munkatı 'dır."

[9] Konuyla ilgili olarak bakınız: 4022 no'lu Ali hadisi ve 4082 no'lu Amr b. el-Âs hadisi.

[10] 4477 no'lu hadise bakınız.

[11] Bûssri der ki: "Bu hadisi munkatı' bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir."

[12] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[13] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki er-Rakkâşî zayıf bir ravidir.

[14] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, ravileri güvenilir olan bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Hadisin aslı Sahîhayn'da Ebû Musa ve başka ravilerden verilmiştir."

[15] Bunu Ebû İsmâîl el-Müeddeb, İsmâîl b. Ebî Hâlid'den rivayet edip şöyle demiştir: O, Şa'bî'den, o da İbn Ebî Evfâ'dan rivayet etti... Ayrıca bunu Ebû Ya'lâ'nm Abdullah b. Avn el-Hazzaz'dan tahric ettiği hadiste kaydetmiştir. Bu rivayetin tamamı 4040 no'lu hadistedir. Heysemî der ki: "Sahabiyi zikretmemiştir, ricali Sahih ricalidir." (Mecma IX, 349)

[16] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ona ait mürsel bir rivayette de "Allah onu kafirlerin üzerine çekmiştir" ifadesi yer alır. Heysemî der ki: "Bunu muhtasar olarak Taberânî rivayet etmiştir. Aynı şekilde Bezzâr da rivayet etmiştir. Taberânî'nin ricali güvenilir ravilerdir. (Mecma IX, 349)

[17] Bu, Müsnede'deki ifadedir. Heysemî der ki: "Ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma IX, 350) Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[18] Heyscmî der ki: "Ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma IX, 35ü) Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[19] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hcysemî der ki: "Hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Taberânî'nin iki isnadından birinin ricali Sahîh ricalidir. Her ikisinin ricali de güvenilir ravilerdir. Ancak Ebu's-Sefer ve Ebû Bürde b. Ebî Musa, Hâlid b. el-Velid'den hadis iştmemiştir.

[20] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahîh bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Heysemî der ki: Hadisi benzer şekilde Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmişlerdir. İkisinin ricali de Sahih ricalidir. (Mecma IX, 349)

[21] 4022 no'lu hadise bakınız.

[22] Üçüncü ciltte 3740 no'lu hadise bakınız.

[23] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde tanımadığım raviler vardır." (Mecma IX, 398)

[24] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde Hadîc b. Muaviyc b. Hadîc vardır ki zayıf bir ravidır. Onu güvenilir görenler de olmuştur." (Mecma IX, 377)

[25] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de, Safvan'in biyografisini verirken bundan bahsetmemiş, başka bir hadis zikretmiştir.

[26] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[27] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir; bütün ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 320) Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[28] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Mücâlid, zayıf bir ravidir. Ondan rivayette bulunan Halil b. Zekeriyyâ ise el-Hâris'in hocasıdır.

[29] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî ve muhtasar olarak Bezzâr tahrîc etmiştir, kenedinde Mesûdî vardır ki muhtelit bir ravidir. Diğer ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 417)

[30] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Her ikisinin ricali ile Taberânî'nin isnâdlarından birinin ricali Sahih ricalidir; Muhammed b. Amr b. Alkame hariç. O, hadisi hasen olan bir ravidir." (Mecma IX, 418) Bûsîrî der ki: "Bu hadisi (aynı şekilde) S. el-Kübra'da ravileri güvenilir olan bir senedle Nesâî rivayet etmiştir." (Hac bölümünde)

[31] Bûsîrî der ki: Bu hadisi zayıf bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir. Çünkü Abdullah b. Muhammed b. Akîl, zayıf bir ravidir. Ayrıca Ebû Ya'lâ ve Ahmed yalnızca Enes hadisi olarak rivayet etmişlerdir. Heysemî der ki: Bu hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Birinci rivayetin ricali, Sahîh ricalidir. Ben derim ki: Birinci rivayetteki ifade şöyledir: "O, müşriklere, bir gruptan daha çetin gelir."

[32] Tevbe sur. 41

[33] Bu hadisi el-Hâris ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir. Ondan da Sahîh'inde İbn Hibbân rivayet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Ömer de rivayet etmiştir. Hadisin lafzı Beraâ suresinde geçmişti. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir." (Mecma IX, 312)

[34] Yusuf sur. 100

[35] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Bezzâr der ki: "Bu hadisi böyle yorumlayan kimse olarak ancak İbn Ömer'i biliyoruz

[36] Üçüncü ciltte 3148 no'lu hadise bakınız.

[37] Bu hadis, Müslim'de başka bir ifade tarzıyla yer almıştır.

[38] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk ve sahîh bir sencdie Tefsîr'inde İbn Murdeveyh rivayet etmiştir."

[39] Bûsîrî bu hadis hakkında bir şey söylememiş, aynı şekilde bunu da İbn Ebî Şeybe'ye dayandırmıştır.

[40] İki asıl nüshada da metin tahrife uğramıştır. Ben bunu el-îsâbe'den, Ebû Nuaym'm Ahbâru Isbahân kitabından ve el-Haris'in Müsned'inâen tashih ettim. (II, 6) Bu hadisin bir kısmını Bezzâr ve Hasan b. Süfyan, Müsned'lerinde; Ebû Nuaym, Ahbâru Isbâhân kitabında tahric etmişlerdir. Hepsi de Ya'lâ b. cl-Eşdak tarikinden rivayet etmişlerdir. Ya'lâ, hadisi sakıt olan biridir; ancak kendisine mütabaat olunmuştur, el-hâbe'de de böyledir. el-Hâris'in senedine gelince; onda adı belirtilmemiş raviler vardır.

[41] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[42] 4109 no'lu hadise ve sonrasına bakınız.

[43] İkinci ciltte 1625 no'lu hadise bakınız.

[44] Bûsîrî der ki: "Bunu ibn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Ayrıca bu hadisi zayıf bir senedle Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir. Buradaki lafiz ona aittir. Hadisin aslı Sahîh'te Berâ hadisi olarak yer alır. Tirmizî ve İbn Mâce'de ise Ali b. Ebî Tâlib hadisi olarak tahrİc edilmiştir

[45] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadis mürseldiv.

[46] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[47] Heysemî der ki: "Senedinde Mücâlid vardır ki zayıf bir ravidir. Onu güvenilir görenler de olmuştur." el-İthnfta da böyle geçer.

[48] Bu hadisi Nesâî tahric etmiştir. Bunu el-FeÜr'de İbn Hacer söylemiştir. (1IV/62) Bkz: el-Humeydi, 1/130.

[49] Senedinde İbn Tshâk vardır. An'ane yoluyla rivayette bulunmuştur.

[50] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de bunu Taberânî'nin rivayetiyle zikretmiştir. {Mecmn IX, 387)

[51] Üçüncü ciltte 2675 no'lu hadise bakınız. el-Hâkim demiştir ki: "İsnadının ravileriyle ihticac edilmiştir." Bûsîrî de Hâkim'in sözünü söylemekle yetinmiş it

[52] Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî der k.: "Her ikisinin ravileri de güvenilir ravilerdir. (Mecma IX, 286)

[53] Dârekutni el-Efrâd'da tahric etmiştir. Nitekim el-İsâbe'de de böyle denir.

[54] Hadîd sur. 11

[55] Ben derim ki: Heysemî bunu Ebû Ya'lâ ve Taberânî'ye isnâd etmiş ve "Hür ikisinin ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir. Ebû Ya'lâ'nm ricali, Sahih ricalidir. (Mecma IX, 224) Ben derim ki: Öyle sanıyorum ki bu bir kuruntudur. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir."

[56] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. İsnadı ceyyiddir.
[57] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü seneddeki Ebû Cenâb el-Kelbî, zayıftır.
[58] Hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde İshâk b. Abdullah b. Ebî Ferve vardır ki metruk bir ravidir. Bunu Heysemî söylemiştir. Taberânî hadisi şu ilaveyi yaparak vermiştir: "Seksen yaşına bastı; bir tek beyaz saçını göremedik!" İbn Ebî Şeybe'nin isnadında ise meçhul bir ravi vardır. Bundan dolayı Bûsîrî bunu zayıf görmüştür.
[59] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, içinde Câbir el-Cu'fî'nin de bulunduğu bir senedle ishâk rivayet etmiştir."
[60] 4347 ve 4374 no'lu hadislere bakınız.
[61] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[62] İsmail b. Ebî Hâlid an Mevlâ Amr b. Hureys kanalıyla Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bundan önceki hadis de aynı isnâdla gelmiştir.
[63] Bıisîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Senedinde el-Mes'ûdî vardır.
[64] Bunun senedinde de el-Mes'ûdî vardır.
[65] Bûsîri der ki: "Bu hadisi hasen bir isnâdla Tayâlisî rivayet etmiştir. Aynı şekilde Taberânî de rivayet etmiştir. Nitekim Zevâid'de de böyle geçer. (IX, 346)
[66] Heysernî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Hakem b. Atiyye vardır ki Ahmed ve başkaları onu güvenilir görmüş, bir grup da zayıf addetmiştir." (Mecına IX, 325) Bûsîri, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[67] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Abdullah b. Ebî Bekr el-Makdemî hariç ricali, Sahih ricalidir ki bu ravî de güvenilirdir." {Mecma IX, 325)
[68] İkinci ciltte 1545 no'lu hadise bakınız
[69] Bûsîrî, bu hadis hakkında bîr değerlendirmede bulunmamıştır,

[70] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[71] Bûsîrî bunu Giyim kitabının ayakkabı giyme bahsinde zikretmiştir.
[72] 4082 no'lu hadise bakınız.
[73] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[74] İbn Mes'ûd'un menkıbeleri bölümünde Bûsîrî bunu tahric etmemiştir. Taberânî bunu mânâ olarak rivayet etmiştir. Bundan daha uzunu, Ebu'd-Derdâ hadisidir. Onun ricali güvenilir kimselerdir. Ancak şu var ki, Abdullah b. Osman b. Haysern, İbn Mes'ûd'dan hadis işitmem iştir. Bunu Heysemî söylemiştir. (Mecma IX, 390)
[75] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürseî olarak Tayalisî rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir."
[76] Bûsîrî der ki: "İfade, Ahmed b. Menî'ye aittir. Ricali, güvenilir kimselerdir."
[77] Bûsîrî de demiştir ki: "Bu hadisi sahih bir senedle Müsedded rivayet etmiştir.
[78] Bûsîrî der ki: "Kavileri güvenilir kimselerdir.
[79] Bûsîrî dor ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır."
[80] 1217 no'lı hadise bakını.
[81] Bûsîrî der ki: "el-Kurazî'yi bilmiyorum kimdir? Eğer Muhammed b. Ka'b ise, hadis ımunkatı'dn." Müsneâe'de böyle geçer. Bu hadisi, İbrahim b. eî-Eşter an ebîhi tarikinden Ahmed rivayet etmiştir. Zeunid'de ise Ünımü Zer an Ebt Zer yoluyla rivayet edilmiştir. Ben derim ki: "Buradaki el-Kurazî, Muhammed b. Ka'b'dır. Zevâiâ'de de böyle görünüyor. (Mecma IX, 332) İbn Hacer'e göre bu, zararsız bir seneddir. el-İsâbc'de de böyle geçer. (IV, 64)
[82] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[83] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Ebû Umeyye b. Ya'lâ, meçhul bir ravidir.
[84] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ahmed b. Menî' ile Ahmed b. Hanbel aynı lafızla vermişlerdir. Her ikisinin ravileri de güvenilir kimselerdir."
[85] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi miirsei olarak el-Hâris rivayet etmiştir."
[86] Son iki hadis hakkında Bûsîrî bir şey söylememiştir.
[87] Bûsîrî: "İbn Ebî Ömer'in lafzı Halifelik bölümünde uzun uzadıya geçmişti" diyerek hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[88] Bûsîrî der ki: "Hadisin aslı Sahîh-i Buhârî'dedir. Tirmizi'de de Enes hadisi olarak yer ahr."
[89] Buradaki Ebû Hanîfe ismi hatalıdır. İbn Hacor der ki: "Doğrusu, Hanzala b. Hizyem b. Hanîfo'dİr." İbn Hacer, Ahmed'in rivayetiyle hadisi sevk etmiştir. Orada "Bu, Resûlullah (saiiaiiahu aleyhi ve se!iem)'e aittir" diyen, Hizycm'dir. Bkz: el-Isâbe, 1/359. Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: Bunu benzer Taberânî ve Ahmed rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir ravilerdir. {Mecma IX, 408)
[90] Bu hadisi Câmi'inde Ma'mer tahric etmiştir. el-İsâbe'de de böyle göçer. Ondan Abdürrezzâk, ondan da İshâk rivayet etmiştir.
[91] Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Heysemî der ki: Senedinde Ebû Hilâl er-Râsibî vardır. Bir grup onu zayıf saymış, kimileri de güvenilir görmüştür. İbn Şirîn, Berâ b. Mâlik'ten hadis işitmemiştir. Ben derim ki: İbn Menî'nin isnadında Ebû Hilâl yoktur. Aynı şekilde onda İbn Şirîn, Enes b. Mâlik'ten rivayette bulunmuştur; Berâ'dan değil. Bunun için Bûsîrî şöyle demiştir:
[92] Bu hadisi sahih bir senedle İbn Menî' ve Bağavî rivayet etmiştir."
[93] Senedi ceyyiddir.
[94] Heysernî der ki: "Bu hadisi Taberânî ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir. Ricali, güvenilir kimselerdir. Ravilerin bazılarında ihtilaf vardır." {Mecma IX, 388)
[95] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü seneddoki Usâme b. Zeyd zayıf bir ravidir. Bûsîrî der ki: "O tarikten Bezzâr rivayet etmiştir." Ben derim ki: Heysemî bunu ancak Bezzâr ve Taberânî'yc isnâd etmiş ve "Her ikisinin ravüeri de güvenilir görülmüştür" demiştir. (Mecma IX, 367)
[96] İbn Mâcc ve Ahmed, ondan rivayette bulunmuştur. İbn Hacer de eİ-İsâbe ve Tehzıbü't-Tehzîb'de onun biyografisini vermiştir.
[97] Senedindeki bazı ravilerin meçhul oluşu sebebiyle Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Müellifin işaret ettiği uzun hadisi iso Ebû Dâvud muhtasar olarak tahric etmiştir. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[98] el-İsâbe'de bu hadis Ahmed'e ve başkalarına isnâd edilmiştir.
[99] Müsnede'de şöyle geçer: ol-Velîd (b. Muhammed) hadisi metruk biridir.
[100] Ebû Ya'lâ nüshasından kadının ismi düşmüştür. Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[101] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[102] Bu hadisi Ebû Yalâ rivayet etmiştir. Müsnede'de şöyle geçer: Bu hadisi Abdurrahman b. Muhammed el-Mıhâribî an Ebî Sa'd el-Bakkal tarikinden Bezzâr rivayet etmiştir. Bu, ötekinden daha detaylıdır.
[103] el-İthâfda şu ifade geçer: "Âhirette de zevcenidir". Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[104] Tirmizî bu hadisi Süfyan an Ebî İshâk an Amr b. Gâiib tarikinden tahric etmiştir. (IV, 364) Bunun zevaid hadislerden sayılması bîr dalgınlıktır.
[105] d-İthâfdan ekleme yaptım. Bûsîri der ki: Bu hadisi Yahya b. Hâşim es-Simsâr'dan el-Hâris rivayet etmiştir ki Yahya zayıf bir ravidir.
[106] Bûsîrî der ki: Bu hadisi sahih bir senedle Tayâlisî rivayet etmiştir.
[107] Bûsîrî bu hadisi Tayâlisî'ye değil; Humeydî, İbn Ebî Ömer ve Ebû Ya'lâ'ya isnâd etmiştir. Humeydî'nin Âişe Müsned'inde hadisini bulamadım. Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. İsnadlarından birinin ricali, Sahih ricalidir." (Mecma IX, 241)
[108] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "isnadında tanımadığım raviler vardır." (Mecma IX, 241)
[109] Bû.sîrî bunu muhtasar olarak kaydetmiş ve hadis hakkında bir şey söylememiştir. Heysemî de irâd edip "Ricali, Sahîh ricalidir" demiştir. (Mecma IX, 241)
[110] Bûsîrî. bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. İsnadı hasendir. Çünkü g desteklenmektedir." (Mecma IX, 248)
[111] Hafız buna değinmemiştir. Bûsîrî de Ebû Ya'lâ'ya isnâd edip değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de ona isnâd edip: "Ricali, Sahîh ricalidir" demiştir. (Mecma IX, 248)
[112] Bezzâr onun tarikinden hadisi tahric etmiş ve daha detaylı olarak vermiştir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr ve -muhtasar olarak- Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadı zayıftır." (Mecma VI, 134) Taberânî de Safiyye hadisi olarak rivayet etmiştir. Bkz: Zevmâ, 6/114.
[113] İbn Sa'd tahric etmiştir. (VIII, 54) el-Kâsım b. Ebî Bezze, hadiseye yetişmemiştir. Hadis mürseldir.
[114] Bûsîrî bu hadis hakkında bir şey söylememiş, Evlilik bölümünde bunu zikretmiştir. (II, 20)
[115] Heysemî, Ümmü Seleme'nin fazileti konusunda bu hadisi zikretmemiştir. Bûsîrî bu hadisi tam olarak el-İthâf'da vermiştir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ahmed b. Menî' rivayet etmiştir. İsnadının ravileri güvenilir ravilerdir. Ebû Ya'lâ da hadisi tam olarak vermiştir. Müsnede'de şöyle geçer: "Ben derim ki: Bu hadisi, ilavesi olmadan (sonundaki ilaveyi kastediyor), Hammad b. Seleme an Sabit tarikinden Ahmed rivayet etmiştir."
[116] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[117] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürsel olarak el-Hâris rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir." (Menkıbeler bölümü)
[118] Bûsîrî bunu aynı şekilde rivayet etmiş, söyleyenini belirtmemiştir. İkinci ciltte 1527 no'lu hadis olarak geçmişti.
[119] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[120] Müellif bunu biraz kısaltarak vermiştir. Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[121] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[122] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamış, ancak şöyle demiştir: "Bu hadisi muhtasar olarak Siinen'inde Ebû Dâvud rivayet etmiştir. İmamlık bölümünün sonunda tam olarak yer almıştı."
[123] Buradaki Cemre, Cemre binti Abdullah'tır. Bunu d-îsâbe'de İbn Hacer zikretmiştir. Aynı şekilde onun babasını da zikretmiştir. İsnadı sorunsuz derecesindedir. el-İsâbe'deki husus buna işaret etmektedir.

[124] Bûsîrî senedini zöı/// görmüştür. Çünkü senedindeki Osman b. el-Kâsım, meçhul bir ravidir. Ben derim ki: Osman b. el-Kâsım, meçhul bir ravi değildir. Ancak o, olayı idrak etmemiştir. Dolayısıyla hadis, mürseldir.
[125] 1574 no'lu hadise bakınız.
[126] Evlilik bölümünde 1574 no'lu hadise bakınız.
[127] Ahzab sur. 50
[128] Bûsîrî bu hadisi ne Menkıbeler bölümünde, ne de Tefsir bölümünde zikretmemiştir.
[129] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. İsnadında adı belirtilmemiş bir ravi vardır.
[130] 2037 no'lu ve daha sonraki hadislere bakınız.
[131] 709 no'lu hadise bakınız. Müellif hadisi orada tam olarak vermemiştir. Bûsîrî bunu taziye bölümünde tam olarak vermiştir.
[132] Bûsîrî bunu Mekke'nin fazileti bölümünde zikretmiş, değerlendirmede bulunmamıştır. Tirmizî, hadisin son kısmını Kureyş'in fazileti bölümünde tahric etmiş, "hasen sahihtir" demiştir.
[133] Bûsîrî, Nasr b. Ma'bed'in zayıflığından dolayı senedini zayıf görmüş, şöyle demiştir: Ancak İbn Abbâs hadisi, yani Allahım! Şüphesiz sen tattırdın sözü, bunu desteklemektedir."
[134] Bûsîrî der ki: "Senedinde Ali b. Zeyd b. Cüdân vardır ki zayıftır. Ali, hadisi hasen görülen biridir. Bu hadisin benzerini Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir. Ancak Câbir'den rivayet etmişlerdir.
[135] Bûsîrî der ki: "Kavileri güvenilir kimselerdir."
[136] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Cafer b. Zübeyr zayıftır. Ben derim ki: "Cafer, yalancılıkla ve hadis uydurmakla itham edilmiştir. Kasım an Ebî Umâme tarikinden rivayette bulunmuştur ki bu, uydurma bir seneddir. İbnü'l-Cevzî, onun hadisinin metruk olduğuna dair icma bulunduğunu nakletmiştir.
[137] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[138] Tevbe sur. 130
[139] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır."
[140] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. İbn Hibbân da Snhîh'inde rivayet etmiştir. Bezzâr da hadisi rivayet etmiş; ancak "Rifâa b. Râfi, babasından rivayet etti" demiştir.
[141] Ensar'la ilgili olarak üçüncü cilt 2053 no'lu hadise de bakınız. Bûsîrî der ki: "Senedinde Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leyla vardır ki zayıf bir ravidir." (Mescidlere devam bölümü)
[142] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiş, ondan da -Sahîh'mde- İbn Hibban nakletmiştir."
[143] İsnadında Salih el-Muriy vardır ki zayıftır. Rivayetin aynı el-îthâfta da vardır.
[144] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Sâbif ten Reşid rivayet etmiştir. Bu Reşid için Zehebî "meçhul" demiştir " (Mecma X, 42)
[145] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır/'
[146] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiş, ondan da -Sahîh'inde- İbn Hibbân rivayet etmiştir." Ben derim ki: Senedinde İbn İshâk vardır ki an'ane yoluyla rivayette bulunmuştur. Ancak bunu destekleyen Enes hadisi vardır Onda elbise bahsi yoktur. Onu İbn Hibbân rivayet etmiştir.
[147] Bûsîrî der ki: Bu hadisi hasen bir isnâdla Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Hadis, Sahîh'te bu sivak olmaksızın A'rec an Ebî Hüreyre tarikinden rivayet edilmiştir ki en sağlam tariktir. Müsnede'de şöyle denir: Ben derim ki: Hadis, Sahîh'te bu siyak olmaksızın Sa'd b. İbrahim tarikinden rivayet edilmiştir; ancak ravi, A'rec'den, o da Ebû Hüreyre'den demiştir. Heysemî der ki: Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. Bezzâr'ın ricali, Abdülmelik b. Muhammed b. Abdillah hariç, Sahih ricalidir. Ki o da, hakkında ihtilaf olmakla beraber, güvenilir bir ravidir. (Mecma X, 42)
[148] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Tayâlisî ve İshâk rivayet etmiştir. İshâk'a aittir. Bir de Ebu Ya'lâ el-Mevsılî rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir; ricali, Sahih ricalidir. Ancak şu var ki, Sa'd b. İbrâhîm, Saîd b. Zcyd'den hadis işitmemiştir." (Mecma X, 50)
[149] Bûsîrî der ki: Bu hadisi, İbn İshâk'ın tedlisi sebebiyle zayi/olan bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ancak Ebû Ya'lâ bu hususta tek kalmamıştır. Ahmod de bu hadisi başka bir vecihten rivayet etmiştir.
[150] Heysemî der ki: "Bu hadisi M. eî-Evsat'ta Taberânî rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir."
[151] Bu hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir. Her ikisinin ricali, Sahîh ricalidir. Heysemî böyle söylemiştir. (Mecma X, 49) İbn Hacer, eî-İsâbe'de Tayâlisî'nin isnadını sahîh görmüştür.
[152] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Ondan da hasen bir isnâdla Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Taberânî de M. el-Kebîr'de tahrîc etmiştir. İfadesi şöyledir: "İnsanlar ihtilafa düştükleri zaman adalet Mudar'da olacaktır." Ancak ben, Atâ'nın ibn Abbâs'tan rivayeti yoluyla gelen bu hadisi Tayâlisî'de bulamadım.
[153] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ben bunu Zevâid'in "Arap Kabileleri Hakkında Gelen Rivayetler" bölümünde bulamadım. Mesleme b. Muhârib'in adını İbn Ebî Hatim zikretmiştir.
[154] Hâris'in Müsned'inde "Köleler ve Rumlar" diye geçer. (II, 230) Eğer Musa b. Ebî Âişe, Selman'dan hadis işittiyse, isnadı ceyyiddir.
[155] Bûsîrî bunu Acâibu'l-Mahlûkât adlı bölümünde zikretmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır."
[156] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, sahih bir senedle mevkuf olarak Müsedded rivayet etmiştir."
[157] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle İbn Ebî Ömer rivayet etmiştir. Senedindeki Yezîd er-Rakkâşî ile ondan rivayette bulunan kimse zayıf ravilerdir."
[158] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[159] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Tayâlisî, Musa b. Matîr'den rivayet etmiştir. O zayıf bir ravidir."
[160] el-İthâfda da geçtiği gibi hadis, mürsddir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir. Ancak şu var ki, Idris b. Yezîd el-Evdî, Ca'de'den hadis işitmcmiştir. En doğrusunu Allah bilir, " (Mecma X, 20)
[161] Heysemî der ki: "Bu hadisi bir çok tarikten Taberânî rivayet etmiştir. Bunlardan birinin ricali, Sahih ricalidir." Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ben derim ki: Taberânî'rün hadisi buraya kadardır.
[162] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır. "
[163] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle İbn Menî' rivayet etmiştir. Senedindeki İbn Lehîa zayıf bir ravidir."
[164] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve -hasen bir isnâdla- Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bu hadis Sahîh'te Câbir'in Ebû Saîd'den rivayeti olarak yer almaktadır.
[165] Heysemî der ki: "Bu hadisi iki tarikten Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. İki tarikin ricali de, Sahih ricalidir." {Mecma X, 18)
[166] Bûsîrî der ki: "RavüerÎ güvenilir kimselerdir."
[167] 4200 no'lu hadise bakınız.
[168] Heysemî der ki: "Senedinde Muhammed b. el-Fadl b. Atiyye vardır ki metruk bir ravidir." {Mecma X, 21) Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değeriendirmedo bulunmamıştır.
[169] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Abd b. Humeyd rivayet etmiştir. Senedinde eİ-Hâris el-A'ver vardır ki zayıf bir ravidir."
[170] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris zayıf bir senedle rivayet etmiştir. Çünkü senedindeki Rişdîn b. Sa'd zayıf bir ravidir."
[171] Bûsîrî bu hadisin sıhhati hakkında bir şey dememiş, sadece şunu belirtmiştir: "Bezzâr ve Taberânî'nin rivayet ettiği Semure hadisi bunu desteklemektedir." Heysemî de şöyle demiştir: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. Senedinde İsmâîl b. Müslim vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecma X, 18)
[172] Bûsîrî der ki: "Senedinde Musa b. Ubeyde er-Rebezî vardır ki zayıf bir ravidir."
[173] Üçüncü cilt 2897 ve 2898 no'lu hadisler.
[174] Enfâl sur. 68
[175] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır. Ben derim ki: "O, Enes b. Mâlik ile arkadaşlık eden Ensarh bir zattır."
[176] Üçüncü cilt 2056 no'ltı hadis.
[177] Ben derim ki: İkinci ciltte 1036 no'lu hadis ile 1622 numaralı hadise bakınız. Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[178] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Sonundaki "Cennet haram kılınmıştır" bölümünü Taberânî, Ömer hadisi olarak tahric etmiştir. Heysemî de isnadını hasen görmüştür.
[179] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıfbir senedle İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir."
[180] Bûsîrî'nin dediğine göre bu, Dâvud b. el-Muhabber'in Resûlullah (sallaliahu aleyhi ve sellem) adma uydurduğu hutbenin bir parçasıdır. Hafiz İbn Hacer de -daha önce geçtiği gibi- bunun uydurma olduğunu açıklamıştır.
[181] Heysemî der ki: "Senedinde Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecma X, 68) Heysemî bu hadisi Taberânî'nin rivayetinden tahric etmiştir.
[182] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî'nin kitabının Ümmetin Fazileti bölümünde bu hadisi bulamadım.
[183] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[184] Bûsîrî bu hadisi, Ebû Burde kanalıyla ashab-ı kiramdan birinden İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinden İrâd etmiş ve hadisin hükmü hakkında bir şey dememiştir. (II, 127)
[185] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[186] Bûsîrî bu hadisi Gayba İman bölümünde uzun bir şekilde irâd etmiş ve Tayâlisî ile Abd b. Humeyd'e isnâd etmiştir. Talha b. Amr'ın zayıflığı sebebiyle senedini zayıf görmüştür. Menkıbeler bölümünde de bu hadisi muhtasar olarak rivayet etmiş, İbn Ebî Şeybe İle Abd b. Humeyd'e dayandırmıştır. Talha'nm zayıflığı sebebiyle de senedini zayıf görmüştür.
[187] Buradaki zât, -bir sonraki hadiste olduğu gibi- Ebû Abdirrahman el-Cüheni'dir. Bûsîrî der ki: Bu hadisi İbn Ebî Ömer rivayet etmiştir. İsnadında İbn Lehîa vardır ki Heysemî "O, hadisi hasen olan biridir" demiştir.
[188] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, İbn İshâk'm tealisi sebebiyle zayıf olan bir senedle İbn Ebı Şeybe rivayet etmiştir." (İman bahsi)
[189] Üçüncü ciltte 2897 ve 2898 no'lu hadislere bakınız.
[190] Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bakiyye b. el-Velîd'in tealisi sebebiyle senedi zayıfta.
[191] Hadisi aynı şekilde Ahmed ve Bezzâr da tahric etmiştir. Hepsinin isnadında da Yezîd b. Ebî Ziyâd vardır ki Heysemî onun hakkında: "Çoğunluk, onun zayıf olduğu kanaatindedir" demiştir.

(Mecma VIII, 121) Ben derim ki: İlim ehlinden bir çok kişi onun hadisini hasen saymıştır. Heysemî de onlardandır.
[192] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bunun senedinde de Yezîd b. Ebî Ziyâd vardır.
[193] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Parantez içindeki bölüm Müsnede'den tamamlanmıştır.
[194] Bûsîrî senedini sahih görmüş ve şöyle demiştir: "Sahîh't e bunu destekleyen Ebû Hıureyre hadisi vardır."
[195] Bûsîrî der ki: Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır. Heysemî der ki: Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Ravilerden bir grubun durumu ihtilaflıdır. {Mecma X, 57)
[196] Bûsîrî der ki: "Her ikisinin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Hüseyin b. İsa b. Müslim'dir ki zayıf bir ravidir. İbn Hibbân Sahîh'inde bu vecihten rivayette bulunmuştur."
[197] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded, İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve -Sahîh'inde- İbn Hibbân rivayet etmiştir." (III, 78) Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî ve Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir. Senedinde Haccac b. Artât vardır ki tedlis yapan bir ravidir. Diğer ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma X, 51)
[198] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Zeyd el-Ammî'nin zayıflığı sebebiyle zayıf olan bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir. Taberânî de başka bir vecihten tahrîc etmiştir. Ayrıca orada şöyle geçer: O'na Hevâzin'den sordular; buyurdu ki: "Su kaynayan bir çiçektir." Heysemî der ki: "Taberânî bunu M. el-Evsaf^a rivayet etmiştir. Senedinde Selâm b. Sabîh vardır ki İbn Hibbân onu güvenilir sayar. Diğer ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma X, 43)
[199] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Omcr ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Her ikisinin isnadının merkezi, el-Efrîkî'dir kî bu, zayıf bir ravidir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde tanımadığım raviler vardır. Zevnid'de yer alan "Süfyân" kelimesi ise hatalıdır." (Mecma X, 45)
[200] Müsnede'de böyle geçer. Tayâlisî'nin eski bir nüshasında Sâmc b. Lüey olarak geçer. Bilinmeli ki bu hadis orada, Sa'd b. Ebî Vakkas'm müsnedinde zikredilmiş, sonra Saîd b. Zeyd'in müsnedinde tekrar edilmiştir. Burada da 4235 numarada kaydedilmiştir. Bkz: Tayâlisî'nin Müsned'i, s.30-33. Heysemî, Sa'd hadisi hakkında şöyle der: "Bu hadisi Ahmed muttasıl ve muhtasar olarak rivayet etmiştir. Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır. Her iki rivayetin diğer ricali, Sahih ricalidir."
[201] Bûsîrî: "Bu hadisi Tayâlisî, Ishâk ve Ebû Ya'lâ rivayet etti" demiş ve senedi hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir. Ancak şu var ki, Sa'd b. İbrahim, Saîd b. Zeyd'den hadis işitmemiştir." (Mecma X, 50)
[202] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Zayıf bir hadistir. Fesevî de Târih'mde bunu zikretmiştir. Heysemî der ki: "Aynı şekilde Bezzâr da rivayet etmiştir. Ebû Ya'lâ'mn isnadında Ali b. Abdillah b. Buhayne vardır. Bezzâr'ın isnadında ise Mâlik b. Abdullah b. Buhayne vardır. Her ikisini de tanımıyorum. Her ikisinin de diğer ricali güvenilir ravilerdir. Bazılarında biraz ihtilaf vardır." {Mecma X, 62)
[203] Bûsîrî der ki: "Senedi zayıftır; çünkü Beşîr b. Meymûn el-Horasânî, zayıf bir ravidir. Heysemî der ki: "Senedinde Beşîr b. Meymûn vardır ki metruk bir ravidir." (Mecma X, 61)
[204] Bkz. Humeydi'nin Müsned'i, 1/161.
[205] Hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Onun lafzı daha açık ve daha detaylıdır. Bezzâr da bu hadisi rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. Bunu Hcysemî söylemiştir. {Mecma X, 64)
[206] Heysemî der ki: "Ricali, Sahih ricalidir." Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Sahîh'mâe İbn Hibbân rivayet etmiştir." el-İthâfm kenarında şu kayıt vardır: Ebû Abdirrahman el-Hubeli, tabiidir; sahabi değildir. Doğrusu "Amr b. Hureys'den" olmalıdır. Öyle görünüyor ki o bunu Müsrnede'den almıştır. Orada şöyle geçer: Bunu Sahîh'inde ibn Hibbân Ebû Ya'lâ'dan rivayet etmiştir. Ebû Abdurrahman, şüphesiz tabiidir. Amr b. Hureys ise, Mahzûmî olan değildir; başka biridir. Sahabi olup olmadığı ihtilaflıdır.
[207] 4541 no'lu hadise bakınız.
[208] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecma X, 61)
[209] 4247 no'lu hadis.
[210] Ebû İdrîs'in hadisi mürsel&ir.
[211] Bûsîrî der ki: Aynı şekilde Taberânî de M. el-Kebîr ve M. el-£î>sfli'ta bunu rivayet etmiştir. el-Hâkim de Abdullah b. Amr hadisi olarak rivayet edip sahih görmüştür. Heysemî de der ki: "Bu hadisi Taberânî birkaç isnâdla rivayet etmiştir. Bîr isnadında Ibn Lehîa vardır ki hadisi hasen biridir. Bu hususta kendisine mütabaat olunmuştur. Diğer ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma X, 58) Amr b. el-Âs hadisi olarak da tahrîc edip şöyle demiştir: "Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Senedinde Abdülazîz b. Ubeydullah vardır ki zayıf bir ravidir." {Mecma X, 57)
[212] Bûsîrî de bu hadisi ona isnâd etmiştir. Şam'ın fazileti konusunda Rabîa b. Yezîd'in Havlî'den rivayet ettiği hadisi Zevâid'âe bulamadım. Orada ancak Abdullah b. Yezîd ve başkalarının hadisi var. Bûsîrî bu hadis hakkında değerlendirmede bulunmamıştır.
[213] Bîisîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü seneddeki Talha b. Amr el-Hadramî zayıf bir ravidir. Ondan rivayet eden kimsenin durumu da meçhuldür. Bûsîrî der ki; "Umman'dan Hac bölümünde geçen İbn Ömer hadisi bunu desteklemektedir."
[214] Hadis, iki orijinal nüshada da mevkuftur. İbn Hacer demiştir ki: Mekke'ye tazim konusunda Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sel!em)'den rivayet vardır. Bu, İbn Mâce'nin Stinen'inde bir ilaveyle ınerfu olarak mevcuttur. Her ikisi de Yezîd b. Ebî Ziyâd tarikinden gelmiştir.
[215] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır."
[216] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Sahîh'inde İbn Hibbân Ebû Ya'lâ'dan rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ ve Taberânî de benzerini rivayet etmiştir. Ancak Taberanı, Halime bint Ebî Züeyb ismini vermiştir. Her ikisinin ricali de güvenilir kimselerdir. (Mecmu VIII, 221)
[217] Bûsîrî der ki: Bu hadisi, Amr b. Subh ile ondan rivayet eden Muhammed b. Ya'lâ'nm zayıflığı sebebiyle zayıf olan bir senedle EbÛ Ya'lâ rivayet etmiştir. Ben derim ki: Amr b. Subh, meşhur bir uydurukçudur. Hz. Peygamber (sallallf.hu aleyhi ve sellem, hutbe uydurduğu da kesinleşmiştir. Ancak bundan önceki hadis, genel olarak bunu metin olarak desteklemektedir.
[218] îbn Hibbân, Kendir'i tâbiunun güvenilir ravîlerinden sayar. eî-Hâkim der ki: "Bu hadis, Müslim'in şartlarına uyan, sahîh bir hadistir." Bunu Bûsîrî söylemiştir. Beyhakî de Delâil'de tahric etmiştir. (I, 92)
[219] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ravileri hakkında değerlendirmeyi başka bir yere erteledim.
[220] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Muhammed b. Ali b. Hüseyin'in dedesinden rivayeti mürsel ve munkatı'dır.
[221] Bûsîri der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. Ben derim ki: "Ebû Cafer'in Ömer'den rivayeti munkatı'dır."
[222] 3980 no'lu hadise bakınız.
[223] Müsnede'de şöyle geçer: "Ben derim ki: Bu hadisi, Siret'inde Muhammed b. Ishâk rivayet etmiştir. Bu tarik, hasen bir tariktir. Bu rivayeti büyük müsnedlerin hiçbirinde göremedim, sadece İshâk'm Müsned'inde bulabildim. Ravileri güvenilir kimselerdir.' Bûsîrî der ki: "Bu hadisi hasen bir isnâdla Ishâk rivayet etmiştir. İbn Hibbân da Sahîh'inde tahric etmiştir."
[224] Senedinde Amr b. Sabit vardır ki gerçekten zayıf bir ravidir, aşırı bir Rafızî'dir.
[225] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi içinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl'in bulunduğu bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Senedinde Abdullah b. Muhammed vardır. Bu gibi rivayetler, Resûl-i Ekrem'in böylesi yerlerde inkâr için bulunduğu ihtimalini vermektedir. Hadisin diğer ricali, Sahih ricalidir." (Mecma VIII, 266)
[226] Bûsîrî senedini zayi/ görmüştür. Çünkü senedindeki Salih b. Hayyân, zayıf bir avidir.
[227] Bkz: 4057 no'lu hadis.
[228] Bûsîrî der ki: "Hadisin isnâdlarmın merkezinde Hâlid b. Ar'are vardır ki meçhul bir ravidir." (I, 58)
[229] Bunun senedinde de Hâlid b. Ar'are vardır.
[230] Bûsîrî der ki: "Beyhakî de bunu 5. el-Kübrâ'da rivayet etmiştir. Bunun senedinde de Hâlid vardır."
[231] Bu hadisi Musannef'indc Abdürrezzak rivayet etmiştir. Şu anda bu eser Beyrut'ta basılmaktadır. Asıl nüshaları oradadır. Heysemî der ki: "Taberânî bu hadisi uzunca bir metinle tahrîc etmiştir. Ahmed de bir kısmını rivayet etmiştir. Her ikisinin ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma III, 279)
[232] Bunun isnadında da Hâlid b. Ar'are vardır. Bûsîrî, onun meçhul bir ravi olduğunu söylemiştir. Ancak Heysemî, onun güvenilir olduğunu belirtmiştir. (Mecma VIII, 229) Doğru olan da budur. İbn Hibbân onu güvenilir raviler arasında sayar. Kendisinden birden fazla kişi rivayette bulunmuştur.
[233] Heysemî bunu Ebû Ya'lâ'ya dayandırmamış; Taberânî ve Bezzâr'a isnâd etmiş ve şöyle demiştir: "Senedinde Kays b. er-Rabî' vardır ki Şu'be, Sevrî ve Tayâlisî onu güvenilir görmüş, bir grup da zayıf addetmiştir." (Mecma III, 290) Ben derim ki: Kays'ın hadisini Bezzâr mütabaat için zikretmiştir. Hadis ancak Amr b. Ebî Kays'a aittir. O da hadisi düzgün biridir. Nitekim Bezzâr da böyle demiştir. Ebû Ya'lâ'nm isnâdmda Yahya b. el-Alâ vardır ki gerçekten zayıftır.
[234] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Ben derim ki: "Bunu Delâü'de Beyhakî tahric etmiştir. (1,192)
[235] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde adı belirtÜmemiş bir ravi vardır." Müellif bunun bir parçasını Alışveriş bölümünde tahric etmiştir. 1269 no'lu hadise bakınız. Daha önce senedini Bûsîrî'nin zayıf gördüğünü söylemiştik.
[236] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır." Hadis, Tayâlisî'nin Müsned'inde savfa 215-216'da mevcuttur.
[237] Bûsîrî der ki: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır." Hadis, Tayâlisî'nin Müsned'inde sayfa 215-216'da mevcuttur.
[238] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Dâvud b. el-Muhabber'den el-Hâris rivayet etmiştir. Dâvud gerçekten zayıf bir ravidir/'
[239] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir ravilerdir."
[240] Bûsîrî de buna katılır. (II, 102)
[241] İsnadı hasendu. Müsmde'de "Amr, İbn Abbâs'm kulesidir" iradesi geçer. Burada doğru olan Amr değil, Umeyr'dir.
[242] Birinci cilt 1323 ve 1324 nolu hadislere bakınız.
[243] Bûsîrî der ki: Bu hadisi -sahih bir senedle- îbn Ebî Şoyby, Ebû Ya'lâ, İbn Hibbân ve el-Hâkim rivayet etmiştir. Nesâî ve İbn Mâce de muhtasar olarak rivayet etmişlerdir. (Kırmızı giymek bölümü)
[244] Hımeydî'nin Müsneâ'i, 1/155. el-Fetb'de Hafiz şöyle der: "Bu hadisi hasen bir isnâdla Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." (7/117) Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, ravüeri güvenilir olan bir isnâdla Humeydî ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Ben derim ki: Bunu Hitye'de Humeydî tarikinden Ebû Nuaym tahric etmiştir. (I, 31)
[245] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Yahya b. el-Alâ el-Eslemî'den İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Yahya zayıf bir ravidir. Ben derim ki: Doğrusu, Yahya b. Ya'lâ olmalıdır.
[246] Amr b. Hişâm, Ebû Cehil'in adıdır.
[247] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıfbir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedindeki el-Kâsım b. Osman el-Basri, zayıf bir ravidir. Buna benzer'bir hadîs Zevmd'de mevcuttur. Taberânî de bunu çok muhtasar olarak tahric etmiştir. (Mecma IX, 62) Ebû Ya'lâ bunu birden fazla kişiden tahrîc etmiştir. Bütün isnâdlarda el-Kâsim b. Osman vardır.

[248] Müsnede'de ifade şöyledir: "Umeyr b. İshâk burada tek kalmıştır. Abdullah b. Avn'dan başkası da ondan rivayette bulunmamıştır. İbn Maîn: "Düzgün bir rivayeti yoktur" demiş; bir başka sefer ise onu güvenilir addetmiştir. Genel olarak onun hadisi yazılır." Bezzâr der ki: "Onun, bu isnâd dışında Amr kanalıyla Hz. Peygamber (aallallahu aleyhi ve seiiem)'den rivayette bulunduğunu bilmiyoruz. (Keşfü'l-Estar'da Amr yerine Cafer ismi geçer) Ben derim ki: Müsnede'de geçen ifade net değildir, karışıktır. Benim okuduğum husus, Tehzîb'dekini destekler niteliktedir. Bûsîrî bunu aynen alarak şöyle demiştir: "Ondan dışındakiler de kendisini sağlam görmüştür. Genel olarak onun hadisi yazılır." Bûsîrî, bir de şunu ilave etmiştir: "el-Hâris'in Müsned'inde, Amr b. el-Âs'm Necâşî vasıtasıyla Müslüman olduğu yer alır." Heysemî der ki: "Umeyr b. İshâk'ı İbn Hibbân ve başkaları güvenilir görmüştür. Hakkında biraz eleştiri vardır ki bunun zararı yoktur. Diğer ricali, Sahîh ricalidir. Ebû Ya'lâ bazılarını nakletmiştir." (Mecmn VI, 29) Ben derim ki: Hadisin Bezzâr'a dayandırılması matbu nüshadan sakıt olmuştur. Bunu Keşfit'l-Estâr'âa (Heysemî) zikretmiştir.
[249] Bkz: c.3, 3692 no'lu hadis.
[250] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahîh bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir,"
[251] Fussilet 2-13
[252] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ ve -sahih görerek- Hâkim rivayet etmiştir." Müsnede'dc şöyle geçer: Bu hadisi Abd b. Humeyd ve Ebû Ya'lâ, hepsi de Ebû Bekir'den rivayet etmişlerdir. el-Hâkim de Cafer b. Avn'm Eclah'tan rivayet ettiği hadisi sahîh görmüştür. Heysemî der ki: "Senedinde Eclah vardır ki İbn Maîn ve başkaları onu güvenilir saymış, Nesâî ve başkaları da zayıf görmüştür. Diğer ricali, güvenilir ravilerdir ." (Mecma VI, 20)
[253] Hafız, el-İsâbe'de şöyle der: "Bu isnâdlardaki ravilerin çoğu zayıftır, metin de oldukça münkerdir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Senedinde Hilâl es-Sayrafî vardır, Ebû Kesîr el-Ensârî'den rivayette bulunmuştur. Bu ikisinden bahsedene rastlamadım." (Mecma I, 78) Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[254] İsrâ sur. 60
[255] Busîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hafız, el-İsâbe'âe şoy e der: "Bu, Kelbî'nin rivayetinden daha sağlamdır. Çünkü onun rivayetinde ırganacak bir husus vardır: Yatsı ve sabah namazlarını onlarla beraber kıldığı namaz Miraç gecesi farz kılınmıştır." Hafiz bunu Neb'a'nm hal tercemesini 'nnjştır. Ben derim ki: Bu rivayette de aynı şekilde yadırganacak bir husus
[256] usırı, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu oezzar, Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Taberânî'nin ricali, Sahih ricalidir." (Mecma I, 74)

[257] İsnadında İbn Ebî Leyla vardır.
[258] Bûsîrî der ki: Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve el-Hâris rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Ali b. Zeyd b. Cüd'an'dır ki zayıf bir ravidir. Buhârî de bunu muhtasar olarak rivayet etmiştir.
[259] Bûstrî der ki: "Bu hadisi ravileri güvenilir olan bir isnâdla Ebû Ya'lâ rıvaye etmiştir." Ben derim ki: Heysemî de bunu tahric etmiş, yalnızca Bezzâr'a isnâd etmiştir. (Mecma VI, 58)
[260] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberârû rivayet etmiştir. Senedinde Selâme b. Ravh vardır. İbn HÎbbân onu güvenilir görürken, başkaları dalgın oluşundan ötürü zayıf görmüştür." (Mecma VI, 84) Bûsîrî de şöyle der: "Bunu, içinde adı belirtilmemiş bir ravinin bulunduğu bir senedle İshâk rivayet etmiştir."
[261] Bûsîrî der ki: "Ahmed'in rivayet ettiği İbn Abbâs hadisi bunu desteklemektedir."
[262] Bûsîrî der ki: "Bazı ravilerinin meçhul oluşu sebebiyle senedi zayıftır."
[263] Enfal sur. 44
[264] Bûsîrî bu hadisi İbn Rahaveyh ve İbn Menî'ye isnâd etmiş, sonra da buradakmı değiştirmeden nakletmiştir.
[265] Enfal sur. 65
[266] Enfal sur. 68
[267] Enfal sur. 70
[268] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, -sahih bir senedle- İbn Raheveyh, -Tefeir'inde- İbn Murdeveyh ve Taberânî rivayet etmiştir."
[269] Müellif bunu Bedir gazvesi bahsinde zikretmiş, Bûsîrî de ona uymuştur. Ancak en-Nihâye'de şöyle denir: "Cübeyr b. Mut'im hadisinde şu ifade yer alır: Huneyn günü baktım ki insanlar siyah örtüler gibi savaşıyorlar". Zevâid'de ise Cübeyr b. Mut'im'İn şöyle dediği yer alır: "Huneyn günü örtü gibi siyah bir şey gördüm..." (VI, 182) Ben derim ki: Cübeyr, Hudeybiye ile Mekke'nin fethi arasında bir zamanda Müslüman olmuştur. Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[270] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Vâkıdî'den el-HârİÎs rivayet etmiştir. Vâkrdî zayıf bir ravidir."
[271] Enfal sur. 121-122
[272] Enfal sur. 143
[273] Enfal sur. 152
[274] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde Yahya b. Abdülhamîd el-Himmânî vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecma VI, 113)
[275] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[276] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zm/ı/bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedindeki ravi Ebu'l-Huveyris zayıf bir ravidir. Bunun adı Abdurrahman b. Muaviye'dir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. (Mecma VI, 77)
[277] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Vâzi' b. Nâfi, zayıftır. Heysemî der ki: "O, metruk bir ravidir." {Mecma VI, 84)
[278] Bûsîrî der ki: "Abdülmüheymin zayıftır."
[279] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hadis, mürseldh.
[280] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürsei oiarak el-Hâris rivayet etmiştir."
[281] Bûsîrî bu hadisi isnadını vermeden ve herhangi bir kısaltma yapmadan vermiştir
[282] Sa'd b. Muâz'ın kardeşinin oğlu e!-Hâris b. Evs b. Muâz'ı kastediyor. Bûsîrî de bu hadisi ona isnâd etmiş ve: "İkisi de sahih bir senedle rivayet ettiler" demiştir.
[283] Âl-i İmran sur. 155
[284] Âl-i İmrân sur. 156
[285] Âl-i İmrân sur. 166-168
[286] Müsnede'de şöyle geçer: "İshâk dedi ki: Vehb bu şekilde rivayet etmiştir. Sanıyorum bazı yorumlar İbn İshâk tarafından yapılmıştır. Yani, şu sözü şöyledir, şunu kastediyor şeklindeki açıklamalar. Ben derim ki: Bilakis Zübeyr'in'hadisi "O, gafur ve halimdir" sözünde bitmiştir. "İki topluluğun karşılaştığı gün..." ibaresinden hadisin sonuna kadar İbn İshâk hadisi, isnâdsızdır." Bûsîrî bunları değiştirmeden vermiştir.
[287] Âli-i İmrân sur. 154
[288] Âl-i İmrân sur. 154
[289] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. İsnadı ceyyiddir.
[290] Bûsîrî senedini sahih görmüştür.
[291] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Son kısmını da Bezzâr, Zübeyr hadisi olarak tahric etmiştir. Heysemî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecmn VI, 109) Ben derim ki: "İsnadı hasendir, ancak mürseldiv, Bezzâr'ın isnadı muttasılda."
[292] Âl-i İmrân sur. 144
[293] Bûsîrî, isnadını vermeden naklehniştir.
[294] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi hasen bir isnâdla İshâk rivayet etmiştir."
[295] Bûsîrî der ki: el-Hâris, Vâkıdî'den rivayet etmiştir ki zayıftır. Ayrıca hnsen bir isnâdla Bezzâr tahrîc etmiştir."
[296] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir; ricali Sahîh ricalidir."
[297] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ahmed'in Müsned'inde "Ayaklarına izhir otu koyun" ifadesi vardır. Taberânî'nin rivayet ettiği Abdullah b. Cafer hadisinde ayaklarına üzerlik konulmuştur. Bunun senedinde Abdülazîz b. Yahya el-Medenî vardır ki metruk bir ravidir. (Zevâiâ'de de böyledir: FV/120) Taberânî'nin rivayet ettiği Ebû Useyd hadisinde ise "Ayaklarına bu ağaçtan koyun" ifadesi yer alır. Heysemî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecnın VI, 119)
[298] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi /wsen bir isnâdla Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Senedinde Muhammed b. Mervan el-UkayİÎ vardır. Ebû Dâvud ve İbn Hibbân onu güvenilir görürken, Ebû Zür'a ve başkaları zayıf görmüştür." (Mecma VI, 112)
[299] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir." Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[300] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirme yapmamış, "Bu hadisi Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir" diyerek o rivayetin metnini vermiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- KİTABÜ'S SEHV (NAMAZDA YANILMA)

1- NAMAZDAKİ TEKBİRLER
2- İKİNCİ REKATIN İKİNCİ SECDESİNDEN SONRA TEKBİR ALIP ELLERİ KALDIRMAK
3- TEKBİR ALIRKEN ELLER OMUZ HİZASINA KADAR KALKAR
4- EBU BEKİR, RASÛLULLAH (S.A.V)'E İMAM OLMUŞ MUYDU?
5- NAMAZDA EL İŞARETİYLE SELÂM ALINIP VERİLİR Mİ?
6- NAMAZDA İKEN EL İŞARETİYLE SELÂM
7- NAMAZDA SECDE YERİNDEKİ TAŞLARI TEMİZLEMEK
8- SECDE YERİNİ TEMİZLEMEK GEREKİRSE BİR DEFADA TEMİZLE
9- NAMAZDA GÖZLERİ YUKARI DİKMEMEK
10- NAMAZDA SAĞA VE SOLA BAKILMAZ
11- BOYNU ÇEVİRMEDEN SAĞA SOLA BAKILABİLİR
12- NAMAZDA YILAN VE AKREP ÖLDÜRÜLEBİLİR Mİ?
13- NAMAZ KILARKEN KÜÇÜK ÇOÇUKLARI KUCAĞA ALIP BIRAKMAK
14- KIBLEYE DOĞRU BİRKAÇ ADIM YÜRÜNEBİLİR Mİ?
15- NAMAZDA SAĞ ELİN İÇİNİ SOL ELİN DIŞINA VURMAK
16- NAMAZDA İMAMIN HATASINI BİLDİRMEK
17- NAMAZDA ÖKSÜRMEKLE BİRŞEY BİLDİRİLİR Mİ?
18- NAMAZDA AĞLANIR MI?
19- NAMAZDA ŞEYTANA LANET VE ALLAH'A SIĞINMA
20- NAMAZDA KONUŞULUR MU?
21- İLK TEŞEHHÜDE OTURULMAZ UNUTULURSA SEHV SECDESİ YAPILIR
22- İKİNCİ REKATTA UNUTARAK SELÂM VERİP KONUŞAN KİMSE NE YAPAR?
23- SEHİV SECDELERİ SELÂMDAN ÖNCE Mİ YOKSA SONRA MI YAPILIR?
24- NAMAZ KILAN NAMAZINDA ŞÜPHEYE DÜŞERSE NAMAZINI TAMAMLAR
25- NAMAZINDA ŞAŞIRAN NE YAPMALI?
26- BEŞ REKAT KILDIĞINI ZANNEDEN NE YAPAR?
27- NAMAZ DA UNUTAN NE YAPMALI?
28- SEHV SECDELERİNDE TEKBİR ALINIR MI?
29- NAMAZDA OTURUŞ ŞEKLİ NASILDIR?
30- NAMAZ DA KOLLAR, OTURUŞTA NEREYE KONULUR?
31- NAMAZ DA ORGANLARIN YERİ
32- NAMAZDA AVUÇ İÇLERİNİN YERİ NERESİDİR?
33- ŞEHADET PARMAĞI DIŞINDAKİ PARMAKLARI YUMMAK
34- SAĞ ELİN PARMAKLARI OTURUŞTA NASIL YAPILIR?
35- OTURUŞTA SAĞ EL VE SOL EL NASIL KONULUR?
36- TEŞEHHÜDDE ŞEHADET PARMAĞI İLE İŞARET EDİLİR Mİ?
37- TAHİYYATTA İKİ PARMAKLA İŞARET EDİLMEZ
38- ŞEHADET PARMAĞINI HAFİFÇE EĞMEK
39- TAHİYYATTA DUA EDERKEN GÖZLER NEREYE BAKMALI?
40- TAHİYYATTA GÖZLER SEMAYA DİKİLMEMELİ
41- TEŞEHHÜDDE OKUNACAK DUA
42- KUR'AN ÖĞRETİR GİBİ NE ÖĞRETİLMİŞTİ?
43- TEŞEHHÜDDE NE OKUNUR?
44- TEŞEHHÜDDE OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA
45- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI
46- RASÛLULLAH (S.A.V)'E SALEVAT GETİRMEK
47- PEYGAMBERE SALEVAT GETİRMENİN DEĞER VE KIYMETİ
48- NAMAZDA ALLAH'I YÜCELTMEK VE PEYGAMBERE SALEVAT GETİRMEK
49- NAMAZDA RASÛLULLAH (S.A.V)'E SALEVAT GETİRMENİN EMREDİLMESİ
50- PEYGAMBERE SALEVAT NASIL GETİRİLİR?
51- DEĞİŞİK BİR SALEVAT ÖRNEĞİ
52- DEĞİŞİK SALEVAT ÖRNEKLERİ
53- DEĞİŞİK SALEVAT ÖRNEKLERİ
54- RASÛLULLAH (S.A.V)'E SALEVAT GETİRMENİN DEĞERİ VE KIYMETİ
55- SALEVAT DUALARINDAN SONRA HERHANGİ BİR DUA OKUNABİLİR
56- TEŞEHHÜDDEN SONRA HANGİ TESBİHAT YAPILIR?
57- NAMAZDAN SONRA NASIL DUA EDİLİR?
58- TAHİYYATTA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA
59- TAHİYYATTA OKUNACAK DEGİŞİK BİR DUA
60- TAHİYYATTA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA
61- TAHİYYATTA OKUNACAK DEGİŞİK BİR DUA
62- NAMAZDA ALLAH'A SIĞINMAK
63- KABİR AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMA
64- TEŞEHHÜDDE OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA
65- NAMAZIN HIZLICA KILINMASI
66- NAMAZDA UYULMASI GEREKEN TA'DİLİ ERKAN ÖLÇÜLERİ
67- NAMAZDA SELÂM NASIL VERİLİR?
68- SELÂM ESNASINDA ELLER NEREDE OLMALI?
69- SAĞA SELÂM NASIL VERİLİR?
70- SOLA SELÂM NASIL VERİLİR?
71- ELLERLE SELÂM VERİLİR Mİ?
72- İMAM SELÂM VERİNCE CEMAAT DE SELÂM VERİR
73- VİTİR NAMAZI TEK REKAT OLARAK KILINIR MI?
74- SELÂM VE KONUŞMADAN SONRA SEHV SECDESİ YAPMAK
75- SEHV SECDESİ YAPTIKTAN SONRA SELÂM VERMEK
76- SELÂMDAN SONRA İMAMIN BİRAZ BEKLEMESİ
77- İMAMIN SELÂMDAN SONRA KIBLEDEN CEMAATE DOĞRU DÖNMESİ

78- İMAMIN SELÂM VERMESİNDEN SONRA TEKBİR
79- NAMAZIN BİTİMİNDEN SONRA NAS FELAK VE İHLÂS SÛRELERİNİ OKUMAK
80- SELÂM VERDİKTEN SONRA YAPILACAK DUA
81- NAMAZ DA SELÂMDAN SONRA, İSTİĞFAR; DAHA SONRA, NE OKUNUR?
82- SELÂMDAN SONRA YAPILAN BAŞKA BİR DUA
83- SELÂMDAN SONRA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
84- SELÂMDAN SONRA YAPILACAK DEĞİŞİK BİR DUA
85- NAMAZDAN SONRA ÜÇ DEFA OKUNAN DUA HANGİSİDİR?
86- SELÂMDAN SONRA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA
87- SELÂMDAN SONRA YAPILABİLECEK DEĞİŞİK BİR DUA
88- SELÂMDAN SONRA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA
89- NAMAZDAN SONRA ALLAH'A SIĞINMAK
90- NAMAZIN BİTİMİNDE TESBİH SAYISI KAÇTIR?
91- NAMAZDAN SONRA DEĞİŞİK BİR TESBİH
92- NAMAZDAN SONRA DEĞİŞİK BİR TESBİH
93- NAMAZDAN SONRA DEĞİŞİK BİR TESBİH
94- NAMAZDAN SONRA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA
95- NAMAZDAN SONRA OKUNACAK DEGİŞİK BİR DUA
96- TESBİHATLARI SAYMAK
97- İTİKAF HANGİ GÜNLERDE YAPILIR?
98- İMAM SELÂM VERDİKTEN SONRA MİHRAP'TA OTURUR
99- NAMAZ BİTİNCE CEMAATE DÖNÜŞ HANGİ TARAFTAN OLUR?
100- KADINLAR, MESCİDDEN NE ZAMAN ÇIKARLAR?
101- CEMAAT, İMAMDAN ÖNCE HAREKET ETMEZ
102- NAMAZ BİTİNCEYE KADAR İMAMLA BİRLİKTE OLMANIN SEVABI
103- İMAM CEMAATIN OMUZLARINDAN ATLIYARAK GİDEBİLİR
104- NAMAZ KILDIN MI? DENİLDİĞİNDE HAYIR DENİR Mİ?

13- KİTABÜ'S SEHV (NAMAZDA YANILMA)

1- NAMAZDAKİ TEKBİRLER

1166- Abdurrahman b. Es'am (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'e namazdaki tekbirlerden soruldu. O da rükû'ya giderken, secdeye giderken ve secdeden başını kaldırırken ve ikinci rekattan üçüncüye kalkarken dedi. Yanında bulunan Hutaym: "Bunu nereden öğrendin?" diye sordu. Enes'de: "Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer'den" dedi ve biraz sustu. Hutaym: "Osman'dan deyince; Enes: "Osman'dan da" dedi.(Müsned: 13144)

1167- Mutarrif b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali b. ebi Talib namaz kıldı, her rükû' ve secdeye giderken ve kalkarken tekbir alırdı. Mutarrif'ın bu sözü üzerine Imran b. Husayn dedi ki: "Bu bana Rasûlullah (s.a.v) in namazını hatırlattı." (Ebû Davud, Salat: 140; Müslim, salat: 10)

2- İKİNCİ REKATIN İKİNCİ SECDESİNDEN SONRA TEKBİR ALIP ELLERİ KALDIRMAK

1168- Ebu Humeyd es Saidi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namazda ikinci rekatın ikinci secdesinden kalktığı zaman tekbir alır ve ellerini ilk tekbir alırken kaldırdığı gibi kaldırırdı. (Ebû Davud, Salat: 116; Dârimi, Salat: 70)

3- TEKBİR ALIRKEN ELLER OMUZ HİZASINA KADAR KALKAR

1169- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), namaza başladığı zaman, rükû'a gideceğinde, rükû'dan başını kaldırıp doğrulduğunda ve ikinci rekattan üçüncü rekata kalkacağında ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı." (Ebû Davud, Salat: 116; Dârimi, Salat: 70)

4- EBU BEKİR, RASÛLULLAH (S.A.V)'E İMAM OLMUŞ MUYDU?

1170- Sehl b. Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Amr b. Avf oğulları arasında çıkan anlaşmazlığı sulh etmeye gitmişti. Namaz vakti gelince; müezzin, Ebu Bekir'e geldi kendisine cemaati toplayarak imam olmasını söyledi. Bu arada Rasûlullah (s.a.v) geldi, safları yararak ön safa geçti. Cemaat, Rasûlullah (s.a.v)'in geldiğini Ebu Bekir'e bildirmek için ellerini çırptılar. Fakat, Ebu Bekir aldırmadı. Cemaat el çırpmayı artırınca namazda bir şey olduğunu anladı, döndü birde baktı ki Rasûlullah (s.a.v) yanı başında… Rasûlullah (s.a.v) namaza devam etmesini işaret etti. Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v)'in bu işareti üzerine, ellerini kaldırıp Allah'a hamd-ü sena etti. Sonra arka arka geri geldi ve Rasûlullah (s.a.v) de öne geçerek namazı kıldırdı. Namazı bitirince, Ebu Bekir'e:**"İşaret ettiğim halde namazı kıldırmamana ne sebep oldu?"** diye sordu. Ebu Bekir de şöyle dedi: "İbn ebi Kuhafe, Rasûlullah (s.a.v)'e imamlık yapmaya layık değildir." Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) cemaate:**"Size ne oluyorda namaz da ellerinizi çırpıyorsunuz? Elleri çırpmak kadınlara mahsustur. Cemaatle namaz kılarken bir şey olursa "Sübhanallah" deyiniz"** buyurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 26; Dârimi, Salat: 78)

5- NAMAZDA EL İŞARETİYLE SELÂM ALINIP VERİLİR Mİ?

1171- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz, namazda ellerimizi kaldırarak anlaşırken, Rasûlullah (s.a.v) üzerimize çıka geldi ve şöyle buyurdu: **"Ne oluyor onlara ki şaha kalkmış atlar gibi namazda ellerini kaldırıp duruyorlar. Namazda sâkin olun, namazla ilgisi olmayan şeyleri yapmayın."** (Müslim, Salat: 27; Ebû Davud, Salat: 189)

1172- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kılıyorduk. Ellerimizle işaret ederek selâm verdik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bunlara ne oluyor da şaha kalkmış atlar gibi ellerini kaldırarak selâm veriyorlar. Ellerini uylukları üzerine koyarak "Esselâmü aleyküm, esselâmü aleyküm" demeleri yetmiyor mu?"** (Müslim, Salat: 27; Ebû Davud, Salat: 189)

6- NAMAZDA İKEN EL İŞARETİYLE SELÂM

1173- Rasûlullah (s.a.v)'in arkadaşı Süheyb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'e uğramıştım namaz kılıyordu, selâm verdim işaretle selâmımı aldı." Bu hadisi rivâyet eden ravi, Suheyb'in selâmını Peygamberin parmak işareti ile aldığını zannettiğini söylüyor."(Müslim, Mesacid: 8; Ebû Davud, Salat: 170)

1174- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) namaz kılmak için Kuba Mescidine girmişti, peşinden de bazı kimseler girerek kendisine selâm verdiler. Bunun üzerine o sırada Peygamber (s.a.v)'in yanında bulunan Süheyb'e: "Selâm verildiğinde Rasûlullah (s.a.v) ne yapardı?" diye sordum. Süheyb: "El işaretiyle selâmı alırdı" diye cevap verdi. (Müslim, Mesacid: 8; Ebû Davud, Salat: 170)

1175- Ammar b. Yasir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ammar, Rasûlullah (s.a.v)'e; namaz kılarken selâm verdi. Peygamber (s.a.v) onun selâmını aldı." (Müsned: 17599)

1176- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni bir iş için göndermişti, döndüğümde namaz kılıyordu, selâm verdim bana işaret ederek selâmımı aldı. Namazı bitirince beni çağırarak: **"Biraz önce bana selâm verdin. Ben namaz kılıyordum"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) o gün Kudus'e doğru namaz kılıyordu. (Müslim, Mesacid: 7; Ebû Davud, Salat: 170)

1177- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni bir iş için göndermişti, geldiğimde -Kudüs'e veya Kâbe'ye doğru namaz kılıyordu. Selâm verdim eliyle işaret ederek selâmımı aldı sonra tekrar selâm verdim yine eliyle işaret ederek selâmımı aldı. Ben de dönüp gittim. **"Câbir!"** diye çağırdı. Ashab da: "Câbir" diye çağırdılar. "Ey Allah'ın Rasûlü! Selâm verdim selâmımı almadın" dedim. **"Namaz kılıyordum"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 170; Müslim, Mesacid: 7)

7- NAMAZDA SECDE YERİNDEKİ TAŞLARI TEMİZLEMEK

1178- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaza durduğunuzda secde yerindeki taş ve toprağı temizlemeye çalışmayınız.** (Bu işi namaza durmadan önce yapınız.) **Çünkü namazda olan kişi ile Allah'ın rahmeti karşı karşıyadır."** (Böyle şeylerle meşgul olup Allah'ın rahmetine engel olmayınız.) (Müslim, Mesacid: 11; Dârimi, Salat: 110)

8- SECDE YERİNİ TEMİZLEMEK GEREKİRSE BİR DEFADA TEMİZLE

1179- Muaykîb (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Secde edilecek yeri mutlaka temizlemen gerekiyorsa bunu bir defada yap."** (Müslim, Mesacid: 11; Dârimi, Salat: 110)

9- NAMAZDA GÖZLERİ YUKARI DİKMEMEK

1180- Enes b. Malik (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bu insanlara ne oluyor ki namazda gözlerini semaya dikiyorlar.** -Bu konuda o kadar sert davrandı ki- **Ya bu işi yapmaya son verirler veya gözlerinden olurlar."** (Ebû Davud, Salat: 167; Müslim, Salat: 27)

1181- Ubeydullah b. Abdullah (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir adam, Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittiğini haber veriyor: **"Sizden biri namazında gözlerinden olmak istemiyorsa, gözlerini yukarı dikmesin."** (Ebû Davud, Salat: 165; Müsned: 15098)

10- NAMAZDA SAĞA VE SOLA BAKILMAZ

1182- Ebu Zer (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmektedir: **"Kul, namazında sağa sola dönmediği sürece; Allah kuluna yönelir. Kul namazında sağa sola dönerek yüzünü kıbleden ayırır ayırmaz, Allah'ta o kuldan yüz çevirir."** (Müsned: 20531)

1183- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e namazda sağa sola dönmekten sordum şöyle buyurdular: **"Bu şeytanın namazın sevabını eksitlmek için kapıp kaçtığı hareketlerdir."** (Ebû Davud, Salat: 165; Buhârî, Sıfatü's Salat: 11)

1184- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Namazda sağa sola bakınmak namazın sevabından şeytanın kapıp kaçmasıdır."** (Ebû Davud, Salat: 179; Buhârî, Sıfatü's Salat: 11)

11- BOYNU ÇEVİRMEDEN SAĞA SOLA BAKILABİLİR

1185- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) rahatsızlanmıştı, bize oturduğu yerden namaz kıldırdı. Ebu Bekir de cemaate duyurabilmek için yüksek sesle tekbir alıyordu. Rasûlullah (s.a.v) bize döndü, bizi ayakta görünce işaret etti, hemen oturduk ve namaza oturarak devam ettik, selâm verdikten sonra şöyle buyurdu: **"Biraz önce Rum ve İranlıların oturan hükümdarlarına karşı ayakta durdukları gibi ayakta duruyordunuz. Böyle yapmayın. Eğer uyduğunuz imam, oturduğu yerden namaz kıldırıyorsa siz de oturarak kılın, ayakta kıldırıyorsa sizde ayakta kılın."** (Müslim, Salat: 19)

1186- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), namaz kılarken sağa sola döner fakat boynunu çevirmezdi." (Müsned: 2355)

12- NAMAZDA YILAN VE AKREP ÖLDÜRÜLEBİLİR Mİ?

1187- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namazda iken iki siyah zararlı hayvan olan; akrep ve yılanın öldürülmesini emretmiştir." (Dârimi, Salat: 178; İbn Mâce, İkametü's Salat: 146)

1188- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) namazda iken iki siyah zararlı hayvan olan; yılan ve akrebin öldürülmesini emretmiştir." (Dârimi, Salat: 178; İbn Mâce, İkametü's Salat: 146)

13- NAMAZ KILARKEN KÜÇÜK ÇOÇUKLARI KUCAĞA ALIP BIRAKMAK

1189- Ebu Katade (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), namaz kılarken Ümame'yi kucağına alır, secdeye giderken bırakır, kalktığı zaman tekrar alırdı." (Müslim, Mesacid: 9; Buhârî, Salat: 106)

1190- Ebu Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v)'i cemaate namaz kıldırırken Ebul As'ın kızı Ümâme'yi omuzuna aldığını gördüm. Rükû' edeceğinde bırakıyor secdeleri yapınca tekrar omuzuna alıyordu." (Müslim, Mesacid: 9; Buhârî, Salat: 106)

14- KIBLEYE DOĞRU BİRKAÇ ADIM YÜRÜNEBİLİR Mİ?

1191- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), nafile namaz kılarken kapıyı açmasını istedim, kapı kıble tarafındaydı. Sağından veya solundan yürüyerek gelip kapıyı açtı sonra tekrar namazına döndü." (Müslim, Mesacid: 10)

15- NAMAZDA SAĞ ELİN İÇİNİ SOL ELİN DIŞINA VURMAK

1192- Ebu Hüreyre (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu bize aktarıyor: Namazda imamın bir hatasını bildirmek için sübhanallah demek erkeklere; el çırpmak ise, kadınlara mahsustur. İbn'ül Müsenna'dan gelen değişik bir rivâyette ise: "Namazda" ilavesi vardır. (Tirmizî, Salat: 272; Dârimi, Salat: 95)

1193- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: (namazda imamın bir hatasını bildirmek için) **"Sübhanalah demek erkeklere; el çırpmak da kadınlara mahsustur."** (Dârimi, Salat: 95; Tirmizî, Salat: 172)

16- NAMAZDA İMAMIN HATASINI BİLDİRMEK

1194- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sübhanallah demek erkeklere; ellerini birbirine vurmak ise kadınlara mahsustur."** (Dârimi, Salat: 95; Tirmizî, Salat: 172)

1195- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Subhanallah demek erkeklere; el çırpmak ise kadınlara mahsustur."** (Dârimi, Salat: 95; Tirmizî, Salat: 172)

17- NAMAZDA ÖKSÜRMEKLE BİRŞEY BİLDİRİLİR Mİ?

1196- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldiğim belli saatler vardı. Vardığımda izin isterdim, eğer namaz kılıyorsa öksürürdü. Ben de içeri girerdim, namazda değilse izin verirdi yine girerdim." (İbn Mâce, Edeb: 17; Müsned: 804)

1197- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gittiğim iki vakit vardı biri gece biri gündüz… Gece yanına vardığımda namaz kılıyor ise öksürerek izin verirdi." (İbn Mâce, Edeb: 17; Müsned: 804)

1198- Abdullah b. Nücey (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Ali bana şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v)'in yanında hiç kimse için olmayan özel bir yerim ve itibarım vardı. Her şafak vakti yanına gider, "Esselâmü aleyküm ya Nebiyyallah" derdim. Eğer öksürürse evime geri dönerdim değilse yanına girerdim." (İbn Mâce, Edeb: 17; Müsned: 804)

18- NAMAZDA AĞLANIR MI?

1199- Mutarrıf (r.a)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in yanına varmıştım. Namaz kılıyordu, içinden hıçkırarak ağlıyordu." (Ebû Davud, Salat: 161)

19- NAMAZDA ŞEYTANA LANET VE ALLAH'A SIĞINMA

1200- Ebu'd Derda (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namaz kılmak için kalktı, namazında şöyle dediğini işittik: **"Senden Allah'a sığınırım"** daha sonra üç defa: **"Allah'ın laneti ile seni lanetlerim"** dedi. Sanki bir şey yakalayacakmış gibi elini uzattı, namazını bitirince: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namazda bundan önce hiç işitmediğimiz bir şeyler söylediğini duyduk ve elini uzattığını da gördük" dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ın düşmanı iblis, bir ateş parçası getirerek yüzüme yaklaştırdı. Ben de üç kere; "Senden Allah'a sığınırım" dedim. Sonra da: "Seni Allah'ın lanetiyle lanetliyorum" dedim, fakat o üç sefer söylememe rağmen kaçıp kaybolmadı sonra onu yakalamak istedim, ondan dolayı ellerimi uzatmıştım. Vallahi Süleyman kardeşimin duası** (Sad sûresi 35. ayet olmasaydı) **o şeytan mescidin direklerine bağlanmış olurdu da Medine'nin çocukları onunla oynarlardı."** (Müslim, Mesacid: 8)

20- NAMAZDA KONUŞULUR MU?

1201- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), namaz kılmaya kalktı biz de kalktık. Bir bedevi namazda iken: "Allah'ım bana ve Muhammed'e rahmet et. Bizden başka hiç kimseye merhamet etme" dedi. Rasûlullah (s.a.v), selâm verince; bedeviye: **"Allah'ın rahmetini kastederek "geniş olanı daralttın"** buyurdu. (İbn Mâce, Tahara: 78; Tirmizî, Tahara: 112)

1202- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bir bedevi mescide girdi ve iki rekat namaz kıldı sonra da: "Allah'ım bana ve Muhammed'e merhamet et, bizden başka hiç kimseye merhamet etme" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ın rahmetini kastederek "geniş olan şeyi daralttın"** buyurdu. (İbn Mâce, Tahara: 78; Tirmizî, Tahara: 112)

1203- Muaviye b. Hakem es Selemi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler yakın zamana kadar cahiliyye döneminde yaşamaktaydık. Sonunda Allah, İslâm'ı getirdi de Müslüman olduk. Bizden bir kısmı uğursuzluk ve uğur işine inanıyorlar" dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"O, uğur ve uğursuzluk onların kalplerine gelen bir şeydir. O şeyler bazı şeyleri yapmanıza engel olmasın"** buyurdu. Ben: "Bizden bazıları kahinlere giderek onların söylediklerine inanıyorlar" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Onlara gitmeyin"** buyurdu.

"Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden bazıları da çizgiler çizerek falcılık yapıyorlardı" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Peygamberlerden bazısı da çizgiler çizerdi, onların çizgi ve falları peygamberin çizgisine uyarsa o da öylecedir."** Ravi şöyle diyor: Namazda Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdim, cemaatten biri hapşırdı. Ben de "Yerhamükallah" dedim. Bunun üzerine cemaat bana sert bir şekilde baktı. Ben de: "Analarınız yokluğunuza yansın, ne oldu da bakıyorsunuz" dedim. Bu sefer hepsi ellerini uyluklarına vurdular. Beni susturmak istediklerini anladım ve ben susmuştum. Rasûlullah (s.a.v), namazını bitirince beni çağırdı. Anam, babam onun yoluna feda olsun, bana ne vurdu ne azarladı ne de kızdı. Ben hayatım boyunca onun gibi bir öğretici görmedim. Bana şöyle dedi: **"Bizim bu kıldığımız namazda dünyalık sözler söylenmez. O namaz; tesbih, tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir."** Sonra ben Uhud taraflarında Cevvaniye denilen yerde cariyemin güttüğü koyunlarımın yanına gittim. Bir de ne göreyim Kurt sürüden bir koyun götürmüş insan olmamız dolayısıyla herkes gibi ben de üzüldüm ve cariyeyi tokatladım. Sonra Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelerek durumu ona haber verdim. Peygamber (s.a.v), bu yaptığımı bana çok gördü. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! O'nu hürriyetine kavuşturayım mı?" Rasûlullah (s.a.v)'de: "Onu bana çağır" buyurdu. Ben de çağırdım cariye gelince; Rasûlullah (s.a.v), O'na: "**Aziz ve Celil olan Allah nerededir?"** dedi. Cariye de: **"Göktedir"** dedi. **"Ben kimim"** deyince; "Sen, Allah'ın gönderdiği peygambersin" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"Bana o mü'min bir cariyedir onu hürriyetine kavuştur"** buyurdu. (Müslim, Mesacid: 7; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 19)

1204- Zeyd b. Erkam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), zamanında bir adam namazda bir ihtiyaç anında konuşulup konuşulamayacağı hakkında konuşuyorlardı da Bakara sûresi 238. ayet nazil oldu. Böylece bizler namazla ilgisi olmayan söz ve hareketleri yapmaktan yasaklanıp sükut etmekle emrolunduk." (Buhârî, Tefsir: 39; Tirmizî, Tefsirul Kur'an: 3)

1205- Abdullah b. Mes'ud (r.a), Kasım'dan naklediyor ve şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), namaz kılarken yanına varır selâm verirdim. O da selâmımı alırdı. Bir defasında yine yanına gittim namaz kılıyordu. Selâm verdim almadı, selâm verip namazdan çıktıktan sonra cemaate işaret ederek şöyle buyurdu: **"Aziz ve Celil olan Allah, namazda Allah'ı zikirden başka konuşmalar yapılmamasını ve kendisinin huzurunda tam bir teslimiyetle namaz kılmamızı emretti. Zaten siz Müslümanlara da yakışan budur."** (Ebû Davud, Salat: 170; Müslim, Mesacid: 7)

1206- İbn Mes'ud (r.a) tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e namazda iken selâm verirdik selâmımızı alırdı. Habeşistan'dan geldikten sonra yine selâm verdim; fakat almadı. Selâmımı neden almadı diye bir düşünce zihnimi kapladı. Namazını bitirinceye kadar oturdum. O da şöyle buyurdu: **"Aziz ve Celil olan Allah dilediği emrini bildirir. İşte emirlerinden biri olarak ta namazda konuşmamamızı emretti."** (Ebû Davud, Salat: 170; Müslim, Mesacid: 7)

21- İLK TEŞEHHÜDE OTURULMAZ UNUTULURSA SEHV SECDESİ YAPILIR

1207- Abdullah b. Buhayne (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), bize namaz kıldırdı, ikinci rekatta oturmadan üçüncü rekata kalktı. Cemaatte O'nunla birlikte kalktılar, namazını bitirince selâm vermesini bekledik fakat O, oturduğu yerde selâm vermeden tekbir aldı ve iki secde yaptı sonra selâm verdi." (Tirmizî, Salat: 288; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

1208- Yine Abdullah b. Buhayne (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) oturması gerekirken ayağa kalktı, namazın sonunda selâm vermeden önce iki secde yaptı ve sonra selâm vererek namazdan çıktı." (Tirmizî, Salat: 288; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

22- İKİNCİ REKATTA UNUTARAK SELÂM VERİP KONUŞAN KİMSE NE YAPAR?

1209- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize ikindi veya öğle (hangisi olduğunu unuttum) namazını kıldırıyordu, iki rekat kıldırdıktan sonra selâm verdi ve mescidin yanı başında olan odunların yanına giderek kızgın bir durumda eliyle onları gösterdi. Mescidin kapısından hızlıca çıkanlar namaz kısaldı dediler. Ebu Bekir ve Ömer de o cemaat arasındaydı. Peygamberle bu konuyu konuşmaktan çekindiler. Cemaat içerisinde ellerinin uzunluğundan dolayı kendisine "zülyedeyn" denilen birisi vardı. O: "Ey Allah'ın Rasûlü! Unuttun mu? Yoksa namaz mı kısaltıldı?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ne unuttum ne de namaz kısaltıldı"** buyurduktan sonra cemaate dönerek: **"Zülyedeyn'in dediği doğru mu?"** diye sordu. Cemaat: "Evet" diye cevap verince; Peygamber (s.a.v) gelip namazın geri kalan kısmında kıldırdı, selâm verdi sonra tekbir aldı, önceki yaptığı

secde gibi veya daha uzunca secde etti sonra başını kaldırdı tekrar tekbir aldı, önceki secdesi gibi veya daha uzunca bir secde daha yaptı ikinci secdeden başını kaldırınca tekrar tekbir aldı. (İbn Mâce, İkametü's Salat:134; Ebû Davud, Salat: 195)

1210- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) ikinci rekattan sonra selâm vermişti. Zülyedeyn: "Ey Allah'ın Rasûlü! namaz mı kısaldı yoksa unuttun mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Zülyedeyn doğru mu söylüyor?"** dedi. Cemaat: "Evet" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), kalkıp iki rekat daha kıldırdı sonra selâm verdi. Sonra tekbir aldı, önceki secdeleri gibi veya daha uzun secde yaptı sonra başını secdeden kaldırdı tekrar tekbir aldı, önceki secdeleri gibi veya daha uzunca bir secde daha yaptı ve kalktı." (İbn Mâce, İkametü's Salat:134; Ebû Davud, Salat: 195)

1211- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize ikindi namazını kıldırırken ikinci rekattan sonra selâm verdi. Bunun üzerine Zülyedeyn kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz mı kısaldı yoksa unuttun mu?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)**:"İkisi de olmadı"** buyurdu. Zülyedeyn: "Ey Allah'ın Rasûlü! Mutlaka birisi oldu" deyince; Rasûlullah (s.a.v) cemaate dönerek: **"Zülyedeyn doğru mu söylüyor"** diye sordu. Cemaat: "Evet" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Namazın geri kalan iki rekatını tamamladı, selâmdan sonra oturduğu yerde iki secde yaptı. (İbn Mâce, İkametü's Salat:134; Ebû Davud, Salat: 195)

1212- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) öğle namazını iki rekat kıldırdı ve selâm verdi. Cemaat dediler ki: "Namaz kısaldı." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) kalkıp iki rekat daha kıldırdı, selâm verip iki secde daha yaptı." (Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1213- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gün bize namaz kıldırırken iki rekatta selâm verdi, namazdan ayrılınca Zü'ş Şimaleyn isimli biri yanına vararak: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz mı kısaldı yoksa unuttun mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) de:**"Ne unuttum ne de kısaldı"** buyurunca; Zü'ş Şimaleyn: "Evet seni hak din üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki namazı kısalttın" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), **"Züş Şimaleyn, doğru mu söylüyor"** dedi. Cemaat: "Evet" deyince; insanlarla birlikte iki rekat daha namaz kıldı. (Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1214- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) unutarak ikinci rekattan sonra selâm verdi. Zü'ş Şimaleyn isimli birisi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz mı kısaldı? Yoksa unuttun mu?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): "Zü'ş Şimaleyn doğru mu söylüyor" dedi. Cemaat "Evet" deyince; Rasûlullah (s.a.v) kalkıp namazını tamamladı. (Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1215- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize öğle veya ikindi namazını kıldırmıştı. İkinci rekatta selâm verip namazdan ayrılmıştı. Zü'ş Şimaleyn b. Amr isimli bir kimse: "Namaz mı kısaldı yoksa unuttun mu?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)**:"Zü'ş Şimaleyn ne diyor?"** dedi. Cemaat: "Ey Allah'ın Peygamberi doğru söylüyor" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) eksik kıldığı rekatları tamamladı. (Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

23- SEHİV SECDELERİ SELÂMDAN ÖNCE Mİ YOKSA SONRA MI YAPILIR?

1216- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bu güne kadar ne selâmdan önce ne de selâmdan sonra secde yapmamıştır." (Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1217- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) Zülyedeyn olayının olduğu günü selâmdan sonra iki secde yapmıştı."(Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1218- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v) namazda yanıldığını zannederek selâmdan sonra secde yaptı."(Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1219- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v) cemaate namaz kıldırırken yanıldı, iki secde yapıp sonra selâm verdi."(Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1220- Imran b. Husayn (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), bir gün ikindi namazını üç rekat kıldırarak evine girdi. Bunun üzerine Hırbak ismi verilen biri kendisine giderek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz noksan oldu" dedi. Rasûlullah (s.a.v), öfkeli bir durumda elbisesini çekerek geldi ve: **"Doğru mu söylüyor"** dedi. Cemaat: "Evet" deyince; kalkıp kalan rekatı da kıldırdı sonra selâm verdi sonra iki secde yaparak tekrar selâm verdi." (Ebû Davud, Salat: 195; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

24- NAMAZ KILAN NAMAZINDA ŞÜPHEYE DÜŞERSE NAMAZINI TAMAMLAR

1221- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz namaz kılarken şüpheye düşerse şüphesini gidersin. Yakın bilgisi üzere amel etsin, namazının böylelikle tamam olduğu kanaatine sahib olursa oturduğu yerde iki secde yapsın. Eğer şüphelendiği namazda rekat sayısı beş olmuşsa o iki secde onu çift hale getirmiş olur eğer kıldığı rekat sayısı dört ise o iki secde şeytana rağmen yapılmış olur."** (Ebû Davud, Salat: 196; Müslim, Salat: 16)

1222- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biriniz namazı üç mü dört mü kıldığını bilemez ise bir rekat daha kılsın sonra oturduğu yerde iki secde yapsın, böylelikle kıldığı namaz beş rekat olmuş ise o iki secde o namazı çift hale getirmiş olur eğer dört kılmış ise o iki secde şeytana rağmen yapılmış olur."** (Ebû Davud, Salat: 196; Müslim, Salat: 16)

25- NAMAZINDA ŞAŞIRAN NE YAPMALI?

1223- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz namaz kılarken kaç rekat kıldım diye şüpheye düşerse; iyice düşünüp araştırsın, doğru olan hangisiyse ona dayanarak namazını tamamlasın sonra iki secde yapsın."** Rasûlullah (s.a.v)'in söylediklerini istediğim gibi anlayamadım. (Ebû Davud, Salat: 197; Müslim, Salat: 16)

1224- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biriniz namaz kılarken şüpheye düşerse iyice düşünüp araştırsın namazını bitirince de iki secde yapsın."** (Ebû Davud, Salat: 197; Müslim, Salat: 16)

1225- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bize namaz kıldırıyordu, eksik mi fazla mı kıldırmıştı hatırlamıyorum. Selâm verdikten sonra: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namazda eksiklik fazlalık bir şey mi oldu?" diye sorduk. Şöyle buyurdu:**"Namazda bir şey olmuş olsaydı size haber verirdim fakat Ben de insanım, sizin gibi unutabilirim. Namaz kılarken hanginiz bir şüpheye düşerse iyice araştırsın, doğruluğuna kanaat getirdiği fikre göre namazını tamamlasın, selâm verdikten sonra iki secde yapsın."** (Ebû Davud, Salat: 197; Muvatta', Salat: 16)

1226- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize bir namaz kıldırdı fazla mı yoksa eksik mi kıldırdı hatırlamıyorum. Selâm verince; "Ey Allah'ın peygamberi, namazda bir yenilik bir değişim mi oldu?" dedik. **"Ne oldu?"** buyurdu. Olup biteni söyleyince; iki ayağını bitiştirerek kıbleye döndü, iki kere sehv secdesi yaptı sonra bize yüzünü dönerek: **"Eğer namazda bir yenilik olmuş olsaydı onu size haber verirdim"** dedi. Sonra şöyle devam etti:**"Bende sizin gibi insanım, unutabilirim. Herhangi biriniz namazında şüpheye düşerse kendince en doğru olanı araştırsın, selâmını verip namazını bitirdikten sonra iki sehiv secdesi yapsın."** (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

1227- Abdullah (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) öğle namazını kıldırdı sonra yüzünü cemaate karşı döndü. Bunun üzerine cemaat: "Namazda bir yenilik mi oldu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v):**"Ne oldu"** dedi. Yaptığı kendisine bildirilince; ayaklarını birleştirip kıbleye döndü iki secde

yaptıktan sonra selâm verdi. Sonra tekrar yüzünü cemaate döndü ve şöyle buyurdu: **"Bende insanım, bende sizin gibi unutabilirim, unuttuğum zaman Bana hatırlatınız."** Sözünü şöyle sürdürdü: **"Eğer namazda bir yenilik olmuş olsaydı onu size haber verirdim. Namazda biriniz eksik veya fazla kıldığı vehmine kapılırsa kendince en doru olana göre hareket etsin ve namazını ona göre tamamlasın. Sonra da iki secde yapıversin"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

1228- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim namazda eksik kıldığı vehmine kapılırsa, kendisine göre en doğru olanı araştırıp ona göre namazını tamamlasın sonra namazını bitirince oturduğu yerden iki secde yapıversin."** (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

1229- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Kim şüpheye düşer veya vehme kapılırsa kendince doğru olanı araştırıp sonra da iki secde yapıversin."** (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

1230- İbrahim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in ashabı şöyle derlerdi: **"Vehme kapıldığın zaman doğruyu araştır sonra iki secde yapıver."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1231- Abdullah b. Cafer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim namazında şüpheye düşerse selâm verdikten sonra iki secde yapıversin."** (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

1232- Yine Abdullah b. Cafer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim namazında şüphe ederse selâmdan sonra iki secde yapıversin."** (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

1233- Abdullah b. Cafer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim namazında şüpheye düşerse selâmdan sonra iki secde yapsın."** (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

1234- Abdullah b. Cafer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim namazında şüpheye düşerse iki secde yapıversin."** Haccac: Bu secdelerin selâmdan sonra; Ravh ise: Oturarak yapılacağını nakletmişlerdir. (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

1235- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz namaz kılacağında şeytan ona gelir ve zihnine değişik düşünceler getirmek sûretiyle karıştırır, o da kaç rekat kıldığını bilemez. Böyle bir durum birinizin başına gelirse oturduğu yerde iki secde yapıversin."** (Ebû Davud, Salat: 198; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

1236- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan yellenerek kaçar gider, kametten sonra tekrar gelir ve kişiyle kalbi arasına girer, kişi böylece kaç rekat kıldığını bilemez olur.Birinizin başına böyle bir durum gelirse iki secde yapıversin."** (Ebû Davud, Salat: 198; İbn Mâce, İkametü's Salat: 135)

26- BEŞ REKAT KILDIĞINI ZANNEDEN NE YAPAR?

1237- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) öğle namazını beş rekat kıldırmıştı da kendisine: "Namaza ilave mi yapıldı?" diye soruldu. O da: **"Ne oldu"** dedi. "Beş rekat kıldınız" dedik. Hemen ayaklarını birleştirip iki secde daha yaptı. (Ebû Davud, Salat: 196)

1238- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), öğle namazını beş rekat olarak kıldırmıştı, cemaat: "Beş rekat kıldırdın" deyince selâmdan sonra oturduğu yerden iki secde yapıverdi." (Ebû Davud, Salat: 196)

1239- İbrahim b. Süveyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Alkame, bir namazı beş rekat olarak kıldırmıştı. Namazdan sonra durum kendisine bildirilince "Hayır beş rekat kılmadım" dedi. Ben de hayır beş kıldın diye başımla işaret ettim. Bunun üzerine "Sen de mi? Öyle diyorsun ey A'ver" dedi. "Evet" dedim. Hemen iki secde yaptı sonra da Abdullah'tan gelen bir hadisi nakletti. "Bir seferinde Rasûlullah (s.a.v), namazı beş rekat kıldırdı. Bunun üzerine cemaat hemen birbirini dürterek mırıldanmaya başladılar ve dediler ki: "Namaza ilave mi yapıldı?" Rasûlullah (s.a.v)'de: "Hayır" dedi. Durumu kendilerine haber verip beş kılındığını söylediler, hemen ayaklarını birleştirip iki secde yaptı ve şöyle buyurdu: **"Ben de sizin gibi bir insanım, sizin gibi unutabilirim."** (Ebû Davud, Salat: 196)

1240- Malik b. Mığvel (r.a) şöyle demiştir: Şa'bî'den işittim şöyle diyordu: Alkame b. Kays namazında yanılmıştı. Namazı bitirince, araya konuşmalar girdikten sonra durumu kendisine haber verdiler. "Sende mi böyle oldu diyorsun ey A'ver" dedi. O da "Evet" cevabını verince; hemen elbiselerini düzelterek iki sefer sehiv secdesi yaptı ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'de aynı şekilde yapmıştı." Hakem'in de, Alkame'nin; namazı beş rekat kıldığını rivâyet ettiğini duydum. (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

1241- İbrahim (r.a)'den rivâyete göre, Alkame namazı beş rekat kılmıştı, selâm verince; -İbrahim b. Süveyd diyor ki- "Ey Ebu Şibl, beş rekat kıldın" dedi. O da: "Öyle mi ey A'ver" dedi ve hemen iki sehiv secdesi yaptı. Sonra şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'de böyle yapmıştı" dedi. (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

1242- Abdullah (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), yatsı namazlarından birini beş rekat olarak kıldırmıştı kendisine: "Namaza ilave mi yapıldı?" denildi "Ne oldu" dedi cemaat: "Beş rekat kıldın" dediler. O da şöyle buyurdu: **"Ben de ancak bir insanım, sizin gibi Ben de unutabilirim sizin gibi Ben de hatırlayabilirim."** İki secde yaptıktan sonra namazını bitirdi. (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

27- NAMAZDA UNUTAN NE YAPMALI?

1243- Osman'ın azadlı kölesi Muhammed (r.a), babası Yusuf'tan aktarıyor; Muaviye cemaate imam olmuştu, oturması gerekirken kalkıverdi. Bunun üzerine cemaat: "Sübhanallah" dediler. Ama o ayağı kalktığı için namazını o şekilde bitirdi sonra da oturduğu yerden iki secde yaptı ve namazını tamamlamış oldu. Sonra minbere oturdu ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim namazında bir şey unutursa böylece iki secde yapıversin."** (Ebû Davud, Salat: 196; İbn Mâce, İkametü's Salat: 129)

28- SEHV SECDELERİNDE TEKBİR ALINIR MI?

1244- Abdullah b. Buheyne (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) öğle namazını kıldırırken ikinci rekatta oturması gerekirken ayağa kalktı, namazını bitirince iki secde yaptı. Her iki secdede tekbir aldı; secdeleri oturduğu yerden ve selâm vermeden önce yaptı. Cemaat de peygamberle birlikte unutulan oturumun yerine secde yaptılar." (Müsned: 1638)

29- NAMAZDA OTURUŞ ŞEKLİ NASILDIR?

1245- Ebu Humeyd es Saidî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) namazın son oturuşunda sol ayağını sağ tarafa kıvırıp üzerine oturur, yarım kalçası üzerine müteverrik denilen şekilde oturur sonra selâm verirdi." (Ebû Davud, Salat: 180; Buhârî, Sıfatü's Salat: 75)

1246- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) namaza başlarken, rükû'a giderken, rükû'dan başını kaldırırken tekbir aldığını, oturacağında da sol ayağını altına kıvırıp sağ ayağını dik tuttuğunu, sağ elini sağ uyluğuna sol elini de sol uyluğuna koyduğunu, şehadet parmağını kaldırıp orta parmağı ile baş parmağını halka gibi yaptığını ve şehadet parmağı ile işaret ettiğini gördüm." (Ebû Davud, Salat: 179; Müslim, Mesacid: 21)

30- NAMAZ DA KOLLAR, OTURUŞTA NEREYE KONULUR?

1247- Vail b. Hucr (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'i namaz kılarken görmüştür. Namazda tahiyyata oturunca sol ayağını altına yaydığını, dirseklerini uylukları üzerine koyduğunu ve şehadet parmağı ile işaret ederek dua ettiğini görmüştür. (Ebû Davud, Salat: 179; Müslim, Mesacid: 21)

31- NAMAZ DA ORGANLARIN YERİ

1248- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını mutlaka göreceğim dedim ve bakmaya başladım. "Kalktı, Kâbe'ye döndü, kulakları hizasına kadar ellerini kaldırdı sonra sağ elini sol elinin üzerine getirerek tuttu, rükû' edeceğinde yine ellerini kulakları hizasına kadar kaldırdı, rükû'da ellerini dizleri üzerine koydu, rükû'dan başını kaldırırken iki elini yine kulak hizasına kadar kaldırdı. Secde edeceğinde başını iki eli arasına koydu sonra oturdu, sol ayağını altına aldı, sol elini sol uyluğu üzerine koydu, sağ dirseğini de sağ uyluğuna koyarak parmaklarından ikisini bir araya getirerek halka yaptı." (Ebû Davud, Salat: 180; Müslim, Mesacid: 21)

32- NAMAZDA AVUÇ İÇLERİNİN YERİ NERESİDİR?

1249- Yahya b. Said (r.a)'ten nakledildiğine göre, şöyle demiştir: Medineli Müslim b. ebi Meryem -ki ihtiyar birisidir- ile karşılaştım, Ali b. Abdurrahman'dan şunları duyduğunu söyledi: İbn Ömer'in yanında namaz kılarken secde yerindeki çakılları düzeltiyordum. İbn Ömer bana dedi ki: Taşlarla oynama, taşlarla oynaman şeytandandır. Benim Rasûlullah (s.a.v)'den gördüğüm gibi yap. Ben de: "Rasûlullah (s.a.v)'den nasıl yaptığını gördün" dedim. Şöyle yapardı diyerek; Sağ ayağını dikti sol ayağını altına yatırdı, sağ elini sağ uyluğu üzerine sol elini de sol uyluğu üzerine koydu, şehadet parmağı ile de işaret ediyordu. (Ebû Davud, Salat: 186; Müslim, Mesacid: 21)

33- ŞEHADET PARMAĞI DIŞINDAKİ PARMAKLARI YUMMAK

1250- Ali b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer beni namazda taşlarla oynarken gördü. Namazı bitirince beni taşlarla oynamaktan sakındırdı ve Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığı gibi yap dedi. Ben de; "Rasûlullah (s.a.v) nasıl yapardı" dedim. O da şöyle dedi: "Namazda oturduğunda sağ elini sağ dizine koyar tüm parmaklarını yumar ve şehadet parmağı ile işaret ederdi, sol elini de sol dizi üzerine koyardı." (Ebû Davud, Salat: 186; Müslim, Mesacid: 21)

34- SAĞ ELİN PARMAKLARI OTURUŞTA NASIL YAPILIR?

1251- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığına mutlaka dikkatlice bakacağım dedim. Baktım ve şöylece tarif ediyorum: "Oturdu, sol ayağını altına yatırdı, sol elini sol uyluğuna ve sol dizi üzerine koydu. Sağ dirseğini sağ uyluğundan ayırarak son iki parmağını bitiştirip diğer ikisini de halka gibi yaptı. Şehadet parmağını da yaptığı dua anında hareket ettiriyordu." (Ebû Davud, Salat: 180; Müslim, Mesacid: 21)

35- OTURUŞTA SAĞ EL VE SOL EL NASIL KONULUR?

1252- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) namazda tahiyyat için oturunca ellerini dizi üzerine koyar şehadet parmağını kaldırır ve onu hareket ettirerek dua ederdi. Sol elini ve parmaklarını ise sol dizi üzerinde serbest bırakırdı." (Müslim, Mesacid: 21; Dârimi, Salat: 83)

1253- Abdullah b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) tahiyyatta dua ederken şehadet parmağını kaldırır fakat hareket ettirmezdi. İbn Cüreyc diyor ki: Amr'ın şöyle bir ilavesi vardır. Amir b. Abdullah b. Zübeyr'in babasından aktardığı bir hadiste şöyle denilmektedir. Bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'i bu şekilde dua ederken görmüş, sol elini sol uyluğu üzerine koyarak parmaklarını da serbest bırakmıştır. (Müslim, Mesacid: 21; Dârimi, Salat: 83)

36- TEŞEHHÜDDE ŞEHADET PARMAĞI İLE İŞARET EDİLİR Mİ?

1254- Malik b. Numeyr el Huzai (r.a) babasından aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'i namazda oturuş halindeyken sağ elini sağ uyluğu üzerine koyarak şehadet parmağı ile işaret ettiğini gördüm. (Müslim, Mesacid: 21; İbn Mâce, İkametü's Salat: 27)

37- TAHİYYATTA İKİ PARMAKLA İŞARET EDİLMEZ

1255- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bir adam namazın oturuşunda iki parmağını birden kaldırarak dua ediyordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Birini, birini"** buyurdu. (Müslim, Mesacid: 21; Müsned: 9070)

1256- Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben namazda iki parmağımı birden kaldırıp dua ederken Rasûlullah (s.a.v) bana uğradı ve şehadet parmağını göstererek **"birini, birini,"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 358)

38- ŞEHADET PARMAĞINI HAFİFÇE EĞMEK

1257- Basralı Malik b. Numeyr el Huzaî (r.a), babasından aktarıyor:**"Rasûlullah (s.a.v)'i namazda otururken gördüm, sağ elini sağ uyluğu üzerine koymuş, şehadet parmağını biraz eğerek kaldırmış ve dua ediyordu."** (Tirmizî, Salat: 220; İbn Mâce, İkametü's Salat: 27)

39- TAHİYYATTA DUA EDERKEN GÖZLER NEREYE BAKMALI?

1258- Abdullah b. Zübeyr (r.a), babasından aktararak şöyle diyor: **"Rasûlullah (s.a.v) teşehhüde otururken sol elini sol uyluğu üzerine koyar, sağ elinin şehadet parmağını kaldırarak gözünü ondan ayırmazdı."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 27; Müslim, Mesacid: 21)

40- TAHİYYATTA GÖZLER SEMAYA DİKİLMEMELİ

1259- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Onlar tahiyyatta dua okurken ya gözlerini semaya kaldırmaya son verirler veya gözlerinden olurlar."** (Müslim, Salat: 26; Ebû Davud, Salat: 167)

41- TEŞEHHÜDDE OKUNACAK DUA

1260- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Teşehhüdde okunacak dua farz olmadan önce bizler: "Esselâmü alallah, esselâmü ala Cibrîl ve Mikail" derdik. Rasûlullah (s.a.v):**"Böyle söylemeyin çünkü Allah, kendisi selâmdır. Fakat şöyle söyleyin.** (Tahiyyat duası) **Dilimizle vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun. Yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah'ın kulu ve Peygamberidir."** (Ebû Davud, Salat: 182; Müslim, Salat: 16)

42- KUR'AN ÖĞRETİR GİBİ NE ÖĞRETİLMİŞTİ?

1261- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi teşehhüdde okuyacağımız duayı öğretirdi. (Ebû Davud, Salat: 182; Müslim, Salat: 16)

43- TEŞEHHÜDDE NE OKUNUR?

1262- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Aziz ve Celil olan Allah kendisi selâmdır. Namazda**

oturduğunuzda şöyle deyin. (Tahiyyat duası) **Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur, tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti senin üzerine olsun yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur, yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah'ın kulu ve peygamberidir." Sonra dilediğini okuyabilir."** (Ebû Davud, Salat: 182; Müslim, Salat: 16)

44- TEŞEHHÜDDE OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1263- Hıttan b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Eş'arî şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize bir hutbe yaptı, nasıl hareket edeceğimizi öğretti ve nasıl namaz kılacağımızı da bildirerek şöyle dedi: **"Namaza kalktığınızda saflarınızı sık ve düzgün tutunuz. Biriniz size imam olsun, o tekbir aldığında siz de tekbir alın, o "Veladdallîn" deyince sizlerde "Âmin" deyin ki Allah dualarınızı kabul etsin. İmam tekbir alıp rükû'a varınca siz de tekbir alıp rükû' yapınız, imam sizden önce rükû' yapar ve sizden önce rükû'dan başını kaldırır."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"Diğer rekatlarda da durum aynıdır. İmam "Semiallahü limen hamideh" dediği zaman sizler "Allahümme Rabbena lakel hamd" deyin çünkü Aziz ve Celil olan Allah, Peygamberinin diliyle "Semiallahü limen hamideh" demiştir. İmam tekbir alıp secde ettiğinde sizde tekbir alıp secdeye varın. İmam sizden önce secdeye varır sizden önce secdeden kalkar."** Peygamber (s.a.v): **"Diğer rekatlardaki yapılacak işler aynen böylecedir. Tahiyyata oturduğunuzda söyleyeceğiniz söz şöyle olmalı:** (Tahiyyat duası) **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur, tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah'ın kulu ve peygamberidir."** (Müslim, Salat: 16; Ebû Davud, Salat: 182)

45- DEĞİŞİK BİR TEŞEHHÜD DUASI

1264- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize tahiyyatta okuyacağımız duaları Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi öğretirdi: **"Allah'ın adıyla, Allah için diyerek;** (Tahiyyat duası) **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur, tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed, Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed Allah'ın kulu ve Peygamberidir."**

Allah'tan Cenneti isterim, ateşinden, Cehenneminden de Allah'a sığınırım. (Müslim, Salat: 16; Ebû Davud, Salat: 182)

46- RASÛLULLAH (S.A.V)'E SALEVAT GETİRMEK

1265- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ın yeryüzünde dolaşan melekleri vardır, ümmetimin gönderdikleri salevatları bana ulaştırırlar."** (Dârimi, Rıkak: 58; Müsned: 4093)

47- PEYGAMBERE SALEVAT GETİRMENİN DEĞER VE KIYMETİ

1266- Abdullah b. ebi Talha (r.a) babasından naklediyor. Rasûlullah (s.a.v) bir gün geldi, yüzünde sevinç alametleri vardı. Biz de: "Yüzünde sevinç alametleri görüyoruz" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bana bir melek gelerek; Ey Muhammed! Rabbin şöyle buyurur:**"Sana bir salevat getirene benim on rahmet etmemi, bir selâm gönderene benim on defa lütuf ve yardımda bulunmam seni memnun eder mi?"** (Dârimi, Rıkak: 58; Müsned: 15769)

48- NAMAZDA ALLAH'I YÜCELTMEK VE PEYGAMBERE SALEVAT GETİRMEK

1267- Fedale b. Ubeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) namazda bir adamın dua ettiğini duydu. Ne Allah'ı yüceltiyor ne de peygambere salevat getiriyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Acele ettin. Ey namaz kılan!"** Sonra namazda neler okunacağını cemaate öğretti. Yine bir defasında Peygamber birinin namazda Allah'ı yücelten dualar okuduğunu, Allah'a hamdettiğini ve Peygambere salevat getirdiğini işitti. Bunun üzerine o adama: **"Dua et kabul edilir, iste verilir"** buyurdu. (Müslim, Salat: 7; Ebû Davud, Salat: 358)

49- NAMAZDA RASÛLULLAH (S.A.V)'E SALEVAT GETİRMENİN EMREDİLMESİ

1268- Ebu Mes'ud el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler Sa'd b. Ubâde'nin sohbetinde iken Peygamber (s.a.v) çıkageldi. Beşir b. Sa'd Peygamber (s.a.v)'e: Ey Allah'ın Rasûlü, Aziz ve Celil olan Allah bizim sana salevat getirmemizi emretti. Bu sebeple Sana nasıl salevat getirelim. Rasûlullah (s.a.v) önce sustu. Bizlerde keşke Rasûlullah (s.a.v)'e böyle bir soru sormasaydı dedik. Sonra şöyle salevat getirin buyurdu: (Salli Barik duaları) **"Ey Allah'ım! Muhammed (s.a.v)'e, O'nun soy sop ve inanan yakınlarına; İbrahim (a.s) ve O'nun soy sopuna yeryüzünde rahmet edip hoş muamele et. Ey Allah'ım, Muhammed (s.a.v)'e, O'nun soy sop ve inanan yakınlarına İbrahim (a.s)'ın soy sop ve inanan yakınlarını mübarek kılıp yeryüzünde bereketli hayatlar nasib ettiğin gibi mübarek kıl, Sen övülmeye layık ve şanı şerefi yüce olansın. Selâm da bildiğiniz gibidir."** (Müslim, Salat: 18; İbn Mâce, İkametü's Salat: 25)

50- PEYGAMBERE SALEVAT NASIL GETİRİLİR?

1269- Ebu Mes'ud el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e şöyle denildi: "Sana Salat-ü selâm getirmekle emrolunduk, selâmı biliyoruz, salavatı nasıl getireceğiz?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle deyiniz buyurdu: **"Allah'ım, Muhammed'e ve İbrahim'e rahmet ettiğin gibi hoş muamele eyle. Allah'ım Muhammed'e, İbrahim'i mübarek kılıp bereketli hayatlar nasip ettiğin gibi mübarek kıl ve bereketli hayatlar nasib et."** (Müslim, Salat: 18; İbn Mâce, İkametü's Salat: 25)

51- DEĞİŞİK BİR SALEVAT ÖRNEĞİ

1270- Ka'b b. Ucre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sana selâm vermeyi biliyoruz fakat Sana nasıl salevat getireceğiz?" dedik. Şöyle deyiniz buyurdular: **"Ey Allah'ım! Muhammed (s.a.v)'e, onun soy sop ve inanan yakınlarına; İbrahim (a.s) ve O'nun soy sopuna ve inanan yakınlarına rahmet edip hoş muamele ettiğin gibi rahmet ederek, hoş muamele et. Allah'ım Muhammed'e (s.a.v), O'nun soy sop ve inanan yakınlarına İbrahim (a.s)'ın soy sop ve inanan yakınlarına mübarek kılıp bereketli hayatlar nasip ettiğin gibi mübarek kıl ve bereketli hayatlar nasip et, sen övülmeye layık olan ve şanı, şerefi yüce olansın."** (Müslim, Salat: 18; İbn Mâce, İkametü's Salat: 25)

1271- Ka'b b. Ucre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz fakat Sana nasıl salavat getireceğiz dedik. Şöyle buyurdu: **"Ey Allah'ım Muhammed (s.a.v.)'e onun soy sop ve inanan yakınlarına; İbrahim (a.s) ve onun soyuna sopuna ve inanan yakınlarına rahmet edip hoş muamele ettiğin gibi rahmet ederek hoş muamele et. Allah'ım Muhammed (s.a.v)'e, O'nun soy sop ve inanan yakınlarına, İbrahim (a.s)'ın soy sop ve inanan yakınlarına mübarek kılıp bereketli hayatlar nasib ettiğin gibi mübarek kıl ve bereketli hayatlar nasip et. Sen övülmeye layık olan ve şanı, şerefi yüce olansın."** (Müslim, Salat: 18; İbn Mâce, İkametü's Salat: 25)

1272- İbn ebi Leyla (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ka'b b. Ucre bana dedi ki: "Sana bir hediye ikram edelim mi?; biz, Rasûlullah (s.a.v)'e Sana selâm getirmeyi biliyoruz fakat nasıl salevat getireceğiz diye sorduk ta, şöyle deyiniz demişti: **"Ey Allah'ım! Muhammed (s.a.v.)'e O'nun soy sop ve inanan yakınlarına; İbrahim (a.s) ve O'nun soy sopuna ve inanan yakınlarına rahmet edip hoş muamele ettiğin gibi rahmet ederek hoş muamele et. Allah'ım! Muhammed'e (s.a.v), O'nun soy sop ve inanan yakınlarına İbrahim (a.s)'ın soy sop ve inanan yakınlarına mübarek kılıp bereketli hayatlar nasib ettiğin gibi mübarek kıl ve bereketli hayatlar nasip et. Sen övülmeye layık olan ve şanı, şerefi yüce olansın."** (Müslim, Salat: 18; İbn Mâce, İkametü's Salat: 25)

1273- Musa b. Talha (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl salavat getireceğiz diye sorduk. O da şöyle deyiniz dedi: **"Ey Allah'ım! Muhammed (s.a.v.)'e O'nun soy sop ve inanan yakınlarına; İbrahim (a.s) ve O'nun soy sopuna ve inanan yakınlarına rahmet edip hoş muamele ettiğin gibi rahmet ederek; hoş muamele et. Allah'ım! Muhammed (s.a.v)'e O'nun soy sop ve inanan yakınlarına, İbrahim (a.s)'ın soy sop ve inanan yakınlarına mübarek kılıp bereketli hayatlar nasib ettiğin gibi mübarek kıl ve bereketli hayatlar nasip et. Sen övülmeye layık olan ve şanı, şerefi yüce olansın."** (Müsned: 1323)

1274- Musa b. Talha (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Bir adam Peygamber (s.a.v)'e gelerek; ey Allah'ın Peygamberi! Sana nasıl salevat getireceğiz diye sormuştu da; Rasûlullah (s.a.v) şöyle deyiniz buyurdu: **"Ey Allah'ım! Muhammed (s.a.v.)'e onun soy sop ve inanan yakınlarına; İbrahim (a.s) ve onun soy sopuna ve inanan yakınlarına rahmet edip, hoş muamele ettiğin gibi rahmet ederek hoş muamele et. Allah'ım! Muhammed (s.a.v)'e O'nun soy sop ve inanan yakınlarına, İbrahim (a.s)'ın soy sop ve inanan yakınlarına mübarek kılıp bereketli hayatlar nasib ettiğin gibi mübarek kıl ve bereketli hayatlar nasip et. Sen övülmeye layık olan ve şanı, şerefi yüce olansın."** (Müsned: 1323)

1275- Musa b. Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Zeyd b. Harice'ye, Rasûlullah (s.a.v)'e nasıl salevat getireceğini sordum. O da şöyle dedi: Ben de bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sormuştum. O da şöyle cevap vermişti: "Bana salevat getirin, dua yapmaya gayret edin ve Allah'ım! Muhammed (s.a.v)'e ve O'nun soy ve sopuna ve inanan yakınlarına rahmet edip hoş muamele et." (Müsned: 1621)

52- DEĞİŞİK SALEVAT ÖRNEKLERİ

1276- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm edeceğimizi biliyoruz fakat nasıl salevat getireceğiz" diye sorduk ta şöyle deyiniz buyurdu: (Yukardakilerden az farklı bir şekilde) (Müslim, Salat: 18)

53- DEĞİŞİK SALEVAT ÖRNEKLERİ

1277- Ebu Humeyd es Saidi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ashab, Peygamber (s.a.v)'e: "Sana nasıl salavat getireceğiz?" diye sordular. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle deyiniz buyurdu: (yukarıdakilerden farklı olarak hanımları ve kendisinden sonra gelecek nesli de ilave etmiş oluyor.) (Müslim, Salat: 18; İbn Mâce, İkametü's Salat: 125)

54- RASÛLULLAH (S.A.V)'E SALEVAT GETİRMENİN DEĞERİ VE KIYMETİ

1278-Abdullah b. ebi Talha (r.a), babasından naklediyor. Bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in yüzünde sevinç alametleri vardı ve şöyle buyurdu: **"Cibril (r.a), Bana geldi ve şöyle dedi: "Ey Muhammed! Ümmetinden birinin sana bir salevat getirmesiyle benim ona, on rahmet etmem, ve onun sana bir selâm vermesiyle benim ona, on selâm etmem Seni memnun etmez mi? dedi."** (Müslim, Salat: 17; Dârimi, Rikak: 58)

1279- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Bana bir salevat getirirse, Allah ta o kimseye on defa rahmet eder."** (Dârimi, Rıkak: 58; Müslim, Salat: 18)

1280- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bana bir salevat getirirse, Allah o kimseye on defa rahmet eder, on tane hatasını siler ve derecesini de on kat artırır."** (Dârimi, Rıkak: 58; Müslim, Salat: 18)

55- SALEVAT DUALARINDAN SONRA HERHANGİ BİR DUA OKUNABİLİR

1281- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e uyarak namaz kılıp teşehhüde oturduğumuzda şöyle dua ederdik: "Kulların selâmı Allah'a olsun falana ve filana da selâm olsun derdik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'a selâm olsun demeyin çünkü, Allah kendisi selâmdır. Sizden biriniz namazda oturduğunuzda şöyle deyiniz:** (Tahiyyat duası) **Dilimizle ve vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler O'ndan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed (s.a.v)! Allah'ın rahmeti, bereketi, selâm ve selâmeti Senin üzerine olsun, yine Allah'ın selâm ve selâmeti senin üzerine olsun, yine Allah'ın selâm ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şahitlik ederim ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur yine kabul eder ve şahitlik yaparım ki Muhammed (s.a.v), Onun kulu ve Peygamberidir. Daha sonra da isteyen istediği duayı seçip okusun."** (Tirmizî, Salat: 216; Ebû Davud, Salat: 182)

56- TEŞEHHÜDDEN SONRA HANGİ TESBİHAT YAPILIR?

1282- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Süleym Peygamber (s.a.v)'e geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü! namazdan sonra yapacağım duayı öğret dedi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"On defa "Sübhanallah" de On defa "Elhamdülillah" de On defa da "Allahüekber" de daha sonra da ihtiyacın olan şeyleri iste daha sonra da istediğin verilir manasına "evet, evet" buyurdu."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 32; Tirmizî, Salat: 302)

57- NAMAZDAN SONRA NASIL DUA EDİLİR?

1283- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber oturuyordum. Adamın biri de namaz kılıyordu. Adam rükû' ve secdelerini yapıp teşehhüdde tahiyyatı okuduktan sonra şöyle dua etti: "Allah'ım sadece Senden isterim, hamd Sana mahsustur. Senden başka gerçek ilâh yoktur. Başa kakmadan her şeyi çok çok veren Sensin, gökleri ve yeri eşsiz biçimde yaratan Sensin. Ey büyüklük ve ikram sahibi olan Allah'ım, devamlı diri olan Sensin, bizzat kimseye muhtaç olmadan hayatını devam ettiren Sensin, sadece Senden istiyorum. Adamın bu duası üzerine Rasûlullah (s.a.v), ashabına: **"Nasıl dua ettiğini biliyor musunuz?"** dedi. Onlar da: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O, canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki o Allah'a ismi azam duasıyla dua etti. Allah böyle yapılan duayı kabul eder ve bu dua ile istendiğinde de mutlaka verir"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 358)

1284- Mihcen b. Edra' (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) mescide girdi adamın biri de namazını bitirmiş teşehhüdde oturuyor ve şöyle dua ediyordu: **"Ey Allah'ım! Ya Allah sadece senden isterim çünkü sen her bakımdan tek ve bir olansın. Herkesin ve her şeyin ihtiyacını karşılayansın, doğmadın ve doğurmadın, hiçbir şey Sana denk olamaz. Günahlarımı bağışlamanı senden istiyorum. Sen çok affedici ve merhametlisin."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Üç defa günahları bağışlandı"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 358; İbn Mâce, Dua: 9)

58- TAHİYYATTA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1285- Ebu Bekir es Sıddık ve Abdullah b. Amr (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v)'e bana bir dua öğretde namazlarımda onu okuyayım demişti. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle dua et dedi: **"Allah'ım! Kendime pek çok zulmettim, Senden başka**

günahları kimse affedemez. O yüzden lütfunla benim günahlarımı affet, bana acı çünkü Sen çok affedici ve merhamet edensin." (Buhârî, Deavat: 16; Müslim, Zikir ve Dua: 13)

59- TAHİYYATTA OKUNACAK DEGİŞİK BİR DUA

1286- Muaz b. Cebel (r.a), anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v), elimden tutarak; **"Ey Muaz seni seviyorum"** dedi. "Ben de seni seviyorum Ey Allah'ın Rasûlü" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Öyleyse her namazda şu duayı yapmayı ihmal etme: "Rabbim! Seni zikretmek Sana şükretmek ve Sana daha güzel ibadetler yapmak için bana yardım et."** (Ebû Davud, Salat: 361)

60- TAHİYYATTA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1287- Şeddat b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) namazlarında şöyle dua ederdi: "**Allah'ım! Her türlü hayırlı işlerimde Senden sebat ve azimet istiyorum. Ve Senden verdiğin nimetlerine şükür ve Sana güzel ibadet etme gücü vermeni isterim. Ve Senden dürüst bir kalb ve doğruları söyleyen bir dil isterim. Senden bildiğin hayırları isterim, bildiğin şerlerden Sana sığınırım, bildiğin hatalarımdan dolayı Senden af dilerim…"** (Tirmizî, Deavat: 17)

61- TAHİYYATTA OKUNACAK DEGİŞİK BİR DUA

1288- Ata b. Saib (r.a), babasından naklederek diyor ki: Ammar b. Yasir bize bir namaz kıldırdı, namazı biraz kısa tutunca bazıları namazı çok hafif kıldırdın ve hafif tuttun dediler. Bunun üzerine Ammar: "Acele kıldırdım fakat namazda Peygamber (s.a.v)'den duyduğum duaları okudum" diye cevap verdi. Ammar kalkıp giderken cemaatten biri onun peşine takıldı ve Peygamber (s.a.v)'den duyduğu duaların neler olduğunu sordu. Sonra gelip o cemaate duaları haber verdi: **"Allah'ım! İlminle gaybları bilirsin, gücünle tüm yaratıklarına hâkimsin, yaşamak benim için hayırlı ise beni yaşat, ölüm benim için hayırlı ise beni vefat ettir. Allah'ım açık ve gizli her yerde Senin korkunu isterim, öfkeli ve sakin halimde bile doğru ve hakkı söylemeyi Senden isterim. Zenginlikte ve fakirlikte orta yolu tutmayı isterim, tükenmeyen nimetlerinden isterim, kesintisiz göz aydınlığı isterim, hükmünden sonra rızanı isterim; ölümümden sonra iyi bir hayat sürdürmeyi isterim. Sana şevkle kavuşmayı, cemaline bakma lezzetini, sıkıcı felaketlere uğramaksızın, sapıcı fitnelere düşmeksizin yaşamayı isterim. Allah'ım bizi, iman ziynetiyle süsle, doğru yola kavuşanlara sebep olucu kıl."** (Müsned: 17604)

1289- Kays b. Ubâde (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ammar b. Yasir cemaate biraz acele namaz kıldırmıştı. Cemaat bunu hoş karşılamamıştı. Bunun üzerine Ammar: "Rükû' ve secdeleri tam yapmadım mı?" dedi. Cemaat: "Evet" dediler. Ammar: "Kısa kıldırdım ama namazda Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığı duayı yaptım" dedi ve şu duayı okudu: **"Gaybı bilen ve gücünle her şeyi yaratan sensin. Yaşamamın hayırlı olduğunu bildiğin sürece beni yaşat ölümüm benim için hayırlı ise beni vefat ettir, gizli ve açık her anımda senden korkmamı isterim. Sakin halimde ve kızgın halimde kelime-i tevhid üzere olmayı isterim. Senden bitmeyen nimet, kesintisiz göz aydınlığı, senin hükmüne razı olmayı isterim, öldükten sonra rahat bir yaşayış isterim. Cemaline bakma lezzeti ve Sana kavuşma arzusu isterim, sıkıntı veren felaketlerden Sana sığınırım. Saptırıcı fitnelere düşmekten de yine Sana sığınırım. Allah'ım! Bizi iman nimetiyle süsle ve doğru yola kavuşanlara rehber kıl."** (Müsned: 17604)

62- NAMAZDA ALLAH'A SIĞINMAK

1290- Ferve b. Nevfel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye, Rasûlullah (s.a.v)'in namazda yaptığı duayı söylemesini istedim. O da şöyle buyurdu: "Evet, Rasûlullah (s.a.v) namazda şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Yaptıklarımın şerrinden Sana sığınırım, yapmadıklarımın şerrinden de Sana sığınırım."** (Müsned: 17604)

63- KABİR AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMA

1291- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e kabir azabından sordum **"Evet kabir azabı haktır"** buyurdu. Aişe diyor ki: "Benim bu sorumdan sonra O'nun, kabir azabından Allah' sığınmadan namaz kıldığını görmedim." (Buhârî, Cenaiz: 86; Müslim, Mesacid: 24)

1292- Aişe (r.anha)'nın haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) namazda şöyle dua ediyordu: **"Allah'ım! Kabir azabından Sana sığınırım, Mesih deccalin fitnesinden Sana sığınırım. Hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım. Allah'ım, günah işlemekten ve borçtan Sana sığınırım."** Birisi: "Borçtan ne kadar çok Allah'a sığınıyorsun" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişi borçlanınca yalan söylemek mecburiyetinde kalır, söz verir sözünde duramaz."** (Müslim, Zikir ve Dua: 15; Ebû Davud, Salat: 367)

1293- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biri teşehhüd için oturduğunda dört şeyden Allah'a sığınsın; Cehennem azabından, kabir azabından, ölüm ve hayatın fitnelerinden ve Mesih deccalin şerrinden sonra kalbine doğan dualardan istediğini yapsın."** (Buhârî, Cenaiz: 86; Müslim, Mesacid: 24)

64- TEŞEHHÜDDE OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1294- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) namazında teşehhüdden sonra şöyle dua ederdi: **"Sözlerin en güzeli Allah'ın kelamıdır yolların en güzeli Muhammed (s.a.v)'in yoludur."** (Müsned: 14445)

65- NAMAZIN HIZLICA KILINMASI

1295- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi acele namaz kılan birini gördü ve: "Ne zamandan beri böyle namaz kılıyorsun" dedi. O da: "Kırk yıldır böyle kılıyorum" deyince, Huzeyfe: "Öyleyse kırk yıldır namaz kılmıyorsun demektir. Eğer bu şekilde namaz kılarken ölürsen, Muhammed (s.a.v)'in namazı gibi namaz kılmamış olursun" dedi. Ve şöyle devam etti: "Kişi acele olarak namaz kılabilir ama tüm erkanına uyarak, güzel bir şekilde kılmalıdır." (Buhârî, Salat: 17; Müsned: 22271)

66- NAMAZDA UYULMASI GEREKEN TA'DİLİ ERKAN ÖLÇÜLERİ

1296- Ali b. Yahya (r.a), babasından, O da Bedir harbinde bulunan amcasından aktardığına göre, adamın biri mescide gelip namaz kıldı. Rasûlüllah onu göz ucuyla denetliyordu, biz farkında değildik. Adam namazını bitirince döndü ve Rasûlullah (s.a.v)'e selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) de şöyle buyurdu: **"Dön, tekrar namaz kıl çünkü sen namaz kılmış olmadın."** Adam döndü namaz kıldı tekrar dönüp Peygambere geldi ve selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v), tekrar: **"Dön namaz kıl sen namaz kılmış olmadın"** buyurdu. Bu iş iki veya üç kere tekrarlandı. Bu sefer o adam: "Sana ikramda bulunan Allah'a yemin ederim ki elimden geldiği kadar eksiksiz kılmaya gayret ettim fakat kılabileceğim budur. Bana nasıl kılacağımı öğretir misin?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namaz için kalktığında güzel bir şekilde abdest al sonra kıbleye yönel ve tekbir al, gerekenleri oku sonra rükû'a git, rükû'da başınla belin aynı hizada olacak şekilde dur sonra kalk, dimdik oluncaya kadar sonra secdeye git, erkanına uyarak secdeyi yap. Secdeden kalktığında yine belini iyice doğrult sonra tekrar secdeye var, erkanına uyarak tekrar secdeyi yap. Sonra kıyama kalk ve ikinci rekata başla namazını bitirinceye kadar tüm rekatları böylece kıl."** (Buhârî, Sıfatü's Salat: 42; Ebû Davud, Salat: 148)

1297- Ali b. Yahya b. Hallad b. Rafi' b. Malik el Ensârî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam, Bedir savaşında bulunan amcamdan naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte mescidde oturuyorduk. Bir adam gelip iki rekat namaz kıldı sonra gelip Rasûlullah (s.a.v)'e selâmını

verdi. Rasûlullah (s.a.v), onun namaz kılışını gözetliyordu, selâm aldıktan sonra adama: **"Dön, tekrar namaz kıl çünkü sen namaz kılmış olmadın"** dedi. Adam, döndü namaz kıldı, tekrar dönüp geldi ve Rasûlullah (s.a.v)'e selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) selâmını aldı ve tekrar: **"Dön ve namaz kıl, sen namaz kılmış olmadın"** buyurdu. Üçüncüde veya dördüncü de adam: Sana, Kitabı indiren Allah'a yemin ederim ki çok gayret ediyorum, hırslanıyorum fakat kılabildiğim bu kadar dedi. Bana nasıl kılınacağını öğret dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Namaz kılmak istediğinde güzelce abdestini al sonra kıbleye dön, tekbir al sonra okunması gerekenleri oku sonra rükû' yap, rükû'da başın ile belin aynı hizada olsun sonra dosdoğru doğrul, ayakta dur. Sonra secdeye git, secdede bir süre dur. Sonra doğrularak otur, sonra tekrar secdeye var, secdede bir miktar dur sonra secdeden kıyama kalk namazının tüm rekatlarını bu şekilde tamamlarsan tam kılmış olursun. Böyle kılmaz isen namazında noksanlık olmuş olur."** (Buhârî, Sıfatü's Salat: 42; Ebû Davud, Salat: 148)

1298- Sa'd b. Hişam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl vitir kıldığını anlat dedim, şöyle dedi: "Misvak ve abdest suyunu hazırladık, Allah O'nu ne zaman dilerse uyandırırdı. O da hemen dişlerini misvaklar, abdest alır ve sekiz rekat namaz kılardı ancak sekizinci rekatte oturur; Aziz ve Celil olan Allah'ı zikreder, dua eder sonra bize işittirecek şekilde selâm verirdi." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

67- NAMAZDA SELÂM NASIL VERİLİR?

1299- Amir b. Sa'd (r.a), babasından naklediyor ve diyor ki: Rasûlullah (s.a.v), namazını bitirince sağa ve sola selâm verirdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 28; Müslim, Mesacid: 22)

1300- Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i namazda yanağının beyazlığı görünecek şekilde sağına ve soluna selâm verirken gördüm. (Ebû Davud, Salat: 189; İbn Mâce, İkametü's Salat: 28)

68- SELÂM ESNASINDA ELLER NEREDE OLMALI?

1301- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldığımızda (Mis'ar eliyle işaret ederek) "Esselâmü aleyküm, esselâmü aleyküm" derdik ve sağa sola selâm verirdik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ne oluyor bu insanlara ki şahlanmış atın ön ayaklarını kaldırdığı gibi ellerini kaldırarak selâm veriyorlar elleri uylukları üzerinde olduğu halde sağındaki ve solundaki kardeşlerine selâm vermeleri yetmez mi?"** (Müslim, Salat: 27; Ebû Davud, Salat: 189)

69- SAĞA SELÂM NASIL VERİLİR?

1302- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i namaz kılarken gördüm. Her eğilirken ve doğrulurken, kıyama kalkarken ve otururken sağına soluna selâm verirken hep görmüşümdür. Başını sağa sola çevirerek esselâmü aleyküm ve rahmetullahi derdi. Yanağının beyazlığı görünürdü. Ebu Bekir ve Ömer'i de gördüm, onlar da aynen böyle yapıyorlardı. (Tirmizî, Salat: 226; Dârimi, Salat: 87)

1303- Vâsi b. Habban (r.a), Abdullah b. Ömer'e; Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını sordu, o da şunları söyledi: Her iniş ve kalkışında tekbir alır "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" der sağına selâm verir yine "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" der soluna selâm verirdi. (Müsned: 6101)

70- SOLA SELÂM NASIL VERİLİR?

1304- Vâsi b. Habban (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e dedim ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını bana haber verirmisin?" Tekbirlerini anlattıktan sonra dedi ki sağına selâm verirken "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" derdi yine soluna selâm verirken de "Esselâmü aleyküm" derdi. (Müsned: 6109)

1305- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), sağına ve soluna selâm verirken yanağının beyazlığını görür gibiyim. "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" derdi. (Müslim, Mesacid: 22; İbn Mâce, İkametü's Salat: 28)

1306- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) sağına selâm verirdi, yanağının beyazlığı gözükürdü. Soluna selâm verince de sol yanağının beyazlığı görünürdü. (Müslim, Mesacid: 22; İbn Mâce, İkametü's Salat: 28)

1307- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) sağına ve soluna selâm verirken, "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi, esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" derdi. Yanağının beyazlığı hem o taraftan hem de öteki taraftan görünürdü. (Müslim, Mesacid: 22; İbn Mâce, İkametü's Salat: 28)

1308- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) sağına selâm verirken "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" derdi ve yanağının beyazlığı gözükürdü. Soluna selâm verirken de yine "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah der sol yanağının beyazlığı gözükürdü. (Müslim, Mesacid: 22; İbn Mâce, İkametü's Salat: 28)

71- ELLERLE SELÂM VERİLİR Mİ?

1309- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kıldım, selâm verirken ellerimizle de işaret ederek "Esselâmü aleyküm" derdik. Rasûlullah (s.a.v) bizim böyle yaptığımızı görünce, bize baktı ve şöyle buyurdu: **"Size ne oluyor da şaha kalkmış at gibi selâm verirken ellerinizi kaldırıyorsunuz. Sizden biri selâm vereceğinde yanındaki arkadaşına dönsün ve selâmını versin fakat elini kaldırmasın."** (Ebû Davud, Salat: 190; İbn Mâce, İkametü's Salat: 28)

72- İMAM SELÂM VERİNCE CEMAAT DE SELÂM VERİR

1310- Itban b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Kabilem olan; Benî Sâlim'e namaz kıldırıyorum, Peygamber (s.a.v)'e gelerek; "Gözlerim zayıfladı, kabilemin mescidi ile evimin arasında seller akıyor. Gelip benim evimde namaz kılsanız da bende orayı mescid yapsam" dedim. Peygamber (s.a.v): **"İnşallah o dediğini yaparım"** dedi. Ertesi gün Ebu Bekir'le birlikte öğle sıcağında geldiler. İzin istediler, izin verdim içeri girdiler, oturmadan: **"Evinin neresinde namaz kılmamı istersin"** buyurdu. İstediğim yeri kendisine işaret edip gösterdim. Rasûlullah (s.a.v) hemen namaza durdu biz de arkasına saf olduk, namaz bitince selâm verdi biz de selâm verdik. (Buhârî, Salat: 46; Müslim, İman: 10)

73- VİTİR NAMAZI TEK REKAT OLARAK KILINIR MI?

1311- Urve (r.a)'den aktarıldığına göre, Aişe şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yatsı namazını kıldıktan sonra Fecr vaktine kadar on bir rekat namaz kılardı, tek rekatla da vitir kılardı. Sonra da bir secde yapar ve başını kaldırmadan sizin elli ayet okuyacağınız kadar secdede kalırdı." (Müslim, Mesacid: 19; İbn Mâce, İkametü's Salat: 136)

74- SELÂM VE KONUŞMADAN SONRA SEHV SECDESİ YAPMAK

1312- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) selâm verdi. Konuştu ve daha sonra da sehv secdesi yaptı. (Müslim, Mesacid: 19; İbn Mâce, İkametü's Salat: 136)

75- SEHV SECDESİ YAPTIKTAN SONRA SELÂM VERMEK

1313- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) selâm verdi sonra sehiv secdelerini yaptı, yerinden kalkmadan tekrar selâm verdi. (Müslim, Mesacid: 19; İbn Mâce, İkametü's Salat: 136)

1314- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) namazı üç rekat kılıp sonra selâm verdi. Bunun üzerine Hırbak isimli şahıs,

Peygamber (s.a.v)'e şöyle dedi: **"Namazı üç rekat kıldınız"** diye, eksik kıldığını hatırlatınca, hemen kalkarak unuttuğu rekatı da kıldırdı, selâm verdi sonra sehv secdesi yaptı daha sonra tekrar selâm verdi. (Ebû Davud, Salat: 147; Buhârî, Sıfatü's Salat: 44)

76- SELÂMDAN SONRA İMAMIN BİRAZ BEKLEMESİ

1315- Bera b. Azib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Namaz kılarken Peygamber (s.a.v)'i gözettim. Kıyamını, rükû'unu, rekatlar arasında ki duruşunu, secdelerini, iki secde arasındaki duruşunu ve selâm verdikten sonraki bekleyişini gözetledim hepsi aynı uzunluktaydı." (Buhârî, sıfatü's Salat: 71; Ebû Davud, Salat: 47)

1316- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında kadınlar selâm verdikten sonra hemen kalkarlar. Rasûlullah (s.a.v) ve namaz kılan cemaat ise biraz beklerler. Rasûlullah (s.a.v) kalkınca cemaatte kalkarlardı." (Buhârî, Sıfatü's Salat: 71; İbn Mâce, İkametü's Salat: 33)

77- İMAMIN SELÂMDAN SONRA KIBLEDEN CEMAATE DOĞRU DÖNMESİ

1317- Câbir b. Yezid b. Esved (r.a), babasından naklediyor: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber sabah namazını kılmıştık, namazını bitirince cemaate doğru dönmüştü." (Buhârî, Sıfatü's Salat: 71; Ebû Davud, Salat: 71)

78- İMAMIN SELÂM VERMESİNDEN SONRA TEKBİR

1318- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in namazının bittiğini selâmdan sonra alınan tekbirle bilirdik." (Ebû Davud, Salat: 191; Müslim, Mesacid: 23)

79- NAMAZIN BİTİMİNDEN SONRA NAS FELAK VE İHLÂS SÛRELERİNİ OKUMAK

1319- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana her namazdan sonra Nâs, Felâk ve İhlâs sûrelerini okumamı emretti. (Ebû Davud, Salat: 353; Tirmizî, Fedailül Kur'an: 13)

80- SELÂM VERDİKTEN SONRA YAPILACAK DUA

1320- Ebu Esma er Rahabî (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in kölesi Sevban'dan naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) namazını bitirince;**"Üç defa "Estağfirullah" der ve Allah'ım! Sen selâmsın, selâmet te Sendendir. Sen ne kutlusun, büyüklük ve ikram sahibi olan Allah'ım" derdi."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 32; Müslim, Mesacid: 26)

81- NAMAZ DA SELÂMDAN SONRA, İSTİĞFAR; DAHA SONRA, NE OKUNUR?

1321- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) (namazını bitirip) selâm verdiğinde (üç sefer istiğfar ettikten sonra) **"Allah'ım! Sen selâmsın, selâmette sendendir. Sen ne kutlusun, büyüklük ve ikram sahibi olan Allah'ım"** derdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 32; Müslim, Mesacid: 26)

82- SELÂMDAN SONRA YAPILAN BAŞKA BİR DUA

1322- Ebu'z Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Zübeyr'in bu minberde şöyle dediğini duydum: Rasûlullah (s.a.v) namazını bitirip selâm verince şöyle derdi: **"Tek olan, ortağı olmayan Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Mülk, saltanat ve otorite onundur. Tüm eksiksiz övgüler de O'na aittir, O'nun her şeye gücü yeter. Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet sahibi yoktur. Sadece O'na kulluk ederiz. Karşılıksız tüm nimetleri verip iyilikler yapan, en güzel övgülere layık olan Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Kafirler hoşlanmasa da en güzel hayat tarzı onun dinidir, O'na samimiyetle bağlıyız."** (Müslim, Mesacid: 26; Ebû Davud, Salat: 458)

83- SELÂMDAN SONRA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1323- Ebu'z Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Zübeyr, her namazdan sonra şöyle dua ederdi: **"Tek olan, ortağı olmayan Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Otorite, mülk, saltanat O'nundur. Eksiksiz tüm övgüler O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter. Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur ve sadece ona kulluk yaparız. Her türlü nimetleri veren ve karşılıksız iyilikler yapan O'dur. En güzel övgüler O'na mahsustur. Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Kafirler hoşlanmasa da en güzel hayat tarzı onun dinidir. O'na samimiyetle bağlıyız."** Sonra İbn Zübeyr: Rasûlullah (s.a.v)'de her namazın arkasından bu duayı yapardı diyor. (Müslim, Mesacid: 20; Ebû Davud, Salat: 458)

84- SELÂMDAN SONRA YAPILACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1324- Muğire b. Şu'be'nin katibi Verrad (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye; Muğire b. Şu'be'ye mektup yazarak; Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğu bir şeyi kendisine bildirmesini istedi. O da şu cevabı verdi: Rasûlullah (s.a.v) namazlardan sonra şu duayı yapardı:**"Tek olan, ortağı olmayan Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Saltanat, otorite ve mülk O'nundur. Her türlü eksiksiz övgüler O'na aittir, O'nun her şeye gücü yeter. Allah'ım! Senin verdiğine hiçbir şey engel olamaz. Engel olduğun bir şeyi de kimse veremez. Senin yardımın olmadan hiçbir kuvvetliye kuvveti fayda vermez."** (Müslim, Mesacid: 26; Dârimi, Salat: 88)

1325- Ebu'l Ala el Verrad (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muğire b. Şu'be, Muaviye'ye şöyle yazdı: Rasûlullah (s.a.v), namazından çıkıp selâm verdikten sonra şöyle dua ederdi: **"Tek olan, ortağı olmayan Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Mülk, otorite ve saltanat ona mahsustur. Tüm eksiksiz övgüler ona mahsus olup, O'nun her şeye gücü yeter. Allah'ım! Senin verdiğine hiçbir şey engel olamaz. Engel olduğun bir şeyi de kimse veremez. Senin yardımın olmadan hiçbir kuvvetliye kuvveti fayda vermez."** (Müslim, Mesacid: 26; Dârimi, Salat: 88)

85- NAMAZDAN SONRA ÜÇ DEFA OKUNAN DUA HANGİSİDİR?

1326- Muğire'nin katibi Verrad (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye, Muğireye bir mektup yazarak, bana Rasûlullah (s.a.v)'den işittiğin bir hadisi yaz demişti de; Muğire de cevap olarak şöyle yazdı: "Ben, Rasûlullah (s.a.v)'in namazdan sonra üç defa şöyle dua ettiğini duydum:**"Tek olan, hiçbir ortağı olmayan Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Mülk, otorite ve saltanat O'na aittir. Eksiksiz tüm övgüler O'na mahsustur ve O'nun her şeye gücü yeter."** (Müslim, Mesacid: 26; Dârimi, Salat: 88)

86- SELÂMDAN SONRA YAPILAN DEĞİŞİK BİR DUA

1327- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), bir toplantıda oturduğu zaman veya bir namazı kıldıktan sonra birkaç kelimecik bir dua yapardı. Aişe, bu duanın ne olduğunu Rasûlullah (s.a.v)'e sorunca Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Eğer bir kimse bu duayı işlediği bir hayırdan sonra okursa, kıyamete kadar aynı hayrı işlemiş gibi sevap alır. Eğer şerli bir işten sonra okursa, ona keffaret olur; "Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, eksiksiz övgülere Sen layıksın. Senden af diler, günahlarımdan vazgeçip Sana yönelirim."** (Müsned: 2346)

87- SELÂMDAN SONRA YAPILABİLECEK DEĞİŞİK BİR DUA

1328- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Evime bir Yahudi kadın geldi ve: "Kabir azabı, üzerimize sıçrattığımız idrardandır" dedi. Ben de: "Yalan söylüyorsun" dedim. O kadın: "Hayır doğru söylüyorum. Biz Yahudiler idrarın bulaştığı elbise, deri ne varsa hepsini makasla keserdik" dedi. Rasûlullah (s.a.v), namaz için çıkmıştı, bizim sesimizin yükseldiğini görünce: **"Nedir meseleniz"** dedi. Ben de, Yahudi kadının söylediklerini haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): "Doğru söylemiş" buyurdu, ve o günden sonra şu duayı her namazında okurdu:**"Cebrail'in, Mikail'in, İsrafil'in Rabbi! Beni Cehennem ateşinden ve kabir azabından koru."** (Buhârî, Cenaiz: 86; Müslim, Mesacid: 24)

88- SELÂMDAN SONRA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1329- Ata b. Ebu Mervan (r.a), babasından naklediyor ve diyor ki: Ka'b, Musa'ya denizi yarıp kupkuru yol yapan Allah'a yemin ederek şöyle dedi: Tevrat'ta; Davud (a.s)'ın namazını bitirince okuduğu şu dua vardır: **"Allah'ım! Cehennem azabından ve zalimlerin zulmünden korunmak için bir sığınak yaptığın dinimi benim için hayırlı kıl. Rızkımı elde etmeme vasıta kıldığın dünyayı da benim için hayırlı kıl. Allah'ım! Gazabından rızana sığınırım. Hışmından affına sığınırım. Senden, Sana sığınırım, verdiğine kimse engel olamaz. Vermediğine de kimse bir şey veremez, Senin yardımın olmadan hiçbir güçlüye gücü fayda veremez."**

Ka'b daha sonra Suheyb'in Peygamber (s.a.v)'inde namazdan sonra bu duayı okuduğunu bize haber vermiştir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

89- NAMAZDAN SONRA ALLAH'A SIĞINMAK

1330- Müslim b. ebi Bekre (r.a)'den rivayete göre, şöyle demiştir: Babam namazlarının arkasında şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Küfürden, fakirlikten, kabir azabından Sana sığınırım."** Bende bu duayı okuyordum, babam: "Yavrum bu duayı kimden öğrendin?" dedi. Senden deyince; "Rasûlullah (s.a.v) bu duaları namazdan sonra okurdu" dedi. (Müsned: 19514)

90- NAMAZIN BİTİMİNDE TESBİH SAYISI KAÇTIR?

1331- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"İki şey vardır ki onları yapan mutlaka Cennete girer, onlar çok kolay olup yapanı da azdır."** Sözünü şöyle sürdürdü: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş vakit namaz… Sizden biriniz her namazın arkasında on defa: "Sübhanallah" on defa "Elhamdülillah" on defa "Allahüekber" derse; günde diliyle bunları yüzelli defa söylemiş olur ki, Allah katındaki karşılığı bin beş yüzdür."** Peygamber (s.a.v) bunu söylerken parmaklarıyla sayıyordu. **"Sizden biriniz yatağına girdiğinde otuz üç defa "Sübhanallah" otuz üç defa "Elhamdülillah" otuz dört defa "Allahüekber" derse; gerçekten Allah'ı dili ile yüz defa zikretmiş olur. Fakat bunun Allah katındaki değeri bindir."** Rasûlullah (s.a.v) sözüne şöyle devam etti: **"Hangi biriniz günde iki bin beş yüz günah işleyebilir?"** bunun üzerine: Ashab: Öyleyse bunları neden yapmayalım dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Şeytan size namazda iken gelir şunları hatırla, şunları hatırla der siz de bu duayı yapmayı unutursunuz. Yine şeytan geceleyin aynı şekilde gelir ve bu duayı yapmadan sizi uyutur."** (Tirmizî, Dua: 25; İbn Mâce, İkametü's Salat: 32)

91- NAMAZDAN SONRA DEĞİŞİK BİR TESBİH

1332- Ka'b b. Ucre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Birbiri ardınca yapılması gereken zikirler vardır onları yapanlar sevaptan mahrum kalmazlar. Onlar şunlardır: "Otuz üç defa "Sübhanallah" otuz üç defa, "Elhamdülillah" otuz dört defa, "Allahüekber" demek."** (Müslim, Mesacid: 26; Tirmizî, Dua: 26)

92- NAMAZDAN SONRA DEĞİŞİK BİR TESBİH

1333- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ashab'a her namazın bitiminde otuz üç defa "Sübhanallah" otuz üç defa "Elhamdülillah" otuz dört defa da "Allahuekber" demeleri emredilmişti. Ensardan bir adam rüyasında: "Rasûlullah (s.a.v) size her namazdan sonra otuz üç defa "Sübhanallah" otuz üç defa "Elhamdülillah" otuz dört defa "Allahüekber" demenizi emretti değil mi?" denildi. Adam: "Evet" deyince; karşısındaki: "Öyleyse onları yirmi beşe indirin de "Lâ ilâhe illallah" demeyi de ilave edin" dedi. Sabah olur olmaz bu kimse durumu Peygamber (s.a.v)'e anlattı. Peygamber (s.a.v)'de: **"Öylece yapınız"** buyurdu. (Tirmizî, Dua: 26; Dârimi, Salat: 90)

1334- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adama rüyasında Rasûlullah (s.a.v), size neyi emretti diye sorulmuştu da, O'da: "Otuz üç defa "Sübhanallah" otuz üç defa "Elhamdülillah" otuz dört defada "Allahüekber" dememizi emretti. Böylece tesbihlerin sayısı yüz olmaktadır. Diye cevap vermiş. Bunun üzerine adam yirmi beş defa "Sübhanallah" yirmi beş defa "Elhamdülillah" yirmi beş defa "Allahüekber" deyin yirmi beş defa da "Lâilâhe illallah" deyin böylece yüz olsun demiş. Sabah olunca adam durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktarmış Peygamber (s.a.v)'de:**"Ensari'nin dediği gibi yapın"** buyurmuştur. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

93- NAMAZDAN SONRA DEĞİŞİK BİR TESBİH

1335- Haris'in kızı Cüveyriye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana uğradı, bende mescidde dua ediyordum. Öğleye doğru tekrar uğradı: **"Hâla, dua etmeye devam mı ediyorsun?"** dedi. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine:**"Sana nasıl dua edeceğini öğreteyim mi?"** dedi ve şunları söyledi: **"Yarattıklarının sayısınca Sübhanallah, Yarattıklarının sayısınca Sübhanallah, Yarattıklarının sayısınca Sübhanallah, kendi razı olacağı kadar Sübhanallah, kendi razı olacağı kadar Sübhanallah, kendi razı olacağı kadar Sübhanallah, arşının ağırlığı kadar Sübhanallah, arşının ağırlığı kadar Sübhanallah, arşının ağırlığı kadar Sübhanallah, sözlerinin mürekkebi kadar Allah'ı tesbih ederim, sözlerinin mürekkebi kadar Allah'ı tesbih ederim, sözlerinin mürekkebi kadar Allah'ı tesbih ederim" dersin."** Buyurdu. (Ebû Davud, salat: 359; İbn Mâce, Edeb: 56)

94- NAMAZDAN SONRA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1336- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Fakirler, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek dediler ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Zengin kardeşlerimiz bizim gibi namaz kılıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar fakat onların malları da var böylece sadaka da verip infakta da bulunuyorlar." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Namaz kılıp bitirdiğinizde otuz üç sefer "Sübhanallah" otuz üç sefer "Elhamdülillah" otuz üç sefer "Allahuekber" ve on defa da "Lâ ilâhe illallah" deyin bununla hem sevap bakımından onlara yetişmiş olursunuz hemde sizden sonra gelecek olanları geçersiniz. (Ebû Davud, Salat: 360; Müslim, Mesacid: 26)

95- NAMAZDAN SONRA OKUNACAK DEĞİŞİK BİR DUA

1337- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim sabah namazından sonra yüz defa "Sübhanallah," yüz defa da "Lâ ilâhe illallah" derse, denizin köpükleri kadar bile olsa günahları affedilir."** (Müslim, Mesacid: 26; Buhârî, Deavat: 65)

96- TESBİHATLARI SAYMAK

1338- Abdulah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in tesbihatı yaparken sayıları bilebilmek için saydığını gördüm." (Ebû Davud, Salat: 359; Tirmizî, Dua: 25)

97- İTİKAF HANGİ GÜNLERDE YAPILIR?

1339- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ramazan'ın ortasındaki on günde itikafa girerdi yirminci geceyi mescidde geçirir ve yirmi birinci günü evine dönerdi. Kendisiyle birlikte itikafa girenler de aynı gün evlerine dönerlerdi. Yine evine döneceği bir gece insanlara bir hutbe verdi, Allah'ın emrettiği bazı şeyleri söyledi ve sonunda şöyle dedi: **"Bu güne kadar Ramazan ayını ortasındaki on günde itikafa giriyordum. Bundan sonra Ramazan ayının son on gününde itikaf yapmam bana bildirildi. Benimle birlikte itikaf yapmak isteyenler yerlerinde kalsınlar. Ben, Kadir gecesinin hangi gecede olduğunu gördüm fakat Bana unutturuldu, siz onu son on günün içersindeki tek**

gecelerde arayın. Ben o gün kendimi çamur ve su içerisinde secde ederken gördüm." Ebu Said diyor ki: O sene Ramazan ayının yirmi birinci gecesi yağmur yağmış ve Rasûlullah (s.a.v)'in kaldığı yere yağmur suları birikmişti. O gecenin sabah namazında namazı bitirip cemaate döndüğünde Rasûlullah (s.a.v)'in yüzünde su ve çamur izleri vardı. (Buhârî, İtikaf: 13; Muvatta', İtikaf: 6)

98- İMAM SELÂM VERDİKTEN SONRA MİHRAPTA OTURUR

1340- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar mihrapta otururdu. (Müslim, Fedail: 17)

1341- Simak b. Harb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir b. Semure'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'in sohbetinde bulunur muydun" diye sordum. O da: "Evet, Rasûlullah (s.a.v); sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar mihrapta otururdu. Ashabıyla konuşur, görüşür Ashabı'da cahiliye dönemi olaylarını anlatarak ve şiirler okuyarak gülerler. Peygamber (s.a.v)'de tebessüm ederdi. (Müslim, Fedail: 17)

99- NAMAZ BİTİNCE CEMAATE DÖNÜŞ HANGİ TARAFTAN OLUR?

1342- Suddi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'e namaz kıldıktan sonra sağdan mı soldan mı dönmek gerektiği konusunu sormuştum. O da: "Ben çoğunlukla Rasûlullah (s.a.v)'i sağından dönerken gördüm" dedi. (Dârimi, Salat: 89; Tirmizî, Salat: 225)

1343- Esved (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah şöyle demiştir: "Namaz bittikten sonra mutlaka sağ taraftan dönülmeli diyerek şeytanı memnun etmeyiniz. Çünkü ben Rasûlullah (s.a.v)'i çoğunlukla sol tarafından döndüğünü gördüm." (Dârimi, Salat: 89; Tirmizî, Salat: 225)

1344- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben, Rasûlullah (s.a.v)'in ayakta ve oturarak su içtiğini, yalınayak ve ayakkabıyla namaz kıldığını, namazdan sonra ise hem sağından hem de solundan döndüğünü gördüm." (Müsned: 23428)

100- KADINLAR, MESCİDDEN NE ZAMAN ÇIKARLAR?

1345- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Kadınlar sabah namazını Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte kılarlar, selâm verip namaz bittikten sonra da örtülerine bürünmüş olarak evlerine dönerlerdi. Alaca karanlık olduğu için tanınmazlardı." (Müslim, Mesacid: 40; İbn Mâce, Salat: 2)

101- CEMAAT, İMAMDAN ÖNCE HAREKET ETMEZ

1346- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir gün bize namaz kıldırdı sonra bize dönerek şöyle buyurdu: "Ben sizin imamınızım rükû' ve secdelerde benden öne geçmeyin. Kıyama benden önce kalkmayın ve namazdan da benden önce ayrılmayın. Ben sizi önümden gördüğüm gibi arkamdan da görüyorum. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin olsun ki benim gördüklerimi siz de görseydiniz az güler çok ağlardınız. "Ne gördün Ey Allah'ın Rasûlü!" diye soruldu da: **"Cennet ve Cehennemi"** buyurdular. (Müslim, Salat: 25; Dârimi, salat: 72)

102- NAMAZ BİTİNCEYE KADAR İMAMLA BİRLİKTE OLMANIN SEVABI

1347- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Ramazan orucunu tuttuk. Son yedinci gün gelinceye kadar bizi mescidde bırakmadı. Ramazan'ın bitimine yedi gün kala gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar bizi mescidde bıraktı, altı gün kala bizi yine tutmadı, beş gün kala yine gece yarısına kadar tuttu. Bunun üzerine biz, Ey Allah'ın Rasûlü! İstersen tüm gece kalabiliriz dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdular:**"İmamla namaz kılan kimse sonuna kadar imamla beklerse tüm geceyi ihya etmiş gibi sevab kazanır."** Son dördüncü gece de bizi mescidde bırakmadı son üçüncü gece hanımlarına ve kızlarına haber göndererek ve cemaati de toplayarak o geceyi bir süre ihya ettik. O kadar ki felahı kaçıracağımızdan korktuk, o geceden başka bizi bir daha tutmadı. Hadisin ravisi Davud diyor ki: "Felah nedir" diye sordum. "Felah; sahurdur" dedi.(Tirmizî, Savm: 80; İbn Mâce, İkametü's Salat: 173)

103- İMAM CEMAATIN OMUZLARINDAN ATLIYARAK GİDEBİLİR

1348- Ukbe b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte ikindi namazını Medine'de kıldım. Namazdan sonra Rasûlullah (s.a.v) cemaatın omuzlarından atlayarak hızlıca çıkıp gitti. Cemaatte bu harekete hayret ettiler. Ashabtan bazıları peşinden gittiler. Rasûlullah (s.a.v), hanımlarından birisinin yanına girip çıktıktan sonra şöyle dedi: **"Namazda iken evde bir miktar altın olduğu aklıma geldi, bu gece yanımızda kalmasın istedim ve dağıtılmasını emrettim."** (Buhârî, Sıfatü's Salat: 77; Müslim, Zekat: 9)

104- NAMAZ KILDIN MI? DENİLDİĞİNDE HAYIR DENİR Mİ?

1349- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Ömer b. Hattab Hendek savaşında güneş battıktan sonra Kureyş kafirlerine sövmeye başladı ve Ey Allah'ın Rasûlü! Güneş batmaya yaklaştı hala ikindi namazımı kılamadım dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ben de kılamadım"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Büthan'a gittik, namaz için abdest aldı, biz de abdest aldık, güneş battıktan sonra önce ikindiyi sonra da akşamı kıldı. (Dârimi, Salat: 186)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13. İSLÂM KARDEŞLİĞİ
Bu Hadisin Önemi:
İmanın Sözkonusu Olmayacağından Kasıt:
Îmanın Yerine Getirilmesi Gereken (Vacib) Şubeleri:
Ümmetin Selefinin Hayatında Bu Hadisin Etkisi:
Hadis-İ Şeriften Çıkartılan Bazı Hükümler:

13. İSLÂM KARDEŞLİĞİ

Peygamber (s.a)'in hizmetçisi Ebû Hamze Enes b. Mâlik M'den Peygamber (s.a) buyurdu ki: "Sizden herhangi biriniz kendi nefsi için sevdiğim kardeşi için de sevmedikçe, iman etmiş olamaz.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadis-i şerif ilim adamlarının ta'zimle karş.lad.kları büyük önemi haiz hadisler arasındad.r. Çünkü bu hadis-i şerif başkaları ile ilişkilerde gozonun-de bulundurulması gereken ölçüyü aç.kça ifade ettiği gibi, hayır âdabının özünü de dile getirmektedir. Kişi söz, davranış veya bunun d.şında herhangi bir şeyi kendisi için seviyor ise, onu başkaları için de sevmelidir. Söz, davranış, muamele veya herhangi bir hususu eğer kendisi için hoş karşılamıyor ve buğzediyor ise, başkaları için de bundan hoşlanmamalı, buğzet-memeli, insanlara kendisine nasıl davranmalarını istiyor ve arzu ediyorsa o da öylece davranmalıdır. [2]

İmanın Sözkonusu Olmayacağından Kasıt:

Hafız İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Fethu'l-Bârîde şunları söylemektedir: Burda maksat imanın kemalinin nefyedilmesidir. Bir şeyin kemal derecesinin nefyedilmesi anlamında kullanılması, Arap dilinde çokça rastlanılan bir kullanım şeklidir. Arpaların: Filan kişi insan değildir, demeleri gibi.[3] Oysa bundan maksat, onun niteliklerinden birisinin bulunmadığını anlatmak (nefyetmek)tır.
Nevevî de -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Müslim Şerh'inde şunları söylemektedir: İlim adamları -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- derler ki: Bu buyruğun anlamı tam iman ile iman etmiş olmaz, şeklindedir. Yoksa iman, aslı itibariyle bu niteliğe sahip olmayan kimseler için de husule gelir.[4]
Amr b. es-Salâh[5] şöyle demektedir: "Yani bir kimse kendisi için sevdiğinin benzerini müslüman kardeşi için sevmedikçe imanı kamil olmaz.[6]
İbn Receb el-Hanbelî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de şöyde demektedir: Burda imanın nefyinden maksat, hakikatine ve nihâî noktasına erişmenin nefy edilmesidir.[7]

Îmanın Yerine Getirilmesi Gereken (Vacib) Şubeleri:

Buhârî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Sahîh'inde der ki: "Kişinin kendisi için sevdiği şeyi kardeşi için de sevmesinin imandan olduğuna dair başlık.[8] Buhârî bu başlıktan sonra bu hadisi zikretmektedir.
Müslim de -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Sahîh'inde şunları söylemektedir: "Kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmek imanın hasletlerindendir.[9] demekte ve daha sonra da bu hadisi kaydetmektedir.
O halde hadis-i şerif müslümana, hayrı sevmenin, imanın yerine getirilmesi gereken (vacib) şubelerinden birisi olduğuna delâlet etmektedir.
"Hayır" ise itaatleri, dünyevî ve uhrevî mubahları kapsamına alan kapsamı geniş bir kelimedir.
İstikamet üzere olan bir müslümanm kardeşleri için de istikameti sevmesi ve onları kurtarmak için bütün gücünü ve gayretini ortaya koyması gerekmektedir. Çünkü istikamet dünya ve âhiret hayırlarını elde etmenin sebebidir.
Aynı şekilde müslüman kardeşlerinin başına herhangi bir kötülüğün gelmesine razı olmamak, üzülmek ve hoşlanmamak da imanın yerine getirilmesi gereken hasletleri arasında yer alır.
el-Kirmân[10] der ki: Kişinin kendisi adına buğzettiği şeyi kardeşi adına buğz ile karşılaması da imandandır. Rasulullah (S.A.S.) hadisinde bunu zik-retmemiştir. Çünkü birşeyi sevmek onun zıddını da buğzetmeyi gerektirir. O bakımdan bununla yetinilerek Rasulullah (S.A.S.) ayrıca buğzu sözkonusu etmemiştir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.[11]
Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- der ki: Hadisin, genel olarak kardeşliği kapsadığı şeklinde anlaşılması en uygunudur. Böylelikle müslü-manı da kâfiri de kapsamına alır. Buna göre mümin, kendisi için sevdiğini insan olarak- kardeşi kâfir için de sever. Müslüman kardeşinin imanının devamını istediği gibi, kâfirin de mü'min olmasını arzular. Bundan dolayı kâfirin hidâyet bulması için duâ müstehabdır.[12]

Ümmetin Selefinin Hayatında Bu Hadisin Etkisi:

1- Ebû Zerr (r.a)'den dedi ki: Rasûlullah (s.a) bana şöyle dedi: "Ey Ebû Zerr, ben seni zayıf bir kimse olarak görüyorum ve ben kendim için sevdiğimi senin için de seviyorum. İki kişiye dahi emir olma, yetimin malının velayetini kabul etmez.[13]
İbn Receb der ki: Rasûlullah (S.A.S.)'in Ebû Zerr'e bunu yasaklayış sebebi, O'nun bu hususlarda zayıf olduğunu görmesinden dolayıdır. C zayıf olan herkes adına aynı şeyi sever. Kendisi ise insanların işlerini yönetmeyi üzerine almıştı. Çünkü Yüce Allah bu hususta kendisine güç vermiş ve bütün insanları kendisine itaat etmeye çağırmayı emretmiş, onların din ve dünyalarının yönetimini üzerine almasını

istemişü.[14]
2- Muhammed b. Vâsi' eşeğini satmak istediği bir sırada, adamın birisi ona: Bu eşeği bana uygun buluyor musun? deyince şu cevabı vermiş: Şayet ben uygun bulsaydım, ayrıca satmazdım. İşte bu^sözüyle kardeşi için ancak kendisi adına razı olup uygun bulacağı şeylere razı olacağına işaret etmektedir.[15]
3- Kur'ân'ın tercümanı İbn Abbâs (r.a) der ki: Ben Allah'ın Kitabından bir âyetini okurum da, dilerim ki bütün insanlar bu ayet ile ilgili benim bildiklerimi bilsinler.[16]
4- İmam Şafii der ki: Arzu ederim ki, insanlar bu ilmi öğrensinler de, varsın ondan bana tek bir harf dahi nisbet edilmesin. İşte onun "arzu ederim" sözü, insanlar adına hayrı çokça sevdiğine bir delildir.[17]
Müslümanın kendisi için sevdiği şeyleri kardeşleri için de sevmesi, kalbinde aldatmak, kin ve hased namına birşey bulunmadığını gösterir. [18]

Hadis-İ Şeriften Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Hadis-i şerif bencilliğin, kıskançlığın, başkasından hoşlanmamanın ve kin duymanın yerilen huylar olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü bu niteliklere sahip bir kimse, hiçbir şekilde kendisi için sevdiği hayrı başkası için sevmez.
2- Hadisin muhtevası gereğince amel etmek, İslâm toplumunun bireyleri arasında sevginin yaygınlık kazanması sonucunu verir, Bu da tek bir vü-cudmuş gibi bir bütün haline gelinceye kadar birbirlerine kenetlenmeleri sonucunu verir. Rasûlullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Birbirlerini sevmeleri, birbirlerine merhamet duymaları bakımından rnü'minlerin tek bir vücut gibi olduklarını görürsün. O vücudun herhangi bir organı rahatsızlanacak olursa, vücudun diğer bölümleri uykusuz kalmak ve ateş yükselmesiyle ona karşılık verir.[19] Bu şekilde birbirine kaynaşmış bir ümmet hiçbir şekilde yenik düşürülmez, baskı altına alınmaz ve onun hiçbir sancağı yere düşmez.
3- Hadis-i şerif imanın artıp eksildiğine, itaatle hayır işlemekle arttığına, masiyet sebebiyle de eksildiğine delâlet etmektedir. [20]

---

[1] Buharî 1 9 İman 7~Müs/im Şerhi, I, 220, İman 71. (Hadisi aynca Tirmizî Zühd lliAK»»* Husnu'l-Mulûk 3; Müsned, ., 201'de rivayet etm^rd.r-Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 153.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 153-154.
[3] Fethu'hBârî, I, 63
[4] Müslim Şerhi J, 220
[5] Ibnu's-Salâh (577-643 h.): Adı, Osman b. Abdurrahman b. Mûsâ Takiyyüddin'dir. Künyesi Ebû Amr'dır. İbnu's-Salâh diye bilinir. Asıl itibariyle Kurttur. Şafîî alimierindendir. Çağında fıkıh, hadis ve hadis ilimlerinde tefsir usûlü ve nahivde de yetkili bir ilim adamıdır. İlim tahsiline babasından okuyarak başladı, daha sonra Musul ve Şam'a ilim için yolculuklar yaptı. İlmî eserlerinden bazıları: 1) Müşkilü'l-Vasît, 2) el-Fetâvâ, 3) Mu-kaddimetu İbn es-Salâh diye bilinen İlmü'l-Hadis (usûlünde) ileri dereceye varmıştır. Hadis ilminde "eş-Şeyh" tabiri
[6] Müslim Şerhi, I, 220
[7] Câmiu'l-Ulûmi ve'l-Hikem, 111
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 154.
[8] Buhdrî, I, 9; İman 7. bâb.
[9] Müslim Şerhi, I, 220
[10] ef-Kirmânî, (717-786 h.}: Adı, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Said Şemsüddin el-Kirmânî'dir. Daha sonra Bağdat'ta yerleşmiştir. Fıkıh, hadis, usul ilimleri ve tefsirde oldukça yetkili bir İlim adamıdır. İlmi yaymak görevini Bağdat'ta en güzel şekliyle ifa etmiş, daha sonra Mekke'ye gitmiştir. Çok temiz bir şahsiyete sahipti. İlmî müzakerelerle ve ilmi yaymakla uğraşırdı. İlmî eserlerinin bazıları: 1) el-Kevâkibü'd-Derârî fî Şerhi SahİhI'l-Buhârî, 2} Damâiru'l-Kur'ân, 3) en-Nukudu ve'r-Rududu fi'1-Usûl, 4) Şerhu Muhtasarı İbni'l-Hacib.
[11] Fethu'l-BârîJ, 64
[12] Neveuî, Şerhu Metni'l-Erbaîn
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 155-156.
[13] Müslim Şerhi, IV, 486; Müs/fm, İmâre 17.
[14] Câmiu'l-Ulûmi ue'l-Hikem, 112
[15] Aynı yer
[16] Câmiu'l-Ulûmi ve'l-Hikem, 115
[17] Aynı yer
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 156.
[19] Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. (Buharı, Edeb 27; Müslim, Birr 66, 67; Müs-ned, IV, 270, 276.)
[20] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 157.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- KİTÂBU'L-VİTR
1- Vitr Namazı Hakkında Gelen Şeyler Babı
2- Vitr Namazının Saatleri (Kılınma Vakitleri) Babı
3- Peygamber (S)' in Geceleyin Ehlini Vitr Namazı İçin Uandırması Babı
4- Bab : Musalli Namazının Sonunu Vitr Yapsın
5- Binek Hayvanı Üzerinde Vitr Namazı Babı
6- Sefer Esnasında Vitr Namazı Babı
7- Ruku'dan Ewel ve Sonra Kunut'un Meşruluğu Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

14- KİTÂBU'L-VİTR
(Vitr Namazı Kitabı)

1- Vitr Namazı Hakkında Gelen Şeyler Babı [1]

1-.....Bize Mâlik, Nâfi'den ve Abdullah ibn Dinar'dan; onlar da îbn Umer'den haber verdi (O, şöyle demiştir): Bir kimse, Rasûlullah'a gece namazını sordu. Rasûlullah (S): "Gece namazı ikişer ikişerdir[2]. Herhangi biriniz sabah vaktinden endîşe ettiği zaman bir tek rek'at kılar ki, (bu tek rek'at) onun evvelce kılmış olduklarını (ekleştirir" buyurdu [3].
Geçen isnâd ile yine Nâfi'den, o: Abdillah ibn Umer vitr'de tek rek'at ile iki rek'at arasında selâm verirdi. O kadar ki, arada bâzı işlerinin yapılmasını bile emrederdi, demiştir[4].

2-.....İbn Abbâs (R), Kureyb'e, Meymûne'nin yanında -ki o İbn Abbâs'ın teyzesidir- gecelediğini haber verip, şöyle demiştir: Ben başımı bir yastığın enine koyup uzandım. Rasûlullah ile ehli de yastığın boyuna başlarını koyarak uzandılar. Rasûlullah gece yarışı oluncaya, ;yâhud buna yakın bir zamana kadar uyudu. Sonra yüzünden uykuyu eliyle silerek uyandı. Sonra Âlu İmrân Sûresi'nden son on âyeti okudu[5]. Sonra Rasûlullah kalkıp asılı duran küçük bir kırbaya uzandı. Güzelce bir abdest aldı. Sonra kalkıp namaza durdu. Ben de (kalkıp) O'nun yaptığı gibi yaptım ve O'nun (sol) yanma namaza durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup bükmeye koyuldu [6]. Sonra iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at namaz kıldı. Ondan sonra tek rek'atlı bir namaz kıldı [7]. Sonra müezzin gelinceye kadar yine uzandı. (Müezzin gelince) kalkıp iki rek'at namaz kıldı, sonra çıktı ve sabah namazını kıldırdı [8].

3-.....Bana Amr (ibn Haris) haber verdi. Ona da Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım, kendi babasından; o da Abdullah ibn Umer'den tahdîs etmiştir. Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Gece (kılınacak nafile) namazı [9]ikişer ikişerdir. Gece nafilesinden çıkmak istediğin zaman bir rek'at kıl ki, senin daha önce kılmış olduğun rek'atleri (ekleştirsin) .
el-Kaasim ibn Muhammed: Biz bulûğa erdiğimiz günden beri birçok insanları hep üç rek'atle vitr kılıyorlar gördük. Bununla beraber hepsi -yânî bir de, üç de, beş de, yedi de caizdir. Ben bu sayıdan hiçbirinde be's olmadığım umarım, demiştir [10].

4-.....Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) on bir rek'at namaz kılardı[11]. Namazı işte bu idi. Mü'minlerin annesi, gece namazını kasdediyor.- O bu namaz içinde öyle secde eder idi ki, hiç başını kaldırmadan herbirinizin elli âyet okuyacağı kadar dururdu: Ve sonunda sabah namazından evvel iki rek'at kılar, sonra müezzin sabah namazı için kendisine gelinceye kadar sağ yanı üzerine yatardı [12].

2- Vitr Namazının Saatleri (Kılınma Vakitleri) Babı

Ebû Hureyre: Peygamber (S) bana uykuya varmadan evvel vitr namazını kılmayı tavsiye etti, demiştir [13].

5-..... Bize Enes ibn Şîrîn tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer'e: Sabah namazından evvelki iki rek'at hakkında ne re'y eder-, sin (yânî ne dersin)? Bunlarda kıraati uzatayım mı? dedim. İbn Umer: Peygamber (S) geceleyin ikişer ikişer namaz kılar ve bir rek'atla vitr yapardı. Sabah namazından evvel sanki eli kulağında ezan (yânî ikaa-met) okunuyormuşçasına (sür'atle) iki rek'at namaz kılardı, dedi. Hammâd: Yânı sür'atle, demiştir [14].

6-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Gecenin her saatinde Rasûlullah (S) vitr namazı kılmıştır[15]. (Son vakitlerindeki) vitri ise (gecike gecike) seher vaktine varıp dayanmıştı [16].

3- Peygamber (S)' in Geceleyin Ehlini Vitr Namazı İçin Uandırması Babı

7-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), ben O'nun döşeği üzerinde aykırı vaziyette uyuduğum hâlde (bana doğru) namazını kılar, vitri kılmak istediği sırada beni de uyandırırdı; ben de vitr namazını kılardım [17].

4- Bab : Musalli Namazının Sonunu Vitr Yapsın

8-.....Bana Nâfî', Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Geceleyin namazınızın sonunu vitryapınız" buyurmuştur [18].

5- Binek Hayvanı Üzerinde Vitr Namazı Babı

9-.....Saîd ibn Yesâr şöyle demiştir: Ben, Abdullah ibn Umer ile birlikte Mekke yolunda gece sefer ediyordum. Yine Saîd dedi ki: Sabah vakti yakın mı diye şübhe edince devemden indim ve vitr namazını kıldım. Sonra Abdullah ibn Umer'e yetiştim. Abdullah ibn Umer: Nerede idin? diye sordu. Ben de: Sabah olacağından-endîşe ettim de inip vitr namazım kıldım, dedim. Bunun üzerine Abdullah: Allah'ın Elçisi'nde senin için güzel bir örnek yok mu? dedi. Ben: Evet, vallahi vardır, dedim. Abdullah: Muhakkak Rasûlullah (S) deve üzerinde vitr namazı kılar idi, dedi [19].

6- Sefer Esnasında Vitr Namazı Babı

10-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sefer esnasında binek devesi üzerinde, deve yönünü hangi cihete çevirirse çevirsin namaz kılardı. Farzlardan başka gece namazım îmâ ederek edâ ederdi. Vitr namazını da binek devesi üzerinde kılardı [20].

7- Ruku'dan Evvel ve Sonra Kunut'un Meşruluğu Babı [21]

11-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb (es-Sahtıyânî)'den; o da Muhammed (ibn Sîrîn)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir Enes ibn Mâlik'e, Peygamber (S) sabah namazında kunût duasını okudu mu? diye soruldu. O da: Evet, dedi[22]. Bunun üzerine kendisine: Rukû'dan evvel mi kunût yaptı? diye soruldu. O da: Az müddet sürmek üzere rukû'dan sonra kunût yaptı, dedi [23].

12- Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvâhid tahdîs edip şöyle dedi: Bize Âsim ibn Süleyman tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e kunût hakkında suâl sordum. Enes: Muhakkak ku-nût vardır, dedi. Ben: Kunût rukû'dan evvel mi, yâhud sonra mı idi? dedim. Enes: Rukû'dan evvel idî, dedi. Âsim: Fulân kimse senden rivayet ederek bana haber verdi ki, sen rukû'dan sonra idi demişsin (buna ne dersin)? dedi. Bunun üzerine Enes: O yanlış söylemiştir[24]. Rasûlullah (S) rukû'dan sonra yalnız bir ay kunût yaptı. Bu kunûtun sebebi şu oldu zannederim: Peygamber (S) takriben yetmiş kişiye varan ve kendilerine Kurrâ adı verilen bir takım insanları, müşriklerden bir kavmin yanma göndermişti. O kurrâ, sayıca müşriklerden az idiler, (bunun için onların eliyle helak olmuşlardı). O müşrikler ile Rasûlullah arasında bir ahd de vardı. Rasûlullah bir ay o müşrikler aleyhine düâ ederek kunût yaptı.
Yine (bu isnâdla) bize Ahmed ibn Yûnus haber verip şöyle dedi: Bize Zaide ibn Kudâme, et-Teymî Süleyman ibn Tarhân'dan; o da Ebû Mıclez'den haber verdi. Enes: Peygamber (S) Rı'l ve Zekvân kabileleri aleyhine bir ay dua ederek kunût yaptı, demiştir [25].
Yine bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hâlid, Ebû Kılâbe'den tahdîs etti. Enes Kunût (vaktiyle) akşam ve sabah namazlarında idi, demiştir [26].
Hatime: Vitr bâbtarı, 15 merfû' hadîs ihtiva etti. Bunlardan bir tanesi muallaktır. Burada ve daha öncekiler içinde mükerrer olanlar 8 tanedir. Buraya hâlis, 7 hadîstir. Bunları tahrîc etmekte Müslim Buhârfye muvafakat etti. Burada 3 tane de mevsûl âsâr vardır. Vallâhu a'lem (İbn Hacer).

---

[1] Vâv'ın kesr ve fethi ile vitr ve vetr, beş vakit farzlarından sonra gece kılınan tek rek'ath bir namazın ismidir. Bunun fazileti hakkında Sahîh ve Sünen kitâb-larında birçok hadîsler gelmiştir
[2] İkişer ikişerdir demek, her iki rek'atte bir selâm vermek demektir. Müslim'deki rivayette râvî Ukbe ibn Hureys: İbn Umer'e: İkişer ikişer ne demektir? diye sordum. O: Her iki rek'atten sonra selâm verirsin, dedi, diyor. Gece ve gündüz nafile namazlarında iki rek'atte bir mi, yoksa dört rek'atte bir mi selâm vermek daha faziletli olduğu hakkında fakîhler arasında görüş ayrılıkları ve herbirinin tutunduğu delîller vardır....
[3] Bundan vitr namazının sonu, fecrin tulûu vakti olduğu istidlal olunmuştur. Bir de bundan, vitr'den sonra kılınacak nafile namaz olmadığına istidlal olunmuştur
[4] Saîd ibn Mansûr, sahîh bir isnâd ile Ebû Bekr ibn Abdillah el-Muzenî'den gelen rivayette şöyle demiştir: ibn Umer iki rek'at kıldı, sonra: Ey çocuk! Bizim binek devemizi hazırla! dedi. Sonra da kalkıp bir tek rek'at kıldı (Kastallânî).
[5] Âlu îmrân: 190-200. âyetleri. Bundan abdest almaksızın ezberden Kur'ân okunabileceği anlaşılır
[6] Peygamber'in bu kulak bükme fiili, tek olan muktedînin imâmın sağ tarafına durması lâzım geleceğini tenbîh içindir
[7] Bu tek rek'atlı namaz birer rek'at mı, yoksa üç rek'at mı; ibarenin mantûkun-dân sarîh olarak anlaşılamıyor. Onun için vitr namazını fakîhlerin kimi bir niyetle üç, kimi ikincide selâm İle faslederek üç rek'at, kimi de yalnız tek rek'at i'tibâr etmişlerdir
[8] Peygamber'in sabah namazının farzını kıldırmak üzere evinden çıkmadan önce kıldığı iki rek'at ise, sabah namazının sünnetidir.
Bu hadiste Peygamber 6 kerre ikişer rek'at kıldıktan sonra kalkıp bir tek rek'at kılmıştır ki, bu, vitrin tek rek'at olduğuna kaail olanlara pek kuvvetli bir. delildir
[9] Gece kılınan tatavvu' namazları, ikişer ikişer kılınmalıdır, diyenlerin hücceti olan hadîslerden biri budur
[10] Bu, Ebû Nuaym'm Mustahrac1ında önceki isnâd ile sabittir.
[11] On bir ve on üç rek'at kıldığı hakkında sahih rivayetler olduğu gibi, daha az sayılarda kıldığı hakkında da sahîh rivayetler vardır. Bunlardan Peygamber'in en az bir rek'at, en çok on bir veya on üç rek'at gece nafile namazı kıldığı sabit oluyor
[12] Sağa yatış, Peygamber'in teyâmünü, yânî her şeye sağla başlamayı sevmesinden dolayıdır. Sabah sünnetinden sonra sağ yanı üzere uzanmayı da bâzıları mendûb saymışlardır.
[13] Ebû Hureyre'nin bu sözünü İshâk ibn Râhûye kendi Müsned'inde mevsûlen rivayet etmiştir. Peygamber'in Ebû Hureyre'ye olan bu vasiyyeti, belki uyku gâ-lib gelir diye ihtiyatlı davranmayı tavsiyeden ibarettir. Yoksa gece kalkmaya kaadir olanın, gecenin sonunda kılması efdal olduğunda şübhe yoktur
[14] Bundan, sabah namazının sünnetinin kısa kılınmasının da sünnet olduğu anlaşılmıştır.
[15] "KulIe'I-leyl", tercemedeki gibi "Gecenin her saatinde" ma'nâsına gelebileceği gibi "her gece" ma'nâsına da gelebilir. TercemenİN her iki sureti de vâki' hâle uygundur. Peygamber, hazarda seferde, sıhhatte hastalıkta vitr kılmağa devam ettiği gibi, yatsı namazından sonra tâ fecrin tulû'una kadar gecenin her cüz'ün-de de vitr kılmıştır. Lâkin Hz. Âişe'nin muradı, tercemede tercîh ettiğimiz ma'nâ

olduğuna şâhid Müslim'deki biraz daha mufassal olan rivayettir.
Bu hadisten gecenin yatsı namazına zarf olup herhangi saatinde yatsıdan sonra vitr kılınabileceği anlaşılır. Peygamber'in gecenin evveli ile gecenin ortasında kılmış olması, cevazı bildirmek için; gecenin sonuna te'hîr etmesi de mûâdında uykudan kalkmaya i'timâdı olanlar hakkında efdal olanın bu olduğunu tenbîh için olduğu hâtıra gelir.
[16] Peygamber'in son zamanlarda ölümünden evvelki âdeti, vitri seher vaktine yaklaştırmak olduğu, Müslim ile Ebû Dâvûd'daki rivayetlerde daha sarîh olarak beyân edilmiştir.
[17] Vitr namazı farz olmamakla beraber, sânına pek ziyâde i'tinâ edilmek lâzım gelen bir namazdır. İşte Peygamber, geceleyin ehlini vitr namazı kılmak üzere bundan dolayı uyandırdı. Bu hadise göre vitr namazı erkek ve kadın hakkında sabit demek olduğu gibi, "Ehline namazı emret. Kendin de ona sebat ile devam eyle. Biz senden bir nzk istemiyoruz. Seni biz rızıklandınnz. Akıbet takvanındır "(Tâ-hâ:132) âyeti gereğince, uyanık olanların uykudakileri uyandırmalarını mûcib olacak derecede müekked bir ibâdet olmuş oluyor.
[18] Bu hadise ve yine Ibn Umer'in "Vitr, gecenin sonunda bir rek'attir" merfû' hadisine ve Peygamber'in teheccüd namazları hakkında rivayetlere bakarak Şâfiîler ile Hanbelîler, vîtr namazının en azı bir, en çoğu on bir ve en kemâllisinin en azı üç rek'attir demişlerdir. Ebû Hanîfe, bir selâmda çıkılmak üzere üç rek'at olduğuna, artık eksik olamıyacağma kaaildir. Mâ-lik'e göre ise, daha evvel selâm ile fasledilmiş çift rek'atlı bir namaz kılınmış olmak şartıyle tek rek'attir. Çift namazın hududu yoktur ve ikiden daha az olamaz. Maahâzâ müsâfirin çift namazdan vazgeçerek bir tek rek'at İle vitr kılmasının cevazı da İmâm Mâlik'ten rivayet edilmiştir. Tek rek'at ile namaz kıldıkları Ebû Bekr, Umer,Usmân, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, İbn Abbâs, Muâviye, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, İbnu'z-Zubeyr, Âişe -Allah onların hepsinden razı olsun-'den de nakl olunuyor...
Vitr, akşam namazı gibi bir selâm ile üç rek'at olduğuna, Ebû Hanîfe gibi Umer ibn Abdilazîz, Sufyân es-Sevrî, Ebû Yûsuf, Muhammed, Abdullah İbn Mübarek de kaail olmuşlardır. Alî ibn Ebî Tâlib, Abdullah ibn Mes'ûd, Ubeyy ibn Ka'b, Zeyd ibn Sâbİt, Enes ibn Mâlik, Ebû Umâme ile Huzeyfe'nin ve Yedi Fakîh'in, hattâ Umer ibn Hattâb'm da -Allah onların hepsinden razı olsun- mezhebi bu olduğu rivayet edilmiştir. Bunlar, evvelki mezheb sahihlerine hüccet olan hadislerdeki vitr lâfzının tek rek'at ma'nâsına gelmek ihtimâli olduğu kadar, Çift ile beraber kılınmış tek rek'at ma'nâsını da muhtemildir, derler... (Tecrîd Ter., 11,347-348).
Bundan, vitri te'hîr etmenin müstehâb olduğu anlaşılır. Hikmeti de -Allâhu a'lem- gece vakti kılınan namazların başlangıcı ve sonu tek olmaktır. Gecenin ilk namazı olan akşam namazı tek rek'atlı olduğundan, gece tâatinin hitâmında başlangıcına benzemek için tek rek'atlı olmak müşâkelede en münâsib olmuş olur. Gecenin girmesiyle beraber tek rak'ath bir namaz ile ibâdete başlamaktaki ilâhî sırr her ne ise, ihtitâmına da teşmîl ediliyor demektir. Amellerin ibtİdâ ve intihâsındaki, fevâtih ile havâtimindeki ehemmiyet, vasattan ziyâde olduğu "Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde dosdoğru namaz kıl. Çünkü güzellikler kötülükleri giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüttür"(Hûd:H4) âyeti ve Câbir'den naklolunan hadiste " \%^>jjjt j*T ju = Çünkü gecenin sonu şâhidlidir"duyurulmuş olması delaletiyle, gündüzün evveli ve sonu ile gecenin sonunda duanın kabul edileceği daha ümîdli olduğu içindir... (Tecrîd Ter.,\\\,22A).
[19] Bu hadisteki "Allah Elçisinde en güzel örnek" düstûru, Alî ile İbn Abbâs'tan da rivayet edilmiştir
[20] Bu hadiste, farzlardan başka olan gece namazının ve bu arada vitr namazının binek üzerinde kılındığı sarîh olarak beyân edilmiştir. Gerek bu hadîs, gerek bundan önceki hadîs ile evvelâ seferde vitrin meşrûiyyeti sabit oluyor, ikinci olarak, sefer esnasında binek üzerinde ve binek ne tarafa yönelirse yönelsin îmâ ile nafile kılmak cevazı sabit oluyor... Üçüncü olarak, "Farzlar müstesna" şeklindeki istisna kaydına göre, zarûretsiz farz namazlarının hayvan üzerinde ki lınmasının caiz olmadığı anlaşılıyor. Özürlü olan ise farzını hayvan üzerinde de kılabilir.
Râtibe sünnetleri de bu hususta tatavvu' hükmündedir. Ancak Ebû Hanî-fe'ye göre, sabahın sünneti için hayvandan inmek gerekir. Dördüncü olarak bu iki hadîs, vitrin vucûbuna kaail olmayanların tutundukları hüccetlerdendir. Bunlara göre, vitr vâcib olmadığı için, binek üzerinde kılınmış ve seferde farzlar terk olunmadığı gibi bu da terk buyurulmadığından, diğer sünnetlerden daha müekked bir sünnet olmuştur.
[21] Bu bâb, aslında sabah namazı bâblannm mutaallaklanndandır. Çünkü burada gelen hadîsler, sabah namâzmdaki Kunût'a delâlet etmektedirler. Babın burada getirilmesi bir kısım âlimlerin vitr'de Kunût'a kaail olmaları i'tibârıyledir. Sonra mezhebler Kunût hakkında ayrı ayrı görüştedirler: Hanefîler'e göre sabah namazında asla Kunût yoktur. Mâlik'e göre sabah namazında Kunût vardır, fakat rukû'dan evveldir... {Şerhu Teröcimi Ebvâb.,.,s,90).
[22] Kunût'un bir çok ma'nâları vardır:
* Tâat ki, Kaanit, Allah'a muti1 demek olur;
* Huşu! Namazda kunût, huşu' ma'nâsına gelir.
* Mutlaka namaz ki, kaanit, musallî demektir;
* Dua. Bildiğimiz Kunût Duası gibi;
* İbâdet;
* Namazda kıyam;
* Namazda uzunca ayakta durma; "Namazın ef-i dalı kunûtu uzun olandır" sahîh hadisinde olduğu gibi. Bu hadiste kunût, kıyam uzunluğu ma'nâsmdadır. " Yoksa o âhiretten korkarak, RabbİninIn rahmetim umarak gecenin saatlerinde secdeye kapanır, kıyamda durur bir hâlde tâat ve ibâdet eden kimse gibi midir... " (ez-Zumen 9) âyetindeki kaanit İse musallî ma'nâsına geldiği gibi, hâşi', âbid, namazın kıyamında çok okuyan ma'nâlanna da gelir ve hepsi de yakışır.
* Sükût. Zeyd ibn Erkam'ın "Evvelleri biz namazda konuşurduk. (Namazda) Allah için kaanitler olarak'(el-Bakara:238) âyeti inince, namazda kelâm etmemekle me'mûr olduk" (Buhârî, Müslim) demesi, kunûtun bu son ma'nâsına hüccettir.
Bu hadisteki suâl, sabah namazına âid olduğu için kıyamda iken Kur'ân'ı çokça okur muydu? ma'nâsına bir suâl olduğu, hâtıra gelebilirse de, ikinci defa vâki' olan suâl ve cevâbdan bahis konusu kunûtun, rukû'dan evvel veya sonra okunmuş bir duâ olduğu apaçık anlaşılıyor.
[23] Enes'in Muhammed ibn Şîrîn tarîkinden rivayet edilen bu hadiste kunûtun yeri rukû'dan sonra gösterilmiş ise de, bundan sonraki hadiste rukû'dan evvel gibi gösterilip yalnız bir ay kadar müddet rukû'dan evvel kunût yapılmış olduğundan beyânı da buradaki ")firi - Az süren bir müddet" ta'birinin tefsîri yerine geçmiş olur. Bununla beraber dikkat edilirse Enes'in gerek bu ve gerek gelecek rivayete göre yalnız mühim hâdise üzerine bir ay rukû'dan sonra kunût yapılmış olduğunu haber verip, ne o hâdiseden evvel veya sonra kunût yapılıp yapılmadığından, ne de başka zamanlarda kunût yapılmış ise bunun rukû'dan evvel veya sonra olduğundan, sâkittir.
Kunûtun yeri, İmâm Şafîî'ye göre buradaki İbn Şîrîn rivayetine uygun olarak rukû'dan sonra; İmâm Mâlik'e göre ise Âsim ibn Süleyman tarîkinden gelen müteâkıb Enes hadîsine uygun olarak rukû'dan evveldir. Gerek sabah ve gerek vitr namazında duanın rukû'dan evvel de, sonra da edildiğine dâir rivayetler müteârız ve her ikisi de sahîh olan Enes hadîsinin de iki tarîkden birbirine zıd iki vecihle rivayet edilmiş olması, kunûtun yeri hakkında her iki tarafın kendi mezheblerine hadîs ile ihticâc edebilmelerine mâni'dir. Sabah namâzmdaki kunût, îmâm Şafîî ile İmâm Mâlik'e göre sünnettir. İmâm Şafîî, Râşid Halîfe-ler'in dördünün de sabah namazında kunût duası okuduklarını rivayet etmiştir. Ebû Hanîfe ile Abdullah ibn Mubârek'e göre İse, sabah namazında sünnet değildir. İmâm Ahmed: Yalnız imamlar orduları için kunût duasına sabah namazında devam ile mükelleftirler. Başkalarının da bunu yapmasında be's yoktur, demiştir.
Vitrin son rek'atmda da kunût sünnettir. Ancak ŞâfÎî ve Mâlik'in meşhur kavline göre yalnız ramazânın son yarısında sünnettir. Küfe imamları ile Ahmed, Sufyân es-Sevrî, Abdullah ibn Mübarek, İshâk ibn Râhûye'ye göre bütün senenin her gecesinde vitr kunûtu vardır. Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir de.. (Tec-rîd Ter., 111,230-231).
[24] Enes'in " Kezebe" ta'bîri "yanlış söyledi" diye terceme edildi. Kizib, yalan söylemek ma'nâsına geldiği gibi, Hicâzlılar lugâtında hatâ etmek, yanılmak ma'nâsına da kullanılır. Onların lügat örfünde vakıa mutabık olmayan söz -söyleyeni ister müteammid, İster muhti' olsun- kizibdir. Hadîs kitâblarmda sikalardan olan zâtlar hakkında akranları tarafından bâzı kerre "gibi ta'birler kullanılması hep bu örfe göre "hatâ etti" ma'nâsmadır. (Tecrîd Ter.,111, 234).
Kunûtun yeri hakkında sahâbî âlimleri arasında da ihtilâf vardır. Bu ihtilâf ise mubah ihtilâf nev'indendir
[25] Bi'ru MaÛne faciası ile geniş bilgiler Mağâzî Kitâbı'nda gelecektir. Bu acıklı hâdise üzerine Peygamber bir ay kadar o zâlim kabileler aleyhine kunût yapıp, beddua etmişti
[26] Bu hadisten (ve benzeri olarak daha önce geçen hadîslerden) akşam namazı kunûtunun biM-icmâ mensûh olduğu, sabah namazı kunûtunun neshinde ise ihtilâf olduğu öğrenilmiştir.
Müslim ile Ebû Davud'un Berâ ibn Âzib ile İbn Abbâs'tan rivayet ettikleri hadîsler, farz namazların hepsinde kunût yapıldığını isbât etmektedir. Ancak sonradan terk buyurulduğuna göre, farzlarda kunût mensûh olmuştur.
Me'sûr Olan Kunût Duaları
Me'sûr (ya'nî nakledilmiş) olan kunût duaları birkaç tanedir. Bunlar arasında rivayet bakımından en kuvvetlisi Şâfiîler'in sabah namazında okudukları şu duadır:
' "Hasen ibn Alî (R) şöyle dedi: Dedem Rasûlullah (S) vitr kunûtunda söyleyeyim diye bana şu kelimeleri Öğretti:
"Yâ Allah, hidâyet ettiklerin arasında bana da hidâyet et. Dünyâda, ukbâ-da derdden âzâd ettiklerin içinde beni de âzâd et. Sevdiklerin arasında beni de sev. Bana her neyi bağışlarsan dâim et ve gittikçe artır. Hükmettiğin herhangi bir şerrden beni koru. Zîrâ hükmeden Sen'sin. Sana karşı hükmedilemez. Senin sevdiğin zelîl kalmaz, düşmanı olduğun kimse de azîz olmaz. Yücesin, âlîsin Rabb'ımız! Her neye hüküm ve kazan taalluk ederse hamd Sana. (Her ne ettimse) Sen'den mağfiret dilerim. Sana tevbe ve rucû' ederim"! (Tirmizî, îbn Mâce, Nesâî).
Nesâî'nin rivayetinde duanın sonunda " ziyâdesi de vardır ki, salâtu selâm, evvelce edilen duaların kabulüne vesîle olur.
Hanefîler'in vitr'de her gece, Şâfiîler'in ise yalnız ramazânın son yansında okudukları duâ şudur:
Bu, el-Kütübü's-Sitte'de yok ise de, Abdurrazzâk, Muharrimed ibn Nasr, Tahâvî ve İbn Ebî Şeybe'nin rivayetlerinde bu duaları Umer ile Alî'nin fecr namazında okudukları anlaşılıyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-BUYU
ALIŞVERİŞ BÖLÜMÜ
Bâb: Yüce Allah'ın "Namaz Bittiğinde.." Buyruğu
Bâb: Çarşı Pazar Hakkında Söylenenler
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sâ' Ve 'Müdd'ün Bereketi İçin Duası
Bâb: Gıda Maddesi Satışı Ve Stokçuluğu
Bâb: Din Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişte Bulunmak
Bâb: Müslüman Kardeşinin Alışverişi Üzerine İş Yapmaz, Pazarlığı Üzerine Pazarlık Etmez
Bâb: Satıcının İnek Ve Devenin Sütünü Sağmayarak Memesini Şişkin Göstermekten Men Edilmesi
Bâb: Satıcının İnek Ve Devenin Sütünü Sağmayarak Memesini Şişkin Göstermekten Men Edilmesi
Bâb: Kişi Dilerse Sütü Memesinde Bırakılmış Hayvanı İade Eder
Bâb: Şehirli Köylü İçin Komisyon Karşılığı Mal Satmaz
Bab. Binekliden Satın Almak Yasaktır
Bâb: Binekliden Satın Almak Yasaktır
Bâb: Hurmanın Hurma Karşılığında Satılması
Bâb: Kuru Üzümün Kuru Üzüm, Yemeğin Yemek Karşılığında Satılması
Bâb: Yaş Hurmanın Müzâbene Usulü Satılması
Bâb: Arpanın Arpa Karşılığında Satılması
Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak
Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak
Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak
Bâb: Arayanın Açıklaması
Bâb: Meyvelerin Olgunlaşmadan Satışı
Bâb: Her Kim Aşılanmış Hurmayı, Ekili Bir Araziyi... Satarsa
Bâb: Her Kim Aşılanmış Hurmayı, Ekili Bir Araziyi... Satarsa
Bâb: Ekinin Ölçekle Yemek Karşılığı Satılması
Bâb: Hurmanın Köküyle Satılması
Bâb: Ölü Hayvan Derisi Tabaklanmadan Önce
Bâb: Köle Ve Canlı Hayvanın Canlı Hayvan Karşılığında Satılması
Bâb: Kölelerin Satışı
Bâb: İstibrâ Etmeksizin Cariye İle Yola Çıkılır Mı?
Bâb: Köpeğin Bedeli
Bâb: Fuhuş Yapan Câriye Ve Kadın Kölenin Kazancı

KİTABU'L-BUYU

ALIŞVERİŞ BÖLÜMÜ

Bâb: Yüce Allah'ın "Namaz Bittiğinde.." Buyruğu

212- Ahmed b. Yunus bize anlatarak dedi ki: Züheyr bize Humeyd'den, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) Medine'ye geldi. Allah Resulü (sav) onunla Ensâr'dan Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti. Sa'd varlıklı bir kimseydi. Abdurrahman'a "Seninle servetimi yarı yarıya paylaşayım, seni evlendireyim" dedi. Abdurrahman "Allah senin aileni de, servetini de mübarek kılsın, bana çarşıyı gösterin" dedi.
Ertesi sabah erkenden çarşıya gitti, çökelek ve tereyağiyla döndü. Onu ev halkına getirmişti. Bu şekilde kısa bir süre ya da Allah'ın dilediği kadar- kaldık. Bir gün üzerinde damatların süründüğü kokunun sarılığıyla geldi.

Allah Resulü (sav) "Evlendin mi?" diye sordu. "Ensâr'dan bir hanımla evlendim ya Resulallah!" dedi. Allah Resulü (sav) "Mehir olarak ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât - ya da nevât ağırlığınca- altın" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Bir koyunla bile olsa düğün yemeği ver.[1]

Şerh

Bana çarşıyı gösterin" ifadesi Abdurrahman b. Avf a ait olup emsalsiz bir yardım teklifine karşılık söylenmiştir. O, ticareti kuvvetli, çarşı pazarda ekeneğini çıkarabileceğine inanan biriydi. Bu yüzden de karşılıksız verilecek büyük bir serveti nazikçe geri çevirmişti.

Hüküm

Burada bâb başlığı olarak zikredilen âyet, Cuma sûresinin sonunda Cuma namazı sona erdiğinde yeryüzüne dağılıp Allah'ın lütfettiği rızkı arama emrini içermektedir. Ticaret dinimize göre helal kazanç yollarından biridir. Ancak ticaretin de belli kuralları vardır ki bunlardan biri Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında alışverişi terk etmektir.

Ders

Sağlıklı ve üretken bir toplumun kurulabilmesi için, tarım kesimi, sanayi kesimi ve ticaret kesiminin aktif bir şeküde etkinlikte bulunmaları şarttır. Bu üç kesim, belli bir disiplin ve arz talebin doğurduğu eşgüdüm içinde faaliyet gösterdikleri takdirde toplumda ekonomik bakımdan fazla sıkıntı olmayacak, herkes işini gücünü bilerek, kimse kimseye yük olmayacaktır.
Üretim ve ticaretin her hangi bir noktasında bulunmadan hazır kaynaklarla beslenmek, birilerinden destek beklemek ise bir müslümana hiç yakışmayan davranış türüdür. Müslüman, Abdurrahman b. Avf (ra) gibi olabilmeli, Medine'nin en zenginlerinden birinin servetinin yarısına konmayı dışlayıp ekmeğini kendi zeka ve alın teriyle kazanmanın yollarını araştırmalıdır.

Bâb: Çarşı Pazar Hakkında Söylenenler

213- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Cerîr bize el-A'meş'ten, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Altah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden birin cemaatle kıldığı namaz, dükkanında veya evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha üstündür. Şöyle ki o abdest aldığı ve abdesti güzel kıldığı, sonra namazdan başka maksadı olmaksızın ve namazdan başka bir saikı bulunmaksızın mescide vardığı takdirde hiçbir adım atmaz ki onunla bir derece yükseltilmesin veya günahlarından biri silinmesin. Melekler de namaz kıldığı mekanda durduğu sürece sizden birine salat eder "Allahım! Ona salat et! Allahım! Ona merhamet et!" diye niyazda bulunurlar. Orada abdestini bozmadıkça ve kimseye eziyet etmedikçe böyle olur.
Dedi ki: Namaz onu alıkoyduğu sürece sizden biri namazda (sayı).[2]

Şerh

Sizden birin cemaatle kıldığı namaz, dükkanında veya evinde küdığı namazdan yirmi küsur derece daha üstündür." ifadesinde cemaat ile namazın fazileti hakkında açık bir hüküm ihtiva etmektedir. Hadisin bu bölümde zikredilme sebebi ise, tıpkı ev gibi dükkânda ve çarşı pazarda da namaz kılınabileceğinin bilinmesidir.

Hüküm

Çarşıda veya evde tek başına kılınan namazdan, camide cemaatle kılınan namaz daha faziletlidir.
Evde kılınan namaz da çarşıda kılınan namazdan faziletlidir. Zira çarşı, pazar, şeytanın daha etkili olduğu yerlerdir. Evde ve çarşıda cemaatle kılınan namaz da, tek başına kılınan namazdan daha faziletlidir.
Huşûyu gidermesi ve kalbi alıkoyması gibi nedenlerle sokakta, çarşıda namaz kılmak, hoş olmamakla beraber caizdir.

Ders

Namaz, necis olmamak şartıyla her yer kılınabilir. Bu anlamda bütün yeryüzü biz Müslümanlara secde kılınmıştır. Ancak çarşı pazarlar ve dükkânlar, namazda olması gereken huzur ve sükûn hâlinin bulunmadığı, şeytanın deyim yerindeyse mesken tuttuğu yerlerdir. Dolayısıyla buralarda kılmak yerine namazları camilerde kılmaya özen göstermelidir.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sâ' Ve 'Müdd'ün Bereketi İçin Duası

214- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İshâk b. Abdullah'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) -Medine halkını kastederek- buyurdu ki: Allahım! Onların tartılarını bereketlendir, sâ'lannı ve müddlerini bereketlendir.[3]

Şerh

"Onların sâ'larını ve müddlerini bereketlendir" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) Medine halkı için ettiği bir duadır.
Sâ: 2,918 Kg'a denk bir ağırlık ölçüsüdür.
Müd: 832 grama denk bir ağırlık ölçüsüdür.

Hüküm

Bir beldenin ölçeğinin, kilo ve tartısının bereketlenmesi için dua etmek müstehaptir. Allah Resulü (sav) de kendi şehri olarak bilinen Medine için dua etmiştir.

Bâb: Gıda Maddesi Satışı Ve Stokçuluğu

215- Ali bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Amr b. Dinar'dan, o ez-Zührî'den, o Mâlik b. Evs'in Ömer b. el-Hattâb (ra) vasıtasıyla Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Altının altın ile peşin dışındaki satışı faizdir, buğdayın buğday ile peşin dışındaki satışı faizdir, hurmanın hurma ile peşin dışındaki satışı faizdir, arpanın arpa ile peşin dışındaki satışı faizdir.[4]

Şerh

"Süfyân" b. Uyeyne'dir. ifadesinde altının altın karşılığı ve peşin esasta satışı olmadıkça faiz olacağı bildirilmiştir.
Altının altın ile peşin dışındaki satışı faiz-

Hüküm

Riba (faiz), satış ve selem muamelesi bakımından sadece şu altı cins malda olur: Hurma, buğday, arpa, tuz, altın ve gümüş.
Borç ise her şeyde olabilir. Daha fazlasına veya daha azma almak yahut başka bir türünü almak için borç vermek asla helâl olmaz. Ancak borç olarak verdiği şeyin nevi ve miktarı kadar alabilir.
Alış-veriş ve selem ile borç verme muameleleri arasındaki fark şudur: Alış-veriş ve selem, bir çeşit mal ile bir başka çeşit mal veya bir çeşit mal ile aynı çeşit malın el değiştirmesidir. Borç verme ise ancak aynı çeşit mal ile yapılabilir.
Sadece altı çeşit malda faiz işlemi olabileceğinde sahabe icmâ etmiştir.

Ders

Faiz, bir toplumda haksızlık ve zulmün ileri düzeyde olduğununun ve orada ekonomik hayatın kötü durumda bulunduğunun en canlı göstergesidir. Ekonomik hayatı canlı ve gelirin adil paylaşıldığı bir toplumda faize iltifat edilmez. Faiz, insanlar arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı öldürerek, her şeyin bir çıkar beklentisiyle yapılması sonucunu doğuran çirkin bir adettir.
Son din olarak insanlığa gönderilen İslamiyet, faiz üzerinde özellikle durmuş ve bir çok ayet-i kerimede faizin kötülüğüne dikkat çekilmiştir. Bunun muhtemel sebeplerinden biri de bu son ümmetin fitnelerinden birinin faiz olmasıdır.

Bâb: Din Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişte Bulunmak

216- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik, Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Biriniz kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın.[5]

Şerh

Biriniz kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın" ifadesinde Müslümanların alışverişte uymaları gereken kurallardan birine dikkat çekilmektedir!

Hüküm

Kişinin, din kardeşi izin vermedikçe onun alışverişi üzerine alışverişte bulunması tahrimen mekruhtur. Din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürcü göndermek de ayhı hükümdedir.

Ders

Bir Müslüman, bir din kardeşinin ettiği pazarlığın ve yaptığı anlaşmanın üzerine giderek onu bozmak ve kendi lehine başka bir pazarlıkta bulunmak günahını asla işlememelîdir. Çünkü bu, ticari ahlakı bozacak ve zararı ileride kendisine dokunacak bir ahlaksızlıktır. Bu ve benzeri girişimlere ses çıkarmamak da kötülüğün yayılmasına ve gün gelip ondan sakındıklarını düşünenleri kuşatmasına yol açacaktır.

Bâb: Müslüman Kardeşinin Alışverişi Üzerine İş Yapmaz, Pazarlığı Üzerine Pazarlık Etmez

217- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûiü (sav) şehirlinin köylü adına (malını) satmasını yasakladı ve şöyle buyurdu: Müşteri kızıştırmayın. Bir kimsenin kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapması doğru değildir. Hiç kimse kardeşinin dünürlüğü üzerine kalkıp dünürcü göndermesin. Hiçbir kadın da ka-bındakini boşaltmak için (başka bir kadının) boşanmasını istemesin.[6]

Şerh

Allah Resulü (sav) şehirlinin köylü adına malını satmasını yasakladı" ifadesinde ticaret hukukyla ilgili bir kural konulmaktadır.
Müşteri kızıştırmayın", yani bir ürünü daha yüksek fiyattan satabilmek için insanları yanıltmayın, demektir ki bu da başka bir kuraldır.
Hiçbir kadın da kabındakini boşaltmak için (başka bir kadının) boşanmasını istemesin" ifadesiyle de sosyal ilişkiler

bakımından belirleyici bir başka kural konmaktadır. Bu kurala göre bir kadın, kendi nikahı için başka bir kadının boşanmasını şart koşmamalıdır.

Hüküm

Başka birinin alışverişi üzerine alışveriş yapmak haramdır. Alimlerin görüşleri budur. Bu tür alışverişi şöyle açıklayabiliriz: Alıp almama hakkının sabit olduğu bir sırada başka biri her hangi bir ürünü satın alma durumunda olan kardeşine gider ve "Bu alışverişi yok say, sana daha düşük fiyatla vereyim" veya satıcı konumundakine giderek "Bu alışverişi boz, ben senden daha yüksek fiyatla alayım" der. Yahut ürünün ilk sahibine giderek "Sattığını geri al, ben senden daha yüksek bir fiyatla satın alayım" der. Ya da satıcıya giderek "Satışı iptal et, senden daha yüksek fiyatla satın alayım" der. Bunların tamamı, haram hükmündedir.
Pazarlıkta haram olan şekillere gelince, bunlardan biri satın almak istenen bir malı alıp sahibine şöyle demektir: "Bunu geri ver, ben sana aynısını daha düşük fiyata veya aynı fiyata vereyim.1' Pazarlığın bu ve benzeri şekilleri de haramdır. Şafiî mezhebinden bazıları, müşterinin açık ve kesin bir aldanma hâlinde bulunması durumunda satışın iptalinin sağlanmasını haram kapsamı dışında görmüşlerdir. İbni Hazm da bu görüşte olup "Din dürüstlüktür" hadisini buna delil göstermiştir.

Ders

Müslüman bir toplumun temeli dürüstlüğe ve şeffaflığa dayanmalıdır.
Bunun en açık göstergesi ise insanlar arası ticari ve sosyal ilişkilerde kendini gösterir. Yalan dolanın, başkalarının işlerini bozmanın, insanların ekmekleriyle oynamanın, ne pahasına olursa olsun kâr etme hırsının, aç gözlülük ve ticarette her şeyi mubah saymanın, başka insanların haklarını yok saymanın yaygın olduğu bir toplumun Müslüman bir toplum olmasının imkansızlığı bir yanda, böylesi bir toplumda insanlığın dahi hayat bulması imkansızdır. Bu gibi toplumlarda sosyal adalet olmayacağı için acılar giderek artar ve yapılan haksızlık ve zulümlerin ucu, bir gün onları mubah görenlere kadar dayanır. Unutmamak gerekir ki hayır ve hasenat ancak helal kazançlardan yapıldığında anlamlı olur. Zulüm ve haram ile, başkalarının hukuku çiğnenerek kazanılmış paraların dağıtılması, sahipleri açısından hebadan öte gitmez.

Bâb: Satıcının İnek Ve Devenin Sütünü Sağmayarak Memesini Şişkin Göstermekten Men Edilmesi

218- İbni Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer b. Rebîa'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Develeri ve davarları sütlü görünsün diye sağmazlik etmeyin. Böyle bir hayvanı satın alan kimse onu sağdıktan sonra iki şeyle muhayyer olur. Dilerse onu tutar, dilerse bir sâ hur-ma ile gen verir.[7]

Şerh

Develeri ve davarları sütlü görünsünler diye sağmazlık etmeyin" yani, sütlerini sağmayarak memelerinde biriktirmeyin. Bâb başlığında geçmesine rağmen hadiste inek türü geçmemektedir.
"Bu haliyle onları satın alan kimse", yani sütü sağılmadığı için memeleri şişkin vaziyetteki hayvanları satın alan kişi.
Hayvanları sağdıktan sonra iki şeyle muhayyer olur." Burada müşteri hayvanı sağıp memeleri tabii hâline döndükten sonra seçme hakkına aahip olur. Çünkü memelerin şişkinliğinin yapay olduğu ortaya çıkmıştır.
Dilerse onu tutar, dilerse geri verir" müşteri hayvanı elinde tutarsa, alışverişi tasdik etmiş ve geçerli kılmış olur. Peki hayvanın bu hâlini kabul ederek aldıktan sonra başka bir kusuru ile karşılaşırsa, bir sâ hurma ile geri verme hakkı olur mu? İşte bu noktada ihtilaf edilmiştir. Şâfiî mezhebine göre sahih görüş geri verilebileceği yönündedir. Mâlikîlerde ise iki farklı görüş mevcuttur. bir sâ hurma ile" ifadesinde, hayvanın sağım bedeli olarak bir sâ hurma verilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre böyle bir hayvan satın alan kimse, onu üç günlük muhayyerlik süresi içinde sahibine iade edebilir. Sağdığı sütü de tazmin eder. Bu sürenin dolmasından sonra alışverişi onaylamış olacağından iade hakkı ortadan kalkar.

Ders

Ticarette en büyük sermaye sanılanın aksine para değil dürüstlüktür. "Din dürüstlüktür" hadisini sürekli duyan bir Müslümamn böyle eğri yollara tevessül etmesini anlamak zor olmakla beraber, beşerî zafoçtle izah etmekten başka çare yoktur. İnancın kalbe, oradan ahlaka sinmes: be: Lisanda farklı süreçler izlediği için toplumda bu tür sahtekarların bulunması da bir vakıadır. Dinimiz, bu gibi kimseler karşısında diğer insanlara :;-\ûkunu savunabilmek için böyle kurallar koyma cihetine gitmiştir.

Bâb: Satıcının İnek Ve Devenin Sütünü Sağmayarak Memesini Şişkin Göstermekten Men Edilmesi

219- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik Vız cbu'z-Zinâd'dan, o el~A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den fra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kervanı (pazara varmadan satın almak için) yoida karşılamayın, hiç kimse kardeşinin alışverişi ûisrine alışveriş etmesin, müşteri kızıştırmayın, şehirli kimse, köylü adma mal satmasın, davarın sütünü sağmazhk etmeyin, (sağılmayip memesi dsen) bir hayvanı satın alan kimse onu sağdıktan sonra iki şey aracında muhayyerdir. Eğer rıza gösterirse tutar, kızarsa bir sâ hurma ile hayvanı gen verir.[8]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleri için bir önceki 218 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Kişi Dilerse Sütü Memesinde Bırakılmış Hayvanı İade Eder

220- Muhammed b. Amr bize anlatarak dedi ki: el-Mekkî bize İbni Cüreyc'den, o Ziyâd'dan, o Abdurrahman b. Zeyd'in azatlısı Sâbit'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Her kim, sütlü görünsün diye sağılmamış bir hayvan satın ahrsa, onu sağdığında eğer buna rıza gösterirse tutar, eğer kızarsa sağımına karşılık bir sâ hurma verir (ve iade eder).[9]

Şerh

Eğer kızarsa sağımına karşılık bir sâ hurma1' vererek iade eder. Bu hak, Peygamber Efendimizin bu hadisi ile sâbut olmuş bir haktır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre memesi sağılmayarak şişirilmiş (=musarrât) bir hayvan satın alan kimse, üç günlük bir muhayyerliğe sahiptir. Bu süre zarfinda dilerse hayvanı tutar, dilerse sağdığı süter karşılık bir sâ hurma vererek sahibine iade eder.

Bâb: Şehirli Köylü İçin Komisyon Karşılığı Mal Satmaz

221- el-Mekkî b. İbrahim bize anlatarak dedi ki: İbni Cüreyc bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebî Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kişi, kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapmaz, müşteri kızıştırmayın ve şehirlinin köylü namına mal satması olmaz.[10]

Şerh

Şehirlinin köylü namına mal satması olmaz" ifadesi, şehirli bir tüccarın köylünün malını onun adına komisyonla satması anlamındadır.

Hüküm

Burada amaç arz-talep dengesinde akıcılığın gerçekleşmesi için aradaki engellerin kalkmasıdır. Bunun sonunda üretici erindeki malları en yüksek fiyattan pazarlayabilecek, tüketici de ihtiyaçlarını kolaylıkla ve aracı bedeli ödemeksizin temin edecektir.
Ebû Hanife'ye göre, malın, üretici yolda karşılanarak satın alınması, belde halkına zarar veriyorsa mekruhtur. Üretici piyasa fiyatlarını öğrenince aldandığını anlarsa satışı bozabilir.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) ekonomiyle ilgili kural ve tavsiyeleri dikkatle
incelendiğinde, gerçek serbest pazarın ne olduğu, firsat eşitliği, haklı rekabet ve diğer modern prensiplerin temellerinin nasıl atıldığı daha iyi görülecektir.

Bab. Binekliden Satın Almak Yasaktır

222- Muhammed b. Beşşâr bize naklederek dedi ki: Abdülvehhâb bize Ubeydullah el-Amerî'den, o Saîd b. Ebî Saîd'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) (bineklinin malını pazara inmeden) almayı ve şe-hirlinin köylü namına mal satımını yasakladı.[11]

Şerh

"(bineklinin malını pazara inmeden) almayı" yasakladı, ifadesi, şehir dışından gelen köylü veya yabancının malının şehre girmeden satın alınmasını ifade eder.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bineklinin malını pazara götürmeden satın almak mekruhtur. Bu durumdaki biri, gerçek fiyatı öğrendiğinde alışverişin iptalini talep edebilir.

Ders

Rekabeti önleyen ve fiyat artışlarına yol açan etkenlerden biri de ürettiği malı hayvanına yükleyerek şehre, pazara getiren köylü veya yabancının yolda karşılanarak malının satın alınmasıdır. Burada, köylü veya yabancının şehirdeki rayiç fiyatları öğrenmesi engellenmekte, şehirli tüccar ondan ucuza aldığı malı piyasaya pahalı olarak sürmesi veya karaborsaya düşürmesi söz konusu olmaktadır.

Bâb: Binekliden Satın Almak Yasaktır

223- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bazılarınız bazılarınızın alışverişi üzerine alışveriş etmesin. Malları da pazara indirilinceye kadar (binekten) satın almayın.[12]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için bir önceki 222 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Hurmanın Hurma Karşılığında Satılması

224- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize İbni Şîhâb'dan, o Mâlik b. Evs'ten, o Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Buğdayın buğday ile peşin dışındaki satışı faizdir. Arpanın arpa ile peşin dışındaki satışı faizdir. Hurmanın hurma ile peşin dışındaki satışı faizdir.[13]

Şerh

Hurmanın hurma ile peşin dışındaki satışı faizdir" ifadesinde, faiz sayılan muamelelerden biri zikredilmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerifin hükmü için 215 no.lu hadis-i şerifin hüküm bölümüne bakınız.

Bâb: Kuru Üzümün Kuru Üzüm, Yemeğin Yemek Karşılığında Satılması

225- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü ile satışı yasakladı. Müzâbene, ağaçtaki yaş hurmayı kuru hurma karşılığı ölçerek satma ile ağaçtaki yaş üzümün kuru üzüm karşılığı ölçerek satılmasıdır.[14]

Şerh

Ağaçtaki yaş üzümün kuru üzüm karşılığında satılmasıdır" ifadesinde, o dönem tarım toplumlarında müzâbene yani kabalayı satış olarak bilinen muamele konu edilmektedir. Bu ve konuyla ilgili diğer hadis-i şeriflerden çıkarsamada bulunularak yaş meyvenin kuru meyve karşılığında satışı yasaklanmıştır. Bu türü satışın yasaklanma hikmeti olaraksa, meyvenin devşirilmesinden sonra gerek alıcı, gerek satıcı tarafından gelebilecek itirazlar ve bunun sonucu yaşanan ihtilaflar zikredilmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre müzâbene usulü satış fasittir. Ağaçtaki, kuru-yunca azalacak olan meyvenin miktarını tam olarak tahmin etmek mümkün olmadığından, taraflar için aldatma söz konusudur. İslâm hukuku riskli satışları prensip olarak

yasaklamıştır.

Ders

Bu hadisten çıkarmamız gereken en mühim ders, toplumda huzursuzluğa neden olabüecek türden işlemlerden olabildiğince uzak durmaya çalışmak gereğidir. Çünkü bunlar, kısa vadede bazı sorunları cözüyormuş gibi gözükse de uzun vadede büyük sorunlara ve hukuk ihlallerine yol açabilecektir. Bunun en güzel misâli de henüz dalındaki veya tarladaki malın kabala satışıdır. Henüz hasat edilmemiş mahsulün veya devşirilmemiş meyvenin bu şekilde satışı, bir sorun çıkması durumunda iki taraf için de dert olacaktır. Bu yüzden Allah Resulü (sav) bu tür işlemleri yasaklamış, zaruret olmadıkça izin vermemiştir.

Bâb: Yaş Hurmanın Müzâbene Usulü Satılması

226- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü satışı yasakladı. (Açıklayarak dedi ki:) Müzâbene yaş hurmayı ölçerek satmak, 'Fazla gelirse bana, eksik çıkarsa yine bana' demektir.
Zeyd b. Sabit (ra) bana anlattı ki: Allah Resulü (sav) yaş hurmanın tahmin üzere satışına ruhsat verdi.[15]

Şerh

Allah Resulü (sav) yaş hurmanın tahmin üzere satışına izin verdi" ifadesi Zeyd b. Sâbit'e (ra) ait olup özellikle kuraklık dönemlerinde buna ruhsat verildiğini bildirmektedir.

Hüküm

Müzâbene işleminin yasaklanmasından sonra halkın ve özellikle yoksul ziraatçıların ihtiyaçları devam etmişti. Bir süre sonra şehirde yaşayan yoksul Müslümanlar Allah Resûlü'ne (sav) başvurarak; "Siz yaş hurma ile kuru hurmayı takas etmeyi yasakladınız. Elimizde nakit para olmadığı için, ihtiyacımız olan kuru erzağı satın alamıyoruz" dediler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) aile ihtiyaçlarını karşılamak üzere, belli bir ağacın hurmasını kuru hurma ile takas etmeye (ariyye) izin verdi.

Ders

Allah Resulü (sav), koyduğu kuralların, toplumda bazı sorunlara yol açması hâlinde istisnalar tanıyarak mağdur olan kesimleri de rahatlatmayı benimseyen bir önderdi. Bunun günlük hayatımızdaki yansıması, bizim de kamuyu ilgilendiren kararlar alırken, mağdur olanların özel durumlarını göz önünde bulundurmamız gereğidir. Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en mühim ders budur. Tabii ki bu mağduriyetlerin meşru daire içinde kalması esastır.

Bâb: Arpanın Arpa Karşılığında Satılması

227- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Mâlik b. Evs'ten (ra) şunu nakletti:
Kendisi yüz altın bozdurmak istemişti. (Anlatıyor:) Talha b. Ubeydullah beni çağırdı. Pazarlık ettik. Sonunda altını benden aldı ve elinde çevirmeye başladı. Sonra şöyle dedi: Kasadarım ormandan dö-nünceye ve Ömer (ra) bundan haberdar oluncaya kadar (bekle). Bunun üzerine şöyle dedi: Allah'a yemin olsun ki ondan ayrılmadan onu almalısın. Çünkü Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: Altının altın karşılığı satışı peşin olmadıkça faizdir. Buğdayın buğday karşılığı satışı peşin olmadıkça faizdir. Arpanın arpa karşılığı satışı peşin olmadıkça faizdir. Hurmanın hurma karşılığında satışı peşin olmadıkça faizdir.[16]

Şerh

Kendisi (altın) bozdurmak istedi" ifadesinde murat edilen, altın verip karşılığında gümüş alınmasıdır. Bunu yapan kişiye sarraf denir.
Arpanın arpa karşılığında satışı peşin olmadıkça faizdir" ifadesi, faizle ilgili bir başka ürün sınıfını içermektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan riba (faiz) ile hükümler için 215 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakılabilir.

Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak

228- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hurmayı olgunlaşıncaya kadar satmayın. Hurmayı hurma karşılığında satmayın.
Salim dedi ki: Abdullah bana Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) bilâhare yaş hurmanın kuru veya yaş hurma karşılığında satılmasına ruhsat verdi. Başka ürünlere ruhsat vermedi.[17]

Şerh

Hurmayı olgunlaşıncaya kada satmayın. Hurmayı hurma karşılığında satmayın" nehiyleri, asıl itibarıyla müzâbene usulü satışları konu almaktadır.

Hüküm

Müzâbene usûlü satışla ilgili hükümler için 167 no.lu hadise bakınız. Özetle belirtmek gerekirse bu tür satış Hanefî mezhebine göre fasittir. Ancak zaruret bulunması durumunda sadece hurma için ve belli ağaçlarla sınırlı olmak şartıyla duhsat verilmiştir.

Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak

229- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü satışı yasakladı. Müzâbene, (yaş) hurmanın (kuru) hurma karşılığında Ölçerek alınması, yaş üzümün kuru üzüm karşılığında ölçerek satılmasıdır.[18]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi için 225 no.lu hadise bakılabilir. Hüküm için de 167, 225 ve 226 no.lu hadislere bakılabilir.

Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak

230- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında tahmin üzere satılmasına ruhsat verdi.[19]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi için 225 no.lu hadise bakılabilir. Hüküm için de 167, 225 ve 226 no.lu hadislere bakılabilir.

Bâb: Arayanın Açıklaması

231- Muhammed b. Mukâtil bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında ölçerek satılmasına ruhsat verdi.
Musa b. Ukbe dedi ki: Hadiste geçen Ariyyeler (arâyâ), gidip mahsulünü satın aldığınız belli hurma ağaçlarıdır.

Şerh

Abdullah" İbnu'l-Mübârek olduğu söylenmiştir.
Ariyyeler (arâyâ), gidip mahsulünü satın aldığınız belli hurma ağaçlarıdır" ifadesinde ariyyenin tarifi yapılmakta olup Musa b. Ukbe'ye aittir.

Hüküm

226 no.lu hadis-i şerifin hüküm bölümünde bu tür satış ve verilen ruhsat hakkında şöyle denilmiştir: Müzâbene işleminin yasaklanmasından sonra halkın ve özellikle yoksul ziraatçıların ihtiyaçları devam etmişti. Bir süre sonra şehirde yaşayan yoksul Müslümanlar Allah Resûlü'ne (sav) başvurarak; "Siz yaş hurma ile kuru hurmayı takas etmeyi yasakladınız. Elimizde nakit para olmadığı için, ihtiyacımız olan kuru erzağı satın alamıyoruz" dediler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) aile ihtiyaçlarını karşılamak üzere, belli bir ağacın hurmasını kuru hurma ile takas etmeye (=ariyye) izin verdi.

Bâb: Meyvelerin Olgunlaşmadan Satışı

232- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hurmanın olgunlaşıncaya kadar satılmasını yasakladı. Satanı da, alanı da bundan nehyetti.[20]

Şerh

Satanı da alanı da bundan nehyetti" ifadesinde ham meyvenin satışıyla ilgili yasağın iki taraf için de geçerü olduğu vurgulanmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bu tür satışlar mekruhtur.

Ders

Günümüzde hayli yaygın olan belli bir tarlanın ürününün önceden satın alınması veya belli bir bahçenin ürününün daha ağaçlar çiçekienmeden satışı gibi uygulamalar belki modern hayatın gerekli gibi görünüyor olsa da, fiyatların oluşmasında oynadığı olumsuz etkiler, muhtemel sorunlar vs. sebebiyle sakıncalıdır.

Bâb: Her Kim Aşılanmış Hurmayı, Ekili Bir Araziyi... Satarsa

233- Ebû Abdullah bize anlatarak dedi ki: İbrahim bana Hişâm'dan, o bize İbni Cüreyc'den, o İbni Ebî Müleyke'den, o İbn Ömer'in (ra) azatlısı Nâfi'den şunu nakletti: Aşılı olarak satılan bir hurmalıkta hurma zikredil-memişse, hurma aşılayanındır. Köle ve tarım arazisi de böyledir.
Nâfi bu üçünün de adını belirtmiştir.[21]

Şerh

Aşılı olarak satılan bir hurmalıkta hurma zikredilmemişse, hurma aşılayanındır. Köle ve tarım arazisi de böyledir" ifadesinde satışa konu bu üç şeyin taşıdıkları meyve, mal ve mahsul, aksi belirtilmedikçe satıcının olur.

Hüküm

Bu hadis-i şerife göre, taraflar aksi üzerinde anlaşmadıkça veya müşteri aksini şart koşmadıkça aşılı hurma ağacının üzerindeki meyve, kölenin sahip olduğu mal ve tartrri arazisinin üzerindeki mahsul satıcının hakkıdır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en önemli ders, İslam dininde anlaşmanın ve anlaşma şartlarının yeridir. Meşru bir zemine dayandıkça her şartın gözetilmesi ve gereğinin yapılması gerekir. Nitekim burada da alışverişe konu olan üç şeyle ilgili aksi şart koşulmamış olması ölçü olarak konmuştur. Bu, İslam medenî hukukunun günümüz hukuk sistemlerinden çok daha önce anlaşma hukukunun temellerini attığını göstermektedir.

Bâb: Her Kim Aşılanmış Hurmayı, Ekili Bir Araziyi... Satarsa

234- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kim aşıladığı bir hurmalığı satarsa, hurması satıcının olur. Ancak müşteri aksini şart koşarsa başka.[22]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleri için bir önceki 233 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Ekinin Ölçekle Yemek Karşılığı Satılması

235- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü satışı yasakladı. Yani yaş hurmanın kuru hurma karşılığında ölçerek, yaş üzümün kuru üzüm karşılığında ölçerek ve mahsûlün yemek karşılığında ölçerek satılmasını, bunların tümünü yasakladı.[23]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için 225 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Hurmanın Köküyle Satılması

236- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Her kim bir hurma ağacım aşılar, sonra da köküyle satarsa, hurması satıcıya aittir. Ancak müşterinin aksini şart koşması başka.[24]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için 233 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Ölü Hayvan Derisi Tabaklanmadan Önce

237- Züheyr b. Harb bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize babasından, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ölü bir koyun gördü. Oradakilere "Postundan faydalansanız ya!" buyurdu. "Fakat o ölü/leş" dediler. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Haram kılınan yenmesidir.[25]

Şerh

Postundan faydalansanız ya" ifadesi, ölü de olsa hayvanın postunun tabaklanarak kullanılabileceği, giysi hatta seccade yapılabileceği anlamında bir ruhsatı beyan etmektedir.
Haram kılınan yenmesidir" ifadesinde ise, harama konu olan şeyin eti olduğu teyit edilmektedir. Dolayısıyla postunun haramlığına dair her hangi bir hüküm bulunmamaktadır. Hakkında hüküm bulunmayan konularda ise mübahhk esastır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre boğazlanmadan kendi kendine ölen hayvanın eti ve tabaklanmamış derisi pistir. Mâlikîlere göre murdar hayvanın eti gibi derisi, kemiği ve sinirleri de temiz değildir. Kıl, yün ve tüyleri ise temizdir. Şâfiîlere göre, ölü hayvanın kıl, tüy, yün ve tırnakları dâhil bütün parçaları necistir.

Bâb: Köle Ve Canlı Hayvanın Canlı Hayvan Karşılığında Satılması

238- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Sâbit'ten, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Köleler arasında Safiyye (r.anhâ), Dıhyetü'l-Kelbî'nin (ra) payına düşmüştü. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu.[26]

Şerh

Köleler arasında Safiyye (r.anhâ), Dıhyetü'l-Kelbî'nin payına düşmüştü. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu" ifadesi, hadisin önceki rivayetlerine göre. gayet muhtasardır. Bu bâbda yeralr^a nedenine gelince, Allah Resulü (sav) Safiyye'yi (r.anhâ) başka bir câriye karşılığında kendine vermesini istemiş, o da Efendimizin bu isteğini
yerine getirmiştir. .

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) Hz. Safiyye'yi (r.anhâ) Dıhye'den (ra) isteme nedeni onunla evlenmek içindir. Hz. Safiyye'nin (r.anhâ) babası Huyey Yahudi toplumunun tanınmış liderlerinden biriydi. Efendimizin onun kızıyla evlenmesi, Medine İslam toplumunun geleceği açısından siyasal bir öneme sahipti. Nitekim Efendimiz de sahabenin ileri gelenlerinin öğütlerine uyarak bu evliliği yapmış, önemli bir siyasal adım atmıştır.

Bâb: Kölelerin Satışı

239- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o İbni Muhayrîz'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti.
Kendisi Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda otururken sordu: Ey Allah Resulü! Bizler kadınları köle alıyor ve onları (satıp) bedellerini almak istiyoruz. Azil hakkında ne dersiniz?
Buyurdu ki: Yoksa siz bunu yapıyor musunuz? Gerçi yapmamakla mükellef kılınmış da değilsiniz. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[27]

Şerh

Bizler köle alıyor ve onları (satıp) bedellerini almak istiyoruz" ifadesinden köle satışının o toplumda yadırganmayan bir

ticaret olduğu anlaşılmaktadır. Tabiî köle kadınları olanlar onlardan faydalanmak da istemekte, fakat çocuk doğurmalarını istememektedirler. Çünkü çocuk doğurmaları hâlinde onları satmaları zorlaşmaktadır.
Azil hakkında ne dersiniz?" ifadesinde bahsedilen azil, erkeğin spermlerini kadının üreme organı dışına boşaltmasıdır.

Hüküm

Belli şartlara riâyet etmek şartıyla kadın ve erkek kölelerin satışıyle ilgili her hangi bir sınırlama yoktur. Azile gelince bu konuda ulemâ arasında ihtilaf bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz bazı hadislerinde azle izin vermiş-se de "azli" teşvik etmemiş, sadece müsaade etmiştir.
Hatta bazı hadislerinde "azil" yapmanın kötülüğüne de işaret etmiştir. Hanefi âlimleri, kadının izni olması halinde caiz olduğu görüşündedirler. Cariyelere gelince, onlardan izin istenmesine gerek olmayıp azil yapılabilir.

Ders

Kölelik, İslamiyet'in getirmediği bilakis geldiğinde önünde bulduğu bir kurumdur. Şu var ki yüce dinimiz kölelikle bir çok şekilde mücâdele etmek suretiyle bu kurumun ıslahına ve zaman içinde ortadan kalkması için gerekli önlemleri almaya çalışmıştır. Bu bağlamda bir çok suçun keiâreti olarak köle azat etmenin zikredilmesi anlamlıdır.
Azle gelince, doğum kontrol yöntemleri arasında en masum olanlarından biridir. Çünkü bu yöntemde, çocuğunu oluşum sürecine müdâhale edilmemekte, bilakis böyle bir fırsata zemin hazırlanmamaktadır. Ancak Allah Resûlü'nün (sav) de ifade buyurdukları gibi kıyamete kadar varolup hayat bulması takdir edilen her nefis meydana gelecek, bütün tedbirler işe yaramayacaktır.

Bâb: İstibrâ Etmeksizin Cariye İle Yola Çıkılır Mı?

240- Abdülgaffar b. Dâvud bize anlatarak dedi ki: Yakup b. Abdirrahman bize Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber'e vardı. Allah kalenin fethini O'na müyesser kılınca, kendisine Safiyye bn. Huyey bn. Ahtab'in güzelliğinden sozedildi. Kocası Öldürülmüştü. Bir gelin namzedi olmuştu. Allah Resulü (sav) onu kendine seçti. Onunla birlikte yola çıktı. Seddu'r-Ravhâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve kendisiyle gerdeğe girdi. Sonra küçük bir deri kapta hays yemeği yaptı. Allah Resulü (sav) sonra şöyle buyurdu: Çevrendekilere (yemek) için seslen.
Bu Allah Resûlü'nün (sav) Safiyye (r.anhâ) için verdiği düğün yemeği olmuştu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık. (Râvi dedi ki:) Bilâhare onu Allah Resûlü'nün (sav) arkasında abasıyla örtmüş olarak gördük. Allah Resulü (sav) devesinin yanında diz çöküyor, Safiyye (r.anhâ) deveye binebilmek için dizine basıyordu.[28]

Şerh

"Onunla birlikte yola çıktı. Seddu'r-Ravhâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve kendisiyle gerdeğe girdi." Burada, bâb başlığıyla ilgili husus, cariyenin iddetidir.

Hüküm

Hanefî ulemâsına göre hayız gören cariyenin iddet müddeti iki hayızdır. Hayız görmeyen cariyenin ise bir-buçuk aydır. Kocası ölen cariyenin Ölüm iddeti ise iki ay beş gündür.

Bâb: Köpeğin Bedeli

Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan, o Ebû Mesûd el-Ensârî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancını ve falcılık ücretini yasakladı.[29]

Şerh

Köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancını ve falcılık ücretini yasakladı" ifadesiyle haram kılman üç gelir türü bildirilmektedir.

Hüküm

İslam'a göre alışverişin sıhhatli olmasının şartlan vardır. Yukarıda anılan sınıflar bu şartlardan birini, yani dinen değer sahibi olma niteliğini taşımamaktadır. O şartlar şunlardır:
1- Satılan şeyin satış zamanında mevcut ve ele geçmesi mümkün olması,

2- Nehir ve deniz suyu gibi herkes için mubah olan şey olmaması.
3- Satıcının mülkü olması.
4- Dinen değer sahibi olması.
5- Teslim alınması mümkün olması, yani denizdeki balık, havadaki kuş gibi, satıcının elinde olmayan bir şey kabilinden olmaması.

Ders

Dinimize göre köpek necis kabul edildiği için köpek satışından elde edilen gelir de hoş görülmemiştir. Ancak görme engellilere rehberlik etmek, narkotik görevlerinde kullanılmak, bekçilik gibi özel eğitimden geçmiş köpeklerin bu kapsamda görülmesi tartışmalı olabilir. Çünkü bunlarda köpeğe, artı bir değer katılmaktadır. Öte yandan fuhuş ve falcılık dinimizin zaten haram kıldığı fiiller olduğu için bunlardan elde edilen gelirin mubah görülmesi asla mümkün değildir.

Bâb: Fuhuş Yapan Câriye Ve Kadın Kölenin Kazancı

242- Kuteybe b. Saîd bize Mâlik'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan, o Ebû Mesud el-Ensârî'den (ra şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancım ve falcılık ücretini yasakladı.[30]

Şerh

fuhuş kazancını" ifadesinde fuhuş amacıyla sahip olunan sermaye kadının bir anlamda kiraya verilerek gelir temin edilmesi sebebiyle bu bâbda yer aldığı anlaşılmaktadır.

Hüküm

Dinen değeri olmayan şeylerin satış bedelleri ne kadar.gayri meşru ise, kira bedelleri de aynı şekilde gayri meşru bir gelirdir. Örneğin bar, umumhane gibi mekanların kiralan bu bağlamda değerlendirilebilir.

Ders

Dinimiz, her türlü gayri meşru kira gelirini de haram kılmış, bununla gayri meşru faaliyetlerin azaltılması, mümkünse bitirilmesi amaçlanmıştır. Aslen meşru olan bir kira gelirinin, kiralanan şeyin gayri meşru amaçlarla kullanılması hâlinde haram hâle gelmesi de mümkündür.

---

[1] Buhârî, buyû/1908, havâîât/2129, menâkib/3497, 3644, nikâh/4684, 4751, 4756, 4758, 4769, edeb/5618, da'avât/5907; Müslim, nikâh/2556-2560; Tirmizî, nikâh/1014, birr/1856; Nesâî, nikâh/3299-3300, 3319-3321, 3335; Ebû Dâvud, nikâh/1804, 1897; İbni Mâce, nikâh/2075; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/12224, 12508, 12649, 12891, 13360, 13395, 13451; Mâli*, nikâh/999; Dârimî, nikâh/2107.
[2] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990, tefsîru'1-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Darimî, salât/1245.
[3] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'i-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefârât/6220, i'tısâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihad/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, id/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3I06; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, İ2465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.
[4] Buhârî, buyû/1990, 2025, 2028; Müslim, musâkât/2968; Tirmizî, buyû/1164; Nesâî, buyû/4482; Ebû Dâvud, buyû/2906; İbn Mâce, ticârât/2244, 2250; İbn Hanbel, mus-nedu'i-aşereti'i-mubeşşere/157, 231^297; Mâlik, buyû/1152; Dârimî, buyû/2465
[5] Buhârî, buyû/1995, 2020, nikâh/4746; Müslim, nikâh/2530-2531, buyû/2786-2787; Tirmizî, buyû/1213; Nesâî, nikâh/3191, buyû/4428; Ebû Dâvud, nikâh/1783, buyû/2979; İbn Mâce, îicârât^Z 162; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4492; Mâlik/nikâh/965, buyu/i 188; Dârimî, nikâh/2454.
[6] Buharı, buyu/1996, 2004, 2006-2007, 2015, 2017, şurût//2522, 2575, nikâh/4755, kader/6111; Müslim,zekât/I789, nikâh/2532-2535, buyû/2788-2791; Tirmizî, nikâh/1053, talâk/1111, buyû/3142, 1172-1173, 1225; Nesâî, nikâh/3187-3190, buyû/4411-4413, 4435, 4420, 4426, 4430-4431; Ebû Dâvud, nikâh/1781, buyû/2980-2981, 2986-2988; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2163, 2165-2166, 2169, 2230; İbn Hanbel, bakî musnedi!l-müksirîn/6950, 7004, 7011, 7976, 7144, 7211, 7373, 7753, 7863, 8363, 8365, 8579, 8644-8645, 8757, 8854, 8898, 8942, 8959, 9028, 9153, 9192, 9520, 9547, 9572, 9581, 9623, 9678, 9828, 9845, 9876, 9887, 9925, 9953, 9971, 10111, 10181, 10197, 10237, 10271, 10294, 10377, 10434; Malik, nikâh/964; Dârimî, nikâh/2080, buyû/2440, 2453
[7] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz217no.luhadis-i şerif.
[9] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.
[10] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif
[11] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.
[12] Buhârî, buyû/1995, 2020, nikâh/4746; Müslim, nikâh/2530-2531, buyÛ/2786-2787-Tirmizî, buyû/1213; Nesâî, nikâh/3191, buyû/4428; Ebû Dâvud, nikâh/1783^ buyû/2979; İbn Mâce, ticârât/2162; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4492' Mâlik/nikâh/965, buyû/1188; Dârimî, nikâh/2454.
[13] Buhârî, buyû/1990, 2025, 2028; Müslim, musâkât/2968; Tirmizî, buyû/1164; Nesâî, buyû/4482; Ebû Dâvud, buyû/2906; İbn Mâce, ticârât/2244, 2250; İbn Hanbel, mus-nedu'l-aşereti'I-mubeşşere/157, 231, 297; Mâlik, buyû/1152; Dârimî, buyû/2465
[14] Buhârî, zekât/1391, buyû/2026-2027,2035-2036, 2039, 2043-2044, 2053, musâkât/2206; Müslim, buyû/2827, 2829-2830, 2834-2841, 2846-2850; Tirmizî, buyûl 147-1148, 1221; Nesâî, eymân/3860, buyû/4443-4446, 4456-4458, 4460, 4462, 4464, 4473, 4475; Ebû Dâvud, buyû/2917, 2923-2924; İbn Mâce, ticârât/2205, 2256, 2259-2260; İbn Hanbel, musnedu'i-müksirîn/4260, 4264, 4296, 4418, 4637, 4705, 4756, 4768, 4816, 4859, 4883, 4937, 5023, 5040-5041, 5188, 5216, 5242, 5263, 5597, 5785, 6034, 6088; Mâlik, buyû/1127, 1140; Dârimî, buyû/2442.
[15] Bkz. 225 noJu hadis-i şerif.
[16] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.
[17] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.

[18] Bkz. 225 no.iu hadis-i şerif.
[19] Bkz. 225 no.iu hadis-i şerif.
[20] Bkz. 225 no.iu hadis-i şerif.
[21] Buhârî, buyû/2051-2052, 2054, musâkât/2205, şurût/2515; Müslim, buyû/2851-2854; Tirmizî, buyû/1165; Nesâî, buyû/4556-4557; Ebû Dâvud, buyû'2977; İbn Mâce, tİcârât/2201-2203; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4273, 4324, 4620, 4915, 5054, 5230, 5281,5526,6091; Mâlik, buyû/1126; Dârimî, buyû/2448.
[22] Bkz. 233 no.lu hadis-i şerif.
[23] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.
[24] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.
[25] Buharı, zekât/1397, buyu/2069, zebâih/5105-5106; Müslim, hayz/542-544; Tirmizî, libâs/1649; Nesâî, ferV4161-4162; Ebû Dâvud, libâs/3592; İbn Mâce, libâs/3600; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşira/1797, 1799, 2012, 2251, 2309, 2374 2391 2407 2730 2861, 2890, 3029, 3273, 3282, 3341; Mâlik, sayd/942; Darimî, edâhî/1905'
[26] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefârât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'İme/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 31554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12Ç26, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dânmî,nikâh72144-2145, 2462.
[27] Buhârî, buyû/2077, itk/2356, megâzî/3823, nikâh/4809, kader/6113, tevhîd/6860' Müslim, nikâh/2599-2605; Tirmizî, nikâh/1057; Nesâî, nikâh/3275;' Ebû Dâvud, nikâh/1855, 1857; İbn Mâce, nikâh/1916; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/10656' 10744, 10772, 10858, 11014, 11032, 11051, 11076, 11120 11340 11218 i 1260* 11263, 11320, 11412, 11444, 11450, 11473; Mâlik, talâk/1090" Dârimî nikah/2126' 2127.
[28] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefârât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'İme/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/U505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.
[29] Buhârî, buyû/2083, icâre/2121, talâk/4927, tıp/5319; Müslim, musâkât/2930; Tirmizî, nikâh/1052, buyû/1197; Nesâî, sayd/4218, buyû/4587; Ebû Dâvud, buyû/2974, 3020; îbn Mâce, ticârât/2150, edeb/3734; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/16453, 16457, 16468; Mâlik, buyû/1173; Dârimî, buyû/2455.
[30] Bkz. 24Î no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- ÖZEL NAMAZLARDAKİ ZİKİRLER
Cuma Gününde Ve Gecesinde Müstahab Olan Zikirler Ve Dualar
İki Bayramda (Fıtır Ve Kurban Bayramlarında) Meşru Olan Zikirler Ve Dualar
Zilhicce Ayının İlk On Gününde Okunacak Zikirler Ve Dualar
Güneş Ve Ay Tutulmasında Meşru Olan Zikirler Ve Dualar
Yağmur Duasında Okunacak Dualar Ve Zikirler
Şiddetli Rüzgar Estiği Zaman Okunacak Dualar
Fırtınanın Âfetinden Korunmak İçin Okunacak Dualar:
Yıldız Düştüğü Zaman Okunacak Dua
Şimşeğe Ve Yıldıza (Parmakla) İşaret Etmeyi Ve Bakmayı Terk Etmek
Gök Gürültüsü İşitildiği Zaman Okunacak Dualar
Yağmur Yağınca Okunacak Dualar
Duaların Kabul Edildiği Vakitler:
Yağmur Yağdıktan Sonra Okunacak Dualar
Yağan Yağmurun Zararından Korkulduğu Zaman Okunacak Dualar
Teravih Namazının Duaları Ve Zikirleri
Hatimle Teravih Namazının Kılınmasına Gelince:
Hacet (İstek) Namazının Duaları Ve Zikirleri
Tesbîh Namazının Duaları Ve Zikirleri

12- ÖZEL NAMAZLARDAKİ ZİKİRLER

Cuma Gününde Ve Gecesinde Müstahab Olan Zikirler Ve Dualar

Cuma gününde ve gecesinde Kur'an okumayı, zikirler yapmayı dualarda bulunmayı, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem üzerine Salavât getirmeyi çoğaltmak müstahabdir. Cuma gününde Kehif sûresini okumak da müstahabdır. İmam Şafi'î (Allah ondan razı olsun) El-Ümm adlı kitabında demiştir ki, cuma gecesinde de, Kehif sûresini okumak müstahabdır.

447- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre; Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, cuma günü zikirde bulunup şöyle dedi: "Cumada bir vakit vardır ki, müslüman bir kul, namaza dururken, Al-lah'dan bir şey ister de, o vakte rasgelirse, muhakkak O istediğini ona verir .”[1] Sonra eliyle işaret ederek o vaktin çok az bir zaman olduğunu belirtti.

Duaların kabul edildiği bu vaktin ne zaman olduğu konusunda ilk devir alimleri ile sonrakiler ayrı görüşlerde bulunmuşlardır. Bu görüşler çok olup fazlaca yaygınlaşmıştır. Ben, bu husustaki görüşlerin hepsini, El-Mühezzeb şerhinde topladım ve söz sahihlerini de açıkladım.

Ashabı kiramdan çok kimseler, bu vaktin (cuma günü) ikindiden sonra olduğu görüşündedirler.

Metindeki "namaza dururken" sözünden maksat, namazı bekleyen, demektir. Çünkü bu kimse, namazda sayılır. Bu konuda varid olan hadîslerin en sahihi, Müslim'den rivayet ettiğimizdir.

448- Ebû Musa El-Eş'âri'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "(Duaların kabul olduğu) o vakit, İmamın (minberde) oturduğu vakit ile namazı tamamlayıncaya kadar olan zamandır.”[2]

Kehf sûresini okumak ve Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Sa-lât getirmek hakkında pek çok meşhur hadisler nakledilmiştir. Bunlar bilindikleri için, kitab uzamasın diye onları nakletmedim. Kendi bölümünde bunlar geçmişti.

449- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:

"Kim, cuma günü sabahleyin sabah namazından önce şu sözleri üç defa söylerse, onun günahları deniz köpükleri kadar olsa bile, Allah onun günahlarını bağışlar:

"Estağfirullahellezîlâ ilahe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûmu ve etûbu ileyhi."

"O Allah'dan mağfiret dilerim ki, O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur, ebedî hayat sahibidir, her işi idare edip ayakta tutandır. Ben O'na dönüp tevbe ediyorum."[3]

450- Ebû Hureyre'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem cuma günü Mescid'e girdiği zaman kapının iki direğine tutunur sonra buyururdu:

"Allâhümme'c-alnî evcehe men teveccehe ileyke ve akrabe men tekar-rebe ileyke ve efdale men seeleke ve reğibe ileyke."

"Ya Rabbi! Beni, Sana yönelenlerin en yönelicisi, rahmetine yaklaşanların en yaklaşanı, Senden isteyip Sana rağbet edenlerin en faziletlisi yap.”[4]

Ben derim ki, bizim şöyle duâ etmemiz müstahabdır:

Ya Rabbi! Beni, Sana yönelenin en yönelicisinden, rahmetine yaklaşanın en yakınından, Senden isteyip Sana rağbet edenlerin en faziletlisinden biri yap.

Cuma namazında ve cuma günü sabah namazında müstahab olan kı-raatların açıklaması "Namazın zikirleri" bölümünde geçti.

451- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim cuma namazından sonra yedi defa ihlâs sûresi ile Muavvizeteyn (Felâk ve Nâs) sûrelerini okursa, Allah onu diğer cumaya kadar kötülüklerden korur.”[5]

Cuma namazından sonra Allah'ı zikretmeyi çoğaltmak müstahabdır. Allah Teâlâ buyuruyor: "Cuma namazı edâ edildiği zaman yeryüzüne da-ğıhn ve Allah'ın fazlından (helâl rızık) isteyin, Allah'ı çok anınız ki, kurtulmuş olasınız,"[6]

İki Bayramda (Fıtır Ve Kurban Bayramlarında) Meşru Olan Zikirler Ve Dualar

Bayram gecelerini, Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve diğer ibâdetlerle ihya etmek, bilindiği gibi müstahabdır. Bu hususta varid olan şu

hadîs delildir:
452- "Kim bayram gecelerini (ibadetle) ihya ederse, (âhireti unutup dünyaya bağlanmakla) kalblerin öldüğü gün onun kalbi ölmez."
Yine şu rivayet vardır: "Kim, iki bayram gecesinde Allah'dan sevab bekleyerek ibâdet ederse, kalbler öldüğü zaman onun kalbi ölmez"[7]
İmam Şafi'î ile İbni Mace'nin rivayetleri böyledir. Bu zayıf bir hadîstir. Ebu Ümâme'nin rivayetinden merfû ve mevkuf olarak bunu rivayet ettik.îki yönü ile de zayıftır; fakat faziletle ilgili hadîslerde müsamaha vardır. Nitekim kitabın başında bunu belirtmiştik.
Ne kadar bir zaman ibâdet etmekle gece ihya edilmiş olur, konusunda alimler ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta en sağlam görüş, gecenin büyük bir kısmını ibâdetle geçirmektir. Muayyen bir vakit içerisinde geceleyin kalkıp ibâdet etmekle o gece ihya edilmiş olur da, denmiştir.
İki bayram gecelerinde Tekbir getirmek müstahabdır. Fıtır (Ramazan) gecesi için, güneşin batışından itibaren imam bayram namazını kıldırmaya kalkıp iftitah tekbirini alıncaya kadar geçen zaman içinde tekbir getirmek müstahabdır. Ayrıca namazların arkasında ve diğer hallerde de tekbir getirmek müstehaptır. İnsanların kalabahklaştığı yerlerde, yürürken, otururken, yatarken, yolda, mescidde ve yatarken çokça tekbir getirilir.
Kurban bayramı için, Arefe günü sabah namazından sonra başlayarak dördüncü günün ikindi namazının sonunda tamamlanmak üzere her farz namazdan sonra tekbir getirilir. (Hanefî mezhebinde bu tekbirlerin yapılması vacibdir). Dördüncü günün ikindisinden sonra gelecek namazlar akabinde tekbir getirilmez. Sahih olan ve uygulanan iş budur. Gerçi bu konuda, hem bizim mezhebimizde, hem de diğerlerinde meşhur ayrılıklar vardır; fakat endoğrusu, bizim söylediğimizdir. Bu hususta Beyhakî'nın Sü-nen'inden rivayet ettiğimiz hadîsler vardır. Ben bunların hepsini hadîs olarak ve mezheb görüşleri olarak "mühezzeb" şerhinde açıkça anlattım ve tekbirle ilgili işleri ayrmtılarıyle söyledim. Ben burada, özet olarak tekbirin esasına işaret ediyorum.
Bizim (Şafiî) alimlerimiz demişlerdir ki, tekbir sözü şöyle demektir:
"Allâhu ekber, Allâhu ekber, Alîâhu Ekber"
"Allah her şeyden yücedir, Allah her şeyden yücedir, Allah her şeyden yücedir" bu şekilde arka arkaya üç kez tekrarlanır. Her istenildiği zaman böyle söylenir.
İmam Şafi'î ve arkadaşları demişlerdir ki, şu sözler ilâve edilirse güzel olur:
"Allâhu ekber kebîri, ve'1-hamdü lillâhi kesîrâ, ve sübhânellâhi bük-raten ve esîlâ, lâilaheillâlîâhu velâ na'büdu illâ iyyâhu, muhlisinelehu'd-dîne ve lev kerihe'l-kâfirûn, Lâ ilahe illâllâhu vahdehû. Sadaka va'dehû ve nasara abdehû ve hezeme'l-ahzâbe vahdehû lâ ilahe illâllâhu vallâhu ekber."
"Allah yüceler yücesidir. Çokça hamd Allah'a mahsustur. Akşam sabah Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederiz. Allah'dan başka İlâh yoktur. Müşrikler hoşlanmasalar da, dinde ihlâs sahihleri olarak yalnız O'na ibâdet ederiz. Allah'dan başka ilâh yoktur; yalnız O vardır. Verdiği sözde sadık olmuştur, kuluna yardım etmiştir ve yalnız kendi kudreti ile düşman birliklerini perişan etmiştir. Allah'dan başka ilâh yoktur, allan her şeyden büyüktür."
âlimlerimizden bir kısmı demiştir; insanların âdet edindikleri şu şekil üzere tekbir getirmekte bir beis yoktur;
"Allâhu ekber. Allâhu ekber (Allâhu ekber) lâ ilahe illâllâhu vallâhu ekber, alîâhu ekber ve lillâhi'1-hamd."
"Allah her şeyden büyüktür, allan her şeyden büyüktür (Allah her şeyden büyüktür). Allah'dan başka ilâh yoktur, Allah her şeyden büyüktür. Allah her şeyden büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur."
(Hanefî mezhebinde, Kurban bayramının arefe sabahında başlayıp bayramın dördüncü günü ikindi namazının sonunda tamamlanmak üzere geçen yirmi üç vaktin farzlarından sonra tekbir getirmek vacibdir).
Tekbir getirilen yirmi üç vakta ait günlerde kılınan her türlü namazdan sonra tekbir getirmek (Şafi'î mezhebinde) meşrudur, kılınan namaz farz olsun, nafile olsun, cenaze namazı olsun, kaza namazı olsun, adak namazı olsun, hüküm aynıdır. Bu namazların bir kısmında ihtilâf varsa da, onları ayrıntılı olarak anlatma yeri değildir, burası. Ancak benim söylediğim sahîh olanıdır. Fetva bunun üzerinedir ve bununla amel edilir.
Eğer imam, kendisine uyanın görüşüne aykırı oîarak bu teşrik (tekbir getirme) günlerinde tekbir getirirse, yahud aksine olarak, kendisine uyanın görüşüne zıt şekilde tekbir getirmezse, imama uymuş olan kimse, bu hallerde imamın yaptığını yapar mı? Alimlerimiz bu hususta iki görüşe sahib olmuşlardır:
Bunlardan sahih olanı, imama uyan kimsenin kendi görüş ve inancına göre hareket etmesidir; çünkü imam selâm verdikten sonra, imamla ilgi kesilmiştir; artık ona uymak gerekmez. Fakat bayram namazı içinde imam ziyâde tekbir aldığı zaman, imama uyan kimsenin mezhebinde olmasa bile, ona tabî olması gerekir; çünkü namaz içinde imama uymak zorunluğu vardır.
(Hanefî mezhebinde, bayram namazlarının ilk farz tekbirlerinden sonra birinci rekâtta kıraattan önce üç tekbir ve ikinci rekâtta kıraattan sonra dört tekbir almak vacibdir. Şafi'î mezhebinde ise) bayram namazında, kıraattan önce zaid tekbirleri getirmek sünnettir. Birinci rekâtta, iftitah tekbirinden başka yedi tekbir alınır.İkinci rekâtta, secdeden kalkma tekbirinden başka, beş tekbir alınır.
Birinci rekâtın tekbirleri, istiftah (Sübhâneke) duasından sonra ve ki-raattan önce olur. İkinci rekâtta da, kıraata başlamadan önce tekbirler alınır. Her iki tekbir arasında:
"Sübhâneelîahi, velhamdü lillâhi ve lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber.", demek müstahabdır. Alimlerimizin çoğu böyle demiştir. Alimlerimizin bazısı da, şöyle söylenir, demişlerdir:
"Lâilahe illallâhu vahdehû. Lâ şerîke Iehu. Lehülmülkü ve lehülham-dü biyedihil-hayru ve hüve ala külli şey'in kadîr."
Alimlerimizden Ebû Nasır b. Sabba' ve diğerleri demişlerdir:
İnsanların âdet edindikleri şu şekilde söylemek güzeldir:
"Allâhu ekber kebîra. Velhamdü lillâhi kesîrâ. Ve sübhânellâhi bükre-ten ve esîlâ."
Bütün bu sözler birer kolaylıktır, bunlardan biri üzerinde durmak ve ona bağlanmak yoktur. Bu zikirlerin tümü terk edilmiş olsa ve ayrıca yedi ve beş tekbir terk edilse, namaz sahih olur ve sehiv secdesi gerekmez; (çünkü Şafi'î mezhebinde bu tekbirler sünnettir. Fakat Hanefî mezhebinde vacib olan tekbirin terkinden sehiv secdesi gerekir.) ancak fazilet kaçırılmış olur. Sahîh olan görüşe göre, bayram namazının kıraatına unutarak tekbirleri almadan başlansa, tekbirleri almak için geri dönülmez. İmam Şafi'î Hazretlerinden rivayet edilen zayıf bir görüşe göre, tekbirlere dönülür.
Bayram namazının hutbelerine gelince, ilk kısım hutbede dokuz ve ikinci kısmında yedi tekbîr getirmek müstahabdır.
Bayram namazlarında müstahab olarak okunacak surelere dair bilgi, "Namazın zikirleri" bölümünde daha önce açıklanmıştı. O da, şudur: Birinci rekâtta, Fâtiha'dan sonra "Kâf" suresi, ikinci rekâtta "kamer" suresi okunur yahud istenirse, ilk rekâtta "El'A'lâ" suresi ve ikinci rekâtta "Gâşiye" sûresi okunur ki, bunları okumak müstahabdır.

Zilhicce Ayının İlk On Gününde Okunacak Zikirler Ve Dualar

Cenabı Hak buyuruyor:
"(Hacılar) bilinen günlerde Allah'ın ismini ansınlar."[8] İbni Abbas, Şafi'î ve alimlerin çoğunluğu demişlerdir ki, "bilinen günler"zilhicce ayının on günüdür.
Bu on gün içinde, diğer günlerden daha fazla olarak zikirleri çoğaltmanın müstahab olduğu bilinmelidir. Ayrıca Arefe gününde, bu zikirleri, diğer dokuz gündekilerden fazla yapmak da müstahabdır.
453- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
"Bu zilhicce (ilk on) günlerinde (yapılan salih) amelden daha faziletli amel, hiç bir günde yoktur. (Ashab) dediler ki;
- Allah yolunda cihad da mı (daha faziletli değildir)? Buyurdular:
- Cihad da (daha faziletli değildir; ancak (Allah yolunda cihad için) çıkan bir adam, canını ve malını tehlikeye atıp bir şey (ganimet ve menfaat) almadan dönerse, bu müstesnadır (bunun yaptığı amel daha üstün-dür)."[9]
Tirmizî'nin rivayetinde şöyledir: "Zilhiccenin on günlerindeki salih amelden daha sevimli Allah katında günler yoktur.Ebû Davud'un rivayeti, de bunun gibidir;
454- İmam Ebu Muhammed, Abdullah b. Abdurrahman Ed-Darimî'nin Müsned'inde, Sahîhayn'ın isnadıyla rivayetimizde, orada şöyle demiştir:
"Zilhiccenin on günündeki amelden daha faziletli günler yoktur. (Ashab tarafından) soruldu: Cihad da mı yoktur?" sonra hadisin tamamını anlattı. Bir rivayette de: "Kurbanın on günü" şeklindedir.
455- Amr ibni Şuayb'dan babası yoluyla dedesinden rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Duanın hayırlısı, Arefe gününün duâsıdır.benim dediğim ve benden önceki peygamberlerin dediği hayırlı söz:
(Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, Hamd O'nundur ve O, her şeye kadirdir,sözüdür)"[10]
456- İmam Malik Hazretlerinin Muvatta'ında da aynı mürsel bir is-nadla ve daha noksan bir lâfızla rivayet ettik. Onun lâfzı şu:
"En faziletli duâ, Arefe günü duasıdır. Benim söylediğimin ve benden önceki peygamberlerin söylediği en faziletli söz şudur:
"La ilahe illallâhü vahdehû la şerike leh."
"Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur)."
457- Salim b. Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahu Anhüm) nakledildiğine göre, Arefe gününde bir dilencinin insanlardan dilenmekte olduğunu Hazreti Ömer gördü de, ona şöyle dedi: "Ey biçare kimse! Bugünde, Azîz ve Yüce olan Allah'dan başkasından istenir mi?"
Hazreti Ömer (Radıyallahu anh, hac mevsiminde) Mina'daki çadırında tekbîr getirirdi de, Mescidde olanlar onu işitip tekbir getirirlerdi, Sokaklarda olanlar da, sokaklar çınlayacak kadar seslerle tekbir getirirlerdi.
Buharı söyler: İbni Ömer ile Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhüma), Zil-hicce'niin on gününde çarşıya çıkarak tekbir getirirler ve insanlar da tekbir getirirlerdi.

Güneş Ve Ay Tutulmasında Meşru Olan Zikirler Ve Dualar

Güneş ve ayın tutulması hallerinde Allah'ı Teâlâ'yı zikretmeyi dua etmeyi çoğaltmak sünnet olduğu gibi, tutulmadan dolayı namaz da kılmak sünnettir. Bunun, müslümanlarm icmaı ile sabit olduğu bilinmelidir.
458- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Güneş ve Ay, Allah'ın (kudret ve azametine delâlet eden) alâmetlerinden iki alâmettirler, hiç kimsenin ölümünden ve doğumundan dolayı tutulmazlar. Bunu (tutulma halini) gördüğünüz zaman, Allah Teâlâ'ya duâ edin, tekbir getirin ve sadaka verin."[11]
Yine Buharı ve Müslim'in bazı rivayetlerinde şu ifade vardır: "Bunu (tutulma halini gördüğünüz zaman, Allah Tealâ'yi zikredin."
Keza bunu, İbni Abbas'ın rivayetinden naklettik. Yine Buharî ve Müslim'in Sahîh'lerinde, Ebû Musa El-Eş'ârî'nin Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den şu naklini rivayet ettik: "Bu (ay ve güneş) tutulma hallerinden bir şey gördüğünüz zaman, Allah'ı anmaya, ona duâ etmeye ve ondan mağfiret dilemeye iltica edin."
Yine Buharî ve Müslim'in Sahîh'lerinde, Muğîre ibni Şube'den şu rivayet vardır: "Bunu (güneş ve ay tutulma hallerini) gördüğünüz zaman, Allah'a duâ edin ve namaz kılın." Buharî, yine bu rivvayetin aynısını, Ebû Bekre'nin rivayetinden nakletmiştir. En doğrusunu Allah bilir.
459- Abdurrahman ibni Sümre'nin rivayetine göre, şöyle demiştir: "Güneş tutulmuşken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanma vardım ki, namazda durulduğu gibi, ayakta ellerini kaldırarak teşbih ediyor, teh-Iil getiriyor, hamd ediyor, tekbir getiriyor ve duâ ediyordu! tâ güneş açılıncaya kadar... Güneş açılınca, iki sûre okudu ve iki rekât namaz kıldi"[12]
Güneş tutulması namazında kıraati (kur'an okumayı) uzatmak müs-tahabdır. Birinci rekâtta, Bakara sûresi kadar; ikincide ikiyüz âyet, üçüncüde yüzelli âyet ve dördüncüde de yüz âyet kadar okunması müstahab olur. Birinci rekatın rükû'unda yüz âyet miktarınca, ikinci ve üçüncü rü-kûlarda yetmişer ve dördüncüde elli âyet miktarınca teşbih getirilir, secde de, rükû gibi uzatılır, birinci secde, birinci rükû kadar ve ikinci secde, ikinci rükû kadar uzatılır. Doğru olan budur. Bu konuda alimler arasında bilinen ihtilâflar vardır. Benim anlattığım, secdeyi uzatmanın müstahab oluşunda şüphe edilmesin. Bununla beraber, alimlerimizin kitablarmda meşhur olan, uzatılma yapılmaz, hükmüdür. Fakat bu yanlıştır yahud zayıftır; doğrusu uzatılmasıdır. Bu husus, Buharî ve Müslim'in Sahîh'lerinde, çok yollarla Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den sabit olmuştur. Ben bunları delil ve şahidleriyle "Mühezzeb" şerhinde açıkladım; ve orada anlattıklarıma burada işaret ettim ki, aykırı olan sözlere aldanılmasm.
İmam Şafi'î (Rahimehullah) da, bu namazın uzatılmasının müstahab olduğunu çok yerde göstermiştir. En doğrusunu Allah bilir.
Alimlerimiz demiştir: İki secde arasında oturma işi uzatılmaz; diğer namazlarda âdet olduğu gibi yapılır. Söyledikleri bu söz, sağlam değildir. Çünkü sahîh olan hadîste, uzatılması sabit olmuştur. İkinci rükûdan doğrulunca ve teşehhüdde oturulunca, bunlar uzatılmaz. En doğrusunu Allah bilir. Bütün bu uzatmalar terk edilip yalnız Fatiha okunsa, namaz sahih olur. (Hanefî'lerde bir sûre ilâvesi vacib olduğu İçin bu terk edilmez).
Rükûdan her kalkışta: "Semialîâhu limen hamideh, rabbenâ hkelhamd" "Allah'a hamd edenin Allah hamd ini işitir, rabbimiz hamd sanadır" demek müstahabdır. Biz bunu Buhârî'nin Sahih'inde rivayet ettik.
Ay tutulmasında kıraati aşikâre yapmak sünnettir. Güneş tutulmasında ise kıraati gizli yapmak müstahaptır.
Namazdan sonra imam iki hutbe irad eder. Bu hitabelerinde insanları Allah'ın kudret ve azameti ile korkutur ve onları Allah'a ibâdet ve itâata teşvik eder, sadaka vermeyi, köle âzâd etmeyi tavsiye eder. bu hususlar, sahîh olan hadîslerde sabit olmuştur. Ayrıca Allah'ın nimetlerine karşı şük-retmeye teşvîk eder, gaflet ve aldanmadan sakındırır. En doğrusunu Allah bilir.
460- (Hz. Ebû Bekir'in kızı) Esma'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seliem, güneş tutulmasında köle âzâd etmeyi emretmiştir."[13] En doğrusunu Allah bilir.

Yağmur Duasında Okunacak Dualar Ve Zikirler

Yağmur duasında, tevazu ve kalb huzuru ile çokça dua, zikir ve istiğfar yapmak müstahabdir. Bu konuda edilen dualar meşhurdur. Onlardan biri şöyle:
"Allah'ım! Bize öyle bir yağmur ver ki, bereketli olsun, afiyetli olsun, bol olsun, her tarafa yayılmış olsun, gökten boşanircasına olsun, umumî olsun, yeryüzünü kaplasın. (İhtiyaç miktarı) devamlı olsun. Allah'ım! Tepelere, ağaç diplerine ve vadilerin içine yağdır. Allah'ım! Biz Senden mağfiret diliyoruz: çünkü Sen mağfireti bol olansın. Üzerimize yağmuru bol yağdır. Allah'ım! Bize yağmur yağdır ve bizi (rahmetinden) ümit kesenlerden yapma. Allah'ım! Bize ekinleri bitir, sütleri bollat, gök bereketlerinde bizi sula ve yerin bereketlerinden bize bitki bitir. Allah'ım! Bizden sıkıntıyı, açlığı ve çıplaklığı gider ve Senden başka biç kimsenin kaldıramayacağı belâdan üzerimizde olanı kaldır."
Yağmur duası yapanlar arasında iyi hal ile (takva ile) şöhret bulmuş bir adam varsa, onunla beraber dua edip şöyle derler:
"Allah'ım! Biz Senden yağmur istiyoruz ve falanca kulunla Senden şefaat diliyoruz."
461- Kuraklığa düştükleri zaman, Ömer İbni'l-Hattab (Radryallahu Anh) Abdülmuttalib'in oğlu ABBAS ile yağmur duasına çıkardı ve şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım! Biz peygamberimizle (Sallallahu Aleyhi veSellem) Sana tevessül ederdik de, Sen bize yağmur yağdırırdın . Şimdi de peygamberimizin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) amcası ile Sana tevessül ediyoruz. Sen bize yağmur ver."[14] Böylece yağmura kavuşurlardı.[15]
İyi kimselerle yağmur duasının yapıldığı Muaviye'den ve başkasından nakledilmiştir. Yağmur duası için kılınan namazda müstahab olan bayram namazında okunan âyetlerdir. Biz bunu da açıklamıştık. Birinci rekâta başladığı zaman yedi tekbir alır. İkinci rekât da beş tekbir alır bayram namazında olduğu gibi... Anlattığım bayram namazının yedi ve beş tekbiriyle ilgili bütün meseleler aynen burada da yapılır. Sonra iki hutbe okur ve bunlarda istiğfar ile duayı çok yapar.
462- Cabir İbni Abdullah'dan (Radiyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e (kuraklık ve kıtlık sıkıntısı yüzünden) ağlayanlar geldi. Bunun üzerine şöyle duâ etti:
(Allabümme'skma ğeysen muğîsen meriyyen serî'an nâfıan ğayre dâr-rin. Acilen gayre âcilin.)
"Allah'ım! Bize bir yağmur ver ki, bol olsun, afiyetli olsun, bereketli olsun, faydalı olsun, zararlı olmasın, hemen olsun gecikmesin." Bu duâ üzerine, yağmur bulutları üzerlerini kapladı."[16]
463- İbni Şuayb'dan, O, babasından, babası da dedesinden (Radıyal-lahu Anh) rivayet ettiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yağmur duası yaptığı zaman şöyle derdi:
(Allâhümmeskt ibâdeke ve behâimeke. Venşür rahmeteke ve ahyî bele-dekelmeyyite).
"Allah'ım! Kullarına ve hayvanlarına yağmur ver, rahmetini her tarafa yay ve ölü olan beldeni (yeşilliklerle) dirilt."[17]
464- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) nakledilen sağlam bir isnadda, Hazreti Aişe şöyle demiştir: "İnsanlar kuraklıktan dolayı Resûlüllah Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyette bulundular. Bunun üzerine Peygamber bir minber hazırlanmasını emretti. Böylece namazgah yerine onun için minber kondu. Sonra duaya çıkacakları belli bir gün insanlara tayin etti. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Selem, güneşin ilk göründüğü bir zamanda duaya çıkıp minberin üzerine oturdu. Sonra tekbir getirdi, Aziz ve yüce olan Allah'a hâmd etti. Sonra:
"Siz, memleketinizin kıtlık ve kuraklığından ve yağmurun ilk geliş zamanından gecikmiş olduğundan şikâyet ettiniz. Noksanlıklardan münezzeh olan Allah, kendisine duâ etmenizi size emretmiştir. Dualarınızı kabul edeceğini de size va'd etmiştir, dedi. Sonra şöyle duâ etti:
"Hamd O Allah'a mahsustur ki, Alemlerin Rabbi'dir, Rahman ve Rahimdir, hesap gününün sahibidir. Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. O, dilediğini yapar, Rabbimiz, Sen Allah'sın. Senden başka hiç bir İlâh yoktur; ancak hiç bir şeye muhtaç olmayan Sen varsın. Bizler ise muhtaç kimseleriz. Bize yağmur indir ve indirdiğin şeyde de bize uzun bir zamana kadar (ecelimizin sonuna kadar) kuvvet ve kifayet ver.
Sonra Peygamberimiz ellerini kaldırdı. Böylece koltuklarının beyazlığı görülünceye kadar onları yukarı kaldırmaya devam etti. Sonra arkasını insanlara çevirdi ve hırkasını (kıtlık bolluğa dönsün diye,) tersine çevirdi yahut alt üst etti. O halde de elleri yukarıya kalkmış idi, Sonra insanlara karşı döndü ve minberden indi. İki rekât namaz kıldı. Arkasından Allah Azze ve Celle hazretleri bir bulut gönderdi. Gök gürledi ve şimşek çaktı. Sonra Allah Tealâ'nın izni ile yağmur yağdı. Peygamberimiz mescidine varıncaya kadar seller aktı. İnsanların barınaklara koştuklarını görünce, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, dişleri görünecek şekilde gülümseyip buyurdu: "Şahitlik ediyorum ki, Allah her şeye kadirdir. Ben de Allah'ın kuluyum ve O'nun peygamberiyim. "[18]
Bil ki, namazdan önce hutbe okunduğuna bu hadisi şerifde açık bir ifade vardır. Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde de aynı şekilde açıklanmıştır. Böyle bir uygulama cevaze hamledilir-. Bizim Şafi'î alimlerimizin fıkıh ki-tablarında ve diğerlerininkinde, başka hadis rivayetlerine dayanarak namazı hutbeden önce yapmak müstahabdır. Çünkü diğer rivayete göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, namazı hutbeden önce yapmıştır. En doğrusunu Allah bilir.
Yağmur duasında oldukça elleri yukarı kaldırarak gizli ve aşikâr olarak iki halde duâ etmek müstahabdır.
İmam Şafi'î (Rahimehullah) demiştir ki, insanlar ettikleri dualarında şöyle demelidirler:
(Allâhümme emertenâ biduâike ve vaadtenâ icâbeteke. Ve kad deav-nâke kemâ emertenâ, Feecibnâ kemâ vaadtenâ. AHâhümme'mnün aley-nâ bimağfireti mâ karefnâ ve icâbetike fi sukyânâ ve seati rizkınâ).
"Allah'ım! Sana duâ etmemizi bize emrettin ve duamızı kabul edeceğine bize söz verdin. Bize emrettiğin gibi, şimdi Sana duâ ediyoruz. Bize söz verdiğin gibi, duamızı kabul et. Allah'ım! İşlediğimiz günahları bağışlayarak bize ihsanda bulun ve yağmur ihtiyacımızı karşıla, rızkımızın genişlemesini ikram et."
Ayrıca mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için duâ edilir, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e salât getirilir, bir yahut iki âyet okunur. İmam şöyle der:
Hem benim için, hem de sizin için Allah'dan mağfiret dilerim."
Yağmur duasında; Musîbetler halinde okunan dualar ve başka duaları okumak da uygun olur. Sahih hadislerde anlattığımız "Allâhümme âtinâ fiddünyâ haseneten..." duası ile bundan başka dualar gibi...
İmam Şafi'î (Rahimehullah, Ümm adlı kitabda şöyle demiştir: Yağmur duasında imam, bayram namazında olduğu gibi iki hutbe okur. İkisinde de (Allâhu Ekber, diyerek) tekbir getirir, hamd eder. Peygamber Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem'e salât getirir iki hutbede de istiğfarı çok yapar, öyle ki sözünün çoğu istiğfar olur. Çokça şu ayeti okur;
"Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O, mağfireti çok olandır. Yağmuru size bol bol gönderir."[19]

Sonra Hazreti Ömer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir ki, yağmur için duâ etti de duasının çoğu istiğfar olmuştu.
İmam Şafi'î demiştir ki, duanın çoğu istiğfar olur. İnsan duasına istiğfar ile başlar ve sözünün arasına da istiğfarı getirir ve sözünü istiğfar ile tamamlar. Böylece sözü kesilinceye kadar kelâmının çoğu istiğfar olur. İmam insanları tevbeye, ibâdete ve Allah Tealâ'ya itaat etmeye teşvik eder.

Şiddetli Rüzgar Estiği Zaman Okunacak Dualar

Fırtınanın Âfetinden Korunmak İçin Okunacak Dualar:

465- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre demiştir ki, rüzgâr estiği zaman Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle derdi:
(Allâhümme innî es'elüke hayrehâ ve hayre mâ fîhâ ve hayre mâ ürsi-let bihî ve eûzü bike min şerrihâ ve şerri mâ fîhâ ve şerri mâ ürsilet bihî.)
"Allah'ım! Ben bu rüzgarın hayrını, ondan doğacak hayırları ve özellikle gönderildiği şeyin hayrını istiyorum. Onun kötülüğünden, içinde taşıdığı kötülüklerden ve gönderilmiş olduğu kötülüğünden Sana sığınırım."[20]
466- Sağlam bir isnadla Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işittim:
"Rüzgâr Allah Tealâ'nın rahmetindendir. Bereket de getirir azab da getirir. Estiğini gördüğünüz zaman ona sövmeyin. Onun hayrını Allah'-dan isteyiniz. Kötülüğünden de Allah'a sığının."[21]
467- Hazreti Aişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem gök ufuğunda bir bulut parçası gördüğü zaman, namazda olsa bile işi bırakırdı sonra şöyle derdi:
(Allâhümme innî E'ÜZÜ BİKE MİN ŞERRİHA)
"Allah'ım, bunun kötülüğünden sana sığınırım." Eğer yağmur yağarsa:
(Allâhümme Sayyiben henî'en).
"Allah'ım, bol olsun, bereketli olsun." derdi.[22]
468- Übeyy İbni Kâb'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu.:
"Rüzgâra sövmeyiniz; eğer hoşunuza gitmeyen şeyi görürseniz şunu deyiniz:
(Allâhümme innâ nes'elüke min hayrı. Hâzihi'r-rîhî ve hayrı mâ fîha ve hayrı mâ ümiret bihî ve ne'ûzü bike min şerri hazihi'r-rîhi ve şerri mâ fîhâ ve şerri mâ ümiret bihî).
"Allah'ım! Biz bu rüzgârdan gelecek hayrı Senden istiyoruz, ondan doğacak hayj-ı istiyoruz, aslen emredilmiş olduğu hayri istiyoruz. Bu rüzgârın kötülüğünden, ondan meydana gelecek kötülüklerden ve emredilmiş olduğu şeyin kötülüğünden Sana sığınırız."[23]
469- Sahih bir isnadla Seleme İbni'l-Ekve'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, rüzgâr şiddetli estiği zaman şöyle buyururdu:
(Allâhümme lakhan lâ akımen) "Allah'ım! Yağmurlu (rüzgâr) otsun, kavurucu olmasın."[24]
Musibet ve Fırtına Anında Okunacak Dualar
470- Enes İbni Malik'den ve Cabir İbni Abdullah'dan (Radıyallahu An-hüm) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Büyük bir musibet olduğu zaman, yahut korkunç bir rüzgar estiği zaman, tekbir getirmeye (Allâhu Ekber demeye) devam ediniz; çünkü tek bir, toz topraklı karanlığı giderir."[25]
471- İmam Şafi'î (Rahimehulfah) Ümm kitabında İbni Abbas'a (Radıyallahu Anhüma) isnadla rivayet ederek demiştir:
"Rüzgâr estiği zaman muhakkak Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem iki dizi üzerine çöker ve derdi:
(Allâhümme'calhâ rahmeten ve lâ tec'alhâ azâben. Allâhümme'c-alhâ riyâhan ve la tec'alhâ rîhan.)
"Allâhım! Bu rüzgârı rahmet sebebi yap, onu bir azab yapma. Allah'ım! Bunu bereketli rüzgâr yap, şerli rüzgâr yapma."
İbn-i Abbas bu hadisle ilgili Allah Tealâ'nm kitabından şu ayetleri okumuştur:
"Biz, o inkarcılar üzerine kökleri söken bir rüzgâr gönderdik."[26]
"O Ad kavmi üzerine kasıp kavuran rüzgarı gönderdik.[27]
"Biz rüzgârları (bitkilerde çiftleşme sebebiyle ürün olsun diye) çiftleşme için gönderdik."[28]
"Rüzgârları, (yağmurları) müjdeleyiciler olarak göndermesi Allah'ın (kudretini gösteren) alâmetlerdendir."[29]
472- İmam Şafi'inin,bir adamdan kesik bir rivayetle naklettiği hadisi şerife göre, adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e fakirlikten şikâyet etti. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Rüzgâra sövmüş olmayasın!"
İmam Şafi'i demiştir: Rüzgâra sövmek (kötü söylemek) hiç kimseye uygun düşmez; çünkü o, Allah Tealânın bir yarattığıdır, İtaatkârdır ve O'-nun ordularından bir ordudur, dilerse onu rahmet yapar veya azab yapar.

Yıldız Düştüğü Zaman Okunacak Dua

473- İbni Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Yıldız düştüğü zaman, gözlerimizle yıldızı takip etmemekle ve o vakit şöyle demekle emrolunduk:
(Mâ şâeîlâh lâ kuvvete illâ bilîâh) "Allah'ın dilediği olur. Bütün kuvvet yalnız Allah'a aittir."[30]

Şimşeğe Ve Yıldıza (Parmakla) İşaret Etmeyi Ve Bakmayı Terk Etmek

Bundan önceki bölümde buna dair hadis geçmiştir.
474- İmam Şafi'i Ümm kitabında yadırganmayan bir kimseden, o da Urve İbni Zübeyr'den (Radıyallahu Anhüma) yaptığı bir isnadla rivayet ettiğine göre, Urve şöyle demiştir: "Sizden biriniz şimşeği yahut yağmuru gördüğü zaman onu (parmağı ile) göstermesin. Onun hal ve durumunu (azdır, çoktur, iyidir diyerek) anlatsın."
İmam Şafi'i demiştir: Arablar öteden beri parmakla şimşeği göstermeyi hoş görmezlerdi.

Gök Gürültüsü İşitildiği Zaman Okunacak Dualar

475- Zayıf bir isnadla İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, gök gürültüsü ve şimşek sesini duyduğu zaman şöyle buyururdu:
(Allâhümme lâ taktüinâ bığadabike ve îâ tühliknâ biazâbike ve âfinâ kable zâlike).
"Allah'ım! Gazabınla bizi öldürme, azabınla da bizi helak etme. Bunun önünde olacak felâketten bize afiyet ver."[31]
476- Abdullah İbni Zübeyr'den (Radıyallahu Anhüma) sahih bir isnad ile rivayet edildiğine göre kendisi gök gürültüsünü işittiği zaman sözü kesip şöyle derdi: "Gök gürültüsünün Allah'a hamd ile, meleklerin de O'-ndan korkarak teşbih etmekte oldukları Allah (c.c), bütün noksanlıklardan münezzehtir. "[32]
477- İmam Şafi'î(RahimehuIlah) Ümm adlı kitabda sahih bir isnadla, Tabi'in imamlarından değeri yüksek Tavus (Radıyallahu Anh) den rivayet ettiğine göre, Tavus gök gürültüsünü işittiği zaman şöyle derdi:
"(Gök gürültüsü ve meleklerin) kendisine tesbihde bulunduğu varlık, bütün noksanlıklardan münezzehtir."
Şafi'î der ki: Tavus bu sözü ile Allah Tealâ'nın (Gök gürültüsü hamd ederek O'nu teşbih eder)[33] ayetini kasdetmiş olmalı.
İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) anlattıklarına göre, o şöyle demiştir: "Biz bir seferde Ömer ile (Radıyallahu Anh) beraberdik. Bize gök gürültüsü, şimşek ve dolu isabet etti. Kâb bize dedi ki: Kim gök gürültüsünü işittiği zaman üç defa:
(Gök gürültüsünün Allah'a hamd ile, meleklerin de O'ndan korkarak teşbih etmekte oldukları Allah, bütün noksanlıklardan münezzehtir.) derse, o gök gürültüsünün afetinden kurtulur. Biz bunu söyledik de afiyet bulduk."

Yağmur Yağınca Okunacak Dualar

478- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre "Re-sûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yağmuru gördüğü zaman:
(Allâhümme sayyiben nâfi'an) "Allah'ım, faydalı bol yağmur olsun." derdi. [34]

Duaların Kabul Edildiği Vakitler:

479- İmam Şafi'in Ümm kitabında mürsel bir isnadla Peygamber (s.a.v) den rivayet ettiği bir hadiste Peygamber şöyle buyurdu: "Savaş için ordular karşılaşınca, namaz için ikamet getirilince ve yağmur yağınca duanın kabulünü isteyin." (Bu vakıflarda edilen duâ makbul olur.)
İmam Şafi'i diyor ki, bir çok kimseden duydum, yağmur yağdığı zaman ve namaz için ikamet yapıldığı zaman duâ makbul olur.

Yağmur Yağdıktan Sonra Okunacak Dualar

480- Zeyd İbni Hâlid El-Cühenî'den (Radıyallahu Ahn) rivayet edildiğine göre:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem geceleyin yağan bir yağmurdan sonra bize namaz kıldırdı. Namazı tamamlayınca insanlara dönüp şöyle dedi:
— Rabbiniz ne buyurdu, biliyor musunuz? Ashab dediler ki;
— Allah ve O'nun Resulü bilir. Peygamber dedi ki;
— Allah şöyle buyurdu: (Kullarımdan bir kısmı Bana iman ederek, bir kısmı da kâfir olarak sabahladı. Kim ki Allah'ın ihsan ve rahmeti ile bize yağmur yağdırıldı demişse, işte o kimse Bana iman etmiş ve yıldızı inkâr etmiştir. Kim de şu ve bu yıldız sebebiyle bize yağmur yağdırıldı dedi ise, işte o kimse Beni inkâr etmiş ve yıldıza iman etmiştir.)[35]
Alimler şöyle demişlerdir: Eğer bir müslüman, yağmuru yaratıp meydana getiren yıldızlar diye İnanarak "falan yıldız tarafından bize yağmur yağdırıldı, derse kâfir olur. Şüphesiz dinden çıkmış (mürted) olur. Fakat yıldızı yağmurun yağacağını göstermesi bakımından bir alâmet olarak kabul ediyor ve o belirti zamanında yağmur yağıyorsa ve yağmurun yağmasını Allah Tealâ'nın kudretine ve yaratmasına bağlıyorsa kâfir olmaz. Yine de böyle söylemenin keraheti üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Doğrusu mekruh olmaktır; çünkü bu söz kâfirlerin sözlerindendir. Hadîsi şerifin anlamına uygun söz budur. İmam Şafi'i Ümm ve ondan başka kitabda bunu . kesin olarak kabul etmiştir. En doğrusunu Allah bilir. Bu yağmur yağma nimetine karşı, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a şükretmek müstahabdır.

Yağan Yağmurun Zararından Korkulduğu Zaman Okunacak Dualar

481- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
"Cuma günü Resûlüllah Sallalahu Aleyhi ve Sellem ayakta hutbe okur-larken bir adam Mescid'e girip dedi: Ey Allah'ın Resulü! (Kuraklık ve kıtlıktan) mallar helak oldu, yollar kesildi (sefere çıkılmaz oldu). Allah'a duâ et de bize yağmur versin. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ellerini kaldırdı sonra buyurdu: (Allâhümme eğisnâ, Allâhümme eğisnâ, Al-lâhümme eğisnâ). "Allah'ım bize yağmur ver, Allah'ım bize yağmur ver, Allah'ım bize yağmur ver." Enes demiştir ki, biz gökte ne bir bulut ve ne de bir bulut parçası görmüş değildik. Bizimle Sel' dağı arasında da bulutu gizleyecek bir ev ve bir bina da yoktu. (Sel' Medine'ye yakın bilinen bir dağın ismidir.) Hemen o dağın arkasından kalkan şeklinde bir bulut çıktı. Göğü ortaladığı zaman yayıldı. Sonra yağmur yağdı. Vallahi asla bir hafta güneşi görmedik. Sonra ertesi cuma, bir adam aynı kapıdan içeri girdi. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ayakta hutbe okuyordu. Adam dedi ki: Ey Allah'ın Resulü! (yağmur felâketinden) mallar helak oldu, yollar kesildi. Allah'a duâ et de yağmuru bizden kessin. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ellerini kaldırdı, sonra şöyle buyurdu:
(Allâhümmehavâleynâ ve lâ aleynâ. Allâhümme ale'lâkâmi ve'zzirâbi ve butûni'l-evdiyeti vemenâbiti'ş-şeceri).
"Allah'ım! Üzerimize değil, çevremize yağdır. Allah'ım! Tepelere, dağlara, vadilerin yataklarına ve ağaçların diplerine olsun. Hemen yağmur kesildi. Biz de çıkıp güneşte yürümeye başladık."[36]

Teravih Namazının Duaları Ve Zikirleri

Bil ki, teravih namazı âlimlerin ittifakı ile sünnettir. Yirmi rekâttır ve her iki rekâtta selâm verilir. Esas itibariyle bu namazın kılınış şekli, daha önce anlattığımız diğer namazlar gibidir. Diğer namazlardaki bütün zikirler bunda da yapılır. İftitah duası, rükû ve sücud teşbihleri, teşehhüd ve ondan sonraki dualar gibi. Bunlar daha önce geçmişti. Bunlar her ne kadar bilinen meydandaki şeyler ise de, bunda

insanların çoğu gevşeklik yaptıkları için ve bir çok zikirleri kaldırdıkları için bir uyarma olsun diye bunlara temas ettim. Doğrusu anlatılandır.

Hatimle Teravih Namazının Kılınmasına Gelince:

Çoğunluğun kabul ettiği ve insanların üzerinde ittifak ettiği işlem, ay boyunca teravih namazında Kur'am baştan sona hatmetmektir. Her gece otuz cüzden bir cüz kadar okunur. Kur'am açık ve seçik bir şekilde (tertib üzere) okumak müstahabdir. Teravih namazında bir cüzden fazla okuyarak namazı uzatmaktan sakınmalıdır. En'am süresi tüm olarak indiğini sanarak onu, Ramazan ayının yirmi yedinci gecesinde, cahil imamların âdeti üzere, son rekâtta tamamen okumaktan büsbütün sakınmalıdır. Bunu yapmak çirkin bir bid'attır. Aynı zamanda bir çok bozuklukları kapsayan açık bir cehalettir. Bunun açıklaması "Kur'an Okumak" bölümünde geçmişti.

Hacet (İstek) Namazının Duaları Ve Zikirleri

482- Abdullah İbni Evfâ'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kimin Allah'dan bir dileği olursa, yahut insanoğullarmdan birinde görülecek bir ihtiyacı bulunursa, güzelce abdest alsın. Sonra iki rekât namaz kilsin. Sonra Aziz ve yüce olan Allah'a hamd etsin ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e salât getirsin. Sonra şöyle desin:
(Lâ ilahe illâllâhıt'l-Halîmu'l-kerîmu. Sübhânellâhi Rabbi'1-arşi-azîmi. Elhamdü lillâhi rabbi'I-âlenıin. Es'elüke mücibâti rahmetike ve azâime mağfiretike. Veiganîmete min külli birrin. Vesselâmete min külli ismin. Lâ tedâ' li zenben illâ ğafertehû velâ hemmen illâ ferrectehû. Velâhâce-ten hiye leke ridan illâ kazeytehâ, ya erhame'r-râhimîn.)
"H;ılîni olan, Kerîm olan Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Büyük Arş'ın Rabbı olan Allah noksanlıklardan münezzehtir. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Senden rahmetinin gereği olan iyi şeyleri istiyorum. Yine mağfiretinin çeşitlerini, her iyilikten elde edinmeyi ve her günahdan selâmeti de Senden isterim.. Bağışlamadığın bir günah ve gi-dermediğin bir üzüntü bende bırakma. Rızâna uygun olan benim dilek ve hacetimi de yerine getir, ey merhamet edenlerin en merhametlisi! "[37]
Ben de derim ki, musîbet halinde yapılan keder duası ile duada bulunmak müstahabdır. Bu duâ da şudur:
(Allâhümme âtinâ fiddünya haseneten ve fi'1-ahirati haseneten ve kmâ azabennâr)
"Allah'ım! Bize hem dünyada, hem de âhirette iyilik ver. Ateş azabından da bizi koru." Nitekim Buhârî ve Müslim'in rivayetlerine dayanarak daha önce bildirmiştik.
483- Osman İbni Hanif'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre; anadan doğma kör bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip dedi ki, bana afiyet vermesi için Allah Tealâ'ya duâ et. Peygamber buyurdu: İstersen duâ ederim, istersen sabredersin; sabretmen senin için daha hayırlıdır. Adam, Allah'a duâ et dedi. Bunun üzerine Peygamber ona güzel bir şekilde abdest almasını ve şu duâ ile duâ etmesini emretti:
(Allâhümme innîes'elüke ve eteveccehü ileyke binebiyyike muhamme-din nebiyyi'r-rahmeti (Salallahu Aleyhi ve Selleme). Yâ muhanımedü in-nî teveccehtü bike ilâ rabbî fî hâcetî hâzihi litukdâ lî Allâhümme fese ffi'hu fiyye).
"Alah'ım Senden istiyorum ve Senin Rahmet peygamberin olan Mu-hammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Sana teveccüh ediyorum. Ya Muhammed! Ben seninle şu işimin olması için Rabbime teveccüh ettim. Allah'ım! Onu bana şefaatçi kıl."[38]

Tesbîh Namazının Duaları Ve Zikirleri

Tirmizî kitabında demiştir ki, Tesbîh namazı hakkında Peygamber Sai-lallahu Aleyhi ve Sellern'den bir çok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan büyük bir kısmı sahih değildir. İbni Mübarek ve ondan başka ilim sahib-leri Teşbih namazını kabul etmişlerdir; ve faziletlerini anlatmışlardır.
Tirmizî şöyle devam etti: Bize Ahmed İbni Abede söyledi. O da dedi ki, bize Ebû Vehb söyledi. Ebû Vehb demiştir ki, ben içinde teşbih yapılan namazdan Abdullah İbni Mübarek'e sordum. Şöyle anlattı:
Namaz için tekbir alır sonra:
(Sübhânekellâhümme ve bihamdike ve tebârekesmüke ve teâlâ ceddü-ke ve lâ ilahe ğayruke)
"Allah'ım Sana İt a m d ederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim. Senin adın yücedir ve Senin sânın yüksektir. Senden başka hiç bir İlâh yoktur." der.
Sonra on beş defa:
(Sübhânellâhi velhamdü lilîâhi ve lâ ilahe illâllâhu vallâhu ekber)
"Allah noksanlıklardan münezzehtir. Hamd da Allah'a mahsustur. Al-lah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür." der.
Sonra E'üzü çekip Bismillâhirrahmânirrahîm, der. Fatiha ile bir sûre okur.-Sonra on defa: Sübhânellâhi velhamdü lillahi ve lâ ilahe illâllâhu vallâhu ekber, der. Sonra rükû'a varır ve on defa bunları söyler. Sonra başını rü-kûdan kaldırıp on defa yine bunları söyler. Sonra secdeye varır ve bunları on defa söyler. Sonra secdeden başını kaldırıp bunları on defa söyler. Sonra ikinci secdeyi yapar ve bu sözleri on defa söyler. Bu şekilde dört rekât kılar. İşte bunlar her rekâtta yetmiş beş teşbihtir. On bes teşbih ile rekâta başlar. Sonra kıraat yapar. Sonra on teşbih yapar. Eğer gece namaz kılıyorsa, iki rekâtta selâm vermesi bana göre daha iyidir. Gündüz kılıyorsa, isterse iki rekâtta selâm verir, isterse selâm vermez."
Yine Abdullah İbni Mübârek'den bir rivayette de, şöyle demiştir: Rü-kû'da önce üç defa: "Sübhâne Rabbiyelazîm" ve Secde de önce üç defa: "Sübhâne Rabbiyel'a'lâ" dedikten sonra teşbihlere başlar.
Abdullah İbni Mübarek'e soruldu: Bir kimse teşbih namazında yanı-hrsa, sehiv secdesini yaptığı zaman bu secdelerde onar defa bu teşbihleri okur mu?
— Hayır cevabını verdi. Çünkü bu teşbihler tüm olarak üçyüz tesbih-n ibarettir
y den ibarettir.
484- İbni Râfi'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resülüllah Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem (amcası) Abbas'a şöyle buyurdu:
— "Ey amca! Sana iyilik edeyim mi, sana ihsanda bulunayım mı, seni faydalandırayım mı? Abbas;
— Evet, yâ Resûlallah, dedi. Peygamber buyurdu:
— Ey amca! Dört rekât namaz kıl. Her rekâtta Fatiha ve bir sûre okursun. Kıraat tamamlandığı zaman, rükuâ gitmeden önce on beş defa:
(Allâhu ekber, velhamdü lillâhi ve sübhânellâhi)

söyle. Sonra rükû yap da bunları on defa söyle. Sonra rükûdan başım kaldır ve bunları on defa söyle. Sonra, secde yap ve yine bu teşbihleri on defa söyle. Sonra ikinci secdeyi yap ve on defa söyle. Sonra başını secdeden kaldır ve bunları ayağa kalkmadan önce (biraz otur) on defa söyle. İşte bunlar her rekâtta yetmiş beş defa okunan teşbihlerdir. Bunlar dört rekâtta üçyüz tesbihdirler. Eğer senin günahların (kumlan bol) Âlic ismindeki vadinin kumları kadar oisa, Allah Tealâ onları sana bağışlar.
Abbas sordu:
— Ey Allah'ın Resulü! Bunları her gün kim söyleyebilir? Peygamber buyurdu:
— Her günde eğer bunları söylemezsen, bunları her cuma günü söyle. Her cuma bunları söyleyemezsen her ayda bir defa söyle. Peygamber böyle mesafeyi uzatarak söylemeye devam etti. Nihayet buyurdu ki, bunları bir sene içinde bir defa söyle."[39]
Tirmizî demiştir: Bu garib bir hadistir, ben de derim ki, Tirmizî'nin şerhi olan Ahvezi adlı kitabında İmam Ebû Bekir İbni Arabî şöyle demiştir: Ebû Rafi'in bu hadisi zayıftır. Ne sahih olma bakımından, ne de Ha-sen olma bakımından aslı yoktur. Tirmizî'nin bunu nakletmesi, sadece bununla aldanmamak içindir. Yine demiştirki İbni Mübârek'in sözü hüccet değildir. Bu söz, Ebu bekir İbni Arabi'nin kelâmıdır.
Ukaylî de şöyle demiştir: Teşbih namazı hakkında sağlam bir hadis yoktur. Ebu'l-Ferec İbni'l-Cevzi ise, Teşbih namazı hadislerim ve rivayet yollarını anlatmıştır. Sonra bunların hepsini zayıf göstermiş ve zayıf taraflarını da açıklamıştır. Bunu İbnü'l-Cezvi "EI-Mevzuat" adlı kitabında söylemiştir.
İmam EI-Haftz Ebu'l-Hasan El-Darakutnî'den (Allah ona rahmet etsin) bize ulaştığına göre şöyle demiştir: Sûrelerin faziletleri hakkında en sahih olan şey İhlâs sûresinin faziletidir. Namazların faziletleri hakkında da en sahih olan rivayet Teşbih namazının faziletidir. Ben bu sözü, Tabakatü'l-Fukaha kitabında Ebu'l-Hasan Ali İbni Ömer El-Darekutnî'nin hal tecrümesine istinaden anlattım. Bu ifadeden, Teşbih namazına ait hadisin sahih olması gerekmez. Çünkü alimler âdetlerinde şöyle derler: Bu hadis zayıf bile olsa. bu bölümde geçen hadislerin en doğrusudur.
Bu sözden maksadları, hadîsin en tercihlisi ve en az zayıf olanı belirtmektir.
Derim ki, bu Teşbih namazının müstahab olduğu üzerinde mezheb imamlarımizmdan çok kimseler delil göstermişlerdir. Ebu Muhammed El-Begavî ve Ebu'l-Mehasin El-Rûyânî bu alimlerdendir.
EI-Rûyânî, "El-Bahr" adlı kitabında Cenazeler bölümünün sonunda şöyle demiştir: Bil ki, teşbih namazı, kendisine rağbet gösterilen bir namazdır. Her zaman onu âdet edinmek müstahabdır. Ondan gafil bulunmamalıdır. Abdullah İbni Mübarek ve âlimlerden çok kimseler de böyle söylemişlerdir. Rûyânî diyor ki, Abdullah İbni Mübârek'e soruldu: Bir kimse Teşbih namazında (sehiv secdesini gerektirecek şekilde) yanılsa, sehiv için yapılan iki secdede (teşbih namazının) teşbihlerini onar onar yapacak mı? — O, hayır diye cevap verdi. Çünkü bu namazın teşbihleri üç-yüzden ibarettir.
Her ne kadar ben bu meseleyi daha önce sehiv secdesi münasebetiyle anlattımsa da, güzel bir fayda için yine ona temas ettim. O fayda şudur: Böylesine büyük bir imam bunu anlatırsa ve bunu hoş görürse, bundan ona muvafakat ettiği anlaşılır ve bu hükme inananlar çok olur. Bu Rûyânî, araştırmacı fazıl âlimlerimizden biridir. En doğrusunu Allah bilir.

---

[1] Buharî. Müslim. Muvatta'. Nesâî.
[2] Mislim. Ebû Dâvud.
[3] İbn-i Sünnî. Zayıf isnadla
[4] İbn-i Sünnî. Zayıf isnadla.
[5] İbn-i Sünnî.
[6] Kur'ân-ı Kerîm. Cum'a Sûresi: 10.
[7] İbn-i Mâce.
[8] Kur'ân-ı Kerim, Hac Sûresi: 28
[9] Buharı. Tirmizî
[10] Kur'ân-ı Kerîm, Hac Süresi: 28
[11] Buharı. Müslim.
[12] Müslim.
[13] Buharî. Müslim. Muvatta'. Nesâî.
[14] Buhari.
[15] Duâ ve ibadet ancak Allah Tcalâ hazretlerine yapılır ve O'ndan rahmet ve yardım istenir. Burada da müştereken Allah'a duâ ediliyor ve O'ndan rahmet isteniyor. Takva sahibi iyi kimselerin duası Allah katında daha makbul olduğu için onlarla duâ etmek müstahab görülmüştür.
[16] Sahih bir İsnad ile Ebû Dâvud.
[17] Sahih bir İsnad ile Ebû Dâvud. Mıtvattaa'.
[18] Ebû Dâvud.
[19] Kur'anı Kerim, Nuh Süresi: 10.
[20] Müslim. Buhari
[21] Ebû Dâvud, İbni Mâce.
[22] Ebû Dâvud, Nesaî. İbni Mâce.
[23] Tirmizî. Ahmed b. Hanbcl. Buharı, Edebii'l-Müfred'de. (Tirmizî demidir ki, bu hadisi şerif, sahilidir ve hasendir. Bu bölümle ilgiü olarak Hazreii Aişe'den, Ebû Hüreyre'den, Osman İbni Ebi'l-As'dan, Enes'den, Abbas'tan ve Cabîr'den rivayetler vardır, demiştir)
[24] İbni Sünnî. Bıhârî, Edebü'i-Miifred'de.
[25] İbni Sünnî.
[26] Kur'anı Kerim, Fussilet: 16
[27] Kur'anı Kerim, Zariyat: 41
[28] Kur'anı Kerim, Hicir: 22
[29] Kur'anı Kerim, Rum: 46
[30] İbni Sünnî
[31] Tirmızi.
[32] Muvatta. Buhârî, Edebü'l-Müfred'de.
[33] Kur'anı Kerim, Ra'd Suresi: 13.
[34] Buhârî. İbni Mâce,
[35] Buhârî. Müslim. Muvattaa'. Ebû Dâvud. Nesâî.
[36] Buhârî. Müslim. Muvattaa'. Ebû Dâvud. Nesâî.
[37] Tirmizî. İbni Mâce. Tirmizî demiştir ki, bu hadîsin isnadında zafiyet olduğu söylenmiştir.
[38] Tirmizî. İbni Mâce. Tirmizî demitir ki, bu sahih ve hasen bir hadistir.
[39] Tirmizî. ibni Mâce. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİNA BÖLÜMÜ
İSLÂM'DA MESKEN
Mesken Ve Kültür:
Mikro Plânda Mesken

BİNA BÖLÜMÜ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ??????????? ???? ?????? ????? # ?????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ???? ????????? ??? ?????????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

1. (401)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber iken kendi elimle bir ev yapmıştım. Bu ev beni yağmura karşı korumaya, güneşe karşı da gölgelemeye yetiyordu. Bunun inşasında Cenâb-ı Hakk'ın mahlukatından hiçbirinin yardımını da görmemiştim."[1]

?2? ??? ?????:]??? ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????? #[.

2. (402)- Bir başka rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından beri tuğla üzerine tuğla da koymuş değilim" der.[2]

?3? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???????? ??? ?'??? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?? ????????? ?????: ???? ?????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ??? ? ?????? ???? ????????? ??? ??????????? ??????? ???? ?????????? #
???????? ??? ???????? ??????????? ?????????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ???? ??????????? ???????? ?? ????? ???? ?????????? ??? ?? ??? ?????????? ?? ???? ??????????[. ????? ??????? .

3. (403)- Kays İbnu Ebî Hâzım (radıyallahu anh) anlatıyor: "Habbab İbnu'l-Eret (radıyallahu anh)'e geçmiş olsun ziyaretine geldik. Karnına tam yedi yerden dağ vurdurmuştu. Bize:
"Bizden önce gelip geçen arkadaşlarımız varya, dünya onların sevaplarından hiçbir şey noksanlaştırmadı. Biz ise onlardan sonra öyle dünyalığa erdik ki, koruyacak yer bulamayarak toprağa (bina inşaatına) yatırdık. Halbuki sıkıntılı dönemde, (öyle anlar oldu ki) eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamasaydı, ölmeyi temenni edecektik" dedi. Bir başka gelişlerimizde, Habbab'ı kendine ait bir duvarı inşa ederken görmüştük de şöyle buyurmuştu:
"Müslüman harcadığı her şey için sevaba erer, ancak şu inşaat işi hâriç."[3]

AÇIKLAMA:

Habbab İbnu Eret, ilk Müslümanlardandır. Kendisi aslen Temimli'dir ve Mekke'ye bir nevi mülteci statüsüyle yerleşmiştir. Yabancı ve dolayısıyla hâmisiz oluşu sebebiyle en ağır işkencelere mâruz kalmıştır. Kızgın demir ve taşlarla yapılan işkenceler vücudunda ölünceye kadar devam eden yaralar açmıştır.
Rivâyette, Habbâb (radıyallahu anh) kendisi gibi ilk dönemin işkence ve sıkıntılarına mâruz kaldıkları halde, sonraki zafer ve bolluk devrine erişmeden ölmüş olanları anıyor: "Onlar, hizmetlerine mukabil, hiçbir dünyevî ücret alamadılar, bütün ücretleri âhirete kaldı, biz ise zafer ve zaferin getirdiği bolluk devrini idrak ettik. Hizmetlerimizin mükâfaatını dünyada almış gibiyiz" demek istiyor. Habbâb'ın kasteddiklerinden biri: Mus'âb İbnu Umeyr (radıyallahu anh)'dir. İslâm'dan önce bolluk içinde olduğu halde, Müslüman olunca, ailesi onu evlatlıktan çıkarıp, her türlü maddî destekten mahrum bırakmıştı. Büyük maddî sıkıntılara rağmen İslâm için hizmet verirken Uhud'da şehid düştüğü zaman, vücudunu örtecek kefen bile bulunamadı. Elbisesi ile baş tarafı örtülünce ayak tarafı açık kalmıştı, ayakları kuru otlarla örtülerek mezara kondu.
Hadiste geçen bina yapmanın keraheti meselesine gelince, âlimler bu konularda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İhtiyaçtan fazla, gösteriş için yapıldığı takdirde mekruh olduğunda ittifak ederler. Aksine, zaruri ihtiyacı karşılayan mesken inşaatının mekruh olmayacağında da ittifak ederler. Ancak bazıları bu durumda harcanan için ne sevap ne günah yoktur demişse de, sevab olacağını ifade eden âlimlerimiz de vardır. Aslolan ikinci görüş olmalıdır.[4]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ???? # ??????????? ???????? ?? ??????? ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????[. ????? ??????? .

4. (404)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Nafaka için harcananın hepsi Allah yolunda harcanmış gibidir, bina için harcanan müstesna, bunda hayır yoktur."[5]

?5? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ????? # ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ??????????. ????? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ???? ?'???????. ?????? ??????????? ?? ???????? ?????? ????? ?????????? ????????? ???????? ?? ???????? ????????? ?????? ???????? ???? ???????? ??? ?????? ????????? ????????? ????? ???"?????? ?????? ??????? ???? ??? ?????????? ????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ????? #? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ??????: ?????? ?????? ???????? ?????: ?????? ????? ???????????? ???????? ????????? ??? ?????????? ??????????? ????? ????????? ???'????. ??????? ????? ????? # ????? ?????? ?????? ??????? ?????: ??? ???????? ?????????? ??????????? ????? ????? ???? ????????. ????? ????? ????? #: ???? ???? ????? ??????? ??????? ????? ???????? ??? ???? ??? ????. ???????: ??? ??? ???[. ????? ??? ???? .

5. (405)- Yine, Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanında biz olduğumuz halde (gezintiye) çıktı. Derken, etrafındaki binalara rağmen (daha yüksek olduğu için) sivrilen bir kubbe görmüştü:
"Bu da ne?" diye sordu.
"Ensardan falancaya ait" dendi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sükut buyurdu, ancak binaya karşı içinden hoşnutsuz olmuştu. Bir müddet sonra, sahibi geldi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e cemaatin içinde selam verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yüzünü çevirdi ve selamını almadı. Tekrar tekrar selam verdi ise de aynı şekilde davranarak selamını almadı. Adam anladı ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine kızgındır ve yüz çevirmektedir. Durumu arkadaşlarına açarak:

"Allah'a kasem olsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bakışını iyi bulmuyorum. Hakkımda ne olup bitti, bilemiyorum da" dedi. Kendisine:
"Gezinirken kubbeni gördü. "Bu kimin?" dedi. Sana ait olduğunu haber verdik" dediler.
Adam hemen dönüp, kubbesini yıktı, öyle ki yerle bir etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka gün yine gezintiye çıktı. Kubbeyi göremeyince:
"Kubbeye ne oldu?" diye sordu.
Kubbe sâhibiyle olup biten gelişmeler haber verildi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)
"Bilin ki, zaruri olmayan her bina, sahibine bir vebaldir" buyurdu.[6]

?6? ??? ????????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ???? ????? ????? # ?????? ???????? ???????? ??? ???? ?????. ????? ?? ???? ??? ????????????? ??????? ???????? ?????????. ?????: ?'???? ??????? ???? ??????? ??? ?????: ??? ???? ?'???? ??? ??????? ???? ?????[. ????? ??? ???? ???????? ????? »????? ????? .

6. (406)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, ahşab evimi tamir için çamurlamakla meşguldüm. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana uğradı ve:
"Bu da ne Ey Abdullah?" buyurdu. Ben:
"Evin tamiriyle meşgulüm" dedim.
"Ölüm(ün gelmesi) ve bu ev(in yıkılmasın)dan daha çabuktur" buyurdu.
Bir rivayette: "Ben emr-i Hakk'ın gelmesini bun(un yıkılmasın)dan daha çabuk görüyorum" buyurmuştur.[7]

?7? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ????? ????? # ????????? ????????? ?????: ??? ?????? ??????? ??????????? ????????? ????? ??? ????????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ????????[. ????? ??? ????.

7. (407)- Dükeyn İbnu Sâid el-Müzenî (radıyallahu anh) anlatıyor; "Yiyecek istemek üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğradık. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e seslenerek:
"Ey Ömer git, istediklerini ver" emretti. Hz. Ömer bizi bir odaya çıkardı. Hücresinden anahtarı çıkardı ve kapıyı açtı."[8]

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ???????????? ?? ????????? ??????????? ???????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

8. (408)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yol hususunda ihtilaf ederseniz genişliğini yedi zira' yapın."[9]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şehircilik meseleleriyle de meşgul olması bakımından ehemmiyetlidir. Yeri geldikçe görüleceği üzere belediyeleri ilgilendiren çeşitli meselelerle ilgilenmiştir.
Âlimler, yolla ilgili bir rivayeti açıklarken, hadisten maksadın yolun genişliğini bu rakamla tahdid etmek olmadığını belirtirler. Bu rakamın daha çok herkesin gelip geçtiği ana yollarla ilgili olduğu, tâli ve hususî yolların, ihtiyacı görecek genişlikte olabileceği gibi, ana yolların daha da geniş olabileceği belirtilir.[10]

İSLÂM'DA MESKEN

Kitabımızın meskenle ilgili bölümünde, gördüğümüz üzere, sekiz aded hadis yer almıştır. Halbuki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den meskenle ilgili yüzlerce hadis vârid olmuştur.
Öte yandan mesken aslî ihtiyaçlarımızdan biridir ve hayatımızın çoğu meskende geçmektedir. Mesken içtimâî, kültürel, terbiyevî çok yönü olan medenî bir müessesedir. Bilhassa günümüzde mesken, teknik ve mühendislik yönleri bir tarafa, sadece içtimâî yönüyle müstakil bir araştırma konusu olmuştur. Mesken Sosyolojisi denen bu yeni dalı, her hayvanın ayrı bir yuvası olduğu gibi her inanç sisteminin, her kültür ünitesinin kendisine has bir meskeni olduğunu söylemektedir.[11]

Mesken Ve Kültür:

Terbliye meselesinde mühim bir husus, meskendir. İnsanoğlunun, yarı ömründen fazlasını içerisinde geçirdiği mesken, tek zâviyeden değil, pek çok zâviyelerden ehemmiyet taşır. Kur'ân-ı Kerim'de geçmiş ümmetlerin, gerek güç ve haşmetleri ve gerekse zulüm ve fesâdları ile meskenleri arasında bir ilgi kurulmakta, meskenlerinin ahvâli üzerine durulup ibret almaya teşvik edilmektedir.
Şu âyet Sebe' kavminin ulaştığı haşmetin meskenlerinde okunduğunu söyler:
"Gerçekten (Yemen'de yaşamış olan) Sebe' kavmi için meskenlerinde bir âyet vardı. Sağ ve soldan iki taraflı bahçeler (...)" (Sebe': 34/15).
Keza Semûd kaminin kudretini tasvîr zımnında:
"Vâdilerde kayaları oyarak" ev ve şehir kurdukları belirtilir (Fecr: 89/8-9). Şu âyete de zulmün, neticede medeniyetleri yıkıp, evleri virâneye çevireceği bildirilir, virâneler üzerinde tefekkür ve araştırmaya sevkedilir: *"İşte zulümleri yüzünden çökmüş, ıpıssız kalmış evleri (nin enkâzı). Şüphe yok ki bilecek bir kavm için bunda (ibret verici) bir nişâne vardır,"* (Neml: 27/52).
Şu âyette de maddî medeniyette ulaşılacak ileri bir seviye, meskenlerin alacağı şa'şaa ile tasvir edilmekten başka, bu şa'şaa karşısında insanların kültürel değişikliğe uğrayıp bozulacaklarına da işaret edilmektedir:
"Eğer bütün insanlar (küfre imrenecek), bir tek ümmet hâline gelmeyecek olsalardı o çok esirgeyen (Allah)'a küfreden kimselerin evlerinin tavanlarını, üstünden çıkacakları merdivenleri, odalarının kapılarını, üzerine yaslanacakları tahtları hep gümüşten yapardık. Onların bu eşyalarını altın yaldızlı ve işlemeli kılardık. Bunların hepsi, ancak dünya hayatının geçici menfaatleridir." (Zuhruf: 43/33-35).
Bu âyetlerde temas edilen beşer-mesken münâsebetleri, günümüzde müstakil bir ilim dalı olarak inceleme konusu hâlini almış durumdadır. Mesken Sosyolojisi dediğimiz bu yeni disiplinin mensubları, araştırmalar ilerledikçe, tecrübi ilimlere has, objektif, her tarafta geçerli kanunlara ulaşacaklarını söylemektedirler.
Bugüne kadar yapılan araştırma ve katedilen mesafelere dayanarak şimdiden kesin bir dille meskeni "belli bir medeniyette kültürün bir tezâhürü", "cemiyetin arz üzerine vurulmuş bir mührü, bir damgası" olarak tavsîf etmektedirler. Onlara göre, bu damgada, o cemiyetin mânevî durumu, iktisâdî durumu, mâruz kaldığı "çeşitli problemleri ve müşkilleri" okunabilir.
Dilimizde kısaca aslan yatağından belli olur diye ifâde edilen fikre, ilmî ve daha şümûllü bir hüviyet verilerek "Ferd... Cemiyet... Ve hattâ medeniyet yatağından bellidir" denecek kadar ileri gidilerek bir cemiyetin kültürü ile meskeni arasında tefrîki gayr-ı kaabil bir birlik ve berâberlikten ittifakla söz edilmiştir. Neticede ferdin oturduğu meskenin kendi kültürüne uygun olması gerektiği, aksi takdirde ya meskende bâzı tadilatlar yaparak sâkinin onu kendisine uyduracağı, yahut meskenin, içinde oturan kimsenin duygu, düşünce, telakkî ve davranışlarında (yani kültüründe) bazı değişiklikler husûle getirerek kendine uyduracağı ileri sürülmüştür. Bu husûsun kesinliği, meselenin uzmanlarına: "Meskenlerimizi biz yaptığımızı zannederiz, aslında bizi yapan meskenlerimizdir" dedirtmiştir. Aynı fikir, bazan da tıpkı cemiyetin, alt yapı (enfrastructure) denen ekonomik durumuna tabi olarak üst yapı (süperstructure) denen din, hukuk, siyâset vs.nin değişeceğini iddia edenlere paralel bir üslûbla: "Mesken ve lojmanı, devâm edecek bir değişikliğe tâbi tutmak, ancak ve ancak, âile ve cemiyeti değiştirmekle mümkündür" şeklinde ifâde edilmiştir. Ciddi bir terbiye sonucu kültür, teknik ve iktisâdî hayatta husûle gelecek bir değişiklikle meskenin de kendiliğinden değişeceği böylece ifâde edilmiştir.
Şüphesiz bu ifâdeler inkârı zor olan bir gerçeği dile getirmektedirler. İbtidâîlerin meskenleriyle yüksek bir teknik seviyeye ulaşan ileri bir milletin inşaatlarını nazara alacak olsak söyleneni te'yîd eden müşâhedelere varırız.
Şu hâlde, sâdece soğuk-sıcak ve emniyetsizliklere karşı ferdin ilticâ yeri olmakla kalmayan, aynı zamanda kültür ve mânevî değerlerin de bir melcei durumunda olan meskenin sünnetteki yeri nedir? Terbiye bir yönüyle cemiyetin kültürünü ferde aktarmak, diğer bir yönüyle de ferdin dünyâ ve âhiret saâdetini te'mînde ona yardımcı olmak olduğuna

göre, kendisini bir muallim ve bir mürebbi olarak takdim eden dünyâ ve âhiret saâdetinin yollarını gösteren Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm), insanoğlunun hayatında bu kadar ehemmiyetli bir yer tutan meskene nasıl bir nazar atfetmiş, getirdiği sistem için nasıl bir meskeni uygun bulmuştur? Bunları bilmekte mevzûmuz için fayda ve belki de zarûret vardır. Nitekim, geçmişte ciddi şekilde kaleme alınmış sistematik terbiye ve ahlâk kitaplarımızın çoğunda meskenle ilgili bölümlere de rastlamaktayız. Buralarda ittifakla meskenin aslî ihtiyâçlardan biri olduğu belirtilir. Meselâ Kınalızâde, evi: "İnsanların bekâyı nesil için muhtaç oldukları beş esâsı (anne, baba, evlad, hâdim ve gıda) muhâfazaya mahsûs mahal ve me'vâ" olarak târîf ettikten sonra bunun, taştan, yünden, deriden vs. olabileceğini söyler. Ahlâk-ı Hâmide de: "İndelhâce alıp kullanmak üzere havâic-i asliyesini hıfzetmek üzere yerler tedârikini" insanı hayvandan ayıran vasıflardan biri olarak kaydeder. Kârî, mesken inşaatına başlarken "Sıcak ve soğuktan korunmakla birlikte, içerisinde ibâdet yapmaya da (taabbüd) niyet etmeli" der. Bu kitabların bir kısmında bâzan inşaatta kullanılacak malzeme ve tâkip edilecek inşaat usûlüne kadar inen -yapıcı tekniğiyle ilgili- bâzı teferruâta da rastlandığı hâlde, terbiye için asıl mühim olan plân meselesine, meskenin diğer te'sîslerle olan münâsebetlerine, hıfzu's-sıhha şartlarına vs. aynı ağırlıkta ve yeterince rastlanamaz. Meselâ geniş olması, yüksek olmaması gerektiği söylenir ama tatmîn edici açıklamaya yer verilmez. Halbuki terbiyenin mahalli olarak mesken, bilhassa taşıdığı plân ve beşerî ihtiyâçlara uygunluğu ile büyük ehemmiyet taşır. Hele, meskeni tek başına ele almak son derece noksan bir davranış olur.

Öte yandan Kur'ân ve sünnette meskenin terbiyevî yönüyle alâkalı bir hayli teferruât yer aldığı gibi, diğer te'sislerle olan ilgisine de dikkat çekilmektedir. Bilhassa sünnette meskene geniş yer verildiğini görürüz. Mükerrer rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), meskeni, kişinin saâdeti için şart olan üç ana unsurdan biri olarak tavsîf eder: "Kişinin saâdeti üç şeye bağlıdır: "Sâliha kadın, sâlih mesken, iyi binek." Burada teleffuz edilen "sâlih"lik vasfı oldukça mutlak bir ifâdedir. Az sonra belirteceğimiz gibi, bâzı hadislerde "sâlih" olmanın şartları arasında bilhassa genişlik, komşularının iyiliği, camiye yakınlık vs. bâzı vasıflar daha belirtilmişse de her devrin değişen şart ve gelişen telakkîlerine göre ilâve edilecek başka vasıflara, aranacak başka hususiyetlere açıktır.

Hülâsa, biz burada Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in meskenle ilgili olarak tebliğ ettiği tâlimâtı inceleyeceğiz. Temâs edilecek meseleler iki ana başlık altında toplanacaktır.

1. Mikro Plânda Mesken: Bu kısımda meskeni tek başına ele alıp sünnette beyân edilen vasıfların ve kısımlarını belirtip, İslâm'ın ideal mesken plânını ana hatlarıyla ortaya koymaya, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mesken siyâsetini açıklamaya çalışacağız.

2. Makro Plânda Mesken: Bu kısımda ise meskeni şehir bütününün bir parçası olarak ele alıp, meskenin bir nevi hârice uzantısı olan ve tamamlayıcı durumunda bulunan diğer içtimâî te'sîslerle olan münâsebeti üzerinde duracağız[12].[13]

Mikro Plânda Mesken

Terbiye nokta-i nazarından mesken ele alınınca, birinci plânda karşımıza çıkan, meskenin müstakil bir ünite olarak taşıması gereken vasıflarıdır. Bir başka deyişle bir meskenin sâkinini mes'ûd edebilmesi için hâiz olması gereken vasıflar nelerdir? Genişliği, odalarının sayısı, mefrûşât, dekor vs. nasıl olmalıdır? Bu meselelerde Sünnet'in tavsiye ettiği ölçüler var mıdır, varsa nelerdir? Şu hâlde biz burada, bu husûsları belirtmeye çalışacağız ve önce bunlardan en mühimmi olan genişlikten söz edeceğiz.[14]

a- Genişlik

Sünnetin beyânında meskenin geniş olması kaçınılmaz, vazgeçilmez bir vasıftır. "Sâlih Mesken" in evsâfını belirten çeşitli hadislerde, genişlik her seferinde birinci şart olarak tekrâr edilmiştir. Bundan maksadın (istifâde edilen) odaların (merâfik) sayıca çokluğu olduğu ayrıca tasrih edilmiştir.

Sünnette meskenin genişliği üzerinde ısrarla durulduğunu te'yîd eden rivayetler çoktur. Kurtuluşun nasıl olacağını soran Ukbetu'bnu Âmir'e Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Diline hâkim ol, evini genişlet, hatâlarına da ağla (tevbe et)" cevabını verir. Sevbân'ın rivayetinde bu mânâ: "Lisânına hâkim olan, evini genişleten ve hatasına ağlayana ne mutlu" şeklinde ifâde edilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: *"Yâ Rabbî! Günâhımı affet, evimi genişlet, rızkımı mubârek kıl"* diye dua ettiği de rivayetler arasındadır.

Bir kısım rivayetlerde evin genişliği, evin uğuru olarak ifâde edildiği gibi, darlığı da uğursuzluğu olarak ifâde edilmiş[15] ve darlık kişiyi şekâvete (bedbahtlık) atan, üç âmilden biri olarak zikredilmiştir:

"Âdemoğlunun şekâveti üç şeydendir: "Kötü hanım, kötü mesken ve kötü binek (...)". Meskenin kötülüğünden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in darlığını kastettiğini Hâkim'in bir tahricinde görmekteyiz:

"(...) Meskenin kötülüğü darlığıdır (yâni, istifade edilen) bölümlerinin azlığı." İbnu Hacer'in Taberânî'ye atfen zikrettiği bir vecihte, bu darlık, "bölümlerinin azlığı" şeklinde değil *"sâhasının darlığı"* şeklinde ifâde edilmiştir.

Bâzı rivayetlerde, Hicreti müteâkip bir kısım muhâcir kadınların, ev darlığından şikâyet etmeleri üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu mesele ile ciddiyetle ilgilendiğini görürüz. Önce, Muhâcirler'i Ensar'ın evlerine yerleştirmiş, (bilâhere de) Medine'de ev inşâ etmeleri için arsa taksîm etmiştir. Kendilerine arsa verilenlerden bir çoğunun ismini zikreden ve arsaların yerleriyle ilgili rivayetleri de zikreden es-Semhûdî, mezkûr arsaların büyük ekseriyetinin Mescid-i Nebevî etrafında yer aldığını ilâve eder.

Kötü meskenin başlıca vasfının darlık olduğu belirtilmiş olmakla berâber, bâzı rivayetlerde "komşusunun kötülüğü", "ezân ve kaamet işitilmeyecek derecede mescide uzaklığı" da zikredilmiştir. Gürânî, bunlara "havasının kötü olmasını" da ilâve eder.

Diğer bâzı rivayetler bize sünnetin oturulan meskenden hoşlanılmasını istediğini, hoşlanılmayan meskenin -hoşlanılacak şekle sokulmasını, mümkün olmuyorsa- terkedilmesini emrettiğini göstermektedir. Hz. Enes (radıyallahu anh)'in rivayet ettiğine göre (yeni yerleştiği evi uğursuz addederek) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip: "Ya Resûlallâh! Biz bir evde idik, orada sayıca kalabalık, malca zengindik, bir başka eve geçtik, bu yeni yerde sayımız da azaldı, malımız da, (ne yapmamızı söylersin?)" diyen bir kimseye -ki, bu Muvattâ'nın rivayetinde kadındır-: "Orayı zemim olarak (kabûl edin ve) terkedin" der. Hattâbî, buraya terk emrini, orada bizâtihi uğursuzluk olduğu için değil, ev ve mesken sebebiyle kendilerine uğursuzluk geldiğine dâir içlerinde doğan vehmi izâle etmek için verdiğini belirtir.

Aynı şekilde ikamet etmekte oldukları yerin, şiddetli vebâ vakalarına sahne olduğundan şikâyet eden bir (Yemenliye) de: "Oraya gitmekten vazgeç, zira hastalığın bulaşması kırıma sebep olur" der. Kezâ evinin darlığından şikâyet eden Hâlid İbnu Velîd'e de: "Binâyı göğe yükselt ve Allah'tan (fiilî olarak) genişlik taleb et" der.

Bu rivayetlerden evin gerek kapladığı mesâha ve gerekse oda sayısı yönünden geniş olması gerektiği anlaşılmakla berâber ne mesâha ne de oda sayısı yönüyle bir rakama rastlanmamaktadır. Bunun sebebini, ailenin sâbit olmayan hacmi ile izâh edebiliriz. Zîra aileler nüfusça kalabalık olabileceği gibi karı-kocadan müteşekkil iki kişi de olabilir. Binâenaleyh ev için sünnetçe tesbît edilecek kesin bir rakam olamazdı.[16]

b- Plân

Bir meskenin nasıl olması husûsunda bâzı umûmî bilgileri verdikten sonra nassî ifâdelere dayanarak, acaba bu evin bütün kısımlarına şâmil kaba bir plân mümkün mü? diye bir sual akla gelebilir. Esâsen bu husûs bizzat Kur'ân-ı Kerîm'de işlenmiş olan bir mevzûdur. Orada bir Müslüman ailesinin oturması gereken asgarî ölçüleri havi normal bir evin plânı bize verilmektedir. Kur'ân'daki bu bilgilere sünnetten bâzı detaylar da ilâve edilince İslâm terbiyesine ve İslâm dünya görüşüne uygun ev plânı kolayca çıkmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi meskenin ebâdı herşeyden önce ailenin hacmine bağlıdır. Kur'ân'ın derpîş ettiği aile, günümüz sosyolojisinde nükleer (çekirdek) aile denen, anne-baba, çocuklar (ve hizmetçi)'den müteşekkil sınırları oldukça mahdût bir aile tipidir. Diğer yakın akrabaların herbirinin evleri ayrı, sofraları ayrı olacaktır. Biz bunu şu âyetten anlamaktayız:

"Size göre de (gerek) kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek bîraderlerinizin evlerinden, gerek kızkardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden gerek (başkasına ait olup da) anahtarlarına mâlik (ve hazinedârı) bulunduğunuz (evler)den, yâhut da sâdık dostlar (ın evlerinden) yemenizde de (bir hareç yoktur). Hep bir arada toplu olarak da, dağınık olarak da yemenizde dahi hareç yok (...)" (Nur: 24/61).

Âyetin sonunda berâber olmaya da cevaz vermekle birlikte esas olan ayrılmaktır.

Şu âyetten çocuk veya hizmetçi bulunan bir evde en az iki odanın bulunması gerektiğini, günün (istirâhate tahsîs edilen) belli saatlerinde aynı odada kalmayıp ayrı ayrı odalara geçmek icâbettiğini anlıyoruz:

"Ey iman edenler, sağ elinizin mâlik olduğu (köle ve cariyeler), bir de sizden olup da henüz bülûğ çağına girmemiş (küçük)ler, (şu) üç vakitte, sabah namazından önce, öğle sıcağından elbisenizi çıkaracağınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesin(ler). Bu üç (vakit) sizin için avret (ve halvet vakitleri)dir. Bunlardan sonra ise birbirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne de onların üzerine bir vebâl yoktur. Allah âyetleri size böyle açıklar (...). Sizden olan (hür) çocuklar büluğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler (...)" (Nûr: 24/58-59).

İbnu Abbâs âyetin iniş sebebini beyân zımnında o vakitte evlerde perde olmadığını, erkek hanımı üzerinde iken "hâdim veyâ çocuk veya evde bulunan yetime"nin âniden çıkageldiklerini, bunun üzerine âyetin perdeyi emrettiğini bildirir. İbnu Kesîr, âyetin muhkem ve gayrı mensûh olmasına rağmen insanların bununla amele pek riayet etmedikleri için İbnu Abbâs'ın hayıflandığını kaydeder.

Şu hâlde bir Müslüman'ın evi, birbirine kapı ile geçilen asgarî iki bölme olmalıdır. Bölmeler ahşap kapı veyâ bez perde ile mutlaka ayrılmalıdır.

Diğer taraftan sünnet yedi yaşından itibâren çocukların yataklarının ayrılmasını emretmektedir. Bu ayırma keyfiyeti, hadiste oldukça mübhemdir. Henüz bülûğa ermeyenler için yataklarının aynı oda içerisinde ayrılması anlaşılsa bile bülûğa erdikten sonra odaların da ayrılması, bilhassa erkek ve kız çocuklarının odalarının ayrılması, terbiye için daha muvâfik gözükmektedir. Hadîsten bu mânayı çıkarmaya mâni bir sarâhat de gözükmüyor.

Şu hâlde bu durumda asgarî oda sayısının üç olması gerekmektedir:
1- Ebeveyn odası,
2- Kız çocukları için bir oda,
3- Erkek çocukları için bir oda.
Sünnet açısından bir Müslüman, misâfiri de nazara almak zorundadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Allah'a ve âhiret gününe inanan (...) misâfirine ikrâm etsin." "Her şeyin bir zekâtı vardır, evin zekâtı da ziyâfettir",* gibi çeşitli beyânlarıyla evlerde misâfir ağırlamaya, onlara hizmet, yemek v.s. yollarla ikramda bulunmaya teşvîk etmiştir. Hattâ *"Bir gün ve bir gece evde kalması, misâfirin kesinlikle hakkı"* olarak beyân edildikten başka misâfirliğin üç gün olduğu teyid edilir. Evi planlarken misâfir unsurunun behemahal nazar-ı itibâra alınması gerektiğini te'yîd eden bir diğer hadis de yatak sayısı ile ilgili olarak gelmiştir: *"Bir kimsenin evinde üç yatak bulunmalıdır: Biri erkek için, biri hanım için, biri de misâfir için, dördüncüsü ise şeytana aittir."* Anlaşılacağı üzere buradan asıl maksat evde bulunması gereken yatak sayısını bildirmek değildir. Nitekim çocukların yatağından bahsedilmiyor. Hadîs, karı ile kocanın ayrı ayrı yatağı (ve hattâ odaları) olabilir mi gibi bir tereddüt ve suale "evet" diyor, bir de ihmâli mümkün olan misâfir yatağı (ve konması gereken odayı) hatırlatıyor. "Dördüncüsü şeytana aittir" tâbiri ise, şârihlerin belirttiği gibi, "ihtiyaçtan fazla, gösteriş ve övünmeklik için israf olarak alınan ev eşyâsına şâmilir." Nitekim İbnu Zübeyr, zevcesinin yanında üç yatak görünce: "Biri bana, biri de zevceme ait, üçüncüsü ise şeytana aittir, çıkarın onu" der ve misâfir yatağını sözkonusu bile etmez.
Tatbikatta, bir evi plânlarken ilk Müslümanların bu husûsu nazara almış olacağını teyîd eden son bir delîlimiz Şir'atu'l-İslâm'da yer eden şu cümledir: "Binâ ile ilgili sünnetlerden biri de (...) evde ziyâfet için bir odanın (misâfir odası) inşâsıdır; zira hadiste: "Her şey için bir zekât vardır, evin zekâtı da (evde verilcek) ziyâfettir" buyrulmuştur.
Bunlardan başka, Kur'ân-ı Kerîm yaşlanan anne ve babalara da bakılmasını emreder ki, mesken inşâsında nazara alınması gereken bir başka durum olmaktadır.
Şu hâlde asgarî iki oda olması gereken Müslüman evinin âzamî oda sayısı için bir hudûd konmamış, ihtiyâca ve maddî imkâna göre Müslümanların insiyâtifine bırakılmış, ancak daha önce de belirttiğimiz gibi gerek kapladığı sâha ve gerekse oda sayısı itibârıyla geniş olması, yani az sonra belirteceğimiz seyyaliyete imkân tanıması tavsiye edilmiştir.
Burada ev plânına dâhil edilmesi gereken diğer bir unsur evin avlusudur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şahsî evinin plânından bahsederken görüleceği üzere avlu evin ayrılmaz bir parçasıdır. Evin şartlarından bahseden bir çok rivayetlerde avlunun da behemahâl söz konusu edildiğini görürüz. Bu durum Müslümanlar'a: "Finâyı hâne'yi hânenin müştemilâtından" telâkkî ettirmiş, yakın zamana kadar şehirlerde bile evlerin bahçeli olarak inşâ edilmesini netice vermiştir. Ancak zamanımızın şartları, bilhassa büyük şehirlerde, avlu veya bahçe mefhumunu unutturmak istikâmetinde gelişmektedir.[17]

Hz. Peygamber'in Evinin Plânı

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evi beher kenarı takrîben 100 zira' olan kare bir avlu etrafında sıralanan dokuz adet hücreden müteşekkildi. Bunlardan iki adedi Mescid-i Nebevî'nin inşâsı sırasında yapılmış, diğerleri ihtiyaç hasıl oldukça bilâhare ilâve edilmiştir. Bu, bir avlu etrafında dışarı kapalı, hepsi avluya açılan odalardan müteşekkil ev tipi, "Halen Mısır, Suriye, Mezopotamya ve Arabistan Yarımadası'nın şehirlerinde ikâmetgâh olarak kullanılmakta olan" ev tiplerine benzemektedir. Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinin takrîben 10x10 zira' ebâdında kare şeklinde, duvarlarının da 7 veya 8 zira' boyunda olduğunu haber verir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hücresi ile ilgili tafsîlâta göre kapısı dikenli ardıç (sâc) veyâ ur'ur (denen, Hindistan'da yetişen, abanoz ve çınara benzetilen bir ağaç)dandır. Tek kanatlıdır ve Şam cihetine bakmaktadır. Bâzı rivayetler bu hücreye ikindi güneşinin vurduğunu da kaydederler.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in meskeninin plân ve şümûlü husûsunda Kettânî oldukça mübâlağalı bir tasvîr ve tahminde bulunur. Delîle dayanmadığı için burada zikretmeyi uygun bulmadık.
Müteahhir kitaplarda, inşâ edilecek bir binada odanın yüksekliği için verilen: "Sünnette bu, mikdâru'lkifâye (yeterli miktar)dır, bu da altı zirâdır", ölçüsü buradan alınmış olabilir. Odanın genişliği hususundaki "mikdâru'lkifâye" için "içinde oturanların durumuna bağlı olarak değişir" denmektedir.[18]

c- Evin Seyyâliyeti

Anlaşıldığı üzere, evin muhtaç olunan hacmi ve odalarının sayısı, her an değişmesi muhtemel olan ihtiyâca göre farklı olacaktır. Halbuki inşaat bir defa yapılır ve sâbittir. Bu durumda âilenin ilerde muhtemelen alacağı en büyük vüsati nazarı itibâra alarak mı plân yapmalı? Halbuki çocukların büyüdükten sonra evlenip ayrılmaları, âilenin hacmini tekrar düşürecektir. Her hâl u kârda sünnette bu meseleyle de ilgili bâzı rivayetlere rastlamaktayız ve bunlardan evin elastikî bir plâna sahib olması gerektiği sonucunu çıkarmaktayız. Mezkûr rivayetlerden bâzıları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, evin içerisinde, bir köşede, büluğa ermiş kızların kalması için "hıdr" denen bir çadır kurduğunu haber verir. Hattâ evlendireceği zaman çadırın önüne oturur ve: "Falanca, falancayı (kızın ve erkeğin ismini söyleyerek) istiyor", der eğer içerideki sükût ederse onu isteyenle evlendirirdi, istemediği takdirde vururdu ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de istemediğini anlayarak ona vermezdi, denir.
Diğer bâzı rivayetlerden de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir hasırı olduğunu, gündüzleyin bunu (üzerine oturmak üzere) yaydığını, geceleyin de onunla (evin içerisine kendisi ile başkaları arasında perde olmak üzere) bölme yaptığını öğrenmekteyiz. Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'ten gelen rivayette, hasırla bölme işinin mescidde yapıldığı tasrîh edilir. Ancak bu, evde de yapılmış olduğunu nefyetmez. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den Müsned'de tahrîc edilen rivayette aynen şöyle denir: "Bizim bir hasırımız vardı. Onu gündüzleri yayar, geceleri de (onunla) hücre yapardık (...)."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinde çadır kurup, bölme yaptığına delâlet eden daha sarîh başka rivayetler de mevcuttur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in âzadlı cariyelerden Ruzeyne (radıyallahu anhâ)'nin rivayetine göre, "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hücresinde (ihtiyaç halinde) içerisine girilerek saklanılan, hurma dallarından (sa'af) örülmüş bir çadır vardı." İçerisine toz, toprak ve örümcek ağının bulunduğuna dâir gelen sarahat nazarı itibâra alınacak olursa bunun pek sık kullanılmadığı anlaşılmaktadır.
Hülâsa, muhtelif rivayetler nazara alınınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinde, mahremiyyet v.s. maksadlarla perde germek, küçük çapta çadır kurmak gibi çeşitli tedbirlere tevessül ederek evi genişletme imkânları aradığı ve evin de bu çeşit teşebbüslere imkân verecek durumda olduğu anlaşılmaktadır.
Burada son olarak şu noktayı da belirtelim ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evi zevcelerinden her birine birer oda isâbet edecek şekilde idi. Üstelik, daha önce başka vesîlelerle de belirttiğimiz üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çocukları yanında kalmıyorlardı. Zâten Medîne'de iken, sâdece Mısırlı câriyesi, Mâriye (radıyallahu anhâ)'den çocukları olmuştu. O da diğer zevceleri gibi mescidin yanındaki hücrelerden birinde değil, ayrı bir yerde kalıyordu. Nitekim daha önceki bahislerimizde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in süt annesi (radıyallahu anhâ)'nde olan çocuğu için sık sık ziyârete gittiğini de zikretmiştik.[19]

d- Sâbit Unsurlar

Evin mutfak, helâ, gusülhâne.. gibi sâbit unsurlarına gelince, bunlardan bir kısmının eskiden beri bütün evlerde mevcut olmasına rağmen bir kısmının İslâmî kültür ve terbiyenin bir icâbı olarak sonradan ilâve edildiği anlaşılmaktadır ki bu durum, mesken sosyolojisine "meskeni kültürün arz üzerine vurulmuş bir damgası kabûl edip, evdeki her bir inşâî unsurun, içerisinde yaşayanların kültüründe mevcut zevk, inanç ve alışkanlıklarına tekâbül ettiği" fikrini savunanları te'yîd etmektedir. Komşularından biriyle müşterek olan fırın, bâzı kereler -maddî darlık sebebiyle- iki ay boyunca ateş yakılmadığı bildirilen mutfak, umûmiyetle evlerin üst kısmında yer alıp, merdivenle çıkıldığı anlaşılan ve müstakil bir odadan müteşekkil meşrûbe, içerisine eşyâ koymak için evin dâhilinde inşâ edilen ve kapısına perde çekilerek örtülen -ki sofa, raf, duvarda eşyâ koymaya mahsus oyuk, ışık ve hava için açılan delik (kevve), evin bir kenarında altına eşyâ koymak için inşâ edilen üzeri örtülü târiflere nazaran bugünkü dîvânı andıran sâbit hücre-, vs. mânâlarına da gelen sehve, büyük odaların içerisinde inşâ edilen, küçük çaptaki dar mahdâ, câhiliye devrinde kocası ölen kadınların mâtem alâmeti olarak bir yıl boyu girdikleri tavanı son derece basık, dar, âdi hıfş gibi câhiliye evlerinde de bulunan unsurlar istisnâ edilirse, helâ, gusûlhane, misâfir odası, namazgâh gibi bâzı kısımlar İslâmî kültürün bir icâbı olarak Müslüman evlerin plânında hemen hemen umûmî bir şekilde yer almıştır. Ahlâk kitaplarında "binâ husûsundaki sünnetler" meyânında: "Büyük ve küçük, abdest bozmaya mahsûs bir yer (helâ), abdest ve gusül için bir yer (gusülhâne), ziyâfet için bir yer (misâfir odası -ki ziyâfet odası demek daha doğrudur-) zira hadiste vârid oldu ki: *"Her şeyin bir zekâtı vardır, evin zekâtı da ziyâfettir (...)"* ifadesine hemen hemen aynı lâfızlarla yer verilmesi, bu plânın umûmîliğini ifâdeye kâfidir.
İslâmî inancın getirdiği mühim unsurları görelim:[20]

Helâ:

Buhârî, Müslim ve diğer sünnet kitaplarında gelen rivayetlerden, İslâm'dan önceki Arap cemiyetinde, evlerde helâ bulunmadığını anlıyoruz, tıpkı yakın zamana kadar Avrupa evlerinde ve hattâ saraylarda bulunmadığı gibi. İhtiyâcı gelenler kazây-ı hâcet için şehir dışına çıkmaktadır. Bidâyette Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve zevceleri de aynı geleneğe uymuşlardır. Ancak kadınların gece karanlığından bilistifâde akşamdan akşama Medîne'nin dışında Menâsı' denen "husûsî yerler"e kazâ'yı hâcet yaptıkları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de bu maksatla şehir dışına çıkarak "kimsenin göremiyeceği kadar uzaklaştığı" ve hattâ Muğammis denen ve Mekke'ye üçte iki fersâh mesâfede, (Tâif yolu üzerine bulunan) bir yere kadar gittiği rivayetlerde tasrîh edilir. Bu hal, tesettür âyetinin gelişine kadar devâm etmiş, ancak ondan sonradır ki evlerde helâlar inşâ edilmiştir. Semhûdî'nin kaydettiği bir rivayetten Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hücresi ile kızı Fatıma (radıyallahu anhâ)'nın hücresi arasındaki boşlukta yer aldığını anlamaktayız.
Dinin bir vecibesi, evlerde hela ilavesiyle inşaat planlarını değiştirmekle kalmamış, helanın yönüne de te'sir etmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den *"Kazâyı hâcet ve bevl sırasında ön ve arkanızı kıbleye çevirmeyin (...)"* meâlindeki hadisler Müslüman evlerde helaların istikametine de yön vermiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm) bu kararı verdiği zaman kararını Mekke ahâlisine de duyurmak için Sehl İbnu Hanif'i husûsi elçi olarak yollamıştır. Rivayetler, Mısır'a ve Şam'a gelen Müslümanlar'ın orada yönü kıbleye müteveccih olarak eskiden inşa edilmiş olan helalarda bile imkân nisbetinde bu emre riayet ettiklerini gösteriyor. Alimler bu yasağın kır gibi etrafı açık yerler için varid olduğu, kapalı yerler için olmadığı arka tarafın çevrilebileceği, ön tarafın çevrilemeyeceği, yasağın Kudüs cihetine de (yâni her iki kıbleye de) râci olduğu hususlarında sünnette gelmiş olan muhtelif rivayetlere dayanarak münakaşa etmişlerdir. Bundan başka helâlarda su bulundurmak, suya imkân verecek şekilde inşa etmek gibi hususiyetler, sünnetteki ilgili emirlerden menşelerini almışlardır.[21]

Banyo:

Helâdan sonra mühim bir unsur banyodur. Az önce söylediğimiz gibi İslâm'dan önce de varlığı düşünülebilse de İslâmiyet'ten sonra evlerin vazgeçilmez bir unsuru olmalıdır. Hem abdest almak, hem de gusletmek için ihtiyaç vardır. Hastalığı sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in leğen içerisinde yıkandığına dâir rivayet olmakla berâber Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte guslettiğine ve kendisine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in guslünden soran kardeşine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın az su ile guslettiğini göstermek niyetiyle, perde gerisinde, bir sa' su ile yıkandığına dair rivayetler Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hücresinde gusle mahsus hususi bir mahallin varlığını ifade eder. Nitekim az ilerde, tasvirle ilgili olarak Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan rivayet edilen: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönmüştü. (O'nun) yokluğu esnâsında üzerinde (kanatlı at) timsâller(i) bulunan bir durnûku eve (sehve üzerine) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti. İndirdim. Ben ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir tek kaptan su alarak yıkanıyorduk" hadisinde Hz. Aişe'nin perdeden söz ederken hiçbir sebep yokken gusle geçip, ondan söz etmeye başlamasını, Kirmanî rivayette üzerinde perde çekilen mezkûr sehve'nin gusülhâne (muğtesel) olabileceği ihtimâli üzerinde durmaktadır. Sehve hakkında ilerde kaydedeceğimiz tasvirler de bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir. Bu durumda Hz. Aişe'nin hücresinde gusülhane olduğu hükmüne varılabilir. Bunu takviye eden diğer bir husus az önce temas ettiğimiz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hasta iken içerisinde yıkandığı leğenle ilgili: Rivâyette bunun Hz. Hafsa'ya ait olduğu tasrih edilmektedir. Hz. Aişe'nin odasında bulunan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hasta olması sebebiyle gusülhânede yıkanmıyor, daha kullanışlı olduğu için Hz. Hafsa'nın leğeninde yıkanıyor.[22]

e- Dar Ev Ve Çocuk

Hadiste dünyevi hayatın şekâvet ve huzursuzluklarının baş âmillerinden biri olarak gösterilen fenâ mesken, içerisinde yaşayan her yaştaki sâkinine zararlı olmakla berâber en büyük zararı çocuklara yapmaktadır. Meskenin çocuğun terbiye ve sıhhatli bir gelişme göstermesindeki ehemmiyetini ibrâz sadedinde: "Lojmanda baş yeri çocuk almalıdır. Lojman çocuğun ihtiyaçları nazara alınarak plânlanıp inşâ edilmelidir" denilmektedir. Günümüz araştırıcıları çocuk ölüm nisbetinin nâmüsâit evlerde müsâit evlere nazaran daha önde olduğunu tesbit etmiştir. Sağ kalanlar içerisinde de çocuk suçları işleyerek mahkemelere, çeşitli ruhî ve bedenî marazlarla hastanelere düşenlerin nisbeti yüksektir.
Bunlardan başka çocuk şahsiyetinin gelişmesinde de bu dar evlerin menfi rolü büyüktür. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çocuklarla münâsebetini incelerken çocuğa tam bir hürriyet tanımanın esâs olduğunu görmüş, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çocuklara aşırı sevgi göstermekten başka müdâhaleden de kaçındığını belirtmiş, hele dayağa hiç yer vermediğini misâllerle beyân etmiştik. Halbuki dar meskende, her elinin ulaştığını tedkîk edip karıştırarak merâkını tatmin etme, her an hoplayıp zıplayarak eğlenme, gürültü yapma fıtratında olan çocukların mütemâdî müdâhale, azar, tekdir, te'dip ve dayağa mâruz kalmaları için en iyi ortam hazırlanmış oluyor. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evinin sâdeliği, Müslümanlar'a sâdeliği tavsiye edip dikkat çekişi, "dünyâya çekici" tezyinâtı istihkâr edişi de çocuk terbiyesi noktasından değerlendirilebilir. Zira, günümüzde olduğu gibi, bu çeşit câzib biblolar, tablolar, rengârenk ve parlak masa ve sehpa örtüleri gibi hep çocukları kendine dâvet eden çeşitli süsleme unsurları çocuklara müdâhale imkânlarını sayıları nisbetinde artırmaktadır. Hele bunlar ellerinin ulaşacağı seviyede, -darlık veya odaların düşüncesizce plânlanmaları sebebiyle de- günlük cevelân sâhasının içerisinde yer alıyorlarsa böyle bir ev, çocuklu bir âile için büyük küçük herkese, gerçekten büyük bir huzursuzluk kaynağı olacaktır. Bu açıdan eski evlerimizi takdir etmemek elden gelmiyor. Bugünkü, üzerlerindeki tezyin unsurlarıyla çocukları kendine çeken, her an kırılıp dökülmeye hazır koltuk ve sehpâlara bedel, her bakımdan emniyetli, çocuk ölçüleriyle de mütenâsib kanapeler minderler, çocukların ulaşamayaağı seviyede (raflarda duvarlarda) yer alan tezyin unsurları, onların terbiyesinde, anne-babaya âdetâ yardımcı durumundadırlar. Geniş ve iyi plânlanmış meskenler, bu yeni şartların zararlarını asgarî bir nisbete indirebilirse de dar evlerde -ki günümüzde iktisâdî ve içtimâî sebeplerle çoğunluğu teşkil etmektedirler- mümkün değilir.
Darlığın çocuğun ruhî inkişâf ve terbiyesiyle olan menfi ilgisini araştırıcılardan dinleyelim: "Bir evde oda başına düşen ferd sayısı 2'den 2,5'a yükselirse[23] çocuk çabuk sinirlenen, kırıp dökmeyi huy edinen bir tip olur." Bu ifâde bir başka ekibin: "Evin genişliği, adam başına ortalama sekiz-on metrekareden daha az bir yer isâbet edecek şekilde dar olursa ebeveynle çocuklar arasındaki münâsebetler son derece gergin olur, ebeveyn çocuklara bağırıp çağırmaktan kendilerini alamazlar" hükmüne tevafuk etmektedir. Bu araştırmalardan bahsederken şunu belirtmek gerekir ki kalabalık ve dar meskenlerde çocuk, davranış bozuklukları göstermek tehlikesiyle başbaşadır. Sonunda genç çocuğun rûhî gelişmesi önlenmiş olur ve böylece ortaya çıkan gecikme, şartlar değişmedikçe bir daha telâfi de edilemez. Çocukta meydana gelen "bir kısım ruhî bozuklukların, çocuğun anne baba ile aynı odada yatıp kalkmasından" ileri geldiği artık bilinen bir hususdur.
Fenâ meskenlerin hâsıl ettiği problemler, şüphesiz sadece içinde oturanlara münhasır kalmamakta, cemiyete de sirâyet ederek çok yönlü menfi neticeler, içtimâî huzursuzluklar doğurmaktadır. Bu hususta da şu pasajı gözden geçirelim:[24]

Fenâ Meskenlerin İçtimâî ve İktisâdî Neticeleri ve Bunları Telâfî Etmek İçin Gösterilen Gayretler:

"Bu seriye giren hadiseler, beşerî ve ahlâkî planda tecâhülü imkânsız, insanı isyâna sevkeden vahim bir durumu gözler önüne sermektedir. Fenâ mesken, bir yandan esas sebebini teşkil eden içtimâî eşitsizlikleri takviye edip artırırken diğer yandan da ferd ve âilelerin bozulmalarının yegâne sebebi olmaktadır.(...)"
"Fena meskenler, gruplar teşkil edecek şekilde bir arada bulundukları zaman, cemiyetin dışında kalan fertlerin bir araya gelmesine imkân hazırlayan yuvalar ortaya çıkmış olur. Böylece fertlerin tekrâr düzeltilmeleri iyice zorlaşır. Diğer taraftan, iktisâdî imkânsızlıklar sebebiyle başka yerde yerleşmeyecek olan âileler de bozulmaya yüz tutacaklar. Bu durum, sâdece vahim ruhî netcelere müncer olmakla kalmıyor, aynı zamanda devlet için de çok pahalıya mal oluyor. Hattâ gecekondunun bir "lüks maddesi" olduğu söylenmiştir. İçtimâî Muâvenet Dâiresi gecekondularda oturan muhtelif âilelere hastalık ve hastaneye kaldırılmaları için yapılan masrafları rakamlara vurmayı denedi. Devletin karşıladığı yük, gerçekten ağır (...) Bâzan o kadar ağır ki, âile için mükemmel dayalı döşeli bir mesken inşâsı daha ucuza çıkıyor. Bu değerlendirmede ne komşulara da bulaştırma tehlikesi, ne hastalık sebebiyle kişinin kaybedeceği iş verimi, ne de âilenin çekeceği ızdırâb ve bozulmalar hesâba katılmamıştır. Meselâ ABD'de Cleveland şehrinin gecekondu mahalleri ağır bir yüktür. Orada şehir halkının sâdece onda biri oturduğu hâlde, şehirdeki mevcut polis, itfâiye ve içtimâî muâvenet hizmetlerinin % 26'sı, bütün şehir sâkinleri için yapılan masrafların da % 36'sı onlara gitmektedir. Bu nisbet bir çok Amerikan şehirlerinde mevcuttur."
Son araştırmalarla, mesken darlığının bilhassa çocuk için bir yıkım olduğunu anlayan batılılar, iktisâdî imkânlarına paralel olarak, mesken telakkilerini değiştirerek ferd başına bir odayı esâs alma görüşüne ulaşmışlardır. Le Monde Gazetesi'nin bir haberinden Fransa'da 1976 yılı içerisinde, sırf günlük vaktinin mühim bir kısmı mutfakta geçen anneyle bu esnâda, çocukların münâsebetlerini en iyi bir tarzda tanzim etmek gâyesiyle, bundan böyle inşâ edilecek meskenlerde mutfakların en az 12 m2 olması için kanûnî mecburiyet koyma cihetinde prensip kararına varıldığını öğreniyoruz.
Çocukların ihtiyacı nazar-ı itibâra alınarak kanunlaştırılan diğer bir husus, lojman dışı genişlikle ilgili. İslâmî meskenin plânını incelerken "hanenin müştemilâtından" olarak telakki edildiğini belirttiğimiz avlu unsurunun, modern "blok inşaatları" dediğimiz toplu meskenlerde ortadan kalkmasının husûle getirdiği boşluk ve ızdırapları telâfi etmeyi, -hiç olmazsa azaltmayı-, hedef edinen bu tedbire göre Fransa'da -şimdilik resmî- blok inşaatlarında lojman başına asgarî 0, 75-1,000 m2'lik bir boş sâha bırakılacaktır.
Bu tedbirlere ehemmiyet veren Fransa'da doğum nisbetinin düşüklüğü sebebiyle çocuk sayısının son derece az olması bir yana, kış mevsiminin oldukça mûtedil ve nisbeten kısa geçtiğini, her şehirde mahalle aralarında sık sık irili ufaklı parklar, çocuk bahçeleri vs. olduğunu, çocuklar için ayrıca ana okulları, kreşler bulunduğunu, kaldırımların oldukça geniş olduğunu vs. nazara alırsak, yurdumuzda bu tedbirleri daha da çoğaltmaya, çocuk sayısı, kış süresi ve diğer bir kısım imkânsızlıklara muvâzî olarak değişik rakamlara yer vermeye mecbur olduğumuzu anlarız. İstanbul'un bahçelerden mahrûm edilmiş, parlaklardan yoksun, kaldırımları -bazân hiç yok denecek kadar- dar, nüfusça kalabalık yerlerinde çocuklar ömürlerinin baharını yaşamaktan çok uzaktalar. Bu tâlihsizlerin sağlıklı bir gelişim göstermeleri, tesâdüfe kalmış gibidir.
Bu fecî durumu bütün büyük şehirlere teşmîl etmek gerekir. Hele Erzurum gibi, iklim icâbı sekiz ay içeride kalmak zorunda olan çocukların durumu yeni inşaatlarda behemahal nazara alınmalıdır.[25]

f- Mefruşat

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evinde yer alan malzeme ile de ilgili bâzı rivayetler mevcuttur. Bunlar tezyin işinde olduğu gibi tefriş işinde de sâdeliğin esas olduğunu göstermektedir. Hz. Ömer ilâ hâdisesiyle ilgili ziyâretinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evini gözleriyle tetkik ettiğini belirttikten sonra bize çok kıymetli bir tasvir sunar. Anlattıklarına göre bu ziyârette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in başını dayadığı, içerisi lifle doldurulmuş bir yastık, vücudunun ancak bir kısmına kifâyet eden hurma yaprağından örülmüş bir hasır (hasefe), tepesinin üzerinde asılı duran işlenmemiş bir kaç (üç adet) deri ve bir miktar da, deri işlemede kullanılan ağaç yaprağından görür. Hasırın örgülerinin, Hz. Peygamber'in vücûdunun açık yerlerinde izler yapmış olduğunu gören Hz. Ömer (radıyallahu anh) manzaradan müteessir olarak ağlamaya başlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) niçin ağladığını sorunca:
"Nasıl ağlamayayım, şu hasır vücudunda izler bırakmış, odada ise görülenlerden başka bir şey yok. Şu Kisrâ ve Kayser nehirler, meyveler içerisinde (altın tahtlar, ipek ve atlas

yataklar üzerinde) olsunlar, sen ise Allah'ın Resûlü (ol da böyle yokluk çek) sana da yatak yapsak olmaz mı?" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in (bir rivayetteki) cevâbı aynen şöyle:
"Benim dünyâ ile ne alâkam var, ben dünyâda kendimi bir ağacın altında gölgelenip, sonra bırakıp giden yolcu gibi görüyorum."
Böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde sâdeliğin bir esâs olduğunu belirttikten sona bazı ana malzemeden bahsedebiliriz.[26]

Sergi:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evinde sergi olarak umumiyetle, yukarıda da sözü geçtiği gibi, hurma yaprağından örülmüş hasır zikredilir. Daha önce de temâs edildiği üzere gündüzleri alta yayılan bu hasır, geceleri de evi bölmek için perde olarak kullanılmaktadır.
Halı Araplarca bilinmekle berâber Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ve umumiyetle Müslümanların kullanmadığı anlaşılıyor. Hattâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kullanmadığı için Ashâb'dan bunun kerâhetine zâhip olanlar da çıkmıştır. Ancak şu rivayet bunun kullanılmayışının maddî darlık sebebiyle olduğunu ve hattâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in halıya cevâz da verdiğini göstermektedir: Hz. Câbir anlatıyor: "Evlendiğim zaman Hz. Peygamber bana:
"Halılar da te'mîn ettin mi?" dedi. Ben de:
"Halıyla da ne alâkamız var?" dedim. Bunun üzerine:
"Fakat bil ki yakın bir gelecekte halılar da olacak" buyurdu.
Buradaki cevâzın daha ziyâde yere serilen halılara olduğu, sırf tezyin kasdıyla duvara halı vs. asmanın hoş karşılanmadığı belirtilmektedir. Müslim'in tahricinde, kapının üzerine halı asan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Allah taş ve toprağa elbise giymeyi emretmemiştir"* diyerek indirttiğini görmekteyiz. Buhârî'nin bir tahricinde, İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) tarafından dâvet edilen Ebû Eyyûb (radıyallahu anh) da duvarın bir örtü ile kaplanmış olduğunu görünce (duraklar). İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) "Bu meselede kadınlar bize galebe çaldı (söz dinletemedik)" der. Ebû Eyyûb (radıyallahu anh): "Başkasın(ın evde böyle bir münkere yer vereceğin)den korksam da senden korkmazdım" der ve geri döner. İbnu Hacer, başka rivayetlere dayanarak, bu dâvetin İbnu Ömer'in oğlu Sâlim'in düğünü vesilesiyle yapıldığını belirtir. Abdullah İbnu Yezîd de dâvet edildiği yerde tezyin için duvara örtü çekildiğini görünce girmez, oturup ağlar. Sebebi sorulunca: "Nasıl ağlamıyayım" der ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in *"(...) Dünya size galebe çalacak (...) siz bir elbiseyle evden çıkıp, bir başka elbiseyle geri döneceksiniz, evlerinizi de Kâbe'yi örter gibi örteceksiniz."* (...) dediğini duymuştum" der.
Hülâsa bu konuda muhtelif rivayetleri veren İbnu Hacer duvara halı vs. çekmenin hükmü hususunda "İhtilâf-ı kadim" var dedikten sonra cumhur-u Şâfiiyyenin, kerâhetine hükmettiğini belirtir. Hanefiler de bu çeşit tezyinâtta mübâlağayı tavsiye etmezler.[27]

Karyola:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ev malzemelerinden biri de bir karyoladır (serîr). Rivâyetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in torunu Hasan'ın oynamakta olduğu bir köpek yavrusunun zaman zaman bunun altına girdiğini ve hatta orada öldüğünü belirtirler. Yerine göre leğen, evrak gibi bâzı eşyaların konduğu, küçük hayvanların girebildiği bu karyolanın altı boştur.
Süheylî bu karyola hakkında şu bilgiyi verir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın karyolası lifle çatılmış tahtalardan (mâmûl) dü. Benû Ümeyye zamanında satıldı. Bir adam bunu 4.000 dirheme satın aldı.
Ebû Rifâ'a' (radıyallahu anh)'nın rivayetinden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ayakları demirden olan bir sandalyesi olduğunu, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin rivayetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kızı Fâtıma'nın el değirmeni kullanmaktan ellerinin yara ve nasır bağladığını öğreniyoruz.[28]

Yatak:

Evde zarûri olandan fazla yatak bulundurmayı yasaklamış bulunan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisinin tek yatağı olduğu, bunun da kılıfının deri, içerisinin ise hurma lifleriyle doldurulmuş bulunduğu belirtilir. Yastığı için de aynı tavsifde bulunulmuştur. Bu hâliyle bir hayli sert olduğu söylenebilen bu yatak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayat karşısındaki sâdelik ve zühdünü ifâde etmektedir. Çocukların yatağı hususunda terbiye kitaplarında "sert olması" için yapılan tavsiyeler bu tavsiflerden alınmadı ise hükemâ ve etibbânın sözlerinden alınmış olabilir. Zira bu konuda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen herhangi bir rivayete rastlamadık.[29]

Perde:

Bilhassa tesettür vâsıtası olması hasebiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinde yaygın bir şekilde perde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buhârî'de geçen "odasının perdesini açtı" cümlesinde kullanılan "es-Sicfu" isminin boydan boya ortadan bölünmüş perdeye ıtlak edildiğine bakılırsa Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in penceresinde (daha kullanışlı olan) iki kanatlı perde kullanmış olabileceğine hükmedilebilir.[30]

Leğen:

Bâzı rivayetler, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, evde hurma kütüğünden bir leğen bulundurduğunu, geceleyin bunu kullanıp karyolasının altına koyduğunu" haber verir. Bâzı âlimler *"Evde bevli bekletmeyin, zira melâike, bekletilmiş bevl olan eve girmez", "Evde leğen içerisinde bevl bekletilmesin (...)"* gibi hadislere dayanarak bu iki hadisin teâruzundan bahsetmişse de Suyutî'nin belirttiği üzere yasaktan maksad uzun süre bekletme olabilir. Kaldı ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hastalığı sırasında (küçük abdest bozmak için) leğen istediğine ve yine hasta iken leğen içerisinde guslettiğine dâir rivayetler gelmiştir. Şu hâlde eve seyyâliyet kazandıran bir unsur olarak leğen, diğer ev eşyâları arasında mühim bir yer işgal etmiş olmalıdır.[31]

Kandil:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den gelen, gece namazıyla ilgili bir rivayette geçen: "O sırada evlerde lâmba (mesabih) yoktu" cümlesinden anlaşıldığına göre bidâyette lamba Medine'de kullanılmamaktadır. Zâten diğer bâzı rivayetler, bunun ilk defâ Hıristiyânlıktan mühtedî Temîmu'd-Dârî tarafından getirildiğini bildirmektedir. Her hâl u kârda kandil Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında evlere girmiş olmalıdır. Zîra Buhârî'nin el-Edebü'l-Müfred'de yaptığı bir tahricten anlıyoruz ki yanık bırakılan kandilin fitilini bir fâre alıp tavana götürdüğünü, geceleyin uyanmış olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) görür ve muhtemel bir yangının önüne geçer. Hâkim'in tahricinde, bu fitilin fâre tarafından geri getirilip, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanına bırakıldığı, dirhem büyüklüğünde bir yerin yanmasına sebep olduğu sarâhatına rastlarız. Muhtemelen bu hadiseden sonra olacak ki yatarken kandillerin söndürülmesini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sıkı sıkıya tavsiye etmiştir.[32]

g- Mahremiyet

Evde aranan diğer bir fonksiyon, içinde yaşayanlara mahremiyet imkânlarını sağlamasıdır. Sünnet bu husûsa da ehemmiyet vermiştir. Sünnet açısından ev, sâdece soğuğa sıcağa karşı bir ilticâ yeri değil, aynı zamanda insanda fitrî olan mahremiyeti sağlama yeridir. Bu sebeple eve "haram" denmiş ve buraya sâhibinin izni olmadan girilmesi yasaklanmıştır.
Sünnetin beyânlarına göre mahremiyeti ihlâl sâdece "girmek" fiiliyle tahakkuk etmez, "bakmak"la da vukûa gelir. Bu sebeple, "Hiç kimse izin almaksızın başkasının evinin içine bakmasın, kim izinsiz bakarsa aynen girmiş gibidir" denir ve bu fiil, "helâl olmayan fiiller" meyânında zikredilir.
"İzin istemek" (isti'zân) göz sebebiyle vaz edilmiş olduğu gibi izin henüz tahakkuk etmeden gözün içeriye kaymamasına dikkat etmek gerekecektir. Bu sebeple kapıyı çalarken, kapıya yüzünü dönerek değil, yan dönerek durmak emredilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de böyle hareket ettiği belirtilir. *"Kim, bir başkasının evine ıttılâ peydâ ederken gözü çıkarılır da diyet için mürâcaat etmeye kalkarsa bilsin ki hiçbir hak talep etmeye hakkı yoktur"* hükmü bu meselenin ciddiyet ve ehemmiyetini teyid eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendi evine pencereden izinsiz bakmış olan bir adama elinde tarağı göstererek: *"Bilseydim ki içeri bakıyordun, şu tarağı gözüne sokardım"* der. İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın bildirdiğine göre Hakem İbnu Ebî'l-Âsî (radıyallahu anh)'yi içeriye bakarken tesbit eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "Ben sağ olduğum müddetçe Medine'de oturmayacaksın" diyerek Tâif'e sürer.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: *"Bir kimse kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye bakarsa kabahat onda değil, ev sâhibindedir"* sözü, mahremiyeti bozmama husûsunda sâdece yoldan geçenin veya eve uğrayan ziyâretçinin değil herkesin, bütün ev sâhiplerinin dikkat etmesi gerektiğini ifâde etmektedir. Her âile dışarıya karşı mahremiyetin te'mini için gerekli tedbiri almalı, bunu te'min vasıtası olan perde, kapı vs.ye dikkat etmelidir. Aksi takdirde mahremiyetin ihlâli vak'asından "ev sâhibi kabahatlidir."
Bu hadis Müslümanlar'ı, evlerin plânlanmasında mahremiyyet unsurlarının yerleştirilmesine itinâya dâvet etmektedir. Kapılar ve pencereler bu maksada en uygun şekilde

yerleştirilmelidir. Umûmiyetle giriş kapılarının arkasında yer alan aralık (antre) kısmı bu maksatla ihdâs edilmiş olabilir. Şu hâlde bâzı yeni plânlamalarda bunun ihmâli, bir eksiklik olarak değerlenirilmelidir.[33]

Dâhilî Mahremiyet

Meskenin şâmil olması gereken muhtemel plânını incelerken de belirttiğimiz üzere, plâna, sâdece âile dışındakilere karşı duyulan mahremiyet değil, "zevce ve sağ elin sâhip olduğu (yâni cariye) dışında kalan" bütün âile efradına karşı korunması emredilen mahremiyyet de te'sîr etmektedir. Hz. Câbir'den: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"Kişi çocuğundan -ne kadar yaşlı da olsa- annesinden, erkek kardeşlerinden, kız kardeşlerinden ve babasından izin almalıdır"* dediği rivayet edildiğine göre, bunlarla berâber yaşandığı takdirde, bu ferdlerden her birinin birbirlerine -en az Kur'ân'ın belirttiği üç vakitte- isti'zânla gidip gelecekleri şekilde yerleştirilmeleri gerekecektir. Yukarıdaki hadisi "Burada zikredilen fertlerin ayrı ayrı evlerde yaşamaları hâline râcidir" diye yapılabilecek muhtemel bir itirazı şu hadisle cevaplandırabiliriz: "Atâ' İbnu Yesâr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e bir adam gelerek sordu:
"Yâ Resûlallah annemin yanına girerken izin isteyeyim mi?"
"Evet" cevâbını verince adam tekrâr:
"Eğer ben evde onunla berabersem?" Hz. Peygamber:
"İzin iste" dedi. Adam itirazla:
"Ben ona hizmet etmekteyim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah:
"(Öfkeyle): "Annenden izin iste, onu üryân olarak görmekten hoşlanır mısın?" dedi. Adam:
"Hayır" deyince:
"Öyle ise (her seferinde yanına girerken) annenden izin iste" buyurdu."
Bilhassa bu son rivayette, hayâtının büyük bir kısmını geçirdiği evinde fertlerin, gönlünce ve kılık kıyâfet bakımından da oldukça serbest olabilmesi için behemahal müsâit, müstakil bir odaya muhtâç olduğu ifâde edilmektedir. Müslüman âile geçici darlıklar müstesnâ, devâmlı dar yerlerde kalmamalıdır. Büluğ sahasını aşan -ve hattâ bülûğa yaklaşan- âile ferdleri, anne baba dâhil, müstakil birer odaya sâhip olmalıdır, sünnetin ulaşılmasını istediği ideal mesken tipi budur.
Burada bir kere daha tekrâr edelim ki günümüz sosyologları dar meskenin zararları üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Bunlar çok yönlü olarak mahzurludurlar. Ezcümle, dar meskenlerde ve bunların bir araya gelmesiyle teşkil edilen muhitlerde, zamanla, cemiyette hâkim bir kısım değer öçlülerinin kaybolduğu, bunların yerine, cemiyete ters düşen yeni değerlerin çıktığı, binnetice telâkki ve davranışların da değişerek, yeni davranışların ortaya çıktığı tesbit edilmiştir. Bu sebeple gecekondu diye ifâde edilen dar ve nâmusâid yerlerde kalanlar sosyal yönden "anormaller" olarak kabûl edilmekte ve "cemiyetin kayıpları" nazarıyla bakılmaktadır. Araştırmalar, uzun müddet böyle dar yerlerde kalanların, müsâid meskenlere geçtikleri zaman, buralara intibâk edemedikleri, yeni ve normal hayat şartlarına intibâk edebilmeleri için "bunların, her seferinde, tâkip edilmeleri" ve "yeniden terbiyeden geçirilmeleri" gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu meseleye ciddiyetle eğilen Hollanda, Belçika, İngiltere, ABD, Fransa gibi ileri memleketlerde "bu, sosyal yönden bozulmuşlar"a normal ev verilmezden önce, "yeniden terbiye edilerek" cemiyete kazandırılmak düşüncesiyle, husûsi sûrette inşâ edilmiş mutavassıt lojmanlarda belli bir müddet (10-12 ay civârında) oturmaya icbâr edilmişlerdir.
Batı Medeniyeti'nin Zevâli (Le Declin de l'Occident) adlı eseriyle ün yapan Spengler'in ifâdesinde, medeniyetlerin çöküş sebebi olarak gösterilen "Medenînin kısırlığı (la stérilité du civilisé)" bir başka deyişle doğum azalması, sosyologlarca geniş ölçüde mesken şartlarına bağlanmış olması da bize enterasan gelmektedir. Muhtelif araştırmalardan: "Çok dar ve gayr-i müsâid meskenlerde, davranışlarda her çeşit kontrolun kaybolmaya yüz tutması sonucu doğumun, fizyolojik bir hâl alarak arttığı, müsâid meskenlerde oturan âilelerde tabiî bir şekilde arttığı, bu ikisi arasında kalan nâmüsâid evlerde ise azalmaya yüz tuttuğu" sonucunun çıkarıldığı belirtilmiştir.[34]

h- Tezyin (Dekor)

Sünnette üzerinde titizlikle durulmuş olan diğer bir husus, içerisinde ikamet edilen meskenin dekorudur. Ev içerisinde yer alan her bir eşya ve eşyada tezâhür eden telkin unsurları üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hassâsiyet göstermiştir. Gerek kendi evinde gerekse Ashâb'ın evlerinde İslâm kültürüne muhalif düşen ve başka kültürleri temsil eden unsurların ve şekillerin varlığına muttali olunca ya sözle, ya fiille, yâhut da ahvâliyle istikrâhını bildirerek müdâhale etmiştir.
Buhârî'nin Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den yaptığı bir tahricte, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evde, üzerinde haç bulunan her eşyanın haçını mutlaka bozduğu bildirilmektedir.
Yasak sâdece haç şekillerini ihtivâ eden eşyâlara münhasır kalmayıp Allah'ı, yaratma fiilinde taklid manası taşıyan tasvirlere de şamil kılınmıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu mânâyı taşıyan tasvirlerin evde bulunma yasağını: *"Tasvirin olduğu yere melek girmez", "En büyük azâba maruz kalacak kimseler musavvirlerdir", "Dünyada suret yapana kıyamet günü "haydi, yaptığına ruh üfle" denecek ve üfleyemeyecek"* gibi şiddet ifade eden çeşitli tâbirlerle dile getirmiştir.[35] Bu husûsla ilgili rivayetlerden birinde Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle bir vak'a anlatır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönmüştü. (Onun yokluğu esnâsında) üzerinde (kanatlı at) timsaller(i) bulunan bir durnûku (eve) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti, indirdim (...)" Hadisin bir başka vechinde "üzerinde timsaller bulunan bir kıramımı, sehve (denen duvardaki hücrenin) üzerine örtmüştüm. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onu görünce çıkardı ve: *"Kıyâmet günü azâbın en şiddetlisine dûçar olacak kimseler Allah'ın yarattıklarını taklid edenlerdir"* dedi. Ben de ondan bir veya iki yastık yaptım. Bir başka vechinde: "İki nümruka (minder) yaptım, bunlar evdeydi ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) üzerine oturuyordu" der.
Bu hadise müsteniden alimlerin, gölgesi olmayan tasvirlerin, üzerine oturmak, basmak gibi hakir durumlarda kullanılan halı, döşek vs. eşyâ üzerinde bulunmasına cevaz verdiği belirtilir. Nevevî bu görüşün Sahâbe ve Tâbiine mensub Cumhur-u ulemânın görüşü olduğunu belirttikten sonra bu meyânda Sevrî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Şâfiî'nin ismini zikreder. Nesâî'nin bir tahricinde Hz. Peygamber'in yanına girmek için gelmiş olan Cibril girmez ve: *"Nasıl gireyim, evinde tavsirler ihtivâ eden bir örtü var. Ya suretlerin başını kopar, ya örtüyü üzerine basılan bir sergi yap. Biz melekler tasvirin bulunduğu bir eve girmeyiz"* der.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Abdullâh İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in rivayetinde ziyâret için gelmiş olduğu, Sefine Ebû Abdirrahmân'ın rivayetinde de berâber yemek için vâki dâvet üzerine gelmiş olduğu kızı Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın evine, kapıya asılmış olan nakışlarla süslü perde sebebiyle girmeden geri döner.
Abdurrezzâk'ın bir tahricinde de yemeğe dâvet edildiği eve geldiği vakit, çeşitli renklerle tezyin edilmiş olduğunu görür, kapıda durup renkleri saydıktan sonra "Keşke tek renk olsaydı" diyerek girmeksizin geri döner. Aşağıdaki misallerin de te'yid edeceği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu davranışla evin tezyininde sadeliğin esas olmasını irşâd buyurmuştur.
İlim adamları bu rivayetlerden "İçerisinde muharremât bulunan eve girmek ve dâvete icâbet etmek için önce izâlesine çalışılır, muktedir olunmazsa girilmez, icâbet edilmez" hükmünü vermişlerdir. Ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in son misalde *"keşke tek renk olsaydı"* dediği, birinci misâlde de geri dönüş sebebini soran Hz. Ali'ye *"Dünya benim neyime, nakış benim neyime?"* cevabını verdiği, kezâ yukarıda zikrettiğimiz tasvirli perde vs.yi kaldırması için Hz. Aişe'ye verdiği emirle ilgili hadisin bâzı vecihlerinde: "Zira bu bana dünyayı hatırlatıyor", "Zira üzerindeki tasvirler namaz esnasında dikkatimi dağıtıyor", "Zira eve her girişimde bunu görüyorum, dünyâyı hatırlıyorum" vs. dediği tasrih edilmektedir ki bunlar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yeni tebliğ etmiş olduğu bir dinin tam yerleşmesine engel teşkil edebilecek sebepler hususunda titizliğinin derecesini göstermektedir. O, istiyordu ki insanlar bütün himmetleriyle Kur'ân'a yönelsin, onun hakikatlarını anlamaya, yaşamaya çalışsın. Hattâ bu sebeple kendisinden Kur'ân dışında bir şey yazmayı da yasaklamış, bir nevi câhiliye prestişlerinden biri olan kabir ziyaretlerini de menetmişti. Diğer taraftan *"İnsanların kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi oynatır"* cümlesinde ifâde ettiği beşer tabiatındaki istikrarsızlık sebebiyle iman ve amellerine rağmen müşrikliğe ait hâtıralar sebebiyle eski sapıklıklarının tekrâr şu veya bu şekilde tezâhüründen korkmakta idi. Bu sebeple, o hususlarda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) titizliği ileri götürmüş, açık kapı bırakmak istememiştir. Halkın esprisini nazara alışını gösteren en mânidâr misallerden biri Hz. Aişe'ye, cahiliye devrinde yanlış temele oturtulmuş olan Kâbe'yi, yeniden aslî temeli üzere kurmaya teşebbüs etmeyişinin sebebini izah sadedinde söylediği şu cümledir: *"Kavmin Câhiliye devrine yakındır. Bu sebeple, (yapacağım tâdilâtın) kalplerinde nefret uyandıracağından korkuyorum..."*
Şu hâlde "Câhiliye devrine yakın" olan insalığın hâlet-i rûhiyelerini nazarı itibara alan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), o devre âit şirklere alâmet olan her şeye karşı amansız bir mücâdele açmıştır. Bu, put olabilir, putların tasviri olabilir, o devreye âit bir yemin tarzı, selâmlaşma şekli vs. olabilir, hepsi yasaklanmıştır.
Tasvirle ilgili yasakları, şârihlerin: "Kendisine ibâdet edilen zîruhların hürmet ifade eden tarzda konması haramdır, ayak altına atılması mübahtır" diye formüle etmesi sünnette gelen yasağın terbiyevî yönünü ifâde eder. Bu yasaktan ağaç tasvirleri istisnâ edilmiştir. Ancak Arapların o devirde takdis ettikleri ağaçları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yıktırdığını, rivayetler haber verir.[36]

Evlerin Kontrolü:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Medine'yi baştan ayağa kontrol ettirecek "putları kırdırdığı, yüksek kabirleri düzlettiği, tasvirleri de iptal ettirdiği"ne dair rivayetler bu husustaki titizliğinin ne dereceyi bulduğunu gösterir. Bu rivayetlerden bâzılarında bu maksatla gönderilen "Ensâr'dan bir adamın":
"Yâ Resûlallâh, ben kavmimin evlerine girmek istemiyorum" diye itirazı -ve bunun üzerine Hz. Ali'nin gönderilmesi- devletin, bu hususla ilgili olarak koyduğu yasağın uygulanmasını tâkip için evleri kontrolden bile geçirdiğini göstermektedir.
Söylediklerimizi hülâsa etmek gerekirse, evin dekor ve tezyininde yer alan tezyin unsurları aynı zamanda bir telkin vâsıtası kabul edilmektedir. Müslümanın hayat görüşüne ters düşen unsurların yer almaması gerekmektedir. Son olarak şunu da kaydedelim: Dehlevî'ye göre duvar ve elbisenin resimlenmesi iki sebepten yasaktır: **1-** Fuzûlî israf ve iftihârı

önlemek, **2-** Putperestlik kapısını açmamak.[37]

ı- Mânevî Hava

Çocuğun terbiyesinden birinci derecede baba ve sonra anne mes'ul olması hasebiyle evin başlıca fonksiyonlarından biri, çocuğun mânevî ve ruhî terbiyesinde de en önde yer almaktır. Bu sebeple daha yapılışı sırasında onun maddî mânevî kirlerden temiz olması istenmekte ve: *"Binâlarınıza haram taş koymaktan sakının. Zira bu harap olmanın esâsı (temel sebebi)dir"* denmektedir. Bu meâlde olarak Vehb İbnu Münebbih'in "Tevratta Okudum" kaydıyla yaptığı rivayette de: "Zayıfların gücü ile (zorla) yapılan binanın âkibeti harap olmaktır, haram yolla kazanılan malın âkibeti de fakra düşmektir" denir ki bu çeşit nasihatlara ahlâk kitaplarımızın ilgili bahislerinde rastlanır.
Şüphesiz evi helâl kazançla inşa etmekle (veya helâl kazançtan kirasını ödemekle) mesele bitmiş olmuyor. Evin iyi bir terbiye yuvası olabilmesi için her çeşit menhiyâttan sakınılması, farz ve vâcibâtın yerine getirilmesi, bir başka deyişle İslâm'ın fiilen yaşanması gerekmektedir. Bu sebeple yasak olan oyun âletleri, ipekten mâmul döşek (halı, yastık, perde vs.) altın ve gümüşten mâmul kap kacak vs.nin evde bulundurulması yasaklanmıştır.
Diğer mühim bir husus, evin sadece yatma, yeme, istirahat veya emniyet yeri olarak düşünülmemesi, veya fiilen öyle bir havanın hakim kılınmamasıdır. Bunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin"* sözüyle ifade eder. Evleri kabir olmaktan kurtaracak şey, evlerde yapılacak ibadet ve zikirlerdir. Kur'an okumak, namaz kılmak, tefekkür ve nefsî murâkebede bulunmak gibi. Bu sebeple: *"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin, Kur'ân okuyun, Kur'ân okunan eve şeytan girmez". "Kişi evinde Kur'ân okursa ev, ehline karşı genişler ve melekler de orada hazır olur, şeytanlar kaçar, hayır artar. Kur'ân okunmayan eve gelince, o, sâhibine daralır, melekler orayı terkeder, şeytanlar istilâ eder, hayır da azalır." "Nâfile namazlarınızı evlerinizde kılın, onları kabirlere çevirmeyin", "Kişinin evindeki namazı nûrdur, öyle ise evlerinizi (namazla) nurlandırın." "Mescitte namazınızı edâ edince eviniz için de bir nasib ayırın, zira Allah bu namazdan dolayı eve (hususi) bir hayır yapar", "Farzdan sonra en hayırlı namazınız evlerinizde kıldığınız namazdır"* vs. mânevî tevâtüre ulaşan pek çok târiklerle gelen rivayetle, kişinin behemahal evinde namaz kılmasını emretmektedir.
Hattâ bâzı rivayetlerde bu teşviklerin bir neticesi olarak evlerde hususî namazgâhlar (mescidler) ittihâz edildiği anlaşılmaktadır. Buhârî'nin bir rivayetinden daha Mekke devresinde iken buna başlandığını ve (belki de ilk defâ olarak) Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in evinin avlusunda, bir köşede bir mescit ittihâz ettiğini görmekteyiz. Medine'de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çeşitli mâzeretlerle mürâcaat edip evlerinde mescit ittihaz etmek için müsâade talep ettiklerine rastlıyoruz. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) arzu üzerine evlere gidip "mescit yapmak istedikleri yerde" namaz kıldırmak suretiyle bu talepleri yerinde ve normal bulduğunu göstermiştir. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan gelen uzun bir rivayetin son kısmı "mescid"in hususî bir hücre olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Hadiste İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) fitne ânında ne yapması gerektiğini sorar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Dârına (kabilesinin, akrabalarının kaldığı yer) gir" der. İbnu Mes'ud:
"Oraya da gelirse?" der.Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Beytine (âilesiyle kaldığı ev) gir" der. İbnu Mes'ud tekrar sorar:
"Oraya da gelirse?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevabı şu olur:
"O vakit mescidine gir (...)". Kezâ bir başka rivayette de Zeyneb bintu Cahş (radıyallahu anhâ)'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le evlenmezden önce evindeki "mescid"den bahsedilmektedir.
Hülâsa evlerde husûsî mescidler ittihâzı için vâki teşvikten sonra, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde, bir kısım Müslümanlar meskenlerinde buna yer vermişler, âlimler de bunu tecviz etmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evlerden menhiyyâtın kaldırılması, Kur'ân okunması, namaz kılınması, hattâ mescidler ittihâz edilmesi gibi dinin evde yaşanmasına müteallik ısrarlı tavsiyeleri, bir bakıma, evde yeni yetişmekte olan çocukların terbiyeleri içindir. Zira, böylece onlar, büyüklerinden dini meseleleri kulaklarıyla işitmiş, gözleriyle görmüş, halleriyle de yaşamış olacaklardır.[38]

i- Mesken Siyâseti

Evle ilgili rivayetler bize, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından vaz edilen ve müteakip halifelerce titizlikle tâkip edilen bir "mesken siyâseti"nin varlığını göstermektedir. Bir başka deyişle meskenin kültürle olan sıkı irtibatı sebebiyle bir kısım kültürel değerlerin hayâtiyeti için devletin mesken inşaatını devamlı murâkebe altında tuttuğunu, kanun dışı inşaat tipleri ortaya çıkınca derhal müdahale ederek bunları ortadan kaldırttığını görüyoruz. Müteâkiben vereceğimiz misallerden, ferdler ve ailelerin mesken inşası meselesinde tamamen hür olmadıkları, devletin müdahale hakkının her an mevcut olduğu fikrinin vicdanlara iyice yerleştirildiği sonucu çıkarılabilir. Bizi bu hükme götüren bâzı misâlleri, müdahalenin yapıldığı sâhalar çerçevesi içerisinde inceleyeceğiz. [39]

1- Fuzulî İnşaat Yasağı

Şunu belirtelim ki, meskende genişlik tavsiye edilmiş olmakla berâber, israfa yer verilmemesi, fuzulî inşaatlar yapılmaması için ısrar edilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"Nafakanın hepsi Allah yolundadır, bundan bina (yapmak için harcanan) hâriç, onda hayır yoktur"* der. Başka rivayetlerde *"Kişinin ihtiyacı hâricinde yaptığı her bina sırtına bir vebaldir", "(...) Oturmayacağınız binâyı yapmayın (...)", "Kim ihtiyacından fazla bina yaparsa kıyâmet günü onu boynuna yüklenmeye zorlanır", "Allah bir kuluna kötülük murad edince malını binaya infak ettirir"* vs. yasaklayıcı ifadeler bulunur.
Mevzu ile ilgili bazı hadisleri vermek için, Buhari'nin ayırdığı baba "Binâ hakkında varid olanlar bâbı" diye mutlak bir başlık atmasından da anlaşılacağı üzere yukarda verdiğimiz hadislere istinâd eden bir kısım Müslüman âlimler, bina yapmanın kerâhetine kaani olmuşlar, "İnşaat için harcanacak parayı kerih addetmişlerdir". Kerâhete meyledenlerden İbrâhim Nehâ'î mûtedil bir ifâde ile ihtiyaç için yapılan binâlardan dolayı "sevab da günah da terettüp etmez" demiştir.
Ancak buradaki kerahatin ihtiyaçtan fazla olarak, tefâhur ve gösteriş için yapılan inşaatlara râci olduğu "ikâmet, soğuk ve sıcağa karşı korunmak için yapılanlara şâmil olmadığı" da ayrıca belirtilmiştir. Esâsen bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den "Kim zulmetmeksizin ve ilâhî hududu tecavüz etmeksizin bir bina yapacak olursa, bundan Cenab-ı Hakk'ın mahlûkatı istifâde ettiği müddetçe, ona komşuluk sevâbı hâsıl olur" buyurur.
Binaya para ve ekmek sarfetmenin kerâhetine kaail olanların, kendilerine delil meyânında zikrettikleri Abdullah İbnu Amr hadisini de muhkem kabul edemeyiz. Zira bu rivayet evini çamurla tamir etmekte olan Abdullâh İbnu Amr (radıyallahu anh)'a Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: *"(...) Ölümün gelmesi bu evin yıkılmasından daha süratlidir"* diyerek, bu meşguliyetten kerâhat izhâr ettiğini göstermekte ise de Habbetü'bnu Hâlid ve Sevâ' İbnu Halid (radıyallahu anh)'in rivayetlerinde bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evini tamir işiyle meşgul olduğunu görmekteyiz. Üstelik Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in de minberden: "Ey nâs evlerinizi tâmir edin (...)" diye uyarılarda bulunduğu da mervidir. Şu hâlde sâdece bazı hadislerin zâhirine bakarak: "Sünnet meskene yapılacak yatırımı kerih addetmiştir" diye hükmetmek, gerçeği aksettirmekten son derece uzak kalacaktır.
Semerkandî, inşaatta beis görmeyenlerin Kur'ân'dan: *"Allah sizi (...) yeryüzünde yerleştirdi, ovalarında (kışlık) köşkler ediniyor, dağlarında (yazlık) evler oyup duruyorsunuz"* (A'râf: 7/74), *"De ki, Allah'ın kulları için çıkardığı zineti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş?"* (A'râf: 7/32), gibi âyetleri; hadisten de: *"Allah bir kuluna nimet verince o nimetin eserini kulu üzerinde görmekten hoşlanır"* mealindeki Hz. Peygamber'in sözlerini delil getirdiklerini zikrettikten sonra (kendini kastederek) fakih der ki:
"Efdal olanı, malı âhiret için harcayıp dünya için sarfetmemektir. Buna rağmen,
1- Malı haram yoldan kazanmamış olmak,
2- Bir Müslüman veya zımmîye (İnşaat vesilesiyle) zulmetmemek,
3- (İnşaat sebebiyle) Allah'a karşı olan farzlardan birini terketmemek şartıyla inşaat haram değildir" hükmüne varır.
el-Hakîmu't-Tirmizî de, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bina hususundaki bir müdâhalesini kaydettikten sonra şunu söyler: "Eğer bina muhtaç olunan miktarsa bunu Allah'tan sevâb bekleyerek inşâ edebilir. Zira meskene olan ihtiyaç aynen yiyecek, giyecek ve bineğe olan ihtiyaç gibidir" der.
Bina hususunda hadislerde gelen bir kısım istikrâhı, israfla izah etmek çok yerinde olacak. Müslümanlar'ın bu konudaki kanaatlerini, bu meseleye bakışlarını Hârunu'r-Reşîd'e, yüksek bir saray yaptırdığı zaman, Muhammed İbnu's-Semmâk'ın cesâretle yüzüne haykırdığı şu sözlerde bulabiliriz: "Toprağı yükselttin, dini bıraktın. Eğer bu kendi paranla yapıldıysa, bil ki sen müsriflerdensin, Allah ise müsrifleri sevmez. Yok bu başkasının malından ise bil ki zâlimlerdensin. Allah ise zâlimleri sevmez" der.
Mesken mevzuunda israftan zecirle ilgili tâlimât Ahlâk-ı Alâiyye'de şu ifâdeye ulaşır.: "... İrtifa'ı binâ ve nakş ve zuhrufe'i sakf ve cidârda mübâlağadan hazer ede. Ahbârda vârid olmuştur ki bir kimseye menzilini altı zirâ'dan artık kaldırsa melâike-i âsiman ilâ eyne yâ mel'ûn derler.
İtidâlden bîrûn kadr u mâlâbüdden efzûn harc mezmumdur. Hususan ki bozup düzmeye mûtad ve bir sûretten usanıp hey'et-i cedid etmeğe mübtelâ olma maraz-ı sa'b ve huluk-ı zemimdir..."[40]

2- Herkese Bir Ev:

Yukarıda verdiğimiz misâllerden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in her insan için zaruri olan, normal bir eve sahip olmasını hoş karşılamadığı hükmünü çıkarmak çok yanlış olur. Aksine bu hususta kiyâsetin esası her âileyi "geniş" bir ev sâhibi yapmaya dayanır. Vazifeli olarak tayin ettiği her memurun, bir ev edinme külfetini devlete tahmil etmesi kim olursa olsun her Müslümana herhangi bir ev veya akarını, alacağı parayı tekrar ev veya akara yatırmadıkça, satmayı hoş karşılamayıp *"yerine yenisi konmazsa bu*

para hakkında hayırlı kılınmaz" demesi gibi muhtelif rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "her Müslüman için normal bir ev" siyâseti takib ettiğinin inkâr edilmez delilleridir.[41]

3- Binaların Yüksekliği:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) evlerin yüksek olmasına katiyyen taraftar değildir. Rivâyetlerin göstereceği üzere ev hususunda müdâhele ettiği cihetlerden biri de evlerin boyu ile ilgilidir. Hattâ Medine'ye gelince Hz. Ebû Eyyûbi'l-Ensârî (radıyallahu anh)'nin yedi ay misâfir kaldığı evinin alt katına yerleşmiş, bir müddet sonra Hz. Ebû Eyyûb (radıyallahu anh)'un üste geçmesi için vâki mürâcaatına Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Alt daha rahattır", "Bizim ve bizimle temâsı olanlar (Ashâb) için altta olmamız daha uygundur"* gibi cevâplar vermiştir. Fakat Ebû Eyyûb hazretlerinin (radıyallahu anh): "Senin, altında bulunduğun bir tavanın üstüne çıkamıyacağım" diye ısrârı üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mihmândârını memnûn etmek için (istemeyerek) üste geçer ve Ebû Eyyûb (radıyallahu anh) da aşağı iner.
Hatta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in nezâret ve iştiraki ile yapılan ilk câmi ve âilesine mahsûs etrafindaki hücrelerin de tavanı el değecek kadar alçaktır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) evlerin boyca yükselmesindeki istikrâh ve memnûniyetsizliğini muhtelif vesilelerle ifâde etmiş, bunu "kıyâmet alâmetlerinden biri" olarak tavsif etmiştir. Meşhûr Cibril hadisinde kıyâmetin ne zaman kopacağına dâir suâle *"Bilmiyorum"* dedikten sonra alâmetlerinden olarak: *"Davar çobanları bina yükseltmekte yarıştıkları zaman"* der[42]. Kezâ bir diğer rivayette de *"binâlar sivrilince"* kıyâmetin beklenmesi gerektiğini söylemektedir. Bu cümleden olarak kıyâmete yakın insanların evlerini (rengârenk münakkaş ve çizgili elbiselere benzeteceklerini ifâde ederek, evin harici tezyinatını da israf sınıfına sokarak kerâhetini bildirmiştir.
Meskenlerin fazla yüksek olmasını tavsiye etmeyen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu rivayette takribî bir rakam da verir: *"Bir kimse binâsını yedi (bir başka vecihte on) zirâdan fazla yükseltirse kendisine (semâdaki bir münâdi tarafindan): "Ey fâsık (Ey Allah'ın düşmanı) nereye (gitmeyi arzu ediyorsun?) diye nidâ edilir."* İbnu'l-Arabî "Rabbinin Ad'a ne yaptığını görmedin mi, Sütunlar sahibi İrem'e" (Fecr: 89/6-7) âyetinin tefsirinde bu âyetten, binayı yüksek ve iri yapmaktan tahzir manasını da kaydeder.
Yüksekten men sebepleri hadiste tavzih edilmediği halde şarihlerce israf, tefahur ve başkalarının avretine ıttıla gibi sebeplerle izah edilmektedir. Bunlarla birlikte başka sebeplerin de olabileceğini hadisin ıtlâkından çıkarmak mümkündür. Bu meyânda, hususen zamanımızda anlaşılan mahzurlardan biri, insan ölçüleriyle tenâsübü son derece aşan inşaatların insanda meydana getirdiği ruhî ve içtimâî bozukluklardır. Bugün "cehennemî makine", "umacı şehir" gibi vasıflarla tavsif edilmeye başlanan büyük şehirlerde hızla artmakta olan tecennün ve buna yakın rûhî hastalıkların sebepleri arasında bu durum da kaydedilmektedir. Büyük inşaatlar azametleriyle insan ruhunu ezmekle kalmıyor, içinde yaşayanların tabiatla ilgisini son derece azaltıyor ve ayrıca insanlar arası münasebetlere te'sir ederek menfi istikamette geliştiriyor. Apartman hayatının huzursuzlukları ve komşu seçme imkânı tanımayan şartları nazara alınınca büyük şehirlerde, kalabalığa rağmen insanın nasıl yalnızlığa itildiği anlaşılır. Sosyologlar, "Temâslar satıhta kaldığı müddetçe, mübâşeret ne kadar artarsa artsın ferdin kalabalık içerisinde yalnız kalacağını", yalnızlığı ortadan kaldıran şeyin sâdece "görmek ve dinlemek" değil, aynı zamanda "görülmek ve dinlenilmek" olduğunu belirtmişlerdir. Bir İslâm feylesofu olan Fârâbî'de (v. 950) de değişik kelimelerle aynı şeyi buluruz. O, "el-Medînetü'l-Fâdıla" ile kasteddiği ideal şehri "saadeti elde etmede muhtaç olunan şeyleri te'minde, teâvün maksadıyla toplanılan yer" olarak kabûl eder. Cemâat ve yardımlaşma şuurunu vermeyen, bugünün tabiriyle kişiyi yalnızlığa iten şehir, ideal şehir değildir. Ona göre ideal şehir sıhhatli, her bakımdan tam ve mükemmel bir beden gibidir ki uzuvları birbiriyle gâyenin te'mininde yardımlaşırlar."
Şunu da son olarak kaydedelim ki, ihtiyaçtan doğarak darlığı önleyecek yükseltmelere müsâade edilmişe benziyor. Zira evinin darlığından şikâyet eden Hâlid İbnu Velîd'e Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Evi semâya doğru yükselt ve Allâh'tan genişlik iste"* buyurmuştur.[43]

4- Müdâhale:

Bazı rivayetler sünnetin meskenle ilgili bir kısım tavsiye ve nasihatlarda bulunmakla kalmayıp, tavsiye edilen evsafa uyulmadığı hallerde müdahale de edildiğini göstermektedir.
Enes'in rivayetine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir çıkışında etrafindaki evlere nazaran çıkıntı teşkil eden (yüksekçe) bir kubbe görür ve
"Bu da ne?" diye sorar. Ashâbı kendisine
"Bu, Ensâr'dan falancanındır" derler. Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) manzaraya içinden kızarsa da sükût eder. Fakat inşaat sâhibi, kendisine gelip selâm verince selâmını almaz ve yüzünü çevirir. Öbürü kaç sefer karşısına geçip selâm verse de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) her defasında aynı şekilde davranıp selâmını almaz. Neticede adamcağız Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisine kızdığını ve bu sebeple yüz çevirdiğini anlar. Durumu arkadaşlarına açarak dert yanar. Ona:
"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dışarı çıktığı vakit kubbeni gördü (ve buna kızdı)" derler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka gün kubbeyi yerinde görmeyince
"Kubbeye ne oldu?" diye sorar. Olup biteni kendisine anlatırlar. Bunun üzerine: *"İhtiyaç fazlası her bina, sâhibi üzerine bir vebâldir"* buyurur.
Kezâ aynı muhtevâda bir müdahale de amcası Abbas'ın yaptırdığı gurfe'ye karşı olmuştur. Hz. Abbâs (radıyallahu anh), gurfe'nin yıkılmaması karşılığında bedelince sadakada bulunmayı teklif eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bunu kabul etmez. Abbâs (radıyallahu anh) teklifinde sonuna kadar ısrar ederse de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna katiyyen yanaşmaz ve *"yık onu"* der. İnşaat yıktırılır.
Süveylimu'l-Yahûdi'nin evinin yıkılmasıyla ilgili hâdise, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in meskene olan müdâhalesine değişik bir misâl olarak zikre değer. İbnu Hişâm'ın kaydına göre münâfiklar, Tebük gazvesi için hazırlık yapıldığı sırada Yahudi Süveylim'in evinde toplanarak halkın sefere katılmasını önleyici faaliyetlerde bulunuyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Talha İbnu Ubeydillah (radıyallahu anh) başkanlığında bir grup göndererek Süveylim'in evini üzerlerine yıkmalarını emreder. Talha (radıyallahu anh) emri aynen icra eder.
Burada müdâhale sebebi olarak devlet aleyhine cereyân eden menfi faaliyeti görmekteyiz ki az ilerde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra görülen bâzı benzer örnekler vereceğiz.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayâtında rastlanan mühim bir müdâhale örneği mâbedlerle ilgili. Hâtırası Kur'ân'da ebedleştirilen Mescid-i Dırâr hâdisesi mevzumuzu ilgilendirse gerek. Kaynaklarımızın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük seferinde iken Medine münafiklarından 12 kişilik bir grup, müstakil bir mescid inşa ederek kendi aralarında bir araya gelme imkânı düşünürler. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onlara karşı takip ettiği başarılı bir siyaset sonucu bir araya gelemiyorlardı. Müslümanlar seferden dönüp, Medine yakınlarındaki Zi-Evân mevkiine gelince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e adam yollayarak:
"Ya Resûlullah biz, hastalar, ihtiyaç sahipleri, yağmurlu ve karanlık geceler için bir mescit yaptık, senin bize orada namaz kıldırarak (küşâdını yapmanı) istiyoruz" dediler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Siz gidin, şu anda yolculuğum bitmiş değil, meşguliyetim de var, Medine'ye varınca inşaallah geliriz (...)" diyerek müsbet cevap verir.
Fakat bir müddet sonra gelen vahiy münâfikların gerçek gayesini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e bildirir:
"Bir de (Müslümanlar'a) zarar vermek için, küfür için, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha evvel Allah ve Resûlü ile harb eden (in gelmesini iştiyak ile) beklemek ve gözetmek için bir (bina yapıp onu) mescid edinenler ve "(bununla) iyilikten başka bir şey kastedmedik" diye muhakkak yemin edecek olanlar vardır. Allah şâhitlik eder ki: Onlar şeksiz şüphesiz yalancıdırlar. (Habîbim) onun içerisinde hiçbir vakit (namaza) durma (...) onların kurdukları bina, kalblerinde dâimî bir şek (ve nifaka) sebep olacaktır. Meğer ki kalbleri ölümle parçalanmış olsun (....)" (Tevbe: 9/107-110).
Vahiy üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gönderdiği adamlarla "küfür, Müslümanlar'a zarar ve nifak için" yapılmış olan ve "sağ kaldıkları müddetçe kalplerindeki şek ve nifakı besleyip artıracak" olan bu inşaatı yıktırıyor ve yaktırıyor.
Rivayetler, Mescid-i Dırâr'ın yerinin çöplük ve mezbelelik yapıldığını, oraya uğrayan yoldan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hiç geçmediğini kaydederler. Taif mescidinin Taif'deki eski tapınağın bulunduğu yere yapılması için verilen emirle bu sünnet karşılaştırılınca "binâu'lmüfsidin"e karşı gösterilen aksülamel anlaşılır.
Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetinde rastlanan bu misâllere muvazî olarak müteakip devirlerde halifeler tarafindan hususi meskenlere ve hatta amme için yapılmış inşaatlara, benzeri maksatlarla müdahalelerde bulunulduğunu göstermektedir. Müleyh İbnu Avf es-Sülemî'nin rivayetine göre Hz. Ömer'e, Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anhümâ)'ın evinin kapısına tahtadan işlemeli bir kapı, kasrına da kamıştan ilave bir kulübe yaptırdığı haberi ulaşır. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu haber üzerine derhal Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh)'yi göndererek (israf olarak değerlendirilen) mezkur kapı ve kulübeyi yakmasını emreder. el-Hakîmu't-Tirmizî'nin bir tahricinde, Ebûd-Derdâ'nın Humus'daki evine bir kenif ilâve ettiğini haber alan Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, "Yâ Üveymir, dünyayı tezyin hususunda Fars ve Rum'un inşaatları sana kifayet ederdi. Allah onları (israfları için) harâb etti. Mektubumu alır almaz Humus'u terket, Dımeşk'e git" diyerek cezâ olarak onu bulunduğu yerden sürgün eder. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Humus emîrinin, evin üstünde ılliyye denen bir tenezzüh odası yaptırdığını duyunca derhal ona bir mektup yazarak "odun toplayıp yakmasını" emreder. Benzeri bir olayı Hâricetu'bnu Hüzâfe (radıyallahu anh)'nin Mısır'da yaptırdığını duyunca Mısır Vâlisi Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'a yazarak "... Hârice, komşuların avretine ıttıla peydâ etmek istyor, mektubumu alınca yık onu" der.
Temîmü'd-Dârî (radıyallahu anh)'nin rivayetinden "Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında halkın yüksek binâlar yaptırdığını" öğreniyoruz. Abdullâhu'r-Rûmî'nin bahsettiği, Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafindan vâlilere: "Binâlarınızı yükseltmeyin" diye yapılan tamim bu yüksek yapma hareketlerinden sonra yapılmış olabilir. Belki de Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu titizliği sonucu olarak Kûfe'de bulunan Sa'd İbnu Ebî Vakkâs oturmak için muhtâç olduğu evin Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mesken mevzuundaki titizliğini ifade eden bir diğer misâl tezyinatla ilgili. Abdurrezzâk'ın bir tahricinde Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e Basralı Hadrâ adında bir kadın evinin iç duvarlarını, örtüler çekerek, tezyin ettiği haberi ulaşınca orada vâli bulunan Ebû Musâ el-Eş'arî (radıyallahu anh)'ye yazarak bu tezyinat perdelerini yırtmasını emreder. Kezâ kendisini İrânlı bir çiftçi (dehkân) dâvet edecek olsa, önce sorar, eğer evinde tasvir olduğunu öğrenecek olursa icâbet etmezdi.
Hz. Ömer (radıyallahu anh) umumi ahlâka menfi te'sir eden evlere de müdâhale etmiştir. Bu meyânda bir nevi içki imâl ve satış yeri (hânût) durumunda olan Ruveyşudu's-Sakafi'nin evini yaktırır. Sa'd İbnu İbrâhim evi bir kor hâlinde gördüğünü kaydeder.

Hülâsa, gerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den, gerek Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den verdiğimiz bu misaller her çeşit inşaatların -ister yükseklik ve ebad yönüyle, ister tezyinat ve kullanılış gayesi yönüyle- devletin murâkebe ve kontrolü altında tutulduğunu göstermektedir. Bu durum, bilhassa ilk zamanlarda daha titizlikle uygulanmış gözükmektedir. Suyûti, Halife Muktedir Billâh'ın Râfiziler'den bir grubun toplanıp namaz kıldığı, Sahâbeye hakâret edip cuma kılmadıkları ve Karâmita ile de mektup irtibâtına başladıkları, Nerâsâ mescidinin yıkılması hususunda ulemâya başvurup "Mescid-i Dırâr'dır" diye fetvâ alıp yıktırdığını ve yerini de mezarlık yaptırdığını kaydeder.
Cemiyet için zararlı faaliyetlerde bulunan, davranış ve yaşayışlarıyla ammenin ahlâkını bozucu kötü örnekler veren kimseleri barındıran "binâu'l-müfsidin"in yıktırılması hususunda fetvâ veren Suyûtî, bu mühim mesele için bir de müstakil eser vermiştir: Ref'u Menâri'd-Din ve Hedmu Binâi'l-Müfsidîn.[44]

5- Mesken Telakkisi:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mesken siyâsetini belirtmek sadedinde naklettiğimiz hususlar nazara alınınca her Müslümanın şöyle bir mesken telakkisine sahip olmasını arzu ettiği neticesi çıkarılabilir.
1- Mesken dünyevî (ve dolayısıyla uhrevî) saadetin baş âmillerinden biridir.
2- Meskenin iyi olması: Genişliğine, komşusuna, sosyal tesislere yakınlığına, yeni yerinin havadar, güneşli vs. olmasına, civarında mescid, mektep, çarşı gibi kültürel ve iktisâdî tesislerin bulunmasına bağlıdır.
3- Meskenin genişliği, içinde oturanların adedine bağlı olarak oda sayısının çokluğu ve odalarının genişliği ile ölçülür.
4- Mesken sâde olmalı, inanç ve ahlâka zıt telkinlere sebep olan yabancı kültürü temsil eden tezyin unsurlarına yer verilmemelidir.
5- Mesken gerek vüsat ve gerek tefriş yönüyle ihtiyacı taşıyıp israfa yer vermemelidir.
6- Mesken yüksek olmamalıdır.
7- Her mesken gusülhâne, helâ, mutfak gibi unsurlara şâmil olmalıdır.
8- Kanûna uymayan meskene devlet müdâhale edebilir.
Böyle bir mesken telâkkisine her Müslümanın sâhip olması gerektiğini, bu vasıfların ufak tefek farklarla kısa bir şekilde terbiye kitaplarında umumiyetle yer almış olmasından da anlayabiliriz.[45]

6- Şer'î Mesken:

Sünnete göre bir evde bulunması gereken şartları ortaya koyup, her Müslüman'ın sâhip olması gereken mesken telakkisini belirttikten sonra fukahânın, kocayı, karısına karşı teminle mükellef kıldığı meskenin tasvirini vermekte fayda var. Bu meskene şer'î mesken veya meşrû mesken denebilir. Burada, fukahânın, normal bir İslâmî hayat için oturulacak meskende bulunmasını şart ve zarurî gördükleri asgarî evsafı görmüş olacağız. Dikkat edilirse burada, çocuk unsuru üzerinde durulmamıştır. Evlenme ânında, çocuksuz farzedilen bir kadına hazırlanması gereken meskenin zarurî şartları mevzubahistir. Çocuklar olunca durum ne olacak? Fıkıh kitaplarında burası mübhemdir. Dr. Ruhi Özcan'ın "İslâm Hukukunda Karı-Koca Nafaka Mükellefiyeti" adlı doktora tezinden aynen aldığımız tasvir şöyle:
"**A- Meşrû meskende aranan şartlar** şunlardır:
1) Zevcenin din ve dünya işlerini görmesine müsâid olmalıdır.
2) Kocanın zevceye zulüm (haksızlık) etmek istediğinde bu zulümden onu men etmeye kudreti yeten sâlih komşular arasında yer almalıdır.
3) Zevceye can ve mal emniyeti sağlayabilmelidir.
4) Kocanın zevcesinden cinsen faydalanmasına imkân vermelidir.
5) Bütün ihtiyaçlarla birlikte su da meskene koca tarafından getirilmiş olmalıdır. Meskenin içinde sarnıç, kuyu, çeşme bulunması, bu mahallin meşrû mesken olmasına engel değildir.
6) Zevce izin vermedikçe meskeninde, kocanın akrabası ikâmet edemezse de kocanın her türlü kadın kölelerinin, başka kadından olma cinsî münâsebeti anlamayacak kadar küçük çocuklarının bulunmasına mani olamaz. Buna mukabil meskende zevce de kocanın izni olmadıkça, başka kocasından olma küçük çocuğunu, kendi akrabasını bulunduramaz. Mesken mülkiyetinin kocaya âit olması veyâ olmaması bu ahkâma müessir değildir.
B- Mesken tenhâ, duvarları yüksek, konak gibi geniş olup da, zevcenin yalnızlıktan dolayı aklına bir bozukluk gelmesine sebep olacağı anlaşılır (mâlum olur)sa kocanın zevceye bir yoldaş; (arkadaş, enise) temin etmesi lâzımdır.
C- Zevceye arkadaş te'mîn mecbûriyeti, zevceden zevceye ve yerden yere değişir; farklıdır. Meselâ zevce yalnız başına odada ikâmet edip gecelemekten korkan cinsten ise, iskân yeri küçük olsa bile, kocanın zevceye yoldaş te'mîn etmesi gerekir. Kezâ zevce küçük ve yalnız olarak ikâmetten korkan bir insansa, zevceye yoldaş te'mîni icâb eder.
Ç- İskân yeri küçük, sâlih komşular arasında olup da, zevcenin korkmayacağı anlaşılır (mâlûm olur)sa, kocanın zevcesine yoldaş te'min etmesi gerekmez.[46]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/174.
[2] Buhârî, İstizan: 53; İbnu Mâce, Zühd: 13, (4162); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/174.
[3] Buhârî, Mardâ: 19, Da'avât: 30, Rikâk: 7, Temennî: 6; Müslim, Zikr: 12, (2681); Nesâî, Cenâîz: 2, (4, 3-4); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/175.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/175-176.
[5] Tirmizî, Kıyamet: 41, (2484); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/176.
[6] Ebû Dâvud, Edeb: 169, (5237); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/177.
[7]Ebu Davud, Edeb: 169, (5235), (5236); Tirmizî, Zühd: 25, (2336); İbnu Mâce, Zühd: 13 (4160); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/177.
[8] Ebû Dâvud, Edeb: 170, (5238); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/178.
[9] Buhârî, Mezâlim: 29; Müslim, Müsâkât: 243, (1613); Tirmizî, Ahkâm: 20, (1355); Ebu Dâvud, Akdiye: 31, (3633), İbnu Mâce, Ahkâm: 16, (2338); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/178.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/178.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/179.
[12] Bu bahse burada yer vermeyeceğiz. (İbrahim Canan)
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/179-182.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/182.
[15] Hz. Peygamber bâzı sahîh hadislerde, uğursuzluk addetmeyi, (teşâum) reddettiği halde (bak. Müslim, Selâm: 110-114 (4, 1745-46, 2223-2224 HI.) burada uğursuzluktan bahsetmesi âlimler arasında münâkaşa vesilesi olmuştur. Hattâ Hattâbî ve diğer birçokları, bu üç şeyde uğursuzluk çıkarmanın nehyedildiğini (Meâlim: 4, 236) anlamışlardır. Onlara göre bu üç nesneden sâhiplerinin memnûniyetsizlikleri söz konusu olabilir. Bu durumda talak ve satış yoluyla halâs olması gerekir. Bâzılarına göre de kadının uğursuzluğu kısır oluşu; kötü dilli oluşu; bineğin uğursuzluğu huysuz oluşu, üzerinde cihât edilmemesi vs. dir. (İbrahim Canan)
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/184.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/184-187.
[18] Evin genişliği, bugünkü sosyologlara göre, sâdece içerisinde yaşayanların sayısına değil, yaşayanın iktisâdî durumuna da bağlıdır. Meselâ Fransa'da bekâr yaşayan bir kimse için 14 m² normal genişlik kabûl edilirken, bu Amerika'da 36 m² dir. Kezâ Amerika'da iki kişi için 67 m², üç kişi için 90 m², dört kişi için 103 m² tesbît edilmiştir (Famille et Habitation 1, 108). Oda sayısının tesbîti için de : "Ebeveyn için bir yatak odası, -ailenin durumuna göre- evde kalan diğer nüfustan her ikisi (veyâ her biri) için birer oda. Diğer kısımların (oturma odası, gusulhane, mutfak, helâ...) sayı ve genişliği evde kalanların sayısına göre değişir" denmektedir. (a.e. 1, 109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/187-188.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/188-189.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/189-190.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/190-191.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/191-192.
[23] Dar mesken husûsunda iki ölçü verilir:
1- Mesâha yönünden: Adam başına 8-10 m² düşen lojman behemahal marazîdir, 12-14 m² tehlikelidir ve marazî ârazlara sebep olabilir.
2- Kesâfet yönünden : Oda başına 2,5 kişi düşerse behemahal marazîdir, 2 kişi düşerse tehlikelidir (Famille et Habitation 1, 121). Meselenin ehemmiyetine binâen bir başka kaynakta, Fransa'da âile nüfus sayısına göre tesbît edilen lojman standart tablosunu burada sunmayı uygun bulduk (J. -E. Havel, Habitat et Logement, Puf, Paris, 1974, s.34). (İbrahim Canan)
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/192-194.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/194-195.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/196.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/196-197.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/197-198.

[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/197-198.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/198.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/198.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/198-199.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/199-200.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/200-201.
[35]Aynî bu konuda şiddet ve suhûlet ifade eden hadîslerin te'lifi zımnında: "Şâri bidâyette nakış bile olsa, bütün sûretleri yasakladı. Zira halk sûretperestlikten yeni çıkmıştı. Fakat nehiy yerleştikten sonra câhilin, hürmete tevessül etmeyeceğinden emin olunan vazîyetlerdeki (yüksekte asılı olmayan) tasvîrler mubâh kılındı" der. (Aynî 22, 74). (İbrahim Canan)
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/202-204.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/204.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/204-206.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/206.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/207-208.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/208-209.
[42] İbnu Hacer'in Kurtubî'den *"Nebat (ehlinin) kibarlaşması ve şehirlerde kasırlar edinmeleri dînin inkilâbına duçâr olmasıdır"* hadîsi üzerine naklettiği şu îzahı, enteresan olduğu için aynen naklediyoruz: "Hadîsden maksûd ehl-i bâdıyenin (köylülerin) amme işlerini (el-emr) (devlet) istilâ etmeleridir. Memlekete zorla hâkim olurlar. Bunların (böylece) malları çoğalır, himmetleri (yüksek apartmanlar inşasıyla) binâ yarışına ve bununla tefâhura yönelir. Bu duruma içinde bulunduğumuz şu devir şehâdet etmektedir:" (F.B. 1,131). Merhûm Prof. Hamdi Râgıb Atademir bir vesile ile Cibril hadisinde geçen "tetavülü'l-Bünyân" tâbiriyle günümüzün demokrasi sistemine ve bunun marazî tarafına delâlet ettiğini söylemişti. Aynı hadîsi Mübârekfûrî' de: "Bu hadis köylü ve benzeri ihtiyâç sâhiplerinin dünyâlık yönüyle zenginleşerek binâlar yaptırmak sûretiyle birbirlerine karşı böbürleneceklerine delâlet eder" der. (İbrahim Canan)
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/209-211.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/211-214.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/214-215.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/215-216.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahzâb Ve Kurayza Gazveleri
Urenîlerin Hikayesi
Benû Lihyân Müfrezesi
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Kayser'e Gönderdiği Mektup
Resûlullah (Sallallahu Aleyhiveşellem)'İn -Ebû Süfyân'a Suikast Düzenlemek İçin- Amr B. Ümeyye Ed-Damrî'yi Göndermesi
Hudeybiye Anlaşması
İbn Ebi-Hukayk'ın Öldürülüşü
Hayber Savaşı
Mûte Savaşı
Mekke'nin Fethi
Huneyn Savaşı
Tâif Gazvesi
Tebuk Gazvesi
Hâlid b. el-Velîd'in Duma Ükeydiri'ne Gönderilişi
Habeş Heyeti
Resûlullah Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Vefatı
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Yıkanması
Resûlullah Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Defnedilişi
FİTNELER KİTABI
Fitnenin Başlangıcı
Cemaate Tâbi Olmak
Fitne Korkusundan Bağış Vermemek ve Allah'a İtaate Teşvik
Fitne ve Fesadın Sebebi Kötü Valilerin İş Başına Getirilmesidir
Hicretin 100. Yılından Sonra Hiç Bir Sahabenin Kalmayacağı
Fitne Döneminde Uzlete Çekilmek
Allah'ın Emri Gelinceye Kadar Ehl-i Hakka Yardım Etmek
Fitne Zamanında Savaşmayı Terk Emri
İhtilâfın Hoş Görülmediği
Fitne Zamanlarında Silah Satmanın Yasaklanışı
Medine'deki İlk Fitnenin Alâmeti
Fitne Günlerinde İnzivaya Çekilmenin (Ruhbanlığın) Caiz Olduğu
Fitnelerin Başlangıcı ve Osman b. Affân'ın Halife Seçilmesi
Fitnelerin Sayısı
FETİHLER KİTABI
Irak Fetihleri
Hz. Ömer Zamanında Gerçekleşen Fetihler
İskenderiye'nin (Mısır'ın) Fethi
FİTNELER BÖLÜMÜNÜN DEVAMI
Hz. Osman'ın Şehit Edilişi
Hz. Ali'nin Osman Suikastından Beri Oluşu
İsyancılarla Savaşmak
Cemel Vakası
Ammâr b. Yâsir'in Sıffin Savaşında Öldürülüşü ve Allah Resulü'nün (sallallahualeyhivesellem) "Ammâr'ı İsyancı Bir Topluluk Katledecek" Sözü
Böyle Yerlerde Savaşan Sahabelerin Affedildiğine Dair Hadis
Haricilerin Haberleri

Ahzâb Ve Kurayza Gazveleri

4328. Ka'b b. Mâlik anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ahzâb savaşından dönünce Medine'ye geldi, yıkandı, koku süründü ve zırhını çıkardı." (İshâk) Bu hadisin isnadı hasenatı.[1]

4329. Huzeyfe anlatıyor: Ahzab gecesi insanlar Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in etrafından dağılmışlar, etrafında on iki kişiden başka kimse kalmamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma geldiğinde ben soğuktan yere yapışmıştım. Şöyle dedi: "Ey Huzeyfe! Kalk ve gidip Ahzab askerlerine bak! Durumlarını öğrenip gel!" Ben ise: "Yâ Resûlallah! Seni hak üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki ancak sana olan hayamdan dolayı kalktım." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Git ey Huzeyfe, dönünceye kadar ne soğuk, ne de sıcak sana zarar verecek!" dedi. Ben kalktım ve müşriklerin karargâhına kadar gittim. Ebû Süfyân etrafındaki bir grupla birlikte (gece) ateş yakmış ısınıyordu. Gruplar oradan ayrılmıştı. Yanlarına gidip oturuncaya kadar sokuldum. Ebû Süfyân yanlarına başkasının girdiğini hissetti ve: "Herkes yanmdakinin elini tutsun ve kim olduğunu sorsun!" dedi. Ben hemen sağ elimle sağımdakiniı elini, sol elimle de solumdakinin elini tuttum. Aralarında az bir müddet kaldıktan sonra kalkıp Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma geldim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılıyordu. Eliyle bana ima ederek yaklaşmamı söyledi. Ona yaklaştım. Sonra üzerindeki elbiseyi ısınmam için bana gönderdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazını bitirdikten sonra: "Ey Yeman'ın oğlu, otur! İnsanlar hakkında ne haber getirdin?" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Halk Ebû Süfyân'ın etrafından dağılmış, başında ancak bir grup kalmış. Ateş yakmışlar. Allah, bizim üzerimize boşalttığı soğuk gibi, onların üzerine de soğuk boşaltmaktadır! Fakat, biz buna karşılık Allah'tan onların dilemedikleri ecri dileriz" dedim. (İbn Ebı Şeybe) Fakat bu hadis hasendir, aslı ise Sahîh'te yer almıştır. Burada ise diğerine göre ilave ibareler vardır. Bezzâr da Yûsuf kanalıyla tahrîc etmiş ve: "Bilâl'in Huzeyfe'den hadisini bunun dışında bir ravi zinciri ile bilmiyoruz" demiştir. [2]

4330. Huzeyfe anlatıyor: Ahzâb gecesi insanlara çok şiddetli zorluklara maruz kaldılar. Onlar hiç görmedikleri soğukla karşılaştılar. ResûluUah (sallallahu aleyhi veseüem) bir ara namaz kılıyordu. Allah'ın dilediği kadar namaz kıldıktan sonra şöyle buyurdu: "Şu anda kim kalkıp kafirlerin haberini bize getirirse Allah o kişinin kıyamet günü yüzünü parlatsın."

Huzeyfe anlatmaya devam ediyor: Allah'a yemin olsun ki aramızdan hiç kimse şiddetli soğuktan dolayı ResûluUah (salMahu aleyhi veseltem/in bu teklifini kabul edemedi. Sonra Allah Resulü (salMahu aleyhi vesdlem) dilediği kadar tekrar namaz kıldı. Namazını bitirdikten sonra: "Kim şu anda kalkıp kafirlerin haberini bize getirirse Allah Teâlâ onu cennette benimle birlikte kılar1/' dedi. Huzeyfe: "Allah'a yemin olsun ki şiddetli soğuktan dolayı aramızdan hiç kimse Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu teklifine cevap veremedi. Sonra: "Ev fdan kalk!" dedi. O kişi: "Sana kitabı hak olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki şu an yerimden kalkamam" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem): "Ey Huzeyfe kalk!" dedi. Huzeyfe der ki: Ben de arkadaşımın dediği gibi yemin etmek istedim. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizler yemin ederek kaçan kimselersiniz" deyince ben kalktım. Resûlullah (salMahu aleyhi vesellem) bana: "Git kafirlerin haberini bize getir ve dönünceye kadar kimseye bir zarar verme!" dedi. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem), dönünceye kadar Allah'ın beni önümden ve arkamdan koruması için dua etti. Ben kalkıp yola düştüm. Benimle kafirlerin arasında çok az bir mesafe kalınca yavaşça aralarına sızdım. Onlar büyük bir panik içerisindeydiler. Ebû Süfyân soğuktan ateş yakmış, ısınıyordu. Alevler bazen parlıyor, bazen de sönüyordu. Alev parladığı zaman Ebû Süfyân'ın etrafındakileri görüyordum. Kendi kendime: "Daha ne bekliyorum, işte Allah'ın düşmanı karşımda!" dedim ve heybeden bir ok çıkardım. Oku tam yerleştirdim ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'İn sözünü hatırladım. "Bana dönünceye kadar hiçbir şey yapma" demişti. Bunun üzerine okumu tekrar yerine koydum. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına döndüm ve kafirlerin içinde bulunduğu durumu ona haber verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'a hamd etmeye başladı. Allah onların üzerine şiddetli bir rüzgar gönderdi. Bu husus Ahzâb suresinde şöyle anlatılır: "Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani bir zaman size ordular gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı

görmekteydi.[3] (İbn Ebî Ömer) [4]
4331. Ebû Osman anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hendeğe kazmayı vurup şöyle buyurdu: "Bismillah dedik ve onunla başladık. Eğer ondan başkasına ibadet etsek bahtsız olurduk. O ne güzel rabdır ve dini ne güzel dindir!" (el-Hâris)
4332. İbn Tavus, babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hendek günü şöyle buyurdu: "Ey Allahım! Ahiret hayatından başka hayat yoktur. Ensâr ve muhacirlere merhamet et. Adi ve Kare kabilelerine lanet et. Taşları taşımayı onlar bize mecbur etti. " (el-Hâris)
4333. Abdullah b. Amr anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'nin etrafina Hendek kazılmasını emretti. Hendek kazma esnasında bazı kimseler ResûluUah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gelip büyük bir kayaya rastladıklarını ve onu parçalayamadıklannı söylediler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) kalktı, biz de onunla birlikte kalktık. Kazmayı aldı ve hiç kimseden işitmediğim bir ses ile kayaya vurarak: "Allahu ekber! Perslerin memleketi feth olundu!" dedi. Sonra aynı şekilde bir defa daha vurdu ve: "Allahu ekber! Bizanslıların memleketi feth olundu!" dedi. Sonra aynı şekilde üçüncü defa vurdu ve: "Allahu ekber! Allah Himyer kabilesini bize dost ve ardımcı olarak gönderdi" buyurdu. (el-Hâris) [5]
4334. Urve der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) soğuk bir Ahzâb (Hendek) gecesinde Zübeyr'i bir adamla kafirlerin yanma gönderdi. Onlar da kafirlerin durumunu öğrenip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'nin peştemaline bürünmüştü. Onları da peştemalin arasına aldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'yi kendisine yanaştırdı. (Ishâk) Derim ki: Bu, mürsel ve sahih senedli bir rivayettir. Araştırılsın.
4335. İkrime şöyle dedi: Resûlullah (sallalMıuateyhivesellem) Havvât b. Cübeyr'i Benû Kurayza'yı (İslâm'a davete) çağırması için gönderdi. Onlar ise şöyle dediler: "Bizler, iki kanadı olan, fakat kanatlarından birisi kopup diğeri kalan kişi gibiyiz." Böyle söyleyerek Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellemfin davetini kabul etmediler. (Müsedded) Hadis mürseldir, isnadı sahihtir. [6]
4336. Abdullah b. Yezîd anlatıyor: Kurayza günü Resûlullah onlara: "Bana efendinizi çağırın ki müttefikleri hakkında hüküm versin' dedi. Bununla Sa'd b. Ubâde'yi kastediyordu. Sa'd geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Bunlar hakkında hüküm ver" dedi. Sa'd: "Yâ Resûlallah! bunlar hakkında Allah'ın hükmünü bulamamaktan korkuyorum" dedi. Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem): "Onlar hakkında bir hüküm ver" dedi. Sa'd hüküm verdikten sonra Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "İşte sen, Allah ve Resulünün hükmüne isabet ettin " buyurdu. (Ebü Ya'lâ) İsnadında iki zayıf ravi olan Câbir ve Süfyân vardır.
4337. Âmir b. Sa'd, babasından naklediyor: "Sa'd b. Muâz, Benû Kurayza günü eli silah tutanların (esirlerin) öldürülmesi hükmünü verdi. Resûlullah Sa'd'a: "Sen, Allah'ın onlar hakkında yedi kat sema üzerinden verdiği hükme isabet ettin" dedi. (el-Hâris)
4338. Ümmü Seleme şöyle dedi: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) Hendek günü ashabına kerpiç verirken saçı toz içerisinde idi. Şöyle diyordu: "Allahım! Hayır ancak âhiret hayrı, sen affet Muhacir ve Ensâr'ı." {Ebü Ya'lâ)
4339. Ebû Avn aynı mânâda bir hadis rivayet etti. Ancak ilki daha detaylıdır. Safiyye validemizin fazileti konusunda da bir kıs&a geçmişti.

Urenîlerin Hikayesi

4340. Mâlik b. Evs b. el-Hadesân anlatıyor: Hz. Osman, Ebû Zer'e: "Sen Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) süt develerine kin ve düşmanlıkla saldırıldığı gün neredeydin?" dedi. Ebû Zer: "Kuyunun üzerinde su çekmekle meşguldüm" cevabını verdi. (Ahmed b. Menî)

Benû Lihyân Müfrezesi

4341. Ebû Saîd'in kölesi Saîd, Ebû Saîd'den naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Benû Lihyân gazasında bizlere şöyle dedi: "Sizden her iki kişiden biri gönderilecektir. Sevap ise aranızda bölüşülecektir." (Ibn Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî)

Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Kayser'e Gönderdiği Mektup

4342. Abdullah b. Şeddâd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bizans Kayseri (kiralı) Hirakl'e şu mektubu gönderdi: "Allah'ın Resulü Muhammed'den Rumların sahibi Hirakl'e... Seni İslam'a davet ediyorum. Eğer müslüman olursan müslümanlarm lehindeki ve aleyhindeki şeylere sen de sahip olursun. Eğer İslam 'a girmezsen, cizye verirsin. Çünkü Allah Teâlâ: Kend Uerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram kıldıklarını haram saymayan ve gerçek dini din edinmeyen kimselerle boyun eğip kendi elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın. [7] buyuruyor. Eğer bunu kabul etmezsen İslam'a girmeleri ya da cizye vermeleri hususunda fellahlar ile İslam arasına girme!. " (el-HârÎs) [8]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhiveşellem)'İn -Ebû Süfyân'a Suikast Düzenlemek İçin- Amr B. Ümeyye Ed-Damrî'yi Göndermesi

4343. Amr b. Ümeyye ed-Damrî anlatıyor: [Hubeyb ve arkadaşları şehid edildikten sonra] ResÛlullah (sallallahu aleyhivesellem) Ensâr'dan bir adamla birlikte beni gönderdi ve: "Gidip Ebû Süfyân't bahçesinde öldürün!" dedi. Onlar durumdan haberdar olunca biz dağa çıktık. Temîmoğullanndan bir adam gelince onu öldürdüm, sonra mağaraya girdim. Benû Dîl b. Bekir'den bir adam geldi, bizimle birlikte mağaraya girdi. Ona: "Kimsin?" dedim. "Benû Bekir'den birisi" dedi. Ben: "Ben de Benû Bekir'denim" dedim. Yanımıza uzandı ve yüksek sesle şarkı söylemeye başladı. Şöyle diyordu:

Yaşa müslüman olmayacağım kabul etmeyeceğim. İçimden ona: "Sen uyu, göreceksin" dedim. Adam uyuyunca onu Öldürdüm. Sonra dışarı çıktım Kureyş'in gönderdiği iki adamla karşılaştım. Onlara "teslim olun" dedim. Birisi kabul etmeyince onu öldürdüm. Diğerini de esir alıp ResÛlullah (saüallahualeyhiveseUem)'in yanma getirdim. (İshâk)

4344A. Amr b. Ümeyye ed-Damrî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hubeyb ve arkadaşları öldürüldükten sonra Ensâr'dan bir adamla birlikte beni göndererek: "Ebû Süfyân'ı bahçesinde öldürün!" buyurdu. Ben arkadaşımla birlikte yola çıktım. Şi'b tarafindaki Ye'cec vadisine yaklaşınca -ovalarda yaşamış ve dağ yolculuğuna çıkmamış olan- arkadaşıma: "Eğer bir şeyden korkarsan gidip devene bin ve Resûlullah (saîlaUahu aleyhi vesellem)'in yanma git" dedim. Arkadaşım bana: "Kabe'yi tavaf edecek misin?" dedi. Ben: "Mekke halkını iyi bilirim. Karanlık gelince onlar avlularında akşam yemeği yeyip otururlar ve onlar beni alaca attan daha iyi tanırlar" dedim. Fakat o beni Kabe'yi tavaf etmeye teşvik etti. Tavaftan sonra oradan çıktık. Onların oturdukları yerden geçtik. Hemen şöyle dediler: "Bu Amr'dır! Allah'a yemin olsun ki iyi bir şey için gelmemiştir o!" -Amr çevik bir insandı. Anlatmaya devam ediyor-: Onlardan kaçtık ve dağa sığındık. Bir mağaraya gireceğimiz esnada Osman b. Mâlik'i -veya Abdullah b. Mâlik et-Teymî'yi- gördüm. Kureyş'in gözcülüğünü yapıyordu. Mağaraya yaklaşınca arkadaşıma: "Allah'a yemin olsun ki eğer bu adam bizi görürse Kureyş'lilere yerimizi söyler" dedim. Yavaşça yanma sızdım ve onu memesinin altından hançerle yaraladım, sonra da öldürücü bir darbeyle onu öldürdüm. Adam öyle bir bağırdı ki bütün Mekke halkı onun bu sesini işitti. Mekkeliler gelmeye başladılar. Ben de hemen yerime döndüm, mağaraya girdim. Mekke'liler onun yanına gelince onun son nefesini verdiğini gördüler. Ona: "Seni kim yaraladı?" diye sordular. "Amr b. Ümeyye yaraladı" dedi, sonra da öldü. Onlara yerimizi bildirecek kadar yaşamadı; sonra biz çıktık ve Hubeyb'in ağaçta asılı olduğunu gördük. Arkadaşım bana: "Hubeyb'i ağaçtan indirip defnedebilir misin?" dedi. Ben: "Evet, benden biraz geride kal eğer yanma geç gelirsem sen yoluna devam edip Medine'ye dön" dedim. Sonra Hubeyb'in yanma sokuldum, onu ağaçtan indirdim ve sırtımda taşıyıp yürümeye başladım. Daha yirmi adım atmamıştım ki bekçiler beni gördü. Başına bekçiler dikmişlerdi. Onu hemen yere attım ve kaçmaya başladım. Hubeyb'i attığımda alnı üzerine yere düştüğünü hiç unutmam. Sonra Alîl-i Dacnan mevkiine geldim. Onlar hemen benim peşime düştüler; ancak bir mağaraya girmekle onlardan kurtuldum. Sonra mağaradan çıkıp tanıdığım bir memlekete gittim. Sonra bir bineğe atladım. Orada Kureyş'in haber almak için gönderdiği iki casusu gördüm. Onlardan birine: "Teslim ol" dedim; fakat kabul etmeyince onu yere yatırıp öldürdüm. Diğerini de esir alıp Resûlullah (sallahu aleyhivesellem/in yanma getirdim. (İshâk) [9]
4344b. Amr b. Ümeyye anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hubeyb'in şehid edilişinden sonra beni yalnız olarak Kureyş'e gönderdi. B.en asılı duran Hubeyb'in yanma vardım. Gözcülerin beni görmesinden korkuyordum. Tırmandım ve Hubeyb'in iplerini çözdüm. Hubeyb yere düşünce onu göremez oldum. Sanki yer onu yutmuştu. Bugüne kadar Hubeyb'in çürümüş kemikleri görülmedi. (İshâk)

Hudeybiye Anlaşması

4345. Ebû Zumeyl Simâk el-Hanefî anlatıyor: İbn Abbâs şöyle dedi: Hudeybiye günü Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in katibi Ali b. Ebî Tâlib idi. {İshâk} Bu isnâd sahîhth. Sahîh'te bunu destekleyen Misver hadisi ve başka hadisler vardır.
4346. Ma'mer der ki: Zührî'ye: "Hudeybiye günü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in katibi kimdi?" diye sordum. Zührî gülerek şöyle cevap verdi: "Ali'ydi. Eğer şu kimselere (Emevilere) sorsaydm, Osman derlerdi." (İshâk)
4347. el-Muğîre b. Şu'be, ResûluUah (sallallahu aleyhi veseUem)'in başının ucunda kılıç ile bekliyordu. Urve yani İbn Mes'ûd es-Sakafi Resûlullah'm (sallallahualeyhiveselîem) sakalından tutarak onunla konuşuyordu. Muğîre, Urve'ye: "Ya elini Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem)'in sakalından çekersin, ya da elin sana bir daha geri dönemez!" dedi. Muğîre kılıcını kuşanmıştı. Urve: "Yâ Resûlallah! Bu kimdir?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kardeşinin oğlu Muğîre'dir" dedi. Urve: "Tamam ey sahtekar! Başımı senin sahtekârlıklarından daha yıkamadım" dedi. (İbn Ebî Şeybe) Bu hadisin isnadı son derece sağlamdır. Bu hadis, Sahîh-i Buhârî'de Zühri an Urve an

Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahrame tarikinden Hudeybiye hâdisesi ve Kaza Umresi konularında tafsilatlı olarak rivayet edilmiştir. Bu hadisin mürsel rivayeti de vardır. Ancak buradaki muttasıl hali daha güzeldir. Bu yüzden hadisi burada verdim. Cihad bölümünde "İdarecinin Başında Kılıçla Durmak" başlığı altında bu hadis geçmişti. [10]

4348. Ali b. Zeyd b. Cud'ân anlatıyor: Urve b. Mes'ûd, Hudeybiye zamanında kavmine: "Ey kavmim! Ben kırallar gördüm ve onlarla konuştum. Beni Muhammed'e gönderin, onunla konuşayım" dedi ve Hudeybiye'ye geldi. Urve sakalını tutarak Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmaya başladı. Muğîre b. Şu'be ise silahını çıkarmış Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in başında bekliyordu. Muğîre, Urve'ye: "Elin sana ulaşamayacak hale gelmeden çabuk onu çek!" dedi. Urve başını kaldırınca: "Sen misin? Allah'a yemin olsun ki bana yaptığın sahtekârlıktan daha kurtulmadım" dedi. Urve sonra kavmine döndü ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben kırallan görüp onlarla konuşmuş birisiyim. Fakat Muhammed gibisini asla görmedim. O bir melek değildir. Fakat kurbanlıkların bağlanmış olduğunu gördüm. Başınıza bir helakin gelmesinden korkuyorum." Sonra kavminden kendisine tâbi olanlarla birlikte Tâifin suruna çıktı ve yüksek sesle: "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed de onun kulu ve Resulüdür" dedi. Bunun üzerine kavminden birisi ok atarak onu öldürdü. Bu hâdise üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi: "Aramızda Yasin sahibi gibi birisini yaratan Allah'a hamd olsun."

Bu hadis, mürsel veya mu'dal bir hadistir. Hadisin aslı, son kısmı olmaksızın Buhârî'de Misver ve Mervan hadisi olarak verilmiştir. Fakat bu hadisin sonundaki cümleler yanlıştır. Çünkü Urve, Tâif savaşından sonra kendisine bir ok atılıp öldürülmüştür. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Taiften döndükten sonra Urve yanma gelmiş ve müslüman olmuştu; ancak kavmine döndüğünde onu öldürdüler. Daha sonraları kavmi müslüman oldu. (EbÛ Ya'lâ)

4349. Câbir anlatıyor: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Hudeybiye yılında Sukya denilen yere geldik. Muâz: "Kim bizim kaplarımıza su doldurup getirecek" dedi. Ben beraberimdeki bazı gençlerle birlikte öne çıktım ve Usâye'ye varıp kapla su getirdim. Gecenin karanlığı biraz geçtikten sonra bir adam devesi ile birlikte geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olduğunu gördük. Onun devesini tuttum ve çökerttim. Sonra Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseüem) öne geçip yatsı namazını kıldırdı, ben de sağında idim. Daha sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) on üç rekat namaz kıldırdı. (fbn Ebî Şeybe) [11]

İbn Ebi-Hukayk'ın Öldürülüşü

4350. Abdullah b. Üneys anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Katâde, Abdullah b. Atîk ve Ensâr'ın müttefiki olan bir adamı benimle birlikte İbn Ebi'i-Hukayk'ı öldürmeye gönderdi. Biz geceleyin çıktık, onların kapılarını yoklayıp dışarıdan kilitledik. Sonra da anahtarları topladık. İnsanlar da hurmalığa çıktı. Ben ve Abdullah b. Atîk, İbn Ebi'l-Hukayk'ın bahçesine indik. Abdullah b. Atîk, İbn Ebi'l-Hukayk ile konuştu. İbn Ebi'l-Hukayk: "Annen seni kaybetsin ey Abdullah! Buralarda ne geziyorsun?" dedi. Sonra da karısına: "Kalk ve ona kapıyı aç. Çünkü misafirperver kişi bu saatte kapısına geleni kovmaz" dedi. Kadın kalktı. Ben, Abdullah b. Atîk'e: "Dur" dedim ve kılıcımı çektim. Kadın tam bağıracaktı ki kılıcı ona gösterdim. Tam vuracağım esnada ResûluUah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadınları ve çocukları öldürmekten nehyettiğini hatırladım. Kadına vurmadım.

Abdullah b. Üneys anlatmaya şöyle devam etti: Ben, İbn Ebi'l-Hukayk'ın odasına girdim. Karanlık gecede onun bembeyaz tenli olmasına bakıyordum. Beni görünce bir yastık ile kendisini örtmeye çalıştı. Ancak ben yanma gittim, kılıcı vurmak için kaldırdım. Ancak evin tavanının alçak oluşundan onu hafif bir şekilde yaralayabildim. Sonra dışarı çıktım. Arkadaşım: "Öldürdün mü?" dedi. Ben: "Evet" dedim. Sonra o da içeri girdi, başında durdu ve çıktı. Biz hızlıca evden çıkmaya çalıştık; ancak Abdullah b. Atîk merdivenden

düşünce: "Ah! Ayağım, ayağım kırıldı!" dedi. Ben: "Ayağına bir şey olmadı" dedim ve yayımı yere koyup onu taşıdım. Abdullah kısa boylu ve zayıftı. Onu dışarı çıkardım. Ayağına birşey olmamıştı. Bizler arkadaşlarımıza ulaştığımız esnada kadın güçlü bir şekilde bağırdı. Hayber'dekiler hemen İbn Ebi'l-Hukayk'm evine geldiler. Ben merdivendeki yayımı koyduğum yeri hatırladım ve: "Dönüp yayımı alacağım" dedim. Ama Hayber'liler İbn Ebi'l-Hukayk'm evine doğru yürüyüşe geçmişler. Tek sözleri: "İbn Ebi'l-Hukayk'ı kim öldürdü, onu kim öldürdü?" idi. Ben de baktığım herkesin yüzüne aynı sözü tekrarlayarak: "Onu kim öldürdü, onu kim öldürdü?" diyordum. Nihayet evinin merdivene kadar geldim, insanlarla birlikte içeri girdim. Yayımı alıp arkadaşlarıma tekrar yetiştim. Biz geceleyin yürüyor, gündüzleri de gizleniyorduk. Gündüz gizlendiğimiz zaman bir gözcü koyuyorduk, o bize bekçilik yapıyordu. Medine'ye yaklaştığımızda Beydâ denilen yerde arkadaşlarımın gözcülüğünü ben yaptım. Sonra onlara elbisemle işaret ettim. Hep birlikte hızlıca oradan çıktılar. Ben de peşlerinden gittim ve onlara yetiştim. Medine'ye vardığımızda arkadaşlarım bana: "Birşey gördün mü?" diye sordular. Ben: "Hayır fakat sizin karşılaştığınız zorluğu gördüm ve korkunuzun sizi sevk etmesini istedim" dedim. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma vardığımızda insanlara hutbe okuyordu. Bizi görünce: " YüzMr kurtuldu!" dedi. Biz: "Hayır yâ Resûlallah, asıl senin yüzün kurtuldu" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O/ut öldürdünüz mü?" dedi. Biz: "Evet" dedik. Sonra onu öldürdüğümüz kılıcı istedi ve: "İşte onun yemeği, bu kılıcın keskin tarafıdır" dedi. (EbÛ Ya'(â) [12]

Hayber Savaşı

4351. Ebû Umâme anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber avaşında: "Kim zayıf ve zor durumda ise, devesi asi ise geri dönsün" dedi. Ve bir münadinin böyle seslenmesini emretti. Bunun üzerine zayıf ve zor durumda olanlar geri döndü. Ancak birisi geri dönmedi. Geceleyin siyah bir devenin üzerinde yürüyordu. Deve onu yere attı ve kaçtı. Adamın boynu kırıldı. Onu alıp Resûlullah {sallallahu aleyhi veseUem)'in yanma getirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Arkadaşınıza ne oldu?" dedi. Onlar: "Onun durumu böyle böyleydi" dediler. "Ey Bilal, sen insanlara, zayıf ve devesi asi olanların geri dönmesini söylemedin mi?" dedi. Bilal: "Evet" dedi. Bunun üzerine Resûlullah adamın üzerine cenaze namazı kılmaktan kaçındı, (el-Hâr'İs) Bişr oldukça zayıf bir ravidir. [13]

4352. Ümmü'1-Mutâ' el-Eslemiyye, Resûlullah (sallallahu aleyhi vedian) ile birlikte Hayber savaşında bulunmuştu. O anlatıyor: "Eslem'liler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseliem) içinde bulundukları sıkıntıdan dolayı şikayet ettiler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara seslendi ve hep birlikte kalktılar. Kaleye ilk saldıranlardan biri de Eslem'di. O gün Güneş batmadan Allah Teâlâ bize Hayber'in fethini nasip etti." (el-Hâr'İs) Hayber, es-Sa'b b. Muâz'm Netât'taki kalesiydi. [14]

4353. İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber günü ganimetlerden atlılara üç pay, yayalara bir pay dağıttı. (İbn Ebî Şeybe) [15]

4354. Seleme b. el-Ekva der ki: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekir'i kendi sancağı ile Hayber'deki bazı kalelerin üzerine gönderdi. Ebû Bekir savaştı ve döndü; ancak fetih gerçekleşmedi. Bunda bayağı zorluklar da çekti. Ertesi günü Resûlullah (saUallahu aleyhi vesellem) Ömer b. el-Hattâb'ı gönderdi, o da savaştı ve döndü; ancak fetih gerçekleşmedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yarın bu sancağı öyle birisine vereceğim ki o, Allah ve Resulünü sever. Allah Teâlâ, Hayber'in fethini onun eliyle gerçekleştirecektir" buyurdu. Sonra Hz. Ali'yi çağırdı. Ali'nin gözlerinde ağrı vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun gözlerine tükürüğünü sürdü, sonra da: "Bu sancağı al ve Allah sana fethi müyesser kılıncaya kadar onu koru" dedi. Seleme der ki: Hz. Ali sancağı aldı ve çıktı. Öyle bir koşuyordu ki! Biz de onun arkasından koşuyor, izini takip ediyorduk. Sonra sancağını kalenin altında büyük bir taşa yerleştirdi. Kalenin başında duran bir yahudi onu onrdü ve: "Sen kimsin?" dedi. Hz. Ali: "Ben, Ali b. Ebî Tâlib'im" dedi. Yahudi arkadaşlarına: "Musa'ya inene yemin olsun ki sizler mağlup oldunuz!" dedi. Hz. Ali, Hayber'i fethedinceye kadar dönmedi. (el-Hâris) [16]

Mûte Savaşı

4355. Kays b. Ebî Hazım der ki: Usâme b. Zeyd babasının vefatından sonra gelip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in önünde durdu. Allah'ın Resulü (sallallahualeyhivesellem)'in gözlerinden yaş aktı. Ertesi gün tekrar gelip Resûlullah {sallallahu aleyhi vesellerrrj'in önünde durdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Dün karşılaştığım gibi bugün de seninle aynı şekilde karşılaşıyorum" dedi. (Ahmed b. Menî) Bu hadis görünüm itibariyle rnürsel&ir. Eğer Kays bu hadisi Usâme'den işitmişse Buhârî ile Müslim'in şartına göre sahihtir.

Mekke'nin Fethi

4356 Âişe anlatıyor: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi verfem) öfkelendiğim gördüm, hiç bu şekilde kızdığını görmemiştim. Bu kızgınlığı Kab oğullarının başına gelenlerden dolayıydı. Şöyle buyurdu: "Eğer ben, Kabogullarma yardım etmezsem Allah da bana yardım etmesin. Ebû Bekir ve Ömer'e söyle; savaşa hazırlansınlar" dedi. Ebû Bekir ve Ömer, Âişe'nin yanına geldi ve ona: "Resûlullah {sallallahu aleyhi veseilem) nereye yöneliyor, savaş için nereyi istiyor?" diye sordular. Âişe: "Resûlullah'ın {saUaliahu aleyhi veseilem) uzun bir zamandan beri görmediğim şekilde buna kızdığını gördüm" dedi. (Ebû Ya'lâ) [17]

4357. Zübeyr anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) Mekke'nin fethi günü Sa'd b. Ubâde'nin bayrağını bana verdi. Böylece Zübeyr, Mekke'ye iki bayrak ile girdi." (Ebû Ya'lâ) [18]

4358. Enes şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) Mekke'ye girince dört kişi hariç bütün insanların güvende olduğunu ilan etti." (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) [19]

4359. Enes anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyH veseUem) Mekke'yi fethettiği gün insanlardan dört kişi hariç herkesin güvende olduğunu ilan etti. Güvende olmayanlar Abdüluzza b. Hatal, Makîs b. Sabâye, Abdullah b. Sa'd ve Ümmü Sâre idi. Abdüluzza b. Hatal, Kabe'nin örtülerine bürünmüş halde öldürüldü. Ensâr'dan bir adam Abdullah b. Sa'd'ı gördüğünde onu öldürmeyi adadı. Abdullah b. Sa'd, Osman'ın süt kardeşiydi. Osman, Abdullah b. Sa'd 1 Resûlullah (saMahualeyhivesellem)'in yanma getirdi. Onu bağışlaması için aracılık etti. Ensârlı adam onu görünce kılıcını kuşanıp geldi, onu Resûlullah'ın etrafında oturmuş, halkaya girmiş gördü. Resûlullah'a (sallaUahu aleyhi veseilem) elini uzattı ve ona biat etti. Sonra da Resûlullah (saMahualeyhi vesellem) Ensârı ye: "Adağım yerine getirmeni bekliyordum" dedi. Ensârî: "Yâ Resûlallah! Senden çekindim. Bana bir işaret verseydin ya!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hiçbir peygambere gizlice işaret etmek yakışmaz" dedi. Makîs b. Sabâye'ye gelince; onun Resûlulîah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte olan bir kardeşi vardı, hataen öldürülmüştü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla birlikte Benû Fihr'den bir

adamı gönderdi ki diyetini Ensârî'den alsınlar. Ensâr'dan diyeti alıp dönünce Benû Fihr'li adam uyudu. Makîs adamın uyuduğu esnada üzerine sıçradı, bir taş alıp adamın başına vurdu ve onu öldürdü. Ardından şu beyitleri okudu:
Çukurda yaslanmış olarak ölen kimse, insanın gönlüne şifa olur.
Şan damarlarından akan kanlar onun elbiselerine bulamr.
Onun ölümünden önce insanların gam ve kederleri artıyordu.
Böylece bana yatakta yatmayı unutturuyordu.
Ununla rinr kabilesini öldürdüm ve diyetini borçlandım,
Direkler sahibi Neccar oğullarının süvarilerine...
Ununla adağımı çözdüm ve intikamımı aldım.
Putlara dönen ilk insan da ben oldum.
Ümmü Sâre ise Kureyş'in azatlı bir kölesiydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem/in yanma gelip ona bir ihtiyacını bildirdi; Allah'ın Resulü (sallaUahualeyhi vesellem) onun ihtiyacını giderdi. Sonra bir adam Ümmü Sâre'nin yanma geldi ve onunla birlikte Mekke halkına bir mektup gönderdi. -Sonra da Hâtıb b. Beltea'nın kıssasını anlattı-. (Beyhakî, Dede) [20]

4360. Ebû Seleme el-Huzâî anlatıyor: İbn Hatal'm ismi Abdullah'dır. Onun iki tane cariyesi vardı. Şiirlerde Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yerip şarkı söylüyorlardı. İşte Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'yi fethedince bütün insanların güvende olduğunu ilan etti; ancak bundan İbn Hatal'ı ve iki cariyesini müstesna kıldı. Sonra Abdullah b. Sa'd b. Ebî Şerh ile Makîs b. Sabâye el-Leysî'yi de bunlara kattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara güvence vermedi. Hepsi de öldürüldüler. Sadece cariyelerden biri
İslam'ı kabul ettiğinden öldürülmedi. (el-Hâris) [21]

4361. Muhammed b. Abbâd b. Cafer anlatıyor: Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem) Kureyş'lilere şöyle bir mektup gönderdi: "Sizler ya Benû Bekir ile olan anlaşmanızı bozup Huzaalı'larla dost olur ve anlaşırsınız, ya da size savaş ilan ederim." Bunun üzerine Karaza b. Abdiamr b. Nevfel b. Abdimenâf -ki o Muaviye'nin hısımı idi- şöyle dedi: "Bizler, Benû Bekir ile anlaşmalı kimseleriz. Onların öldürdüklerinin diyetlerini ödemeyiz. Bizimle beraberdirler. Onlarla olan anlaşmamızdan vazgeçmeyiz. Onlardan başka dinimizde kimse kalmadı. Fakat onlarla savaşmaya hazırız." (MÜsedded) Mürsel hadistir, isnadı sahihtir. [22]

4362. İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm) Ramazan'dan on gün geçince Mekke'ye doğru yola çıktı. Allah'ın Resulü (sallaMıu aleyhi veselkm) oruçlu idi, Ashâb-ı kiram da Resûlullah'a (salkîlahu aleyhi vesellem) bakarak oruç tuttular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhiveseUem) Kedîd denilen yere varınca orucunu açtı. Merru'z-Zahrân denilen yerde konakladı. Beraberinde on bin kişi vardı. Bin kişi Müzeyne kabilesinden, yedi yüz ;kişi de Benû Süleym kabilesinden idi. ResûluUah (salîallahu aleyhi vesellem)'in haberi Kureyş'lilere ulaşmıyordu. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ne yapacağını da bilemiyorlardı. O gece Ebû Süfyân, Hakîm b. Hizam ve Büdeyl b. Verkâ casusluk için çıktılar.
Abbâs der ki: ResûluUah (sallallahualeyhivesellem) konakladığı yere varınca ben: "Vay Kureyş'lilerin başına gelenlere! Allah'a yemin olsun ki eğer ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) aniden Mekke'ye girerse hepsini öldürüp helak eder!" dedim. Bunun için ResûluUah (sallallahu aleyhi veseUem)'in beyaz katırına bindim ve Erâk denilen yere vardım. Odun aramak için veya yanında sütü bulunan ya da ihtiyaç sahibi birini bulmak ümidiyle yola çıktım ki Kureyş'lilere Resûlullah'ın (sallallahualeyhivesellem) haberini ulaştırayım da ona karşı dursunlar. Allah'a yemin olsun ki bunları aramak için dışarı çıkmıştım; ama Ebû Süfyân ile Büdeyl b. Verka'nm sözlerini işittim, geri dönüyorlardı. Ebû Süfyân şöyle diyordu: "Allah'a yemin olsun ki bu gece gibi ne ateş; ne de ordu gördüm!" Büdeyl, Ebû Süfyân'a: "Allah'a yemin olsun ki bunlar Huzaahlardır. Savaş için çıkmışlar" dedi. Ebû Süfyân: "Allah'a yemin olsun ki Huzaahların bu ateşi yakma güçleri yoktur. Onların sayıları azdır ve güçsüzdürler" dedi. Ben: "Ey Ebû Hanzala! Sesimi tanıyor musun?" dedim. Ebû Süfyân: "Evet, Ebu'l-Fadl?" dedi. Ben: "Evet" dedim. Ebû Süfyân: "Annem babam sana feda olsun, ne oldu sana?" dedi. Ben: "İşte Allah'a yemin olsun ki bu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ordusudur. Vay Kureyş'lilerin başına gelenlere!" dedim. Ebû Süfyân: "Annem babam sana feda olsun, çözüm nedir?" dedi. Ben: "Allah'a yemin olsun ki eğer sana galip gelirse mutlaka senin boynunu vurur. Şu katırın arkasına bin!" dedim. Ebû Süfyân benimle birlikte katıra bindi, iki arkadaşı da geri döndü. Müslümanların yaktığı ateşin yanından geçtikçe oradakiler: "Bu nedir?" diye soruyordu. Fakat ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in katırını üzerinde amcası varken görünce: "Bu, Resûlulîah (sallallahu aieyhi vesellem)'in katırıdır" diyorlardı. Nihayet biz Ömer b. eî-Hattâb'm yanından geçtik. Ömer hemen kalkıp: "Bu kimdir?" dedi ve yanımıza geldi. Ebû Süfyân'ı katırın üzerinde görünce onu tanıdı ve: "Allah'a yemin olsun ki bu, Allah'ın düşmanıdır. Allah'a hamd olsun ki onu bize getirdi!" dedi. Hemen Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veseüem) doğru gidip içeri girdi. Ancak ben ondan daha erken davrandım ve ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanma girdim. Peşimden Ömer girdi ve şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Bu, Allah'ın düşmanı Ebû Süfyân'dır. Aramızda ne bir ahit, ne de bir sözleşme vardır.
Bırak, hemen boynunu vurayım!" dedi. Ben: "Yâ Resûlallah! Onu himayem altına aldım" dedim. Sonra Resûlullah'ın (sallallahualeyhivesellem) yanına oturdum ve onun başından tutarak şöyle dedim: "Allah'a yemin olsun ki bu gece benden başkası Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmayacaktır" Fakat Ömer hep içeri girip çıkıyordu. Ben: "Yavaş ol, ey Ömer! Allah'a yemin olsun ki eğer Adiyoğullarından biri olsaydı böyle söylemeyecektin. Fakat o Benû Abdimenâftan olduğu için böyle konuşuyorsun" dedim. Ömer: "Dur ey Abbâs, böyle söyleme! Allah'a yemin olsun ki senin müslüman oluşuna babam Hattab'ın müslüman oluşundan daha çok sevindim; çünkü şunu iyi biliyordum ki senin müslüman oluşun Hattab'ın müslüman oluşundan daha çok ResûluUah (sallallahualeyhivesellem)'in hoşuna gidiyordu" dedi. Bunun üzerine Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Abbâs! Ebû Süfyân'ı beraberinde götür. Sabahladığımız zaman onu bize getir" buyurdu. Ben de Ebû Süfyân'ı yanıma aldım. Sabahladığımız zaman onu tekrar Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellemfin yanına getirdim. Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Süfyân'ı görünce ona: "Vah sana ey Ebû Süfyân! Allah'tan başka ilah olmadığını öğrenmenin vakti daha gelmedi mi?" dedi. Ebû Süfyân: "Anne ve babama yemin olsun ki, senin aklın, keremin ve hilmin ne güzel ve ne büyüktür! Eğer nefsimde Allah'tan başka ilâh olduğu karar kılsaydı bana bu sıkıntı anında fayda verirdi" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yazık sana ey Ebû Süfyân! Benim Allah'ın Resulü olduğumu Öğrenmenin zamanı gelmedi mi?" dedi. Ebû Süfyân tekrar: "Annem ve babama yemin olsun ki, senin hilmin, keremin, akrabaya olan bağlılığın, affin ne büyüktür! Ama bu sözün hakkında nefsimde hala bir şey vardır" dedi. Abbâs: "Yazıklar olsun sana ey Ebû Süfyân! Ömer gelip boynunu vurmadan önce müslüman ol. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in onun Resulü olduğuna şehadet et!" dedi. Abbâs'm bu sözleri üzerine Ebû Süfyân kelime-i şehadet getirerek müslüman oldu. Abbâs: "Yâ Resûlallah! Ebû Süfyân öğünmeyi sever. Ona övüneceği bir şey söyle" dedi. Resûlulîah (sallallahualeyhivesellem): "Olur, kim Ebû Süfyân'in evine girerse, o güvendedir. Kim evinin kapısını kapatıp evine girerse o kişi de güvendedir!" buyurdu. Ebû Süfyân olanları Mekke'lilere haber vermek için gitmek istedi; ancak Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem) Abbâs'a: "Onu dağ geçidinde alıkoy da Allah'ın ordularım kalabalık bir halde geçerken görsün!" buyurdu. Abbâs da Resûlullah'ın (sallallahualeyhivesellem) dediği yerde Ebû Süfyân'ı tuttu. Kabileler tek tek atlarının üzerinde geçmeye başladı. Her kabile geçtikçe Ebû Süfyân: "Bu kimdir?" diye soruyordu, ben: "Suleymoğullarıdır" diyordum. Ebû Süfyân: "Suleymoğullarından bana ne!" diyordu. Sonra da bir başka kabile geçiyor, "Bunlar kimlerdir?" diye soruyordu. Ben: "Müzeyne kabilesidir diyordum. Ebû Süfyân: "Müzeyne kabilesinden bana ne!" diyordu. O böyle söylemeye devam ederken Resûlullah (sallahu aleyhi vesellem)'in içinde bulunduğu yeşil bölük geçti. O bölükte Muhacirler ve Ensar vardı. Onların sadece gözleri görünüyordu Ebû Süfyân: "Bunlar kimlerdir?" diye sordu. Ben: "İşte bu Ensar ve Muhacirleriyle birlikte Resûlullah'dır (sallallahu aleyhi vesellem)" dedim. Ebû Süfyân: "İşte bu kimselerin karşısında kimse duramaz! Allah'a yemin olsun ki, bugün kardeşinin oğlunun hükümdarlığı çok büyük olmuş!" dedi. Ben: "Yazıklar olsun ey Ebû Süfyân, bu peygamberliktir; hükümdarlık değil!" dedim. Ebû Süfyân: "O halde ne güzeldir!" dedi. Ben: "Git kavmine haber ver!" dedim. Ebû Süfyân Mekke'ye gitti ve avazı çıktığı kadar şöyle bağırmaya başladı: "Ey Kureyş topluluğu! İşte Muhammed, karşı koyamayacağınız bir güçle size geldi" dedi. Bunun üzerine karısı Hind binti Utbe hemen kalktı ve Ebû Süryân'm bıyığından tutup: "Şu dininden dönen alçak ve kara kimseyi öldürün!" dedi. Ebû Süfyân: "Sakın ola ki bu kadının sözleri sizi aldatmasın! Kim Ebû Süfyân'm evine girerse o güvendedir!" dedi. Mekke'liler: "Allah seni kahretsin! Senin evinin bize ne faydası vardır!" dediler. Ebû Süfyân: "Kim kapısını kapatıp evine kapanırsa, o da güvendedir" dedi. (İshâk)
Sahîh bir hadistir. Buharı, Müslim ve diğerleri Ma'mer, İbn Uyeyne, Mâlik kanalıyla Zührî'den bu hadisin muhlelif bölümlerini Oruç kıssası içinde tahrîc etmişlerdir. İbn İshâk kanalıyla İmam Ahmed ise yine bir bölümünü vermiştir. Ebû Dâvud da içinde Ebû Süryân'm geçtiği bir parçasını tahrîc etmiştir. Ne İmam Ahmed, ne de Kütüb-i Sitte sahipleri tamamını sevketmemiştir. ez-Zühlî, Zührîyât'mda Ebû İdrîs kanalıyla İbn İshâk'tan kıssanın tamamını vermiştir. Ancak İbn İshâk, bunu Zührî'den işittiğini belirtmemiştir. Bizim burada verdiğimiz rivayet, oldukça hasen'dir.

4363. İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'yi fethedince İblis yüksek sesle hıçkırarak ağladı. Bunun üzerine zürriyeti onun etrafına toplandı. Onlara şöyle dedi: "Bugünden sonra siz Muhammed'in ümmetini tekrar şirke döndürmekten ümidinizi kesin! Fakat sizler onların arasında şiir ve ölülere ağıt söyleme ilmini yayın." (Ebû Ya'lâ) [23]

4364. Câbir anlatıyor: Bizler, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Mekke'ye girdik. Kabe'nin içerisinde üç yüz altmış tane put vardı. Allah'a değil, onlara tapılıyordu. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) onların yüzü koyun devrilmesini emretti. Sonra da şöyle buyurdu: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Bâtıl yok olmaya mahkumdur. [24]
Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kabe'nin içine girdi ve iki rekat namaz kıldı. Kabe'nin içinde Hz. İbrahim'in ve İsmail'in heykellerini gördü. Müşrikler İbrahim'in eline fal oklarını koymuş, onlarla fal çekiyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah onları kahretsin! İbrahim fal oklarıyla uğraşmazdı" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) safran istedi ve onu bu heykellere sürdü. (İbn Ebî Şeybe) Bu hadisin isnadı hasendir. [25]

4365. Hz. Ali anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'yi fethetmek isteyince ashabından bazı kimselere Mekke'yi fethetmek istediğini söyledi. Onlardan birisi de Hatıb b. Ebî Beltea idi. Fakat insanların arasında Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellerrı) Huneyn'e gitmek istediği yayıldı. Ancak Hâtıb Mekke'lilere bir mektup gönderdi. Mektupta Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem)'in Mekke'ye gelmek istediğini yazdı. Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellern) gönderilen mektubu almak için benimle Ebû Mersed'i yola çıkardı... (Ebû Ya'lâ} [26] Bu hadiste kadının yanında bulunan mektuptan bahsedilir. Habîb b. Ebî Sabit der ki: "Mektubu kadının ön tarafından çıkardım. [27]

4366. Abdullah b. Ebî Mülekye veya Mekkeli biri anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'nin fethi günü Bilâl'e Kabe'nin üzerinde ezan okumasını emretti. O

sırada el-Hâris b. Hişâm ile Safvân b. Ümeyye yan yana oturuyorlardı. Bilâl'ı işaret ederek biri diğerine: "Şu köleye bak" dedi. Diğeri de: "Eğer Allah onu çirkin görseydi elbette değiştirirdi" dedi. (Müsedded)
Hâtıb hadisi Mümtehine suresi tefsirinde geçmişti.
4367. Esma binti Ebî Bekir anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zû Tûva'da durunca Ebû Kuhafe en küçük kızına: "Dağa çık" dedi. O zaman Ebû Kuhafe âmâ idi. Kızın boynunda da gümüşten bir gerdanlık vardı, yanından bir adam geçince onu kopardı. Hadisin sonunda Ebû Bekir'in şu sözü yer alır: "Ey kız kardeşim, onu Allah için say! Allah'a yemin olsun ki emanet gerçekten azdır" dedi. (Ishâk) Derim ki: Ahmed bu hadisi uzunca bir metinle tahric etmiştir. Ancak Ebû Bekir'e ait sondaki ifade yoktur. [28]

Huneyn Savaşı

4368. Büreyde anlatıyor: Huneyn günü Resûlullah (sallallahualeyhivesellem)'in yanından bütün insanlar dağıldı, bir adamdan başka yanında kimse kalmadı. Ona Zeyd deniliyordu. Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) kır katırının gemini tutmuştu. Allah'ın Resulü (sallallahualeyhi vesellem): "Bırak ey Zeyd, git muhacirleri çağır; çünkü onların boynunda Allah'a verdikleri biat sözü vardır" buyurdu. Bunun üzerine Zeyd insanları Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma çağırdı. Bin kişi tekrar Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem)'in yanma geldi. Hepsi kılıçlarının kınlarını kırarak attılar ve Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem)'in tekrar emrine girdiler. Böylece Allah onlara fethi nasip etti. (Ibn Ebî Şeybe) [29]
4369. İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ci'râne günü Taiften dönünce ganimetleri taksim etti, sonra da kendisine düşen payla Şevval'in son iki gecesinde umre yaptı. (İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [30]
4370. Sikâye sahibi Abdurrahman anlatıyor: Huneyn günü Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte olan bir adam bana anlattı: Bizler Allah'ın Resulü (sallaEahu aleyhi vesellem)'in ashâbıyla birlikte düşmanla karşılaşınca bir koyun sağacak kadar süre bile bize karşı koyamadılar. Onları arkalarından kovalayarak dağıttık. Beyaz veya kır katırın sahibinin yanma vardığımızda beyaz yüzlü kimseler gördük. Bize: "Yüzleriniz kararsın, geri dönün" dediler. İşte onların bu sözünden bizler yenildik, öyle ki omuzlarımıza bindiler, onları taşıdık." (Müsedded) [31]
4371. Yezîd b. Amir es-Süvâî, müşriklerle birlikte Huneyn savaşında bulunmuştu. Daha sonra müslüman oldu. Biz ona Allah'ın Huneyn günü müşriklerin kalbine attığı korkunun nasıl olduğunu sorardık. Şöyle derdi: "Bizler küçük taşları alıyor, içinde su bulunan bir tasa attığımızda taşın vızıltısı geliyordu. İşte biz aynı o ses gibi kalplerimizde o korkuyu hissediyorduk." (Abd b. Humeyd} [32]
4372. Bir diğer rivayette yine Yezîd b. Âmir müslümanların galibiyeti ve müşriklerin mağlubiyetini anlatırken şöyle dedi: "Resûlullah (sailallahu aleyhi vellem) yerden bir avuç toprak aldı sonra onları müşriklerin üzerine saçtı ve: "Yüzleriniz kötü olsun dönün" buyurdu. Müşriklerden her biri diğeriyle karşılaşınca hep gözlerindeki ağrıdan bahsediyorlardı. (Abd b. Humeyd) [33]
4373. Enes anlatıyor: Müslümanlar, Huneyn günü yenilip Resûlullah'm (salhIMhu aleyhi vesellem) etrafından dağılınca yanında sadece Abbâs b. Abdulmuttalib ve Ebû Süfyân b. el-Hâris kaldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseHem), Abbâs'a: "Ey Bakara suresi sahipleri! Ey Ensar topluluğu!" diye bağırmasını emretti. Sonra Abbâs'ın bu nidasına Hazrec'den Benû Hâris'ler icabet etti. Onlar Abbâs'ın bu nidasını işitince tekrar Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) etrafında toplandılar. Allah'a yemin olsun ki onları yavrusuna inleyen deveye benzettim. Müslümanlar müşriklerle karşılaşınca savaş kızıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İşte şimdi tandır kızıştı" buyurdu. Sonra yerden beyaz çakıl taşlarından bir avuç aldı ve onları müşriklerin üstüne atarak şöyle dedi: "Kabe'nin rabbine yemin olsun ki mağlup olacaklar." O gün insanlar arasında Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseilem) önünde en şiddetli çarpışanlardan birisi de Ali b. Ebî Tâlib'di. (Ebû Ya'lâ) [34]

Tâif Gazvesi

4374. Ali b. Zeyd anlatıyor: Urve b. Mes'ûd kavminin arasından çıkıp Taif in surlarının üzerine çıktı ve: "Şahadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed de onun kulu ve Resulüdür" dedi. Fakat ne var ki kavminden bir adam ona bir ok atıp onu öldürdü. Bunun üzerine Resûlullah: "Benim ümmetimden de Yasin sahibi gibisini çıkaran Allah 'a hamdolsun " dedi. (Ebü Ya'lâ} Bu hadis mürseldir. [35]

Tebuk Gazvesi

4375. Ömer anlatıyor: Bizler Resûlullah'la (sallalkhu aleyhi vesellem) birlikte Tebuk savaşma çıkıp Ayn-ı Rûm'a vardığımızda şiddetli bir açlığa maruz kaldık. Ben: "Yâ Resûlallah! Yarın düşmanla karşılaşacağız. Onlar tok, biz ise açız" dedim. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseUem) insanlara hutbe okudu ve hutbesinde şöyle dedi: "Kimin yanında fazla yemeği varsa bize getirsin." Sonra elbisesini serdi. Yirmi küsur sâ' (miktarı yiyecek) geldi. Resûlullah oturup bereketlenmesi için dua etti. Sonra da insanları çağırdı ve: "Buyurun!" dedi. Orada bulunan herkes ondan kendisine yetecek miktarda yemek aldı. Öyle ki her biri gömleğinin kolunu bağlayıp içine yemek dolduruyordu; buna rağmen yemek arttı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'a şahitlik ederim ki ondan başka ilah yoktur ve ben Allah'ın Resulüyüm. Bu sözü gerçek olarak söyleyen kimse cehenneme girmez." (İshâk) [36]
4376. Ebû Katade şöyle dedi: Bizler Resûlullah'la (saliaUahu aleyhi vesellem) birlikte Tebuk savaşma çıktığımızda Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu topraklar güzel yerlerdir. Rabbim beni buraya getirdi ki demirin pasının körükle yok edildiği gibi burada yaşayanların pisliklerini yok etsin. Sizden kim savaşa katılmayanlardan biriyle karşılaşırsa onunla konuşmasın ve onunla oturmasın. " (İbn Ebî Şeybe).[37]
4377. Muğîre b. Şu'be anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir yolculukta idik. Geceleyin onunla birlikte yürürken devesi başka bir tarafa yöneldi. Ben de onu izledim. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseüem) beni görünce: "İnsanlar nerede?" diye sordu. Ben: "Sen insanları falan yerde bıraktın" dedim. Sonra Hz. Peygamber (sallallahualeyhiveseHem) devesini çöktürdü ve devesinden indi. Benden gizleninceye kadar yürüdü. Bir kişinin kaza-i hacetini yapıncaya kadar bir süre geçtikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve mestlerinin üzerine mesh yaptı. Sonra bana: "Bir ihtiyacın var mı?" diye sordu. Ben: "Hayır bir ihtiyacım yoktur" dedim. Sonra Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte insanlara yetiştik. (Ibn Ebî Şeybe) İsnadı sahihtir.
4378. Bekr b. Abdullah anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim bu mektubu Kayser'e gönderirse ona cennet vardır. " Bir adam: "Öldürülmese de mi?" diye sordu. Resûlullah: "Evet öldürülmese de" diye cevap verdi. Bunun üzerine adam, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi ve Kayser'e mektubu götürdü. Kayser mektubu okuduktan sonra şöyle dedi: "Ben peygamberinizin yanına gitmem. Ancak benim de onunla birlikte olduğumu haber ver; çünkü ben hükümranlığımı bırakmak istemiyorum." Sonra onunla Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye dinarlar gönderdi. Adam, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma dönünce olanları haber verdi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Yalan söyledi!" dedi ve Kayser'in gönderdiği dinarları paylaştırdı. (el-Hâris) [38]

Hâlid b. el-Velîd'in Duma Ükeydiri'ne Gönderilişi

4379. Kays b. en-Nu'mân anlatıyor: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) bazı atlıları yola çıktılar. Fakat Dûmetü'l-Cendel Ükeydir'i bunu haber alınca hemen Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve: "Yâ Resûlallah! Atlılarının yola çıktığını haber aldım. Ben malımın ve toprağımın zarara uğramasından korkuyorum. Bana bîr mektup yaz da bana ait olan şeylere dokunmasınlar; çünkü ben üzerimdeki hakkı ikrar ediyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona bir mektup yazıp verdi. (Ebû Ya'lâ)

Habeş Heyeti

4380. Saîd b. Cübeyr anlatıyor: Habeşistan kralı Necâşî, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kendi adamlarından elçiler gönderdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelen elçilere Kur'an okuyunca onu kabul edip müslüman oldular. Onlar hakkında: "İnsanlar içerisinde inananlara en sert düşman olarak yahudileri ve müşrikleri bulursun. İnananlara sevgice en yakınları da BİZ Hıristiyamz diyenleri bulursun. Çünkü onların içerisinde keşişler ve rahipler vardır. Ayrıca onlar büyüklük taslamazlar. [39] âyeti nazil oldu. Sonra da Necâşî'nin yanma döndüler. Necâşî de müslüman oldu. Necâşî'nin ölüm haberi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşınca onun üzerine gıyaben cenaze namazı kıldı. (el-HârİS) [40]

Resûlullah Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Vefatı

4381. İkrime anlatıyor: Abbâs: "Elbette ben, Resûhıllah'm (sallallahu aleyhi vesellem) aramızda ne kadar kalacağını öğreneceğim" dedi ve Resûl-i Ekrem'e (saüallahu aleyhi vesellem): "Yâ Resûlallah! Keşke üzerinde oturacağın bir şey yapsan; üzerinden tozları defetse, seni düşmanlarından korusa!" diye bir teklifte bulundu. ResÛlullah (sallallahualeyhivesellem): "Allah'a yemin olsun ki onları öylece bırakacağım; benim ridamı çeksinler, boynuma bassınlar, tozlan beni kaplasın. Allah Teâlâ beni onlardan rahata kavuşturana kadar bu böyle devam edecek" buyurdu. Abbâs: "Anladım ki Resûluîlah'm (saDallahu aleyhi vesellem) aramızda kalışı pek azdır" dedi.
Allah'ın Resulü (sallallahualeyhivesellem) vefat edince Ömer şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki Resûluîlah'm (sallallahu aleyhi vesellem) hayatta olup da Muhammed Öldü

diyen münafıkların ellerini, ayaklarını ve dillerini kesmesini ne kadar isterdim" dedi. Abbâs: "Ey insanlar! Sizden birinizin Resûlullah'tan aldığı bir ahit ve akit var mıdır?" dedi. Onlar: "Hayır" dediler. Abbâs da şöyle dedi: "Resûluilah (sallallahu aleyhi vesellem) ipleri koparıp bağlaymcaya, savaşıp barış yapıncaya kadar ölmedi. Sizi açık bir yol üzere baraktı. Eğer Ömer'in dediği gibi olsaydı, onu tekrar diriltmek Allah'a zor gelmezdi ve onu bize çıkarırdı. Ancak bizimle onun arasına girmeyin. Çünkü insanların değişip öldüğü gibi o da değişip vefat etti. Onu götürelim." (İshâk)

4382. Ebû Hureyre ve İbn Abbâs bildiriyorlar: ResÛlullah (saMlahu aleyhi" vesellem) vefatından önce bize bir hutbe irad etti. Bu hutbe Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'de okuduğu son hutbe idi... Hutbesinde şunları söyledi: "Ey insanlar! Yasım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, bedenîm ağırlaştı, nefsim yoruldu, ecelim yaklaştı, Rabbime olan özlemim arttı. Şunu iyi bilin ki bu anlar, aranızdaki son anlarımdır. Hayatta olduğum sürece beni göreceksiniz. Ben öldükten sonra da Allah Teâlâ her müslümanın üzerinde benim vekilimdir. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. " Bunları söyledi ve indi. (el-Hâris) [41]

4383. Âişe şöyle dedi: "ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) zatülcenp hastalığından vefat etti." (Ebü Ya'lâ) Bu hadis, İbn Lehîa'nm münkerâtmdandır. [42]

4384. Fadl b. Abbâs anlatıyor: ResûluUah'm (sallaUahu aleyhi vesellem) hastalığı zamanında yanma girdim. Yanında kırmızı veya sarı bir sargı bezi vardı. Bana: "Ey amca oğlu, şunu al ve başımı bağla" dedi. Ben de Resûhıllah'ın (sallallahu aleyhi -vesellem) başını bana verdiği bezle sardım. Sonra bana yaslandı, Mescid'e girdik. Şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Ben de sizin gibi bir beşerim. Umarım ki aranızdan göçmem yakındır. Ben kimin namusuna veya cildine veya saçına zarar vermişsem veya malından haksız, olarak bir şey almışsam, işte Muhammed'in ırzı, saçı, cildi ve malı buradadır. Kalksın ve hakkım benden alsın. Kesinlikle Ben Muhammed'in bana kin ve düşmanlık beslemesinden korkanm demesin. Şunu iyi biliniz ki düşmanlık ve kin, ne benim tabiatımda vardır; ne de huyumda vardır.." Sonra evine döndü. Ertesi gün ben, tekrar Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gittim. Bana: "Ey amca oğlu, dünkü yaptıklarının bana yeterli geldiğini zannetmiyorum. Yine bu bezi al ve başımı bağla" dedi. Fadl: "Ben tekrar o bezi aldım ve Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) başım bağladım. Sonra da tekrar bana yaslanarak Mescid'e girdi ve dün söylediği sözlerin aynısını tekrarladı. Ardından şöyle dedi: "Bana en sevimli olanınız, benden hakkım alamnızdır." Bunun üzerine bir adam kalktı ve: "Yâ Resûlallah! Hatırlıyor musun; sana bir ihtiyaç sahibi gelmişti de senden ihtiyacını gidermeni istemişti. Sen: Kim bize borç bir şey verir? dedin. İşte o zaman ben sana üç dirhem borç vermiştim" dedi. ResûluUah: "Kalk ey Fadl, ona borcumu ver" dedi. Adamın alacağını verdim. Sonra ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellemj: "Kim bir şeye mağlup olmuşsa bizden istesin, ona dua edelim" dedi. Bir adam kalktı ve: "Yâ Resûlallah! Ben korkak bir insanım ve çok uyurum" dedi. ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu huylarının geçmesi için dua etti. Fadl der ki: "Ben o adamı daha sonra gördüm; aramızda en cesur ve uykusu en az olan kimse idi. Sonra ResûluUah (sallallahu aleyhi vesellem) Aişe'nin evine döndü ve erkeklere söylediği şeylerin aynısını kadınlara da söyledi." (Ebü Ya'lâ) [43]

4385. Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Benden sonra insanlar, benim taziyem için birbirlerine başsağlığı dileyecekler. " (İbn Ebî Şeybe) İsnadı hasenâir.

4386. İbn Abbâs şöyle dedi: "Nasr suresi nazil olduğu zaman Resûlullah'a (sallallu aleyhi vesellem) kendi ölüm haberi verilmiş oldu. İşte bundan sonra âhiret işine daha çok çalıştı." (Abdullah b. Ahmed, Ziyâdâtü'z-Zühd'de) [44]

4387. Câbir anlatıyor: "Ebû Bekir, Resûlullah'm (saîkîMıu aleyhi vesellem) vefat ettiğini öğrenince gelip içeri girdi ve onu alnından öptü." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî)

4388. Saîd b. el-Müseyyib şöyle dedi: "Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) defin işini insanlardan dört kişi üstlendi: Ali, Abbâs, Fadl ve Salih. Ona bir kabir kazıldı, üzerine de bir taş kondu." (Müsedded) [45]

4389. Hz. Ali'nin yanma Kureyş'ten bir grup girdi. Hz. Ali onlara: "Size Ebu'l-Kâsım (sallallahu aleyhi vesellem)'den bahsedeyim mi?" dedi. Gelenler: "Olur" dediler. Hz. Ali şöyle anlattı: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) vefatmdan üç gün önce Allah, ona Cebrail'i indirdi ve: "Ey Ahmed! Allah Teâlâ beni sana ikram ve lütuf olarak gönderdi. Özellikle senden daha iyi bildiğim bir şeyi sana soruyorum: Kendim nasıl hissediyorsun?" dedi. Resûlullah: "Ey Cebrâîl! Ben kendimi sıkıntılı hissediyorum" dedi. Sonra Cebrâîl ikinci gün tekrar Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi, aynı sözleri tekrarladı. Üçüncü gün de Cebrâîl, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi, aynı şeyleri sordu, Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) de aynı cevabı verdi. Ancak şunu ekledi: "Ey Cebrâîl! Kendimi kederli görüyorum" buyurdu. Bunun üzerine Cebrail'le birlikte kendisine İsmâîl adlı bir melek gökten geldi. Beraberinde yetmiş bin melek vardı. Cebrâîl: "Ey Muhammed, şu ölüm meleği, yanma girmek için izin istiyor. Bunlar senden önce hiç kimseden izin istemediler ve senden sonra da kimseden izin istemeyecekler" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlara izin ver" dedi. Cebrâîl gelen meleklere izin verdi. Ölüm meleği ona: "Ey Ahmed! Allah Teâlâ beni sana gönderdi ve sana itaat etmemi emretti. Eğer ruhunu almamı emredersen, alırım. Eğer istemezsen, öylece bırakırım" dedi. Cebrâîl: "Ey Ahmed! Allah seninle karşılaşmayı Özledi" dedi. Resûlullah: "Ey ölüm meleği, sana emredileni yap!" dedi. Ölüm meleği: "Ey Ahmed! Sana selâm olsun! Bu yeryüzüne son inişimdir. Benim dünyaya inmemdeki hacetim sen idin" dedi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ruhu kabz edilince taziyeler geldi. İşte bu esnada şahsını görmedikleri fakat varlığını hissettikleri birisi geldi ve şöyle dedi: "Ey Resûlullah'ın ehl-i beyti! Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun. Her musibetten sonra Allah Teâlâ muhakkak kuluna taziyede bulunur ve her helâktan sonra onun yerine başkasını getirir. Her kaçan fırsata yetişme imkanı verir. Allah'a güvenin ve umudunuzu ona bağlayın. Çünkü mahrum bırakılan kişi, sevaptan mahrum bırakılandır. Kendisine musibet ulaşan kişi, kendisine sevap verilmeyendir. Allah'ın selâmı üzerinize olsun" dedi. Hz. Ali: "Bunun kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Kendisi cevaplayarak: "Bu Hızır'dır" dedi. (İbn Ebî Ömer) [46]

4390. Ali b. el-HüseyÎn der ki: "Size Resûlullah'tan (saMahu aleyhi veseEem) bahsedeyim mi?" dedi Oradakiler: "Olur" dediler ve anlatmaya başladı:
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalanınca yanına Cebrâîl geldi diyerek aynı hadisi zikretti. Ancak kendisine İsmâîl denilen ve Cebrail'le birlikte inen meleğin yanında yüz bin melek vardı ve her meleğin yanında da yüz bin melek vardı. Hadisin sonunda Ali: "Gelenin kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. İşte o Hızır'dı (aleyhisselam)" dedi. (eş-Şâfi, Sünen'inde) [47]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Yıkanması

4391. İkrİme anlatıyor: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatı esnasında onun yanında bir ses işittim. Abbâs hemen yanma gitti. Abbâs'm ayağı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından birinin sırtına değmişti. Abbâs: "Ey anne, ey anne, ey anne! Beni kınama, bana kızma! Resûlullah'a yetişmek için acele ettim" dedi. Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veseüem) yanma girdiğinde o: "Refik-i A 'la 'ya, Refik-i A 'lâ 'ya (en yüce dosta)" diyordu. Abbâs: "Ben anladım ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muhayyer bırakılmıştır. Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ölümü seçmesi üzerine Ali b. Ebî Tâlib ve Fadl b. Abbâs, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yıkadılar. Abbâs ise perdenin gerisinden onlara su veriyordu." Abbâs dedi ki: "Benim onu yıkamama mâni olan hadise, çocukluğumuzda Mescid'e (Kabe'ye) taş taşırken başımıza gelen hadisedir." (Ishâk) İsnadında kopukluk vardır. [48]

4392. İbn Mes'ûd anlatıyor: Resûlullah (saDallahu aleyhi veseilem) vefat etmeden bir ay önce bize kendisinin öleceğini haber verdi. Canımız ona feda olsun, Resûhıllah'm (sallalhhu aleyhi veseilem) ayrılış vakti yaklaşınca bizi annemiz Âişe'nin evinde topladı. Baktık ki gözleri yaşarmış. Şehadet kelimesini getirdi ve şöyle dedi: "Sizlere merhaba... Allah size hayat versin, Allah size merhamet etsin, Allah sizi barındırsın, Allah sizi korusun, Allah size yardım etsin, Allah size faydalı şeyler versin, Allah size hidayet etsin, Allah sizi muvaffak kılsın, Allah sizi kurtarsın, Allah sizi kabul etsin, Allah sizi rmklandırsın, Allah sizi yüceltsin. Size Allah 'tan sakınmayı tavsiye ediyorum ve sizi Allah'a emanet ediyorum. Benden sonra O'nu sizin üzerinizde vekil bırakıyorum. Ben şahitlik ederim ki size açık bir korkutucu olarak geldim. Allah 'in kulları ve beldeleri üzerinde Allah 'a üstünlük taslamayın. Çünkü Allah Teâlâ bana ve size şöyle buyurdu: "Şu âhiret hayatını yeryüzünde büyüklenmeyen ve bozgunculuk yapmayanlara has kıldık. Güzel sonuç takva sahiplerinindir. [49] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Kibirlilere varacakları yer olarak cehennem yetmez mi? [50] Biz: "Yâ Resulallah! Ecel ne zamandır?" diye sorduk. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Ecel yakındır. Döneceğimiz yer Allah'tır, Sidre-i Müntehâ'dır. Varacağımız yer, cennettir, dopdolu kâsedir, yüce dosta ulaşmaktır, daha güzel hayata kavuşmaktır" buyurdu. Biz: "Sizi kim yıkasın?" diye sorduk. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Ehl~İ beytimden erkekler, en yakınım, sonra en yakınım" dedi. Biz: "Seni ne ile kefenleyelim?" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Beni şu elbisemle kefenleyin veya Mısır beyazına veya Yemen kumaşına sarın" buyurdu. Biz: "Cenaze namazını kim kıldırsın?" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) ağladı, bizi de ağlattı. Sonra: "Durun, Allah sizi affetsin. Allah ölünüze hayrının karşılığını versin. Beni yıkadıktan ve kefenledikten sonra bu evimdeki yatağımın üzerine, kabrimin kenarına koyun. Sonra yanımdan bir saat çıkınız. Üzerime ilk namaz kılacak olanlar, dostum ve habibim Cebrail'dir. Sonra Mîkâîl, sonra İsrafil, sonra ölüm meleği ve bütün melekler ordusudur. Sonra grup grup içeri girip siz de üzerime namaz kılın ve bana salâtü selâm getirin. Tezkiye etmekle, bağırıp çağırmakla bana eziyet etmeyin. İlk önce ehl-i beytimin erkekleri namaz kılsın, sonra ehl-i beytimin kadınları namaz kılsın, daha sonra da siz müminler üzerime namaz kılın. Ashabımdan burada olmayanlara benden selâm söyleyin. Sizinle birlikte dinime giren kardeşlerime de benim selâmımı söyleyin. Çünkü ben şahidim ki, bu günden kıyamete kadar bana ve dinime tâbi olacaklara selâm verdim" dedi. Biz: "Seni kim kabrine koysun?" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Ehl-i beytim. Onlar, sizi gören, ancak sizin kendilerini görmediğiniz bir çok melekle beni kabrime koyarlar" buyurdu. (Ahmed b. Menî) [51]

4393. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: "Sevgilimiz ve Peygamberimiz, anamız babamız ve kendimiz ona feda olsun vefat etmeden bir yıl önce bize vefat haberini verdi. Ayrılma vakti yaklaşınca bizi annemiz Âişe'nin evine topladı... -aynı hadis.- Ancak hadisin sonunda Resûlullah (salblkhualeyhivesellem) şöyle der: "Benden sonra dininize giren kimseye şahit olun ki onu da selâmlarım. Bugünden kıyamete kadar bana ve dinime tâbi olacaklara selâm olsun." (Bezzâr) [52]

Resûlullah Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'İn Defnedilişi

4394. el-Kâsım b. Muhammed anlatıyor: İnsanlar Resûlullah'm (salbllahu aleyhi vesellem) defin işinde ihtilaf ettiler. Ebû Bekir: "Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veeüem) şöyle dediğini işittim: Peygamberler canlarım teslim ettikleri yere def-nediürler dedi." Bunun üzerine Allah'ın Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği yeri kabir olarak kazdılar ve oraya defnettiler. (İshâk) [53]

4395. Hz. Ömer dedi ki: Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem), minberin yanma kondu. İnsanlar bölük bölük gelip üzerine namaz kıldılar. (İshâk) [54]

4396. Âmir anlatıyor: Muğîre b. Şu'be şöyle dedi: "Ben, Resûlullah'la (salbllahu aleyhi vesellem) son görüşen kimseyim. Bu şöyle oldu: Biz onun kabrini kazmış ve lahdini yapmıştık. Onu defnedince insanlar kabirden çıktılar. Ancak kabrin içine bir balta atılmıştı. Ben: "Baltayı (kazmayı) alın, baltayı alın!" dedim ve kendim inip baltayı aldım. Bu

arada elimle Resûlulîah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dokundum." (İbn Ebî Şeyte} [55]
4397. Şa'bî, Muğîre b. Şu'be'den naklediyor: Resûhıllah (sallallahualeyhivesellem) ile son görüşen benim. Şöyle ki; Hz. Ali kabirden çıkıp Resûlullah (sallaîlahu aleyhi vesellem) defnedilince ben yüzüğümü kabre attım. Sonra da: "Ey Ebu'l-Hasan, yüzüğüm kabre düştü" dedim. Hz. Ali: "İn ve yüzüğünü al!" dedi. İnip yüzüğümü aldım, elimi de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kefenine değdirin Öyle çıktım. (Ahmed b. Meni' ve Ebû Ya'lâ) [56]

FİTNELER KİTABI

Fitnenin Başlangıcı

4398. Ebû Zer, Resûlullah'ı (salkDahu aleyhi vesellem) hatırladı, onu Övdü, ona salâtü selam getirdi. Sonra Ebû Bekir'i zikretti, onu da övdü, sonra Ömer'i zikretti, onu da övdü, sonra şöyle dedi: "(Hicrî) Otuzdan sonra yüzünü dilediğin yere çevir. Çünkü yüzünü çevirdiğin yönde acizlikten veya fücurdan başka bir şey göremezsin." (Ishâk) Derim ki: Bu hadiste kopukluk var. Ayrıca Leys zayıftır. Bu konuyla ilgili olarak Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Muhammed b. Ishâk kanalıyla Kuşluk namazı bahsinde geçen Huzeyfe hadisini zikretmiştir.[57]
4399. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûîullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi: "Otuz beş yıldan sonra İslam'ın çarkı dönecektir. Eğer savaş olmadan aralarında anlaşırlarsa yetmiş yıl dünyanın nimetlerinden faydalanırlar." (Ishâk)
Ben derim ki: Bu hadisi Ahmed ve Ebû Dâvud, el-Berâ b. Naciye an İbn Mes'ûd tarikiyle şu ifadelerle rivayet etmişlerdir: "Eğer helak olurlarsa, helak olacakların yolunu açmış olurlar. Eğer dinleri ayakta kalırsa, yetmiş yıl ayakta kalırlar." Bu hadiste "Eğer savaş olmadan aralarında anlaşırlarsa" ifadesi yoktur. İsnadı hasendit. [58]
4400. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûîullah (sallallahu aleyhi veseflem) şöyle buyurdu: "İmanın çarkı daire gibidir. Kitap ile birlikte döndükçe döner..." (Ishâk)
4401. Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resûîullah (sallallahu aleyhi -vesellem) şöyle buyurdu: "Sizler şu an nübüvvet ve rahmet içerisindesiniz, Bundan sonra halifelik ve rahmet olacaktır. Şöyle şöyle hadiseler olacaktır. Onlardan sonra da ısırıcı krallar gelecektir. İçki içecekler, ipek giyecekler. Bununla birlikte kıyamete kadar onlara yardım edilir." {İbn Ebî Şeybe) [59]
4402. Ebû Zer anlatıyor: Bir gece Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte dışarı çıktım. Filancanın bahçesine doğru yürüdük, O'na abdest suyu getirdim ve yanma koydum. Resûîullah (sallaDahu aleyhi vesellem) gözlerini bana dikip beni süzmeye başladı. Sonra da: "Benden sonra senin vay haline!" deyince ben ağladım ve: "Yâ Resûlallah! Senden sonra bizim başımıza bir şeyler mi gelecek?" dedim. Resûîullah (sallallahu aleyhi veseüem): "Evet, dağ başlarında yüksek binalar gördüğünde ovadaki Araplara katıl. Çünkü boyları bir veya iki ok veya mızrak miktarı olan kavimler gelecektir" dedi. (İbn Ebî Şeybe)
4403. Abdullah b. Selâm: "Yâ Resûlallah! Biz senin, rabbinin yanında yanakların kızarmış, rabbinden haya ettiğin halde durduğunu görüyoruz. Ümmetinin senden sonra ortaya çıkardığı şeylerden dolayı böyle olduğunu sanıyoruz" dedi. (İshâk) İsnadı hasendir.

Cemaate Tâbi Olmak

İman bölümünde bazı hadisler geçmişti.
4404. İbn Yesîr b. Amr der ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Ebû Mes'ûd el-Ensârî, Osman şehit edilince Medine'ye doğru yola çıktı. Ben de hasta olduğum halde onun peşinden gittim ve "Salihin" denilen yerde ona ulaştım. Bir bahçenin içerisindeydi. Etrafında bir grup oturmuştu. Daha yeni abdest almış sakalından sular akıyordu. Onunla karşılaşınca Allah'a hamd edip onu övdü. Sonra da ona: "Senin iki arkadaşın vardı, sıkıntılı ve korkulu anlarında yanlarına giderdik" dedi. Onlar: "Huzeyfe ve Ebû Musa" idi. Allah için ve dininiz İslam için söyle; eğer bu fitneler hakkında Resûlullah'tan bir şey işitmişsen bize anlat. Eğer işitmemişsen, o zaman kendi görüşünü bildir" dedi. O Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Sizler ümmet-i Muhamnıed'in çoğunluğuna tâbi olunuz. Çünkü Allah Teâlâ ümmet-i Muhammedi delalet üzerinde toplayıp bir araya getirmez." (Ishâk)
4405. Büceyle kabilesinden olan Cündüb b. Süfyân'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallaHahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Benden sonra karanlık gece parçaları gibi fitneler olacaktır. Öküzlerin boğuştuğu gibi adamlar birbiriyle boğuşacaktır. O zaman kişi müslüman olarak sabahlayıp kafir olarak akşamlar; mü'min olarak akşamlayıp kafir olarak sabahlar" dedi. Bir adam: "Yâ Resûlallah! Öyle bir zamana yetişirsek biz ne yapalım?" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu alevhi vesellem): "Evlerinize kapanın ve kendinizi gizleyin" dedi. Müslümanlardan biri: "Yâ Resûlallah! Eğer birimiz evinde iken evine girilirse" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "O sana dokunsun. Sen Allah'ın öldürülen kulu ol; Allah'ın öldüren kulu olma. Çünkü kişi müslüman bir grupta olur; ancak buna rağmen kardeşinin malını haksız bir şekilde yer ve kanını akıtır. Böylelikle rabbine isyan eder, yaratanına küfreder. O zaman da o kişiye cehennem vacip olur." (İbn Ebî Şeybe) İsnadı hasenâir. [60]
4406. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Gece ve gündüzlerin sonu gelmez; tâ ki birisi kalkıp Kim dinini bana bir avuç dirheme satar? deyinceye kadar." (Ebû Ya'lâ) [61]
4407. İbn Ümmü Mektûm anlattı: Güneş yükseldikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışarı çıktı. İnsanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) odalarının yanındaydı. Onlara şöyle dedi: "Ey insanlar! Cehennem ateşi kızdırıldı, karanlık geceler gibi fitneler geldi. Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz; çok ağlar, az gülerdiniz." (İbn Ebî Şeybe) [62]

Fitne Korkusundan Bağış Vermemek ve Allah'a İtaate Teşvik

4408. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallahu şöyle buyurdu: "Bağış olduğu sürece alınız. Ama bağış borca karşılık rüşvet olarak hesaplanınca onu almayınız- Ama siz bunu bırakamazsınız. Çünkü korku ve fakirlik sîzi almamaktan alıkoyar. Şunu iyi biliniz ki imanın çarkı daire şeklindedir. Sizler kitabın döndüğü yere dönünüz. Şunu İyi biliniz ki saltanat ile Allah'ın kitabı birbirinden ayrılacaktır. Dikkat edin, sizler kitaptan ayrılmayınız. Şunu iyi biliniz ki başınıza öyle valiler/komutanlar gelecek ki onlara itaat ettiğinizde sizi saptırırlar, onlara isyan ederseniz sizi öldürürler" dedi. Oradakiler: "Yâ Resûlallah! Öyle bir durumda ne yapalım?" dediler. Resûlullah (sallallalıu aleyhi vesellem): "isa'nın ashabının yaptığı gibi yapın! Onlar, darağaçlarına asılıp çarmıha gerildiler, testerelerle kesildiler. Şunu İyi biliniz ki Allah'a itaat üzerine ölüm, Allah'a isyan İçindeki bir hayattan daha hayırlıdır." (İshâk ve Ahmed b. Meni) [63]

Fitne ve Fesadın Sebebi Kötü Valilerin İş Başına Getirilmesidir

4409. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallaîahu aleyhi veselkm) şöyle buyurduğunu işittim: "Benden sonra öyle önderler gelecek ki onlara itaat ederseniz sizi dinden çıkarırlar onlara isyan ederseniz sizi öldürürler, işte onlar küfrün önderleri ve sapıklığın başlarıdır." (Ibn Ebî Şeybe)
4410. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her şeyi bozan bir âfet vardır. Bu dini bozan âfet de kötü valilerdir." (el-Hâris)
4411. Ezher b. Abdullah der ki: Ubâde b. es-Sâmit Şam'dan hac için yola çıktı. Hz. Osman'ın yanma geldi ve: "Sana Resûlullah'tan (sıîlallahu aleyhi vesellem) işittiğim bir şeyi haber vereyim mi?" dedi. Osman: "Olur" dedi. Ubâde şu karşılığı verdi: "Resûlullah'tan (sallallahualeyhiveseUem) şöyle işittim: "Başınıza öyle emirler (valiler) gelecek ki bildiğiniz şeyleri size emredecekler; ancak kınadığınız şeyleri yapacaklar. İşte onlara itaat etmeniz gerekmez." (Ibn Ebî Şeybe) [64]
4412. Muaviye b. Ebî Süfyan der ki: Resûlullah'tan (saMahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: "Kendilerine cevap verilmekten korkulan emirler (valiler) gelecektir. İşte o emirler (valiler) ateşe atılacaklardır. Sonra birbirlerini izlerler." (Ebû Ya'lâ)
4413. Ebû Kubeyl'den: Bir cuma günü Muaviye bize hutbe okudu ve şöyle dedi: "Mülk bizim mülkümüzdür. Ganimet bizim ganimetimizdir. Dilediğimize verir, dilediğimize vermeyiz" dedi. Hiç kimse ona cevap veremedi. İkinci cuma olunca aynı sözlerini tekrarladı ve tekrar kimse cevap vermedi. Üçüncü cuma gelince aynı sözleri tekrarlayınca mescide devamlı gelen bir adam kalktı ve: "Asla! Bilakis mal bizim malımız, ganimet de bizim ganimetimizdir. Kim aramıza girerse hükmü kılıçlarımızla veririz." Muaviye namazı kıldırdıktan sonra adamın yanına getirilmesini emretti. Muaviye adamı yanma aldı ve oturttu. Sonra insanların içeri girmesine izin verdi, insanlar girince şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben size ilk cumada bir şey söyledim, kimse bana cevap vermedi. Sonra ikinci cuma aynı sözleri tekrarladım, yine kimse bana cevap vermedi. Üçüncü cumada da aynı sözleri söyleyince bu adam beni düzeltti. Allah da onu düzeltsin. Çünkü ben Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi veseUem.) şöyle işittim: "öyle bir kavim gelecek ki konuşacaklar; fakat kimse onlara korkudan cevap veremeyecek. İşte o kimseler maymunların ateşe üşüştüğü gibi ateşe üşüşürler" dedi. İşte Allah'ın beni o kimselerle beraber kılmasından korktum. -Allah da kendisini düzeltsin- Bu adam beni düzeltince Allah'ın beni o kimselerle beraber kılmayacağını umdum" dedi. (Ebû Yala ve Rûyânî) [65]

Hicretin 100. Yılından Sonra Hiç Bir Sahabenin Kalmayacağı

4414. Büreyde'nİn bildirdiğine göre Resûlullah (salkUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yüz seneden sonra Allah, güzel ve soğuk bir rüzgar gönderecek; o rüzgarla her mü'minin ruhunu kabzedecek. " (İbn Ebî Şeybe) [66]

Fitne Döneminde Uzlete Çekilmek

4415. Muhavvel el-Behzî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize şöyle söyledi: "İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki; malın en hayırlısı, iki harem arasında bulunan koyunlardır. Otlarını yer, o sudan içerler, sahibi de sütünden içer, yününden giyer ve etinden yer. O zaman fitneler Arapların kötüleri arasında gidip gelir. Allah'a yemin olsun ki onlar buna hiç aldırmazlar." Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünü üç defa tekrarladı. (Ebû Ya'lâ) [67]
4416. İbn Abbâs der ki: Resûlullah (salküahu aleyhiveseLlem) Tebuk'ta insanlara şöyle hutbe verdi: "Atının başından tutup Allah'ın yolunda cihada çıkan ve insanların şerlerinden kaçınan kimse, evinde durup misafirine ikramda bulunan ve ona hakkını veren kimse gibidir." (Müsedded)

Allah'ın Emri Gelinceye Kadar Ehl-i Hakka Yardım Etmek

4417. Ebu'l-Esved ed-Düelî'den: Ben, Zür'a b. Damra el-Eş'arî ile Ömer b. el-Hattâb'm yanma gitmek için yola çıktım. Ancak yolda Abdullah b. Amr ile karşılaştık. Şöyle dedi: "Neredeyse Acem toprağında öldürülmüş veya esir edilmiş veya kanma girilmiş Arap'm bulunmayacağı yer kalmayacak!" Zür'a: "Müşrikler müslümanlara galip mi gelecekler?" dedi. Abdullah b. Amr: "Sen kimdensin?" diye sordu. Zür'a: "Benû Âmir b. Sa'saa" dedi. Abdullah b. Amr: "Benû Anıir'in kadınları Zülhalasa'yı ve Cahiliye dinleri üzerinde olan kimseleri savunmadıkça kıyamet kopmaz" dedi. Biz, Abdullah b. Amr'm bu özünü Ömer b. el-Hattâb'a söyledik. Ömer: "Abdullah ne söylediğini daha büir" dedi ve bu sözünü üç defa tekrarladı. Sonra Hz. Ömer cuma günü hutbe okudu. Hutbesinde Resûlullah'ın (salbllahu aleyhi veseOem) şöyle buyurduğu
övledi: "Allah'ın emrine kadar (kıyamete kadar) ümmetimden bir taife hak İrere bulunacak ve onlara yardım edilecektir" dedi. Sonra biz, Ömer'in bu sözünü Abdullah'a söyledik. Abdullah: "Allah'ın peygamberi doğru söyledi. Allah'ın emri gelince dediğin olur" dedi. (İshâkve Ebû Ya'lâ} [68]
Derim ki; Senedde Katade ile Ebu'l-Esved arasında kopukluk vardır. Ancak ravileri güvenilir kimselerdir.
4418. Hz. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallalkhu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet kopuncaya kadar ümmetimden bir grup hak üzerinde bulunmaya devam edecektir." (Ebû Ya'lâ ve Tayâlisî) [69]

Fitne Zamanında Savaşmayı Terk Emri

4419. İkrime b. Ammâr el-Yemâmî der ki: Amr denilen bir adam amcasından şu hâdiseyi nakletti: Ben, Müslim b. Ukbe ile birlikte yola çıktım. Muhammed b. Mesleme'nin bulunduğu bir vadinin hizasına gelince beni ona gönderdi. Ben: "Eğer gelmezse ne yapayım?" dedim. O da: "Bana onun başını getir" dedi. Ben: "Muhammed b. Mesleme'nin yanına geldim ve: Emire itaat et, onun yanma gel! dedim. Muhammed: "Emir kimdir?" diye sordu. Ben: "Müslim b. Ukbe'dir" dedim. Muhammed: "Emir bana ne yapmak istiyor? Ben bu ellerimle Resûlullah'a (sallaliahu aleyhi veseüem) bîat etmiştim. Bîatımdan ne cayar, ne de değiştiririm" dedi. Bunun üzerine kılıcımı çektim ve: "Başını ona götüreceğim!" dedim. Muhammed: "Götür bakalım" dedi. Ben: "Seni böyle davranmana sevk eden nedir?" dedim. Muhammed: "Resûlullah benden söz aldı: İnsanların İkİ emire bîat ettiğini görürsen benimle birlikte cihat ettiğin kılıcını al ve onu kırıhncaya kadar Uhud dağına çal. Sonra da ölüm gelinceye kadar veya hatalı bir el seni öldürünceye kadar evine kapanıp otur" dedi. (Ishâk) Derim ki: İmam Ahmed, bu hadisten farklı bir anlamda onun kanalıyla bir hadis tahrîc etti. Orada "hatalı bir el" ifadesi yoktur. İsnadı leyyindir. Ayrıca isnadında durumu belli olmayan bir ravisi vardır. [70]
4420. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden birinize, ehl-i kıbleden birisi kendisini öldürmeye gelince -elini elinin üzerine koyarak- Adem'in iki çocuğunun en hayırlısı olmak zor mu geliyor?! Öldürülen cennette, öldüren ise cehennemdedir." [71]
4421. Büceyle kabilesine mensup Cündüb b. Süfyan anlatıyor: Ben, Resûlullah'm (saMahu aleyhi vesellem) yanındaydım. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) o zaman şöyle buyurdu: "Benden sonra karanlık gece parçaları gibi fitneler olacaktır. Öküzlerin toslaştıgt gibi birbirleriyle çarpışırlar. Kişi o zaman müslüman olarak sabahlayıp, kafir olarak akşamlar. Kafir olarak sabahlayıp müslüman olarak akşamlar." O zaman müslümanlardan birisi kalkıp: "Yâ Resûlallah! Öyle bir zamanda ne yapalım?" dedi. Hz. Peygamber (saMlahu aleyhi vesellem): "Evlerinize kapanın ve kendinizden bahsettirmeyin' buyurdu. Müslümanlardan bir başkası: "Yâ Resûlallah! Eğer birimiz evindeyken biri evine girerse ne yapalım?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Elini tutsun ve Allah'ın öldürülen kulu olsun. Allah'ın öldüren kulu olmasın. Çünkü kişi müslüman bir gruptan olur; ama buna rağmen kardeşi onun malını haksız olarak yer, kanını döker, Rabbine isyan eder ve yaratanına küfreder. O zamanda o kişiye cehennem vacip olur. " (Ebü Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebü Ya'lâ) [72] İsnadı hasendir.

İhtilâfın Hoş Görülmediği

4422. Hüseyin b. Ali der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Sayyâd'ın bilmesi için içinden "duban" kelimesini tuttu ve içinden geçeni sordu. O da: "Duh" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Defol! Asla kaderini aşamayacaksın!" buyurdu. Oradan geçip gidince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ne dedi?" diye sordu, bazıları: "Duh" dedi, bazıları da: "Duyh" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara dönerek şöyle dedi: "Daha ben aranızda iken İhtilaf ettiniz. İşte siz benden sonra daha çok ihtilafa düşeceksiniz." (İshâk) [73]
4423. Cündüb el-Becelî, Huzeyfe'den naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Başınıza gelmesinden en çok korktuğum şey, Kur'ân okuyan, sonra da parlaklığı yüzünde belirince İslam'a da yardımcı iken islam'dan sıyrılıp çıkan ve onu arkasına atan, komşusuna kılıçla yürüyen, onu müşriklikle itham eden kimsedir" dedi. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Müşriklikle itham eden mi, yoksa edilen mi şirke daha yakındır?" dedim. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Şirkle itham eden kişi şirke daha yakındır" dedi. (EbÛ Yala)

Fitne Zamanlarında Silah Satmanın Yasaklanışı

4424. İmrân b. Husayn der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fitne zamanlarında silah satışını yasakladı." (Ahmed b. Menî) [74]

Medine'deki İlk Fitnenin Alâmeti

4425. Yezîd b. Ebî Habîb bildiriyor: İki adam bir karış toprak hakkında çekiştiler ve Ebû'd-Derdâ'nm yanma geldiler. Ebû'd-Derdâ şöyle dedi: "Ben Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittim: "Eğer İki kişinin bir karış toprak hakkında çekiştiğim görürsen o yerden çık." Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ Medine'den çıkıp Şam'a gitti. (Ebû Dâvud et-Tayâiisî)

Fitne Günlerinde İnzivaya Çekilmenin (Ruhbanlığın) Caiz Olduğu

4426. Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hicri ikinci yüzyılın başında en hayırlınız hafifü'l-hâz olanmızdır." Resûlullah'a: "Hafifü'1-hâz olan kimdir?" diye soruldu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Malı ve ailesi olmayandır" buyurdu. (Ebü Ya'lâ) [75]
4427. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda bekar kalmak helal olur. Din sahibi kimse ancak dağ başlarına veya kuşların ve tilkilerin yavrularım soktuğu yuvalara sığınmakla dinini koruyabilecektir. Orada namazını kılar, zekatını verir ve hayırdan başka insanlardan uzak kalır. Dağ başlarında güdeceğim yüz koyun, Nadiroğullannın mülkünün benim olmasından daha sevimlidir. İşte bu durum, şöyle şöyle olunca ortaya çıkar." (el-Hârİs) [76]

Fitnelerin Başlangıcı ve Osman b. Affân'ın Halife Seçilmesi

Hz. Ömer'in menkıbeleri anlatırken, onun halife seçimi için altı kişilik bir şura oluşturduğu geçmişti. [77]
4428. Misver b. Mahrame anlatıyor: Hz. Ömer'in tayin ettiği şûra heyetinin halife seçmesinden önceki akşam yatsı namazını kıldıktan sonra evime gittim ve uyudum. Beni dayım Abdurrahman'm sesi uyandırdı: "Ey Misver!" diye sesleniyordu. Ben hemen örtüye bürünerek dışarı çıktım. Bana: "Uyudun mu?" diye sordu. Ben: "Evet" dedim. Dayım: "O halde elbiselerini giy ve Mescid'de bana yetiş" dedi. Mescid'de yanına vardığımda bana: "Zübeyir'i ve Sa'd'ı veya ikisinden birisini çağır" dedi. Ben gittim, Zübeyr'i çağırdım. Onu yanma getirdiğimde bana: "Sözlerimizi işitemeyecek kadar bizden uzak dur" dedi. Sonra tekrar bana: "Diğerini de çağır" dedi. Ben onu da çağırdım. Tekrar bana: "Bizi işitemeyeceğin kadar bizden uzakta dur" dedi. Ben dediğini yaptım. Onlar kendi aralarında biraz konuştuktan sonra tekrar bana: "Ey Misver! Git Ali'yi çağır" diye seslendi. Böyle söylediği zaman gecenin ilk karanlığı gitmişti. Gidip Ali'yi de yanma getirdim. Bana aynı şekilde: "Sözlerimizi işitmeyecek kadar bizden uzak dur" dedi. Artık onlar sahura kadar konuşmaya devam ettiler. Ben onlardan hiçbir şey işitmiyordum; sadece yüksek sesle konuştuklarını zannediyordum. Sahur vakti olunca dayım Abdurrahman, yanında Ali olduğu halde beni çağırdı ve: "Git bana Osman'ı çağır" dedi. Ben gittim, Osman'ı çağırdım. Onunla da gizlice konuştular. Sonra müezzin sabah ezanını okuyunca herkes abdest almak için yerinden ayrıldı. İnsanlar o günün halifenin seçilme günü olduğunu bildiklerinden, cuma namazına toplandıkları gibi sabah namazına toplandılar. Abdurrahman, şûra heyetinin minberin Önünde oturmasını emretti. Gün aydınlanıp güneş doğunca ve insanlar birbirini görünce Abdurrahman o heyetin arasından kalktı, layık-ı veçhile Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Ey insanlar, sizler Emîrü'l-mü'minîn Ömer'in vefatını biliyorsunuz. Ve yine biliyorsunuz ki kendisinden sonraki halifeyi seçmek için bu şûra heyetini görevlendirdi. Arkadaşlarım da bu konuda bana razı oldular. Halifeyi benim seçmemi istediler. İşte ben şu önünüzde oturanlardan birini halife olarak seçeceğim. Sonra tek tek onları adlarıyla çağırarak şöyle dedi: "Ey filan! Allah'ın ahdi gereği seçilecek halifeye itaat edip boyun eğeceğine,

onun halifeliğine razı olacağına söz verir misin?" diye soruyor, her biri İnsanların işiteceği şekilde yüksek sesle: "Evet" diyordu. Hepsinden; Osman, Ali, Zübeyir ve Sa'd'dan bu şekilde söz aldıktan sonra Abdurrahman şöyle dedi: "Talha b. Ubeydullah'm benim seçeceğime razı olacağına ben kefilim. Üç gün boyunca ben bu heyet hakkında araştırma yaptım. Sonra onları kendilerinden sordum. Ey insanlar! Şunu iyi biliniz ki sizin ve bu heyetin Osman'ın hilafeti üzerinde birleştiğini görüyorum. "Kalk ev Osman!" dedi. Ensar ve Muhacirlerden insanların iyileri ve Arap elçilerinden hiç biri Abdurrahman'm bu sözüne itiraz etmedi ve: "Sen bizimle istişare etmedin, bizim görüşümüzü almadın" demediler. Hepsi razı olup buna teslim oldular. İşte altı yıl boyunca Osman'ın halifeliğinde hiçbir kusur bulmadılar. Hatta bir grup Osman'ı Ömer'den daha üstün görüyordu. Çünkü şöyle diyorlardı: "Adaleti, Ömer'in adaleti gibidir. Yumuşaklığı ise ondan daha iyidir." İşte bu altı yıldan sonra olan oldu.
Leys, Usâme b. Zeyd kanalıyla onlardan birinden naklediyor: "Abdurrahman b. Avf, halife seçeceği gece heyetten her birini tek tek yanma çağırıp onun iyiliklerini sayıyor, sonra da: "Halifeliğe sen layıksın; fakat senden başkası olursa kim olsun?" diye soruyordu. O da: "Eğer ben olmazsam Osman olsun" diyordu. (el-Hârİs) [78]

Fitnelerin Sayısı [79]

4429. Hz. Ali şöyle dedi: "Allah Teâlâ bu ümmeti beş fitneye düşürecektir. Özel fitne, genel fitne, sonra tekrar Özel fitne, sonra tekrar genel bir fitne, sonra da karanlık gecelerin fitneleri gelecek ki insanlar o fitnelerde çiftlik hayvanları gibi olacaklar." Ebû Usâme de İshak'm bu rivayetini tasdik ederek: "Evet" dedi. (İshâk) [80]

FETİHLER KİTABI

Irak Fetihleri

4430. Zeyd b. Sabit der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Irak taraflarına bakarak şöyle dedi: "Ey Allahım! Onların kalplerini bize çevir." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [81]
4431. Ma'kil b. Yesar bildiriyor: Hz. Ömer; İsfahan, İran Azerbeycan'dan hangisinden başlayayım diye Hürmüzân ile istişare etti. Hürmüzân: "Ey Emîrü'l-mü'minîn, İsfahan baş mesabesindedir. İran ve Azerbeycan ise kanatlar mesabesindedir. Eğer kanatlardan birini koparırsan, baş diğer kanada sığınır. Ama eğer başı kopanrsan, kanatlar kendiliğinden düşer. İsfahan ile başla" dedi. Bunun üzerine Ömer, Mescid'e girdi. Nu'rnân b. Mukarrin'in namaz kıldığını gördü. Ömer, Nu'mân namazını bitirinceye kadar onu bekledi. Sonra da: "Ey Nu'mân! Seni görevlendiriyorum" dedi. Nu'mân: "Vali olarak değil; savaşçı olarak olur" dedi. Ömer: "Evet, seni savaşçı olarak görevlendiriyorum" dedi. Sonra da onu Küfe halkına gönderdi ve oradakilere Nu'mân'a katılmalarını emretti. Aralarında Zübeyr b. el-Avvâm, Huzeyfe b. el-Yemân, Abdullah b. Ömer, Muğîre b. Şu'be, Eş'as b. Kays, Amr b. Madikerib gibi kimseler de vardı. Nu'mân ordusunu hazırlayıp yola çıktı. Derken aralarına bir nehir girdi. Nu'mân, Muğire b. Şu'be'yi onlara gönderdi. Nu'mân: "Savaş heyeti gibi mi onların yanında oturayım; yoksa bir padişah gibi mi onların yanında oturayım?" dedi. Arkadaşları: "Hayır, onlarla bir padişah gibi otur" dediler. (İbn Ebî Ömer) [82]

4432. Ebû Vâil'den: Hâlid b. el-Velîd; Mihrân, Rüştüm ve İran halkına şu mektubu gönderdi: "Hâlid b. el-Velîd'den Mihrân ve Rüstüm'e... Hidayete tabi olanlara selam olsun. Gelelim mevzuya; sizi İslam'a davet ediyorum. Eğer İslam'ı kabul ederseniz, İslam'ın tanıdığı haklardan yararlanır, yüklediği vazifeleri de yüklenirsiniz. Eğer kabul etmezseniz, size cizye vermenizi söylüyorum. Eğer bunu da kabul etmezseniz şunu iyi bilin ki yanımda sizlerin içkiyi sevdiğiniz gibi savaşı seven askerler var." (Müsedded) [83]
4433. Âmir (eş-Şa'bî) şöyle dedi: "Ebû Bekir, Hâlid b. el-Velîd'e Yemâme günü Riddet ehliyle savaştıktan sonra Hire taraflarına yönelmesini, daha sonra da Şam'a yönelmesini emretti. Hâlid, Hîre'ye varınca İranlılara bir mektup gönderdi. Sonra da şöyle dedi: "Ben onları korkutmayı ve şuraya varıncaya kadar onlara saldırıp savaşmayı istiyorum." Sonra da onlara baskın yaptı. Nihayet Sûra'ya vardı. Sonra Ayn-ı Temr denilen yere saldırdı; oradan da çok kimseleri öldürüp esirler aldı. Sonra Şam'a yöneldi. Âmir eş-Şa'bî der ki: Şam'da Abdüîmesîh el-Himyerî'ye Hâlid b. el-Velîd'in bir mektubunu çıkarıp gösterdi. Mektup şöyleydi: "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla... Hâlid b. el-Velîd'den İranlıların komutanına... Hidayete tabi olanlara selam olsun. Kendisinden başka hiç bir ilah olmayan Allah'a ona layık bir şekilde hamd ederim. O Allah ki sizin kuvvetinizi parçaladı, topluluğunuzu dağıttı, kuvvetinizi zayıflattı, mülkünüzü elinizden aldı. Bu mektubum size ulaştığında benimle zimmet akdi yapıp cizye veriniz ve bana rehinler gönderiniz. Aksi halde kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki sizin hayatı ve barışı sevdiğiniz gibi ölümü seven kimselerle size
Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. karşı savaşırım. Selâm hidayete tâbi olanlara..." (Ebû Ya'lâ)1 -Hulvân fethiyle ilgili Nadle b. Amr hadisi ileride gelecektir. [84]

Hz. Ömer Zamanında Gerçekleşen Fetihler

4434. Ebu's-Sefer şöyle dedi: Ebû Bekir bir orduyu Şam'a gönderince veba hastalığına ve yaralanmaya sabredeceklerine dair onlardan bîat alırdı." (Müsedded) [85]
4435. Âişe'nin azatlı kölesi Zekvân anlatıyor: Hz. Ömer'e ganimet olarak bir çekmece geldi. Sahabelerden çoğu ona baktığı halde kıymetini tespit edemediler. Sonra Ömer: "Eğer izin verirseniz Resûlullah'm Âişe'ye olan sevgisi hatırına bunu ona göndereyim" dedi. Oradakiler: "Olur" dediler. Bunun üzerine çekmeceyi Âişe'ye getirdiler ve açtılar. Sonra da: "Bunu Emîrü'l-mü'minîn Ömer sana gönderdi" dediler. Âişe: "Resûlullah'tan sonra Ömer b. el-Hattâb'a ne fetihler verildi! Ey Allahım! Bundan böyle beni, başkasının bağışını almaya bırakma." (Ebû Ya'lâ) [86]

İskenderiye'nin (Mısır'ın) Fethi

4436. Muhammed b. Amr b. Alkame b. Vakkâs, dedesinden naklediyor: Amr b. el-Âs şöyle dedi: Müslümanlardan bir ordunun başında ben bulunduğum halde İskenderiye'ye gelip konakladık. Oranın büyüklerinden birisi şöyle dedi: "Bana bir adam gönderin ki onunla konuşayım." Ben: "Benden başkası onun yanma gitmeyecek" dedim ve yanıma bir tercüman alarak onun yanma gittim. Onun da tercümanı vardı. Bize iki kürsü konuldu. Adam: "Siz kimsiniz?" diye sordu. Ben: "Biz kuvvet ve izzet sahibi Araplanz.
Biz, Allah'ın evinin sakinleriyiz. İnsanlar arasında topraklan en az ve en verimsiz olan kimselerdik. Yaşantı olarak oldukça zor durumdaydık. Ölü eti ve kan yer, birbirimize saldırır, insanların yaşayabileceği en kötü hayatı yaşardık. Tâ ki aramızdan birisi çıktı. O gün bizim büyüklerimizden değildi, eşraftan da değildi, malı da çok değildi. Ve: Ben Allah'ın size gönderdiği elçisiyim dedi. Bilmediğimiz şeyleri bize emrediyor, bizim ve babalarımızın yaptığı şeyleri yapmaktan nehyediyordu. Ama biz ona kötü davrandık, onu yalanladık ve söylediklerini reddettik. Tâ ki bizim dışımızdan başka bir kavim çıkıp ona: Biz sana inanıyoruz ve senin söylediklerini doğruluyoruz ve sana tâbi olacağız, savaştığın kimselerle savaşacağız" dediler. Bunun üzerine o kişi onların yanma gitti. Sonra birbirimizle savaştık; o bizden biz de onlardan öldürdük. Ancak o bizi mağlup edip galip geldi. Etraftaki Arapların çoğu ona tâbi oldu. Tâbi olmayanlarla savaştı. Eğer arkamda duran Araplar sizin bu yaşantınızı görseler, gelip yaşadığınız bu hayata ortak olurlar" dedim. Bunun üzerine adam güldü ve şöyle dedi: "Sizin peygamberiniz çok doğru söylemiş. Bize gelen peygamberler de size gelen peygamber gibi şeyler söyledi. Bizler de o peygambere tâbi olmuştuk. Ancak daha sonra peygamberlerin emrini terk eden, hevalarma göre işler yapan krallar geldi. Şunu iyi bilin ki eğer siz peygamberinizin emrini tutarsanız kiminle savaşırsanız onlara galip gelirsiniz ve kimse sizi mağlup edemez. Ama bizim yaptığımız gibi yapar, peygamberinizin emrini terk eder ve nevanıza göre amel ederseniz, o zaman sizinle aramızda pek bir fark kalmaz; çünkü sizler sayı olarak bizden çok olamadığınız gibi, kuvvet olarak da bizden üstün olamazsınız." Bunun üzerine Amr b. el-Âs: "Bu adam kadar zeki bir kimseyle konuşmadım" dedi. (Ebû Ya'lâ} [87]
4437. Musa b. Uley b. Rebâh diyor ki: Babamın şöyle dediğini işittim: İskenderiye halkı Amr b. el-Âs'a karşı çıkınca Amr onlara mancınıklarla saldırdı. (el-Hâris) [88]

FİTNELER BÖLÜMÜNÜN DEVAMI

Hz. Osman'ın Şehit Edilişi

4438. Ebû Saîd el-Ensârî'nin azatlı kölesi Ebû Saîd anlatıyor: Hz. Osman Mısır'dan gelen heyetin Medine'ye yöneldiğini haber aldı ve onları karşılamaya çıktı. Medine'nin dışında bir köyde onları bekledi. Gelenler Osman'ın kendilerini karşılamaya çıktığını işitince onlar da Osman'ın bulunduğu yere doğru yöneldiler ve: "Herhalde Medine'de bizimle karşılaşmayı hoş görmedi" dediler. Osman'ın yanma varınca ona: "Bize mushafi getir" dediler. Osman mushafın getirilmesini emretti. Sonra da ona: "Yedinci sureyi aç!" dediler. Onlar Yunus suresinin yedinci sure olduğunu duymuşlardı. Osman Yunus suresini okumaya başladı. Elli dokuzuncu âyete gelince: "De ki; gördünüz mü Allah'ın size nzık olarak indirdiği şeylerin bir kısmını haram, bir kısmım da helal yaptınız. De ki: Allah mı size böyle izin verdi; yoksa siz Allah'a iftira mı ediyorsunuz." Şöyle dediler: "Görmüyor musun; kim Allah'tan korunursa korunmamış olur. Allah için söyle; Allah mı bunu sana emretti, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsun?" Hz. Osman: "Bunu geç! Bu âyet filan filan hakkında nazil oldu. Korunmaya gelince, Ömer benden önce zekattan toplanan develeri korumak için onlara bir alan yaptı. Ben de halifeliğe seçilince zekat develeri için koruma alanı yaptım. Bunu da geç" dedi. Bunun üzerine gelenler her âyet hakkında onu sorguya çekiyorlar; o da cevap verip: "Geç" diyordu. "Şu şu mesele hakkında nazil oldu" diyordu. O zaman ben Osman'ın sözlerini dinlerken senin yaşındaydım.
Ebû Nadre der ki: O zamanlar ben otuz yaşlarındaydım. Sonra Mısır'dan gelenler Osman'a içinden çıkamayacağı şeyler sordular. Bunun üzerine Osman yaptıklarından dolayı

Allah'tan tevbe ve istiğfarda bulundu. Sonra da onlara: "Ne istiyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Bize bir misak ver ve bize bir mektup yaz." Osman onların isteklerini kabul etti ve onlardan kendisinden ve cemaatten ayrılmayacaklarına dair söz aldı. Sonra da tekrar: "Ne istiyorsunuz?" dedi. Onlar: "Medine halkı bizden hiçbir vergi almasın istiyoruz" dediler. Çünkü bu aldığın mallar savaşanlara ve Muhammed'in şu ihtiyar ashabına aittir" dediler. Osman onların bu şartlarını da kabul etti ve gönül rızasıyla birlikte Medine'ye girdiler. Sonra da Mescid'de kalkıp şöyle hutbe verdi: "Allah'a yemin olsun ki yeryüzünde şu Mısır'dan gelen grup gibi hayırlı bir grup görmedim. Dikkat edin; kimin tarlası varsa tarlasının başına gitsin. Kimin hayvanı varsa, hayvanlarının başına gitsin. Gidiniz, sizin bizim yanımızda hiçbir malınız yoktur. Çünkü bu mal üzerinde savaşan ve Muhammed'in ashabından şu ihtiyar kimseler içindir" dedi. Bunun üzerine insanlar kızdılar ve "Bu, Ümeyyeoğullarının bir tuzağıdır" dediler. Sonra Mısır'dan gelen grup razı oldukları halde geri döndüler. Yolda bir ara kendilerine katılıp sonra tekrar tekrar ayrılan ve katılan bir yolcu gördüler. Onlardan ayrılınca onlara sövüyordu. Ona: "Sana ne oluyor?! Muhakkak sende bazı şeyler var. Durumun nedir?" diye sordular. Adam: "Ben, Emîrü'l-mü'minîn'in Mısır valisine gönderdiği elçiyim" dedi. Bunun üzerine grup onu aradı ve Osman'ın diliyle yazılmış bir mektubu adamın üzerinde gördüler. Mektup Osman tarafından mühürlenmişti. Mektupta Osman, Mısır'daki valisine, gelen grubun asılıp öldürülmelerini veya el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesini emrediyordu. Bunun üzerine grup tekrar Medine'ye döndü ve doğruca Hz. Ali'nin yanına gidip şöyle dediler: "Ey Ali! Allah'ın düşmanını görmüyor musun? Hakkımızda şöyle şöyle mektup yazdı. Bu nedenle Allah onun kanını akıtmayı helal kıldı. Bizimle birlikte kalk gidelim" dediler. Ali: "Allah'a yemin olsun ki sizinle birlikte kalkmayacağım" dedi. Bunun üzerine grup: "O halde neden bize böyle bir mektup yazdın?' dediler. Hz. Ali: "Allah'a yemin olsun ki kesinlikle böyle bir mektup yazmadım" dedi. Gruptakiler birbirlerine baktılar ve şöyle dediler: "Sizler bunun için mi savaşıyorsunuz veya buna mı kızıyorsunuz?!" Hz. Alı, Medine'nin dışına bir köye çıktı. Grup ise Osman'ın yanma girdi. "Sen hakkımızda şöyle şöyle mektup yazdın. Bundan dolayı Allah, kanının akıtılmasını helal kıldı" dediler. Osman: "Sizin için iki şey vardır. Ya buna şahitlik eden müslümanlardan iki adam getirirsiniz; ya da bunu yazmadığıma dair benim yeminime inanırsınız. Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki öyle bir mektubu ne yazdım, ne yazılmasını emrettim, ne de yazıldığım biliyorum. Siz de iyi biliyorsunuz ki haberi olmadan başkasının adına mektup yazılır. Sahte mühürler yapılır" dedi. Onlar buna rağmen: "Allah'a yemin olsun ki Allah, kanının akıtılmasını helal kıldı. Sana verdiğimiz sözü ve misakı bozmayı helal kıldık" dediler. Böylece Osman'ı kuşatmaya aldılar. Osman bir defasında çıkıp onlara: "Allah'ın selamı üzerinize olsun" dedi. Ebû Saîd der ki: "Allah'a yemin olsun ki oradakilerden hiç birinin onun selamına cevap verdiğini işitmedim. Gizliden kendi kendine almaları müstesna." Osman sonra şöyle devam etti: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah için siz bilmiyor musunuz?" dedi ve kendi durumundan (tezkiye mahiyetinde) bazı şeyler anlattı. Sonra kendi eliyle yazdığı bir mektubu onlara verdi. Ancak buna rağmen gruptakiler kuşatmayı kaldırmadılar. Osman: "Emîrü'l-mü'minîn'i serbest bırakın, muhasarayı kaldırın" dediği halde onlar bunu dinlemediler. Sonra başka bir gün Osman tekrar onlara göründü. Onlara nasihatler edip vaazlar verdi; ancak onlar hiçbir vaaz ve nasihati dinlemediler. İnsanlar ilk vaaz verdiklerinde etkileniyor; ancak daha sonra bu etki kayboluyordu. İkinci defa kendilerine nasihat edildiğinde hiç kulak asmıyorlardı. Sonra Osman kapıyı açtı, mushafı önüne koydu. Çünkü Osman o gece Resûlullah'ı rüyasında görmüş, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Ey Osman! Bu gece yanımızda iftar et!" buyurmuştu.

Babam dedi ki: Hasan bana şöyle anlattı: Ebû Bekir'in oğlu Muhammed, Osman'ın yanına girince Osman onun sakalından tutup şöyle dedi: "Babanın asla yapmayacağı bir şeyi yaptın ve takınmayacağı bir tavır takındın." Bunun üzerine Muhammed gerisin geriye döndü ve çıkıp gitti. Sonra kendisine "kara Ölüm" denilen bir adam içeri girdi ve Osman'ın boğazına elini koyup onu boğdu. Sonra da çıkıp: "Allah'a yemin olsun ki Osman'ı boğdum. Onun boğazından daha yumuşak bir şey görmedim, öyle ki nefsinin cesedinde cinlerin canı gibi sallandığını gördüm" dedi. Sonra da çıkıp gitti.

Ebû Saîd der ki: Bir adam Osman'ın yanma girince Osman ona: "Benimle senin aranda Allah'ın kitabı vardır" dedi ve adam çıkıp orayı terk etti, sonra başkası içeri girdi. Ona da: "Benimle senin aranda Allah'ın kitabı vardır" dedi. Mushaf, Osman'ın önünde idi; ama adam bu söze kulak asmayıp bir kılıç salladı. Osman kılıcın darbesinden kendisini eliyle korudu. Ancak kılıç elini kopardı veya kopardığım bilmiyorum. Sonra da Osman şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki Kur'ân'ı yazan ilk el budur" dedi.

gbû Saîd'in dışındakilerin rivayetlerinde ise şöyle geçer: Tücîb , hilesinden bir adam içeri girdi, Osman'a kılıç darbesi vururken kanı şu etin üzerine sıçradı: "Onlara karşı Allah sana kafidir o işiten ve bilendir. [89] İşte o kan damlası daha sonra hiç silinmedi, mushafinda k Mı (Karısı) Bintü'l-Furâfisa, mücevheratını alıp koynuna sakladı. Bu, daha Osman katledilmeden önce idi. Öldürüldüğünde ya da öldürüleceği söylenince Osman'ın üzerine apış aralarını ayırarak çullandı.

Birisi şöyle der: Allah kahretsin o kadını! Ne de büyük kıçı varmış!

Ebû Saîd der ki: "Allah düşmanlarının dünya malından başka bir şey istemediklerini anladım." (İshâk) [90]

Derim ki: Bu hadisin ravileri güvenilir kimselerdir. Hadisi raviler birbirlerinden İşitmişlerdir.

4439. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin azadlısı Eflah anlatıyor: Abdullah b. Selâm, Mısırlılar gelmeden önce Kureyş'in ileri gelenlerinin yanına gitti ve onlara: "Bu adamı (Osman'ı) öldürmeyin" dedi. Onlar da: "Allah'a yemin olsun ki onun Öldürülmesini asla istemiyoruz" dediler, sonra buna dayanarak dışarı çıktı ve: "Allah'a yemin olsun ki o ölecektir" dedi. Sonra tekrar onlara: Osman'ı öldürmeyin! Allah'a yemin olsun ki kırk güne kadar o ölecektir" dedi. Fakat onlar yine kabul etmediler. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra tekrar onlara: "Osman'ı öldürmeyin! Allah'a yemin olsun ki on beş geceye kadar o ölecektir" dedi. (İshâk) Bunun isnadı hasendir. [91]

4440. Abdullah b. Selâm onlara şöyle dedi: "Resûlullah (sülalbhu aleyhi vesdlem) bu şehre geldiğinden beri melekler bu şehri korumaktadırlar ve kuşatmışlardır. Allah'a yemin olsun ki eğer Osman'ı öldürürseniz o melekler gidecek ve bir daha ebedi olarak dönmeyeceklerdir. Kılıçlarınız kınınızda dursun ve onları çıkarmayınız. Allah'a yemin olsun ki eğer Osman'ı öldürürseniz, Allah o kılıçları keskinleştirip üzerinize gönderir. Sonra da asla o kılıçlar dinmez veya kıyamete kadar dinemez. Çünkü şunu iyi biliniz ki bir peygamber öldürülünce buna karşılık yetmiş bin kişi öldürülür. Bir halife öldürülünce de buna karşılık otuz beş bin kişi öldürülür. Peygamber Yahya b. Zekeriya'nm kanı üzerine yetmiş bin kişi öldürüldü." (İshâk) [92]

4441. Abdullah b. Muğaffel bildiriyor: Abdullah b. Selâm cuma günü eşeğinin sırtında tarlasından çıkıp gelirdi. Cuma'ya erkenden gelir, namazdan sonra da tarlasının başına dönerdi. İnsanlar Osman'a saldırınca Abdullah b. Selâm onlara: "Onu öldürmeyin ve onu öldürmede yarışmayın. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki peygamberini öldüren bir ümmetin arasını Allah Teâlâ yetmiş bin kişinin kanı akıtılmadan ıslah etmez. Halifesini öldüren bir ümmetin arasını Allah Teâlâ kırk bin kişinin kanı akıtılmadıkça ıslah etmez. Kur'ân'ı sultana karşı kaldırmadıkça bir ümmet asla helak olmaz" dedi. Sonra da onlara: "Osman'ı öldürmeyin ve onu öldürmede yarışmayın" diye ilave etti. Ancak onlardan kimse Abdullah b. Selâm'm bu sözlerine kulak asmadı ve onu öldürdüler. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm, Hz. Ali'nin yolu üzerine oturdu. Hz. Ali, Medine'den çıkıyordu. Ona: "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Ali: "Irak'a" dedi. Abdullah b. Selâm: "Irak'a gitme, Resûlullah'm minberinin yanında dur ve ona yapış! Irak'a gitmenin seni kurtaracağını bilmiyorum. Allah'a yemin olsun ki eğer Medine'yi terk edersen bir daha asla orayı göremezsin" dedi. Ali'nin etrafında bulunanlar Ali'ye: "Bizi bırak, onu öldürelim" dediler. Ali: "Hayır, Abdullah b. Selâm bizdendir ve salih bir kişidir" dedi.

îbn Muğaffel der ki: "Ben, İbn Selâm'm tarlasının yanında bir tarla almak için ondan izin istedim. Bana daha sonra şöyle dedi: "İşte bu, kırk senenin başıdır. Bundan sonra sulh olacaktır. Sen orayı al" dedi.

Süleyman der ki: Humeyd'e: "Kur'ân'ı nasıl sultana karşı kaldırırlar" diye sordum. O da: "Görmüyor musun Hariciler sultana (Hz. Ali'ye) karşı Kur'ân'ı nasıl tevil ediyorlar" dedi. (İshâk) [93]

4442. Naile b. Furâfise el-Kelbiyye -Osman'ın hanımıydı- şöyle anlattı: Osman muhasara edilince gündüzleri oruç tutmaya başladı, iftar vakti olunca da onlardan tatlı su istedi. Ona suyu kokan bir kova verildi. Fakat o suyu içmeden uyudu. Hiçbir şey de yemedi. Sahur vakti olunca bazı komşularımız bize tatlı su getirdiler. Onu Osman'a getirdiğimde merdivenin altında horuldayarak uyuduğunu gördüm. Onu uyandırıp: "İşte sana tatlı su getirdim" dedim. O başını kaldırdı, şafağın atıp atmadığına baktı, sonra da: "Ben orucum ve oruçlu olarak sabahladım" dedi. Ben: "Kimsenin sana yiyecek ve içecek getirdiğini görmedim. Nereden geldi?" dedim. Osman: "Resûlullah bu tavandan bana göründü, yanında sudan bir kova vardı. Bana: "Al İç, ey Osman" dedi. Ben de kanıncaya kadar o sudan içtim. Sonra: "Daha iç" dedi. Ben tekrar içtim, artık doymuştum" dedi. Sonra da bana:'1Bugün sem muhasara edenler erkenden sana saldıracaklar. Eğer onları bırakırsan yanımızda iftar edersin!" dedi. Naile der ki: "O gün Osman'ı muhasara edenler içeri girdiler ve onu öldürdüler. Allah, Osman'dan razı olsun." (Ahmed b. Menî) [94]

4443. Ebû Leyla el-Kindî anlatıyor: Hz. Osman muhasara altında iken bize göründü ve: "Ey insanlar! Beni öldürmeyin. Eğer beni öldürürseniz (parmaklarını birbirine girdirerek) işte böyle olursunuz" dedi. (Ahmed b.
Menî) [95]

4444. Âişe bildiriyor: Hz. Osman, Resûlullah'm (salMIahu aleyhivesellem) yanma girmek için izin istedi; Hz. Peygamber (sallallahu aleyhivesellem) de ona izin verdi. Osman içeri girdiğinde düğmeleri açıktı. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Bana yaklaş ey Osman!" buyurdu. O da yaklaştı. Sonra tekrar: "Bana yaklaş ey Osman'/' dedi. Osman dizini Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) dizine koyacak şekilde ona yaklaştı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun düğmelerini kendi eliyle bağladı, sonra da şöyle dedi: "Ey Osman! Kıyamet günü sen damarlarından kanlar aktığı halde geleceksin. Ben: Kim sana böyle yaptt derim. Sen de isimlerini söyleyip onları bana şikayet edersin. Sana tuzak kuran ve bunu emreden kimseleri bana söylersin. Sen bu halde iken gökten sana bir ses gelecek ve şöyle denilecek: Bilİniz ki Osman b. Affan'ın düşmanları hakkında hüküm verildi. İşte o zaman ey Osman halin nice olur?" Osman: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi'l-aliyyi'l-azim: Allah'tan başka kuvvet ve kudret sahibi hiç kimse yoktur" dedi ve bunu üç defa tekrarladı. (el-Hârİs) [96]

4445. Nâfi anlatıyor: Hz. Osman'ın evinin kuşatıldığı zamanda İbn Ömer zırhını iki defa giyip Osman'ın yanma girdi ve şöyle dedi: "Ben, Resûlullah'm sohbetinde bulundum. Onun peygamberlik ve velayet hakkını bilip tanıdım. Sonra Ebû Bekir'le arkadaşlık yaptım. Onun velayet hakkını da bilip tanıdım. Sonra Ömer'le birlikte arkadaşlık yaptım. Onun da velayet ve babalık hakkını bilip tanıdım. Aynı şekilde senin de velayet hakkını bilip tanıyorum, emrine amadeyim" dedi. Osman: "Allah hayrını versin ey Ömer ailesi, emrim sana gelinceye kadar evinde otur" dedi. (el-Hâris) [97]

4446. Ebû Hureyre anlatıyor: Ben, Hz. Osman'ın yanında onunla birlikte evinde muhasara edildim. Bizden bir adama ok attılar; adam o okla öldü. Ben: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! İşte şimdi savaşmak hak oldu. Bizden bir adamı öldürdüler" dedim. Osman: "Ey Ebû Hureyre! Sana kılıcını yere atmayı emrediyorum. Beni öldürmek istiyorlar. Ben mü'minleri kendi canımla koruyacağım" dedi. Ebû Hureyre: "Bunun üzerine kılıcımı attım ve şu ana kadar nerede olduğunu da bilmiyorum" dedi. (el-Hâris) [98]

4447. Muhacir b. Habîb ve İbrâhîm b. Maskale anlatıyorlar: Hz. Osman muhasara altında iken Abdullah b. Selâm'a birisini gönderip yanma gelmesini söyledi. Abdullah b. Selâm içeri girince Osman ona: "Başını kaldır, şu küçük pencereyi görüyor musun? İşte, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu gece bu pencereden bana göründü ve: Ey

Osman! Seni muhasara mı ettiler? dedi. Ben: Evet ya Resûlallah dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (salklkhu aleyhi vesellem) bana bir kova su verdi ve o sudan içtim. Şu ana kadar o suyun soğukluğunu ciğerlerimde hissediyorum." Sonra bana şöyle buyurdu: Dilersen Allah'a dua edeyim, Allah seni onlara galip kılsın. Dilersen de yanımızda iftar edersin dedi." Abdullah b. Selâm: "Hangisini seçtin?" diye sordu. Osman: "Resûlullah'ın (salbilahu aleyhi vesellem) yanında iftar etmeyi seçtim" dedi Sonra Abdullah evine gitti, güneş yükselince oğluna: "Çık Osman'a ne olduğuna bir bak. Çünkü onun bu saate kadar yaşamaması gerekir" dedi. Oğlu dışarı çıktı ve Osman'ın öldürüldüğü haberini getirdi. (el-Hâris) [99]

4448. İbn Ömer der ki: Hz. Osman insanlara şöyle demeye başlamıştı:
"Resûlullah'ı (salkllahu aleyhi vesellem) rüyamda gördüm, şöyle buyurdu: "Ey Osman! Yanımızda iftar et." Bunun üzerine o gün oruç tuttu ve o gün öldürüldü. (Ebû Ya'lâ) [100]

4449. Kesîr b. es-Salt anlatıyor: Hz. Osman öldürüldüğü günün akşamı uyudu. O gün cuma günüydü. Uyandığında: "Eğer insanların Osman hayal görüyor demesinden korkmasam, size bir söz anlatacağım" dedi. Biz: "Allah iyiliğini versin, bize konuş. Biz, insanların dediği gibi şeyler söylemeyiz" dedik. Osman: "Bu akşam Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi veselîem) rüyamda gördüm ve: Bu cuma bizimle beraber olacaksın buyurdu" dedi. (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [101]

4450. el-Cârûd'un süt çocuğu Ebû Meryem anlatıyor: Kufe'de idim Hz. Ali'nin oğlu Hasan kalkıp hutbe verdi ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Dün rüyamda gariplikler gördüm. Allah Teâlâ'yı Arş'ının üzerinde gördüm. ResûluUah (sallallahu aleyhi veselîem) geldi ve Arş'ın direklerinden birinin yanında durdu. Sonra Ebû Bekir geldi ve elini Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellemyin omuzlarına koyup ona dayandı. Sonra Ömer geldi, elini Ebû Bekir'in omuzlarına dayandırdı. Sonra Osman geldi; ancak Osman biraz uzakta durdu ve: Yâ Rab! Kullarına beni niçin öldürdüklerini sor? dedi. Bu arada gökyüzünden, yerden toplanmış iki kova kan gönderildi." Bunun üzerine oradakiler Hz. Ali'ye: "(Oğlun) Hasan'ın ne anlattığım görmüyor musun?" dediler. Hz. Ali: "O sadece rüyasında gördüklerini anlatıyor" dedi. (Ebû Ya'lâ) [102]

4451. el-Hasan b, Ali şöyle dedi: Gördüğüm bir rüyadan sonra artık savaşmayacağım. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veseUem} elini Arş'a koyduğunu, daha sonra Ebû Bekir'in gelip elini Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veselîem) üzerine koyduğunu, ondan sonra da Ömer'in gelip elini Ebû Bekir'in üzerine koyduğunu, ondan sonra Osman'ın gelip elini Ömer'in üzerine koyduğunu, onların gerisinde de kan olduğunu gördüm. "Bu kan nedir?" diye sordum, "Osman'ın kanıdır. Allah onun katilini aramaktadır" denildi. (Ebû Ya'lâ) [103]

4452. Safiyye binti Huyey'in azatlı kölesi Kinâne anlatıyor: Hz. Osman'ın öldürülüşüne şahit oldum. O sıralar ben on dört yaşlarındaydım. Safiyye bize bir katırın üzerinde çadır yapmamızı, sonra da onunla Osman'ın yanma kadar gitmemizi emretti. Kapıya vardığımızda Ester adlı isyancıyı beraberindeki insanlarla gördük. Ester, Safiyye'ye: "Evine dön!" dedi. Ancak Safiyye onu dinlemeyince Ester bir ok atıp katırın arkasına vurdu. Katır onun acısından yere düştü. Üzerindeki çadır da neredeyse düşecekmiş gibi eğildi. Safiyye onların bu şiddetini görünce: "Beni yerime çevirin" diye emretti. Osman'ın evinden Kureyş'illerden dört kişilik grup çıktı. Kılıçlarını kuşanmış, Osman'ı müdafaa ediyorlardı. Aralarında Hasan b. Ali, Abdullah b. ez-Zübeyr, İbn Hâtıb ve Mervan b. el-Hakem vardı. Ben: "Ebû Bekir'in oğlu Muhammed de Osman'ın kanına bulaştı mı?" diye sordum. O: "Allah korusun, içeri girdiğinde Osman ona birkaç söz söyledi. Onun bu sözleri üzerine Muhammed dışarı çıktı ve Osman'ın kanından hiçbir şeye bulaşmadı" dedi. Ben: "Osman'ı kim öldürdü?" dedim. Kinâne şu cevabı verdi: "Mısır'lılardan kendisine Cebele denilen bir adam öldürdü ve Na'sel'i (Osman'ın düşmanları onu bu şekilde isimlendiriyorlardı) ben öldürdünı diyordu. Ben: "O zaman Osman neredeydi?" diye sordum. O: "Evindeydi" dedi. (jshâk) [104]

Hz. Ali'nin Osman Suikastından Beri Oluşu

4453. Abdullah b. Ebî Süfyân der ki: Hz. Ali şöyle dedi: "Emeviler (Umeyyeoğulları) benimle savaşıyorlar ve Osman'ı benim öldürdüğümü iddia ediyorlar. Ama yalan söylüyorlar. Halbuki onlar böyle söylemekle idareyi istiyorlar. Eğer onların kalplerindekinin yok olacağını bilsem, Makam'ın yanında onu öldürmediğime yemin ederdim. Allah'a yemin olsun ki Osman'ı ben öldürmedim, öldürülmesini de emretmedim derdim. Fakat onlar iktidarı ele geçirmeyi istiyorlar. Ben, kendimin ve Osman'ın, Allah Teâlâ'nın şu âyetine nail olanlardan olmasını umuyorum: "Biz onların gönüllerinden kin ve haseti söküp aldık. [105] (Müsedded) [106]

4454. İbn Avn der ki: el-Kâsım b. Muhammed (b. Ebî Bekir)'in şöyle dua ettiğini işittim: "Ey Allahım! Babamın Osman hakkındaki günahını affet." (Müsedded) [107]

4455. Ebû Kılâbe der ki: Kureyş'ten Sümâme demlen bir adam San'a'da idi. Osman öldürülünce insanlara hutbe okuyup şiddetli bir şekilde ağladı. Kendine geldiği zaman şöyle dedi: "İşte bugün peygamberliğin hilafeti ümmet-i Muhammed'den alındı ve zorbalıkla krallığa döndü. Kim bir şeye galip olursa onu alt eder." (İbn Ebı Ömer) [108]

4456. el-Hasan (el-Basrî) şöyle anlattı: Osman hakkında konuşan kimseleri gördüm. Mescid'de tartışıyorlardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hücrelerinden bir kişi eliyle mushafi işaret ederek şöyle dedi: "Sizler bilmiyor musunuz ki dinden ayrılıp parça parça olan kimselerden Muhammed beridir ve uzaktır!" Sonra şu âyeti okudu: "Dinlerini parça parça edip grup grup olanlar var ya; senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır. Allah onlara ne yaptıklarını haber verecektir" (En'am sur. 159) [109]

4457. Abdullah b. ez-Zübeyr der ki: Hz. Osman'a: "Yanında zafere erişecek bir grup var. Allah onlardan daha az olanlarla bile zafer verir. Bana izin ver, savaşalım" dedim. Osman: "Allah için, kimsenin benim yüzümden kanı akmasın veya kimse kan akıtmasın" dedi. (Ahmed b. Menî} [110]

İsyancılarla Savaşmak

4458. el-Hasan el-Basrî anlatıyor: Hz. Ali, Talha ve arkadaşlarının durumu için Basra'ya geldiğinde Abdullah b. el-Kevvâ ve İbn Ubâd ayağa kalkarak şöyle dediler: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Bu yürüyüşün hakkında bize bilgi ver. Senin bu yürüyüşün Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesdlem) sana yaptığı bir vasiyet midir, yoksa sana verdiği gizli bir ahit midir? Veya ümmetin parçalanıp ihtilaf ettiğini görünce yöneldiğin bir görüş müdür?" Hz. Ali şöyle dedi: "Ben, Resûlullah'a (sallallahualeyhiveselkm) yalan söyleyenlerden değilim. Allah'a yemin olsun ki Hz. Peygamber (saUallahu aleyhi vesellem) ansızın ölmedi ve öldürülmedi; aramızda uzun bir süre hasta olarak kaldı. Her defasında müezzin gelip onu namaza çağırıyordu. Fakat Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gidemediğinden namazın kılınmasını emrediyor ve şöyle diyordu: Ebû Bekir'e söyleyin insanlara namazı kıldırsın. Elbette o bunu söylerken benim ona olan konumumu biliyordu ve bile bile bana emretmedi. Sonra, eğer bana gizli bir ahit vermiş olsaydı, elbette onu yerine getirirdim. Öyle ki hanımlarından bir tanesi şöyle dedi: Ebû Bekir yumuşak kalpli birisidir. Senin yerine namaz kıldırınca insanlar onu işitmezler. Keşke Ömer'in insanlara namaz kıldırmasını emretsen. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu sözüne kızdı ve: "Sizler Hz. Yusuf a musallat olmuş kadınlardansınız" buyurdu- Sonra Hz. Peygamber (sallallalm aleyhi vesellem) vefat edince müslümanlar kendi durumlarına baktılar ve ResûluUah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) din işlerinde Ebû Bekir'i görevlendirdiğini görünce müslümanîar da onu dünya işlerinde görevlendirdiler. Böylece müslümanlar ona bîat ettiler. Ben de onlar gibi Ebû Bekir'e bîat ettim. Beni savaşa gönderince savaştım. Verdiği zaman verdiğini aldım, hadlerin yerine getirilmesinde önünde bir kamçı gibiydim. Eğer bu iş sevgiden dolayı başkasını tercih etme olsaydı, ölümü esnasında kendisinden sonra emirliği oğluna verirdi. Fakat o böyle yapmayıp Ömer'e işaret etti. fCimsenin sözüne de aldırmadı. Müslümanlar da ona bîat ettiler ve ben de onlarla birlikte Hz. Ömer'e bîat ettim. O da beni savaşa gönderdiğinde savaştım, verince aldım ve hadlerin yerine getirilmesinde önünde bir kamçı gibi oldum. Eğer o da emirliği sevdiği birisine vermek isteseydi öldüğü esnada onu kendi oğluna verirdi. Fakat o bunu hoş görmedi Nihayet Kureyş'liler arasında ümmetin emirliğini üstlenince altı kişilik bir şura heyeti seçti. Tâ ki vefatından sonra kabrinde Ömer'e bir kötülük dokunmasın ve ulaşmasın. Benim de aralarında bulunduğum altı kişilik heyette ümmet emirim seçecek bir heyet tayin etti. Biz toplanınca Abdurrahman b Avf kalkıp kendi oyunu bize verdi. Bu heyetten bir kişiyi seçtiğinde ona itaat edeceğimize dair söz verdiğimiz takdirde kendi oyunu bize vereceğini söyledi. Biz de ona söz verdik. Seçeceği kimseye itaat edeceğimize ve ona isyan etmeyeceğimize söz verdik. O da Osman'ın elini tuttu ve ona bîat etti. İşte bu anda nefsime bazı şeyler geldi; ancak durumu iyice düşününce bîat etmemin daha önde olduğunu gördüm ve Osman'a bîat edip şüphelerimden kurtuldum. O da beni savaşa gönderince savaştım, verince aldım ve hadlerin yerine getirilmesinde onun Önünde de bir kamçı gibi oldum. Osman öldürülünce kendi durumuma baktım. Ebû Bekir ve Ömer'e verdiğim boynumdaki sözün çözüldüğünü gördüm. Osman'ın dönemi de geçip gitmişti. Ben müslümanlardan biriydim ve emirlikte benimle çekişen kimse yoktu ve kimse de bunu istemiyordu. Ancak benim gibi olmayan, benim yakınlığım gibi bir yakınlığı bulunmayan, ilmi benim ilmim gibi olmayan hayırlı işlerde koşmada benim gibi olmayan bir kimse (Muaviye) karşıma çıkınca emirlikte benim ondan daha haklı olduğumu gördüm." İbnü'l-Kevvâ ve İbn Ubâd: "Doğru söyledin. Bize şu iki arkadaşından haber ver (Talha ve Zübeyr'den) ki onlar hicrette seninle beraberdiler, Rıdvan bîatmda senin arkadaşların idiler, şûrada senin arkadaşların idiler" dediler. Hz. Ali: "Onlar Medine'de bana bîat ettiler; ancak Basra'da bana muhalefet edip bîattan kaçtılar. Eğer Ebû Bekir'e ve Ömer'e bîat eden birisi bu Matından vazgeçerse elbette Ebû Bekir de, Ömer de, Osman da o kimseyle savaşırdı ve biz de savaşırdık" dedi. (İshâk) [111]

4459. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ'nın bu ümmette isyan eden kimse hakkında nasıl hüküm verdiğini biliyor musunuz?" dedi. Biz: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Resûlullah (saMlahu aleyhi vesellem): "Yaralısı ve esir edileni öldürülmez; kaçanı takip edilmez." (Ahmed b. Menî)

4460. Kevser b. Hakîm yukarıdaki hadisi nakletti. Ancak ibaresi şöyledir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ümmü Abd'a (İbn Mes'ûd'a): "Allah'ın bu ümmette isyan eden kimseler hakkında nasıl hüküm verdiğini biliyor musun?" diye sordu. O: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yaralısı ve esir edileni öldürülmez, kaçanı takip edilmez ve onlardan alınan ganimetler bölüştürülmez" İşte Allah Teâlâ bu ümmette isyan eden kimseler hakkında böyle hüküm vermiştir. Zamanımızda bu kimseler Haricilerdir. (el-Hârİs) [112]

4461. Ali b. Rabîa der ki: Hz. Ali'yi minber üzerinde iken işittim; yanma gelen bir adam: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Neden insanların develerini boğazladığı gibi senin insanları boğazladığını görüyorum. Bu, Resûlullah'ın sana verdiği bir ahit ve söz müdür; yoksa kendi görüşün müdür?" dedi. Hz. Ali: "Allah'a yemin olsun ki ben ne yalan söyledim, ne de yalanlandım. Ne saptım, ne de saptırıldım. Bilakis Hz. Peygamber (salJallahu aleyhi vesellem) böyle bir şeyi bana ahit verdi. Kim iftira ederse elbette ziyana uğrar." (el-Hâris)

4462. Ali b. Rabîa der ki: Hz. Ali'nin şu minberiniz üzerinde şöyle dediğini işittim: "Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) bana karşı bîatını bozanlarla, zorbalarla ve dinden çıkan kimselerle savaşmamı emretti." (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr)

4463. Ammâr b. Yâsir şöyle dedi: "Ben bîatını bozanlarla, zorbalarla ve dinden çıkan kimselerle savaşmakla emredildim." (Ebû Ya'lâ)

Cemel Vakası

4464. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Acaba sizden hanginiz kırmızı yüklü devenin sahibi olacak? Etrafında çok kişi öldürülecek. O da Tam öldürülecekken kurtulacak." (İbn Ebî Şeybe) [113]
4465. Ahnef b. Kays anlatıyor: Bizler hac yolculuğuna çıktık, Medine'ye geldiğimizde evlerimize girip yüklerimizi yıkarken birisi gelip bize şöyle dedi: İnsanlar korkuya kapılıp Mescid'de toplandılar. Biz de hemen Mescid'e gittik. Hz. Osman sahabelere Allah için kendi menkıbelerini ve iyiliklerini sayıp döküyordu....
Ahnef der ki: Ben o arada Talha ve Zübeyr ile karşılaştım. Kendi kendime: "Sanırım bu adam (Osman) öldürülecek" dedim ve Talha ile Zübeyr'in yanına gidip: "Osman'dan sonra kime bîat etmemi emredersiniz?" dedim. Onlar: "Ali'ye bîat et" dediler. Ben: "Bana böyle emrediyorsunuz ve buna razı mısınız?" dedim. Onlar: "Evet" dediler. Sonra ben Mekke'ye çıktım. Onların bu sözleri aklımdaydı. Mekke'de iken birisi gelip: "Osman b, Affan öldürüldü" dedi. O sırada Âişe de Mekke'de idi. Ben hemen yanma gittim ve ona: "Allah için bana söyle; kime bîat etmemi emredersin" dedim. Âişe: "Ali'ye bîat et" dedi. Ben: "Bana bunu mu emrediyorsun ve benim için buna mı razısın?" dedim. O: "Evet" dedi. Ben de Medine'ye geri döndüm ve Ali'nin yanma gelip ona bîat ettim. Sonra da Basra'daki ailemin yanma döndüm. Ben işlerin yerine oturduğunu ve istikrarın sağlandığını tahmin ediyordum. Ancak bu arada birisi gelerek: "Müminlerin annesi Aişe'yle beraber Talha ve Zübeyr Basra yakınlarına Hureybe'ye gelip orada konakladılar" dedi. Ben: "Neden geldiler?" diye sordum. O: "Osman'ın kan: hakkında kendilerine yardım etmen için beni sana gönderdiler. Çünki Osman mazlum olarak öldürüldü" dedi. İşte bu bana gelen haberlerin er korkuncu idi. Kendi kendime şöyle dedim: "Aralarında mü'minlerin annesi Âişe ve Resûlullah'm havarileri Talha ve Zübeyr'in bulunduğu bir kavme yardım etmeyip onları yalnız bırakmam çok ağırdır. Ancak Resûlullah'm amcasının oğlu Hz. Ali'yle savaşmam -ki onlar bana ona itaat etmemi emrettiler- daha ağırdır" dedim. Onların yanına gidip: "Neden buraya geldiniz?" dedim. Onlar: "Osman'ın kanını almak İçin geldik. Çünkü o mazlum olarak öldürüldü" dediler. Ben: "Ey mü'minlerin annesi! Allah için söyle, ben sana: Kime bîat edeyim? diye sorunca sen: Ali'ye bîat et! demedin mi? Ben: Bana Ali'ye bîat etmemi mi emrediyorsun ve benim için buna mı razı oluyorsun? dedim. Sen: Evet dedin, değil mi?" dedim. Âişe: "Evet doğru söyledin" dedi. Ben, Talha ve Zübeyr'e dönerek onlara: "Ey Allah Resulünün havarileri, sizler de Allah için söyleyin; ben size: <Kime bîat etmemi emrediyorsunuz? diye sordum. Siz de: Ali'ye dediniz. Ben: Bana Ali'ye bîat etmemi mi emrediyorsunuz ve benim için buna mı razı oluyorsunuz? diye sordum. Siz: Evet dediniz değil mi?" dedim. Onlar: "Evet doğru söyledin" dediler. Ben bunun üzerine şöyle dedim: "Allah'a yemin olsun, beraberinizde mü'minlerin annesi Âişe ve Resûlullah'm (salkllahu aleyhi veseüem) havarileri olduğu halde sizinle birlikte savaşmam ve Allah'a yemin olsun ki bana bîat etmemi emrettiğiniz Resûlullah'm amcasının oğlu ile de asla savaşmam. Uç şeyden birini seçiniz; ya bana köprünün kapısını açarsınız (Acem topraklarında) falan yere savaşmaya giderim, tâ ki Allah'ın dilediği sükûnet gelinceye kadar orada kalırım veya gidip Mekke'ye yerleşirim veya size yakın bir yerde uzlete çekilir, ne size, ne de karşınızdakine katılırım" dedim. Onlar: "Kendi aramızda bunu görüşüp sonra sana haber göndeririz" dediler. Aralarında görüştükten sonra şöyle dediler: "Köprünün kapısının açılıp onun yabancıların topraklarına savaş için bırakılması doğru değildir. Çünkü onunla tartışan fitneciler gidip gelirler. Eğer Mekke'ye gidip yerleşirse Kureyş'liler arasında sizi takip eder ve sizin haberlerinizi onlara verir. Halbuki siz onlardan haber alamazsınız. Bu da olmaz. O halde bize yakın bir yerde uzlette kalsın" dediler. Bunun üzerine o da Basra'ya iki fersah uzaklıkta Celhâ denilen yerde yaklaşık altı bin kişilik ordusuyla uzlete çekildi. Ne onlara, ne de Ali'nin saflarına katıldı. Sonra insanlar birbirlerine girdiler, İlk öldürülenlerden birisi de Talha b. Ubeydullah idi. Ka'b b. Sûr, Kur'ân okuyor ve filan kişilerin öldürüldüğünü söylüyordu. Onlarla birlikte birçok kimselerin öldürüldüğünü haber verdi. Zübeyr de savaş meydanından kaçıp Basra yakınlarındaki, Kâdisiye bölgesinde Sefevân denilen yere gelince orada Mucâşi' oğullarından Na'r denilen biriyle karşılaştı. Ona: "Ey Allah Resulünün havarisi, nereye gidiyorsun? Yanıma gel, sen benim zimmetimdesin. Kimse sana ilişip bir kötülük yapamaz" dedi. Bunun üzerine Zübeyr onunla birlikte yürüdü. Birisi Ahnef b. Kays'in yanma gelerek: "Bak, işte Zübeyr burada Sefevân ile karşılaştı" dedi. Ahnef: "Kim onu koruyor?" dedi. Müslümanları topladı; birbirlerine kılıçla girmeye başladılar. Ancak Zübeyr tekrar oradan kurtuldu. Sonra Uveymir b. Curmûz, Fadâle b. Habis ve Nufey bunu işitince Zübeyr'in peşinden gittiler. Onu Na'r'la birlikte görünce gizlice takip ettiler. (İshâk) [114]
4466. Husayn der ki: Benû Temîm'den olan Amr b. Câvân'a: "Ahnef b. Kays'in uzlete çekilmesi; ne Ali'ye, ne de Âişe'ye katılmaması ne oldu, gördün mü?" dedim. O da şöyle dedi: "Ahnef b. Kays bize şöyle anlattı. Ben Medine'ye hac için geldim..." yukarıdaki hadisi nakletti.
Sonra şöyle dedi: "İbn Curmûz, Fadâle ve Nüfey, Zübeyr'i öldürmek için aramaya çıktılar. Onun Na'r'la birlikte geldiğini görünce İbn Curmûz gizliden Zübeyr'in arkasından gelip hafifçe onu yaraladı. Zübeyr atının üzerindeydi. Zübeyr, Zulhimâr adlı atının üzerinde kendisini yaralayan İbn Curmûz'a saldırdı. İbn Curmûz, Zübeyr'in kendisini öldüreceğini anlayınca arkadaşları Fadâle ve Nüfey'i çağırdı. Onlar da Zübeyr'e saldırıp onu öldürdüler. (İshâk)
4467. Benû Temîm azadlılarmdan Ebû Süfyân der ki: Hz. Ömer'in karısı Âtike şu beyitleri söyledi:
ibn Curmû'z cesur atlıya saldırdı ki o savaş meydanından kaçmayın kahramanca savaşıyordu.
Ey Amr, eğer dikkat etseydin onun elinin ve kalbinin asla titremediğini görürdün.
Ellerin felç olsun, sen mü min bîr kimseyi öldürdün. Sana taammüden öldüren kimsenin cezası hak oldu. " (İShâk)
4468. el-Hakem anlatıyor: "Cemel vakası gününde saflar karşılıklı tutulunca Hz. Ali, Zübeyr'i çağırdı. Zübeyr onun yanma gelince Ali ona şöyle dedi: "Allah için söyle, sen Resûlullah'ın: Ey Zübeyr! Sen Ali'ye zulmetmek suretiyle onunla savaşacaksın dediğini hatırlamıyor musun?" dedi. Zübeyr: "Evet buraya gelmeden öncesine kadar bunu hiç hatırlamadım" dedi ve savaş meydanından geri döndü. Arkadaşı Talha onun savaş meydanından döndüğünü görünce o da geri döndü. Ancak Mervan bir ok atıp onu yaraladı ve onu ayaklarından semerin demirlerine bağladı, flshâk veAhmed b. Menî) [115]
4469. Hakem şöyle dedi: Hz. Ali, Zübeyr'i çağırıp ona: "Allah için söyle Resûlullah'ın: "Sen Ali'ye zulmetmek suretiyle onunla savacaksın" dediğini işitmedin mi?" Zübeyr: "Evet, ama bu ana kadar bunu hiç hatırlamadım" dedi ve geri döndü. Arkadaşı Talha onun döndüğünü bilmiyordu. Ben gidip onu izledim; ancak Mervan onu bir ok ile yaralayıp ayaklarından semerin demirlerine bağladı, sonra da onu öldürdü. (Ahmed b. Menî) [116]
4470. Hayye kabilesinden Abdüsselâm naklediyor: Cemel vakası günü Hz. Ali, Zübeyr ile başbaşa kaldı ve ona şöyle dedi: "Allah için söyle, sen elini filanoğullarının bahçesine dayadığında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Elbette sen zalim olduğun halde Ali'yle savaşacaksın; ama o sana galip gelecektir" dediğini işitmedin mi?" dedi. Zübeyr: "Doğru, işittim; o halde seninle savaşmayacağım" dedi. (İshâk) [117]
4471. Ebû Avn, Ebu'd-Duha dan bildiriyor: Süleyman b. Surad, el-Hasan b. Ali'ye: "Emîrü'l-mü'mninîn Ali'ye benim özrümü beyan et" dedi. Hasan: "Cemel vakası günü Ali'nin bana sığınarak şöyle dediğini gördüm: Keşke bundan şu kadar sene önce Ölseydim diyordu." Şu'be dedi ki: "Ben bunu Mansur'a söyleyince şöyle dedi: "O şaşı adam (Ebû Avn) ne dediğini bilmiyor." (Müsedded) [118]
4472. Süleyman b. Surad der ki: Hasan b. Ali'nin yanma gelip ona: "Cemel vakasına katılmadığından dolayı Emîrü'l-mü'minîn'den benim özür dilediğimi söyle" dedi. Hasan: "Bunu ne yapacaksın? Onun bana sığınarak şöyle dediğini gördüm: "Ey Hasan! Keşke bundan yirmi sene önce ölseydim." (el-Hâris) [119]
4473. Cumey' b. Umeyr et-Temîmî der ki: Annem ve teyzem Âişe'nin yanma girip ona: "Bize Ali'den bahset" dediler. Âişe: "Elini Resûlullah'm elinin üzerine koyan, kendisini onun için feda eden, Resullulah'm eliyle yüzünü sildiği bir adamın neyini bana soruyorsunuz?" dedi. Annem ve teyzem: "O halde neden onun karşısına çıktın?" dediler. Âişe: "Hükmolunmuş bir şey... Yeryüzündeki her şeyi ona (karşı çıkışma) karşılık fidye vermeyi isterdim" dedi. (Ebû Yala) [120]
4474. Ömer b. el-Hecenna der ki: Ebû Bekre'ye: "Cemel günü seni savaşmaktan alıkoyan neydi?" diye soruldu. O da: "Resûlullah'tan (salblbhu aleyhi veseUem) şöyle işittim dedi: "Başları kadın olan bir grup, emire karşı çıkıp yok olacaklar ve felaha kavuşamayacaklardır. O kadın cennetteki mu mirilerin de başıdır." (İbn Ebî Şeybe ve Bezzâr) [121]
4475. Esved b. Kays der ki: Bir adam bana anlattı. Zübeyr, Cemel günü atını dürterken Hz. Ali ona: "Ey Ebû Abdullah!" diye seslendi. Zübeyr Ali'nin yanma geldi, öyle ki bineklerinin boyunları birbirine dolandı. Hz. AH ona şöyle söyledi: "Allah için söyle hatırlamıyor musun; sana bir şeyler fısıldarken Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem) bizim yanımıza geldi ve: "Onunla gizli mi konuşuyorsun? Allah'a yemin olsun ki o zulmetmek suretiyle bir gün seninle savaşacak" dedi." Zübeyr bunun üzerine atının yüzünü savaş meydanından çevirip ayrıldı. (İbn Ebî Şeybe) [122]
4476. Ebû Cirv el-Mâzinî der ki: Cemel günü Hz. Ali'yle Zübeyr'in birbiriyle karşılaştığını gördüm. Ali ona: "Ey Zübeyr, Allah için söyle; Resûlullah'm şöyle buyurduğunu işittin mi?: Sen Ali'ye zulmetmek suretiyle onunla savaşacaksın. Zübeyr: "Evet, şu ana kadar böyle bir şeyi hatırlamadım" dedi ve çıkıp gitti. (Ebû Ya'lâ) [123]

Ammâr b. Yâsir'in Sıffin Savaşında Öldürülüşü ve Allah Resulü'nün (sallallahualeyhivesellem) "Ammâr'ı İsyancı Bir Topluluk Katledecek" Sözü

4477. İbn Ebi'l-Hüzeyl'den: Ammâr b. Yâsir güçlü biriydi, herkes tek taş taşırken o iki taş taşıyordu. Bu durum, Resûlullah'a (saMahu aleyhi vesellem) ulaşınca gidip onu karşıladı ve onu göğsünden itekledi. Ammâr yere düştü. Kalkıp göğsündeki ve başındaki toprakları sildi. Sonra Resûlullah şöyle dedi:
"Vav haline ey İbn Sümeyye! Seni isyancı bir topluluk öldürecek. " (Müsedded) [124]
4478. Müslim, Habbe'den rivayet ediyor: İbn Mes'ûd, Huzeyfe'ye şöyle dedi: "Fitne patlak verdi. Bana bu konuyla ilgili Hz. Peygamber'den (sallalbhu aleyhi vesellem) işittiğin bir hadis aktar." Şöyle cevapladı: Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) işittim; şöyle buyurdu: "Sümeyye oğlunun vay haline! Onu azgın bir topluluk öldürecek. " (Ebû Ya'lâ) [125]
4479. Ammâr b. Yâsİr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle dedi: "Seni azgın bir topluluk öldürecek." (el-Hâris) [126]
4480. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ammâr'ı İsyankâr bir topluluk Öldürecek." (Müsedded)
4481. Abdullah b. Amr'a ulaşan başka bir rivayet: İki adam babam Amr b. el-Âs'ın yanına gelip Ammâr'm öldürülüşü hakkında çekiştiler. Amr: "Onu bırakın, ondan bahsetmeyin. Çünkü Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim" dedi: "Ey Allahım! Kureyş'tiler Ammâr'ı Öldürmeye teşvik edecekler. Şunu bilin ki Ammâr'ı öldürüp eşyalarını alan cehennemdedir. " (Müsedded) [127]
4482. Abdullah b. el-Hâris der ki: Ben, Sıffın'den ayrılırken Muaviye'yle birlikte yürüyordum. Amr b. el-Âs'la onun arasmdaydım. Abdullah b. Amr şöyle dedi: "Ey baba! Sen

Resûlullah'ın (salMahu aleyhi vesellem) şu sözünü işitmedin mi?: "Vay haline ey İbn Sümeyye seni isyankar bir grup öldürecek." (İbnEbîŞeybe) [128]
4483. Hanzala b. Huveylid anlatıyor: Ben, Muaviye'nin yanında otururken iki adam gelip her biri Ammâr'ı kendisinin öldürdüğünü iddia ediyordu. Ancak orada bulunan Abdullah b. Amr: "Sizden birisi kendisini arkadaşına tercih etti. Ben, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: "Ammâr'ı isyankar bir grup öldürecektir" dedi. Bunun üzerine Muaviye: "Ey Amr! Şu deli çocuğunu bizden uzaklaştırsana! Neden bizimle birlikte?" dedi. Abdullah b. Amr ise: "Sizinle beraberdim; ama sizinle birlikte savaşmadım." (İbnEbî Şeybe) [129]
4484. Abdullah b. Amr şöyle dedi: "Sıffîn günü ben hiçbir ok atmadım, mızrakla kimseyi yaralamadım ve hiç kılıç kaldırmadım." Ona: "Peki neden orada bulundun" diye soruldu. Abdullah: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Babana itaat et" buyurdu; ben de ona itaat ederek geldim" dedi. (İbn Ebî Şeybe) [130]
4485. Ebu'l-Gâdiye el-Cühenî anlatıyor: Sıffîn günü Ammâr b. Yâsir'e saldırdım ve onu atından aşağı attım. Ancak Şam ahalisinden bir adam benden çabuk davranarak gelip onu öldürdü. Benle o, Muaviye'nin yanma gelerek Ammâr'ı önüne koyduk. Her birimiz onu öldürdüğünü iddia ediyordu. Zira onu öldürmekten dolayı Muaviye'den Ödül bekliyorduk. Orada bulunan Abdullah b. Amr şöyle dedi: "Resûlullah'm Ammâr'a şöyle dediğini işittim: "Seni isyankâr bir topluluk öldürecek. Ammâr'ı öldüren cehennemdedir, " Bunun üzerine Ammâr'ı elimden atıp yere koydum ve: "Ben onu öldürmedim" dedim. Sonra arkadaşım da Ammâr'ı bırakıp: "Ben de onu öldürmedim" dedi. Muaviye, Abdullah b. Amr'ın bu sözü üzerine: "Neden bunu yaptın?" diye sordu. Abdullah b. Amr: "Ben, Resûlullah'tan bir söz işittim ve onu söylemeyi istedim" dedi. (Ebû Ya'lâ) [131]
4486. Abdullah b. Amr der ki: Sıffîn günü gruplar birbirinden ayrılınca şöyle dedim: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ammâr'ı azgın bir grup öldürecektir." Bunun üzerine Amr, Muaviye'ye: "Baksana, kardeşinin oğlunun ne söylediğini işitmedin mi?" dedi. Muaviye: "Senin şüpheye düşmenden Allah'a sığınırım. Yoksa sen bizim haklı olduğumuzdan şüphe mi ediyorsun? Biz mi onu öldürdük? Onu buraya getirenler öldürdü! [132]
4487. Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel anlatıyor: Ben, Muaviye ile birlikte Sıffîn'den dönerken Muaviye ve Ebu'l-A'var es-Sülemî bir yanda, Amr ve oğlu da diğer yanda yürüyorlardı. Aralarında benden başka kimse yoktu. Bazen bu tarafa, bazen de diğer tarafa katılıyordum. Abdullah b. Amr'm, babasına şöyle dediğini işittim: "Ey babacığım! Sen, Resûlullah'm (sallallahualeyhi vesellem) Mescid'i yaparken Ammâr'a şöyle dediğini işitmedin mi? "Ey Ammâr! Sen sevap kazanmaya çok heveslisin" Ammâr: "Evet, yâ Resûlallah" dedi. Resûlullah (saUallahu aleyhi veseüem): "Elbette sen cennet ehlinden birisin ve seni azgın bir topluluk Öldürecek" buyurdu. Amr: "Evet, Resûlullah'm (sallallahualeyhi vesellem) böyle dediğini işittim" dedi. Abdullah: "O halde neden onu öldürdünüz" dedi. Amr, Muaviye'ye dönerek: "Ey Abdurrahman'ın babası! Bunun söylediklerini işitmiyor musun?" dedi. Muaviye: "Yazıklar olsun sana, Ey Amr! Hala sidiğinle mi uğraşıyorsun, onu biz mi Öldürdük? Onu(n cesedini) buraya getirenler öldürdü" dedi. (Ebû Ya'lâ) [133]
4488. Ebu'l-Bahteri' der ki: Sıffîn günü sıcaklık şiddetlenince Ammâr: "Bana bir şey getirin de içeyim" dedi ve şunu ekledi: Resûlullah (saHaHahu aleyhi vesellem) bana şöyle söyledi: "Dünyada en son içeceğin şey süttür." Sonra Ammâr savaşa daldı ve öldürüldü. (Ibn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ) [134]
4489. Zeyd b. Vehb bildiriyor: Ammâr b. Yâsir Kureyş ile, Kureyş'liler de Ammâr b. Yâsir ile imtihan edildiler. Bir defasında Kureyş'liler ona saldırıp onu dövdüler. Bunu gören Hz. Osman kızarak evinden çıkıp minbere yöneldi. Allah'a hamdü senadan sora şöyle dedi: "Ey insanlar, Kureyş'lilerden bana ne! Onlara ne oluyor ki Allah onlara yapacağım yaptıktan sonra bile hala akıllanmıyorlar. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisi hakkında, Seni azgın bir topluluk öldürecek dediği Ammâr'a saldırıp onu dövüyorlar" dedi. (Ebû Ya'lâ) [135]
4490. Meysere ve Ebu'l-Bahteri'den: Sıffîn günü Ammâr savaşmaya başladı; ama bir türlü öldürülmüyordu. O da Hz. Ali'nin yanma gelip: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Bu falanca gün değil midir?" diyor, Ali de: "Yanımdan git" diyordu. Ammâr bunu defalarca söyledi. Sonra kendisine içmesi için süt getirildi. Ammâr: "İşte bu, dünyadan içeceğim son şeydir" dedi ve savaşa dalıp öldürülünceye kadar savaştı. (Ebû Yaiâ) [136]
4491. Hişâm b. el-Velîd b. el-Muğîre'nin kızı anlatıyor: -Ammâr, Sıffîn günü yaralanınca onun yaralarıyla o ilgileniyordu.- Bir ara Muaviye onu ziyaret etmek için geldi, geri döndüğünde ise şöyle dedi: "Ey Allahım! Bu adamın ölümünü bizim elimizle kılma. Çünkü ben, Resûlullah'ın (sallallahualeyhi vesellem) şöyle dediğini işittim: "Ammâr'ı isyankar bir grup öldürecek" (Ebû Ya'lâ) [137]
4492. Ali b. Zeyd'den: Sa'doğullarından bir adam bana şunu anlattı: Sıffîn günü ben, Ahnef in yanında oturuyordum, onun yanında da Ammâr vardı. Şöyle dediğini işittim: "Dostum Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dünyada son azığımın süt olduğunu bana söyledi." Biz bu durumda iken ortalığı toz kapladı ve "Şam ahalisi geldi" denildi. Su dağıtan kimseler insanlara su dağıtmaya başladılar, bir cariye elindeki süt tası ile birlikte Ammâr'm yanma geldi ve onu Ammâr'a verdi. Ammâr sütü içti, sonra artanını yanındaki Ahnef e verdi. Ahnef de içtikten sonra artanını bana verdi. Ben ona şöyle dedim: "Eğer dostun sâdık biri ise onun bu savaşta öldürülmesi gerekir." Sonra biz savaşa tutuştuk. Ammâr'm şöyle dediğini işitiyorduk: "Cennet kılıçların gölgesi altındadır. Bugün sevgililerle buluşacağız. Muhammed ve taraftarlarıyla..." İşte bu, onun son anlarıydı. (Ebû Ya'lâ) [138]
4493. Şam'daki Ömer b. Şuayb -ki Amr b. Şuayb'ın kardeşidir-, babası kanalıyla dedesinden naklediyor: Abdullah (b. Amr)'ın annesi bir gün Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Nasılsın ey Abdullah'ın annesi?" diye sordu. Kadın: "Ben iyiyim, annem babam sana feda olsun, sen nasılsın ya Resûlallah?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem): "Ben de iyiyim. Peki Abdullah b. Amr nasıldır?" dedi. Kadın: "O da iyidir. Ancak o dünyayı terk edecek biridir "
Abdullah b. Amr b. el-As'm babası Sıffîn günü ona (oğluna): "Bizimle beraber çık ve savaş" dedi. Abdullah: "Ey baba! Bana nasıl savaşmayı emredersin, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında onun ne dediğini kendin de işittin!" dedi. Amr: "Allah için söyle, hatırlıyor musun; Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) son anlarında senin elinden tutup ellerini benim elime koydu ve: "Ey Abdullah, baban Amr'a itaat et" dedi. Abdullah: "Evet hatırladım" dedi. Amr: "O halde savaşmanı emrediyorum" dedi. Bunun üzerine Abdullah onlarla birlikte çıktı ve savaştı. Savaş başladığında Amr şu beyitleri söyledi [139]
Harbin aie§i tutuştu. Ben ona böğrü geniş, sırtı sağlam atlar hazırladım, iepeleri hızla aşar. Süvariler tepeden atladığında da nızla atlar. Göğsü kocaman, yanları dolgundur, en büyük yen de ortasıdır.
4494. Hişâm b. Hassan anlatıyor: Resûlullah'm (saMahu aleyhi vesellem) ashabından bir grup toplandı. Aralarında İbn Mes'ûd, Huzeyfe, Sa'd, İbn Amr ve Ammâr da bulunuyordu. Kendi aralarında şöyle diyorlardı: Huzeyfe: "Eğer ben savaşa yetişsem oradan nasıl çıkacağımı bilirim" dedi. İbn Mes'ûd da aynı sözü söyledi. Sa'd ise: "Eğer ona yetişirsem elime kılıç alır, mü'min olana vurmaz, kafire olanla benimle savaşırsa savaşır ve öldürürüm" dedi. İbn Amr ise: "Ben de Sa'd ile birlikteyim" dedi. Ammâr ise şöyle dedi: "Ben de öyle fitneli bir savaşa yetişirsem kılıcımı alır boynuma koyarım, sonra da mü'minlerin çoğunluğuna katılır, diğerleriyle kılıcım parçalamıncaya kadar savaşırım" (el-Hâris) İsnadında kopukluk vardır. [140]
4495. Abdullah b. Seleme der ki: Sıffîn gecesi bir şair Muaviye'yi ve Amr b. As'ı ve Ammâr b. Yâsir'i hicivle yeriyordu. "İki günahkârlı tulum" ifadesini kullanıyordu. Adamın biri ise: "Bu ve sizler Muhammed'in sahabileri değil misiniz?" dedi. Ammâr ona şöyle dedi: "Oturmak istersen doğru otur, gitmek istersen de git. (Hepsi Allah Resûlü'nün ashabıdır)." (İshâk)

Böyle Yerlerde Savaşan Sahabelerin Affedildiğine Dair Hadis

4496. Ebû Hureyre şöyle dedi: "Bu ümmet kendisine merhamet edilen bir ümmettir. Kendi kendisine azap etmedikçe bu ümmete azap yoktur." Ona: "Bu ümmet kendi kendisine nasıl azap eder?" diye soruldu. Ebû Hureyre: "Cemel vakası bir azap değil midir? Nehrevân günü bir azap değil midir? Sıffîn savaşı bir azap değil midir?" dedi. (Ebû Ya'lâ)
4497. Ebû Bürde'den: Muhacirlerden birisi şöyle dedi: "Resûlullah'dan Şöyle işittim: "5« ümmetin (ilahi) cezası kılıçladır" (Ebû Ya'lâ) [141]
4498. Zührî şöyle dedi: "Huzeyme b. Sabit -ki onun şahitliği iki kişinin şahitliğine bedeldi- Sıffîn günü Hz. Ali'nin saflarında savaşırken öldürüldü." (İshâk)
4499. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem) şöyle buyurdu: "Filanı minberimin üzerinde hutbe okurken görürseniz, onu öldürünüz." (İbn Ebî Şeybe) [142]

Haricilerin Haberleri

İsyancılarla Savaşmak başlığı altında Hz. Ali ve Ammâr hadisi daha önce geçti. [143]
4500. Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor. Huneyn günü ResûluUah (sallaUahu aleyhi vesilem) ganimetleri dağıtırken yanında bulundum. Bir adam: "Bu taksimde Allah'ın rızası gözetilmemiştir" demişti. İşte bundan sonra ben Hz. Ali'yle birlikte Nehravan savaşında bulundum. Ali bir ara o sözü söyleyen adamı aradı; ancak bulamadı. Sonra tekrar onu (m«/wiac=kusui:Iu doğanı) aradı ve bir duvarın altında saklanırken gördü. Hz. Ali: "Bunu tanıyanınız var mı?" dedi. Birisi: "Biz onu tanıyoruz. Onun adı Hurgûs'dur, annesi ise şuradadır" dedi. Hz. Ali annesine haber göndererek gelmesini söyledi. Annesi gelince ona: "Bu kimdendir?" diye sordu. Annesi: "Ey Emîrü'l-mü'minîn! Bilmiyorum. Fakat ben Cahiliyede iken Rebeze'de bana ait koyunlarımı güdüyordum. Karanlık şeklinde bir şey beni kapladı ve böylece ben hamile kaldım. İşte bu ondan doğdu" dedi. (Ebû Ya'lâ} [144]
4501. Ebû Kesîr anlatıyor. Ben, efendim Ali b. Ebî Tâlib ile Nehravan'lılara karşı savaşırken beraberdim. Hz. Ali şöyle dedi: "Ey insanlar! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: Bazı kimseler okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar ve bir daha geri dönmezler. Şunu biliniz ki bunun alameti aralarında eli kopuk siyah bir kimse vardır. Göğüslerinden birisi kadın göğsü gibi büyüktür. Memesi de kadının memesi gibidir. Etrafında yedi büyük kıl vardır Onu arayınız. Çünkü o kimse muhakkak burada bulunmaktadır." Sonra aradılar ve onu bir nehrin kenarında ölülerin altında buldular. Hz. Ali: "Allah ve Resulü (sallahualeyhivesellem) doğru söyledi" dedi ve yanındaki oktan birini çıkarıp onun kopuk eline batırdı. İnsanlar onu görünce sevindiler ve birbirlerini müjdelediler, kalplerinde buldukları sıkıntı gitti. (el-Humeydî) [145]
Abdülkays'tan bir adamdan gelen rivayette ise şöyle denilir: Nehrevân halkının katledildiği o güne şahit oldum... Eğer bir insanın sevinçten ruhu çıksaydı o gün Ali'nin ruhu çıkardı. (Hz. Ali) şöyle dedi: "Allah ve Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) doğru söylemiştir. Birisi onu burada vurulup yerde yatmazdan önce gördüğünü bildirmiş olsaydı ben yalancı olurdum. [146]

[1] Bûsîrî bu değerlendirmeyi aynen almıştır

[2] Hevsomî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir, ricali güvenilir ravüerdı Sahîh'te, bu siyak olmaksmn Huzeyfe'nin rivayet etttigı bir hadis vardır." {Mccnm1 , 136) Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve Bezzâr rivayet etmiştir Sahîhayn'dzdu. Bu hadiste de aşikar bir ilave vardır. Bakıruz, Hafız, isnadında Musa Ebî'I-Muhtâr'm bulunduğu bir hadisi hasen görüyor. İbn Ebî Hatim bu hadisin sadece bir ravisini zikretmiş, bunun hakkında cerh ve tadile dair bir şey söylememiştir. Ayrıca Bilâl b. Yahya'nın hal tercemesindeki cerh ve tadil, onunla Huzeyfe arasındaki kopukluk (inkıta) şüphesinden kaynaklanmaktadır.

[3] Ahzâb sur. 9

[4] Doğru olan budur. Bûsîrî tefsir bölümünde bu hadis hakkında bir değerlendirmede anmamıştır.

[5] Bûsîrî ilk iki hadis hakkında der ki: "Bu hadisi mürsel olarak el-Hâris rivayet etmiştir." Sonuncusu hakkında da şöyle der: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır." Heysemî de der ki: "Taberânî bu hadisi iki isnâdla rivayet etmiştir. Birisinde Huyey b. Abdillah vardır ki, İbn Maîn onu güvenilir görmüş; bir grup da zayıf addetmiştir. Diğer ricali, Sahih ricalidir." (VI, 131)

[6] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."

[7] Tevbe sur. 29

[8] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi olarak el-Hâris rivayet etmiştir." (III, 114) Ben derim ki: 4378 no'lu Bckr b. Abdillah el-Müzenî hadisi de bu bölüme girer.

[9] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk rivayet etmiştir. Senedinde adı belirtilmemiş bir ravı vardır." Bu hadisi el-Kenz'de Taberanî'ye isnâd etmiştir. (el-Kenz V, 311) Bûsîrî de İbn Ebı Şeybe ve Ahmed'e dayandırmış ve bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[10] Bkz: Feth ile beraber Sahîh-i Buhârî baskısı, kitâbu'ş-şurût, 5. Cihad bölümündeki değil; Halifelik bölümündeki 2064 no'lu hadise bakınız.

[11] Bûsîrî yine demiştir ki: "Bu hadisi hasen bir isnâdla İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.'

[12] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde İbrahim b. İsmâîl b. Mecma' vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecmu VI, 198)

[13] Ahmed onu zayıf görmüştür" şeklinde geçmiş olması muhtemeldir. Hadisi aynı Şekilde Taberânî de rivayet etmiştir. Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır ki müâellis bir ravidir. Ancak güvenilirdir. Bunu Heysemî söylemiştir. (Mecma III, 41)

[14] en-Nihâye'de denir ki: "Netât, Haybcr'de bir burç ya da kaledir," Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Vâkıdî'den el-Hâris rivayet etmiştir. Vâkıdî, zayıf bir ravidir."

[15] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Senedindeki Haccac b. Artât, zayıf bir ravidir. Ancak hadisi destekleyen başka rivayetler vardır."

[16] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[17] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi, HİZâm b. Hişâm b. Hubeyş kanalıyla babasından Ebû Ya'lâ tahrîc etmiştir. İbn Hibbân bu ikisini güvenilir görmüştür. Diğer ricali, Sahih ricalidir.

[18] Heysemî der ki: "Senedinde Muhammed b. Hasan b. Zebâle vardır ki, gerçekten zayıf bir ravidir." (Mecnıa VI, 169)

[19] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[20] Hadisi Taberânî tahrîc etmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde Hakem b. Abdilmelik vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecma VI, 168) Ben derim ki: Aynı şekilde Beyhakî'nin de isnadında Hakem vardır. Beyitlerin tahrife uğrayan kelimelerinin düzeltilmesinde Zevâid'den istifade ettim.

[21] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[22] el-Feth'deki İbn Âiz rivayetiyle gelen İbn Ömer hadisi bunu açıklar niteliktedir: ibn Ömer demiştir ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) üç şeyden birini tercih etmede serbest bırakmasın diye Hamza'yı göndermeden Kureyş'e savaş açmadı: Huzaa'lı maktulün diyetini ödemek, Bekr ile anlaşmayı bozmak veya eşit bir şekilde onlara davranmak. (VIII, 4) Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürsel olarak MÜsedded rivayet etmiştir/

[23] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[24] îsrâ sur. 81

[25] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi hasen bir isnâdla İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir."

[26] Hadisin devamı için dördüncü cilt 3779 no'lu hadise bakınız.

[27] Hafız, bu hadisin isnadını sahîh görmüştür. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, içinde el-Hâris el-A'ver'in bulunduğu bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Hadis, Sahîh'te ve başka eserlerde mevcuttur. Bunda ise belli bir ilave vardır."

[28] Bûsîrî bunu Fetih gazvesi bölümünde zikretmemiştir.

[29] el-İthâfta da böyledir. Bûsîrî bunu yine Bezzâr'a isnâd etmiş, "Lafız ona aittir, Ravileri güvenilir kimselerdir" demiştir. Aynı şekilde Zcvâid'âe de mevcuttur. (VI, 181)

[30] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Hac bölümünde hadisi zikretmiştir.

[31] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[32] Yezîd'den rivayet eden kimse bu sözü söylemiştir. O da Taif li Sâib'dir.

[33] Doğru olan budur. Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de demiştir ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir, ravileri güvenilir kimselerdir." {Mecma VI, 182)

[34] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Her ikisinin ricali, İmrân b. Dâvud hariç, SaHîh ricalidir. İbn Hibbân ve başkaları Imrân'ı güvenilir görürken, İbn Mam ve daha başkaları onu zayıf görür." (Mecma VI, 181)

[35] Heysemî der ki: "Bu hadisi mürsel olarak Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. İsnadı Esendir." Ben derim ki: Senedinde Ali b. Zeyd vardır. Bûsîrî de şöyle demiştir: "Bu hadisi mürsel yahut mıt'dnS bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." 4348 no'lu hadise bakınız.

[36] Bûsîrî der ki: "Senedi zayıftır. Çünkü Âsim b. Ubeydullah b. Hafs, zayıf bir ravidir."

[37] Bûsîrî der ki: "Senedinde Musa b. Ubeyde er-Rebezî vardır. Hac bölümünde bu hadis geçmişti. Ancak aslı, Sahîhayn ve başka eserlerde Zeyd b. Sabit hadisi olarak yer almaktadır. Hac bölümünde bu hadisi destekleyen başka hadisler geçmişti.

[38] Bu hadisin, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve seiiem)'in Kayser'e mektubu bölümünde zikredilmesi uygun olurdu. 4342 no'lu hadise bakınız. Bu hadis mürseldn. el-Hâris'in Müsned'mde, elyazması iki nüshasında mevcuttur. (II, 59)

[39] Mâide sur. 82

[40] Mürseldir. Bûsîrî der ki: Bu hadisi İshâk rivayet etmiştir. Kavileri güvenilir kimselerdir; ancak munkatı 'dır. Taberânî de İbn Uyeyne an Eyyûb an îkrime an İbn Abbâs an Taberi, Abdülvahİd b. Ziyâd an Husayf an Saıâ b. Cübeyr tarikinden hadisi mürsel olarak tahric etmiştir. (IIV, 2) tarikinden hadisi vermiştir. Muttasıldır ve isnadı sahihtir. Ben derim ki: Dârimi de Hammad b. Zeyd an Eyyûb an İkrime tarikinden olarak bu metin olmaksızın tahric etmiştir, (s.22) Müsnede'de şöyle geçer: Ben derim ki: Taberânî bu hadisi İbn Uyeyne an E an İkrime an İbn Abbâs tarikinden rivayet etmiştir. Muttasıldır ve isnadı sahihtir.

[41] Hafız bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bu hadisi, Meysere b. i Rabbih kanalıyla Dâvud b. el-Muhabber'den el-Hâris rivayet etmiştir. Her ikisi de oldukça zayıf ravilerdir. Bu, uzun bir hadistir. Hafız bunu parça parça vermiş, birden fazla yerde uydurma olduğunu belirtmiştir. Bûsîrî der ki: "Bu, Dâvud b. el-Muhabber'in ResûluUah (saiiaiiahu aleyhi ve sellem) adına uydurduğu bir hutbedir."

[42] Bûsîrî der ki: Bu, münker bir hadistir. SaMh'te Hz. Peygamber (sallaliahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu kayıtlıdır: "Bu, Allah'ın bana, kendisi hakkında azap etmeyeceği bir şeydir."

[43] Bunun tam hâli, el-İthâfve Zeumrf'dedir. {Mecma IX, 26) Bûsîrî bu hadis hakkında bir Şey söylememiş, sadece "Bunu destekleyen bir hadis vardır" demiştir. Heysemı der ki: "Ebû Ya'lâ'nın isnadında Atâ b. Müslim vardır ki İbn Hibbân ve başkaları onu güvenilir görürken, bir grup onu zayıf görmüştür. Diğer ricali güvenilirdir. Taberânî de bu hadisi rivayet etmiştir, isnadında tanımadığım raviler vardır." {Mecma IX, 26)

[44] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Musa b. Ya'kûb hariç, her ikisinin ricali, Sahih ricalidir. Bir grup Musa'yı güvenilir görmüştür." (Mecma IX, 38)

[45] İbnü'l-Müseyyib'in mevkufu olarak rivayet edilmiştir. ei-İthâf'ta da Ali b. Ebî Tâlib'den bir ilaveyle rivayet edilmiştir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi -sahîh bir senedle-Müsedded, el-Hâkim ve Beyhakî rivayet etmiştir. İbn Mâce de muhtasar olarak rivayet etmiştir.

[46] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Muhammed b. Cafer b. Muhammed'den İbn Ebî Ömer rivayet etmiştir. Ravi demiştir ki: Babam bana babasından, o da babasından rivayet etti... İbn Ebî Ömer bu hadisi ricali güvenilir olan bir senedle zikretmiştir." Ben derim ki: Ancak Muhammed (el-Bâkır)'m Ali b. Ebî Tâlib'den rivayeti munkatı'dır.

[47] Ben derim ki: el-Kâsım, hadisi metruk olan biridir. Bûsîrî bu hadisi isnadını vermeden zikretmiş, bir değerlendirmede bulunmamıştır.

[48] Bûsîrî der ki: Bunu murikatı' bir senedle rivayet etmiştir.

[49] Kasas sur. 83

[50] Zümer sur. 60

[51] Hafız Müsnede'de şöyle der: Bu hususta Beyhakî eleştirilmiştir. Çünkü şöyle demiştir: "Sellâm et-Tavîl, Abdülmelik b. Abdirrahman'dan rivayet ederken tek kalmıştır." Durum şudur ki; Seleme b. Salih, İbn Menî'nin rivayetinde ona tâbi olmuştur. Bezzâr da bunu Muhammed b. İsmail b. Semura an Abdurrahman el-Muhâribî (w Ibni'l-Isbahânî an Murre an Abdillah tarikiyle tahrîc etmiştir. 4393 no'lu hadiste geçenleri anlatmıştır. Sonra da şöyle demiştir: Bezzâr dedi ki: Bu, herhangi bir tarik olmaksızın Murre'den verilmiştir. Murre'den gelen isnâdlar birbirine yakındır. Abdurrahman b. el-Isbahânî, bunu Murre'den işitmemiştir. Ancak ondan haber vermiştir. Murre dışında bunu İbn Mes'ûd'dan rivayet eden kimse bilmiyoruz." Bûsîrî der ki: "Bu hadisi muhtasar olarak el-Hâkim rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Senedinde Abdülrmelik b. Abdirrahman vardır ki onun ne tadil edildiğini, ne de cerh edildiğini biliyorum. Geri kalan ravilerinin hepsi güvenilir kimselerdir. Bûsîrî der ki: "Bu, Abdülmelik için Fellas "Yalancı" demiştir. Buhârî de onun hakkında: "Hadisi münkerdır" demiştir. Abdülmelik bu rivayette tek kalmamıştır, Bezzâr da Müsmd'inden ravileri güvenilir olan bir senedie bu hadisi rivayet etmiştir.

[52] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. Peygamberlik Alâmetleri bölümünün sonunda hadisin tam metni verilmiştir."

[53] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürseî olarak İshâk rivayet etmiştir. Ahmcd de muttasıl ve zayıf bir senedie, bir de mu'dal senedie rivayet etmiştir. İshâk'm tariki isnâd bakımından daha sahihtir. Bu, mu'daî

olanı destekler ve hadisin asimin olduğunu çağrıştırır."
[54] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedie İshâk rivayet etmiştir. Senedindeki tâbıı ravi, zayıf bir ravidir."
[55] Müsnede'de şöyle geçer: "Ben derim ki: Mücâlid, zayıf bir ravidir."
[56] Hadisin isnadının merkezinde Mücâlid vardır ki zayıf bir ravidir. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[57] Bûsîrî demiştir ki: "Bunu zcıyıfbir senedle rivayet etmiştir. Çünkü senedindeki Leys b. Ebî Süleym, zayıf bir ravidir. Ayrıca senedinde inkıta' vardır. Kuşluk namazı hakkında sadece bir hadis zikredilmiştir. O da Huzeyfe hadisi değildir." Bûsîrî bu hadisi el-îthâfıa irâd etmiştir. Sonunda şu ifade vardır: "Ondan, azabını kendi artılarından vermemesini isledim, bunu kabul etmedi." Bûsîrî, İbn İshâk'ın tealisi sebebiyle bunun isnadım zayıf görmüş ve "Bunu destekleyen bir hadis vardır" demiştir.
[58] İbnü'1-Esîr, bunu şöyle açıklar: "İslam'ın, istikamet gidişatı üzere ve zulmet ihdasatından uzak olarak ayakta duruşu, bu müddet bitene kadar devam edip sürecektir." Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle İshâk rivayet ermiştir. Çünkü senedindeki ravi Mücâlid, zayıf bir ravidir."
[59] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybc ve -sahih bir senedle- Tayâlisî rivayet etmiştir."
[60] Buna benzer bir rivayet el-İthâf da mevcuttur. Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde Şehr b. Havşeb ile Abdülhamîd b. Behrâm vardır ki bunlar sağlam görülmelerine rağmen bunlarda zayıflık vardır." (Mecmu VII, 303) Ben derim ki: Bu ikisi, Ebû Bekir'in isnadında da vardır.
[61] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[62] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[63] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Süveyd b. Abdülazîz'den İshâk rivayet etmiştir. Süveyd, zayıf bir ravidir. Ayrıca Ahmed b. Meni' de rivayet etmiştir. Onun ravileri güvenilir kimselerdir. Her ikisinin anlatımı da aynıdır.
[64] Bûsîrî bunu Ebû Bekir vo Bezzâr'a dayandırmakla yetinmiş, hadis hakkında bir şey söylememiştir.
[65] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[66] Müsnede'de şöyle geçer: "Bunun isnadı hasendir." Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ibn Ebı Şeybe, Ebû Ya'lâ ve -hasen bir isnâdla- Rûyânî rivayet etmiştir.
[67] Bu kitaptaki 2321, 2349 ve 2390 no'lu hadisler ile Zevaıd (VII, 303-304), el-İthâf (Davar edinme bölümü, 1 no'lu hadis) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sma bakınız. Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de demiştir ki: "Ebû Ya'lâ'nın isnadında Muhammed b. Süleyman b. Mesmûl vardır ki zayıf bir ravidir. Taberânî'nin isnadında da Süleyman b. Dâvud eş-Şâzekûnî vardır ki zayıf bir ravidir. (VII, 305)
[68] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ebû Ya'lâ'nm ravileri güvenilir kimselerdir; ancak Katâde ile Ebu'l-Esved arasında inkıta' vardır." Zülhalasa >se, Devs ve Has'am kabilelerine ait bir put evidir. Onun, Yemen'de bulunan Yemenlilerin Kabe'si olduğu da söylenir.
[69] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Tayâlisi, Ebû Ya'lâ ve el-Hâkim rivayet etmiştir. el-Hâkim isnadı sahihtir" demiştir.
[70] Bûsîrî de bunu takdim ve tehir suretiyle değiştirme yapmaksızın nakletmiş ve demiştir ki: "Bunu, içinde durumu bilinmeyen ravilerin bulunduğu bir senedle Ishâk rivayet etmiştir. Ben, metni, fahiş bir hata dışında, el-İthâf'da bulduğum şekliyle verdim. Ben derim ki: Bu hadisi Taberânî de muhtasar olarak rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." {Mecmn VII, 301) Muhtemelen metinde bir ravi düşüklüğü var. Doğrusu: "Bunun üzerine kılıcımı çektim ve: "Başını ona götüreceğim!" dedim, olmalıdır. Yani metinden "ve" edatı düşmüştür.
[71] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[72] 4404 no'lu hadise bakınız.
[73] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle İshâk rivayet etmiştir."
[74] İsnadında Bahr b. Kuneyz es-Sekâ vardır ki metruk bir ravidir. Bunu Heysemı söylemiş, hadisi Bezzâr'a isnâd etmiştir.
[75] Bûsîrî, Evlilik bölümünde der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve bu lafızdan farklı bir anlatımla -Mevduat kitabında- İbnü'l-Cevzî irâd etmiştir. Bunu destekleyen İbn Mes'ûd hadisi vardır. Yani bunu takip eden hadis... Ben derim ki: Ebû Ya'lâ'nm isnadında hadis uydurmakla itham edilen kimseler yoktur.
[76] Bûsîrî, Fiten bölümünde der ki: Bu hadisi Abdürrahîm b. Vâkıd'dan el-Hâris tahric etmiştir. Abdürrahîm zayıf bir ravidir. Bu hadisi destekleyen Huzeyfe hadisi vardır; yani geçen hadis.
[77] Bu ciltteki 3925 no'lu hadise bakınız.
[78] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir."
[79] Bab: Fetihler bölümünden sonra, yani beş sayfa sonra Fitneler bölümü devam edecektir. Asıl nüshada ise Fetihler bölümü, Fitneler bölümünün iki yansı arasındadır. Asılda ise bunun yeri, Gazalar bahsidir.
[80] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk rivayet etmiştir. Kavileri güvenilir kimselerdir."
[81] Müellif bu hadisi muhtasar olarak vermiştir. Onun irâd ettiği hadis, Tayâlisî'nin matbu nüshasından sakıt olmuştur. Bûsîrî ise bunu tam olarak vermiştir. Onun da bazı kelimeleri düşmüştür. Sonunda ise şu ilave vardır: "ve onları mübarek kıl!"
[82] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (Siyer ve Meğâzî bölümü) Heyserm de bunu Taberânî'ye dayandırarak tahric etmiş, ravilerini güvenilir görmüştür. (Mea VI, 217)
[83] Sûrâe, Bağdad'ın yanında bir yerdir. Bağdad'm kendi ismi olduğu da söylenir. Sûra (uzatma olmadan) ise, Babil topraklarında İrak'ta bir mevkidir. Heysemî der ki: "Senedinde Mücâlid vardır ki zayıf bir ravidir. Onu güvenilir görenler de vardır." (Mecmcı VI, 220)
[84] Hadis. no. 4576.
[85] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[86] Heysemî der ki: "Bu hadisi M. el-Kebîr'de Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ricali, Scıhîh ricalidir." (Mecma VI, 6)
[87] BÜsîrî der ki: "Bu hadisi Sahîh'inde İbn Hibbân tahrîc etmiştir." Heysemî der ki: "Taberânî de rivayet etmiştir. Senedinde Muhammed b. Amr b. Alkame vardır ki hadisi hasen biridir. Diğer ravileri güvenilir ravilerdir." (Mecma VI, 218) Ben derim ki: Hadis, bievâridu'z-Zam'ân'da 420. sayfada kayıtlıdır.
[88] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[89] 'Bakara sur. 137
[90] Bûsîrî bunu aynen almıştır.
[91] Bûsîrî yine der ki: "Bu hadisi hasen bir isnâdla İshâk rivayet etmiştir."
[92] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sn/iî/ı bir senedle İshâk rivayet etmiştir."
[93] Bûsîrî der ki: "Kavileri güvenilir kimselerdir."
[94] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Abdullah da bunu muhtasar alarak rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Senedinde tanımadığım raviler vardır." (Mecmn VII, 232)
[95] Bu hadisi hasen bir isnâdla mevkuf olarak İbn Men? rivayet etmiştir. Bunu Bûsîri söylemiştir.
[96] el-Hâris'in Müsned'inde de böyledir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Dâvud b. el-Muhabber'den el-Hâris rivayet etmiştir." (I, 86) Dâvud zayıf bir ravidir. O hadiste şu iiade yer alır: "Sen böyle İken birden görünmeyen bir ses duyuldu."
[97] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Hasan b. Kuteybe'den el-Hâris rivayet etmiştir. Hasan, zayıf bir ravidir."
[98] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[99] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Hasan b. Kuteybe'den el-Hâris rivayet etmiştir. Hasan, zayıf bir ravidir."
[100] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve el-Hâkim rivayet etmiştir." el-Hâkim, isnadının sahîh olduğunu söylemiştir. Müsnede'de şöyle geçer: Bezzâr da bunu İbrahim b. Ziyâd an İshâk b. Süleyman kanalıyla rivayet etmiştir. el-Hâkim de aynı şekilde İshâk b. Süleyman tarikinden tahric etmiş ve hadisi sahîh görmüştür.
[101] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve el-Hâkim rivayet etmiştir. el-Hâkim, hadisi sahîh kabul etmiştir."
[102] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ bu hadisi iki isnâdla rivayet etmiştir. Birisinde tanımadığım raviler vardır; diğerinde de Süfyan b. Vekî' vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecma IX, 96) Ben derim ki: Ayrıca bu, bunu takip eden hadisin de isnadıdır.
[103] Bu hadisi Süfyan b. Vekî'den Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Süfyân, zayıf bir ravidir.
[104] isnadı hnsendir.
[105] A'raf sur. 43
[106] Saîd b. Mansûr'un Sünen'indeki 2942 no'Iu hadis bunu desteklemektedir.
[107] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[108] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ricali, Sahih ricalidir.
[109] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü seneddeki Ebu'l-Eşheb, zayıf bir ravidir.
[110] Bûsîrî der ki: "Hadis mevkuftur, ravileri güvenilir kimselerdir."
[111] Miisnede'de şöyle geçer: Ben derim ki: Ebû Dâvud ve Nesâî de bu hadisin bir tarafını Kays b. Abbâd'dan Hasan'm rivayeti olarak vormiştir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle İshâk rivayet etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de muhtasar olarak rivayet etmişlerdir."
[112] Bûsîrî bunu el-Hâris'in lafzıyla vermiş ve demiştir ki: "Bu hadisi îbn Menî' ve el-Hâris rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadının merkezi Kevser b. Hakîm'dir ki o, zayıf bir ravidir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr ve Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde Kevser b. Hakîm vardır ki zayıf ve metruk bir ravidir." (Mecma VI, 243)
[113] Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Kavileri güvenilir kimselerdir." (Mecma VII, 234} Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir."
[114] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[115] Senedinde Ebû İsrail el-Melâî vardır ki Hz. Osman'a söven bir Rafîzîdir. Çok galatı vardır, hadisiyle ihticac edilmez. Tehzîb'e bakınız. Bir de senedinde inkıta vardır. Doğrusu Hakem, Cemcl vakasından sonra doğmuştur. Bu hadisi Ebû Cerv el-Mâzinî'den mevsûkn Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ancak senedinde Abdülmeîik b. Müslim vardır ki Buhârî onun hakkında "Hadisi sahîh olmaz" demiştir. Ben derim ki: Ebû Cerv'den sadece AbdüimeHk rivayette bulunmuştur ki o da meçhul biridir. Ebû Cerv'in hadisi Üerde gelecektir. 4476 no'lu hadise bakınız.

[116] Bunun senedinde de Ebû İsrâîl el-Melâî vardır, Hakem'den rivayette bulunmuştur. Hadis, mınkatı'dır.
[117] Senedinde Abdüsselâm vardır ki İsmail'den başka ondan rivayette bulunanı bilmiyoruz, İbn Hibbân onu etbau't-tâbiînin güvenilir ravileri arasında saymış ve şöyle demiştir: "O, el-Becelî nisbeli olandır. Mürsel hadisler rivayet eder." İbn Hacer de demiştir ki: "Sanki olaya tanık olmamış gibidir." Tehzîb'de de böyle geçer. (VI, 325)
[118] Ebû Avn, Muhammed b. Ubeydullah es-Sakafî'dir. Güvenilir olup Tehzlb'in ravilerindendir. Hadisin isnadı ce\jyidd\r. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mevkuf olarak Müsedded rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir."
[119] İsnadı hasendir.
[120] Senedinde Cumey' b. Umeyr vardır ki İbn Hibbân onun hakkında: "Râfizî idi, hadis uydururdu" demiş; Buharı "Araştırılmalı", İbn Adiy de "Onun rivayet ettiklerinin geneline kimse mütabaat etmemiştir" demiştir. SâcÎ de onun hakkında "Müriker hadisleri vardır" demiştir. el-İclî ise onu güvenilir saymış, Ebû Hatim İse: "Hadisi sâîihtir" demiştir. Bunu ondan Sadaka b. Saîd rivayet etmiştir. Buharı der ki: Onun garip rivayetleri vardır. Sâcî de der ki; "Bir şey değildir." ibn Hibbân onu güvenilir görmüştür
[121] Bûsîrî bunu İbn Ebî Şeybe ve Be/zâr'a dayandırrmş, ancak herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Heysemî de der ki: Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir-Senedinde Ömer b. Hecenna' vardır ki Zehebî onun hal tercemesinı ver rken onun münker hadisleri arasında saymıştır. Bunun senedinde bir de AbdulceDMT. Abbâs vardır ki Ebû Nuaym onun hakkında: "Kufe'de ondan daha yalana kim. yoktur" demiştir. Ebû Hatim ise onu güvenilir saymıştır. (VII, 234)
[122] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Bekir, tshâk, Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Menî' rivayet etmiştir. Lafız Hakem'c aittir. Burada anlatılanlar 4469 no'lu hadiste geçmiştir. Ben derim ki: Bunun isnadında ismi verilmeyen meçhul bir ravi vardır. Olayı rivayet eden, odur.
[123] Daha önce bu hadisten bahsetmiştik. 4468 no'lu hadise bakınız. Hadisi Ali Müsned'inde Ncsâî tahric etmiştir.
[124] Bûsîrî: "Bu hadisi Müsedded ile -mürsel olarak- el-Hâris rivayet etmiştir" demiş, hadis hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[125] Senedinde Habbe b. Cüveyn vardır. İbn Maîn onun hakkında: "Güvenilir değildir" der. İbn Hibbân da: "Şiilikte aşın giden, hadiste gevşeklik gösteren biridir" der. Hadis alimlerinin çoğu onu zayıf görmüştür, el-lclî ile Ahmed ise güvenilir saymıştır. Ondan rivayette bulunan Müslim b. Keysân el-A'ver, hadisi metruk biridir. Bunu el-Fellâs, Nesâî ve Dârekutnî söylemiştir. es-Sâcî ve el-Fellâs "Hadisi münkerdir" der. İbn Maîn ve Nesâî Güvenilir değildir" der. İbn Maîn: "İhtilat etmiştir" der. Ebû Zür'a ve Ebû Hatim: "Hadisi zayıftır" der. Tirmîzî ve Ebû Ahmed el-Hâkim: "Kuvvetli değildir. Kimsenin orvu güvenilir gördüğüne rastlamadım. Sadece Dârekutni bir defasında onun için Zayıf"; bir defasında "metruk", bir defasında da "hadisi mazbuttur" demiştir.
[126] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. İsnadı ceyyiddir.
[127] Bûsîrî bu hadis ve önceki hadis hakkında bir şey söylememiştir. Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır ki bana göre o, tahdisi açıkladığı zaman, hadisi hasen biridir. Burada an'nne yoluyla rivayette bulunmuştur. Taberânî'nin rivayetinde ise tahdisi açıklamıştır. Zevâid'de de böyle geçer. (Mecma IX, 297)
[128] Senedinde Abdurrahman b. Ebî Ziyâd vardır. Ona îbn Ebî Ziyâd da denir. İbn Maîn onu güvenilir sayar. Buharı de: "Araştırılmalı" der. İbn Hacer, onun hadisinin isnadı hakkındaki ihtilafa değinmiştir. Tehzîb'de biyografisine bakınız.
[129] el-İthâf da tam metni şöyledir: "Babam beni Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellemj'e Şikayet etti. Resûlullah (sallaltahu aleyhi ve sellem) de bana dedi ki: "Hayatta olduğu müddetçe babana itaat eti Ona isyan etme!" Ben sizinle beraberim, ancak size karşı savaşacak değilim." Ben derim ki: Bûsîrî bu hadisi sah'ih görmüştür. Heysemî de der ki: "Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir, ricali güvenilir kimselerdir. Ben derim ki: Buna göre hadis, rcuiellifin şartlarına uymamaktadır. Çünkü hadisi Ahmed tahrîc etmiştir. Şu halde ona göre Zevâid'den değildir.
[130] Senedinde adı verilmeyen bir ravi vardır. Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[131] İsnadında Yusuf b. Atiyye vardır. Bana göre o, Basra'lı olandır ki metruk biridir. Bunu Nesâî, Dûlâbî ve Dârekutnî söylemiştir. Buhârî "Hadisi mürikerdir" der. Nesâî "Güvenilir değildir" der. Bir çok kişi onu zayıf bulmuştur. Ondan rivayette bulunan Ebû Ya'lâ'nın hocası Amr b. Mâlik'i Ebû Ya'lâ'nm kendisi zayıf görür. Yusuf b. Atiyye adında iki ravi vardır; her ikisi de metruktür.
[132] Senedinde Abdurrahman b. Ebî Ziyâd vardır. 4482 no'lu hadise bakınız.
[133] Bunun senedinde de Abdurrahman b. Ebî Ziyâd vardır. Hafız, Tehzîb'de hadisin isnadında ıztırab olduğuna işaret etmiştir. Heysemî: "Ravileri güvenilir kimselerdir" ş, hadisi Taberânî'ye isnâd etmiştir. {Mecmn IX, 297)
[134] Bu, Ebu'l-Bahterî hadisidir. 4490 numarada da gelecektir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî ve Ebû Ya'lâ bir takım isnâdlarla rivayet etmişlerdir. Bunların bazılarında Atâ b. es-Sâib vardır ki hafızası değişikliğe uğramış bir ravidir. Diğer ricali, güvenilir kimselerdir. Diğer isnâdlar zayıftır." (Mecmn IX, 297) Ben derim ki: Heysemî, illetin aslına değinmemiştir. O da şudur: Ebu'l-Bahterî, Hz. Ali'den hiçbir şey işitmemiştir. Ebû Zer'e, Ebû Saîd'e, Zeyd b. Sabit'e ve Râfi' b. Hadîc'e de yetişememiştir. Onun Hz. Âişe'den rivayeti, mürseldir. İbn Sa'd der ki: O, çok hadisi oİan biridir. Mürsel hadis rivayet eder. Bir çoğundan işitmediği halde sahabeden rivayette bulunur. Hadisleri arasında semâ' yoluyla gelenler basendir, başka yolla gelenler ise zayıftır.
[135] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde Ahmed b. Büdeyl er-Remlî vardır ki Nesâî ve başkaları onu güvenilir görmüştür. Kendisinde zayıflık vardır." {Mecmn VII, 242)
[136] Bu da senedinde Atâ b. es-Sâib olan bir hadistir. Atâ, hafızası değişikliğe uğramış bir ravidir.
[137] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî rivayet etmiştir. Hişâm'm kızı ile ondan rivayette bulunan kimseyi tanımıyorum. Her ikisinin de geri kalan ricali, Sahih ricalidir." (Mecma IX, 297) Ben derim ki: "Hişâm'm kızından rivayet eden kimse, adı verilmeyen bir ihtiyardır."
[138] Bunun senedinde Sa'd oğullarından durumu bilinmeyen bir ravi vardır.
[139] d-İthâfta da böyledir. Zevâid'de ise şöyle geçer: "Biz dedik ki: Hayır, dövüşmenizi düşünüyoruz," Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Abdülmeiik b. Kudüme an Amr b. Şuayb kanalıyla Taberânî vermiştir. Abdülmclik'i İbn Maîn güvenilir görmüş, Ebû Hatim ve başkaları da zayıf görmüştür." (Mecmn VII, 240) Ben derim ki: Heysemî bunu sadece Amr b. Şuayb'dan vermiştir. Halbu ki el-İthâf ve Miisnede'de Amr b. Şuayb'ın kardeşi Ömer b. Şuayb olarak geçer. Ancak Müsnede'nin iki yerinde de "Amr" olarak geçer. Yanımdaki eserlerde bu Ömer'i bulamadım.
[140] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Saîd b. Amir'den mevsûlen el-Hâris rivayet etmiş, bunu munkntı olarak zikretmiştir."
[141] Bu hadisi, buradakinden daha uzun bir şekilde Ebû Bekir b. Ebî Şeybc tahric etmiştir. el-İthâfâa da böyle geçer.
[142] Bunun isnadında Mücâlid vardır.
[143] Hadis. no. 4458.
[144] Heysemî der ki: "Bu hadisi uzun bir metinle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Ebû Ma'şer Necîh vardır ki zayıftır; ancak hadisi yazılır." (Mecma VI, 224)
[145] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ricali, güvenilir görülmüştür. Ancak Ebû Kesîr'i Buhârî ve İbn Ebî Hatim zikretmiş, hiçbiri de onun hakkında cerh belirtmemiştir.
[146] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- CUMA KİTABI (BÖLÜMLERİ)
1- CUMA'NIN FARZ OLUŞU
2- CUMA NAMAZI KILMAMANIN CEZASI
3- MAZERETSİZ CUMAYI TERKETMENİN KEFFARETİ
4- CUMA GÜNÜNÜN DEĞER VE KIYMETİ
5- CUMA GÜNÜ ÇOK SALEVAT GETİRMEK
6- CUMA GÜNÜ ÖZELLİKLE NELER YAPILIR?
7- CUMA GÜNÜ GUSUL YAPMAK GEREKİR
8- CUMA GÜNÜ GUSLETMEK MUTLAKA GEREKİR Mİ?
9- CUMA GÜNÜ GUSÜL YAPILMASA DA OLUR MU?
10- CUMA GÜNÜ GUSLETMENİN DEĞERİ VE KIYMETİ
11- CUMA GÜNÜNE ÖZEL HAZIRLANMAK VAR MIDIR?
12- CUMA NAMAZINA YÜRÜYEREK Mİ GİTMELİ?
13- CUMA GÜNÜ MESCİDE ERKENDEN GİTMEK
14- CUMA NAMAZININ VAKTİ
15- CUMA GÜNÜ EZAN İKİ SEFER OKUNUR
16- İMAM, HUTBEDE İKEN GELENLER İKİ REKAT NAMAZ KILARLAR
17- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN MİNBERİ NASILDI?
18- HUTBE AYAKTA OKUNMALIDIR
19- İMAMA YAKIN DURUP HUTBEYİ DİNLEMENİN DEĞERİ
20- İMAM, MİNBERDE İKEN CEMAATİN OMUZLARINDAN ATLIYARAK GEÇMENİN HÜKMÜ
21- İMAM, HUTBEDE İKEN GELEN KİMSENİN NAMAZ KILMASI
22- CUMA GÜNÜ HUTBE ESNASINDA SUSMAK
23- CUMA GÜNÜ TÜM GÜNAHLARIN BAĞIŞLANDIĞI İŞLER HANGİLERİDİR?
24- HUTBE NASIL OKUNUR?
25- İMAM HUTBEDE CUMA GÜNÜ GUSLETMEYİ TEŞVİK EDER
26- İMAM HUTBEDE SADAKA VERMEYE TEŞVİK EDER
27- İMAM MİNBERDE İKEN CEMAATLE KONUŞULUR MU?
28- MİNBERDE KUR'AN OKUNUR MU?
29- HUTBE ANINDA İŞARET YAPILIR MI?
30- İMAM HUTBEYİ KESEREK MİNBERDEN İNİP TEKRAR DEVAM EDER Mİ?
31- HUTBE KISA MI OLMALI?
32- İKİ HUTBE DE AYAKTA MI YAPILMALI?
33- İKİ HUTBE ARASINDA OTURULUR MU?
34- İKİ HUTBE ARASINDAKİ OTURUŞTA KONUŞULUR MU?
35- İKİNCİ HUTBEDE NELER OKUNUR?
36- MİNBERDEN İNİP AYAKTA KONUŞMAK
37- CUMA NAMAZI KAÇ REKATTIR?
38- CUMA NAMAZINDA HANGİ SÛRELER OKUNUR?
39- CUMA NAMAZINDA BAŞKA HANGİ SÛRELER OKUNUR?
40- CUMA VE BAYRAM HUTBELERİNDE AYNI SÛRE OKUNUR MU?
41- CUMA NAMAZININ BİR REKATINA YETİŞEN HEPSİNE YETİŞMİŞ SAYILIR MI?
42- CUMA NAMAZINDAN SONRA KAÇ REKAT KILINIR?
43- CUMA NAMAZINDAN SONRA KILINACAK SÜNNET KAÇ REKATTIR?
44- CUMA NAMAZINDAN SONRA KILINAN NAMAZ NASIL OLMALI?
45- CUMA GÜNÜ DUALARIN KABUL EDİLECEĞİ SAAT

14- CUMA KİTABI (BÖLÜMLERİ)

1- CUMA'NIN FARZ OLUŞU

1350- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biz, sonraki gelen ümmet olarak öncekileri geçenleriz. Bizden öncekilere kitap verilmişti bize de verildi. Cuma günü onlara da farz kılınmıştı fakat onlar ayrılığa düştüler. Bu yüzden Allah, Cuma gününü bizlere nasip etti. Böylece tüm insanlar bize uymuş oldular. Yani Cuma bizim günümüzdür. Ertesi gün** (Cumartesi) **Yahudilerin daha ertesi gün de Hıristiyanların kutsal günü oldu."** (Buhârî, Cuma: 1; Müslim, Cuma: 5)

1351- Rib'i b. Hıraş ve Huzeyfe (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Aziz ve Celil olan Allah, bizden öncekilere Cuma gününü kaybettirdi. Yahudilerin kutsal günleri Cumartesi Hıristiyanların ise Pazar günüdür. Allah, bize de Cuma gününü nasip etti böylece Cuma, Cumartesi, Pazar günleri mübarek ve kutsal günler oldular. Bu kutsal günlerde bize uyup arkamızdan geldikleri gibi kıyamet gününde de bizi takib edeceklerdir. Bu dünyada en son gelen ümmet biziz. Ahirette ise hesabı ilk görülecek olan yine biz olacağız." (Buhârî, Cuma: 1; Müslim, Cuma: 5)

2- CUMA NAMAZI KILMAMANIN CEZASI

1352- Rasûlullah (s.a.v)'in sohbetinde bulunmuş olan, Eb'ul Ca'd ed Damri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim Cuma namazını önemsemeyerek, küçük görerek üç defa terk edip kılmaz ise, Allah onun kalbini mühürler." (Tirmizî, Salat: 359; Müslim, Cuma: 12)

1353- İbn Abbas ve İbn Ömer (r.anhüma)'nın anlattıklarına göre, Rasûlullah (s.a.v) minberde şöyle buyurdu:**"İnsanlar ya Cuma'lara devam ederler yada Allah, onların kalplerine mühür vurur ve gafillerden olurlar."** (Tirmizî, Salat: 359; Müslim, Cuma: 12)

1354- Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından Hafsa (r.anha), Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:**"Akıl baliğ olan herkesin Cuma namazına gitmesi farzdır."** (Ebû Davud, Tahara: 129)

3- MAZERETSİZ CUMAYI TERKETMENİN KEFFARETİ

1355- Semure b. Cündüp (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim Cuma namazını mazereti olmaksızın terk ederse, bir dinar bedeli parayı tasadduk etsin, onu bulamazsa yarım dinar tasadduk etsin."** (Ebû Davud, Salat: 211)

4- CUMA GÜNÜNÜN DEĞER VE KIYMETİ

1356- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. Adem (a.s) o gün yaratıldı, o gün Cennete konuldu ve o gün Cennetten çıkarıldı."** (Müslim, Cuma: 5; Tirmizî, Cuma: 353)

5- CUMA GÜNÜ ÇOK SALEVAT GETİRMEK

1357- Evs b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Günlerinizin en değerlisi Cuma günüdür. Adem (a.s), o günde yaratıldı, o gün vefat etti, ilk sur'a o gün üfürülecek, ikinci sur'a yine o gün üflenecektir. Bana çok salevat getirin. Sizin salevatlarınız Bana arzolunur. Ashab: "Ey Allah'ın Rasûlü! Siz çürüyüp toprak olduğunuz halde bizim salevatlarımız size nasıl arzolunmaktadır" diye sorunca, Peygamber (s.a.v) şu cevabı verdi: **"Aziz ve Celil olan Allah, toprağa Peygamberlerin cesetlerini çürütmeyi yasak etmiştir."** (Ebû Davud, Salat: 207; İbn Mâce, Cenaiz: 65)

6- CUMA GÜNÜ ÖZELLİKLE NELER YAPILIR?

1358- Abdurrahman b. Ebu Saîd (r.a), babasından naklediyor Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Akil baliğ olan her kimsenin Cuma günü gusletmesi, dişlerini misvaklaması ve koku sürünmesi vaciptir."** Hadisin ravilerinden Bükeyr, Abdurrahman'ı zikretmemiş ve koku konusunda: "Kadın kokusu bile olsa sürünmelidir" demiştir. (Buhârî, Cuma: 3; Ebû Davud, Tahara: 129)

7- CUMA GÜNÜ GUSUL YAPMAK GEREKİR

1359- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Biriniz Cumaya geldiğinde mutlaka gusletsin."** (Buhârî, Cuma: 3; Ebû Davud, Tahara: 129)

8- CUMA GÜNÜ GUSLETMEK MUTLAKA GEREKİR Mİ?

1360- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cuma günü gusletmek akıl baliğ olan herkese gerekir."** (Buhârî, Cuma: 3; Ebû Davud, Tahara: 129)

1361- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her Müslüman'ın haftada bir yıkanma günü vardır. O da Cuma günüdür."** (Müsned: 13747)

9- CUMA GÜNÜ GUSÜL YAPILMASA DA OLUR MU?

1362- Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir (r.a)'den: Ashaptan bir kısmı Aişe'nin yanında Cuma günü gusletmenin gerekip gerekmediği hakkında konuşuyorlardı da Aişe şu olayı nakletti: Bazı insanlar yüksek yerlerde oturuyorlar ve Cuma günü de bu mescide geliyorlardı, bunların üst başları kirli idi. Bir rüzgar estiğinde kirli kokuları etrafa yayılır ve toplumu rahatsız ederlerdi. Bu durum Rasûlullah (s.a.v)'e arz edilince:**"Onlar yıkanmıyorlar mı?"** buyurdu. (Buhârî, Cuma: 15; Müslim, Cuma: 1)

1363- Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim, Cuma günü abdest alırsa; ne güzel yapmıştır. Kim de guslederse, daha değerli bir iş işlemiş olur."** (Müslim, Cuma: 1; Tirmizî, Cuma: 356)

10- CUMA GÜNÜ GUSLETMENİN DEĞERİ VE KIYMETİ

1364- Evs b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim, kendisi gusleder ve başkasını da guslettirirse ve erkenden mescide gelir ve imama yakın olarak hutbeyi dinlerse ve hutbe esnasında da hiçbir şeyle meşgul olmaz ise, attığı her adım için; bir sene oruç tutmuş ve geceleri de ibadet etmiş sevabı alır."** (Tirmizî, Cuma: 356; Ebû Davud, Tahara: 129)

11- CUMA GÜNÜNE ÖZEL HAZIRLANMAK VAR MIDIR?

1365- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Ömer b. Hattab, bir elbise gördü ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! şu elbiseyi alsanız da Cuma günleri ve yabancı elçiler geldiği zaman giyseniz" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bu ipek elbiseyi ahirette nasibi olmayanlar giyer."** Sonradan buna benzer bir elbise Rasûlullah (s.a.v)'e gelmişti de onu Ömer'e vermişti. Bunun üzerine Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onu bana m giydiriyorsun. Halbuki Ufarid'in elbisesi için şöyle böyle demiştin" deyince: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ben onu sana giyesin diye vermedim."** Ömer de o elbiseyi henüz Müslüman olmamış bir kardeşine giydirmişti. (Buhârî, Cuma: 7; Ebû Davud, Libas: 9)

1366- Abdurrahman b. Ebu Said (r.a) babasından naklediyor; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Akıl baliğ olan herkese Cuma günü gusletmesi, dişlerini misvaklaması ve imkan dahilinde koku sürünmesi gereklidir."** (Buhârî, Cuma: 2; Müslim, Cuma: 2)

12- CUMA NAMAZINA YÜRÜYEREK Mİ GİTMELİ?

1367- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Evs b. Evs (r.a) şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim, Cuma günü gusleder ve guslettirir ve erkenden yürüyerek camiye gelirse, imama yakın olur ve boş bir şeyle meşgul olmadan hutbeyi dinlerse, her adım için bir sene ibadet etmiş gibi sevap kazanır."** (Tirmizî, Cuma: 356; Ebû Davud, Tahara: 129)

13- CUMA GÜNÜ MESCİDE ERKENDEN GİTMEK

1368- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Cuma günü, melekler mescidin kapısına oturup cumaya gelenleri yazarlar. İmam, hutbeye çıkınca melekler defterlerini kapatırlar."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti:**"Cuma namazına erkenden ilk vakitlerde gelen; bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanır. Sonra gelen, bir sığır kurban etmiş gibi sevap kazanır. Daha sonra gelenler, koyun kurban etmiş sevabı kazanır. Sonra gelenler ise kaz ve ördek tasaddukta bulunmuş gibi sevap kazanır. Daha sonra gelenler ise bir tavuk tasadduk etmiş gibi sevap kazanırlar. Daha sonra gelenler ise; bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap kazanırlar."** (Buhârî, Cuma: 30; Müslim, Cuma: 7)

1369- Ebu Hüreyre (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'den naklettiği bir hadiste şöyle demektedir:**"Cuma günü mescidlerin tüm kapılarına gelenleri geliş sırasına göre yazan melekler otururlar. İmam, hutbeye çıkınca defterleri kapatıp hutbeyi dinlerler. Cuma namazına ilk saatlerde gelenler bir deve kurban etmiş sevabına erişirler. Sonra gelenler sığır kurban etmiş sevabını alırlar. Daha sonra gelenler koç kurban etmiş kimsenin sevabı gibi sevab kazanırlar, daha sonra gelenler bir tavuk tasadduk eden kimsenin sevabı kadar sevap kazanırlar, daha sonra gelenler ise bir yumurta tasadduk eden kimsenin sevabı kadar sevap kazanırlar."** (Buhârî, Cuma: 31; Müslim, Cuma: 7)

1370- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Cuma günü melekler mescidin kapılarına oturur, insanları geliş sırasına göre yazarlar. İnsanlar o gelişlerine göre; deve bağışlamış, sığır bağışlamış, koyun bağışlamış, tavuk bağışlamış, serçe bağışlamış ve yumurta bağışlamış kimselerin sevabı gibi sevap kazanırlar."** (Buhârî, Cuma: 31; Müslim, Cuma: 7)

14- CUMA NAMAZININ VAKTİ

1371- Ebu Hüreyre (r.a), Peygamberimiz (s.a.v) den şöyle naklediyor: **"Cuma günü cünüplükten dolayı gusledip ilk vakitte Cuma namazına gelenler sanki deve kurban etmiş gibi, ikinci vakitte gelenler sığır kurban etmiş gibi, üçüncü vakitte gelenler ise bir koç kurban etmiş gibi, dördüncü vakitte gelenler ise bir tavuk tasadduk etmiş gibi, beşinci vakitte gelenler ise bir yumurta hediye eden kimsenin sevabı gibi sevap kazanırlar. İmam, hutbeye çıkınca meleklerde gelip hutbeyi dinlerler."** (Buhârî, Cuma: 31; Müslim, Cuma: 7)

1372- Câbir b. Abdullah (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: **"Cuma gününde on iki saat vardır ki o saatlerden birinde Müslüman'a her istediği verilir. O saati ikindiden sonraki vakitlerde arayınız."** (Ebû Davud, Salat: 208)

1373- Yine Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Cuma günü, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Cuma namazını kılar sonra dönüp hayvanlarımızı otlatmaya götürürdük. Câbir'e: Hangi saatlerde diye sorulunca: "Güneş zevalde iken" diye cevap verdi. (Müslim, Cuma: 9; Müsned: 14012)

1374- Seleme b. Ekva' (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Cuma namazını kılardık, namazdan döndüğümüzde duvarların gölgesi henüz oturulacak şekle gelmemiş olurdu. (Ebû Davud, Salat: 223; Müslim, Cuma: 9)

15- CUMA GÜNÜ EZAN İKİ SEFER OKUNUR

1375- Saib b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Cuma ezanı imam minbere çıktığında okunurdu. Ebu Bekir ve Ömer'in halife oldukları dönemlerde de aynı şekilde okunurdu. Osman'ın halifeliği zamanında cemaat kalabalıklaştı da bunun üzerine Osman (ilk ezan ve kametten başka) üçüncü olarak bir ezan daha okunmasını emretti. O ezan da Zevra denilen yerde okutulurdu. Bu ezan işi böylece devam etti gitti. (Buhârî, Cuma: 20; Tirmizî, Cuma: 372)

1376- Saib b. Yezid (r.a)'ten aktarılmıştır. Medine'de cemaat çoğalınca Osman üçüncü bir ezanın okutulmasını emretmiştir. Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir müezzinden başka müezzin yoktu. Cuma günü ezan da Rasûlullah (s.a.v) minbere çıktığında okunurdu. (Buhârî, Cuma: 24; Ebû Davud, Salat: 225)

1377- Yine Saib b. Yezid (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Cuma günleri Rasûlullah (s.a.v) minbere çıktığında Bilal ezan okurdu. Minberden inince de kamet getirirdi. Ebu Bekir ve Ömer zamanlarında bu böylece devam etmiştir." (Ebû Davud, Salat: 225; Buhârî, Cuma: 20)

16- İMAM, HUTBEDE İKEN GELENLER İKİ REKAT NAMAZ KILARLAR

1378- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Cuma günü, imam hutbede iken biriniz camiye gelirse iki rekat namaz kılıversin."** (Buhârî, Cuma: 31; Tirmizî, Cuma: 367)

17- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN MİNBERİ NASILDI?

1379- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) hutbe okurken mescidin duvarındaki hurma kütüğüne dayanırdı. Minber yapılınca bu kütüğü bırakıp minber üzerine çıktı. Bunun üzerine o kütük mesciddekilerin duyabilecekleri kadar yüksek bir sesle deve inlemesi gibi ses çıkarmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v) minberden indi ve kütüğü kucakladı da kütükten ses kesildi." (Tirmizî, Cuma: 371; Müsned: 13628)

18- HUTBE AYAKTA OKUNMALIDIR

1380- Ebu Ubeyde (r.a)'den naklediliyor: Ka'b b. Ucre mescide girdi Abdurrahman b. Ümmil Hakem oturduğu yerden hutbe okuyordu. Bunun üzerine Ka'b şuna bakın, oturduğu yerden hutbe okuyor dedi. Halbuki Allah, Cum'a sûresi 11. ayetinde: **"İnsanlar dünyevi bir kazanç ve geçici bir eğlence gördükleri zaman ona doğru koşup Seni mescidde ayakta bırakıverdiler"** buyurmuştur. (Yani hutbe ayakta okunur) (Müslim, Cuma: 11)

19- İMAMA YAKIN DURUP HUTBEYİ DİNLEMENİN DEĞERİ

1381- Evs b. Evs es Sekafi (r.a)'den nakledildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim, gusleder ve guslettirir ve erkenden mescide gelip imamın yakınına durur, hutbeyi can kulağı ile dinler ve o esnada boş bir iş yapmazsa, camiye gelirken attığı her bir adım için bir sene oruç tutmuş ve ibadet etmiş kimsenin kazandığı sevabı kazanır."** (Tirmizî, Cuma: 357; Ebû Davud, Tahara: 129)

20- İMAM, MİNBERDE İKEN CEMAATİN OMUZLARINDAN ATLIYARAK GEÇMENİN HÜKMÜ

1382- Abdullah b. Büsr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cuma günü onun yanında oturuyordum şöyle dedi: "Bir adam geldi, cemaatin omuzlarına basarak ilerliyordu. Rasûlullah (s.a.v) o adama: **"Otur, rahatsız ettin"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 238; İbn Mâce, İkametü's Salat: 88)

21- İMAM, HUTBEDE İKEN GELEN KİMSENİN NAMAZ KILMASI

1383- Amr b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah'tan işittim şöyle diyordu: Cuma günü, Rasûlullah (s.a.v) minberde iken bir adam geldi. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"İki rekat namaz kıldın mı?"** dedi. Adam: "Hayır" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse hemen kılıver"** buyurdular. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 86; Buhârî, Cuma: 31)

22- CUMA GÜNÜ HUTBE ESNASINDA SUSMAK

1384- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İmam hutbe okurken bir kimse, yanındakilere sus dese bile Cuma hutbesini dinleme sevabını kaçıracağından sevabını azaltmış olur."** (Ebû Davud, Salat: 235; İbn Mâce, İkametü's Salat: 238)

1385- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Cuma günü imam hutbe okurken yanındakine sus dersen Cuma günü elde edeceğin sevaptan mahrum kalırsın."** (Ebû Davud, Salat: 235; İbn Mâce, İkametü's Salat: 238)

23- CUMA GÜNÜ TÜM GÜNAHLARIN BAĞIŞLANDIĞI İŞLER HANGİLERİDİR?

1386- Selman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle dedi: **"Cuma günü emredildiği gibi gusledip veya abdest alıp evinden çıkan ve Cuma namazı için mescide giren, hutbe ve namaz bitimine kadar hiç konuşmayan kimsenin yaptığı tüm bu işler Cumadan o güne kadar işlediği günahlara keffarettir."** (Ebû Davud, Salat: 235; Müslim, Cuma: 3)

24- HUTBE NASIL OKUNUR?

1387- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize bazı işlerimizden yapabileceğimiz hacet hutbesini öğretti ki o şöyledir: **"Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım diler, O'ndan affedilmemizi isteriz. Benliklerimizin şerrinden ve yaptığımız işlerin şerrinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayete erdirdiğini kimse saptıramaz, saptırdığını da kimse hidayete kavuşturamaz. Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına şehadet ederim. Muhammed (s.a.v)'in de Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna da şahitlik yaparım."** Bu girişten sonra üç tane de ayet okurdu ki: (Âl-i İmrân 102. ayeti) **"Ey İman edenler! Yolunuzu Allah ve Kitabı ile bulmaya çalışın ve ancak Müslüman olarak can verin"** (Nisâ sûresi 1. ayet) **"Ey insanlar sizi tek bir kişiden yaratan ve ondan eşini var eden ve her ikisinden de gerçek kadın ve erkekler meydana getiren, Rabbinize karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı sorumluluk bilinci duyun ve akrabalık bağlarını gözetin. Şüphesiz Allah, sizin üzerinizde daima gözetleyicidir."** (Ahzâb sûresi 70. ayeti) **"Ey İman edenler! Sizler yolunuzu daima Allah'ın Kitab'ı ile bulun ve her zaman hakkı ve doğruyu konuşun."** (Ebû Davud, Tahara: 129; Tirmizî, Cuma: 357)

25- İMAM HUTBEDE CUMA GÜNÜ GUSLETMEYİ TEŞVİK EDER

1388- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir hutbe verdi ve şöyle dedi: **"Biriniz cumaya gideceğinde gusletsin."** (Buhârî, Cuma: 2; Ebû Davud, Tahara: 129)

1389- İbrahim b. Neşit (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi İbn Şihab'a, Cuma günü yapılması gereken gusülden sordu da; O da: "Sünnettir" dedi. Sâlim b. Abdullah babasından aktararak; "Rasûlullah (s.a.v) minber üzerinde böylece söylemiştir" dedi. (Buhârî, Cuma: 2; Ebû Davud, Tahara: 129)

1390- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) minberde ayakta olduğu halde: **"Sizden biriniz Cuma namazına gideceğinde gusletsin"** buyurdular. (Buhârî, Cuma: 2; Ebû Davud, Tahara: 129)

26- İMAM HUTBEDE SADAKA VERMEYE TEŞVİK EDER

1391- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cuma günü Peygamber (s.a.v), hutbe okurken üstü başı perişan bir adam içeri girdi. Rasûlullah (s.a.v) ona: "Namaz kıldın mı?" buyurdu. Adam: "Hayır deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"İki rekat namaz kıl"** buyurdu. Ve cemaati sadaka vermeye teşvik edici sözler söyledi. Bunun üzerine cemaat elbiseler verdiler, o elbiselerden iki tanesini Rasûlullah (s.a.v) o adama verdi. Ertesi Cuma o adam geldiğinde Rasûlullah (s.a.v) yine hutbedeydi, bu sefer yine cemaati sadaka vermeye teşvik etti. Ravi diyor ki: Önceki hafta kendisine iki elbise verilen o fakir adam elbiselerinden birini sadaka olarak veriverdi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Geçen Cuma pejmürde elbiselerle geldi, insanları sadaka vermeye teşvik ettim, insanlar da elbiselerinden tasaddukta bulundular, Ben de o elbiselerden ikisini bu adama verilmesini emretmiştim. Bugün gelmiş, bende yine insanları sadaka vermeye teşvik ettim, o adam geçen hafta aldığı elbiselerden birini sadaka olarak veriverdi."** Rasûlullah (s.a.v) o adamı azarlayarak: **"Elbiseni al"** buyurdu. (Müslim, Cuma: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 82)

27- İMAM MİNBERDE İKEN CEMAATLE KONUŞULUR MU?

1392- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Cuma günü Rasûlullah (s.a.v) hutbe verirken, bir adam mescide geliverdi. Peygamber (s.a.v) ona: **"Namaz kıldın mı?"** diye sordu. Adam: "Hayır" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Kalk ve namaz kıl"** buyurdular. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 87; Tirmizî, Cuma: 364)

1393- Ebu Bekre (r.a)'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'i minberde gördüm, Hasan'da yanında idi. Rasûlullah (s.a.v) bir cemaate birde torununa bakarak şöyle diyordu: **"Bu oğlum Seyid = efendidir. Belki de Allah, bu torunumu iki büyük cemaatin anlaşmasına vesile kılar."** (Buhârî, Menakıb: 25; Müsned: 19550)

28- MİNBERDE KUR'AN OKUNUR MU?

1394- Harise b. Numan (r.a)'nın kızından rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben Kaf sûresini, Rasûlullah (s.a.v); Cuma günü okurken ezberledim." (Müslim, Cuma: 13; Ebû Davud, Salat: 229)

29- HUTBE ANINDA İŞARET YAPILIR MI?

1395- Husayn (r.a)'tan rivâyete göre, Bişr b. Mervan Cuma günü minberde hutbe okurken ellerini kaldırmıştı da bunun üzerine Umare b. Ruveybe es Sekafî ona kızdı ve şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v) bu şekilde aşırı hareketler yapmaz sadece şehadet parmağını kaldırarak işaret ederdi."** (Ellerini kaldırmazdı.) (Ebû Davud, 230; Müslim, Cuma: 14)

30- İMAM HUTBEYİ KESEREK MİNBERDEN İNİP TEKRAR DEVAM EDER Mİ?

1396- Abdullah b. Bureyde (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) hutbe okuyordu, Hasan ve Hüseyin'de üzerlerinde kırmızı elbise olduğu halde sağa sola yalpa yaparak mescide çıkageldiler. Rasûlullah (s.a.v) hutbeyi keserek minberden indi, onları kucağına aldı ve tekrar minbere çıkarak şöyle buyurdu: **"Mallarınız ve evlatlarınız sizin için birer fitnedir."** (8 Enfal: 28) **diyen, Allah ne doğru söylemiş. Bu iki torunumun gömleklerine basarak yürüyüp gelmelerine baktım, dayanamadım ve sözümü kesip onları kucağıma aldım."** (Ebû Davud, Salat: 233; İbn Mâce, Libas: 20)

31- HUTBE KISA MI OLMALI?

1397- Abdullah b. ebi Evfa (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) çok zikreder, boş sözden hoşlanmaz, namazını uzatır, hutbeyi kısa tutardı. İhtiyaçlarını karşılamak için ihtiyar kadınlarla ve fakirlerle birlikte yürümekten bile çekinmezdi." (Dârimi, Mukaddime: 13)

32- İKİ HUTBE DE AYAKTA MI YAPILMALI?

1398- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bulundum. O'nun hep ayakta hutbe okuduğunu, birinci hutbeden sonra oturup tekrar ikinci hutbe için kalktığını gördüm." (Tirmizî, Cuma: 362; İbn Mâce, İkametü's Salat: 85)

33- İKİ HUTBE ARASINDA OTURULUR MU?

1399- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) iki hutbeyi de ayakta yapar ve iki hutbe arasını oturarak ayırırdı." (Tirmizî, Cuma: 362; İbn Mâce, İkametü's Salat: 85)

34- İKİ HUTBE ARASINDAKİ OTURUŞTA KONUŞULUR MU?

1400- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i, Cuma günü hutbe okurken gördüm, ayakta okuyordu. Sonra oturdu ve otururken hiç konuşmazdı sonra kalkıp ikinci hutbeyi okudu." Kim, size Rasûlullah (s.a.v) hutbesini oturarak yaptı derse yalan söylemiş olur. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 85; Müslim: Cuma: 10)

35- İKİNCİ HUTBEDE NELER OKUNUR?

1401- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v) hutbesini ayakta yapar sonra oturur sonra kalkıp ayetler okur ve Allah'ı zikrederdi. Rasûlullah (s.a.v)'in hutbesi de namazı da orta uzunlukta idi." (Tirmizî, Cuma: 363; İbn Mâce, İkametü's Salat: 85)

36- MİNBERDEN İNİP AYAKTA KONUŞMAK

1402- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) minberden iner, birisi ona bir mesele sorarsa onunla konuşur, onun meselesini halledinceye kadar ayakta kalır sonra mihraba geçip namaz kıldırırdı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 189; Tirmizî, Cuma: 373)

37- CUMA NAMAZI KAÇ REKATTIR?

1403- Abdurrahman b. ebi Leyla (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer şöyle demiştir: "Cuma namazı iki rekattir. Ramazan bayramı namazı iki rekattır. Kurban bayramı namazı iki rekattır, yolculukta namaz iki rekattır. Rasûlullah (s.a.v)'de hep böyle söyler ve böyle kılardı. Yolculukta namaz iki kılınınca eksik kılınmış sayılmaz." (Müslim, Salatül Müsafirin: 1)

38- CUMA NAMAZINDA HANGİ SÛRELER OKUNUR?

1404- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) Cuma günü sabah namazında secde, insan (dehr) sûrelerini, Cuma namazında ise Cuma ve Münafikûn sûrelerini okurdu." (Ebû Davud, Salat: 218; İbn Mâce, İkametü's Salat: 90)

39- CUMA NAMAZINDA BAŞKA HANGİ SÛRELER OKUNUR?

1405- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Cuma namazında A'lâ va Ğaşiye sûrelerini okurdu."(Ebû Davud, Salat: 218; İbn Mâce, İkametü's Salat: 218; İbn Mâce, İkametü's Salat: 90)

40- CUMA VE BAYRAM HUTBELERİNDE AYNI SÛRE OKUNUR MU?

1406- Dahhak b. Kays (r.a), Numan b. Beşir'e; Rasûlullah (s.a.v)'in Cuma günü Cum'a sûresinden başka hangi sûreyi okuduğunu sordu da, O da: "Ğâşiye sûresini okurdu" diye cevap verdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 90; Ebû Davud, Salat: 218)

1407- Yine Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Cuma günü A'lâ ve Ğaşiye sûrelerini okurdu. Bazen bayram günü Cumaya rastlardı da hem Cuma hem de bayram namazında aynı sûreleri okurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 91; Ebû Davud, Salat: 218)

41- CUMA NAMAZININ BİR REKATINA YETİŞEN HEPSİNE YETİŞMİŞ SAYILIR MI?

1408- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Cuma namazının bir rekatına yetişen tamamına yetişmiş sayılır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 92; Tirmizî, Cuma: 377)

42- CUMA NAMAZINDAN SONRA KAÇ REKAT KILINIR?

1409- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Sizden biriniz Cuma namazından sonra dört rekat daha namaz kılsın."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 92; Dârimi, Salat: 207)

43- CUMA NAMAZINDAN SONRA KILINACAK SÜNNET KAÇ REKATTIR?

1410- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Cuma namazının farzından sonra iki rekat sünnet kılardı."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 92; Ebû Davud, Salat: 244)

1411- Sâlim (r.a)'in babasından rivayete göre: **"Rasûlullah (s.a.v), Cuma'dan sonra evinde iki rekat namaz kılardı."** (Dârimi, Salat: 207; Buhârî, Cuma: 38)

44- CUMA NAMAZINDAN SONRA KILINAN NAMAZ NASIL OLMALI?

1412- İbn Ömer (r.a), Cuma namazından sonra kıldığı iki rekatı biraz uzunca kılar ve Rasûlullah (s.a.v)'in de böyle yaptığını söylerdi. (Buhârî, Cuma: 38; Tirmizî, Cuma: 376)

45- CUMA GÜNÜ DUALARIN KABUL EDİLECEĞİ SAAT

1413- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tûr'a gitmiştim. Ka'b'ta oradaydı, orada onunla bir gün bekledik. Ben orada ona Rasûlullah (s.a.v)'in hadislerinden anlatıyordum, o da bana Tevrat'tan bahsediyordu. Ben de ona Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu söyledim: **"Güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. Adem (a.s) o gün yaratılmıştır ve o gün Cennetten çıkarılmıştır ve o gün tevbesi kabul edilmiştir ve o günde vefat etmiştir. O gün kıyamet kopacaktır. Ademoğlu hariç yeryüzündeki tüm canlılar Cuma günü güneş doğuncaya kadar korku içinde kıyametin kopmasını beklerler Cuma günü içerisinde öyle bir vakit vardır ki, o vakitte namaz da bir mü'minin istediği her şey kendisine verilir."** Ka'b: "O senede bir gündür" deyince, ben: "Hayır o saat; her Cuma'da vardır" dedim. Ka'b, Tevrat'a bakıp okudu. Sonra da: "Rasûlullah (s.a.v) doğru söylemiş, o saat her Cuma günü varmış" dedi. Oradan ayrılınca Basra b. ebi Basra el Gıfarî ile karşılaştım. "Nereden geliyorsun?" dedi. "Tur'dan" dedim. "Eğer önceden beni görseydin gitmezdin" dedi. Ben de: "Niçin" diye sordum. O'da şöyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Üç Mescid dışında ziyaret için adım atılmaz. Mekke'deki Mescidi Haram, Medine'deki benim mescidim ve Kudüs'teki Mescidi Aksa"** diye cevap verdi.

Sonradan Abdullah b. Selam'la karşılaştım, keşke beni Tur'da görseydin, Ka'b'a rastladım. Ben ona Peygamber (s.a.v)'in hadislerinden bahsediyordum O da bana Tevrat'tan bahsediyordu, orada bir gün beraberce kaldık. Ona Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu söyledim:**"Güneşin doğduğu günlerin en hayırlısı Cuma'dır; Adem (a.s) o gün yaratıldı, o gün Cennetten çıkarıldı, o gün tevbesi kabul edildi, o gün vefat etti, o gün kıyamet kopacaktır. Adem oğlunun dışında, o gün tüm canlılar kıyametin kopacağından korkarak güneş doğuncaya kadar tüm dikkatleri ile beklerler. Yine Cuma günü içinde öyle bir saat vardır ki, o saatte namaz da iken isteyen herkese Allah mutlaka istediğini verir."** Ka'b, itiraz edip, o gün senede bir gündür dedi. Abdullah b. Selam: "Ka'b yalan söylemiş" dedi. Sonra ben devam ederek: "Ka'b Tevrat'ı okuyarak Rasûlullah (s.a.v) doğru söylemiş, o saat her Cumada imiş" dedi. O zaman Abdullah: "Ka'b doğru söylemiş o saati ben biliyorum" dedi. Kardeşim onu bana da söyle dedim: "O Cuma gününün güneş batmadan önceki son saatidir" dedi. Ben de; Rasûlullah (s.a.v)'in,**"Mü'min o saatte namaz da iken bir şey isterse onun istediği verilir"** dediğini duymadın mı? Halbuki o saatte namaz kılınmaz dedim. O da cevaben: "Sen Rasûlullah (s.a.v)'in: **"Kim namaz kılar da kıldığı yerden ayrılmadan oturduğu yerde diğer namazı beklerse o kimse namaz da imiş gibi sayılır"** dediğini duymadın mı?" dedi. Ben de evet duydum dedim. "İşte o saat benim dediğim saattir" dedi. (Ebû Davud, Salat: 207; Muvatta', Cuma: 7)

1414- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Cuma günü içerisinde öyle bir saat vardır ki, o saatte Müslüman bir kulun Allah'tan istediği her şey kendisine verilir."** (Buhârî, Cuma: 36; Müslim, Cuma: 4)

1415- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebul Kasım (r.a) şöyle buyurmuştur:**"Cuma günü içinde öğle bir saat vardır ki, Müslüman bir kul namazda o saat içinde Allah'tan ne isterse mutlaka kendisine verilir."** Biz de dedik ki "O zaman ne kadar kısa ve azdır." (Buhârî, Cuma: 36; Müslim, Cuma: 4)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14. MÜSLÜMANIN CANI KORUMA ALTINDADIR
Bu Hadisin Önemi:
Müslüman Kanının Hurmiyeti:
Muhsan Olduktan Sonra Zina Etmek:
Kasten Öldürmek:
İrtidât:
Hadis-İ Şerifte Sözü Geçen Üç Husus Dışında Öldürme Cezası:
Bu Hadis Diğer Nasları Neshedici Midir?
Hadis-i Şeriften Çıkartılan Bazı Hükümler:

14. MÜSLÜMANIN CANI KORUMA ALTINDADIR

Ebu Mes'ûd {r.a)'dan dedi ki: Rasûîuîlah (s.a) buyurdu ki: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahidlik eden müslü-man bir kimsenin kanı ancak şu üç husustan birisi dolayısıyla helâl olur: Zina eden evli, cana karşılık can ve dinini terkedip cemaatten ayrılan.[1]

Bu Hadisin Önemi:

ibn Hacer el-Heysemî, bu hadisin önemi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Bu hadis, önemi çok büyük kaidelerdendir. Çünkü en önemli hususlardan birisi olan kanlarla (kişinin hayat hakkı ile) ve bunlardan neyin helâl olup neyin olmadığı İle ilgilidir. Hayat hakkında âslolan ise, koruma altında olmaktır, aklen de bu böyledir. Çünkü en güzel surette yaratılmış bulunan insan, suretinin kalıcılığını sevmek, insan aklının mayasında bulunmaktadır.[2]

Müslüman Kanının Hurmiyeti:

Hadis-i şerif, İslâm'ın haklarını yerine getiren müslümanın kanının koruma altında olduğuna delâlet etmektedir.[3] Yüce Allah'ın Kitab'tnda da Ra-sulullah (S.A.S.)'in Sünnet'inde de bu hususta birçok nass vârid olmuştur. Bunların bazılarını kaydedelim:
1- Şanı Yüce Allah, haksız yere müslümanı öldüren bir kimseye can yakıcı bir azab olduğunu, dünya ve âhirette amelinin boşa çıkacağını ve Kıyamet gününde kimsenin kendisine yardımcı olmayacağını bildirmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın âyetlerini inkâr edenleri, Peygamberleri öldürenleri, insanlar arasında adaletle hükmedenleri katledenleri, can yakıcı bir azabla müjdele! Onlar öyle kimselerdir ki, amelleri dünyada da, âhirette de boşa çıkmıştır, onların hiçbir yardımcıları da yoktur."(An imrân,3/21-22)
2- Şanı Yüce Allah, haksız yere müslümanı kasten öldüren kimseye lanet etmiş, ona gazab etmiş ve ona çok büyük bir azab hazırlamıştır: "Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası orada ebediyyen kalmak üzere Cehen-nem'dir. Allah ona gazab etmiş, lanet etmiş ve ona pek büyük bir azab hazırlamıştır.'Ven-Nisa, 4/93)
3- Yüce Rasûlümüz de haksız yere Öldürmenin insanı helak edici yedi büyük günahtan olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Helak edici yedi büyük günahtan uzak durunuz!" Ey Allah'ın Rasûlü, bunlar hangileridir? diye sordular, şöyle buyurdu: "Allah'a şirk koşmak, büyücülük, hak ile olması hali müstesna Allah'ın haram kıldığı canı öldürmek[4] diyerek, geri kalan diğer günahları da zikretti.
Yine Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki dünyanın zeval bulması (sonunun gelmesi) Allah için müslüman bir kişinin öldürülmesinden daha hafiftir.[5] Müslümanın kanı (hayatı) koruma altındadır ve bu koruma ondan ayrt değildir. Bu koruma hakkı, an-cak onu kaldıran bir işi işlediği vakit kalkar. [6]

Muhsan Olduktan Sonra Zina Etmek:

Müslüman ilim adamları, evlenmiş kadın ve erkeğin zina etmeleri halinde hadlerinin (cezalarının) Ölünceye kadar recmedilmek olduğunu kabul etmişlerdir. Rasulullah (S.A.S.) de Mâiz'i ve Gamidiye diye bilinen bir kadını recmetmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'den olup, nesh olduğu bildirilen buyruktaki lafzı da şöyledir: "Evli erkek ve kadın (şeyh ve şeyha) zina ettiklerinde elbette ki Allah'tan ibretli bir ceza olmak üzere ikisini de recmediniz. Allah Aziz'dir, Hakim'dir.[7]
Kur'ân-ı Kerim'in tercümanı İbn Abbas, recm cezasını şanı Yüce Allah'ın: "Ey Kitab ehli, size kitaptan gizlediğiniz şeylerin çoğunu açıklayıp bir çoğunu da bırakıveren Peygamberimiz gelmiş bulunuyor. "fei-Maide, sns) buyruğundan çıkartmıştır. İbn Abbâs der ki: Kim recmi inkâr ederse, Kur'ân-ı Kerîm'i de ummadığı bir yerden inkâr etmiş olur. Daha sonra bu âyet-i kerimeyi okudu ve arkasından şunları söyledi: "Recm cezası da onların sakladıkları şeyler arasında idi.[8]
Önceleri Yüce Allah'ın zina eden kadınlar hakkındaki hükmü, Allah onların canlarını alıncaya, yahut da onlar için bir yol gösterinceye kadar hapsedilmeleri şeklinde idi. Daha sonra onlara bir çıkış yolu gösterildi. Âdemoğlunun efendisinin -Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun- şöyle dediği sabit olmuştur: "Benden alıp öğreniniz, benden alıp öğreniniz. İşte Allah onlara bir çıkış yolu göstermiştir. Evlenmemiş olan evlenmemiş olanla (zina edecek olursa) yüz celde ve bir yıl sürgün, evli evli olanla (zina edecek olursa) yüz celde ve recm (ile cezalandırılır).[9]
Bu hadisin zahirinin ifade ettiği hükmü seleften bir topluluk kabul etmiştir. Ahmed, İshâk, el-Hasen ve başkaları bunlar arasındadır. Bunlar evli kimselerin zina etmeleri halinde ayrıca yüz celde ile cezalandırılmasını da gerekli görmüşlerdir. Onun kabul ettikleri bu görüşün lehine delil uygulamalardan birisi de mü'minlerin emirinin Hemdanlı Şerâhe'ye celde vurduktan sonra, recmetmiş olması ve bundan sonra da: Ben onu Aüah'ın Kitabı gereğince celde ile cezalandırdım, Rasûlullah (s.a)'ın Sünnet'inde vârid olan (hüküm) gereğince de recmettim, demesidir. [10]

Kasten Öldürmek:[11]

Rasûlullah (S.A.S.)'in: "... cana can" buyruğu ile ilgili olarak müslüman ilim adamları icmâ1 ile şunu kabul etmişlerdir:.Bir kimse kasti olarak müslüman birisini öldürecek olursa öldürülmeyi hak eder. Buna Şanı Yüce Allah'ın Kitab-ı Kerim'indeki şu buyruk da delâlet etmektedir: "Biz onlara onda (Tevrat'ta) şunu yazdık: Cana karşılık can.„"(ei-Mâide, 5/45) Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Ey özlü akıl sahipleri, kısasta sizin için bir hayat vardır. "(ei-Bakam, 2/179) Kasten başkasını öldüren kimse öldürülür. Katil ya da maktulün erkek veya dişi olması durumu değiştirmez. Buna Kitab-ı Kerîm'deki nasların genel ifadesi ile sıinnet-i seniyede Rasûlullah (S.A.S.)'den vârid olmuş buyruklar delil teşkil etmektedir. Rasûlullah (S.A.S.): "Şüphesiz kadına karşılık erkek öldürülür.[12] diye buyurmuştur. Yine Rasûlullah (S.A.S.)'in bir cariyeyi öldürmüş yahudi birisini öldürdüğü de sahih olarak sabit olmuştur.[13] Eğer öldürülenin velileri affedecek olurlarsa kısas düşer. Aşağıdaki hususlarda ise, istisna olarak kısas uygulanmaz:

1- Baba oğlunu öldürecek olursa oğluna karşılık baba öldürülmez. Cumhurun benimsediği görüş budur. Bu husutaki delilleri ise Rasûlullah (S.A.S.)'in: "Oğul karşılığında baba öldürülmez.[14] mealindeki hadisidir. İbn Abdulberr[15] der ki: "Bu, Hicaz ve Irak ilim ehli nezdinde meşhur ve yine onlar arasında çok yaygın bir hadistir. Medine halkının uygulaması da böyledir, Ömer (R.A.)'den (bu uygulama) rivayet edilmiştir.[16]

2- Müslüman bir kimse kâfir birisini öldürecek olur ise, müslüman kişi öldürülmez. Eğer öldürülen kâfir, harbi ise, müslümanın öldürülmeyeceği hususunda görüş ayrılığı yoktur. Şayet kâfir zimmî yahut muâhid (andlaş-malı) bir kavme mensub ise bu hususta görüş ayrılığı vardır. Cumhurun görüşüne göre müslüman bunlara karşılık öldürülmez. Bu husustaki delilleri de Rasûlullah (S.A.S.)'in: "Bir kâfire karşılık müslüman bir kimse öldürülmez.[17] şeklindeki buyruğudur. Tercihe değer olan görüş de budur, doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'tır.

3- Hür bir kimse bir köle öldürecek olursa, ona karşılık öldürülmez. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hür'e karşılık hür...'Vakara, 2/178) es-Seyyid Sabık der ki: Bu tabir hasr ifade etmektedir. Buna göre buyruğun manası şöyle olur: Hür ancak hür karşılığında öldürülür. Hür köle karşılığında öldürülmeyeceğine göre, o taktirde kölenin kıymetini ödemesi icabe-der, neye ulaşırsa ulaşsın; isterse hür bir kimsenin diyetini aşsın. Başkasına ait köleyi öldürmesi halinde hüküm budur.[18]

Hür bir kimse kendi kölesini öldürecek olursa, cezası Amr b. Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden yoluyla rivayet edilen hadiste belirtildiği gibidir: Adamın birisi kastî olarak ölüme terkettiği kölesini öldürdü. Peygamber (s.a) de ona yüz celde vurdu, bir sene sürgüne gönderdi ve müslü-manlar arasından (genelin hak ettiği) payını sildi. O köleye karşılık efendisine kısas uygulamamakla birlikte bir köle âzâd etmesini de emretti.[19]

Aralarında Mâlik, Ahmed ve Şafii'nin de bulunduğu cumhur bu görüştedir. [20]

İrtidât:

Rasûlullah (s.a)'ın: "Dinini terkedip İslâm cemaatinden ayrılan..." buyruğuna gelince;

İlim ehli İslâm'dan irtidad edip dönen ve tevbe etmesi istendikten sonra küfrü üzere ısrar eden kişinin öldürüleceğini icmâ' ile kabul etmişlerdir. Bu hususta delil az önce geçen hadis-i şeriftir. Buharı ile Sünen sahiplerinin kaydettikleri bir başka rivayet de şöyledir: "Dinini değiştireni öldürünüz.[21] Ebû Bekr (R.A.)'in mürtedler ile savaşması da bunun bir başka delilidir. Mürted kadının öldürülüp öldürülmemesi hususunda farklı görüşler vardır. İlim adamlarının çoğunluğu konu ile ilgili delillerin umum ifade etmesi dolayısıyla öldürüleceği şeklindedir.

Bilindiği gibi, istisna sözkonusu olmaksızın bütün hadlerde kadın da erkek gibidir. Aynı şekilde irtidâd haddi de kadına uygulanır ve bu hususta bir fark söz konusu değildir. Peygamber (s.a), Muâz'i Yemen'e gönderdiği sırada O'na şöyle demişti: "Herhangi bir kimse İslâm'dan dönecek olursa onu (tekrar İslâm'a girmek üzere) davet et. Eğer (İslâm'a) dönerse (mesele yok); aksi taktirde onun boynunu vur, herhangi bir kadın İslâm'dan irtidâd edecek olursa, onu da davet et, eğer (İslâm'a) dönerse (mesele yok), aksi taktirde onun da boynunu vur![22]

Hadis-İ Şerifte Sözü Geçen Üç Husus Dışında Öldürme Cezası:

Müslüman, hadis-i şerifte sözü £eçen üç husus dışındaki bir sebep dola-yısıyla da öldürülebilir. Bu hususlar da zımnen bu üç hususun kapsamına da girebilir. Diğer hususları şöylece sıralayabiliriz:

1- Lût kavminin amelini işlemekten dolayı müslüman bir kimse öldürülür. Muhsan olsun ya da olmasın farketmez. Ebû Bekir, Abdullah, b. Zü-beyr, İbn Abbâs, Câbir, ez-Zührî, Mâlik, İshâk b. Raheveyh, Ahmed ve Şafiî bu görüşü benimsemişlerdir. Bu husustaki deliller ise İbn Abbâs (r. a.)dan gelen şu rivayettir: Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Her kimi Lût kavminin amelini işlerken bulursanız, faili de mef'ûlü de Öldürünüz. [23]

2- Müslümanların birliğini bozmak isteyen kimselerin öldürülmesi: Bu da Rasûlullah (S.A.S.)'in şu buyruğunun bir gereğidir: "Bir tek kişi etrafında toplanmış bulunduğunuz halde size birliğinizi bozmak isteyerek, cemaatinizi dağıtmak isteyerek gelen kimseyi öldürünüz.[24] Yine Rasûlullah (S.A.S.)-'in: "İki halifeye bey'at edildiği vakit ikisinden (kendisine sonradan bey'at edilen) diğerini öldürünüz.[25] buyruğu da bunu gerektirmektedir.

3- Yeryüzünde fesat çıkartmak ve yol kesmek. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a ve Rasûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası ancak öldürülmeleri yahut asılmaları yahut ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi ya da yerlerinden sürülmeleridir. Bu, onlara dünyada bir rüsvaylıktır. Âhirette ise onlara pek büyük bir azab vardır."fei-Mdide, 5/33)

Bü âyet-i kerimenin açıklanmasıyla ilgili olarak ilim adamlarının çok uzun açıklamaları vardır. Şu kadar var ki, yol kesiciler adam öldürmüşlerse, hepsinin de öldürülmeleri kesinlik kazanır.

4- Namazı terkeden kişi. Buna dair açıklamalar sekizinci hadisi açıklarken geçmiş bulunmaktadır.

5- Haksız yere herhangi bir kimsenin malını almak isteyen, yahut na-mu-suna el uzatmak isteyen kimse.

6- Sihirbaz da öldürülür. Ahmed, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ömer b. Abdü-laziz de bu görüştedirler. Bunlar sihirbazın sihir yapması sebebiyle kâfir olduğunu ve mürted hükmünde olacağını da kabul ederler. O bakımdan sihirbazın öldürülmesi de, mürtedin öldürülmesini ifade eden buyruğun kapsamına girer. Nitekim Ömer, Osman, İbn Ömer, Hafsa, Cündeb b. Abdullah, Cündeb b. Ka'b ve Kays b. Sa'd'dan da böylece rivayet edilmiştir. Şafiî'nin görüşüne göre de eğer sihirbaz yaptığı sihir ile küfre düşecek olursa, öldürülür. Nitekim Mâlik'in Muvatta'ında kaydettiği bir rivayet de buna delil teşkil etmektedir.

Muhammed b. Abdurrahmân b. Sa'd b. Zürâre'den, O'na Peygamber (s.a)'iri hanımı Hafsa (R.A.)'nın kendisine büyü yapan bir cariyesini öldürdüğüne dair rivayet ulaşmıştır. Hafsa (R.A.) ise, bu cariyeyi ölümünden sonra hürriyetine kavuşturacağını da ifade etmişti (müdebbere). Ancak (kendisine sihir yapınca) emir vererek bu cariyesi öldürüldü.
Mâlik der ki: Sihirbaz, kendisi sihir yaptığı halde başkasının kendisine aynı şeyi yapamadığı kimsedir. Sihirbaz, şanı yüce ve mübarek Allah'ın Kitâb-ı Kerim'inde dediği gibidir: "Andolsun ki onlar (sihri) satın alan kimsenin âhirette bir nasibi olmadığını muhakkak biliyorlardı."(ei-Bakara, 2/102) İşte ben böyle bir sihirbazın bizzat kendisi bu işi yapacak olursa öldürüleceği görüşündeyim.[26]

Bu Hadis Diğer Nasları Neshedici Midir?

Bazı ilim sahibi kimseler, açıklamakta olduğumuz İbn Mes'ud'un rivayet ettiği bu hadis-i şerifin birtakım müslümanlarm kanlarının heder edilebileceğini ihtiva eden diğer hadisleri neshettiği görüşündedirler. Bu görüşe sahip olanlara iki şekilde cevap verilebilir:
1- Evvelâ, İbn Mes'ud'un bu hadisinin kastedilen diğer naslardan daha sonra vârid olduğuna dair kesin ve kuvvetli bir delil yoktur.
2- Özel hüküm ifade eden nas (hâs), umum ifade eden nas ile neshol-maz. İsterse umum ifade eden nas ondan sonra vârid olmuş olsun. İlim ehlinin çoğunluğunun kabul ettiği görüş budur. İbn Receb der ki: "Çünkü hâssın kendi manasına delâleti nas iledir. Umum iîade eden buyruğun ona delâleti ise çoğunluğa göre zahir iledir. O bakımdan zahir olan, nassın hükmünü iptal etmez.[27]

Hadis-i Şeriften Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Hadis-i şerif ırzın (şeref ve haysiyetin) korunması ve temizliğinin muhafaza edilmesi gerektiğine delâlet etmektedir.
2- Aynı şekilde hadis-i şerif müslüman cemaatle birlikte olmaya, onlardan ayrılmamaya da teşvikte bulunmaktadır.
3- Allah, canilerin cinayet işlemelerini önlemek, toplumu korumak ve suçlara karşı himaye etmek kastı ile hadleri teşri buyurmuştur.
4- Hadis-i şerif aynı zamanda Allah'ın haram kıldığı canı öldürmekten de sakındırmaktadır. [28]

---

[1] Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir. {Buhöri, Diyât 6; Müslim, Kasâme 25; Ebu Dâvud, Hudud 1; Tirmizl, Hudud 15 vs. "Ebu Mes'ud" değil, "Abdullah b. Mes'ud'dan" -çeviren),
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 159.
[2] Fethu'l-Mübin li Şerhi'hErbain, 150
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 160
[3] Kanlan koruma altına alan hususlara dair açıklamalar 8'nci hadis şerhedilirken geçmiş bulunmaktadır.
[4] Bufıâri, III, 159; Müslim, 1, 177
[5] Tirmizi, V, 82. el-Elbani Hadisin sahih olduğunu belirtmiştir bk. Sahihu'İ-Cami, 453.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 160-161.
[7] Cûmiu'l-Ulumi ve'i-Hikem, 115
[8] Hâkim, IV, 359
[9] el-Elbâni, Sahihu'!-Câmi, 3210
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 161-162.
[11] Kasten öldürme katilin baliğ öldürülenin de kanı koruma altında bulunan bir insan olması, öldürme aracının da çoğunlukla öldürmede kullanılan bir araç olması halinde sözkonusu olur. Bu şekilde öldürmenin sonuçlan günah kazanmak, maktul katile miras bırakabilen yahut ona vasiyette bulunmuş bir kimse ise miras ve vasiyetten mahrum olmak, ona kısas uygulanmayacak yahut diyet vermeyecek ya da af edilmeyecek olursa keffârette bulunması gerekir.
[12] Hadis mürseldir. Bk. İntâü'l-Galll, 2212
[13] Hadis sahihtir. Bk. el-Elbâni, İruâüi-Gâlil, 2213
[14] el-Elbâni, Sahihü'l-Cami, 7626
[15] İbn Abdi'i-Berr, (368-463 H.) Adı, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemiri Ebu Ömer'dir. Kurtuba'da dünyaya gelmiştir. Endülüs âlimlerinin hafızı ve hocasıdır. Hadis, fıkıh, tarih ve edebiyatta sivrilmiştir. Uzun ilmi yolculukları vardır. İlmi eserlerinden bazıları: el~İstizkar fi Şerhi Mezahibi Ülemai'l-Emsar, 2) el-Kâfi fi'1-Fıkh, 3) et-Temhid Lime fi'l-Muvattai Mine'l-Meâni ve'1-Esanid.
[16] Fı/chu's-Sünne, II, 526
[17] -Buhdri, VIII, 47
[18] Fı/chu's-Sünne, II, 526
[19] Dârakutni rivayet etmiştir.
[20] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 162-163.
[21] Buharı, Cihâd 149; İ'tisâm 28, İstitâbe 2; Ebu Davud, Hudud 1; Tirmiz], Hudud 25 vs. (Çeviren)
[22] Hafız İbn Hacer hadisin hasen olduğunu ifade etmiştir. Fıkhu's-Sünne, II, 456
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 164
[23] Hadisi Ebu Dâvud, Tirmizi, İbn Mâce ve başkaları rivayet etmiş olup el-E!bâni; sahih olduğunu belirtmiştir. Sahihu'S-Câmi, 6564
[24] Müslim rivayet etmiştir. el-Elbâni, Sahihu'hCami, 5820
[25] Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir. el-Elbâni, Sahihu'l-Câmi, 414
[26] Muvotta', II, 871
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 164-166.
[27] Camiu'İ-U!umi ve'l-Hikem, 122. (Umum ifade eden lafız olan âmmın tarifi için meselâ bk. Abdulvehhab el-Hallâf, İ/mu Usu/i-Fifch, İstanbul, 1984, 7. baskıdan tıpkı basım s. 214 vd. Has için: Aynı eser s. 226 vd. Zahirin tanımı için bk. Abdülkerim Zeydan, el-Veciz /i Usu/i'l-Fıkh, istanbul 1979 - 5 nci baskıdan tıpkı basım- s. 284-285; Nassm tanımı için bk. aynı eser, s. 286 vd. -çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 166.
[28] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 166-167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- KİTÂBU'L-İSTİSKAA
1- Yağmur İsteme Duası ve Peygamber (S)'in Yağmur İsteme Duasına Çıkması Babı
2- Peygamber (S)' in: "Yâ Allah, içinde bulundukları) « yıllan onlara, Yûsuf Peygamber'in yılları gibi kıtlık yıllan yap" Diye Dua Etmesi Babı
3- Yağmursuz Kaldıkları Zaman İnsanların İmamdan (Yani En Büyük Âmirlerinden) Yağmur Duası Yapmasını İstemeleri Babı
4- Yağmur İsteme Duasında Üst Elbiseyi Tahvil Etme Babı
5- Yağmur İsteme Duasının Camş' Olan Mescid İçinde (Dahi) Yapılması Babı
6- Yağmur İsteme Duasının Kıbleye Yönelmeksizin Cumua Hutbesi İçinde Yapılması Babı
7- Minber Üzerinde Yağmur İsteme Duası Babı
8- Yağmur İsteme Duası Halinde Cumua Namazı İle Yetinen Kimse Babı
9- Yağmur Çokluğundan Yollar Kesildiği Zaman Dua Edilmesi Babı
10- "Peygamber (S) Cumua Gününde Yaptığı Yağmur İsteme Duasında Dış Elbisesini Tahvil Etmedi" Denilmesi Babı
11- Bab: Halk Kendilerine Yağmur Duası Yapması İçin İmama Gidip Şefaat İstediklerinde, İmam Onları Geri Çevirmez
12- Bab: Kuraklık Sırasında Müşrikler Müslümanlardan Şefaat Diledikleri Zaman?
13- Yağmur Çok Olduğu Zaman: "Havâleynâ; lâ aleynâ = Etrafımıza; üzerimize değil" Diye Dua Edilmesi Babı
14- Yağmur İsyeme Duasında Ayakta Dikilerek Dua Etmek Babı
15- Yağmur İsteme Duası (Namazı) da Kıraati Açıktan Okuma Babı
16- Bab: Peygamber (S) -Yağmur İsteme Duasında- Sırtını İnsanlara Nasıl Çevirdi?
17- Yağmur İsteme Namazı İki Rek'attır Babı
18- Sahra Namazgahında Yapılan Yağmur İsteme Duası Babı
19- Yağmur İsteme Duasında Kıbleye Yönelme Babı
20- İnsanların Yağmur İsteme Duasında İmamın El Kaldırması İle Beraber Ellerini Yukarı Kaldırmaları Babı
21- Yağmur İsteme Duasında İmamın Kendi Elini Yukarıya Kaldırması Babı
22- Sema Yağmur Yağdırdığı Zaman Söylenecek Olan Söz Babı
23- Yağmur Yağarken, Yağmur Taneleri Kendi Sakalı Üzerinden Aşağıya Doğru Yuvarlanıncaya Kadar Yağmura Tutulan (Yahud Tutulmak İsteyen) Kimse Babı
24- Bab: Rüzgar Estiği Zaman (Ne Yapılır)?
25- Peygamber(S)in:"Ben sabo rüzgârı ile yardım olundum" Sözü Babı
26- Zelzeleler ve Alametler (Büyük Hadiseler) Hakkında Denilenler Babı
27- Yüce Allah'ın:Ve rızkınızı siz herhalde tekzibe mi kalkışırsınız (el-Vakıa: 82) Kavli Babı
28- Bab; Allah'tan Başka Hiçbir Kimse Yağmurun Ne Zaman Geleceğini Bilmez

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

15- KİTÂBU'L-İSTİSKAA

(Yağmur Duası Kitabı) [1]

1- Yağmur İsteme Duası [2] ve Peygamber (S)'in Yağmur İsteme Duasına Çıkması Babı

1-.....Abdullah ibn Zeyd [3] şöyle demiştir: Peygamber (R) yağmur isteme duası yapmak üzere (namazgaha) çıktı [4] ve ridâsını tahvîl etti [5].

2- Peygamber (S)' in: "Yâ Allah, içinde bulundukları) « yıllan onlara, Yûsuf Peygamber'in yılları gibi kıtlık yıllan yap" Diye Dua Etmesi Babı

2-.....Bize Mugîre ibnu Abdirrahmân, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) son rukû'dan başını kaldırdığı zaman şöyle der idi: "Yâ Al/ah! Ayyaş ibn Rabta'yi kurtar. Yâ Allah! Selemete'bne Hişâm 'ı kurtar. Yâ Allah! et- Velîd ibnu 7- Vetîd'i kurtar. Yâ Allah! (Kâfirler elinde bunalıp) zaîf ve âciz görülen diğer mü 'minleri kurtar! Yâ Allah! Mudâr (kâfirleri) üstüne baskını daha da şiddetlendir. Yâ Allah! (İçinde bulundukları) bu yılları onlara Yûsuf Peygamberin yılları gibi kıtllk yılları yap!" [6].
Ve yine Peygamber şöyle dedi: "Ğıfâr kabilesine gelince Allah onlara mağfiret etsin. Eşlem kabilesi ile de Allah musâlim olsun, yânı barışık gitsin"[7].
İbnu Ebî'z-Zinâd, babası Ebu'z-Zinâd'dan olmak üzere: Bu duanın hepsi sabah namazı içinde idi, demiştir.

3-.....Mesrûk şöyle demiştir: Biz Abdullah ibn Mes'ûd'un yanında bulunuyorduk. O şöyle dedi: Peygamber (S) insanlarda (yânî Kureyş'te İslâm'a karşı) aleyhdârlık görünce:" Yâ Allah/Bunlar hakkındaki dileğim) Yûsuf Peygamber'in yedi kıtlık seneleri gibi yedi senedir" dedi. Bunun üzerine onları öyle bir kıtlık yakaladı ki, her şeyi kökünden kuruttu (bütün bitkileri yok etti). O derecede ki, her çeşit hayvan derilerini, ölü hayvan etlerini hem de kokmuşlarını yediler. Onlardan biri gökyüzüne bakınca açlıktan dolayı (gözleri ortalığı) duman görürdü. Derken Ebû Sufyân Peygamber'in yanına geldi de: Yâ Muhammed, Sen Allah'a tâatı ve hısımlara ilgiyi emredip duruyorsun. Kavmin ise helak oldu. Artık onlar için Allah'a duâ et, dedi. Yüce Allah şöyle buyurdu: "O hâlde semânın ap-âşikâr bir duman getireceği günü gözetle. (Öyle bir duman ki) insanları saracaktır o. Bu pek yaman bir azâb (diyecekler). Ey Rabb 'imiz, bizden bu azabı açıp kaldır. Çünkü biz îmân edeceğiz. Onlar için düşünüp, ibret almak nerede? Kendilerine (hakikatleri) açıklayan bir Rasûl geldiği hâlde, yine O'ndan yüz çevirdiler. Bir öğretilmiş, bir mecnûn dediler. Biz bu azabı biraz açıp kaldıracağız. Fakat siz hiç şübhe yok ki, tekrar dönecek olanlarsınız. Çok büyük bir şiddet ve savletle çarpacağımız gün, muhakkak ki biz (onlardan) intikaam alıcılarız" (ed-Duhân: 10-16). Batşe, Bedr günü olandır. Demek ki Duhân da, Batşe de, Li-zâm da, Rûm âyeti de (meydana gelmiş ve) geçmiştir [8].

3- Yağmursuz Kaldıkları Zaman İnsanların İmamdan (Yani En Büyük Âmirlerinden) Yağmur Duası Yapmasını İstemeleri Babı

4-.....Bize Abdurrahmân ibnu Abdillah, babası Abdullah ibnu Dinar'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn U mer'i, Ebû Tâlib'in şu şiirini mesel edinerek okuduğunu işittim:
(Hey babasız, ırz ve harîmi himaye eden, kötü sözlü olmayıp kimseye de yük teşkîl etmeyen bir efendiyi bir kavmin terketmesi nedir? O öyle bir seyyiddir ki, bembeyazdır; yüzü suyu hürmetine bulutlardan yağmur istenir; yetimlerin yediricisi, dulların koruyucusudur) [9].
Ve Umer ibn Hamze şöyle dedi [10]: Bize Salim, babası İbn Umer'-den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber(S)'in (Medine'de minbere çıkıp) yağmur duası yaptığını ve daha inmesine mahal kalmadan olukların gürül gürül coşup aktığım görünce, Rasûlullah'ın mübarek yüzüne baka baka o ma'lûm şâirin:
Ve ebyadu yusteskaa'J-gamâmu bi-vechihi Simâlu'I-yetâmâ, ısmetun li'1-erâmili...
sözünü nice defalar hatırlamışımdır. (Râvî Abdullah ibn Dînâr el-Adevî dedi ki:) Bu söz Ebû Tâlib'in sözüdür [11].

5-.....Bize Muhammed ibnu Abdillah el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi; Bana babam Abdullah ibnu'I-Musennâ, Sumâme ibnu Abdillah ibni Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere tahdîs etti ki, halk yağmursuz kalıp kıtlığa uğradıkları zaman, Umer ibnu'I-Hattâb (Peygamber'in amucası) Abbâs ibnu'l-Abdilmuttalib'i vesîle edinerek[12] yağmur duası yapar ve duada: "Yâ Allah, bizler Peygam-ber'imizi vesîle edinerek Sen'den niyazda bulunurduk da, Sen bize yağmur ihsan ederdin. (Şimdi de) Peygamber'imizin amucasını vesîle edinerek Sen'den niyaz ediyoruz; bize (yine) yağmur ihsan eyle" der idi[13]. Râvî Enes: (Bu duanın akabinde) kendilerine yağmur ihsan olunurdu, demiştir [14].

4- Yağmur İsteme Duasında Üst Elbiseyi Tahvil Etme Babı

6-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ebî Bekr'den; o da Abbâd ibn Temîm'den; o da Abdullah ibn Zeyd'den haber verdi. O: Peygamber (S) yağmur isteme duası yaptı da ridâsım (yânî üst elbisesini) geriye döndürüp tersine çevirdi, dedi [15].

7-.....Afabâd ibn Temîm, kendi amucası Abdullah ibn Zeyd'den olmak üzere, babası Ebû Abdillah ibn Ebî Bekr'e şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) namazgaha çıktı ve yağmur isteme duası yaptı; akabinde kıbleye yöneldi, ridâsım kalb etti ve iki rek'at namaz kıldırdı.
Ebû Abdillah el-Buhârî der ki: Sufyân ibn Uyeyne, bu yağmur duası hadîsinin râvîsi, ezan sahibi olan Abdullah ibn Zeyd ibn Abdi Rabbih'tir zannediyordu. Bu zann bir vehimdir. Çünkü bu yağmur duası hadîsinin râvîsi olan zât, Abdullah ibn Zeyd ibn Âsim el-Mâzinî'dir; Mazimi'1-Ensâr'dır [16].

5- Yağmur İsteme Duasının Camş' Olan Mescid İçinde (Dahi) Yapılması Babı

8-.....Bize Şerik ibnu Abdillah ibni Ebî Nemir tahdîs etti. O da Enes ibn Mâlik'ten şöyle zikrederken işitmiştir[17]: Bir kimse cumua günü Rasûlullah ayakta hutbe yaparken, minberin karşısında bulunan bir kapıdan içeriye girdi ve Rasûlullah'ın karşısında ayakta dikelerek: Yâ Rasûlallah, davarlar helak oldu, yollar kesildi. Binâenaleyh Allah'a duâ et de imdadımıza yetişsin, dedi. Râvî dedi ki: Bu söz üzerine Rasûlullah hemen iki elini kaldırdı da: "Ailâhumme es-kınâ; Allâhumme eskınâ; Allâhumme eskınâ (= Yâ Allah bize yağmur ver; yâ Allah bize yağmur ver; yâ Allah bize yağmur ver)" dedi[18]. Yine Enes şöyle dedi: Allah'a yemîn ederim ki, o sırada biz gökyüzünde ne kalın, ne ince bulut; hiç, hiçbir şey görmüyorduk. Bizimle Sel'i Dağı arasında o zaman hiçbir ev ve hiçbir konak da yoktu. Enes dedi ki: Derken Rasûlullah'ın arka tarafından, kalkan şeklinde bir bulut parçası çıkageldi. Semânın ortasına varınca yayıldı. Sonra yağmur yağmağa başladı. Enes dedi ki: Allah'a yemînle söylüyorum, biz altı gün (yânı bir hafta) güneşin yüzünü görmedik. Sonra öbür cu-mua günü yine Rasûlullah ayakta hutbe yaparken, yine o kapıdan bir kimse girdi, Peygamber'in karşısına geçti ve ayakta dikelerek: Yâ Rasûlallah, mallar helak oldu, yollar da kesilip kapandı. Allah'a duâ et de artık bu yağmuru tutsun, dedi. Enes dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah iki elini kaldırdı ve: "Yâ Allah, etrafımıza (yağsın), üzerimize değil. Yâ Allah, tepelere, dağlara, kal'alara, bayırlara, derelere, ağaçlıklara yağdır" diye duâ etti. Enes dedi ki: Bunun üzerine hemen yağmur kesildi. Ve namazdan çıktığımızda güneşte yürür olduk [19]. Hadîsi Enes'ten rivayet eden Şerîk ibn Abdillah dedi ki: İkinci hafta gelen adam, evvelki hafta gelen adam mıydı? diye Enes'ten sordum. Enes, bilmem, dedi.

6- Yağmur İsteme Duasının Kıbleye Yönelmeksizin Cumua Hutbesi İçinde Yapılması Babı

9-.....Bize İsmâîlibnCa'fer, Serik'ten; o daEnesibnMâlik'ten tahdîs etti (O,.şöyle demiştir): Bir kimse cumua günü Rasûlullah ayakta hutbe yaparken Dâru'I-Kadâ tarafında vaktiyle mevcûd olan bir kapıdan içeriye girdi de, Rasûlullah'm karşısında ayakta durdu [20]. Sonra: Yâ Rasûlallah, mallar helak oldu, yollar kesildi. Allah'a duâ et de bizlere yağmur ihsan etsin, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah iki elini kaldırdı, sonra: "Allâhumme eğısnâ, Allâhumme eğısnâ, Al-lâhumme eğısnâ (= Yâ Allah bize yağmur ver, yâ Allah bize yağmur ver, yâ Allah bize yağmur ver)" dedi [21]. Enes dedi ki: Allah'a yemîn ile söylüyorum, o sırada biz gökyüzünde ne kalın, ne de ince bir bulut görüyorduk; bizimle Sel'ı Dağı arasında hiçbir ev ve hiçbir konak da yoktu. Enes dedi ki: Derken Rasûlullah'ın arka tarafından kalkan şeklinde bir bulut çıktı. O bulut semânın ortasına varınca

yayıldı. Sonra yağmur yağmağa başladı. Allah'a yemîn ediyorum ki, biz altı gün güneşi görmedik. Sonra (öbür) cumua günü, yine Rasûlul-Iah ayakta hutbe yaparken, yine o kapıdan bir kimse daha girdi; Ra-sülullah'ın karşısına geçip dikeldi. Ve: Yâ Rasûlallah, mallar helak oldu, yollar kesilip kapandı. Allah'a duâ et de artık bu yağmurları bizden tutsun, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah iki elini kaldırdı, sonra: "Yâ Allah, etrafımıza (yağsın), üzerimize değil. Yâ Allah, tepelere, bayırlara; derelerin içlerine, ağaç ve ot bitecek yerlere (yağdır)" diye duâ etti. Enes dedi ki: Bu duâ üzerine hemen yağmur kesildi. Biz de mescidden çıkıp, güneşte yürüyorduk.
Şerîk ibn Abdillah dedi ki: Enes'e: İkinci hafta gelen zât, evvelki hafta gelen zât mıydı? diye sordum da, o: Bilmiyorum, dedi.

7- Minber Üzerinde Yağmur İsteme Duası Babı

10-.....Enes (R) şöyle demiştir: Cumua günü Rasûlullah (S) hutbe yaparken birdenbire bir adam geldi ve: Yâ Rasûlallah, yağmur kıtaldi. Allah'a duâ et de bize yağmur yağdırsın, dedi. Rasûlullah hemen duâ etti. Derken üzerimize yağmur yağmağa başladı. Öyle ki, az daha evlerimize ulaşamıyacaktık. Ondan sonraki cumuaya kadar üzerimize hep rahmet yağdı durdu. Enes dedi ki: Öbür cumua, bu adam yâhud bir başkası ayağa kalktı ve: Yâ Rasûlallah, bu yağmuru bizden çevirmesi için Allah'a duâ et de, bu yağmuru üzerimizden çevirsin, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Yâ Allah, etrafımıza (yağdır), üzerimize değil" dedi. Enes dedi ki: Yemîn olsun, bulutların sağa sola doğru parçalandıklarını ve etraftakiler üzerine yağmur yağarken Me-dîne ahâlîsinin yağmur altında olmadıklarını muhakkak görmüşümdür [22].

8- Yağmur İsteme Duası Halinde Cumua Namazı İle Yetinen Kimse Babı

11-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de: Hayvanlar helak oldu, yollar kesilip kapandı, dedi. Alcabinde Peygamber duâ etti. Artık bize o cumuadan i'tibâren öteki cumuaya kadar yağmur verildi. Sonra bir daha geldi, ve: Evler yıkıldı, yollar kesildi, hayvanlar helak oldu. Allah'a duâ et de şu bulutların sağna-ğını tutsun, dedi. Bunun üzerine Peygamber: "Yâ Allah, tepelere, bayırlara, derelere ve ağaç bitecek yerlere (ağaçlıklara yağdır)" diye duâ etti. Bu duâ akabinde bulutlar, Medîne'nin üstünden kumaş dü-rülür gibi dürüldü.

9- Yağmur Çokluğundan Yollar Kesildiği Zaman Dua Edilmesi Babı

12-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'm yanına bir zât geldi de: Yâ Rasûlallah, hayvanlar helak oldu, yollar kesildi; Allah'a dua ediver, dedi. Rasûlullah hemen duâ etti. Duâ akabinde bir cumuadan diğer cumuaya kadar halkın üzerine hep yağmur yağıp durdu. Nihayet bir zât yine Rasûlullah'a geldi ve: Yâ Rasûlallah, evler yıkıldı, yollar kesildi, hayvanlar helak oldu, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Yâ Allah, dağ başlarına, tepelere, vadilerin içlerine ve ağaç bitecek yerlere (yağdır)" diye duâ etti. Bulutlar hemen Medine'nin üstünden kumaş dürülür gibi dürüldü [23].

10- "Peygamber (S) Cumua Gününde Yaptığı Yağmur İsteme Duasında Dış Elbisesini Tahvil Etmedi" Denilmesi Babı [24]

13-.....Bize Muâfâ ibnu İmrân, el-Evzâî'den; o da İshâk ibn AbdiIIah'tan; o da Enes ibn Mâlik'ten şöyle tahdîs etti: Bi şahıs Pey-gamber'e geldi de (su kıtlığı sebebiyle) malların helakini, çoluk çocuğun meşakkatini şikâyetle arzetti. Bunun üzerine Peygamber yağmur istemek üzere Allah'a duâ etti. (Enes'in râvîsi İshâk ibn İbrâhîm yâ-hud onunla Buhârî arasındaki diğer bir) râvî dedi ki: Enes, ne Peygamber'in dış elbisesini tahvîl ettiğini ve ne de kıbleye yöneldiğini zikretti [25].

11- Bab: Halk Kendilerine Yağmur Duası Yapması İçin İmama Gidip Şefaat İstediklerinde, İmam Onları Geri Çevirmez

14-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kimse Rasûlullah'a geldi de: Yâ Rasûlallah, hayvanlar helak oldu, yollar kesildi, Allah'a duâ ediver, dedi. Rasûlullah Allah'a duâ etti. Derken o cumuadan öteki cumuaya kadar üzerimize yağmur yağıp durdu. Nihayet bir zât Peygamber'e geldi de: Yâ Rasûlallah, evler yıkıldı, yollar kesildi, hayvanlar helak oldu, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Yâ Allah, dağların sırtlarına, tepeler üzerine, derelerin içlerine ve ağaç ve ot bitecek yerlere (yağdır)!' diye duâ etti. Bu duâ akabinde bulutlar, Medine'nin üstünden kumaş dürülür gibi dürüldü [26].

12- Bab: Kuraklık Sırasında Müşrikler Müslümanlardan Şefaat Diledikleri Zaman? [27]

15-.....Bize Mansûr ile el-A'meş, Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti. Mesrûk şöyle demiştir: Ben İbn Mes'ûd'a geldim. O şöyle dedi: Kureyş kavmi İslâm'a girmekte geciktiler. Bunun üzerine Peygamber (S) onların aleyhine duâ etti de onları bir kıtlık yakaladı ki, o yıl helak oldular, ölü hayvan eti yediler ve kemikleri kemirdiler. Ebû Sufyân, Peygamber'in yanına geldi de: Yâ Muham-med, sen akrabayla ilgilenmeyi emrederek geldin. Senin kavmin ise helak oldular. Artık Yüce Allah'a duâ et, dedi. Rasûlullah veya İbn Mes'ûd: "O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle... ""ted-Duhân: 10) âyetim okudu. Sonra Kureyşliler tekrar kâfirliklerine döndüler. Bu dönüşlerinin cezası da Yüce Allah'ın şu kavlidir: "Çok büyük bir şiddet ve savletle çarpacağımız gün muhakkak ki biz intikaam alıcılarız" (ed-Duhân: 16); bu gün, Bedr günüdür.

Buhârî şöyle dedi: Ve Esbât ibn Nasr, Mansûr'dan isnâdiyle şunu ziyâde etti: Rasûlullah (S) duâ yaptı da onlara yağmlır ihsan olundu. Yedi gün yedi gece adamakıllı ıslandılar. Ondan sonra halk yağır u-run çokluğundan şikâyet ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Yâ Allah, etrafımıza yağdır; üzerimize değil" diye duâ etti de, başının üstünden bulut sıyrıldı, etraflarındaki halk yağmurdan istifâde etmeye başladı [28].

13- Yağmur Çok Olduğu Zaman: "Havâleynâ; lâ aleynâ = Etrafımıza; üzerimize değil" Diye Dua Edilmesi Babı [29]

16-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir cumua günü hutbe yapıyordu. İnsanlar ayağa kalktılar ve: Yâ Rasû-lallah, yağmur kıtaldi, ağaçlar kıpkırmızı olup kurudu, hayvanlar helak oldu. Allah'a duâ et de bize yağmur yağdırsın, diye bağırdılar. Rasûlullah iki defa "Yâ Allah, bize yağmur ver; yâ Allah, bize yağmur ver!" diye duâ etti. Allah'a yemîn ederim, o sırada biz gökyüzünde hiçbir bulut parçası görmüyorduk. Hemen bir bulut çıktı ve yağmur yağmağa başladı. Rasûlullah minberden indi de namaz kıldırdı. Namazdan çıktığı zaman yağmur, ondan sonraki cumuaya kadar hep yağıp durdu. Öteki cumua Peygamber (S) kalkıp hutbe yaparken, halk yine kendisine doğru: Evler yıkıldı, yollar kesilip kapandı; Allah'a duâ et de bizden bulutları habsetsin, diye bağırdılar. Bunun üzerine Peygamber (S) gülümsedi, sonra da: "Allâhumme ha-vâleynâ velâ aleynâ (= Yâ Allah etrafımıza yağdır; üzerimize değil)" diye duâ etti. Derken Medine'nin üstü sıyrıldı. Bulutlar Medine'nin etrafına damlarken, Medine'ye bir damla düşmüyordu. Medine'ye baktım, o tâcia sarılmış bir baş gibiydi. '

14- Yağmur İsyeme Duasında Ayakta Dikilerek Dua Etmek Babı

Ve bize Ebû Nuaym, Zuheyr'den; o da Ebû İshâk'tan söyledi:
Abdullah ibnu Yezîd el-Ensârî (yağmur duası için sahraya) çıktı. Yanında el-Berâ ibnu Azib ile Zeyd ibnu Erkam (R) da varlardı.
Abdullah, sahrada yağmur isteme duasını şöyle yaptı: Minber kurmaksızın cemâatle birlikte ayağa kalktı, istiğfar (ve duâ) etti. Sonra kıraati açıktan okuyarak iki rek'at namaz kıldırdı. Bunda ezan okutmadı, ikaamet de yaptırmadı.
Ebû İshâk: Bu Abdullah ibn Yezîd, Peygamber(S)'i gördü, demiştir [30].

17-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abbâd ibnu Temîm tahdîs etti ki, ona da amucası Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî -ki o, Peygam-ber'in sahâbîlerinden idi- şöyle haber vermiştir: Peygamber (S), kendileri için yağmur isteme duası yapmak üzere insanları (namazgaha) çıkardı. Sahrada ayağa kalktı, ayakta dikelerek Allah'a duâ etti. Sonra kıble tarafına yöneldi, üst elbisesini tahvil eyledi. Nihayet insanlara yağmur ihsan olundu [31].

15- Yağmur İsteme Duası (Namazı) da Kıraati Açıktan Okuma Babı

18-.....Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yağmur isteme duası yapmak üzere (namazgaha) çıktı. Duâ etmek üzere kıbleye yöneldi ve ridâsmı (üst elbisesini) tahvil etti. Sonra iki rek'at namaz kıldırdı, bu iki rek'at içinde kıraati açıktan okudu.

16- Bab: Peygamber (S) -Yağmur İsteme Duasında- Sırtını İnsanlara Nasıl Çevirdi?

19-.....Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî (R) şöyle demiştir: Ben, yağmur isteme duası yapmak üzere sahraya çıktığı gün Peygamber'i gördüm, Râvî dedi ki: Derken arkasını insanlara döndürüp, duâ etmek üzere kıbleye yöneldi. Sonra ridâsını tahvîl etti. Sonra bize, içlerinde kıraati açıktan okuyarak, iki rek'at namaz kıldırdı [32].

17- Yağmur İsteme Namazı İki Rek'attır Babı

20-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne), Abdullah ibn Ebî Bekr'den; o da Abbâd ibnu Temîm'den; o da amucası Abdullah ibn Zeyd'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) yağmur isteme duası yapmış ve ridâsını kalb etmiştir.

18- Sahra Namazgahında Yapılan Yağmur İsteme Duası Babı

21-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne), Abdullah ibn Ebî Bekr'den tahdîs etti. O da Abbâd ibn Temîm'den işitmiştir; o da amucası Abdullah ibn Zeyd'den. O şöyle demiştir: Peygamber (S), yağmur isteme duası yapmak üzere sahra namazgahına çıktı, orada kıbleye yöneldi, iki rek'at namaz kıldırdı ve ridâsını tahvîl etti.
Sufyân dedi ki: Bana el-Mes'ûdî, (mezkûr Abdullah'ın babası olan) Ebû Bekr'den haber verdi. O (kalb etmeyi tefsîr ederek): Ridâ-sının sağ yanını sol yanı üzerine getirdi, demiştir [33].

19- Yağmur İsteme Duasında Kıbleye Yönelme Babı

22-.....Abdullah ibnu Zeyd el-Ensârî (R) şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) namaz kıldırmak üzere sahra namazgahına

çıktı. Duâ ettiği yâhud duâ etmek istediği zaman kıbleye yöneldi ve ridâsım tahvîl eyledi[34].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bâb hadîsinin râvîsi olan bu Abdullah ibnu Zeyd, Mâzinî'dir. (Yağmur isteme duasında ayakta dikilerek duâ etme bâbı'nda geçen) birinci râvî ise Küfî'dir. O, Abdullah ibnu Yezîd el-Kûfî'dir[35].

20- İnsanların Yağmur İsteme Duasında İmamın El Kaldırması İle Beraber Ellerini Yukarı Kaldırmaları Babı

23- Eyyûb ibn Süleyman şöyle dedi: Bana Ebû Bekr ibn Ebî Uveys, Süleyman ibnu Bilâl'den tahdîs etti., Yahya ibnu Saîd şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, o şöyle dedi: Sahra ahâlîsinden A'rabî bir adam cumua günü Rasûlullah'a geldi ve: Yâ Rasûlallah, hayvanlar helak oldu, çoluk çocuk helak oldu, insanlar da helak oldu, dedi. Rasûlullah (S) iki elini kaldırıp duâ etti: İnsanlar da Rasû-lullah ile beraber ellerini kaldırıp duâ ettiler[36]. Enes dedi ki: Henüz mescidden çıkmamıştık ki, üzerimize yağmur yağmaya başladı. Artık öteki cumua oluncaya kadar üzerimize hep yağmur yağdı durdu. O zât, Allah'ın Peygamberi'ne geldi ve: Yâ Rasûlallah, yolcular yolların kapalılığından artık usandı ve yollar geçilmez oldu, dedi.
Ve Uveysî şöyle dedi: Bana Muhammed ibn Ca'fer, Yahya ibn Saîd ile Serik'ten tahdîs etti. O ikisi de Enes'ten işitmişlerdir. Enes: Peygamber (S) iki elini, ben koltuk altlarının beyazını görünceye kadar kaldırdı, demiştir.

21- Yağmur İsteme Duasında İmamın Kendi Elini Yukarıya Kaldırması Babı [37]

24-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hiçbir duasında ellerini yukarıya kaldırmazdı, yalnız yağmur isteme duası müstesna. Çünkü Peygamber (bunda ellerini) koltuk altlarının beyazı görününceye kadar kaldırırdı [38].

22- Sema Yağmur Yağdırdığı Zaman Söylenecek Olan Söz Babı [39]

Ve İbn Abbâs: "Ke-sayyıbin"; yağmur'dur, dedi [40]. İbn Abbâs'tan başkası da "Sâbe yesübu ve esâbe" dedi [41].

25-.....(Âişe -R- şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) yağmuru gördüğü zaman: "Allâhumme, sayyıben nâfi'an (Yâ Allah, bize faydalı yağmur ver)" der idi [42].
Bu hadîsi Ubeydullah'tan rivayet etmesinde ona el-Kaasım ibnu Yahya (197) mutâbaat etmiştir ve bu hadîsi el-Evzâî ile Akîl de Nâ-fi'den rivayet etmişlerdir [43].

23- Yağmur Yağarken, Yağmur Taneleri Kendi Sakalı Üzerinden Aşağıya Doğru Yuvarlanıncaya Kadar Yağmura Tutulan (Yahud Tutulmak İsteyen) Kimse Babı [44]

26-.....Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) zamanında insanlara bir kıtlık isabet etti. Bir cumua günü Rasûlullah minber üzerinde hutbe yaparken, A'râbî'nin biri ayağa kalktı ve: Yâ Rasûlallah, mallar helak oldu, çoluk çocuk da aç kaldı. Bizim için Allah'a duâ et de, bizleri suya kandırsın, dedi. Enes dedi ki: Ra-sûlullah iki elini kaldırdı. Bu esnada gökyüzünde hiçbir bulut parçası yoktu. Enes dedi ki: Dağlar gibi bulutlar -yâhud bulutlar dağlar gibi- gökyüzüne hücum etti. Sonra minberinden inmemişti, tâ ki ben yağmur tanelerinin O'nun sakalı üzerinden aşağıya doğru yuvarlandıklarını gördüm [45]. Enes dedi ki: O günümüz, ertesi gün, daha ertesi gün ve onu ta'kîb eden gün; tâ öteki cumuaya kadar hep üzerimize yağmur yağdı durdu. Ertesi cumua yine o A'râbî, yâhud ondarr başka bîr kimse ayağa kalktı ve: Yâ Rasûlallah, artık binalar yıkıldı, mallar suda boğuldu. Binâenaleyh bizim için Allah'a duâ ediver, dedi. Bunun üzerine Rasülullah iki elini kaldırdı ve: "Yâ Allah, etrafımı-' za (yağdır); üzerimize değil" diye duâ etti. Enes dedi ki: (Bunu söylerken) eliyle semâdan hangi tarafa işaret ettiyse, orası açıldı ve Medîne, üstü açık bir alan gibi oldu. Kanat Vâdîsi bir ay mütemadiyen aktı. Herhangi taraftan kim geldiyse muhakkak bol bol yağmur yağdığını söyledi.

24- Bab: Rüzgar Estiği Zaman (Ne Yapılır)?

27-......Bana Humeyd et-Tavîl haber verdi ki, o, Enes (R) şöyle derken işitmiştir: Şiddetli bir rüzgâr estiği zaman bundan dolayı Peygamber'in yüzünde (bir endîşe derhâl) belli olurdu [46].

25- Peygamber(S)in:"Ben sabo rüzgârı ile yardım olundum" Sözü Babı

28-.....Bize Şu'be, el-Hakem'den; o da Mucâhid ibn Cebr'den; o da ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. Peygamber (S): "Ber sabâ rüzgârı ile yardım olundum. Âd kavmi ise batı rüzgârı ile ihlâk olundular" buyurdu [47].

26- Zelzeleler ve Alametler (Büyük Hadiseler) Hakkında Denilenler Babı [48]

29-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İlim kabz olunmadıkça, zelzeleler çoğalmadıkça, zaman yaklaşmadıkça, fitneler meydan alıp gâlib gelmedikçe, öldürmek ve ancak öldürmekten ibaret olan here çoğalmadıkça, sizlerde mal pek çoğalıp sel gibi akıp taşmadıkça kıyamet kopmaz" [49].

30-.....Bize tbnu Avn, Nâfi'den; o da İbn Umer'den olmak üzere tahdîs etti. O, şöyle demiştir: -Peygamber (S)[50]: "Allâhum-me bârik lenâfîŞâminâ ve Yemeninâ (= Yâ Allah, Şam'ımızda ve Yemen'imizde bize bereket ihsan et)" buyurdu. Bâzı kimseler: "Ve fî Necdinâ (= Necd'imize de)" diye niyazda bulundular. Rasûlullah tekrar: "Allâhumme bârik lenâ fî Şâminâ ve Yemeninâ" buyurdu. Onlar yine: "Ve fî Necdinâ" deyince: "Zelzeleler ve fitneler işte oradadır. Şeytânın karnı (yânî hizb ve ümmeti) de orada çıkacaktır" buyurdu [51].

27- Yüce Allah'ın:Ve rızkınızı siz herhalde tekzibe mi kalkışırsınız (el-Vakıa: 82) Kavli Babı [52]

İbn Abbâs, ("Rızkakum " yerine) "Şükrakum demiştir [53].

31-.....Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Hudeybiye'de geceleyin yağan yağmurdan sonra, bize sabah namazını kıldırdı. Namazdan çıkınca yüzünü cemâate döndürdü de: "Bitir misiniz Rabb'ınız ne buyurdu?" diye sordu. Allah ve Rasûlü en bilendir, dediler. Dedi ki: "Kullarımdan kimi bana mü'min, kimi kâfir (olarak) sabaha ulaştı. Her kim Allah 'ınfadlı ve rahmeti ile üzerimize yağmur yağdı dedi ise, işte o bana îmân etmiş; yıldıza îmân etmemiştir. Her kim defulân vefulân yıldızın nev'i (yânî batıp doğması) ile üzerimize yağmur yağdı dedi ise, işte o da bana îmân etmemiş; yıldıza îmân etmiştir" buyurdu [54].

28- Bab; Allah'tan Başka Hiçbir Kimse Yağmurun Ne Zaman Geleceğini Bilmez [55]

Ve Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den şunu söyledi: "(Gaybdan) beş şey var ki, onları Allah'tan başkası bilmez"[56]

32-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Gaybın anahtarı beştir ki, onları Allah'tan başkası bilemez: Yarın ne olacağını hiçbir kimse bilemez. Rahimlerde olacak şeyi hiçbir kimse bilemez. Hiçbir nefs yarın (hayr ve şerr) ne kazanacağını bilemez. Keza hiçbir nefs hangi arzda öleceğini bilemez. Hiçbir kimse de yağmurun ne zaman geleceğini bilemez"[57].

---

[1] Ebu'l-Vakt ile Asîlî nüshalarında Kitâbu'l-îstiskaa, Ebû Zerr'in el-Müstemli'den gelen rivayetinde Ebvâbu'l-îstiskaa şeklindedir. Bâzı rivayetlerde müfred olarak Bâbu'l-İstiskaa şeklinde ve Besmele'sizdir (İbn Hacer, Kastallânî).

[2] es-Sakyu, et-Teskıyetu ve'l-îskaau bir ma'nâyadır, suvarmak ve su içirmek demektir. Bâzıları bunları farkedip, saky ve teskıye, su içirmeğe; iskaa ise suya delâlet etmeye mahsûstur dediler..
el-îstiskaa, bir adamın karnında es-sıkyu dedikleri, zikrolunan su birikmekle müsteskaa olmak ma'nâsınadir ki, bir hastalıktır; tıb kitâblarında açıklanmıştır. Ve bir adamdan içecek su istemek ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.).

Burada maksûd olan beldeleri ve kullan feyizli ve bereketli yağmurlarla suya kandırmasını Razzâku Alem olan Allah Taâlâ'dan niyaz eylemekten ibarettir. Bu diyar ahâlîsi ona "Yağmur Duası" der.
İhtiyaç zamanında Rabbu'l-Âlemîn'in nihayetsiz lütuf ve kereminden böyle niyazda bulunmak, dinimizde meşru kılınmış hususlardandır.

Mü'minin hacetini arz edeceği yegâne merci' Allah'tır. Duanın kendisi ve Hâlık'a fakirliğini arzetmek ibâdettir. Yüce Allah, Kitâb'ında: "Bana duâ ediniz ki, dileğinizi vereyim. Duâ ile olsun ibâdet etmekten yüksünenler, sonra zelil ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir" (Gâfir: 60); keza: "Muztarr kalanın duâ ve istirham ettiğinde imdadına yetişen, duasına cevâb veren O'ndan başka kimdir ki" (en-Neml: 62) buyurmuştur.

Bu duâ için hazırlık olmak üzere, dargınların barışmaları, herkesin istiğfar ve ettiklerine tevbe, köle âzâdı ve sadaka gibi hayır vecihlerine yönelip Allah'a yaklaşmaya çalışmaları, zulümlerden vazgeçmeleri, yânî can, ırz ve mal gibi kullarla ilgili haklardan dolayı halâllaşmalan mendûbdur. Zîrâ Yüce Allah, Kitâ-bı'nda, Hûd Peygamber'den: "Ey kavmim, Rabb 'inizden mağfiret dileyiniz, sonra O 'na tevbe ediniz ki, üzerinize yağmuru bol bol yağdırsın "(Ey insanlar) artık Rabb 'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok mağfiret edicidir. (O sayede) gök üstünüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı, oğullarınızı da çoğaltır; size bağlar, bostanlar verir; size ırmaklar akıtır" <Nûh: 10-12) buyuruyor.

Binâenaleyh -arasıra edilen yağmur isteme dualarında olduğu gibi- günâhlar ve ma'siyetlerimizden ve bilmediğimiz bir hikmetten dolayı tevbe ve istiğfarımız, niyaz ve istirhamımız istenen semereyi vermese de, yine Allah'a karşı tezellül ve aczimizi ikrar fâidesi vardır ki, o da yaratılış gayemize göre hareket ve kemâl gayemize göre doğru bir adım daha yaklaşmak demektir. Bununla beraber ilâhî rahmete gönül bağlamak, icrası mu'tâd olan tabiî sebeblerin hiçbirini geri bırakmayı gerektirmez.. (Tecrîd Ter.,III,249-262).

Yağmur isteme duası, namazı ve hutbesi ile bu husustaki diğer işler ve bunlarla İlgili tafsîlât, geniş şerhlerden ve fıkıh kitâblarından okunabilir.

[3] Bu Abdullah ibn Zeyd, ezan hadisinde geçen Abdullah ibn Zeyd ibn Abdi Rab-bih değildir. Bu zât, Abdullah ibn Zeyd ibn Âsim ibn Ka'b el-Mâzenî el-Ensârî'dir (Buhârî, aynı kitâb, 7. hadîs).

[4] Bu söz, yağmur isteme duasının meşruiyetini isbât eder. Nitekim mesnûn olduğu müslümânlar arasında, üzerinde icmâ edilmiş bir hususdur. Buhârî'nin diğer rivayetlerinde "Namazgaha çıktı ve yağmur isteme duası yaptı" denildiği için, tercemede "namazgaha" sözü parantez içinde olarak ilâve edildi.

[5] Buhârî'nin diğer iki ve Müslim'in bir tarîkinden gelen rivayetlerde "havvele" yerine, hemen hemen aynı ma'nâya olan "kallebe" ta'bîri kullanılmıştır. Ebû Davud'un Zuhrî rivayetinde "Rİdânın sağ yanını, sol cepkeni; sol tarafını da sağ cepkeni üzerine getirerek kalbetti" denildiğine göre, "kalb" rivayetleri de "havvele" ma'nâsınadır.

[6] Yûsuf Peygamber'in haber verdiği bu kıtlık yıllan, Yûsuf Sûresi, 43-49. âyetlerinde geçmektedir.

[7] Bu hadîsin yağmur duâsıyle münâsebeti, Buhârî'ye göre, şudur:
Bâzır kabileler ile muayyen şahıslar aleyhine, diğer bir takımlarının lehine duâ buyurulmasından, kâfirler aleyhine duanın ve yağmur duasında da böyle yapmanın caiz olduğunu anlatmak içindir. Kunût duasında ve şâir vakitlerde olduğu gibi, yağmur isteme duasında da İslâm ve müslümânlar aleyhinde olanların aleyhine duâ, meşrû'dur. Kâfirlerin kıtlığa uğramaları, zaîf olmalarını ve binâenaleyh müslttmânlara tecâvüze vakit bulamamalarını intâc eder. Buhârî bu hadîsi burada İşte bu mülâhaza ile tekrar etmiştir. Yoksa hadîste yağmur duasına dâir bir söz geçmiyor.
Hadîsin en son cümlelerindeki mâzî sigâları, ihbârî ma'nâsına da, duâ ma'-nâsma da gelebilir. Hadîsin Üst tarafı duâ olması karînesiyle, mâba'dı da duâ olarak terceme edilmiştir.

[8] Burada dört âyet zikredilmiştir; hâlbuki İbn Mes'ûd'un diğer rivayetlerinde o zaman beş âyetin geçmiş olduğu haber verilmektedir: Lizâm, Rûm, Batşe, Kamer, Duhân. Duhân ile Batşe'nin ne olduğu görüldü. Lizâm, Kureyş reislerinden yetmişinin müslümânlara esîr düşmesidir. Kamer, ayın ikiye ayrılmasıdır
Rûm da er-Rûm:l-2 âyetinde haber verilen, Rûm'un İranlilar'a gaiebesidir.
Bu hadîsin de mevridi Kur'ân'daki Duhân âyetinin tefsiridir. Ebû Sufyân'ın "Onlar için Allah'a duâ et" niyazı üzerine yağmur duası yapılmış olması münâsebetiyle "Yağmur İsteme Duası Kitabı" bâblan arasına mükerre-ren katılmıştır.

[9] Beyitteki"lâfzı ref' ve nasb ile rivayet olunduğu gibi ve lâfizlarıma sıfat ba'de's-sıfat olmak üzere, mansub veya merfû'dur. Ref'in vehi takdirinde mahzûf mubtedâmn haberi olması, nasbin vechi ise kasidenin bundan evvelki beytindeki lâfzına ma'tûf olmasıdır. "yteij"nun başındaki vâv, "Rubbe" ma'nâsına olarak bu lâfızları mecrûr okuyanlar da vardır. Fakat bu vech, o kadar vecîh sayılmamıştır.
Bu kasideyi Ebû Tâlib, eş-Şi'b de Benû Hâşim ve Benû Muttalib ile birlikte mahsur olduğu sırada söylemiştir. Ebû Tâlib Benû Hâşim ile Benû Muttalib'i yanına alarak Şi'bu Ebî Tâlib'e kapandı ve orada üç sene kadar kardeşinin oğlu Muhammed Rasûlullah'ı himaye ederek, akraba ve yakınları ile beraber her türlü meşakkat ve mahrumiyete katlandı. Bu muhasaranın tafsilâtına siyer ve İslâm târihi kitâblarmdan bakılabilir.
Ebû Tâlib, 110 beyit kadar olup 93 beyit kadarı İbn Hişâm'ın es-Sire'sinde bulunan bu kasideyi işte o zaman söylemiştir. Ebû Tâlib bu uzun kasidesinde Kureyş'in ileri gelenleriyle eskiden beri aralarında mevcûd olan samimiyet ve sevgiden bahsettiği gibi, bazen kadrlerini yükseltir, bazen tehdîd eder, bazen na-sîhat, bazen tevbîh eder. Rasûlullah'ın faziletlerinden bahseder. Peygamber'in zâtına olan şiddetli mahabbetini beyân ile kendisi de, akrabası da toptan mah-volmadıkça düşmanlarına teslim etmiyeceğini söyler. Hulâsa kaside, Kureyş ileri gelenlerinin teker teker isimlerini zikrederek, o zaman İslâm'a en büyük düşmanlıkların kimler tarafından açığa çakarıldığını bizlere gösterir (İbn Hişâm, es-Sire, II, "Şi'ru Ebî Tâlib fi ıstftâfi Kureyş", 272-280).

[10] İbn Umer'in bahsettiği bu yağmur duasının bir istek üzerine vâki' olduğunu Enes'ten rivayet olunan bundan sonraki hadîsin devamı daha ziyâde isbât etmektedir.

[11] Bu ta'lîk, Ahmed ibn Hanbel ile İbn Mâce tarafından mevsûlen rivayet edilmiştir. Buhârî'nin bunu getirmesi, daha evvel zikrettiği mevsûl hadîsten biraz daha tafsilİî olmasından ve bir de bunda Peygamber'in zikredilmiş olmasından ileri gelmişe benziyor. Çünkü mevsûl hadîste yalnız İbn Umer'in bu beyit ile temes-sül ettiği zikredilmiş olup, Peygamber'in yağmur duası zikredilmiyor. Muallak hadîsi rivayet eden zât, İbn Umer'in torunu Umer ibn Hamze'dir. Hakkında Ahmed ile Nesâî söz etmiş oldukları için, rivayetini Buhârî ta'lîk etmiş demek oluyor. Lâkin bu zât birçok hadîs münekkidi imamlara göre sıkaattandır. Yalnız bazılarınca arasıra rivayette hatâ eder diye, hıfzı cihetinden biraz ma'lûl sayılır. Bu gibi râvîlerin haberleri mutâbaa ve muâdade (yardımlaşma) tarîkiyle "sahîh li-

gayrihi" merteb'esine varabilir. Nitekim Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve tbn Mâce hadîslerini tahrîc etmekte be's görmemişlerdir... (İbn Hacer, Ay: nî, Kastallânî).
[12] el-Vesîle, ve'l-Vdsile: Paye, rütbe ve yakınlığa denir ki, melikler yanında i'tibâr olunur. Melik yanında onun için vesîle ve vasile vardır denilir; yânî menzile, derece ve kurbet. Müellif el-Basâir'de dedi ki, vesîle hakikati kendisiyle bir nesneye rağbetle ulaşılacak nesneden ibarettir ve bu tavassuldan daha husûsîdir. Zîrâ bu, rağbeti mutazammındır, ba'dehu bu münâsebetle paye ve menzilet de kullanıldı.
et-Tevsîl: Hakk Taâlâ dergâhına takarrub edecek amel İşlemek..
et-Tevessül: Tefa'ul vezninde tevsîl m&'nâs\nw\\T..(Kaamûs Ter.),
Tevessül, vesîle edinmek demektir. Vesîle de, Cevherî'nin beyânına göre âhare takarruba bâdî olan şeye ıtlak olunur. Şevket ve kudretinden dolayı kendisine yanaşmak müşkil olan bir zâttan matlûbunu kolaylıkla elde etmek İçin sevdiği bir zâtı araya koymak gibi ki, o aradaki zât (vesîle), işini gördürmek isteyen kimsenin onu araya koyması da, o kudret sahibi olan zâta aradaki vâsıta ile (tevessül) olmuş olur. Allah'a takarrub için hüsnü zann olunan sâlihler ile tevessül edildiği gibi, sâlih ameller ile de tevessül edilir. Vesîle lâfzı, Kur'ân-ı Kerîm'de (el-Mâide:35 ile el-tsrâ:57'de) de zikredilmektedir.
"Ey îmân edenler, Allah'tan korkun, ona (yaklaşmaya) vesttearaytn ve O'nun yolunda savaşm. Tâ ki muradınıza gresiniz" (el-Mâide:35).
[13] Abbâs ibnu Abdilmuttalib, Peygamber'in babası Abdullah ibnu AbdİlmuttaAlib'in ana baba bir kardeşi olduğu için, Rasûlullah'a neseben en yakın olan zât idi. Umer'in bunca sahabe arasında onunla tevessül edişi, işte bu yakınlığı do-layısiyle oluştu.
[14] Bu hadîsteki kıssa âmmu'r-Ramâde adiyle ma'rûf olan büyük kıtlık senesi içinde vâki1 olmuştur. Bu kıtlık, hicretin onsekizinci senesinde hacc dönüşü başlayıp dokuz ay sürmüştür. Ramâde, ya ihlâk ma'nâsına olan ramd'den, yâhud da kül ma'nâsına olan remâd'dan türemiştir. O sene Arab Yanmadası'na yağmur yağmadı. Yerler kupkuru kalıp, topraklar kül gibi savruldu. İnsanlar da, hayvanlar da aç kaldı. Umer, Medîne ahâlîsini açlıktan kurtarmak için etraftaki emirlere yazıp, zahire istedi. Suriye EmîrİEbû Ubeyde'nin gönderdiği dört bin yük zahire ile Filistin Emîri Amr ibn Âs'ın Mısır'dan ve denizden gönderdiği bir gemi yükü buğday, Medîneliler'in sıkıntısını biraz hafifletti.!Bir taraftan da yağmur duası gibi ma'nevî tevessüllerden geri durulmayip, hadîs metninde zikredildiği üzere, Peygamber'in amucası ile istişfâ* yoluna müracaat edilmişti.
Rivayete göre yağmur duası günü Umer, Abbâs'ı da birlikte alıp,'Medîne ahâlîsini narnâzgâha çıkarmış. Abbâs'ı minbere beraber çıkarıp ve bileğinden tutup ayağa kaldırmış, kendisi de gözlerini semâya dikip: "Yâ Allah, biz sana Peygamber'in amucası ile tevessül ederek takarrub etmek istiyoruz. Kitâb'ında "Dıvâra gelince, bu, o şehirde iki yetim oğlancığındı. Altında da onlara âid bir defîne vardı. Babalan iyi bir adamdı... (el-Kehf: 82) buyurdun. Buyuruğun hakktır, doğrudur. Haber verdiğin bu iki yetîmi babalarının salâhı yüzünden korudun. Peygamber'inin de hatırını amucası dolayısiyle hoş et.Zîrâ biz O'nu şefaate vesîle edinerek, günâhlarımızdan da istiğfar ederek Sana yaklaşıyoruz" diye duâ ettikten sonra hâzır bulunanlara hitâb ederek: Rabb'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok mağfiret edicidir. (O sayede) gök, üstümüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı, oğullarınızı çoğaltır; size bağlar, bostanlar verir; size ırmaklar akıtır" (Nûh: 10-12) âyetlerini tilâvet etti... Yağmur duasında istiğfar, bundan dolayı meşru' olmuştur.
[15] Buhârî'nin burada arka arkaya getirdiği iki hadîste ve Müslim'in bir tarîkinden gelen hadîste " Sf- " yerine " çjî " fiili kullanılmıştır. Bu fiilin ma'nâsı hakkında şu bilgiler verilmiştir:
el-Kalbu: Kaaf'ın fethi ve lâm'ın sükûnuyle, bir nesneyi geri döndürmek ve çevirmek ve bir nesneyi tersine çevirmek ve içerisini taşra döndürmek ma'nâ-smadır... Basâir'de istifâde edildiği üzere, kalb bir nesneyi hılkîya tabiî ya ca'lî cihetten çevirip döndürmek, aks ve tahvil ma'nâsınadır; bunun beş sureti vardır: Aşağısını yukarıya ve dışını içine döndürmek ki, tersine çevirmek ta'bîr olunur...
et-Taklîb,\Tef'î\ vezninde, bu dahi bir nesneyi cihetinden geri döndürmek ma'nâsınadır... Ve bir şeyin tersini çevirmek ma'nâsmadır... (Kaamûs Ter.).
Ebû Davud'un Zuhrî rivayetinde: "Ridâsının sağ yanım sol cepkeni; sol tarafını da sağ cepkeni üzerine getirerek kalb etti" denildiğine göre, bu "kalebe" rivayetleri de "havvale" ma'nâsınadır.
Elbisenin eteğini omuz tarafına ve omuz tarafını etek tarafını çevirmek "Tenkis" dedikleri şeydir. Bahis konusu olan bu rida, Umman dokumalarından olup, boyu dört arşın bir karış, eni de iki arşın bir karış; Vâkıdî'nin naklincgöre boyu altı arşın, eni dört arşın bir karış olup ızârı da dört arşın bir karış ve iki arşın bir karış eninde idi ki, bu hülleyi (ridâ ile ızârdan meydana gelen bu bir takım elbiseyi) Peygamber, cumua günleri ile bayramlarda giyerdi. Başka vakitlerde dürülür saklanırdı.
Tahvil ve tenkîs'teki hikmet, tefe'üldür. "Yâ Rabb, bizim hâl ve kıyafetimiz şimdi nasıl değişti ise, içinde bulunduğumuz darlık ve kıtlık hâli de öyle değişsin" gibi bir ma'nâ ifâde eder.
Yine Buhârî'nin biraz sonra aynı sahâbîden ve Müslim'in de yine ondan rivâyetleriyle te'yîd edilmiş bulunan hadîse göre, bu ridâyı tahvîl işi duaya başlanacağı sırada vukua gelmiştir. Buna binâen cumhura göre ridâ tahvîli sünnettir. Yalnız Ebû Hanîfe sünnet olduğuna kaail olmayıp, Peygamber'in bu fiili, sünneti beyân için değil, yalnız kıtlığın bolluğa dönüşmesine işaret olmak üzere tefe'ül kasdıyle vâki' olmuştur, der.
[16] Bu yağmur isteme duası hadîsinin râvîsi,Abdullah ibn Zeyd ibn Âsim el-Mâzinî el-Ensârî'dir. Bâzılarının zannettiği gibi ezan hadîsinin râvîsi olan Abdullah ibn Zeyd ibn Abdi Rabbih de değil, Abdullah ibn Yezîd el-Hatmî de değildir. İşte Buhârî, yanlışlıkları önlemek için bu bilgiyi vermek gereğini duymuştur (Bu-hârî, İstiskaa, Bâbu'd-duâ fi'1-istiskaa kaaimen).
[17] Bu yağmur duası hadîsini Enes'ten rivayet edenler, ma'nâları yakın çeşitli lâfızlarla rivayet etmişler, Buhârî ile Müslim de hadîsi çeşitli tarîklerden ayrı ayrı mes'elelere delîl olmak üzere çok kerreler tekrar etmişlerdir.
Bir hafta evvel susuzluktan dolayı sığırlar, davarlar helak oldu diye şikâyet edilirken, bu sefer de suyun bolluğundan şikâyet ediliyor. Çünkü hayvanlar artık mer'aya çıkamıyor; çıkanlar da yağmurdan barınacak yer bulamıyorlar. Bir hafta evvel de yolların kapandığından şikâyet edilmişti. Çünkü hayvanlar su ve mer'a bulamadıkları için sefere çıkmaya takatleri yoktu. Şimdi ise sellerden geçit bulamadığı için yollar kesilmiş, kapanmış oluyor (Tecrîd Ter., III, 295).
[18] Duâ ederken elleri gökyüzüne yöneltmek, Azîz ve Celîl olan Rabb'e karşı tezel ma'nâsmı ifâde ettiğinden, duâ âdâbmdandır.
[19] Bundan zararı def için yapılan duanın tevekküle aykırı olmadığı anlaşılır. Bir de duanın burasındaki Peygamber'in edebi de dikkate değer ki, yağmurun mutlaka kesilmesine duâ etmemiştir. Zîrâ olabilir ki, yağmura olan ihtiyâç büsbütün gidememiştir. Binâenaleyh menfaatin ikbaa ve devam ettirilmesini niyaz etmekle beraber, yalnız zararın giderilmesini niyaz etmiştir.
Gerek buradaki, gerek diğer rivayetteki sözler, hep Peygamber'in duasının Allah katında sür'atle kabul olunduğunu gösterir. Duayı müteâkib hemen bulut peyda olmuş ve daha hutbe tamamlanmadan yağmur yağmağa başlamıştır.
Bu hadîsten, cumua namazım kılarken ayrıca bir de yağmur isteme namazı kılmaya hacet olmadığı, yağmur isteme duâsmm, cumua hutbesi içindeki duaya idhâl edilebileceği anlaşıldığı gibi, ridâyı tahvil ve kıbleye yönelmenin de yağmur isteme duasında şart olmadığı anlaşılıyor. Keza bu hadîs istiskaanın namazsız olarak, yalnız duâ ve istiğfardan ibaret olduğuna kaail olup, cemâatle namazın sünnet olduğuna kaail olmayan Ebû Hanîfe'ye de hüccettir.
[20] Dâru'1-Kadâ, Umer'İn, borçlarını ödemek için satılmasını vasiyyet ettiği evi İdi. Evvelleri "Dâru Kadâı deyni Umer = Umer'in borcunun ödenmesine âİd ev" denilirken gitgide kısaltılarak "Dâru'1-Kadâ" denilmeğe başlanmıştır. Diğer rivayete göre Dâru'1-Kadâ, Abdurrahmân ibn Avf'un evi imiş; şûra geceleri oraya kapanıp halk ile konuşmadan hükmünü vermiş olduğu için, bu isimle adlandırılmıştır. Bir aralık divânlar, yânî hükümetin resmî kayıdları ile Beytu'l-Mâl orada korunurdu. Sonra Seffâh'ın gününde Mescid'e avlu yapıldı. Bu ev hakkında evvelce de bilgiler verilmişti.
[21] Bu duâ, "bize yağmur ver" ma'nâsına da, "bizim imdadımıza yetiş" ma'nâst-na da gelir. Çünkü el-Gavs, feryâd ederek meded istemeğe, ve meded ve nusra-ta ıtlak olunur; el-Gays ise yağmura denir. Bunlardan if'âl babına nakledildiğinde, ayrı ayrı yukarıda verilen ma'nâlara gelir.
[22] Bu hadîsin hangi rivayetine bakılırsa Rahmeten lil-Âlemîn olan Peygamber'i-mizin bahir bir mu'cizesi olarak, evvelki cumuada olduğu gibi, bu cumuada da duasının sür'atle kabul edilmiş olduğunu göstermektedir.
[23] Allah'ın rahmetinden ibaret olan yağmurun kıtalması ve yokluğu sırasında yağmur isteme duasının meşru' olduğu gibi, bol yağdığı ve taşkınlara sebebiyet verdiği zaman kullardan zararın def edilmesi için de duâ etmek caizdir ve meşrû'-dur. Askalânî buna "(Havayı açma niyazı)" demiştir.Ancak bu ikinci duanın kerem ve ni'met bolluğundan usanç gelmişcesine edilmeyip, rahmeî ve ni'metin bekaa ve devamını istirham ile beraber, yalnız vebal ve zararın kaldırılmasını istemek tarzında olması şükran âdâbındandır.
[24] Yânî dış elbiseyi tahvîl etmek veya etmemek şıklarının her ikisinin aslı vardır; her ikisi de Peygamber'den sabit olmuştur. Bu hadîs, cumua namâzındaki yağmur duasında dış elbisenin tahvîl edilmediğine delîl olmuş oluyor.
[25] Dış elbisenin tahvîli hakkmdaki sahîh rivayetler Buhârî'de hep ibn Zeyd tarî-. kindendir. Enes'ten olan rivayetlerde bundan bahsetmediği sabit oluyor. Nitekim bu hadîsin sonunda, Enes'in râvîsi İshâk ibn Abdillah yâhud onunla Buhârî arasındaki diğer bir râvî: Enes, ne Peygamber'in dış elbisesini tahvîl ettiğini ve ne de kıbleye yöneldiğini zikretti, demiştir. Ancak Enes'in bu konuyu zikretmemesi, diğer râvînin yalancılığını yâhud hatâsını gerektirmediği gibi, Enes'in dış elbiseyi tahvîl ve kıbleye yönelmeyi inkâr ettiğine de delâlet etmez. Nitekim Ta-berânî, el-Mu'cemu'l-Evsat"ında, Enes'ten, Rasûlullah'ın yağmur duası yaptığını, namazdan evvel hutbe îrâd ettiğini ve kıbleye yönelerek, dış elbisesini tahvîl , ettikten sonra inip, iki rek'at namaz kıldığını ve yalnız iftitâh tekbîri ile yetindiğini rivayet etmektedir
[26] Bir hafta evvel gelip yağmur duası isteyen kimse, yağmursuzluktan hayvanların helak olduğu, yolların kapandığı gerekçesini ileri sürmüştü. İkinci hafta ise yağmur çokluğundan dolayı evlerin yıkıldığı, yolların kapandığı ve hayvanların helak olduğu gerekçesi ile duâ taleb etmiştir. Peygamber her iki talebi de yerine getirmiştir; reddetmemiştir.
[27] Yânî bâb altındaki hadîslerde "Rasûlullah yağmur duası etti. Onlara yağmur ihsan olundu..." sözleri bulunduğu için, müslümânlar onlara da icabet edip, onlar için şefaat isterler.
[28] Hadîsin ikinci isnâd ile gelen kısmından, Peygamber'in kendi düşmanları için duâ ettiği, hem de duasının semeresinin hâsıl olduğu anlaşılıyor. Ancak bu kısımda isnâd bakımından bir karıştırma ihtimâli vardır. Mekke'deki duâ ile Medîne'deki yağmur dualarından biri, bu tarîkde karıştırılmışa benziyor.. Sarihler bu hususla ilgili olarak ayrı ayrı îzâhlar yapmışlardır.
[29] Bundan maksadı, yağmur bolluğu sırasında duayı bu lâfızlar ve benzerlerine hasretmektir. Bunun sebebi de: Çünkü yağmur, Yüce Allah'tan bir rahmettir. Binâenaleyh mutlak olarak tutulmasını istemek münâsib olmaz. Münâsib olan, yağmurun faydalarım celb, zararlarını def etmek isteğidir. İşte "Allâhumme havâleynâ velâ aleynâ" sözünün ma'nâsı budur (Şâh Veliyyullah).
[30] Bu Abdullah ibn Yezîd (R) 17 yaşında Hudeybiye'de hâzır bulunmuştur. Hicrî 64 târihinde, Abdullah ibn Zubeyr tarafından Küfe Vâlîsi iken, ibn Zubeyr'in emri ile yağmur isteme duası için Küfe ahâlîsini sahraya çıkarmış, yanında Berâ ibnu Âzib ile Zeyd ibn Erkam da olduğu hâlde, yağmur isteme duası yapmıştır.
Yağmur isteme duası hakkında Peygamber'den rivayeti yoktur. Lâkin yanında kıdemli sahâbîlerden İki zât olduğu hâlde onların i'tirâzma hedef olmaması, yağmur isteme duasının meşru' ve mesnûn vech üzere yapıldığını gösterir.
[31] Başlıktaki rivayetle hadîs arasındaki fark, birincisinde iki rek'at namaz kıldırıl-dığı zikredilmişken, ikincisinde namaz zikredilmemiştir; fakat siyaktan namaz kılındığı anlaşılmaktadır.
Bu rivayetlerden namazgaha çıkma, ayakta duâ etme, kıbleye yönelip cemâatle iki rek'at namaz kılmanın sünnet olduğu sabit oluyor. Bu hadîs, müteâ-kib bâbda daha tafsîlli olarak gelecektir.
[32] Arka arkaya gelen bu iki bâb başlığına âid mes'elelere, alt taraflarında aynı sa-hâbî tarafından rivayet edilip yazılmış bulunan hadîsler delîl kılınmıştır. Bu hadîs ve râvîsi hakkında daha önce geçen bâblarda gerekli açıklamalar yapılmış idi.
[33] Hadîsin bu iki babında gelen rivayetlerinde "Havvele" yerine "Kalebe" fiili kullanılmıştır. Kalebe fiili de çevirmek, altını üstüne getirmek ma'nâlarma gelir. Ebû Davud'un es-Sünen'indeki Zuhrî rivayetinde: "Ridâsının sağ yanını sol cepkeni, sol yanını da sağ cepkeni üzerine getirerek kalb etti" denildiğine göre, "Kalebe" rivayetleri de "Havvele" ma'nâsınadır.

Bu hadisten, imâm ile beraber memleket halkının da belli bir günde Allah'a tevazu ile şehir hâricine çıkıp, hep birlikte yağmur isteme duasında bulunmalarının sünnet olduğu istidlal edilmiştir. Dört Sünen ile Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inûz rivayet olunan İbn Abbâs rivayetinde Peygamber, o gün mütebez-zil, yânî i'tinâsız giyinmiş olarak tevazu' ve tadarru' ile dışarıya çıkmış, namazgaha gelince minbere çıkmıştır... Maamâfîh şehir hâricine çıkmaksızın, mescidde cumua hutbesi esnasında yağmur isteme duası ile yetinildiği de, daha önceki bâblarda zikredilmişti.

[34] Bu hadis, daha önce de birkaç defa tekrar etmişti. Burada, yağmur isteme duasında kıbleye yönelme mes'elesine hüccet olmak üzere getirilmiştir.

[35] Buhârî, râvîlerin birbirine karıştırılmamasma çok ehemmiyet verdiği için, burada da adı geçen râvîleri nisbetleriyle zikrederek belirtmiş olmaktadır. Daha önce de bu belirtmeyi yapmıştı.

[36] Duâ ederken elleri gökyüzüne yöneltmek, Azîz ve Celîl olan Rabb'a karşı tezel-lül ma'nâsını ifâde ettiğinden, duâ âdâbmdandır. Ancak duanın bu edebi hak kında küçük bir ihtilâf da vardır: Müslim ile Tirmizî'nin rivayetlerinde Umâre ibn Rueybe es-Sakafî (R), Irak Vâlîsi Bişr ibn Mervân'ın minber üzerinde ellerini kaldırmış, duâ ettiğini görünce: "Şu kısacık ellerin Allah belâsını versin. Vallahi ben Rasûlullah'ı duâ ederken gördüm. Şu kabarcıktan ziyâde ellerini kaldırmıyordu" demiş ve söylerken şehâdet parmağı ile ölçüsünü göstermiştir. İşte bu rivayete dayanarak imâm Mâlik -bir rivayete nazaran- duâ esnasında ellerini kaldırmanın mekruh olduğuna kaail olmuştur. Diğer âlimler ise, herhangi duada elleri kaldırmak caizdir, derler. Buhârî de cumhurun kaail olduğu bu cevazı te'yîd için, bu hadîsi bu başlık altında tekrar etmiştir.

Duâ âdabından biri de sonunda ellerini yüze sürmektir. Bunun delili, Tir-mizî'de Abdullah ibn Umer'in rivayet ettiği hadîstir.

[37] Bu bâb başlığından maksûd olan, imâmın ellerini nereye kadar kaldıracağım isbâttır. Bundan önceki bâb başlığından maksûd ise, duada el kaldırmanın aslıdır. Binâenaleyh tekrar yoktur (Şâh Veliyyullah).

[38] Yağmur isteme duasından başka münâsebetlerle elleri kaldırarak duâ buyurul-duğu hakkında Buhârî, Müslim ve diğer sahîh kitâblar ve sünen'lerde birçok rivayetler vardır. Enes'in metindeki haberi, ya ellerin ziyâde ve meselâ yüz veya baş hizasına kadar kaldırılması yağmur isteme duasına mahsûs olduğunu ifâde etmek maksadıyle vâki' olmuştur, yâhud da Enes, yağmur isteme duasından başka vakitte Peygamber'in ellerini kaldırdığına tesadüf etmemiştir.

Hâlbuki Peygamberdin başka dualarda ellerim yukarıya kaldırdığı vâkı'dır

[39] Buradaki "ma", mevsûle yâhud mevsûfe yâhud da istifhâmiyye olabilir. Buna göre tercemesi: "Semâ yağmur yağdırdığı zaman söylenecek şey", "Semâ yağmur yağdırdığı zaman söylenecek olan hangi şeydir", "Semâ yağmur yağdırdığı zaman ne söylenecek "tir.

[40] Bu ibn Abbâs'ın "Ev ke-sayyıbin... = Yâhud semâdan boşanan bir yağmur gibidir ki..." (el-Bakara: 19) âyetinin tefsiridir. Cumhur kavli de budur. Onun bu tefsirini Ebû Ca'fer et-Taberî, Alî ibn Ebî Tâlib tarîkrnden mevsûlen rivayet etmiştir: İbnu'l-Münîr şöyle dedi: İbn Abbâs'ın bu haberinin Âişe hadîsiyle münâsebeti, babın merfu' hadîsinde "Sayyıben" lâfzı bulunmasıdır. Musannif Buhârî, bâb başlığında bu lâfzın tefsirini takdîm etmiştir. Bu, Buhârî'nin kitabında çok olur (İbn Hacer).

[41] Burada kelimenin türediği asıl olan, sülâsî ve ziyâde fiillerine işaret edilmiş oluyor.

[42] "Allâhumme sayyıben nâfi'an" rivayetinden başka, "Allâhumme sabben nâfi'an" rivayeti de vardır. Sabb, yukarıdan aşağıya akıtmak demek olduğundan, ma'nâsı "Yâ Allah, üzerimize yağmuru nâfi' olarak akıt" olur. Sayyıb, yağmurun faydalısına da, zararlısına da şâmil olduğundan, nâfî' ile vasıflandırıl-masmdaki hikmet açıktır.

[43] el-Evzâî'nin rivayetini en-Nesâî "Amelu yevm ve leyle" kitabında; Ahmed ibn Hanbel de el-Müsned'de tahrîc etti. Bu mutâbaa ve rivayetlerde küçük lâfiz farkı vardır.

[44] et-Tamattur, tefa'ul vezninde... ve yağmura tutulmak, bir kavle göre serinlemek için yağmura çıkmak ma'nâsınadir (Kaamûs Ter.).

Belki Buhârî bu başlıkla, Müslim'in Ca'fer ibn Süleyman'dan; o da Sâbıt -' ten; o da Enes'ten tarikiyle tahrîc ettiği şu mealdeki hadîse işaret etmek ıstemış-:™, tir: Enes dedi ki: Bir defa biz Rasûlullah ile beraber iken yağmura tutulduk. Rasûlullah ridâsmı çıkardı, vücûduna yağmur değdi. Bunu niçin yaptın? dediğimizde, "Bu rahmet, Yüce olan Rabb'ının henüz yeni yarattığı bir rahmettir; * onun iç in " cevâbını verdi.

Buhârî, yağmur tanelerinin Peygamber'in sakalı üzerinden yuvarlanmalarının tesadüfî olmadığım, bunun kendi iradesiyle olduğunu beyân etmek ıste-. mise benziyor,İşte bunun için bâb başlığını "Tamattara, yânî yağmurun kendi üzerine düşmesini kasdeden kimse" şeklinde yazdı. Çünkü iradesiyle olmasaydı, başlangıcında minberden inerdi. Lâkin o hutbeyi yağmurun çoğalması ve sakalı üzerinden akmasına kadar uzattı (Askalânî).

[45] Bulutların hücumunu gördüğünde hutbeyi kesmek ve namazı hemen kıldırıp cemâati evlerine göndermek varken, ıslanmcaya kadar minberde kalması tesadüfî değildir. Allah'ın lûtfunun eserini kendi vücûdunda görmek ve bu yağmurun bİ'1-fiil vücûduna değmesini arzulamasından ileri gelmiştir.

[46] Müslim'in Âişe'den rivayetinde " Hava rüzgârlı ve bulutlu olduğu vakit" denilmiştir. Bundan, Peygamber'in ümmet için geçirdiği korkunun yalnız rüzgâra münhasır olmadığı; bulut belirdiğinde de böyle bir korku geçirdiği anlatılmaktadır. Hz. Âişe o hadîsinde Peygamber'in o hâlini daha taf-sîlli anlatmaktadır.

Peygamber, eski ümmetlerden bâzısı böyle rüzgârla helak edildiği, icâ bet mevkiinde bulunan ümmetin isyanı yüzünden onlannkîne benzer bir tabîî azâb olabileceği ihtimâlinden endişeleniyordu. Bu hâlde Allah'a sığınıyor, Al-$1 lah'a duâ ediyordu.

[47] es-Sabâ, doğudan esen rüzgârın ismidir, gün doğuşudur. Batıdan esen rüzgârın ,v adı da ed-Debûr'dur. Kuzeyden esen rüzgâra -şîn'in fethiyle- Şemâl, onun mu-',- kaabili olan rüzgâra da -cîm'in fethiyle- Cenûb denir. Bu aslî rüzgârların arala-1, rında da dört rüzgâr vardır.

^ Peygamber'in "Sabâ rüzgârı ile yardım olundum" buyurması, Ahzâb har-11 ** bine âid olan " i*j>: p by^-j Uj 'f+i* ÜCju j>4 ^^ üt = Size birçok ordular -* geldiği zaman, onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz bir takım ordular gönderdik "(e\-Ahzâb:9) âyetine işarettir.

Âd kavminin helaki kıssası Kur'ân'ın birkaç yerinde haber verilmiştir: "Ad'e ¦*Ö gelince, onlar da uğultulu azgın bir fırtına ile helak edildiler. Allah onu yedi -f gece sekiz gün ardı ardınca üzerlerine musallat etti... "(eI-Hakkaa:6-9). Ancak Ad îi£ kavminin İhlâkına me'mûr olan Debûr, yânî batı rüzgârı, Hûd Peygamber'e îmfin Ki etmeyenlerin hepsini öldürmüş iken, Ahzâb'ın dağılmasına sebeb olan Sabâ'da kimse ölmemiştir. Sabâ'nın esmesi Peygamber'e nusrat olmuş ve korkularından kaçan müşrik Arablar, dört beş sene sonra toptan İslâm'a girmişlerdir. He-zîmete uğramalarıyle beraber vucûdlarımn yok edilmemesindeki hikmet de budur.

[48] Şiddetli rüzgârın esmesi huşûa ve Allah'a yönelmeye götüren korkuyu gerekti-' rince, zelzeleler ve benzeri büyük tabiat hâdiseleri buna daha lâyıktır. Hassaten haberde zelzelelerin çoğa varması, kıyamet alâmetlerinden olduğu beyân edilmişken.

Zeyn ibnu'l-Munîr şöyle dedi: Bu bâb başlığının yağmur isteme bâbları arasına konmasının sebebi, zelzelenin ve benzeri büyük hâdiselerin meydana gelmesi, ekseriya yağmur inmesiyle beraber vâki* olmasındandır... (tbn Hacer).

[49] Hadîsteki "Takarrubu'z-zamân - Zamanın yaklaşması" ta'bîrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür: Bu, gece ile gündüz zamanlarının biribirlerine yaklaşması demektir; bununla murâd kıyamet kopmasının yaklaşmasıdır... gibi. Bu ta'bîre âid güzel bir açıklama, Kaamûs Tercemesi, I, 426-428. sahîfelerinden okunmaya değer.

[50] Bu hadis, buradaki metinde Peygamber'e nisbet edilmeksizin, İbn Umer üzerine mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Hakikatte ise hadîs, merfû' ve mevsûldür. , Zîrâ Abdullah ibn Avn'm oğlu Ubeydullah ibn Avn ile Ezher es-Semmân'ın yine Abdullah ibn Avn tarîkinden gelen rivayetlerinde Peygamber'in ismi anılmıştır. Zâten hadîsin muhtevası re'y ile bilinecek şeylerden olmadığı düşünülürse, duaların ve sonunda geçen ihbarın Peygamber'in lâfzı olduğuna şübhe kalmaz. Bununla beraber Buhârî, başka yerde, başka tarîkden bu hadîsi merfû' olarak tahrîc etmiş olduğu gibi, Tirmizî es-Sünen'inde, İsmâîlî de Buhârî üzerindeki el-Mustahrac'm da böyle tahrîc etmişlerdir.

[51] "Nazartu yemneten veşe'meten" ta'bîri "Sağıma ve soluna baktım" demektir.

Yemen, arkasını Ka'be kapısına veren kimsenin sağ tarafına, Şâm da sol tarafına düştüğüne göre, burada Hicaz'ın güney ve kuzeyinde bulunan bütün diyarlar kasdedilmİş olabileceği gibi, hassaten Yemen ve Şâm adlarıyle anılan iki kıt'a da kasdolunmuş olabilir. Yemen ile Şam'ın faziletlerine âid olan diğer hadîslerden ikinci ihtimâl daha kuvvetli görünür.

Hicaz ile Yemen'in sahil tarafları Tıhâme'dir. Hicaz'ın doğusundan i'tibâ-ren Irak'a kadar uzanan yaylaya da Necd denir.

Kam, bir asırda yaşayan insanların tabakası; içlerinden bir peygamber çıkıp bir müddette yaşamış olanlar; ilim ehlinden bir tabaka... ma'nâlarına gelir. Nitekim "Hayru'l-kurûnikarni., "hadîsinde "Benim karn'ım"dan Peygamber'in muradı, kendisini görmüş olan sahâbîler tabakasıdır. Binâenaleyh "Şeytân'm karn'ı", şeytânın hizbi ve ümmeti demek olur.

Peygamber'in duasında Yemen ile Şam'ın bilhassa zikredilmesi, bu iki ik-lîmin mübarek olduğuna delâlet eder. Necd'in, yânî doğu halkının duadan mahrum bırakılmasmdaki hikmet de, hadîs metninde beyân edilmiştir. Orasının İlâhî gadab asarından olan şiddetli zelzeleler yatağı, fitne ocağı, şeytân hizbi yuvası olduğu Peygamber'ce bilindiği için, kendisi Rahmeten lil-Âlemîn iken, orası lehine duâ etmeye dili varmamıştır. Çünkü geçmiş olan ilâhî kaderi bilip dururken onun hilâfına duâ etmemek gibi yüce ve ince bir edeb gözetmiştir.

Bu hadîsin Buhârî tarafından yağmur isteme hadîslerinin sonunda getirilmesindeki hikmet şudur: Kıtlık ve pahalılık gibi büyük musibetlerde, azab emaresi sayılabilecek şiddetli gök gürültüsü ve şimşek esnasında tevbe, istiğfar ve Hakk'a dönüş sünnet olduğu gibi, zelzele ve benzeri -tekerrür ve çoğalması kıyametin yaklaşmasına alâmet olup, bâzı eski ümmetlere azab olmuş- müdhiş hâdiselerin zuhurunda da Allah'a sığınmanın meşru' ve sünnet olmasıdır.

[52] Bu başlığı yağmur isteme bâbları arasına girdirme vechi, bu âyetin, yağmur istemenin yıldızlarla olacağına kaail olanlar hakkında inmesidir, denilmiştir (Tef-sîru Abd İbnİ Humeyd).

Bu kelâmın baba uygunluğu şöyledir: Çünkü onlar fiilleri Allah'tan başkasına nisbet ediyorlar ve yıldızların onlara yağmur verdiğini; rızık verdiğini zannediyorlardı. Bu ise onların tekzîbi idi. Allah, kullan ve beldeleri için hayât sebebi kıldığı yağmurları yıldızlara nisbet etmekten onları nehyetti ve bunu kendisine izafe etmelerini -çünkü yağmur Allah'ın onlara ni'metidir- ve bu ni'mete karşılık şükrü O'na tahsîs eylemelerini emretti (Aynî).

[53] Bu ta'lîkı, Abd ibn Humeyd kendi Tefsir7inde mevsûlen rivayet ettiği gibi, Mansûr ibn Saîd de sahîh bîr isnâdla rivayet etmiştir. îbn Abbâs bu lâfzı, ya "Şukra rızkıkum" şeklinde hazfu muzâf üzere veya rızkı zikredip lâzımı olan şükrü irâde etme kabilinden bir mecaz saymıştır.

[54] Bu hadîste "Fulân ve fulân yıldızla yağmura kavuştuk" demenin küfr olması iki ma'nâyadır. Biri şirk ma'nâsına küfrdür. Çünkü mukaabili îmân olarak beyân edilmiştir. Yağmurun ve diğer kevnî hâdiselerin yıldızların fiili olduğuna kaail olarak söyledikleri için.

Bir ma'nâsı da ni'mete küfrân, yânî nankörlük olabilir ki, bu da verici ve mâni' olucu olduğuna îmânları olup, nail oldukları rızktan dolayı Allah'ın fadl ve rahmetini anmayı unutmakla şirk ehline benziyerek yıldızlardan bahsedenler hakkında sâdık olur.

Her iki ma'nâca ilâhî lütuf ve ni'metleri yıldızlara atf ve isnâd eylemek, dînen yasaktır. Çünkü birinci ma'nâya göre küfr, sarîhdir. İkinci ma'nâya göre fahiş hatâdır. Bununla beraber ne şirk, ne de küfrân maksûd olmaksızın, yalnız yağmurun hangi zamanda yağdığım beyân için: "Şu yıldız zamanında üzerimize yağmur yağdı" demekte hiçbir harâmhk yoktur. Zîrâ bunu söyleyen kimse, hesâb ehlinin fulân yıldızın nev'i dedikleri vakitlerde yağmur yağdırmak Allah'ın carî âdetidir demek ister (Tecrîd Ter., II, 842)

[55] Geçen babın ardından bunu ta'kîb ettirdi. Çünkü o bâbda yağmurun ancak AlIah'ın kazası ile ineceği ve yağmur indirmede yıldızların hiç te'sîri olmadığı vardı. Bunun kaziyyesİ İse, yağmurun ne zaman geleceğini, Allah'tan başkasının bilemiyeceğidir (Askalânî).

[56] Buhârî bunu Kitâbu'I-Imân'da, ve Lukrhân:31. âyetinin tefsîrinde "Fî hamsin = (Bunlar, Allah'tan başkasının bilemiyeceği) beş şey içindedir" lâfzıyle rivayet etmiştir.

el-Cinn Sûresi âyetinde yalnız rasûller istisna edilmiş olmasını Mu'tezile, evliyanın kerametini inkâra delîl edinmek istemişlerdir. Fakat bir rasûle tâbi' !- olan velînin, Allah'ın bildirmesiyle gayb işlerinden birine muttali' olması da-kendisi hakkında keramet olmakla beraber- tâbi' olduğu rasûlün mu'cizesidir. s_ Arada bir fark varsa, o da nebî ve rasûlün gayba ıttılâı, vahyin her nevi' ile olabildiği hâlde, velî yalnız ru'yâ veya ilham yoluyla muttali' olabilmesinden ve -. peygamberin ihbarı tahaddî yânî nübüvvet da'vâsına mukaarin olmasından ibâ-\ rettir. Evliyanın ale'l-ıtlak kerameti, Meryem'in Allah katından merzûk olması j' ve Âsaf ibn Berhıyâ'nın Belkıs'in tahtını bir anda celb etmesi hakkındaki âyet-i lerle de sabit olduğu gibi, bâzı kulların Allah'ın ilhâmiyle bâzı gayblara muttali' olabilmeleri, Buhârî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği şu hadîsle de sabittir:

"Hiç şübhe etmeyiniz ki, sizden evvelki ümmetlerde peygamber değilken mu-haddes yânî mülhem olanlar vardı. Benim ümmetimde de böylesi varsa, Umer'dir".

Müslim de Âişe'den bu hadîsi, yakın bir lâfızla rivayet etmiştir ki, bunda muhaddeslik Umer'e kasr edilmemiştir:

"Benim ümmetimde de onlardan varsa, şübhesiz Umer ibnu'l-Hattâb da onlardan biridir" (Tecrîd Ter., III,308-310'dan özetlendi).

[57] Gayb Bilgisi Hakkında Bâzı Âyetler ve Bir özetleme:

"Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Kendinden başkası bunları bilmez.

Karada, denizde ne varsa hepsim O bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıkları içindeki tek bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey müstesna olmamak üzere, hepsi apaçık bir kitâbdadır" (el-En'âm: 59).

"De ki; Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez; onlar da ne zaman diriltileceklerini bilmezler"*(en-NemI:65).

"O saatin ilmi şübhesiz ki Allah 'in nezdindedir. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilmez- Şübhesiz Allah (herşeyi) bilendir; herşeyden haberdârdır"(Lukmân:34).

Binâenaleyh, bahis konusu şu beş şeyi bilmek, hiçbir kimsenin tama' edebileceği hususlardan değildir. Taberî'nin rivayetine göre Âişe: Allah'tan başka her kimin gaybı bilebileceğini söyleyen kimse, yalan söylemiş ve Allah'a büyük bir iftirada bulunmuştur. Çünkü gaybı bilmek Allah'a mahsûstur. "Gaybı zann etmeye" gelince, ondan bahsetmekte be's yoktur. Zîrâ zannın mertebesi ne olursa olsun, hiçbir vakitte ilim mertebesini bulamaz. Çünkü ta'yîn ifâde etmez. "Şübhesiz zann, hakk'tan hiçbir şeyin yerini tutmaz"(Yûnus:36; en-Necm:28). İlâhî ilimde olup da Allah'tan başka kimseye ma'lûm olmayan mugayyebât hudûdsuz olup, el-En'âm'daki âyette mutlak olarak gayb ilmi Allah'tan başkasından nefy olunmuştur. Lukmân âyeti ile bu hadîste ise, mugayyebâttan yalnız "mefâtîhu'1-gayb" nâmı verilen bu beşi bahis konusu olmuştur. Demek ki, ikincisini birincisi tefsîr etmekte ve evvelkisindeki mutlaklık, beriki kayıdlarla mülâhaza edilmek gerekmektedir. Nitekim el-Cinn Sûresi'ndeki "Allah bütün gaybı bilendir. O gaybına kimseyi muttali' kılmaz. Meğer ki beğenip seçtiği bir kimse ola. Çünkü O bunun önünden, ardından gözetleyiciler dizer... "(el-Cinn:26-27) âyeti de, gaybın Allah'a hass olmakla beraber, Allah'ın dilediği bir kuluna mu'-cize veya keramet olarak, vahy veya ilham tarikiyle bâzı mugayyebâtı bildirdiğini gösterir.

Gayb ilminin Allah'a mahsûs olması, Allah'ın bildirmesi ile bâzı kullarının bâzı mugayyebâta muttali' olabilmelerine munâfî gelmediği, Allah'ın, Yûsuf Peygamber'den hikâyeten: "Her ikinize (gerek ru'yâda, gerek uyanıkken) rızkınız olacak hiçbir taam gelmez ki, o taam size gelmeden te 'vîtini (yânî ne key-fiyyette bir taam olduğunu) size evvelden haber vermiyeyim "(Yûsuf:37), ve îsâ Peygamber'den hikâyeten: "Bir de yiyeceğiniz ve evlerinizde biriktirdiğiniz şeyleri size haber verebilirim "(Âlu Imrân:49) âyetleriyle de te'yîd edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-HAVÂLE
HAVALE BÖLÜMÜ
Bâb: Havale Ve Havaleden Rücû Etmek
Bâb: Kabul Üzerine Havale
Bâb: "Yeminlerinizin Akdolduğu Kimselere.." Ayet-İ Kerimesi Hakkında

KİTÂBU'L-HAVÂLE

HAVALE BÖLÜMÜ

Bâb: Havale Ve Havaleden Rücû Etmek

243- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ödeme imkânı olan kimsenin borcu uzatması zulümdür. Kim (borçlusu tarafından) Ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin.[1]

Şerh

Ödeme imkânı olan kimsenin (zenginin) borcu uzatması" ifadesinde geçen 'matal' kelimesi, uzatma, tehir etme, oyalama gibi anlamlar içerir. el-Ezherî 'matal' kelimesini, yapılması gereken bir ödemenin özürsüzce tehir edilmesi olarak tarif etmiştir. Burada ödenmesi gereken miktara hazırda sahip olmamasına rağmen çalışarak kazanma imkânı olan kimsenin durumu tartışılmış, çoğunluk bunun da zulüm ve haksızlık olduğu görüşünü savunmuştur. Bundan müstesna tutulan, sadece çaresiz durumdaki borçludur.
Kim (borçlusu tarafından) ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin" ifadesinde kastedilen, bir borcun tahsiliyle uğraşan kimsenin, başkasına havale edilmesini kabulüdür. Yani illa asıl borçluya yüklenmekte ısrar etmemelidir.

Hüküm

Borçla ilgili havalede üç taraf bulunur. Birincisi havaleyi yapan borçlu (muml), ikincisi havaleyi kabul eden alacaklı (muhâlün leh) üçüncüsü de havale ödeyicisi (muhâlün aleyh)dir. Havalenin geçerli olması bu üçü tarafından kabul edilmesine bağlıdır. Havale yalnız alacaklı (muhâlün leh) ile havale ödeyicisi (muhâlün aleyh) arasında da olabilir

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak ders, borçlunun kendisine kefil olan birine veya bir yakınına havale etmesi ve onun da borcu üstlenmesi hâlinde ona gidilmesi gerektiğidir. Böyle bir durumda alacağı borçludan tahsil etmeye çalışmak da bir tür haksızlıktır. Çünkü borçlu, zaten durumu olmadığından borcunu başkasına havale etme durumundadır. O yüzden kendisine bu kolaylık yapılmalı ve havalesi kabul edilmelidir.

Bâb: Kabul Üzerine Havale

244-Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize İbnı Zekvân'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ödeme imkânı olan kimsenin borcu uzatması zulümdür. Kim (borçlusu tarafından) Ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin.[2]

Şerh

(borçlusu tarafindan) ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin" ifadesinde, bâb ile ilgili hüküm, söz konusu havalenin havale edilen tarafindan kabul edilmesi şartına bağlı olduğudur. Yani kendisine borç havale edilen biri, bunu kabul etmediği takdirde havale geçersiz sayılacaktır.

Bâb: "Yeminlerinizin Akdolduğu Kimselere.." Ayet-İ Kerimesi Hakkında

245- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf bize (Medine'ye) geldi. Allah Resulü (sav) onunla Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti.[3]

Şerh

Allah Resulü (sav) kardeşlik tesis etti" ifadesinden anlaşılan, Peygamber efendimizin hadiste zikredilen iki kişi arasında kardeşlik sözleşmesi tesis ettiğidir.

Hüküm

Ensar ile muhacirler arasındaki kardeşlik, tarihte benzeri görülmemiş bir inanç kardeşliği idi. Allah Resûlü'nün (sav) kardeş ilan ettiği ensar ile muhacirlerden ilk grup yani ensar, misafir kardeşlerine her türlü maddi yardımda bulunmuş, hatta servetlerini onlarla paylaşmayı bile teklif etmişlerdir.

Ders

Ensar-muhacir kardeşliği sadece Müslümanlar değil, bütün insanlık açısından dikkatle incelenmesi gereken bir olgudur. Evlerini, bahçe ve tarlalarını paylaşma derecesine varan bu kardeşlik gerçekten emsalsizdir.

---

[1] Buharı, havâlât/2125-2126, istikrâz/2225; Müslim, musâkât/2924; Tirmizî, buyû/1229; Nesâî, buyû/4609, 4612; Ebû Dâvud, buyû/2903; îbn Mâce, ahkâm/2394; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirîn/7034, 7141, 7226, 7828, 8541, 8581, 9594, 9621; Mâlik, bu-yû/1181; Dârimî, buyû/2473

[2] Bkz. 243 no.lu hadis-i şerif

[3] Buharı, buyû/1908, havâlât/2129, menâkıb/3497, 3644, nikâh/4684, 4751, 4756, 4758, 4769, edeb/5618, da'avât/5907; Müslim, nikâh/2556-2560; Tirmizî, nikâh/1014, birr/1856; Nesâî, nikâh/3299-3300, 3319-3321, 3335; Ebû Dâvud, nikâh/1804, 1897; İbni Mâce, nikâh/2075; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirîn/12224, 12508, 12649, 12891, 13360, 13395, 13451; Mâlik, nikâh/999; Dârimî, nikâh/2107

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BEYLER BAHSİ

(23 Hadis)

321/1 Şabî'nin şöyle dediği rivayet edildi:
En-Numân'ı minberde şöyle konuşurken duydum:
«Resululiah sallallahü aleyhi ve sellemden duydum şöyle diyordu.»
« Helâl olunan nesneler açıktır; haram olanlar da açıktır. Ancak bu ikisi arasında bulunup da; çokların helâi mı haram mı diye bllmedi'k-!eri (üçünGü bir) kısım vardır.
İşte kendini bu şüpheli nesnelerden koruyan kimse, dinini ve ırzım temiz tutmuş olur.»

322/2 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildj:
«Şarapla beraber, onu sıkan, içene veren, içen, satan ve alan lanetlenmiştir.»

323/3 Muhammed bin- Kays'm şöyle dediği rivayet edildi:
İçyağının satışı konusunda İbn Ömer'den yahut İbn Kesîr'den bilgi istedim, cevap verdi:
«— Allah, şu yahudilerin kökünü geçirsin! Kendilerine iç yağlan haram kılındı. [1] Tutup yenmesini haram, satışını ise helâl saydılar. Ve parasını yediler.
«Halbuki, şarabı haranı kılan, onun satışını da haram kıldı.»

324/4 Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Riba (faiz) yiyene ve yedirene Resuluilah sallallahü aleyhi ve seİlem lanet etti.»

325/5 Üsâme bin Zeyd'in şöyie dediği rivayet edildi:
Ribâ [faiz) ancak veresiye yapılan alım satımda olur. [Veresiye olmayıp) peşin alım Satımda bir sakınca yoktur.»

326/6 Ebû Saîd Ei-Hudrî'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Nebî Sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Altını ayn-i miktar altına satmak caiz fazlasına satmak faiz sayılır.» Gümüşü ayni ağırlrktakl gümüşe satmak caiz fazlasına satmak faiz sayıl .
Hurmayı aynı miktar hurmaya satmak caiz, fazlasına satmak faiz sayılır.
Arpayı ayni mi'ktar arpaya satmak caiz fazlasına satmak faizdir. Tuzu ayni miktar tuza satmak caiz fazlasına satmak faizdir.» [2]. Diğer bir rivayette şöyle buyurdu:
«Altını aynı tartıda altın ile peşin alarak değiştirmek (satmak) cai2, fazlası ile değiştirme-k faiz sayılır.
Buğdayı aynı ölçüde buğday ile peşin olarak değiştirmek (satmak)- caiz, fazlasına satmak faizdir.
Hurmayı ayni ölçüde peşin hurma ile, tuzu ayni ölçüde peşin- tuz ile değiştirmek (satmak) caiz, fazlası ile değiştirmek faiz sayılır.»

327/7 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem, bir köle ile i;ki köle satın aldı.»

328/8 İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet edildi:
Nebî Sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«— Bir kimse, satın aldığı bir yiyecek maddesini tesl'im almadan bir başkasına satmasın!»

329/9 ibn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber dış görünüşü ile malı beğendirmek suretiyle aldatıcı satışı nehyetti.» / , ;
330/10 Cabir'in şöyle dediği- rivayet edildi:
«Henüz ağaçta bulunan hurmayı, tahmin ile o mi'ktar toplanmış hurmaya satmayı (müzabene), ve buğdayı başaktayken kaç kile olduğu tahmin edilip dışardan o kadar buğdaya satmayı, Hz. Peygamber nehyetti.»

331/11 Câbir'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Nebi Sallallahü aleyhi ve sellem, henüz belirmemiş olan bir meyveyi ağacı üzerindeyken satın almayı nehyetti.»

332/12 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Sağlam olup olmayacağı henüz belirmemiş hurmayı, o ağacı üzerindeyken (satmayı) Hz. Peygamber nehyetti.»

333/13 Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edildi: Nebî saliallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«(Ülker) yıldızı doğarsa hububat ve 'meyve afattan kurtulmuş sayılır.» (Yani ağacında satabilirsiniz.)

334/14 Cabir bin Abdullah el-Ensârî'nin şöyle dediği rivayet edildi: Nebi Sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:

«Bir kimse, 'meyvesini yetiştirip 'henüz üzerinde iken bir hurma ağacını yahut mal sahibi olan bir köleyi satarsa, ağacın meyvesi ve kölenin malı, alıcı şart koşmamış ise, satıcınındır.!'
Diğer 'bir rivayette şöyle buyurdu:
»Bir kimse mal sahibi bulunan-bir köle satarsa, müşteri şart koşmamış ise, 'kölenin maiı satıcınındır.» Ve yine bir kimse aşısı vurulmuş bir hurma ağacını satarsa, müşteri şart koşmamış ise, meyve satıcınındır.»

335/15 Ebû Saîd eMıudrî ile Ebü 'Hureyre'nin şöyie dedikleri rivayet edildi:
Nebî Sallaiiahü'aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Bir kimse, satıcı ile (din) kardeşi arasında anlaşma olmamış'ken dışarıdan gelip, almak için, üzerinde kararlaştırılmış fiattar. fazla değer ileri sürmez.
Bir kimse, (din) kardeşimin evleneceği kıza talip olup onunla evlenmez.
Kadın ne teyzesi ve ne de halası üzerine gelin gitme2.
Kadın, ('kuması olan din) kardeşinin payı da kendisine kalsın diye, onun boşanmasını arzu etmez; zira onun rızkını veren Allahtır.
Bir şey satın alırken malın üzerine bir taş koyarak aldfğınızı göstermeyin.
Ücretle çalıştıracağın ırgata, vereceğin- ücreti önceden bildir.»

336/16 ibn Mesûd'ün şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sallallahü aleyhi ve sellem:
«— Allah'a dayanarak (veresiye) satın alınız!» buyurdu. Yanında bulunanlar:
«—• Ona dayanmadan yapılan ne şekilde olur, ey Allah'ın Resulü!?» diye sordular. Cevap verdi-:
«— Borcumuzu, rızkımızın dağılacağı şu yer ve zamanda ödemek üzere satın aldrk» demeniz suretiyle olur.»

337/17 İbn Abfaas'ın şöyle dediği rivayet edildi-
Av köpeğini satarak alınan paranın yenmesine Hz peygamber izin verdi

338/18 Abdullah bin Ömer'in (R.A.) Hz. Peygamberden naklen şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber, Attâb bin Esîd'i, Mekkeiliere idareci olarak gönderdiği zaman ona şu emri verdi:
«— Onları, bir satış içersinde iki satış yapmaktan' [3], müşteriden borç para almak şartiyle ona mal satmaktan [4] aldığı malın parasını ödeyip, teslim almadan satarak kâr etmekten, ve tesiim almadığı malı satmaktan nehy et.»

339/19 Said el-Hudri'nin şöyle dediği rivayet edildi: Nebî salialiahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Şartlı olarak satılan bir köleyi ve cariyeyi satın almayın. Zira bu.şart satılan köleye hak tanımaktadır.»

340/20 Huzeyfe'nin şöyle dediği rivayet ediidi: Bir kul kıyamet gürrü Allah tealâya getirilir. Ve kul şöyle der: «— Rabbim! yalnız sana kavuşmak gayesiyle, iyi güzel işlerden başka bir şey yapmadım. Varlıklı kimseye cömertçe davranıyor, borçluyu da borcundan kurtarıyodum.»
Allah tealâ o zaman:
«— Yaptığın bu işler senden çok bana yaraşır» der ve meleklerine: «Bu kulumun günahlarını cezasız bırakın» emrini verir. Ebû Mesûd el-Ensârî dedi ki:
«Resûlullah salialiahü aleyhi ve sellemin adına şahadet ederim ki, Huzeyfe bu sözleri O'ndan duymuştur.»

341/21 Ümmü Hâni'in şöyle dediği rivayet edildi:
Reoûlullah sallaİlahü aleyhi- ve sellem buyurdu ki:
«Kim ki, ümmetimden olan. bir borçlusunu borcunu ödemek için si-kıştinrsa ve ödemeye de gücü yetmiyorsa, Allah tealâ da onu kabrinde sıkıştırır."

342/22 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edMdî: Nebî sallaİlahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Satış ve alışında hile yapan bizden değildir.»

343/23 Ebû Süleyman şöyle dediği rivayet edildi: «Altın parayı çıkartarrlann ilki «Tübbe» (3), gümüş parayı çıkartanların iliki ise «Küçük Tübbe»dir.
Bakır parayı çıkartıp halkın elinde tedavül ettirenlerin ilki de Kenân'-fn oğlu Nemrûd'dur.»
Himyer ve Hadramut eyaletlerine sahip olan yemen kırallarmin taşıdığı unvandır. Burada Ebû Kerib Esad el-Hîmyeri kasdedilmiş olduğu söylenir.

---

[1] Kur'an-ı Kenm'de. onlara Allah Tealânın. bunu ceza olarak vermiş olduğu ge-Ç'yor. (Bk. Enam Sûresi, âyet 1461
[2] Bu maddelerde, -fazlasına satmak faizdir- deniyor. Bundan sonraki rivayette görüleceği üzere, fazlasına satışın- ancak veresiye olduğu zaman faiz olacağı anlaşılmalıdır.

[3] Misâl: Bir kimse, «Bisikletini peşin para ile sana beş yüz liraya, veresiye bin iiraya sattım- deyip müşterinin de kabul etmesidir.
[4] Misâl: -Bisikletimi sana şu fiatta satıyorum, ancak bana .şu kadar borç para vereceksin» şeklindeki satıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- ZEKÂTLA İLGİLİ DUALAR VE ZİKİRLER

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:
"(O günah işleyip tevbe eden) mü'mihlerin mallarından bir zekât al ki, onunla kendilerini (günahlardan) temizleyesin ve onlara bereket bırakmış olasın. Hem de onlara duâ et."[1]
485- Abdullah İbni Ebû Evfâ'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Selleme insanlar bir zekât ile geldikleri zaman şöyle buyururdu: "AHâhümme salli aleyhim. " "Allah'ım! Bunlara rahmet et". Ebû Evfâ zekâtı ile geldiği zaman, Resülüllah (s.a.v): "Allah'ım! Ebû Evfâ'nm ailesine rahmet et." dedi.[2]
Şafi'i ve âlimler demişlerdir (Allah onlara rahmet etsin); Tercih edilen, zekât alanın zekâtı verene şöyle demesidir:
(Ecerekellâhu Fîma a'tayte ve cealehû leke tahûran ve bâreke leke fi-mâ ebkayte) "Verdiğin şeyde Allah sana mükâfat versin ve bu verdiğini (günahlarını) temizleyici kılsın. Geri bıraktığın malda da sana bereket versin."
İster zekât toplayan olsun, ister fakir olsun zekâtı alan kimsenin böyle duâ etmesi müstahabdir. Bizim (Şafi'i) ve diğer imamların mezhebinde meşhur olan bu şekilde duâ etmenin vacib olmamasıdır.
Âlimlerimizden biri demiştir ki, Şafi'î Hazretlerinin şu sözünden dolayı bu duayı yapmak vacibdir: Zekâtı alanın verene duâ etmesi gerektir. Bunun delili de âyeti kerimede açık olarak duâ yapılması emredilmektedir.
Âlimler demişlerdir: Duâ ederken "Allâhümme sallı alâ fulânin" "Allah'ım, falancaya salât (rahmet) et" demek müstahab olmaz. Ayeti kerimede "Ve sahi aleyhim" sözü, onlara duâ et, manasınadır.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in "Allâhümme sallı aleyhim" "Allah'ım onlara salât (rahmet) et." sözüne gelince, yine âlimler demiştir. Bu söz peygambere ait bir ifadedir. Peygamber dilediği kimseye böyle hitab edebilir. Biz onun gibi değiliz. (Salât kelimesini peygamberden başkası için kullanamayız.) Nitekim peygamber aziz ve celil ise de onun hakkında: "Muhammedün Azze ve Celle" denmez. İşte böylece Ebû Bekir yahut Ali "Sallallahu Aleyhi ve Sellem" de denmez. Ancak Ali "Ra-dıyallahu Anh" yahut "Rıdvânullâhı Aleyh" veya buna benzer bir söz söylenir.
Bir kimse hakkında "Sallallahu Aleyhi ve Sellem" denilmesi âlimlerimizin çoğunluğuna göre tenzîhen mekruhtur. Bazıları da demiştir ki, evlâ olan ifade terk edilmiş olur: mekruhtur denmez. Bazıları da, caiz olmaz demişlerdir. Bundan da haram olduğu anlaşılır.
Peygamberlerden başkası hakkında yine, hitab olarak yahut cevap olarak "Aleyhisselâm" yahut bunun benzeri söz söylemek uygun değildir. Çünkü söze selâm ile başlamak sünnettir. Selâmı almak ise vacibdir.
Sonra peygamberlerden başkası hakkında kasidlı olarak Salât ve Selâm içindir bu söylenenler. Fakat peygambere bağlı olarak "Salât ve Selâm" getirmek ihtilafsız caizdir. Meselâ:
Allâhümme Sallı Alâ Muhammedin ve alâ Âlihi ve Ashâbihî ve Ezvâ-cihî ve Zürriyyetihi veEtbâ'ihi, denilir. Çünkü öncekiler böyle söylemekten kaçınmadılar. Bilâkis namazların teşehhüdünde ve bagka yerlerde böyle söylemekle emrolunduk, yalnız Peygambere Salât getirmekle değil. Ben bu konuyu, Peygambere Salât ve Selâm getirme bölümünde genişçe daha önce anlatmıştım.
Bil ki, zekât borcunu ödemekte zekâta niyet vacibdir. Onun niyeti kalb ile olur. Diğer ibâdetlerde olduğu gibi... Yine diğer ibâdetlerde olduğu gibi, kalb niyetine dil ile niyet olmazsa bunun caiz olması ihtilaflıdır. Doğrusu ibâdetin caiz olmamasıdır. Zekât veren kimse kalbi ile niyet edince, bu niyetle beraber: Bu zekâttır, demesi gerekmez. Sadece zekata ehil olan kimseye verilir. Zekât olduğunu söylemiş olsa da bir zarar vermez. En doğrusunu Allah bilir.
Bir zekât, yahut bir sadaka, yahut bir adak, yahut bir keffaret ve benzeri herhangi bir ibâdeti yapan kimsenin şöyle demesi müstahabdır:
"Rabbena tekabbei minnâ, înneke entessemhı'1-alîm."
"Rabbimiz, bizden kabul buyur. Muhakkak ki Sen (bütün söylenenleri) işitensin, (her yapılanı) bilensin."[3]
Allah Tealâ ve Sübhânehû böyle duâ yapıldığını İbrahim ve İsmail'den "(Sallallahu Aleyhima ve Seileme) ve İmrân'ın karısından naklen haber vermektedir.

---

[1] Kur'anı Kerim, Tevbe Süresi:103
[2] Buhârî. Müslim. Ahnıed b. Hanbel. Ebû Dâvud. Nesâî.
[3] Kur'anı Kerim, Bakara Süresi:127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Haricilerle Savaşmanın Fazileti
Hz. Ali'nin Şehit Edilişi
Hüseyin b. Ali'nin Şehit Edilişi
Muaviye'nin, Oğlu Yezîd'i Halife Tayin Etmesi
Resûlullah (Sallallahu Aleyhiveseiiem)'İn Hakem B. El-As'ı, Onun Oğullarını Ve Ümeyye Oğullarını Lanetlemesi
Allah'ın Emri Gelinceye Kadar İslam'ın Baki Kalacağına Dair
Gücü Yetmeyen Kimsenin Çirkinlikleri Yasaklamamasının Caiz Olduğu
Yabancıların İslam Beldelerine Galip Olacakları ve Arapların Zelil Olmasıyla Dünyanın Süsünün Kaybolacağı
Mehdi ve Diğer Adil Halifeler Hakkında
Kıyamet Kopmadan Önceki Alâmetler: Dabbetularz ve Güneş'in Batıdan Doğuşu
İlk Helak Olacak Ümmetler
Kıyamet Alâmetleri
İbn Sayyâd'ın Deccâl Olabileceğine Dair
Ye'cüc ve Me'cüc
DİRİLİŞ KİTABI
Ölümden Sonraki Kabir ve Benzeri Haller
Kabir Fitnesi ve Azabı
Kıyamet Günü İlk Giydirilecek Olan Kimse
Kul Haklan ve Onları Affetmek
Müzminlerin Şefaati
Allah'ın Mü'minlere İlk Hitabı
Cehennem ve Cehennemliklerin Vasfı (Allah Bizi Oradan Korusun)
Cennetin ve Cennetliklerin Vasfı
Cennete Son Girecek Kimse

Haricilerle Savaşmanın Fazileti

4502. Âsim b. Kuleyb diyor ki: Babam bana şu hâdiseyi anlattı: Önceleri insanlar mescidde otururlardı. Bu durum Sıffîn'den dönünceye kadar böyle devam etti. Sonra insanlar mescidde oturmaktan uzaklaştılar. Yollarda oturup haberler bekliyorlardı. İşte bizler Hz. Ali'nin yanında otururken bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi: "Bana izin ver, konuşayım" Ancak Ali başka şeylerle meşgul olduğundan biz ona: "Emîrü'l-mü'mninîn'e soracağın şey nedir?" dedik: Adam: "Ben umrede iken Âişe'in yanma gittim, bana: Sizin taraflarınızda çıkan ve kendilerine Harurî (Hariciler) denilen o kimseler nedir? diye sordu. Ben: Onlar bizim yakınımızdaki Harûrâ denilen yakın bir köyden çıktılar dedim. Âişe: Sen onların helaklanna şahit oldun mu? Eğer Ali b. Ebî Tâlib size onlardan anlatmak istese anlatır dedi. İşte ben ona bundan soracağım" dedim. Hz. Ali meşgul olduğu işi bitirince "Adam nerededir?" diye sordu ve olayı ona nakletti. Sonra da tekbir getirerek şöyle anlattı:
Ben, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma girdiğimde Âişe'den başkası yanında yoktu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Ebû Tâlib'in oğlu Ali! Sen filan filan kavimle karşılaşınca halin nice olur?" Ben: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O kimseler doğu tarafından çıkarlar ve Kur'ân okurlar. Ancak okudukları Kur'ân boğazlarından aşağıya inmez. Okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar Aralarında eli kopuk birisi vardır. Eli, Habeşli bir kadının göğsü gibidir" buyurdu. Sonra Hz. Ali şöyle dedi: "Allah için söyleyiniz. O savaştığım kimseler arasında böyle bir adamın bulunduğunu size söylemedim mi? Siz: Hayır dediniz. Ama sonra onu çekerek yanıma getirdiniz." Oradakiler: "Allah şahittir ki doğru söyledin" dediler. Bunun üzerine Ali tehlil ve tekbir getirdi. (İshâk) [1]
4503. Âsim b. Kuleyb anlatıyor. Hz. Ali'nin yanında oturuyordum. O, insanların bazı sorunları ile ilgileniyordu. Üzerinde yolculuk belirtisi olan bir adam geldi ve: "Ey Emîrü'1-mü'minin!" dedi; fakat Ali adama kulak asmayıp insanların işleriyle uğraştı. Ben: "Ne soracaksın?" diye sordum. O da şöyle anlattı: "Ben hac veya umre için Mekke'ye gittim. Bu arada Âişe'ye uğradım. Aişe bana bizim yanımızda çıkan ve Harûrî denilen kimselerden sordu. Ben de ona: "Onlar Harûrâ denilen yerden çıktıkları için onlara o isim verilmiştir." dedim Aişe: Onların yok oluşlarına şahit olan kimselere ne mutlu! Allah'a yemin olsun ki eğer Ali size onlardan anlatmak isterse anlatır> dedi. Bu nedenle ben de Ali'nin yanma gelip bunu sormak istedim," Hz. Ali işini bitirince: "Az önce izin isteyen kimdi?" diye sordu. Adam kalktı. Ali'ye olayı anlattı. Bunun üzerine iki veya üç defa tekbir getirdi. Hadisin devamı yukarıdaki gibidir.- Sonunda şöyle dedi: "Onu size tanıttığım gibi siz onu çekip yanıma getirdiniz." Sonra da üç defa "Allah ve Resulü doğru söyledi" dedi. (Ebü Ya'lâ ve Bezzâr) Muhdac (özürlü) olan şahsın hikâyesinin aslı
Sahih ve diğer kitaplarda yer almıştır. Ancak bundan farklı bir metinle ve Âişe rivayeti dışında tahrîc ettiler.
4504. Habîb b. Ebî Sabit anlatıyor: Ebû Vâil mahalle mescidinde iken onun yanma gittim. Onunla birlikte mescidin bir köşesine çekildik. Ona: "Hz. Ali'nin öldürdüğü kimselerden bana bahset" dedim. "Neden Ali'den ayrıldılar, neyi kabul ettiler ve ondan ayrılırken neyi iddia ettiler? Hz. Ali neden onlarla savaşmayı helal sayıp gerekli gördü?" diye sordum. Ebû Vâil şöyle anlattı:
Bizler Sıffîn'de iken Şam'dan gelenlerle yaptığımız savaş şiddetlendi. Sonra Hz. Ali Kufe'ye döndü. Bu nedenle Hariciler Ali hakkındaki sözlerini söylediler ve Harûrâ denilen yere yerleştiler. Sayılan on bin küsur kadardı. Ali onları halifelerine tekrar dönmeleri için çağırdı. Neden Matlarını bozduklarını onlara sordu. Ganimet paylaşımından dolayı mı, yoksa hakem olayından dolayı mı ayrıldıklarını sordu. Onlar: "Biz fitneye girmekten korkuyoruz" dediler. Hz. Ali: "Bugünün sapıklığını gelecek yılın fitne korkusu yapmayın" dedi. Onlar ise şöyle deyip geri döndüler: "Biz geldiğimiz şeyler üzerinde bulunuruz. Eğer hakem olayını kabul ederse ona karşı Sıffîn'de Şamlılarla savaştığımız gibi savaşırız. Eğer hakem olayını reddederse o zaman onunla birlikte olur, karşısmdakilerle savaşırız." Nehravân'a geçinceye kadar bu şekilde devam ettiler. Ancak onlardan bir grup ayrılıp insanları öldürmeye başladı. Diğer arkadaşları: "Biz bunun için Ali'den ayrılmadık" dediler. Onların yaptığı Ali'ye ulaşınca şöyle dedi: "Sizler düşmanlarınıza karşı mı çıkacaksınız; yoksa arkanızdan sizi vuran bu kimselerin üzerine mi yürüyeceksiniz?" Oradakiler: "Bizi arkadan vuran kimselerin üzerine yürürüz" dediler. Bunun üzerine Hz. Ali Resûlullah'm (salkllahu aleyhi vesellem) şu hadisini rivayet etti: "İnsanların ihtilaf ettiği zamanda doğudan bir grup insan çıkacak. Kendi cihadınızı onların cihadı yanında hiçbir şey saymayacak, kendi namazınızı onların namazlarının yanında hiçbir şey saymayacak, kendi orucunuzu onların orucunun yanında hiçbir sey saymayacaksınız; ama onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Alametleri, pazusu kadın memesi gibi olan bir adamın aralarında bulunmasıdır.
Hakka en yakın olan taraf onu öldürecektir." Daha sonra Hz. Ali üzerlerine yürüdü ve onlarla şiddetli bir savaşa tutuştu. Öyle ki Ali'nin atıları onların karşısında duramıyordu. Hz. Ali şöyle dedi: "Ey insanlar! Eğer benim için savaşıyorsanız Allah'a yemin olsun ki size vereceğim bir şey yoktur. Eğer Allah için savaşıyorsanız bu şekilde savaşmayın!" Ali'nin bu sözleri ordusunun tekrar toplanmasına vesile oldu ve onların hepsini öldürdüler. Hz. Ali: "Savaşın başında size söylediğim vasıftaki kişiyi arayın!" dedi. Onu aradılar; fakat bulamadılar. Sonra Ali hayvanına bindi ve çukur olan bir yere geldi. Orada çoğu kimselerin cesedini buldu. Cesetler üst üste atılmıştı. Hz. AH en alttan o kimseyi çıkardı. Sonra ayaklarından tutup insanların görmesi için onu çekti. Daha sonra: "Bu yıl artık savaşmayacağım" dedi ve Kufe'ye döndü. Ancak orada şehit edildi. Yerine oğlu Hasan halife seçildi. Hasan, Muaviye'nin kendisine bîat etmesi için haber gönderdi. Aynı şeyi Hasan, Kays b. Sa'd'a da gönderdi. Ancak Kays b. Sa'd arkadaşlarının arasından kalkıp şöyle dedi: "Ey insanlar! İki durumla karşı karşiyasmız ve ikisinden birini seçmek zorundasınız. Biri fitneye düşmek, diğeri de imamsız olarak öldürülmektir." İnsanlar: "Durum nedir?" diye sordular. Kays: "Hasan b. Ali, Muaviye ile anlaşıp ona bîat etti" dedi. Bunun üzerine insanlar da Muaviye'ye bîat ettiler. Ancak Muaviye, Nehrevanlılardan başka kimseden çekinmiyordu. Onlar da tek tek Muaviye'ye bîat ediyorlardı. Tâ ki onlardan üç yüz küsur kaldı. (İshâk ve İbn Ebî Şeybe) Onlar Nahîle ashabıdır.
Derim ki: Bunun isnadı sahihtir. Merfû. olan sözün aslı Sahîh-i Müslim'de geçmektedir. Fakat diğer kaynaklarda geçmeyen ibareler içerdiği için bu hadisi zikrettim. [2]
4505. Kays b. Ubâd anlatıyor: Hz. Ali, Nehravan'lılar dinden çıkmadıkça onlarla savaşmadı. Sonra onlar çekildiler. Abdullah b. Habbâb'm yanma vardılar. O, köyünde bulunuyordu ve fitnelerden kaçmak için köyüne yerleşmişti. Onu yanlarına aldılar. Yolda yürürken hurma ağacının birinden bir hurma düştü. Aralarından bir adam alıp onu ağzına attı. Oradakiler ona: "Zimmet ehlinden birinin hurmasını parasız olarak alıp yedin" deyince adam onu ağzından attı, sonra zimmet ehlinden birine ait olan bir domuzun yanından geçtiler. Birisi kılıcını çekip domuzu öldürdü. Ona: "Zimmet ehlinden birinin domuzunu mu öldürdün?" dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Habbâb onlara: "Size bu hurmadan ve bu domuzdan daha büyük hak sahibi olan bir şey söyleyeyim mi?" dedi. Onlar: "Kimdir" dediler. Abdullah: "Ben buluğa erdiğimden beri hiç bir namazı bırakmadım ve hiç bir Ramazan orucunu kaçırmadım" dedi ve daha bir çok şeyler saydı. Ancak onlar Abdullah'ı öldürdüler. Bu durum Hz. Ali'ye ulaşınca arkadaşlarından, onların üzerine yürümelerini emretti ve: "Abdullah b. Habbâb'm katilini bize verin, ondan kısas alalım" dedi. Ancak onlar: "Biz hepimiz birden onu öldürdük, nasıl onun kısasını verelim" dediler. Ali: "Allah en büyüktür" dedi ve arkadaşlarına: "Onlara saldırınız. Allah'a yemin olsun ki sizden kimse kaçamayacak ve hepsi öldürülecektir" dedi. Hz. Ali: "Şöyle şöyle olan bir adamı arayın!" dedi. Onu aradılar; fakat bulamadılar. Sonra tekrar aradılar ve buldular. Hz. Ali: "Bunu kim tanıyor?" dedi. Bir

adam hariç kimse onu tanımadı. Adam: "Bu adamı ben gördüm. Ancak onun nesebim ve kim olduğunu bilmiyorum" dedi. Ali: "Doğru söyledin. O, cinlerden biriydi" dedi. (Müsedded) [3] Ayrıca konuyla ilgili olarak Kader bölümünde "Haricilerin fr'kadından Sakınmak" babında Câbir hadisi geçmişti.

4506. Enes anlatıyor: Aramızda ibadetle meşgul olan zühd ve gayret sahibi bir genç vardı. Biz onu Resûlullah'a (sallallahualeyhivesellem) anlattık; ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) onu tanımadı. Onun sıfatlarım söyledik; Hz. Peygamber yine onu tanımadı. Biz bu durumda iken o genç yanımıza geldi. Biz: "Yâ Resûlallah! Bahsettiğimiz o genç budur" dedik. Hz. Peygamber (salkllahu aleyhi veseliem): "Muhakkak ben onun yüzünde şeytanın bir alâmetini görüyorum" dedi. Sonra genç geldi ve Resûluîlah'a (sallallahu aleyhi veseliem) selam verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi veseüem) o gence: "Sen kendi kendine bu kimseler arasında senden daha hayırlı birisinin olmadığını mı sanıyorsun?" dedi. Genç: "Evet" dedi ve dönüp Mescid'e girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veselkm): "Kim bunu öldürecek?" dedi. Ebû Bekir: "Ben, yâ Resûlallah!" dedi. Ebû Bekir Mescid'e girince onun namaz kıldığım gördü ve: "Sübhânallah! Namaz kılan birini mi öldüreyim? Hâlbuki Resûhıllah namaz kılanların öldürülmesini yasakladı" dedi ve Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma döndü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Ne yaptın?" diye sordu. Ebû Bekir: "Yâ Resûlallah! Onu namaz kılarken Öldürmeyi hoş görmedim. Çünkü sen namaz kılanların öldürülmesinden yasakladın" dedi. Resûlullah (sallalîahu aleyhi vesellem) tekrar: "Kim adamı Öldürecek?" dedi. Ömer: "Ben yâ Resûlallah" dedi ve Mescid'e girdi. Ancak adamın secdede olduğunu gördü. Ebû Bekir'in söylediği gibi söyledi. "Benden daha hayırlı olan (onu öldürmeden) geri döndü" dedi ve geri döndü. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Boşver ey Ömer! Kim adamı öldürecek?" buyurdu. Hz. Ali: "Ben ya Resûlallah" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer onu bulursan sen onu öldürürsün" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali Mescid'e girdi; ancak onu Mescid'de bulamadı. Resûlullah (sallaHahu aleyhi vesellem): "Allah'a yemin olsun ki eğer onu öldürseydi bu, onların ilki ve sonu olurdu ve ümmetimden iki kişi bile ihtilaf etmezdi" dedi. (İbnEbîŞeybe ve Ebû Ya'lâ) [4]

4507. Enes anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında onun yanında savaşan bir adam vardı. Geri döndüğünde atından inip hemen Mescid'e gider ve namaz kılmaya başlardı. Namazını öyle uzatırdı ki sahabelerden bazıları onu kendilerinden üstün görmeye başladılar. Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıyla beraber otururken o genç yanlarından geçti. Bazı sahabeler: "İşte bahsettiğimiz genç budur, ya Resûlallah" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ya ona birini gönderdi; ya da kendiliğinden geldi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun geldiğini görünce: "Nefsim elinde olan Allah 'a yemin olsun ki onun iki gözünün arasında şeytanın bir alameti vardır" buyurdu. Genç gelip onların yanında durdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Sen bize yöneldiğinde kendi kendine, bu kimseler arasında benden daha hayırlısı yoktur, dedin değil mi?" dedi. Genç; "Evet" dedi ve gitti. Sonra da Mescid'de bir köşeye gelip ayaklarıyla bir çizgi çizdi. Sonra da topuklarını birbirine yaklaştırıp namaz kılmaya başladı... -Bir önceki hadisin devamını anlattı.- (Ebû Ya'lâ) [5]

Zeyd b. Eslem'in Enes'ten rivayet ettiği hadiste de bu konu geçmişti.

4508. Enes b. Mâlik şöyle dedi: "Bizler, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken gidişatı güzel birisi yanımıza geldi... Aynı mânâda bir hadis. (Bezzâr) [6]

Hz. Ali'nin Şehit Edilişi

4509. Ebu'l-Esved anlatıyor. Hz. Ali'nin şöyle dediğini işittim: "Ben, ayaklarımı üzengiye koyduğum esnada Abdullah b. Selâm yanıma geldi ve: "Nereye gidiyorsun?" dedi Ben: "Irak'a gidiyorum" dedim. Abdullah b. Selâm: "Eğer sen oraya gidersen başına çok musibetler gelir" dedi. Ali: "Allah'a yemin olsun ki daha önce Resûlullah'm da (salkllahu aleyhi vesellem) aynı şeyleri bana söylediğini işittim" dedi. Babanım (Ebu'l-Esved'in) şöyle dediğini işittim: "Ben buna şaşırdım. Savaşçı bir adam kendisi hakkında böyle şeyler anlatıyor." (el-Humeydî, İbn Ebî Ömer ve Ebû Ya'lâ) [7]

4510. Ebû Sinan ed-Dü'elî, Yezîd b. Umeyye'den naklediyor: Hz. Ali hastalandı. Biz onun bu hastalığında vefat etmesinden korktuk. Ancak o İyileşti- İyileşince ona: "Seni sıhhata kavuşturan Allah'a hamdolsun, ey gmîrü'l-mü'minîn" dedik ve hastalığında onun basma gelmesinden korktuğumuz şeyi söyledik. Hz. Ali: "Fakat ben, kendimden korkmadım; çünKÜ doğru sözlü ve tasdik edilen habibim bana şöyle dedi: "Sen sana muhalefet edenlerle savaşmadıkça ölmezsin. Ayrıca filanoğullarının en şakisi Allah'ın devesini kestiği gibi, seni de içinde bulunduğun topluluğun en şakisi öldürecektir." (Abd b. Humeyd) [8]

4511. İbn Suheyb'den: Hz. Ali şöyle dedi: Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesellem), ashabına: "Öncekilerin en şakisi kimdir?" diye sordu. Ben: "Deveyi (Hz. Salih'in devesini) boğazlayan kişidir" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Doğru söyledin!" dedi. Resûlulîah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sonrakilerin en akisi kimdir?" diye sordu. Ben: "Bunu bilmiyorum" dedim. Resûlullah Seninle savaşıp seni öldüren, saçını ve sakalını kana bulayan kişidir" dedi. (Ebû Yalâ) [9]

4512. Hz. Ali şöyle dedi: "Rüyamda Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Ümmetinin bana verdiği eziyetleri ve beni yalanlamalarını ona şikâyet ederek ağladım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Ey Ali, ağlama!" dedi. Bir de baktık ki iki adam yukarı tırmanıyor, büyük kayalarla kanlar fışkırana kadar bunların başları kırılıyor. Sonra eski haline avdet ediyor." Her gün gibi ertesi gün de Hz. Ali'nin yanma gittim; onun şehid edildiği haberini aldım. (Abd b. Humeyd) [10]

4513. İbrahim b. Meysere'nin Hz. Hasan veya Hüseyin'den nakleden kişiden bildirdiğine göre Hz. Ali şöyle dedi: "Rüyamda Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) karşılaştım; ona Iraklıların bana yaptıkları eziyetten şikâyet ettim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana onlardan rahat edeceğimi vaadetti." Aradan üç gün geçmeden Hz. Ali şehit edildi. (el-Humeydî) [11]

4514. Cafer b. Muhammed, babasından, o da dedesinden naklediyor: Hz. şehit edilince oğlu Hasan minbere çıkıp Allah'a hamdü sena etti. Sonra şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki siz, Kur'ân'm indirildiği bu gece bir adam öldürdünüz. O gece îsa b. Meryem göğe kaldırıldı ve Hz. Musa'nın yanında bulunan genç Yûşa b. Nûn o gece öldürüldü" dedi. (Ebû Ya'lâ} [12]

4515. Hâlid b. Câbir'in babasından yaptığı rivayette ise, Hasan şöyle demiştir: "Bu gecede îsrâiloğullannın tövbesi kabul edildi. Allah'a yemin olsun ki kimse onu (Ali'yi) geçemedi ve kimse ona yetişemeyecek. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bir müfreze ile gönderince Cebrail onun sağında, Mikail ise solunda yola çıkardı. Allah'a yemin olsun ki o, altın ve gümüşten hiç bir şey bırakmadı; sadece satın alacağı hizmetçi için yedi yüz veya sekiz yüz dirhem bıraktı." (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [13]

4516. Fadâle anlatıyor: Babamla birlikte Hz. Ali'yi ziyaret için Yanbu'a yanma gittik. Orada hasta idi. Babam ona: "Seni burada durduran nedir? Eğer burada ölsen Cüheyne Arapları hariç kimse buna aldırmaz. Medine'ye taşın! Eğer sana ecelin ulaşırsa arkadaşların seninle ilgilenir, namazını kılarlar" dedi. -Fadâle- Bedir ehlinden idi-Hz. Ali: "Ben bu ağrılardan ve hastalığımdan ölmeyeceğim. Resûlullah (salhllalıu aleyhi vesellem) bana, halife olmadan ve sakallarım başımın kanma bulanmadan ölmeyeceğime dair ahit verdi" dedi. Sıffin günü Ebû Fadâle onun yanında şehit oldu. Ebû Fadâle Bedir savaşma katılanlardan biri idi. (el-Hârİs ve Ebû Bekir} [14]

Bunu Bezzâr, Muh. b. Abdürrahîm kanalıyla el-Hasan'dan rivayet etti ve Fadâle'nin Hz. Ali'den bunun dışında rivayetinin olduğunu bilmiyorum" dedi.

Hüseyin b. Ali'nin Şehit Edilişi

4517. Ebû Yahya, Dabbeoğuİlarmdan birinden naklediyor: Şuna şahit oldum; Hz. Ali Kerbela'da konaklayınca bir köşeye çekilip eliyle develerinin önüne çökmesini, atlıların da sol tarafa geçmesini işaret etti. Sonra eliyle yere vurarak oradan bir avuç toprak aldı ve kokladı. "Burada dökülecek kanlara ne mutlu!" dedi. Sonra Hüseyin geldi ve Kerbela'da konakladı.

Dabbe oğullarından olan ravi şöyle der: İbn Ziyâd'ın Hüseyin'in üzerine gönderdiği atlılar arasında ben de vardım. Oraya gelince Hz. Ali'nin durduğu ve eliyle işaret ettiği yere baktım. Sonra da atımın yüzünü çevirip Hüseyin'in yanma geldim. Ona: "Senin baban insanların en bilgilisi idi. Ben falan falan zamanda onun şöyle dediğini işittim. Allah'a yemin olsun ki bugün sen burada öldürüleceksin" dedim. Hüseyin: "Peki sen ne yapmak istiyorsun? Bize mi katılacaksın; yoksa ailene mi katılacaksın? Mahrum edilmeden evvel şu maldan ihtiyacın kadarını al" dedi. Mal önünde duruyordu. Sonra da Hüseyin yardım istedi. Fakat Allah'a yemin olsun ki hiç kimse ona yardım etmedi. Bunun üzerine şöyle dedi: "Kim bize yardım etmezse Resûlullah'm (sallallahu aleyhi veseüem) dili ile o kimselere lanet olsun" dedi. Ben: "Allah'a yemin olsun ki bugün iki şeyi bir arada tutmayacağım. Ne malını alır; ne de sana karşı savaşırım." Sonra dönüp gitti, (lshâk) [15]

4518. Temizlik bölümünde Zeyneb binti Cahş'm rivayet ettiği, Hüseyin'in öldürüleceğine dair hadis geçmişti. Necaseti Giderme bölümüne bakınız. [16]

4519. Abdulmelik b. Umeyr'den: Hüseyin'in başının Ubeydullah b. Ziyad'a getirildiğini gördüm. Ubeydullah b. Ziyad'm başının da Muhtara getirildiğini gördüm. Muhtarın başının da Mus'ab b. Zübeyr'e getirildiğini gördüm. Onun başının da Abdulmelik b. Mervan'a getirildiğini gördüm. (Ebû Ya'lâ)

Muaviye'nin, Oğlu Yezîd'i Halife Tayin Etmesi

4520. Muhammed b. Şîrîn anlattı: Muaviye, oğlu Yezîd'i kendinden sonra halife tayin etmek isteyince Medine'deki valisine: "Bana dilediğin bir grubu gönder" dedi. Bunun üzerine Amr b. Hazm, Medine'den Şam'a geldi ve yanma girmek için izin istedi. Ancak Muaviye'nin kapıcısı ona izin vermedi. Muaviye'nin yanma varıp ona: "İşte Amr içeri girmek için izin istiyor" dedi. Muaviye: "Onları benim yanıma gelmeye sevk eden nedir?" diye sordu. Kapıcı: "Senin iyiliğini istiyorlar, ey emîrü'l-mü'minîn" dedi. Muaviye: "Eğer doğru söylüyorsa bana istediğini yazsın; dilediğini ona vereyim. Ama onu görmek istemiyorum" dedi. Kapıcı Amr'm yanına geldi ve: "Ne ihtiyacın varsa dilediğini yaz" dedi. Amr: "Sübhânallah, ben emîrü'l-mü'minînin kapısının yanma geliyor ve onunla görüştürülmüyorum. Ben onunla karşılaşıp görüşmek, konuşmak istiyorum" dedi. Muaviye kapıcısına: "Ona falan falan gün için söz ver. Sabah namazını kıldıktan sonra gelsin" dedi. O gün Muaviye sabah namazını kıldıktan sonra yatağının salona serilmesini emretti. Sonra da insanların dışarı çıkmasını istedi. Yanında bir kürsüden başka bir şey yoktu. O kürsü de Amr için getirilmişti. Amr gelip rçeri girmek için izin istedi. Muaviye ona izin verince içeri girdi ve selam verdi. Sonra da kürsünün üzerine oturdu. Muaviye ona: "İhtiyacını söyle' dedi. Amr, Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Oğlun Yezîd Kureyş'liler arasında saygınlığı olan, malı bol olan, fakat hayrı olmayan biridir. Ben ise Resûlullah'tan (salklMıu aleyhi vsellem) şöyle işittim: <Allah Teâlâ kıyamet günü her kişiyi mesuliyetinden dolayı hesaba çekecektir. Onlara nasıl davrandığını ve ne yaptığını soracaktır, Ey Muaviye! Allah için ümmet-i Muhammed'in başına kendinden sonra halife tayin edeceğin kişiyi iyi belirle" dedi. Muaviye, Öğle sıcaklığında derin nefes çekerek terliyordu. Yüzündeki terleri eliyle siliyordu. Sonra kendine geldi. Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Sen nasihat eden bir kişisin. Kendi görüşünü söyledin. Benimse oğlum ve torunlarımdan başka kimsem kalmadı. Oğlum

torunlarımdan halifeliğe daha layıktır. İhtiyacını söyle." Amr: "Hiçbir ihtiyacım yoktur" dedi. Muaviye: "O halde kalk!" dedi. Bunun üzerine Amr'ın kardeşi: "Biz Medine'den buraya birkaç kelime için mi geldik?! Kendimizi bu kelimeler için mi yorduk?" dedi. Amr: "Ben sadece bu kelimeler için geldim" dedi. Muaviye sonra onlara ödüller ve bahşişler verilmesini emretti. Amr'a da bir o kadar verilmesini emretti. (Ebû Ya'lâ) [17]

Resûlullah (Sallallahu Aleyhiveseiiem)'İn Hakem B. El-As'ı, Onun Oğullarını Ve Ümeyye Oğullarını Lanetlemesi

4521. Ebû Yahya anlatıyor: Bir gün ben, Hasan ve Hüseyin ile birlikte idim. Mervan, Hasan'a sövüyor; Hüseyin de Hasan'a sövmekten nehyediyordu. Mervan kızdı ve: "Sizler lanetli bir evin ehlisiniz" dedi. Hasan buna kızdı ve: "Bize böyle mi söylüyorsun. Allah'a yemin olsun ki sen daha babanın sulbünde iken Allah sana lanet etti" dedi. (Ebû Ya'lâ ve İshâk)

4522. Ebû Yahya şöyle dedi: Bir gün ben, Hasan ve Hüseyin'le b'rlikteydim. Mervan çok kötü bir şekilde onlara sövdü. Öyle ki: "Allah'a vemin olsun ki sizler lanetli bir evin çocuklarısınız" dedi. Hasan ve Hüseyin birisi: "Allah'a yemin olsun ki, Allah'a yemin olsun ki, Allah'a yemin olsun ki sen daha baban Hakem'in sulbünde iken Resûlullah'ın (salhlbbu aleyhi diliyle lanetlendin" deyince Mervan sustu. (İshâk ve Ebû Ya'lâ} [18]

4523. Umeyr b. İshâk anlatıyor: Mervan, senelerce (Medine'de) başımızda vali idi. Her cuma günü minberin üzerinden Hz. Ali'ye sövüyordu. Daha sonra bu görevinden azledilip yerine iki yıllığına Saîd b. el-Âs vali tayin edildi. Saîd asla Ali'ye sövmüyordu. Sonra o da azledildi ve tekrar yerine Mervan tayin edildi- Mervan yine Hz, Ali'ye sövüyordu. Hasan b. Ali'ye; "Mervan'm söylediklerini işitmiyor musun? Sen de ona cevap versene!" denildi. Hasan cuma günü olunca Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) odasına girer, orada dururdu. Hutbe bittikten sonra Mescid'e çıkar ve namazını kılardı. Sonra da ailesinin yanma dönerdi. Ancak Mervan buna da razı olmadı ve onun evine bir elçi gönderdi. Bizler onun yanında oturuyorduk Hasan'a: "Filan kimse kapıda izin istiyor" denildi. Hasan ona izin verdi. İçeri girince şöyle dedi: "Ben sultanın yanından sana bir emirle geldim." Hasan: "Konuş" dedi. Elçi: "Mervan babana ve sana şöyle şöyle sövüyor. Bunu sana söylemem için beni gönderdi ve seni bir katır gibi gördüğünü söyledi. Katıra: Baban kimdir? denilince, Annem attır der. Hüseyin: "Eğer söylediklerimi ona söylemezsen annenin bilmem neyini yesin. Ona de ki; sana, babana ve bütün kavmine şöyle şöyle olsun. Benimle senin arandaki en belirgin alamet, Allah Resûîü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı lanetin omuzlarında olmasıdır" dedi. (İshâk) [19]

4524. Umeyr b. İshâk, başka bir kanalla aynı mânâda bir hadis nakletti; ancak Hasan, o rivayete göre şöyle demiştir: "Allah Teâlâ benim dedeme peyeamberlikle ikramda bulundu ve onun dedesi gibi katır yapmadı." Ravi dedi ki: Elçi dışarı çıktı; onu Hz. Hüseyin karşıladı. İstediği hiçbir şey için eğilmezdi. Hz. Hüseyin dedi ki: "Yemin etmiş bulunuyorum." Hasan: "Ona haber ver; o bir hususta ısrar ederse hiç vazgeçmez" dedi. Hasan'm söylediği söz ("lanet omuzlarından tutsun" sözü) Mervan'm çok zoruna gitti. (İshâk)

4525. Şa'bî şöyle dedi: 'Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Hakem'e ve sulbünden gelecek olanlara lanet etti." (İshâk) [20]

4526. Şa'bî der ki: İbnü'z- Zübeyr, sırtını Kabe duvarına dayayarak şöyle dedi: "Kabe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki Allah Resulü (sallallahu aleyhi vesellem) Hakem'e ve onun sulbünden gelecek olanlara lanet etti." (Ahmed) [21]

4527. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: "Her şeyin bir âfeti vardır. Bu dinin âfeti de Ümeyye oğullarıdır (Emevilerdir)." (İshâk) [22]

4528. Ebu'I-Âliye bildiriyor: Yezîd b. Ebî Süfyân Şam emiri iken Müslümanlar savaşıyorlar, düşmanı yenip ganimetler alıyorlardı. Aldıkları ganimetler arasında çok güzel bir cariye de vardı. Bu cariye ganimet taksimi sırasında müslüman bir adama düştü. Yezîd o adama haber yollayıp cariyeyi ondan aldı. O sırada Ebû Zer de Şam'da idi. O adam Yezîd'e karşı Ebû Zer'den yardım istedi. Ebû Zer adamla birlikte Yezîd'in yanma gitti ve ona: "Şu adamın cariyesini geri ver!" dedi. Yezîd durakladı. Bunu üç defa tekrarladı. Ebû Zer şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki eğer böyle yaparsan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: Sünnetimi ilk defa Emevilerden bir adam değiştirecektir dedi ve dönüp gitti. Ancak Yezîd peşinden ona yetişti ve: "Allah için söyle; gerçekten ben o muyum?" dedi. Ebû Zer: "Hayır" deyince Yezîd adamın cariyesini geri verdi. (İbn Ebî Şeybe) [23]

4529. Ebû Müslim der ki: Ebû Zer, Yezîd b. Ebû Süfyan zamanında Şam'da idi. Müslümanlar savaşıyor, ganimetler alıyorlardı. Aldıkları ganimetler arasında çok güzel bir cariye de vardı. Bu cariye müslümanlardan bir adamın payına düştü ... -Yukarıdaki hadisin aynısı nakletti.- (Ebû Ya'lâ)

4530. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (salJaMıu aleyhi vesellem) rüyasında Hakemoğullarının kendi minberi üzerine sıçradıklarını gördü. Öfkeli bir fade üe şöyle buyurdu: "Ne oluyor ki ben, Hakemoğullarının, maymunların sıçradığı gibi minberimin üzerine sıçradıklarını görüyorum." Bundan sonra ölünceye kadar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in güldüğü görülmedi. (Ebû Ya'iâ) [24]

4531. Ebû Hureyre şöyle dedi: "Ebu'l-Âs oğullarının sayısı otuz kişiye varınca Allah'ın dini çürük bir ağaç gibi olur (insanları aldatmak için kullanılır). Allah'ın malı bazılarına tahsis edilir. Allah'ın kulları da hizmetçi ve köle olarak görülür." (Ebû Ya'lâ) [25]

4532. Ebû Ubeyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müslümanların idaresi adaletle devam eder. Tâ ki Emevilerden bîr adam çıkıp onu yaralayıncaya ve bozuncaya kadar bu böyle devam eder." (Ahtffed b. Menî) Ricali güvenilir kimselerdir; ancak isnadında kopukluk vardır. [26]

4533. Bir diğer rivayette şu ilave vardır. "O kimseye Yezîd denilir." (el-Haris ve Ebû Ya'lâ) Seiâme binti'l-Hurr'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi /cövle buvurdu: "Sakîf kabilesinden zorba ve azgınlar çıkacaktır. " (Ebû vesellem Ya'lâ) [27]

4533.M. Amr b. Murre bildiriyor: Hakem b. el-Âs, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma girmek için izin istedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun ne diyeceğini bildi. Buna rağmen içeriye girmesi için ona izin verdi ve şöyle buyurdu: "Allah onun sulbünden gelecek herkese -müminler hariç- lanet etsin. Onun sulbünden gelecek mü'minler de ne azdır! Dünyada şeref sahibidirler; ama âhirette rezil ve rüsvay olan kimselerdir. Hile ve tuzak sahibi kimselerdir. Dünyada istedikleri onlara verilir; ama âhirette onlara bir pay yoktur." (Ebû Ya'lâ) [28]

4534. Abdullah b. ez-Zübeyr'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Otuz yalancı peygamber çıkmadıkça kıyamet kopmaz. Aralarında Müseylime, Ansı ve Muhtar vardır. Arap kabilelerinin en şerlisi Emevioğulları, Hanifeoğullan ve Sakîf kabİlesidir. [29]

4536. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseüem) şöyle buyurdu: "Ümeyyeoğullan zorbalarından bir zorba benim bu minberimi kana bulayıp zorla oraya çıkacaktır." Amr b. Saıd b. el-Âs'ı gören adam bana anlattı: Amr, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) minberi üzerine çıkarken burnu kanamış ve akan kan, minberin ilk basamağına kadar akmıştı, (el-Hâris) [30]

4537. Hasan b. Ali, Ebu'l-A'var es-Sülemî'ye şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Allah Resûlü'nün (sallalkhu aleyhi vesellem) Ri'l, Zekvân ve Amr b. Süfyân'ı lanetlediğini bilmiyor musun?" (Ebû Yala) [31]

4538. Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her şeyin rağbet dönemi olduğu gibi ondan yüz çevirme dönemleri de vardır. Bu dinde rağbet edilen dönemler olduğu gibi, yüz çevirme dönemleri de olacaktır. Allah 'in benimle gönderdiği bu dine rağbet döneminde bir kabilenin hepsi, başından sonuna kadar bu dinde bilgi sahibi ve fakih olacaklar. Aralarında sadece bir veya İkifasık kalır. Ama bilgililerin arasında o bir iki fasıkın hiçbir etkinliği ve değeri olmaz. Onlar zelil olup ezilirler. Konuştukları zaman konuşturulmazlar, hep mağlub edilirler ve hor görülürler. Bu dinden yüz çevirme zamanlan ise, bir kabilenin baştan sona hepsi o dini anlama ve bilmekten uzaklaşırlar. Öyle ki aralarında sadece bir veya iki fakih kalır. Ama o fakihlerin, o toplulukta hiçbir etkinliği olmaz. Onlar hep mağlup ve zelil edilip hakir görülürler. Konuştukları zaman konuşturulmazlar. Kendilerine değer verilmez ve ezilirler. Bir iyiliği emrettiklerinde onlara: "Bizi bunlardan men mi ediyorsunuz?" diye onları aşağılarlar. Öyle ki meclislerinde, çarşı
a-arlarında içkiler içilir ve içkiyi başka bir isimle anarlar. Nihayet bu "nimetin sonuncuları Öncekilerini lanetler. İşte o zaman, o kimselere Allah'ın laneti ulaşır. O zaman şöyle derler: <Bir insanın dilediği kadar içki içmesinde hir sakınca yoktur. Sonra bırakır. > Hatta yanlarından geçen kadınlara sarkıntılık ederler. Aralarından biri kalkıp diğerlerinin gözü önünde o kadınla cima eder. Koyunun kuyruğu kaldırıldığı gibi kadının da elbiseleri kaldırılır. Aralarından birisi yolun ortasında: Neden böyle yapıyorsunuz? Böyle yapmaktan vazgeçin> dediği zaman işte o kimse onların arasında Ebû Bekir ve Ömer gibidir. Kim öyle bir zamana yetişir, iyiliği emredip kötülükten nehyederse o kişiye, bana inanan, beni tasdikleyen ve beni seven elli kişinin sevabı verilir." (Ahmed b. Meni) Bu hadis zayi/far. Senedinde dört zayıf ve metruk râvi vardır. [32]

4539. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ sizi yeryüzünde hâkim yapar, siz orada Allah'ın dilediği kadar ameller işlersiniz. Eğer orada Allah'a isyan eden ameller işlerseniz, Allah düşmanlarınızı size musallat eder ve sizi tekrar Arap topraklarınıza döndürür." Ben: "Bizi nasıl tekrar Arap topraklarımıza döndürürler? Hâlbuki sen o zaman müslümanlann sayılarının çok olduğunu bize söyledin" dedim. Resûlullah {sallallahu aleyhi veselîem): "Allah nasıl ki îsrailoğullarım çölde yalnız bırakmakla onlara bela indirdiyse size de aynı şekilde bela indirir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [33]

4540. Ma'kil b. Yesâr el-Müzenî der ki: Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi veseHem) şöyle işittim: "Bu ümmetten bazı kimselerin gönüllerinden Kur'ân çıkarılmadıkça gece ve gündüzler tükenmez. Öyle ki elbisenin çıkarıldığı gibi Kıtr'ân da o kimselerin kalplerinden çıkarılır ve onlara Kur'ân'dan başka şeyler sevdirilir. O şeyler daha çok hoşlarına gider. O -.aman o kimselerin her işleri hırs ve tamahkârlıkla olur. Onlar o zaman Allah'tan korkmazlar. Allah'ın emrettiği bir şeyi yapmadıklarında kendilerini nefislerinin hayalleriyle avuturlar. Allah'ın yasakladığı bir şeyi işlediklerinde Allah'ın rahmetiyle ve Allah'ın affedeceğiyle kendilerini avuturlar ve Allah'ın kendilerini affetmesini beklerler. İşte o kimseler kuzu postuna bürünmüş kurt kalpli kimselerdir. Aralarında en faziletlileri müdâhin olan kimsedir. " Ona: "Müdâhin kimdir, ya Resûlallah?" denilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vescllem): "İyiliği emretmeyen ve kötülüğü yasaklamayan kimsedir1' buyurdu. (el-Hâris) [34]

Allah'ın Emri Gelinceye Kadar İslam'ın Baki Kalacağına Dair

4541. Nevvâs b. Sem'ân anlatıyor; Resûhıllah'a (sallalJahu aleyhi vesellem) bir yerin fethi nasip olunca onun yanma vardım ve şöyle dedim: "Yâ Resûlallah! Atlar serbest

bırakılıp kılıçlar indirildi. Savaşın zorluklan da bitti. Bu nedenle Artık savaş yok diyorlar" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İşte şimdi savaş geldi. Allah Teâlâ savaşan kimselerin kalplerini yüceltmeye devam edecektir. Öyle ki Allah onları rızıklandıracaktır Ali Kın emri gelinceye kadar bu böyle devam edecektir. O zaman mü'min- in merkezi Şam olacaktır. " (EbÛ Yala) [35]

4542. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimden bir grup Şam ve Beytü'l-Makdis çevresinde kıyamete kadar savaşmaya devam edecektir. Onlara yardım etmeyenler, onlara hiçbir zarar veremezler. "

İbn Hamdân'm rivayetinde ise şu ilave vardır: "Onlara yardım etmeyenler, onlara zarar veremezler. Kıyamete kadar o kimseler hak üzerinde bulunurlar." (Ebû Ya'lâ, Fevâ/tfinde Temmâm ve el-Kâmifûe İbn Adiy; Târîh Dâ/yâ'da Abdülcebbar) [36]

4543. Ebû Hureyre'nin -muhtasar olarak-: rivayetine göre Resûlullah (saüallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın emri gelinceye kadar ümmetimden hak üzerinde bulunan bir topluluk yeryüzünde var olmaya devam edecektir. Onlara yardım etmeyenler, onlara zarar veremezler. " (Ahmed)

4544. Atâ b. es-Sâib der ki: İbnü'l-Eş'as'm vali olduğu günlerde Abdurrahman el-Hadramî hutbesinde şöyle diyordu: "Ey Şam'lılar! Size müjdeler olsun! Çünkü ben falan kimsenin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle rivayet ettiğini işittim: Ümmetimin sonunda öyle kimseler olacak ki ümmetimin İlklerine verilen sevabın aynısı onlara da verilecektir. Fitne ehliyle savaşırlar ve çirkin işleri yasaklarlar. İşte sizler o kimselersiniz." (MÜsedded) Ebu'l-Bahterî de ona şöyle dedi: "Çukuru kapatmakla hata ettin" [37]

İslam Beldelerine Musallat Olma Endişesinden Dolayı Türklerle Savaşmanın Yasaklanışı

4545. Muaviye b. Hadîc der ki: Ben, Muaviye b. Ebî Süfyân'ın yanındaydım; ona bir valisinden mektup geldi. Mektubunda Türk'lerle savaştığını, onları yendiğini, onlardan çoğu kimseyi öldürdüğünü ve birçok ganimetler aldığını yazıyordu. Muaviye, onun bu hareketine oldukça öfkelendi. Sonra da şöyle bir mektup yazılmasını emretti: "Senin yaptıklarını ve aldığın ganimetleri anladım; ancak bir daha böyle bir şey yaptığını haber almayayım ve sana emrim gelinceye kadar onlarla savaştığını öğrenmeyeyim." Ben: "Neden ey Emîrü'l-mü'minîn?" diye sordum, Muaviye: "Çünkü Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: Türkler Arapları kovup yerlerinden edecekler; öyle ki şih ve kaysum otunun bittiği yere ulaşıncaya kadar onların merkezlerini bile yakıp yıkacaklar. İşte bu nedenle ben onlarla savaşmaktan hoşlanmıyorum" dedi. (Ebû Yala} [38]

Gücü Yetmeyen Kimsenin Çirkinlikleri Yasaklamamasının Caiz Olduğu

4546. Hasan b. Ebi'l-Hasan der ki: Bir adam kalkıp: "Ey Ebû Saîd! Haccac Cuma günü namazı geciktirdi. Öyle ki ikindi vaktine yaklaştı. Kalk ve ona, Allah'tan korkup namazı geciktirmemesini söyle!" dedi. Hasan ise: "Eğer böyle yaparsam beni öldürür" dedi. Adam: "Allah Teâlâ kitabında şöyle buyurmuyor mu: "O kimseler onların yaptığı münkerden nehyetmiyorlardı. [39] Bunun üzerine Hasan şöyle dedi: "Ebû Bekir'in rivayetine göre Resûlullah (saiMahu aleyhi veseliem): "Mü'mnin kişi nefsini zelil kılamaz" buyunınca, sahabeler: "Yâ Resûlaliah! Kişi kendisini nasıl zelil kılar?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem) de: "Gücü yetmediği belâyı yüklenir" diye cevap verdi. (el-Hâris ve Ebû Ya'lâ) Halîl dışındaki ravileri güvenilir kimselerdir.

4547. Muallâ b. Ziyâd anlatıyor: Yezîd b. el-Mühelleb Basra'lılan yenince ben, Hasan el-Basrî'nin meclisinde oturmaktan korktum. Çünkü orada bulunup tanınmaktan korkuyordum. Bu nedenle Hasan'm evine gittim. Ona: "Ey Ebû Saîd! Bu âyet hakkında ne diyorsun?" dedim. Hasan: "Hangi âyet?" diye sordu. Ben: "Allah Teâlâ'nm şu âyeti: "0 kimseler onların yaptığı münkerden nehyetmiyorlardı [40] dedim. Hasan: "Ey Allah'ın kulu! Bu kimseler bize kılıç çekiyorlar. Şu anda kılıç sözden daha etkilidir" dedi. Ben: "Ey Ebû Saîd! Böyle bir durumda konuşan bir kimsenin fazileti hakkında bir şey biliyor musun?" dedim. Hasan: "Hayır" dedi.

Muallâ, Ebû Saîd'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle rivayet ettiğini naklediyor; "İnsanların korkusu, sizden birini, haksızlık gördüğü zaman hak sözü söylemekten alıkoymasın. Çünkü hak söz, kişinin ecelini yakınlaştırmadığı gibi, onun rızkını da uzaklaştırmaz" dedi.

Daha sonra Hasan bir hadisi daha rivayet etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mü'min kişi nefsini zelil kılamaz." Ona: "Yâ Resûlallah! Kişinin nefsini zelil kılması nasıldır?" diye soruldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Gücü yetmediği belâyı yüklenmesidir" dedi. Tekrar Hasan'a: "Ey Ebû Saîd! Yezîd ed-Dabbî namaz hakkında bazı sözler söylüyor!" denildi. Hasan: "O adam daha zindandan çıkmadı ki pişman olsun!" dedi.

Muallâ anlatmaya devam ediyor: Ben, Hasan'm meclisinden kalkıp Yezîd ed-Dabbî'nin yanma vardım ve ona: "Ey Ebû Mevdûd! Ben, Hasan ile oturup konuşurken senin hakkında hoşlanmadığım şeyler söyledi" dedim. O: "Dur ey Ebu'l-Hasan!" dedi. Ben: "Hayır o bunları söyledi" dedim. O: "Ne söyledi?" dedi. Ben: "Senin hakkında: 0 daha zindandan çıkmadı ki söylediği sözlere pişman olsun! dedi" dedim. Yezîd: "Ben söylediklerimden pişman değilim. Allah'a yemin olsun ki ben daha tehlikeli bir konuma girmedim" dedi. Sonra da Hasan'm yanma vardım ve ona: "Ey Ebû Saîd! Biz her şeyde mağlup oluyoruz. Namazımızda da mı mağlup olalım?" dedim. Hasan: "Ey Ebû Abdullah! Sen kendini tehlikelere atıyorsun. Sonra da bir şey yapmıyorsun" dedi. Sonra tekrar onun yanma vardım, bana aynı sözlerini tekrarladı. Ben yine Hakem b. Eyyûb cuma günü hutbe okurken kalktım ve: "Namaza!" dedim. Ben bunu söyleyince Hakem'in adamları beni çevreleyip sakalımdan, başımdan ve göğsümden tuttular, ayakkabılarıyla ve kılıçlarının kabzalanyla karnıma vurarak beni saraya doğru götürdüler. Sonra beni Hakem'in önüne çıkardılar. Hakem suskundu. Bana: "Sen deli misin? Biz namazda değil miydik?" dedi. Ben: "Allah, emirin durumunu düzeltsin. Allah'ın sözünden ve kitabından daha faziletli bir söz var mıdır?" dedim. O: ayir" dedi. Ben: "Eğer bir adam mushafı açıp sabahtan akşama kadar Kur'ân okursa bu, onun namazının yerine geçer mi?" dedim. O: "Allah'a min olsun ki seni deli zannediyorum!" dedi. Sonra minberinin altında sessizce oturan Enes b. Mâlik'e döndüm ve: "Ey Enes, ey Ebû Hamza! Allah 'rin söyle; sen Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetinde bulundun, sen onun hizmetçiliğini yaptın, ben iyi bir şey mi, yoksa kötü bir şey mi söyledim? Ben doğruyu mu söyledim; yanlış olan bir şey mi söyledim?" dedim. Allah'a yemin olsun ki Enes bir kelime bile bana cevap vermedi. Hakem ona: "Ey Enes!" dedi. O: "Buyurun efendim, Allah seni ıslah etsin" dedi. Hakem: "Namaz vakti geçmiş miydi?" dedi. Enes: "Hayır, daha vardı" dedi. Hakem adamlarına: "O halde bunu hapse atın!" dedi. Yezîd şöyle dedi: "Ey Ebu'l-Hasan! Arkadaşlarımdan gördüğüm muamele, Hakem ve arkadaşlarından gördüklerimden daha ağırdır. Çünkü bazıları bana "riyakâr" dediler. Bazıları bana "deli" dediler." Hakem daha sonra Haccac'a bir mektup gönderdi ve: "Dabbe oğullarından bir adam cuma günü ben hutbe okurken kalktı ve Namaza! dedi. Yanımda adil olan kimseler onun deli olduğuna şahitlik ediyorlar" dedi. Haccac ona gönderdiği cevabında şöyle dedi: "Eğer adaletli şahitler onun deli olduğuna şahitlik ediyorlarsa onu serbest bırak; değilse onun ellerini ve ayaklarını çaprazlama kes, gözlerini kızdırılmış çivilerle çıkar, sonra onu darağacında as!" Şahitler, Hakem'in yanında benim deli olduğuma şahitlik edince Hakem beni serbest bıraktı.

Muallâ der ki: Yezîd şöyle anlatmaya devam etti: Sonra bir kardeşimiz öldü. Onun cenazesine tâbi olduk, üzerine namazını kıldık. Defnedildikten sonra ben bir grupla birlikte onun başında durdum. Allah'ı hatırladık, varacağımız yeri ve sonumuzu hatırladık. Biz bu durumdayken atlılar göründü. Arkadaşlarım onları görünce hemen dağıldılar ve beni yalnız bıraktılar. Hakem gelip başıma durdu ve: "Ne yapıyordunuz?" dedi. Ben: "Allah emîri ıslah etsin, bir arkadaşımız Öldü, üzerine namaz kılıp onu defnettik. Sonra da oturup rabbimizi ve varacağımız yeri hatırladık" dedim. Hakem: "Arkadaşlarının kaçtığı gibi senin de kaçmana mani olan nedir?" dedi. Ben: "Allah emiri ıslah etsin, ben emirden mi kaçayım?" dedim. Hakem sustu. Sonra Abdulmelik b. el-Mühelleb ona -ki o, Hakem'in askerlerinin başını çekiyordu-: "Bunun kim olduğunu biliyor musun?" dedi. Hakem: "Hayır, bu kimdir?" dedi, Abdulmelik: "Bu cuma günü konuşan adamdır" dedi. Bunun üzerine Hakem kızdı ve: "Demek sen bu kadar cesursun ha! Onu tutuklaym!" dedi. Askerler beni tutukladüar ve bana dört yüz- kırbaç vurdular. Vurmanın şiddetinden beni ne zaman terk ettiklerini bilmiyorum. Sonra beni Vâsıt'a gönderdiler. Haccac ölünceye kadar onun yeraltındaki
zindanlarında kaldım. (Ebû Ya'lâ) [41]

Tirmizî ve başkası, bunu Ali b. Zeyd ani'l-Hasan an Cundub b. Abdullah el-Becelî an Huzeyfe kanalıyla el-Hasan an Ebî Bekre hadisinin aynısını tahrîc etti. Ali b. Zeyd'İn durumu Halîl b. Zeyd'den daha iyidir,

Yabancıların İslam Beldelerine Galip Olacakları ve Arapların Zelil Olmasıyla Dünyanın Süsünün Kaybolacağı

4549. Ebû Seleme b. Abdurrahman, babasından Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) şu sözünü rivayet etti: "Yüz yirmi beş senesinde dünyanın ztneti kaldırılır." (Ebû Ya'lâ) [42]

4550. Müstevrid b. Şeddâd der ki: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Her ümmetin bir eceli vardır. Benim ümmetimin eceli de yüz senedir. Ümmetimin üzerinden yüz sene geçince Allah'ın kendisine vadettiği şeyler başına gelir." (Ebû Ya'lâ) [43]

4551. Büreyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yüz seneye kadar Allah Teâlâ serin ve hoş kokulu bir rüzgar gönderir; o rüzgarla her müminin canını alır." (İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve Rüyânî) İsnadı basendir. [44]

Mehdi ve Diğer Adil Halifeler Hakkında

4552. Ebû Bahr'in rivayetine göre Ebu'1-Celd yemin ederek şöyle söylemiştir: "Bu ümmette hidayetle ve hak dinle amel eden on iki halife gelmedikçe bu ümmet helak olmaz. Onlardan iki kişi Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) Ehl-i beyt'indendir. Biri kırk sene, diğeri de otuz sene yaşar. Onlardan sonra gelen halifeler, onlardan değillerdir." (Müsedded) [45]

4553. Muaviye b. Kurra, babasından rivayet ediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yeryüzü zulüm ve zorbalıkla dolacaktır. Zulüm ve zorbalık yeryüzünü doldurunca Allah Teâlâ ismi benîm ismim gibi veya bir peygamberin İsmi gibi olan birini ümmetimin arasından gönderir. O, yeryüzünü adaletle doldurur. O zaman, gök bir damla yağmurunu bile esirgemez; yer hiçbir bitkiyi yeşertmekten eksik kılmaz. O kişi, ümmetimin arasında yedi veya sekiz yıl, en çok dokuz yıl kalır. " (el-HâlİS Ve Bezzâl") Bezzâr'ın ifadesine göre bu hadisin, Muaviye b. Kurra an Ebi 's-Sıddîk an Ebı Saki kanalıyla başka bir rivayet yolu daha vardır. [46]

4554. Ebû Hureyre der ki: Dostum Ebu'l-Kâsım (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ehl-i beytimden bir adam ümmetimin arasından çıkmadıkça kıyamet kopmaz. İnsanlar Hakk'a dönünceye kadar onlarla savaşır. " Ben: "Yâ Resûlallah! O kaç yıl yaşayacak?" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İki beş" dedi. Ben: "İki beş ne?"

dedim. O: "Bilmiyorum" dedi. (Ebû Ya'lâ) [47]

Kıyamet Kopmadan Önceki Alâmetler: Dabbetularz ve Güneş'in Batıdan Doğuşu

4555. Huzeyfe b. Useyd ile İbn Mes'ûd'un ailesinden bir adam anlatıyorlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Dabbetularz'dan bahsetti ve dedi ki: "O, zaman içinde üç defa ortaya çıkacaktır. Bir defasında sağ tarafın en uç kısmında çıkar. Onun çıkış haberi Mekke'ye ulaşmaz. Sonra aradan uzun bir zaman geçer. Bir defa daha ortaya çıkar. O zaman onun çıkış haberi her tarafa yayılır. Onun çıkış haberi Mekke'ye de ulaşır." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonra şöyle buyurdu: "İnsanlar, Allah katında en değerli, en hayırlı mescid olan Mescid-i Haram'da bir araya gelirler. Onları hiçbir şey rahatsız etmez; ancak Dabbetularz'in Rükn-ii Yemani ile Makam-ı İbrahim arasında başından toprak saçtığını görürler. İnsanlar grup grup onun etrafından dağılırlar, insanların Allah'ı aciz bırakamayacaklarını bilirler. Ancak müminlerden bir grup sebat ederek onun yanında kalırlar. Bu nedenle Dabbetularz nûi'minlerden işe başlar ve onların yüzlerini parlak bir gezegen gibi yapar. Dabbetularz, yeryüzünde koştuğunda ona kimse yetişemez. Ondan hiç kimse kaçamaz ve kurtulamaz. Öyle ki kişi namaza durarak kendisini ondan korumaya Çalışır. Ancak o kişinin arkasından yanına gelerek ona: Ey filan, sen şimdi mı namaz ktlıyorsun? der ve kişi ona yönelir. Dabbetularz onun da yüzünü yakar ve oradan ayrılır. İnsanlar mallarda birbirlerine ortak olup, şehirlerde birbirleriyle anlaşırlar Mü'inin ile kafir açık olarak birbirini tanır. Öyle ki tnü'min: Ey kafir, hakkımı bana ver der. Kafir de: Ey mümin, hakkımı bana ver der. " (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [48]

4556. İbn Ömer: "Size Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesdlem) Dabbetularz'm çıkacağını söylediği yeri göstereyim mi?" dedi ve asasını Safa'daki bir yere vurdu. Sonra şöyle dedi: "O hayvan, bol tüylü bir hayvandır. Onun üçte biri ata benzer, üç gün ve üç gecede çıkar, bütün insanları dolaşır. İnsanlar ondan kurtulmak için mescidlere kaçarlar. Dabbetularz onlara: Sizler mescidlere sığınmakla benden kurtulacağınızı mı zannediyorsunuz? Mescidleri yerle bir edeceğim! der. Bunun üzerine insanlar sokaklara ve pazarlara çıkarlar ve birbirlerine: Ey kafir! veya Ey mü'min diye hitap ederler." (Ebû Ya'lâ) [49]

4557. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhi veseEem) şöyle buyurdu: "İki yaşlı birbiriyle karşılaşmadıkça kıyamet kopmaz- Biri diğerine: Ne zaman doğdun? der; diğeri de: Güneş batıdan doğduğu gün! diye cevap verir." (el-Hâris) [50]

4558. İbn Ebî Evfâ der ki: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Bu geceleriniz gibi üç gece gelecektir. Çalışkan kim-eler o geceleri bilince gece kalkar ve kendisine hizib edindiği hizbini okur, sonra uyur. Sonra tekrar kalkıp hizbini okur ve uyur. Sonra tekrar kalkar ve hizbini okur. Onlar bu halde iken insanlar arasında bir gürültü kopar, birbirlerine saldırırlar ve: Bu nedir, ne oluyor?! derler, korkup mescide sığınırlar ve bakarlar ki Güneş batıdan doğmaktadır. Güneş göğün ortasına gelince tekrar geri döner. İşte o zaman kişinin iman etmesi ona fayda vermez. [51] (Ebû Yaiâ} [52]

4559. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cennetin sekiz kapısı vardır. Yedi tanesi kapalı, diğeri açıktır. Açık olan kapı, Güneş batıdan doğuncaya kadar açık olacak olan tövbe kapısıdır" dedi." (İbn Ebî Şeybe) [53]

İlk Helak Olacak Ümmetler

Avcılık ve Hayvan Kesimleri bölümünde daha önce Hz. Ömer'in rivayet ettiği uBu ümmetlerden ilk helak olacak çekirgelerdir" hadisi geçmişti.

4560. Hilâl b. Habbâb der ki: Saîd'e: "İnsanların helak oluşunun alâmeti nedir?" diye sordum; "Âlimlerinin helak olmasıdır (ölmesidir)" dedi. (Müsedded)

Kıyamet Alâmetleri

4561. Hârice b. es-Salt el-Bürcümî anlatıyor: Abdullah (b. Mes'ûd) ile birlikte evinden dışarı çıktık. İmamın namaz kıldığını görünce biz de gidip safa katıldık ve namaz kıldık. Bir adam yanımızdan geçerek: "Ey Ebû Abdurrahman! Sana selam olsun" dedi. O da tekbir getirerek: "Allah ve Resulü doğru söyledi!" dedi. Biz, namazı bitirince ona: "Ey Ebû Abdurrahman! Adamın selam verişi sanki seni korkuttu!" dedik. O da şöyle verdi: "Evet, çünkü kıyamet alâmetleri olarak; mescidlerin geçiş yolu k kullanılması, sırf bîrine mahsus selam verilmesi, kadın ve erkeklerin i olarak ticaret yapması, kadın ve atların pahalanması, sonra da layıp bir daha pahalanmaması, sayılıyordu." (İshâk, Tayâlisî, Ahmed b, Menî veEbûYa'lâ) [54]

4562. Alkame der ki: İbn Mes'ûd benimle Mesrûk'un arasında idi, bir bedevi yanımızdan geçip: "Ey İbn Ümmü Abd'in oğlu! Sana selam olsun" dedi. İbn Mes'ûd buna güldü. Ona bu tavrının sebebi sorulunca yukarıdaki mânâda bir hadis aktardı. (el-HârİS ve Ebû Ya'lâ} İmam Ahmed, el-Esved b.Yezîd kanalıyla İbn Mes'ûd'dan aynı anlamda kısa bir metinle; ayrıca Târik kanalıyla İbn Mes'ûd'dan yine aynı mânâda birer hadis tahrîc etti.

4563. İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Allah ve Resûlü'nün (sallalkhu aleyhiveselkm) bize vadettiği şeylerin hepsini gördük. Sadece şu dört şeyi görmedik: Güneş'in batıdan doğuşu, Dabbetularz, Deccâl, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkışı." (İshâk)

4564. Seleme b. el-Ekva'nm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yıldızlar gökyüzünde kilerin güvencesidir. Benim ehl~i beytim ise ümmetimin güvencesidir." (İshâk) İsnadı zayıftır. [55]

4565. Ebû Bekir b. Ebi'1-Cehm el-Kuraşî der ki: Ben, Zeyd b. Hasan ve azatlı kölesi ile İbn Rumâne'ye ellerimizi dikmiştik, o da bize yaslanmıştı. Bu vaziyette Resûmllah'm (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'ine girdik. Orada îbn Niyâr vardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbmdandı. Ebû Bekir'e birini gönderip yanma gelmesini istedi. O da yanma geldi. Dedi ki: İbn Rumâne'nin ikinize yaslandığını gördüm. Ben ise ResûluUah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: "Dünyayı adi oğlu adi sahiplenmedikçe kıyamet kopmaz." (İshâk) [56]

4566. el-Ka'kâ b. Ebî Hadred el-Eslenî'nin karısı Bukayra der ki: lullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) minberi üzerinde şöyle buyurduğunu fv filanca kimseler! Eğer buraya yakın yerlerde bir ordunun yerle bir işittim: işitirseniz, işte o zaman kıyamet gelmiştir. " (el-Humeydî) [57]

4567. Ebû Zeyd el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu ümmetin başına öyle bir gün gelecek ki akşamladıklarında: Bu gece kim yerle bir oldu? diye birbirlerine sorarlar. Yine: filanoğullanndan kim kaldı ? Filanoğullarından kimse kaldı mı ? diye birbirlerine sorarlar." (el-Hâris) [58]

4568. Yahya b. Saîd, kendisine rivayet eden yaşlı birinden naklediyor: (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Doğuda bir yer "Yâ Resûlallah! Müslümanların yaşadığı bir yer mi i Resûlullah (lllllh lhi eseilem): "Evet eğer işledi çökecektir." Ona: çökecektir?" denildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem): "Evet, eğer işledikleri amellerin çoğu kötülük ise yerle bir edilirler" buyurdu. (el-HârİS): [59]

4569. Abdullah b. Amr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanların başına Öyle bir zaman gelecek ki kalpleri yabancıların kalpleri gibidir." Ona: "Yabancıların kalpleri nasıldır?" diye soruldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Dünya sevgisidir. Yaşantıları Bedevilerin yaşantısı gibidir. Allah'ın kendilerine verdiği rızkı hayvanlara sarf ederler. Cihadı zarar, sadakayı da bir borç olarak görürler" buyurdu. (Ebû Ya'lâ ve el-Hâris) [60]

4570. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimden bir grup, daha önce Allah'tan başka taptığı putlara tekrar tapmaya dönmedikçe kıyamet kopmaz." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [61]

4571. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseBem) şöyle buyurdu: "Araplar elli-yüz sene önceki atalarının taptığı şeylere tekrar tapmaya dönmedikçe kıyamet kopmaz. " (el-HârİS) [62]

4572. Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sövle buyurdu: "Önderinizle savaşmadıkça, kılıçlarınızla birbirinize varmadıkça, dünyanıza kötüleriniz hakim olmadıkça kıyamet kopmaz." (Tayâlisî) [63]

4573. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Merkeplerin yollarda birbiriyle cima ettikleri gibi sizler de yollarda birbirinizle cima etmedikçe kıyamet kopmaz." Ben: "Bu olacak mıdır, ya Resûlallah?" dedim. Resûlullah: "Evet, elbette böyle olacaktır" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [64]

4574. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseUem) Şöyle buyurdu: "Ebu'l-Kâsım'ın nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki İsa b. Meryem tekrar yeryüzüne inecektir. O, insanların arasım ıslah edecek, sihri ortadan kaldıracak ve borç mal verecektir. Sonra da gelip kabrimin başında duracak ve bana: Ey Muhammed! diye seslenecek, ben de ona cevap »ereceğim." (Ebû Ya'lâ)

4575. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallalm aleyhi veseilem) şöyle buyurdu; "Ümmetimden bazı adamlar İsa b. Meryem'e yetişirler ve onun Deccâl ile olan savaşına şahit olurlar. " (Ebû Ya'lâ) [65]

4576. Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl'den: Sad b. Ebî Vakkâs; Nadle b. Amr'ı, Ensar ve Muhacirlerden üç yüz kişilik bir grupla Hulvan'a (Mısır'da bir yere) saldırmaları için gönderdi. Onlar Hulvan'ı fethettiler ve bol ganimetler elde ettiler. Çok kimseleri esir aldılar. Beraberindekileri sürerek geri döndüler. iki dağ arasına gelince ikindi namazını kılmak istediler. Nadle: "Ganimetleri dağın eteğine bırakınız" dedi. Onlar öyle yapınca Nadle kalktı ve ezan °kumaya başladı. "Allahu ekber Allahu ekber" deyince dağ tarafından bir ses °na cevap veriyordu. Nadle cevap verenin suretini görmüyordu. "Ey Nadle. Sen büyük olanı tekbir ettin' dedi. Sonra Nadle: "Eşhedu enlâ ilahe illallah" dedi. O ses: "Bunu içten ve ihlaslı söyledin ey Nadle!" dedi. Nadle: "Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah" dedi. O ses: "O öyle bir peygamberdir ki ondan sonra hiç bir peygamber gönderilmeyecektıı" dedi. Nadle: "Hayya ale's-salah" dedi. Görünmeyen ses: "Kılınması farz olan farzdır" dedi. Nadle: "Hayya ale'l-felah" dedi. Görünmeyen ses: "Kim onu kılar ve devam ederse o kimse kurtulmuştur" dedi. Nadle: "Kad kâmeti's-salât" dedi. Görünmeyen ses: "Baki kalacak ümmet-i Muhammed'dir ve kıyamet onların başına kopacaktır" dedi. Onlar namazı kılıp bitirdikten sonra Nadle kalktı ve: "Ey güzel, tatlı ve hoş söz söyleyen kimse! Biz senden güzel sözler işittik. Sen Allah'ın meleklerinden misin, yoksa bir yolcu musun? Ya da buranın sakinlerinden misin? Bize görün ve bizimle konuş. Çünkü biz Allah'ın elçileriyiz, Peygamberinin elçileriyiz ve onun grubuyuz" dedi. Bunun üzerine dağ taraflarından yaşlı birisi göründü. Saçı ve sakalı beyazdı. Başında değirmen gibi bir şey vardı. Sakalı uzundu. Üzerinde beyaz yünden yapılı eski bir elbise vardı. Onlara: "Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun" dedi. Onlar da selamını aldılar. Nadle: "Allah merhamet etsin sana, sen kimsin?" dedi. O: "Ben, Züreyb b. Sermelâ'yım" dedi. Salih kul İsa b. Meryem'in,

gökten ininceye kadar kalmam için dua ettiği kimseyim. Beni bu dağın başına bıraktılar. Benden Emîrü'l-mü'minin Ömer'e selam söyle ve ona: Dininde sabit kal, ondan ayrılma. Çünkü kıyamet yaklaştı. Sakın ola ki ey Ömer, ümmet-i Muhammed'in arasında bazı hasletler zuhur ettiğinde sen aralarında olmayasm! öyle bir durumda sakındıkça sakmasm de!" dedi. Nadle: "Ey Züreyb! Allah sana merhamet etsin. O hasletlerin ne olduğunu bize haber ver ki onlarla biz dünyamızın gittiğini bilip âhiretimize yönelelim" dedi. Züreyb şöyle dedi: "Erkekleriniz erkeklerinizle, kadınlarınız da kadınlarınızla yetinip birbirlerine ihtiyaç duymayınca, yemeğiniz çoğalınca, fiyatlar pahalanınca, hilafetiniz çocuklara geçince, minberlerinizdeki hatipler köleleriniz olunca, fakihleriniz idarecilerinize meyledince, onlara haramları helal kılıp helalları haram kılınca, onların istedikleri gibi fetvalar verince, Kur'ân'ı teganni ile ve müzik aletleriyle okuyunca, mescidlerinizi süsleyince, minarelerinizi uzatınca, mushafiarınızı altın ve gümüşle süsleyince, kadınlarınız yalnız başına yolculuğa çıkınca, başkalarının ibret alması için masum kimseler öldürülünce, yağmur yağmayıp kıtlık olunca, çocuklar öfkeyle dolunca, sizler bağışlardan mahrum bırakılıp basit kişiler ve köleleriniz onu alınca, sadaka vermek azalınca -öyle ki bir miskin yıl boyu dolaşır da kendisine on dirhem bile verilmez- İşte bütün bunlar olunca başınıza belalar ve zillet gelir" dedi. Sonra da görünen suret ortadan kaybolup görünmez oldu. Ona seslendikleri halde kimse kendilerine cevap vermedi. Nadle, Sad b. Ebî Vakkâs'm yanma gelince Allah'ın kendilerine bahşettiği şeyleri ve Züreyb'in durumunu ona haber verdi. Sad b. Ebî Vakkâs da Ömer b. el-Hattâb'a bir mektup yolladı. Hz. Ömer, gönderdiği mektubunda: "Ey Sa'd! Allah için sen kendin o dağa git!" diyordu. Sa'd, kendisi o dağın yanma vardı. Kırk sabah seslendiği halde kendisine cevap verilmedi. Bu durumu Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdi. Sonra oradan ayrıldılar. (Müsedded) Bu hadis, mevkuftur. Bu tarikten garîb sayılır. Uzun metnine rağmen sadece bu isnâd ile gördüm. Bunu Abdurrahman b. İbrahim er-Râsibî, an Mâlik an Nâfi an İbn Ömer tarikiyle daha kısa bir metinle rivayet etti ve ed-Dârekutnî, bunu Garaıb Mâlik'te tahric etmiştir. Bize bu, başka bir isnâdla daha pekli ki orada Ca'vene b. Nadle olarak geçmektedir. Allah en doğrusunu bilir elci İsâbe kitabımda Ca'vene isminin biyografisinde bu konuya açıklık getirdim.

4577. Ensar'dan bazı yaşlılar Resûlullah'tan (sallaüahu aleyhivesellem) şöyle işittiklerini anlattılar: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) iki parmağıyla işaret ederek: "Ben, kıyamet alâmetlerinin ilki olarak (yani kıyametle aynı saatte) gönderildim" buyurdu. (İbn Ebî Ömer) [66]

4578. Ensar'dan bazı yaşlılar Resûlullah'm (saMahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Ben ve kıyamet işte bu şekilde gönderildik; ancak ben, kıyameti geçtim ve ondan Önce geldim." (İbn Ebî Şeybe) [67]

4579. Ebu'l-Culâs der ki: Hz. Ali'yi işittim Abdullah b. Sebe'ye şöyle dedi: "Yazık sana! Resûlullah'm (sallallahu aleyhivesellem) bana söylediği hiç bir şeyi asla insanlardan gizlemedim. Allah'a yemin olsun ki Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet kopmadan evvel otuz yalancı gelecektir. Sen de onlardan bir tanesini haklayacaksın.. " (İbn Ebî Şeybe ve Ebû Yala) [68]

4580. Atâ b. es-Sâib babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyametten önce yetmiş yalancı Deccâl çıkmadıkça kıyamet kopmaz." (ei-HârÎs) [69]

4581. Enes'İn bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Büyük Deccâl çıkmadan önce yetmiş küsur Deccâl çıkacaktır. " (Ebû Ya'lâ) [70]

4582. Enes'İn bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ dünyada mü'min var oldukça kıyameti koparmaz. Kıyamet vakti gelince Allah Teâlâ bir rüzgâr gönderir. Onunla bütün canını alır, müminlerden kimse kalmaz. " (Ebû Ya'lâ) [71]

4583. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah, Yemen den kırmızımsı bir rüzgar gönderip onunla Allah'a ve âhiret gününe iman eden herkesin canını almadıkça kıyamet kopmaz. O rüzgarın etkisiyle ölenlerin az oluşundan diğer insanlar buna pek aldırmazlar ve <Filan oğullarından filan ihtiyar öldü. Filan oğullarından filan ihtiyar kadın öldü> derler. Sonra Allah Teâlâ geceleyin kitabını göğe kaldırır. Ondan hiçbir âyet yeryüzünde kalmaz- Yeryüzü içindeki altın ve gümüşleri dışarı atar. Ancak kimse o günün korkusundan ondan faydalanmaz. Yanından biri geçince ayaklarıyla ona vurup: <işte bizden Önce bunlar için birbirlerini öldürüyorlardı. Bugün ise bunların hiçbir değeri olmayıp ondan kimse faydalanmıyor der." (Ebû Ya'lâ) [72]

İbn Sayyâd'ın Deccâl Olabileceğine Dair

4584. Urve anlatıyor: Allah Resulü (sallallahu aleyhivesellem) İbn Sayyâd'm adını işitince ashâbıyla birlikte kalkıp ona gitti. Anası: "Yâ Resûlallah! O, şaşı ve sünnetli olarak doğdu. Hâlâ çocuklarla oynuyor" dedi. Resûlullah onun çağrılmasını emretti. Yanma gelince ona: "Benim Allah'ın Resulü olduğuma şahitlik ediyor musun?" diye sordu. İbn Sayyâd: "Sen de benim Allah Resulü olduğuma şahitlik ediyor musun?" dedi. Resûlullah: "Ben, Allah'a ve peygamberlerine inandım. Ben bir şey sakladım. Onun ne olduğunu biliyor musun?" dedi. İbn Sayyâd: "Duh'tur" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Hadi oradan!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseliem): "Bak bakalım, ne görüyorsun?" dedi. İbn Sayyâd: "Ben suyun yüzünde bir taht ve kasırga görüyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu adam sapıtmış!" buyurdu. Ömer: "Ya Resûlallah! Onu öldüreyim mi?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır eğer o, Deccâl'in kendisi ise onu Öldürmeye bulaşma, eğer değilse onun öldürülmesi helal değildir" dedi. (el-Hâris) [73]

4585. Salim babasının (İbn Ömer'in) şöyle anlattığını rivayet etti: Bir in İbn Sayyâd ile karşılaştım. Yanında yahudilerden bir adam vardı. Gözünün nuru gitmiş ve devenin gözü gibi dışarı çıkmıştı. Onu görünce: "Ey İbn Sayyâd! Allah için söyle; göz nurun ne zaman gitti?" diye sordum. O da elini gözüne sürerek: "Rahman'a yemin olsun ki bilmiyorum" dedi. Ben: "Yalan söylüyorsun. O sende olduğu halde ne zaman gittiğini bilmiyor musun?" dedi. Yahudi bana, onun göğsüne elimi vurduğumu söyledi. Ben ise: "Öyle yaptığımın farkında değilim. Git oradan, sen kaderini aşamazsın" dedivn. O: "Doğru, ben kaderimi aşamam" dedi. Sonra da şu anda hatırımda olmayan bazı şeyler söyledi. Ben, bu durumu Hafsa'ya anlatınca şöyle dedi: "O adamdan uzakla; çünkü biz, Deccâl'in bir gazap anında çıkacağından bahsediyoruz." (İshâk) [74]

Müslim'in rivayetinde ise hikayenin başı olmayıp sadece "Deccâl bir gazab anında çıkacaktır" diye geçer.

4586. Ümmü Seleme şöyle dedi: "Annesi, İbn Sayyâd'ı göbeği kesik, şaşı ve sünnetli olarak doğurdu." (Ahmed b. Menî) [75]

4587. RÎb'î b. Hirâş der ki: Ukbe b. Amr, Huzeyfe'ye: "Bize Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiklerinden bahsetmez misin?" dedi. Huzeyfe şu cevabı verdi: "Olur, Resûlullah'tan (sallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: Deccâl çıktığı zaman onunla birlikte su ve ateş vardır. İnsanların su olarak gördükleri, yanan bir ateştir. İnsanların ateş olarak gördükleri de soğuk bir sudur. Sizden kim ona yetişirse ateş olarak gördüğüne atlasın. Çünkü o soğuk bir sudur buyurdu." Ukbe der ki: "Ben de Resûlullah'm (salialiahu aleyhi veseüem) böyle buyurduğunu işittim." (İbn EbîŞeybe)

4588. Avf b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi -vesellem) şöyle buyurdu: "Deccâl'ın çıkmasından önce insanları aldatıcı yıllar gelecektir. O yıllarda bol yağmur yağacak; ancak bitkilerin yeşermesi az olacaktır. Doğru kimseler yalanlanacak, yalancılar da doğrulunacaktır. Hain kimselere güvenilecek, güvenilir kimselere hainlik edilecektir. O devirde Ruveybida konuşturulacaktır." "Ruveybida nedir?" diye soruldu. "Değersiz ve Önemsiz kimselerdir" buyurdu. (Ebû Ya'Jâ) [76]

4589. Ebû Hureyre şöyle dedi: Deccâl, doğu taraflarında bir yerden kaçaktır. Orduları ve akıncıları çok olacaktır. Onlardan ancak "Ben bir İçiyim, onu ziyarete gidiyorum" diyen kimseler kurtulacaktır. O kimse onun yanına gelir ve: "Ben seni ziyarete geldim" der. Deccâl onu görünce övle der: "Ey Âdemoğlu! Senin rabbin olduğumu bilmiyor musun?" der. O da' "Hayır, sen Allah'ın yalancı bir kulusun" der. Deccâl: "Seni öldüreceğim" der O: "Beni öldürsen de bu böyledir" der. Bunun üzerine Deccâl testereyi alır ve onu göbeğinden ikiye ayırır. Sonra etrafindakilere: "Onu diriltsem nasıl olur?" der. Onlar da: "Eğer onu diriltirsen artık senin rabbimiz olduğuna kesin olarak inanırız" derler. Bunun üzerine Deccâl, öldürdüğü kimseyi diriltir ve: "Ey Âdemoğlu! Sen benim rab olmadığımı mı zannediyorsun?" der. Adam: "İşte şimdi senin durumunu daha iyi bildim. Sen asla rab değilsin" der. Deccâl: "Seni boğazlayacağım!" der. Adam: "Beni boğazlasan da bu böyledir!" der. Bunun üzerine Deccâl onu boğazlamak ister; ancak boğazlayamaz. Adam: "Eğer doğru söyîüyorsan beni boğazlamaksın!" der. Bunun üzerine Deccâl'ın ordusu Deccâl'ın rab oluşundan şüphe ederler. İşte o esnada İsa b. Meryem gökten iner. Deccâl, Hz. İsa'yı görünce ve kokusunu alınca, kurşunun eridiği gibi erir. (Müsedded) [77]

4590. el-Uryân b. el-Heysem, babasından nakletti: Ben, Yezîd b. Muaviye'nin yanına girdim... -Bir kıssa anlattı- Abdullah b. Amr: "Sizin topraklarınızda Kusa denilen bir yer var mıdır?" diye sorunca biz: "Evet" dedik. Bunun üzerine: "İşte Deccâl oradan çıkacaktır" dedi. (Müsedded) [78]

4591. Ebu't-Tufeyl der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sahabelerinden birinden Deccâl hakkında öyle bir hadis işittim ki ondan daha önemli bir hadis işitmemişimdir: "Deccâl bir eşeğin üzerinde yanına gittiği kişiye ailenin bir ferdiymÎş gibi gelir ve ona: Ey filanın babası! Seni hak ve hakikate çağırıyorum! Ben hak üzereyim, bana tâbi ol der. " (Müsedded) [79]

4592. Ubeyd b. Umer der kİ: Resûlullah (sallallualeyhivesellem) şöyle buyurdu: "Sizi Deccâl'a uymaktan sakındırıyorum..." (Müsedded) Muhâdır, yukarıdaki İsnada muhalefet ederek hadisi, an Hişâm an Vehb an Abdillah b. Ömer tarikiyle rivayet etmiştir ki bu, İbn Hibbân'ın Sahih 'inde yer almıştır. İlk mürsel isnâd daha sahihtir. [80]

4593. Ebû Umâme, Deccâl hakkında bir kıssa nakletmiştir ki bu, İbn Mâce'de başka bir tarikten an İsmail b. Râfi an Yahya b. e. Amr an Ebî Umâme senedi ile geçmiştir. Burada ise ravilerinden Hişâm şu ibareyi eklemiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden kim Deccâl ile karşılaşırsa onun yüzüne tükürsün." (İbn Ebî Ömer) [81]

4594. Atıyye el-Avfî, Ebû Saîd el-Hudrî'ye Deccâl hakkında soru sordu. Kbû Sa^ de: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu, dedi: '•Muhakkak her peygamber, kavmini Deccâl'den sakındırmıştır. Elbette o da insanlar gibi yemek yer; ama hiç bir peygamberin benden önce ümmetine haber vermediği bir şeyi ben size haber veriyorum: Onun sağ gözü kör olup silinmiştir. Sanki o, bir duvara yapıştırılmış balgam gibidir. Sol gözü ise parlayan bir yıldız gibidir. Onunla birlikte cennetin ve cehennemin örneği vardır. Onun cehennemi yeşil bir bahçe olup cenneti de dumanlı ve tozludur. Onun Önünde İki adam insanları ona uymaktan alıkoyarlar ve sakındırırlar. Deccâl daha bir köye girmeden onlar o köye girer ve Deccâl'a uymaktan sakındırırlar. Onlar o köyden çıkınca arkalarından Deccâl'ın adamları girer.

ekke ve Medine hariç Deccâl ve adamları bütün yerlere girerler; çünkü oralara girmeleri onlara haram kılınmıştır. O zaman müminler yeryüzünde dağınıktırlar, ancak Allah onları toplar. Onlardan birisi: "Allah'a yemin olsun ki ben Deccâl'ın yanına gideceğim ve Resulullah'ın bizi kendisine uymaktan korkuttuğu o kimseye bakacağım" der. Arkadaşları ona: "Allah'a yemin olsun ki seni onun yanına gitmeye bırakmayız- Eğer seni saptırmayacağını bilirsek elbette seni serbest bırakırız. Fakat biz seni saptırmasından ve ona tabi olmandan korkuyoruz" derler. Ancak o, onların bu nasihatini dinlemez ve yola çıkar Deccâl'ın ordusunun en yakınına gelince Deccâl'ın adamları onu tutarlar ve ona: "Nereye

gitmek istiyorsun, durumun nedir?" derler. O da: "Ben yalancı eccâl'ı istiyorum, onun yanına gitmek ve onu görmek istiyorum" der. Deccâl: "Onu bana getiriniz!" der ve adamı Deccâl'ın yanına götürürler. Adam Deccâl'ı görünce Resulullah'ın söylediği vasıfların aynısını onda görür ve ona: "İşte sen Allah Resulü1 nün bizi kendisiyle korkuttuğu yalancı Deccâl'sın!" der. Deccâl: "Sen böyle mi söylüyorsun? Ya benim sana emrettiğimi yaparsın, ya da seni ikiye bölerim" der. Mü'min kul insanların arasında şöyle bağırır: "Ey insanlar! Bu yalancı bir Deccâl'dır." Bunun üzerine Deccâl adamın ayaklarının uzatılmasını ve bir demirin getirilmesini emreder. Demir adamın kuyruk sokumuna sokulmak suretiyle adam ikiye ayrılır. Sonra Deccâl dostlarına: "Bunu dirilteyim mi? Benim rabbiniz, olduğumu bilmiyor uşunuz?" der. Onlar da: "Evet" derler. Deccâl bir asa atıp adamın bir parçasına vurur, adam hemen ayağa kalkar. Dostları bunu görünce Deccâl'ı tasdik ederler, onu severler ve onun rableri olduğuna yakin İle inanıp ona tabi olurlar. Deccâl mü'min kişiye: "Sen hâlâ bana iman etmiyor musun?" der. Mü'min kişi: "İşte şimdi senin durumunu daha iyi anladım" der. İşte o kimse cennettedir. Deccâl mü'min kişiye: "Ya sana emrettiğimi yaparsın, ya da seni boğazlarım" der. Mü'min kişi: "Allah'a yemin olsun ki asla sana itaat etmem; Çünkü sen elbette yalancılardan birisin" der. Deccâl mü'min kişinin uzatılıp boğazlanmasını emreder; ancak boğazlamaya gücü yetmez ve onu boğazlamaya bir defa daha yellenir, sonra da onu ellerinden ve ayaklarından tutup cehennemine atar ki onun cehennemi tozlu dumanlı bir yerdir." Reûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şunu ekledi: "işle bu adam ümmetim arasında bana en yakın olan ve derecesi en yüksek olan kimsedir. "

Ebû Saîd der ki: Ben: "Deccâl nasıl yok olur ve nasıl helak olur?" dedim. O: "Allah bilir" dedi. Ben: "İsa b. Meryem mi onu helak edecek?" dedim. O: "Allah bilir. Ancak Allah, onu ve beraberindekileri birlikte yok eder" buyurdu. Ravi (Atiyye) der ki: "Ondan sonra ne olacak?" diye sordum. Ebû Saîd: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu" dedi: "İnsanlar DeccâVdan sonra yine ekinlerini ekerler ve ondan sonra çok mallar edinirler." Ben: "Sübhânallah, Deccâl'dan sonra tekrar hayat olacak mı?" diye sordum. O: "Evet, Deccâl'dan sonra Allah'ın dilediği kadar yeryüzündekiler yine yaşayacaklardır. Sonra Allah Teâlâ, Ye'cüc ve Me'cüc fitnesini gönderir. Kaleye tırmanıp kendilerini kon/yanlardan başka yeryüzündeki herkesi Öldürürler. Yeryüzünün hepsini öldürdükten sonra birbirlerine dönüp: "İşte şimdi sadece kaledekilerle gökte olanlar kaldılar" derler. Sonra göğe oklar atmaya haşlarlar. Oklar gökten kana bulanmış olarak düşmeye başlayınca: "Göklerdekinden de kurtuldunuz! Artık şimdi sadece kaledekiler kaldı" derler ve onları kuşatmaya başlarlar. Kuşatmaları uzun sürer. Çok sıkıntılara düşerler. Onlar bu halde iken Allah onların boyunlarından bir kurt peyda eder. Bu kurtlar onların boyunlarım parçalarlar. Birbirleri üzerine ölü olarak düşerler. Kaledekiler den bir adam: "Kabe'nin rabbine yemin olsun ki Allah onları öldürdü" der. Fakat kaledekiler: "Hayır, onlar bizi aldatmak için böyle yapıyorlar ki biz onların yanına çıkalım ve bize saldırıp hepimizi helak etsinler. Nasıl ki diğer kardeşlerimizi helak ettiler. " Ancak adam: "Bana kapıyı açın!" der. Arkadaşları: "Hayır açmayız" derler. Adam: "O halde beni bîr iple sarkıtın" der. Nihayet iple kaleden aşağı sarkınca onların öldüğünü görür, insanlar da kalelerinden dışarı çıkarlar."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların fitnesinden sonra insanların tekrar yaşamaya devam edeceklerini, ekinlerini ekip mallar edineceklerini söyledi, Ben: "Sübhânallah, Ye'cüc ve Me'cüc fitnesinden sonra tekrar hayat devam edecek mi?" dedim. O: "Evet. İşte insanlar ticarelleriyle uğraşırken gökyüzünden bir münâdi: "Allah'ın emri geldi!" diye seslenir. Yeryüzündekiler bu sesi işitince korkarlar ve birbirlerine yönelirler. Sonra da ticaretlerine, pazar ve sanatlarına yönelirler. Onlar bu halde iken tekrar gökten bir münadi: "Ey insanlar! Allah'ın emri geldi!" diye seslenir. İnsanlar sesi işittikleri tarafa yönelirler. İşte o zaman kişi, ticari mallarından ve koyunlarından kaçar. İnsanların akit başından gider. İşte o zaman hamile develer serbest bırakılır ve onlarla ilgilenilmez. Onlar bu halde iken sesi işittikleri tarafa yönelirler... (Ahmed b. Menî)

Sahih hadis kitaplarında da konuyla ilgili hadisler mevcuttur. Hadis sahipleri bu hadis içinde şefaat, dirilme ve cehennem konularım da anlatmışlardır. Bu hadisin versiyonlarında bazı metin farklılıkları vardır. Sahîh'teki ise daha sağlamdır. Tevfik Allah'tandır. [82]

4595. Abdullah b. Muğaffel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Deccâl yemek yer ve sokaklarda dolaşır. " (Ebû Ya'lâ) [83]

4596. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaltehu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah, Deccâl'in başına ancak İsa b. Meryem'i musallat eder." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [84]

4597. Fâtıma binti Kays, Deccâl'm hikayesini anlatırken şöyle dedi: "O Deccâl sizin aranızdadır ey ümmet!" (Ishâk)

4598. Fâtıma, Temîm ed-Dârî'nin Deccâl ile olan hikayesinin baş kısmında şöyle der: "Temîm bana öyle bir hadis anlattı ki o hadisle ben çok sevindim. Onu size de anlatmak istiyorum. Peygamberinizin (saMkhu aleyhi veselkm) sevindiği gibi sizin de sevinmenizi istiyorum..."

Bize Ebû Usâme haber verdi. Dedi ki: Bize Mücâlid, Şa'bî'den; o da Fâtıma'dan haber verdi. Fatıma dedi ki: "Temîm ed-Dâri yanıma geldi ve bana öyle bir haber getirdi ki o haberin etkisinden ve sevincinden öğle uykusunu uyuyamadım." Bu rivayette Şa'bî der ki: el-Muharrar b. Ebî Hureyre ile karşılaştım. Bana dedi ki: Bu hadiste şu ilave vardır: Resûlullah yirmi defaya yakın elini doğuya işaret ederek, Deccâl'm o taraflardan çıkacağını söyledi." (İshâk) [85]

4599. Şa'bî'nin rivayetinde Resûlullah (sallallahu alhi vesellem), bir ayağını diğer ayağının içine vurarak Deccâl'm Irak taraflarında çıkacağını söyledi. (İshâk) [86]

Ye'cüc ve Me'cüc

4600. Abdullah b. Amr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vese!lem)'den bir hadis nakletti. Orada ayrıca: Ye'cüc ve Me'cüc'ün Âdemoğuîlarından olduğunu ve onların serbest bırakıldıklarında insanların yaşantılarını bozacaklarım ve onlardan birinin zürriyetinden bin ve daha çok kimse bırakmadan ölmeyeceğini, onların gerilerinde de Tâvîl, Târîs ve Mensik isimli üç ümmetin geleceğini haber verdi. {Ebû Dâvud et-Tayâlİsî} [87]

4601. Ebû Hureyre şöyle dedi: "Ye'cüc ve Me'cüc her gün yer kazarlar." (Ebû Yala) [88]

DİRİLİŞ KİTABI

Ölümden Sonraki Kabir ve Benzeri Haller

4602. Temîm ed-Dârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallahu aleyhi vesdlem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ ölüm meleğine: Benim dostuma bak ve onu alıp yanıma getir. Çünkü ben onu bolluk ve sıkıntıyla, mutluluk ve üzüntüyle denedim; hep onu sevdiğim- yerlerde buldum. Onu bana getir ki rahat eîtireyim der. Bunun üzerine ölüm meleği, yanına beş yüz melek alarak, kefenler ve cennetten güzel kokularla o kişinin yanına gider... " (EbÛ Ya'lâ)

Kabir Fitnesi ve Azabı

4603. Atâ b. Yesâr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer b. el-Hattâb'a şöyle dedi: "Ey Ömer! Öldüğün zaman sana üç arşın boyunda ve üç arşın derinliğinde bir kabir kazdıklarında, sonra da dönüp seni yıkadıklarında, [89]

4604. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kız veya erkek çocuğun üzerine namaz kıldıktan sonra şöyle dedi: "Eğer kabrin sıkıştırmasından biri kurtulsaydı, elbette bu çocuk kurtulurdu!" (EbÛ Yala) İsnadı sahihtir. [90]

4605. Ebû Saîd el-Hudri şöyle dedi: "Allah'ın Kur'ân'da bahsettiği Dar ve sıkıntılı geçim, kabir azabıdır. " (Müsedded) [91]

4606. Abdullah (b.) ed-Dânâc der ki: Enes b. Mâlik'in yanında iken bir adam ona: "Ey Ebû Hamza! Bazı kimseler şefaati yalanlıyorlar!" dedi. Enes: O kimselerle oturmayın!" dedi. Adam: "Ey Enes! Bazı kimseler kabir azabını yalanlıyorlar!" dedi. Enes: Onlarla da oturmayın" dedi. (Müsedded) [92]

4607. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vescllem) şöyle buyurdu: "Kabir azabından Allah'a sığının! Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, onların kabirlerde nasıl azaba uğradıklarını gördüm. " (Ebû

4608. Zeyd b. Erkam ve daha başka sahabelerin naklettiğine göre Hz. Peygamber (salklbhu aleyhi veseOem) şöyle buyurdu: "Kabir azabı haktır. Kim ona inanmazsa azaba uğrar." (Ahmed b. Menî): [93]

4609. Ebu'l-Haccâc es-Sümâlî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sailallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ölü, kabre konunca kabir ona: Vay haline ey Âdemoğlu! Seni bana karşı aldatıp, çok emel sahibi (feââââ) olarak hazırlıktan alıkoyan nedir? Benim imtihan ve karanlıklar evi olduğumu bilmiyor muydun! [94]

Böbürlenerek ve sürekli koşuşturma ile uzun emellerle yanımdan geçtiğin romanlar bana geleceğini düşünmüyor muydun? der. Eğer ölü salih bir kimse ıse kabirden bir ses onun yerine şöyle cevap verir: îyiliği emreden ve kötülükten nehyeden biri olsa da mı? der. Kabir: Eğer öyle biri otursa, ben ona yeşil bir bahçe olurum. Cesedi bana döner, ruhu âlemlerin rabbine çıkar>der." İbn Âiz: "Ey Ebu'l-Haccac! "Feddâd nedir?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "O, bir ayağını öne atıp diğerini arkada bırakandır. Ey kardeşimin oğlu, senin bazen yürüdüğün gibi." Ravi der ki: "O zaman o giyirir ve hazırlanırdı." (Ebû Ya'lâ) [95]

4610. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah {sailallahu aleyhi veselîem) şöyle buyurdu: "Mü'min kişi kabrine konulunca kabir ona hoş geldin der ve ona bir bahçe olur. Ay'ın ön dördü gibi kabri ona aydınlatılır ve yetmiş arşın kabri geniş olur. Sizler şu âyetin kimin hakkında nazil olduğunu biliyor musunuz: Onun için dar ve sıkıntılı bir yaşam vardır. Kıyamet günü de onu kör olarak diriltiriz." Oradakiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi veseUem): "İşte o âyet, kabre konan kafir hakkındadır. Nefsim etinde olan Allah'a yemin olsun ki Allah Teâlâ kafirin kabre konulmasıyla ona doksan dokuz îinnin musallat eder. Sizler tinninin ne olduğunu bilir misiniz? O, doksan dokuz yılandır; her yılanın yedi başı vardır, kıyamete kadar cesedine dolanıp sahibini sokar. " (Ebû Ya'lâ) [96]

^ ^' üi t ji3ı İL.
4UİÍ : Jli
01
Up i

Ü

, İJ
U^ Uf d\ :]i
ı
Jj dil-
Ali
JÖ
*4611. Abdullah b. Mes'ûd. Hz. Ömer'e şöyle bir hadis anlattı: "İnsanlar kıyamet günü diriltilince kırk yıl güneş başları üzerinde ve gözleri semaya dikili olarak hesabı beklerler. İyi ve kötü herkes bu şekildedir, hiç kimse konuşmaz. Sonra bir münadi şöyle seslenir: "Sizi yaratan ve size şekil veren, sonra da sizi rızklandıran rabhinize tapmayıp da ondan başkasına tapmanızdan dolayı rabbinizin bunu yapması adalet değil midir?" Sonra her kavim birbirinden ayrılır ve: "Evet adalettir" derler. Münâdi bunu üç defa tekrarlar. Sonra her kavmin Allah'tan başka taptığı ve itaat ettiği ilahları temessül eder ve onları alıp cehenneme götürür. Münafiklarla miVminler kalırlar. Mü'minler secdeye kapanırlar. Münafıkların da kemikleri birbirine girer. Öyle ki vücutları sığır kemiği gibi tek kemik haline gelir ve onlar da kafaları üzerine dikilirler. Allah, müminlere: "Başınızı kaldırıp amelleriniz miktarına sahip olduğunuz nura bakın!" der. Kimisinin önünde duran nuru dağ gibidir. Adam başım kaldırır. Kimisinin önünde duran nuru saray gibidir. O da başını kaldırır. Kimisinin önünde duran nuru evi gibidir. Öyle kî önünde duran nuru ağaç kadar olanlar bile vardır. Sonra sıratın üzerinden geçerler. Kimisi çarpıcı bir şimşek gibi geçer, kimisi esen bir rüzgar gibi geçer, kimisi bir atlı gibi geçer, kimisi koşan bir adam gibi geçer. Nihayet nuru, ayak parmağı yanında yanan bir lamba gibi olan kimse bile geçer. Bu kimsenin önü bazen aydınlanır, bazen de aydınlığı gider. Bazen ona ateş dokunur. Orayı geçinceye kadar bu halde gider ve kurtulduktan sonra şöyle der: "Herhalde benden başka bu şekilde kurtulan yoktur. Cehennem ateşi bana dokundu ve ben ondan kurtuldum." Sonra Allah ona cennetin kapısını açınca, o: "Ey Allahım! Beni bu kapıdan içeri sok" der. Allah: "Ey kulum! Seni oradan içeri sokunca belki benden başka şey de istersin" der ve Allah onu içeri alır. O, bu durumdan hoşnutken oradan başka bir kapı açılır. İçinde bulunduğu durum kendi gözüne hakir gelir ve: "Yâ Rab! izzet ve celalinle eğer beni buraya da dahil edersen artık bundan başkasını senden istemem" der. Allah Teâlâ onu oraya da sokar. Bu hal dört kapıdan girinceye kadar devam eder. Her defasında da bunu Rabbinden diler. Sonra nur suretinde bir adam onun yanına gelir. Adam o nuru görünce ona secde etmek için eğilir. Nur: "Ne yapıyorsun?" der. Adam: "Sen rabbim değil misin?" der. Nur: "Hayır ben bir kahramanım. Senin için cennette bin sarayın başında bin kahraman vardır. Her sarayın arası bir senelik mesafedir. En ucu en başından görünür. Sonra ona yeşil zümrütten bir kapı açılır. Onda yetmiş tane kapı vardır. Her bir kapıda huriler, yataklar ve koltuklar vardır. Kişi hurilerle oturur. Huriler ona bardaklarla meşrubatlar ikram eder ve şöyle der: "Sana bu kaselerden meşrubatlar ikram ettiğimden beri, sen bana yetmiş kat daha sevdirildin." Hurilerin üzerinde yetmiş çeşit elbise, süs ve zinet vardır. Her birisi değişik renktedir." (İshâk) İsnadı sahih ve muttasılda. Ricali güvenilir kimselerdir. [97]
4612. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: "Sur, boynuz şeklindedir ve ona üfürülür." (MÜsedded) Sahîh ve mevkuf bir hadistir.
4613. el-Alâ b. Ziyâd der ki: "Enes'e: "İnsanlar kıyamet günü nasıl diriltilir?" dedim. Enes: "Gökyüzü hafif bir şekilde yağmur yağdırınca onlar da diriltilirler" dedi. (Ebû Ya'lâ) [98]
4614. Ebû Umâme el-Bâhilî der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi veseBem) şöyle buyurduğunu işittim: "Ben, ümmetimden sırat köprüsünü en son geçecek olanları biliyorum. Bir adam sıratta düşe kalka gider. Aynı babanın çocuğunu yaklaştırdığı şekilde, o da yürür. Bazen eli kayar, kendisine ateş dokunur. Bazen ayağı kayar, kendisine ateş dokunur. Melekler ona: "Eğer Allah Teâlâ seni bu halinden çıkarıp, düzgün bir şekilde bu sırat köprüsünün üzerinden yürüyerek geçersen bize yaptığın amellerin hepsini söyler misin?" derler. O da: "Evet Allah'ın izzetine yemin olsun ki işlediğim amellerden hiç bir şey gizlemeyeceğim" der. Melekler ona: "O halde kalk ve doğru yürü" derler. 0 da kalkar ve sırat köprüsünü geçinceye kadar doğru olarak yürür. Melekler ona: "Bize işlediğin amelleri söyle" derler. Adam kendi kendine: "Eğer ben onlara işlediğim amelleri söylersem beni eski halime ve yerime döndürürler" der. Bunun İçin işlediklerini söylemeyip: "Hayır! Vallahi ben hiçbir günah işlemedim" der. Bunun üzerine melekler ona: "Ama bizim delillerimiz var" derler. Adam sağına ve soluna bakar. Kendisinin aleyhinde şahitlik yapacak İnsanların olup olmadığına bakar. Kimseyi göremeyince: "Delilinizi getirin" der. Bunun üzerine Allah o kişinin ağzını mühürler. Elleri, ayaklan ve baldırları yaptıklarını söyler. Adam: "Allah'ın izzetine yemin olsun kİ bu söylenenleri yaptım. Gerçekten ben helak edici büyük günahlar işledim" der. Allah Teâlâ da: "Git! işlediğin o büyük günahlarım affettim" buyurur. (İbn Ebî Şeybe} [99]
4615. Avf b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben cennete son girecek olan kimseyi biliyorum. O kişi Allah'tan kendisini ateşten uzak tutmasını dilerdi. Kıyamet günü olunca cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdikten sonra o kişi o arada olur ve: "Yarabbi benî cennetin kapışma yaklaştır" der. Ona: "Ey Âdemoğlu! Sen cehennemden uzaklaştırılmayı istemedin mi?" denilir. O: "Yâ Rab! Kim senin gibi ki! Senin gibisi var mı? Beni cennetin kapısına yaklaştır!" der. Allah onu cennetin kapısına yaklaştırır. Adam cennetin kapısının yanındaki ağaca bakar ve: "Yâ Rab! Beni bu ağaca yaklaştır, onun gölgesi ile gölgeleneyim ve meyvelerinden yiyeyim" der Allah: "Ey Ademoğlu! Sen şöyle şöyle söylemedin mi?" der. Adam: "Yâ Rab! Kim senin gibi olabilir!" der. Allah onu oraya yaklaştırınca adam ondan daha iyisini ve güzelini görür ve şöyle der: "Yâ Rab! Beni oraya yaklaştır" der. Allah: "Ey Ademoğlu! Sen şöyle şöyle söylemedin mi?" der. Adam: "Yâ Rab! Kim senin gibi olabilir! Beni oraya yaklaştır" der. O zaman ona: "Haydi koş, ayağının yetiştiği yer ve gözünün gördüğü yer senindir." denir. Adam da yoruluncaya kadar koşar. Sonra da: "Yâ Rab! Bu benim midir?" der. Allah: "Sana onun kat kat daha fazlası vardır!" der. Adam: "Rabbim benden razı oldu. Eğer rabbim cennet ehlini giydirmeme ve onlara yemek vermeme izin verseydi, sahip olduklarım onlara yeterdi" der." (İbn Ebî Şeybe} [100]
4616. Saîd b. Umeyr el-Ensârî anlatıyor: İbn Ömer'le Ebû Saîd'in arasına oturdum. Onlardan biri, Resûlullah'tan (sallallahualeyhivesellem) şöyle işittim, dedi: "Kıyamet günü insanlar ter içinde kalırlar." Diğeri de: "Kulak yumuşaklıklarına kadar tere batarlar" dedi. Öteki: "Kıyamet günü insanlar ağızlarına kadar terin içinde kalırlar" ibaresini kullandı. (Ebû Ya'lâ) İbn Ömer de: "O şekilde" diyerek diğerini tasdik etti. Ebû Âsim bunu ifade için parmağını kulak memesinden ağzına doğru götürdü. Yani iki ifadenin de aynı şey demek olduğunu belirtti. el-Hâkim bunu Ebû Âsim kanalıyla tahrîc etti ve şu ibareyi verdi: "İbn Ömer bunu söylerken kulak memesinin altına parmağı ile işaret etti." Sonra el-Hâkim, hadise "isnadı sahihtir" hükmü verdi. [101]
4617. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sırat köprüsü, kılıç gibi keskin, kancalı, dikenli ve kaygandır." (Ahmed b. Menî) [102]
4618. Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ kıyamet günü kulunu çağırır; ona verdiği nimetleri ve faziletleri hatırlatır. Öyle ki Allah kuluna: <Sen benden filan filan gün falanla evlendirmemi istedin, onun ismini söyledin; ben de seni onunla evlenâirdim> der." (Müsedded) [103]
4619. Abdullah b. Mes'ûd'un naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi: "Kıyamet günü Allah, kafiri öyle bir hesaba çeker ki kafir:
Ateşle bile olsa beni bundan mhatlat! der. " (Ebû Ya'lâ) [104]
4620. Abdullah (b. Mes ud)'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vescllem) şöyle buyurdu: "Kafir kıyamet günü hesaba çekilir; öyle ki ağzına kadar tere batar ve şöyle der; Ateşe bile gitsem beni bundan kurtar ve rahatlat'" (Ebû Ya'lâ) [105]
4621. Câbir b. Abdullah, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellcm) buyurduğunu bildirdi: "Kıyamet günü insanoğlunun Allah huzurundaki utançlığı ve rezilliği öyle bir dereceye varır ki, o anda bile atılmayı temenni eder." (Ebû Ya'lâ) [106]
4622. Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü insanoğlu Allah'ın huzurunda öyle bir ter içinde kalır Yâ Rab! Senin beni ateşe göndermen şu anda içinde bulunduğum halden daha iyidir. O bu sözü söylerken ateşteki azabın ne derece şiddetli olduğunu bile bile söyler." (Bezzâr) Der ki: Bu isnâddan başka isnâdla rivayet edildiğini bilmiyoruz. [107]
4623. Ebu'ş-Şa'sâ, İbn Abbâs'dan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakletti: "Ruhu'l-emin (Cebrail) bana şöyle anlattı: "Allah Teâlâ, kıyamet günü kulun işlediği iyilik ve kötülüklerle gelmesine karar verdi. Nihayet iyilikler ve kötülükler birbirini yok ederler. Eğer bir iyiliği bile kalsa, Allah o iyilikle o kişiye cennetten dilediği kadar yer verir." Ebû Seleme'ye: "Eğer bütün iyilikleri gitse ve hiçbir şeyi kalmasa?" dedim. O şu âyeti okudu: "Biz onların işledikleri güzel amelleri kabul ederiz. İşledikleri kötülükleri de affederiz.[108] (Abd b. Humeyd) [109]
4624. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü ümmetimden olanlar bir sel gibi akıp gelirler. Melekler: Muhammed'in ümmetinden gelenler, diğer bütün peygamberlerle gelenlerin hepsinden daha çoktur derler." (Abd b. Humeyd) Musa b. Ubeyde zayıftır.
4625. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vcsellcm) şöyle buyurdu: "Güneş ve Ay, ateşte (cehennemde) ayakları kesik iki öküz gibidirler." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Müsedded ve Ebû Ya'lâ) [110]
4626. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamette insanlar çıplak olarak diriltilirler." Âişe: "Anam babam sana feda olsun yâ Resûlallah, kadınlar da mı çıplak olarak diriltilecek?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi veseEem): "Evet" dedi. Âişe: "Peki edep yerleri?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi

vesellem): "Sen neden hayret ediyorsun ey Ebû Bekir'in kızı!" dedi. Âişe: "Senin sözüne hayret ediyorum. O zaman insanlar birbirlerine bakar" dedi. Resûlullah (saHallahu aleyhi vesellem) omuzuna vurarak şöyle buyurdu: "Ey Ebû Bekir'in kızı! O gün insanlar hesabın dehşetinden birbirlerine bakamazlar. Kırk yıl boyunca gözleri semaya dikilir. Hiçbir şey yiyip içmezler. Gözleriyle semadan güven beklerler. Ter kimisinin ayaklarına kadar ulaşır, kiminin dizine kadar ulaşır, kimisinin göbeğine kadar ulaşır, kimisinin ağzına kadar ulaşır. Bekleyişin uzun sürmesinden dolayı bu hale gelirler. Bundan sonra Allah kullarına merhamet eder ve mukarreb meleklerine Arş'ını gökten taşıyıp yere indirmelerini emreder. Allah'ın Arş'ı, üzerinde hiç kan akıtılmayan, tertemiz bir yere konur. Orada hiçbir hata İşlenmemiştir, gümüş gibi beyaz ve parlaktır. Sonra melekler Arş'in etrafında dolaşmaya başlarlar. İşte o gün, gözler ilk kez Allah'a bakar. Sonra Allah bir münadiye emreder, insan ve cinlerin İşiteceği kadar yüksek sesle: "Filan oğlu filan nerededdir?" diye seslenmesini emreder. O kimse bu sesin heybetinden yerinden Çıkar. Allah Teâlâ onu bütün insanlara tanıtır, sonra da onunla birlikte iyilikleri çıkar. Allah Teâlâ onun işledikleri iyilikleri de bütün insanlara tanıtır ve bildirir. O kimse âlemlerin rabbi olan Allah'ın huzurunda durunca: "Hak sahipleri nerededdir?" denilir, Hak sahipleri tek tek gelir. Onlara: "Sen filanla filanın hakkını yedin, ona zulmettin!" denilir. O da: "Evet ya Rab" der. işte bugün insanın dili, ayakları ve elleri kişinin aleyhine şahitlik yapar. İşledikleri amelleri söylerler. Adamın iyilikleri alınıp dinar ve dirhemin olmadığı günde zulmettiği kimseye verilir. İşte bu şekilde iyilikler verilip kötülükler alınır. Hak sahipleri o kişinin hiç bir iyiliği kalmayıncaya kadar tek tek gelip onun iyiliklerinden hakkını alırlar. Hakkını alamayanlar olunca şöyle derler: "Bize ne oluyor ki kimimiz hakkını alıyor, kimimiz alamıyor?" Onlara: "Acele etmeyiniz!" denilir ve onların kötülüklerinden alınıp adama verilir. Nihayet herkes hakkını o kişiden almış olur. Sonra Allah Teâlâ orada bulunan herkesi tek tek bu şekilde hesaba çeker. Kişilerin iyilikleri bitince ona: "Hadi bakalım cehennemden varacağın yere git!" denilir. "Bugün kimseye zulmedilmez. Allan, hesabı çabuk görendir." O günün şiddetli hesabından dolayı herkes, melekler,
peygamberler, sıddıklar, şehitler ve insanlar, Allah'ın korumasından başka kimsenin kurtulamayacağını zannederler. " (Ebû Ya'lâ) [111]

4627. Esma binti Yezîd der ki: Resûlullah'ın (saMalu aleyhi veseEem) şöyle buyurduğunu işittim: "Allah Teâlâ kıyamet günü öncekilerle sonrakileri toplayıp bir araya getirince bütün mahlûkatın işiteceği bir nida ile bir münadi şöyle der: "İşte bugün herkes kimin daha değerli olduğunu bilecek. Sonra da döner ve şöyle seslenir. "Yanlarını yataklarından uzak tutanlar.[112] "Nerededdir kalksınlar?" Onlar da kalkarlar, sayılan pek azdır. Sonra münadi tekrar döner ve: "Ticaret ve alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan ve zekatı vermekten alıkoymayan kimseler. [113] "Nerededdir kalksınlar?" der. Onlar da kalkarlar. Sayıları pek azdır. Sonra münadi tekrar döner ve şöyle seslenir: "Sıkıntıda ve darlıkta, mutlulukta ve üzüntüde rablerine hanid edenler kimlerdir, kalksınlar!. " Onlar da kalkarlar. Sayıları da pek azdır. Sonra da diğer insanlar hesaba çekilirler. " (İshâk ve Ebû Ya'lâ) [114]

4628. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yer, ucbu'z-zeneb (kuyruk sokumu) hariç insanın her şeyini yiyip çürütür." O'na: "Yâ Resûlallah! Ucbu'z-zeneb nedir?" diye sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hardal tanesi gibidir. Ondan dirilirsiniz" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [115]

4629. İbn Abbâs der ki: "Kıyamet günü olunca yeryüzü dümdüz bir arazi haline getirilir. Bütün yaratıklar, insanlar ve cinler tek bir yerde toplanırlar. Bu halde iken dünya seması kendi halkına dar gelir ve yeryüzüne serpiştirilirler. Yalnız gökyüzündekiler; cinleri ve insanlarıyla birlikte bütün yeryüzündekilerden kat kat daha çoktur. Onlar yeryüzüne gelince yeryüzündekiler onlardan korkarlar ve şöyle derler: "Rabbimiz aranızda rnı?" Gökten gelenler yeryüzündekilerin bu sözlerinden korkarlar ve: "Rabbimizi noksan sıfatlardan tenzih ederiz. O, aramızda değildir. O, gelecektir" derler. Sonra ikinci göğün halkı, yeryüzüne inerler. İkinci göğün halkı, yalnız başlarına dünya semasının halkından ve bütün yeryüzündekilerden kat kat daha fazladırlar. Onlar da yeryüzüne dağılırlar. Yeryüzündekilerden korkarlar ve: "Rabbimiz aranızda mı?" derler. Onlar yeryüzündekilerin bu sözlerinden korkarlar ve: "Rabbimizi noksan sıfatlardan tenzih ederiz. O aramızda değildir. Fakat gelecektir" derler. Sonra aynı durum yedi gök halkının başına gelir. Her bir gök, kendisinin altındaki gök halkından ve diğerlerinden kat kat daha fazladır. Hepsi de yeryüzüne dağılırlar. Yeryüzündekiler gökten gelenlerden korktuklarından, aynı sözleri onlara söylerler. Ancak gökten gelenler, onlara aynı cevabı verirler. En son yedinci göktekiler gelirler. Onlar da yeryüzüne inen altı gök halkından ve yeryüzündekilerden kat kat daha fazladırlar. İşte Allah onlarla birlikte gelir. O zaman bütün ümmetler dizleri üzerine çöküp, saf oluşturmuşlardır. Bir münâdi: "İşte bugün kimlerin değerli olduğunu herkes bilecektir. Her hal üzere Allah'a hamd edenler ayağa kalksınlar!" denilir ve her halükârda rablerine hamd edenler ayağa kalkıp cennete giderler. Sonra ikinci defa münadi seslenir: "Bugün herkes kimin değerli olduğunu bilecektir. Yanlarını yataklarından uzaklaştıranlar kalksınlar." Onlar da kalkarlar ve cennete giderler. Sonra münadi üçüncü kez seslenir: "Alışveriş ve ticaretin kendilerini Allah'ın zikrinden, namaz kılmaktan ve zekat vermekten alıkoymayan kimseler kalksınlar." Onlar da kalkarlar ve cennete giderler. Bu üç gruptan sonra ateşten bazı boyunlar çıkar ve mahlûkata bakarlar. Onların iki gözü ve güzel konuşan bir lisanları vardır. Şöyle derler: "Ben üç kişiye vekil kılındım. İnatçı her zorbaya vekil kılındım." Kuşların susam tanelerini aldıkları gibi onlar da safların arasından inatçı zorbaları çekip alırlar ve onları cehenneme hapsederler. Sonra ikinci defa çıkar ve: "Ben, Allah ve Resulüne eziyet edenlere vekil kılındım" der. Onlar da aynı şekilde kuşun susam tanesini alıp götürdüğü gibi Allah ve Resulüne eziyet eden kimseleri safların arasından alıp götürürler ve cehenneme hapsederler. Sonra üçüncü defa çıkar ve: "Ben, heykel ve suret yapanlara vekil kılındım" der. Aynı şekilde bu işle meşgul olanları safların arasından alıp götürür ve cehenneme hapseder. İşte bu üç grup da cehenneme hapsedildikten sonra mahrukatın amel defteri kendilerine dağıtılır ve mizanlar kurulur. İşte o zaman bütün yaratıklar hesaba çağırılır." (el-Hâris) Mevzîî/tur, isnadı hasendir. [116]

4630. Temîm ed-Dârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaDahu aleyhi-vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ ölüm meleğine şöyle emreder: "Falan dostumun yanına git ve onu bana getir. Çünkü ben onu darlıkla ve bollukla imtihan ettim ve denedim. Sevdiğim yerlerde onu gördüm. Onu bana getir ki rahat etsin."
Ölüm meleği de beraberinde beş yüz melek olduğu halde yanlarına cennetten kefenler ve güzel kokular alırlar. Reyhan demetlerinin kokusu gibi onlardan koku gelir. Her birinin yirmi çeşit kokusu vardır ve kokular asla birbirine benzemez. Beraberlerinde beyaz ipek getirilir, içinde misk kokusu vardır. Ölüm meleği gelip o salih kulunun başında oturur. Diğer melekler de o salih kulun etrafını kuşatırlar. Her birisi elini adamın uzuvlarından bîrinin üzerine koyar. Getirdikleri beyaz ipekten kefeni ve miski, çenesinin altından sererler ve ona cennet kapılarından bir kapı açılır. Artık bir hanımlarına bakar, bir elbiselerine bakar, bir de cennetin meyvelerine bakar ve ağladığı zaman küçük çocuğun ailesi tarafından susturulduğu gİb'ı o da aynı şekilde karısıyla, elbiselerle ve cennet meyveleriyle oyalanır. O sırada eşleri de onu arzulamaktadır." Anlatmaya devam ediyor: "Ruh sevdiği şeyleri görünce hemen çabucak bedenden çıkmak ister. Ölüm meleği: "Ey güzel ruh! Buradan çıkıp dikensiz sedir ağaçlarının, dalları meyvelerle dolu muz ağaçlarının ve uzamış gölgelerin, akıp duran suların, arkası kesilmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyvenin bulunduğu cennete gir!" der. Ölüm meleği o anda annenin çocuğuna olan merhametinden kat kat daha merhametlidir. Çünkü ölüm meleği bu ruhun Rabbi tarafından sevildiğini bilir. İşte o da Rabbinin sevgisini ve rızasını elde etmek için böyle bir ruha o şekilde davranır. Sonra da salih kulun ruhu hamurdan kılın çekilip alındığı gibi bedeninden çıkar. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Melekler iyi kimselerin canlarını aldıklarında onlara: Âllahfin selamı üzerinize olsun. Yaptıklarınıza karşılık cennete girin> derler. [117]
Yine Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Eğer canı çıkan kimse Allah'a yakın olanlardan biri ise ona rahatlık, bol rızık ve nimet cenneti vardır. Eğer kitabı sağ tarafından verilenlerden ise o kimselere de selam olsun. [118] "Âyette geçen "ravh" kelimesi, ölümün zorluğundan rahata kavuşur, demektir. Reyhan kelimesi ise, karşılaşacağı nimetler ve rızıklardır. Ölüm meleği, salih kulun ruhunu alınca, ruh cesede: "Allah seni hayrı ile mükafatlandırsın. Çünkü sen, beni Allah'a itaate koşturur ve çabuk davranırdın. Allah'a isyanda ise oldukça yavaş davranırdın. İşte bu nedenle hem kendin kurtuldun, hem de beni kurtardın" der. Cesedde aynı anlamda sözleri ruha söyler. Salih kulun ruhunun cesetten çıkmasıyla Allah'a itaat etiği yerler ona ağlarlar. Nihayet İşlediği amelin göğe yükseldiği gök kapıları ağlar. Kırk yıl kadar onun rızkının gökyüzünden indiği kapılar da ağlar." Anlatmaya devam ediyor: "Ölüm meleği iyi kimsenin ruhunu alınca, beraberinde gelen beş yüz melek onun cesedini kaldırırlar. İnsanoğlu o cesedi daha yan çevirmeden melekler onu. çevirirler. İnsanlar o cesedi kefenlemeden melekler o cesedi kefenlerler. İnsanlar o cesede kokular sürmeden melekler beraberinde getirdikleri kokuları ona sürerler. O kişinin evinden kabrine kadar melekler iki saf olarak dururlar. Onun hatalarının bağışlanması için İstiğfarda bulunurlar. İşte o zaman şeytan öyle bir feryad eder ki, o feryadın şiddetinden cesedindeki bazı kemikler çatlar. Askerlerine şöyle der: "Yazıklar olsun size! Bu kul nasıl sizden kurtuldu?!" Askerleri: "Bu kul, korunan biriydi ve masumdu" derler. Melekler o ruhu gökyüzüne çıkarınca Cebrâîl yetmiş bin melekle birlikte o ruhu karşılar ve her biri Allah'tan o ruha müjdeler getirir. Ölüm meleği, o kişinin ruhunu Arş'a getirince ruh rabbine secdeye kapanır. Allah Teâlâ ölüm meleğine: "Bu kulumun ruhunu götür ve onu dikensiz sedir ağaçlarının, dalları meyvelerle dolu muz ağaçlarının, uzamış gölgelerin, akıp duran suların, ardı arkası kesilmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyvenin bulunduğu cennetlere koy. " O kulun cesedi kabre konunca, namazı ona sağ tarafından gelir. Orucu ise sol tarafından gelir. Okuduğu Kur'ân ve yaptığı zikirler de başının ucunda durur. Namaz için yürürken aldığı sevaplar da ayaklarının yanına gelip dururlar. Sıkıntılara karşı sabrı kabrin ucuna gelir. Allah Teâlâ ona azap meleklerinden birini gönderir. Azap meleği ona sağ tarafından gelince namaz buna mani olur ve: "Geri dön! Allah'a yemin olsun ki o bütün ömrü boyunca asla rahat etmeyip hep namazını kıldı. O şimdi kabrine konunca istirahata çekildi" der. Sonra azap meleği onun bütün yönlerinden gelir; ancak İşlediği ameller o kişiyi namazın söylediği şekilde azab meleğine mani olurlar. Azap meleği hiçbir yandan ona ulaşamayınca gizliden onun yanına girebileceği bir yer arar. Ancak yine bulamayınca azap meleği oradan çıkar. Sabır diğer amellere şöyle söyler: "Ben görevimi yapamadım. Çünkü siz hepsini eksiksiz yaptınız,. Ben ise size bakakaldım. Eğer sizler cevap vermede aciz kabaydınız, işte o zaman ben de görevimi yapardım. Şimdi ben sırat köprüsünde ve amellerin tartılması zamanına saklandım. O zaman onun azığı olurum. " Anlatmaya devam ediyor: "Nihayet Allah Teâlâ kabirdekİne iki melek gönderir. Gözleri çarpıcı şimşekler gibi, seslen de gök gürültüsü gibidir. Pençeleri yırtıcı kuşların pençeleri gibidir. Nefesleri iki omuzlan arasındaki kıllardan şiddetle çıkar. Onların kalplerinden rahmet ve yumuşaklık alınmıştır. Onlara münker ve nekir denilir. Her birinin elinde demirden tokmaklar vardır. Rabîa ve Mudar kabileleri ona karşı koysalar, güç yetiremezler. O melekler gelirler ve ona: "Otur!" derler. O da kalkıp oturur. Kefeni böğürlerine düşer. Melekler ona: "Rabbin kimdir? Dİnİn nedir? Peygamberin kimdir?" diye sorarlar. " Sahabiler: "Yâ Resûlallah! O zaman kim konuşabilir ki! Çünkü sen, melekleri öyle bir vasıfla tanıttın ki insan korkudan konuşamaz" dediler. Resûlullah (salkllahu aleyhi veselkm) şu âyeti okudu. "Allah iman edenleri dünya hayatında ve ahirette sağlam bir söz üzerinde tutar. Zalimleri de saptırır. Allah dilediğini yapar. [119] "Mü'min kişi, münker ve nekir meleklerine şöyle cevap verir: "Rabbim Allah'tır. O tek olup, ortağı yoktur. Dinim, meleklerin de dini olan İslam'dır. Peygamberim de peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed'dir." Melekler: "Doğru söyledin" derler ve kabri iterek önünden, arkasından, sağından, solundan, başucundan ve ayaklan tarafından kırkar arşın kabri genişletirler. Diğer bir rivayette de iki yüz arşın genişletirler. "Sonra münker ve nekir melekleri o kişiye: "Yukarıya bak!" derler. O kişi yukarı bakınca cennete açık olan bir kapı görür. Melekler ona: "Ey Allah'ın veli kulu! Allah'a itaat ettiğinden dolayı varacağın yer burasıdır" derler." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki o kişinin kalbine öyle bir sevgi girer ki bir daha o sevgi kalbinden çıkmaz. " Sonra melekler o kişiye: "Altına bak!" derler. O kişi alt tarafına bakınca ateşe açık olan bir kapı görür. Melekler ona: "Ey Allah'ın dostu! Eğer Allah'a isyan etseydin, varacağın yer burasıydı" derler. " Resûlullah (sallallahu aleyhi vcsellem) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan Allah 'a yemin olsun ki onun kalbine tekrar öyle bir sevgi girer ki bir daha o sevgi kalbinden çıkmaz.

Hadisin sonunda Âişe şöyle der: "O kişiye cennetten yetmiş yedi kapı açılır. Oralardan cennetin kokusu ve serinliği gelir. Allah Teâlâ o kişiyi diriltinceye kadar bu hal devam eder." (EbÛ Yala) [120]

4631. Temîm ed-Dârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (saMahu aleyhiveseüem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ, ölüm meleğine: "Şu düşmanıma git, ona bol nzik verdiğim ve bol nimetler ona bahşettiğim halde o bana itaat etmeyip isyan etti. Onu bana alıp getir ki ondan intikamımı alayım" der. Bunun üzerine ölüm meleği bir insanın görebileceği en çirkin bir surette o kişinin yanına gelir. On ifa gözü vardır ve beraberinde çok dikenli demirden yapılı şişler bulunur. Ölüm meleğinin yanında beş yüz melek vardır. Her birinin yanında da cehennemde kızdırılmış bakırlar ve korlar vardır. Ellerinde ateşten yapılı kamçılar mevcuttur. Kamçı gibi yumuşaktır; ancak o, parlayan ve yanan bir ateştir.

Ölüm meleği o çok dikenli şişlerle isyankâr kişiye bir tane vurur. Şişteki bütün dikenler o kişinin cesedine balar. Vücudundaki her tüy, her damak ve her tırnağın sızdığı yere etki eder. Sonra da onu şiddetli bir şekilde çeker. Ruhu ayak tırnaklarının arasından çıkar, sonra da onu arkasına atar. İşte o zaman Allah düşmanı bilincini kaybeder ve ölüm meleği de ondan kurtulur. Sonra diğer melekler yanlarında getirdikleri kamçılarla yüzüne ve sırtına vururlar. Sonra bir melek onu bir defa saçmakla ruhunu çeker, alıp arkasına ve dizine atar. Sonra Allah düşmanı tekrar bilincini kaybeder ölüm meleği tekrar ondan kurtulur; sonra melekler onun yüzüne ve arkasına kamçılarla vururlar. Daha sonra onu boğaz altlarına ve göğsüne vururlar. Melekler beraberinde getirdikleri cehennemde kızdırılmış bakırları onun çenesinin altına dayarlar ve ölüm meleği ona: "Ey melun ruh! Bu cesetten çıkıp insanın içine işleyen sıcaklığın ve kaynar suyun içine gir; öyle ki onlar, soğukluğu ve hoşluğu olmayan kapkara bir dumanın gölgesindedirler. Öyle bir yere gir!" der. Ölüm meleği, Allah düşmanının ruhunu teslim alınca ruh, cesede: "Allah senin belanı versin! Sen Allah'a itaatte çok yavaş davranıyor, ona itaatte de acele ediyordun. Allah'a yemin olsun ki hem kendini helak ettin, hem de beni helak ettin. Ceset te aynı şekilde ruha bazı şeyler söyler. Sonra Allah'a isyan ettiği yerler onlara lanet ederler." Sonra şöyle buyurdu: "İşte şeytan ve ordusu böyle bir kişinin ruhu çıkınca birbirlerini müjdelerler. ÂdemoğuHarından birini cehenneme sürdüklerinden dolayı sevinirler. Sonra o kişi kabrine konulur. Kabir ona öyle bir dar gelir ki kaburgaları birbirine; sağı soluna, solu sağına girer. Allah, ona boyunları deve boynu gibi olan yılanlar gönderir. O yılanlar onun ayak parmakları ile el parmaklarından tutup sallarlar. Sonra Allah Teâlâ, onlara gözleri çarpıcı bir şimşek, sesleri ise gök gürültüsü gibi olan ve yırtıcı kuşlarmkine benzer pençeleri olan iki melek gönderir. Nefesleri iki omuzlarından güçlü olarak çıkar. Onların kalplerinden merhamet ve yumuşaklık çekip alınmıştır. Onlara münker ve nekir melekleri denir. Her birinin elinde Rabia ve Mudar gibi kabilelerin taşıyamayacağı tokmaklar vardır. Onun yanına gelip "Otur!" derler. O da kalkıp oturur. Kefeni böğürlerine ve yanlarına düşer. Ona: "Rabbin kimdir? Dinin nedir? Peygamberin kimdir?" diye sorarlar. O da: "Bilmiyorum" der. Melekler de: "Bilmez ve görmez olaydın!" derler ve ona Öyle bir darbe vururlar ki o darbenin kıvılcımları kabirde parlar. Melekler tekrar ona: "Yukarıya bak!" derler. O da yukarıya baktığında cennete açılan bir kapı görür. Melekler ona: "Ey Allah'ın düşmanı! Eğer Allah'a itaat etseydin varacağın yer burası olurdu" derler. " Resulullah (sallallahualeyhivesellem) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan Allah 'a yemin olsun kİ o kişinin kalbine öyle bir hasret girer ki bir daha o hasret çıkmaz. " Âişe der ki: "O kişiye cehennemden yetmiş yedi kapı açılır. Allah onu diriltînceye kadar oradan kendisine cehennemin sıcaklığı ve dumanı gelir." (Ebû Ya'lâ) [121]

Bu hadisin metni oldukça acayiptir. Fakat bu konudaki meşhur uzun Berâ hadisine şahit olacak ifadeler yer almaktadır. Ancak yukarıdaki ravi zinciri oldukça aarîbdir. Enes kanalıyla Temîm'den gelmiş başka rivayet olduğunu bilmiyoruz. Ravilerinden Yezîd er-Rakkâşî'nin ezberi kötü olup, pek çok ta münker rivayetleri bulunmaktadır,. Öyle görünüyor ki isnadı iyi zaptedememiş; ayrıca başkalarından duyduğu pek çok şeyi Enes'in ağzmdanmış gibi sevketmiştir. Talebesi konumunda olan alt ravisi Dırâr ise ondan daha beterdir. Kıyamet Alâmetleri bölümünde konuyla ilgili Ebû Saîd hadisi geçmiştir.

4632. Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cehennemden bazı kötü kimseler çıkacaktır. Ama cehennem onları yaktıktan sonra çıkarlar ve şefaat eden kimselerin şefaatiyle cennete girerler. Cennette onlara cehennemlikler diye isim verilir. " (İbn Ebî Şeybe) [122]

4633. Zeyd b Erkam'ın bildirdiğine göre Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü benim şefaatim haktır; kim şefaatime inanmazsa şefaatim ona erişmez ve o kişi şefaat edilenlerden olmaz." (el-Hâris) [123]

4634. Abdullah b. Selâm şöyle dedi: "Allah katında insanlar arasında en değerli kimse Muhammed'dir (sallaöahu aleyhi vesellem). Cennet, göktedir; cehennem ise yeryüzündedir. Kıyamet günü olunca Allah, bütün mahlukatı ümmet ümmet peygamberiyle birlikte diriltir. Nihayet en son Muhammed ümmetiyle birlikte diriltilir ve ümmet-i Muhammed'in yeri bir merkez olarak alınır; sonra da cehennemin üzerinden bir köprü kurulur. Ardından bir münadi: "Muhammed ve ümmeti nerededir?" diye seslenir. Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkar; ümmeti de iyi-kötü hepsi kalkıp onu izler ve sıratın üzerinden geçerler." (ei-HârÎs) [124]

4635. Ubey b. Kab'm bildirdiğine göre Resûluîlah (sallaöahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ kıyamet günü kendini bana tanıtır. Ona öyle bir secde ederim ki benden razı oluncaya kadar başımı kaldırmam. Sonra onu öyle bir methederim ki benden razı oluncaya kadar onu övmeye devam ederim. Sonra bana konuşma izni verir. Sonra ümmetim sırat üzerinden geçer. Sırat, cehennemin ortasına kurulmuştur. Oradan kimisi göz açıp kapayıncaya kadar bir sürede geçer. Kimisi bir ok gibi hızlı geçer. Kimisi bir atlı gibi geçer, öyle ki herkes ameline göre sırattan geçer. Hatta sürünerek bile sırattan geçenler olacaktır. Cehennem ise hep fazlasını ister. Allah Teâlâ bir ayağını cehenneme koyar ve onu birbirine bastırır. Cehennem: tamam tamam der. Sonra ben havuzumun başına gelirim." Ona: "Havuz nedir yâ Resûlallah?" diye soruldu. Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Nefsim, elinde olan Allah 'a yemin olsun ki onun suyu sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Kardan da daha soğuktur. Kokusu misk kokusundan daha güzeldir. Kapları yıldızların sayısından daha çoktur. İnsan orada bir su içti mi artık bir daha asla susamaz." (EbûYa'lâ) [125]

4636. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûluîlah (sallaliahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müslümanlardan bazı kimseler cehennemde boğulurlar. Ancak sonra Allah'ın rahmeti ve şefaat eden bazı kimselerin şefaati ile oradan çıkıp cennete girerler." (Ebû Ya'lâ} [126]

4637. Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimin benden sonra karşılaşacağı şeyleri gördüm. Bunun için şefaatimi kıyamet gününe sakladım." (İbn Ebî Şeybe, el-HârÎs ve Ebû Ya'la} [127]

4638. Ubeyd b. Umeyr'in bildirdiğine göre ResûlUlah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bazı kimseler cehenneme girip de cehennem onları yaktıktan sonra Allah onları oradan çıkartır. Cehennemde onlar kömür gibi olurlar. Allah onları çıkarıp cennetin kapısı önünden geçen bir nehre atar. O nehir <hayat nehri> diye isimlendirilir. Onlar selin sürüklediği yerde tanelerin yerden çıktığı gibi o nehirden çıkarlar. Sonra da cennete girerler. Onlara <Bunlar Allah'ın kendilerini cehennemden azat ettiği kimselerdir> denilir." Haricilerin görüşünü savunduğu sanılan İbn Harun veya Ebû Musa isimli bir şahıs: "Ey Ebû Âsim! Bu anlattığın hadis nedir?" dedi. O da: "Benden uzak dur! Ben, bu hadisi Resûlullah'm (saltaBahu aleyhi veseîlem) ashabından otuzdan fazla kişiden işitmeseydİm. Onu anlatmazdım" dedi. (Ibn Ebî Ömer) İsnadı sahîh olup bunu Buhârî, İbn Uyeyne an Amr an Câbir kanalıyla tahrîc etmiştir. [128]

4639. Ebû Saîd der ki: Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: "Allah, kıyamet günü insanları tek bir düzlükte toplayınca ateş birbiri üzerine binip gelir. Ancak zebaniler onun ilerlemesine mani olurlar. O ise: "Rabbimin izzetine yemin olsun ki ya benimle eşlerimin arasını serbest bırakırsınız ya da bütün insanları içime alırım" der. Zebaniler de: "Eşlerin kimlerdir?" diye sorarlar. Cehennem: "Kibirli her zorbadır" der. Sonra da dilini çıkarır ve İnsanların arasından onları alıp içine atar. Aradan bir süre geçtikten sonra bir kısmı diğerinin üzerine binmiş halde cehennem, tekrar gelir. Melekler tekrar onun ilerlemesine mani olurlar. Cehennem: "Rabbimin izzetine yemin olsun ki ya benimle eşlerimin arasını serbest bırakırsınız, ya da insanların hepsini içime alırım" der. Onlar: "Eşlerin kimlerdir?" diye sorarlar. Cehennem: "İnkarcı her zorbadır" der. Cehennem insanların arasından onları da alır ve içine atar. Sonra aradan bir süre geçer. Cehennem tekrar ilerleyip gelir. Zebaniler tekrar onun ilerlemesine mani olurlar. Cehennem: "Rabbimin izzetine yemin olsun ki ya benimle eşlerimin arasını serbest bırakırsınız, ya da bütün insanları içime alırım" der. Zebaniler: "Eşlerin kimlerdir?" diye sorarlar. Cehennem: "Övünen ve kibirlenerek yürüyenlerdir" der. Sonra da diliyle onları insanların arasından alıp içine atar. Aradan bir süre geçtikten sonra Allah kulları arasında hüküm verir." (Ebû Ya'lâ) [129]

4640. Salim b. Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre ResûluUlah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben, kıyamet günü Ebû Bekir'le Ömer'in arasında diriltilirim. Sonra BakîiVl-Garkad mezarlığına giderim. Onlar da benim yanımda diriltilirler. Sonra ben yanıma gelinceye kadar Mekke halkım beklerim. Böylece ben iki harem halkı arasında diriltilirim. " (el-Hâris) [130]

4641. İbnü'l-Münkedir der ki: ResûluUlah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben sayhayı işitirim. Baki vadisine çıkar ve onlarla birlikte hasredilirim. " (el-Hâris) [131]

4642. Mücâhid şöyle dedi: "Yer yarılıp ölüler yerin arasından çıkıncaya dek yağmur yağar." (el-Hâris) [132]

4643. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaüahu aleyhi vesdkan) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü insanoğlu getirilir ve mizanın İki terazisi arasında durdurulur. Mizanın başında bir melek vardır. O kişinin mizanı (terazisi) ağır basınca melek, bütün insanların işiteceği şekilde şöyle seslenir: "Filan oğlu filan mutluluğa erdi. Öyle bir mutluluk ki ondan sonra asla şekavet yoktur" der. Eğer mizanı hafif gelirse yine melek, bütün mahlukatın duyacağı şekilde şöyle seslenir: "Filan oğlu filan şekâvete erdi; öyle ki o şekavetten sonra asla mutluluk yoktur." (el-Hâris ve Bezzâr) [133]

4644. Bureyde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi veseilem) şöyle buyurdu: "Sizden her biriniz Rabbiyle arada hiçbir tercüman ve perde olmadan karşılaşacak ve Allah onu sorguya çekecektir." (el-Hâris ve Bezzâr) [134]

4645. Huzeyfe şöyle dedi: "İnsanlar kıyamette tek bir düzlükte toplanırlar. Çağırılan kimseyi herkes işitir. Bütün gözler o kişiyi görür. İlk çağırılacak kimse Muhammed'dir. Şöyle der: "Buyrun ey Attanım! Mutluluk sana itaattedir. İyilik senin elindedir. Senden gelen hiçbir kötülük yoktur. Senin hidayet ettiğin kimse hidayete ermiştir. Önünde duran bir kulundur. Ben senden geldim ve tekrar sana döndüm. Senden başka sığınacak kimse yoktur. Ve senden kurtuluş da yoktur. Senden sana sığınırız. Senin şanın ne yücedir. Ey Kabe'nin sahibi! Sen bütün noksanlıklardan münezzehsin, bütün kemal sıfatların sahibisin. İşte Allah Teâlâ'nın şu âyetindeki anlam budur. "Rabbinin seni Övülecek bir makama yükseltmesi için geceleyin kalkıp namaz kıl. [135] (Müsedded) [136]

4646. Huzeyfe şöyle dedi: "Allah Teâlâ, nasıl ki anaları ilk yarattığında çıplak olarak yarattıysa aynı şekilde kıyamet günü de onları tek bir yerde çıplak olarak bir araya toplayacaktır. O zaman münâdinin sesini herkes işitir ve bütün gözler çağrılan kimseyi görür. Sonra Muhammed kalkar ve şöyle der: ... -Devamını yukarıdaki hadis gibi zikretti- (İbn Ebî Ömer, el-Hâris, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) el-Hâkim, sahih hükmü verdi. [137]

4647. Abdurrahman b. Ebi Akil es-Sakafî der ki: Sakîften bir grupla birlikte yola çıktım. Resûlullah'm (saMahu aleyhi vesellem) yanma vardık, kapının yanında durduk. O sırada insanlar arasında ondan daha çok nefret ettiğimiz kimse yoktu. Öyle birinin yanma giriyorduk. Yanından çıktığımızda da insanlar arasında ondan daha çok sevdiğimiz bir kimse

olmadı. Bizden birisi şöyle dedi: "Yâ Resûlaîlah! Sen Rabbinden Davud'un oğlu Süleyman'ın mülkü gibi mülk ve hükümdarlık istemiyor musun?" Resûlullah (saMahu aieyhi vesellem) buna güldü, sonra şöyle buyurdu: "Belki de Allah katında bu arkadaşınız için Süleyman'ın mülkünden daha güzel ve daha üstün şeyler vardır. Allah Teâlâ gönderdiği her peygambere icabet edeceği bir dua vermiştir. Kimisi o duasını bu dünya için kullandı ve ona istediği verildi. Kimisi o duasını kendisine isyan eden bîr kavmin helaki için kullandı. Allah Teâlâ elbette bana da öyle bir dua vermiştir; ama ben o duamı rabbimin katında kıyamet günü ümmetime şefaat için sakladım." (İbn Ebî Şeybe, el-Hârİs, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) [138]

4648. Selmân şöyle dedi: Kıyamet günü ümmetler Hz. Muhammed'in yanma gelip şöyle derler: "Ey Allah'ın peygamberi! Allah Teâlâ, seninle başladı ve seninle nübüvveti sona erdirdi. Senin gelmiş ve geçmiş günahlarını affetti ve sen bugüne güvenli olarak geldin. İçinde olduğumuz durumu görüyorsun. Kalk ve bizim için Rabbinden şefaat iste. Resûlullah (saMahu aleyhi vesellem): "Ben de sizinle beraberim" deyip çıkar, insanlar da onun peşine takılırlar. Cennetin kapısına gelince; cennet kapısının altın halkasını tutar ve kapıyı çalar. Ona: "Kim o?" denilir. O da: "Muhammed" der. Kapı ona açılır ve Allah'ın huzuruna gidip durur. Ona secde etmek için izin ister. Kendisine izin verilince secdeye kapanır. Ona: "Ey Muhammed! Başını kaldır, istediğin sana verilecektir. Şefaat et; şefaatin kabul edilecektir. Dua et; duana icabet edilecektir" denir. Sonra Allah Teâlâ ona övücü sözler söyler. Onu yüceltir, yarattıklarından hiç kimseye açmadığı şeyleri ona açar; fakat o yine başını kaldırmaz. Ona: "Ey Muhammed! Başını kaldır, ne dilersen sana verilir. Şefaat et; şefaatin kabul edilir. Dua et; duana icabet edilir" diye seslenir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını kaldırır ve: "Yâ Rabbi, ümmetim!" der. Bunu iki veya üç defa tekrarlar. Böylece Allah'ın Resulü (sallalMhu aleyhi vesellem) kalbinde buğday tanesi veya bir arpa ağırlığınca veya hardal tanesi kadar iman olan her kimseye şefaat eder. İşte Makâm-ı Mahmûd budur. (İbn Ebî Şeybe) Sahih ve mevkuf'bh hadistir. [139]

4649. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben ümmetime şefaat etmeye devam ederim.; öyle ki bana: Ey Muhammedi Kalbinde arpa tanesi kadar iman olan kimseyi cehennemden çıkar denilir. Hatta bana: Ey Muhammedi Kalbinde bir sineğin kanadı kadar iman olan kimseyi cehennemden çıkar denilir." (Ahmed b. Menî) [140]

4650. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sonra ben cennetin kapısını çalarım; altından bir kapı açılır. Üzerinde gümüşten bir halka vardır. Beni en büyük nur karşılar ve ona secdeye kapanırım. Benden önce hiç kimsenin karşılaşmadığı Övgülerle karşılaşırım. Bana: Ey Muhammedi Başını kaldır. Dile! İstediğin verilir. Söyle! Sözün dinlenilir. Şefaat et! Şefaatin kabul edilir denilir. Ben: Ümmetim derim. Bana: Kalbinde arpa tanesi veya hardal tanesi kadar iman olan kimseye de şefaat et denilir." (Ebû Ya'lâ) [141]

4651. Ali b. Hüseyin'den: İlim ehlinden bir adam Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu bana anlattı: "Yeryüzü bir sergi gibi Allah'ın azametinden dolayı serilir. İnsanoğlundan bir kişiye ayakta duracak kadar ancak yer olur. Sonra insanlardan ilk olarak bana çağrı yapılır. Ben secdeye kapanırım. Sonra bana izin verilir ve ben: Yâ Rab! Bana bunu haber vermiştin -Cebrail Arş'ın sağında durur Allah'a yemin olsun ki onu bu halde hiç kimse görmemiştir. Sen Cebrail'i bana gönderd.İn derim. Cebrail de orada konuşmadan susar. Allah azze ve celle: Doğru söyledin der. Sonra şefaat etmek için bana izin verilir. Ben: Yâ Rab! Kulların sana yeryüzünün her tarafında İbadet ettiler derim. İşte bu, Makâm-ı Mahmûd'dur." (el-Hâris) el-Hâkim bu hadisi sahih addetmiştir. [142]

Kıyamet Günü İlk Giydirilecek Olan Kimse

4652. Hz. Ali şöyle dedi: "Kıyamet günü ilk olarak Hz. İbrahim'e iki parça Mısır kumaşı giydirilir. Sonra da Arş'm sağında duran Resûlullah (saDaDahualeyhi vesellem) giydirilir." (İshâk ve EbÛ Ya'lâ) Bu, uzun bir hadistir. İmam Ahmed'in rivayetiyle İbn Mes'ûd'un müsnedinde mevcuttur. [143]

Kul Haklan ve Onları Affetmek

4652a. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallaBahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mü'min biri, mii'min birine zulmederse kıyamet günü Allah Teâlâ muhakkak ondan intikamını alır. " (Abd b. Humeyd) [144]

4653. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Zulüm üç çeşittir; birisini Allah asla affetmez, birisini affeder, diğerini de asla bırakmaz. Allah'ın hiç affetmediği zulüm, ona şirk koşmaktır. Affedilen zulüm ise, kişinin kendisiyle Rabbi arasında olan ve kendisine yaptığı zulümdür. Allah'ın asla terk etmeyip hakkını alacağı zulüm ise, kulların birbirine yaptıkları zulümlerdir. " (Ebû Dâvud et-Tayâlİsî):[145]

4654. Ebû Osman şöyle dedi: "Kıyamet günü insanlardan bazıları yüksek dağlar gibi iyiliklerle gelirler. Ancak insanlar gelip hakkını o kimselerden almaya devam ederler. Onun iyiliklerini alırlar. Öyle ki; onun iyiliklerinden hiçbir şey kalmaz. Sonra da hak sahiplerinin kötülükleri o kişiye yüklenir." Ben: "Bunu kimden işittin?" diye sordum. Şöyle dedi: "Bunu Resûlullah'm ashabından yedi kişiden işittim. Aralarında İbn Mes'ûd, Huzeyfe ve Selmân Pİbileri de vardı." (Müsedded) [146]

4655. Enes anlatıyor: Resûlullah (salkllahu aleyhi vesellem) yanımızda otururken onun güldüğünü gördük. Öyle ki azı dişleri göründü. Ömer: "Yâ Resûlallah! Anam babam sana feda olsun, seni güldüren nedir?" dedi. Allah'ın Resûlu (sallallahualeyhiveseilem); "Ümmetimden iki adam Allah Teâlâ'nın önüne diz, çökerler. Birisi: "Yâ Rab! Benim hakkımı bu kardeşimden al" der. Allah Teâlâ da diğerine: "Kardeşinin hakkını ver" buyurur. Diğeri: "Yâ Rab! Benim İyiliklerimden hiçbir şey kalmadı" der. Allah Teâlâ, zalim olanına: "Onun İyiliklerinden hiçbir .şey kalmadı, ne yapacaksın ? " der. O da: "Yâ Rab! O halde benim günahlarımı yüklensin" der." İşte Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) gözleri bu esnada yaşla doldu. Sonra şöyle buyurdu: "O gün büyük bir gündür. İnsanlar günahlarının başkalarına yüklenmesine razı olup buna muhtaç olurlar. Allah Teâlâ hakkını isteyene: "Başını kaldır ve cennete bak" der. O da başını kaldırır ve şöyle der: "Yâ Rab! Ben gümüşten yapılı şehirler, altından yapılı, incilerle süslü saraylar görüyorum. Yâ Rab! Acaba bu hangi peygamberindir veya bu hangi sıddıkındır veya bu hangi şehidindir?" Allah Teâlâ: "0 gördüklerin, ücretini verenlere aittir" der. Hakkını isteyen: "Yâ Rab! Kİ m onun ücretine mâlik olabilir ki!" der. Allah: "Sen o ücrete maliksin" der. Adam: "Ne ile o ücrete malikim, ya Rab" der. Allah: "Kardeşini affedip hakkını ona bağışlamakla o ücrete sahipsin" der. Adam: " Yâ Rab! O halde ben kardeşimi affediyorum ve hakkımı ona bağışlıyorum der. Allah Teâlâ: "Madem kardeşini affettin ve hakkını ona bağışladın; kardeşinin elinden tut ve onu da cennete sok" der." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu anlattıktan sonra şöyle buyurdu: "Allah'tan korkun ve aranızı ıslah edin. Çünkü Allah Teâlâ kıyamet günü mü'minlenn arasını ıslah eder." (Ebû Ya'lâ) Hadis oldukça zayıftır. [147]

4656. Ebû Bekir şöyle dedi: "Bize gelen haberlerde şu da vardır: "Kıyamet günü olunca bir münadi: "Affedenler nerede?" diye seslenir. Allah Teâlâ o gün, insanları affeden kimseleri mükâfatlandıracaktır." (Ahmed b. Menî) [148]

4657. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallailahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü mahlukat birbiriyle karşılaşınca cennet ehli cennete; cehennem ehli de cehenneme girdikten sora Arş 'in altından bir mınnâdi bütün mahlukatın işiteceği şekilde şöyle seslenir: "Ey insanlar topluluğu! Sizler haklarınızı bağışlarsanız sizin sevabınız Allah katından olacaktır. " (Ebû Ya'lâ) [149]

Müzminlerin Şefaati

4658. Enes b Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki kişi çölde yola çıktılar. Biri rabbine ibadet eden âbid, diğeri de isyankâr bir kuldu. Abid kimse yolda susuzluktan yere düşünceye kadar arkadaşı ona su vermedi ve onun için hiçbir şey yapmadı. Abid kendisine yardım etsin diye bekliyordu. Adam kendi kendine şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki eğer bu salih kul yanımda su olduğu halde susuzluktan ölürse bundan sonra ben, Allah7tan hiçbir hayra ulaşamam. Ama eğer ona suyumu içirirsem bu sefer ben öleceğim." Sonra Allah'a tevekkül etti ve yanındaki sudan âbidin üzerine serpti ve suyu ona içirdi. Âbid kalktı, varacakları yere kadar gittiler. Sonra kıyamet günü isyankâr kişi hesaba çekilince cehenneme atılması emredilir. Melekler onu cehenneme doğru sürüklerken, adam âbide: "Ey filan! Seni tanımıyor musun?" der. Âbid: "Sen kimsin?" der. Adam: "Falan yolculukta seni kendime tercih eden kişiyim" der. Âbid: "Evet, seni tanıdım" der. Meleklere: "Onu durdurun!" der. Melekler adam yanlarına gelinceye kadar dururlar. Âbid, Rabbine yalvarır ve: "Yâ Rab! Sen bu adamın bana yaptığı iyiliği biliyorsun. Yolculukta beni kendine tercih etti. Yâ Rab! Onu benim için bağışla!" der. Allah: "Onu sana bağışladım'7 der. Âbid hemen gelir ve o adamın elinden tutup onunla birlikte cennete gider. " (Ebû Ya'lâ) Cafer dedi ki: Ona (Ebû Zilâl'e) "Sana bunu Enes mi rivayet etti? " diye sordum, "Evet" dedi. [150]

4659. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah fsaJlallalıu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cehennemdekiler saf saf olarak çıkıp cennet ehlinin Önünden tek tek geçerler. Onlara: "Ey filan! Beni tanımıyor musun?" derler. O da: "Sen kimsin?" der. Cehennemdeki: "Benden abdest suyu istedin de sana su veren filan kimseyim" der. Cennetteki kişi ona şefaat eder ve cennete girmesine vesile olur. Sonra biri diğerinin yanından geçer ve ona: "Beni tanımıyor musun?" der. O da: "Sen kimsin?" der. Cehennemdeki: "Beni filan ihtiyacın için gönderdiğin kimseyim.; ben o ihtiyacım yerine getirmiştim" der. Cennetteki adam da ona şefaat eder ve şefaati kabul edilip o kişi cennete girer." (Müsedded) [151]

4660. Enes'in nakline göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesetlem) şöyle buyurdu: "Cennet ehlinden birisi cehennem ehlinden birisine bakar. Cehennemdeki kişi cennetteki kimseye: "Ey filan! Beni tanımıyor musun?" der. Cennetteki: "Hayır, vallahi seni tanımıyorum. Yazıklar olsun sana, kimsin sen?" der. Cehennemdeki: "Hani dünyada yanımdan geçmiştin de benden bir yudum su istemiştin. Ben de sana su vermiştim. İşte sana yaptığım bu iyilikten dolayı Rabbinin katında bana şefaat et!" der. O kimse Rabbinin huzuruna girer ve şöyle der: "Yâ Rab! Ben cehennem ehlinden bir adamı gördüm. Bana: Ey filan! Beni tanımıyor musun? dedi. Ben: Allah'a yemin olsun ki seni tanımadım, sen kimsin? dedim. O: Hani dünyada yanımdan geçtin de benden su İstedin. Ben de sana su vermiştim. İşte sana yaptığım bu iyilikten dolayı Rabbinin katında bana şefaat etmeyi iste dedi." Cennetteki: "Yâ Rab! BenÎ onun için şefaatçi kıl" der. Allah o kimsenin şefaatini kabul eder ve cehennemdeki kişinin oradan çıkarılmasını emreder." (Ebû Ya'lâ) [152]

4661. Enes'in bir diğer rivayetinde ise şu ilave yer almıştır. Bunun doğruluğu Kur'ân'ı-Kerim'de de geçer: "Eğer Allah'ın yasakladığı büyük günahlardan kaçınırsanız işlediğiniz kötülükleri affeder ve sizi kerim cennetlere koyarız. [153] İşte büyük günah işlemekten kaçınanların şefaati bu şekildedir. Büyük günah işleyenlere şefaat ise Resûlullah'm

(saMahu aleyhiveseUem) şefaatidir. (Ebû Ya'lâ) [154]
4662. Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallaUahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimden bir adamın şefaati ile Temîmoğullarının sayısından daha fazla kimse cennete girer. " (Müsedded) [155]
4663. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden bildiriyor: Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ, kıyamet günü bütün mahlukatı bir araya toplayınca bir münadi: "Fazilet ehli kimseler nerededir?" diye seslenir. Bazı insanlar koşarak kalkarlar ve hızla cennete girerler. Melekler onlarla karşılaşıp: "Hızlıca cennete girdiğinizi görüyoruz. Sizler kimlersiniz?" derler. Onlar da: "Bizler fazilet ehli kimseleriz" derler. Melekler: "Sizin faziletiniz nedendir?1' derler. Onlar: "Bize zulmedildiğinde sabreder, bize kötülük yapıldığında da affederdik. Bize cahillik yapıldığında da buna tahammül ederdik" derler. Onlara: "O halde cennete giriniz. Çalışanlara ücret olarak bu ne güzeldir" denilir. Sonra tekrar bir münadi seslenerek: "Sabır ehli kimseler nerededir?" der. Yine insanlardan bir grup koşarak kalkar ve hızla cennete girerler. Melekler onlarla karşılaşınca: "Hızla cennete girdiğinizi görüyoruz- Sizler kimlersiniz?" derler. Onlar: "Bizler sabır ehli kimseleriz" derler. Melekler: "Sizin sabrınız nedir?" derler. Onlar: "Bizler Allah'a itaatte ve ona isyan etmemekte sabrederdik" derler. Onlara: "O halde cennete giriniz. Çalışan kimselere ecir olarak bu ne güzeldir" derler. Sonra tekrar münadi yüksek sesle: "Allah için veya Allah'ın zatı için birbirini sevenler nerededir?" diye seslenir. İnsanlardan bir grup koşarak yerlerinden kalkar ve hızla cennete girerler. Melekler onlarla karşılaşınca: "Hızla cennete girdiğinizi görüyoruz. Sizler kimlersiniz?" derler. Onlar da: "Bizler Allah için veya Allah'ın zatı için birbirlerini seven kimseleriz" derler. Melekler: "Sizin sevginiz ne idi?" derler. Onlar da: "Bizler Allah için birbirimizi sever, Allah için birbirimizi ziyaret eder ve Allah için birbirimize merhamet ederdik" derler. Melekler: "O halde cennete giriniz. Çalışanlara ecir olarak ne güzeldir bu!" derler." Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vcseilem) şöyle buyurdu: "Bu kimseler cennete girdikten sonra Allah hesap için teraziyi kurar." (Ebû Ya'lâ) Zayıf bir rivayettir. [156]

Allah'ın Mü'minlere İlk Hitabı

4664. Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Şöyle buyurdu: "Dilerseniz kıyamet günü Allah'ın mü'minlere söyleyeceği ilk Şeyi size haber vereyim." Sahabiler: "Olur yâ Resûlallah" dediler. Resûlullah (salbllahu aleyhi vsellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ, kıyamet günü mü'minlere ilk olarak: Bana kavuşmayı sevdiniz. mi? diye sorar. Onlar da: Eveî yâ Rab! derler. Allah Teâlâ da: O halde ben de size rahmetimi vacip kıldım der." (Ebû Dâvud et-Tayâlisî) [157]

Cehennem ve Cehennemliklerin Vasfı (Allah Bizi Oradan Korusun)

4665. Abdullah b. Amr'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallaüahu aleyhiveseUem) şöyle buyurdu: "Cennete girdim; cennettekilerin çoğunun fakirler olduğunu gördüm. Sonra cehennemi gördüm. Oradakilerin çoğunun zenginler ve kadınlar olduğunu gördüm. Orada üç kişinin azap edildiğine şahit oldum. Birisi HİmyeR kabilesinden olan kadındı. Bir kediyi bağlamış, onu yedinnemiş, içirmemiş ve serbest bırakmamış ki kedi yerdeki pisliklerden yesin. İşte o kedi, kadım önünden ve arkasından pençeliyordu. Sonra Da'da oğullarından birini gördüm; bastonuyla hacıların hırsızlığını yapıyordu. Hacı onu fark edince o hemen: <Bastonuma takıldı> diyordu, işte o kişi Resûlullah'ın kurbanlık için getirdiği devesini de çalmıştı. " (Ebû Bekir b. Ebî Şeybe) Bunun isnadı hasenâii. [158]
4666. Ebû Musa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Eğer cehennemin dibine bir taş atılsa yetmiş yıl geçmeden o taş cehennemin dibine ulaşamaz." (İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) İbn Hibbân bu hadisi Sahîtiine almıştır. [159]
4667. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Eğer bu Mescid'de yüz bin veya daha fazlası oha, aralarında cehennem ehlinden bir adam da bulunsa cehennem bir defa nefes alsa bu Mescid içindekilerle birlikte yanardı." (Ebû Ya'lâ) [160]
4668. Ebû Saîd der ki: Resûlullah'ın (saliallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Allah Teâlâ, kıyamet günü insanları tek bir yerde topladığı zaman, ateş birbiri üzerine binerek insanlara doğru gelmeye başlar; ancak cehennemin zebanileri onun ilerlemesine mani olurlar. Cehennem ise şöyle der: "Rabbimin izzetine yemin olsun ki ya benimle eşlerimin arasını serbest bırakırsınız; yahut ta bütün hepsini içime alırım..[161] (Ebû Ya'lâ)
4669. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahualeyhivesellem) bir gürültü işitti. Cebrail'e: "Ey Cebrail! Bu neydi?" diye sordu. Cebrâîl: "Yetmiş yıl önce cehenneme bir taş atıldı daha şu an dibine ulaştı." (İbn Ebî Şeybe) [162]
4670. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Eğer yağlarıyla ve yavrularıyla yedi deve büyüklüğünde bir taş cehenneme atılsa, yetmiş sene o taş ancak yetmiş senede cehennemin dibine ulaşır." (EbüYa'lâ) [163]
4671. Ebû Saîd anlatıyor: Biz bir gün Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanında oturuyorduk; yüzünün değiştiğini farkettik. Ona: "Anam babam sana feda olsun yâ Resûlallah" dedim. Resûlullah da (sıllallahıı aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir gürültü işittim.. Şimdiye kadar onun gibi bir şey işitmedim. Yanıma Cebrâîl geldi. Ona bu gürültünün ne olduğunu sordum. Şöyle dedi: "Yetmiş yıl önce cehenneme atılan bir kayaydı, işte bugün o kaya ancak cehennemin dibine ulaştı. " Ebû Saîd der ki: "Allah'a yemin olsun ki o günden sonra toprağa gömülünceye kadar Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) hiç güldüğünü görmedik." (İbn Ebî Şeybe) [164]
4672. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ateş (cehennem) Rabbine şikayette bulundu ve şöyle dedi: Yâ Rab! Kendi kendimi yemeye başladım. Bunun üzerine ona iki nefes alma izni verdi: Yazın bir nefes, kışın da bir nefes. İşte yazın sıcağında gördüğünüz bu şiddetli sıcaklık ve kışın gördüğünüz şiddetli soğuk Allah'ın cehenneme verdiği iki nefestendir. " (Ebû Ya'lâ) [165]
4673. Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Ey insanlar! Ağlayınız! Ağlamasamz bile ağlar gibi yapınız. Çünkü cehennem ehli cehennemde ağlarlar. Öyle ki yaşları yanakları üzerinde akar. Yüzleri oluk oluk olmuştur. Yaşlar kesilinceye kadar ağlarlar; sonra kan ağlamaya başlarlar; öyle ki gözleri cerahat bağlar. " (Ebû Ya'lâ) [166]

Cennetin ve Cennetliklerin Vasfı

4674. Hz. Ali: "Rablerinden korkanlar bölük bölük cennete sevk olunurlar. Oraya geldikleri ve kapıları açıldığı zaman bekçileri onlara der ki: Selam size hoş geldiniz ebedi kalmak üzere cennete girin" (Zümer sur. 73) âyeti hakkında: "Onlar cennetin kapısının yanında bir ağaç bulurlar" dedi. -Ma'mer rivayetinde bu, cennetin kapısından dışarı çıkan bir ağaçtır"; Sevrî rivayetinde ise: "O ağaç, cennetin içindedir" şeklinde-; Ma'mer rivayetinde: "Cennettekiler oraya girmeden önce cennetin dışındaki nehirden yıkanırlar"; Sevrî rivayetinde ise: "Bundan abdest alırlar ve ondan sonra başlan asla dağılmaz.- Derilerine asla toprak bulaşmaz. Sanki onlar hep vücutlarına yağ sürmektedirler. Yüzlerinde nimetlerin parlaklığı vardır. Sonra bir diğerine yönelirler ve oradan da su içerler. O suyu içmekle beraber içindekilerin hepsi temizlenir. Karınlarında hiçbir pislik, onları rahatsız edecek bir eziyet kalmaz; hepsi dışarı çıkar. Melekler onları cennetin kapılarında beklerler ve onlara: "Size selam olsun, hoş geldiniz. Ebedi olarak içeri giriniz [167] derler. Cennetin kapısından içeri girince dizilmiş ve
saçılmış inciler gibi olan çocuklar onları karşılarlar. Allah'ın onlara hazırladığı şeyleri onlara haber verirler. Dostların dünyada iken etrafında döndüğü gibi çocuklar da onun etrafında dönerler ve: "Allah'ın sana hazırladıklarından sana müjdeler olsun. Allah sana şunu şunu hazırladı" derler. Sonra çocuklardan biri onun eşlerinden birinin yanma gider ve ona dünyada iken anıldığı ismiyle hitab ederek filanın geldiği müjdesini verir. Der ki: "Sen onu gördün mü?" Eşi öyle sevinir ki kapısının eşiğinde durup kocasının gelmesini beklemeye başlar. Kocası yeşil, sarı ve kırmızı gibi her çeşit incilerle bezeli yapının üzerinde yanma gelir ve eşinin yanına oturur. Orada akan kaynaklar, yüksek sedirler önlerine konulmuş kaplar, sıra sıra serilmiş yastıklar ve halılar vardır. Sonra adam başını yukarıya kaldırıp binanın çatısına bakar. Allah'ın kendisine neleri hazırladığını -ya da musahhar eyledigini- görünce şöyle der: "Bizi buraya ulaştıran ve bize bu yolu gösteren Allah'a sonsuz hamdü senalar olsun. [168] (İshâk)
4675. Âsim b. Damra'dan: Hz. Ali cehennemi anlattı. Onun hakkında Muazzam şeyler tasvir etti ve sonra şöyle dedi: "Takva sahipleri bölük bölük cennete girerler devamını yukarıdaki hadis gibi şevketti-. Ayrıca şu ibareler geçer: "İnciden büyük bir kayanın üzerinde kırmızı, yeşil ve sarı bir köşk vardır. Sonra bu nimetlere bakarak üzerlerine yaslanırlar ve derler ki:' "Bizi buraya ulaştıran ve bize bu yolu gösteren Allah'a sonsuz hamdü senalar olsun. [169] (İshâk) [170]
4676. Ebû İshâk'm kanalıyla gelen rivayette ise şu ilave vardır: "Kişi koltuklarından birine yaslanır ve: "Bana bunu bahşeden Allah'a hamdolsun" der." Bir diğer rivayette ise İmam Ali, Allah'ın dilediği miktarda cehennemi anlattıktan sonra: "Uzatılmış sütunlara bağlanmışlar" [171] âyeti ile: "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir [172] âyetini okudu. (İshâk)
Züheyr'in hadisi gibi şevketti. Bu mevkuf hadis, ınerfû hükmündedir. Çünkü bu gibi gaybî konularda görüşle beyanda bulunulmayacağı açıktır. el-Beğavî bunu el-Ca'diyyât'ta Ali b. el-Ca'd kanalıyla Züheyr'den metnin tamamını tahrîc etti. Ayrıca Ebû Nuaym, Sıfatu'l-Cenne'de ibn Fâris an Muh. b. Asım an Ebî Yahya el-Himmânîan Hamza ez-Zeyyât senediyle metnin tamamını tahrîc etti. (İShâk)
4677. Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Yahudilerden bir grup Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi ve ona: "Ey Muhammedi Cennette meyve var mıdır?" dedi. O da: "Evet orada meyveler, hurmalar ve narlar vardır" buyurdu. Gelen grup: "Dünyada yediğiniz gibi ondan yerler mi?" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Daha fazlasını yerler" buyurdu. Yahudiler: "Peki yediklerini dünyadaki gibi atarlar mı?" dediler. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır, fakat onlar artıklarını terleyerek dışarı atarlar. Allah da (yiyeceklerin) karınlarına vereceği eziyeti giderir. " (Abd b. Humeyd ve el-Hârîs) [173]
4678. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Cennet ehli eşleriyle cinsel ilişkiye girerler mi?" diye soruldu. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet, asla bıkmayan bir zeker, zayıf olmayan bir ferç ve kesilmeyen bir şehvetle" buyurdu. (İbn Ebî Ömer ve Bezzâr) [174]
4679. el-Heysem et-Tâî ile Süleyman b. Âmir derler ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) cennetteki cinsel ilişkiden soruldu. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet orada cinsel ilişki vardır. Hem de istekli bir ferç ve dinmeyen bir zekerle... Adam. kırk yıl boyunca koltuğuna yaslanır; hiç bir zaman şehvetinde bir eksiklik olmaz, nefsi istedikçe ilişkide bulunur. Ondan vazgeçmez ve ondan bıkmaz" dedi. (el-Hâris) [175]

4680. Ebû Umâme der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi veselkm): "Cennet ehli cinsel ilişkide bulunur mu?" diye soruldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet sık sık yaparlar; ancak kadın da, erkek de meni görmez" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [176]

4681. İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Yâ Resûlallah! Bizler dünyada eşlerimizle ilişkide bulunduğumuz gibi cennette de onlarla ilişkide bulunacakmıyız?" denildi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki kişi, bîr günde yüz bekar kızla ilişki kurma gücüne sahip olacaktır!" dedi. (Ebû Ya'lâ) [177]

4682. Câbir anlatıyor: Bir bedevi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma geldi ve: "Yâ Resûlallah! Cennetteki elbiselerimizi kendi ellerimizle mi dokuyacağız?" dedi. Allah'ın Resulü ve ashabı buna güldüler. Bedevi: "Neden gülüyorsunuz? Cahilin biri âlimin birine soruyor!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey bedevi! Doğru söyledin. Ancak elbiseler, meyvelerdir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [178]

4683. Saîd b. Âmir b. Huzeym der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hurilerden biri elini dışarı çıkarsa ruh sahibi herkes onun kokusunu hissederdi. İşte seni onlara, onu da sizlere bırakıyorum." (Ebû Ya'lâ) [179]

4684. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Huriler cennette şarkılar söylerler ve şöyle derler; "Güzel ve hayırlı biz kadınlar değerli eşler içiniz." (Ebû Ya'lâ) [180]

4685. Enes şöyle dedi: "Cennet ehli haydi çarşı ve pazara çıkalım derler. Miskten bir dağ veya tepenin üzerine çıkarlar. Eşlerinin yanlarına döndüklerinde eşleri onlara: Buradan çıkarken sizde olmayan kokulan buluyoruz derler. Onlar da bunlara: Biz de buradan çıkarken yanınızda koklamadığımız kokuları siz de buluyoruz derler." (Müsedded) [181]

4686. İbn Ömer der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) cennetin nasıl olduğu soruldu. Allah'ın Resulü (sallalkhu aleyhi vesellem): "Cennete giren kimse için artık ölüm yoktur, orada ebedi olarak yaşayacaktır. Devamlı olan bir nimetin içerisinde olup ona asla fakirlik ve sıkıntı dokunmaz. Elbisesi asla eskimez, gençliği gitmez" buyurdu. Ona: "Yâ Resûlallah! Binaları nasıldır?" diye soruldu. Hz. Peygamber (saUaikhu aleyhi vesellem): "Bir taşı gümüşten, diğeri de altındandır. Harcı ise misktendir. Çakılları yakut ve incilerden, toprağı da safrandandır" buyurdu, (ibn Ebî Şeybe) [182]

4687. Mesrûk şöyle dedi: "Adn cennetleri diğer cennetlerin ortasmdadır. (Müsedded) [183]

4688. Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallalMhu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cennette yakuttan yapılı direkler vardır. Bu direklerin üzerinde zebercetten odalar vardır. Odaların kapılan açıktır. Parlak yıldızlar gibi etrafı aydınlatır ve parlarlar." Ona: "Yâ Resûlallah! Orada kimler oturacak?" denildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Birbirlerini Allah için sevenler, Allah için yan yana oturanlar ve Allah için gayret sarf edenler oraya otururlar" buyurdu. (Ahmed b. Menîve Abd. b. Humeyd) [184]

4689. Ka'b şöyle dedi: "Nil nehri cennetteki bal nehridir. Dicle nehri cennetteki süt nehridir. Fırat ise cennetteki içki nehridir. Seyhan nehri de cennetteki su nehridir. Allah cennette oluşabilmeleri için onların nurunu söndürmüştür." (el-Hâris) [185]

4690. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (saHaMıu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cennet bana arz edilince size göstermek için ondan bir parça almak istedim; ancak aramıza manî girdi alamadım." Bir adam: "Yâ Resûlallah! Cennetteki üzümler neye benziyor?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Annenin yaptığı en büyük kova gibidir" buyurdu. (Ebû Ya'lâ) [186]

4691. İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cennette bir kuşa bakıp ona iştahlandığın vakit o, önüne kızarmış olarak düşer." (Ebû Ya'lâ ve Bezzâr) Daha sonra Bezzâr: "Bunu ancak bu yolla biliyoruz; Humeyd b. Atâ Kufe'li olup zayıftır" der. Ben derim ki: el-Hasan b. Arafe'nin Cüz'ünâen bu rivayeti âli olarak dinledik. [187]

4692. İbn Abbâs şöyle dedi: "Cennette olan şeylerden hiçbir şey dünyada yoktur. Sadece isimleri birbirine benzer." (Müsedded)

4693. Câbir şöyle dedi: "Cennet ehli cennete girince Allah onlara: "Size ondan daha hayırlısını vereyim mi" diyecek. Onlar da: "Ey Rabbimiz! Bundan daha hayırlı olan nedir?" diye soracak. Allah: "Rızamdır" diyecek. (Müsedded)

4694. İbn Ömer şöyle dedi: "Size cennetin en altında bulunan şeyi haber vereyim mi?" Onlar: "Evet" dediler. İbn Ömer: "Bir adam cennetin kapısından içeri girince cennet çocukları (gılmanlar) onu karşılarlar. Ona: "Hoş geldin ey efendimiz, buraya dönme vaktin geldi" derler ve ona süslü sergiler serilir. Kırk yıl boyunca bu böyle devam eder. Sonra sağma bakar, soluna bakar; orada cennet bahçelerini görür. "Buradaki bahçeler kimindir?" diye sorar. Ona: "Bütün bunlar senindir" denilir. Yanlarına varınca kırmızı yakuttan, yeşil zümrütten süslenmiş, içinde yetmiş çeşit oda bulunur. Her odanın içinde de yetmiş kapı vardır. Ona: "Oku ve yükselel!" denilir. O da okudukça yükselir; ta ki kendisi için hazırlanmış yatağa varıncaya kadar. Oraya yaslanıp dinlenir. Kendisine altın sürahilerden yetmiş kap içecek ikram edilir. Birinden içtiği lezzeti diğerinden asla bulmaz. Her birinin lezzeti ayn ayrıdır. Sonra muhtelif içecekler kendisine getirilir. O dilediği içecekten içer. Sonra çocuklara: "Onu zevceleriyle baş başa bırakınız" denilir. Çocuklar yanından çıkarlar. Adam yatağının yanında oturan bir huri ile baş başa kalır. Kan ve etin ötesinde onun bacağının iliğini görür. Ona: "Sen kimsin?" diye sorar. Huruliyn: "Ben senin için saklanmış hurilerdenim" der. Adam kırk yıl boyunca ona bakar ve doyamaz. Gözünü ondan asla ayırmaz. Sonra gözünü üstündeki odalara diker. Bir de bakar ki ondan daha güzel bir diğeri... Huruliyn ona: "Senden nasibimizi alma vakti daha gelmedi mi?" der ve adam onunla uzanır. Kırk sene daha ona bakar ve yüzünü ondan çevirmez. Cennet ehli Allah'ın kendilerine verdiği her nimete kavuştuktan sonra artık bu nimetlerden daha üstün bir şeyin olmadıklarını zannettikleri sırada Allah onlara tecelli eder. Allah'ın mübarek yüzüne bakarlar. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Ey cennet ehli! Beni tehlil ediniz (Lâ ilahe illallah deyiniz)." Onlar da Rablerini tehlil ederler. Allah: "Ey Davud! Kalk dünyada beni yüceltip kitabımı okuduğun gibi burada da beni yücelt ve kitabımı oku" buyurur. Hz. Davud da Rabbini yüceltip kitabım okur." (Abd b. Humeyd) [188] Ahmed b. Yûnus der ki: Ebû Şihab'a: "Hâlid b. Dinar'ın rivayet ettiği cenneti tasvir eden hadis (yani yukarıdaki hadis) merfû mudur?" diye sordum, "Evet" dedi.

4695. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûluîlah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cuma günü olunca Allah, cennetliklerle cehennemliklerin arasını ayırır. Pazartesi ve perşembe günleri olunca nurdan, zebercet ve yakuttan yapılı minberler Arş'ın etrafına konulur ve süslenir. O işle görevli melekler: "Ey Rabbimiz! Bu minberler kimin için buraya konuldu?" derler. Ağızlarından şu cevap dökülür: "Garipler için." Melekler: "Yâ Rab! Garipler kimlerdir?" derler. Ağızlarından şu cevap dökülür: "Beni görmeden benim için birbirini seven kimselerdir." Onlar bu halde iken bir adam onlara doğru gelir. O kimse dünya evinde karısının yanında, evinde oturuyormuş gibi o meclisi daha iyi tanır ve bilir. Rablerine yakınlıkları, cennetteki derecelerine göredir. İnsanların gelmesi tamamlanınca Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Ey kullarım! Ey mahlukatım! Ey ziyaretçilerim! Ey beni görmedikleri halde benim için birbirini sevenler! Onlara yediriniz!" Melekler onları yedirirler. Sonra Allah Teâlâ: "Onlara meyveler veriniz" der. Melekler her türlü meyveyi getirirler. O meyvelerde her türlü lezzet ve güzel koku vardır. Sonra Allah Teâlâ: "Onlara en giizel sulardan ikram ediniz" buyurur. Yeri yararak bir ağaç getirilir. Bu ağaç, bekar kızların göğsü gibidir. Her meyvesinde 70 elbise vardır. Bembeyaz kaplar içerisinde kendilerine meşrubatlar getirilir. Sonra: "Onlara en güzel elbiseleri giydiriniz" buyurur. Hiçbirisi diğerine benzemez. Allah Teâlâ sonra: "Onlara en güzel kokulan sürünüz" diye emreder. İşte o zaman hafif bir rüzgar eser ve insanların asla koklamadığı miski etrafa doldurur. Allah Teâlâ: "Hicap perdesini kaldırınız" der ve mahlukat Allah Teâlâ'yı görür. Onunla aralarında nurdan yapılı yetmiş hicap vardır. Ona en yakın mukarreb melek bile kendisine en yakın olan hicaba başını, kaldırıp bakamaz. İşte perdeler kaldırılınca oradakiler secdeye kapanırlar. Allah'ın azametini gördüklerinden dolayı böyle yaparlar. Allah Teâlâ: "Başlarınızı kaldırınız. Sizler amel yurdunda değilsiniz; aksine sizler nimetler yurdundasınız. Size içinde bulunduğunuz şeylerden daha fazlası vardır. Buna razı oldunuz mu?" der. Onlar da: "Yâ Rab! Biz. razı okluk. Sen bizden razı oldun mu?" derler. Ondan sonra oradakiler evlerine dönerler. Kendilerine kat kat güzellikler, eşler, yemekler ve meşrubatlar verilmiştir. Onların her işi bu şekildedir. Onlar bu halde iken güzellik eseri bir şey onun yanından parlar. Ona: "Sen kimsin?" diye sorar. O da: "Ben Allah Teâlânın Kur'an'da belirttiği ve katımız.da daha fazlası vardır dediği kimseyim" der. Böylelikle her kul yetmiş bin melekle birlikte her biri yanlarında değişik kaplar taşıdıkları halde o kişiyle birlikte dönerler ve o kabı almak için: "Bunu Rabbim sana gönderdi" diye yarışırlar. Allah için birbirini seven kimseler cennette karşılıklı otururlar. Biri diğer kardeşinin en uçtaki evine bakar. Ancak birisi hammıyla şehvetini gidermek isteyince aralarına bir perde girer." (Abd b. Humeyd) [189]

4696. Abdurrahman b. Ebî Bekir anlatıyor: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ziyaret etmek için yanma vardım. Beraberinde Âişe vardı. Ancak Resûlullah'a (sallalîahu aleyhi vesellem) vahiy iniyordu. Vâhiy bitince Âişe'ye: "Hırkamı bana ver!" buyurdu ve dışarı çıktı. Mescid'e girdiğinde bazı kimselerin orada oturduğunu gördü. Onlardan başka kimse yoktu. Mescid'in bir köşesine oturdu. Hatırlatıcı, hatırlatmasını yaptı ve Secde sûresini bitirinceye kadar okudu. İnsanlar Mescid'e sığmaz oldular. Âişe ailesine birisini gönderip: "Resûlullah'ın sohbetinde bulunun. Çünkü şu ana kadar ondan görmediğim bir şey görüyorum" dedi. Hz. Peygamber (salköahu aleyhi vesellem) başını kaldırdı. Ebû Bekir: "Yâ Resûlallah! Secdeyi uzattın!" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Rabbimin ümmetimden yetmiş bin kişiyi cennete (hesapsız) koymasından dolayı ona şükür secdesinde bulundum" buyurdu. Ebû Bekir: "Yâ Resûllalah! Senin ümmetin daha çoktur; Rabbinden daha fazlasını iste" dedi. Ebû Bekir bu sözünü iki üç kez tekrarladı. Sonra Ömer: "Yâ Resûlallah! Anam babam sana feda olsun; bütün ümmetini kapsamasını Rabbinden iste" dedi. (İbn Ebî Şeybe) [190]

4697. Ebû Saîd bildiriyor: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimden yetmiş bin kişi hesaba çekilmeden cennete girecektir." Orada bulunan sahabelerden Ukkâşe adında biri: "Yâ Resûlallah! Allah'a dua et beni o kimselerden eylesin" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allahım! Bunu da o kimselerden eyle!" dedi. Sonra başka bir adam: "Yâ Resûlallah! Benim de onlardan olmam için Allah'a dua et" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhivesellem) onun için de dua etti. Sonra bir süre topluluk sustu; sonra yine konuşmaya başladı. Kimisi: "Yâ Resûlallah! Allah'a dua et, bizleri de o kimselerden eylesin" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ukkâşe ve arkadaşı sizden önce davrandılar. Eğer o zaman siz de söyleseydiniz,, size de dua ederdim ve eğer dua etseydim size de cennet vacip olurdu" buyurdu. (İbn Ebî Şeybe) [191]

4698. Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dünya ehlinden büyük ve küçük ölüp de cennetlik veya cehennemlik olan kimse yaşça altmışından fazlasına döndürülmez. " (Ebû Ya'lâ) [192]

4699. Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (salîaüahu aieyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimden yetmiş bin kişi cennete girecektir." Sahabeler: "Sayılarını daha da çoğalt yâ Resûlallah" dediler. Allah'ın Resulü (sallaUahualeyhi veseUem): "Her bir kişi için yetmiş bin kişi daha cennete girecektir" buyurdu. Sahabiler tekrar: "Yâ Resûlallah! Sayılarını daha da çoğalt" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kum yığınının üstünde oturuyordu. Eliyle bir avuç aldı ve onu saçtı: "İşte bu kadarı da cennete girecektir" buyurdu. Sahabîîer tekrar: "Sayılarını daha da çoğalt yâ Resûlallah" dediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar eliyle bir avuç kum aldı ve onu saçarak: "Bu kadarı da cennete girecektir" buyurdu. Sahabiler: "Yâ Resûlallah! İşte bundan sonra hâlâ cehenneme giren kimseyi Allah rahmetinden uzaklaştıranı" dediler. (Ebû Ya'lâ) [193]

4700. Uneyse binti Zeyd b. Erkam babasından naklediyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zeyd hasta olduğu zaman onu ziyarete geldi. Ona: "Bu hastalığında sana bir şey olmaz- Fakat benden sonra yaşayıp da gözün görmez olduğu, zaman halin nice olur?" buyurdu. Zeyd: "O zaman sabredip mükafatını Allah'tan beklerim" dedi. Allah'ın Resulü (sallallahu aleyhi vesellem): "O halde hesapsız olarak cennete girersin" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vsellem) vefat ettikten sonra Zeyd yaşadı ve gözleri görmez oldu; ancak daha sonra Allah, tekrar gözlerini ona sıkıntılı ve hüzünlü iken bağışladı. Bir müddet yaşadıktan sonra vefat etti. (Ebû Ya'lâ) [194]

4701. Ebû Yahya eî-Kelâî bildiriyor: Mikdam b. Ma'di Kerib'in mescide yanma vardım ve ona: "Ey Ebû Yezîd! însanlar senin Resûlullah'ı görmediğini iddia ediyorlar" dedim. O: "Sübhanallah, Allah'a yemin olsun ki amcamla birlikte yürürken onu gördüm. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) benim kulaklarımdan tutup amcama: "Acaba bu, annesini ve babasını hatırlıyor mu?" dedi. Biz de ona: "O halde Resûlullah'tan (sallahu aleyhi vesellem) işittiğin bir şeyi bize anlat" dedik. O da şöyle cevapladı: "Ben, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittim: "însanlar çocuğundan yaşlısına cennette genç olarak otuz üç yaşında dirilirler. Adem'in suretinde, Yusuf'un güzelliğinde, Eyyûb'un kalbi ile ve gözleri sürmeli olarak dirilirler." Ben: "Peki kafir nasıl olur?" diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ateş için onların vücudu büyültülür; öyle ki derileri kırk arşın olur. Dişlerinden birisi Uhıd dağı kadar büyük olur. " (Ebû Ya'lâ) [195]

Cennete Son Girecek Kimse

4702. Avf b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (saBallahı aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cennete son girecek olan kişiyi elbette ben biliyorum. O kişi Allah'tan kendisini cehennemden uzak tutmasını dileyen kimsedir. Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girdikten sonra o: "Yâ Rab! Beni cennetin kapısına yaklaştır" der. Allah: "Ey Âdemoğlu! Seni cehennemden uzaklaştırmamı mı istiyorsun?" der. Kul: "Yâ Rab! Kim senin gibidir ki! Beni cennetin kapısına yaklaştır" der ve cennetin kapısına yaklaştırılır. Cennetin kapısının yanında bir ağaç görünce: "Yâ Rab! Beni bu ağaca yaklaştır kî onun gölgesiyie gölgeleneyim, meyvesinden yiyeyim" der, Allah: "Ey Ademoğlu! Sen şöyle şöyle demedin mi?" der. O: "Yâ Rab! Kim senin gibidir ki!" der ve Allah onu ağaca yaklaştırır, O baldan daha güzel şeyler görünce: "Yâ Rab! Beni ona da yaklaştır" der. Allah: "Ey Ademoğlu! Sen şöyle şöyle demedin mi?" der. O da: "Yâ Rab! Kim senin gibi olabilir ki!" der ve adam oraya yaklaştırılır. Sonunda ona: "Koş! Ayaklarının yetiştiği, gözlerinin gördüğü yerlerin hepsi senindir" denilir. Adam yoruluncaya kadar koşar, sonra: "Yâ Rab! Bütün bunlar benim, midir?" der. Allah da: "O ve onun kat kat misli senindir" der. Bunun üzerine kul: "Rabbim benden razı oldu! Eğer cennet ehlini yedirmeme ve giydirmeme izin verirse sahip olduklarım onlara kafi gelir" der." (İbn Ebî Şeybe) [196]

Muhakkikin Son Sözü: Hicri 1392 senesinin ikincisi olan Safer ayında, bu dipnotları yazmaktan ve kitabın asıl nüshalarını tahkik etmekten kalem istirahata kavuştu. Kendi nimetleriyle sâlih amellerin tamamlandığı Allah'a hamd olsun. Efendimiz Muhammed'e Allah Teâlâ hoş salavatlar eylesin ve O'na kutlu selamlar göndersin.

---

[1] Bûsırî der ki: "Bu hadisi ravileri güvenilir olan bir senedle İshâk rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Bekir İbn Ebî Şeybe, ondan da Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Ben derim ki: Ayrıca bu hadisi Bezzâr tahric etmiştir. Onun Zevâid'ine bakınız: 1853 no'lu hadis.

[2] Bûsîrî bunu aynen alıp şunu eklemiştir: "Onlardan hiçbirinde hadis bu metinle gelmez. Sahîh'tc bir kısmı Useyd b. Hudayr'ın sözü olarak, bir kısmı da Hz. Ali'nin sözü olarak geçer." Heysemî der ki: "Bunun bir kısmı Sn/îi//tedir." Bu hadisi Ebû Ya'lâ da rivayet etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir. (Meana VI, 238)

[3] Senedi kuvvetlidir.

[4] Bu hadisi Ebû Bekir İbn Ebî Şeybe'den, sonra Amr b. ed-Dahhâk'tan, sonra Muhammed b. el-Ferec'den Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Scnedierin hepsinde de Musa b. Ubeyde vardır. Heysemî der ki: "Senedinde Musa b. Ubeyde vardır ki metruk bir ravidir. Bezzâr da bunu muhtasar olarak rivayet etmiştir. Bir kısmı zayıf olmakla beraber onun ravileri güvenilir görülmüştür." Yine Heysemî der ki: "Fitneler bölümünde bunun daha uzun bir tariki vardır." Ben derim ki: Bunun senedinde zayıf bir ravi olan Ebû Ma'şer Necîh vardır. Bkz: Zevâid, VI, 227; VII, 258. Keşfu'l-Estâr (fi'z-Zevâidi Müsnedi'l-Bezzâr), 1849.

[5] Heysemî der ki: "Senedinde Yezîd er-Rakkâşî vardır ki çoğunluk onu zayıf görmüştür. Az say.da güvenilir bulan da vardır. Diğer ricali, SaMh ricalidir. Ondan önceki Ebû Bekre ve Ebû Saîd hadisi şafttır." (Mecma VI, 226) Ben derim ki: Ondan önceki Hûd b. Atâ hadisidir, Enes'ten rivayet etmiştir.

[6] Müsnede'de şöyle geçer: Bezzâr dedi ki: Enes'ten, bu tarikten başka bir kanaldan rivayet edildiğini bilmiyoruz. Ben derim ki: "Ben biliyorum ki Enes'in dışında hunda. başka bir kanal da vardır." Bkz: Bezzâr'm Zevâid'i, 1849.

[7] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Humeydî, İbn Ebî Ömer, Bezzâr, İbn Hibbân ve -sahih görerek- el-Hâkim rivayet etmiştir." Müsnede'de ise şöyle geçer: Ebû Ya'lâ: "Bize İshâk b. Ebî İsrâîl haber verdi" demiş; Bezzâr da: "Bize Ahmed b. Aban haber verdi" demiştir. Bu iki ravi de "Bize - mevsûlen- Siifyan haber verdi" demişlerdir. Devamla şöyle dedi: Bunu Abdiilmelik (b. A'yun) an Ebî Hnrb tarikinden başka bir kanaldan rivayet edeni bilmiyoruz. Ondan da sadece İbn Uyeyne rivayet etmiştir. İbn Hibbân ve el-Hâkim bunu sahih görmüştür.

[8] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Ali b. el-Medîni'nin babası vardır ki zayıf bir ravidir. {Mecmn IX, 137) Ben derim ki: Abd b. Humeyd'in isnadında o yoktur. Müellif de bunu Ebû Ya'lâ'ya isnâd etmemiştir. de bunu Taberânî rivayeti olarak tahric etmiş ve "İsnadı hasendir" demiştir, o hadiste "Scmûd'un en şakisi" ifadesi geçer.

[9] Heysemi der ki: "Bu hadisi Taberânî ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde §dîn b. Sa'd vardır ki güvenilir görülmüştür. Diğer ricali güvenilirdir." (Mecnıa IX, 236) srrıan b. Suheyb'in meçhul oluşu sebebiyle Bûsîrî de bunu zayıf görmüştür.

[10] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bunu da Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Herhalde olayı gören, Ebû Salih'tir. Onu da Ya'lâ görmüştür. Bu ikisini görenler de; Ibn Mülcem ile arkadaşıdır. En doğrusunu Allah bilir. Kavileri güvenilir kimselerdir." (Mecma IX, 138)

[11] Senedinde adı belirtilmemiş bir ravi vardır. Humeydî'nin Müsnt'ri'inde bunu Bişr rivayeti olarak bulamadım.

[12] Bûsîrî bunu da İbn Ebî Şeybe'ye isnâd etmiş ve isnadı üzerine söz etmemiştir.

[13] Hafiz, Müsnede'de şöyle der: Bezzâr dedi ki: "Bunu (bu isnâdla -ki isnâd. *»ır-) Hasan (b. Ali/den başka rivayet edeni bilmiyoruz." Ibn Hıbbân ve el-Hâkım de: bunu sahih görmüştür. Ben derim ki: Hâhz'.n tbn Hibbân'm sahih gördüğünü el-Hatom in rivayet ettiğinden ay,rması gerekirdi. Zira el-Hâkım onu sahih görmemiştir; aksine sükutu seçmiştir. Zehebî de onun sahîh olmadığını açıklamıştır. (III, 172) Senedmae Hüseyin b Zeyd b. Ali vardır ki İbnü'l-Medînî onun hakkında "zayıf" demiştir d Maîn de- "Onunla karşılaştım; ancak ondan hadis dinlemedim. Bir kıymeti yoktur demiştir. İbn Adiy de şöyle der: "Hadisinde biraz münkerlik vardır." Ibn Ebı Hatim e onun hem bilindiğine, hem de bilinmediğine işaret etmiştir. el-Hâkim'e göre hutDey rivayet eden, Ali b. Hüseyin; Taberânî'ye göre de Ebu't-Tufeyl; Ibn Hıbban a gor, Hübeyre'dir.

[14] Bunu rf-İt/i^fdan ilave ettim. Müsnede'de şöyle geçer: Bu hadisi Muhammeâ b. Abdirrahîm ani'l-Hasan (b. Musa) tarikiyle Bezzâr rivayet edip demiştir ki: "Fadâle'nin bundan başka Ali'den rivayet ettiği hadis bilmiyoruz." Ben derim ki: Bu hadis, Keşfu'l-Estâr'da Hz. Ali'nin öldürülüşü bölümünde mevcuttur. Bûsîrî der ki: Hadisin isnadının merkezi, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'dir ki zayıf bir ravidir. Onun hocası, Fadâie'dir ki Ibn Hibbân onu güvenilir görmüş, İbn Hırâş ise "meçhuldür" demiştir. Ben derim ki: el-Isâbe'de de geçtiği gibi, hadisi, Ahmed ve el-Hâris rivayet etmişlerdir

[15] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle İshâk rivayet etmiştir." Ben derim ki: Dabbe oğullarından olan ravinin hali bilinmemektedir. Ondan rivayet eden Ebû Yahya ise bana göre sağlam değildir, onu sağlam görene rastlamadım.

[16] 1. cild 13 numaralı hadis. Ayrıca bu ciltteki 3999 no'lu hadise bakıruz. Onun isnâdlarının merkezi, Leys b. Ebî Süleym'dir ki zayıf bir ravidir. Ben derim ki: O illetin asıl sebebi anlaşılamamıştır. Hadisin senedinde iki meçhul ravi vardır; onlardan biri Hidmir'dir. Zehebî onun hakkında: "O, ikna edici değildir" der. Ben derim ki: Leys'den başka ondan rivayette bulunan yoktur. Diğeri de onun şeyhi olan, Zeyneb'in mevlasıdır. Kim olduğu da, ne olduğu da bilinmemektedir.

[17] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Ricali, Sahih ricalidir."

[18] Ben derim ki: Bu tariklerin üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Ebû Yahya'dan rivayette bulunan Ata b. es-Sâib'dir ki ihtilata düşmüş (bunamış) biridir. Hammad b. Seleme'nm ondan rivayet ettiği hadislerin hükmü, ihtilaftan sonra onu dinleyenin hadisinin hükmü ile aynıdır. Ebû Yahya, sağlam olmayan, Şîî bir ravidir. Onu sağlam görene rastlamadım. Birçok kişi onu zayıf bulmuştur. Heysemî der ki: "Senedinde Atâ b. es-Sâib vardır ki ihtilata düşmüş biridir." (Mecma X, 72) ve (V, 241)

[19] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Ben derim ki: Abdullah b Avn'dan başkası Umeyr b. Ishâk'tan rivayette bulunmamıştır." Ukaylî onu zayıf raviler arasında Sayar. Ibn HİBbân sayar. Ibn Hibbân, onu güvenilir addetmiştir.

[20] Bu hadisi mürsei olarak İshâk rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir.

[21] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ahmed ve Bezzâr rivayet etmiştir. Ahmed'in ricali, Sahih ricalidir." (V, 241)

[22] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Ali b. Alkame zayıftır. Ben derim ki: Buharı: "Onun hadisi incelenmeli" demiştir. Ukaylî ile İbnü'l-Cârûd da onu zayıf raviler arasında saymıştır.

[23] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Avf, Şîîdir. Bunu Muhâcir'den rivayet eder. Ezberine güvenilmez. Ebu'I-Âliye de bunu Ebû Müslim el-Cezmî'den rivayet eder. İbn Hibbân'dan başkası onu sağlam görmemiştir.

[24] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."

[25] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahîh bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Ebû Ya'lâ bu hadisi İsmâîl rivayeti olarak vermiş ve İbn Aclan'a nisbet etmemiştir. İsmail'i de tanımıyorum. Diğer ricali, Sahîh ricalidir." (Mecma V, 241) Ben derim ki: İsmâîl, Müsnede'de geçtiği üzere Cafer'in oğludur, hadisi İbn Aclan'dan değil, bilakis Ala (b. Abdirrahman)'dan, o da babasından rivayet etmiştir.

[26] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Menî', el-Hâris ve munkatı' bir senedle Ebû Ya'la rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve Bczzâr rivayet etmiştir. Ebu Ya'lâ'mn ricali, Sahîh ricalidir. Ancak şu var ki, Mekhul, Ebû Ubâde'ye {doğrusu Ebu Ubeyde olacak) yetişmemiştir." (Mecma V, 41 ve 242)

[27] Senedinde el-Velîd b. Müslim vardır. Bu, Evzaî nin Ebu's-Sefer'den rivayet ettiği hadisi alırdı. Çok yalancı biriydi. Vetfd, Evzaî'nin hadislerini yalancıların sözleriyle karıştırırdı.

[28] Senedinde Ebu'l-Hasan el-Cezerî vardır. İbnü'l-Medînî der ki: O, meçhul biridir; Amr b. Murre'den hadis duyup duymadığını bilmiyorum. Ayrıca senedindeki Cafer b. Süleyman, Şîîdir. Heysemî der ki: "Senedinde Ebu'l-Hasan el-Cezerî vardır ki hali bizce gizlidir. Diğer ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma V, 243)

[29] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi hnsen bir isnâdla Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Ben derim ki: Senedinde Ebû İshâk es-Sebaî vardır ki müdellis bir ravidir, sema yoluyla hadis aldığını açıklamamıştır." Heysemî der ki: "Senedinde Muhammed b. Hasan b. Zebâle vardır ki zayıf bir ravidir." Ben derim ki: Hayır, böyle değil. Senedindeki ravi, Muhammed b. Hasan el-Esedi'dir. O, makbul bir ravidir.
[30] Senedinde Dâvud b. el-Muhabber vardır ki güvenilir değildir. Bûsîrî der ki: "el-Haris bu hadisi Vâkıdî'den rivayet etmiştir. Vâkıdî, zayıf bir ravidir. Ayrıca isnadında adı belirtilmemiş bir ravi vardır." Ben derim ki: Bu hadisi el-Hâris, Vâkıdî'den rivayet etmemiştir; aksine Dâvud b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir. Müsnede'ye bakınız. Orada der ki: Bu hadisi Ahmed de rivayet etmiştir. Onun senedinde de adı belirtilmemiş bir ravi vardır.
Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[31] Âhir Zamanda Fesadın Ortaya Çıkacağı ve O Dönemde İyiliği Emretmenin Fazileti
[32] Hcysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde Ali b. Yezîd vardır ki metruk bir ravidir." (Mecma VII, 271, 262) Bûsîrî der ki: "Hadisin isnâdlarmım üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Ali b. Yezîd'dir ki metruk bir ravidir." (İçecekler bölümü)
[33] Yani metruk veya zayıf ravilerden dört kişi vardır. Onlar; Muhammed b. Ubeydüah el-Fezârî, Ubeydullah b. Zahr, Ali b. Yezîd ve el-Kâsım eş-Şâmî.
[34] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[35] Bûsîrî senedini znı/;/ görmüştür. Çünkü senedindeki ravi el-Velîd b. Müslim, müdellis bir ravidir.
[36] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Kavileri güvenilir kimselerdir." {Mecma. X, 61) Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Müsnede'ye bakınız. Orada şu ifade yer alır: (İbn Adiy) dedi ki: İsmâîlb. Ayyâş'tan başkası el-Velîd'den bu lafızla rivayette bulunmaz. Ben derim ki: Bu hadisi Ebû Ali Abdülcebbar, Târih Dân/â'da Ahmed b. Süleyman h. Hizyem'den rivayet etmiştir. Ancak isnadını çevirip, "el-Velîd b. Abbâd, Âsım'dan, o da Ebû Müslim el-Havlanî'den rivayet etti" demiştir. Doğrusu: "Âmir el-Ahvel, Ebû Salih'ten rivayet etti şeklinde olacaktır.
[37] Hadisi muhtasar olarak Ahmed tahrîc etmiştir. Senedinde Atâ b. es-Sâib vardır ki Sevrî onun sıhhati hususunu kendisinden işitmiştir. Abdurrahman b. el-Hadramî'yi ise tanımıyorum. Diğer ricali, Sahîh ricalidir. Bunu Heysemî söylemiştir. (Mecma VII, 261; VII, 271)
[38] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde tanımadığım raviler vardır." (Mecma VII, 312)
[39] Mâide sur. 79
[40] Mâide sur. 79
[41] Heysemî der ki: "Ricali, Sahih ricalidir," Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. el-Hâris de zayıf'bir senedle muhtasar olarak rivayet etmiştir."
[42] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde Mus'ab b. Mus'ab vardır ki zayıf bir ravidir." (Mecma VII, 257) Ben derim ki: Ebû Seleme'nin babasından rivayeti, onlara göre mürseldir.
[43] Bûsîrî der ki: "Senedinde Ibn Lehîa vardır." Heysemî demiştir ki: "Ibn Lehîa, vaat edilen şeylerin fitnelerin çokluğu olduğunu belirtmiştir. Bunun senedinde İbn Lehîa ile Hadîc b. Ebî Amr vardır. Taberânî'nin iki rivayetinden birinde de onun adı geçer. İbn Hibbân onu güvenilir görmüştür. Ancak İbn Lehîa zayıftır." Ben derim ki: "Zayıflığına rağmen Heysemî bir çok defa "İbn Lehîa, hadisi hasen olan biridir" demiştir.
[44] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Ebû Bekir, Ebû Ya'lâ ve RÛyânî ha»» bir isnâdla rivayet etmiştir. Ben derim ki: Müsnede'de Ahmed b. Hârûn ismi geçer. Bilinen Müsned'in sahibi ise, Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî'dir. Bûsîrî (K.yamet bölümünün hemen oncesmd) der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Lafız ona aittir. el-Hâkim de -s« bularak- rivayet etmiştir."
[45] Ebu'1-Celd künyesiyle sadece Ceylân b. Fervc bilinir. Ahmed onu güvenil görmüştür. Bunu İbn Ebî Hatim zikretmiştir. Ebû Bahr, Abdurrahman b. Osman e Bekrâvî'dir ki oldukça zayıftır. Hadis maktıVdur (Yani, tabiî sözüdür)
[46] Ben derim ki: Bunun üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Dâvud b. el-Muhabber'dir ki zayıf bir ravidir. Bûsîrî de buna benzer şeyler söylemiştir. Heysemî de demiştir ki: "Bu hadisi, Dâvud b. el-Muhnbber an ebîhi tarikinden Bezzâr ve Taberânî rivayet etmiştir. Her iki ravi de zayıftır." (Mecvın VII, 314) Ben derim ki: Zevâid'in ifadesi şöyledir: "Aranızda yedi veya sekiz veya dokuz kalır."
[47] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde Muraccâ b. Recâ vardır ki Ebû Zür'a onu güvenilir görmüş, İbn Maîn de zayıf addetmiştir. Diğer ricali güvenilir kimselerdir." (Mccma VII, 315)
[48] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi TayâlİsÎ ve el-Hâkim rivayet etmiştir. Lafız el-Hâkim'e aittir. cl-Hâkim der ki: Bu, isnadı sahih bir hadistir. Dâbbctü'1-arz hakkındaki en açık hadistir." Ben derim ki: Aksine bu ikisinin isnadında Talha b. Amr el-Hadramî vardır ki zayıf bir ravidir." Heysemî de der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde Talha b. Amr vardır ki metruk bir ravidir." {Mecma VIII, 7) Müsnede'de bunun peşinden şöyle denir: Talha b. Amr hadisi, ondan daha detaylı ve daha güzeldir. Yani Talha'nın Abdullah b. Ubeydillah an Ebi't-Tufeyl an Hızeyfe b. Useyıi el-Gıfârî tarikiyle gelen hadisi...
[49] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde Leys b. Ebî Siileym vardır ki müâellis bir ravidir."
[50] Bûsîrî der ki: "Senedinde Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî vardır ki zayıf bir ravidir."
[51] En'âm sur. 158
[52] Bûsîrî der ki: "Senedinde Süleyman b. Zeyd Ebû İdam vardır ki zayıf bir ravidir." Ben derim ki: Heysemî, "Güneşin Battığı Yerden Doğuşu" bölümünde bunu üretmemiştir.
[53] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Bekir, Ebû YaTâ, Taberânî ve -sahih görerek- Hâkim nvayet etmiştir."
[54] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Tayâlisî, İbn Râheveyh -ki anlatım ona aittir-, İbn Ebî eybe, İbn Menî', el-Hâris, Ebû Ya'lâ ve -isnadı sahihtir diyerek- Hâkim rivayet etmiştir." ^ derim ki: el-Hâris'in hadisi, bunu takip eden hadistir. Müsnede'de şöyle geçer: med bunu aynı mânâda ihtisarla Esved b. Yezîd hadisi olarak Tbn Mes'ûd'dan rivayet i hdiynı mânâda ihtisarla Esved b. Yezîd ha uştir. Bir de Târik an İbn Mes'ûd tarikinden vermiştir. Heysemî bunu Târik hadisi arak Vei"ip: "Bunun tamamını Ahmed, bir kısmını da Bezzâr rivayet etti" demiş ve ..Urm ılave etmiştir: Ayrıca Taberânî rivayet etmiştir, (onun anlatımını vermiştir) Ahmed e Bezzâr'ın ricali, Sahih ricalidir." (Mecma VII, 328
[55] Bu, İbn Hacer'in sözüdür. Bu hadisin isnadında Musa b. Ubeyde er-Rebezî vardır.
[56] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk, Ahmed, İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. RavİleriI güvenilir kimselerdir." Heysemî der ki: "Bu hadisi detaylı olarak Ahmed, muhtasar olarak da Taberânî rivayet etmiştir. Taberânî'nin ricali güvenilir kimselerdir." (Mecma VII, 320)
[57] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde İbn İshâk vardır ki müdellis bir ravidir. Ahmed'in iki isnadından birinin geri kalan ravileri Sahih ricalidir." {Mecma VIII, 9)
[58] Bu mânâda Sahâr el-Abdî hadisi vardır ki bunu Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Heysemî der ki: "O'nun (Ebû Ya'lâ'mn) neâli güvenilir kimselerdir." (Mecma VIII, 9) el-İthâfta. da buna benzer şeyler söyler ve hadisi İbn Ebî Şeybe'ye dayandırır. Bu hadisi ise el-Hâris, Dâvud b. el-Muhabber'den rivayet etmiştir ki o zayıf ir rav'dir. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[59] Taberânî bunu daha detaylı şekliyle Ümmü Seleme hadisi olarak rivayet etmiştir. Onun senedinde Hakîm b. Nâfi' vardır ki İbn Mam onu güvenilir görmüş, ondan başkası da zayıf saymıştır. Diğer ravileri güvenilir kimselerdir. Heysemî der ki: "Sahîh'te bunun bır kısmı mevcuttur." {Mecma VIII, 11) Bunu ise el-Hâris, Dâvud b. el-Muhabber'den nvayet etmiştir. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[60] Müsnede'de şöyle geçer: el-Hâris senediyle bu hadisi İbn Amr'ın sözü olarak haber verdi." Ben derim ki: Bu mevkuf, daha sahih olan kanaldır.
[61] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Musa b. Matîr'den Tayâlisî rivayet etmiştir. Musa, zayıf bir ravidir."
[62] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Dâvud b. el-Muhabbcr'den el-Hâris rivayet etmiştir ki o zayıf bir ravidir."
[63] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[64] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiş, ondan da İbn Hıbban "akletmiştir."
[65] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Senedinde Muaviyo b. Vâhib vardır ki onu tanımıyorum." (Mecma VII, 350) Ben derim ki: Ebû Ya'lâ'nın isnadında Muavıye b. Vâhib yoktur.
[66] Bu hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. Heysemî der ki: "isnadı hasendu."
[67] Bu, 4576 no'lu hadisin başka bir tarikidir. Şıbl veya Şıbîl b. Avf hariç, ricali, Sahih ^calidir. Şıbl de, güvenilir bir ravidir. Bunu Heysemî söylemiş, hadisi Taberânî ve Bezzâr'a isnâd etmiştir.
[68] Bûsîrt, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî de demiştir ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir." (Mecma VII, 333) Buharı, el-Kunâ'da bu konuda bir şey söylememiştir, (s.21)
[69] Bu hadisi, içinde Ali b. Asım'm bulunduğu bir senedle el-Hâris rivayet etmiştir. Ali, zayıf bir ravidİr.
[70] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır ki, müdellis bir ravidir. Enes'İn arkadaşı Bişr'i ise tanımıyorum." (Mecma VII, 333)
[71] BÛsîrî der ki: "Senedinde Musa b. Matîr vardır ki zayıf bir ravidir. Ancak bunu destekleyen bir Huzeyfe, bir de Ayyaş hadisi vardır.
[72] Müsnede'deki hadis bu kadardır. Bûsîrî de sonuna ekleme yaparak bu hadisi el-İthâf'da vermiş ve demiştir ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybc rivayet etmiş, ondan da Sûhîh'inde İbn Hibbân nakletmiş, Ebû Ya'lâ'ya isnâd etmemiştir." Ben derim ki: Bu, onun yanılgısıdır. Hafız, Ebû Ya'lâ'nın rivayetini irâd etmiştir, tbn Hibbân da ondan rivayet etmiştir; İbn Ebî Şeybe'den değil. Bkz: Mevâridu'z-Zam'ân, s. 471.
[73] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürsel olarak el-Hâris rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir."
[74] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi sahih bir senedle İshâk rivayet etmiştir. Müslim de Sahîh'inde ondan tahrîc etmiştir."
[75] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mevkuf olarak İbn Menî' rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir."
[76] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ ve ravileri güvenilir olan bir senedle Bezzâr rivayet etmiştir."
[77] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mevkuf olarak Müsedded rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. el-Hâkim de merfu olarak rivayet etmiş, sahîh görmüştür." Onun fefeı, Müsedded'in lafzından farklıdır.
[78] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu adisi Taberânî rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir." {Mecma VII, 350)
[79] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."

[80] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürsel olarak Müsedded rivayet etmiştir. İbn Hibbân da SırM/ı'inde merfıt olarak Vehb b. Keysan an İbn Ömer asl-ı senediyle "Ümmetini Deccâl İle uyarmayan hiçbir peygamber yoktur... ' diye başlayarak rivayet etmiştir.
[81] Bûsîrî bu hadisi daha detaylı olarak uzunca verdikten sonra şöyle der: "Bu hadisi İbn Ebî Ömer, -sahîh hükmüyle- Hâkim, -Sünen'inde- Ebû Dâvud ve -muhtasar olarak-Ibn Mâce rivayet etmiştir.
[82] Hadisten, onun verdiğinden daha fazla bir kısım kalmıştır. Bûsîrî bunu tam olarak vermiş ve şöyle demiştir: "Bu hadisi İbn Menî', Abd b. Humeyd, Ebû Ya'la ve Hakim rivayet etmiştir. Hadisin tariklerinin üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Atiyye el-Avfi dır ki zayıf bir ravidir. Ahmed de bu hadisi çok muhtasar olarak rivayet etmiştir. Onun senedinde Mücâlid vardır ki zayıf bir ravidir."
[83] Bûsîrî der ki: Bu hadisi zayıf Ur senedle Ebû Ya'la rivayet etmiştir. Senedindeki Ah b. Zeyd b. Cüd'ân, zayıf bir ravidir. Heysemî de bunu İbn Ma'kil b. Yesâr hadisi olarak tahrîc etmiştir. Onun senedinde de Ali b. Zeyd vardır ki leyyın olanı, buradadır. Aslında onun hadisi defalarca hasen görülmüştür.
[84] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Musa b. Matîr'in zayıflığı sebebiyle zayıf olan bir senedle Tayâlisî rivayet etmiştir.
[85] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Musa b. Matîr'in zayıflığı sebebiyle zayıf olan bir senedle Tayâlisî rivayet etmiştir.
[86] Kıyamet bölümünde Bûsîrî'nin bu hadisi rivayet ettiğine rastlamadım.
[87] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. İsnadı hasendir.
[88] Bûsîrî der ki: Bu hadisi mevkuf olarak Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Sahîh'inde İbn Hibbân da merfu olarak rivayet edip hadisin lafzını vermiştir.
[89] Bûsîrî demiştir ki: "Bu hadisi mürsel olarak el-Hâris rivayet etmiştir. Ravüen güvenilir kimselerdir."
[90] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Ricali güvenilir görülmüş kimselerdir." (Mecma III, 47) Heysemî bunu Ebû Ya'lâ'ya dayandırmamıştır.
[91] Bûsîrî bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamış; ancak şöyle demiştir: "Sahîh'inde İbn Hibbân'ın rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisi bunu desteklemektedir. derim ki: O hadis 4610 numarada gelecektir.
[92] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[93] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Lafzı ona aittir. Ayrıca Humeydî, Müslim ve -muhtasar olarak- Ebû Dâvud rivayet etmiştir."
[94] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Heysem b. Cumâz, zayıftır.
[95] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bakiyye b. el-Velîd'in tedhsı sebebiyle senedi zayıftır.
[96] Kendi şartlarına uymasına rağmen Bûsîrî bu hadisi zikretmemiştir. 4605 numarada buna işaret etmiş, İbn Hibbân'a dayandırmıştır. Heysemî de bunu tahric edip şöyle demiştir: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Derrâc vardır ki hadisi basendir. Onun hakkında ihtilaf vardır." (Mecma III, 55)
[97] Bûsîrî: "Bu hadisi sfl/iffi bir senedle İshâk rivayet etmiştir. Taberânî de aynı şekilde tahrîc etmiştir" diyerek Taberânfnin lafzını vcrmişir. Heysemî de Taberânî'nin lafzıyla hadisi tahrîc etmiş, sonra şöyle demiştir: Bunu bir çok tarikten rivayet etmiştir. O tariklerden birinin ricali, güvenilir bir ravi olan Ebû Hâlid ed-Dâlânî hariç, Sahih ricalidir." (Mecma X, 343)
[98] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[99] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi ftnsen bir isnâdla İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.
[100] Bûsîrî der ki: "Senedinde Musa b. Ubeyde er-Rcbczî vardır ki zayıf bir ravidir. Aynısı Zevâid'de de vardır. (Mecma X, 402) Bunu Taberâiû'ye isnâd etmiştir.
[101] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Ahmed ve sahih hükmüyle- Hâkim rivayet etmiştir." Heysemî der ki: "Bu hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ebû Ya'lâ'nm ricali, güvenilir bir ravi olan Saîd b. Umeyr hariç, Sahih ricalidir."
[102] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[103] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, içinde zayıf bir ravi olan el-Hecerî'nin bunduğu bir senedle Müsedded rivayet etmiştir."
[104] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî, M. el-Kebîr'dc rivayet etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir."
[105] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta rivayet etmiştir. Senedinde İbn İshâk vardır ki güvenilir biridir; ancak o müdellistir." (Mecmn X, 336) Ben derim ki: "O, Ebû Ya'lâ'nın isnadında da vardır." Bûsîrî der ki: "Sahîh'inde İbn Hibbân bunu Ebû Ya'lâ'dan rivayet etmiştir."
[106] Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Senedinde Fadl b. İsa er-Rakkâşî vardır ki gerçekten zayıf bir ravidir." (Mecma X, 336)
[107] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Heysemî der ki: "Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Bazılarında zayıflık olmakla beraber ravileri güvenilir görülmüştür." (Mecmn X, 355)
[108] Ahkâf 16
[109] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, içinde Musa b. Ubeyde er-Rebezî'nin bulunduğu bir senedle Abd b. Humeyd rivayet etmiştir. Musa, zayıf bir ravidir."
[110] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Tayâlisî, Müsedded ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Hadisin isnâdlarının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Yezîd er-Rakkâşî'dir ki o, zayıf bir ravidir."
[111] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, içinde zayıf bir ravi olan Kevser b. Hakîm'in bulunduğu bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ancak hadisin baş tarafı, Sahîhayn ve başka eserlerde Âişe hadisi olarak yer almıştır. Taberânî de sahih bir senedle Ümmü Seleme hadisi olarak rivayet etmiştir."
[112] Secde sur. 16
[113] Nur sur. 37
[114] Bûsîrî bunu sadece Ebû Ya'lâ'ya isnâd etmiş, herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[115] Heysemî der ki: "Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir. İsnadı basendir." Müsnede'de Şöyle geçer: İbn Hibbân bu hadisi İbn Vehb an Amr b. el-Hâris tarikinden rivayet ederek, kendisine bunu Derrac'm haber verdiğini söylemiştir. İbn Ebî Davud'un Kitâbıt I ws'ında bu hadisin âli isnadının olduğunu işittik.
[116] el-Jthâfte da aynısı yer almıştır. Hadisi Nuaym b. Hammad Zevnidü'z-Zühd'de 3! numarada tbnü'l-Mübarek'ten rivayet etmiştir. Ebû Nuaym da el-HUye'de el-Hau tarikinden tahrîc etmiştir. (VI, 62) Taberî de rivayet etmiştir (Tefsîr 30/102). Hafız isnadını kasen gördüğünü ve senedinde Şehr b. Havşeb olduğunu buradan elde ettik
[117] NahI sur. 32
[118] Vakıa sur. 89
[119] İbrahim sur. 27
[120] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Yezîd b. Ebân er-Rakkâşi, zayıf bir ravidir.
[121] Bûsîrî de der ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Yezîd er-Rakkâşî vardır ki zayıf bir ravidir." (Cenazeler bölümü)
[122] Heysemî de der ki: "Bu hadisi Ahmed iki tarikten rivayet etmiştir. Her iki tankın ricali, Sahih ricalidir." (Mecma X, 380)
[123] Bûsîrî (Kabir Azabı bahsinde) senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Heysem b. Cumâz, zayıftır.
[124] Bûsîrî bunu Hâkim'in lafzıyla vermiş ve onun şu hükmünü nakletmiş: "İsnadı sahih bir hadistir, mevkuf değildir." (III, 145)
[125] Bûsîrî, bu hadis hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır.
[126] Bûsîrî der ki: "Senedinde Seleme b. Salih vardır ki o, zayıf bir ravidir."
[127] Bunu Heysemî tahric etmiş ve kimseye isnâd etmemiştir. Orada şu ifade geçer: "Onlar için kıyamet günü şefaati seçtim." Bunun isnadında Musa b. Ubeyde vardır ki zayıf bir ravidir. Bûsîrî der ki: "Bunu İbn Ebî Şeybe ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Musa b. Ubeyde'dir ki zayıf bir ravidir. Bu hadis, Sahîhayn ve başka eserlerde Enes hadisi olarak yer alır. Bu ise, Ümmü Seleme müsnedindendir.
[128] Bûsîrî der ki: "Bunu sahih bir senedle olarak rivayet etmiştir."
[129] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, İbn İshâk'm tedlisi sebebiyle zayıf olan bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir." Heysemî de der ki: "Ricali güvenilir görülmüştür; ancak Ibn Ishâk, müdellis bir ravidir." {Mecmn X, 392)
[130] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris rivayet etmiştir. Senedinde el-Kâsım b. Abdullah el-Amrî vardır ki zayıf bir ravidir."
[131] Bu hadisi, Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'm zayıflığı sebebiyle zayıf olan bir senedle Haris rivayet etmiştir. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[132] Bûsîri der ki: "Bunu Vâkidi'den -ki o, zayıf bir ravidir- el-Hâris rivayet etmiştir."
[133] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi el-Hâris ve Bezzâr rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Salih el-Murrî'dir ki o, zayıf bir ravidir." Ben derim ki: ikisinin isnadında da Dâvud b. el-Muhabber vardır.
[134] Bûsîrî der ki: "Bunu el-Hâris ve Bezzâr rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Abdülazîz b. Ebân el-Kuraşi'dir ki zayıf bir ravidir."
[135] İsrâ sur. 79
[136] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Tayâlisî, Müsedded, el-Hâris, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve -S. el-Kübrâ'da- Nesâî rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. Aynı şekilde Muhammed b. Yahya b. Ebî Ömer de rivayet etmiştir..." Bûsîrî bunu söyleyerek bundan sonraki hadisi zikretmiştir.
[137] Bûsîrî der ki: "el-Hâkim bu hadisi Leys b. Ebî Süleym tarikiyle rivayet etmiş, gerek eksiltmiş, gerek ilave etmiş ve şöyle demiştir: Leys b. Ebî Süleym hariç, bu hadisin bütün ravileri, hadisleriyle ihticac olunan kimselerdir." Bûsîrî der ki: "O, senedinde tek kalmamıştır. Bu hususta Şu'be ve başkaları ona mütabaat etmiştir."
[138] Heysemî der ki: "Bu hadisi Taberânî ve Bezzâr rivayet etmiştir. Her ikisinin ricali de güvenilir ravilerdir." (Mecma X, 371) Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe, Ebu Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî rivayet etmiştir. Taberânî'nin ravileri güvenilir kimselerdir.
[139] Bûsîrî de: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe ve -sahih bîr isnâdla Tabernnî rivayet etti" demiş, Taberânî'nin lafzından bir kısmını zikretmiştir. Heyscmî der ki: "Bu hadisi Taberânî tahrîc etmiştir. Ricali, Sahih ricalidir." {Mecmu X, 371) Bu hadisin baş tarafından bir kısmı da İbnü'l-Mübarek'in Zühd kitabının Nuaym'ın zevâidi bölümündedir, (hadis no. 347)
[140] Senedinde Yezîd er-Rakkâşi vardır ki zayıf bir ravidir. Bunu Bûsîrî söylemiştir. Bir de: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etti" demiştir. Ben derim ki: Söz konusu olan hadis, bunu takip eden hadistir.
[141] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Sahih senediyle Ahmed rivayet etmiştir. Bu hadis, Sahih ve başka eserlerde bu metin olmaksızın yer almıştır.
[142] Bûsîrî der ki: Bu hadisi el-Hâris rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. Hâkim de bunu açıklayarak rivayet etmiş ve saMh addetmiştir. Hadis, Alı b. tl-Hüseyın an Câbir yoluyla da gelmiştir.
[143] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İshâk ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Lafzı şöyledir: Hz. Ali dedi ki: "Kıyamet günü mahlukat içinde ilk olarak Hz. İbrahim'e iki parça Mısır kumaşı giydirilir. Sonra da

Arş'ın sağında duran Resulullah'a hibre hırkası giydirilir." Bu hadisi Ahmed ve Sahîh'inde İbn Hibbân da rivayet etmiştir. Aslı, Sahîkayn'da İbn Abbâs hadisi olarak yer alır.
[144] Bûsîrî der ki: "Senedinde Ebû Hârûn el-Abdî vardır ki zayıf bir ravidir." (III, 154)
[145] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Yezîd er-Rakkâşî'nin zayıflığı sebebiyle zayıf olan bir senedle Tayâlisî rivayet etmiştir. "
[146] Bûsîrî der ki: "Bunu MÜsedded ile Diriliş bölümünde ceyyiâ bir senedle Beyhakı rivayet etmiştir,"
[147] Bûsîrî der ki: "Bunu zayıf bir senedlc Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedindeki Saîd b. Enes ve Abbad b. Şeybe, zayıf ravilerdir."
[148] Bûsîrî der ki: "Senedinde Kevser b. Hakîm vardır ki zayıf bir ravidir."
[149] Bûsîrî der ki: "Senedinde Sâbirî'nin arkadaşı Sedûs vardır ki zayıf bir ravidir."
[150] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi zayıf bir senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedindeki Ebû Zılâl el-Kasmilî, zayıf bir ravidir. Bunun adı, Hilâl b. Ebî Hilâl veya İbn Ebî Mâlik'tir.
[151] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Müsedded -ki lafız ona aittir-, İbn Ebî Şeybe ve el-Hâris rivayet etmiştir. İsnadlarmm üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Yezîd er-Rakkâşî'dir ki zayıf bir ravidir,"
[152] Bûsîrî senedini zayıf görmüştür. Çünkü senedindeki Ali b. Ebî Sâre, zayıftır."
[153] Nisa sur. 31
[154] el-îthâfve Müsnede'de geçtiği gibi bunun senedinde de Yezîd er-Rakkâşî vardır.
[155] Bunu miirsel olarak Müsedded rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[156] Bûsîrî der ki: "Senedinde el-Arzernî vardır ki zayıf bir ravidir. Bunun ismi, Muhammed b. Ubeydillah'tır."
[157] Bûsîrî: "Bunu Ahmcd de rivayet etti" demiş ve herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.
[158] Mevâridu'z-Zam'ân'da hadisi Abdullah b. Amr rivayeti olarak buldum ve orada bulduğum şekliyle metnin sağlamasını yaptım. İbn Hibbân bunu Ebû Bekir b. EM Şeybe an Şerik an Ebî İshâk ani's-Sâib b. Mâlik tarikinden tahric etmiştir. Müsnede'de ise İsrail nn Ebî Ishâk ani's-Sâib b. Aiz tarikinden verilmiştir. Ben, Müsnede'deki hadisin nâsihler tarafından tahrife uğradığından endişe ediyorum. Bkz: Mevnriâu'z-Zam'ân, s.636.
[159] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ, Bezzâr, -Sahîh'inde- İbn Hibbân ve Beyhakî rivayet etmiştir. Müsnede'de Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'ın isnadı verildikten sonra şöyle denir: "İbn Hibbân bunu Cerîr hadisi olarak sahih addetmiştir/'
[160] Bûsîrî der ki: Bu hadisi Ebû Ya'lâ -ki lafız ona aittir- ve hasen bir isnâdla Bezzâr rivayet etmiştir. Hafız Müsnede'de şöyle der: "Hadisi bu kanaldan Bezzâr rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir."
[161] 4638 no'lu hadise bakınız.
[162] Senedinde Yezîd cr-Rakkâşî vardır ki zayıftır. Bunu Bûsîrî söylemiştir.
[163] Bunun senedinde de Yezîd er-Rakkâşî vardır.
[164] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir. Taberânî bundan başka bir lafızla hadisi rivayet etmiştir."
[165] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, içinde leyyin bir ravinin bulunduğu bir senedle Ebû Ya la rivayet etmiştir. Ancak hadisin aslı Sahîhayn'da. ve başka eserlerde Ebû Hureyre hadisi olarak yer alır.
[166] Bûsîrî der ki: "Senedinde Yezîd er-Rakkâşî vardır ki zayıftır."
[167] Zümer 73
[168] A'râf 43
[169] A'râf 43
[170] Bûsîrî sadece buraya kadar tahrîc etmiş, gelecek hadisi İbn Hacer'e isnad etmeksizin 4677 rakamının sonunda zikretmiştir.
[171] Hümeze 9
[172] Zümer 73
[173] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Abd b. Humeyd ile el-Hârîs, Yahya b. Abâilhamid an Husayn b. Amr kanalıyla rivayet etmişlerdir. Husayn, zayıf bir ravidir.
[174] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Ömer ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Hadisin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, el-Efrîkî'dir ki zayıf bir ravidir."
[175] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi mürsd olarak el-Hâris rivayet etmiştir. Sahîh'inde ibn Hibbân'ın rivayet ettiği hadis bunu desteklemektedir.
[176] Senedindeki ravi Hâlid b. Ebî Mâlik'in meçhul oluşu sebebiyle Bûsîrî senedini zayıf görmüştür.
[177] Bu hadisi zayıf hır senedle Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedindeki Zeyd el-Ammî, zayıf bir ravidir. Bezzâr'm sahih bir isnâdla rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisi bunu desteklemektedir.
[178] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde Mücâlid vardır ki zayıf bir ravidir."
[179] Bûsîrî der ki: "Ahmed, Ebû Ya'lâ, Taberânî ve -başka bir lafızla- Bezzâr rivayet etmiştir." Münziri der ki: "Mütabaat sayesinde isnadı haseriâit."
[180] Bûsîrî der ki: "İçinde adı belirtilmemiş bir ravinin bulunduğu bir senedle Ebû Ya la rivayet etmiştir. İbn Ebî'd-Dünya ile Taberânî de itibar için kabul edilen bir isnâdla hadisi rivayet etmişlerdir."
[181] Ceyyid bir isnâdla Müsedded ve İbn Ebî 'd-Dünya rivayet etmiştir.
[182] Hasen bir isnâdla İbn Ebî Şeybe, İbn Ebî'd-Dünya ve Taberânî rivayet etmiştir. Bunu Bûsîri söylemiştir.
[183] Bûsîrî der ki: "Ravileri güvenilir kimselerdir."
[184] Bûsîrî der ki: "Zayıf bir senedle bunu Ahmed b. Menî' ile Abd b. Humeyd rivayet etmiştir. İsnadın merkezinde Muhammed b. Ebî Humeyd vardır.
[185] Bûsîrî der ki: "Bunu mürsei olarak el-Hâris rivayet etmiştir. Raviieri güvenilir kimselerdir."
[186] Bûsîrî der ki: "Münzirî: "İsnadı hasendir" demiştir,
[187] Yani Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Hatim an Halef b. Halîfe kanalıyla rivayet etmiştir. Bezzâr da Hasan b. Arafe an Halef b. Halîfe kanalıyla tahrîc etmiştir. Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr, İbn Ebî 'd-Dünya ve Beyhakî rivayet etmiştir. İsnadlarmm üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Humeyd el-A'rec'dir ki zayıf bir ravidir
[188] Bûsîrî der ki: "Bunu Abd b. Humeyd ile İbn Ebî 'd-Dünya rivayet etmiştir. Münzirî der ki: "İsnadında şu an tanımadığım raviler vardır. (İsnadı şöyledir: Ahmed b. Yunus an Ebî Şihnb eî-Hannât an Hâlid b. Dinar en-Neslî an Hmnmâd b. Cafer an İbn Ömer) Bu hadisten, tehlil (Lâ ilahe illallah) ile cevap verilebileceği hükmü çıkar.
[189] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi, Ebû YaÎâ Müsned'inm râvisi İbnü'l-Mukrî, Ebû Ya'lâ dışındaki Müsned'e ilave hadislerinde zayıf'bir senedle rivayet etmiştir. Senedindeki Amr b. Hâlid el-Vâsıtî ve başkaları, zayıf ravilerdir. Hâhz da bunu Ebû Bekir Ibnü'l-Mukrî'nin isnâdıyla irâd etmiştir.
[190] Bûsîri der ki: "Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir, Ahmed de tahrîc etmiş, ilavelerle hadisi vermiştir."
[191] Bûsîri der ki: "Bu hadisi aynı senedle İbn Ebî Şeybe ve Bezzâr rivayet etmiştir. Hadisin isnadının üzerinde dönüp dolaştığı ravi, Atıyye el-Avfî'dir ki zayıf bir ravidir.
[192] Bûsîrî der ki: "Bunu Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde İbn Lehîa vardır
[193] Bûsîrî der ki: "Bu hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir.
[194] Bûsîri der ki: "Bu hadi. Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Tıp bölümünde bu had. geçmişti."
[195] Münzirî de hadisi hasen görmüştür. Senedinde Alı b. Zeyd b. Lud ^ der ki: "Bu hadisi, hasen bir isnâdla Ebû Ya'lâ ve Beyhakî rivayöt etmiştir.
[196] Diriliş kitabında, 4615 numarada hadis geçmişti. Orada demiştik ki; bunun senedinde zayıf bir ravi olan Musa b. Ubeyde er-Rebezî vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- KIBLE KİTABI
1. Helada Kıble Tarafına Dönülmemesi
2. Büyixî Ya Da Küçük Su Dökerken Kıbleye Dönmekte Mahzur Olmayan Haller
3. Kıble Tarafına Tükürülmesi
4. Kıbleyle İlgili Çeşitli Rivayetler
5. Mescid-İ Nebevtnin Kutsiyeti
6. Kadınların Camiye Namaza Gidebilmesi

14- KIBLE KİTABI

1. Helada Kıble Tarafına Dönülmemesi

1. Resûlullah'ın (s.a.v.) arkadaşı Ebû Eyyüb el-Ensari Mısır'da iken şöyle derdi: «İnanın ki şu helaları ne yapacağımı bilmiyorum! Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: «Sizden biri büyük veya küçük su dökmeye gittiği zaman önünü veya arkasını kıbleye karşı döndürmesin.»[1]

2. Nafi', Ensardan bir adamdan naklediyor: Resûlullah, (s.a.v.) büyük ya da küçük su dökerken kıbleye karşı dönmeyi yasaklamıştır.

2. Büyixî Ya Da Küçük Su Dökerken Kıbleye Dönmekte Mahzur Olmayan Haller

3. Abdullah b. Ömer'den: Diyorlar ki: «def-i hacete oturduğunuz zaman kıbleye ve Beytülmakdise karşı dönmeyiniz.» Ben bir defasında evimin damına çıkmıştım, Resûlullah'ın (s.a.v.) iki kerpiç üzerine çıktığım ve Beytülmakdis'e karşı da dönmüş olarak def-i hacet yaptığını gördüm.
Daha sonra: «Her halde sen de uylukları üzerine yatarak namaz kılanlardansın.» dedi. Ben de: «Vallahi bilemiyorum.» diye karşılık verdim.
İmam Mâlik, uylukları üzerine yatarak namaz kılmayı, secdeye varıldığı zaman dizler yerde iken vücudu uyluklardan ayırmadan tamamen yere ve uyluklar üzerine yapıştırmak şeklinde tarif etmiştir.[2]

3. Kıble Tarafına Tükürülmesi

4. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) kıble tarafındaki duvarda tükürük görmüştü, hemen onu kazıdı. Sonra da cemaate dönerek:
«— Namaz kılarken kıble tarafına tükürmeyiniz. Çünkü namaz kılarken Allah Teâlâ'nın huzurunda sayılırsınız.» buyurdu.[3]

5. Resûlullah (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) kıble tarafındaki duvarda tükürük (balgam) görmüştü, onu hemen kazıdı.[4]

4. Kıbleyle İlgili Çeşitli Rivayetler

6. Abdullah b. Ömer anlatıyor: Halk sabah namazında Küba mescidinde iken biri gelerek:
«— Bu gece Resûlullah' a (s.a.v.) bir ayet gelmiş, bundan sonra Kâ*be'ye dönmesi emredilmiş, siz de oraya yönelin dedi. O sırada Şam'a (Kudüs'e) yönelmişlerdir. Bunun üzerine hemen yönlerini Kabe'ye doğru döndüler.[5]

7 . Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret ettikten sonra altı ay kadar namazı Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'e) doğru dönerek kıldı. Daha sonra Bedir harbinden iki ay kadar önce kıble Kâ'beye çevrildi.[6]

8. Ömer b. Hattab'dan: «Yüzünü Beytullah'a karşı dönmek şartıyla doğu ile batı arası hep kıbledir.»

5. Mescid-İ Nebevtnin Kutsiyeti

9. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Benim bu mescidimde kılınan bir rekât namaz, Mescid-i Haram hariç diğer bütün mescitlerde kılınan bin rekât namazdan daha efdaldir.[7]

10. Ebu Hüreyre'den veya[8] Ebû Saîd el-Hudrî'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Evimle minberim arası cennet

bahçelerinden bir bahçedir. Minberim ise Havz'ımın üzerindedir.»

11: Abdullah b. Zeyd el-Mâzini'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Evimle minberimin arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir,»[9]

6. Kadınların Camiye Namaza Gidebilmesi

12. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Allah'ın cariyelerinin, (yani kadınların) Allah'ın mescitlerine gitmelerine engel olmayınız.»[10]

13. Büsr b. Saîd'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Bir kadın yatsı namazına giderken güzel kokular sürünmesin.»[11]

14. Amr b. Nüfeyl'in Zeyd'den olan torunu Ömer b. Hattab'ın hanımı Âtike'den: Ömer b. Hattab'dan mescide gitmek için izin istedim. Hiç cevap vermeden sustu. Ben kendi kendime: «Vallahi gitme deyinceye kadar gideceğim.» dedim. O da «gitme» demedi.

15. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Âişe: Eğer Resûlullah (s.a.v.) kadınların güzel kokular sürünüp mescide gittiklerini bilse tsrail oğulları kadınlarının mescide gitmekten men olundukları gibi o da onlara engel olurdu, dedi.
Hadisin râvisi Yahya b. Saîd der ki: Amre'ye;
«— îsrâil oğullan kadınları mescidlerden menedilmişler midir?» diye sordum.
«— Evet.» dedi.[12]

---

[1] Buharî, Vudû, 4/11; Müslim, Taharet, 2/59.
[2] Buharı, Vudû, 4/12; Müslim, Taharet, 2/61; Şafiî, Risale, no: 812. Ayrıca bkz. Şeybanî, 277.
[3] Buharı, Salât, 8/33; Müslim, Mesacid, 5/50, Ayrıca bkz. Şeybanî, 281.
[4] Buharı, Salât, 8/33; Müslim, Mesacid, 5/52.
[5] Buharî, Salât, 8/32; Müslim, Mesâcid, 5/13; Şafiî, Risale, no: 365, Ayrıcabkz. Şeybanî, 283.
[6] et-Temhîd'de denir ki: Muvatta'da mürseldir. el-Bera hadisiyle manaca müsned gelmiştir.
Buharî, Salât, 8/31; Müslim, Mesâcid, 6/12; Şafiî, Risale, no: 366.
[7] Buharî, Salatfi Mescidi Mekke ve'1-Medine, 20/1; Müslim, Hacc, 15/505.
[8] İbn Abdilber der ki: "Muvatta ravileri, bu şekilde ravi adım şüpheli olarak rivayet etmişlerdir."
Buhari (Salât fi Mescidi Mekke ve'1-medine, 20/5) ve Müslim Hacc, 15/502); Ebu Hüreyre'den rivayet etmişlerdir.
[9] Buharî, Salât fi Mescidi Mekke ve'1-Medine, 20/5; Müslim, Hacc, 15/501.
[10] Buharî, Cum'a, 11/13; Müslim, Salât, 4/136.
[11] Bu, mürseldir. Abdullah'ın karısı Zeyneb, mevsul yapmıştır. Müslim, Salât, 4/142.
[12] Buharı, Ezan, 10/163; Müslim, Salât, 4/144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- NAMAZI KISALTMAK (KİTABI) BÖLÜMLERİ
1- YOLCULUKTA NAMAZ NASIL KILINIR?
2- HAC İÇİN MEKKE'YE GELENLER NAMAZLARINI NASIL KILARLAR
3- HAC İÇİN GELENLER MİNA DA NAMAZI NASIL KILMALI?
4- NAMAZIN KISALTILABİLECEĞİ DİĞER YERLER
5- YOLCULUKTA SÜNNET NAMAZLAR KILINIR MI?

15- NAMAZI KISALTMAK (KİTABI) BÖLÜMLERİ

1- YOLCULUKTA NAMAZ NASIL KILINIR?

1416- Ya'la b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab'a: **"Kafirlerin ansızın size saldırmasından korkarsanız namazı kısaltmanızda bir günah yoktur."** (Nisâ sûresi 101. ayet) Fakat insanlar emniyette olduklarına göre, niçin namaz eksik kılınıyor diye sordum. Ömer: "Sorduğun şeye bende hayret etmiştim ve Rasûlullah (s.a.v)'e sormuştum o da şu cevabı vermişti:**"O Allah'ın size verdiği bir sadakasıdır. Allah'ın sadakasını kabul ediniz."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 73)

1417- Ümeyye b. Abdullah b. Halid (r.a), Abdullah b. Ömer'e şöyle sormuştu: "Vakit namazları, korku namazı Kur'an da var fakat yolculuk (sefer) namazını Kur'an da bulamıyoruz" dedi. İbn Ömer dedi ki: "Ey Yeğenim, Aziz ve Celil olan Allah bize Muhammed (s.a.v)'i gönderdi hiçbir şey bilmiyorduk, (O bize her şeyi öğretti.) Dolayısıyla biz Muhammed (s.a.v)'in yaptığını gördüğümüz şeyleri biz de yaparız." (Yani Kitabtan öğrendiklerimiz yanında peygamberin yaptıkları da bize örneklik teşkil eder.) (İbn Mâce, İkametü's Salat: 73; Müsned: 5081)

1418- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Mekke'den Medine'ye bir yolculuğa çıkmıştı da alemlerin Rabbi olan Allah'tan başka hiçbir şeyden korkusu olmadığı halde namazlarını ikişer rekat olarak kılmıştı. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 74; Müsned: 1755)

1419- İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Mekke ile Medine arasında bir yolculukta idik. Aziz ve Celil olan Allah'tan başka hiç kimseden korkumuz olmadığı halde namazları ikişer rekat olarak kılıyorduk. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 74; Müsned: 1755)

1420- İbn Sımt (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ömer b. Hattab Zülhuleyfe'de namazları iki rekat olarak kıldığını gördüm ve kendisine bunun sebebini sordum. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'den gördüğüm gibi yapıyorum" diye cevap verdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 74; Müslim, Salatül Müsafirin: 2)

1421- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Medine'den Mekke'ye doğru yola çıkmıştık. Rasûlullah (s.a.v), Mekke'de on gün kaldı ve namazları kısaltarak seferî olarak kıldı. (Müslim, Salatül Müsafirin: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 74)

1422- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta namazları ikişer rekat olarak kıldım. Yine Ebu Bekir ve Ömer'le de yolculuk yaptım ve namazları hep ikişer rekat olarak kıldım. (Müslim, Salatül Müsafirin: 2; İbn Mâce, İkametü's Salat: 74)

1423- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v)'in söylediğine ve yaptığına göre, Cuma namazı iki rekattır. Ramazan bayramı namazı iki rekattır. Kurban bayramı namazı iki rekattır. Yolculukta kılınan namazlar ikişer rekat olarak kılınır, böyle kılınırsa eksik kılınmış sayılmaz." (Müslim, Salatül Müsafirin: 2; İbn Mâce, İkametü's Salat: 73)

1424- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) söylediğine ve yaptığına göre namazlar dört rekat olarak farz kılındı, yolculukta namaz iki rekata indirildi, korku (savaşta kılınan) namazı ise bir rekat oldu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 73; Ebû Davud, Salat: 287)

1425- Yine İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aziz ve Celil olan Allah Peygamber (s.a.v)'in dili ile namazları dört rekat olarak farz kıldı, yolculukta iki, korku namazında ise bir rekat olarak farz kılınmıştır. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 73; Ebû Davud, Salat: 287)

2- HAC İÇİN MEKKE'YE GELENLER NAMAZLARINI NASIL KILARLAR

1426- Musa b. Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'a: Mekke'de bulunduğum sürece tek başıma namazlarımı nasıl kılacağım diye sordum. O da: Ebu'l Kasım Muhammed (s.a.v)'e uymak üzere iki rekat olarak kıl dedi. (Müslim, Salatül Müsafirin: 2; Müsned: 1892)

1427- Katade (r.a)'den aktarıldığına göre Musa b. Seleme İbn Abbas'a: Ben Batha'da olduğum için cemaate yetişemedim, namazımı nasıl kılayım? Diye sordu. O da: "Ebu'l Kasım (s.a.v)'in yolunda giderek iki rekat olarak kıl" diye cevap verdi. (Müslim, Salatül Müsafirin: 2; Müsned: 1892)

3- HAC İÇİN GELENLER MİNA DA NAMAZI NASIL KILMALI?

1428- Harise b. Vehb el Huzaî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Mina'da namazları iki rekat olarak kılmıştım, o zaman Müslümanlar emniyet ve güven ortamındaydılar. (Buhârî, Hac: 84; Tirmizî, Hac: 52)

1429- Harise b. Vehb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Müslümanlar emniyet ve güven içerisinde oldukları halde Mina'da namazları iki rekat olarak kıldırdı. (Buhârî, Hac: 84; Tirmizî, Hac: 52)

1430- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Ebu Bekir'le, Ömer'le ve Osman'ın hilafetinin başlarında Mina'da namazları ikişer rekat olarak kılardık. (Buhârî, Hac: 84; Tirmizî, Hac: 52)

1431- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Mina'da namazları ikişer rekat olarak kıldım. (Buhârî, Hac: 84; Tirmizî, Hac: 52)

1432- Abdurrahman b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman, Mina'da namazı dört rekat olarak kılmıştı. Bu durum Abdullah b. Mes'ud'a ulaşınca: "Ben Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Mina'da namazları hep iki rekat olarak kılmıştım" dedi. (Buhârî, Hac: 84; Tirmizî, Hac: 52)

1433- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Mina'da namazları iki rekat olarak kıldım. Ebu Bekir ve Ömer'le de yine iki rekat olarak kıldım." (Tirmizî, Hac: 52; Buhârî, Hac: 84)

1434- Abdullah b. Ömer (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: "Peygamber (s.a.v), Mina'da bize namazları iki rekat olarak kıldırdı. Ebu Bekir'de, Ömer'de iki rekat olarak kıldırdılar. Osman ise halifeliğinin ilk dönemlerinde iki rekat olarak kıldırmıştı (Sonraları bedeviler, namaz iki rekat olarak kılınacakmış zannederek memleketlerinde de iki rekat vakit namazlarını kıldıklarını duyunca, Osman, Mina'da da namazları dört kıldırmıştı.) (Tirmizî, Hac: 52; Buhârî, Hac: 84)

4- NAMAZIN KISALTILABİLECEĞİ DİĞER YERLER

1435- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Medine'den Mekke'ye yola çıkmıştık, dönünceye kadar bize namazları ikişer rekat olarak kıldırmıştı. Ebu İshak, Enes'e: Mekke de ne kadar kalmıştınız diye sordu. Enes'te on gün kaldık diye cevap verdi.(İbn Mâce, İkametü's Salat: 76; Müslim, Salatül Müsafirin: 1)

1436- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Mekke'de on beş gün kaldı ve bu arada namazlarını ikişer rekat olarak kıldı. (Buhârî, Megazi: 54; İbn Mâce, İkametü's Salat: 76)

1437- Âlâ b. Hadramî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Muhacirler hac işleri bittikten sonra Mekkede üç gün kalırlar."** (Dârimi, Salat: 180; Müslim, Hac: 81)

1438- Âlâ b. Hadramî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Muhacirler Hac menâsikini bitirdikten sonra Mekkede üç gün kalırlar."** (Dârimi, Salat: 180; Müslim, Hac: 81)

1439- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber umre için Medine'den Mekke'ye gittik. Mekke'ye varınca: "Anam babam Sana feda olsun Ey Allah'ın Rasûlü! Sen namazları kısalttın, ikişer rekat kıldın, ben ise dört kıldım. Sen iftar ettin, ben ise oruç tuttum" dedim. Peygamber (s.a.v) yaptığımdan dolayı beni ayıplamadı ve bana iyi ettin dedi." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5- YOLCULUKTA SÜNNET NAMAZLAR KILINIR MI?

1440- Vebere b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer yolculukta namazları iki rekattan fazla kılmazdı. Bu kıldığı farz namazların ne önünde ne de arkasında sünnet namaz kılmazdı. Niçin böyle kılıyorsun? Denildiğinde de Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördüm diye cevap verirdi. (Müslim, Salatül Müsafirin: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 75)

1441- İsa b. Hafs b. Asım (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: İbn Ömer'le bir yolculukta beraberdik, öğle ve ikindi namazlarını ikişer rekat olarak kıldı ve bir kenara çekildi. İnsanların namaz yerinde hala tesbih çeker olduklarını görünce, bunlar ne yapıyorlar diye sordu. Ben de tesbih çekiyorlar dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: Eğer farzdan önce veya sonra namaz kılmam gerekse idi farzı tamamlardım. Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bulundum. O yolculukta namazını iki rekattan fazla kılmazdı. Ebu Bekir de aynı şekilde namazları iki kıldı, Ömer'de namazlarını iki rekat olarak kıldı.(Müslim, Salatül Müsafirin: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 75)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15. GÜZEL SÖZ, MİSAFİR VE KOMŞU HAKKI
Bu Hadisin Önemi:
Dilin Dizginlerini Tutmak:
Hadis-i Şerifte İmanın Nefsinden Maksat:
1- Komşuya Ikrâm:
2- Komşu Hakkında Tavsiyeler:
2- Komşuya Eziyetin Haramhğımn Ağırlığı
3- Komşuya İyilik (İhsan) De Bulunmaktan Anlaşılan:
Komşuların Mertebeleri:
Misafire İkram:
1- Misafire İkramda Bulunmanın Hükmü Ve Misafirlik Süresi:
2- Ziyafet Âdabından:
Bu Hadisten Çıkartılan Hükümler:

15. GÜZEL SÖZ, MİSAFİR VE KOMŞU HAKKI

Ebu Hüreyre (r.a)'den Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa ya hayır söylesin, yahut sussun. Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, komşusuna ikramda bulunsun. Kim de Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, misafirine ikramda bulunsun.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Hafız İbn Hacer der ki: Bu hadis de özlü sözlerden olup, üç hususu kapsamaktadır. Bu üç husus ise fiili ve sözlü olarak ahlâkın üstün değerlerini bir arada ifade etmektedir.
Hadis-i şerif başkaları ile güzel bir şekilde geçinmeye çağırmaktadır. Güzel bir şekilde geçinmek ise insanlar arasında sevginin yaygınlaşması sonucunu doğurur. Sevgi de insanların birbirleriyle kaynaşmasına, sağlam bağlarla bağlanmasına götürür. [2]

Dilin Dizginlerini Tutmak:

Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, ya hayır söylesin, yahut sussun." Şâfi[3] şöyle demektedir: Hadisin anlamı şudur: "Konuşmak istediği takdirde iyice düşünsün. Şayet konuşacağında kendisine zarar gelmeyeceği ortaya çıkarsa, konuşsun. Eğer söyleyeceği sözde bir zarar ortaya çıkar, yahut bundan dolayı şüpheye düşerse sussun.[4]
Hafız İbn Hacer de der ki: Hadisin anlamı şudur: Kişi konuşmak istediği taktirde sözünü söylemeden önce düşünmelidir. Eğer söyleyeceği bu sözden dolayı herhangi bir kötülük ortaya çıkmayacak, harama, mekruha götürmeyecek ise konuşsun. Eğer söyleyeceği söz mubah ise, esenlik susmaktadır, ta ki mubah söz haram ve mekruha sürüklemesin.[5]
Nevevfnin de Sahih-i Müslim Şerhi'nde bu anlamda açıklamaları vardır.
Özü İbn Receb'in de ifade ettiği gibi Rasulullah (s.a) hayır olan şeyleri söylemeyi ve hayır olmayan şeyi de söylemeyip susmayı emretmektedir.[6]
Susmak (samt) dilcilere göre, konuşmamak demektir. Bu kelimeden türemiş bazı kökler sakin olmak anlamına da kullanılır. [7]

Hadis-i Şerifte İmanın Nefsinden Maksat:

Tûfî der ki: "Hadisin zahiri, bunu söyleyen kimseden imanın nefyolaca-ğmı ifade etmektedir. Oysa maksat bu değildir. Bununla kastedilen mübalağalı anlatımdır. Nitekim bir kimse şöyle der: Eğer benim oğiumsan, bana itaat etmelisin. Bu da onun itaatini sağlamak için söylenir. Çünkü itaat etmeyecek olursa oğlu olması nefyolacak değildir.[8]
Rasulullah (S.A.S.)'in: "Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, şunu şunu yapsın" demesi bu âdabın imanın şubelerinden olduğuna delil teşkil etmektedir. İmanın gerektirdiği amellerin bir bölümü Yüce Allah'ın hakları ile alâkalıdır. Farzların yerine getirilmesi, yasakların terkedilmesi gibi. Bir bölümü de kulların haklan ile ilgilidir. Onlara eziyet vermekten uzak durmak, komşuya ikramda bulunmak, akrabalık bağını gözetmek gibi.
Rasulullah (S.A.S.)'in muhayyer bırakmasından anlaşılana gelince; bu konuda Hafız İbn Hacer şunlan söylemektedir: "Rasulullah (S.A.S.)in: "Ya hayır söylesin yahut sussun." buyruğunda (konuşmak ile susmak arasında) muhayyer bırakmasının anlaşılmasında güçlük vardır. Çünkü mubah olan bir şey, eğer iki şıktan birisinde ise, o hususta yerine getirilmesine dair bir emrin bulunması gerekir. Bu durumda mubah ya vacip olur, yahut da yasaklanmış bir şey olur, o takdirde de haram olur. Buna dair cevap şudur: Rasulullah (S.A.S.)'in "söylesin" buyruğundaki emir kipi ile "sussun" buyru-ğundaki emir, mubahtan da, diğer hükümlerden de daha kapsamlı olarak mutlak olarak izin vermek içindir. Evet, bu da mubahın, hayrın kapsamına girebilmesi için güzel olmasını gerektirmektedir.[9]

1- Komşuya Ikrâm:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden komşusuna ikramda bulunsun" hadisi, komşuya ikramda bulunmaya, buna karşılık ona eziyetin yasak oluşuna delildir. Burada aşağıdaki hususların açıklanması gerekmektedir. [10]

2- Komşu Hakkında Tavsiyeler:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşulara,[11] uzak komşulara,[12] yanınızdaki arkadaşa[13]... iyilik edin.'Ven-Nisd, 4/36)
Şanı Yüce Allah, kullar üzerindeki hakkı ile kulların kullar üzerindeki haklarını bir arada zikretmiştir ki, komşu hakkı da kul haklarındandır. İşte bunun böyle açıklanması, komşu hakkının önemini ve ne kadar büyük olduğunu beyân etmektedir. Aişe (r.anhâ)'dan, dedi ki: Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: "Cebrail komşu hakkında bana o kadar çok tavsiye etti ki, nihayet onun, komşuyu mirasçı kılacağını zannedecek oldum.[14]
"Mirasçı yapacağını zannedecek oldum" ifadesinin anlamı ise: Akrabalarla birlikte ona farz olarak bir pay verilmesinin emredilmesi suretiyle malda onu ortak kılacak sandım, demektir. [15]

2- Komşuya Eziyetin Haramhğımn Ağırlığı

Müslüman bir kimsenin, haksız yere herhangi birisine eziyet vermesi haramdır. Fakat komşuya eziyet etmek daha ağır bir haramdır. el-Mikdâd b. el-Esved (r.a) den dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kişinin on kadın ile zina etmesi, komşusunun hanımı ile zina etmesinden, onun için daha iyidir. Kişinin on evden hırsızlık yapması, komşusunun evinden hırsızlık yapmasından onun için daha basittir.[16]
Zina, Şanı Yüce Allah'ın haram kıldığı hayasızlıklardandır. Bu hayasızlığı işleyene ve bu suçu işlemekten kaçındırıcı yasalar koymuştur; fakat komşunun hanımı ile zina etmek, daha büyük bir haramdır. Daha büyük bir hayasızlık, daha büyük bir suçtur; hırsızlık da böyledir.
Ebû Şureyh'ten rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah'a yemin ederim ki, iman etmiş olmaz, Allah'a yemin ederim ki iman etmiş olmaz, Allah'a yemin ederim ki iman etmiş olmaz." Kim, ey Allah'ın Resulü? diye sorulunca şöyle buyurdu: "Komşusu, vereceği sıkıntılardan yana emin olmayan kimse.[17] Burada sıkıntılar anlamına kullanılan "bevâik" asıl anlamı itibariyle helak edici musibet ve kişiye ansızın gelen çok ağır iş demektir.
İbn Battal der ki: "Hadis-i şerifte, komşu hakkı te'kid edilmektedir. Çünkü Rasûlullah (S.A.S.) bu hususta yemin etmekte ve yeminini üç defa tekrarlamaktadır. Ayrıca sözü veya davranışı ile komşusuna eziyet verenin mü'min olamayacağını da ifade etmektedir ki, maksat kâmil imandır. Şüphesiz ki, isyan eden bir kimsenin ise imanı kâmil değildir.[18]

3- Komşuya İyilik (İhsan) De Bulunmaktan Anlaşılan:

Komşuya iyilikte bulunmak, ona çeşitli şekillerde iyilik yapmak demektir. Bu da güç nisbetinde olur. Hediye, selâmlaşmak, karşılaştığı vakit güler-yüzle karşılamak, durumunu yakından takip etmek, ihtiyaç duyduğu hususlarda ona yardımcı olmak vb. Maddi yahut manevi olsun, ona gelecek çeşitli eziyetlerin sebebini önlemektir. İnsanlar arasında yapılacak iyiliğe en layık olan kimseler yakınlık derecesine göre sıralanırlar. Âişe (r.a.) den dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü benim iki tane komşum var. Hangisine hediye vereyim? Rasûlullah (S.A.S.): "Kapısı sana daha yakın olanlarına.[19] diye buyurdu.
Bundan dolayı Buhâri -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Sahih'inde bir başlık açarak şöyle demektedir: "Komşuluk hakkı kapıların yakınlığına göredir.[20] Bu da Buhâri'nin naslan derinlemesine anlayışına bir örnektir. [21]

Komşuların Mertebeleri:

Aşağıdaki sıralama komşulara yapılacak iyiliklerin ulaştırılmasının sıralanışı açısından faydalıdır:
1- Müslüman ve akraba komşu: Böyle bir komşunun komşuluk, müslü-manlık ve akrabalık hakkı vardır.
2- Müslüman komşu: Böyle bir komşunun komşuluk ve müslümanhk hakkı vardır.
3- Müslüman olmayan komşu: Böyle bir komşunun sadece komşuluk hakkı vardır.
Bu sıralamanın sebebi ise, İbn Ömer'in komşu tabirini umumunu esas alarak yorumladığı gibi, nasların umum ifade etmesidir. O'nun bu açıklamasına göre, komşu tabiri müslüman olanı da, olmayanı da kapsamına alır. Bundan dolayı, bir koyun kestiği sırada ondan yahudi komşusuna verilmesini emretmişti. Nitekim Rasûluliah (s.a)'ın yahudi komşusu ile başından geçenlerden de bu açıkça anlaşılmaktadır. [22]
Misafire İkram:

Rasûluliah (S.A.S.)'in "Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, misafirine ikramda bulunsun" buyruğunda, misafire ikramda bulunmanın İslâm'ın hasletlerinden olduğuna delil vardır. Kulun kendisi vasıtasıyla Aziz ve Celil olan Rabb'ine yakınlaştırıcı ibadetlerden olduğuna da delil vardır. Burada da aşağıdaki hususların bilinmesi gerekmektedir: [23]

1- Misafire İkramda Bulunmanın Hükmü Ve Misafirlik Süresi:

Bazı İlim Adamları Misafir Ağırlamanın Vücubunu Kabul Etmişlerdir Ki, Ahmed, Leys, İbn Hazm, Şevkâni Ve başkaları bunla arasındadırlar. İbn Hazm[24] el-Muhallâ adlı eserinde der ki: Misafir ağırlamak, göçebeye de, şehirde ikamet edene de âlime de cahile de bir gün ve bir gece süreyle iyilik ve hediye olmak üzere, daha sonra da yalnızca misafir ağırlamak üzere üç gün süreyle ağırlamak farzdır. Şayet daha fazla ağırlayacak olursa, buna mecbur olmamakla birlikte, güzeldir. Yerine getirilmesi vacip olan misafir ağırlamayı terkedecek olursa, misafir bunu zorla ve nasıl mümkün ise o şekilde almak hakkına sahiptir. Onun lehine böylece de hüküm verilir.[25]
Şevkâni de der ki: Doğrusu, misafir ağırlamanın vacip olduğudur[26] Rasûluliah (S.A.S.)'in: "Bundan sonrası ise sadakadır" şeklindeki ifadesi ise bundan önceki (üç günlük) sürenin sadaka olmadığına, aksine şer'an vacip olduğuna delildir. Nitekim hadis-i şerif te[27] vacib misafirliğin süresi sınırlandırılmaktadır ki, bu da sadece üç gündür. Misafirin bu süreden sonra müslüman kardeşi olan ev sahibini daha fazla sıkıntıya sokması helâl değildir. Ancak kardeşinin kendisini gönül hoşluğu ile ağırlayacağını bilmesi müstesnadır. [28]

2- Ziyafet Âdabından:

Gelen misafire yemek hazırlamak, özellikle birinci günde ikram için kendisini gerekirse zorlamak. Fakat israf ve savurganlıktan uzak kalmak. Çünkü israf ve savurganlık bize yasaklanmıştır. Bu sözlerimize tanıklık edecek hususları şöylece zikredebiliriz:

Buhâri, Sahih'inde der ki: Misafire yemek hazırlamak ve bu hususta kendisini zorlamaya dair bir başlık. Bu başlık altında Ebu Cuhayfe yoluyla, Selmân (R.A.) ile Ebu'd-Derdâ'nın kıssasını zikretmektedir. Bu kıssada delil teşkil edecek bölüm de şudur: "Ebu'd-Derdâ gelip O'na yemek hazırladı.[29] Aynı şekilde, Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiği Ebu'l-Heysem b. et-Teyyi-hân el-Ensâri kıssasından da bu durumu görebiliyoruz,

Ebu Hüreyre (r.a) den, dedi ki: Bir gün yahut bir gece Rasûluliah {s.a) dışarı çıktı. Ebu Bekr ve Ömer (r. anhumâ) ile karşılaştı. "Bu saatte sizleri evinizden dışarı çıkartan nedir?" diye sordu. Onlar: Açlık ey Allah'ın Rasu-lü, dediler. Rasûluliah (s.a) da şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin olsun ki, sizi dışarı çıkartan ne ise, beni de aynı sebep dışarıya çıkartmıştır. Haydi kalkınız," Onlar da O'nunla birlikte kalktılar. Ensar'dan bir adamın evine gittiler, evinde olmadığını gördüler. Kadın (Rasulullah'ı) görünce; hoş, safa geldiniz, dedi. Rasulullah (s.a): "Filan nerede?" diye sorunca, hanımı şu cevabı verdi: Bize tatlı su getirmek için gitti. O sırada Ensar'dan olan zat geldi, Rasulullah (s.a) ve beraberindeki iki arkadaşına baktı ve şöyle dedi: Allah'a hamdolsun, bugün misafirleri benden daha üstün hiç bir kimse yok-r tur. Daha sonra adam gitti, onlara taze hurma bulunan bir hurma salkımı getirdi. Buyrun yiyin, dedi ve eline bıçağı aldı. Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Sakın süt veren bir davar kesmeyesin." Onlara bir koyun kesti, koyundan ve o hurma salkımından yediler, içtiler. Karınlarını doyurup susuzluklarını giderdikten sonra Rasulullah {s.a) Ebu Bekir ve Ömer (r.a.)'e şunları söyledi: "Nefsim elinde olana yemin olsun ki, bu nimetlerden Kıyamet gününde sorulacaksınız. Açlıktan dolayı evinizden çıktınız, sonra da size bu nimetleri ihsan etmedikçe geri dönmediniz.[30]

Rasulullah (s.a)'ın Ensar'dan olan bu zata ses çıkarmayıp yaptıklarını ikrar etmesi, bu şekilde misafir ağırlamanın meşruiyyetine bir delildir.

Aynı şekilde genç delikanlılar suretinde meleklerin İbrahim (A.S.)'e geliş kıssasında da böyledir. İbrahim (A.S.) en güzel şekliyle onları ağırladı. Onlara kızgın taşlar üzerinde kazırtılmiş bir buzağı hazırladı. Yüce Allah, bize bunu şöylece zikretmektedir: "Andolsun ki, elçilerimiz İbrahim'e müjde ile gelip: Selâm, dediler. O da: Selâm, dedi ve zaman geçrimeyip kızartılmış bir buzağı getiriverdi." (Hud, n/69)

Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Hemen ailesine gidip; semiz bir buzağı getiriverdi." fezzdnydt, 51/26)

Hafız îbn Kesir der ki: "Bu âyet-i kerime, ziyafet âdabını ihtiva etmektedir. O, farketmeyecekleri bir şekilde çabucak onlara yiyecek getirdi ve hiçbir şekilde onlara minnet etmeyip, önce onlara "size yemek getirelim mi?" diye sormadı. Aksine, çabucak ve gizlice gidip malından bulabildiğinin en iyisini onlara getirdi. Getirebildiği ise kızartılmış semiz bir buzağı idi. Önlerine yaklaştırdı. Uzakça bir yere koyup; haydi yaklaşın, demedi. Huzurlarına, önlerine bıraktı. İşitene ağır gelecek şekilde kesin bir emir sigasıyla onlara emir vermeksizin, "yemez misiniz?" diye oldukça ince bir üslûpla onlara teklifte bulundu. Günümüzde bir kişinin diğerine: Eğer lütfedip iyilik yapmak, tasaddukta bulunmak istiyorsan, bunu uygun görüyorsan yapıver, demesine benzer.[31] Nitekim İbrahim el-Halil (A.S.) ve hanımı bizzat bunlara hizmet etti. Bundan dolayı Buhâri, Sahih'inde şöyle bir başlık kullanmıştır: "Misafire bizzat ikramda bulunup hizmet etmek ve Yüce Allah'ın: "İbra* him'in ikram olunmuş misafirlerinin haberi sana geldi m\..."(ez-zânVat, sı/24) buyruğu.[32]

Bu Hadisten Çıkartılan Hükümler:

1- İslâm, İslâm toplumunun fertleri arasında sevgi ve ülfeti yaygınlaştıran her şeye davet etmiştir.
2- Hadis-i şerif sözün önemine delildir. Çünkü kul ba2an Allah'ı gazab-landıracak bir söz söyler ve buna hiç önem vermez; ama bundan dolayı da yetmiş yıllık bir süre ile Cehennem'de yuvarlanabilir.
3- Hadis-i şerifte ahlâkın üstün değerlerini kazanmaya, kötülerinden uzaklaşmaya teşvik vardır.
4- Hadis-i şerifte aynı şekilde başkaları ile güzel bir şekilde geçinmek de teşvik edilmektedir. [33]

---

[1] Müs,im,I,222,İman74, 75. {Buhâri, Ecfeb 31. -Çeviren-}
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları:169.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 170.
[3] Şafiî, (150-204 R): Adı Muhammed b. İdris b. el-Abbas b. Osman b. Şafii'dir. Ku-reyş'in Muttalib oğullarındandır. Filistin'de Gazze şehrinde dünyaya gelmiştir. İki yaşında iken Mekke'ye götürülmüştür. Fıkıhta imam, kıraat âlimi, usul, dil ve şiirde âlimdi. Ahmed b. Hanbel O'nun hakkında şöyle demiştir: "Elinde mürekep hokkası ya da kağıt bulunan kim varsa mutlaka Şafii'nin de bundan dolayı onun üzerinde bir hakkı vardır." Ahmed Şakir de şöyle demiştir: Eğer alim bir kimsenin bir başka alimi taklid etmesi caiz olsaydı, kanaatimce herkesten çok Şafii'nin takiid edilmesi layıktı. Ben -aşırıya kaçmaksızın ve mübalağa da etmeksizin- şuna inanıyorum ki, bu büyük insantn İslâm âlimleri arasında Kitab ve Sünnet fikhında benzeri gelmemiştir.
Irak'a, Hicaz'a ve Yemen'e ilim için yolculuklar yapmıştır. Daha sonra Mısır'a yerleşmiş ve vefat edinceye kadar orada kalmıştır. İlim eserlerinden bazıları: 1) el-Umm, 2) er-Risale. Bu oldukça muazzam bir kitaptır. İyice incelenmesini tavsiye ediyorum. Usul-ü fikha dairdir, 3) Ahkâmu'l-Kur'ân, 4} İhtilfM-Hadis,
[4] Müslim Şerhi, I, 222
[5] Fethu'l-Böri, XIII, 149
[6] Camiü'l-Ulumi ue'l-Hikem, 26.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 170-171.
[8] Fethu'l-Bâri, Kitabu'1-Edeb, XIII, 149
[9] Fethu'l-Bâri, XIII, 149
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 171-172.
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 172.
[11] İbn Abbas der ki: Bundan kasıt, seninle arasında akrabalık bulunan komşudur. Hafiz İbn Hacer de buna meyletmiştir.
[12] İbn Abbas der ki: Bundan kasıt, seninle arasında akrabalık bulunmayan komşudur.
[13] İbn Mes'ud, Bundan kasıt, hanımdır. İbn Abbas: Yol arkadaşıdır, der.
[14] BuMrf,Edeb,28,Vn,78
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 172.
[16] Sahih hadistir, bk. el-Elbâni, Sahihu'1-Câmi', 4819
[17] Buhdri,Edeb, 31; VII, 78
[18] Fethu'l-Bdri, XIII, 53
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 172-173.
[19] Buhâri, VII, 79 (Edeb, 32)
[20] Buhâri, Edeb, 32 (Çeviren).
[21] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 173.
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 174.
[23] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 174.
[24] İbn Hazm (384-456 H.}: Adı Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm Ebu Muhammed'dir. Zahiri mezhebine mensuptur. Endülüslü bir ilim adamıdır. Aslen Farisi'dir. Önce vezir iken, ilim ve te'lif için

veziriiiği terketti. Fakih ve hadis hafızı idi. Kitap ve Sünnet'İ anlama yöntemi zahirilerin yöntemine göre idi. Kimseye hatır gönül saymazdı. O'nun dili Haccac'ın kılıcına benzetilmiştir. Hükümdarlar onu kovalayıp durmuştur. Şehrinden uzaklarda vefat etmiştir. Pek çok İlmi eser bırakmıştır. Ancak düşmanları da bu eserlerinin çoğunu darmadığın etmişlerdir. Eserleri: 1) el-Muhallâ; fikha dairdir, 2) el-lhkâm fi Usuli'l-Ahkâm; Usul-ü fikha dairdir, 3) Tavku'l-Hamâme edebi bir eserdir.

[25] el-MuhaUâ, ziyafet bahsi, X, 171.

[26] NeyfÜ'J-Eutâr

[27] Sözü geçen hadis şudur: Peygamber (s.a) buyurdu ki: "Misafirlik üç gündür. (O'ndan sonra yola koyulacağı vakit), beraberinde de bir gün bir gece ona yetecek kadar bir şeyler verir. Artık bundan sonrası ona bir sadakadır." Hadisi Müslim rivayet etmiştir (Lukata, 14-15)

[28] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 174-175.

[29] Buhâri, Kitabu'1-Edeb, VII, 104 (bab: 86)

[30] Muhtasaru Müslim, 1306

[31] İbn Kesir, VII, 399

[32] Buhdn,Edeb,75

Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 175-177.

[33] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 177.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16-KİTÂBU'L-KUSÛF
1- Güneş Tutulması Sırasında Namaz Kılmak Babı
2- Güneş Tutulması Esnasında Sadaka Vermek Babı
3- Güneş Tutulması Sırasında "Es-Salatu Camiatun" Diye Nida Edilmesi Babı
4- Güneş Tutulmasında İmamın Hutbe Yapması Babı
5- Bab: Kişi (Fark Gözetmeksizin) "Kesefeti'ş-Şemsu"' Yahud "Hasefeti'ş-Şemsu" Ta'birlerini Söyler Mi?
6- Peygamberin "Allah, güneş ve ay tutulması ile kullarım korkutur" Sözüne Aid Bab
7- Güneş ve Ay Tutulması Sırasında Kabir Azabından Allah'a Sığınma Babı
8- Kusûf Namazında Sucüdün Uzatılması Babı
9- Kusûf Namazının Cemaat Halinde Kılınması Babı
10- Güneş Tutulmasında Kadınların Erkeklerle Beraber Namaz Kılmaları Babı
11- Güneş Tutulması Sırasında Köleye Hürriyet Vermeyi Seven Kimse Babı
12- Mescid İçinde Güneş Tutulması Namazı Kılınması Babı
13- Bab:
14- Güneş Tutulması Zamanında Zikretmek Babı
15- Güneş ve Ay Tutulması Sırasında Dua Etmek Babı
16- İmamın, Güneş Tutulması Hutbesinde "Amma Ba'du" (Hitab Ayırımını) Söylemesi Babı
17- Ay Tutulmasında da Namaz Kılmanın Meşrü'luğu Babı
18- Bab: Kusûf Namazında İlk Rek'at Daha Uzundur
19- Kusûf Namazında Kıraati Açıktan Okumak Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

16-KİTÂBU'L-KUSÛF
(Güneş ve Ay Tutulması Kitabı)

1- Güneş Tutulması Sırasında Namaz Kılmak Babı [1]

1-.....Ebû Bekre (Nufey ibnu'l-Hâris -R-) şöyle demiştir: Biz RasûluIlah(S)'m yanında idik. Derken güneş tutuldu Peygamber, ri-dâsını ardından sürükleyerek kalktı ve mescide girdi. Biz de girdik. Bize güneş siyahlıktan sıyrılıncaya kadar iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra: "Şübhesiz güneş ile ay hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Siz bunların böyle tutulduklarını gördüğünüzde, başınıza gelen bu hâl açılıncaya kadar namaz kılın ve duâ edin" buyurdu [2].

2-.....Kays (ibn Ebî Hazım) şöyle demiştir: Ben İbn Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): "Şübhesiz güneş ile ay insanlardan hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Fakat bu güneş ile ay(m tutulmaları) Allah 'in âyetlerinden iki âyettirler. Siz bunları (tutulmuş) gördüğünüz zaman hemen kalkıp namaza durun " buyurdu [3]

3-..... İbn Umer (R), Peygamber (S)'den şöyle buyurduğunu haber verir dururdu: "Şübhesiz güneş ile ay hiçbir kimsenin ölümünden, ve de hayâtından dolayı tutulmazlar; lâkin bunlar, Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Siz bunların tutulduklarım görünce hemen namaza durun"[4].

4-..... el-Mugîre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamânında, oğlu İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu[5], İnsanlar: Güneş, İb-râhîm'in ölümünden dolayı tutuldu, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Şübhesiz güneş ile ay, hiçbir kimsenin ölümünden ve de hayâtından dolayı tutulmazlar. Bunu gördüğünüz zaman hemen namaz kılın ve Allah'a duâ edin" buyurdu [6].

2- Güneş Tutulması Esnasında Sadaka Vermek Babı

5-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah zamanında güneş tutuldu. Rasûlullah insanlara namaz kıldırdı. Şöyle ki: Namaza durdu ve ayakta durmayı uzattı[7]. Sonra rükû' yaptı; rukû'u da uzattı [8]. Sonra rukû'dan kalktı ve kıyamı yine uzattı ise de bu ikinci kıyamı, evvelki kıyamdan az sürdü. Sonra yine rukû'a vardı ve rukû'u uzattı ise de bu ikinci rukû'u evvelki rukû'undan kısa idi. Sonra secde etti ve sucûdu uzattı. Sonra ikinci rek'atta da ilk rek'atta yaptığı gibi yaptı [9]. Sonra güneş açılmış olduğu hâlde namazdan çıktı. Akabinde insanlara hutbe yaptı. Şöyle ki: Allah'a hamd ve sena etti, sonra: "Şübhesiz ki, güneş ile ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ölümü ve de hayâtından dolayı tutulmazlar. Sizler bu tutulmayı gördüğünüz zaman hemen Allah *a duâ edin, tekbîr alın, namaz kılın.ve sadaka verin " buyurdu [10]. Sonra da şunları söyledi: "Ey Muhammed ümmeti, Allah'a yemin ederim ki, erkek kulunun veya dişi kulunun zina edişinden dolayı Allah Taâlâ kadar kıskanç olan hiçbir kimse yoktur. Ey Muhammed ümmeti, Allah'a yemîn ederim ki, benim bilmekte olduğumu sizler bilseniz, muhakkak az güler, çok ağlardınız" [11]

3- Güneş Tutulması Sırasında "Es-Salatu Camiatun" Diye Nida Edilmesi Babı

6-.....Bize Yahya ibnu Ebî Kesîr tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân ibni Avf ez-Zuhriyyu, Abdullah ibn Amr(R)'den haber verdi. O: Rasûlullah (S) zamanında güneş tutulduğu zaman "İnne's-salâte câmiatun (-Namaz

toplayıcıdır)" diye nida edildi, demiştir [12]

4- Güneş Tutulmasında İmamın Hutbe Yapması Babı

Aişe ile Esma: Peygamber (S) hutbe yaptı, dediler [13]

7- Bize Yahya ibnu Bukeyr tahdîs edip şöyle dedi: Bana el-Leys ibn Sa'd, Ukayl el-Eylî'den; o da İbnu Şihâb'dan tahdîs etti. H ve yine bana Ahmed ibn Salih tahdîs edip şöyle dedi: Bize Anbese (ibnu Hâlid ibn Yezîd el-Eylî) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yûnus (ibnu Yezîd el-Eylî), İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Urve, Peygamber'İn zevcesi ÂİŞe'der tahdîs etti; o şöyledemiştir: Pey-gamber'in hayâtında güneş tutuldu. Peygamber (S) hemen mescide çıktı. İnsanlar O'nun arkasında saff oldular. Rasûlullah Allâhu Ekber diyerek tekbîrini aldı, müteakiben uzun bir kıraatle Kur'ân okudu. Sonra Allâhu Ekber deyip uzun bir rükû' yaptı. Sonra Semiallâhu litnen hamideh deyip doğruldu. Secdeye gitmedi ve uzun bir kıraat daha yaptı. Bu ikinci kıraati birinci kıraatten daha kısadır.Sonra Allâhu Ekber deyip uzun bir rükû' daha yaptı. Bu ikinci rükû' birinciden daha kısadır. Sonra Semiallâhu litnen hamidehu, Rabbena ve lekel-hamdu dedi. Sonra secde yaptı. Bu secdeden sonra sonuncu (yânî ikinci) rek'at içinde de, birinci rek'attakiler gibi yapıp söyledi. Böylece Peygamber dört secde içinde dört rukû'u tam kemâle ulaştırdı. Namazdan çıkmadan önce de güneş açıldı. Sonra Rasûlullah hutbe yapmak üzere ayağa kalktı ve lâyık olduğu sıfatlarla Allah'a sena etti. Bundan sonra da: "Güneş ile ay Allah 'in âyetlerinden iki âyettir. Onlar hiçbir kimsenin ölümü ve de hayâtından dolayı tutulmazlar. Siz bunların tutulmalarını gördüğünüzde hemen namaza sığınınız" buyurdu. (Zuhrî, yukarıdaki senedde geçen "Bana Urve tahdîs etti" sözü
üzerine atıf olarak şöyle dedi:) Ve Kesîr ibnu Abbâs tahdîs ediyordu ki, baba bir kardeşi olan Abdullah ibn Abbâs "Güneşin tutulduğu gün" hadîsini, Urve'nin Âişe'den rivayet ettiği hadîs gibi tahdîs ederdi[14]. Zuhrî dedi ki: Ben Urve'ye: Senin kardeşin Abdullah ibnu'z-Zubeyr Medine'de güneş tutulduğu gün {adedde ve hey'ette) sabah namazı gibi kıldı; iki rek'at üzerine ziyâde etmedi, dedim. Urve: Evet, öyle yaptı; çünkü o sünneti tecâvüz etti, dedi [15].

5- Bab: Kişi (Fark Gözetmeksizin) "Kesefeti'ş-Şemsu'" Yahud "Hasefeti'ş-Şemsu" Ta'birlerini Söyler Mi?

Ve Yüce Allah: "Fe haşefe 1-kameru" (ei-Kiyâme: 8) buyurdu [16].

8-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) güneş kusûf ettiği, yânı tutulduğu gün namaz kıldırdı. Şöyle ki; ayağa kalktı, Allâhu Ekber diye tekbîr aldı ve uzun bir kıraatle okudu. Sonra uzun bir rükû' yaptı. Sonra başını rukû'dan kaldırıp Semiallâhu limen hamidehu dedi. Ve yine olduğu gibi ayakta dikildi. Sonra uzun bir kıraat yaptı. Bu kıraati birinci kıraatinden az sürdü. Sonra yine uzun bir rukü' yaptı ise de, bu ikinci rukû'u birinci rukû'undan kısa idi. Sonra uzun bir secde yaptı. Bundan sonra sonuncu, yânî ikinci rek'at içinde de birinci rek'attaki işler gibi yaptı. Sonra güneş açılmış olduğu hâlde selâm verip namazdan çıktı. Akabinde insanlara bir hutbe yaptı da, güneş ve ay tutulmaları hususunda: "Şübhesiz güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ölümü ve de hayâtından dolayı husuf etmezler; yânî tutulmazlar. Sizler bunların tutulduğunu gördüğünüz zaman hemen namaza sığınıp iltica ediniz" buyurdu.

6- Peygamberin "Allah, güneş ve ay tutulması ile kullarım korkutur" Sözüne Aid Bab

Ve bu sözü Ebû Mûsâ Peygamber'den olmak üzere söylemiştir [17].

9- Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hammâd ibnu Zeyd, Yûnus (ibn Ubeyd)'dan; o da el-Hasen el-Basrî'den tahdîs etti. Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Şübhesiz güneş ile ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Velâkin Yüce Allah bu âyetle kullarını korkutur" buyurdu.
Ve Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Abdulvâris ibnu Saîd, Şu'be ibnu'I-Haccâc, Hâlid ibn Abdillah ve Hammâd ibn Seleme yukarıda adı geçen Yûnus ibnu Ubeydillah'tan yaptıkları rivayetlerinde "Allah bununla kullarını korkutur" kısmını zikretmediler [18].
Ve bu hadîsi Mübarek ibn Fudâle'den, o da el-Hasen'den rivayet etmekte Mûsâ (ibn İsmâîl el-Tebuzekî veya İbn Dâvûd ed-Dabbî), Yûnus ibn Ubeyd'e mutâbaat etmiştir. Bu mutâbaa hadîsinde el-Hasen şöyle demiştir: Bana Ebû Bekre, Peygamber (S)'den haber verdi ki, Peygamber: "Şübhesiz Allah bunlarla kullarını korkutur" buyurmuştur.
Ve yine bu hadîsi el-Hasen'den rivayet etmekte Eş'as ibnu Ab-dilmelik, Mübarek ibn Fudâle'ye mutâbaat etmiştir (Ancak bunda "Allah'ın bunlarla kullarını korkutması" fıkrası yoktur; bu da mu-tabaatta şart değildir) [19].

7- Güneş ve Ay Tutulması Sırasında Kabir Azabından Allah'a Sığınma Babı

10- Bize Abdullah ibn Mesleme, İmâm Mâlik'ten; oda Yahya ibn Saîd'den; o da Amre bintu Abdirrahmân'dan; o da Peygamber'in zevcesi Âişe'den tahdîs etti ki, bir Yahûdî kadın'[20] (atıyye) istemek üzere Âişe'ye gelmiş de ona: Allah seni kabir azabından korusun, diye duâ etmiştir. Bunun üzerine Âişe (R) RasûluIlah'a: İnsanlar kabirlerinde azâb edilirler mi? diye sormuş. Rasûlullah da: "Ondan, yânı kabir azabından Allah'a sığınırım" demiştir. (Âişe dedi ki:) Sonra Rasûlullah, (oğlu İbrâhîm'in son demlerini yaşadığını haber aldığından) sabah vakti bir bineğe binip çıktı. Derken güneş tutuldu. Kuşluk vaktinde döndüğünde Rasûlullah (mescid bitişiğinde zevcelerine âid olan) hücrelerin aralarına uğradı. Sonra kalkıp namaza

durdu. İnsanlar da O'nun arkasında dikilip namaza durdular. Şöyle ki: Rasûlullah uzun bir kıyam yaptı. Sonra uzun bir rükû' yaptı. Sonra başını rukû'dan kaldırdı ve uzun bir kıyam daha yaptı. Bu ikinci kıyam, birinci kıyamdan kısa oldu. Sonra bir uzun rükû' daha yaptı. Bu da ilk rukû'dan kısa sürdü. Sonra başını rukû'dan kaldırıp secdeye vardı. Sonra kalktı ve uzun bir kıyama durdu. Bu kıyam da birinci kıyamdan kısa sürdü. Sonra uzun bir rukû'a vardı ise de, bu da evvelki rukû'dan kısa sürdü. Sonra başını kaldırıp secdeye gitti. Sonra uzunca bir kıyama durdu ise de, bu da evvelki kıyamdan kısa sürdü. Sonra uzunca bir rukû'a vardı ise bu da birinci rukû'dan kısa sürdü. Sonra rukû'dan başını kaldırıp secdeye vardı. Ve namazdan çıktı [21]. (Hutbede) Allah ne söylemesini diledi ise onları söyledi. Sonra sahâbîleri-ne kabir azabından (Allah'a) sığınmalarını emretti [22].

8- Kusûf Namazında Sucüdün Uzatılması Babı

11-.....Bize Şeybân (ibn Abdirrahmân), Yahya (ibn Ebî Kesîr)'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Abdullah ibn Amr'dan tahdîs etti. Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında güneş tutulduğunda "İnne's-salâte câmiatun (— Şübhesiz namaz toplayıcıdır -toplayacaktır-)" diye nida edildi. Bunun akabinden Peygamber (S) bir rek'atta iki kerre rükû' yaptı. Sonra kalkıp, yine bir rek'atta iki kerre rükû' yaptı. Sonra (ka'deye) oturdu. Sonra (ka'dede iken) güneş açıldı. Râvî (Ebû Seleme yâhud Abdullah ibn Amr) dedi ki: Âişe.bana: Daha evvel ömrümde bu kadar uzun süren bir su-cûdda bulunmamıştım, dedi [23].

9- Kusûf Namazının Cemaat Halinde Kılınması Babı

Abdullah ibn Abbâs, Zemzem'in gölgeliğinde, topluluğa bu namazı kıldırmıştır [24]. îbn Abbâs'ın oğlu Alî, insanları namaz için toplamıştır [25].
İbn Umer de halka cemâatle kusûf namazı kıldırrmştır [26].

12-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu da Rasûlullah şöylece namaz kıldırdı: Namaza durdu ve takriben el-Bakara Sûresi'ni okuyacak kadar süren uzun bir kıyam yaptı. Sonra uzun bir rükû' yaptı. Sonra rukû'dan yükselip birinci kıyamdan kısaca olmak üzere, uzun bir kıyam daha yaptı. Sonra ilk rukû'dan kısaca olmak üzere, uzun bir rükû' daha yaptı. Sonra secdeye vardı. (İki secde yaptıktan) sonra, uzun bir kıyam daha yaptı ve bu kıyam, ilk kıyamdan kısa oldu. Sonra ilk rukû'dan kısa olmak üzere uzun bir rükû' yaptı. Sonra bu rukû'dan yükselip yine ilk kıyamdan kısa süren, uzun bir kıyam daha yaptı. Sonra uzun bir rükû' daha yaptı ki, bu rükû' ilk rukû'dan kısa sürdü. Sonra secde yaptı. (Secdelerden) sonra güneş açılmış olduğu hâlde namazdan çıktı[27]. Akabindeki hutbede:
"Şübhesiz güneş ile ay Allah 'in âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ölümü ve de hayâtı için tutulmazlar. Binâenaleyh sizler bunu (yânî bu ikisinden birinin tutulmasını) gördüğünüzde hemen Allah 'ı zikrediniz" buyurdu. Sahâbîler: Yâ Rasûlallah, biz seni (namaz içinde) durduğun yerden bir şeye elinle uzandığını gördük. Sonra (yine namaz içinde) irkilip geri geri geldiğini gördük, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Şübhesiz ben cenneti gördüm ve elimle bir salkıma uzandım. Eğer ben o salkımı ele geçirebilseydim, dünyâ bakî kaldıkça ondan yerdiniz (de tükenmezdi)[28]. Ve bana ateş de gösterildi. Ömrümde bugün gördüğüm kadar çirkin, berbad hiçbir manzara görmemiştim. Ve cehennemin ahâlîsinin çoğunu da kadınlar olarak gördüm" buyurdu. Sahâbîler: Yâ Rasûlallah, ne sebeble (kadınların çoğu cehennemlik oluyorlar)? diye sordular. Rasûiullah: "Küfürleri sebebiyle" buyurdu. Allah'a îmân etmiyorlar mı? yenildi. Rasûlul-lah: "Kocalarına karşı ni'mete nankörlük ederler. İyiliğe karşı küf-rân ederler. Onlardan birine bütün ömür boyu (yâhud bütün zaman) iyilik etsen de sonra senden (hoşlanmadığı ufacık) bir şey görse: Senden hiçbir hayr görmedim ki, der" buyurdu [29].

10- Güneş Tutulmasında Kadınların Erkeklerle Beraber Namaz Kılmaları Babı [30]

13-.....Esma bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Güneş tutulduğu vakitte ben, Peygamber'in zevcesi Âişe'nin yanına geldim. Bir de gördüm ki, insanlar hep ayaktalar; namaz kılıyorlar. Âişe de di-kelmiş, namaz kılıyor. İnsanlara ne oluyor? dedim. Âişe, eliyle gökyüzüne doğru işaret etti de: Subhânallâhi dedi. Ben^ Bu bir âyet mi (yânî azâb veya kıyamet alâmeti mi)? diye sordum. Âişe başıyle evet diye işaret etti. Esma dedi ki: Bunun üzerine ben de namaza durdum. (Kıraatin uzamasından dolayı) nihayet üzerime baygınlık geldi. Ben (yanımdaki kırbadan) başımın üstüne su dökmeğe başladım. Rasü-lullah namazdan çıkınca Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, şöyle buyurdu: "Cennet ve cehenneme kadar evvelce bana gösterilmemiş hiçbir şey kalmadı ki, bu makaamımda görmüş olmayayım. Bana vahy olundu ki, sizler kabirlerde Mesth Deccâl (yüzünden çekilecek) fitnelere benzer, yâhud ona yakın bir imtihana uğratılacaksınız". Aradaki râvî: Esma bu ta'bîrlerin hangisini söyledi, bilmiyorum, dedi. "(Kabre girdikten sonra) her birinize gelinecek de kendisine: Bu zât hakkın^ daki (yânî Muhammed hakkındaki) bilgin nedir? diye sorulacak. Mü *-min yâhud yakın sahibi olan kimse -Râvî: Esmâ'nın hangi sözü söylediğini bilmiyorum, dedi-: O, Muhammed'dir. O, Allah'ın Rasûlü'dür. Bize beyyineler ile hidâyet getirdi. Biz de da'vetine icabet edip îmân getirdik ve (eserine) uyduk, diyecek. Bu cevâb üzerine o şahsa: Yat da iyice rahat et; biz senin kat'îinanıcı olduğunu bildik, denilecek. Kabirdeki kimse münafık yâhud kalbinde şübhe olan biri ise -Râvî yine, Esmâ'nın bu sözlerden hangisini söylediğini bilmiyorum, dedi- o soruya karşılık: Ben bilmiyorum. İşittim. İnsanlar bir-şeyler söylüyorlardı, ben de onu söyledim, diye cevâb verecektir".

11- Güneş Tutulması Sırasında Köleye Hürriyet Vermeyi Seven Kimse Babı

14-.....Burada Esma: Yemîn ederim ki, Peygamber (S) güneş tutulması dolayisıyle köle azâd etmeyi emretti, demiştir [31].

12- Mescid İçinde Güneş Tutulması Namazı Kılınması Babı

15-.....Bana Mâlik, Yahya ibnSaîd'den; o da Amre bintu Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etmiştir. Bir Yahûdî kadın birşey istemek için Âişe'nin yanına gelmiş ve ona: Allah seni kabir azabından korusun diyerek duâ etmiş. Bunun üzerine Âişe, Rasûlul-lah'a: İnsanlar kabirlerinde azâb edilirler mi? diye sormuş. Rasûlul-lah da: ' 'Ondan (yânî kabir azabından) A ilah 'a sığın ınm'' buyurmuştur. Sonra Rasûlullah, (oğlu İbrahim'in vefatı sebebiyle) sabah vakti bir bineğe binip çıktı. Derken güneş tutuldu. Rasûlullah kuşluk vaktinde (cenazeden) döndü de (ailelerine mahsûs olan) hücreler arasına uğradı [32]. Sonra (mescidde) ayağa kalkıp namaza durdu. İnsanlar da arkasında namaza durdular. Rasûlullah uzun bir kıyam yaptı, sonra uzun bir rükû' yaptı. Sonra rukû'dan yükselip uzunca bir kıyam daha yaptı. Bu, evvelki kıyamdan kısa sürdü. Sonra uzun bir rükû' daha yaptı; bu da evvelki rukû'dan kısa sürdü. Sonra rukû'dan yükseldi ve uzun bir secde yaptı. Sonra ayağa kalktı, yine uzun bir kıyam yaptı. Bu da evvelki kıyamdan kısadır. Sonra uzun bir rükû' yaptı. Bu rükû' da evvelkinden kısadır. Sonra tekrar uzun bir kıyam yaptı. Bu da evvelki kıyamdan kısa sürdü. Sonra uzun bir rükû' daha yaptı ki, bu da evvelki rukû'dan kısadır. Sonra secde yaptı. Bu secde, evvelki sucûddan kısa sürdü. Sonra namazdan çıktı. Müteakiben Rasûlullah (hutbede) Allah ne söylemesini diledi ise onları söyledi. Sonra sahâbîlerine kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretti.

13- Bab:

"Güneş hiçbir kimsenin ölümü ve de hayâtı için tutulmaz".
Bu hadîsi Ebû Bekre Nufey' îbnu'l-Hâris, Mugîretu'bnu Şu'be, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Abdullah ibn Abbâs ve Abdullah ibı Umer -Allah onlardan razı olsun- rivayet etmişlerdir [33].

16-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Güneş iie ay, hiçbir kimsenin ölümünden, ve hayâtından dolayı tutulmazlar. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunların tutulduklarını görünce hemen namaza durun" buyurdu.

17-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûluliah zamanında güneş tutuldu. Peygamber ayağa kalkıp insanlara namaz kıldırdı. Şöyle ki: Kıraati uzattı. Sonra rukû'a vardı ve rukû'u uzattı. Sonra rukû'dan başını kaldırdı ve tekrar kıraati uzattı. Bu ikinci kıraati, birinci kıraatinden kısarak idi. Sonra tekrar rukû'a vardı ve bu rukû'u birinci rukû'undan biraz eksik uzattı. Sonra rukû'dan başını kaldırdı. Akabinde iki secde yaptı. Sonra ayağa kalktı ve bu ikinci rek'atta da birinci rek'atta yaptığı gibi yaptı. Sonra hutbeye kalktı da: "Şübhesiz güneş ile ay, hiçbir kimsenin ölümü, ve hayâtı için tutulmazlar. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir ki, Allah bunları kullarına gösterir. Sizler bu tutulmayı gördüğünüz zaman hemen namaza sığınınız" buyurdu [34].

14- Güneş Tutulması Zamanında Zikretmek Babı

Bu, güneş tutulması sırasında zikr etmeyi, İbnu Abbâs (R) rivayet etti[35].

18-.....Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (R) şöyle demiştir: Güneş tutuldu.Bunun üzerine Peygamber (S) bunun saat (yânî kıyamet alâmeti) olmasından korkarak belinleye belinleye telâşla kalktı ve mescide geldi. Ve o zamana kadar asla yaparken görmediğim en uzun kıyam, en uzun rükû' ve en uzun sucûdlarla namaz kıldırdı [36] ve: "Allah
Taâlâ'mn göndermekte olduğu işte bu âyetler, hiçbir kimsenin ölmesinden, ve hayâtından dolayı olmaz. Lâkin Allah bu tutulma ile kullarını korkutur. Binâenaleyh sizler bu kabilden (korkunç) birşey gördüğünüz zaman hemen Allah'ı zikr etmeye, Allah'a dua etmeye ve Allah'tan mağfiret istemeye (koyulup) sığınınız" buyurdu [37].

15- Güneş ve Ay Tutulması Sırasında Dua Etmek Babı

Bu sırada duâ etme hadîsini Ebû Mûsâ ile Aişe (R) Peygamber(S)'den söylemişlerdir [38]. .:

19-.....Bize Ziyâd ibnu Ilâkatahdîs edip şöyle dedi: Ben Mugîre ibnu Şu'be'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber'in oğlu İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. İnsanlar, güneş İbrahim'in ölümü için tutuldu, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Şübhesiz güneş ile ay Allah 'in âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ölümü ve de hayâtı için tutulmazlar. Sizler bunları (tutulmuş) gördüğünüz zaman hemen Allah 'a duâ ediniz ve açılıp parlayıncaya kadar namaz kılınız" buyurdu [39].

16- İmamın, Güneş Tutulması Hutbesinde "Amma Ba'du" (Hitab Ayırımını) Söylemesi Babı

Ve Ebû Usâme şöyle demiştir: Bize Hişâm (ibn Urve) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Munzir kızı Fâtıma,
Esmâ'dan haber verdi. O, şöyle demiştir:

Rasûlullah (S), güneş karanlıktan açılmış olduğu hâlde namazdan çıktı. Akabinde hutbeye girişti. Şöyle ki: Evvelâ Allah'a lâyık olduğu sıfatlarla hamd etti.
Sonra "Amma ba'du" dedi [40].

17- Ay Tutulmasında da Namaz Kılmanın Meşrü'luğu Babı

20-.....(Ebû Bekre-R-:) Rasûlullah zamanında güneş tutuldu da, Rasûlullah (S) iki rek'at namaz kıldırdı, demiştir[41].

21-....., Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah zamanında güneş tutuldu. 3unun üzerine Rasûlullah ridâsını arkasından sürük-leye sürükleye (odasından) dışarıya çıktı da nihayet mescide vardı[42].
İnsanlar da O'nun yanına toplandılar. Rasûlullah insanlara iki rek'at namaz kıldırdı. Güneş de açıldı. Bunun akabinde Rasûlullah şöyle buyurdu: "Şübhesiz güneş ile ay Allah'ın (yarattığı) âyetlerden iki âyettir. Ve bunlar hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Bunlarda tutulma olduğu zaman, sizin başınıza gelen bu hâl açılıncaya kadar namaz kılınız ve dua ediniz" buyurdu. (Râvî dedi ki:) Bu hutbenin sebebi şu oldu: Peygamber'in İbrâhîm adiyle söylenen bir oğlu vefat etti de (bâzı) insanlar bu hususta dedikodu etmişlerdi [43].

18- Bab: Kusüf Namazında İlk Rek'at Daha Uzundur [44]

22-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) güneş tutulmasında sahâbîlere iki rek'at içinde dört rükû' olarak namaz kıldırdı. îlk rukû*lar daha uzundur [45].

19- Kusüf Namazında Kıraati Açıktan Okumak Babı

23-.....bize el-Velîd (el-Kuraşî) tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Nemir (Abdurrahmân ed-Dımaşkî) haber verdi. O, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den işitti ki, Peygamber (S) kusûf namazında kıraatini açıktan okumuştur[46]. Peygamber kıraatini bitirdiği zaman Attâhu Ekber deyip rukû'a vardı. Rukû'dan yükseldiği zaman Semiallâhu limen hamidehu, Rabbena ve lekeH-hamd dedi. Sonra kusûf namazında tekrar kıraate başlardı ki, iki rek'at içinde dört rükû ile döTt secde ederdi. (Yine Velîd dedi ki:) el-Evzâî ve ondan başkası şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den (O, şöyle demiştir)[47]: Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu da Rasûlullah, Bi 's-salâti câmiaten (yânî cemâatle namaza hâzır olun) diye nida etmek üzere munâdî çıkardı. Akabinde öne geçti ve iki rek'at içinde dört rükû' ile dört secde yaparak, kusûf namazını kıldırdı.
Velîd şöyle dedi: Ve yine bana Abdurrahmân ibnu Nemir haber verdi. O, İbnu Şihâb'dan bunun (yânî birinci hadîsin) benzerini işit-miştir. İbn Şihâb ez-Zuhrî dedi ki: Ben Urve'ye hitaben: Senin kardeşin böyle yapmadı. Kardeşin Abdullah ibnu'z-Zubeyr Medine'de kusûf namazı kıldırdığı zaman, sabah namazı gibi iki rek'at namazdan başkasını kıldırmadı, dedim. Urve: Evet, çünkü o sünnete denk düşüremedi, dedi[48]. Kusûf namazında kıraati açıktan okumak hakkındaki bu hadîsi, ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Sufyân ibnu Huseyn ile Süleyman ibnu Kesîr, İbnu Nemir'e mutâbaat etmişlerdir [49].

---

[1] el-Kesf, keşf vezninde kesmek ma'nâsınadır;... kesf, Hakk Taâlâ'mn güneş ve ayı tutmak ma'nâsınadır.
el-Kusûf, kuöd vezninde, güneş ve ay tutulmak ma'nâsmadır. Perdelendikleri zaman ikinci bâbda "kesefe'ş-şemsu ve'1-kameru" denir. En güzeli, kamer'de hasf, güneş'te kesf denilmektir, el- İnkişâf^dahi, gün ve ay tutulmak demektir.. (Kaamûs Ter.).
el-Hasf, göz çıkarmak, yırtmak, yırtılmak, -müteaddi lâzım olur-; kesmek, pınarın suyu savulmak yâhud yere batmak, eksilmek, bir adamı mahallîyle yere geçirmek, dabbeyi yemsiz habs eylemek... ma'nâlarına gelir.
el-Kusûf; kuûd vezninde ikinci bâbdan bir mahal yere geçmek, ve ay tutulmak ma'nâsınadır. Bâzılarına göre kusûf, güneşe; ve husuf, aya isnâd olunup, "kesefeti'ş-şemsu ve hasefe'l-kameru" denir... (Kaamûs Ter.).
[2] Kusûf namazının meşrûiyyeti muttafakun aleyhtir. Sebebi bizzat kusûf olduğundan, kusûf zamanında kılınır ve tekerrürü ile tekerrür eder. Kusûf namazı müekked sünnettir; vâcib değildir. Güneşin cirmi ile ayın cirmi karanlıktan sıyrılmasından sonra, kusûf namazının vakti geçmiş olacağından, artık namazlar da kılınmaz.
Bâzı âlimler güneş ve ay tutulması sırasında kılman namazın teşriini şu
âyetin'işaretinden de sezmek istemişlerdir:"Hâhk'm âyetlerindendir. Siz güneş ile ay'a secde etmeyiniz de, bu dört âyeti yaratan Allah'a secde ediniz" (Fussilet: 37)
[3] "Siz bunları gördüğünüz zaman" sözündeki mensûb zamîrin tesnîye olmasından kusûf namazı ile husuf namazının her cihetçe hükmü bir olduğuna ve husuf namazının da cemâatle kılınabileceğine istidlal edilmiştir.
[4] Kusûf ile husuf hâdiselerinin vukuunda namaz kılmanın meşrûiyyeti Rasûlul-lah'ın kavi ve fiilleriyle sabit olduğu gibi, Kitâb ile de, ümmetin icmâı ile de sabittir. Fakîhler: "... Biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz" (el-tsrâ: 59) âyetini kusûf namazına delîl sayarlar. Zîrâ namaza ve duaya koyulmak, Allah'tan korkmanın lâzımıdır.
Hakk Taâlâ günlük, haftalık, hattâ yıllık vakit değişmelerinin hepsinde birer namaz meşru' kılmıştır. Bunlar gibi, her ufukta muayyen vakitlerde görülmeyen güneş ve ay tutulmaları da büyük ilâhî âyetlerden olup, bunların meydana geliş zamanlarında da İslâm dînince bir namaz tahsis edilmesinde garîb görülecek bir cihet yoktur. Bilhassa kıyamet hâllerini beyân sadedinde: " jJiij ı^sJi 'çJr'i .'JJ& Jl- ^3 .j^Jı JJ Iîıî - İşte göz (dehşetle) kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman... "(eI-Kıyâme:7-9) âyetinden de anlaşılacağı üzere, kıyamet alâmeti olarak bu kabilden bâzı felekî görünüşlerin de meydana geleceği Sâdık Haberci tarafından haber verilmiştir. Buna mukaa-bil: " ^jlflj ol ^
= Kıyametin subûtunun ne zaman olduğunu sana sorarlar.De ki: Onun ilmi ancak Rabb 'imin nezdindedir. Onun vaktini kendisinden başkası açık-layamaz. Göklere de ve yere de ağır basmıştır O. O size ancak ansızın gelir... "(el-A'raf: 187) âyetinin sarahatine binâen apansızın kopacak olan kıyametin de vakti ta'yîn üzere bilinmez. Bunun için kusûf ve husuf hâdiselerini tadarru', niyaz ve taabbud vesilesi ederek namaza koyulmak, imanlılara göre pek tabiî bir keyfiyettir. Bundan korkuya düşmekte de ayıblanacak birşey yoktur.
Husuf ve kusûf zamanlan, dakikası dakikasına; hattâ saniyesi saniyesine erbabı tarafından evvelce hesâb edilerek haber verilebilir. Çok tekrar eden tabiî hâdiselerden oldukları için vukû'larından korkuya ne mahall var demek de olmaz. Çünkü bu kevnî nizâmın çözülme günü demek olan kıyametin kopması miadının evvelden hesâb ve ta'yîn edilmiş bu gibi hâdiselerle birlikte vuku' bulmayacağına hiçbir aklî delîl yoktur. İşte o büyük hâdisenin meydana gelme ânında bu, ilâhî âyetlerden biridir diyerek namaza,taabbud ve niyaza koyulanlara ne mutlu! (Tecrîd Ter., I, 4 74).
[5] Rasûlullah'ın oğlu İbrahim'in annesi, Mukavkıs'm Peygamber'e hediye ettiği Mâriye el-Kıbtıyye (R)'dir. En meşhur kavle göre, hicretin sekizinci senesi Zu'I-hicce'sinde doğmuş ve onsekiz ay yaşadıktan sonra vefat etmiş ve Bakî' mezarlığına gömülmüştür. Onaltı ay; onyedi ay sekiz gün; on ay altı gün yaşadığı hakkında da rivayetler vardır.
[6] îbrâhîm'in ölümü ile güneşin tutulması hâdisesini birbirine bağlayan, tutulmanın bu ölüm sebebiyle meydana geldiğini zanneden ve bu zannını konuşmala-rıyle etrafa yayan kimseler bulunduğu Peygamber tarafından haber alınınca, halk arasındaki bu yanlış düşünceler îrâd edilen belîğ bir hutbe ile izâle edilmiştir.
Güneşin hiçbir kimsenin ne ölümü, ne de hayâtı için tutulmuş olmayacağı hakkındaki bu hadîs, Ebû Bekr ile Mugîre gibi Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Ebû Mes'-ûd el-Bedrî, İbn Abbâs, İbn Umer ve Âişe {Radıyallâhu anhum) tarafından da rivayet edilmiştir.
[7] İbn Abbâs hadîsinde birinci rek'atta "el-Bakara Sûresi'ni okuyacak kadar.." denilmiş; Ebû Davud'un Sünen'indeki Urve rivayetinde, ikinci rek'attaki ilk kıyamda "Âlu İmrân Sûresi'ni okuyacak kadar..." denildiğinden, bu rek'atların ne kadar uzatıldığı tahmin edilebilir.
[8] Rukû'u kıraatle değil, tesbîh ve tekbîr kabilinden zikrlerie uzatmıştır. Bu da el-Bakara'dan seksen âyet okuyacak süre kadar tahmin edilmiştir

[9] Kusûf namazının böylece uzatılması müstehâb olup, bu uzatma diğer cemâat namazlarında olduğu gibi, cemâatin rızâsına bağlı değildir. Zîrâ bu nadiren kılman namazlardan olduğu için, Peygamber'in kıldırdığı gibi kılınması gerekir

[10] Hadîsin bâb başlığına delîl olan fıkrası, bu "Sadaka verin" emridir.

[11] Bu hadîs ile diğerleri, kusûf namazından sonra hutbenin müstehâb olduğunu beyânda sarihtir. Bu hutbe cumua ve bayram hutbeleri gibi şartlarını câmi'dir.

Peygamber buradaki ve daha sonraki hutbede sahâbîler Peygamber'in verdiği haberlerde şekk hatıra getirmedikleri hâlde, haberi yemîn ile te'yîd etmesi Arab şivesi üzere haberi te'kîd etmek içindir.

Burada Allah'ın gayretinden maksad, bunun lâzımıdır: Ailesini, nâmûsu-nu kıskanan kimse, tecâvüz edenin cezasını tertîb ile ukubete uğratırsa, Allah da haramları işleyenlere şiddetli ceza hazırlamıştır demektir, Peygamber'in bu hutbesinin son fıkrası çok ma'nâlıdır. Peygamber'in bu sözündeki azamet ne kadar teemmül edilse az gelir. Hakîkaten "Allah'ın azametinin ne olduğunu, cürüm sahihlerinin uğrayacağı ilâhî intikaamm şiddetini, kıyamet hâllerini, ateş azabının şiddetini bilseniz" demektir ki, bunları müşâhade eden kimsede neşve ile dünyâ sevinci kalmayacağı bedîhîdir. Buradaki "Az gülerdiniz" demek "Gülmeğe hiç mecaliniz kalmazdı" demek olur.

Umudu korkusuna gâlib olanlar ise buna "Allah'ın geniş rahmetini; hilmi-nin, lûtfunun, kereminin derecesini bilseniz, ihmâle uğrattığınız sevâblı fiillerin kaçırılmasından devamlı ağlar; gülmeğe vakit bulamazdınız" ma'nâsmı verirler. Peygamber'in bu son sözleri Kur'ân'daki şu âyeti hatırlatıyor: "Artık irti-kâb etmekte oldukları günâhların cezası olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar" (et-Tevbe: 82).

[12] Bâzı rivayetlerde "Eni's-salâtu câmiatun"; bâzılarında "Bi-salâti câmiaten" (bu kitabın 23. hadîsinde); diğer bâzılarında da burada olduğu gibi "İnne's-salâte câmiatun"şeklinde zabtolunmuştur.

Hepsinin ma'nâian "Cemâatle namaza hâzır olun" demektir.

Kusûf namazında ezan da, ikaamet de meşru'-değildir. Bu ta'bîrler ezan ve ikaamet yerine geçmiş olur.

[13] Aışe'nin hadîsi "Güneş tutulması esnasında sadaka vermek" babında mevsû-len geçti. Esmamın hadîsi ise aynı kitabın 16. babında gelecektir. İşte bütün bu rivayetler, kusûf namazından sonra hutbe yapmanın delili oluyor.

[14] Bu ifâdeden Abdullah ibn Abbâs'ın rivayetinin Hz. Âişe'nin rivayetine muvafık olduğu sabit oluyor. Nitekim bunu Müslim de böyle tesbît etmiştir.

[15] İsmâîlî'nin rivayetinde: Ben Urve'ye: Vallahi senin kardeşin Abdullah ibn Zu-beyr böyle yapmadı. Kendisi Medîne'de bulunup, Şam'a yürümek istediği zamanki güneş tutulmasında (adedde ve hey'ette) sâdece sabah namazı gibi kıldırdı, dedim. O da: Evet; öyle yaptı, dedi (Bu Kusûf Kitâbı'mn sonundaki 23. hadîsi ta'kîb eden rivayetteki hadîs).

İbn Hazin, Peygamber'in güneş tutulması namazlarının birinde iki rek'at namaz kıldırıp; iki rek'atm birinde "Ve'n-Necm Sûresi"ni okuduğuna dâir el-Hasen el-Basrî'nin mürsel rivayetini aldıktan sonra, şöyle demiştir: Seleften bir taife bununla amel etmiştir. Ezcümle Abdullah ibnu'z-Zubeyr (R) de kusûfta diğer namazlarda olduğu gibi, yalnız-iki rek'at kıldırmıştır. Kardeşi Urve ibnu'z-Zubeyr onu hatâya nisbet etmiştir derlerse, biz Urve'yi hatâya nisbet etmeyi daha hakklı buluruz. Zîrâ Abdullah ibnu'z-Zubeyr Rasûlullah'm sahâbîsidir ve bildiği ne ise, onunla âmil olmuştur. Urve ise, bilmediği bir şeyi inkâr etmiştir (Tecrîd Ter., 111,223).

Metindeki kelâmdan, kusûf namazının herbir rek'atında iki rükû' yapılmasının sünnet olduğu istidlal edilmiştir

[16] et-Kesfve -noktalı hâ ile- el-Hasf kelimeleri hakkında bu kitabın ilk haşiyesinde açıklama geçmişti. Bu iki kelime, lügat bakımından müteradiftir. Güneş İle ayın tutulmalarına "Kusûfân" ve "Husûfân" denir. Cevherî'nin es-Sahâtı'mda mu-sâvî olarak "Kesefeti'ş-şemsu" ve "Hasefe'l-kameru" denilebileceği beyân edilmekle beraber, "Husufun kamer hakkında kullanılmasının daha güzel olacağını zikretmiştir.

Buharı ve Müslim'in rivayetlerinde, güneşe ve aya tahsis etmeksizin her iki lâfız birbiri yerine kullanılmıştır.

Buhârî bu başlıkta aynı mes'eleyi ele alıp, her iki ta'bîrin kullanılabileceğini göstermiş ve bu arada Kur'ân'ın kamer hakkında husuf ta'bîrini kullanmasından dolayı, ay hakkında Kur'ân'a uyarak, bunun daha güzel olacağını bildirmiş oluyor.

[17] Buhârî bu sözü sekiz bâb sonra mevsûlen rivayet etmiştir.

[18] Buhârî, Abdulvâris, Şu'be ve Hâlid'in bu hadîslerini bu Kusûf KÎtâbı'mn bâb-ları içinde mevsûleıı rivayet etmiştir. Sonuncusunun yânı Hammâd ibn Seleme'nin hadîsini ise Taberânî, Haccâc ibn MÎnhâl tarîkinden olmak üzere mevsûlen rivayet etmişti

[19] Bu mutâbaalar ile de o fıkranın subûtu daha ziyâde kat'iyyet kazanmış oluyor. Güneş ve ay bizzat Allah'ın âyetlerinden olduğu gibi, bunların tutulmaları da -Peygamber'in birçok hadîslerinde buyurduğu üzere- birer âyettir. Güneş ve ay tutulması hakkındaki ilmî izahlar, bunların Allah'ın azamet ve kudretine delâlet eden birer âyet olmalarını küçültmek değil, bilhassa daha da takviye eder.

Allah bazen bu âyetleri kullarına kendini hatırlatmak, daldıkları gafletlerden uyarmak, sonsuz kudretini ve te'dîbini sezdirerek onları korkutmak için de kullanır. Zelzele, yıldırım ve diğer tabiat hâdiselerini de bunun için kullanır. Bunda ilme aykırı düşecek hiçbir taraf yoktur. Bu gibi tabiat olaylarını korkutmak için vâsıta yapacağını şu âyetinde belirtmiştir:" u^ Vt ob,SL J-.J; ûj = Biz (kudretimizin beyyinât ve alâmetleri olan) âyetlerimizi ancak kullarımızı korkutmak için göndeririz"(el-Isrâ: 59).

Demek bütün tekvînî ve tenzîlî âyetlerinin hedefi budur. Bu hususta Fussi-Iet:37. âyeti de zikredilebilir.

Buna göre yalnız güneş ve ay tutulmalarında değil, zelzele, şiddetli rüzgâr, tûfân, gündüz karanlığı gibi herhangi korkunç bir tabiat hâdisesi vukû'unda Allah'a sığınma, O'na duâ ve niyazda bulunma tavsiye edilmiş oluyor

[20] Bu Yahûdî kadının ismi hakkında belli bir rivayete rastlanmamıştır. Âişe'nin yanma gelenlerin iki Yahûdî kocakarı olduğu da rivayet edilmiştir

[21] Hz. Aişe'nin buradaki kusûf namazı ta'rîfine göre, bu namazın iki rek'atında ikişer kıyam ile ikişer rükû' ve birer de secde yapılmıştır

[22] Hadîsinbâb başlığına delîl olan kısmı bu son fıkrasıdır. Nitekim baş tarafında da Yuhûdî kocakarının Âişe'ye kabir azabından koruma duası yapması sebebiyle, Aişe'nin bunu Rasûlullah'tan sorması fıkrası da başlığa delildir. Yahûdî kadınların bunu Âişe'den evvel öğrenip haber vermeleri, kabir azabını eski peygamberlerin de ümmetlerine haber verdiklerini düşündürür. Eldeki Tevrat nüshalarında değil kabir azabı, âhiret bahsi de yoksa da, Tevrat'ın elde bulunmayan kadîm nüshalarında mevcûd olduğuna delâlet eder.

Kur'ân-ı Kerîm'de de kabir azabına işaret eden yerler vardır. Tâhâ: 124. âyeti ile et-Tekâsur Sûreşi'ni buna işaret sayanlar olduğu gibi, Katâde ile Rabî ibn Enes de '_'y*V^-^-= Biz onları iki kerre azâblandtracağu"(et-7evbe:l0l) âyetinin tefsîrinde, iki kerre azabın, biri dünyâda olacağını, diğerinin de kabir azabı olduğunu söylemişlerdir (Kastâllânî)

[23] Hadîsin son kısmı bâb başlığına kuvvetli bir delildir. Bu kusûf namazı da iki rek'at olarak kılınmıştır. Metindeki "Fî secdetin" ta'bîri "Bir rek'at içinde" demektir. Terceme de böyle yapılmıştır. Bu iki rek'atın her birinde iki defa rükû' yapılmış, secdeler de çok uzun sürmüştür. Kusûf namazında secdelerin diğer namazlardan daha uzun olduğu hakkındaki hadîsler Âişe, Esma bintu Ebî Bekr, Ebû Hureyre, Abdullah ibn Amr, Ebû Mûsâ, Semure ibn Cundeb ve diğer sa-hâbîler tarafından müteaddid lâfızlarla rivayet edilmiştir.

Fakîhlerden.bir takımı rivayet tarîklerinin en kuvvetlilerine tutunmuş ve bu cümleden Âişe, İbn Abbâs ve Abdullah ibn Amr'in iki rek'atta ikişer rükû' ile ikişer sucûd rivayetlerine yapışmışlardır.

Her rek'atte birden ziyâde rukû'u kabul etmeyen Haneffler de diğer sahîh hadîslere tutunur ve bu iki rukû'iu hadîsleri te'vîl ederler.

Birden ziyâde rükû' rivayetlerinin menşeini İmâm Muhammed şöyle îzâh eder: "Pek muhtemildir ki, Peygamber (S) rukû'u diğer namâzlardakinden fazla uzatmış olduğu için, birinci safta olanlar -imâm kavmeye kalktı zannıyle- başlarını kaldırmışlar, geri safftakiler de onlara uymuşlar. Birinci safftakiler Ra-sûlullah'ı hâlâ rukû'da görünce tekrar rukû'a varmışlar, geridekiler de onlara bakarak tekrar rukû'a varmışlar. Rasûlullah kalkınca geri safftakiler iki defa rükû' edildi zannederek, kendi meşhûdlanna göre rivayette bulunmuşlar. Mü'-minlerin annesi Âişe kadınlar saffında veya hücrelerin birinde, İbn Abbâs da yaşının küçüklüğü hasebiyle çocuklar saffında bulundukları için, geride olanların zannedebilecekleri tarzda rivayette bulunmuş olabilirler. Rukû'un taaddüdü hadîsleri çok kuvvetli olmakla beraber, anlatışlarda farklılıklar vardır. Binâenaleyh hüccetliğe elverişli değildir".

Hulâsa, rivayet tarîklerine bakılırsa, bu hadîslerin hepsi de sahîh veya ha-sendir. Bundan dolayıdır ki, hangi birine tutunmuş bir taife varsa, onlara karşı rivayetler tenkîd yolundan diğer sahîh hadîsler ile veya kıyâs ile ihticâc edilegelmiştir.

İbn Hazm, Peygamber'in kusûfların birinde iki rek'at namaz kıldırıp, iki rek'atın birinde Ve'n-Necmi Sûresi*ni okuduğuna dâir Hasen Basrî'nin mürsel rivayetini aldıktan sonra, şöyle der: "Seleften bir taife bununla amel etmiştir.

Bu cümleden olarak Abdullah ibnu'z-Zubeyr (Radiyallâhu anhuma) da kusûf-ta diğer namazlarda olduğu gibi, yalnız iki rek'at kıldırmıştır. Kardeşi Urve ibnu'z-Zubeyr onu hatâya nisbet etmiştir derlerse, biz Urve'yİ tahtıe etmeyi daha hakklı buluruz. Zîrâ Abdullah İbnu'z-Zubeyr, Rasûlullah'ın sahâbîsidir ve bildiği ne ise onunla amel etmiştir. Urve ise bilmediği bir şeyi inkâr etmiştir". Bununla beraber İbn Hazm, sıhhati sabit olmuş hadîslerin hepsi ile amel etmeyi caiz görür (Tecrid Ter., III, 322-323).

Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in kusûf namazını, sabah namazı gibi birer rükû' H ile kıldırdığı ve kardeşinin onun bu fiilini sonradan sünnete tecâvüz saymasını, "_., Buhârî bu Kusûf Kitâbı'nın sonuncu babının altındaki mutâbaa hadîsinde tes-bît etmiştir (Kitâbu'l-Kusûf, 19. bâb, 23. hadîsin devamı).

[24] Bu ta'lîkı eş-Şâfiî İle Saîd ibn Mansûr beraberce Sufyan ibn Uyeyne'den; o da Süleyman el-Ahvel'den olmak üzere tahrîc etmişlerdir

[25] İbn Hacer: Bu habere mevsûl olarak vâkıf olamadım, demiştir. îbn Abbâs'ın oğlu Alî, hicrî 40. yılda, Alî'nin öldürüldüğü gece doğmuş, bu sebeble kendisine onun adı ve künyesi verilmiştir. Tâbiî'dir. Doğumu 40, Ölümü 114 veya 118 hicret yılındadır. Kendisi bütün Abbasî Halîfeleri'nÎn dedesÎdir. Çok secde ettiği için es-Seccâd lâkabıyle meşhurdur (Aynî, Kastallânî).

[26] Bundan önceki haberin bakiyyesi olmak muhtemildir. İbn Ebî Şeybe bunun ma'-nâsıyle bir haberi mevsûlen rivayet etmiştir.

Buhârî'nin bunların hepsi ile muradı, kusûf namazında cemâatin meşrûiy-yetine şah id getirmektir

[27] îbn Abbâs'tan rivayet olunan kusûf namazları ta'rîfi üçer rukû'lu ve ikişer ru-kû'Iu olmak üzere iki türlüdür. Bu rivayetteki ta'rîfi ikişer rukû'lu ve uzun kı-yâmlı, uzun kırâatli ve uzun rukû'lu olarak, Hz. Âişe tarafından rivayet edilip, daha önce geçmiş olan kusûf namazı ta'rîfine uygun olanıdır.

[28] Cennet taamının dünyâya müsâade edilmemesindeki hikmeti beyân için sarihlerin kimi: Cennetin yemişleri " Kesilmeyen, yasak da edilmeyen... "(eI-Vâkıa:33) âyeti hükmünce, devamlı ve bakîdir; dünyâ ise fânîdir. Fena bulacak yerde, fena bulmayan ni'met yakışmaz; kimi de: Eğer insanlar onu görmüş olaydı îmânları, îmân bi'ş-şahâde olurdu, hâlbuki onlar gaybe îmân ile mükellef olup, el-En'âm: 158. âyeti mûcebince tevbe kapısı belki kapanırdı. Hâlbuki îmân ve tevbeden nasîb alacak çok kimseler vardı. Bu men' işte onlar hakkında büyük -bir lütuf olmuştur, demişler. Kimi de: Cennet amellerin mükâfatıdır. Bu da ancak âhırette olur. Onun için bu âyetin izhârı men' olundu, demişlerdir. Bu görüşlerin hepsi aklî olup, naklî delîle dayanmıyor.

[29] Hadîsin son fıkrası, kadınların daha çok hislerine ve duygularına mağlûb olduklarını ve buna göre hüküm verdiklerini anlatmaktadır.

[30] Buhârî bu başlıkla, kadınları bundan men' edenlerin kavlini redde işaret etmiştir. Bu, Sevrî ve bâzı Kûfeliler'den menkûl olup, kadınlar teker teker namaz kılarlar, demişlerdir (İbn Hacer).

[31] Köle azad etmeyi tavsiye etmesi, bunun iyilik vecihlerinin en yükseği olmasın-dand.r. Yoksa buna imkân bulamayanların diğer iyilik yollarından hangilerini yaparlarsa girişmeleri mendûbdur. Buradaki emr, vucûb için değil, nedb vd î£iq£ eder.Peyga,?ber'İLn bu emrinde bir hikmet de-şu idi: Mü'minlerin tahayyül bile arm nTanaT f "^ olmak için, can azâd etmelerini, AllaS kuL kaama en S-?nbînnden hÜrdyete Cıka™ala"nı hâtıra getirmek, bu ma-kaama en munasıb olan vasiyetlerdendir. Nitekim başka bir hadîste

MrlZLrT' AHak Tam dQ QZâd °lmm her uzvu™ ****- °*M edenin bir uzvunu cehennem ateşinden azâd eder" buyurulmustur. Efdal olan işte budur. Buna gücü yetmeyen de: " & & £ jıu ^ = Cehennem

ateşinden hiç
olmazsa yarım hurma sadaka vererek korununuz" vasıyyeti ile amel etmesi gerekir (Tecrıd Ter., 111,343.344)

[32] Ailelerine mahsûs olan bu hücreler, mescide bitişik olduğu için "Hücrelere uğradı, sonra ayağa kalkıp namaza durdu" demesi, bu namazın mescid İçinde kılındığını ifâde ediyor. Müslim'deki Süleyman ibn Bilâl rivayetinde mescidde kılındığı sarahatle İfâde edilmiştir. Hadîsin bâb başlığına delîl olan kısmı da burasıdır. Bundan dolayı güneş tutulması namazı sahrada kılındığı gibi, mescidde kılınması da sünnet oluyor.

[33] Bu, sahâbîlerin haber verilen şu rivayetlerinin hepsi, bu kitabın bâblarında mev-sûlen nakledilmiş bulunmaktadır

[34] Metindeki el-Fezaı aslında masdârdır. Belinleme ve uçunmadır ki, ansızın zuhur eden korkunç bir hâdise üzerine insana arız olan ürkeklik ve korku demektir. İlâ ile sîgalandığında yardım istemek ve bir kimseye sığınmak ma'nâsmadır.. (Kaatnûs Ter.).

[35] İbn Abbâs'ın bu rivayeti, aynı kitabın "Kusûf namazını cemâat hâlinde kılmak bâbı"nda geçmiştir.

[36] Kattu" kelimesi, kaaideye göre menfî maziden sonra gelir. Bu rivayette ise Yûsuf:85. âyetinde olduğu gibi " (L-) = Mâ"siz olarak "iui iü öjj= ^a' eytuhu kattu yef'aluhu" suretinde gelmiştir. Bununla beraber diğer bâzı nüshalarda kaaideye uygun olarak "fak iü ^İjU " şeklinde de zabtedilraiştir.

Ebû Musa'nın: "Peygamber bunun saat olmasından korkarak telâşla kalktı..." ifâdesi, kendince Peygamber'in sür'atle yerinden kalkmasının sebebini göstermiş gibidir. Gerçi böyle bir hâdiseden korkulmasında haklı sebebler vardır: "Fakat insan önündeki (o kıyameti) yalanlamak diler; kıyamet günü ne za-mânmış, diye sorar, tşte göz (hayretle ve dehşetle) kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman, o gün insan 'Kaçış nereye?' diyecek., "(el- Kıyâme:5-10); "Biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz" (e\4srZ;59) bu se-bebleri gösterir.

Böyle olmakla beraber Peygamber'in buradaki sür'atli ve telâşlı hareketi, peygamberliğin son yılında tekerrürü umulmayan ve devamı bir iki saate sığabilecek olan bu hâdiseyi, en mühim bir irşâd ve ta'lîm vazifesi sayması ve bu fırsatı kaçırmamaya gayret etmesidir.

[37] Hadîsin son fıkrası, bâb başlığına delîl olan yeridir.

[38] Ebû Musa'nın hadîsi bundan önce geçti. Âişe'nin hadîsi ise gelecek olan bâbdadır.

[39] Peygamber'in bu oğlu hakkında 5 numaralı haşiyede kısaca bilgi verilmişti. Peygamber hutbesinin bu kısmı ile yıldızların yeryüzündeki vakıalara müessir ol duğu hakkında -ve hattâ şimdi bile avâmm arasında- yaşayan bâtıl bir i'tikaadı bertaraf etmiş oluyor. Güneş de, ay da Allah'ın kudretine musahhar iki mahlûkudur. Başka mahlûklara tasallut ederek, meselâ yeryüzünde ölüm gibi, harb gibi, karanlık ve kıtlık gibi zararlar meydana getirmeye kaadir olamadıklarından başka, Allah'ın teshîri ile musahhar olduklarından kendi nefislerinde vâki' olan hâdiseleri bile def ve ref etmekte zerre kadar dahi ve te'sîrleri yoktur. Güneş, İbrahim'in ölümünden dolayı tutuldu demek, yıldızların te'sîrlerine inanılması bâtıl inancına benzer, İşte Peygamber, güneş ve ayın kimsenin ölüm ve hayatiyle alâkalı olmadığını, husuf ile kusûfun, bunların kendilerine göre konulmuş kaanûnlara göre cereyan ettiklerini, bu vesîle ile ve en güzel şekilde öğretmiş, yanlışın, hurafenin yayılmasına fırsat vermemiştir.

[40] Buhârî, bu başlığı içinde Esma hadîsini kısaltılmış ve muallak hâlde getirmiştir. Bu hadîs, bu tarîkten olmak üzere mufassal olarak Kitâbu'l-Cumua'da da geçmiştir.

Amma ba'du, Arab hatîblerinin emîrler huzurunda inşâd eyledikleri hutbede duadan sonra getirmekte oldukları bir kelimedir.' 'Sana olan bu duamdan sonra*' takdirindedir. İlk defa Dâvûd Peygamber yâhud bir kavle göre Ka'b ibnu Lueyy tekellüm eylemiştir. Müelliflerin dibacelerde "Amma ba'du" sözleri, "Besmele, hamdele ve salvele'den sonra" takdirinde olur (Kaatnûs Ter.).

Buna, Allah'a hamd ve senadan ibaret olan hutbe girişi ile asıl hutbe arasını ayırdığı için "Faslu'l-hitâb = Hitâb ayırımı" denilir. "Sözün bundan ötesine gelince:" denilmiş oluyor.

Demek ki, Peygamber'in bu hutbesi de, cumua ve bayram hutbeleri hey'e-tinde ve görünüşe göre namaz hutbesi olarak şartlarını cami' olmak üzere îrâd buyurulmuştur

[41] Buhârî burada Ebû Bekre hadîsini iki tarikten kısa ve uzun olarak getirdi. Kısa olanda ne lâfız, ne de ihtimâl olarak ayın zikri yoktur diye i'tirâz edildi. Buna Buhârî, kısa olan hadîs, uzun hadîsin bir kısmı olduğunu beyân etmek istedi. Uzuna gelince, ondaki "Şübhesiz güneşle ay..." kavlinden sonraki "Bu tutulma olduğu zaman namaz kılınız" emrinden, kasdedilen hüküm (yânî ay tutulmasında da namaz kılma hükmüjalınır diye cevâb verilir. Kaldı ki, bu hadîsin ~\ bâzı tarîklerinde "Bu ikisinden Biri tutulduğu zaman..." şeklinde gelmiştir (İbn Hacer).

Onaltı rakamıyla geçen Ebû Mes'ûd hadîsinde de güneş ve ay zikredildikten sonra, onlara dönen teşriiye zamîrİ ile, onların tutulmaları akabinde namaz emredilmişti. Binâenaleyh, o da bu hükme delîl olabilir (Kastallânî).

[42] Buradaki eteklerini sürümek ve yürürken toplamamak dikkatsizliği, birçok hadîslerde nehyedilen ridâ sürümek kabîlinden değildir. Bu etek sürüme kibir ve azamet eseri olursa kötü denmiştir. Burada ise İslâm'dan sonra yeni meydana gelmiş olan bu hâdisenin ehemmiyeti ve ümmetine bir azâb inmesinden dâima endişeli olan Peygamber'in hâdise ile ifrat derecede meşguliyeti bu i'tinâya vakit bırakmamıştır. Yoksa Peygamber kadar tevâ2Û'da kararlı hiçbir ferd yaratılmamış olduğunda şübhe yoktur. Hattâ Peygamber o kadar telâş ve acele ile hücresinden çıkıp mescide doğru yürümüştür ki, Esma bintu Ebî Bekr'in Müs lim'deki rivayetine göre, feza'm (korkunun) şiddetinden ötürü kendi ridâsı yerine yanlışlıkla kadınların feracelerinden birini giyip dışarı çıkmış, ridâsı hemen arkadan yetiştirilmiştir. Bu telâş ve acelenin sebebi, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin fik-i rince bu hâdisenin kıyamet alâmeti olması korkusu idi (14. Bâb,17. hadîs).

[43] İnsanlar Câhiliyye'deki "Güneş ile ay âlemde bir ölüm ve zarardan dolayı değişme îcâb ettirirler, yânî tutulurlar" şeklindeki i'tikaadlannı söylemişlerdi. Rasûlullah hemen o İ'tikaadm bâtıl olduğunu bildirmiştir (Kastallânî).

[44] Yânî kusûf namazında birinci rek'atın rukû'ları derece derece daha uzundur. Bu birinci rek'at ikinciden; İkinci rek'at üçüncüden; üçüncü rek'at da dördüncüden daha uzundur demektir.

[45] İbn Battal şöyle dedi: Birinci rek'atın, iki kıyam ve iki rükû' ile beraber, yine kıyam ve rjıkû'larıyle birlikte ikinci rek'attan daha uzun olduğunda ihtilâf yoktur. Âlimler ikinci kıyam ile iki rukû'nun, birinci kıyam ile iki rukû'undan daha kısa olduğunda ittifak ettiler de, ikinci rek'atın ilk kıyamı ile rukû'u hususunda ihtilâf eylediler. Bu ihtilâfın sebebi ise " JjVı rLüı ûjj yj= O ilk kıyamdan kısadır" sözünün ma'nâsınm anlaşılmamasıdır. Acaba bununla murâd, ikinci rek'attan olan birinci midir, yâhud da zamîr cemî'ine mi dönmektedir? Bu takdirde herbir kıyam, kendinden öncekinden kısa olur... (Kirmânî, İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

[46] Kusûf namazı kıraatinde açıktan ve gizli okumak mes'elesi munâzaalıdır. Bu hadîsteki "Kusûf" lâfzını kamere hamledenler husufta cehrî, kusûfta gizli okumaya tutunmuşlardır. Zîrâ birincisi gece namazı,'diğeri gündüz namazıdır. Ancak hadîsteki kusûf, hassaten kamer husufu demek olmadığı diğer tarîklerle sabit
w olduğundan, Tirmizî'nin nakline göre husufta da, kusûfta da cehren kıraat İmâm Mâlik, Ahmed ve İshâk ibn Râhûye'nİn mezhebidir...

İki kusûfta cehre kaail olanlar, buradaki hadîse tutunurlar. Güneş tutulmasında gizli okumaya kaail olanlar ise Semure ibn Cundeb (R), TırmİzÎ.Ebû H!- Dâvûd, Neseî, İbn Mâce ve Tahâvî taraflarından tahrîc edilen ve Tirmizî'nin "Bu hasen, sahîh bir hadîstir" kaydıyle sıhhati gösterilen hadîs ile, İbn Abbâs'-m "Ben kusûf namazında Peygamber (S)'den bir kelime bile işitmedim" hadîsidir ki, bu son hadîste İbn Abbâs, Rasûlullah'm yambaşında namaza durduğunu haber veriyor...

Lâkin cehre kaail olanlar, İbn Abbâs hadîsinin hep çürük yollardan rivayet edilmekle beraber, Peygamber'e yakın durduğu da bu çürük yollardan olsun sabit olmadığını, Semure ile İbn Abbâs'ın geri şaftlarda kalıp, kıraati işitmemiş oldukları muhtemel olduğunu, kusûf namazında Âişe'nin cehr rivâ yeti birçok yollardan sabit olmuş bir hadîs olduğu gibi, Alî ibn Ebî Tâlib'in de güneş tutulma namazım cehf ile kıldırdığını İbn Huzeyme ile Tahâvî'nin sahîh isnâdlarla zikretmiş olduklarını, i'tirâz makaammda söylerler... (Tecrîd, Ter., III, 349-350).

[47] Bunu Müslim, mevsûlen rivayet etmiştir

[48] el-Kusmeyhenî rivayetinde: " i*-Ji 'u-*ı «îl J*t & = Sünnette hatâ ettiği için" şeklindedir. Bu rivayet, 4. Babın 7. hadîsinde de geçmiş ve oradaki haşiyede de kısaca bilgi verilmişti

[49] Sufyân ibn Huseyn'inkini Tirmizî, Süleyman ibn Kesîr'inkini de Ahmed ibn Han-bel mevsûlen rivayet etmişlerdir (Kastallânî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-VEKÂLE
VEKALETLER BÖLÜMÜ
Bâb: Kadının Nikâh Konusunda Devlet Başkanını Vekil Tayin Etmesi
Bâb: Had Cezalarında Vekâlet

KİTÂBU'L-VEKÂLE

VEKALETLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadının Nikâh Konusunda Devlet Başkanını Vekil Tayin Etmesi

246- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek şöyle dedi: Ey Allah Resû-Iü! Kendimi size hibe ettim.
Orada buiunan bir adam "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi.
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bildiğin Kur'an (mehir olmak üzere) onu seninle nikahladım.[1]

Şerh

Ey Allah Resulü! Kendimi size hibe ettim, dedi" ifadesinde sahabî kadın, kendisiyle ilgili bütün kararı Allah Resûlü'ne (sav) devretmektedir ki bu, devlet başkanı olması sıfatıyla Allah
Resûlü'nün vekil tayin edilmesidir.
Orada bulunan bir adam "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi" ifadesinde bâb başlığına uygun olarak kadının vekili durumundaki Allah Resûlü'nden (sav) kadının nikahı talep edilmektedir. Bu bit tür dünürcülüktür.

Hüküm

Vekili ve velisi olmayan kimsenin vekili devlet ve onun imam, kadı, vali vb. temsilcileridir. Bunlar, kendilerini vekil tayin eden erkek, kadın ve çocuklar adına karar alabilir, onların hukukunu koruyabilirler.

Ders

Burada kadın sahabî, muhtemelen kimsesizliğinden dolayı Allah Resûlü'nden kendisine sahip çıkmasını istemektedir. Onunla evlenmek isteyen erkek sahabî de onunla evlenme isteğini veli sıfatıyla Allah Resûlü'ne (sav)
iletmektedir.
Allah Resulü (sav) sanki kendi kızını everiyormuş gibi sahabî ile pazarlık etmiş, mehir olmaksızın nikahlamayacağını beyan etmiştir. En nihayetinde ise, ezberindeki sûrelere karşılık onunla evlendirmeyi kabul etmiştir.

Bâb: Had Cezalarında Vekâlet

247-Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys, İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Zeyd b. Hâiid e Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Uneys, bunun kadınına git. Eğer (suçunu) itiraf ederse onu recmet.[2]

Şerh

Ey Üneys, bunun kadınına git, eğer (suçunu) itiraf ederse onu recmet" ifadesinde adı geçen Üneys, Üneys el-Eslernfdir.

Hüküm

İslam hukukuna göre devlet başkanı, had cezalarının iniâzı konusunda başkalarını vekil tayin edebilir. Vekilin yetkisi, kendisine çizilen sınırlarla belirlenir. Vekil yetkisini kullanırken bu sınırlan aşamaz.

---

[1] Buhâri, vekâlet/2144, fezâilu'l-Kur'ân/4641-4642, nikâh/4697, 4727, 4731, 4737, 4740, 4745, 4752-4753, libâs/5422, tevhîd/6867; Müslim, nikâh/2554; Tirmizî, nikâh/1032; Nesâî, nikâh/3238, 3306; Ebû Dâvud, nikâh/1806; İbn Mâce, nikâh/1879; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21733, 21783; Mâlik, nikâh/968; Dârimî, nikâh/2104.
[2] Buhârî, vekâlet/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hudûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'l-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293- Dârimî' hudûd/2214.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

REHİN BAHSİ

(1 Hadistir)

344/1 Hz. Aişe'nin (R.A) şöyle dediği rivayet edildi: 'Resulullah sallaİlahü aleyhi ve sellem, yahudîden yiyecek satın almış, ona borcuna karşılık zırhını rehin vermiştir.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- ORUCUN ZİKİRLERİ
Hilali Ve Dolun Ayı Görenin Okuyacağı Dualar
Oruçta Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler
İftar Zamanında Okunacak Dualar
Başkasının Yanında İftar Edenin Okuyacağı Duâ
Kadir Gecesinde Okunacak Dualar
İtıkaftaki Zikirler

14- ORUCUN ZİKİRLERİ

Hilali Ve Dolun Ayı Görenin Okuyacağı Dualar

486- Talha İbni Ubeydullah'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem hilâli (henüz doğan ayı) gördüğü zaman şöyle
buyururdu:
(Allâhümme ehillehû aleynâ bilyümni ve'l-îmâni vcsselânıeti ve'i-isiâmi. Rabbî ve rabbüke'IIâhu.)
"Allah'ım! bu hilâli üzerimize bereketle, imanda itminanla, selâmetle ve islâm üzere bulunmakla devam ettir. Benim Rabbim ve (ey hilâl) senin Rabbin Ailah'dır."[1]
487- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem hilâli görünce şöyle buyurmuştur:
"Allâhu ekber. AHâhümme ehihehu aleynâ bi'I-emni ve'l-îmâni vesse-îâmetive'1-islâmivettevfîkiIimâtuhibbu veterdâ. Rabbena verabbüke'-Ilahu."
'Allah her şeyden büyüktür. Allah'ım! Bunu (hilâli) üzerimize güvenle, imanla, selâmetle, islâm ile, sevdiğin ve razı olduğun şeylerde başarı ile devam ettir. Bizim Rabbimiz ve senin Rabbin Allah'dır."[2]
488- Katâde'den rivayet edildiğine göre, kendisine şu hadis ulaşmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem hilâli görünce şöyle buyururdu:
(Hilâlü hayrın ve rüşdin. Hilâlü hayrin ve rüşdin. Hilâli hayrin ve rüş~ din. Âmentü biHâhiîiezî halekake.)
Hayır ve hidayet hilâli olsun. Hayır ve hidayet hilâli olsun. Hayır ve hidayet hilâli olsun. Seni yaratan Allah';), iman ettim.
"Bunu üç kez söylerdi sonra buyururdu: Falan ayı giderip falanca ayı getiren Allah'a hamd olsun."[3]
Katâde'den diğer bir rivayette: "Peygamber Sallalahu Aleyhi ve Sellem hilâli gördüğü zaman ondan yüzünü çevirirdi." bunları Mürsei hadis olarak Ebû Dâvud böylece rivayet etmiştir. Ebû Davud'un bazı nüshalarında, Ebû Dâvud demiştir ki, bu konu ile ilgili senede dayalı sahih bir hadis yoktur.
489- Hazreti Aişe'den (Radiyallahu Anha) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûllüllah Sallalahu Aleyhi ve Sellem elimden tuttu. O anda kamer (ay) doğmuştu. Bana şöyle dedi: "Karanlığa gömüldüğü zaman bu kamerin (doğan) şerrinden Allah'a sığın"[4]
490- Hilyetü'I-Evliya kitabında Ziyad El-Nümeyri'den o da Enes'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Enes şöyle demiştir: "Recep ayı girdiği zaman, Resülüllah sallallahu aleyhi ve Sellem:
(Allâhümme bârik lenâ fî recebe ve şâ'bâne ve belliğnâ ramazâne). "Allah'ım! Bize Receb ayında ve Şaban ayına bereket ver. Bizi de Ramazan ayma ulaştır." buyurmuştur.[5]

Oruçta Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler

Diğer ibâdetlerde olduğu gibi, oruç ibâdetinde de kalb niyetine dil ile söylemeyi eklemek müstahabdır. Yalnız kalb niyeti ile yetinilirse kâfi gelir. Eğer (kalb ile değil de) yalnız dil ile söylenirse, ihtilafsız caiz değildir. Eğer oruçlu kimseye kötü söylenir ve küçümsenirse, iki yahut daha çok defa: Ben oruçluyum, ben oruçluyum, demek sünnettir.
491- Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sülullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Oruç (günahlardan koruyan) bir kalkandır. Sizden biriniz oruç tuttuğu zaman kötü söylemesin ve boş konuşmasın. Bir kimse oruçlu olanla çatışırsa yahut ona çirkin söz söylerse, iki defa: Ben oruçluyum, ben oruçluyum, desin."[6]
Ben derim ki, oruçlu bu sözü dili ile söyler ve kendisine çirkinsözsöyleyene duyurur. Böyle yapmakla belki adam kötü davranışından döner. Yine denmiştir ki bu sözü kalbi ile söyler ki, çekişmeden sakınmış ve orucunun sağlamlığını korumuş olsun. Fakat birinci söz daha kuvvetlidir. Allah her şeyi en iyi bilendir.
492- Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Üç kimse vardır ki, onların duası geri çevrilmez: İftar edinceye kadar oruçlunun duası, adalet üzre bulunan idarecinin duası, haksızlığa uğramışın duası..."[7]

İftar Zamanında Okunacak Dualar

493- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem iftar ettiği zaman şöyle derdi:
Susama gitti ve damarlar yatıştı. Mükâfat da inşa Allahu Tealâ sabit oldu."
Allah Tealâ buyurmuştur:
"Çünkü (Allah yolunda cihad edenlere) bir susama isabet etmez ki, onun mükâfatını bulmuş olmasınlar."[8]
494- Muaz İbni Zühre'den rivayet edildiğine göre, ona şöyle anlatılmış: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem iftar ettiği zaman şöyle derdi:

(Allâhümmc leke sumtü ve ala nzktke cftartü) "Allah'ım Senin için oruç tuttum ve Senin rızkınla iftar ettim."[9]
495- Yine Muaz İbni Zühre'den rivayet edildiğine göre, şöyle denmiştir: "Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem iftar ettiği zaman şöyle derdi:
(Elhamdü lillâhillczî c'ânenî fesumtü ve razakanî feeftartü).
"Bana yardım edip de oruç tuttuğum ve bana rızık verip de iftar ettiğim Allah'a hamd olsun."[10]
496- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğne göre, şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem iftar ettiği zaman şöyle derdi:
(Allâhümme leke sumnâ ve alâ nzkıke eftarnâ. Fetakabbel minnâ in-
neke ente's-semî'ul-alîm.)
"Allah'ım! Senin rızan için oruç tuttuk ve rızkınla iftar ettik. Bizden (orucumuzu) kabul et. Muhakkak Sen her şeyi işitensin, bilensin.)"[11]
497- Abdullah İbni Ebû Müleyke'den, o da Abdullah İbni Amr İbni'l-As'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resû-lüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Gerçekten oruçlunun iftarı anında bir duası vardır ki geri çevrilmez (kabul olunur."
İbnü Ebu Müleyke demiştir: Abdullah İbni Amr'dan işittim, iftar ettiği zaman şöyle derdi:
(Allâhümmc innî es'elüke birahmetike'lletî vesi'ai külle şey'in en tağ-f'ire lî.)
"Allah'ım! Her şeyi kaplayan rahmetinle beni bağışlamanı Senden istiyorum."[12]

Başkasının Yanında İftar Edenin Okuyacağı Duâ

498- Sahih bir isnadla Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Sa'd İbni Ubâde'nin yanına vardı. Ubâde ekmek ve zeytin yağı getirdi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yedi sonra şöyle dedi:
(Eftare indekümussâimûne ve ekele taâmekümü'l-ebrâru ve sallet aleykümü'l-melâiketü).
"Yanınızda oruçlular iftar etsin ve iyi kimseler yemeğinizi yesin. Melekler de size mağfiret dilesin."[13]
499- Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir toplum yanında iftar ettiği zaman, onlara (498) nolu hadisteki duayı aynen yapardı.[14]

Kadir Gecesinde Okunacak Dualar

500- Sahih isnadlarla Hazreti Aişe'den (Radiyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
"Dedim, ey Allah'ın Resulü, Kadir gecesini bilirsem, o gece ne söyleyelim? Şöyle söyle, buyurdu:
(Allâhümme inneke afüvvün tühibbu'1-afve fa'f annî.)
"Allah'ım! Sen çok bağışlayansın, bağışlamayı seversin. O halde beni (günahlarımı) bağışla. "[15]
Alimlerimiz {Allah onlara rahmet etsin) demiştir: Kadir gecesinde bu duayı çok yapmak müstahabdır. Yine şerefli yerlerde Kur'an okumak ve müstahab olan diğer duâ ve zikirleri yapmak müstahabdır. Bu duâ ve zikirler daha önce topluca ve parça parça gösterilmişti.
İmam Şafi'i (Allah ona rahmet etsin) şöyle demiştir: Bir kimsenin Kadir gecesinde gösterdiği ibâdet gayretini gündüzünde de yapmasını iyi görürüm. Onun ifadesi şöyle: Kadir gecesinde müslümanlann önemli işleri ile ilgili duaları çok yapmak müstahabdır. Salih kimselerin ve Allah'ın arif kullarının yolu budur. Başarı Allah'ın yardımıyladır.

İtıkaftaki Zikirler

İtikâfda Kur'an okumayı ve diğer zikirleri çok yapmak müstahabdır.

---

[1] Dârimi. Tirmizi. (Tîrmizî, bu Hasen hadistir, demiştir.)
[2] Dârimî.
[3] Ebû Dâvud.
[4] İbni Sünnî. Tirmizî. Nesâî
[5] İbni Sünnî.
[6] Buhârî. Müslim.
[7] Tirmizî. İbni Mâce. Ahmed b. Hanbel. (Tirmizî demişlir ki, bu hadis Hasendir.)
[8] Kur'anı Kerim. Tevbe Suresi: 120
[9] Ebû Davud.
[10] îbni Sünnî.
[11] îbni Sünnî.
[12] İbni Mâce. İbni Sünnî, Sahih isnadia.
[13] Ebû Dâvud, Nesâî.
[14] îbni Sünnî.
[15] Tirmîzi. Nesâî. İhni Mâce. (Tirmîzi demiştir ki, bu hasen hadisi ir, .sahilidir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BU HADİSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER:

1-Meçhul kadınların güzel yerleri erkeklere anlatılabilir. Malum kadınların güzelliklerini anlatmak ise yasak edilmiştir.
2- Karısından emin olmak şartıyla onu sevdiğini kendisine söylemek caizdir.
3- Özenme, bezenme olmamak şartıyla seci yapmak caizdir.
4- Kocasının iyiliklerine karşı kadının teşekkür etmesi müstehabdır.
5-Şımarmayacağını bilmek şartıla bir kimseyi yüzüne karşı methetmek caizdir.

259-Sebep: Taberanî, Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Babamın cahiiiyye devrindeki malıyla övündüm. O mal, bir milyon ukiyye1 kadardı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), bana buyurdu ki: "Ey Aişe, sükût et. Muhakkak ki ben sana, Ümm-ü Zer'in, Ebu Zer'i gibiyim." Sonra Rasulullah (s.a.v.), şu hadiseyi anlattı: "Cahiiiyye devrinde on bir kadın bir yerde toplanmışlar da kocalarının haberlerinden hiçbir şey gizlememeye ahd etmişlerdi. Hadiseyi uzun uzadıya anlattı."

260- Hadis[1]**:** Malik, Buharı, Müslim, Tirmizî ve Nesâî, Cübeyr b. Mutim'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler:
6- Talakın kinayeleriyle ancak niyet olduğu takdirde kadın boş düşer. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Aişe'ye:
"Ben senin için Ebu Zer' gibiyim" buyurmuştu. Halbuki Ebu Zer'in fiilleri arasında boşaması da vardı. Peygamber (s.a.v,) bunu kasdetmediği için, Hz. Aişe'nin talakı bahis mevzu değildir. Hatta hadisin bir rivayetinde Rasulullah (s.a.v.):
"Şu kadar var ki, Ebu Zer', Ümm-ü Zer'i boşamıştır. Fakat ben seni boşamadım" buyurmuştur."
Sebep-94: Taberanî, bu hadisi yakın lafızlarla zikretmiştir.
Ayrıca bakınız, Mecmau'z-Zevaid, Kitabu'n-Nikâh, 4/307.
Heysemî, hadisin ricalinin bir kısmının güvenilir olduğunu söylemiştir.
1 Dirhem: Memleketlere göre değişik ağılık ölçüsü.
"Benim bir çok isimlerim vardır: "Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Mahî'yim ki, Allah benimle küfrü silecektir. Ben haşirim ki, insanlar benim peşimden haşredileceklerdir ve ben kendisinden sonra peygamber bulunmayan Akib'im."

260a- Sebep[2]**:** Taberanî, Cübeyr b. Mutim'den şöyle dediğini rivayet eder: "Ebu Cehil, Hamza (r.a.)'mn yanından dönüp Mekke'ye geldiğinde şöyle dedi:
"Ey Kureyş topluluğu, şüphesiz ki Muhamed, Medine'ye yerleşmiş ve öncü kuvvetlerini göndermiştir. O, ancak size zarar vermek istiyor. O'nun yoluna uğramaktan ve O'na yaklaşmaktan kaçının. Çünkü O, zarar veren aslan gibidir. Eğer sizi sıkıştınrsa koyunlardan keneyi kovar gibi kovunuz.
Allah'a yemin olsun ki hiç kimsede görmediğim sihri O'nda gördüm. O'nun arkadaşlarıyla beraber hiç kimsede olmayan şeytanları eördüm. Şüphesiz siz, Kayle'nin iki oğlunu iyi tanırsınız. O, düşman yardım eden bir düşmandır." Bunun üzerine Mutim, Ebu Cehil'e şöyl dedi:
"Ey Ebe'l-Hakem, Allah'a yemin olsun ki kovduğunu kardeşlerinizden (yani Hz. Muhammed'e ve Ashabı) daha doğru sözli daha sözünde duran bir kimse görmedim. Madem böyle yaptım; öyleyse ondan insanların en uzak duranı olunuz." Bunun üzerine Eb Süfyan b. el-Haris şöyle dedi:
"O'na karşı daha şiddetli davranınız. Çünkü eğer Kayle'nin ik oğlu size galip gelirse, sizde ne emniyet ne de anlaşma kalır. Eğer si onlara itaat ederseniz, onları Kinane'ye ilhak ediniz. Yahu Muhammed'i onların arasından çıkarınız ki, O tek başına kalsın.
Kayle'nin iki oğluna gelince, Allah'a yemin olsun ki o ikisi v< ailesi eşit bir şekilde zeliliik içinde helak olacaklardır. Onlara cidd olarak ben kefilim.
Onlara kendimden öyle kötü bir şey yapacağiifî ki zillet ehli olaı Hazrec'in erkekleri uzaktan veya yakından helak olacaklardır. Bu uzal olan bir şaka değildir."
Bu haber Rasulullah (s.a.v.Ya ulaşınca şöyle buyurdu "Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onlar istemesele dâhi onları öldüreceğim, asacağım ve kurban edeceğim. Ben, Aziz vt Celil olan Allah'ın gönderdiği bir rahmetim. O ikisi, ben öldüremeyecekler. Ta ki Allah Dini'ni yayacaktır.
Benim beş ismim vardır. Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im ben Manî'yim ki, Allah benimle küfrü silmiştir. Ben Haşir'im ki benden sonra İnsanlar haşrolunacaklardır. Ben Akib'im (kendisinder sonra peygamber gelmeyen)."
Ahmed b. Salih, "Ümid ederim ki hadis, sahihtir" demiştir.
Şaka da olsa ciddi de olsa onları zillet haline getireceğim, Hazrec'in adamlarına zillet damgasını vuracağım."

261-Hadis[3]:Ahmed, (Hakim), îbn Mesud'un şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "îbn Ümm-i Abd'in ümmetim için rıza gösterdiği şeye ben de razı oldum."

262-Sebep[4]**:** îbn Asakir, hadisi aşağıdaki şekilde bir başka vecihten, sebebiyle beraber rivayet eder: .
"Sonra Amr İbn Haris'in şöyle dediğini söyler: "Rasulullah (s.a.v.), Abdullah İbn Mesud'a, "Kur'an oku, diye buyurdu. Abdullah îbn Mesud, "Kur'an Sana indiği halde ben mi okuyayım?" dedi.
Peygamber (s.a.v.):
"Ben onu benden başkasından dinlemeyi severim" buyurdu. Abdullah İbn Mesud, Nisa Sûresi'ni okumaya başladı ve "Her ümmetten (inanç ve davranışlarının doğru olup olmadığına tanıklık edecek) bir şahit, Sen'i de bunlara şahit getirdiğimiz zaman (halleri) nice olur" ayetine gelince, Rasulullah'ın iki gözünden yaş akmaya başladı. Abdullah da sustu. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) ona buyurdu ki: "Konuş." O da sözüne başlarken Allah'a hamd etti. Allah'ı övdü. Hz. Peygamber'e salat ve selam olundu. Kelime-i şehadet getirdi ve şöyle dedi:

"Ben, Rab olarak Allah'ı din olarak İslam'ı seçtim. Allah ve Rasulü'nün razı olduğuna ben de sizin için razı oldum." Bunun üzerineRasulullah

İbn-u Ümm-i Abd'in sizin için raa oldıığu şey£i ben

263-Hadis[5]**:** Ahmed, Buharî, Müslim, Ebu Davııd, Tirmizî, Cabir'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyııdu ki: "Harp hiledir."

264-Sebep: îbn-ü Ebi Şeybe, Urve'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) Kurayze Günü, "harp hiledir" dedi. (Ravi diyor ki:) Rasulullah (s.a.v.)'ın Ashabı içinde Mesud adında bir adam vardı. Kendisi söz taşıyan birisiydi.
Hendek Savaşı Günii'nde, Kurayza Kabilesi, Ebu Süfyan'a, "Bize yardım etmeleri için adamlar gönderin. Öyle ki Muhammed (iki ateş arasında kalıp) Medine'ye (şehrin içine) yöneldiğinde biz öldürelim, Hendek'e yöneldiğinde siz öldürün" diye haber gönderdiler. Böylece iki taraftan kendisinin öldürülme (savaşla sıkıştırılma) durumu zoruna gitti de Mesud'u çağırıp ona,
"Bizim duyduğumuza göre, Benî Kurayza Ebu Süfyan'a kendilerine yardım etmesi için adamlar gönderilmesini istemişler. Ancak adamlar gelince onları öldürecekler" buyurdu. Mesud, bunu Peygamber (s.a.v.)'den duyar duymaz, hemen durumu Ebu Süfyan'a, Peygamber'den o şekilde duyduğunu haber verdi. Bunun üzerine Ebu Süfyan:
"Allah'a yemin olsun ki bu doğrudur. Çünkü Muhammed asla yalan söylemez" dedi ve onlara hiçbir kimseyi göndermedi.

265- îbn Cerir, "Tehzibu'l-Asar"da İbn Şihab'dan şöyle dediğini nakleder: "Benî Kurayza Yahudileri, Ebu Süfyan'a ve arkadaşlarına Hendek Savaşı'nda, "geliniz, biz Müslümanların arkalarından, geceleyin baskın yapacğız" diye haber göndermişlerdi. Nuaym b. Mesud el-Eşcaî de bunu işitmişti. (Kendisinin peygamberimizle tanışıklığı ve barışıklığı vardı.)
Benî Kurayza Yahudileri, Ebu Süfyan ile arkadaşlarına bu hususta haber gönderdikleri sırada Nuaym b. Mesud, Uyeyne b. Hısn'ın yanında bulunuyordu. Mesud durum hakkında gelip Peygamber (s.a.v.)'e bilgi verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de:
"Bunu onlara bizim emretmiş olmamızı umardık" buyurdu. Nuaym b. Mesud, Rasulullah (s.a.v.)'ın bu sözü üzerine, Katafanlar'a gitmek üzere ayrılınca, Ömer b. Hattab, "Ey Allah'ın Rasulü! Sen'in tarafından söylenen bu söz, Allah tarafından ise, buna bir sözüm yok. Fakat kendi görüşün ise ben derim ki, Benî Kurayza Yahudileri'nin hareketleri daha zararsız ve hafifti" dedi.
Peygamberimiz buyurdu ki: "O, benim görüşümdür, harp bir aldatmadır." ,
Sonra Peygamber (s.a.v.) arkasından birisini gönderip Nıaym'ı çağırttı. Ona: "Biraz önce söylemiş olduğum, benden işittiğin sözü biliyorsun ya, onun üzerinde dilini tut, onu hiç kimseye anma (söyleme)" buyurdu.
Nuaym, geri dönüp Uyeyne b. Hısn ve onunla bulunanların yanına geldi. Onlara, "Muhammed'in hiçbir zaman gerçekten başka bir şey .söylemediğini biliyor musunuz?" diye sordu.
"Hayır" dediler. Nuaym: "O, bana Benî Kurayza Yahudileri'nin size gönderdiği haber hakkında, "Bunu, onlara bizim emretmiş olmamızı umardık" buyurdu. Sonra da bunu, size söylemekten nehyetti" dedi.
Uyeyne b. Hısn, gidip Ebu Süfyan ile buluştu. Nuaym'ın Hz. Peygamber'den işittiği sözü ona haber verdi ve onlara: "Siz, ancak Benî Kurayza Yahudileri'nin hileleri içindesiniz" dedi.
Bunun üzerine Ebu Süfyan ve adamlan aradan çekildiler. Bu da BenîKurayza'nın hezimeti oldu.
Bu olayda görüldüğü gibi, harpte hile yapmak hususunda insanlara ruhsat verilmiştir.
İbn Cerir, Hz. Peygamber'in, "bunu onlara bizim emretmiş olmamızı umardık" sözünün iki şeye muhtemel olduğunu söyler. Ya işin aynen yapılması veya yapılmaması, her ikisinde de, söz şüphesiz dorudur ve yalandan uzaktır.
îbn Cerir, İbn Abbas'tan naklettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.), ashabından birisini Yahudiler'in, bir adamını öldürmeye gönderdi.' Adam geri dönerek Peygamberimiz'e: "Ey Allah'ın Rasulü! Benim ona gücüm yetmiyor. Ancak bana izin verirsen ben, o işi becerebilirim" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: -
"Harp hiledir, dilediğini yap."

267- Hadis[6]**:** İbn Cerir, "Tehzib'inde, Haraiti, "Musavü'l-Ahlak"ta, Beyhakî ise "Şuabu'l-îman"da, Şehr b. Huşeb'den, o da Züburkan'dan, o da Nevvas b. Sem'an'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bana ne oluyor ki, pervanelerin ateş etrafında uçması gibi, sizi de yalan etrafında dönüp dolaşır halde görüyorum. Dikkat edin! Yalan ancak üç şeyde söylenebilir;
1- Kişinin hanımım razı etmesi için,
2-Harpte düşmana hile yapmak için,
3- İki kişinin arasının ıslah etmek için.
Çünkü Cenab-ı Hak, ayet-i kerimesinde şöle buyurmuştur: "Onlann aralanndaki gizli konuşmaların çoğunda hayır yoktur. Yalnız sadaka yahut iyilik ya da insanların arasını düzeltmeyi emreden(in konuşması) müstesna." (Nisâ:114.)

268- Ahmed, İbn Cerir, Taberanî ve Beyhakî, Şehr b, Huşeb'den şöyle dediğini rivayet ederler: "Bana Esma binti Yezid, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Ey insanlar! Pervanelerin ateş etrafında birbirini takip etmesi gibi, yalan konusunda birbirinizi takip etmeye zorlayan (sebep) nedir? Her türlü yalana yalnız üç şey için müsaade edilmiştir:
1- Kişinin hanımını kendisinde razı etmesi için,
2- Müslüman iki kişinin arasını düzeltmek için,
3- Harpte düşmanı mağlup etmek için."

269-Sebep[7]**:** İbn Cerir, Şehr b. Huşeb'den rivayet ediyor: "Rasulullah (s.a.v.), bir seriyye çıkardı. Seriyye bir adamın (arazisinde) konakladı. Adam, onlara kesmeleri için bir oğlak yahut bir koç getirdi. Onlar, "bu zayıftır" deyip, kesmekten vazgeçtiler.
Adamın koyunlarının (altında) bulunduğu bir gölgeliği vardı. Ona, "koyunlarım oradan çıkar, biz orada gölgelenelim" dediler. Adam, "Buranın dışındaki arazimde hastalık vardır, koyunlarıma hastalık isabet etmesinden korkarım" dedi. Onlar,
"Bizim canımız, kendimize senin koyunlarından daha sevimlidir (önemlidir)" deyip, koyunları gölgelikten çıkardılar. Koyunlar çıkarılınca kendileri gölgeliğe girdiler.
Adam, onların yaptıklarını koşarak, Peygamber (s.a.v.)'e haber verdi.

Seriyye geri dönünce, adamın anlattıklarını Rasulullah (s.a.v.) kendilerine bildirdi. Bunun üzerine:
"Allah'a yemin olsun ki, bu yalandır, onun söylediği hiçbir şey doğru değildir" dediler.
Peygamber-(s.a.v.) onlara, "eğer arkadaşlarının içinde bir tanesinde hayır varsa sen, beni tasdik edersin (o beni tasdik etsin) buyurdu. Bunun üzerine bir tanesi adamın anlattıklarının aynısını Peygamber (s.a.v.)'e anlattı. Peygamber (s.a.v.) de buyurdu ki:
"Ateşe üşüşen kelebekler gibi yalana üşüşüyorsunuz. Yalana hiçbir şekilde yer yoktur. Ancak insan harpte (düşmanı aldatmak için) yalan söyleyebilir. Çünkü harp, aldatmadır. İki adamın arasım bulmak (barıştırmak) için yalan söyleyebilir. Bir de adam karısına, (onun gönlünü kazanmak için) yalan söyleyebilir."[8]

---

[1]Müslim, Kitabu'l-Fedail, 5/201, Tirmizî, Ebvabu'I-Adab, 4/214,
Buharı, Kitabu'I-Menakıb, 4/216, Kitabu't-Tefsir, Tefsir-u Sûreti's-
Saff,
Malik, Kitab-u Esmai'n-Nebî, 2/61,
Darimî, Kitabu'r-Rekaik, 2/225 (yakın lafızlarla) Ahmed, 4/81, 395, 404 (Ebu Musa el-Eşari, hadisi olarak değişik lafızlarla zikretmiştir).
Hadis-i şerifte, "Ben Mahî'yim ki, Allah benimle küfrü silecektir" sözü hakkında alimler şöyle demişlerdir: "Bununla Mekke ve diğer Arap beldelerinden küfrün silineceği yahut İslam'ın kendisine ulaştığı bütün İslam beldeleri veya umumî olarak küfrün silinmesi kasdedilmiştir."
Buna şu ayet delil getirilmiştir: "O dinini, bütün dinlerin üzerine çıkarsın diye..." (Tevbe-33, Fetiiih-28, Saff-9)
Başka bir hadiste "Manî'nin manası, "kendisine tabi olanlardan günahları silen" şeklinde anlaşılır.
Bu manaya göre küfrün silinmesi şu ayetteki gibi olur: "İnkâr edenlere söyle: "Eğer vaz geçerlerse, geçmişteki günahları kendilerine bağışlanır..." (Enfal-38)
Bir sahih hadis de şöyledir: "İslâm kendinden öncekileri silmiştir." (Bkz. Nevevî, 5/201).
[2] Bu hadisi Taberanî, Ahmed b. Salih el-Mısrî tarikiyle rivayet etmiştir. Hadisin ricali sikadır.
Ahmed b. Salih, h. 170 senesinde Mısır'da doğmuştur. Kendisinden Buharı, Ebu Davut ve Tirmizî, rivayette bulunmuşlardır (Ta.bakatü'ş-Şafiiyyc, 2/6, 7). Bkz. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 6/67
[3] Hakim, Müstedrek, Kitab-u Marifeti's-Sahabe, 3/318. Hadisin, şeyheynin şartına uyduğunu ve sahih olduğunu zikretmiştir. İbn Asakir, Tarih-i Dımeşk, Yazma, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye,
rakam, 3866.
[4] îbn Asakir, Tarih-i Dımeşk, Yazma, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, rakam, 3866,
Hakim, Müstedrek, Kitab-u Marifeti's-Sahabe, 3/319,
Müslim, Kitab-u Salati'l-Müsafırin, 2/454, Tirmizî, Abvabu't-Tefsir, Tefsir-u Sûreti'n-Nisa, 3/304. .oldum.
[5] Ahmed, 3/224, 297, 308, 6/459, Buharî, Kitabu'I-Cihad, 4/77, Müslim, Bab-u Cevazi'l-Hud'a fi'1-Harb, 4/338, 339, Ebu Davııd, Kitabu'I-Cihad, 2/41, Tirmizî, Ebvabu'l-Cihad, 3/112 (hadis sahih ve hasendir), Ibn Mace, Kitabu'l-Cihad, 2/945
[6] Buharî, et-Tarihu'1-Kebîr, 1/398, Taberî, Tehzibu'1-Asar, s. 125. İkinci hadis; Ahmed, 6/454,
Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, Kitabu'1-îlm, 1/142, Buharî, Kitabu'l-Cihad, 6/182,
Müslim, Kitabu'l-Cihad, 4/338, Beyhakî, es-Sünen, 9/150.
[7] Ebu Cafer et-Taberî, Tehzibu'1-Asar, s. 126.
Yalanın cevazı hakkında bkz. Ebu Davud, Kitabu'1-Edeb, 2/578,
Tirmizî, Kitabu'1-Birr, iki kişinin arasını ıslah babı.
[8] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 213-225.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16- KİTAB-ÜL KÜSÛF (GÜNEŞ VE AY TUTULMASI)
1- GÜNEŞ VE AY TUTULMASI
2- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA TESBİH TEKBİR VE DUA
3- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA NAMAZ KILINIR
4- AY TUTULDUĞUNDA DA NAMAZ KILINIR
5- TUTULAN GÜNEŞ AÇILINCAYA KADAR NAMAZ KILMAK
6- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA NAMAZA ÇAĞIRILIR MI?
7- KÜSÛF NAMAZINDA SECDE VE RÜKÛ' SAYISI KAÇTIR?
8- KÜSÛF NAMAZI NASIL KILINIR?
9- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI ŞEKLİ
10- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI ŞEKLİ
11- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI ŞEKLİ
12- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI
13- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI
14- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI
15- DEĞİŞİK BİR RİVÂYET
16- KÜSÛF İLE İLGİLİ DİĞER BİR RİVAYET
17- KÜSÛF NAMAZINDA NE OKUNACAK?
18- KÜSÛF NAMAZINDA SESLİ OKUMAK
19- KÜSÛF NAMAZINDA OKUYUŞU GİZLİ YAPMAK
20- KÜSÛF NAMAZININ SECDESİNDE NE SÖYLENİR?
21- KÜSÛF NAMAZINDA TEŞEHHÜT VE SELÂM VERMEK
22- KÜSÛF NAMAZINDAN SONRA MİNBERDE OTURMAK
23- KÜSÛF NAMAZINDA HUTBE
24- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA DUA YAPMAK EMREDİLİR
25- GÜNEŞ TUTULMASINDA BAĞIŞLANMA İSTEMEK

16- KİTAB-ÜL KÜSÛF (GÜNEŞ VE AY TUTULMASI)

1- GÜNEŞ VE AY TUTULMASI

1442- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: **"Güneş ve Ay Allah'ın varlığının alametlerindendir. Onlar bir kimsenin hayata gelmesi veya ölmesiyle tutulmazlar. Fakat Allah, onların tutulmasıyla gücünü hatırlatıp kullarını korkutur."** (Ebû Davud, Salat: 261; Buhârî, Küsûf: 7)

2- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA TESBİH TEKBİR VE DUA

1443- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'de oklarımla nişan alıp atış talimi yapıyordum. Güneş tutuldu, hemen oklarımı topladım ve güneş tutulduğunda Rasûlullah (s.a.v) ne yapar acaba diye O'na bakacağım dedim. Geldim Peygamber (s.a.v) mescidde idi, arkasına doğru yaklaştım güneş açılıncaya kadar tesbih, tekbir ve dualar ediyordu sonra kalkarak iki rekat ve dört secdelik bir namaz kıldı. (Ebû Davud, Salat: 268; Buhârî, Küsûf: 15)

3- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA NAMAZ KILINIR

1444- Abdullah b. Ömer (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **"Güneş ve Ay bir kimsenin hayata gelmesi ve ölümü sebebiyle tutulmazlar. Onlar Allah'ın varlığının ve birliğinin işaretlerindendir. Güneş ve Ayın tutulduğunu gördüğünüzde namaz kılınız."** (Buhârî, Küsûf: 13; İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

4- AY TUTULDUĞUNDA DA NAMAZ KILINIR

1445- Ebu Mesud (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Güneş ve Ay hiç kimsenin ölümü sebebiyle tutulmazlar. Fakat onlar Allah'ın varlığı ve birliğinin alametlerindendir. Onların tutulduklarını gördüğünüzde namaz kılınız."** (Buhârî, Küsûf: 13; İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

5- TUTULAN GÜNEŞ AÇILINCAYA KADAR NAMAZ KILMAK

1446- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Güneş ve Ay Allah'ın varlığı ve birliğinin alametlerindendir. Hiçbir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar. Onların tutulduklarını gördüğünüzde açılıncaya kadar namaz kılınız."** (Buhârî, Küsûf: 13; İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

1447- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber oturuyorduk, Güneş tutuldu. Rasûlullah (s.a.v) elbisesini toplayıp kalktı ve Güneş açılıncaya kadar iki rekat namaz kıldı." (Buhârî, Libas: 2; Müsned: 19496)

6- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA NAMAZA ÇAĞIRILIR MI?

1448- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında Güneş tutulmuştu da Peygamber (s.a.v), cemaatin toplanmasını emretti. Cemaat toplandı ve saf oldular. Rasûlullah (s.a.v) dört rükû' ve dört secdeli iki rekat namaz kıldırdı." (Buhârî, Küsûf: 3; Müslim, Küsûf: 1)

7- KÜSÛF NAMAZINDA SECDE VE RÜKÛ' SAYISI KAÇTIR?

1449- Urve b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in hanımı Aişe şöyle anlatmıştır: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) mescide çıktı, kıyama durarak tekbir aldı, cemaat de arkasında saf tuttular. Dört rükû' ve dört secde yaparak namaz kıldırdı, namazı bitirmeden de Güneş açıldı. (Müslim, Küsûf: 1; Dârimi, Salat: 187)

8- KÜSÛF NAMAZI NASIL KILINIR?

1450- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) güneş tutulunca namaz kıldı. Namazda sekiz rükû' ve dört secde yaptı. Ata'dan da aynı rivâyet nakledilmiştir. (Dârimi, Salat: 187; Buhârî, Küsûf: 9)

1451- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) güneş tutulmasında namaz kılmış ayakta iken okumuş sonra rükû'a gitmiş sonra tekrar okuyup tekrar rükû'a gitmiş, sonra tekrar okuyup tekrar rükû'a gitmiş yine okuyup yine rükû'a gitmiş sonra secdeye gitmişti ikinci rekatı da aynı şekilde

kılmıştı. (Buhârî, Küsûf: 9; Ebû Davud, Salat: 262)

9- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI ŞEKLİ

1452- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) güneş tutulduğunda iki rekat namaz kılmıştı da bu namaz da dört secde ve dört rükû' vardı." (Ebû Davud, Salat: 262; Müslim, Küsûf: 1)

10- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI ŞEKLİ

1453- Ata (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ubeyd b. Umeyr anlatıyor. Doğruluğuna inandığım biri anlatıyor. -inandığım biri demekle Aişe'yi kastettiğini zannediyorum- ve şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) zamanında güneş tutuldu. Rasûlullah (s.a.v) namaz için kalktı ve uzun bir süre kıyamda durdu. Cemaat de aynı şekilde duruyorlardı sonra rükû'a vardı sonra tekrar kıyama kalktı sonra tekrar rükû'a vardı tekrar kıyama kalktı tekrar rükû'a vardı sonra secdeye vardı. Böylece iki rekat namaz kıldı ve bu namazın her bir rekatında üçer rükû' ve üçer secde vardı. O gün o namazın uzunluğuna dayanamayan bazı kimseler baygınlık geçirdiler. Onların üzerine kova ile su dökerek ayıttılar. Rasûlullah (s.a.v) rükû'a giderken **"Allahü ekber"** diyordu. Rükû' dan başını kaldırınca **"Semi Allahü limen hamideh"** diyordu. Güneş açılıncaya kadar namazı bitirmedi. Namazdan sonra kalkarak Allah'ı hamd edip O'nu övdükten sonra şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay bir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar. Fakat O'nlar Allah'ın varlığına ve birliğine işaret eden alametlerdir. Allah onlarla sizi korkutur. O'nlar tutuldukları zaman Allah'ı zikre koşunuz ve açılıncaya kadar zikre** (namaza) **devam ediniz."** (Müslim, Küsûf: 3; Buhârî, Küsûf: 10)

1454- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Küsûf namazını altı rükû' ve dört secde yaparak kılmıştı. Ubeyd, Muaz'a dedim ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördün mü?" O da; "Hiç şüphe ve kuşkun olmasın, evet gördüm" diye cevap verdi. (Müslim, Küsûf: 3; Dârimi, Salat: 188)

11- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI ŞEKLİ

1455- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hayatta iken Güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) kalktı ve tekbir aldı, cemaat de arkasına saf tuttular. Rasûlullah (s.a.v) uzunca bir sûre okudu sonra tekbir alıp uzunca bir rükû' yaptı sonra başını rükû'dan kaldırıp "Semiallahü limen hamideh", "Rabbena lekel hamd" dedi ve bu ayakta duruşunda yine uzunca bir sûre okudu fakat bu okuduğu birinci okuduğundan kısaydı sonra tekbir alıp tekrar rükû'a gitti yine rükû' yaptı. Bu rükû'u öncekinden biraz kısaydı sonra "Semiallahü limen hamideh" "Rabbena lekel hamd" dedi ve secdeye vardı, diğer rekattede aynısını yaptı, böylece rükû' ve secdelerin sayısını dörde çıkardı. Rasûlullah (s.a.v) namazdan ayrılmadan Güneş açıldı. Sonra kalktı ve cemaate hitab ederek: Allah'ı gerektiği şekilde övdükten sonra şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay Allah'ın varlığı ve birliğini gösteren alametlerdendir. Hiçbir kimsenin doğumu ve vefatı için tutulmazlar. Onların tutulduklarını görünce açılıncaya kadar namaz kılınız."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"Şu bulunduğum yerde size vâd edilen her şeyi gördüm. Kendimi Cennetten bir salkım üzüm koparırken gördüm. Biraz ilerledim Cehennemin birbirine çarpan ateş dalgalarını gördüm ve biraz geriledim orada Kâbe'ye adanan develere binilmemesi ve yük yüklenmemesi adetini getiren İbn Luhay'ı gördüm."** (Müslim, Küsûf: 1; Buhârî, Küsûf: 10)

1456- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Güneş tutulmuştu. Hemen; **"Namaz toplayıcıdır"** diye anons edildi. Cemaat toplanınca, Rasûlullah (s.a.v) dört rükû' ve dört secdeli iki rekat namaz kıldırdı. (Buhârî, Küsûf: 10; Ebû Davud, Salat: 264)

1457- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Güneş tutulmuştu da Peygamber (s.a.v) insanlara namaz kıldırmıştı. Namazda kıyamı uzattı sonra rükû'a gitti, rükû'u da uzattı sonra kalkıp tekrar ayakta durdu ve bu duruşunu da uzattı, bu öncekinden daha kısa idi. Sonra tekrar rükû'a gitti, rükû'unu uzattı önceki rükû'dan biraz kısa idi. Sonra kalktı ve secdeye vardı. Diğer rekatta da aynısını yaptı, namazını bitirince Güneş açılmıştı. Namazdan sonra cemaate hitab ederek Allah'a hamd edip O'nu övdükten sonra şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren alametlerdendir. Hiçbir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar. Tutulduğunu gördüğünüzde Aziz ve Celil olan Allah'a dua edin, tekbir getirin ve sadaka verin."** Sonra konuşmasını şöyle sürdürdü: **"Ey Muhammed Ümmeti! Kullarından erkek ve kadının zina etmesine Allah'tan daha çok kıskançlık gösteren kimse yoktur. Ey Muhammed Ümmeti! Allah'a yemin ederim ki eğer Benim bildiklerimi bir bilseydiniz az güler ve çok ağlardınız."** (Buhârî, Küsûf: 10; Müslim, Küsûf: 3)

1458- Yine Aişe (r.anha) anlatıyor: Bir Yahudi kadını bana gelerek: "Allah seni kabir azabından korusun" demişti. Ben de Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! insanlara kabirde azâb ediliyor mu?" diye sordum. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"Allah'a sığınırım o kabir azabından"** dedi. Aişe diyor ki Rasûlullah (s.a.v) dışarı çıkmıştı da Güneş tutulmuştu. Biz de dışarı çıktık, kadınlar etrafima toplandılar. Rasûlullah (s.a.v), bize doğru geldi. Vakit kuşluk vakti idi. Uzun süren bir kıyam yaptıktan sonra yine uzunca bir rükû' yaptı sonra başını rükû'dan kaldırdı, önceki kıyamdan biraz hafif olarak yine kıyamda durdu. Sonra tekrar rükû'a vardı ki o rükû' da öncekinden biraz kısa idi. Sonra secdeye vardı. Sonra ikinci rekata kalktı, aynısını yaptı fakat ikinci rekatın kıyam ve rükû'ları birinci rekattan daha kısa idi sonra secdeye vardı, (bu esnada) güneş açılmıştı. Namaz bitince minbere çıktı, söyledikleri arasında şunlar da vardı: **"İnsanlar Deccal fitnesine uğrayacakları imtihan gibi kabirlerinde de imtahana çekilirler."** Aişe diyor ki: Bu olaydan sonra Rasûlullah (s.a.v)'in kabir azabından Allah'a sığındığını duyuyorduk. (Buhârî, Küsûf: 7; Müslim, Küsûf: 2)

12- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI

1459- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Benden bir şey istemeye gelen bir Yahudi kadını: "Allah seni kabir azabından korusun" dedi. Peygamber (s.a.v) gelince, "Ey Allah'ın Rasûlü! insanlara kabirde azâb ediliyor mu?" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'a sığınırım"** dedi. Hemen bir binite bindi, (o anda) Güneş tutulmuştu. Ben kadınlarla beraber odaların arasında idim. Rasûlullah (s.a.v) merkebinden inerek namazgaha geldi ve insanlara namaz kıldırdı. Namazda kıyamı uzattı sonra rükû'ya gitti rükû'u da uzattı sonra başını rükû'dan kaldırdı ve yine kıyamı uzattı sonra rükû'a gitti rükû'unu yine uzattı sonra başını rükû'dan kaldırdı ve yine kıyamını uzattı sonra secdeye vardı, secdesini uzattı sonra tekrar ayağa kalktı, bu duruşu öncekinden daha kısaydı sonra tekrar rükû'a gitti, bu rükû'u öncekinden daha kısaydı sonra başını kaldırdı, bu duruşu önceki duruşundan daha kısa idi sonra rükû'a gitti, bu rükû'u önceki rükû'undan daha kısa idi sonra başını rükû'dan kaldırdı ve ayakta durdu, bu duruşu da öncekinden daha kısa idi. Böylece dört rükû' ve dört secde yapmış oldu, (bu esnada) güneş te açılmıştı. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Deccal fitnesi ve imtihanı gibi kabirde de fitneye uğrayıp imtihana çekileceksiniz."** Aişe diyor ki: Bu olaydan sonra Peygamber (s.a.v)'in kabir azabından Allah'a sığındığını duydum." (Buhârî, Küsûf: 7; Müslim, Küsûf: 2)

1460- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v), zemzem kuyusu yanında Güneş tutulma namazı kıldı ve namazda dört rükû' ve dört secde yaptı." (Müslim, Küsûf: 1; Ebû Davud, Salat: 262)

1461- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında çok sıcak bir günde Güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ashabına küsûf namazı kıldırdı. Namazda kıyamı o kadar uzattı ki bazıları bayılmaya başladı sonra rükû' yaptı, onu da uzattı sonra kalktı ve kıyamı yine uzattı sonra tekrar rükû'a vardı ve yine uzattı sonra doğruldu, kıyamını yine uzattı sonra iki secde yaptı sonra kalktı ve birinci rekattaki gibi yaptı, bir ara ilerlemeye sonra da gerilemeye başladı. Böylece dört rükû' dört secde yapmış oldu. Namazdan sonra şöyle buyurdu: **"Onlar Güneş ve Ayın sadece büyüklerden bir büyüğün ölümüyle tutulacağını söylüyorlardı. Halbuki onlar Allah'ın varlığının ve birliğinin alametlerindendir. Onların tutulduklarını gördüğünüzde açılıncaya kadar namaz kılınız."** (Müslim, Küsûf: 3; Buhârî, Küsûf: 10)

13- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI

1462- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Güneş tutulmuştu **"Namaz toplayıcıdır"** diye anons edilmesini emretti. Rasûlullah (s.a.v) insanlara iki rükû' ve bir secdeli namaz kıldırdı sonra kalktı sonraki rekatı da yine iki rükû' ve bir secdeyle kıldırdı. Aişe bu namazla ilgili şöyle der: "Bu kadar uzun ne rükû' ne de secde yapmıştım." (Ebû Davud, Salat: 264; Buhârî, Küsûf: 8)

1463- Abdullah b. Amr (r.a) anlatıyor: Güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) iki rükû' ve iki secde yaparak bir rekat kıldırdı sonra kalktı, ikinci rekatta da yine iki rükû' ve iki secde yapmıştı sonra güneş açıldı. Aişe diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v) bunlardan daha uzun rükû' ve secde hiç yapmamıştı." (Buhârî, Küsûf: 8; Müslim, Küsûf: 2)

1464- Aişe (r.anha)'nın azatlı kölesi Hafsa anlatıyor. Bana Aişe anlattı. Rasûlullah (s.a.v) zamanında Güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) abdest aldı cemaate namaz toplayıcıdır diye anons ettirdi ve cemaate namaz kıldırdı Namazında kıyamı o kadar uzattı ki -Aişe şöyle diyor herhalde Bakara sûresini okuduğunu zannediyorum- sonra rükû' yaptı, rükû'unu da uzunca yaptı ve semiallahü limen hamideh dedi. Sonra kalktı, önce ki kıyamı gibi kıyamda uzunca durdu, secdeye gitmedi sonra tekrar rükû' etti ve arkasından da secdeye vardı. Sonra ikinci rekata kalktı, önceki yaptığı gibi ikinci rekatı da tamamladı sonra oturdu bu esnada güneş de açılmıştı. (Buhârî, Küsûf: 8; Ebû Davud, Salat: 263)

14- DEĞİŞİK BİR KÜSÛF NAMAZI

1465- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Güneş tutulmuştu Rasûlullah (s.a.v) namaz kılmak için kalktı, orada bulunanlar da kalkıp namaza durdular. Namazda kıyamda duruşunu uzattı. Sonra rükû'a gitti, rükû'sunu da uzattı sonra rükû'dan başını kaldırdı ve secdeye vardı, secdesini de uzattı sonra secdeden başını kaldırdı ve oturdu, oturuşunu da uzattı sonra secdeye vardı, secdesini de yine uzattı sonra başını kaldırdı ve ikinci rekatta da yine birinci rekattaki yaptığı gibi kıyamı, rükû'u, secdeyi ve iki secde arasındaki oturuşunu uzattı, ikinci rekatın secdesinde derinden nefes alıyordu ve ağlıyordu ve şöyle diyordu: **"Ben aralarında iken bunu vaad etmemiştin ve bizler bağışlanmamızı isterken bunu vaad etmemiştin."** Sonra başını kaldırdı ve Güneş açılmıştı. Namazdan sonra kalkarak cemaate hitap etti; Allah'a hamdedip O'nu övdükten sonra şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay, Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren alametlerden bir alamettirler Ay ve Güneşten birinin tutulduğunu görürseniz Allah'ı zikre** (namaza) **koşunuz. Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, Cennet bana o derece yaklaştırıldı ki üzüm salkımlarından bile koparabilecektim. Cehennemde o derece yaklaştırıldı ki sizi çepeçevre kuşatmasından korkup Allah'a sığındım. Cehennem de Himyerli bir kadını gördüm ki o kadın bir kediyi hapsetmiş, ona yiyecek ve içecek vermediği gibi kendisi bulup karnını doyurması içinde onu bırakmamıştı ve böylece o kedi ölmüştü. Kedinin gelip gidip o kadının uyluklarını tırmaladığını da görmüştüm. Hatta o Cehennemde Da'da oğullarından, benim Kâbe'ye adadığım develeri çalan bir kimseyi de gördüm. Ateş içersinde çatallı bir değnekle kovalanıyordu. Yine o Cehennem de bastonu ile hacıları soyan bir hırsızı da gördüm, o da bastonuna dayanıp: "Ben bastonla hırsızlık yapan kimseyim" diye bağırıyordu.** (Müslim, Küsûf: 3; İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

1466- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu da Rasûlullah (s.a.v) kalkıp insanlara namaz kıldırmıştı. Namazında kıyamda durmayı uzattı sonra rükû'a gitti, rükû'unu da uzattı, tekrar kalkıp kıyamı yine uzattı ki önceki kıyamından biraz kısa idi. Sonra tekrar rükû'a gitti, rükû'unu da uzattı fakat önceki rükû'undan kısa idi. Sonra secdeye vardı, secdesini uzattı sonra kalktı tekrar secdeye gitti, secdelerini de uzunca yaptı, ikinci secde birinciden kısa idi. Sonra ikinci rekata kalktı aynen birinci rekatta yaptığı gibi yaparak iki secde yaptı. Namazını bitirince şöyle dedi: **"Güneş ve Ay Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren delillerinden bir delildir. Onlar bir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar.Tutulduklarını gördüğünüz zaman hemen zikir ve namaza koşun."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

15- DEĞİŞİK BİR RİVÂYET

1467- Semure b. Cündüp (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve bir genç Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir hedefe atış yaparak atış öğrenimi yapıyorduk, Güneş ufukta iki veya üç mızrak boyu görünürken hemen kararıverdi. Birimiz diğerimize haydi mescide gidelim, Rasûlullah (s.a.v) bununla ilgili olarak ümmetine bir şeyler söyler dedik. Mescide geldik, Rasûlullah (s.a.v)'de mescide geliyordu. Öne geçip namaz kıldırdı. Kıyamı o kadar uzattı ki bize kıldırdığı namazlarda kıyamı o derece uzatmamıştı. Namazda ne okuduğunu da duymadık sonra rükû'a gitti, böyle uzunca bir rükû' hiçbir namazda yapmamıştı, yine rükû'da ne söylediğini de işitmiyorduk. Yine secdeye vardı, o güne kadar hiçbir namazda secdeyi böyle uzatmamıştı, secdede ne söylediğini de duymuyorduk, ikinci rekatı da aynen böyle kıldırmıştı, ikinci rekatın oturuşunda Güneş açılmıştı. Selâm verip Allah'a hamdetti ve O'nu övdü ve Allah'tan başka gerçek bir ilâh olmadığına ve kendisinin de Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet etti. (Ebû Davud, Salat: 262)

16- KÜSÛF İLE İLGİLİ DİĞER BİR RİVAYET

1468- Numan b. Beşîr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) korkmuş vaziyette elbisesini çekerek mescide geldi. Güneş açılıncaya kadar bize namaz kıldırdı. Güneş açılınca şöyle buyurdu:**"İnsanlar, Güneş ve Ayın sadece büyüklerden birinin ölümüyle tutulduğunu zannederler. Halbuki mesele öyle değildir. Güneş ve Ay ne kimsenin ölümü ne de doğumundan dolayı tutulmazlar. Fakat o ikisi, Aziz ve Celil olan Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren alametlerinden birer alamettirler. Aziz ve Celil olan Allah mahlukatından birisi üzerinde gücünü göstermek için bir şeyler yapmak isterse o şeyler ona boyun eğer. Sizler böyle bir durumla karşı karşıya kalırsanız farz namazları gibi namaz kılınız."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

1469- Kabîsa b. Muharik el Hilâlî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Güneş tutulmuştu, biz o anda Medine'de Peygamber (s.a.v) ile beraberdik. Rasûlullah (s.a.v) bir korku içinde eteklerini toplayarak hemen kalktı, uzunca iki rekat namaz kıldı. Namazını bitirmesiyle güneşte açılıverdi. Allah'a hamdedip O'nu överek şöyle buyurdu:**"Güneş ve Ay Allah'ın varlığını ve birliğini ortaya koyan alametlerinden ikisidir. Ve hiçbir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar. Böyle bir durumla karşılaşırsanız farz namazlar gibi namaz kılmaya koşunuz."** (Ebû Davud, Salat: 262)

1470- Kabîsa el Hilalî (r.a) anlatıyor, Güneş tutulunca Peygamber (s.a.v) her rekatta iki rükû' yaparak güneş açılıncaya kadar namaz kıldı ve şöyle buyurdu: **"Güneş ve ay hiçbir kimsenin ölümü için tutulmazlar. Onlar Allah'ın yarattığı iki yaratığıdır. Aziz ve Celil olan Allah yarattıklarından dilediği üzerinde dilediği değişikliği yapar. Allah hangi yarattığına bir değişiklik yapmak isterse o yaratık onun bu yaptığına boyun eğer. Eğer güneş ve ay da böyle bir değişiklik görürseniz açılıncaya kadar namaz kılın veya Allah eski durumuna getirinceye kadar namaz kılın."** (Ebû Davud, Salat: 262)

1471- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Güneş ve Ay tutulunca kıldığınız namazların en güzeli gibi namaz kılınız."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 152; Müslim, Küsûf: 1)

1472- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) güneş tutulduğu zaman rükû' ve secde ederek bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılardı. (Ebû Davud, Salat: 263)

1473- Numan b. Beşir (r.a) anlatıyor: Bir gün Rasûlullah (s.a.v), acele acele mescide çıktı. Güneş tutulmuştu güneş açılıncaya kadar namaz kıldı sonra şöyle buyurdu: **"Cahiliye dönemindeki insanları Güneş ve Ay sadece yer yüzündeki büyük bir kimsenin ölümünden dolayı tutulacağını**

söylerlerdi. Halbuki Güneş ve Ay ne bir kimsenin ölümü ile ne de doğumu ile tutulmazlar. Fakat o ikisi Allah'ın yarattığı iki yaratığıdır. Allah yarattıkları üzerinde dilediği değişikliği yapar. Onlardan hangisi tutulursa, açılıncaya kadar namaz kılın veya Allah eski şekline çevirinceye kadar namaz kılınız." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

1474- Ebu Bekre (r.a) anlatıyor: Bizler Rasûlullah (s.a.v)'in yanındayken güneş tutuldu. Rasûlullah (s.a.v) elbisesini toplayarak mescide çıktı, insanlarda oraya toplandılar. Böylelikle bize iki rekat namaz kıldırdı. Güneş açılınca şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren alametlerden birer alamet ve işarettir. Allah gücünü göstererek kullarını böylelikle korkutur. Onlar hiçbir kimsenin doğumu ve ölümü ile tutulmazlar. Onların tutulduğunu gördüğünüz zaman açılıncaya kadar namaz kılınız. Bu olay peygamberimizin oğlu İbrahim'in vefatında olmuştu da insanlar cenaze için oradaydılar."** (Buhârî, Küsûf: 1; Müsned: 19596)

1475- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), güneş tutulması olayında kıldığımız namazlar gibi iki rekat namaz kılmıştı. (Buhârî, Küsûf: 15; Müsned: 14496)

17- KÜSÛF NAMAZINDA NE OKUNACAK?

1476- Abdullah b. Abbas (r.a) anlatıyor: Güneş tutulmuştu da Peygamber (s.a.v), beraberindekilerle birlikte namaz kılmaya başladı. Kıyamı uzattı, Bakara sûresi gibi uzun bir sûre okumuştu. Sonra uzunca bir rükû' yaptı sonra kalktı ve yine uzunca kıyamda durdu. Önceki duruşundan biraz kısaydı. Bu duruştan sonra tekrar rükû'a gitti. Önceki rükû' kadar olmayan fakat yine uzunca bir rükû' yaptı. Sonra secdeye vardı. Sonra tekrar tekrar ikinci rekata kalktı, bu kıyamı öncekinden biraz kısaca idi. Sonra tekrar rükû'a vardı, öncekinden biraz kısa olup yinede uzuncaydı sonra kalktı ve uzunca kıyamda durdu. Önceki kıyamından bu, biraz hafif idi. Sonra tekrar rükû'a gitti uzunluğu öncekinden biraz kısa idi. Sonra secdeye vardı. Namazı bitirince Güneş açılmıştı ve şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay, Allah'ın varlığını ve birliğini bildiren alametlerden birer alamettir. Hiçbir kimsenin doğumu ve ölümü ile tutulmazlar. Bunların tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah'ı zikrediniz."** Cemaat: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu namazda senin bir şeyi tutmak ister gibi yaptığını sonrada geri çekildiğini gördük" deyince: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cenneti gördüm veya Cennet bana gösterildi. Oradan üzüm salkımları koparmak istedim. Eğer onlardan koparsaydım dünyanın sonuna kadar onlardan yerdiniz. Cehennemi de gördüm. Bugünkü gibi hiç görmemiştim. Cehennemin içindekilerin çoğu kadınlardı.** "Niçin kadınlardı" diye sorulunca; Peygamber (s.a.v): **"Gerçekleri örtbas edip küfrettikleri için buyurdu. Allah'a karşı mı Nankörlük edip küfrediyorlar denilince; Kocalarına karşı ve her türlü iyiliğe karşı nankörlük ediyorlar. Eğer onlara yıl boyu iyilik etsen daha sonra da senden olumsuz bir şey görseler senden hiçbir iyilik görmedim deyiverirler."** (Buhârî, Küsûf: 3; Muvatta', Küsûf: 1)

18- KÜSÛF NAMAZINDA SESLİ OKUMAK

1477- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) dört rükû' ve dört secde yaparak küsûf namazını kıldı. Okuduklarını açıktan okudu. Başını rükû'dan kaldırınca da: **"Semiallahü limen hamideh, Rabbena velekel hamd"** dedi. (Müslim, Küsûf: 1; Ebû Davud, Salat: 265)

19- KÜSÛF NAMAZINDA OKUYUŞU GİZLİ YAPMAK

1478- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), cemaate küsûf namazı kıldırdı, namazda okuduğu şeyleri hiç duymamıştık. (Ebû Davud, Salat: 263; İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

20- KÜSÛF NAMAZININ SECDESİNDE NE SÖYLENİR?

1479- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), namaz kıldırdı, bu namazında kıyamı ve rükû'u uzun tuttu, başını rükû'dan kaldırıp kıyama geçince yine kıyamını uzattı. Şu'be diyor ki: Zannediyorum secdelerini de aynı şekilde uzun yapmıştı. Secdesinde ağlıyordu, derinden nefes alarak şöyle diyordu: **"Ben onların arasında iken bunu bana vaad etmemiştin. Ben onların arasında senden bağışlanma dilerken bunu bana vaad etmemiştin."** Namazını bitirince şöyle buyurdu: **"Cennet bana gösterildi; O kadar yaklaştırıldı ki, elimi uzatsaydım meyvelerinden koparabilirdim. Cehennem de Bana yaklaştırıldı da ateşinin sizi kaplamasından korkarak üflemeye başladım. Orada benim iki devemi çalan kimseyi; ayrıca eğri sopasıyla hacılardan hırsızlık yapan ve sonra da: "Bastonumun ucu takılmıştır" diyeni. Ayrıca Du'du oğullarının hırsızını da gördüm. Ayrıca kedi yüzünden azâb gören uzun boylu siyah kadını da gördüm ki; o kadın kediyi hapsetmiş, ona hiçbir şey yedirip içirmemiş ve kendisini de serbest bırakıp yeme ve içmesine fırsat tanımamıştı, bu yüzden de kedi ölmüştü…**

Güneş ve ay hiçbir kimsenin doğumu ve ölmesiyle tutulmazlar. Fakat onlar Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren delillerden birer delildirler. Onlardan biri tutulunca -veya onlardan birinde bir şey olursa- **Aziz ve Celil olan Allah'ı zikre** (namaza) **koşun."** (Müslim, Küsûf: 3; İbn Mâce, İkametü's Salat: 152)

21- KÜSÛF NAMAZINDA TEŞEHHÜT VE SELÂM VERMEK

1480- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) bir kimseye: **"Namaz toplayıcıdır"** diye anons etmesini emretti. Cemaat toplanınca onlara namaz kıldırdı. Tekbir alıp uzunca bir sûre okudu. Sonra tekbir alıp kıyamı gibi uzunca bir rükû' yaptı -veya kıyamdan daha uzun rükû' yaptı- sonra başını kaldırıp: **"Semiallahü limen hamideh"** dedi. Sonra uzunca ayetler okudu, bu okuyuşu ilk okuyuşundan kısaca idi. Sonra tekbir aldı rükû'a gitti. Uzunca bir rükû' yaptı, bu rükû'da; ilk yaptığı rükû'dan biraz kısa idi. Sonra başını kaldırıp; **"Semiallahü limen hamideh"** dedi ve tekbir alarak secdeye gitti. Secdeyi de ilk yaptığı rükû' gibi veya daha fazla uzattı. Sonra tekrar tekbir alıp başını secdeden kaldırdı. Sonra tekbir alıp tekrar secdeye gitti. Sonra tekbir alıp kalktı, kıyamında uzunca bir şeyler okudu fakat bu önceki kıyamından kısa idi. Sonra tekbir alıp tekrar rükû'a gitti. Bu rükû'un uzunluğu da öncekinden biraz kısa idi. Sonra başını kaldırdı ve **"Semiallahü limen hamideh"** dedi. Sonra uzunca bir şeyler okudu ve bu okudukları önceki okuduklarından kısa idi. Sonra tekbir alıp rükû'a gitti. Rükû'u uzattı. Fakat öncekinden kısa idi. Sonra tekbir alıp başını kaldırdı ve: **"Semiallhü limen hamideh"** dedi. Sonra tekbir alarak secdeye gitti. Bu secdesi önceki secdelerden biraz kısa idi. Sonra teşehhüd için oturdu. Sonra selâm verdi ve cemaatin arasında ayağa kalkarak, Allah'a hamdü senadan sonra şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay hiçbir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar. Fakat onlar Allah'ın varlığını ve birliğini bildiren alametlerinden bir alamettirler. Hangisi tutulursa namaz kılarak Allah'a sığınınız."** (Müslim, Küsûf: 2; Buhârî, Küsûf: 5)

1481- Ebu Bekir'in kızı Esma (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) küsûf namazı kıldı. Namazında kıyamını uzattı sonra rükû'a vardı, rükû'unu da uzattı sonra doğruldu, yine ayakta duruşunu uzattı sonra tekrar rükû'a vardı, yine rükû'unu uzattı sonra tekrar doğruldu ve secde yaptı, secdelerini uzun tuttu, kalktı tekrar secdeye vardı, tekrar kalktı ayakta duruşunu uzun yaptı, tekrar rükû'a gitti, rükû'u uzattı. Sonra doğruldu sonra secdeye vardı ve secdesini uzattı sonra kalkıp tekrar secdeye vardı. Yine secdesini uzattı. Sonra secdeden doğrulup namazını bitirdi." (Müslim, Küsûf: 3; Muvatta', Küsûf: 1)

22- KÜSÛF NAMAZINDAN SONRA MİNBERDE OTURMAK

1482- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) dışarı çıkmıştı ve Güneş tutulmuştu, biz de odalarımızdan dışarı çıktık, kadınlar da etrafımızda toplandılar. Rasûlullah (s.a.v), bize doğru geldi, vakit kuşluk vakti idi. Bir namaz kıldırıp uzunca bir kıyam yaptıktan sonra uzunca bir rükû' yaptı sonra başını rükû'dan kaldırıp önceki kıyamından biraz hafif olarak ayakta kaldı tekrar rükû' yaptı. Önceki rükû'undan biraz daha kısa idi.

Sonra secdeye vardı. Sonra ikinci rekata kalkarak aynısını yaptı ancak kıyamı ve rükû'su öncekilerden kısa idi sonra secdeye vardı, (bu esnada) güneş te açılmıştı. Namazı bitirince minber üzerine oturdu ve bir şeyler söyledi, söyledikleri arasında şunlar da vardı: **"İnsanlar dünyada deccal karşısında imtihan edildikleri gibi kabirlerinde de imtihan edilirler."** (Müslim, Küsûf: 3; Muvatta', Küsûf: 2)

23- KÜSÛF NAMAZINDA HUTBE

1483- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) namaza başladı. Namazında kıyamı bir hayli uzattı, rükû'u da bir hayli uzattı sonra doğruldu, yine kıyamı haylice uzattı, bu ikincisi birinciden biraz kısa idi sonra rükû'a vardı, rükû'unu da biraz uzattı, bu ikincisi birinciden biraz kısa idi. Sonra secdeye vardı sonra secdeden başını kaldırdı ve kıyamı yine uzattı, bu uzatış öncekinden biraz kısaca idi sonra rükû' yaptı, rükû'sunu uzattı fakat bu rükû' bir öncekinden biraz kısa idi sonra doğruldu, yine kıyamını uzattı bu kıyam da önceki kıyamından biraz kısaca idi sonra tekrar rükû'a vardı, rükû'u da yine uzattı, bu da öncekinden biraz kısaca idi sonra secdeye vardı. Namazını bitirdiğinde güneş açılmıştı. İnsanlara bir hutbe vererek: Allah'a hamd-ü senâdan sonra şöyle dedi: **"Güneş ve Ay hiçbir kimsenin doğumu ve ölümü için tutulmazlar. Böyle bir tutulma hadisesi gördüğünüzde namaz kılın, sadaka verin, Aziz ve Celil olan Allah'ı zikredin. Ey Ümmeti Muhammed kullarından erkek ve kadının zina etmesine karşı hiç kimse Aziz ve Celil olan Allah kadar kıskançlık gösteremez. Ey Ümmeti Muhammed! Eğer Benim bildiklerimi siz bilseydiniz az güler çok ağlardınız."** (Buhârî, Küsûf: 4; Müslim, Küsûf: 3)

1484- Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) güneş tutulunca insanlara bir hitabede bulundu ve… Bundan sonra… diyerek başladı. (Buhârî, Küsûf: 4; Müslim, Küsûf: 3)

24- GÜNEŞ TUTULDUĞUNDA DUA YAPMAK EMREDİLİR

1485- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında idik, güneş tutuldu. Peygamber (s.a.v) aceleyle elbisesini çekerek mescide gitti, cemaat de oraya geldiler. Rasûlullah (s.a.v) kılınan diğer namazlar gibi iki rekat namaz kıldı, Güneş açılınca bize bir hutbe vererek şöyle buyurdu: **"Güneş ve Ay Allah'ın varlığının ve birliğinin işaretlerindendir. Allah onlarla kullarını korkutur. Onlar hiçbir kimsenin ölümü için tutulmazlar. Onlardan birinin tutulmasını görürseniz açılıncaya kadar namaz kılın ve dua edin."** (Buhârî, Küsûf: 2; Müsned: 19496)

25- GÜNEŞ TUTULMASINDA BAĞIŞLANMA İSTEMEK

1486- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Güneş tutulmuştu. Rasûlullah (s.a.v) kıyametin koptuğunu zannederek korkup hemen mescide geldi. Kıyamı, rükû'u ve secdeleri uzatarak namaz kıldırdı. Daha önce kıldırdığı namazlarda böyle hiç yaptığını görmemiştim. Sonra şöyle buyurdu: **"Allah'ın meydana getirdiği bu olaylar ne kimsenin doğumu ne de ölümü için tutulurlar Allah onları göndererek kullarını korkutur. Onlardan bir şey görürseniz Allah'ı zikre, duâ'ya, ve istiğfara yöneliniz."** (Buhârî, Küsûf: 4; Müslim, Küsûf: 5)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16. KIZMAMAK
Bu Hadisin Önemi:
Gazabın Tarifi:
Yüce Allah'ın Gazabı:
Zemmedilmiş (Yerilmiş, Hoş Görülmemiş) Gazab:
Övülen Gazab:
Yerilmiş Gazabın İlacı:
Ma'n B. Zaide Ve Gazabı:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler

16. KIZMAMAK

Ebu Hureyre (r.a)'den, adamın birisi Peygamber (s.a)'e: Bana tavsiyede bulun, dedi. Rasulullah: "Kızma" diye buyurdu. (Adam) isteğini defa-larca tekrarladı. Rasulullah yine: "Kızma" diye buyurdu[1]

Bu Hadisin Önemi:

el-Cürdâni der ki: Bu hadis büyük bir önemi haizdir. Özlü sözlerdendir. Zira bu hadis dünya ve âhiretin hayrını bir arada ifade etmektedir. Zira o, bütün şerrin kendisinde toplandığı gazabın sebeplerinden uzak durmayı emretmiştir. Hayrın özü de ondan kurtulmaya bağlıdır. [2]

Gazabın Tarifi:

Bu değerli Sahabi -Ebu'd-Derdâ olması muhtemeldir- Rasulullah (s.a)'dan ezberleyip bellemek kasdıyla kendisine hayrın özelliklerini toparlayıcı, özlü bir vasiyette bulunmasını istedi. Rasulullah (S.A.S.) de, üç defa onu gazabdan sakındırdı. İşte bu gazabın, şerrin kaynağını teşkil ettiğini, ondan sakınmanın da hayrın kaynağı olduğunu göstermektedir. Gazab kulun başkasında gördüğü ve kendi zatında da hissettiği bir haldir. Rızânın zıddıdır. Bazıları gazabı, vukua gelir korkusuyla kendisine eziyet verecek şeyi defetmek arzusuyla ya da vukuundan sonra kendisine eziyet verenden intikam almak arzusuyla kalbin kanının kaynaması olarak tarif etmişlerdir. Bundan ise haram bir çok fiil husule gelir. Öldürmek, dövmek ve çeşitli saldırılar ile iftira, sövmek ve çirkin söz söylemek gibi, haram kılınmış pek çok sözler, Şer'an bağlı kalınması caiz olmayan -haksızca talâk gibi- yeminlere sebep teşkil eder.
İşte bundan dolayı Rasulullah (s.a) gazabın sebeplerinden uzak durmayı, gazabın gereği iş yapmamayı tavsiye (emr) etmiştir. Aksine, kişiye gazabını dizginlemek, onu tedavi etmek suretiyle nefsine karşı mücadele vermek görevi düşer. [3]

Yüce Allah'ın Gazabı:

Allah gazablanır mı? Yüce Allah'ın Kitab'ını sahife sahife çevirecek olursak, bu soruya olumlu cevap alırız. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ta ki Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkeklerle münafık kadınları ve müşrik erkeklerle müşrik kadınları azablandırsın. -Ki kötü akıbet onların üzerine olsun-; Allah onlara gazab etmiş, onları lanetlemiş, onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. O ne kötü bir dönüş yeridir!V'-Feth, 48/6)
"Ey iman edenler! Allah'ın kendilerine gazab ettiği bir topluluğu veli (dost ve yönetici) edinmeyin."(ei-Mümtahtne, 6Q/i3)
"Size verdiğimiz hoş rızıktan yiyin ve o hususta haddi aşmayın. O vakit gazabımın size gelmesi gerekir. Her kime gazabımın gelmesi lazım olursa, artık, o helak olur."{Tâ-Hâ, 20/8D
Nitekim rivayet edilmiş uzunca şefaat hadisinde görüldüğü gibi, Sünnet-i Seniyye'de de Yüce Allah'ın, kendisine isyan eden ve sınırlarını aşanlara
gazablandığı sabit olmuştur. Sözü geçen hadiste insanlar korkarak Peygamberlere başvuracak, onlardan şefaati isteyecekler. Başvurdukları her bir Peygamber kendilerine: "Şüphesiz Rabb'im bu gün daha önce benzeri görülmedik bir şekilde gazablanmış bulunuyor. Bundan sonra da buna benzer bir şekilde gazablanmayacaktır.[4]
O halde müslümana düşen, Rabbinin bu sıfata sahip olduğunu kabul etmek ve bunu te'vil etmemektir.[5] Allah'ın gazab sıfatına sahip olmasına inanmalıdır. Bununla birlikte Allah'ın sıfatı hiçbir zaman mahlûkatınkine benzemez. Çünkü Yüce Allah: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi işitendir, her şeyi görendir."(e$-şura, 42/11) diye buyurmaktadır. Yüce Allah'ın gazab sıfatı, O'nun celâl ve azametine yakışır bir şekildedir. Allah'ın ve resulünün kendilerinden övgüyle söz ettiği bu ümmetin selefinin, Allah'ın sıfatları hususunda izlediği yol işte budur. Müslümana da bu hususta onların yolunu izlemek düşer. Çünkü kurtuluş bu yoldadır. [6]

Zemmedilmiş (Yerilmiş, Hoş Görülmemiş) Gazab:

Peygamber (s.a)'in bu hadiste ve başkalarında sakındırmış olduğu dünyevi gazabdır. Ebu Hüreyre (r.a')'den, Rasululîah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Güçlü kimse (karşısındakini) yere yıkan kimse değildir. Asıl güçlü kimse, kızgınlık halinde kendisine hakim olandır.[7]
O halde güçlü kimse, bedeni gücüyle insanları yere yıkan kişi olamaz. Fakat kızgınlığı esnasında nefsinin dizginlerini elinde tutarak kendisinden hakka ve doğruya uygun olandan başka herhangi bir söz ve bir davranış sâdır olmayan kimsedir.
Yerilmiş gazab, hak için hak uğrunda olmayan, nefsin nevalarına tabi olarak ortaya çıkan, kulun söylediği sözlerle hakkı aştığı, sövüp iftira ettiği, kardeşlerini rahatsız edici sözlerle yaraladığı haldeki gazabıdır.
Yine böyle bir gazab halinde, davranışı ile haddi aşarak vurup kırar ve başkalarının mallarını da telef eder. [8]

Övülen Gazab:

Allah için, hak için gazab etmektir. Özellikle de Yüce Allah'ın yasakları çiğnendiği zaman ortaya çıkan gazabdır. İşte, Allah'ın peygamberlerinin gazabı bu türden idi. Onlar kendi nefsi fayda ve istekleri için intikam almazlardı. Buna dair bazı deliller:
1- Câbir (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a) kızdı mı, gözleri kızarır, sesi yükselir ve âdeta; "Size (baskın yapacak düşman ordusu) sabah-akşam ner-deyse gelir" diye bir ordu uyarıcısı imiş gibi olurdu ve: "Ben ve Kıyamet bu ikisi gibi gönderildim[9] diyerek, şehadet parmağı ile orta parmağını bir araya getirerek işaret ederdi.
2- Musa (A.S.}, Tur'dan geri dönüp kavminin Allah'ı bırakarak buzağıya taptıklarını gördüğü sırada başından geçen olay. Musa {A.S.) bu davranışları dolayısıyla onlara son derece kızmış, elinde bulunan Tevrat levhalarını yere bırakmış, kardeşi Harun'un sakalından tutarak çekmeye başlamıştı. Yüce Allah bunu bize şöylece aktarmaktadır: "Musa kavmine öfkeli ve kederli döndüğü zaman dedi ki: "Siz yerime halef olduktan sonra arkamdan ne çirkin işler yapmışsınız? Rabb'inizin emrini acele istediniz ha!" diyerek levhaları bırakıverdi. Kardeşinin saçına yapışıp onu kendisine doğru çekmeye başladı. Dedi ki: "Anamın oğlu, bu kavim beni cidden zayıf buldular, nerdeyse beni öldüreceklerdi bile. Sen de bana düşmanları sevindirerek harekette bulunma ve beni zalimler topluluğu ile bir tutma!"feMVQ/, 7/ıso)
İşte bu şekilde müslümanın, imanı güçlü ve mevlâsının haklan çiğnendiği vakit, onun için gazablanan bir kimse olması gerekir.
3- Yine Şanı Yüce Allah, Yunus (a.s)'un Şanı Yüce Allah için gazablan-dığmdan bize şöylece söz etmektedir: "Bir de balık sahibini (Yunus'u) de an. Hani o gazablanıp gitmişti de, bizim kendisine güç yetiremeyeceğimizi sanmıştı. Karanlıklarda da: "Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim, gerçekten ben zalimlerden oldum." diye seslenmişti."(ei-Enbm, 21/87)
Aynı şekilde bir kimseye, herhangi bir kişi canında, malında, çoluk çocuğunda veya himaye ettiği kimseler hakkında bir haksızlıkta bulunulduğu vakit, o kişi elbette gazablanır. Bununla birlikte, bu gazabın sebebini önlemek için bütün gücünü de ortaya koyacak olursa, işte bu da övülen gazab-lardan birisidir. Müslümanın, gazablandığı sırada dinin sınırları çerçevesinde hak ve adalete uygun bir şekilde tasarrufta bulunması vacib (farz) olabilir ve bu, müslüman için gereklidir.
Özetle söyleyecek olursak; gazab Âdemoğullarının ruhî özelliklerinden-dir. Ancak, etkileri ve maksatları açısından yerilmesi, yahut övülmesi söz konusu olabilir. [10]

Yerilmiş Gazabın İlacı:

1- Duâ. Çünkü Şanı Yüce Allah, dosdoğru yola ileten ve onu izleme başarısını ihsan edendir. Dünya ve âhiretin hayrı O'nun elindedir. Aşağılatı-cı pisliklerin kirletmiş olduğu ruhları temizlemeye yardımcı olan O'dur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim."te?-Mü'min, 40/60}
2- Kuran okumak, teşbih getirmek, lâ ilahe illallah demek ve istiğfarda bulunmak suretiyle Allah'ın zikrine devam etmek. Çünkü Yüce Allah, kendisinin zikredilip anılması ile kalplerin sükun ve huzur bulacağını beyân etmektedir: "Şunu bilin ki, kalpler Allah'ı zikretmekle huzur bulur."(er-Ra-d, 13/28)
3- Öfkeyi yutmaya ve ondan uzak durmaya teşvik edici, öfkelenmekten korkutucu mahiyette vârid olmuş nasları hatırlamak. Bu hususta pek çok nas vârid olmuştur. Onların bazılarını zikredelim: Enes (r.a) den, Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Her kim gereğini yerine getirebilme gücüne sahipken bir öfkesini tutacak olursa, şanı Yüce Allah herkesin huzurunda onu çağıracak ve Huru'l-İn'den dilediği kadarını ona eş vermek üzere istediklerini seçmekte onu muhayyer bırakır.[11]
Hatırlatmak ise faydalıdır. Yüce Allah'ın da buyurduğu gibi: "Sen hatırlat, çünkü şüphesiz hatırlatmak mü'minlere fayda verir. V-za riya t, 51/55)
4- Şeytandan Allah'a sığınmak. Buhâri ile Müslim, Sahihlerinde Süleyman b. Surad'dan, şöyle dediğini rivayet etmektedirler: İki kişi Peygamber (s.a)'in huzurunda biribirlerine sövdüler. Onlardan biri kızdı ve kızgınlığı ileri dereceye vardı. Öyle ki, yüzü şişti ve değişti. Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Şüphesiz ben bir söz biliyorum ki o bunu söyleyecek olursa şu hissettiği duygusu çekip gider." Adamın birisi yanına giderek Peygamber (s.a)'in buyruğunu ona haber verip, şeytandan Allah'a sığın, dedi. O kişi de: Sen beni bir hasta mı görüyorsun? Ne yaptığını bilmeyen bir deli olduğumu mu zannediyorsun? dedi.[12]
5- Kızgın kimsenin bulunduğu vaziyeti -ayakta olanın oturması yahut yatması suretiyle- değiştirmesi. Ebu Zerr (r.a)'den, Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Sizden herhangi bir kimse kızacak olursa ayakta ise otursun. Eğer kızı-ğınlığı geçerse (mesele yok) değilse yatsın.[13] İşte psikoloji bilginlerinin de gazabı tedavi etmek için ulaştıkları sınır budur. Fakat âlemlerin Rabb'inin dostu ondört asır onları geride bırakmıştır. Batı uygarlığına gönül vermiş kimseler acaba bunu anlayıp dinlerine geri dönerek, hem dünyanın, hem âhiretin hayrını bulabilecekler midir?
6- Bedenin hak ettiği kadarıyla uyku ve dinlenme ve bedeni gereksiz yormama. Çünkü pek çok kimsenin gazablanış sebeplerini araştıracak olursak, bunun aşırı yorgunluk, bitkinlik, az uyku ve açlık olduğunu görürüz. Rasulullah (S.A.S.) ise: "Ve şüphesiz ki bedenin; senin üzerinde hakkı vardır.[14] diye buyurmaktadır.
7- Gazablandıncı sebeplerden uzak durmak. [15]

Ma'n B. Zaide Ve Gazabı:

Man b. Zaide, Yüce Allah'ın, yerilmiş ga2abdan kurtulma lütfuna maz-har kıldığı ve kendisine tahammülkârlık (hilm), teenni ile hareket etmek ve geniş kalplilik verilmiş kimselerdendir. Bedevi Araplardan birisi onu kızdırmaya çalışmış ve bu uğurda bütün gücünü ortaya koymuş olmakla birlikte başarılı olamamıştı. İşte bu konumunu size aktarıyoruz.[16]
Bir topluluk kendi aralarında Ma'n'ın yaptıklarını ve cömertlik ve keremine dair haberlerini[17] hayranlıkla dile getirip, sahip olduğu ağırbaşlılıktan, ileri derecedeki tahammülkârhğından, yumuşaklığından söz ettiler, bu hususta alabildiğine ileri gittiler. Bedevi bir Arap kalkıp, kendi kendisine, onu kızdıracağına dair söz verdi. Ancak böyle bir şeyi yapamayacağını, yapabildiği takdirde kendisine yüz deve vereceklerini söylediler.
Bunun üzerine bedevi Arap bir deve kesti, devesini soydu. Deriyi tersyüz ederek ona büründü ve bir bölümünü de ayakkabı ile ayağına geçirdi. Bu vaziyetiyle Ma'n'ın huzuruna girdi ve şöyle demeye koyuldu:
"Hatırlar mısın, büründüğün yorganın bir koyun derisi olduğu zamanlan
Ve giydiğin ayakkabıların deve derisi olduğu zamanı?"

Ma'n: Evet hatırlıyorum, hiç de unutmam, diye cevap verince bedevi
Arap:
"Sana mülk vereni tenzih ederim
ve taht üzerinde oturmayı öğreteni"
Yine Ma'n şu cevabı verdi: Şüphesiz Allah dilediğini aziz eder, dilediğini de zelil eder. Bu sefer Bedevi Arap şöyle dedi:
"Bir ömür boyu yaşayacak olsam dahi, Ma'ria emir unvanı ile selam verecek olsam, müslüman olmayayım."
Bu sefer Ma'n şöyle dedi: Selam vermek bir hayırdır, onu terketmende de bir zarar yoktur. Bu sefer bedevi şu beyiti okudu:
"Senin bulunduğun bu ülkeden gideceğim, Velev ki zaman fakire zulmeder olsa bile!"
Ma'n şu cevabı verdi:,Bulunduğun yerde kalırsan hoş safa kalırsın, fakat bizi bırakıp gidersen, yolun açık olsun. Yine bedevi şu beyiti okudu:
"Ey nâkisa (nakisa eksik, zaide ise fazla demektir) oğlu, cömertlik et, bana bir mal ver. Çünkü ben yola koyulmaya karar verdim."
Bu sefer Ma'n şöyle dedi: Buna yolculuğun ağır sıkıntılarını hafifletmek üzere bin dinar veriniz. Bedevi bu bin dinarı aldıktan sonra şu beyitleri söyledi:
"Senin bu verdiğin pek azdır ve şüphesiz ki ben
Senin çokça mal vereceğini umarım
Sen tekrar aynı bağışı yap çünkü,
Bu hükümdarlık kendiliğinden gelip seni buldu
Ne aklından dolayı, ne de aydınlık
Görüşünden dolayı bunu elde'etmedin."
Ma'n yine şöyle dedi: Haydi bizden razı olsun diye ona bir bin dinar daha veriniz, dedi. Bu sefer bedevi ona doğru yaklaşıp önünde yeri öptü ve şöyle dedi:
"Allah'tan dilerim ki, uzun bir ömür versin sana Çünkü senin yaratıklar arasında bir benzerin yoktur Gerçekten sen cömertsin ve lütüfkârsin Ellerinin cömertliği, coşkun bir deniz gibidir."
Bu sefer Ma'n şu emri verdi: Adam bizi hicvetti diye biz buna iki bin dinar verdik, haydi bizi övdüğü için dört bin dinar verilsin.
Bedevi dedi ki: Babam sana feda olsun ey emir, ben de feda olayım, sen gerçekten eşsiz bir tahammüle sahipsin, cömertlikte de sen çağının bir tanesisin ve şüphesiz senin çok yüksek bir ahlâkın vardır. Gerçekten senin sıfatların ile ilgili söylenenlerin kimini tasdik ediyor, kimini yalanlıyordum. Fakat seni denedikten sonra, habercilerin verdiği haberlerin az olduğunu anladım ve bu konudaki kesin inancım zayıf şüphelerimi giderdi. Bu yaptıklarıma beni iten tek husus ise, seni kızdırmam karşılığında bana verileceği vadolunan yüz deveden başka birşey değildir.
Bu sefer emir ona şu cevabı verdi: Yaptığından dolayı seni kınayacak değilim. Daha sonra yansı ona va'dolunanlar karşılığında, diğer yarısı da ona bağış olmak üzere ikiyüz deve verilmesini istedi. Bedevi ona dua ederek bağışları dolayısıyla teşekkür ederek ve son derece ağır başlılığına, teenni ile hareket edişine hayran olarak yanından ayrılıp gitti.[18]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler

1- Müslüman nasihata, hayır yollarını araştırmaya ve bu yollan izlemeye özel bir tutku sahibi olmalıdır.
2- Dinleyen kişi iyice belleyinceye, önemini kavrayıncaya kadar sözü tekrar etmek (uygundur).
3- Kızgın bir kimse tasarruflarından sorumludur. Kızgınlığı sırasında herhangi bir malı telef edecek olursa tazminatını öder. Birisini öldürecek olursa, Şeriat'ın nass ile tesbit ettiği şekilde, öldürmenin gerektiği hükümler
onun hakkında sözkonusu olur. Bununla birlikte, bazı tasarruflarda gazabından dolayı mazur görülebilir. Özellikle de mazur görüleceğine dair herhangi bir nas ve sahih bir kıyas varsa. Meselâ, kızgın kimsenin talâkının tahakkuk etmeyeceğini kabul eden görüşler delil gösterilebilir. [19]

---

[1] Buharı, VII, 99, Edeb, 76.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 179
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 179.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 180.
[4] Ahmed Müsned'de rivayet etmiş, el-Elbâni, Şerhu'l-Akideti'd-Tahauiyye, 254'de sahih olduğunu belirtmiştir.
[5] Nitekim Es'arilerin gazabı Ukubet (cezalandırmak) ile tevil etmeleri bu kabildendir.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları:180-181.
[7] Buhari, VB, 99 (Edeb 76)
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 181.
[9] Buharı, VII, 190 (Rikâk, 39); Müslim Şerhi V, 517, Cumua 43, Hadisi başkaları da rivayet etmiştir.
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 181-183.
[11] Hadisi Tirmizi ve İbn Mâce rivayet etmiş ve el-Elbâni sahih olduğunu belirtmiştir. Bk. Sahihu'1-Câmi', 6398
[12] Buhâri, VII, 84 (Edeb, 44); Müslim, V, 469, ei-Birr ve's-Sadaka, hadis no: 106.
[13] Bk. el-Elbâni, Mişkâtu'hMesâbih, 5114
[14] Buhâri, VII, 103 (Edeb, 84)
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 183-184.
[16] Bu olay Fâyiz Musa Ebu Şeyhe'nin Ricâlun ve Mevâkif adlı eserinden nakledilmiştir.
[17] Araplann cömert şahıslarının en ünlülerindendir. Emevi ve Abbasi döneminde yetişmiştir. Mansur onu Sicistan emiri olarak, tayin etmiş, orada ikamet etmiştir. Daha sonra orada 151 H. yılında suikast ile öldürülmüştür.

[18] Bahru'I-Edeb, 111, 263; Kısasu'l-Arab, 111, 243.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 184-186.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 186-187.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- EBVÂBU SUCÛDİ'L-KUR'ÂN
1- Es-Secde, Yani “Elîf Lâm Mîm. Tenzîlu'1-Kitâb” Süresinin Secdesi Babı
2- Sad Süresi'ndeki Secde Babı
3- Ve'n-Necmi Süresi'ndeki Secde Babı
4- Müşrik Kişi Pis ve Onun İçin Abdest Almak (Bahis Konusu) Olmadığı Halde, Müslümanların Müşriklerle Beraber Secde Etmeleri Babı
5- Es-secde Süresi'ni Okuyup da Secde Etmeyen Kimse Babı
6- "İzâ's-semâu inşakkat" Süresindeki Secde Babı
7- Okuyucunun Secde Etmesine Tabi' Olarak Secde Eden Kimse Babı
8- İmam Secde Âyetini Okuduğu Zaman (Yer Darlığı ve Secde Edenlerin Çokluğundan Dolayı Secdede) İnsanların Kalabalık Edip Sıkışmaları Babı
9- "Aziz ve Celik Olan Allah Tilavet Secdesini Vacib Kılmamıştır" Re'yinde (Görüşünde) Bulunan Kimse Babı
10- Namaz İçinde Secde Âyetini Okuyup da, O Secde Âyeti Sebebiyle Hemen Secde Eden Kimse Babı
11- Kalabalık ve Sıkışıklıktan Dolayı Secde Etmek İçin Bir Yer Bulamayan Kimse Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

17- EBVÂBU SUCÛDİ'L-KUR'ÂN

(Kur'ân 'ın Secde Edilecek Yerlerine Âid Bâblar) [1]

1-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'de iken Ve'n-Necmi Sûresi'm okudu da bunun sonunda secde yaptı. O'nunla beraber olanlar da, bir ihtiyar müstesna (mü'min ve müşrik) hep secdeye vardılar. O ihtiyar kimse de bir avuç çakıl veya toprak alıp alnına götürdü ve: Bu kadarı bana yeter, dedi. İşte o kimse ki, ben onu bundan sonra (Bedr'de) kâfir olarak öldürülmüş gördüm [2].

1- Es-Secde, Yani “Elîf Lâm Mîm. Tenzîlu'1-Kitâb” Süresinin Secdesi Babı

2-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cumua günü sabah namazında Elîf Lâm Mîm. Tenzîlul-kitâbi lâ reybefîhî min RabbVl-Âlemîn, yânî es-Secde Sûresi ile Hel-etâ ale'l-insâni... Sûresini okur idi[3],

2- Sad Süresi'ndeki Secde Babı

3-.....İbn Abbâs (R): Sâd Sûresi'ndeki secde, kat'iyetle emredilmiş secdelerden değildir. Hâlbuki ben Peygamber(S)'i, bu sûrede secde ederken görmüşümdür, dedi [4].

3- Ve'n-Necmi Süresi'ndeki Secde Babı

Bu sûredeki secdeyi İbn Abbâs, Peygamber(S)'den olmak üzere söyledi [5].

4-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ve'n-Necmi Sûresi'ni okudu da bitiminde secde etti. Oradaki topluluktan hiçbir ferd kalmayıp, muhakkak secde etti. O topluluktan bir kimse de bir avuç çakıl veya toprak aldı da onu yüzüne doğru yükseltti ve: Bu kadarı bana yeter, dedi. Yemîn olsun, ben o kimseyi sonra kâfir olarak öldürülmüş görmüşümdür [6].

4- Müşrik Kişi Pis ve Onun İçin Abdest Almak (Bahis Konusu) Olmadığı Halde, Müslümanların Müşriklerle Beraber Secde Etmeleri Babı[7]

Ve İbn Umer (R) abdestli olarak secde eder idi [8].

5-.....Bize Eyyûb, tkrime'den; o da îbn Abriâs(R)'tan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S), Ve'n-Necmi Sûresi'ni okumakla secde etti. Ve Peygamberce beraber müslümânlar da, müşrikler de, cinn de, ins de secde etti. (Buhârî dedi ki:) Ve bu hadîsi İbrâhîm ibnu Tahmân da Eyyûb'dan rivayet etmiştir [9].

5- Es-secde Süresi'ni Okuyup da Secde Etmeyen Kimse Babı [10]

6-.....Atâ, îbnû Kuseyt'a şöyle haber vermiştir: Kendisi Zeyd ibn Sâbit'e, en-Necm Sûresi'nin sonundaki sucûddan sormuş. Zeyd de Peygamber'in huzurunda Ve'n-Necmi Sûresi'ni okuduğunu ve Pey-gamber'in bu sûrede secde etmediğini söylemiştir.

7-.....Zeyd ibn Sabit (R): Ben Peygamber'in huzurunda Ve'n-Necmi Sûresi'ni okudum, fakat Peygamber (S) bu sûre(nin bitimin)de secde etmedi, demiştir [11].

6- "İzâ's-semâu inşakkat" Süresindeki Secde Babı

8-.....Ebû Seleme (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'nin, İzâ 's-semâu inşakkat sûresini okuyup secde ettiğini gördüm. Yâ Ebâ Hureyre, ben seni secde ederken görmedim mi? dedim. Ebû Hurey-re: Ben Peygamber(S)'i bu (sûrede) secde ederken görmeyeydim, secde etmezdim, dedi [12].

7- Okuyucunun Secde Etmesine Tabi' Olarak Secde Eden Kimse Babı

Ibn Mes'ûd da henüz çocuk olduğu hâlde, huzurunda secde âyetini okuyan Temîm ibn Hazlem'e; Haydi, secdeye sen başla, çünkü bu secdede imamımız sensin, demiştir [13].

9-.....İbnUmer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), içinde secde âyeti bulunan sûreyi bize karşı okur ve secde ederdi. Biz de (O'na uyarak) secde ederdik. O kadar (kalabalık ve sıkışık bir hâlde secde ederdik) ki, bâzılarımız alnını koyacak yer bulamazdı [14].

8- İmam Secde Âyetini Okuduğu Zaman (Yer Darlığı ve Secde Edenlerin Çokluğundan Dolayı Secdede) İnsanların Kalabalık Edip Sıkışmaları Babı

10-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) biz yanında olduğumuz hâlde secde âyetini okur ve secde eder, biz de O'-nunla beraber secde ederdik. Öyle ki bâzımız (yer darlığı ve çokluğumuzdan dolayı) alnı için üzerine koyup da secde edeceği bir yer bulamayacak kadar kalabalık edip sıkışırdık [15].

9- "Aziz ve Celik Olan Allah Tilavet Secdesini Vacib Kılmamıştır" Re'yinde (Görüşünde) Bulunan Kimse Babı [16]

Ve İmrân ibn Husayn'a: Bir kimse secdeyi dinlemek için oturmamış olduğu (yânî dinleyici olmadığı) hâlde secdeyi işitirse (nasıl yapacak)? diye soruldu. îmrân:
Şayet o sûreyi dinlemek için oturmuş olaydı, ne düşünüyordun ki! dedi. (Buhârî dedi ki) İmrân bu sözü ile, dinlemek için oturan kimse üzerine secde etmeyi vâcib görmüyor gibidir [17].
Ve Selmân Fârisî: Biz bunu dinlemek maksadıyle gitmedik (binâenaleyh secde etmeyiz), demiştir [18].
Ve Usmân ibn Affân: Secde etmek ancak secde âyetini dinlemekte olana (yânî dinlemeyi kasdedip, ona kulak tutan kimseye) lâzım gelir, demiştir [19],
Ve İbn Şihâb ez-Zuhrî şöyle demiştir:
İnsan ancak temiz olması hâlinde secde eder. Eğer sen hazarda (yânî mukîm) iken secde edecek olursan, kıbleye yönelir secde edersin. Eğer seferde binek üzerinde olursan secde sırasında kıbleye yönelmek senin üzerine borç değil, yüzünün bulunduğu cihete (îmâ ile) secde edebilirsin [20].
Ve Sâib ibn Yezîd (82); kıssa anlatıcının okuduğu secde âyetinde secde etmez idi [21].

11-.....Bize Hişâm ibnu Yûsuf haber verdi. Onlara da. İbnu Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ebû Bekr ibnu Ebî Mıii^y-ke, Usmân ibnu Abdirrahmân'dan; o da Rabîa ibnu Abdillah el-Hüdeyr et-Teymî'den olmak üzere haber verdi. -Ebû Bekr ibnu Ebî Muleyke: Rabîa insanların en hayırlılanndandır, demiştir.- Yânî bana Ebû Bekr, Usmân'dan; o da Rabîa'dan; Rabîa'nın Umer ibnu'l-Hattâb'ın meclisinde hazır bulunmuş olduğunun kıssasından olmak üzere haber verdi ki, Umer (R), bir cumua günü minber üzerinde en-NahI Sûresi'ni okumuş, nihayet secde âyetine geldiği zaman minberden inip secde etmiş; insanlar da onunla beraber secde etmişler. Ertesi cumua olduğu zaman Umer, o sûreyi yine okumuş, nihayet secde âyetine geldiği zaman: Ey insanlar, biz sucuda uğrayıp geçiyoruz. Binâenaleyh her kim secde ederse, muhakkak sünnete icabet etmiş; doğru yapmıştır. Her kim de secde etmezse, ona da günâh,yoktur, demiştir [22]. Ve Umer (R), kendisi de secde etmemiştir.
Ve Nâfî\ İbn Umer'den olmak üzere bu rivayette şunu ziyâde etmiştir: Şübhesiz Allah Taâlâ (tilâvette) secde etmeyi farz kılmadı; istemekliğimiz müstesnadır [23].

10- Namaz İçinde Secde Âyetini Okuyup da, O Secde Âyeti Sebebiyle Hemen Secde Eden Kimse Babı

12-.....Ebû Râfi' Nufey' şöyle demiştir: Ben Ebû Hurfcyre'nin ardında yatsı namazını kıldım. Ebû Hureyrei/sö's-.yemâi/ inşûkr kat sûresini okudu da, secde yerinde secde etti. Ben: Bu secde ne oluyor? diye sordum. O da: Ben Ebû'l-Kaasım(S)'ın arkasında bu secdeyi yaptım. Binâenaleyh O'na kavuşuncaya kadar ben bu secde yerinde hep yapıp duracağım, dedi [24].

11- Kalabalık ve Sıkışıklıktan Dolayı Secde Etmek İçin Bir Yer Bulamayan Kimse Babı [25]

13-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), içinde secde âyeti bulunan sûreyi okur, secde ederdi. Biz de O'na uyarak secde ederdik. Hattâ bâzımız alnım koymak için bir yer bulamıyordu [26].

---

[1] el-Müstemlî nüshasında bu şekilde gelmiştir. Diğerlerinin rivayetlerinde "Bâbu mâ câe fî sucûdi'l-Kur'ân ve sünnetihâ (el-Asîlî'de: Ve sünnetihî) - Kur'ân'ın secdeleri ve tilâvet secdesinin sünnetliği hakkında gelen hadîsler babı" şeklindedir. Ebû Zerr nüshasında Besmele düşmüştür.

Kur'ân-ı Kerîm'in ondört veya onbeş yerinde okuyanın da, dinleyenin de secde etmesi gereken Secde âyetleri vardır. Elimizdeki basılı Mushaf'larda bunların yalnız ondördü işaretlenmiştir. Bu secde yerleri, sırasıyla şunlardır:

1. el-A'râf: 206
2. er-Ra'd:I5
3. en-Nahl:49-50
4. el-îsrâ:107
5. Meryem:58
6. el-Hacc:18, 77
8. el-Furkaan: 60
9. en-Neml:25 (-26; Mâlik ve Şafiî'ye göre)
10. es-Secde:15
II. Sâd: 24 (Burada secde etmek Mâlik ve Şafiî'ye göredir.
12. Fussilet:37
13. en-Necm:62
14. el-İnşikaak:21
15. el-Alâk:19

Hanefî'ye göre burada secde yoktur.)

Bu secde âyetlerinin sayısını onbeşten on'a kadar indiren görüşler de vardır. İbnu Ebî Şeybe'nin İbnu Mes'ûd'dan rivayetine göre, Azâimu Sucûd, yânî vazgeçilmeyecek olan secdeler Benû İsrâîl, el-İsrâ, Ve'n-Necm, el-Inşikaak ve İkra' bi's-mi Rabbike olmak üzere beştir. Yine İbnu Ebî Şeybe'nin Alî'den rivayetine göre Azâimu Sucûd, Elîf Lâm Tenzil, Hâ Mîm, Ve'n-Necmi, îkra' bi's-mi Rabbike olmak üzere dörttür. Azâimu Sucûd üçtür diyen de vardır.

Tilâvet secdesinin sebebi, okuma, işitme ve iktidâdır. Binâenaleyh okuyan secde edeceği gibi, işiten de secde eder. Cemâat içinde olup işitmeyen de, imâma uyarak secde eder. Hanefîler'e göre tilâvet secdesi okuyana, kasıdlı kasıdsız işitene vâcibdir. Çünkü Hakk Taâlâ şöyle buyurur:

a. " jjâilj M oijü\j& tsş ıiij a>Uj/5l (4İLİÎ = Onlara ne oluyor ki îmân etmiyorlar, karşılarında Kur'ân okunduğu vakitte secde etmiyorlar * '(el-fnşikaak:20-21);

b. "tj-i^tj Âı ı_.İLJj= Artık Allah'a secde edip ibâdet etfım'z"(el-Hacc:77);

c. " u^ij i>-ij = Secde edip Allah'a yakınlık peyda «_/*' {el-Alâk:i9). Son iki âyetteki emirler vucûb için olduğu gibi, ilkinde de Kur'ân'ı işitip secde etmeyenler, Allah tarafından kötüleniyor.Zemm ve kötüleme ise ancak vacibin terkine terettüb eder.

Şafiî'ye göre tilâvet secdesi müekked sünnettir. Bir rivayete göre Mâlik, İmâm Ahmed, İsjıâk, Evzâî, Dâvûd Zahirî de sünnettir demişlerdir.

[2] Müellif Buhârî niçin Ve'n-Necmi ile başladı? dersen; çünkü bu, içinde secde bulunup ilk indirilen sûredir diye cevâb veririm. Nitekim Buhârî'deki tsrâîl rivayetinde böyle sabittir. îkra' Sûresi ilk indirilen sûre olduğunda icmâ' vardır diye i'tirâz edilirse, İkra'dan ilk nazil olan baş tarafıdır. Onun geri tarafı Ebû Cehl'in Peygamber'i namazdan nehyetmesi hakkındaki hadîs delâleti ile daha sonra nazil olmuştur diye cevâb verilir. Müellif bu hadîsi yine burada, Peygam-ber'in Bi'seti'nde, Mağâzî'de ve Tefsîr'de getirmiştir (Kastallânî).

[3] Bu hadîste secde tasrîh edilmedi. Fakat Taberânî'nin el-Mu'cemu's-Sagtr'indeki Alî hadîsinde t« tasrîh vardır. Alî (R): Peygamber (S) sabah namazında Tenzîl es-Secde Sûresi'nde secde etti, demiştir (Kastallânî).

tbnu Battal: Âlimler, es-Secde Sûresi'nde secde etmek üzerine ittifak etmişler, ancak bu sûre ile kılman namaz içindeki secde hususunda ihtilâf eylemişlerdir, demiştir (İbn Hacer).

Bu hadîs, Cumua Kitâbi'nda da geçmiş ve gerekli açıklamalar orada verilmişti.

[4] Hadîs metninde geçen azâim, azîmet'in cem'idir. el-Azm, ve'l-Azîm, ve'1-Azîme bir nesneyi işlemeğe kat'î kalb bağlamakla kasd ve teveccüh kılmak ma'nâsma-dır. Bir kavle göre bir işte ciddi sa'y ve ihtimam eylemek ma'nâsınadır...

el-Azâim, azîme'nin cem'idir,... ve Allah Taâlâ'nm kullarına emr ve îcâb eylediği farzlardan ibarettir (Kaamûs Ter.).

Azîme, aslında bir şeye gönül bağlamak ma'nâsma konulmuş iken, sonra Allah'ın emir ve îcâb eylediği farzlarda kullanılmıştır.

Sâd Sûresi'ndeki secdenin subûtu hakkında pek ihtilâf yoktur. Yalnız İhtilâf, bu 'secdenin azîmetli secdelerden, yânî kat'îyetle emredilmiş ve farz kılınmış secdelerden olup olmadığındadır.

imâm Şafiî, îbn Abbâs'm metindeki "Sâd, azîmetli secdelerden değildir.." sözüyle hüccet getirerek: "Sâd secdesi vâcib değildir. Bu bir şükür secdesidir. Namaz hâricinde müstehâb olarak secde edilir; namazda haramdır" demiştir.

Ebû Hanîfe ile ashabı ise İbn Abbâs'ın mücerred içtihadını ifâde eden bu rivayetle amel etmeyip, Buhârî'nin Sâd Sûresi'nin tefsîrindeki nassa dayanan ve Peygamber'in fiilini bildiren rivayetlerini tercîh etmişlerdir

[5] İbn Abbâs'ın bu hadîsi, bundan sonra gelecek olan bâbda mevsûlen sevk edilmiştir (4. Bâb'ın 5 rakamlı hadîsi).

[6] Bu hadîs de, küçük lâfız farkıyle, bâbların baş tarafında geçmişti.

[7] Buhârî'nin tilâvet secdesi için abdest almanın şart olmayacağına, müşriklerin abdestsiz olarak secde etmeleri ve Peygamber'in onları bundan nehy etmemesiyle istidlal eylemesi, bu secde için abdestin şart olması cevazından dolayı müş-killikten hâlî olmaz. Lâkin Peygamber onları bundan nehyetmedi. Çünkü onlar inatçılar ve itaatsizlerdi. Onlara abdest almakla emretseydi, bu onlara te'sîr etmeyecekti. Yoksa sucûdun abdestsiz caiz olacağından değil (Şâh Veliyyullah, Şerhu TerScimi Sahîhi'l-Buhârî, s. 93).

[8] Asîlî rivayetinde böyle "gayr" lâfzının hazfi iledir. Ekseriyetin rivayetlerinde ise "t^'i j- > ^-. = İbn Umer abdestsiz olarak secde ederdi" şeklindedir.

Birincisi sahâbînin hâline en lâyık olandır, İbn Ebî Şeybe, Ubeydu'bnu'l-Hasen tarîkinden; o da kendisi gibi olduğunu söylediği bir adamdan; o da Saîd ibn Cu-'|! beyr'den rivayet etti ki, İbn Cubeyr: îbn Umer binek devesinden İner, su döker, sonra binerdi ve secdeyi okur, abdest almiyarak secde ederdi, demiştir (İbn Hacer).

[9] Bu hadîste müşriklerin müslümânlarla beraber secde etmelerine âid bilgiler, inşâattan Tefsir Kitâbi'ndaki rivayette gelecektir.

[10] Buhârî bu başlıkla, alt taraftaki hadîsleri, Kur'ân'ın el-Mufassal bölümünde su-cûd yoktur yâhud husûsiyle en-Necm Sûresi 'nde secde yoktur diye hüccet yapanlara karşı reddi işaret ediyor. Çünkü bu halette o sûrede sucûdu terketmek, mutlak olarak terkedildiğine delâlet etmez. Zîrâ bu terkteki sebeb, o anda ya abdestsiz bulunması, yâhud vaktin kerahet vakti olması yâhud o zaman cevazı beyân İçin terketmiş olması ihtimâlleri olabilir. Bu sonuncu İhtimâl, ihtimâllerin en râcih olanıdır. Şafiî de buna cezm etmiştir. Çünkü şayet vâcib olmuş olaydı, bundan sonra elbette ona secde etmesini emreylerdi (îbn Hacer).

[11] Bundan evvel geçen îbn Mes'ûd ve ibn Abbâs hadîslerinde Peygamber'in bu sûrede secde ettiği sabit olmuştu. Burada ise Zeyd ibn Sabit, Peygamber'in secde etmediğini söylüyor. Bu ifâde, bundan Önceki haşiyede işaret edilen ihtimâllerden biri veya bâzısından dolayı secde edilmediğini gösterir.

[12] Bed'u'1-Ezân Kitâbı'nda geçen rivayet ile buradaki 6. babın 8. hadîsindeki rivayet, daha tafsîlli olarak şöyledir:

Râvîlerden Nufey1 es-Sâiğ dedi ki: Bir defa Ebû Hureyre'nin ardında yatsı namazı kıldım. İzâ 's-semâu inşakkat Sûresi'ni okuyup secde yerinde secde etti. Bu nedir? diye sordum. O da: Ebû'I-Kaasım (S)'ın ardında ben de bu secdeyi yaptım. Binâenaleyh O'na kavuşuncaya kadar bu secdeyi hep yapıp duracağım, cevâbını verd

Secde yeri bir kavle göre: Ve karşılarında kur'ân okunduğu zaman secde etmiyorlar"(el-lnşikaak:21) âyeti, diğer kavle göre de sûrenin sonudur.

Ebû Seleme'nin ve Nufey' es-Sâiğ'in, Ebû Hureyre'ye secde etmesinin sebebini sormaları, Kur'ân'ın Mufassal bölümünde secde olmadığına dâir şayi' olmuş bulunan zaîf rivayettir. Hâlbuki Ubeyy ile İbn Abbâs'ın mevkuf veya mür-sel olan o hadîslerine karşı, Ebû Hureyre'nin bu sahîh rivayetleri kuvvetli hüccettir.

Ebû Hureyre'nin yedinci hicret senesinde îmân etmiş olduğundan, İslâmı müteahhir olduğu hâlde, Peygamber'in bu sûrede secde etmesini haber vermesi, Medîne'ye gelmesinden sonra secde etmediği hakkındaki rivayeti çürütür. Zîrâ kaaideten müsbit olan delil, nâfîye karşı hüccetlikte öne geçirilir.

Bu hadîste İmâm Mâlik aleyhine iki hüccet vardır: İmâm Mâlik hem farzda secde âyeti okunduğu zaman -meşhur kavline göre- secdeyi mekruh görür, hem de el-Inşikaak Sûresi'nde secdenin varlığına kaail değildir.

Hanefî'ler, Şâfiîler, Hanbelîler bu sûrede secde olduğuna kaaii olmuşlardır.

Nafile namazlarda secde âyeti okumanın cevazında ise, imamlar arasında f yoktur.

[13] Yânî secde bize senin cihetinden taalluk ettiği için, sen bizim imamımız ve met-bûumuzsun demektir. İbri Mes'ûd'un Temîm ibn Hazlem ile olan bu kıssasını Saîd ibn Mansûr, es-Sünen'inde; İbn Ebî Şeybe el-Musannafmda ve Beyhakî es-Sünen'inde mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

Buhârî, İbn Mes'ûd'un bu rivayetini, tilâvet secdesinde muste'mi' (-dinleyici)in okuyucuya tâbi' olacağı mes'elesini te'yîd maksadıyle getirmiştir. Nitekim bâb altındaki hadîs de bu mes'elenin umûmî bir delili olmaktadır. Beyhakî de, Atâ ibn Yesâr'dan şu sözleri rivayet etmiştir: Atâ şöyle demiştir: Bana baliğ oldu ki, biri Peygamber'in huzurunda Kur'ân'dan bir secde âyeti okudu. Okuyan secde etti; Peygamber de ona uyarak secde etti. Sonra bir diğeri de böyle bir âyet okuduktan.sonra secde etmedi de, Peygamber'in secde etmesini bekledi. Beklemesi uzayınca: Yâ Rasûlallah, ben secde âyeti okudum, secde etmedin, demiş. Peygamber cevaben: "iÜ- Uj^-öj^-jI» ÜÎüi cji — //nâmımız sensin, secde edeydin, bizde seninle beraber secde ederdik" buyurmuştur. Aynî burada şöyle diyor: Rasûlullah'm ve Ibn Mes'ûd'un secde etmeyi okuyucunun sucûduna ta'lîk etmeleri "Sen secde et ki, biz de edelim" ma'nâsı-nadır, yoksa ' "Secde etmezsen, biz de etmeyiz" demek değildir. Zîrâ secde, okuyucuya âid olduğu gibi, işitene de âiddir. Tilâvet eden secde etmediği takdirde sâmi'den sakıt olmaz. Bu, ashabımız Hanefî fakîhlerinin mezhebidir. Mâlikîler ise, sâmi'a secde terettüb etmez de müste'mi'a eder derler. Hanbelîler'e gelince, onlar: "Okuyan secde etmedikçe müstemi' secde etmez" derler.

[14] Peygamber'in bu fiili " jg-" ile anlatıldığı için, bunun devamlı olduğu anlaşılır

[15] Müslim yine İbn Umer'in bu hadîsini, başka bir tarikten söyle rivayet etmiştir:

= öyle olurdu ki, Rasûlullah (S) Kur'ân okuyup yanında sıkışık bulunduğumuz vakitte de bize secde ettirirdi. O kadar ki, bâzılarımız secde edecek yer bulamazdı; bu da namaz hâricinde olurdu".

Bu rivayet " UJJ = Rubbemâ" lâfzı İle başlamıştır. Bu lâfız hem "nâdİ-ren", hem de "çok kerre" ma'nâsına zıdd ma'nâlı kelimelerdendir. Burada çokluğa delâlet ettiği Buhârî'nin " otf = Kâne" rivayeti üstünlük kazanıyor. Müslim'in rivayetinden, burada kasdedilen izdihâmh secdenin namaz içinde vâki' bir secde olmadığı da anlaşılmaktadır

[16] Bu bâb altında gelecek olan hadîs ile daha önce geçen Zeyd ibn Sabit hadîsinden dolayı bu görüşte bulunuyorlar. Onlara göre el-İnşikaak: 20-21. âyeti ile, " iji^ij iıi ijül.ıi = Artık Allah'a secde edip, ibâdet eyleyiniz "(en-Necm:62); " v.^'j J*^*ij = Secdeet ve Allah'a yakınlık peyda et" (eI-A'Iâk:I9) âyetleri vucûba değil, nedbe yâhud namazdaki secdeye hamledilmiştir. Yâhud farz namazda vu-cûb, tilâvet secdesinde nedbe hamledilmiştir.

[17] Imrân'm bu sözünü İbn Ebî Şeybe, sahih bir isnâd ile mevsûl olarak rivayet :.. etmiştir. Dinleyiciye vâcib kılmayınca, tesadüfen işitene vâcib kılmaması evleviyettedir.

[18] Selmân'ın bu haberini Abdurrazzâk, Ebû Abdirrahmân es-Sulemîtarîkıyle mev-sûlen rivayet etmiştir. O şöyle demiştir: Selmân, oturmuş Kur'ân okumakta olan bir topluluğun yanına uğradı. Onlar secde âyetini okuyup secde ettiler. İmrân'a da secde etmesi söylendi. Bunun üzerine İmrân: Biz onu işitmek için gelmedik ki, demiştir.

[19] Usmân'ın bu haberini bu ma'nâ İle Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmiştir. Sami' ile müste'mi' arasındaki fark şudur: Müste'mİ', işitmeyi kasdedip ona kulak tutan kimsedir. Sami' ise, kasdetmeksizin; tesadüfen işilen kimsedir.

[20] İbn Şihâb'm bu haberini Abdullah ibn Vehb, Yûnus'tan olmak üzere mevsûlen rivayet etmiştir.

işte bâb başlığına delîl olan yer, burasıdır. Çünkü vâcib olan secde, emniyet hâlinde binek üzerinde edâ edilmez

[21] Sâib ibn Yezîd (R) Medîne'de en son vefat eden sahâbîdir. Hicrî 82 yılında vefat etmiştir.

Kaass, kıssalar, haberler ve va'zlar okuyan hikayeci demektir. Kur'ân okumayı kasdetmeksizin naklettiği haberler, va'zlar ve kıssalar arasında tilâvet secdesi olan âyeti okuduğu sırada... demektir.

[22] Umer'ıtı bu sözü, tilâvet secdesinin vâcib olmayacağında zahirdir. Çünkü muhtar olarak fiili terkedenden günâhın kalkması, bunun vâcib olmadığına delâlet eder. Umer bunu bir sahabe topluluğu önünde söylediği hâlde, hiçbir kimse tarafından redd olunmadığından dolayı, sükûtî bir icmâ' olmaktadır

[23] İsmâîlî ile Beyhakî ve diğerleri bunu böylece rivayet etmişlerdir (İbn Hacer).

[24] Bu hadîse âid açıklamalar, aynı kitabın 6. bâbındaki 8. hadîsin haşiyesinde verilmişti.

[25] Yânî bu kimse ne yapacaktır? Buhârî bu mes'elede imamlar arasında ihtilâf olduğu için, bâb başlığını böyle kesin bir hüküm ifâde etmiyecek şekilde tertîb etmiştir. İmamlardan kimi, öndeki mü'min kardeşinin sırtına secde eder demiş, kimi de, önündeki secdesini yapıp bitirinceye kadar bekler, sonra secde eder demiştir.

[26] Taberânî'nin rivayetinde: " ^^ A^ <> j*-/ ***~î j^= O kadar ki, adamlar birbirinin sırtı üzerine secde etti" ziyâdesi de vardır. Buna göre kalabalıkta birbirinin sırtına da tilâvet secdesi yapılacağı anlaşılıyor. Bunun caiz olup olmadığı mes'elesine gelince, Beyhakî'nin sahîh bir isnâd ile rivayet ettiği Umer hadîsi,

1 bunun namazda bile caiz olduğunu gösterir:

Umer: "Farz olan namazda izdihamdan dolayı alnım yere koyup secde etmeye kaadir olmayan kimse, mü'min kardeşinin sırtına secde etsin" der imiş. Bundan dolayı Sufyân es-Sevrî, Şa'bî, Küfe fakîhleri, Ahmed İbn Hanbel, İs-hâk ibn Râhûye ve Ebû Sevr buna kaail olmuşlardır. İbn Umer'in azâdhsı Nâ-fi': îmâ ile yetinilir, der. Atâ ibn Ebî Rebâh ile Zuhrî'ye göre ise bekler, Önündeki kalkınca kendisi secde eder. İmâm Mâlik ile ashabı da böyle söylerler. Hattâ mü'min kardeşinin sırtına secde ederse namazı tekrar kılar derler. Önündeki kimsenin sırtına farz namazda secde etmeyi caiz görenlere göre tilâvet secdesinde bu, evleviyetle caizdir. Çünkü namazda sucûd farzdır, tilâvet secdesi ise farz değildir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-MUSÂKÂT
SU VERME BÖLÜMÜ
Bâb: Her Kim Kendi Mülkünde Bir Kuyu Kazarsa Tazmin Etmez
Bâb: Duvarı Üzerinde Ve Yol Güzergahında Kuyusu Olan Kişi
Bâb: Duvarı Üzerinde Ve Yol Güzergahında Kuyusu Olan Kişi

KİTÂBU'L-MUSÂKÂT

SU VERME BÖLÜMÜ

Bâb: Her Kim Kendi Mülkünde Bir Kuyu Kazarsa Tazmin Etmez

248- Mahmûd bize anlatarak dedi ki: Ubeydullah bize İsrail'den, o Ebû Husayn'dan, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu kî: Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez, kuyulardaki zarar ve ölümler tazmin edilmez, (bağlı) hayvanların yol açtığı zarar tazmin edilmez Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır.[1]

Şerh

Kuyulardaki zarar ve ölüm tazmin edilmez" ifadesinde kuyulara düşme veya başka bir şekilde meydana gelen yaralanma ve ölümlerin diyete konu olamayacağı bildirilmektedir.

Hüküm

Hanefî fıkhına göre, başkasının arazisinde kuyu kazan kimse, oraya düşerek ölen veya yaralanandan dolayı sorumlu tutulurken, kendi mülkünde kazdığı kuyuda meydana gelen yaralanma ve ölümlerde diyet ile mükellef tutulmaz.

Ders

Kişinin kendi mülkündeki kuyu için diyet ve tazminle mükellef tutul-marnasının hikmeti, orayı kullanan kimsenin özel bir mülke girmiş sayılma-sıdır. Özel bir mülke girerek oradaki sudan istifade eden kimse, ister sahibinin izniyle ister izni olmaksızın girmiş olsun, bunun sonucunu baştan kabul etmiş sayılır. Dolayısıyla başına bir hâl gelmesi durumunda, kuyu sahibinden her hangi bir talepte bulunulamaz.

Bâb: Duvarı Üzerinde Ve Yol Güzergahında Kuyusu Olan Kişi

249- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize İbni Şihâb'dan, o Salim b. Abdullah'tan, o babasından (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nü (sav) şöyle derken dinledim: Her kim aşılanmış bir hurma (ağacı) satın alırsa, müşteri aksini şart koşmadıkça hurması satıcıya aittir. Her kim de bir köle satın alırsa, müşteri aksini şart koşmadıkça (kölenin) malı satıcınındır.
Mâlik, Nâfı kanalıyla İbni Ömer (ra) ve babası Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) köle hakkında rivayette bulunmuştur.[2]

Şerh

Her kim de bir köle satın alırsa, müşteri aksini şart koşmadıkça (kölenin) malı satıcınındır" ifadesiyle ilgili olarak İbni Dakîk kölenin sahip olduğu malın ona izafe edilmesi gerektiğini söylerken başkaları, sahibi köleyi bir malın sahibi kıldığında aslen o mala sahibinin sahip olduğunu söylemişlerdir. İmam Mâlik ve İmam Şafîî'nin ilk görüşü de bu yöndedir. Buna göre kişi kölesini sattığında onun üzerinde duran malı da kendine avdet eder. Kölenin bir mala sahip oluşu, atın semerine sahip olması gibi, ona mahsus oluşu ve intifa hakkı sebebiyledir. Satın alan kimse, köleyi malıyla birlikte satın almayı şart koşarsa, o zaman malını köleyle birlikte satın almış olur. Bunun istisnası, kölenin sahip olduğu malın faiz işleyen türden bir mal, örneğin altın veya gümüş gibi bir cinsten olmasıdır. Meseleyle ilgili usûl tartışmaları hayli uzun olup bu kadarla yetiniyoruz.
Aynı durum ekili tarım arazisinin satışı için de geçerlidir. Satın alan kimse aksini şart koşmadıkça ekili arazinin ekini satıcının hakkıdır. Ancak müşteri, ilgili araziyi içindeki mahsulle birlikte satın almayı şart koşabilir.

Hüküm

Satılan şeyin intifa konusu bir uzantısı bulunması durumunda, aksi şart koşulmadıkça bunun satıcıya ait olması esastır.

Ancak bununla ilgili olarak üç türün adı konmuştur ki bunlar köle, aşılı hurma (meyve) ağacı ve ekili arazidir. Bunlara benzer şeylerin kıyas yoluyla aynı hüküm altında değerlen dirilmeleri mümkündür. Tabiî burada asıl olan, taraflar arasındaki satış sözleşmesinin şartlarıdır. Nihai hüküm bu şartlara göre belirlenir.
İmam Buhârî'nin hadis-i şerife bu bapta yer verme nedeni, yol güzergahı üzerinde kuyusu olan bir arazi veya duvarı kenarında kuyusu bulunan bir evle ilişki kurmasındandır. Bunların da aksi şart koşulmadıkça intiiâ hakkının satıcıda kalması mümkündür.

Ders

İslam hukukunun emeğe ve asıl hak sahibinin haklarının korunmasına ne kadar özen gösterdiği bu hadis-i şerif ile bir kez daha açığa çıkmaktadır. Bir hurmayı aşılayan kimsenin bu emeğine karşılık o ağacın meyvesi üzerinde, bir köleye mal edindiren birinin bu iyiliği karşılığında o malda ve bir araziyi binbir meşakkatle eken birinin onun mahsulünde rüçhan hakkına sahip olması başka bir şeyle açıklanamaz.

Bâb: Duvarı Üzerinde Ve Yol Güzergahında Kuyusu Olan Kişi

250- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Yahya b. Saîd'den, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra), o Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında tahmini olarak satılmasına ruhsat verdi.[3]

Şerh

Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında tahmini olarak satılmasına ruhsat verdi" ifadesinde, müzâbene usûlü satışa belli şartlarda ruhsat verildiği beyan edilmektedir.

Hüküm

İmam Buhârî'nin bu hadis-i şerife bu bapta yer verme sebebi, şuf a hakkıyla ilgili olabilir. İslâm âlimleri, şufanın yalnız ev, arazi, bahçe ve kuyu gibi akarda söz konuşu olabileceğinde görüş birliği içindedir. Bunlara tâbi olan bina ve ağaç gibi unsurlar da akar hükmünü alır. Bunun dışındaki şeylerde görüş ayrılığı vardır.

Ders

Şuf a, bir tür ön alım hakkı olup satılan malı ortak veya komşunun aynı bedelle satın almada öncelik sahibi olmasıdır. Şuf a, İslam âlimlerinin geliştirdikleri bir hukuk uygulaması olup sosyal ilişkilerin güçlendirilmesinde önemli etkisi vardır. Bir ortak veya komşunun bedel-i misliyle bir akarı satın alma önceliğinin bulunması ancak âdil ve insaflı bir hukuk sistemi tarafından geliştirilebilecek bir kuraldır ve İslam hukuku bunu baştan itibaren uygulamıştır.

---

[1] Buhârî, zekât/1403, musâkât/2184, diyât/6401-6402; Müslim, hudûd/3226-3227; Tirmizî, zekât/1403, ahkâm/1298; Nesâî, zekât/2449; Ebû Dâvud, harâc/2681, diyât/3977; İbn Mâce, diyât/2663; İbn Hanbei, bakî musnedi'l-müksirîn/6823, 6956, 7145, 7379, 7494, 7904, 8613, 8644, 8898, 8959, 9002, 9482, 9502, 9653, 9763, 9860, 9993, 10013, 10079, 10182; Mâlik, ukûl/1367; Dârimî, zekât/1608, diyât/2271-2273.
[2] Buhârî, buyû/2051-2052, 2054, musâkât/2205, şurût/2515; Müslim, buyû/2851-2854; Tirmizî, buyû/1165; Nesâî, buyû/4556-4557; Ebû Dâvud, buyû/2977; İbn Mâce, ticârât/2201-2203; İbn Hanbel, mysnedu'l-müksirîn/4273, 4324, 4620, 4915, 5054, 5230, 5281, 5526, 6091; Mâlik, buyû/1126; Dârimî, buyû/2448.
[3] Buhârî, zekât/1391, buyÛ/2026-2027,2035-2036, 2039, 2043-2044, 2053, musâkât/2206; Müslim, buyû/2827, 2829-2830, 2834-2841, 2846-2850; Tirmizî, buyû!147-1148, 1221; Nesâî, eymân/3860, buyû/4443-4446, 4456-4458, 4460, 4462, 4464, 4473, 4475; Ebû Dâvud, buyû/2917, 2923-2924; İbn Mâce, ticârât/2205, 2256, 2259-2260; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4260, 4264, 4296, 4418, 4637, 4705, 4756, 4768, 4816, 4859, 4883, 493,7, 5023, 5040-5041, 5188, 5216, 5242, 5263, 5597, 5785, 6034, 6088; Mâlik, buyû/1127, 1140; Dârimî, buyû/2442.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ŞÜF'A BÖLÜMÜ

(3 Hadistir)

345/1 Süleyman bin Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Resuiuilah sallallahû aleyhi ve sellem buyurdu ki: «(Bir akar mülkün} en yakın şefiî, o mülke komşu olan kimsedir»

346/2 E!-Misver bin Mehreme'nin şöyle dediği rivayet edi'ldi:
Sa'd (bin Ebî Vakkas) kendi evini satmak istediği sırada komşusuna şu teklifi yaptı:
«Evime sekiz yüz dirhem fiat verildi, yedi yüz dirheme onu sen al! Onu sana vermek istememin sebebi, Hz. Peygamber'in:
«(Bir akar mülkünO en yakın şefî, o mülke komşu olan kimse'dir» sözünü kendisinden duymamdir.»
(a) 'Bir rivayette (...) Râfi bin Hedic şöyle demiştir: Sa'd, baha bir ev göstererek:
v «— Onu ai ve bil ki, bana vereceğin miktardan daha fazlası verildi. Ancak, onu almak herkesten çok senin hakkındır. Çünkü, ben Hz. 'Peygamber'in şöyle dediğim işittim:
«Komşunun şefi olmada öncelik hakkı vardır."
(b) Bir rivayette, Sa'd'ın azadlı kölesi Râfi birine şöyle dedi:
«Bu evime sekiz yüz dirhem verildi, dört yüze sen al! Bu fiatla sana verişimin sebebi, Resullilah sallallahü aleyhi ve sellemden -işitmiş olduğum:
«(Bir akar mülkün) en yakın şefîi, o mülke komşu olan kimsedir.» sözüdür.
(c) Sa'd bin Mâlikten yapılan bir rivayet de şöyledir:
Sa'd, evini dört yüze almasını kömşusun-a teki îr etti ve:
«— Evime sekiz yüz verildi. Ancak Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittim;
«[Akar mülkün) en yakın şefî'i o mülke komşu olan kimsedir.»

347/3 Hz. Arşs'nin şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Sizden birinizin komşusu dıvarının üzerine bir kiriş koymak istediğinde, ona mani olmasın.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- HACCIN ZİKİRLERİ
Tavafın Duaları Ve Zikirleri
Mültezemde (Haceru'l-Esved İle Kabe Kapısının Arasında) Duâ
Hicr (Hatîm) De Duâ Etmek
Kabe'nin İçinde Duâ Etmek
Sayin Zikirleri
Mekke'den Arafata Çıkarken Okunacak Dualar Ve Zikirler
Arafat'da Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler
Arafat'dan Müzdelife'ye Dönüşte Müstahab Olan Dualar Zikirler
Müzdelife'de Ve Meş'âru'l-Haramda Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler
Meş'arü'l-Haram'dan Mina'ya Dönüşte Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler
Nahir (Kurban Bayram) Günü Mina'da Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler
Zemzem Suyunu İçerken Okunacak Dualar
Resulullah Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Kabrini Ziyaret Ve Huzrunda Yapılacak Dualar

15- HACCIN ZİKİRLERİ

Bil ki, haccın zikir ve duaları çoktur; bunlar bir sayıya bağlanamazlar. Fakat biz maksadlarına göre önemlilerini göstereceğiz. Hac konusundaki zikirler iki kısımdır: Hac yolculuğundaki zikirler ve haccın kendisinde-* ki zikirler. Biz hac yolculuğundaki zikirleri, İnşaallah yolculuklarla ilgili bölümde anlatacağımız için, bunları sonraya bırakıyoruz.
Haccın kendisi ile ilgili zikirlere gelince, biz onları İnşaallah Tealâ hac işlerinin sırasına göre anlatacağız. Çoğunda da, kitabın uzamasından bunları inceleyenlerin usanmasından korkarak delilleri ve hadisleri kaldıracağım. Çünkü bu bölüm doğrusu çok uzundur. Bundan dolayı İnşaallah Tealâ kısaltmaya koyulacağım.
Bu zikirlerin ilki: İnsan hac için ihrama girmek istediği zaman gusleder, abdest alır, izar ve ridasını giyer (İki parçadan ibaret dikişsiz alt ve üst elbisesine bürünür.) Daha önce, abdest alanın ve gusl edenin söyleyeceği zikirleri ve elbise giyerken söyleyeceklerini bildirmiştik. Sonra iki rekât namaz kılar. Namazın zikirleri de geçmişti. Birinci rekâtta Fatiha'-dan sonra "Kâfirûn" sûresini, ikinci rekâtta "İhlâs" süresini okur. Namazı bitirince, dilediği şekilde duâ etmesi müstahabdır. Zaten namaz arkasında yapılacak duâ ve zikirler daha önce geçmişti. İhrama girmeyi istediği zaman, kalbi ile ihramı niyet eder. Kalb niyetine dili ile söylemeyi eklemek müstahab olur. Şöyle der: Hacca niyet ettim ve Allah Azze ve Celle rızası için ihrama girdim. "Lebbeyk AUâhümme lebbeyke lebbeyke lâ şerîke Seke lebbeyk. İnne'l-hamde venniğmete leke velmülk lâ şerike lek." diyerek telbiyeyi getirir. Kalb ile niyet vacibdir. Dil ile söylemek ise sünnettir. Yalnız kalb ile niyet etmiş olsa kifayet eder. Yalnız dil ile söyleyip kalb ile niyet etmemek caiz olmaz.
İmam Ebu'1-Feth Süleym İbnü Eyyûb El-Razî şöyle demiştir: Kalb ile niyeti kasdettikten sonra şöyle demesi güzel olur: Allah'ım Benim vücudum, saçlarım, cildim, etim ve kanım senin rızan için ihrama girdi.
Bundan başkası da yine şöyle söyler demiştir: Allah'ım, ben hacca niyet ettim, onu başarmama bana yardım et ve benden onu kabul et. Sonra Telbiye getirmeye başlayıp şöyle söyler:
"Lebbeyk Alîahümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerike leke îebbeyk. İnne'l-hamde vennîğmete leke ve'1-mülk. Lâ şerike lek."
"Allah'ım Sana itaat ve ibâdete hazırını, emrine boyun eğiyorum. Sana ibâdet üzereyim, Senin ortağın yoktur, emrine boyun eğiyorum. Hamd ve nimet gerçekte Senindir, mülk de Sana mahsustur. Senin ortağın yoktur." Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seüem'İn Telbiyesi budur.
Yaptığı Telbiyenin başında: LEBBEYK ALLAHÜMME BİHACCE-TİN, demesi müstahab olur, eğer hac için ihrama girmişse... Eğ umre için ihrama girmişse, LEBBEYK BİUMR'ETİN demesi müstahabdır. Sahih ve muhtar olan mezhebe göre, diğer telbiyelerde hac veya umre anılmaz
Bil ki, Telbiye sünnettir. Bir kimse onu terk ederse, haccı ve umresi sahih olur ve üzerine bir ceza gerekmez; fakat büyük bir fazileti ve Resûlüllah Sallallahu Aleyh ve Sellem'e uymayı kaçırmış olur, (Şafi'i) mezhebimizde ve alimlerin çoğunun mezhebinde sahih olan budur. Bazı alimlerimiz Telbiyeyi vacib kılmıştır ve haccın sıhhati için de bazıları Telbiyeyi şart koşmuştur. Bize göre doğrusu evvelki sözdür; fakat muhalefetten çıkmak için ve Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem'e uymak için Telbiyeyi bırakmamak müstahabdır Allah en doğrusunu bilendir.
Başkası adına ihram edince şöyle der: "Hacca niyet ettim ve falan adına Allah rızası için ihrama girdim. Lebbeyk an fülamn (an Bekrin) "Allah'ım! Filanın yerine da'vetine icabet ediyorum" diyerek, aslen kendisi için yaptığı telbiyeyi sonuna kadar aynen söyler.
Telbiye'den sonra Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e salât getirmek, kendisi için ve dilediği kimse için dünya ve âhiret işleri ile ilgili duâ etmek, Allah'ın rızâsını ve Cennet'i istemek ve ateşden Allah'a sığınmak müstahabdır. Yine Telbiye'yi çok yapmak müstahab olduğu gibi, her halde: ayakta iken, otururken, yaya yürürken, binici iken, yaslanırken, inerken, dolaşırken, abdestsizken, cünüb iken, hayız iken telbiye yapmak müstahabdır. Zaman ve yer bakımından durumların yenilenip değişmesi zamanında da Telbiye getirilir. Gece ve gündüzün değişmesi hallerinde seher vakitlerinde, arkadaşların toplanma zamanında, kalkmak ve oturmak hallerinde, çıkış ve inişlerde, vasıtaya binip inmelerde, namazların arkasında ve bütün mescidlerde getirmek gibi... Sahih olan Tavaf ve Sa'y hallerinde Telbiye getirmemektir. Çünkü bunlar için özel zikirler vardır. Kendine zorluk vermeyecek şekilde telbiyede sesi yükseltmek de müstahabdır. Kadın için ses yükseltmek yoktur. Çünkü onun sesinden fitneye düşmekten korkulur.
Her telbiye getirilişi üç defa veya daha çok yapmak da müstahabdır. Bu telbiyeler arka arkaya yapılır ve arada konuşulmaz ve başka bir iş sebebiyle kesilmez. Bu telbiye halinde olana selâm vermek mekruhtur; fakat verilen selâmı almak gerekir.
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yaptığına uyarak hoşuna giden bir şey gördüğü zaman şöyle der: "Lebbeyk inneVayşe ayşü'l-ahireti (Lebbeyk! Gerçek yaşayış ahiret yaşayışıdır.)"
Bil ki, Nahir günü (Kurban bayramının birinci günü) Akabe taşlarını atıncaya kadar yahut önceden farz tavafı yapmışsa, tavaf anına kadar telbiye müstehaptır. Bunlardan birine başladığı zaman ilk anda Telbiye'yi keser ve tekbir getirmeye başlar.
İmam Şafi'i (Allah ona rahmet etsin) şöyle demiştir: Umre yapan kimse, tavaf için Hacer-i Esved karşısına çıkıncaya kadar telbiye yapar.
Hac için ihramda olan kimse, Mekke'nin (Allah şerefini artırsın) Harem bölgesine girdiği zaman, şöyle demesi müstahab olur:

("AlIâhümme hazâ haremüke ve emnüke feharrimnî minennâr ve em-minnîmin azâbike yevme tab'asü ibâdeke vec'alnîmin evliyâike ve ehli tâatike.")
"Allah'ım! Burası Senin (hürmete değer) Harem bölgendir ve Senin güven yerindir. Beni cehennem ateşine haram kıl ve beni kullarını dirilttiğin kıyamet günü azabından koru. Beni velî kullarından ve Sana itaat eden kimselerden yap." Sonra istediği duayı yapar. Mekke şehrine girdiği ve gözü Kabe'ye bakıp Mescid'e ulaştığı zaman ellerini kaldırıp duâ etmesi müstahabdır. Kabe'yi gördüğü anda müslümanın ettiği duâ makbul olacağına dair nakil vardır. Şöyle duâ eder:
("Allâhümme zid hâzelbeyte teşrîfen ve ta'zîmen ve tekrîmen ve me-hâbeten. Ve zid men şerrefehû ve kerremehû mimnen haccehû ev i'teme-rehû teşrîfen ve tekrîmen ve ta'zîmen ve binen.")
"Allah'ım! Bu Beyt'e (Kabe'ye) şerefi, ululuğu, fazileti ve heybeti çoğalt. Bunu hac yahut umre için ziyaret eden kimselerden buna şeref ve fazilet dileyenlere şeref, fazilet, manevî büyüklük ve iyilik ver." Yine şöyle söyler:
(Allâhümme ente's-selâmü ve min kesselâmü hayyinâ rabbenâ bisselâmL)
"Allah'ım, Sen noksanlıklardan beri (uzak) olup selâmet üzeresin. Selâmet vermek de Sendendir. Rabbimiz, bizi selâmetle dirilt." Sonra ahi-ret ve dünya hayırlarından dilediği şeyleri ister. Mescide girdiği zaman, kitabın başında bütün mescidler konusunda yazmış olduklarımızı söyler.

Tavafın Duaları Ve Zikirleri

İlk olarak Hacer-i Esved'in karşısında İstilâm yaptığı (kollarını kaldırdığı) zaman ve ayrıca Tavafa başladığı zaman şöyle der:
(Bismillâhi vaîîâhu ekber. Allâhümme îmânen bike ve tasdîkan bikitâ-bike ve vefâen biahdike vettibâ'an lisünneti nebiyyjke (S.A.)
"Allah'ın adıyla (tavafa başlarım). Allah herşeyden büyüktür. Allah'ım Sana îman ederek, kitabını tasdik ederek, Sana verdiğim îman sözüne bağlı kalarak ve Peygamberinin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sünnetine uyarak (tavaf ediyorum.)"
Her tavafta Hacer-i Esved'in hizasına geldikçe bu duayı tekrarlamak müstahabdır. Remel (süratle) yaptığı ilk üç şavtta şöyle der:
(AHâhümme'calhu haccen mebrûren ve zenben mağfûren ve sa 'yen meş-kûren.)
"Allah'ım! Tavafımı makbul yap, onu günahlarımın mağfiretine se-beb kıl ve tarafından kabul edilmiş bir ibâdet yap."
Geri kalan diğer dört şavtta da şöyle der:
(Allâhümme'ğfir verham va'fu amma ta'Iem ve ente'l-eâzzü'I-ekrem. Allâhümme rabbenâ âtinâ fiddünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kmâ azâbennâr.)
"Ey Allah'ım! Mağfiret buyur, marhamet et, bildiğin günahları afvet. Sen her şeye üstün gelen ikram sahibisin. Ey Rabbimiz olan Allah! Bize dünyada iyilik ver. Ahirette de iyilik ver. Cehennem azabından da bizi koru."
Allah kendisine rahmet etsin Şafi'i şöyle demiştir: Tavafta söylenen en sevimli duâ: "Allâhümme rabbenâ âtinâ fiddünyâ haseneten..." sonuna kadar söylenen duadır.
Yine demiştir ki, bütün şavtlarda bunu söylemek benim için sevimlidir. İnsanın tavaf esnasında din ve dünya işlerinden istediği duayı yapması da müstahabdır. Bir kişi duâ edip de cemaat amîn derse, güzel olur.
Allah kendisine rahmet etsin, Hasan Basrî'den hikâye edilmiştir: Hacda onbeş yerde duâ kabul olunur: Tavaf içinde, Mültezem'de, oluk altında, Kabe içinde, Zemzem yanında, Safâ'da, Merve'de, Sa'y yolunda, Ma-kâm'ı İbrahim arkasında, Arafat meydanında, Müzdelife'de, Mina'da ve cemrelerin atıldığı üç yerde. Bu yerlerde duâ etmeye gayret göstermeyen mahrumdur.
Şafi'i mezhebinde ve ona bağlı alimlerin çoğunluğuna göre, tavaf esnasında Kur'an okumak mastahab olur; çünkü tavaf zikir yeridir. Zikirlerin en faziletlisi de Kur'an okumaktır.
Şafi'i alimlerinin büyüklerinden olan Ebu Abdullah El-Huleymî, tavafta Kur'anın müstahab olmadığını seçmiştir. Fakat sahih olan önceki sözdür. Alimlerimiz demiştir ki, Peygamberden ve ashabdan nakledilmeyen dualar yerine Kur'an okumak daha faziletlidir. Sahih olan görüşte ashabdan nakledilen duaları yapmak, Kur'an okumaktan daha faziletlidir. Kur'an okumanın bunlardan daha faziletli olduğunu söyleyen de vardır.
Allah kendisine rahmet etsin, Şeyh Ebû Muhammed El-Cüveyni şöyle demiştir: Hac günlerinde yapılan tavaflarda Kur'an okuyup bir hatim yapmanın sevabı büyük olur. En doğrusunu Allah bilir.
Tavafı tamamlayınca ve iki rekât tavaf namazını kılınca, istenilen duanın yapılması müstahabdır. Burada nakledilen dualardan biri şudur:
(Allâhümme ene abdüke vebnü abdike. Eîeytüke bizünûbin kesîretin ve a'mâlin seyyi'etin ve hazâ makâmu'l-âizi bike minennâr. Fağfir lî in-neke ente'l-ğafûru'r-rahîm.)
"Allah'ım, ben Senin kulunum ve kulunun oğluyum. Büyük günahlarla ve kötü işlerle Sana (ibâdete) geldim. Bu yer ateşten Sana sığınanların makamıdır. Beni bağışla. Zira Sen, merhameti geniş, mağfireti bol olansın."

Mültezemde (Haceru'l-Esved İle Kabe Kapısının Arasında) Duâ

Kabe'nin kapısı ile Hacer-i Esved arasındaki yere Mültezem denilir. Az önde orada duanın makbul olduğunu söylemiştik. Ashabdan nakledilen dualardan biri şöyle:
"Allâhümme Lekelhamdü hamden yuvâfî niameke ve yükâfi'û mezî-deke. Ahmedüke bicemî'imehâmidikemâ aîimtü minhâ vemâîem a'Iem alâ cemî'i niamike mâ alimtü minhâ ve mâ îem a'lem. Ve ala külli hâlin. Allâhümme Salli ve Selîim alâ Muhammedin ve alâ âh Muhammedin. Allâhümme e'iznî mineşşeytânirracim ve e'izni min külli sû'in ve kanni'nî bimâ rezakteni ve bâriklî fîhi. Allâhümme'calni min ekremi vefdike aley-ke ve elzimnî sebîlel-istikâmeti hattâ elkâke ya Rabbel'aİemîn."
"Allah'ım senin nimetlerini ödeyecek ve ziyade ettiklerini karşılayacak olan hamd Sana mahsustur. Senin verdiğin nimetlerden bildiğim ve bilmediğim bütün nimetlere karşılık bildiğim ve bilmediğim bütün övgülerinle Sana hamd ederim; her halde de Sana hamd ederim. Allah'ım! Mu-hammed'e ve Muhammed'in âline rahmet et ve selâmet ver. Allah'ım! Senin rahmetinden kovulmuş şeytanın kötülüklerinden beni koru. Her kötülükten de beni koru. Bana verdiğin rızıkla beni kanaattendir ve bana o rızıkta bereket ver. Allah'ım! Senin Beytini ziyarete gelenlerin en çok ikrama kavuşanlarından beni yap. Sana kavuşuncaya (ölünceye) kadar beni doğru yol üzerinde bulundur, ey alemlerin Rabbi!..."
Sonra istediği duayı yapar.

Hicr (Hatîm) De Duâ Etmek

Burası Kabe'den sayılır. Burada duanın makbul olduğunu daha önce söylemiştik. Burada yapıldığı nakledilen dualardan biri şöyle:
(Ya rabbi etey tüke min şukkatin baîdetin müemmîlen ma'rûfen fen-nilnî rnağ'rûfen min ma'rûftike tuğnînî bihî an mâruf i men sivâkeya ma'rûfen bilma'rûf!...)
"Rabbim! Senin büyüklüğünden rahmet umarak uzak bir yoldan Sana (ibâdete) geldim. Büyük rahmetinden beni ihsana kavuştur; öyleki Senden başkasının ihsanına beni muhtaç bırakmazsın, ey büyük rahmeti ile bilinen ihsan sahibi Allah!,.."

Kabe'nin İçinde Duâ Etmek

Orada duanın makbul olduğunu daha önce söylemiştik.
501- Üsâme İbni Zeyd'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Kabe'nin içine girdiği zaman, Kabe kapısının arkasına düşen karşı tarafa doğru yürüyüp yüzünü ve yanağını duvar üzerine kor, Allah'a hamd ve sena ederdi. O'ndan ister ve mağfiret dilerdi. Sonra Kabe'nin bütün köşelerine döner, tekbir, tehlil, teşbih getirerek ve yüce olan Aziz Allah'a hamd ederek, dilekte bulunarak ve mağfiret dileyerek köşeye karşı dururdu. Sonra (Kabe'den) çıkardı.

Sayin Zikirleri

Sa'y esnasında duanın makbul olduğu daha önce geçmişti. Sünnet olan, Safa tümseğinde Kabe'ye dönerek beklemeyi uzatıp tekbir almak ve şöyle söyleyip duâ etmektir:
(Allâhu ekber, Allâhu ekber, Allâhu ekber ve lilîâhi'1-hamd. AHahu ek-beru ala mâ hedânâ. Ve'1-hamdü IHlâhi aîâ mâ evlâna. Lâ iiâhe illâllahu vahdehû lâ şerike lehu. Lehu'l-mülkü ve tehu'l-hamdü yuhyî ve yumîtü biyedihi'l-hayru ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ ilahe illâllahu enceze va'dehû ve nasara abdehû ve hezeme'î-ahzâbe vahdehû lâ ilahe illâllahu ve lâ na'budu illâ iyyâhu muhlisine lehu'ddîne ve lev kerihe '1-kâfirûn. Al-îâhümmeinneke külte: ud'ûnîestecib ieküm. Veinneke lâ tuhlifu'1-mîâd. Veinnîes'elüke kemâ hedeytenîlil-islâmien lâ tenziahû minnihattâ tete-veffâni ve ene müslim.)
"Allah her şeyden büyüktür. Allah her şeyden büyüktür. Allah her şeyden büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Bizi hidâyete ileten Allah büyüktür. Bize verdiği nimetten ötürü hamd Allah'a mahsustur. Ailah'dan başka hiç bir İlâh yoktur; yalnız O vardır, Onun ortağı yoktur. Bütün mülk Onundur, hamd O'nadır. Diriltir ve öldürür. Hayır O'nun kudret elindedir. O, her şeye kadirdir. Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. (Dini üstün kılacağına dair) sözünü yerine getirdi. (Peygamber) kulunu zafere ulaştırdı. Allah kendi kudreti ile (İslâmı yok etmek için birleşen) lıi-zibleri perişan etti. Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Allah'ın dininde ihlâs sahihleri olarak ancak O'na ibâdet ederiz, kâfirler hoşlannıasalar da... Allah'ım Sen buyurdun: Bana duâ edin sizden kabul edeyim. Muhakkak ki Sen verdiğin sözden caymazsın. Şimdi ben Senden istiyorum: Beni nasıl İslama ilettinse, ben müslüman olduğum halde beni Sen öldü-rünceye kadar onu benden ayırma."
Sonra dünya ve ahiretle ilgili Çayırlı şeyler ister. Bu zikir ve duaları üç kez tekrarlar, telbiye getirmez. Merve tümseğine vardığı zaman, Safâ'da söylediği zikir ve duaları söyler.
İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Safâ'da şöyle duâ ederdi:
(Allâhümme'simnâ bidînike ve tavâiyetike ve tavâiyeti resûlike (Sal-laîlahu Aleyhi ve Selîem). Ve cennibnâ hudûdeke. Allahümme'calnâ nu-hibbuke ve nuhibbu melâiketike ve enbiyâeke ve rusuleke ve nuhibbu ibâdeke's-sâhhîne. Allahümme habbibnâ ileyke ve ilâ melâiketike ve ilâ en~ biyâike ve rusulike ve ilâ ibâdike's-sâlihîne. Allahümme yessirnâ lilyüsrâ ve cennibne'lusrâ. Veğfir lenâ fil'âhirati ve'l-ûlâ. Vec'-alnâ eimmeti'l-muttakîn.)
"Allah'ım! Senin dininle, Sana ve Senin Peygamberin Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e itaatle bizi koru ve yasaklarından bizi uzaklaştır. Allah'ım! Bizi, Seni sevenlerden, meleklerini, peygamberlerini ve resullerini sevenlerden ve salih kullarını sevenlerden yap. Allah'ım! Bizi Sana sevdir; meleklerine, peygamberlerine, resullerine ve salih kullarına sevdir, Allah'ım! Bizi hak olan güzel yola ilet ve bizi kötü yoldan uzaklaştır. Dünya ve ahirette bizi bağışla ve bizi takva sahibi olan kimselerden yap.**
Safa ve Merve arasında gidip gelirken şöyle duâ eder:
"Rabbi'gfir verham ve tecâvez amma ta'lem. İnneke ente'l-eâzzü'l-ekrem. Allahümme, itinâ fiddünyâ haseneten ve fi'I-âhirati haseneten ve kmâ azâbennâr."
"Rabbim, bağışla ve rahmet buyur, (hakkımda günah olarak) bildiklerini ört; çünkü Sen her şeye üstün gelen en büyük ikram sahibisin. Ey Allah'ım! Bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru.*'
Sa'y esnasında ve her yerde yapılması tercih edilen dualardan biri de şu:
(Allahümme ya mukallibe'l-kuîübi sebbit kalbîalâ dînike. Allahümme innî es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâime mağfiretike vesselâmete min külli ismin. Velfevze bi'1-cenneti. Ve'n-necâte minennâri. Allahümme innî es'elüke'l-hüdâ vettükâ velafâfe ve'l-ğmâ. Allahümme e'innîalâ zikri-ke ve şükrike ve hüsni ibâdetike. Allahümme innî es'elüke mine'l-hayri küîlihi mâ alimtü minhu ve mâ lem a 'lem ve e'ûzü bike mine'ş-şerri külli-hîmâ alimtü minhu ve mâ lem a'lem ve es'elüke'l-cennete ve mâ karrabe ileyhâ min kavlin ev amelin. Ve eûzü bike mine 'n-nâri vemâ karrabe iley-hâ min kavlin ev amelin.)
"Ey kalbleri halden hale çeviren Allah'ım! Benim kalbimi Senin dinin üzere sabit kıl. ALLAH'ım! Rahmetinin gereği olan şeyleri ve mağfiretinin büyüklerini, her günahdan selâmeti, cennete kavuşmayı, ateşten kurtulmayı Senden istiyorum. Allah'ım! Senden hidâyet, takva, iffet ve nefis zenginliği istiyorum. Allah'ım! Seni anmaya, Sana şükretmeye ve Sana güzel ibâdet etmeye bana yardım et. Allah'ım! Hayırlardan bildiğim ve bilmediğim her şeyi Senden istiyorum. Kötülüklerden de bilmediğim ve bildiğimin hepsinden Sana sığınırım. Ben Senden cenneti ve söz ve işlerden cennete yaklaştıran şeyleri istiyorum. Ateşte ve ateşe yaklaştıran söz ve işlerden de Sana sığınırım."
Eğer Kur'an okunursa daha faziletli olur. Uygun düşen bu duâ ve zikirlerle Kur'an okumayı bir araya toplamaktır. Eğer kısaltmak gerekiyorsa önemli olanla yetinilir.

Mekke'den Arafata Çıkarken Okunacak Dualar Ve Zikirler

Mekke'den Mina'ya yönelerek çıkışta şöyle söylemek müstahabdır:
(Allâhümme iyyâke ercû ve leke ed'ûu, febelliğnî sâliha ameli vağfirlî zünûbi vemnün aieyye bimâ menente bihîala ehli tâatike inneke ala külli şey'in kadîr.) -
"Allah'ını! Senden ümid ediyorum ve Sana Duâ ediyorum. Beni yararlı emellerine ulaştır, günahlarımı affet ve ehlî tâatine ettiğin şeyle bana iyilik et. Sen her şeye muktedirsin."

Minâdan Arafat'a yüründüğü zaman şöyle duâ etmek müstabdır:
(Allâhümme ileyke teveccehtü ve vecheke'l-kcrîmeerettü. Fec'al zenbî mağfûren ve haccî mebrûren verhamnî ve tuhayyibnî inneke ala külli şey'in kadîr.)
"Allah'ım! Sana ibâdete yöneldim ve kerem sahibi olan zâtının rızâsını murad ettim. Benim günahımı bağışlanmış ve haccimi kabul edilmiş kıl. Bana rahmet et ve beni mahrum bırakma; çünkü Sen her şeye kadirsin.
Telbiye getirir, Kur'an okur ve diğer dualarla zikirleri çok yapar. Şu duayı da çok yapar:
"Allâhümme âtına fiddünya haseneten ve fil âhireti haseneten ve kmâ azâbennâr"
(Allah'ım, dünyada bize güzellik ver, âhirette de güzellik (rızâna uygun şeyler) ver ve bizi ateş azabından koru.)

Arafat'da Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler

Bayram zikirleri bülümünde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu hadîsini daha önce beyan etmiştik:
502- "Arafe gününde duaların en hayırlısı, benim ve benden önceki peygamberlerin söylediklerimizin en hayırlısı şu:
(Lâilahe illâllâhu vahdehû lâ şerîkelehu. Lehu'î-mulkü velehu'î-hamdü ve huve alâ külli şey'in kadîr.)
"Allah'dan başka hiç İlâh yoktur, yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir".
Bu zikir ve duayı çok yapmak,buna gayret sarfetmek müstahabdır. Bu Arefe günü, duâ için yılın en faziletli günüdür. Bu Arafat vakfesi haccın en büyük rüknüdür, haccın maksadı ve dayanağıdır. İnsan için uygun olan gücünü duâ ve zikir, Kur'an okumaya vermek, çeşitli duaları okumak ve türlü zikirleri söylemektir. Ayrıca kendine duâ eder ve her yerde zikir yapar. Hem tek başına, hem de topluca duâ eder. Şahsına, ana-babasma, yakınlarına, üstadlarına, dostlarına, arkadaşlarına, sevdiklerine, kendisine iyilik edenlere ve bütün müslümanlara duâ eder. Bunların hepsi hakkında noksanlık yapmaktan çok sakınmalıdır. Çünkü bu günü kaçırmak fırsatı ele geçmez. Diğer günler böyle değildir. Duada kafiyeli konuşmaya kendini zorlamaz; çünkü bu hareket kalbi meşgul eder, tevazu ve huzuru, acziyeti ve zilleti ve kalb duygusunu giderir. Kendisinin yahut başkasının hazırlayıp da ezberlemiş olduğu duaları okumakta bir sakınca yoktur; fakat sıralanış ve okunuşlarında zorluğa düşmemelidir. Sünnet olan duada sesi alçaltmak ve istiğfarı çok yapmaktır. Kalb ile inanarak bütün muhalif işlerden dil ile tevbe edilir. Duâ üzerinde ısrarla durulur ve tekrarlanır. Duanın kabulü acele olarak beklenmez.
Allah Sübhanehû ve Tealâ Hazretlerine hamd ve sena ile başlar ve onunla tamamlar ve Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Salât ve selâm da getirerek yine bununla duasını bitirir. Abdestli olmaya ve Kabe'ye yönelik bulunmaya dikkat eder.
503- Hazreti Ali'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Arefe günü vakfe yerinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in çoğunlukla duası şu idi:
(Allâhümme leke'I-hamdü kellezînekûîü vehayren mimmânekûlü. Aİ~ lahümme leke salâtî ve nüsûkî ve mahyâye ve memâtî ve ileyke meâbi ve leke rabbi türâsî. Aüâhümme innî e'ûzü min azâbi'l-kabri ve vesveseti's-sadri ve şetâti'l-emri. Allâhümme innî e'ûzü bike min şerri mâ tecî'û bihi'r-rîhu.)
"Allah'ım, dediğimiz gibi ve dediğimizden daha hayırlısı ile hamd Sana mahsustur. Allah'ım! Namazım, ibâdetim, hayatım ve ölümüm senin içindir. Dönüşüm de Sanadır. Bütün varlığım Senindir Rabbim. Allah'ım, kabir azabından, kalb vesvesesinden ve (dünya ile ilgili) iş dağınıklığından Sana sığınırım. Allah'ım! Rüzgârın getirdiği kötülükten ben Sana sığınırım."[1]
Arafat'da vakfe zamanlarında çok telbiye getirmek, Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem'e fazlaca Salât ve Selâm eylemek müstahabdır. Zikir ve duâ ile ağlamayı çoğaltmalidır. Göz yaşları burada dökülür, günahlar burada kaldırılır ve isteklerin elde edilmesi umulur. Çünkü orası büyük bir toplantı yeridir, yüksek bir toplama yeridir. Orada Allah'ın ihlâs sahibi seçkin kulları toplanır. Orası dünya toplanma yerlerinin en büyüğüdür.
Yine (Arafat) için tercih edilen dualardan:
(Allâhümme âtına fiddünyâ haseneten ve fi'1-ahirati haseneten ve ki-hâ azâbennâr. AHâhümme innî zalemtü nefsî zulmen kesîren ve innehu îâ yeğfiru'z-zünûbe illâ eme. Feğfir lî mağfireten min indike. Verhamnî inneke ente'l-ğafûru'r-rahîmu. Allâhümme'ğtir lî mağfireten tuslih bihâ şe'nî fiddâreyni. Verhamnîrahmeten es'adü bihâ fiddâreyn. Ve tüb aley-ye (evbeten nasûhan la enküsüha ebedâ. Ve elzimnîsebîle'l-istikâmeti lâ ezîğu anhâ ebeda. Allâhümme"n-kulnîmin zülliîmâ'siyeti ilâ izzittaati ve eğnini bihalâlike an harâmike ve biîâatike an ma 'siyetike ve bifadlike ammen sivâke ve nevvir kalbi ve kabri ve e'iznî mineşşerri küiîihî vecma'lî-yelhayre küllehû.)
"Allah'ım! Bize dünyada iyilik ver, âhiretde de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru. Allah'ım! Ben kendime çok zulüm yaptım. Muhakkak ki Senden başka günah bağışlayan yoktur. Tarafından bir mağfiretle beni bağışla, bana merhamet et; çünkü Sen mağfireti bol olan merhamet sahibisin. Allah'ım! Bana öyle bir mağfiret ihsan et ki, dünya ve ahiret halimi düzeltmiş olsun. Bana bir rahmet ihsan et ki, onunla dünya ve âhi-rette mutlu olayım. Benden öyle kesin bir tevbe kabul et ki, asla hiç bir zaman ondan dönmeyeyim. Doğru yol üzere beni bulundur da ondan meyletmeyeyim. Allah'ım! Beni masiyet zilletinden itaat izzetine çevir. Beni balalınla haramından koru, Sana itaat etmekle Sana günah işlemekten koru. Bana ihsan etmekle Senden başkasına muhtaç etme. Kalbimi ve kabrimi nurlarıdır. Bütün kötülüklerden beni koru ve benim için bütün hayırları topla."

Arafat'dan Müzdelife'ye Dönüşte Müstahab Olan Dualar Zikirler

Her yerde Telbiye'yi çok getirmenin müstahab olduğu daha önce geçmişti. Bu dönüş esnasında telbiye, diğer yerlerin hepsinden daha kuvvetlidir. Ayrıca Kur'an cok okunur ve dualar yapılır. Şöyle söylemek müstahabdır: (Lâ ilahe illâllâhu vallâhu ekber.) Ayrıca: "Allah'tan başka hiç bir İlâh yoktur ve Allah her şeyden büyüktür."
(İleykellâhümme ergâbu ve iyyakc ercû. Fetakabbel nüsükî ve veffıknî verzuknî fîhi mine'l-hayri eksere mâ etlubu ve lâ tuhayyibnî. înneke ente Allâhû el-cevâdü'Ukerîmu.)
"Allah'ını, ancak Sana, rağbet ederim ve yalnız Senden isterim. Benim hac ibadetlerimi kabul et ve beni başarıya ulaştır. Hacda bana istediğimden daha çok hayırdan n/ık ver. Beni mahrum bırakma; çünkü Sen ikramı bol olan Allah'sın." demek de müstehabdır.
Bu Müzdelife gecesi, kurban bayramı gecesidir. Bayram gecelerini zikir ve namazla geçirmenin fazileti, bayram zikirleri bölümünde geçmişti. Burada gecenin şerefine ayrıca yerin şerefi de eklenmiştir. Yine Harem bölgesi olması, ihramda bulunulması, bu büyük hac ibadetinin arkasında hacıların toplanma yeri olması, bu iyi duaların o şerefli yerde yapılmış olması da birer şereftir.

Müzdelife'de Ve Meş'âru'l-Haramda Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler

Allah Tealâ buyurmuştur:

"Arafat'dan dönüşünüzde (Müzdelife mevkiinde bulunan) Meş'aru'l-Haram'da Allah'ı zikredin. Allah sizi doğru yola ilettiği gibi, sîz de hak üzere O'nu anın. Gerçekten siz, bundan (Allah'ın hidâyetinden) önce, hak
yoldan sapanlardandınız."[2]
Müzdelife gecesinde orada duayı çok yapmak müstahabdır. Zikir yapmak, Telbiye getirmek, Kur'an okumak gibi... Çünkü o gece fazileti çok büyük olan bir gecedir. Nitekim bundan önceki bölümde faziletini söylemiştik. Orada söylenen dualardan biri şöyle:
(Allâhümmeinnîes'elükeen terzukanî fîhaza'I-mekâni cevâmi'al-hayri kiilühi ve en tusliha şe'ni küilehu ve en tasrife anni eşşerre küllehû. Fein-nehû lâ yef'alü zâlike ğayrüke ve lâ yecûdü bihi illâ ente.)
"Allah'ım! Ben bu yerde, hayır esaslarının tümü ile beni rızıklandır-manı, bütün hallerimi düzeltmeni ve her kötülüğü benden uzaklaştırmanı Senden istiyorum; çünkü Senden başka bunu yapacak yoktur. Bu cömertliği ancak Sen yaparsın".
Sabahın ilk vaktinde sabah namazını kılar, erken vakit olmasına dikkat eder. Sonra Müzdelife'nin sonunda bulunan ve "KUZAH" diye adlandırılan Meş'aru'I-Harsama doğru yürümeye başlar. Eğer oraya çıkmak imkânı varsa, çıkar. Değilse Kabe'ye yönelmiş olarak tepenin altında durur. Allah Tealâ'ya hamd eder, tekbir getirir, tehlil yapar, tevhid yapar, tesbihde bulunur, telbiye ve duaları çok yapar. Şöyle demek müstahab olur:
(Allâhümme kemâ veggaftenâ fîhi ve ereytenâ iyyâhu feveffıknâ lizik-rike kemâ hedeytenâ. Vağfir lenâ verhamnâ kemâ vaadtenâ bikavlike ve kavlüke'l-hakku. Feizâ efaztüm min arafâtin fezkürullâheindel maş'aril harami vezkürûhu kemâ hedâküm ve in küntüm min kablihîîeminez zâlim, sümme efîzû min haysü zennesi vestağfirullâhe innellâhe ğafû-rurrâhîm.)
"Allah'ım! Bize bu ibâdeti gösterip onu bizi muvaffak kıldığın gibi, bize hak yolu gösterdiğin şekilde Seni zikretmeye bize başarı ver ve "Ara-fat'dan dönüşünüzde Meş'arü'l-Haramda Allah'ı zikredin. Allah sizi doğru yola ilettiği gibi, siz de hak üzere O'nu anın. Gerçekten siz bundan önce hak yoldan sapanlardandınız. Sonra insanların (Mekke'ye doğru) döndüğü yerden siz de dönün ve Allah'ın mağfiretini isteyin. Çünkü Allah'ın mağfireti boldur, merhameti geniştir." Hak olan sözünle bize söz verdiğin gibi, bizi bağışla ve bize merhamet buyur. Sonra Allah'ın şu âyetini tekrarlar ve duâ olarak okur:
"Rabbimiz, bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru."
Şöyle söylemek de müstahabdır:
(Allâhiimme leke'l-hamdü külîühû ve leke'î-kemâlüküllühu ve leke'l-, celâlüküllühû ve leke't-takdîsu külîühû. Allâhümme'ğ-firlî cemîa mâ es-leftühû va'simnî fîmâ bakiye verzuknîamelen sâlihan terdâ bihîannîyâ zelfadli'î-azîmi. Allâhümme innı esteşfi'u ileyke biha vâssı ibâdike ve ete-vesseîü bike ileyke. Es'elüke en terzukanî cevâmia'l-hayri küîîihi ve en temünne aleyye bimâ menente bihî alâ evliyâike ve en tusliha hâli fi'1-âhirati veddünyâ. Yâ erhame'r-râhimîn.)
"Allah'ını! Bütün ha m d ler Sana mahsustur. Her türlü kemal Senindir. Yüceliklerin hepsi Sana mahsustur, kudsiyet tümüyle Sana mahsustur. Allah'ım! Geçmişte yapmış olduğum bütün günahları bağışla, geri kalanlarda da beni koru. Benden razı olacağın salih ameli bana rızık olarak ver, ey ihsanı büyük olan!... Allah'ını, Senin seçkin kullarınla Senden şefaat diliyorum ve Sana ibâdetle Sana yöneliyorum. Bütün hayırların esaslarını bana rızık olarak vermeni Senden istiyorum. Veli kullarına ihsan ettiğin şeyleri bana da ihsan etmeni, dünya ve ahirette, durumumu düzeltmeni Senden diliyorum, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!..."

Meş'arü'l-Haram'dan Mina'ya Dönüşte Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler

Gün ağarınca, Meş'arü'l-Haram'dan Mina'ya doğru yönelir. Yapacağı iş, Telbiye, zikir ve duaları çok tekrarlamaktır. Bu Telbiye zamanının sonu olduğu içinTelbiyeyeönem verir. Olabilir ki, ömründe bundan sonra bir daha Telbiye mukadder olmaz.

Nahir (Kurban Bayram) Günü Mina'da Müstahab Olan Dualar Ve Zikirler

Meş'arü'l-Haram'dan ayrılıp Mina'ya ulaşınca şöyle demek müstahabdır:
(Elhamdü lillâhi'llezî belleğanîhâ salimen muâfen. Allâhümme hazihî minen, kad eteytühâ ve ene abdüke ve fîkabzetike. Es'elüke en temünne aleyye bimâ menente bihî alâ evliyâike. Allâhümme innîe'ûzü bike mine'l-hirmâni ve'1-mus'îbeti fi dînî, yâ erhame'r-râhimîn.)
"Selâmet ve afiyetle beni Mina'ya ulaştıran Allah'a hamd olsun. Allah'ım burası Mina'dır. Senin kulun olarak ve kudretin altında bulunarak buraya geldim. Velî kullarına ihsan ettiğini bana da ihsan etmeni Senden istiyorum. Allah'ım! Mahrumiyetten ve dinimde musibetten Sana sığınıyorum, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!..."
Akabe (Büyük Şeytan) taşlarını atmaya başlayınca ilk taşla Telbiye'yi keser. Orada duâ için beklemek sünnet değildir. Kurbanı varsa onu boğazlar yahut keser. Kesim ve boğazlama zamanında şöyle der:
(Bismillâhhi vallâhu ekber. Allâhümme salli ala muhammedin ve ala âlihî ve sellim.. Allâhümme minke ve ileyke, tekabbel minnî)
"Allah'ın adıyla (kesmeğe) başlarım. Allah her şeyden büyükfür Al lah'ım! Muhammed üzerine ve ailesi üzerine rahmet el ve selâmet ve Allah'ım, Senden bana ulaşan Senin hediyendir. Benden (bu kurban ibâ detimi) kabul et" Eğer başkası adına hayvanı kesiyorsa "Falancadan ka"
bul et" söyler. Kurbanı kestikten sonra başını traş eder. Başını traş eder" ken eliyle alnını tutup tekbir getirmesini sonra şöyle demesini bazı alim lerimiz müstahab görmüşlerdir.
(Elhamdü lillâhi alâ mâ hedânâ, vclhamdü lillâhi alâ mâ en 'ame bihî aleynâ. Allâhümme hazihî nâsiyelî fetakabbel minnî veğfir lî zünûbî. Al-lâhümme'ğfir lî ve li'1-muhallikîne ve'1-mukassırîne yâ vâsia'l-mağfireti, amîn.)
"Bizi doğru yola ilettiğinden dolayı hamd Allah'a mahsustur. Bize verdiği nimetlerden dolayı hamd Allah'adır. Şu benim alnımdır, benden ibâdetimi kabul et, günahlarımı da bağışla. Allah'ım beni, traş olanları ve saçlarını kısaltanları bağışla, ey mağfireti geniş olan Allah!... Allah'ım kabul et."
Traşı tamamlayınca tekbir alıp şöyle der:
(Elhamdü Iillâhillezî kada annâ nüsükenâ. Allâhümme zidnâ îmânen ve yakînen ve tevfikan ve avnen veğfir lenâ ve liâbâinâ ve ümmehâtinâ ve'1-müslimîne ecnıaîn.)
"Bizim hac ibâdetimizi yerine getiren Allah'a hamd olsun. Allah'ım imanı, gerçek anlayışı, başarıyı ve yardımı bize artır. Bizi, babalarımızı, analarımızı ve bütün miislümanları bağışla."
504- Sahabî olan Nübeyşetü'1-Hayr El-Hüzelî'den yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Teşrik günleri (bayram günü ile diğer üç gün) yemek içmek ve Allah Tealâ'yi zikretmek günleridir."[3]
Onun için zikirleri çok yapmak müstahabdır. Zikirlerin en faziletlisi de Kur'an okumaktır. Sünnet olan, taş atma günlerinde, (küçük Şeytana) taş attıktan sonra orada beklemektir. Kıbleye (Kabe'ye) döner, Allah Tealâ'ya hamd eder, tekbir getirir tehlil yapar (Lâ İlahe

illallah, der), tes-bihde bulunur (Sübhânellah, der) ve kalb huzuru ile ve azaların vakan ile duâ eder. Bu şekilde Bakara süresini okuyacak kadar bir zaman bekler. İkinci (orta şeytana) taş atışda da aynen böyle yapar. Fakat üçüncü (Akabe-Büyük Şeytan) cemresinde beklemez. Mina'dan ayrılınca, hac tamamlanmış olur. Artık hacla ilgili bir zikir kalmaz. Ancak bir müsafir hükmünde olur. Sadece müsafirler için müstahab olan Tekbir, Tehlil, Tahmid, Temcid ve bunlardan başka zikirleri yapması müstahab olur. Bunların açıklaması İnşaatları ileride gelecektir.

Zemzem Suyunu İçerken Okunacak Dualar

505- Câbir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Zemzem suyu hangi şey (niyeti) ile içilmişse onun içindir."[4]
Alimlerin ve seçkin kimselerin üzerinde yürüdüğü esas budur. Yüksek niyet ve arzuların gerçekleşmesi için Zemzem suyunu içtiler ve arzularına kavuştular.
Alimler demişlerdir ki, hastalıktan yahut başka bir şeyden şifa bulmak için yahut mağfirete kavuşmak için Zemzemi içen kimsenin içme anında şöyle demesi müstahab olur:
(Allahümme innehû belaganîenne resûlellâhi (Saüallâhu aleyhi ve sel-leme) kale: "Mâu zemzeme limâ şuribe lehû. " Allâhümme ve innî esra-buhû litağfire lî ve Htef'ale bî keza ve kezâ..,Fağfir lî ev îf'al ev: "Allâhümme innî eşrebuhû müsteşfiyen bihî feeşfinî.)
"Allah'ım! Resûlullah Sutlu I la hu Aleyhi Ve Sellem'in şöyle buyurduğu bana ulaştı: "Zemzem suyu ne niyet için içilmişse onun içindir." Allah'ım, ben bunu, beni bağışlaman için ve bana şu şu ihsanlarda bulunman için içiyorum. Beni bağışla, yahut şöyle ihsanda bulun, yahut: Allah'ım Senden şifa dileyerek içiyorum; bana şifa ver ve benzeri dualarda bulunur." Allah en doğrusunu bilendir.
Mekke'den çıkıp vatanına dönmek istediği zaman veda (ayrılış) için tavaf yapar. Sonra Mültezeme gidip orada bulunur ve duâ eder:
(Allâhümme, el-beytü beytüke. Ve'1-abdü abdüke vebnü abdike vebnü emetıke. Hameltenîalâ mâ sahharte lîmin halkike, hattâ seyyertenî fî bi-lâdike ve belleğtenî bini'metike hattâ eântenî ala kadâi menâsikike fein künte radîte annî fezded annî ndan ve illâ femine'1-âne, kabîe en yen'â ân beytike dârî. Hazâ evânü insırâfî in ezinte lî ğayre müstebdilin bike ve lâbibeytike ve lâ râğıbm anke ve la an beytike. Allâhümme feeshibnî el-âfiyete fî bedenî ve'1-ismete fî dînî ve ahsin münkalebî verzuknî tâate-ke mâ ebkayteni. Vecma'lîhayriyi'l-âhireti ve'd-dünyâ. İnneke ala külli şey'in kadîr.)
"Allah'ım, bu bey t Senin beytindir. Bu kul da Senin kulundur ve kutunun oğludur, kadın kulunun da oğludur. Yaratıklarından benim hizmetime verdiğin vasıtada beni taşıdın; öyle ki beni memleketlerinde do- , .aştırdın ve nimetlerine ulaştırdın da hac ibâdetlerini yerine gtirinceye kadar bana yardım eltin. Eğer benden razı olmuş isen, benden rızânı çoğalt. Eğer razı olmamış isen, yerim Senin Bcyt'inden uzaklaşmadan önce şimdi razı ol. Sana ibâdetten ve Bcyt'inden yüz çc> irmeksizin. Senin rızândan ve Bcyt'inden ayrılmaksmn eğer bana izin verirsen bu benim dönüş /amammdır. Allah'ım, vücûdumda ve dinimin korunmasında afiyeti bende bulundur. Dönüş yerimi güzel yap. beni yaşattığın müddet Sana itaati bana rızık olarak ver. Dünya ve âhiret hayırlarını benim için topla. Muhakkak ki. Sen her şeye kadirsin."
Bu duayı okumaya başlar ve Allah Sübhânchû ve Tealâ'ya hamd ile, Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Scllem'e salât ile tamamlar, diğer sözü geçen dualarda olduğu gibi...
Eğer Mekke'den ayrılacak olan hayız halinde bir kadın ise, Mescid'in kapısında durur ve bu duayı ovada yapar ki, bu da müstahabdır. Sonra döner ve ayrılır. Allah en iyi bilendir.

Resulullah Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Kabrini Ziyaret Ve Huzrunda Yapılacak Dualar

Bil ki, Hac yapan kimsenin, Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Scllem'i ziyaret etmesi gerekir, isler yolu istikametinde olsun, ister olmasın. Çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i ziyaret etmek, Allah'ın rızasına uygun olarak yapılan işlerin en önemlilerinden ve en kazançlı olan-lanndanchr. İstenen şeylerin de en fazUetlilcrindendir. Ziyarete yöneldiği zaman, yol esnasında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem üzerine çok salât getirir. Gözü Medine'nin ağaç ve Harem bölgesine ulaştığı ve şehir tanındığı zaman, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem üzerine "salât ve selâmı" çoğaltır.-Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i ziyaretten dolayı Allah'dan sevab ister ve bu sebeble dünya ve ahirette kendisini mutlu diler Şöyle der:
(Allâhümme'ftah aleyye ebvâbe rahmetike verzuknî fiziyareti kabri ne-biyyike (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mâ rezaktehö evüyâeke ve ehle tâa-tike. Vağfir lî verhamnî yâ hayre mes'ûlin.)
"Allah'ım rahmet kapılarını bana aç ve Peygamberin Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i ziyaretten dolayı, velî kullarına ve Sana itaatkâr olanlara verdiğin rızıkla beni rızıklandır. Beni bağışla, bana merhamet et, ey dilekte bulunulanların en hayırlısı!.."
Mescide gireceği zaman, diğer mescidlere girerken söylenenleri söylemek müstahab olur. Kitabın başında bunu söylemiştik. Mescid içinde iki rekât "Tahiyyatü'l-Mescid = Mescide hürmet" namazı kılınca Peygamberin mükerrem kabrine gider. Kabri şerifirl duvarından üç metre kadar uzağında yüzü ona dönük ve arkası kıbleye doğru dönük olarak durur ve sesini yükseltmeyerek orta bir sesle selâm verir ve şöyle söyler:
(Esselamu aleyke yâ resûlellâh, esselâmü aleyke yâ hıyeretellâhi min halkını esselâmü aleyke yâ habîbellâh, esselâmü aleyke yâ seyyidel-mürselîne vetetemennebıyyîne, esselâmü aleyke ve ala âlike ve ashâbike ve ehli bey-tıke ve alennebıyyîne ve sâirissâlihme. Eşhedü enneke belleğternsâlete ve eddeyte 1-emanete ve nesahte'l-ümmete. Fecezâke'llâhu annâ efdale mâ, ceza resülen resülen an ümmetihî.)
"Sana selâm olsun ey Allah'ın Resulü, sana selâm olsun ey Allah'ın yaratıkları içinden Allah'ın seçkini, sana selâm olsun ey Allah'ın mahbu-ou, sana selam olsun ey peygamberlerin efendisi ve Resullerin sonuncusu, sana ve ailene, ashabına ve ehli beytine, peygamberlere ve diğer salih kimselere selâm olsun.
Ben şahidlik ediyorum ki, elçiliği tebliğ ettin, emaneti yerine getirdin ve ümmete öğüt verdin. Bize doğru yolu gösterdiğin için Allah bir peygambere verdiği sevabdan daha üstünü ile seni mükâfatlandırsın."
Eğer bu ziyareti yapan bir kimse, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'e selâm tavsiyesinde bulunmuşsa, ziyaretçi şöyle der: "Ey Allah'ın Resulü, falan oğlu falandan sana selâm olsun."
Sonra biraz geri çekilerek bir miktar sağa doğru gider. Ebû Bekire (Ra-diyallahu Anh) selâm verir. Sonra Ömer'e (Radıyallahu Anh) selâm vermek için biraz daha geri çekilir. Sonra Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yüzü karşısında olacak şekilde ilk durduğu yere döner de kendisi için peygaberi vesile edinir. (Peygamberin yüksek makam ve faziletine dayanarak Alîah'dan mağfiret ister." Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Rabbine yönelerek peygamberin şefaatçi olmasını ister. Hem kendisine, hem de ana-babasına,

arkadaşlarına, dostlarına, kendisine iyilik edenlere ve diğer müslümanlara duâ eder. Bu şerefli yeri ganimet sayarak duayı çoğaltmaya gayret gösterir. Allah Tealâya hamd eder, onu teşbihle yüceltir, tekbir ve tehlil getirir. Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Salât getirir ve bunların her birini çok yapar. Sonra Kabri Şerif ile Minber arasındaki "Ravza" mahalline gelir, orada duayı çok yapar.

506- Ebû Hüreyre'den (Radıyailahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Benim kabrim ile minberin arasında cennet bahçelerinden bir bahçe vardır. "[5]

Medine'den çıkıp yolcu olmayı istediği zaman, iki rekât namaz kılmakla Mescide veda etmesi ve istediği duayı yapması müstahab olur. Sonra Kabri şerife gider ve ilk verdiği selâm gibi selâm verir ve duayı tekrar eder. Böylece Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e veda eder ve şöyle söyler:

(Alîâhümme lâ hazâ âhire'1-ahdi biharemi resûlike ve yessir lî yelavde ile'l-haremeyni sebîlen sehleten bimennike ve fadlike ve'r-zukniye'1-afve ve'1-âfiyete fi'd-dünyâ ve'I-âhireti. Ve ruddenâ sâlimîne ğanimîne ilâ ev-tâninâ âmine.)

"Allah'ım! Bu ziyareti, Resulünün Haremini ziyaretin sonu yapma ve beni iki Harem'e (Mekke ve Medine'nin Harem bölgelerine) senir ihsan ve ikramın ile kolay bir yolla tekrar dönmeye beni muvaffak et. Dünya ve âhirette bana afv ve afiyeti rızık olarak ver ve güven içinde selâmet üzre manevî kazançlarla bizi vatanlarımıza döndür."

İşte bu zikirler, hac zikirlerinden Allah'ın toplanmasını bana muvaffak kıldıklarıdır. Her ne kadar bu kitabın hacmine nisbetle dualardan bazıları uzun ise de, bu konuda topladıklarımıza nisbetle kısa sayılırlar. Kerim olan Allah'dan, bizi kendisine itaate muvaffak kılmasını ve bizimle kardeşlerimizi Cennetinde bir araya toplamasını diliyoruz.

Ben "Menasik" kitabında bu zikirlerle ilgili konulan ek ve ilâvelerle genişçe açıkladım. En doğrusunu Allah bilir. Hamd, nimet, başarı vermek ve koruma O'na mahsustur.

Utbî'den rivayete göre, şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kabri yanında oturuyordum. Bir Arabî geldi ve dedi: Esselâ-mu AleykeyaResûlellah! Allah'ın şöyle buyurduğunu dinledim:" "Eğer o günahkârlar, nefislerine zulmettikleri zaman sana gelseler de günahlarına Allah'dan mağfiret diîeseler, Peygamber de onlar için afv dileseydi, elbette Allah'ı çok tevbe kabul edici, çok esirgeyici bulacaklardı."[6]

İşte ben günahlarımdan tevbe ederek sana geldim, Rabbim'den senin şefaatini diliyorum. Sonra şu şiiri okudu:

Ey yeryüzünün düzlüğünde kemikleri gömülenlerin en hayırlısı!...

O kemiklerin pak ve hoşluğundan bütün yeryüzü ve tepeler pâk-ve hoş olmuştur.

İçinde bulunduğun kabre benim nefsim feda olsun... İffet de oradadır, cömertlikde oradadır, kerem de...

Sonra A'rabî dönüp gitti. Gözlerime uyku çöktü de rüyada Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem'i gördüm, Bana dedi: "Ey Utbî! O A'rabî'ye yetiş de ona müjde ver ki, Allah Tealâ kendisini bağışlamıştır."

---

[1] Tirmizi
[2] Kur'anı Kerim, Bakara Süresi:198.
[3] Müslim.
[4] Ahmed b.Hanbet. Beyhakî.
[5] Buhârî. Müslim.
[6] Kur'anı Kerim, Nisa Süresi:64

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SONUÇ

Biz, bu çalışmamızla, uzun zamandan beri kapalı bulunan bu kapının (konunun) kapısını çok fazla açtığımız kanaatinde değiliz. Bu ev (konu), hala kendisine girmek isteyenleri beklemeye devam etmekte ve bu kapı şevk içerisinde çalışan saliklerini gözlemektedir.
Sünnet ve hadis-i şerifler için yapılan çalışma, bu bahir mevzuya, -Esbabu'l-Hadis- çok önem vermeyi gerektirir. Şunu da kaydedelim ki zamanımızda bu konuya duyulan ihtiyaç, hiçbir devirde duyulmamıştır.
Allah'a hamd olsun ki dini gayret ve hamle, gençler arasında epeyce yol almıştır.
O günlerde ümetin başına gelen felaket, bugünün ümmetinin başına gelmemiştir. Bu hazırlık ve ilacın başarısı, Kur'an ve Sünnet'in sırlarını iyi anlamaya varıp dayanır. Bu sırlardan birisi de bu kalkınmanın sebeplerini tanıyıp iyi bilmektir.
Andolsun ki bu iş için büyük gayret sarfedildiği çok net bir şekilde ortadadır. Binaenaleyh ilgili iş, sadece te'lif, sadece cem ve tedvin işi değildir. Her ne kadar bütün bunlar, bu kalkınmanın sebeplerinden birini teşkil etse dahi, hadis ve sünnet kitapları, bunların bu kadar mevcudiyetine ve kendiliğinden olabildiğince istifade edilmesine rağmen konunun ihtiyacını -bu kadar çok olmasına ve bu hususta meşakkate katlanılmasına rağmen- tamamen karşılamaz.
Konunun derinliğine, meşihat müessesesine -ilgili birimlerin-bölümlerine, şeyhlerin (hocaların) eğilimine ve hadis hizmetine matbu' ve yazma eserlerin ravilerinin hallerinin tescilini ortaya koyan kitaplara,
bu denli itina gösterilmesine rağmen, İslam Tarihi kitaplarının mutlaka ama mutlaka gözden geçirilmesi gerekir.
Hadisçilerin elinde ve onlann metodlanna göre tedvin edilen -Taberî Tarihi, Dimeşk Tarihi, Bağdat Tarihi ve el-Bidaye ve'n-Nihaye... gibi- bütün tarih kitapları bir açıdan bu olayları (hadisleri) cem etmek, bir başka açıdan da bu ana kadar tahkik edilmeyen şerhleri tahkik etmek için, kitapların tamamı muhaddislerin gayretini beklemektedir.
Bütün bu kitaplar, hadis ilmiyle uğraşmak isteyenler için bir azık, tarihçi ve misyonerler (İslam davetçileri) için bir malzemedir.
Çünkü hayatın seyri, ancak muhaddislerin metodu üzere hareket eden kişilerin, bu hareketin ipini -daha Önce teslim aldıkları gibi- teslim aldıklarında ancak müstakim olur. Mutluluk, bu insanların belirtilen hayat tarzını, kendi kontrollerine aldıkları zaman söz konusu olacaktır.
Andolsun ki, gerçek (İslamî) hayat, böylesi insanların elinden çıktığı gün hak zulme uğratılmış ihlaslı ve samimî Müslümanlar, zalimlerin gecesinde (zulmedenlerin zulmünün karanlığında) şaşa kalmışlardır.
Size diyorum! Bilinmeyen bir zaman diliminde îslamî hayat bu yüksek ilhamlara tırmanan (mazhar olan) bu kimseler sayesinde kemale ermiştir. Andolsun ki, tarih kitapları bizim dışımızdaki kimselerin kitaplarından istifade edilerek yazılmıştır. Böylece bu tarihçiler, Amr b. As'ı sömürgeci addetmişlerdir. İslamî hilafeti de bir çeşit sömürgecilik saymışlar, hatta daha da ileri gitmişlerdir.
Bütün bunlar (olup bitenler), îslamî hayattan bahsedenlerin metodlarının ortadan kalkmasından (yani bilinmemesinden) Ötürü olmuştur. Çünkü tarih, hadisten doğmadır.
Şüphesiz günümüzde bizler, yeni bir kalkınma ihtiyacı içinde olduğumuzu düşünmekteyiz ki, bu (bizleri), tarih kitaplarının içinde dağınink bir şekilde bulunan tüm hadislerin mesnedlerinin (senedlerinin) tahrici (kaynağının araştırılması) neticesine götürür. Daha sonra da önceki ve yeni tarihçilerin ele almadığı, incelemediği asırların tarihini incelememizi gerektirir.
îşte bütün bu ve o veriler (eski ve yeni kaynaklar), naslann anlaşılmasına destek sağlar.
"Allah (c.c.) gerçeği söyler ve O, gerçek yola iletir." (Ahzab-4)

BİBLİYOGRAFYA

A- Kur'an-ı Kerim
B- Tefsir ve Ulumu'l-Kur'an

Tefsir-u İbn Kesir, el-Hafiz Ebu'1-Fıda İbn Kesir, Talik, i Muhammed Ahmed Aşur, Kahire.
Tefsiru/1-Celaleyn, el-Ceîalu's-Suyutî, el-Celalu'I-Mahallî, Hilmi el-Münyavî, Kahire. ,
El-Cami' Li Ahkami'I-Kur'ani'l-Kerim (Kurtubî Tefsiri), Ebu Abdiîlah Muhammed el-Ensari, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1. Baskı.
Tefsiru't-Taberî, el-îmam İbn Cerir, Kahire 1. Baskı.
ed-Dürrü'1-Mensur fi't-Tefsir-i bi'1-Me'sur, es-Suyutî,
Mısır.
el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an, ez-Zerkeşî, thk. Muhammed Ebul-Fadl İbrahim, Mısır 2. Baskı.
el-îtkan fi UIumi'l-Kur'an, es-Suyutî, el-Mektebetü's-Sekafiyye, Beyrut.
Ahkamu'l-Kar'an, Îbnü'l-Arabî, thk. Ali el-Beccavî, 1 Baskı.
Esbabu'n-Nüzûl, el-Vahidî, Tab. Emin Hindiyye.
Liibabu'n-Nükûl fi Esbabi'n-Nüzûl, es-Suyutî, Celaleyr Tefsiri kenannda, Hilmi el-Münyavî, Mısır.
Müfredat-u Garibi']-Kur'an, er-Rağıb el-îsfehanî, Mısır.
el-Mıicemu'1-Müfehres li Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerinr Muhamed Fuad Abdulbaki, matbudur.

C- Hadis ve Sünnet-i Nehevî Kitapları:
Müsned, el-îmam Ahmed b. Hanbel, Dar-u Sadır, Beyrut.
Müsned, el-îmam Ahmed b. Hanbel, thk. Ahmed Şakir, Daru'l-Maarif, Mısır.
Müsned, Ebu Davud et-Tayalisî, tertib eden Merhum, Ahmed Abdurrahman el-Benna -İmam Şehid el-Benna'nın babası-matbııdur.
Müsned, el-Hamidî, Beyrut.
Müsned, el-İmam eş-Şafiî, "el-Ümm" eseriyle beraber tab

edilmiştir.
Müsned, el-îmam eş-Şafiî, "Bedaiü'l-Minen" ismiyle bilinir, trt. Merhum, Ahmed Abdurrahman el-Benna, matbudur.
Sünen, ed-Darimî, Ebu Muhammed Abdullah ed-Darimî, Medine-i Münevvere.
Sünen, el-İmam Ebu Davud es-Sicistanî, Mustafa Halebî,
Mısır.
Sünenü't-Tirmizî yahut el-Camiu's-Sahih, el-îmam Ebu İsa Muhammed, et-Tirmizî thk. Ahmed Şakir, Mustafa Halebî.
Sünenü'n-Nesâî, Ebu Abdirrahman b. Şuayb, Suyütî şerhi ile beraber, Mustafa Halebî.
Sünen-i İbn Mace, el-Hafız Ebu Abdullah Muhammed el-Kazvinî, tsa el-Halebî.
Siinenü'd-Darekutnî, ed-Darekutnî, Medine-i Münevvere. es-Sünenü'1-Kübra, el-Beyhakî, Haydarabad, Hindistan.
Sahihu'l-Buharî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buharî, matbudur.
Sahih-i Müslim, el-İmam Müslim b. el-Haccac en-Nisabûrî, thk. Abdullah Ebu Zeyne el-Halebî, Mısır.
Sahih-i îbn Hıbban, (el-İhsan fi Takrib-i İbn Hıbban diye bilinir) thk. Ahmed Şakir, Medine-i Münevvere.
Sahih-i İbn Huzeyme, el-Mektebetü'1-îslamî, Beyrut. Mecmau'z-Zevaid, Heysemî, Mektebetü'l-Kudüs.
Muhtasar Şuabu'1-lman, İmam Ebu Cafer el-Kazvinî el-Beyhakî, el-Mütenebbî.
el-Müstedrek ale's-Sahiheyn, el-îmam el-Hafız Ebu Abdillah el-Hakim, Mektebetü'I-Matbuati'l-İslamiyye, Halep.
el-Musannaf, Ebubekr b Ebi Şeybe, Hindistan'da
basılmıştır.
el-Mu'cemü'1-Müfehres li Elfazi'I-Hadisi'ş-Şerif, Leydin.
el-Muvatta, el-îmam Malik b. Enes, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki.
İhkamu'l-Ahkam, Şerh-u Umdeti'l-Ahkam, Takıyyuddin b. Dakik el-tyd. Alemü'1-Fikr, Kahire.
Ş,erh-u Muvatta-i İmam Malik, Ebu Abdillah Muhammed Zerkanî, Mustafa Halebî.
Fethu'1-Barî Şerh-u Sahihi'I-Buharî, İbn Hacer, es-Selefiyye, Kahire.
Avnu'l-Mabud Şerh-u Sünen-i Ebi Davud, thk. Abdurrahman Osman, es-Selefiyye, Medine-i Münevvere.
el-Fethu'r-Rabbanî, Abdurrahman es-Saatî, Îhvanu'l-Müslim tarafından tab edilmiştir.
el-Fethu'1-Kebir fi Dammi'z-Ziyadeti ile'l-Camii's-Sağir, Suyutî, Mustafa Halebî.
Sübülü's-Selam, el-tmam Muhammed el-Kâhlanî es-San'anî, Mustafa Halebî.
Şerhu'l-Münayî ale'l-Camii's-Sağir, el-Mektebetü't-Ticariyye, Mısır.
es-Sünnetü ve Mekanatuha mine't-Teşrii'l-İslamî, Mustafa Sıbaî, ed-Dam'1-Kavmiyye, Mısır.
el-Beyan ve't-Ta'rif fi Esbab-ı Vurudi'l-Hadisi'ş-Şerif, Ebu Hamza el-Hüseynî, thk. el-Hüseynî Haşim. Mecmau'l-Buhusi'l-İslamiyye.
Neylü'l-Evtar Şerh-u Münteki'l-Ahbar, Muhammed b. Ali eş-Şevkanî, Mustafa Halebî.

D- Ulumu'l-Hadis ve Rical Kitapları:

Tedribii'r-Ravi fi Şerh-i Taribi'n-Nevevî, Suyutî, thk, Abdulvehhab Abdullatif, Daru'l-Kütübi'l-Hadise, Mısır.
Takribu't-Tehzib, İbn Hacer, thk. Abdulvehhab AbdullatifJ Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Mısır.
Tenzihu'ş-Şeriati'l-Merfua ani'I-Ahbari'ş-Şenia ve'l-| Mevdua, el-Kinanî, Kahire.
Tehzibü't-Tehzib, İbn Hacer, Daru'I-Maarif, Hindistan.
el-Cerh ve't-Tadil, Abdurrahnıan b. Ebi Hatim er-Razî, Hayadarabad, Hindistan.
el-Fevaidü'1-Mecmua fi'1-Ahadisi'l-Mevduâ, Muhammed Şevkanî, thk. el-Yemanî, es-Sünnetii'1-Muhammediyye, Kahire.
- - Keşfu'I-Hafa ve Müzilü'l-îlbas an ma iştehere mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nas, el-Aclûnî, et-Türasu'I-fsIamî, Halep.
el-Kifaye fi İlmi'r-Rivaye, el-Hatib el-Bağdadî, thk. et-Ticanî, Daru'l-Kiitübi'l-Hadise» Mısır.
Mehasinu'l-Istilah, el-Bulkunî, thk. Dr. Bintü'ş-Şatî, Umumî Kütüphane, Mısır.
eİ-Mekasidü'1-Hasene fi Beyanin Kesirin mine'l-Ehadisi'l-Müştehireti ale'l-Elsine, es-Sehavî, Hancı Matbaası, Mısır.
el-Mevzuat, Ebu'l-Ferec îbn Cevzî, Matbaay-ı Selefiyye, Medine-i Münevvere.
Mizanu'l-Î'tidal fi Hakdi'r-Rical, Hafız ez-Zehebî, thk. Ali el-Becavî, İsa el-Halebî Matbaası, Mısır.
Nıihbetü'l-Fiker, İbn Hacer, Şerh-u Aliyyi'l-Kari, Uhuvvet Matbaası, İstanbul.

E- Sîver ve Tarih Kitapları:

es-Siretü'n-Nebeviyye, İbn Hişam, thk. es-S_eka ve diğerleri, Mustafa Halebî matbaası, Mısır.
el-Bidaye ve'n-Nihaye, İbn Kesir, Maarif Matbaası, Beyrut. Delailü'n-Nübüvve, Ebu Nuaym, Haydarabat, Hindistan.
et-Tekmile li Vefatayi'n-Nakle, Zekiyyuddin Muhammed Abdulazim el-Münzirî, thk. Beşşar Avvad Maruf, el-Adab bi'n-Necefi'l-Eşref, Bağdat.
Tarihu'I-Edebi'I-Arabî, Kari Brokalman, trc. Abdulhalim en-Neccar, Daru'I-Maarif, Mısır.
Tarih-u Bağdat, Ebubekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatib el-Bağdadî, Hancı Matbaası, Mısır.
Tarihu't-Turasi'l-Arabî, Fuad Sezgin, trc. Ebu'1-Fadl, Umumî Kütüphane, Mısır.
Tarih-i Dımeşk, îbn Asakir, Yazma, Daru'l-Kütübi'I-Mısriyye, Tarih Böl. no: 492.
el-İstiab fi Ma'rifeti'I-Ashab, îbn Abdilberr, Mısır.
/ Bedaiu'z-Zuhur fi Vekaidi'd-Duhur, İbn İyas en-Nehdatü'l-
Mısriyye.
el-Bedru't-Tali' bi Mehasin-i min ba'dil-Karni's-Sabi', Şevkanî, es-Saade, Mısır.
ed-Düreru'1-Kamine fi A'yani'l-Mieti's-Samine, İbn Hacer, thk. Muhammed Seyyid, Cadu'1-Hakk, Daru'l-Kütübi'l-Hadise.
Hıtatü'l-Makrizî, Takiyyiiddin Ahmed b. Ali, Daru't-Tahrir,
Bulak.
Şezeratu'z-Zeheb fi Ahbar-i men Zeheb, İbn îmad el-Hanbelî, el-Mektebetü't-Ticarî, Beyrut.
ed-Dav'u'I-Lami', fi A'yani'I-KarniVTasî, Sehavî, Beyrut.
el-Asru'1-Memalik-i fi Mısr ve'ş-Şam, Dr. Said Aşur. Daru'n-Nehdati'l-Mısriyye.

G- Fıkıh ve Tabakat Kitapları:

el-Ümm, İmam Şafiî, eş-Şa'b.

el-İhkâm fi Usuli'l-Ahkâm, İbn Hazm, Muhammed Abdulaziz, Mektebet-ü Atıf.
İ'lamu'l-Muvakkıîn, Îbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, Kahire.
Î'lamu's-Sacid bi Ahkami'l-Mesacid, Zerkeşî, thk. el-Merağî, el-Meclisu'1-Ala li'ş-Şuuni'1-îslamiyye.
Mu'cemu'l-Fıkhi'I-Hanbelî, Vezaretü'l-Evkaf, Kuveyt.
el-Muğnî, İbn Kudame, Mektebetu'l-Cumhuriyye, Kahire, er-Riyadu'1-Hadise, Riyad.
el-Ğaysü'1-Hamî Şerh-u Cemi'l-Cevami, îbn Subkî, (Dr. tezi) Dr. Mahmud Ferec Süleyman, Külliyatu'ş-Şeria, Kahire.
Tarih-i Dımeşk, İbn Asakir, 10 cilt, Dimaşk
tarih-u îsbehan, Ebu Nuaym Ahmed el-İsbehanî, Leydin,
Hüsnü'l-Muhadara, Celalü'd-Din es-Suyutî, thk. Muhammed Ebu'1-Fadl ve îsa Halebî.
et-Tarihu'1-Kebir, Buharî, Hayadarabad. et-Tarihu's-Sağir, Buharî, Hindistan.
ez-Zeyl-ü ala Refi'1-Esr an Kudat-i Mısr, Sehavî, el-Heyetü'1-Amme li'1-Kitab.
Tabakatü'ş-Şafiiyye, el-Üsnüvî, thk. Abdullah Ceburî, Riyaset-ü Divani'I-Evkaf, Bağdat.
et-Tabakatü'1-Kübra, Îbn Sa'd, Daru't-Tahrir.
Tabakatü'ş-Şafiiyyeti'l-Kübra, Tacuddin Abdulvehhab es-Subkî, thk. Mahmud Tenahî, Abdulfettah Halu ve tsae-l-Halebî.
Tabakatü'l-Huffaz, Suyutî, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebet-ü Vehbe, Kahire.
Tabakatü'l-Müfessirin, Muhammed b. Ali ed-Davudî, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebet-ü Vehbe, Kahire.
. Tabakatü'l-Hanabile, Muhammed b. Ebi Ya'la el-Ferra, es-Sünnetü'l-Muhammediyye, Kahire.
Futuhu'l-Buldan, Belazurî, en-Nehdatü'1-Mısriyye, Kahire.
Nazmü'l-Akyan fi Ahbar'l-A'yan, Suyutî, thk. Müsteşrik
Hatti.
el-Menhecü'i-Ahmed, fi Teracîî^'i Ashabi'1-tmam Abdurrahman el-Uleymî, el-Medenî,
en-Nucumu'z-Zahire fi Müluk-fi. Mısr ve'1-Kahire, Atabekî, thk. Cemalu'ş-Şiyal ve Fehm-i Şî eltut.
el-Ensab, Ebu Said Abdulke: rim b- Ebibekr e^ Leydin baskısından fotokopi, Mektebetü'î^-Müsenna' Bağdat.
Hediyyetu'1-Arifm, İsmail Pas^Şa' el-Bağdadî, Mektebetu'l-Müsenna, Bağdat (İstanbul baskısından).
Usdu'I-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahs^b^ İzzuddin b. el-Esir.

H- Lügat Kitapları
Şerî'îsa el-Halebî.
Ta'cu'l-A'rus, Zebidî, Libya.
el-Faik fiĞaribi'l-Hadis,
Lisanu'1-Arab, îbn Manzur, Bulal*^ baskısından fotokopi.
Muhtaru's-Sihah, Ebubekr er-
el-Misbahu'1-Münir, Fuyumî, İ Bulak
el-Mu'cemu'l-Vasit, Kahire
en-Nihaye fi Garibi'I-Hadis, îbn Esir, Matbaay-ı Osmaniyye, Mısır.

T- Çeşitli Mu'cemler:
Turasu'I-însaniyye, el-Heyetü'I-Amme H'1-Kitab. Keşşaf-u Istılahati'I-Fünun, Tehanevî.
Miftahus-Saade ve Misbahu's-Siyade fi Mevduati'1-UİUm, Ahmed b. Mustafa Taşköpriizade, Daru'l-Kiitübi'I-Hadise, Mısır.
Keşfu'z-Zunun bi Ma'rifet-i Esmai'I-Kütübi ve'1-Fünun, Hacı Halife (Katib Çelebi), İstanbul baskısından fotokopi. Mektebetü'l Miisenna, Bağdat.
el-A'lam, Hayruddin ez-Ziriklî, Kahire. Mu'cemu'l-Müellifin, Ömer Rıza Kehhale, Dımeşk.
ihtar Yayıncılık'tan Seçkin Kitaplar
Her Hicret Bir İnkılaptır • Ali Şeriati Kıyamet Ne Zaman Kopacak? • Vehbi Yurt İslamın İnanç Esasları • Imam-ı Azam
Bütün Yönleriyle Müslüman Nasıl Olmalı • Prof. Dr. Seyyid Sabık
İslamın Anlaşılmasının Önündeki Engeller • A. Çobcmoğlu Allahın Varlığı ve Tevhidin Hakikati • Yusuf El-Ka-rdavi Kulluk Öğretileri ve Namaz Hocası • M. Furkan Aydın Şafii Namaz Hocası • Ahmet Ba-yer Minberden Müminlere Hutbeler • Ahmet Bayer
Allah Resuİü'nüh Örnek Aile Hayatı • Prof. Dr. Ahmet Şelubi
İnsanları Tefrikaya Düşüren Faktörler • Mahmut Bala
Esbab-ı Nüzul • El-Vahidi
Kemalist Laikliğin Temelleri • Muzaffer Ta/yürek
İslam Öncesi Cahiliyye ve Günümüzde Din Gerçeği • Hapmi Rafsancani - Cevad Bahoner - Seyyid Hüseyin Nasr
Lozana Hayır Diyenler • Muzaffer Taşyürek Kadın ve Aile • Prof. Dr. Seyyid Kutup Esbab-ı Vurudul Hadis • İmam Suyuti İslam Düşüncenin İhyası • Murtaza Mutahhari Müslüman Kadının Örtüsü • Nasruddin El-Bani İslami Yönetimin Temelleri • A. Şiraz Lailaheillallah • Muhammet Kutup
Adres:
P.K. 18 Erzurum

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- HACC.BAHSÎ

1- Hacc veya Ömre İçin İhrama Giren Kimseye Mubah Olup Olmayan Şeylerle Koku Sürünmesinin Haram Kılındığı Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
2- Hacc İle Ömrenin Mikaadları Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Telbiye Sıfatı ve Vakti Babı
4- Medineliler'e Zü'l-Huleyfe Mescidi Yanında Îhrama Girmelerinin Emir Buyurulması Babı
Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
5- Telbiyeye Hayvanın Kalktığı Yerden Başlamanın Lüzumu Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Zü'l-Huleyfe Mescidinde Kılınacak Namaz Babı
7 - Muhrimin İhrama Girerken Koku Sürünmesi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetten Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetten Çıkarılan Hükümler:
8- İhramlıya Avcılığın Haram Kılınması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
9- Îhramlı İle İhramsızın Hillde ve Haremde Öldürmesi Mendüb Olan Hayvanlar
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
10- İhramlının Başından Elemi Bulunduğu Vakit Onu Traş Etmesinin Cevazı, Traş Ettiği İçin Fidyenin Vücübu ve Miktarını Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
11- Kan Aldırmanın İhramlıya Caiz Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
12- İhramlının, Gözlerini Tedavi Ettirebilmesi Babı
13- Îhramlının Başı Île Bedenini Yıkamanının Cevazı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
14- İhramlı Bir Kimse Öldüğü Vakit Yapılacak Muamele Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
15- İhramlının Hastalık Gibi Bir Özürden Dolayı İhramdan Çıkmayı Şart Koşmasının Cevazı Babı
16- Nifaslı Kadının Îhramı Nifaslı ve Hayızlı Kadının Îhram Îçin Yıkanmalarının Müstehab Oluşu Babı
17- İhram Vecihlerini Beyan, Yalnız Hacc Yapmakla Temettü' ve Kıranın ve Haccı Ömre İle Birlikde Yapmanın Cevazı, Kıran Haccı Yapanın Ne Zaman İhramdan Çıkacağı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
18- Hacc İle Ömrede Mut'a Yapmak Babı
19- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Haccı Babı
Geri Kalan Ahkamından Bazıları da Şunlardır:
20- Arafat'ın Her Tarafı Vakfe Yeri Olduğunu Bildiren Hadisler Babı
21- Vakfe ile Teala Hazretlerinin: Sunra Siz de Başkalarının Akın Ettiği Yerden Akın Edin; Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
22- Îhramdan Çıkmanın Nesih ve Haccı Tamamlamanın Emir Buyurulması Hakkında Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
23- Temettu'un Cevazı Babı
24- Temettü' Yapan- Kimseye Kurban Vacib Olması, Bulamayana Üç Gün Haccda, Yadi Gün de Âilesi Nezdine Döndüğü Vakit Oruç Tutmak Lazım Geleceği Babı
25-Hacc-i Kıran Yapan Bir Kimsenin-İhramdan, Ancak Hacc-ı İfrad Yapanın Çıktığı Vakit Çıkabileceğini Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
26- Muhasara Sebebiyle İhramdan Çıkmanın ve Hacc-ı Kıranın Cevazını Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
27- Hacc-ı İfrad ile Hacc-ı Ömreyi Beraber Eda Babı
28- Hacc İçin İhrama Girerek, Mekke'ye Gelen Kimseye Lazım Olan Tavaf ve Sa'y Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
29- Beyti Tavaf Edip, Sa'y Yapana İhramda Kalmak ve Hille Çıkmamak Lazım Galdiği Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
30 — Haccın Mütası Hakkında Bir Bab
31- Hacc Aylarında Ömrenin Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
32- İhrama Girerken Hedy Kurbanına Nişan Takmak ve Sırtına Alamet Çizmek Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
33- Ömrede Saç Kısaltma Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükünmler
34- Peygamber (Sallatlahü A îeyhi ve Seîlem) 'in Telbiyesi Île Hedyi Babı
35- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setiem)in Ömrelerinin Sayısını ve Zamanını Beyan Babı
36- Ramazanda Yapılan Ömrenin Fazileti Babı
37- Mekke'ye Yukarki Yoldan Girip Aşağıki Yoldan Çıkmanın ve Bir Yere Başka Yoldan Girip Başka Yoldan Çıkmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
38- Mekke'ye Girmek İstenildikte Zü Tava'da Gecelemenin, Oraya Girmek Îçin Yıkanmanın ve Mekke'ye Gündüz Girmenin Müstehab Oluşu Babı
Hadisi Şerif'ten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
39- Tavaf İle Ömrede ve Haccın İlk Tavafında Ramelin Müstehab Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
40- Tavafda İki Rükn-ü Yemaniyi İstilam Etmenin Müstehab Oluşu, Diğer İki Rüknün İstilamı Gerekmediği Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
41- Tavafda Hacer-i Esved'i Öpmenin Müstehab Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
42- Deve ve Şaire Üzerinde Tavafın ve Hayvan Üzerinde Bulunan Bir Kimsenin Hacer-i Esved'i Baston ve Benzeri Bir Şey İle İstilam Etmesinin Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
43- Safa İle Merve Arasındaki Sa'yin Bir Rükün Olduğunu, Haccın Ancak Onunla Sahih Olabileceğini Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
44- Sa'yin Tekerrür Etmediğini Beyan Babı
45- Telbiyeyi Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Taş Atmağa Başlayıncaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkabilmiştir:
46- Arafe Günü Arafat'tan Mina'ya Giderken Telbiye ve Tekbir Getirilmesi Babı
47- Arafat'tan Müzdelife'ye Dönüş ve O Gece Akşamla Yatsı Namazlarını Müzdelife'de Beraberce Kılmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:
48- Müzdelife'de Bayram Günü Sabah Namazını Fazla Erken Kılmanın ve Fecrin Doğduğu Tehakkuk Ettikten Sonra Bunda Mübalağa Göstermenin Müstehab Oluşu Babı
49- Son Gecelerde Müzdelife'den Mina'ya Dönerken Kadınlarla Sair Zayıf Kimselerin Halk Üşüşmeden Önce Yola Çıkmaları ve Diğer Hacıların Sabah Namazını Kılıncaya Kadar Müzdelife'de Kalmalarının Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
50- Cemre-i Akabe'de Taşları Vadinin İçinden Atmak, Mekke'yi Soluna Almak ve Her Taşı Atarken Tekbir Almak Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
51- Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Hayvan Üzerinde Taş Atmanın Müstehab Olduğunu ve Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)in «Hacc İbadetlerini Almalısınız.» Hadisini Beyan Babı
Hadisi Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır
52- Cemre Taşlarının Fiske Taşı Kadar Olmasının Müstehab Görülmesi Babı
53- Taş Atmanın Müstehab Vaktini Beyan Babı
54- Cemre Taşlarının Yedi Adet Olacağını Beyan Babı
55- Traş Olmayı, Saç Kısaltmaya Tercih, Saç Kısaltmanın da Caiz Olduğunu Beyan Babı
56- Kurban Bayramı Günü Sünnetin Ewela Taş Atmak, Sonra Kurban Kesmek, Sonra Traş Olmakdan İbaret Bulunduğunu, Traş İşine Traş Olan Kimsenin Başının Sağ Tarafından Başlanacağını Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
57- Kurban Kesmeden Traş Olan Yahut Taş Atmadan Kurban Kesenler Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

15- HACC BAHSÎ

Hanef îiyye ulemâsından Kemâl ibni Hümam (788-861) «Fethül-Kadîr» nâm eserinde hacc bahsine mukaddime ile başlamıştır:
«Ebeveyninden birisi hizmetine muhtaç olup da haccına razı olmayan kimsenin hacca gitmesi mekruhtur. Hizmetine muhtaç değilse gidebilir. Anne, baba bulunmadığı zaman dedelerle nineler de anne, baba hükmündedirler. Borçlu olan bir kimsenin, ödeyecek malı yoksa hacca ve gazaya gitmesi mekruh olur. Meğer ki, alacaklısı izin vermiş ola. Alacaklının izni ile borçluya kefil olan varsa, ikisinin de iznini almak gerekir. İzinsiz kefîl olmuşsa hacca gitmek için yalnız alacaklıdan izin ister.
Sefere çıkacak olan kimse hacc için değil de çıkacağı zaman hususunda müşaverede bulunur, Zîra bu suretle hareket etmesi hayırdır. Keza bu hususta Allah'a istihare yapmalıdır. İstiharenin sünneti Kâfirûn ve îhlâs sûrelerini okuyarak iki rek'at namaz kılmak ve Peygamber (Sallallahü AleyhiveSellem)"den nakledilen maruf:
(Yâ Rabbi, sana, tenin ilminle istihare ederim... ilâh...) duasını okumaktır.
Hâkim'in Peygamber (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) 'den tahrîc ettiği bir hadîsde:
(Allah Teâlâ, Allah'a istihare yapmak, Adem oğlunun saadeti, Allah'a istihareyi terketmek Âdem oğlunun şekâveti cü m I esindendir.) buyurulmuştur.
Bundan sonra tevbe, hâlis niyet, hakkı hukuku edâ, dargın bulunduğu ve muamele gördüğü herkeslerhelâllaşmakla işe başlamalı. Helâl nafaka toplamaya çalışmalıdır. Çünkü haram nafaka ile yapılan hacc makbul değildir. Maamafih gaspedilen bir nafaka ile hacceden kimseden farz yine de sakıttır' Haccın sakıt olmasıyla kabul edilmemesi arasında münâfaat yoktur.
Hacc kabul edilmediği için sevap yerilmez, fakat âhirette haccı ter-kedenler gibi ceza gö1-mez.
Hacca gidecek kimseye unuttuğunu hatırlatacak, başı sıkıldığı zaman kendisini sabıra davet edecek âciz kaldığında yardımına koşacak iyi bir arkadaş mutlaka lâzımdır.
Bu arkadaşın ecnebi olması, bâzı sülehâya göre kat'î rahîme sebep olmamak için akraba olmasından evlâdır. Hammala taşıyacağı yükü göstermeli, izni olmaksızın ona gösterdiğinden fazla yük yüklenmemelidir.
Hacc seferini ticâret, riya, şöhret ve iftihar gibi şeylerden azade tutmalıdır. Bundan dolayıdır ki,, ulemâdan bâzıları mahmele binmeyi ke-rîh görmüşlerdir.
Bâzılarına göre ticâret ve emsalinden azade olmak şartıyla mahmele binmek mekruh değildir.
Deveye binmek efdâldır. Merkep üzerinde haccetmek mekruhtur. Kudreti olan kimse için yaya gitmek, hayvana binmekten efdâldır.
Hacca giden kimse ahlâksızlık etmemeli, lâzım olan edevatı satın alırken fiat düşünmemeli, nafaka hususunda başkalarıyla ortak olmamalıdır.
Hacc arkadaşlarının her gün birinin yiyeceğini beraberce yemeleri helâldir.
Hacc yoluna Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uyarak perşembe günü çıkmalıdır. Bu mümkün değilse ayın ilk pazartesi günü sabahleyin çıkmalıdır.
Aile efradı ve dostlarıyla vedalaşarak helâllaşmah ve hayır dualarını istemelidir. Bu maksatla onların ayağına gitmeli, hacdan dönüşte onlar da evine gelerek kendisini istikbâl, etmelidir.
Tirmizî'nin rivayetine göre îbni Ömer (Radiyallahû anh) Hz. Kazea'ya: Şunu söylemiş:
(Ben Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)'\ şöyle buyururken işittim (lokman hekim demiş ki:
— Allah'a bir şey emânet edilirse, onu korur.
Ben de senin dînîni, emânetini ve son amellerini Allah'a emânet eyler, sana selâm ederim.)
Hacıyı teşyi' eden dahî veda ânında ona:
(Allah'ın hifz-u emanetinde ol, Allah sana takva ihsan etsin, kötülüklerden seni ırak eylesin, günâhını af buyursun, gittiğin her yerde sana hayırı göstersin.) demelidir. İbni Sünnî'nin. Hz. Ebû Hüreyre'den rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sefere çıkmak isteyen kimse geride bıraktıklarına :
— Seni kendisine bırakılan emânetleri zayi' ermeyen Allah'a emânet ederim, desin.) buyurmuşlardır.
Ulemâdan bir cemâat, yola çıkan hacıyı onunla beraber yürüyerek kendisine duâ etmek suretiyle teşyi' etmeyi müstehâb görmüşlerdik
İbni Abbâs (Radiyaîlahûanh)'dan rivayet olunduğuna göre kendileri hacca giderken Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Sellem) onları baki

denilen kabristana kadar yürüyerek teşyi' etmiş ve uğurlarken :
— (Besmele ile gidin, Ya Rabbi! Bunlara yardım eyle,) buyurmuştur.
Yola çıkarken evinden bir parça sadaka vermeli, seferin iptidasında dahî sadaka vermelidir.
Verilecek sadaka en azından bir kişi doyuracak kadar olmalıdır. Zira bu sadaka selâmete sebeptir.
Evinden çıkarken :
— (Ya Rabbî, sapmaktan ve sapıtmaktan, yanılmaktan veya yanıltılmaktan, zulmetmekten veya zulmolunmaktan, cchillik etmekten veya bana cahillik edilmekten sana sığınırım.) demelidir.
îbni Abbâs (Radiyatlahûanh)'d&n rivayet olunduğuna göre Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) sefere çıkmak istediği vakit:
— (Ya Râbbî, yolda arkadaş sensin, ailem hakkında yerimi tutacak da sensin. Ya Râbbî, yolda zayi' olmaktan ve dönüşte boynu bükük kalmaktan sana sığınırım. Ya Râbbî, bize, yolumuzu kısalt seferimizi kolaylaştı r.) buyururmuş.
Ebû Dâvud, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Settetn)'den şu*ha-dîsi rivayet etmiştir: Bir adam evinden çıkarken:
— (Bismillah! tevekkeltü alellah, lâ havle ve lâ kuvvete illâ bİllah) derse, kendisine;
— (Sana hidâyet verildi, kifayet olundu ve korundun.) denilir, şeytân ondan uzaklaşır., ilâh... .
. Eserlerde vârid olmuştur ki, bir kimse yola çıkmazdan önce Âyetü'1-Kürsiyi okursa, evine dönünceye kadar başına hiç, bir belâ gelmez Bâzılarına güre Lîî1âf sûresini okumak da böyledir. .
Taberâni 'nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— (Bir kimse yola çıkmak İstediği vakit ailesi nezdinde kılacağı iki rek'at namazdan daha faziletli bir şey bırakmaz.) buyurmuştur.
Yola çıkan kimse evinin kapısına vardığında Kadir sûresini okumalı, vâsıtaya bineceği zaman besmele çekmeli, bindiğinde Müs1im'in rivayet ettiği şu hadîsi okumalıdır:
(Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sefere çıkarken hayvanının üzerine yerleşti mi uç defa tekbir alır, sonra :
— Bize, bunu ve derip topladığımız şeyleri müsahhar kılan Allah'a teşbih ederim. Biz, ancak Rabbimize dönenleriz. Ya Rabbî, senden, bu seferimizde hayır ve takva, amel nâmına da senin razı olduğunu dileriz. Yâ Rabbî, bize, bu seferimizi asan eyle. Ondan sonra da bizi tâatindan ayırma. Yâ Rabbİ, seferde arkada; ve ailede yerimize kalan sensin. Yâ Rabbî, seferin meşakkatinden, boş elle dönmekten, mal ve aile hususunda kötü â ki betten sana sığınırım, derdi.
Döndüğü vakit yine bunları söyler ve şunu ilâve ederdi:
— İşte dönüyoruz. Tevbekârız, âbidiz, Rabbimize hamdederiz.)
Sefere çıkan kimse bir yere vardığında:
(Yâ Rabbî, Senden, bu yerin ve burada bulunan her şeyin ha yırı m diler, bu yerin şerri ile ahâlisinin ve bunda bulunan her şeyin şerrinden sana sığınırım.) demeli.
Bir yerde konakladığı zaman dahî:
— (Yâ Rabbî! Beni mübarek bir yere İndir. Sen, misafir konuklayan-lann en hayırlısısm.) duasını okumalı, yükünü indirdiği anda dahî:
— (Bismillah! tevekkeltü Alellâhi. Allah'ın tam kelimelerinin hepsiyle, hiç bir kusursuz yarattığı mahlûklarının şerrinden ona sığınırım. Âlemler içinde Nuh'a selâm olsun. Yâ Rabbî! Bize, bu menzilin ve onda bulunan her şeyin en hayırlısını ihsan eyle. Bu yerin ve ihtiva ettiği her şeyin şerrinden bize sen kâfi gel.) demeli.
Oradan çekilirken de :
— (Bize, dönüşümüzde ve inişimizde afiyet ihsan eden Allah'a ham-dolsun. Yâ Rabbî! Bizi bu menzilimizden nasıl sağ salim çıkardınsa, başka menzile de öylece emin olarak ulaştır.) duasını okumalıdır.
Gece olduğu vakit Ebû Dâvud 'un rivayet ettiği şu hadîsdeki duayı okumalıdır:
(ResGlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) sefere çıkar da akşam olursa:
— (Ey toprak, benim de senin de Rabbimiz Allah'dır. Senin ve sendeki her şeyin, üzerinde debeliyen her canlının şerrinden Allah'a sığınırım. Arılanın yılan ve akreplerin, bu beldede sakin olanların ve babalarla çocukların şerrinden de Allah'a «(ğınınm.) buyururdu...»
Kemâl îbn'i Hümmâm'in mukaddimesinden aldığımız kısım burada bitti.
Hacc: Lügatta: Muazzam bir şeyi kasdetmektir.
Bu kelimeyi hacc ve hicc şeklinde okumak caizse de meşhur olan kıraati hacc'dır.
Bazıları iki kıraat arasında fark görmüş, hacc şeklinde okunduğu zaman kasdetmek, hicc okunursa hacıları mânâsına geldiğim söylemişlerdir.
Şer'an hacc: Dînin erkânından bir rüknünü edâ etmek için Kabe-i Muazzama'yı ziyaret kasdetmektir. Bu tarifin içinde kelimenin lügat mânâsı da mevcuttur.
Anlaşılıyor ki, ulemâ haccın şer'i mânâsını tarif ederken lügat mânâsının te'sîri altında kalmış, ismi bir tarif yapmışlardır. Hakikatte hacc yalnız bir kasidden ibaret değildir. Onun için Kemâl îbni Hümâm : «Zahire göre hacc, tavaf,. vakfe ve evvelce niyet gibi efal-i mahsûsadan ibarettir. Hacc deyince hatıra gelenler de bunlardır, sırf kasit değildir.» demiştir.
Haccın sebebi Kâbe-i Muazzama'dır. Bu sebep tekerrür etmediği için hacc da vakti hâli olan müslümana ömründe bir defa farz olur. Sair ibâdetler böyle değildir. Onların sebepleri tekerrür ettiği için ibâdetler de tekrar tekrar farz olur. Meselâ namazın sebebi vakitlerdir. Vakitler her gün beş defa tekerrür ettiği için namaz da her gün beş defa farz olmuştur.
Şartları iki kısımdır:
1) Vücûbunun şartları: Hür, âkil, baliğ ve müslüman olmaktır. Kölelerle delilere, baliğ olmamış çocuklara ve gayri müslimlere hacc farz değildir.
Hattâ bir kimse müslüman olmazdan evvel zengin iken müslüman-lığı kabul ettikten sonra fakir düşse haccetmesi farz değildir. Fakat müslüman olan bir kimse zengin iken hacca gitmeyip, sonradan fakir düşse üzerinden hacc borcu sakıt olmaz. Çünkü bu ibadet kudret-i mümekkine ile farz olmuştur. Böyle bir kudretle farz olan ibâdetler, o kudret elden gitse bile zimmette sabit kalırlar.
Zekât gibi bâzı ibadetler kudret-i müyessire denilen bir derece daha müsamahalı bir kudretle farz kılınmışlardır. Kudret-i Müyessirenin devamı şarttır. Binâenaleyh üzerine zekât farz olan bir kimse onu vaktinde vermeyip sonradan fakirlerse zekât sakıt olur. Bu cihet usûl-i fıkıh ilminde tafsilatı ile beyân olunmuştur.
2) Edasının şartları: Müslüman olmak, ihrama girmek, zamân-ı mahsus ve mekân-ı mahsus gibi şeylerdir.
3) Rükünleri: Mezhepler arasında ihtilaflı olmakla beraber ta-vâf-ı ziyaret, Arafat'da vakfe gibi şeylerdir.
4) Vâcibleri: Mikaatda ihrama girmek, Arafât'da vakfeyi güneş kavuşuncaya kadar uzatmak, Müzdelife'de vakfe yapmak, sai yapmak, şeytân taşlamak, traş olmak veya saç kısaltmak ve uzaktan gelenler için tavafa sader işidir.
Bunlardan maada hacc fiilleri sünnettir.

Haccın ne zaman farz kılındığı ihtilaflıdır. Hicretin beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onuncu yıllarında farz kılındığını söyleyenler bulunmuştur. Hicretten önce farz kılındığını iddia edenler bile olmuşsa da bu kavil şâzzdır.
Kurtubî'ye göre sahîh olan kavil hicretin 9. yılıdır.
Hacc: Kitap, sünnet ve icmâ'-ı ümmetle sabit olmuş muhkem bir farzîdır. Bundan dolayıdır ki, onu inkâr eden dinden çıkar. Kitaptan delili:
«Yoluna gücü yetenlerin beyti haccetmeleri Allah için insanların boynuna borçtur.» [1] âyet-i kerîmesidir.
Haccın farz olduğuna ümmetin bütün ulemâsı ittifak etmişlerdir.
Sünnetten delili: Meşhur İmam ve îslâm hadîsi ile bahsimizde görülecek hadîslerdir.

1- Hacc veya Ömre İçin İhrama Giren Kimseye Mubah Olup Olmayan Şeylerle Koku Sürünmesinin Haram Kılındığı Beyan Babı

1- (1177) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da tbni Ömer (Radiyalîahüanhüma)"dan naklen ı i vay e t ettiği şu hadîsi okudum: Bir adam Resûlüllah (Saîlaitahü Aleyhi ve Sellem)'e ihramhnın ne gibi elbise giyebileceğini sormuş da, Resûlüllah (Sallalhhu Aleyhi ve Sillem):
«Gömlek, sarık, don, bornoz, mest giymeyin. Ancak biriniz ayakkabı bulamazsa o zaman mest giysin. Ama mestleri topuktan aşağısından kessin. Safran veya alaçehre çiçeği ile boyan mı? hiç bir elbise giymeyin.» buyurmuşlar.

2- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkıd ve Ztiheyr b. Harb hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne Zührî'den, o da Sâiim'den, o da babası (Radiyallahû anh) dan naklen haber verdi. Babası şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
— «İhramlı ne giyecek?» diye soruldu. ResûlüIlah (Sattallahil Aleyhi ve Seîtem):
— «Ihromlı : Gömlek, kavuk, bornoz, don, a la çehre yahut safranla boyanmış elbise ve mest giyemez. Ancak ayakkabı bulamazsa, o başka. O zaman mestleri topuklarından aşağı düşecek şekilde kessin.» buyurdular.

3- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Abdullah b. Dinar'dan dinlediğim, onun da İbni'Ömer (RadiyaUayü anhürha) 'dan naklettiği şu hadîsi okudum: İbni Ömer şöyle demiş: ResûlüIlah (SalUıllahü Aleyhi ve Sellem) ihramlımn safran veya alaçehre çiçeği ile boyanmış elbise giymesini yasak etti ve
«— Kim ayakkabı bulamazsa mest giysin. Ama onları topuklardan aşağı kessin,» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinde bir-iki yerinde ve -Kitâ-bul-Iibâs» ile «Kitâbu's-Salât-da, Ebû Davû'd, Nesaî ve İbni Mâce «Hacc bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Ulemânın beyânına göre Hadîs-i Şerif, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) *in bedi' ve vecîz sözlerinden biridir. Çünkü kendisine hacca niyet eden bir kimsenin neler giyebileceği sorulmuş, cevaben filân ve filân şeyleri giymeyiniz, buyurmuştur. Bu suretle cevâptan, hadîsde zikri geçen şeylerin giyilmiyeceği, onlardan maada her şeyin giyilebileceği anlaşılmıştır.
Giyilemiyecek şeylerin tasrih buyurulması evlâdır. Çünkü bunlar mahduttur. Giyilecek şeyler ise çok olup, münhazır değildir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ bu hadîsde zikri geçen şeylerin ihram halinde giyilemiyeceğine ittifak etmişlerdir. ResûlüIlah (Saîlallahü Aleyhi ve SeHem) gömlek ve don ile o mânâda olan dikişli ve bedeni sımsıkı saran her şeyin giyilemiyeceğine işaret buyurduğu gibi kavuk ve bornoz ile dikişli veya dikişsiz başı örten her şeye hattâ sargıya tenbih buyurmuştur. Sargıya ihtiyâcı olan hacı, onu sarar, fakat fidye vermesi îcab eder.
Mestlerle, ayaklan örten her şeyin ihram halinde giyilmesi yasak olduğunu ifade buyurmuştur. Bütün bunlar erkeklere mahsûstur.
Kadına gelince: Dikişli veya dikişsiz her şeyle, yüzünden maada bütün bedenini örtmesi mubahdır. Fakat ne ile olursa olsun yüzünü örtmesi haramdır.
Ellerini eldivenle örtmesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şafiî 'nin bu hususta iki kavli vardır. Esah kavline göre ihrâmlı bir kadının eldiven giymesi haramdır.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaçehre ve safranı zikretmekle bu mânâdaki şeylere yani güzel koku sürünmeye işaret buyurmuştur. İhram hâlinde erkek ve kadın bütün hacılara her nev'i koku sürünmek haramdır. Lâkin meyve ve çiçek gibi şeyleri koklamak haram değildir. Zira bu gibi 'şeyler kokulanmak maksadıyla kullanılmazlar.
Ulemânın beyânına göre hacca niyet eden kimseye zikri geçen şeylerin haram kılınması onu refah halinden uzaklaştırmak huşu* ve mezellet sıfatıyla vasıflandırmak içindir.
Hacı, bütün hacc müddetince ihramlı olduğunu hatırlayacak, bu suretle daha ziyâde zikir ve ibâdetle meşgul olacak, kendini murakabe edecek, ibâdetini koruyacak, haram olan şeylerden sakınacak, ihram elbisesiyle ölümü, kefeni ve kıyamet gününde insanların yalınayak baş açık huzûr-u ilâhiye çıkacaklarını hatırlayacaktır.
Koku sürünmenin ve kadınlara yaklaşmanın haram kıhnmasındaki hikmet, dünya ziynetleriyle, dünya lezzetlerinden ve refahtan uzak kalarak bütün düşüncesini uhrevî maksatlara tahsis etmektir.»
Vers: Yalnız Yemen'de yetişen san bir çiçektir. Elbise boyamakta kullanılır.
Safran dahî sarı bir-çiçektir. Arap memleketlerinde yetişmez.cümlesindeki *Iâ» kelimesi nâfiye ve nahiye olabilir. Nâfiye olduğu takdirde dâhil olduğu fi'li muzâri' merfû, nahiye olduğuna göre meczûm okunur.
Hadîsin son cümlesinde «giymeyiniz» fiilinin muhataplarında kadınlar da dâhildir. Bu cümleden önce giyilmesi yasak edilen şeyler erkeklere mahsûstur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1) Hacca niyet eden kimsenin dikişli elbise, serpuş, eldiven ve dikişli ayakkabı giymesi, haramdır.
Niyet ederken üzerinde bu gibi elbise bulunanlar onları çıkarırlar.
Bâzıları elbiseyi yararak çıkarmak îcab ettiğine kaail olmuşlarsa da cumhura göre yarmadan başından çıkarmak caizdir.
îmam A'zam, îmam Mâlik ve İmam Şâfi î-'-nin mezhepleri de budur.
Gömleği giymeden sarınmak caizdir.
2) Mest giymek caiz olabilmek için konçlarını kesmek şarttır. Yalnız îmam Ahmed'e göre kesmeden de giyilebilir.

Atâ'dan da böyle bir kavü rivayet olunmuştur.
3) Bazıları îbni Ömer (Radtyallahûanh) hadîsinin men-sûh olduğunu iddia etmişlerdir.
4) İbnü'l-Cevzî ile diğer birtakım ulemâ îbni Ömer hadîsinin mevkuf mü yoksa merfû mu olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Maamafih hadîs ulemâsı bu hadîsin merfû olduğunu söylemiş, mevkuf rivayetinin şâzz olduğunu bildirmişlerdir.
5) Hadîsin zahirine bakılırsa safran ve vers gibi şeylerle boyanmış elbise giymenin mutlak surette memnu olduğu anlaşılıyor.
Rivayete nazaran îmam Mâlik'e koku sürünmüş, fakat rüzgârla kokudan eser kalmamış elbisenin hükmü sorulmuş, Hz. îmam:
«Safran veya versile boyanmamışsa bunda bir beis yoktur. Mekruh olan boyayı içmiş elbise giymektir.» demiştir.
îmam Şafiî'ye göre 'elbise ıslandığı vakit koku salacak sekilide boyanmışsa giymesi caiz değildir. Yalnız rengi kalan elbise hakkında İmâraü'l-Haremeyn iki kavil rivayet etmiştir.
Şâfiîler'den Râfiî : «Sahîh olan kavle göre yalnız renk muteber değildir.» diyor.
Hanefiîler'e göre yıkandıktan sonra silkmekle rengi dağılmayan elbiseyi ihramda giymekte beîs yoktur. Bu kavil Saîd b. Cübeyr, Atâ1 b. Ebî Rabah, Hasan-ı Basrî, Tavus, Katâde, îbrâhim Nehaî, Sevrî, îmam Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr 'den de nakledilmiştir.
Bâzılarına göre elbiseyi yıkayıp sildikten sonra dikkat edilecek cihet koku salmamasıdır. Muteber olan kavil de budur.
Elbisenin yıkandıktan sonra boyası yayılmasa bile kokusu çıkmamış-sa giyilmesi memnudur. Çünkü kokması, koku veren şeyin orada kaldığına delildir.
6) Hacca gitmeyen kimseler safran veya v.s. ile boyanmış elbise giyebilirler. Çünkü Peygamber (SalUtlîahü Aleyhi ve Seîîem) hadîsdeki beyanâtını ihramlı kimsenin ne giyebileceği suâline cevâp olarak ifâde buyurmuştur. Binâenaleyh ihrama girmeyenler mezkûr eşyayı giyebilirler.
Aynî diyor ki: «Üstadımız Zeynüddîn, versin koku sayılıp sayılmadığı hususunda ulemânın ihtilâf ettiğini söylemiştir.
Îbnü'l-Arabî'ye göre vers (Alaçehre) koku değildir. İbnü1 Arabî : (Vers koku olmasa da onun güzel bir kokusu vardır. Peygamber'(Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bununla hâlis kokudan ve kokuya benzer şeylerden kaçınılmasını anlatmak istemiştir.) demiştir.
Râfiî: (Söylenildiğine göre alaçehre Yemen'in en güzel kokularındanmış.) demektedir.
Nevevî'nin sözü dahi alaçehrenin koku sayıldığını andırıyor.»

4- (1178) Bize Yahya b. Yahya ile Ebu'r-Rabî' Ez-Zehrâni ve Ku-teybetü'bnü Said hep birden Hammad'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammad b. Zeyd, Amr'dan, o da Câbir b. Zeyd'den, o da İbni Abbâs (Radtyallahüanhüma)'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş : Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, hutbe okurken, ihramlıyı kastederek:
«Don giymek, gömlek bulamıyana, mest giymek de ayakkabı bulamı-yana, caizdir.» buyuruyordu.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedi yani İbni Ca'fer rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân Er-Râzi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. Bu râvilerin ikisi de dediler ki: Bize, Şu'be, Arar b. Dinar'dan bu isnadla rivayet etti ki Amr, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Arafat'da hutbe okurken dinlemiş ve bu hadîsi anlatmış.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stif-yân b. Uyeyne rivayet etti. H. Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin haber verdi. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Stifyân'-dan rivayet etti. H.
Bize Aliyytt'bnü Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsa b. Yûnus, tbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bana Aliyyü'bnü Hucr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Ey-yûb'dan rivayet etti.
Bu'râvilerin hepsi Amr b. Dinar'dan bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Şu'be'den maada hiç biri «Arafât'da hutbe okurken» kaydını zikretmemişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri «Kİtâbu'1-Hacc- ile «Kitâbu'l-Iibâs«da, Tirmizl, Nesaî ve İbni Mâce «Kitâbu'l-Hacoda muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ayakkabı bulamayan için mest giymenin caiz olduğu burada mutlak olarak zikredilmişse de bu mutlak yukardaki mukayyed hadîse hamledilmiştir. Yani «Ayakkabı bulamayan kesik konçlu mest giysin.» demektir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ bu iki hadîs hakkında ihtilâf etmişlerdir, îmam Ahmed'e göre mestleri konçlarını kesmeden giymek caizdir. Delili bu hadîsle bundan sonra gelen Câbir hadîsidir.
Hanbeliyye ulemâsı İbni Abbâs hadîsinin — yukardaki— İbni Ömer hadîsini neshettiğini söyler ve mestleri kesmenin mal israfı olacağını iddia ederlermiş.
tmam Mâlik, Ebû Hanîfe, Şafiî ve Cumhûru u1emâ'ya göre konçlarını kesmeden mest giymek caiz değildir.
Delilleri bundan evvelki İbni Ömer (Radiyallahû anh) hadîsidir. Onlara göre îbni Abbâs ile Câbir hadisleri mutlaktırlar. Binâenaleyh onlan koncu kesik mest mânâsına hamletmek îcab eder. Zira mutlak mukayyede hamledilir.
Mevsuk olan râvinin ziyâdesi makbuldür. .
Hanbeliyye ulemâsının (Mal israfıdır.) iddiaları doğru değildir. Çünkü mal israfı memnu husûsatta olur. Şerîatın emrettiği şey, israf olamaz.
Ayakkabı bulamadığı için mest giyen hacıya fidye lâzım gelip gel-miyeceği mes'elesi de ihtilaflıdır.
îmam Mâlik, İmam Şafiî ve onlara muvafakat eden diğer ulemâya göre fidye lâzım değildir. Zira lâzım olsa Peygamber (SaUtûlahil Aleyhi ve Sillem) onu bildirirdi.
İmam A'zam ile diğer Hanefiiyye ulemâsına göre fidye lâzımdır. Nitekim başını traş ettirmeye muztar kalan hacı traş olur, fidye de verir.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre ihramlı bir kimse gömlek bulamadığı zaman yalnız don giyebilir.
tmam Mâlik bunu tecviz etmemiştir. Çünkü İbni Ömer hadîsinde bu mes'ele zikredilmemiştir.
Nevevî diyor ki: «Doğrusu mubah olmasıdır. îbni Ömer hadîsinde buna dair hüccet yoktur. Çünkü o hadîsde Resûlüllah (SaüalîaJıü Aleyhi ve Seîlem) gömleğin bulunduğu hali zikretmiş, Îbni Abbâs ile Câbir (Radtyaîtahû anh). hadîslerinde ise bulunmadığı hâli beyân buyurmuştur.
Câbir hadîsi şudur:

5- (1179) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'ı-Zübeyr, Câbir (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Setlem) :

«Her kim ayakkabı bulamazsa iki mest giyiversİn. Gömlek bulamayan da don giysin.» buyurdular.

6- (1180) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ata' b. Ebî Rabah, Safvân b. Ya'Ia b Ümeyye'den, o da babası (Radiyallahûanhyd&n naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ci'râme'deyken yanma cübbe giymiş bir adam geldi. Cübbenin Üzerinde halûk denilen esans kokusu yahut sarılık eseri vardı. Bu zât:
— «ömremi yaparken ne şekilde hareket etmemi emredersin?» diye sordu. (O sırada) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'e vahiy indirildi de üzerine bir elbise örttüler.
Yâ'lâ : «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i kendisine vahiy nazil olduğu vakit görmeyi pek arzu ederdim.» dedi. Bunun üzerine (Hz. Ömer) «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vahiy indirildiği zaman görmek mi arzu ediyorsun?» diyerek elbisenin kenarım kaldırdı. Peygamber (SallallahüAleyhi veSellemyi gördüm, bir horultusu vardı. —Kavi diyor ki: Zannederim Yâ'lâ — genç deve horultusu gibi dedi.
Yâlâ demiş ki: «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) açıldığı zaman:
— ömreyi soran zât nerede kaldı ? diye sordu. Ve ona :
— Elbisenden sarılığın eserini • Yahut halûkun eserini - yıka. Cübbemî çıkar, hocanda ne yaptınsa örn ren de de onu yap, buyurdular.»

7- (...) Bize ibni Ebi Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da Safvân b. Ya'la'dan, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ci'râme'deyken yanma bir adam geldi, ben de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunuyordum. Adamın üzerinde mukattaat denilen biçilmiş bir cübbe vardı. Adam halûka bulanmış idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— «Ben ömreye niyet ettim, üzerimde bu cübbe var. Halûka bulanmış haldeyim.» dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
— «Haccetmiş olsan ne yapardın ?» diye sordu, o zât:
— «Üzerimden bu elbiseyi çıkarır ve bu halûku bedenimden yıkardım.» dedi. Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
— «Haccetmiş oltan ne yaparsan. Ötmende de onu yap.» buyurdular.

8- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi fci) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekir haber verdi, tsmâil ile Muhammed: Bize tbni Cüreyc haber verdi, demişlerdir. H.
Bize Aliyyu'bnü Haşrem dahi rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize îsa, tbni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Ata' haber verdi, ona da Safvan b. Yâ'lâ b. Ümeyye haber vermiş k: Yâ'lâ, ÖmerüTmü Hattâb (Radiyçllahû anh) 'a:
— «Nebiyyullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'i kendisine vahiy indirilirken bir görsem.» diyormuş. Peygamber (Salîallahü ileyhi ve Seltem), Ci'-râne'de bulunduğu sırada üzerine bir elbise ile gölge yapılmış. Yanında ashabından bazı kimseler bulunuyormuş. İçlerinde Ömer de varmış. Derken Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına yünden bir cübbe giymiş ve kokuya bulanmış bir adam gelerek:
— «Yâ Resûlüllah, kokuya bulandiktan sonra bir cübbe içinde Öm-reye niyet eden bir adam hakkında ne buyurursun*» demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müddet ona baktıktan sonra sükût etmiş. Müteakiben kendisine vahiy gelmiş. Ömer eliyle Yâ'lâ b. Ümeyye'ye:
«Gel!» diye işaret etmiş. Yâ'lâ gelmiş. Başını örtünün altına sokmuş. Bir de bakmış ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) yüzü kıpkırmızı olmuş. Bir müddettir horluyor, sonra açılmış ve:
— «Demin bana ömreyi soran zât nerede kaldı ?» demiş. O zât aranarak getirilmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SHlem):
— «Üzerindeki kokuyu üç defa yıka, cübbeye gelince onu çıkar, sonra haccederken ne yaparsan, ömrende de onu yap.» buyurmuşlar.

9- (...) Bize Ukbetü'bnü Mükrem El-Ammi ile Muhammed b. Kâfi' rivayet ettiler. Lâfız İbni Râfi'indİr. (Dediler ki) : Bize Vehb b. Ceri b. Hâlim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Saf-Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) Kays, Atâ'dan, o da Safvân b. Yâ'lâ b. Ümeyye'den, o da babası (Radiyallahü anh) dan naklen rivayet ederken dinledim. Peygamber (Sallallahü Ateyhi ve Sellem), Ci'rane'deyken yanına bir adam geldi, bu zât ömreye niyet etmişti. Saçını sakalını sarıya boyamış ve bir ctibbe giymişti.
— «Yâ Resnlallah! Ben, ömreye niyet ettim. Hâlim gördüğün gibidir.» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seller.): dir.» dedi. Bunun Üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyh: ve Sillem):
— «Üzerinden cübbeyi çıkar, san boyayı da yıka. Haccetmiş olsan ne yapacaksaydın, Ömrende de onu yap.» buyurdular.

10- (...) Bana İshak b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ali Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verdi. (Dedi ki) : Bize Rabâh b. Eb Maruf rivayet etti. (Dedi ki) : Atâ'yı şunu söylerken işittim: Bana Safvân b. Yâ'lâ, babası (Radiyaltahü anh) 'dan naklen haber verdi. Babası şöyle demiş:
Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi ve Selîem) 'in maiyyetinde bulunuyorduk, yanına cübbe giymiş bir adam geldi, Cübbenin üzerinde halûk (denilen esans) eseri vardı. Bu zât:
— «Ya Resûlallah! Ben, ömreye niyet ettim. Ne yapmalıyım?» diye sordu. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) sükût buyurdu, ona cevap vermedi. Kendisine vahiy indirildiği zaman Ömer onu örter* gölgelen di-rirdi. Ömer (Radiyaîlahü anh) 'a dedim ki:
— «Ben, Hesûlû\lah(Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e vahiy indirildiği vakit başımı onunla beraber elbisenin altına sokmak isterim.»
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e vahiy nazil olunca Ömer (Radiyallahü anh) onu elbiseyle örttü. Ben de yanına gelerek başını onunla birlikte elbisenin altına soktum. Ve Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve SeUem)'e baktım. Açıldığı vakit:
— «Demin ömreyi soran zât nerede kaldı?» diye sordu. O zât kalkarak Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'m yanma geldi. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sırtından cübbeni çıkar, özerinde bulunan halûk eserini de yıka, Haccetmiş olsan ne yapacaksan ömrende de onu yap. buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'1-Hacc» ile «Kitâbu Fedâiü'1-Kur'ân»m bir-iki yerinde ve «Kitâbü'l-Meğazi»de, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesa «Kitâbu'1-Hacc »da ayrıca Nesaî «Kitâbu Fedâili'l-Kur'ân»da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Cî'rane: Tâif'le Mekke arasında bir yerdir. Mekke'ye daha yakındır. Bu kelimeyi «Ciirrane» şeklinde okuyanlaj* da olmuştur.
Fakat birinci kiraatı daha fasih ve meşhurdur.

Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen zatın ismi malum değildir. Buhâri 'nin bir rivayetinde bir bedevi olduğu kaydedilmiştir. Bazıları Tartuşi tefsirinden bu zâtın Atâ' b. Ümeyye olduğunu nakletmişlerdir. Bu takdirde hadîsi rivayet eden Hz. Yâ'1â b. Ümeyye'nin kardeşi demek olur.
«Tevdih» sahibi : «Bu zâtın Amr b. Sevvâd olması caizdir. Çünkü Kaadı îyâz'ın (Kitâbu'ş-Şifâ) adlı eserinde Hz. Amr *dan rivayet ettiği bir hadîste Amr (Radiyaltahü anh) :
Ben, Peygamber (SalktlUthü Aleyhi ve Selletn) *in yanına halûk sürünerek geldim de :
— «Alaçehre aIaçehre, 'kokuyorsun, at bunu at, buyurdu. Elindeki bir kamışla karnımı dürttü. Canımı acıttı... ilâh...» demektedir. Lâkin bu Amr mezkûr kıssaya yetişmiş olamaz. Çünkü kendisi 1bni Vehb'in arkadaşıdır.» diyor.
Fakat «Tevdîh» sahibinin bu tahmininin doğru olmadığı anlaşılmıştır. Zîra şifâ hadîsindeki râvînin ismi Amr b. Sevvâd değil, Sevvâd b. Amr 'dır.
Halûk: Safran v.s. den mürekkep bir nev'i esansdır.
Ömre: Küçük hacc demektir ki, tavafla saiden ibarettir. Senenin her mevsiminde yapılabilir. Yalnız Arafe ile onu takib eden dört gün zarfında ömre yapmak mekruhtur. Çünkü o günler hacc günleridir.
Mukattaat: Biçilmiş kaftan ve cübbe demektir. Bedene göre biçilmiş olması kelimenin mârfâsmda dâhildir.
Gelen zâtın kokuya bulanmış olması, elbisesiyle bedenine şâmildir. Bulanmak tâbirinden de anlaşılıyor'ki, süründüğü koku çokmuş. Resûlül-lah (SallalUıhü Aleyhi ve Sellem) in :
«Haccetmiş olsan ne yapacaksan, örn rende de onu yap.» buyurması, ashâb.ı kiram'in hacc fiillerini daha evvelden bildiklerini gösterir.
İbnü'l-Arabî diyor ki: «Galiba Araplar câhîliyet devrinde haccettikleri vakit elbiselerini çıkarır, ihram halinde koku sürünmekten kaçınırlar, fakat ömre yaparken bu hususta daha müsamahalı davramr-larmış.
Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) hacc'la ömrenin bu babda bir olduklarını haber vermiştir.
İbni Battal'e göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Haccederken ne gibi dualar okur, zikirler yaparsan, Umrede de ayni şekilde hareket et. Zîra bu hususta hacc ile ömre müşterektir.» demek istemiştir. Nevevî'nin kanaati da budur.
Hz. Ya'1â'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i vahiy halinde görmek isteyerek başını onun örtüsünün altına sokması ve Hz. Ömer'in buna müsaade etmesi, Yeygamber(Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'in bu gibi şeylere müsaade buyurduğunu bildiklerine hamlolunur. Zira vahiy halini müşahade eden kimsenin imanı artar.
ResÛlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seîlem) 'in vahiy halinde kızarması ve horuldaması, vahiyin şiddet ve sıkletinden dir. Hattâ vahyin şiddetinden bazen avazının çıktığı kadar seslendiği rivayet olunmuştur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1) örtünmüş bir kimsenin darılmayacağı bilinirse, örtüsünü kaldırarak ona bakmak hattâ başını örtüsünün altına sokmak caizdir.
2) Müftü bir me s'elen in hükmünü bilmezse onu öğreninceye kadar cevâp vermeyebilir.
3) Kur'ân-ı Kerîm'de beyan edilmeyen bazı ahkâm ha-dîsden alınır.
4) ResÛlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) soran zata fidye emretme-miştir.
İmam Şafii, Sevrî, Ata', îshâk, Dâvud-u Zahirî ve bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel bu hadîsle istidlal ederek:
«Bir kimse ihram halinde bilmeden memnu olan bir elbise giyse fidye vermesi îcab etmez. Unutan kimse dahi bu hükümde dâhildir, demişlerdir.
İmam A'zam ile Müzeni 'den bir rivayete göre hacca niyet eden bir kimse kasden veya unutarak başını veya yüzünü bütün bir gün örterse fidye vermesi îcab eder.
Bir günden az örterse sadaka verir.
İmam Mâlik 'den bir rivayete göre istifade için başını Örter yahut uzun zaman başı veya yüzü örtülmüş olarak devam ederse fidye vermesi gerekir.
5) Elbiseyi kokudan temizlemek için mübalağa göstermek icab eder.
6) îhramlı bir kimsenin üzerinde dikişli elbise bulunursa çıkarması îcab eder. Elbiseyi yarmak veya parçalamak lâzım değildir.
İbrahim Nehaî ile Şa'bi'ye göre başını örtmüş sayılmamak için elbiseyi başından çıkarmak caiz değildir. Bu kavil Hz. Ali (Radtyâllahüanh) ile Hasan-ı Basrî Ve Ebû Kılâbe'-den rivayet olunmuştur.
Ali (Radiyallahü anh) 'dan gömleğin parçalanarak çıkarılacağı da rivayet olunmuştur.
7) îhrâma girerken (yâni haççı niyet ederken) koku sürünerek onu ihramdan sonra dahi devam ettirmenin caiz olup olmayacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları bunu mekruh görmüş ve menetmişlerdir.
îmam Mâlik ile Hanefîiler 'den Muhammed b. Hasen bunlardandır.
Ashâb.ı kiram 'dan Ömer, Osman, tbni Ömer ve Osman b. Ebi'l-Âs (Raâtyailahûaııhûm) ile Atâ' ve Zührî 'nin mezhepleri de budur.
Diğer birtakım ulemâ ihrama girerken koku sürünmeye cevaz vermişlerdir.
îmam A'zam'la İmam Şafiî 'nin mezhepleri de budur. Delilleri Hz. Âişe hadîsidir. Mezkûr hadîsde Âişe
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı ihrama girdiği vakit haremi için, hillt çıktığı vakit hilli için beyti tavaf etmezden önce ellerimle kokuladım.» demiştir.
Onlara göre Hz. Ya'1â hadîsinde Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi veSeîlem) 'in soran zâta üzerinde bulunan eşyayı yıkamasını emir buyurması safran süründüğü içindir. Erkeklere, safran sürünmek yasak edilmiştir.
Diğer bir cevaplan da şudur: Ya'1â (Radiyalîahü ank) kıssası Ct'r&ne'de geçmiştir. Bu vak'a bil'ittifâk hicretin 8. yılında geçmiştir. Hz. Aişe hadîsi ise Hicretin 10. yılında Haccetü'1-Vedâ'da şeref sâdır olmuştur.
Kaide İcabı en son vârid olan hadîsle amel olunur.

2- Hacc İle Ömrenin Mikaadları Babı

11- (1181) Bize Yahya b. Yahya ile Halef b. Hişâm, Ebu'r-Rabî' ve Kuteybe hep birden Hammad'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki:
— Bize Hammad b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Tâvus'dan, o da İbni Abbâs (Radiyallayü a/ı&ümaj'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş:
«ResûKillah (Satlaltahü Aleyhi ve Settem) Medîneliler için Zü'1-Hulefie'-yi, Şam'lılar için Cuhfe'yi, Necidliler için Karnü'l-Memazil

Yemenliler için Yelemlem'i m ika a d tayin etti ve:
— Bunlar, o yerler halkı İle oradan geçen ve hacc ile ömre yapmak isteyen başka yerler halkı için mikaaddırlar. Bu yerlerden daha yakın olanlar, bulundukları yerlerden ihrama girerler. Daha yakın olanların hükmü de böyledir. Hattâ Mekkeliler Mekke'den ihrama girerler, buyurdu.»

12- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Ded ki) : Bize Abdullah b. Tavus, babasından, o da İbni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelİcM) Medîneliler için Zu'I-Huleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi, Necidliler için Karhü'l-Menâzili, Yemenliler için de Yelemlem'i mikaat tayin etmiş ve:
— «Bu mikaadlar, o yerler halkı ile hacc ve örn rey i niyet edip, buralardan geçen bütün başka yerler halkı İçin mi itaattir. Bundan daha yakın, olanlar bulundukları yerden, hattâ Mekkeliler Mekkeden ihrama girerler.» buyurmuştur.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Hacc»ın bir-iki yerinde, Nesaî dahi «Kitâbü'l-Hacc»da muhtelif râvüerden tahrîc etmişlerdir.
Mevakit: Mikaat'ın cem'idir.
Mikaat: Muayyen vakit demektir. Fakat burada mekân için istiare edilmiştir. Binâenaleyh hacca niyet edilmek için durulan yer mânâsına gelir.
İhram: Hakikatta hörmete girmek, demektir. Burada ondan murad:
Husûsi hürmetleri iltizâm etmektir. Bu hürmetleri iltizâm haccın şartıdır. Ancak şartın sübûtu, niyetle sabit olduğundan hacca niyet ederek telbiye getirmeye ve dikişsiz elbise giymeye ihrama girmek, denilir.
ResûlflUah (SallaUahü Aleyhi ve Setten*) dünyanın dört taralından hacca gelenlerin nerede ihrama gireceklerini bu hadîs-i şerîfde tâyin buyurmuştur.
Medîneliler'in Mikaatı Zü'Huleyfe 'dir. Bu yer Mekke ile Medine arasında olup Medîne'ye dört mil, Mekke'ye ise ikiyüz mile yakın mesafededir. Vaktiyle burada bir ağaç varmış» Resûlüllah (Satfallahü Aleyhi ve Sellem) oraya iki mescid bina etmişdir.
Zü-'l-Huleyfe Medîneliler'in mikaatı olduğu gibi başka memleketlerden olup da oradan geçen hacıların dahi mikaatıdır.
Şam1lar'in mikaatı Cuhfe'dir. Cuhfe denize altı mil mesafede bir köy olup, Mısır1ı1arla Mağrip1i1er'in de mikadıdır. Mekke'ye üç konak, Medine.i Münevvereye sekiz konak mesafede bulunmaktadır.
Necid1er'in mikaatı Karnü'1-Men azil 'dir. Bu yer Mekke'ye iki konak mesafededir. Mikaatlar içinde Mekke'-ye en yakın bu olduğu söylenir.
Necid: İç Arap yarımadasının şimal ve garp taraflarını kaplayan geniş bir yerdir. Üç taraftan çölle sarılı, yalnız bir taraftan Hicaz ve Yemen'e açıktır.
Karnü'l-Menâzii'e bazı rivayetlerde yalnız «Kara» denilmiştir. Burada «Karnü'l-Menâzil» diye tasrîh edilmesi, aynı ismi taşıyan iki yer bulunduğu içindir. Bunlardan biri bir yokuşun aşağısında, diğeri yukarısında bulunmaktadır. Aşağıdakine Karn-ı Menâzi1 , yukardakine Karn-ı Seâ1im , derler.
Seftlib: Tilkiler, demektir. Mezkûr ismin bu yere verilmesi, orada çok tilki bulunduğu içindir, derler.
Hadîslerde umumiyetle Karn-ı Menâzil 'den bahsedilir.
Yemenliler'in mikaatı Yelemlem'dir. Yelemlem, Mekke'ye iki konak mesafede bir dağdır. Bu dağ Tihâme dağlarından maduttur.
Dünyanın neresinden olursa olsun hacca gelenler hangi mikaattan geçerse orada ihrama girerler.
Beyân edilen mikaatların içinde yani Mekke tarafından yaşayanlar, bulundukları yerden ihrama girerler. Mıkaatlara gitmeleri şart değildir. Fakat ihrama girmeden evlerinden çıkamazlar.
Mekkeliler'in ihram yeri Mekke-i Mükerreme ise de ömre yapmak isterlerse hille yani şer'an beyân edilen hududa çıkmaları îcab eder.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1) Ulema herkesin evinde mi yoksa mikaatda mı ihrama girmesinin efdal olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
îmam Malik, îmam Ahmed ve İshak'a göre mikaatta ihrama girmek efdaldır. Delilleri bu hadîstir.
Sevr!, İmâm A'zam(îmam Şâfi) ve diğer birçok ulemâya göre mikaatlarda ihrama girmek bir ruhsattır. Herkesin evinde ihrama girmesi ef daldır. Delilleri: Ashâb-ı kira m'in fiilleridir.
Sahabeden tbni Abbâs.îbni Mes'ud, îbni Ömer (Radiyalîahü anh) hazerâtı ile başkaları mikaata varmadan ihrama girmişlerdir. Onlar sünneti elbet de herkesden iyi bilirler. Zahiri1er'in kaaidelerine göre ihramın ancak mikaatdan caiz olması îcab eder.
tbni Abdi1berr İmam Ma1ik'in mikaattan evvel ihrama girmeyi kerih gördüğünü söylemiştir. Zira Ashâb-ı ki râmdan Hz. Ömer (Radiyallahiianh) İmrân b. Husayn (Radiyalîahü adh) 'in Basra'dan ihrama girmesini, Osman b. Affân (Radiyalîahü anh) dahi Hz. Abdullah b. Âmir'in mikaatdan önce ihrama girmesini tasvib etmemişlerdir.
Buhâri'nin ta'likine göre Hz. Osman , Horasan 'dan, Kirman 'dan, -Hasan-ı,. Basrı ile Ata dahi uzak yerlerden ihrama girmeyi kerih görmüşlerdir.
Îbni Bezîza bu hususta ulemâdan üç kavil nakledildiğini söyler. Birinci kavle göre Mikaat dışında ihrama girmek mutlak surette her yerde caizdir.
îkinci kavle göre: Mikaat dışındaki her yerde mutlak surette mekruhtur.
üçüncü kavle göre, uzak yerlerde caiz, yakın yerlerde caiz değildir.
îmam A'zam ile îmam Şafiî: «İktidarı olan kimsenin bu mikaatlardah evvel ihrama girmesi efdaldır.» demişlerdir.
Hz. Ali, Îbni Mes'ûd; îmran b. Husayn îbni Abbâs ve îbni Ömer hazerâtının mikaatlara uzak yerlerde ihrama girdikleri sahîh rivayetlerle sabit olmuştur.
Hattâ Ümmü Selem etRadiyaltahüanhy^n rivayet olunduğuna göre kendisi:
«Ben, Resûlüllah (SalUtliahüAleyhi ve Sellem): Her kem Beyt-i Makdisden ömre için ihrama girerse günahları affolunur.» buyururken1 İşittim.» demiştir.
Bu babda başka hadîsler de vardır.
Zahirîler 'den İbni Hazm : «Hiç bir kimsenin hacc veya ömre için mikaattan evvel ihrama girmesi helâl değildir. Mikaat-tan evvel ihrama girip de mikaattan geçen kimsenin jıe ihramı vardır, ne de hacc ve ömresi. Meğer ki, mikaata vardığında ihramını yenilemeyi niyet etmiş ola. Bu caizdir, o zaman ihramı tam olur.> demiştir.
2) 1mam A'zam'a göre Mekke'ye girmeye niyet etsin etmesin, mikaatlardan birini ihramsiz olarak geçmek caiz değildir.

Kurtubî diyor ki: «Mekke'ye hacca niyet etmeksizin girmek isteyen bir kimse mikaattan geçerse, Mekke'ye de tekrar tek-rar gitmemişse . o kimseye kurban kesmelr lâzım gelir mi, gelmez mi mes'elesinde ulemâmız ihtilâf etmişlerdir. Hadîsin zahirine bakılırsa ihrama girmek yalnız hacc ve ömre için Mekke'ye gidenlere lâzımdır.
Zühri ile Ebû Mus'ab'ın mezhepleri de budur.»
îbni Kudâme de şunları söylemiştir:
«Hacca niyet etmeksizin mikaattan geçenler iki kısımdır. Bir kısmı Mekke'ye gitmek istemezler. Onların başka yerde işi vardır. Böylelerine ihrama girmek bil'ittifak lâzım değildir. îhrâmı terkettiklerin-den dolayı da kendilerine hiç bir şey lâzım gelmez. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)iki defa Bedir'e gelmiş, fakat ne kendisi ne de ashabından birisi ihrama girmemişlerdir. Böyle bir kimse ne zaman ihrama girmek isterse bulunduğu yerde girer. Ve kendisine hiç birşey lâzım gelmez. Huraki *nin sözünden anlaşılan bu olduğu gibi İmam Malik, Sevrî, îmam Şafii ve Hanefîi1er'den İmam Ebû Yûsuf'la İmam Muhammed'in kavilleri de budur.
İbni Münzir'in rivayetine göre İmam Ahmed b. Hanbe1 hacca niyet etmeden mikaatı geçen fakat sonradan haccetmek isteyen bir kimsenin Zül-Hüleyfe'ye dönerek, orada ihrama girmesi lâzım geldiğini söylemiştir, İskâk'ın kavli de budur.
İkinci kısım ya Mekke'ye yahut başka yöre gitmek üzere Harem-i Şerife girmek isteyenlerdir. Bunlar da üç kısımdır. Yâ mubah olan bir harp için yahut korkudan dolayı veya tekerrür eden bir hacet sebebiyle oraya girerler. Böylelerine ihrama girmek lâzım değildir. Çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi fethettiği gün oraya ihrâmh olarak girmemiştir.
Ashabından dahi hiç birinin o gün ihrama girdiğini bilmiyoruz.
Mekke'ye tekrar tekrar girenlere ihram vâcib olsa bir adamın Ömrü boyunca ihramlı bulunması icab edebilir.
İmam Şafiî 'nin kavli de budur.

13- (1182) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : MâlifcV. Nâfı'den dinlediğim, onun da, İbni Ömer (Radiyallayü anhiima)'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Kesü\ü\\nh(SaIlatIahü Aleyhi ve Sellem);
«Medineliler Zü'1-Huleyfe'den Şamlılar Cuhfe'den, Necidliler Karnu'dan ihram girerler.» buyurmuşlar.
Abdullah demiş ki; Ben, Resûlüllah (SaV.aüahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Yemenlilerde Yelemlem'den ihrama girenler.» buyurduğunu dahî duydum.

17- (...) Bana Züheyr b. Harb ile İbnî Ebî Ömer rivayet ettiler. İbni Ebî Ömer dedi ki: Bize Süfyân, Zührî'den, o da Salim'den, o da babas (Rftdiyaltahiianlı)'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem);
«Medineliler Zü'1-Huleyfe'den Şamlılar Cuhfe'den, Necidliler Kant'-dan ihrama girerler.»
İbni Ömer (Radiyallahü anhünıa, demiş ki: Ben işitmedim ama ban» anlatıldığına göre Resûlüllah (Salhlhhü Aleyhi ve Sellem):
«Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler.» buyurmuş.

14- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, lbni Şihab'daıı. o da Salim b. Abdi1 1ah. Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anh, Man, o da babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş:
Ben, Resûlüllah f Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Med in el ilerin ihram yeri Zü'l-Huleyfe, Şamlıların ihram yeri Mahyca yani Cuhfe, NeddlİIerin ihram yeri de Karn'dur» buyururker işittim.
Abdullah b. Ömer (Radtyallayü anhüma) demiş ki: Resûlüllah (SaMlahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Yemenlilerin ihram yeri de Yelemlem'dir.» buyurduğunu söylüyorlar. Ama bunu ben kendisinden işitmedim.

15- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'bnü Saîd ve Aliyyü'bnü Hucr rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize, İsmail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti. O da İbni Ömer (Radiyallahü anhüma) Jyı şunı söylerken işitmiş, dediler: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , MedîneİIilere Zü'I-Huleyfe'den, Şamlılara Cuhfe'den, Necîdliler Karn'dan ihrama girmelerini emir buyurdu.»
Abdullah b. Ömer (Radiyallayü anhüma) demiş ki: Haber aldığıma göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler.» buyurmuş.
Bu hadîsi Buhâri -Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Yemenlilerin mi-kaatı hakkındaki beyanatını Abdullah îbni Ömer (Radiyallahü anh) bizzat işitmemekle beraber bu cümle de hadîs olarak sahih ve sabittir. Nitekim bundan önceki lbni Abbâs (Radiyallahü anh) hadîsinde zikri geçtiği gibi Câbir, Âişe ve Haris b. Amr (Radiyallahü anh) hadîslerinde de beyân olunmuştur.
Câbir (Radiyallahü anh) hadîsi, bu hadîsden sonra görülecektir.
Hz. Âişe hadîsini Nesaî rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Medine I iler için Zu'l-Huleyfe'den, Şamlılarla Mısırlılar için Cuhfe'den, Iraklılar için Zat-ı Irak'dan, Yemenliler için de Yelemlem'den ihrama girmeyi mikaat tayin buyurdu.» denilmektedir.
Haris b. Amr (Radiyalîahü anh) hadîsini Ebû Dâvud rivayet etmiştir. Bu hadîsde Hz. Amr
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Mîna'da yahut Arafar'da iken,, yanına geldim...» demektedir.
Aynı hadîsde : «Resû\üllah(SalİallahÜ Aleyhi ve Seliem) zâtı ırkı Iraklılar için mikaat tayin etti.» cümlesi de vardır.
Görülüyor ki, Ibni Ömer (Radiyalîahü anh) rivayetlerin birinde «Kulağıma geldi.» mânâsını ifade eden «Beleğani» fiilini kullanmıştır. Bu sözle rivayet olunan bîr hadîsin hüccet olarak kabul edilip edile-miyeceği ihtilaflı ise de hadîs ulemâsınca mezkûr kelimeyle yapılan rivayette beis yoktur. Çünkü zahire göre bununla hadîs rivayet, eden sa-habi, o hadîsi ancak başka bir sahâbiden nakleder.
Ashâb-ıkirâmın hepsi âdildirler. Gerçi bazıları: «Zât-ı ırkı Iraklılar için mikaat tayin eden Hz. Ömer 'dir. Çünkü Irak onun zamanında fetholunmuştur. KesûIüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) zamanında müslümanların elinde değildir.» demirlerse de Aynî bunlara cevap vermiş ve:
«Bu, bir şaşkınlıktan ibarettir. Iraklılara Zat-ı ırkı mikaat tayin eden bizzat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'dir. Nitekim Ebû Davud'un rivayetinde tasrih Duyurulmuştur. Şamlılar'la Mısırlılar için Cuhfe'yi mikaat tâyin eden dahî Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'dir. Halbuki onun zamanında bu ülkeler de fethedilmemişlerdi. Bu tayinlerin sebebi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in ümmetine Allah Teâlâ Hazretlerinin Şam, Mısır , Irak vesair beldeleri fethedeceğini bilmesidir.
Bir Hadîs-i Şerîfde : «Irak dinarını ve dirhemini, Şamda kilesini vermediler.» buyurmuş olması da bunu te'yid eder.
Son hadîsten murâd: Iraklılar'la Şamlılar'in ilerde bunları vermeyeceklerini beyandır.

Zât-ı ırk: Bir dağ eteği yahut tepedir. Onunla Mekke arasında ikibuçuk günlük mesafe vardır.» demiştir.

16- (1183) Biie İshak b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Ciireyc rivayet etti. (Ded ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. O da Câbir b. Abdillah (Radiycülayü anhüma)'ya ihram yeri sorulurken işitmiş, Ebü'z-Zübeyr, «Câbir'den işittim.» demiş, sonra durarak «Yâni hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selfanpt ret ettiğini zannediyorum.» demiş.

18- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. Humeyd, ikisi birden Muhammed b. Bekir'den rivayet ettiler. Abd (Dedi ki): Bize, Muhammed haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi, (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. O da Câbir b. Abdillal (Radiyallahü anhüma)yya ihram yeri sorulurken işitmiş. Ebu'z-Zübeyr:
«İşittim.» demiş, zannederim hadîsi Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ref etti de:
«Medinelilerin ihram yeri Zü'l-Huleyfe'dir, öteki yol Cuhfe'dir; Irak-IHann ihram yeri Zot-ı ırk, Necid I ilerin ihram yeri Karn Yemenlilerin ihram yeri de Yelemlem'den muteberdir.» demiştir.
Nevevî diyor ki:
«Mikaatlan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) tâyin etmiştir.» diyenlerin delili bu hadîstir. Ancak Câbir (Radiyallahü anh) hadîsi (Sallallahü Aleyhi veSellemY* fa.ti surette ref etmediği için sabit değildir. Darakutnî 'nin (Bu hadîs zayıftır. Çünkü Irak, Peygamber t Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında henüz fethedilmemişti.) demesine gelince, hadîsi zayıf addetmekte sözü haklıdır. Fakat onun zayıf olduğuna Irak'm fethedilmemesiyle istidlalde bulunması fasittir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ilerde fethedileceğini bilerek onu haber vermesi ve bunun ResûlüHah (Sallalkthü Aleyhi ve Selîem) 'in mucizelerinden biri olması imkânsız değildir...»
Nevevî bundan sonra ResûlüHah (Sallaltahü Aleyhi ve Selleni) 'in istikbâle ait birçok şeyleri haber verdiğini beyân etmiş, bu babda zikretmediği birçok hajdîsler bulunduğunu söylemiştir.
Mehyca: Cuhfe'nin eski adıdır.
Yine Nevevî'nin beyânına göre haccm mekân itibarı ile mi-kaatlan olduğu gibi, zaman itibariyle de mikaatları vardır. Zaman itibariyle mikaatiarı (yani haccın vakti) Şevval, Zi'1-Ka'de ve Zü'1-Hicce 'nin on günüdür.
Bu vakitler dışında hacc için ihramlanmak caiz değildir. Yalnız ömre yapılabilir.

3- Telbiye Sıfatı ve Vakti Babı

19- (1184) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmİ rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nâfi'den dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer (Radtyallayü anhüma)'dan naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: ResûlüHah (Sallalİahü Aleyhi ve Seîlemyin telbiyesi şundan ibaretti:
«Tekrar tekrar icabet tona ya Rabbi, tekrar icabet sana., tekrar icabet sana... Senin şerikin yoktur. Tekrar icabet sana... Hiç şüphe yok ki hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir, senin şerikin yoktur.
Nâfi* demiş ki: «Abdullah b. Ömer (Raâiyallahü anhüma) bu telbiye-ye şunları da ziyâde ederdi:
— Tekrar icabet sana, tekrar icabet sana. Tâatına tekrar tekrar müsaade, hayır senin yed-i kudrerindedir. Tekrar icabet sana, dilek sana ma'ruz, amel de sanadır.»

20- (...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hatim yani tbni İsmail, Musa b. Ukbe'den, o da Salim b. Abdillah b. Ömer ile Abdullah'ın azatlısı Nâfi'den ve Hamratü'bnü Abdillah'dan, onlar da Abdullah b. Ömer (Radiyallayü anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Eesûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Ztfl-Hıûeyie mescidinin yanında hayvanı kendisini kaldırarak doğrulttuğu vakit telbiye yapar ve:
«Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbi, Tekrar icabet sana., tekrar icabet sana... Hiç şüphe yoktur ki hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir. Senin şerikin yoktur, buyurunnuş.
Derler ki: Abdullah b. Ömer (Radiyallahüanhüma) : «Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) *in telbiyesi işte budur.» dermiş.
NâfV demiş ki: «Abdullah (Radtyallahü anh) bu telbiye ile birlikte şunu da ziyâde ederdi:
— Tekrar tekrar icabet sana, tekrar icabet sana, taatına tekrar müsaade. Hayır senin yed-i kudrerindedir. Tekrar İcabet tona, dilek sana ma1-ruz oıvmI de sanadır.»

(...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yani tbni Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nafi', tbni Ömer (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen haber verdi. İbni Ömer:
«Ben, telbiyeyi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSel'.em)'in (mübarek) ağzından kaptım.» demiş ve râvi hadîsi yukarkilerin hadîsi gibi rivayet etmişdir.

21- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Tunus, tbul Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Gerçekten bana Salim b. Abdillah b. Ömer, babası (Radiyallahüanh)'dan naklen haber verdi. Babası şöyle demiş: Bana, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fi başını yapışkan maddeyle taramış olarak telbîye ederken dinledim, şöyle diyordu:
«Tekrar tekrar İcabet sana yâ Rabbİ, tekrar icabet sana, tekrar icabet sana, Senin şerikin yoktur. Tekrar icabet sana, Hiç şüphe yoktur ki, ha m d ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir, senin şerikin yoktur.»
Bu kelimelerden fazla bir şey söylemiyordu.
Abdullah b. Ömer (Radiyallayüanhüma) şöyle dermiş:
«Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Zü'l-Huleyfe'de iki rak'at namaz kılar, sonra Huteyfe mescidinin yanında hayvanı kendisini kaldırarak doğrulttu mu bu kelimelerle telbiye yapardı.»
Yine Abdullah b. Ömer (Radfyallahü anhüma) şunu söylermiş: «öme-ru'bnül-Hattâb (Radiyaltahü anh), Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şu kelimelerden ibaret olan telbiyesini yapar ve:
«Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbi, tekrar icabet sana, tekrar icabet sana. Tâahna tekrar müsaade, hayır senin, yed-i kudrerindedir. Tekrar icabet sana, dilek sana maTuz amel de sanadır, derdi.»
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvudve Nesaî «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki, Resûlüllah (Scllallahü Aleyhi ve Sellem) 'in telbiyesi bu şekilde imiş:
Ulemâ telbiye lâfzı üzerinde ihtilâf etmişlerdir.
Sibeveyhye göre bu lâfız tesniyedir. Yalnız onunla çokluk ve sayıda tekrar kastedilir.

Zira tesniyenin hakikati ikiye şâmil olmaktır. Yûnus'a göre müfreddir.
Mânâsı hususunda dahî ihtilâf vardır. Bâzıları «tekrar tekrar icabet ederim. > mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Bir takımlarına göre «Sana tekrar tekrar itaat ederim.» daha başkalarına göre: «Teveccühüm sanadır.» mânâsına gelir.
«Muhabbetim sanadır.» mânâsına geldiğini söyleyenler de bulunduğu gibi, «Samimiyetim sanadır.», «Yakınlığım sanadır.» mânâlarında kul-lanıldığını iddia edenler de olmuştur. Bunların en meşhuru birinci mânâdır. Çünkü ihrama giren bir kimse Allah'ın dâvetine icabet etmiş demektir.
Kaadî lyâz'a göre bu icabet Hz. îbrâhim (Aicyhisselâm) dan kalmıştır.
İbni Abbâs (Radtyallahü anh) 'dan rivayet olunan bir hadîsde : «İbrahim (Aleyhisselâm), Kâbeyi bina edip tamamladıktan sonra kendisine : .
— Hacc İçin insanları davet et, emri verildi, İbrahim (Aleyhisselâm):
— Benim sesim onlara ulaşmaz, dedi. Teâlâ hazretleri:
— Sen davet et, Sesini duyurmak bana aittir, buyurdu. Bunun üzerine İbrahim (Aleyhisselâm):
— Ey insanlar, Beyt-i Arîki haccetmeniz size farz kılınmıştır, diye nida etti. Bu sözü yerle gök arasında bulunanların hepsi İşitti. Görmüyor musunuz ? İnsanlar en uzak yerlerden icabet edip geliyorlar.» denilmiştir.
Bu hadîsi îbni Ebî Hatim rivayet etmiştir. Hadîsin diğer bir rivayetinde: «Bu davete insanlar babalarının sulplerinde ve annelerinin rahimlerinde telbiye ile icabet ettiler.
ilk icabet edenler Yemenliler oldu. O günden kıyamete kadar haccedecek olanlar yalnız tbrâhim (Aleyhisselâm) 'in o günkü dâvetine icabet edenlerdir.» ifâdesi de vardır.
Hz. İbrahim, Cebel-i Ebî Kubeys'in üzerine çıkarak insanları davet etmişdir.
Zahirîler 'den îbni Hazm'e göre telbiye Allah'ın emrettiği bir şeriattır. Onun sebep ve illeti ancak kulları imtihandır.
Cümledeki «İnne» edatı «Enne» şeklinde de rivayet olunmuştur.
«tane» rivayeti söz başı olmasına nazarandır.
Lebbeyk- diyen hacı bu edatla başka bir cümleye başlamış gibi olur.
Muhammed b. Hasen ile Kisâi bu mânâyı ihtiyar etmişlerdir.
Edat «Enne» okunduğuna göre ta'lil murâd olunur. Ve: «Sana icabet ederim, çünkü hamd ve nimet sana mahsustur.» denilmiş gibi olur.
Cumhûr-u ulemâya göre mezkûr edatı «Inne» okumak daha güzeldir. Lugât ulemâsından Sa'1eb : «Çünkü (înne) okuyan bu sözü : Her hâl-ü kârda hamd sana mahsûstur, Enne okuyan ise Sana bu sebepten dolayı icabet ederim, mânâsına almış olur.» diyor.
Nîmet ve mülk kelimeleri meşhur kırâete göre mef'ui olmak üzere mansûb okunurlar.
Kaadi tyâz bunların mahzûf bir habere müptedâ olmak üzere merfû dahî okunabileceğini söylemiştir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: «Şüphesiz ki hamdnin için karar kılmıştır.» demek olur.
Telbiyenin hikmeti Allah Teâlft'nın kullarına olafcı ihramına tem-bihdir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir : Telbiyede hamdle nimet beraber, mülk ayrıca zikredilmiştir. Bunun sebebi nedir?
Cevâp: Çünkü hamd, nimete müteallikdir. Bundan dolayıdır ki: «Bütün nimetleri için Allah'a hamd olsun.» denilir. Beraber zikredilmelerinin sebebi budur. Ve telbiye eden sanki: «Hamd ancak sana mahsûstur, çünkü nimet ancak senden gelir.» demiş gibi olur.
Mülkün mânâsı ise müstakildir. Bu kelime bütün nimetlerin Allah'a âit olduğunu tahkik için zikredilmiştir. Zira mülkün sahibi Allah'dır.
Telbiyenin hükmü hususunda dört kavil vardır.
1) îmam Şafiî ile Hasan b. Hayy'a göre telbiye sünnettir.
2) Ma1iki1er'e göre telbiye vâcibdir. Terk edilir» hayvan kesmek icab eder.
3) Telbiye ihramın şartlarındandır. Telbiyesiz ihram sahîh olamaz. Sevrî ile Ebû Hanîfe 'nin mezhepleri budur. Onlara göre namaz için tekbîr ne ise ihram için telbiye de odur.
Hz. Abdullah îbni Ömer'in telbiyesine gelince : İbni Abdilberr , ulemânın bu hususta ihtilâf ettiklerini söylüyor. tmara Mâlik:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü AleyhiveSellemj'in telbiyesinden fazla telbiye yapılmasını kerih görürüm.» demiştir.
Maamafih ziyade hakkında «Beis yoktur.» dediği de rivayet olunur. Seyrî, Evzai ve Muhammed b. Hasen'e göre telbiyeye istenildiği kadar sözler ziyade edilebilir.
îmam A'zam ile îmam Ahmed ve Ebû Sevr dahî ziyâde hususunda bir beis görmemişlerdir.
Tirmizî'nin rivayetine göre îmam Şafiî: «Telbiyeye Allah Teâlâ'yı ta'zim ifâde eden sözler ziyade etmekte inşaallah beis yoktur. Ama ben telbiyede Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözleriyle iktifa olunmasını daha makbul sayarım.» demiştir.
Hanefiiler 'den îmam Ebû Yûsuf ile bir rivayete göre îmam Şafiî , Hestâvillah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in telbi-yesine bir şey katmayı tecviz etmemişlerdir.
Tahavî bu kavli tercih etmiştir.
Ashâb-ı kiram 'dan Hz. Ömer, oğlu Abdullah, îbni Mes'ud, Esved b. Yezîd (Radiyallahü anh) ve başkaları Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in telbiyesinden fazla sözlerle telbiye yapmışlardır.
Ezrakî 'nin «Tavih-i Mekke» adlı eserinde bazı Peygamberlerin telbiyeleri rivayet olunmuştur. Ezcümle:
Hz. Yûnus (Aleyhisselâtri):
«Tekrar icabet sana ey belâları gideren Allah, tekrar icabet sana.,
Hz. Musa (Aleyhisselâm): «Tekrar icabet sana, Ben, emrine amade kulunum. Tekrar icabet sana.»
Hz. İsa (Aleyhisselâm): «Ben, senin kulun ve kulunun kızı cariyenin oğluyum. Tekrar icabet sana.» şeklinde telbiye yaparlarmış.
«Sadeykyin mânâsı: «Tâatın için tekrar müsaade.» demektir.
Hâsılı telbiye ihrama girilirken başlar. îhrâmdan murâd: Yukarda da işaret ettiğimiz vecihle hacca niyet etmek, dikişsiz elbise giyerek hacı olmayanlara mubah kılınan birçok şeylerin kendisine haram olduğunu iltizâm eylemektir. Telbiye şeâir-i islâmiyedendir.
Cumhura göre telfoiyeyi yüksek sesle yapmak müstehabdır. Bu hususta birçok hadîsler vârid olmuştur. Ezcümle:
Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mace'nin tahric ettikleri Ha1 1âd b. Sâib'in babasından naklettiği bir hadîste Resûlüllah
«Bana, Cebrail (Aleyhisselâm) gelerek, ashabıma telbiye ve ihlâli yüksek sesle yapmalarını emretmemi tâlim buyurdu.» demiştir.
îbni Mâce'nin rivayet ettiği Zeyd b. Halid (Radiyallahü anh) hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana Cibril geldi ve :
— Ya Muhammed, Ashabına telbiyeyi yüksek sesle yapmalarını emret. Çünkü telbiye haccın searîndendir, dedi.» buyurmuş.
İmam Ahmed dahî «Müsncd»inde Hz. Ebû Hüreyre'den bu mânâda bir hadîs rivayet etmiştir.
Yine tmam Ahmed, Hz. tbni Abbâs'dan, Saîd b. Mansûr, Câbir (Radiyaîiahüanh)'dan, Beyhakî, Hz. Aişe'den, Tirmizi, Ebû Bekr-i Sıddıl

(Radiyailahü anh) 'dan, Hâkim, Seh1 b. Sa'd (Radiyailahü ctnh) 'dan bu mânâda hadîsler rivayet etmişlerdir.
Seh1 {Radiyailahü anh) hadîsinde:
«Hiç bir telbiye eden yoktur ki onunla birlikte sağındaki ve solundaki ağaçlar taçlar hatta sağındaki solundaki yerler de tel biye etmesin.» buyurulmuştur.
Hâkim: «Bu hadîs Buhâri ile Müs1im'in şartlarına göre sahihtir. Fakat onu tahric etmemişlerdir.» diyor.
Ashâb.ı kiram alabildiklerine yüksek sesle telbiyede bu-lunurlarmış. Abdullah b. Ömer (Radiyailahü anh)'nın:
«Telbiyeyi yüksek sesle yapın.» dediği rivayet olunur.
İbni Battal: «Telbiyeyi yüksek sesle yapmak müstehabdır.> demiştir. Ebû Hanîfe, Sevrî ve Şafiî 'nin kavilleri de budur.
Bu babda tmam Mâlik 'den muhtelif kaviller rivayet olmuştur. İbni Kaasim'in rivayetine göre İmam Mâlik «Yüksek sesle telbiye ancak Mescicl-i haram ile Mina mescidinde yapılır.» demiştir.
Ulemâ, kadının yalnız kendi işiteceği kadar telbiye getireceğine ittifak etmişlerdir. Zira İbni Ebî Şeybe İnin rivayetine göre Hz. İbni Abbâs: «Kadın yüksek sesle telbiye getiremez.» demiştir.
Bazıları Hz. Aişe İle Meymûne (Radiyaîiahü anh) 'nın yüksek sesle telbiye ettiklerini gösteren rivayetlerle istidlal ederek kadının da yüksek sesle telbiyede bulunabileceğini söylemişlerdir.
Hadîs-i Şerif, ihramdan önce yapışkan bir maddeyle saç taramanın müstehab olduğuna da delildir.

22- (1185) Bana Abbâs b. Abdilaziz El-Anberl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Muhammed El-Yemâmi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime yani İbni Ammar rivayet e iti. (Dedi ki) : Bize Ebû Zümeyl[2], tbni Abbâs (Radtyallayilanhüma)'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Müşrikler «Tekrar icabet sana. Senin şerikin yoktur.» derlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) de :
«Yazık size, «Yeter yeter.» buyurur, bunun üzerine müşrikler: «Yalnız bir şerik müstesna, o senin şerikindir, sen, ona ve onun mâlik olduğu her şey'e mâliksin.» derlerdi. Onlar, bunu Kabe'yi tavaf ederken söylerlerdi.
Kaadî tyâz'ın beyânına göre «Sadd, kadd» kelimeleri «kadın, kadın» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bunun mânâsı: «Bu söz size yeter. Fazla konuşmayın.» demektir.
ResûHillah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in sözü de burada sona erer. Hadîsin geri kalan sözleri râvinin naklidir. Anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) müşriklerin sonunda şirk koşacaklarını bildiği için sözlerini oraya vardırmadan kesmek istemiştir. Yani: «Sadece, tekrar icabet sana. Senin şerikin yoktur.» sözüyle iktifa etmelerini emir buyurmakla kendilerini tevhide davet buyurmuştur.
Haller değiştikçe telbiyeyi tazelemek müstehabdır. Meselâ sabah ve akşam olurken, yokuş çıkarken, aşağı inerken, oturup kalkarken, va'sı-taya binip inerken, namaz sonlarında ve arkadaşlarla bir yere geldikte fazla telbiyede bulunmalıdır.
Telbiyeyi bir defada en az üç kere söylemek, araya insan sözü katmamak dahi müstehabdır.
Nevevî (631-676) diyor ki: «Telbiyeden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e salâvat getirmeli ve Allah'dan gerek kendisi gerekse dilediği müslümanlar için istekte bulunmalıdır. Dileğin efdalı ridvânı ve cenneti istemek, cehennemden Allah'a sığınmaktır. Hoşa giden bir şey görüldüğü zaman:
— Lebbeyk, hakîki hayat, âhiret hayâtıdır, demelidir...»

4- Medineliler'e Zü'l-Huleyfe Mescidi Yanında Îhrama Girmelerinin Emir Buyurulması Babı

23- (1186) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike, Musa b. Ukbe'den dinlediğim, onun da Salim b. Abdiliah'dan, onun da babası (Radfyaîlahüanh) 'dan işitmek suretiyle naklettiği şu hadîsi okudun:
Babası (Abdullah) şöyle diyormuş: Sizin Beydanız, ResûlüUah (Saltallahü Aleyhi ve§ellem)' *e iftira ettiğiniz şu yerdir. Ama Resûlüllah (SalUtikıhü Aleyhi ve Sellem) ancak mescid yanmda yani Zü'1-Huleyfe'de ihrama girmiştir.

24- (...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yani îbni İsmail, Musa b. Ukbe'den, o da Salim'd en naklen rivayet etti. Salim şöyle demiş: İbni Ömer (Radtyaîlahuanhiima) ya: «İhram denildiği vakit, Beyda:
«Resûlüllah (SallĞllahü Aleyhi ve Sellem)e iftira ettiğiniz yerdir. Ke-sû\üllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak ağacın yanmda hayvanı kendisini kaldırdığı vakit tel biye etmiştir.» derdi.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvud , Tirmizî ve Nesaî «Hacc» bahsinde tahric etmişlerdir.
Tirmizî: «Bu bâbda İbni Ömer, Enes ve Misver b. Mahrame (Radiyallahü anh) 'dan da rivayetler vardır.» demiştir.
Aynî bunların yanında Sa'd b. Ebî Vakkas ile İbni Abbâs (Radiyallahü anh) hazeratmın isimlerini de zikretmiş ve ve hadîslerini şöyle sıralamıştır:
Enes hadîsini îbni Mâcf 'den maada bütün Kütübi Sil1e sahipleri tahric etmişlerdir. Mezkûr hadîste Hz. Enes : «Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) hayvanına binerek, hayvanı kendisini doğrulttuğu vakit telhiye getirdi.» demiştir.
Ayrıca İbni Mâce 'nin, Hz. Enes'den bir rivayetinde:
«Hayvanı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kaldırarak doğrulttuğu vakit: hacc ile beraber ömre için lebbeyk, buyurdular.» denilmektedir.
Misver b. Mahrame hadîsini Buhâri ile Ebû Dâvud tahric etmişlerdir. Bu hadîste: «ResûlüUah (SallallahüAleyhi ve Sellem) , Zü'1 Hıileyfe'ye vardığı vakit hediyy kurbanını nişanladı ve orada ihrama girdi.» denilmiştir.
Sa'db. Ebî Vakkaas (RadiyatUthü anh) hadîsini Ebû Dâvud tahric etmiştir. Hz. Sa'd : «Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fur yolunu tutarsa hayvanı kendisim kaldırdığı vakit telbiye eder. Unut yolunu tutarsa Cebel-i Beydâ'ya tırmandığında telbiyede bulunurdu.» demiştir.
İbni Abbâs hadîsini Dârakutnr rivayet etmiştir. Bu hadîste Hz. İbni Abbâs: «Sonra Resûlü\\ah(Sallallahü A leyhi ve Sellem) hayvanı üzerine oturdu, hayvanı Beydâ'ya çıkıp düzledikten sonra hacca niyet ederek telbiye getirdi.» demektedir.
Beydâ: Sahra ve çöl demektir. Fakat burada ondan murâd: Zü'l-Hu1eyfe'nin Mekke tarafına düşen ve oraya yakın bulunan bir tepedir. Orada bina falan bulunmadığı için Beydâ nâmı verilmiştir.
Ulemâ, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nerede ihrama girdiğinde ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre Zü'l.Huleyie mescidinde iken ihrama girmiş, birtakımları mescidden çıktıktan sonra Beydâ denilen tepede telbiye getirdiğini, söylemişlerdir.
Tahavî diyor ki: «Ulemâdan bir cemâat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Beydâ 'da ihrama girdiği rivayetini kabul etmemişlerdir. Zîra İbni Ömer rivayetinde:

— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak Zü'1-Huleyfe'de ihrama girmiştir, denilmektedir. Bu zevata göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Zü'l-Hujeyfe mescidinin yanında hayvanına bindikten sonra telbiye getirmiştir...»
Tahavî'nin bir cemâatdan maksadı: Zührî ile Abdül-melik b. Cüreyc ve Abdullah b. Vehb 'dir.
Tahavî sözüne devamla: «Ulemâ bu hususta ihtilâf edince biz de ihtilâflarının nereden geldiğini göstermek istedik. Rivayet olunur ki, Sâîd b. Cübeyir şunları söylemiş:
— îbni Abbâs 'a dedim ki, bu zevat Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selîem)ia ihrama girdiği yer hususunda nasıl ihtilâf ettiler de bir taife:
(Namazgahında), diğer taife: (Hayvanı kendisi kaldırdığı vakit), başka bir taife (Beydâ düzüne çıktığı vakit telbiye getirdi) dedi.» şeklinde izahatta bulunarak Hz. İbni Abbâs'ın:
«Ben, bu hususu herkesten iyi bilirim. Resulü);ah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sâdır olan hüccet birdir. Halk o hüccet hakkında ihtilâf etmişlerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacca niyet ederek yola çıkmıştı, Zü'1-Huleyfe mescidinde iki rek'at namaz kıldığı vakit orada hacca niyet edtrek telbiye getirdi. Bâzıları bunu işiterek bellemişlerdir. Sonra hayvanına bindi, hayvanı yola çekilince yine telbiye getirdi. Birtakımları da bunu görmüşlerdir. Çünkü halk dağınık bir şekilde geliyorlardı.
Devesi yollandığı vakit telbiye getirdiğini işitenler:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak hayvanı yola çekildiği vakit telbiye getirdi, demişlerdir. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yoluna devam etti, Beydâ düzüne çıktığı vakit tekrar telbiye getirdi. Birtakımları da bunu görerek:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak Beydâ düzüne çıktığında telbiye getirdi, demişlerdir.
Allah'a yemin ederim ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacca, namazgahında iken niyetlenmiş ve hem hayvanına bindiği vakit, hem de Beydâ düzüne çıktığında telbiye getirmiştir.» sözlerini nakletmiş ve ihtilâfı Hz. tbni Abbâs'ın beyân ettiğini söylemiştir.
Bundan sonra Tahavî : «Biz de buna kaâiliz. Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf, Muhammed, Mâlik, Şafiî ve Ahmed ile bu mezheplerinin şâir ulemâsının kavilleri de budur.» demiştir.
Evzaî, Ata '. ve Katâde'ye göre Beydâ'da ihrama girmek müstehabdır.
tbni Ömer hazretlerinin buradaki ifritadan maksadı: Ashâb-ı kiram'in hatâ ettiklerini beyândır.
Kitabımızın başında da işaret olunduğu vecihle ehl-i sünnet ulemâsına göre yalan: Vakiin zıddım haber vermektir. Bunda hem kasıt hem de hatâ dâhildir.

Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1) Hatâya yalpn ve iftira, demekte beis yoktur.
2) Medîne1i1er'in mikaatı Zü'1-Huleyfe mescididir.
3) İhrama girecek kimsenin iki rek'at nafile namaz kılması müs-tehabdır.

5- Telbiyeye Hayvanın Kalktığı Yerden Başlamanın Lüzumu Babı

25- (1187) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Saîd b. Ebt Seîd El-Makbûri'den dinlediğim, onun da Ubeyd b. Cürey'den [3] naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Ubey Abdullah b. Ömer (Radiydttahû anhiirna) 'ya :
— «Ya Eba Abtfirrahman! Görüyorum ki, sen arkadaşlarının yapmadığı dört şeyi yapıyorsun.» demiş, tbni Ömer (Radtyallayü anhüma) :
— «Ne onlar ya İbni Cüreyc?» demiş. Übeyd:
— «Senin Kabe rükünlerinden yalnız iki rüknü yemâniye dokunduğunu gördüm ve gördüm ki, septiyye denilen ayakkabıları giyiyorsun. Ve yine gördüm ki, sarıya boyam yorsun. Bir de Mekke'ye vardığında başkaları hilâli gördükleri vakit telbiyede bulunurken senin terviye gününe kadar telbiye getirmediğini gördüm.» cevâbını vermiş. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) şunları söylemiş:
«Rükünlere gelince; Ben, Resûlüllah (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem)i iki rüknti yemâniden başkasına dokunurken görmedim,
Septiyye denilen ayakkabılarını giymemin sebebi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kılsız ayakkabı giyerken görmüş olmamdır. Onlarla ab dest alırdı. Binaenaleyh ben de öyle ayakkabı giymek isterim.
Sarı boyaya gelince: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selimi)*! sarı boyalı elbise giyerken gördüm. Bu sebeple ben de sarı boyalı elbiseyi giymeyi severim.
Telbiye mes'elesinde dahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayvan, kendisini kaldırıp doğrultuncaya kadar telbiye ederken görmedim.»

26- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Sahr [4], İbni Kuseyt'-den [5], o da Ubeyd b. Cüreyc'den naklen rivayet etti. Ubeyd şöyle demiş:
«Abdullah b. Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anhüma) ile birlikte bâzısı hacc, bâzısı Ömre olmak üzere oniki defa haccettim. (Kendisine) dedim ki:
— Yâ Ebâ Abdirrahman! Gerçekten sende dört haslet müşâhade ettim...»
Râvi hadîsi bu mânâda rivayet etm^ş, yalnız telbiye rivayetinde Makbûri'ye muhalefette - bulunmuş ve telbiyeyi zikretmeksizin hadîsi yukarki hadîs mânâsında rivayet etmiştir.

27- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Öme (Radiyallayii arthüma) dan naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş:
«Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) d yağını üzengiye koyup, hayvanı kendisini kaldırdığı,vakit Zü'1-Huleyfe'de telbiye getirirdi.»

28- (.--) Bana Hânın b. Abdülâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hac-câc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Cüreyc şunu söyledi Bana Salih b. Keysân, Nâfi'den, o da İbni Ömer (Radtyaüahü anhiima) Man naklen haber verdi, tbni Ömer ona Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Seîîem) in hayvanı, kendisini kaldırarak doğrulttuğu vakit telbiye ed erdiğin i haber vermiş. ,

29- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen

haber verdi. Ona da Salim b. Abdillah, Salim'e de Abdullah b. Ömer (Rcutiyallayü anhiima) haber vermiş. Demiş ki:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Zü'1-Huleyfe'de hayvanına binerken gördüm. S«nr« hayvanı kendisini kaldırarak doğrulttuğu vakit telbiye getirdi.»
Bu Hadisi Buhâri «Kitâbul-Vudu'» ve « Kitâbu'1-Libas »da, Ebû Dâvud «Ki^bu'l-Hace»da, 'Tirmizî «Şemail» de, Nesaî «Kitâbul Tahâra»da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Rüknü Yemâni:Kabe'nin köşelerinden Hacer-i Esvea'in bulunduğu köşedir. Bu köşe Irak tarafına baktığı için ona «RÜkn-ü Irâki» dahi derler.
Bâzılarına göre Rüknü Yemânı, Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeden evvelki köşedir. Yemen tarafına baktığı için ona «Rükn.ü Yemâni» denilmiştir. Bu iki köşeye Yemâmyyan» derler.
Geri kalan iki köşeye de «Şamiyyan» denilmiştir. Ulemânın beyanına göre «Yemâni» denilen köşeler Hz. îbrahim (Aleyhisselâm)\n attığı temel üzerinde kalmışlardır. Sami denilenlerin yeri değiştirilmiştir. Bundan dolayıdır ki, «Rükn-ü Şâmi» denilen iki köşeye- istilâm yapılmaz. İstilâm Yemâni denilen köşelere yapılır.
İstilâm: Hacer-i Esved'e elle dokunmak yahut öpmekdir.
Bunları yapamayanlar sopa gibi bir şeyle dokunarak, dokundukları şeyi öperler.
Septiyye denilen ayakkabılarından murâd: Tabanlanmış sığır derisinden yapılan ayakkabıdır.
Bâzılarına göre septiyye: Derisi üzerinde kıl bulunmayan ayakkabıdır. Arapların âdeti deriyi tabaklamadan kılları ile ayakkabı yapmakmış. Tabaklanmış deriler Tâif gibi yerlerde yapılır, bunlardan yapılan ayakkabıları zenginler giyermiş.
Hadîs-i Şerîf'deki sarıya boyanma tâbiri ile elbisenin boyanması ifâde olunmuştur.
Ayakkabılarıyla abdest almakdan murâd: Abdest aldıktan sonra onları yaş ayakla giymektir.
Terviye: Zi'I- Hicce'nin 8. günüdür. Bu güne ne için «Terviye» denildiği ihtilaflıdır. Bâzılarına göre Mina ile Araf at'da su bulunmadığından o gün insanlar zemzemden kana kana su içtikleri ve su tedarik ettikleri için bu isim verilmiştir.
İkinci bir kavle göre : Âdem fAleyhisselâm), Hz. Havva'yı o gün gördüğü için, başka bir kavle göre Cibril (Ateyhisselâm) hacc ibâdetlerinin nasıl yapılacağını Hz. İbrahim'eo gün gösterdiği için terbiye denilmiştir.
İbni Abbâs (Radiyallahüanh)'da.n rivayet olunan bir hadîse göre İbrahim (Aieyhisselâtn)'a oğlunu kesmesi iğin uyku Iıâlinde iken vahy gelmiş, ertesi gün bu rüyanın şeytânı mi, yoksa rahmanı mi olduğunu düşündüğü için o güne terviye denilmiştir.
Hz. İbrahim ertesi akşam rûyâyı tekrar görünce rahmânî olduğunu anlamış, bu sebeple ertesi güne de «Arafe» denilmiştir.
İbni Abbas (Radiyallahü anh) hadîsini Beyhakî «Fedai1-i Evkaat» bahsinde rivayet etmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1) Kabe'nin Rüknü Yemâni denilen iki köşesine dokunmak meşrudur.
Kaadî İyâz diyor ki: «Bugün Kabe 'nin Rüknü Şâmi denilen köşelerine istilâm yapılmayacağına ulemâ ittifak etmişlerdir. Bu hususta yalnız asr-ı saadette bazı Ashab ve bazı Tâbiin arasında ihtilâf vâki olmuştur. Sonra hilaf ortadan kalkmıştır.»
Yine Kaadî 1yâz'in beyânına göre Hacer-i Esved'in bulunduğu rükün iki şeyle yani istilâm ve öpmekle, diğer Kükn.ü Yemâni ise yalnız istilâm ile hususiyet kesbetmişlerdir;
Rükn-ü Şâmi'ler Öpülraediği gibi, onlara istilâm dahi yapılamaz. Sahabe ve Tabiîn 'den bâzıları onlara dokunmayı da müs-tehab sayarlarmış
İbni Abdilberr : «Câbir , Enes , îbni Zübeyr, Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü ank) hazerâtınm bütün rükünlere istilâm yapardıkları rivayet olunmuştur.» diyor.
2) «Septiyye» denilen ayakkabılarını giymenin caiz olduğu hususunda İbni Abdilberr ulemânın müttefik olduklarım söylemiştir.
Bâzıları, bunların kabristanda giyilmesini mekruh addetmişlerdir.
3) Sarı boya mes'elesi elbiseye olduğu gibi, bedene de şâmildir. Maamafih mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Kaadî İyâz'a göre hadısdeki sarı boyadan murâd: Elbisenin boyanmasıdır. Fakat 1bni Ömer (Radiyallakü anh)'dan gelen rivayetlerden" anlaşıldığına göre kendisi sakalını safran ve alçehre ile sarıya boyar, ResfdtiUah (SaMUihü Aleyhi ve Sellem) 'in fi'li ile ihticâc edermiş. Zîra Ebû Davûd'un tahric ettiği bir rivayette Peygamber (SallallaJıü 'Aleyhi ve Sellem) 'in san boyayla elbisesini ve sarığını boyadığı bildirilmiştir.
Ashâbı Kiram 'in birçokları ile Tabiin hazeratmın sakallarını sarıya boyadıkları rivayet olunmuştur.
Ebû Hüreyre ile Hz. A1i (Radiyaltehü anh) bunlar meya-nındadır.
4) İhlâl yani yüksek sesle telbiye mes'elesi dahi ihtilaflıdır. Bâzılarına göre Zi'1. Hicce ayını karşılamak için telbiyede bulunmak efdaldır.
îmam Şafiî 'ye göre yola revan olmak üzere hayvan yerinden kalktığı zaman telbiye getirmek daha faziletlidir. İmam Malik ile İmâm Ahmed'in kavilleri de budur. İmam A'zam'a göre namazı kıldıktan sonra oturduğu yerde telbiye etmek efdaldır.

Zü'l-Huleyfe Mescidinde Kılınacak Namaz Babı

30- (1188) Bana Harmeletü'bnü Yahya ile Ahmed b. Isa rivayet ettiler. Ahmed: (Haddesenâ), Harmele: (Ahberanâ) tâbirlerini kullandılar. Harmele (Dedi ki) : Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şihab'dan naklen haber verdi, ona da Ubeydullah b. Abdil-lah b. Ömer, Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen haber vermiş. Abdullah şöyle demiş: Hesû\ü\\ah(SaUallaIûi Aleyhi ve Setlem) Hac-cının iptidasında Zül-Huleyfe'de geceledi. Ve oranın mescidinde namaz kıldı.
Nevevî diyor ki: «Geceyi Zü'I-Huleyfe'de geçirmek haccın farzlarından veya sünnetlerinden değildir. Yalnız Kaadi îyâz bunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiiline uymak için yapmanın iyi olduğunu söylemiştir.»

7 - Muhrimin İhrama Girerken Koku Sürünmesi Babı

31- (1189) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân, Zührî'den, o da Urve'den, o da, Âişe (RadiyalUıhû anha) 'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)*i ihrama gireceği vakit ihramı için, beyti tavaf etmezden önce dahi mili için kokulamışımdır.»

32- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh b. Humeyd, Kaasim b. Muhammed'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in zevcesi Âişe (Radiyallahû anha)û&n naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem)V ihrama girerken ihramı için hille çıkarken beyii tavaf etmezden önce dahi hilli için ellerimle kokulamışımdır.»

33- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Abdurrahman b. Kaasim'den dinlediğim, onun da babasından, onun da Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Âişe (Radiyallahü anha) :
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama girmezden önce ihramı için, beyti tavaf etmezden önce dahi hılli için kokulardım.» demiş.

34- Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Kaasim'i Âişe (Radiyallahû anha)"dan naklen rivayet ederken dinledim. Âişe:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i hem hılli için hem ihramı için kokuladim.» demiş.

35- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd: (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. İbni Hatim ise: Bize Muhammed b. Bekir rivayet etti, dedi. (Muhamnted demiş ki) : Bize İbni CÜreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Abdillah[6] b. Urve haber verdi. O da Urve ile Kaasim'i Aişe (Radiyallahû anha)'dstn naklen haber verirlerken dinlemiş. Aişe (RadfyaUahÛ anha):
«Ben, RestilWlah (SaîlaltahüAleyhiveSellem)'i Haccetti'.edada gerek hılli gerek ihrama için Zerîre denilen koku ile kendi elimle kokuladım.» demiş.

36- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb hep birden ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bixe Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Urve [7], babasından naklen rivayet etti. Demiş ki: Aişe (Radiyallahûartha)'ya:
— «ResûlİÎ\hxh(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ihrama gireceği zaman ne ile kokuladın?» diye sordum. Aişe:
— «Kokunun «n güzeJtyle» cevabini: verdi

37- (...) Bize, bu hadisi Ebû Ktireyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Usâme Hişâm'dan, o da Osman b. Urve'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben, Urve'yİ Aişe (Radtyallahû anha)'dmn naklen rivây«t ederken dinledim. Aişe şöyle demi;:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama girmezden evvel bulabildiğim en güzel koku ile kokulardım, sonra ihrama girerdi.»

38- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni. Ebî Füdeyk rivayet-etti. (Dedi ki) : Bize Dahhak, EbuV-Ricâl'dan [8], o im annesinden, o da Aişe (RadtyaUahûanha)'Afm naklen haber verdi. Aişe jÖyle demİs: .
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama gireceği vakit ihramı için, tavâf-ı ifaza yi yapmazdan önce dahi hdli için bulabildiğim en güzel kokuyla kokulardım.
Bu hadisi Buhâri «Hacc» bahsinde tahric etmiştir.
Hadîs-i Şerîf Hz. Aişe (Radryaltahû artha) 'dan muhtelif tariklerle rivayet olunmuştur. Tahavî onü on sekiz tarikden rivayet etmiştir. Ebû Ömer îbni Abdilberr (368-463) :
«Aişe hadîsi sahîh ve sabittir, ulemâ onun sıhhat ve sübûtu hususunda ihtilâf etmemişlerdir.» diyor.
«Hurm» yahut «Hirm» hacc için ihrama girmektir. Yukarıda da işaret ettiğimiz yecihle hacca niyet eden bir kimse kadınla cima', dikişli elbise, kara avcılığı, koku sürünme, tırnak kesme ve şâire gibi şeyleri kendisine memnu*. olduğunu iltizâm ettiğinden niyete «İhram» denilmiştir.
thrâmm mânası: Harama girmektir.
«Hıll» ihramdan çıkmaktır. Hacc fiilleri sona erince, hacc esnasında memnu olan şeyler hacılara tekrar mubah kılınmıştır, zira mani' za'il olunca memnu' avdet eder. îşte ibâdet sebebiyle memnu* olan şeylerin hacılara tekrar mubah kılınmasına «Hıll» yani helâle çıkmak ta'bir olunmuştur. .
Beyti tavafdan murâd: Tavaf-ı ziyarettir. Buna «Tavâf-ı ifâza» denilir. Hadîsin bâzı rivayetlerinde Hz. Aişe 'nin: «Kokulardım» demiş olmasına bakarak yardımcı fiil «Kâne»nîn devam ve tekrar iktiza etmediğini söyleyenler olmuştur. Çünkü Hz. Aişe'nin ResûltiHah (Sallallahü AleyhiveSellem)'e koku sürmesi bir defaya mahsus olmak üzere veda' haccında vuku' bulmuştur. Nitekim Urve rivayetinde bu cihet tasrih olunmuştur. Bazıları buna î'tiraz etmiş ve: «İddia edilen şey ihram değil, koku sürmektir. Bir ihram için birkaç defa koku sürünmeye mani* yoktur» demişlerdir. İmam Fahruddin-i Razi (544-606) «Kâne» fi'linin tekrar ve devam iktiza etmediğini söylemiş, buna mukabil îbni Ha-cib tekrar iktizâ ettiğine katiyetle kaail olmuştur.
Ehl-i tahkik ulemadan bâzılarına göre «Kâne» tekrar iktizâ eder, lâkin bazan tekrar îcab etmediğine karine bulunur. Aynî de bu kavli tercih etmiştir.
Bâzıları Hz. Âişe'nin yalnız bu rivayette: «kokulardım» dediğini, sair rivayetlerde «kokuladım» ta'birini kullandığım iddia etmişse de bu iddia doğru değildir, çünkü hadîsin birçok rivayetlerinde «Kokulardım», «Kokulardım» ta'birleri kullanılmıştır. Nitekim babımız rivayetlerinin birkaçı da bu şekildedir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1) İhrama girmezden evvel güzel kokular sürünmek müstehabdır. Kokunun ihram halinde devamı zarar etmez. Bu hususta az sonra tafsilat verilecektir.
İmam Mâlik'in bir kavline göre ihrama girerken koku sürünmek haramdır. İkinci kavline göre fidye vermek îcab eder.
Mâlikiyye ulemâsı bu husûsda muhtelif delillerle istidlal etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Resullüllah(SatlaUatıü Aleyhi ve Sellem)'in koku süründükten sonra yıkandığını bildiren hadîsler vardır.
b) İhrama girerken koku sürünmek Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeüem) 'e mahsustur.
c) Medîneliler ihrama girerken koku sürünmezlerdi. Fakat sair mezhepler uleması bu delillerin her birine mukaabil delil göstererek i'tirazda bulunmuşlardır.
2) îhrâm halinde haram kılınan koku sürünmek ve şâire, Ömrei Akabe 'de taşları atmakla helâl olur.

39- (1190) Bize Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansûr, Ebur-Rabî, Halef b. Hişâm ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya «bize haber verdi» tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Hammâd b. Zeyd, Man sûr'dan, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe (Radiyallahu anha) Man naklen rivayet etti, dediler. Âişe (Radiyaîîahü anha) şöyle demiş :
«Resul üllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ihrâmlı iken başının saç ayırımındaki kokunun, pırıl pırıl yandığını hâlâ görür gibiyim.»
Halef «ihrâmlı iken» demedi. Lâkin «Onun ihramının kokusu bu idi,» dedi.

40- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya «ahberana» ta'birim kullandı. Ötekiler: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe (Radiyallahu anha) *dan naklen rivayet et*i, dediler. Âişe ;
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) tehlil getirirken saç ayrıntılarındaki kokunun pırıltısını hâlâ görür gibiyim,» demiş.

41- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Zttheyr b. Harb ve Ebû Saîd-i Eşecc rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Ded ki): BİIe A'm«ş, Ebu'd-Duha'dan, [9] o da Mesruk'dan, o tfa Aişe (Radiyallahû ariha) 'dan naklen rivayet eyledi. Aişe:
«Ben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi veSeîlem) tel biye getirirken saç ayrıntılarındaki kokunun pırıltısını halâ görür gibiyim.» demiş.

(...) Bize Ahmed b. Yunus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, İbrahim'den, o da Esved'den, o da Müslim'den, o da Mesruk'dan, o da Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Aişe:
«Görür gibiyim...» diyerek konuşmuş. Râvi, Veki' hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

42- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ Ue İbni Beşşâr rivayet ettütr, (Dediler ki) : Kse Muh«wmed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Hakem'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbrahim'i, Esved'den, o da Aişe (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet ederken dinledim. Alp:
Resulâllah (SalUûlahü Aleyhi ve Sellem) ihramlı ikin, ve ayrım kokunun |NrtilMiw hatâ fÖrür gibiyim» demiş,.

43- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Miğvel, Abdurrahman b. Esved'den, c 4a babasından, o da Âişe(Radiyallahû anha)'âtm naklen rivayet eyledi. Aişe:
«Hakîkaten Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken, saç ayrıntılarındaki kokunun parıltısını görürdüm,» demiş.

44- (...) Bana Mu ha mm od b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İshâk b. Man sûr yani es-Selûli rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahin [10] b. Yusuf —ki İbni İshâk b. Ebî tshâk es-Sebii'dir— babasından, o da Ebû tshak'dan naklen rivayet etti. O da tbni Esved'i, babasından, o da Âişe (Radfyallahû anha) 'dan naklen rivayet ederken dinlemiş. Âişe şöyle demiş :
«Besûlüllah (SallalİIahü Aleyhi ve Sellem) ihrama girmek istediği vakit bulabildiği en güzel kokuyu sürünür; sonra yağın pırıltısını başında ve sakalında görürdüm.»

45- (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulvâhid, Hasen b. Ubeydillah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize İbrahim, Esved'den naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : Âişe (Radtyaüahû anha):
R«ûlüllah (SallalİIahü Aleyhi ve Sellem) ihramlı iken, onun saç ayrımındaki misk pırıltısını hâlâ görür gibiyim.» dedi.

(...) Bize bu hadîsi İshak b. İbrahim de rivayet eti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk b. Mahled Ebû Âsim haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyâr Hasen b. Ubeydillah'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Gusl»ün bir-iki yerinde ve «Kitâbu'1-Hacc-da, Ebû Davûd, Tirmizî ve Ne.sai «Ki-tâbu'1-Hacc-da muhteli râvilerden tahriç etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf yukarki hadîsin başka bir rivayetidir. Bir rivayeti de bundan sonra gelecektir.
Hz. Âişe'nin «Kokunun parıltısını hâlâ görür gibiyim.» sözü vakanın kuvvetle tahakkuk ettiğine delildir. Onu tamamiyle hatırladığını anlatmak için «Hâlâ görür gibiyim.» demiştir..
Vebis: Parlaklık, demektir. Maksat kokunun cirmi değil, eseridir.

Bu Rivayetten Çıkarılan Hükümler:

1) İmam A'zam ile îmam Ebû Yusuf ve İmam Züler'e göre ihrama girmezden önce misk v.s. ile kokulanmakta beis yoktur. .
Kokunun, ihrama girdikten sonra devam etmesi dahi hiç bir şey îcab etmez. îmam Şafiî ile diğer Şafiîyye ulemâsının ve îtnam Ahmed b. Han.bel 'in, Sevrî ile Evzaî 'nin kavilleri de budur.
Bu kavil, Ashâb-ı Kiram'dan Âişe (Radiyallahû anha) başta olmak üzere Sa'd b. Ebi Vak kaas , İbni A b -bâs, Abdullah b. Zübeyir, îbni Ca'fer ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) hazerâtı ile Hicaz ve Irak'da yaşayan birçok Tabiin 'den rivayet olunmuştur,
«El-MÜhezzeb» şerhinde ihrama girerken koku sürünmeyi Muâviye ve ÜmmüHabîbe (Radiyallahû anh) ile tbni Müıı-zir, İshak ve Ebı Sevri 'nin dahi müstehab addettikleri bildirilmektedir.
İbni Hazm, onun Berâ' b. Âzib, Enes b. Malik, Ebû Zerr, Hüseyin b. Ali (Radiyallahû anh) haze-ratıile İbni'l-Hanefiyye, Esved, Kaasim Salim, Hişâm b. Urve Hâricetü'bnü Zeyd ve İbni Cüreyc'den de rivayet olunduğunu söylemiştir.
Atâ\ Zührî.Saîd b. Cübeyr, îbni Şîrîn, Hasan-ı Basrî ve diğer birtakım ulemâya göre ihramdan Önce kokusu devam edecek şeyler sürünmek caiz değildir.
İhrama giren kimsenin Kâbe'yi tavaf edinceye kadar koku sürünmesi haramdır. Hanefîiler'den îmam Muhammed b. Hasen'in mezhebi de budur.
Tahavî dahi bu kavli ihtiyar etmiştir.
Mezkûr kavil Hz. Ömer, Osman, îbni Ömer ve Osman b. Âs (Radiyallahü anh) hazeratmdan rivayet olunmuştur.
Tartaşi'ye göre misk, safran ve kafur gibi kadınlara mahsus olan kokuyu sürünmek mekruhtur. Bundan dolayı fidye lâzım gelir.
Kokulu bir şey yerse ateşte pişmiş olmak şartıyla bir şey lâzım gelmez. Pişmemişse caiz olup olmayacağı hususunda iki kavil vardır.
Kadınlara mahsus olmayan fesleğen, yasemin ve gül gibi kokular mekruh değildir. Bunlar için asla fidye lâzım gelmez.

«El-Mühezzeb» şerhinde fesleğen, nilüfer ve nergiz gibi çiçekleri koklamanın caiz olup olmayacağı hususunda iki kavil olduğu bildiriliyor.
Birinci kavle göre: Bu çiçekleri koklamak caizdir. Çünkü Hz. Osman'a ihrâmlı bir kimsenin bahçeye girip giremiyeceği sorulmuş, Osman (Radiyallahü anh) :
«Evet girer, çiçekleri de koklar.» cevâbım vermiştir.
İkinci kavle göre: Çiçek koklamak caiz değildir. Zîra gül ve safran gibi çiçekler kokuları için koklamr. Esah olan kavil bunları koklamanın haram olması ve fidye lâzım gelmesidir.
îbni Ömer, Cabir (Radiyallahü anh), Sevri, Malik, Ebû Hanîfe ve Ebû Sevr 'in kavilleri de budur. Yalnız Ebû Hanîfe ile Mâlik'e göre koklamak haram ise de fidye lâzım değildir.
İbni Münzir'in beyânına göre fidye lâzım gelip gelmiyeceği hususunda Ata ile îmam Ahmed'in kavilleri muhteliftir.
Ashâb-ı Kiram 'dan Hz. Osman ile İbni Abbâs (Radiyallahü anh) , Tabiinden Hasan-ı Basri, Mücahid ve İshak , çiçek koklamanın helâl olduğuna, bundan, dolayı fidye lâzım gelmiyeceğine kaaildirler.
Abderi : «Ekser-i ulemânın kavilleri de budur.» demiştir.
«Et-Tevdih» nâm eserde : «Bize göre kına, koku değildir. Bu hususta Ebû Hanîfe muhalefet etmiştir. Malik ile Ahmed'e göre ise kınalanmak, fidyeyi îcab eder.
Hz. Âişe , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kına kokusundan hoşlanmazdığını, fakat güzel kokuyu severdiğini söylemiştir. Kına güzel kokulardan madût olsa onu da severdi.» denilmektedir.
Fakat Ebû Ya'1â'nın «Mttsned»inde Enes (Radiyallahü anh) dan rivayet ettiği bir hadîs bu kavli reddetmektedir. Mezkûr hadîste Rebûi-i Ekrem (Saltallaftü Aleyhi ve SeUem) :
«Kınalanın. Çünkü kınanın kokusu güzeldir. Baş dönmesini teskin eder.» buyurmuştur.
İbni Abbâs, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Abdullah b. Zübeyr ve Aişe (RadtyaHahâ anha) hazerâtı ile Saîd b. Cübeyir, İbrahim Nehaî ve Hâricetü'bnü Zeyd, Mîila'da şeytanı taşladıktan sonra koku sürünmeye ruhsat vermişlerdir. Küfe ulemâsı ile İmam Şafiî, İmam Ahmed, îshak'veEbû Sevr'in kavilleri de budur.
Salim ile İmam Mâlik'e göre bu mekruhtur. Yalnız Mâlikiler 'den İbni Kaasim fidye icab etmediğini söylemiştir.
2) Hadîs-i Şerif, ilk defa hiilo, Cemre-i Akabe'de şeytan taşlamakla çıkıldığına delildir.
Nevevî bu cihetin ittifaki olduğunu söylemektedir.

45- (1131) Bana Ahmed [11] b. Meni' ile Yâkub-u Devraki rivayet etti. Dediler ki: Bize Hüseyin rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, Abdurrahman b. Kaasim'den, o da babasından, o da Âişe (Radiyallakû anha) 'dan naklen haber verdi, Âişe:
Ben, Peygamber (Saîîallakü Aleyhi ve Sellem)ıı İhrama girmezden, bir de kurban bayramı günü Kabe'yi tavaf etmezden önce içinde misk bulunan bir kokuyla kokulardım.» demiş.
Bu rivayet, hille Kurban Bayramı günü Kabe 'yi tavaf etmezden önce çıkıldığına delildir.
Yukarda da işaret olunduğu vecihle hille bayram günü Cerare.i Akabe'de taş atmakla çıkılır. İmam Mâlik'e göre taşlan attıktan sonra hacılara cima', av ve kokudan mâada her şey helâl olur. Ancak koku sürünmek yine mekruh ise de fidye lâzım gelmez. Ekseri ulemâya göre taşları atmakla av ve koku sürünmek mubah olur. Delilleri bu rivayettir.

47- (1192) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Kâmil hep birden Ebû Avane'den rivayet ettiler. Saîd (Dedi ki) : Bize Ebû Avane, İbrahim b. Muhammed [12] b. Münteşir'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:
Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anhümaj 'ya koku sürünmek, sonra ihrâmlı olarak sabahlayan bir kimsenin hükmünü sordum. Abdullah şu cevabı verdi:
«Ben ihrâmlı olarak sabahlayıp, da koku saçmamı sevmem. Katrana bulanmam, benim için bunu yapmamdan daha makbuldür.»
Bunun üzerine Aişe (Radiyallahü anha) 'nin yanına girerek İbni Ömer'in:
— «Ben ihrâmlı olarak sabahlayıp da koku saçmamı sevmem. Katrana bulanmam, benim için bunu yapmamdan daha makbuldür.» dediğini kendisine haber verdim. Aişe:
— «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i ihrama gererken ben koku lam isimdir. Sonra kadınları arasında dolaştı, sonra ihrâmlı olarak sabahladı, cevâbını verdi.

48- (...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni İbni'l-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, İbrahim b Muhammed b. Münteşir'den rivayet etti. (Demiş ki) : Babamı, Âişe (Radiyallahü anha) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Âişe:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'i kokulardım. Sonra kadınlarını dolaşır, sonra ihrâmlı olarak sabahlar, üzerinden güzel koku yayılırdı, demiş.

49- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki*, Mis'ar ile Süfyân'dan, onlar da İbrahim b. Muhammed b. Münteşirden, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:
Ben, İbni Ömer (Radiyallahü anJıünm) 'yi:
«Katrana bulanmış olarak sabahlamam, benim için ihrâmlı sabahlayıp da koku saçmamdan daha makbuldür, derken işittim. Bunun üzerine Aişe (Radiyallahû anha)'mn yanına girerek İbni Ömer'in söylediklerini ona haber verdim. Âişe:
«Ben Ttesvûuİlah (Sattallahü Aleyhi ve Seîlem)i kokuladım da kadınlarını dolaştı, sonra ihrâmlı olarak sabahladı.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Gusül»ün bîr-iki yerinde, Nesai «Kitâbu't-Tahara»da tahric etmişlerdir.
Ulemâdan bâzıları : «Resûlüllah (Sallalkhü Aleyhive SeUem)'m kadınlarım dolaşması cima'dan kinayedir.» demişlerdir. Nitekim karine de bunu göster .nektedir. Çünkü bu babda rivayet edilen Hz. Enes hadîsinde :
«Peygamber (SallalİdhÜ Aleyhi veSellem) bütün kadınlarını gecenin veya gündüzün bir saatinde dolaşırdı.» denilmiştir.
«Yandahu» gi'li bâzı rivayetlerde noktalı bâzılarında noktasız ha ile zaptedilmiştir.
Nadıh: Bulaştırmak ve sürmek mânâsına gelir. Noktasız rivayet dahi mânâ itibariyle buna yakındır. Zira «saçılmak» demektir. Kelime nasıl okunursa okunsun murad: Kokunun yayılmasıdır.

Bu Rivayetten Çıkarılan Hükümler:

1) îhrâma girmezden önce koku sürünmek müstehabdır. Kokunun ihram halinde devam etmesinde beis yoktur. Kokuyu ancak ihram halinde sürünmek haramdır.
Sevrî, İmam Şafiî, tmam E bû Yusuf, tmam Ahmed b. Hambel, Dâvûd-u Zahiri ve diğer birçok ulemânın kavilleri bu olduğu gibi, Sahabe ve Tabiinden bir cemâatin cümhûr-u muhaddisin ile fukahanın ekserisinin mezhepleri de budur.
Zührî, tmam Mâlik, İmam Muhammed ve diğer birtakım ulemâ bunun caiz olmadığını söylemişlerdir.
Sahabe ile Tabiîn 'den bir cemâat dahî ihrama girerken koku sürünmenin caiz olmadığına kaaildirler. Bu cihete yukarki rivayetlerde de temas etmiştik.
Bâzıları koku sürünmenin ihrama girmek için değil, kadınların yanma varmak için yapıldığını.iddia etmişlerdir. Onlara göre buradaki rivayette takdim ve te'hir vardır. Cümlenin takdiri şöyledir:
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)' üzerinden ' koku saçılarak kadınlarını dolaşır, sonra ihrama girerdi.»
Hadîsin bâzı rivayetlerinde:
«Yıkanmakla koku zait olur. buyuru1muş, bilhassa zevcelerinden her birinin yanında yıkanırdığı beyan olunmuştur
Zâten Buhâri 'nin rivayetinde Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in kullandığı bu kokunun «Zerîre» olduğu bildirilmiştir. Zerîre yıkamakla eseri kalmayan bir kokudur:
Birtakımları da ihrama "girerken koku sürünmenin Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olduğunu söylemişlerdir.
2) İktidarı olanlar için çok cima' mekruh değildir.

8- İhramlıya Avcılığın Haram Kılınması Babı

50- (1103) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Malik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ubeydullah b. Abdillah'dan, onun da İbni Abbâs'dan, onun da Sa'b b. Cessâme[13] te'1-Leysi'den naklen rivâyet ettiği şu hadisi okudum : Sad, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seîlem) 'e Ebva'da yahut Veddan'da bulunduğu sırada bir yaban eşeği hediye etmiş de Resûlüllah (Satlallahit Aleyhi ve Sellem) onu geri çevirmiş:
Sa*b (Radiyallahü anh) demiş ki; «Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzümden gücendiğimi anlayınca:
— «Biz, bunu sana iade etmezdik. Şu kadar var ki ihramlıyız, buyurdular.»

51- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh ve Kuteybe hep birden JLeys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Hasen-i Hülvâni dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den naklen rivayet eyledi. Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnadla Malik'in dediği gibi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir yaban eşeği hediye ettim.» şeklinde rivayet etmişlerdir.
Ley s ile Salih'in hadislerinde: «Ona da Sa'b b. Cessâme haber vermiş.» ibaresi vardır.

52- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den bu isnadla rivayet etti ve : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e yaban eşeği etinden hediye verdim.» dedi.

53- (1194) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Kiireyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Habib b. Eb Sâbit'den, o da Said b. Cübeyir'den, o da İbni Abbâs (Radiycdlayü anhiima) dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş: Sa'b b. Cessame, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihrâmh iken bir yaban eşeği hediye etti de Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onu geri çevirdi ve:
«Eğer ihramlı olmasaydık bunu senden kabul ederdik.» buyurdular.

54- (...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman haber verdi. (Dedi ki) : Ben, Mansûr'u Hakem'den naklen rivayet ederken dinledim. H.
Bize Mu ha mm e d b. EI-Müseıınâ ile İbni Beşşâr dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize JVluhamıned b, Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Hakem'den rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Habîb'den, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da îbni Abbâs (Radiyallayü•anhüma)'dım rivayet etmişlerdir.
Mansûr'un Hakem'den rivayetinde: «Sa'b b. Cessame, Nebiyyullah
(Saltatlahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir yaban eşeğf bacağı hediye etti.»
Şu'be'nin Hakem'den rivayetinde: «Ucundan kan damlayan bir yaban eşeği budu.»,
Şu'be'nin Habib'den rivayetinde: «Peygamber (SaHalhhü Aleyhi ve SeiîemYe bir yaban eşeğinin yansı hediye edildi de onu geri çevirdi.» denilmiştir.

55- (1195) Bana Zttheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Biıe Yahya b. Saîd, timi Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki): Bana Hasen b. Müslim, Tâvus'dan, o da İbni Abbâs (Radfyallayü anhüma)'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş: Zeydü'tmü Erkam geldi de Abdullah b. Abbâs ona hatırlatmak isteyerek:
«Sen, bana Eesûlüllah (Saİlallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmh iken kendisine bir av eti hediye edildiğini nasıl haber vermiştin?» dedi. Zeyd:
«ResûHUlah (Sedlailahü Aleyhi ve Sellem)e av etinden bir uzuv hediye edildi de onu seri çevirdi ve:
— Biz, bunu yemeyiz. Çünkü ihramlıyız. Buyurdular.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu Cezâi's-Sayt» ile «Hibe» bahsinde, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce «Kitâbü'I-Hacoda muhtelif râvilerden tahri etmişlerdir.
Ebvâ' ile Veddân: Mekke ile Medine arasında iki yerdir.
Resûlüllah (Sallallahü 4leyhi ve Sellem)'in annesinin Ebvâ'da vefat ettiği rivayet olunmuştur. Râvi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f'm o gün Ebva'da mı yoksa Veddan'da mı olduğunu kestirememiştir.
Râvilerden bâzıları Veddan'da, bazıları da Ebvâ'da bulunduğunu seksiz olarak rivayet etmişlerdir.
Aynî: «Zahire bakılırsa buradaki şekk, İbni Abbas (Raâiyalİahü anh) 'dandır.» diyor.
Ebva ile Veddan arasında 8 mil mesafe olduğu söylenir.

Hz. Sa'b b. Cessâme, Veddanlıdır. Getirdiği hediye hususundaki rivayetler —kitabımızdakilerden de anlaşılacağı vecihle — muhteliftir. Bunların bâzılarında hediyenin bir yaban eşeği, bâzılarında yaban eşeği eti, bir rivayette ucundan kan damlayan yaban eşeği budu, başka bir rivayette yaban eşeğinin yarısı, bir rivayette av etinden bir uzuv, olduğu bildirilmektedir.
Bundan dolayıdır ki, ulemâ hayvanın diri olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.
Tahavî diyor ki: «îbni Abbâs'dan gelen bütün rivayetler Resulüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Sa'b'a iade ettiği hediyede onun diri olmayan bir av eti olduğunda müttefiktir. Bu da ih-râmlıya av eti yemeyi kerih görenlere delildir...»
İbni Battal, Sa'b hadîsinin muhtelif rivayetlerine bakarak hâdisenin bir olmayıp, muhtelif zamanlarda cereyan etmiş ayrı ayrı vak'alar olduğunu söylemiştir. Ona göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e bir defa bütün bir yaban eşeği, başka bir defa yaban eşeğinin budu, bîr defa da bacağı hediye edilmiştir. Çünkü böyle bir hâdiseyi râ-vilerin unutması mümkün değildir.
Kurtubî, Buhâri 'nin bu mes'ele için bâb tahsis etmesinden hayvanın diri olduğu anlaşıldığını, başka rivayetlerin ise Ölü olduğuna delâlet ettiğini söyledikten sonra «Bu rivayetlerin arasını bulmanın çaresi şudur: Hz. Sa'b yaban eşeğini ölü olarak getirmiş ye Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına koymuştur. Sonra hayvandan bir parça keserek ona hediye etmiştir. Bu suretle her iki rivayet de doğru olmuş olur. Yahut mecazen hayvanın bir uzvuna, bütününün ismi verilmiştir. Şöyle de diyebiliriz: Hz. Sa'b hayvanı diri olarak getirmiş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabul etmeyince onu keserek bir uzvunu hediye etmiştir.» demiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1) Şa'bi, Tavus, Mücahid, Câbir b. Zeyd, Leys b. Sa'd, Sevrî ve bir rivayette îmam Mâlik ile İshâ'k bu hadîsle istidlal ederek, ihrâmlı olmayan bir kimsenin kestiği avın ihrâmlılara helâl olmadığını söylemişlerdir. Çünkü Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) av hediyesini kabul etmemek için yalnız kendisinin ihrâmlı olduğunu bildirmekle iktifa etmiştir.
Bu da gösterir ki, kabul etmemenin yegâne sebebi ihrâmlı bulunmasıdır. Ashâb-ı Kiram 'dan Ali b. Ebî Tâlib, îbni Abbâs ve İbni Ömer (Radiyaltahüanh) hazerâtının kavilleri de budur.
Said b. Cübeyir, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammed ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel ile Atâ' , ihrâmlı olmayan bir kimsenin vurduğu avın ihrâmlıya haram olmadığını söylemişlerdir. Delilleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bu şekilde vurulan av etinden yediğini gösteren hadîslerdir.
îmam Malik, Şafiî Ahmed b. Hanbel, îshak, Ebû Sevr ve bir rivayette Atâ ' «îhrâmlı için vurulan av ihrâmlıya haramdır. Fakat onun için vurulmayan avdan yemesi caizdir.» demişlerdir.
Bu kavil Hz. Osman (Radiyaîlahü anh) 'dan da rivayet olunur. Delilleri Ebû Dâvud 'un rivayet ettiği Hz. Cabir hadîsidir. Mezkûr hadîste Câbir (Rodiyallahüanh) : «Ben, ResûlülIah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kendiniz avlamadıkça yahut sizin için avlanmadıkça, kara avan-dan yemek size helâldir. Buyururken işittim.» demiştir.
2) Alâmetini görmekle bir şeye hükmetmek caizdir. Çünkü Resultülah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Sa'b'in gücendiğini yüzünden anlamıştır.
3) Bir sebepten dolayı hediyeyi reddetmek caizdir.
4) Hediyeyi reddederken, verenin gönlünü almak >m özür beyân etmelidir.
5) Hediye ancak kabul ile tamam olur.
6) îhrâmlı bir kimsenin elinde bulunan memnu av etini başkasına göndermesi icab eder.
7) Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in hediye kabul etmesi caizdir. Fakat sadaka kabul edemez.

56- (1196) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Salih b. Keysan'dan rivayet etti. H.
Bize îbni Ebi Ömer de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salih b. Keysân rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Ebû Katade'nin azatlısı Ebû Muhammed'i şöyle derken işittim: Ben, Ebû Katade'yi şunu söylerken dinledim:
«Kesûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çıktık. Kaaha denilen yere vardığımızda kimimiz ihrâmlı kimimiz ihrâmsız idik. Bir ara baktım ki arkadaşlarım bir şey görmeye çalışıyorlar, ben de baktım. Bir de ne göreyim, bir yaban eşeği... Derhal atımı eğerliyerek mızrağımı aldım. Sonra hayvana bindim. Kırbacım düştü de ihrâmlı bulunan arkadaşlarıma :
— Şu kırbacı bana verin. Dedim. Onlar:
— Vallahi bu hususta sana hiç bir yardım yapamayız, dediler. Bunun üzerine hayvandan inerek kırbacı aldım. Sonra tekrar bindim ve yaban eşeği bir tepenin arkasındayken ardından yetişerek onu mızrağımla yaraladım ve öldürdüm. Müteakiben onu arkadaşlarıma getirdim. Arkadaşlarımdan bâzıları:
— Onu yeyin! Bâzıları da:
— Yemeyin, dediler. Peygamber (Scllallahü Aleyhi ve SeV.em) Önümüzde bulunuyordu. Hemen atımı sürerek ona yetiştim:
— O heâldır, yeyin buyurdular.

57- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Ma-lik'e okudum. H.
Bize Kuteybe, Malik'den, kendisine Ebu'n-Nadır'dan, ona da Ebû Katade'nin azatlısı Nâfi'den, ona da Ebû Kata d e (Radfyaîîahü anh)yâa naklen okunan şu hadîsi rivayet etti: Ebû Katâdc, Resûlüllah (Salkıllahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunuyormuş. Mekke yolunun bir kısmını aldıkları vakit ihrâmlı arkadaşları geri kalmışlar. Kendisi ihrâmlı değilmiş. Derken bir yaban eşeği görerek hemen atının üzerine doğrulmuş, arkadaşlarından kırbacını vermelerini istemiş, onlar bundan imtina etmişler, mızrağını istemiş, onu da vermemişler de kendisi almış. Sonra yaban eşeğinin üzerine hücum ederek onu öldürmüş. Peygamber (Aleyhi ve Seilem) in ashabından bâzıları bu hayvandan yemiş, bazıları inekten çekinmişler. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ye tişerek bu mes'eleyi sormuşlar. Resûlüllah (SaUaUahu Aleyhi ve Sellem): — Bu ancak, Allah'ın size it'arr ettiği bîr rjzıktır. buyurmuşlar.

58- (...) Bize Kutaybe, Mâlik'dt-ıı, o da Zeyd b. Eslem'den, o da Ata* b. Yesâr'dan, o da Ebû Katâdc (Radiyallahüank)1 dan naklen yaban eşeği hakkında Ebu'n-Kadır hadîsi gibi rivayette bulundu. Yalnız Zeyd b. Eşlem hadîsinde: «Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Onun etinden yanınızda bir şey var mı? diye sordu.ifadesi de vardır.

59- (...) Bİıe Salih b. Mismar[14] Es-Sulemî rivayet etti. (Dedi ki) : Bice Muâz b. Hişam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. EM KesSr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Ebi Katâde rivâyel etti. (Dedi ki) : Babam Hu dey biye senesi Resûlülla (Salla{İahii Aleyhi ve Sellem) İle birlikte yola çıktı. Arkadaşlarından kimisi ihrama girmiş, kimisi girmemişler, Resûlüllah (Saltattahü

Aleyhi ve Sellem)fe Gay-ka'da düşman bulunduğunu söylemişler, o da oraya gitmiş. Ebû Katâde demiş; Ben Resûlüllah [Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı ile beraber bulunduğum bir sırada ashab birbirlerine gülerken bir de baktım bir yu-ban eşeğinin karşısındayım. Hemen üzerine hücum ettim ve hayvanı vurarak çökerttim. Derken arkadaşlardan yardım istedim. Onlar ten a yardım etmekten çekin Jiler. Müteakiben onun etinden yedik. Ve düşmanın önümüzü keseceğinden korktuk. Ben, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellemyi aramaya gittim. Kimi atımı şahlandırıyor, kimi de yavaş gidi-yordum. Az sonra gece yarısı Benî Gıfâr'dan bir adama rastladım da:
— Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellemi'e nerede tesadüf ettin? diye sordum. O zât;
— Ben, onu Ta'hiıı'de bıraktım. Niyeti Sukya'da mola vermektir.» dedi. Kendisine yetiştim ve;
— «Yâ Resûlallah! Ashabın sana selâm ediyor ve Allah'ın rahmetini diliyorlar. Sen yokken düşman tarafından yatlarının kesilmesinden korktular. (Lütfen) onları bekle.» dedim. O da bekledi. Sonra;
— «Yâ Kesûflllah! Ben bir av vurdum, ondan artan bir parça ya-nımdadır.> dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (yanındaki) cemaata İhrâmlı oldukları halde:
—«Yeyin.» buyurdular.

60- (...) Bana, Ebû Kâmil-i Cahderî rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Osman b. Abdillah[15] b. Mevhem'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babası (Ebû Katâde) (Radiyaîîahü anh) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallcûlahü Aleyhi ve Selîem) Hacc niyetiyle yola çıktı. Onunla beraber biz de çıktık. Derken içlerinde Ebû Katâde dahi bulunan bâzı ashabını ayırarak:
— «Bana kavuşuncaya kadar deniz sahilini takip edin.» buyurdu. Ayrılanlar deniz sahilini tuttular, Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'den ayrılınca hepsi ihrama girdiler. Yalnız Ebû Katâde girmedi. Yolda giderlerken ansızın birtakım yaban eşekleri gördüler. Ebû Katâde hemen üzerlerine hücum ederek onlardan bir dişi eşeği vurdu. Arkadaşları hayvanlarından inerek onun etinden yediler. Sonra:
— «(Eyvah)» ihrâmh İken et yedik» dediler. Eşek etinin kalan kısmını yanlarına aldılar. Resûlüllah (SallaUahüAleytvveSelİemye gelince:
— «Ya Resûlallah! Bizler ihrama girmişdik. Ebû Katâde ihrâmlan-mamıştı. Derken birtakım yaban eşekleri gördük. Ebû Katâde derhal bunlara hücum ederek içlerinden dişi bir yaban eşeğini vurdu. Biz de hay-vanlarımızdan inerek onun etinden yedik. Sonra da :
— (Eyvah) ihrâmh olduğumuz halde av eti yiyiyoruz, dedik. Etinin kalan kısmını da getirdik, dediler.
Bunun üzerine Resûlüllah (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sizden hiç biriniz Ebû Katâde'ya emretti, tâhut bir şeyle işarette bulundu mu ? diye sordu. Ashâb:
— «Hayjr!» dediler.
— «Öyle ise kalan etini yeytn.» buyurdular.

61- (...) Bize, bu hadîsi Muhammed b. El-MUsennâ da rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bana Kaasim b. Zekeriyyâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah, Şeyban'dan rivayet etti. Her iki râvi Osman b. Abdillah b. Mev-heb'den bu Isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Seyhan'ın rivayetinde: «Bunun üzerine Resûlüllah (SallatiahüAleyhi ve Sellem):
Sizden hiç biriniz ona, bu hayvanlara hücumda bulunmasını emir etti, yahut hayvanlara işaret eyledi mi? diye sordu.
Şu'be'nin rivayetinde ise: «İşaret ettiniz mi? yahut yardımda bulundunuz veya avladınız mı? dedi.» ifâdeleri vardır.
Şu'be: «Yardım ettiniz mi? dedi, yoksa: avladınız mı? buyurdu bilemiyorum.» demiş.

62- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan haber Verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye yani İbni Sellâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya haber verdi. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ebî Katâde haber verdi. Ona da babası (Ebû Ka-tâde) (Radiyallahü anh) haber vermiş ki, kendisi Resûlüllah nwmiDS) Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hudeybiye gazasına iştirak etmiş. Ebû Katâde şöyle demiş: Müteakiben benden gayrı arkadaşlar ömreye niyet ettiler. Ben, bir yaban eşeği avlayarak ihrâmlı oldukları halde arkadaşlarıma yedirdim. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek, yanımızda bu hayvanın etinden artan bir parça bulunduğunu haber verdim. Bunun üzerine:
— «Siz onu yiyin' buyurdular.

63- (...) Bize Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Süleyman En-Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebı Hâzini, Abdullah b. Ebi Katâde'den, o da babası (Ebû Katâde) (Radiyallahû anha âan naklen rivayet eyledi ki, Ebû Katâde ve arkadaşları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile beraber yola çıkmışlar. Arkadaşları ihramlı, Ebû Katâde ihrâmsiz imiş...
Bâvi hadîsi böylece rivayet etmiştir.
Bu hadîste : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
— Ondan yanınızda bir şey varın ? diye sordu. Ashâb
— Bacağı yanımızdadır, dediler. Bunun üzerine (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) onu alarak yedi.» ifâdesi de vardır.

64- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Ahvâs rivayet etti. H.
Bize Kuteybe ile İshâk dahi Cerîr'den rivayet ettiler. Ebu'l-Ahvâs ile Cerîr'in ikisi de Abdülazîz b. Rufey'den, o da Abdullah b. Ebi Kata de'den naklen rivayet etmişlerdir. Abdullah:
«Ebû Katâde ihrâmlı bir cemaatın içinde bulunuyordu. Kendisi ihramlı değildi...» diyerek hadîsi rivayet etmiştir. Bu hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Ona sizden hiç bir insan işaret etti yahut Ebû Katâde'ye bir emir verdi mi? diye sordu. Ashâb:
— Hayır, yâ Resûlallah! dediler.
— öyle ise yeyın. buyurdu. » ifâdesi de vardır.
Bu hadîsi bütün Kütüb-i Si11e sahipleri «Hacc» bahsinde tahric ettikleri gibi Buhâri «Megâzi», «Cihad», «Zebâyıh», «Hibe» ve «Et'ime» bahislerinde muhtelif râvilerden rivayette bulunmuştur.
Tahavî onu beş tarîkden rivayet etmektedir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki vak'a Hudeybiye musâlahasının yapıldığı yıl geçmiştir.
Kaaha: Sukya'ya1 mil mesafede bulunan bir vadidir- Medîne'den üç konak uzaktadır.
Kaadı îyaz bu kelimeyi bâzılarının İmam Buhâri'-den «Faha» şeklinde rivayet ettiklerini, fakat bunun bir vehim olduğunu söylemiş:

«Doğrusu Kaaha'dır» demiştir.
İbni îshak «El-Meğazi» nam eserinde bu yerin «Face» olduğunu söylemişse de, İbni Hişâm bunu reddetmiştir.
Cevzâki'nin dahi «Kaaha» yerine «Sıfah» diye rivayet ettiği, fakat bunun bir tashifden ibaret olduğu söylenmiştir.
Sukyn: Mekke ile Medine arasında büyük bir köydür.
Gayka i Mekke ile Medîne arasında Benî Gıfâr kabilesine ait bir yerdir.
Kaadî îyâz: «Bunun Benî Sa'lebe'ye âit bir kuyu olduğunu söyleyenler vardır.» demiştir.
Tahin: Sukya'ya üç mil mesafede bulunan bir kuyudur.
Esrem diyor ki: «Hadîs ulemâsının Ebû Katâde'ye 5aş-tıklarım ve:
— Nasıl olur da Ebû Katâde mikaatı ihrâmsız olarak geçebilir? dediklerini, buna bir türlü mânâ veremediklerini işitirdim. Nihayet bu mes'eleyi îyâz b. Abdillah 'in- Ebû Said-Î Hudrî'den rivayet ettiği hadîsde izah edilmiş şekilde gördüm.»
Ebû Saîd-i Hudrî (Raâvyaliahütmh) hadîsini Tahavî rivayet etmiştir. Lâfız şudur:
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) Ensar'dan Ebû Katâde'yi sadaka me'muru olarak gönderdi. Kendisi de ashabı ile birlikte ihrama girerek yola çıktılar. Usfan'a inince bir yaban eşeği gördüler. Bu arada Ebû Katâde ihrâmsız olarak geldi. Ashab hayvana dikkatle bakmamış olmak için başlarını eydiler. Ebû Katâde bakmarak hayvanı gördü. Hemen atına binerek mızrağı aldı ama mızrak elinden düştü. Ashaba:
— Şunu bana verin, dediyse de onlar:
— Biz bu hususta sana hiç bir yardım yapamayız, cevabını verdiler. Derken Ebû Katâde hayvana hücum ederek vurdu. Ashab ondan et kızartmaya başladılar. Sonra:
— (Biz ne yapıyoruz?) Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) aramızdadır, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) ashabının önünde gidiyordu. Hemen kendisine yetişip sordular. Resûl-i Ekrem(SallallahÜ Aleyhi veSellem) bunda bir beis görmediler.
Bu hadîsi Bezzâi dahî tahrîc etmiştir.
Kuşeyri, Hz. Ebû Katâde 'nin hacca gitmek istemediği yahut ihrama girmemesinin mikaatlar tayin edilmezden önce olduğu ihtimâli üzerinde durmaktadır.
Münizıri'nin beyanına göre Medîneliler Hz. Ebû Katâde'yi bazı Arap kabilelerinin Medine'ye hücum etmek niyetinde olduklarını bildirmek için Peygamber (Salla llahü Aleyhi veSellem) 'e göndermişlerdi.
îbni Tîn'e göre ihtimâl Hz. Ebû Katâde Mekke'ye girmeyi niyet etmemiş ancak ordusu çok görünsün diye askerine katılmıştır.
İbni Abdilberr: «Resulüllah (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'in Ebû Katâde'yi düşmanı terassud etmek için sahil yolundan gön- fc derdiği söylenir. Bundan dolayı ashabının yanına geldiği vakit ihrâmlı değildi.» diyor.
Aynî bu sözlerin içersinde en güzel cevap Hz. Ebû Saîd-i Hudrî hadîsi olduğunu kaydetmektedir.
Bazı rivayetlerde: «Birtakımları bana gülmeğe başladılar.» denilmiştir. Bu takdirde Ashâb-ı Kiram'in Hz. Ebû Katâde'ye güldükleri anlaşılırsa da Kaadî tyâz bu sözün bir hatâ ve tas-hifden ibaret olduğunu söylemiştir.
Nevevî bu rivayeti kabul etmiş, fakat Ashab'm Hz. Ebû Katâde'ye değil üzerlerine av çıkıp da ona bir şey yapmak ellerinden gelmediğine güldüklerini söylemiştir.
Nefs-i hadîste Ashab-ı Kiram'in gülmelerinin bir işaret veya delâlet olmadığını iktizâ eden cümle vardır. O da Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«İçinizden ona işaret eden bulundu mu ? suâline ashabın:
— Hayır, diye -cevap vermeleridir.»
Hadîsin bir rivayetinde: «Ashâb Hem hayvanın etinden yediler» hem de pişman oldular.» denilmiştir.
Ashâb.ı Kiram'in düşman yolumuzu keser diye korkmaları, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'den ayrılacakları içindir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ordusunun önünde gidiyordu.
Hadîs-i Şerifi bizzat Ebû Katâde (Radiyallahü anh) rivayet ettiği halde rivayetlerin birinde «Ebû Katâde de içlerinde olduğu halde» demesi, tecrid kabilindendir. Sözün muktezası «Ben de içlerinde olduğum halde» demek idi. Bu sözü îbni Ebî Katâde 'nin zannetmek hatâdır. Çünkü hadîsin mürsel olmasını icab eder.
«Yalnız Ebû Katâde ihrâmlı değildi» sözü dahi tecriddir. Bundan murad: «Yalnız ben ihrâmlı değildim.» demektir.
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'in ashabına: «Onu yeyin.» buyurması, icab değil, ibaha ifâde eder. Zira bir menfaat icab eden emirler i baha, aleyhde olan emirler vücub ifâde ederler.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1) Avlamaya yardım etmemek şartıyla ihrâmhnın av eti yemesi muhabdır. Kuşeyri'nin beyânına göre bu hususta üç mezhep vardır:
a) îhrâmlı için avlansın avlanmasın mutlak surette av eti memnudur. Bu kavlin delili babımızın başında geçen Sa'd b. Cessâme hadîsidir.
b) îhrâmhnın izniyle olsun olmasın onun namına avlanan avdan yemesi memnudur. İmam Mâlik ile Şâfiî 'nin mezhepleri budur.
c) îhrâmlı bir kimse kendisi avlanır yahut başkası onun izni veya delaletiyle avlarsa, o avdan yemesi haramdır. Başka suretle avlanan avlardan giyebilir. İmam A'zam'm mezhebi de budur.
Îbnü'l-Arabî'ye göre ihrama girmezden önce avlanan avdan ihrâmlı yiebilir. Fakat ihrama girdikten sonra avlanandan yiyemez.
2) İslâm kumandanı harpte gözcülük etmek için ordusundan bazı neferleri ayrı ayrı yerlere gönderebilir.
3) Yaban eşeğini avlamak ve yemek caizdir.
4) Avı yaralamak, kesmek yerine kaaimdir.
5) Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) zamanında içtihad caizdir, îbnü1-Arabi'ye göre Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)in huzurunda ictihad caiz değildir.
6) îçtihâd suretiyle elde edilen hüküm amel îcap eder.
7) Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'in kendisine takdim edilen av bacağından, yemesi, ashabının gönlünü almak ve kalplerinden şüpheyi gidermek içindir.
8) Gaibe selâm göndermek müstehabdır.

65- (1197) Bana Zübeyir b. Harb rivayet etti. (Dçdi ki) : Bize Yahya b. Said, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Muhammec b. Münkedir, Muâz b. Abdirrahman b. Osman Et-Teymî'den, o da babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş: İhrâmlı olarak Talha-tü'bnü UbeydiiaHah'ın yanında bulunuyorduk. Kendisine bir, kuş hediye ettiler. Talha uyuyordu. Bâzımız bundan yedik, bâzımız

yemekten çekindik. Talha uyamnca yiyenlerin hareketini doğru buldu ve:
«Biz, onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yedik.» dedi.
Hadis-i Şerif hüküm ître bariyla yukarki rivayetler gibidir.. Bu hususta Zübeyr, Talhatü'bnü Abdillah, Câbir ve Âişe (Radiyallahü anlı) hazeratından. da hadîsler rivayet olunmuştur. Nitekim kendileri d» ihrâmlının kendisi avlamamak veya onun için avlanmış olmamak şartıyla av eti yemesine ruhsat verirlermiş. Tahavî, ihrâmlının av eti yiyemiyeceğine kaail olanların istidlal ettikleri birtakım hadîsler rivayet etmiştir.

9- Îhramlı İle İhramsızın Hillde [16] **ve Haremde Öldürmesi Mendüb Olan Hayvanlar**

66- (1198) Bize Hârûn b. Saîd el-Eylî ile Ahmed b. İsa rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi (Dedi ki) : Bana Mahramatü'bnü Btikeyr, babasından naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Ubey-dullah b. Miksem'i şöyle derken işittim: Ben Kaasim b. Muhammed'i şunu söylerken işittim. Ben Peygamber (SaîlaİJahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aişe'den dinledim. Şöyle diyordu: Ber Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Dört $ey vardır ki, bunların her biri fâsiktİr. Mîkaat dışında da Haremde de Öldürülürler: Çaylak karga, fare ve kuduz köpek» buyururken işittim.
Ubeydullah demiş ki: «Ben Kaasim'e: Yâ yılana ne buyurursun? diye sordum.
— Hakaaretinden dolayı öldürülür.» dedi.

67- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize tbnü'l-Müsennâ ile İbnü Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivaye etti. (Dedi ki) : Katâde'yi, Said b. el-Müseyyeb'den, o da Âışe(RadiyalIahû antta) dan, o da Peygamber (Salküjahü Aleyhi ve Sellem)'der naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sailalhhü Aleyhi ve Sellem) :
«Fâsik olan beş şey vardır ki, bunlar mîkaat dışında da Haremde de öldürülürler: Yılan, alaca karga,, fare, kuduz köpek ve çayla ak» buyurmuşlar.

68- (...) Bize Ebu'r-Rabî'ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd yâni tbni Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Urve babasından, o da Âişe (Rad'tyallahâ anha) 'dan naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sillem):
«Fâsik olan beş şey vardır ki, bunlar Haremde öldürülürler, atcreb, fare, çaylacık, karga ve kuduz köpek» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hişâm bu isnadla rivayette bulundu.

69- (...) Bize UbeyduIlah b. Ömer el-Kavârîri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zübrf-den, o da Urve'den, o da Âişe (Radiyallahû anha)"dan naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Fâsik olan beş şey vardır ki, bunlar Haremde öldürülürler: fare, akreb, karga, çaylacık ve kuduz köpek.» buyurdular.

70- (...) Bize bu hadisi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdiirrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnâdla haber verdi. Âişe (Radiyallahû anha) demiş ki:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fâsik olan beş şeyin hem mî-kaat dışında, hem Haremde Öldürülmesini emir buyurdu.» demiş. Bundan sonra râvî, Yezîd b. Zürey' hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

71- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, c da Urvetü'bnü Zübeyr'den, o da Âişe (Raâryallahû anha) 'dan naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selîem):
«Beş nevî' hayvan vardır ki, bunların hepsi fâsikttr: Haremde öldörü-lebilirler: Karga, çaylak, kuduz köpek, akreb ve fare.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı ile Nesâi dahî «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Bu babda Ebû Davûd, Tirmizî ve îbni M fice Hz. Ebû Saîd-i Hudr 'den, İmam Ahmed b. Hanbel, îbni Abbâs (Radiyaüahü anh) 'dan, Buhârî ile Müslim, Hz. îbni Ömer 'den hadîsler rivayet etmişlerdir, Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) rivayetleri az sonra kitabımızda görüleceklerdir.
Fîsk: Lügatte çıkmak mânâsına gelir. Bâzı kimselere fâsik denilmesi Allah'a itaattan çıktıkları içindir.
öldürülmesi mubah kılman hayvanlara neden fâsik denildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefiler'le İmâm Mâlik'e göre mezkûr hayvanlar eziyyet verdikleri için onlara fâsik denilmiştir. Zarar veren her mahlûk öldürülür. İmam Şâfiî'ye göre bu hayvanlara fâsik denilmesi, etleri yenilmediği ve başka hayvanların hükmünden çıkarak öldürülmeleri helâl kılındığı içindir; bu gibi hayvanları ihrâmh bir kimse dahî öldürebilir; onlardan dolayı fidye lâzım gelmez.
Ulemâ mezkûr hayvanların eziyyet ve zararlarını şöyle teşbît etmişlerdir: Karga ev hayvanlarının sırtlarını gagalar; gözlerini çıkarır; insanların yiyeceklerini kapar. Çaylak et ve piliçleri götürür. Akreb zehirli bir hayvandır; insanları sokar. Fare yiyeceklere musallat olur; elbise ve sâireyi kemirir; hattâ mumun fitilini alarak evleri yakabilir. Nitekim îbni Mâce 'nin tahrîc ettiği Ebû Saîd-i Hudri (Radiyallahü anh) hadîsinde : «Hz. Ebû Saîd'e Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem)\n fareye niçin fâsik dediği soruldu da şu cevâbı verdi:
— Çünkü Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bir akşam fare şamatasına uyandı. (Bir de baktı ki) tam fare fitili almış; evi yakacakmış, denilmektedir.
Kuduz köpek de insanları ısırır. Kuduzdan muradın ne olduğu biraz aşağıda görülecektir.
Hadîs-i Şerîf muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bâzı rivayetlerde :
«Bu hayvanları öldürmekde günah yoktur» buyurulmuş; bir rivayette : «İhramlı öldürebilir» başka bir rivayette: «öldürmelerine izin verdi» denilmiştir. «Öldürmelerini emir buyurdu» rivayeti de vardır.
Bu rivayetlerin hepsi zikri geçen beş nevi' hayvanın Harem-i Şe-rîfde hacılar tarafından öldürülebileceğini göstermektedir. Hacıların öldürmesi caiz olunsa, hacı olmayanlara bu işin cevazı evleviyette kalır. Mamafih bu husûsda nefs-i hadîsde sarahat da vardır.
Harem'den murâd : Mekke-i Mükerreme -nin haremidir. Bâzıları bu kelimeyi «hurum» şeklinde tesbît etmişlerdir.
Hurutn: Haramın cem'i olup haram kılman yerler mânâsına gelir.
Bu hadîs hakkında daha fa.zla tafsilat, diğer rivayetleri görüldükten sonra verilecektir.

72- (1199) Bana Züheyr b. Harb ile İbni Ebî Ömer hep birden, tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki): Bize Stifyân b. Uyeyne Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babası (İbni Ömer) (Radtyallahü anh) 'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen nakler rivayet etti.
«Be? (nevi) hayvan vardır ki onları Harem'de ve ihramda iken Öldürene günah yoktur : (Bunlar) fare, akreb, karga, çaylak ve kuduz köpektir.» buyurmuşlar.
İbni Ebî Ömer kendi rivayetinde: «Hurumda ve ihramda» dedi.

73- (1200) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillâh haber verdi, ki Abdullah b. Ömer (Radiyalîayü anhüma) şöyle demiş: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seltemjin zevcesi Hafsa dedi ki: Resûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Seltetn):
«Beş nevi' hayvan vardır ki, onların hepsi fasildir. Bunları öldürene günah yoktur: Akrep, karga, çaylak, fare ve kuduz köpek!» buyurdular.

74- (...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeyd b. Cübeyr[17] rivayet eyledi ki, bir adam İbni Ömer'e:
— îhrâmh ne gibi hayvanları öldürebilir? diye sormuş, tbni Ömer:
— Bana Resûlüllah (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem) *in zevcelerinden birinin haber verdiğine göre kendisi: fare, akreb, çaylak, kuduz köpek ve karganın öldürülmesini emir buyurmuş; yahud bunları öldürmek ona emrölunmuş» demiş.

75- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Zeyd b. Cübeyr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bir adam İbni Ömer'e:
— İhrâmlı iken bir kimsenin ne gibi hayvanları Öldürebileceğini sordu, tbni Ömer:
— Bana Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadınlarından birinin anlattığına göre kendisi: kuduz köpekle, fare, akreb, çaylacık, karga ve yılanın öldürülmesini emir buyururmuş.» dedi.
İbni Ömer: «Bunu namazda daht (emir buyururmuş)» demiş.

76- (1199) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da fbni Ömer (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seîîem)
«Beş nevi* hayvan vardır ki, bunları öldürmekde İhrâmlıya günâh yoktur: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek.» buyurdular.

77- (...) Bize Hâtûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Bekr rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti Dedi ki:
— Nâfi'e: İbni Ömer'den, ihrâmh bir kimseye ne gibi hayvanları öldürmeyi helâl gördüğünü işittin? diye sordum. Nâfi' bana şu cevâbı verdi:
— Abdullah (Dedi ki): Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyıı
— Beş nevi* hayvan vardır kî, onları öldürene, öldürdüğünden dolayı bir günah yoktur. (Bunlar): Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek (tir)» buyururken işittim.

(...) Bize bu hadisi Kuteybe ile İbni Rumh dahi Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Şeybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr yâni tbni Hâzim rivayet etti. Bunların ikisi de Nâfi'den rivayet etmişler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy-yü'bnü Müshir rivayet eyledi. H,
Bize îbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bu râvîler toptan Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bana Ebû Kâmil dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize İbnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da tbni Ömer (Radiyallahü anh)'dan, o da Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Mâlik ile îbni Güreye'in hadîsleri gibi rivayette bulunmuş; ve hiç birisi Nâfiden, o da Îbni Ömer (Radiyallahü anhüma) dan naklen onun: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jden işittim.» dediğini söylememişlerdir. Yalnız İbni Cüreyc tek başına istisna teşkil etmiştir. Bu husûsda îbni îshâk dahî îbni Cüreyc'e tâbi' olmuştur.

78- (...) Bana bu hadîsi Fadl b. Sehl dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. îshâk, Nâfi' ile Ubeydullan b. Abdillâh'dan [18], onlar da İbni Ömer (Radiyallahü anhüma 'dan naklen haber verdi. îbni Ömer:
— Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Beş nevi' hayvan vardır ki, onlardan Haremde öldürülenin katlinde günâh yoktur.» buyururken işittim, demiş; ve yukanki hadîsdekilerin mislini zikretmiştir..

79- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi), diğerleri (Bize rivayet etti) tabirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti. O da Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhüma) 'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Beş nevi' hayvan vardır ki, bir kimse ihrâmlı olduğu halde bunları öldürürse kendisine onlardan dolayı hiç bir günah yoktur, (bu hayvanlar): akreb, fare, kuduz köpek, karga ve çaylacıktır.» buyurdular. Hadîsin lâfzı Yahya b. Yahya'ya âid'dir.
Hadîsin bâzı rivayetleri Hz. İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'nın onu bizzat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmediği zannını veriyorsa da diğer rivayetlerinde işittiği tasrîh olunmaktadır. Bu.suretle îbni Ömer (Radiyallahû anh) Hazretlerinin onu hem kız kardeşi Hafsa (Radiyallahû anh) 'dan, hem de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiği sübut. bulmuş oluyor.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Mezkûr beş nevi' hayvanı ihram hâlinde Öldürmek caizdir. îh-râm hâlinde öldürmek caiz olunca ihrama girmeyenlerin Öldürebilmesi evleviyyette kalır. Öldürülecek hayvanların beş adediyle' takyîd edilmesi mefhûm i'tibârile, zikredilen beş nevi'den maadasının

öldürülemiyeceğini gösterirse de mefhûmu aded ekser-i ulemâya göre hüccet değildir. Bilfarz hüccet kabul edilse bile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evvelâ beş hayvanın öldürülebileceğini, bilâhare aynı hükümde onlarla müşterek olan sair hayvanları bildirmiş olması muhtemeldir. Filhakika bir rivayette öldürülecek hayvanların dört, diğer rivayette altı olduğu beyân edilmiştir. Bâzı rivayetlerde ise, ötekilerinde zikredilmeyen hayvanlardan bahsolunmuştur. Bu suretle öldürülecek hayvan nevi'lerini dokuza çıkaranlar vardır. Bunlar meyânmda yılan, kurt ve kaplan da vardır.
Tahâvî diyor ki: «îşte Peygamber (Sallatyahü Aleyhi ve Sellemyin, ihram hâlinde muhrime, ihrâmlı olmayana dahî Harem-i Şerîfde Öldürmeyi mubah kıldığı hayvanlar bunlardır. Bunların beş nevi' olduklarını beyan etmiştir. Mezkûr beyân, bu bâbda vârid olacak bir işkâle bu hayvanların hükmü verilmesine münâfîdir. Meğer ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn muradı olduğuna ittifak hâsıl ola.»
Tahâvî bu sözü ile şunu anlatmak istemiştir: Aded bildirerek öldürülecek hayvan nevi'lerinin beyân buyurulmasi benzerlerinin bu hükümde olmadığını gösterir. Zîra aynı hadîsde çaylak ile karganın öldürülebileceği ifâde buyurulmuştur. Halbuki bunların ikisi de yırtıcı kuşlardandır. Onların hükmü aletta'yin beyân edildiği için atmaca, şahin ve doğan gibi yırtıcı kuşlara aynı hüküm verilemez.
Bu cihet ittifakı ise de öldürmeyi eziyyetle ta'lîl edenler: «Eziyetin nev'ileri çoktur. Binâenaleyh Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akrebi zikretmekle eziyette ona ortak olan yılan, an gibi şeylere; fare ile kemirmekte ona ortak olan gelincik gibi hayvanlara; karga ve çaylak ile, bir şeyi. kapmakta onlar gibi olan atmaca v.s. ye; kuduz köpekle saldırganlık ederek ısırmakta köpeğe benzeyen arslan ve pars gibi yırtıcılara işaret buyurmuş olacaktır.» derler.
Öldürmeye sebep bu hayvanların eti yenilmemesi olduğunu söyleyenlere göre ise Hadîs-i Şerîf'de beş hayvanın zikredilmesi, insanların arasında çok bulundukları içindir.
Tahâvî 'nin beyânından yılanın da öldürülemiyeceği hatıra gele-bilirse de Tahâvî «Meğer ki Peygamber (Sallaifahü Aleyhi ve Sellem) in muradı olduğuna ittifak hâsıl ola.» sözüyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yılanın öldürülmesini kasdettiğine işarette bulunmuştur.
Bu cihet îbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunan bir hadîste tasrîh buyurulmuştur. Mezkûr hadîste:
Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ashabına Mina'da bir yılanı öldürmelerini emir buyurdu.» denilmektedir.
Rivayetlerin birinde dahî yılan öldürülecek beş hayvan meyâmnda zikredilmiştir.
2- Kargadan bu hayvanın hangi nev'i murâd edildiği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefiîle'den -Hidâye- sahibine göre leş kargasıdır. Buna alaca yahut benekli karga da denilir. Bu kavil îmam Ebû Yûsuf'dan rivayet olunmuştur.
îmam Ebû Yûsuf'un delîlî Hz. Âişe rivayetlerinden birinde öldürülecek hayvanlar meyâmnda gurâb-ı ebka'ın zikredilmiş olmasıdır.
Gurâb-ı ebka': Sırtında ve karnında beyaz benekleri olan alaca karga demektir. Kurtubî: «Bu rivayet alaca kelimesi zikredilmeyen mutlak rivayetleri takyîd eder.» demiştir.
Ulemâdan bir cemâat îmam Ebû Yûsuf'un kavlim tercih etmiş, ihrâmlının karga nev'îlerinden yalnız alaca kargayı Öldürebileceğini söylemişlerdir.
Diğer birtakım ulemâya.göre ise bütün karga nev'îlerini öldürmek caizdir. Hadîsde alaca karganın zikredilmesi, çokluğundan dolayıdır. Fakat Aynî bu kavle îtirâz etmiş ve: «Karganın öldürülmesi eziyete tesaddî eden yalnız alaca kargadır. Ekin kargası ile saksağan doğrudan doğruya eziyet etmezler. Binâenaleyh hadîsin mutlak rivayetleri alaca karga mânâsına hamlolunur.» demiştir.
Kuzgun dahî alaca karga nev'îndendir.
Şâfiî1er'le Hanefiîler'in mezhebi budur. Zîrâ bunların ikisi de leş kargasıdır. Ekin kargası onlar gibi değildir.
Karga ile çaylak hakkında Mâlikîyye ulemâsının ihtilâf ettikleri, bâzılarına göre bu hayvanların saldırgan olanları ve büyükleri öldürülebileceği rivayet olunmuşsa da meşhur olan kavle göre bu hususta Mâlikîler dahî cumhûr-u ulemâ ile beraberdirler. Cumhura göre öldürülecek karga nev'îleri arasında böyle bir tas-nîf yoktur.
Saksağan dahî karga nev'îlerindendir. Araplar onunla teşe'üm ederlermiş.
Hanefiîyye ulemâsından Kaadı Hân *Fetava»smda : «Bir kimse sefere çıkar da saksağan sesi işitir ve onu uğursuz sayarak dönerse kâfir olur.» diyor.
Ulemâdan bâzıları saksağana alaca karga, bâzıları da ekin kargası hükmünü vermişlerdir.
İmam Ahmed b, Hanbel: «Saksağan leş yerse öldürülmesinde beis yoktur.» demiştir.
3- Hide'e: Çaylak demektir. Rivayetlerin bâzılarında bu kelimenin yerine hudeyyâ denilmiştir. Hudeyyâ: Hide'enin ism-i tasfîridir. Yâni çaylâcık, demektir. Çaylak eziyete tesaddî eden ve insanların elinden eti kapan bir kuş olduğu için onu ihrâmlı ihrâmsız herkesin öldürmesi helâldir. Yalnız îmam Mâlik 'den bir rivayete göre çaylak ile karga eziyete tesaddî etmedikçe ihrâmlı bir kimsenin onları Öldürmesi caiz değildir. Fakat bu rivayet zayıfdır, İmam Mâlik'in meşhur olan mezhebi cumhûru ulemâ 'nin mezhebi gibidir. Ona göre bu hayvanların etleri de yenilir.
4- Farenin öldürülmesi mutlak surette caizdir. İbni Münzir : «İhrâmlının fare öldürebileceği hususunda ulemâ arasında ihtilâf yoktur. Yalnız İbrahim Nehaî'ye göre ihram hâlinde bulunan bir kimse fare öldüremez. Fakat bu kavil şâzzdir.» diyor.
, Kaadî îyâz dahî: «Sâcî'nin, Nehaî'den rivayetine göre ihrâmlı bir kimse fare öldüremez; öldürürse fidye verir. Fakat bu kavil nassa ve bütün ulemânın kavline aykırıdır.» demiştir.
Beyhakî 'nin sahîh bir isnâdla Hammâd b. Zeyd 'den rivayet ettiği bir haberde: «Nehaî'nin bu sözü Hammâd'a rivayet olunduğu vakit Hammâd:
— Küfe'de İbrahim Nehaî 'den başka eserleri çirkin bir şekilde reddeden bir kimse yoktu. Çünkü onları az işitmişti. Şa'bî'den başka da eserlere güzel bir şekilde tabî. olan bulunmazdı. Çünkü onları çok duymuştu; mukaabelesinde bulunmuş.» denilmektedir.
Farenin nev'îleri çoktur. Fakat gerek yenilmesinin haram gerekse öldürülmesinin caiz olması hususunda Bütün nev'îlerinin hükmü birdir.
5- Akrebin mutlak surette hattâ namazda bile öldürülmesi caizdir. Zîrâ zehirli bir hayvandır ve insanları sokar.
îbni Abdilberr'in rivayetine göre Hammâd b. Ebî Süleyman ile Hakem ihrâmlmın yılanla akrebi öldüremiye-ceğine kaailmişler. Delilleri bu hayvanların böcek nev'inden olmalarıdır.
Fakat Kaadî İyâz: «Yılanla akrebin ve keza ihramda bulunmayan bir kimsenin harem-i şerîfde kertenkele öldürmesinin caiz olduğunda ihtilâf yoktur.» dediği gibi Ebû Ömer İbni Abdilberr dahî: «Gerek harem dışında gerekse harem içinde yılanla akrebin öldürülebileceği hususunda ne İmam Mâlik 'den, ne de cumhûru ulemâdan bir hilaf nakledilmemiştir.» demektedir.
6- Kelk-i akûr: Kuduz köpek demektir. Süfyân b. Uyeyne'ye göre bundan murâd: Bütün yırtıcı hayvanlardır. Köpeğin dahî kudurmuş olması şart değildir. Saldırgan ve dalayıcı olması kâfidir. Süfyân b. Uyeyne «Bu kelimeyi bize Zeyd b. Eşlem tefir etti.» demiştir.
Hz. Ebû Hüreyre 'den bir rivayete göre kuduz köpekten murâd: Arslandır.
tmam Mâlik 'den bir rivayete göre: İnsanlara saldırarak yaralayan arılan, kaplan ve pars gibi yırtıcılardır. Sırtlan ve tilki gibi insana hücum

etmeyen yırtıcılar bu hükümde dâhil değildir, binâenaleyh otları ihrteıfe bir kimse öldüremez; öldürürse fidye verir.
îmam Nevevî saldırgan köpeği ihrâmlı ve ihrâmsız herkesin harem dışında olsun, harem içinde olsun öldürebileceğine bütün ulemânın ittifak ettiklerini* söyler.
Yint Nevevî 'nin bey.ânına göre ulemâ kuduz köpekden mu-rftd ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Bâzıları: «Bundan murâd: Malûm ve mâruf köpektir.» demişlerdir.
Kaad! İyâz bu kavli EbûHanîfe ile Evzâî ve Hasen b. Hayy 'den nakletmiştir. Bu zevata göre kurt dahî köpek hükmündedir.
Hanefiîlerden İmam Züfer köpeği kurt mânâsına almıştır.
tfflam Şafiî, İmam Ahmedve cumhûr-u ulemâ ya göre köpekten murâd: Ekseriyetle yırtıcılık yapan hayvanlardır.
İmam Mâlik «El-Muvatta'» nâm eserinde: «İnsanlara hücum ederek yaralayan ve korkutan arslan, kaplan, pars ve kurt gibi hayvanlar kuduz hükmündedir.» demiştir.
İmam A'zam'a göre buradaki kuduz köpekten murâd: Hassaten köpektir. Bu hükümde ona yalnız kurt iltihâk eder.
Zîrâ bâzı rivayetlerde köpek mutlak zikredilmiş, «Akûr» vasfı ile sıf atanmamıştır.
Bundan da anlaşılır ki kelb-i akûrdan nıiirâd her saldırgan yırtıcı değil, iriâlûm olan köpektir.
Ulemâ insana saldınna^n köpekler hakkında ihtilâf etmişlerdir.
Kaadı Hüseyi n^î>e Mârûdîye göre edinilmesine cevaz verilmeyen köpekleri öldürmek haraindır.
îmam Şafiî «Elamın» nâm eserinde öldürmenin caiz olduğunu söylemiştir.
Nevevî «El-Mühezzeb- şerhinin ahş-veriş bahsinde: «Ulemâmız köpeğin muhterem bir hayvan olup, öldürülemiyeceği hususunda ulemâmız arasında hilaf yoktur.» demiş, teyemmüm Ue gasp bahislerinde köpeğin muhterem olmadığını söylemiş; hacç bahsinde ise köpek öldürmenin kerâhet-i tenzîhiye ile mekruh olduğunu bildirmiştir.
Şâfiîler'den Râfiî ile. ona tabî olanlar köpek öldürmenin sâdece mekruh olduğunu söyleyip geçmişlerdir.
Cumhur.u ulemâya göre öldürmenin caiz olması hususunda şâir zararlı hayvanlar da bu hadîsde zikredilenler hükmündedir.
Yalnız yukarda da işaret ettiğimiz vecihle bâzılarına göre zararlı hayvanların öldürülmesine sebep eziyet vermeleri; diğerlerine göre ise etleri yenilmemesidir. Şâfiî l er'in mezhebi budur.
İmam Şafiî ile şâir Şâfiîyye ulemâsı ihrâmlı bir kimseye nis-betle hayvanları üç kısma ayırmışlardır:
a) Hadîs-i Şerîf'de zikri geçenlerle o mânâda bulunan eziyet verici hay.anları öldürmek müstehabdır,
b) Sair eti yenmeyen hayvanlar gibi Öldürülmesi caiz olanlar iki kısımdır. Bir kısmının faydası, zararı, vardır. Bunları av menfaati için öldürmek mubahdır. İkinci kısmının faydası, zararı yoktur. Bunları öldürmek mekruh, fakat haram değildir.
c) Yenilmesi mubah kılınan yahut öldürülmesi yasak edilen hayvanları Öldürmek caiz değildir.
İhrâmlı bir kimse böyle bir hayvanı öldürürse ceza lâzım gelir.
Hanefiîler: «Öldürülmesi caiz olan hayvanlar yalnız hadîsde isimleri bildirilenlerdir.» demişlerse de bâzı haberlerde yılan zikredildiği için onu da öldürülecek hayvanlara ilhak ettikleri gibi, kurdu köpeğe ve doğrudan doğruya insana saldıran vahşîleri de aynı hükme idhâl etmişlerdir.
Fakat Aynî buna îtirâz etmiş, hadîs-i şerîf'de öldürülmesi caiz olan beş nev'î hayvanın beyân edildiğini, binâenaleyh başka hayvanların mezkûr beş nev'îde dâhil olmadığını aksi takdirde beş adediyle yapılan tahdidin bir faydası kalmayacağını söylemiştir.
Kaadî tyâz diyor ki:«Cumhûr-u ulemâ nın kavlinden anlaşıldığına göre hadîsden murâd: Zikri geçen hayvanların kendileridir, imam Mâlik'le EbûHanîfe 'nin zahir olan kavilleri de budur. Onun içindir ki îmam Mâlik ihrâmlı bir kimsenin kertenkele öldüremiyeceğini, öldürürse fidye lâzım geleceğini, lûgaten köpek ismi yerilmeyen domuz .ve maymun gibi hayvanları dahî öldüremiyeceğini söylemiştir.
Bütün ulemânın kavilleri de budur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sillem) ancak beş nev'î hayvanın Öldürülebileceğini söylemiştir. Bunları altıya veya yediye çıkarmak kimsenin elinde değildir.
Kurdun öldürülebileceği bâzı rivayetlerde nassan sabit olmuştur. Binâenaleyh onun hükmünü köpeğe ilhak etmeye lüzum yoktur.
Hasan-ı Basrî ile Atâ ' : «İhrâmlı bir kimse harem-i şerîfde kurt ile yılanı öldürebilir. Fakat ihrâmlıya bir hayvan saldırırsa hangi nev'îden olursa Qİsun öldürülür. Çünkü bu takdirde o hayvan saldırgan köpek hükmünde olur.» demişlerdir.

10- İhramlının Başından Elemi Bulunduğu Vakit Onu Traş Etmesinin Cevazı, Traş Ettiği İçin Fidyenin Vücübu ve Miktarını Beyan Babı

80- (1201) Bana Ubeydullafa b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni İbni Zeyd, Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bana Ebû'r-Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet eti. (Dedi ki): Mücâhid'i, Abdurrahmâı b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra' (Radryalhhüanh)'ûan naklen rivayet ederken dinledim.' Kâ'b (Radiyaltahii anh) şöyle demiş: Resûlüllah (SaîlaVahü Aleyhi ve SeUtm) Hudeybiye zamanında yanıma geldi. Ben, çömleğimin altına ateş yakıyordum. —Kavârirî çömleğimin, Ebû'r-Rabî' ise bunumun altına; dediler.— Yüzümden bitler saçılıyordu. (Bunu görünce) Resûlüllah (Şallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— »Başının böcekleri sana eziyet veriyor mu?» diye sordu. Ben:
— «Evet» cevâbını yerdim.
— «öyle ise tras ol da üç gün oruç tüt! Yahut altı fakir doyur I Veya bir kurban kes!» buyurdular.
Eyyûb: -Resûlüllah (Sallattahü A&yhiveSeİlem) 'in bunların hangisinden başladığını bilemiyorum.» demi^,

(...) Bana Alîyyu'bnü Hucr Es-Sa'dî ile Züheyir b. Harb ve Yakûb b. tbrâhîm toptan İbni Uleyye'den, o da Eyyûb'dan bu isnâdda bu ha-dlsİr -mislini rivayet ettiler.

81- (...) Bize Mühammed b. ENMüsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy, tbnî Avn'dan, o da MÜcâhid'den, o da Abdurrahmâr b. Ebl Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra (RadfyaJlahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Kâ'b şöyle demiş: Şu âyet (yâni) :
«Sizden kim hasta olur yahut basından elemi bulunursa ona oruçtan yahut sadakadan veya kurbandan bir fidye lâzım gelir.» [19] kavl-i kerimi benim hakkımda nazil olmuştur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) felçtim, bana:
— «Yaklaş!» dedi. Ben de yaklaştım. (Tekrar):
— «Yaklaş!» buyurdu. Ben yine yaklaştım. Bunun üzerine (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
— «Böceklerin sana eziyet veriyor mu?» buyurdular.
tbni Avn demiş ki: «Zannederim Kâ'b: «Evet!» cevâbını vermiş. Kâh (Radiyaliahü anh) : Besûlüllah (SalİaVahii Aleyhi ve Sellem), bana

oruçtan yahut sadakadan yahut da kurbandan kolayına gelen bir fidye ver-'memi emir buyurdu; demiş.»

82- (...) Bize İbni NÜmeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) :,Bize Şeyi rivayet etti. (Dedi ki) : Mücâhidi şöyle derken işittim: Bana Abdurrahman b. Ebî Leylâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Kâ'b b. Ücra (Radiyaliahü anh) riyâyet etti ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem} onun yanında durmuş. Başından bitler saçılıyormuş.
—«Böceklerin sona eziyet veriyor mu?» diye sormuş. (Kâ'b demiş ki): «Ben:
— Evet; cevâbını verdim;
— Oyte ise basını traş ettbuyurdular. Şu âyet (yâni) : (Sizden kim hasta olur yahut başından elemi bulunursa ona oruçtan yahut sadakadan veya kurbandan, bir fidye lâzım gelir.) kavl-i kerîmi benim hakkımda nazil oldu. Bunun üzerine Besûlüllah (SatlaİfahÜ Aleyhi ve Sellemjbana :
— Uç gün oruç tut! yahut bir farak zahireyi altı fakire tasadduk eti Veya mümkün olan bir hayvanı kes! buyurdular.

83- (...) Bize Muhammed b. Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize SUfyân, fbni Ebî Necîh[20] ile Eyyûb, Humeyd ve Abdülkerîm'den, onlar da Mücâhid'den, o da İbni Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra (Radtyallahü anh) Man naklen rivayet etti ki, Peygamber (SailaUahi Aleyhi ve Sellem} Mekke'ye girmezden önce Hudeybiye'de Kâ'b ihrama girmiş, çömleğin, altına ateş yakarken onun yanına uğramış. Kâ'b'ın yüzünden bitler sanılıyormuş. Resûlüllah (/Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu böceklerin sana eziyet veriyor mu? » diye sormuş. Kâ'b:
— «Evet!» cevâbını vermiş.
— «öyle ise başını traş et de bir farak zahireyi altı fakir arasında taksim eti Yahut üç gün oruç tut veya bir hayvan kes!» buyurmuşlar. Farak üç sâ' alan bir ölçektir.
İbni Ebî Necîh; «Yahut bir koyun kes!» diye rivayet etmişdir.

84- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, Hâli d'd en, o da Ebû Kılâbe'den, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra (Radiyallahü anh) dan naklen haber verdi ki, Hudeybiye zamanında Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) onun yanma uğrayarak:
«Başının böcekleri sana eziyet verdi mi?» diye sormuş. Kâb:
— «Evet!» cevâbını vermiş. Bunun üzeriae Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
— «Başını traş eti Sonra kurban olarak bir koyun kes yahut üç gün oruç tütl Veya üç sâ' hurmayı altı fakire ifâm eyle!» buyurmuşlar.

85- (...) Bize Muhamined b. El-MÜsenn& ile tbni Beşşâr rivayet ettiler, tbnti'l-Müsennâ (dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdurralunfin b. Esbahânî'den[21] , o da Abdullah b. Ma'kîTden naklen rivayet etti.» (Demiş ki): .Kâ'b (Radiyallahüonh) mescîdde iken yanma oturdum da şu' âyeti sözdüm:
«Oruçtan yahut sadakadan yahut kurbandan bir fu/ye lâzımdır.» Kfi*b (Radiyallahüanh):
— «O, tenim hakkımda' nazil olmuştur. Başımdan elemim vardı. Bu sebeple .bitler yüzüme saçılarak Resûltiüah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e götürüldüm, de:
— Meşakkatin bu gördüğüm dereceyi bulacağını zannetmezdim. Bir I oyun bulabilecek misin ? buyurdu. Ben:
- Hayır! cevâbmi verdim. Bunun üzerine şu: . «Oruçtan, yahut sadakadan yahut kurbandan bir fidye lâzım gelir.» Ayet-i kerîmesi nazil oldu. Üç gün oruç yahut her fakire yarım sâ' yiyecek vermek suretiyle altı fakir doyurmak hassaten benim hakkımda nazil olmuştur. Ama o, sizin umumunuza şâmildir.» dedi.

86- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyir, Zekeriyyâ b. Ebî Zâide'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Abdurrahman b. Esbchânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ma'kil rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Kâ'b b. Ücra (Radiyallahü anh) rivayet1 etti. Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte ihrâmk olarak yola çıkmış da başı ve" sakalı bitlenmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu haber alarak ona haber gfeaermiş.. Ve berberi çağırarak başını tıraş ettirmiş. Sonra ona:
— «Yanında kurban var mı?» diye sormuş. Kâ'b (RadiyaUahü ank) :
— «Ona kudretim yoktur.» cevabını vermiş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de üç gün oruç tutmasını yahut her iki fakire bir sâ' yiyecek vermek suretiyle altı fakir doyurmasını emir buyurmuş. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celi) hassaten Kâ'b (Radiyalhhü anh) hakkında:
(Sizden kim hasta olur yahut başından elemi bulunursa... ilâh...) âyet-i kerîmesini indirmiş. Sonra bu âyet bütün müslümanlara şâmil olmuş.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinin birkaç yerinde «Meğazi», «Tıb» ve «Tefsir» bahislerinde, Ebû Dâvûd «Haec» bahsinde, Tirmizî ile İbni Mâce «Hacc» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bunların birinde Hz. Kâ'b'in: «Başıma bitler arız oldu. Bu sırada Besûlfillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulunuyordum. Hudeybiyye senesiydi. Gözlerimi kaybedeceğimden korktum.» dediği bildirilmektedir.
Taberî'nin rivayetinde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)par-mağı'ile başımı kaşıdı da ondan bitler saçıldı.»
îbni Mâce 'nin rivayetinde :
«Bitler bana eziyet verdiği vaktt Peygamber (Sallallahü Alâyhi ve Selkm) başımı tras etmemi ve üç gün oruç tutmamı emir buyvrdv» eVnilmiştir. Maamâfih bu muhtelif rivayetler mânâ itibariyle birdir.
Kurtubî diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) 'in başının böcekleri sana eziyet veriyor mu? diye sorması; hükmün illetini te-hakkuk ettirmek içindir. Hz. Kâ'b çektiği meşakkati haber verince o da traş olmasını emir buyurmuştur.»
Hevâm: Hâmme'nin cem'idir.
Hamme: Yılan gibi zehirli olan hayvan, demektir. Sinek ve böcek gibi şeylere de «hâmme» denilir. Burada ondan murâd: Bit'dir.
Traştan makmt: Bit saran saçları gidermektir: Nitekim hadîsin bir rivayetinde:
«Saçlarımı tepeden tırnağa bit sarmıştı...» denilmiştir.
Maksat saçları gidermek olduğu için traş tâbiri ustura^ makas, ilâç v.s. ile saçlan gidermeye şâmildir.
Kıdr ve burma: Çömlek, mânâsına gelirler. Bunlar esâs itibariyle Hicaz ve Yemen'de mâruf bir taştan yapılan çömleklerdir.

Ntisük: Kurbanlık olmaya yarayan koyun demektir.
Ferak: Yerinde de görüldüğü vecihle Medînelilerce mâ'rûf bir nev'î Ölçüdür. Üç sâ' zahire alır. Bir sâ' dahî örfi dirhemle 3.333 kg. ağırlığındaki Ölçüdür.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hîn-i hacette ihrâmh bir kimse traş olabilir. Fakat âyet-i kerîme ile babımız hadîslerinde beyân buyurulan keffâreti vermesi îcâb eder. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.
2- Bu rivayetlerde vücûdun sair yerlerindeki kılların giderilmesinden bahsedilmemiştir. U1emâi kiram bunlardan dolayı da fidye îcâb ettiğini söylemişlerdir. Çünkü onları gidermek de başı traş etmek mânâsına gelir. Bu hususta yalnız Dâ.vûd-u Zahirî muhalefet etmiş, fidyenin ancak başı traş etmekle lâzım geleceğini söylemiştir. Böyle bir kavil İmam Mâlik 'den de rivayet olunmuştur.
3- Yine bu rivayetlerde yalnız ihrâmlmin traş olmasından bahsedilmiştir. Binâenaleyh ihrâmh bir kimse ihrâmsızm başını traş etse İmam Mâlikle İmam Şafiî'ye ve İmam Ahmed b. Hanbe1'e göre ikisine de fidye lâzım gelmez.
İmam A'zam'ın: «îhrâmh, ihrâmazin başını traş edemez. Ederse sadaka vermesi lâzım gelir.» dediği rivayet olunur.
4- îhrâmh bir kimse zaruret yokken kasden başını traş eden yahut koku sürünürse îbni Abdilberr'in rivayetine göre Hanefiîlerle Şâfiîler'e hayvan kesmesi îcâb eder.
Ebû Sevr'in mezhebi de budur.
Zaruret olmadıkça diğer fidyeler arasında muhayyer bırakılamaz, îmam Mâlik: «Böylesi pek çirkin bir iş yapmış olur, kendisine fidye lâzımdır. Fakat fidye hususunda muhayyerdir.» demiştir.
Bu hususta Aynî şunları söylemektedir : «Üstadımız Zeynüddîn demiştir ki: îbni Abdilberr'in Şâfiîler'-den naklettiği rivayet doğru değildir. Şâfiîler'in mâruf olan mezhebine göre bu mes'elede fidye vâcibdir. Nitekim Şâfiîyye ulemâsından Râfiî dahî cezmen buna fcaail olmuştur...»
5- Hadîs-i Şerîf de Hz. Kâ'b'a traş emri mutlak olarak emredilmişse de hakîkatta kendisine zaruretten dolayı ruhsat verilmiştir. Zaruret yokken ihrâmlının traş olması caiz değildir.
îhrâmlı bir kimse zaruret .yokken ister kasden isterse unutarak ve keza bilerek yahut bilmeyerek traş olursa fidye vermesi îcab eder.
Ulemâdan 1shâk ile Dâvûd-ü Zâhirî'ye göre unutarak traş olana bir şey lâzım gelmez.
6- Hadîs-i- Şerîf'de traş olmak, oruçla yiyecekten önce, âyette ise oruç evvel zikredilmiştir; Acaba bu fidyeler arasında tercîbe riâyet vâcib midir yoksa âyette orucun evvel zikredilmesi efdaliyet mi bll< irir?
Bu suâlin cevâbı şudur: Hadîsin lâfızları muhtelif rivayetlerde tak-dîmli te'hîrli şekillerde zikredilmiştir. Rivayetlerin birinde traş, diğerinde oruç evvel zikredilmiştir. Hattâ babımızın bir rivayetinde râvî Eyyûb : «Bunların hangisinden başladığını bilemiyorum.» demiştir. Binâenaleyh bu hadîsden fidye nev'üerinden hangisinin efdal olduğunu anlamak mümkün değilse de tertîbli keffâretlerde koyunun efdal olmasıyla tertipsizlerde de koyun kesmenin efdal olacağına istidlal edilebilir.
7- Bu hadîsde Hz. Ka'b oruç tutmak veya fakir doyurmak yahut hayvan kesmekte muhayyer bırakıldığı gibi âyeti kerîmeden dahî bu mânâ anlaşılır.
Ebû Ömer, îbni Abdilberr bütün şehirler ulemâsının bu şekilde amel ettiklerini söylemiştir.
İmam A'zam, İmam Şafiî ve Ebû Sevr muhayyerliğin zaruret zamanına mahsûs olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre zaruret yokken kendi ihtiyarına göre hareket eden kimseye hayvan kesmek îcab eder. Hadîsin Abdullah b. Mugaffel rivayeti muhayyerliğin ancak hayvan kesmeğe kudreti olmayana bahsedildiği anlaşılmaktadır. Böylesi fakir doyurmakla oruç tutmak arasında muhayyerdir.
Hadîsin lâfzı şöyledir: «Reaûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemi Ka'b'a lir koyun bulabifecftk mitin ? diye sordu. Kat»:
— Hayır! cevâbını verdi.
— üyle ise ya oruç tut ya fakir doyur! buyurdular.»
Bundan dolayıdır ki Ebû Avâne: «Bu hadîs hayvan, kesmeye kudreti olanın oruç tutamıyacağına ve fakir doyuramiyacağına delildir. Lâkin ulemâdan buna kaail olan bilmiyorum,. Yalnız Taberânî ile başkalarının rivayetine göre Saîd b. Cübeyr:
Nüsük: Koyun kesmektir. Koyun bulunamadığı takdirde kıymeti dirhem olarak, dirhem de yiyeceğe çevrilerek kıymet biçilir ve tesadduk edilir. Yahut her yarım sâ' için bir gün oruç tutulur; demiştir.» diyor.
Taberânî bu rivayeti A'meş tarikiyle tahrîc etmişdîr. A'meş : «Ben, bunu İbrahim'e söyledim; o da bunun mislini Al'kame 'den işittiğini anlattı.» demiştir.
Bu takdirde iki rivayetin arasını bulmak î«âb eder. Ulemâ bunların arasım muhtelif şekillerde cem etmişlerdir. Şöyle ki:
a) îbni Abdi1berr'e göre hadîsde tertibin vâcib olduğuna değil, tercihine işaret vardır.
b) Nevevi'ye göre maksat oruç veya fakir doyurmanın yalnız kurban bulamayana mahsus olduğunu anlatmak değil, hayvan kesmeye iktidarı olanın kesmekle oruç tutmak veya fakir doyurmak arasında muhayyer olduğunu bildirmektir. Hayvan bulamayan ise yalnız oruçla fakir doyurmak arasında muhayyerdir.
c) Bâzılarına göre ihtimâl ki Peygamber (SctllaİIahü Aleyhi ve Seîlem) Hz. Ka'b'a başım traş etmesi için izin verince ictihâd yoluyla yahut vahiy suretiyle keffâret olarak hayvan kesmesini emretmiş, Kâ'b (Radiyallahüanh) hayvan bulamadığını söyleyince, âyet-i kerîme inerek bu gibilerin hayvan kesmek, fakir doyurmak ve oruç tutmak arasında muhayyer olduğunu bildirmiş, HesûMllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) de Hz, Kâ'b'in hayvan kesemiyeceğini bildiği için kendisini oruçla fakir doyurmak arasında muhayyer bırakmıştır.
Kâ'b (RadiyaHahü anh) yiyecek dahî bulamadığı için oruç tutmuştur. Nitekim babımızın Abdullah b. Mâ'kîl rivayeti de bu te'vîli te'yîd, etmektedir.
8- Fidye için üç gün oruç tutulur.
Hasan.ı Basrî ile tkrime ve Nâfi' on gün oruç tutulacağım söylemişlerse de İbni Abdilberr: «Ulemâdan hiç biri bu hususta onlara tabî olmamıştır.» demiştir.
9- Fidye için altı fakir duyurulacaktır. Daha azı kâfî değildir. Cum-hûr-u ulemânın kavilleri budur.
İmam A'zam'a göre fidyeyi her gün aynı fakire vermek caizdir. Ona göre fidye buğdaydan yarım sâ', arpa veya kuru hurmadan 1sâ verilir.
Sevrî 'nin mezhebi de budur.
îmam Mâlik, 1mam Şâfiî, îshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahiri'ye göre keffâret buğday, arpa ve kuru hurma gibi şeylerin hepsinden yarım sâ' olarak verilir.
îbni Abdilberr bir kavle göre Hanefiî1er'in de diğer üç mezheb imamı ile beraber olduklarını söylemiştir.
10- İmam Mâlik babımız rivayetlerinin umûmuyla istidlal ederek fidyenin nerede olsa verilebileceğine kaail olmuştur. Bu hususta oruç

tutmakla fakir doyurmak ve keffâret vermek arasında fark yoktur. Zîrâ hadîs-i şerîf de(hayvan kesmek yahut fakir doyurmak için muayyen bir yer gösterilmemiştir.
Bunlar için muayyen yer lâzım olsa Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Settem) mutlaka beyân ederdi. Çünkü beyânın hacet zamanından te'hîri caiz değildir.
Ulemâ orucun nerede olsa tutulabileceğine ittifak etmişlerdir. Hayvan kesmekle fakir doyurmaya gelince: Bunları İmam Mâlik nerede olursa olsun tecviz etmiş; İma m Şafiî yalnız Mekke'de yahut Harem-i şerif de caiz olacaklarını söylemiştir.
İmam A'zam'dan bu bâbda muhtelif kaviller rivayet olunmuştur.
Bir rivayete göre hayvan kesmenin yalnız Mekke'de caiz olacağı, fakir doyurmanın Mekke'ye mahsûs olmadığını söylemiş; başka bir rivayete göre her ikisinin Mekke'ye mahsûs olduğunu bildirmiştir.
Rivayete nazaran Tâvûs: «Hayvan kesmek ve fakir doyurmak Mekke'ye mahsûstur. Oruç ise istenilen yerde tutulabilir.» dermiş. Bu kavil Atâ', Mücâçid ve Hasanı Basrî'de de rivayet olunmuştur.
11- Hz. Kâ'b'a verilen «traş ol!» emrinin nedib ve ibâha mânâsına gelmesi muhtemeldir, tbni Tîn diyor ki: «Bu da başdan bit atmanın memnu' olduğunu gösterir. Başdan veya vücûdun başka bir yerinden bit atmak İmam Mâlik'e göre fidye icâbeder. İmam Şafiî, vücûddan bit almanın mubah, fakat baştan bit atmanın fidye îcâbettiğini söylemiştir. Fidye bitten dolayı değil refaha kavuştuğu içindir. LSkin -et-Tevdîh» sahibi bu rivayetin garîb olduğunu söylemiş: «Zîrâ Şâfiîye göre bir bit öldüren müstehab olmak üzere bir lokma tesadduk edecektir.» demiştir. [22]
12- Buradaki nüsükden murâd kurban olabilecek koyundur. Daha fazlasını teberru' etmek caizdir.
13- Teşrik günlerinde üç gün oruç tutmak caiz değildir. Bir rivayete göre Atâ'm kavli bu olduğu gibi Saîd b. Cübeyr, Tâvûs, İbrahim Nehaî, Sevrî , Leys b. Sa'd , Ebû Hanîfe. Ebû Yûsuf. îmam Muhammed ve bir rivayette imamAhmed b. Hanbe1'in mezhebler de budur. Mezkûr kavil Hz. Ömer ile Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunmuştur.
Ebû Bekr Cessâs «Ahkâmü'l-Kur'ân- adlı eserinde şunları söylemiştir: «Hedy-kurbânı bulamayıp Kurban Bayramından evvel üç gün oruç dahî tutamayan hakkında selef ihtilâf etmişlerdir. Ömer ve Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) ile Saîd b. Cübeyr , îbrâhîm Nehaî ve Tâvûs, hedy kurbanından başka bir şeyin kâfi gelmeyeceğine kaail olmuşlardır. Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf ve Muhammed'in mezhebleri de budur.
Ibni Ömer ile Aişe (Radiyallahûanha) Mina (yâni teşrik) günlerinde oruç tutar» demişlerdir. îmâm Malik'in kavli de budur.
Hz. Aliyyü'bnü Ebt Tâlib'e göre böyle bir kimse teş-rîk günlerinden sonra oruç tutar. îmam Şafiî dahî buna kaail-dir.»
14- Kitâbullâhın mücmel olan yerlerini sünnet beyân eder.
15- Büyük bir zâtın arkadaşlarına lütfü nezâketle muamelede bulunması, hailenle alâkadar olarak soruşturması, birine bir zarar gelirse ondan kurtulmanın çâresini söylemesi gerekir.

11- Kan Aldırmanın İhramlıya Caiz Oluşu Babı

87- (1202) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Zttheyr b. Harb ve İs-bâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshale (bize haber verdi), ötekiler (Bize rivayet etti) ta'bîrlerini kullandılar. (Dediler kî) : Bize Süfyân b. Uyey-ne, Amr'dau, o da Tâvûs ile Atâ'dan, onlar da tbni Abbâs (Radiyallahü mhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken kan aldırmışlardır.

88- (1203) Bize Ebû Bekr b. Ebt Şeybe rivayet etti; (Dedi ki) : Bize Muallâ b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Al kametü'bnü Ebî Alkame'den [23], o da Abdurrahmân-ı A'rec'den, o da İbni Buhayne'den naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem), Mekke yolunda ihrâmh iken başının ortasından kan aldırmış.
Bu rivayetleri Buharı «Kitâbu cezâ-i's-Sayt» ile «Kitâbu't-Tıb» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce «Kitâbü'l-Hacoda muhteli râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bu bâbda Enes, Câbir veîbni Ömer (Radiyallahü anh) hazerâtından da hadîsler rivayet edilmiştir.
Enes (Radiyallahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd; Câbir (Radiyallahüanh) hadîsini Nesâî ile îbni Mâce; îbni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsini îbni Adiyy tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîslerin hepsi Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihrâmlı iken kan aldırdığını bildirmektedirler.
Hattâ İbni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsinde Resûlüllah (Salla^ahii Aleyhi vs Sellem) 'in oruçlu bulunduğu ve haccâmm ücretini verdiği kaydedilmiştir.
Babımızın İbni Buhayne rivayetinde Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeHem)'in Mekke yolunda kan aldırdığı bildirilmektedir. Buhârî'nir rivayetinde vak'anın Lâhy-i Cemel denilen yerde geçtiği kaydedilmiştir. Bu yer Mekke ile Medine arasında olup, Medîne'ye daha yakındır.
Daha başka yerde geçtiğine dâir de rivayetler vardır.
Hadîsin buradaki rivayetinde başının ortasından; «El-Mu vatta »da ki rivayetinde ise başının üzerinden kan aldırdığı ve bir rivayette bunun uyuklamaya, baş ve diş ağrılarına şifâ olduğunu söylediği bildirilmektedir.
Yine bu hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) in ihrâmlı iken Hayberli bir kadının zehirlediği koyun etinden yiyerek zehirlendiği bildirilmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- İhrâmlı bir kimsenin kan aldırması mutlak surette caizdir. Atâ', Mesrûk, îbrâhîm Nehaî, Tâvûs, Şa'bî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Şafiî Âhmec b. Hanbel ve İshâk'in kavilleri budur. Onlara göre saç kesmemek şartıyla ihrâmlının kaıı aldırması' caizdir. Bâzıları bunu ancak zaruret zamanında tecvîz etmişlerdir.
İmam Mâ1ik'in kavli de budur. Mezkûr kavil İbni Ömer (Radtyaîkhü anh) 'dan rivayet olunmuştur. Delilleri hadîsin bâzı rivayetlerinde: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Setiem) rahatsızlığından dolayı kan aldırdı.» denilmiş olmasıdır. Filhakika Hişâm b. Hassân'in îk-rime vasıtasıyla İbni Abbâs {Radiyallahüanh)}daıı naklettiği bir rivayette: «Eesûlüllah (SallaUahüAleyhiveSellem) ihram halindeyken rahatsızlığından dolayı başından kan aldırdı.» denilmiştir.
Ulemâ ihrâmlı bir kimsenin zaruret yokken başından bir yeri. traş ettiremeyeceği meselesinde müttefiktirler. Zaruretten dolayı traş ettirirse fidye lâzım gelir. Bu fidye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Kâ'b b. Ücra Hazretlerine emir buyurduğu fidyedir.
Saç kesmeden kan almakta beis yoktur. Zîrâ kesilmiş damar veya patlamış çıban mesabesindedir. Yalnız Hasan-ı Basrî'ye göre kan aldıran kimse saçını kestirmeğe de yine fidye vermesi îcâb eder.

îbni Tîn kan aldırmanın iki nev'î olduğunu söylemiştir. Bunların birincisi başta olur ve saçları kesmek îcâb eder. Bu hadîse istinaden saç kesilerek kan alınır ve fidye lâzım gelir.
İkinci nev'î vücûdun başka bir yerinden, saç keserek kan almakla olur. Bu takdirde yine fidye lâzımdır.
«El-Mepsût»da başla vücûdun şâir yerlerinin saçları hükmen müsavidir.» deniliypr. îmam A'zam'la İmam Şafiî'nin kavilleri de budur. Zahirîler'e göre fidye yalnız başı traş etmekle lâzım gelir.
Kan: Saç. kesmek îcâb etmeyen bir yerden alınırsa, zarurete binâen alındığı taktirde fidye lâzım değildir. Zaruret yokken alınırsa İmam Mâlik'e göre caiz değil, Sühnûn'a göre caizdir. Sühnûn'un kavli Atâ'dan da rivayet olunmuştur.
2- Damar kesmek, diş çıkarmak v.s. gibi tedâvî çârelerine baş vurmak ihram hâlinde de caizdir. Yâlnız bunları yaparken ihrâmlıya memnu olan koku sürünmek, saç kesmek gibi şeylerden sakınmak şarttır.
3- Nevevî diyor ki: «Bu hadîs ihram meselelerine aid bir kaideyi beyan ediyor. Kaide şudur: Zarurete binâen traş olmak, elbise giymek ve av vurmak gibi şeyler ihrâmlıya mubah olur, fakat fidye vermesi icâb eder.»

12- İhramlının, Gözlerini Tedavi Ettirebilmesi Babı

89- (1204) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd ve Zii-heyir b. Harb hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Beki (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Eyyûb b. Mû-sâ, Nübeyh b. Vehb'den[24] rivayet etti. (Demiş ki) : Ebân b. Osman ile birlikte yola çıktık. Melel denilen yere vardığımız vakit Ömer b. Ubey-dillâh gözlerinden rahatsızlandı. Ravhâ'ya varınca rahatsızlığı şiddetlendi. Bunun üzerine Ebân b. Osman'a sormak için adam gönderdi. Ebân da ona gözlerine sabır çekmesi için haber gönderdi. Zîrâ Osman (Radiyallahü anh)t Resûlüllah (SallaVahiiAleyhi veSellem)"m ihrâmlı iken gözleri ağıran bir kimsenin gözlerine sabır çektirdiğini rivayet etti; dedi.

90- (...) Bize, bu hadisi tshik b. İbrâbim EI-Haaialî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdü'f-Samet b. Abdülvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Nübeyh b. Vehb rivayet eyledi ki, Ömer b. UbeydiUâh b. Ma'mer göz ağrısına tutulmuş da gözlerine sürme çekmek istemiş, Ebân b. Osman, onu bundan nehiy ile sabır çekinmesini emretmiş. Ve Osman b. Affân'dan, o da Peygamber(SallallahüAieyhi'veSellemj'Aen naklen Resûlül-lah (SallaUaiiii Aleyhi ve Selİem) 'ı bunu yaptığım rivayet etmiş.
Melel; Medîne'ye 28 mil mesafede bulunan bir yerdir. Bâzıları 22 mil mesafede olduğunu söylerler.
Sabır: Acı bir ilâçtır.
Nevevî diyor ki.' «Ulemâ gözleri ve sair âzâyı, sabır gibi koku sayılmayan bir ilâçla tedâvî etmenin câîz olduğunda müttefiktirler. Bundan dolayı fidye dahî lâzım gelmez. Fakat koku sürünmek îcâb ederse, sürünür ve fidye verir. Ulemâ ihrâmlı bir kimsenin kokusuz olmak şartıyla sürme çekinebileceğine dahî ittifak etmişlerdir. Bundan dolayı da fidye lâzım değildir. Ancak zîynet için sürme çekinmek İmam Şafiî ile diğer bir takım ulemâya göre mekruhtur. Ulemâdan bâzıları bunun memnu olduğunu söylemişlerdir.
îmamAhmed ile îshâk bunlar meyânındadır,.
İmam Mâlik 'den iki mezhebe uyan iki kavil rivayet olunmuştur. Fidye lâzım gelip gelmîyeceği. Mâlikîyye ulemâsı arasında ihtilaflıdır.»

13- İhramlının Başı İle Bedenini Yıkamanının Cevazı Babı

91- (1205) Bize Ebû Bekir b. EM Şey be ile Amru'n-Nâkıd, Ztiheyr b. Harb ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Biz Süfyan b. Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den rivayet etti. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. Bu hadis onun, Mâlik b. Enes'den, ona da Zeyd b. Eşlem tarafından okunmak suretiyle İbrahim b. Abdillâh b. Humeyn'den, ona da babasından, ona da Abdullah b. Ab-bâs ile Misver "b. Mahrame'den naklen rivayet olunan hadîsidir.
Abdullah b. Abbâs ile Misver, Ebvâ denilen yerde ihtilâf etmişler. Abdullah b. Abbâs:
—: «İhrâmlı bir kimse başını yıkayabilir.» demiş. Misver : — «İhrâmlı başını yıkayamaz.» mukaa beleşinde bulunmuş.
(Râvî Abdullah demiş ki) : «Bunun üzerine İbni Abbâs bu mes'eleyi sormak üzere beni Ebû Eyyûb El-Ensârî'ye gönderdi. Kendisini kuyunun iki direği arasında yıkanırken buldum. Bir elbise ile örtünüyordu. Ona selâm verdim;
— «Sen kimsin?» dedi.
— Ben, Abdullah b. Huneyn'im! Beni, sana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ihram halindeyken başını nasıl yıkadığını sormak için Abdullah b. Abbâs gönderdi; dedim Ebû Eyyûb (Radtyallahü anh) elini elbisenin üzerine koyarak onu biraz indirdi. Hattâ başı göründü. Sonra kendisine su döken kimseye:
— DÖk! dedi; o da başına su döktü. Sonra başını elleriyle ovarak, ellerini öne ve arkaya götürdü ve z
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye SelUm)'in işte böyle yaptığını gördüm, dedi.»

92- (...) Bize, bu hadîsi tshâk b. İbrahim ile Aliyyü'bnü Haşrem dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Isa b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zeyd b. Eşlem bu is-nâdla haber verdi. Ve şunu söyledi:
«Ebû Eyyûb ellerini bütün başı üzerinden geçirdi, başının her tarafını kapladı. Onları ileri ye geri çekti. Bunun üzerine Misver, İbni Ab-bâs'a:
— Ben (bundan sonra) seninle ebediyen münâkaşa etmem! dedi.»
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Ebvâ': Mekke'ye yakın bir yerdir.
Hadîsin bir rivayetinde Abdullah b. Huneyn'in: «Ben, Abdullah b. Huneyn'ını. Beni Abdullah b. Abbâs gönderdi. Ve dedi ki: Ona kardeşin oğlu Abdullah b. Abbâs sana selâm ediyor! Ye şunu soruyor; diyeceksin emrini verdi.» şeklinde ifâdede bulunduğu kaydedilmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Ashâb-ı Kiram ahkâm hususunda münazarada bulunmuş ve delillere müracaat etmişlerdir.
2- Tabiîn 'den bile olsa bir kişinin haberi makbuldür. İbni Abdilberr diyor ki:
«Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in (Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidâyeti bulursunuz) hadîsindeki uymak tâbirinden fetva mânâsı kastedilmiş olsa İbni Abbâs dâvasını isbât için hüccet getirmeye muhtâc olmaz. Misver'e:

— Ben de yıldızım, sen de! Bizden sonrakiler hangimize uysa kâfidir; derdi.
Lâkin ashâb hadîsinin mânâsı Müzeni ile sair ehl-i tetkik ulemânın dedikleri gibi ashâb-ı kiram'm nakil hususunda yıldızlar gibi olmalarıdır. Çünkü hepsi âdildirler.»
3- Hadîs-i Şerîf, faziletli bir zâtın ilm-u irfanını îtîrâf ile sahabe- kirâm'm birbirlerine karşı gösterdikleri insafı tezammun etmektedir.
4- Ashâb bir mes'ele hakkında ihtilâf ederlerse hiç birinin kav-liyle amel etmez, kitap veya sünnetten delil ararlardı. Nitekim Hz. Ebû Eyyûb sünnetten delîl getirmiştir.
5- Gusül eden bir kimsenin yıkanırken elbise v.s. ile örtünmesi gerekir.
6- Yıkanırken başkasından yardım görmek caizdir.
7- Yıkanan kimseye bakmamak şartıyla selâm vermek ve onunla konuşmak caizdir.
8- Dînî mesâil hususunda münazara yapmak ve âlimlerin hakemliğine baş vurmak caizdir.
9- İhrâmlı bir kimsenin suyu etrafına saçmamak şartıyla vücûdunu ve saçlarını ovuşturarak yıkaması caizdir.
Kurtubî, yıkanırken ovunmanın vâcib olduğuna bu hadîsle istidlal etmiş ye: «Ovuşturmadan gusül tamam olsa ihrâmlının bunu ter-ketmesi daha yerinde olurdu.» demiştir.
Maamâfih Kurtubî'nin istidlali söz götürür. Ulemâ ihrâmlının başını yıkayıp yıkayamıyacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir.
îmam A'zam ile Sevrî, Evzâî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve îshâk'a göre ihrâmlının başını yıkamasında beis yoktur. Buna ruhsat verildiği Ömerü'bnü'l-H.attâb, İbni Abbâs ve Câbir (Radiyailahü anh) hazerâtından rivayet olunmuştur. Cumhur.u ulemâ 'nın kavli de budur. Delilleri babımızın hadîsidir. .
îmam Mâlik bunu mekruh görür; Abdullah b. Ömer (Radiyailahü anh)'m ihtilâmdan başka bir sebeple başını yıkamazdığım söy-le.rmiş.

14- İhramlı Bir Kimse Öldüğü Vakit Yapılacak Muamele Babı

93- (1206) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan, o da Saîd b. Cübeyirden, o da İbn Abbâs (Radiyailahü anhüma) 'dan, o da Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ı><? Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Bir adam devesinder düşerek boynu kırılmış ve Ölmüş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu su ve şidirle yıkayın da iki elbisesinin içine kefenleyin! Ama başını örtmeyin. Çünkü Allah, kıyamet gününde onu tel biye hâlinde diri İtecektir.» buyurmuşlar.

94- (.--) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet eti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Amr b. Dinar ile Eyyûb'dan, onlar da Saîd b. Cübeyir'den, o d İbni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet etti. İbni Ab-bâs şöyle demiş:
Bir adam Arafât'da Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selle/n) ile birlikte vakfe yaparken ansızın hayvanından düştü. —Eyyûb: Hayvan onun boynunu kırdı. Yahut onu derhâl öldürdü; Amr ise: Hayvan onun boynunu kırdı; demiş.— Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'e haber verilince:
«Onu su ve sidirle yıkayın da iki elbise içine kefenleyin! Kokulamayın; başını da örtmeyin!» buyurdular.
(Eyyûb)': «Çünkü Allah kıyamet gününde onu telbiyecî olarak di-riltecektir.»
(Amr) : «Çünkü Allah, onu kıyamet gününde telbiye eder bir hâlde diriltecektir.» diyerek rivayet etmişlerdir;

95- (...) Bana» bu hadîsi Amrıfn-Nâkıd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim, Eyyûb'dan rivayet etti. (Demiş ki) : «Ben, Saî b. Cübeyir'den, o da tbni Abbâs (Radiyallahüanhüma"dan naklen haber aldım ki, bir adam ihram hâlinde Peygamber (SaUallah'ü Aleyhi ve Sellem)ile birlikte vakte yapıyormuş...»
Hâvi, Hammâd'in Eyyûb'dan rivayet ettiği şekilde rivayette bulunmuştur.

96- (...) Bize Alîyyu'bnü Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ yâni İbni Yûnus, İbni Cüroyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Amr b. Dînâr, Saîd b. Cübeyir'den, o da İbni Abbâs (Radiyallahü anhüma 'dan naklen "haber verdi. İbnî Abbâs şöyle demiş: Bir adam ihirâmlı olarak Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seİîem) ile birlikte geldi de devesinden düşerek tamamen boynu kırıldı ve hemen öldü. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaVahii Aleyhi ve Sellem):
«Onu su ve sîdirle yıkayın da iki elbisesini giydirin, ama başını örtmeyin! Çünkü o, kıyamet gününde teîbîye ederek gelecektir» buyurdu.

97- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekir El-Bursânî haber verdi. (Dedi ki) : Biz tbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr haber verdi. Ona da Saîd b. Cübeyir, İbni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan nakler haber vermiş, tbni Abbâs: «îhrâmlı bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte geldi.» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etmiş.
Yalnız (burada) :
«Çünkü kıyamet gününde telbiyeci olarak dirilecektir; buyurdu.» demiş.
Râvî: «Sâîd b. Cübeyir adamın düştüğü yeri söylemedi.» ibaresini ziyâde etmiştir.

98- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Süf-yân'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da İbni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, ihram hâlinde bulunan bir adamı, hayvanı düşürerek boynunu kırmış, adam derhâl ölmüş. Bunun üzerine Resûlüllah (JSaHallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu su ve sidirle yıkayın da iki elbisesinin içine kefenleyin! Ama basını ve yüzünü örtmeyin! Çünkü o, kıyamet gününde telbiyeci olarak d iri İtilecektir.» buyurmuşlar.

99- (...) Bize' Muhammed b. Sabbâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeyim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bişr[25] haber verdi. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Cübeyir, tbni Abbâs (Radiyallahü anhüma'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Hüşeyim, Ebû Bişr den, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da İbni Abbâs (Radiyalkıhû anhüma) 'dan naklen haber verdi ki, bir adam ihrâmlı olarak* BesûlÜllah (Sallaflahü Aleyh; ve Sellemfile birlikte bulunuyormuş. Derken devesi kendisini düşürerek boynunu kırmış. Adam derhâl Ölmüş. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ye Sellem)
«Onu su ve sidirle yıkayın da iki esvabının içine kefenleyin! Kökü sürmeyin, yüzünü de örtmeyin!-Çünkü o, kıyamet, gününde saçları

keçe1leş m iş olarak diri İtilecektir.» buyurmuşlar.

100- (...) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr dan, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da İbni Abbâs (Radiyalhhü anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, ihram hâlinde Resûlüllah (Sallaîlahü AleyhiyeSeHem) ile birlikte bulunan bir zâtı devesi düşürerek boynunu kırmış. Resûlüllah (SallaUahü Aleyh ve Sellem) cenazesinin' su ve sidirle yıkanmasını, koku sürülmemesini, başının da örtütmemesini emir etmiş.
«Çüınkü o kıyamet gününde saçları keçeleşmiş olarak diriltilecektir.» buyurmuş.

101- (...) Bize Muhammed t». Beşşâr ile Ebû Bekir b. Nâfî* rivayet ettiler. İbni Nâfi' (Dedi ki) : Bize Bunder haber verdi. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Ebû BİŞr'ı, Saîd b, Cübeyir'den rivayet ederken dinledim. O da İbni Abbâs (Radiyallahı anhüma)fyi şunu rivayet ederken dinlemiş:
«Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'\n yanına ihramlı olarak geldi de, devesinden düştü. Hayvan, onu derhâl öldürdü. Bunun üzerine Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Seileın) bu zâtın su ve sidirle yıkanmasını, iki elbise içine kefenlenmesin i, koku sürü I memesin i, başının, kefen dışında bırakılmasını emir buyurdu.»
Şu'be demiş ki: «Bir müddet sonra Ebû Bişr bu hadîsi bana : — (Boşı ve yüzü meydanda kalsın! Çünkü o kıyamet gününde saçları keceleşmiş olarak d iri İrilecektir.) şeklinde rivayet etti.»

102- (...) Bize Harım b. Abdiliâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Esved b. Âmir, Züheyirden, o da Ebû'z-Zübeyir'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben» Saîd b, Cübeyr'î şunu söylerken işittim : İbni Abbâs (Radiyaîlahü anhünıa) (Dedi ki) :
«Bir adamı, hayvanı düşürerek boynunu kırdı. Bu zât, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle birlikte bulunuyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaMahü Aleyhi ve Sellem) ashabına onun cenazesini su ve sidirle-
yıkamalarını, yüzünü - zannederim başını da, dedi. - açmalarını emretti. Ve:
— Çünkü o, kıyamet gününde ihlâl yaparak diri İtilecektir buyurdu.»

103- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Mûsâ haber verdi. (Dedi ki) : Bize İsrail, Mansûr'dan, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da Ifeti Abbâs (Radiyallahü anhüma 'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü'Aleyhive Sellem) ile birlikte bir adam vardı. Bu zâtı, devesi düşürerek boynunu kırdı ve hemen. öldü. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sillem) :
— Onu yıkayın! Ama kendisine koku yaklaştırmayın! Yüzünü de örtmeyin) Çünkü o, telbiye ederken d iri İtilecektir; buyurdular.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Cenaiz»in bir-iki yerinde ve «Hacc» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâi «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
îhrâm hâlinde vefat eden zâtın yalnız iki elbise ile kefenlenmesi, ona ikram İçindir. Nitekim şehitlere ikram olmak üzere üzerlerindeki elbiseden başka kefen meşru olmamıştır.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde «Yüzünü de açık bırakın!» denilmişse de Beyhakî, bunun bâzı râvîlerden sâdır 'olma bir vehimden ibaret bulunduğunu, doğrusunun «Başını örtmeyin.» şeklinde rivayet edildiğini söylemiştir.
İhram İaâljnde vefat eden kimsenin kıyamet gününde telbiye getirerek haşrofuhması haccına alâmet olmak içindir.
Bir hadîs-i şerîf'de beyân olunduğuna göre şehid dahî kıyamet gününde damarlarından kan fışkırarak haşredilecek.
Rivayetlerin bâzılarında:
«Ihramlı, kıyamet gününde saçları keçe leş m İş olarak ha$redi buyurulmuştur.
Bundan murâd: îhrâmhnın öldüğü hâl üzere diriltilmesi dir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Şafiî, İmam Âhmed b. Hanbel, İshâk ve Zahirîler bu hadîsle ihticâc ederek, ihram hâlinde ölen bir kimsenin öldükten sonra da ihrâmlı sayılacağını söylemişlerdir.
Başının örtülmemesi ve koku sürülmemesi bundandır. Mezkûr kavil Hz, Osman, Alî ve îbni Abbâs (Raâtyalîahü anh) ha-zerâtı ile Atâ've Seyrî 'den rivayet olunmuştur.'
İmam A'zam ile İmam Mâlik ve Evzâî'ye göe ihram hâlinde ölen kimseye ihrâmsızmış gibi muamele yapılır. Çünkü ihram, meşru bir ibâdettir. Ve namaz, oruç gibi ibâdetler ölümle nasıl bâtıl olursa, bunun da hükmü kalmaz. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem):
«Âdem oğlu öldüğü vakit bütün amelleri inkitâ'ya uğrar. Ancak üç şey müstesnadır...» buyurmuşlardır.
İhram dahî Âdem oğlunun amellerindendir. Binâenaleyh ölümle onun da hükmü kalmaz.
Bir de öldükten sonra ihram hâli devam etse, cenazesinin tavaf ettirilmesi ve hacc ibâdetlerinin ona tamamlattırılması îcâb ederdi. Hâlbuki ulemâdan buna kaail olan yoktur. Ebû Hanîfe 'nin kavli Hz. Âişe ile îbni Ömer (Radiyatlahû anhyâart. nakledilmiştir.
Tâbîîn'den Tâvûs'un mezhebi dahî budur.
Hasan-ı Basrî: «ihrâmlı iken ölen bir kimse, ihramdan çıkmıştır.» demiş, Mücâhid'in Hz. Âmir 'den rivayet ettiği bir hadîsde:
«Ihramlı bir kimse öldüğü vakit ihramı gider.» buyurulmuştur.
Bu mânâda bir hadîs Hz. Âişe'den dahî rivayet olunmuştur.
Mezkûr hadîsde ihram hâlinde ölen kimseye koku sürüleceği ve başının örtüleceği bildirilmektedir.
2- İki parça elbiseden kefen yapmak caizdir. Buna «kefen-î kifayet» derler. Hîn-i hacette cenazeyi bir elbiseye sarmak da caizdir. Buna da kefen-i zaruret denir..
3- Hadîsin bâzı rivayetlerinde: «Onu iki elbise içine kefenleyin!» buyurulmasına bakarak,, ulemâdan bâzıları ihram hâlinde ölen kimsenin üzerindeki elbiselerinin değiştirilebileceğine kaail olmuşlardır.
Bâzıları bunun bir kıymeti olmadığını, çünkü hadîsin diğer rivayetlerinde :
«Onu iki elbisesinin İçine kefenleyin!» buyurulduğunu söylemişlerse de hadîsin metni mezkûr istidlalin doğru olduğunu göstermektedir.
Bu da, ihrâmlırim öldükten sonra ihram hükmünden çıktığım gösterir. Hem bu rivayet ötekilerden daha kuvvetlidir.
4- İhram hâlinde ölen kimsenin sidirle yıkanması dahî onun ihram hükmünden çıktığına delildir. Sidirin nebk ağacı, demek olduğunu görmüştük. Araplar bu ağacın yaprağını suya katarak onunla temizlik yaparlarmış.
Şâfiîler 'den «Et-Tevdîh» sahibi sidirle yıkamanın caiz olduğunu söyledikten sonra kaziyyeyi aksederek: «Bu hadîsde İmam Mâlik ile Ebû

Hanîfe ve diğer ulemânın aleyhine delîl vardır. Onlar ihram hâlinde ölen kimsenin sidirle yıkanamıyacağına kaail-dirler.» demişse de babımız hadîsinin zahiri onun lehine değil, aleyhine delildir. Çünkü asıl olan, ihram hâlinde ölen bir kimsenin sidirle yıkan-mamasidır. İhram hâli sona ermemiş olsa Resûlüllah (SaUallahu\ Aleyhi veSellem) sidirle yıkanmasını emir buyurmazlardı.
5- Vakfe hayvan üzerinde de yapılabilir. Vakfe hâlinde hayvanından düşerek vefat eden zâtın ismi malûm değildir.
îbni Hazm'in beyânına göre bu zât Peygamber. (SallaliahU Aleyhi veSellem)in vakfe yaptığı kayaların yanında hayvanından düşerek vefat etmiştir.
6- Kefen, ölen kimsenin malından çıkarılır.
7- îhrâm hâlinde ölen kimse nâmına haccmı başkası tamamlayamaz. Bu mes'ele namaza benzer.
Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek başkası nâmına haccetmenin caiz olmadığım söylemişlerdir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bu zâtın haccını tamamlamayı kimseye emretmemiştir. Fakat bu isfid-lâl söz götürür. Zîrâ başkası nâmına haccetmek başka, yarıda kalan bir hacci tamamlamak yine de başkadır.
8- Bir ibâdete başlayıp da bitiremeden ölen kimseye Allah Teâlâ'-nın âhirette o ibâdeti tamamlamışa gibi ihsanda bulunarak, ibâdetini kabul buyurması ümîd olunur. El verir ki niyeti sahîh olsun.

15- İhramlının Hastalık Gibi Bir Özürden Dolayı İhramdan Çıkmayı Şart Koşmasının Cevazı Babı

104- (1207) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' El-Hemdânî ri-, vâyet etti. (Dedi ta) : Bize Ebû Üsâme, Hişamdan, o da ba<a,ından, o da Aişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: ResûlüÜah (SalUdlahü Aleyhi ve Sellem), Zübeyr'in kızı Dubâa'nın yanına girerek ona:
— «Hacca gitmek mi istedin?» diye sordu. Dubâa:
— «Vallahi kendimi rahatsız buluyorum.» cevâbını verdi. Bunun üzerine Resûltillah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) , ona:
— «Haccet ve ?art koş! Yâ Rabbî! İhramdan çıkacağım yer, beni haccetmekten âciz kılacağın yer olsun, de!» buyurdular. Dubâa, Mikdât b. Esved'in zevcesiydi.

105- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zühri'den, o da TJrve'den o da Âişe (Radiyaltahû anha) Man naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş: Peygamber (Sallalkdıü Aleyhi ve Sellem), Dubâa binti Zübeyir b. Abdilmut-talib'in yanma girdi. Dubâa:
— «Tâ Resûlallahî Beıij haccetmek istiyorum, ama rahatsızım.» dedi. Peygamber
— «Haccet de : İhramdan çıkacağım yer, beni âciz kılacağın mehâl olsun; diye şart koş!» buyurdular..

(...) Bize yine Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdtir-razzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe (Radryallahû anha)"dan naklen bu hadîsin mislini haber verdi.

106- (1208) Bize Muhammet! b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb b. Abdilmecîd ile Ebû Âsim ve Muhammed b. Bekr, İbni Cüreyc'den rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. Bu lafız onundur. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ehu'z-Zübeyir haber verdi, O da Tâvûs üe İbni Abbâs'ın azatlısı İkrime'yi, İbni Abbâs'dan naklen rivayet ederlerken dinlemiş. Şöyle ki: Dubâa binti Zübeyir b. Abdilmuttalib (Raâ'yallahû anha) , ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'e gelerek:
— Ben, ağır bir kadınım. Hacca da gitmek istiyorum, bana ne buyurursun? demiş. Peygamber föallallahü Aleyhi ve Sellem);
— Hacca niyet eti Ve; Beni, nerede âciz bırakırsan ihramdan çıkış yerim orası olsun; diye şart koş) buyurmuşlardır.
Râvi: «Müteakiben Dubâa hacca yetişti.» demiş.

107- (...) Bize Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd-u Tayâlisî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Habîb b. Yezîd [26], Anuta. Herim'den [27] o da Saîd b. Cübeyr ile İkrime'den, onlar da İbni Abbâs (Radiyallahû anhüma)'dan naklen rivayet etti ki, Dubâa hacca gitmek istemiş de Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Sellem) şatt koşmasını emir buyurmuş. O da Resûlüllah (Saüatlahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinden dolayı bunu yapmış.

108- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Ebû Eyyyûb El-Gaylânî ve Ah-med b. Hırâş rivayet ettiler. İshâk (Bize haber verdi.); ötekiler: (Bize rivayet etti.) tâbirini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Âmir yâni Ab-dülmetik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabâh yâni tbni Ebî Maı-rûf, Atâ1 dan, o da tbni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Yeygambet (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) Dubâa (Radiyallahû anha) 'ya:
— «Haccet de: İhramdan çıkacağım yer, beni âciz kılacağın mahal olsun diye şart koş.» buyurmuşlar.
İshâk'ın rivayetinde: «Dubâa'ya emir buyurdu.» ifâdesi vardır.
Bu hadîsin Hz. Aişe rivayetini Buhâri «Kitâbu'n-Nikâh» da tahrîc etmiştir.
Hz. Dubâa, Resûlüllah (Sallatyahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcası kızıdır.
Rahatsızlığı sebebiyle hacc fiillerini tamamlayamıyacağmdan korktuğu için hâlini Resüllüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmiş, o da ibâdetten âciz kaldığı yerde ihramdan çıkmayı şart koşmasını tavsiye buyurmuştur.
Ulama, böyle bir şartın caiz olup olmayacağında ihtilâf etmişlerdir.
Ashâb-ı kiram 'dan Hz. Ömer, Osman, Alî, İbni Mes'üd, Ammâr ve îbni Abbâs (Radryaltahû anha) hazerâtı ile Tabiîn 'den Saîd b. El-Müseyyeb, Urve, Ata', Âl kame ve Şüreyh, şartı tecvîz etmişlerdir.
İmam Şafiî 'nin meşhur kavli bu olduğu gibi İmam Ahmed'le İshâk ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur.
Ulemâdan bir takımları şartın bâtıl olduğunu söylemişlerdir. Mezkûr kavil Sahâbe-i Kiram 'dan İtani Ömer ile Âişe (Radiyallahû anha) 'dan rivayet olunmuştur.
İbrahim Nehaî, Hakem, Tâvûs ve Saîd b. Cübeyirhazerâtınm kavilleri bu olduğu gibi îmam Mâlik, S'evri ve îma in A'zam'ın mezhebleri de budur. Onlara göre hacca niyet ederken şart koşmanın bir' faydası yoktur. Böyle bir kimse haccmı tamamlayıncaya kadar ihramda kalır.
îbni Ömer (Radiyallahû arih) şartı inkâr eder : , «Size Resûlüllah (Salîattahü Aleyhi ve Settem) 'in sünneti yetmiyor mu? O, hiç bir zaman şart koşma m ıştır. Eğer biriniz bir manîden dolayı hac-cedemezse, beyt-i şerife giderek onu tevâf etsin ve Safa ile Merve arasında sa'y

ederek traş olsun yahut saçını kısaltsın! Bu suretle gelecek* sene baccedinceye kadar kendisine her şey helâl olur. Hedy kurbanı göndersin yahut onu buta m iyona oruç tutsun! dermiş.
Babımız hadîsini Tbni Abbâs (Radiyallohü anh) 'dan rivayet eden Tâvûs ile Saîd b. Cübeyir dahî şartı kabul etmez-lermiş.
Bütün bunlar şartı çürütmeye kâfî gelen sebeplerdir.

16- Nifaslı Kadının İhramı Nifaslı ve Hayızlı Kadının İhram İçin Yıkanmalarının Müstehab Oluşu Babı

109- (1209) Bize Hemmâd b. Seriyy ile Züheyir b. Harb ve Osman b. Ebî Şeyfae hep birden Abdeden rivayet ettiler. Züheyir dedi ki: Bize Abdetü'bnü Süleyman, Ubeydullah b. Ömer'den, o da Abdurrahman b Kaasim'den, o da babasından, o da Âişe (Radiyatlahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Esma' binti Umeys ağacın altında Muhammed b. Ebî Bekir'i doğurdu da Resûlüllah (SaJlallahü Aleyhi ve Sellem) yıkanarak telbiye getirmesini emretmesi için Ebû Bekir'e talimat verdi.

110- (1210) Bize Ebû Gassân Muhammed b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Abdilhamîd, Yahya b. Saîd'den, o da Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından, o da Câbir b. Abdillâh (Radiyallahü anhüma 'dan, Esma binti Umeys'in, Zü'1-Huleyfe'de doğurduğu zamanki hadisinde ResiiiiüUah (Saltattahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'a emir buyurduğunu, onun da yıkanıp telbiye getirmesi için Esmâ'-ya tembîhde bulunduğunu rivayette bulunmuştur.
Nifâs: Çocuk doğurmak ve doğurduktan sonra gelen kan mânâlarına gelir; hayz mânâsında dahî kullanılır.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. -Esma 'nın ağacın yanında, diğer rivayetinde Zülhuleyfe 'de, başka bir rivayetinde Beydâ'da doğurduğu bildiriliyor. Bunlar birbirine yakın yerlerdir. Ağaç Zü'1 Hu1eyfe'dedir. Beydâ', Zü'l.Huleyfe'nin kenarındadır.
Kaadî İyâz: «İhtimâl Hz. Esma' göze görünmemek için Beydâ' kenarına inmiştir; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeîtemYin konakladığı yer Zü'l.Huleyfe'de idi; orada gecelemiş; orada ihrama girmişti...» diyor.
Hadîs-i Şerif, nifâslı ve hayızlı kadınların ihrama girebileceklerine delildir. Bunların ihram için yıkanmaları Hınef îler1e Şâfiî: ler'e ve cumhuru ulemâya göre müstehab, Zâhirî1er 'Ie Ha-san-ı Basrî'ye göre vâcibtir.
Hayz ve nifâslı kadınlar tavafla iki rekât tavaf namazmdan maada bütün hacc fiillerini yapabilirler. . Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hacıların yaptığı her şeyi yap; yalnız tavaf etm«!» buyurmuştur.
Bu hadîs iki rek'at tavaf namazının sünnet olduğuna delildir. Zîra Hz. Esma' bu namazı kılmamıştır.

17- İhram Vecihlerini Beyan, Yalnız Hacc Yapmakla Temettü' ve Kıranın ve Haccı Ömre İle Birlikde Yapmanın Cevazı, Kıran Haccı Yapanın Ne Zaman İhramdan Çıkacağı Babı

111- (1211) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Urve'den, onun da Âişe (Radryallahû anha) 'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Âişe şöyle demiş: «Veda' haccı senesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) ile birlikde yola çıktık; ve ömreye niyet ettik. Sonra Resûlüllah (Saîlaliahü-Aleyhi ve Sellem) ;
«Kİmİn yanında hedy kurbanı varsa hacca ömre ile beraber nİyot etsin; sonra ihramda devam ederek netîcede her ikisinin İhramından beraberce çıksın.» buyurdu.
Ben, Mekke'ye hayızh olarak vardım. Ne beyti tavaf ettim, ne de Safa ile Merve arasında Sai yaptım. Bunu Resûlüllah (SallaİlahÜ Aleyh ve SeHem)*Q arzettim de:
«Saçını çöz, taran ve hacca niyet et! Dmreyi bırak!» buyurdu.
Ben de öyle yaptım. Haccı eda ettiğimiz vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni (kardeşim) Abdurrahmân b. Ebî Bekir ile Ten'îm'e gönderdi. Ve oradan Ömre yaptım. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Senin kazaya kalan örn rene bedet budur.» buyurdu.
Artık ömreye niyet edenler beyti tavaf, Safa ve Merve arasında sa'y yaptılar. Sonra ihramdan çıktılar. Nihayet Minâ'dan döndükten sonra hacdan için son bir tavaf daha yaptılar.
H&ecla umreyi beraber yapanlara gelince : Onlar yalnız bir tavaf yaptılar.

112- (...) Bize Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet eti. (Dedi ki) : Bana, babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâlîd İbni Şihâb'dan, o da Urvetü'bnü'z-Zübeyir'den, o da Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi veSeîlem) 'in zevcesi Âişe'den naklen rivayet ettL Âişe şöyle demiş :
«Veda hacci senesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çıktık. Kimimiz ömreye kimimiz de hacca niyet ettik. Mekke'ye vardığımızda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kim ömreye niyet etti de hedy kurbanı getirmedıyse ihramdan çıksın! Kim ömreye niyet etti de hediye kurbanı getirmediyse kurbanını kesmedikçe ihramdan çıkamaz. Hacca niyet eden haccını tamamlasın! buyurdular.»
Âişe (Radiyallahû anha) (sözüne devamla) şöyle demiş:
«Ben hayızımı gördüm ve Arafe gününe kadar da hayızh kaldım. Yalnız ömre için niyet edebildim. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ise saçımı çözmemi, taranmamı ve hacca niyet ederek Örmeyi bırakmamı emir buyurdu. Ben, bunu yaptım. Haccımı edadan sonra Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) , benimle (kardeşim) Abdurrahmân b. Ebî Bekri gönderdi. Ve bana Ten'ım'den (yâni) hacı olarak varıp da ihramdan çıkmadığım ömre yerimden ömre yapmamı emir buyurdu.»

113- (...) Bize Abd b. Hu mey d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Urve'-den o da Âişe (Radtyaliahû anha) 'dan naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş :
«Veda haccı yılında Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem}ile birlikte yola çıktık. Beri, om rey e niyet ettim. Hedy kurbanı göndermemiştim. Bunun üzerine Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem);
— Kimîn yanında hedy kurbanı varsa hacda Ömreye beraber niyet etsin! Sonra taa her ikisinden beraberce, ihramdan çıkıncaya kadar ihramda kalsın! buyurdu. Ben, hayzımı gördüm. Arafe gecesi girince :
— Yâ Resûllallah) Ben, ömreye niyet etmiştim; haccımı ne yapacağım? dedim. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
— Saçını söz, taran, ömreyi bırak ve hacca niyet et! . buyurdular.

Haccımı tdâ ettiğim vakit Abdurrahmân b. Ebî Bekr'e emir buyurdu, o da beni terkisine alarak bana Ten'îm'den yâni ömremi bıraktığım yerden Ömre yaptırdı.»

114- (...) Bize İbni Ebî Önier rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Zühri'den, o da Urve'den, o da Âişe (Rad'tyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ile yola çıktık:
Sizden kîm hacc ile ömreye niyet, etmek isterse bunu yapsın. Kim yalnız hacca niyet etmek İsterse etsin! Kîm de yalnız ömreye niyet etmek isterse, o da ömreye niyet etsin! buyurdu.»
Âişe (Radiyallahû anha) (sözüne devamla) şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) hacca niyet etti. Yanında bulunan bâzı kimseler de hacca niyet ettiler. Bâzıları ömre ile hacca, bir takımları da yalnız ömreye niyet ettiler. Ben, ömreye niyet edenler arasmdaydun.»
Bu hadîsi Buhârî «Hayz» ve «Hacc» bahislerinde; diğer Kütübi Si11e sahipleri «Hacc» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. . .
Veda haccı: Hicretin 10. yılında yapılmıştır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), "Medine 'ye hicretinden sonra yalnız bu haccı, ifâ etmiştir. Mekke 'deyken yaptığı hacclarm sayısını ancak Allah bilir.
Bu hacca «Haccetü'1-Vedâ» denilmesinin sebebi: Resûltillah/SatfaÜ/a/ıü Aleyhi ve Sellem) A shâb-ı Kiram 'ına va'z-u nasîhatlar ederek kendileriyle vedâlaşmasıdır.
Babımızda da görüleceği vecîhle Hz. Âişe 'den bu hususta rivayet edilen .hadîsler muhteliftir. Bunların bâzısında «Ömreye niyet ettik.» diğer bâzısında «Kimimiz ömreye kimimiz hacca' niyet ettik.»; bir rivayette «Yalnız hacca niyet ederek yola çıktık.» denilmektedir.
Bu rivayetlerin hepsi sahihtir.
Ebû Ömer, Hani Abdilberr: «Bu bâbda Hz. Âişe'den rivayet olunan hadîsler cidden muztaribdir.» demiş.
Kaadı İyâz dahî aynı şeyi söylemiştir.
İbni Abdilberr 'in beyânına göre Evzâî , İmam Şafiî, Ebû Sevr ve İbni Teyye, Urve 'nin rivayet ettiği bu hadîsi kabul etmemiş ve: «Bu yanlışdır. Hz. Âişe'den hadîs rivayet edenlerden hiç biri bu hususta Ufve'ye tabî olmamıştır.» demişlerdir.
İsmâi1 b. İshâk; dahî: «Bu zevat yâni Kaasim , Esved ve Arnra, Ümmü'l-Mü'minîn Hz. Âişe 'nin ömreye fleğil hacca niyetlendiğine ittifak etmişlerdir.
Bundan anlıyoruz ki: Urve 'nin rivayeti yanlışdır. Çünkü Hammâd b. Selemenin Hişâm vasıtasıyla rivayet ettiği hadîsde Urve:
— Bana, Peygamber (Sallallahü Akyhi ve Sellem) 'den birçok zevat rivâyet etti ki, Âişe!ye (ömreni bırak!) buyurmuş; demişdir. Bu da gösterir ki, Urve bu hadîsi Hz. Âişe'den işitmemiştir.» diyoç.
Bu hususta Zâhirîl er'dei1 İbni Hazm dahî şöyle demektedir: «Ebû'l-Esved 'in, Türve tarikiyle Âişe'den rivayet ettiği hadîsle Yahya b. Abdurrahmân b. Hâtıb'ın yine Aişe'den rivayet ettiği hadîs ulemâya göre münker ve hatâdırlar. Mezkûr Ebû'1 - Esved hadîsinin hatâ olduğunu bizden önce Ahmed b. Hanbel söylemiş, İmam Mâlik ise :
— Bizim memlekette Teve'nin, Hz. Aişe'den rivayet ettiği hadîsle ne eskiden amel olunmuştur ne de şimdi; demiştir.»
Hedy: Kurban edilmek üzere harem-i şerife gönderilen hayvandır.
Ömre: Kâide'yi tavaf ile saîden ibarettir. Buna küçük hacc da derler. Haccın bundari mâada temettü' ve kıran nâmıyla iki nev'i daha vardır.
Temcttu'uu ıfatı : Evvelâ ömre yapmak, sonra ihramdan çıkarak tervıye gücüne kadar Mekke'de kalmak, terviye günü harem-i şe-rîfde tekrar ihrama girmektir. Bu, ikinci1 ihramda dahî münferid hac yapanlar gibi hareket olunursa da aralarmda bâzi farklar vardır.
Temettü' için kurban dahî lâzımdır.
Kıran:'Hacc ile ömreye beraberce niyet edilerek yapılan haccdır.
Bunda da iki tavaf ve iki saî lâzım geldiği gibi kurban kesmek dahî îcâb eder.
Şâfiîler'e göre ifrat yânjr'yalnız hacc, imam Mâ1ik1e İmam Ahmed'e göre temettü'; -Hanef itler'e göre ise kıran efdaldır.
Hadis-i Şerif'de Resû}ü\\ah (Sallaltahü Aleyhi ve Selleml'm Hz. Aişe'ye«Omroyi bırak!» buyurması^ onun kırana niyet ettiğine delildir.
Teij*îm: Harem-i şerifin Şam tarafına düşen kenarıdır. Bu yer «Mesâcid-i Âişe (Radiyatlahû anha)* nâmıyla meşhurdur.
cümlesini şeklinde okumak da caizdir. Bu takdirde «Mekâne» kelimesi mahzûf bir âmilin zarfı olur. Bâzıları. bu kıraati daha muvafık görmüş, kelimenin merfû okunmasını tecviz etmemişlerdir.
Kaadı lyâz bilâkis merfû okunmasını tercih etmiştir. Çünkü «Mekân» kelimesiyle zarf değil ömrenin bedeli kastedilmiştir.
Hz. Aişe, Zi'1-Hicce 'nin üçünde Şerif denilen yerde hayız görmüş ve Kurban Bayramı günü temizlenmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i Şerîf, Hacc-ı kıranın diğer nev'îlerinden efdal olduğunu söyleyenlere delildir. Zîrâ Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kimin yanında hedy kurbanı varsa hacda beraber örn reye niyet etsin» buyurmuştur.
Kıran da budur. Çünkü kıran bir defada iki ibâdeti edâ etmektir.
Kurtubî: «Hadîsin zahirine bakılırsa Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına kıranı emretmiştir.» diyor1.
İki ibâdetten ihrama çıkmak tâbiri de o hacem kıran olduğunu gösterir.
Şakîk b. Seleme, Sevrî, Ebû Hanîfe Ebû Yûsuf, Muhammed, İshâk, Şâfiî1er'den Müzeni ile Ebû îshâk, Mervezî ve İbni Münzir'e gör hacc-ı kıran efdaldır.
Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) veda haccında kırana niyet etmiştir.
Hz. Alî (Radiyallahû anha) 'in kavli de budur.
Gerçi Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'în. bir rivayette yalnız hacca, başka bir rivayette temettu'a, diğer bir rivayette kırana niyet ettiği bildirilmişse de Tahâvî bu rivayetlerin arasını bulmuş ve :
«Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Seîlem) evvelâ örn reye niyet etmişti. Temettü' niyetiyle ömreye devam buyurmuş, sonra tavaf dan önce hacca niyet ederek kıran yapmıştır.» demiştir.
Kaadı îyâz'ın beyânına göre ömre üzerine hacc yapmanın caiz olduğunda ulemâ müttefiktir. Yalnız bu hususta bâzı kimseler sü-zûz göstererek «ihram üzerine ihram olamaz» demişlerdir.
Bunun aksi yâni hacc üzerine ömre mes'elesi ihtilaflıdır.
îmam A'zam'la eski mezhebinde İmam Şafiî bunu tecviz etmiş; diğer ulemâ caiz görmemişlerdir. Onlar, bunun Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs olduğunu iddia etmişlerse de dâvalarına delîl getirememişlerdir.

2- Temettu'a niyet eden ömreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkamaz. Hanefiîler'in mezhebi budur.
Çünkü Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) her iki hacedan beraberce ihramdan çıkılacağını beyân buyurmuştur.
3- Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Saçını çöz ve taran!» emrini ulemâdan bâzıları müşkül addetmişlerdir. İmam Şâfiî'ye göre» bu sözün te'vîli şudur : Resûlüllah (Salkllahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Âişe'ye. ömreyi bırakmasını ve onun üzerine hacca niyet etmesini emir buyurmuştur. Bu suretle Âişe (Ra.iiyaUahû arıha) hacc-ı kıran yapmıştır. îbni Hâzîm dahî: «Sahih olan, Hz. Aişe'nin kıran yapmış olmasıdır.» diyor.
Hattâbî : «Bu hadîs cidden müşküldür. Meğer ki Hz. Âişe'ye Ömreyi bırakıp da onun üzerine hacc yapmak ruhsatı verilmiştir, şeklinde te'vîl oluna. Bu taktirde Âişe (Radiyallahû cmha) ömreyi terketmiş değil, haccı kıran yapmış olur.» demiştir.
Haccda saç çözmek ve taranmak caizdir. Yalnız taranırken saç koparmamak şarttır. Bu cümleyi Hz. Âi şe 'nin mazeretiyle te'vîl edenler de olmuştur. Onlara göre Hz. Âişe başından rahatsız olduğu için, Resûlüllah (Süllatiahü Aleyhi ve Sellem) taranmayı kendisine mubah kılmıştır.
4- İbni Cevzî, Hz. Âişe'nin : «Mekke'ye hayızlı olarak vardım, beyti tavaf etmedim. Safa ile Merve arasında saî dahî yapmadım.» sözleriyle istidlal ederek, hadesten temizlenmeyen bir kimsenin tavafı caiz olmadığını söylemiştir.
Bu mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Ahmed 'den bir rivayete göre hadesten ve cünüplükten temizlenmeyen bir kimse tavaf edemez. Diğer bir rivayete göre edebilir.
Hanefiîler'e göre tavaf için temizlik şart değildir. Üzerinde pislik bulunan yahut abdestsiz veya cünup olan kimselerin tavafları sa-hîhdir. Çünkü âyet-i kerîmede Kâbe'yi tavaf mutlak olarak emir buyurulmuştur.
Haber-i vahitle amel ederek tavaf için temizliği şart koşmak nass üzerine ziyâde demek olur. Bu, caiz değildir. Ancak hadesten temizlenmeden tavaf eden kimsenin bir koyun, cünub olarak tavaf eden kimsenin ise bir deve kesmesi îcâb eder. Mekke'de bulunduğu müddetçe bu tavafı tekrar yapmak gerekir.
İmam Şâfiî'ye göre tavaf için temizlik şarttır.
Cumhûr-u ulemâ abdestsiz, cünub ve hayızlı kimselerin Safa ile Merve arasında saî yapabileceklerine kaaildirler.
Hasan-ı Basrî 'den bir rivayete göre bu gibi kimseler sa'yi ihramdan çıkmazdan önce tekrar yaparlar. Şayet temizlenmeden sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkarlarsa bir şey lâzım gelmez.
5- Hadîs-i şerîf, kıran haccı için bir tavafla bir sa'yı kâfi görenlere delildir. Atâ' Hasan-ı Basrî ve Tâvûs'un mezhepleri budur.
îmam Mâlik ile İmam Ahmed, İmam Şafiî, İshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd.u Zahirî bu kavli ter-cîh etmişlerdir.
Mücâhid, Câbir b. Zeyd , Kaadı Şureyh, Şa'bî, Muhammed b. Alî b. Hüseyin, İbrâhîm Nehaî, . Evzâî, Sevrî, Esved b. Yezîd, Hasen b. Hayy Hammâd b. Seleme, 'Hammâd b. Süleyman, Hakem b. Uyeyne , Ziyâd b. Mâlik, tbni Şubrume, İbni Ebî Leylâ, Ebû Hanîfe ve diğe Hanefiîyye ulemâsı hacc-ı kıran için mutlaka iki tavaf ve iki Sa'y lâzım geldiğine kaail olmuşlardır.
Mezkûr kavil Sahâbe-i Kiram 'dan Ömer, Alî, oğulları Hasan ile Hüseyin ve İbni Mos' û; d (Radiyallahü anhûm) hazerâtmdan nakledilmiştir.
İmam Ahmed b. Hanbe1'in bir kavli de budur.
Mücâhid'in rivayetine göre Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) haccla ömreye birden niyet etmiş ve «Bunların ikisinin de yolu birdir.» diyerek iki tavaf, iki de sa'y yapmış, sonra: «Ben, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi veSeîlem)'i benim yaptığım gibi yaparken gördüm.» demiştir.
Böyle bir hadîs Hz. A1î (Radiyallahü anh) 'dan dahî rivayet olunmuştur. A1kame'nin îbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde : «Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) ömresiy-le haccı için iki tavaf ve iki sa'y yaptı. Ebû Bekir, Ömer ve Alî dahî böyle yaptılar.» denilmiştir.
Mezkûr hadîsi Dârakutnî, Hz. İmrân b. Husayın'-dan rivayet etmiş, fakat zayıf bulmuştur.

115- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Süleyman, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Haccetü'1-Vedâ'-da Zi'1-Hicce hilâline yakın (bir günde) Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhive Sellent) ile beraber yola çıktık. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sizden kim Örn reye niyet etmek isterse, etsin! Eğer hedy kurbanı gönder meşeydim ben de ömreye niyet ederdim.» buyurdu. Cemâatdan bâzıları ömreye bâzıları da hacca niyet etmişlerdi. Ben ömreye niyet edenler arasın da y dım. Bu suretle yola çıkarak Mekke'ye vardık. Araf e günü bana hayızh bulunduğum bir sırada geldi. Ama ömremden hille çıkmadım. Müteakiben bunu Peygamber (SaUaUahü A teyhi ve Sellem) 'e sızlandım. O da:
— «umreni bırak, saçını çöz ve taran da hacca niyet et!» buyurdular.
Ben de öyle yaptım. Hasbe gecesi olunca —ki Alfoh haccımızı tamamlamayı nasîb etmişti— Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) benimle beraber (kardeşim) Abdurrahmân b. Ebî Bekri gönderdi. O beni terkisine alarak Ten'ime çıkardı. (Orada) ömreye niyet ettim. Böylece Allah hem haccımızı hem ömremizi bize nasîb etti.
(Hişâm demiş ki) : Bu haceda hedy kurbanı, sadaka ve oruç yoktu.

116- (...) Bize, Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nü-meyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından, o da Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş: Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) île Zi'1-Hicce hilâline yakın yola çıktık. Yalnız hacca niyat edeceğimizi zannediyorduk. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden kim ömreye niyet etmek isterse, ömreye niyet etsin...» buyurdular.
Râvî hadîsi Abde hadîsi gibi rivayet etmiştir.

117- (...) Bize yine Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından, o da Âişe (Radiyallahü anha) 'dan naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş: «Zî'1-Hicce hilâline yakın (bir günde) Resûlüllah (Sallat!ahü Aleyhi ve Sellem) île yola çıktık. Kimimiz ömreye, kimimiz hem hacca hem ömreye, bâzılarımız da yalnız hacca niyet etmiştik. Ben, ömreye niyet edenler arasındaydım...»
Itâvî, hadîsi yukarki râvîlerin hadisleri gibi rivayet etmiş; şunu da söylemiştir. «Bu bâbda Urve:
— Allah, Âişe'nin hacc ve ömre yapmasını takdir buyurmuş; demiş. Hîşâm ise:
— Bu haccda hedy kurbanı, oruç ve sadaka yoktu; ifâdesini kullanmıştır.»

118- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'l-Esved Muhammed b. Abdirrahmân b. Nevfel'den dinlediğim, onun da

Urve'den, onun da Âişe (Radiyallahû anha}'dan naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum. Âişe şöyle demiş:
«Veda haccı senesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yola çıktık. Kimimiz Ömreye, kimimiz hacc ile ömreye, bâzılarımız da yalnız hacca niyet etmiştik. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) yalnız hacca niyet etmişti.
ömreye niyet edenler (onu eda ettikten sonra) ihramdan çıktılar. Yalnız hacca yahut hacc ile ömreye niyet etmiş olanlar bayram gününe kadar ihramdan çıkmadüar.»
Kaadı İyâz diyor ki: «Bu hadîs Hz. Âişe 'den sahih rivayetle naklolunan sahabe fiillerine ve sahabenin muhtelif niyetlerle ih-rârîîa girmelerine muarızdır. Çünkü Hz. Âişe 'nin ömreye niyet ettiğini göstermektedir.
Hâsıl-ı kelâm şudur ki Âişe (Radiyallahû anha) evvelâ hacca niyet etmiş, sonra cemaata niyetlerini bozmaları emir olunca o da niyetini bozarak ömreye niyet etmiştir. Hayızım görerek ömreyi tamamlams"c imkân bulamayınca Peygamber (SaUaîîahü Aleyhi ve Sellem) ona hacca niyet etmesini emir buyurmuştur. Bu suretle Âişe (Radiyallahû anha), haççа niyet etmiş ve haccı ömrenin üzerine bina etmiş yâni kıran yapmıştır. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
— (Dimareni bırak!) sözünün mânâsı: onu tamâmiyle boz, demek değildir. Çünkü gerek ömreden gerekse haccdan çıkmak ancak niyetle sa-hîh olur. Bu da onları tamamladıktan sonra ihramdan .çıkmakla mümkündür.
Bu emrin mânâsı: (Ömre fiillerini tamamlama!) demektir.
Ömre: Tavaf, sa'y ve saç kesmek ile tamam olur. Resûlüllah (Saüaîlahü Aleyhi ve Sellem) bunları bırakarak hacca niyet etmesini ve bu suretle hacc-ı kıran yapmasın! yâni tavaftan mâada bütün hacc fiillerini yaparak tavafı hayızından temizleninceye kadar te'hû etmesini emir bu-yur,muştur. Hz. Âişe de Öyle yapmıştır.
Ulemâ, Abd b. Humeyd rivâyetindeki (örn ren i kes!) cümlesinin bu te'vîli te'yîd ettiğini söylemişlerdir.»
Hz. Âişe yalnız ömre yapmak istemişti. Nitekim diğer ümme-hât-ı mü'minîn ile ashâb-ı kiram hacclarını bozarak ömreye niyet etmişlerdi. Fakat onlar terviye gününden önce ömreyi tamamlayarak ihramdan çıkmışlar, sonra terviye günü Mekke'de tekrar hacca niyet etmişler; bu suretle ayrı ayrı birer ömre, birer de hacc ifâ etmişlerdi.
Hz. Âişe'ye gelince : Onun ömresi hacc-ı kıranın zınnmda olmuştu. Onun için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'dar döndükleri gün kendisine:
«Senin tavafın hem haccına hem ömrene kâfidir.» buyurmuştu.
Resûlüllah (Sallatjahü Aleyhi ve Sellem), bu sözüyle Hz. Âişe'ye haccı ile ömresinin tamâm olduğunu, yaptığı bir tavafın hem hac hem ömre yerine geçeceğini anlatmak istemişti. Fakat Âişe (Radiyallahû anha) bunu kabul etmiyerek, mutlaka ayrıca bir ömre yapmak istemişti. Bu ömreye niyet ettiği vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :
— «Bu ömre ayrıca yapmak İstediğin ömrenir yerinedir.» buyurdular.
Hasbe gecesi hacıların Miıa 'dan Muhassab denilen yere indikleri geçedir. Muhassab: Mina yolu üzerinde Mekke'ye yakın bir yerdir.
Hadîs-i Şerif şu hükümleri ihtiva etmektedir.
1- Bir kimse nikâhı kendisine haram olan akrabasından bir kadını terkisine alabilir. Onunla bir yerde yalnız kalması da caizdir. Bu cihet ulemâ arasında ittifâkîdir.
2- Haccın üç nev'inden birine niyet etmek caizdir. Ulemâ bu mes'elede dahî ittifak etmişlerdir.- İhtilâf hangisinin efdal olduğımdadır.
3- Hz. Âişe hacc-ı kıran yaptığı hâlde kurban kesmediğini söylemesi müşkil görülmüştür.
Nevevî diyor ki: «Bu, şöyle te'vîl edilebilir: Hz. Âişe bu sözüyle: ihram hâlinde memnu olan koku sürünmek, baş örtmek, av vurmak, saç ve tırnak kesmek gibi şeylerden birini irtikâb etmedim. Onun için bana kurban kesmek, sadaka vermek ve oruç tutmak gibi şeyler lâzım gelmedi; demek istemiştir.»

119- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nakıd ve Zü-hayr b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da babasından, o da Aişe (Radtyallahû anha)"dan naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çıktık. Yalnız hacca niyet edeceğimizi sanıyorduk. Şerife yahud ona yakın bir yere vardığımız zaman hayzımı gördüm. Az sonra Peygamber (Sallafyahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi. Ben ağlıyordum. Hayzı kasdederek:
— «Nifâs mı gördün?» diye sordu.
— «Evet!» cevâbıpı verdim.
— «Şüphesiz ki bu, Allah'ın Adem kızlarına takdir buyurduğu bir şeydir. Sen, hacıların yaptığını yap. Yalnız yıkanmadıkça beyti tavaf etme!» buyurdular.
Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları nâmına sığır kurban etti

120- (...) Bana Süleyman b. Ubeydillâh Ebû Eyyûb El-Gaylânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr rivayet etti (Dedi ki) :* Bize Abdülazîz b. Ebî Selemete'l-Mâcişûn, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da babasından, o da Âişe (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selktn) ile yola çıktık, aklımızda hacc-datı başka bir şey yoktu. Serîf denilen yere gelince ben hayızımı gördüm. Ass sonra Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi veSellem) yanıma girdi. Ben, ağlıyordum.
— «Niye ağlıyorsun?)» diye sordu. Ben:
— «Vallahi bu sene yola çıkmamış olmayı dilerdim.» dedim. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Sana ne oldu? Galiba hayzını gördün» dedi. Ben:
— «Evet!» cevâbını verdim.
— «Bu, Allah'ın Adem kızlarına taktır buyurduğu bir şeydir. Sen, hacıların yaptığını yap Yalnız temizleninceye kadar beyti tavaf etme!» buyurdular,
Mekke'ye vardığımda Resûlüllah (Sallatjahü A leyhi ve Sellem) ashabına :
— «Bu baççınızı ömre yapın!» buyurdu.
Bunun üzerine cemâat ihramdan çıktılar. Yalnız beraberinde hedy kurbanı olanlar çıkmadılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir, Ömer ve zenginlerin yanmda hedy kurbanı vardı. (İhramdan çıkanlar) sonra Mina'ya gittiklerinde hacca niyet ettiler. Bayram günü gelince ben temizlendim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) emir buyurdu, ben de tavâf-ı ifâzamı yaptım. Bize sığır eti getirdiler:
— Bu, nedir? diye sordum.

— Resûlüllah (SaHaf{ahü A leyhi ve Sellem), kadınları nâmına sığır kurban etti; dediler.
Hasbe gecesi olunca:
— «Yâ Resûlallah! Âlem *hace ve umreyle dönüyor; ben yalnız bir hacda dönüyorum.» dedim. Bunun üzerine (kardeşim) Abdurrahmân b. Ebî Bekr'e emir buyurdu, o da beni devesinin terkisine aldı.
Çok iyi hatırlarım! Genç yaşta bir kadındım. Uyuklardım da yüzüm semerin ağacına çarpardı. Ten'ime vardığımızda orada âlemin yaptığı ömre ye mukaabil ben de ömreye niyetlendim.

121- (...) R;ına Ebû Eyyûb EI-Gaylânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Abdurrahmân'dan, o da ba basındım. «> da Aişe (Radiyallahû an/m)'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
«Hacca telbiye getirdik; Serîf'e vardığımız vakit ben, hayzımı gördüm. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi. Ben ağlıyordum...»
Râvi, hadîsi Mâcişûn hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Yalnız Hammâd'ın hadîsinde:
«Peygamber (Sallaîjahü Aleyhi ve Sellem) i ile Ebû Bekir, Dmer ve zenginlerin yanında hedy kurbanı vardı. Sonra (ömreden hılle çıkanlar) Mi-naya gittikleri vakit hacca niyet ettiler.» cümlesiyle;
«Ben, genç yaşta kadındım, uyuklardım da yüzüm semerin ağacına çarpardı.» ifâdesi yoktur.

122- (...) Bize İsmâîl b. Ebî Üveys [28] rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, dayım Mâlik b. Eres rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Abdurrah-mân b. Kaasim'den dinlediğim, onun da babasından, onun da Âişe (RüdiyaÜahû anha) 'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız hacc-ı îfrâd yapmış.

123- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Süleyman, Eflâh b. Humeyd'den, o da Kaasim'den, o da Âişe (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile hacc aylarında, hacc yerlerinde ve hacc gecelerinde hacca niyet ederek yola çıktık. Serîf denilen yere indiğimizde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabının yanma Çıkarak:
— Sizden hanginizin yanında hedy kurbanı yok da haccını ömre yapmak isterse yapsın! Beraberinde hedyi olanlar bunu yapmasın! buyurdu.
Bunun üzerine beraberinde hedyi olmayanlardan bâzıları ömreye niyet etti, bâzıları da onu terk ettiler. Resul üllah (Sallallahü Aleyhi ve Sillem) in yanında hedyi vardı. Ashabından vakti hâli yerinde olan bâzı kimselerin de hedyleri vardı. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanıma girdi. Ben ağlıyordum.
— Neye ağlıyorsun? diye sordu. Ben:
— Ashabına söylediklerini işittim, umreyi de duydum. (Hâlbuki ben, ömreden mahrumum) dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—Nen var? diye sordu.
— Namaz kılamıyorum! dedim.
— O' sana zarar etmez. Sen, haccında dâim ol! Umulur ki Allah onu sana nasîb edecektir. Sen, benât-i Âdem'den birisin. Allah onlara neyi takdir buyurduysa, sana da onu takdir etmiştir; buyurdu.
Bunun üzerine haccıma devamla yola çıktım. Mina'ya indiğimiz vakit temizlendim. Sonra beyti tavaf ettik. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), El-Muhassab denilen yere indi. Ve Abdurrahman b. Ebî Bekr'i çağırarak:
— Kız kardeşini haremden çıkar da ömreye niyet etsin, sonra beyti tavaf eylesin! Ben, sizi burada bekleyeceğim; Dedi.
Biz de (Ten'îm'e) çıktık, (orada ömreye) niyetlendim. Sonra beyti ve Safa ile Merve'yi tavaf ettim. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına geldik gece yarısı, konakladığı yerde duruyordu. Bana :
— Bitirdin mi? diye sordu.
— Evet; cevâbını verdim.
Bunun üzerine ashabına hareket emrini verdi. Yola çıktı, (Mekke'ye varınca) evvelâ beyt-i şerife uğrayarak sabah namazından önce onu tavaf etti. Bil'âhara Medine'ye (müteveccihen) yola çıktı.»

124- (...) Bana Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-bâd b. Abbâd El-Mühellebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Kaasim b. Muhammed'den, o da Ümmü'l-Müminîn Aişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen ,rivayet etti. Âişe (Radryaîlahû anha) ;
«Kimimiz yalnız hacca niyet ettik, bâzılarımız kıran, bâzılarımız da temettü' yaptı.» demiş.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki : Bana Ubeydullah b. Ömer, Kaasim b. Muhammed'den naklen haber verdi. Kaasim:
«Âişe hacca niyet etmiş olarak geldi.» demiş.
125- (--) Bize Ubeydullah b. Meslete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni İbni Bilâl, Tahyâ yâni İbni Saîd'den, o da Amra'dan naklen rivayet eyledi. Amra şöyle demiş: Ben, Âişe 'yi şunu söylerken işittim:
«Resûlülfah (SallaŞahü Aleyhi ve Sellem) ile Zî'l-Kaadenin yirrtıibeşinde yoto çıktık Yalnız hacc yapılacak sanıyorduk. Mekke'ye yaklaştığımız vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSettem) yanlarında hedy olmayanlara beyti tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'yi îfâ ettikten sonra ihramdan çıkmalarını emir buyurdu.»
Âişe iRadiyaltahû anha) (sözüne devamla) (Dedi ki) : «Bayram günü bize sığır eti getirdiler. Ben :
— Bu nedir? dedim.
— Resûlüllah (SaUaİUıhüAleyh'veSellem)zevceleri nâmına kurban kesti; dediler.»
Râvî Yahya demiş ki: «Ben, bu hadîsi Kaasim b. Muhammed'e andım da :
— Vallahi Âişe, hadîsi sana olduğu gibi söylemiş; dedi.»

(...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdüivahhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd'i şöyle derken işittim : Bana, Amra haber verdi, o da Âişe (Radiyaltahîı ünftaj'dan işitmiş. H.
Bize, bu hadîsi İbni EM Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-)ân, Yahya'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

126- (...) Bize Ebû Bekir b. Em Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Uleyye, İbni Avn'dau, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Üm mü'l-Mü'münîn'den naklen rivayet etti. H.
Bir de Kaasim'den, o da Ümmü'l-Mifminîn'den naklen rivayet etti ki, Ümmü'l-Mü'minîn (Âîşe) şunları söylemiş
«Dedim ki : Yâ Resûlallah! Âlem memleketlerine iki ibâdetle dönüyor, bense bir ibâdetle dönüyorum. Resûliillah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Bekle de temizlendiğin vakit Ten'îme çık, oradan ihrama gir! Sonra bizi filân yerde bul! —Râvî: Zannederim yârın; buyurmuş, dedi.— Lâkin bu ömre, senin katlanacağın meşakkate göredir. —Yahut: Senin nafakana göredir.— buyurdu.»

127- (...) Bize İbnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy, İbni Avn'dan, o da Kaasim ile İbrahim'den naklen rivayet etti ve: «Bunların hadîslerini birbirinden ayıramıyorum.» dedi. Ümmü'l-Mü'mînîn (Âişe) (Radiyallahü anha) :
«Yâ Resûlallah! Âlem iki ibâdetle memleketlerine dönüyor...» demiş.
Havı, hadîsi bu şekilde rivayet etmiş.

128- (...) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrâhîm rivayet ettiler. Züheyr (Bize rivayet etti.), İshâk ise (Bize haber verdi) tâbirlerini kullandılar. İshâk dedi ki: Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe (Radiyallahâ anha) 'dan naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş; «Resûlüllah (Sallallalıü Aleyhi ve Sellem) He yola çıktık. Yalaız hacc yapılacak sanıyorduk. Mekke'ye vardığımızda beyti tavaf ettik. Müteakiben Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Hedy kurbanı getirmeyenlerin ihramdan çıkmasını emir buyurdu. Bunun üzerine hedy getirmeyenler ihramdan çıktılar. Resûlüllah (SallaİÍlahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevceleri de hedy getirmemişlerdi. Onlar da ihramdan çıktılar.»
Âişe (Radiyallahû anha)(sözüne devamla) demiş ki: «Ben, hayız gördüm de beyti tavaf edemedim. Hasbe gecesi olunca:
— Yâ Resûlallah! Âlem ömre ve hacc ile dönüyor; bense yalnız hacc ile dönüyorum; dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Sen, Mekkee'ye geldiğimiz gecelerde tavaf etmedin miydi? diye sordu. Ben:
— Hayır! cevâbını verdim.
— Dyle ise kardeşinle Tenime git de örn reye niyetlen! Sonra buluşacağımız yer filân yerdir; buyurdular.»
Safiyye : «Zannederim sizi ancak ben alıkoyacağım.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— «Allah hayırım versin! Sen bayram günü tavaf etmedin iniydi?» diye sordu. Safiyye (Radiyaîlahü anh) :
— «Hay hay ettimdi.» cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Zararı yok, dön!» buyurdular.
Âişe (Radiyallahû anha) demiş ki: «Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye girerken, ben de oradan çıkarken — yahut ben Mekke'ye girerken; o da oradan çıkarken— bana rastladı.»
Râvi tshâk: ve şeklinde rivayet etti.

129- (...) Bize bu hadîsi Süveyd b. Saîd dahî Aliyyü'bnü Mtishir'-den, o da A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe (Hadiyalkıhüanha))'dan naklen rivayet eyledi. Âişe:
«Telbiye getirerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yola çıktık: hacc ve ömre hatırımıza gelmiyordu...» demiş.
Râvî bu hadîsi Maıısûr hadîsi mânâsında rivayet etmiştir.

130- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. el-Müsen-nâ ve İbni Beşşâr hep birden Gunder'den rivayet ettiler. İbnirl· Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hakem'den, o da AHyyü'bnü Hüseynden, o da Âişeni: âzâdlısı Zekvân'-dan, o da Âişe (Radtyallahûanhaydan naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş:
Resûlüllah (Saltaftahü Aleyhi ve Sellem)Zühicce'nin dördünde veya beşinde öfkeli bir halde gelerek yanıma girdi.
— Seni kim kızdırdı yâ ResulâÎlah! Allah onu cehenneme atsın! dedim.
— Duymadın mı? Bu adamlarj bir emir verdim; bir de bakhm tered-düd ediyorlar!.. —burada Hakemi zannederim (galiba tereddüd ediyorlar) buyurmuş; Demiş
— Geride bıraktığım şu vak'a tekrar karşıma çıksa, yanımda hedy getirmez; onu satın alırdım. Sonra bunların çıktığı gibi ihramdan çıkardım.» buyurdular.

131- (...) Bize bu hadisi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hakem'den rivayet etti. (O da) Aliyyü'bnü Hüseyre'i Zekv ândım, o da Mşe(Radiyallahû anha) dan naklen rivayet ederken dinlemiş. Âişe :
«Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seilem) zilhiccenin dördünde veya beşinde geldi...» âemiş. Kavi, Gunder hadîsi gibi rivayette bulunmuş; yalnız Hakem'in «tereddüt ediyorlar» cümlesindeki şekkini anmamıştır.

132- (...) Bana Muhammed b. Hâtiıı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bchz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Abdullah b. Tâvûs, babasından, o da Âişe (Radiyallahû anini) "dan naklen rivayet eyledi, ki Âişe ömreye niyet ederek (Mekke'ye) gelmiş; fakat henüz Beyti tavaf etmeden hayz görmüş; müteakiben hacca niyet ederek (tavaftan ma'adâ) bütün hacc fiillerini ifâ etmiş. Nefr günü Peygamber (Sallallahü A ieyhi ve Sellem) kendisine :
«Bu tavafın hem haccına hem de ömrene kâfidir.» buyurmuş. Âişe bunu kabul etmemiş. Peygamber (SaUalîakü Aleyhi veSellem) de kendisini Abdurrahmân ile Tcn'îm'e göndermiş; ve —hacedan sonra— orada ömreye niyet etmiş.

133- (...) Bana Hasen b. Aliy el-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeydü'bnü Hubâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbrahim b, Nâfi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. EM Necîh, Mücâhid'den, o da Âişe (Radiyalîahû anha)'dan naklen rivayet etti. Âişe Şerif de hay: görmüş; ve Arafât'da temizlenmiş. Bunun üzerine Resûltillah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) ona:
«Safa île Merve arasında tevâf yapman, sana hem haccın hem ömren İçin kâfidir.» buyurmuşlar.

134- (...) Bize Yahya b. Habib El-Hârisi rivayet etti. <D-.cii K:i-Bize Hâlid fc. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre rîvâvtt etti (Dedi ki) : Bize Abdülhamîd b. Cübeyr b. Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Safiyye binti Şeybe rivayet eyledi. Dedi ki: Âişe (Raâiyallahü anha)*

— Yâ Resûlâllah! Başkaları iki ecirle dönerken ben bir ecirle ini döneceğim? dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdurrahmân b. EM Bekr'e onu Ten'îm'e götürmesini emir buyurdu.
Âişe (Radiyallahû anha) bunu şöyle anlattı: «Kardeşim beni devesinin üzerinde terkisine aldı. Ben baş örtümü kaldırarak boynumu açmağa başladım. Abdurrahmân deveyi sürdüğü çubukla ayağıma vurdu. Ona :
— (Burada) bir kimse görüyor musun? dedim. Hâsılı ömreye niyetlendim. Sonra dönüp geldik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cl-Muhassab'da iken yanına vardık.
Görülüyor ki, bütün bu rivayetler aynı hâdiseye aiddir. Şimdi bunları birer birer gözden geçirerek bâzı cümlelerini izah edelim :
Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayetinde Hz. Âişe:
«Yalnız hacc edilecek sanıyorduk» demiştir. Bunun sebebi A s -hâb-ı Kiram 'in hacc aylarında Ömre yapılamaz zannetmeleridir, Yahud bu sözle ashabın ekseriyetle hacca niyet ettiklerini, bir ihtimâle göre de Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) 'in hâlini anlatmak istemiştir. Âişe (Radiyallahû anha) ömreye niyetlenmişti.
Şerif: Mekke'ye sekiz-on mil mesafede bulunan bir yerdir. Oraya vardıkları zaman Hz. Âişe hayz görmüş ve hacedan mahrum kalıyorum endişesîle ağlamıştır. Bu sırada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girmiş; niçin ağladığını anlayınca onu teselli için :
«Bu, Allah'ın Adem kızlarına takdir ettiği bir şeydir» buyurmuştur. Yâ. ni : «Bu iş sâde senin başında değildir; o bütün benât-ı Adem'in başına gelen bir hâldir; nitekim bevl ve kazurat gibi şeyler bütün insanlara âmm ve şâmildir.»
Buhâri bu hadîsle istidlal ederek hayzın bütün benât-ı Âdem'e şâmil olduğunu söylemiş; onu ilk defa Benî İsrail kadınlarının gördüğünü iddia edenlere re d cevâbı vermiştir.
Filhakika Hakem'in sahih bir isnâdla Hz. îbnı Abbâs'dan rivayet ettiği .bir hadîsde :
«Hayz Havva (Aleykisselâm) cennetten çıkarıldıktan sonra onunla başlamıştır.» denilmiştir.
Süleyman b. Ubeydillâh rivâyetindeki «Hasbe gecesinden murâd: hacıların Mina'dan dönüşde geceledikleri «el-Mu-hassab»dır. Bu yor Mekke ile Mina arasındadır. Teşrik günlerini müteâkıb orada bir gece kalmışlardı.
Muhammed b. Abdîllâh b. Nümeyr rivâyetindeki : «Ömrr\t de duydum" cümlesi Kaadi İvaz 'm beyânına göre Müslîmin ekseri râvîlcri taıaımdan ba şekilde tesbît edilmiştir. Mezkûr cümleyi ; «Halbuki ben ömreden mahrumum» diye rivayet edenler de olmuştur ki, doğrusu da budur.
Resûlüllab (SalU$ahüAU'yhiveSellem)m : «Nen var?» suâline Hz. Âişenin : «Namaz kılamıyorum» diye cevab vermesi hayzm en güze kinayelerinden biridir.
Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivâyetindeki: «İki ibâdeUden murâd: hacc ile ömre, «bir ibâdet» ise yalnız hacctır. Netekim müteâkıb rivayette bu cihet tasrîh olunmuştur.
«Yahut, senin nafakana göredir» cümlesindeki «yahut» kelimesi ResûIüHah (Salkllahu Aleyhi ve Seîlem) in sözüdür; ve tenvî için kullanılmıştır; yahut râvînindir. Bu takdirde «meşakkate» mi, yoksa «nafakana göre» mi buyurduğunda râvi şekketmiş demektir.
Züheyr b. Harb rivâyetindeki «Safiyye: zannederim sizi ancak ben alıkoyacağım dedi.» cümlesiyle, ümmül-müminîn Hz. Safiyye (Raâiyallahû anha) nın veda tavafından evvel hayz gördüğüne işaret olunmuştur. Hz. Safiyye bu sözü Peygamber (Salla!lahit Aleyhi veSellem) Medine'ye dönmek istediği zaman söylemiş; ve hayzından temizlenerek veda' tavafını yapması için kafileyi bekleteceğinden dolayı Özür beyân etmiştir. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi veSellem) kendisine:
«Allah hayrını versin...» mukaabelesinde bulunmuştur. Fahri Kâinat (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu mânâda «akrâ» ve"«halkaa» kelimelerini kullanmıştır.
«Akrâ» Allah vücudunu yaralasın; «halkaa» traş etmek suretiyle elem versin, yahut boğazını acıtsın, mânâlarına gelir. Ebû Ubeyd: «Hadîs uleması bunu (akrâ, halkaa) diye rivayet ederlerse de doğrusu (akran halkan) dır. Vukuunu dilemedikleri bir şeye duâ etmekde Arapların âdeti budur.» demiştir. Kendisine:
— Bu kelimenin «akrâ» şeklinde okunmasını niçin caiz görmüyorsun? denilince:
— Çünkü «fa'lâ» vezni sıfat olarak kullanılır: duada kullanılmaz» cevâbını vermiştir.
«El-Muhkem» sahibi «akraa»mn burada masdar olduğunu söylüyor. Bâzılarına göre bu cümleden murâd : «Safiyye uğursuzluğundan dolayı kavmini yaralar; onları traş eder» demek olduğunu söylemişlerdir. «Akrâ»nın hayız gören mânâsına geldiğini iddia edenler de vardır.
Nevevî (631-676) diyor ki: «Akra'nın : Allah onu kısır bıraksın! halkaanın ailesi için uğursuz yapsın! mânâlarına geldikleri de söylenir. Bu kavillerin her birine göre cümlenin asıl mânâsı, anlattığımız şekildedir. Sonraları Araplar mânâyı genişleterek onun hakikatini kas-d'etmez olmuşlardır. Netekim (elleri topraklansın!) ve (Allah belâsını versin, ne cesurmuş; ne de şâirmiş!) sözleri dahî bu kabildendir.»
Resû!-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Safiyye'ye: «Zarcın yok, dön!» buyurması: «Minâ'dan veda' tavafını yapmadar Medine'ye dön!» manasınadır.
Mus'ıd: Bir yere giren, münhebit yahud mütehebbit: bir yerden çıkan demektir. Müennesleri: münhebita ve mühebbita gelir.
Ebû Bekr b. .Ebî Şeybe 'nin ikinci rivayetinde : «Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) öfkeli bir hâlde gelerek yanıma girdi.» deniliyor. Buna sebeb, verdiği emre karşı ashabının tereddüd göstermeleridir. Zîrâ Peygamber (SaüaHahü Aleyhi ve Sellem) onlara traş olarak ihramdan çıkmalarını emir buyurmuş; onlar bu hususda müttereddid davranmışlardı. Bunun üzerine:
«Geride bıraktığım şu vak'a tekrar karşıma çıksa yanımda hedy getirmez; onu satın alırdım; sonra bunların çıktığı gibi ihramdan çıkardım»
buyurdular. HesûliıllahıSaîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in bundan muradı: «Ashabımdan müşahede ettiğim bu tereddüdü ihrama girmeden bilmiş olsaydım, ben de ömreye niyet eder; yanımda hedy getirmez, onu Mekke'ye vardığımda satın alır; ömreden sonra ihramdan çıkardım.» demektir.
Muhammed b. Hatim rivâyetindeki «rîcfr günü»nden mu-râd: Hacıların Mina'dan çekildikleri gündür.
Müteâkıb rivayetteki: «Safa ile Merve arasında tavaf «Safa ile Merve arasında yapılan *sai»den ibarettir.
Yahya b. Habîb rivayetinde Hz. Âişe'nin başörtüsünü boynundan açtığı, kardeşi Abdurrahman'ında deveyi sürdüğü çubukla onun ayağına vurduğu bildiriliyor. Biradan anlaşılıyor ki Âişe (RadiyaUahü anha) oralarda kimse olmadığını görerek, sıcaktan biraz nefes almak için başörtüsünü aralamış, kardeşi ise tesettüre riâyet etmediği için ayağına vurmuştur. Hz. Âişe «Burada hiç bir kimse görüyor musun?» demekle kendilerinin insandan hâlî bir yerde bulunduklarına, karşılarında kendisinden kaçmak îcâb edecek ecnebi bir kimse bulunmadığına işaret etmiştir

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Hz. Âişe hadîsinin bâzı rivayetleri unun evvulâ ömreye niyet ettiğini göstermekte; bâzılarında ise «Yalnız hacc yapacağımız: sanıyorduk.» denilmekledir.
Evvelce de işaret ettiğimiz gibi Hz. Âişe'nin hacca mı yoksa umreye mi niyetlendiği hususunda pek muhtelif rivayetler vardır. Bu sebeple ulemâ da ihtilâfa düşmüşlerdir. Bâzıları hacca niyet ettiğine kâail olmuş; ömreye niyetlendiğini bildiren rivayetlerin hatâ olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre Hz. Âişe yanında hedy kurbanı bulundurmamış, Peygamber (Salla\lahü Aleyhi ve Seîlem) bu gibilerin haccı bozarak ömreye niyetlenmelerini emir buyurunca o da hece niyetini bozarak ömreye niyetlenmiş, fakat ömreyi bitiremeden hayı*, görmüş, bu sebeple Resûlüllah (Aleyhi ve Seîlem) hacca niyetlenmesini emir buyurmuş, o da hacca niyetlenerek hacc-i kıran yapmıştır.
Vakfede hayızlı bulunmuş; bayram günü temizlenerek tavâf-ı ifâ-zayı yapmıştır. İbni Hazm'in beyânına göre Mekke'ye giderken Şerif denilen yere vardıkları zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ashabını haccı bozarak ömre yapmakla bozmamak arasında muhayyer bırakmıştır.
Ebû Ömer İbni Abdilberr: «Hz. Âişe 'nin haccı hakkındaki ıztırâbı büyüktür. Ulemâ bu husustaki rivayetleri tevcih için pek çok şeyler söylemiş, fakat bu rivayetlerin arasını bulamamışlardır.» diyor.
Hadîsin râvilerinden Kaasim , Hz. Âişe'nin hacca niyet ettiğini söylemiş. Urve ise: «Âişe ömreye niyet etti.» demiştir.
Aynî diyor ki: «Hz. Âişe 'den sabit olan meşhur rivayete göre kendisi yalnız hacca niyet etmişti. Peygamber (Sdllallahü Aleyhi ve Seîlem), ona ömreyi terketmesini emir buyurmuştu. Hz. Âişe 'nin:
— Arkadaşlarım hacc ve ömreyle dönerken ben yalnız haccla dönüyorum; sözü buna delildir.»
2- îhrâma giren bir kadın hayız görürse tavâfdan mâada bütün hacc fiillerini ifâ edecekdir. Böylesi temizlenmeden tavaf ederse bir deve kesmesi icâb eder. Cünub ve nifâslı olarak Kabe'yi tavaf etmenin hükmü de budur.
Âbdestsiz tavafa gelince: Yapılan tavaf, tavâfı-u kudüm ise sadaka vermek gerekir. îmam Şafiî 'ye göre bu tavafa îtibar yoktur. Çünkü temizlik, tavafın şartlarındandır.
Tavâf-ı ziyareti âbdestsiz yapan, bir koyun kesmelidir.
3- İbâdete mâni zuhur ettiği zaman ağlamak caizdir.
4- Bir kimse zevceleri nâmına sığır kurban edebilir.
Nevevî ; «Bu hadîs, Peygamber (Salhtlahü Aleyhi veSellem) 'in zevceleri namına, i: ur hân kesmek İçin onlardan izm aldığına hnmledilmiştir. bir Kimsenin izinsiz, başkası nâmına kurban kesmesi caiz değildir.- diyor.
Nevevî"ıin bit m'izü vâcib olan kurban hakkındadır. Nafile kurban için, izin şart delildir.
îmam Mâlik bu hadîsle istidlal ederek, kurban için sığırın, deveden efdal olduğunu söylemiştir.
Diğer imamlara göre deve, sığırdan efdaldir.
5- Mekke 'den Ömreye niyet eden kimsenin hüle yâni harem dışına çıkması îcâb eder. Bu rivayetlerde ömre için Tenî'm 'in tâyin buyurulması, Harem-i Şerife en yakın yerlerden olduğu içindir.
Bâzıları, Mekkeliler için Ci'râne'nin; ondan sonra Hudeybiye 'nin efdal olduğunu söylemişlerdir.
6- Kadın, seferde olsun hazarda olsun nikâhı haram olan akrabası ile bir arada kalabildiği gibi, onun terkisine binmesi de caizdir.

135- (1212) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe üe İbni Nümeyir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Amr'dan[29] rivayet etti. Ona da Amr b. Evs haber vermiş. (Demiş ki) : Bana Abdurrahman b. Ebî Bekr haber verdi kî, Peygamber (SdllaUahü Aleyhi ve Sellem), Âişe'y terkisine alarak Ten'îm'den ömre yaptırmasını kendisine emir buyurmuş.

136- (1213) Bize Kuteyfaetu'bnü Saîd ile Muhammed b. Rumh hep birden Ley s b. Sa'd'dan rivayet ettiler. Kuteybe (Dedi ki) : Bize Leys, Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir (Radfyatlahüanh)'âa.n naklen rivayet eyledi. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte biz haec-ı ifrâda; Âişe (Radiyallahü anha) ise ömreye niyet ederek (Mekke'ye) geldik. Şerife vardığımızda Âişe hayzını gördü. Mekke'ye gelince biz, Kabe'yi ve Safa ile Mervr arasını tavaf ettik. Resûlüllah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem), yanında Hedy bulunmayanlarımıza ihramdan çıkmamızı emir buyurdu.
— «Bize ne helâl olacak?» dedik; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ihrâmlıya haram olan her şey!» buyurdular.
Bunun üzerine kadınlarla cima' ettik, güzel kokular süründük ve elbisemizi giydik. Arafe günüyle aramızda ancak dört gece vardı. Senra terviye günü tekrar hacca niyet ettik. Bundan sonra Resûlüllah (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem), ÂiştfRadiyailahü anha)'nm yanma girdi. Âişe ağlıyordu. Ona:
— «Hâlin nedir?» diye sordu. Âişe:
— «Hâlim hayız görmüş olmamdır; başkaları ihramdan çıktı, ben çıkamadım; beyti de tavaf edemedim. Âlem şimdi hacca gidiyorlar.» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) .
— Bu, Allah'ın, Âdem kızlarına tekdir buyurduğu bîr şeydir. Yıkan sonra hacca niyet et!» buyurdular.
Âişe de öyle yaptı. Ve bütün vakfe yerlerinde durdu. Temizlendiği vakit Kabe'yi ve Safa ile Merve'yi tavaf etti. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Haccınla ömrenin ikisinden beraberce hille çıktın.»buyurdu. Âişe:
— «Yâ Re sû la İlah! Ben, içimden hacca gidip, beyti tavaf etmediğimi hissediyorum» dedi. Peygamber
— «Dyle İse yâ Abdirrahmân! Bunu götür de Ten'îmden ömre yaptır!» buyurdular. Bu vak'a Hasbe gecesi olmuştu.

(...) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. HumeyJ rivayet ettiler. İbni Hatim (Haddesenâ), Abd (Ahberamâ) tâbirlerini kullandılar. Abd (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi, o d Câbir b. Abdillâh (Radiyallahû anhüma)'yi şunu söylerken işitmiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) , Âişe (Radiyallahû anha)'mn yanına girdi, Âişe ağlıyordu...»
Râvî, hadîsi sonuna kadar Leys hadisi gibi rivayet etmiş, fakat bundan önce Leys hadîsinden bir şey söylememiştir.

137- (...) Bana Ebû Gassân El-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz yâni İlmi Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Matar'dar o da Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet eyledi ki «Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Seltem)'m haccında Âişe (Radiyallahû anha) ömreye niyet etmiş...»
Bâvi bu hadîsi Leys hadîsi mânâsında rivayet etmiş. Şunu da ziyâde eylemiştir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüksek ahlâklı bir zât idi. Âişe bir şey arzu etti mi onun arzusunu yerine getirirdi. Bu sebeple onu Abdurrahman b. Ebî Bekir'le gönderdi de Ten'îm'den

ömre yaptı.»
Matar demiş ki: «Ebû'z-Zübeyir :
— Âişe haccettiği vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)\\e beraber bulunduğu haccda nasıl yaptıysa öyle yapardı; dedi.»

138- (...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyir, Câbir (Radiyallahü anh) dan naklen rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayşeme, Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir (Radiyalîahü anh) 'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: ResûlüM&h (Süllallahü Aleyhi ye Sellem) ile birlikte hacca niyet ederek yola çıktık. Yanımızda kadınlarla çocuklar da vardı. Mekke'ye varınca beyti ve Safa ile Merve'yi tavaf ettik. Müteakiben Besûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem), bize :
— «Yanında hedy olmayan ihramdan çıksın.» buyurdu. Biz:
— «Bize hangi şey helâldir?» diye sorduk;
— «H«r ş«y h«MUclır.» buyurdu.
Bunun üzerine kafalarla cima1 ettik, elbisemin giydik ve koku süründük. Terviye günü gelince hacca niyet ettik. Bize Safa ile Merve arasında yaptığımız ilk tavaf kâfi geldi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deve ile sığırda müşterek olmamızı emir buyurdu. Bizden her yedi kişi bir devede müşterek olacaktı.

139- (1214) Bana Muhammed b. Hâtîm rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Yahya b. Saîd, îbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir, Câbir K. Abdülâh (Raâiyallahü anhüma) 'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«İhramdan çıktığınız vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'ya müteveccihen hareket ettiğimizde (tekrar] ihrama girmemizi «mir buyurdu. Biz de Ebtah'da ihrama girdik.»

140- (1215) Bana (yine) Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vahyâ b. Saîd, İbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bize Aöd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi. Kendisi, Câbir b. Abdillâh (Radiyallahü anh) 'ı:
«Gerek Peygamber (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) gerekse ashabı Safa Ne Merve arasında bir tavaf dan başka tavaf yapmadılar.» derken işitmiş.
Muhammed h, Bekr, kendi rivayetinde: «İlk tavafından başka» kaydını ziyâde etmiştir.

141- (1216) Bana (yine) Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, tbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ata' haber verdi. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillâh (Radiyallahû anhüma) 'yi yânımda bulunan bâzı kimseler içinde şunu söylerken işittim:
«Biz, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı yalnız hacca niyet ettik.»
Atâ' demiş ki: Câbir şunu söyledi:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Zi'1-Hicce'nin dördüncü sabahı gelerek ihramdan çıkmamızı bize emir buyurdu.»
Yine Atâ' şöyle demiş: «Câbir : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—İhramdan çıkın da kadınlarınızla cima' edin ! buyurdular; dedi.»
Atâ' şunu da söylemiş: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına (kadınlarla cima' etmeyi) kat'î olarak emir buyurma mı ş, lâkin kadınları, onlara helâl kılmıştır.»
(Hz. Câbir sözüne şöyle devam etmiş) : «Biz:
— Arafe ile aramızda ancak beş gece kalinisken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarımızla cima' etmeyi, sonra zekerlerimizden meni damlayarak Arafat'a gelmemizi bize emir buyurdu? dedik.» Câbir (bunu söylerken) eliyle işaret ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda ayağa kalktı, diye işaret etti. Elini hareket ettirerek yaptığı işareti hâlâ görür gibiyim. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
— Bilirsiniz ki ben, sizin Allah'dan en ziyâde korkanınız, en doğru söyleyeniniz ve en iyinizi m. Yanımda neciyim olmasaydı mutlaka ben de sizin çıktığınız gibi ihramdan çıkardım. Arkamda bıraktığım şu is bir daha önüme çıksaydı yanımda hedy getirmezdim. Öyle ise ihramdan çıkın!
(Câbir dedi ki) : «Bunun üzerine hemen ihramdan çıktık (Resûlüllah (Sdllallahü Aleyhi ve SellemYin emrini dinledik ve itaat ettik.»
Atâ' diyor ki: Câbir şunları söyledi.
«Az sonra Ali vergi toplamaktan geldi, Resûlüllah (Salla'-lahü Aleyhi ve Sellem) ona:
— Neye niyet ettin? diye sordu. AH:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neye niyetlendiyse ben de ona niyet ettim; cevâbını verdi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
— Hedy gönder ve İhrâmlı olarak beklet buyurdu. Alî, ona bir hedy kurbanı verdi. Bunun üzerine Sürâkatü'bnü Mâlik b. Cü'şum:
— Yâ Resûlallah! Bu iş, yalnız bu seneye mi mahsûs, yoksa ebediyen devam edecek mi? diye sordu. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Selîem) :
— Ebediyen devam edecek! buyurdular.

142- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Ebî Süleyman, Atâ'dan, o da Cabir b. Abdillâh (Radiyallahü anfiüma) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacca niyet ettik. Medine'ye varınca ihramdan çıkmamızı ve haccımızi ömreye tebdîl etmemizi emir buyurdu. Bu bize ağır geldi. Bu sebeple içimiz sıkıldı. Oysa ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duymuş. Bu hususta semâdan bir şey mi nazil oldu yoksa insanlar tarafından mı haber verildi? bilmiyoruz. Bunun Üzerine:
— «Ey cemâat! İhramdan çıkın! Yanımdaki hedy olmasaydı, ben de sizin yaptığınız gibi yapacaktım.» buyurdular.
Hemen ihramdan çıktık. Hattâ kadınlarla cima bile ettik. Ve ihrâm-sız bir kimsenin yaptığı her şeyi yaptık. Terviye günü gelip de Mekke'yi arkada bıraktığımız vakit hacca niyet ettik.

143- (...) Bize lbni Nümeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Nu-aym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mûsâ b. Nâfi' rivayet etti. (Dedi

ki) : Terviyeden dört gün evvel ömreye niyet ederek Mekke'ye geldim. Hacılar bana:
— «Şimdi senin haccm Mekke usûlü oluyor.» dediler.
Bunun üzerine Atâ' b. Ebî Rabâh'ın yanma girerek, ondan fetva istedim. Atâ' şunları söyledi: .
«Bana, Câbir b. Abdillâh El-Ensârî (Radiyallahû anhüma) rivayet etti ki, kendisi Resûlüllah (Saüaltahü Aleyhi ve Sellem)'m beraberinde hedy götürdüğü sene onunla birlikte haccetmiş. Hacc-ı ifrâda niyet etmişler, sonra Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Bu ihrâmımzadn çıkın da beyti ve Safa ile Merveyi tavaf edin! Saçınızı kestirin! (Böylece) ihram sn olarak durun, Terviye günü geldimİ hacce niyet edin! (Evvelce) niyet ettiğinizi müt'a yapın! buyurdular. Ashâb:
— Biz, hacca niyet etmişken, onu nasıl müt'a yapabiliriz? dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Size emrettiğimi yapın! Eğer ben hedy getirmemiş olsaydım mutlaka size emrettiğim gibi yapardım. Lâkin hedy yerini buluncaya kadar haram olan bir şeyi yapmak, bana helâl değildir; buyurdular.
Bunun üzerine ashâb da emrolundukları şeyi yaptılar.»

144- (...) Bize Muhammed b. Ma'mer b. Rib'î EI-Kaysî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hişâm, Muğiratü'bnü Selemete'l-Mahzûmî'den, da Ebû Avâne'den, o da Ebû Bişr'den, o da Atâ' b. Ebî Rabâh'dan, o da Câbir b. Abdillâh (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Câbir
şöyle demi;:
__ Resûlûftah (SalUtltahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacca niyet ederek (Mekke'ye) geldik de Kesûlüllah (Sdllallahü Aleyhi ve Sellem) t bu hacci. Ömre yapmamızı ve ihramdan çıkmamızı bize emir buyurdu.
Onun yanında hedy kurbanı vardı. Bu sebeple haccım, Ömreye tebdil edemedi.»
Hz. Câbir rivayetlerini Buhâri «Kitâbü'l-Î'tisâm», «Ki-tâbü'l-Meğazî» ve «Kitâbü'1-Ömre-de; Ebû Dâvûd «Kİtâbü'l-Hacc-da. tahrî etmişlerdir.
Bu rivayetler dahî Hz. Aişe rivayetlerinin delâlet ettiği ahkâmı bildirmektedir.
Şimdi bunların da sırasıyla bâzı cümlelerini îzâh edelim:
«Terviye günti»nden murâd: Zi'1- Hicce'nin 8. günüdür.
Ebû Gassân rivâyetindeki «Âişe bir şey arzu etti mi, onun arzusunu yerine getirirdi.» cümlesinden murâd: Dînen nakîsa sayılmayan bir şey istediği zaman istediğini yerine getirirdi, demektir. Mü-teâkib hadîsdeki «Bizden her yedi kişi, bir devede müşterek olacaktı.» ifâdesinde sığır da dâhildir. Çünkü «Bedene»: deve ve sığır, mânâlarında kullanılır. Yalnız deve hakkındaki istimali daha çoktur.
Ebtah: El.Muhassab'a bitişen Mekke vâdisidir.
Muhammed b, Hatim rivayetinde Resûlüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Hedyim obaydı, mutlaka ben de sizin gibi ihramdan çıkardım.» buyurması, hedy kurbanı götürenler için haccı bozarak Ömreye niyetlenmenin caiz olmadığını anlatmak içindir. Hedy kurbanı götüren hacılar, onu kesmedikçe ihramdan çıkamazlar. Kurban ise ancak bayram günü kesilir.
İbni Esir diyor ki: «Resûlüllah (SdlUdlahü Aleyhi ve Sellem) bu sözüyle ashabının gönüllerini almak istemiştir. Çünkü kendisi ihrâmlı olduğu hâlde ashabının ihramdan çıkmaları, onlara girân gelmişti. Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve SeUem) gücenmemelerini tavsiye etmiş ve emrettiğini yapmaları, onlar için daha faziletli olacağını bildirmiştir.»
Hz. Alî, Yemen'de zekât me'mûru bulunuyordu. Hacca oradan geldiği anlaşılıyor.
Hz. Sürâka "hm KesûlüllahfSaUallahü Aleyhive Sellem)fe bu şekildeki haccin yalnız o seneye mi mahsûs yoksa ebediyen böyle mi devam edeceğini sorması, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de ebediyen böyle devam edeceğini bildirmesi hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Cumhûr-u ulemâ'ya göre bundan murâd: Ömrenin kıyamete kadar hacc aylarında yapılabileceğini anlatmaktır. Bununla Resûlüllah (Scillallahü Aleyhi ve Sellem) câhiliyet devrinden kalma bir âdeti yıkmak istemiştir. Câhiliyet devrinde Araplar hacc aylarında ömre yapılamıya-cağına inanırlardı.
İkinci bir kavle göre bu cümlenin mânâsı: Kıran haccmm caiz olduğunu bildirmektir. Bu haccda ömre fiilleri de dâhildir ve kıyamete kadar böyle devam edecektir.
Nevevî diyor ki: «Bu feshin sahabeye mahsûs olmak üzere yalnız o sene mi yapıldığı yoksa kıyamete kadar hükmünün bakî mi kalacağı ve bu suretle hacca niyet edip de beraberinde hedy kurbanı götürmeyenlerin hacclarını ömreye tebdil, edebilecekleri hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
îmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ebû Hanîfe ile Selef ve Halef 'in cumhuruna göre bu mes'ele o seneye mahsûstur. Sonraki yıllarda hacci, ömreye tebdil etmek caiz değildir. O sene Ashâb-ı kiram'a tebdil emri verilmesi, câhiliyet devrindeki îtikaada muhalefette bulunmaları içindir.
Cumhûr-uulemâ 'nın istidlal ettikleri bir hadîs de Hz. Ebû Zerr'den rivayet olunmuştur. Mezkûr hadîsde:
«Haca feshederek Ömre yapmak, Muhammed (ScdUtllahü Aleyhi ve Sellemym ashabına mahsus idi.» denilmektedir.
Nesâî 'nin Haris b. Bilâl vasıtasıyla babası Bilâl'-den rivayet ettiği bir hadîsde şöyle deniliyor:
«Yâ Resûlallah! Hacci feshetmek bize mi mahsûstur, yoksa bütün insanlara ânım ve şâmil midir? diye sordum; Resûlüllah
— Hayır, yalnız bize mahsûstur; buyurdular.»
Hadîs-i Şerîf, tenıettu'un caiz olduğuna, bir kimsenin ihramını, başkasının ihramına tâ'lîk edebileceğine delildir.
Diğer ahkâmı, Hz. Âişe rivâyetlerindeki gibidir.
îmam Şafiî ile ona muvafakat eden ulemâ bu hadîslerle istidlal ederek hacc-ı kıran için bir tavafla bir sa'yin kâfi geleceğini söylemişlerdir.
İbni Ömer, Câbir b. Ab di İlâh ve Âişe (Radiyallahü anha) hazerâtı ile Tâvûs, Atâ' , Hasan-ı Bas-rî, Mücâhid, İmam Mâlik, İbniMâcişûr İmam Ahmed, İshâk, Dâvûd-u Zahirî ve îbni Münzîr 'in mezhepleri budur.
Şa'bî, İbrahim Nehaî, Câbir b. Zeyd, Ab-dur rahman b. Esved, Sevrî, Hasan b. Salih ve İmam A'zam'a göre hacc-ı kıran için iki tava ve iki sa'y lâzımdır.
Bu kavil Hz. Ali ile İbni Mes'ûd (Râdiyallahü anh) 'dan nakledilmiştir.

18- Hacc İle Ömrede Mut'a Yapmak Babı

145- (1217) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi, Ebû Nad-ra'dftn naklen rivayet ederken dinledim. Ebû Nadra şöyle demiş

İbni Abbâs, müt'ayi emir; İbni'z-Zübeyir ise nehyederdi. Ben, bunu Câbir b. Abdillâh'a anlattım da Câbir:
«Bu hadîs, benim huzurumda deveran etti. Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikte müt'a yaptık. Ömer hilâfete geçince:
— «Şüphesiz ki Allah, Resulüne dileğini helâl kılar ve şüphesiz ki Kur'ân yerli yerince nazil olmuştur. Siz, Allah için hacc ve ömreyi Allah'ın emrettiği vecihle tamamlayın! Bu kadınlarla müt'a yapmayı kesini Şayet bana bîr müddet için bir kadını nikâh eden bir adam getirirlerse, onu mutlaka taşlarla recmederim! dedi.»

(...) Bana, bu hadîsi Züheyir b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet, etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde bu isnâdla rivayette bulundu. Bu hadîsde o, şunu da söyledi ;
«Siz, hocanızı örn ren izden ayırın! Çünkü (bu şekilde hareket) ha canız için daha mükemmel, ömreniz İçin daha tamam olur.»

146- (1216) Bize Halef b. HİşâM ile Ebû'r-Rabî' ve Kuteybe hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Halef (Dedi ki) : Bize Hammâd b Zeyd, Eyyûb'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben, Mücâhid'İ, Câbir b. Ab-dillâh (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Câbir şöyle dedi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \?e Seilem) ile birlikte hacc için:
— «Lebbeyk : diyerek (Mekke'ye) geldik de bize, bu haccı örn reye çevirmemizi emir buyurdular.»
Temettü' haccmın nasıl yapıldığım yukarda görmüştük, Hadîs-i Şerîfde de işaret olunduğu vecihle temettü' haccı evvelâ ömre için tavaf ve sa'y yaparak ihramdan çıkmak, sonra terviye günü hacca niyet ederek tekrar ihrama girmek suretiyle yapılan haccdır. Hz. Ebû Mûse'l-Eş'arî haccı temettu'a fetva verir; Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu- bâbdaki emri ve Ömer (Radiyallahü anh)'m sözleriyle istidlal edermiş.
Rivayete nazaran Hz. Osman (Radiyallahü anh) temettu'dan neh-yedermiş. Hz. Alî ona muhalefet ederek temettü' hıccı yapmış.
Mâzirî diyor ki: «Haccda Hz. Ömer 'in yasak ettiği müt'a-nın ne olduğu ihtilaflıdır. Bâzıları bunun haccı bozup, Ömre yapmak olduğunu; bir takımları da ömreyi hacc aylarında yapıp da arkasından haccı ifâ etmekden ibaret bulunduğunu söylemişlerdir. Bu taktirde Ömer (Radiyallahü anh) 'n nehyi efdal olan hacc-ı ifrâda tergîp ve teşvik içindir. Yoksa ömrenin bâtıl veya haram olduğunu îtikaad etmemiştir.»
Kaadı îy âz: «Câbir, İmrân ve Ebû Müsâ hadîslerinin zahirine bakılırsa ihtilâf olunan müt'a: haccı, ömreye bozmaktan ibarettir. Onun içindir ki, Ömer (Radiyallahü anh) Ömre yapanları döver, fakat hacc aylarında mücered temettü' yapanları dövmez-miş. Dövmesinin sebebi gerek kendisinin gerekse diğer sahabenin haccı, ömreye bozma işinin o seneye mahsûs olduğunu îtikaad etmeleridir.» diyor.
İbni Abdilberr dahî hacc âyetindeki Temettü 'dan evvelâ Ömre, sonra hacc kastedildiği hususunda ulemâ arasında ihtilâf olmadığını söylemiş:
«Kıran dahî temettu'dan sayılır.» demiştir.
Nevevî'ye göre Hz. Ömer ile Hz. Osman'in ve sâiç-ashâbın müt'ayı nehyetmeleri evleviyete hamlolunur. Onlar hacc-ı ifrâ-dı.efdal gördükleri için ona teşvik olmak üzere müt'ayı yasak etmişlerdir.
Nevevî : «Bundan sonra hacc-ı ifrâd, temettü' ve kıranın kerâ-hetsiz olarak cevazına icmâ mün'akid olmuştur. Bu zevat ancak hangisi efdal olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir.» diyor.
Nikâh müt'asına gelince : Bundan murâd: Bir kadını muayyen bir müddet için müt'a lafzıyla nikâhı altına almaktır.
İslâm'ın, ilk devirlerinde nikâh-ı müt'a mufc*h idi, sonra hayber vak'-asıada neshedildi.BiFâhara Mekke'nin fethinde tekrar mubah kılmdıysa da az sonra bu da neshedilmiş ve ilelebet haram kılınmıştır.
İlk zamanlarda nikâh müt'anın caiz olup olmadığı ihtilaflıydı. Sonra bu ihtilâf kalkmış; bütün ulemâ" müt'anın ilelebet haram olduğuna ittifak etmişlerdir.
Yeri gelince müt'a hakkında daha fazla izahat verilecektir.

19- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Haccı Babı

147- (1218) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe tte tshâk b. İbrâhîm hep birden Hâtîm'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi kî: Bize Hâtûn b İsmail El-Medenî, Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Câbir b. Abdillâb'ın yanına girdik. Girenlerin kimler olduğunu sordu. Sıra bana gelince:
— «Ben: Muhammed b. Alî b. Hüseyin'im» dedim. Bunun üzerine eliyle başıma uzanarak üst düğmemi çıkardı. Sonra alt düğmemi de çıkardı. Sonra avucunu memelerimin arasına toydu. Ben, o uman genç bir çocuktum. (Bana) :
— «Hoş geldin kardeşim oğlu! Dilediğini sor.» dedi. Bern de sordum.
Kendisi âmâ idi. Namaz vakti gelince bir dokumaya sarınarak (namaza) kalktı. Dokuma küçük olduğu için omuzlarına koydukça iki tarafı geriye dönüyordu. Cübbesi de yanıbaşında askıda duruyordu. Bize namazı kıldırdı. Müteakiben (kendisine) :
— «Bana UesûliiMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haccmı haber ver.» dedim; Câbir eliyle dokuz işareti yaparak:
«Şüphesiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccetmeden dokuz sene durdu, sonra onuncu sene kendisinin haccedeceğim halka bil-,dirdi. Bunun üzerine Medine'ye birçok insan geldi. Bunların hepsi Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uymanın çâresini arıyor, onun ameli gibi amelde bulunmak istiyorlardı. Derken onunla birlikte yola çıktık. Zü'I-Huleyfeye varınca Esma binti Umeys, Muhamnıed b. Ebî Bekri doğurdu da, ben ne yapacağım diye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber gönderdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona:
— Yıkan da bir elbise ile kuşak sarın ve ihrama gir! cevâbını verdi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradaki) mescidde namaz kıldı, sonra Kasvâ'ya bindi, devesi kendisini Beydâ düzüne çıkardığı vakit onun önünde gözümün görebildiği kadar binekli ve yayalı gördüm. Bir o kadar sağında, bir o kadar solunda; bir o kadar da arkasında vardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda bulunuyordu. Kur'ân ona iniyor; te'vîlini de o biliyordu. O ne yaparsa biz de onu yapıyorduk. Derken tevhidle gürledi:
— Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbî! Tekrar icabet sanal. Tekrar icabet sana, senin şerikin yoktur, tekrar icabet sana!.. Hiç şüphe yoktur ki ha m d ve nîmet sana mahsûstur; mölk de senindir; senin şerikin yoktur!..
Halk hâlen getirmekte olduğu telbiyeyi getirdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan dolayı kendilerine bir şey demedi. O, kendi telbiyesine devam etti. (O sıralarda) biz ancak hacca niyet ediyor; ömreyi bilmiyorduk. Onunla birlikte Kabe'ye varınca rüknü istilâm buyurdu ve Uç tur hızlı, dört de (âdi) yürüyüşle tavaf yaptı. Sonra İbrahim (Aleyhisselâm)\n makaanuna ulaşarak:
— (İbrahim'in makaamından namazgah ittihaz edin!..) [31] âyetini okudu.
Makaamı, kendisiyle Beyt-i şerif arasına aldı. —Babam, onun kıldığı iki rek'at namazda İhlâs ile Kâfirûn sûrelerini okurduğunu söylerdi. Bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmeden söyleyeceğini hiç zannetmem.

Sonra yine rükne dönerek onu istilâm buyurdu. Sonra (Safa) kapı (sın) dan Safâ'ya çıktı. Safâ'ya yaklaşınca : '
(Şüphesiz ki Safa He Merve, Allah'ın şeâirindendirler.)[32] âyet-i kerîmesini okudu ve:
— Allah'ın başladığından başlıyorum; diyerek Safa'd an başladı, onun üzerine çıktı; Beyt-i şerifi görünce kıbleye döndü Allah'ı tevhid eyledi ve ona tekbîr getirdi;
— Bir tek Aüahdan başka hiç bir ilâh yoktur. Onun şeriki yoktur. Mülk onundur, hamd de ona mahsûstur. Hem o, her şey'e kaadirdır! Bir tek Allah'd an başka ilâh yoktur. Vaadini yerine getirdi; kulunu muzaffer kıldı. Yalnız başına bütün hizipleri bozguna uğrattı; dedi.
bu arada dua okudu ve söylediklerinin mislini üç defa tekrarladı. Sonra Merve'ye indi. Ayakları, vadinin ortasına indiği vakit hızlıca yürüdü. Ayaklan vadiden çılanca mûtâd yürüyüşi'ne devam etti. Nihayet Merve'ye geldi. Merve'de dahî Safâ'da yaptığı gioi hareket etti. Merve üzerinde son tavafını yaparken:
— Arkamda bıraktığım iş tekrar karşıma çıksaydı hedyi getirmez bu haca, ömre yapardım. İmdi sizden hanginizin yanında hedy yoksa hemen ihramdan çıksın ve haccıni ömreye çevirsin! buyurdu.
Bunun üzerine Sürâkatü'bnü Mâlik b. Cü'şum ayağa kalkarak:
— Yâ Resûlallah! Bu iş, bizim bu senemize mi mahsûs, yoksa ilelebet devam edecek mi? diye sordu. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) "parmaklarını birbirine kenetledi ve Üd defâ:
— ömre, hacca dâhil olmuştur, hayır, ebedî olarak devam edecektir! buyurdu.
Alî (Radiydllahü anh) , Yemen'den Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin develerini getirdi, Fâtıme (RadiyMllahâanfıa) 'yi da ihramdan çıkanlar meyânında buldu. Fâtıme boyalı esvâb giymiş ve sürme çekinmişti. Alî, onun bu yaptığını beğenmediyse de Fâtıme:
— Bunu, bana babam emretti! dedi. tiz. Ali, Irak'ta iken şöyle derdi:
— Bunun üzerine ben Fâtıme'yi bu yaptığından dolayı, azarlatmak ve KesûlüUah (Sallaîtahü A leyhi ve Sellem) nâmına söylediklerini sormak için Resûlüllah (Sdllallahü A leyhi ve Sellem) 'e gittim; Fâtıme'nin yaptıklarını beğenmediğimi ona haber verdim de:
(Doğru söylemiş. Doğru söylemiş. Sen, haççı niyetlenirken ne dedin?) buyurdu. Ben :
(Yâ Rabbî! Resulün neye niyetlendiyse, ben de ona niyet ettim.) cevâbını verdim.
(Benim yanımda hedy'ım var. Sen ibramdan çıkma!) buyurdular.
Hz. Alî'nin Yemert'den getirdikleri ile Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) "vı beraberinde getirdikleri hedy kurbanlar yüz adettiler. Derken cemâatin hepsi ibramdan çıkıp, saçlarını kısalttılar. Yalnız Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile yanlarında hedy bulunanlar müstesna idi. Terviye günü gelince Mina'ya müteveccihen hareket ettiler ve hacca niyetlendiler. Resylıillah(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanına binmişti. Mi-na'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. Sonra güneş doğuncaya kadar biraz durdu. Ve kendisine Nemira denilen yere kıldan bir çadır kurulmasını emir buyurdu.
Müteakiben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) yola revân oldu. Kureyş kendilerinin câhiliyet devrinde yaptıkları gibi onun da Meş'ari Haram'da duracağında şüphe etmiyorlardı. Hâlbuki Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) o yeri geçerek Arafat'a Vardı. Ve Nemira denilen yerde Çadırının kurulduğunu görerek, oraya indi. Güneş zevale inince Kasvâ'-uın hazırlanmasını emir buyurdu ve hayvana semer vuruldu.
Müteakiben Urane vârisine geldi ve cemaata hutbe okuyarak şöyle buyurdu:
— Şüphesiz ki sizin kanlarınız ve mallarınız şu beldenizde, şu ayınızda, su gününüzün hürmeti gibi birbirinize haramdır. Dikkat edin! Câhiliyet umuruna âİt her şey ayaklarımın altına konmuştur. Câhiliyet devrinin kan dâvâlan sakıttır. Bize âit olan kan dâvalarından ilk Iskaat ettiğim dâva ibni Rabîate'bnİ'l-Hâris'in kan davasıdır. Ibni Rabîa, Benî Sa'd kabîlesînde süt anadaydı. Onu Hüzeyİl kabilesi öldürdü Câhiliyet devrinin ribâsı da sakıttır. İlk ıskaat ettiğim ribâ bizim (yâni) Abbâs b. Abdilmuttalib'in rİbâ-s;dır. Bu ribânın hepsi muhakkak sakıttır. Kadınlar hakkında Allah'dan korkun. Çünkü siz, onları Allah'ın emânıyla aldınız ve onları Allah'ın kelimesiyle kendinize helâl kıldınız. Döşeklerinize, sevmediğiniz bîr kimseye ayak bastırmamaları sizin, onlar üzerindeki hakkınızdır. Bunu yaparlarsa, onları zarar vermemek şartıyla dövün. Onların sizin üzerinizdeki hakkı da, yiyeceklerini ve giyeceklerini mâruf şekilde vermenizdir. Sîze öyle bir şey bıraktım ki ona sımsıkı sarılırsanız bir daha asla sapmazsınız. Size Kitâ-bullah'ı bıraktım. Size, ben sorulacağım, acaba ne diyeceksiniz?
Ashâb:
— Risâletini tebliğ, vazifeni edâ ve nasîhatta bulunduğuna şehâdet ederiz; dediler.
Bunun üzerine şehâdet parmağını semâya kaldırıp onunla insanlara işaret ederek:
— Uç defa: Yâ Rab! Şah id ol! Ya Rab! Şâhid ol I buyurdular.
Sonra ezan okuyup ikaamet getirerek öğle namazını kıldı. Sonra ikaamet getirerek ikindiyi de kıldı. Bunların arasında başka namaz kılmadı. Bundan sonra hayvanına binerek vakfe yerine geldi. Devesi Kasvâ'nın göğsünü kayalara çevirdi. Ya yalıların toplandığı yeri Önüne aldı ve kıbleye döndü. Artık güneş kavuşuncaya kadar vakfe hâlinde kaldı. Güneşin sarılığı biraz gitmişti. Nihayet bütün cirmi kayboldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem , Üsâme'yi arkasına aldı ve yola revân oldu. Kasva'nın yularını o kadar kasmıştı ki, nerdeyse başı, semerinin altındaki deriye çarpıyordu. Sağ eliyle de:
— Ey cemâat! Sükûneti muhafaza edin, sükûneti! diye İşaret buyu-ruyordu.
Kum tepeciklerinden birine geldikçe hayvanın dizginini, düze çıkıncaya kadar biraz gevşetiyordu. Nihayet Müzdelife'ye vardı ve orada akşamla yatsıyı bir ezan iki kaametle kıldı. Aralarında hiç bir nafile namaz kılmadı. Sonra Resûlüllah (Sallaildhü Aleyhi ve Seilem) fecir doğuncaya kadar uzandı. Sabah aydınlanınca bir ezan ve bir kaametle sabah namazını kıldı. Sonra Kasva'ya binerek Meş'ar-i Harâm'a geldi. Kıbleye karşı dönerek Allah'a duâ etti, tekbîr getirdi, tehlîl ve tevhidde bulundu. Ve ortalık cidden aydınla yıncaya kadar vakfeye devam etti,
Müteakiben güneş doğmadan yola revân oldu. Terkisine de Fadl b. Abbâs'ı aldı. Fadl saçı güzel, beyaz ve yakışıklı bir zâtdı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yola çıkınca yanından koşarak, bir takım ka dınlar geçtiler. Fadl onlara bakmaya başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) elini Fadl'ın yüzüne koydu. Fadl da yüzünü öbür tarafa çevirerek bakmağa başladı. Bu sefer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de elini öbür tarafa çevirerek Fadl'm yüzüne kapadı, Fadl yüzünü öbür tarafa çevirerek bakıyordu. Nihayet batn i muhassire vardı ve hayvanı biraz sürdü. Sonra büyük cemreye çıkan orta yolu tuttu. Nihayet ağacın yanındaki cemreye vardı. Oraya, yedi ufak taş attı. Bunlar, atılan ufak taşlar gibiydi. Onları vadinin içinden attı. Her birini atarken tekbir getiriyordu. Bilâhara kurban yerine giderek kendi eliyle altmışüç deve boğazladı. Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi. Geri kalanını da o boğazladı. Ve Atî'yi hedyine müşterek yaptı. Sonra her deveden bir parça alınmasını emir buyurdu. Bunlar bir çömleğe konarak pişirildi. İkisi de develerin etinden yeyip, çorbasından içtiler. Ondan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) oradan sökün ederek Beyti Şerife gitti. (Ta-vâfi müteakip) Mekke'de Öğle namazını kıldı. Arkasından zemzem sâ-kiliği yapan Benî Abdilmuttalib'e gitti. Ve onlara:
— «Ey Abdilmuttalib oğulları! Suyu çıkarın! Su çıkarmanız hususunda başkalarının size galebe çalacağından endîşe etmesem, ben de sizinle beraber çıkarırdım; buyurdu. Onlar da kendisine bir koya su takdim ettiler. Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) bu sudan

içti.»

148- (...) Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Muhammed rivayet etti (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : «Câbir b. AhdiUâh'a giderek Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) f\n haccını sordum...»

Râvî, hadisi Hatim b. İsmail'in hadisi gibi rivayet etmiş, şunu da ziyâde eylemiştir: «Câhiliyet devrinde Arapları Ebû Seyyare çıplak bir merkep üzerinde sevk ederdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîtem) Müz-delife'den Meşar'i Harâm'a geçince Kureyş orada kalacağında ve menzilinin orası olacağında şüphe etmediler. Hâlbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya sapmadan geçti. Taa Arafat'a vardığı vakit hayvanından indi.»

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Müslim gibi rivayet etmiş; Buhâri rivayet etmemiştir.

Hadîsin bâzı cümlelerini izah edelim:

Hz. Câbir'in, Muhammed b. Alî 'ye husûsî bir muamele yaparak düğmelerini çözmesi, ona iltifat içindir. Çünkü nefş-i ha-dîsde de beyân edildiği vecîhle Muhammed b. Alî küçüktü. Aynî muameleyi büyüklere yaparak elini onların elbisesine sokmak doğru değildi. .

Resûlüllah CSa/toüoAüAleyhiveSeUem)'in Hz. Esma 'ya: «Kuşak sannl» buyurmasından murâd: Beline kuşak gibi bir şey dolayarak, kaı gelen yerin üzerine genişçe bir bez koyduktan sonra bezin iki ucunu ön ve arka taraflarından o kuşağa bağlamaktır. Buna husûsî tabiriyle is-tisfâr derler.

Kasvâ: Peygamber (SdlUûîahü Aleyhi ve Sellem) ;in devesidir. Esâs itibariyle bu kelime: genişliğine kulağı kesilmiş, mânâsına gelir.

Hadîsin diğer rivayetlerinde bunun yerine «Harmâ'»; diğer bâzılarında «Adbâ»; bir rivayette «Muhadrame» denilmiştir.

Harmâ: Kulağı yirilmig;

Adbâ: Kulağının dörtte birinden fazlası kesilmiş;

Muhadrame: Kulakları kesilmiş, mânâlarına gelir.

Tabiîn 'den Muhammed b. îbrâhîm Et-Teymî ile diğer bâzılarına göre : Adbâ'; kasvâ' ve ced'â: Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Efendimizin devesinin ismidir. Fakat bâzı rivayetlerden anlaşıldığına göre Kasvâ' ile Adbâ': ayrı ayrı iki devenin ismidirler.:

Rüknü istilâmdan murâd: Hacer-i Es'ved'i tekbir ve teh-lîl ile öpmek yahut buna imkân yoksa eliyle veya sopa gibi bir şeyle dokunarak, dokunduğu şey'i öpmektir. İstilâm kelimesi: Seleamdan alınmadır. Binâenaleyh lügat itibariyle istilâm: Hacer-i Esved'i selâmlamak mânâsına gelir.

Hamel: Sık sık adım atmak suretiyle hızlı yürümektir.

Safa ile Merve : Kabe civarında bulunan iki küçük dağdır.

«Sa'y» denilen hacc ibâdeti bunların arasında yapılır. Safa 'dan başlayarak Merve 'ye gitmek bir sayılmak şartıyla bu iki dağın arasında yedi defa gidip gelmeye sa'y derler.

Nemire: Arafat civarında bir yerdir; Arafat 'dan sayılmaz.

Meş'ar-i Haram: Müzdelife denilen yerde bulunan bir dağdır. Ulemâdan bâzılarına göre Müzdelife 'nin her yeri meş'ar-i haramdır. Câhiliyet devrinde Araplar hacc esnasında Müzdelife'-ye iner, orada vakfe yaparlarmış.

Vakfe: İbadet yapmak için durmaktır.

Re&ûlülhihfSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında bulunan Kureyş kabilesi mensupları eski âdetleri mucibince orada mutlaka vakfe yapacağını zannetmişlerse de Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) orada durmayarak doğruca Arafât'a gitmişti*. Çünkü Teâlâ Hazretlerinden aldığı emir buydu.

Câhiliyet devrinde Kureyş'in Müzde1ife'de vakfe yapmaları, Müzdelife Harem-i Şerîf 'ten sayıldığı içindir. Kureyşliler: «Biz, Haremullah ahâlîsiyiz; ondan dışarı çıkamayız!» derlerdi.

Batn-ı Vâdî: Urane vâdîsidir. Bu yer Arafat 'tan değildir. Ulemâdan onu yalnız imam Mâlik, Arafat 'dan saymıştır. Allah'ın kelimesinden muradın ne olduğu ihtilaflıdır.

Bâzıları: «Bundan murâd: Kelime-i tevhîddir. Çünkü bir müslüman kadım gayr-i müslim erkeğe nikâh edilemez.» demişlerdir.

Bir takımlarına göre bundan murâd: «Gize helâl olan kadınları nikâh edin!» âyet-i kerîmesidir. Sahîh olan da bu kavildir.

Kayalardan murâd: Cebelü'r-Rahme, denilen dağın eteklerindeki taşlardır.

Cebelü'r-Rahme: Arafât'in ortasında bulunan bir dağdır.

Vakfe'yi burada yapmak müstehabdır.

Müzdelife: Arafat 'dan dönen hacıların geceleyip vakfe yaptıkları yerdir.

Batn-ı Muhassir: Vaktiyle fil ordusunun münhezim olduğu vadidir.

Cemre-i Kübrâ: Şeytan taşlanan üç yerden birinin ismidir. Vaktiyle burada bir ağaç varmış.

Kaadî îyâz diyor ki; «Müslim'in bâzı râvileri îbni Rabiâ'mn kan dâvası yerine Rabîa'nın kan dâvası demişlerdir. Ebû Dâvûd 'un rivayeti de bu şekildeyse de bunun vehim olduğu söylenir. Doğrusu İbni Rabîa 'dır. Çünkü Rabîa Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra Hz. Ömer devrine kadar yaşamıştır...»

îbni Rabîa küçük çocukken evlerin arasında emekleyip gezdiği bir sırada başına bir-taş isabet ederek ölmüştür. Bu taş, Benî Sa'd ile Benî Leys kabileleri birbirleriyle harp ederken çocuğa isabet etmiştir.

Ribâ': Alış verişteki karşılıksız ziyâdedir. Bugün «faiz» dediğimiz şey budur.

Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi ve Setlem)'in : «Hoşlanmadığınız bir kimseyi döşeklerinize ayak bastırmamaları kadınlar üzerinde sizin hakkınızdır.» ifâdesi hakkında Mâzirî şunları söylemiştir: «Bâzılarına göre bundan murâd: Kadınların erkeklerle başbaşa kalmamalarıdır. Zinaları maksût değildir. Çünkü zina hadd-i şer'î îcâb eder. Ve erkek hoşlansn hoşlanmasın karısının her adamla zina etmesi haramdır.»

Kaadı lyâz'ın beyânına göre îslâmiyetten önce Arapların âdeti erkeklerle kadınların beraberce oturup sohbette bulunmalanymış. Bu, onlarca ayıp sayılmadığı gibi, hiç bir şüpheye de sebep olmazmış. Tesettür âyetî nazil olunca kendilerine bu gûnâ sohbetler yasak edilmiş.

Hâsılı bu cümlenin şâyân-ı tercih olan mânâsı: Kadınların, kocatan izin vermedikçe evlerine erkek kabul etmemeleridir. Bu hususta gelen kimsenin ecnebî bir erkek olmasıyla kadının veya kocasının yakın akrabasından olması arasında hiç bir fark yoktur.

Kaadı İyâz diyor ki: «Ulemâ bu hadîsdeki fıkıh mes'elelerî hakkında pek çok sözler söylemiştir.

Ebü Bekir, İbnü '-Münzir bu hususta büyük bir cüz kitap telif etmiş ve 150 küsur mes'ele tahrîc eylemiştir. Daha da tetkik etse tahrîc ettiğine yakın bir miktar ziyâde edebilirdi.»

Hadîsin bâzı ahkâmı geçen rivayetlerde görülmüştür.

Geri Kalan Ahkamından Bazıları da Şunlardır:

1- Gelen misafir veya ziyaretçiye kim olduğunu sorarak, ikramda bulunmak ve lâyık olduğu yere oturtmak müstehâbdır. Bu hususta Hz. Aişe'den hadîs rivayet edilmiştir. . . .
2- Resklüllah(Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in ehl-i beytine hürmet ve ikramda bulunmak gerekir.
3- Âmâ bir kimse, gözü görenlere imam olabilir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.
Yalnız efdaliyet hakkında ihtilâf edilmiştir.
4 - Ev sahibi imam olmaya daha lâyıktır.
5- Fazlasına imkân varken bir elbise içinde namaz kılmak caizdir,
6- Mühim işler karşısında hazırlıkta bulunmak için imamın ilânda bulunması müstehâbdır.
7- Kaadı îyâz'a göre bu hadîs, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çıkanların haçça niyet ettiklerine delildir. Çünkü Resf&ûUahfSaMlahü Aleyhi ve Sellem) hacca niyet etmişti. Ashâb-1 kirâm'1 ona muhalefette bulunmazlardı. Onun için Câbir (Radiyatlahüanh); «Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) ne yaparsa, biz de onu yapardık.» demiştir.
Yukarki rivayetlerde görüldüğü vecîhle Resûlüilah (Sdliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihramdan çıkmadığına bakarak, ömreden çıkmamaları da bunu gösterir.
8- Nifâslı kadınların ihrama girmek için yıkanmaları müstehâbdır.
9- Nifâslı bir kadın ihrama girebilir. Bu mes'elede ulemâ ittifak etmişlerdir.
10- İhrama girmek için iki* rek'ât namaz kılmak müstehâbdır.
11- Hacca giderken yürümek ve hayvana binmek caizdir. Ulemâ bu meselede dahî ittifak etmişlerdir. Çünkü cevazına kitap, sünnet ve. icmâ-ı ümmet delâlet etmektedir. Yalnız yürümek1 mi yoksa binek gitmek mi ef dal olduğu ihtilaflıdır. Cumhûr.u ulemâ'ya göre Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uymuş olmak için, vâsıtaya binerek gitmek efdaldır. Bir de vâsıtayla* gitmek, vücûdu yıpratmıyaeağı için hacc vazifelerinin kolaylıkla ifâsına yardım eder.
D.âvûd-u Zahirî 'ye göre yürüyerek gitmek evlâdır. Zîrâ daha meşakkatlidir. Fakat bu kavil kabul edilmemiştir. Çünkü meşakkat matlûb değildir.
12- Teİbiyeye ResÛlüllah (S&ûtllahü Aleyhi ve Sellem) fin sözlerinden fazla kelimeler katmak caizdir. Nitekim Hz. Ömer, oğlu Abdullah ve Enes (Radiyailahü anh) hazerâtının fazla kelimelerle telbiye yaptıklarını geçen rivayetlerde görmüştük. Bununla beraber ekser-i ulemâya göre Resûlüllah (SaîiaUahü Aleyhi ye SeUem) 'in telbiyesiyle iktifa etmek müstehabdır.
13- Hadîs-i Şerîf hacc-ı ifrâdı efdâl görenlere delildir. Ulemânın bu bâbdaki kavillerini yukarki rivayetlerde görmüştük.
14- Mekkeye, Arafat'a gitmeden girerek tavâf-ı kudûm'u yapmak sünnettir. Bu cihet dahî ittifâkîdir
15- Tavaf, yedi turdan ibarettir.
16- kavafın ilk üç turunda ramel yapmak yâni sık adımlarla sür'-atlice yürüyerek omuzlarını sallamak, kalan dört turunda âdı yürüyüşle yürümek sünnettir.
Ulemâ ramelin yalnız hace veya ömrede bir defa müstehab olduğunu söylemişlerdir. .
Hacc veya ömreden gayrı zamanlarda yapılan tavaflarda bilittifâk ramel yoktur.
17- Tavâfda ittibâ' sünnettir.
İttibâ': Üzerindeki Örtüyü sağ omuzunun altından geçirerek sol omuzunun üzerine atmak, bu suretle sağ omuzunu çıplak,bırakmaktır.
Ittibâ ramel yapılan tavâfda sünnettir.
18- Kabe'yi tavaftan sonra Makaam-ı îbrâhîm'e giderek iki rek'at namaz kılmalıdır.
Ulemâ, bu namazın sıfatı hususunda ihtilâf etmişlerdir.-
Hanefiîler'e göre vâcibdir. Şâfî1er'den bu hususta üç kavil rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre tavaf namazı, sünnettir.
İkinci kavle göre vâcib; üçüncü kavle göre*: yapılan tavaf vâcibse namaz da vâcib, sünnet ise namaz da sünnettir. Bu namazı Makaam-ı İbrahim'de kılmak sünnettir.-
îmkân bulamayanlar Hicr-i İsmail'de, ona da İmkân bulamayanlar mescidin neresinde olursa olsun kılarlar.
Bir kimse birkaç defa tavaf ederse, her tavafın arkasından iki rek'at namaz kılması müstehab olur. Evvelâ tavafları jrâpıp sonra-her tavaf için iki rek'at namaz kılmak caiz ise de evlânın hilâfınadır. Fakat mekruh değildir. Ashâb-ı kirâm'dan Mis ver b. Mahreme ve Âişe (Radiyallahü anha) ile Tâvûs, Ata' Saîd b. Cübeyiv , İmam Ahmed, îshâk ve Hanefiîler'den İmam Ebû Yûsuf 'un kavilleri budur.
îb;ıi Ömer (Radiyallahü anh) , Hasan-ı Basrî, Züh-rî, İmam A'zam, İmam Muhammed, İmam Mâlik, lbni Münzir ve Sevrî, bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Kaadî İyâzbu kavli cumhûr-u fukahâdan nakletmiştfr.
19- Tavaf namazının ilk rek'âtında Fatiha 'dan sonra Kâfirûn sûresini, ikinci rek'âtta ihlâsı okumak sünnettir.
20- Ulemâdan bâzıları bu hadîsle istidlal ederek: «Tavaf-ı kudûm-dan sonra iki rek'at namaz kıldıktan sonra Hacer-i Esved'e dönerek, onu istilâmda bulunmak, sonra Safa kapısından çıkarak Sa'y yapmak sünnettir.» demişlerdir.
21- Sa'ye Safa 'dan başlamak îcâb eder. Cumhuru ulemâ 'nın kavli de budur. Çünkü Resû\ü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'ın başladığından başlıyorum» buyurarak Sa'ye Safa 'dan başlamıştır.
Nesâî'nin sahîh bir isnâdla rivayet ettiği bir hadîste : «Allah'ın başladığından başlayın!» buyurulmuştur.
22- Safa ile Merve 'nin üzerine çıkmak gerekir. Bu çıkışın hükmü ihtilaflıdır.
Bâzıları şart olduğunu söylemişse de ekser-i ulemâya göre şart değil ?imnettir.
23- Safa ile Merve 'nin üzerine çıktıkta Kâbe'ye karşı dönerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yaptığı gibi zikirde bulunmak .sünnettir.
Meşhur olan kavle göre üç def'â zikir ve dua etmelidir.
24- Saf ile Merve arasındaki vâdîden hızlıca geçmek, geri kalan yerlerde âdî yürüyüşle gitmek müstehabdır.
İmam Mâlik 'den bir rivayete göre Safa ile Merve arasındaki vâdîden süratle yürümeden geçenlerin, o sa'yi iade etmeleri vâcibdm
25- Cumhur-u ulemâ'ya göre Safa ile Merve arasında yapılacak yedi turdan her biri, birinden diğerine varmakla olur.
Dönüş ayrı turdur. Bu suretle sa'y Safa'dan başlar, Merve'-de biter. Şâfiîler 'den îbni Binti ŞâfÎî ile Ebû' Bekr-i Sayrafî'ye göre Safa'dan Merve'ye gidiş ve dönüş bir tur sayılır. Ve sa'y Safa 'dan başladığı gibi yine Safâ'da biter.
Bu hadîs, onların aleyhine delil olduğu gibi yüzyıllarca müslüman-lann amali dahî onların aleyhine delildir.

26- Terviye gününden Önce Mina'yta. gitmemek sünnettir. Hatta îmam Mâlik 'e göre gidilirs.e kerânet işlenilmiş olur.
Maamâfih Selef-i Sâlihîn 'den bâzıları bunda bir beis görmemişlerdir.
27- Mina'ya ve sair yerlere giderken vâsıtaya binmek efdaldır.
28- Mina'da beş vakit nemaz kılmak sünnettir,
29- Zi'1-Hicce 'nin 9. gecesini Mina'da geçirmek sünnettir.
30- Güneş doğmadan Mina'dan hareket etmemek, bütün ulemâya göre sünnettir.
31- Mina'dan hareket ettikten sonra Nemira denilen yere inmek sünnettir. Arafât'a zevalden sonra varmalıdır.
32- İhramda bulunan bir kimsenin çadır ve ağaç gibi şeylerin gol-. gesinde oturması caizdir. 'Yalnız yolda giderken şemsiye gibi bir şey kullanarak gölgelenmenin caiz olup olmadığında ihtilâf edilmiştir. Ekser-i ulemâya göre bu da caizdir, îmam Mâlik ile îmamAhmed'e göre ise mekruhtur.
33- Hacc esnasında çadır kurmak caizdir.
34- Arafe günü imamın hacılara hutbe okuması cumhûr-u ulemâ'-nın ittifakı ile sünnettir.
Bu hususta muhalefet edenler yalnız Mâ1ikî1er'dir.
îmam Şafiî 'ye göre hacc esnasında dört yerde hutbe okumak mesnûn olmuştur. Bunlardan birincisi Zi'1-Hicce 'nin yedinci günü Beyt-i Şerîf'de öğle namazını kıldıktan sonra okunur.
İkincisi: Arafat 'da.Batn-ı Urane denilen yerde;
Üçüncüsü: Bayram günü;
Dördüncüsü de: Teşrik günlerinin ikincisindedir.
Hanefiîler'e göre haceda üç yerde hutbe meşru olmuştur. Bunların birincisi Zi'1-Hicce 'nin yedisinde; ikincisi Araf t günü Arafat'ta; üçüncüsü de Zi'1-Hicce 'nin enbirinci günü Mina *da okunur.
35- Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUeniyîn.:
«Şüphesiz ki sizin kanlarınız ve mallarınız birbirinize şu gününüzün hürmeti gibi haramdır...» buyurması bir şey'i misâlle anlatmanın ve kıyâsın caiz olduğuna delildir.
36- Câhiliy«t zamanından kalma fiil ve âdetler bâtıldır.
37- Kadınların n.kkına riâyet ve onlara iyi muamelede bulunmak lâzımdır. Onların hukukuna riâyet hususunda birçok hadisler vârid olmuştur.
38- Te'dîb ve terbiye için bîr kimse karısını dövebilir. Ancak bu hususta şeriatın verdiği İzin haddini aşmamak şarttır.
Nevevî : «Döverken kadın ölürse, diyet ve keffâret lâzım gelir.» diyor.
39- Vakfe günü Arafât'ta öğle ile ikindiyi beraberce kılmak meşrudur. Bu hususta icmâ'-ı ümmet Vardır. Yalnız sebebinde ihtilâf edilmiştir.
Bâzılarına göre bu iki namazı beraberce kılmanın sebebi hacc ibâdetleridir.
İmam A'zam 'la bâzı Şâfiîle.r'in mezhebi budur.
Ekserdi Şâfiîler'e göre sebeb: seferdir. Onlara göre Arafat'ta mukîm olanlarla iki konaktan az mesafeden gelenler, iki namazı bir vakitte kılamazlar.
40- Cemi' evvelâ öğleyi, sonra ikindiyi kılmak .suretiyle yapılır.
41- öğle ile ikindiyi,, öğle zamanında beraberce kıldıktan sonra hemen vakfe yerine gitmek âdâbtandır.
42 - Vakfeyi hayvan üzerinde mi yoksa yerde mi yapmanın efdal olacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır.
43- Vakfeyi Cebel ü'r-Rahme nâmı verilen dağın eteklerindeki kayalar üzerinde yapmak müstehabdır.
44- Vakfe hâlinde Kabe 'ye karşı dönmek müstehabdır.
45- Vakfeyi güneş kavuşuncaya kadar uzatmalıdır. Maamâfih güneş kavuşmadan yola çıkmak da caizdir. Şâfiîlerden bu hususta iki kavil rivayet olunur.
Birinci kavle göre: güneş kavuşmadan yola çıkan kimsenin bu kusurunu bin hayvan kesmek suretiyle tamamlaması müstehab;
İkinci kavle göre: vâcibdir,
Cumhûru ulemâ 'ya göre vakfenin zamanı, Arafe günü güneşin zevalinden başlayarak bayram gününün fecrine kadar devam eder. Bu müddet zarfında az da olsa bîr müddet rafât'ta kalmakla vakfe edâ edilmiş olur.
Vakfeyi yapmayanın haccı sahîh değildir.
îmam Mâlik'e göre yalnız gündüzün yapılan vakfe sahîh değildir. Gecenin bir cüz'ünü de vakfeyle geçirmek îcâb eder.
Fakat yalnız, gece yapılan vakfe kâfidir.
46- Hayvan güçlü kuvvetli olmak şartıyla terkisine bir kimseyi almak caizdir. Bu hususta birçok hadîsler vardır.
47-Arafat 'tan çekilirken sükûnetle hareket etmek sünnettir. .
48- Arafat 'tan Müzde1ife'ye gelenlerin akşamla yatsı namazlarını yatsı zamanında kılmaları meşrudur.
Hanefiileı'e göre iki namazı bir vakitte kılmak yalnız hacc. esnasında caizdir.
Bunların birincisi Arafat 'ta; ikincisi Müzdelife 'dedir.
Arafat 'dakine cem-i takdim; Müzdelife 'dekine cemi te'hîr; denilir.
Şâfiîlerle Evzâî, Eşheb, hadîs ulemâsı ve Ha-nefiîler 'den Ebû Yûsuf -a göre akşamla yatsı namazını Arafât'ta yahut yolda akşam namazının vaktinde kılmak caiz olduğu gibi her iki namazı vakitlerinde kılmak dahî caizdir. "Yalnız efdaim hilâfına hareket edilmiş olur.
Bu kavil sahabe ve Tâbiîn'iri bâzılarında rivayet olunmuştur.
İmam A'zam ile diğer Kûfe ulemâsına göre btfnamaz* lan yatsıdan önce kılmak caiz olmadığı gibi Müzdelife'den başka bir yerde kılmak da sahih olamaz.
Imam Mâ1ik'in kavli de budur. Ancak ona göre kendisi, yahut hayvanı özürlü. olanlar güneş kavuşmuş olmak şartıyla 'bu namazları İsüzti e1iie'ye varmadan kılabilirler.
49- Cemi' coretiyle kılınan namazların peşi peşine eda edilmesi meşru olmuştur. Bu hususta ulemâ ittifak etmişlerdir.
Yalnız namazların bu şekilde kılınması şan mıdır? değil midir? mes'elesi ihtilaflıdır.
Bâzıları şart olduğunu iddia etmiş; bâzıları da müstehab olduğuna kaail olmuşlardır.
50- Arafat'dan dönüşte bayram gecesini Müzde1ife'de geçirmek bil'ittifâk hacc ibâdetlerinden ma'dûttur. Yalnız bunun farz veya vâcib yahut sünnet olduğunda ihtilâf vardır.
51- Müzdelife 'de sabah namazını erken erken kılmak sünnettir.

52- Müzde1ifede kuzah denilen yerde vakfe yapmak, hacc ibâdetlerindendıç.
Bu husus dahî ittifakı ise de oradan ne zaman yola çıkmak îcâb et: tiği mes'elesi ihtilaflıdır,
tbni Mes'ûd, îbni Ömer (Radiyallahü anh), Ebû Hanîfe, Şafiî ve Cıimhûr-u ulemâya göre ortalık iyice aydınlayıncaya kadar vakfe hâlinde kalınır.
îmam Mâ1ik'e göre iyice aydınlamadan yola çıkmak caizdir.
53- Hadîs-İ Şerif, ecnebi vt: kadınları:, birbirlerine bakmamasını teşvik etmekledir.
54- Muı.ketâUan bir şpy işlendiğini yün kimse, imkân nîsbe-tind»* onu izâleye çalışmalıdır
55- Ara l.â t 'tan dönerken orta yolu tutmak sur.ıu'tür. Bu yol Arafât'a gidileri yoldan başkadır.
56- MüzdeIife'den Mina 'ya gelince şeytan taşlamaya cemre-i Akabe 'den başlamak sünnettir.
57- Şeytan taşlamak, fasulye büyüklüğünde yedi taş atmak suretiyle yapılır.
58- Her taşı atarken tekbir getirmek ve taşlan birer birer atmak sünnettir,
59- Taşlan atarken Mina, Arafat ve Müzdelife'yi sağma; Mekke'yi sol'.'na almak sünnettir.
Bâzıları taş atarken Kâbe'ye karşı durulacağını söylemişlerdir. Bayram günü yalnız Cemre-i Akabe'de taş atılır. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.
60- Kaadî îyâz: «Bu hadîste kurban kesilecek yerin Mina 'da muayyen bir yer olduğuna-delîl vardır. O yerin yahut Ha-rem-ı Şerifin neresinde kesilse caizdir.» diyor.
61- Çok kurban kesmek müstehabdır. Resûlüllah (SalUUlahü Aleyhi veSellem)in o sene hedy kurbanı olarak götürdüğü develerin sayısı «yüz»dü.
62- Hedy kurbanım bizzat kesmek müstehabdır. Maamâfih başkasına kestirmek de bilittifâk caizdir. Yalnız kesenin müslüman olması şarttır.
Nevevî : «Bize göre kitabi olan bir kâfir de kesebilir. Yalnız sahibinin kurbanı teslim ederken yahut keserken niyet etmesi şarttır.» diyor.
63- Kurbanı keserken acele davranmak müstehabdır. Kesilecek kurbanı çok bile olsa onları teşrik günlerinden sonraya bırakmamalıdır.
Resûlüllah (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz beraberinde Medîne'den getirdiği altmışüç deveyi bizzat kendisi boğazlanıştır. Geri kalan develeri, Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Alî, Yemen 'den getirmiş, yüz adedi bunlarla tamam olmuştu.
64- Gerek hedy gerekse nafile kurbanından sahibinin yemesi müstehabdır. Ulemânın beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} in kendi nâmına kesilen her kurbandan yemesi sünnet; yüz deveden ayrı ayrı yemek ise külfetli bir iş olduğu için develerin etlerini bir çömlekte pişirterek çorbasından yemiş, bu suretle her kurbandan yemiş sayılmıştır.
65- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kurban etini yedikten sonra Mekke'ye giderek yaptığı tavaf: Tavaf-ı ifâzadır. Buna Ta-vâf-i ziyaret ve Tâvaf-ı Yevmi Nahr dahî derler.
Tavâf-ı ifâza bilittifâk haccın rükünlerindendir.
Bayram günlerinden sonraya bırakılması mekruhtur. Bundan maada iki nev'î tavaf daha vardır. Bunlardan birine Tavâf-ı Kudüm yahut Tavâf.i Tahiyye;
Diğerine Tavâf-ı Sader yahut Tavaf.ı'Vedâ denilir.
Tavâf-ı Kudüm: Uzaktan gelenler için sünnettir. Mekke1iler'e sünnet değildir.
Tavâf-ı Veda: Hanefiî1er'e göre vâcibdir. Bu uzaktan gelenlere meşru olmuştur.
66- Mina'dan Mekke'ye ve Mekke'den Mina'ya gidip gelirken vâsıtaya binmek müstehabdır.
67- Zemzem şakiliğinde bulunmak ve zemzem suyu içmek müstehabdır.
Zemzem: Kabe 'ye otuzsekiz arşın kadar mesafede bulunan meşhur su kuyusudur. Bâzıları suyunun çokluğundan dolayı, bir takımları da hacıların kalabalığı sebebiyle ona bu ismin verildiğini söylemişlerdir.
Başka sebepler gösterenler de vardır. .

20- Arafat'ın Her Tarafı Vakfe Yeri Olduğunu Bildiren Hadisler Babı

149 - (...) Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs[33] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Ca'fer'den rivayet etti. (Demiş ki) Bana, babam, Câbir'-den bu husustaki hadîsinden naklen rivayet etti ki ResûlUUah (Saîlalîahı A İeyhi ve Sellem)
«Ben, şurada kurban kestim. Miıra'nın her tarafı, kurban yeridir. Binâenaleyh siz konakladığınız yerlerde kurban kesin!
Ben şurada vakfe yaptım. Arafat'ın her tarafı vakfe yendir. Ben, şurada da vakfe yaptım. Müzdelife'nin her tarafı vakfe yeridir.» buyurmuşlar.

150- (...) Bize İshale b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Adem haber verdi. (Dedi ki) : Bize SüfyâH, Cafer b. Muhammenden, o da babasından, o da Câbir b. Abdillâh (Radjyallahûanhüma)'düti naklen rivayet etti ki, Hesûlü\\a.h (SaîlallahüAl£yhiveSellem), Mekke'ye vardığmda Hacer-i Esved'e giderek onu öpmüş sonra sağındanyürüyerek üç defâ ramel ile dört turda da adî yürüyüşle yürüyerek tavaf yapmış.
Görmüyor (Sallalîahü Akyhi ve SeUJmjmina'ya işaretle, onun her tarafının kurban yeri; Arafat'a işaretle, onun her tarafının vakfe yeri; Müzdelife'ye işaretle, onun da her tarafının vakfe yeri olduğunu beyân Duyurmuştur.
Resûliillah (Sallalfahü AUyhi ve Selİem)£iendimizin bu sözleri ümmetine karşı beslediği muhabbet ve" şevkatin sonsuzluğuna delildir. Fabr-i Kâinat (!Salla8M Aleyhi ve Selkm) Efendimiz dînî,-dünyevî hiç bir maslahat hususunda ümmetine lâzım gelen tenbihât ve nasâyıhdan bit an geri kalmazlardı. .
Burada da ümmetine kurban ve vakfenin en mükemmel'şekliyle.caiz olan miktâruıi fceyân buyurmaktadır.
En mükenimel kurban ve yakfe yerleri şüphesiz ki, onun" bizzat kurban kestîgî ve vakfe yaptığı yerlerdir. Geri kalan yerlerde dahî bu ibâdetleri yapmak caizdir.
Arafat 'm hududu Irane vadisinden başlayarak karşıki dağlara doğru uzanan şâhadir.
Ezrakî'ninHz. tbni Abbâs'dan rivayetine göre Aratât*ın hududu Urâne vadisine bakan dağdan, başlayarak Arafat dağlarına ve Vasîk denilen yere kadar uzanan sahadır. Başka tahdîdler yapanlar da olmuştur. Bunlar hep birbirine yakmdır.
Urane vadisi Arafat 'dan mâdût değildir.
Cumhûr-u müfessirîn ile siyer ve hadîs ulemâsına göre Müzde1îfe'nin her tarafı Meş'ar-i Haram'dır. Fukahâya göre ise Meş'ar-i Haram Kuzeh dağıdır. Vakfe yeri de burasıdır.

İkinci rivayet. Mekke'ye varan hacıların her şeyden evvel ta-vâf-ı kudûmu yapmalarının ve bu tavafa Haceri Esved'i öpmekle başlamalarının sünnet olduğuna delildir.

21- Vakfe ile Teala Hazretlerinin: Sunra Siz de Başkalarının Akın Ettiği Yerden Akın Edin; Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab

151- (1219) Bize Yahya b. Yahya rivayet «tti. (Dedi M) : Bize Ebû Muâvtye, Hişâm b. Urve'den, o da babasın dant o da vÂişe (RadiyaUahiî anha)*âtm naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
«Kureyş İle onlann dîninde bulunanlar Müzdelife'do vakfe yaparlardı. Kendilerine Hums denilirdi. Şâir a rap kabileleri ise Arafât'fa vakfe yaparlardı. İslâm gelice Allah (Azze ve Cette), Peygamber {Sallalkthü Aleyhi ve Sellem)'e Arafâta giderek orada vakfe yapmasını, sonra oradan akın etmesini emîr buyurdu. Bu da Teâlâ Hazretlerinin:
(Sonra sîz de başka insanların akın ettiği yerden âkın edin [34] âyet-i kerimesidir.»

152- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâ-me rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından rivayet etti. (Demis ki) : Humus müstesna, bütün Araplar Beyti çıplak olarak tavaf ederlerdi. Humus, Kureyş kabilesiyle unların çocuklarıdır. Arap kabileleri çıplak tavaf ederlerdi. Meğer ki, Humus onlara elbise vermiş olsun. Er-kekler, erkeklere; kadınlar da kadınlara elbise verirlerdi. Humus kabilesi Müzdelife'den çıkmazlardı. Şâir insanların hepsi Arafat'a ulaşırlardı.
Hişâm demiş ki: Baha, babam, Âişe (Raâtyalkthü anha) 'dan rivayet etti ki, şunu söylemiş:
«Humus kabilesi, haklarında Allah (Azze ye Ce/^Pnin (sonra sîz de başka İnsanların akın ettiği yerden akın edin!» âyeti kerîmesini indirdiği kimselerdir. Başka insanlar Arafat'tan, Humus ise Müzdelife'den akın ederler:
— Biz ancak Harem'den akın ederiz! derlerdi, (siz de başka insanların akın ettiği yerden akın edin!) âyet-i kerîmesi inince Arafat'a döndüler.» .
Bu hadîsi Buhârî «Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir.
İfâza: Suyu taşa taşa dökmek, mânâsına gelir.
Hacıların Arafat 'tan sökülerek, yolları doldurmaları: Dereleri doldurup taşıran sellere benzediği için Kur'ân-ı Kerîm 'de bu bâbda ifâza tâbiri nazil olmuştur.
Arafat ismi marifetle ilgilidir. Bir ihtimâle göre bu yer İbrahim (Aîeyhisselam) fa tarif edilmiş ve gördüğü vakit orayı tanımış olduğu için verilmiş; başka bir ihtimâle göre de Hz. Âdem ile Havva (Aîeyhisselam) orada buluşup tanıştıkları için verilmiştir. Muhtelif hacıların orada tanıştıkları yahut Hz. İbrâhîm'in gördüğü rüyanın hakikat olduğunu orada bildiği için verilmiş olması da. muhtemeldir.
Daha başka ihtimâller ortaya atanlar da vardır.
Hadîs-i Şerîf'de zikredilen âyet-i kerîme'nin. tefsirinde ihtilâf edilmiştir. Dahhâk'e göre âyet-i kerîme'deki «başka insanlar» dan mu-râd: İbrahim (Aîeyhisselam) 'dır.
Tirmizî'nin..rivâyet ettiği bir hadîs de bu mânâyı te'yid etmektedir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve SeUemyin.;
«Meşairinizde bulunun! Çünkü siz İbrahim (Aîeyhisselam) 'dan kalma bir miras üzerindesiniz.» buyurduğu nakledilmiştir.
Tirmizî , bu hadîsin hasen sahîh olduğunu söylemiştir.
Meşâirden murâd: Hacc ibâdetlerinin yapıldığı yerlerdir. •Yine Dahhâ k'den bir rivayete göre âyet-i kerîme'deki insanlardan murâd: İmam yâni haccın emîridir.
Ulemâdan bâzıları bundan muradın Âdem (Aleyhisselâm) olduğunu söylemişlerdir.
Bir takımlarına göre de zahiri mânâ murâddır.. Yâni «Siz de başka insanların akın ettiği yerden yola çekilin» demektir. İbni Tîn : «Sahîh olan budur.» demiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

Arafat'ta vakfeye durmak haccın en büyük rükünlerinden biridir. Bu cihet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in fi'li ve kavliyle sabittir.
Arapların Kabe'yi çıplak olarak tavaf etmeleri hususunda Nevevî şunları söylemektedir: «Bu, Arapların câhiliyet devrinde irti-kâb ettikleri çirkin fiillerden biridir.
Allah Teâlâ Hazretlerinin
«Onlar, bir, kötülük işlediler mi, biz babalarımızı böyle yaparken bulduk, derler.» âyet-i kerîmesi onlar hakkında nazil olduğu söylenir.
Bundan dolayıdır ki Hz. Ebû Bekir'in 9. yıl yaptığı haccda bir münâdî çıkararak: (Kabe'yi kimse çıplak tavaf etmesin!) diye ilân ettirmesi, kendisine emir Duyurulmuştu.»

153- (1220) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Amru'n-Nâkıd hep birden ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr (Dedi ki) : Bize Süfyân b Uyeyne, Amr'dan rivayet etti. O da Muhammed b. Cübeyir b. Mut'im'i babası Cübeyir b. Mu tim'den naklen rivayet ederken dinlemiş. Cübeyir şöyle demiş: Bir devemi kaybettim de Araf e günü onu aramağa gittim ve ResûlüUah (SfifM/aAü Aleyhi ve SeiİEm) 1 halkla birlikte Arafat'ta vakfe hâlinde gördüm. Bunun üzerine;
— «Vallahi bu, Hums'tandır; onun burada ne işi var?» dedim. Ku-reyş, Hums'tan sayılırdı.
Bu hadîsi Buharı «Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hz. Cübeyir'in: «Vallahi bu, Hums'tandır. Onun burada ne işi var?» diye işaret ettiği zât Peygamber (Saîtatlahü Aleyhi ve Sellemydır.
Hums: Ahmes'in cem'idir.
Ahmes: Sert yer mânâsına gelir.
Kureyş, Kinâne ve onlara tâbi olan bâzı kabileler dînlerinde salâbet'gösterdikleri yahut «Hamsâ»ya (yâni Kabe'ye) sığındıkları için kendilerine Hums lâkabı verilmiştir.
Hamaset: Her şeyde şiddet göstermektir.
Câhiliyet devrinde Kureyş, Kinâne ve Cedîle gibi kabileler bir yabancıya kız verirlerse doğacak çocuğun kendi dînlerinde olmasını şart koşarlarmış.
İbni îshâk diyor ki: «Bilemiyorum} Fil vak'asından önce mi, sonra mı Kureyş kabilesi Hums mes'elesini kendi fikirleriyle ortaya atmış ve Arafat'ta vakfeyle oradan ifâzayı terketmişlerdir. Hâlbuki bunun meşâirden ve haccdan olduğunu bilir, ikrar ederlerdi.

Bununla beraber: Biz, harem ehliyiz; Hums biziz. Hums, Harem halkıdır. Hums'a ihram halindeyken kurutulmuş Süt ve yağ yemek, kıldan yapma çadırlara girmek, deriden başka çadırların gölgesinde gölgelenmek gibi şeyler memnudur.
Mikaat dışında yaşıyanların, hacc veya Ömre için Hareme getirdikleri yiyecekleri yemeleri caiz değildir. Beyt-i Şçrîfe geldikleri vakit ilk tavafı da ancak Hums elbisesi içinde yaparlar... derlermiş.»
Süheylî bunların .Rahbâniyyet mezhebini tuttuklarını, kadınlarının yün ve yapağı gibi şeyleri dokumadıklarını söylüyor.
tbrâhim-i Harbî dahî: «Kureyş hacc veya ömreye niyet ettiler mi et yemezler; Mekke'ye geldikleri vakit üzerlerindeki elbiseyi çıkarırlardı.» diyor.
Kabe'ye: «Hamsa» adını vermeleri: Taşlarının siyaha çalar beyaz olmasındandır.
Hz. Cübeyir'in: «Onun burada ne işi var?» sözü, teaccüb ve inkârının ifadesidir.
Kaadı İyâz'in beyânına göre Cübeyr (Radiyallahü anh) m devesini kaybetmesi hicretten önceki haccındadır. O zaman henüz müslüman olmamıştı. Müslümanlığı kabulü ya Mekke'nin fethinde yahut Hayber gazâsındadır.
Kirmânî bu hususta şunları"söylemiştir: «ResûIüUah (SallaUahü Aleyhi ve Sellent) 'in Arafat 'taki vakfesi hicretin 10 uncu yılınday-di. Cübeyi r b. Mutim o zaman müsl uman lığı kabul etmiş bulunuyordu. Çünkü Cü.beyir, Mekke 'nin fethinde hattâ daha evvel Hay ervak'asında müslüman olmuştu. Şu hâlde Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i görünce inkâr ve taaccüb yoluyla sorduğu bu suâlin hikmeti nedir?»
Bu suâle yine kendisi cevap vermiş ve: «İhtimâl ki o zaman Hz. Cübeyir, Teâlâ Hazretlerinin:
(Sonra sizde bankalarının akın ettiği yerden akın edinl) âyet-i kerîmesini henüz duymamıştır. Yahut suâli inkâr ve teaccüb için değil, Kureyş'e gösterdiği muhalefetin hikmetini anlamak içindir.
Ve ihtimâl ki Resûltillah (SallaUahü Aleyhi ve Setlemi'in Arafat'taki vakfesi hicretten öncedir.»' demiştir.'
Aynî, ReşûUUlah (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'in nübüvvetten evvel ve sonra birçok defalar haccettiğini, hicretten sonra ise yalnız bir defa hacca gittiğini kaydettikten sonra . 1bni Huzeyme ile İshâk b. Râhuye 'nin rivayet ettikleri Cübeyir hadîsini naklediyor. Bu hadîste:
«Vaktiyle Kureyş yalnız Müzdelife'den dönerler ve:
«.— Biz, Humsuz. Binâenaleyh Haremden çıkamayız! derlerdi.
Arafâtta vakfeyi terketmişlerdl Ban, ResûIÜllah (SallaUahü Aleyhi veSellem)'i câhiKyet devrinde halkla birlikte Araüfatta devesinir üzerinde vakfe yaparken görmüşümdür. Sonra kavmi ile birlik Müzde1ife'de sabahlar, onlarla beraber vakfe yapar, onlar döndüğü vakit o da dönerdi.» denilmektedir,
îshâk'in rivayetinde Hz. Cübeyir'in:
«Ben, câhiliyet devrinde eşeğimi kaybettim de Arafat'ta buldum. Ve Resûlüllah (SalhıilahU Aleyhi ve Seltem)'ı Arafât'ta şâir insanlarla birlikte vakfe yaparken gördüm. Müslüman olduğum zaman anladım ki Allah, onu, bu işe tevfik buyurmuş.» dediği bildiriliyor.

22- Îhramdan Çıkmanın Nesih ve Haccı Tamamlamanın Emir Buyurulması Hakkında Bir Bab

154- (1221) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile tbni Beşşâr rivayet ettiler. Îbnül-Müsennâ (dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bizj Şu'be, Kays b. Müslim'den, o da Târik b* Şi-hâb'dan, o da Ebû Musa'dan naklen haber verdi. Ebû Mûsâ şöyle demiş Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bathâ'da mola verdiği bir sırada yanma vardım. Bana:
— «Hacc ediyor musun?» diye sordu. Ben:
— «Evet!» cevâbını verdim.
— «Neye niyetlendin?» buyurdu. Ben:
— «Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Seilem)'in niyeti gibi niyetlenerek : Lebbeyk dedim;» cevâbını verdim.
— «İyi etmişsin. Beyt-i şerif İle Safa ve Merve'yi tavaf et de ihramdan çık!» buyurdular.
Bunun üzerine ben, Beyt-i Şerifi ve Safa ile Merve'yi tavaf ettim. Sonra Beni Kays'dan bir kadının yanına vardım da başım bitlendi. Bİ· lâhara hacca niyet ettim. Başkalarına da böyle fetva verirdim.
Ömer (Radiycdlahü anh) hilâfete geçince bir adam:
— Yâ Ebâ Mûsâ! — yahut yâ Abdallah b. Kays! — Bir fetvan hususunda biraz ağır ol! Çünkü sen, Emîrü'l-Müminin hacc ibâdetleri hakkında senin gıyabında ne ihdas ettiğini bilmiyorsun! dedi. Bunun üzerine ben:
— Ey cemâat! Biz, kime bir fetva verdikse, o kimse teenî ile hareket etsin! Çünkü Emîri'l-Mü'mıılîn yanınıza gelmektedir. Siz, ancak ona uyun! dedim.
Müteakiben Ömer (RadiyaUahü anh) geldi. Ben, bunu ona anlattım da:
— Eğer Allah'ın kitabı ile amel edeceksek Kîtâbullah tamamlamayı emrediyor. ftesûltillah (Sü&tfto/ıü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetiyle amel edersek o da hedy kurbanı yerini buluncaya kadar ihramdan çıkmamıştır; dedi.

(...) Bize, bu hadisi Ubeydullab b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, rivayet: etti. (Dedi ki) : Bize, Şu'be bu isnâdda bu hadîsin mislini rivayet etti.

155- (...) Bize Muhammedü'bnu'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bire, Abdurrahmân yâni İbni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Süf yâa. Kays'dan, o da Târik b. Şihâb'dan, o da Ebû Mûsâ (Radiyallahü anh) dan naklen ıivâyet etti. Şöyle demiş: «ResûlüIIah (Salîailaht Aleyhi ve SW/em,)Bathâ'da mola verirken yanma vardım:
— Neye niyetlendin? diye sordu. Ben ;
— Peygamber (Salla^akü Aleyhi ve Sellem) 'in niyetlendiğine niyet ettim! dedim.
— Kurban gönderdin mi? diye sordu.
— Hayır! dedim.
— OyJe is» Beyti ve Sa'fcr ile Merveyt tavaf et de sonra ihramdan çık! buyurdular.
Bunun üçerine ben, Beyti ve Safa ile Merve'yi tavaf ettim. Sonra kavmimden bir kadının yanına vardım. Kadın benim saçımı taradı ve başımı yıkadı. Artık Ebû Bekir ile Ömer'in hilâfetleri zamân m da halka bu şekilde fetva veriyordum. .
Bir defa hacc mevsiminde ayakta bulunduğum bir sırada anîden baha bir adam gelerek:
— «Sen, Emîri'l-Mü'minîn'in hacc ibâdetleri hakkında ne ihdas ettiğini biimcisin.» dedi.
Bunun üzerine ben de:
— «Ey halk! Biz, kime bir fetva vermişsek teenî ile hareket etsin! İşte Emîri'I-Müminin yanınıza geliyor. Siz, ancak ona uyun!»

dedim. Ömer (Radıyallahü atıh) geldiği vakit (kendisine) :
— «Yâ Emîre'l-Mü'minîn! Hacc ibâdetleri hakkında ihdas ettiğin nedir?» diye sordum, Ömer (Radıyallahü anh) :
— «Eğer Kitâbullah ile amel edersek Allah (Azze ve Ceîlc): (Allah için hacc ile Örn reyi tamamlayın! [35] buyuruyor. Peygamberimiz (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetiyle amel edersek şüphesiz ki Peygamber (Salla\lahü Aleyhi ve Sellem) kurban kesmedikçe ihramdan çıkmamıştır.» dedi.

156- (...) Bana İshâk b. Man sûr ile Abr b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ca'fer b. Avn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Umeys, Kays b. Müslim'den, o da Târik b. Şihâb'dan, o da Ebû Mûsâ t Radiyallahü anh) 'dan naklen haber verdi. Ebû Mûsâ şöyle demiş Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , beni Yemen'e göndermişti. Kendisiyle, haccettiği yıl buluştum. Resûlüllah (SalUtMahü Aleyhi ve Sellem), bana:
— «Yâ Ebâ Mûsâ! İhrama girerken nasıl dedin?» diye sordu. Ben:
— «Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in niyeti gibi niyet ederek: Lebbeyk, dedim.» cevâbını verdim.
— «Kurban gönderdin mi?» diye sordu.
— «Hayır!» dedim.
— «öyle îse git. Beyti ve Safa ile Merve orasını tavaf et de sonra ihramdan çık!» buyurdular.
Râvi, bu hadîsi Şu'be ile Süfyân hadîsi gibi nakletmiştir.

157- (1222) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhaınmed b. Ca'ie rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hakem'den, o da Umâratü'bnu Umeyir'den, o da İbrahim b. Ebî Musa'dan[36] , o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti ki Ebû Mûsâ müt'a yapılması için fetva verirmiş. Bir adam, ona:
— Bir fetvan hakkında biraz ağır ol! Çünkü sen, Emîri'l-Mü'minîıın hacc fiilleri hakkında ne ihdas ettiğini henüz bilmiyorsun; demiş. Sonra Ebû Mûsâ, Hz. Ömer'e tesadüf edince mes'eleyi ona sormuş. Ömer (Radiyallahu anh) ;
— Biliyorum ki, Peygamber (Salla^ahU Aleyhi ve Setlem) ile ashabı bunu yapmıştır. Lâkin halkın Erâk denilen yerde kadınlarla cima ederek, sonra başlarından su damlar bir hâlde hacca gitmeye devam etmelerini iyi görmedim, demiş.
Bu hadîsi Buhâri ile Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc. et-mislerdir.
Resû\ünah(Sallatlahü Aleyhi ve Setlem), Hz. Ebû Mûsâ'yi Yemen'e hicretin onuncu yılında veda haccmdan evvel göndermişti.
Ebû Bürde (Radiyallahu anh) 'dan rivayet olunduğuna göre Resûlüllah (SalUdlahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Mûsâ iîe Muâz, b. Cebe (Radiyallahu anh) 'yi Yemen 'in birer vilâyetine göndermişti. Zâten o zaman Yemen iki vilâyetten ibaretti.
Bathâ'dan murâd: El-Muhassab denilen yerdir. Esâs itibariyle bu kelime : Sel vâdîsi, mânâsına gelir.
Bâzıları Hz. Ebû Müsâ'nın yanına uğradığı kadının, kardeşlerinden birinin zevcesi olduğunu söylemişlerse de doğru değildir. Çünkü kardeş kana mahrem değildir. Onun için Kirmanı:
«Bu söz, kadının Ebû Mûsâ'ya mahrem olduğuna hamledilir.» demiştir.
Doğrusu da budur. Ve kardeşlerinden birinin kızı olduğuna hamledilir.
Anlaşılıyor ki, Hz. Ebû Mûsâ temettü' haccına fetva vermiş, Ömer (RadiyaHahü mh) ise âyet-i kerîmeyle istidlal ederek, haccın ömreye tebdil edilmesini kabul etmemiştir.
«Allah için hacc ile Ömreyi tamamlayın!» âyet-i kerîmesinin mânâsı : «Bunlara niyet ederseniz, bütün fiillerini tamamlayın!» demektir.
Hz. Alî ile İbni Abbâs (Radiyallafıüanh)"dan ve keza Saîd b; Gütheyir ile Tâvâs'dan rivayet edildiğine göre bu âyetten murâd: Bir kimsenin evindeyken niyet etmesidir.
Hz. Ömer'in: «Tamamdan murâd: Hacc ile ömreyi ayrı ayrı yapmak ve ömreyi hacc aylarından başka zamana bırakmaktır.» dediği rivayet olunur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1-Uadîs-i şertf; muallâk, ihramın caiz olduğuna, delildir. İmam Şafiî'nin mezhebi budur.
2- Haca; ömreye: tebdil etmek caizdir.
Mâzir-î diyor ki: «Hz. Ömer'in menetiği müt'anın hacc aylarında hftccı bozarak ömre yapmak, sonra yine, o sene hacc etmek olduğu söylenir.
İkinci bir kavle göre : Ömer (Radiyaliakü anh) 'in müt'ayı menetmesi haccH ifrâda- tergîb içindir.
Hz. ömer onu. efdal görüyordu. Yoksa müt*anın bâtıl ve haram olduğun» kân! değildi.»
Kaadı İyâz ; «Zahire bakılırsa Ömer (Radiyallahü anh) feshi yasak etmiştir: Onun içindir ki, feshedenleri döverdi. Bu da feshin Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)y'w emir verdiği seneye mahsûs olduğuna binâendi.» diyor.
Rtvıvt'y» göre Hz. Ömer hacc aylarında yapılan malûm sak etmiştir. Yalnız bu nehiy hacc-ı ifrâda tergîb içindir.
Sonlaları .temettu'un kerâhetsiz olarak cevazına icmâ'-ı ümmet vâki olmuştur.
Bâzılarına göre Hz. Ömer'in müt'a'dan nehyetmesine sebep: Kadınlarla cima' ederek yıkandıktan sonra başından su damlar bir hâlde hacca gitmektir. Çünkü ona göre haec esnasında refah yoktur.
Nitekim rivayetlerin birinde : «Bilirim, Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ye Sellem) ile ashabı bunu (yâni müfayi) yapmışlardır, ilâh...» şeklinde söz etmesi de bu ihtimâli te'yîd eder.
3- Bu hadîs: «Ömre yapan bir kimse kurban götürmüşse bayram günü kurbanını kesmedikçe ihramdan çıkamaz.» diyen İmam A'tam ile İmam Ahmed'in delîllerindendir.
îmam Mülik ile İmam Şâ1îî'ye göre ömreye niyet eden bir kimse, tavaf ile sa'yini yaptı mı kurbanı olsun olmasın ihramdan çıkabilir. Ve Tcendisine her sey helal
Bu hadis, onların aleyhine delildir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ye Sellem), Ebû Mûsâ'ya ihramdan çıkmasını emretmiş, Hz. A1î-ye böyle bir emir vermemiştir. Hâlbuki bunların ikisi de: "Peygamber (Sallaltehü Aleyhi ve Scllem) 'in niyeti neye ise ben de ona niyet ediyorum, diyerek ihrama girmişlerdi.»
Bu suâlin cevâbı şudur: Hz. ebû Mûsâ'nın yanında kurbanı yoktu. Hz. A1î'nin ise ya kurbanı vardı yahut Peygamber (Saüallahu •Aleyhi velSellem), ona kendisi -kurban -vermeğe niyet etmişti..
Ona hususî bir muamelede bulunmuş olması yahut Yemen'den gelirken bir sürü deve getirdiği için onu kurban getirenler hükmünde

tutması da birer ihtimaldir.
Besâlüilah (Sallallahii Aleyhi ve Seliem) 'in bu develer sadaka malı zannedilmesin diye bu şekilde hareket etmesi mümkündür. Çünkü sadaka almak ve sadaka malından başkasına kurbanhk vermek, P«sygwrtber {SaJlaUûhü Aleyhi ve Seiiemf 'e caiz değildir.
Bu hususta en ziyâde akla yatan cihet: Hz. Alî'nin bu develeri Ye-men'de iken satın almış olmasıdır.
Nitekim Peygamber (SalUtUahü Aleyhi ve Sellem) de yanında getirdiklerini, Medine'deyken satın almıştı.
4- Muallâk İhram: «Filânca neye niyet ettiyse, ben de ona niyetlendim.» demek suretiyle yapılan niyettir.
Böyle bir niyetin Hanefiîler'e göre caiz olmadığını görmüştük.

23- Temettu'un Cevazı Babı

158- (1223) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler, tbni Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Abdullah î>. Şakîk şunları söyledi: Hz. Osman müt'ayı yasak eder, Alî ise yapılmasına, emir verirdi. Bunun üzerine Osman, Alî'ye bir söz söyledi. Sonra Alî:
. — «Vallahi bilirsin ki, biz Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacc-ı temettü' yapmışızdır.» dedi. Osman :
— «Evet ama biz korkuyorduk.» mukaabelesinde bulundu.

(...) Bana, bu hadîsi Yahya h. Habîh JEl-Hârisi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tikV.,1 yâni İbnİ Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu İsnâdla bu hadîsin mislini haber verdi.

159- (...) Bize Muhammedü'bnul-Müsennâ ile Muhammed b. Beş-,şâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize. Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Drdi kî) r Bize Şu«>o, Amr b. Mürra'dan, o da Saîd b. Müsoyyeb'deıı nak-Icit rivayet etti. Şöyle demiş: Alî ile Osman (RadiynUtıhi (inhiima) Usfân-ri:i bıı yere geldiler, Osman müt'adnn yahut umreden nehyedîyordu. Alî:
— Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellemyin yaptığı bir işe karşı ne demek istiyorsun? Onu neden yasak ediyorsun? dedi. Osman :
— Bunu, bize sormaktan vazgeç, dedi. AH:
— Ben, seni bırakamam! mukaabelestnde bulundu. AH hunu caiz gördüğü için mtit'a ile Ömrenin ikisine birden niyetlendi.
Nevevî diyor ki: «Muhtar olan k^vle göre Hz. Osman "in yasak ettiği müt'a haceda mâruf olan temettu'dur. Hz. Ömer ile Osman. (Radiyallaküanhym ikisi de bundan tenzîhen nehyetmişlerdir.
Çünkü onlarca hacc-ı ifrâd daha faziletlidir.»
Hz. Osman'm «lâkin biz korkuyorduk.» sözünden muradı: Mekke 'nin fethinden Önce hicretin 7. yılında yapılan ömreye ait olacaktır. .
Hadîs-i Şerif, ilmin yayılması lâzım geldiğine, bu hususta Ülü'1-Emir ve saire ile münazara yapılabileceğine ve müslünıana nasihat gerektiğine delildir.
Hacc-ı kıranı efdal görenler Hz. Alî 'nin bu fiili ile istidlal ederler.

160- (1224) Bize Said b. Mansûr, Ebû Bekir b. Ebî Şey be ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize, Ebû Muâviye, A'meş'den, c da İbrâhîm-i Teynî'den, o da babasından, o da Ebû Zerr (Radiyallahii anh)'dan naklen rivayet etti. Ebû Zerr:
«Haceda müt'a yapmak Muhainmed 'SallaUahii Aleyhi veSeltem)'in ashabına mahsûstu.» demiş.

161- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdi, Süfyân'dan, c da Ayyâş-ı Âmirî'den[37], o da İbrâhim-i ayınî'den, o da babasından, o da Ebû Zerr f Raâiyattahü anİı) dan naklen rivayet etti. Ebû Zerr haceda mttt'ayı kastederek:
«O, bize bir nıhsatdi.» demiş.

162- (...) Bîm, ^Kuteybetü^bim Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr» Fndayl'dan, o da Zübeyd'den, o da 1br«hîm-i Teyroî'den, « da babasından naklen -rivayet etti. -Şöyle demişi
«Ebû Zerr (RadiyaHahü anh) kadınlar mutası ile taaec Tniit'asrıı kas-dederek :
— İki intifa vardır ki, bunlar yalnız bize mahsûs «İmek iraere ^caizdir, dedi.»

163- (...) Brae Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Beyândan, o da Abdurrabmân b. Bbu7ş-Şa'sâ'dan naiden rivayet etti. (Demiş ki) İbrahim Nehaî ile İbrâhrm-i Teymi'ye giftCTöic:
— Ben, bu sene ömre ile haceı bir arada yapmak istiyon&nı; Sedrıı. Banım üzerine İbrahim Nebaî:
— Lâkin babam böyle niyet «tmeıdi, dedi.
Kuteybp dedi ki: -Bize Cerrr, Beyân'dan, o da tbrâbhn-i Teymi-den, o da babasından naklen rivayet etti ki babası, Ebû -Eerr CRadhdllahü anh) Rabeze'deyken unun yanma uğramış da bu mes'eteyi anlataış.
Ehû Zerr:
— Bu iş, yalnız bize mahsostu; «ize değil! cevâbını vermiş.» Ulemânın beyânına göre bu rivayetlerin mânâsı, haccı bozarak ömre yapmaktır.
Fakat bu'mes'ele yalnız o seneye mahsûs olmak üzere Ashab-ı kiram 'a caizdi. As hâb-i kiranı, Resâfüllsh (SaliaUahü Aleyhi veSellem) ile birlikte veda haccına gidiyorlardı. O seneden sonra böyle bir şey caiz değildir.
Hz. Ebû Zerr 'in muradı: Müt'ayı tamâmiyle iptal değil, hac-cın feshedildiğini anlatmaktır. Bunun hikmeti evvelce de beyân olunduğu vecîhle câhiliyM devrinden kalma bir âdeti yıkmaktır.
Câhiliyette Araplar, hacc aylarında ömre yapmanın caiz olmadığına inanırlardı.
Hz. Ebû Zerr'in: «İki müt'a vardır ki bunlar yalnız bize mahsûs olmak üzere caizdir.» sözünden muradı: «Yalnız o zaman eâizdi, sonra haram kılındılar.» demektir.

164- (1225) Size, Saîd h. Mansûr ile İbni mî -Ömer bep birden Fe-zârî'den rivayet ettiler. Saîd (Dedi ki) : Biae Mervân h. Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bire Süleymân-i Teymî, Gnaeym b. Kays'dan [38] naklen baber verdi. Guneym şöyle demiş:
«Sa'dü'bnü Ebî Vahkaııs (RadtyalİahÜ anh) 'a müt'ayı sordum da:
— Biz, ona ysptık; dedi. Ve "Mekke'nin evlerini kastederek :

— Bu, o gün Urnş'ta fcaİîr olarak bulunuyordu! dedi.»

(...) Biae, bu hadîsi Ebu Bekir b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Tabya b. «aîd, Süleymân-ı Teymî'den btı isnâdla rivayette bulundu.
O, rivayetinde «^âni Muâviye .» demişiir.

(...) Sana Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Anmed Ez-Zttbeytft rivayet etti. (Dedi ki) : *Bfaee Süfyân rivayet.
Bana Mubammed b. Ebî Halef de rivayet etti. (Dedi ki) : Brac Ravh b. Ubâde rivayet «tti. (Dedi ki) : BİZe Şu'be rivayet eyledi. Bu râvîle hep birden SiöeyBiân-ı Teymî'den bu isnârfla yukaıkilerin hadîsi gibi rivayette bultmmuşlardrr.
Süfyân'ın hadisinde: «Haccda müt'a...» kaydı da vardır.
Mekke- 'nin evlerine «Uruş» denilmesi: Dikili ağaçlardan yapıldığı ve iğlerinde gölgelenildiği İçindir. Bu kelime *Urûş» Şeklinde de rivayet edilmiştir.
Mânâ itibariyle ikisi de bir olmakla beraber «Uruş»un müfredi «Arış»; «Urûş»un müfredi ise «Arş» gelir.
Hz. Sa'd'in «Bu, o gün kâfirdi.» diye işaret ettiği zât: Muâviyetü'bnu Ebî Süfyan (RadiyaUahilanh)'dır.
Ulemâ buradaki küfürü iki vecihle îzâh etmişlerdir.
Mâzirî ile diğer bâzılarına göre küfürden inurâd: Sakin olmaktır.
Sa'leb, bunun köyde yaşamak, mânâsına geldiğim söylemiştir.
Bu taktirde cümlenin mânâsı: Hz. Muâviye o zaman Mekke'de yaşardı.» demek olur.
İkinci veçhe göre: Küfürden murâd : Kelimenin zahirî mânâsı yâni Allah'a inanmamaktır.
Hz. Sa'd, bu cümle ile: «Biz, Hacc-ı müt'a yaptık, hâlbuki Muâviye henüz müslüman olmamış Mekke'de yaşayan bir kâfirdi.» demek istemiştir.
KaadıİyâZ ile diğer hadîs ulemâsının ihtiyar ettikleri vecih budur. Nevevî : «Sahîh ve muhtar olan da budur.» diyor.
Buradaki müt'adan murâd: Hicretin 7. senesinde îfâ edilen ömre-i kazadır. Filhakika Hz. Muâviye o zaman henüz müslüman olmamıştı. Onun aynı sene ömreden sonra müslümanlığı kabul ettiği söylenirse de sahîh olan kavle göre bir sene sonra yâni hicretin 8. yılında müslüman ^olmuştur.
Muâviye (Radryallahü anh) Resûlüllah (Saliallahit Aleyhi ve Sellem) in îfâ buyurduğu diğer ömrelerin hiç birinde kâfir olarak bulunmadığı gibi Mekke'de değil, dâima Peygamber (Salla^ahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmuştur.
Kaadı 1yâz'in beyânına göre ulemâdan bâzıları bu hadisdeki «Kâfir» sözünü «Allah'ın arş-ı âlâsına inanmazdı.» mânâsına almışlarsa da bu söz, bir hatâ ve tashîften ibarettir.
Hadîs-i Şerif, haccda müt'anın caiz olduğuna delildir.

165- (1226) Bsze Züheyir b, Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüreyrî, Ebû'I-AIâ'dan, o d Mutarrifden naklen rivayet etti. Mutarrif şöyle demiş: Bana, Inırâ-nu-bnü Husayn şunları söyledi:
«Sana, bugün öyle bir hadîs rivayet edeceğim ki Allah, seni, onunla bundan sonra faydalandıracak. Bilmiş ol ki Resûlüllatı (SallaUahü Aleyhi yeSelîem) yakınlarından bir taifeye Zi'1-Hicce'nin bu günü zarfında ömre yapmayı mubah kılmış; bunu nesneden bir âyet de inmemiştir. Kendisi de vefatına kadar bundan nehy etmem iştir. Ondan sonra herkes istediği kadar kendi re'yi üe söz söyledi.

166- (...) Bize, bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Hatim hep birden Vekî'den rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Süfyân, Cüreyrî'den bu isnâdda rivayet etti.
İbni Hatim, kendi rivayetinde Hz. Ömer'i kastederek: «Bir adam, kendi re'yi ile dilediği kadar söz söyledi.» dedi.

167- (...) Bana Ubeydıllah b,. Muâz rivayet etti; (Dedi ki),: Bize babam rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Humeyd b. Hüâl'den, o da Mufurrifden naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : Bana, îmrânu'bnü Husayn şunu söyledi:
«Sana, Öyle bir hadîs rivayet edeceğim ki Allah'ın, onunla seni faydolandırması ümid oltmur. Resûinllah (SatlaÜakü Aleyhi ve Sellem) haecla ömrenin arasım cem etmiştir. Sonra vefatta» kadar bundan nehy buynr-mamış, bunu haram kdan bir Kurbân «yeli ^dabî inraeraiştir. (Bir zamanlar) bana selimi verenler olurdu. Nihayet ben dağlan (mak suretiyle tedaviye kalkış) mca selâm kesildi. Sonra dağlanmayı bıraktım, ge&m verme işi yine avdet etti.»

(...) Bire, bu hadîsi Mufaammedo'bnin-M&seıına İle İfani Beşşâr rivtyct etiller. (Dediler ki) : Bize Mabammed b. Cafer rivayet etti (Dedi ki) : Biae ŞnTre, Hunaeya b. HnâTden rivayet etti. Bcmiş ki: Ben, Mu-tarrîfi: *Bana, İmramrfbıra Bosayn anialtı...» derken işittim.
Sâvi, fan badî^- Muâi hadîsi tamuda rivayet etmiştir.

168- (...) Boe Mahammedü'lmâl-IIIöfteıınâ ile İteli Beşşâr rivayet ettiler. tbni'HIIÖMfraâ (Dedi ki) : Bize Mahammed b. Ca'fe Şu*be'den, o da Kotade1», o da MntaıriTden naklen riviyet eüi. (Demiş ki) : İm-rânu'laui Husayn vefatına annrerr »lan na»talığında bana haber RÖn-derdi de (Dedi ki) : «Sana bir takım hadîsler «öyleyere|rim! UımAur ki benden -sonra Allah sem miat dan mösteüd 4afat! Şayet yaşarsaan bunları benim namıma gizli tut. ÖJorsem dilediğin takdirde (başkalarına) anlat!
Bana gerçekten selâm veriMi. Bir de bîhzûş u\ ü, (Sidlalkûtü Aleyhi ye Selhm) b*cc öe onrreyi «em* etmiştir. Stmra İra babta ne Kitâbaîlab indi, ne de NebtyyBttafa (SaUatiahü Aleyhi ve Settem) netti buyurdu. (Yalnız) bir adanı bu bosûsia kendi re'yi İle dilediğini söyledi.

169- (...) m« fehâk b. İferâfaîîn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsa b. Yûnus rivayet etli. (Dedi ki) : fifre Said b. Ebî Arûbe, Katâde'den, o da Mütarrif b, AMiüak bu Şilihîr den* o da İmrân b. Hasayn (Radiyüllahü anh)'thuı naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş:
«BUmiş ol ki, RfesâJS!laa< (Saüal İahü Aleyhi veSellem) hacc Ue ömmyi cemetmiştir. Sama bu bofeda ıra kitfib indi, ne cb RwûluWal (SalîaUahü AieyhiveSdtem) bandan mhî buyurdu. (Yalna) bu busûxia bir adam Imn- m'yi te düecbğid

170- (...) Bne MuhammedüT>nü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bboa Abdüssamed ri»âyet etti,. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : ffiae Ka*We MtOarrifdenv o da İmrân b. Husayn (Radiyaliahü atth)'Aan naklen rivayet eyledi. Şfiyle demiş:
«Siz Ruulvlkth (Satkdlahü^AkyteveSeüem) H« birJiktk temettü' hk. Bu bâbAh Kuran nâcil oimacb. (Yalnız) bir adam kendi m'yi ile digin

söyi*di»

171- (...) Bana bu hadîsi Haccâc b. Şah- de rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize UbeydulUh b. Ahdilraecid rivayet etti. . (Dedi ki) : Bize İsmail b.
Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Vâsi7, Mutarrif b. Abdülâh b. Şihhîr'den, o da Imrân b. Husayn (Radiyaliahü anh)"dan bu hadisi rivayet eyledi. (Yalnız bu rivayette):
«Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) temettü' yaptı; onunla birlik-de biz de temettü' yaptık.» demiş.

172- (...) Bize Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî ile Muhammed b. EM Bekr el-Mukaddemî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Bişr b. Mufadda rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Imrân b. Müslim, Ebû Recâ'dan naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : Imrân b. Husayn şunu söyledi:
«Kıta bulla hda kî m üt'a (yanı hacc mutası) âyeti nazil oldu. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahi onu bize emir buyurdu. Sonra hacc müt'asını nesheden bir âyet inmediği gibi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj de vefatına kadar ondan nehî buyurmadı. (Yalnız) bir adam ondan sonra kendi reyi ile dilediğini söyledi.»

173- (...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Sâîd, Imrân-ı Kasîr'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Recâ1 Imrân b. Husaynîdan bu hadîsin mislini rivayet eyledi. Şu kadar var ki, O: «Biz bunu Resûlüllah (Şallaltahü Aleyhi ve Selletn) ile birlikde yapmışızdır.» dedi; «Onu bize emir buyurdu» demedi.
Bu hadîsi Buhâri ile Nesaî «Kitabü't-Tefsîr»de tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin metninde, biri sahâbî olmak üzere üç İmrân'in bir araya gelmesi garîb tesadüflerdendir.
Hz. Imrân: «Peygamber (Sallaiiaiüi Aleyhi ve Sellem) hacc ile öm-reyi cem'etti» sözünden «bu husûsda emir verdi» mânâsını kasdetmiştir. «Bana selâm verenler olurdu.,.» cümlesinden murâd: meleklerin selâmıdır. Hz. Imrân bâsûr illetine mübtelâ imiş. Onun verdiği elem ve ıstıraba sabreder; melekler kendisine selâm verirlermiş. Bilâhare bâsûru dağlamak sureti ile tedâvîye tevessül edince melekler selâmı kesmişler. Tedaviden vaz geçince tekrar selâm vermeye başlamışlar. Bu husûsda bizim söz söylemeye hakkımız yoktur.
Cenabı Hak dilediği kulunu dilediği şekilde imtihan ettiği gibi, kulun sabrına da dilediği şekilde mükâfat verebilir. Hz. Irhiân'ı da dünyâda meleklerine selâm verdirmek sûretîle taltîf buyurmuştur.
Hz. Imrân'ın gizli tutulmasını istediği cihet meleklerin selâmıdır. Fitneye sebeb olur endîşesi ile sağlığında bunu kimsenin duymamasını istemiştir.
«Bir adam»daıı muradı: Ulemâdan bâzılarına göre Hz. Osman, diğer bâzılarına göre ömer. (Radiyalkdıü anh)'dır. 'Çünkü bunların ikisi de temettu'a razı değildiler. Maksadlarının bunu haram i'tikad etmek değil, halkı hacc ile ömreye teşvik olduğunu yukarıda görmüştük.
«Mut'a âyeti»nden murâd : Bakare süresindeki: «Mahsur kalmaktan emin olduğunuz vakit, kim hacc zamanına kadar ömreden istifâde etmek isterse kolayına gelen hedy kurbanını kesmesi îcâbeder.» âyet-i kerîmesidir. Ömreden istifâde, hacc zamanına kadar ömre yapmak sûretîle ibâdette bulunmakla olur. Bu da ya hacc-ı kıran veya hacc-ı temettu'da mütesavverdir. Ve her iki takdirde de iki ibâdet ni'metini birden nasîb eden Allah'a şükür için kurbân kesmek îcâbeder.
îmrân (Radtyallahü anh)\n: «Sana bir takım hadîsler söyleyeceğim» sözünden en az üç hadîs söyleyeceği anlaşılırsa da o bunlardan yalnız birini yânı hacc ile ömrenin beraberce yapılabileceğini bildiren hadîsi rivayet etmiş: Ötekilerini söylememiştir^ Meleklerin selâmı hacjîs değildir.

24- Temettü' Yapan- Kimseye Kurban Vacib Olması, Bulamayana Üç Gün Haccda, Yadi Gün de Âilesi Nezdine Döndüğü Vakit Oruç Tutmak Lazım Geleceği Babı

174- (1227) Bize Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâlid, İbni Şihâb'dan, o da Salim b. AbdiIİâh'dan naklen rivayet etti ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş:
ResûlüHah (Sallaltahü Aleyhi ve Seilem) Veda' haecuıda ömre ile hacca temettü1 yaptı ve hedy kurbanı kestik Hedyi Zülhuleyfe'den beraberinde götürdü. İşe Umreden başlayarak (evvelâ) ömreye, sonra da hacca tel-biye getirdi. Halk da Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) ile biriikde ömre ile hacca temettü' yaptılar. Halkdan banları hedy kurbanı almış; ve göndermiş; bâzdan da almamıştı. Resûlüllnh (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye varınca halka (hitaben) :
«Sizden her kim hedy kurbanı getirdi ise o kimse hocam edâ edinceye kadar kendisine haram olan hiç bir şeyden hılle çıkamaz. Sizden kim hedy getirmedi ise hemen Beyti ve Safa He Merve'yi tavaf etsin? ve saçını ktsalSarak ihramdan çıksın! Bilâhare» hacca telbiye getirerek kurban kessin! Hedy kurbanı bulamayan^ hacc esnasında öç, ailesi nezdin© döndüğü zaman da yedi gön oruç tutsun» buyurdu .
Resulüllah (SallaUahü\ Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye vardığında tavaf yaptı; ve ilk işi rüknü istilam oldu. Sonra yedi tavafın üçünde ramel ile, dördünü ise (âdi yürüyüşle) yürüdü. Badehu Beyti tavafını bitirince Makaam-ı İbrahim (Aleyhisselâm) 'in yanında iki rek'at namaz kıldı. Sonra selâm vererek namazdan çıktı ve Safâ'ya giderek Sofa ile Merve arasmda yedi tavaf yaptı. Sonra kendisine haram olan hiç bir şeyden hac-cını bitirinceye kadar hılle çıkmadı. Bayram günü hedyini boğazladı; ve i fânisini yaptı. Beyti iavâf etti. Ondan sonra, kendisine haram olan her şeyden hılle çıktı. Halkdan hedy götürenler de ResölüUah (Sallallahii Aleyhi ve SeHem)'in yaptığı gibi yaptılar.»
Bu hadisi Buhâri, Ebû Davut ve Nesâî hacc bahsinde tahric etmişlerdir el Muhellebin beyanına göre Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'m temettuundan murâd onu emir buyurmasıdır. Ömre-den başlaması dahî aynî mânâyadır. Yani ashabına evvelâ ömre yapmalarını sonra hacca niyetletmelerini emir buyurmuştur. El Mühel1e b bu te'vü'in lâbud olduğunu söylemiştir. Bâzıları mezkûr te'vili pek uzak görmüşlerdir. Kaadı îyâz temettü kelimesinin lügat mânâsına hamledildiğini söylemişdir. Bu takdirde temettuğ netice itibarı ile kıran olur yani Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) evvelâ hacc-ı ifrada niyet etmiş, sonra ömre için ihrama girerek hacc-ı kıran yapmıştır. Kıran ile temettuğ lügat itibarı ile aynı mânâya gelirler. Fakat Ayni bu te'villeri beğenmemiş, en güzel te'vili Nevevi'nin yaptığını söylemişdir. Onun te'viline göre Resûlüllab (Salİlallahü Aleyhi ve Sellem) m temettuunun mânâsı evvelâ hacc-ı ifrada niyet edip, sonra Ömre için ihrama girmesinden ibarettir.
İhlalden murâd ihrama girerken telbiye getirmektir. Bunu evvelâ ömre, sonra da hacc için ayrı ayrı ihrama girdi mânâsına almamalıdır. Zira sair rivayetlere muhalif düşer.
«Halk da Peygamber (Salla^îahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte temettü' yaptılar.^ cümlesi bu te'vîli te'yîd eder. Çünkü Ashâb-ı kiram evvelâ hacc-ı ifrada niyet etmişlerdi. Sonra bu haccı, Ömreye tebdil ettiler. Ve bu suretle temettü' yapmış oldular.
Gerçi Beyhakî, bu hadîsi «Sünen-i Kübrâ»smda tahric etmiş, sonra : «Bize Âişe ile îbni Ömer (Radiyallahü anh) 'dan buna muânc bir

hadîs rivayet olundu. O hadîsde hacc-ı ifrâd yapıldığı bildiriliyor. Bu da "tesûlüllah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in temettü' yapmadığını gösterir.» demişse de bu söz Küfe fukahâsının kavlini reddedemez. Çünkü onlara göre temettü' yapan bir kimse kurban götürürse haccını bitirmedikçe ihramdan çıkamaz.
Sadedinde bulunduğumuz hadîs dahî Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc-ı ifrâd yapmadığını göstermektedir. Çünkü kurban götürmek, hacc-ı ifrâd yapanın İhramdan çıkmasına mâni değildir.
Binâenaleyh hadîs, Beyhakî 'nin aleyhine hüccettir.
Nevevî diyor ki: «Bizce Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi w Sellem) 'in kıran temettu'undan başka suretle haccetmiş olması doğru değildir. Zîrâ Peygamber (SallaNahü Aleyhi ve Selleml'm umresinden, hille çıkmayıp; kurbanı sebebiyle ihramda kaldığı hususunda ulemâ arasında hilaf yoktur.
Hacc-ı kıran yapanın hükmü de budur.»
Ebû'l-Hasen El-îşbîlî «Muvatta*» şerhinde şunları söyleniniştir :
«Bence Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Seliemj'in temettu'u, Temettu'-u kırandan başka bir şey olamaz. Çünkü ömresinden, hılle çıkmadığında hilaf yoktur.
Hattâ ashabına hille çıkmalarım ve hacclarmı, Ömreye tebdil etmelerini emir buyurmuştur.
Haccı feshedip ömre yapmak ashâb-ı ResûİüIlah'a mahsûstur. Sahâbe ile diğer ulemânın ekserisine göre bugün bu caiz değildir. Çünkü Teâlâ Hazretleri hacca niyet edenlerin, onu tamamlamalarını emir buyurmuştur. Sahâbe'den İbni Abbâs 'dan başka buna cevaz veren bilmiyorum.»
İmam Ahmed ile Dâvûd-u Zahirî bu bâbda İşbî1î'ye tabî olmuşlardır.
Resûlülîah (SallaUahu Aleyhi ve Sellemi 'in üç gün oruçtan muradı Zi'1-Hicce'nin 7., 8. ve 9. günleridir. Bu orucu tutanlar memleketlerine döndükleri vakit yedi gün oruç daha tutarak on günü tamamlayacaklardır.
İmam Şafiî, hadîsin zahirî ile amel ederek, orucun hakikaten memlekete döndükten sonra tutulacağına kaail olmuştur. Hane-fiî1er'e göre dönmekten murâd : Hacc fiillerini bitirmektir. Zîrâ onları bitirmek memlekete dönmeye sebeptir.
Cümlede müsebbibi zikir, sebebi irâde kabilinden mecaz vardır. Binâenaleyh yedi gün orucu Mekke'de tutmak dahî caizdir. İmam Şâfiî'ye göre Mekke'de ikaamete niyet etmedikçe, bu caiz değildir. Üç gün orucu bayram gününe kadar tutmayanların mutlaka kurban kesmeleri îcâb eder, zîrâ bayramdan sonra bu orucu tutamazlar.
İmam Şafiî 'ye göre bayrama kadar üç gün orucu tutamayanlar onu teşrîk günlerinden sonra tutarlar. İmam Mâlik teşrîk günlerinde tutulabileceğine kaail olmuştur.
Bu hususta başka kaviller de vardır.
Rüknü istilâmdan murâd: Hacer-i Esved'ı öpmek veya ona^ dokunarak, dokunduğu şeyi öpmektir.

175- (1228) Bana, bu hadîsi Abdülmekik b. Şuayb da rivayet etii. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl, İfcni Şihâb'dan, o da Urvetü'bnü Züfceyir'den naklen rivayet etti. Urve'ye de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe, Resûfüllah (Saîlaİtahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen, onun hacc üe ömreye temettü yaptığını, onunla birlikte halkm da temettü' yaptıklarını bana Salim b. Ab-dillâh'ın, Abdullah (Radiyallahü anh) 'dan, onun da Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdiği şekilde ihbarda bulunmuş.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir. - «Bana, Salim b. Abdi İlâh'in... haber verdiği şekilde ihbarda bulunmuş.» sözü İbni Şihâb 'indir.
Bu rivayette Urve'nin Hz. Âişe'den nakli fahiş bir hatâ sayıl-'mıştır. Hatânın, hadîsi yazan nâsıh tarafından yapıldığı anlaşılıyor.
Ebû Nuaym dahî «El-Müstahrec»inde bu şekilde rivayet etmiştir.

25-Hacc-i Kıran Yapan Bir Kimsenin-İhramdan, Ancak Hacc-ı İfrad Yapanın Çıktığı Vakit Çıkabileceğini Beyan Babı

176- (1229) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nâfi'den dinlediğim, onun da Abdullah b". Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Peygamber (Sallatyahü Aleyhi ve Seilem) 'in zevcesi Haf-sa' (RadİyallahÜ anha) :
«Yâ Resûlalîah! Bu insanlara ne oluyor ki, sen ömrenden hille çıkmadığın hâlde ihramdan çıktılar?» demiş. Resûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem):
«Ben, başımı keçelerim, kurbanıma nişan da taktım. Binâenaleyh kurban kesmeden hiüe çıkamam.» buyurmuşlar.

(...) Biıe, bu hadîsi İbni Nümeyp- de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ilâlid b. Mahled, Mâlik'den, o da NâfİI'den, da İhM Ömer'den, o d Hafsa (RadiyallahUanh)'âaii naklen rivayet eti. Şöyle demiş:
«Yâ Resûlallah! Sen, neden hille çatmıyorsun? dedim.» ve yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuş.

177- (...) Bize Muhammedü'bnu'I-Müseiinâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîdt Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâ·ti', İbni Ömer'den, o da Hafsa (Radiyallahıı anh)'dan naklen ha her verdi. J?oyle demiş:
«Peygamber fSalkıllafıii Aleyhi ve SeUem)'e :
— Bu insanlara ne oluyor ki, sen ömreden hille çıkmadığın hâlde İhram den çıktılar?
dedim. RjsûlÜllah ıSaUallahü Aleyhi veSeiîem) :
— Çünkü ben kurbanımı nişanladım, başımı da keçeledim. Binâenaleyh hacedan hille çıkıncaya kuuar ihramdan çıkamam, buyurdular.»

178- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâmo rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o d İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Hafsa (RadiyaUahiianha):
«Yâ Resûlallah!..» demiş.
Râvî, hadîsi, Mâlik hadîsinde olduğu gibi: «Kurban kesmedikçe ihramdan çıkamam.* şeklinde rivayet etmiştir.

179- (...) Bize; İbni Ehî Ömer rivayet etti. (Dodî ki) : Bize Hisâm b. Süleyman Ei-Mahzûrn [39] ile Abdiilme?îd, İbni Cüreyc'den, o da Nâ-fi'ftcü o da İbni Ömer'den naîden rivayet ettMer. İbni Ömer şöyle demiş: Bana, Hatan (Radiyuliahü anh) rivayet etti ki: Peygamber (baltaVahii Aleyhi veSelkm) , Veda hacet yılında zevcelerine ihramdan çıkmalarını emir buyurmuş.
Hafsa de :1i ki : «Ben :

— Senin iîuâmıîan çıkmana mâni itedir? diye sordum; Resûlüllah {Sdllaüahü AUyhi ve Sillem) :
— Çünkü ben başımı keçelodını, kurbanımı da nişanladım. Binâenaleyh kurbarvmı kesmedikçe ihramdan çıkamam, buyurdular.»
Bu hadisi Buhâri «Hacc» bahsinin birkaç yerinde «KHâbü'l-Libâs» ve «Kitâbiİ'l-Meğazî»de; Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbni Mâce «Hacc bahsinde muhtelif râviJerden tahrîc otmişlerdir.
Ebû Ömer İbni Abdilberr diyor ki: «Ulemâdan bâzıları Nâfi'den rivayet edilen bu hadîsde Mâlik'den başka hiç bir kimsenin ömreden bahsetmediğini söylemişlerdir. Fakat bu sözü Nâfi'den bîr cemaat rivayet etmiştir. Ubeydu11ah b. Ömer ile Eyyûb b. Ebi Temime de bunlar meyârunriadır. Bu iki zâtla îmam Mâlik. Nâfı'n râvilpri olnn hafızlardır.
Bu bâbda birbirini muarız olarak rivayet edilen est-rlerle hiç bir âlimin amel etmesine imkân olmadığı, bunlardan birim tercîhder: başka da çâre bulunmadığı .için her âıim kendince sahih olan rivayeti, içtihadı derecesinde tercih etmiştir.
Sofâ. kısi. Uz.Hadis .)an (Bu insanlara ne oluyor ki, sen ömrend".;:;. hilîe çıkmadığın hfürie onlar ihramdan çıktılar?) sözü ııak-kmda . ihtimâl, bundan haccı kaydetmiştir. Çünkü ömre ile haccın mânâları birbirine yakındır..- demiş, bi: takımları P'eygamber(SailaHahü Aleyhi veSeltem) 'in Şerif de haccı f esnedi iv k ömre yapmayı emredince Hz. Hafsa'mn hacc tamamıyla feshciiİdiği zannettiğini, bâzıları da Resûlüllah ıSallailahü Aleyhi ve Sellem) "n-. «mreye niyetlendiği kanaatinde olduğunu söylemelerdir.
Kuıtubi'ye göre gerek Hz. Hafsa gerekse İbni Abbâs (Radiyaîlahü anh) (ömreye ihram) tâbirinden hacc-i kıranı kasdet-mişlerdir.»
«Başı keçelemek» tâbirinden nıurâd : Saçları dağılmamak ve bitlenmemek için başa yapışkan bir madde sürmektir.
Kurbanı nişanlamak : hayvanın boynuna bir şey asmakla olur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hedy kurbanı götüren hacılar, hacc ibâdetleri bitmedikçe ihramdan çıkamazlar.
2- İmam A'zam ile İmamAhmed b. Hambe1'e göre kurban kesmedikçe ihramdan çaplamaz.
3- Başı yapışkan bir maddeyle taramak ve kurbanın boynuna nişan takmak müstehab'dır.
4- Hadîs-i Şerîf, Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hacc-ı kirân yaptığına delildir.

26- Muhasara Sebebiyle İhramdan Çıkmanın ve Hacc-ı Kıranın Cevazını Beyan Babı

180- (1230) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Mâlike Nâfi'den dinlediğim şu hadîsi okudum: Abdullah b. Ömer (Radiyaîlahü anhüma) fitne (senesin) de Ömreye niyet ederek yola çıkmış. Ve (içinden) şöyle demiş : «Eğer beyti tavâfdan menediürsem, ben de Resûlül-Iah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber olduğumuz zaman yaptığımız gibi yaparım.»
Böylece yola çıkmış ve ömreye telbiye getirerek yürümüş. Beydâ düzüne çıktığı vakit arkadaşlarına bakmış da «Bunların ikisinin hükmü ile bîrdir. Sizi şahit kılarım ki ben hacca, ömre ile birlikte niyet çitim,>• demiş.
Ve yoluna revân olmuş. Beyt-i şerife varınca onu yedi defa tavaf etmiş, Safa ile Merve arasında daM yedi defa sa'y yapmış, yediden fazlaya uzanmamış. Bunun, kendisine kâfi geleceğine kaanî olmuş ve kur-
sevketmiş.

181- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi' rivayet etti ki, Abdullah b. Abdillâh ile Salim b. Abdillâh, Haccâc tbni Zübeyir île harbe geldiği vakit Abdullah (İbni Ömer) ile konuşmuşlar. Kendisine :
— Bu sene haccetmemen, sana zarar vermez. Çünkü halk arasında Çarpışma olup da seninle beyt-i şerif arasına girileceğinden korkarız! demişler. Abdullah :
— «Eğer benimle beyt-i şerîf araşma girilirse ben de beraberinde olduğum hâlde Kureyş kâfirleri Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) ile beyt-i şerifin arasına girdikleri vakit, o ne yaptıysa ben dahî onu yaparım. Sizi şahit kılarım ki ben ömreye niyet etmişimdir.» demiş ve yoluna devam etmiş. Zü'1-Huleyfe'ye varınca Ömre için telbiye getirmiş. Sonra şunu söylemiş:
«Bana yol verilirse ömremi ifâ ederim. Mâni olunursa beraberimde bulunduğum zaman ResûlüUaU (Salfoİlahii Aleyhi ve Seîlem)ne yaptıysa ben de onu yapanın.»
Sonra şu âyet-i kerime'yi okumuş:
(Muhakkak i'i sizin için ResûlüİlcJı'da güzel bir örnek vardır.[40] Sonra yolun» devam etmiş. Beydâ düzüne varınca : «Bunların ikisinin hükmü de birdir. Ömreme mâni olunursa, baççıma da manî olunur. Sizi şahit kılarım ki ben, bir haccla bîr Ömreye niyet ettim» demiş,
Ve; yine yoluna devam etmiş Kudeyd denilen yerde bir kurban Katın almış, sonra haccia Ömre İçin beyt-i şerîfde ve Safa ile Merve arasında bıı- defa tavaf yapmış.
Bilâhara hîllc çıkmamış, taa her iki ibâdeti haccla' tamamladıktan sonra bayram günü ihramdan çıkmış.

(...) Bize, bu hadîsi İbni Nümeyir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'der rivayet etti NâfT: «İbni Ömer, Haccâc ibni Zübeyr'in ürerine hÜcuın ettiği zaman haccetmek istedi.» diyerek, hadîsi yi; kar ki kıssada olduğu gibi hikâye etmiş., sonunda da : şunu söylemiş:
«İbni Ömer: Haccla Ömreyi beraber yapana bir tavaf kâfidir, hille çıkmaz, sonunda her ikisi için birlikte ihramdan çıkar; derdi.»

182- (...) Bize Muhammed b. Rıtnıh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s haber verdi. H.
Bize Kuteybc de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Leys. Nâfrden rivayet ett5 ki tbni Ömer, Haccâc'ın İbni Zübeyir üzerine h£cûm ettiği sene haccetmek istemiş. Kendisine:
— «Halk arasında çarpışma var. Seni menetmelerinden korkarız.» demişler. İbni Ömer :
«Muhakkak ki sizin için ResûfüİlahJda güzel bir örnek vardır.» âyetini okuyarak:
— «Ben de Kesûlüllah (Sallallahü Aieyhi ve Sellemj'in yaptığı gibi yaparım. Sizi şâhİt kılarım ki, ben ömreye niyet ettim.» demiş.
Sonra yola çıkmış. Beydâ sırtına vardığında :
«Hacri;ı oınrcnm hükümleri birdir. Şahit olun — İbni Rumh: Şahit kılarım! dedi.— ki ben ömremle birlikte hacca niyet ettim.» demiş.
Ve Kudeyd'den satın aldığı bir kurbanlığı Harem-i Şerife göndermiş. Sonra her iki ibâdet içi» telbiye getirerek yola revân olmuş. Mekke'ye varınca Beyt-i şerifi ve Safa ile Merve'yi tavaf etmiş. Bundan fazla bîr şey yapmamış. Kurban kesmemiş, traş olmamış, saçını kısaltmamış, kendisine haram olan hiç bir şeyden hilîs çıkmamış. Nihayet bayram günü gelince kurbanını kesmiş ve traş olmuş. Böylece

yaptığı ilk tavaf ile hem haccınm hem de umresinin tavafını ifâ ettiğine kaanî olmuş,
İbni Ömer: «Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi veSetlem) böyle yaptı.» demiş.

183- (...) Bize Ebû'r-Rabi' Ez-Zehrânî ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bize Züheyf b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İsmail rivayet etti. Hammâd ile İsmail hep birden Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den naklen bu kıssayı rivayet etmişlerdir. (îbni Ömer) Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellemyi yalnız hadîsin başında kendisine (Seni Beyt-i şerîf den menederler.) denildiği zaman zikretmiş :
— O hâlde, ben de Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seîiemyin yaptığı gibi yaparım, demiş, hadîsin sonunda Leys'in zikrettiği gibi Resûlüllah (tSallallahü Aleyhi ve Sellem) işte böyle yaptı, dememiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinin müteaddıı yerlerinde tah-rîc etmiştir.
Rivayetlerin mecmuundan anlaşılıyor ki vak'a, Haccâc-ı Zâlim'in Mekke üzerine yürüyerek Abdullah b. Zübeyir ile harp ettiği senede geçmiştir.
Haccâc.ı Zâlim: Irâkeyn vâlisiydi.
Bu harbin sebebi: Hz, Abdullah b. Zübeyir'in Abdülraelik b. Mervân'a bey'at etmemesidir. Abdülme1ik halife olmuş; Hz. Abdullah 'ı kendisine taey'ata davet etmişti. Abdullah (Radiyaîlahü anh) bunu kabul etmeyinde Ab-dülmelik, Haccâc'ı ordusuyla Mekke'ye gönderdi. Bu vak'a, târihte meşhurdur. Ve hicretin 72. yılında vukûbulmuştur.
Abdullah b. Ömer (Radiyaîîahü anh) tam bu sırada haccetmek istemiş; oğullan Abdullah ile Salim, bu işi tehlikeli görerek kendisini o sene hacedan vazgeçirmeye çalışmışlardır. İbni Ömer (Radiyaîlahü anh) ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hudeybiye vak'asmdaki hâlini nazar-ı itibâra alarak niyetinden dönmemiştir. Hudeybiye vafc'ası Hicretin 6. senesinde olmuştur. Müşrikler, Resûltollah (SalUiUahü Aleyhi ye Sellem)"in hacema manî olmuş, o da ihramdan çıkarak kurban kesmiş ve tra$ olmuştu.
Bu da Ömreye niyet eden bir kimsenin muhasara zamanında hacc-ı ifrâd yapanlar gibi ihramdan çıkabileceğini gösterir.
Hz. îbni Ömer'in niyetle iktifa etraiyerek şahit davet etmesi, kendisine uymak isteyenlere keyfiyeti bildirmek içindir.
Beydâ: Mekke ile Medine arasında Zü'1-Huleyfe'ye yakın bir yerdir. Esasen bir çölden ibarettir.
Kudeyd dahî: Mekke ile Medine arasında bir yerdir.
Bu isim aslen orada bulunan bir suya verilmiş olup. sonradan bu mevkiye teşmil edilmiştir.
Hadîs-i şerîf, hacc-ı kıran için bir tavafla bir sa'y kâfidir diyenlerin deliüerindendir.
İmam Şafiî 'nin mezhebi de budur.
Hanefiîler'e göre hacc-ı kıran için mutlaka iki tavaf ve iki sa'y lâzımdır. Delilleri Hz. A1î hadîsidir. Mezkûr hadîse göre A1i (Radiyallahü anh) hacc ile örmeyi beraber yaparak, her ikisi için ayrı ayrı tavaf ve ayrı ayrı sa'y yapmış; sonra: «Ben, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Selîem)'i böyle yaparken gördüm.» demiştir.
Bu hususta ulemânın sözleri çok ve uzundur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Düşmanın muhasarasına mâruz kalan bir kimse ihramdan çıkabilir. Bu husûsda hacca yahut ömreye niyet etmiş olması hüküm itibariyle birdir. Kurbanım keser, traş olur yahut saçını kısaltır.
2- Ömre üzerine hacc idhâl edilebilir. Ancak cumhûr-u ulemâya göre ömrenin tavafına başlamadan niyet değiştirmesi şarttır. Hanefiîler'e göre ömre için tavafın dört turunu yapmadan Önce hacca niye.t sahihtir. '
Mâlikîler'e göre ise : Hacca niyet, ömrenin tavafı tamâm olduktan sonra yapılır.
3- Hacc-ı kıran yapan kimse hedy kurbanı keser. İbni Hazm'e göre kıran yapana hedy lâzım değildir.
4- Âkibetinden korkulan yola ibâdet niyetiyle çıkilabilir. Yalnız neticede selâmet ümîdi bulunmalıdır.

27- Hacc-ı İfrad ile Hacc-ı Ömreyi Beraber Eda Babı

184- (1231) Bize Yahya b. Eyyûb ile Abdullah b. Avn El-Hilâlî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abbâd b. Abbâd EI-MüheUebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. — Yahya'nın rivayetinde — İbni Ömer: «Biz Resûlüllah (SalUiiıahü A iv m ti ve Sellem} ile yalnız hacca niyet ettik» İbni Avıı rivayetinde : «Resûlüllah iSaHut'.chıi Ale\hi w SeUcm) yalnız hacca niyet etti.» demiştir.

185- (1232) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd, Bekir'den, o da Enes (RadiyaUahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Enes (Radiyaüahü anh\ şöyle demiş:
«Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'i hacc ile umrenin her ikisi için telbiye getirirken işittim."
Bekir demiş ki: «Ben, bunu İbni Ömer'e anlattım da :
— Resûlüllah (SallaHahü Ateyhi ve Sellem) yalnız hacc için telbiye getirdi, dedi. Müteakiben Enes'e rasti;; firak, İbni Ömer'in sözünü ona anlattım, Enes:
— Siz, bizi gâlibâ çocuk sayıyorsunuz? Ben, Resûlüllah (Sallalltüıü Aleyhi ve Sellem) 'i:
(Ömre ve hacc için Lebbeyk!) buyururken işittim; dedi.»

186- (...) Baıvı Ümeyyetu'bnu Bistâm EI-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd yâni İbni Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HabİB h Şchîd, Bekir b. Abdillâh'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize, E*ı«s (RadiyaUahü anh) rivayet etti ki, kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Se-ilem) 'i bunların yâni hacc ile ömreninaralarını cem' ederken görmüş.
Bekir demiş ki: «Sonra bu mes'eleyi İbni Ömer'e sordum, İbni Ömer:
— Biz, hacca telbiye getirdik; cevâbını verdi.
Dönerek İbni Ömer'in söylediğini Enes'e haber verdim, Enes:
— Gâlîbâ biz, çocuk olduk! dedi.»
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» ve «Meğazî» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Kaadı İyâz diyor ki : «Hz. İbni Ömer'in bu rivayeti yukarda Âişe, Câbir ve İbni Abbâs hadîslerine muvafık ulup, başka rivayetlerden hâsıl olan işkâli beyân etmektedir.

İbni Ömer (Radiyallahü atıht'm buna muhalif olan rivayeti te'-vil edilmiştir.»
Hz. Enes ise Ee.sûlüHah (Satlaîiahİi Aleyhi ve Selleın/m hacc İle öm-reye birlikte telbiye getirdiğini bildirmiş, kendisine Hz. İbn ömer'in söyledikleri nakledilince ; «Siz, bizi gâlibâ çocuk sayıyorsunuz!» diyerek, ResûlüMah (Salialiahii Aleyhi veSellem) 'den bu şekilde işittiğini bir daha te'kid eylemiştir.
Resû\ü\\ah(SallaHahii Aleyhi ve Sellem)'in o haccda kıran yaptığını ve hacc-ı kıranın efdal olduğunu söyleyenler Enes (RadiyaUahu Ltıh) hadî-siyle istidlal etmişlerdir.
Yukarda da gördüğümüz vecihle sahih ve muhtar olan kavle göre mezkûr haccında. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ihrama girerken evvelâ hacc-ı ifrâda niyet etmiş, sonra ömreyi ona ilâve ederek kıran yapmıştır.
Binâenaleyh İbni Ömer Hazretlerinin bu hadîsi Resûlüilah hacc-ı kıranın efdal olduğunu söyleyenler Enes (RadiyaUahii anh) hadî-(SallaİlaİıiI Aleyhi ve Sel'em) 'in ilk ihrama girdiği zamana. Enes hadîsi ise sonuna yahut ihram esnasına hamledilmiştir
Her hâlde Enes (Radiyallahüanh>, Peygamber (SallaHahii Aleyhi ve 'in hacc-ı ifrâda niyet ettiğini işitmemiş olacaktır.
Nevevî : «Hz. Enes rivayetinin ekseri rivayetlere uyması için bu te'vîl mutlaka lâzımdır.» diyor.

28- Hacc İçin İhrama Girerek, Mekke'ye Gelen Kimseye Lazım Olan Tavaf ve Sa'y Babı

187- (1233) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-ser, İsmail b. Ebî Hâlid'den, o da Vebera'dan [41] naklen haber verdi. Vebera şöyle demiş :
«İbni Ömer'in yanında oturuyordum. Derken bir adam gelerek:
— Ben, vakfe yerine gelmeden beyti tavaf etsem olur mu? diye sordu. İbni Ömer:
— (Evet olur; cevâbını verdi. Adam: Ama İbni Abbâs: Vakfe yerine gelmeden beyti tavaf etme! derdi) mukâabelesinde bulundu. Bunun üzerine İbni Ömer şunları söyledi:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccetti de vakfe yerine gitmeden önce beyti tavaf eyledi. Binâenaleyh eğer samimi isen Resûlüllah (Sallallahü A le'yhi ve Sellem) 'in sözüyle amel etmen mi, yoksa İbni Abbâs'ın kavlini alman mı daha doğrudur?»

188- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Beyân'dan, o da Vebera'dan naklen rivayet etti. Şb'yle demîş : «Bir adam, İbni Ömer (Radiyallahû anhütna) 'ya :
— Ben, hacc için ihrama girdiğim hâlde beyti tavaf edebilir miyim? diye sordu. İbni Ömer:
— Sana manî olan -nedir? dedi. Adam:
— Ben, filânın bunu mekruh addettiğini gördüm. Ama sen, bize ondan daha makbulsün. Çünkü onu dünyânın fitneye giriftar ettiğini gördük; dedi. Bunun üzerine İbni Ömer (Radiyallahû anh):
— Dünyâ hangimizi — yahut hanginizi — fitneye giriftar etmemiştir; dedi. Sonra şunu söyledi:
— Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc için ihrama girip de, beyti tavaf ettiğini ve Safa ile Merve arasında sa'y yaptığım gördük. Binâenaleyh eğer samîmi isen Allah'ın sünnetiyle, Resulü (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetine tabî olman, filânın sünnetinden daha iyidir.»

189- (1234) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Siif-yân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan rivayet etti. Amr şöyle demiş : İbni Ömer'e, b'mreye niyet ederek gelip de beyti tavaf eden, fakat Safa ile Merve arasında sa'y yapmayan bir adamın karısına yakınlık edip edemi yeceğini sorduk. İbni Ömer şöyle dedi:
«Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hacca) geldi de, beyti yedi defa tavaf etti, Makaam-i İbrahim'in arkasında iki rek'at namaz kıldı, Sa£â ile Merve arasında da yedi defa sa'yde bulundu. Muhakkak ki, sizin için Resûlüllah'da güzel bir örnek vardır.»

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû'r-Rabî'Ez-Zehrânî, Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiler. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekir haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Hammâd ile İbni Cüreyc) hep birden Amr b. Dinar'dan, o da İbni Ömer (Radiyaltahiİ anhüma)'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen İbni Uyeyne hadisi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsin Amr .b. Dînâr rivayetini Buh âri «Namaz» ve «Hacc» bahislerinde; Nesâî ile İbni Mâce «Haco bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Vakfe yerinden murâd: Arafat'tır.
îbni Ömer hadîsi tavâf-ı kudûmu isbât etmektedir. Bu tavaf, Arafat'ta vakfe yapmadan îfâ edilebilir.
İbni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan mâada bütün ulemânın kavilleri budur.
Tavâf-i Kudüm: Mekke'ye varır varmaz yapılan tavaftır. Uzaktan gelenler İçin, bunu yapmak sünnettir.
Şâfii1er'den bâzıları vâcib olduğunu, yapılmadığı taktirde kurban kesmek îcâb ettiğini söylemişlerde de Şâfit1er'in meşhur kavline göre de sünnettir.
Tavâf-i Kudüm: Mekke'de yaşıyanîara sünnet değildir. Buna Tavâf-i Tahiyye dahî derler,
Hz. 1bni Ömer'in : «Eğer samîmi isen» sözünden muradı: Müslümanlığındare Resûlüllah (Saîlaîlalüi Aleyhi veSellem)'e tâbi oluşunda samimi isen, onun yolunu bırakıp da tbnİ Abbâs ve başkalarının sözüyle amel etme! demektir.
Dünyâ fitnesinden murâd ; İbni Abbâs (Radiyaüahü anh) 'in Basra valiliğidir. Vâlîlikde bulunmak dinen tehlikelidir; fitneye sebep olabilir.
İbni Ömer (RaıtiyaUahii anh) ise hiç bir valilikle bulunmamıştı. Bununla beraber :
«Dünyâ hangimizi fitneye giriftar etmemiştir?» demesi, tevâzu'unun. insaf ve takvasının ifadesidir.
Hadîsin bâzı nüshalarında Hz. İbni Ömer 'in sözü «Hangimizi» şeklinde tesbit edilmiştir. Her iki rivayet de doğrudur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- ömrede sa'y, vâcibdir. Bütün ulemânın mezhebi budur. Yalnız Hz. İbni Abbâs 'in, tavâfdan sonra sa'y yapmadan ihramdan çıkmayı tecviz ettiği rivayet olunursa da, bu rivayet zayıf ve sünnete muhaliftir.
2- Tavaf için mutlaka Kabe 'nin etrafında yedi defa dolaşmak lâzımdır.
3- Tavaftan sonra Makaam-ı İbrahim'in arkasında iki rek'at namaz kılmak meşrudur.
Bu namaz, ulemâdan bâzılarına göre sünnet; bâzılarına göre vâcibdir. Tavafa tâbi olduğunu söyleyenler de vardır.

Bu taktirde, yapılan tavaf sünnet ise namaz da sünnet; vâcib ise tavaf namazı da vâcibdir.

29- Beyti Tavaf Edip, Sa'y Yapana İhramda Kalmak ve Hille Çıkmamak Lazım Galdiği Babı

190- (1235) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yâni tbni Haris Muhanımed b. Abdirrahmân'dan naklen haber verdi ki Iraklı bir adam ona şöyle demiş:
«Benim için Ürvetü'bnü Zübeyir'e sor (bakalım) : Bir adam hacc için telbiye getirir de beyti tavaf ederse ihramdan çıkar mı, çıkmaz mı? Şayet: Çıkamaz! derse, sen de ona:
— Ama bir adam bunun caiz olduğunu söylüyor! de.»
Muhammed demiş ki: «Bunun üzerine ben, mes'eleyi Urve'ye sordum; Urve:
— Hacc için telbiye getiren, ancak hacc (x bitirmek) ile ihramdan çıkar; cevâbını verdi. Ben:
— Ama bir adam bunun caiz olduğunu söylüyormuş (!) dedim. Urve:
— Ne çirkin söylemiş! dedi.
Müteakiben o adam bana rastlıyarak, sordu; ben de (aldığım cevâbı) kendisine anlattım. (Adam tekrar) :
— Sen, ona söyle ki bir adam Resûlüllah (Saîlcâîahü A leyhi ve Sellem) in bunu yaptığını haber verirdi. Bunu yapmış bulunan Esma ile Zübe-yir'in hâlleri ne olacak? (de!)
Bunun üzerine ben (tekrar) Urve'ye gelerek bunları kendisine söyledim. Urve:
— O adam kimdir? diye sordu.
— Bilmiyorum! dedim.
— Ona ne oluyor da bana gelip bizzat sormuyor? Zannederim bu adam Iraklı olacak! dedi. Ben (yine) :
— Bilmiycrum! cevâbını verdim. Urve:
— Bu adam bata etmiş. Evet! Resûlüllah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) haccetmiştir. Bana, Âişe (Radiyallahii anha) haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke'ye vardığı vakit yaptığı ilk iş abdest alarak beyti tavaf etmek olmuş. Sonra Ebû Bekir de haccetmiş, onun da ilk işi beyti tavaf etmek olmuştur. Bundan sonra bir şey yapmamıştır. Ebû Bekir'den sonra gelen Ömer de böyle yapmıştır. Bilâhara Osman haccetti, onu (gözümle) gördüm; ilk işi beyti tavaf etmek oldu. Sonra başka bir şey yapmadı. (Osman'dan) sonra Muâviye ile Abdullah b. Ömer (de aynı şekilde haccettiler.) Daha sonra ben, babam Zübeyir b. Avvâm ile birlikte haccettim, onun da ilk işi Beyti tavaf etmek oldu. Ondan sonra başka bir şey yapmadı. Sonraları muhacirlerle Ensârın da böyle yaptıklarını gördüm. Başka bir şey yapmadılar. Bunu yaparken gördüğüm en son zât tbni Ömer'dir. Haccjm, omreye bozmadı. İşte İbni Ömer yanlarındadır. Ona sorsalar ya!
Geçenlerden hiç biri Mekke'ye ayak bastıkları vakit beyti tavaftan önce bir şeyden başlamazlar; tavaftan sonra ihramdan da çıkmazlardı. Annem ile teyzemi de görmüşümdür. Mekke'ye geldikleri vakit Beyti tavaftan önce hiç bir şeyden işe başlamazlar, sonra ihramdan çıkmazlardı.
Ama bana, annemin haber verdiğine göre kendisi, kız kardeşi Âişe, Zübeyir, filân ve filân sırf Umreye niyet ederek Mekke'ye gelmişler, rüknü istilâm edince hillc çıkmışlar.
O zât, bu hususta sana söylediklerinde hatâ etmiş; dedi.
Bu h;ıdisi Buharı «Hacc» bahsinin bir-iki yerinde muhtasar ve mufassal olmak üzere tahrîc etmiştir.
Kaadı İyâz cümlesinin bütün nüshalarda bu
şekilde rivayet edildiğini, fakat bunun bir tashîf ve hatâ olduğunu söylemiş :
«Doğrusu (Sonro bu hacc, ömre olmadı.) şeklindedir. Urve'ye soran zât haccuı ömreye tebdilini tervîc edenlerin mezhebine göre bu mes'eleyi sormuş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in veda haccında bunu yaptığını delîl göstermiştir. Urvede Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve-Sellemj'in bunu bizzat kendisi yapmadığı gibi ondan sonra gelenlerin de yapmadığını bildirmiştir.» demişse de Nevevî bu mütâlâayı beğenmemiş ve: «Mes'ele Kaadı 'nın dediği gibi değildir. Bilâkis bu cümle hem rivâyeten hem de manen sahih-dir. Çünkü (ilk işi beyti tavaf etmek oldu, başka bir şey yapmadı.) sözü ömreye ve şâir hacc fiillerine şâmildir. Bu cümle: (Sonra haccı değiştirip de onu ömreye veya kırana nakletmedi) takdirindedir.» demiştir.
Hadîsin sonundaki: «Rüknü istilâm edince hille çıkmışlar.» cümlesinden murâd: Hz. Âişe'den başkalarıdır. Çünkü Âişe (Radiyallahu onAaJvedâ haccında kırana niyet etmiş; Arafat'ta vakfeden önce rüknü istilâmda bulunmamıştı. Hayzı sebebiyle bayram gününden Önce tavaf da yapamamıştı.
Hz. Urve 'nin annesi Esma binti Ebî Bekir *dir.
«Rüknü istilâm edince hille çıkmışlar.» cümlesinden hazf vardır. Maksat tavaf ve sa'yı yapıp saçlarını kısalttıktan sonra ihramdan çıkmış olmalarıdır.
Hazfe sebep, bu husûsatın malûm olmasıdır.
Dâvüdi'nin beyânına göre Hz. Osman'a ait olan söz Ur-v e 'nin, ondan öncekilere âit olan ise Hz. Âişe'nindir,
Ebû Abdi1me1ik: «Hz. Âişe 'nin sözü (Sonra başka bir şey yapmadı.) cümlesinde biter.
Ebü Bekir 'in haccından itibaren Urve'nin sözü başlar.» demiştir.
Şu hâlde Dâvûdî *nin kavline göre hadis, muttasıl; Ebû Abdi1me1ik'in kavline göre bâzı yerleri munkatı' demektir.
Çünkü Urve, Hz. Ebû Bekir ile Ömer 'e yetişmemiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Tavaf için, namazda olduğu gibi taharetin vâcib olduğunu söyleyenler bu hadîsle istidlal ederler.
Maamâfih hadîsde buna delâlet yoktur. Çünkü Resûlülİah (Sailallahü Ateyhi ve Sellem)in abdest alması, taharetin kat'î surette vâcib olduğuna delâlet edemez.
Müstehab olduğu için abdest alması muhtemeldir.
2- Hacc-ı ifâdın efdal olduğunu söyleyenler dahî bu hadîsle istidlal etmişlerse de hadisde onlara da bir delü yoktur. Çünkü Resûlülİah (Sailallahü Aleyhive Seîlem) 'in hacc-ı kıran yaptığını gösteren birçok rivayetler vardır.
3- İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve diğer birçok ulemâya göre tavaf sahîh olabilmek için abdest şarttır.
İmam A'zam'a göre ise şart değil müstehabdır.
4- îhrâmh bir kimse Mekke'ye varır varmaz her şeyden evvel Tavâf-ı kudûmu yapmalıdır.

191- (1236) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. H.
Bana Züheyir b. Harb da rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Mansûr b. Abdirrahmân, annesi Safiye binti Şeybe'den, o da Esma binti Eiî Bekir (Radiyallahû atthüma) 'dan nakler rivayet eyledi. Esma şöyle demiş.:
«İhrama girerek yola çıktık. Müteakiben Resûlüllah (Sallaülahü Aleyhi ve Seikm):
— Kimin yanında hedy varsa ihramı üzere kalsın! Yanında hedyi olmayan hille çıksın! buyurdular.
Benim yanımda hedy yoktu. Onun için ihramdan çıktım. Zübeyir'in beraberinde hedy vardı. O sebeple o, hille çıkmadı. Ben, elbisemi giydim, sonra dışarı çıkarak Zübeyir'in yanma oturdum. Zübeyir:
— Yanımdan kalk! dedi. Ben :
— Üzerine çullanacağım diye mi korkuyorsun? mukaabelesinde bulundum.

192- (...) Bana Abbâs b. Abdilazîm El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hişâm Muğîratü'bnü Selemete'l-Mahzûmî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr b. Abdirrah-mân, annesinden, o da Esma binti Ebî Bekir (Radiyailahi anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallatkıhü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacca telbiye getirerek Mekke'ye geldik...»
Râvi bundan sonrasını İbni Güreye hadîsi gibi rivayet etmiş; yalnız şunu da söylemiştir:
«Zübeyir:
— Benden uzaklaş! Benden uzaklaş! dedi. Ben de :
— Üzerine çullanacağımdan mı korkuyorsun? mukaabelesinde bulundum.»

193- (1237) Bana Harun b. Suîd El-Eyli ile Ahmed b. İsa rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Amr, Ebû'l-Esved'den naklen haber verdi. Ona da Esma bînti Ebî Bekir i Raâiyallahü anhütna 'nın azatlısı Abdullah rivayet etmiş ki, kendisi Es-mâ'nın Hacûn'dan her geçtikçe :
— «Allah, Resulüne salât-ü selâm eylesin! Onunla birlikte buraya inmiştik. O RÜn, hizim heybelerimiz hafif, binek hayvanlarımız az, yiyeceklerimiz de azdı. Ben, kız kardeşim Âişe, Zübeyir, filân ve filân ömre yapmıştık. Beyti istilâm ettiğimiz vakit hille çıkmış, sonra geceleyin hac-ra Mbiye etmiştik.» derdiğini işi t irmiş.
Harun, kendi rivayetinde: «Esmâ'mn azatlısı.» dedi.
»Abdullah» ismini söylemedi.
Bu hadisi Buharı «Hacc» bahsinde tahric etmiştir.
Hz. Esma'mn : - Elbisemi giydim.* sözünden muradı: Zînetli es-vâb) olacakta. Aksi taktirde ihram hâlinde kadınların dikişli elbise giymesi memnu olmadığı için ihramdan çıkarken mütâd elbise giymelerine hacet yoktur
Hz Esma giyinerek kocası Zübeyır'in yanına oturunca, zübeyır iRadiyoüahu unlu yanından kalknv>mı emretmişti
Hükmü yti A'bi . Selnvtle dokunmak gibi bir §cy vukûbulacağmdan. çekinmesidir.
Hacûn : Mekke'nm yukarısında Harem-ı şerif dâhilinde kalan bir dağdır. Bâzıları bunun Hz. Ebû Mûsil Eş'ari'ye ait evin karşısındaki mezarlık olduğunu söylerler.
Hu yer, Mekke'ye birbuçuk mil mesafededir.
Vâkıdi'nm rivayetine göte bu yere evvelâ Kusayy b. KıIab defnedilmiş, ondan sonra kabristan hâline gelmiştir.
Babımızın Saiiyyv binli Şeybe rivayeti ile Hz. Esmâ'nın azatlısı Abdu1lah'ın rivayetleri birbirine muhalif görünmektedir. Çünkü Safiye rivayetinde Hz. Zübeyir'in yanında hody bulunduğu için ihramdan çıkmadığı: Abdullah rivayetinde ise Beyti tavaf ettikten sonra ihramdan çıktığı bildiriliyor.
Nevevi bu hususta şunları söylemiştir: «Hz. Zübeyir 'in umre için ihrama girmesi ve ihramdan çıkması Veda hacemda değildi.»
Bâzıları Nevevi'tun sözünü ihtimâlden uzak görmüş; Buhâri'ye göre Abdullah rivayetinin müraccah olduğunu, bu sebeple Safiye rivayetini kitabına almadığını söylemişlerse de Aynî:
«İşte Müslim!.. Birbirine muhalif olmakla beraber her iki rivayeti tahrîc etmiştir. Binâenaleyh iki rivayetin arasını bulmak için Nevevî'nin sözünü kabul etmekten başka çâre yoktur.» diyerek Nevevî'nin te'vîlini müdâfaa etmiştir.
Son rivayette Ömre yaptıkları bildirilen zevâtdan Hz. Âişe'yi istisna etmek gerekir. Çünkü yukarki hadîsde de işaret olunduğu vecîhle Âişe (Radiyallahü anha) o anda beyti tavaf edenler meyâmnda değildi.
Kaadı tyâz'a göre Hz. Esma 'mn kız kardeşi Âişe'yi de beraber zikretmesi, Âişe (Radiyallahü anha) 'nin haccdan sonra kardeşi Abdurrahmân ilte birlikte Ten'îm'den ihrama girdiği ömreye işaret etmiş olabilir.
Safiyye rivayetinde Hz. Zübeyir 'in ihramdan çıkmadığı tasrîh edildiğine göre son rivayette ihramdan çıktıkları bildirilen zevattan Hz. Âişe ile birlikte onu da istisna etmek gerekir. Yahut Hz. Zübeyir'in ömre için ihrama girip, sonra ihramdan çıkması, Veda haccından başka bir seferde vukûbulmuştur.
Evvelce de işaret olunduğu vecîhle Beyti istilâmdan murâd: Haceri Esved'i öpmek veya ona dokunmaktır.
Mücerred Hacer-i Esved'i öpmekle ihramdan çıkmak bütün ulemâya göre caiz değildir. Binâenaleyh Beyti istilâm ederek ihramdan çıkmakdan murâd: Kâbe'yi yedi defa tavaf ettikten sonra Safa ile Merve arasındaki sa'yi tamamlamak ve traş olmaktır.

30 — Haccın Mütası Hakkında Bir Bab

194- (1238) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Müslim-Kurrî'den rivayet etti. Şöyle demiş:
İbni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'ya haccın müt'asım sordum da onun hakkında ruhsat verdi. Halbuki, İbni Zübeyir bundan nehyederdi. Th_ Abbâs (RadiycUlahü anh) şunları söyledi:
«İste İbni Zübeyrin annesi!.. ResûlüMah (SaHatlahÜ Aleyhı ve Sellem) 'in buna ruhsat verdiğini söyleyip duruyor! Yanına girin de ona sorun!»
Bunun üzerine onun yanma pildik. Bir de baktık ki. şişman bîr kadın!.. (Meseleyi sorunca).
— Resûlüilah (SaHatlahÜ Aleyhi ve Sellemj buna ruhsat verdi.» dedi.

I95- (...) Bize, bu hadîsi İbnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivâye* etti. H.
Bisc, hunu îbni Beşşâr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâpi İbni Ca'fer rivayet etti.
Bu rûvîlerin ikisi birden bu isnâdla Şu'be'den rivayet etmişlerdir. Abdurrahmân rivayetinde «müt'a» lâfzı vardır. Fakat «Haccın müt'ası» dememiştir.
İbni Ca'fer ise şöyle demiştir:
«Şu'be dedi ki:
— Müslim: Haccın müt'ası mı, dedi yoksa kadınların m üt'a sı mı? bilemiyorum; dedi.»

196- (1239) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Biee Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Biz
Müslim-i Kurrî rivayet etti. O da İbni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'yi şöyle derken işitmiş:
«Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ömreye, ashabı da hacca tel-biye getirdiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabından hedy kurbanı gönderenler ihramdan çıkmadılar; geri kalanları çıktı.
Tâlhatü'bnü Ubeydillâh kurban gönderenler arasındaydı. Bu sebeple o da ihramdan çıkmadı.»

197- (...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâni tbni Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Şu'be bu i sn adla rivayette bulundu.
Yalnız o: «Beraberinde hedy kurbanı ohn a yanlardan biri de Tâ İha -tü'bnü Ubeydillâh ile başka bur adam idi. Bu sebeple onlar ihramdan çıktılar.» dedi.
Übbî diyor ki : «Hadîs sarihleri, bu hadîs üzerinde bir şey söylememişlerdir. Hâlbuki Hadîs-i Şerif, Resûlüllah (Sallailcûıü Aleyhi ve Sellem) 'in müt'aya niyet ettiği hususunda kuvvetli bir delildir. Bu taktirde ihramdan çıkmamasının mânâsı: Niyetini feshetmemekten ibarettir. Çün-, kü niyetini ancak, hacca niyet eden feshedebilir.
Bu hadîsle, Resûlüllah (Saîlaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc-ı ifrâd için ihrama girdiğini bildiren sahih hadîslerin aralan bulunmak istenirse Enes hadîsinde olduğu gibi teVîle gidilir...»

31- Hacc Aylarında Ömrenin Cevazı Babı

198- (1240) Bana Muhanuned b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki)
Bize Abdullah b. Tavus, babasından, 6 da İbni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş:
«Câhiliyet devrinde Araplar hacc aykırında ömre yapmayı yeryüzünde en büyük günahlardan sayarlardı. Muharremi Safere tebdil eder ve:
— Bere iyileşip eser kalmadığı ve Safer geçtiği vakit ömre yapmak isteyene ömre helâl olur! derlerdi. Peygamber (Saîlaüahü Aleyhi ve Sellem) ashabı ite birlikte dördüncü gecenin sabahında hacca telbiye getirerek (Mekke'ye) geldiler de ashabına bu haccı, om reye tebdil etmelerini emir buyurdu. Bu iş, ashaba girân geldi ve :
— Yâ Resûlallah! Hangi bili? diye sordular. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Helâl olan her şey; buyurdular.

199- (...) Bize Nasru'bnu Aliy El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu"be, EyyûVdan, o da Ebû'l Âliyete'l-Berrâ'dan [42] naklen rivayet eyledi. O da tbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'yi şöyle derken işitmiş :
«Resûlüllah (Sallallahü A \eyhi ve Sellem) hacca telbiye getirerek Zi'l-Hicce'nin dördünde (Mekke'ye) geldi. Ve sabah namazım kıldı. Namazı kıldıktan «onra:
— Bu haccı, ömre yapmak isteyen ö m rey e tebdil ed iversin ! buyurdular.

200- (...) Bize, bu hadîsi İbrahim b. Dîn ar 4a rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. H.
Bize Ebû Dâvûd-u Mübârekî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kbû Şihâb rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bfete Yahya b. Kesir rivayet eyledi. Bu râvîlerin fcepsİ Şu'fee'de» bu i sn adla rivayette bulunmuşlardır.
Ravh ile Yahya b. Kesîr, Nasr'ın dediği gibi: «Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Seltem) hacca telbiye getirdi.» demişlerdir.
Ebû Şihâb'a gelince: Onun rivayetinde :
Resûlüllah (SüUaihıhü Aleyhi ve Seltem i ile birlikte hacca telbiye getirerek yola çıktık.» ifâdesi vardır.
Hepsinin rivayetlerinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını Bathâ'da kıldı.» cümlesi vardır. Yalnız Cehdamî, bunu söylememiştir.

201- (...) Bîze Hârûn b. AbdİUâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fad[43] Es-Sedûsî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebû'l-Âliyete'I-Berrâ'dan, o da İbni Abbâs (RadiyaltahiİanhiimayAan naklen haber verdi. Şöyl demiş:
«Peygamber (SalUühhü Aleyhi ve Sellem) ashabı ile birlikte, on günlerin dördünde hacca telbiye ederek geldiler de ashabına bu haca, om-reye tebdil etmelerini emir buyurdu.»

202- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Ebû'l-Aliye'den, o da tbni Abbâs (Radiyallahû<uıhüma)'4mn naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namaiını ZtHavâ'da kıldı ve (Mekke ye) Zi'l-Hicce'nin dördünde geler «İt ashabına — yanında hedyi olanlar müstesna— ihramlarını örmeye çevirmelerini emir buyurdu.»
Bu hadisi Buhâri «Ki t âh u Taksîri's-Salât»da; Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir
Ulemânın beyânına göre Muharrem1! Safere çevirmek, câhiliyet devri Araplarmın «Nesi1» denilen âdetiydi. Muharrem'e Safer adım vererek, onu helâl îtikaad ederler; Muharrem ayının hürmetini Safer'den sonraya bırakırlardı. Bunu arka arkaya üç haram ay gelip de yapacakları baskın ve yağmalara manî olmasın diye yaparlardı. .
«Bere iyileşip eser kalmadığı vakit.» sözlerinden murâd: Develerin sırtında yük taşımaktan Kasıl olan berelerin düzelmesi ile yollardaki deve izlerinin kaybolmasıdır, Haccdan döndükten bir müddet sonra bunlardan eser kalmazdı. Araplar bu sözleriyle seci' yapmak

istedikleri için cümlelerin sonunda durulacağına işaret olmak üzere kelime sonlan sakin okunmuştur.
Rivayetlerin birindeki «On günler»den murâd: Zi'1-Hicce'-nin başından itibaren on günüdür. Yâni Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye Zi'1-Hicce 'nin dördünde gelmiştir.
Nitekim diğer rivayetlerde bu cihet tasrîh olunmaktadır.
Zûtavâ: Mekke'ye yakın bir vâdîdir.
Tava kelimesi: «Tuvâ» ve «Tivâ» şekillerinde de okunabilirse de meşhur olan kıraati «Tavâ»dır.
Bunu Kur'ân-ı Kerîm 'deki: Mukaddes «Tuvâ» vadisi ile karıştırmamalıdır. O vâdî Şam'da Tûr dağına yakın bir yerdedir.
Hz. Enes (Radiyallahüanh)'dan rivayet olunan bir hadîsde Peygamber (Sgllatkthü Aleyhi ve Sellem) 'in haca esnasında Mekke'de on gün kaldığı bildirilmektedir.
Bu hadîsde Mekke'ye Zi'l-|iicce 'nin dördünde vardığını görüyoruz. Bu on gün şöyle tamamlanmıştır:
Pazar günü Zûtavâ'ya varmışdır. O sene Zi'1-Hicce 'nin ilk günü Perşembe'ye tesaadüf ettiğinden, Pazar 'dan Perşembe'ye kadar Mekke'de kalmış, Perşembe sabahı Mina'ya gitmiş, o günü ve Cuma gecesini Mina'da geçirdikten sonra Cum'a günü zevalden sonra Araîât'a varmış, orada da güneş kavuşuncaya kadar kalmış, Cumartesi gecesi Müzde1îfe'ye dönmüş, sabah namazına kadar orada kaldıktan sonra Cumartesi günü güneş doğarken Mina'ya dönmüştür. O gün Kurban Bayramı'dır. Cemre-i Akabe 'de taşlan attıktan sonra aynı gün Mekke 'ye dönmüş, zevalden önce Beyt-i Şerifi tavaf ederek yine aynı gün Mina'ya gelmiş ve orada Cumartesinin kalan kısmıyla Pazar, Pazartesi ve Salı günlerini geçirmiştir.
Teşrik günlerinin sonu olan Salı günü öğleden sonra El-Muhas-saVa gelmiş, orada öğle namazını kılmış ve Çarşamba gecesini geçirmiştir.
Hz. Â işe'nin kardeşi Abdurrahmân ile Ten'îm 'den ömre yaptığı gece: bu gecedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan sonra Çarşam"ba günü sabah namazından evvel veda tavafını yapmıştır.
Bu Çarşamba ayın ondördüne tesadüf etmektedir. Bu suretle Enes (Radiyallahü anh) hadîsinde zikredildiği gibi Mekke'de on gün kalmış olur. Bundan sonra Mekke'ye müteveccihen hareket etmiştir.
Hadîs-i Şerîf, aynen, yukardaki rivayetlerde olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihramı ömreye tebdil ettirdiğini bildirmektedir.
Ulemânın bu husustaki kavillerim geçen rivayetlerde görmüştük.

203- (1241) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bize Ubeyduîlah b. Muâz da rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi-ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hakem'den, o da Mücâhid'den, o da İbni Abbâs (Radiyalîahü anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu bizim yaptığımız bir ömredir. İmdi kimin yanında hedy yekta derhal tamamîle hille çıksın! Zira ömre, kıyamet gününe kadar hacca dâhil olmuştur.» buyurdular.
Bu hadîs dahî Fetih yılındaki ömreye işaret etmektedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem):
«Bu bizim yaptığımız bir Ömredir.» sözü ile ashabını kaydetmiştir. Ömrenin hacca dahil olması meselesi geçen rivayetlerde görülmüştü.

204- (1242) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Cemrete'd-Dıibaî'den dinledim; şunu söyledi: Ben, muta yaptım da bir takım insanlar beni, bundan menettiler. Ben de İbni Abhâs'a giderek bu meseleyi sordum. O, bana müt'ayı emretti. Sonra eve giderek, uyudum. Derken rüyamda bana biri geldi ve :
— «Makbul ömre mebrûr hacc.» dedi.
Bunun üzerine ben, İbni Abbâs'a giderek gördüğümü kendisine haber verdim. İbni Abbâs:
«AHahu ekber! Allaîıu ekber! Ebû'\-Kaas\m (Saltaltahü Aleyhi ve Sellenı) in sünneti!» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir.
Aynî 'nin beyânına göre vak'a Abdullah b. Zübeyr zamanında geçmiştir. Abdullah b. Zübeyr müt'ayı meneder yalnız mahsur kalanlara caiz görürmüş. Bu hususta Â1kane ile İbrahim Nehaî dahî ona muvafakat etmişlerdir.
Cumhur.u ulemâya göre hacc-ı temettü' mahsur kalanlara mahsûs değildir.
«Makbul ömre mebrûr hacc.» cümleleri: müptedâ haber cümlesidir. Yâni «bu makbul bir ömre ve makbul bir haccdir.» demektir.
Hz. İbni.Abbâs'm :«Ebû'l-Kaasim (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in sünneti!» sözü dahî böyledir. Yâni «Bu, Peygamber (Saîtallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetidir.» mânâsına gelir.
Bununla beraber «Sünnet» kelimesini mansûb okumak da caizdir. Bu takdîrde cümlenin mânâsı: «Peygamber (Sctllatİahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetine uygun iş yaptın.» demek olur.
Buhârî'nin rivayetinde şu ziyâde vardır:
«Bunun üzerine İbni Abbâs, bana:
— Yanımda kal da malımdan sana bir hisse ayırayım! dedi.» Râvî Şu'be diyor ki: «Ben, Ebû Cemre'ye:
— Niçin? diye sordum;
— Gördüğün rüyadan dolayı; cevâbını verdi.»
İbni Abbâs (Radİyallahü anhl'm bu teklifine sebep: Salih rû-yânın, Peygamberliğin kırkaltı cüz'ündeıt bir cüz olmasıdır

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Selef-i sâlihin hayırlı işlerde yardımlaşırlardı. Hz. Ebû Cemre bir seferde haccla ömreyi yapmakla ecrinin noksan olacağından endîşe ediyordu. Kendisine hacc-ı ifrâdı tavsiye- edenler Resûlüllah (Saitaliahü Aleyhi ve Sellem)'in fiillerine bakarak hareket etmişlerdi. Nihayet Allah Teâlâ rüya" hâlinde Ebû Cemre'ye nacce ömresinin makbul olduğunu bildirdi.
2- Sâdık rüya, uyanıkken yapılan işlere şahittir. Çünkü Peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüzdür.
3- Âlim talebe okuttuğu için ücret alabilir.

32- İhrama Girerken Hedy Kurbanına Nişan Takmak ve Sırtına Alamet Çizmek Babı

205- (1243) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr hep birden İbni Ebî Adiyy'den rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ dedi ki: Bize îbni Ebî Adiyy Şu'be'den, o da Kat âdiden, o da Ebû Hassân'dan, o da İbni Abbâs (Raâiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Salldtlahü Aleyhi ve Selîem) öğleyi Zü'1-Huleyfe'de kıldı, Sonra devesini istedi ve onu hörgücünün sağ tarafından mşanladı, da kan aktı. Boynuna iki .nalın taktı. Sonra devesine bindi. Deve, kendisini Beydâ düzüne çıkarınca hacca telbiye getirdi.

(...) Bize Muhammedü'bnul-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den bu isnâdda Şu'be hadîsi mânâsında rivayette bulundu. Yalnız o: «Nebiyyul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) Zti'l-Huleyfe'ye geldiği vakit...» dedi: «Orada öğleyi kıldı.» demedi.

206- (1244) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti. (Demiş kj) : Ebû Hassan El-A'rac'dan dinledim, şunu söyledi:
«Beni Hüceynı kabilesinden bir adam İbni Abbâs'a:
— Halkın kalplerine işleyen yahut halkı fırkalara ayıran bu fetva nedir? Beyti tavaf eden hille çıkarmış? diye sordu. İbni Abbâs (Radiyaîlahu cmh):
— Patla san iz da yine Peygamberimiz (Sallaüahü Aleyhi ve Seltem) 'in sünnetidir! cevâbını verdi.»

207- (...) Bana Ahmed b. Saîd Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ahmed b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm b. Yahya, Katâde'den, o da Ebû Hassân'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Hassan şöyle demiş:
«İbni Abbâs'a:
— Bu iş halk arasına a yayılmıştır. Güya Beyti tavaf eden hille çıkarmış. Tavaf: Ömredir; dediler. İbni Abbâs:
— Patlasanız da, bu Peygamberimiz (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)"m sünnetidir! cevâbını verdi.»

208- (1245) Bize İshâk b. îbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu ha mm ed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ata' haber verdi. (Dedi ki) : İbni Abbâs :
«Beyti tavaf eden hacı olsun, hacıdan başkası olsun ihramdan çıkar.» Derdi. Atâ'ya:
— «Acaba bunu neye istinaden söylüyordu?» diye sordum.
—«Allah Teâlâ'nm: (Sonra onun hill yeri Beyt-i Atîk'dir,) [44] âyet-i kerîmesine istinaden.» cevâbını verdi.
— Ama bu Arafat'ta vakfeye durduktan sonra olacaktır, dedim; Atâ:
— tbni Abbâs, Arafat'tan önce ve sonra olacağını söylerdi. Bunu Peygamber (SalUtitahü Aleyhi ve Sellemyin veda haccında kendilerine verdiği hille çıkma emrinden alıyordu. Dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Meğazî»de tahrîc etmiştir.
«Eş'are»: Aslında nişanlamak, alâmet takmak; mânâsına gelir.
Burada ondan maksat: Devenin hörgücünü sağ tarafından bıçak veya sivri bir demirle çizerek kan akıtmaktır. Bu, o hayvanın Harem-i Şerife gönderilecek bir kurban olduğuna alâmettir.
Başka hayvanlara karıştığında kolayca ayrılması, kaybolduğunda bulan kimsenin getirmesi için bunu yapmak müstehabdır. Bir de bununla bir şiâr-ı dînî ilân edilmektedir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Harem-i Şerife götürülecek kurbanlık develeri nişanlamak ve boyunlarına alâmet takmak müstehabdır. Cumhûr-u 'ulemâ'-nzn kavli budur.
îmam A'za'm'a göre iş'âr yâni hayvanın sırtını çizerek kan akıtmak bid'attır.
İmam Mâlik'e göre devenin sırtı, hörgücünün sol tarafından çizilir.
Gönderilecek kurban, koyun olursa boynuna nişan takmak, bütün ulemâya göre müstehabdır.
Bu hususta muhalefet eden yalnız İmam Mâlik olmuştur. Ona göre koyunun boynuna bir şey takılmaz.
Kaadı İyâz: «İhtimâl sabit olan bu hadîsi İmam Mâlik duymamıştır.» diyor.
Koyunun sırtı çizilmeyeceği hususunda bütün ulemâ müttefiktir. Çünkü koyun zayıf olduğu için yaraya dayanamaz. Bir de sırtı yapağılı olduğundan sırtından çıkan kan görülemez.
Şâfiîler'le onlara muvafakat eden şâir ulemâya göre sırtını çizmek ve boynuna nişan takmak hususunda sığırın hükmü de deve gibidir.
2- Hadîs-i Şerîf, devenin boynuna nalın takmanın müstehab olduğuna delildir. Şâfiîlerle diğer ulemânın mezhebi budur.
Maamâfih deri ve iplik gibi şeyler takmakta da beis yoktur.
3- Hacca giderken vâsıtaya binmek yürümekten efdaldır.
4- îhrâma, vâsıtaya bindikten sonra girmek müstehabdır.
5- Kabe'yi tavaftan sonra ihramdan çıkmak İbni Abbâs (Radiyallahü anh) 'nın mezhebidir. Cumhûr-u ulemâ buna muhaliftir. Onlara göre mücerred Tavâf-ı kudûmu îfâ etmekle ihramdan çıkmak caiz değildir. İhramdan, ancak Arafât'ta vakfe yapılarak Mina'da şeytan taşlandıktan ve tavâf-ı ziyaret îfâ olunduktan sonra çıkılır.
Nevevî diyor ki: «Hz. İbni Abbâs'in âyetle istidlali doğru değildir. Çünkü âyet-i kerîme'de bu hususa delâlet yoktur. Âyet, kurbanın yalnız Harem-i Şerifte kesileceğini bildirmektedir. Onda ihramdan çıkma hususuna dâir bir kayıt yoktur. Çünkü âyetten murâd, ihramdan çıkmak olsaydı, tavafa lüzum kalmadan mücerred kurbanlık Harem-1 Şerife varmakla ihramdan çıkmak îcâb ederdi. İbni Abbâs 'm veda haccında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) 'in verdiği hille çıkma emriyle istidlali de doğru değildir. Zîrâ bu emir de mücerred Kâbe'yi tavaftan sonra ihramdan çıkılacağına delâlet yoktur. Ite&viltillah(SallatIahü Aleyhi veSellem) 'in emri o seneye mahsûs olmak üzere haccı, ömreye tebdil hakkındadır.
Bâzıları Hz. İbni Abbâs'ın kavlini tevîl etmiş ve: «Onun maksadı haccı tamamlayamadan kalanlardır. Böyleleri tavaf ve sa'yden sonra ihramdan çıkarlar, demek istemiştir.» şeklinde mütâlâa yürütmüşlere de bu te'vîl ihtimâlden uzak görülmüştür.
Çünkü rivayetlerin birinde İbni Abbâs 'in:
«Hacı olsun olmasın, Beyti tavaf eden kimse hille çıkar.» dediği bildirilmektedir.

33- Ömrede Saç Kısaltma Babı

209- (1246) Bize Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne, Hişâm b. Huceyr'den, o da Tâvûs'dan naklen rivayet etti (Demiş ki) : İbni Abbâs şunu söyledi:
«Bana Muâviye:
— Haberin var mı ben Merve'de Hesû\ü\lah (SaHaUahü Aleyhi ve Sellem) in saçnıı makasla kısalttım? dedi. Ben de ona;
— «Ben, bunun ancak senin aleyhine bir hüccet olduğunu bitiyorum! diye cevap verdim.»

210- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hasen b Müslim, Tâvûs'dan, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbni Ab-bâs'a da Muâviyetü'bnü Ebî Süfyân haber vermiş. Demiş ki:
— «Ben, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'in saçım Merve'dey-ken makasla kısalttım. Yahut Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi veSeltem) Mer-ve'deyken saçının makasla kısaltıldığını gördüm.»
Bu hadîsi Buharı «Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs, Hz. Muâviye 'nin Ci'râne ömresindeyken Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'ın saçını ki* salttığına hamledilmiştir. Çünkü Veda haccmda Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) hacc-ı kırana, niyet etmişti. Bu haccda Mina'da traş olduğu ve saçlarını Ebû Tâlha 'nın halka dağıttığı sabit olmuştur.
Binâenaleyh Muâviye'nin onun saçını kısaltması veda haccına hamledilemez. Bunu hicretin 7. senesinde yapılan ömre-i kazaya hamletmek dahî doğru değildir. Çünkü Muâviye o gün henüz müs-lüman olmamıştı. O, hicretin 8. yılında Mekke 'nin fethedildiği gün nıüslüman olmuştur. Meşhur olan kavil budur.
Bu hâdiseyi veda haccına hamledenlerin kavli doğru değildir, fahiş bir hatâdır.»
Bâzıları: «İhtimâl Hz. Muâviye Resûlüllah (SallallahüAleyhi veSellemyin saçım Ci'râne ömresinde kısaltmış da, sonra unutmuş ve Haccetü'l-Vedâ'da olduğunu zannetmiştir.» demişlerdir.
Bâzılarına göre de hadîsin buradaki cümlesinde hazf bulunmak ihtimâli vardır.
Cümlenin taktiri şudur: «Resûlüllah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrinden dolayı, ben kendi saçımı kısalttım.»
Fakat bu ihtimâl vârid değildir. Çünkü İmam Ahmed'in rivayetinde Hz. Muâviye 'nin : «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)\n saçım Merve'de iken kısalttım.» dediği tasrîh olunmaktadır.
îbni Hazm , bu saç kısaltma işinin bayram günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) traş olduktan sonra ötede beride kalan bâzı kılları kesmekten ibaret olması ihtimâli üzerinde durmuş, fakat bu ihtimâl dahî kabule şayan görülmemiştir. Çünkü berber Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in başında sonradan makasla kesmeyi îcâb edecek saç bırakmamıştır.
Bahusus Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçları teberrüken ashâb arasında birer ikişer taksim edildiği için saçının gelişi güzel traş edilmesine jhtimâl yoktur.
Mişkas: Bâzılarına göre genişliği olmayan uzun ok demiridir.
Bir takımları: İçinde geniş ok bulunan yay, demek olduğunu, bâzıları da makam olduğunu söylemişlerdir.
Buraya yakışan mânâ: Makas, olmasıdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükünmler

1- Nevevi diyor ki. «Traş olmak efdal ise.de sâdece saç kısaltmakla iktifa etmek caizdir. Bu hususta hacc ile Ömre müsavidir. Yalnız temettü' yapanın ömre için saç kısaltması, haccdan sonra da traş olması müstehabdır.
2- Ömre için saçı Merve'de kısaltmak veya traş olmak müstehabdır.
Nitekim hacc için de Mina'da traş olmak veya saç kısaltmak müs-tehabdır.

211- (1247) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüla'lâ b. Abdil'a'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacc için avazımızın çıktığı kadar yüksek sesle telbiye getirerek yola çıktık. Mekke'ye vardığımız zaman bize bu haccı, ömreye tebdil etmemizi^ yalnız hedy götürenlerin bundan müstesna olduğunu emir buyurdu. Terviye günü gelip de Mina'yâ gitmek istediğimiz vakit hacc için telbiye getirdik.

212- (1248) Bize Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muallâ b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb b. Hâlid, Dâvûd'dan, da Ebû Nadra'dan, o da Câbir ile Ebû Said-i Hudrî (Radiyallahii anhUma) Man naklen rivayet etti. Şöyle demişler:
«Peygamber (Saltatkthü Aleyhi ve Sellem) ite birlikte hacc için avazımızın çıktığı kadar yüksek sesle telbiye getirerek (Mekke'ye) geldik.»
Bu hadîs telbiyeyi yüksek sesle -getirmenin müstehab olduğuna delildir. Bu cihet ulemâ arasında müttefekun aleyh ise de kendine zarar verecek şekilde bağırmamak şarttır. Kadınlar kendileri işitecek kadar telbiye getirirler.
Çünkü kadının sesi, fitneye muhaldir.
Zahirî ler'e göre erkeklerin yüksek sesle telbiye getirmeleri vâ-cibdir. Mescid-i Haram ile Mina ve Arafat'ta ve keza mescid olmayan yerlerde telbiye yüksek sesle getirilir.
Bunlardan başka mescidlerde telbiyenin yüksek sesle getirilip geti-rilemiyeceği ulemâ darasında ihtilaflıdır.
İmam Mâlik ile îmam Şafiî 'den bu hususta iki kavil rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre şâir mescidlerde de yüksek sesle telbiye getirmek müstehabdır.
Hadîs-i Şerîf, hacc aylarında ömre yapılabileceğine de delildir. Ulemâ bu hususta dahî ittifak etmişlerdir.
Terviye günü Mina'ya sabahtan mı, yoksa öğleden sonra mı gitmenin müstehab olduğu ihtilaflıdır.

(1249) Bana Hâmid b. Ömer El-Bekravî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid, Âsi m'dan, o da Ebû Nadra'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Câbir b. Abdillâh'ın yanındaydım. (Bir ara) ona biri gelerek:
— İbni Abbâs ile İbni Zübeyir iki müt'a hakkında ihtilâf ettiler; dedi. Bunun üzerine Câbir:
— Biz, onları Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi veSeltem) ile (beraber bulunduğumuz zamanlar) yaptık. Sonra Ömer, bunların ikisini de

yapmaktan bizi men etti. Bir daha biz de onları yapmadık; dedi.»
îki müt'adan murâd: Hacc-ı temettü ile nikâh-ı müt'adır. Nikâh-ı müt'anm ne olduğuna biraz yukarda işaret ptmiştik. Bu bahis, yeri gelince görülecektir.
Nikâh-ı müt'amn hükmü ilelebet kaldırılmıştır.
Buradaki hacc-ı temettu'dan murâd : Haccı, ömreye tebdil etmektir.
Bu mes'elenin ihtilaflı olduğunu geçen rivayetlerde görmüştük.

34- Peygamber (Sallatlahü A îeyhi ve Seîlem) 'in Telbiyesi Île Hedyi Babı

213- (1250) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Selim b. Ha yy ân, Mervân-Asfar (Asgar)'dan, o da Enes (Radiyaîlahü anhy'dan naklen rivayet eyledi ki, Hz. Alî, Yemen'den gelmiş, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seİlem) kendisine :
— «Ne için tel biye getirdin?» diye sormuş. Alî (Radiyaîlahü anh):
— «Peygamber (SallaÜahÜ Aleyhi ve Sellem) ne için telbiye getirdiyse, ben de onun için telbiye getirdim.» cevâbını vermiş. Rcsûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seİlem) :
— «Beraberimde hedy olmasaydı, ben de ihramdan çıkardım.» buyurmuşlar.

(...) Bana, bu hadîsi Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamet rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Haşini de rivayet etti; (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti.
Bu râvîlerin ikisi de : «Bize Selîm b, Hayyân bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.» demişlerdir.
Yalnız Behz'in rivayetinde: yerine denilmiştir.

214- (1251) Bize Yâhyâ b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hti-seyn, Yahya b. Ebî İshâk ile Abdülazîz b. Suhayb ve Humeyd'den naklen haber verdi ki, bu zevat Enes' (Radiyaîlahü anh) 'ı şöyle derken işitmişler:
«Ben, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'i ömre ile haccın ikisine birden:
— «Ömre İle hacc için Lebbeyk; ömre İle hacc için Leb bey k! buyururken işittim.»

215- (...) Bana bu hadîsi Alîyyu'bnü Hucr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrâhSm, Yahya b. Ebî İshâk ile Humeyd-i Tavîlden naklen haber verdi. Yahya demiş ki: Ben, Enes'i şuhu söylerken işittim :
«Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
— Hacc ve Ömre için Lebbeyk! buyururken işittim.»
Humeyd demiş ki: «Enes: Ben, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
— «Ömre ile hacca Lebbeyk! derken işittim.»

216- (1252) Bize Saîdü'bnü Man sûr ile Amru'n-Nâkıd ve Züheyir b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Saîd dedi ki: Bize Siifyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî, Hanzaletü'1-Esle-mi'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) ' Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken dinledim. (Efendimiz) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki Meryem oğlu hacc veya Ömre yahut ikisini birden yapmak için mutlaka Fecc-i Ravhâ'da telbîye getirecektir.» buyurmuşlar.

(...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnu Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leyş, İbni Şihâb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. O «Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a...» dedi.

(...) Bana, bu hadîsi Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan, o da Hanzaletü'bnü Aliy El-Eslemî'den, naklen haber verdi. Hanzale Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'ı şunu söylerken işitmiş :
«Resûlüllah (Saiîaliahü Aleyhi ve Selîem) :
— «Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki...» buyurdular.
Râvî, bu hadîsi yukarkilerin hadîsleri gibi rivayet etmiştir.
Bu rivayetler, Peygamber (SalUtUahü Aleyhi ve Selîem)'in hacc ile ömreye birlikte niyet ettiğini göstermektedirler.
Fecc-i Ravhâ: Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Medine 'den altı mil uzakta olduğu söylenir. Resûiüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) Bedir gazasına, Mekke 'nin fethi ile Haecetü'l-Vedâ'ya giderken buradan geçmiştir.
Hz. îsâ'nın hacci, âhir zamanda semâdan yere indiği zaman olacaktır.
Übbî diyor ki: «Bu hadîs Hz. îsâ (Aleyhisselâm) 'in sağ olduğuna nassan delildir. îbni Huşd «Câmiu'l-Beyan» nâm eserinde onun hayatı hakkında iki kavi zikretmiştir.»

35- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setiem)in Ömrelerinin Sayısını ve Zamanını Beyan Babı

217- (1253) Bize Heddâb b. Hfilid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem m ânı rivayet ettit. (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet etti. Ona da Enes (Radîyailahü anh) haber vermiş ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) dört defa ömre yapmış. Haccı ile birlikte yaptığı Ömre müstesna olmak üzere bunların hepsini Zü'1-Kaade ayında ifâ etmiş. Bir ömre Hudey-biye'den yahud Hudeybiye zamanında Zü'1-KaadeMe, bir Ömre ertesi yıl Zü'1-Kaade'de, bir ömre Zü'1-Kaade ayında Huneyh ganimetlerini taksim ettiği sırada Ci'râne'den, bir ömre de haccı ile beraber yapmış.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet eyledi. (Dedi ki) : Enes':
Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sstlem) kaç defa haccetti? diye sordum.
— «Bir hacc ve dört ömre yaptı.» cevâbını verdi.
Katâde bundan sonra Heddâb hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

Bu hadîsi Buhâri «Hacc», «Cihâd» ve «Megâzî» bahislerinde, Ebû Dâvud ile Tirmizî de «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Tirmizi : «Bu hadîs hasen sahihtir.» demiştir.
Hudeybiye: İbni Esîr'in beyânına göre Mekke 'nin büyük köylerinden biridir. Mekke'ye bir konak mesafede olup Medîne yolu üzerindedir. Bu isim bâzılarına göre orada bulunan bir kuyu, bir takımlarına göre de eğri bir ağaç sebebîle verilmiştir.
Ci'râne: Mekke ile.Tâif arasında bir yerdir. Mekke'-ye daha yakındır.
Huneyn: Mekke'ye üç mil mesafede bulunan bir vadidir. Hicretin sekizinci yılında burada Hevâzin harbi olmuştu. Bu harb Mekke 'nin fethinden az sonra Şevval ayında vuku* bulmuştur.
Hadîs-i Şerîf, Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'in dört defa ömre yaptığını, bunların üçünü Zi1ka'de ayında, birini haccı ile birlikde yânı Zi1hicce'de îfâ ettiğini göstermektedir. Bu husûsdaki tafsilât az sonra görülecek Hz. Âişe hadîsindedir.

218- (1254) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-seıı b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr, Ebû İshâk'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Zeydü'bnü Erkanva :
— Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kaç gazada bulundun? diye sordum.
— On yedi; cevâbınt verdi. Zeydü'bnü Erkam'ın bana anlattığına göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selkm) on dokuz gaza yapmış; hicretten sonra yalnız bir hacc (yânı) veda' haccını îfâ buyurmuş.
Ebû İshâk: «Mekke'de başka bir hacc (daha yapmıştır) demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Megâzî»nin bir iki yerinde! Müs1im aynı bahisde, Tirmizî «Kitâbu'l-Cihâd»da tahrîc etmişlerdir. Hadîsin metni Buhâri'nin bir rivayetinde şöyledir :
«Zeydü'bnü Erkam'ın yanında oturuyordum. Kendisine:
— Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kaç gaza yaptı? diye sordular. Zeyd:
— On dokuz! cevâbını verdi.
— Onunla beraber sen kaç gazada .bulundun? dediler.
— On yedi! cevâbını verdi. Ben :
— İlk gaza hangisidir? diye sordum. Zeyd:
— Useyre yahud Uşeyr'dir, dedi. (Şube demiş ki).:
— Ben (bunu) Katâde'ye söyledim, de Katâde:
— Uşeyr'dir, dedi.»
Müslim'in rivayet ettiği bir hadîsde Hz. Cabir (Radiyallahu anh): «Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde on dokuz gazada bulundum. Yalnız Bedr ile Uhud gazalarına iştirak edemedim. Babam mani oldu. Uhud harbinde babam Abdullah şehid edilince Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile hiç bir gazadan geri kalmadım.» dediğine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yirmibir gaza yapmış olması iktiza eder. Çünkü Câbir (RadiyatlahU anh) Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile ondokuz gazada bulunduğunu iki gazaya da iştirak edemediğini bildiriyor. Megâzi ve siyer kitaplarında gaza adedi daha çok gösterilmiş hattâ İbn-i Sa'd'in beyânına göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yirm'ıyedi gaza yapmış; bu maksatla kırkyedi seriyye göndermiştir.
Ebû İshâk'in «Mekke'de başka bir hacc daha yapmıştır.» sözü Hicretten önceki zamana aittir. Bu söz Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi've, Sellem) 'in Hicretten önce de yalnız bir hacc yaptığı îhâmını verir. Halbuki Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Hicretten önce birçok defalar hacc etmiştir.

219- (1255) Bize Harun b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedi b. Bekr ElBürsânî haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbn-Cüreye haber verdi. (Dedi ki) : Atâ'yı haber verirken dinledim. (Dedi ki) : Bana Urvetu'bnü Zübeyr haber verdi. (Dedi kî) : Ben ve İbn-i Ömer Âişe'nin hücresine dayanmış oturuyorduk. Misvak kullanıyor biz de mis-vâkinin sesini işitiyorduk. Ben îbn-i Ömer'e:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) Re-vâkinin sesini işitiyorduk. Ben tbn-i Ömer'e:
— Evet, cevabını verdi. Bunun üzerine Âişe'ye:
— Ey anneciğim! Ebû Abdirrahmân'in ne söylediğim işitmiyor musun? dedim. Âişe:
— Ne söylüyor? dedi.
— Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Se/femJReceb ayında Ömre yaptı diyor dedim. Bunun üzerine Âişe' (Radiyallahü anha):
— Allah Ebû Abdirrahmân'ı mağfiret buyursun! Ömrüm hakkı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Beceb'de ömre yapmamıştır. Ve hiç bir ömre yapmamıştır ki, İbn-i Ömer de onunla beraber bulunmasın, dedi.
İbn-i Ömer bunları işitiyordu. Ama ne hayır ne de evet demeyip sükût etti.

220- (...) BİZe İshak b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Man s ur'dan, o da Mücâhii'den naklen haber verdi. Şöyle demiş: Ben ve Urvetu'bnu Zübeyr mescide girdik. Bir de baktık Abdullah b. Ömer Âişe'nin hücresine dayanmış oturuyor. Cemâat da mescidde kuşluk namazı kılıyorlar. Kendisine bunların namazını sorduk.
— Bidattir, dedi. Urve ona :
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Resûlüllah (SaİÎaliahü Aleyhi ve Selietn) kaç ömre yaptı? diye sordu. Abdullah:
— Dört Ömre yaptı. Bunların biri Receb'dedir, cevâbını verdi. Biz kendisini tekzib edip red cevâbı vermekten çekindik. (Bu arada) hücrede Âişe'nin m is v aklandığını duyduk. Urve (ona) :
— Ey mü'minlerin annesi! Ebû Abdirrahmân'ın söylediklerini işitmiyor musun? dîye sordu. Âişe (Radiyallahü anha):
— Ne söylüyor? dedi. Urve:
— Peygamber (SaihUahü Aleyhi ve Seüem) 'in dört ömre yaptığını, bunlardan birinin Receb'de olduğunu söylüyor, dedi. Bunun üzerine Âişe (Radiyallahü anha) :
— Allah Ebû Abdirrahmân'a rahmet buyursun! Resûlüllah (Saliallaiıü Aleyhi ve Sellem) hiç bir ömre yapmamıştır ki, kendisi de onunla beraber bulunmasın. O Receb ayında hiç bir ömre yapmamıştır, dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbii'l Ömre»de tahrîc etmiştir.
Yahya b. Saîd, İbn-i Ma'yîn, Ebû Hatim ve diğer bazı hadîs ulemâsı Mücâhid'in Hz. Âişe 'den hadîs işitmediğini iddia etmişlerdir. Bu hadîs onların aleyhine delildir. Çünkü bizzat Hz. Âişe 'den hadîs dinlediğini göstermektedir,
Bid'at: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında olmayan bir şeyi îcad etmektir. Yerinde de görüldüğü vecihle bid'at-i haşene ve bid'-at-i seyyie namları ile iki kısım olur, Ancak mutlak söylenildiği zaman bu kelimeden ekseriyetle bid'at-ı seyyie kasdolunur. Hz. Abdullah'ın kuşluk namazı için «Bid'attır» demesi bazılarına göre «bid'at-ı hasenedir» mânâsına gelir. Nitekim Hz. Ömer Teravih namazı

hakkında: «Bu ne güzel bid'at» demiştir. Resûlüllah (SallallahüAleyhive Sellem) 'in kuşluK namazı kıldığı sabit olmuştur. Hz. Abdu1lah'in sözünü çirkin bid'at mânâsına alanlar onun bu hadîsi duymadığı ihtimâli üzerinde durmuşlardır. Ulemâdan bâzılarına göre Abdullah (Radiyallahü anh) kuşluk namazının aslına değil toplu halde mescidde kılınmasına bid'at demiştir. Aynî: «En güzel tevcih de budur» diyor.
Hz. Âişe'nin misvakının işitilmesinden murad bâzılarına göre misvâkinin, bâzılarına göre de kullandığı suyun sesidir.
Ebû Abdirrahmân, Hz. Abdullah b. Ömer'in künyesidir. Hz. Âişe'nin onu ismiyle değil de künyesiyle anması hürmet ve ta'z'm içindir. Âişe (Radiyallahü anhâ) Hz. Abdu1lah'in bu meseleyi unuttuğuna işaret etmiş ve unuttuğunu mübalağa ile ifâde için: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) hiç bir ömre yapmamıştır ki, Abdullah da onunla beraber bulunmasın» demiştir. Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Seilem) 'in yaptığı ömrelerin tafsilâtına gelince:
Görülüyor ki, Mansûr'un Mücâhid 'ten rivayetine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Receb ayında ömre yapmıştır. Ebû İshak ise bu hususta Mansûr'a muhalefet ederek yine Mücâhid tarikiyle Abdullah b. Ömer (Radiyallahüanh) in Veygumher (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in iki defa ömre yaptığını söylediğini, Hz. Âişe 'nin bunu duyunca : Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Seilem)dört defa ömre.yaptı dediğini rivayet etmiştir. Bu hadîsi İmam Ahme'd'le Ebû Dâvud tahrîc etmişlerdir. Şu halde Mansûr'un rivayetine göre ihtilâf ömrenin yapıldığı aylara, Ebû İshak'm rivayetine göre ise ömrelerin sayısına aittir.
Müs1im'in rivayet ettiği Berâ' b. Âzib hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in hacc etmezden önce Zi1 kaade ayında iki defa ömre yaptığı; Ebû Davud'un tahrîc ettiği Hz. Âişe hadîsinde Şevval ayında; Dârekutnî 'nin rivayet ettiği Âişe hadîsinde Ramazan'da ömre yaptığı bildirilmektedir.
İbn-i Battal diyor ki: «Sahîh olan şudur ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üç ömre yapmıştır. Dördüncü ömre'nin ona nis-bet edilmesi, ashabına emrettiği ve huzurunda yapıldığı içindir. Yoksa kendisi o ömreyi yapmamıştır. Hz. Âişe'nin (Receb'de hiç ömre yapmamıştır) sözü de bu kavlin doğruluğunu gösterir.»
Ebû Abdi'I-Melik, Hz. Abdullah 'in sözü için: «Bu söz îbni ömer'in bir vehmidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in üç defa ömre yaptığına müslümanların icmâı vardır.» demektedir. Beyhakî'nin rivayet ettiği Hz. Âişe hadîsinde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üç ömre yaptı. Bunların biri Şevval 'de, ikisi Zi1kaade'de idi denilmiş, yine Beyhakî'nin Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadîsde : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üç Ömre yaptı. Bunların hepsi Zilkaade'de idi.» buyrulmuştur. Ulemâdan bâzılarına göre ihtimâl Hz. Âişe , Şevval ömresiyle Hudeybiye 'deki ömreyi kasdet-miştir. Sahîh kavle göre bu ömre Zilkaade ayında idi» Nitekim Hz. Enes hadîsinde de Zi1kaade'de olduğu bildirilmiştir. Zührî , Hz. îbni Ömer'in âzadhsı Nâfi ' , Katâde, Musa b. Ukbe, Muhammed b. îshak ve diğer hadîs ulemâsının kavilleri de budur. Mezkûr rivayette Urvetu'bnü Zübeyr üzerinde ihtilâf edilmiştir. Oğlu Hişâm'in rivayetine göre Hudeybiye ömresi Şevval 'de; İbn-i Lehîa 'nın rivayetine göre Zilkaade ayında yapılmıştır. Beyhakî : «Sahîh olan budur. Resûlüllah (SaUalîahü Aeyhi ve Sellem} Beyti tavaftan men edilerek kurbanını kesmiş ve traş olmuşsa da halk bunu dahî onun ömreleri meyânında saymışlardır.» diyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in ikinci ömresi Hicretin yedinci yılında Zilkaade ayında vâki olmuştur. Bu hususta Ulemâ hemen' hemen ittifak etmişlerdir. Yalnız îbn-i Hibbân'ın «Sahîh»mda Ramazanda olduğu bildiri imi şse de Muhibb.i Taberî bunu İbn.i Hibbân 'dan başka nakleden olmadığını söylemiş: «Meşhur kavle göre bu ömre Zilkaade'de yapılmıştır» demiştir. Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) 'in bu ömresirie ömre-i.kazâ ve Ömre-i kısas nâmları verilmiştir.
Üçüncü ömre Hicretin sekizinci yılında yine Zülkaade ayında yapılmıştır. Buna Ci'râne ömresi derler.
Dördüncü ömre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn haccı ile birlikte yapılan ömredir. Mezkûr ömre için Zilkaade. ayının sonlarında ihrama girilmiş ömre fiilleri Zilhicce 'de yapılmıştır. Bâzıları bunu saymayarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in üç ömre yaptığını söylemişlerdir. Kaadî Iyâz bu kavli sahîh bulmaktadır. Filhakika Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda Haccmı yaptığı bu seferde sırf Ömreye niyet etmemiş, sahîh olan kavle göre Hacc-1 Kıran yapmıştır. Yani evvelâ hacca niyet etmiş, sonra ömre için Akîk vadisinde ihrama girmişti.
Hâsılı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dört ömre yaptığını söyleyenler Veda Haccmı da hesaba katmış; üç ömre yaptığını söyleyenler bunu saymamış; iki ömre yaptığını iddia edenler Hudeybiye ömresiyle Veda Haccmı hesaba katmamışlardır.
Faide : Kirmanı: «Veda Haccmda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya Temettu'a, ya Kırân'a yahut Hacc-ı îfrâd'a niyet etmiştir.» diyerek işi tereddüde bırakmışsa da onun hu sözü doğru bulunmamıştır. Çünkü mes'ele ihtilaflı olmakla beraber ulemânın ekserisine göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hacc-ı Kırân'a niyet etmiştir. Birçok rivayetler bahusus Hz. Enes'in hacc ile ömreye beraberce dahil olduğunu bildiren rivayeti bunu göstermektedir. Çünkü hacc ile ömreyi beraber yapmak aynen Hacc-ı Kıran demektir. İbn.i Hazm'ın beyânına göre hadîsi Enes (Radiyallahu artk) 'dan rivayet eden onaltı mutemet râvî ResûlüUah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc ile ömreye beraberce telbiye getirdiğine ittifak etmiş ve Hz. Enes'in bunu Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)den işittiğini sarahaten söylemişlerdir.
Bu zevat: Bekr b. Abdillâh El-Müzenî, Ebû Kılâbe, Humeyd-i Tavî1 , Ebû Kazea , Sâbit-i Bünânî, Humeyd b. Hilâl, Yahya b. Ebî İshâk Kat'âde, Ebu'1-Esmâ, Hasan-ı Basrî, Mus'-ab b. Selim, Mus'ab b. Abdillâh b. Zeberkan, Salim b. Ebî'l.Ca'd, Ebû Kudâme, Zeyd b. Eşlem ve Alî b. Zeyd hazerâtıdır. Kendilerinden Tahâvî de hadîsi rivayet etmiştir. Bütün bu zevatın rivayetleri Hacc-ı Kıra n 'in diğer hacc nevilerinden efdal olduğunu sarahaten ifâde ettiği halde, Kirmânî ile ona muvafakat edenlerin «Hacc-ı ifrâd efdâl-dır» iddiasında bulunmalarını Aynî delilsiz bir dâva olarak kabul etmekte, bunun mükâbere yani kuru bir inattan ibaret olduğunu söylemektedir.
Ulemânın beyânına göre Peygamher(Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in öm-relerini Zilkaade ayında yapması bu ayın faziletinden-dolayıdır. Bir de câhiliyet devrinde Araplar Zilkaade ayında ömre yapmayı en çirkin kabahatlardan saydıkları için onlara muhalefette bulunmak üzere bu ayı tercih etmiştir.
Hz. Aişe'nin ömrüne yemin etmesi, bu şekil yeminin caiz" olduğuna delildir. İmam Mâlik ömre yemin etmeyi kerîh görmüştür. Çünkü böyle bir yeminde AUah'dan başkasını ta'zîm vardır.

36- Ramazanda Yapılan Ömrenin Fazileti Babı

221- (1256) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbn-i Cüreyc'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Atâ' haber verdi. (Dedi ki) : İbn-i Abbâs'ı bize hadîs rivayet ederken dinledim. Şunu söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensâr-dan bir kadına:
— Senin bizimle beraber hacc etmene mâni olan nedir? buyurdu. (Râvi İbn-i Cüreyc : İbn4 Abbâs bu kadının adını da söyledi ama ben unuttum demiş.) Kadın:
— Bizim su taşıyan iki devemizden başka, malımız yoktur. Oğlum ile babası develerin birine binerek hacca gittiler. Bize su taşımak

için yalnız bir deve bıraktılar, dedi. Resûlüllah (Sallaİtakü Aleyhi ve Sellem):
— Öyleyse Ramazan geldiği vakit ömre yap. Çünkü Ramazanda yapılan ömre hacca bedeldir, buyurdular.

222- (...) Bize Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Yezîd yani İbn-i Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habîb EI·Muallira, Atâ'dan, o da İbn-İ Abbâs'tan naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensârdan Ümmü Sinan deniler bir kadına :
— Seni bizimle hacc etmiş olmaktan men eden nedir? diye sormuş; kqdın kocasını kasdederek :
— Ebû fülânın su taşıyan iki devesi vardı. Kendisi oğlu ile birlikte birine binerek hacca gitti. Diğeriyle de hizmetçimiz su taşıyor cevâbını vermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—öyle ise Ramazanda yapılan bir ömre, bir hacc —yahut benimle birlikte bir hacc— yerini tutar, buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Ömrcde, Nesâî «Hacc» ile «Oruç» bahislerinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bazı rivayetlerinde Resûlüllah (Salfallahu Aleyhi ve Sellem) in bu sözü Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym'e söylediği bildirilmektedir. Yalnız bu rivayet biraz zayıf görülmüştür.
Nadîh: Üzerinde su taşınan devedir. İbn.i Battal: «Nâ-dıh ; Deve,' öküz veya merkep gibi üzerinde su taşınan hayvana denir. Lâkin burada murad devedir. Çünkü Bekr b. Abdi'l:Müze-n î 'nin İbn-i Abbâs 'dan rivayet ettiği hadîste erkek deve oldu-du tasrîh edilmiştir.» diyor. Bununla beraber tasrîh edilmese bile bundan yine deve anlaşılır. Çünkü Araplar su taşımakta ekseriyetle deve kullanırlardı.
(Diğeriyle de hizmetçimiz su taşıyor) cümlesi hakkında Nevevî (631-676) şunları söylemiştir: «Bu cümle memleketimizdeki Müslim nüshalarında bu şekilde rivayet edilmiştir. Mezkûr cümleyi Kaadı İyâz, Abdulgâfir-i Fârisî ile başkalarından aynı şekilde rivayet etmiş; İbn-i Hâmân rivayetinde: (Hizmetçimiz onun üzerinde su taşıyor) denildiğini söylemiştir. Kaadı îyâz: (Bence bunların hepsi değiştirmeden ibarettir. Doğrusu: Üzerinde su taşıyarak bir hurmalığımızı suluyoruz; olacaktır. Hurmalık yerine yanlışlıkla hizmetçi kelimesi konulmuştur. Birinci rivayetteki: Üzerinde su taşıdığımız; kaydı da sözümüzün doğru olduğunu göstermektedir.) demişse de muhtar olan kavle göre buradaki rivayet sahihtir. Kaadı 'nın söylediği ziyâde, mukadder ve mahzûftur. Bu gunâ mahzûflar Arap lisanında çoktur.»
Ramazan'da yapılan ömrenin bir hacca bedel olması bâzılarına göre sevap husûsundadir. Buna karine, hakîkatta ömrenin hacc yerine kâim olamıyacağma icmâ' bulunmasıdır. îbni Huzeyme: «Bir şey diğerine bâzı mânâlarında benzerse, o şeyi diğerine benzetmek ve onun dengi addetmek caizdir» diyor. Ömre her cihetle farz olan hacc gibi değildir. Çünkü farz olan hacc onunla ödenmez. Fakat sevap hususunda ona benzer.
Tirmizî'nin rivayetine göre îshâk b. Râhuye: «Bu hadîsin mânâsı îhlâs sûresinin Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine muâdil olduğunu bildiren hadîs gibidir.» demiştir.
İbnü'l.Arabi diyor ki: «Bu ömre hadîsi sahîh olup Allah'ın bir fazl-u nimetidir. Gerçekten Ramazânı da katmak suretiyle ömre hacc mertebesini bulmuştur.» Bu bâbda İbnü'l-Cevzî: «Amelin sevabı vaktin şerefi nisbetinde artar. Nitekim kalbin huzuru ve niyetin ihlâsı ile de artar.» diyor. Bâzılarına göre bu hadîsden murad Ramazan'da yapılan farz bir ömre gene Ramazanda yapılan nafile hacc ile nafile Ömre gibidir mânâsına gelebilir.
îbni Tîn'e göre hadîs-i şeriften muhtemelen zahirî mânâsı mak^uddur ve Ramazah-ı şerifin bereketiyle bu ayda yapılan ömre hacca muâdil olur. Bazıları bu ömrenin yalnız hadîs-i şerifte zikri geçen Üm-mü Sinan'a mahsus olduğunu söylemişlerdir. Ahmed.b. Menîin «MüsnecUinde sahîh bir isnadla tahrîc ettiği rivayette: «Bunun yalnız bu kadına mahsus olduğunu biliyoruz.» denilmiş. Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde kadının: «Bunu ResûlnUahfSallallahü Aleyhi ve Sellem) hassaten benim için mi "söyledi? Yoksa bütün insanlara âmm ve şâmil midir? Bilmiyorum.» dediği bildirilmiştir. Zahire bakılırsa mânâ her müs-lümana şâmildir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce'nin muhtelif yollardan tahrîc ettikleri bâzı rivayetlerden kadının Ümmü Ma'kıl olduğu ve Benî Esed kabilesine mensup bulunduğu anlaşılmaktadır. Bâzıları bu kadının Ensâ-riyye, bâzıları da Eşcaıyye olduğunu söylemişlerdir. Bâzı rivayetlerde Ümmü Talîk 'dan bahsedilmiştir. Ulemâdan bâzıları Ümmü Ma'kıl ile Ümmü Talîk 'm aynı kadın olduğunu, bu kadının iki tane künyesi bulunduğunu söylemişlerdir. Hattâ babımız rivâ-yetindeki Ümmü Sinan 'm Ümmü Ma'kil olduğunu söyleyenler de vardır. Gerçi Ümmü Sinan 'in Ensâr 'dan, Ümmü Ma'kıl'in ise Benî Esed kabilesinden olduğu bil-dirilmişse de onun Ensâr 'dan olduğunu söyleyenler vardır. Bu takdirde rivayetlerde ayrı ayrı ismi geçen kadının Ümmü Ma'kil olduğu anlaşılır. Tirmizî (209-279) Ümmü Ma'kıl hadîsini rivayet ettikten sonra: «Bu bâbda îbni Abbâs, Câbir, Ebû Hureyre, Enes ve Vehb b. Hanbeş haze-râtından da rivayetler vardır.» demiştir.. Bunlardan maada Yûsuf b. Abdillâh ile Ebû Talîk ve Ümmü Talîk 'tan. da rivayetler vardır. Bu rivayetlerin bâzısını Buhârî ile Müslim , bâzısını îbni Mâce, Nesâî, Taberânî, İbni Adiyy ve îbni Menden tahrîc etmişlerdir. Bunların hepsinde Ramazanda yapılan bir ömrenin hacca muâdil olduğu bildirilmektedir.

37- Mekke'ye Yukarki Yoldan Girip Aşağıki Yoldan Çıkmanın ve Bir Yere Başka Yoldan Girip Başka Yoldan Çıkmanın Müstehab Oluşu Babı

233- (1257) Bize Ebî Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nüraeyr rivayet etti. H.
îîize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Medine'den çıkarken) ağacın bulunduğu yoldan çıkar; (girerken) Muarraz yolundan girer-miş. Mekke'ye giderken dahî yukarki yoldan girer aşağıki yoldan çıkarmış.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb ile Muhammedu'bnü'l-Müsennâ dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya yani El-Kattan, Ubeydul-lah'dan bu isnadla rivayet etti. Züheyr'İn rivayetinde : «Bathâ'daki yukarki yoldan...» demiş.
Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî hacc bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ağaçtan murâd Zülhuleyfe mescidinin yanındaki ağaçtır.
El-Muarras: Medine'ye altı mil mesafede bulunan bir yerdir.
Seniyyu : Aslında her dağın sarp yeri yahut yüksek yoludur. Burada ondan murad Mekke 'nin El-MuaUât denilen meşhur kabristanının yukarsuıdaki yoldur. Bu yol vaktiyle çıkılması güç, sarp bir yermiş. Sonra Hz. Muaviye tarafından düzeltilmiş. Daha sonra Abdul ineli k ve Mehdi zamanlarında ve sekizyüz onbir tarihlerinde mevziî tamirler yapılmış. Mısır Sultanı El-Müeyyed zamanında kamilen tamir olunmuştur. Mekke'ye girilen yukarki yola Kedâ , çıkılan alt yola da Kiidâ derler. dan girip aşağıki yoldan çıkmasının hikmeti ibrahim (Aleyhisselâm) in nidası yüksek, yerden yapıldığı içindir. Bir de maksada yüksek yerden girmek ve alçak yerden çıkmak daha münâsiptir. Bâzılarına göre Mekke'ye üst yoldan girilirse Kabe.i Muazzama karşısına geldiği için girerken bu yol tercih edilmiştir. Münafıklara

İslâmiye-tin kuvvet ve şevketini göstererek onları kızdırmak için bu yoldan girdiğini söyleyenler olduğu gibi bu hususta başka kaviller de vardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine 'den Mekke'-ye gitmek istediği zaman Zülhuleyfe yolunu tutar, geceyi Zü1-hu1eyfe'de geçirdikten sonra yoluna devam edermiş. Dönüşte yine burada gecelermiş Teymî'ye göre bu hadîsden murâd Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mekke 'den çıkarken Zülhuleyfe yolundan, Mekke'ye girerken ise El.Muarras yolundan girmiş olmasıdır. Fakat Buhâri'nin rivayeti bu izahın aksine yani bizim izah ettiğimiz şekildedir. İbni Battal ResûlüJlalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'n bu seferleri ayrı ayrı yollardan yapmasını bayram namazlarına başka yoldan gidip başka yoldan dönmesine benzetmiştir. Bâzıları ayrı ayrı yollardan gidip gelmenin kasdî değil bir tesadüf eseri olduğunu söylemişlerse de bu iddia doğru değildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tefâülen yahut gidip geldiği yollar kendisine şahit olsunlar diye yapmış olur. Nitekim buna kail olanlar da vardır.

224- (1258) Bize Muhammedu'bnü'l-Müsennâ ile İbni Efaî Ömer hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Süfy&n, Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'Mekke'ye geldiği vakit üst tarafından girer; alt tarafından çıkarmış.

225- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâ-me Hişânı'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki Kesûlüllah (SaUaîUthil Ateyhi ve Seliem) fetih yılında Mekke'nin yukarısın-daki Kedâ yolundan girmiş. Hişâm demiş ki: «Babam Mekke'ye her iki yoldana girerdi. Ama ekseriya Kedâ'dan girerdi.»
Bu hndisi Buhâri *Hacc» ve «Megâzî» bahislerinde, Ebû Dâvûd , Tirmizi ve Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hişâm'in babası Urve'nin ekseriya Kedâ 'dan yani .yukarki yoldan girmesi evinin oraya daha yakın o iması ad an dır. Aksi takdirde Mekke 'ye girip çıkma hususunda iki yoldan birini tercih etmediği nefs-i rivayetten anlaşılmaktadır. Hz. Urve'nin Mekke'-ye her iki yoldan girip çıkması halka kolaylık gösterme maksadıyladır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Mekke'ye yukarki yoldan girerek aşağıki yoldan çıkmak müstehabdır. Bu huâusda hacı olanlarla. olmayanlar müsavidir. Nevevî diyor ki: «Mekke 'nin yukarki yolu Medîneliler'le Şamlılar gibi aynı cihetten gelenlerle Yemenliler gibi aksi cihetten gelenler için aynı hükümdedir. Binâenaleyh Yemen 'den gelenlerin istikâmet değiştirerek Mekke 'nin yukarıki tarafındaki yoldan girmeleri müstehabdır.»
2 - Memleketinden çıkan bir kimsenin dönüşte başka yoldan gelmesi müstehabdır.

38- Mekke'ye Girmek İstenildikte Zü Tava'da Gecelemenin, Oraya Girmek Îçin Yıkanmanın ve Mekke'ye Gündüz Girmenin Müstehab Oluşu Babı

226- (1259) Bana Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b. Sâîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân, Ubeydullah'tan rivâyet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', tbni Ömer'den naklen haber verdi ki Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ye Sellem) geceyi sabaha kadar Zû tavâ'da geçirmiş; sonra Mekke'ye girmiş. Nâfi': «Abdullah da bunu yapardı» demiş. İbni Saîd'hı rivayetinde: «Hattâ sabah namazını kıldı» kaydı vardır. Yahya yahut sabahlayın caya kadar dedi şeklinde rivayet etmiş.

227- (...) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb Nâfi'den rivayet etti ki tbni Ömer Zû Tavâ'da gecelemeden ve sabahlayıp da yıkanmadan Mekke'ye gelmezmiş» Sonra Mekke'ye gündüzün girer Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SellemYâen naklen onun da böyle yanşadığını söylermiş.

228- (...) Bize Muhammedu'bnü-İshâk El-Müseyyebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes yani tbni Iyâz, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den naklen rivayet etti. Nâfi'e de Abdullah anlatmış ki, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye gelirken Zû Tavâ'ya iner, orada geceler hattâ sabah namazını kılarmış. ResûlüUah'fSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in burada namaz kıldığı yer sarp bir' tepenin üzerinde imiş. Sonradan orada yapılan mescidde değil ondan daha aşağıda sarp bir tepenin üzerinde imiş.

229- (1260) Bize Muhammed b. İshâk El-Müseyyebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes yâni tbni lyâz, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den naklen rivayet etti. Nâfi'a da Abdullah haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) kendisi ile uzun dağın arasındaki dağın iki tepesini Kabe'ye doğru karşısına almış oraya (sonra) kurulan mescidi tepe tarafındaki mescidin soluna almış. Resûlüllah (SallalİahiiAleyhi ve Selietn) in namaz kıldığı yer ondan daha aşağıda kara tepenin üzerindeymiş. Tepeden on arşın yahut ona yakın bir mikdâr aşağı imiş. Sonra insanın kıblesine düşen uzun dağın iki tepesine karşı namaz kılmış.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'1-Hacc» ile «Kitâbü's-Salât»da tah-rîc etmiştir.
Ekeme : Tepe mânâsına gelir.
Furda: Dağın yüksek yeri ve dağa giden yolun giriş yeri, boğaz mânâlarına gelir. Burada ondan mürâd dağın tepesidir. Hz Abdu11ah'in ibâdet için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kıldığı yerleri araştırdığı ve oralarda namaz kıldığı meşhurdur. Bu sebepledir ki, Zû tava 'daki mescidin tam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in namaz kıldığı yere yapılmadığının farkına varmış ve bunu bildirmiştir.
Bu rivayetlerden T&esûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mekke'ye gündüz girdiği anlaşılıyorsa da başka rivayetler gece dahî girdiğini ifâde etmektedir.

Hadisi Şerif'ten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Mekke'ye girmek için yıkanmak sünnettir.
Nevevî diyor ki: «Yıkanmaktan âciz olanlar teyemmüm ederler ve bununla Mekke Ve girmek için yıkanmayı niyetlenirler.» Kirmânî'nin menâsikinde bu yıkanmanın herkese hattâ hayızlı ve nifaslı kadınlarla çocuklara bile müstehab olduğu bildiriliyor. Zâhirî1er'e göre bu gusül farzdır. Bu kavil İkrime ile Hasan b. Ebi'l-Hasen 'den de rivayet olunmuştur.
Ebû Ömer îbni Abdi'1-Berr , Mâlikîler'e göre yıkanmanın Sünnet-i Müekkede olduğunu, binâenaleyh özürsüz terk edilmesine ruhsat

vermediklerini söylemiştir. Ancak AbdülmeIik'in beyânına göre unutarak veya kasden terkedildiği takdirde kurban ve fidye lâzım değildir. İmam. Mâlik'e göre bu guslün Cuma namazı için yıkanmaktan daha müekked olduğu rivayet edilir.
İmam Azam, Evzâî ve Sevrî'ye göre Mekke'ye girmek için abdest dahi kâfidir. İbrahim Nehaî 'nin kavli de budur.
2- Zû tava 'da gecelemek müstehabdır.* Bu yer Mekke civarındadır. Bittabiî orada gecelemek yolu oradan geçenlere mahsustur.
3- Mekke'ye gündüzün girmek müstehabdır. Bazıları bu hususta gece ile gündüzün müsâvî olduğunu söylemişlerdir.

39- Tavaf İle Ömrede ve Haccın İlk Tavafında Ramelin Müstehab Oluşu Babı

230- (1261) Bize Ebî Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Hümeyr rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nafi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki; Besûlüllah (SalUtllahü Aleyhi veSellem) Beyti ilk defa tavaf ederken üç defa ramel yapar, dört defa da alelade yürürmüş. Safa ile Merve arasında sa'y yaparken dahî Mesîl vadisinde hızlı yürürmüş. Bunu İbni Ömer de yaparmış.

231- (...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yâni tbni İsmail, Musa b. Ukbe'den, o da Nafi'den, o da İbn Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüİlah (Sallalfahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye ilk geldiğinde hacc ve ömre için tavaf ederken Beyti üç defa hızlıca dolaşır sonra dört defa alelade yürürmüş. Sonra iki rekât namaz kılar; arkasından Safa ile Merve arasında sa'y yaparmış.

232- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletu'bnu Yahya rivayet ettiler, Harmele dedi ki: Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Salim b. Abdillâh haber vermiş ki, Abdullah b. Ömer şunu söylemiş:
«Ben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seliem) 'i Mekke'ye geldiğinde ilk tavafını yaparken Hacer-İ Esved'i istilâm buyurarak yedi tavafın üçünde ram el yaparken gördüm. »

233- (1262) Bize Abdullah b. Ömer b. Ebân El-Cu'fî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni'l-Mübârek rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer (Radiyallahü anh) Man naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) Hacer-i Esved'den Hacer-İ Es-ved'e kadar üç defa ramel yaptı dört defa da alelade yürüdü.»

234- (...) Biie Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sttlcym b. Ahdar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den naklen rivayet etti ki, tbni Ömer hac«rd«n hacere ram«l yapmış ve Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn bunu yaptığını söylemiş.

235- (1263) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Malik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Mâlike, Ca'fer b. Muhammed'den dinlediğim, onun da babasından, onun da Câbir b. AbdiIİâh (Radiyaliahû anhüma)'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Câbir: «Ben (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in üç tavafda Hacer-i Esved'den başhyarak yine ona varıncaya kadar ramel yaptığını gördüm.

236- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik ile İbni Cüreyc, Ca'fer b Muhammed'den, o da babasından, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (SalUdlahü Aleyhive Sellem) üç tavaf da hacerden hâcere ramel yapmış. Bu hadîsi Buhâri hacc bahsinde tahrîc etmiştir.
Evvelce de görüldüğü vecihle ramel sık sık adımlarla hızlıca yürümek ve yürürken omuzları sallamaktır. Habeb dahî bu mânâya gelir. Yedi tavafın ilk üçünde ramel ile yürümek müstehabdır.
İlk tavaftan murâd arkasından Safa ile Merve arasında sa'y yapılan tavâfdır. Bu da tavâf-ı kudüm ile tavâf-ı ifâza'da mütesav-verdir. Tavâf-ı vedâda sa'y yoktur. Ramel bir defaya mahsus olmak üzere meşru' kılınmıştır. Kadınlara tavaf ve sa'y esnasında ramel meşru' değildir. Bu hususta ulemâ müttefiktir.
Mesîl; Sâfâ ile Merve arasındaki Mİ çukurudur. Buradan geçerken hızlıca yürümek bilittifâk müstehabdır. Hadîs-i şerîfd Safa ile Merve arasındaki sa'ye de mecazen tavaf denilmişdir. Çünkü sıfatları başka başka ol»a da tavafla sa'yin her ikisinde hızlı yürüme vardır.
İki secdeden murâd iki rek'ât namazdır. Bu namazın ulemâdan bâzılarına göre vacip, bâzılarına göre sünnet olduğunu yukarıda görmüştük. Hadîs-i şerîfde tavafla sa'y arasında tertîb vâcib olduğuna delîl vardır. Yâni evvelâ tavaf sonra sa'y yapılacaktır. Cumhuru u1emâ'ya göre evvelâ sa'yi yapıp sonra tavaf etmek caiz değildir. Nevevi bu hususta seleften bâzılarının zayıf bir hilafı bulunduğunu kaydediyor.
Rükn-ü Esved 'den murâd Kabe 'nin bir köşesinde bulunan Hacer-i Esved 'dir. Tavafa başlarken bu taşı istilâm etmek biliîtifâk tavafın sünnetlerindendir. Rame1 dahi bu taştan baş-lıyarak yine onda bitirmek suretiyle yapılır. Rivayetlerin bazılarındaki «Hacerden hacere» tâbirinden murâd budur.

237- (1264) Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ciireyrî, Ebu't-Tufeylî'den rivayet etti. Şöyle demiş: İbni Abbâs'a: Ne buyurursun. Beyti şu üç tavaf ramel ve dört tavaf âdî yürüyüş meselesi sünnet midir? Kavmin bunun sünnet olduğunu söylüyorlar, dedim. İbni Abbas :
«Hem doğru söylemişler kem yanlış!» cevâbını verdi.
— (Bu) h*m doğru sftytemişier hem yanlış sözünün manası nedir? dedim, thni Abas şan* söyledi
— EeıûlttUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye geldi de müşrikler : Hakıykaten Munammed İle ashabı yıllıktan Beyti tavaf edemiyorlar, dediler. Ona haset ediyorlardı. Bunun tilerine ResulüIIah (Sallallahü AtetfiiveSeltem^ ashabına öç tur ramel yapmalarını, dört tur da alelade yürümelerini emir buyurdu. İbai Abbâs'a:
— Bana Sala ile Merve arasında vasıtaya binerek sa'y yapmayı haber ver. Bu da sünnet midir? Zİrâ kavmin hunun sünnet olduğunu söylüyorlar, dedim. İbni Abbâs:
— Hem doğru söylemişler hem yanlış cevâbını veıil Ben:
— (Bu) hem doğru söylemişler hem yanlış sözünün mânâsı nedir? dedim. İbni Abbâs şunu söyledi:
— Resûlüllah ("Sa/fa/iö/iH Aleyhi ve Sellem)'in yanma halk üşüştüler, işte Muhammedi İşte Muhammedî diyorlardı. Hattâ evlerden genç kızlar bile çıkmışlardı. Resulüllalı (Saltailahü Aleyhi ve Sellemj'in huzurunda halk dÖvtilemezdi. Başına birçok kimseler toplanınca hayvana bindi ama yürüyerek sa'y yapmak efdaldır.

(...) Bize Muhammedu'bnü'l-Mûsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüreyrî bu isnâdla bu hadîsin mislini, haber verdi. Yalnız o: «Mekkeliler hasetçi bir kavim idiler» dedi. «Ona haset ederlerdi» demedi.

238- (-..) Bize İbni EM Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân, İbni Ebî Hüseyin'den, o da Ebu't-Tufeyl'den naklen "rivayet etti. Şöyl demiş: İbni Abbâs'a :
Kavmin Resûlü\\ah(Sa!lallahu Aleyhi ve Sellem)'in Beyti tavaf ederken ve Safa ile Merve araslnda ramel yaptığını, bunun sünnet olduğunu söylüyorlar, dedim. îbni Abbâs:
— Hem doğru söylemişler hem yanlış cevâbını verili.

239- (1265) Bana Muhammed b. RâfÎ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr, Abdülmelik b. Saîd b. Eheer'den, o da Ebu't-Tuieyl'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: İbni Abbâs'a :
— Btn. Retûlü\lah(SalUıllahü Aleyhi ve Sellem)>i gördüğümü sannedi-yorura, dedim. İbni Abbâs:
— O halde onu bana tavsif et, dedi.
— Onu Merve'de dişi bir deve üzerinde gördüm. Etrafına birçok insanları toplanmışlardı dedim. Bunun üzerine İbni Abbâs:
— İşte Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) odur. Halk onun huzurundan kovulmaz ve zorlanmazlardı, dedi.

240- (1266) Bana Ebu'r-Rebî-Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni İbni Zeyd, Eyyûb'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o d İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbıyla Mekke'ye geldi. Kendilerini Yesrib'in sıtması zayıflatmıştı. Müşrikler: Yarın size öyle bir kavim gelecek ki sıtma kendilerini bitirmiş. Ondan çok elem çekmişler dediler. Ve hicrin arkasına oturdular. Peygambet(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de müşrikler müslümanların celâdetini görsünler diye ashâbma tavafın üç turunda ramel yapmalarını, iki köşe arasında da adî yürüyüşle yürümelerini emir buyurdu. Bunun üzerine müşrikler:
— Sıtmanın kendilerini bitirdiğini söylediğiniz adamlar bunlar mı? Bunlar filân ve filândan daha sağlammışlar, dediler. İbni Abbâs (sözüne devamla) :
«Resûlüllah (Salkllahü Aleyhi ve Sellem) 'i ashabına bütün turlarda ramel yapmalarını emir buyurmaktan men edtn say ancak anlara acıması olmuştur.» demiş.

241- (...) Bana Amru'n-Nâkıd ile İbni Ebî Ömer ve Ahmed b. Abde hep birden tbni Uyeyne'den rivayet .ettiler. İbni Abde (dedi ki) :
Bize Süfyân, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da îbni Abt&s tan naklen rivayet etti. İbni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Beyti ancak müşriklere kuvvetini göstermek İçin ramel ve hızla tavaf etmiştir.» demiş.
Bu hadîsi Buhâri hacc bahsinin bir-iki yerinde ve «Kitâbü'I-Megâzî»de; Ebû Dâvûd ile Nesâî hacc bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Nevevî diyor ki: «îbni Abbâs'm bu hadîsi bundan önceki rivayetlerle nesh edilmiştir. Çünkü îbni Abbâs hadîsi Hicretin yedinci yılında Mekke fethedilmezden önce îfâ olunan kaza Ömresine aittir. O zaman müslümanlar bedenen zayıf idiler. Tavaf esnasında ramel yapmaları kuvvetli görünmek içindi. Buna iki rüknü Yemânî'den gayrı yerlerde muhtaçtılar. Çünkü müşrikler Hicr denilen yerde oturuyor, rükn-ü yemânî denilen iki köşe arasında müslü-manları görmüyor, diğer köşeler arasında tavaf ederken görüyorlardı. Peygamber (Sallallahu Âieyhi ve Selîem) Hicretin onuncu yılında Veda haccını îfâ ettiği vakit Hacer-i Esved 'ten başhyarak yine Haceri Esved 'e kadar ramel yapmışdır. Binâenaleyh bu son fi'liyle amel etmek vâcib olur.»
Nevevî'nin bahsettiği nesh bir tur tavafın yarısında ramel yapıp yarısında yapmamaya aittir. Çünkü îbni Abbâs (Radiyaîlahü anh) hadîsinde iki rüknü yemânî arasında ramel yapılmaıyacağı bildirilmektedir. Bu mes'ele îmam Nevevî 'nin dediği gibi nesh edilmiştir. Bugün tavafın ilk üç turunda Hacer-i Esved 'den başlayarak yine onda bitmek suretiyle ramel yapılır.
Hicr: Hatîm denilen yerin içidir. Hatîm Kâbe.i Muazzama'nin altın oluk tarafındaki yarım duvarla çevrilmiş yerdir. Vaktiyle bu yer Kabe'den ma'dûd idi. Hükmen yine Kabe'nin içinden sayıldığı cihetle tavaf Hatîmin arkasından yapılır
îbni Abbâs (Radiyallahu anh): «Hem doğru söylemişler, hem yanlış» sözü ile Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in fi'li olduğunu doğru söylemişler, fakat bunun bir sünnet-i müekkede olduğu iddiasında hatâ etmişler demek istemiştir. Çünkü ona göre ramel meselesi senelerce tekrarı matlûb olan bir iş değil, küffâra kuvvetli görünmek için yalnız o seneye mahsustur. Hz. îbni Abbâs 'in mezhebi bu ise de sahabe ve tabiîn ile onlardan sonra gelen bütün ulemâ bu hususta ona muhalefet ederek tavafın ilk üç turunda ramelin sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bu sünneti terkeden faziletten mahrum kalır. Bununla beraber tavafı yine de sahihtir. Kurban lâzım gelmez.
Abdullah b. Zübeyr'e göre ramel tavafın yedi turunda da sünnetdir.
Hasan-ı Basrî, Sevrî ve M âli kiler'den Abdülmelik b. Mâcişûn'a göre tavaf esnasında rameli terk edene kurban kesmek lâzım gelir. Vaktiyle İmam Mâlik'in dahî buna kail olduğu, fakat sonra rücû ettiği söylenir.
Cumhur-u ulemâ 'nin delili ResûlüMah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem)in veda haccında tavafın ilk üç turunu ramel ile yapıp geri kalan dört turunda alelade yürümesi ve sonra :
«Hac fiillerini nasıl yapacağınızı benden alın» buyurmuş olmasıdır.
İbni Abbâs (Radiyailahü anlı) kendisine Safa ile Merve arasında vâsıtaya binerek sa'y yapmanın hükmü sorulduğu ve «Kavmin bunun sünnet olduğunu söylüyorlar» denildiği vakit yine : «Hem doğru söylemişler, hem yanlış» diye cevap vermiştir. Gerçi ibarede «Ke-zebû» lâfzı kullanılmıştır. Bunun asıl mânâsı «yalan söylemişler» demek ise de bu gibi yerlerde mezkûr kelimenin hatâ mânâsında kullanıldığını kitabımızın baş taraflarında görmüştük. Hz. İbni Abbâs bu sözüyle : «ResûlüllahfSallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan üzerinde sa'y yaptığını doğru söylemişler, fakat bunun yürümekten efdal olduğunu söylemekte hatâ etmişler. Çünkü yürümek daha faziletlidir.» demek istemiş ve Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in özürden dolayı hayvana bindiğine işaret etmiştir. Ulemâ bu kavlinde İbni Abbâs (Radiyailahüanh)ile beraberdir. Yâni Safa ile Merve arasında vâsıtaya binerek sa'y yapmak caiz ise de sa'yi yürüyerek yapmak efdaldir. kelimesi bâzı nüshalarda şeklinde rivâye4
olunmuştur. Mânâsı «kendilerine surat aşılmazdı» demektir. Kaadı İyâz bu rivayetin daha doğru olduğunu söylemiştir.
Yesrib: Medîne-i Münevvere'nin câhiliyyet devrindeki ismidir. Hadîs-i şerifin muhtelif rivayetleri vardır. İsmâîlî'nin rivayetinde : «Müşrikler : Size çıplak bir kavim gelecek demişler. Onların bu sözünü Allah Peygamberine bildirmiş, o da ashabına hem ramel yapmalarım, hem de âdi yürüyüşle yürümelerini emir buyurmuşdu» denilmiş: İbni Mâce'nin rivayetinde: «Resûlüllah (SallalîahüAleyhi ve Sellem) Hudeybiye 'den sonraki Ömresi için Mekke'ye girmek istediği vakit ashabına : Yarın kavminiz sizi görecektir. Ama sizi zinde görmelidirler buyurmuş, Mescid-i Haram'a girdikleri vakit as-hâbıyla beraber Hacer-i Esved'i istilâm ederek ramelle tavaf etmişlerdir.»

buyrulrnuş; Taberânî'nin rivayetinde :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ömreye niyet edince Mekkeli-lerin ashabı hakkında zayıflamışlar diye söz ettiklerini duymuş ve Mekke'ye vardık&ı ashabına : Haydi bakalım kollarınızı, paçalarınızı sıvayın da ramelle yünü yün! Tâ ki kavminiz kuvvetli olduğunuza kaani olsun, buyurmuşdur.» denilmektedir. Bir rivayette ashabın ramel yaptığını gören Küre y g kâfirlerinin: «Bunlar ceylânlar gibi adamlarmış» dedikleri bildirilmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Tavaf esnasında ramel yâni omuzları sallayarak hızla yürümek meşru'dur. Ulemâ bunun sünnet olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Hz. Ömer, oğlu Abdullah ve İbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) hazerâtma £öre sünnettir. İmam-ı Âzam, İmam Mâlik', İmam Sâfiî ve İmam Ahmed'in mezhepleri de budur. İbni Abbâs (Radiyallahü anh) ile Tabiîn 'den Tâvûs , Atâ ' , 'Hasan-ı Basrî, Kaasim ve Salim'e göre ramel sünnet değil mübahdır. Onu isteyen yapar, isteyen yapmaz.
2- Tavafın bir turuna şavt denilebilir. İmam Şafiî'nin bunu kerîh gördüğü onun yerine devr denileceğini söylediği rivayet olunur.
3- Küffâra karşı kuvvetli ve silâhlı görünerek onları korkutmak caizdir. Bu şekildeki hareket riya sayılmaz.
4- Kavlen olduğu gibi fi'len gösteride bulunmak caiz hattâ bazen evlâdır.

40- Tavafda İki Rükn-ü Yemaniyi İstilam Etmenin Müstehab Oluşu, Diğer İki Rüknün İstilamı Gerekmediği Babı

242- (1267) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, Abdullah:
«Ben, Resûlüllah (Satlaliahü Aleyhi ve Sellemi'm beyî'ten İkİ rükn-ü Yemân'dan başka bir meshederken görmedim.» demiş.

243- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Ebû't-Tâhîr dedi ki : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana -Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Sâlim'den, o da babasından naklen haber verdi. Babası (Abdullah) :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem), beytin rükünlerinden rükn-ü Esved ile ondan sonra gelen Cumahlıların evleri tarafındaki rükünden başka* bir yeri istilâm etmezdi.» demiş.

244- (...) Bize Muhammedü'bnu'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUem)'in Ha-cer4 Esved ile Rükn-ü Yemânî'den başka hiç bir yeri istilâm etmezdi-ğini söylemiş.

245- (1268) Bize Muhammedü'bnü'lı-.Müsennâ ile Züheyir b. Harb ve Ubeydullah b. Saîd hep birden Yahyfl-Kattân'dan rivayet, ettiler. İbnü'I-Müsennâ dedi ki: Bize Yahya, ITBfeydullalvdan rivayet etli. (Demiş ki) : Bana Nâfi îbni Ömer'den rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş :
«Bu iki rüknü (yâni) Rükn-ü Yem ani ile Hac er-i Esved i, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seltetn) 'in istilâm buyurduğunu*-gördüm göreli ine şiddette ne de serbest zamanda istilâmı terketmedim.»

246- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyir hep birden Ebû Hâlid'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Ebû Hâlid-Ahmar, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den naklen rivayet etti. Nâfi' şöyte demiş:
«İbnt Ömer'in eliyle Hacer-i Esved'i istilâmda bulunduğunu gördüm. Sonra elini öptü ve:
— Ben, bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1™ yaptığını gördüm göreli terk etmedim! dedi.»
Bu hadîsi Buhâri ile Nesâî «Haco bahsinde tahrîc etmişlerdir.
İki Rükn-ü Yemânî'den murâd : Hacer.i Esved'in bulunduğu köşe ile ondan sonra gelen köşedir.
Hacer-i Esved: Kâbe-i Muazzama'nın şarkında ve kapısının yanındaki köşededir. Asıl rükn-ü Yemânî , ondan sonraki köşenin ismidir.
Ancak Araplar, tağlîb tarikiyle anne ile babaya ebeveyn; güneşle aya : Kamereyn, dedikleri gibi, bu iki rükne de «Yemâniyeyn» adını vermişlerdir.
Diğer iki rüknüne de Şâmiyyeyn adı verilmiştir.
Hacer-i Esved'in bulunduğu rükne : Rükn-ü Esved de derler.
Evvelce de beyân olunduğu vecîhle Rükn-ü Esved'in iki fazilet ve meziyeti vardır. Bunlardan biri mezkûr köşenin Hz. İbrâhim (AleyhİsselamJ'm kurduğu temel üzerinde bulunması, diğeri de Haceri'1 Esved'in kurduğu temel üzerinde bulunması, diğeri de Hacerü'1-Esved'in bu köşede olmasıdır.
Rükn-ü Yemânî 'nin bir fazileti vardır. O da İbrahim (Radiyalîahü ank) 'in kurduğu temel üzerinde bulunmasıdır.
Diğer rükünlerde bu meziyetler yoktur.
Bu sebepledir ki Hacer-i Esved istilâm ve öpülmfek hu-sûsiyetleriyle temayüz etmişdir. Rükn-ü Yemânî'de bir fazilet olduğu için, o yalnız istilâm olunur.
Diğer iki rükünde husûsî fazilet bulunmadığı sebeple, onlar ne istilâm olunur, ne de öpülürler.
Nevevî diyor ki: «İki Rükn-ü Yemânî'yi istilâm etmenin müstehab olduğunda ümmetin bütün ulemâsı müttefiktir. Öteki rükünlere istilâm yapılamıyacağma da cumhûr-u ulemâ ittifak etmişlerdir.
Yalnız selefden bâzıları, onlara istilâmı da müstehab saymışlardır.
Hz. Hasan ve Hüseyin ile Abdullah b. Zübe-yir, Câbir b. Abdi.İlâh, Enes b. Mâlik, Urvetü'bnü'z-Zübeyir ve Ebû'ş-Şa'sâ Câbir b. Zey (Radiyattahüanhr hazerâtı bunlar meyânindadır.
Kaadı Ebû Tayyib'in beyânına göre şehirler imamlarıyla fukahâ, geri kalan iki rüknün istilâm edilmiyeceğine bilittifâk kaail olmuşlardır.
Bu bâbda sahabe ile Tabiîn arasında bir gûnâ hilaf vâkî olmuşsa da onlardan sonra hilaf kalmamış ve bütün ulemâ mezkûr iki rüknün istilâm edilmiyeceğine ittifak eylemişlerdir.»
Rüknü meshetmekten murâd: İstilâmdır.
«Ne şiddetde ne de serbest zamanda istilâmı terketmedim.» cümlesinden mtfrâd: «Tavaf esnasında kalabalık olsun obuasın istilâmı terketemedim.» demektir.

247- (1269) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Amr b. Haris haber verdi. Ona da Katâdetü'bnü Diâme, ona da Ebû't-Tufeyl-i Bekri rivayet etmiş ki kendisi (Ebû't-Tufeyl), İbni Abbâs'i:
«Ben, Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi veSellem) 'i, iki rükn-ü yem anîden başkasını istilâm ederken görmedim.» derken işitmiş.
İbni Abbâs hadîsini Buhârî, Ebû'ş-Şa'sâ 'dan şu lâfızlarla tahrîc etmiştir :
«Ebû'ş-Şa'sâ: Bu beytin bir yerine istilâmdan kim çekinir? Muâviye (Radiyallahü anh) da bütün rükünleri istilâm ederdi! demiş İbni Abbâs (Radiyallahü anh) :
— Bu iki rükün istilâm olunmazlar... mukaa İtelesin de bulunmuş. Bunun üzerine Ebû'ş-Şa'sâ:
— Beyt-i şerifin hiç bir yeri terkedilemez. İbni Zübeyir (Radiyallahü anh) bütün rükünleri istilâm ederdi! demiş.
İmam Ahmed b. Hanbel'in «Müsned»inde Hz. Ebû't -Tufeyi1'den rivayet edilen bir hadîsde Ebû't-Tufeyil (Radiyallahü anh) şöyle demektedir : «İbni Abbâs ve Muâviye ile beraberdim. Muâviye hiç bir rüknü istilâm etmeden geçmezdi. İbni Abbâs ona:
— Bu iki rükün istilâm olunmaz!» dedi.»
Aynı hadîsi Tirmizî ile Hâkim dahî rivayet etmişlerdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- îbni Abbâs. ve Ömerü'bnü'l-Hattâb (Radiyallahü anh) 'm mezheplerine göre Kabe'nin yalnız Rükn-ü Esved'iile Rükn-ü Yemânî'si istilâm olunur.
Hanefiîler'in mezhebi de budur.
2- Muâviye, Abdullah b. Zübeyir, Câbir b. Zeyd, Urvetü'bnü Zübeyir, Süved b. Gafe1e hazerâtma göre Kâbei Muazzama'mn bütür rükünleri istilâm olunur. îbni Münzir'in beyânına göre Câbir b, Abdi11âh , Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) hazerâtının mezhebleri de budur.

41- Tavafda Hacer-i Esved'i Öpmenin Müstehab Oluşu Babı

248- (1270) Bana Harmeletü'bnii Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus ile Amr haber verdiler. H.
Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî dahî rivayet etti.- (Dedi ki) : Bana İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr, İbni Şihâb'dan, o da Sâlim'den naklen haber verdi. Sâlim'e de babası rivayet etmiş. Demiş ki: Ömerü'-bıiü'l-Hattâb, Hacer (-i Esved)'i öptü, sonra şunu söyledi:
«Vallahi pekâlâ bilirim kî sen, bir taşsın! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'ın, seni öptüğünü görmeseydim, seni öpmezdim.»
Hârûn kendi rivayetinde şunu da ziyâde etmiş:
Amr dedi ki: Bana, bunun mislini Zeydü'bnu Eşlem, babası Es-lem'den rivayet etti.»

249- (...) Bize Muhammed b. EM Bekir El-Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ömer Hacer-i Esved'i öperek:
«Ben, seni öpüyorum ve senin bir taş olduğunu pekâlâ biliyorum. Amma Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'l seni öperken gördüm.» demiş.

250- (...) Bize Halef b. Hişâm ile El-Mukaddemî, Ebû Kâmil ve Kuteybetü'bnu Saîd hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Halef dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Âsım-ı Ahvel'den, o da Abdullah b. Sercis'den naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Dazlağı yâni Ömerü'bnu'l-Hattâb'ı Hacer-i Esved'i öperken gördüm. Hem şunları söylüyordu:
«Vallahi seni Öpüyorum, senin bîr taş olduğunu, zarar ve fayda vermediğini de pekâlâ biliyorum. Eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seni öptüğünü görmüş olmasaydım, seni ben de öpmezdim.»
El-Mukaddemî ile Ebû Kâmil'in rivayetinde:
De»;lakçağızı gördüm.» ifâdesi vardır.

251- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Zü-lıeyir b. Harb ve tbnî Nümeyir hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Abis b. Kabı a'dan [45] naklen haber verdi. Abis şöyle demiş :
«Ömer'i Hacer-i Esved'i Öperken gördüm; şöyle diyordu: — «Ben, seni öpüyorum, ama bir taş olduğunu da biliyorum! Eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeüem) seni öperken görmüş olmasaydım, ben de Öpmezdim.»

252- (1271) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe üe Züheyir b. Harb, hep birden Veki'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Vekî', Süfyân'-dan, o da İbrahim b. Abdila'lâ'dan» o da Süveyd b. Gafele'den naklen rivayet etti. Süveyd şöyle demiş : Ömer'i, Hacer-i Esved'i öpüp kucaklarken gördüm. Hem :
— Resûlüllah (Sallallahü A ley hi ve Selle m) % sana îtinâ ederken gördüm! dedi.

(...) Bana, bu hadisi Muhammedü'bnu'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân, Siîfyân'dan bu i sn adla rivayette bulundu. O:
«Lâkin ben, Ehû'\-Kaasim.(SaUaîIahü Aleyhi ve Sellem)'i sana îtina ederken gördüm,..» dedi;
«Onu kucakladı.» demedi.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Hacc» bahsinde tahric etmişlerdir.
Hadîs sarihleri Hz, Ömer'in «Bilirim, sen zarar ve fayda vermeyen bir taşsın.» sözünden neyi kasdettiğini tâyîn hususunda hayli söz etmişlerdir.
îbni Cerîri Taberî'ye göre Ömer (B.adtyaUahü anh) 'm bunu söylemesine sebep: Müslümanların putperestlik devrinden yeni kurtulmuş olmalarıdır. Ömer (Radiyallahü atıh) şayet Hacer-i Esved'i öperse câhillerin bu işin eski hâl üzere d'»vâm ettiği zannına kapılmalarından korkmuş ve istilâmdan maksadının yalnız Allah'ı ta'zîm ve Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in emrine itaat olduğunu, bunun Allah'ın ta'zîminî emrettiği hacc şeâirinden mâdût bulunduğunu, kendi istüâmımn cahiliyet devrindeki putperestli.k olmadığını anlatmak istemiştir. Çünkü c hiliyet devrinde Araplar putJ.ann, insanı Allah'a yaklaştırdığına inanırldi.

Ömer (Radi allahüanh) bu îtikaada muhalif hareket etmek gerektiğine, ibâdetin fay ası, zararı olmayan şeylevi yaratan Allah-u Azîmü'ş-Şân'a yapılacağına embîhde bulunmuştur.
Muhibb-i Taberîde şunları söylemiştir : «Hz. Ömer'-in bu sözü, âsârı tetîk ve mânâlarını araştırmak istemektir. Hacer-i Esved'in öpüld i günü, ancak bunun 'hissen veya aklen zahir olan bir sebebi bilinmediğin görünce, bu husus tt. y ve kıyâsı bırakmış, ramel-de olduğu gibi sırf sünnete tabî olmuştur.»
Hattâbî diyor ki: Ömer'in sözünde fıkıh itibârı ile şu hükümler vardır:
1- Mâkûl sebep ve illetleri bilinmese bile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'m sünnetine tâb?. olmak vâcibdir.

2- ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Selîemyin hadîsini duyan bir kimse, o hadîsin mânâlarını anlanvasa bile; hadîs hüccettir. Malûmdur ki taşı öpmek, onun hakkında bir ikram ve ta'zîmdir. Allah, bâzı taşlan, diğer bâzılarından faziletli yaratmıştır. Nitekim bâzı yerleri, diğerlerinden, bâzı gecelerle günleri sairlerinden faziletli kılmıştır.»
Nevevî'ye göre Haceri Esvedin bulunduğu rüknü öperek istilâmda bulunmadın hikmeti : Bu rüknün Hz. îbrâhîm'in temelleri üzerine kurulmuş olması ve bir de Hacer-i Esved'in orada bulunmasıdır.
«Zarar ve fayda vermezsin!» sözünden murâd: «Allah'ın izni olmazsa, zarar ve fayda vermezsin.» demektir.
Hâkim'in Hz. Ebî Saîd'den rivayet, ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir: «Hz. Ömer ile beraber haccettik, tavafa girince Hacer-i Esved'i karşısına aldı ve :
«Bilirim ki sen, zarar ve fayda vermeyen bir taşsın! Eğer ResûluUah <Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seni öptüğünü görmemiş olsaydım, ben de öpmezdim! dedi, sonra taşı öptü. Bunun üzerine Hz. Alî (Radiyalhhü anh/
—Bunu, neye istinaden söylüyorsun? diye sordu. Hz. Alî:
— Allah'ın kitabına istinaden söylüyorum. Teâlâ Hazretleri: (Hani Rabbîn, Âdem oğulları İle zürriyetlerinden daha babalarının sû İplerin dey kefi söz almış ve onları kendi aleyhlerine şahit kılarak:)
— Bu taş, hem zarar verir, hem fayda! dedi. Ömer (Radİyallahu anh)
— Ben sizin Rabbiniz değil miyim? buyurmuş, onlar da:
— Evet Rabbimizsin! (demişlerdi.) buyurmuştur. Bu, şöyle olmuştur: Allah Teâlâ, Âdem'i yaratınca yed-i kudreti ile onun sırtına dokunmuş ve inslara kendisinin Rabb, onların da kul olduklarını anlatmış; onlardan ahd-ü pey m ân alarak, bunu bir kâğıda tesbit buyurmuştur.. Bu taşın iki gözü ve bir dili vardı. Teâlâ Hazretleri ona:
— Ağzını aç: buyurdu; o da açtı. Bu kâğıdı, onun ağzına tıkarak: sana gelene kıyamet gününde geldiği için şahit ol! buyurdu.
Ben şehâdet ederim ki, Resûlüllah (Sallallahü AleyhiveSellem)'i şöyle buyururken işittim:
— Kıyamet gününde Hacer-i Esved selis bir dil! olduğu hâlde getirilecek ve tevhidie kendisine istilâmda bulunana şehâdet edecek.
Binâenaleyh yâ Emîre'l-Mü'mînin, o hem zarar verecek, hem fayda!» dedi. Bunun üzerine Ömer (Radryaltahü anh) :
— İçinde senin bulunmadığın bir kavimden, Allah'a sığınırım yâ Ebâ El-Hasân! dedi.
Yalnız bu hadîsin senedinde Ebû Hârûn Uraâratü'bnü Cüveyn isminde zayıf bir râvi vardır.
Aynı hadîsi Ezrakî dahî «Târîh-u Mekke» adlı eserinde rivayet etmiştir. Onun rivayetinde Hz. Ömer'in: «İçlerinde senin bulunmadığın bir kavim arasında yaşamaktan Allah'a sığınırım.» dediği bildirilmiştir.
Hacer-i Esved'i öpmenin hikmeti meyânmda, onun cennetten çıkma bir taş olduğu dahî söylenmiştir. Bu hususta bir hadîs vardır.
Hâl böyle olunca onu öpmek cennete ve cennet eserlerine îştiyâk ifâde eder.
Hikmetlerden biri de Hacer-i Esved'in yeryüzünde Ye-mînullah olmasıdır.
İbni Abbâs (Radiyallahü anh} 'dan rivayet olunan bir hadîsde :
«Şüphesiz ki Hacer-i Esved yeryüzünde Allah'ın yeminidir. Allah, onun vasıtasıyla bir adamın kardeşi ile musafhada bulunması gibi kullarıyla musafaha edsr.» buyurulmuştur.
Bu mânâda başka hadisler de rivayet olunmuştur.
Yeminin asıl mânâsı: Sağ el, demekse de Allah Teâlâ hakkında bu kelime mecazdır.
Muh İbni Taberî 'nin beyânına göre burada bir benzetme vardır.
Pâdişâhın huzuruna girilince sağ elini öpmek âdet olduğu gibi, hacılar Kabe'ye varınca Hacer-i Esved'i öpmeleri, pâdişâhın elini öpmeye benzetilmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hacer-i Esved'i öpmek sünnettir.
Tirmizi diyor ki: «Ulemânın ameli bu şekildedir. Onlar Haceri Esved 'i öpmeyi müstehab görmüşlerdir. İmkân bulamayıp ona varamayanı eliyle istilâm edip elini öper. Buna da imkân bulamayan onun hizasına geldiği vakit yüzünü ona doğru dönerek tekbîr alır. Şafiî'nin kavli de budur.»
İmam Mâlik 'e göre istilâmda el öpmek yoktur. Bu kavil, Şafiî 'den de rivayet olunmuştur.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre eliyle Hacer-i Esved'e dokunarak, elini öpmek meşrudur. Ashâb.ı kiram 'dan İbni Ömer, îbni Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd ve Câbir (Radiyallahü anh) hazerâtı ile Tabiîn 'den Atâ' b. Ebî Rabâh, İbni Ebî Müleyke, îkrimetü'bnü Hâlid, Saîd b Cübeyir, Mücâhid ve Amrb. Dinârın kavilleri bu olduğu gibi Ebû Hanîfe, İmam Ahmed, Evzâî ve Şafiî 'nin mezhepleri de budur.
2- Öpülmesi hususunda şer'î bir delil bulunmayan taşları ve sâi-reyi öpmek mekruhtur.
Mübarek yerleri ve keza sûlehâmn ellerini teberrük kasdiyle öpmek caiz ve makbuldür.
Ebû Hüreyr ç(Radiyallahii anh) , Hz. Hasan 'dan, Peygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öptüğü yeri —ki göbeğidir.— açmasını rica etmiş ve teberrüken öpmüştür.
Sâbit-i Bünânî, Hz. Enes'in elini Öpmeden bırakmaz ve:
«Bu el, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elini tutmuştur.» dermiş
Hattâ İmam Ahmed b. Hambel'in Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabri ile minberini öpmekte beis görmediği rivayet olunur.
Muhibb-i Taberî: «Hacer-i Esved'in öpülme-sinden şâir şeyleri, Allah'ı ta'zîm niyetiyle öpmenin caiz olacağı mânâsı çıkarılabilir.» demiş, bâzı zevatın Mushafi ve hadîs cüzlerini öptüklerini rivayet etmiştir.
3- Dîn umurunda Sâri' Hazretlerine tabî olmak, hikmetlerini Allah'a havale kılmak gerekir.
4- Hadîs-i .şerif, büyük bir kaaideyi ihtiva etmektedir. Bu kaaide: hikmeti bilinmese bile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fiiline tâbi olmanın lüzumudur.

5- Hadîs-i şerif, bâzı câhillerin : «Haceri Esved'de kendine mahsûs bir hâssa vardır.» iddiasını reddetmektedir.
6- Sünnetler kavlî olduğu gibi fi'lî de olurlar.
7- Müslümanların reisi, kendi fi'linden bir kimsenin îtikaadımn bozulacağını anlarsa, o fi'lİ derhâl îzâh etmelidir.
8- Cemâdâtın konuşması caizdir. Çakıl taşlarının teşbihi, taşın konuşması, Hacer-i Esved'in dili ve gözleri olması, bu cümledendir.
Aynî diyor ki: «Hacer-i Esved'e dil ve gözü, Allah Teâlâ kıyamette mi halkedecektir yoksa bunlar bugün onda mevcut mudur? Bu cihet gizlidir; her iki ihtimâl de mevcuttur...»
Hz. Enes'den rivayet olunan bir hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Makap m ile rükün, cennet yakutlarından İki yakuttur.» buyurmuştur.
Hâkim, bu hadîsin isnadının sahîh olduğunu söylemiştir.
Bu bâbda Hâkim ile Beyhaki, Müslim'in şartı üzere sahîh senetlerle rivayetler nakletmişlerdir.
Bu mey ânda vaktiyle Hacer-i Esved'in cennetten çıkarıldığı ve beyaz bir cennet yakutu iken dünyâ halkı, cennet zînetini görmemiş olmak için Allah Teâla'mn, onu siyaha tebdîl buyurduğu beyân edilmiştir.
Taberânî 'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir hadîsde :
«Bu kara taştan, yer yüzünden kaldırılmadan önce istifâde edin. Çünkü o, cennetten çıkmıştır. Cennetten çıkan bir şey'İn kıyamet gününden önce oha dönmemesi gerekir.» buyurulmuştur.
9- Bir kimseyi gücenmeyeceği lâkabı veya sıfatıyla anmakta beis yoktur.

42- Deve ve Şaire Üzerinde Tavafın ve Hayvan Üzerinde Bulunan Bir Kimsenin Hacer-i Esved'i Baston ve Benzeri Bir Şey İle İstilam Etmesinin Cevazı Babı

253- (1272) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletü'bnu Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Ubeydullah b. AbdİllâH b. Utbe'den, o da İbni Ab-bâs'dan naklen haber verdi ki, Uesû\üll&h (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) veda haccında rüknü bir baston ile istilâm ederek, deve üzerinde tavaf eylemiş.
Bu hadîsi B.uhârî, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce «Hacc* bahsinde tahrîc etmişlerdir.
MİhccN: Ucu kıvrık* sopa yâni «Baston» dĞmektir.
Hayvan üzerinde giden bir kimse bununla yere düşen eşyasını kaldırır.
İbni Battal (? — 444) : *nesû\ixl\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hayvan üzerinde tavaf ederek bastonla istilâmda bulunması, rahatsızlığından dolayı olabilir» diyor.
Filhakika Ebû Dâvûd 'un rivayetinde «Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) rahatsız olarak Mekke'ye geldi de hayvanı üzerinde tavaf etti. Rükne vardığı zaman onu bastonla istilâm etti. Tavafını bitirdikte hayvanını çöktürdü ve iki Tek'ât namaz kıldı.» denilmektedir.
Nevevî'nin beyânına göre Şâfiîler'ce tavafı yürüyerek yapmak efdaldır. Hayvan üzerinde tavaf, ancak hastalık gibi bir özür sebebiyle yahut cevazını beyân için yapılır.
Özürsüz, hayvan üzerinde tavaf etmekte kerahet yoksa da evlânın hilâfınadır.
Şâfiî1er'den İmâmü'l-Haremeyn (419-478) : «Bir kimse mescidi pisleyeceğinden emin olmadığı hayvanı mescide sokar da pisletmemek imkânı bulursa bu caizdir. Aksi takdirde o hayvanı mescide sokmak mekruhtur-» demiştir.
Hayvan üzerinde tavaf hususunda erkekle kadın müsavidir. Omuzlar üzerinde taşınarak tavaf ettirilen kimse dahî hayvana binmiş hükmündedir. İmam Ahmed ile Pâvûd-u Zahirî ve İbni Münzir'in kavilleri de budur.
İmam A'zam'la İmam Mâlik'e göre bir Özürden dolayı hayvan üzerinde tavaf etmek caizdir. Özürsüz olursa kurban kesmek îcâb eder.
İmam A'zam'a. göre Mikke'de bulunduğu müddetçe tavafı iade eder. Yürümeye kudreti varken sürünerek tavaf etmek sahih olmakla beraber mekruhtur.
Bâzıları yürümekle sürünmek arasında fark görmemişlerdir.
Bunlar, Peygamber-(SallaUahü Aleyhi ve Seilem) 'in hayvan üzerinde yaptığı tavafın, ya kalabalık sebebiyle yahut caiz olduğunu göstermek için veya hastalığından dolayı bir özüre mebnî olduğunu söylerler.
Mâlikîler bu hadîsle istidlal ederek devenin bevli temiz olduğunu söylemişlerdir.
İmam A'zam, İmam Şafiî ve diğer ulemâya göre devenin bevli necistir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hacer-ı Esved'i öpmekten âciz kalan bir kimse, onu eliyle yahut bastonu ile istilâm ederek, elini veya bastonunu öper.
Kaadı İyâz bu hususta yalnız İmam Mâ1ik'in cum-hûr-u ulemâdan ayrıldığını- ve elin Öpülmeyeceğine kaail olduğunu söylemiştir.
Hacer-i Esved.'e dokunmak imkânım bulamayanlar elleriyle yahut ellerindeki bir şeyle ona karşıdan işaret ederler. Kıbleye ağızla işaret yapılmaz. Çünkü Resûlüllah (Sallallakü A ieyhi ve Seltem) 'den böyle bir rivayet nakledilmemiştir.
Tavaf esnasında bunlardan hiç birini yapamayana bir şey lâzım gelmez.
EI-Mühelleb: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi 'etlem)in bastonla istilâmda bulunması, istilâmın farz değil, sünnet old'u unu gösterir.
Nitekim Ömer (Radiyallahü anh) 'in : «Resûlüllah (Sailall'ahü Aleyhi ve: Seltem)%\n seni öptüğünü görmüş olmasaydım, ben de öpmezdim.» sözü de bunu göstermektedir, diyor.
2- Hadîs-i şerîf, «Haccetü'1-Vedâ» tâbirini kerîh görenlerin sözünü reddetmektedir.
3- El-Mühelleb'e göre cemaatla namaz kılınan vakitte tavaf eden bir kimsenin cemâatin arkasından geçmesi, aralarına girmemesi îcâb eder. Çünkü cemaatla Beyt-İ şerifin arasına girmek hem imama hem cemaata eziyet olur. Bir müslümana eziyet etmemek, cemaatla namaz kılmaktan efdaldır.

254- (1273) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alîyyu'bnü Müshir, İbtıi Cüreyc'den, o da Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir (Radiyallahü anh) şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seltem) , Veda Haccında Beyt-i şerifi hayvanı üzerinde tavaf etti. Halk kendisini görsünler de suâl sorsunlar diye yüksek yerde bulunmak için Hacer-i Esved'i bastoniyle istilâm etti. Çünkü halk .etrâftna üşüşmüşlerdi.»

255- (...) Bize AHyyü'bnü Hasrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus, İbni Cüreyc'den naklen haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâni İbni Bekir haber verdi (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi

(Dedi ki) : Bana Ebu Zübeyir haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillûh'ı şunu söylerken işitmiş ;
«Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) Veda Haccında Beyt-i şerifi ve Safa ile Merve arasını, halk kendini görsünler de suâl sorsunlar diye yüksekte bulunmak için hayvanı üzerinde tavaf etti. Çünkü halk etrafına üşüşmüş terdi.»
İbni Haşrem yalnız: «Ona sorsunlar diye...» ifâdesini zikretmedi.
Bu hadîs, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan üzerinde tavaf etmesinin sebebini beyân etmektedir.
Bâzıları bunu caiz olduğunu bildirmek için yaptığını söylemişlerdir.
Yukarıda da işaret ettiğimiz vecihle Ebû Dâvûd 'un «Sünen» inde rivayet ettiği bir hadîsde Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seileın)fin bu tavafında hasta olduğu bildirilmiştir. Buhâri , bu mânâya işaret olmak üzere hastanın hayvan üzerinde tavafına bir bahis tahsis etmiştir.
Maamâfih Resûlüllah(Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sebeplerin hepsinden dolayı hayvan üzerinde tavaf etmiş olması da ihtimâl dahilindedir.

256- (1274) Bana Hakem b. Mûsâ El-Kantarî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şuayb b. İshâk, Hişâm b. Urve'den, o da Urve'den, o da Âişe'de naklen rivayet etti. Âişe (Radiyallahü anha):
«Peygamber (Saîlaiîahü Aleyhi ve Sellem), halk kendisinden menedîl-mesın diye Kabe'nin etrafında devesi üzerinde tavaf efti. Rüknü istilâm ediyordu.»

257- (1275) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'rûf b Harrebûz [46] rivayet etti. Dedi ki : Ebû't-Tufeyl'i şunu söylerken işît-
«Ben, Resûlüllah (Sallaflahü Aleyhi ve Sellem) 'i Beyti tavaf ederken gördüm,- rüknü elindeki baston ile istilâm ediyor ve bastonu öpüyordu.» tim:

258- (1276) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammed b. Abdirrahmân b. Nevfel'den dinlediğim, onun da Urve'-den, onun da Zeyneb binti Ebî Seleme'den, onun da Ününü Seleme'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Ümmü Seleme şöyle demiş:
«Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'e rahatsızlığımdan şikâyet ettîm de:
— Hayvana binerek halkın arkasından tavaf et! buyurdular.
Ben de (o suretle) tavaf ettim. O anda Resûlüllah (Saüaliahü A leyhi ve Setfem)Beyt-i şerifin yanı başında namaz kılıyor ve Tür sûresini okuyordu.»
Ümmü Seleme hadîsini Buhâri «Kitâbu's-Salât»ın bir-iki yerinde ve «Kitâbu't-Tefsîr» ile «Kitâbü'l-Hacc»da; Ebû Dâvûd ile Nesâî ve İbn Mâce «Kitâbü'l-Hacc»da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hacer-i Esved'i istilâmda bulunmak müstehabdır.
2- Eti yenen hayvanları hin-i hacette mescide sokmak caizdir. Şâir hayvanlar mescide sokulamazlar. İmam Mâlik'in mezhebi budur.
3- Kadınların, erkeklerin arkasından tavaf etmeleri gerekir. Çünkü tavaf namaza benzer. Namazda kadınlar erkek saflarından geride dururlar.
4- Hayvan üzerinde giden bir kimsenin mümkün mertebe yürüyenlere karışmaması îcâb eder.
5- Mazurun hayvan üzerinde tavafı caizdir.
Hanefiîler'e göre özürsüz hayvan üzerinde yapılan tavâfdan muteberdir.
İmam Şafiî'ye göre ise özürsüz bu caiz değildir.

43- Safa İle Merve Arasındaki Sa'yin Bir Rükün Olduğunu, Haccın Ancak Onunla Sahih Olabileceğini Beyan Babı

259- (1277) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Urve şöyle demiş:
Âişe'ye:
— Ben Öyle zannediyorum ki bir adam Safa ile Merve arasında sa'y . yapmasa, zarar etmez! dedim. Aişe;
— Niçin? diye sordu.
— Çünkü Allah Teâlâ:
(Şüphesiz ki Safa İle Merve Allah'ın şeâirindendir ilâh.) [47] buyuruyor; dedim. Bunun üzerine Aişe (Radiyalhhü anha) şunu söyledi:
— Allah Safa ile Merve arasında sa'y yapmayan bir kimsenin ha canı da örn resini de tamam kabul etmez. Eğer mes'ele senin dediğin gibi olsaydı âyet-i kerime (Onların arasında sa'y yapmaması, ona zarar etmez!) seklinde olurdu. Sen, bu âyetin ne hususta nazil olduğunu bilir misin? Ayet-i kerîme şu hususta nazil olmuştur:
Câhiliyet devrinde Ensâr deniz kenarında bulunan iki put için tel biye getirirlerdi. Bunlara îsâd ve Naile denilirdi.
Sonra (Mekke'ye) gelerek Safa ile Merve arasında sa'y yaparlar, bilâharu traş olurlardı. İslâmiyet gelince câhiliyet devrinde bakarak Safa Uf Mcrvc arasında sa'y yapmaktan çekindiler.
Bu sebeple Allah (Azze ve Celteıı
(Şüphesiz iti Safa ile Merve, Allah'ın seâirindendir.) âyet-l kerîmesini somuta ktuhır inzal buyurdu. Bir daha Ensâr e* tavaf ettiler.»

260- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsânıe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Urve rivayet ett (Dedi ki) : Bana babam haber verdi. (Dedi ki) : «Aişe'ye:
— Ben, Safa ile Merve arasında sa'y yapmamakta, kendim için bir beis görmüyorum! dedim. Âişe :
— Niçin? diye sordu:
— Çünkü Allah (Azze ve Cette)-.
(Şüphesiz ki Safa ile Merve, Allah'ın »eâirindendir,.) » dedim.
Bunun üzerine Âişe:
— Mes'ele sen İn dediğin gibi olsa, âyet-i kerime:

(O kimseye Safa İle Merve arasında tavaf etmemekte bir beis yoktur!) seklinde inerdi. Bu âyet-İ kerîme Ensâr'daıı bîr takım insanlar hakkında nazil olmuştur. Câhiliyet devrinde bunlar ihrama girerken Menât için telbiye getirirlerdi. Bu sebeple Safa ile Merve arasında sa'y yapmak onlara helâl değildi. (Bu zevat) Peygamber (SallalUıhü. Aleyhi veSetlem) ile birlikte, hacca geldikleri vakit, bunu kendisine andılar, Allah Teâlâ da bu âyeti indirdi.
Ömrüme yemin ederim kî Safa ile Merve arasında sa'y yapmayan kimsenin hacctnı, Allah k;ıbûl etmez!»

261- (...) Bize Amru'ıt-Nâkıd ile İbni Ebi Ömer hep birden İbnİ Uyeyne'den rivayet ettiler, tbııi Ebî Ömer (Dedi ki) : Bize Süfyâıı rivaye etti. (Dedi ki) : Zührî yi Urvetü'bnü'z-Zübeyir'den naklen rivayet ederken dinledim. Urve şöyle demiş:
*Yeyg»mbei(SaHallahü Aleyhi ve Setlem)'in zevcesi Âişe'ye :
— Ben, Safa ile Merve arasında sa'y yapmayan bir kimseye bir şey tazım geldiğini zannetmiyorum. Onların arasında sa'y yapmamış olmama da aldırış etmiyorum! dedim. Âişe:
— Ne çirkin söz söyledin, ey kız kardeşim oğlu! Resûlüllah (Sallulhıhii Aleyhi ve Sellem) sa'y yapmış, Müslümanlar da bunu îfâ etmişlerdir. Binâenaleyh bu, bir sünnet olmuştur. Safa ile Mcrvc anısında sn'y yapmayanlar ancak Müşellel'deki azgın Menâta telbiye getirenlerdir. ts!âmi>el gelince biz, bunu Peygamber (Sallallahıı Aleyhi ve Scllrm) sorduk. Bunun üzerine Allah \.izze ve (elle)-,
(Şüphesiz ki Safa ile Merve, Allah'ın şeâirindendir. İmdi her kim Beyti hacceder yahut ömre yaparsa, bunların arasında sa'y yapmasından bok yoktur.) âyet-i kerîmesini indirdi.
Eğe dediğin gibi olsaydı, âyet-i kerîme:
(O kim sa'y yamamakta bir beî$ yoktur.) şeklinde inerdi; dedi.»
Ztfhrl 4#jnif ki: «Ben, bunu Ebtit Bekir b. Abdirrahman b. Haris b. Hişam'a ıtyltdtm de onun hoşuna gitti ve şöyle dedi:
— İşte iRm budur! Vallahi ben, ulemâda» bir takım kimseleri şunu söylerken İşittim: Araplardan Safa ile Merve arasında »a'y yapmayanlar:
(Bizim, İta iki tag arasındaki sa'yimiz câbiliyet devrinden kalma kir âdettir.) derlerdi. En sar dan diğer bir takım Araplar :
(BH attCftk beyti tavaf etmeye memur olduk. Safa ile Mevve arasında sa'y yapmakla me'mûr değiliz!) diyorlardı.
Bunun tilerine Allah (Azze ve Ceîle):
(Şüphesiz kî Safa ile Merve, Allah'ın şeâirindendir.) âyet-i kerîmesini indirdi.»
Ebû Bekir b. Abdirrahmân : «Zannederim bu âyet her iki fırka hakkında n&zil olmuşdur.» dedi.

262- (...) Bana Muhammed b. Râfî rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Huceyn b. Müseımâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s, U kay T den, o da tbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Urvetü'bnu*z Zübeyir haber verdi;
«Aişe'ye sordum...» diyerek hadisi, yukarki hadîs tarzında rivayet etmiş, şunları da söylemiştir:
«Onlar, bunu Re&ûlüU&h (SalUtltahü Aleyhi ve Sellem)'e sorarak:
— Yâ Resûlallah! Biz Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan çekiniyoruz! dedikleri vakit. Allah (Azze ve Celle) de:
(ŞüphMİz ki Safa ile Merve, Allah'ın şeâirindendir. İmdi her kim Beyti hacceder yahut ömre yaparsa bunların arasında sa'y yapmasından beis yoktur) âyet-i kerimesini indirdi, Âişe:
— Gerçekten (SaUalIahü Aleyhi ve Seilem) , Sa£â ile Merve arasındaki s&'yî» sünnet (olarak meşru) kılmıştır. Binâenaleyh onların arasındaki sa'yi terketmek kimsenin hakkı değildir! dedi.»

263- (...) Bize Harmeletu'imu Yahya rivayet etti. (Dedi i) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Urvetü'bnu'z-ZübeyİR'den naklen haber verdi. Urveye de Aişe haber vermiş ki: Müslüman olmazdan evvel Ensâr ile Gassân Menât için telbiye getirirler, Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan çekinirlermiş. Bu, onların babalarından kalma bir âdetiymiş. Menât için ihrama giren, Safa île Merve arasında sa'y yapmazmış. İsîâmiyeti kabul ettikleri vakit bunu (Azze ve Celle)(SalIal!ahüAîeyhiveSeîlem)'e sormuşlar da Allah Resûlüllah bu bâbda:
(Şüphesiz ki Safa ile Merve, Allah'ın sea irindendir. İmdi her kim Beyti hacceder yahut ömre yaparsa, onların arasında sa'y yapmasında bir beis yoktur. Kim kendiliğinden bir hayır işlerse bilmeli ki, Allah şükrü kabul •den ve bileridir.) âyeti kerîmesini indirmiş.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinin bir-iki yerinde; Nesâi «Hacc» ÎÎe «Tefsir» bahislerinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin birinci rivayetinde deniz boyunda İsaf ve Naile adlarında iki put bulunduğu bildirilmekteyse de Kaadı tyâz bunun hatâ olduğunu söylemiş, deniz tarafındaki putun şâir rivayetlerde de bildirildiği vecihle Menât olduğunu bildirmiştir.
Menât: Amr b. Lühey tarafından Müşellelin deniz tarafına dikilmiş bir puttur.
Câhiliyet devrinde Ezd ve Gassân kabileleri hacc için bu puta telbiye getirirlermiş.
Miişellel; Kudeyd yakınında bulunan bir tepedir. Deniz kenarında İsaf ile Naile isimlerinde put yoktur.
Şeâîr : Şaîre'nin cem'idir.
Şaîre: Nişane, alâmet, demektir.
Safa ile Merve 'nin şeâirden sayılmaları ibâdet edilecek yerler oldukları içindir.
Anlaşılıyor ki Hz. Urve âyctı kerimeden Safa ile Mervi- arasındaki stı'yin vâcib olmadığını anlamıştır. Ona göre âyetten mun'ıd : Sa'yi Urketmekten dolayı bir şey lâzım gelmemesidir.
Fakat Hz. Âişe bu mânâyı kabul etmemiş, âyetten muradın sa'yi terk değil, sa'yi yapmak olduğunu bildirmiş ve şayet sa'yin terki murâd edilse âyet-i kerîmede: «Tavaf etmemekte beis yoktur,» buyurulması îcâb ettiğini söylemiştir.
Hz. Urvenin te'vili «Cünah» tâbiri yoktur. Ekseriyetle mubah olan şeylerde kullanıldığına nazarandır.
Âişe (Radiyallahüanha) , kendisine âyette vücûba veya adem-i vü-cûba âit bir şey-bulunmadığını, mezkûr kelimenin vacibin sukutu hakkında nass olmadığını anlatmak istemiştir.
Bu sebeple âyet-i kerîmenin Ensâr hakkında nazil olduğunu da bildirmiştir.
Gerçi şâzz bir kıraata göre âyet-i kerîme Hz. Âişe'nin . dediği
gibi «Onların arasında tavaf etmemekte bir beis yoktur.»
şeklinde de okunmuşsa da Taberî buradaki «Lâ» kelimesinin ziyâde olduğunu binâenaleyh bu kırâata göre de mânânın «Onların arasında sa'y etmekte beis yoktur.» demek olduğunu söylemiştir.
Tahâvi , şâz kırâatların. meşhur olan kırâata muhalif mânâlarının hüccet olmadığını nakletmiştir. Ona göre âyette sa'yi müstehab görenlere de delil yoktur. Çünkü âyetteki tetavvu'dan murâd sa'y değil; hacc ve ömrenin aslıdır.
Vahidi 'nin İbni Abbâs (Rtidiyallahii aııJı) 'dan rivayetine göre vaktiyle Safa üzerinde erkek suretinde bir put varmış; buna İsaf denilirmiş.

Merve üzerinde de kadın suretinde bir put olup Naile adını taşırmış.
Ehl-i Kitabın züûmlarınca güyû bunlar vaktiyle ınsanmışlar. Kâbe'de zina ettikleri için Allah, onları taşa kalbetmiş de, ibret için Safâ ve Merve üzerine çıkarılmışlar. Aradan uzun müddet geçince câhilıyet devri halkı bunlara tapmaya başlamışlar, onlara tavaf ederken elleriyle dokunurlarmış.
İslâmiyet gelince bu putlar kırılmıştır. Müslümanlar bunlar sebebiyu- Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan çekinmiş. Nihayet ayet inerek sâ'ym meşru olduğunu beyân buyurmuştur.
Hz. Âişe'nin «Binâenaleyh bu bir sünnet olmuştur. murâd: Meşru kılınmıştır, demektir.
Kirmâni bu sözü «Haccın rüknü, olmuştur.» mânâsına almış, bâzıları da : «Buradaki sünnetten murâd farzdır.» demişlerse de Ayni , buna itiraz etmiş ve sünnet lâfzından rükün mânâsı çıknnlamıya-cağım, aksi taktirde sünnetle rükün arasında bir fark kalmayacağını söylemiştir. Çünkü rükün: Bir şeyin mâhiyetinde dâhil olan malzemedir.
Safa ile Merve arasındaki sa'yin ise haccın mâhiyetinde dâhil olduğuna kaail olan yoktur.
Hz. Aişe'nin sözü nihayet sa'yin vâcib kuvvetinde bir sünnet-i müek-kede olduğunu göstermektedir ki, Haneiiî1er'm kavli do budur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

Hadîsti şerif «Safa ile Merve arasında sa'y yapmak, haccın vâciblerindendir.» diyen Hanefiîler'in delilleri ndendir.
Bu kavil Hasan.ı Basri, Katâde ve Sevrî 'nin de mezhebidir. Onlara göre sa'yi terkedene kurban lâzım gelir.
Ata 'dan bir rivayete göre sa'y, sünnettir.
îmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmcd, îshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahiri, sa'yin farz olduğuna kaaildirler. Onlara göre hacc, ancak sa'y ile tamam olur.
Mervezî, îmam Ahmed 'den sa'ym müstehab olduğunu nakletmiştir.
Hâsılı bu hususta üç kavil vardır :
Birinci kavle göre : Safa ile Merve arasında say yapmak haccın rüknüdür. Ashâb-ı kiram 'dan Abdullah b. Ömer. Aişe ve Câbir f RtutiyatUıhii anh) hazerâtının kavilleri budur.
İkinci kavle &öre : Sa'y vncibdir. Yapılmadığı taktirde; kurban kesmekle hacc tamnm olur,
Üci'ıncit kiivk> göre: Sa'y sünnettir. Bu kavil İbni Abbâs (Radimtiunu unhi ile İbnî Şirin, Atâ' ve Mücâhid 'den rivayet olunmuştur. İmam Ahmed 'in bir kavli de budur.

264- (1278) Bize Ebû Bekir b. EM Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Asımdan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Ene (Radiyaîlahu anh) şöyle demiş:
«Ensâr Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan çekinirdi. Nihayet: (Şüphesiz ki Safa il* Merve, Allah'ın şeârindendir. İmdi her kim beyti hacceder yahut ömre yaparsa, onların arasında sa'y yapmasında bir beis yoktur.) âyet-i kerîmesi nazil oldu.»
Bu hadisi Buhâri «Hacc» ve «tefsir» bahislerinde; Tirmizî «Tefsir» bahsinde; Nesâî de «Haco bahsinde muhtelif râvi-lerden tahrîc etmişlerdir.
Buhâri'nin rivayetinde hadîs "şöyledir: Asım demiş ki: «Enes b. Mâlik (Radiyaîlahu anha)& : «Siz Safa ile Merve arasında sa'y yapmayı eyi görmez mi idiniz? diye sordum.
— Evet! Çünkü o câhiliyyet devrinin şeârindendi. Nihayet Allah: (Şüphesiz ki Safa ile Merve Allah'ın şeârindendir. İmdi her kim beyti hacc eder veya ömre yaparsa onların arasında sa'y yapmasında bir beis yoktur.) âyet-i kerimesini indirdi.»

44- Sa'yin Tekerrür Etmediğini Beyan Babı

265- (1279) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi &) : Bize Yahya b. Saîd, îbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi. O da Câbir b. Abdillâh/ı:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ile ashabı Safa ile Merve arasında bir sa'yden başka sa'y yapmadılar.» derken işitmiş.

(...) Bize Abd b. Hum ey d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed tf; Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi. Ve:
«Yalnız bîr tavaf, birinci tavafını yaptı...» Dedi.
Bu hadîs, hacc ile ömrede sa'ym tekrar edümiyeceğine delildir.
Ulemânın bu husustaki kavillerini geçen rivayetlerde görmüştük. Bâzıları TeygamheT(Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)in hacc-ı kıran yaptığına bununla istidlal etmişler; ve Kıranda bir tavaf ile bir sa'yin kâfi geleceğini söylemişlerdir. Hanefîler'e göre kıranda iki tavif ve iki sa'y lâzımdır.

45- Telbiyeyi Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Taş Atmağa Başlayıncaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Oluşu Babı

266- (1280) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnu Saîd ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail rivayet etti. H.
Biıe Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ca'fer, Muhammed b. Ebî Harmele'den, o da İbni Abbâs'ın azatlısı Küreybden, o da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen haber verdi. Üsâme şöyle demiş :
-Arafâttan (çekilirken) RcsûliiHah(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in terkisine bindim. He&û\ü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Müzde\iie yakınındaki sola giden dağ yoluna varınca devesini çökertti de küçük abdest bozdu. Sonra geldi. Ben, kendisine abdest suyu döktüm. Hafif bir abdest aldı. Sonra :
— (Haydi) namaza yâ Resûlallah! dedim. O:
— Namaz ilerde kılınacaktır! buyurdu.
Müteakiben Resûlüllah (SallallahiÎ Aleyhi ve Sellem) hayvanına binerek Müzdelife'ye geldi ve namazı (orada) kıldı. Sonra Müzdelife sabahı Re-sûlüllah (SallallahiÎ Aleyhi ve&//em)'in terkisine Fadl bindi.»
Bu hadîsi Buhari «Hacc» ve «Abdest- bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Şi'b: Dağ yolu, demektir.
Burada ondan murâd: Hacıların geldiği malûm yoldur.

ResCdîHlah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)m aldığı hafif abdestten murâd ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Bâzılarına göre âdetinden az su kullanmıştır.
Bir takımları bundan, abdestin lügat mânâsını anlamış ve «bâ/ı âzâ-smı yıkamıştır.» Demişlerse de bu kavil ihtimâlden uzaktır.
Hz. Üsâme'nin su dökmesi ve akabinde:
Hafif abdesti taharetlenmek mânâsına alanlar da olmuştur.
Bittabi bu daha garîbdir.
«Haydi namaza yâ Resûlallah!» demesi, onun abdest aldığına delildir. Zîrâ abdest almamış olsa Üsâme 'nin onu namaza davet etmesine imkân yoktur.
Bâzıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hafif abdest almasını Müzdelife'ye hareket için acele ettiğine hamleylemişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :' «Namaz il«rdt kılınacaktır.» sözüyle, namaz yerinin Müzdelife olduğuna işaret buyurmuştur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif beş vakit namaz için tâyin edilen vakitleri tahsis etmektedir.
Hacılar Arafat 'tan Müzdelife 'ye döndükleri vakit akşam namazıyla yatsıyı, yatsı zamanında birlikte kılarlar.
îmam A'zam 'la, İmam Muhammed'e göre akşam namazını yolda kılmak caiz değildir.
Onu yatsıyla beraber kılmak vâcibdir. Hattâ yolda kılanın iadesi lâzım gelir. İmam Züferile Küfe ulemâsından bir cemâatin kavilleri de budur.
İmam Mâlik'e göre akşam namazını bir Özürden dolayı yolda kılmak caizdir.
Ş'fifiller'e göre akşam namazının vaktinde Aralât'ta yahut yolda yatsıyla aklımı bı-ıaii'i kılman caiz olduğu gibi her iki namazı kendi vakitlerinde kılmak da caizdir.
Yalnız ofdiil olan bunları Müzde1ife'de yatsı zamanında be-raburco kılmaktır.
Sahabe-ve Tabiîn 'den bir cemaatla Evzâî, Esheb ve Hanefiîler'den .İmam Ebû Yûsuf ile hadîs ulemâsının kavilleri budur.
2- Cem-i tehir denilen bu iki namazın arasını ayırmakta beis yoktur. Zîrâ Ashâb-i kîrâm iki namaz arasında develeriyle bir parça meşgul olmuşlardır.
3- Bir kimse kendinden faziletli bir zâtın unuttuğunu tahmin ettiği bir şey hususunda ona tembîhde bulunabilir.
Hz. Üsâme'nin tembihi, buna delildir.
4- Arafat 'tan Müzde1ife'ye vâsıta üzerinde dönmek meşrudur.
5- Akşamla yatsıyı ve keza öğle ile ikindiyi beraber kılmak hacca mahsûstur.
6- Hayvan üzerinde bir kimseyi terkisine almak caizdir.
7- Abdest alırken başkasından yardım görmek caizdir.

1281- Küreyb dedi ki: Bana da Abdullah b. Abbâs, Fadl'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemreye varıncaya kadar tel biye getirmeye devam etmiş.

267- (...) Bize İshâk h. İbrahim ile AHyyu'bnu Hasrem ikisi birden tsâ b. Yûnus'dan rivayet ettiler. İbni Hasrem dedi ki: Bi/c îsâ, İbıı Ctireyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Atâ' haber verdi. (Dedi ki): Bana İbni Abbâs haber verdi ki Peygamber (SulUılltihi Aleyhi \e Sellem) Müzdelife'den Fadl'ı terkisine almış.
Atâ' şunu da söylemiş: Bana tbni Abbâs haber verdi. Ona da Fadi haber vermiş ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe'de tasları atıncaya kadar telbiyeye devam etmiş.

268- (1282) Bize Kuteybe'tü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Runıh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Leys, Ebû'z-Zübeyir den, o da İbni Abbâs'ın azatlısı Ebû Mâbed'den, o da tbnî Abbâs'dan o da Fadl b. Abbâs'dan naklen haber verdi. Fadl, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in terkîsindeymiş. Arafe gecesi ve Müzdelife sabahı halk yola çekildikleri vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in:
— Sükûneti muhafaza «din! buyurduğunu söylemiş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin yularım kasıyormuş. Mina'dan mâdût olan Muhassir'e girince:
— Cemrede atılacak ufak taşları toplayın! buyurmuşlar.
Fadl: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe'de taşlarını atmcaya kadar telbiyeye devam buyurdu.» demiş.
(...) Bana, bu hadîsi Züheyir b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b, Saîd, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir bu isnâdla haber verdi. Yalnız o, hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe taşlarını atıncaya kadar telbiyeye devam etti.» cümlesini söylememiş; kendi rivayetinde :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), insanın ufak taş atması gibi eliyle işaret bu yürüyordu.» ifâdesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîs, telbiyenin bayram günü cemre-i Akabe'de teş atıncaya kadar devam ettiğine delildir.
İmam A'zam ile İmam Şafiî, Sevrî, .Ebû Sevr ve Sahabe ile Tabiin 'den birçok ulemânın kavilleri budur.
Hasan-ı Basri'ye göre Arafe günü sabah namazında telbiye kesilir.
Hz. Alî, İbni Ömer ve Âişe (Ra<tiyallahüanha) ile İmam Mâlik ve Medine fukahâsının cumhuru telbiyenin, Arafe günü güneşin zevaline kadar devam ettiğine kaail olmuşlardır.
Onlara göre vakfeye başlayınca telbiye kesilir.
İmam Ahmed, İshâk ve Seleften bâzılarına göre telbiye cemre-i Akabe'de taş atmak sona erinceye kadar devam eder.
Cumhûr-u ulemâ 'nın delilleri bu hadîs ile ondan sonra gelen hadîslerdir.
Nevevi , muhaliflerin bir deîîli olmadığını söylüyor.
Gerçi bir rivayette:
«ResulüİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe'de taş atıncaya kadar telbıyeye devam etti.» denilmiştir. Bu cümle İmam Ahmed ile İshâk'a delil olabilirse de cumhûr-u ulemâ rivayetlerin arasını bulmak için:
«Bundan murâd: Taşları atmaya başlamaktır.» demişlerdir.

Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Sükûneti iltizâm edin!» buyurması, o gece yolda riâyeti gereken edep ve terbiyeye irşâd içindir
Şâir kalabalık yerlerin hükmü de buna kıyâs olunur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in taş atar gibi eliyle i§âret buyurması, îzâh ve beyân içindir.

269- (1283) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Ahvas, Husayn'dan, o da Kesir b. Müdrik'den, o da Abdur rahmân b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân şöyle demiş:
«Biz Müzdelife'deyken Abdullah şunları söyledi:
— Ben kendisine Bakara sûresi indirilen zâtın bu makaamda : (Tekrar îcâbet sana yâ Rabbî! Tekrar îcâbet sanal) derken işittim.

270- (...) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-seyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüsayn, Kesir b. Müdrik-i Eşcai'den, o da Abdurrahmân b. Yezidden naklen haber verdi ki Abdullah, Müz-delife'den akın ettiği vakit tel biye getirmiş. (Bunu görünce) acaba bu adam bedevi midir? diyenler olmuş. Bunun üzerine Abdullah:
— Bu insanlar unuttular mı yoksa saptılar mı? Ben kendisine Bakara sûresi indirilen zâtı bu yerde:
«Tekrar İcabet sana yâ Rabbî! Tekrar icabet sanal» buyururken işittim!» demiş.

(...) Bize, bu hadisi Hasan-ı Hülvânİ de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stifyân, Huşa yırdan bu is-ııâdla rivayette bulundu.

271- (...) Bana bu hadisi Yûsuf b. Hammâd El-Ma'niy dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ziyâd yâni El-Bekkâî, Husayn'dan, o da Kesir b Müdrik-i Eşcaî'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd ile Esved b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Şöyle demişler:
Biz, Abdullah b. Mes'ûd'u Müzdelife'de şunu söylerken işittik: — Ben, kendisine Bakara sûresi indirilen zâtı burada:
«Tekrar icabet sana yâ Rabbi! Tekrar İcabet sana!» derken işittim. Sonra telbiyc getirdi. Onunla birlikte biz de telbiye getirdik.
Abdullah ibni Mes'ûd (Radiyailahü anh) 'in Resûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Sellem) 'i kastederek :
«Kendisine Bakara sûresi indirilen zâtı söyle buyururken işittim.»
demesi, Bakara sûresi, ekseriyetle Hacc ahkâmını ihtiva ettiği içindir.
Bu sözle o: «Arafât'ta vakfe yapan, telbiyeyi keser.» diyenlerin kavlini reddetmek istemiştir.
Hz. Abdu1 1ah'ın sözü «Burası hacc ibâdetlerine dâir âyetlerin indiği makaamdır.» mânâsın dadır.
îbni Mes'ûd (Radiyailahü anh) kendisi hakkında : «Bu bedevi midir?» diyenlerin sözünü redd için «Bu insanlar unuttular mı yoksa saptılar mı... ilâh...» demiştir.

Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkabilmiştir:

1- Telbiyeyi, Arafât'ta vakfeden sonra dahî devam ettirmek müstehabdır. Cumhûr-u ulemâ fnm mezhebi budur.
2- Kur'ânı Kerîm'in sûrelerini Sûre-i Bakara ve Sûre-i Nisa gibi isimleriyle anmak caizdir.
Bâzıları bunun mekruh olduğunu söylemiş, sûre-i Bakara değil, içersinde Bakara zikredilen sûre, demek lâzım geldiğini, diğer sûreler hakkında dahî bu şekilde hareket edileceğini iddia etmişlerdir.
Fakat bu iddia doğru değildir. Çünkü birçok sahih hadislerde sûrelerin isimleriyle anıldıkları görülmüştür. Sahabe ve Tâbiin'in cumhûr-u ile onlardan sonra gelen ulemânın mezhepleri budur.

46- Arafe Günü Arafat'tan Mina'ya Giderken Telbiye ve Tekbir Getirilmesi Babı

272- (1284) Bize Ahmed b. Hambel[48] ile Muhammedu'bnu'1-Mü-sennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. Nümeyir rivayet etti. H.
Bize Saîd b. Yahya El-Emevî de rivayet etti, (Dedi ki) : Buna babam rivayet etti.
Her iki râvî: «Bize Yahya b. Saîd, Abdullah b. Ebî Seleme'den, o da Abdullah b. Ab di İlâh b. Ömer'den, o da babasından naklen rivayet etti.» demişlerdir. Abdullah b. Ömer (Radiyallahiianh) :
«Biz Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sabah Uy in Mina'dan Arafat'a hareket ettik. Kimimiz telbiye getiriyor, kimimiz tekbîr alıyordu.» demiş.

273- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Hârûn b. Abdillâh ve Yâ-kûb-u Devrâkî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Ebî Seleme, Ömer b. Hüseyin'den [49], o da babasından naklen haber verdi. Şöyle demiş :
«Arafe sabahı Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve Setlem) ile beraberdik. Kimimiz tekbir alıyor, kimimiz telbiye getiriyordu. Biz tekbîr alıyorduk.»
(Abdullah b. Ebî Seleme demiş ki) : «Ben :
— Vallahi siz şaşılacak adamlarsınız! Ona niçin :
(Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)"ı nasıl yaparken gördün?) diye sormadınız? dedim.»

274- (1285) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammet! b. Ebî Bekr-i Sekafî'den dinlediğim şu hadisi okudum: Mu-hammed, Enfes b. Mâlik ile beraber Mina'dan Arafat'a giderken ona:
— Bu günde Resûlüllah (Sallallafıü Aleyhi ve Sellem) ile (beraber bulunduğunuz zamanlar) ne yapardınız? diye sormuş. En e s (Radiyaüahuanh)
— Telbiye getirenlerimiz tel biye getirir, kendisine bir şey denilmez; tekbîr alanlarımız da tekbîr getirir, ona da bir şey denilmezdi! sevabım vermiş.

275- (...) Bana Süreye b. Yûnus rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Recâ'[50] , Mûsâ b. Ukbe'den rivayet etti. (Demiş ki) :Bana Muhammed b. Ebî Bekr rivayet etti. (Dedi ki) :
«Arafe sabahı Enes b. Mâlik'e;

— Bugün telbiye hakkında ne dersin? diye sordum; Enes (Radiyallah'û
— Ben, bu yolu Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı ile birlikte yürümüşümdür. Kimimiz tekbîr alır, kimimiz telbiye getirirdi ama kimse kimseyi ayıplamazdı; cevâbını verdi.
Enes hadîsini Buhâri «Kitâbü'l-îdeyn» ile «Kitâbü'l-Hacoda; Nesâî ile İbni Mâce «Kitâbü'l-Hacoda muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bu rivayetlerde zikredilen tekbîrden murâd: Telbiye ile beraber getirilen tekbîrdir. Yoksa tekbîr getirenler telbiyeyi terketmiş değillerdir. Çünkü Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem)'in cemre-i Akabe'-de taş atmeaya kadar telbiyeyi kesmediği rivayet olunmuştur.
İmam A'zaffl ile İmam Şâiîî 'nin mezhepleri de budur.
İmam Mâlik 'den bu bâbda muhtelif kaviller rivayet plun-muştur. Bir kavline göre güneşin zevalinden sonra telbiye kesilir.
Diğer kavline göre vakfeye durulurken, başka bir kavline göre de Araf M mescidine varıldıkta kesilir!
Hattâbî diyor ki: «Bu bâbda meşhur olan sünnet: Bayram günü cemre-i Akabe'de ilk taşı atmadan telbiyeyi kesmemektir. Ulemâ bununla amel etmişlerdir.
Hz. Enes'in bu kavline gelince: Tekbir alanların telbiyeyi terk-etmeksizin ona bir nev'î zikir katmış olmaları ihtimâli vardır.»
Mühellil: Tehlîl getiren yâni «Lâ ilahe İllallah» diyendir. Burada ondan murâd: İhlâl ve telbiyedir.
Bu rivayetler, Mina'an Arafât'a giderken telbiye ve tekbîr getirmenin müstehab olduğuna delâlet ederler.
Nevevî , telbiyenin, tekbîrden efdal olduğunu söylemiştir.
'Yine bu rivayetler, Arafe günü sabah namazından sonra telbiyenin kesileceğini^ söyleyenler aleyhine delildirler.

47- Arafat'tan Müzdelife'ye Dönüş ve O Gece Akşamla Yatsı Namazlarını Müzdelife'de Beraberce Kılmanın Müstehab Oluşu Babı

276- (1280) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Mûsâ b. Ukbe'den dinlediğim, onun da İbnİ Abbâs'ın azatlısı Küreyb'deu, onun da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Küreyb, Üsâme'yi şunları söylerken işitmiş:
«Resölüllah (Salfallahü Aleyhi ve Setlem)\raikVtan sökün etti. Şi'be geldiği vakit, hayvanından inerek küçük abdest bozdu. Sonra abdest aldı, fakat abdesti mükemmel şekilde almadı. Ben, kendisine:
— Namaza buyurun! dedim; Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
— Namaz ilerdedir! diyerek hayvanına bindi.
— Müzdelife'ye gelince hayvanından inerek abdest aldı, bu sefer mükemmel bir abdest aldı, sonra namaz için kaamet getirildi ve akşam namazını kıldı. Sonra herkes hayvanını menziline yatırdı, ondan sonra yatsı için kaamet getirildi. Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ye Sellem) onu da kıldı. Bunların arasında başka namaz kılmadı.»

277- (...) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b. Said'den, o da Zübeyr'in azatlısı Mûsâ b. Ukbe'den, o da İbni Abbâs'ın azatlısı Kureyb'den, o da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen haber verdi. Üsâme şöyle demiş:
«Resû\ü\\ah(Sal!aUahü Aleyhi ve Sellem), Arafat'tan sökün ettikten sonra haceti için su dağ yollarından birine çekildi. Müteakiben ben kendisine su döktüm ve :
— Namaz kılacak mısın? diye sordum. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
— Namaz kılacak yer ilerdedir! buyurdular.

278- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. Bu \ât\t onundur. (Dedi ki; : Bize İbni Mübarek, İbrahim b. Ukbe'den[51] o d» İbni Abbâs'ın azatlısı Kureyb'den naklen rivayet: etti. Küreyb şöyle demiş: Ben, t'Tsâmetü'bnü Zeyd'İ $unu söylerken işittim:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, Arafat'tan çekildi, Şi'be varınca (hayvanından) inerek küçük abdest bozdu. — Üsâme: Su döktü, dememi;.— Müteakiben su isteyerek pek mübalağalı olmayan bir aW*st aldı. Ben:
— Tâ Resûlallah! Namaza buyurun! dedim. Resûlüllah (SaUaUahii A leyhi ve Sellem) :
—- Namaz ilerdedir! buyurdu. Sonra yola revân olarak Müzdelife'ye vardı. Ve orada akşamla yatsıyı (birlikde) kıldı.

279- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize b. Adem haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Züheyir rivayet etti (Dedi ki) : Bize İbrâhîm b. Ukbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Küreyb haber verdi ki kendisi Üsâmctü'bnu Zeyd'e:
— Arafat gecesi HesûMiUahJSallallahü Aleyhi ve SellemY'ın terkisine bindiğin vakit ne süratle hareket ettiniz? diye sormuş. Usâme:
— Halkın akşam namazı için develerini çöktürdükleri Şi'be geldik. (Orada) Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) de devesini çöktürdü ve
bevletti.
— Üsâme su döktü, dememiş.— Sonra abdest suyu isteyerek pek mübalâğalı olmayan bir abdest aldı. Ben:
— Yâ Resûlallah! Namaza buyurun! dedim; Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Sellem) :
— Namaz ilerdedir! buyurdu ve hayvanına binerek Mtizdelife'ye geldik. (Orada) akşam namazını edâ etti. Sonra halk konak yerlerinde develerini çöktürdüler. Ama yüklerini çösm emişi erdi ki yatsı namazı için ika a met getirildi, Resûlüllah (Sa//fl//a/tM Aleyhi ve Sellem), onu da kıldı. Sonra halk yüklerini çözdüler.
Ben (Üsâme'ye) :
— Sabahladığınız zaman ne yaptınız? diye sordum; Üsâme :
— (Bu sefer) onun terkisine Fadl b. Abbâs bindi. Ben yaya olarak Kureyş'in önden gidenleriyle birlikte yola revân oldum; dedi.

280- (..) BUe İshâk b. İbrahim rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Vekî" haber verrii. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Muhammed b. Ukbe'den[52] o da Küreyb'ücn, o da Üsnmetü'bnu Zeyd'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (SıiUıüivkiiAkyiu've Sellem), Ümerânın konakladığı boğaza geldiği vakit (hayvanvarları) inerek bevletmiş. —Üsâme burada da: Su döktü, dememiş.— Sonra ahdest suyu isteyerek hafif bir abdest almış.
(Üsâmr- demiş ki) : «Ben :
— Yâ RcüiîlaHah! Namaza buyurun! dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Namaz ilerdedir! buyurdular.»

281- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o' da Sibâ'n azatlısı Atâ'dan, o da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen haber verdi ki Ara-fâl'tan çekildiği vakit kendisi, Besûlüllah (Sallaîtahü Aleyhi ve Sellemyin terkisin dey mi ş. Si'be gelince Peygamber (SalUdlahü Aleyhi ve Seüem) devesini çöktürmüş, sira helaya gitmiş. (Üsâme demiş ki) : «Heladan döndüğü vakit ben, kendisine bir kaptan su döktüm de abdest aldı. Sonra hayvanına binerek Müzdelife'ye geldi ve orada akşamla yatsıyı birlikte kıldı.
Bu hadîsi Buhârî «Abdest» ve «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf bundan bir bâb önce Müslim 'de de geçmiş ve bâzı ahkâmı orada görülmüştü. Burada da bâzı yerlerinin îzâhı ile geri kalan hükümlerini görelim:
Hadîsin muhtelif rivayetlerinde râvinin «Üsâme su döktü, demedi.» şeklinde îzâha lüzum görmesi, hadîsi işittiği gibi rivayet ettiğini anlatmak içindir. Yâni hadîs, lâfzı ile değil de manâsıyla nakletmiş olsa, bu gibi yerlerde bevlden kinaye olmak üzere «Su döktü» diyecekti.
«Ama yüklerini çözmemişlerdi...» cümlesi «tamamen yerlerine yerleşmemişlerdi.» mânâsına da gelebilir.
Ümerâ'dan murâd: Benî Ümeyye hükümdarlarıdır.
Bu zevat, o yere geldiklerinde hayvanlarından iner, akşam namazını yatsının vakti gelmeden kılarlarmış. Rivayete göre İkrime onların bu yaptığını beğenmemiş ve «Resuiiillah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bu yeri hela ittihâz etmişti, sizlerse namazgah yaptınız.» demiştir.
Rivayetlerin birinde zikri geçen «Sibâ'in azatlısı Ata'» bâzı nüshalarda «Ümmü Sibâ'in azatlısı.» diye kaydedilmişse de bunların ikisi de mâruf değildir.
Bu zâtın meşhur olan ismi: Benî Sibâ'ın azatlısı olmasıdır.
Buhâri târihinde İbni Ebî Hatim de «Kitâbü'1-Cerh ye't-Ta'dîl»inde onu bu isimle zikretmişlerdir.

Bu Hadisten Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:

1- Gerek Arafat'taki cem'-i takdimde gerekse Müzdelife'-deki cem'i te'hîrde her iki namaz için ikaamet getirilir.
Abdur rahman b. Yezîd, Esved, İmam Mâlik, îmam Şafiî ve İmam Ahmed'in mezhepleri budur.
Kaadı îyâz, ashâb-ı kiram 'dan Ömerubnü'l-Hattâb ile îbni Mes'ûd (Radiyalİahü anh) 'nin mezheplerinin de bu olduğunu söylemiştir..
Mâ1iki1er'den îbni Kaasim'in rivayetine göre İmam Mâlik: «İmamla kılman her namaz için ezan ve ikaamet lâzımdır.» demiştir.
Saîdü'bnü Cübeyir, Sevrî, İmam A'zam, îmam- Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e görehacc-da iki yere mahsûs olan cemi' namazlarında bir ezanla bir kaamet kâfidir.
Bu kavil Hz. Câbir, Abdullah b. Ömer ve Ebû Eyyûb El-Ensârî (Radiyallahü &vh) hazerâtmdan rivayet olunmuştur.
Hadîs-i şerîfde ezan zikr edilmemiştir. Şâfiîler'in sahîh kavline göre iki namazın, evvelkisi için ezan okunur.
İmam Ahmed ile Ebû Sevr'in ve Mâlikîler 'den Abdülmelik b. Mâceşûn 'un mezhepleri budur.
Hanefiîlerden Tahâvî dahî bu kavli ihtiyar etmiştir.
İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in ikinci kavillerine göre cemi' namazları için ezan yoktur. Fakat her namaz için ayrı ayrı ikaamet getirilir.
İmam Mâlik, İmam Şafiî ve İmam Ahmed1-den diğer bir rivayete göre cemi' namazları için iki ezan okunur.
2- Hîn-ı hacette iştiran vâki olmamak için tasrîhi hoş görülmeyen sözleri kullanmakta beis yoktur.
Nitekim Hz. Üsâme , bevli: «Su döktü.» ibaresiyle ifâde etmek mümkünken bunu söylememiş, sarahaten «bevletti,» demiştir.
3- Abdest bir ibâdettir. Velev ki onunla namaz kılınmış olmasın. Ulemâdan bâzılarına göre abdest alan bir kimse, o abdestle namaz kılmadan yeniden abdest alamaz. Çünkü ilk abdestle ibâdet yapılmamıştır. Onun üzerine tekrar abdest almak bir abdestte âzâyı üç defadan fazla yıkamaya benzer.
Şâfiîler'e göre esah olan kavil budur. Onlarca ilk abdestle farz veya nafile bir namaz kılmadan tekrar abdest almak mesnûh değildir.
4- El-Mühelleb'e göre seferde nafile namazı terketmek caizdir. El-Mühelleb, bu hükma, hadîsin: «İki namaz arasında başka namaz kümadı.» cümlesinden çıkarmıştır.
Şâir ulemâya göre hadîsde bu hükme delâlet yoktur. Fukahâ seferde nafile kılınmasını ihtiyar etmişlerdir, îbni Battal: «ResulüHah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) gerek yaya gerekse hayvanla gittiği seferlerde nafile namaz kılmıştır.» demektedir.
5- Kurtubî bu hadîsle, Arafat'ta ve Müzde1ife'de kılınan cemi' namazlarının arasında nafile namaz kılınabileceğine istidlal etmiştir.
Fakat hadîs-i şerif, onun bu istidlalini reddetmektedir. Çünkü Re-û\Ûl\»h(Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'in iki namaz arasında nafile kılmadığı hususunda nassdır. .
Şâfiîler'e göre Arafat 'taki cem'i takdimde iki namaz arasında nafile kılmak caiz değil, fakat Müzdelife 'deki cem-i te-hîrde bu caizdir.
Hanefiîler'e göre her iki yerdeki cemi' namazlarının arasında nafile kılınamaz. Şayet nafile namaz kılınır veya başka bir işle meşgul olunursa, yeniden ikaamet lâzım gelir.

282- (1286) Bana Züheyir b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. EM Süleyman Atâ'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, Resûltillah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) , Arafat'tan, Üsâme terkisinde olduğu hâlde dönmüş. Üsâme:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selltm), Müzdelife'ye gelinceye kadar (Arafat'taki) hâli üzere yürümeye devam etti.» demiş.

283- (...) Bik Ebûr-Rabi' Ez-Z«hrânî ile Kuteybetü'bnü Saîd, hep birden Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiler. Ebû'r-Rabî' (Dedi ki) : Biz Hanıma d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından rivayet etti. Babası (Urve) şöyle demiş:
«Ben yanında bulunduğum hâlde Üsâme'ye sordular —Yahut Üsâmetü'bnü Zeyd'e ben sordum.— Resûlüllah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) Arafat'tan (dönerken kendisini terkisine almıştı. (Üsâme'ye) :
— Arafat'tan döndüğü vakit Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Seîlem) nasıl yürüyordu? dedim. (Üsâme) :
—"Eskim giderdi. Meydan buldu mu koştururdu; cevâbını verdi.

284- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Kbî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnu Süleyman ile Abdullah b. Nümeyir ve Hümeyd b. Abdirrahmân, Hişâm b. Urve'd en bu i sn âdi a rivayette bulundular.
Humeyd'in hadîsinde: «Hişâm dedi ki:
— Nass, anakın fevkindedir.» ziyâdesi vardır.

Bu hadîsi Buhâri «Hacc», «Cihâd» ve «Megazî* bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahrî
etmişlerdir.
Buhâri'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in mevzubahis Arafat dönüşü, veda haccına aittir.
Anak: Hayvanın kendi hâline bırakılarak yürümesidir.
Nass: Hayvanın var kuvvetiyle koşması, mânâsına gelir.
İbni Battal diyor ki: «Arafat'tan acele dönmek Allah-u Âlem vaktin darhğındandır. Çünkü Arafat'tan Müzde1ife'ye güneş indikten sonra
hareket edilir.
Hâlbuki Arafat'la Müzdelife arasında üç mil kadar mesafe vardır. Hacıların akşamla yatsı namazlarını Müzdelife'de kılmaları îcâb eder.
Binâenaleyh acele namaza yetişmek için yolda da acele davranırlar.»
Hadîs-i şerif, Selef-i Sâlihînin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)9 bütün harekât ve sekenâtmda uymak için onun hâllerini
soruşturmaya büyük ehemmiyet verirdiklerine delildir.

285- (1287) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana
Adîyyü'bnü Sabit haber verdi. Ona, da Abdullah b. Yezîd EI-Hat-mî[53] rivayet etmiş, ona da Ebû Eyyûb haber vermiş ki, kendisi veda hac
cin da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de beraberce kılmış.
(...) Bize, bu hadîsi Kuteybe ile İbni Bumh, Leys b. Sa'd'dan, o-da Yahya b. Saîd'den bu isnâdla rivayet ettiler. İbni Rumh, kendi
rivayetinde şöyle dedi:
«Abdullah b. Yezîd El-Hatmî'den (rivayet etti.) Bu zât, İbni Zübeyir zamanında Kûfe'de emirdi.»
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» ve «Megazî» bahislerinde; Müslim, Ebû Dâvûd. ve Nesâî, Resûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem)'in haccına ai
uzun bir hadîsde; Nesâî «Namaz» bahsinde; İbni Mâce «Hacoda tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, cem'-i te'hîrin delîllerindendir.

286- (703) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: MâhVe, îbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Salim b. Abdillâh'dan, onun da İbni
Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: 'Resû\ü]\ah(SallattahÜAleyhi veSellem), Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını
birlikte kılmış.

287- (1288) Bana HarmeletÜ'bnu Yahya rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer'den naklen haber verdi.
UbeyduIlah, babasının şöyle dediğini haber vermiş:
«Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Settem) Müzdelife'de akşam ile yatsıyı birlikte kıldı. Aralarında nafile namaz yoktu. Akşam namazını
üç, yatsıyı İki rek'ât olarak kıldı.»
Bundan sonra Abdullah, Allah Teâlâ'ya kavuşuncaya kadar Müzde-life'de bu namazları böyle kılmış.

288- (...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Haken
ile Selemetü'bnü KüheyFden, onlar da Saîd b. Cübeyir'den naklen rivayet etti ki Saîd, Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını bir
ikaametle kılmış. Sonra İbni Ömer'in bu şekilde kıldığını söylemiş. İbni Ömer de Peygamber (Salîaltahü AJeyhi ve Sellem)fîn böyle
yaptığını rivayet etmiş.

289- (...) Bana, bu hadîsi Züheyir b. Harb da rivayet ete. (Dedi ki) : Bize Vekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnâdîa- rivayette
bulundu ve:
«Bu iki namazı bir ikaametle kıldı.» dedi.

290- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Sevrî, Selemetü'bnu Küheyl'den, o
da Saîd b. Cübeyir'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. İbni Ömer şöyle demiş:
«Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Seilem) Müzdelife'de aksamla yatsıyı toptan kıldı. Akşamı üç, yatsıyı da iki rek'ât olarak bir ikaametle
edâ etti.»

291- (...) Bize Ebû Bekir b. Efcî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bûe Abdullah b. Nümeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b, Ebî Halic
Ebû İshâk'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Saîd b. Cübeyir şunu söyledi:
«İbni Ömer'le birlikte Arafat'tan döndük, Müzdelifc've gelince bize Akşamla Yatsı'yı bir ikaametle kıldırdı, sonra namazdan çıktı ve :
— Bu yerde RestitiüMah(Salfallahü Aleyhi ve Sellem), bize bu şekilde namaz kıldırdı; dedi.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbıı Taksîri's-SalâUda; Nesâi «Ki-tâbu's-Salât»da tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, kitabımızın «Namaz» bahsinde dahî geçmiş, ihtiva ettiği hükümler orada görülmüştü.
Yalnız Buhâri 'nin rivayetinde :
«Peygamber (Salkülahü Aleyhi ve Seilem) acele yolculuk etmek istediği vaVrt akşamla yaHiyı YmYıVte Vu\avdı.» şe\&m&edir.
Ashâb.ı kiram 'dan birçokları bu bâbda hadîsler rivayet etmişlerdir. Alîyyubnü Ebî Tâlib, Enes b. İtâ1ik , Abdullah b. Amr , Âişe, îbni
Abbâs, Üsâme-tü'bnü Zeyd, Câbir b. Abdillâh, Huzeyme-tü'bnü Sabit, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Kyûb El-Ensârî, Ebû Saîd-i Hudrî ve Eb
Hüreyre (Radryallahû anhûm) hazerâtı bunlar meyânındadır.
Bu hadîslerin birçoklarında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in seferde iki namazı cemederek beraberce kıldığı beyân
edilmektedir.
Ulemâdan bir takımılan mezkûr hadîslerin zahirine bakarak, seferde öğle ile ikindiyi ve akşamla yatsıyı beraber kılmayı tecvîz
etmişlerdir. İmam Şafiî, îmam Ahmed ve tshâk'ın mezhepleri budur.
İbni Battal: «Cumhura göre sefer eden bir kimsenin öğle üe -ikindiyi ve akşamla yatsıyı mutlak surette cem ederek kılması caizdir.»
demiştir.
Bu mes'elede altı kavil vardır.
a) îbni Battal'm dediği gibi iki namazı bir vakitte kılmak caizdir,
Bu kavil, ashâb.ı kiram 'da Alîyyü'bnü Ebî Talib, Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas, Saîd b. Zeyd, Üsâmetii'bnü Zeyd, Muâzü'bnü Cebel, Ebû Mûsâ
İbni Ömer ve îbni Abbâs (Radiyallahü$nh) hazerâti ile Tâbi î.n 'den Ata' b. Ebî Rabâh, Tâvûs , Mücâhid, İkrime.Câbir b. Zeyd, Rabîa

Ebû'z-Zinâd, Muhammed b. Münkedir ve Safvâıı b. Süleym 'den rivayet olunmuştur.
Süfyân-ı Sevrî, îmam Şafiî, İmam Ahmed, İshâk , Ebû Sevr, îbni -Münzir ve.Mâlikîler'den îbni Eşheb'in kavilleri de budur.
İbni Kudâme mezkûr kavli İmam Mâlik 'den dahî rivayet etmiştir. Fakat Hz. Mâlik'in meşhur kavline göre iki namazı bir vakitte kılmak, acele sefer îcâb ettiğine mahsûstur.
b) İki namazı bir vakitte kılmak acele sefer icâb ettiği zamana mahsûstur.
Bu kavil Üsâmetii'bnü Zeyd. ile îbni Ömer 'dan rivayet olunmuştur.
İmam Mâlik'in meşhur kavli cîe budur.
c) İki namazı bir vakitte kılmak, yol almak istenildiği zaman caizdir. Mâlikîler'den îbni Habîb'in kavli budur.
Îbnü'l-Arabî «İmam Şafiî' nin kavli de budur. Çünkü sefer, zâten yol almak içindir.» demiştir.
d) İki namazı bir vakitte kılmak mekruhtur. İbnü'l-Arabî: «Mısırlıların îmam Mâlik'den'rivayeti budur.» demiştir.
e) Cem-i te'hîr caiz, cem-i takdim caiz değildir. İbni Hazm bunu ihtiyar etmiştir.
f) Sefer sebebiyle iki namazı bir vakitte kılmak, mutlak surette caiz değildir. Bu, yalnız haccda Arafat 'la Müzdelife'ye mahsûstur.
Hasan-ı Basrî, İbni Şîrîn, İbrahim Ne-haî, Esved ve Hanefiîyye imamlarının mezhepleri budur.
îbni Kaasim bu kavli îmam Mâlik 'den de rivayet etmiş, kendisi de bunu ihtiyar eylemiştir.
Ashâb-ı kiram 'dan İbni Mes'ûd, Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas, îbni Ömer (Radtyallahü anh) hazerâtı ile îbni Şîrîn, Câbir b. Zeyd, Mekhûl, Amr b Dînâr, Sevrî, Esved, Ömeru'b nü Abdilazîz,
Salim ve Leys b. Sa'd'm dahî buna kaail oldukları rivayet edilmiştir.
İbni Ebî Şeybe «Musannef»inde Hz. Ebû Mûsâ-nın: «Özürsüz iki namazı birlikte kılmak büyük günahlardandır.» dediğini rivayet etmiştir.
Hanefiîler'le onlara muvafakat edenlerin delili Buhâri ile Müslim'in rivayet ettikleri Abdullah b. Mes'ûd hadîsidir.
Mezkûr hadîsde tbni Mes'ûd (Radtyallahii anh):
«Ben, Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'i (j»iç bir namazı vaktinden başka zamanda kılarken görmedim. Yalnız Müzdelife'deki müstesna. Orada hakîkaten akşamla yatsıyı toptan kıldı, ertesi gün sabah namazını da vaktinden önce kıldı.» demiştir.
Seferde Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Seüemy'm iki namazı bir vakitte kıldığını bildiren hadîsleri Hanefiî Urte'vîl etmiş, «bunlardan murâd birinci namazı vaktinin sonunda, ikinciyi de vaktinin evvelinde kılmış olmasıdır.» demişlerdir.
Filhakika bu şekilde kılman namazlar sûret-ı zahirede toptan kılınmış gibi görünürse de hakikatte her namaz kendi vaktinde kılınmıştır.
Hanefiîler, hadîslerin arasını bu suretle bulmuşlardır. Bu mânâyı te'yîd eden hadîsler de vardır.
Bu bâbda Hanefiîler'e îtirâz. edenler olmuş, Hanefiîler tarafından bunlara cevaplar verilmiş ve söz bir hayli uzamıştır.
Hadîs-i şerif akşam namazının hiç bir yerde iki rek'ât kıhnamıya-cağına, seferde dört rek'âtlı namazların da ikişer rek'ât kılınacağına de-lüdir
Bu hadîsin Ebû Bekir b. Ebî Şeybe tarîkine Darakutnî îtirâz etmiş:
«Bence burada İsmail vehmetmiştir. Kendisine Şu'be , Sevrî, İsrâîl ve daha başkalarının da dâhil olduğu bir cemâat muhalefette bulunmuş, hadîsi Ebû İshâk 'dan, o da Abdullah b. Mâlik 'den, oda îbni Ömer 'den naklen rivayet etmişlerdir. İsmâîl her ne kadar mevsuk bir râvî olsa da bu zevat ondan daha kuvvetlidirler.» demişse de, Nevevî kendisine cevap vermiş ve:
«Ebû İshak'in bu hadîsi her iki tarîkten işiterek, iki vecihle rivayet etmiş olması caizdir. Ne olursa olsun, hadîsin metni sahîhdir, dokunulacak bir yeri yoktur.» demiştir.

48- Müzdelife'de Bayram Günü Sabah Namazını Fazla Erken Kılmanın ve Fecrin Doğduğu Tehakkuk Ettikten Sonra Bunda Mübalağa Göstermenin Müstehab Oluşu Babı

292- (1289) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb toptan Ebû Muaviye'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Umara'dan, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş:
«Ben, ResûlüEfah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vaktinden başka zamanda namaz kıldığını görmedim. Yalnız iki namaz müstesna; Müzdelife'-deki akşamla yatsı! O gün sabah namazını dahî vaktinden önce kıldı.»

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim hep birden Ce-ıir'den, o da A'meş'den bu isnâdla rivayet ettiler. Abdullah:
«Sabah namazını vaktinden önce alaca karanlıkta kıldı.» demiş.
Bu hadîsi Buhâriile Ebû Dâvûd «Hacc» bahsinde; Nesâî «Hacc» ve «Namaz» bahislerinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin râvisi Abdullah b. Mes'ûd 'dur. Sabah namazının vaktinden Öhbe kılınmasından murâd: Mûtâd olan vaktinden evvel kılınmasıdır. Yoksa vaktil girmeden kıldı demek değildir. Çünkü -vakti girmeden hiç bir namaz kılınamaz. .
Maksat; Sabah namazının çok erken yâni alaca karanlıkta kılındığım anlatmaktır.
Hanefiîler'e göre şâir zamanlarda sabah namazını, ortalık iyice aydınlayıncaya * kadar geciktirmek müstehab ise de bayram sabahı Müzdelife'de alaca karanlıkta kılmak, onlara göre de efdaldır.
Ulemâ, Jtesülffliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o gün sabah namazını şâir hacc fiillerine vakit bulabilmek için erken kıldığını söylemişlerdir.
Şâfiîler'e göre sabah namazını erken kılmak her zaman için müstehab işe de o gün her zamankinden daha fazla müstehabdır.

49- Son Gecelerde Müzdelife'den Mina'ya Dönerken Kadınlarla Sair Zayıf Kimselerin Halk Üşüşmeden Önce Yola Çıkmaları ve Diğer Hacıların Sabah Namazını Kılıncaya Kadar Müzdelife'de Kalmalarının Müstehab Oluşu Babı

293- (1290) Bize Abdullah b, Meslemete'bnİ Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh yani timi Humeyd, Kaasım'dan, o da Âişe'dei naklen rivayet etti ki, şöyle demiş:
«Müzdelife gecesi Şevde, Besûlüllah (Sallallcûıü Aleyhi ye Sellem) 'den önce izdiham olmadan (Mina'ya dönmek için) ondan izin istedi. Şevde, sebita bir kadındı. — Kaasim, sebita'nın: Ağır mânâsına geldiğini söylemiş.— Kesûlül\ah(Salkülahü Aleyhi ve Sellem), ona izin verdi. Bu suretle Şevde ondan önce yola çıktı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) y bizi sabahlayıncaya kadar alıkoydu, biz de onunla beraber döndük.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, Sevde'nin yaptığı gibi izin isteyerek, onun izniyle dönmüş olsam benim için bu her sevinilecek şeyde daha iyi idi.»

294- (...) Bize İshâk fa. İbrahim ile Muhammedü'bnii'l-Müsennâ hep birden Sekafî'den rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ dedi ki: Bize Abdülvabhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da Kaasim'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe (Radiyallahü anh) şöyle demiş:
«Şevde şişman ve ağır bir kadındı. Bu sebeple Müzdelife'den geceleyin dönmek için Resûlüllsıh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istedi. O da kendisine* izin verdi. Müteakiben Aigeı(RadiyallahU attha) : «Keşke Ee-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Sevde'nin istediği gibi izin isteseydim.» demiş. Âişe (Radiyallahü anha) ancak imamla birlikte (Mina'ya) dÖnermiş.

295- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da Kaasim'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti, Âişe şöyle demiş:
«Sevde'nin istediği gibi ben de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletri) den izin isteyerek sabah namazını MİNa'da kılmış olmamı, sonra halk gelmeden taşları atmamı dilerdim.»
Âişe'ye : «Şevde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin İste.,; miydi?» diye sordular. Aişe :
— «Evet, çünkü Şevde ağır, şişman bir kadındı. Bu sebeple Resûlül-\ah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYden izin istedi. O da kendisine izin verdi.» dedi.

296- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf rivayet etti. H.
Bize Züheyir b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahnıân rivayet etti. Bu râvilerden ikisi de Süfyâıı'dan, o da Abdurrahmân b. Kaasim'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî ile İbni Mâce «Hacc» bahsinde tah-fîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif Müzdelife 'den fecr doğmadan hareket edileceğine delildir,
Nevevî diyor ki: «Şâfiî1er'e göre Müzdelife 'den gece yansından önce dönmek ve cemre-i Akabe'de gece yarısından sonra taş atmak caizdir. Delilleri bu hadîstir.
Ulemâ hacıların bayram gecesi Müzdelife 'de gecelemesi mese'lesinde ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî 'nin sahîh olan mezhebine göre bu vâcibdir. Terkedene kurban kesmek lâzım gelir. Ve haccı şahindir.
Küfe fukahâsı ile hadîs ulemâsının kavilleri de budur.
Ulemâdan bir taife Müzdelife'de gecelemenin sünnet olduğunu söylemişlerdir.
Onlara göre bunu terkeden faziletten mahrum olur. Günâha girmiş sayılmaz. Kurban ve şâire de lâzım değildir.
îmam Şafiî 'nin bir kavli de budur.
Diğer bir taifeye göre Müzdelife'de gecelemîyen hacının haccı sahîh değildir. Bu kavil îbrâhîm Nehaî ile başkalarından rivayet olunmuştur.
Ulemâmızdan Ebû Abdirrahmân ibni Binti'ş-Şafiî ve Ebû Bekir b. Huzeyme nâmlarında iki büyük imam dahî buna kaail olmuşlardır. Atâ' ile Evzâî'den rivayet olunduğuna göre bayram gecesi Müzde1ife'de kalmak, haccın rükünlerinden; vâciblerinden, sünnetlerinden değildir.
Bunda hiç bir fazilet yoktur. Müzdelife sair konak yerleri gibi bir yerdir. İsteyen orada kalır, isteyen kalmaz.
Fakat bu kavil bâtıldır.
Müzde1ife'de ne kadar kalmanın vâcib olduğu ihtilaflıdır, îmam Şafiî'n in sahih olan kavline göre gece yarısından sonra bir saattir.
Bir rivayete göre: Gece yansından sonra güneş doğuncaya kadar; Üçüncü bir rivayete göre: Gecenin ekserîsidir.
İmam Mâlik 'den dahî üç rivayet vardır. Bir rivayete göre: Bütün gece Müzdelife'de kalınır. İkinci rivayete göre: Gecenin ekserisinde, Üçüncü rivayete göre; Az bir zaman orada kalmak îcâb eder.» Hanefiîler'e göre bayram gecesinin bir cüz'ünde olsun Müzde1ife'de kalmak haccın vâciblerindendir.

297- (1291) Bize Muhammed b. Ebî Bekir El-Mukaddemî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni El-Kattan, İbni Cüreye'den rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Esmâ'niı azatlısı Abdullah rivayet etti. (Dedi ki) : Baha Esma, Müzdelife sâhasındayken ay kavuştu mu? diye sordu. Ben:
— Hayır! cevâbını verdim. Bunun üzerine bir müddet namaz kıldı. Sonra;
— Yavrucuğum, ay kavuştu mu? diye (tekrar) sordu. Ben;
— Evet, cevâbını verdim. Esma:
— Beni götür! dedi. Beraberce yola çıktık. Nihayet cemre taşlarını attı, sonra konakladığı yerde namaz kıldı. Ben, kendisine:
— Ayol biz alacakaranlıkta geldik! dedim. Esma (Radiyaîiahû anha):
— Hayır'yavrucuğum, Peygamber (SalkıUahü Aleyhi ve Seîiem) kadınlara (bu hususta) izin verdi: dedi.

(...) Bana, bu hadîsi Alîyyü'bnü Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Ssâ b. Yûnus, İbni Cüreyc'den bu isnâdla haber verdi, Onun rivayetinde :
«Esma:
— Hayır yavrucuğum. Şüphesiz ki Nebiyyuliah (SaîlallaHü Aleyhi ve Seilem), kadınlarına izin vermiştir! dedi.» ifadesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, İmam Ahmed ve Taberânî dahî rivayet etmişlerdir.
Hz. Abdu11ah'in alaca karanlıktan muradı: Mina'ya vardıkları zamanı bildirmektir. Çünkü Müzde1ife'den ay kavuştuktan sonra yola çıkmışlardı. O gece ay, gecenin son üçte birinin evvelinde doğmuştu,
Zuun: Zaîne'nin cem'îdir. Aslında zaîne: Deve üzerine yükletilen ve içinde kadın bulunan hevdeçtir.
Bâzıları içinde kadın bulunsun bulunmasın, deve hevdecine zaîne denildiğini söylemişlerdir. Sonraları mecazen kadına da zaîne denilmiş ve kelime bu mânâda şöhret bulmuştur.
Hattâ kadınlarla erkeklerden müteşekkil cemaata zuun denildiğini söyleyenler bile vardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Ulemâdan bâzıları Müzde.life 'den erken yola çıkıp, güneş doğmadan Mina'ya gelenlerin fecirle güneşin doğması arasında taşlarını atabileceklerine bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
Atâ1 b. Ebî Rabâh ile Tâvûs b. Keysân, Mücâhid, İbrâhîm Nehaî, Şa'bî, Saîd b. Cübeyir ve îmam Şafiî 'nin mezhepleri budur.
İmam Mâlik'e göre Mina'da taş atmak, fecrin doğmasıyla helâl olur. Sevrî ile Nehaî 'nin mezheplerine göre 'güneş doğmadan taş atılmaz.

Hanefiîyye imamlarından Ebû Hanife, Ebû Yûsuf ve Muhammed dahî buna kaail oldukları gibi îmam Ahmed ile îshâk'in kavilleri de budur. Bu zevata göre güneş doğmadan taş atmak kifayet ederse de isâet olur.
Hanefiî1er'den Kâşânî 'nin beyânına göre taş atmanın müstehab vakti güneşin doğmasından sonra başlar ve günün sonuna kadar devam eder. îmam A'zam'ın kavli budur.
îmam Ebû Yûsuf'a göre taş atmanın müddeti zevale kadardır. Zevâldea sonra taş atmak kaza sayılır. Güneş kavuşuncaya kadar taş atmayan kimse ertesi günün fecrinden biraz önceye kadar atabilir ve kendisine bir şey lâzım gelmez.
bu hususta İmam Şafiî 'den iki kavil rivayet olunmuştur.
Bir kavline göre: Güneşin kavuşmasiyla, taş atma zamanı geçmiş olur ve fidye lâzım gelir.
İkinci kavline göre : Güneş kavuşmakla, vakit geçmiş sayılmaz. Bu yalnız teşrik günlerinin sonunda muteberdir. îmam A'zam'a göre bir kimse Mina'da taş atmayı ikinci günün fecri doğuncaya kadar te'hîr etse taşlarını atar ve tehirden dolayı kurban keser.
îmam Ebû Yûsuf'la İmam. Muhammed'e göre kurban lâzım değildir. îmam Şafiî 'nin kavli dahî budur.
2- Bâzıları zayıf kimselerden, Müzdelife 'deki vakfenin sakıt olduğuna bu hadîsle istidlal etmişlerse de sözleri kabul edilmemiş, hadîs-i şerif de bu hususa delâlet bulunmadığı bildirilmiştir. Zîrâ Hz. Esma 'nın suâli vakfe içindir. ,

298- (1292) Baha Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bana Aliyyti'bnti Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bisse îsâ haber verdi. Bu râviler hep birden tbni Ctireyc'den rivayet etmişlerdir. (îbni Cüreyc demiş ki) : Bana Ata' haber verdi. Ona da tbni Şevval [54] haber, vermiş ki kendisi Ümmü Habîbe'nin yanına girmiş, Ümmti Habibe ona Peygamber (ScdlaUahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisini Müzdelife'den geceleyin gönderdiğini haber vermiş.

299- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki)-: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Arar b. Dinar rivaye etti. H.
Bire Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan, o da Salim b. ŞevvâVden, o da Ümmti Habîbe'den naklen rivayet etti. Ümnıü Habîbe (RadtyaUahii anh}
«Biz, bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) zamanında yapardık. (Yâni) Müzdeliîe'den Mina'ya alaca karanlıkta gelirdik.» demiş. Nâkıd'ın rivayetinde : «Biz, Müzdelife'den alaca karanlıkta çıkardık.» ibaresi vardır.

300- (1293) Bize Yahya.b. Yahya ile Kuteybctü'bnü Saîd hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Uheydullah b. £bî Yezîd'den naklen haber verdi. Demiş ki: tbni Abbâs'ı şunu söylerken İşittim:
«Resulüllan (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) beni eşya ile birlikte —yahut zayıflar arasında— geceleyin Müzdelife'den gönderdi.»

301- (...) Bize Ebü Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Eb Yezîd rivayet etti ki, kendisi îbni AbbâVı:
«Ben, Resû\vH\&h (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in ailesinin zayıfları arasında ileri gön derdiklerinden im.» derken işitmiş.

302- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr, Ata'dan, o da Îbn Abbâsdan naklen rivayet etti. İbni Abbâs (KadiyallahU anh) şöyle demiş:
— «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in ileri gönderdiği zayıf ailesi efradı nıeyânındaydim.»

303- (1294) Bize Abd b. Hunıeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu hammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bİzc İbni Cüreyc haber verdi (Dedi kî) : Bana Atâ' haber verdi kî İbni Abbâs şÖyİ6 demiş:
«Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi veSellem) beni seher vakti kendine ait ağırbklarla birlikte Müzdelife'den gönderdi.» (îbni Cüreyc demiş ki) : «Ben (Atâ'ya) :
— İbni Abbâs'm (Beni uzun bir gecede gönderdi.) dediğini duydun mu? diye sordum.
— Hayır, yalnız bu şekilde seher vakti (dediğini biliyorum.) cevâbını verdi. Ben:
— Ama tbni Abbâs: Biz cemre taşlarını fecirden önce attık! demiş. Sabah namazını nerede kıldı? dedim. Ata':
— Hayır, hadîs ancak söylediğim gibidir! cevâbını verdi.» îbni Abbâs hadîsini Buhâri «Hacc» bahsinde iki tarîk'-
den tahrîc etmiştir.
Aynı hadîsi Tirmizî dahî rivayet etmiş; ve bu hadîsin başkaları tarafından da rivayet olunduğunu söylemiş, râvilerini bildirmemiştir.
Hadîsi İbni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet edenler, Ubeydullah b. Ebî Yezîd, Atâ1 b. Ebî Rabâh, Hasan.ı Uranı, Miksem ve Küreyi 'dir.
Ubeydullah b, Ebî Yezîd rivayetini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tahrîc. ettikleri gibi Atâ' rivayetini Müslim ile Ebû Dâvûd, Nesâ ve İbni Mâce; Hasan-ı Uranî rivayetini Ebû Dâvud, Nesâî, îbni Mâce ve İbni Hibbân;
Miksem rivayetini Tirmizî;
Küreyb rivayetini Beyhakî tahrîc etmişlerdir.
Ağırlıktan murâd: Eşya ve şâiredir.
Bu rivayetler dahî hüküm itibârı ile yukarkiler gibidirler.

304- (1295) Bana Ebû't-Tâhîr ile Harmeletü'bnu Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Salim b. Abdillâh haber vermiş ki: Abdullah b. Ömer ailesinin zayıf olanlarını Önden gönderir de geceleyin MüzdelifVdeki Meş'ar-i Harâm'da vakfe yaparlar, hatırladıkları dualarla Allah'ı zikrederlermiş. Sonra imam (gelip) vakfe yapmadan ve oradan ayrılmadan yola çıkarlar; kimisi Mina'ya sabah namazında gelir, kimisi de ondan sonra ulaşırmış. Geldikleri vakit cemreyi atar-îarmış. İbni Ömer:
— Bunlar hakkında Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) ruhsat verdi; dermiş.
Bu hadisi Buhâri «Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir.
Meş'ar-i Haram 'dan murâd: Müzdelife'dir. Oraya bu ismin verilmesi ibâdeti bildirdiği içindir.
Kirmanı bu hususta ihtilâf edildiğini söylemiş ve:
«Ulemâmızca mâruf olan kavle göre bu yer Kuzah'dır.» demiştir. Kuzah: Müzdelif e.'de mâruf bir dağdır.
Bâzıları MüzdeİIfe 'nin iki ismi daha olduğunu söylemişlerdir. Bu isimlerin biri «Cem», diğeri «Meş'ar-i Haramadır.

İbni Amr'dan bir rivayete göre Müzdelife 'nin her yeri Meş'ar-i Haram'dir.
«KitâbıTın-Nevâdir»de Müzdelife 'nin sonu Muhassir , Mina 'nm başladığı yer de Muhassir vadisi olduğu kaydedilmiştir.
Müzdeli fe 'nin hudutlarını tâyîn hususunda muhtelif sözler söylenmiştir.
Muhassire: «Vâdt'n-Nâr» dahî derler. Hacılar, buradan sür'atlice geçerler. Bunun sebebi: Vaktiyle hıristiyanlann vakfe yeri olmasıdır.
Cemreden murâd: Cemre-i Akabe denilen yerdir. Buna Cemre.i-Kübrâ da derler kî, bayram günü taş atılan yerdir.
Selef ulemâsı Müzdelife'de gecelemenin hükmünde ihtilâf etmişlerdir.
Hanefiîler'le Sevrî, İmam Ahmed, İshâk ve Ebû Sevr'e göre Müzdelife'de gecelemek vâcibdir. İmam Şafiî 'nin bir kavli de budur. Yâni Müzde1ife'de yatmak haccın rükünlerinden değildir. Bunu terkedenin kurban kesmesi lâzım gelir. Atâ' ile Zührî'nin mezhepleri de budur.
îmana Şafiî 'den bir rivayete göre geceyi Müzdelife'de geçirmek sünettir. îmam, MâIik'in kavli de budur.
Şâfii1er'den İbnî Huzeyme ile İbni Binti Şafiî'ye göre Müzde1ife'de gecelemek haccın rükünlerindendir.
Âlkame ile îbrâhîm Nehaî ve Şa'bî 'nin kavilleri de budur. Onlar: . .
«Müzde1ife'de gecelemiyenin haccı kazaya kalmıştır.» demişlerdir. Mâlikîler 'den bâzıları dahî bu kavli tercih etmişlerdir.
MüzdeIife'de ne miktar vakfe yapılacağı' hususundaki kavilleri az yukarda görmüştük,

50- Cemre-i Akabe'de Taşları Vadinin İçinden Atmak, Mekke'yi Soluna Almak ve Her Taşı Atarken Tekbir Almak Babı

305- (1296) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Abdurrahmân b. Yezid'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân şöyle demiş:
«Abdullah b. Mes'ûd, Akabe cemresinde vadinin içinden yedi ufak taş attı. Her taşı atarken tekbîr alıyordu. Kendisine :
— Bâzı kimseler taşları vadinin üstünden atıyorlar! dediler. Abdullah b. Mes'ûd:
— Kendinden başka İlâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen zâtın makaamı burasıdır; dedi.»

306- (...) Bize Mincâb b. Haris Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Müshir, A'meş'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Hac·câc b. Yûsuf'u minber üzerinde hutbe okuyarak şöyle derken işittim;
«Kur'ân'ı Cibril'in sıraladığı gibi sıraya koyun! (Evvelâ) içinde Bakara zikredilen sûre. (sonra) içinde Nisa zikredilen sûre ve içinde (daha sonra) Âl-i Imrân zikredilen sûre (okunmalı) dir.
Sonra ben, İbrahim'e rastlayarak Haccâc'ın sözünü kendisine haber' verdim, tbrâhîm ona şetmetti ve şunu söyledi:
— Bana Abdürrahmân b. Yezîd anlattı ki kendisi Abdullah b. Mes'-ûd ile berâbermiş. Cemre-i Akabe'ye gelerek vadiye girmiş. Vadiye yandan girmiş ve orada vadinin içinden yedi taş atmış. Her taşı atarken tekbîr alıyormuş.
tbrâhîm (sözüne devamla) dedi ki: Ben:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Başkaları bu taşları vadinin üstünden atıyorlar! dedim; İbni Mes'ûd (Radiyaiîahü anh):
— Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen zâtın makaamı budur; dedi.»

(...) Bana Yâkûb-u Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Zâîde rivayet etti. H.
Bize İbni EH Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Bunların ikisi birden A'meş'den rivayet etmişlerdir. (Demiş ki) :
«Ben, Haccâc'ı:
— Bakara sûresi demeyin!..» derken işittim. İbnî Ebî Zaide İle Süfyân, hadîsi İbnî Müshir hadîsi tarzında rivayet etmişlerdir.
307- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube, Hakem'den, o da İbrahim'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân, Abdullah ile birlikte haccetmiş. (Demiş ki);
«Abdullah, Cemrede yedi ufak taş attı; Beyt-i şerifi soluna, Mina'yı da sağına aldı. Ve:
— Kendisine Bakara sûresi indirilen zâtın makaamı budur! dedi.»
308- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız o:
— «Cemre-i Akabeye gelince...» dedi.

309- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Muhayyât [55] rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi kî) : Bize Yahya b. Yala, Ebû'I-Muhayyât'dan, o da Selemetü'bnü Süheyl'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den naklen hat er verdi. Abdurrahmân şöyle demiş:
«Abdullah'a, bâzı kimselerin cemreye, Akabenin Üzerinden taş attıklarını söylediler. Abdullah ise taşları vadinin içinden attı. Sonra şunu söyledi:
— Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen zât, onları buradan atmıştır.»
Bu hadîsi Buhâri «Haco bahsinin bir-iki yerinde, Ebû Dâvûd , Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce dahî «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ebû -A'b dir rahman: Hz. Abdullah b. Mes'ûd'ün künyesidir.
Hz. Âbdu1lrah'm hiç bir sebep yokken yemîn etmesi, sözünü, te'kîd içindir. Abdurrahmân b. Yezîd'in söylediklerini işitince halkın vadinin üstünden taş atmaları gücüne gitmiş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem)'in fiiline muhalif olan bu işi şiddetle reddetmiştir.
Bütün Kur'ân sûreleri Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) 'e indirildiği hâlde îbni Mes'ûd (Radiyalîahıı anh) 'in yemininde yalnız Bakara sûresini anması: Hacc ibâdetlerinin ekserisi bu sûrede oldu-.ğu içindir.
İbni Mes'ûd (Raâiycâlahü anh) bu sözüyle: «Kendisine Hacc menâsikî indirilen ve şeriatın me'hazi olan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taşlan işte buradan attı. Ona tabî olmak daha lâyıktır.» demiş gibidir.
Hadîsin ikinci rivayetinde A'meş'in «Haccâc'dan işittim.» diyerek 'yaptığı rivayet, onun hatâsını göstermek içindir. Yoksa ondan hadîs - rivayet etmek istememiştir. Çünkü Haccâc buna ehil değildi.
Haccâc'm hatâsı «Sûre-i Bakara, Sûre-i Nisa ve Sûre-i Âl-i İm-rân.» demeyip; «içinde Bakara zikredilen sûre, içinde Nisa zikredilen sûre ilâh...» şeklinde konuşmasıdır.
Bilâhara A'meş bunu İbrahim Nehaî'ye haber vermiş; İbrahim , Haccâ.c'a söverek hatâsını göstermiş ve Pey-gamber (Sallaliahü Aleyhi

ve Setîemyin güzîde ashabından Abdullah b. Mes'ûd hazretlerinin dahî:
«Sûre-i Bakara.» dediğini isbât etmiştir.
Kaadıİyâz diyor ki: «Eğer Haccâc (Kur'ân'ı Cibril'in sıraladığı gibi sıraya koyun!) sözünden muradı: Âyetleri her sûreye bugün Mushaf'ta olduğu şekilde dizin, demek ise zâten icnıâ-ı müs-limîn ile sabittir ki âyetleri Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz te'lîf ve tertîb buyurmuşlardır. Şayet sûrelerin tertibini kastediyorsa fukahâ ile kurrâdan bâzılarının kavilleri bu merkezdeyse de mu-hakkılardan bir cemâat bunu kabul etmemiş :
«Sûrelerin tertibi, tevkîfî değil; ümmetin içtihadı ile olmuştur.» demişlerdir.
Ebû'1. Fadl'a göre Haccâc'in Sûre-i Nisâ'yı ÂH İmran sûresinden önce zikretmesi : Sözünden, âyetlerin sırasını kasdettiğine delildir. Çünkü H accâc , Hz. Osman'in Mushafına tabî olur, ona muhalefette bulunmazdı.
Cemre: Ufak taşların toplandığı yerdir.
Cemre-i Akabe ?den murâd: Büyük cemredir. Bu yer: Mina'nın Mekke tarafındaki hududunda olup Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi veSelletn)'in Hicret için Ensârla bey'at akdettiği yerdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Şeytan taşlama denilen vazife Cemre-i Akabe 'de vâdînin içinden icra edilir..
Bâzılarına göre vâdînin aşağısından veya yukarısından atmak da caizdir.
Hz. İbni Mes'ûd taşları vâdînin içinden atarmış. Atâ' ile Salim, Sevrî, tmam Şâfîâ, İmam Ahmed ve îshâk'in kavilleri de budur.
İmam Mâlik «taşlan vâdînin aşağısından atmak bence daha makbuldür.» demiştir.
Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'dan bunun aksi, yâni vâdînin üstünden attığı rivayet olunur.
2- Sûre-i Bakara, Şûre-i Nisa ilâh... demekde beîs yoktur. Ulemânın kavilleri budur. Tabiîn 'den bâzıları bunu mekruh görmüş, Sûre-i Bakara yerine «içinde Bakara zikredilen sûre.» denileceğini, diğer sûrelerin isimleri dahî bu şekilde zikredileceğini söylemişlerse de esah olan kavil cumhurun dediği gibidir. Çünkü birçok hadîslerde Sûre-i Bakara, Sûre-i Nisa... ilâh... denilmiştir.
3- Atılacak taşlar yedi tane olmalıdır.
4- Her taşı atarken tekbîr almalıdır. Tekbîrin müstehab olduğu ittifâkî bir mes'eledir.
Hattâ vâcib olduğunu söyleyenler de vardır.

51- Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Hayvan Üzerinde Taş Atmanın Müstehab Olduğunu ve Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)in «Hacc İbadetlerini Almalısınız» Hadisini Beyan Babı

310- (1297) Bize Ishâk b. ibrahim ile Alîyyti'bnü Haşrem hep birden îsâ b. Yûnus'dan rivayet ettiler. İbıii Haşrem dedi ki: Bize Isa, İbni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi ki, Câbir'i şunu söylerken işitmiş:
«Ben, Peygamber(Sallaltahü Aleyhi ve SeUem)'\ bayram günü hayvanının üzerinde taş atarken ve:
— Hac ibâdetlerini almalısınız! Çünkü bilmiyorum; belki bu bacamdan sonra bir daha haccedemem! buyururken işittim.»
Bu hadîs-i şerif «Menâsik-i hacc» denilen hacc ibâdetleri hakkında büyük bir temeldir. Ve namaz hakkında vârid olan :
«Benim nasıl namaz kıldığımı gordünüzse sizde öyle kilini» hadîsi gibidir.
«Hacc ibâdetlerini almalısınız!» cümlesinden murâd : «Ben, bu ibâdetleri kavlen ve fi'len nasıl yaptımsa, sizin için de bunlar aynı şekilde meşru olmuştur; bunları böylece belleyin, kendiniz bu suretle amel ettiğiniz gibi başkalarına da öğretin!» demektir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) «Bilmiyorum, belki bu haccımdan sonra haccedemem!» buyurmakla vefatının yakınlığına işaret etmiştir.
Hadîs-i şerif, Mina'ya hayvan üzerinde vâsıl olan kimsenin bayram günü cemre-i Akabe'de hayvan üzerinde taş atmasının müste-hab olduğuna delildir.
Maamâfih taşlan yerde atmak da caizdir.
Mina'da taş atarken hayvan üzerinde mi, yoksa yerde mi bulunmanın efdal olduğu ihtilaflıdır.

311- (1298) Bana Selemettt'bnü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil, Zeyd b. EM Üney-se'den, o da Yahya b. Husayn'dan [56], u da ceddesi Ümmü'l-Husayn'-dan naklen rivayet etti. Yahya dedi ki: Ceddemi şunu söylerken işittim :
«Ben, Veda haccında ResûlüIIah (SaÜailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte haccettim, onu Cemre-i Akabe'de taş atarken ve oradan ayrılırken hep devesinin üzerinde gördüm. Beraberinde Bilâl ile Üsâme de vardı. Biri devesini yediyor, diğeri ResûlüIIah (SallaİlahiiAleyhi ve Sellem)'i güneşten korumak için elbisesini onun başına kaldırıyordu. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (orada) birçok sözler söyledi. Sonra şb'yle buyururken İşittim:
— Eğer size âzası kesilmiş bir kö'le emir tâyîn edilir de sizi Allah'ın kitabı ile İdare ederse hemen kendisini dinleyip itaat edin!»
(Yahya: Ninemin «kara bir köle.» dediğini zannediyorum, demiş.)

312- (...) Bana Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedi!"bnü Seleme, Ebû Abdirrahinrden, o da Zçyd b. Ebi Üney-se'den, o da Yahya b. Husayn'dan, o da ninesi Ümmü'l-Husayn'dan naklen rivayet etti. Ümmül-Husayn şöyle demiş:
«Veda haccında Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Setlem) ile birlikte haccettim de Üsâme ile Bilâl'ı gördüm. Biri Yeyg&mher(Sallallahü Aleyhi ve SellemYin devesinin yularını tutuyor; diğeri elbisesini kaldırarak onu sı caktan örtüyordu. Böylece Cemre-i Akabede taşları attı.»
Müslim der ki: «Ebû Abdirrahîm'in adı: Hâlid b. Ebî Yezîd'dir. Bu zât, Muhammed b. Seleme'nin da yısıdır. Ondan V«kî ile Haccâc-ı A'ver hadis rivayet etmişlerdir.»
Mücedda': Uzuvları kesilmiş, manasınadır. Burnu, kulağı ve dudağı kesik olan kimseye «Ecda*», müennesine de «Ced'â» denir.
Kölenin muhtelif azasının kesilmiş olması, onun kıymetsizliğine delildir.
Siyahlığı da ayrı bir noksanlık sayılır. Böyle hem köle, hem muhtelif uzuvları kesik, hem de siyah olan bir insan âdette son derece ehemmiyetsiz ve kıymetsizdir.
KesûlMah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem), Allah'ın kitabıyla hükmetmek şartıyle böyle bîr insan bile ÜIü'1-Emîr olsa kendisine itaati emir buyurmuştur.

Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Bazı rivayetlere göre halîfenin Kurası olması bile şart kılınmışken, köleden nasıl Ülü'1-Emîr olabilir?»
Bu suâle iki türlü cevap verilmiştir.
1- Ülü'1-Emîr 'den murâd: Halîfe değil, onun tâyin ettiği vâlî, kaymakam gibi me'mûrlardır.
2- Müslüman bir köle hükümetin idaresini cebren eline geçirse, ona da itaat vacib olur.

Hadisi Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır

1- Veda haccına Haccetü'1-Vedâ denilebilir. Bâzıları bunu tecviz etmemiş ve mekruh görmüşlerse de hatâ etmişlerdir.
2- Hayvan üstünde şeytan taşlamak meşrudur.
3- İhrâmlı bir kimsenin ağaç, elbise v.s. ile gölgelenmesi caizdir. Bu hususta hayvan üzerinde veya yerde bulunmanın farkı yoktur. Cumhûr-u ulemâ 'mn mezhebi budur.
imam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre gölgelenmek caiz değildir. Bunu yapana fidye lâzım gelir.
Maamâfih İmam Ahmed 'den bir rivayete göre fidye lâzım değildir.
Çadır veya tavan gölgesinde oturmayı onlar da tecviz etmişlerdir.
İmam Mâlik ile İmam Ahmed'in delilleri îbni Ebî Rabîa (Radiyaîlahü anh) hadîsidir. Bu zât: «Ömerü'bnü'l-Hattâb ile haccda beraber bulundum. Haccdan dönünceye kadar kendisine çadır kurduğunu görmedim.» demiştir.
Bu bâbda İbni Ömer ve Câbir (Radiyaîlahü anh) haze-râtmdan da rivayetler vardır.
Cumhûr-u ulemâ 'nın delili Ümmü Husayn hadîsidir. Bu hadîsde lUsülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e elbise ile gölge yapıldığı tasrîh edilmiştir.
Ulemâ, İmam Mâlik ile İmam Ahmed b. Hambe1'in ihticâc ettikleri hadîslerin bâzılarını zayıf bulmuşlardır.
Ümmü'l-Husayn hadîsi, onlardan kuvvetlidir.

52- Cemre Taşlarının Fiske Taşı Kadar Olmasının Müstehab Görülmesi Babı

313- (1299) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. İbni Hatim dedi ki: Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyir haber verdi, kendisi Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken işitmiş:
«Ben, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUem)'\, Ctmrtde fiske taşı gibi taşlar atarken gördüm.»
Fiske taşı: Nohuttan büyük, bakladan küçük; bâzılarına göre bakla kadar olan taştır.
Hadîs-i şerîf, atılacak taşların bu miktar olmasının müstehab görüldüğüne delildir.
Nevevî, bundan büyük veya küçük taşların dahî atılabileceğini fakat mekruh görüldüğünü kaydetmiştir.

53- Taş Atmanın Müstehab Vaktini Beyan Babı

314- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmar ile İdrîs, İbni Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyir'den o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir (Radiyalh.hu anh) şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram günü kuşluk zamanında taş attı. Bir daha bunu güneşin zevalinden sonra yaptı.»

(...) Bize, bu hadîsi Alîyyü'bnü Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillah'ı yu-karki hadîsde olduğu gibi:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSelîem)... taş atardı.» derken işitmiş.
Bayram günü yalnız Cemre-i Akabe'de taş atılır. Bu hususta ulemâ müttefiktir. Sair teşrik günlerinde ise zevalden sonra atılır.
Nevevî diyor ki: «Bize göre bayram günü gece yarısından îti-bâren Cemre.i Akabede taş atmak caizdir.
Teşrik günlerine gelince: Bizim mezhebimizle İmam Mâlik, İmam Ahmed ye cumhûr-u ulemâ 'nın mezheplerine göre üç teşrik gününde ancak zevalden sonra taş atılır. Delilimiz: Sahîh olan bu hadîşdir. Tâvûs ile Âtâ'ya göre teşrik günlerinde zevalden önce taş atmak kâfidir.
Ebû Hanîfe ile îshak b., Râhuye: (Üçüncü gün zevalden önce taş atmak caizdir.) demişlerdir.»
Yine Nevevî'nin beyânına göre teşrik günlerinde taş atarken tertibe riâyet şarttır. Evvelâ Mescid-i Hayf yakınındaki Cemre.i Ülâ 'dan başlanır, sonra orta cemreye, daha sonra Cemre-i Akabe 'ye geçilir. İlk cemrede taşları attıktan sonra uzun zaman kıbleye karşı dönerek Allah'a duâ etmek, zikirde bulunmak müs-tehabdır.
İkinci cemrenin hükmü de budur.
Üçüncüde durulmaz. Bu suretle hareket, teşrik günlerinin üçünde de müstehabdır.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre duâ ederken elleri kaldırmak da müstehabdır. Yalnız bu bâbda İmam Mâlik 'in kavli muhteliftir.
Maamâfih duâ için durmayana bilittifâk bir şey lâzım gelmez.
Yalnız Sevrî'den bir rivayete göre duâ için durmayan kimsenin fakirlere bir şey it'âm etmesi yahut kurban kesmesi gerekir.

54- Cemre Taşlarının Yedi Adet Olacağını Beyan Babı

315- (1300) Bana Selemetü'bnü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma kil yâni İbni Ubeydil lâh El-Cezerî, Ebû'z-Zübeyirden, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câ-bir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallattdhü Aleyhi ve Selîem) :
«İstincâ tek, cemre taşları tek. Safa ile Merve arasında (yapılan) say'ak Tavaf da tek'dir. iriniz istincâ ettiği zaman, tek adet taşlarla taharetlensin.» buyurdular.
K a adı îyâz diyor ki: «Hadîsin sonundaki:
(Biriniz istincâ ettiği zaman tek taşlarla tehâretlensin!) cümlesi tekrar için değildir. Birinci istincâdan murâd: Fiil; ikinciden murâd İse taşların sayısıdır. Şeytan taşlamaktaki tek adetten murâd: Onların yedi olmasıdır. Tavaf ile sa'y dahî böyledir.
îstincâda ise tek adet üçtür. Eğer bu miktarla temizlik hâsıl olmazsa fazla taş kullanmak îcâb eder.
Tek taşla temizlik hâsıl olursa ziyâde lâzım değildir. Fakat çift taşla temizlenirse sayıyı tek yapmak için bir taş daha kullanmak müstehabdır. Hattâ bir kavle göre vâcibdir.
Fakat ulemâ arasında meşhur olan kavil vâcib olmasıdır.»

55- Traş Olmayı, Saç Kısaltmaya Tercih, Saç Kısaltmanın da Caiz Olduğunu Beyan Babı

316- (1301) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed fc. Rurnh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den rivayet etti ki, -Abdullah şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) traş oldu. Ashabından bir taife de traş oldu. Bâzdan saçlarını kısalttılar.»
Abdullah (İbni Ömer) şunu da söylemiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir veya iki defa:
— Allah, traş olanlara rahmet buyursun! dedi, sonra:
— Saçını kısaltan la ra da!., buyurdu.»

317- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Yâ Rabbî! Traş olanlara rahmet buyurl dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarını kısaltanlara da!., dediler. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar)
— Yâ Rabbî! Traş olanlara rahmet buyur! dedi. Ashâb;
— Yâ Resûlallah! Saçlarını kısaltanlarada!., dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) •
— «Saçını kısaltanlara da!., buyurdular.»

318- (...) Bize Ebû İshâk İbrahim b. Muhamnıed b. Süfyân, Müslim b. Haccâc'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize İbni Nümeyi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Ömer, Nâfî'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Allah traş olanlara rahmet buyursun!» demiş. Ashâb:
— «Yâ ResûlaJlah! Ya saçlarını kısaltanlara da!..» demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) :
— «Allah traş olanlara rahmet buyursun!» demiş. Ashâb:
— «Yâ Resûlallah! Saçlarını kısaltanlara da!..» demişler. Resûlüllah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
— «Allah traş olanlara rahmet buyursun!» demiş. Ashâb:
— «Yâ Resûlallah! Saçlarını kısaltanlara da!..» demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Saçlarını kısaltanlara da!..» buyurmuşlar.

319- (...) Bize, bu hadîsi İbnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb rivayet etti. (Dedi kU : Bize Ubeydullah bu is-nâdla rivayette bulundu. O, bu hadîsde şunu da söyledi:
«Dördüncü defada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Saçlannı kısaltanlara da!., buyurdular.»

320- (1302) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyir b. Harb, İbni Nümeyir ve Ebû Küreyb toptan İbni Fudayl'dan rivayet ettiler. Züheyi dedi ki: Bize Muhammed b* Fudayl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Umara, Ebû ZüVa'dan, o da Ebû. Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebı Hü-reyre şöyle demiş:
«Resûlüllah (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem):
— Yâ Rabbî! Traş olanlara mağfiret buyur! dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarını kısaltanlara da!., dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) (yine) :
— Yâ Rabbî! Traş olanlara mağfiret buyurl dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarını kısaltanlara da!., dediler. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (tekrar)
— Yâ Rabbîl Traş olanlara mağfiret buyur! dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarını kısaltanlara da!.. dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , (en sonunda) :
— Saçlarını kısaltanlara da!., buyurdular.»

(...) Bana Ümeyyetü'bnü Bistâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zi ' b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh, Alâ'dan, o da babasında* o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den aklen Ebû Zür'anın, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadîs mânâsında hdîstc bulundu.

321- (1303) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' ile Ebû Dâvûd-u Tayâlisî, Şu'be'den, o da Yahya b- Husayn'-dan, o da ninesinden naklen rivayet ettiler ki, Yahya'nın ninesi- Veda haccında Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Setîent) 'i traş olanlara üç, saçını kestirenlere bir defa duâ ederken işitmiş.
Vekî': «Veda haccında." dememiştir.

322- (1304) Bize Kuteybetü'bnu Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni İbni Abdirrahmân El-Kaarî rivayet etti. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yâni İbni İsmail rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etmişler ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) Veda haccında başını traş ettirmişdir.
İbni Ömer hadisini Buharı ile Ebü Dâvud; Ebû Hüreyre hadisini Buhâri «Hacc» bahsinde tahric etmişlerdir.
Bu bâbda Kütüb-i Sitte'de İbni Ömer, Ebû Saîd-ı Hudrî, Ümmü'l-Hıısayn ve İbni Abbâs (Radiyallahu anlı) hazerâtından rivayetler olduğı gibi îmam Ahmed b. Hanbel «Müsned»inde Ebü Meryem'den; İbni Ebî Şeybe, Habeşî b. Cünâde 'den hadîsler rivayet etmişlerdir.
Resûlüllah (Saliatbhü Aleyhi ve Sellem)'m traş olanlara üç, saç kısal-tanlara bir defa olmak üzere nerede duâ ettiği ihtilaflıdır.
îbni Abdilberr'e göre : Hesaİü\\ah(Salkilahu Aleyhi ve Sellem) bu duayı Hudeybiye'de yapmıştır.
Nevevi ; «Sahîh ve meşhur kavle göre bu duâ Veda haccın-daydı.» diyor.
Kaadı îyâz: Aynı duayı iki yerde de yapmış olmasının ihtimâlden uzak olmadığını söylemiştir.
Aynî: «Hadîslerin arasım bulmak için doğrusu Kaadı 'nın söylediğidir.» demektedir.

Filhakika babımız hadîsinde duanın Veda haccında, İbni İshâk'in Hz. îbni Abbâs 'dan rivayet ettiği bir hadîsde Hudeybiye'de yapıldığı bildirilmektedir.
Hattâbî diyor ki: «Ashâb-ı kiram !ın âdetleri başlarında saç bırakmak ve saçlarını zînetlemekti, İçlerinde traş olanlar azdı. Onlar, bunu bir nev'î şöhret addeder ve traş olmak kendilerine ağır gelirdi. Bu sebeple bir kısmı saçlarını kısaltmış, bir kısmı da traş olmuşlardı. İşte Resulü]lah (SaUaîîahü A leyhi ve Setlem) 'in traş olanlara rahmet duasında bulunması nihayet ötekilere de acıyarak duayı umûmîleştirmesi bundandır.»
Ashâb-ı kiram 'm: «Saçlarını kısaltanlara da!..* sözleri', mahzûf bir cümle üzerine ma'tûftur. Cümle: «Saçlarını kısaltanlara da rahmet buyur! de.» takdirindedir. Bu gibi atıflara atf-ı telkînî derler.
Ulemâ, Peygamber (Salîallatiü Aleyhi ve Setlem)'in traş olması hususunda muhtelif cihetlerden söz etmişlerdir. Şöyle ki:
1- Acaba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne şekilde traş olmuştur?
Bu bâbda Müs1im'in Hz. Enes'den rivayet ettiği bir hadis-de : «Resûlüllah (Salîalhhü Aleyhi ve Sellem) Mina'ya geldi, müteakiber cemreye giderek orada taş attı. Sonra Mina'daki menziline döndü ve kurban kesti de berbere:
— Şuradan ol! diye evvelâ sağ tarafına, sonra sol tarafına işaret buyurdu. Sonra kesilen saçları halka vermeye başladı.» denilmiş; Tirmizî'nin yine Hz. Enes'den rivayet ettiği bir hadîsde:
«Resûlüllah (Salîalhhü Aleyhi ve Sellem) cemre'de taşları atınca kurbanını kesti, sonra berbere başının sağ tarafını gösterdi, berber orasını traş etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) t bu saçları Ebû Tâlha'ya verdi, sonra başının sol tarafını berbere uzattı, o da traş etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)":
— Bu saçları halk arasında taksim et! buyurdular.» denilmiştir, Tirmizî rivayetinin zahirine bakılırsa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Tâ1ha'ya taksim etmek üzere verdiği saçları başının sol tarafından alınanlarıdır.
Başka bir rivayette sağ tarafının saçları dağıtıldığı bildirilmiştir.
Rivayetler bu şekilde muhtelif olunca hadîs ulemâsı dahî aralarını bulma hususunda ihtilâfa düşmüş, bâzıları tercihe giderek sağ tarafının saçları taksim edildiğini söylemiş; bir takımları bunun aksini iddia etmiş, bir takımları da rivayetlerin aralarını bulmağa çalışmıştır.
2- Hadîs-i şerif, bütün başı traş etmenin vücûbuna delâlet etmektedir. Çünkü Besûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) öyle yapmış: «Hacc ibâdetlerinizi benden alın.» buyurmuştur, tmam Mâlik'in kavli bu ise de meşhur kavline göre başın ekserisini traş etmek kâfidir. İmam Ah'med'in bir rivayete göre traş olmak, abdest alırken başı meshetmek gibidir.
İkinci bir rivayete göre başın ekserisini traş etmek kâfidir. İmam A'zam başın dörtte birinin, İmam Ebû Yûsuf yarısının traş edilmesi îcâb ettiğine kaaildirler.
İmam Şâfîî 'ye göre baştan üç kıl traş etmek kâfidir.
3- Traş olmanın saç kısaltmaktan efdal olduğunu söyleyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
4- Cumhûr-u ulemâ'ya göre insan saçı temizdir. Sahîh kavle göre İmam Şafiî 'nin mezhebi de budur.
Şâfiî1er'den Ebû Ca'fer-i Tirmizî bu hususta Hz. Şâfiî'ye muhalefet etmiş ve saç temizliğinin yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs olduğunu, başkalarının saçları necis sayılacağını söylemiştir.
5- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saçları ve diğer âsârı ile teberrük etmek caizdir.
Ulemâdan birçoklarının rivayetine göre Hâlidü'bnü Ve1îd (Radiyallahü anh) üzerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçından birkaç tel bulundururmuş. Bu sebeple nereye varsa kendisine fütuhat müyesser olmuştur.
6- Diri bir insandan saç almakta beis yoktur. Bâzıları insan saçının yere gömülmesi îcâb ettiğini, bunun en azından müstehab olduğunu söylemişlerse de, doğrusu birinci kavildir.
Râfiî'nin beyânına göre traş olurken sağ taraftan başlamak, sonra sol tarafa geçmek, kıbleye karşı oturmak, traş bittikten sonra tekbîr almak ve saçları yere gömmek müstehabdır.
Mühibb-i Taberî traş olduktan sonra iki rek'ât namaz kılmayı traşın sünnetlerinden saymıştır. Bu suretle traşm sünnetleri beş olur.
7- Büyüklerin, yanlarındakine bir şey taksim ederken müsavata riâyet etmeleri gerekir. Bununla beraber taksim esnasında bâzılarına fazla vermeyi îcâb eden bir sebep bulunursa tercîhde de beis yoktur. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, Hz. Ebü Tâ1ha ile Ümmü Süleym'e saçının yansım tahsis buyurmuştur.
8- Resüllallah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i o gün kimin traş ettiği ihtilaflıdır. Buhâri'nin rivayetine göre Ma'mer b. Abdi11âh (Radiyalkthu anh) traş etmiştir.
Nevevî: «Sahîh ve meşhur olan kavil de budur.» diyor.
Bâzılarına göre JUsûlul\ah(SaİlcUlahü Aleyhi veSellem) 'i traş eden zât: Hırâş b. Ümeyye 'dir.
Nevevî bu zâtı da rivayet etmiş, fakat Aynî 'nin şerhi Zeynüddîn bunu söyleyenin vehme kapıldığını bildirmiş.
«Hıraş b. Ümeyye ResûlüMah (SallaHahü Aleyhi veSellem)'i Hudeybiye günü traş etmiştir.» demiştir.
îbni Abdilberr dahî Hırâş (Radiyallahü anh) ;n terce-me-i hâlinde:
«Hudeybiye günü Resûlüllah (SaiMlahü Aleyhi ve Seltem)in başını traş eden zât budur.» demektedir.
9- îmam A'zam'a göre traşa berberin sağına gelen taraftan yâni traş olan kimsenin solundan başlanır.
Kirmanı, îmam Şafîî'ye göre traş olan kimsenin sağından başlanacağını söylemiştir, tmam A'zam 'dan rivayet edilen sahîh kavil de budur.
10- «Tevdîh» sahibi hacılar için traş zamanı, fecrin doğmasıyla başlar. Bu kavil, Mâlikîler'e göredir.
Bize göre bayram gecesinin yarısından sonra başlar^ sonu için muayyen vakit yoktur. Kurban Bayramı günü Mina'da traş olmak efdaldır. Bir kimse traş olmayı te'hîr ederek memleketine gitse, orada traş olur ve hedy kurbanı gönderir. Traştan önce cimâ'da bulunursa yine hedy kurbanı lâzım gelir...» diyor.
Hanbelîler 'den îbni Kudâme (541-620)-: «Traş olmayı kurban günlerinin sonuna kadar te'hîr etmek caizdir. Daha sonraya bırakmak hususunda iki rivayet vardır. Böylesine kurban lâzım değildir.» demiştir.
Atâ' ile Hanefiîler 'den Ebû Yûsuf ve Ebû Sevrin kavilleri de budur.
îmam Ahmed ile îmam A'zam'a göre traş olmayı te'hîr edene kurban lâzım gelir. Çünkü traş olmak hacc ibâdetlerinden mâdûttur.
Bu hususta te'hîrin azı ile çoğu müsavi olduğu gibi, yanılarak yahut kasten te'hîr arasında dahî fark yoktur.
Bir kimse hiç traş olmadan ihramdan çıkarsa İmam A'zamla İmam Muhammed, îmam Mâlik, Sevrî ve İshâk'a göre kurban kesmesi gerekir.
Tembih: Bu hadîsin Ebû îshâk rivayetinde: «Bize haber verdi.» diyen râvî Ebû Ahmed El-Celûdî fdir. Ebû îshâk İbrahim, hadîsi İmam Müslim 'den işitmediği için «Bize haber verdi.» tâbirini kullanamamış: .
«Müslim b. Haccâc 'dan naklen.» demiştir. Ebû İshâk, Müslim'in kitabından üç yeri bizzat İmam Müslim'-den dinleyememiştir. Mezkûr üç yerden'biri burasıdır.

56- Kurban Bayramı Günü Sünnetin Evvela Taş Atmak, Sonra Kurban Kesmek, Sonra Traş Olmakdan İbaret Bulunduğunu, Traş İşine Traş Olan Kimsenin Başının Sağ Tarafından Başlanacağını Beyan Babı

323- (1305) Bize Yahya b. Yahya' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gıyâs, Hişâm'dan, o da Muhammed b. Şîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'-den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Atina'ya varmış. Müteakiben cemreye giderek orada taş atmış. Sonra Mina'daki menziline gelmiş ve kurban kesmiş. Arkasından berbere:
— Al! diye evvelâ sağ tarafma, sonra sol tarafına işaret buyurmuş.
Bilâhare saçları halka dağılmaya başlamış.

324- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile İbni Nümeyir ve Ebû KÜreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hafs b. Gıyâs, Hişâm'dan b isnâdla rivayet etti. Ebû Bekir kendi rivayetinde:
«Berbere: Hâ! diyerek eliyle sağ tarafa şöyle işaret buyurdu. Mü-teâbiken saçlarını yanındakiler arasında taksim etti. Sonra berbere (başının) sol tarafına işaret buyurdu, berber orasını da traş etti. Resûlüllah (SaUaltahii Aleyhi ve Sellem) , bunu Ümmü Süleym'e verdi.» dedi.
Ebû Küreyb'in rivayetinde ise râvi: «Sağ taraftan başladı ve saçları birer ikişer kıl olmak üzere halk arasında dağıttı. Sonra sol tarafa işaret buyurdu; bunda da öteki (taraf) gibi yaptı, sonra:
— Ebû Tâlha burada mı? diye sordu ve bu saçları Ebû Tâlha'ya verdi.» demiştir.

325- (...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül'a'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, Muhammenden, c da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Cemre-i Akabede taş attıktan sonra develerin yanına giderek onları boğazlamış. Haccâm oturuyormuş, Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) eliyle basma işaret buyurmuş, o da sağ tarafını traş etmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu, yanındakilere taksim etmiş. Sonra:
— Öbür tarafı da traş et! buyurmuş. Müteakiben:
— Ebû Tâlha nerede? diyerek, bunu da ona vermiş.

326- (...) Bize İbni EM Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Hişâm b. Hassân'ı, İbni Şîrîn'd en, o d Enes b. Mâlik'den naklen haber verirken işittim; Enes (Raâiyalİahü anh) şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelÎem) , Cemrede taşlarını çttığı, kurbanını da keserek traş olduğu vakit (başının) sağ tarafını berbere uzattı, o da, onu traş etti. Sonra Ensâr'dan Ebû Tâlha'yı çağırarak bu saçları ona verdi. Bilâlure (başının) sol tarafını da berbere uzattı ve:
— Traş et! buyurdu, berber o tarafı da traş etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu saçları Ebû Tâlha'ya vererek:
— Bunları, halk arasında taksim et! buyurdular.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Vudû'da tahrîc etmiştir.
Onun rivayetinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başım traş ettiği zaman saçından ilk alan Ebû Tâlha olmuştu.» denilmektedir.
Kütüb-i sitte sahipleri, bu hadîsi Buhâri'ninkine uymayan bîr sened ve metinle tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde Resûlüllah (Sallalîahii Aleyhi vt Sellem) 'in başından kesilen saçları Hz. Ebû Tâlha 'ya, bâzılarında ise Hz Ümmü Süleym'e verdiği ifâde olunmaktadır.
Bu rivayetler zahiren birbirine muhalif gibi görünseler de hakîkat-ta aralarında tenakuz yoktur.
Hadîslerin arasım bulmak için: «Ebû Tâlha'ya başının her iki tarafından kesilen saçları vermiş, Ebû Tâlha (Radiyallahü anh) bunların sağ taraftan kesilenlerin yine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle halk arasında tevzî etmiş, sol tarafından kesilenlerin de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle zevcesi Ümmü Süleym'e vermiştir.» denilir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hediye ve bağşış tevzîî hususunda Ashâb-ı kiram arasında müsâvaata riâyet olunmuştur.
Fakat buradaki müsâvaat, bir hikmetten dolayı bâzılarına fazla bir şey vermeye münâfî değildir.
2- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe uymak için, başı traş ettirmek sünnet veya müstehabdır.
3- Saç temizdir.
4- Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in saçlarıyla teberrük caizdir.
5- Başkasının saçını almak caizdir.

57- Kurban Kesmeden Traş Olan Yahut Taş Atmadan Kurban Kesenler Babı

327- (1306) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâük'e, tbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da îsâ b, Tâlha b. Ubeydillâh'dan, onun da Abdullah b. Amr b. As'dan naklen rivayet ettiği 9u h»4îıi okulıuu: Abdullah b. Amr şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)\edk hac cin da kendisine halk (bilmediklerini) sorsunlar diye Mina'da halka karşı durdu. Derken bir adam gelerek:
— Yâ Resûlaüah! Hiç anlamadın, kurban kesmeden traş oluverdim! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kurbanını kes, zararı yok! dedi. Sonra başka bir adam daha geldi ve: .
— Yâ Resûlallah! Hiç anlamadım, taş atmadan kurban kesiverdim! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona da :
— At zarân yok! buyurdular.»
Abdullah (Radiyallahü ahh) demiş ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe evvel ve âhirine sorulduysa, soranların her birine:
— Bunu yap; Zarar etmez! buyurdular.»

328- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnî Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana İsa b. Tâlhate't-Teymî rivayet etti. Kendisi Abdullah b. Amr b. As'ı şöyle derken işitmiş:
«Resû\ûU&h(SaUatlahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üzerinde durdu; halk, kendisine suâl sormaya başladılar. Bâzıları:
— Yâ Resûlallah! Ben taş atmanın, kurban kesmekten önce olduğunu bilmiyordum; bu sebeple kurbanımı taş atmazdan önce kestim!

diyor; Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) de :
— At; zararı yok! buyuruyor; kimisi;
— Ben, kurban kesmenin, traş olmazdan önce olduğunu bilmiyordum, onun için kurban kesmeden traş oldum! diyor; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
— Kes; zararı yok! Duyuruyordu.
O gün insanın unuttuğu veya bilmediği şeylerden birini diğerinden evvel yapmak gibi bir şey sorulup da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
— Bunu yapın, zararı yok! sözünden başka bir şey söylediğini işitmedim.»

(...) Bize Hasenti'l-Hülvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den, o da tbni Şihâb'dan, Yûnus'un Zührî'den sonuna kadar rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulundu.

329- (...) Bize AKyyu'bnü Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ, İbni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : İbni Şihâb'ı şunu söylerken işittim: Bana, Isâ b. Tâlha rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Amr b. Âs rivayet etti ki Peygamber (SaİtaUahÛ Aleyhi ve Seltem), Kurban Bayramı günü hutbe okurken bir adam kalkarak yanma gelmiş ve:
— Yâ ResûlaIlah! Ben, filân ve filân işin filân ve filândan önce yapılacağını zannetmiyordum! demiş. Sonra bir başkası gelerek:
— Yâ Resûlallah! Ben filân işin filân ve filân işlerden önce yapılacağını sanıyordum! diyerek bu üç şeye işaret etmiş. Resûlüllah (SaUaikkü Aleyhi ve Sellem):
— Yap, zararı yok! buyurmuşlar.

330- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. H.
Bana Saîd b. Yahya El-Emevî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. Bunlar hep birden İbni Cüreyc'den bu isnftdla rivayet etmişlerdir. Muhammed b. Bekr'in rivayeti İsa'nın rivayeti gibidir. Yalnız:
«Bu üç şey'e işaret etmiş.» sözü müstesna! O, bunu söylememiştir.
Yahya El-Emevî'ye gelince: Onun rivayetinde: «Kurban kesmeden traş oldum; taş atmadan kurban kestim!» ve benzeri cümleler vardır.

331- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyir b. Harb da rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize İbnİ Uyeyne, Zührî'den, da îsâ b. Tâlha'dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş:
«Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Setiem)'e bir adam gelerek:
— Ben, kurban kfsmeden traş oldum! dedi. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Kes, zararı yok! buyurdu; adam:
— Ben, taşları almadan kurban kestim! dedi; ResûlUIlah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
— Taşları at, zararı yok! buyurdular.»

332- (...) Bize İbnİ Ebî Ömer üe Abd b. Humeyd, Abdurrazzâk-dan, o da Ma'mer'den, o da Zührî'den bu isnâdla : «ResulüMalı (Sallallahi Aleyhi ve Sellem)'ı Mina'da dişi bir deve üzerinde gördüm; ona bir adam geldi...» diye İbni Uyeyne hadîsi mânâsında rivayette bulundular.

333- (...) Bana Muhamnied b. Abdillâh b. Kuhzâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alîyyu'hntı Ilasen, Abdullah V. Mübârck'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Muhanıincd b. Ebî Hafsa, Zührî'den, o da îsâ I».
Tâlha'dan o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş: «Ben, ResûlÜHah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'der dinledim, kendisi bayram günü cemrede» dururken yanına bir adam geldi ve:
— Yâ Resûlallah! Ben, taşlarımı atmadan traş oldum! dedi. Resûlüllah (Sallatiahü Aleyhi ve Sellem) :
— At, zararı yok ! buyurdu. Bir başkası gelerek :
— Ben, taşlarımı atmadan kur'ıan kestim! dedi. Kcsûlüllah (Sallallah Aleyhi ve Sellem):
— Taşlarını at, zararı yok! buyurdu. Bir başkası daha gelerek:
— Ben, taşlarımı atmadan, fceyt-i şerife giderek t&vâ£-ı ifâzamı yaptım! dedi. ResûmUab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine):
— Taşlarını at, zararı yok! buyurdular. Hâsılı o gün kemlisine bir şey sorulup da :
«Yapın, zararı yok! demekten başka bir şey söylediğini görmedim.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'1-İlim», «Kitâbü'1-Hacc» ve -Kitâ-bu'n-Nüzûr-da; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce «Kitâbü'l-Hacc»c muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Buhâri , bu hadîsi üç vecihle rivayet etmiştir. Birinci vecih, ResûlUUah (Sallallahü Aleyhi veSellem)"m veda haccındaki vakfesi;
îkinci vecih Hz. Abdu1 1ah'in onu hutbe okurken görmesi;
Üçüncü vecih de ftesûMiUahfSaltallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesi üzerinde bulunması hakkındadır.
0 gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellefıı)'e sorulan şeylerden mu-râd : Şeytan taşlamak, kurban kesmek, traş olmak ve tavafa ait suâllerdir.
Kaadî îyâz'in beyânına göre ResûlülİIa't (Saltatlahü Aleyhi ve SellemYin her suâle : «Yap, zararı yok!» diye cevap vermesi, ibâha mânâsına alınmıştır.
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m bu emri: Bu işi, evvelce yaptığın gibi yapman câiidir.» Yahut:
Bunu her zaman yapabilirsin, günahı yoktur!» mânâsına gelir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Âlime, ayakta yahut yürürken veya dururken sual sormak câ-izdir.
2- Zaruretten dolayı hattâ zaruret,derecesini bulmayan bir ihtiyâç için hayvan üzerinde oturmak caizdir. Nitekim ResûlülIlah (SalİIal'ahü Aleyhi ve Sellem)Eîendimiz, cemaata görünmek ve sesini duyurmak için hayvan üzerinde oturmuştur.
3- Hadîsde zikri geçen amelleri tertîb üzere yapmanın sünnet veya vâcib olduğunda ihtilâf edilmiştir. îmam Şafii ile îmam Ahmed'e göre tertîb, sünnet; îmam A'zam ile İman Mâl ik'e göre vâcibdir.
Kaadî İy âz diyor ki: «Ulemâ, bayram günü hacılara evvelâ cemre-i Akabe'de taş atıp, sonra tavaf etmenin sünnet olduğuna ittifak

etmişlerdir.»
Diğer ulemâ takdim te'hîr suretiyle yapılan fiillerin caiz olduğunu, bundan dolayı fidye lâzım gelmiyeceğini söylemişlerdir. Delilleri bu'ha-dîsdir. Çünkü hadîsdeki:
«Zararı yok!» sözü umûm ifâde eder. Atâ ', Tâvûs, Mücâhid, İmam Ahm'ed îshâk'in mezhebleri bu olduğu gibi îmam Şafiî 'nin meşhur olan kavli de budur. İman Şafiî 'nin bir kavline göre taş atmadan ve tavaf yapmadan traş olan hacıya kurban kesmek lâzım gelirse de bu kavli, Şâfiîye ulemâsı za>if bulmuşlardır. Şafiîyye ulemâsı:
«Tra| olmak, hacc ibâdetlerinden mâdût değildir.» demektedir.
Ne,vevî: «İmam A'zam ile îmam Mâ1ik'in kavilleri de budur.» diyor.
Saîd b. Cübeyir,'Hasan-ı Bsri, îbrâhim Nehıî ve Katâde 'den rivayet olunduğuna göre zikri geçen fiilleri tertîb üzere yapmayana kurban lâzım gelir. Bu kavil şâzz bir rivayet olmak üzere Hz. İbni Abbâs 'dan rivayet olunmuştur.
Mâ.iirî, İmam Mâli k"in kavli hakkında tafsilât vermiş:
«İmam Ma1ik'e före bu fiilleri birbirinden Önce yapmak, fidye kâh etmezse de taç atmazdan önce traş olmak müstesnadır; böyle bir kimseye tenistir.
Kaadî, tavÜ-ı ilzayı ta; almadan önce yapmanın da aynı hükümde «idufunu söylemiştir.
Taf atmadan kurban kesene bir şey lâzım gelmiyeceği hususunda ve keza İMyenin vaeife olup olmaması için kasitle unutma arasında bir far> buiunnMrtbfı huadtunda ulemâ ittifak etmişlerdir. İhtilâf yalnız bu işde günah olup olmama mes'elesindedir.
İmam A'zam'a göre kurbah kesmeden traş olan kimseye kurban lâzım gelir. Hattâ hacc-ı kırana niyet etmişse iki tane kurban fkese-ee.'ttîr,
îmam Züfer'e göre böylesi üç kurban keser. Bunların biri kıran için, ikisi de kurban kesmeden traş olmanın cezasıdır.
îbrâhîm Nehai'ye göre kurban kesmeden traş olana bir kurban lâzım gelir.
Ebû Ömer îbni Abdilberr diyor ki : «Taş atmadan kurban kesene bir şey lâzım gelmeyeceği hususunda ihtilâf bilmiyorum. Ulemâ taş attıktan sonra traş olmadan tavâf-ı ifâzayı yapanlar hakkında ihtilâf etmişlerdir.
1bni Ömer böyle bir kimsenin Mina'ya dönerek traş olmasına, sonra tekrar Mekke'ye giderek tavâf-ı ifâzayı yapması lüzumuna kaailmiş.
Atâ ', Mâlik, Şafiî ve şâir fukahâya göre tavâf-ı ifâ'ayı yaparak traş olmak yahut saç kısaltmak kâfidir. Bundan dolayı bir şey lâzım gelmez.»
Hanefiîler'in delili 1bni Abbâs (Rıuiiyalhhü anh) hadîsidir. Bu hadîsde :
«Bir kimse haccına ait bir amelî vaktinden evvel veya sonra yaparsa, bundan dolayı kan akıtsın.» buyurulmuştur.
Hanefiî1er , Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin «Zararı yok!» sözünü: «Yaptığınızdan dolayı size bir günah yoktur. Çünkü siz, bunu kasten değil; bilmeyerek yapmışsınızdır.» mânâsına te'vîl etmişlerdir. Nitekim Resûlüllah (Saiîaîîahii AleyhiveSellem)'e soran zâtın «Bilmiyordum.» demesi de bu te'vîli te'yîd eder.
Hz. Alî (Radtyallohü anh) 'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif, bu dheti daha da tasrîh etmektedir.
Tahâvî'nin sahih bir isnâdla tahrîc ettiği bu hadisde şöyle denilmektedir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!tem)'i haca esnasında bir adam kendisine suâl sorarak:
— Ben şeytan taşladım ve tavâf-ı ifâzamı yaptım, fakat unuttum da traş olmadım! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Traş oluver, zararı yok! luyurdu. Sonra bir adam daha gelere'c:
— Ben şeytan taşladım, traş oldum ama kurban kesmeye unuttum! dedi. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kurbanını kes, zararı yok! buyurdular.»
. Bu rivayet gösteriyor ki, Allah TeâU'nın bu zevattan affettiği günah unutmaları ile bilmemelerinden ileri geliyormuş. Çünkü soranlar Bedevîdiler. Hac ibâdetlerini bilmiyorlardı. He^ûlülfah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) onlara unutmaları ve cehaletleri sebebiyle yaptıklarından dolayı günah olmadığını anlatmak istemiştir. Yoksa muradı: Bundan zzn-ra da bu şekilde hareket etmeniz mubahtır, mânâsına gelmez.
Hanef iiler 'in kavlini te'yîd eden başka rivayetler de vardır.

334- (1307) B»n» Muhanınıed h. Hâtinı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdullah b. Tavus, İmhasından, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Satİallahii Aleyhi ve SellemYe kurban kesmek, traş olmak, taş atmak (ve bunlarda) takdim te'hîr yapmak hususunda suâller sorulmuş da :
«Zararı yoktur!» cevâbını vermiş.
Bu hadîsi Buhâri ve Nesâî hacc bahsinde tahrîc etmişlerdir. Takdim te'hirden murâd kurban kesmekle traş olmak ve şeytan taşlamak fiillerinde tertibe riâyet etmemektir. Re&ûlüUah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bunda beis olmadığını beyan buyurmuştur. Tahâvî'ye göre bu sözde iki ihtimal vardır. Peygamber (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) bunu ya kolaylık olmak üzere mubah kYİmıştir; binâenaleyh hacılar mezkûr üç fiilden dilediklerini evvel, dilediklerini sonra yapabilirler. Yahut o gün yaptıklarından dolayı kendilerine bir günah olmadığını anlatmak istemiştir. Çünkü ashâb bunu kasden değil bilmeyerek yapmışlardı. Yapılan iş sünnete muhâlifdi. Hüküm bu ikinci ihtimâle göre verilmiştir. Yâni bilmeyerek hacc fiillerinde takdîm ve te'hîr yapanlar mazur sayılmışlardır. Bu kavli te'yîd eden rivayetler de vardır.
îmam Züfer'e göre böylesi üç kurban keser. Bunların biri kıran için, ikisi de kurban kesmeden traş olmanın cezasıdır.
îbrâhîm Nehai'ye göre kurban kesmeden traş olana bir kurban lâzım gelir.
Ebû Ömer îbni Abdilberr diyor ki : «Taş atmadan kurban kesene bir şey lâzım gelmeyeceği hususunda ihtilâf bilmiyorum. Ulemâ taş attıktan sonra traş olmadan tavâf-ı ifâzayı yapanlar hakkında ihtilâf etmişlerdir.
1bni Ömer böyle bir kimsenin Mina'ya dönerek traş olmasına, sonra tekrar Mekke'ye giderek tavâf-ı ifâzayı yapması lüzumuna kaailmiş.
Atâ ', Mâlik, Şafiî ve şâir fukahâya göre tavâf-ı ifâ'ayı yaparak traş olmak yahut saç kısaltmak kâfidir. Bundan dolayı bir şey lâzım gelmez.»
Hanefiîler'in delili 1bni Abbâs (Rıuiiyalhhü anh) hadîsidir. Bu hadîsde :
«Bir kimse haccına ait bir amelî vaktinden evvel veya sonra yaparsa, bundan dolayı kan akıtsın.» buyurulmuştur.
Hanefiî1er , Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin «Zararı yok!» sözünü: «Yaptığınızdan dolayı size bir günah yoktur. Çünkü siz, bunu kasten değil; bilmeyerek yapmışsınızdır.» mânâsına te'vîl etmişlerdir. Nitekim Resûlüllah (Saiîaîîahii AleyhiveSellem)'e soran zâtın «Bilmiyordum.» demesi de bu te'vîli te'yîd eder.
Hz. A1î (Radtyallohü anh) 'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif, bu dheti daha da tasrîh etmektedir.
Tahavî'nin sahih bir isnâdla tahrîc ettiği bu hadisde şöyle denilmektedir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!tem)'i haca esnasında bir adam kendisine suâl sorarak:

— Ben şeytan taşladım ve tavâf-ı ifâzamı yaptım, fakat unuttum da traş olmadım! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Traş oluver, zararı yok! luyurdu. Sonra bir adam daha gelere'c:
— Ben şeytan taşladım, traş oldum ama kurban kesmeye unuttum! dedi. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kurbanını kes, zararı yok! buyurdular.»
Bu rivayet gösteriyor ki, Allah TeâU'nın bu zevattan affettiği günah unutmaları ile bilmemelerinden ileri geliyormuş. Çünkü soranlar Bedevîdiler. Hac ibâdetlerini bilmiyorlardı. He^ûlülfah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) onlara unutmaları ve cehaletleri sebebiyle yaptıklarından dolayı günah olmadığını anlatmak istemiştir. Yoksa muradı: Bundan zzn-ra da bu şekilde hareket etmeniz mubahtır, mânâsına gelmez.
Hanef iiler 'in kavlini te'yîd eden başka rivayetler de vardır.

334- (1307) B»n» Muhanınıed h. Hâtinı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdullah b. Tavus, İmhasından, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SatİallahiiAleyhi ve SellemYe kurban kesmek, traş olmak, taş atmak (ve bunlarda) takdim te'hîr yapmak hususunda suâller sorulmuş da :
«Zararı yoktur!» cevâbını vermiş.
Bu hadîsi Buhâri ve Nesâî hacc bahsinde tahrîc etmişlerdir. Takdim te'hirden murâd kurban kesmekle traş olmak ve şeytan taşlamak fiillerinde tertibe riâyet etmemektir. Re&ûlüUah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bunda beis olmadığını beyan buyurmuştur. Tahâvî'ye göre bu sözde iki ihtimal vardır. Peygamber (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) bunu ya kolaylık olmak üzere mubah kYİmıştir; binâenaleyh hacılar mezkûr üç fiilden dilediklerini evvel, dilediklerini sonra yapabilirler. Yahut o gün yaptıklarından dolayı kendilerine bir günah olmadığını anlatmak istemiştir. Çünkü ashâb bunu kasden değil bilmeyerek yapmışlardı. Yapılan iş sünnete muhâlifdi. Hüküm bu ikinci ihtimâle göre verilmiştir. Yâni bilmeyerek hacc fiillerinde takdîm ve te'hîr yapanlar mazur sayılmışlardır. Bu kavli te'yîd eden rivayetler de vardır.

---

[1] Sürevi.
[2] Sünâk b. VeKd El-Hanefî.
[3] Azatlılardandır. Medînelidir. Sahîbeyn râviierindendir,
[4] Humeyd b. Hilâl.
[5] Yezîd b. Abdfflah
[6] Hz, Zübeyr b. Avvâm'ın tonıolanudandır. MedînelİdIr. Sahîheyn râvilerindeadir
[7] Bu da Hz. Zübeyir'in tonmudrj*. Sahöıeyndc yalnız bu hadîsi vardır.
[8] Muhammed b. Abdirrahman b. Abdiilafa
[9] Müslim h Subeyh
[10] KulfelidİIr. (198) târihinde vefat etmiştir. Sahîheyn râvilerindendir
[11] Ebû Cafer Ahmed b. Meri' b. Abdirmhmgn El-Bejavi (? — 244) Bagdafda yaşamıştır. Sahîheyn râvil erindendir. BuhSri'de yalnız bir hadîsi vardır
[12] Muhammed b. Münteşir b. Ecda' EI-Hemdâni: Kûfelidir. Mesrûk'un kardeşi oğludur. Sahtheyn râvilerindendir
[13] Medintli ensar-ı kirarudandır. Hz. Ebu Bekirin hilâfeti zamanında veafî .etmiştir.
[14] Künyesi Ebu'l-Fadldir. MÜslimin râvilerindendir
[15] Hz. Talha'nm âzatlısıdır. Aslen Medîne'Ii olup Irak'da yaşamıştır. Sahîhevn râvilerindcndir
[16] Harem dışı mânâsına gelir.
[17] Zeyd b. Cübeyr b. Harmele, Kûfe'Hdir Şahîheyn ravîlerindendîr
[18] Ebû Bekr Ubeydullah b. Abdiliâh b. Ömer, Hz. Ömer'in torunudur. Medîne'lidİr. Sahîheyn ravîlerindendir
[19] Sûre-i Bakara âyet 19
[20] EbÛYesâr Abdullah b. Yesâr (— 131) Mekke'l Ahnes b. Şureyk'in azadlmdır Kaderiyye mezhebinde İmiş. Sahîheyn ravîlerindendir.
[21] Abdurrahman b. Abdillâh el-Esbahânî: Kûfe'li azâdlılardandır. Sahîhayn ravî-lerîndendir.
[22] Bu hadîsleri dayan bazı Avrupa müsteşrikleri islâma hüsran ederde «Müslüman larca bit, mukaddes hayvandır.» velvelesini koparmışlardır. Şapla şekeri ayıracak kadar aklı olanlar bu İdiâ ile îhrâmhnın bit öldürmemesi arasındaki farkı da anlarlar zaneaderim
[23] Alkametu bnü Ebî Alkame: Sahîhcyn ravîlerindendir. EbÛ Ca'fer'in hilâfetinin ilk zamanlarda vefat etmiştir
[24] Nübeyh b. Vehb el-Kâ'bî: HİcâzIıdır.- Müslim'in ravîlerindendir.
[25] Ebû Bişr Ca'fer b. Ebî Vabşiyye (70-120)'Basra'lıdır. Vâstt'U diyenler de vardır. Sahîhyan ravîlerindertdir,
[26] Müslim'in ravîsi Amr b. Hürmüz'den hacc hakkında hadîs rivayet etmiştir.
[27] Müslim'in ravîlerindendir. Hacc hakkında Saîd b. Cübeyr İle İkrime'den hadîs rivayet etmiştir
[28] EbÛ Abdillâh Ismâîl b. Abdillâh: (—-226) Medîne'lidir. tmanı Mâlik'in ki? kardeşi oğludur. Sahîhayn ravîlerindend
[29] Amr b. Dinar
[30] Ebû Şihâb Mûsâ b. Nâfî' cl-Hüzelî: Hadîs i'tibarîle Küfe'Ii saydı. Sahîhayn ravîlerindendir
[31] Sûre-i Bakara âyet 125
[32] Sûre-i Bakara âyet 158
[33] Ebû Hafs Ömer b. Hafs b. Ğıyâs: (— 222) Kûfe*lidir
[34] Sûre-i Bakara âyet 199
[35] Sûre-î Bakara âyet 196
[36] İbrahim b. MÛsâ Abdillâh b. Kays el-E$-arî: Kûfeli sayılır, ismini Peygamber (S.A,V.) koymuş ve kendisine bereket duasında bulunmuştur. Fakat ondan hadîs, rivayet etmemiştir.
[37] Ayyaş b. Arar el-Amiri et-'I emîmî: Kûfelidir, Müslim'in lâviierîndendit
[38] Ebu'l-Anbcr Guneym b. Kays: Mısırcıdır. Basra'lı oldoğu da söylenir. Müslim'İn r.vîlerindendir
[39] Mckkel'iiii Müslim'in râ^ı
[40] Suire-i Ahzâb 5>u 21
[41] Ebû Huzeyme yahud Ebu'l-Abbâs Veberatü'bnü Abdirrahmân el-Hârisî: Kû-fe'ülerden sayılır. Sahîhayn ravîlerindendir
[42] Ziyâd b. Feyrûz
[43] Ebu'n-Nu'mân Muhanımed b. -Scdûsî: (? — 24) Bu zâta Ârim derler, Sahîbayn râvîierindendir.
[44] Sûre-i Hacc âyet 33
[45] Abis b. Rabîate'n-Nehaî: Hz. Öner iie Hz. Âişe'den hadîs rivayet etmiştir. Sahîhayn râvîlerindendir
[46] Ma'rûf b. Harrebûz el-Mekkî: Kureyş'in âzâdlısıdır. Müslim'in râvîlerindendir.
[47] Sûre-i Bakara âyet 158
[48] Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî: (164 — 214) Dört büyük mezhcb İmamından biridir. Aslen Mervez'Üdir. Sahîhayn râvîlerindendir
[49] Ebü Kudârne Ömer b. Hüseyn: Aişe hinti Kudâme'nin âzâdlısıdır. Bazıîaı: bunun Ömer b. Hüseyn değil, Ömer b. Aliy b. Hüseyn olduğunu söylemişlerdir.
[50] Abdullah b. Recâ' b. el-Mtisennâ (— 219 Basra'İi âzâdhlardandır. Sahîhayn râvîlerindendir
[51] İbrâhîm b. Ukbete'bni Ebî Ayyaş: Hz. Zübeyr b. Avvâm oğullarının fızâdıısıdır McdÎne'H sayılır. Müslim'in râvîlerİndendİr
[52] Mûsâ b. Ukbe'iiin kardeçidii. Bağdat'lt olup Al-ı Zübeyr b. Avvim'n âzâdltsıdir
[53] Kûfe'lidir. Peygamber (S.A.V.) zamanında küçük idi. İbni Züboyr zamanında Küfe valiliği yapmış; ve onun zamanında vefat etmiştir. Sanîhayn râvîlerindendir
[54] Salim b. Şevvâlr Mefcke'lidir. Müslim'in râvîlerindendir
[55] Yahya b. Yahya et-Tetnîmî: Kûfe'UdİIr. Müslim'in râvîlerindendir.

[56] Yahya b. Husayn el-ecelî: Müslim'in râvîlerindendir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- KİTAB-ÜL İSTİSKA (YAĞMUR DUASI BÖLÜMLERİ)
1- İMAM YAĞMUR DUASINA NE ZAMAN ÇIKAR?
2- YAĞMUR DUASI İÇİN İMAMIN MİHRABA GEÇMESİ
3- YAĞMUR DUASINA ÇIKAN İMAM İÇİN MÜSTEHAP OLANLAR
4- YAĞMUR DUASINDA İMAM MİNBERE OTURUR MU?
5- YAĞMUR DUASI ESNASINDA İMAM SIRTINI CEMAATE DÖNER
6- ELBİSELER YAĞMUR DUASINDA TERS ÇEVRİLİR Mİ?
7- ELBİSELER NE ZAMAN TERS ÇEVRİLİR?
8- YAĞMUR DUASI ESNASINDA ELLER, KALDIRILARAK DUA EDİLİR
9- YAĞMUR DUASINDA ELLER NASIL KALDIRILARAK DUA EDİLİR?
10- YAĞMUR İSTEME DUASI
11- DUADAN SONRA NAMAZ KILMAK
12- YAĞMUR DUASI NAMAZI KAÇ REKATTIR
13- YAĞMUR DUASINDA KILINAN NAMAZ NASIL KILINIR?
14- İSTİSKA NAMAZINDA SESLİ Mİ OKUNUR?
15- YAĞMUR YAĞARKEN NE DEMELİ?
16- YILDIZLARDAN BİR ŞEY BEKLENİR Mİ?
17- YAĞMUR ZARAR VERİRSE DURMASI İÇİN DUA EDİLİR
18- YAĞMURLARIN KESİLMESİ İÇİN DUA EDERKEN DE ELLER KALDIRILIR MI?

17- KİTAB-ÜL İSTİSKA (YAĞMUR DUASI BÖLÜMLERİ)

1- İMAM YAĞMUR DUASINA NE ZAMAN ÇIKAR?

1487- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e bir adam gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! hayvanlar mahvoldu, yollar kesildi, Allah'a dua et dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de dua etti ve o cumadan öteki cumaya kadar yağmur yağdı. Bu sefer bir adam daha gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! aşırı yağmur yağmasından dolayı evler yıkıldı, yollar yürünemeyecek duruma geldi, hayvanlar mahvoldu diye yakındı. Bu sefer Peygamber (s.a.v) şöyle dua etti: **"Allah'ım! Bu yağmuru dağların başına, tepelere ve vadilere ormanlara götür. Elbisenin çıktığı gibi yağmuru da Medine'nin başından al götür."** (Müslim, İstiska: 1; Ebû Davud, Salat: 260)

2- YAĞMUR DUASI İÇİN İMAMIN MİHRABA GEÇMESİ

1488- Ezanın okunma şeklini rüyasında gören Abdullah b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yağmur duası için mescide çıktı, kıbleye döndü, elbisesini ters çevirdi ve iki rekat namaz kıldı." (Buhârî, İstiska: 1)

3- YAĞMUR DUASINA ÇIKAN İMAM İÇİN MÜSTEHAP OLANLAR

1489- Hişam b. İshak b. Abdullah b. Kinane (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Filan kimse beni, Rasûlullah (s.a.v)'in yağmur duası namazı hakkında bilgi edinmem için İbn Abbas'a göndermişti. O da şu bilgileri verdi. Rasûlullah (s.a.v) yalvararak, alçak gönüllü, üstü başı perişan vaziyette yağmur duasına çıktı. Hutbesi sizin yaptığınız bu hutbe gibi değildi. Hutbeden sonra iki rekat namaz kıldırdı. (Tirmizî, Sefer: 395; Müslim, İstiska: 1)

1490- Abdullah b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yağmur duası için çıkarken üzerinde desenli siyah bir elbisesi vardı. (Ebû Davud, Salat: 258; Muvatta', İstiska: 1)

4- YAĞMUR DUASINDA İMAM MİNBERE OTURUR MU?

1491- Hişam b. İshak b. Abdullah b. Kinane (r.a), babasından naklediyor ve diyor ki: İbn Abbas'a Rasûlullah (s.a.v)'in yağmur duası için nasıl namaz kıldığını sordum. Şöyle cevap verdi: "Rasûlullah (s.a.v)'in yağmur duasına çıkarken üstü başı perişan bir vaziyette, alçak gönüllü, yalvararak çıkar minbere oturur ve hutbe okurdu, fakat bu hutbesi sizin hutbeniz gibi değildi. Onun hutbesi dua, yalvarış ve tekbir getirmekten ibaretti, namazı da bayram namazı gibi iki rekat olarak kılardı." (Tirmizî, Sefer: 395; İbn Mâce, İkametü's Salat: 153)

5- YAĞMUR DUASI ESNASINDA İMAM SIRTINI CEMAATE DÖNER

1492- Abbad b. Temim (r.a)'e amcası şunları anlattı: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yağmur duasına çıkmıştım. Rasûlullah (s.a.v) elbisesini ters çevirdi. Arkasını da cemaate dönerek dua etti. Sonra iki rekat namaz kıldı ve namazında sesli okudu." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 153; Ebû Davud, Salat: 258)

6- ELBİSELER YAĞMUR DUASINDA TERS ÇEVRİLİR Mİ?

1493- Abbad b. Temim (r.a), amcasından naklediyor: "Peygamber (s.a.v) yağmur duası için çıkmıştı ve iki rekat namaz kıldı ve elbisesini de ters çevirdi." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 153; Ebû Davud, Salat: 258)

7- ELBİSELER NE ZAMAN TERS ÇEVRİLİR?

1494- Abdullah b. Zeyd (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yağmur duası için çıkmıştı. Kıbleye yöneldiğinde elbisesini ters çevirmişti."(Buhârî, İstiska: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 153)

8- YAĞMUR DUASI ESNASINDA ELLER, KALDIRILARAK DUA EDİLİR

1495- Abbad b. Temim (r.a), amcasından naklediyor: "Rasûlullah (s.a.v)'i yağmur duasında gördüm, kıbleye döndü elbisesini ters çevirdi ve ellerini kaldırarak dua etti." (Ebû Davud, Salat: 257; İbn Mâce, İkametü's Salat: 153)

9- YAĞMUR DUASINDA ELLER NASIL KALDIRILARAK DUA EDİLİR?

1496- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yağmur duası dışında hiçbir duada ellerini kaldırmazdı. Burada da koltuklarının beyazlığı görünecek şekilde kaldırdı." (Buhârî, İstiska: 21; Dârimi, Salat: 189)

1497- Âb-ıl Lahm (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah (s.a.v)'i Ahcar-üz Zeyd denilen yerde ellerini kaldırmış durumda yağmur duası yaptığını gördüm." (Buhârî, İstiska: 21; Dârimi, Salat: 189)

1498- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cuma günü mescidde idik, Rasûlullah (s.a.v)'de hutbe okuyordu. Bir adam kalkarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! yollarda hareket kalmadı, kimse gelip gitmiyor, hayvanlarımız helak oldu, memlekette kuraklık baş gösterdi, yağmur

yağdırması için Allah'a dua et." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ellerini yüzü hizasına kadar kaldırarak şöyle dua etti:**"Allah'ım, bize yağmur ver"** Allah'a yemin olsun ki; daha Peygamber (s.a.v), minberden inmeden bol yağmura kavuştuk, o günden diğer Cumaya kadar yağmur yağmıştı. Ertesi Cuma bir adam daha kalktı -o adam mıydı bilmiyorum- Ey Allah'ın Rasûlü! yollardan sular dolayısı ile yürünmüyor, mallarımız çok sudan dolayı mahvoldu. Yağmuru durdurması için Allah'a dua et dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ım, bizim üzerimize değil çevremize gönder, dağlara, ormanlara yağdır"** buyurdu. Enes diyor ki: Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (s.a.v) böyle dua eder etmez bulutlar parçalandı ve bulut görünmez oldu. (Muvatta', İstiska: 1; Ebû Davud, Salat: 260)

10- YAĞMUR İSTEME DUASI

1499- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v):**"Allah'ım, bize yağmur ver"** diye dua etti. (Müslim, İstiska: 2; İbn Mâce, İkametü's Salat: 154)

1500- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Cuma günü hutbe okurken bir kısım kimseler kalkıp şöyle bağırdılar. Ey Allah'ın Peygamberi! yağmurlar kesildi, hayvanlar helak oldu, bize yağmur vermesi için Allah'a dua et. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v):**"Allah'ım bize yağmur ver. Allah'ım bize yağmur ver"** diye dua etti. Enes diyor ki: Allah'a yemin ederim ki gökyüzünde hiçbir bulut yok iken bir bulut meydana geldi, etrafa dağılarak çoğaldı ve ondan yağmur yağdı. Rasûlullah (s.a.v) minberden inerek Cuma namazını kıldırdı ve insanlar dağıldılar, yağmur ertesi cumaya kadar devam etti. Ertesi Cuma Peygamber (s.a.v) tekrar hutbeye çıktığında bir kısım kimseler bağırarak: "Ey Allah'ın Peygamberi! binalar yıkıldı, yollar yağmurdan geçilmez oldu. Allah'a dua et de yağmuru kessin" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) tebessüm ederek şöyle dua etti:**"Allah'ım bize değil çevremize ver"** Medine'ye yağmur yağışı kesildi ve çevreye yağıyor, Medine'ye bir damla bile düşmüyordu. Medine ortada bir daire gibi kalmış çevreye yağıyordu. (Buhârî, İstiska: 5; Muvatta', İstiska: 2)

1501- Enes b. Malik (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) Mescidde ayakta hutbe okurken bir adam geldi. Rasûlullah (s.a.v)'e yönelerek ayakta şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! kuraklıktan hayvanlarımız helak oldu, yollarda hareket kalmadı, kimse gelip gitmiyor, yağmur vermesi için Allah'a dua et. Rasûlullah (s.a.v) ellerini kaldırarak şöyle devam etti:**"Allah'ım! bize hayırlı yağmurlar ver. Allah'ım, bize hayırlı yağmurlar ver."** Enes diyor ki: Allah'a yemin olsun ki gökyüzünde ne bir bulut ne de buluttan bir parça vardı. Sel' dağı ile aramızda hiçbir ev yoktu ki bulutları görmemize engel olsun. Semada kalkan gibi bulutlar meydana geldi, tam ortalanınca etrafa dağıldılar ve yağmaya başladı. Enes diyor ki: Allah'a yemin olsun ki bir hafta boyu güneşi göremedik.

Ertesi Cuma mescidin aynı kapısından bir adam girdi, Rasûlullah (s.a.v) ayakta hutbe okuyordu o kimse ayakta Peygambere dönerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! salat ve selâm senin üzerine olsun, iş sana düşüyor. Mallarımız helak oldu, yollar sulardan yürünmez oldu, yağmuru kesmesi için Allah'a dua et" dedi.

Rasûlullah (s.a.v) elini kaldırdı ve şöyle dua etti:**"Allah'ım bize değil çevremize ver. Allah'ım bu yağmuru dağlara, tepelere, vadilere ve ormanlara ver."** Enes diyor ki: Bulutlar hemen dağıldı mescidden çıkıp güneşte yürüdük. Şerik diyor ki: Enes'e sordum, "O adam önceki yağmur isteyen adam mıydı?" O da: "Hayır" diye cevap verdi. (Muvatta', İstiska: 2; Ebû Davud, Salat: 260)

11- DUADAN SONRA NAMAZ KILMAK

1502- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Abbad b. Temim (r.a), amcasından naklediyor ve diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) bir gün yağmur duasına çıktı, insanlara sırtını dönmüş (bir vaziyette) yüzü kıbleye doğru idi, elbisesini ters giymiş vaziyette dua etti sonra iki rekat namaz kıldı. Ravilerden İbn ebî Zi'b: "Her iki rekatte de zammı sûre okudu" dedi. (Ebû Davud, Salat: 259; İbn Mâce, İkametü's Salat: 153)

12- YAĞMUR DUASI NAMAZI KAÇ REKATTIR

1503- Abdullah b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v) yağmur duası için çıktı, kıbleye yönelerek iki rekat namaz kıldı." (Buhârî, İstiska: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 153)

13- YAĞMUR DUASINDA KILINAN NAMAZ NASIL KILINIR?

1504- Hişam b. İshak b. Abdullah b. Kinane (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Valilerden biri beni İbn Abbas'a yağmur duası hakkında bilgi almaya gönderdi. İbn Abbas: "Niçin kendisi sormuyor da seni gönderiyor" diyerek şöyle anlattı: "Rasûlullah (s.a.v), alçak gönüllü olarak, üstü başı perişan bir durumda, huşu içerisinde, yalvararak yağmur duasına çıktı. Bayram namazları gibi iki rekat namaz kıldırdı. Sizin bugünkü hutbeleriniz gibi olmayan bir hutbe yaptı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 153; Tirmizî, Sefer: 395)

14- İSTİSKA NAMAZINDA SESLİ Mİ OKUNUR?

1505- Abbad b. Temim amcasından naklediyor: "Rasûlullah (s.a.v) yağmur duası için çıkmıştı, iki rekat namaz kıldı ve okuyuşunu sesli yaptı." (Ebû Davud, Salat: 259; İbn Mâce, İkametü's Salat: 153)

15- YAĞMUR YAĞARKEN NE DEMELİ?

1506- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yağmur yağdığında: **"Allah'ım! Bu yağmuru bize faydalı kıl."** derdi. (Buhârî, istiska: 22; Müslim, İstiska: 2)

16- YILDIZLARDAN BİR ŞEY BEKLENİR Mİ?

1507- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurdu: "Kullarıma verdiğim nimetlerle bazı kullarım küfre düşerler. Onlar bu nimeti bize yıldız gönderdi derler."** (Müslim, İman: 32; Müsned: 9085)

1508- Zeyd b. Halid el Cühenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında yağmur yağmıştı bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Rabbinizin bu gece ne dediğini duymadınız mı? Kullarıma her nimet verişimde mutlaka bir gurubu o nimet yüzünden küfre girerler ve şöyle derler: Bu yağmuru bize falan yıldız gönderdi derler. Ve kafir olmuş olurlar. Ama bana inanan ve verdiğim yağmurdan dolayı bana hamd edenler işte onlar bana iman edip yıldızlarda yağmur verme gücü olmadığını ikrar edenlerdir. Kim bize yıldız yağmur verdi derse işte o beni inkar edip yıldızın yağmur yağdırma gücü olduğuna iman eden kafir kimsedir."** (Müslim, İman: 32; Muvatta', İstiska: 2)

1509- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Aziz ve Celil olan Allah, beş yıl yağmur yağdırmasaydı ve beş yıl sonra yağdırdığında insanlardan bir kısmı micdah yıldızı bize yağmur yağdırdı diyerek kafir olurlar."** (Dârimi, Rıkak: 49; Müsned: 10620)

17- YAĞMUR ZARAR VERİRSE DURMASI İÇİN DUA EDİLİR

1510- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yıl kuraklık olmuştu. Cuma günü bir Müslüman, Peygamber (s.a.v) giderek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Yağmurlar yağmaz oldu, topraklar kuraklıktan yarıldı, hayvanlar mahvoldu" diye yakındı. Peygamber (s.a.v) hemen ellerini kaldırdı -gökte hiçbir bulut görmüyorduk- koltuk altlarının beyazlığını bile gördüm. Allah'tan yağmur istedi. Enes diyor ki: "Biz daha cumayı kılmadan evleri yakın olan gençler bile evlerine nasıl döneceklerini düşünmeye başladılar. Yağmur tam bir hafta boyu yağdı." Ertesi Cuma cemaat: "Ey Allah'ın Rasûlü! çok yağmurdan dolayı

evler yıkıldı binitler bile yola çıkamaz hale geldi" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): İnsan oğlunun ne çabuk usanıp bıktığını görerek tebessüm etti ve ellerini kaldırarak şöyle dua etti: **"Allah'ım, bize değil çevremize…"** bunun üzerine Medine'den yağmur derhal kesildi. (Muvatta', İstiska: 2; Buhârî, İstiska: 9)

18- YAĞMURLARIN KESİLMESİ İÇİN DUA EDERKEN DE ELLER KALDIRILIR MI?

1511- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir sene kuraklık olmuştu. Rasûlullah (s.a.v), Cuma günü minberde hutbe okurken bir bedevi kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! mallarımız helak oldu, çoluk çocuk aç kaldılar. Allah'a dua et de yağmur yağdırsın." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ellerine kaldırdı, gök yüzünde hiçbir bulut yoktu. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki daha Rasûlullah (s.a.v) ellerini indirmeden dağlar gibi bulutlar ortaya çıkıverdi. Rasûlullah (s.a.v) minberden inmeden sakalından yağmur damlalarının aktığını gördüm. O gün, ertesi gün ve ertesi Cumaya kadar yağmur yağmaya devam etti. Ertesi Cuma aynı bedevi -veya bir başkası- tekrar ayağa kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! binalar yıkıldı, mallarımız sular altında kaldı, bizim için Allah'a dua et de yağmur kesilsin" dedi. Peygamber (s.a.v) ellerini kaldırarak şöyle dua etti: **"Allah'ım, bize değil çevremize…"** eliyle ne tarafı işaret ediyorsa o tarafın bulutları açılıyordu. öyle oldu ki Medine bir torba gibi ortada kaldı, yağmur çevreye yağdı, vadiler sellerle dolup taştı. Etraftan gelenler bol yağmur ve bereket haberleriyle geldiler. (Buhârî, İstiska: 21; İbn Mâce, İkametü's Salat: 154)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17. HERŞEYDE İYİLİK VE GÜZELLİK
Bu Hadisin Önemi:
İhsanın Hükmü:
İhsanın Tanımı:
Öldürmede İhsan:
Kesmede İhsan:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

17. HERŞEYDE İYİLİK VE GÜZELLİK

Ebu Ya'lâ Şeddâd b, Evs (r.a)'den, Rasululiah (s.a) buyurdu ki: "Şüphesiz Allah, her şeye ihsanı yazmıştır. O bakımdan, öldürdüğünüz vakit güzel bir şekilde öldürünüz. Kestiğiniz vakit güzel bir şekilde kesim yapınız. Sizden (kesim yapacak kişi) bıçağını iyice hileylesin ve keseceği hayvanı rahatlatsın.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Nevevi -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demektedir: Bu hadis İslâm'ın kaidelerini topluca ihtiva eden hadislerden birisidir. Çünkü bu ha-dis-i şerif her hususta ihsanın genel bir ilke olduğuna delâlet etmektedir. Muhtemeldir ki Rasulullah (S.A.S.), öldürmenin ve kesmenin güzel bir şekilde (ihsan ile) yapılmasını misal olsun diye veya bunu açıklamaya gerek duyul-duğu için emretmiştir.
Böylelikle Nevevi, derlemiş olduğu kırk hadisin kapsamı arasına bu hadisi de seçmekte isabetli ve Allah tarafından başarılı kılınmış olmaktadır. Çünkü bu hadis-i şerif her bir söz ve davranışı kapsamına alan genel bir kaideyi uygulamaya çağırmaktadır. İşte bu, O'nun kırk hadis derleme maksatlarından birisidir. [2]

İhsanın Hükmü:

Yüce Allah: "Muhakkak Allah her şeye ihsanı yazmıştır." buyruğunda geçen "yazmak" lafzı, fukahâ ve usûl âlimlerinin çoğnluğuna göre vücûba delâlet eder. Nitekim Kuran-ı Kerim'de "yazma" lafzı vacip olan hususlar hakkında kullanılmıştır. Şanı yüce ve mübarek Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz namaz müminler üzerine vakitleri belirli bir kitap olarak (ya-, zılmıştır).'7en-Nisö, 4/103) Bir başka yerde de: "Oruç üzerinize yazıldı. V&ıfcara, 2/183)diye buyurmuştur. Yahut da bu lafız kaçınılmaz bir kader olarak vukua gelen şey hakkında da kullanılmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah, 'andoisun ki ben ve Rasullerim galip geleceğim' diye yazdı. V Mücâdek, 58/21); "Andoisun ki biz, Zikirden sonra Zebur'da şunu yazdık: Şüphesiz arza benim salih kullarım mirasçı olacaktır. VEnbiya, 21/1051 Bu açıklamalardan şu sonuca varıyoruz: Bu hadis-i şerif, her hususta ihsanın vacip oluşu hususunda açık bir nastır. Ve şanı yüce Allah ihsanda bulunmayı emretmiş bulunmaktadır: "Muhakkak Allah, adaleti ve ihsanı emreder.% 16/90); "Ve ihsanda bulunun. Çünkü Allah ihsanda bulunanları sever."(Bakara. 2/195) [3]

İhsanın Tanımı:

"İhsan" masdardır. Başkalarına iyilik yapmak anlamına da kullanılır.
Bunun bir kısmı ise vacip (farz)dir. Anne-babaya ve yakın akrabalara iyiliği gerçekleştirecek ve farz olan akrabalık bağını korumayı tahakkuk ettirecek miktarda ihsanda bulunmak, vacip olan misafirliğin gereği ağırlamanın tahakkuk edeceği miktarda misafire ihsanda bulunmak gibi.
İhsanın kimisi de -nafile sadaka ve benzerleri gibi- mendubdur.
İhsan, aynı zamanda bir şeyi sağlam ve güzel bir şekilde yapmak anlamında kullanılır. Bunun da bir kısmı vacipdir. Zahiri ve batini görevleri en güzel şekilde ifa etmek gibi. Bu gibi görevlerde bu kadar bir ihsan vacibdir. Kimisi de mendubdur. Vacip olan işleri yerine getirirken, müstehab olanlarını da yerine getirmek gibi. Meselâ, namaz, hac ve bunun dışında kalan diğer farz ve vacipleri ifa ederken, bunlar için müstehab olan fiilleri de yapmak bu kabildendir. Çünkü bu farz fiiller dolayısıyla müstehab olan fiileri yapmak, vâcib değildir. [4]

Öldürmede İhsan:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Öldürdüğünüz vakit güzel öldürün" buyruğunda geçen öldürme ve kesme kelimelerinin kullanılış şekli, öldürme şekli ve kesme şekli anlamını ifade etmektedir. Yani kesme şeklini ve öldürme şeklini güzelleştiriniz demektir. Hadis-i şerif, öldürülmesi, çıkartılması mubah olan canların en kolay şekilde ve çabucak çıkarılmasına delil teşkü etmektedir.
İnsanoğlunu öldürmenin en kolay şekli, kılıçla boynuna vurmaktır. Aynı şekilde, işe öldürenin azalarını keserek (müsle) başlamamak da ihsanın kapsamı içerisindedir. Abdullah b. Yezid'den, Rasulullah (S.A.S.)'in talan yapmayı ve müsleyi (öldürülen kişinin organlarını kesmeyi) yasakladığı rivayet edilmektedir[5]. Şu kadar var ki katil öldürdüğü bir kimsenin azalarını kes-mişse kısas uygulanacağı vakit ona müsle uygulanır mı? Görüldüğü kadarıyla, eğer maktulün velileri böyle bir talepde bulunacak olurlarsa ona müsle uygulanır. Mâlik ve Şafii'nin görüşü de budur, Ahmed'den meşhur olan görüş de budur. İbn Hazm da kıymetli eseri el-Muhalfa'da şunları söylemektedir: "Dar-ı İslâm'da yahut da dar-ı harbde bir kimseyi müslüman olduğunu bilerek kasten öldüren bir kişi hakkında, maktulün velileri muhayyerdir. Dileyecek olurlarsa, bizzat kendisi hangi şekilde öldürmüşse -vurmak, ok atmak yahut yüksekçe bir yerden yuvarlamak, yakmak, suda boğmak, kafasını kırmak, aç bırakmak, susuz bırakmak, boğazını sıkarak boğmak, zehirlemek, bir atın çiğnemesi ve bunun dışında hangi yolla öldürmüşse, onu o şekilde öldürebilirler.[6] Daha sonra benimsediği görüşün lehine sahih ve açık delilleri

zikretmektedir. Onların bazılarını aktarmak istiyorum:
Enes'ten, dedi ki: "Medine'de bir kız çocuğu, üzerinde gümüş süs eşyas-ları bulunduğu halde dışarı çıktı. Yahudinin birisi ona taş attı. Can çekişirken Rasulullah (s.a)'a getirildi. Rasulullah (s.a) ona: Filan mı seni öldürdü? diye sordu, başını kaldırdı. Üçüncüsünde: Ona filan mı seni öldürdü? diye sorulduğunda (evet anlamında) başını eğdi. Rasulullah (s.a) o yahudiyi çağırtıp başını iki taş arasında ezdi.[7]
İbn Hazm: "Güzel bir şekilde öldürünüz." hadisini delil gösterenleri red sadedinde şunları söylemektedir: Öldürmenin güzel oluşunun ifade edeceği nihai mana katilin öldürdüğü şekilde öldürülmesidir. Bu da adalet ve insafın ta kendisidir. Çünkü: "Hürmetler ise karşılıklıdır (birbirlerine kısas ile karşılıkları verilir .)fei-Bafcara, 2/194) Başkasının boğazını sıkarak, yahut suda boğarak veya kafasını kırarak öldüren bir kimsenin boynunu kılıçla vuran kişi, öldürmeyi güzel bir şekilde gerçekleştirmiş olmaz.[8]

Kesmede İhsan:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Kestiğiniz zaman ^üzel kesiniz." Sizden (kesecek) herhangi bir kimse bıçağını bileylesin ve keseceği hayvanı rahatlatsın." Kesim işlemi esnasında Şeriat'te vârid olmuş vacip ve müstehab şartlara riayet etmek de aynı şekilde ihsan kabilindendir. Sözkonusu bu şartlar şöylece sıralanabilir:
1- Kesim aletinin kanı akıtacak şekilde keskin olması. Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Kanı akıtılan ve üzerinde Allah adı anılandan ye. Yalnız (kesim aleti) kemik ve tırnak olmasın,[9]
Aynı şekilde Rasululiah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır-. "Ve sizden herhangi bir kimse bıçağını bileylesin.[10]
2- Gırtlak, nefes borusu ve iki şah damarın bir defada kesilmesi. Bununla birlikte, {kesim mümkün olmadığı taktirde) bedeninin herhangi bir yerinde tezkiyesi de mümkündür. Bu kuyuya düşmesi, yahut ürküp kaçması halinde olduğu gibi. Bu da Rasulullah (S.A.S.)in ürküp kaçan-ve ona yetişmek için beraberinde at bulunmadığından dolayı bir deveye bir kişinin attığı bir ok ile onun kaçışını önlemesi üzerine söylediği şu buyruğu- dolayısıyla böyledir: "Bu hayvanların tıpkı vahşi hayvanlar gibi ürküp kaçışları vardır. Kim onlardan bu şekilde yaparsa, siz de ona böyle yapınız.[11] İlim ehli buna kıyasen, gırtlağından veya çenesinin altından kesimi mümkün olmayan hayvanları da buna kıyas etmişlerdir.
3- Allah'ın adını anmak. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Üzerine Allah'ın adı anılmamış olanlardan yemeyiniz.'W-En'dm, 6/121) Yine Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Kanı akıtılan ve üzerine Allah'ın adı anılandan ye[12] Ama kesilen hayvanın üzerine Allah'ın adının anılıp anılmadığı bilinmiyor yahut da unutma sebebiyle Allah'ın adının anılması terkedilmiş ise yeme esnasında üzerine Allah'ın adını anar. Aişe (r.anha) den nakledildiğine göre, henüz cahiliyeden yeni İslâm'a girmiş bir topluluk, Peygamber (s.a)'e şöyle sordular: Bir takım kimseler bizlere et getiriyorlar. Ancak Allah'ın adını anıp anmadıklarını bilmiyoruz. Bunlardan yiyelim mi, yemeyelim mi? Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Allah'ın adını anıp yiyiniz.[13]
4- Kesenin müslüman, âkil ve baliğ yahut mümeyyiz çocuk yahut kitap ehline mensup bir kimse olmak suretiyle kesim ehliyetine haiz olması. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri de sizin için helaldir.'Vei-Maıde, 5/5)
Ancak, kitap ehline mensup kişinin kestiğinin yenilebilmesiuçin, kestiği hayvanın kiliseye ve bayramlar dolayısıyla kesilmiş kurban olmaması gerekir. Eğer bu maksatla kesilmiş kurban iseler, bunları yemeyi terketmek ihtiyata daha uygundur. Zira bunlar, kesim esnasında Allah'tan başkası adı anılarak kesilmiş olanlar kapsamına girebilir. İşte Aişe (R.A.)'nin, İbnÖmer'in, Tâvûs b. Keysân, el-Hasen, Şafii ve diğerlerinin kabul ettiği görüş de budur.
5- Bıçağın kesilecek hayvanın önünde bileylenmemesi gerekir. İbn Abbas {r.a)'dan nakledildiğine göre, adamın birisi {kesmek maksadıyla) bir koyunu bıçağını bileyerek yatırdı. Rasuîullah (s.a) şöyle buyurdu: "Sen bunu iki defa mı öldürmek istiyorsun, niye onu yatırmadan önce bıçağını büeylemedin?[14]
6- Şer'i kesim tamamlanmadan ve kesilen hayvan ölmeden, ondan herhangi bir şey kesmemesi de, kesimde aşırıya kaçarak başını ilk defada ko-parmaması da, kesimde ihsanın kapsamı içerisindedir. Çünkü bu şekilde davranmak bir kötülüktür. Böyle yapacak olursa, bu kötü davranışa rağmen yenilebilir. [15]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Hadis-i şerifte hayvana merhamet ve şefkat teşvik edilmektedir. Avrupa toplumlarında insanoğlu tepelerine çöreklenen zulümden inim inim inlerken, orada ve başka yerlerde son zamanlarda kurulan hayvanlara yumuşak davranma cemiyyetlerinden Önce İslam bu alanda ileriye geçmiştir.
2- Hadis-i şerif, aynı şekilde öldürüldükten sonra haklı herhangi bir gerekçe olmaksızın insana müsle yapmayı da yasaklamaktadır. [16]

---

[1] Müslim, IV, 622; {Müslim, Sayd 57; Ebu Dâvud, Edâhi 11; Tirmizi, Diyât 14; Nesâi, Dahâyâ 22, 26, 27 us. -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 179.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 190.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 190.
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 190-191.
[5] Buhâri, VI, 228, Sayd ve Zebâih, 25.
[6] e/-Muhalld,Xll, 33.
[7] Buhâri, Vll, 37 (Diy&t, 5)
[8] el-Muha!ia, XII, 61
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 191-192.
[9] Buhâri, IV, 227, (Sayd ve Zebâih, 23), Müslim,IV, 639 {Ed&hi 20)
[10] Müslim, IV, 622 (bk. 1 nolu not)
[11] Buhâri, VI, 227. (Sayd've Zebâih, aynı bab)
[12] Buhâri, VI, 226; {Sayd 22) Musiim, IV, 639;
[13] Buharı, VI, 226 (Sayd el-Zebaih 21)
[14] el-elbani es- silsile 24 de sahih olduğunu ifadde etmiştir.
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 192-194.
[16] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 194.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18- EBVABU TAKSIRI'S-SALAT
1- Kısaltmak Hakkında Gelen Şeyler ve Yolcunun Namazı Kısaltmak İçin Kaç Gün İkaamet Edeceği Babı
2- (Taş Atma Günlerinde) Mina'da Namaz Babı
3- Bab: Peygamber (S) Haccı Sırasında Mekke'de Kaç Gün İkaamet Etti?
4- Bab: Musalli Kaç Günlük Mesafede Namazı Kısaltır?
5- Bab: Yolcu (Sefer Kasdiyle) Yerinden Çıktığı Zaman (Dört Rek'atlı) Namazları Kısaltır
6- Yolcu Sefer Esnasında Akşam Namazını Üç Rek'at Olarak Kılar Babı
7- Binekler Üzerinde ve Bineğin Yönelttiği Herhangi Cihete Doğru Nafile Namazı Kılınması Babı
8- Binek Üzerinde (Kılınacak Nafile Namazda Rüku ve Sucud İçin) Îma Edilmesi Babı
10- Eşek Üzerinde Nafile Namazı Kılınması Babı
11- Seferde Farz Namazların Ardında ve Önünde Nafile Kılmayan Kimse Babı
12- Seferde Farz Namazların Arkaları ve Önlerinde Olmayarak (Yani Ratibelerin Haricinde Olarak) Tatawu' Namazı Kılan Kimse Babı
13- Seferde Akşam İle Yatsı Namazları Arasını Cem' Etmek Babı
14- Bab: Yolcu Akşam İle Yatsı Namazları Arasını Cem' Ettiği Zaman Ezan mı Yahud İkaamet mi Eder?
15- Bab: Yolcu, Güneşin Ortadan Meyl Etmesinden Önce Yola Çıktığı Zaman Öğle Namazını İkindiye Kadar Geriye Bırakır
16- Bab: Güneş Meyl Ettikten Sonra Yola Çıktığı Zaman Öğle Namazını Kılar, Sonra Bineğine Biner
17- Oturanın Namazı Babı
18- Oturanın Îma İle Namazı Babı
19- Bab: Oturarak Namaz Kılmaya Güç Yetiremediği Zaman Yan Üstü Yatarak Kılar
20- Bab: (Kıyamdan Âciz Olan Kimse) Namaza Oturarak Başladıktan Sonra Sıhhat Bulsa Yahud Bedeninde Bir Hafiflik Hissetse, Namazın Kalan Kısmını Ayakta Tamamlar (Yeni Baştan Kılmaz)

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

18- EBVABU TAKSIRI'S-SALAT

(Namazın Kısaltılması Bâbları) [1]

1- Kısaltmak Hakkında Gelen Şeyler ve Yolcunun Namazı Kısaltmak İçin Kaç Gün İkaamet Edeceği Babı [2]

1- .....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) -Mekke'de- ondokuz gün namazı kısaltarak ikaamet etti. Biz de sefer ettiğimizde ondokuz gün kalırsak (dört rek'ath) namazları kısaltır; daha fazla kalırsak namazları tamâm ederiz, demiştir [3].

2-.....Bize Yahya ibnu Ebî İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes'ten işittim; o şöyle diyordu: Biz Peygamber (S) ile birlikte (hacc niyetiyle) Medine'den Mekke'ye çıktık [4]. Peygamber bize Medîne'-ye döndüğümüz zamana kadar (akşamdan başka namazları hep) ikişer rek'at ikişer rek'at kıldırıyordu. (Râvî Yahya dedi ki:) Ben Enes'e: Mekke'de hiç ikaamet ettiniz mi? diye sordum. Enes: Mekke'de on gün ikaamet ettik, dedi [5].

2- (Taş Atma Günlerinde) Mina'da Namaz Babı [6]

3-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Minâ'da Peygamber (S) ile, Ebû Bekr ile, Umer ile, emîrliğinin evvellerinde Usmân ile birlikte hep ikişer rek'at kıldım. Sonra Usmân namazı dörde tamamladı [7].

4- Bize Ebû'I-Velîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be (ibnu'l-Haccâc) tahdîs etti. Dedi ki: Bize Ebû İshâk haber verip şöyle dedi: Ben Harise ibnıı Vehb'den işittim, o: Peygamber (S) Minâ'da en emîn olduğu hâlde bize namazı iki rek'at olarak kıldırdı, dedi [8].

5-.....Bize İbrâhîm (en-Nahaî) tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibn Yezîd'den işittim; o şöyle diyordu: Usmân ibn Affân (R) bize Minâ'da dört rek'at farz kıldırdı [9]. Bu keyfiyet Abdullah ibn Mes'ûd(R)'a söylenildiği zaman, o: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhirâci-ûn (Bizler Allah'ınız ve bizler muhakkak O'na dönücüleriz) (ei-Bakara: 156), dedikten [10] sonra: RasûIullah(S)'ın ardında Minâ'da iki rek'at kıldım. Ebû Bekr(R)'in ardında Minâ'da iki rek'at kıldım. Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın ardında da Minâ'da yine iki rek'at kıldım. Âh nasîbim o dört rek'at olacağına keski (Allah katında) kabul olunmuş iki rek'at olsa, dedi [11].

3- Bab: Peygamber (S) Haccı Sırasında Mekke'de Kaç Gün İkaamet Etti? [12]

6-.....Bize Eyyûb (Sahtiyanı), Ebû'l-Âliye el-Berâ'dan olmak üzere tahdîs etti. İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ile sahâbîîeri Mekke'ye hacc niyetiyle telbiye ederek, Zu'1-hicce ayının dördüncü günü sabahı geldiler [13]. Peygamber, yanlarında kurbanlık hayvanı getirenleri müstesna tutup, diğerlerine hacclarını umre'ye çevirmelerini emir buyurdu.
Atâ ibn Ebî Rebâh, bu hadîsi Câbir ibn Abdillah'tan rivayet etmekte Ebû'l-Âliye'ye mutâbaat etmiştir [14].

4- Bab: Musalli Kaç Günlük Mesafede Namazı Kısaltır? [15]

Peygamber (S), bir gün ve bir gecelik müddete "sefer" adını vermiştir [16].
İbn Umer ile İbn Abbâs dört berîdlik mesafe içindeki seferde namazı kısaltırlar, orucu da tutmazlardı. Dört berîd, onaltı fersahtır [17].

7 - Bize İshâk ibn İbrâhîm el-Hanzalî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Usâme (Hammâd ibn Üsâme el-Leysî)'ye: Bize Ubeydullah, Nafizden; o da İbn Umer'den olmak üzere tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Kadın mahrem sahibinin maiyyetinde olmak müstesna, üç günlük mesafeye yolculuk etmez" buyurmuştur.

8-.....Bize Yahya (ibn Saîd el-Kattân), Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Kadın, nikâh geçmez bir mahrem sahibinin maiyyetinde olmak müstesna, üç gün yolculuk etmez" buyurmuştur.
(Buhârî'nin şeyhlerinden biri olan) Ahmed ibn Muhammed el-Mervezî bu hadîsi, îbnu Mubârek'ten; o da Ubeydullah el-Umerî'den; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den rivayet etmekte Ubeydullah el-Umerî'ye mutâbaat etmiştir [18].

9-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Allah'a ve âhiret gününe îmân eder bir kadına, yanında bir mahremi olmaksızın bir gün bir gecelik mesafeye kadar yolculuk etmesi halâl olmaz" buyurdu [19].
Geçen hadîsin metninin lâfzım M ak bun* den; o da Ebû Hurey-re'den olmak üzere rivayet etmesinde Yahya ibn Ebî Kesîr, Süheyl îbn Ebî Salih ve İmâm Mâlik, İbn Ebî Zi'b'e mutâbaat etmişlerdir [20].

5- Bab: Yolcu (Sefer Kasdiyle) Yerinden Çıktığı Zaman (Dört Rek'atlı) Namazları Kısaltır [21]

Ve Alî aleyhi's-selâm sefere çıktı da, Kûfe'nîn evlerini görür hâlde iken namazı kısalttı. Bu seferden döndüğü zaman: İşte Kûfe'nin evleri göründü (namazı tam mı kılacağız)? denildi. Alî:
Hayır; Kûfe'ye girinceye kadar kasr yaparız, dedi [22].

10-.....Enes(R): Ben öğle namazını Medine'de Peygamber'in maiyyetinde dört rek'at olarak, ikindi namazını ise Zu'I-Huleyfe'de iki rek'at olarak kıldım, demiştir [23].

11-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne), ez-Zuhrî'den; o da Urve'den tahdîs etti. Âişe (R) şöyle demiştir: Namaz ilk farz kılındığı zaman iki rek'at olarak (farz kılındı). (Hicret'ten) sonra sefer namazı olduğu gibi bırakıldı da hazar namazı dört rek'ata tamamlandı.
İbn Şihâb ez-Zuhrî dedi ki: Ben Urve'ye: Öyle olunca Âişe neden seferde dört rek'at kılardı? dedim. Urve: Âişe de Usmân'ın te'-vîl etmesi gibi te'vîl etmişti, dedi [24].

6- Yolcu Sefer Esnasında Akşam Namazını Üç Rek'at Olarak Kılar Babı

12-.....Bize Şuayb (ibn Ebî Hamza), ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bana Salim, Abdullah ibn Umer'den haber verdi. Abdullah ibn Umer (R): Ben RasüIullah(S)'ı, seferde acele sürüp gittiğinde akşam namazını geri bırakıp, onu yatsı namazı ile birleştirir gördüm, demiştir. Salim: (Babam) Abdullah ibn Umer de acele sürüp gittiği zaman bunu yapardı, dedi.
Leys ibn Sa'd (Şuayb'ın rivayeti üzerine) şunu ziyâde edip, şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Salim: (Babam) İbnu Umer (R) akşam ile yatsı namazlarını Muzdelife'de birleştirirdi, demiştir.
Salim şöyle demiştir: Babam Abdullah ibn Umer'e, zevcesi Sa-fiyye bin-tu Ebî Ubeyd'in ölüm haberi ulaştırılmıştı. Akşam namazını te'hîr etti. Ben kendisine namazı hatırlattım. Bana yürü dedi. Ben yine kendisine namazı söyledim. Tekrar bana yürü dedi. îki mil yâ-hud üç mil kadar yürüdükten sonra bineğinden indi ve (cem' ederek) namazı kıldı. Sonra: Ben Peygamber(S)'i, acele sürüp gittiği zaman böyle kılar gördüm, dedi [25].
Ve yine Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben Peygamber'i şöyle yaparken gördüm: Yolculukta acele sürüp gittiği zaman akşam na-mâzmı ikaamet eder ve onu üç rek'at olarak kıldırdıktan sonra selâm verirdi. Ondan sonra yatsıyı ikaamet edinceye kadar pek az bekleyip, onu da iki rek'at kıldırır, sonra selâm verirdi. Yatsıdan sonra da gece ortasında kalkıncaya kadar hiçbir namaz kılmazdı [26].

7- Binekler Üzerinde ve Bineğin Yönelttiği Herhangi Cihete Doğru Nafile Namazı Kılınması Babı

13-.....Âmir ibn Rabîael-Anzî(37): Ben Peygamber(S)'i binek devesi üzerinde, devesi O'nu ne tarafa yöneltmişse o tarafa doğru namaz kılarken gördüm, demiştir [27].

14-.....Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) tatavvu' namazını, binek üzerinde iken kıbleden başka cihete (yönelmiş olarak) kılar idi, diye haber vermiştir [28].

15-.....Bize Mûsâ ibnu Ukbe, Nâfi'den tahdîsetti. O şöyle demiştir: İbnu Umer (R) binit devesi üzerinde namaz kılardı1 ve yine binit üzerinde vitir namazını da edâ eder idi ve Peygamber (S)'in de -böyle yapar olduğunu haber verirdi [29].

8- Binek Üzerinde (Kılınacak Nafile Namazda Rüku ve Sucud İçin) Îma Edilmesi Babı

16-.....Bize Abdullah ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibnu Umer (R) sefer esnasında bineği üzerinde, bineği her ne tarafa yönelirse, îmâ ederek namaz kılardı ve Peygamber(S)'in de böyle yapar olduğunu zikrederdi [30].

17-.....Âmir ibnu Rabîa (R) haber verip şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ı binek devesi üzerinde, bineği hangi cihete yönelirse o cihete doğru, nafile namazı kılar gördüm. Ve Rasûlullah bunu farz olan namazda yapmaz idi.
Ve Leys şöyle dedi: Bana Yûnus (ibn Yezıd), İbnu Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Salim: Abdullah ibn Umer yolcu iken geceleyin binek hayvanı üzerinde nafile namazı kılardı; bunda yüzü hangi cihete olursa olsun, aldırmazdı, dedi.
Abdullah ibnu Umer şöyle demiştir: Rasûlullah (S) de binit devesi üzerinde, yüzü hangi cihete yönelik olursa olsun, nafile namazı kılardı. Ve yine deve üzerinde vitir namazını da edâ ederdi. Şu kadar var ki Rasûlullah, binek üzerinde farz namazı kılmazdı [31].

18-.....Abdurrahmân ibn Sevbân şöyle demiştir: Bana Câbir
ibnu Abdillâh (R): Peygamber (S) binit devesi üzerinde olarak doğu tarafına doğru (nafile) namazı kılardı. Farz namaz kılmak istediği zaman bineğinden inip kıbleye yönelirdi, diye tahdîs etti [32].

10- Eşek Üzerinde Nafile Namazı Kılınması Babı

19-..... Bize Enes ibnu Şîrîn tahdîs edip şöyle dedi: Enes ibn Mâlik (R) Şam'dan döndüğü vakit karşılamağa çıktık. Ona Aynu't-Temr'de kavuştuk. Gördüm ki yüzü -eliyle işaret ederek- şu canibe, yânî kıblenin sol tarafına olduğu hâlde bir eşek üzerinde namaz kılıyor. Ben ona: Ben seni kıbleden başka cihete namaz kılıyor gördüm, dedim. Bunun üzerine Enes: Rasûlullah(S)'ın böyle yaptığını görmemiş olaydım ben de yapmazdım, dedi [33].
Bu hadîsi İbrâhîm ibnu Tahmân, Haccâc ibn Haccâc el-Bâhîlî'den; o da Enes ibn Sîrîn'den; o da Enes ibn Mâlik'ten; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmiştir [34].

11- Seferde Farz Namazların Ardında ve Önünde Nafile Kılmayan Kimse Babı [35]

20-.....Hafs ibnu Âsim tahdîs edip şöyle demiştir: İbnu Umer (R) sefere çıktı da, şöyle dedi: Ben Peygamber (S) ile birlikte yolculuk ettim; O'nım seferde nafile kılar olduğunu görmedim. Zikri yüce olan Allah da: "Lekad kâne lekum fî Rasûlillâhi usvetun hasenetun (= Muhakkak Allah Elçisinde size güzel bir örnek vardır)" buyurdu.

21-.....îsâ ibnHafs şöyle demiştir: Bana babam tahdîs etti ki, kendisi İbn Umer'den şöyle derken işitmiştir: Ben Allah Elçisi'ne seferde yoldaşlık ettim; O, seferde iki rek'attan fazla kılmıyordu. Ebû Bekr, Umer ve Usmân(R)'a da seferde yoldaşlık ettim; onlar da böyle yapıyorlardı [36].

12- Seferde Farz Namazların Arkaları ve Önlerinde Olmayarak (Yani Ratibelerin Haricinde Olarak) Tatavvu' Namazı Kılan Kimse Babı [37]

Ve Peygamber (S) seferde sabah namazının iki rek'at râtibesini kıldı.

22-.....İbnu Ebî Leylâ şöyle demiştir: Bize Ümmü Hânif den başka hiçbir kimse Peygarnber'in duhâ namazı kıldığını gördüğünü haber vermedi. ÜmmüHanî'-.Peygamber'in Mekke Fethi günü kendi evinde yıkandığını, akabinde sekiz rek'at namaz kıldığını zikretmiş ve: Peygamber'in bu namazdan daha hafif bir namaz kıldığını görmedim. Şu kadar var ki, Rasûlullah rukû'u ve sucûdu tamamlıyordu, demiştir.
Ve Leys ibn Sa'd da şöyle demiştir [38]: Bana Yûnus ibn Yezîd el-Eylî, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. İbn Şihâb ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu Âmir tahdîs etti. Ona da babası Âmir ibn Rabîa el-Anzî, Peygamber(S)'i seferde geceleyin nafile namazını binit devesinin üzerinde ve devesi O'nu ne tarafa yöneltirse o tarafa doğru kıldığını haber vermiştir.

23-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir. Bana Salim ibn Abdilîah, İbn Umer'den, Rasûlullah'm seferde binit devesi üzerinde yüzü nereye yönelik olursa olsun başıyle îmâ ederek nafile namazı kılar olduğunu ve İbn Umer'in de bunu yapar olduğunu haber verdi [39].

13- Seferde Akşam İle Yatsı Namazları Arasını Cem' Etmek Babı [40]

24-.....Bize Sufyân İbn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim; o da Sâlim'den; o da babası Abdilîah ibn Umer'den. O: Peygamber (S) yürüyüş şiddetli olduğu zaman akşam ile yatsı namazları arasını da cem' eder idi.
Ve İbrâhîrn ibn Tahmân, el-Hüseyn el-Muallim'den; o da Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan söyledi. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir. Rasûlullah (S) yürüyüş üzere olduğu vakitte[41] öğle ile ikindi namazları arasını cem' ederdi. Ve (keza) akşam ile yatsı namazları arısını da cem' eder idi.
Ve yine Hüseyn el-Muallim'den; o da Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Hafs ibn Ubeydillah ibn Enes'ten; o da Enes ibn

Mâlik'ten; o: Peygamber (S) seferde akşam namazı ile yatsı namazı arasını cem' eder idi, demiştir [42].
Ve bu hadîsi Yahya el-Kattân'dan; o da Hafs'tan; o da Enes'ten tarikiyle rivayet etmekte Alî ibnu'I-Mubârek ile Harb ibn Şeddâd, el-Hüseyn el-Muallim'e mutâbaat etmişlerdir. Peygamber (S) cem' yaptı [43].

14- Bab: Yolcu Akşam İle Yatsı Namazları Arasını Cem' Ettiği Zaman Ezan mı Yahud İkaamet mi Eder?

25-.....Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim, Abdullah ibn Umer'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ı gördüm ki, O, sefer esnasında yürümek O'nu acele ettirdiği zaman, akşam namazını geri bırakır, nihayet akşam namazı ile yatsı namazını birleştirirdi..
Salim şöyle dedi: Abdullah ibn Umer de, yürümek kendisini acele sürdüğü zaman bunu yapardı. Akşam namazı için ikaamet eder, ve onu üç rek'at olarak kılar, sonra selâm verirdi. Sonra azıcık durur ve yatsıya ikaamet eder, onu iki rek'at olarak kılar, sonra selâm verirdi. Bu iki namaz arasında da, yatsıdan sonra da hiçbir namaz kılmazdı; tâ gece ortasında teheccüde kalkıncaya kadar [44].

26-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Rasülullah (S) seferde şu iki namaz arasını yânî akşam ile yatsı namazlarını birleştirirdi [45].

15- Bab: Yolcu, Güneşin Ortadan Meyl Etmesinden Önce Yola Çıktığı Zaman Öğle Namazını İkindiye Kadar Geriye Bırakır

Bu konuda İbn Abbâs'ın, Peygamber'den rivayeti vardır [46].

27-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), güneş devrilmeden; yâni zeval vaktinden evve! yola çıktığında öğle namazını ikindi vaktine kadar te'hîr eder, sonra inip her iki namazı birleştirirdi. Yola çıkmadan evvel güneş devrildiği takdirde ise öğle namazını kıldırır, sonra binerdi.

16- Bab: Güneş Meyl Ettikten Sonra Yola Çıktığı Zaman Öğle Namazını Kılar, Sonra Bineğine Biner

28-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S), güneş meyi etmeden evvel yola çıktığı zaman, öğle namazını ikindi vaktine kadar geriye bırakır, sonra inip her iki namazı cem' ederdi. Eğer yola çıkmadan evvel güneş meyi ederse, öğle namazını kıldırır, sonra bineğine binerdi [47].

17- Oturanın Namazı Babı

29-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) hasta olduğu hâlde kendi evinde (bir defa) namaz kıldırdı idi. Bu namazı kendisi oturarak, bir takım kimseler de arkasında ayakta kıldılar. Rasûlullah onlara "Oturunuz" diye işaret etti. Namazdan çıktığında: "İmâm kendisine uyulsun diye imâm edilir. Öyle olunca, imâm rukû'a vardığı vakit rukû'a varınız. (Başını) kaldırdığı vakit de siz (başınızı) kaldırınız" buyurdu [48].

30-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir defa attan düştü de sağ yanı berelendi. Biz kendisine hasta ziyareti yapmak üzere yanına girdik. Ziyaret esnasında namaz vakti geldi. Kendisi oturarak namaz kıldı, bizler de arkasında oturarak namaz kıldık. Rasûlullah: "İmâm, ancak kendisine uyulmak için imâm yapılmıştır. Öyle olunca imâm tekbîr aldığı zaman siz de (Allâhu Ekber diyerek) tekbîr alın. İmâm rukû'a vardığı zaman siz de rukû'a varın; imâm başını kaldırdığında, siz de başınızı kaldırın. Semiattâhu limen ha-mıdeh dediği vakit, sizler Rabbena ve lekeH-hamd deyin " buyurdu.

31- Bize İshâk ibnu Mansûr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ravh ibnu Ubâde haber verip şöyle dedi: Bize Hüseyn el-Muallim Abdullah ibn Bureyde'den; o da İmrân ibn Husayn(R)'dan haber verdi ki, İmrân Allah'ın Peygamberi'ne sormuştur.
H ve yine bize İshâk haber verip şöyle dedi: Bize Abdussamed haber verip şöyle dedi: Ben babam Abdulvâris ibn Saîd'den işittim, şöyle dedi: Bize el-Hüseyn, İbnu Bureyde'den tahdîs edip şöyle dedi: Bana îmrân ibn Husayn tahdîs etti. Kendisi bâsûrlu idi [49]. Şöyle dedi: Ben Rasûlullah'a insanın oturarak namaz kılıp kılamıyacağını sordum[50]. Rasûlullah: "Eğer ayakta kılarsa bu efdaldir. Her kim oturarak kılarsa, ayakta kılanın yarı ecrini hakk eder. Her kim de nâi-men (yânî yan yatarak) [51] kılarsa, oturarak kılanın yan ecrini hakk eder" buyurdu [52].

18- Oturanın Îma İle Namazı Babı

32-.....Bize Hüseyn el-Muallim, Abdullah ibn Bureyde'den tahdîs etti ki, İmrân ibn Husayn -İmrân bâsûrlu bir zât idi. Buhârî'nin şeyhi Ebû'Ma'mer bir defasında "enne İmrâne" yerine "an İmrâne" demiştir- şöyle söyledi: Ben Peygamber'e insanın oturur hâldeki namazından sordum. Peygamber (S): "Her kim ayakta kılarsa, bu en faziletli olandır. Her kim oturarak kılarsa, ayakta kılanın yarı ecrini hakk eder. Her kim de nâimen (yânî yan yatarak) kılarsa, onun lehine oturanın yarı ecri vardır" buyurdu. Ebû Abdillah el-Buhârî: Buradaki "nâimen" lâfzı, bana göre "mudtacıan" ma'nâsınadır,dedi [53].

19- Bab: Oturarak Namaz Kılmaya Güç Yetiremediği Zaman Yan Üstü Yatarak Kılar

Ve Atâ ibn Ebî Rebâh: "Kıbleye dönmeye gücü yetmezse, yüzü nerede ise o tarafa doğru namaz kılar" demiştir [54].

33-.....İmrân (R) şöyle demiştir: Bende basurlar vardı. Peygamber(S)'e namazdan sordum,, gücün yetmezse oturarak; ona da gücün yetmezse yan üstü yatarak kıl" buyurdu [55].

20- Bab: (Kıyamdan Âciz Olan Kimse) Namaza Oturarak Başladıktan Sonra Sıhhat Bulsa Yahud Bedeninde Bir Hafiflik Hissetse, Namazın Kalan Kısmını Ayakta Tamamlar (Yeni Baştan Kılmaz)

Ve Hasen Basrî: "Hasta dilerse iki rek'at ayakta, iki rek'atı da oturarak kılabilir" demiştir [56].

34-..... Bize Mâlik, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da mü'minlerin aruıesi Âişe'den haber verdi. Âişe, Urve'ye: Allah Elçisi'nin gece namazını yaşı kemâle eresiye kadar hiçbir vakit oturarak kıldığını görmediğini, (yaşı ilerleyince de) Kur'ân'ı oturarak okur olduğunu, tâ rukû'a varmak isteyince kalkıp otuz âyet yâhud kırk âyet kadar okuyup sonra rukû'a varır olduğunu haber vermiştir [57].

35-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) oturarak namaz kılardı. Şöyle ki: Oturduğu hâlde kıraati okur, kıraatinden otuz yâhud kırk âyet kadar kalınca ayağa kalkar ve ayakta iken o mıkdâr âyetleri de okur, sonra rukû'a, daha sonra da secdeye varırdı. Sonra ikinci rek'atta da evvelkisi gibi yapardı. Namazını bitirince bakardı; eğer ben uyanık olursam, benimle konuşurdu; şayet uyumakta isem, yan üstü uzanırdı.

---

[1] Ebû'l-Vakt'in rivayetinde başlık böyledir. Müstemlî rivayetinde "Ebvâbu't-Taksîr" şeklindedir. Bunların rivayetlerinde "Besmele" sabit olmamıştır. "Besmele" Kerîme ve Asîlî rivayetlerinde sabit olmuştur. Bâzı Buhârî nüshalarında başlık "Kitâbu't-Taksîr" şeklindedir (Aynî).

[2] el-Kasr: Bir nesneyi kısaltmak; el-İksâr: Bu da bir nesneye kaadir İken imtina' ile terk eylemek; et-Takstr: Bu da bir nesneye muktedir iken el çekip imtina' eylemek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
Kasr yâhud iksâr yâhud da taksîru's-salât, sefer esnasında dört rek'atlı farz namazları kısaltıp, ikişer rek'at kılmaktır. Kasru's-Salât ta'bîri daha meşhur ve daha fasihtir. Kur'ân'ın lügati da budur. Sabah ve akşam namazlarında kasr olmadığında icmâ' vardır. Kasr yalnız öğle, ikindi ve yatsı namazlarında olur. Sefer hâlinde bu namazları kısaltmanın Kur'ân'dan delili "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size-fenâlık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize vebal yoktur..." (en-Nisâ: 101) âyetidir. Kasr'ın meşrûiyyet sebebi bu âyette sarahatle düşmandan korkma olmuş iken, seferin meşakkati gerektirir olması dolayısıyle, her uzun seferde meşru' kılınmıştır.
Bu bâb başlığındaki "Kaç gün ikaamet edecek?" suâlinin cevâbı, bâbdan sonra gelen hadislerde mevcûddur.

[3] İbn Abbâs'ın ibaresi harfiyyen: "Biz eğer ondokuz gün sefer edersek..." şeklinde terceme edilmek gerekti. Fakat maksadının tercemedeki ibare olduğu, hadisin baş tarafında ".ikaamet etti" demesiyle sabit olduğu gibi, Ebû Ya'lâ'nın AfMS/icrfindeki rivayette "Sefere çıkıp da bir yerde ondokuz gün ikaamet edersek..." şeklinde; Tirmizî'deki diğer bir vecihten gelen nakilde "Bundan daha çok ikaamet edersek, namazı dört rek'at kılarız" denmiş olmasından da sabit bulunmaktadır.

[4] Müslim'in rivayetinde "Medine'den hacca..." diye tasrîh edilmiştir. Bu hacc seferi, Veda Hacci seferidir. Hicret'in onuncu senesi Zu'l-ka'de ayının yirmibe-şinci cumartesi günü öğlen ile ikindi arasında Medine'den çıkılmış. O günün öğle namazı Medine'de dört, ikindi namazı Zu'l-Huleyfe'de iki rek'at olarak kıldırılmış ve Zu'l-hicce'nin dördüncü pazar sabahı Mekke'ye varılmıştı. On gün içinde hacc mensekleri îfâ ve ümmete bizzat Peygamber tarafından öğretilip, Zu'l-hicce'nin ondördüncü çarşamba günü sabahı Mekke'den hareketle Medine'-ye dönülmüştü.

[5] Mekke'de ikaametten, Mekke ile havâlîsi olan Minâ, Arafat ve Müzdelife'deki ikaametlerin toplamı kasdedilmiştir; yalnız Mekke'deki ikaamet bahis konusu değildir

[6] Buhârî, o günlerde Minâ'da kılınan namaz hakkında ihtilâf olduğu için, mes'e-Ienin hükmünü zikretmeyip, mutlak olarak "Minâ'da namaz babı" demiştir

[7] Müslim'in bir rivayetinde râvî: "Peygamber (S) Minâ'da yolcu namazı*kıldırdı. Ebû Bekr de, Umer de, sekiz yâhud altı sene Usmân da böyle kıldırdılar" demiştir. Buna göre Usmân'ın Minâ'da namazı kısaltması sekiz veya altı sene devâm ettikten sonra, orada mukîm namazı kılmağa başlamış ve bu yüzden bâzı sahâbîlerin ta'rîzlerine uğramıştır.

[8] Müslim'in lâfzında "Halk en emîn ve en çok olduğu hâlde"; diğer rivayetteki lâfzında: "İnsanlar en çok oldukları hâlde... Veda Hatcı'nda iki rek'at kıldırdı" diye gelmiştir.
Harise ibn Vehb (R)'in bu rivayetinden, seferde korku olmaksızın da namazı kısaltmanın cevazı istinbât olunmuştur ki, bu, cumhurun kavlidir. Kasru salât'ın korku ve harb zamanına hâss kılınmış olduğunu zannedenlere karşı da bu hadîs pek kuvvetli bir hüccettir

[9] Bu, hacc amellerinden sonra taş atmak için Minâ'da ikaamet edildiği günlerde olmuştur

[10] İbn Mes'ûd'un îstircâ âyetim okumasının sebebini, bundan önceki Harise ibn Vehb hadîsi göstermektedir ki, İbn Mes'ûd, Usmân'ın Minâ'da namazı dört rek'at kıldırmasını sünnete aykırı bulmuş oluyor.

[11] İbn Mes'ûd'un bu sözü, Hanefîler'ce seferde kasrın vucûbuna; şâir tâifelerce bilâkis dört kılmanın cevazına delâlet eder gibi görünmüştür.
Usmân'ın Minâ'da namazı dört rek'at kılmasındakİ sebeblerden biri olmak üzere, şu görüş de ileri sürülmüştür: Bu bâbda sahîh vecih -Allâhu a'lem- şudur: Usmân ile Âişe'nin seferde namazı dört rek'at kılmaları, Rasûlullah'm kasr ile itmam arasında muhayyer iken, kendi ihtiyarini ümmet hakkında en kolay :L olan cihete -ki kasrdır- sarf etmiş olduğuna i'tikaad ettiklerinden dolayıdır... "Hâsseten "Rasûlullah'm iki şey arasında muhayyer bırakılıp da en kolay cihetini tercih etmediği hiçbir vakit vâki' değildir. Meğer ki bu cihetlerden biri günâh olsun" hadîsi de Âişe'den rivayet edilmiştir. Kasr ile itmamın her ikisi de caiz u olunca, Usmân ile Âişe, azimet ve şiddet tarafını ruhsata tercîh eylemişlerdir.İbn Mes'ûd'un inkâr ve ayıblamasıridan sonra yine Usmân'ın ardında namazı,dört rek'at kıldığında kendisine: Sen bundan dolayı Usmân'ı ayıblamıştm? denildiğinde,"İhtilâf çıkarmak şerrdır" demekle özür bildirmesi de cevazın ve azî-meti tercîh ettiğinin delilidir (İbn Battal).
Tirmizî, öteki görüş sahihlerinin azınlıkta olduklarını belirtmek için şöyle demiştir: Bu hususta ümmetin ameli, Peygamber'in fiili ve Ebû Bekr'le Umer'-in fiilleri üzerine carîdir ki, seferde namazı kısaltmaktır. Muhammed ibn Sah-nûn ile İmâm Mâlik ve Ahmed'den sabit olan rivayet de budur. Sevrî'nİn, Hammâd'm kavilleri de böyledir. Umer, Alî, Câbir, İbn Abbâs ve İbn Umer'-den nakledilmiş olan da budur. Sahabe ve tabiîn cumhuru İddiası nasıl kabul edilebilir? Bu sebeble Hasen ibn Hay, ibn Süleyman, ka'sden dört rek'at kılan müsâfirin namazı tekrar kılmasıyle hükmetmişlerdir (es-Sünen).
Hanefîler'in seferde kasrın vucûb ve. azimeti hakkında dayandıkları delillerden bâzıları şunlardır:
a. Safiîhayn'da rivayet olunan Hz. Âişe'nin: "Allah namazı farz kıldığında hazarda da seferde de ikişer rek'at olarak farz kılmıştı. Sefer namazı iki rek'at olarak ibkaa edildi de hazar hâlindeki namaza iki rek'at ziyâde kılındı" hadîsi;
b. Müslim'de İbn Abbâs'tan rivayet olunan: "Allah (öğle, ikindi, yatsı) namazlarının hazarda dört, seferde iki, harb hâlinde de bir rek'at kılınmasınıPey-gamber'İnizin dili ile farz kılmıştır" hadîsi;
c. Nesei'nin rivayet ettiği İbn Umer'in: "Rasûlullah (S) bize seferde iki rek'at kılmamızı emir buyurdu" hadîsi.
Bu hadîsler ve diğerleri, seferde namazı kasr etmenin vucûbuna sarahaten delâlet etmektedir. Hadîslerdeki "farz kıldı" ve "emretti" ta'bîrleri vucûbu ifâde hususunda birer nass'tir.

[12] Zu'l-hicce'nin dördüncü günü sabahı Mekke'ye girdi, sekizinci gününde Minâ'ya çıktı. Mekke'de dördüncü günün öğlesinin evvelinden sekizinci günü öğlesi sonuna kadar dört gün ikaamet etti. İşte bu, bâb başlığına cevâb ve delîl olan yerdir. Her ne kadar hadîste bu müddetin sonu tasrih edilmemişse de, bu son vâki' da ma'rûftur. Yâhud da murâd Medine'ye yönelinceye kadarkİ ikaametidir; o da Enes hadîsinde geçtiği üzere on gündür (Askalânî, Kastallânî).

[13] Zu'l-hicce'nin dördünde pazar sabahı Mekke'ye vardı. O günün sabah namazı Mekke hâricinde Zûtuvâ'da kılınmıştı. Pazartesi, salı, çarşamba günleri Mekke'de ikaamet edildikten sonra, sekizinci perşembenin kuşluk vaktinde Minâ'ya gelmiştir ki, o vakte kadar Mekke'de yirmi (gelişteki sabah namazı dâhil edilirse yirmibir) vakit namaz kıldırmıştır. O gece Mİnâ'da kalındı. Ertesi cu-mua günü de Minâ'dan Arafat'a hareket edildi. Zevalden sonra Arafat'a varıldı. O gün Arafat yakınındaki Nemiremevkiinde hutbe yapıldı. Güneşbatıncaya kadar orada kalındıktan sonra, cumartesi gecesi Muzdelife'ye gelindi...

[14] Buhârî bu mutâbaatı Kitâbu'l-Hacc'da, temettü', kıran ve ifrâd bâbmda mev-sûlen rivayet etmiştir

[15] Ebû Zerr ile Ebû'1-Vakt nüshalarında: "Namaz ne kadar mesafede kısaltılır?" şeklindedir. Buhârî burada kasr mesafesi hakkındaki rivayetleri toplamak istemiştir. Buhârî, yolcunun, ulaşmak istediği zaman namazı kısaltmak caiz olacak ve ondan daha azında kısaltma caiz olmayacak olan mesafeyi beyân etmek istiyor. Bu, hakkında çok ihtilâf yayılmış olan konulardandır. İbnu'l-Munzir ve başkası bu konuda yirmi kadar görüş hikâye etmiştir. Bu hususta ki görüşlerin en azı bir gün bir gecedir. En çoğu da beldesinden gâib olduğu süredir. Musannif, bâb başlığını soru lafzıyla getirmiş, akabinde tercihinin kasr mesafesinin en azı olan bir gün ve bir gece olduğuna delâlet edecek sözü de getirmiştir (İbn Hacer).

[16] Bu bâbdaki 9 rakamlı hadîste.
[17] Bunu Beyhakî, sahîh bir senedle mevsûlen rivayet etmiştir. Onaltı fersah, ağırlık beraber olarak iki günde yâhud bir gün bir gecede kat edilen mesafedir ki, İmâm Mâlik, Şafiî ve Ahmed bunu kasr mesafesi saymışlardır. Ebû Hanîfe üç merhalenin, yânı yirmidört fersahlık mesafenin aşağısında kasrı tecviz etmez. Evzâî, bir günün yolculuğunda kasra kaaildİr. Dâvûd Zahirî ise, seferin uzununda da, kısasında da kasr caizdir, der. Sefer üç günlük olursa kasrın efdaliy-yeti muttafakun aleyhdir... (Tecrid Ter., III, 381).
[18] Buhârî, onun bu mutâbaatını "Bu hadis mevkuftur" diyen kimseyi def için zikretmiş ve mevkuf olmadığını göstermiştir. Bunu İbn Ebî Şeybe, Müsned'm-de rivayet etmiştir
[19] Kadının mahremi ile sefer edip edemiyeceğimes'elesiyle ilgili olan bu hadisin, mutlak olarak seferde namazı kısaltma mesâfesiyle de alâkası vardır. Bu husustaki rivayetlerin hepsi sahihtir. "Berîden" rivayetinden maadasını te'lîf çok kolaydır: Bir gün bir gece rivayeti, yirmidört saatlik mesafeye sefer olup, yavaş yürüyüşle bu mesafe alelade üç menzilde kat' olunduğu için, bir gün bir gece rivayeti ile üç gün rivayeti arasında ma'nâ farkı kalmamış olur. "Yevmen" ile "leyleten" ta'bîrleri de yine evvelki ma'nâlarda kullanılmıştır. "Yevmgn" deyince gecesiyle birlikte bir gün; "leyleten" deyince de gündüzü ile birlikte bir gece kasdolunur.
[20] İbn Ebî Kesîr'in mutâbaatını Ahmed, Süheyl İbn Sâlih'inkini Ebû Dâvûd ile İbn Hıbbân, İmâm Mâlik'inkini de Müslim ve diğerleri mevsûlen rivayet etmişlerdir (Kastallânî).
[21] Buhârî burada "Sefere çıkan kimse hangi vakitten i'tibâren ve seferden dönerken de hangi vakte kadar namazı kısaltır?" suâlinin cevâbını getirmektedir
[22] Alî'nin bu fiilini Hâkim ile Beyhakî mevsûlen rivayet etmişlerdir
[23] Zu'l-Huleyfe, Medine'den altı veya yedi mü uzaklıktadır. Enes bu hadisle, Veda Haccı için Medine'den çıkıldığı gün öğle namazının Medine'de dört rek'at, ikindi namazının Zu'l-Huleyfe'de iki rek'at kılındığını haber veriyor. Buna göre şehirden çıkmamış bulunan yolcu, vakit namazını itmam ile kılmak gerektir
[24] Usmân'ın bu te'vîlerinin bâzı sebebleri daha önce verilen 11. haşiyede geçmişti
[25] Buhârî, Abdullah ibn Umer'in bu kıssasını burada ta'lîk şeklinde, Kitâbu'l-CİhâD'da Eşlem tarîkinden mevsûlen rivayet etmektedir. Hâdise Mekke'den Me-dîne'ye dönülürken vâki' olmuştur. Yolda Abdullah ibn Umer'in zevcesi meşhur Muhtar es-Sakafî'nin kızkardeşi Safiyye bintu Ebî Ubeyd'in vefatı haber alınmış ve sür'atle yol almaya lüzum görülmüştür. İşte bu sür'atli yürüyüş esnasında, hadis metninde anlatılan tatbikat cereyan etmiştir
[26] Buradaki sarahatten ve diğer hadislerden akşam namazında seferde kısaltma yapılmayacağı sabit oluyor. Bâb başlığına delîl olan yer, burasıdır
[27] Âmir ibn Rabîa el-Anzî -nûn'un sükûnu İle- Habeşistan'dan sonra Medine'ye hicret eden ilk sahâbîlerdendir. Hicretinde zevcesi Leylâ bîntu Ebî Heyseme de beraberdi. Vefatı bir rivayette hicretin 32. yılında diye kaydedilmişse de, 37 yılında olması rivayeti daha kuvvetlidir
[28] Hadîsteki nafile kaydından dolayı farz namazları hâriç olur. Nezir ile cenaze namazları da bir ma'nâda farz olduklarından, binek üzerinde kılınmazlar.
Binek üzerindeki nafilede kıble ciheti olsun olmasın, kasdedilen menzile doğru namaz kılınır. Farzda kıble olan Ka'be cihetinden sapmak caiz olmadığı gibi, hayvan üzerinde kılınan nafilede de bineğin yöneldiği cihetten -velev Ka'be cihetine doğru- inhiraf etmek caiz değildir. Zîrâ bu nafilenin kıblesi, kasdedilen menzil ciheti olmuştur.
[29] Bunda da nafilenin de, vitir namazının da binek üzerinde, bineğin yönelttiği cihete doğru kılındığı sarîh olarak beyân edilmiştir.
Bu hadislere, seferde binek üzerinde kılınan nafile namazlarda kıbleye yönelmenin gerekmediği hususunda el-Bakara: 115. âyeti de delîl teşkîl etmektedir
[30] Bu hadis, binek üzerinde kılınacak nafile namazında rükû' ve sucûd için îmâ edilerek kılınmasının delilidir. Bineğin gidişte yöneldiği cihet her nereye olursa olsun, o cihete doğru namaz kılınacağı; sucûd için, rukû'dakinden biraz daha fazla eğilerek îmâ edileceği tabiîdir. îmâ keyfiyyetinin başını biraz eğmekle olduğu da Ahmed ibn HanbeFin Müsned'inde EbûSaîd Hudrî'nin rivayet ettiği hadîste sarîh olarak haber verilmiştir
[31] İşte bu ve benzeri hadisler hep"Yüzünü artık Mescidi Haram tarafına çevir, (Ey mü'minler!) de nerede bulunursanız (namazda) yüzlerinizi o yana döndürün...' (el-Bakara: 144-150) âyetini tahsîs ile,"Maşrık da Allah'ındır, mağrib de. Onun için nereye (hangi semte) döner yönelirseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) oradadır. Şübhe yok ki, Allah pek vâsVdir, hakkıyle bilicidir" (el-Bakara: 115) âyetindeki ruhsatın seferde binek üzerinde kılman nafilelere masruf olduğunu gösterir. Bu tahsîs ve ruhsat vermedeki sırr, Allah Teâlâ'nın rahmetinin kemâlinden kullarına ziyâde ecir kazandırmak için nafile ibâdetleri kolaylaştırmak murâd buyurmasıdır. Bu düşünceden olsa gerektir ki, İmâm Ebû Yûsuf ile Şafiî'den Ebû Saîd Istahrî yalnız seferde değil, hazarda bile binek üzerinde ve kıbleye yönelmeksizin nafile kılmayı tecvîz etmişlerdir. Hüccetleri de Buhârî'nin bu İbn Umer hadisidir.
[32] Bu hadisten, farz namaz için binekten inileceği ve kıbleye yönelip kılınacağı anlaşılıyor. Şübhesiz bu da imkân elverdiği ve herhangi bir zorluk olmadığı tak-dîrdedir.
Zarûretsiz farz namazları hayvan üzerinde kılmak caiz değildir. Ma'zûr ise farzını böylece kılabilir. Meselâ seferde iken yağmur yağıp da namaz kılacak kadar kuru bir yer bulamazsa, hayvanı üzerinde kıbleye karşı durup îmâ ile kılar ve hayvanı durdurabilirse kıbleye yönelmiş olur; buna kaadir olmazsa, namazda kıbleye yönelme kaydında olmaz... (Tecrîd Ter,, 111,227).
[33] Enes ibn Mâlik'in Şam'a kadar yaptığı bu sefer, Abdulmelik ibn Mervân nez-dinde Haccâc'ı şikâyet etmek içindi. Basra'ya dönüşünde kendisi ile karşılayıcıların buluşma yeri Aynu't-Temr olmuştu. Aynu't Temr, Küfe civarında ve Fırat'ın batısında bir yer olup, Ebû Bekr'în halifeliği sırasında 12. hicret yılında, Hâlid ibn Velîd tarafından zorla fethedilmişti. Fetih sırasında Kisrâ'nın elinde rehine duran kırk kadar Arab çocuğu kurtarılıp sahâbîlere dağıtılmıştı.
Enes İbn Şirîn, Enes ibn Mâlik'in eşeğe binmesine ve artıklarının temizliği şübheli olan eşek üzerinde namaz kılmasına i'tirâz etmiyor da, yalnız kıbleden başka cihete yönelerek namaz kılmasına i'tirâz ediyor. Enes ibn Mâük cevâbında, Peygamber'in hayvan üzerinde ve hayvan kıblenin gayrı cihete yönelik olarak namaz kıldığını haber veriyorsa da, bu hayvanın eşek olduğuna dâir sarahat yoktur. Bu cihet de Serrâc'm hasen bir isnâdia yine Enes'ten rivayet ettiği bir hadisle teeyyüd etmiş bulunuyor. Müslim'de İbn Umer'den aynı mealde bir rivayet vardır. Demek ki, seferde deve ile at üzerinde nafile namazı kılmak caiz olduğu gibi, eşek ve katır üzerinde de caizdir. Bunların ter ve bulaşıklarından sakınmaya mahal yoktur. Zîrâ Rasûluilah'm fiili ile Hayber yolunda ve Hicâz'in bilinen o sıcağında vâki' olmuştur.
Hayvan üzerinde nafile kılan musallînin dizgini tutması ve ayaklarını hareket ettirmesi de caizdir. Yalnız kelâm etmez, sağına soluna dönmez. Bir de su-cûdda rukû'dan ziyâde eğilir, o kadar
[34] Musannif metni sevketmedi, biz de İbrâhîm tarîkinden mevsûl olarak vâkıf olamadık. Evet, Serrâc'm yanında Amr ibn Âmir'den; oda Haccâc'dan... tarikiyle buna yakın bir metin vâki' olmuştur.., (İbn Hacer).
[35] Buhârî bu babı, seferde tatavvu' namazı kılıp kılmamak mes'elesini çözmek mak-sadıyle açmıştır.
[36] Bu sözler farz olan iki rek'attan ziyâde hiçbir namaz kılmazlardı ma'nâsını ifâde ettiği gibi, dört rek'atlı farzları da iki rek'atten fazla kılmazlardı ma'nâsına, yâhud da her iki ma'nâya birden hamledilebilir. Hâlbuki Müslim'deki, Hafs ibn Asim'ın, amucası İbn Umer ile birlikte Mekke yolunda vâki' olan seferini anlatan hadîsinde şöyle diyor: "Öğle namazını bize iki rek'at olarak kıldırdı, sonra If konduğu menzile döndü. Bİz de beraber dönüp birlikte oturduk. Namaz kıldır-;s dığı yöne bir aralık gözü ilişti; bir takım İnsanların namaza durmuş olduklarını gördü. Bunlar ne yapıyor? diye sordu. Nafile namazı kılıyorlar, dedim. Bunun üzerine: Eğer ben nafilelerden birini kılacak olaydım, farzı tamâm kılardım. Seferde Rasûlullah ile birlikte bulundum; vefat edinceye kadar iki rek'atten ziyâde kıldırmadı.." Bundan maksadının, nafilelerin kılınmaz idiğini haber vermek olduğu anlaşılıyor.
[37] Seferde farz namazdan evvel veya sonra râtibe sünnetleri kılınır mı? mes'eiesi âlimler arasında, hakkında ihtilâf edilen mes'elelerdendir. Tirmizî şöyle demiştir: "Peygamber'in sahâbîlerinden bâzıları, seferde tatavvu' kılmak re'yinde bulunmuşlardır. Ahmed ibn Hanbel ile İshâk ibn Râhûye de buna kaaüdir. İlim %! ehlinden bâzıları da farzlardan ne evvel, ne" de sonra kılmamak görüşünde bulunmuşlardır. Seferde tatavvu' kılınmaz diyenlerin kasdettikleri ma'nâ, ruhsatı kabulden ibarettir. Yoksa her kim tatavvu' kılarsa çok faziletine nail olur. İlim ehlinin çoğunun kavli işte budur. Onlar seferde tatavvu'u tercîh ederler".
Nevevî'ye göre seferde nafile kılmak mes'elesinde âlimler üç fırkaya ayrılmışlardır: Bir fırkaya göre mutlaka men' edilmiştir. Diğerine göre mutlaka caizdir. Üçüncülere göre ise râtibeler İle mutlak nafileler arasında fark vardır. Râtıbeler terk olunur ve mutlak nafileler edâ olunabilir. İbn Umer'in mezhebi de budur (İbnHacer, Fethu'l-Barî)
[38] Bu rivayeti ez-Zuhlî de, ez-Zuhriyyât'ta. mevsûlen rivayet etmiştir.
[39] Merfû' haberin ardından ibn Umer'in fiilini getirmesi, bununla amel etmenin müstemirr olduğunu ve buna herhangi bir muarız ve nâsih erişmediğini işaret etmektir.
[40] Buhârî "Namazı Kısaltma Bâbları" içinde cem1 bâblarmı getirdi. Çünkü cem' de zamana nisbetle bir kısaltmadır. Sonra oturarak kılınan ma'ziretli namazını getirdi. Zîrâ bu da bâzı fiillerin suretlerine nisbetle bir kısaltmadır.
[41] Burası bâzı nüshalarda "Binek sırtında yol alırken..." şeklinde gelmiştir ki, ma'nâda bir değişiklik yoktur. Açıktır kî yürüyüş hâlinde ve binek üzerinde iken farz namaz kılınmaz. İbn Abbâs'm maksadı cem'u te'hîr olduğu görülüyor. Bu da öğle.namazını ikindi ve akşam namazını yatsı ile birlikte kılmaktır
[42] Buhârî bu bâbda üç hadîs getirdi. Biri İbnUmerhadisidir ki, bu yürüyüş şiddetli olduğu zaman ile kayıdlanmıştır. İkincisi İbn Abbâs hadîsidir ki, o da yürümekte olduğu zaman ile kayıdlanmıştır. Üçüncüsü de mutlak olan Enes hadîsidir. Buhârî mutlak ile ameli işaret olarak bâb başlığını mutlak yapmak istedi. Zîrâ mukayyed olan onun ferdlerinden bîr ferd hadîsdir. Buhârî, yürür olsun yâhud olmasın, yürüyüş şiddetli olsun yâhud olmasın, musâvî olarak seferde cem'in cevazı görüşünde gibidir. Bu, âlimler arasında ihtilâf edilen meselelerdendir. Sahabe, tabiî ve fakîhlerden birçokları mutlak olarak cem' görüşündedir. Bir topluluk, Arafe ve Muzdelife dışında cem' mutlak olarak caiz olmaz demiştir... (Fethu'l'Bört).
[43] Alî ibnu'l-Mubârek'in mu tabamı, Ebû Nuaym el-Mustahrachnda. mevsûlen rivayet etmiştir. Harb'ın mutâbaasını ise musannif Buhârî bu bâbdan sonraki bâb içinde mevsûlen rivayet etmiştir
[44] Bu hadîste cem' edilen namazların her biri için ikaamet edildiği haber verilmiş, fakat ezandan söz edilmemiştir. Buna göre Buhârî'nin bâb başlığından maksadı: Ezan okur mu, yoksa ikaametle yetinir mi? şeklidir.
[45] Bu, cem'u takdime ve cem'u te'hîre muhtemildir. Buhârî bu hadîsi, bundan önce geçen İbn Umer hadîsiyle müfesser "(tefsîr edilmiş) olarak getirmiştir. Çünkü Enes hadîsinde mücmellik vardır. Tefsîr edilen ise, tefsîr ediciye tâbi'dir (Kas-tallânî).
[46] Buhârî bu sözüyle 13. bâbda geçen İbn Abbâs hadîsine işaret etmektedir
[47] Bu hadîsler seferde iki namazı birleştirmenin, yânî iki namazı birinin vaktinde kılmanın cevazına delîl olan hadîslerden bâzılarıdır. Sahîhayn 'da ve diğer hadîs kitâblarında daha birçok sahâbîden nakledilmiş başka hadîsler de vardır.
Sahabe ve tabiî fakîhleri iki namazı birleştirmenin cevazında, birleştirme sıfatında ve birleştirmeyi mubah kılan şeylerde İhtilâf etmişlerdir. Bir kerre Arafat'ta cem'u takdim ile öğle ve ikindiyi; Muzdelife'de cem'u te'hîr ile akşam ve yatsı namazlarını kılmanın caiz olduğunda ittifak etmişler ve bu namazları cem' ederek kılmak sünnettir demişlerdir. Bu iki mekânın hâricinde cem'in cevazında ise ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe ile ashabı, hiçbir veçhile iki namazı cem' etmenin caiz olmadığına kaail olmuşlardır. Sahâbîlerden İbn Mes'ûd ile Hasen Basrî, Muhammed ibn Şirîn, İbrâhîm Nahaî, Esved ibn Yezîd'in de kavli budur.
Fakîhler cumhuru ise, zikredilen hadîslerin zahirine tutunarak, gerek tak-dîmen, gerek te'hîren seferde iki namazı cem' etmenin cevazına kaaildirler. Bu görüşe de Alî ibn Ebî Tâlib, Saîd ibn Ebî Vakkaas, Saîd ibn Zeyd, Usâme ibn Zeyd, Muâz ibn Cebel, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, İbn Umer, İbn Abbâs gibi birçok sahâbîlerle tabiîlerden birçok fakîhler kaaildirler...
Hanefîler'in başlıca delili Sahîhayn'daki İbn Mes'ûd hadîsi ile Müslim'deki Ebû Katâde hadîsidir. İbn Mes'ûd: "Ben RasûluIlah'ın Muzdelife'den başka hiçbir yerde hiçbir namazı vaktinin hâricinde kıldığını

görmedim. İşte Rasûlullah Muzdelife'de akşam ile yatsıyı cem' etti. Bir de sabah namazını erkence ve vaktinden evvel kıldırdı" demiştir.
Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'İndeki rivayetinde İbn Mes'ûd: "Birini vaktinin sonuna kadar geri bırakır, diğerini ise vaktinin evvelinde kılmak suretiyle ta'cîl ederek.." demekle, bu cem'in sûrî olduğunu ve her iki namazın kendi vakitleri içinde kılınmış olduğunu anlatıyor.
İbn Abbâs'ın Müslim'deki şu hadîsi de dikkate değer: İbn Abbâs: "Rasûlullah (S) bir kerre korku ve yağmur yokken Medîne'de öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı birlikte kıldırdı" demiştir. Bunun sebebi soruldukta: "Ümmetini günâha sokmamak için" cevâbını vermiş ve bunun teşrîindeki hikmeti beyân etmiştir. Müslim'deki bu son hadîs korku, sefer, yağmur olmadığı hâlde sırf cevazı beyân ve güçlüğü kaldırmak için öğle ile akşam namazları son vakitlerinden çıkarılmaksızın, ikindi ve yatsı namâzlarıyle evvel vakitlerinde sûretâ cem' edilerek kıldırılmış olması da mümkindir.
[48] Bu hadîste anlatılan hastalık, Peygamber'in son hastalığı değildir. Humeydî'-nin -Buhârî'nin rivayetine nazaran- tasrîh ettiği gibi, eski bir hastalığıdır. Ondan sonra vefat etmezden evvelce bir daha oturarak namaz kıldırmış, cemâat ayakta olarak iktidâ ettikleri hâlde, oturmalarını emretmemiştir. Evvelki hastalığının sebebi Enes ile Câbir tarafından açıklanmış olduğu veçhile, attan düşüp sağ yanının incinmesi ve hattâ Câbir hadîsine göre ayağı yanlmasıdır.
Bu hadîsten şu hükümler çıkarılmıştır: Ayaktakilerin oturana iktidâsı sahihtir. Bütün fiillerinde imâma mutâbaat vâcibdir. Muktedî rükû' ve sucûdda ve diğer namaz fiillerinde imâmdan öne geçemez. Ebû Hanîfe, ikinci hadîsteki taksîme bakarak, imâmın vazîfesi tesmî; me'mûmun vazîfesi de tahmîddir, demiştir. Mâlik ve bir rivayette Ahmed ibn Hanbel de bu görüştedir.
[49] Bâsûr, mak'addaki damarların ağzında katı ve sevdâvî kandan hâsıl olan ziyâde etlerdir. Bunun meme düğmesine benzeyen kısmına "sulûliye" denir ki, memeli basur denilendir. Enli ve müdevver olan kısmına da "ayniye" denilir
[50] Bu suâl farz olsun, nefl olsun; hasta namazı hakkında sorulmuştur. Ancak nafile kılan, ma'ziretli olsun, olmasın; bu ruhsattan istifâde edebilirse de, farz kılacak olan imâm olsun, me'mûm olsun yâhud münferid olsun bu ruhsattan istifâde için kıyamdan âciz olması şarttır
[51] Buradaki nâim, uyuyan demek olmayıp, yan yatan demektir. Nitekim Buhârî'-nİn "Nâimen" lâfzını "Mudtacıan" ile tefsîr ettiğini nüshalarına kaydeden râvîlerin rivayeti de bunu te'yîd edicidir. Müsnedu Ahmed'dekî bir rivayetinde de "Mudtacıan" demiş olması, maksadın yan yatmak olduğunda şübhe bırakmıyor
[52] Buharı bu İmrân ibn Husayn hadîsini buradaki arka arkaya gelen üç bâbda da ayrı ayrı üç tarikten rivayet etmiştir.
[53] Buhârî'nin lâfzının ma'nâsına olduğunu anlatan bu tefsîri, el-Asîlî, Ebû Zerr ve Ebû'l-Vakt nüshalarında tesbît edilmiştir
[54] Atâ ibn Ebî Rebâh'ın bu görüşünü Abdurrazzâk, İbn Cureyc tarîkinden; o da Atâ'dan olmak üzere buna yakın ma'nâda olarak mevsûlen rivayet etmiştir
[55] Dârakutnî'nin Alî(R)'den merfû' olarak rivayet ettiği: "Buna da gücün yetmezse yüzünü kıbleye yönelterek sağ yanı üzere yatarak... "hadîsine göre sünnet olan, kabre konan meyyit hey'etin-de olarak, sağ yanına yatar
[56] Hasen Basrî'nin bu görüşünü İbn Ebî Şeybe ma'nâsıyle mevsûlen rivayet etmiştir
[57] Bu hadîslerin zahirine göre aynı rek'atın yansını ayakta, diğer yarısını oturarak kılmak câîz olduğuna Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafîî ve imamların çoğu kaail olmuştur. Hattâ ayakta iken oturmak veya oturmuş iken ayağa kalkmak arasında fark yoktur.
Bu hadîslerden fakîhler, ayakta namaza başlayan musallînin namaz kılarken hastalanarak oturması ve bunun aksi yânî oturarak başlayanın namaz esnasında iyileşip ayakta kılarak tamamlamasının cevazına ve yine böyle yatarak namaza başlayıp da sonra ya oturarak veyahut ayakta kılmaya muktedir olanın, hâlin icâbına göre namazı tamamlamasının lüzumuna istidlal etmişlerdir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-İSTİKRÂZ
BORÇLANMA BÖLÜMÜ
Bâb: Zenginin Borcunu Vermeyip Oyalaması Zulümdür
Bâb: Kişi Malını Bir Müfliste Satılırken Görürse

KİTÂBU'L-İSTİKRÂZ

BORÇLANMA BÖLÜMÜ

Bâb: Zenginin Borcunu Vermeyip Oyalaması Zulümdür

251- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Abdüîa'lâ bize Ma'mer'den, o Hemmâm b. Münebbih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Zengin bir kişinin borcunu uzatması zulümdür.[1]

Şerh

Zengin bir kişinin borcunu uzatması zulümdür" ifadesinde geçen 'matal' kelimesi, savsaklamak ve oyalamak gibi anlamlara gelir.

Hüküm

Borç alma (=istikrâz) muamelesi, altın ve gümüş gibi yalnız misli ile bilinen tartılır şeylerde, ölçeğe bağlı buğday ve arpa gibi şeylerde ve taneleri arasında kıymet değiştirecek derecede fark bulunmayan yumurta, ceviz gibi sayıya bağlı şeylerde olur.
Altın, gümüş veya banknot gibi şeyler üzerinde vadesi geldiğinde aynı geri verilmez şartıyla verilen borca Karz-ı Hascn denir ki sosyal yardım aşmayı desteklediği için çok faydalı bir davranıştır. Vadesi geldiğinde her hangi bir fazlalık talep edilmesi durumunda faiz olur ve kesin surette haramdır.
Borç alan kimse, borcunu geri öderken hediye niteliğinde gönlünden kopan bir fazlalık verirse bunda bir sakınca olmaz. Hüküm bakımından helaldir.
Borçlanmayla ilgili olarak gündeme gelen faiz, çok büyük bir sosyal hastalıktır. Faiz, varolan bir değer üzerinden hiçbir emek sarfetmeksizin para kazanma esasına dayandığı için ekonomik canlılığı bitirdiği gibi sosyal yardımlaşma ruhunu da öldürür. Faizin mantığında bulunan, borç alan kimsenin bunun üzerinden para kazanması ise, genel geçer bir sonuç olmayıp aksi daha fazla görülen bir durumdur. Yani borçlanan bir çok kimse, şu veya bu şekilde borcunu zar zor ödeyebilmekte, hatta çoğu zaman rehin ve ipotek verdiği varlığından mahrum kalabilmektedir.

Ders

En güzeli ayağını yorganına göre uzatarak borç alma durumuna düşmemektir. Borç huzur ve rahatı kaçırdığı gibi hürriyeti kısıtlar. İnsanı doğru düşünemez hâle getirir ve yanlış adımlar atmasına, ailesi ve çevresine karşı kırıcı olmasına yol açar. Yine de mecbur kalınması hâlinde borcun ödenmesinde titiz davranmalı, borcunu ödeme imkânı olduğunda hemen geri ödemelidir. Siyer kaynaklarında gördüğümüz üzere Allah Resûlü'nün (sav) borca batmış bazı kimselerin cenaze namazlarını kılmadığı unutulmamalıdır.

Bâb: Kişi Malını Bir Müfliste Satılırken Görürse

252- Ahmed b. Yûnus bize anlatarak dedi ki: Züheyr bize Yahya b. Saîd'den, o Ebû Bekir b. Muhammed'den, o Ömer b. Abdülaziz'den, o Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki (Ya da Allah Resûlü'nü (sav) şöyle buyururken işittim, dedi): Her kim kendi malını iflas etmiş bir adamın veya insanın yanında görürse, onun üstünde diğerlerinden daha fazla hak sahibidir.[2]

Şerh

Züheyr" b. Muâviye el-Cu'fi'dir. Hadisin senedinde yer alan dört tabiî de kadılık görevinde bulunmuş zâtlardır.
Her kim kendi malını görürse" ifadesinden hareketle bir mal sahibinin o mal üzerinde öncelikli hak sahibi olabilmesi için, malın hiç değişmemiş bir hâlde aynısı olması şart koşulmuştur. Mal üzerinde bir değişme, örneğin eksilme veya niteliklerinden birinde farklılaşma olmuşsa bütün alacaklılar o mal üzerinde eşit derecede hak sahibi olurlar. bir adamın veya insanın yanında" ifadesinde, râviden kaynaklanan bir tereddüt söz konusudur. Hadisin farklı bir rivayetinden satıcının mal bedelinin bir kısmını iflas eden kişiden tahsil etmiş olması hâlinde alacaklıların mal üzerinde eşit hakka sahip olacakları

hükmü çıkmaktadır."İflas etmiş" veya iflas ettiği açığa çıkmış biri.
onun üstünde diğerlerinden daha fazla hak sahibidir" ifadesinde geçen diğerlerinin kapsamına; borçlu, vâris herkes girer. Ulemânın cumhuru bu görüştedir. Sadece Hanefîler, hadisin usûle muhalif bir haber-i vâhid olmasından hareketle şöyle bir yorum getirmişlerdir: Bir mal, satın alındıktan sonra müşterinin mülkiyetine girer. Satıcının o malı geri alma hakkının oluşması, müşterinin mülkiyet hakkını ihlâli anlamına gelir. Bu yüzden onlar! hadiste geçen malın niteliğinin satış konusu bir mal olmayıp emanet, borç veya buluntu hükmünde olduğu yorumunu yapmışlardır. Onlara göre eğer böyle olmasaydı iflas hukukuyla sınırlandırılmaz ve malın ilk sahibi öncelik hakkına sahip kılınamazdı.
Ulemâ müşterinin iflası ile ölümü arasında ayrım yapmış ve ölüm hâlinde kişinin zimmeti tamamen ortadana kalktığı için alacaklıların her hangi bir tahdit olmaksızın eşit olacakları hükmüne varmışlardır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bir mal, satın alındıktan sonra müşterinin mülkiyetine girer. Satıcının o malı geri alma hakkının oluşması, müşterinin mülkiyet hakkını ihlâli anlamına gelir. Bu yüzden ilgili hadiste geçen malın niteliğinin satış konusu bir mal olmayıp emanet, borç veya buluntu niteliğinde olduğu yorumunu yapmışlardır. Onlara göre eğer böyle olmasaydı iflas hukukuyla sınırlandırılmaz ve malın ilk sahibi öncelik hakkına sahip kılınamazdı. Buna göre Hanefîler, ticari mallar bakımından böyle bir Önceliği kabul etmemektedirler.

---

[1] Bkz. 243 no.luhadis-i şerif.
[2] Buhârî, istikrâz/2227; Müslim, musâkât/2913-2916; Tirmizî, buyû/1183; Nesâî, bu-yû/4597-4598; Ebû Dâvud, buyû/3054-3056; İbn Mâce, ahkâm/2349-2352; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6827, 7068, 7085, 7194, 8210, 8634, 8952, 8979, 9667, 9747, 9931, 10375; Mâlik, buyu/1184; Dârimî, buyû/2477.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZİRAAT BAHSİ

(2 Hadistir)

348/1 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Tarladan çıkan hububatın yarısı veya üçte biri yahut dörtte biri gibi belli bir pay üzere anlaşma yolu ile ekin ekmeği Hz. Peygamber nehy etti.»

349/2 Rafî bin Hudeyc'in Hz. Peygamber'den naklen şöyle dediği i"'iva" yet edildi:
Resulüllah sallaliahü aleyhi ve sellem (bir gün) bir bahçe dıvarmın yanından- geçerken, bahçeyi çok beğendi ve:
«__ Bu kimindir?» diye sordu.
«— Benim, dedim.»
«— Nereden senin oluyor?»
«— Kira ile tuttum» dediğimde, bana:
«— Gelirinden herhangi bir şey karşılığında onu kira İle tutma» diye
amir buyurdu.
(---) Bir rivayette şöyle dedi:
Nebi saiiailahü aleyhi ve sellem bir bahçe dıvarmın yanından geçerken:
«— Bu bahçe kimimiir? diye sordu.
«— Senim ba-hçemdlr, kira ile tuttum» dedim. Bana:
«— Hiçbir şey ile onu kiralama» emrini verdi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16- CİHADIN ZİKİRLERİ
Şehid Olmayı İstemenin Fazileti
Devlet Reisinin Ordu Kumandanını Allardan Korkmaya Teşvik Etmesi Ve Ona, Düşmanla Savaş İşlerinden Gerekli Olan Şeyleri, Düşmanlarla Anlaşma Ve Benzeri
Devlet Reisi Ve Ordu Komutani İçin Sünnet Olan, Savaş Yapılacağı Zaman Başka Bir Şeyi Gösterip Maksadı Gizli Tutmaktır.
Savaşanları Savaşa Teşvik Etmek Ve Bu
Savaş Zamanında Dua Edip Yalvarmak Ve Allah'dan İstemek
İslam Düşmanları Karşısında Okunacak Dualar
Düşmanla Karşılaşınca ve Bir Musibet Anında Okunacak Dualar:
Gereksiz Olarak Savaşta Sesi Yükseltmenin Yaşarlığı
Düşmanını Korkutmak İçin Savaş Halinde İnsanın Ben Falan Kimseyim Demesi
Çarpışma Halinde Şiir (Veya Ölçülü Söz) Söylemenin Müstahab Olduğu
Allah Yolunda Yaralanana Sabır Ve Kuvvet Göstermek Ve Aldığı Yaradan Dolayı Kazandığı Sevabla Ve Ulaşacağı Şehidlik Derecesi İle Onu Müjdelemek Ve Bunun Sevincini Göstermek Ve Bunda Bize Bir Zarar Olmayıp Asıl Arzu Ve İsteğimizin Bu Olduğunu Belirtmek Müstahabdır.
Müslümanların Üstün Çıkıp Galip Geldikleri Zaman Okunacak Dualar
Kerîm Olan Allah Korusun, Müslümanların Bozguna Uğradığını Görünce Okunacak Dualar
Çarpışmada Üstünlük Göstereni Komutanınövmesi
Savaştan Dönünce Okunacak Dualar

16- CİHADIN ZİKİRLERİ

Cihâda çıkış ve dönüş zikirleri, ilerde gelecek olan "Yolculuk zikirleri" bölümünde anlatılacaktır.

Şehid Olmayı İstemenin Fazileti

507- Enes'den (Radıyallahu Anlı) rivayet edildiğine göre demiştir ki: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ümmü Haram'ın evine vardı da (orada) uyudu. Sonra gülerek uyandı. Ümmü Haram ona sordu: Ey Allah'ın Resulü, neden güldün? Peygamber (S.A.V.) buyurdu: "Ümmetimden bazı insanlar, şu deniz üzerinde tahtlara oturmuş neş'-eli padişahlar gibi yüzüp giden savaşçılar olarak bana gösterildi. Ümmü Haram dedi: Ey Allah'ın Resulü, benim için duâ et de, beni onlardan yapsın. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'de ona duâ etti."[1]
(Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in teyzesi olan Ümmü Haram, hicretin yirmi yedinci yılında kocası Ubâde İbni Sâmit ile deniz aşırı Kıbrıs'ın Fethine iştirak etmiş ve orada hayvan üzerinden düşerek şehid olmuştur. Böylece Hazreti Peygamberin duası kabul olunmuş ve mucizesi de zahir olmuştur.)
508- Mu'az'dan (Radıyallahu Anh) rivayet, edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu dinlemiştir: "Kim içinden sıdk ile Allah yolunda ölmeyi Allah'dan dilerse sonra ölürse, yahut öldü-rülürse, muhakkak onun için şehid sevabı vardır.[2]
509- Enes'den (Radiyallahu Anlı) rivayet edildiğine göre demiştir ki Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellcm şöyle buyurdu:
"Kim sâdık olarak şehâdcii isterse, düşman tararından öldürülmesc bile kendisine şehidlik sevabı verilir.[3]
510- Sehl İbnj Huneyf'den (Radıyallahu AnJı) rivayet edildiğine göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim Allah Tealâ'dan şehid olmayı sıdk ile isterse, yalağında ölse bile,-Allah onu şehidler mertebesine ulaştırır."[4]

Devlet Reisinin Ordu Kumandanını Allardan Korkmaya Teşvik Etmesi Ve Ona, Düşmanla Savaş İşlerinden Gerekli Olan Şeyleri, Düşmanlarla Anlaşma Ve Benzeri

511- Büreydç'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle-de-miştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir ordu yahut bir birlik üzerine bir kumandan görevlendirdiği zaman, kendi tutumu hakkında Allah Tealâdan korkmasını ve beraberinde olan müslümanlara iyi davranmasını tavsiye ederdi, sonra şöyle buyururdu: Allah'ın adını anarak Allah yolunda savaşın, Allah'ı inkâr edenlerle çarpışın, yağmacılık yapmayın, ahde vefasızlık etmeyin, burun-kulak gibi uzuvları kesmeyin, çocuk öldürmeyin. Müşriklerden düşmanlarınla karşılaştığın zaman, onları üç şeye davet et."[5] Böylece uzun boylu olan hadisi şerifi anlattı. (Hadisi şerifin devamında davet edildikleri üç şey: İslâmı kabul, yındlarından hicret ve İslâm hâkimiyetine girip cizye vermektir.)

Devlet Reisi Ve Ordu Komutani İçin Sünnet Olan, Savaş Yapılacağı Zaman Başka Bir Şeyi Gösterip Maksadı Gizli Tutmaktır.

512- Kâb İbni Malik'dcn (kadıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: (Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, savaş için bir sefere çık-mak istediği zaman sırrım saklar, başka şey açığa vururdu."[6]
savaşan kimseye yahut savaşmaya yardım İçin çalışana yüzüne karşı dua etmek ve

Savaşanları Savaşa Teşvik Etmek Ve Bu

Allah Tealâ buyurmuştur: "Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et! [7]
Yine Allah Tealâ buyurmuştur: "'Müminleri de (savaşa) teşvîk et![8]
513- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre.şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hendek savaşı hazırlığına çıktı. O zaman Muhacirlerle Ensar bir sabahın soğuğunda hendek kazıyorlardı. Onlardaki yorgunluk ve açlığı Peygamber (S.A.V) görünce şöyle buyurdu: Allah'ım! Gerçek yaşayış âhiret yaşayışıdır. Sen Ensar'a (Medi-neli ashaba) ve Muhacirlere (Mekke'den Medineye göçenlere) mağfiret buyur."[9]

Savaş Zamanında Dua Edip Yalvarmak Ve Allah'dan İstemek

Azîz ve Yüce olan Allah şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! (savaş için düşman) bir toplulukla karşılaştığını?, zaman ayak direyin ve Allah'ı çok anın ki, başanyaulaşasınız. Allah'a ve O'nun peygamberine itaat edin, birbirİıızle çekişmeyin; sonra içinize korku düşer ve kuvvetiniz kaybolur. Hem de sabırlı olun; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir. Bir de, yurdlarından şımarıklıkla ve insanlara gösteriş için çıkanlar ve Allah yolundan çevirenler gibi olmayın."[10]
Alimlerden bin demiştir ki, bu ayeti kerime, savaşın edebleri konusunda gelenleri en iyi şekilde bir araya toplayandır.
514- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (Bedir Savaşında) çadırında iken şöyle duâ etmiştir: "Allah'ım! (müminlere zafer vereceğine dair) verdiğin sözünü ve va'dını yerine getirmeni Senden istiyorum. Allah'ım! Eğer dilersen (müminler helak olur da) bu günden sonra Sana ibâdet edilmez. Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) Peygamberin elini tutup şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü, Rabbinden İsrarla dilekte bulundun, (üzülme, duan) yetişir. Sonra şu ayeti okuyarak Peygamber (çadırdan çıktı): "Kâfirler topluluğu yakında (Bedir savaşında) bozulacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır. Esasen onların vadedildikleri azab vakti kıyamettir. Kıyametin azabı ise daha dehşetli ve daha acıdır."[11]
Buhârî'nin rivayetine göre bu olay Bedir gününde olmuştur. Müslim'in rivayetinde ise, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kıbleye döndü sonra iki elini kaldırıp Rabbine seslenerek şöyle söylemeye başladı:
"Allah'ım! Bana verdiğin sözü yerine getir. Allah'ım, bana va'd ettiğini (zaferi) ver. Allah'ım, müslümanlardan ibaret bu topluluk helak olursa, yeryüzünde Sana ibâdet edilmez. Ellerini uzatmış bir halde Rabbine seslenerek duâ edip duruyordu; öyleki (sırtından) hırkası düşmüştü."

İslam Düşmanları Karşısında Okunacak Dualar

515- Abdullah İbni Abı Evfâ'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır:
"Resûlüllah Sallaflahu Aleyhi ve Sellem, düşmanla karşılaştığı günlerden birinde, güneş (batıya doğru) meyledinceye kadar bekledi sonra insanlar arasında kalkıp şöyle buyurdu: Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin, Allah'dan afiyet isteyin. Fakat düşmanla karşılaştığınız zaman, sabredin (ve direnin). Biliniz ki Cennet, kılıçların gölgesi altındadır. Sonra buyurdu: Ey kitabları indiren, bulutlan yürüten ve düşmanları parişan eden Allah'ım! Düşmanları perişan et ve bizi. onlara galip kıl."[12] ' Bir rivayette de şöyle duâ etmiştir;
Ey Kitabları indiren, çabuk hesab gören Allah'ım! Düşmanları peşiran et, Allah'ım onları perişan et ve onları dağıt."
516- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem sabahleyin Hayber'e baskın yaptı. (Düşmanlar) onu ve orduyu görünce, Muhammed ve ordusu! dediler de, kaleye sığındılar. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem iki elini kaldırıp buyurdu: Allahu Ekber, Hayber harab olsun! Biz düşman bir kavmin bölgesine girdiğimiz zaman, azabla korkutulanların sabahı kötü olur."[13]
517- Sahih bir isnadla Sehl İbni Sa'd'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "İki duâ var ki, (boş) çevrilmezler, yahut nadiren çevrilirler: Ezan zamanında duâ etmek, savaşta birbirine saldınldığı zaman yapılan duâ."[14]
518- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem savaş yaptığı zaman:
"Allah'ım, Sen benim kuvvetimsin ve yardımcimsın. Seninle (düşmanı) engellerim, Senin gücünle saldırırım ve Senin yardımınla çarpışırım" derdi.[15]
519- Sahih isnadla Ebû Musa El-Eş'ari'den (Radıyallahu Anh) rivayete göre şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir düşman kavmin saldırısından endişelendiği zaman:
"Allah'ım, Senin gücünle onların boğazlarını tıkarız ve kötülüklerinden Sana sığınırız."derdi.[16]
520- Umâre İbni Za'kere'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'im şöyle buyurduğunu dinledim: Allah Tealâ buyuruyor ki, Benim mükemmel kulum o kimsedir ki, savaş zamanında dengi ile karşılaştığında beni anar"[17]
521- Câbir İbni Abdullah'dan (Radıyaİlahu Anhüma)rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Selem Huneyn (savaşı) gününde şöyle buyurdu: "Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin. Çünkü siz onlar tarafından nasıl bir belâya uğrayacağınızı bilemezsiniz. Fakat onlarla karşılaşınca da şöyie deyin:
"Allah'ım! Sen bizim de Rabbımızsın, onların da Rabbısın. Bizim kaîb-İerlmiz de, onların kalbleri de Senin kudret elindedir. Onlara ancak sen üstün gelirsin."[18]

Düşmanla Karşılaşınca ve Bir Musibet Anında Okunacak Dualar:

522- Bundan önce rivayet ettiğimiz hadis, Enes'den {Radıyaİlahu Anh) de rivayet edilmiştir. O şöyle demiştir:
"Bir savaşta Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberdik. Sonra düşmanla karşılaşınca, şöyie dediğini duydum: Ey (ahiretteki) hesab gününün sahibi, yalnız Sana ibâdet ederiz ve ancak Senden yardım isteriz. Ben gerçekten gördüm ki, düşman erkeklerin önlerinden ve arkalarından melekler vuruyor ve onları düşürüyor. "[19]
523- İmam Şafi'i (Allah ona rahmet etsin) t)mm kitabında mürse! bir isnadla Peygamber Sallailahu Aleyhi ve Sellem'den rivayetine göre Peygamber (s.a.v): "Ordular karşılaşınca, namaza durulunca, yağmur yağınca duânm kabul edilmesini isteyin." buyurdu.
Ben derim ki: Kur'andan kolaya geleni okumak ve daha önce anlattığımız musibet duasını okumak kuvvetli bir müstahabdır.
Buhar! ve Müslim'de de şu duâ vardır:
"Lâ ilâhe illâllâhu'l-azîmu'l-halîmu, lâ ilahe illâllâhu rabbu'I-arşi'l-azîmi, lâ ilahe illâllâhu rabbü's-semâvâti ve'1-arzı ve rabbü'l-arşı'i-kerîmi."
"Büyük olan Halîm olan Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Büyük Arş'm Rabbı olan Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Göklerin Rabbı, Arzın Rabbı ve Kerîm olan Arş'm Rabbı Ailah'dan başka hiç bir İlâh yoktur."
Bu konuda daha önce yazdığımız başka bir hadisteki şu duayı da söyler:
"Lâ ilahe iHâHâhu'I-halîmu'l-kerîmu, sübhanelîâhi rabbissemâvâti's-seb'i ve rabbi'l-arşi'l-azîmi, lâ ilahe illâ ente azze cârüke ve celle scnâükc,"
"Halim ve Kerîm olan AHah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Vedi göğün ve büyük Arşın Rabbı olan Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Ancak Sen varsın, Senden başka hiç bir İlâh yoktur. Koruduğun azizdir, övgün yücedir.")

Yine daha önce yazdığımız başka bir hadisi şerifdeki duayı okur:
"Hasbünellâhu ve ni'me'I-vekîlü" "Allah bize kâfidir ve O ne güzel bir vekildir." Şunu da söyler:
"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi'1-azîzi'l-hakîmi, mâ şâellâhu lâ kuvvete illâ billahi, i'tesamnâ billahi, istaannâ billahi. Tevekkelnâ alellâhi."
(Kuvvet ve kudret ancak ve ancak Aziz ve Hakîm olan Allah'ındır. Allah'ın dilediği olur. Kuvvet ancak Allah'ındır. Allah'a güvendik, AHah'dan yardım istedik, Allah'a tevekkül ettik."
Yine şöyle söyler:
"Hassantünâ küllenâ ecmaîne bi'1-hayyi'l-kayyûmillezîlâ yemûtu ebe-dâ. Ve defa'tü annâ assû'e bilâ havle velâ kuvvete illâ biljâhi'l-aliyyi'l-azîmi."
"Ebediyyen Ölmeyen, her şeyi idare edip ayakta tutan, her an varlığı ile hayyolan Allah ile hepimizin korunduğuna inandım, büyük ve yüce olan Allah'ın kuvvet ve kudreti ile ancak kötülüğü bizden kaldırdım inancındayım."
Yine duasında şöyle söyler:
"Ya kidîme'l-ihsâni, ya men ihsânühü fevka külli ihsanın. Yâ mâlike'd-dünyâ ve'1-âhireti. Yâ hayyu yâ kayyûmu yâ ze'1-celâli ve'1-ikrâmi. Yâ men lâ yu'cizuhû şey'un ve lâ yeteâzamuhû. Unsurnâ alâ a'dâ inâ hâülâi ve ğayrihim ve ezhirnâ aleyhim fi afiyetin ve selâmetin âmmetin acilen."
"(Ey ihsanı kadîm olan, ey ihsanı her ihsanın üstünde olan, ey dünya ve âhirete sahih olan, ey hayyolan, ey kayyûm olan, ey azamet ve ikram sahibi bulunan, ey kendisini hiç bir şey âciz bırakamayip üzerine yükse-linmeyen (Allah)! Şu düşmanlarımıza ve onlardan başkalarına karşı bize yardım et ve afiyet ve selâmet üzere acilen bizi onlara üstün kıl."
Tecrübeler göstermiştir ki, bütün bu anılan dualarda cihâda sağlam bir şekilde teşvik vardır.

Gereksiz Olarak Savaşta Sesi Yükseltmenin Yaşarlığı

524- Allah kendisine rahmet etsin Tâbi'in'den Kays İbni Ubâd'm şöyle dediği rivayet edilmiştir.
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabı, savaş esnasında seslenmeyi hoş görmezlerdi."[20]

Düşmanını Korkutmak İçin Savaş Halinde İnsanın Ben Falan Kimseyim Demesi

525- Resûllüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Huneyn (savaşı) gününde şöyle dedi: "Ben Peygamberim, yalan (söylemem!) Ben Abdülmuttabil'-in oğluyum."[21]
526- Seleme İbnü'l-Ekvâ'dan yapılan rivayete göre, Hazreti Ali (Radı-yallahu Anhüma), Hayber fethinde Yahudi olan Hayber'li Merhab ile mü-bârezeye (ikili döğüşmeye) çıktığı zaman şöyle demişti: "Ben o kimseyim ki, anam bana aslan ismini vermiştir."
Yine Seleme'den rivayete göre (Peygamberin doğuma yakın devesini aşıranlardan deveyi kurtarmak için Seleme onlarla çarpışmış ve deveyi kurtarmıştı. Bu olayı kısaca anlatırken) deveden dolayı yağmacılarla çarpışmasında (onlara) şöyle demişti: "Ben Ekvâ'nın oğluyum, bugün de, çarpışmak için doğurulanların günüdür."[22]

Çarpışma Halinde Şiir (Veya Ölçülü Söz) Söylemenin Müstahab Olduğu

Bu bölümden önceki bölümde buna dair hadisler vardır.
527- Berâ İbni Âzib'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre bir adam ona şöyle dedi: Huneyn (savaş) gününde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den (ayrılıp) kaçtınız mı? Berâ dedi ki; (biz kaçtık) lâkin Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem kaçmadı. Ben onu beyaz katırı üzerinde görmüştüm. Hâris'in oğlu Ebû Süfyan da yularından tutuyordu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyuruyordu: "Ben peygamberim, yalan söylemem. Ben Abdülmuttalib'in oğluyum." Bir rivayette de Peygamber hayvandan "indi de duâ etti, yardım diledi." şeklindedir.[23]
528- Yine Berâ'dan yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Ahzab (Hendek savaşı) gününde gördüm. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizimle beraber (hendek içinden) toprak kaldırıyordu. Toprak (derinliği ile) onun karnının beyazlığını örtmüş halde idi. O, şöyle diyordu: Allah'ım, Sen olmasaydın biz doğru yolu bulamazdık, sadaka veremezdik ve namaz kılamazdık. Bizim üzerimize huzur indir ve düşmanla karşılaşırsak ayaklarımızı kaydırma. Şu kâfirler bize baş kaldırdılar. Bize bir kötülük yapmak isledikleri zaman kaçmayalım."[24]
529- Enes'den (Radjyaüahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir; Muhacirlerle Ensar hendek kazmaya ve sıriianııda toprak taşımaya başladılar, şöyle diyorlardı: Biz, ölünceye kadar islâm üzere kalmak üzere Mu-hammed'e söz verip ona uyan kimseleriz."
Diğer bir rivayette: "Biz ebedî kaldıkça eihad yapacağımıza söz verdik.1' seklindedir. Peygamber Saliallahu Aleyhi ve Scilcm de onlara cevap veriyordu: "Allah'ını, ancak âhirci hayrı vardır: Sen En.sar ve Muhacirlere bereket ver."[25]

Allah Yolunda Yaralanana Sabır Ve Kuvvet Göstermek Ve Aldığı Yaradan Dolayı Kazandığı Sevabla Ve Ulaşacağı Şehidlik Derecesi İle Onu Müjdelemek Ve Bunun Sevincini Göstermek Ve Bunda Bize Bir Zarar Olmayıp Asıl Arzu Ve İsteğimizin Bı Olduğunu Belirtmek Müstahabdır.

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sen, Allah yolunda öldürülenleri ölü kimseler sanma. Gerçekte onlar Rableri. yanında dindirler, n/ıklandırı-hriar. Allah'ın kendilerine verdiği ihsandan dolayı sevinçlidirler. Arkalarından gelip de kendilerine yetişemeyen (mücahidîcr) için, onlara bir korku yoktur ve mah/un da olmayacaklardır diye (mücahid kardeşlerinin haline) sevinirler. Şehtdİer, Allah'dan bir nimet ve kerametle (kendileri için de) sevinirler. Muhakkak ki Allah, müminlerin mükâfatını zayi etmez. Kendilerine yara isabeı ettikten sonra Allah'ın ve Peygamberin davetine icabet edenler, böylece (görevlerini) güzel bir şekilde yapanlar ve (Allah ile Peygamberine muhalefet etmekten) korkanlar için büyük bir mükâfat 'vardır. Onlar o kimselerdir ki, insanlar onlara: "Düşmanlar size karşı (savaşmak için) toplamdılar, onlardan korkun, diye haber verince, bu onların imanını artırmış ve: Allah bize kâfidir, O ne güze! bir vekildir, demişlerdi. Sonra kendilerine bir keder dokunmadan Allah'dan bir nimet ve bir kazançla (Bedir savaşından) döndüler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah büyük bir lütuf ve ihsan sahibidir."[26]
530- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayete göre Bi'ri Maûne olayında okuyucu hafızlar kâfirler tarafından pusuya düşürüldüler ve onları öldürdüler. Kâfirlerden bir adam, Enes'in dayısı olan Haram İbni Milhanı okla vurdu da onu deldi geçti. Bunun üzerine Haram şöyle dedi: Allahu Ek-ber! Kabe'nin Rabbine and olsun, ben (şehid olup) kurtuldum."[27]

Müslümanların Üstün Çıkıp Galip Geldikleri Zaman Okunacak Dualar

Böyle bir durumda Allah Tealâ'ya çok şükretmek, O'na hamd ve senada bulunmak, bizim güç ve kudretimizle değil, bunun Allah'ın ihsanı _ olduğunu itiraf etmek, zaferin Allah'dan olduğunu bilmek uygun olan iştir.
Mücahidler, kuvvet ve çokluklarıı itibariyle gururlanmaktan ve kendilerini beğenmekten sakınmalıdırlar. Çünkü bu yüzden acziyete düşürülmekten korkulur. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:"
Huneyn (savaşı) günü, hani çokluğunuz size güven (ve gurur) vermişti de, size hiç bir yarar sağlamamıştı. Yeryüzü bütün genişliği ile size dar gelmiş sonra arkanızı dönüp çekilmiştiniz. Sonra Allah'ın yardımı ile kâfirlere galip geldiniz."[28]

Kerîm Olan Allah Korusun, Müslümanların Bozguna Uğradığını Görünce Okunacak Dualar

Böyle bir hal görüldüğü zaman Allah'ı anıp yardımına sığınmak, O'-ndan mağfiret dilemek, O'na duâ etmek, kendi hak dinini üstün çıkaracağına dair vâ'dının yerine getirilmesini istemek ve daha önce açıklanan musibet zamanına ait şu duaları okumak müstahab olur:
"Lâ ilahe iilâllahıi'l-azîmu'l-halîmujâ ilahe illâllâhu rabbu'î-arşi'U azîmijâ ilahe illâllâhu rabbü's-semâvâti ve rabbü'I-arzi rabbü'l-arşi'l-kerîmi."
"Halım olan, büyük olan Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Büyük Arş'ın Rabbı olan Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Göklerin Rabbı arzın Rabbı Kerîm Arş'ın Rabbı olan Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur."
Bundan başka daha önce zikredilen duaları ve ilende gelecek korku ve tehlike anlarında söylenecek duaları da okumak müstahabdır.
Bundan önce şiir şeklinde ölçülü söz söylemek bölümünde, anlatmıştık ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, (Huneyn savaşında) müslümanların bozguna uğradığını görünce, bindiği hayvandan indi, (Allah'dan) yardım-zafer diledi ve duâ etti. Bu duanın sonu zafer oldu." Resûlüllah'ın tutum ve hali sizin için güzel bir örnek olmuştur. "[29]
531 -Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayete göre şöyle demiştir: Uhud savaşı olduğu ve müslümanlar açığa çıktığı zaman, amcam Nâdir oğlu Enes şöyle dedi: Allah'ım! Şu müslüman kardeşlerimin düştüğü hezimet işinden ötürü Senden özür diliyor ve şu kâfirlerin yapmış olduğu kötü şeylerden de beriyim Sana sığınıyorum. Sonra amcam öne geçti de şehid oluncaya kadar çarpıştı. Biz onun üzerinde kılıç yahut süngü yahud ok darbelerinden seksen küsur tane bulduk.[30]

Çarpışmada Üstünlük Göstereni Komutanınövmesi

532-Seleme İbni'l-Ekva'dan (Radıyallahu Anh) uzun hadisi rivayet edildiğine ve orada anlatıldığına göre, Medine korusunda kâfirler Peygamr berin devesini aşırmışlar. Seleme ve Ebû Katâde (Radıyallahu Anhüma) kâfirlerin arkasına düşmüşler ve çarpışarak deveyi kurtarmışlardı. Hadîsin devamı sonunda dedi ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem (bizim başarımız için) buyurdu:
"Bugün binicilerimizin hayırlısı Ebû Katâde ve piyadelerimizin hayırlısı da Seleme olmuştur. "[31]

Savaştan Dönünce Okunacak Dualar

Bu konuda hadisler vardır. Bunlar İnşaallah "Müsafirin Zikirleri" bölümünde gelecektir. Başarı ancak Allah iledir.

---

[1] Buhârî. Müslim.
[2] Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî lbn-i Mâce (Tirmizî demiştir ki, bu sahîh ve hasen bir hadîstir.)
[3] Müslim
[4] Müslim
[5] Müslim
[6] Buhari Müslim
[7] Kur'ani Kerim, F.nl'al süresi:65.
[8] Kur'anı Kerim, Nisa sûrcsi:84.
[9] Buharı. Müslim. Tirmizî.
[10] Kur'anı Kerim, En t al süresi: 45-47.
[11] Kur'anı Kerim, Kamer süresi: 45-46./Buhârî. Müslim.
[12] Buhârî. Müslim.
[13] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[14] Ebû Dâvud.
[15] Ebû Dâvud. Tirmizî Nesâî. (Tirmizî demiştir ki, bu Hasen bir hadistir.)
[16] Ebü Dâvud. Nesâî.
[17] Tirmizî.
[18] İbni Sünnî.
[19] İbni Sünnî.
[20] Ebû Dâvud.
[21] Buhâri. Müslim.
[22] Buhâri. Müslim.
[23] Buhâri. Müslim.
[24] Buhâri. Müslim.
[25] Buhâri. Müslim.Tirmizi.
[26] Kur'anı Kerim Âl-i İmran: 169-174.
[27] Buhârî. Müslim.
[28] Kur'anı Kerim, Tevbe Süresi: 25,
[29] Kur'anı Kerim, Ahzâb Süresi: 21
[30] Buhârî. Müslim. Tirmizî.
[31] Buhârî. Müslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

58- Tavaf-ı İfazayı Bayram Günü Yapmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
59- Nefr Günü El-Muhassab'e İnerek Orada Namaz Kılmanın Müstehab Oluşu Babı
60- Teşrik Günlerinde Birkaç Gece Mina'da Kalmanın Vücübu, Sikaye Vazifesi Görenler İçin Bunun Terkine Ruhsat Verilmesi Babı
61- Hedy Kurbanlarının Etlerini, Derilerini ve Çullartını Tasadduk Hakkında Bir Bab
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
62- Kurbanda Ortaklık ve Sığırla Deveden Herbirinin Yedi Kişiye Kafi Gelmesi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
63- Develerin Bağlı Olarak Ayakta Boğazlanması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
64- Bizzat Gitmek İstemeyen Kimsenin Harem-i Şerife Hedy Kurbanı Göndermesinin ve Kurbana Nişan Takarak Nişan İplerini Örmenin Müstehab Oluşu; Gönderen Kimsenin Muhrim Sayılmayacağı ve Bununla Kendisine Bir Şey Haram Olmayacağı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
65- İhtiyacı Olan Kimsenin Hedy Olarak Gönderilen Deveye Binmesinin Cevazı Babı
5- Her Belde Halkı İçin Ay'ı Kendileri Görmelerinin Muteber Olduğunu; Bir Beldede Hilal'i Görürlerse, Onlardan Uzak Olan Yerler İçin Bu Hükmün Sabit Olmadığını Beyan Babı
7- Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in «Bayram Ayları Noksan Olmazlar» Hahisinin Manasını Beyan Babı :
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
67- Veda Tavafının Vücübu ve Hayızlılardan Sukutu Babı
8- Oruca Girişin Fecrin Doğması İle Hasıl Olduğunu, Fecir Doğuncaya Kadar Yemek ve Sairenin Cevazını, Kendisine Oruca, Namaz Vaktine ve Saireye Girmek Gibi Hükümler Taalluk Eden Fecrin Sıfatını Beyan Babı
68- Hacı Olanla Olmayanın Kabe'ye Girip İçinde Namaz Kılmasının ve Kabe'nin Her Tarafında Dua Etmasinin Müstehab Oluşu Babı
69- Ka'be'nin Yıkılıp, Yapılması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
70- Kabe'nin Hicr'i ve Kapısı Babı
71- Kötürümlük, İhtiyarlık ve Benzerleri Yahut Ölüm Sebebiyle Âciz Kalan Bir Kimse Namına Hacc Etme Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
72- Sabinin Haccının Sahih Olması ve Onu Hacc Ettirenin Ecri Babı
73- Haccın Ömürde Bir Defa Farz Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
74- Kadının Hacca ve Diğer Seferlere Mahremle Gitmesi Babı
İbni Abbas Hadisinden Çıkarılan Hükümler:
75- Bir Kimsenin Hac Seferine veya Başka Yola Çıkacağı Zaman Okuyacağı Şeyler Babı
76- Hacc Seferiyle Başka Seferlerden Dönen Kimsenin Okuyacağı Dua Babı
77- Hacc veya Ömreden Döndükten Sonra Zülhuleyfe'de Mola Vererek Orada Namaz Kılma Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
78- «Beyt-i Şerifi Müşrik Haccetmesin, Çıplak Olan da Tavafda Bulunmasın» Hadisi ile Hacc-ı Ekber Gününü Beyan Babı
79- Hacc, Ömre ve Arafe Gününün Fazileti Babı
80- Hacının Mekke'ye İnmesi ve Mekke Evlerinin Miras Olarak Alınması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
81- Mekke'den Hicret Eden Bir Kimsenin Hacc İle Ömreyi Bitirdikten Sonra Ziyadesiz Üç Gün Mekke'de Oturmasının Cevazı Babı
82- Mekke İle Mekke'nin Avı, Yaş Otu, Ağacı ve Devam Üzere İlan İçin Alan Müstesna Olmak Üzere Bulunan Eşyasının Haram Kılınması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
83- Hacet Yokken Mekke'de Silah Taşımaktan Nehiy Babı
84- Mekke'ye İhramsız Girmenin Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
85- Medine'nin Fazileti, Onun Hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Bereket Duası, Medine ile Oranın Avının, Ağacının Haram Kılındığını ve Hareminin Hududunu Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler;
Medine'de Yaşamağa ve Çilesine Katlanmağa Teşvik Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
87- Taün ile Deccal'in Girmelerinden Medine'nin Korunması Babı
88- Medine'nin Kötü İnsanları Atması Babı
Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :
89- Allah'ın Medinelilere Kötülük Etmek İsteyenleri Eritmesi Babı
90- Şehirler Fethedildiği Zaman Medine'de Yaşamaya Teşvik Babı
91- Medine Halkının Onu Terkedecekleri Zaman Medine Hakkında Bir Bab
92- Kabirle Minber Arasının Cennet Bahçelerinden Bir Bahçe Olması Babı
93- Uhud Bizi Seven Bir Dağdır Biz de Onu Severiz.» Hadisi Babı
94- Mekke ve Medine'nin İki .Mescidinde Namaz Kılmanın Fazileti Babı
95- Üç Mescdiden Maada Hiç Bir Mescidi Ziyaret İçin Yola Çıkılmayacağı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
96- Takva Üzere Kurulan Mescid Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'deki Mescidi Olduğunu Beyan Babı
97- Kuba Mescidinin ve Bu Mescidde Kılınan Namazla Onu Ziyaretin Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

58- Tavaf-ı İfazayı Bayram Günü Yapmanın Müstehab Oluşu Babı

335- (1308) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bi?e Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den, o da îbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallaîtahü Aleyhi ve Sellem) Kurban Bayramı günü tavâf-ı ifâzayı yapmış, sonra dönerek öğleyi Mina'da kılmış.
Nâfi' demiş ki : «İbni Ömer Kurban Bayramı günü tavafı ifâzayı yapar, sonra dönerek öğleyi Mina'da kılar; Peygamber (Sallalkûıü Aleyhi

ve Sellem)'m de bunu böyle yaptığını söylerdi.

336- (1309) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İs-hâk b. Yûsuf El-Ezrak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Abdülâziz b Rüfey'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Enes b. Mâlik'e sordum :
— Bana Resûlüllah (Sallallahii Aieyhî ve Sellem) 'den anladığım bir şeyi haber ver, TervİYe günü öğle namazını nerede kıldı? dedim.
Enes (RadiyaUahü anJı):
— Mina'da! cevâbını verdi.
— Yâ Nefr günü ikindiyi nerede kıldı? dedim.
— Ebtah'daî cevâbını verdi. Sonra :
— Amirlerin ne yapıyorsa sen de onu yap! dedi.
Enes hadîsini Buhâri hacc bahsinin bir-iki yerinde, Tirmizî ile Nesâi dahî hacc bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Nefr günü: Hacıların Mina'dan döndükleri gündür.
Ebtah : Mekke ile Mina arasındaki geniş yerdir. Burada ondan murâd El-Muhassab'dır.
«Âmirlerin ne yaparsa sen de onu yap» sözü Hz. Enes'indir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Zülhicce 'nin sekizine tesadüf eden terviye günü öğle ve ikindi namazlarını Mina'da kılmak müstehabdır. Çünkü Regûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)o gün öğleden evvel yola çıkarak Mina'ya varmış ve öğle ile ikindi namazlarını Mina'da kılmıştır. Ebû Saîd-i Nisabûrî 'nin beyânına göre ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Selleın)terviyt günü kuşluk zamanı yola çıkmıştır. Burada daha başka kaviller de vardır. Nevevî diyor ki: «Hacılar sabah namazını Mekke'de kıldıktan sonra yola çıkmış olurlar. Bu suretle öğleyi vaktinin evvelinde kılabilecekleri yere yetişirler. Şâfiî'nin kavillerinde sahîh ve meşhur olanı da budur.»
Zayıf bir kavle göre o gün hacılar öğle namazını Mekke'de kıldıktan sonra yola çıkarlar. Rivayetler bu kavlin aksinedir. Kitabımızda geçen uzun Câbir hadîsinde «Terviye günü gelince Mina 'ya müteveccihen hareket ettiler ve hacc için telbiye getirdiler. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) de hayvanına bindi ve öğle, ikindi, akşam, yatsı, sabah namazlarını Mina'da kıldı.» denildiği gibi Ebû Dâvûd , Tirmizî, îmam Ahmed ve Hâkim'in rivayet ettikleri îbni Abbâs (Radiyallahü anh) hadîsinde dahi:
«Terviye günü Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem) öğle namazını, arefe günü de sabah namazını Mina'da kıldı.» denilmektedir. Bu husus-da başka rivayetler de vardır.
El.Mühelleb'e göre o gün hacılar ne zaman isterse yola çıkabilir ve nerede ^mümkünse orada namaz kılarlar. Bundan dolayıdır ki, Hz. Enes : «Âmirlerin ne yaparsa sen de onu yap» demiştir. Mâmâ-fih müstehab oîan hareket ResûîüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi öğle ile ikindiyi Mina'da kılmaktır. Sevrî, Ebû Hanî-fe,^Şâfiî, Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İshâk ve Ebû Sevr'in kaviller de budur. Mâlîkîler'den îbni Habîb: «Güneş zevale vardı mı Kâbe'yi yedi defa tavaf ederek iki rekât namaz kıldıktan sonra yola çıkılır. Bundan evvel çıkmakta da bir beis yoktur.» demişdir.
Mekke lilerin âdeti yatsı namazını kıldıktan sonra Mina'ya çıkmakmış. Hz. Âişe (Radiyallahü anha) Mina'ya gecenin üçte biri geçtikten sonra çıkarmış. Bu da ne zaman istenirse çıkılabileceğine delildir. Arafe gecesini Mina'da geçirip oradan hareket meselesi dahî böyledir. Yeter ki, Arafât'a vaktinde yetişebilsin. Burada şeytan taşlama günlerinde Mina'da gecelemeyi terkedenlere lâzım gelen ceza icab etmez. Ebû Hânîfe ile Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr'in de kavilleri budur.
2- İbni Ömer rivayeti tavâi-ı ifâzayı ve bu tavafın Kurban Bayramı günü sabahtan yapılmasının müstehab olduğunu isbat etmektedir. Tavâf-ı ifâzanm rükn olduğuna bütün ulemâ ittifak etmişlerdir. Bu tavafı bayram günü şeytan taşlayarak kurban kesdikten ve traş olduktan sonra yapmak müstehabdır. Biraz geciktirerek teşrik günlerinde yapmak dahî bilittifâk caizse de teşrik günlerinden sonraya bırakmak ihtilaflıdır. Şâfiîler'le diğer birçok ulemâya göre caizdir, îmam-ı Âzam'la İmam Mâlik'e göre kurban kesmek icâb eder

59- Nefr Günü El-Muhassab'e İnerek Orada Namaz Kılmanın Müstehab Oluşu Babı

337- (1310) Bize Muhammed b. Mihrân Er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk, Ma'mer'den, o da Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir ve Ömer Ebtah'a inerlermiş.

338- (...) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sahr b. Cüveyriye, Nâfi'den naklen rivayet etti ki İbni Ömer (Radiyallahü anh) El-Mu-hassab'a inmeyi sünnet sayar; Nefr günü Öğleyi El-Muhassab'da kılarmış. Nâfi': «Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Selîem)ve ondan sonra Hulefâ-i Râşidîn Muhassab'e inmişlerdir.» demiş.

339- (1311) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullab b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hişâm, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Ebtah'a inmek sünnet değildir. Re$ûlü\lah.(Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) in oraya inmesi (Medine'ye dönerken) yola çıkmak için daba kolayına geldiğindendir.»

(...) Bize fcu hadîsi (yine) Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gıyâs rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Ebu'r-Rabî' Ez-Zehrânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni İbni Zeyd rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Ebû Kâmil dahî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habîb El-lVluallim rivayet etti Bu râvilerin hepsi Hişâm'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

340- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'den naklen haber verdi kî Ebû Bekir, Ömer ve İbni Ömer Ebtaha inerlermiş.
Zührî demiş ki: «Bana Âişe'den naklen Urve de haber verdi ki Âişe (Radiyallahü anha) bunu yapmaz. (Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in oraya inmesi ancak yola çıkması için kolayına gelen bir yer olduğundandır.) dermiş.»

341- (1312) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim, İbni Ebî Ömer ve Ahmed b. Abde rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir (Dedi ki) : BİZe Süfyân b. Uyeyne, Anır'dan, o da Atâ'dan, o da İbni Abbas'-dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs (Radiyallahü anha):

«El-Muhassab'da kalmak bir şey değildir. O ancak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in indiği bir menzildir.» demiş.

342- (1313) Bize KuteybetİrbnÜ Saîd ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb toptan İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr (Dec ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Salih b. Keysân'dan, o da Süleyman b. Ye-sâr'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Râfî' şunu söyledi: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Mma'düM çıktığı vakit Ebtah'a inmemi bana emir buyurmadı. Ama ben (kendiliğimden) giderek oraya onun çadırını kurdum. Müteakiben o da oraya gelerek konakladı.» Ebû Bekir Salih'in rivayetinde şunları söyledi : «Dedi ki : Süleyman b. Yesâr'dan dinledim.»
Kuteybe'nin rivayetinde: «Ebû Râfi'den naklen o, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in eşyasına bakmaya me'mûrdu, dedi.» ibaresi vardır.
Hz. Âişe ile İbni Abbâs (Radiyaliahü anh) hadîslerini Buhâri, îbni Abbâs hadîsini Nesâî ile Tirmizî hacc bahsinde tahrîc etmişlerdir. Tirmizî, İbni Abbâs hadîsi hakkında : «Bu hadîs hasen sahîhdir.» demiştir.
İbni Ömer (Radiyaliahü anh) hadîsini Tirmizî dahî rivayet etmiş ve bu bâbda Hz. Âişe ile Ebû Râfi' ve îbni Abbâs (Radiyaliahü anh) 'dar da rivayetler bulunduğunu söylemiştir.
Âişe (Radiyaliahü anha) hadîsini bütün kütüb-ü sitte imamları tahrîc etmişlerdir. Bu bâbda EbûHüreyre, Ebû Üsâme ve Enes (Radiyaliahü anh) hazerâtmdan da rivayetler vardır, Ebû Hüreyre rivayeti kitabımızda az sonra görülecektir. Diğerlerini Buhâri tahrîc etmiştir.
Görülüyor ki, Mina'dan Mekke'ye dönerken El-Muhassabsa inmek îbni Ömer hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hulafâ-i Râşidin'in âdetleri imiş. Bunu İbni Ömer (Radiyaliahü anh) da yaparmış. Fakat Hz. Âige ile İbni Abbâs (Radiyaliahü anh rivayetlerinden bunun sünnet olmadığı, Ke&ûiüllah, (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'in oraya tesadüfen indiği anlaşılmaktadır. Bu suretle oraya inmenin müstehab olup olmadığında Ashâb-ı kiram ihtilâf etmiş oluyorlar. Filhakika Hulefâ'-i Râşidin hazeratı Mina'dan dönüşte Eİ-Muhas-sab'e inmiş, îbni Abbâs, Âişe ve kızkardeşi Esma (Radiyaliahü anha) orada inmemişlerdir. Bu husûsda ulemâ dahî ihtilâf etmişlerdir. Hattâbî'ye göre Mina'dan dönerken El-Muhassab denilen yerde bir müddet kalmak hacc ibâdetlerinden ma'-dûd değildir. Abdûlazîm El-Mûnzirî ise bilâkis oraya inmenin bütün ulemâya göre müstehab olduğunu söylemiştir. Fakat Münzir'in iddiası söz götürür. Çünkü Tirmizî oraya inmemiş bütün ulemâya göre değil, ulemâdan, bâzılarına göre müstehab olduğunu söylemiş. Nevevî dahî bu yere inmenin İmam Şafiî ile İmam Mâlik ve cumhura göre müstehab olduğunu bildirmiştir ki, doğrusu da budur. Ulemâdan Urvetü'bnü-Zübeyr ile Saîd b. Cübeyr'in mezheblerine göre El-Muhassab denilen yere inmek müstehab değildir. İbrahim Nehaî 'ye, Saîd b. Cübeyr'in buraya inmediği söylenmiş de şu cevâbı vermiş : «Evvelce Saîd bunu yapardı, sonra oraya inmemeyi daha muvafık buldu.» Ulemâdan bâzılarına göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in E1 - Muhassab'da hayvanından inerek bir müddet kalması ilk zamanlarda ibâdetlerini gizli gizli yaparken şimdi aşikâr ibâdet edebildiğine ve müşriklerin İslâmiyeti söndürmek azminde bulunmalarına rağmen Allah'ın bu dîni muzaffer kılmasına şükür içindir. Aynî diyor ki: «Eî-Muhassab'a inmenin hacc ibâdetleri ile alâkası olmadığı kararlaşmca acaba oradan geçen herkesin bu yere inmesi müstehab mıdır? Değil midir? Mutlak surette müstehab olduğunu söylemek caiz olduğu gibi, kalabalık cemaat hâlinde oradan geçenlere müstehabdır, demek de caizdir.»

343- (1314) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vefab haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İleni Şihâb'dan, o da Ebû Selemete'bnü-Abdirrahman b. Avf'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)1 den naklen haber verdi ki, şöyle buyurmuşlar :
«Yarın inşaallah Benî Kinâne'nin Hayf ına, küfr üzere ahd ü peymân verdikleri yere ineceğiz.»

344- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet et$i. (Dedi ki) : Bana Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zührî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hüreyre rivayet etti. (Dedi ki) : Mina'd bulunduğumuz sırada Resûlüllah(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) fcize hitaben: «Yarın biz Benî Kinâne'nin Hayfma, küfr üzere ahd ü peymân ettikleri yere ineceğiz.» buyurdular;
Bunun sebebi Kureyş'Ie Benî Kinâne'nin, Benî Hâşim'le Benî Muttalih aleyhine onlarla kız alıp-vermenıek Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) i kendilerine teslim edinceye kadar alış-verişte bulunmamak üzere ahd ü peymân etmiş olmalarıdır. Resûlüllah(Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) bu yerden El-Muhassab'ı kasdetmiştir.

345- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Şe-bâbe rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Verkaas, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'-dan. o da Ebû Hüreyre'den, o da Feygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) den naklen rivayet etti ki, Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Hedefimiz Allah fütuhat verirse inşaallah Hayf (yâni) müşriklerin küfr ahdü peymân ettikleri yerdir» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri hacc, hicret ve megâzî bahislerinde tahrîc etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in «İnşaallah» demesi bu bâb-daki âyet-î kerîmeye imtisâ endir.
Hayf: Dağ eteği mânâsına gelir. Benî Kinâne hayf m dan murâd El-Muhassab denilen yerdir. Vaktiyle müşrikler burada müslümanlara karşı boykota karar vermişlerdi. Tabakât ve Siyer kitaplarının beyânına gb're Kureyş kâfirleri müslümanlara reva gördükleri bütün zulüm ve eziyetlere rağmen müslümanlığın her gün biraz daha ilerlediğini görüyor, kin ve hiddetlerinden ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Habeş imparatoru Necâşî müslümanları himaye etmiş müşriklerin murahhaslarını haybet ve hüsranla geri çevirmişti. Müşrikler buna pek ziyâde hiddetlendiler ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'} öldürmeye ittifak ederek aralarında bir misaknâme yazdılar. Bu misâka göre Resûlüllah (SallallahüAleyhiveSetlem)Efendimizin kabilesi olan Benî Hâşim1e alış-veriş yapmıyacaklar, onlardan kız alıp vermeyecekler, Hz. Peygamber'i teslim etmedikçe kendilerine hiç bir nevi gıda maddesi ver-miyecekîerdi. Mîsâknâmeyi Mansûr b. İkrime yazmış, fakat derhal eli kurumuştu. Mîsâknâmeyi Kabe duvarına astılar. Ve Benî Hâşim'i kendilerine babalarından miras kalan Şı'b-ı Ebü Tâlip denilen vadide muhasara altına aldılar. Bu hâdise nübüvvetin derhal eli kurumuştu. Mîsâknâmeyi Kabe duvarına astılar. Ve Benî Abdü'l.Muttalib bu vadide üç sene mahsur kalmışlardır. Bu müddet zarfında müslümanların pek ziyâde müşkilât çektikleri hattâ bâza n ağaç yaprakları yedikleri rivayet olunur. İbni Sa'd mezkûr vak'ayı anlatırken.'çocukların açlıktan feryâd ü figân ettiklerini ve seslerinin uzaklardan duyulduğunu kaydeder. Kureyş kâfirleri ise bu elemnâk manzaradan memnun kalıyorlardı. Ebû Leh e b, elden gelen her türlü zulüm ve şenaati icra için Kureyş'e yardım ediyordu. Nihayet zulm-ü istisâf dayanılmaz bir dereceye varınca Teâ-lâ hazretleri Peygamber-i zîşânma müşriklerin yazdığı ahidnâmeyi kurtlar, yediğini yalnız Allah (Azze ve Celle)'nin zikredildiği yerlerin sağlam kaldığını vahy suretiyle bildirdi. Bir rivayette müşrikler ahidnâme-nin. üzerine üç mühür vurmuşlardı. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu hâdiseyi amcası Ebû Tâlib'e haber verdi. ÖdaKureyş kâfirlerine giderek şunları söyledi: «Kardeşim oğlunun bana haber verdiğine göre Allah Teâlâ sizin ahidnâmenize kitap kurtları musallat etmiş, bu kurtlar ahidnâmedeki zulm ve cefâyr. ait

yerleri yemiş, Allah Teâlâ'nm zikredildiği yerler sağlam kalmıştır. Kardeşim oğlu bana hiç bir zaman yalan söylememiştir. Eğer bunda da doğru söylüyorsa bu kötü fikrinizden vazgeçin. Yalan söylediği meydana çıkarsa onu size teslirh ederim. Siz de kendisini ya öldürür yahut sağ bırakırsınız...» .
Müşrikler: «Bize karşı hakikaten insaf gösterdin!» dediler. Bir de baktılar ki hâdise tamamen Resû\ü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haber verdiği gibi imiş. Hayretler içerisinde kalarak Ebû Tâlib'e verdikleri söze pişman oldular. Bunun üzerine Ebû Tâ1ib : «Mes'e-le anlaşılmışken biz hâlâ neden haps ediliyor; muhasarada kalıyoruz.» dedi r Kureyş'ten bâzı kimseler de Benî Hâşim'e yaptıklarından pişmanlık duydular. Mut'ım b. Adi yy, Adiyy b. Kays, Zem'atü'bnü Esved, Ebu'l-Buhterî b. Hâşim ve Zuheyr b. Ebî Ümeyye bunlar meyânmda idi. Derhal silâhlanarak Benî Hâşim 'le Benî Muttalib'in bulundukları yere gittiler ve onları mahsur bulundukları yerden çıkardılar. Kureyş küf farı bunu görünce Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kendilerine asîâ teslim edilmeyeceğini anlayarak bir daha sukût-u hayâle uğradılar. Benî Hâşim ile Benî Mutta1ib mahsur bulundukları şı'b'dan ancak nübüvvetin onuncu yılında kurtulabilmişlerdi. Bir rivayette ahidnâmeyi Mut'ım b. Adiyy yırtınıştır. İşte bu vak'aya istinaden ulemâdan bâzıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in El-Muhassab'e inmesini Allah'ın lütf u ihsanlarına karşı bir şükrân-ı nimet diye tefsîr etmişlerdir. Bu ha-dısdeki yarından murâd Zülhicce'nin onüçüncü günüdür. Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) bu sözü bayram sabahı söylediğine göre o gün için yarın demek mecazdır.

60- Teşrik Günlerinde Birkaç Gece Mina'da Kalmanın Vücübu, Sikaye Vazifesi Görenler İçin Bunun Terkine Ruhsat Verilmesi Babı

346- (1315) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. (Dediler ki) : Biz UbeyduIlah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. H.
Bize. İbni Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize UbeyduIlah rivayet etti. (Dedi ki) Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Abbâs b. Abdilmutta-lib şakiliği dolayisıyle Mina gecelerinde Mekke'de kalmak üzere Kesûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den itin istemiş. O da kendisine izin vermiş.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İfcrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim ile Abd b. Humeyd dahî hep birden Muhammed b. Bekir'den rivayet ettiler. (Dediler ki). : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (îsâ ile îbni Cüreyc'in) ikisi birden UbeyduIlah b. Ömer'den hu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri hacc bahsinin bir-iki yerinde tahrîc etmiştir.
Sikâye : Su için yapılan havuz, v.s.'dir. Bu kelime başka yerlerde sulamak mânâsına mastar olarak, bâzan da maşraba mânâsında kullanılmıştır. İbn-i Esîr'in beyânına göre sakîlik, Kureyş kabilesinin hacılara kuru üzüm şerbeti sunmasından ibaretti. Gerek câhiliyet gerekse İslâmiyet devirlerinde bu vazife Hz. Abbâs b. Abdi1-muttalib'e aitti. Atâ'dan bir rivayete göre sikâye hacılara zemzem suyu dağıtmaktır. Rivayete nazaran vaktiyle bu vazifeyi Abd-i Menâf görürmüş. Bu maksatla tulumlarla Mekke'ye su taşır, Kabe avlusundaki deriden kaplara doldurur; sonra o suyu hacılara dağıtırmış. Ondan sonra bu vazife, oğlu Hâşim'e, ondan da Ab-dülmüttalib'e intikâl etmiş. Zemzem kuyusu kazılınca Ab-düîmuttalib kuru üzüm satın alır, onu zemzem suyuna atarak şerbet yapar ve hacılara dağıtırmış. Abdülmuttalib 'ten sonra sikâye vazife oğlu Abbâs'a geçmiş, İslâmiyet onu bu halde bulmuş. Re$û\ü\lah(Sa.naUahü Aleyhi ve Setlem) bu vazifeyi onda bırakmış. Bir daha şikâyet vazifesi asırlar boyunca Abbâs oğullarında kalmış.
Mina gecelerinden murâd Zilhicce 'nin onbir, .oniki ve on-üçüncü geceleridir. Nevevî diyor ki: «Bu hadîs iki meseleye delâlet etmektedir:
Bunlardan biri teşrik günlerinde geceleri Mina'da geçirme meselesidir. Bunun vacip veya sünnet olması ihtilaflıdır. Ebû Hanîfe'ye göre sünnettir. Diğer ulemâ vâcib olduğunu söylemişlerdir. İkinci mesele sikâye vazifesini görenlerin Mina'da yatmayarak geceleyin zemzem suyu çekmek için Mekke'ye gitmeleridir. îmam Şâfiî'ye göre bu mesele yalnız Abbâs'a mahsus değil aynı vazifeyi gören herkese şâmildir. Ulemâmızdan bâzıları bu ruhsatın yalnız Abbâs'a, djğer bâzıları da Hz. Abbâs sülâlesine mahsûs olduğunu söylemişlerdir.»
Hanefîler'e göre Mina gecelerinde orayı terketmek mekruhtur. Çünkü Peygamber (Sallaîtahü Aleyhi ve Seüem) ve keza Hz. Ömer mezkûr gecelerde oralarda kalmışlardır. Hattâ Hz. Ömer orada yat-mayanları cezâlandjrırmış. Mamafih o gecelerde kasden başka yerde yatanlara bir şey lâzım değildir. Bâzıları mezkûr gecelerde Mina'da yatmanın Hanefî1er'e göre sünnet olduğunu söylemişlerdir. Zahirî1er'in de kavli budur. Kurtubî böyle bir kavlin İbni Abbâs ile Hasan-ı Basrî 'den de rivayet olunduğunu, söylemiştir. İbni Battal: «Mezkûr kavli İbni Uyeyne Hz. Ömer'le İbni Abbâs (Radiyallahü arih) 'dan rivayet etmiştir.» diyor. Yine Kurtubî'nin beyânına göre teşrik gecelerinde Mina 'da kalmak bilittifâk haccm sünnetlerinden dir. Bundan yalnız sikâye vazifesi görenlerle çobanlar müstesnadır. Bir gece yahut bütün teşrik gecelerinde Mina'da kalmayıp acele Mekke'ye dönenlere İmam Mâ1ik'e göre kurban lâzım gelir. Sefâkusî: «Misia'da gecelemek emrolunmuştur. Aksi takdirde Hz. Abbâs ile başkalarına ruhsata hacet kalmaksızın Mekke'ye dönmek caiz olurdu." diyor. Bu hususta birçok kaviller daha vardır.

347- (1316) Bana Muhammedu'bnu-Münhâl Ed-Darîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kumeyd-i Tavîl, Bekr b. AbdiHâh El-Müzenî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Kabe'nin yanında İbni Abbâs'Ia birlikte oturuyordum. Derken ona bir be-devî gelerek şunları söyledi:
«Acep neden amcanız oğullarını hacılara bal ve süt sunarken görüyorum, siz ise üzüm şerbeti sunuyorsunuz. Bunu ihtiyâcınızdan dolayı mı yoksa bahîljikten mi yapıyorsunuz?» İbni Abbâs şu mukabelede bulundu :
«Allah'a hamdolsun hiç bir ihtiyâcımız yok. Bahîl de değiliz, (Ama) Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem) arkagında Üsâme olduğu halde devesi üzerinde geldi de su istedi. Biz de kendisine bir kap üzüm şerbeti getirdik. O bunu içti. Ve artanını Üsâme'ye sundu. (Bize de) : «İyi yaptınız! Hoş ettiğiniz! Hep böyle yapın! buyurdular. Binâenaleyh biz Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin emir buyurduğu bir şeyi değiştirmek istemeyiz.
Bu hadis sikâye vazifesinin faziletine ve sikâye şerbeti içmenin rnüs-tehab olduğuna delildir. Nevevî diyor ki: «Ulemâmız hacı olsun-olmasm herkesin Hz. Abbâs sikâyesinin şerbetinden içmeyi bilittifak müstehab görmüşlerdir. Delilleri bu hadisdir. Sikâye şerbeti kuru üzüm v.s. ile tad-landırılan, tadı hoş olup, sarhoşluk vermeyen sudur. Ama üzerinden uzun zaman geçer de müskir olursa içilmesi haramdır.»
Hadîs-i şerif sikâyecilere olsun, şâir iyilik edenlere oîsun teşekkür ve senada bulunmanın müstehab olduğuna delildir.

61- Hedy Kurbanlarının Etlerini, Derilerini ve Çullartını Tasadduk Hakkında Bir Bab

348- (1317) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ehû Hayseme, Abdülkerim'den, o da Mücâhid'deıij o da Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Alî'den naklen haber verdi. Ali (Radiyallahü anJı) şöyle demiş :
«Resûiüllah (SaîlaHahü Aleyhi'veSeîlem) develerine bakmamı, etleriyle, derilerini ve çullarını tasadduk etmemi, kasaba bunlardan bir şey vermememi bana emir buyurdu ve :
— Ona biz kendimizden (bir şeyler) veririz.» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkid ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tbni Uyeyne Abdülkerîm-i Cezerî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân haber verdi. Yine İshâk b. İbrahim (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm habe verdi. (Dedi ki) : Bana babam haber verdi. Her iki râvî İbni Ebî Ne-cîh'dan, o da Mücahid'den, o da İbni Ebî Leylâ'dan, o da Alî'den, o da Feygamher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayette bulunmuşlardır. İkisinin hadisinde de kasap ücreti yoktur.

349- (...) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymûn üe Muhammed b. Merzûk ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd (bize haber verdi) lâbîrinİ kullandı. Ötekiler : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti dediler. (Muhammed demiş ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Hasen b. Müslim haber verdi, ona da Mücâhid, MiİcâhidTe de Abdurrah-,man b. Ebî Leylâ, ona da Aliyyu'bnü-Ebî Tâlib haber vermiş ki : Nebiy-yullah (SallalUıiıü A leyhi ve Seîlem) develerine bakmasını ve bütün develerinin etlerini, derilerini, çullarını fakirlere taksim etmesini, bunlardan kasaplık hakkı olarak bir şey vermemesini kendisine emir buyurmuş.»

(...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Abdülkerim b. Mâlik El-Cezerî haber verdi. Ona da Mücâhid haber vermiş. Ona da Abdurrahman b. Ebî Leylâ, ona da Aliy-yÜ'bnü Ebî Tâlib haber vermiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine yukarki hadîsdekinin mislini emir buyurmuş.
Bu hadîsi Buhârî hacc bahsinin bir-iki yerinde ve Kitâbu'l-VekâSe de; Ebû Dâvûd ile İbni Mâce hacc bahsinde, ayrıca îbni Mâce *Kitabu'l-Edâhî»de muhtelif râvilerden tah-rîc etmişlerdir. Bu rivayetlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve-Sellem) 'in kurbân ettiği develerin sayısı bildirilmemişse de başka rivayetlerden yüz deve kurban ettiği anlaşılmaktadır. Kitabımızda geçen bir rivayete göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SSlletn) develerin altmış üçünü bizzat kendisi boğazlamış, geri kalanını boğazlamak İçin Hz. A1i'yi vazîfeîen-dirmiştir.
Cizâra : Kasaplık etmek,
Cüzâra ise : Kasabın ücret olarak aldığı baş ve bacak gibi şeylerdir. İbni Cevzî'nin beyânına göre cizâra kasaplık sanatıdır diyenler olmuştur.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimsenin kurban işlerine bakmak, onu keserek etini dağıtmak gibi şeyler hususunda birini tevkil etmesi caizdir.
2- Kurbanın eti, derisi ve çuiu fakirlere dağıtılır.
3- Kasaba ücret olarak kurban eti verilemez. İbni Huzeyme'ye göre hadîsden murâd ücret olarak kasaba kurban eti vermemektir. Begavî dahî «şerhu's-sünnc» adlı eserinde aynı şeyi söylemiş ve : «Kasabın ücretini bir tamam verdikten sonra, fakir ise sair fakirlere olduğu gibi, ona tasaddukta bulunmakta bir beis yoktur.> demiştir.
4- Kurban derisinin satılamıyacağma kaail olanlar bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Kurtubî : «Kurban etinin satılamıyacağma ulemâ nasıl ittifak ettilerse, derisiyle çulunun hükmü de böyledir.» demiştir. Evzâî, İmam Ahmed, İshâk ve Ebû Sevr'e göre kurbanın derisini satmak caizdir. Şâfii1er'in bir kavli de budur. Bu zevata göre kurbanın derisi satılarak kurbanın sarfedildiği yerlere verilir- Hz. İbni Ömer 'den bir rivayete göre kurbanın derisini satarak parasını tasadduk etmekte beis yoktur. Hz. Ebû Hüreyre'ye göre ise kurbanının derisini satan kimse kurbansız kalır. İbni Abbâs (Radiyallahü anh) : «Kurban sahibi deriyi ya tasadduk eder yahut ondan kendisi faydalanır, başkasına satamaz» demiştir. İbrahim Nehaî ile Hâkim'e göre deriyi satarak parasıyle kalbur, elek, balta ve terazi gibi şeyler almakda beis yoktur.
Hanefiler 'den Kudûrî kurban derisinin tasadduk edileceğini söylemiş, «Hidâye» sahibi dahî. aynı şeyi söyledikten sonra: «Çünkü deri, kurbanlığın bir cüz'üdür.» demiş. Mamafih elek ve tulum gibi evde kullanılan bir âlet de yapılabileceğini, hattâ kurban derisiyle, tulum gibi devamlı suretle işe yarayan bir şey satın almanın istihsânen caiz olduğunu bildirmiştir. Bu bâbdaki tafsilât fıkıh kitaplarmdadır. İbni Ömer (Radiyallahü anh) kurbanın çulunu Kâbe'ye örtermiş. Sonraları Kabe için ayrıca Örtü yapılınca tasadduk etmeye başlamış. Kaadî îyâz'm beyânına göre hayvanı çullamak sünnettir. Ulemâ bunun deveye mahsûs olduğunu söylerler. Çulun kıymeti ve nefaseti kurban kesenin hâline göre değişir.

62- Kurbanda Ortaklık ve Sığırla Deveden Herbirinin Yedi Kişiye Kafi Gelmesi Babı

350- (1318) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Bu lâfız onundur, (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'z-Zübeyr'den dinlediğim, onun da Câbir b. Abdillâh'tan rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Câbir: :
«Hudeybiye senesinde Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikle yedi kişi için bir deve, yine yedi kişi için bir sığır kurban ettik.» demiş.

351- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Efcû Hayseme, Ebû'z-Zübeyr'den. o da Câbir'den naklen haber verdi. H.
Bize Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-ZÜbeyr, Câbir'den naklen rivayet elti Câbir şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} iîe birlikte hacca telbiye getirerek yola çıktık. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi: ve Sellem) bize deve ile sığırda ortak olmamızı, içimizden her yedi kişinin bir deveye i§tirâk etmemizi emir buyurdu.»

352- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekT rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Azratifbnu Sabit[1], Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdullah'tan naklen rivayet etti. Câbir (Radiyallahü anh) şöyle demiş: «Biz ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile birlikte hacc ettik de deveyi yedi kişi, sığın dahî yedi kişi nâmına kurban kestik.»

353- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki Câbir b, AbdiIIâh'ı şunu söylerken işitmiş : «Pc>-gamfaer (Sallalkıhü Aleyhi ve Seliem) ile birlikte yaptığımız hacc ve ömrede her yedi kişi, bir devede ortak olduk.» Bunun üzerine bir adam Câlir'e :
— Bedene'de dahî cezûr'da olduğu gibi ortaklık sahih midir? diye sordu. Câbir. {Radıyuilahü anh) :
— O ancak bedenelerden ma'dûdtur cevâbını verdi. Câbir Hudeybiye'de bulunmuştu :
— Biz o gün yetmiş bedene boğazladık; her yedi kişi, bir ledenedc ortak olduk, dedi.

354- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Deri: ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc habe verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. AbdÜİâh'ı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haccın anlatırken dinlemiş. Câbîr (Radiyallahü anh) şöyle demiş:
«ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) bize ihramdan çıktığımız vakit hedy kurbanı kesmemizi ve bir kurbanda birkaç kişinin ortak olmasını emir buyurdu.» Bu hadîsde beyân edildiğine göre bu hâdise Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ashâhına hacclarından hılle çıkmalarını emir buyurduğu zaman olmuş.

355- (...) Bize Tabya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym, Abdülmelik'ten, o da Atâ'dan, o da Câbsr b. AbdiIIâh'dan naklen haber verdi, Câbîr (Radiyallahü arJt) :
«Biz Resulü Hah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) Ih bfrÜkte ömreye temettü' yapar ve bir sığın yedi kişi nâmına keser onda ortak oturduk.» demiş.

356- (1319) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. /rkeriyyâ b. Ebî 2âide, İbni Cüreyc'den, o da Ebm's-Zübeyr'-den, o da Câbîr'den .naklen rivayet etti. Câbîr (RadiyaHahü arîh):
«Kurban bayram t günü ResûÎüüah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) Âîşe nâmına bir sığsr kesti.» demiş.

357- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbnî Cüreyc habe verdi. H.
Bana Saîd b. Yahya EI-Emevî de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbnî Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. AbrîiHâh'ı: «Eesûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kadınlar is nâmına kurban boğazladı.» derken işitmiş.
Tbni Bekr'in Âişe'den rivayet ettiği hadîsde : «Haccmda bir sığır (kurban etti)» kaydı vardır.
Bedene: Sığır ve deve demektir. Cezûr dahî deve mânâsına gelir. Kaadî Iyâz'm beyânına göre burada sığırla cezûr arasında fark vardır. Çünkü bedene ve hedy, ihrama girerken Kâbe'ye gönderilen kurbanlıktır. Cezûr ise onun yerine kesilmek üzere sonradan satın alınan devedir. Hz. Câbir'e suâl soran zât cezûrda ortaklığı daha mü-nâsîp zannederek bedenenin hükmü de böyle midir? diye sormuş, Câbir (Radiyaüahu anh)da onun kurbanlık için satın alındığına bakarak aynı hükümde dâhil olduğunu bildirmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hedy kurbanında ortaklık caizdir. Ancak mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Şafiî İmam Ahmed ve cumhûru ulemâya göre hedy kurbanı vâcib olsun nafile olsun ve keza kesenlerin ister hepsi ibâdet niyetiyle yahut bâzıları et. için iştirak etsin müştereken kesilebilir. Delilleri bu hadîslerdir.
Dâvûd-u Zahirî ile Mâlik iler 'den bâzılarına göre ortaklık ancak nafile olarak kesilen kurbanda caizdir. Vâcib kurbanda bu caiz değildir. İmam Mâlik hedy kurbanında mutlak surette ortaklık caiz olmadığına kaaîldir.
îmam-ı Âzam'a göre ortaklık kurban kesenlerin hepsi ibâdete niyet etmek şartıyla caizdir. İçlerinden bâzıları et İçin keserse ortaklık caiz değildir.
Koyunu ortak olarak kesmek bütün ulemâya göre caiz değildir.
2- Deve ile sığır yedi kişiye kâfidir. Bunlardan her biri yedi koyun yerini tutar.
3- Hacc-ı temettu'a niyet eden kimseye hedy kurbanı vâcibtir.
4- Hadîs-i şerîî usûlü fıkıh ulemâsının : «Kâne lâfzı tekrar iktizâ etmez.» diyenlerine delildir. Sahih olan mezhep de budur. Çünkü as-hâbm haccı, ömreye tebdil etmeleri bir defaya mahsûs olmak üzere veda haccmda olmuştur.

63- Develerin Bağlı Olarak Ayakta Boğazlanması Babı

358- (1320) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize lid b, Abdillâh, Yûnus'dan, o da Ziyâd b. Cübeyr'den naklen haber verdi ki, İbni Ömer devesini yatırarak boğazlıyan bir adamın yanına varmış da:
«Onu bağlı olarak ayağa kaldır. Peygamberimiz (Saiîaîlahü Aleyhi ve SeUem)'in sünnetine tâbi ol.» demiş.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Hacc» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
«Peygamberimiz (Salla!kthü Aleyhi ve Seüem) 'in sünnetine tâbi ol.» cümlelinde «sünnet» kelimesini nasbeden «tâbi ol» fiili mahzuftur. Bu kelimeyi mahzûf bir mübtedâya haber olmak üzere merfu okumak da caizdir. Bu takdirde cümleye: «Bu feygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/in sünnetidir» şeklinde mânâ verilir. Nitekim hadîsin bu şekilde rivayeti de vardır. Harbî 'nin «El-ÎVfenâsik»indeki rivayetinde bu hadîs «
«İbni Ömer : Onu ayakta boğazla. Zira Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünneti budur, dedi.» şeklindedir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Deveyi ayakta boğazlamak müstehabdır.
2- Câhilin sünnete muhalif bir hareketini görünce susmayıp onu öğretmek müstehabdır.
3- Sahâbînin «sünnettendir» sözü Buharı ile Müs1im'e göre merfû' hadîs hükmündedir. Bu hadisle ihticâc etmeleri onu gösterir.
4- Devenin ayakta bağlı olarak boğazlanmasından murâd sol ön ayağının ipîe bağlanmasıdır. Sığırla koyunu yatırarak kesmek ve üç

ayağını bağlayarak sağ ön ayağını serbest bırakmak müstehabdır. Kaadî Iyâz, Tâvûs 'dan, devenin yatırılarak boğazlanması efdal olduğunu nakletmişse de Nevevî bunun sünnete muhalif olduğunu söylemiştir.

64- Bizzat Gitmek İstemeyen Kimsenin Harem-i Şerife Hedy Kurbanı Göndermesinin ve Kurbana Nişan Takarak Nişan İplerini Örmenin Müstehab Oluşu; Gönderen Kimsenin Muhrim Sayılmayacağı ve Bununla Kendisine Bir Şey Haram Olmayacağı Babı

359- (1321) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Urvetü'bnü Zübeyr ile Amra binti Abdurrahmân'dan nakler rivayet etti ki, Âişe (Radiyalîahü anha) şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hedy kurbanını Medine'den gönderirdi. Ben kurbanının nişan iplerini örerdim. Sonra ihrâmh bir kimsenin sakındığı hiç bir şeyden sakınmazdı.»

(...) Bana bu hadîsi Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi.

360- (...) Bize bu hadîsi Saîd b. Mansur ile Züheyr b. Harb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Urve'den, o da Aişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet eyledi. H.
BİZe Saîd b. Mansûr ile Halef b. Hişâm ve Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Hişâm b. Urve'den o da babasından, o da Aişe'den naklen haber verdi. Âişe :
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in hedy kurbanının nişan iplerini örerken hâlâ kendimi görür gibiyim.» demiş. Râvî hadîsi yukaıki hadîs gibi rivayet etmiştir.

361- (...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân. Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş : Ben Âişe'yi şunu söylerken işittim :
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in hedy kurbanının nişan iplerini şu iki elimle örerdim. Sonra (hacıların uzaklaştığı) hiç bir şeyden uzaklaşmaz ve bir şeyi terketmesdî.

362- (...) Bize Abdullah b. Meslemeie'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh, Kaasim'den, o da Âîşe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş : ,
«Ben ResûÎüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in develerini:! nişan iplerini ellerimle Ördüm. Sonra onlar* nişanladı ve boyunlarına alâmet taktı. Bilâhare banları Beyt-i şerife gönderdi. Kendisi Medine'de kaldı ama (bununla) ona helâl olan hiç bir şey haram oîmadi.»

363- (...) Bize Aliyyü'bnü Hucr Es-Sa'dî İle Ya'kûb b. İbrâhîm Ed-Devrakî rivayet etliler. İbni Hucr dedi ki ; Bize İsmail b. İbrâhîm Eyyûb'dan, o da Kaasînı ile Ebû Kilâbe'den, onlar da Âîşe'den naklen rivayet etti. Âişe (Radiyallahüanhü) şöyle demiş:
«Resûlüflah (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem) hedy gönderdi. Ben onların nişan ipîerini ellerimle örerdim. Sonra ihrâmsız bîr kimsenin çekinmediği hiç bir şeyden (o da) çekinmezdi.»

364- (...) Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki)_: Bize Hüseyn b. Hasen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn. KaasİM' den, o da Ümmü'l-Mü'minîn (Âişe)'den naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş :
«Ben bu nişan iplerini evimizde bulunan yapağıdan Ördüm de Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda ihrâmsu olarak sabahladı. Hıram sız bit kimse gibi ehline yakjnlık ediyordu. Yahut bir adamın ehline yakınlık ettiği gibi yakınlık ediyordu.»

365- (...) Bize £üheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mansur'dan, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den nakler rivayet etti. Âişe (Radiyaîlahü anha) şöyle demiş:
«Gerçekten ResûEüllah (Saüallakü Aleyhi ve Selîem) 'in koyundan gönderdiği hedyinin nisan iplerini ördüğümü görmuşümdut1. O bunu gönderir; sonra aramızda îhmmsız olarak kalırdı.»

366- (...) Bize Yahya b. Yahya ile EbÛ Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (bize haber verdi), ötekiler (bize rivayet etti) tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âîşe şöyle demiş :
«Ben çok defa Resûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem)'\n hedy kurbanlarına nişan ipi örmüşümdür. Hedyine nişan takar onu gönderirdi. Bilâhare ihramlı bir kimsenin sakındığı hiç bir şeyden sakınmayarak (aramızda) kalırdı.»

367- (...) Bize Yahya b. Yahya üe Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya dedi ki : Bize Ebû Muâvİye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe (Radiyalîahü anha) şöyle demiş :
«Bİr defo Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hedy kurbanı olarak Beyt-i Şerife koyun gönderdi de boyunlarına nişan faktı.»

368- (...) Bize İshâk b. Man sur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dussamcd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mııhammed b. Cuhâde, Hakem'den, o da İbrahim'den, o da Esved'-den(o da Âişe'den naklen rivayet eyiedi. Âişe (Radiyalîahüanha):
«Biz koyunlara nişan takar ve onları gönderirdik. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , kendisine bundan dolayı hiç bir şey haram olmayarak îhrâmsrz halde bulunurdu.» demiş.

369- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etli. (Dedi ki): Mâlik'e, Abdullah b. Ebî Bekr'dcn dinlediğim, onun da Amra binti Abdurrahman-dan rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Amra haber vermiş ki İbni Ziyâd Abdullah b. Abbâs'in (hedy gönderen bîr kimseye o kurban kesilinceye kadar hacılara haram olan her şey haramdır) dediğini Âişe'ye yazmış ve: «Ben de hedyimi gönderdim. Binâenaleyh (Bu bâbdaki) emrini bana yaz» demiş.
Amra demiş ki: Âişe (bu meselenin) İbııi Abbâs'ın dediği gibi olmadığını söyledi ve: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hed-yinin nişan iplerini kendi ellerimle ördüm. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hu nişanları eliyle taktı bilâhara onlan

babamla gönderdi ve ResûlüUahıSallallahü Aleyhi veSellem) ?e Allah'ın helâl kıldığı bir şey tâ kurban kesilinceye kadar haram olmadı.» dedi.

370- (...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsmâîl b. Ebî Hâlid, Şa'bî'dcn, o da Mesrûk'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) :Ben Âişe'yi perde arkasından el çarparak şöyle derken işittim:
«Ben Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n hedy kurbanının nişan iplerini ellerimle Örerdim. Sonra kurbanı gönderir; kurbanı kesilinceye kadar ihrâmlı bir kimsenin çekindiği biç bir şeyden çekinmezdi.»

(...) Bize Muhammedu'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Zekeriyyâ rivayet eyledi. (Dâvûd'la Zekeriyyâ'nm ikisi birden Şa'bî'den, o da Rlesrûk'dan, o da Âişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buharı hacc bahsinin, birkaç yerinde ve «Kitâbü'l-Vekâle»de, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce hacc bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Yahya b. Yahya 'nın son rivâyetindeki İbni Ziyâd , Müslim 'in bütün nüshalarında bu şekilde rivayet olunmuşsa da Ebû Alî Gassânî, Mâzirî, Kaadî îyâzve Müslim'in sahihi üzerinde söz eden bütün hadîs ulemâsı bunun yanlış olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu Ziyâd b. Ebî Süfyân 'dır. Nitekim Buhâri , El.Muvatta1 ve Sünen -i Ebi Dâvûd gibi mutemet kitaplarda bu şekilde rivayet olunmuştur. Bu zât Ziyâdu'bnü Ebîh diye maruftur. Gerçi İbni Ziyâd isminde de bir râvi varsa da Hz. Âişe ye yetişmemiştir. Resû\ünah(S-alIaHcıhü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Ebû Bekr'le Mekke'ye hedy göndermesi Hicretin dokuzuncu yılındadır. Kurbanı Ebû Bekr (Radiyallahü anh) kesmiştir.
Tahâvî bu hadîsi onsekiz tanktan rivayet etmiştir. Hadîsin bütün rivayetleri hedy göndermekle bir kimsenin ihrama girmiş sayılamı-yacağını ve ihrâmhya haram olan şeylerin ona haram olmadığını göstermektedir.
îş'âr: Lügatte bildirmek mânâsına gelir, Şerîatte ise devenin sağ hörgücünü kan akıtacak şekilde demirle çizmektir. Bunda hayvana eziyet olup olmadığı nazar-ı itibâra alınmaz. Zira bir şeyi menetmek yal-mz sâri' hasretlerinin hakkıdır. Bunu menetmek şöyle dursun bizzat Re-sûlüllafc (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz yapmıştır,
Kazzâz iş'ân : «Devenin hörgücünü bıçakla delmektir» diye tarif etmiş; «El-Muhkem» nâm eserde : «İş'âr devenin derisini yarmak yahut kan çıkıncaya kadar yaralamaktır» denilmişdir. îbni Karakol'a göre İş'âr, devenin hörgücünü sağ tarafından genişliğine yarmak suretiyle onu nişanlamaktır. Hanefîler 'den İmam Ebû Yûsuf 'la İmam Muhammed iş'ânn kan akmcaya kadar hÖr-gücün sol tarafından ve dibinden delmek suretiyle yapılacağını söylemişlerdir. Bir-rivayette İmam Ahmed'in kavli de budur.
Sefâkusî'ye göre deve hırçın değilse horgücün sol tarafı yaralanır. Hırçın ise iki deve yan yana getirilerek aralarına girilir ve birinin hörgücü sağ tarafından, diğerinin sol tarafından çizilir. İmam Mâ1ik dahî horgücün sol tarafı çizileceğine kail olmuştur. İşbîli «El-Muvatta'» şerhinde iş'ârın hem sağdan, hem soldan yapılabileceğini söylemiştir. Hz. Abdullah b. Ömer İş'ân bâzan sağ, bâzan da sol taraftan yapmıştır. Ekser-i ulemâya göre sağ taraftan yapmak müs-tehabdır. îmam Şafiî ile îshâk'ın kavilleri de budur. Delilleri İbni Abbâs hadîsidir. Mezkûr hadîste ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in öğle namazını Zülhuleyfe'de kıldığı sonra bir deve isteyerek onu sağ hörgücünün yüzünden yaralayarak kan akıttığı, boynuna da iki nalın taktığı bildirilmektedir. İbni Habîbe göre işar horgücün uzunluğuna yapılır. Uzunluğundan murâd horgücün sivrisinden yere doğru; genişliğinden murâd da boynundan kuyruğuna doğru yarmaktır.
Cumhûr-u ulemâya göre iş'âr sünnettir. Fakat İbni Ebî Şeybe'nin «Musannef»inde güze] isnâdlarla rivayet ettiği haberlere göre Hz. Âişe ile İbni Abbâs (Radiyallahü anlı) : «İstersen iş'âr yap, istersen yapma» demişlerdir.
Zahirîler 'den îbni Hazm, İmamı Âzam'in ; «Ben iş'ân kerih görürüm. Bu bir ta'zîbdir» dediğini söyledikten sonra Hz. İmam hakkında atıp tutarak ezcümle şunları söylemiştir : «Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı bir işe ta'zîb demek oîsa olsa bir âlimin en büyük kabahatlarından biridir... İmam-ı Azam'-m bu kavline seleften kaail olan bilmediğimiz gibi, asrında yetişen îu-kahâdan dahî Allah'ın onu taklîdle müptelâ kıldığı bâzı kimselerden başka muvafakat eden bulunduğunu bilmiyoruz.» İbni Hazme hak ettiği cevâbı Aynî vermiş ve şunları söylemiştir; «Bu bir sefâ-het ve hayâsızlıktır. Çünkü fukahânın mezheblerini bahusus Ebû Hanîfe'nin mezhebini herkesten daha iyi bilen Tahâvi , Ebû Hanîfe'nin asıl ig'ârı kerih görmediğini, onun sünnet olduğunu da inkâr etmediğini yalnız iş'ârın sirayeti mûcib olup hayvanı helake sürükleyecek şekilde yapılmasını kerîh gördüğünü söylemiştir... Hz. İmam bununla avam tabakasına bu kapıyı kapamak istemiştir. Çünkü câhiller bu husûsda had ve hududa riâyet etmezler. Ama bu cihete vâkıf olup da hayvanın etini kesmeden yalnız derisini çizmeyi Ebû Hanîfe kerîh görmemiştir. Hattâ Kirmanı Hz. İmâm'm bunu müstahsen addettiğini söylemiş ve esah olan da budur demiştir.». İbni Hazm'in «îmam-ı Âzam 'in bu kavline seleften kaail olan bilmiyoruz» sözü hakkında Aynî: «Bu söz fasittir. ' Çünkü İbni Battal, İbrahim Nehaî 'nin dahî iş'âra kâii olmadığını söylemiştir» diyor. Hz. 'Âişe ile İbnıAb^bâs (Radiyallahü anh) nin hedy sahibini iş'âr yapmakla yapmamak arasında muhayyer bırakmaları da onlara göre iş'ârm sünnet veya müstehab olmadığına delildir.
İş'ârın hikmeti: Hayvan başka sürüye karıştığı zaman kolayca seçilmek, kaybolursa tanınmak, çalınırsa hırsızın onu bırakması, hayvanın kurbanlık olduğunu gören fakirlerin onun kesildiği yere gelmesi, başkalarını bu işe teşvik ve şeâir-i islâmiyyeyi ta'zîm gibi şeylerdir.
îş'ârın deveye mahsus olup olmadığı ihtilaflıdır. İbni Ömer (Radiyallahü anh) sığırlara da iş'âr yaparmış. İbni Hazm bunu Übeyy b. Ka'b (Radiyallahü anJı) 'dan da rivayet etmiştir. îbni Battal ile Şa'bî'ye göre sığıra da deve gibi iş'âr yapılır ve nişan takılır. Ebû Sevr'in kavli de budur. İmam Mâlik iş'âria nişan takmanın yalnız hörgüçlü hayvanlara yapılacağını, hörgüç-süzlere ise işjâr yapılnv.yacağım söylemiştir. Said b. Cübeyr : «Hörgüçsüz hayvanlara yalnız nişan takılır, iş'âr yapılmaz» demiştir. Koyuna iş'âr yapmak sünnet değildir. Çünkü koyun hem zayıf bir hayvandır hem de yapağı iş'âr yerini örter. İbni Tin: «Hörgüçlü sığır hakkında Ebû İshâk 'tan başka hiç bir kimsenin hilaf zikrettiğini bilmiyorum ama bu hayvanın mevcûd olduğunu da sanmıyorum» demişdir.
Taklîd : Hayvanın boynuna alâmet olmak üzere nalın veya.deri gibi bir şey asmaktır. Bu bilittifâk sünnettir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Taklîd ve iş'ârı kurban sahibinin kendisi yapması efdaldır. Kurbanı kesmek dahî böyledir. İmam Mâlik 'le îbni Şihâb kadının taklîd ve iş'ân hususunda ihtilâf etmişlerdir. İbni Şihâb'a göre kadın bunları kendi yapar. îmam Mâlik bunu kabul etmemiş : «Kadın bunları yapamaz, meğer ki, yaptıracak kimse bulamamış olsun. Çünkü taklidi e iş'ân ancak kurbanı kesen kimse yapar» demişdir.
2- Bir kimse Mekke'ye hedy göndermekle ihrama girmiş sayılamaz. İhrâmlıya haram olan hiç bir şey ona haram değildir. Ulemâ bu hususta ittifak etmişlerdir. Yalnız İbni Abbâs ve İbni Ömer (Radiyallahü anh) hazerâtı ile Atâ ve Saîd b. Cübeyr hedy gönderen kimsenin ihrâmh gibi hareket etmesi lüzumuna kaail olmuşlardır. Mamafih böylesi onlara göre de ihrâmh sayılmaz.
3- Hayvana nişan takmak hususunda başkasını tevkil caizdir.

4- Ulemâ birbirlerine reddiyyede bulunabilirler.
5- Nâss mukabilinde içtihada itibar yoktur.
6- Hususiyet sabit olmadıkça Peygamber (SallaUahü A ley-hi ve Seliem) in fiillerine tâbi olmak gerekir.

65- İhtiyacı Olan Kimsenin Hedy Olarak Gönderilen Deveye Binmesinin Cevazı Babı

371- (1322) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'z-Zinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: ResûJüMah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) bir adamın dişi bitr deve sürdüğünü görerek :
«On bin!» demiş. O zât:
— Yâ Resûlâllah! Bu bedenedir, mukabelesinde bulunmuş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ya ikincide yahut üçüncü defada:
«Ona bin! Yazık sana!» buyurmuşlar.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîratu'bnü Abdirrahmân El-Hızâmî, EbûVZinâd'dan, o da A'rac'dan bu isnâdla haber verdi. (Ebû Hüreyre) : «Bir defa bir adam nişanlı bir deve sürerken...» demiş.

372- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb·bih'ten rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah Muharn-meâ (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den rivayet ettikleri şunlardı diyerek bir takım hadîsler söylemiş, ezcümle şöyle demiştir :
«Bir defa bir adam nişanlı bir dişi deveyi sürerken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kendisine :
— Yazık sana! Bin ona! buyurmuş. O zât:
— Bu bedenedir yâ Resûlâllah! demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem);
— Yazık sana! Bİn ona; yazık sana! Bin ona! buyurmuşlar.*
Bu hadîsi Buhâri «Hacc», «Vasâyâ» ve «Edeb» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Deve süren zâtın kim olduğu malûm değildir. Bu zât: «Yâ Resûlâllah! Bu bedenedir.» demekle, devenin kurban edilmek üzere Mekke'ye gönderilmekte olduğunu anlatmak istemiştir. Rivayetlerin bâzılarından anlaşıldığına göre devenin boynunda kurbanlık alâmeti bulunuyormuş. Binâenaleyh Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu görül dört ay kadına yaklaşmıyacağma yemîn etmek şer'an ilâ sayılmaz. Mutlaka dört aydan fazla bir müddet söylemek îcâb eder.
İmam Mâlik-, dört ay üzerine bir gün ziyâde edilmesini şart koşmuştur. Fakat îlâ âyeti bu zevatın aleyhlerine delildir.
îlâ'nıjtr hükmü : Müddet içinde kadına yaklaşıldığı taktirde keffâret îcâb etmektir.
Hasan-ı Basrî'ye göre keffâret lâzım değildir; îlâ sakıt olur.
îlâ yapan kimse dört ay içinde karısına yaklaşmazsa, bir talâk boş olur. Ashâb-ı kiram 'dan İbni Mes'ûd, İbni Ömer, İbni Abbâs, Osman ve Alî (RadiyaüahCt anhûm) hazerâ tının1 kavilleri bu olduğu gibi cumhûr-u Tabiîn'in mezhepleri de budur.
îlâ hakkında filan kitaplarında tafsilât vardır.
Hadîsin bütün rivayetlerinde bir ay'in yirmidokuz günden ibaret olduğu bildirilmektedir.
Kaadı Iy=âz diyor ki: «Bütün bu rivayetlerin mânâsı: Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) yirmidokuz günü tamam ettikten sonra döndü, demektir. Buna delîl : Hadîsin bir rivayetinde :
(yirmidokuz gün geçtikten sonra); diğer rivayette :
(yîrmidokuzun sabahında) yâni {yirnûdokuzdan sonra gelen gecenin sabahında) buyurulmuş olmasıdır. O sabah ise otuzuncu günün sabahıdır. (Ay yirmi dokuzdur.) sözünün mânâsı: bazen yirmidokuz çeker, demektir. Nitekim bâzı rivayetlerde bu şekilde tasrîh Duyurulmuştur.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yemîni zevcelerine güvendiği içindi. Müfessirler Sûre-i Tahrîm'in tefsirinde bu yeminin sebebini beyân etmişlerdir. Görmek isteyenler oraya bakabilirler.

5- Her Belde Halkı İçin Ay'ı Kendileri Görmelerinin Muteber Olduğunu; Bir Beldede Hilal'i Görürlerse, Onlardan Uzak Olan Yerler İçin Bu Hükmün Sabit Olmadığını Beyan Babı

28- (1087) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İb-ni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Aııberanâ) dedi; diğerleri (Had-desenâ) tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmâîl yâni İbni Ca'-.fer, Muhammed yâni İbni Ebî Harmele'den, o da Küreyb'der naklen rivayet etti, kî Ümmü'1-Fadl binti Haris kendisini Muâviye nezdine Şam'a göndermiş. Küreyb şöyle demiş: Şam'a varıp Ümmü Fadl'in hacetini gördüm. Ben, Şam'da iken Ramazan hilâli göründü, Hilâl'i cuma gecesi gördüm. Sonra Medine'ye ayın nihâyetinde geldim. Abdullah İbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) bana bâzı şeyler sordu, sonra hilâlden söz açarak:
— «Hilâli ne zaman gördünüz» dedi. Ben :
— «Biz, onu cuma gecesi gördük.» cevâbını verdim;
— «Onu sen mi gördün?» diye sordu;
— «Evet. Halk da gördüler ve oruç tuttular. Muâviye de oruç tuttu.» dedim. Bunun üzerine İbni Abbâs:
— «Ama biz onu cumartesi akşamı gördük. Onun için de ya otuzu tamamlayıncaya yahut hilâli görünceye kadar oruca devam ediyoruz.» dedi. Ben :
— «Muâviye'nin görmesi ve oruç tutmasıyla iktifa etmiyor musun?» dedim; İbni Abbâs:
— «Hayır; bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle emir buyurdu.» cevâbını verdi.
Kâvî Yahya b. Yahya, Küreyb'in «İktifa etmiyelim mi?» yoksa «İktifa etmiyor musun?» dediğinde şekketmiştir.
Bü hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, hilâlin bir yerde sübût bulmasıyla hükmün oraya münhasır kalacağına delâlet etmektedirye göre binmek ve sütünü içmek hayvana bir noksanlık getirirse noksanlığın kıymetini ödemek lâzım geldiğini kaydetmiştir. İmam Mâl ik'e göre dahî sütü içilmezse de içildiği takdirde ödemek îcâb etmez.
Binmeyi tecviz edenler kurbanlık deve üzerinde yük taşınıp taşı-namıyacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik bunun caiz olmadığını söylemiş cumhur ise tecviz etmişlerdir.
Devenin dişisinden de erkeğinden de hedy kurbanı olur. Hanefiî1er'le İmam Mâl ik'in mezhepleri budur. Mezkûr kavi birçok ashâb-ı

kiram 'dan nakledilmiştir. İbni Tin, hed-yin yalnız dişi deveden olacağını söylemiş ve bu kavli İmam Şâfii'den nakletmiştir.
2- Hadîs-i şerif âlimin fetvayı tekrar edebileceğine, onu kabul etmeyeni tekdir ve tevbih'da bulunabileceğine delildir.

373- (1323) Bana Amru'n-Nâkıd ile Süreye b. Yûnus rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hüseyni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd, Sâbit'ten, o da Enes'den naklen haber verdi. Humeyd zannederim bunu Enes'den ben de işittim demiş. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Humeyd'deıı, o da Sâbit-i Bünânî'den, o da Enes'den naklen haber verdi. Enes (Radiyallahü aııh) şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)hir bedeneyi sürmekte olan birine tesadüf ederek :
— Bin ona! buyurdu. O zât:
— Bu bedenedir mukâabelesinde bulundu. Resûlüllah (Salla! lahü Aleyhi ve Selletn) iki yahut üç defa (bin ona!) buyurdular.»

374- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekr, Mis'ar'dan, o da Bükeyr b. Ahmes'den, o da Enes'den nakler rivayet etti, Bükeyr, ben Enes'i şöyle derken işittim demiş :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellerri) 'in yanından bir bedene yahut hediyye geçirdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahibine):
«Bin ona! dedi. O zât:
— Bu bedenedir yahut hediyyedir mukaabelesinde bulundu. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— «İsterse bedene olsun» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Bişr, Mis'ar'dan rivayet etti. (Demiş ki):-Bana Bükeyr b. Ahnes rivayet etti. (Dedi ki) : Enes'i:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanından bir bedene geçirildi...» derken işittim. Ravî (hadîsin geri kalan kısmını) yukarki hadîs gibi rivayet etmiştir.

375- (1324) Bana Muhammed b. Hâlim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillâh'tan dinledim. Kendisine hedy kurbanlığına binilip tinilemiyeceği soruldu da şÖyJe dedi :
«Ben Peygamber (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem)' (Muztar kaldığın vakit başka hayvan buluncaya kadar ona ma'rûf vecihle bin!) buyururken İşittim.»

376- (...) Bana Seİemetu'bnü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebû'z-Zübeyr'den naklen rivayet etti. Ebû'z-Zübeyr şöyle demiş:

30- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den naklen rivayet etti. H.
Bize İbnü'l-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Amr b Mürra'dan naklen lıaber verdi. Amr söyle demiş: Ben, Ebû'l-Buhterî'yi şunu söylerken işittim: Biz (Zât-ı ırk) denilen yerde iken Ramazan hilâlini gördük de îhni Abtâ^ (RadiyalİahI'ı anhûmaj'ya sormak için bir adam gönderdik. İbni Abbâs (RadiyallahCt anh) şunları söylemiş: Resûlül-lah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki Allah ay'ı görülmek için imdâd etmiştir. Eğer hava bulutlu olursa sayıyı tamamlayt verin.» buyurdular.
Hadîs-i şerîf bütün nüshalarda bu şekilde yâni birinci rivayette «medde»; ikinci rivayette «Emedde» sigalarıyla rivayet edilmiştir.
Kaadı İyâz'm beyânına göre ulemâdan bâzıları medde fiilini imtidât yâni uzatmak; «Emedde» fiilini de imdat vermek mânâsına tef-sîr etmişlerdir.
Kaadı îyâz: «Bence doğrusu rivayetin zahiri manâsıyla kalmasıdır. Zahirî mânâsı: Allah onun müddetini görülsün diye uzatmıştır; demektir. Zaten her iki fiilin de bu. mânâya geldikleri söylenir...« diyor.
Cemaattan bazılarının «ay üç günlük» bazılarının da "iki günlüktür» demeleri, onun büyük gördükleri içindir. İbni Abbâs (RadiyaJîahû anh) ise ayın büyüklüğü küçüklüğü nazar-ı itibâra alınamayacağını, ayın bir gecelik olduğunu bildirmiştir. Zîra büyük veya küçük göstermek Allah Teâlâ'ya kalmış bir fiildir. Dilerse hiç de göstermez; bu takdirde oruç günleri otuz üzerinden tamamlanır,
Mâzirî diyor ki: «Hilâl güneşin zevalinden sonra görülürse gelecek akşama; zevalden Önce görülürse evvelki akşama âiddir. Bazıları bunun da gelecek akşama âid olduğunu söylemişlerdir.
Zâhirî1er'e göre oruçda gecen akşama, bayramda ise ihtiyâtan gelecek akşama âiddir. «Ayı görürseniz oruç tutun!» hadisinin zahirine bakılırsa ay görüldümü oruç tutmak îcâb eder... O halde görülen ay gelecek geceye hami olunur...»
Fakat Übbî, Mâziri'nin bu son sözüne itiraz etmiş ve: «Bu bâbda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sahîh bir hadîs vârid olmamıştır. Yalnız Ömer (Radlyaliahû anh) 'in :
(Ayı zevalden önce görürseniz iftar edin; zevalden sonra görürseniz iftar etmeyin!» dediği rivayet olunur. Böyle bir kavi Hz. Alî 'den de nakledilmiştir. Görülen ayın gelecek geceye âid olduğunu bildiren kavi meşhurdur...» demiştir.
Ayın zevalden önce görülmesi meselesi Hanefiyye imamları arasında da ihtilaflıdır. Hilâl, ayın otuzuncu günü zevalden önce görülürse imam Ebû Yusuf a göre evvelki geceye âiddir. Binaenaleyh Ramazan başı ise o gün oruç tutmak; Ramazan sonu ise iftar etmek lâzımdır.
İmam A'zam'la imam Muhammed'e göre ise görülen hilâl mutlak surette gelecek akşama âiddir. Bazıları bu meseledeki hilafın yalnız imam Ebû Yûsuf JIa imâm Muhammed arasında olduğunu söylemişlerdir.
İmâm A'zam 'dan bir rivayete göre hilâli güneşin yolu üzerinde görünür yâni güneş hilâli ta'kîb ederse, o hilâl evvelki geceye, hilâl güneşin peşinden gidiyorsa gelecek geceye âiddir. Fetva İmam A'zam'la imam Muhammed'in kavline göredir.

7- Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in «Bayram Ayları Noksan Olmazlar» Hahisinin Manasını Beyan Babı :

31- (1089) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey Halid'den, o da Abdurrahman b. Ebî Bekrâ'dan, o da babası (Radiyallahû anh) 'dan, o da $eygamher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi:
«İkİ bayram ayı noksan olmazlar, bunlar Ramazan ile ZtlhİcceJ'dir» buyurmuşlar. vâyet etmişlerdir. Fakat Hattâbî bunu pek doğru bulmamış şeklinde okunmasını tavsiye etmişdir. Cevheri ile sair lügat ulemâsı bu hususta biri «Zehafe» diğeri «Ezhafe» olmak üzere iki

lügat kullanıldığım söylemişlerdir. Bu kelimeler sürünmek, yol almak ve bîtâb düşerek yolda kalmak mânâlarında kullanılırlar. Binâenaleyh Hattâbî'nin iddiası kabul edilmemiştir. Kelime her iki şekilde de kullanılabilir. Burada nıurâd hayvanın yürüyemeyip yolda kalmasıdır.
Hadîsteki «Ayiye» fiili «Ayye» ve «Uniye» şeklinde de rivayet olunmuştur. Birinci ve ikinci rivayetlerin mânâsı âciz kaldı yani hayvan yolda kalırsa ne yapmak lâzım geldiğini bilemedi demektir. Üçüncü rivayete göre mânâ ehemmiyet verdi demektir.
Hadîsin birinci rivayetinde ResûlüIIah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem)in gönderdiği develerin on altı, ikinci rivayetinde onsekiz olduğu görülmektedir. Nevevî buna bakarak hâdisenin ayrı ayrı iki yerde geçmiş olabileceğine ihtimâl verdiği gibi, aynı hadisenin ayrı ayrı rakamlarla ifade edilmiş olmasını da caiz görmüş : «Onaltı adedinde fazlasını nefy yoktur. Çünkü bu bir mefhum-u adettir, onunla amel edilmez» demiştir. Hâdise bir olduğuna göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in develerine vekil tayin ettiği zâtın Ebû Kabîsa Züeyb (Radîyallahü anh) olduğu anlaşılır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hîn-i hacette bir kimse kendisinin medhini tezammun eden sözler söyleyebilir. İbni Abbâs (Radiyalîahü anh)hn : «Tam bilene rastladın» sözü buna delildir. Hz. İbni Abbâs bu sözü verdiği haberin dikkatle dinlenilmesine teşvik ve söylediklerinin muhakkak olduğunu beyân için söylemiştir.
2- Mekke'ye götürülen kurbanlık yürüyemeyip yolda kalırsa onu keserek etini fakirlere dağıtmak icâb eder. Sahibiyle yol arkadaşları o hayvanın etinden yiyemezler.Nevevî: «Bu, bâzı kimseler yolda hayvanı kesmeye veya sakatlamaya imkân bulamasmlar diye sedd-i zerîa kabilinden yasak edilmiştir.» diyor. Bu meselede ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Ahmet 'ten bir rivayete göre sahibi ve arkadaşları ancak nafile hedy ile müt'a ve kıran kurbanlarının etlerinden yiyebilirler. Hanefîye ulemâsının kavilleri de budur. Çünkü bu kurbanlar ceza için değil hacc ibâdetlerinden ma'dûd olmak üzere kesilirler. «Et-Tevdîh» nam eserde beyân edildiğine göre yolda kalan nafile hedy kurbanı hakkında ulemâdan bir taife ruhsat vermişlerdir. Bu kavil Hz. Âişe ile İbni Ömer (Radiyaüahü anh/dan rivayet olunmuşdur. Bir takımları sahibinin o kurbanın etinden yiyemiyeceğine kaail olmuşlardır. Bu kavil İbni Abbâs (Radiyallahü anhydan naklolunmuştur. îmam Azam'la İmam Mâlik ve İmam Şafiî 'nin mezhepleri budur.

67- Veda Tavafının Vücübu ve Hayızlılardan Sukutu Babı

379- (1327) Bize Saîd b. Mansûr ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Süleymân-ı Ahvel'den, o da Tâvûs'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. ibni Abbâs şöyle demiş : «Halk her tarafa dağılıyorlar di. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallollahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sakın son varacağı yer Bey t-i Şerîf olmadıkça hiçbir kimse bir yere gitmesin» buyurdular.
Züheyr, kelimesini söylememiştir.

380- (1328) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız Saîd'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs'tan naklen rivayet etti. İbni Abbâs :
«Halka son varacakları yerin Beyt-i Şerîf olması emir buyruldu. Yalnız hayzh kadına ruhsat verildi.» demiş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'm hassaten bu iki ayı zikir buyurması oruçla hacc bu aylarda yapıldığı içindir.
Nevevî kat'iyyetle buna kaail olmuştur.
Tıybî (?-743) : «Hadîsin zahirine bakılırsa bu iki ayın hassaten zikredilmesi, başka aylarda bulunmayan bir meziyete sahip oldukları içindir. Yoksa hadîs, başka ayda yapılan taatın sevabı bunlarda yapılanın sevabından daha azdır, mânâsına gelmez. Maksad bu iki ay bayramlara mahsus olduğu için onlarda vuku'u melhuz olan hatânın hükmünü kal-dırmakdır.» demiştir.
Hadîs-i şerif, sevapların amellere göre değil, sırf Allah'ın bir fadl-ı ihsanı olduğunu söyliyenlerin delilidir.
Yine bu hadîs tam ve noksan ayların sevabda müsavi olduklarına delildir.

8- Oruca Girişin Fecrin Doğması İle Hasıl Olduğunu, Fecir Doğuncaya Kadar Yemek ve Sairenin Cevazını, Kendisine Oruca, Namaz Vaktine ve Saireye Girmek Gibi Hükümler Taalluk Eden Fecrin Sıfatını Beyan Babı

33- (1090) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdrîs, Husayn'dan, o da Şa'bi'den, o da[2] Adiyy b. Hatim (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Adiyy şöyle demiş: (Sizin için fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden seçilinceye kadar yiyip için [3] âyet-i kerimesi nâzl olunca Adiyy b. Hâtm peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
«Ya Resûlallah Ben, yastığımın altına bir beyaz, biri siyah iki ip koydum. (Bununla) geceyi gündüzden seçiyorum.» dedi. Resûlüllah (Salîallchü Aleyhi ve Sellem):
«Senin yastığın pek genişmiş, Bu beyaz iplikle siyah iplik gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığından ibarettir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buh âri «Kitâbu's-Savm» ile «Kitabu't-Tefsir» de Ebû Dâvud «Kitâbu's-Savm'da, Tirmizi «Kitâbu't-Tefsir» de muhtelif ravilerden tahric etmişlerdir.
Tirmizi onun hakkında «Hasen Sahih bir hadistir.» demiştir.
İkaal : Arapların deve bağladıkları iptir.
Mücâhid'in rivayetinde bunun yerine «Kıldan iki iplik aldım.» denilmiştir.
Hadîsin bir rivayetinde şöyle buyurulmuştur: «Dedim ki Yâ Resûlallah, bu beyaz iplikle siyah iplikden murâd nedir? Bunlar hakikaten iki iplik midir? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şayet ipliklere baktınsa sen hakikaten pek kaim kafalıymışsın.» buyurdu.
Sonra ilâve etti:
«Hayır, bundan murâd, gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır.»
Ebû Davud'un rivayetinde: «Ben biri beyaz, biri siyah iki ip alarak yastığımın altına koydum da, onlara baktım, fakat ipleri biribirinden seçemedim. Sonra bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattım da, güldü ve
«Öyle ise senin yastığın pek geniş ve uzunmuş. Bundan murad : Gece ile gündüzden ibarettir, buyurdu» denilmektedir.
Ebû Avâne 'nin rivayet ettiği Mutarrif hadîsinde : «ResûlüIIaH (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü ve :
— «Hayır öyle değil, ey kalın kafalı, buyurdular.» denilmiştir.

«SenÎn yastığın pek genişmiş.» ifâdesindeki yastık uykudan kinayedir. Maksat «Senin uykun pek çok ve derinmiş.» demektir.
Bâzıları yastığın başdan kinaye olduğunu söylerler. Nitekim : «Sen hakîkaten pek kalın kafalıymışsm.» hadîsi de bunu te'yid etmektedir.
Bir takımları kaim kafalı tâbirinin ahmaklıktan kinaye olduğunu söylerler. Zira kafanın haddinden fazla büyük ve geniş olması, gabâvet ve
«Safiyye fcinti Huyey tavâf-ı ifâzayı yaptıktan sonra hayz gördü. Ben onun hayz hâlini HesûlüUah (Sallaliahü Aleyhi ve Selletn)'e anlattım da Resûlüllah (Sallal'.ahü Aleyhi ve Seilem):
— O bizi yolumuzdan alıkoyacak mı? buyurdu. Ben :
— Yâ Kesûlullah! O ifâsını yapmış ve beyti tavaf elmişdi. İfâzadan sonra hayız gördü dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Seilem) :
«Öyle ise yola revân olsun!» buyurdular.

383- (...) Bana Ebu't-Tahir ile Harmeletu'bnü Yahya ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. Ahmed (bize rivayet etti). Ötekiler (bize haber verdi) tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan bu isnâdla haber verdi. Âişe Leys hadîsinde olduğu gibi :
«Peygamber (Sailaîlahü Aleyhi ve Seilem) 'in zevcesi Safiyye binti Hu-yeyy veda haccııida temiz iken ifâzasmı yaptıktan sonra hayzim gördü...» demiş.

(...) Bize Kuteybe yani İbni Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana Muhamnıedu'bnü'l-Mûsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti, Bu râ-vilerin hepsi Abdurrahmân b. Kaasim'dan, o da babasından, o da Aişe'-den naklen onun Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Seilem) 'e Safiyye'nin hayız gördüğünü söylediğini Zührî'nin hadîsi mânâsında rivayet etmişlerdir.

384- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh, Kaasim b. Muhammed'den, o da Âişe'den nakler rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
«Safiyye'nin tavafı ifâzayi yapmadan hayız göreceğinden korkuyorduk. Derken yanımıza Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) gelerek:
— Safiye bizi yolumuzdan alıkoyacak mı diye sordu. Biz:
— O ifâzasım yaptı, dedik.
— Öyleyse alıkoymayacak buyurdular.

385- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) ; Mâük'e, Abdullah b. Ebî Bekr'den dinlediğim, onun da babasından, onun da Amra binti Abdirrahmân'dan, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Âişe Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
— Yâ Resûlallah! Safiyye binti Huyeyy hayz gördü, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Galiba o bizi yolumuzdan alıkoyacak. Sizinle birlikte beyti tlvâf etmiş miydi? demiş. Oradakiler :
— Hay hay etmişti! cevâbını vermişler.
— Öyle ise yola çıksın! buyurmuşlar.(Dedi ki) : Bize Fudayl b. Süleyman [4] rivayet etti : (Dedi ki) : Bize Ebû Hazım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sehl b. Sa'd rivayet eyledi. (Dedi ki) : Şu (size ak iplilc kam iplikten seçilinceye kadar yiyin için) âyeti nazil olunca bâzı kimseler bir beyaz bir de siyah iplik alarak bunları birbirinden seçinceye kadar yemeye devam ederdi. Nihayet Allah rAzze ve Celle) (Fecirden) kavl-i kerîmini indirerek bundan muradı beyân eyledi.

35- (...) Bana Muhammed b. Sehl Et-Temîmi[5] ile Ebû Bekir b. İshâk rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Gassân haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hâzim, Sehl b. Sa'd (Radiyallahü an/r/dan naklen rivayet etti. Sehl şöyl demiş: Şu âyet (yani) :
(Size ak iplik kara iplikten seçilinceye kadar yiyin, için) kavl-i ilâhisi nazil olunca bazı kimseler oruç tutmak îstedimi her biri ayaklarına bir siyah bir de beyaz iplik bağlarlar da, bu iplikleri birbirinden seçinceye kadar yiyip içmeye devam ederlerdi. Bundan sonra Allah (Fecirden) kavlini indirdi. Bu suretle Allah'ın bu âyetten gece ile gündüzü murâd ettiğini anladılar.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Savm» ile «Kitâbu't-Tefsir» de. Nesâî «Kitabu's-Savm» da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Bundan evvelki hadîsde Hz. Adiyy'in biri beyaz diğeri siyah İki ipi yastığının altına koyduğu bildirilmişti. Bu hadîsde Ashâb-ı Kiram 'dan bâzılarının iki ipliği ayaklarına bağladıkları görülüyor. Fakat iki rivayet arasında münâfaat yoktur. Zira bâzılarının iplikleri yastıklarının altına koyması, diğerlerinin ayaklarına bağlaması mümkündür. Ulemâdn bir takımları iki rivayetin arasını bulmak için Ashâb'in sahur zamanına kadar iplikleri yastıklarının altında tuttukları, sahur zamanında onları ayaklarına bağladıkları ihtimâlinden bahsetmişlerse de, bu ihtimâl uzak görülmüştür. Çünkü o zaman kendileri uyanık bulunacakları için ayaklarına iplik bağlamaya hacet yoktur. Ellerinde onları daha iyi görürler.
Ri'y : Manzara dimektir.
Bâzıları bu kelimeyi «ra'y» ve «ri'iyy» şeklinde rivayet etmişlerdir.
Fakat Kaadî İy âz buna itiraz etmiş, hatâ olduğunu söylemiştir.
Bu şekilde rivayet sahih olsa biîe mer'i yani görünen mânâsına geleceğini bildirmiştir.
Kurtubî (?-656), Hz. Adiyy rivayeti ile bu rivayetin arasını bulmuş ve: Adiyy rivayetinin Seh1 rivayetinden sonra vârid olabileceğinden bahisle Hz. Adiyy'in, Seh1 rivâyetin-deki maceraydı işitmemiş olması ihtimalini ileri sürmüştür.
- Maamafih yine Kurtubî 'nin beyânına göre her iki hadîsin aynı kazıyye hakkında vârid olması muhtemeldir. Yalnız râvilerden bazısı âyetteki «Fecir» kelimesini muttasıl olarak zikretmiş, bâzıları onu âyetten ayırmışlardır. Çünkü bu kelime âyet-i kerîme'nin baş tarafından hayli zaman sonra nazil olmuştur.
Bâzıları bir sene sonra indirildiğini söylerler.
Tahavî'nin rivayetine göre âyet-i kerîme nazil olduktan sonra Ashâb-ı Kiram bir müddet fecir doğuncaya kadar yiyip içmeye devam etmişler, sonra Allah Teâlâ Hazretleri fecir kaydını indirmekle bu hükmü neshetmiştir.
Fakat Kaadî İyâz, Tahavî 'nin bu sözüne itirazda bulunmuş ve hükmün onun dediği gibi evvelâ sabit olup, sonradan neshedilme-diğini hadisden muradın bu işi bazı Bedeviler'in te'vil suretiyle yaptıklarını beyândan ibaret olduğunu söylemiştir.

36- (1092) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteyhetü'bnu Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan o da Salim b. Abdillah'dan, o da Abdullah (Radiyallahü anh) dan o da Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Selle m) 'den naklen rivayet eyledi, şöyle buyurmuşlar :

68- Hacı Olanla Olmayanın Kabe'ye Girip İçinde Namaz Kılmasının ve Kabe'nin Her Tarafında Dua Etmasinin Müstehab Oluşu Babı

388- (1329) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: «Re$û\ülla.h (Sallallahü Aleyhi've Seüem) beraberinde Üsâme, Bilâl ve Kabe hizmetçisi Osman b. Talha olduğu halde Kabe'ye girmiş ve kapısını kapamış. Sonra (bir müddet) orada durmuş. İbni Ömer demiş ki:
— Bilâl çıktığı vakit Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) ne yaptı? diye sordum. Bilâl:
— İki direk soluna, bir direk sağma, üç direk de arkasına aldı, sonra namaz kıldı; cevâbını verdi. O gün Beyt-i Şerif altı direk üzerine idi.»

389- (...) Bize Ebu'r-Rebî' Ez-Zehrânî ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ebû Kâmil-i Cahderî hep birden Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiler. Ebû Kâmil (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ey-yûb. Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: Fetih günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'ye) gelerek Kabe'nin harîmine girdi. Ve Osman b. Talha'ya haber gönderdi. O da anahtarı getirerek kapıyı açtı. Sonra Peygamter (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ile Bilâl, Üsâmctu'fcnu Zeyd ve Osman b Talha içeri girdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn emriyle kapı kapandı. İçerde uzun zaman kaldılar. Sonra kapıyı açdı. Abdullah demiş ki:
— Ben herkesten acele davranarak oradan çıkarken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i karşıladım. Bilâl de peşinde idi. Bilâl'e :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içerde namaz kıldı mı? diye sordum.
— Evet! cevâbını verdi.
— Nerede kıldı? dedim.
— Yüzüne karşı gelen iki direğin arasında! dedi. (Yalmz) kaç rekât namaz kıldığını sormayı unuttum,»

390- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân, Eyyûb'ü Sahtiyânî'den, o da Nâfi/den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
«Fetih yılında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Üsâmetübnü Zeyd'e âit dişi bir deve üzerinde gelerek onu Kabe'nin harîmine çöktür-dü. Sonra Osman b. Talha'yı çağırdı. Ve :
— Bana anahtarı getir., dedi. Osman hemen annesine gitti. Fakat annesi anahtarı ona vermek istemedi. Osman :
— Vallahi yâ onu bana verirsin, yahut şu kılıç belimden çıkar, dedi. Bunun üzerine annesi anahtarı ona verdi. O da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek onu kendisine teslim etti- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kapıyı açtı...» Bundan sonra râvi, Hammad b. Zeyd hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

391- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebıı Üsâme rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abde, UbeyduIlah'tan, o da Nazi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet eyledi. îbni Ömer şöyle elemiş:
«Resuiüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem), beraberinde Üsâme. Bilâl ve Osman b. Talha olduğu halde Beyt-î Şerife girdi. Müteakiber üzerlerinden kapıyı uzun zaman kapadılar. Bilâhare kapı açıldı, içeriye ilk giren ben idim. Ve Bilâl'e rastlayarak :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nerede namaz kıldı? diye sordum. Bilâl:
— İki ön direk arasında; cevâbını verdi. Ama Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin kaç rekât namaz kıldığını ona sormaya unuttum.»

392- (...) Bana Humeyd b. Mes'ade rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni İbnü'l-Hâris rivayet etti, (Dedi ki) : Abdullah b. Avn, Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. Abdullah Kabe'ye (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) varmış, Peygamber ile Bilâl ve Üsâme Kabe'ye girmiş bulunuyorlarrmş. Osman b. Talha üzerlerinden kapıyı kapamış. Abdullah şöyle demiş :
«Orada uzun müddet kaldılar. Sonra kapı açıldı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) çıktı. Ben merdivenden adımlayarak Beyt-i Şe-rîf'e girdim. Ve: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) nerede namaz kıldı? diye sordum.
— Şurada! dediler. Fakat onlara kaç rekât namaz kıldığını sormağa unuttum.»

393- (...) Bize Kuteyhetu'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leye. rivayet etti. H.
Bize Ibni Runıh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbn-i Şihâb'-dan, o da Sâlim'den, o da babasından naklen haber verdi. Babas (Abdullah) şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) beraberinde Üsâmetu'bnü Zeyel, Bilâl ve Osman b. Talha olduğu halde Beyt-i Şerife girdi ve üzerlerinden kapıyı kapadılar. Açtıkları zaman ilk giren (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ben oldum ve Bilâl'e rastlayarak orta Resûlüllah Beyt'in içinde namaz kıldı mı? diye sordum. Bilâl:
— Evet, iki yemânî direğin arasında namaz kıldı! cevabını verdi.

394- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedâ ki) : Bize İbiîi Vehb habeır verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillâb, babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş: « Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi, ve Seîlem) in, Üsâmetu'bnü Zeyil, Bilâl ve Osman b. Talha ile birlikte Kâıbe'ye girdiğini gördüm. Onlarla beraber başka bir kimse girmedi. Sonıra üzerlerinden kapı kapandı.
(Yine) Abdullah b. Ömer şunu söylemiş : «Bana Bilâl yahut Osman b. Talha haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelÎem) Kabe'nin içinde iki yemânî direğin arasında namaz kılmış.»
Bu hadîsi Buhâri hacc bahsinde tahrîc etmiştir.
Görülüyor ki birinci rivayette Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in iki direk solunda, bir direk sağında ve üç direk arkasında

olduğu halde altı direk arasında; diğer rivayetlerde iki yemânî direk arasında namaz kıldığı bildiriliyor. Buhâri'nin rivayetinde sağında ve solunda birer, arkasında da üç direk olduğu halde namaz kıldığı ve o gün Beyt-i Şerifin altı direği bulunduğu bildiriliyor. Bu sebeple rivayetler ûrasmda bir nevî işkâl zuhur etmekte ise de Kirmanı buna. cevap vermiş ve: «Direk lâfzı cinstir. Bire de. ikiye de ihtimâli vardır.-Binâenaleyh mücmeldir. Bu mücmeli Mâlik, İsmail b. Ebi Üveys rivayetinde beyân etmiş, sağındaki direklerin de iki olduğunu söylemiştir. Bu suretle direkler altı olur» demiştir. Nitekim babımızın birinci rivayetinde : «Soluna iki. sağma bir, arkasına da üç direk aldı» denilmek suretiyle direklerin altı olduğu beyân edilmiştir.
Bâzıları rivâyetlerdeki ihtilâfa bakarak vak'anm ayrı ayrı zamanlarda iki defa cereyan ettiğine kaail olmuşlardır. Bir rivayette ResûlüJ-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iki direk sağına, iki soluna, üç de arkasına alarak namaz kıldığı bildirilmiştir. Bu takdirde direklerin yedi olması îcab ederse de nefs-i hadisde : «O gün Beyt-i Şerîf altı direk üzerindeydi.» denilmesi bu rivayeti reddeder. İki yemânî direk arasında namaz kıldığını bildiren rivayette diğer direkler zikredilmemiştir.

395- (1330) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd hep birden İbni Bekr'clen rivayet ettiler. Abd (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bek haber verc'li. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Atâ'ya : Sen İbni Abbâs'ı (siz ancak tavaf etmeye memur oldunuz, Kabe'ye girmeğe memur değilsiniz) derken işittin mi? diye sordum. Atâ':
— İbni Abbâs Kabe'ye girmekten nehy etmezdi. Lâkin ben onu şöyle derken işittim, dedi. «Bana Üsâmetu'bnu Zeyd baber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beyt-i Şerife girdiği vakit onun her tarafından duâ etmiş ama çıkıncaya kadar orada namaz kılmamış. Çıktığı zaman Beyt'in önünde iki rek'ât namaz kılmış ve :
— İşte kıble budur! buyurmuş. Atâ' (Demiş ki) : Ben İbnİ Abbâs'a :
— Kabe'nin taraflarından murâd nedir? Onun köşelerinde mi (namaz kılmış) : diye sordum.
— Beyt-i Şerifin karşısına gelen her yerinde! cevâbını verdi.»

396- (1331) Bize Şeybân b. îferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Atâ', İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kabe'ye girmiş. Kabe'nin içinde altı direk varmış. Bir direğin yanında durarak duâ etmiş,, fakat namaz kılmamış.
Bu hadîsi Buhâri ve Nesâ: hacc bahsinde tahric etmişlerdir.
Hadîs-i şerif Buhâri'de mürsel olarak rivayet edilmiştir. Hz. Bilâl rivayetinde Veygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Kâbe'de namaz kıldığı; Üsâme (Radiyallahü anlı) rivayetinde ise namaz kıi-mayıp sadece her tarafında duâ ettiği görülmektedir. Bu bâbda Nevevî şunları söylüyor : «Hadîs ulemâsı Bilâl rivâyetiyle amel hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü bu rivayet bir hüküm ispat etmektedir. Aynı zamanda bunda ilim ziyâdeliği vardır. Binâenaleyh onu tercih etmek gerekir. Namazdan murâd ma'Îûm ve mâhûd olan rükû'îu sü-cûdîu namazdır. Bundan dolayıdır ki Hz. İbni Ömer: (Ona Re-snlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in kaç rekât namaz kıldığını sormayı unutmuşum, demiştir. Hz. Üsâme'nin (namaz kılmadı) demesine gelince bunun sebebi şudur : Kabe 'ye girip kapıyı kapadıkları vakit her biri duâ ile meşgul olmuş. Üsâme (Radiyallahü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'i Beyt-i Şerifin bir tarafında duâ ederken görmüş; sonra kendisi de Beyt'in başka bir tarafında duâ etmiştir. Hz. Bi1âI Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)de yakın bulunduğu için onun namaz kıldığını görmüş, Üsâme (Radiyallahü anh) uzakta bulunduğu ve meşguliyeti sebebiyle bunu görememiştir. Zâten Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin bu namazı hafif idi. Binâenaleyh Hz. Üsâme'nin zannıyla amel ederek namaz kılmadı demesi caizdir. Fakat Bilâl (Radiyallahü anh) hakîkaten namaz kıldığını görmüş ve haber vermiştir.»
Yine Nevevî'nin beyânına göre Kabe 'nin içinde bir duvarına yahut kapalı olan kapısına karşı dönerek namaz kumanın caiz olup olmayacağında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. îmam-ı Âzam. Sev-rî, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve cumhûr-u ulemâya göre Kâ'be 'nin içinde farz ve nafile namaz kılmak caizdir. İmam Mâlik nafile namazın mutlak surette caiz olacağına, fakat namazlarla vitr, sabah namazının iki rekât sünneti ve İki rekât tavaf namazı küınamıyacağma kaail olmuştur.
Muhammed b. Cerîr, Mâlik îler'den Esbağ ve Zâhiriler 'den bâzıları Kâ'be 'nin içinde farz veya nafile hiç bir namazın kılmamıyacağını söylemişlerdir. Kaadî Iyâz bu kavli Hz. İbni Abbâs'tan da rivayet etmiştir.
Cumhurun delili Hz. Bilâl hadîsidir. Nafile namaz sahih olunca farz da sahihtir.
Osman b. Talha (RadiyallahüanJı) Kâbe.i Muazzana'nin mütevellisi idi. Onu açıp kapamak ve hizmetinde bulunmak kendisine aitti. Hudeybiyye musâlâhasmda Ha1id b. Ve1îd ve Amr b. Âs (Radiyallahü anh) ile birlikte müslüman olmuş; Mekke'nin fethinde hazır bulunmuş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kabe 'nin anahtarını onunla birlikte Şeybetü'bnu Osman b. Ebî Ta1ha'ya teslim ederek:
«Ey Talha oğulları! Bunu sizde kalmak üzere alın. Onu sizden hiç kimse alamaz meğer ki zâlim ola» buyurmuştu. Hz. Osman bilâhara Medîne'ye gitmiş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatına kadar orada kaldıktan sonra tekrar Mekke'ye dönmüş ve kendi vefatına kadar orada kalmıştır. Vefatı kırkiki târihine rastlar.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kâ'be'ye girdikten sonra kapısını kapaması halk başına üşüşüp de huzû' ve huşûuna mâni olmasınlar diyedir. Bu hâdise Mekke'nin fethedildiği gün olmuştur.
Nevevî diyor ki; «İbni Ömer rivayetinin zahirine bakılırsa kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in nerede namaz kıldığını Bilâl, Üsâme ve Osman (Radiyallahü anlı) hazerâtı-nm hepsine sormuştur. Fakat Kaadî Iyâz hadîs ulemâsının bu rivayeti çürüttüklerini, Dârekutnî 'nin : "İbni Avn burada vehm etmiştir. Başkaları ona muhalefetle bu hadîsi yalnız Bilâl'e is-nad etmişlerdir" dediğini söylemektedir.» Gerçi İbni Avn'in rivâyetini te'yîd eden nakiller de varsa da meşhur olan rivayet Hz. Bi1âl'in bu hadîsi münferiden nakletmiş olmasıdır:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in : «İşte kıble budur» sözü üzerine Hattâbî şunları söylemiştir : Bunun mânâsı kıble meselesi bu beyte karşı dönmek hususunda istikrar kesbetmiştir. Binâenaleyh bugünden sonra neshedilemez. Artık ebediyyen siz ona doğru namaz kılın demektir. Mamafih ashabına imamın nereye durmasının sünnet olduğunu anlatmak istemiş olsa da bir ihtimâldir. îmanı Kabe 'riin köşelerine ve etrafına değil, doğrudan doğruya cephesine karşı duracaktır. Namaz her tarafında caiz olmakla beraber sünnet olan vecih budur.»
Nevevî burada üçüncü bir mânâ ihtimâlinden bahsetmiştir. Ona göre hadîsin mânâsı «Kıble' bütün harem yahut Mekke veya Kabe ;nin etrafındaki mescid değil, bizzat Kâ'be'dir demektir.» Ha-dîs-i şerîf gündüz nafileleri ikişer rekât kılınır diyenlerin delilidir. İmam Şafiî ile Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre gece ve gündüz nafilelerini ikişer rek'ât kılmak efdaldır. Hanefîler-den İmam Ebû Yûsuf'la Muhammed'e göre gece nafilelerini ikişer rekât kılmak, îmam-î Âzam'a göre ise gece ,ye: gündüz nafilelerini dörder rekât kılmak efdaldır. Hz. İmamı Pîfe bâbdaki delili îbni Abbâs (Radiyallahü atth) hadîsidir. Mezkûrv^aj, dîsde :

«Resûlültah (Sallallahii Aleyhi ve Selleın) dört rekât nafile namaz kılardı ki bu rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu sorma» denilmektedir.
Hadîs-i Şerîf Kabe 'nin içinde farz veya nafile hiç bir namaz kılınmaz diyenlerin aleyhine delildir.

397- (1332) Bana Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ebî Hâlid haber verdi (Dedi ki) :ResûlülIah (SaîlaîlahüAîeyhiveSelkm)"m sahabîsi Abdullah b. Ebî Evfâ'ya : Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) ömres esnasında Beyt-i Şerîfe girdi mi? diye sordum.
— Hayır! cevâbını verdi,
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» ve «Megâzî» bahislerinde, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce hacc bahsinde muhtelif râ-vilerden tahrîc etmişlerdir.
Buhâri'nin rivayetinde: «KesûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ömre yaptı da Beyt-i tavaf etti ve Makâm-ı İbrâhîm'in arkasında iki rekât namaz kıldı. Beraberinde kendisini halktan örten kimseler vardı. Bir adam İlmi Ebî Evfâ'ya :
— Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn) Kâ'be'ye girdi rni? diye sordu. İbni Ebî Evfâ: Hayır! cevâbını verdi.» denilmektedir.
Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem)'in bu umresinden murâd Hicretin yudinci senesi henüz Mekke fethedilmezden Önce îfâ buyurduğu ömre-i kazadır. Nevevî diyor ki : «Ulemâ Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) in Beyt-i Şerife girmemesine sebep içinde bulunan putlarla suretler olduğunu söylemişlerdir. Zâten müşrikler bunları değiştirmek için onun Kabe'ye girmesine müsaade etmezlerdi. Mekke fethedilince Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) hu suretlerin def edilmesini emir buyurdu. Ondan sonra Kabe 'ye girdi.»
Kurtubî'nin beyânına göre Kâ'be'nin içinde üçyüzaltmış put bulunuyormuş. Müşrikler her gün, ayrı bir puta taparlarmış. İmam Ahmed'in «Müsned»inde Hz. Câbir'den rivayet ettiği bir hadîs-de : «Kâ'be'de birçok suretler vardı. Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) Ömeru'bnü'l-Hattâb'a bunları mahvetmesini emir buyurdu. Ömer de bir elbise ıslatarak bunları onunla sildi. Müteakiben Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Sel1em) Kâ'be'ye suretlerden eser kalmamış olarak girdi.» denilmektedir.

69- Ka'be'nin Yıkılıp, Yapılması Babı

398- (1333) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âîşe'den naklen haber verdi. Âişe (Radİyallahü ariha) şöyle demiş : Bana Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ben Kâ'be'yi yıkar da İbrahim (Aleyhisselâm)'\n temelleri üzerine kurardım. Çünkü Kureyş Beyt-i şerifi bîna ederken işi kısadan tutmuştur. Ben Kâ'be'ye bir Arka kapı yapardım» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bckr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de ri-vâyct ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Nümeyr, Hişâm'dan bu isnâdla rivayet etti.

399- (...) Bize Yahya b. Yabyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Salim b. Abdülâh'lan naklettiği, ona da Abdullah b. Muhammed b. Ebû Bekr-i Sıddîk'ın, Abdullah b. Ömer'den, o da Peygamber (SalîalJahii Aleyhi ve Sillem) 'in zevces Aişe'den naklen haber verdiği şu hadîsi okudum : «Resûlüllah (Saîîallahü A leyhi ve Sellem) Âişe'ye:
— Görmedin mİ kavmin Kâ'be'y bina etmişler İbrahim (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'İnternetlerinden noksan yapmışlar? buyurmuş. Âişe (Radiyallahü anha) demiş ki, ben :
— Yâ Eesûlallah sen onu İhrahîm (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in temelleri üzerine çevirsene! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı bunu yapardım.» buyurdular.
Abdullah b. Ömer: «Eğer Âişe bu sözü Kesû\ü\iah(SaUaliahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiyse ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hacer-i Esved'den sonra gelen iki rüknü istilâm etmemesini ancak Beyt-i Şerifin Ibrâhîm (Aleyhisselâm) 'in temelleri üzerine tamamlanmamasına hanıle-derim.» demiş.

400- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki)-: Bize Abdullah b, Vehb, Mahrem e'den naklen haber verdi. H,
Bana Harun b. Saîd' El-Eylî do rivayet etli. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mahrametırbnu ıBükeyr. babasındar naklen haber verdi. (Demiş ki) : İhnİ Ömer'in azadlısı Nâfi'î şöyle devken işittim : Ben Abdullah b. Ebî Bekr b. Kuhâfe'yi, Abdullah b Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'in zevcesi Âişe'den naklen rîvâyef ederken dinledim. Aişe şöyle demiş: Ben Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
— Eğer kavmin câhüiyet devrinden yahut küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı Kâ'be'nîn birikmiş malini Allah yolunda sarfeder de kapısını yerden yapar hterden de bazı yerleri ona katardım; buyururken işittim.

401- (...) Bana Muhammed b.Hatim rivayet etti. (Dedi ki) > Bana İbni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selim b. Hayyân, Saîd yani İbr Mînârdan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Abdullah b. Zübeyr'i şunu söylerken işittim : Bana teyzem yani Âişe dedi ki : Resûlüllaîı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Yâ Âişe! Eğer kavmin şirkten yeni kurtulmuş olmasaydı ben kâ'be'-yi yıkar da yere yapışrk (aiçakj yapardım. Ona biri şarkî, biri garbî olmak üzere iki kapı açardım. Hicr tarafından da ona altı arşın yer katardım. Çünkü Kureyş Kâ'be'yi bina ederken onu küçültmüştür buyurdular.

402- (...) Bize Hennâd b. Seriyy rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İb-ni Ebî Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Ebî Süleyman Atâ'da naklen haber verdi. Atâ1 şöyle demiş:
«Yezîd b. Muâviye zamanında Şamlılar Mekke'ye hücum ederek Beyt-i Şerif yandığı ve olan olduğu vakit İbni Zübeyr, taa hacc mevsiminde halk gelinceye kadar onu hâli üzere bıraktı. (Bununla) halkı Şamlılar üzerine teşcî' yahut harbe sevketmek istiyordu. Halk haccdan dağılınca İbni Zübeyr:
— Ey cemaat! Kabe hakkında bana re'yinîzi söyleyin. Onu yıkıp da yeniden mi bina edeyim? Yoksa harâb olan yerlerini tamir mi eyliye-yim? İbni Abbâs:
— Bana bu bâbda bir fikir zahir oldu. Harâbolan yerlerini tamir etmeni ve halkın müslüman oldukları vakit buldukları bir beyti,

müslü-maıı oldukları vakit buldukları taşları, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in de Peygamber gönderildiği vakit bulduğu bu şeyleri hâli üzere bırakmanı muvafık görüyorum, dedi. Bunun üzerine İbni Zübeyr şunları söyledi:
— Sizden birinizin evi yansa onu yenilemedikçe gönlü razı olmaz. Şü halde Rabbinizin Beytine nasıl razı olabiliyorsunuz? Ben Rabbinıe üç defa istiharede bulunacağım. Sonra yapacağım işe niyet edeceğim.»
Üç gece geçtikten sonra Kabe'yi yıkmaya karar verdi. Halk Kabe'nin üzerine çıkan ilk insanın başına gökten bir belâ iner korkusuyla onu bu işten vazgeçirmeye çalıştılar. Nihayet Beyt-i Şerifin üzerine bir adam çıkarak ondan bir taş attı. Halk onun başına bir şey gelmediğini görünce hep birden İbni Zübeyr'e tabî' oldular ve Beyt-i Şerifi yıkarak yere kadar indirdiler. İbni Zübeyr Kâ'be'nin binası yükselinceye kadar (kıble vazifesi görmek üzere) bir takım direkler diktirdi. Ve üzerlerine perdeler çektirdi.
İbni Zübeyr demiş ki : «Ben Âişe'yi şöyle derken işittim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Halk küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ben mutlaka Kâ'be'ye Hicr'den beş arşın yer katar ve ona İnsanların gireceği bir kapı ile çıkacakları bir kapı açardım. Ama bende Kâ'be'nîn binasına yetecek nafaka yoktur.» buyurdu.
İşte bugün ben sarfedecek nafaka buluyorum. İnsanlardan da korkacak değilim.» Ata' (sözüne devamla) şöyle demiş: «İbni Zübeyr Kabe'ye Hicr'den beş arşın yer kattı. Hattâ bir temel açarak halka gösterdi. Halk ona baktılar da binayı onun üzerine kurdu. Kâ'be'nin uzunluğu onsekiz arşındı. îbni Zübeyr ilâveyi yapınca bunu kısa görerek uzunluğuna on arşın kattı. Beyt-i Şerife iki kam yaptı. Bunların birinden girilir, diğerinden çıkılırdı. İbni Zübeyr katledilince Haccâc, Mervân'a mektup yazarak bunu ve îbni Zübeyr'in Kabe'yi Mekkelilerden âdil bir takım kimselerin gördükleri bir temel üzerine bina ettiğini haber verdi. Abdül Melik de ona :
— Biz İbni Züheyr'in berbâd ettiği bir şeyde yokuz. Uzunluğuna yaptığı ilâveyi olduğu gibi bırak, fakat Hicr'den yaptığı ilâveyi eskiden bina edildiği şekle çevir. Açtığı kapıyı da kapa! diye cevap yazdı. Bunun üzerine Haccâc binayı yıkarak eski şekline iade etti.

403- (...) Bana Muhammedu'bnu Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbııİ Cüreyc habe verdi. (Dedi ki) : Ben Abdullah b. Ubeyd b. Unıeyr iie VeJid b. Atâ'yı Haris b. Abdillâh b. Ebî RebîVdaıı naklen ribâyet ederlerker dinledim. Abdullah b. Ubeyd dedi ki : Haris b. Abdillâh, Abdülmelik b. Mer-vâ'nın hilâfeti zamanında onun yanına geldi. Abdülmelik İbni Zübeyr'i kasdederek ;
— Ben Ebû Hubeybin Âişe'den işittiğini söylediği şeyleri ondan işittiğini zannetmiyorum, dedi. Haris:
— Bilâkis (Bunları ondan ben işittim mukaabelesinde bulundu.) Abdül-Melik :
— Aişe'yi ne derken işittin? diye sordu. Haris :
— Dedi kî Kesûlüllah [Sallallahü Aıeyhı ve Sellem) :
Senin kavmin Beyt-i şerifin binasını noksanlaştırdılar. Eğer şirkten yeni kurtulmuş olmasalardı onların bıraktığını yerine iade ederdim. Şeyet benden sonra kavmin Kö'be'yi yeniden bina etmeyi düşünürlerse gel onların bıraktığı yeri sana göstereyim, buyurdu.
Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Âişe'ye yedi arşına yakın bir yer göstermiş. Bu hadîs Abdullah b. Ubeyd'indir. Velîd b. Ata' ona şunları da ziyâde etti : «Peygamber tSüHailahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kâ'be'ye şark ve garb tarafından yerden yapma iki kapı koyardım. Kavminin Kâ'be kapısını niçin, yükseğe kaldırdığını bilir misin? buyurdu. Ben :
— Hayır! dedim.
— Oraya dilediklerinden başka kimse girmesin diye şerefini muhafaza . İçîn (yükselttiler). Bir adam Kâ'be'ye girmek İstedi mi onun kapıya çıkmasına müsaade ederler. Tam girmek üzere bulunduğu sırada adamı iterler de düşerdi; buyurdu.
Abdülmelîk Hâris'e : «Âişe'nin bunu söylediğini sen işiHİn ha?» dedi. Haris :
— Evet! cevâbım verdi. Bunun üzerine Abdülmelik sopasiyla bir müddet eşeledikten sonra :
— Keşke Ebû'z-Zübeyr'i üzerine aldığı şeyîe başhaşa bıraksaydmı dedi.

(...) Bize bu hadîsi Muhammedi b. Amr b. Cebele dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim rivayet etli. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Abdürrazzâk haber verdi. Her iki râvi, İbni Cüreyc'den bu isnâdla İbni Bekr hadisi gibi rivayette bulunmuşlardır.

404- (...) lîana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Bekr £s-Sehmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlim b. Eb Sağıra, Ebû Kazea'dan naklen rivayet etti ki, Ahdülmelik b. Mervân Beyt-i Şerifi tavaf ederken anîden şunları söylemiş :
— Allah İhni Zübeyrin belâsını versin. Ümmü'I-inü'minin üzerinden yalan söylüyor: Ben ona ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Yâ Âişe! Kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ben Beyt-i Şerifi yıkar, ona Hicr'den ilâve yapardım. Çünkü kavmin binada noksanlık yapmışlardır buyurdu» derken işittim, diyor. Bunun üzerine Haıis h. Ab-diUâh'b. Rebîa:
— Öyle deme yâ emire'l-mü'minîn! Ümmü'l-mü'mintnin bunları söylediğini ben de işittim,, demiş. Abdû'l-Melik:
— Bunu Kâ'be'yi yıkmadan işîtseydını, onu İbni Zübeyr'in h'ınk ettiği şekilde bırakırdım, demiş.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinin birkaç yerinde dört tarikten rivayet ettiği gibi «Ehâdîsû/1-Enbiyâ» ve «Tefsir» bahislerinde; .Nesâî dahi «Hacc», «İlim» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Kureyş'in Kâ'be !yi bina ederken işi kısadan tutmasında:! murâd mâlî kudretleri yetmediği için binayı eski temelleri üzerine kırmayıp bir kısmını binânm hâricinde bırakmalarıdır. İbni Zübey-in halka gösterdiği eski temel Hz. İbrahim (Aley üsse lam) zamanından kalmadır.
Ulemânın beyânına göre Kâbei Muazzama beş def;-; yapılmıştır. İlk defa melekler tarafından, ikincide Hz. İbranim , üçüncüde câhüiyet devrinde Kureyş tarafından, dördüncüdv: İbni Zübeyr, beşincide Haccâc b. Yûsuf taraflarından bina edilmiştir. Bugünkü şekli Haccâc zamanından kalrna-dii1. Bazıları Haccâc 'dan sonra iki yahut üç defa yenilendiğini söylemişlerdir. Sonraları ulemâ Beyt-i Şerîf'in yıkılıp yapılma-' sına cevaz vermemişlerdir. Hattâ Hârûner "Reşîd 'in Kâbe:yi yıkarak yeniden İbni Zübeyr 'in bina ettiği şekilde kurmak istediği ve bunu İmam Mâ1ik'e sorduğu vakiî Hz. İmam'm :
«Allah aşkına yâ Emiral-Mü'minîn, bu Beyti hükümdarlara oyuncak yapma. Herbiri onu bozarak yeniden yapmak ister. Bu suretle Bcyt-i Şerifin heybeti insanların kalperinden gider.» dediği rivayet olunur.
Hz. Abdullah b. Ömer'in : «Eğer Âişe bu sözü Ke-sûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiyse...» demesi Kaadî Iyâz'in beyânına göre Hz. Âişe 'nin rivayetini zayıf göstermek veyâ doğruluğunda şüpheye düşürmek için değildir. Zira Hz. Âişe (Radiyaüahünanha) hellsyiş, zabt ve nakil hususunda hadîsinde asla şüphe edilmeyen bir sahabîyedir. Lâkin Araplar ekseriya bir sözü böyle şüpheye düşürecek tarzda rivayet ederler. Bu gibi sözlerden murâd yakînen inançtır.

Hicr : Kâbe.i Muazzama 'nın garb tarafındaki yarım duvarla çevrilen yarım dâire şeklindeki yerdir. Rivayetlerin bâzılarında ttesûlüllah (Saüailahii Aleyhi ve Sellem) !in bu yerden. Kabe 'ye altı ar-Şin, diğer bazılarında beş arşın, bir rivayette yedi arşına yakın bir miktar katmak istediği bildirilmektedir. İbni Sa1â1 bu bâbdaki rivayetlerinde muzdarip olduğunu söylemiş ve : «Farz yakînen sâkit olmak için 'bunların ziyâde bildireni ile amel etmek gerekir.» demiştir. Nevevî diyor ki: «Ulemâmıza göre Hacer-i Esved 'den sonra gelen kısımdan altı arşın mikdânndaki yer bilittifâk Kabe'-den sayılır. Fazlası hakkında hilaf vardır. Bir kimse Beyt-i Şerîf'i altı arşından fazla uzaktan tavaf etse ulemâmızdan bu hususta iki kavil vardır. Birinci kavle göre bu tavaf caizdir. Delili sadedinde bulunduğumuz hadîslerin zahirleridir. Horasan'lı ulemâmızdan birçokları bu kavli tercih etmişlerdir. İkinci kavle göre Hicrin içinden veya duvarından tavaf caiz değildir. Tavaf, Hicr'in dışından yapılır. Sahih olan kavil de budur. İmam Şafiî 'den nassan rivayet edilen kavil bu olduğu gibi Irak'lı ulemâmızın cumhuru kat'iyyetle buna kâail olmuş; Ashâb-ı Kiram'm cumhuru dahî bunu tercih etmişlerdir. Ebû Hanîfe 'den maada bütün müslüman ulemâsı buna kaail-dirler. Ebû Hanîfe ise (Hicrin içinden tavaf eden bir kimse Mekke'de kalırsa tavafını iade eder. Yeniden tavaf etmeden Mek-k e 'den dönerse kurban keser ve yaptığı tavafı kendisine kâfi gelir.) demiştir.
Cumhurun delili Peygamber (Sallallohü Aleyhi ve Seîîeın) 'in hicrin arkasından tavaf etmesinden ve (Hacc ibâdetlerinizi almalısınız) Duyurmasıdır. Müslümanlar Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Seîlem) zamanından bugüne kadar bu şekilde amel etmişlerdir. Hicr'in hepsi yahut bir kısmı Beyt-i şerîfden ma'dûd olsun tavaf mutlaka onun arkasından yapılır, Nitekim Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) öyle yaprmşdır.» Kâ'be'yi yıktıktan sonra İbn i Zübeyr'in bir takım direkler diktirmek, üzerlerini perdelerle örtmesi o günlerde namaz kılanlar, onlara karşı dursun ve Kabe 'nin yerini bilsinler diyedir. Bu direkler bina duvarları bir hayli yükselip herkes tarafından görülmeye başlanıncaya kadar durmuş, sonra kaldırılmışlardır.
Abdülmelik'in : «Biz İbni Zübeyr'in berbâd ettiği bir şeyde yokuz» sözünden muradı İbni Zübeyr'i ayıplamaktır.»
Kabe 'nin İbni Zübeyr tarafından yapılmasına altmışdört târihinde başlanılmış, altmjşbeş senesinde bitirilmiştir. İbni Zübeyr üzerine gönderilen ordu Şamlılar dan müteşekkildi. Bunu Yezîd b. Muâviye gondermişdi. Ordu Harem-i Şerîf-i ifsâd etmiş, pek çok kanlar dökmüş, mancınıklarla taş atarak Kâbe'yi hasara uğratmış nihayet Mekke 'den çekilmezden önce Yezîd'in ölüm haberi gelmiştir. Bu harbin sebebi İbni Zübeyr 'in hilâfet hususunda Yezîd'e bey'at etmemesidir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Maslahatla mefsedet tearuz eder de aralarını bulmak mümkün olmazsa daha mühim olanı tercih edilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kâbe'yi yıkarak îbr ahi m(Radiyallahü anh) m kurduğu temeller üzerine bina etmenin bir maslahat olduğunu haber vermiş, lâkin bu maslahata ondan daha büyük bir mefsedet tearuz etmiştir. O da yeni müslüman olan bazı kimselerin fitneye düşmesi korkusudur. Çünkü Arap1ar câhiliyet devrinde Kabe 'nin faziletine itikad eder, onu değiştirmeyi en büyük kabahatlardan sayarlardı. Bu sebeple Resûlüllah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) Kâbe'yi yıkmaktan vazgeçmiştir.
2- Hükümdar, raiyesinin masâlihini düşünmeli, onların din ve dünyâlarına zarar getirecek şeylerden kaçınmalıdır. Bundan yalnız zekât almak, hudûd-u şer'ıyyeyi tatbik etmek gibi şeyler müstesnadır. Zira bunlar kulun zararına değil, menfaati için meşru' olmuşlardır.
3- Halkı memnun etmek ve nefretlerini mûcib olacak şeylerden sakınmak gerekir.
4- Kabe'nin masraflarından artan malını Allah yolunda sarfet-mek caizdir. Ancak hadîsin bir rivayetinde Allah yolundan muradın Kabe 'nin bina edilmesi olduğu bildirilmiştir. Şu halde Kâbe'ye nezir veya hibe edilen mallar onun ihtiyaçlarına sarfedildikten sonra kalan kısmı Kabe 'yi yenilemek hususunda sarfedilir demektir.
5- Mühim işlerde İslâm hükümdarının o işlerden anlayanlarla mü-şâverede bulunması müstehabdır.
6- Kaadî Iyâz, İbni Zübeyr'in Kabe yapılırken direkler diktirerek üzerlerine perde çektirmesiyle îmam Ma1ik'in mezhebine istidlal etmiş ve namazda Kabe'nin yerine değil binasına karş1 durmanın maksâd GİduğUnu söylemiştir. Sair ulemâya göre üzerinde bina olsun olmasın Kabe'nin bulunduğu yere doğru namaz kılmak caizdir.
7- Mazluma yardım, zemmü gıybeti red ve doğr söyleyen bir kimseyi yalancı çıkarana karşı onun doğruluğunu tasdik gerekir. Çünkü İbni Ebî Rebîa: «Öyle deme yâ emîra'I-mü'minîn! Bunu ben de işittim» diyerek Abdülmelik b. Mervân'ı intibaha davet etmiştir.
8- Yalnız Hicr'e karşı durarak namaz kılmak caiz değildir. Hicr İle beraber Kabe 'nin bir cûz-ü olsun namaz kılanın karşısında bulunmalıdır. Zîrâ bu bâbdaki hadîsler haber-i vâhid kabîlindendirler. Haber-i Vâhid ancak zan ifâde eder. Halbuki müslümanlann Mescid-i Haram 'a karşı namaz kılmaları yakînen emir buy-rulmuştur. Bu bâbda ona yakm olanlarla uzaktakiler arasında fark vardır. Yakındakiler bizzat Kâbe'ye karşı, uzaktakiîer Kabe 'nin bulunduğu semte doğru namaz kılarlar. Hanefî1er'le Mâ1ikî1er'in mezhebi bu olduğu gibi Şâfiî1er'den Nevevi dahî buna kaail olmuştur.

70- Kabe'nin Hicr'i ve Kapısı Babı

405- (...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'I-Ahvâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eşhas b. Ebî's-Şa'sâ', Esved b. Ye zîd'den, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe (RadiyaUahü anha) şöyle demiş :
«ResûlüİIah (Sollallahü Aleyhi ve Seller») 'c : Cedr, Beyt-i Şeriften mi-dir? diye sordum.
— Evet! cevâbını verdi.
— O halde onu niçin Beyt-i Şerife katmamışlar? dedim. Resûlüllah
— Çünkü senin kavminin nafakası yetmemiş; buyurdu.
— Beyt'in kapısı neden yüksek? diye sordum. Eesûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— Bunu kavmin istediklerini içeriye almak, istediklerini men ermek İçin yapmışlar. Eğer kavmin câhiiiyetten yeni kurtulmuş olmasa ben de kalplerinin inkârından korkmasaydım Cedr'i Beyt-i şerîfe katmaya ve kapısını yerle bir seviyeye getirmeye bakardım, buyurdular.

406- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah yani İbni Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şeybân Eş'as b. Ebî'ş-Şa'sâ'dan, o da Esved b. Yezîd'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: «Resûîüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Hicr'i sordum...» Râvî hadisi Ebû'l-Ahvas hadîsi mânâsında rivayet etmiştir. O, bu hadîsde şunu da söylemiştir : «Ben: Beyt-i Şerifin kapısı neden yüksek yapılmış ona merdivensiz çıkılmıyor? diye sordum. Resul üliah
— Kalpleri nefret eder korkusuyla (yüksek yapılmış) buyurdu.»
Bu hadîsi Buhâri ile İbni Mâce hacc bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Cedr'den murâd, Hicr'dir. Hz. Âişe'nin bunun Beyt-i şerîf'den sayılıp sayılamıyacağını sorması üzerine Resûlüllah (SallaİiahÜ Aleyhi ve

Sellem)m evet cevâbını vermesi bütün Hicr'in Kabe 'den ma'dûd olduğuna delildir. Abdullah b. Abbâs (Radiyattahü anıı) onun Beyt-i Şerîf 'ten ma'dûd olduğuna fetva verir: «Ben de İbni Zübeyr gibi Beyt-i Şerîf 'e hükmetsem bütün Hicr'i ona katardım. Beyt'ten olmasa hiç onun etrafından tavaf edilir miydi?» dermiş. Tirmizî 'nin Hz. Âişe 'den rivayet ettiği bir hadîsde Âişe (Radiyallahü anha) şöyle demiştir : «Ben Beyt-i Şerîf'e girerek içinde namaz kılmak istedim de UesûlüllahfSallallahü Aleyhi ve Sellem) elimden tuttu ve beni Hicr'e götürerek :
— Beyt-i Şerife girmek istersen Hicr'de namaz kıl. Çünkü Hicr Beyt'in bir parçasıdır. Lâkın kavmin Kabe'yi bina ederken işi kısadan tuttular da onu Beyt'ten çıkardılar, buyurdu.» Tirmizî: «Bu hadîs hasen sahihtir.»
demiştir. Aynı hadîsi Ebû Dâvûd ile Ne sâî dahî tahrîc etmişlerdir. Mamafih ulemâ bütün Hicrin Kabe 'den ma'dûd olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Aynî diyor ki: «Üstadımız Zeynü'd - Dîn (Rahimehullah) bu hadîs bütün Hicr'in Kabe 'den ma'dûd olduğuna delildir derdi. Şafiî 'nin «El-Muhtasar»daki sözünün zahiri ve Şâfiiyye ulemâsından bir cemaatın kavillerinin muktezâsı da budur. Nevevî : (sahih olan budur. Şafii 'nin nas-san kavli bu olduğu gibi ulemâmızın cumhuru da kat'iyyetle buna kaail olmuşlardır, diyor. Nevevî'den önce İbni Salâh da bu kavli tercih etmiştir.
Râfiî ise : «Sahih olan kavle göre Hicr'in her yeri Beyt'ten ma'dûd değildir. Onun Beyt-i Şeriften sayılan yeri Beyt'te bitişik olan altı arşın miktarıdır) demiştir. Şâfiî1er'den Ebû Muhammed Cüveynî ile oğlu İmâmû'l-Haremeyn, İmam Gazâlî ve Bağa vî dahî buna kaail olmuşlardır.»
Az yukarda işaret ettiğimiz veçhile İbni Salâh bu bâbdaki rivayetlerin muzdarip olduğunu, bir rivayetle Hicr'den altı arşın, diğer rivayette beş, başka bir rivayette yedi arşına yakın yerin Kafa e 'den ma'dûd olduğu bildirildiğini söylemiş, bu hal karşısında farzın yakînen sakıt olabilmesi için en yüksek adetle amel etmek lâzımgeldiğini söylemiştir.
Ulemâdan bâzılarına göre Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem)-in beyân buyurduğu kalp korkusundan murâd, müşriklerin iftiharı yalnız Kabe 'ye giren hak eder diye endişeye düşmeleridir. Hadîs-i şerifin hükmü yukarki rivayetlerde görülmüştür.

71- Kötürümlük, İhtiyarlık ve Benzerleri Yahut Ölüm Sebebiyle Âciz Kalan Bir Kimse Namına Hacc Etme Babı

407- (1334) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, ttbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Süleyman .b. Yesâr'dan, onun da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: İbni Abbâs şöyle demiş: «Fadl b. Abbâs Kesû\ül\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in terkisinde bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e Has'am kabilesinden bir kadın fetva istemeğe geldi. Derken Fadl kadına, kadın da Fadî'a bakışmaya başladılar. Bunun üzerine Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem) Fadl'm yüzünü Öbür tarafa çevirmeye başladı. Kadın:
— Yâ Resûlallah! Allah'ın kullarına hacc hakkındaki farizası babama şeyh-î fânî iken yetişti. Babam deve üstünde duramıyor. Binâenaleyh onun nâmına ben haccedebilir miyim? dedi. Resûlüllah (SallaV.ahü A leyhi ve Sellem) :
— Evet, cevâbını verdi. Bu hâdise veda hacctnda oldu.»
Bu hadîsi Buhâri «Hacc, Meğâzî ve îsti'zân» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc ettiği gibi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce dahî «Hacc» bahsinde yine muhtelif râvilerden rivayet etmişlerdir.
Hadîsin isnadında ihtilâf edilmiştir. Sahih olan kavle göre hadîs-İ şerif mürseldir. Çünkü Veda haccında Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem) Hz. İbni Abbâs 'ı ailesinin zayıf olanlanyle birlikte geceleyin Müzdelife 'den Mina'ya göndermiş; kendisi de bayram sabahı Fadî b. Abbâs 'ı terkisine alarak yola çıkmıştır. Binâenaleyh İbni Abbâs (Radiyallahü anh) hâdiseyi gözüyle görmemiş Fadl 'dan işitmiştir. Nitekim bundan sonraki rivayette bu cihet tasrîh edilmiştir. Hz. İbni Abbâs'm vak'ayı birkaç kişiden işitmiş olması da mümkündür. Yalnız kimden işittiğini bu rivayette tasrîh etmemiştir.
Fadl. (Radiyallahü anh) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHemyin amcası Abbâs b. Abdi1 mutta1ib'in oğludur.
Redîf: Hayvan üzerinde bulunan bir kimsenin arkasına oturandır. Buna lisânımızda terkisine almak denir. îbni Mendeh'in beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in terkisine aldığı zevatın sayısı otuz küsuru bulur.
Has'am : Yemen'de bir kabilenin adıdır. Bir rivayette suâl soran ka-dmm Cüheyne kabilesine mensûb olduğu bildirilmiştir. «Et-Tev-dîh» nam eserde mezkûr kadının Gâsiye yahut Gâyise olması ihtimâlinden bahsedilmiştir.
Soranın erkek mi kadın mı ve keza suâlinin, babaya mı anneye mf yahut kardeşe mi ait olduğu, hadîsin muhtelif rivayetlerinde muhtelif şekillerde beyân edilmiştir. Sahîh olan rivayetlerin ekserisine göre suâli soran kadındır ve babası nâmına hacetmenin hükmünü sormuştur. îbni Hibbân'm rivayet ettiği İbni Abbâs hadîsine göre suâl soran erkektir ve babası nâmına haccetmeyi sormuştur.
Tirmizî'nin tahrîc ettiği Büreyde hadîsinde bir kadının annesi nâmına hacc edip edemiyeceğini sorduğu bildirilmektedir. Bu rivayetlerin arasını bulmak için Şeyh Zeynü'd-Dîn suâlin müteaddid defalar sorulduğuna kaail olmuştur. Bu takdirde bir defa Be-sûiüllah (SaUatlahüAleyhiveSeliem)'e bir kadın babası nâmına hacc edip edemiyeceğini, başka defa diğer bir kadın annesi nâmına kezâlik ayrı ayrı zamanlarda bir adam annesi nâmına, diğer biri babası nâmına, üçüncü bir zât kardeşi nâmına hacc edip edemiyeceklerini sormuşlar demektir. Sünen sahiplerinin rivayetlerine göre erkeklerden bu hususta suâl soranlar Husayn b. Avf ile Lakît b. Âmir 'dir. Kadınlardan suâl soranların isimleri belli değildir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Hayvan kuvvetli olmak şartıyle bir kimseyi terkisine almak caizdir. Bu iş büyükler arasında bilhassa hacc mevsiminde âdettir. Çünkü yollar kalabalık, yürümek meşakkatlidir. Bir de haccda hayvan üzerinde gitmek yürümekten efdaldir.
2- İhram hâlinde kadm yüzünü açabilir. Bu hususta ulemânın ittifakı vardır. Mamafih suâl soran kadının yüzünde peçe bulunması ihtimâli de vardır.
3- Hz. Fadl'in kadına bakması, insan tabiatının Benî Âdem'e galebe çaldığını ve insanın şehvetlerine karşı olan za'fım gösterir.
4- Âlim olan bir zât'ın başkasında gördüğü kusurları mümkün mertebe değiştirmeğe çalışması gerekir. ResûliiUah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)in Hz. Fad1'm rnenettiği halde kadına bir şey dememesi ihtimâl hükümde ikisi de bir olduğu için kadının bunu anlayacağına itimad etti-ğindendir. Yahut Fad1'ı men etmekle her ikisini kasdetmiştir. Mâ1iki1er'den bâzıları bu hadîsle istidlal ederek kadının yüzünü örtmesi lâzım gelmediğine kaaiî olmuş: «Erkeğe düşen vazife kadına bakmamaktır» demişlerdir.
5- Bizzat haccetmekten âciz olan bir kimse narama başkasının hacc etmesi caizdir. Hanefîler'le Sevrî, Şafiî, Ahmed b. Hanbe1 ve îshâkm kavilleri budur.
İmam Mâlik ile eys ve Hasan b. Sâ1ih'a göre hayâtta olan bir kimse nâmına başkasının hacc etmesi caiz değildir. Yalnız hacc etmeden ölen kimse nâmına başkası hacc edebilir. Bu hu-sûsda îmam Mâlik 'ten üç kavil rivayet edilmiştir. Meşhur olan birinci kavle göre Ölen nâmına dahî bir kimse hacc edemez. İkinci kavline göre çocukları hacc edebilir. Üçüncü kavline göre ölenin vasıyyeti varsa onun nâmına

başkasının hacc etmesi caizdir. Hz. Mâlik'in birinci kavli İbrahim Nehaî ile bazı selef ulemâsından da rivayet olunmuştur. İbni Ebî Şeybe 'nin «Musannef»inde Hz. İbni Ömer 'den rivayet ettiği bir hadisde İbni Ömer (Radiyallahü anh) 'nın : «Hiç bir kimse başkası nâmına. hacc etmesin ve hiç bir kimse başkası nâmına oruç tutmasın» dediği bildirilmiştir. İmam Şafiî ile cumhur-u ulemâ 'ya göre vasiyyet olsun olmasın ölen bir kimsenin farz veya nezir haccı başkası tarafından edâ edilebilir. Hacc masraflarını ölenin terekesinden çıkarmak îcab eder. Şâfiîîerden «Et-Tevdîh» sahibi: «Bize göre nafile haccda dahî vekil göndermek caizdir. İki kavilden sahih olanı budur.» demiştir. Hadîs-i şerif erkek nâmına kadının hacc edemiyeceğini söyleyen Hasen b. Hayy'm aleyhine, bunu caiz görenlerin lehine delildir. Bu bâbda Hanefîler 'den «EI-Hidâye» sahibi şunları söylemiştir : «Kaide şudur ki ehli sünnete göre bir insan namaz, sadaka, oruç ve daha başka amellerinin sevabını başkasına hediyye edebilir. Çünkü Peygamber (Sallallahil Aleyhi ve Sellem) 'in biri kendi diğeri ümmeti nâmına olmak üzere iki tane koç kurban ettiği rivayet olunmuştur. İbâdetler muhteliftir. Bâzısı zekât gibi sırf mâlî, bâzısı namaz gibi bedenî, bir takımı da haccda olduğu gibi her ikisinden mürekkebdir. Birinci nevîde başkası namına amel caiz; ikinci nevîde hiç bir suretle caiz değildir. Üçüncü nevîde ise acz hâlinde caiz, kudret halinde caiz değildir. Aczin şartı ölünceye kadar devam etmektir. Zâhir-î mezhebe göre hacc kimin nâmına yapıldıysa onun olur. Delili Has'amiyye hadîsidir, îmam Muhammed'e göre başkası namına giden kimse kendisi hacı olur. Gönderen kimseye de yaptığı masraflar karşılığında sevap verilir.

İbni Battal'm beyânına göre hasta iken hacc için bedel gönderip sonra iyileşen kimse hakkında ihtilâf edilmiştir. Küfe ulemâsı ile İmam Şafiî ve Ebû Sevr bu haccm kâfî gelmiye-ceğine kaail olmuş, iyileştikten sonra tekrar hacc etmenin farz olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmet'le îshâk'a göre böyle bir kimse nâmına yapılan hacc caiz ve kâfidir. Hasta iken hacca vekil gönderip de sonra ölen kimsenin hükmü dahî ihtilaflıdır. Küfe ulemâ-sıyla Ebû Sevr'e göre yapılan bu hacc kâfidir. İmam Şâfiî'den iki kavil rivayet olunmuştur. Bunların birine göre yapılan hacc kâfi; diğerine göre kâfi değildir. Esah olan kavil de budur.

İbni Abdi'l-Berr'in beyânına göre ulemâ bu hadîsin mânâsı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bir cemaat hükmün soran kadının babasına mahsus olduğunu, başkasının ona kıyas edüemiyeceğini söylemişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ hazretleri haccı gücü yetenlere farz kılmıştır. Kadının babası gücü yetmeyenlerdendir. Binâenaleyh ona hacc farz değildir. İmam Mâlik ile diğer Mâlikiyye ulemâsının kavilleri budur. Onlara göre hacc bedenî ibâdetlerdendir. Şu halde namaza kiyâsen onda da bir kimsenin başkasına vekâlet etmesi caiz değildir. İbni Hazm'in rivayet ettiği bir hadîsde : «Bir kadıü : Babam bir pîr-i fânidir, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallalkûıü Aleyhi ve Seîletn) :

— Onun nâmına sen hacc et. Ama ondan sonra bu hiç bir kimseye câîz değildir, buyurdu.» denilmektedir. Aynı hadîsi Muhanımed b. Hıbbân El-Ensârî de rivayet etmişse de onun rivayetinde «ondan sonra bu hiç bir kimseye caiz değildir» cümlesi yoktur. Her bu iki rivayet mürsel olmakla ve daha başka illetlerle zayıf görülmüştür. îbni Tîn hacca güç yetme meselesini Beyt-i şerife varmaya muktedir olmaktır diye tarif etmiştir. Yalnız âdetten hârice çıkmaması şarttır. Binâenaleyh bir kimsenin âdeti yürüyerek sefer etmekse hayvan bulamasa bile yürüyerek gitmesi lâzımdır. Başkalarından dilenmeyi âdet edinen kimse dilenmekle Mekke Ve varabilecekse yiyeceği olmasa bile hacca gitmesi lâzımdır. Dilenmeyen ve sefere hayvanla giden kimseye binecek hayvan buluncaya kadar hacc farz değildir. îbni Battal bu kavlin İbni Ziibeyr, îkrime ve Dahhâk'in mezhepleri olduğunu söylemiştir.

îmam A'zam ile İmam Şafiî 'ye göre zâd ve rahle buîamavan kimseye hacc farz değildir.

Zâd'dan murâd: Hacca gidip dönünceye kadar kendine ve çoluk çocuğuna lâzım gelen nafakadır. Râhıle binecek vâsıtadır. Hasan-ı Basrî, Mücâhid, Saîd b. El-Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, îmamAhmed, İshâk, Abdülazîz b. Seleme ve Sûhnûn 'un kavilleri dahî budur.

Kurtubî, îmam Mâlik 'le diğer Mâlikiyye ulemâsının Has'amiyye hadîsinin zahirini :

«Allah için yoluna gücü yetenlere Beyt-i haccetmek insanların boynuna borçtur.» [6] âyet-î kerîmesine muhalif gördüklerini güç yetme meselesinde esâs beden kuvveti olduğunu, bu sebeple İmam Mâlik 'in zâhir-î Kur'ân tercih ettiğini söylemiştir. Fakat cumhur tarafından buna cevap verilmiş ve zâd ü râhıle hadîsinin âyetteki güç yetmesinden muradın ne olduğunu beyân ettiği bildirilmiştir. Mezkûr hadîs Kesûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den sahih ve hasen yollarla rivayet olunmuştur.

6- Bir kimse kendisi hacc etmemiş bile olsa başkası nâmına hacca gidebilir. Çünkü hadîs mutlaktır. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kadına kendisinin hacc edip etmediğini sormamıştır. İmam Âzam1-la İmam Mâlik ve bir rivayette İmam Ahmed'in mezhepleri budur. Mezkûr kavil Hasan-ı Basrî, İbrahim Nehaî, Eyyûb ve Ca'fer b. Muhammed 'den de rivayet olunmuştur.

Evzâî, İmam Şâfiîve İshâk'a göre kendisi hacc etmeyen bir kimse başkası nâmına hacca gidemez. Giderse kendisi için hacc etmiş olur. Abdülazîz böyle bir haccm bâtıl olduğunu giden nâmına dahî sahîh olmadığını söylemiştir. Bu kavil İbni Abbâs (Radiyallahü anh)'dan da rivayet olunmuştur. Ebû Dâvûd 'un Hz. îbni Abbâs 'dan rivayet ettiği bir hadîste: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Şubrume nâmına lebbeyk diyen bîr adamı işitti de :

— Kim bu Şubrume? diye sordu. O zât:

— Kardeşimdir yahut akrabamdır! cevâbım verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selîcm) :

— Sen içendi nâmına haccettin mî? diye sordu. Adam:

— Hayır! dedi.

— (Evvelâ) kendi nâmına haccet, (sonra) Şubrume için hacca git, buyurdular.» denilmektedir. Fakat Tahâvî Şubrume hadîsinin ma'lûl olduğunu söylemiştir. Sahîh kavle göre hadîs îbni Abbâs 'a mevkuftur. Bu mânâda İbni Abbâs' hazretlerinin Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği sahîh hadîs şudur: «Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e hacca gitmemiş bîr kimsenin başkası nâmına hacc edip edemiyeceği soruldu da :

— Allah (Azze ve Celle) 'ye olan borç ödenmeye daha lâyıktır buyurdular.» Mezkûr hadîsde böylesi başkası nâmına ihrama girerse kendisi için haccetmiş olur kaydı yoktur. Bâzıları bu hadîsi nedb mânâsına hamletmeye çalışmışlardır.

7- Erkeğe vekâleten kadının haccetmesi caizdir.

8- Anne ve babanın borçlarını ödemek ve diğer hizmetlerinde bulunmak evlâdın vazifesidir.

9- Haccatü'k Vedâ demekte kerâhat yoktur.

408- (1335) Bana Aliyyü'bnü Aşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ, İbıii CÜreyc'den, o da İbıii Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize Süleyman b. Yesâr, İbıii Abbâs'dan, o da Fadl'dan naklen rivayet etti ki Has'am kabilesinden bir kadın :

— Yâ Resûlalîah! Babam bir pîr-i fânidir. Üzerinde Allah'ın hacc hakkındaki farzı var. Ama kendisi devesinin sırtında doğru dürüst oturannyor, demiş. Bunun üzerine Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) :

— Öyle ise onun nâmına sen haccet! buyurmuşlar.

Bu hadîsi Buhâri ile Tirmizî hacc bahsinde tahrîc etmişlerdir, Tirmizî 'nin : «Ben bu hadîsi Muhammed'e ya'nî Buhâri'ye sordum da :

— Bu bâbda en sahîh hadîs îbni Abbâs 'in Fadî'dan rivayetidir. Cevâbını verdi.» dediği rivayet olunur. Yine Tirmizî: «îhtimâl İbni Abbâs bu hadîsi hem Fad1'dan hem de başkalarından işitmiş, sonra vasıtasız rivayet etmiştir.» demektedir. Hz. İbni Abbâs 'm vasıtasız rivayeti bundan önceki rivayettir. Mâmâ-fih sual soran kadının Cemre-i Akabe 'de şeytan taşladıktan sonra sormuş olması ve İbni

Abbâs (Radiyallahü anh) 'in orada bulunmuş olması da ihtimâlden uzak değildir. Bu takdirde İbni Abbâs (Radiyalttıhü anh) hadîsi bazan kardeşi Fad1dan naklen, bâzan da bizzat müşahedesine istinaden rivayet etmiş olur. Nitekim Tirmizî, îmanı Ahmed, oğlu Abdullah ve Taberî 'nin rivayet ettikleri Hz. A1i hadîsi kadının suâli, şeytan taşladıktan sonra kurban kesilen yerde sorduğunu ve Abbâs'm orada bulunduğunu bildirmektedir ki, bu da aynı ihtimâli te'yîd eder. Abdullah b. Ahmed'in rivayetinde şöyle deniliyor : «Sonra ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma Has'am kabilesinden genç bir kadın gelerek:
— Babam bir pîr-i fânîdi»-. Kendisine Allah'ın hacc farizası yetişmiştir. Onun nâmına ben haccetsem kâfi gelir mi? diye sordu. RcsûIüJ-lah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem):
— Baban nâmına haccet! buyurdu ve Fadl'ı» boynunu büktü. Bunun üzerine Abbâs :
— Yâ Resûlallah! Amcanoğlunun boynunu (neye) büktün? dedi. Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Seîlem):
— Genç bir erkekîe genç bir kadını (n karşı kanşya geldiklerini) gör-clüm de onlar nâmına şeytandan emîn olamadım, buyurdular.»
Bu gösteriyor ki Hz. Abbâs suâî esnasında orada imiş. Binâenaleyh oğlu Abdu1 1ah'in da orada bulunmasına bir mâni yoktur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Âciz bir kimsenin hacca vekü göndermesi caizdir. Hanefî1er'e göre bedenen hacc etmeye kudreti olan bir kimsenin vekil göndermesi caiz değildir. Fakat kötürüm ve a'mâ gibi aczi daimî olan kimseler hacca vekil gönderebilirler. Acizlik, hastalık ve hapis gibi geçici şeylerden olup ölümüne kadar devam ederse vekîl göndererek îfâ ettiği haccı kâfidir.
2- Anneye, babaya bakmak, hizmetlerinde bulunmak, borçlarını ödemek ve haccîarım îfâ etmek evlâdın vazifesidir.
3- Erkeğe vekâleten kadın hacc edebilir.
4- Hîn-i hacette kadın ulemâya fetva sorabilir.
5- Hadîs-i şerif ilim yolunda sefere teşvik etmektedir.

72- Sabinin Haccının Sahih Olması ve Onu Hacc Ettirenin Ecri Babı

409- (1336) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhti ile Zühe'yr b. Harb ve İbni Ebî Ömer hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Bekr dec ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, İbrahim b. Ukberden, o da İbni Ab-bâs'm azadlısı Küreyb'den, o da İbni Abbâs'tan, o da Peygamber (Saiîaîlahü Aleyhi ve Selle m) 'den naklen rivayet etti. ResıılüÜah (Sallallakii Aleyhi ve Sellem) Ravha'tfa bir deve kervanına rastlayarak:
— Siz kimsiniz? diye sormuş.
— Müslümanlar iz! cevâbını vermişler. Onlar da :
— Sen kimsin? diye sormuşlar. Fahr-i Kâinat Efendimiz :
— Resûlüllah'ım! buyurmuşlar. Onun üzerine bir kadın ona bir çocuk arzederek:
— Bunun için hacc var mıdır? demiş. Resûlüllah (SallallahU A leyh't ve Sellem):
— Evel! Sana da ecir (vardır)» buyurmuşlar.

410- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Süfyân'dan, o da Muhammed b. Ukbe'den, o da Küreyb'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş:
«Bir kadın çocuğunu arzederek :
— Yâ Resûlallah! Bunun için hacc var mıdır? diye sordu. Resûlüllah (SaUalküü A leyhi ve Sellem) :
— Evet! Sana da ecir (vardır)» buyurdular.»

411- (...) Bana Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân İbrahim b Ukbe'den, o da Küreyb'den naklen rivayet eyledi ki, bir kadın bir sabi erz-ederek:
— Yâ Resûlallah! Bunun için hacc var mıdır? diye sordu. Resûlüllah (Sallatlafoü Aleyhi ve Sellem) :
— Evet! Sana da ecir (vardır)» buyurmuşlar.

(...) Bize İbni'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Muhammed b. Ukbe'den, o da Küreyb'den, o da İbni Abbâs'dan naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bakb : Hassaten deve sahipleri mânâsına gelir. Esâs itibariyle on ve daha aşağı adette kullanılır.
Ravha : Medîne-i Münevvere'ye otuz altı mil mesafede bulunan bir yerdir. Kaadî Iyâz: «İhtimâl bu karşılaşma geceleyin olmuş da Hesûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı tanıyamamışlar. Yahut gündüz olmuş, fakat onu daha evvel görmedikleri için bilememişlerdir...» diyor.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in : «Sana da ecir vardır» sözünden murâd, çocuğu taşıdığı ve ihrâmlıya kaçınılması lâzım gelen şeylerden koruyarak ona ihrâmlı muamelesi yaptırdığı için kadının sevap kazandığını anlatmaktır. Nevevî diyor ki: «Ulemâmızca sahîh olan kavle göre çocuk nâmına ihrama girecek olan velî, malı hususunda ve-Hlik yapacak olan babası veya dedesi yahut vasi veya hâkim tarafından tayin edilen kayyım yahut bizzat hâkim veya imamdır. Annesinin çocuk nâmına ihramı sahîh değildir. Meğer ki, vasisi veya hâkim tarafından tâyin edilmiş .kayyımı olsun. Bâzıları anne ve asabe olan akrabanın mal hususunda velî olmaları caiz olmasa bile çocuk nâmına ihrama girebileceklerini söylemişlerdir. Bütün bunlar mümeyiz olmayan küçük çocuk hakkındadır. Mümeyyiz olan çocuğa velîsi izin verir ve çocuk kendisi ihrama girer. Velisinin izni olmadan çocuk ihrama girer yahut onun nâmına velî niyet ederse esah olan kavle göre hacc sahîh değildir. Mümeyyiz olmayan çocuk için velînin ihrama girmesi, kalbiyle bu çocuğu ihrâmlandırdım diye niyet etmek suretiyle olur.»
Hadîs-i şerîf küçük çocuğun haccının sahîh olduğunu delildir. İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve cumh»ûr-u ulemâ 'ya göre çocuğun haccı mün'akıd ve sahihtir. Yalnız nafile yerine geçtiği için âkil baliğ olduktan sonra imkân bulduğu takdirde hac etmesi lâzım gelir. İmam-ı A'zam'm: «Çocuğun haccı sahîh değildir» dediği rivayet olunmuştur. Kaadî İyâz diyor ki : «Çocuklara hacc ettirmenin cevazı hususunda ulemâ arasında ihtilâf yoktur. Bunu yalnız bid'at taifelerinden biri caiz görmemişse de onların kavillerine itibar olunmaz. Hattâ bu kavil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabının fiilleri ve keza icmâ-ı ümmetle reddedilmiştir. Ebû Hanîfe 'nin hilafı çocuğun haccı mün'akıd olup da üzerine hacc ahkâmı ve fidye, ceza kurbanı gibi mükelleflere mahsus şâir ahkâmın terettûb edip etmemesi husûsundadır. Ebû Hanîfe bunların hiçbirini kabul etmiyor ve çocuğun fidye vesâireyi icâb edecek hâllerden sakındırılmasının ta'îîme alıştırmak için yapıldığını söylüyor. Cumhur ise : Bu hususta çocuğa hacc ahkâmı carîdir. Onun haccı nafile

olarak mün'akıddır, diyorlar. Çünkü Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selle m) çocuğun haccını takrir buyurmuştur. Ulemâ bu haccın çocuk baliğ olduktan, sonra farz olacak hacc yerini tutmayacağında müttefiktirler. Yalnız bir fırka şuzûz göstererek çocuğun hacci farz olan hacc yerini tutar demişlerse de ulemâ bunların kavilerine iltifat etmemişlerdir.»

73- Haccın Ömürde Bir Defa Farz Oluşu Babı

412- (1337) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd fo. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabr b. Müslim El-Kuraşî: Mu-hammed b. Ziyâd'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize hutbe okuyarak:
— Ey cemaat! Allah size haca farz kılmıştır. Binâenaleyh hacc edin! buyurdular. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak:
— Her sene mi yâ Resûlallah? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sükût buyurdu. Hattâ o zât sözünü üç defa tekrarladı. Nihayet:
— Evet desem (her sene) vâcib olur. Siz de buna güç yetiremezsiniz buyurdu ve şunu ilâve etti:
— Ben sîzi bıraktığım müddetçe siz de beni bırakın. Sizden önce geçenler ancak çok sual sormaları ve Peygamberleri hakkında ihtilâfa düşmeleri sebebiyle helak olmuşlardır. Ben size bir şey emrettim mi ondan gücünüzün yettiği kadarını yapın! Bİr şeyden sîzi men ettim mi onu derhal bırakın!» ,
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-i'tisâmBda tahrîc etmiştir. Yalnız onun rivayetinde hadîsin baş tarafı zikredilmemiş :
«Ben sizi bıraktığım müddetçe siz de beni bırakın» cümlesinden itibaren geri kalan kısmı biraz lâfız değişikliği ile nakledilmiştir.
ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e suâl soran zât Akra' b. Habis 'tir. Nitekim hadîsin bir rivayetinde ismi tasrîh edilmiştir.
Usûl-ü Fıkıh ulemâsı, mutlak emrin tekrar iktizâ edip etmiyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta dört mezhep vardır.
1) Mutlak emir umûm ve tekrar iktizâ eder.
2) Umûm ve tekrar iktizâ etmez. Lâkin bunlara ihtimâli vardır. İmam Şafiî 'nin mezhebi budur. Nevevî diyor ki: «Ulemâ-mızca sahîh olan kavle göre emir tekrarı iktizâ etmez. İkinci kavle göre tekrarı iktiza eder. Üçüncü bir kavle göre bir defadan fazlası hakkında beyâna ihtiyâç vardır. Binâenaleyh tekrarı iktizâ ettiğine ve etmediğine hükmolunamaz. Tevakkuf olunur. Bu kavlin sahipleri babımız hadîsiy-le istidlal etmişlerdir. Çünkü mutlak emir tekrarı yahut adem-i tekrarı iktizâ etseydi Hz. Akra' Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe sormazdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahî kendisine: Suâle hacet yok. Mutlak emir su mânâya hamledilir, cevâbını verirdi. Emrin tekrar iktizâ ettiğini söyleyenler Hz. Akra'm meseleyi ihtiyâtan ve îzâ-hat almak için sorduğunu iddia ederler.»
3) Hanefîye ulemâsından bâzılarına göre mutlak emir tekrar icâb etmez. Lâkin bir şarta muallâk olur veya bir vasfın sübütuyla mu-kayyed bulunursa tekrar ifâde eder.
4) Hanefî1er'in ekserisi tarafından ihtiyar edilen sahih mezhebe göre mutlak emir umûm ve tekrar iktizâ etmez. Onlara ihtimâli de yoktur. Namaz, oruç ve zekât gibi ibâdetlerin tekerrür etmesi sebeplerinin tekerrüründen dolayıdır. Haccm sebebi olan Beyt-i Şerif tekerrür etmediği için ömürde bir defa îfâ etmekle bu babdaki emir yerini bulur.
Marûdî , Hz. Akra'in suâli üzerinde şu müteâlâda bulunmuştur : «Hacc lûgatta kasıt mânâsına gelir. Lügat itibariyle bunda tekerrür vardır. Binâenaleyh Hz. Akra' bu cihete bakarak haccm her sene tekerrür etmesine ihtimâl vermiş olabilir. Lügat ulemâsından naklettiğimiz bu mânâya bakarak bâzıları ömre'nin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre hacc emri lügat ve iştikak itibariyle tekrar iktizâ eder. Halbuki ulemâ haccm ömürde bir defa farz olduğuna icmâ akdetmişlerdir. Binâenaleyh lügat itibariyle tekrar ifâde eden bu emir ömrenin vâcib olmasını iktizâ eyler.»
Yine Usûl-ü Fıkıh ulemâsına göre bir şeyden nehy o şeyi devam üzere bırakmayı iktizâ eder. Binâenaleyh Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleni)'in :
«Sizİ bîr şeyden nehyettim mi onu derhal bırakın» sözü ıtlâkı üzere bırakılır. Bundan yalnız zaruret hâli müstesnadır.
Resûiüllah (Sailallaİıü Aleyhi ve Seliem)
«Ben sizi bıraktığım müddetçe siz de benî bırakın...» buyurmakla «size bir şey emir veya nehiy etmediğim müddetçe siz de beni bırakın. Bir şey sormayın» yahut «Bir mesele hakkında inceden inceye tafsilât istemeyin. Çünkü bu işin sonu Benî İsrâi1'in helaki gibi kötü bir neticeye varabilir» demek istemiştir. Filvaki Allah Teâlâ hazretleri bir sığır kesmelerini Benî İsrail 'e emir buyurmuştu. Emre ita-atla herhangi bir sığırı kesseler emir yerini bulurdu. Fakat onlar Öyle yapmadılar. Kesilecek hayvanın rengi nasıl, yaşı kaç olacak gibi birçok sualler sordular. Onların bu isyankâr suallerine karşı Allah Teâlâ Hazretleri de kendilerine şiddet gösterdi ve bu yaptıklarından dolayı onları zemmeyledi.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Hüküm babında Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Seliem) ictihâd-da bulunabilir. İçtihadının vahye istinâd etmesi şart değildir. Mamafih şart olduğunu söyleyenler de vardır.
2- Şerîatin emri olmaksızın hüküm yoktur. Zâten bu bâbda asıl. şeriat gelmeden bir şeyin vâcib olmamasıdır. Usûl-ü Fıkıh ulemâsının muhakkıklarma göre sah ıh olan mezheb budur.
3- Nevevî'nin beyânına göre : «Size bir şey emrettim mi ondan gücünüzün yettiği kadarını yapın» cümlesi, İslâm'ın mühim kaidelerinden birini anlatmaktadır. Mezkûr cümle Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Seliem) Efendimize mahsûs olan cevâmiu'l-kelim yani az sözle çok mânâ ifâde eden beyanat cümlesindendir. Namaz ve envâı gibi sayısız hükümler bunda dâhildir. Meselâ namazın bâzı rükün veya şartlarını ifâdan âciz olanlar yapabildikleri kadarını yaparlar. Abdest, gusul, setr-i avret, oruç vesâir ahkâm dahî âcizler hakkında kudretlerine göre farz olurlar.
4- Haccın ömürde bir defa farz olduğunda ümmetin ulemâsı müttefiktirler.

74- Kadının Hacca ve Diğer Seferlere Mahremle Gitmesi Babı

413- (1338) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammedü'bnu'l-Müsenriâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya yani El-Kattân, Ubeydullah'tan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber verdi ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Kadın yanında mahremi olmadıkça üç gecelik yola gitmesin» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Niimeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.

Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) :Bize babam rivayet etti. Bu râviler hep birden Ubeydullah'tan bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Ebû Bekr'in rivayetinde : «Üç geceden fazla», ibni Nümeyr'iü babasından rivayetinde : «Yanında mahremi olmaksızın üç günlük yola» ifâ* deleri vardır.

414- (...) Bize Muhammedu'bnü Râfi' rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk, Nâfi'den o d Abdullah b. Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen haber verdi:
«Allah'a ve Âhiret gününe îman eden hiç bir kadına, yanında mahremi olmaksızın üç gecelik yere sefer etmek helâl değildi:.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü Taksîr'is-Salât»ta rivayet etmiştir. Hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Bunların bazılarında, kadının yalnız başına üç gecelik yola diğer bâzılarında üç günlük, bir rivayette üç geceden fazla, başka bir rivayette iki günlük, diğer rivayette bir gecelik, bir rivayette de bir gün bir gecelik yola gidemiyeceği bildirilmektedir. Ebû Davud'un rivayetinde kadının yalnız başına bir berîd yani yarım günlük yola gidemiyeceği ifâde buyurulmuştur. Üç gün rivayetinden murâd geceleriyle birlikte üç gün üç gece rivayetinden murâd da gündüzleriyle beraber üç gecedir.
Ulemânın beyânına göre rivâyetlerdeki bu ihtilâflar soranlardan ve sorulan yerlerden neş'et etmiştir. Beyhakî «Sanki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kadının mahremsiz olarak üç gecelik yolu gidip gidemiyeceği sorulmuş da hayır cevâbını vermiş; başka bir defa iki günlük yola, daha başka bir defa bir günlük yolu gidip gidemiyeceği sorulmuş, bunların hepsine hayır cevâbını vermişdir. Berîd meselesi de öyledir. Şu halde herkes işittiğini rivayet etmiş demektir. Bir râvîden muhtelif şekillerde nakledilen rivayetleri de o râvi birkaç yerde işitmiş ve kimi öyle, kmi böyle rivayet etmiştir. Bunların hepsi sahihtir...» diyor.
Mahrem nikâhı ebediyyen haram olan demektir. Bâzı rivayetlerde bu kelimenin yanında zû-rahim de zikredilmiştir. Zûrahim, akraba demektir. Zûrahim-i mahrem nikâhı haram olan akraba ve taallûkaattır.
Ulemâ kudreti olan kadına haccın farz olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Kadının bu husustaki kudreti erkeğin kudreti gibidir. Yalnız mahrem meselesinde ihtilâf vardır. İmam-ı Â'zam'a göre kadına hacc farz olmak için mahremi bulunması şarttır. Meğer ki Mekke'ye üç konak mesafeden yakın olsun. Bu husûsda hadis ulemâsından bir cemaat ile Eshâb.ı Re'y denilen Hanefîye ulemâsı, Hasan-ı Basrî ve İbrahim Nehaî, Sevrî ve A'meş dahî ona muvafakat etmişlerdir. Atâ', Saîd b. Cübeyr, İbni Şîrîn, İmam Mâlik, Evzâî ve meşhur kavline göre Şafiî kadının, sefer için mahremi bulunmasını değil, emniyeti şart koşmuşlardır. Şâfiîyye ulemâsına göre emniyet koca, mahrem veya güvenilir kadınlarla sağlanır. Kadın ancak bu üç neviden biri ile haccedebilir. Güvenilir bir tek kadın bulmuş olsa onunla haccetmesi farz değildir. Lâkin caizdir. Şâfii1er'ce sahih olan kavil budur. Yine Şâfiî1er'den bâzılarına göre güvenilir birkaç veya bir kadın bulursa hac etmesi lâzımgelir. Bazan emniyet vâsıtaları çok olur da kimseye muhtaç olmadan yalnız başına kafileyle birlikte gider ve emniyeti de sağlanır. Fakat Şâfiî1erce meşhur olan kavil birincisidir. Şâfiîye ulemâsı kadının nafile hacc, ziyaret ve ticâret gibi farz olmayan seferleri hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu gibi seferlere de itimatlı kadınlarla çıkabileceğini söylemiş ekserisi kocasız veya mahremsiz çıkamıyacağma kaail olmuşlardır. Nevevî : «Sahih olan kavil de budur» diyor.
Kaadî Iyâz'm beyânına göre ulemâ, kadının haccla ömreden başka seferlere mahremsiz çıkamıyacağma ittifak etmişlerdir. Bundan yalnız dâr-ı harpten hicret edenler müstesnadır. Dâr-x harp küffâr memleketi demektir. Müslüman kadını böyle bir yerden İslâm diyarına mahremsiz dahî hicret edebilir. Bununla öteki seferler arasındaki fark, kadimin dîni ve nefsi hususunda emin olamadığı zaman küfür diyarında yaşamasının bilittifak haram olmasıdır. Haccı geciktirmek bu mânâda değildir. Zira haccm imkân bulur bulmaz îfâ edilmesi meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâcî : «Bence bu söylenenler genç kadın hakkındadır. Şehvete mahal olmayan ihtiyar kadın bütün seferlere dilediği şekilde kocasız ve mahremsiz olarak gidebilir.» demişse de Nevevî bu sözü beğenmemiş, kadının yaşlı da olsa şehvete mahal olduğunu, bu bâbda ulemânın (her düşene bir kapan bulunur.) dediklerini hatırlatmıştır.
Nevevi 631-676 Hanefîler'in seferde namazların ikişer rekât kılınması için üç günlük yolu şart koşmalara hususunda bu hadîsle istidlal ettiklerin söyledikten sonra: «Bu istidlal fâsiddir. Zira hadîsler muhtelif şekillerde rivayet edilmişlerdir...» diyor. Gerçi rivayetler muhteliftir, fakat Hanefî 'îerin istidlalleri fâsid değildir. Bunu anlamak için onların Fıkıh kitaplarına müracaat kâfidir.
Ata', Saîd b. Keysân ve Zahirî 'lerden bir taifeye göre kadının yalnız başına bir konaktan az mesafeye gitmesi caizdir. Bir konak veya daha fazla mesafeye mahremsiz gidemez. Delilleri «Kadın yanında kocası veya mahrem akrabası olmadıkça bir konaklık yere sefer edemez» hadîsidir. Bu hadîsi Beyhakî ile Tahâvî Hz. Ebû Hüreyre'den, Ebû Bekre tarikiyle rivayet etmişlerdir.
Şâ'bî, Tâvûs ve Zahirî 'lerden bâzılan kadının yalnız başına uzak yakın hiç bir sefere çıkamıyacağma kaail olmuşlardır. Bunların delilleri de Tahâvî 'nin rivayet ettiği Ebû Hüre y re hadîsidir. Mezkûr hadîste Peygamber (Sallollahü Aleyhi ve Sellein):
«Kadın yanında mahremi olmadıkça sefere çıkamaz» buyurmuşlardır.
«Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'den üç gün müddet kaydıyle rivayet olunan bütün eserler kadının mahremsiz olarak üç günlük yola gitmesinin haram kılındığında ittifak etmişlerdir. Üç günden az süren yolculuk hakkında ihtilâf vardır. Biz bu hususu ele aidik. Gördük ki mahrerasiz üç günlük veya daha fazla sefere çıkmak bu eserlerin hepsiyle.nehiy buyurulmüştur. Binâenaleyh bu bâbda seferi üç günî.£ Jahdid daha azını kadına, mahremsiz olarak nıübah. kılmak demektir. EJer böyle olmasaydı Resûlüliah (SallaUaJıü Aleyhi ve Seltem)'m üç adedini zikretmesinde bir mânâ kalmaz, mutlak surette mahremsiz seferi nehiy buyururdu.
Vakıa "Hz. Âişe'nin mahremsiz sefere çıkaidığı rivayet olunmuş. Bâzıları bununla istidlal ederek kadına mahremsiz seferi tecviz etmişlerse de bu zevatın Hz. Âişe hadisi ile istidlalleri doğru değildir. Ayni bunlara şu cevâbı vermiştir: «Hz. Âişe ümmü'l-mü'minîn olduğu için ona bütün müslümanlar mahremdir. KimJnle sefer etse mah-remiyle gitmiş demektir. Başka kadınlara nisbetle müslüman erkekleri bu hükümde değildir. Bu cevap Ebû Hanîfe tarafından verilmiştir.»
Tahâvînin rivayet ettiği İbni Abbâs (Radiyallahü anh) hadîsinde bir zâtın Peygamber (SallaHafm Aleyhi ve.Sel!em):e :
Zevcemle birlikte hacc etmek isledim. Fakat filân gaza için yazıldım.» dediği; Resûlüliah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) de: «Sen zevcenle
beraber hacc et» buyurduğu görülmektedir. Bu hadis kadının yalnız başına hac cedemiyeceğine açık delildir. Zira kadının yalnız başına hacca gitmesi caiz olsa Resûîüllah (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) 'o zâta:
«Zevcenin sana ne ihtiyâcı var. O müilümanlarla birlikte hacca gider. Sen işine bak. Yazıldığın gazaya git» derdi.
Mahremden murâd nikâhı ebediyyen haram olan kimselerdir.
Tembih : Zamanımızda Hanefi mezhebinden birçok kadınların hacca ve uzak yakın birçok yerlere kocasız ve mahremsiz gidip geldikleri görülmektedir. Hanefî mezhebine göre bunun caiz olmadığım kendilerine ayrıca hatırlatırız.

415- (827) Bize Kuteybetu'bnü Saîd ile Osman b. EM Şeybe hep birden Cerîr'den rivayet ettiler. Kuteybe (Dedi ki) : Bize Cerîr, Abdü'l-

Melik yani İbni Umeyr'den, o da Kazea'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Kazea şöyle demiş: Ebû Saîd'den bir hadîs dinledim de hoşuma gitti. Kendisine :
— Bunu Resû\üUah(Sa!laUahü Aleyhi ve Sellem)'den sen mi işittin? di-
— Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmediğim bir şeyi ye sordum. Ebû Saîd :
onun üzerinden mi söyliyeceğim? dedi. Kazea demiş ki: Ebû Saîd'î şöyle derken işittim: «Resûlüllah (Salialkıhü Aleyhi ve Sellem) :
— Semerleri ancak üç mescide gitmek için bağlayın! Benim şu mescidime, MescİD-i Harâm'a ve Mescid-i Aksâ'ya! buyurdular. Ve yine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'ı:
«Kadın yanında mahremi veya kocası olmaksızın hiç bîr zaman iki günlük yola çıkmasın!» buyururken işittim.

416- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Abdülme-lik b. Umeyr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Kazea'dan dinledim. (Dedi ki) : Ben Ebû Saîd-i Hudrî'den dinledim. Ebû Saîd : «Be Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sel!em)den dört şey işittim; bunlar benim hoşuma gitti, beğendim. (Evvelâ) yanında kocası veya yakın akrabası olmaksızın kadının iki günlük yola gitmesini yasak etti...» dedi ve hadîsin geri kalan kısmını hikâye eyledi.

417- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Muğîre'den, o da İbrahim'den, o da Sehm b. Mincâb'dan, o da Kazea'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) .
— Mahremi yanında olmaksızın kadın üç gecelik yere sefer etmesin! buyurdular.

418- (...) Bana Ebû Gassân El-Mismaî ile Muhammed b. Beşşâr toptan Muâz b. Hişâm'dan rivayet ettiler. Ebû Gassân (Dedi ki) : Biz Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Kazea'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Nebiyullah (Sallalküü Aleyhi ve Sellem) :
— «Kadın beraberinde mahrem olmadıkça üç gecelik mesafenin üstünde uzağa şefe;- efmeşin!» buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bize İbni'l Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy, Saîd'den, o da Katâde'den bu isnâdla rivayet etti ve: «MahremsİZ olduğu halde üç geceden fazla...» dedi.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Salât»ın bir-iki yerinde ve «Ce-zâu's-Sayd»da, Ebû Dâvûd hacc bahsinde, Tirmizî «Ki-tâbu's-Salât»ta, Nesâ ile İbni Mâce «Kitâbu's-Savm»da
muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Buhâri'nin rivayetinde Hz. Ebû Saîd'in hoşuna giden dört şeyin neler olduğu hbeyân edilmiştir. Bunlar kadının kocasız veya mahremsiz olarak yalnız başına iki günlük yola sefer edememesi, Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde oruç tutulmaması, iki namazdan yani ikindi ile sabah namazından sonra namaz kıhnmaması ve üç mescidden maada dünyâ mes-cidlerini ziyaret için sefer edilmemesi mes'eleleridir. Bu bâbda İbni Hibbân, İmâm Ahmed, Bezzâr, Taberânî ve. diğer hadîs imamları rivayetler nakletmişlerdir.
Semer bağlamak : Seferden kinayedir. Bu hususta deve, at, katır, eşek ve sair vâsıtalarla yürüyerek gitmek arasında fark yoktur.
Hadîs-i şerif mezkûr üç mescidin pek büyük meziyet ve fazileti hâiz olduklarını beyân etmektedir. Çünkü bu mescidler Enbiyâ-yl Kiram (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hazerâtmın namazgahlarıdır. Bunlarda kılman namazlar şâir mescidlere nisbetle yüzlerce kat faziletli olduğu sahîh hadîslerle haber verilmiştir.
Şâir Dünyâ mescidlerini ve faziletli yerleri ziyaret için sefere çıkıp çıkılamıyacağı, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin nakline göre cumhûr-u ulemâ sair mescidleri ziyarette bir fazilet olmadığını söylemişlerdir. İbni Battal: «Ulemâya göre bu hadîs mezkûr üç mescidden maada herhangi bir mescidde de namaz kılmayı adayanlar hakkındadır.» demiştir. İmam Mâlik'e göre bir kimse vasıtasız gidemiyeceği bir mescidde namaz kılmayı nezretse bulunduğu beldenin mescidinde kılar. Fakat Mekke ve Medine mescidleriyle Beyt-i Makdîs'te namaz kılmayı nezreden mutlaka oraya gitmelidir. Yine İbni Battâ1'm beyânına göre sulehâmn mescid-lerinden birinde namaz kılmak ve teberrükte bulunmak mubahtır.
Rivayete nazaran İmam Ley s herhangi bir mescidde namaz kılmayı nezreden bir kimsenin nezrini o mescidde ifâsı icâb ettiğine kaail olmuştur. Hanbeiîler 'den bir rivayete göre böyle bir nezir mün'-akıd olmazsa da yemin keffâreti vermek îcab eder. Mâ1ikî1er'den bir rivayete göre ise yapılan nezre husûsî bir ibâdet taallûk ederse nezri îfâ lâzımdır. Aksi takdirde bir şey lâzım gelmez. Mâlikîler 'den Muhammed b. Mesleme hadîste zikri geçen üç mescidden maada yalnız Kubâ mescidine yapılan nezrin îfâsı lâzım geldiğine (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ls&ail olmuştur. Çünkü Resul, ü Ekrem her cumartesi günü bu mescidi ziyaret ederdi.
Ulemâdan bir cemaat babımız hadîsiyle istidlal ederek hadisde zikri geçen üç mescidden birine gitmeyi nezredenlerîn adaklarını yerine getirmeleri lâzım geldiğini söylemişlerdir. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam Şafiî 'nin kavilleri de budur. Ebû İshâk-ı Mervezî dahî aynı kavli ihtiyar etmiştir.
îmam-ı A'zam'a göre mescide gitmek için yapılan nezri mutlak surette îfâ vâcib değildir. İmam Şafiî «El-Ümrn» nâm eserinde Kâbe'ye yapılan nezrin îfâsı gerektiğini Medine ve Kudüs mescidlerine yapılan nezirlerin îfâsı vâcib olmadığını söylemiştir. İbni'l-Münzir'e göre ise Harameyne yani yani Mekke ve Medine mescidlerine yapılan nezrin îfâsı vâcib, Mescid.i Aksa 'ya yapılan nezrin îfâsı lâzım değildir. Bu bâbda daha birçok sözler söylenmiştir. Kaadî Iyâz ile Şâfiî'lerden Ebû Muhammed El-Cuveynî: «Hadîsde zikredilen üç mescidder maada herhangi bir mescidi ziyaret için sefere çıkmak haramdır; nehyin muktezâsı budur.» demişlerse de Nevevî bunun yanlış olduğunu söylemiş, Şâfiî1er'ce bunun haram değil mekruh bile olmadığını bildirmiştir.
Bâzıları babımız hadîsinin mânâsını te'vîl ederek ; «İtikâf için bu üç mescidden başka yerlere gidilmez» demişlerdir.
Şeyh Zeyniddîn'e göre bu hadîsin en güzel te'vîli ondan yalnız üç mescidin hükmü olup sair mescidlere ziyaret için sefer yapılmamasıdır. Ama başka mescidlerde ilim tahsil etmek, ticâret, gezi, su-lehâ ve ihvanı ziyaret vesâir maksatlarla sefere çıkmak bu hadîsdeki nehye dâhil değildir. Nitekim bu cihet hadîsin bazı tarîklerinde tasrih de edilmiştir.
Hz. Ebû Saîd'in Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiği dört şeyi pek beğendiğini cümlesiyle ifâde etmesi te'-
kîd içindir. Çünkü «A'cebe» ve «Âneka» fiillerinin ikisi de hoşa gitmek mânâsına gelirler. Araplar böyle müteradif kelimeleri beyân ve te'kîd için kullanırlar.
Hadîs-i şerif kadının yalnız başına sefer edemiyeceğine de delildir.. Ulemânın bu husustaki kavillerini bundan önceki İbni Ömer rivayetinde görmüştük. Aşağıdaki rivayetler dahî aynı hükmün delillerin-dendir.

419- (1339) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Kesûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Seüem):

«Hiç bir müslüman kadına yanında kendisine nikâh haram olan bir adam bulunmaksızın bir gecelik yere sefer etmesi helâl değildir» buyurdular.

420- (...) Bana Zülıeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, îbni Ebî Zi'b'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Saîd b. Ebî Saîd, babasından, o da Ebû HüreyreMen o da Peygamber (.SaUaUahü A leyhı: ve Sellenû)den naklen rivayet etti.
«Allah'a ve Âhiret gününe iman eden bir kadının beraberinde mahrem olmaksızın bir günlük yola gitmesi helâl değildir.» buyurmuşlar.

421- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Saîd b. Ebî Saîd-i Makburî'den dinlediğim, onun da babasından, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Resûlüllah
«Allah'a ve Âhiret gününe iman eden bir kadının yanında kendisine nikâhı haram olan biri bulunmadıkça bir gün ve bir gecelik yola gitmesi helâl değildir.» buyurmuşlar.

422- (...) Bize Ebû Kâmil-i Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr yani İbni Mufaddal rivayet etit. (Dedi ki) : Bize Süheyl b. Ebl Salil babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yanında kendisine nikâhı haram olan biri bulunmadıkça bir kadının üç gecelik yola gitmesi helâl değildir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Taksîru's-Salât» bahsinde, Ebû Dâvûd «Kitâbu'I-Hacc»da, Tirmizî «Kitâbu'n-Nikâh»da tahrîc etmişlerdir. Kavilerder Saîd b. Ebî Saîd-i Makburî!-nin babasından rivayeti üzerinde bâzı hadîs imamları söz etmiş, birçok rivayetlerde babasından kaydının bulunmadığını, Ebû Saîd'in doğrudan doğruya Ebû Hüreyre 'den rivayet ettiğini söylemişlerdir. Fakat Saîd'in babasından rivayet ettiği hadîsler de çoktur. Bu sebeple Nevevî : «İhtimâl ki Saîd evvelâ Ebû Hüreyre hadîsini babasından dinlemiş, sonra bizzat Ebû Hüreyre'den işitmiş ve bâzan babasından, bâzan da Ebû Hüreyre'den rivayette bulunmuştur. Onun Ebû Hüreyre 'den hadîs dinlediği sabit olmuştur.» demiştir.
Bu hadîs de kadının Allah'a ve Âhiret gününe îmân etmekle kayıtlanmasına bakarak bâzıları müslüman olmayan kadınların yalnız başına sefere çıkabileceklerine kaail olmuşlarsa da bu istidlal doğru değildir. Çünkü kadının bu sıfatla anılması yalnız basma sefere çıkmasının haram olduğunu te'kîd suretiyle beyân içindir. Yani kadına ta'rîc suretiyle mahremsiz sefere çıkmaması, çünkü bunun Allah'ın imanın şartına muhalif olduğu bildirilmiştir. Allah'a ve Âhiret gününe iman eden kimsenin Allah tarafından yasak edilen husûsâta riâyet etmesi gerekir. Evzâî ile Leys kadının mahremsiz bir gün ve bir gecelik yola gidemiyeceğine, bundan az bir yola yalnız gitmesinde beis olmadığına bu hadîsle istidlal etmişlerdir.

423- (1340) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Ebû Küreyb (Dedi ki) : Bize Eb Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'a ve Âhiret gününe iman eden bir kadmtn beraberinde babası veya oğlu yahut kocası, veya kardeşi, yahut nikâhı haram olan biri olmaksızın üç gün ve daha fazla süren bir sefere çıkması helâl değildir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe İle Ebû Saîd-i Eşecc rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş bu is nadla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

424- (1341) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ikisi birden Süfyân'dan rivayet ettiler. Ebû Bekr (Dedi ki) : Bize Süfyân b Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Dinar, Ebû Ma'bed'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbni Abbâs'ı şunu söylerken işittim:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\ hutbe okurken dinledim:
— Sakın bîr adam yanında nikâhı haram akrabası bulunmayan bîr kadınla başbaşa kalmasın. Hem kadın yanında mahremi bulunmadıkça sefere çıkmasın! buyuruyordu. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak:
— Yâ Eesûlallahî Benim zevcem hacc için yola çıktı. Kendim de filân gazaya yazıldım! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Git de zevcenle beraber hacc et!, buyurdular.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû'r-Rebî' Ez-Zehrânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd Amr'dan bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet etti,

(...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm yani İbni Süleyman EI-Mahzûmî, İbni Cüreycrden bu isnadla bu hadîsi benzerini rivayet etti. Ama :
«Sakın bir adam, yanında nikâhı haram olan biri bulunmayan kadınla başbaşa kalmasın.» cümlesini zikretmedi.
İbni Abbâs hadîsini Buhâri «Hacc», «Cihâd» ve «Nikâh» bahislerinde tahrîc etmiştir. Hadîsdeki istisna, istisnâ-i münkatı'dır. Zîrâ kadının yanında mahremi bulununca ortada halvet kalmaz. Hadîs-i şerif:
«Sakın bir adam yanında mahremi bulunmayan bir kadınla bîr arada oturmasın» takdirindedir. Başbaşa kalmak diye terceme ettiğimiz halvet erkekle kadının kimseningörenıiyeceği bir yerde iki ikiye kalmalarıdır. Mahremden murâd kadına, nikâhı haram olan erkektir. Mamafih kadının da erkeğin de yakm akrabasının kastedilmiş olması muhtemeldir. Nevevî : «Fukahâ'nın kaideleri bu ikinci ihtimâl üzere cereyan eder. Zîrâ bu bâbda kadının mahremiyle erkeğin kızkardeşi, kızı, halası ve teyzesi gibi nikâhları kendisine haram olan kadınlar arasında fark yoktur. Bu gibi hâllerde o kadınla oturmak caizdir.» diyor.
Kadının mahremleri oğlu, kızkardeşi, annesi ve teyzesi gibi kimselerdir. Hadîs-i şerîf koca ile dahî tahsis edilmiştir. Çünkü kocasının bulunması da mahrem gibidir. Hattâ cevaz hususunda kocanın bulunması evlâdır.
Bu hadîsin son rivayeti Ebû İshâk İbrahim b. Süfyân 'in îmam Müslim 'den işitmediği rivayetlerin de sonuncusudur. Bu hususta Uesûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'m traş olanlarla, saç kısaltanlara duâ ettiğini bildiren hadîslerde söz geçmişti.

İbni Abbas Hadisinden Çıkarılan Hükümler:

1- Kadın mahremsiz sefere çıkamaz. Lâfzın umûmu bütün seferlere şâmildir. Binâenaleyh kadının yalnız başına kısa veya uzun mesafelere Hacc veya başka maksatlarla olsun sefer etmesi haram olmak iktizâ eder. Nitekim İbrahim Nehaî; Şa'bî, Tâvûs ve Zâhiriyy e ulemâsının mezhepleri budur.

2- Mahrem sözü nikâhı haram olan herkese şâmildir. Yalnız îmam Mâlik bundan kadının üvey oğlunu yani kocasının başka karısından doğan oğlunu istisna etmiştir. Ona göre kadın üvey oğluyla sefere çıkamaz. Gerçi onun nikâhı da haramdır. Fakat Hz. imam insanların ahlâkan bozulduklarını nazar-ı itibâre alarak bu bâbdaki mahremiyetle neseben mahremiyet arasında fark görmüştür.
3- Ecnebi bîr kadınla bir tenhâda haşhaşa kalmak bütün ulemânın ittifakıyla haramdır. [7]
4- Bir kimsenin haccetmek istiyen karısını hacca götürmesi gazaya gitmesinden evlâdır. Çünkü ResûlüTlah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) soran zâta gazaya yazıldığını bildirdiği halde karısıyle birlikte haccetmesini emir buyurmuştur.
5- Kadına hacc farz olabilmek için mahremi bulunması şarttır.
6- Yalnız başına sefere çıkamamak hususunda bütün kadınlar mü-sâvîdir. Yalnız Ebû'l-Velîdi Bâcî'ye göre şehvete mahall olmaktan çıkmış pek yaşlı kadınlar yalnız baslarına sefer edebilirler. îbni Dakîkı'l îd Bâcî'ye itiraz ile kendisine her düşeni bir kapan bulunduğunu hatırlatmıştır. Bu sözden murâd ne kadar yaşlı olursa olsun ahlâksızlık yolunu tutan bir kadının kendisi gibi ahlâksız müşteri bulmasıdır.
îbni Dakîk diyor ki : Bu mes'ele birbirine tearuz eden iki umûmî delile taallûk etmektedir. Çünkü Teâlâ hazretlerinden :
Yoluna gucu yetenlere Beyt-i haccetmek Allah İçin insanların boynuna borçtur... âyet-i kerîmesi bütün erkek ve kadınlara şâmildir. Bunun muktezâsı sefer için kudret hâsıl oldu mu hepsine hacc îâzımgelmesidir. Halbuki Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellemyin (kadın mahremsiz sefere çıkmasının) hadîs-i şerifi her sefere ânım ve şâmildir. Bundan hacc dahî dâhildir. Binâenaleyh hacc seferini hadîsin umûmundan çıkaranlar âyetin umumiyetle bu hadîsi tahsis etmiş; çıkarmayanlar ise hadîsin umumiyetle âyeti tahsis etmişlerdir. Bu takdirde tercih için haricî bir delil lâzımdır. İkinci kavli tercih edenler :
(Allah'ın cariyelerini, Allah'ın mescidlerine gitmekten men etmesin...)
hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Mamafih bu istidlal söz götürür. Çünkü bu hadisde de nehiy umûmîdir. O da Kâbetullah, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa ile tahsis edilmiştir.
7- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek haccın müterâhî olarak edâ edilebileceğini söylemişlerdir. Bundan murâd hemen imkân bulduğu se--ne gitmeyip bir veya birkaç sene sonra hacc etmektir. Fakat bu kavil reddedilmiştir. Çünkü gazaya yazılan o zâtın daha evvel hacc etmiş olması mümkündür.
8- Bâzıları bu hadîsin zahiriyle amel ederek kadını sefere götürecek kimsesi bulunmadığı vakit kocasının onunla beraber gitmesi farz olur, demişlerdir. İmam Ahmed'in kavli budur. Mezkûr kavil Şâf ııler'den de rivayet olunmuşsa da Şâfiîler'in meşhur kavline göre karısını sefere götürmek kocasına farz değildir. Hattâ ücretsiz gitmem diye ısrar etse sefer ücretini karısının vermesi îcab eder.
9- Birbiriyle tearuz hâlinde bulunan şeylerin evvelâ en mühimi eîe alınır. . .
10- Ulemâdan bâzıları bu hadîsle istidlal ederek : «Bir adam karısını farz olan haccı edadan men edemez.» demişlerdir. İmam Ahmed'in mezhebi budur. Bu kavil Şâfiî1er'den de rivayet olunmuştur. Fakat esah kavillerine göre kocası karısını hacca gitmekten men edebilir. Çünkü imkân bulur bulmaz hemen hacca gitmek farz değildir. İleride gidebilir.
İbni Münzir bir adamın karısını bütün seferlere çıkmaktan men edebileceği hususunda bütün ulemânın ittifak ettiklerini, ihtilâfın sadece vâcib olan seferlere münhasır kaldığım nakletmiştir.

75- Bir Kimsenin Hac Seferine veya Başka Yola Çıkacağı Zaman Okuyacağı Şeyler Babı

425- (1342) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Ona da Aliyyi Ezdi haber vermiş ki, İbni Ömer kendilerine Resû\üUah(Sallallahü Aleyh ve Sellem) in sefere çıkarken devesinin üzerine dosdoğru oturduğu vakit üç defa tekbir getirerek arkasından :
«Bize bu hayvanı, müsahhar kılan Allah'ı tenzih ederim. Biz buna takat getiremezdik. Şüphesiz ki biz Rabbimize dönücüleriz. Yâ Rabbi! Senden bu seferimizde hayır ve takva, amellerden de senin razı olacaklarını dileriz. Yâ Rabbî! Bu seferimizi bize âsân eyle. Bize onun uzaklığını dür. AllahımİSeferde arkadaş, ailede vekîl sensin. Allahım! Seferin meşakkatinden, manzaranın kötüye değişmesinden, mal ve âite hususunda kötü dÖnüşden sana sığınırım!» buyururduğunu, döndüğü vakit dahî aynı duayı okurduğunu:
«Dönenleriz, tövbekarlarız, âbidleriz, ancak Rabbimize hamd edenleriz» duasını ziyâde eylerdiğini öğretmiş.

426- (1343) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b, Uleyye, Âsım-i Akvel'den, o da Abdullah ibni Sercis'den nakler rivayet eyledi. Abdullah şöyle demiş :
«Resûlüilah (SallaJlahü Aleyhi ve Selle m) sefere çıkarken seferin meşakkatinden, varılan yerin hüzn âver olmasından, iyi hâlden kötüye dönmekten, mazlumun bed duasından, aile ve malda kötü hâlden Allah'a sığınırdı.

427- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Züheyr b. Harb hep birden, Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. H.
Bana Hâmid b. Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid rivayet etti. Her iki râvi Âsım'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, Abdülvâhid hadîsinde : «mal ve ailede»; (Ebû Muâviye) Muhammed b. Hâzim rivayetinde ise : «döndüğünde aileden işe başlardı.» cümleleri; her ikisinin rivayetlerinde : «yâ Rabbî! Seferin meşakkatinden sana sığınırım.» ifâdesi vardır.
Mukrinîıı : Takat getirenler demektir. Cümleden murâd : «Bu hayvanı Allah Teâlâ bize râmetmese biz onu sevk ve idareye takat getiremezdik» manasınadır.
Va'sâ: Meşakkat ve şiddet, keâbeti üzüntüden nefsin değişmesi; münkaleb : Merci1 yani dönülecek yer mânâlarmadır.
cümlesi Sahîh-i Müslim'in ekseri nüshalarında bu şekilde rivayet olunmuştur. Mamafih şeklinde rivayeti de vardır. İbrahim Harbî, Müslim'in râvilerinden Âsim'in burada vehmederek kelimeyi «kevn» şeklinde okuduğunu doğrusunun «kevr» olacağını söylemişse de Nevevî buna itiraz etmiş ve her iki rivayetin doğru olduğunu Tirmizî ile birçok hadîs imamlarının hadîsi iki vecihîe rivayet ettiklerini bildirmiştir. Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikten sonra «kevn» kelimesinin râ ile «kevr» şeklinde dahî rivayet olunduğunu söylemiş ve :
«Bunların ikisinin de izah vec-hi vardır; kevr'in imandan küfre yahut tâattan ma'siyete dönüş mânâsına geldiği söylenir. Kelimenin mânâsı bir şeyden kötüye dönmektir.»
demiştir. Diğer ulemâ bu kelimenin her iki rivayetine göre mânâ: Doğruluktan dönmek yahut noksanlığı fazlalaştırmakdır demişlerdir. Ulemânın beyânına göre» «Kevr» rivayeti «Tekvîru'l-İmâme» yani sarığı sarmak terkibinden; «Kevn» rivayeti ise yardımcı fiil «Kâne»nin masdarm-
dan alınmıştır ve mevcûd oîmak, karar kılmak mânâsına gelir. Mazırî «Kevr» rivayetine göre dahî hadîsin : «Cemaatin içersinde bulunurken ondan dönmekten sana sığınırım» mânâsına geldiğini söylemiştir. Bâzılarına göre hadîs-i şerif, «Başta dümdüz duran sarığın bozulması gibi dürüst işlerimizin fesada uğramasından sana sığınırız» mânâsına geldiğini söylemişlerdir.

Ebû Ubeyd diyor ki: «Râvi Âsım'a (kevn) rivayetine
göre mânânın ne olduğu soruldu da : (Sen Arapların (Yâni hâli iyi iken ondan döndü dediklerini işitmedin mi?) cevâbım verdi.
Mazlumun bedduasından murâd zulümdür. Çünkü beddua zulme karşı yapılır. Hadîs-i şerif zulümden ve zulme sebeb olacak şeylerden kaçınmak lâzım geldiğine işaret etmektedir. Mazlumun bedduası ile Allah Teâlâ arasında perde olmadığı yani o duanın saatmda kabul edileceği sahih hadîslerle sabit olmuştur.
Bu rivayetler bütün seferlere çıkarken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m okuduğu bu duayı okumanın müstehab olduğuna delildirler. Nevevî : *Bu bâbda vârid olmuş pek çok zikirler vardır. Ben onları «Kitâbu'l-Eskâr adlı eserimde topladım» diyor.

76- Hacc Seferiyle Başka Seferlerden Dönen Kimsenin Okuyacağı Dua Babı

428- (1344) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nâfi'den, o d İbni Ömer'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Saîd de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Yahya yani El-Kattân, Ubeydullah'tan, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet eyledi. Abdullah (Radiyallahü anh) şöyle demiş :
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ordulardan[8] yahut seriyye-lerden yahut hacc veya ömre'den döndüğü vakit bir dağ eteğine veya bir bayıra çıktığında üç defa tekbîr alır sonra şöyle derdi:
— Bir Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun şeriki yoktur. Mülk onundur. Hamd de ona mahsustur. Hem o her şeye kaadîrdir. Dönenleriz, tev-bekârlarız, âbidleriz, sâcidleriz ancak Rabbimize hamd edenleriz. Allah vaadinde sâdıktır. Kuluna yardım etmiş yek başına bütün hizipleri târmâr etmiştir.»

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail yani İbni Uleyye, Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n, Mâlik'ten rivayet etti. H.
Bize İbni Râfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk haber verdi. Bu râvilerin hepsi Nâ fi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallalfahü Aleyhi ve Sellem) den (yukarıki) hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız Eyyûb hadîsi müstesna! Çünkü onda tekbîr iki defadır.

429- (1345) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye, Yahya b. Ebî İshâk'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Enes b Mâlik şunları söyledi : «Ben ve Ebû Talha Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellemyie birlikte dönüyorduk, Safiyye de Resûlüllah (SallaKahü Aleyhi ve Sellem)'in devesinin üzerinde, terkisinde idi. Medine'nin dışına geldiğimiz vakit Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
— Dönenleriz, tevbekârlarız, âbidleriz, ancak Rabb'tmize hamd edenleriz» dedi. Artık Medine'ye varıncaya kadar bunu söylemeye devam etti.

(...) Bize Humeyd b. Mes'ade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî İshâk Enes b Mâlik'ten, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet eyledi.
İbni Ömer hadîsini Buhâri «Kitâbu'd-Deavât» ile «Ki-tâbu'l-Cihâd»da, Enes (Rodiyaîlahü anh) hadisini «Kitâbü'l-Cihâd», «Kitâbü'l Edeb» ve «Kitâbü'l-Lİbâs»da; aynı hadîsi Nesâî «Kitâbü'I-Hacc» ile «Kitâbü'I-Yevm ve'l-Leyle»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir Enes (Radiyallahü anh) hadîsinin Buhâri rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Usfân'dan döndükleri, Re-sû\ül\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in terkisinde Safiyye Bînti Huyeyy bulunduğu; deve sürerek ikisi birden yere düştükleri ve Hz. Ebû Talha 'nın kendilerine yardım ettiği dahi bildirilmektedir.
Seniyye : Dağ eteği, yamaç; fedfed : Sert vey üksek yer mânâsma-dırlar Bâzıları fedfedin boş sahra mânâsına geldiğini; bir takımları sert ve çakıllı yer demek olduğunu söylemişlerdir.
«Allah va'dinde sâdıktır» cümlesinden murâd dînini muzaffer kılması akıbetin ehl-i takvanın zaferiyle neticeleneceği vesaire gibi şeyler hakkındaki va'd-i ilâhîdir. Şüphesiz ki Allah Teâlâ Hazretleri va'dinden dönmez.
«Kuluna yardım etti» ifâdesinden maksat ResûlÜHah (Sallal'ahü Aleyhi ve Seîlemj'dir. Nevevî diyor ki: *Teâlâ Hazretleri insanlar tarafından harp yapılmaksızın bütün hizipleri bizzat hezimete uğratmıştır. Bu hiziplerden murâd Hendek harbinde toplanarak Resûlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı elbirliği yapan müşriklerdir. Allah Teâlâ bunların üzerine bir rüzgâr ile görmedikleri melek orduları göndermiştir. ResûlüHah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in münafıklarla, kalplerinde maraz bulunan ve (Allah ile Resûlü'nün va'dleri ancak bizi aldatmak olmuştur) diyenlerin sözlerini tekzib için (Allah va'dinde sâdıktır) buyurması bu şekilde rabt ve îzâh olımur. Meşhur olan kavle göre hiziplerden murâd Hendek harbinin hizipleridir. Kaadî Iyâz bununla muhtemelen her zaman ve her yerde İslâm'a karşı toplanan küfür hiziplerinin kasdedilmiş olmasını söyleyenler vardır, demektedir.
Bâzıları Resûlüllah (Sallclkihıı Aleyhi ve Seîlem)'m konuşurken seci' yapmaktan men ettiği halde burada bizzat kendisinin seci' yapmasını müşkü saymışlarsa da kendilerine cevap verilmiş : «Resûlüllah (Sa!!a':ahü Aleyhi ve Seliem'f'm men ettiği seci' kâhinlerin yaptığı tekellüflü ve bâtıl şeyleri tazammun eden seci'lerdir. Hiç tekellüfsüz dile geliveren seci'ieri men etmemiş hattâ bunları bazen kendisi de yapmıştır» denilmiştir.
Bu hadisler kadının kocasının terkisine binebileceğine, büyüklerin ve ulemânın hizmetlerinde bulunmanın müstehab olduğuna ve sağ salim yoldan dönen bir kimsenin Allah'a hamdü senada bulunarak tevbe etmesi gerektiğine delildirler.

77- Hacc veya Ömreden Döndükten Sonra Zülhuleyfe'de Mola Vererek Orada Namaz Kılma Babı

430- (1257) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : MâHk'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum :
Ke5Ûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Zü'lhuleyfe'deki Bathâ'da devesini çöktürerek orada namaz kıldı. Abdullah b. Ömer de bunu yapardı.

431- (...) Bana Mısırlı Muhammed b. Runıh b. El-Muhâcir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : BİZe Leys, NâfÎ'den rivayet etti. (Demiş kî) :
«İbni Ömer, vaktiyle Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Selle7?;)'in devesi-(Urni çökerterek namaz kıldığı Zülhuleyfe'deki Bathâ'rîa

devesini çöktü-rürdü.»

432- (...) Bize Muhamrâed b. İshâk El-Müseyyebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes yani Ebû Damra, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'de naklen rivayet etti ki : Abdullah b. Ömer hacc veya ömreden döndüğü vakit, vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü'\ Aleyhi ve Sellem)"m devesini çöktürdü-ğü Zülhuleyfe'deki Bathâ'da devesini çöktürurmüş.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd ve Nesâî hacc bahsinde tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsde «Zülhuleyfe'deki Bathâ» denilmesi, bu isimde başka yerler de bulunduğu içindir. Filhakika Mekke'-de; Zûkaar'da ve Ezher denilen yerde üç Bathâ daha vardır. Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Seliem) bazı gazalarında Bathâ-i Ezher'e inmiştir. Bu yerde bir de mescid vardır. Hadîs-i şerifteki Bathâ 'dan murâd budur. Medine1iler bu yere El-Muarras derler. Resûl-ü Ekrem (Sailallahü Aleyhi ve Seliem) Mekke'-den Medîne'ye gelirken burada devesini çöktürmüştür. Bâzıları Medine 'den Mekke'ye giderken çöktürmüş olmasını muhtemel görmüşlerdir. Mamafih hem giderken, hem gelirken oraya inmiş olması mümkündür.
Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eserlerini en ziyâde araştırmakla şöhret bulan bir sa-hâbî-i celîldir. Devesini vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in hayvanından inerek namaz kıldığı bu yerde çöktürmesi de bunu gösterir.

433- (1346) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yani îbni İsmail, Mûsâ yâni İbni Ukbe'den, o da Sâlim'den, o da babasından naklen rivayet ettî ki .Resûlüllah {Sallallahü'Aleyhi ve Seliem)
Zülhuleyfe'deki istiratgâhında iken ona gelen olmuş ve «Sen gerçekten mübarek Bathâ'dasin» demiş.

434- (...) Bize Muhammed b. Bekkâr b. Reyyân ile Süreye b. Yûnus rivayet ettiler. Lâfız Süreyc'indir. (Dediler ki) : Bize fsmâil b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Ukbe, Salim b. Abdillâh b. Ömer'den, o da babasından naklen haber verdi ki, Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) Zülhuleyfe'deki vadinin içindeki istiratgâhında iken ona gelen olmuş ve : «Sen gerçekten mübarek Bathâdasm demiş.»
Musa demiş ki: «Bize Salim de vaktiyle Abdullah'ın devesini çök-tür düğü mescidin igreğinde develerimizi çöktürdü. O da Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)"in istiratgâhını araştırıyordu. Bu yer vadideki mescidin aşağısın dadır. Mescitle kıble arasında, ortadadır.»
Bu hadîsi Buhâri «Hacc», «İ'tisâm» ve «Müzârea» bahislerinde; Nesâî «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Vâdîden murâd; «Vâdî-i Akîk»dir. Bu yer hakkında Peygamber (Sallallahü A Jeyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Bana bu akşam Rabb'imden biri geldi de : Bu mübarek vadide namaz kıl, dedi.» buyurmuşlardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen ve «Gerçekten sen mübarek Bathâ'dasın» diyen Cibril (Aleyhisselâm) 'dır. Nitekim Beyhakî'nin
rivayetinde Hz. Cibril 'in geldiği tasrîh olunmuştur. Bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Cibril Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeLtem)e uyku halinde iken gelmiş ve kendisinin mübarek Bathâ'da bulunduğunu söylemiştir. Bundan dolayıdır ki Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz o yerde teberrüken namaz kılar, Mekke'den dönerken dahî geceyi orada geçirerek sabahleyin yola çıkar. Medine'ye gündüzün girilirmiş.
El-Muarras; Medine'den Mekke'ye giden yolun üzerir.dedir. Medîne'ye altı mil mesafededir. Akik vadisi Medine'-ye dört günlük mesafededir.
Burada kılınan namaz, ihrama girerken kılman namazdan başkadır. Çünkü ihram namazı sünnettir. Bu namaz ise sünnet değil, müstehabdır.
İbni Abdi'l.Berr: «İmam Mâlik ile diğer ulemâya göre burada namaz kılmak müstehab ve güzel bir şeydir. Ama haccın sünnetlerinden veya terkinden dolayı fidye lâzımgelen vâcib fiillerinden değildir. İbni Ömer müstesna olmak üzere bütün ulemâya göre orada namaz kılmak güzel bir iştir. İbni Ömer'se bunu sünnetten saymıştır.» demiştir. Nevevî'nin beyânına göre Şâfiîyye ulemâsı orada namaz kılmayan bir kimsenin faziletten mahrum kaldığını fakat günaha girmiş sayılmayacağını söylemişlerdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Akîk vadisi faziletli bir yerdir.
2- Orada namaz kılmak, ihram'zamanında oraya inmek, bütün ulemâya göre müstehabdır. Yalnız Hasan-ı Basrî orada farz namazdan sonra nafile kılmayı müstehab görmüştür.
Taberi : «Bu hadîsden murâd. o yerin faziletini bildirmektir. Hadîs orada namaz kılmayı îcâb etmemektedir. Çünkü mezkûr vadide namaz kılmanın farz olmadığı hususunda icmâ-ı ümmet vardır...» demiştir.
3- Hacca gidenlerin beldelerine yakın bir yerde gecelemeleri müstehabdır. Bu suretle geriden gelenler yetişir, evlerinde bir şey unutanlar yol yakın iken dönüp alırlar.
4- Bâzıları: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Haccdan dönerken Zülhuleyfe'deki vâdî-i Akîk'ta gecelemesi, hacılar ailelerinin yanma geceleyin habersizce varmasınlar diyedir. Nitekim birçok meşhur hadîslerde bu hareket sarahaten yasak edilmiştir» demişlerdir.

78- «Beyt-i Şerifi Müşrik Haccetmesin, Çıplak Olan da Tavafda Bulunmasın» Hadisi ile Hacc-ı Ekber Gününü Beyan Babı

435- (1347) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr İbra ŞihâVdan, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya Et-Tûcîbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da tbni Şihâb Humeyd b. Abdirrahmân b. Avftan. o da Ebû Hüreyre'den naklen haber vermiş. Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) şöyle demiş : «Ebû Bekr-i Sıddîk Hesû\ül\sih,(Sailallahü Aleyhi ve SeHemyia veda haccından önce kendisini emîr tayin ettiği Haccda beni birkaç kişilik cemaat içinde Kurban Bayramı günü halka (Bu seneden sonra hiç bir müşrik haccede-mez, çıplak olan bir kimse de Beyt-i Şerifi tavaf edemez) diye Hân etmek için gönderdi.»
îbni Şihâb demiş ki : «Humeyd b. Abdirrahmân Ebû Hüreyre hadîsi için Kurban Bayramı günü Hacc-ı Ekber günüdür derdi.»
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinde tahrîc etmiştir.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seîlem)'in Hz. Ebû Bekri Emîrü'1- Hacc yani Hacc kafilesine kumandan tayin buyurması Hicret'ın dokuzuncu yılında olmuştur. Bu hâdiseyi Süheylî şöyle anlatır :

«~Re$vli\\lah(SaUaHahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Tebük seferinden geldiği vakit haccetmek istemişti. Fakat müşriklerin hacclannda ve şirkle yaptıkları telbiyelerinde müslümanlara karışacaklarını, Beyt-i Şe-rîfi çırılçıplak tavaf edeceklerini hatırladı. Müşrikler bununla içlerinde günah işledikleri ve zulüm yaptıkları elbiselerden sıyrılarak analarından doğdukları gibi olmayı ve bu suretle tavaf yapmayı kasdediyorlardı. Bu sebepten dolayı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o sene haccetmekten vazgeçti de Hz. Ebû Bekr'i Berâe suretiyle hacca gönderdi. Ebû Bekr (Radiyallahil anh) kendileriyle ahidnâme imzalanmış olan müşriklere bunları iade etmek vazifesiyle me'mûrdu. Bundan yalnız muayyen bir müddet için ahid veren Benî Bekr kabilesi müstesna idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonra Hz. Ebû Bekr'in peşinden A1i (Radiyalîahü anh) da gönderdi. Bunun üzerine Ebû Bekr (Radiyalîahü anh) Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem)'e dönerek: (Benim hakkımda Kur'ân mı nazil oldu?) diye sordu. Resûlüllah (Saltallahii Aleyhi ve Sellem):

— Hayır! Kuran nazil olmadı lâkın benim tarafımdan ehl-i beytimden bîri tebliğde bulunmasını istedim cevâbını verdi. Hâdiseyi anlatan Ebû Hüreyre diyor ki:

— AH (Radiyalîahü anh) bana Mina'daki evleri dolaşarak Berâe sûresini okumamı emretti. Bağırıyordum. Hattâ sesim kısıldı. Kendisine neyi ilân ediyordun diye soranlar oldu.

— Dört şeyi, yani Cennet'e mü'minlerden başka kimsenin giremiye-ceginİ, bu seneden sonra hiç bir müşrikin hacc edemiyeceginî, Beyt-i Şe-rîfi çıplak bir kimsenin tavafta bulun amiya cağını ve ahidnâme si olanlara dört ay müsaade verildiğini, ondan sonra ahid tanmmıyacağını ilân ediyordum. Müşrikler Berâe sûresini ilân ettiğimi işitince Hz. Alî'ye (dört ay sonra göreceksiniz ki amcan oğlu ile aramızda vurup yaralamadan başka hiç bir ahid olmayacaktır.) dediler. Bu müddet zarfında birçok insanlar İslâm'a rağbet göstererek kimi istekli kimi isteksiz onu kabul ettiler.»

İbni Abdi'î-Berr'in beyânına göre Hz. Ebû Bekr hacc yoluna çıkınca Berâe sûresinin baş tarafı nazil olmuş, bunun üzerine ashâbdan bâzıları:

— Yâ Resûlallah! Onu Ebû Bekr'e gondersen iyi ederdin! demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— Onu benîm nâmıma ancak ehl-İ beytimden biri îfâ eder, buyurmuş. Sonra Hz. Alî'yi çağırarak arkadan onu göndermiş. Ali (Radiyalîahü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Adbâ' nâmmdaki devesine binerek Arc denilen yerde Hz. Ebû Bekr'e yetişmiş. Ebû Bekr kendisine :

— Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) seni hacca enrîr mi tayin etti? diye sormuş. Ali (Radiyalîahü anh) :

— Hayır! Beni yalnız halka Berâe sûresini okumaya gönderdi! cevâbını vermiş.

Ulemâ-i kirama göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Berâe sûresini Hz. A1î'ye vermesinin hikmeti bu sûrede ahdi bozmaktan bahsedildiği içindir. Arap1ar'in âdetine göre bir ahdi yapandan başkası bozamazdı. Bunu bozmak için en azından yapanın ehl-i beytinden biri bulunmak lâzımdı. İşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arapların bu âdetini hüccetle yıkmak istemiştir. Bâzıları Berâe sûresinde Hz. Ebû Bekr'in faziletinden bahsedildiği için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in mezkûr süreyi başkasına okutmak istediğini söylerler.

Raht: Ondan aşağı olan erkekler cemaatıdır. Bâzılarına göre rant, içlerinde kadın bulunmamak şartıyla kırk kişiye kadar olan erkekler cemaatıdır,

«Hadîsin buradaki rivayetinde bu seneden sonra hiç bir müşrik hacc edemez» denilmiştir. Bu cümle bâzı rivayetlerde «hacc etmesin», bir rivayette» sakın hac etmesin» şeklinde te'kîdle ifâde edilmiştir.

Arap1ar'in çırılçıplak hacc ederdiklerinİ Kureyş'ten erkeklerin çıplak erkeklere, kadınların da kadınlara elbise verirdiklerini hacc bahsinde geçen bir hadîsde görmüştük. Câhiliyyet devrinde Beyt-i Şerîf'i kadınlar da çıplak olarak tavaf ederlermiş.

Hacc-ı Ekber gününden murâd ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır, îmam Mâlik, İmam Şafiî ve cumhûr-u ulemâ ya göre Kurban Bayramı günüdür. Bâzıları, arefe günü olduğunu söylemişlerdir. Bu kavil İmam Şafiî 'den dahî rivayet olunmuş-sa da Şafiî mezhebinde ma'rûf değildir.

Yine ulemânın beyânına göre Hacc-ı Ekber tâbiri Haccı Asğardan ihtiraz içindir.

Hacc-ı Ekber: Büyük hac; Haccı asğar : Küçük hac mânâsına gelir. Küçük Hac'dan murâd ömredir. Şu halde kıran ve müt'aya niyet edenlerin haccına mukabele suretiyle büyük hac denilmiş oluyor.

Resûlüllah (Sallallahü A leyhî ve Sellem) 'in :

«Bu seneden sonra hiç bir müşrik bacc edemez» sözü Teâlâ hazretlerinin ;

«Müşrikler ancak ve ancak nccistirler. Binâenaleyh bu seneden sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar.» [9]

âyet-i kerîmesine muvafıktır. Mescidi Haram 'dan murâd bütün Harem-i Şerif'tir. Binâenaleyh hiç bir müşriğin, hiç bir hâlde Harem-i Serîf'e girmesi mümkün olmadığı gibi, bu âyetin nüzûlundan sonra zım-mîlerin orada ikâmet etmesi dahî memnu'dur. Çünkü Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yahudilerle hıristiyaniarı Arap yarımadasından çıkarın» buyurmuştur. [10]

Mamafih Hanefîler'e göre zimmîlerin Mescid-i Haram'a yahut başka bir mescide girmelerinde beis yoktur. Çünkü Peygamber (SallalIahü A leyhi ve Sellem) sakîf hey'etini mescidde misafir etmiş ve :

«Yer üzerinde onların pisliğinden bir şey yoktur.» buyurmuştur. Sakîf hey'eti kâfirlerden müteşekkildi. Hanefî1er âyet-i kerimeyi: «Müşrikler Mescid-i Harâm'a istilâ maksadıyle yahut âdetleri veçhile çıplak tavaf etmek için giremezler.» şeklinde te'vîl etmişlerdir. Ancak Aynî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)ıin :

«Yahudilerle hıristiyaniarı Arap yarımadasından çıkarın» hadîs-i şerifini ölüm döşeğinde söylediğini bildirmiş bu hususta başka bir şey söylememiştir. Bundan onun da gayrimüslimlerin Harem-i Şerife giremeyeceklerine kaail olduğu sezilmektedir.

İmam Mâlik. Şafiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbe1 : «Beyt-i Şerîf-i çıplak kimse tavaf edemez» cümlesiyle istidlal ederek tavaf esnasında avret yerini Örtmenin şart olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanîfe ile ikinci rivayete göre İmam Ahmet çıplak tavaf eden kimsenin kurban kesmek suretiyle haccmı tamam edebileceğine kaail olmuşlardır.

79- Hacc, Ömre ve Arafe Gününün Fazileti Babı

436- (1348) Bize Hârûn b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mah·rametü'bnü Bükeyr, babasından naklen haber verdi. (Demiş ki) : Yûnus b. Yûsuf'u İbni'l-Müseyyeb'den naklen onun şöyle dediğini söylerken işittim: Âişe dedi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Arafe gününden maada Allah'ın bir kulu cehennemden en fazla âzâd ettiği hiç bir gün yoktur. Filhakika Teâlâ Hazretleri Kurbİyet gösterir; sonra böyielerİ ile meleklere mubohât ederek : Bunlar ne düedİ? dîye sorar.» buyurdular.

Mâzirî'nin beyânına göre kurbiyet göstermekten murâd Allah'ın rahmet ve ikramının yakınlığıdır. Kaadî Iyâz bu hadîsin «Teâlâ

hazretlerinin birinci semâya nûzülü» hadîsinde olduğu gibi te'vîl edileceğini söylemiş ve ; «Bundan meleklerin yeryüzüne yahut semâya rahmet indirmeleri ve Allah Teâlâ'nm emriyle iftihar etmeleri de kasdedil-miş olabilir.» demiştir.
Hadîs-i şerîf burada muhtasaran rivayet olunmuştur. Abd1ürrezzâk «Müsned»inde onu Hz. îbni Ömer 'den mufassal olarak tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde bas tarafı şöyledir :
«Şüphesiz ki Allah (m rahmeti) alt semâya iner de Allah hacılarla meleklere mubâhât ederek : Bunlar benim kullanmdır. Bana pejmürde kıyafetle toz toprak İçinde gelmişler, rahmetimi umuyor; azabımdan korkuyorlar. Haİbukİ beni görmüş değillerdir. Acaba görmüş olsan ne yaparlar!..»
Hadîs-i şerif Arefe gününün faziletine delildir. Nevevî diyor ki: «Bir adam (Günlerin en faziletlisinde karısının boş olduğunu söylese ulemâmızdan bir kavle göre kadın cuma günü boş olur. Çünkü : Müs1im'in *Sahîh»inde görüldüğü veçhile Resûlülîah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem):
(İçinde güneş doğan en hayırlı gün Cuma günüdür) buyurmuştur. Esah olan ikinci kavle göre kadın Arefe günü boş olur. Bu kavlin delili babımız hadîsidir. Cuma hadîsi (hafta günlerinin en faziletlisi cu-ma'dır) şeklinde te'vîl olunur.

437- (1349) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû Bekr b. Abdirrahmân'm âzadhsi Sümeyy'den dinlediğim, onun da Ebû Sâlih-i Semmûm'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«ömre, ikinci bir örn reye kadar yapılan günahların keffârefidir Hacc-i mebrârun İse Cenneften başka karşılığı yoktur.»

(...) Bu hadîsi bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Biz Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Abdilmelik El-Emevî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâziz b. Muhtar, Süheyl'den rivayet etti. H,
Bize îbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. H
Bir rivayette selâm vermek yerine «Güzel söz söylemekdir* denilmiştir.
«Cennetten başka karşılığı yoktur» cümlesinden murâd : Bu suretle hacc edene mükâfatının asla noksan verilmiyeceğini, günahları affedilerek mutlaka Cennet'e gireceğini beyândır.
Haccla ömrenin sevabı hakkında birçok hadîsler vârid olmuştur. Tirmizî'nin rivayet ettiği Abdullah b. Mesûd hadîsi ile İbni Mâce'nin rivayet ettiği Ömer hadîsi İmam Ahmed 'îe Nesâî'nin rivayet ettikleri Abdullah b. Nubeyş hadîsi ve Haris b. Ebî Üsâme 'nin rivayet ettiği Ümmü Seleme hadîsi babımızda bundan sonra görülecek Ebû Hüreyre hadîsi bunlar meyâmndadır.
Cumhûr.u ulemâ 'ya göre Ömreyi bir sene içinde tekrar tekrar yapmak müstehabdir. İmam Mâlik ile ekseri Malikiyye ulemâsına göre bir senede birden fazla ömre yapmak mekruhtur. Kaadî Iyâz ile diğer bazı ulemâ bir ayda bir ömreden fazla yapılamıyacağın a kaail olmuşlardır.
Ebû Hanîfe'ye göre ömre senenin yalnız beş gününde, yani arefe. bayram ve teşrik günlerinde mekruhtur. İmam Ebû Yusuf dört günde yani arefe ile teşrik günlerinde mekruh olduğunu söylemiştir. Şâir günlerde ömre yapılabilir.
Nevevî'nin beyânına göre Şâfiîlerle, Mâlikîler, Hanbelîler ve cumhûr-u ulemâ arefe, bayram ve teşrik günlerinde dahî ömre yapmanın mekruh olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre ömre yalnız hacc esnasında yapılamaz. Hacc bittikten sonra senenin her gününde Ömre yapmak caizdir.
Ömrenin vâcib olup olmadığında dahî ihtilâf vardır. Şâfiîler'-le cumhûr_u ulemâ 'ya göre vâcibdir. Bu kavil Ömer, İbni Ömer ve İbni Abbâs (Radiyallahü anh) hazerâtı ile tabiînden Tâvûs, Atâ1 Saîd b. El-Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr; Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Ded ki) : Bize Vekî' rivayet eyledi. H.
Bana Muhammedü'bnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize durrahman rivayet eti. Bunlar toptan SÜfyân'dan ve bütün râvile Sümeyy'den, o da Ebû Salih'ten, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)den naklen Mâlik hadîsi gib rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhâri, Tirmizî ve Nesâî «Kitâbü'l-Ömre»de tahrîc etmişlerdir.
Ömrenin ikinci bir ömreye kadar yapılan günahlara keffâret olması küçük günahlar hakkındadır. Nitekim Cum'a'nın ikinci Cum'a'ya kadar işlenen günahlara keffâret olması da bu kabildendir. Hadîsin zahirine bakılırsa günahlara keffâret olan ömre birinci ömredir. Çünkü kendisinden haber verilen ömre odur. Fakat mânâya nazaran günahlara keffâret olan. ömre ikincisidir. Zira günahlar iki ömre arasında işlenecektir. Birinci ömrenin keffâret olması günahların işlenmeden affını iktizâ edeceği için zahirin hilâfına görülmektedir.
Hacc-ı Mebrûr'dan murâd ne olduğu ihtilaflıdır. Ulemâdan bâzılarına göre içersine günah karışmayan haccdır. Bazıları makbul hacc, bir takımları da içersine riya, fisk u fücur karışmayan hacc demek olduğunu söylemişlerdir. Ardından günah işlenmeyen haccdır diyenler de vardır. Muhammed b. Münkedir'in Hz. Câbir'den rivayet ettiği bir hadisde Hacc-ı Mebrûr bu kavillerin hiçbirine uymayan bambaşka bir şekilde tefsir olunmuştur. Mezkûr hadîsde şöyle denilmektedir : «ResiilÜIIah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem): Hacc-ı Mebrûr'ur Cennet'ten başka karşılığı yoktur, buyurdu. Kendisine :
— Yâ Resûlallah! Haccın Mcbrûr'u nasıl olur? diyenler oldu. Re-sûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
— Herkese selâm vermek ve yemek yedirmektir, buyurdular.»
Hasan-ı Basrî, Mesrûk, İbni Şîrîn, Şa'bî, Ebû Bürdeîe'bni Ebî Mûsâ, Abdullah b. Şeddâd , Sevr1 , îmam Ahmed îshâk, Ebû Ubeyd v Dâvûdu Zahiri 'den de rivayet olunmuştur.
Ebû Hanîfe , İmam Mâlik ,Ebû -Sevr ve İbrahim Nehai ömrenin sünnet o;duğur:;ı kaaiidirler.

438- (1350) Bize Yahya b. Yahya île Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi), Züheyr ise (Bize rivayet etti.) tâbirlerini kullandılar. (Züheyr dedi ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dart, o da Ebû Hâ-zim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etıi. Ebû Küreyre şöyle
«Bir kimse şu Beyî'e geür de- kötü sözler söylemez ve günah İşlemezse demiş : Kesûlüllah (Su'.laliahU Aleyhi ve ScHena (memleketine) annesinin doğurduğu gibi döner.» buyurdular.

(...) Bize bu hadisi Saîd b. Mensur da Ebû Avane, Ebu'I-Ahvas'tan rivayet etti. H.
Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ve-Uî', Mis'ar île Süfyâıvdan rivayet etti. H.
Bize Îbni'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhanımed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu"be rivayet eyledi. Bu râvileri

hepsi Mansûr'dan bu isnâdîu rivayette buîumnuşiardır. Hepsinin hadislerinde :
«Bir kimse bacc eder de kötü sözler söylemez ve günah işlemezse.» cümlesi vardır.

(...) Bize Said b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü«jeym, Scyyâr'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygambe (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadisi Buharı, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce hacc bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in : «Şu Beyt» buyurması bu hadîsi Mekke'de söylediğine delâlet eder.
«Yerfüs» fili «YerÜs», «Yerfes» ve «Yürfis» şekillerinde de okunabilir se de meşhur olan kıraati kitabımızda olduğu gibi «Yerfüs»dür.
Mas-darı «Rafs» gelir. Bundan alman isim ise «Rafes»dir. Cumhûru ulemâ'ya göre «Rafes»den murâd, cimâ'dır. Bâzan bundan kötü söz, bâzan da cima' lâfı kasdedilir. Bir takımları: «Rafes» «Kadınların yanında cima' îâfı etmektir» demişlerdir. Ezheri bu kelime hakkında şunları söyler: «Mezkûr kelime, erkeğin kadından dilediği her şeyi ifâde eden cem'iyyetli bir sözdür»
Fiisûk: Evvelce de işaret ettiğimiz veçhile şeriatın hududu dışına çıkmaktır. Böyle bir kimseye fâsık derler. Bâzıları buradaki «Fısk»tan Allah'tan başkası nâmına kurban kesmek kastedildiğini söylemişlerdir. Bu kelimeye haram işlemek, yalan söylemek ve söğmek mânâlarını verenler de olmuştur.
Beyt-i şerife vararak rafes ve füsûk yapmadan hacc eden kimsenin anasından doğduğu gibi dönmesi günahları affedildiği içindir. Zahirine bakılırsa böyle bir kimsenin büyük küçük bütün günahları affedilecektir. Fakat ulemâ bunun yalnız Allah hakkına âid günahlara mahsûs olduğunu söylemişlerdir. Çünkü kul hakları ancak helâllaşmak suretiyle affolunur.

80- Hacının Mekke'ye İnmesi ve Mekke Evlerinin Miras Olarak Alınması Babı

439- (1351) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Yezîd, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Aliyyu'bnü Hüseyn, ona da Amr b. Osman b. Affân, Üsâmetü'bnü'Zeyd ibni Hârise'den naklen haber vermiş ki Üsâme :
«Yâ Resûlallah! Mekke'deki evine inecek misin? diye sormuş. Re-sûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Alcîl bize ev, yer bıraktı mı kî!? cevâbını vermiş.
Akıl iîe Tâlib, Ebû Tâlib'e mirasçı olmuş; Ca'ler ile Ali miras diye bir şey almamışlardı. Çünkü onlar müslüman idiler. Akil ile Tâlib ise kâfir bulunuyorlardı.

440- (...) Bize JVÎuhammedü'bnü Mihrân Er-Râzî ile îbni Ebî Ömer ve Abd b. Humeyd toptan Abdürrezzâk'tan rivayet ettiler. İbni Mihrâı (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Aliyyu'bnü Hüseyn'den, o da Amr b. Osman'dan, o da Üsâmetübnü Zeyd'den naklen rivayet etti. (Üsâme şöyle demiş) :
«Yâ Resûlallah! Yarm nereye ineceksin? dedim. Bunu haccı esnasında Mekke'ye yaklaştığımız zaman söyledim. ResûlüIlah
«Akıl bize ev bıraktı mı ki!?» cevâbını verdi.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Eb Hafsa ile Zem'atü'bnü SâlİÎh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Şi-hâb, Aliyyu'bnü Hüseyin'den, o da Amr b Osman'dan, o da Üsametü'bnü Zeyd'den naklen rivayet etti ki, Üsâme şöyle demiş :
«Yâ Resûlallah! Yarın Allah dilerse nereye ineceksin? Bu konuşma fetih zamanında olmuş. Resûtüllalı (SaUaUahıı Aleyhi ve Sellem) :
— Akîi bize ev nâmına bir şey bıraktı mı ki!?., buyurmuştur.»
Bu hadîsi Buhâri hacc, cihâd ve meğâzî bahislerinde, Ebû Dâvûd ve Nesâî, «Hacc» bahsinde, İbni Mâce, «Hacc ve Ferâiz» bahislerinde muhtelif râvüerden tahrîc etmişlerdir.
Ribâ': Rab'm cem'idir. Rab' : Bir kavmin mahallesi ve menzili demektir, Dâr'ın cem'i olan Dûr kelimesi dahî aynı mânâya gelir. Bu takdirde iki kelimenin birbiri üzerine atfedilmesi ya te'kîd içindir yahut râv öyle mi veya böyle mi dediğinde fekk etmiştir.
Akîl ile Tâlibin mirasçı olduklarını bildiren ifâde sonuna kadar râvüerden birinin idrâcıdır. Kirmanı bunun Hz. Üsâme tarafından yapılmış olması ihtimâli üzerinde durmuştur.
Tâlib , Ebû Tâlib'in en büyük oğludur. Akıl 'den on yaş büyüktü. Akıl, Ca'fer 'den, Ca'fer de Alî (Radiyailahü anh) 'dan onar yaş büyüktüler. Bu gibi hallere nadiren tesadüf olunur. Hz. Ca'fer, Ca'fer-i Tayyar ve Zü'1-Cenâ-hayn diye meşhurdur. Metn-i hadîsden de anlaşıldığı veçhile Ebû Tâlib'in vefatında Akıl ile Tâlib kâfir bulunuyorlardı. Hz. Akîl Hudeybiye'de müslüman olmuştur. Talib ise müslümanlığı kabul etmeden vefat etmiştir.
Rivayete nazaran Ebû Tâlib. Abdülmuttalib'inen büyük oğlu olduğu için câhiliyet âdeti veçhile babasının bütün emlâkini o almıştı. UesûIüHah (Sallctllahü Aleyhi ve Selle m) hicret edince Ebû Tâli b 'in malına da Akıl el koydu. Dâvûdî'nin beyânına göre Akıl, Ve garabet (Sallatlahü A leyhi ve Sellem) ile diğer Abdülmut-talib oğullarına düşen bütün mirası satmıştı. Nitekim Mekke müşrikleri hicret eden müslümanlarm evlerini satıyorlardı. Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'İn Akîl'e bir şey demeyip icraatını tasdik buyurması ya cûd-u keremindendir. yahut Akîli İslâm'a meyi ettirmek veya câhiliyet devrinin icraatını sahîh bulduğu içindir. Nitekim küffârın nikâhlarını sahîh kabul etmiştir. Bazıları Ebû Tâlib mirasının Akîl sülâlesinde kaldığını, nihayet Haccâc-ı Zâlim 'in kardeşi Muhammed b. Yûsuf 'a yüz bin altın mukabilinde sattıklarını söylemişlerdir. Hz. Alî 'nin torunlarından Aliyyü'bnü Hüseyin: «Biz Şi'b'deki hissemizi bundan dolayı terkettik» dermiş. Şi'b'm Ebû Tâlib'e âit bir vâdî olduğunu; müslümanlarm üç sene burada mahsur kaldıklarını geçen rivayetlerde görmüştük.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hattâbî, İmam Şafiî 'nin Mekke 'nin evlerini satmaya cevaz vermesine bu hadîsle istidlal etmiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akîl'in miras tarîkiie aldığı evleri satmasını tecviz buyurmuştur. Hattâbî diyor ki : «Bence bu evlerin mülkiyeti Akîl'de kalmış olsa bile Ue$û]nl\ah(Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) onlara inmemiştir. Çünkü bunlar Allah içm terkedilen evlerdir.»
Gerçi Tahâvî ile Beyhakî 'nin Hz. Abdullah b. Amr'dan rivayet ettikleri bir hadîste ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m :
«Mekke'nin evlerini saîmak veya îcâra vermek helâl olamaz.» buyurduğu bildiriliyorsa da bu hadîs Hz. Üsâme hadîsine muâraza edemez. Çünkü senedinde İsmail b. İbrahim b. Muhâcir isminde zayıf bir râvi vardır. Abdullah b. Amr hadîsinin Hz. Üsâme hadîsine müsavi olduğu kabul edilse bile kıyâs tarikiyle Hz. Üsâme hadîsinin tercihe daha ziyâde şâyân olduğu anlaşılır. Zîrâ Mescid-i Haram ve diğer Dünyâ

mescidleri gibi bir şahsın mülkü olmayan yerlere bina yapmak caiz değildir. Nitekim Arafat ve Mina gibi yerlere bundan dolayı bina yapmak tecviz edilmemiştir. Bu bâbda Tirmizî, İbni Mâce, İmam Ahmed ve Tahâvî Hz. Âişe'den hadîs nakletmiş-lerdir. Halbuki Mekke'ye bina yapmak tecviz buyurulmuştur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye girdiği vakit:
«Her kim Ebû Süfyân'ın evine girerse ona dokunulmayacaktır.»
buyurmuştur. Bu da Mekke'de ev yapılabileceğini ve kapıları kilitlenebileceğim gösterir. Bu sıfatta olan bir yerde ise miras hükümleri cereyan ettiği gibi, alınması, satılması ve kiraya verilmesi caizdir.
İbni Kudâme diyor ki : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
evi Ebû Süfyân'a mülk olarak izafe etmiş ve (Ebû Süfyân'ın evine giren emniyettedir) buyurmuştur. Ashâb-ı Kiram 'dan Ebû Bekr, Zübeyr, Hakim b. Hızâm ve diğer birçoklarının Mekke'de evleri vardır. Onların bâzısı satılmış, bâzısı bugüne kadar sülâlelerinin eHnde kalmıştır. Ömer (RadiyaUahü anh) Safvân b. Ümeyye 'den dört bin dirheme bir ev; Muâviye. Hakim b. Hızâm 'dan biri altmış bin, diğeri kırk bir dirheme olmak üzere iki ev satın almışlardır. Bunlar meşhur kıssalardır. İnkâr eden de bulunmamıştır. Binâenaleyh bu bâbda icmâ' olmuştur, Bir de Mekke 'nin yerine haram olan sadaka karışmamıştır. Binâenaleyh şâir yerler gibi satılması caizdir.»
îmam-ı A'zam'a göre Mekke 'nin evlerini satmakta beis yoksa da yerini satmak ve kiraya vermek mekruhtur. İmam Ebû Yûsuf'la İmam Muhammed'e göre Mekke 'nin yerini satmakta da beis yoktur. Zîrâ sahiplidir.
2- Hadîs-i şerif Mekke evlerinin sahiplerinin malı olarak kaldığına delildir.
3- Bir müslüman kâfire mirasçı olamaz. Cumhûr-u Fukahâ'nin mezhebi budur. Yalnız Hz. Muâviye ve Muâz (RadiyaUahüjanh) ile Hasan-ı Basrî, İbrahim Nehaî ve İshâk'm «müslüman kâfire mirasçı olabilir» dedikleri rivayet olunmuştur. Kâfir ise müslümandan bilittîfak miras alamaz.

81- Mekke'den Hicret Eden Bir Kimsenin Hacc İle Ömreyi Bitirdikten Sonra Ziyadesiz Üç Gün Mekke'de Oturmasının Cevazı Babı

441- (1352) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neJb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yani İbni Bilâl Abdurrahmân b. Humeyd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân, Ömer b. Abdi'I-A'zîzi, Sâib b. Yezid'e şunu söylerken işitmiş :
«Mekke'de ikâmet hususunda bir şey işittin mi?» Sâib :
— Alâ' b. Hadramî'yi:
— Ben Besûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selkm)'i'.
(Muhacir için tavaf-ı saclerden sonra Mekke'de üç gün kalma hakkı vardır) buyururken işittim. Galiba bundan fazla kalamaz demek istiyordu, cevâbını verdi.»

442- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân fa. Uyeyne, Abdurrahmân b. Humeyd'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Ömer b. Abdüazîz'i beraberinde oturanlara şunu söylerken işittim:
«Mekke'de ikâmet hususunda ne işittiniz? Bunun üzerine Sâib b. Yezîd şunu söyledi:
— Ben Alâ'dan yahut Ala' b. Hadramî'den dinledim. (Dedi ki) : Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Muhacir olan bir kimse hacc ibâdetlerini edâ ettikten sonra Mekke'de üç gün ikâmet edebilir.» buyurdular.

443- (...) Bize Hasanü'l-Hulvânî ile Abd b. Humeyd hep birden Yâkub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize babam, Salih'ten, o da Abdurrahmân b. Humeyd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân, Ömer b. Ahdilazîz'i, Sâib b. Yezîd'e sorarken işitmiş. Sâib şöyle demiş: «Ben Alâ' b. Hadramî'yi şöyle derken işittim : Resûlüllah (SaUallahii A leyfii ve Sellem) *i:
(Uç gece vardır ki muhacir olan bir kimse tavâf-ı saderden sonra bu gecelerde Mekke'de kalabilir.) buyururken işittim.»

444- (...) Bize îshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi; ve tertemiz yazdırdı. (Dedi ki) : Bana İsmail b. Muhammed b. Sa'd haber verdi. Ona da Humeyd b. Abdirrahmân b. Avf haber vermiş; ona da Sâib b. Yezîd haber vermiş; ona da Alâ' b. Hadramî, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen haber vermiş. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selle m) :
«Muhacirin hacc ibâdetlerini edâ ettikten sonra Mekke'de kalacağı müddet üç gecedir.» buyurmuşlar.

(...) Bana Haecâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk h. Mahled, rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc bu isnâdla bu hadîsin mislini lıaber verdi.
Bu hadîsi Buhârî. Ebû Dâvûd ve Tirmizî «Hacc» bahsinde; Nesâî «Hacc ve Namaz» bahislerinde; İbni Mâce de namaz bahislerinde tahrîc etmişlerdir.
Mekke feth edilmezden önce Mekke muhacirlerinin Mekke'de ikâmet etmeleri haram kılınmıştı. Sonraları hacc ve ömre sebebiyle Mekke'ye girenlere hacc ibâdetlerini bitirdikleri vakit Mekke'de yalnız üç gün kalmaları mubah kılındı. Nevevî'ye göre bu hadîsin mânâsı hicret edenlere Mekke'ye yerleşmenin haram kılınmasıdır. Kaadî Iyâz bu kavli cumhûr-u ulemâ'-dan rivayet etmiştir.
Ulemâ'dan bir cemaat Mekke 'nin fethinden sonra muhacirlerin Mekke'ye yerleşmelerini tecviz etmiş, bu hadîsin hicretin vâcib olduğu zamanlara mahsus olduğunu söylemişlerdir. Mekke'nin fethinden evvel Hicret'in vâcib olduğunda bütün ulemâ müttefiktir. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e bizzat yardımda bulunmak için ashâb-ı kiram'in Medîne-i Münevvere'de yaşamaları îcab ediyordu. Muhacir olmayanların istedikleri yerde yaşamaları bilittifâk caizdir.
Muhacirlere Mekke'de kalmak için verilen üç günlük ruhsa* ikâmet hükmüne girmez. Onlar yine misafir hükmündedirler.

82- Mekke İle Mekke'nin Avı, Yaş Otu, Ağacı ve Devam Üzere İlan İçin Alan Müstesna Olmak Üzere Bulunan Eşyasının Haram Kılınması Babı

445- (1353) Bize İshâk b. İbrahim El Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Mücâhid'den, o da Tâvûs'dan, o da İbn Abbâs'tan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş : Resûlüllah Mekke'nin felih edildiği gün :
«Arîtk hicret yoktur. Lâkin cİhâd ve niyet vardır. Gazaya çağrıldığınız zaman hemen gidin.» buyurdu. Yine fetih yani Mekke'nin fethi günü:
«Şüphesiz ki bu beldeyi Allah göklerle yeri yarartfğı gün haram kılmıştır. Binâenaleyh o, Allah'ın haram ktımasıyla kıyamete kadar

haramdır. Benden Önce bu beldede hîç bir kimseye harp helâl olmamıştır1. Buna da ancak gündüzün bir saattnda kıta! helâl olmuştur. O, Allah'ın haram kılmasiyla kıyamet gününe kadar haramdır. Dikeni kesilmez; avı ürkütülmez, İlân edenden başkası, onda bulduğu eşyayı alamaz. Yaş otu da kesilemez.» buyurdular. Bunun üzerine Abbâs :
— Yâ Resûlallah! Yalnız izhir müstesna. Çünkü o Mekke'nin demir-cilerîyle evlerine lâzımdır, dedi. Resûlüllah (Saîlatlahü Aleyhi ve Sellem) de:
— (Evet) Yalnız izhir müstesna i buyurdular.

(...) Bana Muhammed b. Râfî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Aden rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mufaddal, Mansûr'dan bu isnâdda bu hadîsin mislini rivayet etti ama «Göklerle yeri yarattığı gün ifâdesini söylemedi. Hem kıtal yerine katıl dedi ve : «Bu beldede bulunan şeyi ilân edenden başkası alamaz» şeklinde rivayette bulundu.
Bu hadisi Müslim «Cihâd» bahsinde, Buhâri , «Hacc, Cizye ve Cihâd» bahislerinde, Ebû Dâvûd «Hacc ve Cihâd» bahislerinde; Tirra iz «Siyer» bahsinde, Nesâi «Siyer, Bey'at ve Hacc» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
«Artık hicret yoktur» cümlesinden murâd Mekke 'nin fethinden sonra Mekke 'den hicret yoktur demektir. Çünkü Mekke İslâm .diyarı olmuştur. Resûlüllab (Sallallaiıü Aleyhi ve Sellern)'in bu sözü bir mucize tazammun etmektedir. Nitekim asırlar boyunca Mekke-i Mükerreme bir Dâr-ı İslâm olarak kalmış; bu suretle mûci-ze-i Resul (Saüaîlahü Aleyhi ve Sellent) zahir olmuştur.
Ulemâ Dâr-ı Harb denilen küfür diyarından Dâr-ı İslâm'a kıyamete kadar hicretin devam edeceğine, kaail olmuşlardır.
«Lâkin cihâd ve niyet vardır» cümlesinden murâd : «Sizin için hicretten hâsıl olacak sevsbm yolu cihâd ve her şeyde hayır niyettir.» demektir.
Tıyfai'ye göre mezkûr cümlenin mânâsı : «Hicret ya kâfirlerden kaçmak yahut cihâd veya ilim tahsili gibi başka bir sebeple olur. Birinci hicret sona ermiş, diğerleri kalmıştır. Binâenaleyh bunları ganimet bilerek onlardan geri kalmayın; çağrıldığınız zaman hemen gidin.
Halâ : Yaş ot demektir. Bunun tahsis edilmesi kuru otunun koparı-labileceğine işarettir. Şâfiî1er'den rivayet olunan iki kavlin esah olanı da budur. Çünkü kuru ot ölü av mesabesindedir. Hanbe1îler'den İbni Kudâme diyor ki : «Lâkin hadisde izhır'in istisna edilmesi kuru ot koparmanın da haram kılındığına işarettir. Ebû Hüreyre rivayetlerinden birinde (Mekke'nin kuru otu da koparılnmoz.) buyuruiması bunu gösterir.»
îzhır: Güzel kokulu bir nebattır. Yaylalarda, sıcak ve kuru yerlerde ve keza vadilerde yetişir. Buna «Tıybu'l-Arab» ve «Halfâ-i Mekke» dahî derler.
Kayn : Demirci demektir. Taber î :«Kayn Araplarca sanatım bizzat işleyen sanatçı mânâsına gelir.
Hz. Abbâs b. Abdü1 mutta1ib'in : «Yâ Resûlallah! Yalnız izhır müstesna» sözü bir istisnâ-i telkinidir. Çünkü Hz. Abbâs (Radiyallahü anh) bu sözle kendisi istisna yapmak istememiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e istisna yapmasını telkin etmiştir.
Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm buradaki istisnasının vahiy suretiyle mi, yoksa kendi içtihadı ile mi yapıldığı ihtilaflıdır. Bâzılarına göre vahiy suretiyledir. Yani Allah Teâlâ Hazretleri daha önceden bir istisna talebinde bulunan olursa isteğini yerine getir diye vahiyde bulunmuştur. Bir takımları bu meselede hüküm mutlak surette Peygamber (Sallallahü Aleyhive Selle m) Efendimize havale buyrulmuştur, demişlerdir. İbni Battal 'in rivayetine göre El-Mühelleb buradaki istisnanın zarurete mebnî olduğunu ve zarurette ölü hayvan eti yemek kabilinden helâl kılındığını söylemiştir. Zira Hz. Abbâs İzhırden Mekke 'lilerin müstağni kalamıyacaklarını söylemekle bu zarureti beyân etmiştir. Ancak El-Mühelleb 'in bu müteâlâsı kabule şâyân görülmemiştir. Çünkü zarurete binâen mubah kılman şeyde mutlaka zaruret bulunmak îcab eder. Eğer izhır kullanmak lâşe yemek kabilinden olsaydı zarureti olmayanların onu kullanamaması îcâb ederdi. Halbuki onu kullanmak zaruret kaydı olmaksızın mutlak surette mubahtır.
Bu bâbda icmâ' vardır.
İzhirin evlere lâzım olması, evlerin çatılarını örtmek ve yakmak içindir. Mekkeliler bu otu kabirlerinde de kullanırlardı.
Lükata yerde bulunan sahipsiz maldır. Esâs itibariyle kendi malı olmayan bir şeyi hiç bir kimsenin alması caiz değilse de iîân ederek sahibini aramak için alınmasına müsâade edilmiştir. Fıkıh kitaplarında lüka-ta'nm ahkâmı ayrı bahisler hâlinde beyân edilmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Şer'î mes'elelerde bir âlime müracaat etmek bilhassa harp gibi, insanların kalabalık bulunduğu yerlerde bu hususta acele göstermek caizdir.
2- Hadîs-i şerîf Hz. Abbâs'm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nezdinde pek büyük itibar sahibi olduğuna delildir.
3- Yine bu hadîs menşei olması itibariyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'ye pek büyük bir ehemmiyet atfettiğine delildir.
4- Mekke'den Medîne'ye hicretin vücûbu kaldırılmış, fakat küfür diyarından îsîâm memleketlerine hicret kıyamete kadar meşru kılınmıştır.
5- Cihâdda ve her hayırlı işte ihlâs şarttır.

446- (1354) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'den; o da Ebû Şureyk-i Adevî'den naklen rivaye etti ki, Ebû Şureyh Amr b. Saîd'e : —Mekke'ye ordu gönderirken—
«Bana, müsaade buyur yâ Emîr! Sana Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mekke'nin fethinin ertesi günü söylediği bir sözü anlatayım. Bunu benim kulaklarım işitmiş; kalbim bellemiş ve konuşurken gözlerim görmüştür. ResûlüHah (SallaUahü' Aleyhi ve Seüem) Allah'a hamd-û senada bulunduktan sonra :
— Şüphesiz Ici, Mekke'yi insanlar değil, Allah haram kılmıştır. Binâenaleyh Allah'a ve Âhiret gününe iman eden hiç bir kimsenin orada kan dökmesi ve oradan bir ağaç kesmesi helâl değildir. Şayet bir kimse orada ResûlüHah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemj'm harbi ile istidlal ederek kendisi için harbe ruhsat görürse ona : Allah, Resulüne (bu bâbta) izin vermiş, fa-icat size izin vermemiştir deyin! Bana da ancak gündüzün bir saatında Mekke'de kıtale izin verdi. Mekke'nin bugünkü hürmeti dünkü hürmeti gibi olmuştur. Burada bulunan, bulunmayana tebüğ etsin.» buyurdular.
Ebû Şureyh'e (bunu söyleyince) Amr sana ne dedi? diye soranlar oldu. Ebû Şureyh :
— Ben bunu senden daha iyi bilirim yâ Ebâ Şureyhî Muhakkak ki, Harem-i Şerif bir âsîyi, bir idam kaçağını ve bir bozguncuyu barındırmaz cevâbını verdi, dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc ve Megâzî» bahislerinde; Tirmizî «Hacc ve Diyât» bahislerinde, Nesâî «Hacc ve İlim» bahislerinde muhtelif râvîîerden tahrîc etmişlerdir.

Buûs:" «Ba's»'in cem'idir. Ba's göndermek mânâsına masdar olarak kullanıldığı gibi gönderilen şey mânâsına da gelir. Burada ondan murâd bir yere gönderilen ordudur. Amr b. Saîd bu orduyu Mekke'ye hicretin altmışıncı yılında Abdullah b. Zübeyr üzerine gönderiyordu. Bunun sebebi evvelce de işaret ettiğimiz veçhile Abdullah b. Zübeyr'in Yezîd'e bey'at etmemesiydi. Hz. Muâviye vefat edince oğlu Yezîd Abdullah b. Zübeyr1-den bey'at istemiş, o bunu kabul etmeyerek Mekke'ye gitmişti. Yezîd buna kızdı ve Mekke valisi Yahya b. Hakim 'e mektup yazarak Abdullah b. Zübeyr 'den bey'at alınmasını emretti. Hz. Abdullah çâr-nâçâr bey'at ettiyse de Yezîd mektupla bildirilen bu bey'ati kabul etmedi. Hz. Abdu11ah'm bağlı olarak getirilmesini istedi. Yahya tekrar Abdullah b. Zübeyr 'e müracaat ettiği vakit Hz. Abdullah Beyt-i Şerife sığındığını bildirdi. Yezîd bunu da kabul etmedi ve o gün Medine valisi bulunan Amr b. Saîde mektup yazarak Abdullah b. Zübeyr üzerine ordu göndermesini emretti, o da gönderdi. İşte hadîs-i şerifte beyân edilen muhavere bu sırada geçmiştir. Amr b. Saîd şahabı değildir.

İbni Battâî Ehl-i Sünnet ulemâsına göre Hz. Abdullah b. Zübeyr'in hilâfete Yezîd 'den de Abdülmelik 'ten de evlâ olduğunu söyler. Çünkü Hz. Abdullah sahâbî'dir. Kendisine Ötekilerden önce bey'at edilmiştir. îmam Mâlik dahî: «İbni Zübeyr Abdülmelik 'ten evlâdır» demiştir. Ebû Şureyh Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiği hadîsi: «Onu kulaklarım işitmiş; kalbim bellemiş ve konuşurken gözlerim görmüştür» diyerek her vecihle bellediğini mübalâğa suretiyle anlatmak istemiştir.

Ruhsat: Hürmet delili mevcûd olmakla beraber kulların özürüne mebnî ikinci defa meşru' olan şeydir.

Harbe : Esâs itibariyle hırsızlık demektir. Ekseriyetle deve hırsızlığında kullanılır. Bâzılarına göre harbe dinde fesat çıkarmaktır. Bu kelimeye daha başka mânâlar verenler de vardır.

Görülüyor ki, Ebû Şureyh Amr b. Saîd'in Mekke'ye ordu göndermesini doğru bulmamış, bütün varlığı ile onu bundan vazgeçirmeye çalışmıştır. Ebû Şureyh bu bâbda rivayet ettiği hadîsin umûmiyle istidlal etmiş, Resû\ül\ah (SallallaJıü Aleyhi ve SeUem) Mekke'de harbi haram kıldıktan sonra orada harb edilemiyeceğine ve İbni Zübeyr 'in katli caiz olmadığına kaail olmuştur.

Tıybî diyor ki : «Amr bunu işitince (Bunu ben senden daha iyi bilirim) diyerek Ebû Şureyh'in sözünü reddetmiş ve (Sen bu hadîsi ResûlüUah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işitmiş ve bellemişsin ama mukaateden ne demek istediğini anlamamışsın. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in bu sözü bir yerin kahran feth edilmesi sebebiyledir. Yoksa Harem hâricinde öldürülmeyi hak eden bir kimse sebebiyle söylememiştir. Benim sadedinde bulunduğum hâdise bu ikinci kabildendir. Şu halde bana nasıl inkârda bulunuyorsun?) demek istemişti.»

Zahirîler 'den îbni Hazm bu bâbda Amr b. Said'e şiddetle hücum etmiş ve şunları söylemiştir : «ResûlüHah (SaUaiia'ıii Aleyhi ve Seüem) 'in sahâbîsinden daha âlim görünmek isteyen fâsık, dalkavuk, şeytan, alçak bir herifin kıymeti olamaz. Allah ve Resulüne âsî olan ancak bu fâsık ile onu iktidara getirenlerdir. Dünya ve Âhiret kepazeliğini üzerine alan da ancak kendisi ve onu tasvîb edenlerdir.»

«Kendisi için harbe ruhsat» görmekten murâd ; «ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)nasıl harb etti ise ben de harb ederim» demektir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Muhâtablara, bahusus hükümdarlara red cevâbı verirken nezâkete riâyet gerekir. Bu şekilde hareket onların kalplerini daha ziyâde celbeder. Muamele inatçılığa ve fitneye sebep olabilir.

2- Hadîs-i şerif Hz. Ebû Şureyh'in dîni tebliğ hususundaki vefakârlık ve feragatine delildir. İbni İshâk rivayetinde hadîsin sonunda şu cümleler vardır : « Amr b. Saîd : Biz onun hürmetini senden daha iyi biliriz, dedi. Bunun üzerine Ebû Şureyh ona şu sözleri söyledi:

— Ben (bu işlerde) hem şâhid hem gâib olarak bulunmuşumdur. Re-sûlüllah (Sallallalıü Aleyhi ye Sellem) bize (bir vak'aya) şâhid olanlarımızın, gâib olanlarımıza duyurmasını emir buyurmuştur. Ben de sana tebliğ ettim; artık (bundan ötesini) sen bilirsin!»

İbni Battal (- 444) diyor ki : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanına yetişen ve ilmi tebliğ hususunda onun tarafından kendisine hitâb edilen herkese tebliğ farz-ı ayındır. Onlardan sonrakilere ise farz-ı kifâyedir.» demişse de bu iddia söz götürür. Zîra Ebû Bekr Îbnü'l-Arabî (468-543) : -ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfden tebliğde bulunmak farz-ı kifâyedir. Bunu bir kimse îfâ ederse başkalarından sakıt olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e vahy ve hüküm indiği vakit onu halk arasında ilân etmez; yanında hazır bulunanlara haber verir; onların dilinden daha sonraki nesillere tebliğde bulunurdu. Binâenaleyh tebliğ farz-ı kifâye, dinlemek farz-ı ayndır. Belleyip muhâfa meselesi ise dinlenen şeyin mânâsına terettüb eder. Eğer dinlenen şey şahsa mahsus ise o kimseye farz-ı ayn, herkesi ayrı ayn alâkadar ediyorsa amel farz-ı ayn, tebliğ farz-ı kifâyedir. O da ihtiyâç messettiği zamandır. Baştan veya sonra tebliğ lâzım değildir. Sahabeden bir cemaat çok hadîs rivayet eder. Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu» derlerdi. Ömer (Radiyallahu anh) bunları hapsetti. Hattâ kendisi onlar hapisde iken vefat etti.»

3- Ulemâdan bâzıları «Allah'a ve Âhiret gününe îmân eden bir kimseye...» ifâdesi ile istidlal ederek kâfirlerin amellerle mükellef olmadıklarım söylemişlerdir. Fakat usu-î fıkıh ulemasına göre sahih olan kavi bunun hilafıdır. Zîrâ mefhum-j muhalif mu'teber bir delil değildir. Ha-rem-i Şerîfde harb etmenin mü!mine haram kılındığı mantık i'tibârı ile dahî sabit olmuştur.

4- Mekke'de harbin haram olduğunu söyleyenler bu hadîsle İstidlal etmişlerdir. Muhtelif rivayetlerin zahiri de bunu te'yîd etmektedir. Mezkûr kavi Katâde ile diğer bâzı ulemânın mezhebleridir. Arapların âdeti, Mekke'ye ta'zîm ve ihtiramda bulunmaktı.

Mârûdî (382-450)'nin beyânına göre Harem-i Şerifin hususiyetlerinden biri de orada yaşayanlarla harb edilmemektir. Hattâ haremde yaşayanlar âdil kimselere isyan etseler fukahâdan bâzılarına göre onlarla harbetmek haram olur; yalnız tâate dönmek için tazyik olunurlar. Cumhuru fukahâ'ya göre ise harbsize itaate dönmezlerse ken-diîerile harb edilir. Zîra âsîlerle harbetmek, terki caiz olmayan Allah haklarındandır. Bu hakları Harem-i Şerîfde müdâfaa etmek, terkinden evlâdır. Nevevî (631-676) : «Doğrusu da budur.» diyor.

5- îmam A'zam (RahimehuUah) bu hadîsle istidlal ederek, Harem-î şerife iltica eden bir kimsenin orada öldürülemiyeceğine kaail olmuştur. Çünkü hadîs, âmm olup bu surete de şâmildir.

îbni Battal, hırsızlık, zina ve katil gibi bir suçtan dolayı hadd-i şerî'yi hak eden bir kimse hakkında ulemânın ihtilâf ettiklerini bildirmiştir. îbni Abbâs (Radiyallahu anh) ile Ata' ve Şa'bi'ye göre böyle bir suçu Harem-i Şerîfde işleyene hadd vurulur; fakat Harem dışında işleyip de oraya sığınırsa çıkıncaya kadar yanma varılmaz, onunla oturulmaz. Harem'den çıktığı zaman kendisine hadd vurulur. Çünkü Teâlâ Hazretleri: «Oraya giren emniyette olur» buyurarak Harem'ine girene emân vermiş; başkalarını böyle bir emniyet tanımamıştır.

Bir takımları: «Harem dışında cinayet işleyip de oraya sığman cânî, çıkarılarak kendisine hadd vurulur.» demişlerdir. Abdullah b. Zübeyr (Radiyallahu anh) ile Hasan-ı Basrî ve Mücâhid'in mezhepleri budur.

Bâzılarına göre Harem-i Şerîf'de hadd vurulmaktan men' edilemez. Harem dışında cinayet işleyerek oraya sığman kimseye, iltica etmezden evvel hadd vurulur. Hadîsde zikri geçen Amr b. Saîd'in mezhebi budur.

İbnü'l-Cevzî (503-597) Harem dışında cinayet işleyen bir kimseye kısas tatbik edileceği hususunda icmâ' bulunduğunu; dışarıda cinayet işleyip de oraya sığmana Ebû Hanîfe ile Ahmed b. Hanbe1'e göre kısas tatbik edilemiyeceğini nakletmiştir.

İmam Mâlik ile Şâfiî'ye göre bu gibilere hadisi şer'î tatbik olunur. Zahirîler 'den İbni Hazm (384-456) A s -hab-ı kiram 'dan bir cemâatin «hadd vurulamaz» dediklerini nak-lettikden sonra, sahabeden bunlara muhalefet eden bulunmadığını söylemiş : Tabiînden bir cemâatin de bunlara muvafakat ettiklerini bildirerek İmam Mâlik ile Şafiî hakkında ağır sözler söyleyerek, onların bunca sahâbe-i kirama, kitâb ve sünnete muhalefette bulunduklarını bildirmiştir.
Bâzıları İmam Mâlik ve Şafiî namına İbni Hata1'in Harem-i Şerîfde Öldürülmesi kjssası ile istidlalde bulunmuşlarsa da bunlara birkaç vecihle cevap verilmiştir. Şöyle ki:
a) İbni Hatal irtidât etmiş : Bir de müslüman öldürmüştü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); hicvediyordu.
b) Bu adam emâna dâhil değildi. Hesû\üUah(SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) onu emândan istisna etmiş; Kâl be 'nin örtüsüne asılmış bile bulunsa Öldürülmesini emir buyurmuştu.
c) İbni Hatal harb edenlerdendi.
6- Hadîs-i Şerîf Mekke 'nin cebren alındığına delildir. Ekser-i ulemânın kavilleri budur. Kaadî Iyâz (476-544) : «Ebû Hanîfe ile, Mâlik ve Evzâî'nin mezhepleri de budur.» diyor. Lâkin cebren alındığına kaail olanlar dahî Resûlüllafa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke1i1er'e ihsanda bulunarak evlerini, .mallarını kendilerine bıraktığını, bunları ganimet sayarak gazilere taksim etmediğini söylemişlerdir.
İmam Şafiî ile diğer bâzı ulemaya göre Mekke sulh yolu ile alınmıştır. Onlar bu hadîsi te'vîl ederek : »Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e muhtaç olduğu takdirde Mekke'de harb caizdi.» demişlerdir.
Mârûdi : «Bence Mekke'ye alt taraftan Hâl1id b. Ve1îd (Radiyallahu anh) cebren; üst taraftan Zübeyr b. el-Avvâm sulh yolu ile girmişler; Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) de Hz. Zübeyr'in girdiği yerden girdiği için o tarafın hükmü gâlib gelmiştir.» diyor.
7- Harem-i Şerifin ağaçlarını kesmek haramdır. Nevevî diyor ki: «Ulema Harem-i Şerifin âdeten insanlar tarafından dikilmeyen ağaçları ile yaş otlarını kesmenin haram olduğuna ittifak etmişlerdir. İnsanlar tarafından dikilen ağaçlarla kökünden sökülen ağaçların ödenmesi hususunda ihtilâf vardır. İmam Mâlik 'e göre ağacı söken günahkâr olur, fakat fidye lâzım gelmez. İmam Şâflî , büyük ağaç için bir sığır; küçük için koyun kesmek lâzım geldiğine kaail olmuştur. İbni Abbâs ile İbni Zübeyr (Radiyaliahu anh) 'dan bu şekilde rivayet edildiği gibi İmam Ahmed de buna kaail olmuştur.
Ebû Hanîfe'ye göre her nevi' ağacın kıymetini ödemek îcâ-beder.
Keza İmam Şafiî ile ona muvafakat edenlerce Harem-i Şerîf de hayvan otlatmak caizdir. İmam A'zam'la İmam Muhammed'e göre caiz değildir. Bu hususta yaş ve kuru ot arasında fark yoktur.
Hadîs~i şerîf eziyet versin vermesin Harem-i Şerifin dikeni dahî ke-silemiyeceğine delildir. Bâzıları hadîsin umûmu ile istidlal ederek buna kail olmuş; bir takımları dikeni öldürülen fâsik hayvanlara benzeterek eziyyetinden dolayı kesilebileceğini söylemişlerdir.
Hattâbî (319-388) ekseri ulemânın diken kesmeyi mübâh gördüğünü söylemiş ve : «Galiba kesilmesi memnu olan diken develerin ot-ladığı olacaktır. Bu diken yumuşaktır, Katı olanını deve otlamaz. O ağaç hükmünde olabilir.» demiştir. Şafiî 'lerden El-Mütevellî diken kesmenin mutlak surette haram olduğunu söylemiştir. Hattâbî'nin bu husustaki kıyâsı da zayıf görülmüştür. Çünkü öldürülen hayvanlarla diken arasında fark vardır. Hayvanlar kasten insana eziyet verirler. Dikende böyle şey yoktur.
8- «Burada bulunan bulunmayana tebliğ etsin» cümlesinde ilmin nakl, sünnet ve ahkâmın yayüması lüzumuna sarahat vardır. Bu husus icmâ-ı ümmetle de sabittir.
9- Hadîs-i şerîf Mekke'yi Allah Teâlâ'nm haram kıldığına açık dejîldir. «Mekke'yi ilk defa İbrani m(Aleyhisselam) feth etmiştir.» diyenlerin sözü kabule şâyân değildir. Doğrusu Mekke Allah Teâlâ'nm yerle gökleri yarattığı günden beri haram bir beldedir.
10- Devlet idaresinde bulunanlara nasihatta bulunmak, onlara doğruyu anlatmak ve sert konuşmamak gerekir.
11- Konuşurken sözü te'kid etmek caizdir.
12- Söze hamd ü sena ile başlamak müstehabchr.
13- Hadîs-i Şerîf kıyameti ispat etmektedir.
14- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemıEfendimizin kendine mahsus hasâisi vardır.
15- Resûlüllah (SailaUafoü Aleyhi \c SeHem)'in kıyâsla hükmetmesi caizdir.
16- Nesh caizdir. Çünkü Mekke-i Mükerreme günün bir saatında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mubah kılındıktan sonra bu hüküm neshediierek tekrar haram olmuştur.
17- Mücâdele caizdir.
18- Tabiî içtihadında sahâbîye muhalefet edebilir.
19- Hadîs-i şerîf Ebû Şureyh'in faziletine delildir. Zira Ebû Şureyh Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem /'in sünnetini tebliğ hususundaki emrine tabî olmuştur.
20- Âlim bir zât hükümdarın dine âit bir şeyi değiştirdiğini görünce, kendisine bir şey sormasa bile itiraz etmesi gerekir.
21- Bir şeyi helâl veya haram kılmak Allah Teâlâ Hazretlerine mahsustur. Bu bâbda kulun hiç bir dahl-i tesiri yoktur.
Bu hadîs üzerine bir takım suâller vârid olmuştur. Şöyle ki :
a) Hadîs-i şerifte Mekke'yi insanların değil Allah'ın haram kıldığı bildiriliyor. Halbuki bir hadîsde Mekke'yi İbrahim haram kılmıştır buyruluyor. Bu iki hadîs birbirine muarız değil midir?
Cevap : Hükmün Hz. İbrâhim'e nisbet edilmesi tebliğ manasınadır. Yani Mekke 'nin haram olduğunu İbrahim (Aleyhisselam) tebliğ etmiştir. Mamafih Allah'ın emriyle Hz. İbrahim de haram kılmış olabilir. Bu takdirde onu yine Allah haram kılmıştır. Yahut İbrahim (Aleyhisselam) insanları Mekke'ye davet etmiş. Allah Teâlâ Hazretleri de duasını kabul buyurarak Mekke'yi haram kılmıştır.
Bâzıları Mekke 'nin İbrahim (Aleyhisselam) zamanına kadar helâl bir yer olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre hadîsin mânâsı şudur : «Allah Teâlâ levh-i mahfuzda İbrahim (Aleyhisselam)'m Mekke'yi Allah'ın izniyle haram bir belde yapacağını tesbît etmiştir.» demektir Fakat bu kavil hadîsin mânâsına pek muvafık görülmemiştir.
b) Acaba îman edilecek şeyler arasından niçin yalnız Allah'a îmanla yevm-i Âhire yani kıyamet gününe inanmak tahsis edilmiş Öteküer söylenmemiştir?
Cevap: Çünkü Allah'a îman mebde'e yani kâinatın yaratılmasına, Âhiret'e îman da kâinatın sonuna işarettir. Sair inanılacak şeyler bunlarda dâhildir.
c) Kıyâmet'e niçin son gün denilmiştir?
Cevap: Çünkü o günden sonra gece yoktur. Gün ismi ancak evvelinde gecesi bulunan zamana ıtlak olunur.
d) Acaba Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e Mekke 'nin helâl kılındığı saatta harpten başka şeyler de helâl olmuş mudur?
Cevap: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize o saatte yalnız kan dökmek helâl kılınmış; avcılık, ağaç kesmek vesaire gibi Allah'ın insanlara haram kıldığı şeylere niçin verilmemiştir.

Tenbih : Aynî ,Amr b. Saîd'in bu hadîsdeki sözlerini hadîs zannederek onlarla ihtîcâca kalkışanın pek çirkin bir hatâ ettiğini söylemiştir. : .

447- (1355) Bana Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b. Saîd hep birden Velîd'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Ebî Kesîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Seleme yani İbn Abdir-rahmân rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hüreyre rivayet etti. (Dedi ki):
«Allah (Arze ve Celle), Nebiyyullah (Saliallahü Aleyhi ve Seilem) Resûlül-lah (SallaHahü Aleyhi ve Seîlem) Mekke'yi feth edinc cemaatin içinde ayağa kalkarak Allah'a hamd ü senada bulundu. Sonra şunları söyledi:
— Hiç şüphe yoktur ki, Allah Mekke' (ye girmek) den fil ordusunu men etmiş, fakat Resulü ile mü'minleri buna muzaffer kılmıştır. Mekke benden önce hiç bir kimseye katiyyen hela! olmuş değildir. Bana da gündüzün bir saatinde helâl olmuştur. Benden sonra hiç bir kimseye helâl olacak değildir. Binâenaleyh Mekke'nin avı ürkütülmez, dikeni kesilmez, kaybolan eşyası helâl olmaz meğer ki, bulan ilân maksadıyla almış ola. Bir kimsenin bir yakını öldürülürse o kimse iki mülâhaza arasında muhayyerdir. Ya kendisine fidye verilecek yahut katil Öldürülecektir.
Bunun üzerine Abbâs:
— Yalnız izhır müstesna yâ Resûlüllah! Çünkü biz onu kabirlerimizle evlerimizde kullanıyoruz, dedi.
Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Yalnız îzhır müstesna! buyurdu.
Derken Yemenli bir zât olan Ebû Şalı ayağa kalkarak:
— (Bunu) bana yazın yâ Resûlüllah! dedi. Resûlüllah de:
— Ebû Şâh'a yazın! buyurdular.»
Velîd demiş ki: «Evzâî'ye, (Bana yazm yâ Resûlallah!) sözünün mânâsı nedir? diye sordum:
— Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'d^n dinlediği bu hutbeyi (yazın demek istemiştir) cevâbını verdi.»

448- (...) Bana İslı âk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Mûsâ, Şeybân'dan, o da Yahya'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebü Seleme haber verdi. Kendisi Ebû Hüreyre'yî şöyle derken dinlemiş :
«Mekke'nin fethi yılında Huzâa kabilesi, kendilerinden öldürdükleri bir adama mukabil Benî I^eys'den bir adam Öldürdüler. Bu hâdise Re-sûlüllah (Sallailchü Aleyhi ve Seilemj'e haber verildi. O da devesine binerek hutbe okudu. Ve şunları söyledi :
— Hiç şüphe yoktur kî, Aliah \Azzt ve Cclle) Mekke1 (ye girmekten) fil ordusunu men etmiş, fakat Resulü İle mü'minleri buna muzaffer kılmıştır. Dikkat edin ki, Mekke benden Önce hiç bir kimseye helâl olmamış; benden sonra da hiç bir kimseye helâl olmıyacaktır. İyi dinleyin! Mekke bana gündüzün bir saatinde helâl olmuştur. Dikkat edin o da benîm şu saatimdİr (Mekke) haramdır. Onun dikeni kopanlmaz; ağacı kesilmez, kaybolan eşyası kaldırılmaz meğer ki, bulan ilân maksadıyla almış ola. Bir kimsenin yakını öldürÜlürse o kimse ikİ mülâhaza arasında muhayyerdir. Ya kendisine bir şey yani diyet verilecek yahu! öldürülenin yakınlarına kısas imkânı bahşedilecektir.
Az sonra Yemenlilerden Ebû Şah denilen bir adam geldi ve:
— Bana yaz yâ Resûlallah! dedi. O da :
— EbO Şâh'a yazın! buyurdu. Bunun üzerine Kureyş'ten bir zât:
— Yalnız izhir müstesna! Çünkü biz onu evlerimizle kahirlerimize koyuyoruz; dedi. Resûlüllah (SaUaliahü Aleyhi ve Sellem) de :
— Yalnız izhîr müstesna! buyurdular.»
Bu hadîsi Buharı «Lûkata» bahsinde, Ebû Dâvûd «Hacc», «İlim» ve «Diyât» bahislerinde; Tirmizî «Diyât» ve «İlim» de; Nesâî «İlim bahsinde, İbni Mâce «Diyât»da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Birinci hadisin zahirine bakılırsa Resûlüliah (SaUaliahü A leyhi ve Sellem) hutbesini fethin akîbinde okumuştur. Fakat ha-1 kikatte fethin akîbinde değil Huzâe kabilesinden biri Benî Leys'den birini öldürdükten sonra okumuştur. Nitekim ikinci rivayetten de bu mânâ anlaşılmaktadır.
Fil ordusundan murâd Kur'ân-ı Kerîm'in Fî1 sûresinde beyân buyrulan Ebrehe ordusudur. Ebrehe aslen Habeşli olup Yemeni istilâ etmiş ve Habeşliler'le Yemenliler 'den mürekkep bir ordu ile Kabe 'yi yıkmağa gelmişti. Ordusunda filler vardı. Fakat Kâbe'yi yıkmağa muvaffak olamadan perişan olup gitmişti. Bu orduya Araplar arasında «Ashâb-ı fil» denildiği gibi o seneye de «fil senesi» nâmı verilmiş ve bir tarih mebde'i kabul edilmişti. En sahih rivayete görellesûlüNahfSallaliahİi Aleyhi ve Sellem) bu vak'adan elli gün sonra dünya'ya gelmiştir.
Anlaşılıyor ki Huzâa ile Benî Leys kabileleri arasında câhüiyyet devrinden kalma kan dâvası varmış. Huzâa 'mn öldürdüğü adamın ismi bazı rivayetlerde belli değilse de Benî Leys'in câhiliyyet devrinde Huzâa 'dan öldürdükleri adamın ismi Ahmar'dır. İbni İshâk'm rivayetine göre Huzâa kabilesinden Hıraş b. Ümeyye câhüiyyet devrinde kendi kabilesinden öldürülen Ahmar isminde bir adamın yerine müşriklerden İbni Esra' El-Huzelî nâmında birini öldürmüş. Bunun üzerine Peygamber
«Ey Huzâa cemaatı! Adam öldürmekten el çekin. Şu andan itibaren kîm adam öldürürse ölenin yakınları iki mülâhaza arasında muhayyerdir. iSh...» buyurmuştur.
Mekke benden sonra da hiç bir kimseye helâl olmayacaktır» cümlesinden murâd : Mekke'de harbin helâl olmamasıdır.
Tahâvî diyor ki : «Mekke 'ye ihrâmsız girmek ve kıtalin he-ıâl olması Y?eygamher(Sallctllahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûstur. Ondan sonra Mekke'ye ihrâmsız olarak hiç bir kimsenin girmesi caiz değildir. İbni Abbâs (Radiyaiîahu anh) ile Kaasim, Hasan-ı Basrî , Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'in kavilleri budur. İmam Mâlik'le Şafiî 'den hacda ömreye niyet etmeyenler hakkında iki kavil rivayet olunmuştur. Bir kavle göre ihrâmsız girmek caizdir. İkinci kavle göre yalnız oduncularla emsali esnaf hakkında caiz, başkalarına caiz değildir.
Lükâta'nın sahibi tarafından gaflet neticesi düşürülen mal olduğuna az yukarda işaret etmiştik. Lukatanın ilânından murâd çarşı ve pazarlarda bulunan şeyi bir sene halka bildirmektir. Abdurrahman b. Mehdi 'nin beyânına göre başka yerlerde bulunan mal bir sene ilân edilir. Sahibi çıkmadığı takdirde bulanın olur. Fakat Mekke'de bulunan malın hükmü böyle değildir. Orada bulunan mal sahibi çıkmasa da ebediyyen bulanın mülküne geçmez. Bu hüküm Mekke'ye mahsustur.
Mâzirî (453-536) diyor ki : «Bu cümlenin mânâsı ilân hususunda mübalağadır. Çünkü bir hacı yıllarca sonra tekrar Mekke'ye gelir. Bu sebeple iîân müddetini uzatmaya zaruret vardır. Başka yerler böyle değildir.»
Bâzılarına göre bu hadîs Mekke'de düşürülen bir mal için ilâna ihtiyâç yoktur. Zîrâ hacılar Şark ve Garb'a dağılıp giderler, bu suretle kaybolan malın sahibi çıkmaz, diyenlerin vehmini kesmek için vârid olmuştur.
Resulü Ekrem (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem) başka yerlerde olduğu gibi, burada da ilân hükmünün sâhib olduğunu anlatmıştır. Bir

takımları hadîsin bu cümlesini:
«Ancak ilân eden birini duyarsa o başka şeklinde te'vü etmişlerdir. Bu takdirde düşürülen bir malı ilân ederek sahibine vermek için yerden almak caiz görülmüş olur. Mezkûr kavil İshâk b. Râhuye ile Nadr b. Şumey1'den rivayet olunmuştur.
Ebû Şâh Yemen 'den gelen zâtın künyesidir. İsmi malûm değildir.
Hadisin ikinci rivayetinde «Kureyş'len bir zât» diye işaret edilen kimse Re&ülüliah(}iailüilahü Aleyhi ve Sellemj'in amcası Abbâs b. Abdü1 mutta1ib (RddıyallaJıu ıinh)'dıı.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- İbnı Battal 'in beyânına göre bu ha^îs ilinin yazılmasını mubah kılmaktadır. Bâzıları ezbercilik ortadan kalkar, endişesiyle ilmin yazılmasını kerih görmüşlerdir. Bu hadis ve keza ilmin adı olan mus-haf'ın bilittifak yazılması, onların aleyhine delildir. Kesûlülluh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vahy kâtipleri vardı. Bu zevâtm gelen vahyi yazmaları ilmin yazılabileceğine açık delildir. Şa'bi : «Bir şey işittin mi onu duvara olsun yaz!» demiştir. Yalnız Aynî bu mütalâaya itiraz, etmekte ve hilafın yeri mushaftan başka şeyleri yazmaktır. Ulemânın ittifak ettikleri şeyler yazmayı kerih görenler aleyhine delil olamaz.» demektedir. Kaadi Iyâzm beyânına göre Sahabe ve Tabiîn 'den mushafm ve hadislerin yazılmasını kerih görenler bu bâbda rivayet edilen bir takım hadîslere istinâd etmişlerdir. Ezcümle :
Hz. Ebû Sâîd-i Hudrî 'nin rivayet ettiği bir hadîsde : «Re-sûlüllah(SallaliaJıü Aleyhi ve Sellem)'den yazı hususundu izin istedik, fakat bize izin vermedi» denilmişi Zeydü'bnü Sabit (Radiyallahu anlı) «Resûlüiîah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir şey yazmamamızı ve yazıya güvenin kalınır endişesiyle Kur'ân 'dan başka hiç bir şeyin yazıl-mamasını emir buyurdu.» demiştir. Sonraları bu bâbda izin verildiğini bildiren hadisler rivayet olunmuştur. Hz. Abdullah b. Amr b. Âs : «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)den işittiklerimi yazmak için izin istedim de bana izin verdi. Bu suretle ben onları yazdım.» demiştir. Hz. Abdullah yazdığı sahîfeye «Sâdıka» nâmını vermiştir. Sahabe ve Tabiîn 'den birçokları ilmi yazmayı caiz görmüş, sonraları bu hususta ittifak hâsıl olmuştur. İlmin yayılması için buna zaruret vardır.
Nevevî , ulemânın yazıyı nehyeden hadîsler için bu hadîsler ya mensûh yahut kerâhet-i tenzîhiyye ifâde ederler, dediklerini söyler.
2- Hutbenin minber vesaire gibi yüksek bir şey-üzerinde okunması müstehabdır. Bu hususta cum'a ile bayram vesaire hutbeleri arasında fark yoktur.
3- «Mekke kahran fethedilmiştir» diyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Mekke'de harbin Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e mubah kılınması fil ordusuna men edilmesine mukabildir. Cumhûr-u ulemâ 'nın kavli budur. İmam Şafiî ile Mâ1ik'in bu hususta ki kavillerini bundan önceki rivayetlerde görmüştük.
4- Harem-i Şerifte kendiliğinden yetişen ağaçları kesmek bilitti-fâk haramdır. Bu hususta dahî az yukarıda söz geçmişti.
5- Usûl-ü Fıkıh ulemâsı bu ve ernsâîr rivayetlerde istidlal ederek nass olmayan yerlerde Peygamber tS-.ıttculahü A leyhi ve Sellem)'e içtihatta bulunmak caiz olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sel'arı)e içtihadı caiz görmemişlerdir. İmam Şafiî, İmam Ahmed ve Hanefî1er'den İmam Ebû Yûsuf- ictihâd: tecviz eder. meyânmdadır. Âmidî dahî bu kavli ihtiyar etmiştir. İmam Gazali cevazına kaaü olmuş, fakat vukuunda tevakkuf etmiştir. İbni Hatîb-i Râzi muhakkik ulemânın ekserisinin hem cevaz hem de vuku' hususunda tevakkuf ettiklerini söylemiştir.
Bâzıları Resulü Ekrem (Sülkülakü Aleyhi ve Seiîem) 'in yalnız harb hususunda ictihâd edebileceğini söylemişlerdir.
İçtihadın vuk'uunu iddia edenler bu bâbda vârid olan hadîs ve âyetlerle istidlal etmişlerdir.
6- Öldürülen bir kimsenin velîsi katilden diyet almakla idamını istemek arasında muhayyerdir. Fakat caniye dilediği şıkkı zorla kabul ettiremez. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in kavilleri budur.
Meşhur kavline göre İmam Mâlik: «Öldürülenin velisi affetmekle İdam talebi arasında muhayyerdir. Diyeti ancak cânî razı olursa isteyebilir.» demiştir. îmam-i Â'zam , İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed. İbrahim Nehai. Süf-yân-ı Sevrî , Abdullah b. Zekvân,1 Abdullah b. Şubrume ve Hasan b. Hayy'in kavilleri de budur.
7- Kasden insan öldüren bir katile İki şeyden birini tatbik etmek vâcibtir. Yâ kısas olunur, yâ diyet verir. Şafiî 'nin iki kavlinden biri budur. Esah kavline göre ise vâcib olan kısastır. Diyet onun bedelidir. Ve kısas sakıt olduğu vakit verilir. İmam Mâ1ik'in meşhur kavli de budur. Her iki kavle göre de velînin diyeti affetmeye hakkı vardır. Bu bâbda katilin rızâsı şart değildir.
Imam-ı Âzam'la İmam Mâlik 'ten bir rivayete göre diyete ancak katilin, rızâsı ile gidilir. Katil ölürse diyet sakıt olur. îmam Şafiî 'nin eski kavli de budur. Yeni kavline göre katil ölürse diyet vâcib olur. İmam Ahmed'in dahî mezhebi budur.

83- Hacet Yokken Mekke'de Silah Taşımaktan Nehiy Babı

449- (1356) Bana Selemetü'bnü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet eyledi. Câbir (Radiyallahu anh) şöyle demiş: «Peygamber (SaUalhıhü Aleyhi ve Sellemj'i:
— Hiç birinize Mekke'de silâh taşımak helâl değildir) buyururken işittim.
Nevevî diyor ki : «Bu nehiy ihtiyâç olmadığına göredir. İhtiyâç bulunduğu takdirde Mekke'de silâh taşımak caizdir. Bizim mezhebimiz ve cumhûr-u ulemâ 'nın mezhepleri budur. Kaadî Iyâz (ulemâ indinde bu hadîs zaruret ve hacet olmaksızın silâh taşımaya hamledilmiştir. İhtiyâç olursa silâh taşımak caizdir. İmam Mâlik, Şafiî ve Atâ 'nın mezhebleri de budur, diyor. Hasanı Basrî hadîsin zahiri ile istidlal ederek Mekke'de silâh taşımayı mutlak surette kerîh görmüştür. Cumhurun delili Ömretü'1-Kadâ yılında Yeygamber (SallaHahü Aleyhi ve Seîîem)'in kılıçların kınlarına sokulmasını şart kılarak Mekke'ye girmesi, fetih yılında dahî harbe hazır bir şekilde gelmesidir. İkrime bu bâbda cemaatten ayrılarak: (silâha ihtiyâcı olan onu Mekke'de taşıyabilir. Yalnız fidye vermesi icâb eder) demiştir. Mamafih bundan muhrim olarak miğfer ve zırh gibi şeyleri giymeyi kasdetmiş olabilir. Bu takdirde o da cemaata muhalefet etmiş sayılmaz.»

84- Mekke'ye İhramsız Girmenin Cevazı Babı

450- (1357) Bize Abdullah b. Meslemete'l Ka'nebî ile Yahya b. Yahya ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Ka'nebî: (Mâlik b. Enes'e okudum); Kuteybe ise: (Bize Mâlik rivayet etti) dediler. Yahya —ki bu lâfız onundur— Mâlik'e: Sana İhni Şihâb, Enes b. Mâlik'ten naklen: «Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih yılında Mekke'ye başında bir miğfer olduğu halde girdi. Onu çıkardığı vakit yanma bir adam gelerek:
— îbni Hatal Kabe'nin örtüsüne yapışmıştır, dedi. Bunun üzerine Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Onu öldürün! buyurdular, dediğini rivayet etti mi? diye sordum. Mâlik:
— Evet! cevâbını verdi.»
Bu hadîsi Buharî «Hacc», «Libâs», «Cihâd»' ve «Meğâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Cihâd»da; Tirmizî «Cihâd» ve «Şe-traâil*de; Nesâ

«Hacc» ile «Siyer»de; îbni Mâce «Cihâd» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf İmam Mâlik 'in yalnız basma rivayet ettiği hadîslerden sayılır. Zîra başkalarının rivayetlerinde «başında miğfer» yerine «siyah bir sarık» denilmiştir. Dârekutnî (306-385) : «Ben bu hadîsi İmam Mâîik'den rivayet edenleri bir cüz hâlinde topladım; yüz yirmiden fazla oldular. İki Süfyân ile İbni Cüreyc ve Ezâî de bunlar arasındadır.» diyor.
Ebû Ömer îbni Abdilberr (368-463) dahî: «Bu hadîsi yalnız İmam Mâlik rivayet etmiştir; başkasından rivayet edildiği bilinmiyor; onu İbni Şihâb 'dan sahih senedle Mâlik'-den başka rivayet eden olmamıştır.» demiştir. Gerçi İbni Şihâb'm kardeşi oğlu da amcası vasıtasîle Hz. Enes 'den aynı hadîsi rivayet etmişse de onun rivayeti hemen hemen sahîh değildir; deniliyor.
Miğfer hadîsini rivayet edenler arasında Bişr b. Imrân ile Mansûr b. Selemete'1.Huzâîde vardır. Bunlar miğferin demirden olduğunu söylemişlerdir; ve ikisi de mu'temed zevattır. Aynı şekilde rivayette bulunan birçok râvîler daha varsa da onlar derecesinde şâyan-ı i'timâd değillerdir.
Ravh b. Ubâde 'nin aynı isnâdla rivayet ettiği hadîsde : «Üzerinde miğfer olduğu halde tavaf etti» ziyâdesi vardır. Bu ziyâde başkalarının rivayetlerinde yoktur. Abdullah b. Ca'fer e1- Medînî 'nin İmam Mâlik 'den, onun da Zührî 'den, onun da Enes (RadiyaUahu anhyû.m naklen rivayet ettiği hadîsde: «Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethi günü, başında miğfer olduğu hâlde Hareme girdi de Hacer-i Esved'i bastonla istilâm buyurdu.» denilmektedir ki, bunu da Abdullah 'dan başka İmam Mâ1ik'den rivayet eden olmamıştjr. Bir rivayette ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fetih yılının ramazânında Harem'e girdiği ve oruçlu olmadığı bildirilmiştir. Fakat hadîsi bu isnâd ve bu lâfızla İmam Mâlik'in rivayet ettiğini bilen yoktur. Yalnız Süveyd b. Saîd'in İmam Mâlik 'den onun da İbni Şihâb 'dan, onun da Enes (Radİyallahuanh) 'dan naklen rivayet ettiği hadîsde:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih yılında Mekke'ye ihrâm-sız olarak girdi» denilmiştir.
İbnü'l-Arabîye: «Bu hadîsi İmam Mâlik 'den başka rivayet eden oîmamıştır> denildiği vakit: «Ben onu Mâli k-, ta-rîkmdan başka on üç tarîkdan rivayet etmişimdir.» mukaabelesinde bulunmuştur. Ulemâ onu bu husûsda itham etmiş; ve ölçüsüz konuştuğunu söylemişlerse de Aynî kendilerine şu cevabı vermiştir : «Bu meselede ulemâ hatâ etmişlerdir; zira bu bâbda bilgileri az; ve İbni '1 -Arabî'nin bildiklerine vâkıf değillerdir. Üstadımız Zeynüddîn (Rahintehullah)'e : Bu hadîsi Zührî 'den yalnız İmam Mâlik rivayet etmiştir; deniîdikde; onun Zührî 'nin kardeşi oğlu ile Ebû Üveys, Ma'mer ve Ezâî tarîklerinden de rivayet olunduğunu; Zührî 'nin kardeş oğlu rivayetini Bezzâr, Ebû Üveys rivayetini İbni Sa'd ile îbni Adiy, Ma'mer rivayetini îbni Adiy, Evzâî rivayetini Mizzî tahrîc ettiklerini söylemişti. Mamafih (bunu yalnız Mâlik rivayet etmiştir) sözünün (sahih olmak şartîle) mânâsına hamledilebileceğini söyleyenler de olmuştur. Çünkü başka tarîklerde sahih şartlan yoktur.»
Miğfer: Bâzılarına göre başa giyilen çelik telden örme zırhtır. Bir takımları başa giyilen tas şeklindeki mahfazanın saçakları mânâsına geldiğini söylemişlerdir. îbni Abdilberr: «Miğfer, başı silâhtan koruyan tas ve benzeri şeylerdir; demirden de başka şeylerden de yapılabilir» diyor.
Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen zât Ebû Berze-te'l-Eslemî (Radiyallahu anh) idi.
İbni Hata!'in ismi ihtilaflıdır. Bâzıları Abdullah, diğer bâzıları Hilâl olduğunu söylemişlerdir. Fakat Ke1bî'nin beyânına göre Hilâl olması doğru değildir. Hilâl onun kardeşinin ismidir. Esah kavle göre cahiliyet devrinde ismi Abdü'1-Uzzâ imiş; müs-lümanlığı kabul edince kendisine Abdullah denilmiş. Bunun Abdullah b. Hilâl olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Gâlib b. Abdillâh b. Hatal adını taşıdığını iddia edenler de vardır.
İbni Hatal'i kimin öldürdüğü dahî ihtilaflıdır. Bu meyanda Ebû Berze, Saîd b. Hureys el.Mahzûmî, Zübeyr b, Avvâm ve Ammâr b. Yâsir (Radiyallahu anh) hazerâtmm isimleri geçmektedir. Bir rivayete göre onu öldürmek için Saîd b. Hureys ile Ammâr b. Yâsir koşmuşlar; Saîd daha genç olduğu için Ammar'ı geçmiş ve öldürmüştür. Fakat esah olan rivayete göre İbni Hatal'i Hz. Ebû Lerzete'l-Eslemî öldürmüştür. Diğer zevat da öldürmek için koşmuş; ancak bu işi fi'len Ebû Berae icra etmiştir.
Vâkıdî (130-207)'nin beyanına göre ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) o gün on kişiye emâ'n vermemiş; onların öldürülmesini emir buyurmuştur. Bunların altısı erkek, dördü kadındır.
Az yukarıda işaret ettiğimiz vecihle İbni Hata1'in öldürülmesine sebep, irtidâd etmesidir. Bu adam evvelce müslümandı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini zekât toplamağa me'mûr etmiş; yanına da Ensâr'dan birini vermişti. İbni Hata1i'n bir de müslüman hizmetçisi vardı. Bir yerde konakladılar. İbni Hata! hizmetçiye, bir teke keserek kendisine yemek hazırlamasını emretti; ve uykuya yattı. Uyandığı zaman emrinin yerine getirilmediğini görünce üzerine hücum ederek hizmetçiyi öldürdü. Sonra kendisi de irtidâd etti; ve müşrik oldu. İbnİ Hata1'in iki cariyesi vardı. Bunlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüemj'i hicvederek şarkılar söylerlerdi.
Tbni Abdilberr'in beyanına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeVem) Ensâriyi bu kaafileye emir ta'yîn etmişti. Yolda giderken İbni Hatal onun üzerine hücum ederek öldürdü; ve malını alarak kaçtı..Rivayete nazaran İbni Hatal vahi kâtiblerindenmiş. Fakat âyeti nazil oldu mu onu şeklinde takdim ve te'hîrli yazar; diğer âyetlerde de aynı şekilde hareket edermiş. Kendisine «iki kalpli» derlermiş.
«ÂİIah hiç bir kimsenin içinde iki ka!b yaratmamıştır. .» [11] âyet-i kerîmesi onun hakkında nazil olmuş.
Bir hadîsi —burada olduğu gibi— talebe hocasına okur da hocası dinler ve anlar da ses çıkarmazsa bâzı Şâfiîler'le Zahirîler'e göre «evet» demedikçe bu semâ' sahîh değildir. Cumhuru ulemâ ve muhaddisîne göre ise «evet» demek şart değil sâdece müstehab-dır. Zâhir-i hâl ile iktifa ederek üstadın sükûtu kâfi görülür. Çünkü bir mükellefin böyle bir hâlde hatayı ikrar etmesi caiz değildir. Kaadî Iyâz : «Bütün ulemânın mezhepleri budur. Selefden (evet) diyenler bunu şart olduğu için değil, te'kîd ve ihtiyat olmak üzere söylemişlerdir.» diyor

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf Mekke'nin kahran' fethe dil diğine delildir, îmam A'zam 'la ekser-i ulemânın kavilleri budur. İmam Şafiî ile diğer bâzı ulemâya göre Mekke sulh yolu ile fethedilmiştir.
2- Harem-i şerîfde hudûd ve kısas yapılabileceğini söyleyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
3- Mâlikîler'den bir cemaat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e şovenlerin mutlak surette öldürüleceklerine kaail olmuşlardır. Onlara göre böyle bir kimseye tevbe teklif edilmez. Peygamberlerden birine söven kimse müslüman ise hüküm bütün ulemâya göre böyledir. Hattâbî bu bâbda ihtilâf olmadığını söylemiştir.
4- Düşmandan korunmak için miğfer ve sair harb âletleri giymek meşru'dur. Bunda tevekküle mâni' bir cihet yoktur.
5- Fesad çıkaranları ülü'1-emre haber vermek caizdir. Bu iş haram olan gıybet ve koğuculuktan ma'dûd değildir.

451- (1358) Bize Yahya b. Yahya Et-Temimî ile Kuteybetü'bnü Saîd es-Sekafî rivayet ettiler. Yahya (bize haber verdi) ta'bîrini kuUandi. Kuteybe : Bize Muâviyetü'bnü Ammâr Ed-Dühnî? Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdillâh eî-Ensâri'den naklen rivayet etti, k Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Mekke'ye girmiş; dedi. Kuteyfee : (Mekke'nin fethi günü girmiş) dedi. Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Seliem) Mekke'ye ihram sız olarak başında siyah bir sartk bulunduğu halde girmiş.
Kuteybe'nin rivayetinde : «Dedi ki: Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den naklen rivayet etti.» ifâdesi vardır.

(...) Bize Aliyyü'bnü Hakîm El-Evdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şerik, Ammâr-î Dühnî'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdil İâh'dan naklen Iıaber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Mekke'nin fethi günü (oraya) başında siyah bir sarık olduğu hâlde girmiş.

452- (1359) Bize Yahya b. Yahya ile İshâk b. İbrâhîm rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' Müşavir El-Verrâk'dan, o da Ca'fer b. Amr b. Hureys'den, o da babasından naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)başında siyah bir sarık olduğu halde cemaate hutbe îrâd buyurmuş.

453- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Haseıı el-Hulvânî rivayet etti. (Derniş ki) : Bana (Ca'fer b. Amr b. Hureys rivayet etti. Hulvânî'nin rivayetinde: Babasından naklen Ca'fer b. Amr b. Hureys'den dinledim; demiş. Babası (Amr) şunları söylemiş :
«Ben hâlâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'i minber üzerinde, başında siyah bir sarık, sarığın iki tarafını omuzları arasına sarkıtmış olduğu halde görüyor gibiyim.»
Ebû Bekr: «Minber üzerinde» demedi.
Bundan önceki rivayette Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve .Seîlem) 'in Mekke'ye başında miğfer olduğu halde girdiğini görmüştük. Bu rivayette siyah bir sarıkla girdiği bildiriliyor. Hâkim (321-405) «El-İkku nâmmdaki eserinde bu bâbda şunları söylemiştir: «ResûlüIlabCSatfaMü Aleyhi ve Sellemj'ın fetih gününde sarık mı yoksa miğfer mi giydiği huşu--sunda rivayetler muhteliftir. Fakat ihrâmsız girdiğinde ihtilâf yoktur. Ulemâdan bâzıları baştaki sarığın miğfer gibi olduğunu söylemişlerdir. Cahit (Radiyathhuanhi hadîsi de bu kavli te'yîd eder. Mezkûr hadîsi her ne kadar Müslim —yalnız başına— sahih addetmişse de Enes hadîsi bilittifâk sahihtir. Miğferin sarık olmadığına delil «demirden» de-nilmesidîr. Bundan anlaşılıyor ki, »demirden bir miğfer» rivayeti, o siyah sarık» rivayetinden daha sabittir. Çünkü sarığın râvisi Ebu'z -Zübeyr 'dir. Amr b. Dînâ.r, Ebu'z-Zübeyr'în takviyeye muhtaç bir zât olduğunu söylemiştir...»
Kaaclî ly âz (476-544) iki rivayetin arasını şöyle bulmuştur: Resûlüllah (Sallalîaiiii Aleyhi ve Seîlem) Mekke'ye miğferle girmiş; sonra onu çıkararak başına siyah sarık sarmıştır. Buna delil, başında siyah sarık olduğu halde halka hutbe îrâd buyurmasıdır. Zîra hutbe, fetih işi tamamlandıktan sonra Kâ'b e'"nin kapısında okunmuştu. '
Hadîs-i şerîf, Mekke'ye ihrâmsız girilebileceğine delildir, Kacc nevilerinden birine niyet etmeyen bir kimse ister odunculuk, suculuk ve avcılık gibi tekerrüs eden bir hacet sebebiîe; ister ticâret ve ziyaret gibî tekerrür etmeyen ihtiyaçlar dolayısiyle olsun ve keza emniyet bulunsun bulunmasın Mekke'ye ihrâmsız girebilir.
Nevevî bu hususta İmam Şafiî 'den iki kavil rivayet olunduğunu, esah ve müftâbih kavlin bu olduğunu; ikinci kavle göre tekerrür etmeyen hacet için Mekke'ye ihrâmsız girilemeyeceğini, yalnız harb ve korku gibi sebeplerle girmenin yine de caiz olduğunu söylüyor; ve: «Kaadî Iyâz bunun gibi bir kavli ekser-i ulemâdan nakîetmiştir.» diyor.
Hanefîler'e göre Mekke 'ye ihrâmsız girmek mutlak surette caiz değildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) :
«Ihrâmsfz olarak hiç bir kimse mskaatf geçemez» buyurmuştur. Bir de ihramın vâcib olması o mübarek yeri ta;zîm içindir. Bu hususda hacı olanlarla olmayanlar müsavidir. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n'* 'in fetih günü Mekke 'ye ihrâmsız girmesi o saate mahsus idî.
Bu rivayet, hutbe esnasında si3'ah elbise giyilebiîeceğini gösteriyor. Mamafih beyaz giymek efdaldir. Zira PeygamberiSüUallahü Aleyhi re Sellenü sahih bir hadîsde :
«En hayırh elbiseniz beyaz olandsr.» buyurmuşlardır. Burada siyah sarık sarması, bunun da caiz olduğunu beyân içindir.

85- Medine'nin Fazileti, Onun Hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Bereket Duası, Medine ile Oranın Avının, Ağacının Haram Kılındığını ve Hareminin Hududunu Beyan Babı

454- (1360) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ahdüiazîz yâni İtni Muhammed ed-Derâverdi, Amr î>. Yahya el-Mâzînî'den, o da Abbâd h. Tt-mim'den, o da amcası Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah iSaliaüalıü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki, İbrahim Mekke'yi haram kılmış ve orada yaşayanlara dua efrmîştir. ibrâhîm Mekke'yi nasıl haram kıldı İse ben de Medine'yi harâm kııcıım; ve onun sâî ile müddü hakkında İbrahim'in Mekke'liler için yapisği duanın iki misli dua eftîm,» buyurmuşlar.

455- (...) Bana bu hadîsi Ebû Kâmil el-Cahderî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz yânî İbni'l-Muhtâr rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl rivayet ett H.
Bize bu hadîsi İshâk b. İ'crâhîm de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mah-zûmî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet eyledi.
Bunların hepsi Arar b. Yahya yâni Mâzinî'den bu isnâdla rivayette bulun muşlar dur. Vüheyb'in hadîsi, Derâverdî'nin rivayetinde olduğu gibi: «İbrahim'in yaptığı duanın iki misli...» şeklindedir. Süleyman b. Bilâl ile Abdülazîz b. Muhtar'a gelince : Onların rivayetinde : «İbrahim'in yaptığı duanın bir misli...» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Büyû»da tahrîc etmiştir. Bu ve emsali rivayetler Peygamber (Salkûlahu Aleyhi ve Seliem)'in nübüvvetine delâlet eden mucizelerdendir. Filhakika Mekke ve Medine 'nin bereketleri pek çoktur. Oralarda yenilen, biriktirilen ve başka memleketlere gönderilen gıda maddelerinin haddi hesabı yoktur.
Müdd ile sam bereketinden murâd, onlarla ölçülen şeylerdir. Bâzıları bu ifâdenin «bir şeyi ona yakın olan şeyin ismiyle anmak» kabilinden mecâz-ı mürseldir. Zira hakikatte duâ ölçeğe değil, onunla Ölçülen şeylerdir,
Sâ': Şer'î dirheme göre 2.917 kg., örfî dirheme göre 3.333 kg. mik-darı zahire alan bir ölçektir.
Müdd: Sâ'dan daha küçük yâni 832 gramlık bir ölçektir.
Hz. İbrahim (Alcyh!srelam)\n Mekke !yi haram kılmasından murâd ne olduğu tair-Iki bâb yukarıda görülmüştü. Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Scliem Efendimiz de Medine'yi haram kılması meselesi inşâallah babımızın sonunda görülecektir.

456- (1361) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bekr yâni İbni Mudar, Îbni'l-Hâdd'dan, o da Ebû Bekr b. Muhammed'

den, o da Abdullah b. Amr b. Osman'dan, o da Râfi' b. Hadîc'den naklen rivayet etti. Râfi' şöyle demiş: Resûlüllah (SallalUchü Aleyhi ve Sellem) Medine'yi kasdederek:
«Şüphesiz ki İbrâhîm Mekke'yi haram kılmıştır. Ben de bunun iki taşlığı arasını haram kılıyorum» buyurdular.

457- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Utbetü'bnü Müslim'den, o da Nâfi' b Cü-beyr'den naklen rivayet etti kî: Mervân b. Hakem halka hutbe okuyarak Mekke'yi, halkını ve hürmetini anlatmış; fakat Medine'yi, onun halkını ve hürmetini anmamış. Bunun üzerine Râfi' b. Hadîc kendisine seslenerek :
«Aceb neden senin Mekke'yi) halkını ve hürmetini anlattığını işitiyorum da Medine'yi, onun halkını ve hürmetini söylemiyorsun? Halbuki KesûlüHah (Sailallahü Aleyhi've Seilem) onun iki taşlığının arasını haram kılmıştır. Bu bizde bir Havlan derisi üzerinde yazılıdır. İstersen onu sana okutabilirim.» demiş.
Nâfi' demiş ki: «Bunun üzerine Mervân sustu. Sonra : (Evet) bunun bir kısmını (ben de) işitmiştim; dedi.»
Lâhe : Harra yâni siyah taşlık demektir. Medîne'i Münevvere, biri şarkında diğeri garbında olmak üzere iki taşlık arasındadır. Diğer iki tarafından da bu nevi' taşlıklarla çevrilmişse de onlar ötekilere bitiştiği için ayrıca zikredilmemişlerdir. Medine 'nin bütün evleri bu taşlıkların içindedir.
Hadîsden murâd : Medine !nin taşlıkları ile beraber haram kılındığını beyandır,
«Bu bizde bir Havlan derisi üzerinde yazılıdır. İstersen onu sana okutabilirim» ifâdesi Hz. Râfi ' b. Hadîc'indir. Râfi' (Radiyallahu anh) Uhud ve ondan sonraki gazalara iştirak etmiş bir sahâbî-i celîldir. Kendisi Ensârdandır. Bu sözü ile Medine 'nin haram kılındığını yazı ile tesbît edilmiş bir hadîs olarak evinde sakladığını anlatmak istemiştir.
Havlan : Dimaşk yakınlarında bir köydür. Bugün harabe halindedir. Havlan derisinden maksad, orada işlenen deridir. Anlaşılan o zaman Havlan, dericiliği ile meşhurdur.
Bu hadîsin bâzı rivayetlerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in :
«Yâ Rabbî! Ben bu şehrin iki dağının arasını haram kılıyorum.» buyurduğu, İmam Ahmed'in tahric ettiği bir rivayette dağ yerine «iki harra», başka bir rivayette «iki me'zimi arası» buyurulduğu görülmektedir :
Me'zim : Dağ demektir.
Hanef iler'den bâzıları rivayetler arasındaki bu lâfız ihtilâfına bakarak bu hadîsin muztarib olduğunu söylemişlerdir.

458- (1362) Bİze Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Aınru'n-Nâkid hep birden Ebû Ahmed'den rivayet ettiler. Ebû Bekr (Dedi ki) : Bize Muham med b. Abdillâh el-Esdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zü-beyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir (Radiyallahu anh) şöyle demiş : «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)
— Şüphesiz kî, İbrahim Mekke'yi haram kılmıştır. Ben de Medine'nin İki taşlığı arasını haram kildim. Onun ağacı kesilmez; avı da avlanmaz; buyurdular.»

459- (1363) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Hakîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Âmi b. Sa'd, babasından naklen rivayet etti. (Babası Sa'd) şöyle demiş : «Resûlül-lah (Sailaîlahu Aleyhi ve Sellem):
— Ben Medine'nin iki taşlığı arasının ağacı kesilmesini ve avı Öldürülmesini haram kslsyorum; dedi; de (sözüne devamla) :
— (Medîneliler) bitmiş olsalar, Medine onlar için daha haysdider; bir kimse ondan yüz çevirerek terk ederse Allah onun yerine oraya daha ha-vErİEsınE getirir. Eğer bir kimse onun çile ve meşakkatine katlanırsa kıyû-meî gününde ben ona şefaatçi ve şâhid olurum; buyurdular.»

460- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân b. Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Hakîm el-Ensârı rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas, babasından naklen haber verdi ki: «Resûlüiîah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu» demiş; sonra İfcni Nümeyr hadîsi gibi rivayette bulunmuş. O bu hadîsde şunu da ziyâde etmiş:
«Eğer MedîneliScre bîri bîr kötülük etmek isterse AStah onu cedeEînem-de kurşun et'İrsr gibi yahud suda tuz eritir gibi eritil*.»
Tdâh: Büyük ve- dikenli ağaç demektir. Müfredi idâhe, idahe, ıdah gelir.
Le'vâ': Şiddet ve açlık dsmektir.
Celıd: Meşakkattir.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Vaktiyle bana bu hadîsin mânâsını sordular ve : Peygamber Efendimizin şefaati umûmî iken burada niçin Medîne1i'lere tahsis edilmiştir? dediler. Ben bu suâle birkaç kâğıt dolduran kanaatbahş ve kâfî bir cevap verdim. Doğruluğunu her okuyan itiraf etti. Burada ondan makama lâyık olan bazı kısımlarını söyliyeceğim. Üstadlarıinızdan biri bu hadîsdeki (ev) kelimesinin şekk mânâsına geldiğini söylemiştir. Bize göre şekk mânâsına olmaması daha zahirdir. Çünkü bu hadîsi Câbir b. Abdillâh, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b. Ömer, Ebû Saîd-i Hudrî, Ebû Hüreyre, Esma binti Umeys ve Safiyye binti Ebî Ubeyde Peygamber (SaİlallahÜ Aleyhi v SeVem) 'den bu lâfızla rivayet etmişlerdir. Bunların yahut onlardan rivayet eden râ-vîîerirt hepsinin hadîste şekketmesi ve hadîsi aynı sîga ile rivayette ittifak etmeleri ihtimâlden uzaktır. En doğrusu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu böyle söylemiştir demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)b\ı cümleyi ya böylece bildirmiş yahut cümledeki (ev) kelimesi taksim için kullanılmıştır. Bu takdirde kendisi kıyamet gününde Medîne 'lilerin bâzısına şahit, diğerlerine şefaatçi olacak demektir. Yahut âsîlere şefaatçi, mutîlere şahit veya Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında vefat edenlere şahit, ondan sonra ölenlere şefaatçi olacaktır.
Bu şefaat, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) y\n kıyamette bütün âlemlere ve'günahkârlara yapacağı şefaat ve şahadetten başka bir hususiyet arzetmektedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud şehitleri hakkında da;
(Ben bunlara şahit olacağtm) buyurmuştur. Binâenaleyh bu gibi tahsisler o zevat için derece ve mertebe ziyâdeliği ifâde eder.
Cümledeki (ev) (vav) mânâsına da olabilir. Bu takdirde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîneliler için hem şefaatçi, hem şahit olacaktır demektir.
Bâzı hocalarımızın dediği gibi (ev) kelimesini şekk mânâsına alırsak Şehît rivayeti sahîh farzedildiği takdirde itiraz kalmaz. Çünkü şehâdet bütün ümmete saklanan şefâattan fazladır. Şefî' lâfzı sahîh kabul edilirse Medine 'lilerin bu şefaatla imtiyazı, ya derecelerini yükseltmek yahut hesaplarını hafifletmek veyahut kıyamet gününde arş-ı âlâsının gölgesinde sığındırmak, minberler üzerinde neşretmek, Cennet'e acele kavuşturmak vesaire gibi çeşitli kerametlerle onlara ikramda bulunmaktır.»
Yine Kaadî Iyâz'm beyânına göre Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Seltemi 'in :

«Bİr kimse Medine'den yüz çevirerek onu terkecisrse, Allah onun yerine oraya daha hayirhsani getirir.» sözü üzerinde ihtilâf edilmiştir. Bazıları bunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayâtına mahsûs olduğunu; umûmî ve ebedî olduğunu iddia etmişlerdir. Kaadî Iyâz bu ikinci mânânın daha sahîh olduğunu söylemiştir.
Medîne1i1er'e bir kötülük yapmak isteyen kimseyi Allah'ın kurşun eritir gibi Cehennem'de eriteceğini beyân eden cümle hakkında Kaadî Iyâz şunları söylüyor: «(Cehennem'de) kaydı, bu kayıt olmaksızın rivayet edilen hadîslerdeki işkâli kaldırmakta ve hükmün Âhiret'e mahsûs olduğunu beyân etmektedir. Mamafih bu cümleden murâd Medîneliler'e Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatında kötülük etmek isteyenlere müslümanların kâfi geleceği ve onları kurşu*-nun ateşte dağıldığı gibi mahv u muzmahil edecekleri mânâsı da kasde-dümiş olabilir. Hattâ cümlede takdim te'hîr yapılmış olmak ihtimâli bile vardır. Bu takdirde : «Allah böylelerini ateşte kurşun eritir gibi eritir» mânâsına gelir. Bu ceza da Dünyâ'da verilir. Nitekim Benî Ümeyye zamanında Medînelüer'le muharebe eden Müslim b. Ukbe gibilerin akıbetleri bu olmuştur. Müslim, Medîne 'den dönerken helak olmuş, onun arkasından kendisini gönderen Yezîd b, Muâviye v.s. gitmişlerdir.

461- (1364) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd hep birden Akaâî'den rivayet ettiler. Abd dedi ki: Bize Abdülmelik b. Amr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer, İsmail b. Muhammed'den, o da Âmir b. Sa'd'dan naklen rivayet etti ki, Sa'd (hayvanına) binerek Akîk'daki köşküne gitmiş. (Orada) Ağaç kesen yahut yapraklarını silken bir köle bulmuş ve köleyi soymuş. Sa'd döndüğü vakit kölenin sahipleri gelerek kölelerinden aldığı şeyleri ona yahut kendilerine iade etmesi hususunda kendisiyle konuşmuşlar. Sa*d: .
«Ben HesûlüU.ah(SalİallahÜ Aleyhi' ve Seüem) 'in bana ganimetten ziyâde olarak ihsan buyurduğu bir şeyi geri çevirmekten Allah'a sığınırım» diyerek aldığı şeyleri onlara iade etmekten çekinmiş.
Hz. Sa'd'in köleyi soyması bir daha böyle iş yapmasın diyedir. Kölenin üzerindeki elbiseyi almış, yalnız avret mahallini örtecek mikdârını bırakmıştır. Nevevî'nin beyânına göre bu hadîs İmam Şâfiî'nin eski kavline delildir. Bu kavle göre Medine 'nin hareminde avlanan veya ağaç kesen kimsenin üzerindeki eşyası alınır. Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas (Radiyallahu anh) ile Ashâb-ı Kiram 'dan bir cemaatın kavilleri de budur. Fakat Kaadî Iyâz sahabeden sonra buna yalnız İmam Şafiî 'nin eski mezhebinde iken kaail olduğunu ve bütün şehirler ulemâsına muhalefet ettiğini söylemiştir. Nevevî, İmam Şafiî 'yi müdâfaa sadedinde şunları söylemiştir: «Sünnet İmam Şafiî ile beraber olunca onun bütün ulemâya muhalefeti zarar etmez. Muhtar olan. kavil Şafiî 'nin bu eski kavlidir. Çünkü bu bâbda hadîs sabit olmuş, sahabe de bu hadîs mucibince amel etmişlerdir. Hadîsi def edecek bir delil sabit olmamıştır. Ulemâmız diyor ki: İmam Şafiî 'nin eski kavli ile amel edersek ödetmenin keyfiyeti hususunda iki suret vardır. Birinci surete göre av, kesilen ağaç ve ot Mekke 'nin hareminde olduğu gibi ödettirilir. Esah olan kavle göre avcının, ağaç ve öt kimsenin eşyası soyulur. Bu takdirde soyulacak eşyadan murâd ne olduğu hususunda iki kavil vardır. Birinci kavle göre yalnız elbisesi alınır. Esah olan ve cumhurun kat'iyyetle ele aldıkları ikinci kavle göre burada ahnacakh şeyler küffârdan öldürülen bir kimsenin üzerinden alman şeyler gibidir. Binâenaleyh atı, silâhı ve nafakası hep alınır.
Alınan şeylerin nereye sarfedileceği hususunda ulemâmızdan üç kavil rivayet olunur. Bunların esah olanına göre alınan şeyler alanın mülkü olur. Hz. Sa'd hadîsine muvafık olan da budur, İkinci kavle göre alına şeyler Medîne'nin fıkarâsma; üçüncü kavle göre beyt'ül-mâl'e verilir. Haremde cinayet işleyen kimse soyulurken avret mahallini örtecek mikdârı müstesna olmak üzere üzerinde bulunan bütün eşyası alınır. Hattâ bâzıları avret mahallini örten elbisesinin dahî alınacağını söylemişlerdir. Ulemâmız avı öldürsün öldürmesin mücerred avlanmakla bir kimsenin soyulacağına kaail olmuşlardır.»

462- (1365) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetu'bnu Saîd ve İbni Hucr hep birden İsmail'den rivayet ettiler. İbni Eyyüb (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muttalib b. Abdillah b. Hattab'ın azadlısı Amr b. Ebî Amr haber verdi. Kendisi Enes b Mâlik'i şunu söylerken işitmiş :
«Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) Ebû Talha'ya :
— Bana sizin gençlerinizden hizmetçi bir genç bul! buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha beni terkisine alarak yola çıktı. Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem)'e her konakladığı yerde hizmet ediyordum.» Bu hadîsde Enes (Radiyallahu anlı) şunu da söylemiştir. «Sonra dönüp geldi. (Gözüne) Uh"d dağı görününce:
— Bu bizi seven bir dağ d s r. Biz de onu severiz.» dedi. Medine'ye yaklaşınca:
— Ya Rabbî! Ben Medine'nin İM dağı arasını İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Yâ Rabbî! Medînelilere müd ve salarında bereket ihsan eyle! buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Saîd b. Mansur ile Kuteybetu'bnu Saîd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kûb yâni İbni Abdirrahmân EI-Kaari, Amr b- Ebî Amr'dan, o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukarki hadîsin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o: «Ben Medine'nin iki taşlığı arasını haram kılıyorum» şeklinde söyledi.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'», «Etime», «Cihâd», «Megâzî» ve «Deavât» bahislerinde tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde hadîs biraz daha uzundur. Ebû Talha, Hz. Enes'in validesinin kocası yâni üvey babasıdır.
Buhârî 'nin rivayetinden anlaşıldığına göre hadîs-i şerîf Hayber vak'asından dönerken vârid olmuştur, Kesûlüllah'ın terkisinde Hayber'den aldığı Safiyye binti Huyeyy de bulunuyormuş. Fahr-i Kâinat (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz onu bir aba ile veya bir çarşafla örterek arkasına almış Sahbâ ' denilen yere geldikleri vakit hays [12] yemeği yaptırarak bir takım zevatı davet etmiş ve kendilerine ziyafet vermiş. Orada zifafa girmiş. Hz. Safiyye (Radiyallahü anha) Ümmühât-ı mü'rninindendir. Resûlüllah(Sallallabü Aleyhi ve Sellem) onu Hicret'in yedinci yılında Hayber'den esir alarak almış, sonra âzâd ederek kendisiyle evlenmiştir.
Sahbâ: Hayber'le Medine arasında bulunan bîr yerdir.
Nevevî'nin beyânına göre Uhud dağının Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'i sevmesi hakikattir. Allah Teâlâ onda bir temyiz halketmîş bu suretle Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'i sevmiştir. Bunun emsali çoktur. Nitekim Teâîâ hazretleri Allah korkusundan bâzı taşların yükseklerden yuvarlandığını beyân buyurmuştur. Kuru hurma kütüğü inim inim inlemiş; ufak taşlar teşbihte bulunmuş; taş Hz. Mûsa 'nra elbisesini kaçırmıştır. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bir hadîsinde :
«Ben Mekke'de öyle bîr taş bilirim ki, bana selâm verird:» buyurmuş, ayrı yerlerde bulunan iki ağacı çağırdığı vakit ağaçlar derhal bir yere gelmiş; Hira dağı sarsıldığı vakit ona: «Dur» emrini vermiş. Sarsıntı
derhal kesilmişti. Teâlâ hazretleri:
«Hiç bir şey yoktur ki, Allah'ın hamdine bürünerek teşbihte bulunmasın. Lâkin siz onların teşbihini anlamazssmz.»[13] buyurmuştur. Bu âyetin mânâsı hakkındaki sahîh kavle göre her şey hâline göre hakîkaten tesbîh eder. Ancak biz eşyanın teşbihlerini anlamayız. Ehl-i Tahkik ulemâ hadîsdeki sevgiyi de hakikat mânâsına almışlardır.
Bazıları cümleden muzaaf hazfedilerek onun yerine muzâfunileyhin bırakıldığını söylemişlerdir. Bu takdirde hadîsin mânâsı «Uhudlular

bizi sever» demek olur.

463- (1366) Bize bu hadîsi Hâmid b. Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhit rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : «Enes b. Mâlik'e: Resûlüllah (Saîialİahü Aleyhi ve Seîlem) Medine'yi haram kıldı ma? diye sordum.
— Evet, filân yerde filân yer arasını (haram kıldı). Orada her kim bir günah işlerse... cevâbını verdi. Sonra bana şunu söyledi:
«Bu pek şiddetlidir. Orada her kim bir günah işlerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olur. Kıyamet gününde Allah onun arz veya nafile hiç bir ibâdetini kabul etmez.»
İbni Enes: «Yahut günah işleyen bir kimseyi barındırırsa» demiştir.

464- (1367) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet .jetti. (Dedi ki) : Bize Âsim-ı Ahvel haber verdi. (Dedi ki) : Enes'e :
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'yi haram kıldı mı? diye sordum:
— Evet, o haramdır. Onun otu kopanlmaz, bunu kim yaparsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir, cevâbını verdi.»
Bu hadîsi Buhârî «Hacc» ve «İ'tisâm» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Bu hadîsde Medine 'nin nereden nereye kadar haram olduğu müphem bırakılmıştır. Bir-iki hadîs sonra gelecek Hz. Alî rivayetinde Medine 'nin Ayr ile Sevr dağları arasındaki arazisinin haram olduğu görülecektir.
Hadesten murâd günah işlemektir.
İbni Enes'in rivayetinden anlaşılıyor ki Medine 'nin hareminde günah işleyen bir kimseyi barındırmak ve korumak da aynı laneti mücibdir.
Muhdis: Günah işleyen demektir. İmam Mâzirî (453-536) bu kelimenin (Muhdes) şeklinde dahî okunduğunu söylemiştir. Bu takdirde ondan bizzat bid'at ve günahlar kastedilir. Kaadî Iyâz'ın beyânına göre ulemâ, bu hadîsdeki lanet meselesiyle Medine 'nin hareminde işlenen suçların büyük günahlardan sayılacağına istidlal etmişlerdir. Çünkü lanet ancak büyük günah karşısında yapılır. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanette bulunmaları o kimsenin rahmet-i ilâhiyyeden uzaklaştırıldığını mübalâğalı bir şekilde ifade etmek içindir. Çünkü lâ'n lûgatta kovmak ve uzaklaştırmak mânâlarına gelir. Ulemâ buradaki lâ'ndan azâb ve Cennet'e ilk girenler arasından koğulmak mânâsı kastedildiğini söylemişlerdir. Bu lanet küffârın rahmet-i ilâhiyyeden ebediyyen uzaklaştırıldıklarını bildiren lanet gibi değildir. İmam Mâzirî sarf ve adi kelimelerinin tefsirinde ulemânın ihtilâf ettiklerini söylemiştir. Cumhûr'a göre sarftan murâd farz; adl'den maksat da nafile ibâdettir. Hasan-ı Basrî bunun aksine olarak sarfın nafile, adlin de farz ibâdet olduğunu söylemiştir. Esmaî'ye göre sarf tevbe demektir. Adl'den murâd da fidyedir. Bu mânâ Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden rivayet olunmuştur. Yûnus sarfm kazanç, adlin de fidye mânâsına geldiğini söylemiştir.
Bir takımları Adl'e çâre, bâzıları da misil mânâsını vermişlerdir. «Sarf diyet, adi de ziyâdedir.», diyenler de olmuştur. Kaadî Iyâz ulemâdan bâzılarının bu hadîse:
«Allah o kimsenin farz ve nafiie İbâdetlerini ceza suretiyle kabul etse de rızâ suretiyle kabul etmez» mânâsını verdiklerini söylemiştir.
Bir takımları buradaki kabulün günahlara keffâret mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Bu hadîsin ekserî nüshalarında: İbni Enes : Yahut günah işliyen birini barmdırırsa dedi.» ibaresi vardır. Bâzı nüshalarda İbni Enes yerine Enes denilmiştir. Fakat doğrusu îbni Enes'dir. Çünkü hadîs, baştan sona Hz. Enes'in sözüdür. Binâenaleyh sonunda Hz. Enes'in bizzat istidrâk yaparak Enes şöyle söyledi demesinin bir mânâsı yoktur. İbni Enes , babam şunu da söyledi» demek istemiştir.

465- (1368) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik h. Enes'e İshâk b. Ab-dillâh b. Ebî Talha tarafınıtaTîjxona da Enes b. Mâlik'ten nakler okunan hadîsler meyâmnda rivayet etti ki: ResûlüHalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Yâ Rabbî! MedîrtelÜere ölçeklerinde bereket1 ihsan et. Onlara sa'la-rında ve rnüd'lerinde bereket ver.» diye duâ buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Büyü'», «İ'tisâm» ve «Keffârâtu'l-Eymân» bahislerinde; Nesâî «Hacc» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bereket: Artış ve Ziyâde demektir. Sebat ve devam mânâsüia da gelir. Bâzıları buradaki bereketten dînî bereket kasdedilmiş olmasını muhtemel görmüşlerdir. Dînî bereket bu ölçülere taalluk eden zekât ve kef-fâret gibi Allah haklarıdır. Bu takdirde hadîsin mânâsı «Şeriat bakî kaldıkça mezkûr ölçülerle verilen' Allah haklarım devam ettir» demek olur. Mamafih hadîsden dünyevî bereket kastedilmiş olması da ihtimâl dahilindedir. Dünyevî bereketten murâd bu ölçeklerle ölçülen şeylerin çoğaltılması, Medîne'den başka yerlerde bir insana yetmeyecek olan mikdârın Medîne'de yetmesidir. Yahut bereket bu ölçeklerle yapılan ticaret ve kazanca veya onlarla Ölçülen zahire ve yemişlerin çokluğuna ait olabilir. Bereketi daha başka şekilde tefsir edenler de olmuştur. Kaadî Iyâz'ın beyânına göre : Bütün bunlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Efendimizin duası kabul olunmak suretiyle zuhur etmiştir. Bu Ölçeklerden birini alırken Resûlüüah (SailaHahü Aleyhi ve Sellem) in duası bereketini niyaz etmek ve bu bâbda onun duasına mazhar olan Medînelilerin yolundan gitmek müstehabdır.

466- (1369) Bana Züheyr b. Harb ile İbrâhîm b. Muhammed Es-Sâmi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Yûnus'u, Zührî'den, o da Enes b. Mâlik'ten naklen rivayet ederken dinledim. Enes (Radiyaîiahu anlı) şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Yâ Rabbî! Medine'ye-, Mekke'ye verdiğin bereketin ikî (iiisl'mi İhsanı eyle!» buyurdular.
Bu hadîsi Bu har î «Medine'nin Fazileti» bahsinde tahrîc etmiştir.
Cevheri: «Dı'f bir şeyin mislidir.» demiştir. Fukahâya göre ise dı'f bir şeyin iki misli demektir. Burada: «Hadîs-i Şerîf dünyevî ve uh-revî bütün hayırların çokluğuna şâmil olmakla Medîne-i Münevver e 'de kılman namazın da Mekke'de kılınan namazdan iki misli fazla sevabı olması gerekir.» şeklinde bir sual hatıra gelebilir. Bu suâlin cevâbı şudur : Lâfzın umumunu kabul etsek bile mücmeldir. Resûlülîah (Sallailc.hu Aleyhi ve Sel'em) bu icmali:
«Yâ Rabbî! Bize sâ'imizde ve müddümüzde bereket ihsan eyle!» diye dua buyurarak muradının Dünyâ bereketi olduğunu beyân buyurmuştur. Namaz vesaire gibi ibâdetler başka delille bundan tahsis edilmişlerdir. Gerçi hadîsin zahirinde Medîne-i Münevvere 'nin Mekke'den daha faziletli olduğu anlaşılıyorsa da Medine 'nin bir cihetle Mekke 'den üazîletli olması her hususta faziletli olmasını iktizâ etmez. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bir hadîsde :
«Yâ Rabbî! Bize Şam'ımız hakkında bereket ihsan eyle» diye duâ etmiş, bunu üç defa tekrarlamıştır. Fakat Şam'm yine de Mekke-i Mükerreme 'den efdal olması îcâb etmez. Zîrâ sözünü üç defa tekrarlaması te'kîd içindir. Te'kîd ise hadîs-i şerifte tasrîh buyurulan çoğaltmayı iktizâ etmez.
Nevevî, bereketin ölçekte fiilen hâsıl olduğunu, Medine'-de ölçülen bir müdd zahirenin başka yerlerde yetmeyen kimselere kâfi

geldiğini, bunun Mekke'de oturanlarca bilmüşâhede malûm bulunduğunu söylemiştir.
Mekke 'nin Medine 'den daha faziletli olduğu başka delillerle sabittir.

467- (1370) Bize Ebû Bekr b. EM Şeyhe ile Züheyr b. Harb ve Ebû Küreyb hep birden Efoû Muâviye'den rivayet ettiîer. Ebû Kürey (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, İbrâhîm-i Teymî'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası (Yezîd) şöyle demiş: «Biz* Alıyyü'bnü Ebî Tâlib hutîie okudu da şunları söyledi:
— Kim Mzde Allah'ın kitabıyla şu sahîfeden başka bir şey bulunduğunu, onu okuduğumuzu söylerse muhakkak yalan söylemiştir. — Sahîfe kılıcının kılıfında asılı bulunuyordu.— Bu sahîfede develerin yaşları ile yaralamalara âit şeyler vardır. Yine bu sahîfede Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem):
(Medine, Ayr ile Sevr arası (olmak üzere) haremdir. Binâenaleyh orada kim bir günah İşler veya günah işleyeni barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet onun farz veya nafile hiç bîr ibâdetini kabul etmez. Müslümanlamn zimmeti birdir. Bu zimmet uğrunda onlarm en aşağı olanı sa'y ü gayret gösterir. Bir kimse babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eder yahut (âzâd edilen bir köle) sahiplerinden başkasına inHisâb eylerse ona da Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti vardsr. Kıyamet gününde Allah onun farz veya nafile hiç bir ibâdetini kabul etmez, buyurdu.) hadîsi vardır.
Ebû Bekr He Züheyr hadîsleri: «Bu zimmet uğrunda onların en aşağı olanı sa'y ü gayret gösterir» cümlesinde sona erer. Bundan sonrasını zikretmem işlerdir. Onların hadîslerinde : «Kılıcının kınında asılı» ifâdesi de yoktur.

468- (...) Bana Aliyyu'bnü Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Aliyyu'bnü Müshir haber verdi. H.
Bana Ebû Saîd-i Eşecc dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. Buşıîar hep birden A'meş'den tu isnâdla Ebû Küreyb'in Ebı Muâviye'den sonuna kadar rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır. Bu hadîsde şu ziyâde de vardır:
«He/ kim bîr müsEümansn verdiği emânı bozarsa AlIah'Bn, meleklerin ve bütün insanların lâ'netİ onun üzerinedir. Kıyamet gününde onun farz veya nafile hiç bir ibâdeti kabul olunmaz.» İbni Müshir ile Vekî'in rivayetlerinde : «BİR kimse babasendan başkasının oğlu olduğunu iddia ederse» ifâdesi yoktur. Vekî'în rivayetinde kıyamet günü dahî zikredilmemiştir.

(...) Bana Abdullah b. Ömer El-Kavârîrî ile Muhammed b. Ebî Bekr EI-Mukaddemî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman b Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, A'meş'den btı isnadla İbni Müshir ve Vekî'in hadîsi gibi rivayette bulundu. Yalnız: «Herhangi âzadh bir köle sahiplerinden fcaşkasını kendine velî yaparsa» İfadesiyle, ona lanet müstesna.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Bunların mecmuundan anlaşılıyor ki, Hz. A1î'ye :
«Peygamber (Saîlallahü Aleyh't ve Sellem) umum müslümanİara bildirmeği bir şeyi sana vasiyyet etti mi?» diye soranlar olmuş. Alî (Radİyailahu anh):
— Hayır! Müslümanlardan ayrı olarak hassaten bana hiç bir şey bildirmedi. Yalnız ondan işittiğim bâzı şeyler vardır ki, onlar da kılıcımın kılıfındaki sahîfededir; cevâbını vermiş. Göstermesi ısrar edilince sahîfeyi çıkarmış.
Bir rivayete göre Hz. Â1î'ye bir adam gelerek : «Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) sana ne gibi sırlar bildirdi?» diye sormuş. Alî (Radİyailahu anh) buna kızmış; ve:
— Bana başkalarsın dan gizlediği hiç bir sır söylemezdi; yalnız bana dört şey söyledi ki, onlar da kılıcımın kılıfındaki sahîfededir; diyerek sahîfeyi çıkarmış. Sahîfede neler bulunduğu dahî muhtelif şekillerde rivâyet olunmuştur- İmam Ahmed'in rivayetinde bu sahîfede şu sözler varmış:
«Mü'minlerim kanları birbirlerine müsavidir. Zimmetleri için en aşağı mertebede olanları bile kefildir. Onlar başkalarına karşı bir el gibidirler. Dikkat edin! Bir kâfire bedel hiç bir mü'min Öldürülmez. Ahdu emân sahibi dahî (kendisine verilen) emân devresinde katledilemez.»
Mezkûr sahîfede Eesûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve SeHem)'in şu sözleri de varmış : «İbrâhîm (Mekke'yi) harem kılmıştır. Ben de Medînenin iki taşlığı arasını harem kılıyorum. Onun her yeri yasaktır. Otu koparılmaz, avı ürkütülmez, kayıbı yerden alınmaz, ondan ağaç kesilmez. Ancak bir kimse devesini otlatabilir. Orada harb için silâh taşınmaz...» Hadîsin geri kalan kısmı kitabımızdaki gibidir. Bir rivayette sa-hifede şu cümleler de bulunmaktadır :
«A'lah'dcn başköşenin ad: ile hayvan kesene Allah Eânet etsin! Yolun alâmetini çalana AHah lanet etsin! Babasına fâneî okuyana Allah lanet etsin! Günah işleyeni barındırana AHah lanet etsin!»
Aynî bu muhtelif rivayetlerin hepsinin o sahîfede yazılı bulunduğunu, yalnız râvîlerden her biri bir kısmını rivayet etmiş olduğunu söylemiştir.
Ayr ile Sevr, Medine civarında bulunan iki dağdır. Ayr , Medine 'nin cenubunda ve takriben iki saatlik mesafededir. Buna Âir de denilir; ulu bir dağdır. Sevr ise Uhud 'un şimalinde kızıl renkte küçük bir dağdır. Şimal ve Cenûb taraflarından haremi Medine 'nin sınırları bunlardır.
Kaadî Iyâz'm beyânına göre Buharı 'nin ekseri râvîleri Ayr 1 zikretmiş; Sevr'e gelince: bâzıları ona kinaye lâfzîle işaret etmiş; bir takımları da yerini açık bırakmışlardır.
Mus'ab-ı Zübeyrî ile Ebû Ubeyd, Medine1de Ayr ve Sevr nâmında iki dağ bulunduğunu kabul etmeyerek müttefekun aleyh bir hadîse muhalefet gafletinde bulunmuşlardır. Bunlardan Mus'ab, Ayr'm Mekke 'de olduğunu söylemiş; Ebû Ubeyd ise: «Ayr 'dan Sevr'e kadar, rivayeti Iraklı1ar'a âiddir. Medîn eliler kendi beldelerinde Sevr de-niden bir dağ bilmezler; Sevr, Mekke 'dedir.» iddiasında bulunmuştur. Bu sebeple haklarında şiddetli sözler söylenmiştir.
Garîbtir ki, büyük müelliflerden İbni Esîr (-606) ile Yakutu Hamevî (- 626) de bu hususta tedkîkaata lüzum görmeden onlara tâbi' olmuşlardır. Halbuki bu dağların Medîne'de bulunduğu sabit bir hakikattir. Mekke'de Sevr isminde bir dağın bulunması Medîne'de de aynı ismi taşıyan bir dağ bulunmasına mâni' değildir. Kaadî lyâz: «Medine 'de Ayr nâmında bir dağ bulunduğunu inkârın mânâsı yoktur; çünkü bu dağ ma'rûftur.» diyor. Bu bâbta Muhibb-i Taberî (- 694) dahî şunları söylemiştir : «Bana mu'temcd bir âlim olan Ebû Muhammei Abdüsselâmı Basrî haber verdi ki Uhud'un hizasında ve solundan pir az arkaya kalan küçük bir dağ varmış; buna Sevr derlermiş Ebû Muhammed bunu o yerleri ve dağlarını bilen birçok Arap kabilelerine tekrar tekrar sormuş. Hepsi bu dağın Sevr adını taşıdığını söylemişler. Ebû Muhammed:
— Bu suretle anladık ki, hadîsde zikri geçen Sevr doğrudur. Bâzı büyük âlimlerin onu bilmemesi, meşhur olmadığı, onlar da araştırma yapmadıkları içindir; dedi.»
Bu husûsda daha başka sözler de söylenmiştir.

«Müslümanların zimmetinden murâd: Gayr-i müslimlere verdikleri emân ve emniyettir. Bir müslüman bir kâfiri koruyacağına dair söz verdi mi artık başkalarının da ona dokunması har olur. Çünkü müslümanlar-da zimmet birdir. Ona büyük-küçük, erkeli-kadm herkesin riâyet etmesi gerekir. Emân vermenin bâzı şartları vardır; bunlar fıkıh kitaplarında görülebilir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif, Peygamber (SalialkUıü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Hz. A1î'ye dîn ve ilmin birçok sırlarını vasiyyet ettiği iddiasında bulunan Şîa taifesine red cevâbı vermektedir.
2- İlim yazılabilir.
3- Kadınla kölenin emân vermesini caiz görenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. İmam Mâlik ile Şafiî 'nin mezhepleri budur. İmam A'zam'a göre köleye sahibi harb için izin vermemişse, o kölenin emân vermeye hakkı yoktur.
4- Ahdinden dönmek haramdır.
5- Bir kimsenin babasından başkasını baba iddia etmesi ve bir âzâdlı kölenin kendisini âzâd edenden başkasına intisabı çirkin bir iştir. Çünkü bunda ni'mete karşı küfrân, hukukun zaya'a uğraması ve akraba ile kat'ı alâka ve isyan gibi şeyler vardır.

469- (1371) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Hüseyn b. Aliy El-Cu'fî, Zâide'den, o da Süleyman'dan, o da Efoû Sâlih'de.î, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber ^(Sallaüah Aleyhi ve Se/femJ'den naklen rivayet etti.
«Medine Haremdir; binâenaleyh orada kim bir günah işler veya günâh işleyeni barındırırca, Allah'ın, meSeküerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gönünde onun farz veya nafile hiç bir ibâdeti kabul edilmeyecektir.» buyurmuşlar.

470- (...) Bize Ebû Bekr b. Nadr b. Ebi'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Efeu'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ubeydullah el Eş ce'i, Süfyân'dan, o da A'meş'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ama «kıyamet günü» demedi. Şunu da ziyâde eyledi: «Müslümanların zimmeti birdir. Bu zimmet uğrunda onların en aşağı olanı (bile) sa'yü gayret gösterir. Her kim bir müslümanm verdiği emâm bozarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gününde onun farz veya nafile hiç bir ibâdeti kabul edilmeyecektir.»

471- (1372) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâîik'e, Ibni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Saîd b. el-Müseyyeb'den, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Ebû Hüreyre: «Ben Medine'de geyiklerin otladiğını görsem onları ürkütmem. (Çünkü) Besûlüllah (SalicVchü Aleyhi ve Sellem):
— Onun İki taşlığının arası has-csrcıdır, buyurdular; dermiş.»

472- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhaınmed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. İshâk (Dedi ki) : Size Afcdürrezzâk haber verdi. (Dendi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'deri; o da Saîd b. el-Müseyyeb'den, o da Ebü Hüreyve'den naklen rivayet etli. Ebû Hüreyre şöyle demiş:
«Resûîüifah (Salhllahli Aleyhi ve SeUem) Medine'nin iki taşhğı arasını harem kıldı.» (Yine Ebû Hüreyre) :
«Ben Medine'nin İki taşlığı arasında geyikleri bulsam ürl'üimem.» demiş; ve -Medine'nin on iki mil etrafını korunan yer ta'yin etmiş.

473- (1373) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, ona da Süheyl b. Ebî Sâlih'den naklen okunan hadîsler meyanında Süheyl'in babasından, onun da Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadîsi tahdîs eyledi. Ebû Hüreyre şöyle demiş :
«Halk ilk mahsûlü gördüler mi onu Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve SellemYe getirirler; Resûlüllah (Sallallakii Aleyhi ve Sellem) onu alınca:
— Ya Rabbî! Bize mahsûlümüzde bereket, MedînemİZde bereket, sâi-mtzda bereket, müddümüsde bereket ihsan oyîe! AÜSahem! Şüphesiz \û fb-E'dbîm senin kulun, HaEîlin ve peygamberindir; ben de senin kullun ve peygamberinim. O sana McWie İçin duada bulunmuş; ben de onun Mekke için yaptığı duanın bir mislini, bir misli daha beraberinde olmak üzere sesna Medine için yapiyorum.» buyurur; sonra en küçük çocuğunu çağımda bu mahsulü ona verirdi.»

474- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abdül-âzîz b. Muhammed el-Medenî. Süheyl b. Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk mahsul getirilir de :
«Aliahtm! Bize Medine'mizde, meyvelerimizde;, müddümüzde ve sâı-mızda bereket üsfüne bereket ihsan eyle!» der; sonra o mahsulü orada bulunan çocukların en küçüğüne verirmiş.
Hz. Ebû Hüreyre hadîsinin ikinci rivayetini Buhâri ile Nesâî «Haec» bahsinde; Tirmizî «Menâkıb»da tahric etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) «Medîne'de geyiklerin otladığım görsem ürkütmezdim» sözüyle Medîne'de av avîa-namıyacağmdan kinaye yapmıştır. Çünkü kendisi Medine 'nin haremi bulunduğuna kaaildir. Medîne1i1er'in ilk mahsûlü Peygamber (Salla'Iahü A leyhi ve Sellem)'e getirmeleri du.âsmı almak ve mahsûlün kemâle geldiğini bildirmek içindir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler;

1- Medine 'nin de haremi vardır. Binâenaleyh ağacı kesilmez, avı avlanmaz, yalnız bu suçlardan dolayı ce.zâ icab etmez. Zührî , İmam Şafii, İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İshâk'm kavilleri budur. Muhammed b. Ebi Zi'b'e göre ise bu hususta ceza dahi lâzımdır. Mezkûr ulemâya göre Medine1-den ağaç kesen yahut av avlayan kimseyi soymak helâl değildir. İmam Şafiî eski mezhebinde bunun helâl olduğuna kaail olmuş, yeni mezhebinde ondan dönmüştür. İmam Mâ1ik'e Medine 'nin Sidr denilen nebk ağacı kesilip kesilemiyeceği sorulmuş da : «Mesidr'inin kesilmesi orası ıssız kalmasın, ağaçlı bulunsun da oraya hicret edenler gölgelenerek Medine 'ye alışsınlar diye yasak edilmiştir." cevâbını vermiş.
Zahirîler 'den İbni Hazm'a göre Medine 'nin haremi dâhilinde ağaç kesen bir kimseyi soymak ve avret mahallini örten elbisesinden maada üzerinde bulunan bütün eşyasın: almak helâldir.
2- Sevrî, Abdullah b. Mübarek, İmara-ı A'zam, İmam Ebü Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre Medîn e 'nin haremi yoktur. Onun ağacını kesmek ve avım avlamak caizdir. Bu zevat Resûlüllah (SaV.dluhü Aleyhi ve Sellem) 'in bu bâb-daki hadîsleriyle :
«Medine'nin xîneti devam etsin de oraya gelen muhacirler beğenerek alışsınlar» mânâsım kasdettiğini söylemişlerdir. Nitekim sahih bir

ha-dîsde beyân edildiğine göre ResûlîiHah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) Medine'nin kal'a gibi yüksek evlerini yıkmaktan men etmiş : «Bunlar Medine'nin ziynetidir» buyurmuştur. Hadîsi Bezzâr ile Tahâvî rivayet etmişlerdir.
Tahâvî, Medine 'nin haremi olmadığına Hz. Enes'den rivayet edilen şu hadîsi delil göstermiştir : «Ebû Ta1ha'nin Üm-mü SüIeym den Ebû Umeyr isminde bir oğlu vardır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) çocuğa takılırdı. Bir kuşu vardı. Bir defa Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) eve girdiğinde Ebû Umeyr'i kederli gördü ve Ebû Umeyre ne oldu? diye sordu. Kuşu Öldü yâ ResûlaNah dediler. (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğa:
— Yâ Ebâ Umeyr! Kuş ne yaptı? dedi.» Bu hadîsi Tahâvî dört tarikten rivayet ettiği gibi Müslim, Nesâî ve Bezzâr dahî tahrîc etmişlerdir. Hâdise Medîne'de cereyan etmiştir. Medine'nin hükmü Mekke gibi olmuş olsa Resûliüîab. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)çocuğun kuşu hapsetmesine ve onunla oynamasına müsaade buyurmazdı. Nitekim , Mekke'de bunlara müsaade yoktur.
Ebû Nuaym'in Hz. Âişe (Radiynllahü anha)'dan rivayet ettiği bir hadîsde âl-i Resûiilîâh'in vahşî bir hayvan besledikleri ResûlüJlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evden çıktığı zaman hayvanın ağdmda gezindiği, onun geldiğini hissettiği zaman bir köşeye çekilerek gizlendiği bildirilmektedir. Bu da Medine 'nin haremi dâhilinde vâkî olmuştur. Binâenaleyh Medine 'nin hükmü Mekke gibi olmadığını gösterir. Hadîsin isnadı sahihtir. İmam Ahmed onu Müsned'inde tahrîc etmiştir.
Tahâvî 'nin rivayet ettiği Selemetü'bnü Ekva' hadîsinde Hz. Seleme 'nin av vurarak Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)'e etinden hediye getirirdiği bildirilmektedir. Bir defa Resûlüllah (Sallcllahü Aleyhi ve Sellem)in yanma uğramakta gecikmiş, uğradığı zaman Resûl-i Ekrem(Salîaltahü Aleyhi ve Sellem) neden uğramaz olduğunu sormuş. Hz. Seleme yakınlarda av kalmadığını, bu maksatla uzaklara gitmek mecburiyetinde bulunduklarım söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Akîk'ta ovhnsnydın ava giderken seni teşyi' tîder; geldiğin do karşılardım. Çünkü ben Akîk'i severim.» buyurmuşlar. Bu hadîsi Ta. hâvî üç yoldan tahrîc ettiği gibi, Taberânî dahî rivayet etmiştir. Bundan sonra Tahâvî şunları söylemiştir : «Bu hadîsde Medine 'de avlanmanın mubah olduğuna delil vardır. Görmüyor musun Resûlülfoh (Saltallahü Aleyhi veSe/fe/nlkendisi Medine 'de olduğu halde Hz Seleme 'ye av yerini göstermiştir. Halbuki Mekke 'de bu caiz değildir. Binâenaleyh Medine'de avlanmanın hükmü Mekke'de avlanmak gibi olmadığı sübût bulur.»
Gerçi Sa'du'bnü Ebî Vakkas (Radiyaüahııanh)Akxkt-
daki köşkünün civarından ağaç kesen bir köleyi soymuş ve aldığı şeyleri
iade etmemiştir. Fakat bu mesele o zamana mahsustur. O zamanlar mal
hususunda isyan eden kimselere ceza verilirdi. Nitekim Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhî ve Sellem) zekât hakkında
«Onu kendiliğinden veren sevap kazanır. Vermeyenden ise hem ze-kâîı düşer, hem de malının yansım ohr»z.» buyurmuşlardı. Sonra bu hüküm ribâ ile birlikte nesh edilmiştir.
4- Ebû Hüreyre rivayeti Peygamber (SallaUahü A ley/ü ve Sellem) Efendimizin kemâl sefekatma delildir.

Medine'de Yaşamağa ve Çilesine Katlanmağa Teşvik Babı

475- (1374) Bize Hammâd b. İsmâîi b. Uleyye rivayet etti. <Dedi ki) : Bize babam, Vüheyb'ten, o da Yabyâ b. Ebî îshâk'dan naklen rivayet etti, O da Mehrî'nin azadlısı Ebû Saîd'den rivayet etmiş ki, Medine'de haşlan sıkılmış, meşakkat çekmişler. Ebû Saîd, Hz. Ebû Saîd-i HudriVe gelerek :
«Ben çoluk çocuğu kalaba bir adamım. Meşakkata düçâr olduk. Binâenaleyh çocuklarımı köylerden birine nakletmek istiyorum» demiş. Uz. Ebû Saîd şu mukabelede bulunmuş :
— «Bunu yapma! Medine'de kal! Çünkü iz Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ile yola çıktık
—zannederim şöyle dedi— Usfân'a geldiğimiz vakit orada birkaç gece kaldı. Cemâat:
— Vallahi burada bizim bir işimiz yok. Çoluk-toeuğumuz kimsesizdir. Onlar namına emin değiliz, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) bunu duydu ve :
«Konuştuklarınızdan bu kulağıma gelenler nedir?
—nasıl dediğini bilemiyorum
— Kendisine yemin ettiğim Allah hakkı İçin yahut nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim kİf gönlümden geçti yâhuf dilerseniz
—bunların hangisini dediğini bilemiyorum
— devemin semerlenmesini emreder sonra Medine'ye varıncaya kadar onun bir düğümünü çözmem buyurdu ve şöyle devam etti :
— Allah'ım! Şüphesiz kî Ibrâhîm Mekke'yi haram kılarak onu harem yapîı. Ben de Medine'yi, onun iki dağı arasını iyiden iyiye haram kıldım. Orada kan dökülmemeli, harb için silâh taştnmamolı, ağacından yaprak düşürülmemeli. Yalnız hayvanı alöflandırmak için düşürülen müstesna! Allah'ım! Bize Medine'miz hakkında bereket ihsan eyle! Allah'ım! Bize sâı-mız hakkında bereket ihsan eyle! Allah'ım! BİZe müddümüz hakkında bereket İhsan eyle! Allah'ım bize sâırmz hakkında bereket ihsan eyle! Allah'ım! Bize müddümüz hakkında bereket ihsan eyle! Allah'ım! Bize Medine'miz hakkında bereket ihsan eyle! Allah'ım! Bir bereketin yanısıra iki bereket ihsan eylei Nefsim yed-İ kudretinde olan Aliaha' yemin ederim ki, Medine'nin her dağ yolu ve geçidinde iki melek vardır. Onu siz varıncaya kadar korurlar.» Sonra cemaata :
«Yollanın!» buyurdu. Biz de yola revân olduk ve Medine'ye geldik. Kendisine yemin ettiğimiz yahut kendisine yemin olunan —buradaki şekk râvî Hammâd'dandir— Allah hakkı için Medine'ye girdiğimiz vakit henüz semerlerimizi indirmemiştik ki, Benî Abdillâh b. Gatafân kabilesi üzerimize baskın yaptılar. Halbuki bundan önce onları harekete geçirecek bir sebep yoktu.

476- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye, AIiyyu'bnu'l-Mübârek'ten rivayet etti. (Demiş ki) : Yahya b. Ebî Kesîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mehrî'nin azadlısı Ebû Said. Hz. Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallah Aleyhi ve Selîetn);
«Allah'ım! Bize sâımızla müddümüz hakkında bereket ihsan eyle! Bir bereketin yantsıra iki bereket ihsan eyle!» diye duâ buyurmuş.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân habe verdi. H.
Bana İshâk b. Mansûr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afcdüssamed haber verdi. (Dedi ki) : Bize Harb yâni İbni Şeddâd rivayet etti. He iki râvî Yahya b. Ebî Kesîr'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

477- (...) Biie Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'deu, o da Mehrînin adhsı hû Saîa'öer. ttakiea rivaye etti ki, Ehû Saîd, Harra gecelerinde Hz. Ebû Saîü'î Hudrî'ye ge-lerek Medine'den çekişmek hasüsunüa oumüa istişarede buiuaiöuş. Ve keuâiisuie Medine'nin pahâhhğındaa, çoiuK çocuğiiniın kaiabahğmüaiî dert yanmış. Medine'nin meşaükat ve sıkmtısüia safci'î Kahaadığüii ııaüer vermiş. Hz. Ebû Saüa oiia şunları süyîevniş:
— yazık sana! 'Ben saiıa toıuıu ekiireüeıtıem. Çüiikü ben Eesûiüiîah (Sallallchü A leyhi ve Sellem) 'i;
«Sğer bir kiuîse Medine'nin sıkinfıssua kaVİünaruk öiüsse müslüman oSuk şarııyie ktyainet gühünde ben üna şevaaiçı yânut buyururkea İ

478- (...) Biie £bû iiekr b. Ebî Şeybe Ûe Muhammed h. AbeiIİâİı b. NüHieyı' ve Eî>û iîiii'eyb «ojj'om Ebû Üsâtvıe'dcii rivayet e'ttiîei Lâfsz Ebû Uekr iîe İbni Nümeyrindir. (Dediler ki) : Üize Ebû Üsâuie, Velîo b. Kesîr'den rivayet eîtı. (Demiş ıîi) : 'Bana Saîd b Abdirra'kımân b. £bî Saîd-i Hudrî rivayet etti. Ona da Âbciurı/akmari babas» iibû üaîüjtie:i naklen rsvayeî eüniş ki, Ebû Saîd (Raâiyaltanuanh) kiesûıüîlan (Saiiaiıahü Â leyhi ve Sellem) !i:
«Ben Medîrsfö'rKn iki taşitğt artısını, töıâhim'in Mekke'yi ııartını kıidigi gibi harom kıldım» buyus-urken İşitmiş. (Râvı Abdurranınân)
«Sonra Ebö Suîd bizden bi^ı^izî etinde kuş olduğu hubtie yukaâar da onu elinden kurıanr ve saiusdı.»
Ebü Bekr (yakalar yerine) büiur3 üedi.
Kîf: Ziraatı ve bolluğu olan yer demektir. EesûiüHah (SallalUüıu Aleyhi ve Seîiem) 'in :
sürtünene nesini erm'eder, soiıia Medine'ye vcintıcöyu küdcsr onun bir düğümünü çözirtbtn» sözünden.muradı, hiç bir yerde durmadan yürür; çok acele ettiğim için hayvanın bağlarından hiç birini çözmem demektir.
«Halbuki bundan önce onları harekete geçirecek bir sebep yoktu.» Yâni; biz yokken Medine 'yi melekler korumuştu. Medineye döner dönmez üzerimize Benî Abdillâh b. Gatafân kabilesi baskın yaptılar. Halbuki daha önceden bu baskına manî olacak zahirî bir kuvvet bulunmadığı gibi, bu kabileyi meşgul edecek bir düşmanları da yoktu. Bizim gelmemizden evvel baskından onları men eân şey, Peygamber (SaUaHahii Aleyhi ve Sel'em)'in haber verdiği şekilde meleklerin korunmayı olmuştu.
«Benî Abdillâh» bazı nüshalarda «Benî Ubeydil1âh» şeklinde rivayet olunmuşsa da Nevevî bunun hatâ olduğunu söylüyor. Doğrusu «Benî Abdillâh» tır. Câhiliyyet devrinde bu kabileye «Benî Abdi1uzzâ» denilirmiş. «Benî Abdillâh» ismini Peygamber (Saltellahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz vermiştir.
Harca gecelerinden murâd Medine 'nin yağma edildiği meşhur fitnedir. Bu fitne altmışüç târihinde vuku' bulmuştu.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Medine için harem isbât edenlere göre alaî için ağaçlarının yapraklarını almak caiz, fakat dallan silkmek ve kesmek haramdır.
2-Hadîsi şerif Medine 'nin tazîıeûne ve melekler tarafından korunduğuna delildir, Medinenin H&aûlüûah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında dağlarını taşlarını kaplayacak kauar çok melekler tarafından korunması bizzat (Salliahü Aleyhi ve Sellem) 'e fazla ikramda bulunmak içindir.
3-Bu hadîs dahî Medine 'nin avı ile ağacının kesilmesini haram sayanların deîilîerindendir.

479- (1375) Bize Ebû Bekr b. Eli Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir, Şeybânî'den, o da Yüseyr b. Amr'daıı, o da Sehl b. Huneyf'den naklen rivayet etti. Sehl şöyle demiş : «Resûlüllab (SaihUahii Aleyhi ve Sellem) eliyle Medine'ye işaret ederek:
— Burası emniyetli bir haremdir, buyurdular.

480- (1376) Bize Elû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti Âişe (Radiyallahu anhi (Şöyle demiş: «Medine'ye geldik. Orası vebalı bir yerdi. Ebû Bekr ile Bilâl rahatsızlandılar. McmMıUahtSaHalluhîı Aleyhi ve Şeften;) ashabının rahatsızlığını görünce :
— Allah'ım bize Medine'yi Mekke gi-bi yahut daha fazla sevdir. Havasını iyileşrir. Onun sâıyle müddü hakkında bize bereke* ihsan eyle! Sit-masşnı Cuhfo'ye havale buyur, diye dua ertİ.» . ..

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile İbni Nümeyr Hişâm b. Urvefden bu isnâdla bu hadîsin mislini rivaye etti.
Bu hadisi Buhâri «Hacc» bahsinin sonlarında ve «Kitâbu'd-DeâvâUda tahrîc etmiştir. Onun Hacc bahsindeki rivayeti daha mufassaldır. Mezkûr rivayette Medine 'ye gelince Hz. Ebû Bekr ile Bilâl (Radiyallahu anh) 'nm sıtmaya tutuldukları ve Mekke 'ye hasret çekerek şiirler okudukları hattâ Hz. Bilâl 'in kendilerini yurtlarından eden Şeybetü'bnü Rabia. Utbetü'bnü Rabîa ve Ümeyyetü'bnü Halef'e lanet okuduğu bildirilmektedir. ResûUUlah (Sailaüahü Aleyhi ve Sel!em)'in duası bu münâsebettedir. Hastalığın Medine'den Cuhfe'ye havalesini istemesi o gün Cuhfe şirk diyân olduğu içindir. Hattâbî o zaman Cuhfe'de yahudilerin yaşadığını söyler. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in duası müstecâb olmuş. Cuhfe o günden bugüne sıtmalı bir yer olarak devam etmiştir.
Nevevî : «Bu hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve $e'tlenı?in mucizelerinden biri vardır. Zira Cuhfe o gündenberi herkesin kaçındığı bir yer olmuştur. Onun suyundan kim içerse sıtmaya tutulur.» diyor. Ayni Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sei'emı'in : «Medine'ye tâûn giremez» hadîr-i şerifinin bu sırra mebni vârid olması ihtimâlinden bahsetmiştir. Çünkü tâûn, vebadır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)vebknm Medîne'den Cuhfe 'ye naklini nîyâz etmiş. Allah Teâlâ da duasını kıyamete kadar kabul buyurmuştur.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Sahih bir hadîsde vebalı bir yere girmek yasak edildiği halde acaba muhâcirîn-i kiram Medine1-ye nasıl girebilmişlerdir? Bu suâle Kaadî Iyâz iki vecihle cevap vermiştir : Birinci veçhe göre ashabın hicretleri vebalı yere girmek yasak edilmezden Öncedir. Vebâh yere girmek Medine 'ye yerleştikten sonra yasak edilmişti]'. İkinci veçhe göre yasak edilen şey, sür'atle bulaşan veba ve taunun bulunduğu yere girmektir. Medine 'deki hastalıksa bu kabilden değil iklim değişikliği dolayısiyle ekseriya yabancılara arız olan beden bozukluğundan ibaretti.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Resûlüllah(Sai!cillahii Aleyhi ve Sellem) 'in Medine ;yi kendilerine sevdirmesi için Allah'a dua etmesi kaderi inkâr edenler aleyhine delildir. Zîrâ insanların nefislerine ancak Allah Teâlâ mâliktir. Dilediği yerleri onlara sevdirir. Dilediği yerlerden de nefret ettirir. Teâlâ

Hazretler Peygamber-i Zîşânı (Sallollchü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin duasını ka-bûl buyurmuş ve ashâb-ı kirâmma ömürleri boyunca Medine 'yi sevdirmiştir.
2- Sûfiyye 'ye göre veli olan bir zât başına gelen bütün kaza ve belâlara razı olmadıkça tam velî sayılamaz. Velî basma gelen belâların defi için duâ etmeyecektir. Ederse vilâyeti kâmil sayılamaz. Fakat hadîs-i şerîf onların aleyhine delildir.
3- Bu hadîs «Duânm ezelî kadere bir te'sîr ve faydası yoktur» diyen bâzı mütezilîler aleyhine delildir. Sahih mezhebe göre duâ müstakil bir ibâdettir. Takdîr-i ezelîye muvafık olanı kabul buyrulur.
4- Mü'minin Allah'tan sıhhat ve selâmet istemesi caizdir.

481- (1377) Bana Ziifrevr b. Harb rivayet elli. (Dem Ki) : Jöııe Osman u. Ömer rivayet elti. (Dedi ki) : Kıze îsâ b. Hafs b. Âsim lıabe verdi. (Dedi ki): Bize !NâiT, İbni Cmeı'den rivayet etti. ŞÖyîe demiş; Eeü £İzsaiİLii&h(Sa!!atIaJıii Aleyhi ve Sellem)'i:
«Her kim Medîdenin $;kmhİQt';na kattcinh'sa ksyameir gününde ben ona şefaaîçı yahut şâhıd olurum» buyui'urütn işittim.

482- (...) Biie Vahyâ b. Yahyâ rivayet etti, (Dedi ki) : Mâiik'e, liatan b. vehb h, Uveynoir b. Ecda'tiaii dinlediğim, onun da Zubeyr'in azadb.sk Yiükaîîîî^s'deîi naklen ı-ivayeı ettiği bu hadîsi ükoüum: Yufaan-j Ivatan'a şiiiîsls haber vermiş : Keiiüisi fitne zanıâamda AbtiuÜah h. yanında o turu yormuş. Dersen Abdullah'la âzaalı bii' cariyesi gelerek ona selâm vermiş ve:
— Ben (buradan) çıkmak istiyorum yâ Ebâ Abdirramnan! (Çünkü) fena samana çattık; demiş. Âbüuîîaiı ona su cevâbı vermiş :
— (Yerinde) otur aptal! Zfaa beii liesuiuilaiî (Salîailahü Aleyhi ve Sellem)*i:
«Eğer bir kimse Medine'nin şidtieî ve s&ihttsına tccifionırsu ben cna şahit yahut şeiüötçf ûİucuoî» buy ur arkta işittiaı.

483- (...) Bise Muhanımed b. K&îV rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbsıi Söi Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Eke Bahliâk, Katan-ı Buzâî' üen, o ila Mus'ab'ın &xadbsı Yulıannes'cîeiî, o da Abduîlali b. Ömer'den naklen haber verdi. Afoduîîah şöyle demiş : Ben Resûlüİlab 'i Medme;yi kasdederek :
«Bir kimse onun şidder ve sıkıntısına katiamrsc hyânmi güoürtde o kimseye hen şâhid yahyî se^aaîei olurum» buyururken işittim.

484- (1378) Bize Yatıya b. Eyyüb ve Kuteybe ve Ibni Hucc hep bîrden ismail h. Ca'fercteîj;, ö da Ala' b. Abdirrahmân'dan, da rabasından, o da Ehû Hüreyre'den naklen rivayet elüier ki, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Eğer ümmeiîrrtden bin Medine'nin şiddet vs sıkısıfiicmna "kaibnsrsa kıyamet gününde o kîmsâye ben şefaatçi şrâhu? şahit oîurunı» buyurmuştur

(...) Bize ibai Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi i;i) : Eke Siîfyân, Sbû Harun Müsâ b. Ebî îsâ'dan rivayet elti. O da Ebû Abdullah £i-Karrâz'i şöyle sierken işitmiş : «Ben Ebû Hüreyre'yi: Resûlüifah (Saliatlahıi A leyhi ve Sellern) §öyie buyurdu diyerek ön hadîsin mislini rivayet ederken din-

(...) Bize Yûsuf b. İsa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadî b. Mûsâ ri-
vsy«i etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Urve. Salih h. E&î Sâlîh'desı, o da babasından, o «la Ebû lîüreyre'den nakien İıaber verdi. Ebı Hüreyre Re~ sûîüîîîali (Sailaîianü Aleyhi ve Settem) :
«Bir kimse Medine'nin sıkıntısına sabrederse...» buyurdu diyerek yu~ kar ki hadîsin mislini rivayet etmiş.
Ebû Abdirrahmân, Hz. Abdullah b. Ömer 'in künyesidir.
Rivayetlerin senedindeki Yuhannes, bir yerde Zübeyr'in âzadlısı, ikinci rivayette Mus'ab'm âzadlısı diye zikrolunmuştur. Mus'ab , Hz. Zübeyr'in oğlu olduğuna göre baba-oğul ikisine de nisbet edilmiş demektir. Birine nisbet olunması hakikat, diğerine nis-beti mecazdır.
Lekâi: Alçak, köle, başkasının sözünü anlamayan ahmak ve küçük mânâlarına gelir. Kelimenin müzekkeri (Lûkâ:) şeklinde kullanılır. Hz. İbni Ömer bu sözü cariyenin niyetini beğenmediği için söylemiştir. Yoksa cariyenin kendi azadlılarından olduğu mânâsını kasdetmemiş-tir. Onu Medine 'de oturmaya teşvik etmiştir. Çünkü Medine'-de oturmakta fazilet vardır.
Nevevî diyor ki : «Ulemâ bu babın hadisleriyle ondan önce ve sonra zikri geçen hadîslerde, Mekke 'de yaşamanın ve oranın sıkıntısına, maişet darlığına katlanmanın faziletine açık delâletler bulunduğunu, bu faziletin kıyamet gününe kadar devam edeceğini söylemişlerdir. Ulemâ Mekke ile Medîne'de mücavir kalmanın caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe ve bir taife Mekke'de mücavir kalmanın mekruh olduğunu söylemiş; İmam Ahmed b. Hanbe1 ile bir taife ise : Mekruh değil hattâ müstehab-dır. Bunu mekruh görenler bıkma, alışkanlık dol ay isiyle hürmetsizlik gösterme ve günâha girme gibi birtakım sebepler dolayısiyle mekruh saymışlardır. Çünkü orada işlenen günah başka yerlerde işlenen günahtan daha çirkindir. Nitekim orada işlenen hayrın sevabı da başka yerlerde işlenen hayırdan daha çoktur; demişlerdir.
Mekke'de mücâveretin müstehab olduğunu söyleyenler orada yapılan ibâdetlere, kılman namazlara ve işlenen hayırlara kat kat sevâb verilmesiyle istidlal ederler. Muhtar olan kavle göre Mekke ile Medine 'nin her ikisinde mücavir kalmak müstehabdır. Ancak orada günah işlemek ihtimâli fazla ise mücavir kalmak doğru değildir. Ümmetin halef ve selefinden birçok imamları her ikisinde mücavir kalmışlardır. Mücavirin haram olan şeylerden ve bunların sebeplerinden sakınması îcab eder.»

87- Taün ile Deccal'in Girmelerinden Medine'nin Korunması Babı

485- (1379) Bize Yahya b. Yahya rivayet elti, (Dedi ki) : Mâlik'e. Nuaym b. Abdülâh'dan dinlediğim, onun da Eliû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Ebû Hüreyre demiş ki : Resûlüllah
«Medine'nin yol ağızlannda bir fakım melekler vardır. Ona tâûn ve Deccâ! giremez» buyurdular.

486- (1380) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr hep birden İsmail b. Ca'fer'den rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bana Ala' babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Resûlüllah
«Mesih şark tarafından gelecektir. Maksadı Medine olup Uhud dağının arkasına inecektir. Sonra melekler onun yüzünü Şam tarafına çevirecek; ve orada helak oîacakdır,» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buharı «Hacc» ve «Fiten» bahislerinde; Nesâî «Tıbb» ve «Hacc» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Enkaab : Nakb'in cem-i kılîetidir. Cem-i kesveli «Nikaab» gelir. Bundan murâd, Medine 'nin giriş yerleridir. Bâzıları yolları ve yol ağızları olduğunu söylemişlerdir. Aslında nakb. da£ yolu demektir.

Mesih'ten murâd Deccâl'dır.
Hadîs-i şerifin her iki rivayeti Resûiülîuh (Sallalluhi: Alehi it Sellem)'1 in duâs: bereketiyle Medine'i Münevvere'nin Tâûn ve Deccâ1 şerlerinden rnasûn kalacağına ve Medine ile orada ntiirankırsn faziletine delimi

88- Medine'nin Kötü İnsanları Atması Babı

487- (1381) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdliiaatfz yeni Derâverdî, Aî&'dan, o da bsbssmdan, o da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet etti ki. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«İnsanlar ürerine öyîe bir zamon oeîecek ki, bîr edam amcar! oolunu ve yakınm; refaha buyur! Refah o huy\>rl dlyra çnğîrocakîir. (Ama) foümfş olsalar Medine kendileri sçîn âahv haytrlidîr. Nefsim ys*d-i kudretinde olan Aüab'a yemin ederim kî, şâyeî or^brdan bîri MedsnsVİ beğenm yerel; oradan çıkarsa AJlah, yerine ondan desbo hayîrliSEn! çie«irİr. Dikkat edin. Medîne pisliği çı hora sı körük asb? dir. Körük, de^İrîn postnı nasıl atarsa Medine de köHHensıi (öylece) atmadan Kıyamet kopmayacafctır.»

488- (1332) Bize Kuteybetu'bnu Saîd, Mâlik b. Enes'den, ona da Yahya b. Saîd tarafından okunan hadîsler meyâniuda sunu rivayet etti. Yahya demiş ki : Ben Ebû:l-Hıibâb Saîd h. Yesâr'ı şöyle derken işittim. Ebû Hüreyrîî'yi şurm söylerken düıledjm : (Sallalhhİi Aleyhi ve Sellem) :
«Bsn Yesri-b denifen ye bütün bsSdciers yiyen bir beldeye (hicrete) me1-mûr oldum. 8u be!de körüğün demirin pasını atması gibi, insanicm atan Mcriîne'dİr.» buyurdular.

(...) Bize Araru'n-Nâkid ile İbm Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân rivayet etti. EL
Bize İbnü'l-Müsemaâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Vab-hâb rîvâyet etti. BunJar hep bîrden Yahya b. SaM'den hu isnâdla. rivayette bulunmuş ve : «Körümün pası atması gibi» demiş, demiri aikretme-mişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Hace» bahsinde; Nesâî «H?or» ile «Tefsir» bahislerinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf Mekke'de İken vârid olmuşsa «Medîne'ye hicrete me'mûr oldum» mânâsına gelir. Medine 'de iken söyîenmişse «Medîne'de ikâmete me'mûr oldum» demektir.
Medine'nin şâir beldeleri yemesinden murâd, kinaye tankıyla Medîneliler'ino beldelere galebe çalmasıdır. Çünkü bir şeyi yiyen ona galebe çalar.
Nevevî'nin beyânına göre: Buradaki yemeden murâd Medîne'nin İslâm ordularına merkez olmasıdır. Şâir memleketler oradan fethedilmiş, malları da ganimet olarak alınmıştır. Yahut bu cümleden murâd, Medîneliler 'in fethettikleri yerlerin zahire ve ganimetlerini yemeleridir. İbni Vehb, İmam Mâlik 'e bu cümlenin mânâsım sormuş, Hz. imam bunu bagka beldeleri fethetmek mânâsma geldiğini söylemiştir.
Medine !ye Yesrib diyenler bâzı münafıklardı. îtesûlüliah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ona lâyık olan ismin Medine olduğunu bildirmiştir. Bu sebeple ulemâdan bâzıları Medîne'ye Yesrib demeyi kerîh görmüşlerdir. Gerçi Kur'ân-ı Kerîm'de de Medîne için Yesrib denilmişse de onlara göre bu gayr-i müslim-lerin sözünü nakilden ibarettir. İmam Ahmed'in tahrîo ettiği Berâ' b. Âzib hadîsinde :
«Her kim Medine'ye Yesrîb elerse hemen Aİlah'a isîiafor e-sin...» buyrulmuştur. Bundan dolayıdır ki Mâ1ikiler'den îsâb. Dinâr : «Medine 'ye Yesrib diyenin günahı yazılır» demiştir. Ulemâ bu kerahetin sebebini şöyle îzsh ederler :Yesrib , tesrîb'-'den alınmadır.
Tesrîfe : Başa kakmak, azarlamak ve zemmetmek mân alarma gelir.
Bu kelimenin fesâd mânâsına gelen «serb»den alınmış olması da muhtemeldir. Bunların ikisi de mânâ itibarıyla çirkindir. Kesûliillah (Salkıllahü Aleyhi ve Sellem) güzel ismi sever; çirkininden hoşlanmazdı.
Körük, demirin küf ve pasını nasıl atarsa Medine'nin de kötü insanları öyle atması Ebû Ömer İbni Abdi1berr'e göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi iv Seiienı) Efendimizin zamanına mahsûstu, Onun vefatından sonra birçok âlim. fâzıl ve sâlih zevat Medine'-den çıkmışlardır. Kaadi Iyâz dahi buna kaaildir. Fakat Nevevi bu kavli zahir bulmamaktadır. Çünkü hadîsin birinci rivayetinde, Medine 'nin kıyamete kadar kötüleri atmaya devam edeceği bildirilmektedir. Ona göre bu iş Deceâl zamanında olacağa benzemektedir.
Hâsılı kalplerinde kötülük olanlar Medine'de oturamazlar. Böy-lelenni, Medine-i Münevvere dışarı atar.
E1-Mühe11eb (- 83) diyor ki: «Bu hadîs Medine 'nin fazileti Mekke 'den çoktur diyenlere delildir. Zira Mekke ile şâir beldelerin müslümanlar tarafından fethine o sebep olmuştur." İmam Ma1ik'le Medine1i1er'in mezhebleri de budur. Bu kavil İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur.
îmam-ı Âzam la İmam Şafii. Mekke 'nin Medîne 'den daha faziletli olduğuna kaaildirler. Zahirîler 'den İbni Hazm'in beyânına göre ashâb-ı kiramdan Câbir , Ebû Hüreyre İbni Ömer , Abdullah b. Zübeyr ve Ubey dullab b. Adiyy (Radiyailahu ur,h) hazerâtı Mekke'-nin Medine 'den daha faziletli olduğunu ResûJüüah (Sallallahü Aleyhi veSellem) Efendimizden son derece sahîh senetlerle kafi suretle rivayet etmişlerdir. Bütün sahâbe~i kiram ile cumhûr-u ulemâ 'nin kavilleri de budur. İmam Mâlik ile onun mezhebinde olanlar Medine 'nin daha faziletli olduğuna Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve S ellem)'in Medine hakkındaki duâsmı bildiren sahîh hadîslerle istidlal etmişlerse de İbni Hazm bu hadislerde onlara delil olacak cihet olmadığını söylemekte ve :«Peygamber (Saîlallchü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra Muâz , Ebû Ubeyde , İbni Mes'ûdi ve daha birçok ashâb-ı kiram ile daha sonra Ali, Ta1ha, Zübeyr , Ammâr (Raa'iyaüuhu cnh) Knzeratı ve başkalar i; Medine 'den çıkmışlardır. Halbuki bu zevat en iyi insanlardandır. Bu. da gösterir ki, bu hadîsten murâd. zaman zaman bâzı insanların Medîne'den atılmasıdır.» demektedir.

489- (1383) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammed h. Münkedirden dinlediğim, onun da Câbir b. Abdillâh'tan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Bîr bedevi Resûlüllah (Salhîlahü Aleyhi ve Sellem) e beyât etti, müteakiben bedeviye Medine'de şiddetli bir sıtma arız oldu. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:
— Yâ Muhammed! Benim bey'atımı kaldır! dedi. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kabul etmedi. Sonra tekrar gelerek:
— Benim bey'atımı kaldır! dedi. Peygamber (Sallallaİ^ü A leyhi ve Sellem} yine kabul etmedi. Bilâhare bedevi yine gelerek :
— Benim bey'atımı kaldır! dedi. Resûlü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine kaldırmadı. Bunun üzerine bedevi çıkıp gitti. Arkasından Kesûlüllah
«Medine ancak bir körük gibidir. Kötüsünü atar, iyisinin hâlisi kalır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Hacc», «Ahkâm» ve «İ'tisâm» bahislerinde; Tirmizî «Menâkib»da, Nesâî «Hacc», «Bey'at» ve «Siyer»de muhteli: râvüerden tahrîc etmişlerdir. Bedevi üç defa beyatmın. kaldırılmasını istediği halde Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in kaldırmaması beyat bütün müslümanlara farz olduğu içindir. Onun bu isteğini yerine getirmek masiyet işlemesine yardım sayılır.

Zemahşerî 'nin beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelen bedevî Gayb b. Ebî Hâzini 'dir, Bazıları bu Gays'm tabiinden meşhur bir zat olduğunu ve Medîne'ye hicret ettiğinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dünyadan gitmiş bulduğunu soyliyerek bu meseleyi müşkil addetmişlerse de Ebû Mûsa' mn beyânına göre Ashâb-ı kiram içinde Gays b. Ebî Hâzim isminde bir zat vardır.
Bey'attan murâd müslüman olduğuna dair verilen ahdü pey man ve muahededir. Bedevî bu muahedeyi kaldırarak vatanına dönmek istemiştir.
Kaadi Iyâz; «Bedevi'nin bey'atı muhtemelen fetihten ve Medîneye hicretin farziyyeti kaldırıldıktan sonradır. O yalnız İslâmiyet için bey'at etmiş, .sonra. bu bey'atın -kaldırılmasını-istemiş, fakat Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve.Sellem) buna razı olmamıştır.» diyor. İbni Battâl'a göre bedevi1 bu sözüyle" İslâmiyetten irtidâd kasd1 etmemiştir.. Buna delil yaptığı ahdi ancak Peygamber (SaUaliahu Aleyhi ve SeHem)'m muvafakatiyle' bozmak istemesidir. Eğer Medine 'den mürted olarak çıkmak isteseydi UesîdiillahiSaHallçhü Aleyhi ve S.ellem) o anda kendisini Öldürürdü. Halbuki bedevi sıtmaya yakalandığı için kendini mazur görerek Medine 'den ayrılmak istemişti. Bu ise irtidâd değil masi-yettir. İhtimal bedevi hicretin kendine farz olduğunu da bilmezdi.
'Burada şöyle bir sual'hatıra gelebilir : Medine'de münafıklar da vardı. Bunlar orada yaşamış ve orada Ölmüş; Medine kendilerini dışarı atmamıştır?
Bu suâlin cevâbı şudur : Medine münafıkların asli yurtları idi. Münafıklar oraya İslâmiyet sebebi ile veya İslâm'ı sevdikleri'için başka yerlerden gelmiş değillerdi: Orada doğmuş, orada büyümüşlerdi. Hadîs-i şeriften mûrad' ise yerli Halk değil, İslâmiyet namına- oraya hicret edip sonradan kalblerine fesat girenlerdir.
Hâsılı hadîs-i şeriften murad imanı halis olmayanların Medine'de duramayıp oradan çıkmaları, nalis imanlıların orada kalmalarıdır.

490- (1384) Bize Ubeydullah b. Muâz yâni Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şû'be, Adiyy'e yâri İbni Sâbit'ten rivayet etti. O da Abdullah b. Yezîd:den, o da Zeyd b. Sâlıif-den, o da Peygamber (Aleyhi ve Seilem) 'den işitmiş. Şöyle buyurmuşlar:
«O, yâni Medine Teybedir. Ateş gümüşün pasını nasıl atarsa Medine de hayırsızları Öyie atar.»
Buhar: 'nin «Hacjc» bahsinde Zeyd b. Sabit' {Radiyallahu anhj'd&n rivayet ettiği bir hadîsde :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeVem) Uhud gazasına çıktığı vakit ashabından bazı kimseler geri döndüler. Bunun üzerine ashabtan bir fırka : Bunları öldürelim; diğer bir fırka Hayır! öldürmeyelim, dediler. Müteakiben: «Size ne oluyor ki, münafıklar hakkında İki fırkaya ayrılıyorsunuz.» âyet-i kerîmesi): nazil oldu. Peygamber (Sallallahii Aleyim ve Sellem) de:
«Medine kötü adamları ateşin demir pasını attığı gibi atar, buyurdular.» denilmektedir.

Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :

1- Bir kimse kendisi veya başkası için Allah'a ahdû peyman verirse bundan dönmemesi icab eder.
2- Hicretten geri dönmek büyük günahlardandır.
3- Söz arasında misal vermek caizdir.

491- (1385) Bize Kuteybetû'bnü Saîd ile Hennâd b. Seriyy ve Ebu Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû'l-Ahvâs Simak'-den, o da CâbİR b. Semure'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş :
Ben Resûîüllah (Sailalldıü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Şübhesiz ki, Allah Teâlâ Medine'ye Tâbe ismini vermiştir.» buyururken işittim.
Müs1im'in bâzı nüshalarında bu hadîsin senedinde Hennâd b. Seriyy 'den sonra Ebû Küreyb dahi zikreclilmişse de ekseri nüshalarda bu isim hazf olunmuştur.
Hadîs-i şerif Medîne-i Münevvere'ye Tabe ismi verilmesinin müstehab olduğuna delildir. Ancak başka isim verüemiye-ceğine delâlet etmez. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de muhtelif isimleriyle zikrolunmuştur. Medine 'nin Tâbe 'den mâada Taybe, Dâr ve Yesrib gibi isimleri vardır.

89- Allah'ın Medinelilere Kötülük Etmek İsteyenleri Eritmesi Babı

492- (1386) Bana Muhammed b. Hatim ile İbrahim b. Dînâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Kâfi dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. Bu râvüerin İkisi de İbni Cüreyc'den rivayet etmişlerdir. (İbni Cüreyc demiş kî) : Bana Abdullah b. Abdurrahman bin Yu-hannes, Ebû Abdillah El Karrâz'dan naklen haber verdi ki, şöyle demiş: Ebû Hiireyre aleyhine şehâdet ederim ki, şunu söylemiştir : Ebûl-Kaasım Medine'yi kasdederek :
«Her IcİM şu belde halksna bir kötülük etmek İsterce Aiiah onu tuzun suda eridiği gibi eritir.» buyurdular.

493- (...) Bana Muhammed b. Hâkim ile İbrahim b. Dinar rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccac rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Muhammed b. Râfi de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abdürrezzat rivayet etti. Bu râviler hep birden İbnû Cüreyc'den rivayet etmişlerdir. İbni Cüreyc demiş ki, bana Amr b. Yahya b. Umara haber verdi. Kendisi Ebû Hüreyre'nin ashabından biri olan Garraz'dan dinlemiş. Karraz Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işittiğini söylüyormuş : Resûlüllah(Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Medine'yi kasd ederek:
«Her kim bunun halkına bir kötülük eîmek isterse Allah onu tuzun suda eridiği gibi eritir.» buyurdular.
İbnû Hatim, İbni Yuhannes hadîsinde kötülük kelimesinin yerine şer kelimesini kullanmıştır.

(...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Ebû Harun Musa bin Ebî İsa'dan rivayet etti. H.
Bize yine îbnî Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Derâverdi, Muhanımed b. Amr'dan naklen rivayet etti. İki râvi hep birden Kbû Abdiîlah El-Karraz'dan dinlemişler. O da Ebû Hüreyre'yi Peygamber (Saüalkhü A leyhi ve Seileın) den bu hadîsin mislini rivayet ederken dinlemiş.

494- (1387) Bize Kutaybetirbnü Sâid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yani İbni İsmail, Ömer b. Nübeyh'den rivayet etti. (Demiş İd) Bana Dinar El-Karraz haber verdi. (Dedi ki) : Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı şöyle derken işittim: Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Her kim Medine halkına bîr kötülük etmek isterse, Alîah onu tuzun suda eridiği gibi eritir.» buyurdular.

(...) Bize Kutaybetû'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsmâîî yâni îbnî Câ'fer, Ömer b. Nübeyh El-Kâ'bi'den, o da Ebû Abdillah EI Karrâz'dan naklen rivayet etti. Karrâz, Sa'd b. Mâliki şöyle derken işitmiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) yukarki hadîsir mislini buyurdular.
Yalnız Sa'd : «Her kim Medine halkına bir gaile çıkarmak yahud kötülük etmek isterse...» demiştir.

495- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : BUe Ubeydûllah bin Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Usâmetû'bnü Zeyc Ebû Abdillah El-Karraz'dan naklen rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Karrâz'i şöyle derken işittim : Ben Ebû Hüreyre ile Sa'd'ı şunı söylerlerken dinledim : ResûlüHah (SaUallahü Aleyhi ve Selîenı) :
«Yâ Rabbi! Medînelilere Ölçeklerinde berekeî ihsan ey!e...;> buyurdular. Râvi hadîsin tamamını rivayet eyledi. Bu hadîsde :
«Her kim Medine halkına bir kötülük yapmak isterse, Allah onu tuzun suda eridiği gibi erirtr» cümlesi de vardır.
Bu hadîsin Sa'd b, Ebî Vakkas (Radiyaiiahu anh) rivayetini Buhâri «Fedâilû'l-Medîne» bahsinde biraz lâfız farkı ile tahric etmiştir.
Hadisin bütün rivayetleri Medine halkına kötülük etmek istiyenlerin tuzun suda eridiği gibi, muzmahil ve perişan olacaklarını bildirmektedir. Mütecasirlerin böyle bir azaba duçar olmaları pek büyük bir günah ir-tikab ettikleri içindir.
Nesâî'nin Sâib b. Kallâd 'dan merfû olarak rivayet ettiği bir hadîste :
«Her kim Medine halkını zulmederek korkutursa, Allah da onu korkutur ve Allah'ın laneti üzerine olur...:> buyrulmuştur. Buna benzer başka bir hadîsi İbni Hıbbân, Hz. Câbir (Radiyaiiahu anh)'dan rivayet etmiştir.
Nevevî'nin beyanına göre Medine halkına kötülük etmek isteyenlere Allah Teâlâ hiç bir zaman imkân vermemiştir. Nitekim Benî Ümeyye zamanında Müslim bin Ukbe böyle bir maceraya atılmış, fakat Medine 'den dönerken helak olmuştur. Arkasından onu gönderen Yezîd b. Muâviye dahi aynı akıbete uğramıştır.
Ulemâdan bazılarına göre bu hadîsten murad : Medîne halkının gafil bulunduğu bir sırada onlara hile ve kötülük yapmak isteyenlere Allah Teâlâ bunu yaptırmaz demektir. Hadîs-i şerîf'den Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hayatında Medineliler'e kötülük etmek isteyenler kasdedilmekte muhtemeldir.
Teşbihin vechine gelince : İlimleri çok ve kalbîeri temiz olan Medine halkı suya; onlara kötülük yapmak isteyenler de tuza benzetilmişlerdir. Zira tuz suyu ifsat edeyim derken nasıl kendisi eriyip biterse, kötülük yapmak isteyenlerin hileleri de kendilerine racidir.

90- Şehirler Fethedildiği Zaman Medine'de Yaşamaya Teşvik Babı

496- (1388) Bize. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet .etti. (Dedi ki).. : Bize Vekî', Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da AbduIIab ta Zü beyr'den, o da Süfyan b. Ebî Zûheyr'dea naklen rivayet, etti. Sübyan
şöyle demiş: Resûlüîîah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellepi) :
, «Şam fetb edilecek ve Medine'den bir kavim çıkarpk o,ileieriyk (oraya) sökün edeceklerdir. Halbuki bİİmİş olsalar Medine kendileri için dghq hayırlıdır. Sonra Yemen feth. edilecek, yine Medine'den bir ,kavim çıkarak aileleriyle (orayGİ sökün edeceklerdir. Halbuki bilmiş olsalar Medine kendileri için daha hayırlıdır. Sonra Irak feth edilecek Medine'den yine -bir kaym çıkarak aileleriyle (.oraya) sökün edeceklerdir. Holbuki bilmiş olsalar Medîne kendileri için daha hayırlıdır.» buyurdular.

497- (...) Bize Muhammed" b. Râfi' rivayet etti." (Dedi ki) : Bize Abdürrazzafc rivayet etti. (Dedi'ki) : Bize İbrîî Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Hişam b. Urve, babasından, o da Abdullah b. Zübeyr'den. o da Süfyan b. Ebî Züheyr'den naklen haber verdi. Süfyan şöyle demiş : Re-sû\ü\lah(SalialiahüAleyhiveSeilem)'i şöyle buyururken işittim:
«Yemen feth edilecek ve bir kavim sökün ederek gelecekler; aileleri ve kendilerini dinleyenlerle (oraya) taşınacaklardır. Halbuki bilmiş olsalar Medine onlar İçin daha hayırlıdır. Sonra Şam feth edilecek, yine bir kavm sökün ederek gelecekler, aileleri ve kendilerini dinleyenlerle (oraya) taşınacaklardır. Halbuki bilmiş olsalar Medine onlar için daha hayırlıdır. Sonra Irak feth edilecek ve yine bir kavim sökün ederek gelecekler; aileleri ve kendilerini dinleyenlerle (oraya) taşınacaklardır. Halbuki bilmiş olsalar Medine onfar için daha hayırlıdır.»
Bu hadisi Buharı iîe Nesâî dahi «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsdeki kelimesi şekillerinde
de okunmuştur. Mânâsı dahi ihtilaflıdır. Bâzılarına göre aileleriyle taşınırlar demektir. İbrahim Harbi 'ye göre bu kelime başkalarını bolluk memleketlere çağırırlar mânâsına gelir. Ebû Ubeyd sevk ederler mânâsına geldiğini söylemiştir.
Başka memleketleri zinetli gösterip sevdirmek ve oraya göç etmeğe davet etmek mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Nitekim bu mânâyı teyid eden hadîsler de vardır.
Nevevî : «Doğrusu bu kelimenin mânâsı Medine'den ailesiyle çıkarak süratle bolluk yerlere ve yeni feth edilen şehirlere gitmektir» diyor. İmamı Ahmed'in Müsned'inde Hz. Câbir (Radiyallahû anh) 'dan tâhric ettiği bir hadîs de bu mânâyı teyid etmektedir. Mezkûr hadîste :
«Medine halkına öyle bir zaman gelecek ki, o zaman insanlar bolluk aramak için etraf köylere dağılarak bolluk bulacaklar, sonra gelerek aileleriyle oralara taşınacaklardır. Halbuki bilmiş olsalar Medîne kendileri İçin daha hayırlıdır» buyrulmuştur. Mezkûr hadîsin isnadında Abdullah b. Lehîa vardır. Bu zat hakkında söz edenler olmuşsa da İmara-ı Ahmed onun hadîsini kabul etmiştir. Bu gibi hadîsler mutebeatta
zararsız sayılır.
Babımız hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bir mûcizesidir. Çünkü Şam, Yemen ve Irak 'm feth edileceklerini ve halkın Medîne'yi bırakıp oralara gideceklerini haber vermiş. Mezkûr memleketler hadîsdeki tertip üzere feth edilmişler, halk da oralara göçmüşlerdir. Halbuki Medîne'de yaşamanın faziletini bilseler bunu yapmazlardı. Çünkü Medîne Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)nin haremi, vahyin mahalli ve bereketlerin bol olduğu bir yerdir. Dünyanın üç mescidinden biri olan Mescid-i Nebevî oradadır. Medine'de yaşayanlar bu sevabı başka yerde bulamazlar.
Şu kadar var ki, ticaret ve cihad gibi bir sebeple Medine 'den çıkanlar bu hadîsin mânâsında dahil değildirler. Hadîs-i şerif Medîne'yi beğenmeyerek terk edenler hakkındadır.
Bu hadîs Medîne'de yaşamanın ve orada maişet sıkıntılarına katlanmanın faziletine delildir.

91- Medine Halkının Onu Terkedecekleri Zaman Medine Hakkında Bir Bab

498- (1389) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Safvân, Yûnus b. Yezid'den rivayet etti. H.
Bana Harmeletû'bnû Yahya dahi rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'-dan, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den naklen haber verdi. Saîd, Ebû Hü-reyre'yi şöyle derken işitmiş: ResûlüIIah (SallaHchü Aleyhi v Sellem) Medine için:
«Onu halkı olanca hayriyle rızk arayanlara yâni kurtlara, kuşlara güzergâh olarak mutlaka terk edeceklerdir.» buyurdular.
Müslim der ki : Buradaki Ebû Safvân, Abdullah b. Abdil Melik'dir. Bu zât İbnû Cûreyc'in on sene terbiyesi altında bulundurduğu yetimidir.

499- (..) Bana Ab dul Melik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki} rBaıta hakanı, dedemden rivayet etti, {Demiş ki) : Bana UkayI b. Hâ lid, İîını Siliab'dan rivayet eti. İbni Şihab şöyle demiş: Bana Saîd El-MÜseyyVb SuıIkt verdi ki, Ebû Hüreyre şunu söylemiş: Be Kesûlüllah {SuUcA'uüiit Aleyhi ve SeUem)'i:
«Medîne'y: olanca haynyîa terk edecekler. Onu rızk arayanlardan yâni kurtlcric kuşlardan başka dolaşan olmiyacak, sonra Müzeyne'den iki çoban çıkarak Medine'ye gitmek isteyecekler; Koyunlarına seslenecekler. Fakat Medine'yi bomboş bulacaklar. Nihayet Senİyyetûi veda denilen yere vardıklarında (onlar do) yüzleri üstü düşe (rek öle) cekier» buyururken işittim.
Bu hadîsi Buharı Medine 'nin faziletleri bahsinde tahric etmiştir. İkinci rivayetteki kelimesi şeklinde de
okunmuştur. Hatta rivayetlerin ekserisi bu şekildedir. Ancak «sîz bırakırsınız» mânâsına gelen bu sığadan murâd muhatablar değildir. Medine'yi terk edecek olanlar hemşehrileri ve kendi nesillerinden gelecekleri için bu. suretle hitab buyrulmuştur. Kurtubî gaib sığasını yani öyle şeklini tercih etmiştir.
Avâfi: Afinin cemidir. Âfî, bir iyilik istemeğe gelen demektir. Hadîs-i şerifte Avâfi kurtlar ve kuşlarla tefsir edilmiştir. İbni Cevzî'ye avâfî kelimesinde iki mânâ vardır. Birinci mânâ yiyecek istemek, ikincisi ıssız yerdir. Zira kurtlar kuşlar ıssız yeri-tercih-. ederler*
Kaadî Iyâz'in beyanına göre bir mucize" olan bu hadîs-i şerifin haber verdiği şeyler daha o zaman vuku bulmuştur. Medine-i Münevvere hilâfet merkezi olmuş, bu suretle herkes oraya can atmış ve dünyanın en mamur yerlerinden biri haline gelmiştir Sonra hilâfet .Şam'a daha sonra Irak 'a intikal edince Medîne'yi bedeviler istilâ etmiş, fitnelerle şehir harab olmuştur. ,. Neticede oratia vahşî hayvanlarla yırtıcı kuşlar gezmişlerdir. Bazı tarihçiler dahi fitneler dolayısiyle Medine 'nin boşaltıldığını ve mahsulâtının kurtlara kuşlara kaldığını kaydederler.'Sonraları halk yine Medine 'ye, dönmüştür. Medine 'nin halı kaldığı sıralarda Mes'cid-i Nebevî'de köpeklerin dolaştığı rivayet olunur. Kaadî 1yâz: «Bütün bunlar birinci asırda olup bitmiştir; bu Yeygâmb^r^fSaJlallahü Aleyhi ve Seîlem)'m mucizelerin dendir» diyor. Fakat Nevevî'ye göre- Medine'nin terk edilmesi âhır zamnda kıyamete yakın vuku bulacaktır. Nitekim M-üz.eyne kabilesinden iki çobanın Medine'yi vahşî hayvanlar istilâ .ettiğini görmeleri vak'ası da bunu teyid eder.
El-Mühp1 1eh : «Bu haüîsdt- 'Medine'nin kıyamete kadar mesken olarak kalacağına delil var diyor.
M'üzeyne kabilesinden çıkan rkı çoban -Medinede ölecek son insanlardır. Bunu Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettipi şu hadîs izah etmektedir: <>En son hasredilecek iki adam vardır. Bunların biri Müzeyne'den. diğeri Cüheyne kabîlesindendîr. -Bu iki şahıs acaba İnsanlar nereye, gi" diye arayarak Medine'ye gelecekler. Fakat orada tilkilerden h; ka bir şey göremiyecekler. Sonra .iki melek inerek onları yüzleri üstü yere yatırmak sureliyle canlarını alacak, böylece onları da sair insanlara katacaklardır.» Anlaşılıyor ki çobanlar ruhları kabzedildİkten sonra haşrolunacaklardır. ..
kelimesi şeklinde de rivayet olunmuştur. Ve-hûş insandan hâli bomboş yer demektir. Binâenaleyh çobanlar Medine'yi bomboş insandan hali ıpıssız bulacaklar demektir. Bâzıları bu cümleyi : «Çobanlar koyunlarını vahşî bulacaklar. Bu da ya hayvanlar vahşi hayvana inkılâb etmek yahut çobanların sesinden ürkerek kaçmak suretiyle olacaktır.» deraişlerse de Kaadi Iyâz bu 'mânâyı beğenmemiş cümledeki zamirin Medine'ye ait olduğunu söylemiştir. Bu takdirde mânâ: "Çobanlar Medîne'yi bomboş bulacaklar» demek olur.
Seniyetüî veda: Medine 'nin haremi yanında bulunan bir tepedir. Buna Veda1 tepesi denilmesi Medine 'den çıkanlar oraya kadar teşyi' edildikleri içindir.

92- Kabirle Minber Arasının Cennet Bahçelerinden Bir Bahçe Olması Babı

500- (1390) Bize Kuteybetû'bnû Saîd Mâlik b. Encs'den, ona Abdullah b. Ebî Bekii" tarafından okunan, onun da Abbâd b. Temîm'den, onun da Abdullah b. Zeyd EI-Mâzinî'den rivayet ettiği hadîsler meyanın-da rivayet etti ki, Resûlüllah {Sailallahü Aleyhi ve kellem):
«Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bit' bahçedir.» buyurmuşlar.

501- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Aziz b. Muhammed El-Medenî, Yezîd b. Haad'dan, o da Ebû Bekir'den, o da Abbaad b. Tenıim'den, o da Abdullah b. Zeyd El-Ensarî'den naklen haber verdi ki. Abdullah Resûîüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i :
«Minberimle evimin acası cennet bahçelerinden bir bahçedir.» buyururken işitmiş.
Bu hadîsi Buharı «Namaz» bahsinde; Nesâî «namaz» ve «Hacc» bahislerinde tahric etmişlerdir.
Bazı nüshalarda «Evim» yerine «Katrinı» denilmışse de Aynî sahih rivayetin «Evim» olduğunu söylemiştir. Zeyd b. Eşlem kabir kelimesinin evin tefsiri olduğuna kaildir. Bu hadîs :
«Hücremle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir» şeklinde de rivayet olunmuştur.
Utem'â hadîs-i şerife iki türlü mânâ vermişlerdir. Birinci kavle göre tayin buyrulan bu yer olduğu gibi cennete nakledilecektir. İkinci kavle göre, o yerde yapılan ibâdet sahibini cennete götürecektir. Resûîüîlah (Saîlallafıü Aleyhi veSeüem) in kabri şerifi hücresinde olduğu için bu bab-daki rivayetler mânâ itibariyle birdirler.
ResûîüîIah (SallallahiÂ Aleyhi ve Sellem) Efendimizin tahdîd buyurduğu mübarek yere bahçe denilmesi kabri şerifini ziyarete gelen ins, cin ve meleklerin orada ibâdet ve zikirde bulunmalanndandır. Bu yerden maada aynen cennetten olduğu bildirilen hiç bir yer yoktur. Bundan dolayıdır ki, Hattâbî : «Bu hadîsin mânâsı Medine 'nin en faziletli yer olduğunu bildirmektir» demiştir.

502- (1391) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ rivâyet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ubeydüliah'dan rivayet etti. H.
Bize İbnû Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyduîlah, Hubeyb b, Abdırrahman'dan, o da Haf b. Âsım'dan, o da Ebû Hüreyre'den nakîen rivayet eyledi ki, Kesûlüîlah

«Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberimle havzsmın üzerindedir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Namaz», «Hacc», «Havz» ve «İ'tisam» bahislerinde tahric etmiştir.
Ebû Ömer İbni Abdilberr 'in beyânına göre bu bafada münker bir hadîs de vardır. Mezkûr hadîsi Abdu1 Melik b. Zeyd Et-Tâî, Saîd b. El-Müseyy eb'in azatlısı Atâb. Zeyd 'den, o da Saîd b. El- Müseyyeb 'den. o da Hz. Ömer b. Hattâb 'dan naklen rivayet etmiştir. Hadîs'şudur:
Resûlüllah (SaUallaJıü Aleyhi ve Sellem) :
«Kabrimle minberimin arası ve kabrin direği, cennet bahçelerinden bir bahçedir» buyurdular. İbni Abdilberr:
«Bu hadîs uydurmadır; onu Abdül Melik uydurmuştur» diyor.
Yine bu babda Nesai, Süheyl b. Sâ'd'dan, Taberânî, Sa'd b. Ebî Vakkas 'dan, Ziyâ-i Makdisî, Ebû Bekrısıddık (Radiyallahu anh) 'dan Heysem-i Şâşî, Câbir ile İbni Ömer hazerâtından hadîsler rivayet etmişlerdir.
«Minberimde havzırmn üzerindedir» cümlesi Hz. Ebû Zerr'in rivayetinde yoktur.
Havzdan murâd Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Havzı Kevser 'dir. Ekser Ulemâya göre Allah Teâlâ Hz.leri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!cm}'m dünyadaki minberini Havzı Kevser 'inin üzerine kuracaktır. Kaadî lyâz: «Bu hadîsten anlaşılan en açık mânâ budur» demiştir. Mamafih «Havzı kevserin üzerinde başka bir minber bulunacaktır.» diyenler de vardır. Havz babında İbni Abdilberr'in mütalâası şudur : Havzı Kevser'e îman etmek ulemâya göre farzdır. Bid'at ve dalâlet fırkalarından haricîlerle Mutezile havz, şefaat ve Deccâ1'a inanmazlar. Biz onların bid'atlarmdan Allah'a sığınırız.
RçşvliUlah(Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in kabriyle minberinin arası bazılarına göre elliüç arşın, bazılarına göre elüdört arşından biraz ziyadedir. Elli arşından biraz noksandır diyenler de vardır.
Hadîs-i şerîf Medine'de yaşamayı teşvik etmektedir.

93- Uhud Bizi Seven Bir Dağdır Biz de Onu Severiz» Hadisi Babı

503- (1392) Bize Abdullah b. Me&lemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b, Bilâl, Amr b. Yahya'dan, o da Abhas b. Sehl es-Sâidî'den, Ebû Humeyd'den naklen rivayet etti. Ebû Humeyd : «Te-bûk gazasında ResûlüİIah iSalkıUdüi Aleyh: w SelLerr,i ile birlikte yola çıktık» diyerek hadisi rivayet etmiştir. Bu hadısde şu cümleler de vardır : -Sonra yola revan olduk. Vâdil-Kura'ya geldiğimiz vakit ResûlüİIah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
«Ben acele ediyorum. İmdi sizden kim isterse benimle birlikte acele gelsin; dileyen kalsın» buyurdular. Bunun üzerine yola çıktık. Medine'ye yaklaşınca ResûlüİIah (Sallülicüıü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte Medîne! ve işte Uhud!.. Uhud bizi seven bir dağdır. Biz de onu severiz.» buyurdular.

504- (1393)' Bize Ubeydullah b. Muaz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kuıretû'bnu Hâlid, Katade'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : Re-sûlüllab (Sallollahii Aleyhi ve Seilem) :
«Gerçekten Uhud bizi seven bir dağdır; biz de onu severiz» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Haremi, b. Umara rivayet etti. (Dedi ki),; Bize Kuru-Katade'den, o da Enes'den naklen rivayet eyledi. Enes şöyle demiş :. K- -sûlvllahfSallaUahü Aleyhi ve,Seile.m) Uhud!a bakarak :
«Şüphesiz ki Uhud bizi seven bir dağdır; biz de onu severiz», buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri, «Meğazi», «Cihad», «Hac», «Ehadîsül .Enfiye.» ve «iti'sam» bahislerinde, Tirmizî «Menâkibi»de muhtelif râvı-lerden tahric etmişlerdir.
Buharı 'nin rivayetine göre Resûlüllah (Saîlaîlahii Aleyhi ve Sel'ayi bunu 'Hayber gazasından dönerken Uhud dağını gördükte söylemiştir. Kirmâni'ye göre Uhud dağının sevmesinden murâd orada yaşayanların yâni Medîne1iler'in sevmeğidir.1 Maamâfih sevgiyi hakikaten Uhud dağına isnad etmek de caizdir. ÇüîlKü Allah Teâlâ her şeye kadirdir. Dağda Resulü Zîşân'ına.- sevgi halk edebilir.
Hattâbî ise sevgi ve nefret gibi şeylerin dağa hakikat olarak değil, ancak orada yaşayanlardan kinaye olmak üzere isnâd. edilebileceğine kail olmuş ve hadîsten murâd Ensârı kirâm'ı medhû se,nâ olduğunu-bildirmiştir. Bu takdirde hadîs mahalli zikir hâili murâd kabilinden mecaz-! mürsel olmuş olur.
Nevevî'ye göre sahih olan mânâ Uhud dağının Peygamber. (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizi sevmesidır. Çünkü Allah Teâlâ ona idrak ve temyiz halk etmiştir.
«Vâdil Kura' Medine ile Şam arasında bulunan bir vadidir. Medine 'nin mülhakatmdandır. Buna Vâdil Kura "yâni köyler vadisi denilmesi vaktiyle baştan başa köylerle dolu bulunduğu içindir. Fakat bugün bunların hepsi harab olmuştur. Vadiden akan bütün sular boş yere zayi olup gitmektedir. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sel'rm) bu vâdîyi Hayber'den dönüşte feth etmişti.» [14]

94- Mekke ve Medine'nin İki .Mescidinde Namaz Kılmanın Fazileti Babı

505- (1394) Bana" Amrû'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Amr'mdir. (Dediler ki) : Bize Süfyan bin Uyeyne, Zührî'den, o da Saîd b. El-Mû'seyyeb'den. o da Ebû Hüreyrerden, o da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Se!!em)'den naklen rivayet etti. Peygamber (Sallnllahü Aleyhi ve SeHem) :
«Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, sair mescidlerde kılınan bin namazdan efdaldır. Yalnız Mescid-i Haram müstesna.» buyurmuşlar.

506- (...) Bana Muhammed b. Rafi' ile Abd b. Hameyn rivayet ettiler. Abd (Ehberanâ) ibnû Rafi' ise (Haddesenâ Abdürrezzâk) tâbirlerini kullandılar. (Abdürrezzâk demiş ki) : Bize JVIa'mer, Zühri'den, o da Saîd b. El-MüseyyeVden, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) :
«Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır; yalnız Mescid-İ Haram müstesna.» buyurdular.

507- (...) Bana İshak b. Mensur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Münzir Eî-Hımsî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Har rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zübeydî, Zühri'den, o da Ebû Selemete'bnü Abdirrahman ile Cüheynilerîn azatlısı Ebû Abdillah El-Eğarr'dan naklen rivayet eyledi, Ebû Abdillah Hz. Ebû Hüreyre'nin ashabındanmiş. Bu iki zat Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmişler :

«Resulüllah (Saliallahii Aleyhi ve Sellem) 'in mescidinde kılınan bir namaz başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir; yalnız Mescid-i Haram müstesna! Çünkü Resûiüllah (Sallallahü•Aleyhi've Seller.) peygamberlerin sonuncusudur. Onun mescidi de mescidlerin sonuncusudur.»
Ebû Seleme ile Ebû Abdillah (Demişler ki) : «Biz Ebû Hüreyre'nin ResûiüllahfSöi/a//û/îw Aleyhi ve Seüem)'in hadîsini söylediğinde şüphe etmedik. Bu da hadîs hakkında Ebû Hüteyre'den isbat istememize mâni oldu. Ebû Hüreyre dünyadan gidince bunu aramızda müzakere ettik. Şayet hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittiyse bu hususta Ebû Hüreyre'ye söz edip niçin hadîsi ona isnad ettirmedik diye birbirimizi müâhaze eyledik. Biz bu halde iken yanımıza Abdullah b. İbrahim b. Kaarız oturdu. Kendisine bu hadîsi ve hadîs hakkında Ebû Hüreyre'nin nassan Peygamber (Sailalhhü A İeyhi ve Sellem) 'den rivayeti hususunda yaptığımız kusuru anlattık. Bunun üzerine Abdullah b. İbrahim bize şunu söyledi : Şehadet ederim ki, ben Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işittim :
«ResûlÜUah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Çünkü ben Peygamberlerin sonuncusuyum; Mescidim de mescidlerin sonuncusudur.» buyurdular.

508- (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna ile îbni em Ömer hep birden Sekafî'den rivayet ettiler. İbnü't-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Ahdûl-Vehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd'i şunu söylerken işittim :
Ebû Sâlih/a sordum. Sen Ebû Hüreyre'yi Resûiüllah (Saliallahii Aleyhi ve Sellem)in Mescidinde kılınan namazın faziletinden bahsederken duydun mu? dedim. Ebû Salih şu cevabı verdi:
Hayır! Lâkin bana Abdullah b. İbrahim b. Kaarız haber verdi ki, kendisi Ebû Hüreyre'yi : ResûlüIlah (SalluUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benim şu mescidimde kılınan bir namaz başka mescidi erde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır, Yahut başka mescidlerde kılınan bin namaz gibidir. Meğer ki o başka mescid, Mescid-İ Haram oIci:> fcuyurdular, diye rivayet ederken işitmiş.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb ile Ubeydûllah b. Saîd ve Mu-hammed b. Hatim dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya El-Kat-tân, Yalıya b. Saîd'den bu isnadla rivayette bulundu.

509- (1395) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Yahya yâni El-Kattan, UbeydûUah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nafi', İlmi Ömer'den, o da Peygamber
(Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi ki:
«Benim şu mescidimde kılınan bir namaz başka mescidde kılınan bin namazdan daha faziletlidir. Yalnız Mescidi Haram müstesna.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İîhnû Nüm ey r ile Ebû Usâme rivayet ettiler. H.
Bize btı hadîsi İhnû Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize bıu hadîsi Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afcdûl Nehhab rivayet etti. Bıu râvilerin hepsi bu ignadla Ubeydûllah'dan rivayette bulunmuşlardır.

(...) Bana İbrahim b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni E'-î Zaide, Musa El-Cüheni'den, Nafi'den, o da İbni Ömer'den naklen habe verdi.
İbni Ömer: «Ben Resûlüllah (Sallalkhü Aleyhi ve Sellem)'i bu hadîsin mislini söylerken işittim.» demiş.

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'meır, Eyyûb'dan, o da Nafi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Salîallahü A leyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini haber verdi.
Hz. Ebû Hüreyre rivayetini Buhar.i, Tirmizi ve İbni Mâce «Namaz» bahsinde; Nesâî de «Kitabû'1-Hacc» da tahric etmişlerdir. İbni Abdilberr:
«Bu hadîs Ebû Hüreyre 'den hepsi sahîh ve sabit olan mü-tevâtır tarîklerle rivayet olunmuştur.» diyor. Tirmizî onu tahric ettikten sonra :
«Bu babda Ali, Meymûne, Ebû Saîd, Cübeyr b. Mut'ım, Abdullah b. Zübeyr, İbni Ömer ve Ebû Zer hazerâtmdan da rivayetler vardır.
Buhârî şârihi Aynî bunları şöyle sıralamıştır :
1- Hz. Alî hadîsini Bezzâr Müsned'inde rivayet etmişfir.
2- Meymûne (Radiyallahu cnh) hadîsini Müslim ile Nesâî , Hz. İbni Abbas 'dan rivayet etmişlerdir. Hadîs-i şerif az sonra babımızda görülecektir.
3- Ebû Saîd (Radiyaltahu anh) hadisini, Ebû Ya'1â El -Mevsı1î «Müsned»inde rivayet etmiştir. Bu hadîsde :
«Resûlüllah (Saîlaliûhü A leyhi ve Sellem) fcir zatı uğurladı da nereye gitmek İstiyorsun diye sordu. O zât:
— Beyt-i Makdis'e gitmek istiyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Scı'lallahii Aleyhi ve SeUcm);
— Benim şu mescidimde kılınan bir namaz başka mesciellerde kılınan yüz namazdan daha faziletlidir. Yalnız Mescid-i Haram müstesna.» buyurdular, denilmektedir. Hadîsin isnadı sahîhdİr.
4- Cübeyr b. Mut'ım (Radiyallahu anh) hadîsini îmamı Ahmed, Bezzâr ve Ebü Ya'lâ «Müsned»lerinde; Taberâni «El-Kebîr» nâm eserinde rivayet etmişlerdir.
5- Abdullah b. Zübeyr (RadiyaUahü anh) hadîsini İmamı Ahmed, Taberânî ve İbni Hibbân rivayet etmişlerdir.
6- İbni Ömer (Radiyallahu anh) hadîsini Müslim ile İbni Ma'ce tahric etmişlerdir. Nitekim babımızda bu hadîsi görmekteyiz.
7- Ebû Zer (Radiyallahu anh) hadîsini Taberânî «EI-Evsât» nam eserinde rivayet etmiştir. Bunlardan mâada yine bu babda Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, Enes, Câbir, Sâd b. Ebî Vakkas, Ebû'd-Derdâ ve Âişe (RadiyaUahü anha) hazerâtmdan da rivayetler vardır :
8- Erkam (Radiyallahu anh} hadisini İmam Ahmed ile Taberânî rivayet etmişlerdir.
9- Enes (Radiyallahu anh) hadîsini Bezzâr ile Taberânî tahric etmişlerdir. Hz. Enes'ten İbni Mâce de rivayette bulunmuşsa da iki hadîs arasında sevab bildirme hususunda fark vardır.
10- Câbir (Radiyallahu anh) hadisini İbni Mâce rivayet etmiştir.
11- Sâd b. Ebî Vakkâ sfRadiyatlahu anh) hadîsini İmamı Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir.
12- Ebû'd.Derdâ (RadiyaUahü anh) hadîsini Taberâni tahric etmiştir.
13- Hz. Âişe (Rüdiydlahû anha) hadîsini Tirmizî «El-İielû'l-Kebîr» adlı eserinde rivayet etmiştir.
Bu hadîslerin ekserisi mânâ itibariyle babımız hadîsleri gibidir. Yalnız bazılarında sevâb derecesi farklı gösterilmiştir.
Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi re Sellem) 'in : «Benim şu mescidim» diyerek işaret buyurması katlama sevabın onun zamanındaki mescide

mahsus olduğunu gösterir. Sonraları Hulefâ-i Râşidin zama-nındd yapılan ilâvelerde kılman namaz için bu derece sevab yoktur. Nevevî'rıin kavli budur. Fakat Mescid-i Haram böyle değildir. Ona sonradan yapılan ilâvelerde kılman namazın hükmü içinde kılman namaz gibidir.
Hadîs-i şerif'de «Yalnız Mescid-i Haram müstesna» buyrulmak suretiyle yapılan istisnanın hükmü ulemâ aracında İhtilaflıdır. Mâlikiler 'den Ebû Bekir Abdû11ah b. Nafi'a göre bu istisnanın mânâsı : Mescid-i Nebevî 'de kılman namaz sair mescidlerde kılman namazdan bin kat, Kâbe'de kılman namazdan ise bin kattan biraz aşağı olmak üzere faziletlidir, demektir. Mâliki'ye ulemasından bir cemaatın mezhebleri budur. Hattâ bazıları bu kavli İman-ı Mâlik 'den rivayet etmişlerdir.
Umumiyetle fukahaya göre Kâbe'de kılman namaz Mescid-i Nebevi'de kılman namazdan daha faziletlidir. Hadîslerin zahiri de bunu göstermektedir. Hattâ Hz. Ömer 'in minber üzerinde : «Mescid-i Haram'da kılman bîr namaz, başka mescidlerde kılman namazdan yüzbin derece daha faziletlidir.» dediği ve orada bulunanlardan buna kimsenin itiraz etmediği rivayet olunur.
Ulemânın bu babdaki ihtilâfı Mekke ile Medine 'nin faziletleri hakkındaki ihtilâfa racidîr. Cumhur ulemaya göre Mekke Medine 'den faziletli olduğu gibi, Kabe de Mescid-i Nebevi'den daha faziletlidir. İmam-ı Mâlik ile bir takım ulemaya göre bilakis Medine Mekke 'den, Mescid-i Nebevi de Kabe 'den faziletlidir.
Kaadî Iyâz: «Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'m kabrinin bulunduğu yerin dünyanın en faziletli yeri olduğuna, Mekke ile Medine 'nin dahi yeryüzünün en faziletli mahalleri bulunduğuna İttifak etmiş, yalnız kabr-i şerifin yerinden sonra bu iki beldenin hangisi faziletli olduğunda ihtilâf eylemişlerdir» demektedir.
Bu yerlerde kılınacak namazdan murad ne olduğu dahi ihtilaflıdır. Hanefilerden Tahâvi'ye göre namazdan murâd farz namazlardır. Şâfiîler'le Mâlikiler ;den bazılarına göre ise farz veya nafile bütün namazlardır.

510- (1396) Bize Kutaybetü'bnû Saîd ile Muhammed b. Rumh hep birden Leys b. Sad'dan rivayet ettiler. Kutaybe (Dedi ki) : Bize Leys Nafi'den, o da İbrahim b. AbdiIIah b. Ma'bed'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet eyledi. İbni Abbâs şöyle demiş : Bir kadın bir hastalığa tutulmuş da : Eğer Allah bana şifa verirse mutlaka gidip Beyt-i Makdis'de namaz kılacağım, demiş. Müteakiben kadın iyileşti, sonra gitmeğe niyet ederek hazırlandı. Derken Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in zevcesi Meymüne gelerek ona selâm verdi. Kadın da o meseleyi ona haber verdi. Meymûne (ona) : Otur da yaptığın yemeği ye! ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeilemYın mescidinde namaz kıl. Çünkü ben Resûlüllah (Sallcllalü A leyhi ve Sellem) î :
«Bu mc-sctdde kılınan bir namaz, başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir; yalnız Kabe'nin mescidi müstesna!»buyururken işittim, dedi.
Hadîs uleması bu hadîsin isnadı sebebiyle İmamı Müslim'e itirazda bulunmuşlardır. Çünkü onlara göre hadîsin isnadında İbni Abbâs Hazretleri yoktur. Onu burada zikretmek bir vehimden ibarettir. Buhârî dahi onun senedinde İbni Abbâs'ı zikretme-miş, bilâkis senedde onun zikredilmesinin doğru olmadığını söylemiştir. Mamafih Nevevî bu rivayetinde doğru olmasını da muhtemel görmüş : «Hadîsin metni ise bil-ittifak sahîhdir» demiştir.
Hadîs-i şerîf hüküm itibariyle ondan evvelki rivayetler gibidir.

95- Üç Mescdiden Maada Hiç Bir Mescidi Ziyaret İçin Yola Çıkılmayacağı Babı

511- (1397) Bana Amru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr (Dedi ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sû/ta//afr w Aleyhi ve Sellem) 'e ulaştırmak suretiyle rivayet etti.
«Uç mescİdden maada hiç bir mescidi ziyaret için yola çıkılmaz, bunlar : Benim şu mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksâ'dır.» buyurmuşlar.

512- (...) Bu hadîsi bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüla'lâ, Ma'mer'den, o da Zührî'den bu isnâd ile rivayette bulundu. Şu kadar var ki o: «Sefer üç mescide yapılır.» dedi.

513- (...) Bize Hârûn b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdülhamîd b. Ca'fer rivayet etti Ona da Imrân b. Ebî Enes, ona da Selmân-ı Egarr rivayet etmiş, Selmân da Ebû Hüreyre'yi haber verirken dinlemiş ki, Resûlüllal (Saîlaîlahü A leyhi ve Seilem) :
«Sefer ancak üç mescide yapılır : Mescicf-i Kâ'be'ye, benim mescidime ve Mescİd-i lliyâ'ya.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Namaz» bahsinde; Ebû Dâvûd «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Bu babda Hz. Ebû Hüreyre 'den mâada Busrâ, Ebû-busra ve Abdullah b. Amr (Radiyallahu cmh) Hazerâtmdan da hadîsler rivayet olunmuştur.
Taberânî'nin Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettiği bir hadîste : «Sefer ancak üç mescide yapılır. Bunlar Mescid-i Hayf, Mescid-i Haram ve benim şu mescidimdir.» buyrulmuştur. Taberânî, Mescid-i Hayf'm yalnız bu hadîste zikredildi-ğini söyler.
Mescid-i Haram 'dan murâd; Kâbe-i Şerif 'edir. Mescid.i Aksa Kudüs 'deki mesciddir. Bu mescid Kabe'-den ya mesafe yâhud zaman itibariyle uzak olduğu için ona en uzak mânâsına gelen Aksa ismi verilmiştir. Bir hadîste Kâbe'yi de Mescid-i Aksa 'nın kuruluşları arasında kırk yıllık zaman bulunduğu bildirilmiştir. Hz. Âdem ile Dâvûd (Aleyhlsselarn) arasında bundan kat kat fazla zaman geçmiş olmasına bakarak bazıları bu hadîsi müşkil görmüşlerse de kendilerine şöyle cevap verilmiştir: Her iki mescidin temellerini melekler atmıştır. İki temel atma arasında kırk yıllık zaman vardır. Sonra Hz. Dâvûd ile Süleyman (Alevhisselam) Mescid-i Aksa 'nın binasını yapmışlardır. Nitekim İbrahim (Aleyhisselam) da Kâbe'yi bina etmiştir. Bazıları bu mescide, Mescid-i Aksa denilmesi Medîne mescidine uzak olduğu içindir demişlerdir. Zira Medîne-Mekke'ye uzaktır. Kudüs ise daha da uzakta bulunmaktadır. İşte Aksa isminin verilmesinin vech: budur. Yerinin yüksekliğine bakarak bu ismin verildiğini de söyli-yenlcr vardır.
Mescid-i Hayf , Mina 'dadır. Cümlesinin asıl mânâsı; semerler bağlanmaz, demektir. Bu söz yola çıkmaktan kinayedir. Çünkü sefere çıkmak için binilecek hayvana semer vurmak lâzım gelir. Maksad herhalde sefer olduğu için muhtelif vâsıtalara binmekle yürüyerek gitmek arasında mânâca fark yoktur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Hadîs-i şerif zikri geçen üç mescidin fazilet ve meziyetlerine delildir. Çünkü bunlar Peygamberânı ızâm (Sallallahil Aleyhi ve SelIem) ha-zerâtmın mescidleridir. Mescid-i Haram müsîümanlarm kıblesi ve hacc ettikleri yerdir. Mescid-i Nebevi takva

üzerine kurulan mesciddir. Mescid-i Aksa da geçen ümmetlerin kıb-lesidıı

2- Bu üç mescidden mâada herhangi bir mescide gitmek için yola çıkılmaz. Ancak ulemâ bunun sebebi hususunda ihtilâf etmişlerdir. Nevevî'ye göre bu hadîsin mânâsı : «Mezkûr üç mescidden başka bir mescide gitmekte fazilet yoktur.» demektir. Nevevî bu kavli cumhuru ulemâdan nakletmiştir.
İbni Battâ1 (- 444) bu hadîsin ulemâya göre mezkûr üç mescidden başka bir yere gitmeyi nezreden kimseler hakkında varid olduğunu söylemiştir. İmamı Mâlik 'e göre bir kimse ancak vasıtayla gidebileceği bir mescidde namaz kılmayı nezretse o namazı bulunduğu yerde kılar. Yalnız nezrettiği mescid Kâbetüllah yâhud Mescid-i Nebevi veya Mescid-i Aksa ise behemehal craya gitmesi icab eder.
Nevevî'nin beyânına göre bu üç mescidden başka bir mescidde namaz kılmak veya başka bir ibâdette bulunmak için nezreden kimseye o mescide gitmek lâzım değildir. Bu hususta ulemâ arasında ittifak vardır, Çünkü sair mescidlerin birbiri üzerine rüchanı yoktur. Binâenaleyh nezrini hangi mescidde îfa etse caizdir. Yalnız İmamı Leys nezrin tayin edilen mescidde ifasına kail olmuştur. Hanbelîler 'den bir rivayete göre böyle bir nezir rnünakıd olmaz, keffareti yemin vermek îcab eder. Ma1ikîler 'den bir rivayete göre yapılan nezir o mescide mahsus bir ibâdetse oraya gitmek lâzım gelir. Aksi takdirde nezir herhangi bir mescidde ifâ edilebilir. Mâli kîler 'den Muhammed b. Mes1eme'ye göre Kubâ mescidine yapılan nezir ancak orada ifâ edilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her cumartesi günü bu mescide gelirdi.
Ulemâdan bir cemaat babımız hadîsiyle istidlal ederek mezkûr üç mescidden birine yâni Mescid-i Haram'a, Mescid-i Nebevî'ye ve Mescid-i Aksâ'ya gitmeyi nezreden kimsenin mutlaka oraya gitmesi lâzım geldiğine kaail olmuşlardır. İmam Mâlik, İmamı Ahmed ve İmamı Şafiî 'nin mezheb-lerî budur. Ebû İshâk Mervezî dahi bu kavli ihtiyar etmiştir, îmanı Âzam'a göre mutlak surette gitmek vâcib değildir. İmamı Şafiî «Ei-Üm» nâm eserinde Mescid-i Haram'a yapılan nezrin orada ifâsı vâcib olduğuna diğer iki mescide gitmek icab etmediğine kaail olmuştur. İbni El-.Münzir'e göre Haremeyn denilen Mekke ve Medine mescidlerine gitmek vâcib, Mescid-i Aksâ'ya gitmek vâcib değildir.
îmam-ı Gazâlî, Mescid-i Hayf'in da Mescid-i Haram hükmünde olduğunu söylemiştir.
Hanefîler'den bâzılarına göre bu babda Mekke ile Harem-i Şerîf'in şâir cüzleri arasında fark yoktur. Bir kimse Harem-i Şerîî'e yahud Mekke 'ye gideceğine nezretse yahut Harem 'den mâdud Safa, Merve, Mescid-i Hayf , Minâ, Müzdelife, Makâm-ı İbrahim, Zemzem ve saire gibi bir yere gideceğini nezretse Beytûllâh'ı nezretmiş gibi olur. İmam Âzam 'dan bir rivayete göre bunların hepsiyle değil, yalnız Beytullâh'a, Mekke 'ye, Kabe'ye veya Makam-ı İbrahim'e nezretmekle oraya gitmek lâzım gelir.
Ulemâdan bazıları Peygamber (Sallallahü Alheyi ve Sellem) 'in kabrini ziyaret nezreden kimsenin bu nezri ifası lâzım geldiğini söylemişlerdir.
Kaadî Iyaz ile Şâfiîler 'den Ebû Muhammed Eî-Cûheynî bahsi geçen üç mescidden mâada herhangi bir mescide gitmeyi nezreden kimsenin oraya gitmesinin haram olduğunu söylemişlerdir. Fakat Nevevî bu sözün yanlış olduğunu bildirmiş ve Şâfiî1er'ce sahîh olan kavle göre nezredilen yere gitmenin haram olmadığını söylemiştir.
Bâzıları babımız hadîsinin mânâsını te'vil ederek : «İtikaf için yalnız mezkûr üç mescide gidilir» demişlerdir. Selefden bazılarına göre dahî itikâf yalnız üç mescidde sahih olur.
Aynî 'nin şeyhi Zeyneddîn'e göre bu hadîse verilecek en güzel mânâ mezkûr üç mescidin hükmüdür. Namaz maksadıyla sair mes-cidlere sefer edilemez. Ama ilim tahsili, ticaret, gezi, sûlahâyı, ihvanı ve meşhur yerleri ziyaret gibi şeyler buradaki nehide dahil değildir. Nitekim hadîsin bazı tariklerinde bu cihet tasrih buyrulmuştur.
Babımız hadîsimi* dbn rivayetinde zikri geçen Mescid-i İlî- Va'dan murâd Mescid-i Aksa 'dır.

96- Takva Üzere Kurulan Mescid Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'deki Mescidi Olduğunu Beyan Babı

514- (1398) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Humeyd-i Kaarrât'dan rivayet etti, (Demiş ki) : Ber Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân'dan dinledim. (Şöyle dedi) : Yanıma Abdûr-rahman b. Ebî Saîd-i Hudrî uğradı. Kendisine babandan takva üzere kurulan mescid hakkında neler dinledin? dîye sordum. Şu cevabı verdi : Babam (Dedi ki) : — Zevcelerinden birinin evinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeVemyin yanına girdim de; Ya ResûlâHah! Takva üzere kuru-lan mescid, iki mescidden hangisidir? diye sordum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem):
Bir avuç çakıl taşı alarak onları yere vurdu. Sonra Medine mescidini kasdederek :
«O sizin şu mescidin izdir.» buyurdu.
Ben (Abdûrrahman'a) : Şehadet ederim ki, bunu baban anlatırken ben de işittim, dedim.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Sâîd b. Amr El-Eş'arî rivayet ettiler. Saîd (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ebû Bekir ise: Biz Hatim b. İsmail, Humeyd'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Saîd'den,
o da Feygamher(Salhllahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîsin mislini rivayet etti, dedi. Abdûrrahman b. Ebî Saîd'i isnadda zikretmedi.
Bu hadîs-i şerif Kur'ân-ı Kerîm'de takva üzere kurulduğu bildirilen mescidin Mescid-i Nebevi olduğuna nassan delildir. Müfessirlerden bazıları bunun Kubâ Mescidi olduğunu söy-lemişlerse de hadîs-i şerîf onların kavlini red etmektedir. Resûlüllah (Sallailûhü Aleyhi ve Sellem)'in bir avuç çakıl alarak yere vurması maksadı îzah hususunda mübalağa göstermek içindir.
Ubbî diyor ki : Resûlüllah (Sallallalıü Aleyhi ve Sellem) 'nin avucu ile taş alıp yere vurmasında beyânı geciktirme vardır, denilemez. Çünkü sorana nisbetle bunda hiç bir gecikme yoktur. Bir de takva üzere tesisatta bulunmak yalnız Medine mescidine mahsus değildir. Bu suâl âyetteki mescidden hangi mescid kasdediîdiğini anlamak maksadı ile sorulmuştur.

97- Kuba Mescidinin ve Bu Mescidde Kılınan Namazla Onu Ziyaretin Fazileti Babı

515- (1399) Bize EbÛ Ca'fer Ahmed b. Meni1 rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Nâfi' den, o da İfcni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resû\iil\ah(Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Küba'yı kimi binek, kimi yaya ziyaret edermiş,

516- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nûmeyr ile Ebû Usâme, Uheydûllah'dan rivayet ettiler. H. Bize Muhammed b. Abdillah b. Nûmeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Rize babam rivayet etti. (Dedİ ki) : Bize UbeydûIIah, Nafi'den, o d İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş : «Resûlüllah (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) Kubâ mescidine kimi binek, kim

yaya olarak gelir, orada iki rekât namaz kılardı.»
Ebû Bekir kendi rivayetinde şöyle dedi : «İbni Nûmeyr : Resûlüllah
(SaliaUahü Aleyhi ve Sel1em) ovada iki rekât namaz kılardı, dedi.»

517- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize L'beydulialı rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Nâfi' İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, KesûluHah (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) Küba'ya kimi binek, kimi yaya gelirmiş.

(„..) Bana Ebû Ma'n Er-Rakâşî Zeyd b. Yezîd Es-Sekafî —ki Basrah Mevsuk bir râvidir.— rivayet etti. (Dedi ki) Bize Halid yâni İbni Haris, İbni Aclâan'dan, o da Nafi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (SaliaUahü Aleyhi ve Seliem) den naklen Yahya El-Kattar hadîsi gibi rivayette bulundu.

518- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : MâlİK'e, Abdullah b. Dinar'dan dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: «Kesûlüllah (Saliallahu Aleyhi ve SeVem) Küba'ya kimi binek, kimi yaya olarak gelirmiş.»

519- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İlmi Hucr rivayet ettiler. İbni Eyyûb (Dedi ki) : Bize İsmail b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdûliah b. Dînâr haber verdi. Kendisi Abdullah b, Ömer'i şöyle derken işittim :
«Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) Kubâ;'ya kimi binek, kimi yaya olarak gelirdi.»

520- (...) Bana Züheyr h. Harb ribâyet etti. (Dedi ki) ; Bize Süf-yân bin Uyeyne, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti ki, İbni Ömer her Cumartesi Küba'ya geîir ve: «Ben Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) i her Cumartesi huraya gelirken gördüm» dermiş.

521- (...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Abdullah b. Dinar'dan, o da Abdullah b. Ömer'den, naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (SallaüaJıü Aleyhi ve Sellem) Küba'ya gelirmiş. Y'âni her Cumartesi kimi binek, kimi yaya olarak gelirmiş.
ibni Dînâr : «Buru İvni Ömer de yapardı» demiş.

522- (...) Bu hadîsi bana Abdullah b. Hâşim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Süfyan'dan, o da İbni Dinar'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Ama «Her Cumartesi» sözünü zikretmedi.
Bu hadîsi bütün Kütübû Sitte sahibleri muhtelif şekillerle tahric etmişlerdir. Tahâvî «iki rekât namaz kılardı» cümlesinin müdrec olduğunu Resûlüllah (Saüailahü Aleyhi ve Sellem) 'nin bir yerde oturmazdan Önce mutlaka namaz kılardı. Malûm olduğu için bunu râvi-Jerden birinin söylediğini bildirmiştir.
Nesâî ile İbni Mâce 'nin rivayet ettikleri bir hadîsde :
Bir kimse evinden çıkarak şu mescide yâni Mescid-i Küba'ya gelir de orada namaz kılarsa ona bir ömre kadar sevap verilir.}-buyrulmuş-vur.
üad b. Ebî Vakkât. (Radiyallahü anh) \n dahi : «Kubâ mescidinde iki rekât namaz kılmam benim indimde Beyt-i Makdis'e iki defa gitmemden daha iyidir.» dediği rivayet olunur. Mamafih geçen babda görülen üç mescid hakkındaki sevap katlaması Kubâ mescidi hakkında sabit olmamıştır. Kubâ mescidinin fazileti hakkında birçok hadîsler vardır. Taberâni'nin bin ti Nûman 'dan rivayet ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir: <ResûlülIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kubâ 'ya gelerek şu mescidi yâni Mescidi Kubâ'yi bina ettiği zaman kendisini gördüm. Taşı yahut kayayı alıyor; taş kendisini çökertiyordu. Karnının veya göbeğinin üzerinde beyaz toprak izi görüyordum. Ashabından biri gelerek, annem, babam hakkı için Yâ Rasûlallah! Onu bana ver. Senin için ben taşıyayım, derdi. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Hayır! Sen de bunun gibi başka bir taş al mukabelesinde bulunurdu. Mescidi böyle bina eîti...» Bu hadîsin râvileri mevsukdur.
Kubâ, Medine 'nin Cenubunda ona iki mil mesafede bulunan bir yerdir. Bâzıları üç mil mesafede olduğunu söylerler. Kelime müzekker olarak münsarif, müennes olarak gayri münsarif okunmuştur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf bütün rivâyetleriyle Kubâ 'nin ve oradaki mescidin faziletine delildir.
2- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ç. uyarak Cumartesi günü Kubâ mescidini ziyaret etmek ve orada namaz kılmak müs-tehabdır. Ziyaretin Cumartesi gününe tahsis edilmesinin hikmeti hususunda birçok ihtimaller ileri sürülmüştür. Ezcümle : Medine'ye hicretten sonra ilk bina ettiği mescid bu olmuş, sonra Medî1le'deki mescidi te'sis etmiş ve Cuma namazı için bütün etraf halkı Medine 'ye indiği için Cuma günü Kubâ mescidi boş kalmıştır. İşte Cumartesi günü Resûlüllah (Saüaliahü Aleyhi ve Selîem) bu boşluğu telâfi için Kubâ'ya gitmiştir diyenler olduğu gibi, «Resûlüllah [ScSaUahü Aleyhi ve SeHem)'nm Kubâ mescidine gitmesi Cuma namazında Mescid-i Nebevi'ye gelen Kubâl1lar'a mükâfat içindir.» diyenler de olmuştur. Bir ihtimale göre Fahr-i Kâinat (Sailallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz o gün başka işlerle meşgul olmayıp serbest kaldığı için ashabını ve mübarek yerleri ziyarete getmiştir.
3- Bazı günleri ibâdet için tahsis etmek caizdir. Yalnız nehyedi-len vakitler bundan müstesnadır. Meselâ : Gece namazı için Cuma gecesini, oruç İçin Cuma gününü tahsis etmek yasak edilmiştir.
4- Bu hadîs Kubâ'yi ziyaret için Cumartesi gününün tahsis edilmesini kerih görenler aleyhine delildir. Kaadî Iy âz Mâ1ikî1er'den Muhammed b. Mesleme 'nin o günde Kubâ'yi ziyaret sünnet sanılır endişesiyle bunu kerih gördüğünü rivayet etmiş ve : «İhtimal Muhammed b. Mesleme bu hadîsi duymamıştır» demiştir. Yine Mâ1ikî1er'den îbni Habîb babımız rivâyetleriyle istidlal ederek : «Medîneliler 'den biri Kubâ Mescidinde namaz kılmayı nezrederse nezrini ifâ etmesi gerekir» demiş, bu hükmü İbni Abbâs (Radiyallahı aııhj'dan da rivayet eylemiştir.
5- Gerek Kubâ'yi gerekse sair mübarek yerleri hayvana binerek veya yürüyerek gitmek suretiyle ziyaret caizdir.

---

[1] Azratü'bnü Sabit e!-Ensârî; Basraıdır, Sahîhayn râvîlerindendîr
[2] Sûre-i Bakara âyet 187.
[3] Ebû Tarif Adiyy b. Hatim b. Abdillah Et-Taifi (R.A.) : <?-68) Kûfeli ashabı ki ramdandır
[4] Ebû Süleyman Fudayl b. Süieyman : Basralıdır, Sahîheyn râvî] erin dendir.
[5] Ebû Bekir Muhammed b. Sehl Et-Temîmi : Müslimin râvîlerindendir. Bağdad'ta yaşamış ve (151) tarihinde orada vefat etmiştir

[6] Süre.
[7] Zamanımız miislümanlannm nazar-ı dikkatlerini celbederiz.
[8] Maksat gazadır
[9] Süre
[10] Müslümanlar asırlar boyunca bu hadîd-i şerifle amel etselerdi fütuhat neticesi İslâm memleketlerine katılan topraklarda bugün bir tek gayr-ı raüslün bulunmama]: gerekirdi.
[11] Ayet-i kerîme
[12] Hurmayı yağ ve keşle karıştırarak yapılan bir yemekdir.
[13] Âyet-i Kerîme
[14] Mu'cemii'l-fiüldâıı

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. NAMAZ
Namazın Tarihçesi Ve Fonksiyonları
Tarih Boyunca Namaz
A-Önceki Ümmetlerde Namaz:
B-Cahiliye Devrinde Namaz:
C- Rasûlullah'ın Peygamberliği Döneminde Namazın Gelişimi:
Kur'ân'da Namaz
Namazların Hükmü
Namazın Faydaları
Namazda Yaşadıklarımız

2. NAMAZ

Namazın Tarihçesi Ve Fonksiyonları

'Yeryüzünde ve göklerde ne kadar varlık varsa her şeyin, güneşin, ayın ve yıldızların, dağların, ağaçların ve aynı şekilde insanların Allah'ın önünde nasıl secde ettiklerini görmedin mi? (Ama) öyleleri var ki bunlar (Allah'ın) azap ve cezasına lâyıktır.' (Hac 22/18) * Secde âyeti*
'Yeryüzünde ve göklerde ne kadar varlık varsa bunların Allah'ı teşbih edip yücelttiklerini ve kuşların da saf saf diziler halinde (teşbihini) görmedin mi?' Her varlık gerçekten namazını (duasını) ve teşbihini öğrenmiş bulunuyor. Allah onların yaptıkları her şeyi bilendir.' (Nur 24/41)
Kâinat secdeye kapanmış,
Allah'ı teşbih ediyor.
Sen durur musun ey insanoğlu.'[1]

Tarih Boyunca Namaz

A-Önceki Ümmetlerde Namaz:

Bazı temel ibadetler tarihin ilk dönemlerinden itibaren Allah tarafından insanlara öğretilmiş ve emredilmiştir. İman yanında namaz, oruç, zekât-sadaka, hac, cihad gibi emirler ve hırsızlık, zina, katletme, gıybet gibi yasaklar da bunların en bariz örnekleridir.
Kur'ân'da ilk ümmetlerdeki namaz emri ile ilgili bazı âyetler:
-Hz. İbrahim'in namazı (Enam 6/162)
-Hz. Âdem, Nuh ve İbrahim'den sonra namazı terk eden ümmetin kınanması (Meryem 19/59)
-Hz. İbrahim, Lût, İshak ve Yakub'un namazı (Enbiya 21/73)
-Hz. İsmail ailesinin namazı (Meryem, 19/55)
-Hz. Şuayb'ın namazı (Hûd, 11/87)
-Hz. Musa'nın namazı (Tâhâ 20/14)
-Hz. İsa'nın namazı (Meryem 19/31)[2]

B-Cahiliye Devrinde Namaz:

Hz.Peygamber'in risaletinden önce Arabistanda hakim olan putperestlik yanında Hanif, Yahudi ve Hristiyanhk dininde olan Ehl-i kitap'tan kişiler de yaşıyordu.[3] Kur'ân o dönem putperestlerin namazının tahrif edilmiş şeklini bize hatırlatır ve bunu tenkit eder:
'Onların kutsal mâbed (Kabe'deki) namazları ancak ıslık çatmak ve el çırpmak şeklindedir. (O hâlde) inkâr etmeniz sebebiyle tadın bakalım azabı!'1 (Enfal 8/35)
Hadislerde Rasûlullah'ın risalet öncesi hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak Recep ayında[4] Haniflerin ibadete yoğunluk vermeleri ve mağaralarda uzlete çekilmeleri Rasûlullah'ın hoşuna gidiyordu. Kırk yaşma gelmeden önce onları taklit etmeye başladı, onlar gibi dağlardaki mağaralara çekiliyor ve ibadet etmeye çalışıyordu. Peygamberlik gelmeden altı ay Önce gördüğü rüyaların ertesi günü çıkması ile de risalete hazırlanıyordu.[5]
Cahiliye döneminde Araplar dışındaki toplumlarda da belirli vakitlerde dua ve ibadet edilirdi:
• Hindular güneşin doğuş ve batışında ibadet ederlerdi.
• Zerdüştler güneşin doğuşu sırasında dua ederlerdi.
• Katolik Romalılar sabah güneş doğmadan, akşam da güneş battıktan sonra yatsı vakti ibadet ederlerdi.
• Yahudiler üç vakitte ibadet ederlerdi...[6]

C- Rasûlullah'ın Peygamberliği Döneminde Namazın Gelişimi:

Rasûlullah'ın hayatında risalet görevi başlar başlamaz namaz da emredildi. Çünkü namaz bir Müslümanın başarılı olmasını sağlayan en önemli ibadetlerdendi.
Müşrikler Müslümanların namaz kılmalarına karşı tepkiliydiler:
• Namaz kılmalarım engellemeye çalıştılar,
• Üstlerine pislik attılar,
• Alay ederek kahkaha ile güldüler,
• Namaz kılanlara saldırdılar,
• Kavga çıkarttılar. (Müşriklerle Müslümanlar arasındaki ilk kavga namaz sebebiyle çıkmıştı ve burada İslâm için ilk kan yeryüzüne

dökülmüştü.)[7]
§ Allah'in yeryüzündeki en büyük sembolleri dört tanedir:
1- Kur'ân (Allah'ın yeryüzüne gönderdiği kitap/mektup),
2- Rasûlullah (Allah'ın yeryüzüne gönderdiği elçisi),
3- Kâbe (Yeryüzünde Allah'a ibadet edilen ilk mabed),
4- Namaz (İnsanın mükemmel ibadeti).[8]
§Rasûlullah döneminde namazın vakitlerinde ve sayısında değişikliklerle ilgili üç ana dönem bulunmaktadır:
1- Önce sabah ve akşam ikişer rekat namaz emredildi. (Mü'min 40/55)
2- Sonra hicrete yakın bir zamanda, miraçta beş vakit namaz emredildi, ancak akşam hariç yine ikişer rekattı.[9]
3- Hicretten sonra da namazlar sabah ve akşam hariç dört rekata çıkartıldı, yolculukta ise miraçtaki şekil geçerli oldu.[10]

Kur'ân'da Namaz

Kur'ân'da namaz manasında olan (auü) kelimesi bütün türevleriyle birlikte 99 yerde geçmektedir. Bunlar genel olarak on ana başlıkta toplanabilir:
1- Beş vakit namaz (Bakara 2/238)
2- İkindi namazı (Mâide 5/106)
3- Curn'a namazı (Cum'a 62/9-10)
4- Cenaze namazı (Tevbe 9/84)
5- Kıraat (İsra 17/110)
6- Mabed (Hac 22/40)
7- Dua (Tevbe 9/103)
8- Övgü ve mağfiret (Bakara 2/157); Allah'tan övgü ve rahmet (Ahzab 33/56)
9- Din ve sorumluluk (Hud 11/87)
10- MelekIerden istiğfar (Ahzab 33/56).[11]

Namazların Hükmü

Allah ve Rasûlü tarafından beyan edilen namazlar teklif (sorumluluk) açısından üç kısma ayrılır: Farz, vacip ve nafile ;
1- Farz Namazlar:
a- Günlük beş vakit namaz
b- Farz namazların kazası
c- Cuma namazı
d- Cenaze namazı
2- Vacip Namazlar: (İhtilaf konuları yerinde açıklanacaktır)
a- Vitir namazı
b- Bayram namazları
c- Adak namazı
d- Bozulan nafile namazın kazası
e- Tavaf namazı
3- Nafile Namazlar:
Nafile namazlar iki kısımda incelenmektedir: Revatib sünnetler ve diğer nafile namazlar
a- Revatib Sünnetler: Belli bir düzen ve tertipte kılınan nafile namazlar:
l) Beş vakit namazla birlikte kılınan sünnetler:
-Müekked sünnetler (Sabah, öğle, akşam ve cuma namazının sünnetleri ile yatsının son sünneti)
-Müekked olmayan sünnetler (İkindi namazının sünneti ve yatsının ilk sünneti[12])
2- Teravih namazı
b- Diğer nafile namazlar: Teheccüt, kuşluk, evâbîn, tahiyyatü'l-mescid, hacet, sefer, abdest ve gusül, tövbe, istihare, teşbih, yağmur, kusûf ve husuf, mübarek gecelerde ve çeşitli zamanlarda kılınması serbest bırakılan namazlar.[13]

Namazın Faydaları

Namaz kılmanın sayılamayacak kadar çok faydası vardır. Bunlardan bazıları:
• Kulluk bilincini canlı tutmak,
• Tevhid, risalet ve âhiret inancını sürekli hatırlamak,
• Sürekli temizlik (gusül, abdest, elbise ve mekan temizliği),
• Emredilen yerlerin örtülmesi ve ahlâkî hayatın yerleşmesi,
• Toplu yaşama bilinci, sosyal hayat ve yardımlaşma,
• Kainattaki varlıkların ibadet şekillerini uygulama,
• Kısa süreli de olsa Allah'ın huzuruna yükselme (miraç),
• Namazdan elde edilen vecd ile insan hayatı değişir, (aşınlık, ahlâksızlık ve her türlü kötü işlerden bir müddet de olsa uzaklaşır.)
• Huşu eğitimi (kalp, vücut ve bedende huşu),
• Saygı ve tevazu eğitimi,
• Sabır eğitimi,
• Kur'ân, dua ve zikir eğitimi,
• Üç hareketin önemini kavrama: kıyam, rükû ve secde,
• İbadet hayatının zübdesini yaşama,
• Namazda Kur'ân okumakla dünya-âhiret birlikteliği sağlanır; namaz kılarken bir kişi ekonomi, toplum, ticaret, psikoloji ya da biyoloji

ile igili âyetleri okur, uhrevi bir vecd içinde olduğu hâlde dünyevî sistemini de hatırlar, gözden geçirir,
• Cemaatle kılınan namaz bireyi toplu halde düzenli ve disiplinli meşru hareketlere katılmaya alıştırır ve itaatte sının belirler,
• Müslümanlar namazda kıbleye dönerek tevhid (Allah'ın birliği) yanında vahdeti (kendi oluşumlann-daki birlikteliği) de yaşarlar,
• Yeryüzündeki zaman farkı nedeniyle bir an da olsa dünya ezansız kalmaz, çünkü her saniye ezan okunmaktadır,
• Hayatın içinde genel ve özel ibadet vardır, namaz özel ibadeti temsil eder,
• Günlük 24 saat olan zaman diliminin bir bölümünü Allah'a feda edebilme şuuru,
• Bütün Müslümanlar renk, ırk ve soy gibi dünyevî fark ve makamlardan uzak olarak aynı şartlarda yaşamayı öğrenirler (vahdet eğitimi),
• Haftalık zorunlu toplantı cuma namazı ve senede iki defa sabah namazından sonra cemaatle kılınması gereken bayram namazlarının da ayrı bir güzelliği vardır,
• İbadetin merkezi mescitlerdir, oradan dalga dalga bütün yeryüzüne kulluk bilinci yayılır,
• Namaz bedenî ibadetlerin özüdür.[14]

Namazda Yaşadıklarımız

Namazdaki güzelliği her mü'min yaşamaktadır.Bu noktada huşûya ulaşabilmek büyük şanstır.
Namazın coşkusunu Şah Veliyyullah Dehlevi (v. 1176/1762) Namazın Sırları Babı'nda. şöyle izah eder:
"Şunu bil ki insan bazen göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir an içinde Allah'ın huzuruna götürülür ve mümkün olan en yakın mesafe ile yüce Allah'ın (arşının eşiğine) kendini yakın bulur, İşte tam bu sırada o kişinin bütün ruhunu kaplayan birtakım ilâhi tecelliler meydana getir. O burada öyle şeyler görür/ hisseder ki insanın konuştuğu dil bunu ifade etmekten âciz kalır. (Bir şimşek hızıyla cereyan edip giden) bu hâl geçip gittikten sonra insan, daha önceki durum ve şartlarına döner. Ancak bu cezbe ve vecd halinin kaybolup gitmesi sebebiyle kendini üzüntü ve ızdırap içinde bulur. Böylece elinden kaçırdığı bu şeyi tekrar bulabilmek için büyük gayret gösterir. Allah'a karşı elde ettiği bu bilgi ve marifet sayesinde bu dünyada sahip olduğu şartlar dahilinde O'nunla beraber olma durumuna ulaşmaya/yükselmeye çalışır. Bu durum, emredilen fiil ve sözler ile hürmet, saygı ve yöneliş/bağlanma ifadesidir..."[15]
Namazın sırlarını ise Muhammed Hamidullah (v.2002) şöyle anlatır:
"Bir Müslümanın namaz kılış tarzı, bütün varlıkların muhtelif şekiller altında gerçekleştirdiği çeşitli namaz kılışlarının (dua edişlerinin) bir araya toplanmış şeklinden İbarettir:
1- Akarsular devamlı yıkama ve temizleme halindedirler (Müslümanlar da namazdan önce bazı uzuvlarını yıkamak zorundadırlar).
2- Yıldıziar gökyüzündeki hareketlerini hiç değişmeksizin sürekli tekrar ederler (Müslümanlar da namaz kılarken sürekli aynı hareketleri yaparlar).
3- Dağlar ayakta dikili dururlar (Müslümanların namazı kıyamda/ayakta başlar).
4- Hayvanlar devamlı eğilerek dolaşırlar ve dururlar (Namazda kıyamdan sonra rukûya gidilir).
5- Bitkilerin ağızları kökleridir ve yaşamaları için gerekli olan besinleri kökleri vasıtasıyla çekerler. (Namazda da rukûdan sonra secdeye gidilir)..."[16]
Muhammed Esed'in (v.1992) namazla ilgili bir hatırası:
"Günde birkaç kez namaz için toplanıyorlar ve eğer hava yağmurlu değilse namazlarını açıkta kılıyorlardı. Uzun tek bir safta toplanıyorlar, hareketlerindeki düzen ve uyumla askerlere benziyorlardı; hep birlikte Mekke yönüne döner, birlikte eğilir, sonra kalkar ve birlikte diz çökerek alınları üzerine yere kapanırlardı. İki secde arasında seccadesi üzerinde, yalın ayak, elleri önünde bağlı, dudakları sessizce kıpırdayan ve kapalı gözleriyle derin bir huşu içinde dalıp giden imamın, bütün kalbiyle dua ettiğini görürdünüz; ötekiler, imamlarının işitilmeyen sözlerini izliyor olmalıydılar.
Böylesine içten bir duanın bir takım mekanik bedeni hareketlerle birleştirilmesi beni nedense biraz tedirgin ediyordu. Bir gün, biraz İngilizce bilen Hacı'ya bu konuyu sordum:
"Allah'ın sizden O'na duyduğunuz saygıyı eğilerek, diz üstü oturarak ve yere kapanarak göstermenizi istediğine gerçekten inanıyor musunuz? İnsanın sadece kendi içine bakarak, yüreğin sükûneti içinde dua etmesi daha uygun olmaz mı? Bütün bu bedeni hareketlerin hikmeti ne?"
Daha bunları söyler söylemez, pişmanlık duymaya başladım; yaşlı adamın dinî duygularını incitmek istememiştim. Fakat Hacı hiç de gücenmiş görünmüyordu. Dişsiz ağzıyla gülümsedi ve şöyle dedi:
"Başka nasıl ibadet edebiliriz ki Allah'a? O, bedeni de, ruhu da birlikte yaratmadı mı? Böyle olunca da insanın ruhuyla olduğu kadar bedeniyle de dua etmesi gerekmez mi? Bakın, biz Müslümanlar duamızı niçin böyle yaparız anlatayım size. Yüzümüzü Kabe'ye, Allah'ın Mekke'deki Beyt-i Haram'ına çevririz ve biliriz ki, o anda dünyanın neresinde olursa olsun, namaz kılan bütün Müslümanlar, hepsi yüzlerini Kabe'ye çevirmişlerdir; bîr tek vücut gibiyizdir ve düşüncelerimizin merkezi de O' dur. Önce ayakta durarak Kur'anı Kerimden bölümler okuruz, bunu yaparken, okuduğumuz kelâmın, insana hayatta dimdik ayakta kalması, sebat etmesi için verilen Allah Kelâmı olduğu bilinci içindeyizdir. sonra 'Allahu Ekber' (Allah en büyük!) deriz; Bununla Allah'tan başka kulluk etmeye değer başka hiç kimsenin, hiçbir şeyin olmadığını dile getirir ve bunun apaçık bir gerçek olduğunu bir daha duyar ve bu gerçeğe bir daha tanıklık ederiz. Sonra o her şeyden yüce olan Allah'a duyduğumuz saygıyı, bu yüceliğin önünde eğilerek gösterir, O'nun gücünü, celâl ve azametini övgüyle anarız. Ve O'nun önünde bir toz zerresinden, yokluktan, hiçlikten başka bir şey olmadığımızı, O'nunsa bizim yüceler yücesi yaratıcımız, ve Rabbimiz olduğunu duyarak alınlarımızın üzerine coşkuyla yerlere kapanırız, sonra alınlarımızı yerden kaldırır ve oturup, günahlarımızı bağışlaması, bizi rahmetiyle yarlığaması, doğru yola yöneltmesi, bizi sağlık ve rızkla nimetlendirmesi için dua ederiz, O'nun haberini bize ulaştıran Hz. Muhammed'e, ondan Önceki peygamberlere, bize, kendimize ve doğru yolu izleyen herkese Allah'ın selâm ve rahmetini dileriz. Bize bu dünyada da, öteki dünyada da iyilik ve güzellik ihsan etmesini niyaz ederiz Allah'tan. Sonunda da, başımızı sağa ve sola çevirerek, nerede olursa olsun, doğru yolda olan herkese selâm vererek namazdan çıkarız. Peygamberimiz böyle namaz kıldı, böyle dua etti ve kendisini İzleyenlere de böyle yapmalarını öğretti, bu onların kendilerini isteyerek ve ta yürekten Allah'a teslim edebilmelerini -ki İslâm'ın anlamı da budur- ve Onunla da, kendi kaderleriyle de barış içinde yaşayabilmelerini sağlamak içindir/
Şüphesiz yaşlı adam anlatırken aynı sözcükleri kullanmadı, ama hatırlayabildiğim kadarıyla söylediklerinden çıkarılabilecek anlam buna yakındı. Yıllar sonra anladım ki bu yalın açıklamalarıyla, benim İslâm'ı bir din olarak seçmek yolunda herhangi bir eğilim duymadığım o günlerde bile, bir camide ya da işlek caddenin kenarında ne zaman çıplak ayaklarıyla halı ya da hasır bir seccade üzerinde ya da toprakta, ayakta dikilip, elleri birbirine kenetli, başı öne eğik bir adam görsem, alışılmadık bir alçakgönüllülük, tuhaf bir boyun eğme duygusu kıpırdanırdı içimde. "[17]

Rıfat ORAL

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/254.
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/254.
[3] Geniş bilgi için bk. Hamİdullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, 1/73-84.
[4] İslâm'ın ilk döneminde Mekke'de Müslümanlar Recep ayında oruç tutuyor ve kurban kesiyorlardı. Bk.Ebû Davûd, Edâhi, 20; Nesâi, Fere', 7-8.
[5] İbn îshak, es-Siret, 100-101 No: 140; fön Teymiyye, Fetâvâ, XVIII/10.
[6] Nedvî, Süleyman, Asr-ı Saadet, (trc. Ali Genceli), III/1083-1084.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/255.
[7] Bk. Aiâk 96/9-10; İbn tshak, Siret, 128-129; İbn Kesir, Tefsir, IV/531.
[8] Dehlevî, Şah Veliyyullah b. Abdurrahim, Huccetullah el~Bâliğa, 1/208-209.
[9] Buhari, Salât, 1.
[10] Bk.Müsned Trc. Ho 4/874 ; 88/958; Talıirul Mevlevî, Müslümanlıkla İbadet Tarihi 30-33
Rasûlullah farzlardaki bu artırımı izzet ve celâl sahibi Allah'ın emri ile yapmıştı. Bk. Bennâ, Bulûğu 'l-emânî, 11/197
Namaz, vakitleri ile ilgili vakitler: Bakara 2/238; Nisa 4/103; Hud U/114; İsra 17/78; Taha 20/130.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/255-256.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/256-257.
[12] Hanefî mezhebine göre yaisı namazının farzından önce dört rekat kılmak sünnet-i gayrı müekkededir. Ancak Peygamberimizin yatsıdan Önce böyle bir namaz kıldığına dair rivayete ulaşamadık, sadece "İki ezan (yani ezan ile kamet) arasında namaz kılınır" hadisi bulunmaktadır. (Bk. Ahmedb. Hanbel, IV/86, V/54,56,57; Buharı, Ezan, 14,16; Müslim, Müsatlrûn, 304; Ebü Dâvûd, Tetavvu', 11; Timizi, Salat, 22; Nesâi, Ezan, 39; İbn Mâce, İkame, 110; Darimt, Sulat, 145)
Ayrıca sahabe yatsının farzından önce Peygamberimiz gelinceye kadar bol bol namaz kılar ve Kur'ân okurlardı. Bu nedenle yatsıdan önce namaz kılmak tavsiye edilir.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/257.
[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/258-259.
[15] Dehlevî, age., 1/214.
[16] Hamidullah, age., II/791.
[17] Esed, Muhammed, Mekke'ye Giden Yol (Tr. Cahit Koydak) 103-104.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/259-260.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18- KİTABÜ SALAT-ÜL HAVF (KORKU NAMAZI BÖLÜMLERİ)

1512- Sa'lebe b. Zehdem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. el Âsîle Taberistanda idik, Huzeyfe b. Yeman'da yanımızda idi. "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hanginiz korku namazı kıldı" diye sordum. Huzeyfe: "Ben kıldım" dedi ve şöyle anlattı: "Rasûlullah (s.a.v) arkasında saf olan guruba bir rekat kıldırdı. Diğer gurup ise O'nunla düşman arasında çarpışıyordu, arkasındaki cemaate bir rekat kıldırdı, saf olan gurup yerlerinden ayrılıp düşmana karşı savaşanların yerlerini aldılar. Bu sefer onlar gelip Peygamber (s.a.v)'in arkasında bir rekat kıldılar." (Böylece imam durumunda olan Peygamber (s.a.v) iki rekat, askerler de birer rekat kılmış oldular.) (Ebû Davud, Salat: 287; Müsned: 22261)

1513- Sa'lebe b. Zehdem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. Âs ile Taberistan'da idik; "Rasûlullah (s.a.v) ile hanginiz korku namazı kıldı" diye sordum. Huzeyfe: "Ben kıldım" dedi. Huzeyfe ayağa kalktı, insanlar da arkasına iki saf oldular, bir kısmı düşmana karşı dururken diğerleri imamın arkasına durarak namaza başladılar. Önce arkasındakilere bir rekat kıldırdı sonra onlar düşman karşısındakilerle yer değiştirdiler. Bu sefer cephedekiler Huzeyfe'nin arkasında saf oldular. Huzeyfe onlara da bir rekat namaz kıldırdı. Cemaatten hiç biri bu kılamadıkları birer rekatı kaza etmediler. (Ebû Davud, Salat: 287; Müsned: 22261)

1514- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Allah Peygamberinin diliyle normal zamandaki namazları dört rekat, yolculukta iki rekat, korkulu zamanlarda (savaş v.b.) tek rekat olarak farz kılmıştır." (Ebû Davud, Salat: 288; Müslim, Salatül Müsafirin: 1)

1515- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Zü Kared savaşında namaz kıldırdı. Cemaat iki saf oldu, saflardan biri arkasına durdu diğeri de düşmana karşı durdu, arkasındakilere bir rekat kıldırdıktan sonra onlar diğerlerinin yerine geçtiler. Düşmana karşı duranlar da gelip Peygamber (s.a.v)'in arkasında yer aldılar, Peygamber (s.a.v) onlara da bir rekat kıldırdı. Cemaatten hiç biri de ileride kılamadıkları bu birer rekatı kaza etmediler. (Buhârî, Salatül Havf: 3; Müsned: 1959)

1516- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ayağa kalktı cemaat de ayağa kalktı. Rasûlullah (s.a.v) tekbir aldı onlar da tekbir aldılar. Rasûlüllah rükû'a gitti onlardan bir bölümü de rükû'a gittiler. Rasûlullah (s.a.v) secdeye gitti onlar da gittiler sonra ikinci rekata kalktı. Bu sefer Peygamberle secde edenler diğer savaşan kardeşlerinin yerini aldılar. Diğerleri gelip Rasûlullah (s.a.v) ile beraber secde edip rükû' ettiler. Cemaatin hepsi aynı anda tekbir getiriyorlardı fakat bir kısmı diğer kısmını bekliyordu." (Buhârî, Salatül Havf: 3; Müsned: 1959)

1517- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Korku namazı bu gün imamlarınızın arkasında muhafızlarınızın kıldığı iki secdeli namaz gibidir, tek farkı secdelerde birbirini takip etmeleridir. Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte cemaatle namaz kılarken bir grup kıyamda bekler diğer gurup Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte secdeye varır. Rasûlullah (s.a.v) kalkar ve onlarda hep birlikte kalkarlar. Sonra Rasûlullah (s.a.v) rüku'a varır onlar da onunla birlikte rüku'a varırlar. Sonra Rasûlullah (s.a.v) secdeye varır, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte önceki sefer ayakta olanlar secdeye varırlar. Rasûlullah (s.a.v) ve O'nunla birlikte secdeye varanlar namazın sonunda oturduğu zaman kıyamda bekleyenler kendi kendilerine secdeye varıp otururlar. Rasûlullah (s.a.v) de tüm cemaatin namazını selâmla tamamlar."** (Müsned: 1957)

1518- Sehl b. ebi Hasme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Müslümanlara korku namazı kıldırırken onları iki kısma ayırdı, biri düşmanla savaşa devam ediyor diğeri de kendisi arkasında namaz için duruyorlardı. Arkasındakilere bir rekat kıldırdı, onlar diğerleriyle yer değiştirdiler, onlara da bir rekat namaz kıldırdı sonra her iki gurupta birer rekat namazlarını kaza yaptılar. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 151; Ebû Davud, Salat: 281)

1519- Salih b. Havvat (r.a), Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte korku namazı kılan birinden naklediyor: "Rasûlullah (s.a.v), Zat-ür Rika savaşında korku namazı kılmıştı. Bir gurup Peygamber ile birlikte namaz için saf tutarken diğer gurup düşmana karşı idi, kendisiyle birlikte saf tutanlara bir rekat kıldırdı ve kıyama kalktı. Onlar kendi kendilerine namazlarını tamamladılar sonra düşman karşısındaki gurupla yer değiştirdiler. O gurupla da Rasûlullah (s.a.v) kalan bir rekatı kıldı ve oturdu. Onlar da kılmadıkları tek rekatı kendi başlarına kıldılar sonra Peygamber (s.a.v) selâm verdi."(Ebû Davud, Salat: 283; Muvatta', Salatül Havf: 1)

1520- Sâlim (r.a)'in babasından naklettiğine göre, Peygamber (s.a.v) guruplardan birine namazı kıldırırken diğer gurup düşmanın karşısında idi sonra, namaz kılanlarla düşman karşısında olanlar yer değiştirdi. Peygamber (s.a.v) kalan bir rekatı da onlara kıldırdıktan sonra selâm verdi. Sonra guruplardan biri daha sonra da diğeri kılamadıkları birer rekatı kaza ettiler. (Buhârî, Salatül Havf: 1; Ebû Davud, Salat: 283)

1521- Sâlim b. Abdullah (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte necid taraflarında yapılan bir savaşta bulundum. Düşmanla karşılaşınca saf olduk, Rasûlullah (s.a.v) bize namaz kıldırdı. Bir gurup Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılarken diğer gurup düşman karşısında durdu. Rasûlullah (s.a.v), arkasındakilerle beraber rükû' yaptı ve iki secde yaptıktan sonra onlar gitti, diğerleri onların yerlerine geldiler. Bu gelen guruba da bir rükû' ve iki secde yaptırdıktan sonra selâm verdi. Sonradan askerlerin hepsi kılamadıkları tek rekatları kendi başlarına kıldılar. (Buhârî, Salatül Havf: 1; Ebû Davud, Salat: 283)

1522- Abdullah b. Ömer (r.a) anlatıyor. Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte korku namazı kıldım. Bizden bir gurubu arkasında saf yaptı, diğerlerini de düşman karşısına bıraktı, bizle bir rükû' ve iki secde yaparak tek rekat kıldı sonra bizler dönüp diğerlerinin yerine çarpışmaya gittik. Onlar da bizim yerimize gelerek namaz kılacaklardı. Rasûlullah (s.a.v) onlara da aynı şekilde bir rükû' ve iki secde yaptırarak namaz kıldırdı sonra selâm verdi sonra her iki guruptaki kimseler kendi başlarına birer rükû' ve ikişer secde yaparak namazlarını tamamladılar. (Muvatta', Salatül Havf: 1; İbn Mâce, İkmetü's Salat: 151)

1523- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), korku namazı kıldırdı. Ayağa kalkıp tekbir aldı. arkasında bir gurup kendisiyle namaz kılarken diğer gurupta düşman karşısında idi. Rasûlullah (s.a.v) onlarla bir rükû' ve iki secde yaparak tek rekat kıldırdı. Sonra onlar namazı bıraktılar selâm vermemişlerdi. Bu gurup düşman tarafına yöneldiler, onların yerini aldılar. O gurup ta Rasûlullah (s.a.v) arkasında saf tutup bir rükû' ve iki secde yaparak namazlarını kıldılar sonra Rasûlullah (s.a.v) selâm vererek namazı iki rükû' ve dört secde olarak tamamlamış oldu. Sonra her iki gurubun fertleri kalkıp birer rekat namaz olan tek rükû' ve iki secde yaparak namazlarını tamamlamış oldular. (Muvatta', Salatül Havf: 1; Buhârî, Salatül Havf: 2)

1524- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yaptığı bazı savaşlarda korku namazı kıldırdı. Bir gurup O'nunla birlikte saf tutup namaz kılarken diğer gurup düşmanla karşı karşıyaydı. Rasûlullah (s.a.v) yanındakilere bir rekat kıldırdı sonra onlar gidip diğerleri geldiler. Onlara da bir rekat kıldırdı sonra her iki gurup kendi başlarına birer rekat daha kıldılar. (Muvatta', Salatül Havf: 1; Buhârî, Salatül Havf: 2)

1525- Mervan b. Hakem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Hüreyre'ye: "Peygamber (s.a.v)'le birlikte korku namazı kıldın mı?" diye

sordum. "Evet" dedi. "Ne zaman" diye sordum, "Necid gazvesinde" dedi ve şöyle devam etti: "Rasûlullah (s.a.v), ikindi namazını kıldırmak için kalktı, bir grupta kendisiyle birlikte kalktılar, diğer grupta düşmanla karşı karşıyaydı, düşman karşısındakilerin sırtları kıbleye karşı idi. Rasûlullah (s.a.v) tekbir aldı, her iki grup ta tekbir aldılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v) rükû'a giderek bir rükû' yaptı arkasındakiler de bir rükû' yaptılar sonra Rasûlullah (s.a.v) bir secde yaptı. Düşman karşısındakiler de ayakta duruyorlardı. Peygamber (s.a.v) ikinci rekata kalktı. Kendisiyle birlikte olanlar düşman karşısına geçtiler, onlarda bu tarafa geldiler ve rükû' yaptılar, secde yaptılar. Rasûlullah (s.a.v) aynı şekilde ayakta duruyordu, onlar da kıyama kalktılar. Rasûlullah (s.a.v) bu guruba da bir rekat kıldırmış oldu, bunlar da rükû' ve secdeleri yapmış oldular. Sonra düşman karşısında duranlar geldiler, rükû' edip secde edip bir rekat daha kılmış oldular. Sonra tekrar düşman karşısında ki gurup gelerek rükû' ve secde ettiler. Rasûlullah (s.a.v) oturuyordu sonra hepsi birlikte selâm verdiler, böylece her iki gurup ta Rasûlullah (s.a.v)'ile ikişer rekat namaz kılmış oldular." (Ebû Davud, Salat: 284)

1526- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) müşrikleri kuşatarak Dacnan ile Usfan arasında konakladı. Bunun üzerine müşrikler birbirlerine: Onların kız ve erkek çocuklarından daha çok sevdikleri namazları vardır. Onlar namaz kılarlarken hazır olun ve tek bir çırpıda üzerlerine saldırın. Bunun üzerine Cebrail gelip Peygamber (s.a.v)'e ashabını iki guruba ayırmasını ve birine namaz kıldırırken diğerlerinin düşman karşısında pür dikkat silahlarıyla karşılık vermelerini emretti. Böylece Peygamber (s.a.v) bir guruba namaz kıldırdıktan sonra onlar gidip düşman karşısında olanlar geldiler, onlara da bir rekat kıldırdı. Böylece guruplar tek rekat kılmış oldular Peygamber (s.a.v)'de iki rekat namaz kılmış oldu. (Ebû Davud, Salat: 284)

1527- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Müslümanlara korku namazı kıldırdı. Namaza kalktığında bir saf önünde diğeri de arkasında idi. Arkasında olan guruba iki secde ile bir rekat kıldırdı. Sonra bu kılanlarla düşman karşısında olanlar yer değiştirdiler. Rasûlullah (s.a.v) onlara da iki secdeli bir rekat namaz kıldırdı sonra selâm verdi. Böylece Peygamber (s.a.v) iki rekat askerler ise birer rekat kılmış oldular. (Buhârî, Megazî: 32; İbn Mâce, İkametü's Salat: 151)

1528- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdik, namaz için kamet getirildi. Rasûlullah (s.a.v) namaz için kalktı, kendisiyle beraber bir gurup ta kalkıp arkasına durdu, bir gurup ta düşmanla karşı karşıyaydı, arkasındakilere bir rekat kıldırıp iki secde yaptırdı. Sonra onlar gidip düşman karşısında yerlerini aldılar, onlar da gelip Peygamber (s.a.v)'in arkasında saf tuttular. Rasûlullah (s.a.v) onlara da bir rekat kıldırıp iki secde yaptı sonra Rasûlullah (s.a.v) bunlarla birlikte selâm verdi, diğerleri de selâm verdiler. (Buhârî, Megazî: 32; İbn Mâce, İkametü's Salat: 151)

1529- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte korku namazı kılmıştım. Peygamber (s.a.v)'in arkasına iki saf halinde durmuştuk, düşman da kıble ile bizim aramızda idi. Peygamber (s.a.v) tekbir aldı bizler de tekbir aldık, rükû' yaptı biz de yaptık, rükû'dan doğruldu biz de doğrulduk, secde için eğilince Rasûlullah (s.a.v) secde etti arkasında ki saftakiler de secdeye gitti en arka saftakiler ise ayakta beklediler. Peygamber (s.a.v) ile beraber ilk saftakiler kalkınca bu sefer ikinci saftakiler secdeye gittiler. Daha sonra Peygamber (s.a.v)'in arkasındakiler geri çekildi, geridekilerde ilk safa geçtiler. Bu sefer Peygamber (s.a.v) tekrar rükû' yaptı bizde rükû' yaptık sonra rükû'dan başını kaldırdı bizler de kaldırdık, secdeye gidince ilk saftakiler de secdeye gitti, arka saftakiler ise ayakta beklediler. Rasûlullah (s.a.v) ilk saftakilerle beraber secdeden kalkınca bu sefer diğerleri secdeye gittiler daha sonra Peygamber (s.a.v) selâm vererek namazı bitirmiş oldu. (Buhârî, Megazî: 32; İbn Mâce, İkametü's Salat: 151)

1530- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Nahl denilen yerdeydik. Düşman güçleri bizimle kıble arasında idi. Rasûlullah (s.a.v) namaz için tekbir aldı, tüm askerlerde birlikte tekbir aldılar. Rasûlullah (s.a.v) rükû'a vardı, askerlerde hep birlikte rükû'a gittiler. Sonra Peygamber (s.a.v) secdeye gitti arkasındaki saf secdeye gitti, diğerleri ayakta onları beklediler. Birinci saftakiler secdeden kalkınca arka taraftakiler secdeye gittiler. Sonra ön saftakilerle arka saftakiler yer değiştirdiler. Rasûlullah (s.a.v) rükû' yapınca hepsi birlikte rükû' yaptılar. Rasûlullah (s.a.v) kalktı hepsi birlikte kalktılar. Sonra, Peygamber (s.a.v) secdeye vardı arkasındaki saf secdeye vardı, diğerleri onları bekliyorlardı. Onlar secdeden kalkınca oturdular berikiler onların yerine secde ettiler sonra selâm verdiler. Câbir diyor ki şimdiki komutanlarınızın yaptığı gibi. (Buhârî, Megazî: 32; İbn Mâce, İkametü's Salat: 151)

1531- Ebu Ayyaş ez Züraki (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Şu'be bana mektup yazdı ben de onu okudum, zaten ondan onu işitmiştim, bahsetmişti fakat onu ezberledim. İbn Beşşar hadisinde diyor ki: Bunu mektuptan ezberledim. Rasûlullah (s.a.v), Üsfan denilen yerde düşmanla karşı karşıya gelmişti. Müşrik ordularının başında Halid b. Velid vardı. Rasûlullah (s.a.v) orada ordusuna öğle namazını kıldırmıştı. Müşrikler kendi aralarında şöyle diyorlardı. Onların mallarından, çocuklarından çok sevdikleri namazları vardır. Rasûlullah (s.a.v) askerlerine ikindi namazını kıldırdı ve orduyu arkasında iki saf haline getirdi. Rasûlullah (s.a.v) onlarla birlikte rükû'a gidiyordu. Rükû'dan başlarını kaldırınca arkasındaki saf kendisiyle birlikte secdeye gidiyor diğerleri ise ayakta bekliyorlardı, secdeden kalktıklarında ise diğer saf secdeye gidiyor. Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte rekatı tamamlıyorlardı sonra önceki saf geriliyor gerideki saf ise öne geçiyordu. Böylece hepsi birbirinin yerine geçerek namazlarını ve savaşı devam ettiriyorlardı. Sonra Rasûlullah (s.a.v) hepsiyle birlikte rükû'a vardı, hepsi rükû'dan başlarını kaldırınca arkadaki saf secde etti. Diğerleri ise ayakta beklediler. Onlar secdeden kalkınca bu berikiler secdeye varıyorlardı daha sonra Peygamber (s.a.v) selâm vererek namazlarını bitirmiş oldular. (Böylece her iki gurupta ikişer rekat kılmış oldu) (Ebû Davud, Salat: 284)

1532- Ebu Ayyaş ez Züraki (r.a)'den (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte ufsan savaşında bulundum. Rasûlullah (s.a.v) bize öğle namazını kıldırdı. O gün müşrik ordusunun başında Halid b. Velid vardı. Müşrikler kendi aralarında dediler ki: Onları gaflette yakaladık, onları dalgın yakaladık. Bu sözler üzerine öğle namazı ile ikindi namazı arasında korku namazıyla alakalı ayet nazil oldu. Rasûlullah (s.a.v) bize ikindi namazını kıldırdı ve bizi iki guruba ayırdı. Bir gurup; Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılıyor diğer gurup ise onları bekliyorlardı. Peygamber (s.a.v) tekbir alınca her iki gurupta tekbir aldı sonra rükû'a gitti tüm guruplar da rükû' yaptılar. Sonra arka saftakiler ayakta kalıp ön saftakiler secdeye gittiler. Onlar secdelerini yapıp ayağa kalkınca arka saftakiler de secdelerini yaptılar. Daha sonra hep birlikte ikinci rekata kalktılar, önce birinci saftakiler secdeye vardılar diğerleri onları beklediler sonra saflar birbiriyle yer değiştirdiler ve onlarda secdeye vardılar ve hep beraber selâm verdiler. Böylece her gurup imamları ile beraber ikişer rekat namaz kılmış oldular. Rasûlullah (s.a.v) bir defasında, Benî Süleym yurdunda da böyle bir namaz kıldırmıştı. (Ebû Davud, Salat: 284)

1533- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir topluluğa iki rekat korku namazı kıldırdıktan sonra selâm verdi sonra diğer bir topluluğa yine aynı şekilde iki rekat kıldırıp selâm verdi. Böylece Rasûlullah (s.a.v) dört rekat kılmış oldu. (Ebû Davud, Salat: 284)

1534- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) ashabından bir guruba iki rekat korku namazı kıldırıp selâm verdi. Sonra diğer guruba yine iki rekat kıldırıp selâm vermişti. (Buhârî, Megazi: 32)

1535- Sehl b. ebi Hasme (r.a) korku namazı ile ilgili şöyle der: İmam kıbleye dönerek ayakta durur, bir gurup ta kendisi ile birlikte namaza durur, diğer gurupta düşmana karşı durur, herkesin yönü düşmana doğrudur. İmam arkasındakilere bir rekat kıldırır onlar kendi başlarına oldukları yerde bir rükû' ve iki secde yaparlar sonra ikinci gurupta aynısını yapar, böylece guruplar tek rekat imam ise iki rekat kılmış olur. (Ebû Davud, Salat: 284; İbn Mâce, İkametü's Salat: 151)

1536- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ashabına korku namazını kıldırmıştı. Bir gurup O'nunla birlikte namaz kılıyor diğer gurup ise düşmanla karşı karşıya duruyordu. Rasûlullah (s.a.v) iki rekat bir guruba namaz kıldırıyor onlarla diğerleri yer değiştiriyor onlara da iki rekat namaz kıldırıyordu ve selâm veriyordu. (Buhârî, Megazî: 32)

1537- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) arkasındakilere iki rekat korku namazı kıldırmıştı sonra diğerleri geldi, onlara da iki

rekat namaz kıldırdı ve selâm verdi. Böylece Rasûlullah (s.a.v) dört, gurupla da ikişer rekat kılmış oldular. (Ebû Davud, Salat: 287)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18. TAKVA VE GÜZEL AHLÂK
Bu Hadisin Önemi:
Büyük Bir Vasiyet:
Takua'nın Tanımı:
Takvanın İzafe Edilişi Ve Anlamı:
Takvanın Faziletleri:
Gizlide Ve Açıkta Allah'tan Korkmak (Takva)
Günahları Silen Şey:
Günahı Silen İyilikten Maksat
Salih Amel Neyi Siler?:
Küçük Günahlardan Tevbe Etmek:
Güzel Ahlâk Takvadan İleri Gelir:
Selef-i Salih'in Güzel Ahlâkı Açıklaması:
Kulun Ahlâkı Nasıl Güzelleşir?

18. TAKVA VE GÜZEL AHLÂK

Ebu Zerr Cundub b. Cünâde ile EbuAbdurrahman Muâz b. Cebel (r. anhümâ)'den, Rasuîullah (s.a)'dan, buyurdu ki: "Nerede olursan ol Allah'tan kork ve kötülüğün arkasından hemen iyiliği yetiştir ki, onu süsin. İnsanlarla da güzel bir ahlâk ile geçinmeye bak.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin Önemi aşağıdaki hususlara davetinden kaynaklanmaktadır:
1- Allah'tan kormak, dinin gayesi her türlü hayır ve faziletin de esasıdır. Aynı şekilde Yüce Allah'ın öncekilere de, sonrakilere de eskiden beri yaptığı tavsiyesidir.
2- Güzel ahlâk, Hanif dinin amaçlarından bir tanedir. Güzel ahlâk, üm-" metin birbiriyle kaynaşmasına, sevginin yayılmasına sebeptir. Nitekim Yüce Allah'a yakınlaşmaya, Kıyamet gününde de derecelerin yükselmesine sebeptir. [2]

Büyük Bir Vasiyet:

Takvanın tavsiye edilmesi büyük bir vasiyettir. Allah'ın öncekilere de, sonrakilere de vasiyeti budur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun-sizden önce kitap verilenlere de sizlere de Allah'tan korkunuz diye tavsiye
ettik."(en-Nisâ, 4/131)
Rasulullah (s.a) da hutbesine, insanlara Allah'tan korkmayı (takvayı) ha- -tırlatarak başlardı. Bir ihtiyacını arzetmek için okuduğu hutbelerinde aşağıdaki âyet-i kerimeleri okurdu:
"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün.'VAı-i imrân, mo2)\ "Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan, ondan da eşini vareden, her ikisinden ise bir çok erkekler ve kadınlar türeten Rabb'inizden korkun. Yine kendisinin adıyla birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir.'WNisâ, <yi)\ "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki, lehinize olarak amellerinizi ıslah etsin ve günahlarınızı da bağışlasın. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur.'Vei-Afeab, 33/70-71) [3]

Takua'nın Tanımı:

Takva, sözlükte, seni korkup çekindiğin şeye karşı koruyacak bir engel edinmek demektir.[4] Allah'tan korkmayı (takva), İbn Receb şöyle tarif etmektedir: Kulun kendisi ile kendisinden korktuğu Rabb'inin gazab, öfke ve cezasından kendisini koruyacak bir koruyucu meydana getirmesidir. Bu da O'na itaat olan işleri yapması, O'na masiyet teşkil eden hususlardan uzak kalması ile mümkün olur.[5]
Selefin takvanın açıklaması ile ilgili pek çok sözleri vardır, bunların birisi şöyledir: "Allah'a itaat edilip isyan olunmaması, anılıp unutulmaması, şükredilip O'na karşı nankörlük (küfran) edilmemesidir."
Farzları yapmak, haramlardan kaçınmak da Allah'ın takvasının kapsamına girer. İşte bu, kul için mutlaka gerçekleştirilmesi gerekli farz olan takvadır. Aynı şekilde, müstehap işleri yapmak, mekruh olanları terketmek de takvanın kapsamına girmektedir. Bu da takvayı kemal derecesinde gerçekleştirmeye götürür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Elif, Lâm, Mim. İşte bu Kitab. Onda hiçbir şüphe yoktur, takva sahipleri için doğru yolun ta kendisidir. Onlar gayba iman ederler, namazı dosdoğru kılarlar. Kendilerine rızık olarak verdiğimizden de infâk ederler. Hem onlar sana indirilene de, senden öne indirilenlere de iman ederler, âhirete de kesin olarak inanırlar.\i-Bakara, 2/1-4) [6]

Takvanın İzafe Edilişi Ve Anlamı:

Yüce Allah'ın şu buyruğunda görüldüğü gibi takva yüce Allah'a izafe edilir: "Huzurunda haşrolunacağınız Allah'tan korkun."(ei-Maide, 5/96); "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve her bir kişi yarına neler hazırladığına bir baksın. Allah'tan da korkun. Çünkü muhakkak Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. "(ei-Haşr, 59/18) Bu izafetin ışığında takvanın anlamı şöyle olur: Allah'ın gazabından, öfkesinden korkun. İşte kendisinden sakınılıp korkulması gereken en büyük şey budur. Zira bunun sebebiyle dünyada da âhirette de Allah'ın cezası ve azabı sözkonusu olur.
Yüce Allah, gerçekten kendisinden sakınılıp korkulmaya, haşyet duyulmaya, celâl ve azametinin kullarının kalbinde yer etmesine lâyıktır.

Nitekim şöyle buyurmaktadır: "O, kendisinden korkulmaya (takvaya) da ehil olandır, mağfirette bulunmaya da ehil olandır."(ei-mddessir, 74/se)\ "O halde kâfirler için hazırlanan ateşten de sakının.'Vah Wan, 3/i3iy, "Ve kendisinde Allah'ın huzuruna döndürüleceğiniz bir günden korkun\"(ei-Bakam, 2/28D[7]

Takvanın Faziletleri:

Kitâb-ı Kerim'de ve Sünnet-i Seniyye'de takvanın faziletini beyân eden pek çok nass vârid olmuştur. Bunların bazılarını kaydedelim:
1- Cerinet'e takva sahipleri mirasçı olacaktır. Yüce Allah şöyle buyur 'İşte bu Cennet kullarımızdan takva sahibi olanlara miras verdiği-maktadır:(Meryem, 19/63)
2- Takva Allah'ın kulunu sevmesine sebeptir. îşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hayır, kim ahdine tastamam bağlı kalır, gereğini yerine getirip sakınır, takvâlı olursa, şüphesiz Allah takva sahiplerini sever. ViiWân,376j
3- Göklerin ve yerin bereket kapılan müttakilerin üzerine açılır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer o ülkelerin halkı iman edip de sakınmış olsalardı, üzerlerine gökten ve yerden nice bereketler açardık.'Ve/ Ava/, 7/96)
4- Allah takva sahipleriyle birliktedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz Allah, takvâlılarla ve ihsan edenlerle beraberdir."(en-Nahi, 16/128)
5- Dünya ve âhirette işlerin kolaylaştırılmasına sebeptir: "Kim Allah'tan korkarsa, O da kendisine işinde bir kolaylık verir."(et-Taiak, 65/4)
6- Dünyada da âhirette de kulun en hayırlı azığı takvadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Azık edinin ve hiç şüphesiz en hayırlı azık takvadır. "(el-Bakara, 2/197)
7- Dünyada da âhirette de en güzel akıbet, takva sahiplerinindir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve güzel akıbet takva sahiplerinindir."m-avö/,7/128) [8]

*

Gizlide Ve Açıkta Allah'tan Korkmak (Takva)

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Nerede olursan ol, Allah'tan kork" buyruğu şu de-mektir: Kimsenin seni görmediği gizli hallerinde de Allah'tan kork, insanların seni gördüğü açık hallerde de. Çünkü Yüce Allah bütün davranışları, sözleri ve halleri gözetleyendir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah, sizin üzerinizde bir gözetleyicidir.'Ven-Nrsâ, 4/i)lbn Kesir der ki: "İşte bu, rakibin (herşeyi gözetleyenin) murakabesi (gözetimi) altında olduğunu unutmamaya bir emir ve bir irşâddır.[9]
Şüphesiz gizli hallerde Allah'ın gözetimi altında olduğunu hatırına getirmemek, kalbin hastalığına bir alâmettir, bu ise münafıkların işidir. Bundan dolayı Yüce Allah, insanlar kendilerine karşı tepki göstermesinler diye çirkinliklerini gizleyen ve Allah'a karşı -bütün gizlilikleri gören, kalplerde olanı iyi bilen olduğundan ötürü- bunları açıkça işleyebilen bu münafıkların davranışlarını reddederek şöyle buyurmaktadır: "İnsanlardan gizlemeye çalışırlar da, Allah'tan gizlemeye çalışmazlar."(en-N\sa, 4/ıos)
Bundan dolayı salih zatlardan birisi şöyle demiştir: "Yaptığını görenler arasında en önemsemediğin zatın Allah olmasından sakın." Ebu Süleyman el-Cüzecâni[10] de şöyle demektedir: Hüsrana uğrayan kişi insanlara salih amellerini açıkça gösteren, buna karşılık şah damarından kendisine daha yakın olana karşı çirkin amelini açıkça işleyerek meydan okuyandır." Kimisi de şöyle demiştir: "Gizli halde Allah'tan korkmak, imanın kemaline alâmettir."[11]

Günahları Silen Şey:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ve günahın akabinde iyiliği yetiştir ki, onu silsin" buyruğu şuna delâlet etmektedir: Kul bazan itaatleri yerine getirmekte, ba-zan da yasaklan işlemekte kusurlu olabilir. Bu durumda ona düşen, salih amelleri ifa etmektir. Çünkü bu salih ameller, içine düştüğü bu kötülüğü siler. Kur'ân-ı Kerim'den bu hususa tanıklık eden, Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı dosdoğru kıl. Çünkü şüphesiz iyilikler, günahları gider ir. "fHud, ıı/ıi4)\hn Mes'ud'un rivayet ettiğine göre bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi şudur: Adamın birisi bir hanımı öpüvermiş. Daha sonra Peygamber (s.a)'e gidip durumu bildirmiş. Yüce Allah da bu âyet-i kerimeyi indirince adam; Ey Allah'ın Resulü diye sormuş, bu yalnız benirn için mi? Rasuluîlah (S.A.S.): "Bütür ümmetim içindir de" diye buyurmuş.[12]
Nitekim Yüce Allah, takva sahiplerini şöylece nitelendirmektedir: Onlar Allah'tan korkmak hususunda bazı kusurlar işleyecek olurlarsa, bu kusurları üzerinde ısrar etmezler. Aksine tevbe ile Allah'a dönmekte ellerini çabuk tutarlar. O şöyle buyurmaktadır: "Ve onlar bir hayasızlık işledikleri, yahut kendilerine zulmettikleri vakit, hemen Allah'ı hatırlayarak günahlarının affedilmesi için mağfiret dilerler. Zaten günahları Allah'tan başka kim mağfiret eder ki! Bir de işledikleri üzerinde bilip dururlarken de ısrar etmezler."(Atı-İmrân, 3/135)
Küçük ve büyük günahlardan kurtulabilmemiz için bize böyle bir çıkış yolu buyuran Allah'a hamdolsun. [13]

Günahı Silen İyilikten Maksat

Günahın silinmesine sebep teşkil eden iyilik (hasene) hususunda ilim adamlarının iki görüşü vardır:
1- Kimisi şöyle demektedir:.Bazen hasene ile o günahtan tevbe kastedi-lebifir. Çünkü Yüce Allah, günahından tevbe eden kimseye günahını bağışlayacağını ve tevbesini kabul edeceğini birçok yerde açıklamış bulunmaktadır. Bunlardan birisi Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Allah nezdinde tevbe, kötülüğü ancak bilmeksizin yapanların, sonra da çabucak vazgeçip tevbe edenlerin (yaptığı tevbe)dir. İşte Allah'ın, tevbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır.'Ven-Nısâ,4/i7j; "Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyenlerin, işte Allah onların günahlarını sevaplara değiştirir..."(ei-Furkân, 25/70)
Bu delillerin zahirinden anlaşıldığına göre, her kim nasuh (samimi) bir şekilde tevbe eder, tevbenin şartlarını yerine getirecek olursa, nasıl ki sağlıklı bir şekilde İslâm'a giren bir kâfirin İslâm'ı kabul edilmesi kesin ise, böy-lesinin de tevbesinin Allah tarafından kabul edileceği kesindir.
Cumhurun benimsediği görüş budur. İbn Abdilberr'in kulandığı ifadeler bu hususta icma bulunduğunu göstermektedir.
Cumhurun görüşüne muhalif olarak bazılarının delil gösterdiği naslara gelince, onlardan birisi Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Ama kim tevbe edip imana gelir ve salih amel işlerse, onun felah bulanlardan olması umulur. "(et-Kasa*, 28/67); "Ey müminler! Topluca Allah'a tevbe edin; umulur ki felah bulursunuz."fen-Nur, 24/3i)\ "Onlardan başka diğer bir kısım da günahlarını itiraf ettiler. Onlar salih amele

başka bir kötü amel karıştırmışlardır. Olur ki, Allah onların tevbelerini kabul eder "(et-Teobe. 9/102} İbn Receb der ki: Zahir olan, bu hususun tevbe eden kimseler hakkında olduğudur. Çünkü günahı itiraf etmek, pişman olmayı gerektirir.
İbn Abbâs da şöyle demektedir: Yüce Allah'ın "umulur" ifadesi bunu kesin olarak gerçekleştireceği anlamındadır. Bu açıklamayı İbn Abbâs'tan Ali b. Talha nakletmiş, İbn Receb de şöyle demiştir: İman ve salih amele karşılık verilecek mükâfat da aynı şekilde "umulur" anlamını veren kelimelerle zikredilmiştir. Bunun böyle olması, bu karşılıkların kesin olarak verilmeyeceğine delâlet etmez.[14]
2- Kimisi de şöyle demektedir: İyilik (hasene) ile tevbeden daha genel olan bir şey kastedilmektedir. Buna da Yüce Allah'ın şu buyruğu delildir: "Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı dosdoğru kıl, çünkü iyilikler günahları giderir."rHud, 11/114)
Namaz ve abdest günahların bağışlanıp silinmesine sebeptir. Buna delil teşkil eden birçok nas vârid olmuştur. Ebu Hüreyre'den Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Allah'ın kendisi sebebiyle günahları sildiği ve kendisiyle dereceleri yükselttiği bir şeyi size göstereyim mi?" Ashab; göster ey Allah'ın Resulü, diye buyurdular. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Zor (hoşa gitmeyen) hallere rağmen abdesti iyice almak, mescidlere bol bol adım atarak gitmek, namazdan sonra bir sonraki namazı beklemek. İşte ribât dediğiniz şey budur.[15]
Aynı şekilde Ramazan orucunun ecrini Allah'tan umarak tutmak da böyledir. Ebu Hureyre (r.a)'den Peygamber {s.a) buyurdu ki: "Her kim Ramazanı inanarak ve (mükafatını) umarak tutacak olursa, onun geçmiş günahları bağışlanır, her kim Kadir gecesini inanarak ve (mükafatını) umarak kıyamla geçirecek olursa, ona da geçmiş günahları bağışlanır.[16]
Aynı şekilde hacc da günahların bağışlanmasının ve silinmesinin sebebidir. Ebu Hüreyre (r.a)'den Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Kim Allah için hacceder, çirkin söz söylemez ve bir kötülük işlemezse, annesinin kendisini doğurduğu günkü gibi geri döner.[17]
Aynı şekilde, pek çok salih amelin, günahların bağışlanıp silineceğini ortaya koyan pek çok nass vârid olmuştur. [18]

Salih Amel Neyi Siler?:

Atâ ve başkalarının görüşüne göre,[19] salih ameller yalnızca küçük günahları siler. Hatta kimileri, küçük günahların bağışlanabilmesi için büyük günahlardan uzak durmayı şart görmüştür. Çünkü salih ameller, küçük ve büyük günahlara keffâret teşkil edecek olursa, tevbeye gerek kalmaz. Bilindiği gibi tevbe farzdır. Farz olan bir şeyin ise yerine getirilmesi ve niyet ve kast ile eda edilmesi kaçınılmaz bir husustur.
Aynı şekilde, eğer büyük günahlar farzların edâ edilmesi ile örtülecek (bağışlanacak) olursa, hiçbir kimsenin kendisi sebebiyle Cehennem'e gitmesini gerektiren bir günahı kalmaz. Bu görüşü kabul edenlerin ileri sürdükleri en güçlü delillerden birisi de, Rasulullah (s.a)'ın şu buyruğudur: "Beş vakit namaz, cumadan cumaya (kılınan cuma namazı), Ramazandan Ramazana (tutulan Ramazan orucu) büyük günahlardan uzak durulduğu sürece arala-nndakilere (küçük günahlara) keffâret sebebi olurlar.[20]
Büyük günahlardan kaçınmak, küçük günahların affedilmesinin (tekfirinin) şartıdır, görüşü, Ehl-i Sünnet'in cumhurunun görüşüdür. Katâde der ki: Allah büyük günahlardan uzak duranlara mağfirette bulunmayı va'detmiş-tir.[21] Rasulullah (S.A.S.)'in: "Her kim bunlardan herhangi bir şey işler de Allah da onun bu günahını örtecek olursa, bu iş Allah'a kalmıştır. Dilerse onu azab eder, dilerse o kişiye mağfiret buyurur.[22] İşte bu buyruk da, farzları ifa etmenin büyük günahlara keffâret teşkil etmediğine bir delildir. O bakımdan, büyük günahlardan samimi bir tevfeenin bulunması kaçınılmazdır. Ta ki Allah, o büyük günahları silmek suretiyle onları bağışlamış olsun.
İbn Receb der ki: Bu mes'elede daha kuvvetli görünen görüş -doğruyu en iyi bilen Allah'tır ya- şudur: Büyük günahların birtakım amellerle affedilmesinden kasıt, büyük günahlar yalnızca farzların yerine getirilmesi ile bağışlanır ve büyük günahlardan uzak durmak suretiyle küçük günahların bağışlandığı gibi, büyük günahlar da bu suretle affedilir diyen görüşün batıl olduğudur. Eğer bununla, Kıyamet gününde büyük günahlar ile birtakım (salih) ameller arasında bir mukayese yapılıp büyük günahların kendilerine mukabil olan salih ameller ile silineceği ve böylelikle o amelin düşeceği, sonunda kişinin o salih amelinden dolayı bir sevabının kalmayacağı kastedilir-se; böyle birşey söz konusu olabilir.[23]

Küçük Günahlardan Tevbe Etmek:

Müslümanların bütün günahlardan tevbe etmesi gerekir. Hanbelilerin ve diğerlerinin görüşü budur. Onlar Şanı Yüce Allah'ın şu buyruğunu delil gösterirler: "Mümin erkeklere de ki: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar... Ey mü'minler! Allah'a topluca tevbe edin ki, felah bulaşınız."fen-Nur, 24/30-31)
Yine Yüce Allah'ın şu buyruklarını da delil göstermektedirler: "Ey iman edenler, hiçbir erkekler topluluğu başka bir erkekler topluluğu ile alay etmesinler. Olur ki, kendileriyle alay edilenler alaya alanlardan hayırlıdır... Kim tevbe etmezse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir.')ei-Hucurât, 49/u) [24]

Güzel Ahlâk Takvadan İleri Gelir:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ve insanlarla güzel bir ahlâk ile geçin" buyruğuna gelince:
Güzel ahlâka sahip olmak, takvanın özelliklerindendir ve o olmadan takva tamamlanmış olamaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "... Takva sahipleri için hazırlanmış, eni göklerle yer olan Cennet'e koşuşun. Onlar ki bolluk ve darlıkta infak edenler, öfkelerini yutanlar, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever."(âh /mrân, 3/133-134) Yüce Allah insanlarla güzel bir ahlâk ile geçinmeyi takvanın esasları arasında göstermiştir.
Rasulullah (s.a) da ümmetini İslâm'ın o dosdoğru ahlâkı ile ahlâklanma-ya teşvik etmiştir. Bu teşvik edici buyruklardan bazılarını kaydedelim:
1- Güzel ahlâk imanın mükemmelliğinin bir sonucudur. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "İman bakımından mü'minlerin en kâmil olanları, ahlâkı itibariyle en güzelleridir.[25]
2- Güzel ahlâk ile kul, Rabb'ine karşı saygı ile itaat eden kulların derecesine ulaşır. Rasuiullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki mümin bir kimse, sahip olduğu güzel ahlâkı sayesinde oruç tutan, namaz kılan kimsenin derecelerine ulaşır.[26]
3- Güzel ahlâk, Kıyamet gününde kulun mizanını ağırlaştırır. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır-. "Mizana güzel ahlâktan daha ağır konulacak bir şey bulunmayacaktır.[27]
4 - İnsanların Cennet'e girmelerine en çok sebep teşkil eden husus, güzel ahlâk olacaktır. Rasulullah (S.A.S.)e insanların Cennet'e girmelerine en çok sebep teşkil edecek husus hakkında soru sorulunca, O da: "Allah'tan korkmak ve güzel ahlâk" diye cevap ver mistir.[28]

Selef-i Salih'in Güzel Ahlâkı Açıklaması:

Hafız İbn Receb, Selef-i Salih'in güzel ahlâkı açıklamasını ihtiva eden pek çok sözleri nakletmiştir. Bunlardan bazılarını aktarmak yerinde olur. el-Hasen der ki: Güzel ahlâk, kerem, cömertlik ve tahammülkârlıktır.
İbnü'l-Mübarek der ki: Güzel ahlâk, güleryüz, iyiliği bol bol işlemek ve başkalarına eziyette bulunmaktan kaçınmaktır.
İmam Ahmed der ki: Güzel Ahlak, kızmaman ve kin duymamandır.[29]
Birisi de şöyle demiştir-. Güzel ahlâk, Allah için öfkesini yutmak ve gü-leryüzlüiüğünü izhâr etmektir. Ancak bid'atçi ve fâcir kişi bundan müstesnadır. Yanılan kimseleri bağışlamaktır, te'dib ve had uygulamak müstesna. Her müslüman ve her andiaşmahya eziyet vermekten uzak durmaktır, münkeri değiştirmek, haksızlığa sapmaksızin bir mazlumun uğradığı haksızlığını telâfi etmek müstesnadır.
İşte bu sözler güzel ahlâk kavramının kapsamına girer. [30]

Kulun Ahlâkı Nasıl Güzelleşir?

Kul, Peygamberlerin önderine uyduğu takdirde ahlâkı güzelleşir. Çünkü O, bu makamı fiilen gerçekleştirilenlerin en hayırlılarıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak ki sen, çok büyük bir ahlâk üzere-sin. "(ei-Kaiem, 68/4) O (her hususta olduğu gibi) bu hususta da önderimizdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun, Rasulullah'ta sizin için uyulmaya değer güzel bir örnek vardır."(ei-Ahzâb, 33/21)
O halde müslümana düşen, hayatın bütün yönlerinde O'nun siretini incelemektir: Rabb'ine karşı edebi neydi, insanlara karşı takındığı edeb neydi, ailesine karşı nasıl davranmıştı? Arkadaşlarına karşı nasıl davranmıştı? Müslüman olmayanlara karşı ne şekilde davranmıştı?
Güzel ahlâkı kazanmanın yardımcı hususları arasında böyle bir ahlâka sahip ve tertemiz takvâlı kimselerle birlikte oturup kalkmak da sayılır. Çünkü insan, oturup kalktığı kimselerden etkilenir. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Kişi arkadaşının dini üzeredir. O bakımdan her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine baksın.[31]
O halde müslümana, Hanif dinin kendisine davet ettiği övülmeye değer güzel ahlâk ile ahlâklanmayan kötü arkadaşlardan uzak durmak düşer. [32]

---

[1] Bu hadisi Tirmizi, Ebvab el-Birri Ve's-Sıla, Bâbun Fi Muâşereti'n-Nâs'da (1988 no'lu hadis olarak) rivayet etmiştir. Sahihtir. Bk. el-Elbâni, Sahihu'l-Câmi, 96.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 195.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 195-196.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 196.
[4] el-Vâfi /i-Şerhi'l-Erbain, 113.
[5] Câmiu'l-Utumi ue'S-Hikem, 148.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 196-197.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 197.
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 197-198.
[9] İbn Kesir, II, 179.
[10] Ebu Süleyman el-Cüzecâni (? H.200): Adı Musa b. Süleyman'dır. Künyesi Ebu Süleyman el-Cüzecâni'dir. Sonra Bağdadi diye bilinmiştir. Mezhebi Hanefi olup, aslen Afganistanlıdır, fakih bir kişidir, fıkhı Muhammed b. el-Hasen'den öğrenmiştir. Meymun kendisine kadılık teklif etmiş, fakat kabul etmemiştir. İlmi eserlerinden: 1} es-Siyeru's-Sağir, 2} es-Saîât, 3) er-Rehn, 4) Neuâdiru'l-Fetâvâ fi Furui'l-Hanefiyye.
[11] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 198-199.
[12] Buhari, II, 148. (Tefsir, 11. sure 5. bab, çeviren)
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 199-200.
[14] Câmiu'l-Ulumi ue'1-Hikem, 156457.
[15] Müslim Şerhi, I, 537, {Müslim, Tahare 41. -çeviren-)
[16] Buharı, rivayet etmiştir, bk. el-Elbâni, Muhtasaru'l-Buhâri, 15.
[17] Buhâri, II, 141 (Hacc 4)
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 200-201.
[19] Câmiu'l-Ulumi ve'l-Hikem, 159.
[20] el-Elbâni, Muhtasaru Müslim, 62..
[21] Camiu'l'Ulumi ue't-Hikem, 160.
[22] Lafzıyla değil de manasıyla, Buharı", I, 10; İman 11.
[23] Cömiu'lVSumi ue'l-Hikem, 164.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 201-202.
[24] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 203.
[25] Bk. el-Elbâni, Sahihu'I-Câmi, 1241.
[26] Hadisi Ebu Dâuud ve İbn Mâce rivayet etmiş, e!-Elbâni, sahih olduğunu belirtmiştir. No: 1928 (Ebu Dâvud, Edeb 7; Muuatta; Husnu'l-Huluk 6. -Çeviren-}
[27] Bk. el-Elbâni, Sahibul-Câmi, 1602
[28] Riydzu's-Sâlihin, el-Elbâni'nin tahkiki ile- s. 173.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 203-204.
[29] Câmiu'l-Ulumi m'İ-Hıkem, 173.
[30] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 204.
[31] Hadisi Tirmizi rivayet etmiş, el-Elbâni, Sahihu'i-Câmi, 3539'da hasen olduğunu ifade etmiştir.
[32] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 204-205.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19-KİTÂBUT-TEHECCÜD
1- Geceleyin Teheccüd Namazı Kılmak Babı
2- Gece (Namazına) Kalkamanın Fazileti Babı
3- Gece Namazında Sucudun Uzunluğu Babı
4- Hasta Olan Kimsenin Gece Namazını Terketmesi (Yani Tekedebileceği) Babı
5- Peygamber (S)'in Vacib Kılmaksızın Gece Namazına ve Nafile Namazlara Teşvik Etmesi Babı
6- Peygamber (S)'in Geceleyin Ayakları Şişinceye Kadar Gece Namazında Dikilmesi Babı
7- Seher Sırasında Uyuyan Kimse Babı
8- Sahur Yemeği Yiyip De Sabah Namazını Kılıncaya Kadar Uyumayan Kimse Babı
9- Gece Namazında Kıyamın Uzun Olması Babı
10- Bab: Peygamberin Namazı Nasıl İdi?
11- Peygamber (S)'in Geceki İbadeti, Uykusu ve Gece İbadetinden Nesh Edilen (Mıkdar) Hakkında Babı
12- İnsan Geceleyin Namaz Kılmadığı Zaman, Şeytanın Onun Başının Arka Köküne Düğüm Bağlaması Babı
13- Bab: İnsan Uyuduğu ve Namaz Kılmadığı Zaman Şeytan Onun Kulağına İşer
14- Gecenin Son Saatlerinde Namaz İçinde Dua Babı
15- Gecenin Ewelini Uyuyup, Sonunu (Namaz, Kıraat, Zikir Gibi İbadetle) İhya Eden Kimse Babı
16- Peygamber (S)'in Ramazan'daki ve Diğer Aylardaki Gece İbadeti Babı
17- Gece ve Gündüz Temizlenip Paklanmanın Fazileti İle Gece ve Gündüzde Abdest Almanın Ardından Namaz Kılmanın Fazileti Babı
18- İbadette Şiddet ve Katılık Yapmanın (Yani Fazla Meşakkat Yüklemenin) Mekruh Kılınması Babı
19- Gece Namaza Kalkmayı Âdet Edinen Bir Kimsenin Gece Namazını Terketmesinin Mekruh Kılınması Babı
20-Bab
21- Gecenin Bir Kısmında (Yatağı Üzerinde) Dönüp (Allah'ı Anarak) Uyanan ve Akabinde Namaz Kılan Kimse Babı
22- Sabah Namazının İki Rek'at Ratibe Sünnetini Kılmayı Devam Ettirmek Babı
23- Sabah Namazının İki Rek'at Ratibesinin Ardından Sağ Yanı Üzerine Yatış Babı
24- Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetinin Ardından Yatmayarak Konuşan Kimse Babı
25- Nafile Namazda İkişer Rek'at İkişer Rek'at Kılınacağı Hususunda Gelen Hadisler Babı
26- Sabah Namazının İki Rek'at Sünneti Ardından Konuşmak Babı
27- Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetini Muhafaza Etmek ve Bu İki Rek'ata Tatawu' Adını Veren Kimse Babı
28- Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetinde Ne Mıkdar Okunacak Babı

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

19-KİTÂBUT-TEHECCÜD

(Teheccüd Namazı Kitabı) [1]

1- Geceleyin Teheccüd Namazı Kılmak Babı

Ve Azîz, Celîl olan Allah'ın şu kavli:
"Gecenin bir kısmında da uyanıp, sırf sana mahsûs (fazla bir ibâdet) olmak üzere Kurbânla gece namazı kıl. Ümîd edebilirsin, Rabb *ın seni bir Makaamu Mahmûd'a gönderecektir" (el-îsrâ: 76).

1-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Süleyman ibn Ebî Müslim, Tâvûs'tan tahdîs etti. Tâvûs ibn Keysân, İbn Abbâs'tan işitti ki, o şöyle demiştir: Rasûlullah (S) gecenin bir kısmında teheccüd namazı kılmak için kalktığında şöyle duâ ederdi:
"Allahumme leke'l-hamdu ente kayyimu's-semâvâti vel-ardı ve menfîhinne. Ve leke'l-hamdu leke mülkü 's-semâvâti ve'l-ardt ve men fîhinne. Ve leke H-hamdu nuru 's-semâvâti ve 1-ardı. Ve leke 'l-hamdu entehakku ve va'dukel-hakku ve ükaaukehakkun vekavlukehak-kun vel-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun. Ve'n-nebiyyûne hakkun ve Muhammedun hakkun ve's-sâatu hakkun.
Allâhumme leke eslemtu ve bike âmentu ve aleyke tevekkeltu. Ve ileyke enebtu ve bike hâsamtu ve ileyke hâkemtu. Fağfirlîmâ kad-demtu ve mâ ahhartu ve mâ esrartuye mâ a lentu entel-mukaddimu ve ente'l-muahhiru.
Lâ ilahe illâ ente ev lâ ilahe gayruke "
(= Ya Allah, her hamd Sana mahsûstur. Sen göklerin, yerin ve bunlardaki herşeyin dâimi müdebbirisin. Yine her hamd Sana mahsûstur; göklerin, yerin ve bunlardaki herşeyin melikliği Sen'indir. Yine her hamd Sana mahsûstur, Sen göklerin, yerin ve bunlardaki herşeyin nurusun (aydınJatıcısısın). Yine her hamd yalnız Sen'indir. Sen hakk-sın; Sen'in va'din de hakktır, Sana kavuşmak da hakktır, Sen'in sözün de hakktır. Cennet de hakktır, ateş de hakktır, Peygamberler de hakktır, Muhammed de hakktır. (Kıyamet gününün geleceği) saat de hakktır.
Yâ Allah, kendimi yalnız Sana verdim, yalnız Sana îmân ettim, yalnız Sana güvendim, yalnız-Sana döndüm. Yalnız Sen'in burhanlarına dayanarak mücâdele ettim. Aramızda yalnız Sen'i hakem kıldım. (Yâ Rabb) önce işlediğim, sonra işlerim sandığım, gizli yaptığım ve açıktan işlediğim bütün günâhlarımı bağışla! Öne geçiren, geriye bırakan ancak Sen'sin.
İbâdete lâyık tanrı yok, yalnız Sen varsın (yâhud Sen'den başka ibâdete lâyık tanrı yoktur).
Sufyân şöyle demiştir: Abdulkerîm Ebû Umeyye: "Velâ havle velâ kuvvete illâ billahi (Hareket ve kuvvet ancak Allah iledir) fıkrasını ziyâde etti [2].
Yine Sufyân şöyle dedi: Süleyman ibnu Ebî Müslim, bu hadîsi Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den işittiğini söyledi [3].

2- Gece (Namazına) Kalkamanın Fazileti Babı

2-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir; Peygamber'in hayâtında birisi bir düş gördüğü zaman, o düşü Rasûlullah'a hikâye ederdi. Ben de bir düş görmeyi ve onu Rasûlullah'a. arzetmeyi temenni ettim. O sırada ben taze bir gene idim ve Rasûlullah zamanının âdeti üzere mes-cidde uyurdum. Derken ben de ru'yâmda şöyle gördüm: İki melek beni yakaladılar ve beni ateşin (yânî cehennemin) yanına götürdüler. Cehennem kuyu duvarı gibi yanlan örülüp durulmuş ve iki tane boynuzu vardı. Bir de gördüm ki, içinde kendilerini iyice tanıdığım bir takım insanlar var. Ben hemen Eûzu billahi mine'n-nâr (= Ben ateşten Allah'a sığınırım) demeğe başladım. İbn Umer dedi ki: Bu sırada bize başka bir melek kavuştu ve bana hitaben: Sen korkma, dedi. Ben bu ra'yâmı (kızkardeşim ve mü'minlerin annesi olan) Hafsa'ya anlattım. Hafsa da bunu Rasûlullah'a hikâye etti. Rasûlullah (S): "Abdullah ne iyi adamdır, keski gecenin bir kısmında kalkıp da namaz kılmayı âdet edinseydi'* buyurmuş [4]. (Salim) Bundan sonra Abdullah geceden az bir kısmı müstesna olmak üzere, uyumaz oldu (demiştir).

3- Gece Namazında Sucudun Uzunluğu Babı

3-.....Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) onbir rek'at namaz kılardı. O'nun gece namazı işte bu idi. O namaz içinde öyle secdeler vardı ki, başını kaldırmadan her birinizin elli âyet okuyacağı kadar dururdu [5] ve (sonunda) sabah namazından evvel iki rek'at kılar, sonra sağ yanı üzerine yatardı. Tâ müezzin (sabah namazının vaktini haber vermek için) O'na gelinceye kadar.

4- Hasta Olan Kimsenin Gece Namazını Terketmesi (Yani Tekedebileceği) Babı

4-.....Bize Sufyân (es-Sevrî), el-Esved'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Cundeb'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) keyf-sizlendi de bu sebeble bir gece yâhud iki gece (namaza) kalkmadı [6].

5-.....Cundeb (R) şöyle demiştir: Cibril (S- bir müddet) Peygamber'e görünmemişti. O sırada Kureyş'ten bir kadın: Muhammed'in şeytânı Muhammed'e gelmekte gecikti, demişti. Müteakiben "Ve'd-duhâ ve 1-leyli izâ secâ. Mâ ve 'd-deake Rabbuke ve mâ kala... (And olsun kuşluk vaktine. Sükûna vardığı dem geceye ki, Rabb'ın seni terketmedi; darılmadi da..)" sûresi indi [7].

5- Peygamber (S)'in Vacib Kılmaksızın Gece Namazına ve Nafile Namazlara Teşvik Etmesi Babı

Ve Peygamber (S) bir gece kızı Fâtıma ve Aliyye'ye (ikisine de selâm olsun) namaza kalkmalarını teşvik için gitmiştir [8].

6-.....Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gece uyandı da: "Subhânallâh! Bu gece ne fitneler indirildi ve ne hazineler indirildi! Hücrelerin sahibelerini kim uyandırır? Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, âhirette çıplaktırlar" buyurdu [9].

7-..... Alî ibn Ebî Tâlib şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Bir gece kendisine ve Peygamber kızı Fâtıma'ya geldi de: "Sizler gece namazı kılmaz mısınız?" dedi. Ben: Yâ Rasûlallah, nefislerimiz Allah'ın elindedir. Bizi uyandırmak dilerse uyandırır, dedim. Biz bu sözü söylediğimiz zaman Rasûlullah bana hiçbir cevâb vermeyerek hemen geri döndü. Bu arada yüzünü bizden çevirirken, kendi uyluğuna vurarak: "Ve kânel-insânu eksera şey'in cedelen (= İnsan kısmı ne de çok cidalci oluyor!)" (ei-Kehf: 54) buyurduğunu işittim [10].

8-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın,halk onunla amel eder de üzerlerine farz kılınır korkusuyle, İşlemesini sevdiği bir kısım hayırlı işi (işlemeyip) bırakmak âdeti idi, Rasûlullah asla duhâ namazı kılmamıştı. Duhâ namazını ancak ben kılmaktayımdır [11].

9-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gece mescidde namaz kıldı. Bir takım insanlar da O'nun namazına uyup gece namazı kıldılar. Sonra ikinci gece de namaz kıldı. Bu sefer O'na uyan insanlar çoğaldı. Sonra üçüncü yâhud dördüncü gecede insanlar toplandılar. Fakat Rasûlullah onların yanına çıkmadı. Sabah olunca: "Yaptığınız işi gördüm. Beni sizin yanınıza çıkmaktan, ancak üzerinize/arz kılınmaktan korkmuş olmaklığım men' etmiştir" buyurdu. Bu da ramazânda olmuştu.[12]

6- Peygamber (S)'in Geceleyin Ayakları Şişinceye Kadar Gece Namazında Dikilmesi Babı

Aişe (R) de: Peygamber ayakları çatlayıncaya kadar ayakta durdu, demiştir[13]. "Futûr", şukûk (yânî yarmak); "İnfatarat" da inşakkat (yânî yarıldı) ma'nâsınadır [14].

10-.....Ziyâd şöyle demiştir: Ben el-Mugîre'den işittim; şöyle diyordu: Peygamber (S, gece) namaz kılmak için iki ayağı yâhud iki baldın şişinceye kadar ayakta dururdu. Kendisine (niçin bu kadar me-şekkatle ibâdet yapıyorsun?) denilirdi de, Peygamber (S): "Ben çok şükreder bir kul olmayayım mı?" diye cevâb verirdi [15].

7- Seher Sırasında Uyuyan Kimse Babı [16]

11-.....Abdullah ibn Amr ibnu'1-Âsî (R) haber vermiştir ki, Rasûlullah (S) ona hitaben şöyle buyurmuştur: "Allah'a en sevimli olan namaz, Dâvud aleyhi's-selcımın namazıdır. Allah'a en sevimli olan oruç da yine Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd, gecenin yansında uyurdu, gecenin üçte birisinde namaz kılardı. Gecenin altıda fyirinde yine uyurdu. Ve Dâvûd, bir gün oruç tutar, bir gün de oruç tutmazdı [17].

12-.....Eş'as şöyle demiştir: Ben babam Suleym ibn Esved el Muhâribfden işittim; şöyle dedi: Ben Mesrûk'tan işittim; şöyle dedi: Ben Âişe'ye: Hangi amel Peygamber'e daha sevimli idi? diye sordum. Âişe: Devamlı olan amel, dedi. Ben: Rasûlullah (gece namazına) ne zaman kalkar idi? dedim. Âişe: Horoz sesini işittiği zaman kalkardı, dedi.

13-.....el-Eş'as (yukarıda geçen isnâdla): Rasûlullah (S) horoz sesini işitince kalktı, müteakiben namaz kıldı, dediğini rivayet etmiştir [18].

14-.....Âişe (R): Seher vakti O'nu, benim yanımda muhakkak uyur bulurdu, demiştir; "O'nu" zamîriyle de Peygamber(S)'i kas-detmektedir [19].

8- Sahur Yemeği Yiyip De Sabah Namazını Kılıncaya Kadar Uyumayan Kimse Babı [20]

15-..... Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Allah'ın Peygamberi (S) ile Zeyd ibn Sabit (R) beraber sahur yemeği yemişler. Sahur yemeğini bitirdiklerinde Allah'ın Peygamberi namaza kalkmış ve namaz kıldırmıştır. (Râvî dedi ki:) Biz Enes'e: Sahur yemeklerini bitirmeleri İle namaza girmeleri arasında ne kadar zaman vardı? dedik. Enes: İnsanın elli âyet okuyabileceği kadar, dedi [21].

9- Gece Namazında Kıyamın Uzun Olması Babı [22]

16-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bir gece ben Peygamber (S) ile beraber namaz kıldım. Peygamber devamlı ayakta duruyordu. Nihayet ben fena bir iş yapmayı kurdum. (Râvî dedi ki:) Biz: Ne yapmayı düşündün? diye sorduk. İbn Mes'ûd: Oturmak ve Peygamber'i (ayakta yalnız) bırakmak istedim, dedi [23].

17-.....Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin teheccüd namazı kılmak için kalktığında ağzını misvak ile ovardı.

10- Bab: Peygamberin Namazı Nasıl İdi?

Ve Peygamber (S), gecenin bir kısmında kaç rek'at namaz kılardı? [24]

18-.....Salim ibn AbdiIlah, babası Abdullah ibn Unıer'in şöyle dediğini haber verdi: Bir kimse:
— Yâ Rasûîallah, gece namazı nasıldır? diye sordu. Rasûlullah (S):
— "İkişer ikişerdir. Sabah vaktinin gireceğinden korktuğun zfc mân, bir tek rek'atla vitr namazı kıl" buyurdu.

19-..... İbn Abbâs (R): Peygamber(S)'in namazı onüç rek'at idi, demiştir. İbn Abbâs (bu namaz ile) gece namazını kasdediyor.

20-.....Mesrûk şöyle demiştir: Ben Âişe(R)'ye Rasûlullah(S)'ın geceleyin kıldığı namazını sordum. Âişe: Sabah namazının iki rek'at sünnetinden başka (gâh) yedi, (gâh) dokuz, (gah) onbir rek'attır, dedi.

21-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gecenin bir kısmında onüç rek'at namaz kılardı. Vitr namazı ile sabah namazının iki rek'at sünneti de bu sayıdandır [25].

11- Peygamber (S)'in Geceki İbadeti, Uykusu ve Gece İbadetinden Nesh Edilen (Mıkdar) Hakkında Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Ey bürünen, gecenin birazı hâriç olmak üzere kalk. (Gecenin) yarısı mıkdârınca yâhud ondan birazını eksilt. Yahud (o yarının) üzerine artır. Kur'ân'ı da açık açık tane tane oku. Hakikat biz sana ağır bir söz vahyediyoruz. Gerçek gece (ibâdete) kalkan nefs, o hem uygunluk Vtibâriyle daha kuvvetlidir. Hem kıraatçe daha sağlamdır. Çünkü gündüz senin için bir meşguliyet" (el-Muzzemmil: 1-7) [26].
Ve Yüce Allah'ın şu kavli: [27]
"Şübhe yok ki, Rabb'in, senin gecenin üçte ikisinden biraz eksik; yarısı; üçte biri kadar ayakta durmakta olduğunu ve senin maiyyetinde bulunanlardan bir zümrenin de (böyle yaptığını) elbet biliyor. Geceyi, gündüzü Allah saymaktadır. O, bunu sizin

sayamıyacağınızı bildiği için, size karşı (ruhsat canibine) döndü. Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun. Allah muhakkak bilmiştir ki, içinizden hastalar olacak, diğer bir kısmı Allah'ın adlından (nasîb) aramak üzere yeryüzüne yol tepecekler, başka bir takımı da Allah yolunda çarpışacaklardır. O hâlde, O 'ndan kolay geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın. Zekâtı verin. Allah'a gönül hoşluğu ile ödünç verin. Önden nefsleriniz için ne hayr gönderirseniz, onu Allah yanında daha hayırlı ve sevâbca daha büyük olarak bulursunuz. Allah'tan mağfiret isteyin. Şübhesiz ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Muzzemmii: 20) [28].
İbn Abbâs: "Neşee" kelimesi Habeş dilinde "Kaame(= Kalktı)" ma'nâsınadır, demiştir. Yine İbn Abbâs, "Vatae" kelimesini de: Kur'ân'ın uvâtaasım, "Gece okunan Kur'ân'ın gündüzden ziyâde işitmeye, göze ve kalbe (nüfuzu şiddet ve) uygunluğu vardır" şeklinde tefsir etmiş; sonra bu tefsiri te'yîd ederek: "Li-yuvâtıû" (et-Tevbe: 37) Li-yuvâfıkû (yânî uymaları için) ma'nâsınadır, demiştir [29].

22-.....Bana Muhammed ibn Ca'fer, Humeyd et-TavîI'den tahdîs etti ki, o, Enes'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) her aydan (o kadar günlerde) oruç tutmaz idi ki, biz O'nu artık o ayın hiçbir gününde oruç tutmayacak zannederdik. Yine Rasûlullah her aydan (o kadar günlerde) oruç tutar idi ki, biz O'nu artık o aydan hiçbir gün orucu bırakmayacak zannederdik. Yine Rasûlullah'ı geceden bir kısmında namaz kılar görmek istemiyorsundur ki, muhakkak namaz kılar görürdün. Uyur görmek istemiyorsundur ki, muhakkak uyur görürdün [30].
Bu hadîsi Humeyd'den rivayet etmekte Süleyman ibn Bilâl ile Ebû Hâlid Süleyman ibn Hayyan el-Ahmer, Muhammed ibn Ca'fer'e mutâbaat etmişlerdir [31].

12- İnsan Geceleyin Namaz Kılmadığı Zaman, Şeytanın Onun Başının Arka Köküne Düğüm Bağlaması Babı

23-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin herhangi biriniz (gece) uyuyunca Şeytân onun boyun köküne üç düğüm bağlar. Her düğüme: 'Senin üzerinde uzun bir gece vardır (rahat uyu' telkinini) vurur. O kimse, uyanıp Allah'ı anarsa bir düğüm çözülür. Abdest alırsa bir düğüm daha çözülür. Namaz da kılarsa bir düğüm daha çözülür. Artık o (teheccüd sahibi) kimse, düğümü çözük, gönlü hoş ve neş'eli olarak sabaha girer. Fakat Allah'ı anmaz, abdest alıp namaz kılmazsa, gönlü kirli ve uyuşuk hâlde sabaha girer" [32].

24-.....Bize Ebû Recâ el-Utâridî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Semüre ibnıCundeb (R), Peygamber (S)'den tahdîs etti ki uzun ru'-yâ hadîsinin içinde Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "O başı taş ile yarılıp berelendiğim gördüğün kimseye gelince, şübhesiz o, Kur'-ân'ı alıyor; müteakiben onu (ezberlemeyi ve onunla amel etmeyi) ter-kediyor, ve farz olan namazdan gafil olarak (bütün gece) uyuyordu" [33].

13- Bab: İnsan Uyuduğu ve Namaz Kılmadığı Zaman Şeytan Onun Kulağına İşer

25-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber'in yanında bir adam anıldı ve bu adam sabaha kadar uykuya dalar; namaza kalkmaz denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Öyle ise onun kulağına $ytân işemiştir" buyurdu [34].

14- Gecenin Son Saatlerinde Namaz İçinde Dua Babı [35]

Azız ve Celîl olan Allah da şöyle buyurdu: "(Çünkü) Muttakîler gecenin az bir kısmında uyurlardı ve seher vakitlerinde de onlar mağfiret dilerlerdi" (ez-Zâriyât: 17-18) [36].

26- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da îbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ile Ebû Abdillah el-Ağarr'dan; bunların her ikisi de Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: "Gecenin son üçte biri kaldığı zaman Mübarek ve Âlî olan Rabb'ı-mız (keyfiyetini bilmediğimiz bir hâlde) her gece dünyâ semâya iner ve: Bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim! Benden kim bir hacet ister ki ona dileğini vereyim! Benden kim mağfiret diler ki onun için mağfiret edeyim!' buyurur" [37].

15- Gecenin Evvelini Uyuyup, Sonunu (Namaz, Kıraat, Zikir Gibi İbadetle) İhya Eden Kimse Babı

Ve Selmân Fârisî, kardeşliği Ebu'd-Derdâ'ya: Sen uyu, demiş; gecenin sonundan bir vakit olunca da: Şimdi kalk, demiştir. Peygamber (S) de: "Selmân doğru söylemiştir" buyurdu [38].
27-.....el-Esved şöyle demiştir: Ben Âişe'ye: Peygamber'in gece namazı nasıldı? diye sordum. Âişe (R) şöyle cevâb verdi: Rasûlullah (S) gecenin evvelinde uyurdu. Gecenin sonunda da kalkar, namaz kılardı. (Namazdan) sonra da yatağına dönerdi. Müezzin ezan okumaya başlayınca sıçrayıp kalkardı. Eğer kendisine bir ihtiyâç olmuşsa yıkanır, (yıkanmaya ihtiyâç) yoksa abdest alır ve (mescide) çıkardı [39].

16- Peygamber (S)'in Ramazan'daki ve Diğer Aylardaki Gece İbadeti Babı

28-.....Abdurrahmân ibn Avf un oğlu Ebû Seleme, kendisinin Âişe'den Rasûlullah'ın ramazân ayındaki namazının nasıl olduğunu sorduğunu ve Âişe'nin cevâbını Saîd'e haber vermiştir. Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) ne ramazânda, ne de

ramazânın gayrı (ge-celer)de onbir rek'at üzerine ziyâde etmezdi. Rasûlullah evvelâ dört rek'at kılardı ki, artık sen o rek'atların güzelliğinden veuzunluğun-dan sorma. Sonra Rasûlullah dört rek'at daha kılardı. Bunların da güzelliğinden ve uzunluğundan sorma. Sonra üç rek'at kılardı. Âişe dedi ki: Ben: Yâ Rasûlallah, vitr kılmandan önce uyur musun? diye sordum. Rasûlullah: "Yâ Âişe, benim iki gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz" buyurdu [40].

29-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'i gece namazından hiçbir rek'atta, tâ yaşlamncaya kadar oturarak okur görmedim. Yaşlandığı zaman oturarak okurdu. Üzerinde sûreden otuz yâhud kırk âyet kaldığında ayağa kalkar, ve o âyetleri de okur, sonra rükû' yapardı [41].

17- Gece ve Gündüz Temizlenip Paklanmanın Fazileti İle Gece ve Gündüzde Abdest Almanın Ardından Namaz Kılmanın Fazileti Babı [42]

30-.....Bize Ebû Usâme, Ebû Hayyân'dan; o da Ebû Zuradan; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) sabal namazı sırasında Biilâl'e hitaben şöyle buyurmuştur: "Ya Bilâl! İslâm içinde işlediğin ve senin nazarında menfaatça en ümîdli olan bir amelini baha söyle. Çünkü ben bu gece cennetin içinde, önümde senin iki ayakkabının yürüyüş sesini işittim". Bilâl: Ben kendime göre menfaatça şundan daha ümîdli olan bir iş işlemedim: Ben gece yâhud gündüzün herhangi bir saatinde iyice temizlenir ve bu temizlik ile de muhakkak bana kılmakhğım takdîr Duyurulduğu kadar namaz kılarım, dedi [43].
Ebü Abdillah el-Buhârî: "Deffu na'leyk" ile ayakkabıların hareket ettirilmesini kasdediyor, dedi.

18- İbadette Şiddet ve Katılık Yapmanın (Yani Fazla Meşakkat Yüklemenin) Mekruh Kılınması Babı

31-.....Bize Abdulvâris, Abdulazîzibn Suheyb'den; odaEnes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti, O şöyle demiştir: Peygamber (S) - mescide-girdi. Girince mescidin iki direği arasına bir ip çekilmiş olduğunu gördü. "Bu ip nedir?" diye sordu. Sahâbîler: Bu Zeynep (bintu Cahş)'in ipidir [44]. Zeyneb (namazda ayakta durmaktan) yorulunca bu ipe tutunur, dediler. Bunun üzerine Peygamber: "Hayır (ibâdette böyle güçlük olnıaz). Bu ipi çözünüz. Sizin biriniz zinde ve kuvvetli oldukça namazı (ayakta) kılsın. Yorulup gevşeyince de hemen otursun (ve oturarak tamamlasın)" buyurdu [45].
Dedi ki: Ve Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den söyledi. Âişe şöyle demiştir: Yanımda Esed oğulları'ndan bir kadın vardı [46]. Bu sırada üzerime Rasûlullah girdi. "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Fulâncadır; geceleyin uyumaz imiş; namazından zikrolun-du (yâhud namazından zikrediyor), dedim. Rasûlullah: "(Bu sözü) bırak, dâima takat yetireceğiniz işleri yapınız. Şübhesiz Allah, sizusan-madıkça usanmaz" buyurdu [47].

19- Gece Namaza Kalkmayı Âdet Edinen Bir Kimsenin Gece Namazını Terketmesinin Mekruh Kılınması Babı

32-.....Bize Mübeşşir, el-Evzâî'den tahdîs etti. H ve yine bana Muhammed ibn Mukaatil Ebu'l-Hasen tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdullah ibn Mübarek haber verip şöyle dedi: Bize el-Evzâî haber verip şöyle dedi: Bana Yahya ibn Ebî Kesîr tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ibn Abdirrahmân tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana: "Yâ Abdullah! Senfulân kimse gibi olma. O, geceden bir kısmında namaza kalkar idi; sonra gece namazını terketti" buyurdu [48].
Ve Hişâm ibn Ammâr şöyle dedi: Bize İbnu Ebî Işrîn tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yahya (ibn Ebî Kesîr), Umer ibnu'l-Hakem ibn Sevbân'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme bu hadîsin benzerini tahdîs etti [49].
Ve bu hadîsi el-Evzâî'den rivayet etmekte Amr ibnu Ebî Seleme, İbnu Ebî Işrîn'e mutâbaat etmiştir [50].

20-Bab [51]

33-....Ebu'l-Abbâs şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Amr(R)'dan şöyle dediğini işittim: Peygamber (S) bana:
— "Senin geceleyin ibâdet ve gündüzleyin oruç tutmakta olduğun bana haber verilmedi mi?" dedi.
Ben:
— Evet ben bunu yapıyorum, dedim. Peygamber:
— "Şübhesiz sen bunu yaptığın zaman gözlerin içeri girer, nefsin yorulur. Şübhesiz nefsin için bir hakk vardır; ehlin için de bir hakk vardır. Onun için (bazen) oruç tut, (bazen) tutma; (gecenin bir kısmında) namaz kıl, (bir kısmında) da uyu" buyurdu [52].

21- Gecenin Bir Kısmında (Yatağı Üzerinde) Dönüp (Allah'ı Anarak) Uyanan ve Akabinde Namaz Kılan Kimse Babı

34-.....Bana Ubâde ibnu's-Sâmit tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim gecenin bir kısmında dönüp uyanır ve akabinde Lâ ilahe illellâhu vahdehû lâ şerike lehû, lehul-mülkü ve lehu 1-hamdu ve huve alâ külli şey 'in kadîr. Elhamdu lillâhi ve sub-hâne İlâhi ve lâ ilahe ille Hlâhu v 'A llâhu ekber ve lâ havle velâ kuvvete illâ billahi (= Allah'tan başka ibâdete lâyık tanrı yoktur, ancak bir Allah vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk ancak O'nundur. Hamd de yalnız O'nundur. O,

herşeye gücü yetendir. Bütün hamd Allah'a mahsûstur. Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. İbâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. Ve Allah en büyüktür. Ve hiçbir hareket ve kuvvet yoktur; ancak Allah ile vardır) der ve sonra Allâ-hummağfir lî (= Yâ Allah, bana mağfiret eyle) sözünü söyleryâhud dua ederse, icabet edilir. Eğer abdest ahp-namâz kılarsa namazı kabul olunur" [53].

35-.....îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana el-Heysem ibn Ebî Sinan haber verdi ki, o da Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir. Ebû Hurey-re va'zı içinde menkabeler anlatırken Rasûlullah(S)'ı da anmış, O'nun (Abdullah ibn Revâha'nın aşağıdaki şiirini inşadı sırasında): "Şüb-hesiz kardeşiniz bâtıl söz söylemez" buyurduğunu haber vermiştir [54]. Râvî ez-Zuhrî: Rasûlullah "kardeşiniz" sözüyle Abdullah ibn Revâ-ha'yı kasdetmektedir, demiştir:
"Ve imâ Rasûlullâhi yetlû kitâbeh
İzâ'nşakka ma'rû/un mine'I-Iecri sâtıu
Erânâ'1-hudâ ba'de'Lamâ fe kulûbunâ
Bihî mûkmâtun enne mâ kaale vâkıu
Yebîtu yucâfî cenbehu an
Firâşihi İza's-teskale! bi'1-müşrikîne'l-madâciu"

"Tan yeri ağarıp fecr yükseldiği sırada
Rasûlullah Kitâb'ını okuyarak içimizde
O bize dalâletin ardında hidâyeti gösterdi
Kalblerimiz O'na tereddüdsüz inanmıştır ki
O'nun söylediği herşey muhakkak vâki' olacaktır.
Müşriklere yatakları ağırlık verdiği sıralarda
O Peygamber yanını döşeğinden uzaklaştınyordu" [55].
Bu şiiri İbn Şihâb'dan rivayet etmekte Yûnus ibn Yezîd'e Ukayl ibn Hâlid mutâbaat etmiştir [56].
Ve Muhammed ibnu'l-Velîd ez-Zubeydî şöyle demiştir: Bana ez-Zuhrî, Saîd îbn Müseyyeb ile el-A'rec'den; onlar da Ebû Hureyre'-den olmak üzere haber verdi [57].

36-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber zamanında şöyle ru'yâ gördüm: Elimde kaim ipek kumaş parçası vardı. Ben cennette herhangi bir yere gitmek istersem hemen o kumaş parçası muhakkak oraya uçardı. Ve yine ru'yâda şöyle.gördüm: İki (melek) bana geldiler. Bunlar beni cehenneme götürmek istediler. Fakat bunları üçüncü bir melek karşıladı ve onlara: Korkulmasın (yânı onun için korku olmaz), ondan ellerinizi çekiniz, dedi. (Ben bu ru'yâları-mı kızkardeşim Hafsa'ya anlattım). Hafsa da bu ru'yâlanmın birini Peygamber'e anlattı. Bunun üzerine Peygamber (S) "Abdullah ne iyi adamdır; gecenin bir kısmında namaz kılsa" buyurmuştur. Ondan sonra Abdullah gecenin bir kısmında namaz kılar oldu. Sahâbî-ler de Peygamber'e devamlı Kadir Gecesi'nin, ramazânın yirmi yedinci gecesinde olduğuna dâir gördükleri ru'yâları anlatıyorlardı. Peygamber de cevaben: "Ben sizin rüyalarınızın, ramazânın son on günü içinde uygun düştüklerini görüyorum. Binâenaleyh kim Kadir Gecesi'ni araş-tırırsa, onu ramazânın son on günü içinde arasın" buyurdu [58].

22- Sabah Namazının İki Rek'at Ratibe Sünnetini Kılmayı Devam Ettirmek Babı

37-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yatsı namazını kıldı. Sonra sekiz rek'at daha namaz kıldı. İki rek'at da oturarak kıldı. Sabah namazının ezanı ile ikaamet arasında da iki rek'at (nafile) kıldı ki, o, bu iki rek'atı hiçbir zaman terk etmedi [59].

23- Sabah Namazının İki Rek'at Ratibesinin Ardından Sağ Yanı Üzerine Yatış Babı

38-.....Âişe (R): Peygamber (S) sabah namazının iki rek'at râtibe sünnetini kıldığı zaman sağ yanı üzerine yatar idi, demiştir.

24- Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetinin Ardından Yatmayarak Konuşan Kimse Babı

39-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bana Salim Ebu'n-Nadr, Ebû Seleme'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki:
Peygamber (S) sabah namazının iki rek'at râtibesini kıldığı zaman eğer ben uyanık bulunursam, benimle konuşurdu. Uyanık değilsem, namaza çağnhncaya kadar yan üstü yatardı (demiştir) [60].

25- Nafile Namazda İkişer Rek'at İkişer Rek'at Kılınacağı Hususunda Gelen Hadisler Babı [61]

Bu, nafilede iki rek'atta selâm verilecek hadîsi, Ammâr ibn Yâsir, Ebû Zerr, Enes ibn Mâlik (R) ile Câbir ibn Zeyd, îkrime ve Zuhrf den de zikrediliyor [62].
Yahya ibn Saîd el-Ensârî (143) de: "Memleketimizin eriştiğimiz fakîhleri, gündüz nafilesinde muhakkak iki rek'atta bir selâm veriyorlardı" demiştir [63].

40-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bizlere Kur'ân'dan sûre öğretir gibi, işlerin hepsinde îstihâre'yi öğretirdi, "Her biriniz bir işe kasdettiği zaman, farz olmayarak iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı söylesin;
Allâhumme innî estehîruke bi-ilmike ve estakdiruke bi-kudretike ve es 'eluke min fadlike H-azîm. Feinneke takdim velâ akdiru ve ta He-mu velâ a'lemu ve ente allâmu'l-ğuyüb.
Allâhumme in kunte ta'lemu enne hâzel-emre hayrun lîfîdînî ve meâşî ve akıbeti emri -yâhud da şöyle buyurdu: Âcili emrî ve icili-hi-fakdurhu lî ve yesserhu it Summe bârik lîfîhî.
Ve in kunte ta'lemu enne hâzel-emre şerrun lîfî dînî ve meâşî ve akıbeti emrî -yâhud şöyle buyurdu: Fî âcili emrî ve ecilihU fasrifhu annî vasrifnî anhu, vakdur liye 'l-hayra haysu kâne summe ardınî bi-hî desin" buyurdu [64].
Câbir: İstihare eden kimse duanın "bu iş" lâfzı yerinde, kendi hacetini adiyle anar, demiştir. Duanın tercemesi şöyledir:
- "Yâ Allah, bildiğin için Sen'den hayırlısını dilerim. Gücün yetiştiği için Sen'den beni kudretlendirmeni dilerim. Hayırlı olanın beyân ve takdirini Sen'in o büyük fadlından isterim. Çünkü Sen'in (herşeye) gücün yeter; benim ise gücüm yetmez. Sen (herşeyi) bilirsin; ben ise bilmem. Ve Sen bütün gaybları pek yakından bilensin! Yâ Allah, şu işin dînim, hayâtım ve âhiretim -yâhud şöyle der: dünyâ ve âhiret işim [65] hususunda bana hayırlı olduğunu bilmekte isen (yânı; Sen'in ilminde böyle olduğu kararlaşmiş ise) bunu bana mukadder kıl ve bunu bana kolaylaştır. Sonra müyesser kıldığın bu işte bana bereketler ihsan eyle!
Ve şu işin dînim, yaşayışım ve âhiretim -yâhud şöyle der: dünyâ ve âhiret işim- hususunda benim için bir şerr olduğunu bilmekte isen, bu işi benden; beni de o işten çevir. Ve hayr her nerede ise, onu benim için makdûr (ve müyesser) kıl. Sonra da beni bu hayrdan râzî kıl" [66]

41-.....ez-Zurâkî, Ebû Katâde'den şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S): "Sizin biriniz mescide girdiği zaman, iki rek'at namaz kılmadıkça oturmasın" buyurdu [67].

42-.....Enes ibn Mâlik: Rasûlullah (S) bize iki rek'at namaz kıldırdı, sonra döndü, demiştir [68].

43-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S) ile birlikte öğle namazından önce iki rek'at, öğle namazının ardından iki rek'at, curnua namazının ardından iki rek'at, akşam namazının ardından iki rek'at, yatsı namazının ardından da iki rek'at namaz kıldım [69].

44-.....Bize Amr ibn Dînâr haber verip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'dan işittim; o şöyle dedi: Rasûlullah (S) hutbe yaparken: "Herhangi biriniz imâm hutbe yaparken yâhud hutbeye çıkmış iken mescide geldiği zaman hemen iki rek'at namaz kılsın" buyurdu [70].

45-.....Ben Mucâhid'den şöyle derken işittim: İbn Umer'e kendi evinde gelindi de ona: Şu Allah'ın Rasûlü Ka'be'ye girmiştir (orada namaz kıldı mı)? denildi. İbn Umer şöyle dedi: Hemen ben geldim ve Rasûlullah'ı Ka'be'den çıkmış buldum. Bilâl'ı de Ka'be'nin kapısı yanında ayakta buldum. Yâ Bilâl, Rasûlullah Ka'be'nin içinde namaz kıldı mı? diye sordum. Bilâl: Evet (kıldı), dedi. Ben: Nerede kıldı? dedim. Bilâl: Şu iki direğin arasında kıldı. Sonra dışarı çıktı ve Ka'be'nin yüzüne doğru (yânı Makaamu İbrâhîm'de) iki rek'at kıldı, dedi [71].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) bana iki rek'at kuşluk namazım vasıyyet etti, demiştir [72].
Ve Itbân ibn Mâlik de şöyle demiştir: Güneş yükseldikten sonra Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr bana geldiler. Biz Rasûlullah'ın arkasında saff olduk; o da bize iki rek'at namaz kıldırdı [73].

26- Sabah Namazının İki Rek'at Sünneti Ardından Konuşmak Babı

46- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs etti. Ebu'n-Nadr Salim şöyle dedi: Bana babam (Ebû Umeyye), Ebû Seleme'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki (Âişe şöyle demiştir): Peygamber (S) sabah namazının iki rek'at sünetini kılardı. Eğer ben uyanık bulunmuşsam benimle konuşur; uyanık değil isem yan üstü uzanırdı. (Alî ibn Abdillah dedi ki:) Ben, Sufyân ibn Uyeyne'ye: Bâzıları (İmâm Mâlik'i kasdediyor) bunu sabah namazının (farzından önceki) iki rek'ati diye rivayet ediyorlar? dedim. Sufyân ibn Uyeyne: Bu odur, dedi [74].

27- Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetini Muhafaza Etmek ve Bu İki Rek'ata Tatavvu' Adını Veren Kimse Babı [75]

47-..... Bize İbn Cureyc, Atâ'dan; o da Ubeyd ibn Umeyr'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Âişe (R): Peygamber (S) nafilelerden hiçbir namaz üzerinde sabah namazının iki rek'at sünneti derecesinde şiddetli muhafaza edici değildi, demiştir [76].

28- Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetinde Ne Mıkdar Okunacak Babı

48-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) geceleyin onüç rek'at namaz kılardı. Sonra sabah ezanını işitince hafîf iki rek'at de sabah namazının sünnetini kılardı [77].

49-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Abdirrahmân'dan; o da halası Amre bintu Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Âişe: Peygamber (S) ...idi, demiştir.
H ve yine bize Ahmed ibn Yûnus tahdîs edip şöyle dedi: Bize Zuheyr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya -ki o ibnu Saîd'dir-, Muhammed ibn Abdirrahmân'dan; o da Amre'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) sabah namazı farzından evvelki o iki rek'at sünneti o kadar hafifletirdi ki, ben (gönlümden) kat'î olarak: Acaba Rasûlullah el-Fâtiha Sûresi'ni okudu mu? der idim [78].

---

[1] Buhârî nüshalarının bâzısında ve Wensik'in Fihristinde böyle "Kitâbu't-Teheccüd" şeklinde, diğer bâzılarında da "Besmele" ve "Bâbu't-Teheccüd" şeklinde gelmiştir.
Buhârî'nin maksadı, bu gece namazının hükmüne girişmeksizin meşrûiy-yetini isbâttır.
el-Hucûd: Kuûd vezninde, uyumak ma'nâsınadır; birinci bâbdandır. Müellif Basâir'de seher (yânî uyanıklık) ile tefsîr etmiş ve zıdd ma'nâlı kelimelerden olduğunu takrir eylemiştir.
et-Teheccüd: Tefa'ul vezninde bu da uyumak... ve uyanmak ma'nâsına olmakla zıdd ma'nâlı olur.. (Kaamûs Ter.). Böylece teheccüd kelimesi, namaz ve Allah'ı zikr için gece uyanmak ma'nâsına kullanılarak şer'î ıstılah olmuştur.
Teheccüd namazı el-îsrâ:76. âyetine göre, Peygamber'imİze ümmetinden müstesna olarak tahsis buyurulan bir ibâdet olduğu anlaşılıyor. Fakat bu ziyâde ve müstesna ibâdetin hükmü hakkında fakîhler arasında çeşitli görüşler vardır. Buhârî sarihlerinden İbn Battal, seleften gece namazı Peygamber'e vâcibdî diyenlerin, teheccüd âyeti hakkındaki şu tefsîrlerinî nakletmiştir:"Bu gece namazı senin için beş vakit namaz üzerine ziyâde kılman bir farîzadir; bu namazla sen, ümmetinden mümtaz kılındın" (Vmdetu'l-Kaarî).
Teheccüd namazı, hadîsçiler ve fakîhler cumhuruna göre, ümmet hakkında mendûbdur. Seleften bâzıları, ümmet için de vâcibdir demiştir. Fakat Nevevî, bu görüşün yanlış bir iddia olduğunu bildirip, mendûb ve müekked sünnet olduğunu tasrîh etmiştir.
[2] Bu, Sufyân ibn Uyeyne'nin geçen isnâd ile sevk ettiği diğer bir tarîktir. Hadîsin bu tarîkinde Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi fıkrası gelmiştir
[3] Metindeki birinci hadîsin senedinde "Süleyman ibn Ebî Müslim an Tâvûs" şeklinde gelmiş, yânî Süleyman'ın Tâvûs'tan işitmesi tasrîh edilmemiş idi. Buradaki tarîkte ise Süleyman, Tâvûs'tan bu hadîsi işittiğini tasrîh etmiştir.
[4] Hadîsin bâb başlığına mutabakat noktası bu "Abdullah ne iyi adamdır, keski gecenin bir kısmında kalkıp da namaz kılmayı âdet edinse" fikrasıdır. İşte bu temenni fikrası hem gece namazının fazîletine delîldir, hem de gece namazı kılan kişilerin iyi insan olma yolunda bulunduklarını göstermektedir.
Buhârî, hadîsin başında görüleceği üzere, ayrı ayrı iki senedi bir tahvil işaretiyle yazıp tesbit eylemiştir
[5] Hadîsin bu "Elli âyet okuyacağı mikdâr dururdu" fıkrası, bâb başlığına uygunluk yeridir. Bu uzun sucûd duâ, Allah'a tadarru' İçindir. Çünkü, sucûd, tevazu1 ve tezellül hâllerinin en beliğidir. Ve yine bundan dolayıdır ki kulun Rabb'ına en yakın olacağı hâl secde hâlidir (fcastallânî).
[6] Bu hadîs, hastalık sebebiyle gece namazının terkedilebileceğine delildir. Bundan sonra gelen hadîs ise, Peygamber'in bu keyfsizliğinin, vahyin gecikmesi veya fasılası sırasına tesadüf ettiğini gösterir gibidir.
[7] Vahyin gecikmesi, böyle bir iki gece namaza kalkamıyacak derecede teessür, gevşeklik ve za'f meydana getirmiş olabileceği gibi, bu sırada herhangi başka bir rahatsızlık da olabilir
[8] Buhârî bu taiîki, bundan sonraki hadîsin arkasında mevsûlen vermektedir.
Bâb başlığı iki şeyi kaplamıştır: Teşvik, ve vâcib kılmayı nefy. Ümmü Seleme ile Alî'nin hadîsi teşvîki, Âİşe hadîsi de ikincisi içindir (İbn Hacer).
[9] Mü'minlerin annelerini uyandırmayı emretmesi kendilerine va'z etmek,, sadaka vermeyi çoğaltma ile israfları terketmeyi teşvik eylemek, Peygamber zevceleri olduklarına aklanarak ibâdet ve tâatten gaflet caiz olmayacağını bildirmek içindir. "Giyinikler çıplaklar" zümresinden yâhud örtünücü olmakla beraber elbisesinde israf edecek nice kadınların zuhur edeceğini haber veriyor. Dünyâda müsrifçe giyinenlerin çıplaklar olmaları, hasenattan ârî olmalarına binâendir.
[10] Hadîsteki " Taraka", gece ziyaretine denir. Burada birde "Leyi = Gece" kelimesi getirilmesi te'kîd içindir.
Hz. Alî'nin "Nefislerimiz Allah'ın elindedir" sözü;Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin uykusunda ruhlarını alır. Bu suretle hakkında ölümü hükmettiği ruhu tutar, diğerini muayyen bir vakte kadar salıverir. Şübhe yok ki, bunda, iyi düşünecek bîr kavim için kat'î ibretler vardır "(ez-Zumer:42) âyetinin ma'nâsından iktibas edilmiştir. Peygamber, Alî'nin bu âyetin ruhunu ifâde eden belîğ bir vecîze ile cevâb vermiş olmasından dolayı hayranlık duymuş ve bu hayranlığını eline dizine vurarak ve el-Kehf:54. âyetini okumak suretiyle İzhâr etmiştir. Diz dövmek, teessür ve teessûf sırasında yapılırsa da burada hâdisenin seyrine göre taaccüb ma'nâsı kasdedilmiştir. Peygamber, Alî'nin gece namazına kalkmak hususunda ileri sürdüğü fikir ve ma'zireti kâfî görüp, başka bir söz söylemeden ve gece namazına kalkmalarında ısrar etmeden, geri dönmüştür
[11] Hz. Âişe'nin:'Peygamber bâzı hayır ve ibâdetleri işlemeyi arzu ettiği hâlde, ümmete farz kılınır düşüncesiyle bırakırdı, demesi "bunları hiç işlemezdi" demek değildir. Belki Peygamber bu ibâdetleri cemâat hâlinde edâ edip resmîleştirmekten çekindiklerini bildirmek istemiştir.
Hadîsin ikinci kısmındaki duhâ namazı mes'elesi, ileride ayrı bir bölüm hâlinde gelecektir. Burada şu kadarını söyleyelim: Âişe'nin bu namazı nefy ve inkârı, namazın aslına değil, belki devamına müteveccih olabilir. Buna göre Âişe:
Ben Rasûlullah'ın devamlı duhâ namazı kıldığını görmedim; fakat bu duhâ namazını ben devamlı kılmaktayım, demiş olur.
[12] Peygamber'in gece namazına mescidde cemâatle devam edilmesine müsâade etmeyip, bu suretle ma'ziret göstermesi, ümmetine olan rahmetinin açık delîllerindendir.
Bu rivayetinde de Âişe, Peygamber'in münferid olarak gece namazına devam ettiğine işaretle beraber, endîşesinin yalnız gece namazının edası hususunda olduğunu, ifâde etmiş oluyor.
Hadîsin son fıkrası, bu kriınan namazın, ramazândaki gece namazı, yânî "Teravih Namazı" olduğunu ifâde ediyor.
[13] Buhârî, Âişe'nin bu hadîsini el-Feth Sûresi'nin tefsîri sırasında müsned olarak rivayet etmiştir. Kuşmeyhenî rivayetinde "Kâne yekuumu = ayakta dururdu" şeklindedir. Ebû Zerr rivayetinde ise buradaki gibi "ayakta durdu" şeklinde zabt edilmiştir (İbn Hacer, Kastallânî
[14] Ebû Ubeyde, Mecâzu'l-Kur'ân'da "el-Futûr"u böyle tefsir etmiştir.
"İnfatarat" kelimesini de Dahhâk böyle tefsir etmiştir. Onun bu tefsirini İbn Ebî Hatim mevsûlen rivayet etmiştir
[15] Buhârî bu Mugîre hadîsini Rikaak ve Tefsîr Kitâbları'nda da zikretmiştir. Bu hadîs, Kerîme rivayetinde "Elbette kalkar, namaz kılar" suretinde zabtolunmuştur
[16] Kuşmeyhenî ve Asîlî rivayetinde "Sahur sırasında" şeklindedir; buna göre "Sabahın birazcık evvelinde uyuyan kimse" ma'nâsına olur. Seher vaktinde tekrar uyumak, teheccüd namazından hâsıl olan yorgunluğu dinlendirmek içindir.
[17] Dâvûd Peygamber'in namaza tahsîs ettiği gecenin üçte biri, gece altı parçaya ayrıldıkta dördüncü ve beşinci parçalara tesadüf eden zamandır. Gecenin altıda biri de altıncı cüz'üdür ki, fecrin tulûundan önceki zamandır ve tam seher vaktidir. Davud'un dördüncü ve beşinci parçalan ibâdete ayırmasının sebebi, bu zaman icabet sâatî olmasından dolayıdır. Bu, biraz sonra gelecek olan Ebû Hu-reyre hadîsinde bildirilmiştir. Seher vaktinin tekrar uykuya tahsîs edilmesi de teheccüd namazından hâsıl olan yorgunluğu gidermek içindir
[18] es-Sârıh, horozdur; es-Serha da sayhaya denir. Horozun öttüğü zamanı ta'yîn hususunda gecenin yarısı, ondan biraz evvel veyâhud biraz sonra veya son üçte bir olmak üzere bir haylî görüşler ileri sürülmüştür. Horoz bu vakitlerin hepsinde öter; fakat İbnu Battâl'ın dediği gibi, onun çılgınca sayhalarının arka arkaya gelmesi ancak gecenin son üçte birinde duyulur. Bunlar, Hz. Âişe'nin maksadının son üçte bir olduğuna delâlet olabilir
[19] Buradaki uyur olmaktan maksad, hakîkaten uyku mu yâhud yan üzerine uzanmak mıdır? İki ihtimâl de olabilir.
[20] Çoğunluğun nüshalarında başlık böyledir. Hamavî ve Müstemlî nüshalarında ise "Sahur yemeğini yedikten sonra namaza kalkan kimse babı" şeklindedir.
[21] Bu dört beş dakikalık bir vakit eder denilmiştir. Bâzıları 52 âyetten el-Hakkaa Sûresi'ni misâl olarak getirmişlerdir.
[22] Çoğunluk için başlık böyledir. Hamavî ile Müstemlî nüshalarında ise, "Gece kıyamında namazın uzun olması" şeklindedir. Şübhesiz namazın uzun olması, dolayısıyle kıyamın uzun olmasını gerektirir. Çünkü rükû', sucûd gibi diğer rükünler, kıyamdan daha uzun olmazlar
[23] Nafile namazın, ayakta durmaya muktedir iken oturarak kılınması caiz olduğu hâlde, İbn Mes'ûÜ'un bunu ferjâ iş sayması, Peygamber'e muhalefet şeklinde edebi terk olmasından dolayıdır
[24] Buhârî, bu başlıktaki mes'elelerin cevâbı olacak dört hadîsi arka arkaya getir-. mistir. Bu hadîslerden ilk ikisi "Vitr Bâblan" bölümünde de geçmiş ve gerekli kısa açıklamalar orada verilmişti
[25] Muhammed ibn Kaasım tarikiyle Âişe'den gelen bu onüç rek'at rivayeti ile, ondan evvelki Mesrûk tarikiyle gelen yedi, dokuz, onbir rivayeti arasında bir taâruz görülmemelidir. Kaasım'ın Âişe'den onüç rivayeti, Peygamber'in ekser hallerde kıldığı gece namazına âiddir. Mesrûk rivayetinde ise Âişe, Peygamber'in gâh yedi, gâh dokuz, gâh onbir rek'at kıldığım bildirmiştir.
Bu konuda ayrı ayrı sahâbîlerden gelen çeşitli rivayetler, Peygamber'in ayrı ayrı zamanlarda kıldığı teheccüd namazlarına âiddir. Her sahâbî kendi gördüğünü, bildiğini haber verdiği için, aralarında fark bulunması tabiîdir
[26] Bu Âyetlerle İlgili Bir Tefsir özeti:
"...Çünkü biz sana ağır bir söz ilkaa edeceğiz. Tahammülü, icra ve îfâsı çok zor olan büyük bir kelâmı üzerine indirip, tatbik ve icrasını sana emredeceğiz ki, o söz ağır teklifleri ve mes'ûliyetleri ihtiva eden ve def'u reddi kaabil olmayan Kur'ân ile risâlet emri; ilkaası da onun vahyidir. Rasûlullah'a vahy nazil olurken o kadar ağır ve şiddetle gelirdi ki, derhâl çehresi değişirdi.... Vahy ve ilkaa böyle maddeten bile bir sıklet ve tazyîk ile geldiği gibi, ma'nâsındaki ahkâm ve ahlâkın icra ve tatbikatı da nice mucâhedelere mütevakkıf ağırlıkları muhtevidir. Kur'ân'ı okumak kolay olsa da, onunla amel zordur. Sonra mîzân-da ecr ve sevabı da ağırdır.' İşteibaşlangıçta gece kıyamı ve Kur'ân tertîli ile emr, o cümleden olmak üzere gelecek olan ağır emirlerin icrasına kaabiliyet ve isti'-dâd kazanmak üzere nefslerin terbiyesi ve mucâhede kuvvetlerinin terakki ve inkişâfi için ihzârî bir riyazettir. Bunun gündüz yapılmayıp da geceden başlamasının sebebi hikmeti, çünkü gece nâşiesi, gece yetişen nefs veya

gece vukua gelen hâdise veyd gece neş'esi ve neş'eti ...-muvâtaa uygunluk, mutabakat demektir-, yânı gece nâşiesi daha baskın, daha samimî, yâhud kalb ve vicdana daha uygun. Gece sükûnet ve inkıta' hengâmı olduğu için, uyanık olanların gözü gönlüne daha mutabık ve gündüzün maniaları ve meşguliyetleri içinde duyulamıyacak hâdiseleri duymak için keşfi daha açık, riyadan, ağyarın muzâhamesinden âzâde olarak ihlâs gayesine daha muvafık, yâhud daha keskin, daha fii'l dokunaklıdır. Ve deyişçe, söyleyişçe, söyleyiş ve anlayış cihetiyle daha sağlamdır. Kelâm daha iyi söylenir ve duyulur. Gürültüler kesilmiş bulunacağı cihetle kıraat ve tefekkür, mutâbaa ve tezekkür, söylenen ve dinlenen söz daha sağlam olur... (Hakk Dîni, VII, 5428).

[27] Bu el-Muzzemmil:20. âyetinin sonradan nazil olup, sûrenin evvelindeki gece kıyamı emrini hafifletmiş ve ta'dîl etmiş olduğunda ittifak vardır.

[28] Buhârî bu âyetlerde Müslim'in Sa'd ibn Hişâm tarîkinden tahrîc ettiği şu hadise işaret eder gibidir: Âişe şöyle demiştir: "Allah bu el-Muzzemmil Sûresi'nin evvelinde gece namazını farz kıldı. AllahınPeygamberi ile sahâbîleri bir yıl gece namazını kıldılar. Nihayet bu sûrenin sonunda hafifletme ruhsatı indirildi de gece İbâdeti, farziyyetinin ardından tatavvu' bir ibâdet oldu Buhârî kendi şartı üzere olmadığı için bu hadisi getirmekten Enes hadisi -,ı ile müstağni oldu. Çünkü Enes hadisi Peygamber'in bazen bütün gece uyuduğuma na delâlet etmektedir. Bu ise tatavvu' yoludur. Eğer vucûb devam etmiş olsaydı, Peygamber kalkmayı ihlâl etmezdi. Ve burası ile hadisin başlığa uygunluğu zahir oluyor (tbn Hacer).

[29] İbn Abbâs'ın bu tefsirlerinin birincisini Abd ibn Humeyd sahîh bir isnâd ile İbn Cureyc'den; o da İbn Abbâs'tan şeklinde mevsûlen rivayet etmiştir. İkincisini de "Li-yuşâbihû" lâfzıyle Taberî mevsûlen rivayet etmiştir.

Yüce Allah bu 20. âyet ile Peygamber'i gece yarısında, yâhud gece yarısından biraz evvel yâhud gece yarısından biraz sonra teheccüd namazına kalkmakta muhayyer bırakmıştır.

[30] Enes ibn Mâlik, bu hadisi ile Peygamber'in nafile namaz kılmak ve oruç tutmak hususunda muayyen ve nıuttarid bir programa tâbi' olmadığını bildirmek istiyor

[31] Ebû Hâlid'in mutâbaatını Buhârî, Kitâbu's-Savm'da mevsûlen rivayet etmiştir

[32] Bu hadisteki düğümü İbn Melek: Bir tenbellik ve atâlet düğümüdür ki, Şeytân bu tenbellik ve atâleti gafillerin üzerine yükler, demiştir. Taybî de: Şeytân'ın gaflet ehlini ağırlaştırması ve bunları bağlamış gibi hareketten alıkoymasıdır, demiştir. Beydâvî de şöyle der: Şeytân'ın düğümü bağlaması, uykuyu zînetle-mesinden ve o kimsede uykuya karşı derin bir sevgi uyandırmasından istiare edilmiştir. Düğümlerin üç tane olması da Allah'ı zikre, abdeste, namaza karşı birer düğüm edinmesinden ve Şeytân'ın bu üç ibâdetten üç tesvîl ve iğfal ile alıkoymasından dolayıdır.

Bu hadisteki düğümü kalbin düğümünden; azm ve İrâdenin felce uğramasından ibarettir diye tefsir edenler isabet etmişlerdir. Güyâ Şeytân, teheccüde kalkmak arzusunda bulunan mü'minin gönlüne "Yat, yat, daha gece uzundur" diye vesvese bırakarak, onu gece namazından alıkoymuş oluyor.

Bu hadisten öğrendiğimiz hakikat, Allah'ı zikrin, abdestin, namazın Şey-tân'ı ve onun telkinlerini, nefsin şerr ve fesada olan temayülünü def etmesi key fiyetidir. Bir de teheccüd sahihlerinin gözü nurlu, gönlü sürûrlu olarak yeni günün ,sabahına girmesidir. Bu neş'e ve sevinç, teheccüd sahihlerinin yüzünde parlar ve açıkça görülür. Her günün hayır ve bereketi ve hattâ sıhhî saadeti de, o günün fecri ile birlikte doğar (Tecrîd Ter., IV, 131-134).

[33] Buhârî bu hadisi birçok yerlerde parça parça kesilmiş olarak getirmiştir. Tamâmı Kitâbu'l-Cenâİz'in sonlarında gelecektir. Buyu', Cihâd, Bed'u'I-Halk, Edeb, Ehâdîsu'l-Enbiyâ, Tefsîr, Ru'yâ Ta'bîri Kitâblan'nda da tahrîc etmiştir. Müslim de Ru'yâ Kitâbı'nda Muhammed ibn Beşşâr'dan ve Bundâr'dan muhtasa-ran rivayet etmiştir... {Umdetu'l-Kaarî, III, 616-617).

[34] Hattâbî: Bu adamın uykusunun ağırlığı ve kendisini namazdan gafil hâle getirmesi, kulağına işenen ve işitme_duygusu bozulan kimsenin hâline benzetilmiştir demiş ve bu ta'bîri temsîle hamletmiştir. Taybî: Şeytân bu gafilin kulağını bâtıl şeylerle doldurmuş ve kulağında hakk sözü işitmeye mâni' bir sağırlık meydana getirmiştir denilebilir, demiştir.

Kurtubî ise: Şeytân'ın bu fiilini hakîkî ma'nâya hamletmekte be's görmemiştir.

[35] Bu Ebû Zerr'in rivayetidir. Ondan başkalarının rivâyetinde&aşlık "Gecenin sonunda duâ ve namaz babı ..." şeklindedir

[36] Buhârî bu âyeti başlığa "Yehcaûn = Uyurlar" ma'nâsmdan dolayı, gece İbâdetinin Kur'ân'dan delîli olmak üzere almıştır. Hucâ' fiili hakkında daha Önce açıklama geçmişti. Ma'nânm daha iyi anlaşılması için bu âyeti altı ve üstü ile tekrar yazalım:

"Şübhesiz muttakîler Rabb 'larımn kendilerine vermiş olduğunu almış olarak cennetlerde ve pınarlardadırlar. Çünkü onlar bundan evvel iyi amel edenlerdir. Onlar gecenin (ancak) az bir kısmında uyurlardı. Seher vakitlerinde de onlar istiğfar ederlerdi" (ez-Zâriyât: 15-18).

[37] Bu hadis, "Nuzûl Hadisi" diye anılır. Altı Kitâb'da ve diğer sahîh, sünen, müs-ned ve mu'cemlerin hepsinde rivayet çokluğu ile seçkin olmak ve müteşâbihler-den bulunmakla mühimnı ve meşhurdur. Bunu yirmiden fazla sahâbî rivayet etmiştir.

Hadisteki "Yenzilu = İner" fiili, Buhârî nüshalarında yâ'nm fethi ile zab-tedilmiştir. Buna göre yakınlık ile te'vîl edilerek ma'nevî nuzûl kasdolunabilir ve: Allah, lûtfu keremi ile kullarına yaklaşır, demek olur. "Dünyâ semâ", Allah'ın bize yaklaşması hâlinden İbaret bulunur. Dünyâ kelimesinin "dunuvv"-den "kurb - yakınlık" ma'nâsım ifâde etmesi de bunu te'yîd eder.

Ebû Bekr ibn Fürek, bâzı âlimlerin bu fiili yâ'nın ötresi ile "Yunzîîu = İndirir" şeklinde zabt ettiklerini hikâye etmiştir. Bu takdîrde fiilin hazf olunmuş bir mef'ûle ta'diye etmesi gerekir: "Yunzilullahu meleken-Allah bir melek indirir" demek olur. Kurtubî bu rivayetin sahîhliğine delîl olarak Nesâî'nİn " Sonra var mı duâ eden diyecek bir munâdîyi emreder.." rivayetini delîl getirip, böylece müşkilin kalkacağını bildirir (Fethu'l-Bârî, III, 272).

Aynî'nin Vmdetu'l-KaarT'sinde bu hadîs hakkında çok güzel tevcihler ve açıklamalar vardır. Bu tevcihlerden biri özetle şudur: Nuzûl, intikaal, i'lâm, kavi, İkbâl, teveccüh ve bir hükmün çıkışı ma'nâlarına kullanılır. Bu ma'nâların hepsi lügatçılar arasında bilinen şeylerdir. Madem ki nüzulün böyle müşterek ma'-nâsı vardır; Allah'ın kendisiyle tavsîfi caiz olan bir ma'nâya hamledümesi en doğru bir harekettir. Burada Allah'ın rahmetle, dileklerini vermekle, mağfiretler etmek suretiyle teheccüd kılanlara ikbâl ve teveccüh buyurmasıdır denilebilir. Bu bir te'vîl değil, fakat lâfzı, medlulü olan müşterek ma'nâlardan birisine hamletmektir kî, îmâm Mâlik gibi bâzı selefin te'vîlleri de hep bu yolda bir te'vîldir (III, 618-623).

[38] Buhârî başlığa koyduğu bu hadisi Ktitâbu's-Savm ve Kitâbu'l-Edeb'de Ebû Cu-hayfe'den mevsûlen rivayet ettiği uzunca hadisten almıştır. Buraya aldığı kısa fıkra, bâb başlığına lâyık vecîz bir ifâdedir. Hadîsin bütününden biraz daha genişçe bir kısmı şöyledir:

"Gece olunca Ebu'd-Derdâ, gecenin evvelinde namaz kılmak istedi. Selmân:

— Uyu, diye men' etti.

Ebu'd-Derdâ da uyudu. Sonra bir daha kalkmak istedi. Yine Selmân:

— Uyu, diye men' etti. Gecenin son vakti olunca Selmân:

— Artık şimdi kalk, dedi.

Beraber kalkıp namaz kıldılar. Namazı müteâkıb Selmân, Ebu'd-Derdâ'ya:

— Şübhesiz senin üzerinde, Rabb'in için bir hakk vardır. Keza senin üzerinde nefsin için de bir hakk vardır. Senin üzerinde ailen için de bir hakk vardır. Binâenaleyh sen her hakk sahibine hakkım ver, dedi.

Sonra Ebu'd-Derdâ, Peygamber'e geldi ve bu hâdiseyi Peygamber'e söyledi. Peygamber de Ebu'd-Derdâ'ya hitaben:

— "Selmân doğru söylemiştir" buyurdu.

[39] Hadîsin başlığa mutabakatı açıktır. Son fıkradaki "Eğer kendisine bir ihtiyâç olmazsa" sözü, cinsî münâsebet yapılmış da yıkanma gerekmişse demektir

[40] Ebû Seleme, ramazânın şeref ve faziletinden dolayı Peygamber'in ramazândaki teheccud namazının kemmiyet ve keyfiyetinde, yânî sayısı ve sıfatında bir değişiklik olabileceğini tahmin ederek, Hz. Âişe'den yalnız ramazândaki gece namazını sormuştu. Fakat Âişe, sorucuda hiç şübhe bırakmamak için,-Peygamber'in hem ramazândaki, hem de ramazândan başka gecelerdeki namazını haber vermiştir. İşte bu cevâb, bâb başlığına uygun düşmektedir. Peygamber'in jıamâzmın bütün sene içinde musâvî olduğu sabit olmaktadır.

Bu hadisten nafile olan gece namazında bir selâm ile dört rek'at kılındığı da, vitr namazının bir selâm ile üç rek'at kılındığı da sarih olarak sabit oluyor. Hadîsin son fıkrası, Peygamber'in uyku ile abdesünin bozulmadığını açıkça bildiriyor.

[41] Bu hadîsin bir rivayeti "Namazı Kısaltma Kitâbı"nda geçmişti

[42] Kuşmeyhenî nüshasında ikinci kısım "Gece ve gündüz abdest alma sırasında namaz kılmanın fazîleti..." şeklindedir.

[43] Buhârî bu hadîsi Bilâl'ın fazîleti babında da getirmiştir. Müslim de aynı bâbda getirmiştir {Sahîh-i Müslim ve Tercemesi, VII, 370-371).

Bu hadisten, gece gündüz temizliği devam ettirmenin ve her temizlik akabinde namaz kılmanın fazîleii sabit oluyor.

[44] Bu kadın, Zeyneb'in kendisi değil, kardeşi Hamne bintu Cahş olduğu da söylenmiştir

[45] Bu hadîsten, ayakta namaza başlayıp da mecalsiz kalınca gerisini oturarak tamamlamanın cevazı; ibâdette i'tidâle teşvîk, külfet ve meşakkata girişmekten nehiy; kadınların camide namaz kılmalarının cevazı; bütün gece namaz kılmanın mekruh olduğu hükümleri çıkarılmıştır

[46] Bu kadın Havla bintu Tuveyt'tir ki, Kureyş'in Esed kulundandır.

[47] Buhârî bu hadîsi Kitâbu'l-îmân'da da biraz ziyâde ile rivayet etmiş idi

[48] Bu hadîs hem gece namazına teşvîkı ve tergîbi, hem de bu ibâdete alışıp da sonraları terketmekten sakındırma ma'nâsım taşımaktadır. Çünkü gece namazını âdet edinen bir kimsenin bilâhare terketmesi, ibâdetten yüz çevirmeyi iş'âr edebilir.

Hadisteki "fulân" diye kinaye edilen şahsın kim olduğu bilinememiştir. Bu mübhemliğin, râvîlerden biri veya kusuru örtmek için bizzat Peygamber tarafından söylenmek ihtimâli vardır.

Buhârî bu hadîsi burada üç senedle sevketmiştir. Üçü de büyük tabiî Ebû Seleme'ye dayanmaktadır. Senedlerdeki râvîlerin Bağdâd, Haleb, Şam, Beyrut, Merv, Yemâme, Medine gibi çeşitli ilim merkezlerine mensûb olmaları, hadîsin çok yaygın bir şöhreti olduğunu gösterir.

[49] Bunu İsmâîlî ve diğerleri mevsûlen rivayet etmişlerdir. Bu seneddeki İbnu Ebî Işrîn, Abdulhamîd ibn Habîb ed-Dımaşkî el-Beyrûtî, el-Evzâî'nin kâtibidir; hakkında kelâm edilmiştir. Buhârî'nin bunu zikretmesinin fâidesi, Umer ibnu'I-Hakem'in Yahya ile Ebû Seleme arasındaki ziyâdesi, muttasıl senedlerdeki ziyâdeden olduğunu tenbîh etmektir. Çünkü Yahya, Ebû Seleme'den işitmesini tasrîh etmiştir. Eğer arada vâsıta olaydı tahdîsi tasrîh etmezdi (Kastallânî).

[50] Bu son mutâbaayı da Müslim mevsûlen rivayet etmiştir.

[51] Burada "Bâb" lâfzı unvansız gelmiştir. Bu ise kendinden önceki bâbdan bir fasl (^ayırma) menzilesindedir. Musannıfların âdeti, hükümlerden bir hükümde "Bâb" yazıp, sonra onun akabinde de "Fasl" yazmaları şeklinde carî olmuştur. Onlar bu "Fasl" sözüyle bu hükmün kendinden önceki hükümden ayrılığını ve fakat işin aslında da onunla ilgili bulunduğunu göstermek isterler (Umdetu'l'-Kaarî, III, 635).

[52] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu da Peygamber'in oruç tutmak ve namaz kılmakla emretmekle beraber, bazen de oruç tutmamayı ve gecelerin bir kısmında uyumayı emretmiştir. Şübhesiz bu emr ibâdetlerde şiddet ve meşakkati terk etmeyi gerektirir (Umdetu'l-Kaarî, aynı yer).

Buhârî bu hadîsi Kitâbu's-Savm ile Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da; Müslim de Oruç Kitâbı'nda tahrîc etmiştir

[53] Teârre kelimesinin aslı Teârere'dir; idgam edilmiştir.Gece uyumayıp döşek içre kendi kendisine söylenerek bir taraftan öbür tarafa dönmek ma'nâsınadır... Lâkin el-Esâs'ta, en-Nihâye'deTeârr,uykudan kelâmla uyanıp kalkmak ma'nâsı-na resmedilmiştir (Kactmûs Ter.),
Bu uyanma hâli, ekseriyetle söz söylemekle birlikte bulunduğu için, Peygamber bu uyanmayı ta'kîb edecek sözün teşbih, tehlîl olmasını öğretmeyi arzu etmiştir.
[54] Abdullah ibn Revâha (R) bu kasideyi inşâd ettiği sırada Peygamber şiirini tak-dîr ederek, mecliste bulunanlara hitaben "Şübhesiz kardeşiniz bâtıl söz söylemez" buyurmuş ve böylece güzel şiirin, güzel söz gibi, medhe lâyık olduğunu, çirkin şiirin de kötüleneceğİni bildirmiş oluyor.
[55] Şâir Abdullah ibn Revâha son beytiyle şu âyetlere telmîh etmektedir: "Bizim âyetlerimize ancak öyle kimseler îmân ederler ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiği zaman, onlar büyüklük taslamıyarak yüzü üstü secdeye kapanırlar ve Rabb 'lerini hamd ile tesbîh ederler. Yanları yataklarından uzaklaşıp, korku ve ümîd ile Rabb Herine duâ ederler. Kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden de sarf ederler. Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükâfaat olarak, gözlerin aydın olacağı (ni'metlerden) neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez" (es-Secde: 15-17).
Bu son beyit, bâb başlığının ma'nâsma uygundur. Çünkü yataktan yanını uzaklaştırma ya namaz, ya zikr, ya da okumak için olur.
Birinci beyitte Peygamber'in İlmine, üçüncü beyitte ameline, ikinci beyitte gayn tekmilleştirmesine işaret vardır. Çünkü Peygamber, kâmil ve mükemmil-dir (Kastallânî).
[56] Bu mutâbaatı Taberânî el-Mu'cemu'I-Kebîr'de mevsûlen rivayet etmiştir.
[57] Bunu da Buhârî et-Târîhu's-Sagîr'de; Taberânî de el-Mu'cemu'l-Kebîr'de mevsûlen tahric etmişlerdir (Kastallânî).
[58] Buhârî bu hadisi burada şeyhi Ebu'n-Nu'mân'dan, Ru'yâ Ta'taîri bölümünde de diğer şeyhi Ma'lâ ibn Esed'den rivayet ediyor. Bu hadîs bâzı küçük lâfız far-kıyle bu kitabın üçüncü bâblnda da geçmişti. Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Abdullah ne iyi adamdır; gecenin bir kısmında namaz kılsa" hkrasıdır.
[59] Peygamber'iri yatsıdan sonra kıldığı rek'atlar gece nâfilesidir. Sabah ezam İle ikaameti arasında kıldığı iki rek'at ise, sabah namazının râtibesünnetidir. Peygamber bunu hazarda ve seferde terketmemiştir
[60] Buhârî bu başlık ve hadislerle Peygamber'in bu yatma ve konuşma fiillerinin vucûb ifâde etmediğini işaret etmektedir.
[61] Bu bâb, nüshaların çoğunda "Sabah namazının iki rek'atında okunacak şeyler bâbı"ndan sonra vâki' olmuştur. Çünkü sabah namazının iki rek'atı ile ilgili bâblar altı tanedir. Bunların birincisi "Sabah namazının iki rek'at râtibesini devam ettirmek babı", sonuncusu ise "Sabah namazının iki rek'at râtibesinde okunacak şeyler bâbı"dir. Bu bâblann ardarda zikredilmesi en uygun olanıdır. Lâkin bâzı Buhârî nüshalarında bu "Nafilede ikişer ikişer..." babı, bu altı babın arasında gelmiştir... (Aynî).
[62] Buhârî burada, üçü sahâbî, üçü de tabiî olmak üzere altı şahıs ismi zikretti. Am-mâr'ınkini Taberânî; Ebû Zerr'İnkini îbn Ebî Şeybe; Enes'inkini ise Buhârî Sa-hîh'inde rivayet etmiştir. Tabiî olan diğer üç zâtın rivayetleri de, diğer hadisçilerce rivayet edilir
[63] Yahya ibn Saîd el-Ensârî (143), tabiîdir. "Arazimiz" sözüyle Medine'yi kasdet-mektedir. Medîne fakîhleri Zuhrî, Nâfi', Saîd ibn Müseyyeb, Abdurrahmân ibn Kaasim, Ca'fer ibn Muhammed ... ve diğerleridir. Kendisi, bunlardan ve diğerlerinden rivayet etmiştir
[64] Buhârî tstihâre (Hayırlısını isteme) hadîsini, bu "Gece nafilesinin ikişer rek'at kılınacağı hususunda gelen hadîsler bâbı"nda getirmiştir. Buradaki bâb başlığına uygunluğu "Farz olmayarak iki rek'at namaz kılsın" kavlidir. Peygamber'in bu iki rek'at kılsın emri, mutlaklığı ile, gece ve gündüz nafilelerini şâmil
olur.
Buhârî bu İstihare Hadisi'ni Kitâbu'd-Deâvât ile Kitâbu't-Tevhîd'de de tah-rîc etmiştir. Diğer hadîs imamları da bu hadîsi kitâblannda rivayet etmişlerdir.
Buhârî'deki bu hadîsin senedinde Abdurrahmân ibnu Ebî'l-Mevâlî vardır. Ebû'l-Mevâlî, Alî ibn Ebî Tâlib'in kölesidir. İsmi Zeyd'dir. Abdurrahmân da bunun oğludur. Abdurrahmân sıka'dır; sağlamdır. Kendisinden Sufyân es-Sevrî ve diğer imamlar rivayette bulunmuşlardır.
Bu zât, istihare hadîsini rivayetle teferrüd etmiştir. Buhârî'nin de bu Abdurrahmân ibnu Ebi'l-Mevâlî'den rivayetle teferrüd etmiş olması, bu hadîsin isnâdmdaki latifelerden sayılmıştır. Bu hadîse diğer sahâbîlerden şâhidler gösterilmiştir. Böyle olunca istihare hadîsi, mutlak ferd olmaktan çıkıyor. Tirmizî, Yahya ibn Maîn, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ebû Zur'a, İbnu Ebi'l-Mevâlî için sıka'dır demişlerdir. İstihare hadîsi, İbn Mes'ûd, Ebû Eyyûb Ensârî, Ebû Bekr, Ebû Saîd Hud-rî, Sa'd ibn Ebî Vakaas, Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Umer, Ebû Hurey-re ve Enes ibn Mâlik olmak üzere, on sahâbîden rivayet edilmiştir. Bu rivayetleri Aynî, Umdetu'l-KactrF'de senedleri ile birer birer zikretmiştir. Metinlerde ziyâde, noksan, takdîm, te'hîr farkları vardır. Yalnız Enes ibn Mâlik'ten gelen rivayet: "İstihare eden kimse husrân görmez. İstişare eden pişmân olmaz. İktisâde riâyet eden kimse de ihtiyâç görmez" şeklinde, istihareyi teşviki ihtiva etmektedir {Umdetu'l-Kaarî, 111,646-650).
[65] "Yâhud: dünyâ ve âhiret işim" cümlesindeki "yâhud" edatını Cezerî, Miftâhu'l-Hısn'da: Tahyîr içindir; binâenaleyh istihare eden kimse muhayyerdir, dilerse "maâşî ve akıbeti emri" der, dilerse "fî âcili emrî ve ecilihi" der, demiştir. Buna göre, Peygamber tarafından muhayyer kılınmış oluyor. Taybî de: İbarenin zahirine göre bu, râvînin şekkidir; Peygamber'in bunlardan hangisini söylediğini râvî Câbir kestirememiştir', demiştir (Tecrîd Ter., IV, 160-176).
[66] İstihare, İnsanın müstakbel hayr ve saadete mazhar olabilmesi İçin, Allah'ın ilim ve kudretinden yardım istemesi ve beşeriyetin fal, remil gibi mübtelâ olduğu hurâfelerden kurtarılması gayesine ma'tûf, dînî bir vazı'dır. İstikbâlin koyu ka-~' ranlıklan arasında saklanan hayr ve saadet ışığını göremiyen insanlar, mukadderatı ta'yîn için böyle hurafe nev'inden bir takım boş vâsıtalardan yardım isteyegelmişlerdir. Bu gün Yirminci Medeniyet Asrında ileri milletlerin aydın sınıfları arasında bile bu gibi hurafelerle meşgul olanları görüp işitiyoruz. İslâm Dîni bütün Câhiliyyet hurafeleri ile mücâdele ettiği gibi, bu nevi' âdetlerle, kanâatlerle de.mücâdele etmiştir.
İşte beşeriyeti hurafelerden men' eden İslâm Dîni onlara ivaz olarak hayr ve saadetin, rızâ ve inayetin Allah'tan dilenmesini göstermiştir... [Huccetu'Uâ-hi Bâliğa, II, 5).
[67] Hadîsin bâb başlığına delâleti "İki rek'at kılmadıkça.." emrinde açıktır. Buhârî bu hadîsi Kitâbu's-Salât'm evvellerinde "Mescide girdiği zaman iki rek'at kılsın bâbı"nda zikretmişti. Bu Tahiyyetu'l-Mescid namazıdır
[68] Bu hadîs de o kitabın "Hasır üzerinde namaz bâbı"nda geçmişti
[69] Bu hadîs de Kitâbu'l-Cumua'da "Cumuadan evvel ve sonra namaz bâbı"nda geçmişti. İbn Umer bu namazları, Peygamber farzı kıldırdıktan sonra hücresine gittiği zaman, orada onunla beraber kılmış oluyor.
[70] Bu Câbir hadîsi de Kitâbu'I-Cumua, "îmâm hutbede iken gelen kimse bâbı"n-da geçti
[71] Bu hadîs de Kitâbu's-Salât'm evvellerinde "Yüce Allah'ın: "İbrahim Makaa-mim namazgah erf"(el-Bakafa:125) kavli bâbı"nda geçmişti. Bu hadîsteki "Ka'be'nin yüzüne doğru" sözü, Makaamu İbrahim'dir; Ka'be ile Haceri Es-ved'in arasıdır; Altun Oluk tarafıdır diyenler vardır. Fakat Ka'be'nin insana karşı gelen her cüz'ü kıbledir.
[72] Buhârî bunu ileride gelecek olan "Hazarda duhâ namazı bâbi"nda mevsûlen rivayet etmiştir.
[73] Bu ta'lîk, "Evlerde mescidler bâbı"nda mevsûlen geçmiş olan hadîsin bir parçasıdır. Bir de ileride gelecek olan "Nafile namazım cemâatle kılma bâbı"nda uzunca metin ile tahrîc etmiştir.
İbnu'l-Munir şöyle dedi: Buhâri İstihare, tahıyye ve devamlı fiillerle istidlal etmeyi "Nafile namaz ikişer ikişerdir" kavliyle istidlal etmeyi daha uygun görmüştür. Çünkü bu söz, gündüz nafilesini istidlal etmeye şarflı olarak elvermiyor... (Kastallânî
[74] Bu hadîsin bir rivayeti 39 rakamı ile geçti
[75] Başlığın ikinci fikrası, müekked râtibe olan sabah namazının iki rek'at sünnetine de tatavvu' yâni nafile ismi verildiğini göstermiş oluyor. Hadîs metnindeki nafileler sözünün, tatavvu'lar.ma'nâsma geldiği kasdediliyor.
[76] Peygamber'in sabah namazından önceki bu iki rek'at sünneti hazarda ve seferde dâima kıldığı ve bundan ötürü sünnet namazlar içinde en te'kîdli bir sünnet olduğu sabittir.
Diğer sünnet namazlar, imâm farza başladıktan sonra kat'iyyen kılınmaz. Çünkü Peygamber "îkaamet edildikten sonra farzlardan başka namaz kılınmaz" buyurmuştur. Yalnız sabah namazının sünneti şiddetle te'kîd edilmiş olduğundan dolayı, müstesna tutulmuştur.
Yine sabah namazının bu kuvvet ve şerefinden dolayı fakîhler, ilim ehlinden fetva mercii olan zâtın, insanların bu dînî ihtiyâcım telâfi edebilmesi için, şâir sünnetleri terkedebileceğinİ tecviz ettikleri hâlde, sabah namazının sünnetini bu cevaz ve müsâadeden müstesna tutmuşlardır (Fethu'I-Kadtr, I, 313).
[77] Buhârî'nin İmâm Mâlik tarikiyle gelen ve Muvatta'da da tahrîc edilmiş bulunan bu rivayetinde, Hz. Âişe bu onüç rek'ata yatsı namazının son sünnetini de katarak haber vermiş oluyor. Bu yatsının iki rek'at son sünneti çıkarılınca on-bir rek'at kalır. Bu, Peygamber'in gece namazıdır. Peygamber gece namazında kıraati uzun tutmak âdetinde iken, sabahın iki rek'at sünnetinde kıraati çok kısa tutardı. Bu rek'atların birinde Fâtiha'dan sonra Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn, ikin-
1} çişinde Kul huvellâhu ahad sûrelerini okumak i'tiyâdında bulunduğunu Müslim ve Dört Sünen sâhibleri İbn Mes'ûd, Enes ibn Mâlik ve İbn Umer'den rivayet etmişlerdir. Kul âmenna billahi ve mâ «rtzı7etfe.ynâ(el-Bakara:136; AIû Îmrân:84) ve Rabbena âmenna bimâ enzelte vetteba'nâ'r-rasûle fektubnâ maa'ş-şâhidîn (Âlu tmrân: 53) âyetlerini okuduğunu da Ebû Hureyre'den Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmişlerdir
[78] Buhârî bu hadîsi burada ayrı ayrı iki senedle vermektedir.
Kurtubî şöyle demiştir: Âişe'nin "Acaba Rasûlullah el-Fâtiha okudu mu? derdim" sözüyle, Peygamber'in el-Fâtiha okuduğunda şübhe ederdim ma'nâsı anlaşılmamalıdır. Âişe: Peygamber umumiyetle nafile kılarken kıraati uzattığı hâlde, sabah namazının sünnetinde hafifletirdi; o derecede ki, adetâ insan el-Fâtiha okumadı zannederdi, demek istiyor.
Bu hadîsten teheccüd namazını uzatmak hususundaki Peygamber'in âdetine nisbetle, sabah namazının sünnetinde kıraati hafifletmekte mübalağa edilebileceğini öğreniyoruz. Yoksa, mutlak surette kıraati uzatmakta hiçbir be's yoktur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-HUSÛMÂT

DAVALAR BÖLÜMÜ

Bâb: Günah Ve Husumet Ehlinin Evlerden Çıkarılması

253- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Ebî Adî bize Şûbe'den, o Sa'd b. İbrahim'den, Muhammed b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Namaz kılmalarını emredeyim, namaz kılınsın da, sonra namazda bulunmayan adamların evlerini yakayını diye niyetlendim.[1]

Şerh

Sonra namazda bulunmayan adamların evlerini yakayım diye niyetlendim" ifadesi, daha önce cemaat ile namaz bölümünde de şerh edilmiştir. Burada maksat, namaz kılmayanlar bir yana masiyet ehlinin evlerinden çıkarılmalarının daha evlâ olduğunun beyanıdır.

Hüküm

İmam Buhârî bu hadis-i şerife bu bölümde yer vermekle, Müslümanlara karşı şüphe ve düşmanlık içinde olan kimselerin evlerinden atılmalarının caiz olduğununa îmâ ile işaret etmektedir. Şu var ki insanlara sırf inançlarından dolayı böyle bir muameleyi reva görmek yüce dinimizin esaslarıyla çelişmektedir. Ancak düşmanlık ve tuzak kurma gibi yakın tehdit içeren faaliyetlerinin görülmesi durumunda devlet yönetiminin böyle bir karar alma yetkisi olabilecektir.

Ders

İslamiyet, meşru dairede kalmak ve vatandaşlık hukukunun sınırlarına riâyet etmek şartıyla bütün inanç sahiplerine saygı duyar. İslam tarihine bakıldığında bunun örneklerini görmek mümkündür. Fakat belli bir topluluğun Müslümanlar aleyhinde komplolar peşinde olmaları, İslam toplumuna düşmanlık beslemeleri ve bu yönde yıkıcı faaliyet içinde bulunmaları durumunda bunların hoşgörülmeleri mümkün değildir. Peygamber Efendimizin yukarıdaki hadis-i bu bağlamda ele almak gerekir. Aksi hâlde o büyük insana haksızlık edilmiş olacaktır.

---

[1] Buhârî, ezân/608 617, husûmât/2242, ahkâm/6683; Müslim, mesâcid/3040-1042; Tir-mizî, salât/201; Nesâî, imamet/ 839; Ebû Dâvud, salât/461-462; İbn Mâce, mesâcid/783; İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-müksirîn/7001, 7575, 7802, 7908, 8441, 8535, 9014, 9111, 9719, 9826, 10383, 10450, 10513; Mâlik, nidâ/266; Darimî, sa-lât/1243.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FAZİLETLER VE ŞEMAİL BÖLÜMÜ

(34 Hadistir)

350/1 (...) Enes'in şöyie dediği rivayet edildi:
Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem altmış üç yaşındayken, vefat etti. . -
Hz. Ebû Bekir altmış üç ve Hz, Ömer de altmış üç yaşında vefat ettiler.»

351/2 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Resuiüliah sallallahü aleyhi ve sellem 'kırk yaşını .doldurduğu sıralarda, vahiy almağa başladı.
On sene Mekke'de, on sene de Medine'de oturdu. .
Hz. Peygamber vefat ettiği zaman, saç ve sakalımla ağarmış kıllar yirmiyi bulmamıştı.»
"

352/3 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi:.
«Resulüllah sallallahü aleyhi ve seilern, vücudunun güzel kokusu ile tanınırdı.»

353/4 Abdullah bin Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi: «Resuiüliah sallaliahü aleyhi ve sellem, gece, tabiî olan güzel kokusu iie tanınırdı."

354/5 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Nebi sallaliahü aleyhi ve sellem'in bana bir miktar borcu vardı. Ba- ödediği, alacağından daha fazla idi.»

; **355/6** Enes bin- MâlİK'ih şöyle dediği rivayet edildi:
«Resulüüah sallallahü aleyhi ve sellemin avuçlarından daha yumuşak bulduğum, ne bir poplin ne de halis bir ipek bilirim.»
(a)' Bir rivayette şöyie dedi:
«Resuiüliah sallaliahü aleyhi ve ve sellem, beraber oturduğu kimselerin yanında dizlerini uzatarak oturduğu görülmemiştir.»

356/7 İbrahim'in babası Mesruk'tan rivayetle şöyle demiştir: Mesruk, Hz. Aişe'den Resulüllah sailallahü aleyhi ve seliemin ahiâ-kını sordu. O da:
«— Kur'an'ı okumuyor musun?!» diye cevap verfi.

357/8 Enes'irr şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber, kölenin yapmış olduğu davetine gider, (hastayı rcr) ve eşeğe dahi binerdi.»

358/9 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi1:
«Resulüllah sailallahü aleyhi ve sellem'in, hastalığı sırasında namaza geldiğinde ayaklarının aklığını halâ görür gibiyim.»

359/10 Hz. Aişe'nin şöyle dediğr rivayet edildi:
Hz. Peygamber, vefatiyle sonuçlanan hastalığa yakalandığı vakit, bende kalmak için hanımlarından irin istemiş, onlar da kabul etmişlerdi.
Buna duyunca acele kalkıp hücreme çekildim. O sırada hizmetçim de yoktu. Kendisine, baş yastığı (güzel kokulu) Mekke ayrığı ile dolu, bir yatak serdim.
ResuiuHah sallallahü aleyhi ve sersem, iki kişinin yardımıyla gelip yatağına yattı.»

360/11 Enes'irr şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Ebû Bekir, Resuluilah (S.A.V) in biraz iyileştiğini görünce, karısı Hâdice'nin kızına gitmek için izin istedi. Hanımı o şırada ensâr'ır meyve bahçelerinden birinde bulunuyordu. Halbuki gördüğü bu iyileşmenin ölüm rahatlığı olduğunu anlamamıştı. İzin alarak gitti. - Hz. Peygarrtber o gece vefat etti.
Sabah olunca mahalle halkının birikirlerine bir şeyler söylemekte ol- 'i dukiarını görmece başladı. Konuşulanlara kulak verip kendisine haber ge-tirmek üzere 'küçük bir köleyi dışarı yolladı.
Köle gelerek ona:
«— İşittiğime göre «Muhammed öldü» diyorlar, dedi. Hz. Ebû Bekir bunu duyunca:
«— Vâh..;. vâh...! Gücüm, ıkudretim kırıldı» diyerek perişan bir hale geldi.
Ebû Bekir radiyallahü and Mesci'd'e henüz varmamıştı ki, yerinde düşüp kalacağını zann-ettiler.
Münafıklar; Muhammed Peygamber olsaydı ölmezdi!» diyerek müslü-manlar arasında şüphe uyandırmağa çalışıyorlardı.
Hz. Ömer, o zaman kılıcını çekerek:
«— Hiç kimseden «Muhammed Öldü diye» duymıyayım yoksa kılıçla boynunu vururum!»
Bunun üzerine seslerini kestiler,
Hz. Ebû Bekir, geldiği zaman, Peygamber'in üzeri örtülüydü. Yüzünden örtüyü kaldırdı, öpüp koklamağa başladı. Ve orada bulunan halka dönerek: '
«— Ey nâs! Kim Muhammed'e tapıyorsa, bilsin ki, o öldü. Kim de Mu-hammed'in Rabbına tapıyorsa, bilsin ki Muhammed'in Rabbi ölmez!» deyip şu âyeti okudu,
«Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler geldi geçti. Ölürse, yahut öldürülürse gerisin geriye mi

döneceksiniz?
Kim dönerse 'bibin ki Allah'a hiçbir suretle zarar1 veremez ve Allah şü'kredenlerin karşılığım yakında verecektir.» [1]
Hz. Ömer bu âyetle ilgili olarak şöyle konuştu:
«Bu âyeti o gün dinlediğimizde, onu sanki biz daha önce hiç okumamış gibiydik!»
Hz. Ömer'in bu sözlerini dinleyen müslümanlar aynısını söyliyerek âyeti okudular.
Resuiullah (S.A.V.) Pazartesi gecesi öldü. Öylece \k\ gece, iki gündüz kaldı ve,salı günü defrıolundu.
Üsâme bin Zeyd 1le Evs bin Havle su döküyorlar, Alî ve Fadl da sal-lallahü alevhi ve sellemi yıkıyorlardı.

361/12 Ibn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi: Resuiullah saliallahü aleyhi ve seliem buyurdu ki: «Benden sonra Ebû Bekir ve Ömer'e uyunuz!».

362/13 Huzeyfe bin el-Yemân'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«Benden sonra Ebû Bekir ve Ömer'e uyunuz. Ammâr'ın davranışlarını
örnek aiıniz! İbn Ürnm-i Abd'ın [2] yapmayı üzerine aldığı şeyi tutmaya
özeniniz!» .

363/14 Mûsâ Ibn Kesîr'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Ömer (birgün) Hz. Osman'tn yanı Adan geçerken, üzüntülü görünce sordu:
«— Seni' üzen ne. olabilir?»
Hz. Osman:
«— Üzülmem mi? Resulullah ile aramdaki kayıntoabalık-enişteiik yakınlığı kesildi» diye konuştu.
Bu söz, nikâhlısı ve Hz. Peygarber'in kızı [Rırkiyye) nin vefat ettiği sıralara rastladı.
Hz. Ömer:'
«— Seni kızım Hafsa ile evlendireyim!" dedi.
Hz. Osman:
«— Resulullah (S.A.V.) in emrini al, ondan sonra» cevabını verdi.
Hz. Peygamber bu iş için kendisine gelen Ömer'e:
«— İster misin1 ki, senin İçin, Osman'dan daha hayırlı bir enişte; Osman için de senden hayırlı bir kaymbaba göstereyim?» diye sordu.
Hz. Ömer, «Evet buyurun!» dedi.
Resulullah o zaman şu teklifi yaptı:
Sen Hafsa'yi benimle, ben de kızımı Osman ile evlendirelim!»
Buna Hz. Ömer «Evet» diyerek kabul etti ve Hz. Peygamber de dediğini yaptı.
.

364/15 Hz. Ali'nin yakın arkadaşlarından Habbe ifan- el-Ürenî'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Ali'nin şöyle dediğini kendisinden işittim:
«Ben islâmı İtle defa kabul edenimdir. (Ve ben Resuiuliah (S.A.V.) ile ilk namaz kılanım.»

365/16 Ümmü Hânİ'in şöyle dediği rivayet edildi:
Bir gün Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye baktı ve aç olduğurru anladı.
«— Niçin açsın ey Ali!» diye sordu.
=Hz. Ali:
«— Ey Allah'ın Resulü, dedi. Şu vakitten beri çok az yiyiyorum da...»
Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Seni Cennetle müjdeliyorum!» diye tebrik ettiler.

366/17 İbn Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi: Resulullah sallallahü aleyhi ve sell&m şöyle buyurdu:
«Kıyamet günü şehidleri* efendis,, Abduimuttalibm oğ!u Hamza- . dan sonra da, devlet idarecinin huzuruna girip «Şunlar, yap diye ona emr eden kişi olacakt yap"
[a) Bir rivayette şöyle dedi:
Kıyamet günü şehidierin efendisi. Abdulmuttalib'in "oğlu Hamza iie zâlim devlet idarecisinin karşısına çıkıp şunları yap, şunları yapma diye orra emrfiripn ih<ıiHıı-
oıra emreden kişidir.

367/18 'Cabir'in. şöyle dediği rivayet edildi; - . .
Resuiullah sallallahü aieyhi ve seilem:
«Ahzâb (Hendek muharebesi) gecesi, bize kim haber getirebilecek?» diye sordu, [3]
Bunu duyan Zübeyr hemen yola çrktı. Hz. Peygambere üç kez haber getirmişti.
Resuiullah sallallahü aleyhi ve sellem o zaman:
Her nebinin yardımcilar' ftavârı) olmuştur. Benim yardımcım da tz-£ubey;rdlr» buyurdular.

368/19 Abdulah İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet ediidi:
Bir gece, Hz. Peygamber'in eşliğinde Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer ay ' ışığında sohbet ettiler.
Az sonra Hz. Peygamber ve ikisi çıkıp., fon Mesûd'un (evinin önünden) geçtiler. O srada Kur'an okuyordu.
Hz. Peygamber:
«— Kur'an-ı indiği gibi okumak zevkini îadmak istiyen kimse, fbn-i Ümm-i Abd'in okuyuşunu örnek alarak, okusun» buyurup, Onun için şöyie demeğe başladı:
«Dilediğini iste; sana verilir!» .
Bunu duyan Ebû Bekir ve Ömer ona müjde vermeğe gittiler. Ona ilk müjdeyi Ebübekir yahut Ömer verdi:

«Nebî sallallahü aleyhi ve sellem, sana dua etmeni istedi.» dedi. O da:
«— Ey Allah'ımı Sen'den, yerinden asla ayrılmayan devam edici bir iman, yok olmaz nimetler ve cennette sonsuz olarak Peygamberinin dostluğunu istiyorum!» diye duada bulundu.
(a) Bir rivayette Abdullah şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in yanında Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer ay ışığında sohbet ettiler.
Resûlullah (S.A.V.} ve onlar beraberce çaktılar. İbn Mesûd'un (evinin) yanından geçtiler. O sırada namaz kılarken Kuc'an cnkuyordu. Nebî sallallahü aleyhi ve sellem:
«— Kur'an'ı, indirildiği gibi ter-ü taze olarak okumayı istiyen, İbn-i Ümm-i Abd'in okuyuşunu örnek alarak okusun!» «— Dilediğini iste, sana verilir!» dedi.
[Ravi bundan sonra, hadisi, yukarda olduğu gibi naklederek tamamlamıştır.)

369/20 Avn'ın babası Abdullah İbn Mesûd'dan rivayet ederek şöyle demiştir:
«Hz. Peygamber evine geldiği zaman, Abdullah (İbn Mesûd), annesi Ümmü Abd'İ oraya göndererek Nebi sallallahü aleyhi ve sellemin davranışlarından gördüklerini gelip kendisine söylemesifii tembih ederdi.
Böylece, annesinden almış olduğu bilgiye dayanarak Hz. Peygamber'e
benzemeğe çalışırdı.»

370/21 Avn'ın babası, Abdullah (ibn Mesûd'dan) rivayet ederek şöyle
demiştir:
«Abdullah, Resûlullah [S.A.V.) in, palmiye yaprağı ile örülmüş seccadesine sahip olurdu.»
Bir rivayette şöyle dedi:
«Hz. Peygamberin çomağına sahip olurdu.»
Bir rivayette şöyle dedi:
«Abdullah, Hz. Peygamber'in örtüsüne sahip olurdu.»
Bir rivayette şöyle dedi:
«Abdullah-, Hz. Peygamber'in bineğine sahip olurdu.»
Bir rivayette şöyle dedi:
«Abdullah, Hz. Peygamber'in misvakına, abdest ibriğine ve nalınlarına sahip olurdu.

371/22 İbn Mesûd'un şöyie dediği rivayet edildi:
«Müslüman olduğumdan bu yana yalnız bir kere yalan söyledim. O da şöyle oldu:»
Bert, Hz. Peygamber'in devesinin palanını vurmağa çalışırken, Tâiflİ usta bir palan vurucusu gelerek bana:
« Hz. Peygamber devesine daha çok hangi tür palanın vurulmasını ister?» diye sordu.
«Tâif Mekke türünü...» dedim. Gerçekte ise Hz. Peygamber
bu türden hoşlanmazdı.
Bu şekilde hazırlanan deveyi getirince, Resûlullah (S.A.V.) yanında
bulunanlara):
« Bunu bizim için kim hazırladı?!» diye sordu.
«.Palancınız!...» dediler.
«İbn Ümm Abd'e gidin; devemize, o pafan vursun-i» emrini verdi.
. Böylece, deve bana geri getirildi.»1
[a} Bir rivayette, Abduilah şöyle dedi:
Taiflilerden bir palan vurucusu Hz. Peygambere getirildi. Taifli bana gelerek:
«— Hz. Peygamber'in hoşuna giden en çok hangi tür palandır?» diye sordu. 3en de:
«— Taif Mekke, türüdür» dedim.
Hz. Peygamber çıkıp bineğini görünce:
«— Bu bineği hazırlayan kimdir?» diye sordu.
*— Tâif İf» denildi.
«— Bu türe ihtiyacımız yoktur» buyurdu.

372/23 Abdullah (İbn Mesûd'un) şöyle dediği rivayet edildi:
«Müslüman olduktan bu yana yalnız bir kere yalan söyledim. O da
şöyle oldu:
Hz. Peygamber'in devesine palan vuruyordum. Tâifli bir palan vurucusu gelerek bana:
«— Hz. Peygamber'in hoşuna giden daha çok hangi tür palandır?» diye sordu. Ben:
«— Tâif —Mekke türüdür (!)» dedim Gerçekte Resûlullah (S.A.V.) bu
türü çirkin bulurdu.
O da Hz. Peygamber için deveyi bu şekilde hazırlayıp getirdiğinde:
«— Bizim için bu deveye palan vuran kimdir?" diye sordu.
«— Taiften getirttiğimiz palan vurucusu...» dedi.
Nebî (S.A.V) o zaman:
«— Deveyi İ-bn Mesûd'a geri gönderiniz, ö hazırlasın!» emrini verdi.»

373/24 Ebû Abdillah el-Cedelî'nin Huzeyme'den naklen şöyle dediği rivayet edildi: :
Bir köyiü Hz. Peygamber'a satmış olduğu şeyi inkâr ederken, Hüzey-me çıka geldi. Ve:
«— Ona sattığına ben şahidim!» diye söze karıştı.
Resûluliah (S.A.):
«— Nereden biliyorsun?» diye sordu.

Huzeyme:
«— Gökten vahiy gevriyorsun, seni doğruluyoruz!» cevabını verince, bundan böyle Hz, Peygamber onun şahadetini iki erkeğin şahadetine eşit kıldı.
(a) Bif rivayette şöyle dedi:
Bir köylü, Resûluüah (S.A.) ile yapmış olduğu satış anlaşmasını inkâr ettiği bir sırada, Huzeyme üzerine geliverdi. Ve:
«— Orta sattığına ben şahidim!» diye söze karıştı.
Hz. Peygamber ona,
«— Bana sattığını nereden biliyorsun?» diye sordu.
Huzeyme:
«— Gökten bize vahiy getiriyorsun, seni doğrulyoruz! Yeryüzünde (verdiğin haberde) seni doğrulamıyor muyuz!» cevabını verdi.
Hz. Peygamber bu olaydan sonra vefatına kadar, Huzeymenin şahadetini iki erkeğin şahadetine eşit kıldı.
fb) Bir rivayette şöyle dedi: Uz. Peygamber, vefatına ıkadar, onun şahadetini iki erkeğin şahadetine eşit olmayı caiz gördü.

374/25 Enes İbn Mâlik "in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Hatice'ye verilen müjdeye göre, kendisine cennette, içe
gürültünün, yaygaranın ve herhangi bir yorgunluğun bulunmıyacağı
verilecektir. cennette, içerisinde bir ev

375/26 Hz. Aişe'rvin şöyle dediği rivayet edildi: Resûİullah (S.A.) buyurdu ki:
<=Ya Aişe! artık öiüm bana tasa vermiyor, çün'kü Çenette de seni eşim olarak gördüm.
Hz. Peygamber, bundan sonra yanında bulunanlara dönerek:
«— Aişe'yi cennette gördüğüm için ölümü artık umursamıyorum.»
buyurdu.

376/27 :Hz. Aİşe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Nebî saliallahü aleyhi ve sellemin hanımları içersinde benim, onlarda bulunmayan özelliklerim vardır.
Hz. Peygamber, babamı onların babasından daha çok severdi. Beni hepsinden çok severdi. Beni bakire aldı. Cibril Aleyhisselâm suretimi ona getirip gösterdikten sonra, o benimle evlendi. Kadınlar içersinde Cibril Aieyhisselâmt yalnız ben gördüm. Hz. Peygamber'in örtüsü altında bulunduğum sırada Cibril'in geldiği- çak olmuştur. Bana atılan iftiradan bir bölük insanın ez daha helak olacağı sırada, masum olduğumu bildirmek üzere ona gelmişti. Hz. Peygamber'in ruhu alındığında benim evimde, benim nöbetim olan- gecemde, benim günümde [4]O ve başı çenem ile göğsüm arasında bulunuyordu.»

377/28 Hz. Aİşe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Resûluüah sallaliahü aleyhi ve seliemin hanımları içersinde onların hiç birinde olmayan özelliklerim vardır:
Hz. Peygamber benimle evlenirken bakire idim. Böylece benden başka hiç bir hanımım bakire olarak almamıştır. Benimle evlenmeden önce, Cibril ona suretimi indirip göstermiştir. Benden başka hiç birinin suretini indirip göstermemiştir. Benden başka hiçbir hanımına Cibril görürvme-miştir. Beni onlardan, ve babamı onların babasından daha çak severdi. [Bana atılan İftiradan bir bölük insanın az daha helak "olacağı sırada, masum olduğumu bildirmek üzere âyetler indi. [5] Ve nihayet, Resûlullah (S.A.V.) benim nöbetim olan gecem ve günümde, başı çenemle göğsümün arasında bulunurken vefat etti. - .
(a) Bir rivayette şöyle dedi:
«Hz. Peygamber'in hanımları içersinde, onların hiç birinde olmayan yedi özelliğim vardır:
«Hz. Peygamber benden başta hiç biriyle bakire olarak evlenmedi. Benimle evlenmeden önce Cibril ona suretimi getirdi. Böylece onların içinde yalnız beni>m suretim ona getirilmiştir. Beni onlardan ve babamı on-la*"in babalarından daha çok severdi. Bir bölük insanın heiâk olacağı sırada, masum olduğum, inen ayetullahla sabit oldu. Benim nöbet günüm ve gecemde, başı çenemle göğsümün arasında iken vefat etti. Hanımlarının Cinde Cibril yalnız bana göründü.

378/29 İbrahim (en-Neheî), Mesruktan şöyle rivayet etti: Mesrûk, Hz. Aişe'den hadis rivayet ederk&n şöyle derdi: «Bana rivayet eden, «Her zaman doğrulayıcının kızı olan her zaman doğrulayıcı (Sıddî), masum olduğu Kur'an ile sabit olmuş olan, azamet ve bereket sahibi Allah'ın elçisi (SAV.) nin sevgilisi (Aişe) dir.»

379/30 İbn Abbas'tan şöyle rivayet edildi:
Hz. Aişe hastayken, İbn Akbaş sormaya gelip, kabul edilmesi için izin istemişti.
Hz. Aişe birini göndererek:
«— Kendfrmi kederli ve sıkıntılı hissediyorum. Bîr başfka zaman buyursun!» dedi.
İbn Abbas haberciye:
„Kabul edilmeden, buradan ayrılmam!» cevabını verdi. Haberci bu cevabı ona bildirince, Hz. Aişe girmesine izin verdi.
Huzuruna geldiğimde:
«— Doğrusu çok tasa ediyor ve sıkılıyorum. Zira hata ve noksanls-rım varken ölümün ansızın geleceğinden korkmaktayım.» diye konuştu.
İbn Abbas:
« Allah'a yemin ederim ki, ben Sallallahü aleyhi ve sellem'i «Aişe Cennetli'ktir!» diye söylenirken işittim. Allah teâlâ'nın il'k önce Cehennemde yanıp sonra Cennete girecek bir kadınla, Onu evlendirmesi, ona verdiği şerefle, asla uyuşmaz!»
Bu sözleri duyan Aişe:
«— Sen beni sıkıntı ve üzüntülerimden 'kurtardın. Allah da seni bunlardan kurtarsın!» dedi.

380/31 El-Heysem, Âmir eş-Şabî'den naklen söylediği rivayet edildi: Eş-Şabî, (bir gün) müslümanlarin yapmış oldukları savaşları anlatıyordu. Bu sırada onu İbn Ömer de dinlemekteydi. Bir müddet dinledikten sonra: Âmir, savaşlarda bulunmuş gibi (güzel) anlatıyor!» dedi.

381/32 Dâvûd bin Ebî Hind'in Âmir'den naklen şöyle dediği rivayet edildi:
İbn Ömer'in de bulunduğu bir toplantıda, Âmir Hz. Peygamber "m savaşlarını anlatıyordu. Bir ara İbn Ömer şöyle dedi: Âmir savaşçıларır yalında bulunmuş gibi. (güzel) anlatıyor.

382/33 Ebû Hani-fe: «Hammâd şöyle konuşurken işittim» diyerek rivayet edilmiştir ki:
«ibrahim (en-ıMeheî)ye baktığım zaman sen ve onun davranışlarını gören herkes: «Onun davranışları Alkame'nin davranışlarıdır." derler. İbrahim dedi ki:
Aîkame'yi gören «Onun davranışları, Abdullah'ın davranışlarıdır» der. A!kame'de şöyie dedi:
Abdullah'ı gören kimse, «Onun davranışları Hz. Peygamberin davranışlarıdır!» der.

383/34 Abdullah İbn Davud'un şöyle dediği rivayet edildi: «Büyüklerden kimlere yetiştin» diye Ebû Hamfe'ye sormuştum. Şu isimlen saydı:
«El-Kas.rn, Salim, Tâvûs, İkrime, Abdullah bin Dînâr, Ei-Hasan el-Bas-benzer Katade" "brahmı, Eş-Şabî, Nâfi1 ve

---

[1] Âli İmrân (3), âyet 144.
[2] Abdullah bin Mesu'ttur

[3] ' Habar, Beni Kureyze hakkında idi.

[4] Hz. Peygamber, hanımlanyla nöbetleşe kalıyordu. Vefat ettikleri gün Hz. Aışenin nöbetiydi-
[5] Adı geçen âyetler, Nûr sûresinin (24) 11-26 âyetleridir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- YOLCULUĞA ÇIKANIN OKUYACAĞI DUALAR VE ZİKİRLER
İstihare Ve İstişare
-(Allah'dan hayır istemek ve danışmak)
Yolculuğa Karar Verdikten Sonra Yapılacak Dualar Ve Zikirler
Evinden Çıkmak İsteyenin Yapacağı Dualar Ve Zikirler
Evden Çıkarken Okunacak Dualar Ve Zikirler
Yolcunun Vedalaşırken Okuyacağı Dua:
Hayırlı Kimselerden Duâ Ve Öğüt İstemek
Mukim Misafirden Daha Faziletli Olsa Bile, Mukimin Misafirden Hayırlı Yerlerde Kendisine Duâ Etmesini İstemesi Müstahabdır
Hayvana Veya (Bir Vasıtaya) Binince Okunacak Duâ
Bir Gemiye Binince Okunacak Duâ
Vasıtaya Veya Bineğe Binilirken Okunacak Duâ
Yolculukta Duâ Etmek Mestahabdır
Yolcunun Yüksek Ve Benzeri Yerlere Çıkışında Tekbir Getirmesi Ve Vadi GibiYerlere İnmesi Halinde Tesbîhde Bulunması
Hayvanı Ürküp Kaçan Kimsenin Okuyacağı Duâ
Serkeş Olan Hayvan Üzerinde Okunacak Duâ
Bir Kasabaya Girmeyi İstesin Yahut İstemesin Onu Görünce Yolcunun Okuyacağı Dualar
İnsanlardan Yahut Başka Şeyden Korkunca Okunacak Duâ
Cin Ve Şeytanlar Şekillere Bürünerek Yolcuya Göründüklerinde Okunacak Duâ
İnsanın Bir Yerde Konaklayınca Okuyacağı Dualar
Seferden (Yolculuktan) Dönünce Okunacak Duâ
Misafirin Sabah Namazından Sonra Okuyacağı Dualar
Memleketini Görünce Okunacak Duâ
Seferden (Yolculuktan) Dönüp De Evine Girince Okunacak Duâ
Yolculuğundan Dönen Kimseye Okunacak Duâ
Savaştan Dönen Kimseye Okunacak Duâ
Hacdan Dönen Kimseye Okunacak Duâ Ve Hacının Okuyacağı Duâ

17- YOLCULUĞA ÇIKANIN OKUYACAĞI DUALAR VE ZİKİRLER

Bil ki, ikamet halinde olan kimse için gece-gündüz ve değişik hallerde müstahab olan daha önce belirttiğimiz zikirler, yolcu için de yine müsta-habdır. Ayrıca bu bölümle ilgili zikirler vardır ki, onlar maksada göre dağınık ve gerçekten çoktur. Ben Allah'dan yardım dileyerek ve O'na güvenerek Allah Tealâ'nın izni ile bu zikirlere uygun bölümler ayırarak onları özetleyeceğim,

İstihare Ve İstişare

-(Allah'dan hayır istemek ve danışmak)

Bil ki, kalbine yolculuğa çıkmak düşüncesi kime gelirse, bu konuda na-sihatına güvendiği duygulu ve anlayışlı bildiği din ve bilgisine güvendiği kimseye danışması müstahabdır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"(Ey Peygamber, yapılacak) işler hakkında sen mü'minlerle istişare et "[1] İstişarenin gereğine dair deliller çoktur. İstişarede bulunur da onu iyi görürse, bunun için yüce olan Allah Tealâ'ya istiharede bulunur. Şöyle ki, farz namazdan başka iki rekât namaz kılar ve daha önce bölümünde yazdığımız istihare duasını okur. Bu istiharenin delili de, Buhârî'nin sahihinden nakledilen geçmiş hadistir. Burada duanın edeblerini ve bu namazın şeklini takdim ediyoruz. Allah en iyi bilendir.

Yolculuğa Karar Verdikten Sonra Yapılacak Dualar Ve Zikirler

Yolculuk niyeti kesinleşince şu işleri başarmaya önem vermelidir: Yapılması gerekli olan şeyleri tavsiye ve vasiyyet etmelidir. Yapacağı vasiyet için şahid bulundurmalı. Arkadaşlık yaptığı yahut işkurduğu kimselerle helallaşmalıdır. Ana-babasının ve hocalarının rızasını ve iyi ve şefkatli kimselerin duasını almalıdır.
Bütün günahlardan ve aykırı hareketlerden Allah'a tevbe eder ve O'-ndan mağfiret diler. Yolculuk için Allah'dan yardım ister. Yolculukla ilgili olan lüzumlu şeyleri öğrenmeye gayret göstermelidir.
Eğer savaş için yola çıkılıyorsa, savaşçının muhtaç olduğu muharebe işlerini ve duaları, ganimet işlerini, savaştan kaçmanın büyük günahlardan olduğunu ve buna benzer şeyleri öğrenmeye gayret etmelidir.
Eğer Hac ve-Ömre işi için yola çıkıyorsa, hac ibâdetlerini öğrenir yahut bununla ilgili bir kitab yanında bulundurulur. Hem öğrenir, hem de yanında kitab bulundurursa, daha iyi olur. Savaş için yahut başka bir iş için yola çıkan kimse de böyle yapmalıdır.
Muhtaç olduğu bilgileri öğrenmek için yanında bir kitabın bulunması iyi olur. Eğer tüccar ise, ticaretin sahih ve haram olan işlerini, mubah ve mekruh olan halleri ve tercih sebeblerini öğrenir, Eğer insanlardan ayrı olarak ibâdet maksadı İle yolculuğa çıkmışsa, din konusunda ihtiyaç duyulan şeyleri öğrenir. En önemli olan da bunu yapmaktır. Eğer sefere çıkan avcılardan biri ise, avcıların muhtaç olduğu şeyleri yanında bulundurduğu kitabdan öğrenir. Avlanması haram olan ve helâl olan hayvanlar, helâl olan ve haram olan av aletleri, boğazlanmaları şart olan hayvanların hangileri olduğu, köpek veya merminin öldürdüklerinde hangilerinin yeterli olduğu ve bunlar gibi benzeri meseleleri öğrenmiş olur.
Eğer yola çıkan kimse çoban ise, yalnız başına sefere çıkan gibi din işlerini ve insan haklarını, hayvanlara yumuşak davranîmasını, hayvanları iyi gözetip onlara güzel bakmasını bu hususta dikkatli olmasını Öğrenir. Hayvan sahihlerinden, ihtiyaç duyulduğu zaman hayvan kesebüme iznini de almalıdır.
Eğer bir devlet başkanından diğer bir devlet başkanına yahut benzeri bir kimseye elçi olarak gönderilmişse büyüklerle konuşma âdabı ile ilgili şeyleri öğrenmeye önem gösterir ve yapılacak konuşmalarda verilecek cevaplan, ziyafet ve hediyelerden helal olan ile helâl

olmayanı, gözetilmesi gerekli tavsiyeleri, gizli şeylerden hangilerinin açıklanacağını, hile ve aldatma yapılmayacağım, vefasızlığa sebebiyet verecek haram şeylerin ne olduğunu ve bunlar gibi benzeri işleri öğrenir. Eğer ahş-veriş için yahut ödünç işi için yahut diğer işler için vekil ise, yapacağı işlerle ilgili meseleleri öğrenir. Satın alınması caiz olan ve caiz olmayan şeyleri, satılması caiz olan ve olmayan mallan, tasarrufta bulunacağı ve bulunamayacağı şeyleri, şahid tutmanın nerede şart olduğunu ve nerede buna gerek olmadığını, hangi seferlere çıkıp çıkmayacağını öğrenir. Bütün isimleri geçen şu kimselerin deniz ahvalini bilip deniz yolculuğu yapılıp yapılamayacağını tayin edebilmelidirler. Andığımız bu meselelerin hepsi fıkıh kitabla-rında vardır. Bunları bir araya getirip toplamak şu kitabımız için uygun değildir. Çünkü burada benim maksadım özellikle zikirleri anlatmaktır. Bu bilgileri öğrenmek, bu kitabın başında söylediğimiz gibi, zikirlerin gereği olan şeylerdir.
Allah'dan başarı ve kendim için, dostlarım için, bütün müslamanlar için hayırlı akıbet dilerim.

Evinden Çıkmak İsteyenin Yapacağı Dualar Ve Zikirler

Yola çıkacağı zaman iki rekât namaz kılması müstahabdır. Âyetel-Kürsî'nin Fazileti:
533- Çünkü Mut'im (Mukaddim) İbni'l-Mıkdâm (Radıyallahu Anha)ın naklettiği hadiste diyor ki, Resûllüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Yolculuğa çıkacak olan bîr kimse, ailesi yanında kıldığı iki rekât namazdan daha faziletli bir şey bırakmış olamaz."
Bunu Tabe-rânî rivayet etmiştir. Alimlerimizden biri demiştir ki, birinci rekâtta Fati-ha'dan sonra "Kâfirûn" sûresini, ikinci rekâtta da "İhlâs" süresini okumak müstahabdır. Bazıları da demiştir ki, "Fatiha"dan sonra "Felak" süresini ve ikinci rekâtta da "Nâs" süresini okur.
İki rekât namazı tamamlayıp selâm verince "Âyetel-Kürsî"yi okur. Rivayet edildiğine göre, evinden çıkmadan önce Âyetel-Kürsî'yi okuyan kimseye, evine dönünceye kadar bir fenalık isabet etmez. Yine Kureyş" sûresini okumak müstahabtır.
Büyük İmam Ebû'l-Hasan El-Kazvini, Şafi'i fukahasından, açık kera metler sahibi, yüksek meziyet ve ahlâk sahibi şöyle demiştir: Kureyş sû" resini okumak, her kötülük için bir koruyucudur.
Ebu Tahir İbni Cahşeviye de şöyle demiştir: Bir yolculuğa çıkmak istemiştim, fakat yolculuktan korkuyordum. Kazvinini'nin yanına vardım ki bana duâ etsin. Daha söze başlamadan kendiliğinden bana dedi: Kim yolculuğa niyet eder de düşmandan yahut vahşi hayvandan korkarsa "Kureyş" sûresini okusun, çünkü onu okumak her kötülüğe karşı bir emandır. Bunun üzerine ben de okudum ve şu ana kadar bana bir fenalık dokunmadı. Bu okuyuşu yaptıktan sonra ihlâsla ve duygulu bir kalb ile duâ etmek müstahab olur. Okuyacağı en güzel duâ şudur:
' 'Allâhümme bike esteînu ve aleyke etevekkülü. Aîiâhümme zelîil lî su '-ûbete emri ve sehhil aleyye meşakkate seferî verzuknîmine'l-hayri eksera mimmâ etlubu vesrifannî külle şerrin. Rabbi'şrahlî sadrı ve yessir lî emrî. Allâhümme innî estahfizuke ve estevdi'uke nefsî ve dinî ve ehlî ve ekâribî ve külle mâ eriamte aleyye ve aleyhim bihî min âhiratin ve dünyâ. Fah~ feznâ ecmaîne min külli sû'in, yâ kerîmu!"
(Allah'ım! Senden yardım istiyorum ve Sana güveniyorum. Allah'ım! İşimin güçlüğünü bana hafiflet ve yolculuğumun zorluğunu bana kolay-laştir. Hayırdan istediğim rızkın çoğunu bana ver ve her kötülüğü benden uzaklaştır. Rabbim, benim kalbimi genişlet ve işimi kolayladır. Allah'ım! Ben, nefsimi, dinimi, ailemi, akrabamı, bana ve onlara dünyâ ve ahiret işlerinden bütün ihsan ettiklerini koruyup muhafaza etmeni Senden istiyorum. Her kötülükten hepimizi koru, ey ikram sahibi!...)"
Allah'a hamd ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e salât ve selâm getirerek duaya başlar ve yine bunlarla duayı bitirir.
Oturduğu yerden kalkıp gideceği zaman, rivayet etiğimiz şu hadisi okur:
534- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, sefere çıkmak için oturduğu yerden kalktığı zaman:
"AHâhümme ileyke teveccehtü ve bikeiğtesamtü. Allâhümmekfinî mâ hemmenî ve mâ lâ ehtemmü lehû. Allâhümme zevvidnî ettekvâ vağfir lî zenbî ve veccihnî li'1-hayri eynemâ teveccehtü."
(Allah'ım! Senin rızâna yöneldim ve Sana güvendim. Allah'ım, önemsediğim ve önemsemediğim şeylerden beni koru. Allah'ım, bana takvayı azık yap ve benim günahımı bağışla. Ben her nereye yönelirsem, beni hayra yönelt.)"[2]

Evden Çıkarken Okunacak Dualar Ve Zikirler

İnsan evinden çıktığı zaman yapacağı zikirleri kitabın baş tarafında söylemiştik. Bunlar yolcu için de müstahabdır. Ayrıca bu zikirleri çok yapmak, ailesiyle akrabaları ile, arkadaşları ve komşuları ile vedalaşmak müstahabdır. Hem kendisine duâ etmelerini ister hem de onlara duâ eder.
535- İbni Ömer (Radıyallahu Anh) Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır.
"Bir şey Allah'ın korumasına bırakılırsa, Allah onu korur!"[3]
536- Ebu Hüreyre'den, o da Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'-den rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Yolculuğa çıkan kimse, geride bıraktığı kimselere şöyle desin:Sizi ,emanetleri zayi olmayana emanet ediyorum."[4]
537- Yine Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayetde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
"Sizden biriniz yolculuğa çıkacağı zaman, (din) kardeşleri ile vcdalaş-sm. Çünkü Allah Tealâ onların dualarına hayır verir."

Yolcunun Vedalaşırken Okuyacağı Dua:

Yolculuğa çıkan kimsenin vedalaştığı kimseye, Ebû Davud'un Süne-ninde rivayet edilen şu sözü söylemesi sünnettir:
538- Kaze'a rivayetinde demiştir ki, İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) bana şöyle dedi: Gel, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem benimle ve-dalaştığı gibi, ben de seninle vedalaşayım:
"Senin dinini, emânetini ve işlerinin sonunu Allah'ın himayesine bırakıyorum. "[5]
İmam Hattabî demiştir: Burada emanet, insanın ailesi ve geriye bıraktığı şahıslar ve mutemedine teslim ettiği mallardır.
Burada din de emanet konusu olmuştur. Çünkü yolculukta meşakkat olduğu için, din işlerinde bazı aksamalar olabilir.
539- Nafi yolu ile İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, İbni Ömer şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem, bir adamla vadalaşa-cağı zaman onun elini tutar ve adam Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem'in elini bırakmadıkça onunla vedalaşmazdı ve Şöyle buyururdu: Senin dinini, emânetini ve işinin sonunu Allah'ın himayesine bırakıyorum. "[6]
540- Salim'den rivayet edildiğine göre, İbni Ömer yolculuk yapacağı zaman İnsana: "Bana yaklaş, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemin bizimle vedalaştığı gibi seninle vedalaşayım." der. Sonra şöyle söylerdi: Senin dinini, emânetini ve işinin sonunu Allah'ın

himayesine bırakıyorum. "[7]
541- Sahih bir isnadla Abdullah İbni Yezid El-Hatmî Es-Sahabî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem (sefere çıkan) askerle vedalaşacağı zaman şöyle buyururdu: Dininizi emânetinizi ve işinizin sonunu Allah'ın himayesine bırakıyorum."[8]
542- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre; "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir adam gelip dedi ki: Ey Allah'ın Resulü, ben bir sefere (yolculuğa) çıkmak istiyorum. Bana azık ver. Peygamber (s.a.v) (ona) şöyle dedi: Allah sana azık olarak takvayı versin. (Adam daha fazla duâ isteği ile) bana çoğalt, dedi. Peygamber (s.a.v): Günahını bağışlasın, buyurdu. Bana çoğalt, dedi. Peygamber (s.a.v): Nerede olursan, seni hayra Kavuştursun, buyurdu."[9]

Hayırlı Kimselerden Duâ Ve Öğüt İstemek

543- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, bir adam (Peygambere) şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben yolculuğa çıkmak istiyorum, bana öğüt ver. Peygamber: Takva üzere bulun ve her yüksek yere çıkınca Tekbir getir, buyurdu. Adam dönüp gidince Peygamber (s.a.v): Allah'ım buna uzağı yaklaştır ve yolculuğu ona kolaylaştır." dedi.[10]

Mukim Misafirden Daha Faziletli Olsa Bile, Mukimin Misafirden Hayırlı Yerlerde Kendisine Duâ Etmesini İstemes Müstahabdır

544- Ömer İbni'l-Hattab'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır:
"Ömre ziyaretine (haccma) gitmek için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den izin istedim. İzin verip buyurdu: Kardeşim, duandan bizi unutma. Bu şekilde peygamber bir söz söyledi ki, onun karşılığında bütün dünya benim olsa, beni öyle sevindirmezdi." Diğer bir rivayette Peygamber (Hazreti Ömer'e şöyle) dedi: "Kardeşim, duana bizi ortak yap.[11]

Hayvana Veya (Bir Vasıtaya) Binince Okunacak Duâ

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyler yarattı, onların sırtlarına binip oturasınız diye. Sonra onların üzerine oturunca Allah'ın nimetini hatırlayıp şöyle diyesi-niz: (Bunları bizim hizmetimize veren Allah'ın sânı ne yücedir! (O, bütün noksanlıklardan bendir. O'nun ihsanı olmasaydı, biz bunlara güç ye-tiremezdik. Muhakkak ki biz Rabbimize dönmüş olacağız.)"[12]
545- Ali İbni Rabîa'dan sahih isnadlarla rivayete göre şöyle demiştir: Üzerine binmesi için Ali İbni Ebû Talib'e (Radiyallahu Anh) bir hayvan getirildiği bir zamanda ben de bulundum. Hz. Ali ayağını üzengiye koyduğu zaman "Bismillah" (Allah'ın adıyla) dedi. Hayvanın sırtına binip oturduğu zaman:
"Elhamdülillâhillezî sehhara lenâ hazâ vemâ künnâ lehû mugarrinin. Ve innâ ilâ rabbinâ lemüngaîibûn,
"Bunları bizim hizmetimize veren Allah'ın sânı ne yücedir! O'nun ihsanı olmasaydı, biz buna güç yetiremezdik. Muhakkak ki biz, Rabbimize dönmüş olacağız." dedi.
Sonra üç defa "El-Hamdü Lillâh" dedi. Sonra üç defa "Allahu Ekber" dedi. Sonra:
"Sübbâneke innî zaîemtü nefsî fağfirlî innçhü lâ yağfiruzzünübe illâ ente."
"Alah'ım, Seni tenzih ederim. Ben kendime yazık etlim, beni bağışla, çünkü günahları ancak Sen bağışlarsın" dedi. Sonra güldü. Kendisine soruldu: Ey müminlerin Emiri neden güldün? Şöyle cevab verdi:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i gördüm, benim bu yaptığım gibi yapmıştı. Sonra gülmüştü. Ben (ona) sordum: Ey Allah'ın Resulü, neden güldün? Şöyle dedi:
Noksanlardan, münezzeh olan senin Rabbın, kulunun şöyle demesinden memnun kalır: Allah'tan başka günahları bağışlayanın yok olduğunu bilerek: Allah'ım Benim günahlarımı bağışla.[13]
546- Abdullah İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhümâ) rivayet edildiğine göre: "Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir sefere çıkarken devesi üzerine oturunca üç defa tekbir getirirdi.Sonra (şu ayeti okurdu:"
"Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ın sânı ne yücedir. O'nun ihsanı olmasaydı biz buna güç yetiremezdik. Muhakkak ki biz Rabbimize dönmüş olacağız. "Allah'ım, biz bu seferimizde senden iyilik ve takva ve razı olduğun amel istiyoruz. Allah'ım, bizim bu yolculuğumuzu kolaylaş-tır, uzaklığını bize yaklaştır. Allah'ım yolculukta sen koruyucusun, aile hakkında da gözeticisin. Allah'ım, yolculuğun meşakkatinden, üzüntülü halinden, mal ve aile hakkında kötü bir akıbetten Sana sığınırım." Seferden dönünce de bunları söylerdi ve şunu sözlerine eklerdi: Tevbe ediciler olarak, Rabbimize ibâdet ediciler olarak, hu m d ediciler olarak (seferimizden) dönüyoruz!"[14] Bu söz, Müslim'in rivayetidir. Ebû Davut rivayetine şunu ilâve etmiştir:
"Peygamber ve askerleri hayvanlara bindikleri zaman tekbir getirirlerdi. İndikleri zaman ise, teşbih ederlerdi (Sübhânellah derlerdi.)
547- Abdullah İbni Sercis'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayctdc şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallaliahu Aleyhi ve Sellem sefere (yola) çıktığı zaman yolculuğun güçlüğünden, üzüntülü akıbetten, iyi halden kötüye dönmekten, zulme uğramışın duasından, aile ve mal hususunda fena görüntüden Allah'a sığınırdı."[15]
548- Sahih isnadlaria Abdullah İbni Sercis'den yapılan rivayete göre şöyle demiştir:
"Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem sefere çıktığı zaman şöyle buyururdu:
"Allâhümme ente's-sâhibu fi's-seferi vel-halîfetü fi'l-ehli. Allâhüm-me innî e'ûzü bike min va'sâi's-seferi ve keâbcti'l-munkaiebi ve mine'I-havri bade'I-kevni ve min daveti'l-mazlûmi ve min sûi'l-manzari fil-ehü ve'1-mâli."
"Allah'ım! Yolculukta her şeye sahih olan, geride kalan aile halkını koruyup idare eden sensin. Allah'ım! Yolculuğun meşakkatinden, akıbet üzüntüsünden, iyi halden kötüye dönüşten, haksızlığa uğramışın duasından ve mal ile ailede kötü görüntüden Sana sığınırım."[16]

Bir Gemiye Binince Okunacak Duâ

Allah Tealâ buyurdu: "(Nuh) dedi: Allah'ın adım anarak (Bismillah diyerek) gidişinde ve duruşunda gemiye bininiz."[17]
Yine Allah Tealâ buyurdu: "Allah sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyler yarattı."[18] İki ayet sonuna kadar okunmalıdır.

Vasıtaya Veya Bineğe Binilirken Okunacak Duâ

549- Hüseyin İbni Ali'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallaliahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Gemiye bindikleri zaman şöyle söylemeleri ümmetim için boğulmaya karşı bir güvencedir:
"Bismillâhi mecrâha ve mürsâhâ, inne rabbî leğafurun ahim."
"Geminin gidişi de duruşu da Allah'ın atlıyladır. Gerçekten Ruh hım çok bağışlayandır, çok merhametlidir. -Allah'ın büyüklüğünü gereği üzere bilemediler).[19]

Yolculukta Duâ Etmek Mestahabdır

550- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki Resûlüllah Sallaliahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Üç duâ vardır ki, onlar müstecabdır (kabul olunurlar), onlarda şübhe yoktur: Haksızlığa uğramışın duası, yolcunun (müsafirin) duası, babanın çocuğuna duası. "[20]

Yolcunun Yüksek Ve Benzeri Yerlere Çıkışında Tekbir Getirmesi Ve Vadi GibiYerlere İnmesi Halinde Tesbîhde Bulunması

551- Câbir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Biz yüksek yerlere çıktığımız zaman tekbir getirirdik (Allahu Ekber, derdik), indiğimiz zaman tesbihde bulunurduk (Sübhânellah, derdik)."[21]
552- "insanın bir hayvana binince okuyacağı Duâ" bölümünde bundan önce sahih hadis olarak İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde şöyle demişti:
"Peygamber ve onun akserleri yüksek yerlere çıktıkları zaman tekbir getirirlerdi. Aşağı indikleri zaman teşbih yaparlardı."[22]
553- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde şöyle de -mistir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem hacdan yahut ömreden döndüğü zaman her yüksek yere yahut bir tepeye çıkınca üç defa tekbir getirirdi. Sonra, şöyle buyururdu:
"Lâ ilahe illallahu vahdehû lâ şerike lehû. Lehu'I-müIkü velehü'I-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. Âyibûne tâibûne âbidûne sâcidûne lirabbi-nâ hâmidûnesadaka'llâhu va'dehû venasara abdehû vehezeme'l-ahzâbe vahdehû."
"Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur; yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur. Bütün mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir. Tevbe ediciler olarak, ibâdet ediciler olarak, secde ediciler olarak, Rabbimize hamd ediciler olarak dönüyoruz. Allah sözünde sadık olmuştur, kuluna yardım etmiştir ve yalnızca düşmanları perişan etmiştir."[23]
554- Ebû Musa El-eş'arî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberdik. Bir vadi üzerine çıktığımız zaman Tehlîl ve Tekbîr getirirdik (Lâ ilahe illallah ve A İla hu Ekber, derdik.) Böylece seslerimiz yükselmişti. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: Ey inşalar! Kendinize zorluk çıkarmayın; çünkü siz ne işitmeyene, ne de gaibde olana seslenmiyorsunuz. Alİalı sizinle beraberdir. Rahmeti ile yakındır, her şeyi (gizli aşîkâr) işitendir."[24]
555- Öğüt almak bölümünde, daha önce Tirmi/î*nin kitabından naklettiğimiz hadisi şerifde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştu: "Daima Allah'dan bir korku üzere bulun ve (yolda giderken) her yüksek yerde tekbir getir.
556- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayet de şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yeryüzünden yüksek bir yere çıktığı zaman şöyle buyururdu: "Allâhümme leke'ş-şerefu alâ külli şerefin ve leke'l-hamdü alâ külli hâlin." (Allah'ım! Her şeref ve yükseklik üze-irde şeref, Sana mahsustur. Her halde de hamd Sanadır."[25]

Hayvanı Ürküp Kaçan Kimsenin Okuyacağı Duâ

557- Abdullah İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayette Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "Sizden birinizin hayvanı ıssız bir arazide ürküp kaçtığı zaman şöyle seslensin: Ey Allah'ın kullan tutuklayin, ey Allah'ın kullan tutuklayın!... Çünkü Aziz ve yüce olan Allah'ın yeryüzünde (göremediğiniz) bir yaka-layıcısı vardır, o hayvanı tutuklar."
Derim ki: İlim bakımından büyük olan hocalarımızından biri bana şöyle anlatmıştır: Onun bir hayvanı -hatırladığıma göre bir katırı ürküp kaçtı. O kimse bu hadîsi biliyordu. Bunu söyledi, hemen Allah o hayvanı za- • man geçmeden tutuklatıp onlara gönderdi. Ben de bir defa cemaatle beraberdim. İnsanlar arasından bir hayvan ürküp kaçtı. Onu yakalayama-dılar. Ben hadisi şerifde emredilen sözleri söyledim de, söylediğimden başka bir sebeb olmaksızın derhal hayvan durdu. (Böylece yakalanmış oldu.)[26]

Serkeş Olan Hayvan Üzerinde Okunacak Duâ

558- Din ilimlerinde kemal ve üstünlük vasıflarını, diyanet ve takvası ile bir araya toplamış bulunan1 Tabi'în âlimlerinin büyüğü meşhur Ebu Abdullah Yunus'dan (Allah kendisine rahmet etsin) yapılan rivayet de şöyle demiştir: "Hayvanında serkeşlik bulunan kimse hayvanının kulağına şu ayeti okursa, muhakkak Allah Tealâ'nın izni ile hayvan duraklar:
"Efeğayra dinSâhi yebğûne ve îehû esleme men fissemâvâti vel arzı tav'-an ve kerhen ve ileyhi yurcaûn."
"Onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Oysa ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi ister istemez O'na boyun eğmiştir. Sonunda da O'na döndürüleceklerdir."[27]

Bir Kasabaya Girmeyi İstesin Yahut İstemesin Onu Görünce Yolcunun Okuyacağı Dualar

559- Süheyb'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayete göre şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, içine girmek istediği bir köyü gördüğü zaman muhakkak şöyle derdi:
"Allâhümme rabbe's-semâvâti's-seb'i ve mâ ezlelne ve'1-erazîne's-seb'i ve mâ akleine ve rabbe'ş-şeyâtîni ve mâ adlelne ve rabbe'r-riyâhi ve mâ zereyne, es'elüke hayre hazihi'I-karyeti ve hayre ehlihâ ve hayre mâ fîhâ ve neûzü bike min şerrihâ ve şerri ehlihâ ve şerri mâ fîhâ."
"Ey yedi kat göklerin ve bunların barındırdıklarının, yedi kat arzın ve bunların taşıdıklarının Rabbı ve şeytanlarla şeytanların saptırdıklarının Ruhlu ve rüzgârların bunların savurduklarının Rabbı olan Allah! Senden bu köyün hayrını, halkının hayrını ve içinde bulunanların hayrını istiyorum. Bu köyün kötülüğünden halkının kötülüğünden ve köy içinde bulunanların kötülüğünden Sana sığınırım."[28]
560- Hazreti Aişe'den yapılan rivayete göre, o şöyle anlatmıştır: "Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir yere girmek istediği zaman orayı görünce şöyle derdi:

"Allâhümme innîes'elüke min hayrı hazihi ve hayri mâ cema'te fîhâ. Ve eûzü bike min şerrihâ ve şerri mâ cema'te fîhâ. Allâhümme'r-zuknâ, hayâhâ ve e'iznâ min vebâhâ ve habbibnâ ilâ ehlihâ ve habbib sâJihî ehlihâ ileynâ.
"Allah'ım! Bu yerin ve bu yerde topladığın bereketlerin hayrını Senden istiyorum. Buranın kötülüğünden ve içinde topladığın şeylerin kötülüğünden Sana sığınıyorum. Allah'ım, buranın bolluğu ile bizi rızıklan-dır ve vebasından (hastalığından bizi koru. Halkına bizi sevdir. İyi halkını da bize sevdir)."[29]

İnsanlardan Yahut Başka Şeyden Korkunca Okunacak Duâ

561- Sahih bir isnadla Ebû Musa El-Eş'arî'nin şu hadisini daha önce yazmıştık:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir toplumun tehlikesinden korktuğu zaman şöyle derdi:
"Allâhümme innâ nec'aiüke fînuhürihim ve neûzü bike min şurûrihim."
"Allah'ım, Senin gücünle onların boğazlarını tıkarız ve onların kötülüğünden de Sana sığınırız.)"[30]
Bu dua yanında musibet dualarını ve anlattığımız başka duaları okumak iyi olur.

Cin Ve Şeytanlar Şekillere Bürünerek Yolcuya Göründüklerinde Okunacak Duâ

562- Cabir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayette Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Cinler-şeytanlar, şekillere bürünüp size göründükleri zaman, (onları savmak için) ezan okuyun."[31]
Derim ki, El-ğîlân" şeytan ve cinlerden bir cinstir. Bunlar onların sihirbazlarıdır. Bunların kötülüğünü ezanla savın; çünkü şeytan ezanı işitince dönüp kaçar manası murad edilmektedir.
Biz "insana arız olan şeyler" bölümünün başında Şeytan saldırısı için yapılacak dua ve zikirler arasında bunun benzerini daha önce yazmıştık. Bu konuda zikredilen Kur'an ayetlerini okumanın da uygun olduğunu söylemiştik.

İnsanın Bir Yerde Konaklayınca Okuyacağı Dualar

563- Havle binti Hakim'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayete göre, o demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu dinledim: "Kim bir yere inip konaklar da sonra şu sözleri söylerse, o yerinden göç edinceye kadar hiç bir şey ona zarar veremez:
Eûzü bikeh'mâtihi't-tâmmâti min şerri mâ haleka."
"Ayıpvenoksanı bulunmayan Allah'ın kelimelerine (Kur'anına) sığınırım, yarattığı şeylerin kötülüğünden..."[32]
564- Abdullah İbni Ömer İbni'l Hattab'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre, şöyle anlatmıştır:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Selîem yolculuğa çıktığı zaman akşam olunca şöyle buyurdu:
"Ya arzu rabbî ve rabbükillâhu. Eûzü billahi min şerriki ve şerri mâ fîki ve şerri mâ hulika ftki ve şerri mâ yedibbu aleyki. Eûzü bike min ese-din ve esvede ve mine'l-hayyeti ve'1-akrebi ve min sakini'1-beledi ve min vâlidin ve mâ velede."
"Ey arz! Benim ve senin Rabbın Allah'dır. Senin şerrinden, sende olanın şerrinden, sende yaratılanın şerrinden, üzerinde dolaşanların şerrinden Allah'a sığınırım. Aslandan, soyguncudan, yılandan, akrebden, beldelerde oturan cinlerden, İblisden ve şeytanlardan Rabbım Sana sığınırım. "[33] (Yerin sakinleri) sözünden maksad yeryüzünde yaşayan cinlerdir. Vâlid (Doğuran) sözü ile İblis ve doğurduğu şeyle de, şeytanlar murad edilmiş olabilir.

Seferden (Yolculuktan) Dönünce Okunacak Duâ

Sünnet olan, Yolcu yüksek bir yere çıkınca yolcunun Tekbir getirmesi bülümünde biraz önce anlattığımız İbni Ömer'in hadisini söylemektir.
565- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöye anlatmıştır: Ben, Ebû Talha ile Safiyye de Peygamberin devesi üzerinde peygamberin arka tarafında olduğu halde, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile (Hayber'den Medine'ye) dönüyorduk. Medine'nin görünüm yerine vardığımız zaman Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştu:
"Âyibûne, tâibûne,âbidûne lirabbinâ hâmidûne."
"Tevbe ediciler olarak, ibadet ediciler olarak, Rabbimize ha in d ediciler olarak dönüyoruz." Medine'ye varıncaya kadar bunu söyler dururdu[34]

Misafirin Sabah Namazından Sonra Okuyacağı Dualar

Bil ki, Müsafir olmayanın sabah namazından sonra okuyacaklarını misafirin de okuması iyi olur. Bunun da açıklaması geçmişti. Bununla beraber şu rivayet ettiğimizi de söylemesi müstahab olur.
566- Ebû Berze'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sabah namazını kılınca,- (ravi der ki, sadece yolculukta olduğunu bilemiyorum)- arkadaşlarına duyuracak şekilde sesini yekseltip şöyle derdi:
"Allâhümme aslıh Iî dîniyellezî cealtehu ismete emrî. Allâhümme aslih lî dünyâyelletî cealte fîhâ meâşî."
"Allah'ım! Benim işimin temeli kıldığın dinimi düzelt. Allah'ım! İçinde geçimimi kıldığın dünyamı düzelt" ve üç defa:
"Allâhümme, aslıh lî âhiretilletî cealte ileyhâ mercii.
"Allah'ım! Dönüşümü kendesine yaptığın âhiretimi benim için düzelt)
ve üç defa:
"AHâhümme eûzü birizâke min suhtike, Allâhümme eüzü bike."
"Allahım! Gazabından Senin rızâna sığınırım. Allâhım Sana sığınırım)
ve üç defa:
"Lâmâni'a limâ a'teyte ve lâ mu'tiyelimâ mena' te velâ yenfa'u zel-ceddi minke'l-ceddü."
"Senin verdiğini engelleyici yoktur, vermediğini de verecek kimse yoktur. Zengine (zenginliği) fayda vermez, zenginlik ancak Sendendir)."[35]

Memleketini Görünce Okunacak Duâ

Bu bölümden önceki Enes'den naklettiğimiz hadisi söylemek, bir köyü gördüğü zaman okunacak dualar bölümündekini okumak müstahab olduğu gibi şunu da okur:
"Allâhümme'c-al lenâ bihâ karâren ve rızkan hasenen." "Allah'ım, burada kararlaşmayı bize nasib et ve güzel nzık ver)."

Seferden (Yolculuktan) Dönüp De Evine Girince Okunacak Duâ

567- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayet de şöyle anlatmıştır: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem seferinden dönüp de evine girdiği zaman şöyle buyururdu:
"Tevben tevben Hrabbinâ evben lâ yuğâdiru havben."
(Rabbimize yönelerek tevbemizin kabulünü istiyoruz. (Rabbimiz bağışlayınca) günah bırakmaz)."[36]

Yolculuğundan Dönen Kimseye Okunacak Duâ

Yolculuğundan dönen kimseye: "Seni selâmet üzere getiren Allah'a hamd olsun" yahut: "Çevreni muhafaza edip toplayan Allah'a hamd olsun" demek yahut buna benzer söz söylemek iyi olur.
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Eğer şükrederseniz elbette size (nimetlerimi) çoğaltırım."[37]

Bundan sonraki bölümde yine bu konuda Hazreti Aişe'nin (Radıyalla-hu Anha) hadisi vardır.

Savaştan Dönen Kimseye Okunacak Duâ

568- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir savaşta idi. (Savaştan dönüp de) eve girince onu karşıladım ve elinden tuttum. Dedim ki: Seni zafere ulaştıran, seni üstün kılan ve sana ikram eden Allah'a hamd olsun. .."[38]

Hacdan Dönen Kimseye Okunacak Duâ Ve Hacının Okuyacağı Duâ

569- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde, o şöyle anlatmıştır:
"Bir genç Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip şöyle dedi: Ben hac yapmak istiyorum. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem onunla beraber yürüdükten sonra şöyle dedi:
"Zevvedekallâhu't-takvâ ve vecceheke fi'1-hayri ve kefâke'I-hemme."
"Ey Genç! Allah sana takvâ'yı azık yapsın, seni hayırlara yöneltsin ve seni üzüntüden korusun." Genç dönüp geldiği zaman, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme selâm verdi. Peygamber (ona) şöyle dedi:
"Gabilellâhu hacceke ve ğafera zenbeke ve ahlefe nefegateke."
"Ey genç! Allah haccını kabul etsin, günahlarını bağışlasın ve harcadığının yerine sana rızık versin."[39]
570- Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Allah'ım, hac yapanın günahını bağışla, hac yapan kimsenin dua ettiği kimseden de günahı bağışla. "[40]

---

[1] Kur'anı Kerim, Âl-i İmrân Süresi: 159.
[2] İbni Sünnî.
[3] Ahmed b. Hanbel. Nesâî.
[4] İbni Sünnî. Nesâî
[5] Ebü Dâuud.
[6] Tirmizî
[7] Tirmizî. İbni Mâce. Ahmed b. Hanbel. (Tirmizi, bu sahih ve hasen bir hadistir, demidir.)
[8] Ebû Dâvud. İbni Sünnî. Nesâî.
[9] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[10] Tirmizî. İbni Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[11] Ebu Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî demişıir ki, bu sahih olan hasen bir hadistir.)
[12] Kur'an-ı Kerim, Zuhruf Süresi: 12-14.
[13] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[14] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[15] Müslim.
[16] Tirmizı. Nesâî. İbni Mâce. Ahmed b. Hanbel.
[17] Kur'an-ı Kerim, Hû d Siiresi:41
[18] Kur'an-ı Kerim, Zuhrul" SüreM:12
[19] Kur'anı Kerim, Zuhruf Süresi: 67. İbni Sünnî
[20] Ebü Dâvud. Tirmizı. İbni Mâce. Buhârî, Edebül-Müfred. (Tİrmizî demiştir ki, bu hasen bir hadistir.)
[21] Buhârî, NesâİI, Ibn Sünnî, Ahmed B. Hanbel
[22] Ebû Dâvud.
[23] Buhârî. Müslim. Muvatta'. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nasâî.
[24] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. İbni Mâce.
[25] ibni Sünnî.
[26] İbni Sünnî.
[27] İbni Sünnî.
[28] Nesâî. İbni Sünnî.
[29] İbni Sünnî.
[30] Ebû Dâvud. Nesâî.

[31] İbni Sünnî. Nesâî.
[32] Müslim. Muvatta. Tirmizî.
[33] Ebû Dâvud, Nesâî.
[34] Müslim
[35] İbni Sünnî.
[36] İbni Sünnî. Ahmed b. Hanbel.
[37] Kur'anı Kerim, îbrahim Süresi:7.
[38] İbni Sünnî. Müslim, Nesâî. Ebû Dâvud.
[39] İbni Sünnî.
[40] Beyhakî Süneninde. (Hakim demiştir ki, bu hadis Müslim'in şartına göre şahindir.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19- BAYRAM NAMAZLARI KİTABI (BÖLÜMÜ)
1- BAYRAM HANGİ GÜNDÜR?
2- AKIL BALİĞ OLAN OLMAYANLARIN BAYRAM NAMAZLARINA KATILMALARI
3- NAMAZGAHTAN HAYIZLI KADINLAR UZAK DURMALI
4- BAYRAMLARDA GÜZEL GİYİNMEK Mİ GEREKİR?
5- BAYRAM GÜNÜ BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI?
6- BAYRAM NAMAZI İÇİN EZAN OKUNMAZ
7- BAYRAM GÜNÜ NE YAPILIR?
8- BAYRAM NAMAZLARI HUTBEDEN ÖNCE KILINIR
9- BAYRAM NAMAZGAHINA SÜTRE DİKMEK
10- BAYRAM NAMAZLARI İKİŞER REKATTIR
11- BAYRAM NAMAZLARINDA HANGİ SÛRELER OKUNUR?
12- BAYRAM NAMAZINDA OKUNAN BAŞKA SÛRELER DE VAR MI?
13- BAYRAM GÜNÜ HUTBE NAMAZDAN SONRA OKUNUR
14- BAYRAM HUTBESİNİ DİNLEMEK FARZ MIDIR?
15- BAYRAM HUTBESİ OKUYACAK İMAM GÜZEL ELBİSELER GİYER Mİ?
16- PEYGAMBER (S.A.V), DEVE ÜZERİNDE HUTBE OKUMUŞ MUDUR?
17- İMAM, BAYRAM HUTBESİNİ AYAKTA MI OKUR?
18- RASÛLULLAH (S.A.V), BAYRAM HUTBESİ OKURKEN KİME DAYANMIŞTI
19- İMAM, HUTBEDE YÜZÜNÜ CEMAATE DÖNER
20- HUTBE OKURKEN SUSUP DİNLEMEK GEREKİR
21- BAYRAM HUTBESİ NASIL OKUNUR?
22- İMAM, HUTBEDE SADAKAYA TEŞVİK EDER Mİ?
23- HUTBE NORMAL UZUNLUKTA OLMALI
24- İKİ HUTBE ARASINDA KONUŞMADAN OTURMAK
25- İKİNCİ HUTBEDE OKUNANLAR
26- İMAM HUTBEYİ BİTİRMEDEN HUTBEDEN İNER Mİ?
27- HUTBEDEN SONRA İMAM KADINLARA DA KONUŞUR MU?
28- BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ KILINIR MI?
29- İMAM, NAMAZDAN SONRA KURBAN KESER Mİ?
30- CUMA VE BAYRAM AYNI GÜNE GELİRSE NAMAZLARDA NE OKUNUR?
31- CUMA VE BAYRAM AYNI GÜNE GELİRSE BAYRAMA KATILAN CUMA'YA TEKRAR GELMESE OLUR MU?
32- BAYRAMDA DEF ÇALINIR MI?
33- BAYRAM GÜNÜ GÖSTERİ YAPILIR MI?
34- BAYRAM GÜNÜ MESCİDDE GÖSTERİ YAPMAK VE KADINLARIN DA BUNU SEYRETMESİ
35- BAYRAM GÜNÜ DEF ÇALINIR OYUN OYNANABİLİR

19- BAYRAM NAMAZLARI KİTABI (BÖLÜMÜ)

1538- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Cahiliyye döneminde senede iki gün vardı ki insanlar o günlerde oynar ve eğlenirlerdi. Peygamber (s.a.v) Medine'ye geldiğinde sizin de eğlenip oynayacağınız iki gününüz vardır. Allah cahiliyedeki o günlerin yerine size daha hayırlısını (değiştirerek) verdi. Onlar Ramazan ve Kurban bayramı günleridir. (Ebû Davud, Salat: 246; Müsned: 12985)

1- BAYRAM HANGİ GÜNDÜR?

1539- Umeyr b. Enes (r.a) amcalarından naklediyor: Halk hilali gördü ve Peygamber (s.a.v)'e gelip haber verdiler. Peygamber (s.a.v)'de onlara güneş biraz yükseldiği vakitte oruçlarını bozmalarını ve ertesi gün bayram için hazırlanmalarını emretti. (Ebû Davud, Salat: 255; İbn Mâce, Sıyam: 6)

2- AKIL BALİĞ OLAN OLMAYANLARIN BAYRAM NAMAZLARINA KATILMALARI

1540- Hafsa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Atıyye Rasûlullah (s.a.v)'i her hatırına getirdiğinde; Babam, O'nun yoluna feda olsun derdi. Bu söylediklerini bizzat Rasûlullah (s.a.v)'den duydun mu dedim. "Evet baban O'nun yoluna feda olsun" dedi ve Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu aktardı: **"Akıl baliğ olan ve olmayan genç kızlar bayram için mescide gelsinler, Müslümanların davetine icabet etsinler. Sadece hayızlı kadınlar mescidden uzak dursunlar."** (Buhârî, Iydeyn: 18; Dârimi, Iydeyn: 224)

3- NAMAZGAHTAN HAYIZLI KADINLAR UZAK DURMALI

1541- Muhammed (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle diyor: Ümmü Atiyye ile karşılaştım ve ona dedim ki: Peygamber (s.a.v)'den bizzat kendin duydun mu dedi o da: Babam, onun yoluna feda olsun diyerek şöyle söyledi. Akıl baliğ olan ve olmayan genç kızlar bayram namazına ve Müslümanların davetine katılsınlar, hayızlılar ise mescidden uzak dursunlar. (Buhârî, Iydeyn: 18; Dârimi, Iydeyn: 224)

4- BAYRAMLARDA GÜZEL GİYİNMEK Mİ GEREKİR?

1442- Sâlim (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Ömer b. Hattab çarşıda kalın ipekten yapılmış bir elbise gördü, hemen onu alarak Rasûlullah (s.a.v)'e getirdi. Ey Allah'ın Rasûlü! bunları satın al, bayramlarda ve elçiler geldiğinde güzelce giyersin dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bunu ahirette nasibi olmayanlar giyer."** Aradan belli bir süre geçmişti ki Rasûlullah (s.a.v) ipekten yapılmış bir elbiseyi Ömer'e göndermişti. Ömer o elbiseyi alıp Peygamber (s.a.v)'e kadar geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! bunu ahirette nasibi olmayanlar giyer buyurmuştunuz. Sonra da bana göndermişsiniz, bu ne haldir?" dedi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onu sana giyesin diye göndermedim onu satasın ve bir ihtiyacına harcayasın diye gönderdim."** (Ebû Davud, Salat: 219)

5- BAYRAM GÜNÜ BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI?

1543- Sa'lebe b. Zehdem (r.a)'den rivâyete göre, Ali b. Ebî Talib halifelik için yerine Ebu Mes'ud'u vekil bırakmıştı. O da bayram günü çıkıp şöyle dedi: "Ey İnsanlar! Bayram günü bayram namazında imamdan önce namaz kılınması sünnetten değildir." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

6- BAYRAM NAMAZI İÇİN EZAN OKUNMAZ

1544- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir bayramda hutbeden önce ezansız ve kametsiz bayram namazını

kıldırmıştı. (Müslim, Iydeyn: 1; Ebû Davud, Salat: 250)

7- BAYRAM GÜNÜ NE YAPILIR?

1545- Bera b. Âzib (r.a), Mescidin direklerinden birine dayanarak şöyle demişti: Peygamber (s.a.v), kurban bayramı günü bir hutbe verdi ve hutbesinde şunları söylemişti: **"Bugün yapacağınız ilk iş bayram namazını kılmaktır sonra da kurban kesmektir. Kim böylece yaparsa bizim yolumuza uymuş olur. Kurbanını önce kesenler ise aile ferdlerinin et ihtiyacını karşılamış olurlar."** Ebu Bürde b. Dinar şöyle demişti: "Ey Allah'ın Rasûlü! ben önceden kesivermiştim. O kestiğimden daha gösterişli bir hayvanım daha var, onu kesersem onun keffareti olur ve kurban yerine geçer mi?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Olur kes fakat bundan sonra hiç kimse için böyle bir şey olamaz"** buyurdular. (Buhârî, Iydeyn: 23; Dârimi, Adhıye: 7)

8- BAYRAM NAMAZLARI HUTBEDEN ÖNCE KILINIR

1546- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer (r.anhüm) bayram namazlarını hutbeden önce kıldırırlardı.(Buhârî, Iydeyn: 23; İbn Mâce, İkametü's Salat: 155)

9- BAYRAM NAMAZGAHINA SÜTRE DİKMEK

1547- Yine İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) Ramazan ve Kurban bayramlarında namazgaha çıkarken elinde bastonunu götürdü, onu sütre olarak diker ve ona karşı namaz kılardı." (Buhârî, Iydeyn: 13; İbn Mâce, İkametü's Salat: 164)

10- BAYRAM NAMAZLARI İKİŞER REKATTIR

1548- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kurban bayramı namazı iki rekattır. Ramazan bayramı namazı iki rekattır, yolcu namazı iki rekattır. Cuma namazı iki rekattır. Rasûlullah (s.a.v)'in dili ile bunlar noksansız böylece ikişer rekat olarak kılınırlar. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 73)

11- BAYRAM NAMAZLARINDA HANGİ SÛRELER OKUNUR?

1549- Ubeydullah b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer bir bayram günü çıkarak Ebu Vakıd el Leysî'ye: "Bu günde, Rasûlullah (s.a.v) namaz da hangi sûreleri okurdu?" diye sordu. O da cevaben: "Kâf ve Kamer sûrelerini okurdu" dedi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 157; Müslim, Iydeyn: 3)

12- BAYRAM NAMAZINDA OKUNAN BAŞKA SÛRELER DE VAR MI?

1550- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Cuma günlerinde ve iki bayram namazında Âla ve Ğaşiye sûrelerini okurdu. Bazen Cuma ve bayram aynı güne rastlardı da yine her ikisinde de aynı sûreleri okurdu. (Muvatta', Cuma: 9)

13- BAYRAM GÜNÜ HUTBE NAMAZDAN SONRA OKUNUR

1551- Ata (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bayram namazında bulundum önce namaz kıldırdı sonra da hutbe okudu. (Buhârî, Iydeyn: 7; Dârimi, Iydeyn: 218)

1552- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Kurban bayramı günü bayram hutbesini namazdan sonra okudu.(Ebû Davud, Dahaya: 5; Buhârî, Iydeyn: 7)

14- BAYRAM HUTBESİNİ DİNLEMEK FARZ MIDIR?

1553- Abdullah b. Saib (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), bayram namazını kıldırdıktan sonra: **"İsteyen gitsin isteyende oturup hutbe dinlesin"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 253; İbn Mâce, İkametü's Salat: 159)

15- BAYRAM HUTBESİ OKUYACAK İMAM GÜZEL ELBİSELER GİYER Mİ?

1554- Ebu Rimse (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bayramda hutbe okurken gördüm, üzerinde iki parçadan oluşan yeşil bir elbise vardı." (Ebû Davud, Libas: 19; Tirmizî, Edeb: 48)

16- PEYGAMBER (S.A.V), DEVE ÜZERİNDE HUTBE OKUMUŞ MUDUR?

1555- Ebu Kâhil el Ahmesî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i bir bayram günü devesi üzerinde hutbe verirken gördüm. Bilali Habeşi de devenin yularını tutuyordu." (İbn Mâce, İkmetü's Salat: 158; Müsned: 17977)

17- İMAM, BAYRAM HUTBESİNİ AYAKTA MI OKUR?

1556- Simak (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir'e: "Rasûlullah (s.a.v) hutbeyi ayakta mı okurdu?" diye sordum. "Rasûlullah (s.a.v), hutbeyi ayakta okur. Sonra bir süre oturur ve yine kalkardı." diye cevap verdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 158; Ebû Davud, Salat: 228)

18- RASÛLULLAH (S.A.V), BAYRAM HUTBESİ OKURKEN KİME DAYANMIŞTI

1557- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir bayram günü Rasûlullah (s.a.v) ile beraber namazda bulundum. Hutbeden önce namaza başladı, ne ezan okudu ne de kamet getirildi. Namazı bitirince Bilal'e dayanarak ayağa kalktı ve Allah'a hamd edip O'nu övdükten sonra cemaate vaaz etti. Bazı hatırlatmalarda bulundu ve Allah'a itaat etmeye teşvik etti. Sonra Bilal'i de yanına alarak kadınların bulunduğu tarafa gitti. Onlara da Allah'a karşı sorumluluk bilinci içerisinde olmalarını hatırlatıp vaaz etti. Bazı hatırlatmalarda bulundu. Allah'a hamd-ü sena edip, onları da Allah'a itaate teşvik etti. Sonra: "**Sadaka veriniz, sizlerin çoğu Cehennem odunudur"** buyurdu. Bunun üzerine ileri gelenlerden olmayan esmer bir kadın: "Niçin ey Allah'ın Rasûlü!" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Şikayetleriniz pek çoktur, kocalarınıza karşı nankörlük edersiniz"** buyurunca; kadınlar gerdanlıklarını, küpelerini, yüzüklerini çıkarıp Bilal'in elbisesi üzerine sadaka olarak atmaya başladılar. (Müslim, Iydeyn: 1; Dârimi, Iydeyn: 224)

19- İMAM, HUTBEDE YÜZÜNÜ CEMAATE DÖNER

1558- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Kurban ve Ramazan bayramı günleri namazgaha çıkar insanlara namaz kıldırırdı. İkinci rekata oturduktan sonra selâm verip kalkar ve oturan cemaatine karşı dönerdi. Eğer bir yere elçi gönderilmesi gerekiyorsa bunu cemaatine haber verir değilse insanlara sadaka vermelerini emrederdi ve üç defa **"Sadaka veriniz" "Sadaka veriniz" "Sadaka veriniz"** derdi. Çoğunlukla kadınlar sadaka verirlerdi. (Müslim, Iydeyn: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 158)

20- HUTBE OKURKEN SUSUP DİNLEMEK GEREKİR

1559- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"İmam hutbe okurken yanındaki kimseye sus dersen boş işle uğraşmış ve sevabını azaltmış olursun"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 235; İbn Mâce, İkametü's Salat: 86)

21- BAYRAM HUTBESİ NASIL OKUNUR?

1560- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hutbesini şöyle yapardı: "Önce Allah'a hamd edip onu gerektiği şekilde övdükten sonra şöyle buyururdu: **"Allah'ın hidayete erdirdiğini kimse saptıramaz, saptırdığını da kimse hidayete erdiremez. Sözlerin en doğrusu Allah'ın Kitab'ıdır. Yolların en güzeli Muhammed'in yoludur. Yapılan işlerin en şerlisi sonradan uydurulup ortaya çıkarılanlardır. Her sonradan uydurulan şey ise bidattir. Her bidatte sapıklıktır. Her sapıkta Cehennemliktir."** Daha sonra sözlerini şöyle sürdürdü:

"Kıyamette ben şöyle gönderildim diyerek iki parmağını birbirine yaklaştırıp işaret ederdi. Kıyametten bahsettiğinde yüzü kızarır, sesi yükselir, şiddeti artardı. Sanki orduya bir tehlikeyi haber veren komutan gibi tavır içine girerek: "Akşama ve sabaha vay o sizin başınıza geleceklere…" der ve şöyle devam ederdi. **"Mal bırakan kimsenin mirasçısı aile fertleridir. Kim de borç ve yetimler bırakarak ölürse onun yetimlerine bakmak bana aittir. Mü'minlerin böyle işlerine ben daha layığım."** (Müslim, Cuma: 13; Ebû Davud, Haraç: 15)

22- İMAM, HUTBEDE SADAKAYA TEŞVİK EDER Mİ?

1561- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), bayram günü çıkar iki rekat namaz kıldırır sonra hutbe verir sadaka verilmesini emrederdi sadaka verenlerin çoğunluğu kadınlardan olurdu. Bir ihtiyacı olursa veya bir heyet göndermek isterse onu cemaatine söyler değilse dönüp giderdi. (Müslim, Iydeyn: 1; İbn Mâce, İkametü's Salat: 158)

1562- Hasan'ı Basri (r.a)'den rivâyete göre, İbn Abbas, Basra'da bir hutbe vererek şöyle söyledi: "Orucunuzun zekatını ödeyiniz" bunun üzerine insanlar birbirlerine bakmaya başladılar. Bunun üzerine Abbas: "Burada Medineli kim var?" dedi ve: "Kalkın kardeşlerinize öğretin onlar bilmiyorlar; Rasûlullah (s.a.v), fitır sadakasını; küçük, büyük, hür, köle, erkek, kadın herkes için yarım sa' buğday'dan veya bir sa' hurmadan veya arpadan verilmesini farz kılmıştı." (Ebû Davud, Zekat: 20; Müsned: 1914)

1563- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Kurban bayramı günü namazdan sonra bize hutbe okudu sonra şöyle buyurdu: **"Kurban bayramı namazımızı kılan, kurbanımızı kesen, Allah'a karşı vazifesini yerine getirmiş olur. Bayram namazından önce kurbanını kesmiş olan kimse ise, et için hayvan kesmiş demektir."** Bu hutbe üzerine Ebu Bürde b. Niyar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bugün yeme içme günü olduğunu bildiğimden namaza çıkmadan önce kestim, acele ettim. Kendim yedim, çoluk çocuğuma yedirdim, komşularıma da dağıttım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"O etlik için kesilmiş sayılır"** buyurdular. Kurban bayramı namazından önce kestiği koyunun kurban olmadığını öğrenen Ebu Bürde: "Benim iki koyun eti kadar eti çıkacak olan bir hayvanım var, onu kessem olur mu?" diye sorunca, Rasûlullah (s.a.v):**"Evet fakat senden sonra hiç kimse için böyle bir durum geçerli olmaz"** buyurdular. (Buhârî, Iydeyn: 8; Ebû Davud, Dahaya: 5)

23- HUTBE NORMAL UZUNLUKTA OLMALI

1564- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kıldım. Namazı da hutbesi de orta uzunlukta idi. (Ebû Davud, Salat: 229; İbn Mâce, İkametü's Salat: 85)

24- İKİ HUTBE ARASINDA KONUŞMADAN OTURMAK

1565- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i ayakta hutbe okurken gördüm. Birinci hutbeden sonra hiç konuşmadan biraz oturuyordu sonra tekrar kalkıp ikinci hutbeyi okuyordu. Kim sana Rasûlullah (s.a.v)'in oturarak hutbe verdiğini söylerse ona inanma." (Ebû Davud, Salat: 228; Dârimi, Salat: 200)

25- İKİNCİ HUTBEDE OKUNANLAR

1566- Yine Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), hutbeyi ayakta okur sonra biraz oturur sonra tekrar kalkar bazı ayetler okur ve Allah'ı zikrederdi. Hutbesi de namazı da orta uzunlukta idi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 85; Ebû Davud, Salat: 229)

26- İMAM HUTBEYİ BİTİRMEDEN HUTBEDEN İNER Mİ?

1567- İbn Büreyde (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v), minberde hutbe okurken torunu Hasan ve Hüseyin geliverdiler. Üzerlerinde kırmızı elbiseler vardı, düşe kalka yürüyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) hemen minberden inip onları kucağına aldı ve:**"Allah: "Mallarınız ve evlatlarınız sizler için birer imtihan vasıtasıdır" demekle ne kadar doğru söylemiş bu ikisinin yürürken tökezlediklerini gördüm, dayanamadım ve inip onları kucağıma aldım"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 233; Tirmizî, Menakıb: 31)

27- HUTBEDEN SONRA İMAM KADINLARA DA KONUŞUR MU?

1568- Abdurrahman b. Abis (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'tan işittim şöyle diyordu: Bir adam İbn Abbas'a şöyle sormuştu: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bayram için namazgaha çıktın mı?" O da: "Evet, eğer o Peygamber akrabam olmasaydı küçük olduğum için Onunla beraber olmayacaktım." Rasûlullah (s.a.v), Kesir b. Salt'ın evinin yanına geldi, namaz kıldı ve sonra hutbe okudu. Sonra da kadınların toplu bulunduğu yere geldi ve onlara da vaaz ve nasihatte bulundu. Bazı şeyleri hatırlattı ve sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar ellerini yüzüklerine götürüp çıkarıp Bilal'in elbisesi üzerine atmaya başladılar. (Müsned: 1958)

28- BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ KILINIR MI?

1569- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), bir bayram günü namazgaha çıktı, iki rekat bayram namazını kıldırdı. Ondan ne önce ne de sonra başka namaz kılmazdı." (Ebû Davud, Salat: 257; Dârimi, Iydeyn: 219)

29- İMAM, NAMAZDAN SONRA KURBAN KESER Mİ?

1570- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Kurban bayramı günü bize hutbe okuduktan sonra dönüp iki boynuzlu koç kurban etmişti. (Ebû Davud, Dahaya: 9)

1571- Abdullah b. Ömer (r.a)'in haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) namazgahta ya bir koç veya bir deve kurban ederdi. (Ebû Davud, Dahaya: 9; Dârimi, Dahaya: 1)

30- CUMA VE BAYRAM AYNI GÜNE GELİRSE NAMAZLARDA NE OKUNUR?

1572- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Cuma ve bayram namazlarında Â'la ve Ğaşiye sûrelerini okurdu. Cuma ve bayram aynı güne rastlarsa yine aynı sûreleri okurdu. (Tirmizî, Iydeyn: 385; Ebû Davud, Salat: 242)

31- CUMA VE BAYRAM AYNI GÜNE GELİRSE BAYRAMA KATILAN CUMA'YA TEKRAR GELMESE OLUR MU?

1573- İyas b. ebi Remle (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye'nin, Zeyd b. Erkam'a: "Bayramlarda Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bulundun mu?" diye sorduğunu duydum. O da: "Bulundum; sabahleyin bayram namazını kıldırdı sonra Cumaya gelmememize müsaade etti" diye cevap verdi. (Ebû Davud, Salat: 217; Dârimi, Iydeyn: 225)

1574- Vehb b. Keysan (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Zübeyr zamanında bayram namazı ile Cuma aynı güne geldi. İbn Zübeyr bayram namazı için geç vakit çıktı. Hutbesini de bir hayli uzattı sonra indi, bayram namazını kıldı. O gün cemaate Cuma namazını kıldırmadı. Bu durum İbn Abbas'a bildirilince İbn Abbas: "Rasûlullah (s.a.v)'in sünnetine uymuş" dedi. (Ebû Davud, Salat: 217)

32- BAYRAMDA DEF ÇALINIR MI?

1575- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), iki cariye Aişe'nin yanında bir bayram günü def çalarlarken yanlarına girmiş. Ebu Bekir'de hemen onları azarlamak istemiş fakat Rasûlullah (s.a.v):**"Bırak onları her toplumun bir bayramı vardır"** buyurmuş. (Müslim, Iydeyn: 4; İbn Mâce, Nikah: 21)

33- BAYRAM GÜNÜ GÖSTERİ YAPILIR MI?

1576- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bayram günü Sudanlılar, Peygamber (s.a.v)'in önünde gösteri yapıyorlardı. Beni de çağırdı, omuzunun üzerinden ben de onları seyrediyordum. Kendim ayrılmak isteyinceye kadar onları seyrettim. (Müslim, Iydeyn: 4; Müsned: 24906)

34- BAYRAM GÜNÜ MESCİDDE GÖSTERİ YAPMAK VE KADINLARIN DA BUNU SEYRETMESİ

1577- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mescidde gösteri yapan Habeşlileri seyrederken Rasûlullah (s.a.v) beni elbisesi ile örtüyordu. Ben bıkıncaya kadar onları seyrettim. Öyleyse siz genç kızların eğlenceye olan düşkünlüklerini anlayışla karşılayın. (Müslim, Iydeyn: 4; Müsned: 24906)

1578- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Habeşliler Mescidde gösteri yaparlarken Ömer çıkageldi. Ömer onları dağıtmaya çalıştı da, Peygamber (s.a.v): "Onları bırak Ey Ömer! Onlar, Erfide oğullarıdır" buyurdu. (Müslim, Iydeyn: 4; Müsned: 7734)

35- BAYRAM GÜNÜ DEF ÇALINIR OYUN OYNANABİLİR

1579- Urve (r.a)'den rivâyete göre, şöyle anlatmıştır. Aişe (r.anha) şunları anlattı: "Ebu Bekir es Sıdık yani babam yanıma çıkageldi, o anda yanımda iki cariye def çalıp şarkı söylüyorlardı. Rasûlullah (s.a.v)'de elbiselerine bürünmüş vaziyette idi. Yüzünü açarak Ebu Bekir'e dedi ki:**"Ey Ebu Bekir onları kendi hallerine bırak. Bu günler bayram ve Mina günleridir."** Rasûlullah (s.a.v), o zaman Medine'de idi. (Buhârî, Iydeyn: 25; Müslim: Iydeyn: 4)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19. ALLAH'IN ÇİZDİĞİ SINIRLAN KORUMAK
Bu Hadisin Önemi:
"Allah'ı Koru, O Da Seni Korusun"
Takva Sahipleri Île Allah'ın Beraberliği Ve Onları Desteklemesi:
İstemenin (Duanın) Hükmü:
Yalnızca Allah'tan Dilemek:
Kaza Ve Kadere Îman:
Zafer Sabırla Birliktedir.
Kurtuluş Da Sıkıntılarla Beraberdir:
Zorlukla Beraber Kolaylık Vardır:
Bu Hadisen Çıkartılan Bazı Hükümler:

19. ALLAH'IN ÇİZDİĞİ SINIRLAN KORUMAK

Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Abbâs -r.a.- dan, dedi ki: Birgün Rasulullah (s.a)'ın terkisinde idim. Şöyle buyurdu: "Ey oğul, ben sana birkaç kelime öğreteyim. Allah'ı koru ki, O da seni korusun. Allah'ı koru ki, O'nu karşında bulasın. Dileyecek olursan, Allah'tan dile. Yardım isteyecek olursan, Allah'tan yardım iste! Şunu bil ki, eğer bütün insanlar (en ufak) birşey ile sana faydalı olmak için bir araya toplanacak olsalar Allah'ın senin için yazmış olduğundan başka birşeyle fayda sağlayamazlar. Eğer sana herhangi birşeyle zarar vermek için bir araya toplanacak olsalar, Allah'ın senin aleyhine yazmış olduğu birşeyden başkasıyla sana zarar veremezler (Çünkü) kalemler kaldırılmış, sahifeler(in mürekkebi) kurumuştur.[1] Hadisi Tirmizi rivayet etmiş olup bu, hasen-sahih bir hadistir, demiştir.
Tirmizi'nin rivayetinden başkasında da şöyle denilmektedir: "Allah'ı koru ki, O'nu önünde bulasın. Rahat zamanında (Allah'ın hükümlerini yerine getirmek suretiyle) Allah'a karşı iyi ol ki, sıkıntılı zamanlarında da Allah sana iyilik yapsın. Şunu bil ki, sana isabet etmeyen birşey, hiçbir şekilde sana isabet edecek değildi ve sana isabet eden birşeyin hiçbir şekilde sana isabet etmemesi sözkonusu olamaz ve yine şunu bil ki, muhakkak (Allah'ın) yardım ve zafer sabır ile birliktedir ve muhakkak kurtuluş, keder ve sıkıntı ile beraberdir ve şüphesiz zorlukla birlikte bir kolaylık vardır.[2]

Bu Hadisin Önemi:

İbn Receb der ki: "Bu hadis çok büyük tavsiyeler ve dinin en önemli hususlarından genel kaideler ihtiva etmektedir. Öyle -ki, bazı ilim adamları şöyle demişlerdir: Bu hadis üzerinde düşündüm de, beni dehşete düşürdü. Az kalsın aklım başımdan gidecekti. Bu hadisi bilmemekten ve onun manasını az kavramaktan dolayı kişi ne kadar esef etse azdır![3]

"Allah'ı Koru, O Da Seni Korusun"

Rasuluflah (S.A.S.)'in: "Allah'ı koru ki, o da seni korusun" buyruğu şu demektir: Sen Allah'ın emirlerini, yasaklarını, sınırlarını ve haklarını gereği gibi koru. Bu ise Yüce Allah'ın ve Rasulünün emretmiş olduğu farzları yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak suretiyle olur. Bu şekilde görevlerini yerine getirenleri Yüce Allah Kitab-ı Kerim'inde şu buyruğuyla övmüş bulunuyor: "İşte bu, (Rabb'ine) dönen, (kendisini koruyan) Rahman (olan Al-lah)dan yalnızken korkup, dönen bir kalp ile gelen herkese, vadolunduğu-nuz (Cennet)dur.Va/, 50/32-33) İbn Abbas'tan, "Koruyan" kelimesini Allah'ın emirlerini koruyan diye açıkladığı nakledilmiştir.
Yüce Allah'ın, korunmasını emrettiği en büyük hususlardan birisi de şu buyruğunda dile getirilmektedir: "Namazları, özellikle de orta namazı koruyun. "(ei-Bakam, 2/238) Âlemlerin Rabb'i olan Allah, namazları gereği gibi koruyanları övmüş bulunmaktadır: "Onlar ki, namazlarını gereği gibi korur-lar."(Ei-meânc, 7/34} Yüce Allah'ın korunmasını emrettiği hususlardan bir diğeri de şudur: "Ve yeminlerinizi koruyunuz."(ei-Marde, 5/89) Yine Yüce Allah, kişinin hayasızlıklardan, fuhşiyâttan kendisini korumasını emretmiş ve kendisini bu gibi şeylerden koruyanları da övmüştür: "Ve edeb yerlerini koruyan erkeklerle koruyan kadınlar. .."(d-Ahzat>, 33/35)
Rasulullah (S.A.S.)'in: "O da seni korusun" buyruğuna gelince; Kim Allah'ın emirlerini gereği gibi korur, Allah'ın kendisine farz kıldığı şeyleri yerine getirip yasaklarından kaçınacak olursa, Allah da onu korur. Çünkü karşılık, amelin cinsinden olur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Siz benim ahdimi yerine getirin ki ben de size olan ahdimi yerine getireyim.'Vei-BaJcara, z/40) Yine bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Siz beni anın, ben de sizi anayım."cei-Bokora, 2/152); "Eğer Allah (in dinin)a yardım ederseniz O da size yardım eder."(Muhammed, 47/7)
Yüce Allah'ın kulunu koruması dünyada, onun dünyevi menfaatlerini, bedenini, çocuğunu, aile halkını ve malını korumasıyla gerçekleşir. Yüce Allah: "Ve onların babalan salih bir kimse \di."(ei-Kehf, ıs/82) diye buyurmaktadır. Hafız İbn Kesir der ki: "İşte bu buyrukta salih adamın zürriyetinin korunacağına delil vardır. Onun ibadetinin bereketi dünyada da âhirette de onları kapsamına alır. Bu da onların zürriyetine şefaatçi olması ve derecelerinin Cennet'te, en üstün dereceye yükseltilmeleriyle olur. Böylelikle onların bu halleriyle onların da gözü aydın olsun. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de de bu şekilde gelmiştir, Sünnet de bu anlamda vârid olmuştur. Said b. Cübeyr, İbn Abbas'tan (bu ayetin tefsiri ile ilgili olarak) şöyle dediğini nakletmektedir: "Bu iki çocuk babalarının salih olması sebebiyle muhafaza edilip korunmuşlardı.[4]
Said b. el-Müseyyeb[5] oğluna da şöyle demiştir: Senin korunmanı ümid ederek senin için namazımı elbette daha da fazla kılacağım, dedikten sonra az önce geçen âyet-i kerimeyi okudu. Bu, nihayet o, Allah'ın dini üzere yaratıldığı gibi, Rabb'imizin sevip razı olacağı şekilde Allah'a kavuşuncaya kadar sürüp gider. Bundan dolayı Rasulullah (s.a) Rabb'ine kendisini koruması için şöylece duâ ederdi: "Eğer canımı alıkoyarsan ona mağfiret buyur, eğer geri serbest bırakırsan, salih kullarını kendisi sebebiyle koruduğun şeyle onu da koru![6]
Yüce Allah da Yusuf (A.S.)'un dinini korumuş, saptırıcı fitneleri ve haram arzulan O'ndan bertaraf etmişti. Şöyle buyurmaktadır: "İşte biz hayasızlığı ve kötülüğü O'ndan giderelim diye böyle (yaptık); çünkü O ihlâsa er-dirilmiş kullarımızdandı."(Yusu/, 12/24) [7]

Takva Sahipleri Île Allah'ın Beraberliği Ve Onları Desteklemesi:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Allah'ı koru ki onu karşında bulasın" buyruğu şu demektir: Kendisi, çoluk çocuğu hakkında Allah'ın emirlerini gereği gibi koruyup, Kitap ve Sünnet'e göre dosdoğru haVeket eden bir kimse ile Allah, bütün hallerinde beraberdir. O her nereye yönelirse, Allah inayetiyle, yardımıyla, korunması ve tevfikiyle onu kuşatır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah, takva sahipleriyle ve ihsan edicilerle beraberdir. "(en-Nahi, i6/'i28) Yine Yüce Allah, Musa (A.S.) ile Harun (A.S.)'a hitaben şöyle buyurmaktadır: "Korkmayınız, çünkü ben sizinle birlikteyim, işitir ve görürüm." (Tâ-Hâ, 20/46) Yüce Allah, Musa (A.S.)'nın da şu sözünü bize haber vermektedir: "Hayır, (Firavun ve askerleri bize yetişemeyecektir). Çünkü muhakkak Rabb'im benimle birliktedir, O bana doğru yolu gösterecektir. "tes-Şuarâ, 26/62)
Rasulullah (S.A.S.) de Ebu Bekr es-Sıddık'a şöyle demişti: "Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında kanaatin ne olabilir?[8]
Yine O'na şöyle demişti: "Üzülme, çünkü muhakkak Allah bizimle beraberdir. "(et-Teube, 9/40) îşte bu ilim ehlinin açıkladığı üzere zaferi, desteklemeyi, korumayı ve yardımı gerektiren özel beraberlik demektir ve bu, Yüce Allah'ın şu buyruklarında vârid olmuş beraber oluştan farklıdır: "Üç kişi fısıl-daşmaya görsün, mutlaka o da onların dördüncüleridir."{ei-Mücâde\e, ss/ıy, "Halbuki Allah'tan gizleyemezler ve O, onlarla beraberdir."(en-Nisâ, 4/ıos) Burada sözü geçen beraberlik, onun amellerini bilmesini, amellerine muttali olup onları gözetlemesini gerektirmektedir. Dolayısıyla bu beraberlik, korkutma ve tehdidi gerektirir. [9]

İstemenin (Duanın) Hükmü:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Dilediğin zaman Allah'tan dile!" buyruğunda geçen "dilek"ten kasıt duadır. Duâ da ibadetin kendisidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'tan, O'nun lütfundan isteyin."(en-Msâ, 4/32} Allah kendisine dua etmeyenleri, büyüklük taslayan müstekbirlerden saymıştır: "Rabb'iniz buyurdu ki: Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim. Şüphesiz benim ibadetime karşı büyüklenenler Cehennem'e horlanmışlar olarak gireceklerdir."(ei-Mü'mın, 40/60) O halde müslümana, ancak Allah tarafından gerçekleştirilmesine güç yetirilen hususlarda Allah'tan başkasına yönelmemek düşer. Böyle bir iş işleyen kimse ise, Allah'ın kullarına yasakladığı şirkin içerisine düşmüş olur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'tan başka ve kendisine Kıyamet'e kadar cevap veremeyecek kimseye dua eden kimseden daha sapık kim olabilir?"feJ-Ahkd/, 4&e)
İbn Receb der ki: Şunu bil ki, mahlûkatını bir kenara bırakıp yalnızca Allah'a dua edip O'ndan istemek, yapılması gereken biricik hususlar. Çünkü dilekte bulunmakla dilenen kişi zilletini, miskinliğini, ihtiyacını, fakirliğini açıkça ortaya koyar. Dilekte bulunduğu zatın sakıntıyı kaldırma gücüne, isteneni gerçekleştirme, menfaatleri celbedip zararlı şeyleri önlemeye muktedir olduğunu itiraf etmesi demektir. Yalnızca Allah'ın önünde zelil olmak, O'na muhtaçlığını arzetmek uygun düşer. Çünkü ibadetin gerçek mahiyeti budur.[10]:
İnsanların gerçekleştirme imkânına sahip oldukları dünyevi hususlar ve dünyalık ile ilgili meselelerde insanlardan istekte bulunmaya gelince; yine bu hususta da dileklerde bulunmayı yeren, buna karşılık iffetli olmaya teşvik eden birçok hadis-i şerif vârid olmuştur. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Ey Kabisa, şüphesiz ki dilenmek ancak şu üç kişiden birisine helâldir: Bir kişi ağır bir mali sorumluluk[11] altına girer ise, işte bunun için o sorumluluğun miktarını buluncaya kadar dilenmek helâl olur, sonra bu işi bırakır; yahut bir kimse malını alıp götüren bir musibete uğramışsa, onun geçimi itibariyle belini doğrultacak miktarını elde edinceye kadar[12] dilenmesi helâl olur -veya: Geçimini karşılayacak kadar diye buyurmuştur- yahut bir kimse kavminden aklı başında üç kişinin: Bu kişi gerçekten aşın derecede fakir düştü, diyeceği kadar fakir düşerse, geçim bakımından belini doğrultacak kadarını elde edinceye -yahut geçim ihtiyacını kapaüncaya kadar, diye buyurdu- dilenmesi onun için helâl olur. Bunun dışındaki dilenmek ise ey Kabisa, kişinin haram olarak yediği bir haramdır.[13]
İşte bu hadis-i şerif, (gereksiz yere) dilenmenin haram olduğuna delildir. Bu hadis-i şerifte vârid olmuş duruma benzer diğer zaruret halleri müstesna, dilenmek caiz değildir.
Ayrıca Yüce Allah, insanlardan birşey istemeyen iffetli kullarından da övgüyle söz etmiştir. Şöyle buyurmaktadır: "Allah yolunda kendilerini vakfetmiş, yeryüzünde dolaşmaya gücü yetmeyen kimseler içindir (o sadakalar). Bilmeyen kişi iffetli tutumlarından dolayı onları zengin kimseler zanneder. Sen ise onları simalarından tanırsın. Onlar yüzsüzlük ederek insanlardan birşey istemezler.'Vci-Bafcûra. #273}
Bu konuda naslar pek çoktur. Bunlardan kimisi geçen hadiste görüldüğü gibi haramlık ifade edecek şekilde dilenciliği yasaklamaktadır, kimisi de kerahet ifade edecek şekilde yasaklamaktadır. Bazı kimselerin arkadaşlarından özel ihtiyaçları için arabalarını, kap-kacak, kalem gibi şeyleri ihtiyaç olmaksızın istemeleri buna örnektir. Rasulullah (s.a')dan vârid olan rivayetlere göre, O, Ashab-ı Kiramdan bir toplulukla insanlardan hiçbirşey istememek üzere bey'atleşmiştir. Bunlar arasında Ebu Bekr, Ebu Zerr ve Sevbân (r. ah-üm) vardır. Öyle ki, bunların herhangi birisinin kamçısı yahut da devesinin yuları yere düşerdi de, herhangi bir kimseden onu kendisine uzatmasını istemezlerdi.[14]
Kimi ilim adamı da bu hadis ile ilgili olarak şunları söylemektedir-. Bu hadis-i şeriften, umum ifade eden lafızların kapsamına giren her hususu yerine getirmeye delil vardır. Çünkü onlara mutlak olarak istekte bulunmak yasaklandığı halde, onlar bunu umuma hamlederek (hiç bir hususta) istekte bulunmamayı anlamışlardır. Yine bu hadiste kendisine istek denilebilecek her şeyden sakınmak da vardır - önemsiz ve basit olsa bile. [15]

Yalnızca Allah'tan Dilemek:

Rasulullah (S.A.S.)'in "Dileyecek olursan Allah'tan dile" buyruğu şunu anlatmaktadır: Kula istediği kadar üstün bir mevki, güç ve yetki verilmiş olsun, o yine de bağımsız bir şekilde kendi menfaatlerini gerçekleştirmekten, kendisine gelebilecek zararları önlemekten yana acizdir, muhtaçtır. Bundan dolayı kulun yalnız ve yalnız Allah'tan yardım dilemesi gerekmektedir.
Hem dininin menfaati için, hem dünyasının menfaati için yalnızca Allah'tan yardım dilemelidir. Çünkü asıl yardıma mazhar ve başarılı kişi Allah'ın yardım ettiği kişidir. Allah kime yardım etmez, kimin yardımından elini çekerse, işte hüsrana uğrayan ve gerçek müflis odur. Bundan dolayı, "lâ havle velâ kuvvete illa billah= bizim güç ve kudretimiz ancak Allah'tandır." sözünün ecri büyüktür. Bu Rasulullah (s.a)'ın beyan ettiği gibi, Cennet hazinelerinden bir hazinedir. Çünkü bununla kul, bir halden bir hale geçmeye, güç ve kudretinin ancak Şanı Yüce Allah'ın buna imkân vermesiyle mümkün olacağını itiraf etmektedir.
O halde müslümanın, Allah'a itaat, masiyetlerini terk ve güç yetirebildiği bütün hayırlı hususlar üzere sabredip malların ve evlâtların fayda vermeyeceği günde huzuruna çıkacağı vakte kadar böylece kendisine sebat vermesi için Allah'tan yardım dilemesi gerekir.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz.'Vei-fanha, 1/4) Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmuştur: "Sana fayda veren şeylere gayret et, Allah'tan yardım dile ve acze düşme.[16]

Kaza Ve Kadere Îman:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Şunu bil ki, eğer bütün insanlar sana en ufak birşeyle faydalı olmak için bir araya toplanacak olsa, Allah'ın senin için yazmış olduğundan başka birşeyle sana fayda veremezler. Ve eğer sana herhangi birşeyle zarar vermek için bir araya toplanacak olsalar, Allah'ın senin aleyhine yazdığı birşeyden başkasıyla sana zarar veremezler. (Çünkü) Kalemler kaldırılmış, sahifeler(in mürekkebi) kurumuştur."
Hadisin bu bölümünde Rasulullah (s.a)'ın sözleri kaza ve kader ile ilgili meselelerden birisi etrafında dönmektedir. Kulun buna iman etmesi gerekmektedir. Çünkü Şanı Yüce Allah, eksiksiz ve bütün inceliklere nüfuz eden ve daha öncesinde bilgisizliğin sözkonusu olmadığı bir bilgi ile, kulun hayır ve şer türünden neler kazanacağını, hayır ve fayda türünden ona nelerin gelip çatacağını bilmiş ve bunu ilk yazdığı kitabında kaydetmiştir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz Allah, mahlûkatın takdirlerini gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl Önce yazmıştır.[17] Yine şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah'ın ilk yarattığı kalemdir. Sonra ona: Yaz, diye buyurdu, o da anında Kıyamet gününe kadar olacak bütün şeyleri yazdı.[18]
Kula hayır ve fayda türünden hakkında takdir edilenden başkası isabet etmez. Allah herhangi bir kimse için bir faydayı takdir buyurmuş ise göklerde ve yerde bulunanlar o faydayı engellemek için bir araya toplanacak olsalar ona yol bulamazlar. Herşeyi bilen mutlak egemen yüce Rabb'imizin Kitabın da buna benzer anlamlara delil teşkil edecek buyruklar vardır: "De ki, Allah'ın bizim için yazdığından başkası asla bize isabet etmez.'Yet-Teube, 9/51}
Yine Şanı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Şayet evlerinizde olsaydınız bile üzerlerine öldürülmeleri yazılmış olanlar yıkılıp devrilecekleri yerlere giderlerdi. "(An immn, 3/154)
İşte bundan dolayı Rasulullah (s.a.): "Kalemler kaldırılmış, sahifeler(in mürekkebi) kurumuştur." diye buyurmuştur. İbn Receb der ki: "Bu, bütün mukadderatın yazılışının önceden olup bittiğini ve oldukça eski bir süreden beri bu işin tamamlandığını anlatan bir ifadedir. Çünkü bir kitabın yazılışı bitirilip üzerinden kalemler kaldırılacak ve uzun bir zaman geçecek olursa, o kitabın üzerinden kalemler kaldırılmış ve kendisi ile yazılmış olduğu kalemlerin de mürekkebi kurumuş olur. O sahifeler üzerinde yazılan mürekkepler de kurumuş olur. Bu da kinayeli anlatımın en güzel ve en beliğ olanlarından birisidir.[19]
"Rahatlık zamanında Allah'ın haklarını gözet ki, o da sıkıntılı zamanlarında seni gözetsin."
Bu da bellenmesi ve yaygınlaştırılması gereken Nebevi hikmetlerdendir. Bu hikmet, Şanı Yüce Allah'ın rahatlık, güvenlik, sağlık, zenginlik ve güçlülük zamanında tanınmasına davet etmektedir. Allah'ın tanınması (marifeti) ise, farzların korunması, yasakların terkedilmesi, nafilelerle O'na daha çok yakınlaşmaya çalışılmasıyla mümkün olabilir. Böyle bir konumda Allah'ı bilip tanıyan bir kimseyi şanı yüce Allah da sıkıntılı zamanlarında, darlık, fakirlik ve hastalık vakitlerinde tanır (gözetir). Dünyanın kederleri, musibetleri ne kadar da çoktur! Böyle bir durumda Allah'ın kulunu tanıması ise ona yardımcı olması, hak üzere ona sebat vermesi, ona destek vermesi ve onu zafere ulaştırmasıyla mümkün olur.
Sevgili Peygamberimiz Muhammed (s.a), rahatlık zamanlarında Rabb'ini gerçekten tanırdı. Rabb'i de mağarada iken O'nu tanıdı, Bedir günü, Ahzâb (Hendek) günü O'nu tanıdı, O'na zafer nasip etti, sebat verdi ve sancağını yükseltti. Yunus (a.s) da rahat zamanında Rabb'ini tanıdı, O da balığın karnında iken Yunusu gözetti, O'nu kurtardı, ona sebat verdi, O'na yardım etti. [20]

Zafer Sabırla Birliktedir.

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ve bil ki, zafer sabırla beraberdir." Buyruğunun gerçekliğinde Kur'ân-ı Kerim'den şanı yüce ve mübarek Rabb'imizin şu buyrukları tanıklık etmektedir: "Nice az bir topluluk, Allah'ın izniyle çok bir topluluğu yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir."(ei-Bakara, 2/249); "Sizden bin kişi olursa Allah'ın izniyle iki bin kişiye galip gelir. Allah sabredenlerle beraberdir. "fe;-En/âi, s/66)
Sabır, çok büyük bir haslettir. Müslüman Yüce Rabb'imizin emirlerini yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu bir özelüktir. Şanı Yüce Allah'ın kullarına uyguladığı sınav, sabrı gerektirir. Müslümanın Allah'a davet yolunda karşı karşıya kaldığı çeşitli eziyetlerin sabra ihtiyacı vardır. Arzu ve istekleri ve haramları terketmenin sabra ihtiyacı vardır. Çünkü arzu ve masiyet-lere nefisler ileri derecede istek duyar. Günahlardan ise Allah'ın koruduğu kimseler korunabilir. Allah'a itaat yolunda sebatın da sabra ihtiyacı vardır. Allah'ın düşmanlarına karşı cihadın da sabra ihtiyacı vardır. Çünkü cihadda hoşa gitmeyen pek çok şey vardır. Bütün bunlara sabır ve tahammül göstermek ise zaferin ve ilâhi yardımın sebebi ve yoludur. Nitekim Rasulullah (s.a) da bunu böylece açıklamıştır. Peygamberimize vaadolunan zafer de her iki çeşidiyle cihadı kapsamaktadır. İbn Receb de -nitekim- şöyle demektedir: "Sabır hem zahir düşmana karşı cihadda, hem iç düşmana[21] karşı cihad diye nitelendirilen cihadda yardım ve zafere mazhar olmayı kapsar. Bu iki cihadda sabır gösteren, düşmanına karşı muzaffer olur, ilâhi yardıma mazhar olur. Bu iki cihadda sabretmeyip tahammülsüzlük gösteren ise kahrolur, düşmanına ya esir düşer ya da düşmanı tarafından öldürülür.[22]
Ömer (R.A.), Abs oğullarından birtakım yaşlılara şöyle sormuş: Siz insanlara karşı ne ile savaştınız? Onlar: Sabırla, dediler. Hangi toplulukla kar-şılaştıysak onlar bizim karşımızda sabredip direndikleri gibi, biz de onlar karşısında sabredip direndik. [23]

Kurtuluş Da Sıkıntılarla Beraberdir:

Rasulullah (s.a)'ın: "Ve şüphesiz kurtuluş sıkıntı ile beraberdir." buyruğuna gelince; bazan musibetler, türlü fitneler (imtihanlar) ve mihnetler, ardı arkasına, müslümanın üzerine gelir, işler onu daralttıkça daraltır, dünya onu sıktıkça sıkar. Gam ve keder onda iyice yer eder. Müslüman bunların ecrini Allah'tan umar, sabreder ve gelen bu musibetlerin Allah'ın kaza ve kaderi ile olduğunu bilecek, Allah'ın yardımından ümid kesmeyecek olursa, Allah'ın inayeti, affı, mağfiret ve rahmeti ona gelip yetişir ve kurtuluş gelir. Yüce Allah'ın Kitab'inda bu kabilden ibretli pek çok husus görebilmekteyiz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yoksa siz, sizden önce geçenlerin hali (nin benzeri) başınıza gelmeden Cennet'e girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar ve sıkıntılar gelip çattı, öyle sarsıldılar ki, sonunda Peygamber kendisine iman edenlerle birlikte: Allah'ın yardımı ne zaman? derlerdi. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı şüphesiz pek yakındır.%ı-Bakam, 2/214}
Ahzab (Hendek) günü belâ, Muhammed (s.a)'in ve Ashabının üzerine sağnak sağanak yağmıştı. Korku, açlık, soğuk ve türlü sıkıntılar. O

yiğit mücahidler, başlarında Âdem oğullarının efendisi olduğu halde, bela ve mihnet meydanında sarsılmaz kayalar gibi sebat gösterdiler. İşte bu mihnet, sıkıntı ve musibetler arasından onlara Allah'ın yardımı ve desteği gelmişti. [24]

Zorlukla Beraber Kolaylık Vardır:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ve muhakkak zorlukla beraber kolaylık vardır." buyruğu Aziz ve Celil olan Allah'ın şu buyruklarından ilham almıştır: "Allah zorluktan sonra bir kolaylık yaratacaktır."(et-Taiâk, esny, "Muhakkak zorlukla beraber kolaylık vardır, şüphesiz zorlukla beraber kolaylık vardır.Vin 5 ı>âh, 94/5-6)
Zorluklar, kederler, darlıklar, sıkıntılar; müslümanı biler, onu türlü şaibelerden arındırır, kalbini Rabb'ine bağlar. Zorluğun artması ile birlikte bu bağın gücü de artar ve müslümanı tam bir samimiyet ve ihlâs ile Rabb'ine yönelecek hale getirir. İşte zorluğun izale edilişinin en büyük sebeplerinden birisi de budur.
İmâm Şafii -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- den şu beyitler rivayet edilmektedir :[25]
"Güzel bir şekilde sabret, kurtuluş ne de yakındır!
Bütün işlerinde Allah'ın gözetimi altında olduğunu bilen kurtulur;
Her kim Allah'a karşı doğru olursa, hiçbir eziyet ona ulaşamaz
Kim de ondan umarsa, Allah ona umduğunu ihsan eder." Rasulullah (s.a) da hadis-i şerifte Allah'tan ecrini bekleyip sabreden ve kendisine isabet eden şeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu bilen, bundan kurtuluş olmadığını bilip Rabb'inin emrettiği şekilde dosdoğru yol üzere devam eden kimsenin zorluğunun devam etmeyeceğini özellikle vurgulamaktadır. [26]

Bu Hadisen Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Öğreticinin, öğrencisinin dikkatini yeterince çekmesi ve gerekli bilgileri ona vermeden önce onu hazırlaması gerekmektedir. Bu ise Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ey delikanlı, ben sana bazı sözler öğreteceğim..." buyruğundan anlaşılmaktadır.
2- Çocukların terbiyesine ve onlara dinlerinin öğretilmesine teşvik vardır.
3- Zamanın güzel bir şekilde kullanılması ve dünyada ve âhirette mükellefe fayda sağlayacak şekilde değerlendirilmesine özel gayret gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. İşte Allah Rasulü zamanı bir yerden bir başka yere yolculuk yaptığı sırada bile değerlendirmeye çalışmaktadır. Çünkü Rasulullah (S.A.S.), îbn Abbâs'a bu vasiyeti, İbn Abbâs binek üzerinde terkisinde bulunduğu sırada yapmıştır. *
4- Akıllıca davranmak ve sebepleriyle yerine getirmek suretiyle, kahramanlık ve atılganlığı bir ahlâk haline getirmek. Bu ise zararın da faydanın da Allah'ın eliyle olduğunu bilmekten, insana zarar olsun, fayda olsun hakkında takdir edilenden başkasının isabet etmeyeceğine inancından gelmektedir, Bu inanç da kişiyi kahramanlığa ve cesaretle ileri atılmaya iter. [27]

---

[1] Hadisi Tirmizi rivayet etmiştir. el-Elbâni, Sahihu'İ-Câmi'de (7834) sahih olduğunu belirtmiştir. {Tirmizi, Kıyâme 59, -çeviren-)
[2] Sahih bir rivayettir. Bk. Riyâzu'sSâlihin, el-Elbâni'nin tahkiki ile, 63.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 207-208.
[3] Camiu'l-ötumi ue'i-Hikem, 174.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 208.
[4] İbn Kesir, V, 183
[5] Said b. elMüseyyeb (13-94 H.) Adi: Said b. el-Müseyyeb b. Hazm b. Ebi Vehb'dir. Kureyşlİ ve Mahzumoğullarındandır. Tabii olup, Medine'deki yedi fakihten birisidir. Hem fakih, hem muhaddistir. Vera' ve zühd ile ün kazanmıştır. Hz. Ömer'den pek çok hadis bellemiştir. Devletten maaş almaz, kendi elinin kazanandan yerdi. Medine'de vefat etmiştir.
[6] Buhâri, VIII, 169 (Tevhid, 13)
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 208-210.
[8] Sahih bir hadis oiup, Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir. Bk. Fıkhu's-Sire, el-Elbâni'nin tahkiki ile. 147
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 210-211.
[10] Camiu'I-Uhmi ue'l-Hikem, 181
[11] Nevevi, "ağır bir sorumluluk yüklenmeyi" Rıyâzu's-Sâ/i/İn'de -Hadis no: 540-şöylece açıklamaktadır: İki kesim arasında çarpışma ve benzen bir olay başgösterip de bir kimse onların arasını belli bir mal ödeme karşılığında bulup da bunu bizzat ödemeyi üstlenecek oiursa...
[12] "Belini doğrultacak kadar"dan kasıt, insanın kendisini ayakta tutabilecek mal ve benzeri şeyleri eline geçirmesi demektir. Riyâzu's-Sd/ıhin'de de böyle açıklanmıştır.
[13] Müslim rivayet etmiştir. Riyûzü'sSâlihin -el-Eibâni'nin tahkiki ile-, 540. {Müslim, Zekat 109; Ebu Dauud, Zekat 26; Nesai, Zekat 81, 87; Darımı, Zekat 37.)
[14] Müslim'de bu manaya delâlet eden bir hadis vârid olmuştur. Bk. Riydzu's-Sd/i/ıin, el-Elbâni'nin tahkiki ile Hadis no: 533.
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 211-213.
[16] Müslim, V, 521; (Kader 34)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 213-214.
[17] Müslim, V, 509; (Kader 16).
[18] Ahmed, V, 317. e!-Elbâni hasen olduğunu belirtmiştir. Şerhu'i-Akideti't-Tahâuly-ye, 294 -Birinci baskı-
[19] Cömiu'KJ!umi oel-Hikem, 182.
[20] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 214-215.
[21] İç düşman şeytan, nefis ve heuâdir.
[22] Camiu'î-Ulumi ve'l-Hikem, 186.
[23] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 215-216.
[24] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 216-217.
[25] el-Beyhaki, Menâkibu'ş-Şâfiî, II, 362.
[26] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 217-218.
[27] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 218.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- BİD'ATİN TARİFİ, İÇERİĞİ VE SEMANTİĞİ
Terk Bid'ati

1- BİD'ATİN TARİFİ, İÇERİĞİ VE SEMANTİĞİ

"Bid'at" kelimesinin aslı, geçmişte örneği olmaksızın bir şeyi bulup çıkarmak demektir.
"Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah'tır."[1] âyetindeki bedî' kelimesi bundan türemiştir; gökleri ve yeri geçmişte bir örneği olmaksızın yaratan demektir.
"De ki: Ben Peygamberlerin ilki değilim."[2] âyetindeki anlamı ise şudur: Allah'tan kullarına mesaj getiren ilk kişi ben değilim; bilakis benden önce de pek çok peygamber gelmiştir. "Önceden hiç kimsenin gitmediği bir yoldan ilk defa gitti" anlamında "ibtedea fulânun bid'aten" denilir. Güzellikte benzeri olmayan ve beğenilen bir şey hakkında "haza emrun bedîun" denilir. Sanki onun gibi ve ona benzer bir şey önceden görülmemiş, demektir.
Bid'at'e de bu anlamından dolayı bid'at ismi verilmiştir. İzlenilsin, üzerinden gidilsin diye böyle bir şeyin ortaya çıkartılmasına "ibtida'i" yani bid'at çıkarmak denir. Bu şekilde yapılan şeyin görüntüsüne "bid'at" denilir. Bu şekilde yapılan işe de "bid'at" denilir. Kelimenin bu anlamından dolayı şeriatta delili bulunmayan amele de "bid'at" denilir. Bu, lügatteki daha özel bir anlamı, inşaallah ileride de yapılacak izaha uygun olarak genelleştirmektir. .
Fıkıh Usulü ilminin bildirdiğine göre kulların fiilleri ve sözleriyle ilgili hükümler[3] üç kısımdır:
1. Emir manasını gerektiren hükümler. Bunlar da iki kısımdır:
a) Vâciplik ifade eden emirler.
b) Mendupluk ifade eden emirler.
2. Nehiy manasını gerektiren hükümler. Bunlar da iki kısımdır:
a) Mekruhluk ifade eden nehiyler
b) Haramlık ifade eden nehiyler.
3. Muhayyerlik[4] manasını gerektiren hükümler. Bu da ibaha/mübahlık[5] demektir.
Kulların fiilleri ve sözleri şu üç kısmın dışına çıkmaz:
1. Yapılması istenilen şeyler,
2. Terk edilmesi istenilen şeyler
3. Yapılması veya terk edilmesi serbest bırakılan şeyler.
Terkedilmesi istenilen şeyler, sadece diğer iki bölümdekilere muhalif olduğu için terki istenilen şeylerdir. Fakat bunlar da iki kısımdır:
Birincisi: Başka bir şeye bakmaksızın sadece yukarıdaki birinci ve üçüncü bölümlere muhalif oluşlarından dolayı yasaklanarak terki istenilen şeylerdir. Eğer bu, haram kılınmış bir şeyse fiil, masiyet ve günah diye isimlendirilir, o fiilin failine de âsi ve günahkâr denilir. Eğer haram kılınmış bir şey değilse failine böyle bir isim verilmez ve başka bir yerde açıklanacağı üzere af kapsamına girer. Yapılan fiile göre buna caiz veya mubah da denilemez. Çünkü bir şey hem caiz, hem de yasaklanmış olamaz. Buna zıtların birleşmesi denilir, (zıtlar birleşemez.)
İkincisi, sınır koyma, nitelikler belirleme, (edasına) devam ederken muayyen şekillere veya muayyen zamanlara bağlı kalma gibi şeriatın zahirine muhalif olduğu için yasaklanarak terki istenilen şeylerdir.
Bid'at ve bid'at icat, etmek işte budur. Böyle bir şey yapana mübtedi' (bid'atçi) denilir. O halde bid'at "Allah'a daha çok ibadet etmek maksadıyle girilen ve sonradan ortaya konulan dini görünümlü bir yol' dan ibarettir. Bu tarif, örf ve âdetleri bid'at anlamının dışında tutanların görüşüne göre yapılan bir tariftir. Bunlar bid'at kavramının içine sadece ibadetleri dahil etmektedirler. Günlük hayatla ilgili amel ve davranışları da bid'at kavramının içine dahil edenlerin görüşüne gelince onlar derler ki:
"Bid'at, sonradan ortaya konulan dini görünümlü bir yol olup, dini yola hangi maksatla girilirse o yola da aynı maksatla girilir."
Bu tarifteki kelimelerin açıklanması gerekir. Yol kelimesi, üzerinde gidilmek için sınırları çizilen yer demektir. Ancak bu yol din ile kayıtlanmıştır. Çünkü bid'at, dinde icad edilen ve sahibi tarafından dine ilave edilen bir Şeydir. Şayet özellikle dünya işleriyle ilgili bir konuda sonradan icad edilmiş bir yol olsaydı buna "bid'at" denilmezdi. Meselâ daha önce olmayan fabrikalar ve beldeler kurmak gibi.
Din konusunda tutulan yollar, şeriatte aslı/dayanağı olanlar ve şeriatte aslı/dayanağı olmayanlar diye kısımlara ayrıldığına göre, tarifle kastedilen şey -ki o, sonradan ortaya konulan kısımdır- dinde aslı olan yolların dışında kalmıştır. Yani bid'at, Sâri (kanun koyucu) tarafından önceden örneği verilmediği halde sonradan icad edilen yol demektir. Çünkü bid'atin en önemli özelliği Şâriin belirlediği sınırların dışına çıkan bir şey olmasıdır. Bu kayıtla, sarf ve nahiv ilmi, lügat ilmi, usulü fıkıh, usulü din ve şeriate hizmet eden diğer ilimler gibi dini ilgilendiren şeylerden ilk bakışta sonradan uydurulmuş gibi görülen her şey bid'at kavramının dışına çıkar. Çünkü bu ilimler ilk dönemlerde mevcut olmasalar da asılları şeriatte mevcuttur. Çünkü meselâ, Kur'an'ın i'rabı nakle dayanır. Lisan ilimleri Kur'an ve sünneti doğru anlamada rehberlik ederler. O halde bunlar aslında şer'i lafızlarla kulluğun nasıl yapılacağını gösteren ilimlerdir. Bu lafızlar şer'i manalara delalet ederler. Sözü edilen ilimler şer'i lafızlardan onların anlamlarının nasıl çıkarılacağını ve ibadetlerin nasıl edâ edileceğini öğreten ilimlerdir.
Fıkıh usulünün anlamı, külli delilleri araştırıp bulmaktan ibarettir. Tâ ki müctehidin elinin altında bulunsun, isteyen de istediği zaman bunlara kolayca ulaşabilsin.
Usulü din, yani kelâm ilmi de böyledir. Nasıl ki fıkhın konusu ibadetlerle ilgili tafsîlî delilleri belirlemekse kelamın konusu da tevhid ve tevhidle ilgili olarak Kur'an ve sünnetteki delillerle onlardan kaynaklanan delilleri belirlemektir.
Eğer bu ilimlerin bu şekilde tasnif edilmeleri bid'attir denilirse bunun cevabı şudur:
Bunun şeriatte bir aslı/dayanağı vardır. Hadis de buna delâlet eder, Buna dair özel bir delilin olmadığı kabul edilse bile şeriat bir bütün olarak bunun kabulüne delâlet eder. Bu, mesalih-i mürsele kuralından çıkarılmıştır. Açıklaması inşaallah ileride gelecektir.
Bu ilimlerin şer'i bir aslının olduğunu kabul eden görüşe göre şüphesiz şeriate hizmet eden bütün ilimler buna dahildir. Onların delilleri de cüz'i/hususi değil, külli'dir/şeriatın bütünüdür. O halde bu ilimler kesinlikle bid'at değildir.
Bu ilimlerin şer'i bir aslının olduğunu kabul etmeyen görüşe göre bu ilimlerin bid'at olmaları gerekir. Bunlar bid'at, olan ilimler kapsamına girdiği zaman kabih/kötü olurlar. Çünkü ileride inşaallah açıklanacağı gibi her bid'atın bir sapıklık olduğunda şüphe yoktur.
Bundan dolayı mushafların yazılması ve Kur'an'ın (bir kitap halinde) toplanması da kabih/kötü bir şey olurdu. Halbuki böyle bir iddianın bâtıl/geçersiz olduğunda icmâ vardır. O halde bunlar bid'at değildir.
Bunun da şer'i bir delilinin olması gerekir. Halbuki bu delil, istidlalden başka bir şey değildir, O da şeriatın bütününden çıkarılmıştır.
(Mushafların yazılması ve Kur'an'ın cem'i gibi) cüz'i bir meselenin meşruluğu masâlih-i mürsele[6] ile sabit olduğu zaman mutlak, yani bir kayda bağlı olmayan maslahatlar da bu delil ile sabit olur.
Buna göre, nahiv ilmi veya lisan ilimleri veya usul ilimleri gibi şeriate hizmet eden diğer ilimlerin hiçbirisi asla bid'at olarak isimlendirilemezler.
Bunları bid'at olarak isimlendirenler, Hz. Ömer'in (r.a) Ramazan geceleri teravih namazlarının cemaatle kılınmasını bid'at olarak isimlendirmesinde olduğu gibi bununla ya mecazi manayı kastetmişlerdir ya da hangi şeylerin bid'at, hangi şeylerin sünnet olduğunu bilmemektedirler.
Bid'atin tarifinde geçen "dini görünümlü yol" tabiri gerçekte öyle olmadığı halde şer'i yola benzeyen, hatta aşağıda sıralanacağı üzere pek çok yönden şeriate aykırı bir yol demektir:
Şeriatte olmayan sınırlar koymak bunlardan birisidir. Mesela bir kimsenin hiç oturmadan ayakta, gölgelenmeden güneşte durarak, kendini ibadete vererek ve sebepsiz yere sadece belli şeyleri yiyerek ve giyerek oruç tutmayı adaması gibi.
Şeriate aykırı yönlerden bir diğeri, topluca tek bir ağızdan zikir yapmak ve Hz. Peygamberin (s.a) doğduğu günü bayram yapmak gibi muayyen şekillere ve keyfiyetlere bağlı kalmaktır.
Bunlardan birisi de şeriatte buna dair herhangi bir belirleme olmadığı halde muayyen ibadetleri hep muayyen vakitlerde yapmaktır. Meselâ Şaban ayının 15. günü devamlı oruç tutmak ve o geceyi ibadetle geçirmek gibi.[7]
Sonra bid'atin meşru/şer'i şeylere benzer yönleri de vardır. Şayet bid'at, meşru şeylere benzememiş olsaydı bid'at olmazdı. Çünkü o zaman onlar günlük hayatla ilgili amel ve davranışlar olurdu.
Yine bid'atçi onu sünnete benzetmek için yapar. Böylece o, bununla başkasına sünnet işliyormuş izlenimini verir ya da işlediği bid'at kendisine sünnetmiş gibi gelir. Çünkü insan meşru olana benzemeyen bir şeyin peşinden gitmek istemez. Böyle bir bid'ati işlemekle her hangi bir yarar elde edemez, herhangi bir zararı gideremez ve başkaları da onun peşinden gitmez.
Bu sebeple bid'atçinin hayırlı insanlar içindeki makam ve mevkii bilinen bir şahsa uyduğunu iddia ederek de olsa meşru gibi görünen şeylerle bid'atini desteklediğini görürsün.

Cahiliyet dönemi Araplarının Hz. İbrahim'in dinini değiştirirken kendilerini mazur göstermek için, ihdas ettikleri/uydurdukları şeyleri nasıl tevil ettiklerini görürsün. Mesela putperestliklerini şu sözlerle tevil ederler: "Onlara bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz derler"[8]
Kureyşliler, Harem hudutlarının dışına çıkarsak ona saygısızlık etmiş oluruz, diyerek Arafat vakfesini terk ederlerdi. İçinde Allah'a karşı günah işlediğimiz elbiselerle tavaf etmeyiz, diyerek Kabe' yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Meşru imiş gibi göstermeye çalıştıkları buna benzer daha pek çok davranışları vardır. Hal böyle olunca Müslümanların önde gelenlerinden sayılan ya da kendisini öyle gören kişiler için ne söylenebilir? Onlar (bid'atte kendilerini savunmak için) bunu haydi haydi yaparlar. Onlar isabet ettiklerini zannettikleri halde hata eden kişilerdir. Bu durum belli olduğuna göre "meşru olan şeylere benzeme" unsurunu bid'at tarifinin içine almanın bir zorunluluk olduğu anlaşılır.
"Allah'a daha çok ibadet etmek maksadıyle girilen bir yoldur", sözü de bid'atin manasını tamamlar. Çünkü bid'ati meşrulaştırmaktaki maksat budur.
Allah'a daha çok ibadet etme arzusunun temelinde de ibadete-yönelmeyi teşvik eden naslar vardır. Çünkü Allah Teala şöyle buyurur:
"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."
Bid'atçi de sanki bu manayı kastettiğini zanneder. Şâriin koyduğu kuralların ve sınırların yeterli olduğunu anlayamaz. Bu konudaki emrin mutlak oluşundan kendince birtakım kurallar ve düzenlemeler koyma, ibadetleri için vesileler ihdas etme lüzumunu hisseder. Bununla beraber nefislerdeki kendini gösterme arzusu ya da güven duygusu da işin içine karışır.
Ayrıca nefisler devamlı olarak hep aynı ibadetleri yapmaktan/bıkkınlık duyar ve usanır. Daha önce bilmediği yeni bir şeyi yaptığı zaman devamlı yaptığı şeyde hissetmediği başka bir neşe ve heyecanı hisseder. Bu sebepledir ki aynı manaya gelmek üzere "Her yeni şeyde bir lezzet vardır." [9] dediler. "İhdas ettikleri yeni yeni suçlara göre insanlar için yeni hükümler ihdas edilir. Aynı şekilde onlarda sonradan ortaya çıkan tembelliklere göre kendilerini hayra teşvik edeci yeni yeni metotlar geliştirilir." sözünü söyleyen de bu manayı kastetmiştir.[10]
Muaz İbn Cebel'in hadisinde şöyle denilir:
"yakında benden izlemedikleri bir şeyi izlediklerini söyleyen kimseler çıkacak. Halbuki ben sana Kur'an'ı okudum. Kendilerine Kur'an'dan başka bir şey uydurmadıkça onlar bana uymazlar. Aman ha, uydurulan şeylerden sakının. Çünkü her bid'at bir sapıklıktır."
Bu kayıtla birlikte günlük hayatla ilgili amel ye davranışların bid'at kapsamına girmediği artık anlaşılmıştır. İbadet maksadı güdülmediği halde şer'i olana benzeyen, bu isimlendirmenin dışında kalır. Meselâ mal veya başka bir şey üzerinden muayyen nisbette ve muayyen miktarda ödenmesi zorunlu cezalar, zekatların ödenmesine benzediği halde .(ibadet maksadı olmadığı için) bid'at diye isimlendirilemezler,
Un elemek için elek kullanmak, kırba (dan dökülen su) ile el yıkamak gibi daha önce bilinmeyen şeyler de böyledir. Bunlar iki görüşten birine göre (yani bid'atte ibâdet maksadını şart, koşanların görüşüne göre) bidat değildir.
Diğer görüşe (yani günlük hayatla ilgili amel ve davranışları da bidat kavramının içine dahil edenlerin görüşüne) gelince, onların yaptığı bid'at tanımlamasının içinde şöyle denilmişti:
Şer'i/dini yola hangi maksatla girilmişse bid'at yoluna da aynı maksatla girilir.
Bu şu demektir: Şeriat, kulların şimdi ve gelecekteki yararları ve bu yararları hem dünyada hem de ahirette en güzel şekilde gerçekleştirmeleri için gelmiştir. Bid'atçının bid'at işlerken hedeflediği gayesi de budur. Çünkü bid'at ya âdetlerle ilgilidir, ya da ibadetlerle ilgilidir. Eğer ibadetlerle ilgili ise, bid'atçi bununla kendi zannınca ahirette en güzel mertebeyi elde etmek için iddiasına göre Allah'a daha çok ibadet etmeyi kasd etmektedir. Eğer âdetlerle ilgili ise (yani günlük hayattaki amel ve davranışlarıyla ilgili ise) de böyledir. Çünkü o bununla dünya işlerini kendi yararına en uygun şekilde yürütmeyi murat etmiştir.
Elek kullanmayı bid'atler kısmına dahil edenlere göre elenmiş unun lezzeti elenmemiş unun lezzetinden daha fazladır. (Bu da dünyevi bir maslahattır. Böylece bid'at olma vasfı gerçekleşmiştir.)
Yüksek ve büyük kapasiteli binalar yapmak da böyledir. Bunlar hurma dallarından yapılmış ve harap binalardan daha yararlıdır. Önceki dönemlere nisbetle üretim kaynaklarındaki değişikliklerin durumu da bunun gibidir. Şeriat tasarruf alanlarının genişletilmesini mubah kılmıştır. O halde bunları icad edenler de bid'atçi sayılır.[11]
Bid'at'in şeriatteki manası ve mahiyeti böylece ortaya çıkmış oldu. Allah'a hamd olsun.[12]

Terk Bid'ati

Bid'atin tarifinde üzerinde durulacak noktalardan birisi de şudur: Tarifte, bid'atin dinde sonradan ortaya konulan bir yol olduğu söylenilmişti. Tarifteki bu ifadenin genel anlamı içerisine fiilî bid'atler girdiği gibi, terkî bid'atler de girer. Bid'at bazan terk edilen şeyi bizzat haram kılarak meydana gelir. Veya haram kılmaksızın meydana gelir. Meselâ fiil şer'an helal olabilir ve insan bu helali kendisine haram kılar ya da o fiili yapmamayı kasteder.
Bu terk ediş, ya şer'an muteber olan, kabul edilen bir şey sebebiyle olur veya başka bir şey sebebiyle olur. Şer'an kabul edilen bir şey sebebiyle terk edilmişse bunda bir sakınca yoktur. Bunun manası ya terki caiz olan bir şeyi terk etmiştir veya terki matlup olan bir şeyi terk etmiştir, demektir. Mesela bir kimse vücuduna, aklına veya dinine zararı olması ya da benzeri bir şey sebebiyle herhangi bir yiyeceği kendisine haram kılarsa onu terk etmesinin bir sakıncası yoktur. Hatta tedavi olmak bir hasta için farzdır görüşünde olursak, o zaman (tedavi için bile olsa) o yiyeceği terk etmek matluptur, tedavi olmak mubahtır dersek, o zaman terk de mubah olur.
Bu, zararlı şeylere karşı perhize karar vermekle ilgili bir hükümdür. Bunun delili/dayanağı Hz. Peygamber'in (s.a) şu hadisidir:
"Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü evlilik gözü harama bakmaktan daha iyi sakındırır ve iffeti daha iyi korur. Evlenmeye gücü yetmeyen ise oruç tutsun. Çünkü oruç onun için bir kalkandır."[13]
Oruç gençlerin şehvetini kırar ve onları şehvetin baskısından kurtarır. Yoksa Allah korusun zinaya düşüp helak olabilirler.
Zararsız olan bir şeyin zararlı olacağından korkarak onu terk etmek de böyledir. Bu takva sahiplerinin vasıflarındandır. Mesela harama düşmekten sakınmak, dinini ve iffetini korumak için bir kimsenin şüpheli şeyleri terk etmesi gibi.
Terk, bunun dışında başka bir şey sebebiyle olursa bu ya dindarlık maksadıyle yapılan bir terktir veya değildir. Dindarlık mâksadıyle değilse, terk eden, o fiili kendisine haram kılmakla ve terke karar vermekle abesle iştigal etmiştir. Bu terke bid'at ismi de verilemez. Çünkü bid'ate âdetler de dahildir diyenlerin yaptığı bid'at tanımına da, âdetler dahil değildir diyenlerin bid'at tanımına da, bu terk fiili girmez. Fakat terk eden kişi bu terk edişiyle ya da Allah'ın helal kıldığı bir şeyin haramlığına itikat edişiyle Allah'a âsi durumuna düşmüş olur.
Dindarlık maksadıyle bir şeyi terk etmeye gelince her iki görüşe göre de bu, dinde bid'at çıkarmak anlamına gelir. Çünkü biz bir şeyi yapmayı şer'an caiz olarak kabul ettiğimizde onu kasıtlı olarak terk etmek Şâriin helal kılma hükmüne[14] aykırı olur. Bunun benzeri hakkında şu âyet nazil olmuştur:
"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (Siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez."[15]
Allah Teala bu ayette önce helali haram yapmayı yasaklıyor, sonra da bunun Allah'ın sevmediği bir haddi aşma olduğunu bildiriyor.
Bu ayetin açıklaması inşaallah ileride gelecektir.
Çünkü bazı sahabiler kendilerine gece uykusunu, bazıları gündüz yemeyi, bazıları kadınlara yaklaşmayı haram kılmayı, diğer bazıları da kadınları terk konusunda daha da ileri giderek kendilerini hadımlaştırmayı düşünmüşlerdi. Buna benzer düşünceler hakkında Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."
O halde şer'i bir mazereti olmaksızın Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi almaktan kendisini engelleyen herkes Hz. Peygamberin (s.a) sünnetinin dışına çıkmış demektir. Sünnet dışı bir şeyi dindarlık maksadıyle yapan kimse ise bid'atçinin ta kendisidir. '
Vacip veya mendup olarak şer'an yapılması matlup olan şeyleri terk eden kimse bid'atçi olarak isimlendirilir mi, isimlendirilmez mi? diye sorulacak olursa, buna cevaben denilir ki:
Matlup olan (yapılması istenilen) şeyleri terk edenler iki kısımdır:
Birincisi, dindarlık maksadı gütmeksizin, ya tembelliğinden veya ihmalinden ya da benzeri nefsi sebeplerden dolayı terk etmektir, Bu kısım emre muhalefetle ilgili bir durumdur; eğer vacibi terk etmişse ve cüz'i olarak terk ediyorsa masiyet değildir, külli olarak terk ediyorsa usul-i fıkıhta açıklandığı üzere o da bir ma'siyettir.[16]
İkincisi dindarlık maksadıyle terk etmekdir. Bunlar Allah'ın meşru kıldığının zıddı ile dindarlık yapmaya kalkıştıkları için terkleri de bid'at kabilindendir. Bunun örneği ibâhilerdir. Onlar, bir kimsenin dindarlıkta belirledikleri mertebeye ulaştığı zaman dini yükümlülüklerden kurtulduğunu iddia ederler.
O halde bid'at tarifinde geçen "şer'i olana benzemek üzere ortaya konulan yol" tabiri fiili bid'atleri içine aldığı gibi terki bid'atleri de içine alır. Çünkü şer'i yol da terkî ve fiilî diye kısımlara ayrılır. (Yani şeriatte terk edilmesi emredilen şeyler olduğu gibi, yapılması emredilen şeyler de vardır.)
Biz ister terk de bir fiildir diyelim, isterse terk bir fiil değildir diyelim, durum değişmez. Çünkü usul-ü fıkıhta her iki görüş de zikredilmiştir.
Bid'at tarifi, terki kapsamına aldığı gibi, bunun zıddını da alır.
O da üç kısımdır:
İtikat kısmı, söz kısmı, fiil kısmı.
Özet olarak şer'i hitapla ilgili olan her şey, bid'atle de ilgilidir.[17]

---

[1] Bakara:17
[2] Ahkaf: 9

[3] Hüküm- Sözlük anlamı ilim ve fıkıh demektir. Adaletli bir yargıya da hüküm denilir. Hâkim ve hükmün uygulayıcısı tabirleri de bu kelimeden türemiştir. İhkam ise hâkim olmak/güç ve otorite sahibi olmak ve engellemek gibi anlamlara gelir. (Lisanu'l Arab, 2/953) Usulcülerin ıstılahında ise hüküm, Allah Tealanın iktiza, tahyir ve vaz' bakımından mükelleflerin fiillerine ilişkin olan hitabıdır. Veya mükellefin fiili konusunda hakimin iradesini göstermek üzere ondan sâdır olan şeydir. (Allah'ın hitabından maksat, mükelleflerin fiiline şâri/yasa koyucu tarafından verilen vasıftır. Haram mekruh, mubah gibi iktiza, talep demektir; ister bir işin yapılmasını talep olsun, ister yapılmamasını talep olsuni vacip, haram gibi. Tahyir muhayyerlik demektir. Vaz' ise koymak demektir. Burada şâriin mükellefin fiiline ait iki şeyi birbirine sebep, şart ve mani olarak bağlaması kastedilir. Meselâ namaz için abdestin şart olması gibi -çeviren-)

[4] Muhayyerlik /Tahyir: İki şeyden birini veya hepsi bir araya geldiği zaman pek çok şeyden birini talep ya da iki veya daha çok şeyden birisini tercih etmek demektir. (el'Lisan, 2/844) Muhayyerliğin ıstılahi anlamı ise birini diğerine tercih etmeksizin bir şeyin yapılması ve terkinin aynı seviyede olması veya her ikisinin de mükellef için mubah olması demektir.

[5] Mubahlık/İbaha: Bir şeyin failin ihtiyarına/isteğine bırakılmasıdır. Fail o şeyi isterse yapar, isterse yapmaz; her ikisi de aynı seviyededir. (el-Lisan, 1/384- özetlenerek).
Mubahın ıstılahi anlamı ise: Yapana sevap verilmediği gibi terk edene de ceza verilmeyen şey demektir.

[6] Yorum yoluyla de olsa nasların kapsamına girmeyen ya da illet bağı kurularak (kıyas yoluyla) nasta düzenlenmiş bir olaya bağlanamayan fikhi bir meselenin hükmünü İslam fıkhının temel ilkelerine göre belirleme yöntemine ISTISLAH, bu metodu uygulayarak hükme ulaşırken esas alınan maslahatlara da MESALİH-İ MÜRSELE denir. (Bk, İlmihal, İsam yy.1998, C.I. s.151 –Çeviren-)

[7] Şaban ayının 15. günü ve gecesi hakkında rivayet edilen hadislerin hiçbirisi sahih değildir. (Bu konuda şu kaynaklara bakınız: Suyuti, el-Leâli u'1-Masnûa fi'l Ehâdisi'l-Mevzua, 2/31) Şevkâni, el -Fevâidü'l -Mecmua fi'l Ehâdisi'l-Mevzua, 50; Bunların dışındaki diğer mevzuat kitaplarında da bu konuda çok tuhaf şeyler bulursun.) Bu ümmete, zararlı sinekleri kovan ve her günahkar yalancının sesini kesen âlimler nasibettiği için Allah'a hamdolsun.

[8] Zümer: 3

[9] Her yeni şeyde bir lezzet vardır". Bid'at, de yeni bir şeydir. Onda da bid'atçiyi etkileyecek ve onu bir bid'at davetçisi haline getirecek lezzet ve cazibe vardır, insanlar her yeni şeye yöneldikleri gibi ona da yönelirler. Onları çürütecek ve insanlara hakkı öğretecek hakikat savunucuları olmadığı müddetçe bid'atler böyle yayılır. Nitekim hakikatler de böyle yayılır.

[10] Müellif ve başkaları bu sözü halife Ömer İbn Abdilazize nisbet ettiler.109/1 Ben bu ibareye bir yerde rastlamadım, Şayet sahih ise Muaz'ın kendi sözüdür. Hadis ise hangi yoldan geldiğini bilmiyorum.

[11] Müellifin yukarıda verdiği misaller ibadetlere giren, ya da dinde ziyade veya noksanlaştırma maksadıyle çıkartılan bid'atlerle, insanların âdetlerinde ve günlük yaşayışlarında icat ettikleri bid'atleri ayırdetmek kabilindendir. Ben derim ki, ikinci bölüme giren bid'atlerin, şeriatın usul ve kaidelerine aykırı olmadığı ve ibadet maksadıyla yapılmadığı müddetçe bir sakıncası yoktur.

[12] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/47-53.

[13] Buhari, K. Savm, B. Savm limen hâfe alâ nefsihi el-uzbete, h.no: 1905. Müslim, K. Nikah. B. Kavli'n-Nebiyyi "Menistedâa'l-Bâete.... h.no: 5065, 5066. Abdullah Ibn Messıd rivayeti. Müslim, K.Nikah, B. Îstihbabi'n-Nikah limen takat ileyhi Nefsuhu, b.no: 1400. Nesei, K. Nikah, B. el-Hassu ale'n-Nikah 6/56. Ebû Davud, K. Nikah, B. et-Tahriz ale'n- Nikah h.no:2046. Ibn Mâce, K. Nikah, B.fadli'n-Nikah, h.no: 1845. Ahmed, Müsned, h.no: 3092, 4023, 4112, birinci cilt ve Abdullah ibn Mesud rivayeti.

[14] Müellif, bir şeyi helal veya haram yapma yetkisinin sadece Allah Tela'ya ait olduğunu bildiriyor. Bu sebeple helâl olan bir şeyi sevmediği için terk ederse bunda bir sakınca yoktur. Fakat helal olduğu halde onu haram sayarak terk ederse bu, Allah'a karşı gelme olayıdır, sınırı aşmadır. Ayet de buna şehadet etmektedir.

[15] Mâide: 87

[16] Şâtıbi'ye güre bir fiil cüz' itibariyle (tek tek) mendup ise, kül olarak (bütün olarak) vacip olur. Cami ve mescitlerde ezan okunması, cemaatle namaz kılınması, umre ziyareti ve revatip sünnetler gibi sünnetler cüz itibariyle mendupturlar. Ancak bunlar toptan terk olundukları zaman, terkedenin dinini yaralar. Görüyorsunuz ki ezan İslamın bir şiarıdır, dolayısıyle onu toptan terk eden bir şehir halkıyle savaşılır. Cemaate iştirak de aynı şekildedir. Sürekli olarak cemaati terk eden kimse günahkar olur. Çünkü Hz. Peygamber (S.A): *"Bir kimse üç günden fazla cemaati terk ederse kalbi mühürlenir"* buyurmuştur. (-Çeviren- Bk. Şâtibi, el-Muvafakat, Çev. Dr. Mehmet Erdoğan, C.I, a.123. İz yayıncılık 1990.)

[17] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/54-56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- TAHARET

Çıkarılan Hükümler:
Abdest Almak İsteyen Kimse Elini Su Kabına Sokabilir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
Abdest Alınmış Su Temizdir
Çıkarılan Hükümler:
Cünüb Kimse Necis Sayılır Mı?
Müslümanın Dirisi De, Ölüsü De Temizdir.
Çıkarılan Hükümler:
Suyun Temizleyici Vasfının Ortadan Kalkması
Suyun Azlık Ve Çokluk Mes'elesi:
Elin Ayasındaki İslaklıkla Başı Meshetmek
Erkeğin Kadından Artan Su İle Guslemesi
Çıkarılan Hükümler:
Resülüllah (a.s.) Efendimizin Ezvac-i Tahirattan Arta Kalan Su İle Abdest Aldığı Vakidir
Suya Necaset Karışması
Çıkarılan Hükümler:
Hayvanların Artık Suları
Çıkarılan Hükümler:
Kedi Artığı
Tahlil:
Çıkarılan Hükümler:
Pisliği Çitilemek, Su İle Yıkayıp Sıkmak Sonra Da Kalan Eserini Afv Kapsamına Almak
Çıkarılan Hükümler:
Necasetin Giderilmesinde Suyun Belirlenmesi
Pisliği Gidermede Suyun Belirlenmesi:
Necis Olan Yeri Çok Su İle Temizleme
Çıkarılan Hükümler:
Ayakkabının Altına Dokunan Necasetin Temizlenmesi
Tahliller:
Çıkarılan Hükümler:
Henüz Yemek Yemiyen Erkek Çocuğun Çiş Yaptığı Yere Su Serpmek
Tahlilleri:
Çıkarılan Hükümler:
Eti Yenen Hayvanların Sidiğiyle İlgili Ruhsat
Çıkarılan Hükümler:
Tenasül Aletinden Akan Mezyi
Çıkarılan Hükümler:
Meni Hakkında Varid Olan Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Akıcı Kanı Olmayan Canlı, İçine Düşüp Öldüğü Sıvıyı Murdar Yapmaz
Müslümanın Ölüsü De, Kılı Da, Teri De Necis Değildir
Çıkarılan Hükümler:
Eti Yenmeyen Hayvanın Derisinden Yararlanma
Çıkarılan Hükümler:
Dibağat (Tabaklama) İle Temizleme
Çıkarılan Hükümler:
Dibağat Ne İle Yapılır?
Eti Yenmeyen Hayvan Kesilince Necis Olmaktan Çıkmaz
Çıkarılan Hükümler:
Altın Ve Gümüş Kaplar
Çıkarılan Hükümler:
Kapların Ağzını Örtmek Müstehabdır
Helaya Girme-Çıkma Adab Ve Ahkamı
Helada Tabii İhtiyacı Giderirken Konuşulur Mu?
Çölde, Kırda, Bayırda Tabii İhtiyaç Gidermek İçin Örtünmek Ve Uzaklaşmak
Çıkarılan Hükümler:
Def-i Hacet Esnasında Ön Ve Arkayı Kıbleye Döndürmek
Çıkarılan Hükümler:
Ayakta Bevl Etmek
Çıkarılan Hükümler:
Def-i Hacetten Sonra Necaseti Giderip Temizlemek
Kemik Ve Tezek'le Temizlenmek Yasaklanmıştır
Her Zaman Taş İle İstinca Şart Mıdır?
Kemik Cinlerin Yiyeceği, Tezek De Hayvanlarının Yiyeceğidir
Çıkarılan Hükümler:
Sivak Kullanmak Ve Fıtratla İlgili Sünnetler
Çıkarılan Hükümler:
Fıtratla İlgili Sünnetler
Çıkarılan Hükümler:
Erkek Çocukları Sünnet Etmek
Çıkarılan Hükümler:
Bıyığını Fazlasını Almak Sakalını Kendi Haline Bırakmak
Çıkarılan Hükümler:
Beyaz Kılları Yolmak Mekruhtur
Çıkarılan Hükümler:
Beyaz Kılları Kına Ve Kütüm (Veya Ketem) İle Boyayıp Değiştirmek
Çıkarılan Hükümler:

Saçları Kulak Yumuşağına Kadar Uzatmak
Saç Bakımı:
Başın Bir Kısmını Tıraş Edip Bir Kısmını Etmemek:
Çıkarılan Hükümler:
Sürme Çekmek Çiçek Ve Benzeri Bitkilerin Yağını Sürünmek, Güzel Koku Kullanmak
Çıkarılan Hükümler:
ABDEST
Abdestte Niyetin Vücubu
Çıkarılan Hükümler:
Abdest Alırken Besmele Çekmek
Çıkarılan Hükümler:
Ağzı Çalkalamadan Önce Elleri Yıkamanın İstihbabı
Çıkarılan Hükümler:
Abdestte Ağzı Çalkalamak, Burna Su Vermek
Çıkarılan Hükümler:
Burna Su Çekmede Mübalağa
Sakaldan, Çeneyi Aşan Kısmının Abdestte Yıkanmasıyla İlgili Hadisler
Çıkarılan Hükümler:
Elleri Dirseklere Kadar Yıkamak Ve Gurreyi Uzatmak
Çıkarılan Hükümler:
Abdest Alırken Parmaktaki Yüzüğü Hareket Ettirmek Ve Abdest Azasını Ovmak
Çıkarılan Hükümler:
Başın Tamamını Veya Bir Kısmını Meshetmek
Çıkarılan Hükümler:
Kulakları Meshetmek
Çıkarılan Hükümler:
Abdest Alırken Boynu Meshetmek
Çıkarılan Hükümler:
Sarık Üzerine Meshetmenin Cevazı
Çıkarılan Hükümler:
Abdestte İki Ayağı Yıkamak Farz'dır:
Çıkarılan Hükümler:
Abdestte Sağdan Başlamak
Çıkarılan Hükümler:
Abdest Azasını Bir-İki Ve Üç Defa Yıkamak
Çıkarılan Hükümler:
Abdest Azasını Ardarda Yıkamak
Çıkarılan Hükümler:
Abdestte Başkasını Yardımı Caiz Midir?
Çıkarılan Hükümler:
Abdest Ve Gusülden Sonra Havluyla Kurulanmak
Çıkarılan Hükümler:

1- TAHARET

Dinî kurallara uygun temizlik taharet adı altında toplanır. Kur'ân ve Hadîsler'de böyle bir temizliğe geniş yer verilmiş, ilim adamları bunu müstakil bir bölüm halinde işlemişlerdir Taharet, denilince, tabii ihtiyacı giderdikten sonra yapılacak temizliği, necasetten arınmayı, abdest ve guslü; ayhali ve lohusalık süresi bitince yıkanıp temizlenmeyi, namaz ve bazı ibâdetler için cünüplüğü ve abdestsizliği gidermeyi; murdar sayılan şeylerden sakınmayı, paklanmayı içine alır.
O bakımdan fukahaya göre taharet iki çeşittir: Hükmî Taharet, Hakikî Taharet. Abdestsizliği ve cünüplüğü giderme birinci kısma; necis ve murdar şeyleri yıkayıp giderme ikinci kısma girer. Birinciye, hadesten taharet, ikinciye necasetten taharet denir. Hadesten taharet de üç kısımda toplanır: Abdest, gusül ve teyemmüm...[1]
"Temizlik imânın yarısıdır" mealindeki hadis ise, taharetin dindeki yerini, imân ile sıkı irtibatını, sağlıkla olan yakın münâsebetini bize hatırlatır. [2]
"Şüphesiz ki Allah çokça tevbe edenleri ve çokça arınıp temizlenenleri sever." mealindeki ayet ise, manevî kir olan günahları terkedip tevbe edenlerle, Kitap ve Sünnete uygun temizlenenlerin Allah tarafından sevildiklerini müjdeliyor. [3]
O halde Sünnetle ilgili ahkâmı işlerken imanın yarısı ve günlük hayatımızın kopmaz parçası olan taharet konusunu öne almamız kadar tabii ne olabilir?
Hükmî Taharet daha çok su ile, bulunmadığı takdirde temiz toprak ile gerçekleşir. Su denilince deniz, ırmak, göl, akar, birikinti, yağmur gibi isimler akla gelir. Her su ile abdest almak veya gusletmek sahih midir? İşte bu hususu ilgili hadîslerden öğreneceğiz, inşaallah...
Yapılan rivayete göre, Ebû Hüreyre (r.a.) diyor ki:
"Bir adam Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e sorup dedi ki:
"Ya Resûlellah! Doğrusu biz (bazan gemi veya benzeri bir vasıtaya) binip denizde seyrediyoruz. Beraberimizde az su taşıyabiliyoruz; onunla abdest alacak olursak susuz kalırız. Deniz suyuyla abdest alabilir miyiz?" Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Deniz (var ya) onun suyu tahûr'dür, ölüsü de helâldir."[4]
Hadîs-i şerif'in açık delâletinden üç ayrı hüküm anlaşılmaktadır:
1- Deniz suyu mutlak anlamda temizdir ve temizleyicidir.
2- Denizde ölen balık türü helâldir.
3- Denizde ölü olarak bulunan her canlı helâldir.
Tahûr tabiri müctehid imamlara göre ya mutahhîr ya da tahîr mânasına gelir. Birinci manâ, deniz suyunun hem temiz, hem temizleyici olduğunu ifade eder. İkinci manâ sadece temiz olduğunu açıklar. O halde birinci yoruma göre, deniz suyu ile abdest alınır, gusledilir ve murdar eşya onunla temizlenir. İkinci yoruma göre; onunla abdest almak veya gusletmek mekruhtur.
İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, tahûr tabiri Kur'ân'da birinci mânaya delâlet eder şekilde kullanılmıştır.[5] O bakımdan deniz suyu ile hem abdest almak ve gusletmek, hem de murdar eşyayı yıkayıp temizlemek ve diğer temizlik işlerinde kullanmak caizdir. Nitekim bu su hakkında soru soran adam, sonunla abdest alabilir miyiz? şeklinde bir ifade kullanmış, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de ona cevaben *"Deniz suyu (var ya) o tahûr'dur"* buyurarak onun temiz ve temizleyici olduğunu söylemiştir.
Ashab-ı Kirâm'dan başta İbn Ömer (r.a.) olmak üzere bir kısmı, bunu tahir anlamına yorumlayarak deniz suyuyla abdest alıp gusletmenin caiz olmadığını belirtmişlerdir. [6]
Ayrıca bu konuda Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivayet edilen, *"Deniz suyu ne cenabeti kaldırmaya yeter, ne de onunla abdest alınır. Çünkü denizin altında bir ateş ve ateşin altında bir deniz var ve böylece yedi deniz ve yedi ateş sayıp sıralamıştır."* mealindeki hadîsin asılsız olduğunu Ebû Hasen el-Kinanî eş-Şâfiî (H. ?-963/M. 1555) Tenzihü'ş-Şeriatî'l-Merfu'â adlı eserinde belirtmiş ve Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edilen *"İki su var ki cenâbetliği kaldırmaya yeterli değildir. Deniz suyu ve hamam suyu"* mealindeki hadisin de hiçbir asla dayanmadığına dikkatleri çekmiştir. [7]
Nitekim Ebu Hanîfe'nin arkadaşlarından bazısı İmam Mâlik'ten naklen ve bazısı da kendi ictihad ve yorumlarını ortaya koyarak, tahûr tabirini tahir ile yorumlamışlardır.[8]
Ancak İbn Ömer'den yapılan rivayetin râvilerinin meçhul olduğunu Ebû Dâvud ileri sürerek, delil olamıyacağına işaret etmiştir.
İmam Ebû Hanîfe de deniz suyunun temizleyici olduğunu belirterek onunla abdest alıp gusletmekte bir sakınca görülmediğini söylemiştir. Çünkü ilgili hadîsi sadece beş muhaddis tarafından değil, aynı zamanda İbn Huzayme, İbn Carud, Hâkim, Dârekutnî, İbn Ebî Şeybe de kendi eserlerinde rivayet etmişlerdir. İbn Münzir, İbn Mende ve el-Beğavi gibi muhaddîsler de bunun sahih olduğunu açıklamışlardır. İbn Esir, Şerhü'l-Müsned'de bu hadîsin hem sahih, hem meşhur olduğuna dikkatleri çekmiş, müctehid imamlar bunu kendi eserlerinde zikrederek delil göstermişler ve ricalinin güvenilir olduklarını söylemişlerdir.
Denizde yaşayıp orada ölü olarak bulunan balık her türüyle helâldir şu şartla ki, sırtüstü yatık vaziyette su üstüne çıkmış olmasın...[9]
Hadîsin açık delâletinden, denizde yaşayan her canlının ölüsü de, dirisi de helâldir. Ancak müctehid imamların ictihad ve tesbitleri farklıdır: İmam Ebû Hanife'ye ve bazı arkadaşlarına göre, sadece balık bütün türleriyle helâldir, diğer canlılar "habâis" kapsamına girdiğinden haramdır. İmam Şafiî ve çoğu arkadaşlarına göre, deniz köpeği, deniz

domuzu dışında kalan diğer canlılar helâldir. Ayrıca bundan Kurbağa, Kaplumbağa, Timsah, Yılan, Yengeç, İstakoz da istisna edilmiştir. [10] İmam Mâlik'e göre, denizde yaşayan her canlı helâldir, eti yenilebilir.
Ancak Şevkanî'nin Neylü'l-Evtar'da tesbitine göre, İmam Şafiî sıhhata kavuşturulmuş tesbitle deniz domuzu, köpeği ve tilkisi dahil bütün hayvanlar helâldir, demiştir. Şafiî bu ictihadına dayanak olarak yukarıdaki hadîsi göstermiştir. [11]

Çıkarılan Hükümler:

1- Deniz suyu hem temizdir, hem temizleyicidir. O bakımdan onunla abdest alıp gusletmek caizdir. Bana muhalefet edenler olmuşsa da, birincilerin ictihad ve görüşleri ağırlık kazanmıştır. Sahih olan da budur...
2- Denizde yaşayıp bir hastalık ve zehirlenme dışında herhangi bir sebeple ölen balık helâldir.
3- Denizde yaşayıp istisna edilenlerden başka yine belirtilen iki sebep dışında herhangi bir sebeple ölen diğer hayvanlar da eksere göre helâldir.[12]
4- İmam Şafiî'ye göre, ilgili hadîs taharet ilminin yarısını oluşturmaktadır.

Abdest Almak İsteyen Kimse Elini Su Kabına Sokabilir Mi?

İslâm temizliğin ana kurallarını koyan ve onu savunan son dindir. O kadar ki, abdest almak üzere su kabına elini uzatan kimse, elini yıkamadan o kaba sokabilir mi? meselesi fukaha arasında bir konu haline getirilmiş ve bu husustaki rivayetlerin toplanıp sonuç çıkarılması istenmiştir.
Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri sahih hadis istidlalin en kuvvetli dayanağı olarak seçilmiş ve görüşler ortaya konmuştur:
Ashab-ı Kirâm'dan Enes b. Mâlik (r.a.) diyor ki:
"İkindi vakti yaklaşmış bir halde Resûlüllah (a.s.) Efendimizi gördüm, oradaki insanlar da abdest suyu arıyor fakat bulamıyorlardı, derken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e abdest suyu (bulunup) getirildi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz elini o su kabının içine koydu ve oradaki insanlara o sudan abdest almalarını emretti. O sırada suyun O'nun parmakları arasında kaynayıp aktığını gördüm, o kadar ki, hepsi sonuna kadar abdestlerini aldılar."
Hadîs-i şerifin açık delâletinden üç ayrı hüküm anlaşılmaktadır:
1- Zaruri hallerde mevcut suyu eşitlik ölçülerine göre kullanmak meşrudur.
2- Abdestsiz kimsenin murdar olmayan elini az suya batırması, suyu müsta'mel (yani kullanılmış) yapmaz.
3- Kutsal veya mübarek sayılan su ile abdest almak caizdir. Zarurî hallerde mevcut az suyu eşit şekilde kullanmak hususu, bu hadisle istidlal edilmişse de üzerinde tam ittifak hasıl olmamıştır. Çünkü insanlar abdest için su ararken bulunan suyun Resûlüllah'a (a.s.) getirilmesi, sahibinin rızasıyla mı olmuştur, yoksa rızası dışında mı elinden alınmıştır? Gerek ilgili hadîsin siyak ve sibakından, gerekse diğer hadîslerden bunun rıza dışı alındığına delâlet eden hiçbir kayıt yoktur. Bunun aksine rızasına baş vurularak alındığı ise rivayetin seyrinden anlaşılmaktadır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimizin başkasına ait bir şeyi cebren aldığı vaki değildir. Aynı zamanda buradaki zarurî hal, insan hayatıyla alâkalı değil, ibâdetle ilgilidir. Su bulunmadığı yerde teyemmüme cevaz vardır. Neylü'l-Evtar'da, "Bu, zarurî durumda mevcut suyu ortaklaşa kullanmaya delâlet eder" denilmesinin [13] üzerinde şüpheyle durmak gerekir, yani kabule pek de şayan değildir.
Ölüm derecesi söz konusu olduğu takdirde mevcut suyu veya herhangi bir yiyecek maddesini zaruret miktarını aşmamak, başkasının bu hakkına tecavüz etmemek şartıyla ihtiyaç sahiplerine eşit ölçülerle dağıtmakta bir sakınca yoktur.
Hz. Enes'in (r.a.) rivayet ettiği bu hadîs daha çok Resûlüllah'ın (a.s.) mu'cizelerinden birini yansıtmaktadır.
Abdestsiz kimsenin az suya elini sokması, suyu müsta'mel eder mi? Resûlüllah (a.s.) Efendimizin az bir suya elini sokup mu'cize izhar etmesi, suyu müsta'mel etmiyeceğine delâlet etmektedir. Ancak ele bulaşık bir necaset söz konusu olduğu takdirde o suyu murdar edeceği kesindir. Nitekim altı hadis kitabında rivayet edilen şu hadîs konuyu bize daha iyi açıklamakta ve her türlü şüphe ve yanlış yorumu kaldırmaktadır:
"Sizden biri uykusundan uyandığı zaman, üç defa yıkamadıkça elini (içinde su bulunan) kaba batırmasın. Çünkü o elinin nerede gecelediğini bilemez."[14]
Geceleyin uyurken elinin ön ve arka nahiyelerine dokunması neticesi bir takım murdar şeylerin bulaşmasına neden olur. O takdirde iyice yıkamadan mevcut kaptaki suya sokmakla su murdar olur. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, az önce naklettiğimiz hadîste az suya elini sokup mu'cize izhar etmesi, gündüzleyin cereyan etmiş, uyku uyuyup kalkarak bunu yaptığını gösteren hiçbir kayıt tesbit edilememiştir. O halde bu iki durumu birbirinden ayırd etmek gerekir.
Kutsal veya mübarek sayılan su ile abdest almakta dinen hiçbir sakınca yoktur. Nitekim Zemzem suyuyla hem abdest alınmakta, hem de gusledilmektedir. Resûlüllah'ın (a.s.) mübarek parmakları arasından kaynayan su da kutsaldır, ilâhi kudretin tecellilerinden biridir, bununla beraber bu tecelli ve mu'cize ashab-ı kirâm'ın abdest almalarını sağlamaya yöneliktir. Hiçbir sahabe bu su kutsallaştı, biz onunla abdest alamayız veya Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bu ilâhî kudretin yüksek tecellilerinden birini yansıtmakla mübarek bir hüviyet kazanmıştır, artık onunla abdest almanız doğru olmaz, şeklinde bir uyarıda bulunmamıştır, bilâkis *"geliniz abdestinizi bu su ile alınız!"* diye davet etmiştir.
Mezhep imamlarının bu hadîsle ilgili ictihad ve istidlalleri:
İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şafiî, ele bulaşmış murdar bir şey olmadığı takdirde o eli az suya sokmakla su müsta'mel olmaz. Bulaşık necis varsa, o az su necis olur, artık hiçbir şeyde kullanılması doğru olmaz, demişlerdir.
Müsta'mel su, yani abdest veya gusülde kullanılmış suyu abdest veya gusülde kullanmak caiz midir, değil midir? Konusu bununla yakından ilgili bulunduğundan az ileride açıklayacağız. İmam Mâlik'e göre, abdest niyetiyle elini sokup içinde yıkarsa su müsta'mel olur, böyle bir suyu başkası abdest veya gusül için kerahetle kullanabilir. Ahmed b. Hanbel'e göre, böyle bir suyu kullanmak caiz değildir, ancak kişi unutur da onunla abdest alıp namaz kılarsa, kıldığı namaz sahihtir. Ayrıca böyle bir su ile necaseti temizleyip gidermek de caizdir. [15]
Konumuza mesned teşkil eden hadîsi her ne kadar Hz. Enes (r.a.) rivayet etmişse de delâlet ettiği olaya birçok sahabi şahit olmuştur. O bakımdan sıhhatında şüphe eden çıkmamıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Üzerinde necis bulunmayan temiz bir eli su dolu kaba sokmak suyu müsta'mel etmiyeceğinden o suyu abdest ve gusülde kullanmak caizdir.
2- Üzerinde necis bulunan eli az suya sokmak suyu murdar edeceğinden öyle bir su ile abdest veya gusül caiz değildir.
3- Yolculuk esnasında susuz kalma korkusu yoksa, abdestini aldıktan sonra arta kalan suyu arkadaşlarına vermek sünnettir.

Abdest Alınmış Su Temizdir

Bilindiği gibi, abdest ve gusül hükmü taharet bölümüne girer, yani bir su ile abdest alan veya gusleden manevî kirlerini temizlemiş olduğundan o suyu müsta'mel (kullanılmış) yapar. İkinci bir defa o su ile abdest almak veya gusletmek üç mezhebe göre caiz değildir. İmam Mâlik'e göre, kerahetle caizdir. Ancak o su murdar da sayılmaz. Şer'i tabir olarak ona tahîr (temiz pak) denilir, ama mutahhîr (Temizleyici) denilmez; öyle ki: O su artık hadesi kaldırmada temizleyici değildir, o vasfını kaybetmiştir, ama temiz sayılır; bedene veya elbiseye ya da namaz kılınan yere dokunduğu takdirde murdar etmez.
Bu konuyu açıklar ve mesned kabul edilir mahiyette şu hadis rivayet edilmiştir:
"Cabir b. Abdillah (r.a.)'dan yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Hasta olup kendimi kaybettiğim (komaya girdiğim) bir halde idim ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni sormaya gelmişti. Abdest aldıktan sonra o suyu benîm üzerime döktü..."[16]
Hadîs-i Şerifin açık delâletinden anlaşılan hükümler:
1- Abdestte kullanılan su (mâ-î müsta'mel) temizleyici değil, sadece temizdir. Dokunduğu yeri necis yapmaz.
2- Peygamber (a.s.) Efendimiz'in abdest suyunda feyiz, bereket ve şifâ vardı. Ashab-ı Kiramın onunla teberrük etmesi (uğurlu ve bereketli sayması) takrir buyurulmuştur.
3- Abdest suyu ile teberrük genellik ifade eden bir sünnet değil, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e has bir fiil ve takrirdir.
4- Abdest alınan suyu içmek caiz midir? Mezhep imamlarına göre, bu suyun hükmü:
İmam Ebu Hanîfe'ye göre, temizdir. Ancak ikinci bir defa abdest veya gusletmek caiz değildir. Hanefi imamlarından bir kısmına göre, necistir, temizleyici ve temiz olma vasfını kaybetmiştir. Bunların dayanağı şu hadîstir:
"Sizden biri cünüp iken durgun suda elbette gusletmesin!" Diğer bir hadiste ise:
"Sizden biri durgun suya idrarını boşalttıktan sonra o suda gusletmesin!"[17]
Oysa durgun suda gusletmek suyu necis yapar, idrarın necis yapacağı ise tartışılmaz. O bakımdan abdest alınan müsta'mel suyu buna kıyas etmek farklı bir kıyastır ki, doğru bir hükme medar kabul edilmez.
İmam Mâlik'ten ve İmam Şafiî'den yapılan rivayetlerden birine göre, abdest alınan müsta'mel su, aynı zamanda mutahhir, yani temizleyicidir de...[18]
İbn Hazm bu suyun mutahhir olduğunu Süfyan es-Sevri'ye, Ebû Sevr'e ve bütün Zahirîlere nisbet etmiştir. [19]
İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, böyle bir su ile abdest alınmaz ve gusledilmez. Ancak unutularak onunla abdest alınıp namaz kılınırsa, o namaz sahih sayılır. Aynı zamanda sözü

edilen müsta'mel su ile necaseti giderip temizlemek de caizdir. [20]
Efendimizin abdest suyunun özelliği:
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ilâhi rahmet ve inayete en çok mazhar olan bir peygamberdir. Kalbi, Melek Cebrail'in rahmet elleriyle açılarak temizlenmiş ve ilâhî nur ve rahmetle boyanmıştır. Kalbinde tecelli eden bu nur ve rahmet bütün hücrelerine sızmış, bedeninin tamamını kaplamıştır. O bakımdan mübarek azasına dokunan abdest suyu, nur ve rahmetle ittisal sağlamakta ve keyfiyeti bizce bilinemiyecek bir özellik kazanmaktadır. Aynı zamanda Cenâb-ı Peygamber (a.s.) çok nezih ve temiz idi. Abdest suyuna sümkürmez tükürmezdi. Sadece ağzına ve burnuna su verir, sümkürmek gerektiğinde sol eli ile kabın dışına sümkürürdü.
İşte bu ve benzeri hikmet ve özelliklerden dolayı O'nun abdest suyu Ashab-ı kiram tarafından kapışılır, kalblerine kuvvet, bedenlerine sağlık ve yüzlerine letafet yansıtırdı.
Buna kıyasla başkasının abdest aldığı suyu belirtilen şekilde kullanmak doğru olmaz. Çünkü sözü edilen haller Resûlüllah (a.s.) efendimiz'in hasâisinden, yani özelliklerindendir, ona kıyas yapılarak başkasının abdest aldığı suyun belirtilen şekilde kullanılmasının uygun olacağı söylenemez...
Abdest alınan suyun içilmesi caiz midir?
Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sözü edilen su temizdir, temizleyici değildir. Onunla necaseti giderip temizlemek caizse de hadesi, yani abdestsizlk ve cenâbetliği gidermek caiz değildir. Bir zaruret olmadıkça içilmesi de doğru değildir. Ancak Resûlüllah'ın (a.s.) Efendimiz'in abdest aldığı su bir istisna teşkil eder. Nitekim bununla ilgili üç sahih hadîs nakledilmiştir:
Ebu Cuhayfe (r.a.) diyor ki:
"Günortası sıcağında Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yanımıza geldi. Kendisine abdest için su getirildi, o da abdest aldı. İnsanlar O'nun abdest aldığı suyu kapış kapış alıp (yüzlerine, kollarına, başlarına) sürdüler."[21]
Cumhur-i ulemâ sözü edilen hususta bu hadîsi delil saymışlardır.
Ebu Musa (r.a.)'den yapılan rivayette diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, içinde su bulunan küçük bir kap istedi. Ellerini ve yüzünü o kapta yıkadı, sonra da ağzına aldığı suyu ona boşalttıktan sonra o ikisine (Ebû Musa ile Bilâl) *"bundan içiniz ve yüzünüze, göğsünüze boşaltınız!"*, buyurdu."[22]
Hadîsin açık delâletinden, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in burada abdest almayıp sadece serinlemek için ellerini ve yüzünü yıkadığı anlaşılıyor.
Üçüncü hadîsi yine Buharî naklediyor: Ashab-ı Kirâm'dan Sâib b. Yezîd (r.a.) diyor ki:
"Teyzem beni alıp Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e götürdü ve Ya Resûlellah! dedi, doğrusu kızkardeşimin oğlu hastadır. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) başımı okşadı ve benim için bereket ile duâ ettikten sonra abdest aldı. Ben de onun abdest aldığı sudan içtim ve sonra da arkasına geçip durdum..."[23]
İşte bütün bu rivayetler, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in abdest aldığı suyun teharetine delâlet etmektedir. Bu O'nun hasâisinden, yani özelliklerinden biridir ki başkasının abdest suyu ona kıyas edilmez.
Şevkanî ise, özelliklerle ilgili iddiayı pek geçerli kabul etmemiş ve aslolan o ki: Onunla ilgili hüküm ümmetiyle ilgili hüküm birdir, meğer ki o fiilin ona has olduğunu gösteren bir delil bulunsun; oysa belirtilen husus hakkında bir delil yoktur, diyor, sonra da şunu ilâve ediyor: Bir şeyin necis olduğuyla ilgili hüküm, şer'i hükümdür ki, delile muhtaçtır... diyor.
Bize göre, bu konuda delil aramaya gerek yok. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in öyle halleri var ki, onları izhar ederken "bunlar bana mahsus hallerdir" dememiştir. Ama Ashab-ı Kiram, ona mahsus olduğunu idrâkten uzak kalmayıp aynı halleri izhar etmeyi düşünmemişlerdir. O bakımdan cumhur, abdest alınan suyun içilmesini veya yüze göze sürülmesini Hz. Peygamber'e (a.s.) has bir hal olarak kabul etmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest alınan su müsta'meldir, onunla tekrar abdest alınmaz ve gusledilmez. Ancak necaseti gidermede kullanılabilir. İmam Mâlik'e göre, abdest ve gusülde kerahetle kullanılabilir.
2- Cumhura göre, başkasının abdest aldığı suyu alıp içmek veya yüze göze sürmek mekruhtur. Bu, Peygamber'e (a.s.) has bir haldir ki ümmetine teşmil edilmez.
3- Ahmed b. Hanbel'e göre, böyle bir su ile unutur da abdest alır veya gusleder de namaz kıldıktan sonra hatırlarsa, kıldığı namaz sahîh kabul edilir.

Cünüb Kimse Necis Sayılır Mı?

Cünüplük insana arız olan mânevi bir kirdir, zahirî bir murdarlık değildir. Böylesine manevî bir kirden gusletmek suretiyle arınmanın sayılmayacak kadar faydaları vardır. En azından kalbe kuvvet, ruha cila, bedene sıhhat kazandırır. Gusleden kimse kullandığı suyu bedeninin her tarafına dokundurduğu için artık o su müsta'mel sayılır, başka bir şeyde kullanılmaz.
Cünüplüğün zahiri bir murdarlık olmadığına delâlet eden hadis-i şerif şöyledir:
Ashab-ı Kirâm'dan Hüzeyfe b. Yeman (r.a.) şöyle anlatmıştır:
"Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz onunla karşılaşınca, kendisi cünüp bulunuyormuş; o sebeple Peygamber'den meyledip uzaklaşmış, guslettikten sonra gelmiş ve (özür dileyerek şöyle) demişti: Cünüb idim... Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.):
"Doğrusu müslüman necis olmaz..."[24]
Hadisin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Müslüman bedeni itibariyle temizdir.
2- Kâfir bedeni itibariyle de necistir. Nitekim Kur'ân'da: *"Muhakkak ki müşrikler necistir."* buyurulmuştur.
3- Müslüman murdar şeylerden korunup arınmayı âdet edindiğinden temizdir. Müşrik ise bazı murdar şeylerden korunmadığı, meselâ domuz eti yediği ve ona dokunduğu için necistir.
4- Müslüman itikad yönünden de temizdir. Müşrik ise bu yönüyle de murdardır. Tabii bu murdarlık manevî anlamdadır.
5- Müslümanın dirisi de, ölüsü de temizdir. Bazı ilim adamlarına göre, sadece dirisi temizdir.
6- Müslümanın içi dışı temiz olduğuna göre, abdest aldığı su da temizdir.
Müslüman cünüb de olsa temiz sayılır. Çünkü cünüplük arızi bir hal ve mânevi bir kirdir. O halde cünüp kimsenin elinin dokunduğu yer necis olmaz. *"Doğrusu müslüman necis olmaz"* mealindeki hadis, buna delâlet eder. Çünkü zahirde bir murdarlık söz konusu değildir.
Ayrıca müslüman zahirî bir necaset taşımadığı, beden ve elbisesine necaset bulaşık olmadığı sürece temiz sayılır. Gerçek müslüman zaten bu gibi murdar şeylerden kaçınmayı âdet edinmiştir.
Müşriklerin çoğu bazı zahirî necasetten korunmadıkları, hattâ bazı necis şeyleri temiz kabul ettikleri için murdar sayılmışlardır. Ayette müşriklerin necis olduğu belirtilirken hem zahirî, hem manevî murdarlığa işaret edilmiştir. Bazısına göre, onların murdarlığı itikadi yöndendir.
Küfür manevî bir murdarlıktır ki, kişinin kalbini ve ruhunu kirletir. İmân mânevi bir nur ve temizliktir ki, kişinin kalbini ve ruhunu arındırıp tertemiz yapar. Bu bakımdan cünüplük, küfür değildir, o halde kalbi ve ruhu kirletip karanlığa boğan bir murdarlık sayılamaz. Sadece mânevi bir kirdir ki, gusletmekle temizlenir.
Müslüman temizliği âdet edindiği, şer'î temizliğe dikkat gösterdiği için abdest aldığı su da temiz kabul edilir.
Müctehid imamların ve bazı ilim adamlarının ictihad ve görüşleri:
İmam Mâlik'e göre, müslümanın aynı (zâtı, kendisi) temizdir, müşrikin aynı necistir. Cumhura göre, müşrikin aynı necis değildir. Çünkü kitap ehli kadınla evlenmeyi Allah mübah kılmıştır. Ayrıca onların hazırladığı necis olmayan yiyecekler bize helâl kılınmıştır. Kestikleri hayvandan yememizde bir sakınca görülmemiştir.
İmam Mâlik ve aynı görüşte olanlar, Ebu Sa'lebe'nin şu rivayetini delil olarak almışlardır:
"Ya Resûlellah! Biz kitap ehli olan bir kavmin topraklarında bulunuyoruz, onların kaplarında bir şeyler yiyebilir miyiz?" diye sorunca, Resûlüllah (a.s.) ona şöyle buyurmuştur:
"Başka kap bulabilirseniz onların kaplarında yemeyin, bulamazsanız, yıkayın da öylece yiyin..."[25]
Cumhur ise, müşriklere ait kapların mutlak anlamda necis olmadığına, o kaplarda domuz eti pişirdikleri ve içki kullandıkları için murdar sayıldığına kail olmuştur. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud'un Sa'lebe'den rivayet ettikleri hadiste şu sözler yer almıştır:
"Bizim (eyleştiğimiz) yer, Kitap ehlinin yeridir. Şüphesiz ki onlar domuz eti yiyorlar, şarap içiyorlar. Bu durumda biz onların kaplarını ve çömleklerini nasıl yapalım (kullanalım)?..."
Bundan da anlaşılıyor ki, müşrikler domuz eti yedikleri, ona bulaştıkları; şarap içtikleri ve ondan kaçınmadıkları için zahiren de murdar sayılmışlarsa da, böyle bir durumu olmayan müşriklerin zahiren murdar sayılması söz konusu değildir. Nitekim Buhari ve Müslim'in tesbitlerine göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, müşrike bir kadına ait deriden mamul su kabından abdest almıştır. Aynı zamanda müşrik olan Sümâme b. Esâl'ı Mescid'deki hurma sütunlarından birine bağlamıştır. Hayber'in fethinde müşrike kadının pişirip hazırladığı koyundan yemiştir. Hıristiyan ülkelerden satılık için getirilen peynirden yemiştir.[26]
Her şeyden önce Kur'ân'da en son inen Mâide sûresinde Kitap ehlinin yiyeceklerinin (helâl maddeden olduğu takdirde) müslümanlara helâl kılındığı açıklanarak her türlü şüphe giderilmiştir.

Müslümanın Dirisi De, Ölüsü De Temizdir.

Müslümanın dirisinin temiz olduğunda icma' vaki olmuştur. O bakımdan aksini iddia eden çıkmamıştır. Ölüsüne gelince, müctehid imamların istidlal ve görüşleri farklıdır:
a) İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre, necistir. Yıkanmadıkça üzerine Kur'ân okunmaz.
b) İmam Şafii ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, temizdir. Yıkanmadan önce de yanında Kur'ân okunur.
Hz. Cabir'in ve Ebû Hüreyre'nin cünüp bulundukları bir zamanda, Resûlüllah (a.s.) Efendimizle karşılaştıklarında dönüp sapmaları, ona karşı olan üstün saygılarının bir ifadesi, aynı zamanda Resûlüllah'ın böyle karşılaşmalarda selâm verdikten sonra el sıkışmasını ve karşısındaki insan için dua etme âdetini bildikleri için öyle bir vaziyette, yani manevî bir kirle huzurunda durmaktan haya etmelerinin açık belirtisidir. Nitekim Ebû Hüreyre (r.a.) diyor ki:
"Cünüp bulunduğum bir halde Peygamber'le (a.s.) karşılaştım. Elini (musafaha için) bana uzatınca ben elimi ondan çektim ve doğrusu ben cünübüm, dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.): *"Sübhanellah! Müslüman necis olmaz..."* buyurdu.[27]
Abdest alınan su her ne kadar çoğu ilim adamlarınca temiz kabul edilmişse de onun bu temizliği sadece gerektiğinde necaseti gidermede kullanma imkânına dayanır. O halde mecbur kalınmadıkça onu hiçbir şeyde kullanmamak daha uygun olur. Zaten Ahmed b. Hanbel, Leys, Evzaî, Şafii, Mâlik ve bir rivayette Ebû Hanife onu gayr-i mutahhir saymışlardır.[28]

Çıkarılan Hükümler:

a) Cünüp olan müslüman necis değildir. Sadece arızî olarak mânevi bir kir taşımaktadır. O vaziyette elini ve ağzını yıkayarak yemek yiyebilir, musafaha yapabilir, selâm verip alır.
b) Müslüman itikad yönünden de temizdir. Müşrik ise necistir.
c) Çoğu ilim adamlarına göre, müslümanın dirisi de, ölüsü de temizdir. İmam Ebû Hanife onun ölüsünü necis saymış, gusledildikten sonra temizlenir demiştir.
d) Müslümanın abdest aldığı su temizdir, dokunduğu yeri murdar yapmaz.

Suyun Temizleyici Vasfının Ortadan Kalkması

Suyun temiz ve temizleyici vasfının ortadan kalkması üç şeyden biriyle gerçekleşir:
1- Renginin değişmesi,
2- Kokusunun değişmesi,
3- Tadının değişmesi,
Bundan, suyun iki durumunun mevcudiyeti anlaşılıyor: Birincisi, suyun üç halinden hiç birinin değişmemesi, mutlak şekilde kalmasıdır. İkincisi, üç vasfından birinin değişmesiyle mutlakıyetini kaybetmesidir.
Bu konuda ilim adamlarının dayanak olarak seçtikleri hadîsi Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle nakletmiştir:
"Sizden biri, cünüb olduğu halde durgun suda elbette gusletmesin!"[29]
Ahmed b. Hanbel ile Ebû Dâvud buna yakın şu rivayeti tesbitle nakletmişlerdir:
"Sizden biri elbette durgun suya idrar etmesin ve suda cenabetten dolayı gusletmesin!"
Bunun üzerine dediler ki:
"Ya Ebâ Hüreyre! O zaman (cünüb kimse) ne yapar?"
"Elini uzatıp (avuçlayarak veya bir kaba doldurarak) alır", diye cevap verdi.
Hadis-i şerifin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Durgun suda gusletmek men'edilmiştir.
2- Durgun suda gusletmek suyu necis yapar; diğer bir tabirle müsta'mel hale sokar.
3- Durgun suya gusletmek üzere giren kimse bedeninden bir kısmını yıkamakla suyu müsta'mel, kullanılmaz hale getirir. Böylece guslünü tamamlayamaz.
4- Durgun suya idrar etmek, onu necis edeceğinden men'edilmiştir.
5- Durgun suda abdest almak aynı hükme, yani gusletmekle ilgili hükme girer mi?
Müctehid imamların istidlal, görüş ve tesbitleri:
Durgun suda gusletmek veya abdest almak suyu müsta'mel duruma getirir. Müsta'mel su ise ikinci bir daha abdest ve gusül için kullanılamaz. Bu, İmam Ahmed b. Hanbel'in, Leys'in, Evzâî'nin, Şafiî ve İmam Mâlik'in ictihad ve görüşüdür. Yapılan bir rivayette ise İmam A'zam da aynı görüştedir. Sözü edilen imamlar belirttikleri hükmü bu hadîse ve bir de, erkeğin, kadının abdest suyunun artanıyla abdest almasın, mealindeki hadise dayanarak ihticac etmişlerdir.
Böyle bir durumda abdest veya gusül için mutlak su bulunmadığında teyemmüm edilir. Sözü edilen su ise, müctehid imamlardan Hasan Basri, Zührî, Nahaî, Mâlik, Şafii ve Ebû Hanife'ye göre müsta'meldir, fakat necis değildir. Ebu Sevr ile Zahirî imamları da aynı görüştedir.[30]
Durgun suda gusletmek men'edilmiştir; çünkü müctehid imamlardan çoğuna göre o su müsta'mel olur ve müsta'mel su ile ne gusledilir, ne de abdest alınır, ancak necis sayılmaz. Rengi, kokusu ya da tadı değişmedikçe temiz olma vasfını kaybetmez.
İmamların bir kısmı ise, durgun suya gusletmek üzere giren ve bedeninden bir kısmını o niyetle yıkayan kimse, suyu bir anda müsta'mel duruma sokarda guslünü tamamlayamaz. Bir kısmına göre ise, guslünü yerine getirdikten sonra su müsta'mel duruma girer. Çünkü gusül, bedenin tamamını yıkamaktır. Bir kısmını yıkamakla gusletmiş ve böylece suyu müsta'mel duruma sokmuş sayılmaz. Sahih olan da budur...
Durgun suya idrar etmek onu murdar yapar. Ancak unutmamak gerekir ki, durgun suyun azlığının ve çokluğunun bu hükmün değişmesinde te'siri vardır. Nitekim ileride bu husus açıklanacaktır.
Durgun suda abdest almak da aynı hükmü gerektirir, yani suyu müsta'mel duruma sokar, artık o sudan abdest alınmaz, gusledilmez.
Kadının abdest veya gusül suyunun fazlasıyla erkeğin abdest alması veya gusletmesi konusuna gelince, bununla ilgili hadislerin tamamını biraraya getirdikten sonra neticeye varmak mümkündür. Biz sıhhatlarında şüphe olmayan iki hadîsi nakletmekle yetiniyoruz:
Birincisi Müslim ve Ahmed'in İbn Abbas'dan (r.a.) naklettikleri rivayettir:
"Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, (ezvac-ı tahirattan) Meymune'nin (abdest veya gusül suyunun) fazlasıyla gusledi..."
Ayrıca Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce ikinci bir rivayeti buna benzer bir anlatımla nakletmişlerdir.
İkincisi, Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizi'nin sahîh kabul edip naklettikleri rivayettir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in zevcelerinden bazısı büyükçe bir çanak veya teştte gusletti. Az sonra abdest almak veya gusletmek üzere Resûlüllah (a.s.) Efendimiz geldi. Eşi ona:
"Ya Resûlellah! Ben cünüb idim," deyince, Efendimiz (a.s.):
"Şüphesiz ki su cünüb olmaz."
Gerek yukarıdaki birinci hadiste "suyun fazlası" tabiri, gerekse ikinci hadîste büyükçe çanak veya teşt, tabiri bize ipucu vermektedir. Şöyle ki, Resûlüllah'ın (a.s.) eşi evdeki mevcut kaptan su alıp guslettikten sonra o kapta su artakalmış, Resûlüllah da (a.s.) arta kalan o su ile gusletmiştir ki, mevcut su müta'mel olmamıştır. İkinci hadîsi bununla birleştirip aynı hükmü çıkarmamız mümkündür. Çünkü durgun olup az suya girip abdest almak veya gusletmek men'edilmiş ve suyun müsta'mel olacağı belirtilmiştir. Resûlüllah (a.s.) hem bundan men'eder, hem de kendisi böyle bir suya girip gusleder mi?
Nitekim Ebû Dâvud ile Nesâî'nin sahih isnadla çıkardıkları şu hadîs-i şerif yukarıdaki yorumumuza ışık tutmakta ve isabetini kuvvetlendirmektedir:
"Peygamber'e (a.s.) sahabilik etmiş bir adamdan rivayet ediliyor. O zat şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kadının erkekten artan su ile, erkeğin de kadından artan su ile gusletmesini men'etti. *"Beraberce suyu avuçlayarak alıp yıkansınlar"*, (buyurdu)."
Râvi burada "beraberce" diye çevrisini yaptığımız "cemî'ân" tabirini kullanmıştır. Bu, beraberce, birlikte, hep beraber, gibi sözlerle terceme edilebilir. Hadîsin asıl delâlet ettiği hüküm şudur: Büyükçe bir teşt veya çanakta yıkanan kadın veya erkek, o suyu müsta'mel etmiş olur. Ama kadın ve erkek birlikte o sudan gusledecek olurlarsa, her ikisi de suyu müsta'mel etmemeye özen gösterir ve daha önce yıkayıp temiz tuttukları avuçlarıyla onu dikkatle kullanırlar.[31]
Burada Ebu Hüreyre'nin "yetanavelü tanavülen" tabiri hatıra gelir. Durgun suda gusletmeyin, diyerek Peygamber (a.s.) mü'minleri bundan men'ettiğini söyleyince, kendisine "o takdirde ne yapılır?" diye sorulunca, tenavül tabirini kullanmış, yani elini uzatıp alır da öylece gusleder. Ezvac-ı tahirat da yanlarına koydukları büyükçe çanak veya teştten ellerini uzatıp su alarak gusletmişler ve kapta kalan fazla su müsta'mel duruma gelmemiş, böylece Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o suyla gusletmiş veya abdest almıştır. Buna İbn Abbas (r.a.) "yağtesilü bi-fazli Meymunete..." cümlesini ifade ederek kendine has bir tabir kullanmıştır.

Suyun Azlık Ve Çokluk Mes'elesi:

Bu durumlarda suyun azlık ve çokluk meselesi söz konusudur.
Kütüb-i sitte'den beşinin Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan yaptıkları rivayete bakılırsa, durgun su iki kulle'yi bulursa pisliği taşımaz, hükmü ortaya çıkıyor. Hadîsin tam tercemesi şöyledir:

"Su iki kulle olduğu zaman pisliği taşımaz."
İbn Huzeyme ile İbn Hibban bu hadîsin sahîh olduğunu söylemişlerse de üç kulle ve bir kulle şeklinde rivayetler de mevcuttur. Ayrıca Rabi' el-Müezzin bunu İbn Ömer'e kadar götürmüş, Resûlüllah'a (a.s.) ref'etmemiştir.[32]
Diğer yandan Ebu Cafer el-Ezdî'nin de dediği gibi, iki kulle tabiri birkaç manaya delâlet eder: Kamet, boy manasına, büyükçe küp anlamına gelir. Ama mâruf olan Hicaz'ın topraktan mamul büyükçe küpleri demektir.
Yapılan ciddi inceleme ve araştırmaya göre, hadîs hem sened, hem metin yönünden muzdariptir. O bakımdan Hanefiler bu hadisi kendilerine bu konuda dayanak seçmemişler ve amel etmemişlerdir. Nitekim İbn Abdilberr et-Temhîd'de diyor ki:
"Şafiî'nin kendine delil olarak seçtiği iki kulle, hadîsi, nazar cihetiyle zayıf bir mezhep, eser cihetiyle gayr-ı sabittir..."[33]
Bununla beraber Şafiîler bu hadîse dayanarak, su iki kulleyi bulduğu takdirde rengi, kokusu veya tadı değişmedikçe necis olmaz, demişlerdir.
Kulle'nin ne kadar olduğuna gelince, Şafiî fukahasının tesbitine göre, Bağdat rıtlıyla 500 rıtıldır. Her rıtıl 130 dirhem ağırlığındadır. Kamus'un beyanına göre, her tırıl 12 okkiyedir.[34]
Kulle konusunda rivayet edilen bir diğer hadîs ise şöyledir:
"Su kırk kulleye ulaştığı zaman artık pislik taşımaz..."
Görüldüğü gibi, bir rivayette iki külle, bir başka rivayette üç külle denildiği halde bu rivayette kırk külle denilmektedir. Yapılan ciddi araştırma neticesi Hz. Câbir'e isnad edilen bu hadîsin sahîh olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim Ebu Hasan el Kinanî eş-Şâfiî (H. ?.-963/M. ?-1555) içindeki sözlerin çoğu şaz veya münkerdir, râvilerinden Kasım b. Abdullah el-Umerî ise hem zayıf hem de çok hata yapan bir kimse olarak bilinir, şeklinde ifade kullanarak sözü edilen hadîsin münker olduğunu belirtmiştir.[35]
Şafii dışında diğer mezhep imamları kulle ile ilgili hadislerin muztarib ve münker olduklarını dikkate alarak hükme medar kabul etmemişlerdir. Sahih olan da budur. Çünkü iki kulle su pislik taşımaz, sözü vakıa da ters düşmektedir. Allah daha iyisini bilir...
Şâfiîler ise, su müsta'mel bile olsa iki kulle'ye ulaştığı zaman müsta'mel olmaktan çıkar mutahhir vasfını alır. Ayrıca onlara göre, bu miktar suya düşen necaset onun üç vasfından birini değiştirmedikçe temiz ve temizleyici sayılır. Bu ictihad su sıkıntısı çekilen yerlerde kolaylık sağlar.
Günümüzde gelişen lâboratuvar çalışmaları, bakteriyolojik incelemeler de Şafiî'lerin muzdarib hadîse dayalı bu ictihadlarının isabetli olmadığını ortaya koymuştur. Bununla beraber müctehid imamların ictihadlarına her zaman saygılıyızdır. Mikrobun henüz tesbit edilmediği, mikroskobun icâd edilmediği ve parazitlerle basillerin insana nasıl zarar verdiği, ne yoldan geçtiği pek iyi anlaşılmadığı bir çağda, müctehid imamların örfe ve günün ilmine dayalı ictihadlarının çoğu yine de isabetlidir, diyebiliriz. Çünkü Kur'ân ve Hadis-i şeriflerde ilme ışık tutan anafikirleri mümkün olduğu ölçüde dikkate almış, ictihadlarına mesned seçmişlerdir. Ruhları şad olsun!..

Elin Ayasındaki Islaklıkla Başı Meshetmek

Bilindiği gibi, abdest müsta'mel olmayan bir su ile alınır. O bakımdan bir azada kullanılan suyu ikinci bir azada kullanmak caiz görülmemiştir. Baş da abdest azasından biridir; yıkanmaz meshedilir. Çünkü bu hususta Kur'ân'da açık ve kesin beyân vardır.
Meselenin içyüzü, anahattı bu olmakla beraber, abdest alıp kolları yıkadıktan sonra elleri yeniden suya dokundurmadan mevcut ıslaklığıyla başı meshetmek farzı yerine getirmek için yeterli midir? Bunun cevabını, müctehid imamların ictihad ve teshillerini belirtirken vermeye çalışacağız. Şimdi ise, konuyla ilgili hadis-i şerifi naklederek taşıdığı hükümleri belirtelim:
Süfyan es-Sevri'den, Abdullah b. Muhammed b. Akil'den rivayet edilmiştir. Abdullah: Rübeyyi' binti Muâvviz b. Âfrâ' bana haber verdi, diyor ve sonra (naklettiği hadîste) Resûlüllah'ın (a.s.) abdest alışını anlatıyor, ezcümle şunu bildiriyor:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz elinde abdest suyundan kalan ıslaklıkla iki defa başını meshetti, önce başının gerisinden başladı ve sonra alnına doğru çevirip getirdi. Ayaklarını da üçer defa yıkadı."
Bu hadîsi Ahmed ve Ebû Dâvud muhtasaran rivayet etmişlerdir ki lâfzı şöyledir:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ellerinde kalan suyun artanıyla başını mesnetti."
Tirmizi, "Abdullah b. Muhammed b. Akil sadûk (doğru) dur.. Ancak bazıları onun hıfzı yönünü dikkate alarak hakkında konuşmuşlardır (hafizasının biraz zayıf olduğunu belirtmişlerdir)," diyor. İmam Buharî ise: Ahmed, İshak ve el-Humeydî, Abdullah'ın naklettiği hadîsle ihticac edegelmişlerdir, demiştir.
Hadis-i şerifin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Başı meshetmek farzdır.
2- Başı meshetmek için elleri kullanılmadık su ile ıslatmak gerekli değildir.
3- Bu durumda müsta'mel suyun abdestte kullanılması caiz midir?
4- Başı bir defa mı, iki defa mı meshetmek farzdır?
5- Ayakları yıkamak farzdır.
6- Ayakları üçer defa yıkamak farz mıdır?
Bu konuda müctehid imamların ictihad ve görüşleri:
a) İmam Ebû Hanîfe'ye ve bazı arkadaşlarına göre, abdest alırken başı meshetmek için elleri yeniden kullanılmadık su ile ıslatmaya gerek yoktur. Kolları yıkadıktan sonra ellerde kalan ıslaklık bunun için yeterlidir. Ancak bu sırada başka bir azasındaki ıslaklığa dokunup onunla başını meshetmesi yeterli olmaz.[36]
Hanefiler, yukarıdaki hadîsin sıhhatini dikkate alarak buna cevaz vermişlerdir. Kullanılmadık yeni bir su ile eli ıslatmanın şart olmadığını belirterek bu farzın yerine gelebileceğini kabul etmişlerdir. Ancak eli kullanılmadık su ile ıslatarak öylece başı meshetmenin daha uygun olacağına da işarette bulunmuşlardır.
b) Hanefi fukahasından el-Hâkimü'ş-Şehîd'e göre, kolları yıkadıktan sonra ellerde kalan ıslaklıkla başı meshetmek caiz değildir. Ayrıca İmam Kerhi de Câmi-i Kebir'inde, Buhari ve Müslim'den yaptığı rivayetlerin ışığında abdest alırken ellerinde kalan ıslaklıkla başı meshetmenin caiz olmadığına dikkatleri çekmiş, bu durumla yeterli olmayacağını, herhalde kullanılmadık yeni bir suyla ıslatıp öylece meshetmenin gerektiğini belirtmiştir.[37]
c) Mâlikî'lere göre, eldeki mevcut ıslaklıkla başı meshetmek kerahetle caizdir.
d) Şafiî'lere göre, baştaki kıllardan birkaçının ıslanması bile mesh yerine geçer. Onlardan bazısına göre ise, ıslak bulunan elin dokunması da yeterlidir. Bununla beraber kullanılmadık bir su ile ıslatıp meshetmek daha uygundur.
Başı meshetmek, Kitap ve Sünnet, bir de icma' ile sabittir. Farz olduğunda şüphe yoktur. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her abdest aldığında ya başının tamamını ya da bir kısmını mutlaka meshetmiştir.
Başı meshederken ellerdeki mevcut ıslaklıkla yetinmek doğru olur mu? Yukarıdaki hadîsin açık anlatımından bunun yeterli olduğu anlaşılıyorsa da bu konuda rivayet edilen ve kullanılmadık bir su ile ıslatıp meshedilmesini öngören hadîsler vardır. Bunlardan dört kadarını nakletmekle yetinmek istiyoruz:
"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz (abdest alırken) başını ellerindeki kalan sudan (ıslaklıktan) başkasıyla meshetmiştir."[38]
Abdullah b. Zeyd'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in abdest alıp başını ellerinde kalan suyla değil başkasıyla ıslatıp meshettiğini gördüğünü bildirmiştir.[39]
"Doğrusu Peygamber (a.s.) Efendimiz abdest aldı ve başını meshetmek için kullanılmadık yeni su aldı..."[40]
"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz abdest aldığında başını meshetmek için eline yeni su alıp (öylece meshetmeyi gerçekleştirdi)."[41]
Bu rivayetleri reddeden olmamıştır. O halde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz çoğu zaman elini yeniden ıslatarak, bazan da mevcut ıslaklıkla yetinerek başını meshetmiştir. Çünkü eldeki mevcut ıslaklık bir bakıma müsta'mel sayılmaz, kullanılan sudan arta kalanıdır. O bakımdan müctehid imamların bir kısmı mevcut ıslaklıkla meshetmenin yeterli olacağına kail olmuşlardır.
Ayrıca yaptığımız nakilleri kuvvetlendiren bir başka hadîs, emir sıygasıyla rivayet edilerek, mesele daha da açıklığa kavuşturulmuştur:
"Başın için yeni bir su al!"[42]
Eğer bu hadîs sahihse -ki sahîh olduğunu sanıyorum- başı meshederken elleri kullanılmadık taze su ile ıslatmak, bir emr-i Resuldür. Ne var ki, müctehid imamların çoğu bu hadîsi sözü edilen meselede hüccet olarak almamıştır.
Hadîsi sened olarak alırsak, ilk naklettiğimiz hadîste Peygamber (a.s.) Efendimiz'in elindeki mevcut ıslaklıkla yetinerek başını meshetmesini ona has bir fiil sayarız. Nitekim Şevkani de aynı görüşü izhar ederek dikkatleri çekmek istemiştir. Çünkü O'nun bazı filleri, ümmetine has sözlerine muarız olabilir, yani o fiil ona has olup ümmetine teşmil edilmez. Bununla beraber konunun başlangıcında belirttiğimiz gibi, ellerin mevcut ıslaklığı, müsta'mel sayılmayabilir. O takdirde mevcut hadîsler arasında tezad kalkar, biri diğerini izah etmiş olur.
Abdestte ayakları yıkamak da farzdır. İlgili âyetle ve Resûlüllah (a.s.)'ın kavli ve fiilî hadîsleriyle sabit olmuştur. Üç defa yıkanması farz değildir, kemâl-i teharete yönelik bir fiildir. Âyette sadece *"ayaklarınızı da topuklara kadar yıkayın!"* emri yer almıştır ki bu üç defaya delâlet etmez; bir defa iyice yıkamakla emir gerçekleşmiş olur. İkinci ve üçüncü defa yıkamak belirttiğimiz hikmete yönelik olarak sünnet kılınmıştır. Dört mezhep imamları bu hususta müttefiktir.
Başın iki defa meshedilmesine gelince:
İlgili hadisin açık beyânına bakılırsa, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest alırken başını iki defa meshetmiştir. Tirmizi'nin Hz. Ali'den (r.a.) sahih senedle rivayet ettiği hadîste ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin başını bir defa meshettiği belirtilmiştir.[43]
O halde bu konuyu namazın farzları bölümünde açıklamaya bırakıyoruz. Çünkü içinde bulunduğumuz konu, müsta'mel suyun abdest ve gusülde kullanılıp kullanılmayacağıyla

ilgilidir. Ayrıca Ebû Davud'un Enes (r.a.)'den yaptığı sahih rivayette de Resûlüllah'ın (a.s.) elini ıslatıp sarığını çıkarmaksızın onun altına sokup nasiye kısmını meshettiği ve bunu bir defa yaptığı görülmektedir. Allah daha iyisini bilir...

Erkeğin Kadından Artan Su İle Guslemesi

Gusletmeleri gereken karı kocanın evlerindeki banyoda aynı kaptan su alıp birlikte yıkanmaları konu edilirken, kullandıkları suyun müsta'mel olup olmayacağı üzerinde durulmuştur.
Bilindiği gibi Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında şimdiki gibi evlerde musluklardan su akmazdı. Büyükçe kaplara su doldurularak ihtiyaç giderilirdi. Aynı zamanda yıkandıkları yer de evin bir köşesinde daracık bir bölümden ibaretti. İçine iki kişi girince bir üçüncüsüne yer kalmazdı. Bazı evlerde ise bu bölümler de yoktu, uygun olan bir köşesinde banyo yapılırdı. O bakımdan yanıbaşlarındaki kaptan su alıp yıkanırken vücuda dokunan suyun tekrar kaba dökülmesi veya sıçraması her zaman mümkündü. Kadın yalnız başına yıkanırken belki bu hususa dikkat etmeyebilir, böylece kapta artan suyun müsta'mel duruma gelmesine neden olurdu. Fazla su bulmakta zorluk çeken o ailenin erkeği gusletmesi gerektiğinde kalan su ile yıkanmak durumunda kalabilirdi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, hem kalan suyun müsta'mel olmaması, hem su sıkıntısı çekilmemesi, hem de gönül rahatlığı içinde vâcib olan guslün yerine getirilmesi için bazı uyarılarda bulunmuş ve fiilî örneklerini vermiştir.
Tabii ki, bu husus az bir suyun mevcut olduğu zamanla ilgilidir. Göl, ırmak, büyükçe havuz gibi yerlerde suyun müsta'mel, yani kullanılmış bir hale geçmesi söz konusu olmayacağından karı koca hem birlikte, hem ayrı ayrı suyu avuçlamadan veya ellerinde bir kap bulundurmadan yıkanabilirler. Aynı zamanda günümüzde birçok evlerdeki mevcut banyolarda musluk bulunuyordur. Yıkanmak isteyen kadın veya erkek yalnız başına istediği gibi yıkanabilir, suyun müsta'mel olması endişesi akla bile gelmez.
Şimdi bu konuyla ilgili hükme mesned kabul edilen hadis-i şerifi nakledelim, sonra da gereken fikhi hükümleri belirleyelim:
el-Hakem b. Amr el-Gıffari'den (r.a.) yapılan rivayete göre:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz erkeğin kadının abdest suyundan arta kalanı ile abdest almasını men'etmiştir."[44]
Bu konuda sahîh kabul edilen ikinci bir hadîs ise şöyledir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kadının erkekten arta kalan su ile, erkeğin de kadından arta kalan su ile gusletmesini men'etmiştir, *"beraberce suyu avuçlayıp (öylece yıkansınlar)"* buyurmuştur."[45]
İki hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alan veya gusleden kadından arta kalan su ile erkeğin abdest alması veya gusletmesi caiz değildir.
2- Bunun aksine bir durumda da yine öyle...
3- Kadın ile kocasının birlikte yıkanmasında bir sakınca yoktur.
4- Birer birer yıkandıkları zaman dikkatsizlik yüzünden arta kalan suya kullanılan suyun akması veya serpilmesi neticesi müsta'mel olabilir.
5- Kadın ayhali ise arta kalan suya necaset karışmış olabilir.
6- Bunun gibi erkek yalnız yıkandığında arta kalan suya yine dikkatsizlik sonucu tiksindirici bazı şeyler karışmış olabilir.
Müctehid imamların ictihad ve görüşleri:
a) Ahmed b. Hanbel ve İshak, kadın yalnız başına yanındaki kaptan su alıp yıkanırsa, bilâhare erkeğin o sudan abdest almasının veya gusletmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir.
b) İbn Ömer, Şa'bî ve Evzâî'ye göre, kadın ayhalinde bulunuyorsa, o takdirde erkeğin arta kalan sudan abdest alması veya gusletmesi caiz değildir...
Diğer müctehid imamlar, bununla ilgili hadisi muztarib gördükleri için hükme mesned seçmemişler, bunun aksine Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, Nesâi ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri Cefne hadîsini sahih gördükleri için onunla ihticac edip abdest alan veya gusleden kadından arta kalan su ile erkeğin ve erkekten arta kalan su ile kadının abdest alması veya gusletmesinin cevazına kail olmuşlardır. İleride sözünü ettiğimiz hadîsi ilgili meseleyi işlerken nakledeceğiz...
el-Hakem'den rivayet edilen hadis hakkında Buhari: "Hakem'in hadîsi sahih değildir" demiştir. İbn Hibban ise bu hadîsin sahih olduğunu söylemiştir. İmam Nevevî ise bu husustaki tesbitini şöyle belirtmiştir:
"Hadîs hafizları bu hadisin zayıf olduğunda ittifak etmişlerdir." İbn Hacer ise, Nevevî'nin bu sözünü garip karşılamıştır.[46]
Hadîsin sıhhatında şüphe ortaya çıkınca, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin, ezvac-ı tahirattan bazısının teştteki sudan guslettikten sonra onunla abdest alması ve *"Doğrusu su cünüb olmaz" buyurması* bu konuda en sağlam hüccet olarak bulunuyordur.
O halde dikkat edildiği takdirde abdest alan veya gusleden kadından arta kalan su ile erkeğin; erkekten arta kalan su ile kadının abdest alması veya gusletmesi caizdir. Ancak kadın ayhali olur ve yıkanırken suyun sıçrayıp serpilmesine dikkat etmez, böylece kalan suyu müsta'mel duruma sokarsa o takdirde ondan arta kalan su ile gusledilmez veya abdest alınmaz.
Kadın ile kocasının beraber gusletmesi, bu vaziyette birarada bulunması sakıncalı değildir. Bu, hem kavli, hem fiilî hadîslerle sabit olmuştur.

Çıkarılan Hükümler:

a) Büyükçe bir kaptaki sudan abdest alan veya gusleden veya erkek, kullandıkları suyun o kaba sıçramasına, dökülmesine engel olup dikkatlice hareket ettikleri takdirde, birbirlerinden arta kalan su ile abdest almaları veya gusletmeleri caizdir.
b) Karı koca banyoda birlikte yıkanabilirler, birarada durup gusledebilirler. Bunda dinen bir sakınca yoktur.
Buluğu'l-Meram sahibi aynı hadîslere yer vermişse de yeterli bir açıklama ve doyurucu bir beyânda bulunamamıştır. Meselenin ihtilaflı olduğunu söylemekle yetinmiştir. Fethü'l-Allâm'da ise bazı açıklamalar yapılmıştır.[47]

Resülüllah (a.s.) Efendimizin Ezvac-i Tahirattan Arta Kalan Su İle Abdest Aldığı Vakidir

Bu konuda muhaddîsler dört hadîs naklederek üzerinde durmuşlar ve müctehid imamlar da ona göre ictihad ve istidlalde bulunmuşlardır:
İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.), Meymune'den arta kalan su ile guslederdi."[48]
"Yine İbn Abbas'dan, o da Meymune (r.a.)'dan rivayetle diyor:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onun (Meymune'nin) guslünden arta kalan su ile abdest aldı."[49]
"Yine İbni Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in zevcelerinden bazısı bir cefne (büyükçe çanak, teşt, büyükçe tas) da guslettiler. Az sonra Peygamber (a.s.) efendimiz o cefneden abdest almak veya gusletmek için geldiğinde zevcesi ona dedi ki:
"Ya Resûlellah! Doğrusu ben cünüb idim..." Bunun üzerine Efendimiz buyurdu ki:
"Şüphesiz ki su cünüb olmaz..."[50]
"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) ve (zevcesi) Meymune, ikisi bir kaptan yıkandılar."[51]
Birinci hadîsi Müslim rivayet etmişse de önemli bir cemaat bunun muallel olduğunu söylemiştir. Çünkü râvîlerinden Amr b. Dinâr, "bildiğim kadariyle, hatırlayabildiğim kadar Ebu Şa'sâ' bana haber verdi" şeklinde bir ifâde kullanmıştır. İkinci bir tarikle yapılan rivayette ise böyle bir tereddüd izhar etmemiştir.
Yukarıda üç hadîs ile, daha evvel bu konuda el-Hakem'den rivâyet edilen hadîs arasında bir çatışma söz konusudur, biri diğerine muarız gibidir. Ne var ki, Buhari, el-Hakem'in rivayet ettiği o hadisi sahih kabul etmemiştir. Bu bakımdan çatışma kendiliğinden kalkmış oluyor. Böyle olmasa bile el-Hakem'in hadisini bunlara uygun yorumlama imkânı her zaman mevcuttur.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in "Doğrusu su cünüb olmaz" buyurması, cünüb kimsenin o sudan alıp gusletmesiyle su müsta'mel, Resûlüllah'ın tabiriyle cünüb olmaz. Ancak yıkanan kimse dikkat etmez, bedenine döktüğü su yanındaki kaba serpilir veya pislik dokunursa, o takdirde müsta'mel veya necis olur.
Nitekim yukarıda bu inceliğe dokunmuş, gereken yorum ve açıklamayı yapmış bulunuyoruz.
Kadınla erkeğin, yani karı kocanın birarada gusletmesinde bir sakınca olmadığını söylemiştik. Çünkü buna muhalefet eden olmamıştır. Nitekim Hz. Ummü Seleme (r.a.) diyor ki:
"Benle Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cünüplükten dolayı bir kaptan (su alıp) yıkanıyorduk."[52]
Hz. Aişe Validemiz de (r.a.) diyor ki:
"Benle Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cünüplükten dolayı bir tek kaptan (su alıp) guslediyorduk ki ellerimiz birbirini takip ediyordu."[53]
İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayete göre, hicap âyeti inmeden önce, erkeklerle kadınlar birarada abdest alırlardı, yani bunda bir sakınca görülmezdi. Hicap âyeti inince, ancak karı koca aynı kaptan su alıp birarada abdest alır ve guslederlerdi.
Şevkani'de bu rivayetleri naklettikten sonra şöyle bağlıyor: En uygun cevap odur ki:
"Hicap âyeti inmeden önce kadınlarla erkeklerin biraraya gelmesine bir engel söz konusu değildi. Hicap âyeti inince, bu biraraya gelme sadece kadınlarla mahremlerine has kılındı..."[54]

Suya Necaset Karışması

Su hem en iyi temizleyicidir, hem de mikropların barınıp çoğalması için en iyi ortamdır. Aynı zamanda kimyasal olayların en belli başlı maddelerinden biridir. Toprakaltı suları dışında diğerlerinin kullanılmadan önce ince kum, kil, toprak, tuz, mikrop ve asalaklardan temizlenmesi gerekir. Aksi halde bazı zararlı mikrop ve asalakların sindirim sistemine yerleşmesine imkân verilmiş olur ki bu insan sağlığını bozar.
İslâm Dini, ondört asır önce temizliği imânın yarısı olarak ilân ederken sudan yeterince yararlanmayı emretmiş ve necasetten uzak temiz su ile nezafetin sağlanmasını ibâdet saymıştır.
Ancak temiz ve necis su hakkında birçok rivayetler vardır ki, bunların önemli bir kısmı hükme mesned teşkil etmeyecek kadar zayıf ve muztariptir. O halde Hz. Peygamber'in (a.s.) temiz su, murdarsu ve bir suyun ne zaman ne ile murdar olabileceği hakkında söylediklerini çok iyi bilmek ve bu hadisler üzerinde ciddî bir araştırma yapmak gerekir. Aksi halde hem dini, hem O'nun Peygamberini küçük düşürmüş oluruz ki, bunun günâh ve vebali taşınmayacak kadar ağırdır. Buna bir misal vermemizde yarar vardır:
Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den yapılan rivâyete göre, Büdâat kuyusundan abdest almak isteyen Resülüllah (a.s.) Efendimize bir adam, "Ya Resûlellah! Budâat kuyusundan abdest mi alıyorsun? O öyle bir kuyudur ki içine ay halinde kullanılan bez parçaları, köpek etleri ve kokmuş şeyler atılmaktadır..." Bunun üzerine Peygamber (a.s.): *"Su temizdir, hiçbir şey onu necis (murdar) yapmaz"* buyurmuştur.
Bu hadîs üzerinde durduğumuz zaman ilk nazarda ünlü muhaddîslerden Ahmed b. Hanbel'in, Ebû Davut'un ve Tirmizî'nin naklettiğini görürüz. Böylece sahih olduğu kanaati bizde doğar. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Çünkü muhaddis sahîh hadisleri toplarken zayıf hadîsleri, hattâ bazan uydurma hadisleri de toplamış olabiliyor. O günkü şartlar karşısında bazan ve nadiren kendi ölçülerine göre, zayıf bir hadisi sahîh, mevzu' (uydurma) bir hadisi zayıf tesbit edebilmişlerdir. O bakımdan pek kınanmazlar. Çünkü mevcut imkânları, şartları, rivayetleri dikkate alarak kendi bilgi çerçevesine göre bir sonuca varabilmişlerdir. Yukarıda mealini naklettiğimiz hadîs bunun örneklerinden sadece biridir.
Şöyleki: Bir yandan yapılan sahih ve ciddi tesbitlere göre, Peygamber (a.s.) Efendimiz:
"Sakın sizden biri durgun suya idrar yapıp sonra da o suda yıkanmasın!"
Diğer bir sahîh hadîste ise:
"Sakın sizden biri akmayan durgun suya idrar yapmasın, sonra o suda yıkanabilir."
Üçüncü bir hadîste ise,
"Sizden biriniz cünüp iken durgun suda yıkanmasın!"
Bu üç hadisi Buharî, Müslim ve Ebû Davut nakletmişlerdir. Cumhur bunların sahîh olduğunda müttefiktir. Çünkü bu mânada bazı kelime değişikliğiyle bir kaç rivayet daha tesbit edilmiştir ki onlar da şöyledir:
"Peygamberimiz (a.s.) durgun suya idrar yapmayı, sonra da o sudan abdest almayı yasakladı."
"Sizden biriniz durgun suya idrar yapmasın, sonra da o su ile gusletmesin.!"
Cabir (r.a.) ile Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bu iki hadîsi sahih kaynaklar alıp nakletmiştir.[55]
Yukarıdaki Budaâ kuyusuyla ilgili rivayeti bu hadîslerle karşılaştırdığımız takdirde çözümü zor bir tezat ile yüzyüze geliriz. Peygamber (a.s.) içine köpek etinden tutun da kadınların ayhallerinde kullandıkları bezlere kadar her türlü murdar şeylerin atıldığı durgun bir sudan abdest alır, kendisine bu hususta bilgi verilince de: *"Su temizdir, hiçbir şe onu necis yapmaz."* der ve sonra da *"Sakın sizden biriniz durgun suya idrar yapıp sonra da o suda yıkanmasın veya abdest almasın!"* der mi? Her sözü ve uyarısı ilme, medeniyete, ahlâk ve fazilete, temizlik ve nezahete ışık tutan ve Allah'tan alıp öylece konuşan bir Peygamber, böylesine bir tezada düşer mi? Elbette ki düşmez. Necm sûresinde belirtildiği gibi:
"Arkadaşınız (Muhammed) ne sapıttı, ne de azıttı. O kendi hevesine de uyarak söz söylemez. O, (nun söylediği) ancak kendisine vahyolunan bir vahiydir."
Gerçek bu olunca Büdaâ kuyusuyla ilgili hadîsi inceleyen ve sıhhat derecesini tesbite çalışan ilim adamları, bunun isnadında Ebû Süfyan Tarîf b. Şihab'ın bulunduğu, bu zatın zayıf ve metruk olduğunu ortaya çıkarmışlardır. *"Şüphesiz ki hiçbir şey suyu necis yapmaz."* mealindeki hadîsin râvilerinden Ebû Süfyan'ın hadis rivayetinde ne kadar zayıf, muallel ve metruk olduğu ortaya çıkınca, metinde ne gibi değişiklikler yapıldığı, nasıl bir tağyire uğradığı kendiliğinden anlaşılır. Aynı hadîsi Ahmed b. Hanbel ise mevkufen rivayet etmiştir ki, bu da hükme mesned teşkil etmez. Darekutnî ise sözü edilen hadisi şu değişik lafızlarla veya fazlalıkla nakletmiştir:
"Su temiz ve temizleyicidir, hiçbir şey onu necis yapmaz, ancak (içine düşen şey) onun kokusuna gâlib gelir veya tadını değiştirirse, o takdirde murdar olur."
Bu hadîsin isnadında Hadis îlmine göre metruk bir râvi vardır, o da Reşdin b. Sa'd'dir...[56]
İmam Nevevî bu hadîs hakkında şöyle demiştir:
"Muhaddîsler bu hadîsin zayıf olduğunda müttefiktirler."
İlim adamlarının ise, su az olsun çok olsun, içine düşen pislik onun rengini veya tadını, veya kokusunu değiştirirse, o necis kabul edilir, diye icmâı vardır. Nitekim İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Hasan Basri, İbn Müseyyib, İkrime, Sevrî' Davut ez-Zahiri Nahaî, Cabir b. Zeyd, İmam Mâlik ve İmam Gazali de bu görüştedirler.
Bunlara karşı, az bir suya necaset karıştığı takdirde sözü edilen üç vasfından birini değiştirmese bile, yine o su murdar olur, diyenlerin başında İbn Ömer, Mücahid, İmam Şafii, İmam Ebû Hanîfe, İmam Hanbel ve İshak gelmektedir. Sahih ve isabetli olan da bu ikincilerin istihad ve görüşüdür. Buna birkaç örnek verelim: Az bir suya, akmayan durgun bir suya koli basili veya veba mikrobu ya da benzeri bulaşıcı bir hastalık doğuran mikrop girerse, o suyu kullanmak mutlak tehlike doğurur. Koli basili bilindiği gibi insan dışkısında bulunur ve ondan suya bir miktar karışmasıyla basiller en iyi vasata erişir. Durgun suya damlayan birkaç damla idrar onun renk, koku ve tadını değiştirmez, ama necis olduğu için suyu murdar yapar. İkinciler yukarıda naklettiğimiz, *"durgun suya idrar yapmasın"* hadîsine dayanmışlardır.
Su az değil de çok olursa, o takdirde müctehid imamların hemen hepsi sözünü ettiğimiz üç vasıftan birinin değişmesini dikkate alarak görüş ve ictihadlarını belirlemişlerdir. Bunun sebebi açıktır:
İslâm çağlara, ülkelere, milletlere, medeniyetlere seslenen ve bunların mutlak surette önünde yürüyen Allah'ın son dini ve son mesajıdır. Ona girenler yalnız şehirlerde, bayındır yerlerde oturanlar değil, arzın her bucağında, köyde kentte, dağda, ovada ve çölde oturanlar da vardır. Özellikle çölde pek az su bulunur, o da rengi ve bazan kokusu değişmiş olur. Yeter ki bu değişme harici bir pislikten dolayı olmasın. Orada yaşayanlar ister istemez onu kullanmak zorundadırlar. İslâm Dini çok suya düşen bir pislik onun üç vasfından birini değiştirmezse -müctehid imamlardan bazısının farklı görüş ve ictihadları olsa bile- murdar sayılmayacağına cevaz verdiği gibi, suyun bu vasıflarından bir veya ikisinin necis olmayan bir sebeble değiştirmesiyle murdar olmayacağını ibâdette (abdest, gusül gibi dini kurallara bağlı olan şeylerde) kullanılmasında bir sakınca olmadığını bildirmiştir. Çünkü o değişme suyun bulunduğu yataktan kaynaklanmakta, bir bakıma suyun tabiatını almaktadır. Yeterki insan ve hayvan sağlığına zararlı olmasın...
Nitekim Müslümanlar Medine'ye hicret ettiklerinde sıtma haslığına yakalandılar ve bu salgın halini aldı. Araştırdılar, sebeb olarak Bathan su birikintisinden akıp gelen sudan kullanmalarını gördüler ve bu sebeble onun önüne bir sed çekip kullanılmasını yasakladılar. Çok geçmeden sıtma ortadan kalktı. Hz. Aişe (r.a.) vâlîdemiz o sudan söz ederken şöyle demiştir:
"Gerçekten Bathan'dan rengi değişik bir su akıyordu..."[57]
İslâmî hükümler celb-i menafi', def'i mefaside yönelik bir özellik taşımaktadır. İnsana zarar veren hemen her şeyi ya haram, ya da mekruh; fayda sağlayan şeyi helâl ve mübah saymıştır. Suyun günlük hayatımızın kopmaz bir parçası olduğuna bakılırsa, dinimizin bu konuyla çok yakından ve de alabildiğine hassas ölçülerle ilgilenmesi tabiidir. Ancak mevcut rivayetler üzerinde bilimsel ölçüde durup sıhhatlisini zayıfından ve uydurmasından ayırd etmek şarttır.
Suya pislik karışmasıyla ilgili bu geniş açıklamadan sonra asıl hükme mesned teşkil eden hadîsi naklediyoruz:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayete göre, diyor ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: *"Sizden biri akmayan durgun suya bevl (idrar) etmesin; sonra o suda (ihtiyaç duyar da) yıkanır."*[58]
Tirmizî'nin tesbit ettiği lafz ise *"Sonra o sudan abdest alır..."* Diğerinin tesbit ve nakli ise, *"Sonra o suda (ihtiyaç duyar da) yıkanır."* şeklindedir.
Hadîs-i Şerifin açık delaletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Su az olsun çok olsun ona idrar etmek (küçük abdesti onda bozmak) dinen yasaktır.
2- Dinin bu yasağı tahrim ifade eder.
3- İçine idrar ve dolayısıyla dışkı ya da benzeri bir necaset karışan sudan abdest almak ve gusletmek caiz değildir.
Konuyla ilgili müctehid imamların istidlal, ihticac ve ictihadları:
a) İmam Şafii'ye göre, su iki kulleye ulaşırsa, içine düşen necaset renk, koku ve tad gibi vasıflarından birini değiştirmediği takdirle onu murdar yapmaz. (Kulleyle ilgili hadîslerin muztarip olduğunu daha önce belirtmiştik).
b) İmam Nevevi'ye göre, dinin bu yasağı bazı sular hakkında tahrîm, bazısı hakkında kerahet ifâde eder, su çok olup akar durumda ise, içine dökülen idrar onu haram yapmaz. Bununla beraber o sudan sakınmak evlâdır. Az olup akar vaziyette ise, Şafii'lerden bir cemaat onu mekruh saymıştır; ama muhtar olan kavle göre o da haramdır. Çünkü idrar onu kirletip murdar yapmıştır. Hem erbabı tahkika ve usûlculara göre, yasak tahrîmi gerektirir.[59]
c) Hanefilere göre, çok suya bu gibi necis şeyin karışması, onun üç vasfından birini değiştirmediği takdirde necis olmaz. Az suya gelince, karışan pislik az olsun çok olsun, onun vasıflarını değiştirsin değiştirmesin mutlaka necis olur.[60]
d) İmam Mâlik'e göre, temiz su necasetin karışmasıyla murdar olmaz, ancak ona karışan necaset üç vasfından birini değiştirirse, o takdirde murdar yapar.[61] Ona göre buradaki yasak tahrimi değil, keraheti ifade eder.
e) Zeydî mezhebine bağlı olan ilim adamları, yukarıdaki hadisin zahirine bakarak, durgun su az olsun çok olsun içine idrar karıştığı takdirde gusletmek mekruhtur, demişler ve böylece konuyla ilgili yasağı kerahete hamletmişlerdir.[62]
Hadisin zahirinden, su az olsun çok olsun durgun olduğu takdirde, içine idrar ve benzeri bir necis karışırsa murdar olur ve o su ile abdest alınmaz, gusledilmez. Oysa göl ve

deniz de durgun su kapsamına girmektedir. Bunlara bir miktar necasetin karışmasıyla murdar olacakları söylenemez. O halde hadîsi zahirinden çıkarıp tahsis ve takyid etmek gerekir. Bunun için de sözü edilen konuyla ilgili başka bir hadîsin bulunup bulunmadığı araştırılır. Gerçi bununla ilgili iki hadis rivayet edilmiştir, ama biri muzdarip, diğeri de metruk belirlendiğinden onları tahsis ve takyide mesned almak istemiyoruz. Hadîste gelen "el-Ma" kelimesi üzerinde durduğumuzda bazı ipuçları elde etmemiz kolaylaşıyor: Oradaki "elif-lâm" istiğrak için değil, ya ahd-i zihnî, ya da ahd-i harici içindir, yani umum ifade etmiyor, ya zihinde tasarlanan az miktardaki durgun sular, ya da zihin haricinde bilinen ve belirlenen bazı durgun sularla ilgili bir anlam taşıyor.
Dinin bu yasağı tahrim mi, kerahet mi ifâde ediyor? Müctehid imamların ictihad ve görüşleri farklıdır. Günün gelişen ilmi karşısında, yani suya karışan bir pisliğin ne gibi mikroplar taşıdığı, insan sağlığını olumsuz yönde nasıl etkilediği gerçeği önünde, tahrîm ifade ettiği daha uygun gelmektedir. İdrarda fazla zararlı mikroplar yoksa da dışkı da bol miktarda koli basili vardır ve sağlığa mutlaka zararlıdır.
Bu durumda içine idrar, dışkı ve benzeri bir pislik karışan durgun su ile abdest almak veya gusletmek caiz değildir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İçine idrar ve benzeri bir pislik karışan durgun su, rengi, tadı ve kokusu değişmiyecek kadar çok büyük olursa, (göl ve deniz gibi) murdar olmaz. Onunla hem abdest alınır, hem gusledilir.
2- İçine idrar ve benzeri bir pislik karışan durgun su az miktarda olursa, (Şâfiîlerin belirlediği gibi, iki kulleden az olursa) mutlaka murdar olur.
3- İçine idrar ve benzeri bir pislik karışan durgun su, az olsun çok olsun bu yüzden rengi veya kokusu veya tadı değişirse, o ela murdar olur.
4- Murdar olan bir su haram mı, yoksa mekruh mu sayılır? Bu hususta müctehid imamların ve ilim adamlarının ictihad ve görüşleri farklıdır.

Hayvanların Artık Suları

Gerek evcil, gerek yabanî hayvanlar evdeki ağzı açık su kaplarından ve dışarıdaki durgun ve akar sulardan su ihtiyaçlarını giderirler. Böylece onlardan arta kalan suya Arapça sü'r, Türkçe artık su denir. İnsan sağlığına çok önem veren ve koruyucu hekimliğe ağırlık kazandıran İslâm Dini, gerek Allah'a ibâdet hususunda, gerekse günlük su ihtiyacımızı gidermede hayvan artığı sulardan ne derece yararlanabileceğimizi, bunların haram ya da mekrûh olup olmadığını özel bir konu haline getirerek Âyet ve Hadîslerin ışığı altında bir takım hükümler koymuştur.
Öteden beri birçok evlerde kedi ve köpek beslenir. Özellikle, Avrupa kültürünün te'sirinde kalan sosyete, köpek beslemeye hayli ilgi duymaktadır. Köylerde ise hem evi, bağ ve bahçeyi, hem de davarları hırsız ve canavardan korumak için köpek; fare ve haşaratı temizlemesi için kedi beslenir. Bu iki evcil hayvan da bir takım zararlı mikroplar taşıyabilir. Bilhassa kuduz mikrobu virüs cinsinden olup çok tehlikelidir. Köpekte ve memeli hayvanlarda görülen bu mikrop salya ile vücuttaki sıyrıktan kana geçer. Hastalık ortaya çıktıktan sonra tedavisi mümkün değildir. O bakımdan İslâm Dini, mecbur kalmadıkça ciddi bir ihtiyaç duyulmadıkça evlerde köpek beslenmemesini ısrarla tavsiye etmiş, hatta bu gibi evlere meleklerin girmiyeceğini haber vermiştir.
Her şeye rağmen kedi, köpek ve benzeri memeli hayvanları günlük hayatımızın tamamen dışında tutmamız mümkün değildir. Bazıları zevk için, bazıları da ihtiyaca mebni beslenir ve korunur.
Gerçek bu olunca, bu hayvanların su dolu kaplardan içmesi neticesi kalan artık mekruh veya haram olur mu? Bunun cevabı, ilgili hadîsleri nakledip delâlet ettiği hükümleri açıkladıktan sonra kendiliğinden anlaşılmış olur.
Şimdi konuya ışık tutan ve hükme mesned teşkil eden Hadîs-i Şerifi naklediyoruz:
"Birinizin kabına köpek ağzını sokup yaladığı zaman içindekini döksün, sonra da onu yedi defa yıkasın."[63]
Hadisin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Köpeğin ağzını sokub salyasını dokundurmasından dolayı kaptaki mevcut su veya herhangi bir yiyecek maddesini dökmek gerekir.
2- Köpeğin ağzını dokundurup yaladığı kabı yedi defa yıkamak vâcibdir.
3- Köpeğin salyası necis olduğuna göre ağzı ve bedeninin diğer kısımları da necistir.
Bu konuda müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ictihad, istidlal, ihticac ve görüşleri şöyledir:
a) İbn Abbas, Ürve b. Zübeyir, Muhammed b. Şirin, Tavus, Amr b. Dinar, Evzâî, İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurduğu kabı veya herhangi bir eşyayı yedi defa yıkamak vâcibdir. Ebu Sevr de aynı görüştedir.
b) İmam Ebû Hanîfe ve bazı arkadaşlarına göre, köpeğin salyasıyla diğer necis nesneler arasında fark yoktur. Yedi defa yıkanması vücuba değil, nedbe hamledilir. Ayrıca İmam Ebû Hanîfe bu hususta Ebû Hüreyre'nin, *"Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurmasından dolayı üç defa yıkanır..."* mealindeki rivâyetiyle ihticac edip görüş ve yorumlarının sıhhatına işaret etmiştir.
İkinci rivayet de sahih kabul edildiğine ve ihticaca mesned teşkil ettiğine göre, yedi defa yıkasın, emri neshedilmiş, yani hüküm kaldırılmış sayılır. Hem Hanefiler bu konuda kıyasa da baş vurup şöyle demişlerdir: "İnsan ve hayvan dışkısı, köpeğin salyasından daha fena ve ağır bir necasettir; oysa onların dokunduğu yerin yedi defa yıkanması değil, temizleninceye kadar yıkanması emredilmiştir. Bu bir defayla olabileceği gibi, üç defayla da olabilir."
Köpek salyasının dokunduğu suyu veya yiyeceği (sıvı halinde ise) dökmek gerekir. Çünkü salya necistir, aynı zamanda kuduz veya başka bir virüs de taşıyabilir, ağızda çürük diş, midede ülser gibi bir durum varsa kana karışması mümkündür. Yiyecek maddesi katı türden ise, ağzının dokunduğu yeri iyice belirleyip atmak gerekir.
Ne var ki bu hususta İkrime ile İmam Mâlik aksine bir görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır: Onlara göre, köpek necis değildir. Delilleri ise, Allah'ın şu buyruğudur:
"Senden kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar; de ki: Size temiz yararlı şeyler helâl kılınmıştır. Eğittiğiniz ve Allah'ın size öğrettiğini öğrettiğiniz avcı hayvanların sizden yana yakaladıklarını yeyiniz ve üzerine Allah'ın ismini anınız (Besmele çekiniz)."[64]
Anlaşılacağı gibi, âyette talimli avcı hayvanların köpek dahil, yakaladıkları avdan yememiz emredilirken, onların ağzının dokunduğu kısmı yıkamamız emredilmemiştir.
Buna karşı cevap verenler ise şöyle demişlerdir; âyette her şey açıklanmıyor. Hadîs-i Şerif umum ifade eder mahiyette bir hüküm getirmiş ve böylece avcı köpeğin ağzıyla yakalayıp getirdiği avı, dokunan salyadan temizlemenin vâcib olduğu anlaşılmıştır.
Çoğuna göre de, avcı köpeğin yakaladığı avı, dokunan salyadan yıkamamak bu hususta bir ruhsattır.[65]
Bu görüş ağırlık kazanmıştır.
Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurduğu kabı veya başka bir eşyayı İmam Şafiî ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre yedi defa yıkama vâcibdir. İmam Ebû Hanife'ye göre en çok üç defa kâfidir. İmam Mâlik'e göre, hadîsin hükmü kaldırılmıştır. Köpek necis değildir.
Konuyla ilgili diğer hadîsler:
"Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurması sebebiyle kap üç veya beş veya yedi defa yıkanır."[66]
"Köpek kaba ağzını sokup yaladığı zaman, ondaki suyu veya yiyeceği dökünüz, sonra da onu üç defa yıkayınız."[67]
"Köpek sizden birinin kabına ağzını sokup yalarsa, onu döksün ve kabı üç defa yıkasın.!"[68]
"Köpek ağzını sokup yaladığı zaman o kap, ilki veya sonu toprakla olmaz üzere yedi defa yıkanır."[69]
"Köpek ağzını sokup yaladığı zaman sizden birinizin kabınızın temizlenip paklanması, onu yedi defa yıkamasıdır."[70]
Görüldüğü gibi yukarıda naklettiğimiz beş hadîs arasında, köpek salyası dokunan kabın üç veya beş veya yedi defa yıkanması gibi farklı sayılar yer almaktadır. Ayrıca ilki veya sonu toprakla olmak üzere yedi defa yıkansın, gibi diğerlerinden çok farklı bir diğer rivayet bulunmaktadır. Aynı konu hakkında beş altı hadîsin hükme medar olan lafızları arasında bunca farkın mevcudiyeti onun muzdarip olduğunu gösterir. Öyle olunca da en sahîh olanını seçip diğerlerini bırakmak uygun olur.
En sahihi hangisidir? Hadîs âlimlerinin yaptıkları ciddî araştırma neticesinin belirlenmesi bize en sağlıklı bilgiyi verir:
Darekutnî birinci hadîsi naklettikten sonra, bu hadîsi İbn İyaş'tan nakleden Abdulvahhab b. Dahhak yalnız kalmıştır, o metruktür. Başkaları ise İbn İyâş'dan hadîsi şu isnadla rivayet etmişlerdir:
"Onu yedi defa yıkayınız..."
Sahih olan da budur...[71]
İkinci hadise gelince, Şeyh Takıyüddîn, El-İmâm adlı eserde diyor ki:
"Bu senedi sahih olan bir rivayettir." Çünkü râvisi bulunan Abdülmelik b. Ebî Süleyman'ın sıka (güvenilir) olduğunu Esbab-ı sünen kabul etmiştir.
Üçüncü hadîsi el-Karabisî'den başkası ref'etmediği için İbn Cevzi onun bu rivayetini gayr-i sahîh kabul etmiştir.
Dördüncü ve beşinci hadîsler ise, dördüncüsünü Kütüb-i Sitte, beşincisini Müslim ve Ebû Dâvud rivayet etmiştir ki, ikisi de ilim adamlarınca sahîh kabul edilmiştir.[72]
Fethü'l-Allâm'da ise "yedincisi toprakla olmak üzere..." olan rivayetin muzdarib olduğu belirtilmiştir; çünkü bazısında ilki veya sonu, bazısında birisi veya yedincisi, bazısında da sekizincisi... şeklinde değişik ifadeler kullanılmıştır.
İmam Ebû Hanîfe *"üç defa yıkayınız"* hadîsini kendi kıyasına daha uygun görüp bu rivayeti mesned seçmiştir.
İmam Şafiî ve arkadaşları, *"bir defası toprakla olmak üzere yedi defa yıkar..."* rivayetini mesned seçip ona göre bu konuda hüküm çıkarmıştır.[73]
İmam Ahmed b. Hanbel de iki rivayetten birinde sadece yedi defa yıkamasıdır, mealindeki hükmü daha uygun görüp hüküm çıkarmıştır.
Şafii'ler domuzu ve köpekle domuzun birleşmesinden meydana gelen melezi bu konuda köpeğe kıyas etmişlerdir.[74]
İmam Mâlik ise el-Muvatta' da beşinci hadîsi "veleğe" yerine "şeribe" fiilini kullanarak nakletmiştir. O halde o da yedi defa yıkanır, hükmünü çıkarmıştır.

Sonuç olarak, topraksız yedi defa yıkanması ile yine topraksız üç defa yıkanması, ağırlık kazanmakta ve hükme en sağlam mesned gösterilmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurduğu kaptaki suyu veya sıvı maddeyi dökmek gerekir, çünkü necis olmuştur. Katı madde ise, salyanın dokunduğu kısım dikkatle çıkarılıp atılır.[75]
2- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, o kap üç defa itinayle yıkanır. İmam Şâfii ve diğer iki imam'a göre yedi defa yıkanır. (İmam Şafiî'ye göre, bir defası toprakla olmak üzere yedi defa yıkanır).
3- Şâfiîlere göre, köpeğin aynı (cismi) necistir. İmam Mâlik'e göre necis değildir.
4- Mâlikîlere göre, köpeğin ağzının dokunduğu, salyasının bulaştığı şeyi yedi defa yıkamak vâcib değil, menduptur. Çünkü köpeğin aynı necis; değildir.

Kedi Artığı

Kedi evcil hayvanların en yaygın olanıdır. Tahılı ve evdeki eşyayı fare ve gider haşerattan koruduğu için sevilir. Ağzını fare ve benzeri hayvanlara dokundurduğu için evdeki kap kaçağı yalaması veya içinde su bulunan bir kaptan su içmesi veya katı yiyecek maddesinden ısırması, şüpheyle karşılanır. Artığı mekruh mu olur, yoksa haram mı sayılır? Bunun cevabını, ilgili hadîsleri nakledip müctehid imamların ictihad, istidlal ve görüşlerini sıraladıktan sonra vereceğiz.
Şimdi ilgili hadîsi naklediyoruz:
"Kâ'b b. Mâlik'in kızı Kebşe'den rivayet edilmiştir. Kendisi Ebu Katade'nin oğlu ile evli bulunuyordu. Ebû Katade onun yanına geldi. Kadıncağız ona abdest suyu boşaltıp hazırladı, derken bir kedi gelip o sudan içmeye başladı. Ebû Katade su kabını ona meylettirip kolay içsin diye bıraktı. Kebşe diyor ki: Benim baktığımı görünce şöyle dedi:
"Kardeşimin kızı! Buna hayret mi ettin?" Bende:
"Evet..." diye cevap verdiğim de şöyle dedi:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz buyurdu ki:
"Doğrusu kedi necis değildir; o gerçekten sizin etrafınızda çokça dönüp dolaşanlardandır.."[76]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, su içsin diye kapı iyice ona meylettirir, sonra da arta kalanı ile abdest alırdı.[77]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılıyor:
1- Kedi necis değildir.
2- Artığı da necis olmaz, o bakımdan arta kalan su ile abdest alınır.
3- Kedinin su ve gıda ihtiyacını karşılamak ve bu hususta kolaylık sağlamak sünnettir.
Konuyla ilgili müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ihticac, ictihad, tesbit ve görüşleri:
a) İmam Şafii'ye göre, kedi su içtikten sonra arta kalanı temizdir.
b) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, onun artığı da diğer yırtıcı hayvanların artığı gibi necistir, ancak bunu biraz hafifleterek, mekruh saymıştır.
c) Kedi fareyi yakalayıp yedikten hemen sonra ağzını suya dokundurursa, su necis olur. Bir süre bekledikten sonra dokundurursa mekruh sayılır. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre de, fare yedikten sonra ağzını suya dokundurursa, o su necis olur.[78] Böyle bir durum yoksa, Ebû Yusuf'a göre artığı mekruh bile sayılmaz. Ondan hem içilir, hem de abdest alınabilir.[79]
İmam Mâlik'e göre, kedinin artığı temizdir, ancak ağzında bir necaset görülürse, o takdirde sakıncalıdır.[80]
İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, kedinin artığı temizdir, onunla abdest almak mekruh değildir.[81]
İmam Şafîî bu konuda Ebû Katade'den rivayet edilen hadîsi sahîh görüp kendine mesned seçmiştir. İmam Ebû Hanîfe ise, tek kanaldan gelen ve râvilerinden Kebşe'nin biraz meçhul olması sebebiyle bu hadîsi hükme mesned seçmeyip Hâkim'in Müstedrek'te akledip sahih kabul ettiği *"Kedi de bir sebu' (yırtıcı bir canavar) dır"* mealindeki hadîsle ihticac da bulunmayı tercih etmiştir. Diğer canavarların artığı necis olduğuna göre, kedinin de artığı necistir. Ancak imam günlük hayatımızda geniş yeri olan kedinin sık sık kapları yaladığını dikkate alarak bu hükmü hafifletip "mekruh"tur demiştir. İmam Ebû Yusuf bu meselede ona muhalefet etmiştir.
Diğer müctehid iki imam ise, Hz. Ayşe'den rivayet edilen hadisle ihticac etmişlerdir.
Kedi artığı hakkında rivayet edilen diğer hadîsler:
Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:
"Benle Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, daha önce kedinin ağzını dokundurup su içtiği bir kaptan su alıp guslettik."[82]
Urve b. Zübeyr'in Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptığı rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in yanından kedi geçerken su kabını ona iyice meylettirir, kedi su içtikten sonra Efendimiz arta kalanı ile abdest alırdı."[83]
Enes b. Malik (r.a.)'den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Medine'de Bathan denilen yere çıktı ve *"Ya Enes! Benim için abdest suyu doldur,"* buyurdu. Ben de suyu doldurup hazırladım. Resûlüllah (a.s.) tabii ihtiyacını giderdikten sonra su kabına doğru gelirken bir kedi o kaptan su içmeye başlamıştı. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.), o su içinceye kadar durup bekledi. Sonra ben bunun (hükmünü) sorduğumda buyurdu ki:
"Ya Enes! Doğrusu kedi de ev eşyasından biridir, bir şeyi kirletmez ve murdar da yapmaz..."[84]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Şüphesiz ki kedi necis değildir, o da ev halkından bazısı gibidir"* buyurdu.[85]
"Kedi de bir sebu' (yırtıcı br canavar) dır."[86]

Tahlil:

81 numaralı hadîsin râvileri arasında Hârice b. Muhammed bulunuyor. Ahmed b. Hanbel, onun zayıf olduğunu söylerken İbn Mâîn da ona katılmıştır. Nesâî onun metruk olduğunu belirtmiş, Buhari ise, münkerü'l-hadîstir, bu yüzden hiç kimse ona itibar etmez, demiştir.
Böylece Darekutnî bu râvi için "lâ-be'se" demişse de çoğu muhaddîsler ona itibar etmediğinden, rivayet ettiği bu hadisle ihticac edenler pek az olmuştur.
82 numaralı hadisin râvileri arasında Yakub (Ebu Yusuf) ile Abdullah b. Saîd el-Makberi bulunuyordur. Zeylaî onun zayıf olduğunu söylemiştir.[87]
83 numaralı hadisin zayıf olduğunu belirtir mahiyette bir tesbite rastlanmamıştır. Sahih olduğu ise çoğu ilim adamları tarafından kabul edilmiştir. O bakımdan hükme mesned olabilir.
84 numaralı hadisi Hakim el-Müstedrek'te rivayet ettikten sonra, îki Şeyh'in (Buharî ve Müslim'in) şartlarına göre, sahihtir, demiştir. Aynı hadîsi az değişik bir ibareyle Darekutnî kendi süneninde rivayet etmiştir.
85 numaralı hadisi ise yalnız Ebû Davut zayıf görmüş, diğerleri sahih kabul etmişlerdir. Bir rivayete göre, Ebû Hatim de el-İlel'de bunun zayıf olduğuna işarette bulunmuştur.
Rivayetlerin tamamından kedinin necis olmadığı ağırlık kazanmaktadır.
Kedinin ağzının dokunduğu kap veya benzeri bir eşyayı yıkamak gerekir mi? Bu hususta da hayli farklı görüşler, tesbitler ve rivayetler vardır. Ebu Cafer el-Ezdî et-Tahavî bunları Şerhu Maâni'l-Asâr adlı kıymetli kitabında toplayıp şöyle sıralamıştır.
1- "Kedi ağzını sokup yaladığında kabın temizliği bir veya iki defa yıkanmasıyla gerçekleşir."[88]
2- "Kedinin artığı dökülür ve kap da bir veya iki defa yıkanır."
3- Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette demiştir ki:
"Kedinin (ağzını sokup yalamasıyla) kap, köpeğin ağzını sokup yalamasından dolayı yıkandığı gibi yıkanır."
Nitekim İbn Ömer (r.a.) köpek ve kedinin artığıyla abdest almaz, bunlardan başkasıyla (abdest almakta) bir beis görmezdi.
4- Yine İbn Ebî Davud'un yaptığı rivayete göre, İbn Ömer şöyle demiştir:
"Merkebin, köpeğin ve kedinin artığıyla abdest almayın."
5- İbrahim b. Merzuk'un Katade'den, onun da Saîd'den yaptığı rivayete göre Saîd şöyle demiştir:
"Kedi kaba başını sokup yaladığında onu iki ve üç defa yıka..."[89]
6- Yine Katade diyor ki: Saîd b. Müseyyeb ve el-Hasan: "Kabı üç defa yıka" demişlerdir.[90]
Birinci hadîsi Kurre b. Hâlid, İbn Sirin'den rivayet ederken biraz şüphelenmiştir.
İkinci hadis mevkufen rivayet edilmiş, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e ref'edilmemiştir. Bunun gibi, üçüncü hadis de öyle, Ebû Hureyre'ye kadar senedi götürülmüş, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e ref' edilmemiştir.
Dördüncü rivayet ise İbn Ömer'in ictihadıdır.
Beşinci rivayet Saîd b. Müseyyeb'in tesbit ve ictihadıdır. Altıncı rivayet de Sâid ve el-Hasan'ın tesbit ve ictihadlarıdır.
Ebû Cafer et Tahavî bu rivayetleri sıraladıktan sonra kendi görüşünü şöyle açıklamıştır:
"Doğrusu biz eti dört gurupta topluyoruz.
a) Temiz yenilen et: Deve, sığır, koyun ve keçi eti ...Bunların eti temiz olduğu gibi artıkları da temizdir.

b) Temiz olup yenilmeyen et: Ademoğlunun eti... Eti temiz olduğu için artığı da temizdir. Çünkü artığı, temiz et ile temas sağlamıştır.
c) Haram et: Domuz ve köpek eti... Bunların artığı da haramdır; çünkü haram bir et ile temas sağlamıştır.
d) Yenilmesi yasaklanan et: Evcil merkep ile parçalayıcı dişi olan her yırtıcı hayvan, kedi de o yırtıcılardan biridir. Böylece onun da eti sünnet ile yasaklanmıştır. Diğerlerine kıyasla, kedinin artığının hükmü etinin hükmüdür, çünkü artığı mekruh bir et ile temas sağlamıştır. Böylece temas sağladığı şeyin hükmünü almıştır.
İşte bundan kedi artığının mekruh olduğu sabit olmuştur ki bu İmam Ebû Hanîfe'nin kavlidir.[91]
İmam Şafiî ise bu rivayetlere itibar etmediği gibi, böyle bir kıyasa da lüzum görmemiş, ilgili sahih hadisi sened olarak seçerek hüküm vaz'etmiştir.
Diğer müctehid imamlardan Mâlik ve Ahmed 81, 82, 83 numaralı hadîslere dayanarak kedinin artığının temiz olduğuna kail olmuşlardır. Ancak İmam Mâlik'e göre kedinin ağzında necaset görülürse, o takdirde artığı tahir sayılmaz.[92]

Çıkarılan Hükümler:

1- Kedinin artığı, yani ağzını dokundurduğu şey necis değildir; gerektiğinde o artık su ile abdest alınır.
2- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, mekruhtur.
3- Yabanî kedi bu hususta evcil kediye kıyas edilmez, onun artığı diğer yırtıcı canavarların artığı gibidir.
4- İmam Mâlik'e göre, kedinin de, diğer yırtıcıların da artığı temizdir; yeterki ağzında necaset görülmesin.
5- İmam Şafiî'ye göre, kedi dahil diğer bütün yırtıcı hayvanların artığı temizdir, ancak domuz ve köpek bu genellemenin dışındadır.[93]
6- Fare ve benzeri murdar bir şey yedikten sonra ağzını kap kaçağa dokundurursa, o takdirde artığını kullanmamak ve o kabı yıkamak uygun olur. Nitekim bu hususta Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve Muhammed aynı görüştedirler.[94]

Pisliği Çitilemek, Su İle Yıkayıp Sıkmak Sonra Da Kalan Eserini Afv Kapsamına Almak

Konu, daha çok elbise veya bir ev eşyasına dokunan pisliğin asıl, ne ile temizlenmesiyle ilgilidir. İslâm ahkâmı günlük hayatınızın her bölümüyle yakından alâkadardır ve her safhasıyla içicedir. Resûlüllah'ın (a.s.) sünneti hayatımızın rehberi ve değişmeyen ustasıdır (ölçüsüdür).
Temizlik hususunda nasıl bir duyarlık gösterildiğini tekrar etmemize gerek yoktur. Şimdi bu kısımda elbiseye dokunan ayhali kanı ve benzeri bir pisliğin nasıl ve ne ile giderileceği işlenecektir, önce istidlal, ihticac ve ictihad için mesned kabul edilen hadîs-i şerifi naklediyoruz:
"Ebubekir kızı Esma (r.a.)'dan yapılan rivayette diyor ki: Bir kadın Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek dedi ki:
"Bizden birinin elbisesine ayhali kanından dokunuyor, ne yapmalıyız?" Efendimiz ona şöyle buyurdu: *"Kazıyıp atarsın, sonra su ile çitilersin, sonra da üzerine (bol) su dökersin ve onunla namaz kılarsın."*[95]
Hadîs-i Şerifin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Kan ve benzeri pislikler daha çok su ile temizlenir.
2- Diğer bütün pislikler kan mesabesindedir.
3- Bazı pislikler sadece çitilemekle veya toprağa sürtmekle de temizlenebilir.
4- Ayhali kanı Müslümanların icma'ıyla necistir.
5- Ayhali kanı az bile olsa afv kapsamına alınmamış, temizlenmesi emredilmiştir.
6- Namaz kılmak için elbisenin ve namaz kılınan yerin herhalde kan ve diğer pisliklerden temiz olması şarttır.
7- Ayhali kanını temizlemede toprağa sürtmekle temizlik hasıl olmaz.
8- Ayhali kanını ve diğer pislikleri (köpek salyası müstesna) yıkayıp temizlemede belli bir sayı belirlenmemiştir. O bakımdan temizleninceye kadar yıkanır.
9- Ayhali olan kadının elbisesine kan dokunmamışsa, mutlaka o elbiseyi yıkaması gerekmez.
Konuyla ilgili müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ictihad, istidlal ve ihticacları:
a) İmam Ebû Hanîfe'ye ve İmam Ebû Yusuf'a göre, kan ve diğer necis şeyler temiz ve temizleyici su ile yıkanıp giderileceği gibi, gülsuyu ve sirke gibi temiz sıvılarla da yıkanıp temizlenebilir. Pisliği gidermede mutlaka su kullanmak şart değildir. Aynı zamanda temizliğin sadece su ile yapılması hakkında bir delil de mevcut değildir.[96]
b) Diğer üç mezhebin imamlarına göre, necaset temiz ve temizleyici bir su ile yıkanıp paklanır.
c) Hanefilere göre, diğer necis olan şeyler de kan gibidir.
d) Mâlikilere göre de öyle...
e) Hanbelilere göre necis olan şeylerin hepsi en az yedi defa su ile yıkanır.
f) Ayhali kanının necis olduğunda dört mezhep müttefiktir, muhalefet eden olmamıştır. Elbiseye dokunmadığı takdirde elbiseyi yıkamak şart değildir.
g) Hanefilere göre, gerek ayhali kanı, gerekse diğer pislikler bir elin ayasını aşacak ebadda olmazsa, namaza engel teşkil etmez. Bununla beraber yıkanması evlâdır.[97]
h) Diğer üç mezhebe göre, necasetin azı da, çoğu da namaza engeldir. Ancak gözle farkedilmeyecek kadar küçük zerreler halinde beden ve elbiseye sıçrayanlar afv kapsamına girer.
i) Hanefi'lere göre, necis olan.şey, bir kapta yıkanıyorsa, üç defa yıkanır ve her defasında suyu dışarı sıkılır. Akar suda yıkanıyorsa, necaset zail olduğu takdirde bir defa kâfi gelir. Bununla beraber üç defa tekrarlamak âdete uyma bakımından uygun olur.
j) imam Şafii'ye göre, elbiseye veya başka bir eşyaya dokunan pislik, gözle görülmeyen cinsten ise, bir defa yıkamakla temizlenir. Köpek ve domuz salyası müstesna, onun herhalde bir defası toprakla olmak üzere yedi defa yıkanması gerekir.[98]
k) İmam Ebû Hanife'ye göre, elbise veya benzeri bir eşyaya dokunan pislik iyice yıkandıktan sonra renk olarak izi kalırsa, bu afv kapsamına girer, çıkarılması gerekmez. Hadîste de bu husus açıklanmıştır.
ı) İmam Şafii'ye göre, eser giderilmedikçe temizlenmiş sayılmaz.[99]
m) İmam Mâlik'e göre, necis olan şey temiz su ile yıkanır da çıkan su temiz akmaya başlarsa, temizlenmiş sayılır. İsterse bu bir defada gerçekleşmiş olsun fark etmez. Ancak necasetin tadını mutlaka gidermek gerekir. Aksi halde elbise necis kalır. Renk ve kokusu ise çıkmadığı ve meşakkat arzettiği takdirde zarar vermez. (Yani ma'fuvat kapsamına girer).[100]
n) Hanbelîlere göre, necis olan şeyin rengi, kokusu ve tadı giderilinceye kadar en az yedi defa yıkanır. Her defasında mümkün olduğu takdirde leğen dışına çıkarılıp sıkılır.[101]
İmam Ebû Hanife göre kan ve benzeri pisliklerin su ile temizlenebileceği gibi temiz olan gülsuyu ve sirke gibi sıvılarla da temizlenebilir. Burada sıvıları temizleyici olma cihetiyle suya kıyas etmiştir, böylece menatta birleşiyor, demektir. Diğer imamlar kıyasa baş vurmayıp nassın zahirine bağlı kalmışlardır.
Necis olan elbise veya benzeri bir eşyanın üç defa yıkanmasını söyleyen Ebû Hanîfe, hem şu hadîse kıyas etmiş:
"Sizden biri uykudan uyanınca elini su kabına sokmadan önce üç defa yıkasın, çünkü elinin nerede geceledigini bilemez..."[102]
Hem de gâlib-i âdete uymuştur.
Diğer üç imam ise, nassın zahirine bağlı kalıp hüküm vaz'etmişlerdir. Yukarıda onların ictihad ve görüşlerini nakletmiş bulunuyoruz.
Ayhali kanını temizlemeyle ilgili diğer rivayetler:
Ebû Davud'un yaptığı rivayette ise az değişik bir ifadeyle şöyle tesbit edilmiştir:
"Bir kadın Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek dedi ki:
"Bizden birinin elbisesine ayhali kanından dokunuyor, ne yapmalıyız?" Efendimiz ona şöyle buyurdu: *"Onu kazıyıp at, sonra (su ile) çitile, sonra da üzerine su dök."*
Yine Ebû Davud'un tesbit ettiği bir başka rivayette, Peygamberimiz (a.s.) ona şöyle buyurmuştur: *"Elbisesinde kan görürse, onu su ile yıkayıp çitilesin. Görmediği kısmın ise üzerine su döksün ve o elbiseyle namaz kılsın..."*
İbn Ebî Şeybe'nin yaptığı rivayette ise kadının sorusuna şu cevap verilmiştir:
"(Su ile) çitile ve yıka, o elbiseyle namaz kıl!"
Bütün bu rivayetler elbiseye dokunan pisliğin temizlenmesinin gereğine delâlet etmektedir. İmam Beyhaki ise kendi Sünen'inde, Hanefilere karşı bu hadisle istidlal ederek, pisliğin ancak su ile temizleneceğini savunmuştur.[103]
Hadîslerin sıhhat derecesi üzerinde durulmamıştır. Hepsi de aynı hükmü taşımaktadır. Bunların dışında farklı bir hükme delâleten şu hadis rivayet edilmiştir:
Ümmu Kays bint Muhsin (r.a.), Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den elbiseye dokunan ayhali kanından sormuş, Peygamberimiz (a.s) da ona şöyle buyurmuştur:
"Taş ile kazıyıp çıkar ve sonra da su ve sidir ile yıka!"
İbn Kattan bu hadîsin isnadının son derece sıhhatli olduğunu ve herhangi bir illetin mevcudiyetini bilmediğini belirtmiştir.[104]
Hadîs iki ayrı şeye delâlet ediyor: Taş ile kazımak ve suya sidir (yaprağı kurutulur ve dövülerek yıkama suyuna karıştırılan bir ağaç) katıp öylece yıkayıp temizlemek.
Bütün bu az farklı rivayetler, temizliğin çeşitli yönlerini ve yöntemlerini ifade içindir. Resûlüllah (a.s.) bunu dar bir çerçeve için alıp dondurmamış, iyi bir temizliğin sağlanması için farklı telkinlerde bulunmuştur. Ama su ile temizlik başta gelmektedir...

Çıkarılan Hükümler:

1- Kan ve benzeri pislikler, üç mezhebe göre temiz ve temizleyici su ile yıkanıp paklanır. Hanefi mezhebine göre, diğer temiz sıvılarla da temizlik sağlanabilir.
2- Galiz ve hafif pislik diye ikiye ayrılır. İmam Ebû Hanîfe hafif pislik konusunda çok hafifletici hükümler getirmiştir. Galiz pislik hakkında ise yine diğerlerine nisbetle bir kolaylık ortaya vazederek dirhem miktarı ve miskal ağırlığı gibi iki ölçü takdir etmiştir. Onun buradaki dayanağı Hz. Ömer'in baş parmağını göstererek, soru sorana verdiği şu cevaptır:
"Şu tırnağım büyüklüğünde pislik namaza engel değildir..."[105]
Diğer mezhepler böyle bir ayrım yapmamış, pisliğin azı ve çoğu diye kısımlara iltifat etmemişlerdir. Onlara göre, elbise ve bedene dokunan pislik ne miktar olursa olsun, mutlaka yıkanıp temizlenmesi gerekir. Ancak göz ile görülemiyecek kadar küçük zerrecikler halinde olanlar bir istisna teşkil eder.
3- Ayhali kanının bir dirhem miktarı, necise de olsa namaza engel değildir. Bu hüküm ikinci maddede belirttiğimiz gibi, Ebû Hanife'nin ictihadıdır. Diğer üç mezhebe göre, mutlaka necistir, azı ve çoğu söz konusu değildir. Bunda icma' vardır.
4- Elbiseye veya namaz kılınan yere veya bedene dokunan necaset namaza engel teşkil eder. Ebu Hanîfe'nin yukarıdaki ictihadı müstesna, yani ona göre dirhem miktarını aşmadığı takdirde öyledir. Diğer üç mezhep ayhali kanını mutlaka namaza engel bir necis kabul etmişlerdir, azı ve çoğu fark etmez, demişlerdir.

Necasetin Giderilmesinde Suyun Belirlenmesi

Daha önce de belirttiğimiz gibi, su en iyi temizleyicidir. Beden ve elbiseye veya herhangi bir şeye dokunan pisliğin giderilip paklanması daha çok su ile gerçekleştirilir. Diyebiliriz ki, bu hususta da suyun yerini alan ve onun kadar paklayıcı olan ikinci bir sıvı yok gibidir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in temizlik konusuyla ve koruyucu hekimlikle ilgili hadîslerinde suya geniş yer verildiğini görüyoruz. Allah da Kur'ân'da, gökten (bulutlardan) temiz ve temizleyici bir su indirdiğini bildiriyor.
Konuyla alâkalı ve hükme mesned teşkil eden iki hadîsi naklederek suyun temizlikte öne alınmasını, necaseti gidermede bilhassa belirlenmesini açıklıyoruz:
Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette Ebû Sa'lebe (r.a.) Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e şöyle demiştir:
"Ya Resûlellah! Mecûsî'lerin kapları hakkında, onları (kullanmaya) muztar kaldığımızda (ne yapmamız gerektiğiyle ilgili) bize fetva ver..." Efendimiz ona şöyle buyurmuştur:
"Onların kaplarını (kullanmaya) muztar kaldığımızda, onu su ile yıkayın ve (sonra da) içinde yemek pişirin..."[106]
Ebû Sa'lebe el-Huşnî'den (r.a.) yapılan rivayete göre, o, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e şöyle demiştir: "Ya Resûlellah! Doğrusu biz Kitap Ehlinin topraklarında bulunuyor, onların çömleklerinde yemek pişiriyor ve kaplarında su içiyoruz..." Resûlülîah (a.s.) Efendimiz ona şöyle buyurmuştur:
"Eğer başkasını bulamazsanız, onları su ile iyice yıkayınız..."[107]
Konuyla ilgili müctehid imamların ve ilim adamlarının ictihad, istidlal ve ihticacları ve hadîsin açık delâletinden anlaşılan hükümler:
1- Gerek Kitap Ehli, gerekse müşriklerin kapları murdar sayılır.
2- Murdar sayılan kapları su ile temizlemek gerekir.
3- Buradaki "yıkayınız" emri vücüb ifade eder.
4- Başka temiz kap bulunduğu takdirde müşriklerin kapları kullanılmaz.

Pisliği Gidermede Suyun Belirlenmesi:

a) İmam Ebû Hanife'ye göre, pisliği gidermede mutlaka su kullanmak şart değildir. Her ne kadar su en iyi paklayıcıysa da temiz olan gülsuyu, sirke ve benzeri sıvılarla da pisliği gidermekte bir sakınca yoktur. Çünkü İslâm Şeriatı pisliği temizlemede yalnız suyu belirlemiş olsaydı, birçok konularda zorluk ve sıkıntı başlardı. Onun için toprak, ateş ve istihale (kimyevi değişme) de temizleyiciler arasında kabul edilmiştir. Amaç dokunan necaseti temiz bir şeyle gidermektir. Tabiatıyla su başta gelir.
b) Diğer üç mezhep imamları ise, Resûlüllah (a.s.) nelerin neler ile temizleneceğini açıklamıştır. O, su ile temizleyin! buyurduğu şeylerde elbetteki onunla temizlik yapmak gerekir; çünkü orada suyun kullanılması belirlenmiştir. Toprak veya ateşle temizlenir, buyurduğu yerlerde de onlarla o gibi şeyleri temizlemeye ruhsat verilmiştir, şeklinde ictihadda bulunmuşlardır.
Kitap Ehli ve müşriklerin kaplarının necis olduğunun sebebi, onların domuz eti pişirip yemeleri ve şarap içmeleri gösterilir. Necis sayılan bir şeyin bir kaba konulması veya onda pişirilmesi o kabı da necis yapar.
Bu gibi pislikleri gidermede suya öncelik verilir, yeni su bulunduğu takdirde gereken temizlik onunla sağlanır. Su bulunmadığı takdirde ateşte yakmakla da temizlik sağlanabilir.
"Yıkayınız!" emrine gelince, her emir vücubu gerektirmez. Ama konu haramı gidermek, pisliği temizlemek olduğuna ve başka bir kayıt ta tasrîh edilmediğine göre, vücubu gerektirdiği kesinlik kazanır.
Başka kap bulunmadığı takdirde, onların kaplarını kullanmaları belirtilmiştir ki bu, Müslümanların daha çok birbirleriyle ticari anlaşmalarda bulunmalarına, ekonomik işbirliği kurmalarına yönelik bir uyarı mahiyetindedir.
Allah daha iyisini bilir...

Necis Olan Yeri Çok Su İle Temizleme

İslâm Dini, yalnız elbiseyi, bedeni değil, oturduğumuz, bastığımız, üzerinde gezindiğimiz yerleri tertemiz tutmamızı emreder. Toprağa dokunan pisliğin nasıl, ne ile temizlenebileceğini bildirir. Bu konuda sahih rivayetler mevcuttur. Müctehid imamların, diğer ilim adamlarının delil gösterme bakımından dayandıkları hadîslerden birkaçını nakledelim, sonra da gerekli açıklamaya geçelim:
"Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayete göre, diyor ki: Bir bedevî kalkıp Mescid'e bevletti (idrarını boşalttı). Bunun üzerine (orada hazır bulunan) insanlar onunla kavga etmek üzere harekete geçtiler. Peygamberimiz (a.s.):
"Onu (kendi haline) bırakın, idrarı üzerine büyükçe bir kova (veya ağzına kadar su dolu büyük bir kova) su dökün. Çünkü sizler ancak kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz, zorluk çıkarıcılar olarak gönderilmediniz."[108]
Hadîs-î Şerifin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Yere dokunan sıvı bir necaset üzerine bol su dökmek temizleyici kabul edilir.
2- İnsan idrarı necistir. Bunda icma' vardır.
3- Toprağa dokunan pislik rüzgarın kurutmasıyla veya güneşin kurutup rengini değiştirmesiyle temizlenmez, su ile temizlenir.
4- Dinî hükümleri bilmeyenlere bir şeyler öğretirken şefkat ve mülâyemet göstermek sünnettir.
5- Dinde -esası zedeler mahiyette sakıncalı bir durum yoksa- kolaylık gösterilir, zorluk ve sıkıntı çıkarılmaz.
6- Mescidlere her zaman saygı gösterip tertemiz tutmak vâcibdir.
Müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının bu konudaki hadislerle istidlal, ihticac ve görüşleri:
Yere dokunan necasetin temizlenmesi su ile gerçekleşir. Hadîs buna delâlet etmektedir. Ancak Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre, güneşletme ve rüzgârın iyice esip kurutmasıyla da temizlenir.
İmam Şafiî ve İmam Mâlik'e göre, ancak su ile temizlenir. Bol su döküp renk, koku ve diğer vasfı giderilir. İmam Ahmed b. Hanbel de aynı görüştedir.[109]
İmam Ebû Hanife ve talebesi Ebû Yusuf bu mevzuda şu hadisle istidlâl etmişlerdir:
"Yerin temizliği kurumasıdır..."[110]
Zeylâî, bu hadîsin garib olduğunu söyler.[111] Abdurrezzak de kendi Musannaf'inde Ma'mer'den, o da Eyyub'dan, o da Ebû Kalabe'den, "Cüfûfu'l- arzı tuhûruha (veya tahuruha)" lafzıyla rivayet etmiştir ki, iki hadis manâ yönünden birleşir.
"Yerin kuruması, onun temizliğidir veya onu temizleyicidir..."
Mescide bevl eden bedeviyle ilgili rivayetlere gelince, sadece su ile temizlenmesi değil, kazıp atılması, kazıp atıldıktan sonra üzerine su dökülmesi gibi rivayetler de vardır ki bunların ikisi müsned, ikisi de mürsel yoluyladır. Müsned yoluyla gelen rivayetten birini Sem'ân b. Mâlik, Ebû Vâil'den, o da Abdullah'tan nakletmişdir:
"Bir bedevi gelip Mescid'e bevl etti. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, emretti de o yeri kazındı ve üzerine su döküldü."
İbn Ebû Hatim kendi İlel'inde, Ebû Zer'â'nın, bu hadisin münker olup kuvvetli olmadığını söylediğini belirtmiştir. Darekutnî de râvilerden Sem'ân'ın meçhul olduğunu söyler.
Müsned yoluyla gelen ikinci rivayet ise Abdulcebbar b. Alâ'dan, o da İbn Uyeyne'den, o da Yahya'dan, o da Enes (r.a.)'den nakletmiştir:
"Doğrusu bir bedevi Mescid'e bevl etti. Bunun üzerine Peygamber (a.s.), *"onun (dokunduğu) yeri kazın, sonra da üzerine büyük bir kova su dökün!"* buyurdu."[112]
Darekutnî bu hadîsle ilgili şunu söylemiştir:
"Abdulcebbar, İbn Uyeyne'ye karşı vehimde bulunmuştur. Çünkü İbn Uyeyne'nin ashabı ondan bu hadisi "yeri kazın" cümlesi yer almaksızın naklet-işlerdir. Amr b. Dinar'ın ise ondan naklettiği rivayette bu cümleye yer verilmiştir.
Mursel olan iki rivayete gelince, onlardan birinin az önce Darekutnî'nin işarette bulunduğu Abdurrezzak'ın kendi Musannaf'ında rivayet ettiği hadîstir. Diğeri ise Ebû Davud'un kendi Sünen'inde Abdullah b. Ma'kal'den, *"Bir bedevi namaz kıldı..."* cümlesiyle başlayan ve son kısmında Hz. Peygamber'in (a.s.), *"Onun bevl ettiği yerdeki toprağı alıp atın ve o yerin üzerine su dökün!.."* buyurduğu hadîstir.
Ebû Dâvud bu rivayeti naklettikten sonra şöyle der: "Bu, mürseldir. Çünkü İbn Ma'kal, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e ulaşmamıştır.[113]

Görüldüğü gibi, Mescid'in bir tarafina bevl eden bedeviyle ilgili rivayetler arasında lafiz ve mâna farkları mevcuttur. Bunların dışında şu rivayet de Enes b. Mâlik'ten (r.a.) yapılmıştır:
"Biz bir ara Mescid'de Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bulunurken, ansızın bir bedevi geldi ve kalkıp Mescid'de bevl etmeye başladı. Bunun üzerine Resûlüllah'ın ashabı ona "vazgeç, vazgeç, yapma!" diye seslendiler. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"onun bevlini (yarıda bırakıp) kesmeyin, bırakın (tamamlasın)!"* buyurdu. Ashab da o bevlini yapıncaya kadar bıraktılar. Sonra da Resûlüllah (a.s.) onu çağırıp şöyle dedi:
"Şüphesiz ki bu mescidler şu bevl ve pislikten hiçbir şeye yakışmaz, buralar ancak Allah'ı anmak, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir." (Veya Resûlüllah'ın (a.s.) buyurduğu gibi...).
Sonra Resûlüllah (a.s.) oradaki topluluktan bir adama emretti, bir kova su getirip onun üzerine döktü...[114]
Hadîs muttafakun aleyhse de son kısmında "Şüphesiz ki bu mescidler..." sözüyle başlayan cümleleri Buhari almamıştır.
Konumuza mesned teşkil eden Ebû Hüreyre hadîsiyle Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen bu hadîs, toprağa dokunan pisliğin su ile giderilmesi hususunu kuvvetlendirmektedir. Diğer hadîslerin ise sıhhat derecesi bunlar kadar kuvvetli değildir.
Bununla beraber müctehid imamlar hepsini dikkate alarak şu sonucu çıkarmışlardır.
Maliki'lere göre, necis olan yerin üzerine, pisliği ve vasıflarını giderecek miktarda bol su dökülerek temizlenir. Şafii'lere göre, yer, şarap veya sidik gibi bir necasetle pislenmiş ve dokunduğu kısım o pisliği emip içine almışsa, üzerine bol miktarda su dökülerek temizliği sağlanır. Emmemişse, dokunduğu yer kazınıp üzerine su dökülür. Pislik kuru ise, toprağa bulaşma durumu olmamışsa, sadece oradan kaldırılıp atılmakla yetinilebilir. Bununla beraber üzerine su dökmek de iyi olur.

Çıkarılan Hükümler:

1- İnsan sidiği mutlaka necistir, dokunduğu yeri pis yapar.
2- Toprağa veya benzeri bir şeye dokunduğu takdirde su ile temizlenir. Üzerine bol su dökülür. Toprağa nüfuz edip alta sızma durumu varsa, o kısım kazılır ve sonra da üzerine su dökülür.
3- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, böyle durumlarda sidiğin dokunduğu yer bir süre güneşlenir veya rüzgâra terkedilirse, iyice kuruduktan sonra temizlenmiş sayılır.
4- Mescidler, Allah'ı anmak, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir. Onların kutsallığını bu açıdan değerlendirmek gerekir.
5- Mescidlerin temiz tutulması vâcibdir.
6- Dinde mümkün olduğu ölçüde kolaylık göstermek sünnettir.
7- Dinî esasları bilmeyenlere bir şeyler öğretilirken şefkat ve mülâyemet göstermek sünnettir.
8- Mescidleri pisletmek isteyenlere engel olmak sünnettir.
Ancak bunu yumuşak bir tavırla gidermekte büyük yarar vardır.[115]

Ayakkabının Altına Dokunan Necasetin Temizlenmesi

İslâm Dini, sadece beden, elbise ve oturulan yerin değil, cadde ve sokakların da temiz tutulmasını emreder. Pisliğin bulunduğu yerde sadece mikrop ve hastalık vardır; melek ve rahmet yoktur.!
Buna rağmen cadde ve sokaklarda yürürken ayakkabımıza pislik dokunabilir. Dinimiz bunun temizliği hususunda bir takım kolaylıklar koymuş ve yollar göstermiştir. Önce konuyla ilgili mesned kabul edilen hadîs-i şerifi nakledelim, sonra da gerekli açıklamasını yapalım:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sizden biriniz ayakkabıyla eziyet veren (bir pisliğe) basarsa, şüphesiz ki toprak onun için temizleyicidir."[116]
Diğer bir lafızla şöyle buyurulmuştur:
"Eziyet veren (bir pisliğe) ayakkablarıyla basarsa, o ayakkabların temizleyicisi topraktır."[117]
Ebû Said (r.a.)'den yapılan rivayette Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz Mescid'e geldiğinde ayakkaplarını çevirip baksın; bir pislik, murdarlık görürse, onu yere sürtsün, sonra da onlarla namaz kılsın"[118]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ayakkapların altına dokunan pislik, toprağa sürtülmekle temizlenir.
2- Bu hallerde toprak temizleyici vasıtalardan biridir.
3- Ayakkaplar temiz olduğu takdirde çıkarılmadan namaz kılınabilir.
4- Özellikle cenaze namazında ayakkapların altı temizse çıkarılmadan namaz kılınır.
Müctehid imamların istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre, dokunan pisliğin gözle görülen cirmi varsa, yaş olsun kuru olsun ayakkabı yere sürtülmekle temizlenir. Cirmi yoksa, su ile yıkanması gerekir.[119]
b) Şafii'lere göre, ayakkabıya dokunan pislik kuru ise, ayakkabı yere sürtülmekle temizlenir, yaş pislik temizlenmez, yıkanması gerekir.[120]
c) Malîkilere göre; temizlik genellikle su ile gerçekleştirilir, ancak hasır, mest ve ayakkabı gibi eşya hakkında varid olan temizlenme usûlü ne ise o uygulanır. Bununla beraber su ile onları yıkamak ihtiyata daha yakındır.[121]
d) İmam Ahmed, Evzaî, Ebû Sevr ve İshak'a göre, pislik yaş olsun, kuru olsun ayakkabı toprağa sürtünmekle temizlenir.[122]

Tahliller:

Birinci hadîsi aynı zamanda İbn Seken, Hâkim ve Beyhâkî rivayet etmişlerdir. Ancak hadîs silsilesinde Evzaî üzerine ihtilâf vaki olmuştur. İbn Mace ise bu hadîsi Ebû Hüreyre'den başka bir tarzda merfuan rivayet etmiştir ki tercemesi şöyledir:
"Yolun bir kısmı bir kısmını temizler..."
Bunun isnadı zayıftır. Birinci hadîsin isnadı ise meçhuldür.[123] İkinci hadîsin rivayetinde ise Muhammed b. Aclan vardır ki Buharî ile Müslim onun rivâyetiyle ihticac etmemişlerse de birçok hadîs âlimleri onu güvenilir kabul etmiştir.
Ebû Sâîd'den rivayet edilen hadîse gelince, Hakim ve İbn Hibban da aynı hadîsi nakletmişlerdir. Ancak onun vasi ve irsalinde ihtilâf edilmiştir. Ebu Hatim kendi İlel'inde onun mevsuliyetini tercih etmiştir.[124]
Bu manâda Beyhaki Beni Abdileşel'den bir kadından rivayet etmiş, Darekutnî İbn Abbas'tan rivayetle ona yakın bir ifade nakletmiştir ki hepsi de zayıftır. Ancak bunların biraraya gelmesi ve aynı manayı kuvvetlendirmesi ihticaca mesned teşkil etmiştir.
Ayakkabının dibine dokunan pisliğin yere sürtülmesiyle temizleneceği hakkında vârid olan hadîslerin kritiğini Zeylâî Nasbü'r-Raye'de yeterince yapmıştır. Geniş bilgi edinmek isteyenlere onu tavsiye ederiz.[125]

Çıkarılan Hükümler:

İ

1- Sokak ve caddeleri temiz tutmak sünnettir.
2- Ayakkabıya dokunan pislik, yere sürtülmek suretiyle temizlenir.
3- Toprak da temizleyici vasıtalardan biridir.
4- Camilere girilirken ayakkapların altına dikkat etmek sünnettir. Murdar ve tiksindirici bir şey dokunmuşsa onları giderip öylece içeri girmek tavsiye mahiyetinde Resûlüllah'ın (a.s.) emridir.

Henüz Yemek Yemiyen Erkek Çocuğun Çiş Yaptığı Yere Su Serpmek

Henüz süt emen çocuğun çişinin hafif necis olduğu üzerinde durulmuş, dokunduğu yere biraz su serpilmesinin yeterli olacağı bildirilmiştir. Mama ve yemek yiyen çocukların çişi, büyüklerin sidiği gibidir, yani ikisi de necis kabul edilmiştir. Ama mama veya yemek yemiyen, anne sütüyle beslenen çocuğun özellikle erkek çocuğun çişi bu ölçüde necis sayılmamıştır. Bunun iki sebebi vardır: Birincisi, elbise ve oturulan yerleri çocukların çişinden korumak çok zordur, dinimiz o bakımdan bir kolaylık getirmiştir. İkincisi, sözü edilen durumdaki çocukların çişleri, necaset kapsamına girmeyecek kadar hafif ve zararsızdır.
Bu konuda ihticaca mesned teşkil eden yedi tane hadis-i şerifi sıraladıktan sonra delâlet ettikleri hükümleri açıklamaya çalışacağız:
"Ümmü Kays bint Mihsen'den (r.a.) yapılan rivayete göre, bu kadın henüz yemek yemiyen küçük oğlunu alıp Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldi. (Çocuğu kucağına alıp severken) Resûlüllah'ın elbisesine çişetti. Bunun üzerine su istedi, elbisesinin o kısmı üzerine serpti, yıkamadı..."[126]
"Ali b. Ebî Talib (r.a.)'den yapılan rivayette Resûlüllah (a.s.) Efendimiz buyurdu ki:

"Süt emen erkek çocuğun çişi üzerine su serpilir. Süt emen kız çocuğun çişinin dokunduğu yer yıkanır."
Katade diyor ki, bu, onlar yemek yemedikleri takdirde öyledir. Mama veya yemek yiyorlarsa o takdirde çişlerinin dokunduğu yer yıkanır.[127]
"Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayete göre, demiştir ki:
"Resulullah (a.s.) Efendimiz'e bir çocuk getirildi, Efendimiz onun ağzına çiğnediği hurmadan sürerken üzerine çiş etti; bunun üzerine hemen arkasından su döktü."[128]
Hadîsi Buharî rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ile İbn Mace de aynı rivayeti nakletmişler, ancak şu fazlalığı ilâve etmişlerdir: "yıkamadı..."
Müslim'in tesbitine göre: Çocuklar Peygamber (a.s.) Efendimiz'e getirilir, o da onlar için feyiz ve bereketle dua eder, sonra da ağzında çiğnediği hurmadan onların ağzına sürerdi. Bu arada ona bir çocuk getirildi, üzerine çişetti. Su istedi, çişin dokunduğu yere akıttı, fakat yıkamadı.
Resûlüllah'a hizmet eden Ebu's-Semh, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Kız çocuğun çişinden dolayı (elbise) yıkanır, erkek çocuğun çişinin dokunduğu yere su serpilir."*[129]
Ümmu Kürz el-Huzâîyye (r.a.) diyor ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimize bir erkek çocuğu getirildi, üzerine çişetti. Bunun üzerine, o yere su serpilmesini emretti, böylece su serpildi. Kendisine bir kız çocuğu getirildi, derken üzerine çişetti, dokunduğu yerin yıkanmasını emretti, böylece o kısım yıkandı."[130]
Yine Ümmu Kürz (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Erkek çocuğun çişine su serpilir, kız çocuğun çişi(nin dokunduğu yer) yıkanır."[131]
Ümmu'l-Fazl Lübabe bint el-Hâris (r.a.)'dan yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Ali'nin oğlu Hüseyin (r.a.), Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in kucağına çişetti. Bunun üzerine dedim ki: "Ya Resûlallah! Elbiseni bana ver, başka bir elbise giyin de bunu yıkayayım..." Buyurdu ki:
"Erkek çocuğun çişinden (dolayı) sadece su serpilir, kız çocuğun çişinden dolayı yıkanır..."[132]
Hadis-i şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Henüz süt emen erkek çocuğun çişinin dokunduğu yere sadece su serpilir.
2- Süt emen kız çocuğun çişinin dokunduğu yer yıkanır.
3- Süt emmekle beraber arada mama ve benzeri şeyler yedirilen erkek çocuğun çişinin dokunduğu yer yıkanır.
4- Yeni doğan çocukların annelerinin göğsünü tutabilmeleri, için önce tatlı bir şey ağızlarına sürülür. Bu sünnettir. Peygamber (a.s.) Efendimiz ağzına hurma alıp iyice çiğnedikten sonra onun az kısmını parmağıyla çocuğun ağzına sürer feyiz ve bereketle, hayr ve rahmetle dua ederdi. Bu hal ona mahsustur. Çünkü ağzında mutlak şifâ ve rahmet mevcuttu. Ümmeti ise, çocuğun ağzına sürecek tatlıyı kendi ağızlarına almadan sürmekle yetinir.
Müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ilgili hadîslerin ışığında istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefîlere göre, henüz süt emen çocuğun kız olsun erkek olsun çişinin dokunduğu elbise ve benzeri şey su ile yıkanır.[133]
b) Şafii'lere göre, erkek çocuk sadece süt emiyor, mama ve benzeri şeyler yedirilmiyorsa, yaşı da iki yılı aşmamışsa, çişinin dokunduğu yere su serpilir, yıkanmasına gerek yoktur. Kız çocuğun ve bir de hunsa (eşcinsel) olanın -ana sütünden başka bir şey yedirilsin, yedirilmesin- çişlerinin dokunduğu elbise ve benzeri şeyler yıkanır. Şâfiîler Buhari ve Müslim'in Ümmu Kays'den yaptıkları hadîsle istidlal etmişlerdir.[134]
c) Mâliki'lere göre, henüz mama ve yemek yedirilmeyen sadece ana sütü emen erkek çocuğun çişinin dokunduğu elbise ve benzeri şey üzerine su serpilir; kız çocuğun çişinin dokunduğu şey ise yıkanır. İmam Mâlik de Ümmu Kays bint Mihsen (r.a.)'dan yapılan rivayeti mesned seçerek istidlal etmiştir.[135]
d) Ahmed b. Hanbel de aynı hadisi ve diğer rivayetleri dikkate alıp istidlal etmiştir, yani ona göre de, erkek çocuğun -henüz yemek yedirilmiyorsa- çişinin dokunduğu yere su serpmekle yetinilir; kız çocuğun ki ise yıkanır.[136] Bu aynı zamanda Hz. Ali'nin, Atâ'ın, Zühri'nin, İshak'ın ve İbn Vehb'ın kavlidir.

Tahlilleri:

Ümmu Kürz (r.a.)'den rivayet edilen iki hadiste inkıta' vardır. Şöyleki, her iki hadîs Amr b. Şuyb tarikiyle rivayet edilmiştir ki Amr, ona yetişmemiştir.
Peygamberimiz'in (a.s.) hizmetçisi Ebu's-Semh (r.a.)'dan rivayet edilen hadîsi Bezzar ve İbn Huzeyme de şu lâfızla nakletmişlerdir:
"Ben Resûlüllah'a (a.s.) hizmet ediyordum; Hasan ile Hüseyin O'na getirildi. Peygamberin göğüs kısmına çişetti. Bunun üzerine ben yıkamak üzere gelip (yaklaştığımda), Peygamberimiz (a.s.): *"Kız çocuğun çişinden dolayı yıkanır, erkek çocuğun çişinin dokunduğu yer üzerine su serpilir"*, buyurdu." el-Hâkim bu rivayetin sahih olduğunu tesbit etmiştir, Ebu Zer'â ile Hafiz Bezzar, Ebû Semh'in bundan başka rivayeti yoktur, o bakımdan pek tanınmaz, ismi anılmaz, demişlerdir.
Her ne kadar Ümmu Kürz'den rivayet edilen hadîslerde inkıta' varsa da diğer rivayetler onu te'yid etmektedir. Hepsi biraraya getirilince taşıdığı hükümler kuvvet kazanmakta ve istidlale mesned seçilmektedir. O bakımdan diğer üç mezhep imamları bu doğrultuda ihticac ve istidlal edip görüşlerini belirtmişlerdir. İmam Ebû Hanîfe ise, rivâyetlerdeki bazı hususları dikkate alarak kıyas yolunu tercih etmiştir.[137] Yani erkek ve kız çocuğun çişi hükümde aynıdır.[138]
Süt emen çocuğun taam yememiş olması hususuna gelince, bu tabir üzerinde farklı görüşler ortaya konmuştur:
a) Emdiği ana sütünden ve doğduktan sonra ağzına sürülen tatlıdan başka gıda maddeleri...[139]
b) Ana sütünden başka olan yiyecekler...
c) Çocuğun ana sütünden ve bir de ağzına sürülen tatlıdan başka bir şey yemesi...
d) Müstakilen sütten başka yediği yiyecek.
Hafiz İbn Hacer, (c) maddesinin hadîsin delâletine daha uygun ve daha açık olduğunu belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ana sütünden başka bir şey yedirilmeyen erkek çocuğun çişinin dokunduğu yerin üzerine su serpilir. (Şafii'lere göre, iki yaşını aşmamış olması, kaydı söz konusudur).
2- Sadece ana sütü emsin veya başka bir şey yesin, iki yaşını aşmış olsun olmasın kız çocuğunun çişinin dokunduğu yer yıkanır. (İmam Ebu Hanîfe'ye göre, her ikisinin de yıkanır.
3- Yeni doğan çocuğun ağzına tatlı sürmek sünnettir. Ayrıca onun için feyiz ve bereketle, hayır ve rahmetle dua edilir.

Eti Yenen Hayvanların Sidiğiyle İlgili Ruhsat

Eti helâl olan hayvanların teri ve salyası necis sayılmadığı gibi, sidikleri de necis sayılmamıştır. İslâm, faydalı olanı helâl ve mübah kılar; zararlı olanı haram ya da mekruh sayar, kaidesinden hareketle eti yenen hayvanların sütünde besleyici maddeler ve şifâ bulunduğunda şüphe yoktur. Bazı hastalıklar için sidiklerinde de şifâ vardır.
Önce ilim adamlarına mesned kabul edilen ilgili hadisi nakledelim, sonra da gereken açıklamayı yapalım.
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayete göre, diyor ki:
"Ukül veya Ureyne kabilesinden ondan az bir gurup insan Medine'ye geldiler, (ama) Medine'de kalmaktan hoşlanmadılar. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, (onların yakalandıkları karın ağrısını ve sindirim bozukluklarını dikkate alarak) onlar için sütü olan dişi develeri emretti ve (Medine'den dışarı) çıkmalarını, o develerin sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini tavsiye buyurdu."[140]
Ayrıca Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in onlara: *"Koyun ağılında namaz kılınız!"* buyurduğu rivayeti de vardır.[141]
Bunu kuvvetlendiren diğer iki hadîs ise şöyledir:
"Müslümanlar develerin sütleri ve sidiklerîyle kendilerini tedavi ederlerdi."[142]
"Şüphesiz ki develerin sidiklerinde ve sütlerinde şifâ vardır!"[143]
Hadîslerin delâlet ettiği açık anlatımdan şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Deve sütünde şifa vardır. Özellikle, sindirim sistemi bozuk olanlar için çok yararlıdır.
2- Yine karın ağrısı ve bozulan sindirim sistemi için deve sidiği yararlıdır.
3- O halde deve sidiği necis değildir.
4- Diğer eti yenen hayvanların sidiği buna kıyas edilir. Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal ve ihticacları:
a) Hanefi'lere göre, eti yenen hayvanların sidiği "necaset-i hafife" kısmına girer. At'ın sidiği de öyle. Bunların dokunduğu elbise veya bedene bakılır, elbisenin veya bedenin dörtte birinden az kısma dokunmuşsa, namaza engel değildir; dörtte birine veya fazlasına dokunmuşsa, yıkanması gerekir.[144]
Çünkü İmam Ebû Hanîfe'ye göre, galiz necaset hakkında nass vârid olan pisliktir. Hafif necaset ise, taharet ve necaseti hakkında iki nassın taaruz ettiği şeydir. Eti yenen hayvanların sidiği hakkında iki ayrı nass bulunduğunu dikkate alan imam, bunu hafif necaset bölümüne sokmuştur. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, galiz necaset, üzerinde ittifak edilenidir. Hafif necaset, üzerinde ilim adamlarının ittifak etmediğidir.[145].
b) Mâliki'lere, Hanbeli'lere ve Şafii'lerden İbn Huzeyme, İbn Münzir ve İbn Hibban'a göre, eti yenen hayvanların sidiği temizdir. Nitekim İmam Nahaî ve İmam Evzaî de aynı görüştedirler.
Bu konuda nass sadece deve sidiği hakkında varid olmuşsa da diğer eti yenen hayvanlar buna kıyas edilerek hükme bağlamıştır...[146]

c) İbn Teymiye, "Ashab-ı Kirâm'dan hiçbiri deve disiğinin necis olduğunu söylememiştir" diyerek diğer üç müctehid imamla birleşmiştir.[147]
d) İbn Münzir, "deve sidiği sadece Ureyne kabilesine mensup bir grup insana has bir hükümdür" diye iddia eden olursa, isabet etmiş olur; çünkü hasâis ancak delil ile sabit olur, diyerek görüşünü belirtmiştir.
Şevkanî de eti yenen her hayvanın sidiğinin temiz olduğunu söyleyerek üç mezhebin görüşüne katılmıştır.[148]
Haramda şifâ yoktur:
Haramda şifâ bulunmadığı, genel kaidelerden biridir. Çünkü Allah ve Peygamberi içinde cidden şifa bulunan bir nesneyi haram kılıp yasaklamaz. Bazı haram maddelerde şifa arayanlar veya iddia edenler hep aldanmışlardır. Ancak unutmamak gerekir ki, haramda hiç şifâ yoktur, demiyoruz, belki şifa olacak bir yanı bulunabilir, ama zararlı yanı çok daha büyük ve tehlikelidir. Az hayr için çok şerre gidilmez. Az şerden dolayı çok hayr terkedilmez.
Eğer deve sütü ve sidiğinde şifadan ziyâde zarar ve şer bulunsaydı, herhalde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, sindirim sistemleri iyice bozulup hastalanan o bedbaht adamlara tavsiye etmezdi.
Nitekim Süveyd el-Hadremî'den yapılan rivayete göre, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e,
"Ya Resûlellah! Gerçekten bizim bulunduğumuz bölgede çeşitli üzümler var ki, biz onları sıkıp (içki yaparak) içiyoruz" (devam edelim mi?)
"Hayır!.." diye buyurdu. Ben tekrar müracaat ettim, O yine:
"Hayır!.." buyurdu. Ben,
"Ya Resûlellah! Doğrusu biz o sıkılan (içkiyle) hastamıza şifa arıyoruz" dedim. Buyurdu ki:
"O hastalıktır, şifâ değildir..."[149].
Nitekim Abdullah (b. Ömer) (r.a.) şöyle demiştir:
"Allah murdar şeyde veya haram kıldığı mesnede şifa meydana getirecek değildir."
Hz. Ayşe (r.a.) validemiz de şöyle dua etmiştir:
"Allah'ım! şarapta (alkollü maddelerde) şifa arayana sen şifa verme!.."[150]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) bu konuda şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki develerin sütlerinde ve sidiklerinde ciğer ve karın hastalığına karşı şifâ vardır."[151]
Deve sidiği hakkında vârid olan diğer hadîsler ve aralarındaki (nuans) farkları:
Bu konuda Müslim'in Câbir b. Semure'den, Ebû Davud'un el-Berâ'dan rivayet ettikleri hadîs hakkında Ahmed b. Hanbel, İshak ve İbrahim şöyle demişlerdir:
"Bu babda sahih olanı, Bera' b. Âzıb'ın ve Câbir b, Semure'nin hadîsleridir." Nitekim; deve sidiğinin temiz olduğunu kabul edenler, bu iki hadîs ile istidlal etmişlerdir.
Darekutni'ye göre, sözü edilen iki hadîsle birlikte, *"Eti yenen hayvanın sidiğinde bir sakınca yoktur..."* mealindeki hadîsle istidlal edilmiştir. Ancak bu son hadîsin râvileri arasında Amr b. el-Hüseyn bulunuyor ki, bu zât oldukça zayıftır. Ezdi de onun zayıf olduğuna kaildir.
İlim adamları deve sidiği hakkında hayli farklı görüşler, kıyaslar ve yorumlar ortaya koymuşlardır. Kimine göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her türlü habis (haram ve murdar) ilâcı yasaklamıştır. O halde bir şeyin ilâç olarak kullanılmasının yasaklanması onun necis olduğunu gerektirir; mübah sayılması ise helâl olduğunun lüzumunu belirtir. Deve sidiğinin tedavide kullanılmasının mübah kılınması onun temiz olduğunun delilidir. Sonuç olarak, eti yenen hayvanların sidiği deve sidiğine kıyasla temizdir.
Kimine göre ise, böyle bir mantıksal kıyas ihtiyari hallerle ilgilidir; zarurî hallerde ise, mahzurlu şeyler mübah sayılır Deve sidiğiyle tedavi cihetine gidilmesi, zarurî hallerle ilgilidir; çünkü o gün için o grup hasta insanı başka bir şeyle tedavi etme imkânı mevcut değildi. O halde eti yenen hayvanların sidiği deve sidiğine kıyas edilerek temiz sayılır.
Birinci görüş ve yorum ağırlık kazanmıştır. Müctehid imamların çoğu hadîslerin sıhhatini dikkate alarak istidlalde bulunarak deve sidiğinin temiz olduğuna kail olmuşlardır. Nitekim az yukarıda onların görüş ve istidlallerini açıklamış bulunuyoruz.
Bugün için üzerinde durulacak tek şey, deve sidiğinin kimyevî tahlilinin yapılması, sindirim sistemi üzerindeki olumlu te'sirlerinin ortaya çıkarılmasıdır...

Çıkarılan Hükümler:

1- Deve sidiği tedavide kullanılabilir.
2- Eti yenen diğer hayvanların sidiği ise tedavide kullanılmasa bile necis sayılmaz.
3- Deve sütünün mide hastalıklarına iyi geleceği, Resûlüllah'ın (a.s.) tavsiyesi cümlesindendir.
4- İmam Ebû Hanîfe ve bazı arkadaşlarına göre, deve sidiği dahil olmak üzere eti yenen hayvanların sidiği hafif necaset kapsamına girer. Dokunduğu kısmın dörtte birinden az bir yeri kaplıyorsa, namaza engel sayılmaz, dörtte bir miktarını buluyor ve aşıyorsa, engel sayılacağından yıkanması gerekir.

Tenasül Aletinden Akan Mezyi

Bilindiği gibi, ön ve arkadan çıkan şeyler iki kısma ayrılır: Biri mu'tad, diğeri gayr-ı mutad olan şeylerdir. Mutad şekilde çıkan şeylerden dolayı bazan gusül gerekir, bazan da sadece abdest gerekir. Abdest gerektiren şeyler daha çok şu üç sıvıdır: İdrar, mezyi ve vedyi... İdrar herkesçe bilinen bir sıvıdır. Mezyi, ince sarı bir sudur ki, şehevi lezzet duyulduğunda akar. Medyî ise, beyazca kalın bir sıvıdır ki, çoğu zaman idrardan sonra akar.
Mezyi veya medyi akınca gusül mü gerekir, abdest almak mı icab eder? Bunun cevabını vermeden önce ilgili hadîsleri nakledelim:
Sehl b. Hüneyf'den (r.a.) yapılan rivayette diyor ki:
"Mezyi'den dolayı akıntı ve meşakkatla karşılaşır ve bu yüzden çokça yıkanırdım. Bu halimi Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e anlattım, buyurdu ki:
"Ondan dolayı sadece abdest alman yeter..."
"Bunun üzerine dedim ki:
"Ya Resûlellah! ondan elbiseme dokunan nasıl olur?" Buyurdu ki:
"Bir avuç su alıp ondan elbisene dokunduğu yere, gördüğün kadarıyla serp..."[152]
Aynı hadisi el-Esrem şöyle rivayet etmiştir:
"Ben mezyiden dolayı hayli sıkıntıyla karşılaşıyordum. O sebeple Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldim ve Ona (durumumu) anlattım. Buyurdu ki:
"İki avuç dolusu su alıp onun üzerine serpmen sana yeter..."[153]
Hz. Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den, demiştir ki:
"Ben çok mezyisi akan bir adam idim, Peygamber (a.s.) Efendimiz'den (bu hususu) sormayı utanıyordum; o sebeble Mikdad b. Esved'e Peygamber'den sormasını söyledim, o da sormuş ve Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Onda abdest vardır" (yani sadece abdest bozulur ve namaz için abdest almak gerekir).[154]
Müslim'in yaptığı rivayette ise şu cümle yer almaktadır:
"Tenasül aletini yıkar ve öylece abdest alır..."
Ahmed b. Hanbel ile Ebû Dâvut'un yaptıkları rivayet ve tesbitte ise, şu cümlelere yer verilmiştir: *"Tenasül aletini ve erkeklik bezini yıkar, öylece abdest alır..."*
Abdullah b. Sa'd'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sudan sonra gelen sudan (idrardan sonra gelen sıvıdan) sordum. Buyurdu ki:
"O mezyiden bir kısımdır ve her erkek hayvandan mezyi gelir. O bakımdan fercini (tenasül aletini) ve erkeklik bezini yıkar ve namaz için alınan abdest gibi bir abdest alırsın."[155]
Hadîs-i şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Şehevi bir duygudan sonra akan ince sarımsı bir su (mezyi) dan dolayı gusül gerekmez.
2- Mezyin akmasıyla abdest bozulur. Namaz için yeniden abdet almak gerekir.
3- Mezyi aktıktan sonra o nahiye üzerine su serpilir. Çünkü akan bu sıvı da necis kabul edilmiştir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Meniy dışında akan mezyi ve vedyi'den dolayı gusül gerekmez. Abdest bozulur. Mezhepler bu hususta müttefiktir, aynı zamanda icma' vaki olmuştur.[156]
b) Mezyi necistir. O bakımdan dokunduğu yer üzerine su serpilir. Mezhep imamları bu hususta da görüş birliği içindedir. Sadece İmamiyye buna muhalefet ederek, "eğer mezyi necis olsaydı, herhalde dokunduğu yerin yıkanması gerekirdi, oysa Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, üzerine su serpiniz, buyurmuştur.
İmamiyye'nin bu yolda ki kıyası isabetli değildir. Çünkü dinde öyle konular var ki, biri diğerine kıyas edilemez, şârî'ın beyanına uyularak amel edilir. Meselâ, ayakkabının altına dokunan necasetin su ile değil, yere sürtmekle temizleneceğini Resûlüllah (a.s.) beyân buyurmuştur. Necaset olduğu için onu diğer eşyaya dokunan pislikle kıyas edip herhalde yıkanması gerekir diye bir sonuç çıkaramayız...
c) Mezyi'nin çıktığı yer ile o nahiye üzerine su serpilir. Elbiseye dokunduğu takdirde, üzerine su serpmekle temizlenir mi? Bu hususta farklı ictihadlar vardır:
a) İmam Şafiî'ye göre, o elbisenin mezyi dokunan kısmının yıkanması gerekir. Nitekim Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde, *"tenasül aletiyle erkeklik bezini yıkar..."* cümlesi yer almaktadır. Oysa cumhur buradaki "yıkar" sözünü, su serper manâsına hamletmiştir. Çünkü diğer sahih hadîslerden birincisinde (147 nolu hadîs) *"Bir avuç su alıp*

ondan elbisene dokunan kısma görebildiğin kadarıyla serp..." buyurulmuştur.
b) Mâliki'lerle Hanbelî'lerden bir kısmı ve İmam Evzâî, mezyiden dolayı tenasül aletiyle erkeklik bezlerinin tamamını yıkamak veya üzerine su serpmek gerekir.[157]Cumhura göre ise, sadece bu nahiyede mezyin dokunduğu yer yıkanır, yani üzerine su serpilir. İbn Hazm de aynı görüştedir.
Bu konuda rivayet edilen hadîsler ve aralarındaki (nüans) farkları, diğer yandan Hanbelî'lerin ictihad ve görüşünü yansıtan Mü'cemü'l-Fıkhil-Hanbelî'de El-Muğni'den özetlenerek şöyle deniliyor:
"İnsanın ön ve arkasındaki tabii yollardan çıkan idrar, dışkı mezyi veya medyi veya kan bunların hepsi necistir, Mezyi (yi filizlemede) su serpmek kâfidir. Bazısına göre, onu da yıkamak vacibdir."[158]
Mezyi konusunda ağırlığı, Hz. Ali'den yapılan rivayetler oluşturuyor. Ebu Cafer el-Ezdi et-Tahâvî sekiz kadar rivayeti şu farklarla tesbit edip nakletmiştir:
1- Râfî' b. Hudayc'den yapılan rivayete göre, Hz. Ali (r.a.), Ammar vasıtasıyla Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den mezyi hakkında sormasını istemiş, Peygamberimiz (a.s.), *"tenasül aletini yıkar e abdest alır"* diye cevap vermiştir.
2- İbn Abbas'dan yapılan rivayete göre, Hz. Ali bir adam vasıtasıyla mezyi hakkında Peygamber (a.s.) Efendimiz'den sordurmuş, Peygamberimiz (a.s.) *"onda abdest vardır"* buyurmuştur.
3- Hz. Ali (r.a.) aynı şeyi Mikdad b. el-Esved (r.a.) vasıtasıyla Peygamber (a.s.) Efendimizden sordurmuş, Peygamberimiz (a.s.), Her erkekden mezyi gelir. Meni olursa, onda gusül vardır. *"Mezyi olursa, onda abdest vardır"* buyurmuştur.
4- Ebu Abdurrahman'dan yapılan rivayette, Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Ben çok mezyisi olan bir adamdım. Yanımda Peygamber'in kızı bulunuyordu, (o bakımdan kendim sormaya utandım). Peygamber'e haber gönderip (sordurdum). Buyurdu ki:
"Abdest al ve orasını yıka..."
5- İbn Ebî Leylâ'dan yapılan rivayette Hz. Ali (r.a.) diyor ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz'den mezyi hakkında soruldu; buyurdu ki:
"Onda abdest, menî'de gusül vardır."
6- Hâni' b. Hani'den yapılan rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) demiştir ki:
"Ben çok mezyisi olan bir adamdım. Mezyim geldikçe guslederdim. Peygamber (a.s.) Efendimiz'e sordurdum. Buyurdu ki:
"Onda abdest vardır..."
7- Husayn b. Kubeyse'den yapılan rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) demiştir ki:
"Ben çok mezyisi olan bir adamdım. Peygamber'e (a.s.) sordum, buyurdu ki:
"Mezyi gördüğün zaman abdest al ve tenasül aletini yıka. Meniy gördüğünde guslet..."[159]
Görüldüğü gibi, rivayetlerin hemen hepsi, mezyiden dolayı sadece abdest gerektiğini, guslü icap ettirmediğini ifade etmektedir. Saniyen tenasül aletinin yıkanması emredilmiştir. Bu, mezyin necis olduğuna delâlet eder.
Diğer bir husus ise, Hz. Ali'den bu konuyu işitenlerin (nüans) farkıyla ifadelerindeki farklar söz konusudur. Ancak asıl temada bir değişiklik yoktur.
Sadece konunun başlangıcında Sehl b. Hüneyf'den yapılan rivayet zincirinde Muhammed b. İshak yer almaktadır ki, bu zat zayıf kabul edilir. Çünkü isnadda tedlîs yaptığı bilinmektedir.[160]

Çıkarılan Hükümler:

1- Şehevî duygudan dolayı akan ince sarı bir suya "mezyi" denir. Bundan dolayı gusül gerekmez, sadece abdest gerekir.
2- Mezyi cumhura göre necistir. Ancak temizlenme hususunda kıyasa değil, şâirin beyanına göre amel edilir. O bakımdan tenasül aletini yıkamak veya o nahiyeye su serpmek kâfidir. Elbiseye dokunan kısmı yıkamak gerekir.
3- Gençlerde sık sık görülen böyle bir duruma dinimiz kolaylık getirmiş, hem gusül gerektirmediğini, hem de o nahiyeye biraz su serpmekle pisliğin kalkacağını hükme bağlamıştır.
4- Ön kısma su serpilmesinin bir başka yararı, abdestten sonra yeni bir ıslaklığın meydana gelme şüphesini kaldırmaktır.
5- Kayınpedere karşı saygılı olmak, cinsel konuları onun yanında konuşmamak müstehaptır, ahlâkî adaptandır.

Meni Hakkında Varid Olan Rivayetler

İslâm Dini temizlik, sağlık ve ibâdeti birleştirip ahlâk, adalet ve fazilet rayına oturtmuştur. Bunlar birbirini tamamlayan unsurlardır. Hepsi bir araya gelince bütünlük arzeder ve asıl amacına ulaştırılmış olur.
Az yukarıda kısmen belirttiğimiz gibi, mutad yoldan akan dört ayrı sudan dolayı ya abdest almak, ya da gusletmek gerekir. Mezyi abdest almayı gerektirenlerden biridir, Medyî de onun gibi. Menî'ye gelince, o guslü gerektiren sıvıdır. Dördüncüsü ise idrardır ki, onunla ilgili hükümleri nakletmiş bulunuyoruz.
Meni daha çok şehvetle fışkırıp tabii yoldan dışarı çıkan kalın sarı bir sıvıdır. Gerek temizlik, gerek sağlık, gerekse ibâdet yönünden önemli bir olaydır. O bakımdan dinimizde onunla ilgili ayrı bir bölüm meydana getirilmiştir.
Konuya mesned teşkil eden ve ilim adamlarının istidlal ve ihticaclarına kaynak seçilen hadisler şunlardır:
Hz. Ayşe (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in elbisesindeki meniyi oğup çitilerdim, sonra da kalkıp gider ve o elbiseyle namaz kılardı."[161]
Ahmed b. Hanbel'in naklettiği rivayette ise şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz elbisesindeki meniyi izhir otunun köküyle alıp giderir, sonra da o elbiseyle namaz kılardı; ayrıca meni kuruyunca onu elbisesinden atıp giderdikten sonra o elbiseyle namaz kılardı."
Buhari ve Müslim'in ittifakla aldıkları rivayette Hz. Ayşe (r.a.) şu lafızla demiştir ki:
"Ben, Resûlüllah'ın (a.s.) elbisesindeki meniyi yıkardım, o da hemen sonra namaza çıkar da elbisedeki yıkamanın eseri (ıslak kısım olarak) kalırdı."[162]
Darekutnî'nin Hz. Ayşe (r.a.)'dan yaptığı rivayette ise, şöyle demiştir:
"Resûlüllah'ın (a.s) elbisesindeki meniyi kuruduğu zaman oğup çitilerdim. Yaş olduğu zaman yıkardım."
Ayrıca bu konuda İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den elbiseye dokunan meniden soruldu. Buyurdu ki:
"O ancak sümük ve balgam mesabesindedir. Onu bir bez parçasıyla silmen ve îzhir otuyla gidermen sana yeter."[163]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Elbiseye dokunan meni şu üç şeyden biriyle giderilip temizlenir:
a) Su ile yıkamak,
b) Kurumuşsa oğup çitilemek,
c) Bir bez veya benzeri şeyle alıp gidermek...
2- Bu duruma göre, meni necis midir, değil midir? Müctehid İmamların bu husustaki ictihadları farklıdır. Necistir diyenler olduğu gibi, temizdir, diyenler de var.
3- Üzerindeki meni oğulmuş veya bir bezle giderilmiş elbiseyle namaz kılınır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ictihad, istidlal ve ihticacları:
a) İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre meni necistir.
b) İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre, temizdir.
c) İmam Ebû Hanife'ye göre, elbiseye dokunan meni kurumuşsa, -hadîslerde belirtildiği gibi- üç şeyden biriyle temizlemek gerekir. Temizlenmeyip dirhem veya aya miktarını aşarsa namaza engel teşkil eder. Yaş ise, su ile yıkanması gerekir.[164]
İmam Mâlik'e göre, yaş olsun, kuru olsun elbiseye dokunan meniyi yıkamak gerekir, oğmak ve çitilemek, ya da bir bezle gidermek yeterli değildir.
e) İmam Şâfiî ve İmam Ahmed'e göre meni temiz olmakla beraber üç şeyden birîyle giderilmesi sünnet veya müstehabdır.
Elbiseye dokunan meninin herhalde yıkanmasını öngören ilim adamlarının mesned olarak seçtikleri şu hadîsin râvileri arasında Sabit b. Hammad bulunuyor ki, bu zat cidden zayıftır. Böylece aşağıdaki hadisin zayıf olduğu kabul edilmiştir.
Sâid b. Müseyyeb'in Ammar (r.a.)'dan yaptığı rivayette, diyor ki:
"Bineğime ibrikteki sudan içirdiğim bir sırada Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yanımdan geçiyordu, derken öksürdüm ve ağzımdan çıkan sıvı elbiseme dokundu. Ben de yıkamaya yöneldim. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Ya Ammar! Senin tükürüğün de balgamın da, göz yaşın da, ibriğindeki su mesabesindedir. Elbise ancak şu beş şeyden dolayı yıkanır: İdrar, dışkı, menî, kan ve kusmuk..."[165]
Ayrıca Zeylâî bu hadîsle ilgili yaptığı araştırma neticesini şöyle belirtiyor:

"Ben bu hadîsi, Hafiz Bezzar'ın sahih kabul edilen müsnedinin iki ayrı nüshasında buldum ki, Sabit b. Hammad'dan rivayet ediliyor ve içinde menî'den bahsedilmiyor, sadece dört şey zikrediliyor: Dışkı, idrar, kusmuk ve kan..."[166]
Diğer yandan Beyhakî Sünen-i Kübrâ'sında, diğer sıvılar dışında su ile temizlik babında şöyle diyor: Ammar b. Yâsir'in (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz'in ona: *"Ya Ammar! Senin tükrüğün de, balgamın da, göz yaşın da ibriğindeki su mesabesindedir..."* mealindeki söylediği hadis batıldır, hiçbir aslı yoktur... Çünkü Sabit b. Hammad bunu Ali b. Zeyd'den rivayet etmiştir ki, Ali b. Zeyd'in rivâyetiyle ihticac edilmez... Sabit b. Hammad ise uydurma hadîsle ittiham edilenlerdendir...
Netice olarak sümük veya tükrük, ibrikteki su mesabesindedir, sözü, bunların necis olmadığını beyân içindir...[167]
Sonuç olarak, meninin oğulup çitilenmesi veya su ile yıkanması arasında bir münaferet olmadığını Hafiz el-Feth'de şöyle açıklıyor: "Bu konuda yıkama hadîsiyle oğup çitilemek hadîsi birbirine muarız değildir; ikisi arasını cem'etmek çok açıktır: Meniyi temiz kabul edenlere göre, dokunduğu elbiseyi yıkamak vâcib değil, müstehabdır. Buradaki emir ve tavsiye nezafeti sağlamaya yöneliktir. Nitekim İmam Şafiî ve İmam Ahmed bu yolu seçmişlerdir. Menî'yi necis kabul edenlere göre ise, yıkama emri veya tavsiyesi, yaş bulunduğu durumla ilgilidir, oğma veya izhir ile giderme emri kuru bulunduğu durumla alâkalıdır.[168]

Çıkarılan Hükümler:

1- Menî temizdir, dokunduğu yeri necis yapmaz, sadece nezafet bakımından o yeri yıkamak, kurumuşsa oğmak müstehabdır. (Bu, İmam Şafiî ile İmam Ahmed b. Hanbel'in ictihadıdır).
2- Menî necistir, dokunduğu yeri murdar yapar, o bakımdan ıslaksa yıkanması, kurumuşsa oğulup çitilenmesi gerekir. (Bu İmam Ebû Hanîfe'nin ictihadıdır).
3- İmam Mâlik bu konuda "İâdetü'l-cünübi es-salâte..." bahsinde Hz. Ömer'in ihtîlâm olduğunu elbisesinde gördüğü ıslaklıktan anlayınca, kıldığı namazı iade etmiş, aynı zamanda elbisesinin o kısmına yıkamıştır, rivayetine dayanarak, meninin dokunduğu yeri -ıslak olsun, kuru olsun- yıkanır, hükmünü getirmiştir.[169]

Akıcı Kanı Olmayan Canlı, İçine Düşüp Öldüğü Sıvıyı Murdar Yapmaz

Sinek ve benzeri haşere sür'âtle çoğalma isti'dadı taşırlar. Evleri ve çevreyi onlardan tamamıyla korumak çok zor bazan da imkânsızdır. İnsan sağlığını tehdid eden zararlı şeylerle mücâdele sünnettir. Bununla beraber yiyecek ve içeceklerimize konan, hatta içine düşüp ölen sinek ve benzeri akıcı kanı olmayan haşere ile karşıkarşıya bulunuyoruzdur. Dinimiz her konuda olduğu gibi bu hususta da, kolaylık getirmiş ve ilmin ancak çözebildiği fikirler vermiş, araşırıcılara ışık tutmuştur. Çünkü Allah'ın insanlığa son mesajı olan İslâmiyet, medeniyetlerin, ilimlerin ve çağları önünde gitmektedir.
Başta sinek olmak üzere birçok haşere mikrop taşımaktadır. Pislikten pisliğe uçuşup konan sineklerin ayaklarıyla, hortum ve kanatlarıyla nasıl zararlı bakteriler, mikroplar taşıdığını anlatmaya gerek yoktur. Gerçi insanların çoğu bu tür mikroplara karşı muâfiyet kesbetmiştir. Ona rağmen tehlikesizdir denilemez. Cenâb-ı Hak, her derdin dermanını, her hastalığın şifâsını ve her mikrobun çaresini yaratmıştır. Araştırmasını, incelemesini, tahlilini ise insanoğluna bırakmıştır.
Resûlüllah (a.s.) Efendimizin, sinekle ilgili yaptığı uyarı, bunun açık örneklerinden biridir. Önce hadîs-i şerifi nakledelim, sonra da onun ışığında beliren görüş ve ictihadları, istidlal ve ihticacları açıklayalım:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sinek sizden birinizin içeceğine düşecek olursa, onun tamamını o içeceğe daldırdıktan sonra çıkarıp atsın; çünkü gerçekten onun kanatlarından birinde şifâ, diğerinde hastalık vardır."[170]
Aynı hadîsi muhaddisler az farklı lâfizlarla şöyle rivayet etmişlerdir:
"Ebû Sâid (r.a.)'den yapılan rivayette: "Sineğin kanatlarından birinde zehir, diğerinde şifâ vardır. Yemeğe düştüğünde, onu o yemeğe daldırın. Çünkü sinek önce zehiri, sonra şifâyı kullanır." şeklindedir. Aynı lâfızlarla Nesâî, İbn Hibban, Beyhakî'de rivayette bulunmuşlardır. İsnadı sahihtir.
Ebu Davut, İbn Huzeyme ve İbn Hibban ise şu değişik lâfizlarla rivayet etmişlerdir:
"Çünkü gerçekten sinek, şifâ bulunan kanadını korur, o bakımdan tamamını daldırdıktan sonra çıkarıp atsın."
Dâremî ile İbn Mâce de buna çok yakın lâfizlarla rivayet etmişlerdir. İbn Seken ise şu lâfizlarla tesbit ve rivayette bulunmuştur:
"Sinek sizden bîrinizin kabına düşecek olursa, onu iyice daldırsın içine; çünkü gerçekten onun kanatlarından birinde hastalık, diğerinde şifâ vardır."
Hadis-i Şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Az su, akıcı kanı olmayan bir canlının ölmesiyle necis olmaz.
2- Sinek ve benzeri haşere yenilmez, haramdır. O bakımdan düştüğü kaptan veya sıvıdan çıkarılıp atılır.
3- Sinek ve benzeri bir haşere, yani akıcı kanı olmayan bir canlı, bir sıvıya düştüğü zaman o sıvıyı herhalde kullanmamız gerekiyorsa, sineği iyice ona daldırdıktan sonra çıkarıp atarız ve sonra o sıvıyı kullanabiliriz. Pek lüzumlu değilse ve döküldüğü takdirde israf savunuyorsa, o takdirde kullanmayız. Dinimiz bu hususta serbest bırakmıştır.
4- Akıcı kanı bulunan bir canlının düştüğü sıvı necis olur.
5- Çok üreyen, bir çiftten milyonlarca çoğalan sineğin bir kanadında zehir, diğerinde panzehir (toksin- antitoksin) vardır. Cihan Peygamberi (a.s.) ondört asır önce bunu belirtmiştir. Son yıllarda Japonya'da yapılan ciddi araştırmalar neticesinde, sineğin bir kanadında toksin, diğerinde antitoksin olduğu görülmüştür.
6- Hadiste sadece sinek üzerinde durulmuş, diğer akıcı kanı olmayan haşereden söz edilmemiştir. Fukaha bu babda kıyas yolunu seçmiştir. Sineğin düştüğü sıvıyı necis etmemesinin sebep ve illeti, akıcı kanının olmamasıdır. O halde akıcı kanı olmayan bir canlıyı sineğe kıyas edebiliriz; çünkü menatta birleşmekteler.
7- Haşerenin yenilmesinin haram olduğunda müctehid imamlar müttefiktir.[171] Ancak Ahmed b. Hanbel "o bütün eczası ve fazalatı ile temizdir" demiştir.[172]

Müslümanın Ölüsü De, Kılı Da, Teri De Necis Değildir

İnsan mükerrem yaratılmıştır. Çamuru Allah'ın kudret eliyle yuğralup şekillendirilmiş ve meleklerin ona secde etmesi emredilmiştir.
"And olsun ki biz, Adem oğullarını aziz, şerefli ve saygın kıldık..."[173]
Mealindeki âyet insanın diğer canlılardan ne kadar üstün kılındığını; Allah katında şerefli bir yerinin bulunduğunu göstermektedir. Aynı zamanda insan, Allah'ın yeryüzündeki halîfesidir.
Gerçek bu olunca, küfür, nifak ve isyan onun ruhunu karartıp saygınlığını zedeler, kalbini karartıp mânevi saydamlığını giderir. İmân, ahlâk ve ibâdet onun saygınlığını, Allah katındaki şeref ve itibarını artırır, hattâ onu meleklerden üstün kılar.
Kendini Allah'a kul olma düzeyine getirip, İslâmiyet çatısı altına giren bir mü'minin ölüsü de dirisi gibi temizdir İlim adamlarının çoğu bu görüştedir. Onlar için mesned kabul edilen hadîsler ise şöyledir:
Az yukarıda Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şu sözünü nakletmiştik:
"Müslüman necis olmaz."
İmam Buhari ve İbn Abbas (r.a.), "Müslüman diri iken de ölü iken de necis olmaz" demişlerdir.
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Cemre'ye taş atıp kurbanını kestikten sonra tıraş oldu. Önce sağ tarafını berbere uzattı, berber onu tıraş etti. Sonra Ebû Talha'yı çağırdı kesilen kılları ona verdi. Sonra da sol tarafını uzattı ve *"tıraş et!"* diye buyurdu. Berber onu da tıraş etti ve (Peygamberimiz (a.s.) kesilen kılları) Ebû Talha'ya vererek şöyle buyurdu:
"Bunu insanlar arasında taksim et!.."[174]
Yine Enes (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Haccam (hacametle kan alan kimse), Peygamber (a.s.) Efendimiz'in başını tıraş etmek istediğinde Ebû Talha (r.a.), Resûlüllah'ın (a.s.) başının iki tarafından kendi eliyle saç aldı ve onu Ümmu Süleym'e getirip verdi.
Enes veya Ebû Talha diyor ki: Ümmu Süleym, Resûlüllah'ın başından alınan kılları kendine ait güzel kokuya karıştırırdı.[175]
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Ümmu Süleym (r.a.) sahtiyan döşeğini serip hazırlar, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz günortası o döşek üzerinde uyurdu. Kalkınca, Ümmu Süleym onun terinden, kılından alıp bir şişede toplar, sonra onları misk karışık güzel kokusuna yerleştirirdi."[176]
Râvi devamla diyor ki: "Enes b. Mâlik'e vefat hazır olunca (ölmek üzere iken) Ümmu Süleym'in o macun haline getirdiği ve içinde Peygamber (a.s.)'ın teri ve kılı bulunan güzel kokuyu, kefen ve bedenine sürülmek üzere hazırlanan diğer güzel kokuya katılmasını vasiyet etti."
Hudeybiye sulhuyle ilgili hadîste Misver b. Mahreme ve Mervan b. Hakem'den yapılan rivayette (deniliyor ki): "Ürve b. Mes'ûd, Resûlüllah'ın (a.s.) yanından kalkınca Ashabının ona neler (nasıl ilgi ve saygı) gösterdiğini gördü ki, ağzından bir ıslaklık çıkmaya görsün mutlaka ona yarışırcasına acele koşuyorlardı, kıllarından bir kıl düşmeye görsün, mutlaka onu alıyorlardı."[177]
Osman b. Abdillâh b. Mevheb (r.a.)'den yepılan rivayette demiştir ki:
"Ev halkımız beni içinde su bulunan bir bardakla Ümmu Seleme'ye (r.a.) gönderdiler, gümüşten mamul çıngırağa benzer bir şey getirdi ki, içinde Resûlüllah (a.s.) Efendimizin kılından bulunuyordu. Öyle ki, insana göz değdiği veya bir şey dokunduğu zaman, Ümmu Seleme'ye bir kap gönderilirdi, o da o gümüş kabı onun içine sokup hareket ettirir ve sonra o kimse ondan içerdi. Gümüş kaba dikkatle baktığımda içinde kızıl renkte kıllar gördüm."[178]

Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den -ki o ezan sahibidir- yapılan rivayette (deniliyor ki): Kurban kesilen yerde Resûlüllah'ın (a.s.) yanında hazır bulunmuştu. Kureyş'ten bir adam da oradaymış. Peygamber (a.s.) kesilen kurbanları taksim ediyor, ona da, arkadaşına da bir şey isabet etmiyor (o kurbandan). Sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz başını kendine ait bir elbise içine tıraş ediyor, ondan Abdullah'a veriyor ve bir kısmını da bazı adamlara dağıtıyor. Tırnaklarını kesip ondan Abdullah'ın arkadaşına veriyor.
Abdullah b. Zeyd diyor ki:
"Şüphesiz ki Resûlüllah'ın saçının telleri yanımızda kına ve ketem (mersin yaprağına benzer boyalı bir bitki) ile boyanmıştır."[179]
Hâdîs-i Şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Tıraş olurken sağ taraftan başlamak müstehabdır.
2- İnsan kılı temizdir, düştüğü sıvıyı necis yapmaz.
3- Resûlüllah (a.s.) Efendimizin kılıyla teberrük olunurdu. (Bereket sayılırdı) Çünkü maddî ve manevî yapısı ilâhî tecelliye, Melek Cibril'in nefes ve kokusuna mazhardı.
4- Arkadaşlara hediye dağıtırken az çok eşitliği gözetmek müstehabdır.
5- İnsan ölünce kılları necis olmaz. Bu cumhura göredir. Şâfiîlere göre necis olur.
6- İnsan teri de temizdir, düştüğü ve bulaştığı sıvıyı necis yapmaz.
7- Yeme içme dışında süs için veya kıymetli bir şeyi muhafaza için gümüş kap kullanmak caizdir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefiler insan ölüsü hakkında ikiye ayrılmışlar, bir kısma göre, "necaset-i hubs", bir kısmına göre "necaset-i hades"dir.[180]
İkincilerin görüşü ağırlık kazanmıştır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Ashab-ı Kiram'dan vefat eden Osman b. Maz'ûn'un (r.a.) yüzünü, alnını öpmüştür. Eğer ölü necis olsaydı, o mübarek, dudaklarını ona dokundurur muydu?
Buna rağmen bu mezhebin ileri gelenlerine göre, cenaze yıkanmadan yanında, başucunda Kur'ân okumak mekruhtur. Çünkü yıkanmadan önce üzerinde herhangi bir necaset bulunabilir.[181]
Yine bu konuda ikinciler şu hadisle istidlal etmişlerdir:
"Ölülerinizi necis saymayın, çünkü mü'min ne diri, ne de ölü iken necis olur."[182]
Aynî, Buharî şerhinde, Nevevî Müslim şerhinde diyorlar ki:
"Müslüman'ın ölüsünün de, dirisinin de temiz olduğu hakkında bu hadîs büyük bir asıl (temel dayanak) dır. Müslümanın dirisinin temiz olduğu icma' ile sabit olmuştur. O kadar ki anasından düşük olarak çıkan ıslak cenin bile temizdir. Ölüsüne gelince, bu necaset-i hadesle yorumlanır. Çünkü insanın kerametine binaen ölüsü necis sayılmaz.[183] Nitekim yıkanınca hadesle ilgili pislik üzerinden kalkıyor ve temiz kabul ediliyor."
Ayrıca bu konuda Hanefî imamlarının farklı görüşlerini ve dayandıkları delilleri görmek isteyenlere Kasânî'nin (H. 587-M.1191) Bedayi'u's-Sanayi Fi Tertibi'ş-Şerayi' 1/299'u tavsiye ederiz.
b) Şâfiîlere göre de henüz yıkanmadık ölü üzerine Kur'ân okunmaz. Çünkü bu durumda necis sayılır. Şeyhülislâm Ebu Yahya Zekeriya el-Ansarî, Fethülvahhab şerhinde diyor ki:
"Ebû Davut ve İbn Hibbân'ın rivayet edip sahih kabul ettikleri, (ölüleriniz üzerine yâsîn okuyunuz!) mealindeki hadîsten maksat, henüz ölmeyen ama ölmek üzere bulunanlardır. Çünkü ölü üzerine (yıkanmadan) Kur'ân okunmaz."[184]
c) Maliki ve Hanbeli imamlarına göre de, ölü yıkanmadan üzerine Kur'ân okunmaz. Böylece dört mezhebin bu hususta görüş birliği vardır.[185]
İnsan kılına gelince:
a) Cumhur-i ulemâya göre, müslüman ölmekle kılları necis olmaz.
b) Şafii'lere göre, necis olur.
İnsan terinin temiz olduğu da ittifakla kabul edilmiştir. Bu hususta icma' vardır.[186]
Hadîslere dayalı edille-i ahkâmı işleyen Buluğu'l-merâm'da ise bu konuya hemen hemen yer verilmemiş, sadece Beyhakî'nin rivayet ettiği ve Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas hadîsiyle nesholunduğunu bildirdiği şu hadîsi nakletmiştir:
"Size ölünüzü yıkadığınız zaman, onu yıkamaktan dolayı gusül yoktur. Çünkü sizin ölünüz temiz ölür. Pis değildir. O halde ellerinizi yıkayıvermek size yeter."[187]

Çıkarılan Hükümler:

1- İnsan kılı temizdir. Ölüsünün de kılı aynı hükme girer.
(Şafii'lere göre ölen kimsenin kılı necistir).
2- İnsan teri temizdir, içine düştüğü sıvıyı necis yapmaz.
3- İnsan ölüsü yıkanmadıkça necaset-i hades sayılır. O bakımdan üzerine Kur'ân okunmaz.
4- Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in kılında, terinde ve ağız ıslaklığında feyiz ve bereket, rahmet ve ilâhî inayetin tecellisi vardı, o bakımdan onunla teberrük edilirdi. Diğer insanların bu tür şeyleriyle teberrük edilmez; başkalarını Resûlüllah'a bu konuda kıyas etmemiz doğru olmaz.

Eti Yenmeyen Hayvanın Derisinden Yararlanma

İslâm'ın insana faydalı ve zararlı olan şeyler hakkında koyduğu kaide birçok hususlarda ilim adamlarına ışık tutmakta ve helâl ile haram; yasak ile mübah konularıyla ilgili hadîsleri maksat ve hikmetine uygun anlamaya yardımcı olmaktadır.
Hayvanlar genellikle iki kısma ayrılır: Eti yenen ve eti yenmeyenler. Birinci kısma girenlerin hemen her şeyinden yararlanmaya cevaz verilmiştir. İkinci kısma girenlerin ise sadece deri ve kıllarından, boynuz ve tırnaklarından istifade etmemiz ölçülü ve sınırlı şekilde tavsiye edilmiştir.
Bilindiği gibi, eti yenen ve yenmiyen hayvanların derileri dibağatle temizlenir ve kullanılır duruma getirilir. Hattâ ölü bir hayvanın derisi bile dibağatle temizlenebilir. Ancak bazı eti yenmeyen vahşi hayvanlar var ki, derileri lüks kapsamına girer ve onu kullananlara bir böbürlenme, kendini üstün görme duygusu aşılar. Örneğin kaplan ve çita'nın derileri oldukça süslü ve çekicidir. İslâm dini sosyal adaleti sağlamak, kardeşlik bağlarını pekiştirmek, sınıf farkını kaldırmak için lüks ve konforu yasaklamış, buna yol açan sebepler üzerinde durup dengeli, düzenli en âdil bir hayat sistemi oluşturmuştur.
Derisi lüks sayılan vahşi hayvanlarla ilgili hadîsleri açıklarken ve yorumda bulunurken bu yüce hikmet ve amacı gözden uzak bulundurmamak gerekir. Şimdi ilgili hadîsleri naklediyor, sonra da ilim adamlarının görüş ve yorumlarına yer vereceğiz:
Ebu'l-Melih b. Üsâme'den, o da babasından rivayetle demiştir ki:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yırtıcı hayvanların derilerinden (bir bakıma yararlanmayı) yasaklamıştır."[188]
Tirmizî bu hadîsi şu fazlalıkla rivayet etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yırtıcı hayvanların derilerini döşek ve yaygı yapmayı yasaklamıştır.
Muâviye b. Ebî Süfyan'dan yapılan rivayette o, Peygamberimizin (a.s.) ashabından birkaç zata diyor ki:
"Siz, Resûlüllah'ın (a.s.) kaplan derisi üzerine binmeyi (at eyeri, döşek ve yaygı yapmayı) yasakladığını biliyor musunuz?" Onlar da:
"Evet", diye cevap verdiler."[189]
Ahmed b. Hanbel'in başka bir rivayetinde ise şu lâfız değişikliğiyle tesbit edilmiştir:
"Allah adına sizden soruyorum, gerçekten Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kaplan derisinden kaplanmış (eyer, semer ve benzeri) şeye binmeyi yasakladı mı?" Onlar da:
"Evet..." diye cevap verdiler."[190]
Bunun üzerine Muâviye, "Ben de şehâdet ederim ki (Resûlüllah (a.s.) onu yasakladı)", dedi.
Mikdam b. Ma'dî Kerîbe (r.a.)'den yapılan rivayette, Muaviye'ye şöyle demiştir:
"Allah için senden soruyorum, gerçekten Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in yırtıcı yabanî hayvanların derilerini giyinmeyi ve o deriler (i eyer, semer, döşek yapıp) üzerine binmeyi yasakladığını biliyor musun?" Muâviye'de ona:
"Evet..." diye cevap veriyor.[191]
Yine Mikdam b. Ma'di Keribe (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ipek, altun ve kaplan derisinden yapılan eyer yastığını (kullanmayı) yasaklamıştır."[192]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz buyurdu ki:
"Melekler içlerinde kaplan derisi bulunan yol arkadaşlarına arkadaşlık etmezler."[193]
Hadis-i Şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Yırtıcı yabanî hayvanların derisi dibağatle temizlenir. Ancak onlardan eyer, döşek, yaygı ve benzeri şeyleri yapıp kullanmak yasaklanmıştır.
2- Ayrıca sözü edilen hayvanların derilerinden giyim eşyasının imal edilmesi de yasak kapsamına girmektedir.
3- Aynı zamanda bu hayvanların derilerinden imal edilen giyim eşyasını kullanmak da yasaktır.
4- Özellikle kaplan derisinden sözü edilen hususlarda yararlanmak men'edilmiştir.

5- Yırtıcı yabanî hayvanlardan özellikle kaplandan söz edilmesi, bir kıstas mıdır? Çünkü kaplan derisi gayet süslü, çekici ve de kıymetlidir. Nadir te'min edilebilir. Çıta, puma ve benzeri güzel derili hayvanları buna kıyas edebilir miyiz? Siba, kelimesi çoğul olarak bütün yırtıcı hayvanları kapsamına aldığına göre, kaplandan tasrihan söz edilmesi, ta'mimden sonra bir tahsis midir, yoksa (Elif-lâm) ile zikredilen es-siba'dan maksadın kaplan ve benzeri derisi süslü kıymetli hayvanlar mıdır?
Bütün bu soruları sağlıklı biçimde cevaplayabilmek için müctehid imamların ve söz sahibi ilim adamlarının ictihad, istidlal, ihticac, görüş ve yorumlarını bilmemiz gerekmektedir:
a) Hanefî'lere göre, insan ve domuz derisi dışında bütün havanların, ölü olsun, şer'î boğazlamayla kesilsin derileri dibağatle temizlenir. Kerhî de aynı görüşü belirtmiştir.[194]
Dibağat edilen yani tabaklanan bir deri necis olmaktan çıkıp temizlenince onu namazda ve başka şeylerde kullanmak sahîh olur. Ancak yenilmesi yasaktır. Derinin üzerindeki kıllar da temizdir.[195]
b) Şafiî'lere göre, domuz, köpek ve bu ikisinin birleşmesinden meydana gelen hayvan dışında bütün hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenir, hem içi, hem dışı tahir kabul edilir. Ancak dibağat yapıldıktan sonra deriyi yıkamak gerekir, çünkü tabaklanmış deri necis bir elbise hükmündedir, yıkamakla temizlenir.[196]
c) Mâlikî'lere göre, deriyi tabaklamak temizleyici vasıtalardan sayılmaz. Hadîsteki "taharet" tabiri nezafet mânasına hamledilir.
Böylece tabaklanmış deriyi kuru temiz şeyleri koymak ve muhafaza etmek için kullanmakta bir sakınca yoktur, buna ruhsat verilmiştir. Domuz derisi hakkında ruhsat verilmez. Mâlikî mezhebinin tahkik ehli ise, tabaklamayı temizleyici kabul etmişler ve böylece tabaklanan derilerin temiz olacağını belirmişlerdir.[197]
e) Hanbelîler ise, ölü hayvanların derilerinin tabaklanmakla temizlenmiyeceğini belirtmişler, böylece sözü edilen derilen için dibağatın temizleyici bir vasıta olmadığını söylemişlerdir. Bununla beraber ölü hayvan derisi tabaklandıktan sonra kuru maddeler için kullanılabilir, demişlerse de bunda bir sakınca görmemişlerdir. Deri üzerindeki kıl ve yün temizdir.[198]
Müctehid imamlar haber-i vâhid ile rivayet edilen hadîslerdeki nehyi kerahet mânasına yorumlamışlar, kaplan ve benzeri yırtıcı hayvanların derilerinin giyim kuşamda, eyer ve semerde, döşek ve yaygı olarak kullanılmasını mekruh saymışlardır. Çünkü derinin tabaklanması onun temizlenmesini sağlamakta ve kullanılmasına imkân vermektedir. Kerahet veya tahrîmin amacı, derileri kıymetli olup lüks sayılan kaplan ve benzeri hayvanları, insanoğlunun kendi süsü ve konforu uğruna imhasına imkân vermemek, eti yenilmeyen bu hayvanları sırf derilerini kullanmak için öldürmemektir. Çünkü İslâm her zaman lüks ve konforun karşısındadır. Ayrıca nesli tükenen her hayvan hayat dengesi düzeyinde bir boşluk meydana getirmektedir. Hiçbir şey boşuna, lüzumsuz ve amaçsız yaratılmadığına göre, Allah'ın kurduğu ve insandan yana hazırladığı dengeyi bozmaya hakkımız yoktur. Nitekim Mikdam b. Ma'di Kereb'den rivayet edilen ikinci hadiste kaplan derisinden yapılan döşek, eyer ve benzeri şeyler altın ve ipek gibi lüks eşyayla birlikte zikredilmiştir ki, bu nehyin amacını daha iyi açıklamaktadır.
Bununla beraber ilim adamlarının bir kısmı nehyi zahirî manasıyla alıp hükme bağlamıştır. Zeydî mezhebine bağlı olanlar da aynı görüştedir.
Dibağat (tabaklama) bölümünde konuya ağırlık vereceğimizden fazla teferruata girmek istemedik. O bakımdan arzu edenler ilgili bölüme müracaat etsinler.

Çıkarılan Hükümler:

1- Eti yenen ve yenmiyen, ölü veya şer'î boğazlamayla kesilen hayvanların derisi dibağat (tabaklanma) ile temizlenir.[199]
2- Temizlenen bu deriler daha çok kuru maddeler için kullanılır.
3- Domuz, köpek ve bu ikisinden meydana gelen hayvanın derisi tabaklanmayla da temizlenmez. (Mezhep imamlarının görüş farkları her zaman söz konusudur).
4- Kaplan ve benzeri derisi süslü kıymetli hayvanların tabaklanan derilerini döşek ve eyer, elbise ve yaygı olarak kullanmak mekrûhtur.
5- Hem yırtıcı vahşi hayvanların neslini tüketmek doğru değildir.
6- Diğer yırtıcı hayvanların derilerini de kaplana kıyasla sözü edilen yerlerde kullanmak bazılarına göre mekruhtur.
7- Kaplan ve benzeri hayvan derileri ipek ve altun gibi lükse girdiğinden kullanılması yasaklanmıştır.

Dibağat (Tabaklama) İle Temizleme

Pislik bulaşan veya murdar sayılan eşyayı temizleme yöntemlerinden biri de dibağat denilen tabaklamadır. Bu hususta da İslâmiyet hem insan sağlığını korumayı, hem eşyayı arındırmayı hedef seçerek bazı rahatlatıcı ve olumlu hükümler koymuştur. Taharet bahsinin geniş tutulması, koruyucu hekimliğe ne kadar önem verildiğini gösterir.
Bir hastalık veya başka bir sebeple ölen hayvanın eti haramdır, yenilmez. Ancak o hayvanın derisinden ve yününden veya kılından yararlanılır. Çünkü deriyi tabaklamakla, kılları, tırnak ve boynuzları yıkamak suretiyle temizlemek mümkündür.
Bu konuda istidlale kaynak teşkil eden hadîsler şunlardır:
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayete göre, ezvac-ı tahirattan Meymune (r.a.)'nın cariyesine (veya kölesine) bir koyun tasadduk edilmişti. Çok geçmeden o koyun oluverdi. Bu arada Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o koyunun yanından geçti ve:
"Derisini alsaydınız ya, onu tabaklayıp yararlanırdınız?!" buyurdu. Onlar da:
"Doğrusu o koyun ölüdür..." dediler Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Onun ancak (etinin) yenmesi haramdır..."[200]
Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiğinde ise şu lâfızlara yer verilmiştir: "Hz. Meymune'ye ait, eve kendiliğinden gelen bir koyun oluverdi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Onun derisinden istifade etseniz ya, onu tabaklasaydınız ya! Çünkü gerçekten tabaklamak onun temizliğidir!"* buyurdu.[201]
Bu anlatımda tabaklama, o deride, şer'î boğazlamanın yaptığını yapar hususuna tenbîh vardır.
Ahmed ve Dârekutnî'nin yaptıkları bir rivayette ise şöyle denilmiştir:
"O deriyi su ve karez (sahtiyan dibağat edilen keskin bir bitki yaprağı) temizler."
Dârekutnî bunu başkasıyla birlikte rivayet ederek şöyle demiştir:
"Bunlar sahih isnâdlardır..."
Hadîs-i Şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İster şer'î boğazlamayla öldürülmüş olsun, isterse kendiliğinden ölmüş bulunsun, eti yenen ve yenmiyen hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenir.
2- Müctehidlerden kimine göre, domuz, köpek ve bu ikisinin birleşmesinden meydana gelen hayvan bu genellemenin dışındadır.
3- Eti yenen bir hayvanın şer'î kesme dışında başka bir sebeple ölmesiyle eti haram olur yenilmez; ama kılı, yünü, boynuz ve tırnağı belirtilen şekilde temizlenirse, temiz sayılır ve istifade edilir. Kemiklerini de buna katanlar var.
Müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının bu hadîslerin ışığı altında ortaya koydukları ictihad, istinbat, istidlal, yorum ve görüşleri ise şöyledir:
a) İmam Şafiî'ye göre, domuz, köpek ve bu ikisinin birleşmesinden meydana gelen hayvan dışında diğer bütün hayvanların -eti yenilsin, yenilmesin- derileri tabaklanmakla temizlenir. Domuz hakkında Kur'ân'da "rics" tabiri kullanılmıştır, onun hiçbir şeyi temizlenemez. Köpek de ona kıyas edilir.
Nitekim Hz. Ali (r.a.) ile İbn Mes'ud (r.a.)'dan da bu anlamda sahih rivayetler yapılmıştır.
b) İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, hiçbir deri dibağatla temizlenmez. Ancak tabaklanan bir deri kuru maddeler için kullanılabilir.[202]
Bu aynı zamanda Ömer b. Hattab'ın (r.a.), oğlu Abdullah'ın (r.a.) ve Hz. Ayşe (r.a.)'nın kavlidir. İmam Mâlik'den bu anlamda bir rivayet yapılmıştır. Ahmed b. Hanbel bu hususta altı muhaddisin rivayet ettiği şu hadîsle istidlal etmiştir:
"Ölen hayvanın ne derisinden, ne de sinirlerinden yararlanın!"[203]
Aynı zamanda bu hadîsin Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in vefatından bir ay önce söylendiği tesbit edilmiştir.[204]
Bu tesbiti inceleyip istidlale mesned olmayacağını iddia edenler ise şu cevabı vermişlerdir: "Sözü edilen hadîs ızdırab ve irsal ile mualleldir, o bakımdan sahih hadîsleri nasha yeterli değildir."[205]
Sözü edilen bu görüşün ötesinde, tabaklamanın deriyi temizleyici olduğuna dair birçok sahih hadîsler rivayet edilmiş, bunların 15'e ulaştığı ve İbn Abbas (r.a.)'dan iki hadîs rivayet edildiği tesbit edilmiştir.
c) İmam Evzâî'ye göre, tabaklama ile sadece eti yenen hayvanların derisi temizlenir, başkası değil. İbn Mübarek, Ebû Sevr ve İshak b. Râhûye de aynı ictihaddadırlar. Onların bu hususta ki delili, dibağatın şer'i kesme gibi temizleyici olduğu hakkındaki rivayettir. Şer'î boğazlama dışında kesilen veya ölen bir hayvanı yemek nasıl haramsa, eti yenmiyen bir hayvanın derisi de öylece haramdır, temizlenmez.
d) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, domuz dışında diğer bütün hayvanların derisi dibağatla temizlenir. O, bu hususta ki sahih hadîslerle istidlal etmiştir ki, konunun başında onları nakletmiş bulunuyoruz.
e) İmam Mâlik'e göre, aslında dibağat temizleyici değildir. Bununla beraber derinin dış kısmını temiz yapar, iç kısmım değil. Böyle deriler ancak kuru maddeler için kullanılır.[206]
İlim adamlarına göre, bu görüş bir açıklamadır ama dayanak olarak sıhhatli bir delile müstenid değildir.
f) Başta Dâvud olmak üzere Zahirî imamlarına göre, domuz ve köpek dahil olmak üzere bütün hayvanların derisi hem üstü hem içi itibariyle tabaklanmak suretiyle temizlenir. Çünkü onlara göre, bu konuda rivayet edilen sahih hadislerde böyle bir tefrik yapılmamıştır. Oysa domuz Kur'ân'ın açık beyanıyla "rics" kabul edilmiştir. Hiçbir hadîs mensûh olmayan bu âyetin hükmünü aşamaz.
İmam Zührî'ye göre, her deriden, dibağat edilmese bile yararlanmak caizdir. Bu derileri hem sıvı şeylerde, hem kuru nesnelerde kullanmakta bir sakınca yoktur.
Anlaşılan İmam Zührî dibâğatle ilgili sahih hadîslerden habersizdir. Aynı zamanda onun bu görüşü icma'a da ters düşmektedir.[207]
Konuyla ilgili diğer hadîsler ve tahliller:

Birkaç adam (ölü) merkebi yerden sürükler gibi (ölü) bir koyunu sürükleyip götürüyorlarken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in yanından geçtiler. Efendimiz onlara:
"Derisini alsaydınız ya!" buyurdu. Onlar da:
"Doğrusu bu ölüdür" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.),
"onu su ile karaz (dibağatte kullanılan bir bitki) temizler" buyurdu.[208]
Katade'nin Seleme'den yaptığı rivayette ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Derinin tabaklanması onun (şer'i) kesilmesidir."[209]
Ahmed b. Hanbel'in İbn Huzeyme, Hâkim ve Beyhâki'nin çıkardıkları rivayette deniliyor ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bir tulumdan abdest almak istedi. Onun ölmüş bir hayvanın derisi olduğu söylendi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Tabaklanması onun murdarlığını veya pisliğini giderir"* buyurdu. Hâkim ile Beyhâkî bu hadîsin sahih olduğunu söylemişlerdir.
Nesâî, İbn Hibbân, Taberânî, Darekutnî ve Beyhakî'nin rivayet ettikleri hadîste,
"Ölü hayvanın derisinin tabaklanması onu temizler."
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise, aynı hadîs şu lâfızla nakledilmiştir:
"Şüphesiz ki, derinin tabaklanması onun temizleyicisidir."[210]
Hicrî üçüncü asırda yetişen ünlü muhaddîs ve fakih Ebu Cafer el-Ezdî et-Tahavî, konuyla ilgili yirminin üstünde hadîs toplayıp nakletmiştir. Bunlardan altı tanesi ölü hayvanın hiçbir şeyinden yararlanılamıyacağına, onbeş tanesi, ölü hayvanın derisinin dibağatle temizleneceğine dairdir.
Adı geçen, dibağatin temizleyici olduğunu savunurken diyor ki:
"Şayet biri, dibağatin temizleyici olması, ölü hayvanın haram kılınmasıyla ilgili inen hükümden öncedir, derse ona hüccet olarak şu cevabı veririz; Sözü edilen hadîsler, ölü hayvanın eti haram kılındıktan sonraya rastlar. Nitekim Hz. Sevde bint Zam'â'nın ölen koyunu hakkında Resûlüllah'ın (a.s.) *"O'nun derisini alsaydınız ya!"* buyurması ve Hz. Sevde'nin, "ölen bir koyunun derisini mi alalım?" diyerek hayretini izhar etmesi üzerine Peygamber (a.s.), Efendimiz, ona Allah ancak şöyle buyurmuştur: *"De ki, bana vahyolunanda ölü, akıtılmış kan, domuz eti -ki o murdardır- ilâhî sınırı aşıp günah işleyerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan gayrisinin yiyecek olarak bir kimseye haram kılındığıyla ilgili (bir emir, bir belge) bulamıyorum..."*[211] deyip âyeti okuduktan sonra şunu ilâve etmesi:
"Artık gerçekten onu tabaklayıp istifade etmenizde hiçbir sakınca yoktur."[212]
Bu uyarı üzerine Hz. Sevde (r.a.) diyor ki:
"O koyuna bir kimse gönderip derisini yüzdürdüm ve dibağat yaptırdım, sonra da ondan bir su kırbası edindim ve delininceye kadar kullandım."[213] Böylece sözü edilen olay, ölü hayvan derisinin dibâğatle temizleneceği hakkında vârid olan hadîslerin ilgili tahrim âyetinden sonra söylendiğini açıkça göstermektedir.[214]
Eti yenen ve yenmeyen, ölü veya şer'î şekilde kesilen hayvanların derilerinin dibağatle temizleneceğine dair ve temizlenmiyeceğile ilgili rivayetlerin geniş tahlilini Zeylâi (H. 162-M. 1360) Nasbu'r-râye adlı eserinde yapmıştır. Geniş bilgi edinmek isteyenlere adı geçen eserin 1/116-122. sahifelerine bakmalarını tavsiye ederiz.

Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Ebû Hanife'ye göre, domuz dışında diğer bütün hayvanların derisi dibağatle temizlenir.
2- İmam Şafii'ye göre, domuz, köpek ve ikisinin birleşmesinden meydana gelen melez dışında diğer bütün hayvanların derisi dibağatle temizlenir.
3- İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, hiçbir deri dibağatla temizlenmez; ancak tabaklanan bir deri kuru maddeler için kullanılabilir.
4- İmam Mâlik'e göre, dibağat temizleyici değildir. Bununla beraber derinin dış kısmını temizler, iç kısmını değil. O bakımdan tabaklanan deri ancak kuru maddeler için kullanılabilir.[215]
5- Sonuç olarak, bütün mezheplerin ictihad ve istidlalleri dikkate alındığında, domuz dışında diğer hayvanların, -ölü olsun, eti yensin, yenmesin, şer'î şekilde boğazlansın, boğazlanmasın- hepsinin derisi dibağatla temizlenir.
6- Sözü edilen hayvanların kılı, yünü, boynuzu ve tırnağı, iyice yıkandığı takdirde temiz kabul edilir ve istifade edilmesinde bir sakınca yoktur.

Dibağat Ne İle Yapılır?

Günümüzün gelişen teknik imkânları ve kimyacılığın gelişmesi karşısında dibağat (tabaklama) en modern ve mükemmel şekilde yapılmakta, deriye yapışık bulunan et, yağ ve benzeri şeyler en uygun biçimde temizlenmektedir.
Müctehid imamlar zamanındaki imkânlar bu ölçüde değildi. Şap, karaz denilen bitki yaprağından, mazı kozalağından yararlanarak yapılırdı. Amaç derideki yağ ve benzeri fazlalıkları giderip rutubetini almak ve kokmasını önlemektir.
a) Hanefî'lere göre, tabaklama iki türlü yapılır ki, derinin temizlenmesi her ikisiyle de mümkündür: Birincisi hakikî dibağat ki şap veya karaz yaprağıyla; ikincisi hükmî ki, toprakla veya güneş ve hava ile kurutmakla gerçekleşir.
b) Şâfiîlere göre, tabaklamanın herhalde keskin yakıcı maddelerle yapılması, derideki rutubetin ve fazlalıkların iyice giderilmesi gerekir.[216]

Eti Yenmeyen Hayvan Kesilince Necis Olmaktan Çıkmaz

Şer'î kesme, ancak eti yenen hayvanların etinin yenmesini sağlar. Eti yenmiyen hayvanların etini helâl kılmaz. Tabii bu hususta et ile deri, boynuz, tırnak ve kılı ayırd etmek gerekir. Eti yenmeyen hayvanların derisinden boynuz ve tırnağından, bir de kılından istifade etmek mübahtır; yeter ki, bunlar iyice yıkanıp temizlenmiş olsun...
Bu hususta hükme mesned kabul edilen hadîsler: Seleme b. el-Ekva' (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Hayberin kendilerine fethedildiği günün akşamı (ashabı kiram) birçok ateşler yaktılar. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sordu:
"Bu ateş nedir, ne için yakıyorsunuz?" Onlar da:
"Et pişirmek için..." diye cevap verdiler. Resûlüllah (a.s.),
"Hangi et için?" diye sorunca,
"Evcil eşeklerin eti için..." dediler. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onlara şöyle emretti:
"Onu dökünüz ve (kabını) kırınız!"
Bu emir üzerine bir adam dedi ki:
"Ya Resûlellah! onu döküp kabı yıkasak ya!" Resûlüllah (a.s.):
"O da (olur) ya..." buyurdu. Diğer bir rivayette, *"yıkayın"* dedi.[217]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Evcil eşek etinden bize de (bir miktar) isabet etti, yani Hayber'in fethedildiği gün. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in çağrıcısı şöyle seslendi:
"Şüphesiz ki Allah ve Resulü sizi eşek etinden men'ediyor, (onu size yasaklıyor); çünkü gerçekten o rica (murdar)dır veya necistir."[218]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Hayber'in fethine kadar, mut'a nikâhı mübah olduğu gibi, evcil eşeğin de eti helâl idi. Hayber fethedildiği günün akşamı, evcil eşek eti Resûlüllah'ın sünnetiyle haram kılındı.
2- Haram bir etin konulduğu veya kaynatıldığı, pişirildiği kaptaki nesneyi döktükten sonra onu iyice yıkayıp temizlemek gerekir.
3- Bundan anlaşılan ve ilgili hadîslerden elde edilen sonuca göre, yabani eşeğin eti helâldir.
4- Eti haram olan bir hayvanın sütü de haramdır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ihticac, istinbat, istidlal ve görüşleri:
a) Ebû Cafer et-Tahavî'ye göre (H. 229-M.843) bu konuda kıyasın yeri yoktur, şöyle ki: Ehlî olan bir hayvanın eti haramsa, aynı hayvanın yabanî olanının da eti haramdır. Böylece evcil eşeğin etinin de helâl olması gerekirdi. Nitekim yabani domuzun eti haram olduğu gibi, evcil domuzun da eti haramdır. Ama Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sarih ve sahih olarak gelen bir haber bu tür bir kıyasa yer vermez, o, uyulmaya evlâdır.[219]
b) Ebû Hanîfe ile iki talebesi İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre de evcil eşeğin eti ve sütü haramdır.[220]
c) Şâfiîlere göre, evcil eşeğin eti helâl değildir. Çünkü Buharî ve Müslim'in rivayet ettikleri hadîsle yasaklanmıştır.[221] İmam Şafiî, Hz. Ali'den rivayet edilen hadisle istidlal edip yabani eşeğin etinin helâl olduğunu söylemiştir[222]
d) Hanbelîlere göre, Reslüllah'ın (a.s.) sünnetiyle haram kılınan hayvanlardan biri de evcil eşektir.[223] Bunun gibi (evcil) eşeklerin sütü de haramdır.[224]
e) İmam Mâlik'e göre, at, katır ve (ehli) eşek eti yenilmez. Çünkü Allah, Kur'ân'da: *"Binesiniz diye at, katır ve merkebi birer süs olarak yaratmıştır."*[225] *"O Allah ki, bir kısmına binmeniz, bir kısmının etinden yemeniz için davarları sizin için yarattı."*[226] buyurmuştur. Böylece O, at, katır ve eşeği binek ve zînet olmak üzere, davarları da binek ve yemek için yarattığını belirtmiştir. (O halde bu üç evcil hayvanın eti yenilmez).[227]
Konuyla ilgili diğer hadîsler, rivayetler ve tahliller:
Cabir h. Abdillah (r.a.)'den yapılan rivayette deniliyor ki:
"Ashab-ı kiram Hayber gününde eşek, katır ve at kesmişlerdi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onları eşek ve katır (eti yemek) den men'etti! at (etin) den

men'etmedi."[228]
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Hayber (in fethedildiği) günü kadınlarla mut'a şekilde (muvakkat nikâhla) evlenmeyi ve bir de evcil eşek etini yemeği yasakladı."[229]
Ancak Buhari'de "Hayber yılında", "Hayber zamanında" gibi lâfızlar geçmektedir.
Bu sahîh hadîslerin karşısında tam aksine bir hüküm ifade eden şu hadîs rivayet edilmiştir:
Gâlib b. Ebcer'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Kıtlık bize dokundu (bulunduğumuz yerde kıtlık başgösterdi.) Malımdan çoluk çocuğuma yedireceğim hiçbir şey yoktu, sadece eşekler bulunuyordu. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ise, evcil eşeklerin etini haram kılmış idi. Bunun üzerine kalkıp geldim ve dedim ki:
"Ya Resûlellah! Bize kıtlık dokundu; yanımda çoluk çocuğuma semiz eşekten başka yedireceğim bir şey yoktur. Siz ise evcil eşek etini haram kılmış bulunuyorsunuz." Buyurdu ki:
"Çoluk çocuğuna eşeklerinden semiz olanı yedir; ben onları ancak köy kenarındaki pisliklerden dolayı haram kıldım!"
Bu hadîsin isnadında hayli farklı tesbitler ve farklı lafızlar bulunuyordur: Kimi "Ubeyd Ebû'l-Hasen'den rivayetle", kimi "Ubeyd b. Hasan'dan" demekle, kimi "Abdullah b. Ma'kal'den...", kimi "Abdurrahman b. Ma'kal'den", kimi "İbn Ma'kal Galib b. Ebcer'den...", kimi "Galib b. Zerîh'den..." kimi, "Galib b. Zeyh'den" diyerek, kimi, "Müzeyne'den bazı adamlardan" ifadesini kullanarak rivayet etmiştir. Kimi, Müzeyne'den bir adam, kimi de iki adam Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldi, demiştir.
Bütün bu farklı tesbit ve rivayetler Taberânî'nin el-Mu'cem'in-e ve İbn Ebî Şeybe'nin el-Musannef'inde zikredilmiştir.
Aynı farklı durum hadîsin lâfızında da görülmektedir: Kimi, *"Malın semizinden ye ve ehline yedir."* diye, kimi *"Malın semizini ye"* diye, kimi *"Çoluk çocuğuna malın semizinden yedir"* diye rivayet etmiştir.
Bundan dolayı Beyhakî el-Ma'rife'de, Gâlib b. Ebcer'in isnadı sahih de olsa muzdariptir; ona ancak zaruret halinde ruhsat verilmiştir. Çünkü zarurî hallerde ölü hayvan eti bile mübah, demiştir.
Sonuç olarak Câbir (r.a.)'dan rivayet edilen hadîs, Halid'den rivayet edilene muarızdır. Tercih, evcil eşeğin etinin haram olmasıdır. Çünkü Câbir'in hadîsi sahîh, Hâlid'in hadîsi gerek isnad, gerekse metin yönünden üzerinde konuşulan, tenkide kapı açan bir muhtevadadır.[230]

Çıkarılan Hükümler:

1- Evcil eşeğin eti haramdır.
2- Evcil eşeğin sütü, onun etine kıyasla haramdır.
3- Haram bir etin pişirildiği kap murdar olur, temizlenmesi için iyice yıkanması gerekir.
4- Zarurî hallerde, ölüm tehlikesi baş gösterdiğinde ölmeyecek kadar haram gıdadan yenilmesi mübahtır.

Altın Ve Gümüş Kaplar

Daha önce de belirttiğimiz gibi, İslâm Dini, kitabıyla, sünnetiyle, icmaıyla lüks ve konforun karşısındadır. Meskende, mâbedde sadeliğe önem veren, insanın bir süs eşyası olarak yaratılmadığını bildiren bir hayat nizamıdır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Mekke döneminin o fırtınalı günlerinde, ekonomik abluka altında neler giyip, neler yediyse, Medine'ye hicret edip İslâm Devleti'nin temelini atıp ilk yazılı anayasayı ortaya koyduğunda ve fütuhata girişip Arap Yarımadası'nı dize getirdikten sonra da aynı şeyleri, aynı sadelik içinde giydi ve yedi. Evi sade, mescidi sade, giyim ve kuşamı da sade idi. Lükse asla iltifat etmedi, kısa ömür içinde insanoğlunun yapacağı, başaracağı çok daha önemli şeylerin bulunduğunu söyleyerek 63 yıllık hayatını yüce dâvaların, kutsal değerlerin gerçekleşmesine, insanları kardeş yapıp dünyaya sulh ve sükûn getirmeye yöneltti. Allah'a imândan büyük devlet, kulluktan daha şerefli makam ve servet, insanlığa Allah rızası için hizmetten daha iyi niyet olmayacağını ilân etti.
O bakımdan insanı lüzumsuz oyalayan, hayatı amacından saptıran, kadını bir süs veya seks aracı haline getiren her türlü lüks ve aşırılığı yasakladı; insan olmanın ciddiyet, kudsiyet ve vakarına yakışanı emretti.
Bu cümleden olmak üzere altın ve gümüş kapların kullanılmasını haram kılıp komşular, toplumlar ve aileler arasında bu tür yarışmayı günâh saydı. Evde bir hatıra veya dolapta, büfede bir süs eşyası olarak konulmasını bile kınadı.
Ashab-ı Kiram'dan Huzayfe (r.a.)'den yapılan rivayette, diyor ki:
"Resülüllah (a.s.) Efendimiz'den işittim, buyurdu ki:
"İpek ve dîbac (dallı çiçekli kalınca ipek kumaş) giymeyin; altın ve gümüş kaplarda içmeyin? Altın ve gümüş çanaklarda yemek yemeyin. Çünkü gerçekten bunlar Dünya'da (o inkarcı) olanlar içindir, Âhiret'te de sizin içindir."[231]
Ümmu Seleme (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu o kimse ki gümüş kapta (su veya başka bir meşrubat) içer, o ancak karnında Cehennem ateşini lıkırdatır."[232]
Müslim'in rivayetinde ise şöyledir:
"O kimse ki altun ve gümüş kapta yer ve içer..."
Hz. Ayşe (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"O kimse ki gümüş kapta içer, sanki karnında ateş lıkırdatır."[233]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İpek ve bol miktarda ipek karışımı dallı çiçekli kumaş erkeklere haramdır. Kadınlara ise, aşırı gitmedikleri takdirde helâldir. Çünkü diğer bir hadîste Resülüllah (a.s.) Efendimiz bu tahrîmin erkeklere has olduğunu şöyle açıklamıştır:
"İpek elbise ve altun ümmetimin erkeklerine haram kılınmıştır."[234]
2- Altun eşya kullanmak erkeklere haram kılınmıştır. Altun yüzük, altun kolye, altun saat bu cümledendi.
3- Altun ve gümüş kaplardan su içmek, meşrubat içmek için altun ve gümüş bardak kullanmak kadın, erkek her müslümana haram kılınmıştır.
4- Altun ve gümüş kaplarda yemek yemek de kadın ve erkeklere haram kılınmıştır.
5- İpek, dîbac, altın ve gümüş gibi süs eşyasını giyim, kuşam olarak kullanmak, bunlardan ev ve sokak elbisesi edinmek erkeklere haram kılınmıştır. Kadınların zînetlerini ve süs yerlerini teşhir etmemek şartiyle kullanmalarına ruhsat verilmiştir.
6- İpek ve dîbac gibi nadide kumaşlardan elbise giyinmek; altun ve gümüş kaplarda yemek yemek, su içmek ve bunlardan günlük yaşamlarında erkeklerin süs eşyası olarak üzerlerinde kullanması, daha çok Âhiret'te nasibi olmayan, Dünya hayatını tek amaç olarak seçen inkarcılara yakışır. İkinci hayatı kabul etmeyip sadece Dünya hayatının bütün nimetlerinden fütursuzca yararlanmak isteyenler için bu gibi lüks eşya ne güzel şey! Ahiret'e inanıp Dünya hayatının ona bir hazırlık dönemi olduğuna inanan mü'minler için ne fena şey!..
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ictihad, istinbat ve görüşleri:
Bilindiği gibi, eşyada aslolan taharettir. Sağlığa, aile düzenine sosyal yapıya, birlik ve beraberlik prensiplerine zararlı görülen şeyler şâri' tarafından haram veya mekruh sayılmıştır. Altun, gümüş, ipek ve dibâc da öyle...
a) Hanefilere göre, altun ve gümüşten mamul kapları kullanmak hem erkeklere, hem kadınlara haramdır. Bunun sebebi açıktır:
Önce altun ve gümüş aynı zamanda İslâm'da nakit para olarak da kullanılırdı. Fakir, zengin, köylü, kentli hemen herkes bu iki madeni yakından tanır ve bilirdi. Ayrıca kötü niyet sahiplerinin dikkatini çeker, hırsızlık ve soysuzluğa yol açar. Fakirle zengin arasındaki mesafeyi genişletir. Çünkü onlar zaruri ihtiyaçlarını güçlükler içinde karşılarken ve toprak, bakır kaplar kullanırken, zenginlerin altun ve gümüş kaplar kullanması doğru olmaz. Aynı zamanda bu iki madeni sözü edilen yerlerde kullanmakta aşırı bir israf söz konusudur.
Bu ve benzeri nedenlerle İslâm Dini, altundan ve gümüşten mamul kap, çatal, kaşık, bardak ve benzeri eşyanın günlük işlerde kullanılmasını haram kılmıştır.
Günlük işlerde kullanmamak şartıyla evde süs eşyası -aşırı olmamak şartıyla- bulundurmak mübahtır. Ama bunlarla kendi seviyelerinden dünyalıkça aşağı olanlara karşı bir üstünlük taslatıyor, gurura, böbürlenmeye vesile oluyorsa o takdirde mekruhtur.[235]
Mushaf'ın cilt kapağını altun ve gümüşle süslemek mübahtır. Ama iç yapraklarını altunla süslemek veya onunla yazmak, bazı imamlarca mekruh görülmüştür.
Düşen veya çürüyen dişin yerine altın veya gümüşten diş yaptırıp takmak caizdir. Bunun gibi burnu kopan kimsenin de bu iki madenden biriyle burun yaptırıp takmasında bir sakınca görülmemiştir. Ayrıca iki dirhem (6.4 gr.) ağırlıkta gümüş yüzük kullanmak sünnettir. Bundan fazla ağır olursa, tenzîhen mekruhtur.[236]
Şafiilere göre:
b) Altun ve gümüş dışında diğer temiz kapları kullanmak helâldir. Altun ve gümüşten mamul kap kullanmak ise haramdır. Bunun gibi altun ve gümüşten mamul kap, (kaşık, çatal, bardak ve benzeri eşya) edinmek de en sahih kavle göre haramdır.
Altun ve gümüş ile yaldızlanan kapları (ve benzeri eşyayı) kullanmak helâldir. Yakut gibi kıymetli maden ve taşlardan yapılan kapları kullanmak mübahtır. (Lükse ve böbürlenmeye vasıta kılınmadıkça böyledir).
Süslenmek için altun ve gümüşle büyük çapta yamanan kapları kullanmak da haram kabul edilmiştir. Küçük çapta olup ihtiyaca mebni yamamışsa, onu kullanmak helâldir, sahih kavl de budur...
Kaplarda kullanılan kısmın yaması, yine en sahih kavle göre diğer yerleri gibidir. Şerefüddin Yayha Nevevi'ye göre ise, altun yama az olsun çok olsun mutlaka haramdır. Allah

daha iyisini bilir.[237]
c) Hanbelîlere göre, altun ve gümüş kap edinmek hem erkeklere, hem kadınlara haramdır. Kap altun ve gümüşten değil de bunlardan biriyle yamanmış ve ekseriyetini altun ve gümüş oluşturmuşsa, öylesini de yeme ve içme hususunda kullanmak haramadır.
Yamanan kabın gümüşü az olursa, ihtiyaç için kullanılması mübahtır. Bazısına göre, ihtiyaç olmasa bile mübahtır. Yamanan kabın azı altun olursa ancak zaruri hallerde kullanılması mübahtır.
Altun ve gümüş kaplarda yemek yemek, bir şeyler içmek vb. diğer (günlük) işlerde kullanmak haramdır.[238]
Ayrıca Hanbelîlere göre, gümüş yüzük erkeklerce kullanılabilir. Altun yüzük onlara kesinlikle haramdır. Yüzüğün taşının altın olmasına cevaz verenler olmuştur.[239]
d) Mâlikîler ise, Ummu Seleme'den (r.a.) yapılan şu rivayetle istidlal ederek gümüş kaptan (bir şeyler) içilmesini haram saymışlardır
"Gümüş kaptan içen kimse karnında ancak Cehennem ateşini lıkırdatır."[240]
Hadîs âlimlerinden Yahya diyor ki: Mâlik'den işittim, şöyle diyordu:
"Doğrusu ben oğlan çocuklarının altundan bir şey giyinmelerini (takınmalarını) mekruh görüyorum. Çünkü Resûlüllah'ın (a.s.) altun yüzük takınmayı men'ettiği haberi bana ulaşmış bulunuyordur. O bakımdan ben altunu büyük-küçük olsun her erkeğe mekrûh sayıyorum."[241]
Bu mezhebe göre, kılıç, kama ve benzeri silâhı altun veya gümüşle işlemek mekruh değildir. Bunun gibi, diğer silâhlar hakkında kıyas yoluyla aynı hüküm câridir.[242]
Konuyla ilgili; diğer hadîsler ve tahliller:
Müslimin rivayetinde: *"Kim altun veya gümüş kapta içerse.."* meâlindedir ki, burada sadece su veya başka bir meşrubat içmek söz konusudur. Müslim'in ikinci rivayetinde ise, *"O kimse ki, altun ve gümüş kapta yer ve içerse.."* mealinde olup yeme ve içme konu edilmiştir. Buhari ise yemeği ve altunu zikretmeyip sadece gümüş kapta... şeklinde rivayet etmiştir.
Böylece belirtilen sahih hadisler, Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî'nin Hz. Huzayfe (r.a.)'den rivayet ettikleri ve konumuzun başında naklettiğimiz hadîsle bütünleşmekte, her türlü şüphe ve tereddüdü kaldırmaktadır.
Bununla beraber Zahirî imamı Dâvud, sadece bu kaplardan su içmenin haram olduğunu, yemek yemenin haram olmadığını söylemiştir. Oysa sahih hadîsler onun bu ictihad ve görüşünü reddetmektedir. Kuvvetli bir ihtimalle sözü edilen hadîsler ona kadar ulaşmamıştır. Nitekim İmam Nevevî diyor ki: Altın veya gümüş kapta yemenin, içmenin ve bu kapları kullanmanın tahrîmi bi'l-icmâ' sabit olmuştur. Ancak Dâvud'dan yapılan bir rivayet bunun dışındadır, o sadece bu kaplarda (bir şeyler) içmeyi haram kabul etmiştir ki; herhalde yemek yemenin tahrîmiyle ilgili hadîs ona ulaşmamıştır.
İmam Şafiî de "kavl-i kadîm"inde yalnız bu kaplarda bir şeyler içmenin tahrîmine kail olmuş, sonra bu ictihadından dönüp sahih hadîslerin doğrultusunda bunlardan yemek yemenin de haram olduğunu, diğer günlük şeylerde kullanmanın da aynı hüküm kapsamına girdiğini "kavl-i cedîd"'inde belirtmiştir. İmam Şafiî, Altun ve gümüş kapta abdest almak, bir şey yiyip içmek (tahrimen) mekruhtur derken o suyun veya yiyeceğin haram olmadığını, ancak o fiilin haram olduğunu belirtmiştir.[243]

Çıkarılan Hükümler:

1- Altın ve gümüş kap, kaşık, çatal, bardak ve benzeri şeyler kullanmak haramdır. Bu hükümde erkek ve kadın eşittir.
2- Altın ve gümüş dışında diğer madenlerden imal edilen kapları kullanmakta -sağlığı bozucu bir yanı yoksa- sakınca görülmemiştir.
3- Altın ve gümüşten imal edilen kap ve benzeri eşyayı günlük işlerde, yeme ve içme dışında da kullanmak haramdır.
4- Aşırı olmamak kaydıyla evlerde süs eşyası olarak bulundurmakta bir beis görülmemiştir. Nitekim Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in üsküresi kırılınca kırık yerine gümüş zencir (veya tel) den bir parça konulup tesbit edildi.[244]
Âsım el-Ahvel'den yapılan rivayette diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in üsküresini Enes'in yanında gördüm, üzerinde gümüşten bir yama bulunuyordu.[245] (Bu, İmam Ebû Hanîfe'nin kavlidir.)
5- Süs eşyası olarak altun erkeklere haram, kadınlara helâl kılınmıştır.
6- İpek ve dîbac erkeklere haram, kadınlara helâl kılınmıştır.
7- Peygamber (a.s.) Efendimiz'in bakırdan mamul bir leğendeki su ile abdest aldığını Abdullah b. Zeyd (r.a.) şöyle rivayet etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize geldi. Ona ağzı büyükçe bakır bir kap çıkardık, abdest aldı."[246]
Hz. Zeyneb (r.a.) da diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bakır leğende abdest alırdı"...[247]
Müctehid imamlar bu hadîslerin ışığında, altun ve gümüş dışındaki diğer madenlerden, topraktan imal edilen kaplarda yemek yemeyi, su içmeyi, abdest almayı ve günlük işlerde kullanmayı mübah kabul etmişlerdir. Çünkü aksine bir delil sabit olmadıkça eşyada aslolan taharettir. Kaldı ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz altun ve gümüş dışındaki kapları kullanmış ve kullananlara engel olmamıştır.

Kapların Ağzını Örtmek Müstehabdır

İslâm Dini, insanın ruhuyla, kalbiyle meşgul olduğu kadar onun bedeniyle de ilgilenir; sağlığını tehdid eden şeyleri yasaklar; ona sıhhat ve zindelik kazandıran şeyleri mübah kılar. Böylece koruyucu hekimliğe fazlasiyle önem verir.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Allah'ın insanlığa son rahmet hediyesi ve en son mesajının tebliğatçısıdır. Allah'tan alır öyle konuşur. Kendiliğinden bir hüküm koymaz, kendi keyfine göre bir şeyi helâl veya mübah saymaz. O, onbeş asır önce bulaşıcı hastalığa neden olan mikrop ve virüsleri, koli ve benzeri basilleri dikkate alarak koruyucu hekimlikle ilgili yetmişin üstünde emir ve tavsiyede bulunmuştur. Onlardan biri de, özellikle içinde yiyecek ve içecek bulunan kapların ağzını kapalı tutmamızı emretmesidir.
O'nun bu emrini yansıtan ve müctehid imamlar için istidlal kaynağı olan hadîsler şöyledir:
"Ashab-ı Kirâm'dan Câbir b. Abdillah (r.a.)'dan yapılan rivâyette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Gönden mamul su kabının ağzını iple sıkıca bağla ve Allah'ın ismini an; kabın üzerine örtü ört, Allah'ın ismini an, isterse bu örtmen onun üzerine bir çubuk koymanla olsun (ihmal etme)!"[248]
Müslim'in yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kabı iyice örtün, su kabının ağzını iyice bağlayın. Çünkü yılda öyle bir gece var ki onda veba (bulaşıcı hastalık yapan mikrop) iner de üzerinde örtü (kapak) olmayan bir kaba, ağzı sıkıca bağlı olmayan bir su kabına uğramaya görsün mutlaka onun içine o vebadan iner (girer)."[249]
Hadis-i şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Su ve gıda maddesi konan kapların ağzını örtmek sünnettir. Açık bırakmak mekruhtur.
2- Kapların gerek ağzını örterken, gerek açarken Allah'ın ismini anmak, Bismillah demek sünnettir.
3- Bulaşıcı hastalık yapan veya insan sağlığını tehdîd eden şeylerden korunmaya çalışmak, tedbir almak ve sonra da Allah'a güvenip dayanmak sünnettir.
4- Veba, kelimesi, bulaşıcı hastalıkların genel adıdır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Yılda bir gece var ki, o gecede veba iner.."* buyurması, çok anlamlıdır. Kadir gecesi ramazan ayında gizlendiği gibi, salgın hastalık yapan mikropların hangi gece ineceği, kaplara gireceği belli değildir. O halde her gece inebilir endişesiyle kapları iyice örtmek gerekir. Böylece Kadir Gecesi ne kadar feyizli ve bereketli se, salgın hastalık yapan mikroplar da o nisbette kırıcı, öldürücü ve yıkıcıdır.
5- İslâm Dini ve Onun Peygamberi ondört, onbeş asır önce salgın hastalık yapan, insan sağlığını tehdid edip tehlikeye düşüren mikroplara, virüslere "veba" tabiriyle dikkatleri çekmiştir.
Müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal ve görüşleri:
a) Müctehid imamların hepsi içinde yiyecek ve içecek bulunan, kapların örtülü tutulmasını, özellikle geceleri açık tutulmamasını sünnet kabul etmişler; ancak onlardan az bir kısmı bunu müstehab olarak vasıflandırmışlardır.
b) İlim adamlarımızın hemen hepsi Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in uyarıcı ve öğütleyici hadislerinin ışığı altında koruyucu he-
kimliğin bazan sünnet, bazı hallerde vâcib, bazı hallerde farz, bazı allerde de müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Salgın hastalık tehlikesi doğuran veya ölüme sebep olan tehlikelere karşı korunmak farzdır. Bunun dışında insan sağlığını kısmen tehdîd edip ihmal edildiği takdirde tehlikeli sonuçlar doğurabilen konularda tedbir almak vâcibdir. Gusletmek, abdest almak farzdır. Haftada hiç olmasa bir defa banyo yapmak, yemekten önce ve sonra elleri iyice yıkamak sünnettir. Abdest alıp yatağa uzanmak müstehabdır.
Bu misalleri çoğaltmak mümkündür, ne var ki kitabımızın hacmi müsait değildir. O bakımdan genel kaide niteliğinde bazı misaller vermekle yetinmeyi uygun gördük.
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
"Kapını kilitle ve Allah'ın ismini an. Çünkü gerçekten şeytan kilitli bir kapıyı açamaz. (Yatarken) çıranı söndür ve Allah'ın ismini an. Kabının üzerini ört, isterse üzerine koyacağın bir çubukla olsun (ihmal etme) ve Allah'ın ismini an. Su kabının ağzını iyice bağla ve Allah'ın ismini an..."[250]
"Şüphesiz ki şeytan hiçbir kilitli yeri açamaz, ağzı bağlı hiçbir su kabına giremez ve örtülü hiçbir kabı açamaz. Ve gerçekten fasıkcık (fare, haşere ve mikrop) insanların üzerine evlerini yakıp yakıp tutuştururlar!"[251]
Câbir (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:

"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bulunuyorduk. İçmek için su istedi. Oradakilerden bir adam, "size hurma şırası içireyim mi?" diye sordu. O da:
"evet" deyince adam bütün gücüyle çıktı ve çok geçmeden içinde hurma şırası bulunan bir bardakla geldi... Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona:
"Üzerine koyacağın bir çubukla bile olsa onu örtseydin ya!" buyurdu.[252]
Naklettiğimiz bu hadîslerin sıhhati üzerinde tartışan olmamıştır. O bakımdan farklı görüş ortaya koyan da pek yoktur.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, koruyucu hekimlikte ümmetini aydınlatırken, konumuzu teşkil eden hadîslerde özellikle üç şey üzerinde durmuştur:
1- İçinde yiyecek veya su bulunan kapların ağzını örtülü bulundurmak.
2- Bir yere gidildiğinde veya uykuya yatıldığında kapıları kilitlemek.
3- Lâmba, çıra ve benzeri şeyleri söndürüp öylece uyumak veya evden ayrılmak.
Bu tedbirlerin yanısıra bir de mânevi koruyucu vasıfta olan ikinci bir tedbiri telkin etmiştir: Belirtilen hususlarda tedbir alırken Allah'ın ismini anmak (Bismillah) demek... Allah'ın ismini anmak, koruyucu meleklerin gelmesini sağlar. Bu da gösteriyor ki, biz Allah'ı hatırlayıp ondan yardım istediğimiz takdirde, tedbir alıp kendisine yönelen kullarını rahmet melekleriyle korur. Ne yazık ki, insanların çoğu Allah'ın bu yüksek inayet ve rahmetinin tezahüründen haberi yoktur.

Helaya Girme-Çıkma Adab Ve Ahkamı

İslâm, günlük hayatımızın hemen her bölüm ve safhasıyla yakından ilgilidir. Sabahleyin yataktan kalkıp akşam üzeri evimize dönünceye ve tekrar yatağımıza uzanıncaya kadar bütün söz ve davranışlarımıza ışık tutar, yön verir ve bizi en iyiye, en güzele, en doğruya çevirip yönlendirir.
Tabii ihtiyacımızı gidermek için helaya bile girip çıkmamızla ilgili adâb ve kurallar koymuş, hemen her yerde ve her konuda Allah'ı hatırlamamızı, O'na güvenip sığınmamızı, O'nun yardımını dilememizi emretmiştir. Çünkü varlık âleminde her şey insan için, insan da Allah için yaratılmıştır. O, Allah'ın yeryüzünde halîfesi kılınmış, ne yaparsa O'nun rızası doğrultusunda yapması emredilmiştir.
Helaya girip-çıkma adâb ve ahkâmı bizi birçok mikroplardan, basillerden ve pisliklerden korumaya yöneliktir. Koruyucu hekimlikle içiçedir.
Bütün bunlar şunu gösteriyor: İslâm Dini, ondört asır önce medeniyetin, insanca yaşamanın, sağlığı koruyup sıhhatli bir ömür sürmenin; ilmin ve ahlâkın temelini atmış, dünya milletlerine öncülûk ederek cehaleti boğmuştur.
Şimdi konumuza mesned teşkil eden ve ilim adamlarının istidlalinin kaynağını oluşturan hadîs-i şerifleri naklediyoruz:
Ashab-ı Kirâm'dan Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz helaya girdiği zaman şöyle derdi:
"Allahîm! Doğrusu ben hubs ve habâis'ten sana sığınıyorum."[253]
Said b. Mensur ise kendi Sünen'inde şunu rivayet etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (Helaya girdiği zaman) şöyle derdi:
"Bismillah, Allah'ım! Şüphesiz Ki Ben Hubs Ve Habaisden Sana Sığınıyorum."[254]
Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz heladan çıkınca *"Gufrâneke=Senin mağfiretini dilerim"* derdi."[255]
Bu istek, helada bulunduğu sürece Allah'ı anamadığının, zikirde bulunamadığının mahviyet ve ince duygusunun tezahürü sayılır.
İbn Huzeyme ve İbn Hibbân bu hadîsin sahih olduğunu belirtmişlerdir.[256]
Yine Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz heladan çıktığı zaman şöyle derdi:
"Benden eziyeti gideren ve bana afiyet veren allah'a hamd olsun!"[257]
Bu hadîsin râvilerinden Harun b. İshak'ın güvenilir olduğunu Nesâî belirtmiştir. Abdurrahman el-Muharibî'nin güvenilir olduğunu hem Nesâî, hem de İbn Maîn tesbit etmişlerdir.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, tabii ihtiyacını giderdikten sonra, aldığı gıdalardan vücuda yararlı olanının vücuda yayılmasını, yararlı olmayanının dışarı atılmasını sağlayan Allah'a hamdederek her olayda, her şeyde O'nun yüksek kudretini, eşsiz sanatını görmekteydi. Böylece gerçek mü'minin hemen her şeyde Allah'ın kudret ve azamet, sanat ve latafet damgasını gören kimse olduğu ortaya çıkıyor. Çok mükemmel bir plân ve programa göre vücut mekanizmasının çalıştığını idrak ederek Allah'a hamdetmek kadar tabii ne olabilir?..
Hadîs-i şeriflerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Helaya girerken Allah'ın ismini anmak sünnettir.
2- Helaya sol ayak atılarak girilir. Bu kimine göre sünnet, kimine göre müstehabdır.
3- Heladan sağ ayak atılarak çıkılır. Bu da ya sünnet veya müstehabdır.
4- Helaya girilirken henüz avret yerini açmadan, hubs ve habâis'den Allah'a sığınmak sünnettir.
5- Heladan çıkıldığında, eziyeti giderip afiyet veren Allah'a hamd etmek sünnettir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların istidlal, ictihad ve görüşleri:
a) Hanefilere göre, helaya girerken sol ayağını atıp girer, çıkarken sağ ayağını atıp çıkar. Helaya girmeden önce kovulmuş şeytandan Allah'a sığınır. Şöyle ki: içeri girmeden, avret yerini henüz açmadan ve taavvuzdan önce Allah'ın ismini anar (Bismillah der). Sonra da hubs've habâis'den (her türlü murdarlıktan, cin ve Şeytandan, mikrop ve hastalıktan) Allah'a sığınırım, der.[258].
Yine Hanefi mezhebine göre, Fetavâ-yı Hindiyye'de şöyle deniliyor: "Helaya sol ayak atılarak girilirken şöyle dua etmek müstehabdır: Allahım! hubs ve habaisden sana sığınırım. Heladan çıkarken şöyle duâ eder: Hamd olsun o Allah'a kî, benden bana eziyet vereni giderdi ve bana afiyet verip yararlı olanı bıraktı.[259]
b) Şafiî'lere göre, helaya giren kimse sol ayağını atıp girer; çıkarken sağ ayağını atıp çıkar. Beraberinde Zikrullah (âyet, esmâ-i hüsnâ, Allah ve peygamber ismi) dan bir şey taşımaz. Helada konuşmaz. Aksine hareket etmek mekruhtur, haram değildir. Bununla beraber yanında Zikrullah bulunduğu halde girer (girmek zorunda kalır) se, elini onun üzerine kapatır veya sarığının içine yerleştirir. (Cebinde ve cüzdanında bulundurur).
Zaruret olmadıkça, Kur'ân'a üstün saygı ve tekrîm bakımından Mushaf'la birlikte helaya girmek haramdır.[260]
Tabii ihtiyacını gideren kimsenin helaya sol ayağını atarak girmesi ve sağ ayağını atarak çıkması; üzerine ta'zîme değer (âyet, Allah ve Peygamber ismi gibi kutsal) şeyleri bulundurmaması sünnettir. Bunları taşıması (helaya girerken üzerinde bulundurması) mekruhtur.[261]
Hanbelilere göre, helaya girerken sol ayağı, çıkarken sağ ayağı atmak; girerken "Hubs ve Habâis'ten, kovulmuş şeytanın murdarlık ve pisliğinden Allah'a sığınırım"; dışarı çıkarken "Senin mağfiretini dilerim! Benden eziyeti giderip afiyet veren Allah'a hamd olsun" demek müstehabdır.[262]
Mâlikîler de aynı görüştedirler...
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
Enes b. Mâlik (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz helaya girdiğinde yüzüğünü çıkarırdı."[263]
Tirmizi bu hadîsin sahih olduğunu söylemiştir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) yüzüğünün üzerinde Muhammed Resûlüllah ibaresinin yazılı olduğu sahih rivayetlerle sabit olmuştur. Üzerinde Allah ve Resul isimleri bulunan bir yüzükle helaya girmemiş, bununla hem üstün saygısını ifâde etmiş, hem de ümmetine yol gösterip ışık tutmuştur.
Aynı hadîsi İbn Hibbân ve Hâkim de ihraç etmişlerdir. Nesâi, bunun gayr-i mahfuz bir hadîs olduğuna kail olmuştur. Ebû Dâvud ise bunu münker saymıştır.[264]
Dârekutnî bundaki ihtilâfı zikredip şaz olduğuna işaret etmiştir. Bilindiği gibi, güvenilir bir râvînin aynı konuda güvenilir olan diğer râvilere muhalif olarak rivayet ettiği hadîse Şaz denir. Gayr-i sahih denilmez.
İmam Münzirî ise, bu hadîsin râvîlerinin hemen hepsinin sıka yani güvenilir olduğunu söyleyerek sahih kabul etmiştir. Ebu'l-Feth el-Kuşeyri de bu görüş ve tesbitte ona uymuştur. Nitekim İmam Beyhakî buna bir şâhid çıkararak zayıflığına ve fakat ricalinin güvenilir olduğuna işarette bulunmuştur. Hâkim de bu mânaya yakın şu rivayeti yapmıştır:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir yüzük takınmıştı ki, üzerindeki nakış Muhammed Resûlüllah idi. Helaya gireceği zaman onu parmağından çıkarıp bir kenara kordu."
Hâkim'in bu rivayeti üzerinde durulmuş, el Cevzekanî zayıf olduğunu söylemiştir. Ricali güvenilir kişilerse de aralarında metruk kabul edilen Muhammed b. İbrahim er-Râzî bulunuyordur.
Bütün bu tahlillerle beraber, Resûlüllah'ın (a.s.) yüzüğünün üzerinde böyle bir ibarenin bulunduğu kesinlik kazanmıştır.[265]
O bakımdan müctehid imamlar bu rivayetlere dayanarak, üzerinde Allah ve peygamber ismi ve bir âyet yazılı bulunan yüzük ve benzeri eşyayı kaybolma tehlikesi yoksa, ortam müsaitse çıkarıp öylece helaya girmenin müstehab olduğuna kail olmuşlar. Nitekim Ahmed b. Hanbel, bu kabil şeyleri koruyabileceğini, yere düşürmeyeceğini kestirse bile, bir zaruret yokken beraberinde helaya taşıması mekruhtur; çıkarıp dışarı koyması müstehabdır. Ancak üzerinde bu kabil ibare bulunan dirhemle birlikte helaya girmekte bir sakınca yoktur, demiştir.[266]

Helada Tabii İhtiyacı Giderirken Konuşulur Mu?

Helada zaruret olmadıkça konuşmak mekruhtur. Çünkü orası sohbet yeri değildir. Verilen selâm bile cevaplandırılmaz. Ancak çıkıp abdest aldıktan sonra selâm veren orada bulunuyorsa, reddi yapılır.
Bu konuda mesned olarak şu rivayetlere itibar edilmiştir:
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz idrar yaparken (küçük abdestini bozarken) bir adam oradan geçiyordu, selâm verdi, Peygamberimiz (a.s.) onun selâmını cevaplamadı..."[267]
Ebu Davut, İbn Ömer (r.a.) tarikiyle fazla olarak şunu da nakletmiştir:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) teyemmüm ettikten sonra o adamın selâmını alıp cevapladı." Yine Ebû Davut Muhacirin tarikiyle yaptığı rivayette şu lâfızları nakletmiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz idrarını yaparken onlardan biri Peygamber'e gelip selâm vermiş, Peygamber (a.s.) abdest aldıktan sonra onun selâmını alıp cevaplamış, sonra da özür dileyerek şöyle demiştir: Aziz ve Celil olan Allah'ı gayr-i tahir bir vaziyette anmak istemedim..."
Aynı rivayeti Nesâî ile İbn Mâce de ihraç (tahrîc) etmişlerdir.
Böylece tabii ihtiyacı giderirken Allah'ın ismini anmanın mekruh olduğu hükmü ortaya çıkıyor, isterse o ismi anmak vâcib olsun, selâmı alıp cevaplamak gibi, farketmez...
Diğer ilim adamları bu konuda hadîslere dayanarak şöyle istidlal etmişlerdir: Tabii ihtiyacı giderirken, ister zikir, ister bunun dışında bir söz olsun konuşmaktan mutlaka sakınmalıdır. O kadar ki, verilen selâmı cevaplamaz, müezzini takip etmez. Ancak önemli ve zarurî haller bu genellemenin dışındadır. Meselâ, iki gözden yoksun bir adamın tehlikeli bir yere yaklaşıp yuvarlanmak üzere olduğunu gördüğünde onu uyarır. Kendisi aksırdığında içinden Allah'a hamdeder, dilini hareket ettirmez. [268] Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ebû Saîd'in (r.a.) yaptığı rivayete göre, şöyle buyurmuştur:
"İki adam büyük abdest bozmak üzere avret (utanç) yerleri açık olup konuştukları bir halde (helaya) gitmesinler (tabii ihtiyâçlarını giderirken konuşmasınlar), Çünkü gerçekten Allah böyle bir davranışa gazab eder."[269]
Müslim kendi sahihinde bu hadîsin râvilerinden İkrime b. Ammar'a yer vermiştir ve onun rivâyetiyle ihticac etmiştir. Bazı hadis hafızları ise onu zayıf saymışlardır.
Hadîsin açık delâletinden, tabii ihtiyacı giderirken avret yerlerini örtmenin ve o esnada konuşmayı bırakmanın vücubu anlaşılıyor. Çünkü Allah'ın gazabına sebep olan bir fiil genel kaide uyarınca haram sayılır. Ancak müctehidlerin çoğu bunu mekruh saymıştır. Ahmed b. Hanbel konuşmamayı müstehab kabul etmiş, aksine bir tutumun mekruh olacağını belirtmiştir. Diğer müctehid imamlar da sünnet ve müstehab tabirlerini kullanmışlardır. Hanefiler zaruri bir hal olmadıkça o vaziyette konuşmaz, şeklinde bir ifade kullanmışlar ki bu sünnetin terkini gerektiren bir davranıştan kişiyi men'etmeye yöneliktir.[270]

Çölde, Kırda, Bayırda Tabii İhtiyaç Gidermek İçin Örtünmek Ve Uzaklaşmak

İslâm, yollara, ağaçların altına, su kenarlarına, akar ve durgun sulara büyük ve küçük abdest boznayı yasaklamış ve buna uymayanları lânetlemiştir.
"İki lânetçiden (lanete lâyık olan iki kimsenin fiilinden): İnsanların gelip geçtiği yola veya gölgelerine def'i hacet edenden sakının."[271]
"Üç lanet yerinden sakının: Sizden herhangi biri gölgelendiği bir gölgeliğe veya yola veya su birikintisine def-i hacet için oturmaktan sakınsın..."[272]

Nitekim Câbir b. Abdillah (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizde beraber bir sefere çıkmıştık. Tabii ihtiyacını gidermek için (gözlerden kayboluncaya kadar uzaklaşır, görünmez olurdu."[273]
Bu hadîsin ricali İbn Mâce'ye göre sıka ve sahih kimselerdir. Sadece İsmail b. Abdülmelik el-Kûfî müstesna. Bununla beraber Buhâri, onun hadisi yazılır. Ebû Hatim ise "o kaviy değildir" demiştir. et-Takrîb'de ise, "o çok doğru bir adamdır, ancak çok vehimlidir" denilmiştir. Nesâi, Ebû Davut ve Tirmizî de ondan hadîs tahric etmişlerdir.
Ebû Dâvut'un yaptığı bir başka rivayette, bu hadîsi te'yid eder mahiyette şöyle denilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) defi hacete çıktığında hiçbir kimse tarafından görülmeyecek kadar gidip uzaklaşırdı."
Efendimiz'in bu hareketi, edep ve terbiyeyi, temizlik ve nezafeti, insanlara karşı saygıyı yansıtır.
İbn Mâce'nin tesbit ettiği bir rivayette ise şöyle deniliyor: "Peygamber (a.s.) Efendimiz tabii ihtiyacını gidermek için çıktığında hayli uzaklaşırdı.[274]

Çıkarılan Hükümler:

1- Helaya sol ayak atılarak girilir, sağ ayak atılarak çıkılır. Bu çoğuna göre sünnettir. Müstehab diyenler de var.
2- Helaya girilirken, kutsal anlam taşıyan âyet, hadis, Allah ve Peygamber ismi yazılı şeyler mümkünse dışarı konulur. Bir tehlike söz konusu olduğu yerlerde onu cebinde, cüzdanında ve benzeri yerlerde örtüp korur. Bu da sünnettir. Terkinde kerahet vardır.
3- Helaya girilirken bazı müctehidlere göre, Besmele çekilir, sonra da sözü edilen şekilde hubs ve habâis'den Allah'a sığınılır. Heladan çıkınca, Peygamber (a.s.) Efendimiz'den rivayet edildiği şekilde Allah'a hamd edilir. Bütün bunları yerine getirmek sünnettir.
4- Tabii ihtiyaç giderilirken konuşmak mekruhtur. Bazı ilim adamlarına göre haramdır. Konuşmamak sünnettir. Selâm verilmez, verilen selâm o vaziyette cevaplanmaz. Ancak çok önemli bir olay ortaya çıkarsa konuşmasında bir sakınca yoktur.
5- Çölde, kır ve bayırda, tenha yerlerde tabii ihtiyacı gidermek için uzaklaşmak, müsait yer arayıp bulmak sünnettir.
6- İnsanların gelip geçtiği yollara, gölgelendikleri yerlere, ağaç altlarına, durgun ve akar sulara, görülebilen semtlere küçük ve büyük abdest bozmak mekruhtur, aksine hareket edenler lanetlenmiştir.
7- Açık yerde bulunuyorsa, örtünmek, başkasının görmesine imkân vermemek sünnettir.

Def-i Hacet Esnasında Ön Ve Arkayı Kıbleye Döndürmek

Kabe, Allah'a ibâdet için yeryüzüne konulan ilk mâbeddir. Allah tarafından Tevhîd İnancı'nın fışkırdığı yer olarak kutsal kılınmıştır. O bakımdan Kıyâmet'e kadar kutsal kalacaktır.
Başta İbrahim Peygamber olmak üzere birçok peygamberlerin ayak bastığı, ibâdet edip gözyaşı akıttığı bir makam-ı muâlladır. Rahmet meleklerinin en çok indiği, feyiz ve rahmet saçtığı bir evdir. Beytullah unvanıyla şereflendirilmiş, makam-ı İbrahim'le belgelendirilmiştir.
Namazda saf olup o ulvî mabede yönelmemiz, İslâm adına cihan kardeşliğinin, sulh ve selâmetin birlik ve dirliğin ifadesidir. O halde bunca yüce amaçlar için var kılman, kutsal sayılan Kâbe'ye hürmet etmek, imanımızın gereğidir. O tarafa müteveccih iken tükürmemek sümkürmemek; tabii ihtiyacı giderirken ön ve arkayı o cihete çevirmemek bir emr-i Resuldür, uymamızda mânevi feyiz ve hmet vardır.
Allah Resulünden bu konuda rivayet edilen hadîsler:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) üfendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz haceti için (tabii ihtiyacını gidermek için) oturduğu zaman önünü ve arkasını kıbleye çevirmesin."[275]
"Ben ancak sizin babanız mesabesindeyim: Sizden biri dışkısını yapmaya gittiğinde önünü ve arkasını kıbleye döndürmesin ve sağ eliyle temizlenmeyi arzu etmesin."[276]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, (def-i hacetten sonra) üç taş ile (temizlenmeyi emreder ve tezek, kemik (ile temizlenmeyi yasaklardı.)[277]
Ebu Eyyub el-Ansarî (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Def-i hacet için (helaya) gittiğinizde, ön ve arkanızı kıbleye çevirmeyin, fakat doğu veya batıya döndürün."
Ebû Eyyub (r.a.) diyor ki:
"Şam'a gittiğimizde hela ve gasilhanelerin Kabe cihetine yönelik yapıldığını gördük, o sebeple Kabe cihetinden başka tarafa kendimizi döndürdük ve Allah'a istiğfar edip avf ve mağfiretini diledik."[278]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Def-i hacet esnasında ön ve arkayı kıbleye çevirmek haramdır.
2- Zarurî hallerde bir sakınca görülmemiştir.
3- Aynı hüküm açık ve kapalı yerlerde câridir. (Müctehidlerin bu hususta ki ictihad ve istidlalleri farklıdır).
4- Sağ el ile taharette bulunmak mekruhtur. Tezek ve kemikle temizlenmekte kerahet vardır.
Hadislerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ictihad, istinbat, istidlal, ve görüşleri:
a) İmam Ahmed, Ebu Sevr, Nahaî ve İbrahime göre, çölde, kırda, bayırda ve benzeri açık yerlerde ön ve arkayı kıbleye çevirmek caiz değildir, kapalı yerlerde bir beis yoktur. Bu aynı zamanda bir rivayete göre ashabdan Ebû Eyyub el-Ansarî ile tabiinden Mücahid'in kavlidir. Ayrıca İmam Ahmed'den başka bir rivayet daha yapılmıştır. Nevevî de aynı hususu Müslim şerhinde belirtmiştir.
İbn Hazm ise el-Muhallâ'da Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, Süraka b. Mâlik Ata, ve Avzai'den bu anlamda rivayetler tesbit edip nakletmiştir.
b) Davud ez-Zâhirî'ye göre, gerek açık yerlerde, gerekse kapalı yerlerde ön ve arkayı kıbleye çevirmekte sakınca yoktur. Nitekim Urve ile Mâlik'in şeyhi Rebî'â'nın da mezhebi bu hükmü benimsemiştir.
İmam Şafii ve Mâlik'e göre:

d) Çöl ve benzeri yerlerde haramdır, binalarda, kapalı yerlerde haram değildir. Ahmed b. Hanbel'den de bu anlamda bir rivayet yapılmıştır.
Fıkıh kitaplarında ise iki mezheple ilgili tesbitler şöyledir: Şâfiilere göre, küçük ve büyük abdest bozarken ön ve arkayı kıbleye döndürmek yasaklanmışsa da bundan dolayı gereken temizlik yapılırken döndürmek yasaklanmamıştır.[279]
Çevresinde kendini örten bir örtü bulunursa, ön ve arkasını kıbleye döndürmesi sadece mekruhtur. Açık yerde ise haramdır.[280]
Mâlikîlere göre, def-i hacet esnasında ön ve arkayı güneş ve ay'a döndürmek mekruh değildir, ancak kişiye uygun olan ve yakışan böyle yapmamasıdır.[281] Nitekim İbn Ömer'den yapılan rivâyette, Hz. Peygamberin Beytülmakdîs'e yönelik bir halde def-i hacet ettiği görülmüştür.[282] Kapalı yerde ise ön ve arkayı kıbleye döndürmek haram değildir.
e) Hanefilere göre, açık ve kapalı yerde def-i hacet esnasında ve arkayı kıbleye çevirmek tahrîmen mekruhtur. İstinca (ilgili temizlik) yaparken de kıbleye döndürülmez. Çünkü bu husustaki hadîs umum ifade etmektedir.[283]
Tahtâvî bu hususta İmam Ebû Hanife'den farklı rivayetlerin bulunduğuna temasla diyor ki: Mutlaka yasaktır ve bu rivayetin zâhir olanıdır. Mutlaka sakınca yoktur, sadece mekruhtur. Yalnız arkayı döndürmek mekruhtur.[284]
Nitekim yapılan tesbitlere göre, İmam Ebû Yusuf'a göre kapalı yerlerde arkayı kıbleye döndürmek caizdir.[285]
f) İbn Sirîn'e göre, Beytülmakdîs de dahil Kabe'ye ön ve arkayı çevirmek mutlaka haramdır.
g) Buradaki tahrîm sadece Medine halkına ve o semtte yaşayanlara mahsustur. Ebu Âvâne bu görüştedir.[286]
İmam Ahmed ve onun görüşünde olanlar, Ebû Hüreyre'den ve Ebû Eyyub el-Ansarî'den rivayet edilen hadîslerle ihticac etmişlerdir. Hadîslerdeki yasak onlara göre hürmeti ifâde eder.
Dâvud es-Zahirî, İbn Ömer, Cabir ve Hz Ayşe (r.a.)'dan rivayet edilen hadîsle ihticac etmiştir. Ona göre, Ebû Hüreyre ile Ebû Eyyub'dan rivayet edilen hadîsler bunlarla nasholunmuştur.[287]
İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarından bazısı, Sahih-i Müslim'de Selmân'dan yapılan rivayetle istidlal etmişlerdir. Ancak imamın bu hadîsle istidlalden sonra vazgeçtiği de söz konusudur. İmam Ebû Yusuf ise bu hadisle istidlal edip az yukarıda belirttiğimiz gibi, kapalı yerlerde arkayı döndürmek caizdir, demiştir. Çünkü mezkûr hadiste sadece ön tarafı çevirmek men'edilmiştir.
İbn Sirîn ise, Ebû Davud'un rivayet ettiği şu hadisle ihticac etmiştir:
"Küçük ve büyük abdest bozarken iki kıbleye Kabe ve Beytülmakdîs önümüzü çevirmeyi Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yasaklamıştır."[288]
Ebû Âvâne ise, Ebû Eyyub (r.a.)'den yapılan rivayette "şarriku ev ğarrîbû" emirleriyle istidlal etmiştir.
Bu konuda rivayet edilen diğer hadisler ve tahliller:
İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Bir gün kızkardeşim Hafsa'nın evinin üstüne (damına) çıktım, Peygamberi (a.s.) önünü Şam, arkasını Kabe cihetine çevirmiş bir halde (def'-i hacet ederken) gördüm."[289]
İlim adamları bu hadîsin delâlet ettiği hükmü dikkate alıp farklı istidlalde bulunmuşlardır: Kimi ön ve arkayı Kabe'ye çevirmek caizdir ve bu hadîsin nâsıh olduğuna kaildir. O bakımdan ön ve arkayı kıbleye çevirmenin mübah olduğuna itikâd eder. Kimi de açık yerlerde bunun caiz olmadığını, kapalı yerlerde sadece ön kısmı çevirmenin yasak olduğuna kaildir.
Câbir b. Abdillah (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bevl ederken kıbleye yönelmemizi men'etti. Sonra ben onu vefatından bir yıl önce kıbleye yönelik bir halde (bevl) ettiğini gördüm."[290]
Aynı hadîsi Bezzar, İbn Carûd, İbn Huzayme, İbn Hibban, Hâlim ve Darekutnî tahric etmişlerdir. Tirmizi hasen olduğunu belirtmiştir. Bezzar da sahih olduğuna kaildir. Nevevi ise tavakkuf etmiştir. Çünkü râviler arasında Anâne b. İshak bulunuyordur. İbn Abdilberr, Ebban b. Sâlih'den dolayı hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir. Diğer ilim adamları Ebban b. Salih'in ittifakla sıka (güvenilir) olduğunu belirtmişlerdir. İbn Hazm ise bu kişinin meçhul olduğunu iddia etmiştir. Oysa yanılmıştır, çünkü tanınan râvilerden biridir.
Zahirîler bu hadîsle istidlal edip açık ve kapalı yerlerde def-i hacet esnasında ön ve arkayı kıbleye çevirmenin caiz olduğunu ve bunun diğer hadîslerden sonra söylendiğini dikkate alarak nâsıh durumunda bulunduğunu söylemişlerdir.
Önce İbn Ömer'in rivayetinde, Resûlüllah'ın (a.s.) küçük veya büyük abdestten hangisini bozduğu açıklanmamıştır. En kuvvetli ihtimale göre, bevl ederken İbn Ömer onu o vaziyette görmüştür. Bu, kapalı yerlerde kıbleye müteveccih bevl etmenin sakıncalı olmadığını gösterir.
Câbir'in (r.a.) rivayetinde ise, Resûlüllah'ın (a.s.) açık veya kapalı yerden hangisinde kıbleye yönelik bir halde bevl ettiği açıklanmamıştır. Bunun da kapalı yer olması ihtimali fazladır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz açık yerde kimselerin göremeyeceği kadar uzaklaşır ve uygun bir siper veya çukur seçerdi.
Nitekim Mervan el-Asfar'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"İbn Ömer'i gördüm, devesini kıbleye doğru çökertti ve ona doğru önünü çevirip idrarını yaptı. Bunun üzerine ben ona: Ya Ebâ Abdirrahmân! Bundan men'olunmamış mıydı? Evet, dedi, bu ancak çölde (açık yerlerde) yasaklandı, ama seninle kıble arasında seni setredecek bir şey bulunursa bir sakınca yoktur..."[291]
İbn Ömer'in bu açıklaması, yukarıdaki hadîsleri vuzuha kavuşturuyor ve kapalı yerde idrar ederken kıbleye yönelmekte bir sakınca bulunmadığı hükmünü kuvvetlendiriyor.
Hadîsi rivayet eden Ebû Dâvud, susup bir şey söylememiştir. Çünkü ihticaca elverişli olan rivayetlerde susmak onun âdetidir. Öyle olmasaydı mutlaka görüş ve tesbitini açıklardı. Aynı zamanda İmam el-Münzirî'de kendi sünen'inde bunu naklederken susup bir şey söylememiştir. Hafiz İbn Hacer de et-Telhis'de aynı şeyi yapmış, yani hadîs üzerinde bir yorum yapmamıştır.
Ayrıca Nâfi'ın İbn Ömer'den (r.a.) yaptığı rivayette, İbn Ömer şöyle demiştir:
"Hafsa'nın evine girdiğimde Resûlüllah'ın (a.s.) kenîfini (hela) kıble cihetine müteveccih gördüm."
Ebû Hüreyre (r.a.)'den: *"Sizden biriniz def-i hacete gittiğinde (o esnada) önünü ve arkasını kıbleye çevirmesin!"* mealindeki rivayet doğru ve sahihtir, ancak bu çöle (açık yerlere) has bir hüküm taşımaktadır.
Diğer yandan Hz. Ayşe (r.a.) validemizden yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e bazı insanların ferçleriyle (utanç yerleriyle) kıbleye yönelmeyi hoş karşılamadıkları anlatıldı. Bunun üzerine sordu:
"Sahi öyle yaptılar mı? Benim oturağımı (idrar yapılan oturak) kıble cihetine döndürünüz!"[292]
İbn Hazm el-Muhallâ'da bu hadisin sakıt olduğunu; râvilerinden Halid el-Haza' sıka (güvenilir) dir, onun rivayet ettiği Halid Ebusalt ise meçhuldür, kim olduğunu bilmiyoruz, demiştir.
Abdurrezzak ise Hâlid el-Haza'dan ve o da Kesîr b. Salt'dan rivayetle bir silsile ortaya koymuştur ki, bu daha da bâtıldır. Çünkü Halid el-Haza' Kesîr b. Salt'a ulaşmamıştır.
Bir an düşünelim ki, hadîs sahihtir, ama yine de hüccet olamaz. Çünkü o takdirde bu, Peygamber (a.s.) Efendimiz henüz kıbleye ön ve arkayı döndürmeyi men'etmeden önce cereyan etmiş bir olay sayılır ki, mensûhtur. Resûlüllah (a.s.) Efendimizin her zaman kavli fiiline, fiili de kavline uymuştur. Mümkün müdür ki, Resûlüllah (a.s.) def'-i hacet esnasında ümmetini ön ve arkalarını kıbleye çevirmekten men'etsin de kendisi bunun tam tersini yapsın? Bunu ne bir müslüman, ne de akıl sahibi bir kişi kabul eder veya öyle düşünebilir...
Yine bir an bunun sahîh olduğunu kabul edelim, o takdirde sadece ön kısmını kıbleye çevirmek mübah sayılmış olur, arka kısmı değil.
Zehebi, onbir bin râvinin kritiğini yaptığı Mizânü'l-İ'tidal'ında Hâlid b. Ebisalt tercemesinde bu hadîsin münker olduğunu belirtmiştir.[293]

Çıkarılan Hükümler:

1- Çölde kır ve bayırda def-i hacet esnasında ön ve arkayı kıbleye döndürmek caiz değildir. Kapalı yerlerde bir sakınca yoktur.
Bu, İmam Ahmed'in, Ebû Sevr ve İmam Nahaî'nin ictihad ve istidlâlidir.
2- Çöl ve benzeri açık yerlerde haramdır. Binalarda, kapalı yerlerde haram değildir, Bu, İmam Şafiî'nin ictihadıdır. Ayrıca Şâfiîlere göre, def'-i hacetten sonra gereken temizliği yaparken ön ve arkayı kıbleye çevirmek yasaklanmıştır.
3- İmam Ebû Hanîfe'den farklı rivayetler yapılmışsa da, zahir olanı, tahrîmen mekruh rivayetidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, kapalı yerde sadece arkayı kıbleye çevirmekte bir sakınca yoktur.
4- Mâlikî'lere göre, kapalı yerde ön ve arkayı kıbleye döndürmek haram değildir, bunda tenzihi bir kerahat söz konusudur. Güneş ve ay'a döndürmekte ise hiçbir sakınca yoktur.

Ayakta Bevl Etmek

Bu konuda farklı rivayetler vardır. Peygamber (a.s.) Efendimizin çoğu defa oturarak bazan de ayakta bevl ettiği tesbit edilmiştir. Her iki şeklin de caiz olduğunu gösterir. Ancak hüküm eksere göredir, yani oturarak bevl etmek daha uygundur. Unutmamak gerekir ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in günlük hayatı ve içinde geçen safhaları tertemiz yaşamanın en güzel ölçüsünü yansıtır. Çoğu insan sağlığıyla içiçedir.
Konuyu aydınlatan ve istidlale kaynak sayılan hadîsler:
Hz. Ayşe (r.a.)'dan yapılan rivâyette demiştir ki:
"Kim size Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ayakta bevl etmiştir, derse sakın onu tasdik etmeyin. O ancak oturarak bevl ederdi."[294]
Tirmizî bu bapta en güzel ve en sahih rivayet budur demiştir. Hz. Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Ayakta bevl ederken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni gördü şöyle buyurdu:

"Ya Ömer! Ayakta bevl etme..."
Ben de ondan sonra bir daha ayakta bevl etmedim."[295]
Tirmizî bu hadîsin sıhhati hakkında diyor ki: Bunu Abdülkerim b. Ebî Maharik refetmiştir ki, o hadîs ehline göre zayıftır. Eyyub es-Sahtiyanî de onu zayıf saymış ve üzerinde konuşmuştur.
Ayrıca Ma'mer diyor ki:
"Eyyub onun hakkında bana şöyle söyledi:
"Abdulkerîm'den (rivayet) taşıma. Çünkü o (hadîs ricali arasında) bir şey değildir."
Zehebî onun bu halini Mızanü'l-i'tidâl: 2/646-1572 numarada belirtmiştir.
O halde mâna yönünden sahihse de metin ve rical yönünden zayıftır, ihticaca dayanak seçilmez.
Abdullah'ın Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den (r.a.) yaptığı rivayete göre, İbn Ömer şöyle demiştir: "İslâm'a girdiğimden buyana ayakta bevl etmedim!.."[296]
Bu, Abdükerîm'in rivayet ettiği hadisten daha sahihtir. Ricalinde zayıf kimse tesbit edilememiştir.
Büreyde'nin rivayet ettiği şu hadîs ise gayr-i mahfuzdur:
"Üç şey cefadandır: Adamın ayakta bevl etmesi veya namazını bitirmeden alnını meshetmesi (eliyle alnını silmesi) veya secdesinde (yerdeki çer çöpü) üflemesi..."[297]
Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette ise şöyle demiştir:
"Adamın ayakta bevl etmesi cefâdan bir bölümdür."
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ayakta durup bevl etmek mekruhtur.
2- Bir sıkıntı ve zorluk olmadığı takdirde oturup bevl etmek müstehab veya sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal, ictihad ve görüşleri:
a) Hanefî'lere göre, bir özür yokken ayakta bevl etmek mekruhtur.
Mirkat şerhinde ise bu husustaki yasağın tenzih, bazısına göre tahrim için olduğu belirtilmiştir. Tahtâvî'ye göre, ayakta bevl etmekte bir sakınca yoktur.[298]
b) Mâlikilere göre, İbn Ömer'in (r.a.) ayakta bevl ettiğiyle ilgili Abdullah b. Dîner'in rivayeti istidlale uygun görülerek bunun mekruh olmadığına kail olmuşlardır.[299]
c) Hanbeli'lere göre, üzerine sıçramaması için adamın oturarak bevl etmesi müstehabdır. İbn Mes'ud (r.a.): "Ayakta durup bevl etmek cefâdan bir bölümdür" demiştir. Said b. İbrahim, ayakta bevl edenin şehâdetini tecviz etmemiştir.[300]
Bu konuda Şafii'lerin net bir görüşünü tesbit edemedim. Ancak bu mezhepte elbise veya bedene dokunan az idrar bile namaza engel olduğuna göre, necasetten sakınmak için çömelip bevl etmek sünnettir, diyebiliriz.
Diğer ilgili hadisler ve tahliller:
Câbir (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz adamın ayakta durup bevl etmesini yasaklamıştır."[301]
Bu hadîsin râvileri arasında Adiy b. Fazl vardır ki, bu zat metruktur. O bakımdan, Hafiz İbn Hacer, bu hadîsle istidlal edilmez, demiştir. İbn Main ve Ebu Hatim onun hakkında "Metrûkü'l-hadîs" derken; Yahya, "Onun hadisi yazılmaz" diyerek uyarıda bulunmuştur.[302]
Abdurrahman b. Hasan'ın rivayetinde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz oturarak bevl ederken ashabdan bir kısmı onu o vaziyette görüyordu ve: "Bakın kadınlar bevl eder gibi bevl ediyor" demişlerdi.[303]
Nesâî, İbn Mâce ve başkasının ihraç ettiği bu rivayetten, Arapların âdetlerinden biri de ayakta bevl etmek olduğu anlaşılıyor, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onlara bu hususta da örnek olup kavli ve fiilî hadîsler beyân etmiştir.
Abdurrahman'ın rivayet ettiği bu hadîs sahihtir. Nitekim Darekutnî ve başka muhaddîsler bunun sıhhatına kail olmuşlardır. Bunu kuvvetlendirir mâna ve muhtevada Hz. Ayşe (r.a.)'dan yapılan şu rivayettir:
"Resûlülah (a.s.) Efendimiz, kendisine Kur'ân indiği günden beri ayakta durup bevl etmemiştir." Aynı rivayeti Hakim kendi Müstedrek'inde naklederek sahih olduğunu belirtmiştir.
Bununla beraber Ashab'dan Ebû Hüreyre, Tabiin'den eş-Şa'bi ve İbn Şirin ayakta bevl etmenin mekruh olmadığına kaildirler.
Hz. Huzayfe (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir kavmin çöplüğüne kadar gitti ve ayakta durup bevl etti. O sebeple ben biraz uzak durmaya çalıştım, *"yaklaş"* diye buyurdu. Yaklaştım o kadar ki gelip ökçesinin hemen yanında durdum. Abdest aldı ve ayaklarındaki mestleri meshetti."[304]
Huzayf'nin (r.a.) naklettiği bu rivayetin zayıf olduğunu iddia yoktur, sahih olduğu ise, cumhur tarafından kabul edilmiştir. Yukarıdaki naklettiğimiz diğer sahih rivayet ve hadîslerde oturarak bevl edilmesi emredilirken ona muhalif olarak Resûlüllah'ın (a.s.) ayakta durup bevl etmesi düşünülemez. Ancak bunun hayatında bir iki defa görülmüştür. Umumi kaideyi bozmaz. Nâsıh da sayılmaz, yani diğer hadîslerin hükmünü kaldırdığı da söylenemez. Çünkü kronolojik sıra bu imkânı vermemektedir.
O halde çöplükte ayakta bevl etmesinin birtakım sebeb ve illetleri vardır. İlim adamları onları şöyle belirtmeye çalışmışlardır:
a) Zaman zaman şartlar elvermediğinde ayakta durup bevl etmekte bir sakınca yoktur. Kuvvetli bir ihtimalle çöplükte rahat çömelip idrar yapma imkânı pek mevcut değilmiş.
b) Yanındaki adamlardan daha fazla uzağa gidip idrar etme imkânı olmadığından onlara yakın yerde bulunan çöplükte bevl ederken ayakta durmayı tercih etmiş, otururken sesli yellenme imkânını dikkate almıştır.
c) Çöplükte idrarın sıçramamasına uygun çukurların bulunuşu, ayakta durup bevl etmeyi daha da kolaylaştırmış olabilir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz idrarın elbiseye sıçramamasına çok dikkat eder ve bu hususta sık sık ashabını uyarırdı. Nitekim İbn Abbas'ın yaptığı rivayette diyor ki:
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki bu ikisi azâb edilmekteler, büyük bir günaktan dolayı azâb edilmiyorlar; onlardan biri bevlden sakınmak için bir sütre edinmezdi. Diğeri ise, koğuculuk yapıp söz götürüp getirirdi."[305]
Ebu Dâvut'un rivayetinde "lâ-yestetirü" yerine "lâ-yestenzihü" lafzı yer almaktadır ki mânası, "Kendini uzak tutup korunmazdı" demektir. Birincisi ise, "Kendisiyle idrarı arasında bir sütre, bir engel bulundurmazdı", demektir.
Bilindiği gibi ayakta idrar edildiği takdirde etrafa sıçrayan bevl zerreciklerinden korunmak mümkün değildir. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) çöplükte ayakta durması hem bir istisna teşkil eder, hem de o vaziyette durmayı zorlayan bazı sebebler söz konusudur.
Kabirdeki kişilerin isminden bahsetmemesi, onların o gizli halini ifşa etmekle yakından ilgilidir. Ancak o iki kabirde yatan kişilerin müslüman oldukları rivayetlerin mecmuundan anlaşılmaktadır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Ebû Ümâme (r.a.)'den yaptığı rivayette, "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz daha yeni gömülmüş iki kabrin yanından geçerken..." lâfzı yer almaktadır ki, yine aynı rivayetin bir benzerinde "Bakî' kabristanından geçerken..." denilmektedir. Bilindiği gibi Medine'de o dönemde müslümanların kabristanına gayr-i müslim'ler gömülmezdi. Özellikle Bakî' kabristanı tamamıyla müslümanlara aittir.[306]
Ayrıca Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Bevl'den sakınıp uzak durun. Çünkü kabir azâbının umumu ondandır."*[307]
İbn Mâce, Ahmed ve Hâkim'in rivayetlerinde ise, "Kabir azabının çoğu" lafzı yer almaktadır. Dârekutni hadîsin "sahîhü'l-irsal" olduğunu belirtmiştir. Ebu Hatim de aynı görüştedir.
Ubâde b. Sâmit'ten (r.a.) yapılan rivayette ise, şöyle denilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizden bevl'den sorduk. Buyurdu ki:
"Ondan size bir şey dokunup yapışırsa, yıkayınız. Çünkü ben kabir azabının ondan olduğunu sanıyorum (veya kesin biliyorum.)"[308]

Çıkarılan Hükümler:

1- Çömelip bevl etmek sünnettir veya müstehabdır.
2- Zorlayıcı bir sebep yokken ayakta durup bevl etmek mekruhtur.
3- Müctehid imamların ve diğer ilgili ilim adamlarının bu hususta ittifakı yoktur: Kimine göre mekruh, kimine göre, mekruh değildir.
4- Ayakta durup bevl etmenin tahrimine kail olan yoktur. Ağırlık mekruhtur, diyenlerin tesbit ve görüşündedir.

Def-i Hacetten Sonra Necaseti Giderip Temizlemek

İslâm, sular üzerinde durduğu kadar, def-i hacetten sonra necaseti giderip temizlenme üzerinde durmuş, bunun için bir takım adâb düzeyinde kurallar koymuştur. Unutmamak gerekir ki, gelişi güzel bir temizlik istenilen sonucu vermeyebilir. Ayrıca nelerin kullanılması mübah, nelerin mekruhtur, bilinmesinde büyük yarar vardır. Çünkü bazı şeyler israfa, bazısı da sağlığı bozmaya yol açabilir.
Özellikle köylerde ve geri kalmış bölgelerde sokaklara, yol kenarlarına ve çöplüklere bol miktarda kemik ve tezek atılır. Evlerinde normal hela teşkilâtı olmayan o yerlerde insanlar def-i hacet ettikleri yerde ellerine geçen herhangi bir maddeyle temizlenmeye çalışır. İslâm yalnız şehirliye, okumuşa, kültürlüye değil, her sınıf insana gönderilmiş ve her sınıf

insana seslenen cihanşümul bir dindir. O bakımdan müslümanları eğitip bilgili, kültürlü kılmak, onları medenî seviyeye getirmek için günlük hayatlarının her bölüm ve safhasıyla yakından ilgilenir, bir takım esaslar, prensipler, kurallar, adâb ve erkân vaz'eder.
İslâmiyeti bu açıdan ele almayan, incelemeyen bazı kişiler, bu kadar basit şeylerle uğraşması neye? diyebilirler. Oysa hiç kimse anasından bilgili, kültürlü ve medenî doğmaz.

Kemik Ve Tezek'le Temizlenmek Yasaklanmıştır

Sadece kurutulmuş sığır tersi olan tezek değil, diğer hayvanların kurutulmuş dışkısı da aynı yasağın kapsamına girer. Biz kolay anlaşılsın diye tezek tabirini kullandık, hem de ortalıkta daha çok yaygın olanı odur.
Bilindiği gibi gerek tezek veya hayvan dışkısı, gerekse kemik bir takım tehlikeli mikroplar taşırlar. Örneğin tetanos, ateşli ve oldukça tehlikeli bir hastalıktır. Bunun mikrobu daha çok toprağın insan ve hayvan dışkısıyla bulaştığı yerlerde ve geviş getiren hayvanların ve bir de insanların dışkısında, bağırsaklarında bulunur. Çeşitli yaralarla, sıyrıklarla vücuda girer. Tezek ve benzeri kurumuş hayvan dışkısı taharette (mak'âdi temizlemede) kullanıldığı takdirde o kısımda tahriş yapabilir ve bunun neticesi tetanos mikrobunun oradan vücuda kolayca girmesine yardımcı olur. Bunun dışında tehlikeli bazı mikroplar da taşıyabilir.
Kemik ise, az yağlı bulunduğu için bir çok haşerenin ilgisini çeker. Ayrıca kedi, köpek, gibi hayvanların en çok ilgi duyduğu bir maddedir. Memeli hayvanlar özellikle köpek zaman zaman kuduz mikrobu taşırlar. Salyaları vasıtasıyla kemiğe bulaşabilir. Onunla mak'ad temizlenmeye kalkışılınca, yine bir sıyrık ve tahriş olayı meydana gelebilir. Bunun dışında bazı hastalık yapan mikroplar da bulaşmış olabilir. O nedenle İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) bu iki maddeyle taharet yapılmasını yasaklamıştır.
İlim adamlarının istidlal ve ihticacına mesned olan hadisler:
Câbir b. Abdillâh (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (def-i hacetten sonra mak'âdın) kemikle veya ba're (deve, koyun, keçi dışkısı ve diğer hayvanların dışkısı) ile silinip temizlenmeyi yasaklamıştır."[309] Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz (dışkı yapıldıktan sonra mak'âdınî tezek veya kemikle temizlenmesini men'etti ve bu ikisi temizlemez, buyurdu."[310]
Bu ikinci hadisi aynı lâfızla İbn Huzeyme de tahric etmiştir. Buhari, Nesâî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce, Dâremî ve Ahmed b. Hanbel aynı anlamda, fakat değişik lâfızla şu hadîsi rivâyet etmişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, sizden birinizin kemik veya tezek ile temizlenip arınmasını men'etmiştir."[311]
Buhari meb'âs babında *"Şüphesiz ki, bu ikisi cinlerin yiyeceğidir."* cümlesini fazla olarak rivayet etmiştir. Müslim İbn Mes'ud'dan rivâyet etmiştir. Ebû Dâvud, Darekutnî ve Hakim de ondan tahrîcle nakletmişlerdir. Taberâni sened-i zayıf ile Zübeyr'den rivayet etmiştir. Ebû Dâvud ile Nesâî Rufayi'den rivayet etmişlerdir.
Rivayetlerin tamamı, hadîsin sıhhatini kuvvetlendirir manâ ve muhtevadadır.
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Hayvan dışkısıyla ve kemikle mak'âdi temizlemek mekruhtur. Hadislerin zahiri bunlardan kaçınmanın vâcib olduğuna delâlet etmektedir.
2- Bu gibi şeylerin bulunduğu yerlerde def-i hacet etmek de mekruhtur. Çünkü çevreyi ve semtleri kirletir, hastalık doğurur.
3- Hayvan dışkısı da necistir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ihticac, istidlal ve görüşleri:
a) Hanefîlere göre, temiz eşya ile taharet sünnettir. Taş, ağaç, toprak, eskimiş bez parçaları bu cümledendir. Hayvan dışkısı ve kemikle temizlenmek mekruhtur. Bununla beraber bu ikisinden biriyle temizlenecek olursa, itibar edilir. Bir cihetle (temizlenme hususunda) sünneti yerine getirmiş, bir cihetle de (sünnet ile yasaklanan bir maddeyle temizlendiği için) kerahet işlemiş olur. İpek ve benzeri kıymetli kumaşlarla, buğday, arpa gibi insan yiyeceği gibi maddelerle; yaş ve kuru ot gibi hayvan yenileriyle taharet (mak'âdı temizlemek) mekruhtur. Çünkü bu gibi şeyleri zaruret olmadığı halde kullanmak, temiz şeyleri murdar etmeye sebep olur.[312]
Ayrıca bu mezhebe göre, mak'adı necasetten temizlerken sayı söz konusu değildir. Amaç pisliği gidermektir. Bu bir, iki yıkamak veya silmekle gerçekleşeceği gibi, beş ve yedi defa yıkamakla da olabilir.[313]
b) Şâfiîlere göre, hayvan dışkısının kendisi necistir, onunla başka bir necaset nasıl giderilip temizlik yapılabilir? Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, def-i hacetten sonra İbn Mes'ud'dan üç taş istemiş, o da arayıp iki taş ve bir parça sığır veya deve tersi bulup getirmişti. Peygamber (a.s.) taşları almış, tezeği kullanmayıp atmış ve "Şüphesiz ki, o murdardır" buyurmuştu.[314] O halde tezek ve deve fışkısıyla temizlenen kimse, bunu müteakip taşla (veya su ile) he temizlenmezse, o vaziyette namazı caiz olmaz.[315]
Temizlenmede sayıya riâyet şarttır. İki taş kullanmak suretiyle temizlik olsa bile üçü tamamlamak gerekir. Çünkü Hz. Peygamber (a.s.) hem üç taşla temizlenmeyi, hem de böyle bir temizlikte tek sayıya riâyeti emretmiştir. Nitekim Ebû Hüreyre (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bizden birimiz def-i hacete gittiğinde üç taş ile (temizlensin diye) bize emrederdi."[316] Ayrıca, *"Kim (mak'adını) temizlemeyi istiyorsa, tek sayıya riâyet etsin!"* buyurmuştur.[317]
Yine Şâfiîlere göre, bu husustaki temizlenme su veya temiz katı olup muhterem sayılmayan madde ile yapılması vâcibdir. Sol el ile temizlenmeyi ve mümkün olduğu takdirde taş ile suyu birleştirmeyi gerçekleştirmek sünnettir. Sağ el ile taharette bulunmak mekruhtur.[318]
Kendisiyle temizlik yapılacak maddelerin evsafı hakkında, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa adlı eserin birinci cilt, doksan dokuzuncu sayfada geniş bilgi verilmiştir. Biz özetleyerek naklediyoruz:
Temizlenmede kullanılacak şeyin katı temiz bir madde olması şarttır. Aynı zamanda necaseti yerinden kaldırıp giderici bir özellik taşıması, ıslak olmaması gerekir. Şer'ân muhterem sayılan herhangi bir madde olmaması da şarttır. Meselâ ekmek, kemik, üzerine fıkıh ve ona vesile teşkil eden sarf, nahiv, hesap, tıb ve benzeri ilimlerden biri şeyler yazılı kâğıt bu cümledendir.
c) Hanbeîîlere göre, ön ve arkadan çıkan yel ve menî dışındaki şeylerden dolayı temizlenmek vâcibdir. Çıkan şey ister idrar ve dışkı gibi mutad şeyler olsun, isterse çakıl taşı, kurt, kıl gibi nadir bir madde olsun fark etmez, hepsinden dolayı mak'adı temizlemek gerekir. Sözünü ettiğimiz maddelerin yaş ve kuru olması bu hükmü değiştirmez.
İlim adamlarının çoğuna göre, mak'âdı temizlemede insan su ve taştan birini veya her ikisini kullanmakta serbesttir. Ancak biriyle yetinmek istediğinde suyu tercih etmesi efdaldir.[319]
İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, Hanefîler'de olduğu gibi, temizlenmede sayı şart değil, temizliğin sağlanması gereklidir. Bu üç defa ile olabileceği gibi, yedi defa ile de olabilir.[320]
Mak'adı temizlemede necaseti gidericilikte ağaç, bez ve benzeri şeyler taş gibidir, hepsiyle de yapılabilir.[321] Hürmete şayan olan fıkıh, hadîs ve benzeri ilimlerin yazılı bulunduğu kâğıtlarla taharet caiz değildir.[322]
d) İmam Mâlik'e göre, tezek ve kemik temiz olursa onlarla istinca yapmanın (mak'adın necasetini temizlemenin) mübah olduğunu İbn Kudame el-Muğnî'de belirtmişse de, Abdurrahman el-Cezerî'nin dört mezheple ilgili fıkıh kitabında Malikîlerin bu konuyla ilgili istinbat, istidlal ve görüşleri şöyle açıklanmıştır: Şu beş özelliği taşıyan maddelerle istinca caiz olur: Taş, pamuk ve yün gibi kuru madde olacak. Çamur gibi yaş maddeyle temizlenmek caiz değildir. Çünkü bu gibi maddeler necaseti büsbütün etrafa yayar. O bakımdan yaş bir maddeyle istincadan sonra herhalde mak'adı su ile yıkamak gerekir. İstinca yapılacak şeyin temiz olması şarttır. Ölmüş hayvan kemiği ve eti haram olan hayvanın dışkısı bu cümledendir. Bunlar kuru olduğu halde istinca için kullanılır, mak'âddaki pislik de giderilmiş olursa kâfi gelir, ama kişi günahkâr olur. Bir diğer özelliği ise, şer'ân muhterem bir madde olmaması gerekir. İnsan yiyeceği, yazılı kâğıt bu cümledendir.[323]
e) Dâvud ez-Zahirî'ye göre, def-i hacetten sonra temizlenmek için ancak taş yeterlidir. Çünkü bu hususta emir vücubu gerektirir, tıpkı toprakla teyemmüm etme emri gibi...[324]
Konuyla ilgili diğer hadîsler ve tahliller:
İmam Ebû Hanîfe, tezeğin ve dolayısıyla eti yenin hayvanların dışkısının necis olduğunu bildiren İbn Mes'ud'un (r.a.) şu hadisiyle istidlal etmiştir: "Peygamber (a.s.) ile beraber oturuyordum. Def-i hacet için gitti ve *"bana üç taş getir"*, buyurdu. Ben de aradım ancak iki taş ve bir de tezek parçası bulabildim. Peygamber (a.s.) taşları aldı ve tezeği attıktan sonra *"bu murdardır"*, dedi."[325]
Daha çok tezeğin cinlerin yiyeceği olduğunu bildiren hadisleri dikkate alarak onunla taharet yapmanın sadece mekruh olduğunu, necaseti giderdiği takdirde temizliğin sağlanmış sayılacağını söylemiştir.
Hanefîlerden et-Tahavi ise yukarıdaki hadisle istidlal edip istincaba taş sayısı şart değildir. Nitekim İbn Mes'ûd (r.a.)'nın getirdiği iki taş ile temizliğin sağlandığı anlaşılıyor, demiştir. Hanefî fukahasının çoğu da bu görüşü benimsemiştir.
İmam Şâfi, tezeğin necis olduğu hakkında İbn Mes'ûd (r.a.) hadîsiyle istidlal ederek, necasetin necasetle giderilemiyeceğini beyân etmiştir. Üç taş ile temizlenmenin şart olduğu hususunda ise Ebu Hüreyre'den rivayet edilen şu hadisle istidlal etmiştir:
"Sizden biriniz def-i hacet için çıktığında beraberinde üç taş götürsün de onlarla paklansın, çünkü o üç taş ona kâfi gelecektir."[326]
Ahmed b. Hanbel'e göre, üç taş ile temizlenmeyle ilgili emir, vücubi değil istihsanîdir. Üç sayısı, ortalama bir takdirdir. Bu daha çok ve daha az da olabilir. Çünkü maksat, temizliktir.
Mâlikîlere göre eti yenen hayvanların dışkısı -bilhassa kuru olursa- necis değildir. Kuru oldukları takdirde istinca yapılabilir, ancak hadîsle men'edildiği için mekruhtur. Böylece Mâlikîler de İbn Mes'ud'un (r.a.) rivayet ettiği hadisle değil, kemik ve tezeğin cinlere ait, olduğuyla ilgili hadîsle istidlal etmişlerdir.

Her Zaman Taş İle İstinca Şart Mıdır?

İslâm her sınıf insana, her bölgede yaşayana hitap ettiğinden ona göre kolaylaştırıcı hükümler koymuştur. Taşla temizlenme, kır, bayırda, çölde ve benzeri yerlerde yeterince su bulunmadığı dikkate alınarak sünnet kılınmıştır. Böylece insanların sözü edilen daha çok susuz yerlerde rastgele şeylerle mak'adlarını temizlemeyi zararlı görmüş, koruyucu hekimlik doğrultusunda taşla temizlenmeyi en uygun yol olarak belirlemiştir.
Bu konuda taş, temiz cisimlerden yana bir ölçüdür. Şer'ân muhterem olmayan temiz katı maddelerle istinca yapmakta bir sakınca yoktur. Su bulunduğu yerlerde ise hem taş, hem su ile temizlenme tavsiye edilmiş, fakat mutlaka böyle olması gereklidir diye bir hüküm vaz'edilmemiştir. O halde yalnız taşla temizlenme yapılabileceği gibi, yalnız su ile de temizlenme yapılabilir. İkisinden birini tercih etmek gerektiğinde su ile temizlenmenin afdal olduğunu cumhur kabul etmiştir.
Nitekim Enes b. Mâlik'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz helaya girer, ben ve benim benzerim bir oğlan su matarası ve bir de mizrak kadar bir değnek taşırdık. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz su ile temizlenirdi."[327]
Ancak hadisin sonundaki (mizrak kadar değnek) kelimesi, Enes'den değil de, râvilerden Ebu'l-Velîd'in sözü olduğu söylenir. Çünkü Amr b. Merzuk tarikiyle sabit olan aynı hadiste "âneze" kelimesi yoktur. Ayrıca Müslim'in de Hâlid el-Hazza' tarikiyle yaptığı rivayette de bu kelimeye yer verilmemiştir. Böylece sahih olduğu kabul edilen bu hadîs, su ile istincanın sübutuna açık şekilde delâlet etmektedir. İmam Mâlik ise Peygamber'in (a.s.) su ile istinca etmediğini iddia etmişse de sahih isnadlarla Huzayfe b. Yemân (r.a.)'den yapılan rivayette, kendisinden su ile istinca hakkında sorulunca şu cevabı verdiği sabit olmuştur:
"O takdirde (yani su ile temizlenmediğimde) elimdeki koku giderilmiş olmaz..."[328]
Mâliki fukahasından bir kısmı, su bulunmadığı yerlerde taş ile istinca yapılması sünnettir, diyerek suya öncelik vermişlerdir.[329]
Şâfiîler ise, mak'addan çıkan pislik dübür kısmını aşarsa, o takdirde su ile temizlenmek gereklidir, demişlerdir. Hanefilerden çoğu da bu görüştedir. Oysa su ile temizlenmenin efdal olduğu, bulunduğu yerlerde onunla temizlenmenin daha uygun olacağı çeşitli sahih rivayetlerle sabit olmuştur. O bakımdan müctehid imamlardan bir kısmı bu rivayetlerle istidlal etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî'nin tahric ettiği, Nesâî'nin sahih kabul ettiği rivayette Hz. Ayşe (r.a.) validemiz kadınlara şöyle tevsiyede bulunmuştur:
"Kocalarınıza su ile istinca yapmalarını (def'-i hacetten sonra su ile mak'âdlarını yıkayıp temizlemelerini söyleyin, çünkü ben onlardan utanıyorum (da söyleyemiyorum). Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) öyle yapardı..."[330]
Ayrıca bu istidlal ve görüşü te'yîd eden Kuba hadisi söz konusudur. Şöyle ki: Kuba halkı def'i hacetten sonra su ile temizlenirlerdi. Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Şu âyet Kuba ehli hakkında inmiştir: "Orada temizlenmeyi sevenler vardır. Âllah da çokça temizlenenleri sever."
Resûlüllah (a.s.) devamla şöyle buyurdu:
"Onlar (Kuba halkı) su ile istinca eder (def'-i hacetten sonra su ile temizlenir) lerdi. O bakımdan bu âyet onlar hakkında inmiştir."[331]
Tirmizi hadîsin garip olduğunu söylemiş, Bezzar ise değişik bir anlatımla İbn Abbas'dan rivayet etmiştir. Kuba halkının, "biz taşla temizlendikten sonra su ile temizleniriz" şeklinde bir ifade kullandıkları rivayeti ise zayıftır. Sahih rivayetle tesbit edilende sadece yukarıda naklettiğimiz gibi, "def'-i hacetten sonra su ile temizlenirlerdi" cümlesi yer almaktadır. O bakımdan Nevevî İbn Rıfaî, Kuba halkının temizlenmede taş ile su arasını cem'ettikleri kaydı yoktur. Hadis kitaplarında buna rastlanmaz, demişlerdir.[332]
Zeylaî, bu hadis hakkında İmam Nevevi'nin zühul ettiğini belirttikten sonra senedi hasen olan rivayeti şöyle nakleder: İbn Mâce'nin kendi süneninde tahric ettiği hadisi Utbe b. Ebi Hakem'den, o da Talha b. Nâfi'dan rivayetle Ebû Eyyub'un ona şöyle haber verdiğini belirterek Cabir b. Abdillah ve Enes b. Mâlik'in şöyle dediklerini tahdîs etmiştir:
"Orada temizlenmeyi sevenler vardır..." mealindeki âyet inince Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ansar'a şöyle buyurdu:
"Ey Ansar topluluğu! Şüphesiz ki Allah temizlik hakkında sizi övdü. Temizliğiniz nelerdir?"
Onlar da şu cevabı verdiler:
"Namaz için abdest alırız, cenabetten dolayı yıkanırız, su ile istinca eder (mak'âdımızı yıkarız)" Bunun üzerine Peygamber (a.s.):
"İşte (övüldüğünüz şey) budur! Artık ona gerekli olunuz..." buyurdu.
Gerçi râvilerden Utbe b. Ebî Hakam hakkında bazı sözler söylenmiştir: Ebû Hatim, "onun hadisi sahihtir" derken, İbn Âdiy, "onun rivayetinde hiçbir beis yoktur" demiştir. Nesâi ise onu zayıf saymıştır. Hâkim ise onun rivayetini el-Müstedrek'te tahrîç edip sahih olduğunu belirtmiştir.[333]

Kemik Cinlerin Yiyeceği, Tezek De Hayvanlarının Yiyeceğidir

Cinlerin neler yediği hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. Yalın ateşten, yani ışından yaratıldıklarına bakılırsa, hilkattaki özelliklerine göre onlar için besleyici bazı gıdalar da yaratılmıştır. İstinca konusuyla ilgili hadislerde kemik ve tezekle temizlenme men'edilmiş, illet olarak iki ayrı husus belirtilmiştir: Birincisi, *"tezek necistir"* denilmiş; ikincisi, *"Kemik ve tezek cinlerin yiyeceğidir"*, diye cevap verilmiştir.
Kemik üzerinde cinlerin gıdalanacağı bir yiyecekten söz ediliyor ki, onların atılan kemiklere uğradıkları zaman Allah tarafından o kemikler üzerinde birtakım yiyecek mahiyetinde şeyler vücud buluyor. Tezek ise onların hayvanlarının yemidir.
Rivayetlerin tamamından bu mâna çıkmaktadır. Biz şimdi ilgili hadîsleri naklediyoruz:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, deniliyor ki: Ebû Hüreyre, Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber (çıkarak) abdest alması ve hacetini gidermesi için yanında su matarası taşırdı. (Bir defasında) o, matarasıyla Resûlüllah'ı arkadan takip ediyordu. Peygamber (a.s.):
"O kimdir?" diye sordu. O da:
"Ben Ebû Hüreyre..." diye cevap verdi. Resûlüllah O'na:
"Benim için birkaç taş ara ki onlarla (necaseti) silkip gidereyim. Sakın bana kemik ve tezek getirme!" buyurmuştur.
Ebû Hüreyre (r.a.) devamla demiştir ki:
"Elbisemin bir ucuna onun için birkaç taş koyup taşıdım ve getirip iki yanına koyduktan sonra ayrıldım. Peygamber (a.s.) işini bitirince, (kendisine doğru) yürüdüm ve "kemikle tezeğin nesi vardır?" dedim. Buyurdu ki:
"O ikisi cinlerin yiyeceğidir. Hem gerçekten Nusaybin cinlerinden temsilci olarak bir grup cin bana geldi ki onlar ne güzel cinlerdi! Benden yol azığını istediler. Ben de onlar için Allah'a dua ettim ki bir kemiğe veya bir tezeğe uğramaya görsünler, mutlaka üzerinde yiyecek bulurlar..."[334]
Müslimin Alkame hadîsinden yaptığı rivayette nebîz (şıra) ile abdest almayla ilgili İbn Mes'ud (r.a.) rivayetinde bu konuya temas edildikten sonra cinler, Peygamber (a.s.) Efendimiz'den yol azığı istemişler. Peygamberimiz (a.s.) onlara şöyle buyurmuştur:
"Her kemik size ve her (eti yenen hayvanın) fışkı ve dışkısı sizin hayvanınıza yemdir."
Sonra da devamla şöyle buyurmuştur:
"Kemik ve fışkıyla istinca etmeyiniz, çünkü o ikisi (din) kardeşlerinizin yiyeceğidir."
Tirmizi'nin rivayetinde şu fazlalık vardır:
"Tezek ve kemikle istinca etmeyin. Çünkü o ikisi cinlerden (din) kardeşlerinizin azığıdır."[335]
Böylece kemikle tezek hakkında muhtelif rivayetlerden şu sonuç çıkmaktadır: Bir hadiste bu ikisiyle temizlik sağlanamıyacağı, bir hadîste tezeğin necis olduğu açıklanmıştır. Üç hadîste ise, kemiğin cinlerin azığı veya yiyeceği, tezeğin de onların hayvanlarının yemi olduğu farklı ifadelerle belirtilmiştir.
Ağırlık son üç hadîstedir. O bakımdan bu iki maddeyle istincanın iki ayrı illeti bulunuyordur: Birincisi: temiz olmadıkları veya onlarla temizliğin sağlanamıyacağı, ikincisi; onların cinlere ait bulunduğudur. Günümüzde gelişen bilimsel araştırmalar, mikrop, virüs, bakteri üzerinde elde edilen müsbet sonuçlar karşısında her iki illetin de geçerli olduğu, istidlale elverişli bulunduğu muhakkaktır.
Daha önce de belirttiğimiz gibi, hayvan dışkısında tetanos mikrobu; kemiklerde ise köpeklerin salyasıyla kuduz mikrobunun bulaşmış olabileceği söz konusudur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Def-i hacetten sonra mak'âdı tezek, fışkı ve kemikle temizlemek mekruhtur.
2- Çoğu ilim adamlarına göre tezek ve fışkı necistir, Necaset necasetle giderilmez.
3- Taşla istinca etmek müstehabdır. Su bulunan yerlerde taş-ı istincaya gerek yoktur. Su daha temizleyicidir. Müctehid imamlardan bir kısmı suyun tercih edilmesini hükme bağlamıştır.
4- İsrafa yol açan, şer'ân muhterem sayılan maddelerle istinca yapmak, bazan tahrîmen, bazan da tenzîhen mekruhtur. Bu, maddenin özelliğine göredir.
5- Taşla istinca yaparken, müctehid imamların çoğuna göre, sayı şart değil, temizlenme şarttır. Sayı artıp, eksilebilir.
6- Müctehid imamların çoğuna göre, yazılı olmayan kâğıtla istinca yapmakta bir sakınca yoktur. Sahih olan da budur.

Sivak Kullanmak Ve Fıtratla İlgili Sünnetler

Sîvak tabiri, dişleri temizlemede kullanılan erak veya benzeri bir çubuk anlamına geldiği gibi, mücerred dişleri temizlemeye de denilir. Diğer bir anlatımla, dişleri misvaklama anlamında da kullanılır. O halde sivak denilince yalnız Erak ağacının çubuğu hatıra gelmemeli, sert ve diş kirlerini, sarılığını giderici özellikte olan her cismi kapsamına alır. O bakımdan günümüzde kullanılan fırça dâ bu sünneti yerine getirebilir.

İslâm, ilim, irfan ve medeniyet dinidir. Bin döryüz yıl önce temizliğe, koruyucu hekimliğe verdiği öneme ve koyduğu kurallara dikkat ettiğimizde onun bütünüyle ilâhî olduğunu anlamakta gecikmeyiz.
Diş temizliği de ilgilenilmesi gereken önemli konulardan biridir. Sindirim sisteminin normal çalışabilmesi ve korunabilmesi için dişlerin sağlam ve sağlıklı olması gerekir. O bakımdan cihan peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) günlük hayatının bölümlerinde sık sık sivak veya misvak kullanır ve ümmetine bunu tavsiye ederdi. Sabahleyin uykudan kalkınca, abdest alınca, namaza başlarken, Kur'ân okumaya hazırlanırken, yemek yedikten sonra, ağzının tadı ve kokusu değiştiği zaman mutlaka sivak kullanırdı.
Konuya mesned teşkil eden hadisler:
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Misvak, ağız temizliği ve Rabbın rızasıdır."[336]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Eğer ümmetime meşakkat vermem (hususu) olmasaydı, her namazda onlara misvak kullanmalarını emrederdim."
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise, *"her abdestle beraber onlara misvak kullanmalarını emrederdim"* buyurulmuştur.
Zeyd b. Halid (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ümmetime meşakkat vermem (hususu) olmasaydı, yatsı namazını gecenin üçte birine geciktirirdim ve her namazda misvak kullanmalarını kendilerine emrederdim."[337]
Şüreyh'den yapılan rivayette diyor ki: Hz. Aişe (r.a.) validemize,
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz evine girince ilk ne gibi şeye başlardı?" Sorduğumda şu cevabı verdi:
"Misvak ile başlardı..."[338]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Sivak, yalnız erak ağacının dalından, çubuğundan elde edilen değil, dişleri temizleyecek, sarılığı giderecek, ağzın kokusunu değiştirecek özellikte olan her aleti kapsayan bir tabirdir.
2- Bu manâyla fırça da bir sivak veya misvak'tır.
3- Allah, ağzını, dişlerim temizleyen kullarını sever.
4- Din kolaylığı emreder, meşakkat vermekten kaçınır. O bakımdan çok lüzumlu olmakla beraber misvak sünnet kılınmıştır.
5- Her namaza kalkıldığında misvak kullanmak müekked sünnettir.
6- Her abdest alınmaya başlandığında misvak kullanmak müekked sünnettir.
7- Her eve girildiğinde, gece kalkıldığında, sabahleyin uykudan uyanıldığında misvak kullanmak sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefîlere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de misvak kullanmaktır. Kişi dilendiği zaman, dilediği misvakla dişlerini temizler. Misvak kuru olsun, ıslak olsun; kullanan oruçlu bulunsun ve oruçsuz olsun; onu zevaldan önce veya sonra kullansın fark etmez. Çünkü bu husustaki nasslar mutlaktır. Şafiî'ye göre oruçlu kimsenin zevalden sonra kullanması mekruhtur.[339]
b) Şâfiîlere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de dişlere enine sürülecek şekilde sivak kullanmaktır. Bu, temizleyici, sarılığı giderici ve ağız kokusunu değiştirici özellikte herhangi bir alet olabilir. En sahih kavl de budur.
Misvak namaz için, ağzın tadını ve kokusunu değiştirmek için sünnettir. Oruçlu için ancak zevaldan sonra mekruhtur.[340]
Misvak'ın erak ağacından olması daha iyidir. Misvaki şu yerlerde kullanmak müekked sünnettir.
1- Kur'ân-ı Kerîm okumaya başlarken.
2- Eve girerken.
3- Uykudan kalkarken.
4- Uyumak üzere döşeğe uzanırken.[341]
c) Mâlikîlere göre:
Abdestten önce erak ağacı veya benzeri bir cisimle dişleri oğmak faziletlidir. Böyle bir cisim bulunmadığı takdirde parmakla oğmak yeterlidir. Sağ el ile tutup dişlere enine sürülmesi müstehabdır. Namaz kılmaya, Kur'ân okumaya başlarken, uykudan kalkınca, ağzın tadı ve kokusu değişince misvak kullanmak müstehabdır. [342]
d) Hanbelî'lere göre:
Misvak kullanmak müekked sünnettir. Onun kullanılmasındaki istinbat, namaza başlarken, uykudan kalkarken, ağız kokusu değişirken daha da kuvvetlenir.[343]
İlim adamlarından çoğu misvak kullanmayı sünnet kabul etmiştir. Ancak İshak ve Zahirîlerden Dâvud vâcib olduğuna kaildirler. Onların delili şudur: Biz misvak kullanmakla emrolunduk. Emir ise vücubu gerektirir.
Oruçlu ise öğle namazından güneş batıncaya kadar kullanmaz.[344]
Gece namazına kalkan, cuma namazına giden kimsenin misvak kullanması müstehabdır. Ayrıca misvakın yumuşak bir ağaçtan olması, dişlerin kirini ve sarılığını giderici bulunması da müstehab sayılmıştır.[345]
Böylece mezheplerin bu konuyla ilgili ictihad ve istidlallerini özetlemiş olduk. Geniş bilgi için fıkıh kitaplarına Abdestin Sünnetleri bahsine bakmaları tavsiye olunur.
Misvak mevzuunda diğer ilgili hadîsler ve tahliller:
"Misvak tutunun; çünkü misvak ağzın temizliği, Rabbın da rızasıdır."[346]
Yukarıdaki hadîsi İbn Mâce tahrîc etmiştir, onda bir zaaf söz konusudur. Ancak misvak kullanmayı emreden rivayetlerin birçok şâhitleri vardır ki, reddi mümkün değildir. el-Bedrü'-l Münir'de sivakla ilgili yüzün üstünde hadîs rivayet edildiği belirtilmiştir.[347]
Şürayh'in Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptığı rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz geceleyin (ibâdet için) kalkınca ağzına misvak sürerdi."[348]
Bu hadisin sıhhatında ittifak vardır.
Yine Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gece veya gündüz her uykudan kalktığında abdest almadan önce mutlaka misvak kullanırdı."[349]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz uyumaya görsün; mutlaka misvak yanında bulunurdu. Uyuyunca da misvak kullanmaya başlardı.[350]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in hemen her halü kârda misvak kullandığı, geceleyin başucundan ayırmadığı; dışarı çıkarken, eve girerken, namaza başlarken, abdest alırken mutlaka kullandığı görülmüştür. Bu hususta birçok sahih hadîsler rivayet edilmiştir. Hepsini buraya nakletmeye gerek görmedik. Fazla bilgi edinmek isteyenler, Zeylaî'nin Nasbu'r-râye'sinin birinci cilt 7 ve 8. sahifelerine; Şevkani'nin Neylü'l-Evtar'ının birinci cilt 122-127. sahifelerine; ayrıca İbn Kudame'nin el-Müğnî'sinin birinci cilt Misvak bahsine bakabilirler.
İmam en-Nevevî bu hadîslerin ışığında, hemen her zaman misvak kullanmanın sünnet olduğunu, ama şu beş yerde müekked sünnet sayıldığını belirtmiştir:
1- Namaza başlarken.
2- Abdest alırken.
3- Kur'ân-ı Kerîm okumaya başlarken.
4- Uykudan uyanıp kalkıldığında.
5- Ağzın kokusu ve tadı değiştiğinde...
Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Şüphesiz ki ağızlarınız Kur'ân (okumanın) yollarıdır. O halde onu misvakla güzelleştiğin!"* buyurmuştur. [351]
Diğer bir hadîste ise:
"Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: Haya (utanmak), güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek..."[352]
Âmir b. Rabî'â'dan (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah'ı (a.s.) oruçlu iken sayamıyacağım kadar misvak kullanır halde gördüm."[353]
Yine Resûlüllah'ın (a.s.) misvakla ilgili hadîslerinden birini Hz. Aişe (r.a.) şöyle rivayet ediyor: *"Oruçlunun hayırlı hasletlerinden biri de misvak kullanmasıdır."*[354]

Çıkarılan Hükümler:

1- Dişleri temizlemek, ağzın kokusunu gidermek için erak ağacı şart değildir. Bu iki özelliği olan her ağaç veya maddeyle -yeter ki necis olmasın- bu sünneti yerine getirmekte bir sakınca yoktur. Nitekim İmam Şafii ile İmam Mâlik'in istidlal ve ictihadları bu anlamdadır.
2- Fırça misvak yerine geçer, ilim adamlarının çoğunun görüş birliği vardır.
3- Misvak kullanmak sünnettir. Aynı zamanda abdestin sünnetlerinden biridir. Dört mezheb imamları bu hususta müttefiktir.

4- Yukarıda belirttiğimiz gibi, beş yerde kullanılması müekked sünnettir.
5- Diş temizliğini sağlamak ve dişlerin sağlığını korumak müekked sünnetlerden biridir.
6- Oruçlu kimsenin misvak kullanmasında bir sakınca olmamakla beraber aynı zamanda müstehab veya sünnettir. Ancak Şafii ve Hanbeli mezheplerine göre, zevaldan güneş batıncaya kadar kullanılması tenzîhen mekruhtur. Diğer iki mezhebe göre mekruh değildir.
Erak ağacı, daha çok Arabistan'da yetişir. Gövdesi uzun, çok dikenli ve yapraklıdır; yumuşak esnek dallarından misvak yapılır. Kendine has nefis bir kokusu ve antiseptik bir özelliği vardır. O bakımdan, fırça ve macun bulunmadığında, hatta bulunduğu zaman bile bu ağaçtan elde edilen misvakı kullanmakta yarar vardır.

Fıtratla İlgili Sünnetler

Fıtrat, birkaç mânaya gelmekle beraber daha çok hadîslerde "tevhid dini" kasdedilmiştir. Çünkü Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak ezelde insanın ruhuna enjekte edilmiştir, hılkatta bu duygu insanda mevcuttur. Sonra ana-baba, çevre ve eğitim bu duyguyu ya geliştirir, ya da köreltir.
O bakımdan her gönderilen peygamber mutlaka Tevhîd Dini üzere gelmiş ve insanları bu inanca davet etmiştir.
Peygamberlerden, tevhîd inancı doğrultusunda devam edegelen birtakım güzel sünnetler var ki, Hz. Âdem'den (a.s.), son peygamber Hz. Muhammed'e (a.s.) kadar tazeliğiyle sürüp gelmiş, her peygamber onları uygulamış ve tavsiye etmiştir.
Bununla ilgili hadîsler şöyledir:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Beş şey fıtrat'tandır: Kasığı traş etmek, sünnet olmak, bıyığı (dudak kırmızılığı görülecek şekilde) kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek ve tırnakları kesmek."[355]
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bıyık kırkmak, tırnakları kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek, kasık traşı yapmak için bize vakit belirledi. Kırk geceden daha çok (bunları kendi haline) terketmememizi emretti."[356]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"On şey fıtrat'tandır. Bıyığı kırkmak, sakalı kendi haline bırakıp çoğaltmak, misvak kullanmak, burna su çekmek, tırnakları kesmek, parmaklardaki boğumları yıkamak, koltuk altı kıllarını gidermek, kasığı traş etmek, intikas-ımâ, (yani az su ile de olsa mak'âdı temizlemek veya apış arasına su serpmek.)"
Râvî Zekeriyya diyor ki, râvi Mus'âb dedi ki:
"Onuncuyu unuttum, meğer ki ağzı su ile çalkamak ola..."[357]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Bıyığı dudak kırmızılığı gözükecek şekilde kesmek, koltuk altının kıllarını gidermek, kasığı tıraş etmek, tırnakları kesmek sünnettir.
2- Bunları en çok kırk gün geçmeden kesmek emredilmiştir. (Daha çok ortam müsait olmadığı zamanlarla ilgilidir.)
3- Sünnet olma dışındaki şeyleri yerine getirmek müctehid imamların ittifakıyla sünnettir. Hitan (sünnet olmak) hakkında farklı görüşler vardır, yeri gelince gerekli açıklama yapılacaktır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Tırnakları, koltuk altı ve kasık kılları uzadığında kesmek; tırnakların etle bitişen kısımlarında biriken kirleri temizlemek sünnettir. Ancak savaş halinde bulunanların bir süre kesmeyip tırnaklarını o vaziyette korumasına cevaz verilmiştir. O da savaş esasında göğüs göğüse boğuşma anlarında ve bir yerlere tırmanma durumlarında işe yarayacağı düşüncesiyle ruhsat verilmiş; hatta bu durumlarda kesilmemesinin mendup olduğu söylenmiştir.
Tırnakları ve sözü edilen yerlerdeki kılları giderme hususunda en uygun olanı, haftada bir genel temizlik yapmaktır. Bu mümkün olmadığında 15 günde bir yerine getirilmesi sünnettir. Kırk günü geçiren kimsenin ise özrü makbul değildir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her perşembe tırnaklarını keser, uzayan kılar varsa giderirdi. Tırnakları uzamış tırnakla et arasında kir birikmiş bir halde huzuruna gelenleri mutlaka uyarmıştır.
O halde haftada bu tür bir temizlik yapmak afdaldır. 15 günle bir yapmak fazilettir, kırk günde bir yapmak ise sünnet sınırını aşmaktır.
Koltuk ve kasık kıllarını gidermede arsenik kullanılmasına cevaz verilmiştir. Bununla beraber kesici bir aletle giderilmesinde bir sakınca yoktur.[358]
b) Şâfîîlere göre de sözü edilen hususları haftada veya onbeş günde bir yerine getirmek sünnettir. Kırk gün bunun azamî süresidir.
c) Hanbelîlere göre:
Kasığı tıraş etmek müstehabdır. Çünkü fıtratın ilgili sünnetlerinden biridir. Terki doğru değildir. Uzanan kılar ne ile giderilirse giderilsin farketmez. Çünkü amaç kılları giderip temizlemektir.
Koltuk altı kıllarını gidermek sünnettir. O da fıtrattandır. Herhangi bir şekilde giderilebilir. Yolmak suretiylede gidermek efdaldır.
Tırnakları kesmek müstehabdır. O da fıtrattandır. Nitekim Peygamber (a.s.) Efendimiz, tırnaklarını kesmeyip etle tırnakları arasında kir biriken bir adamı yüzüne karşı kınamıştır.
Hz. Ali (r.a) diyor ki: "Peygamber (a.s.) Efendimiz perşembe günü tırnaklarını keser sonra da bana şöyle buyururdu:
"Ya Ali! Tırnağı kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek, kasığı tıraş etmek perşembe gününde; gusledip, güzel koku sürünmek ve (yeni) elbise giyinmek cuma gününde (yapılır)."[359]
d) Mâlikî'lere göre:
Fıtrattan olan beş şey: Tırnakları kesmek, bıyığı kırkmak, koltuk altı kıllarını gidermek, kasığı tıraş etmek ve sünnet olmak sünnettir.
İmam Mâlik'in Said b. Müseyyeb'den yaptığı rivayette şöyle demiştir:
"ilk misafir edinen, ilk sünnet olan, ilk bıyığını (dudaklar gözükecek) şekilde kesen ve ilk beyaz kılları görüp "Ya Rab! bu nedir?" diye soran İbrahim Peygamberdir. Allah ona: *"Bu beyazlık vakardır, ya İbrahim!"* buyurmuş, o da "ya Rab! Vakarımı artır" demiştir.
Muhaddis Yahya b. Main diyor ki: Malik'den işittim, diyordu ki: Bıyığından dudak kırmızılığı gözükecek kadar kırk (veya kes).[360]
Diğer, ilgili hadisler, rivayetler ve tahliller:
Ebû Cafer et-Tahavi'nin yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz uzun bıyıklı bir adam gördü. Bunun üzerine bir misvak, bir de keskin bıçak istedi. Adamın bıyığını o misvake göre kesip kısalttı.[361]
Yukarıda konunun baş kısmında Enes b. Malik'den rivayet edilen hadiste kırk gün gibi uzun bir süreden söz ediliyor ve dolayısıyla tırnakların da kırk günde bir kesilmesi tavsiyesi yer alıyor. Oysa Peygamber (a.s.) her perşembe tırnaklarını kesmiştir. Ayrıca yukarıda bıyıklarını uzatan adamın bıyıklarına müdahale edip ona çeki düzen vermiştir.
Ciddî araştırmalarla sözü edilen Enes hadîsinin râvileri arasında Sadaka b. Musa Ebu'l-Muğîre bulunuyordur ki, buna Ebû Muhammed el-Basrî ed-Dakikî de denir, bu zât zayıf kabul edilmiştir. Yahya b. Maîn, "o kayde değer bir şey değildir" derken Nesâî, "o zayıftır" Tirmizî "o hafiz değildir" demiştir. Ebu Hatim er-Razî ise "o yumuşak hadîslidir, hadîsi yazılabilir, ancak onunla ihticac edilmez, çünkü kaviy değildir", demişlerdir.
İmam Nevevî ise sözü edilen hadîsi yorumlarken şöyle demiştir: O, kırk günde bir sözü edilen temizlikler yapılsın demek değil, ihmali kırk günü geçmemelidir, demektir. Muhtar olan odur ki: Kıllar ve tırnaklar uzadıkça kesmektir.
Şevkanî'ye göre, Resûlüllah'ın zapt ettiği kırk gün, vakıtlandırma süresidir. Kırk günü aşmak caiz değildir. Kırk güne kadar belirtilen yerlerini tıraş etmeyen, tırnaklarını kesmeyen kimse sünnete muhalefet etmiş sayılmaz.
Bize göre, Nevevî'nin yorumu, diğer rivayetlerle daha çok uyum sağlamakta ve İslâm'ın temizliğe, koruyucu hekimliğe verdiği önemi yansıtmaktadır.[362]

Çıkarılan Hükümler:

1- Tırnakları haftada bir kesmek, sünnete daha uygundur. Nitekim Peygamberimiz (a.s.) haftada bir özellikle perşembe günleri tırnakları keser, gereken temizliği yapardı.
2- Kasık kıllarını uzadığı zaman, kırk günü geçmemek kaydıyla traş etmek sünnettir. Bu süre geçinceye kadar terkedilirse, kerahet işlemiş olur.
3- Bıyığı, dudakların kırmızılığını örtecek kadar uzadığında fazla kısımlarını kırkmak sünnettir. Bilindiği gibi, rüzgarla birlikte gelen toz ve mikroplar daha çok vücudumuzda kulak boşluğuna ve kıvrımlarına, göz pınarlarına, burun deliklerine ve bıyık ve sakala yerleşir. Bıyıklar ağzımızı örtüyorsa, aldığımız gıdalara oraya yerleşen toz ve mikroplar karışabilir. O bakımdan da bıyıkları belirtilen sınırı aşar şekilde uzatmak doğru değildir.
4- Koltuk altını -kıllar uzayıp nahoş bir görünüm arzettiğinde- gidermek sünnettir. Bu da en çok kırk günü aşmamalıdır. Aksi halde kerahet işlenmiş olur.
5- Vakti gelince erkek çocuğunu sünnet etmek de müekked bir sünnettir. Bu konu ayrıca mezheplerin istidlal ve ictihadları doğrultusunda işlenecektir.
6- Sakalı kesmeyip kendi halinde bırakmak da sünnettir. Bu konuda ayrı bir bölümde işlenecektir.
7- Diş sağlığı ve temizliği bakımından misvak veya fırça kullanmak, özellikle abdest alırken ve namaza dururken; uykudan kalkıldığında ve yatağa girileceği zaman müekked sünnettir. O bakımdan fukaha misvak kullanmayı abdestin sünnetleri arasında saymıştır.
8- Burna su çekip temizlik yapmak, özellikle abdest alırken bu amelyeyi yerine getirmek sünnettir.
9- Ellerdeki oynak, eklem yerleri ve biraz şişmanlıktan ileri gelen bu yerlerdeki boğumları iyice yıkamak da sünnettir. Çünkü bu kısımlar bilhassa kirin ve mikrobun yerleşmesine uygun bir vasat sayılır.
10- Ağzı çalkamak da öyle. Bir de küçük ve büyük abdest bozduktan sonra iyice temizlenmek veya küçük abdest bozduktan sanra idrardan iyice korunup şüpheyi gidermek

için apış arasına biraz su serpmek müstehabdır.
Bütün bunlar insan sağlığıyla içiçedir. İslâm Dini, ibâdetle temizliği, ibâdetle insan sağlığını korumayı ve dolayısıyla koruyucu hekimliği birleştirmiştir.[363]

Erkek Çocukları Sünnet Etmek

Bilindiği gibi sünnet, erkeklerde cinsiyet organının ucundaki derinin kesilmesi anlamında kullanılır. Başta Müslümanlık olmak üzere, Musevilik'te de dinî bir töredir. Her ne kadar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna incillerinde sünnetten söz edilmese de Barnaba İncil'inde İsâ Peygamber'in yedi günlükken sünnet edildiği yazılır.[364]
Yapılan tarihî araştırmalardan sünnet'in çok eski bir âdet olduğu ve Afrika halkı tarafından da uygulandığı anlaşılmaktadır. Peygamberlerden ilk sünnet olan İbrahim Peygamber'dir, denilmektedir. Oysa Kütüb-i Sitte'nin ittifakla rivayet ettikleri fitrat hadîsinde sünnet'in de gelip geçen peygamberlerden, Tevhid Dini gereği kalan sünnetlerden biri olduğu açıklanır. Hadîsin açık delâletinden bu sünnetin ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem'le (a.s.) başladığı anlaşılıyor.
Konumuzla ilgili hadîs-i şerifler:
Ebû' Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) fendimiz buyurdu ki:
"İbrahim Halilü'r-Rahmân üzerine seksen yıl geldikten (seksen yaşına girdikten) sonra sünnet oldu. Keser ile (kendini) sünnet etmişti."[365]
Sahîh-i Müslim'de ise "seksen yıl" tabiri zikredilmemiştir.
Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz buyurdu ki:
"Beş şey fitrat'tandır: Kasığı tıraş etmek, sünnet olmak, bıyığı (dudak kırmızılığı gözükecek şekilde) kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek ve tırnakları kesmek."[366]
İbn Cüreyc'den yapılan rivayette, Usaym ona haber vermiş, ona da babası, ona da dedesi haber vermiştir ki dedesi, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek:
"Gerçekten ben müslüman oldum! Demişti. Peygamberimiz de ona:
"Kendinden küfür kıllarını at," buyurdu. Bununla ona *"tıraş ol!"* diyordu.
Onunla beraber bulunan bir başkasına ise Peygamberimiz (a.s.) şöyle emretti:
"Kendinden küfür kıllarını at ve sünnet ol!"[367]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Sünnet olmak fitrattandır, peygamberlerden bize kadar gelen Tevhid Diniyle ilgili olan bir sünnettir.
2- Peygamberlerden ilk sünnet olanın İbrahim Peygamber olduğu söylenir. Hadîsin açık anlatımı bir bakıma bunu ifâde etmektedir. Ancak fitrat hadisinden bunun ilk peygamberle başlayıp günümüze kadar sürüp gelen bir sünnet olduğu anlaşılıyor.
3- İslâmiyeti din olarak seçip iman eden kimsenin küfür dönemindeki âdetlere uyarak tıraş etmeyip bıraktığı kılları kesmesi, İslâm'a göre kendine çeki düzen vermesi ve sünnet olması vâcibdir. Çünkü bu hususta Resûlüllah'ın sarih emri vardır ve emir de vücubu gerektirir.
4- Naklettiğimiz hadislerde çocuğun ne zaman, kaç yaşında veya kaç aylık iken sünnet edilmesi açıklanmamış, mutlak bırakılmıştır. Ancak bu hususta Resûlüllah'ın (a.s.) fiilî ve takriri hadîsleri vardır.
5- İbrahim Peygamberin (a.s.) kadûm ile sünnet olduğu belirtilmiştir. Bu tabir üzerinde durulmuş, bazı ilim adamlarına ve Kamus'un beyânına göre, İbrahim Peygamberin sünnet olduğu yerin adıdır. Ancak kelimenin "keser" manâsına delâleti daha zahirdir. Bu da sünnet için belirlenmiş bir yaş olmadığını gösterir. Cumhur da bu görüştedir .
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ictihad ve ihticacları:
a) İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre, hem oğlan, hem kız çocuklarını sünnet etmek, sünnettir.
b) İmam Şafiî'den bu mes'ele hakkında iki ayrı rivayet vardır: Birincisi, erkek çocuklar için vâcib, kız çocukları için sünnettir. İkincisi, her ikisine de sünnettir. Birinci kavli daha sahîh kabul edilmiştir.[368]
c) Hanbelilere göre:
Erkek çocuklara vâcib, kız çocukları için şeref ve vakardır. Bu, birçok ilim adamlarının kavlidir. İmam Ahmed demiştir ki: Sünnet olmak erkek çocuklar için çok daha lüzumlu ve önemlidir. Çünkü erkek çocuk sünnet olmadığı zaman haşefeyi kapatır ve altında biriken pislik temizlenmez. Kadının durumu ise böyle değildir, onun sünnet olmasa da temizliği kolaydır. Ebû Abdillâh diyor ki: İbn Abbas (r.a.) sünnet hususunda çok hassas ve katı davranır, kişi sünnet olmadığı takdirde onun ne namazı, ne de haccı makbuldür, derdi. el-Hasan ise bu hususta daha hoşgörülü davranıp kişi İslâm'a girdikten sonra artık onun sünnet olup olmadığına pek aldırış edilmez.
Sonuç olarak, erkeklere sünnet olmak vâcibdir, çünkü müslümanların şiarından sayılır.[369]
Kız çocuklarının sünnet edilmesiyle ilgili rivayetleri nakletmeye lüzum görmüyorum. Çünkü gerek selef-i sâlihîn, gerekse müctehid namlar da üzerinde fazla durmamışlar ve onunla ilgili hadîsler zerinde farklı tesbit ve tenkitlerde bulunmuşlardır. Tahlil bölümünde kısmen açıklamada bulunacağız.
Ancak bu konuda fazla bilgi edinmek isteyenlere, İbn Kudame'nin el-Muğni adlı eserinin birinci cilt, 71. sâhifesini ve Seyyid Sabık'ın Fıkhü's-Sünnet adlı üç ciltlik kitabının 1/37. sâhifesini tavsiye ederiz.
Çocukları ne zaman, kaç yaşında sünnet etmek uygun olur?
Bu hususta da farklı rivayetler, tesbitler, istidlal ve ictihadlar vardır:
a) Cumhura göre, sünnet müddeti belli bir vakta tahsis edilmemiştir.

b) Hanefilerin çoğuna göre, çocukları sünnet etmenin ilk vakti, yedi yaşında başlar, on iki yaşına kadar devam eder. Muhtar olan görüş budur. [370] Ancak bu yaş kesin bir sınır değildir. Herhangi bir yaşta çocuk sünnet edilebilir; belirtilen yaştan önce ve sonra da sünnet yerine getirilebilir.
Fukahanın çoğu ise bu hususta müstehab olan ciheti dikkate alarak doğumundan yedi gün sonra sünnet edilmesini tavsiye etmişlerdir.[371]
c) İmam Şafiî'ye göre, çocuğun doğumunun yedinci günü sünnet olması müstehab vakittir.[372] Aynı zamanda çocuk henüz bulûğa ermeden velisinin onu sünnet ettirmesi vâcibdir.[373]
Nitekim sahih tesbitlere göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz torunları Hasan ile Hüseyni doğumlarının yedinci gününde sünnet ettirmiştir. Ayrıca bu hususu Hakim ve Beyhaki Hz. Aişe (r.a.) hadîsinden tahrîcle nakletmişlerdir; Beyhakî aynı rivayeti Cabir (r.a.)'den yapmıştır.
Konuyla ilgili diğer hadisler, rivayetler ve tahliller:
Sünnet olmayı vâcib kabul edenlerin delili, 352. dip notla naklettiğimiz *"Kendinden küfür kıllarını at ve sünnet ol!"* mealindeki hadîs ile Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilen, *"Kim İslâm'a girerse, sünnet olsun!"* mealindeki hadîstir.
Bu iki hadisin zayıf olduğu birçok ilim adamları tarafından tesbit edilmiştir. Bilindiği gibi, zayıf hadîs hükme hüccet alınmıyor.[374]
Çocukların sünnet edilmesinin sünnet olduğuna kail olanların delîli ise şu hadîstir:
"Sünnet olmak erkekler için sünnettir, kadınlar için şeref ve vakardır."[375]
Ahmed bin Hanbel ve Beyhaki bu hadîsi Haccac bin Ertat'dan rivayet etmişlerdir ki, bu adam müdellistir, yani tedlîste bulunmuştur. Görüştüğü fakat hadîs işitmediği halde "işittim" demesi veya görüşmediği halde hadîs işittim diye iddia etmesi, kişiyi müdellis düzeyine getirir ve rivayeti hüccet kabul edilmez. Katâde ise bu rivayette ızdırabda bulunmuş, bir rivayetinde Şeddad b. Evs'den söz etmediği halde, diğer bir rivayetinde bu zatın ismini anıp bir fazlalık yapmıştır. İbn Ebî Hatim er-Râzi el-İlel'de bunu tahrîc etmiştir.
Beyhakî ise bu hadîsin zayıf ve munkati' olduğunu belirtmiştir. Öyle ki: senedinden bir râvi düşmüştür veya mübhem bir kişi zikredilmiştir.
Böylece sünnettir, diyenlerin görüşüne ağırlık kazandıran en sahih hadîs, fitrat hadîsidir ki, orada işlenmesi kesinlikle sünnet kabul edilen tırnak kesmek, bıyığı kısaltmak, etek ve koltuk tıraşı yapmakla birlikte anılmıştır.
Zühri'den rivayet edilen şu hadîsle de ihticac eden olmamıştır:
"İslâm'a giren kimse, yaşı büyük de olsa sünnet olsun!"
Nitekim Tabiin'in ileri gelenlerinden Hasan el-Basri Hazretleri bu konuda ilmî selâhiyetine dayanarak şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efenmize uyarak birçok kimseler İslâm'a girdi: Siyahı, beyazı, Romalısı, İranlısı, Habeşlisi... Ama bunlardan hiçbirinin sünnet olup olmadığı araştırılmadı, üzerinde de durulmadı. Eğer sünnet olmak vacib olsaydı, sözü edilenler sünnet olmadan İslâm'a kabul edilmezdiler (veya kabul edildikten sonra hemen sünnet edilmeleri emredildi... Oysa böyle bir emir ve hüküm mevcut değildir...)"[376]
Ayrıca ilim adamlarının ihticac ve istidlallerinin geniş çapta açıklanmasını Şevkanî Neylü'l-Evtar da yapmıştır. Arzu edenler raya Hitan bölümüne müracaat etsinler.

Çıkarılan Hükümler:

1- Erkek çocukları ergen olmadan önce sünnet etmek müekked bir sünnettir. Kız çocuklarını sünnet etmek müstehabdır.
2- İmam Şafiî'ye göre, erkek çocukları sünnet etmek vâcibdir.
3- İslâm'a giren kimse sünnet olmakla zorlanmaz. Kendi iradesine bırakılır. Cumhur bu görüştedir.

Bıyığını Fazlasını Almak Sakalını Kendi Haline Bırakmak

Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında Arap Yarımadası'nda yaşayan kabilelerin çoğu sakal bırakırdı. Yüzde tüy bitmeye başladığı günden itibaren sakal kendi haline terkedilir, kişilerin, aile ve aşiretlerin kendi âdet ve gelenekleri doğrultusunda uzayan sakala çeki düzen verilirdi. Bir kısmı da hiç dokunmayıp salıverirdi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kıyafet inkılâbı yapmadığı gibi, bıyık ve sakal inkılâbı da yapmamıştır. O, ipek, atlas, dibâc gibi lüks sayılan ve değeri yüksek olan kumaştan yapılan elbiseleri giymemiş, aynı zamanda ümmetinin erkeklerine haram kılmıştır. Ayrıca erkek ve kadın için tesettürü getirmiş, bunun herbirine göre ölçülerini belirlemiştir. Yoksa putperest Arapların kıyafetine karşı çıkmamış, Şam ve Yemen taraflarında dokunan kumaşlar, hazırlanan entariler ve üstlükler Mekke ve Medine pazarlarında satılmış; bunu putperestler dokumuş veya dikmiş, şunu Hıristiyanlar hazırlamış diye bir ayrım yapılmamıştır. Onun gibi bıyık ve sakal konusuda sadece ıslâh edilmiş, dudakların kırmızılığı gözükecek şekilde bıyıkların kırpılması, boyun ve yanakların az da olsa gözükmesi şeklinde sakalların düzeltilmesine gidilerek temizliğe, koruyucu hekimliğe önem verilmiştir.
Kirli paslı, üst başları yağlı ve boyalı Araplara medenîce giyinmeleri, elbise ve vücutlarını tertemiz tutmaları öğretilmiştir. İslâm Dini, şekilci değildir, o şekle ve surete değil, imân ve amele değer verir. Ancak pejmürdelikten kurtarıp temiz ve düzenli giyilmesini emreder. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, İslâm'ın şekilcilikten uzak, cihanşümul bir din olduğunu, kalb ve kafaları aydınlatır mahiyette Allah'ın insanlara son mesajı bulunduğunu şöyle belirtmiştir:
"Şüphesiz ki Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ama O, kalblerinize ve amellerinize bakar."[377]
İlk nazarda Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sakal bıraktığı ve onu düzene sokup çekicilik kazandırdığı için sakal güzel sünnetlerden biri sayılır. Sonra da o devirde İran Mecûsileriyle, Hıristiyan Romalılardan kimi bıyık ve sakal hiç bırakmaz, kimi de bıyıkları ağzını örtecek şekilde bırakırdı. Hatta Bizans'tan gelen iki kişiyi bıyıksız ve sakalsız gören Peygamber (a.s.) Efendimiz'in bu hali çok yadırgadığı ve *"sizi bu hale kimler soktu?!"* diyerek hayretini belirttiği bazı siyer kitaplarında geçer. Gerçekten erkeğe yakışan ve fitratında mevcut olan bıyık ve sakal, onu kadınlara benzemekten korumakta ve şahsiyet kazandırmaktadır.
Konuyu bu açıdan değerlendirirken özetliyecek olursak: Araplarda câri bir âdet halinde süregelen sakal, Peygamberimiz (a.s.) Efendimiz tarafından da benimsenmiş ve ona çeki düzen, temizlik ve güzel bir görünüm verilerek ıslâh edilmiştir. Böylece Müslümanlara, Peygamberlerine uyma bakımından güzel sünnetlerden biri olarak miras kalmıştır.
Diyebiliriz ki, sakal ve bıyık hakkında birçok ictihadlar, istidlaller ve görüşler vardır. İlim adamları, dinî konuların her bölüm ve dalında olduğu gibi, bu kabil sünnetler üzerinde de yeterince durmuş ve tesbitler yapmışlardır. Hepsini nakletmeye ne vaktimiz, ne de kitabımızın hacmi müsaittir. Biz sadece sahih rivayetleri nakletmek, zayıf görüşleri belirlemek ve müctehid imamların farklı görüş ve ictihadlarını ortaya koymakla yetineceğiz.
Konuyla ilgili hadisler ve rivayetler:
Zeyd b. Erkam (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Bıyığından (fazlasını kesip) almayan bizden değildir."[378]
Tirmizi bu hadîs için "hadîsün hasenün" demiştir.
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Bıyıkları (dudak kırmızılığı gözükecek şekilde) kesin, sakalı salıverin de Mecûsiye muhalefet edin!"[379]
İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Müşriklere muhalefet edin, sakalı çoğaltın, bıyıkları (dudak kırmızılığı gözükecek şekilde) iyice kırkın."[380]
Buhari bu hadîsin sonuna şunu ilâve etmiştir:
"İbn Ömer (r.a.) haccettiği veya umre yaptığı zaman eliyle sakalını tutar da bir tutamdan fazlasını kesip alırdı."
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Dudakların kırmızılığı gözükecek şekilde bıyığı kırkıp düzeltmek sünnettir. Bunun aksine dudakları örtecek şekilde uzatmak mekruhtur.
2- Mecûsî'ye muhalefet için sakalı kendi haline bırakıp uzatmak sünnettir. Ateşe, ineğe, timsaha ve benzeri eşyaya tapanlara ve daha çok ateşperest olanlara mecûsî denir ki o devirde bıyıklarını iyice uzatır, sakallarını ya çok kısa bırakır, ya da tamamen keserlerdi.
3- Allah'a eş-ortak koşan müşriklere sakal ve bıyık hususunda da muhalefet sünnettir. Putperest Araplar saç ve sakallarına çeki düzen vermez, gelişigüzel bırakırlardı.
4- Sakalın bir tutamdan fazlasını kesmekte bir sakınca yoktur.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının tesbit, istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Selef-i sâlihînden birçoğu hadîsteki "ahfû" emrinin zahirine bakıp bıyığın çok az kalacak şekilde kökünden kesilmesine kail olmuşlardır.[381]
Selef bu hususta "isti'sal" tabirini kullanmış ki, kökünden kesmek, kesmekte mübalâğa etmek, iyice sonuna varmak gibi mânalara delâlet eder.
b) İmam Mâlik, hadîste geçen "ahfû" emrini mutlak mânaya hamletmemiş, diğer fiilî ve takriri hadîslerle birleştirip dudak kırmızılığı gözükecek şekilde kesip kısaltınız, şeklinde mânalandırarak kayıtlamıştır. Hattâ bıyığını kökünden kesenin te'dîb edilmesi gerektiğini belirterek sünnete muhalefetin doğru olmayacağını söylemiştir.

b) İmam Nevevî, bıyığın kökünden kesilmeyip dudak kırmızılığı gözükecek şekilde kesilmesiyle ilgili kavlin muhtar olduğunu söylemiştir. "Ahfû'ş-şâribe" cümlesindeki emrin mânası, dudaklara doğru sarkıp aşan kısmın kesilmesiyle ilgili olduğunu ayrıca belirtmiştir.
Nitekim İmam Mâlik de el-Muvatta'da, dudakların etrafı gözükecek şekilde bıyık kesilip kısaltılır, demiştir.
c) İmam Ebû Hanîfe, İmam Züfer, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, gerek baştaki saçların, gerekse bıyığın kökünün kesilmesi efdaldir. Bununla beraber kırkıp az bırakmakta da bir sakınca yoktur.[382]
d) Mâlikî'lerden bazısı Şafiî mezhebinin bıyık konusundaki görüşü, Hanefilerinkinin aynıdır, demişlerdir. et-Tahavî diyor ki:
"Bu hususta İmam Şafiî'den kesin bir şey bulamadım, ancak onun yakın arkadaşları el-Müzenî ve er-Rabi'nin bıyıklarını kökünden kestiklerini gördüm. Bu da onların kendi imamlarına uyduğuna delâlet eder."
Ebû Cafer et-Tahâvi yine bu konuyla ilgili hadisleri ve ashab-ı kirâmdan bıyıklarını kökünden kesenleri misal vererek şöyle diyor:
"Bıyığı kırkıp kısaltmak iyidir, ama onu tamamen kesmek daha iyi ve afdaldır."[383] "Ve bu, Ebû Hanîfe'nin, Ebû Yusuf'un ve Muhammed'in mezhebidir." Diye ilâve ediyor.[384]
el-Esrem'in İmam Ahmed b. Hanbel'den yaptığı rivayete göre, İmam Ahmed bıyıklarını iyice kökünden keserdi. Bununla beraber biraz kırkıp biraz bırakmakta da bir beis yok derdi.
O bakımdan Ebû Muhammed İbn Kudame el-Muğnî'de bu konuya temas ederek şöyle diyor:
"Kişi bıyığını kökünden kesmekle iz bırakmak arasında muhayyerdir."[385]
Sakalla ilgili istidlal ve görüşler:
Hadîslerde daha çok şu dört emir kipi kullanılmıştır:
1) A'fû,
2) Evfû,
3) Erhû,
4) Veffiru...
Eş anlamlı fiiller olup, kendi haline terketmek anlamına gelirler.
Sakal ve bıyık hakkındaki emrin illeti bir yerde Mecûsî'lere, bir yerde müşriklere, bir yerde de Yahudilere benzemeyip muhalif kalma gösterilmiştir. Nitekim Şevkani'nin de belirttiği gibi, o devirde Fürs (İran mecûsî) lerinin yaygın olan âdetlerinden biri de sakalı iyice kırkıp az şey bırakmaktı. O bakımdan şâri' onlara bu hususta da uymamak veya benzememek için sakalı iyice uzatmayı emretmiştir.
a) Kadı Iyaz diyor ki:
"Sakalı tıraş etmek, kırkıp kısaltmak, yakmak mekruhtur. Ama boyundan ve eninden biraz alıp düzeltmek iyidir."
b) Selef-i sâlihîn ise sakal hakkında farklı görüş ortaya koymuştur: Kimine göre uzatılır ama göbek seviyesine kadar değil, fazla kısımları kesilir. Kimi de bir tutamdan fazlası kesilir, demiştir.
c) İmam Mâlik çok uzatmayı mekruh görmüştür. Nitekim Tenvîrü'l-Havalik müellifi İmam Süyutî diyor ki: Sakal cidden fazla uzadığı takdirde ne yapılır? Diye Mâlik'e sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: Fazlasının kesilip alınmasını, uygun görüyorum."[386]
d) Şâfiîlerden çoğuna göre, sakalın, bıyığın kenarlarını tıraş etmek veya kırkmak, çeneyle dudak arasındaki kılları tıraş etmek veya bunları yolmak mekruhtur.
Sakalı tamamen kesip tıraş etmek İmam Şafiî'ye göre haramdır.[387]
e) Hanefilere göre, sakal bırakmak sünnettir. Müstehab diyenler de olmuştur. Bir tutamdan fazlasını kesmekte bir sakınca yoktur. Bununla beraber bir tutamı aşar şekilde bırakılması da caizdir. İmam Muhammed'e göre, bir tutamdan fazlasını kesmek sünnettir. İmam Ebû Hanîfe'den de bu anlamda bir rivayet söz konusudur.[388]
Diğer hadîsler ve tahliller:
Amr b. Şuayb'in babasından, dedesinden yaptığı rivayette, dedesi demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sakalının eninden ve boyundan fazla kılları alır. (ona çeki düzen verir) di."[389]
Tirmizî bu hadîsin garip olduğunu kaydetmiştir. et-Takrîb'de bunun metruk olduğu belirtilmişse de tarafdar bulmamıştır. Ancak bu gibi kayıtlar şüphe uyandırdığından yukarıdaki hadîsle ihticac edilmemiştir.
Bıyık ve sakalla ilgili hadislerin çoğunu toplayan Ebû Cafer et-Tahâvî, Muğîre İbn Şu'be'den yapılan rivayete yer verip şu olayı naklediyor:

"Uzun bıyıklı bir adam Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldi. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) bir misvak, bir de keskin bıçak istedi, getirilince, adamın bıyığını o misvake göre kırkıp düzeltti."[390]
Sonra da şu açıklamayı yapıyor: Medine halkından bir cemaat bu rivayete dayanarak bıyıklarını tamamıyla kesmek değil, onu kısaltıp çeki düzen vermek suretiyle bırakmak daha uygundur, demişlerdir. Diğer bir cemaat onlara muhalefet ederek, bıyıkları kökünden kesmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir.
İkinciler şu rivayetlerle ihticac etmişlerdir:
"İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bıyıklarını keserdi. İbrahim Peygamber de (a.s.) bıyıklarını kesmiştir."[391]
"İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Bıyıkları kesin, sakalı salıverin!"[392]
Enes b. Mâlik'den (r.a.) yapılan rivayette ise şu fazlalık vardır:
"Yahudilere benzemeyin, onlara benzemeye özenmeyin!"
Tahavî bu mealde dört hadîs daha rivayet ettikten sonra kendi görüşünü şöyle açıklıyor: "Naklettiğimiz hadîslerin hemen hepsini biraraya getirdiğimizde şu sonuç çıkar: "Bıyıkları kökünden kesmek, onu kırkıp düzeltmekten afdaldır." Hanefî imamlarından üçünün de mezhebi budur.
Sonra da Ashab-ı Kiram'dan bıyıklarını kökünden kesenleri misal vererek bu görüşünü kuvvetlendiriyor.[393]

Çıkarılan Hükümler:

1-Bıyığı kökünden kesmek caizdir, bazı müctehidlere göre, daha uygundur.
2- Bıyığı dudakları gözükecek şekilde kesip kısaltmak.
3- Çeneyle alt dudak arasındaki kısmın kıllarını tıraş etmek mekruhtur.
4- Sakalı bir tutamdan fazla, göbeği aşmayacak şekilde bırakmakta bir sakınca yoktur. Bir tutamdan fazlasını kesmekte de bir sakınca yoktur, hattâ bazı müctehidlere göre, sünnet veya müstehabdır.
5- Sakal ve bıyık hususunda Yahudilere, putperestlere, mecusîlere muhalefet etmek sünnettir.
6- Sakalın boy ve eninden kırkmak caizdir.

Beyaz Kılları Yolmak Mekruhtur

Baş ve sakalda beliren beyaz kıllar yaşlılığın başlıca belirtilerinden biridir. Bazan soyçekimi doğrultusunda kıllar erken ağarmaya başlar. Saç genellikle Allah'ın insanlara lütfettiği güzel nimetlerden biridir. Gerek estetik, gerek başın güneşten korunması için lüzumlu bir vücut örtüşüdür denilebilir. Ayrıca düzenli saç ve sakal insana vakar ve ihtişam verir.
Saçların beyazlaşması, diğer bir tabirle saçlara ak düşmesinin birçok yararları söz konusudur: Önce insana artık yaşlandığını hatırlatır ve böylece daha temkinli, daha dikkatli olmayı ilham eder. Ölümü hatırlatarak Ahiret için hazırlıklı olmayı fısıldar. Toplum içinde daha saygılı davranmaya, havâi şeylerden uzak kalmaydı, gençlik çağının çok gerilerde kaldığına, çılgınca yaşamanın bir anlam taşımadığına çağrıda bulunur.
Aklaşan saçların bir diğer yararı, ilâhi sanatın yüceliğini simgelerken imân düzeyinde iyi yolda bir ömür geçirdikten sonra her beyaz kıl imân meşalesinin birer kandili, ilâhî nurun birer belirtisi sayılmasıdır. O bakımdan Sevgili Peygamberimiz (a.s.) beyaz kılları yolmayı yasaklamıştır.
Bu konudaki hadisler şöyledir:
Amr b. Şuayb (r.a.)'den, o da babasından, o da dedesinden yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Beyaz kılları yolmayın, çünkü gerçekten o, müslümanın nurudur. Bir müslüman İslâm'da yaşlanıp saçı ağarmaya görsün, mutlaka Allah onun için o beyaz kıllardan herbirine karşılık bir iyilik yazar, bir derecesini onunla yükseltir ve o sebeple bir günahı silip atar."[394]
Hecametçi, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bıyığından uzanan kısınılan kesip alırken mübarek sakalında beyaz bir kıla gözü ilişti ve onu almak için eğilince Resûlüllah (a.s.) onun elinden tutarak şöyle buyurdu:
"Kim İslâmiyette yaşlanıp bir kılı ağarırsa, o, onun için Kıyamet gününde bir nûr olur."[395]
Diğer bir hadîslerinde ise şöyle buyurmuştur:
"Kim İslâmiyette yaşlanıp (saçı sakalı) ağarırsa, bu onun için Kıyamet gününde nûr olur."[396]
Bunun üzerine bir adam Peygamberimiz'e (a.s.) dedi ki:
"Doğrusu bazı erkekler beyaz kılları yoluyorlar!" Peygamberimiz (a.s.):
"Artık isteyen kendi nurunu yolsun..." buyurdu.
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Saç ve sakaldaki beyaz kılları yolmak veya bir şeyle gidermek tahrimen mekruhtur. Çoğu ilim adamlarına göre, tenzîhen mekruhtur.
2- Bıyık, kaş ve zülüf de saç sakal hükmündedir. Buralarda aklaşan kılları koparmak veya yolmak mekruhtur.
3- Bu hususta kadın erkek farkı yoktur, her iki cins için de beyaz kılları yolmak yasaklanmıştır. Çünkü hadîs umum ifâde etmektedir.
Hadîslerin ışığında mezhep imamlarının ve ilim adamlarının istidlal ve görüşleri:
a) Hanefîlere göre, saç ve sakaldaki beyaz kılları yolmak mekruhtur.
b) Mâlikîlere göre de mekruhtur.
c) Şâfiîlere göre, İmam Şafiî, sakalı kökünden kazımayı, yolmayı haram saydığı gibi, beyaz kılları çekip yolmayı da haram saymıştır.[397]
d) Hanbelî'lere göre, beyaz kılları çekip yolmak mekruhtur. Nitekim Amr b. Şuayb'den yapılan sahih rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beyaz kılları yolmayı yasaklamıştır. Hacemetçi'nin elinden tutup sakalında beliren beyaz kılı koparmasına engel olması da öyle... [398]
e) Diğer ilim adamlarına göre, beyaz kılları ister sakalda, ister başta olsun kendi haline bırakmak sünnettir. Kadın ve erkek bu hususta eşittir. Nitekim Amr b. Şuayb'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) saç ve sakalın ağarmasını nûr ile yorumlamış ve İslâmiyette saç ve sakalını ağartanlara müjdeler vermiştir. Hz. Enes (r.a.) diyor ki:
"Biz adamın kendi başındaki ve sakalındaki beyaz kılı yolmasını mekruh karşılardık..."[399]

Çıkarılan Hükümler:

1- Hanefî, Mâliki ve Hanbelî'lere göre, saç ve sakaldaki beyaz kılları yolmak, koparmak mekruhtur. Kadınlar da aynı hükmün kapsamına girer.
2- Bıyık ve kaşlarda, zülüf ve şakakda beliren beyaz kılları gidermek de aynı hükmün kapsamına sokularak mekruh sayılmıştır. Çünkü hadîs-i şerif umum ifade etmektedir.
3- İmam Şafiî, sakalı kökünden kesmeyi, yolmayı haram saydığı gibi, saç ve sakaldaki beyaz kılları da koparmayı, yolmayı haram saymıştır.

Beyaz Kılları Kına Ve Kütüm (Veya Ketem) İle Boyayıp Değiştirmek

Saç ve sakalı kına ve kütüm (veya ketem) [400] ile boyayıp rengini değiştirmek, daha çok savaşlarda uygun karşılanmış, savaş dışında da Resûlüllah'ın (a.s.) takririyle müstehab sayılmıştır. Bu hususta kavli sünnetlerinin de rivayet edildiği bilinmektedir. Rasgele boyalarla saç ve sakalı boyamayı yasaklayan Peygamberimiz (a.s.), saçların kökünü kuvvetlendiren ve deriyi koruyan kına ve kütümü uygun görmüştür.
Konuyla ilgili hadisler:
Câbir b. Abdillâh (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Mekke fethedildiği gün Ebû Kuhafe, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e getirildiğinde başı (öylesine aklaşmıştı ki) seğame gibiydi.[401] Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Onu hanımlarından birine götürün de başındaki saçları (nın Rengini) bir şey ile değiştirsin ve onu siyah (boyadan) uzak bulundurun!"[402]
Bu rivayeti biraz daha geniş şekilde Muhammed b. Sirîn, Enes b. Mâlik'den Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in saç ve sakalını boyayıp boyamadığı hakkında sorulan soruya verdiği cevâbı şöyle rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz pek az yaşlanmış pek çok az aklaşmıştı. Ama Ebûbekir ile Ömer (r.a.) ondan sonra (saç ve sakallarını) kına ve kütüm ile boyarlardı."[403]
Ahmed b. Hanbel aynı konu hakkındaki rivayeti şu fazlalıkla nakletmiştir:
"Ebûbekir Sıddîk, (babası) Ebû Kuhafe'yi, Mekke fethedildiği gün sırtına alıp Peygamber (a.s.) Efendimiz'e getirerek önüne koydu... Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Ebûbekir'e şöyle buyurdu:
"Bu çok yaşlı zatı evinde oturtsaydın da biz ona giderdik!"

(Bunu sırf Ebûbekir'e olan sevgi ve saygısından dolayı ifade buyurdu). Ebû Kuhafe müslüman oldu. Başı ve sakalı seğame gibi bembeyazdı. Resûlüllah (a.s.):
"Saç ve sakalının (rengini kına ve kütüm ile) değiştirin, siyah (boyadan) uzak bulundurun."
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İyice ağaran saç ve sakalın rengini değiştirmekte bir sakınca yoktur.
2- Saç ve sakalı daha çok kına ve kütüm (veya ketem) ile boyamak müstehabdır.
3- Saç ve sakalı siyah boya ile boyamak mekruhtur.
4- O dönemde yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlar ağaran saç ve sakallarını boyamazlardı, ona muhalefet olsun diye, kına ve kütüm tavsiye edilmiştir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve ilim adamlarının tesbit, istidlal, ictihad ve görüşleri:
a) Hanefilere göre, aklaşan saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur. Kına ve kütüm sürmekte bir sakınca yoktur.
b) Şâfiilere göre, beyaz kılları siyaha boyamak haramdır. Kadınlara gelince, kocalarının müsaadesiyle boyayabilirler.[404]
Erkeklerin ve eşcinsel olanların ellerini ve ayaklarını -ciddi bir ihtiyaç ortada yokken- boyamaları haramdır. Ancak Şâfiilerden Maverdî, Sahibülbeyan ve Râfiî buna cevaz vermişlerdir.[405]
c) Hanbelilere göre, beyaz kılları siyahtan başka bir şeyle boyamak müstehabdır. Bu konuda İmam Ahmed şöyle demiştir:
"Doğrusu saç ve sakalı (kına ve benzeri bir şeyle) boyanmış bir yaşlı gördüğümde ferahlık duyuyorum."
Yine İmam Ahmed, bir adamla müzakerede bulunurken ona:
"Neden saç ve sakalını boyamıyorsun?" Diye sormuş, o da:
"Utanıyorum", diye cevap vermiştir. Bunun üzerine İmam ona:
"Sübhanellah! Bu, Resûlüllah'ın (a.s.) sünnetidir, diye hatırlatmada bulunmuştur.[406]
(Saç ve sakalı) kına ve kütüm (veya ketem) ile boyamak müstehabdır. Nitekim el-Hilâl ve İbn Mâce'nin Temîm b. Abdullah'tan yaptıkları rivayette demiştir ki: Ümmu Seleme'nin (r.a.) yanına girdiğimde bize, kına ve kütüm ile boyanmış Resûlüllah'a ait birkaç kıl çıkarıp gösterdi.
Ebûbekir (r.a.) de kına ve kütüm ile boyamıştır. Vers ve za'feran [407] ile boyamakta da bir sakınca yoktur. Çünkü Ebû Mâlik el-Eşca'î demiştir ki:
"Bizim Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber boyanmamız, vers ve za'feran ile olurdu."[408]
d) Mâlikî'lere göre:
Saç ve sakalı siyahtan başkasıyla boyamak müstehabdır. İmam Mâlik saçı boyama hakkında şöyle demiştir:
"Bu hususta malum bir şey işitmedim. Ancak siyahtan başkasıyla boyamak bana daha sevimlidir... Boyamayı bütünüyle terketmekte vüs'at vardır; inşaallah insanlara bir sıkıntı ve zorluk yoktur."
Ayrıca İmam Mâlik diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) saç ve sakalını boyamamıştır. Eğer boyamış olsaydı, Hz. Aişe (r.a.) onu Abdurrahman b. Esved'e gönderirdi."[409]
Konuyla ilgili diğer hadisler, rivayetler ve tahliller:
Beyaz kılları boyamanın meşru' olduğu kesinlik kazanıyor. Aynı zamanda bu yalnız sakala has bir cevaz değil, baştaki saçları da içine almaktadır. Ancak siyahla boyamanın mekruh olduğunu unutmamak gerekir. İmam Nevevî bu hususta diyor ki:
"Doğru olanı, siyaha boyamanın haram sayılmasıdır..."
Nitekim İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Son zamanda bazı kavimler (milletler saç ve sakallarını) siyah ile boyayacaklar, tıpkı güvercin göğüslerindeki siyahlık gibi. Onlar Cennetin kokusunu alamıyacaklardır."[410]
Bu hadîsin isnadında Abdülkerim'in bulunduğu ve onun da zayıf olduğu üzerinde durulmuştur. O bakımdan istidlale pek uygun görülmemiş ve siyah boya ile saç sakalı boyamanın haram değil, mekruh olduğu belirtilmiştir.
Saç ve sakalın beyazlığını değiştirmenin illetlerinden birinin, Yahudi ve Hıristiyanlara muhalefet olarak gösterilmiştir:
"Doğrusu Yahudi ve Nasârâ (saç ve sakallarını) boyamazlar, o bakımdan onlara muhalefet ediniz!"[411]
Bu hususta onlara muhalefet tek illet değildir, başka sebepleri de söz konusudur. O bakımdan bugün Yahudi veya Hıristiyanlar saç ve sakallarını boyuyorlarsa, bizim boyamamamız icab eder. Müctehid imamlar ise, böyle bir durum söz konusu olduğunda kına ve kütüm (veya ketem) ile boyamayı terketmemiz hakkında bir hüküm koymamışlardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, onlara muhalefet sadece illetlerden biridir.
Tirmizî'nin yaptığı rivayette ise şu lâfızlarla nakledilmiştir:
"Aklığı (saç ve sakaldaki beyaz kılları) değiştirin, Yahudilere benzemeye özenmeyin!"[412]
Tirmizi bu hadîsin hasen olduğunu kaydetmiştir.
Ayrıca yine Tirmizî'nin hasen kaydettiği, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâcenin rivayet ettikleri hadîste Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
"Şu aklığı değiştirmede (kullanılacak) en güzel şey, kına ve kütüm (veya ketem)dir..."[413]
Nitekim bu hadîsin sıhhatini güçlendiren İbn Ömer rivayeti, müctehidlerce istidlale kaynak seçilmiştir: "İbn Ömer sakalını sarımtrak renge boyar ve şöyle derdi:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz'i bununla sakalını boyadığını gördüm, bu renk onun için oldukça sevimliydi. Elbisesini de onunla boyardı."[414]
Bunun aksini ifade eden bir başka rivayet ise Hz. Enes'den (r.a.) şöyle yapılmıştır:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (saç ve sakalını) boyamadı ve zaten ondaki aklık çok az bir (sayıya) ulaşmıştı. Eğer isteseydim onun başındaki siyaha karışık beyaz kılları sayabilirdim."[415]
İbn Mes'ud'dan (r.a.) da bu manâyı kuvvetlendirir mahiyette bir rivayet yapılmıştır. Böylece birbirine muarız olan hadîslerin sıhhatında ise şüphe yoktur. O bakımdan ilim adamları saç sakal boyama hususunda farklı görüş ve istidlalde bulunmuşlardır:
a) Kadı Iyaz'ın yaptığı tesbite göre, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebûbekir'den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz saç ve sakalı boyamayı yasaklamış ve kendileri de aklaşan saçlarının rengini (boya ve benzeri şeyle) değiştirmemişlerdir. O bakımdan aklaşan saç ve sakalı boyamamak daha faziletlidir.
b) Ashab-ı Kirâm'dan ve Tabiîn'den bir cemaat ise, aklaşan saç ve sakalı kına, kütüm ve benzeri şeylerle boyamak daha faziletlidir, demişlerdir. Çünkü sözü edilen konuyla ilgili hayli sahîh rivâyetler mevcuttur.
Saç ve sakalı boyamanın efdal olduğunu kabul ettiğimizde, hangi renge boyamanın daha uygun olacağı hakkında bizi aydınlatır mahiyette sahih rivayetler vardır. Yapılan ciddi araştırma ve tesbitlere göre, başta İbn Ömer ve Ebû Hüreyre (Allah ikisinden de razı olsun) olmak üzere birçok sahabe sarı renge boyamışlardır. O bakımdan çoğu, saçları koyu sarı renge çeviren kına ve kütüm kullanmışlardır. Bir kısmı ise yine saçları sarıya çeviren za'feran ile boyamıştır.
Böylece İbn Cerir Taberî saç sakalı boyamayla ilgili birbirine muarız gibi görünen hadîsleri te'lîf ederek şu açıklamayı yapmıştır: "Doğrusu o ki, aklaşan saç ve sakalı (bir boya ile) değiştirme tavsiyesi ve yine bundan menedilmeyle ilgili sözler bütünüyle sahihtir, aralarında herhangi bir tenakuz yoktur. Saç ve sakalı bir boya ile değiştirme emri, Ebûbekir Sıddîk'ın (r.a.) babası gibi saçı sakalı iyice ağaran kimselere; boyamaktan men'edilme ise saç ve sakalına henüz tek tek ak düşmüş kişilere yöneliktir. Selefin bu hususta farklı söz ve fiili, yaşlarının ihtilafıyla ilgilidir: Çok yaşlı olup saç sakalı iyice ağaranlar onu kına ve kütüm gibi şeylerle
boyamışlar ve bazısı da sarı boya ya da za'feran kullanarak rengini değiştirmiştir. Henüz yeni ağaranlar ise kına, za'feran ve benzeri bir boya kullanmaktan sakınmışlardır. Çünkü konuyla ilgili emir ve nehiy vücub için değildir, bunda icma' vardır...[416]

Çıkarılan Hükümler:

1- Saç ve sakalda beliren beyaz kılları yolmak veya koparmak mekruhtur.
2- Saç ve sakalı siyah boyaya boyamak, kimine göre mekruh, kimine göre haramdır.
3- Saç ve sakalı iyice ağaran kimse onu kına, kütüm, kahveye çalan sarı ve za'feranla boyayabilir, bunda bir sakınca yoktur.
4- Siyah boya dışında sarı, kahverengi ve bu ikisine yakın renkleri kullanmaya cevaz verilmiştir.

Saçları Kulak Yumuşağına Kadar Uzatmak

Kadınların saçlarını kesmeyip uzatması kavlî ve takriri sünnetle emredilmiştir. Erkeklerin ise kulak yumuşaklarına ve bazan da orayı aşar şekilde uzatması sünnettir. Temiz tutulup bakımı iyice yapılan saç hem erkeğin, hem kadının süsüdür. Başı güneşten korur, görünümü güzelleştirir. Kişiye şahsiyet kazandırır.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ebû Vemse'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizin saçı omuzlarına ulaşırdı."[417]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in saçı kulaklarını veya kulak yumuşaklarını aşar, (fakat) omuzlarına ulaşmaz uzunlukta îdi."[418]
Enes b. Mâlik (r.a.)den yapılan rivayette, demiştir ki:

"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz'in saçı omuzlarına dokunur şekilde uzun idi."
Diğer bir lâfızla şöyle denilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in saçı hafif dalgalı idi, ne tam kıvırcık, ne de tam düz idi. İki kulağı ve omuzu arasındaki kısma kadar uzun idi."[419]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Saçları kesmeyip uzatmak sünnettir.
2- Saçları kulak yumuşaklarına veya onu biraz aşar şekilde uzatmak müstehabdır.
3- Saçları kişinin görünümünü güzelleştiriyorsa omuz başlarına kadar uzatmakta bir sakınca yoktur.
Hadislerin ışığında müctehidlerin ve ilim adamlarının görüş ve ictihadları:
a) Şâfiîlere göre:
Saçı tıraş etmek mekruhtur, ancak hacc menâsikini yerine getirirken ve bir de çocuğun doğumunun yedinci gününde tıraş etmek sünnettir.[420]
b) Hanbelîlere göre:
Enseyi tıraş etmek mekruhtur. Ama başının tamamını tıraş eden kimsenin veya bir hastalık, kan aldırma gibi bir sebepten dolayı o kısmı tıraş ettirmek zorunda kalan kimsenin ensesini tıraş etmesinde bir sakınca yoktur.
Mervezi diyor ki: Ebû Abdillah'a ense tıraşı hakkında sordum, bana şu cevabı verdi:
"O, mecusi'nin yaptığı bir şeydir. Kim bir kavme benzemeye özenirse o da onlardandır." Yüzdeki kılları (bir takım yapışkan maddelerle veya benzeri şeylerle almak hakkında sordum, dedi ki: "Kadınlar için bir sakınca yoktur. Ama erkeklere mekruhtur, diyorum."[421]
c) Malikîlere göre:
Bu konuda İmam Mâlik, Ansar'dan Ebû Katade'nin (r.a.), "Resûlüllah'a (a.s.) dedim ki:
"Doğrusu benim kulak yumuşağına kadar uzanan bir saçım var, onu tarayıp düzenli tutayım mı?" Efendimiz:
"Evet, onu tara ve düzenli tut, (onun bakımını yaparak) ikramda bulun!" buyurdu, mealindeki hadîse dayanarak saçları tertemiz, bakımlı tutup uzatmanın müstehab olduğunu söylemiştir.[422]
Bu konuda diğer hadîsler, rivayetler ve tahliller:
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in saçı genellikle kulaklarını aşar şekilde uzun ve dalgalı idi. Bakımına son derece dikkat eder, özen gösterirdi. Nitekim Berâ' b. Âzıb'dan (r.a.) yapılan sahih rivayette adı geçen diyor ki:
"Kırmızıca hülle içinde saçı kulaklarını aşan kimse olarak Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den daha güzelini görmedim."[423]
Aynı rivayet silsilesinde Muhammed b. Süleyman fazla olacak şunu rivayet etmiştir:
"O'nun bir saçı vardı ki, omuzlarına dokunurdu."
Şu'be ise şöyle demiştir:
"O'nun saçı kulak yumuşağına kadar ulaşırdı."[424]
Enes'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in saçı kulaklarının yarısına kadar ulaşırdı."[425]
Yine Bera' (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bir saçı vardı ki, kulaklarının yumuşaklarına kadar ulaşırdı."[426]
Bütün bu rivayetlerin sıhhati dikkate alınınca, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazan omuzlarına kadar, bazan kulaklarını aşar şekilde, bazan da kulak yumuşaklarına kadar saçını uzatmıştır. En çok kısalttığı zaman ise, kulaklarının yarısına kadar olanıdır.

Saç Bakımı:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in saçları çok bakımlı idi. Sık sık tarar ve yıkardı. Ümmetinin de aynı dikkat ve itinayı göstermesi için şöyle tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir:
"Kimin saçı varsa, ona ikramda bulunsun!"[427]
Bu hadîsin isnadı hasen kabul edilmiş ve bir takım şahidleri de söz konusudur. Nitekim Ebû Dâvud bu hadîs üzerinde konuşmayıp susmayı tercih etmiştir. Çünkü ona göre, ihticaca elverişli olan bir rivayet hakkında susmak daha uygundur. Diğer yandan yapılan araştırmada hadîsin ricalinin sıka (güvenilir kişiler) olduğu anlaşılmıştır.
Böylece saçları tarayıp düzenli tutmak, yıkayıp temizliğini korumak müstehab sayılmıştır.
Saça ikramda bulunmanın bir diğer manâsı, fazla uzayınca kesip düzene sokmaktır. Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan Vâil b. Hacer diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldiğimizde uzunca bir saçım bulunuyordu. Beni o vaziyette görünce *"zübâb, zübâb (uğursuzluk ve şer, uğursuzluk ve şer)!"* buyurdu. Bunun üzerine beri dönüp saçımı kestim ve sonra da ertesi gün Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldim. Bana: *"Ben (böyle yapmanı) kasdetmedim, ama bu daha güzel!"* buyurdu.[428]
Hadîsin isnadında Âsim b. Kelibe (veya Küleybe) bulunuyordur ki, bu zat hakkında farklı görüş ve tesbit yapılmıştır: Müslim kendi sahihinde onun rivâyetiyle ihticacda bulunmuştur. İmam Ahmed, "onun rivayetinde bir sakınca yoktur" demiştir. Ebû Hatim er-Râzî: "Onun hadîsi sahihtir" demiştir. Ali b. el-Medenî ise, "o yalnız başına rivayet ettiğinde, hadîsiyle ihticac edilmez" demiştir.
O bakımdan saçların tamamen kesilmesi müstehab sayılmamış ve farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Ancak Mâlik'in Atâ' b. Yesar'dan yaptığı rivayette adı geçen demiştir ki:
"Saç sakalı birbirine karışmış bir halde bir adam Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldiğinde, Efendimiz ona işarette bulundu, sanki ona, saç ve sakalını islâh etmesini emrediyordu. Adam da gidip saç ve sakalını düzelttikten sonra dönüp geldi. Peygamberimiz (a.s.) ona: *"Bu halin, sizden birinizin saçı dağınık ve karışık şekilde şeytana benzer gibi (bir görünümde) gelmesinden hayırlı değil midir?"* buyurdu.
Abdullah b. el-Muğaffel'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ğibb=haftada bir defa (veya gün aşırı) dışında saçı tarayıp düzeltmeyi men'etmiştir."[429]
Bu hadîs, diğer rivayetlere bazı yönden muarızdır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in hemen her gün saç ve sakalını tarayıp düzelttiği, güzel koku süründüğü kesinlik kazanmıştır. İbn Muğaffel'in (r.a.) yukarıdaki rivayeti ise buna ancak haftada bir defa cevaz vermeye delâlet etmektedir. O bakımdan ilim adamlarının bu rivayet üzerindeki tesbit ve görüşleri farklıdır, aynı zamanda diğer hadislerle teârüz halinde olduğundan, değişik ifadelerle bazı sahih rivayetlerin de mevcut bulunduğuna göre, muzdariptir.
İbn Hibbân sahîh kabul etmiştir. Nesâî mursel olarak çıkarmıştır. Ebu'l-Velîd el-Bâcî, "bunun râvileri her ne kadar sıka (güvenilir) sa da hadîsin kendisi pek sübut bulmamıştır, aynı zamanda el-Hasen'in Abdullah b. Muğaffel'den yaptığı rivayetler ve naklettiği hadîsler üzerinde (şüpheyle) durmak gerekir" demiştir. Nitekim Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Mâîn ve Ebû Hatim er-Râzî ise şöyle demişlerdir: "Şüphesiz ki el-Hasen, Abdullah b. Muğaffel'den işitmiştir, ancak hadîsin isnadında ızdırab vardır. O bakımdan ihticaca sâlih değildir."
Bu konuda ihticaca sâlih olan hadîslerden biri de Ebû Katade'den yapılan şu rivayettir:
"Ebû Katade'nin omuzuna kadar uzanan gür bir saçı vardı. Peygamber (a.s.) Efendimiz'den (onu ne yapacağını) sorduğunda, Efendimiz ona güzel davranmasını (yani bakımını iyi yapmasını) ve her gün tarayıp düzeltmesini emretmiştir."[430]
Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadîsin isnad ve ricali sahihtir. Aynlı, rivayeti İmam Mâlik, el-Muvatta'da nakletmiştir.

Başın Bir Kısmını Tıraş Edip Bir Kısmını Etmemek:

Bu hususta birkaç rivayet nakledilmiştir. Nâfi'in İbn Ömer'den (r.a.) yaptığı rivayette, İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kaza'i yasaklamıştır." Bunun üzerine kendisine denildi ki: "Kaza' nedir?" Cevap verdi: "Başın bir kısmının tıraş edilip bir kısmının kendi haline bırakılmasıdır."[431]
Yine İbn Ömer'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz başının bir kısmı tıraş edilmiş, bir kısmı kendi haline bırakılmış bir erkek çocuk gördü ve onları bundan men'etti de şöyle buyurdu:
"Ya hepsini tıraş edin ya da hepsini kendi haline terkedin!"[432]
Önce kaza' sözü üzerinde durup asıl delâlet ettiği mânayı belirtmemizde yarar vardır. Sonra da ilim adamlarının ve müctehid imamların görüş ve istidlallerini nakletmeye çalışalım. Çünkü kelimenin o dönemde hangi manâda kullanıldığı bilinmedikçe delâlet ettiği hüküm anlaşılmaz.
a) Ebû Dâvud kendi Sünen'inde bu kelimeyi şöyle tefsir etmiştir: "Çocuğun başının tıraş edilip sadece zuâbesinin terkedilmesidir. " Zuâbe, bilindiği gibi şakaklardan sarkan zülüfe denilir. Bundan anlaşılan odur ki, başın orta kısımlarım tıraş edip şakaklara doğru olan kısmını kendi haline bırakmak yasaklanmıştır. Cidden bu tarzda bir tıraş insanın hem görünümünü bozar, hem, de sünnete aykırı düşer. Nitekim bu şekilde tıraş olanların halâ doğu bölgelerinin dağlık ve ücra yerlerinde bulunduğu bir vakıadır.
Enes b. Mâlik'in uzanan zülüflerini, zaman zaman Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in mübarek eliyle tutup okşadığını dikkate alan annesinin onları kesmeyip kendi haline bıraktığını yine Ebû Dâvud rivayet etmektedir. Bu iki rivayet arasında bir taaruz söz konusu değildir. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz'in yasakladığı bu değil, başın orta kısımlarını tıraş edip sadece zülüflerini bırakmaktır.
b) Kamus'ta ise bu kelime şöyle açıklanmıştır: Başı tıraş edip bazı kısımlarını müteferrik biçimde bırakmaktır ki, bu daha çok saçaklanıp birbirinden ayrılan buluta benzetilmiştir.

c) Nevevî Müslim şerhinde başın bir kısmını tıraş etmek demektir. İster orta kısmı tıraş edilip zülüfler bırakılsın, ister başka bir kısmı tıraş edilip başka bir kısmı kendi haline bırakılsın hepsi de bu tabirin kapsamına girer, şeklinde yorumda bulunmuştur.
d) Buhari'de ise kaza' kelimesinin tefsiri yapılırken demiştir ki:
"Ubeydullah başının ön kısmına ve iki yanına işaret ederek şöyle dedi:
"Çocuğun başı tıraş edildiğinde şurada biraz saç, burada biraz saç bırakılması demektir."
Nesâi'nin sahih senedle rivayet ettiği hadîste Ziyad b. Hasın babasından naklen diyor ki:
"Ben küçük yaşta iken babam beni alıp Peygamber (a.s.) Efendimiz'e götürmüş, Peygamber (a.s.) elini benim zülüflerim üzerine koyarak okşamış, ad verip duâ etmiştir."
Böylece İmam Nevevi belirtilen şekilde başın bir kısmını tıraş edip bir kısmını bırakmayı tenzîhen mekruh saymıştır. İmam Mâlik ise, böyle bir tıraşın hem erkek, hem kız çocuklar hakkında mekruh olduğunu belirtmiştir. Mâliki'lerden bazısı erkek çocuklar hakkında mekruh olmadığına kail olmuştur.
Kerahetin illet ve sebebi üzerinde de farklı yorumlar yapılmıştır: Kimine göre, Yahudilere, kimine göre müşriklere benzememek için Peygamber (a.s.) Efendimiz kaza' tıraşını men'etmiştir. Kimine göre, insanın çehresini değiştirdiği, görünümünü bozduğu için yasaklanmıştır. Allah daha iyisini bilir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Saçları kulak yumuşaklarına kadar veya kulak yumuşağını aşar şekilde uzatmak müstehabdır.
2- Saçların her gün bakımını yapmak, tarayıp temiz tutmak sünnettir.
3- Başın tamamını tıraş etmekte bir sakınca yoktur.
4- Başın orta kısmını tıraş edip şakaklardan yana olan kısmını bırakmak mekruhtur.

Sürme Çekmek Çiçek Ve Benzeri Bitkilerin Yağını Sürünmek, Güzel Koku Kullanmak

İslâm Dini, medeniyetlerin önünde yürür. İnsanca yaşamanın bütün esas ve prensiylerini beraberinde taşır. Öylece imânı ibâdetle; bu ikisini hak ve hukuka riâyetle, temizlik, düzenlik ve güzel bir görünümle birleştirip bütünleştirmiştir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in hayatı bu ölçüler içinde geçmiş, medenice yaşamanın en ince misallerini sergileyerek ömrünü noktalamıştır.
İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) temizlik ve sağlıkla ilgili konularda çok duyarlı davranmış, ümmetinden çoğunun veya bir kısmının düzenli şekilde yerine getiremiyeceğini dikkate alarak bazı şeyleri vâcib kılmayıp sünnet derecesinde bırakmıştır. Böylece O, öğretmek istediği hususların önemini belirterek insan için ne kadar lüzumlu olduğuna işarette bulunmuştur.
Gözleri güneşin te'sîrinden korumak ve yüze güzellik, çekicilik kazandırmak için sürme çekmeyi; aile ve toplum içinde şahsiyetli, vakarlı ve nezaketli bir adam hüviyetini korumak için beden ve elbiseyi tertemiz tutmayı, güzel koku sürünmeyi sünnet kılmıştır.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim sürme çekerse onu tek sayıda tutsun. Kim böyle yaparsa güzel yapmış olur; kim de yapmazsa (bunda) bir sakınca yoktur."[433]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bir sürmedanlığı vardı, hemen her gece onunla üç defa şuna, üç defa da buna (sağ ve sol gözüne) sürme çekerdi."[434]
Ahmed b. Hanbel'in bu hususta ki rivayeti ise şu lâfızlarladır:
"Resûlüllah (a.s.) her gece uyumadan önce gözlerine sürme çekerdi; her gözüne üç defa mil ile sürerdi."
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kime güzel koku arzulanırsa onu geri çevirmesin; çünkü o taşınması hafif, kokusu çok güzeldir."[435]
Misk hakkında ise Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"O sizin güzel kokularınızın en iyisidir."[436]
Muhammed b. Ali de diyor ki: Hz. Aişe (r.a.) validemize sordum, dedim ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz güzel koku sürünür müydü?" Cevap verdi:
"Evet, o misk ve anberin erkeğe yakışanını sürünürdü."[437]
Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Şüphesiz ki erkeklerin güzel kokusu, kokusu zahir olup rengi gizli kalanıdır. Kadınların güzel kokusu ise, rengi zahir olup kokusu gizli kalanıdır."[438]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Göze sürme çekmek sünnettir.
2- Her akşam yatarken gözlere üçer defa sürme çekmek müstehabdır.
3- Beden ve elbiseye güzel koku sürmek sünnettir.
4- Erkeklerin kendilerine yakışan kokuyu, kadınların da kendilerine yakışan kokuyu sürmeleri müstehabdır.
5- Güzel kokulardan misk ve anberi tercih etmek müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Dört mezhebe göre, göze sürme çekmek, beden ve elbiselere mübah olan güzel kokulardan sürünmek müstehabdır. Müctehidlerden bir kısmı bunu sünnet saymıştır. Nitekim İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ahmed b. Hanbel bu görüştedir.
b) Hanbeli imamları konuyu şöyle belirtmişlerdir:
Tek sayıda tutarak sürme çekmek, günaşırı güzel koku sürünmek, aynaya bakmak sünnettir. Tek sayı üçtür. Her göze üç defa ardarda sürme mili çekilir. Bazısına göre, sağ göze üç, sol göze iki defa çekilerek tek sayı sağlanır.[439]
c) Mâliki imamları ise şöyle demişlerdir: fitratla ilgili sünnetlerden biri de, misk ve benzeri; insana neş'e veren, göğsü açan, rûhu uyaran, bedene neşat ve kuvvet veren misk ve benzeri koku sürünmektir. Çünkü Enes'in (r.a.) rivayet ettiği hadîste Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Dünyadan bana kadın, güzel koku sevdirilmiş ve namaz da gözümün aydınlığı kılınmıştır."[440]
Ebû Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayette de şöyle buyurmuştur:
"Kime güzel koku arzolunursa onu reddetmesin! Çünkü güzel kokunun taşınması hafif, rayihası güzeldir."[441]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz misk hakkında ise şöyle buyurmuştur:
"O güzel kokuların en iyisidir."[442]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
418 no'lu hadîsin isnadında Ebû Saîd el-Hibrâni el-Hımsî er-Razî bulunuyor ki, onun meçhul olup olmadığı, tartışma mevzuu olmuştur. Ebû Zer'â, "onu tanımıyorum" demiştir. Bazısına göre sahabîdir. İbn Hibban onu sıkat arasında zikretmiştir. Darekutnî ise el-İlel'de onun hakkında farklı görüş ve tesbitlerin bulunduğunu belirtmiştir.
419 no'lu hadîsin rical ve senedi sahih kabul edilmiştir. O bakımdan ilim adamları her gece uyumak üzere hazırlanırken sürme çekmeyi, üç sayıda tutmayı, ve ismid (antimon) maddesinden kullanmayı müstehab saymışlardır.
425 no'lu hadisin râvileri arasında Seyyar b. Hatim ve Selâm b. Miskîn bulunuyor ki, bunlar zayıf kabul edilmişlerdir. Darekutnî el-İlel'inde ikisinin zuâfadan olduğuna işaret etmiştir. el-Hâfiz İbn Hacer ise et-Telhîs'te, hadîsin isnadının hasen olduğunu kaydetmiştir. Diğer ilim adamlarından önemli bir kısmı hadîste geçen "selâse" kelimesinin mânayı ifsad ettiğini söylemişlerdir.[443]
420 no'lu hadîs ise çoğu muhâddîslere göre murseldir, yani senedinden bir sahabi düşürülmüştür. Böylece senedi muttasıl olmadığından onu zayıf kabul edenler olmuştur. Çünkü râvî Hannan bunu Ebû Osman en-Nehdî'den rivayet etmiştir ki, Ebû Osman her ne kadar Peygamber zamanına ulaşmışsa da onu görmemiştir, o halde doğrudan Peygamber'den naklettiği kabul edilemez; ancak ashabdan birinden işittiği mümkündür, o ashabın isminden bahsedilmediği için de hadîs mursel olarak kalmıştır.
Ancak Hz. Enes'in kendisine ikram edilen güzel kokuyu reddetmediği ve, "Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz (kendisine sunulan) güzel kokuyu reddetmezdi" dediği sahih rivayetle sabit olmuştur. Nitekim Tirmizî onun bu rivayetinin hasen olduğunu kaydederek sıhhatında şüphe bulunmadığını belirtmiştir. O bakımdan 420 no'lu hadîs her ne kadar mursel de olsa, manâ yönünden sahih olduğunda şüphe yoktur. Ayrıca İmam Buharî güzel kokuyu reddetmeme konusunu özel bir babda zikrederek rivayetlerin sıhhatına dikkatleri çekmiştir.
423 no'lu hadîs üzerinde de çok durulmuş, muhtelif tarikden geldiğini Tirmizi belirterek İmran b. Husayn'dan (r.a.) yapılan rivayeti şöyle nakletmiştir:
"Şüphesiz ki erkeklerin en hayırlı kokusu, kokusu zahir olup, rengi gizli kalanıdır. Kadınların güzel kokusunun en hayırlısı, rengi zahir olup, kokusu gizli kalanıdır."
Tirmizî bu hadis için "hasenün garibün" demiştir. Böylece muhtelif tariklerden rivayet edilen bu manâdaki hadîslerin sahîh olduğu ağırlık kazanmıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Gözlere tek sayıya dikkat ederek sürme çekmek sünnettir.
2- Özellikle yatağa uyumak üzere uzanırken sürme çekmek müstehab sayılmıştır.
3-Güzel koku sürünmek sünnettir.
4- Erkeklerin daha çok kokusu belirgin olup rengi pek çıp-ak gözle görülmeyen kokuları sürünmeleri, kadınların ise bunun Iksine koku kullanmaları müstehabdır.
5- Misk ve anber gibi kokuları tercihte yarar vardır.
6-Kadınların güzel koku sürünüp sokağa çıkmaları mekruhtur, bu kerahetin tahrîmi olduğu ise ağırlık kazanmıştır.

ABDEST

Abdest namazın şartlarından biridir. O bakımdan farzdır. Arapça buna vudû' denir Abdest suyuna ise (vav) harfinin üstünüyle vedû' tesmiye olunur.
Abdest'in hem kendisi bir ibâdettir, hem de önemli bir ibâdet olan namaz kılmaya, Kabe'yi tavaf etmeye, Mushaf'a el sürmeye geçiş sağlayan bir vasıtadır. O bakımdan beden ve ruh sağlığı üzerinde ciddi te'sirleri kalbi kuvvetlendirmede nazım rolü, sinir sistemini yatıştırıp normale çevirmede tartışmasız etkisi söz konusudur. Mü'minden cin ve şeytanları, mikrop ve zararlı bakterileri uzaklaştırır. Meleklerin daha çok yaklaşmasını kolaylaştırır. Kısacası manevî bir silâh olarak kişiyi birçok maddi ve mânevi düşmanlardan, tehlikelerden korur.
Abdest'in meşruiyetinin delili:
Abdestin meşruiyeti şu üç delille sabit olmuştur:
1- Kitab-ı Kerîm (Kur'ân),
2- Sünnet-i Nebevi (Hadis),
3- İcma'-i ümmet...
Birinci delil:
"Ey imân edenler! Namaza kalkmayı dilediğinizde yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınıza meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın..."[444]
İkinci delil:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Allah sizden birinizin namazını, abdesti bozulduğunda abdest almadıkça kabul etmez."[445]
Üçüncü delil :
Müslüman âlimleri ve fakihleri Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den günümüze kadar abdestin meşruiyeti üzerinde icma' etmiştir.

Abdestte Niyetin Vücubu

Ameller niyetlere göre değer kazanır, sıhhat bulur. Niyet bir bakıma ibâdetle âdeti birbirinden ayırır. Abdest de bir ibâdet olduğuna göre, niyete ihtiyaç vardır. Bu hususta müctehid imamların istidlal ettiği hadîs şudur:
Ömer b. Hattab (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir:
"Ameller ancak niyete göredir ve ancak her kişiye niyet ettiği vardır. O halde kimin hicreti Allah'a ve Resulüne ise, onun hicreti Allah'a ve Resûlünedir. Kimin de hicreti elde edeceği bir dünyalık veya evleneceği bir kadına ise, onun da hicreti hicret ettiği şeyedir."[446]
Hadisin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Cümledeki hasr mantukıyle mi, mefhumuyla mı, manaya konulmuştur, lafzıyla mı bir ifade taşımaktadır? Hakikat mıdır, mecaz mıdır? Muhakkiklere göre mantukıyla hakikî mânayı ifade etmektedir.
2- Ameller ancak niyete göredir; niyetsiz amel ya sahih değildir, ya da kemâl anlamında değildir.
3- Cümle hazf-ı muzaf üzeredir, o da ya "sıhhat" ya da "kemâl" olabilir. Birinci lâfiz mahzuftur diyenlere göre, niyetsiz amel sahih sayılmaz. İkinci lâfiz mahzuftur diyenlere göre, niyetsiz amel kâmil değildir, ama yine de sahihtir.
4- Niyet makasidde mi, vesailde mi şarttır? Makasidde şarttır diyenlere göre, abdestte niyet şart değildir. Çünkü abdest bizatihi maksad değil, maksada vesile ve vasıtadır. Vesailde de şarttır, diyenlere göre, abdestte niyet şarttır.
5- Niyet kalben bir şeyi kasdetmektir. O halde niyetin yeri kalbdir. İster makasidde, ister vesailde kalben niyet getirmek yeterlidir; dil ile getirmeye gerek yoktur. Diğer bir tabirle niyet; kalben bir şeye azmetmektir. Şeriatta ise, niyet Allah'ın rızasını arzulayarak ve hükmüne imtisal ederek irâdenin fiile yönelmesi demektir. Ama hadîste niyet, sözlük mânasına hamledilir.
6- Amel niyetle sıhhat veya kemal bulacağı gibi, ıhlâs da gereklidir. Ihlâssız bir amel, ilâhî rızaya uygun olmadığı gibi, gaye ve hikmetinden de çok uzaktır.
7- Fiil ve amel niyete göre karşılık görür. Yolda bir yitik mala veya düşürülen bir paraya rastlayan kimse onu kendine maletmek üzere alırsa günahkâr olur, sahibini arayıp bulmak ve kendisine ulaştırmak için alırsa, bir sakıncası yoktur. Hüküm niyete göredir.
8- Hicret'in hadîsteki manâsı, Allah'ın yasakladığı şeyleri terkedip uzaklaşmaktır.
Hadîslerin ışığı altında müctehid imamların ve ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Abdest için niyet sünnettir. Niyet asla racî'dir; kurbiyet ve ibâdet asılla ilgilidir; abdestte gerekli değildir. Nitekim âyette abdestin farzları açıklanırken su ile yıkamak ve meshetmek mutlak anlamda emredilmiş, niyet şart koşulmamıştır.[447]
b) Şafii'lere göre:
Abdest alırken "ref'-i hades=(abdestsizliği kaldırmaya) niyet getirmek farzdır. Veya "tuhre (temizliğe) muhtaç olan şeyi mübah kılmaya niyet" edilir ki, bu abdestin farzlarından biridir.
Niyetin vakti yüzü yıkamaya başlarkendir. Bazısına göre, yüzden önce bir sünnet yerine getirilirken, örneğin ağzı çalkalarken veya burna su çekerken de niyet getirmek kâfidir.[448]
c) Hanbelilere göre:
Niyet, kasd ve azim manâsına gelir. "Sefere niyet ettim" demek, ona kasd ve azmettim, demektir. Niyetin bütün hadeslerden temizlenirken getirilmesi şarttır. O bakımdan niyetsiz abdest, gusül ve teyemmüm sahih değildir.
d) İmam Mâlik, Rabi'a, Şâfii' Leys, İshak, Ebû Ubeyd ve İbn Münzir de aynı görüştedirler. Sevri ve rey tarafdarlarına göre, su ile taharette niyet şart değildir; teyemmümde ise şarttır. Çünkü Cenâb-ı Hak *"Namaza kalkınca yüzlerinizi yıkayın..."* buyurarak abdestin şartlarını zikretmiş, bu arada niyeti anmamıştır.[449]
İlgili hadîs hakkındaki diğer görüşler:
Buhari'de hadîsin başında nefy-u isbatı ifade eden (innemâ) edatı zikredilmemiştir. Diğer hadîs kitaplarından bir kısmında "niyet" kelimesi çoğul olarak nakledilmiştir.
Hafiz Ebû Said Muhammed b. Ali el-Haşşab diyor ki:
"Bu hadîsi, Yahya b. Saîd'den 250'ye yakın insan rivayet etmiştir."
Ebû İsmail el-Herevi Abdullah b. Muhammed el-Ansari diyor ki:
"Ben bu hadîsi, Yahya b. Saîd'in arkadaşlarından 700 kişiye yakın râvîden dinleyip yazdım."
İbn Mende kendi Müstahrec'inde bu hadîsi yirmiden fazla sahabinin Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet ettiğini yazar.
Hadis taşıdığı mâna ve hükümlerle İslâm kavaidinden önemli bir kaideyi kendinde taşır. Bazı ilim adamlarına göre, İslâm fıkhı'nın üçte birini teşkil etmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ameller niyete göre sıhhat ve kemal kazanır. Niyetsiz bir amel üç mezheb imamına göre, sahih değildir. Ebû Hanîfe'ye göre, kâmil değildir, ama sahihtir.
2- Fiiller niyete göre karşılık görür. Nitekim yapılan bir akidde kasdedilen mâna başka, lâfiz da başka olursa, itibar mânayadır, kaidesi bu hadîse dayanır. Ayrıca "Bir işten maksad ne ise hüküm ona göredir" kaidesi de aynı hadisin kapsamına girenlerden biridir. Meselâ bir şey hem helâllik, hem haramlık vasfını taşıyorsa bunlardan hangisi kasdedilerek işlenmişse ona göre hüküm alır. Yerde bulunan bir eşyayı, sahibini bulup vermek için almak helâldir. Kendine maletmek için almak ise haramdır.[450]
3- Hadîsteki hazf-ı muzaf "sıhhat" takdir edilince, abdestte niyet farz olur; "kemal" takdir edilince sünnet olur. O bakımdan üç mezhebe göre, abdestte niyet farzdır. Hanefi mezhebine göre, sünnettir.
4- Fenalıkları terketmek bir hicrettir. Kim ilâhî rızayı tahsili kasdederek kötülüklerden kaçınırsa, onun hicreti Allah ve Resülünedir. Kim de dünyalık elde etmek veya bir kadınla evlenmek niyetiyle yola çıkarsa, onun hicreti dünyalığa ve kadınadır.

Abdest Alırken Besmele Çekmek

Besmele, "Bismillâhi'r-Rahmani'r-Rahîm"in veya "Bîsmillâhî"nin kısaltılmışıdır. Allah'ın mülkünde O'nun verdiği nimetlerden yararlanırken, bir işe başlarken O'nun adını anmak kadar tabii ne olabilir? O bakımdan Besmele; işe başarı, rızka feyiz, ömre berekettir. Onsuz başlanan her iş kısır ve feyizsizdir.
Özellikle ibâdete başlarken Allah'ın ismini anmak, ibâdetin maksad ve amacını yansıtır.
Abdest almaya başlarken besmele çekmek sünnet midir, vâcib midir, yoksa müstehab mıdır? İlgili hadîsleri nakledip müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş ve yorumlarını açıkladıktan sonra, bu sorunun cevabı anlaşılır.
İlgili hadisler:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Abdesti olmayanın namazı yoktur; üzerine Besmele çekmeyenin abdesti yoktur."[451]
Aynı mealde bir diğer hadîsi Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce Saîd b. Zeyd'den (r.a.) rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebû Saîd'den de (r.a.) bu mealde bir hadîs rivayet edilmiştir.
İmam Buharı ise şöyle demiştir:
"Bu konuda en güzel şey, Rebah b, Abdurrahmân'ın hadîsidir ki, bundan Saîd b. Zeyd'in rivayet ettiği hadîsi kastedmiştir."[452]
İshak b. Rahuye'den, Tesmiye hakkında en sahih hadîs hangisidir? diye sorulduğunda o, Ebû Saîd'in rivayet ettiği hadîsi zikretmiştir.
Hadis-i şerîf'in açık delâletinden şu hüküm anlaşılmaktadır:
1- Abdest üzerine Besmele çekmek vacibdir.
2- Besmelesiz abdest sahih değildir.
Hadîsin zahirinden bu hüküm anlaşılmaktaysa da konuyla ilgili diğer hadîsler dikkate alındığında başka hükümler ortaya çıkmaktadır. O bakımdan rivayet edilen hadîslerin ışığında müctehid imamların ve ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşlerini tesbit etmek gerekir:
a) Hanefilere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de Besmele'dir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdeste başlarken Besmele çekmiş ve buna devam etmiştir. Bu da abdestte Besmele çekmenin sünnet olduğuna delildir.[453]
b) Mâlikî'lere göre:
Abdest üzerine Besmele çekmek farz (vâcib)dir. Ancak kişi abdest alırken unutursa, o takdirde zorluğu savmak için kalb ile tesmiye, lisan ile tesmiye yerine geçer. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz, *"Besmele çekmeyenin abdesti yoktur..."* buyurmuştur.[454]
c) Şafiî'lere göre:
Abdestin başlangıcında Besmele çekmek sünnettir. Başlangıçta bunu terkederse abdest esnasında çeker.[455]
İmam Şafiî diyor ki:
"Adamın abdestinin başında Aziz ve Celîl olan Allah adını anmasını müstehab (sünnet) [456] görüyorum. Yanılır da anmazsa, eğer abdestini henüz bitirmemişse hatırladığı yerde anar, Besmele'yi unutarak veya kasden terkederse –inşâallah- abdesti bozulmaz."[457]
d) Hanbelî'lere göre:
Ahmed b. Hanbel'in mezhebinin zahirine göre, her türlü hadesten taharette Besmele çekmek sünnettir. Bu, onun arkadaşlarından bir cemaatten rivayet edilmiştir. El-Hılâl diyor ki:
"İmamdan yapılan müstekarr rivayette, Besmele'nin terkinde bir sakınca olmadığı yolundadır."
İmamdan yapılan diğer bir rivayette ise abdestte Besmele çekmenin vâcib olduğu belirtilmiştir. Ebûbekir bu rivayeti seçmiştir. El-Hasen ve İshak'ın da mezheplerinin görüşü bu doğrultudadır.
İmam Ahmed, b. Hanbel, "Bu babda Ebû Saîd'in hadîsi en güzelidir!" demiştir.[458]
Konuyla ilgili hadîslerin tenkidi ve ilgili rivâyetlerin tahlili:
Ebû Cafer et-Tahavî 436 nolu hadîsi iki ayrı tarikten rivayet emiştir: Birincisi, Rebah tarikiyle Abdurrahman b. Ebî Süfyan'dan, o da babaannesinden rivayetle Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittiği şeklindedir. İkincisi, Abdurrahman b. Ebi Süfyan'ın babaannesinin doğrudan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittiği şeklindedir. Bir üçüncüsü ise, yine Rebah tarikiyle İbn Sevbân'dan, o da Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayetidir.
Bir cemaat bu üç rivayete dayanarak, namaz için alınan abdest üzerine Besmele çekmeyen kimsenin abdesti yeterli değildir, diyerek ihticacda bulunmuşlardır. Diğer bir cemaat ise onlara muhalefet ederek abdesti üzerine Besmele çekmeyen kimse sadece isabet etmiş sayılır, demişlerdir.[459]
İkinciler bu konuda şu rivayetle ihticac etmişlerdir: "Muhacir b. Kunfuz (r.a.) demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) abdest alırken kendisine selâm verdim, selâmımı cevaplamadı. Abdestini bitirince buyurdu ki:
"Selâmını cevaplamam hususunda beni engelleyen bir şey yoktu, ancak abdestsiz bir halde Allah'ı anmayı hoş görmedim de ondan selâmını cevaplamadım."
Bu rivayet Resûlüllah'ın (a.s.) abdest alırken Besmele çekmediğine, çünkü abdest almadan Allah'ın ismini anmayı hoş görmediğine delâlet etmekteyse de sıhhat derecesi üzerinde durulmuş ve cumhur bu hadîsin ihticaca dayanak olamıyacağını belirtmiştir.[460]
Yine 436. hadis anlamında Darekutni ve Beyhakî şu hadisi nakletmişlerdir:
"Üzerine Allah'ın ismini anmayan kimse abdest almamıştır. Abdest almayan kimse de namaz kılmamıştır."
Bunun isnadında Mahmud b. Muhammed ez-Zaferî vardır ki bu zat kaviy değildir. Darekutnî de aynı görüştedir. Zehebi onun bu halini Mîzanü'l-İ'tidal'de belirtmiştir.
Taberâni'nin el-Evsat'ta Ebû Hüreyre (r.a.)'den yaptığı rivâyette Resûlüllah (a.s.) ona şöyle buyurmuştur:
"Ya Ebâ Hüreyre! Abdest aldığın zaman Bismillah ve El-hamdu lillâh söyle. Çünkü senin amelini yazan Hafeze melekleri, abdestin bozuluncaya kadar aldığın o abdestten dolayı senin için devamlı iyilik yazarlar."
Bu hadîsin rivayetinde Amr b. Ebî Seleme, İbrahim b. Muhammed'den rivayet etmiştir ki, bu zâtın yani Amr'ın isnadı vahidir, (boş ve esassız) [461] İbn Maîn, onun zayıf olduğunu söylerken İbn Hibban onu sıkat arasında anmıştır. Ebû Hatim ise, "O'nun rivâyetiyle ihtacac yapılmaz" demiştir.[462]
Abdest alırken Besmele çekme hakkında ilim adamlarının tesbitleri:
"Hafiz Bezzar diyor ki:
"Bu babda yapılan bütün rivayetler kaviy değildir."
"el-Akiylî diyor ki:
"Bu babdaki isnadlarda bir yumuşaklık vardır, yani pek sağlam değildir."
"Ahmed b. Hanbel diyor ki:
"Bu babda en güzel şey, Ebû Said'in hadîsidir. Bununla beraber Abdest'te Besmele çekmek hakkında sahih bir hadîs bilmiyorum. Bu hususta en kuvvetlisi Kesîr b. Zeyd'in hadisidir."
"İshak diyor ki:
"Ebû Sâid'in hadîsi, bu babda en sahih olanıdır. İsnadında ise iki meçhul söz konusudur."
"Buharî diyor ki:
"Bu babda en güzel şey, Rebah b. Abdurrahman'ın hadîsidir."[463]
Bu mealde Kesîr b. Zeyd'den rivayet edilen hadîs hakkında Hakim kendi Müstedrek'inde hasîh olarak belirlemiştir.
Tirmizi el-Ilelü'1-Kebîr'inde Muhammed b. İsmail'den şunu nakletmiştir: "Rebah b. Abdurrahman münkerü'l-hadistir."
Görüldüğü gibi, abdest alırken Besmele çekmekle ilgili hadîsler üzerinde hayli görüş ve tesbitler mevcuttur; kimi sahih olmadığını, kimi kaviy olmadığını belirtmiştir. Kimi de sıhhatına kail olmuştur. Bunların hepsini biraraya getirdiğimizde karşımıza reddi mümkün olmayan bir sonuç çıkar, o da, abdest alırken besmele çekmenin sünnet olduğudur.[464] Çünkü bir konu hakkında sözü edilen doğrultuda birden fazla rivayetlerin mânaları birbirini kuvvetlendirdiği takdirde, zayıf kaviy kabul edilir ve hükme medar sayılır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest'te Besmele çekmek sünnettir.
2- Besmelesiz abdest almak kâmil anlamda bir abdest sayılmaz.

Ağzı Çalkalamadan Önce Elleri Yıkamanın İstihbabı

Ellerimiz eşya ile en çok temas halinde olan organımızdır. O bakımdan sık sık yıkanması ve temiz tutulması gerekir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yemekten önce ve sonra ellerini yıkamayı ihmal etmediği gibi, abdestten önce de onları üç kere iyice yıkamayı ihmal etmemiştir. Çünkü kir ve mikroplardan arınmış bir elle ağza su almak, burna su çekmek ve diğer organları yıkamak çok daha sıhhidir.
Konuyla ilgili hadisler:

Evs b. Evs es-Sakafî (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i abdest alırken gördüm, (önce) âvucuna su alıp iki elini üç defa yıkadı."[465]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sizden biriniz uykusundan uyandığında elini üç defa yıkamadıkça (içinde abdest suyu bulunan kaba)daldırmasın; çünkü o elinin nerede gecelediğini bilmez."[466]
Buhari de aynı hadîsi rivayet etmiş ancak "üç defa" sözünü zikretmemiştir. Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetinde ise, hadîsin baş kısmı şu lâfızla yazılmıştır:
"Sizden biriniz gece (uykusun)dan uyandığında..."
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette ise buna yakın bir ifâde kullanılarak Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir:
"Sizden biriniz uykusundan uyandığında, elini üç defa yıkamadıkça kaba sokmasın; çünkü o elinin nerede gecelediğini veya nerede dolaştığını bilmez."[467]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest almadan önce elleri üç defa yıkamanın meşru, bir sünnet olduğu ortaya çıkıyor.
2- Abdestten önce elleri yıkamak vâcib veya sünnettir.
3- Her uykudan uyanıldığında elleri yıkamak müstehab veya vâcibdir.
4- Sadece gece uykusundan değil, gündüz uykusundan uyanıldığında da elleri yıkamak sünnet veya vâcibdir.
5- Buradaki illet ellere necasetin bulaşma şüphesidir. O halde ellere murdar bir şey dokunduğunda üç defa yıkamak gerekir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ihticac, istidlal ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de, uykudan uyanan kimsenin ellerini su kabına sokmadan önce bileklere kadar yıkamasıdır. Farzdır diyenler de var. Onlardan kimine göre gece ve gündüz uykusundan uyanan kimse için, kimine göre sadece gece uykusundan uyanan kimse için farzdır. Çünkü hadîste yıkamadan ellerin kaba sokulması yasaklanmıştır, bu da onun farz olduğuna delâlet eder.
Biz Hanefilere göre, eğer elleri kaba sokmadan yıkamak vâcib olsaydı, bu ya hadesten, ya da necisten dolayı olurdu. Birincisine yol yoktur. Zira hadesten dolayı yıkamak ancak bir defa vâcibdir. Uykudan uyanan için ellerini yıkamasını vâcib kılacak olursak, o takdirde hadesten dolayı iki defa yıkama vâcib olur ki, bu ikinci defaya yol yoktur. Necis ise belli değildir, sadece mevhumdur. Nitekim hadîste de *"Elinin nerede gecelediğini bilmez..."* cümlesiyle buna işaret edilmiştir. Hem asıl olan taharettir. Necaset şüpheyle sabit olmaz. O bakımdan hadîsteki yasak tenzihidir, tahrimî değildir.[468]
b) Şâfiillere göre:
Abdestten önce iki eli bileklere kadar yıkamak sünnettir. Eğer ellerinin temiz olduğuna kesin bilgisi yoksa, o takdirde üç defa yıkamadan içinde az su bulunan kaba daldırması mekruhtur.[469]
c) Mâlikîlere göre:
Mükellefin işlediği zaman sevaba ereceği, terkettiği takdirde azaba uğramıyacağı müekked sünnetlerden biri, abdestten önce iki eli bileklere kadar yıkamasıdır. Bu sünnet ancak eller kaba sokulmadan önce gerçekleşir.[470]
d) Hanbelilere göre:
Abdestin evvelinde -uykudan kalkılmış olsun olmasın- iki eli yıkamak sünnettir. Çünkü kaba daldırılan ve abdest azasına su taşıyan ellerdir. O bakımdan ellerin yıkanması abdestin bütünüyle ilgilidir. Nitekim Peygamber (a.s.) Efendimiz öyle yapardı. Hz. Osman (r.a.), Peygamber'in (a.s.) abdestini vasfedip anlatırken demiştir ki:
"Peygamberimiz abdest için su ister, önce iki eline üç defa döküp yıkadıktan sonra onları kaba sokardı."
Uykudan kalkıldığının dışında, Buhari ve Müslim'in ittifakla aldıkları rivayette, elleri yıkamak vâcib değildir. Uykudan kalkıldığında ise vücubu hakkındaki rivayetler farklıdır: İmam Ahmed'in bunun vücubuna kail olduğu rivayet edilmiştir ki, mezhebin zahir olanı da budur. Ebûbekir de (r.a.) bu kavli ihtiyar etmiştir. Aynı zamanda İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve Hasan el-Basri'nin de mezhebi bu doğrultudadır. el-Hasan'a göre, bu hususta gece uykusuyla gündüz uykusu arasında fark yoktur.[471] Konuyla ilgili diğer hadîsler ve rivayetler: Buhari'nin Mâlik tarikıyla Ebû Hüreyre'den (r.a.) yaptığı rivayette, yukarıda geçen hadîsleri kuvvetlendirir mahiyette şöyle buyurulmuştur:
"Sizden biri abdest aldığı zaman burnuna su çektikten sonra sümkürsün. Kim de abdest bozduktan sonra temizlendiğinde onu tek sayıda tutsun. Sizden biri uykusundan uyandığında, ellerini (su) kabına sokmadan yıkasın. Çünkü sizden biri elinin nerede gecelediğini bilmez."
Müslim'in Ebû Salih tarikıyla Ebû Hüreyre'den (r.a.) yaptığı rivayette ise şöyle buyurulmuştur:
"Sizden biri (uykusundan) kalktığı zaman, ellerini üç defa yıkamadıkça (su) kabına daldırmasın! Çünkü o elinin nerede gecelediğini bilmez."
İbn Mâce'nin Ebû Zübeyr hadisinden naklen Câbir (r.a.)'den yaptığı rivayette buyurulmuştur ki: *"Sizden biri uykudan kalktığı zaman abdest almak istiyorsa, elini yıkamadan (su) kabına sokmasın. Çünkü o, elinin nerede veya neyin üzerinde gecelediğini bilmez."*
"Elini daldırmasın" cümlesi, sadece Bezzar'ın Müsnedinde te'kîd nun'uyla rivayet edilmiştir. Hafiz Bezzar Hişam b. Hasan hadîsini Ebû Hüreyre'den merfuân rivayetle şöyle nakletmiştir:
"Sizden biri uykusundan uyandığı zaman elini, elbette, üzerine su döküp yıkamadıkça abdest suyuna daldırmasın!"
Hadîslerin hepsi de sahihtir. Ancak abdestten önce elleri üç defa yıkamak uykudan kalkıldığı zamana mı hastır, yoksa her abdest alındığı zamanlara da mı şâmildir? İlim adamlarının (nüans) farklı görüşleri vardır. Gerek İbn Hacer, gerekse şârih Ebulhayr Nurü'l-Hasan, Hz. Osman'ın (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz'in abdestini vasfederken su istediğini ve önce iki elini üç defa yıkadığını delil göstererek, abdestten önce iki üç defa yıkamanın sünnet olduğunu ve ilim adamlarının bu hususta ittifak ettiklerini belirtmişlerdir.[472]
Ahmed b. Hanbel ise, gece uykusundan kalkıldığında elleri yıkamadan su kabına sokmanın tahrîmen mekruh, gündüz uykusundan kalkıldığında ise tenzîhen mekruh olduğunu söylemiştir. Çünkü hadîste gece uykusu tasrîh edilmiştir.
Şevkani'ye göre, abdestten önce elleri üç defa yıkamak gece veya gündüz uykusundan kalkıldığı zamana has olmayıp ellerde necaset şüphesi olduğu her zamanla ilgilidir, o bakımdan ne zaman elinde necaset şüphesi doğarsa, onu yıkamadan kaba sokması mekruhtur.[473]
Cumhura göre, abdestten önce elleri üç defa yıkamak mendubdur. Ahmed b. Hanbel ise, hadîsteki emri vücuba hamletmiştir.
Yapılan sahih tesbitlere göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in abdestten önce, uykudan kalkmış olsun olmasın, ellerini üç defa yıkadığı anlaşılmıştır. Böylece hadîsteki emir, uykudan kalkıldığı zaman için te'kîd ifade eder, sair zamanlarda te'kîd söz konusu değildir.
Çünkü "yıkasın" emri, necis olduğu kesin bilinmeyen elleri yıkamakla ilgilidir, o halde nedb ifade eder. Bu manâyla "daldırmasın, sokmasın" emri de kerahet ifade eder. Necis olduğu kesin bilindiği takdirde, yıkanması mutlaka vâcib olur. Hadîste ise, "ellerinin nerede gecelediğini veya neyin üzerinde gecelediğini bilmez" cümlesi emrin ve nehyin illetini beyân içindir ki, ellerin murdar bir yere dokunmuş olabileceği şüphesini yansıtır. O bakımdan cumhurun görüşü daha sıhhatlidir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Gece uykusundan uyanıldığında abdest almak isteyen kimsenin iki elini -abdest alacağı su kabına daldırmadan önce- üç defa yıkaması müekked sünnettir.
2- Gündüz uykusundan kalkıldığı zaman, buna kıyas edilerek aynı hükmü taşır.
3- Sair zamanlarda abdestten önce elleri üç defa yıkamak mendubdur. Sünnet diyenler de var. Nitekim İmam Şafiî'ye göre, sünnet ve mendub eşanlamlı kelimelerdir.
4- Abdest dışındaki zamanlarda da ağzı çalkalamak, burna su çekmek isteyen kimsenin önce ellerini üç defa yıkaması sağlık yönünden müstehabdır.[474]

Abdestte Ağzı Çalkalamak, Burna Su Vermek

Ağız ve burun mikropların en çok girdiği kanallardır. Havayı devamlı içindeki tozuyla, mikrobuyla teneffüs etme yollarıdır. O bakımdan sık sık su ile yıkanıp temizlenmeleri emredilmiştir. Özellikle günde birkaç defa abdest aldığımızda bu iki organı temiz su ile üçer defa yıkayıp temizlememiz son derece önemlidir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu temizliği hiçbir abdestinde ihmal etmemiştir. Ancak ağza su alıp çalkalamak, burna su verip sümkürmek sünnet midir, yoksa vâcib midir? sorusu hatıra gelebilir. Konuyla ilgili müctehid imamların istidlal ve ihticaclarını naklettiğimizde bu sorunun cevabı verilmiş olacaktır. Şimdi ilgili sahih hadîsleri naklediyoruz:
Osman b. Affan (r.a.)'dan yapılan rivayette, o bir (su kabı) istedi ve önce üç defa iki eline döküp yıkadıktan sonra sağ elini kaba sokup (su aldı ve) ağzını çalkaladı, burnuna su verdi. Sonra yüzünü üç defa yıkadı; iki elini dirseklere kadar üç defa yıkadı, sonra başını meshetti, sonra da iki ayağını topuklara kadar üç defa yıkadı ve sonra şöyle dedi:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i benim bu abdestim gibi abdest aldığını gördüm ve abdestten sonra buyurdu ki:
"Kim benim bu abdestim gibi abdest alır, sonra iki rek'ât namaz kılar da kendi nefsinden söz etmez (nefsini dünya işleriyle meşgul etmez) se, Allah onun geçmiş günâhlarını bağışlar."[475]
Ali (r.a.)'den yapılan rivayette, o abdest suyu istedi ve ağzını çalkaladı, burnuna su verip sol eliyle sümkürdü ve bunu üç defa tekrarladıktan sonra şöyle dedi:
"Bu, Peygamber (a.s.) Efendimizin abdestidir!"[476]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdestten önce elleri üç defa yıkamak sünnettir.
2- Abdest alırken ağza su alıp çalkalamak, burna su verip sümkürmek sünnettir. (Kimine göre vâcibdir).
3- Yüze, iki kolu dirseklere kadar, ayakları topuklarına kadar birer defa yıkamak farz, ikinci ve üçüncü defa yıkamak sünnettir.

4- Başı meshetmek farzdır. Bu bir defa yapılır, ikinci ve üçüncü defa meshetmek meşru kılınmamıştır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefîlere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de, ağıza su alıp çalkalamak, burna su çekip sümkürmektir. Hadîsçilere göre, bunlar hem abdestte, hem gusülde farzdır. Ahmed b. Hanbel de onlardan biridir. İmam Şafiî bu ikincisinin hem abdestte, hem gusülde sünnet olduğuna kaildir. Hadîsçiler, Resûlüllah (a.s.) abdestte ağıza su verip çalkalamaya, buruna su çekip sümkürmeye devam ettiğiyle ihticac etmişlerdir. İmam Şafiî ise, cenabetten dolayı gusletme emri bedenin zahiriyle ilgilidir, bâtınıyla değil, diyerek ağız ve burunun iç kısmının bedenin batınından olduğunu dikkate almıştır. O bakımdan abdest ve gusülde ağız ve burnun iç kısmını yıkamanın vâcib olmadığı görüşünü ortaya koymuştur.
Biz hanefîlere göre ise, abdest konusunda vâcib (bu tabirden maksad farzdır) olan, üç azayı yıkamak ve başı meshetmektir, ağız ve burnun içi bu azaya dahil değildir. Gusülde ise durum böyle değildir.[477]
b) Şâfiîlere göre:
Abdestte ağzı çalkalamak, burna su verip sümkürmek sünnettir.
Buharî ve Müslim'in naklettikleri rivayet bunların sünnet olduğuna delâlet etmektedi: *"Ağzınıza su alıp çalkalayın, burnunuza su çekip sümkürün!"* mealindeki rivayet ise zayıftır. Abdestte ağız ve burnu ardarda üçer avuç su ile veya birer avuç su ile üçer defa yıkamak efdaldır.[478]
Bu konuda Şafiî'lerden el-Gamravî ise şöyle demiştir: Abdestin sünnetlerinden biri de ağıza su alıp çalkalamak, buruna su çekip sümkürmektir. Mezhebin daha zahir kavline göre, ikisi arasını az bir fasılayla ayırmak, yani önce ağızı yıkayıp bitirmek, sonra burnu yıkamak efdaldır. Ayrıca bu hususta en sahîh tesbite göre, bir avuç su ile ağzı üç defa çalkalamak ve yine bir avuç su ile burnu belirtilen şekilde yıkamak kâfi gelir.[479]
c) Hanbelî'lere göre:
Ağız ile burun yüzden sayılır. O halde ağza su alıp çalkalamak burna su çekip sümkürmek abdestte ye gusülde vâcibdir. Çünkü her iki taharette de yüzü yıkamak vâcibdir. Ağız ve burun yüzden bir kısımdır. Mezhebin meşhur kavli budur.[480]
Ağzı çalkalamada, burna su çekmede mübalâğa ise müstehabdır; öyleki ağza bol su alınıp iyice çalkalanır. Buruna bol su çekilerek her defasında sol el ile sümkürülür.[481]
d) Mâlikilere göre:
Ağza su verip çalkalayarak dökmek, burna su çekip sümkürmek sünnettir. Sadece ağıza su alıp çalkalamak, burna su verip nefesle çekmemek yeterli değildir. [482] Hanefîlere göre, yeterliyse de afdal olanı terkedilmiş sayılır.
e) İbn Ebi Leylâ, Hammad b. Süleyman ve İshak'a göre, ağız ve burnu abdest alırken yıkamak vâcibdir. Şevkanî de aynı görüştedir.
f) Ebû Sevr, Ebû Übeyd, Davud ez-Zahiri ve Ebûbekir b. Münzir'e göre, burna su çekip sümkürmek hem abdestte, hem gusülde vâcibdir. Ağzı yıkamak ise bu ikisinde de sünnettir.[483]
Bunlar Ebû Hüreyre'den rivayet edilen şu sahih hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Sizden biri abdest aldığında burnuna su çektikten sonra sümkürsün!"
"Abdest aldığın zaman burnuna su çekip sümkür!"[484]
Sünnettir diyenler ise, daha çok *"On şey fıtrattandır..."* hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Hafiz ise et-Telhis'te bu rivayeti reddederek, hadisin başında "On şey" lâfzı yoktur, demiştir. Sadece "Fıtrattandır..." lafzıyla rivayet tesbit edilmiştir. Ayrıca İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet edilen şu hadîsle de istidlal etmişlerdir:
"Ağzı çalkalamak, burna su çekmek sünnettir."[485]
Hafiz İbn Hacer bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak Kur'ân'da ağza su alıp çalkalamak, burna su vermek zikredilmemiştir. Sadece Peygamber Efendimiz'in sünnetiyle sübût bulmuştur.
Vâcibdir diyenlerin istidlal ettikleri hadîslerden biri de Hz. Aişe (r.a.) validemizden rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Ağza su alıp çalkalamak, burna su verip sümkürmek mutlaka gerekli olan abdesttendir."[486]
Bunun da zayıf olduğu söylenir.
Abdest azasını üç defa yıkamak vâcib midir? İlim adamları, abdest azasını bir defa yıkamanın vâcib olduğunda icma' etmiştir. İkinci ve üçüncü defa yıkamanın sünnet olduğunda ittifakları vardır. Çünkü yapılan sahih tesbitlere göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazan abdest azasını birer defa yıkamakla yetinmiştir. İkişer defa yıkadığı da vakidir. Eğer vacib olsaydı mutlaka üçer defa yıkardı. Hem âyetteki emir tekrarı gerektirmiyor.
Konuyla ilgili iki sahih hadîs daha rivayet edilmiştir:
"Sizden biriniz abdest aldığı zaman burnuna su alıp sümkürsün."[487]
Ebû Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdestte ağzı su ile çalkalamayı, burna su çekip sümkürmeyi emretti."[488]
Bu husustaki emir, te'kîd anlamınadır, yani abdestte ağız ve burnu yıkamamızı te'kiden sünnet kılmıştır, demektir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdestte ağza su alıp çalkalamak kimine göre vâcib, kimine göre sünnettir.
2- Abdestte ağız ve burnu üçer defa yıkamak sünnettir.
3- Ağzın ve burnun içi, kimine göre bedenin zahirinden, kimine göre batınındandır. Birincilere göre, abdest ve gusülde bu iki azayı yıkamak vâcibdir. İkincilere göre, sünnettir.
4- Abdest azasını birer defa yıkamak farzdır; ikinci ve üçüncü defa yıkamak sünnettir.
5- Başı bir defa meshetmek farzdır. İkinci ve üçüncü defa meshetmek meşru kılınmamıştır.

Burna Su Çekmede Mübalağa

Burun daha önce de belirttiğimiz gibi, havayı teneffüs etme ve koku alma organımızdır. O bakımdan havada gözle görülemiyecek kadar küçük olan bazı mikropları, bakterileri teneffüs edilen havayla birlikte ciğerlerimize, hiç değilse burnumuzun derinliklerine aktarmaktayız. Burundaki kıllar ve sümüksü doku toz ve mikropların hemen ciğere inmesine engel teşkil eder. Öyleki, hava burundan geçerken ısınır, ıslanır, tozları temizlenir. Bununla beraber burnumuzu birkaç defa iyice yıkayıp temizlememiz, sağlığımızı koruma bakımından çok önemlidir. İslâm Dini, abdest ile bu imkânı sağlamıştır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her abdest aldığında hem ağzına iyice su doldurup çalkalar, hem de burnuna bol miktarda su çekip temizlerdi. Bu O'nun güzel sünnetlerinden ve koruyucu hekimlikle ilgili tavsiyelerinden biridir.
İlgili hadîsler:
Lakıyt b. Sabrete'den (r.a.) yapılan rivayette şöyle nakletmiştir:
Peygamberimiz (a.s.) Efendimiz'e, Ya Resûlellah! Abdestten bana haber ver, dedim Buyurdu ki: *"Tastamam abdest al, parmaklar arasını hilâlle ve burna su çekip temizlemede mübalağa yap, meğer ki oruçlu bulunasın (o takdirde burnuna fazla ve mübalağa ile (çekme)"*[489]
İbn Abbas (r.a.)'den yapılan rivayette ise, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"(Abdest alırken) burna iki veya üç defa mübalağayla su çekip sümkürün!"[490]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Her organı üç defa kapsarcasma yıkamak müekked sünnettir. Bir defa yıkamak ise farzdır.
2- El ve ayak parmakları arasına su nüfuz edecek şekilde dikkat gösterip hilâllemek de sünnettir. Bu, parmaklar arasındaki kirleri iyice gidermeye yönelik bir emirdir.
3- Buruna iyice ve bol miktarda su çekip yeterince temizlik yapmak da sünnettir. Buna vâcib diyenler de olmuştur. Ahmed b. Hanbel de onlardan biridir.
4- Gerek ağız ve burnu, gerekse diğer abdest azasını üç defa yıkamak vâcib değildir. Çünkü Peygamber (a.s.): *"Buruna iki veya üç defa mübalağayla su çekip sümkürün!"* buyurmuştur ki, bu farzın hir defayla gerçekleştiğine, ikinci ve üçüncü defa yıkamanın farzı ikmal etmek için sünnet olduğuna delâlet eder. Nitekim diğer sahih rivayetlerde de Resûlüllah'ın (a.s.) bazan abdest azasını bir defa yıkadığı görülmüştür. Bununla ümmetine o konula bilgi ve ölçü verdiği kesindir.
Diğer rivayetler:
a) 473 no'lu hadîsi aynı zamanda İmam Şafiî, İbn Cârud, İbn Huzeyme, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakı İsmail b. Kesir el-Mekkî tarıkıyle Âsim b. Lakıyt'ten rivayet etmişlerdir.
Râvî Âsım'dan sadece İsmail rivayet etmiştir; o bakımdan pek tanınmamış sayılır. Hafiz İbn Hacer ise yaptığı araştırma neticesi, başkasının da ondan rivayet ettiğini tesbit etmiştir. Tirmizi ise, Asım'dan yapılan rivayetin sahîh olduğunu söylemiş, İbn Kattan da ona katılmıştır.
b) Bu konuda ed-Devlâbi'nin es-Sevrî hadîsini rivayetle şu lâfızları nakletmiştir:
"Ağzı çalkalamakta, ve burna su çekmekte mübalağa eyle, meğer ki oruçlu bulunasın..."
c) Ebu Davud'un Ebû Âsim tarikiyle İbn Cüreyc'den, onun da İsmail b. Kesîr'den yaptığı rivayette ise şöyle denilmiştir:
"Abdest adığın zaman ağzına su alıp çalkala!"
İbn Hacer bu rivayetin isnadının sahîh olduğunu tesbit etmiştir. İmam Nevevî de 473 no'lu Lakıyt b. Sabrete'nin hadîsinin isnadlarının sahîh olduğuna dikkatleri çekmiştir. İbn Sa'd de râvilerinin sıkat güvenilir olduğunu söylemiş, Ebû Hatim de aynı kanaati belirtmiştir.

Sakaldan, Çeneyi Aşan Kısmının Abdestte Yıkanmasıyla İlgili Hadisler

Saç ve sakal da ince tozların, mikropların yerleştiği yerlerden biridir. O bakımdan, saç ve sakalı günde birkaç defa yıkayıp temizlemek, tarayıp güzel koku sürmek sünnet kılınmıştır. Özellikle abdestte bu gibi yerlerin temizlenmesine atıflar yapılmış, tavsiyelerde bulunulmuştur.
Amr b. Anbese (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle nakletmiştir:
"Ya Resûlellah! Abdest hakkında bana bir şeyler anlat." Bunun üzerine Efendimiz buyurdu ki:
"Sizden herhangi bir adam abdestini (Hakk'ın rızasını umup) kurbiyet sağlamak için alır, ağzına su alıp çalkalar, burnuna su çekip sümkürürse mutlaka ağzındaki ve burun deliklerindeki hatâları su ile beraber düşüp gider. Sonra Allah'ın emrettiği şekilde yüzünü yıkarsa, mutlaka yüzündeki hatâları sakalının kenarlarından su ile birlikte dökülüp gider. Sonra iki elini dirseklere kadar yıkarsa, mutlaka ellerindeki hatalar parmak uçlarından su ile birlikte düşüp gider. Sonra başını meshederse, mutlaka başındaki hatâlar kıllarının kenarlarından su ile birlikte düşüp gider. Sonra da ayaklarını topuklarına kadar yıkarsa, mutlaka ayaklarındaki hatâlar parmak uçlarından su ile birlikte düşüp gider."[491]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Hatâlardan maksad, küçük günâhlardır. Toz ve mikropları da buna ekleyebiliriz. Çünkü diğer rivayetlerde: "büyük günâhlardan kaçındığı sürece" diye bir tahsis yapılmıştır.
2- Ayakları yıkamak farzdır. Abdestte ayakları meshetmenin vâcib olduğunu söyleyenlerin görüş ve istidlalini reddetmektedir.
3- Yüzü yıkarken sakalın her tarafını yıkamak da kimine göre vâcib, kimine göre sünnettir.
4- Ağzın ve burunun iç kısmı yüzden değildir.
5- Abdestte tertibe riâyet vâcib veya sünnettir.
6- Başın tamamını meshetmek vâcib veya sünnettir.
Hadîsin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Abdestte tertip sünnettir. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz buna devam etmiştir. Âyetteki sıralamada "vav-ı atıf" kullanılmıştır ki, bu mutlak cem'a delâlet eder. O bakımdan tertip vâcib değildir.
Parmak aralarını hilâllemek sünnettir. Böylece tahlil, farzı ikmale yönelik bir sünnet olarak belirleniyor. Sakalı hilâllamak da sünnettir. Hattâ İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre, âdabdandır. (Çünkü yıkama kapsamına girmemekte ve bir tavsiye mahiyetinde emredilmektedir).[492]
Başın tamamını meshetmek sünnettir. İmam Mâlik'e göre, farzdır.[493]
b) Şâfiîlere göre:
Resûlüllah'a (a.s.) uymak için başın tamamını meshetmek sünnettir. Sık olan sakalı da Resûlüllah'a uymak için hilâllamak sünnettir. Parmaklar arasını hilâllamak da öyle. Çünkü Lakıyt b. Sabrete'den rivayet edilen hadîste, "abdesti tastamam al, parmak aralarını hilâlle" buyurulmuştur.[494]
İmam Şafiî başın da üç defa meshedilmesini müstehab saymıştır.[495]
c) Hanbelîlere göre:
Sakal seyrek olup deri az çok gözüküyorsa altını yıkamak vâcibdir. Sık ve gür ise altını yıkamak vâcib değil, sünnettir. Sakalı hilâllamak müstehabdır. Nitekim İbn Ömer, İbn Abbas, el-Hasen, Enes, İbn Ebî Leylâ, Ata' b. Sâib abdest aldıkları zaman sakallarını hilâllarlardı. Ebû Davud'un rivayetine göre, Peygamber (a.s.) abdest aldığı zaman bir avuç su alıp çenesinin altına sokarak sakalını hilâllar ve şöyle buyururdu: "Aziz ve Celîl olan Allah bana böyle emretti..."[496]

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdestte parmak aralarını ve sakalı hilâllamak sünnettir.
2- Ağza su alıp çalkalamak, burna su çekip sümkürmek de sünnettir.
3- Kolları dirseklere kadar (dirsekler dahil) yıkamak farzdır.
4- Yüzü de belirlenen sınırlarına kadar yıkamak farzdır.
5- Başın tamamını meshetmek sünnet veya müstehabdır. Mâlikilere göre farzdır.
6- Ayakları topuklarına kadar (topuklar dahil) yıkamak farzdır. Ayaklar meshedilmez, ancak mest giyildiği takdirde mestler üzerine meshedilir.
7- Belirtilen abdest azasını birer defa yıkamak farz, ikinci ve üçüncü defa yıkamak sünnettir. Başın dörtte birini bir defa meshetmek farzdır. Sünnet olarak baş ikinci ve üçüncü defa meshedilmez. İmam Şâfi'ye göre, edilir.
Bu konuda bizi daha iyi aydınlatan bir diğer rivayet İbn Abbas'dan (r.a.) yapılmıştır. Öyleki: İbn Abbas (r.a.) abdest almış, önce yüzünü yıkamış, bir avuç su alıp onunla ağzını çalkalamış burnuna çekip sümkürmüş; sonra bir avuç su alıp sağ eline aktararak onunla yüzünü yıkamış, sonra bir avuç su alıp onunla sağ elini yıkamış, sonra bir avuç su alıp onunla sol elini yıkamış, sonra da başını meshetmiş; sonra bir avuç su alıp onu sağ ayağı üzerine döküp yıkamış, sonra bir avuç daha su alıp onunla sol ayağını yıkamıştır ve sonra da şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in böyle abdest aldığını gördüm."[497]
Hadîsin açık delâletinden şunları anlıyoruz:
Birinci defa yüzünü yıkadığı, farz ve sünneti içine alan bir yıkamadır, genel bir anlam taşımaktadır. İkinci defa yüzünü yıkadığı ise, asıl farz olanı beyân içindir.
Birer avuçla abdest azasını yıkaması, farz olanı göstermek içindir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazan iki ve üç defa yıkamanın farz olmadığını göstermek için abdest azasını birer defa yıkamakla yetinmiştir. O rivayetlerden biri de İbn Abbas'dan (r.a.) yukarıda nakledilenidir.
Ağzı ve burnu yıkamada bir tek avuç su kullandığı, ikisini cem'etmenin cevazına işarettir.
Ayakları yıkaması, onları meshetmenin meşru' olmadığına delâlet eder.

Elleri Dirseklere Kadar Yıkamak Ve Gurreyi Uzatmak

Abdest suyu bedene sağlık, kalbe kuvvet ve ruha ciladır. Dokunduğu yerler Âhiret'te pırıl pırıl bembeyazdır. O bakımdan abdest alırken ilgili organları iyice yıkayıp tamamlamak gerekir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Osman (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Yaklaşın da size Resûlüllah'ın (a.s.) abdesti (gibi) abdest alayım; Önce yüzünü ve ellerini yıkadı, kollarını yıkarken dirseklerin etrafına elini sürüp (iyice ıslanmasını sağladı). Sonra başını mesnetti, sonra da ellerini iki kulağı ile sakalı üzerinden iyice geçirdi, sonra da iki ayağını yıkadı."[498]
Ebü Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayette, adı geçen, abdest aldı, yüzünü yıkadı ve abdestini tastamam yerine getirdi. Sonra sağ elini, dirseğe suyu ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra sol elini yine dirseğe suyu ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra başını mesnetti. Sonra sağ ayağını suyu topuğuna ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra sol ayağını, suyu yine topuğa ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra da şöyle dedi:
"İşte Resûlüllah (a.s.) Efendimizi böye abdest alırken gördüm ve şöyle buyurdu:
"Sizler Kıyamet gününde abdesti tastamam yerine getirmenizden dolayı yüzünüz, kollarınız ve ayaklarınız pırıl pırıl, bembeyaz olanlarsınız. Artık sizden kim güç getirebilirse gurre ve tahcilini uzatsın!" (Yani alnını, kollar ve ayaklarının pırıl pırıl beyazlığını çoğaltsın)."[499]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alırken kolları dirseklerle beraber yıkamak vâcibdir.
2- Ayakları topuklarla beraber yıkamak vâcibdir. (Bu tabirden maksat farzdır.)
3- Başın meshinde tekrar yoktur.
4- Kulakları meshetmek meşru'dur.
5- Sakalı hilâllamak müstehabdır.
6- Dirseklerden ve topuklardan yukarı kısmı az da olsa yıkamak müstehabdır. Öyleki kolları yıkayınca dirsekleri aşacak şekilde, ayakları yıkarken topukları aşacak şekilde yıkamak tavsiye edilmiştir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Abdestte kulakların içini ve dışını, başın meshinden elde kalan ıslaklıkla meshetmek sünnettir. Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayette deniliyor ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, başını meshettiği ıslaklıkla kulaklarını mesnetti.[500]
Kolları dirseklerle birlikte yıkamak farzdır. İmam Züfer'e göre, dirsek kola dahil değildir. Oysa Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in fiili, Kur'ân'ın bu husustaki mücmelini tefsir etmektedir.[501]
Hanefî imamları abdestte dirsekten üst taraf hakkında görüşlerini pek belirtmemişlerdir veya biz tesbit edemedik.

b) Şâfiîlere göre:
Hem başı, hem kulakları meshetmek için elleri yeni bir su ile ıslatmak sünnettir.[502]
İki eli kollarla dirseğin tamamını içine alacak şekilde yıkamak farzdır. Çünkü "gaye mugayyaye dahildir" kaidesi uyarınca dirsekler kolların kapsamına girer. Dirsekten yukarı kısmı yıkamak ise, tahcîli muhafaza için sünnettir.[503] Bunun gibi iki ayağı topukları içine alacak şekilde yıkamak farzdır.[504]
c) Hanbelîlere göre:
Kulakları mesh için yeni su alıp kullanmak müstehabdır. İmam Amed de "Abdest alan kimsenin kulakları için yeni su alıp kullanmasını müstehab görüyorum" demiştir.[505]
d) Malikilere göre:
Kulaklar için yeni su kullanmak müstehabdır. Kolları dirseklerle birlikte yıkamak farzdır.[506] Ayakları topuklarla birlikte yıkamak farzdır, çünkü topuklar bu hususta ayaklara dahildir.[507]
İlgili rivayetler ve tahliller:
482 no'lu hadîsin isnadında İbn İshak bulunuyordur ki, tahdîs ve istima' sözleri belirtilmeden rivayet edilmiştir; o bakımdan mu'an'an sayılmıştır. Bununla beraber istidlal ve ihticaca elverişlidir.
Kulakların yeni su ile meshedilmesiyle ilgili rivayetlere gelince, Abdullah b. Zeyd'den yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah'ı (a.s.) gördüm abdest alıyordu; kulakları için başına meshettiği sudan başkasıyla meshetti (elini yeniden ıslatıp kulaklarını meshetti)."[508]
Hâkim bu hadîsin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu beyân etmiştir Beyhâkî'de kendi Sünen'inde bunu senediyle, metniyle rivayet ettikten sonra "isnadı sahihtir" demiştir.
İmam Mâlik ise Muvatta' da Yahya b. Bekir'den, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer (r.a.)'den rivayetle şöyle demiştir:
"İbn Ömer (r.a.) abdest aldığı zaman kulaklarını meshetmek için parmaklarıyla su alırdı, (parmaklarını yeni suya sokup ıslatır, öylece kulaklarını meshederdi."[509]
Beyhakî aynı anlamdaki hadîsi Malik tarıkıyla şu lâfızla rivayet etmiştir:
"İbn Ömer abdestte parmaklarını yeniden suya çevirip ıslatır da öylece kulaklarını meshederdi."
Bu rivayetler sahih kabul edilmişse de, kulakları meshetmek için eli yeniden ıslatmaya gerek olmadığına dair rivayetler hayli çoktur. O bakımdan müctehid imamların çoğu bu ikinci şıkkı istidlale daha elverişli bulmuşlardır. Elin yeniden ıslatılması bir bakıma bunun cevazını ifade etmek içindir.[510]

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest alırken kolları dirseklerle beraber yıkamak farzdır.
2- Dirseklerden yukarı kısmı yıkamak fazilettir, tahcîli artırmaktır.
3- Başı taze su ile bir defa meshetmek farzdır. Tamamını meshetmek kimine göre vâcib, kimine göre sünnet veya müstehabdır. İmam Şafiî'ye göre, başın meshini üç defa tekrarlamak müstehabdır.
4- Kulakları başın meshinden arta kalan ıslaklıkla meshetmek sünnettir. Kimine göre, kulakları mesh için elleri yeniden ıslatmak sünnettir.

Abdest Alırken Parmaktaki Yüzüğü Hareket Ettirmek Ve Abdest Azasını Ovmak

Abdest'ten maksat bir bakıma beden temizliği ve sağlığıdır. O bakımdan abdest azasını yıkarken ovmak tavsiye edilmiştir. Sadece suyun dokunması farzın yerine gelmesini sağlasa bile, istenilen temizliği sağlamış olmaz. Resûlüllah (a.s.) Efendimizin abdest azasını ovduğu rivayet yoluyla bilinmektedir. Parmaktaki yüzüğün, kulaktaki küpenin, koldaki bileziğin hareket ettirilmesi de bu gayeye yöneliktir. Aynı zamanda abdest azasının her yanı ıslanacak şekilde yıkanması farzdır. Kuru bir yerin kalması, abdestin noksan kalmasına delâlet eder ki, o yer yıkanmadıkça namaz kılmak sahih olmaz.
İlgili hadîsler:
Ebû Râfi'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest aldığı zaman yüzüğünü oynatırdı."[511]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Abdest aldığın zaman ellerin ve ayakların parmaklarını hilâlle!..."[512]
Müstevrid b. Şeddad'dan (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi abdest aldığı zaman ayak parmaklarını serçe parmağıyla hilâlladığını gördüm."[513]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alırken, hem abdest azasının tamamı yıkansın, hem de kirler giderilsin diye parmağa biraz dar gelen yüzük ve benzeri takıları oynatmak müstehabdır.
2- Parmağa (gümüş) yüzük takmak müstehabdır.
3- Abdestte ayaklar yıkanırken serçe parmakla ayak parmakarının arasını hilâllamak müstehabdır.
4- Abdest azasını yıkarken ovmak müstehabdır.
Hadislerin ışığında müctehid imamların istidlal ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Parmaklar arasını, su iyice ulaştıktan sonra hilâllamak sünnettir. Çünkü böyle yapmak farzı ikmâl ile ilgilidir. O bakımdan sünnet sayılmıştır.
Parmaktaki yüzük genişse oynatmaya gerek yoktur; dar ise, suyun onun altına iyice girmesini sağlamak için herhalde oynatılması gerekir.[514]
b) Şâfiilere göre:
Parmak aralarını hilâllamak sünnettir. Çünkü bu hususta Tirmizi ve diğer muhaddîslerin rivayet ettiği ve sahih olduğunu tesbit ettikleri hadîs vardır.
Ayak parmaklarının alt kısmından giriş yapılarak sol elin serçe parmağıyla sağ ayağın serçe parmağından başlanıp sol ayağın serçe parmağına kadar hilâllanır.[515]
c) Hanbelîlere göre:
Abdestte el ve ayak parmaklarını hilâllamak sünnettir. Ayak parmakları daha müekkeddir, yani hilâllanması te'kiden sünnettir. Çünkü, bu hususta Peygamber (a.s.) Efendimiz'in Lakıyt b. Sabrete'ye (r.a.): *"Abdesti tastamam al ve parmakları hilâlla!"* diye emirleri olmuştur. Aynı zamanda Müstevrid de (r.a.), Peygamber (a.s.) abdest alırken serçe parmağıyla ayak parmaklarını hilâllayıp ovduğunu rivayet etmiştir.
İmam Ahmed'e, "Abdest alan kimse yüzüğünü oynatır mı?" diye soruldu. O da şu cevabı verdi:
"Dar ise herhalde oynatılması gerekir. Genişse ve su altına giriyorsa, o takdirde oynatılmasına gerek yoktur."[516]
d) Mâlikîlere göre:
Erkeğin iki dirhem ağırlığını geçmeyen gümüş yüzüğü bir tane ise, -dar olsun, geniş olsun, su altına girsin veya girmesin- oynatılması vâcib değildir. Bu gusülde de böyledir. Ama abdesti tamamladıktan sonra yüzüğü çıkarır ve o da dar ise, yeri herhalde yıkanır. Genişse yıkanmaz.
Yüzük, haram olur (meselâ altından imal edilen yüzük) veya gümüşten olur da iki dirhemi aşarsa veya iki dirhem ağırlığında bulunur fakat birden fazla kullanılırsa, geniş ise oynatılması kâfidir, kapsadığı yeri ovmak gerekmez. Dar ise yerinden oynatıp kapsadığı kısmı ovmak farzdır.[517]
Rivayetler ve tahliller:
496 no'lu İbn Abbas (r.a.) hadîsini el-Hâkim de nakletmiştir.
Ravileri arasında Salih Mevle't-Teveme bulunuyor ki bu zat zayıftır. Ne var ki, Buhari bu rivayeti hasen saymıştır.
497 no'lu Müstevrid hadisini ise Beyhaki Ebulbeşer ed-Devlâbî ve Darekutnî, Mâlik'in garaibi arasında saymışlardır. İbn Katan bunun sahih olduğunu söylemiştir.
Bu konuda Abdullah b. Zeyd'den yapılan rivayette ise şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest alırken, *"işte böyle ovulur"* buyurarak (abdest azasını ovuyordu).
Ahmed b. Hanbel'in kendi Müsned'inde naklettiği bu hadîs, Abdullah b. Zeyd b, Âsım'ın (r.a.) meşhur hadîslerinden biridir.
Rivayet edilen diğer hadîsler üzerinde yapılan inceleme ve araştırmada çoğunun zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Ne var ki, başka sahih hadîslerden Lakıyt rivayeti olmak üzere hepsi biraraya gelince kuvvet kazanmakta ve reddi mümkün olmayan bir derecece varmaktadır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest alındığı zaman parmaktaki dar yüzüğü oynatmak sünnettir. Geniş yüzüğü oynatmakta yarar vardır.
2- Gümüş yüzük takmakta bir sakınca yoktur. Erkekler için altın yüzük haramdır.
3- El ve ayak parmaklarını hılâllamak sünnettir.[518]

Başın Tamamını Veya Bir Kısmını Meshetmek

Abdestte üç azanın yıkanması emredilirken başın meshedilmesi emredilmiştir. Bu, sıcak ve soğuk mevsimlerle ilgili ve koruyucu hekimliğe yönelik bir emirdir. Başın her abdest alırken diğer organlar gibi yıkanması emredilseydi, özellikle soğuk mevsimlerde, rakımı çok yüksek yerlerde hayli zorluk, sıkıntı ve rahatsızlığa sebep olabilirdi. İnsan sağlığına

çok önem veren dinimiz böylece başın meshedilmesiyle yetinmemizi, hatta bunun bir abdestte tekrar edilmemesini buyurmuştur.
Yukarıda bazı konuları işlerken bu arada başın meshedilmesine de dokunulmuş, bazı açıklamalar yapılmıştı. Ne var ki, konu üzerinde hayli inceleme, araştırma, istidlal ve görüşler bulunmaktadır. O bakımdan onu müstakil bir başlık altında izah etmemize lüzum vardır.
İlgili hadîsler ve rivayetler:
Abdullah b. Zeyd'den (r.a.) yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz başını eliyle mesnetti, önce öne doğru, sonra arkaya doğru götürdü; başının ön cephesinden başladı, sonra iki elini kafasına (başının arka kısmına) doğru götürdü, sonra da ilk başladığı yere doğru çevirip getirdi."[519]
Rübeyyi, bint Muâvviz'den (r.a.) yapılan rivayette şöyle deniliyor:
"Resûlüllah (a.s.) onun yanında abdest alıp başını meshetmiş: Başının tamamını saçların üstünden her tarafını sonuna kadar meshedip bu arada (üstüste taranmış bulunan) saçların duruşunu oynatmamıştır."[520]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i abdest alırken gördüm, üzerinde Kıtriyye sarığı bulunuyordu. Elini sarığın altına sokup başının ön kısmını mesnetti, sarığı çözüp açmadı."[521]
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Başı bir defa meshetmek farzdır. Kur'ân'da bu hususta ilâhî emir ve beyân vardır. Mutlak emir ise tekrarı gerektirmez. Meshte farz olan miktar üzerinde farklı görüşler ortaya konmuştur: el-Asıl'da, bunun elin üç parmağının kapsayacağı miktar olarak belirtilmiştir. el-Hasen'in Ebû Hanîfe'den yaptığı rivayete göre, İmam bunu başın dörtte biri olarak takdir etmiştir. Züfer'in de kavli bu doğrultudadır. Kerhî ile Tahavî, Hanefî imamlarından naklen nasiye miktarı olduğunu söylemişlerdir.
İmam Mâlik başın tamamı, hiç değilse çoğu meshedilmediği takdirde farz yerine gelmez ve yapılan mesh caiz olmaz, demiştir. İmam Şafiî ise, mesh denilecek kadar el dokundurulursa, farz yerine gelmiş olur; isterse baştaki saçtan üç kıla dokunulmuş olsun, ictihadındadır.[522]
Başın tamamını kaplarcasına meshetmek sünnettir. Nitekim Abdullah b. Zeyd (r.a.), Resûlüllah (a.s.) Efendimizin başının tamamını meshettiğini, iki elini ıslatıp başının üzerinde götürüp getirdiğini rivayet etmiştir.
Başın meshinde ön kısmından başlamak da sünnettir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in de öyle yaptığı tesbit edilmiştir. Çünkü abdest azasını yıkamada ve gusülde hep sağdan ve azanın başından başlamak sünnettir; o halde mesihde de başın ön kısmından başlamak aynı hükme dahildir.[523]
Aynı zamanda başın bir defa meshedilmesi, tekrar edilmemesi sünnettir. Üç defa meshedilmesi mekruhtur.[524]
b) Şafiî'lere göre:
Başın tamamını meshetmek sünnettir. Bu hususta Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri Sünnet-i İttiba' söz konusudur. İki eli başın ön kısmı üzerine koyup arka kısmına doğru götürerek tekrar başladığı yere döndürmekle bu sünnet gerçekleşir.
Sarığı çıkarmakta zorluk varsa, eli sarığın altına sokup nasiyeyi (başın ön cephesi) meshettikten sonra sarığın üzerine sürmekle sünnet yerine getirilebilir.
Afdal olanı ise, başın meshinde nasiyeden daha az bir kısımla yetinmemektir. Böylece hilaftan çıkılmış olur.[525]
c) Hanbelîlere göre:
Abdestte başın meshedilmesi hususunda hiçbir hilaf söz konusu değildir, yani buna muhalefet eden olmamıştır. Çünkü Cenâb-ı Hak *"Başınızı mesnedin!"* buyurarak kesin beyânda bulunmuştur. Ancak ne miktar meshedileceği hakkında farklı görüş ve ictihatlar vardır. İmam Ahmed'den yapılan bir rivayete göre, herkes hakkında başın tamamını meshetmek vâcibdir. Bu aynı zamanda el-Haraki'nin de sözünün zahiridir. İmam Mâlik'in de mezhebidir. İmam Ahmed'den yapılan bir diğer rivayette ise, başın bir kısmını meshetmek yeterlidir, şeklinde tesbit edilmiştir. Yine İmam Ahmed'in bu hususta ki ictihadı şöyledir: Erkeklerin başlarının tamamını, kadınların ise ön kısmını meshetmeleri vâcibdir.[526]
d) Mâlikîlere göre:
Başın tamamını meshetmek abdestin dördüncü farzıdır. Sınırı ise, ön cepheden mutad saç bitiminden başlar ensedeki saç bitimine kadar sürer. Göz ile kulak arasında zülüf ve zülüfle kulak arasındaki beyazlık, aynı zamanda üs kesimden kulak ile baş arasındaki beyazlık bu sınıra dahildir. Uzun saç, az olsun çok olsun meshedilir, bu vâcibdir.[527]
e) el-Müzenî ve İbn Aliyye de tamamının meshedilmesinin vâcib olduğunu söyleyenler arasında bulunuyor.
f) Sevrî ve Evzaî'ye göre, başın bir kısmını meshetmek kâfi gelir. Özellikle ön cepheyi meshetmekle farz yerine gelmiş olur. Leys de aynı görüştedir.[528]
Vâcibdir diyenler, hem âyetin açık delâletine, hem de fiil-î Resûlüllah'a dayanmışlardır. Çünkü *"Başınızı mesnediniz!"* cümlesinde geçen "baş" tabiri, hakikî mânada başın tamamı hakkında konulmuştur. Bir kısmını kasdetmek mecaz anlamdadır.
Sünnettir diyenler, "bi-rüûsikum"deki (b) harfini tab'iz mânasına alıp bununla başın bir kısmını meshetmekle farzın yerine geleceğine kail olmuşlardır. İmam Sibveyh'i ise, (b) harfinin burada tab'iz mânasına geldiğini red ve inkâr etmiştir.
Bununla beraber âyetin delâletinde bir mücmellik söz konusu ise, Resûlüllah'ın fiili bunu beyân etmektedir. "Vacib olan mücmeli beyân da vâcibdir" kaidesi hatıra gelir. Ancak âyetin mücmel olduğu kabul edilmemiş, birçoğu tarafından reddedilmiştir. Çünkü cümle olarak başın tamamına da, bir kısmına da delâlet etmektedir. Bu durumda vâcib olan, mutlak meshtir, bu başın tamamı da olabilir, bir kısmı da olabilir. Hangisi yerine getirilirse, emre uyulmuş sayılır.
Nitekim Ebû Davud'un Enes (r.a.)'den yaptığı rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz elini sarığının altına sokup başının ön kısmını meshetti, sarığını çözmedi..."[529]
Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin naklettikleri Muğîre hadîsinde ise şöyle denilmektedir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest aldı, nasiyesi üzerine ve sarığı üzerine meshetti."[530]
Sahih kabul edilen bu iki rivayet, başın tamamının meshedilebileceği gibi, bir kısmının da meshedilmesinde bir sakınca olmadığını göstermektedir. Nitekim 504 no'lu hadîs, başın tamamının meshedilmesinin cevazına delâlet etmektedir.
Başın meshinde tekrar olmadığını söyleyenler ekseriyettedir. Sadece İmam Şafiî ve bazı arkadaşları diğer abdest azasında olduğu gibi, üç defa tekrarlanır, demiştir. Tekrarı mekruhtur diyenler bu hususta birçok deliller serdederek Ebû Habbe'nin rivâyetiyle ihticac etmişlerdir. Adı geçen şöyle demiştir: "Hz. Ali'yi (r.a.) abdest alırken gördüm, iki elini iyice temizleyinceye kadar yıkadı, sonra ağzına üç defa su alıp çalkadı, üç defa burnuna su çekip sümkürdü. Yüzünü üç defa yıkadı, kollarını da üç defa yıkadı. Başını bir defa meshetti. Sonra da ayaklarını topuklarına kadar yıkadıktan sonra şöyle dedi: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in abdestinin nasıl olduğunu size göstermek istedim..."[531]
Ayrıca Taberânî el-Evsat'da Enes'den, Peygamber (a.s.) Efendimiz *"başını bir defa meshetti"* mealindeki rivayeti nakletmiştir. Hafiz İbn Hacer, bu Hadisin isnadının sahih olduğunu belirterek istidlale elverişli bulunduğunu söylemiştir.
Diğer yandan Ebû Dâvud, İbn Ebî Leylâ tarıkıyla şu rivayeti yapmıştır:
"Ali'yi (r.a.) abdest alırken gördüm... Başını bir defa meshettikten sonra şöyle dedi: İşte Resûlüllah (a.s.) Efendimiz böyle abdest almıştır..."
Nesâî ise Hüseyin b. Ali'den (r.a.) rivayetle Hz. Ali'nin abdest alırken başını bir defa meshettiğini nakletmiştir.
İmam Şafiî ise, bu hususta diğer bir rivayetle istidlal etmiştir. O da, Hz. Osman ile Hz. Ali'nin (r.a.) abdest alırken başlarını üçer defa meshettiği şeklindedir. Bu rivayetin üzerinde hayli durulmuş ve sıhhatli olup olmadığı söz götürür, denilmiştir. Ancak Ebû Dâvud, Bezzar ve Darekutnî'nin yaptıkları rivayette, Hz. Osman'ın (r.a.) abdest alırken "başını üç defa meshetti" denilmektedir ki, bu rivayetin sahîh olduğu kabul edilmiştir. İsnadında Abdurrahman b. Verdan bulunuyorsa da, Ebû Hatim onun rivayetinde beis yoktur. İbn Mâin ise, onun rivayet ve isnadı sahihtir, demiştir. İbn Hibban onu sıkat (güvenilir râviler) arasında zikretmiştir. Darekutnî onun kavl olmadığını söylemiştir.[532]
Aynı rivayetin Ebû Alkame'den nakledildiği de söz konusudur ki, Abdulkerim tarikiyle Hamran'dan rivayet edilmiş ve isnadının zayıf olduğu belirlenmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Başı mutlak anlamda meshetmek farzdır..
2- Başın tamamını meshetmek sünnettir.
3- Meshi tekrarlamak mekruhtur. Abdest azası üçer defa yıkanırsa da mesh ancak bir defa yapılır. (İmam Şafiî'ye göre, tekrarlanması müstehabdır.)
4- Meshden maksad, kullanılmadık suya batırılan ıslak elle başa dokunmaktır.
5- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, başın dörtte birini meshetmekle farz yerine gelmiş olur. İmam Şafiî'ye göre, bir parmakla olsun meshetmekle farz gerçekleşmiş olur. İmam Mâlik'e göre ve bir rivayette İmam Ahmed'e göre, başın tamamını meshetmek farzdır.

Kulakları Meshetmek

Kulak işitme organımızdır. Hilkati itibariyle kepçe ve kıvrımlı kulak hava dalgasıyla gelip çarpan sesleri toplayıp kulak deliğine iletir ve içindeki zara ulaşmasını sağlar. O bakımdan kulak havayla birlikte gelen ince tozları ve bazı mikropları da deliğinde kıvrımlarında muhafaza eder. İslâm, temizliğe ve insan sağlığına, dolayısıyle koruyucu hekimliğe çok önem verdiğinden hemen her gün beş vakit namaz için abdest aldığımızda ve gerektiğinde gusletmemizde mutlaka kulakların temizlenmesini emretmiştir. Islak parmaklarla iyice kulağın içini ve dışını ovup meshetmemiz, temizlenmesini sağlamaya yarar. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her abdest aldıkça mutlaka kulaklarını belirttiğimiz şekilde ovup meshetmiştir.
Konuyla ilgili hadisler:

İbn Abbas (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz başını ve kulağının hem içini, hem dışını meshetti."[533]
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz başını ve kulaklarının içini şehadet parmağıyla, dışını baş parmağıyla meshetti."[534]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İki kulak baştandır (başa dahildir)."[535]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdestte iki kulağı meshetmek sünnettir.
2- Kulakları meshetmek için başın meshinden sonra ellerde kalan ıslaklık kâfi gelir, çünkü kulaklar baştan bir bölümdür.
3- Kulakları kullanılmadık bir su ile meshetmek sünnettir veya müstehabdır.
4- Kulakların hem içi, hem dışı meshedilir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Başın meshinden arta kalan ıslaklıkla kulakların hem içini, hem dışını meshedip ovmak sünnettir. Delilleri ise, Hz. Ali (r.a.)'den yapılan şu rivayettir:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kulaklarını, başını meshettiği su ile meshetti..."[536]
b) Şafiilere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de, başın tamamını meshetmektir.
Başın meshinden sonra kullanılmadık bir su ile kulakların içini ve dışını belirlendiği şekilde meshetmek sünnettir. Sarığı çıkarmak güç olduğu takdirde, elini sarığın altına sokup başının ön kısmını meshettikten sonra ıslak elini sarığının üzerine dokundurup meshederek başın tamamının meshini sağlar.[537]
Baştan arta kalan ıslaklıkla kulaklarını meshetmez. Çünkü bu hususta Seyhakî ve Hâkim'in rivayet ettikleri sahih hadiste, kulakların kullanılmadık su ile meshedilmesi belirtilmiştir. Ona uymak sünnettir.[538]
İmam Şafiî, mevcut rivayetlerle istidlalde bulunarak kulakların müstakil organlar olduğunu, baştan bir kısım olmadığını söylemiştir. Başın bir kısmını meshetmek, başın tamamını meshetmek anlamınadır. Oysa sadece kulakları meshetmek başın meshi yerine geçmemektedir.[539]
c) Hanbelîlere göre:
İki kulak baştan bir kısımdır, onun hükmüne dahildir. Mezhebin kıyası, başın meshiyle birlikte iki kulağı meshetmek vâcibdir. Hanbelî imamlarından el-Hılâl diyor ki:
"Mezheb imamlarının hemen hepsi Ebu Abdillah İmam Ahmed'den naklederek şunu söylemişlerdir: Kulaklarının meshedilmesini kasden veya unutarak terkeden kimseye sadece başını meshetmek kâfi gelir. Çünkü kulak başa tabi'dir."
Ancak evlâ olanı, kulakları başı meshederken meshetmektir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kulaklarını başını meshederken meshetmiştir. Nitekim er-Rebî' (r.a.), Peygamber'in (a.s.) başını önden arkaya, arkadan öne götürüp getirmek suretiyle başını meshettiğini, zülüf ve kulaklarını da başıyla birlikte bir defa meshettiğini gördüğünü nakletmiştir. İbn Abbas'dan da bu mealde bir rivâyet yapılmıştır ki, Tirmizî ikisini de sahih kabul etmiştir.[540]
d) Malikilere göre:
Kulakların dışını ve içini kullanılmadık taze su ile meshetmek sünnettir. Başın meshinden arta kalan ıslaklıkla kulakları meshetmek yeterli değildir. Ayrıca kulakları meshederken içini dışını kapar şekilde meshetmek sünnette daha uygundur.[541]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
Abdullah b. Zeyd'den (r.a.) yapılan rivayette, adı geçen demiştir ki:
"Resûlüllah'ı (a.s.) abdest alırken gördüm, kulaklarını, başını meshetmek için aldığı sudan başkasıyla su alıp mesnetti (kuakları için yeni bir su kullandı.)"
Hâkim bu hadîsi rivayet ettikten sonra, "Müslim'in şartı üzere sahihtir" diyerek hadîsin sıhhatini belirtmiştir. Beyhakî de aynı metni rivayetle isnadı sahihtir, demiştir.
Ayrıca Abdullah kendi Ahkâm'ında diyor ki:
"Kulaklar için suyu tazeleme hakkında Nemran b. Cariye hadîsiyle emir varid olmuştur. Oysa bunun isnadı zayıftır. Nitekim İbn Kattan el-Vehm ve'l-İhâm adlı eserinde diyor ki:
"Bu hadîsin ne aslı vardır, ne de senedi..."
Kuvvetli bir ihtimalle Abdülhak, Nemran b. Cariye ile Cariye b. Züfer'i birbirine karıştırmışa benziyor. Cariye b. Züfer'den yapılan rivayette, "Baş için yeni bir su alıp kullanın!" denilmektedir ki, bunun sahih olmadığı, aslını bile tesbitin zor olduğu bilinmektedir. Nemran b. Cariye'nin hadîsini ise Taberânî kendi Mu'cem'inde nakletmiştir.
İmam Mâlik ise el-Muvatta'da Yahya b. Bekir'den yaptığı rivayette İbn Ömer'in (r.a.) abdest aldığı zaman kulakları için parmaklarıyla yeni su alıp meshettiği belirtilmektedir.
Malik tarikıyle de aynı hadîsi Beyhakî şu lafızla rivayet ediyor:
"İbn Ömer, parmaklarını, yeniden suya döndürür ve onlarla kulaklarını meshederdi."[542]

Çıkarılan Hükümler:

1- Kulakları mesthetmek sünnettir. Parmakların ıslaklığıyla hem içi, hem dışı ovularak meshedilir.
2- Kulakları yeni bir su ile meshetmek sünnettir. Bazı imamlara göre, baştan arta kalan ıslaklıkla meshedilir.

Abdest Alırken Boynu Meshetmek

Abdest azasının bir kısmının yıkanması, bir kısmının meshedilmesi, sağlık yönünden aydınlatıcı bilgiler vermekte, sinir sistemini düzeltmeye yönelik, vücuda zindelik kazandırmaya müteveccih hikmetler taşımaktadır.
Boyun, beyne giden sinirerin toplanıp geçtiği önemli bir organdır. Abdest alırken ıslak ellerle onu meshetmenin birçok faydaları söz konusudur. Konumuz sağlıkla ilgili olmadığından bunu erbabına bırakıp ilgili hadisleri nakledeyorum :
Leys'den, o da Talha b. Musarrıf'dan, o da dedesinden rivayetle, dedesinin şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in başını gerisine varıncaya kadar ve ondan öte boynun mukaddemine kadar meshettiğini görmüştür."
Ebû Nuaym'ın Tarih-i Esbahan'da tahrîc ettiğine göre, İbn Ömer (r.a.) şu hadîsi rivayet etmiştir:
"Kim abdest alır da boynunu meshederse, Kıyamet günü zincirlerle zincirlenmez."
Hafiz İbn Hacer diyor ki: Bir cüzde okuduğuma göre, Ebû Hüyseyn b. Fâris, Füleyh b. Süleyman'dan rivayetle Nâfi'dan, o da İbn Ömer'den (r.a.) rivayet ederek Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim abdest alır da elleriyle boynunu meshederse, Kıyamet günündeki zincirden korunmuş olur." İnşâllah bu hadîs sahihtir.
Hadislerin açık delâletinden şu hüküm anlaşılmaktadır:
1- Abdestte başı meshedip kulakları ovduktan sonra ıslak elin serçe parmağından yana gerisiyle boynu meshetmek müstehabdır.
Hadîslerin ışığında mezhep imamlarının görüşleri:
a) Hanefilere göre:
İslâmî ilimlerde söz sahibi olan meşayih bu konuda ihtilâf etmiştir: Ebubekir el-A'meş "Boynu meshetmek sünnettir" derken, Ebubekir el-İskâf "O, abdestin adabındandır" demiştir.[543]
b) Hanbelilere göre: Abdestte boynu meshetmek müstehab mıdır? Bu hususta iki ayrı rivayet vardır: Birincisi, müstehab olduğuna dairdir. Delilleri ise Leys'den o da Talha b. Musarrıf'tan yapılan şu rivayettir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz başını gerisine varıncaya kadar ve ondan öte boynun mukaddemine kadar meshetmiştir. "Bunu Ahmed b. Hanbel kendi Müsned'inde Leys b. Ebî Selîm'den rivayet etmiştir ki, bu hadîs üzerinde söz söylenmiştir. Diğer bir rivayette ise Resûlüllah (a.s.) *"Boyunlarınızı, (Ahiretteki) zincir endişesiyle meshediniz!"*[544] buyurmuştur.
İkinci rivayet, müstehab olmadığı hakkındadır. Çünkü Cenâb-ı Hakk, abdestin farzlarını beyân ederken boynu meshetmeyi anmamıştır. Aynı zamanda Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in abdest alma keyfiyetini nakleden Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Zeyd ve İbn Abbas (Allah hepsinden razı olsun), boynunu meshettiğinden söz etmemişlerdir ve bu konuda (sahih) bir hadîs de sabit olmamıştır.[545]
c) Şâfiilere göre:
İmam Şafii, el-Ümm adlı kitabında baş ve kulakların meshinden geniş çapta bahsetmişse de boynu meshetmeyi anmamıştır.
Bundan da anlaşılıyor ki, ilgili hadîslerin sıhhatında şüphe ettiğinden istidlale uygun görmemiştir.
d) Mâlikîlere göre:
İmam Mâlik, el-Muvatta'da baş ve kulakları meshetmekle ilgili sahîh hadîsleri nakletmişse de boynu meshetmekle ilgili hiçbir rivayete yer vermemiştir.
İlgili diğer rivayetler ve tahliller:
Leys'den, onun da Talha b. Musarrıf'tan rivayet ettiği hadîsin isnad silsilesinde Leys b. Ebi Selim bulunuyordur ki, bu zât zayıf kabul edilmiştir.
Nitekim İmam Nevevî Tehzîbü'l-Esmâ'da diyor ki: İlim adamları bu zatın zaif olduğunda ittifak etmişlerdir.[546]
Aynı hadisi tahric eden Ebû Dâvud, onun için başka bir illet zikrederek Ahmed b. Hanbel'den şunu naklediyor: "İbn Uyeyne râviyi inkâr ederek kim bu Talha b. Musarrıf?"

demiştir.
Râvî Talha'nın dedesinin Resûlüllah'ın (a.s.) sohbetinde bulunduğuda çok şüphelidir. Çoğuna göre, o sohbede nail olamamıştır.
İbn Salah da boyunla ilgili rivayetin Peygamber (a.s.) Efendimiz'den ma'ruf olmadığını, seleften bazı kişilere ait bulunduğunu söylemiştir. İmam Nevevi Şerh-i Muhezzeb'de bu hadîsin mevzu' olduğunu belirtmiştir. O bakımdan Nevevi'ye göre, abdestte boynu meshetmek sünnet değil, bid'attır.
Hafiz İbn Hacer'e göre hadîs mevkufsa da refi' hükmündedir ve bu ölçüye göre murseldir.[547] Az yukarıda da naklettiğimiz gibi, Hafiz İbn Hacer, Nafi' tarikiyle İbn Ömer'den rivayet edilen hadîs için "inşâallah bu sahihtir" demiştir.
et-Tecrîd'de ise Hz. Ali'den (r.a.) Muhammed b. Hanîfe tarıkıyla şöyle rivayet edilmiştir:
"Hz. Ali (r.a.) başını meshettiğinde boynunu da mesnetti ve Muhammed b. Hanîfe'ye şöyle dedi: Benim şu yaptığım gibi yap!"
Boynu meshetme hakkında bu birkaç rivayeti biraraya getirirsek az-çok bir kuvvet kazanır. O bakımdan imam Nevevî'nin bid'a demesi biraz ölçüsüz kalır. Aynı zamanda İmam Şafiî ve bazı değerli ilim adamları boynu meshetmenin bid'at olduğunu söylememişlerdir. Ancak Hidaye gibi ciddi fıkıh kitabında sözü edilen hadîsler nakledilmediği için Zeylâî herhangi bir tahlilde bulunmamıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Başı ve kulakları meshettikten sonra eldeki ıslaklıkla boynu meshetmek müstehabdır.
2- Terkinde kerahet yoktur.

Sarık Üzerine Meshetmenin Cevazı

İslâm hemen her konuda kolaylığı emreder. İbâdetten maksat sıkıntıya düşmek, meşakkat çekmek ve hayatı bir tarafa itmek değildir. O bütünüyle ruhî tehzibe, bedeni sağlığa, kalbi takviyeye, imânı artırmaya, ahlâkı korumaya, adaleti ve kardeşliği sağlamaya; aile ve toplumu huzurlu, güvenli bir düzeyde tutmaya yöneliktir.
Abdest alırken başa giyilen sarık ve benzeri şeyleri hemen çıkarmak bir meşakkat arzediyorsa, ıslak eli sarığın veya benzeri şeyin altına sokup başın ön kısmını meshetmek kâfidir, bu arada sünneti tamamen icra etmek istiyorsa, aynı ıslak elini sarığının üzerine dokundurup meshedebilir. Bu bir kolaylıktır.
İlgili hadîsler:
Amr b. Ümeyye ad-Damirî (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sarığı ve ayağına giydiği mestler üzerine meshederdi."[548]
Ahmed b. Hanbel'in kendi Müsned'inde yaptığı rivayette, Hz. Bilâl (r.a.), Peygamber (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
" (Ayaklarınıza giydiğiniz) mestler ve (başınıza örttüğünüz) örtü üzerine meshediniz!"[549]
Yine Bilâl'dan (r.a.) yapılan bir diğer rivayette: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mestler ve başörtüsü üzerine meshetmiştir."[550]
Muğîre b. Şu'be'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mestleri ve başörtüsü üzerine meshetti."[551]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alırken başta sarık, örtü ve benzeri bir şey bulunursa, çözmeden üzerine meshetmek caizdir.
2- Bu hem erkekler, hem kadınlar için meşru' bir kolaylıktır.
3- Sarığa, örtüye yapılan mesh, başa yapılacak meshin yerine geçer..
4- Ayaktaki mest ve benzeri ayakkabı üzerine meshetmek caizdir.
5- Şartlarına uygun giyilen mest ve benzeri ayakkabı üzerine meshetmek, çıplak ayağı yıkamak yerine geçer. Bu da hem erkekler, hem kadınlar için meşru' bir sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Baştaki sarık, külah ve benzeri giysi üzerine meshetmek câiz değildir. Çünkü bu gibi eşya suyun saça dokunmasına engeldir. Onun gibi, kadınların da başlarındaki örtü üzerine meshetmelerî câiz değildir. Nitekim yapılan rivayete göre, Hz. Aişe (r.a.) abdest alırken elini ıslatıp örtüsünün altına sokarak başını meshetti ve şöyle dedi:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz böyle yapmamı bana emretti."
Ancak baş örtüsü ince olur da suyun veya ıslaklığın saça geçmesine engel olmazsa, o takdirde üzerine mesh caiz olur...[552]
b) Şâfiilere göre:
Abdestte başın bir kısmını meshetmek farzdır. Saç varsa saçın, yoksa derinin ıslanması gereklidir. Başın tamamını meshetmek sünnettir. Bununla beraber baştaki sarık ve benzeri şeyi çıkarmakta zorluk varsa, ıslak elini sarığın altına sokup başın bir kısmını meshettikten sonra sünneti yerine getirmek için ıslak elle sarık veya örtü üzerine meshederek başın tamamını meshetmiş sayılır. Sadece sarık veya örtü üzerine meshetmek caiz değildir.[553]
Ancak İmam Şafiî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Eğer sarık üzerine meshetme hakkında Resûlüllah'dan (a.s.) sahih bir rivâyet varsa, ben onunla hükmedip amelde bulunurum."[554]
c) Hanbelîlere göre:
Hanbeli mezhebinde en mutemed eserlerden el-Muğnî, eş-Şerhü'l-Kebîr ve Mu'cemül-Fıkhil-Hanbelî adlı kitaplarda başın meshine geniş yer verildiği halde sarık veya başörtüsü üzerine meshetme konusu işlenmemiş, sadece eş-Şerhü'l-Kebîr'de (1/138) Muğîre b. Şube'den rivayet edilen hadîsle, Hz. Aişe (r.a.) validemizin elini ıslatıp örtüsünün altına sokarak başını meshettiği hakkındaki rivayet nakledilmiş, herhangi bir yorum yapılmamıştır.
Şevkânî'nin tesbitine göre, Ahmed b. Hanbel'e, İshak ve Ebû Sevr'e, Dâvud b. Ali'ye göre, sarık ve örtü üzerine meshetmenin caiz olduğu anlaşılıyor. Aynı zaman bunun ashab-ı Kirâm'dan Ebûbekir, Ömer ve Enes'in (Allah hepsinden razı olsun) görüşüdür. İbn Reslân aynı hususu Ebû Ümâme'den, Sa'd b. Mâlik'den ve Ebû Derdâ, Ömer b. Abdülaziz, el-Hasen, Katade ve Mekhul'den rivayet etmiştir. Hanbelî imamlarından el-Hilâl ise, Hz. Ömer'den (r.a.) şu rivayeti nakletmiştir:
"Sarık üzerine mesh kimi tahir yapmıyorsa, artık Allah onu tahir yapmasın!" Aynı husus el-Feth'de Taberiden, İbn Huzayme ve İbn Münzir'den rivayet edilmiştir.[555]
Ancak sarık ya da başörtüsü üzerine meshetmenin taharet üzere olup olmaması hakkında görüş ayrılığı söz konusu olmuştur; Ebû Sevr'e göre, mestlere kıyasla ancak abdest aldıktan sonra sarık başa konulmuşsa, o takdirde o abdest bozulduğu takdirde ikinci abdest için sarığı çıkarmaya veya çözmeye gerek yoktur, üzerine meshedilir. Diğerleri ise böyle bir şart ileri sürmemişlerdir. Sarık üzerine meshin süresi hakkında da sözünü ettiğimiz ilim adamları farklı görüşler ortaya koymuşlardır: Yine Ebû Sevr'e göre, mest süresi sarık üzerine mesh için de bir ölçüdür, ona kıyasla süre belirlenir. Aynı husus Hz. Ömer'den de rivayet edilmiştir. Diğerleri ise böyle bir sürenin gerekli olmadığını belirtmişlerdir.
Sarık üzerine mesh müddetiyle ilgili Taberânî'nin rivayet ettiği şu hadis:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mestleri ve sarığı üzerine seferde üç günde bir, hazarde bîr gün bir gecede bir meshederdi."
Yapılan inceleme, ve araştırmada bu hadîsin râvileri arasında Mervan Ebu Seleme bulunuyordur ki, İbn Ebi Hâtim'e göre, kaviy değildir. Buharî ise, onun "münkerü'l-hadis" olduğunu söylemiştir. el-Ezdî, onun kayde değer bir râvi olmadığını belirtmiştir. Sözü edilen hadîs Ahmed b. Hanbel'den sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Sahih değildir."
İbn Hazm ise, Resûlüllah'ın (a.s.) mest ve sarık üzerine meshettiğini, ancak bunlar için bir müddet belirlemediğini yazar.
Cumhura göre, sarık veya başörtüsü üzerinde meshetmekle yetinmek caiz değildir. Ama başın ön kısmından bir miktar meshedildiği takdirde, ıslak elle sarık veya başörtüsü üzerine meshedilebilir. İmam Tirmizî de diyor ki: "Resûlüllah'ın ashabından birçoğu, başla birlikte ancak sarık üzerine meshetmenin caiz oduğunu söylemişlerdir. Nitekim Süfyan Sevrî'nin de ictihadı bu doğrultudadır.
d) İmam Mâlik'e göre, başla birlikte sarık veya başörtüsü üzerine meshetmek caizdir. Nitekim İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafiî de aynı anlamda ictihad ve istidlalde bulunmuşlardır. Zira bu imama göre, Allah Kur'ân'da başı meshetmeyi emretmiştir. Sarık ve örtü baş yerine kaim olmaz. Ancak mücaveret alakasıyla mecazî anlamda baş denilebilir.
Bu konuda diğer hadîsler ve rivayetler:
Selman (r.a.)'den yapılan rivayette, adı geçen, bir adamın abdestinin bozulduğunu, onun için abdest almaya hazırlandığını ve bu yüzden ayağındaki mestleri çıkarmaya eğildiğini görüyor, ona hem mestleri, hem sarığı üzerine meshetmesini emrediyor ve sonra da şöyle diyor:
"Resûlüllah'ı (a.s.) hem mestleri, hem sarığı üzerine meshederken gördüm..."[556]
Sevbân (r.a.) 'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi abdest alırken mestleri ve başındaki örtü üzerine meshederken gördüm..."[557]
Yine Sevbân (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlullah (a.s.) Efendimiz bir bölük askerî bir tarafa göndermişti. Onlar soğuğa tutulmuşlardı. Dönüp geldiklerinde durumu Hz. Peygamber'e (a.s.) arzettiler. Bunun üzerine Efendimiz onlara, ayakkapları ve sarıkları üzerine meshetmelerini emretti..."[558]
538 no'lu Selmân hadîsini İmam Tirmizi el-Ilel'de zikretmiştir. İsnadında Ebû Şürayh vardır ki, bu zat zayıf kabul edilir. Tirmizi diyor ki, bu zat hakkında Muhammed b. İsmâil (Buhari) den sorduğumda, şu cevabı verdi. "Bilmiyorum ve ismini tanımıyorum..." ayrıca sözü edilen hadîsin isnadında Ebû Müslim Mevlâ Zeyd b. Savhan bulunuyor ki, bu zat meçhuldür. Tirmizî, "Ben bu zatın ne ismini bilirim, ne de bundan başka bir hadîs rivayetini..." demiştir.

539 no'lu Sevbân hadisini aynı zamanda Hâkim ve Taberânî rivâyet etmişlerdir. İkinci hadisi (540 no'lu) ise, isnadında Râşid b, Sa'd vardır ki, bu zatın Hz. Sevban'a ulaştığı şüphelidir. Nitekim İmam Ahmed el-Ilel'de, Sevban'ın çok önce vefat ettiğini, Râşid'in ona ulaşmadığını belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Sarık üzerine meshetmek caizdir. Bu, Evzâî, Ahmed b. Hanbel, İshak, Ebû Sevr ve Davud b. Ali'nin görüş ve ictihadıdır.
2- Başın bir kısmını meshettikten sonra ıslak elle sünneti tamamlamak için sarık veya başörtüsü üzerine meshetmek caizdir. Bu aynı zamanda İmam Ebû Hanîfe, İmam Şafii ve İmam Mâlik'in ictihad ve görüşüdür. Nitekim Buhari ve Müslim'in ittifakla naklettikeri Muğîre b. Şu'be (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir ki, meâlen şöyledir:
"Peygamber (a.s.) nasiyesi (başının ön cephesi)ni meshettikten sonra sarığı ve mestleri üzerine de meshetti."

Abdestte İki Ayağı Yıkamak Farz'dır:

Ayaklar dış organlarımızın en önemlilerinden biridir. Vücudumuzun bütün yükünü onlar taşır. Ayaklarımızı da en azından ellerimiz kadar temiz tutmamız ve bakımına itina göstermemiz gerekir. Rahat yürüyebilmemiz, rahat uyuyabilmemiz ve sağlıklı iş görebilmemiz için ayakarımızın sağlıklı olmasını kim inkâr edebilir?
O bakımdan İslâm Dini, günde beş vakit namaz için abdest alındığında ayakları yıkamamızı emretmiş, ayrıca Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu yıkamayı kendi sünnetiyle üçe çıkarmış ve parmaklar arasını hıllâllamamızı tavsiye etmiştir. Ondört asır önce insan sağlığına ne kadar bilimsel ölçüde önem verildiğine başka delil aramaya gerek var mıdır? Daha yirminci asrın ancak son yarısında Batı ve Amerika ilim adamları sabah ve akşam ayakları yıkamanın gerek uyku, gerekse sağlık bakımından çok lüzumlu olduğunu keşfedebildiler.
Abdestte ayakları topuklara kadar yıkamanın farz olduğu âyet, hadîs ve icma' ile sabit omuştur. Ancak İmamiyye mezhebine bağlı olanlar, âyette "Ve ercüliküm" sözünü mecrur okuyarak, "bi-rüûsiküm" üzerine atfederek ayakların meshedilmesine kail olmuşlardır. İleride bu husus açıklanacaktır.
İlgili hadisler:
Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Bir sefer Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bizden biraz geride kalmıştı. Kendisine (dönüp) vardığımızda ikindi vaktini geciktirmiş bulunuyorduk (ikindi vakti iyice yaklaşmıştı.) Abdest almaya başladık ve ayaklarımız üzerine meshediyorduk derken Resûlüllah (a.s.) yüksekçe bir sesle iki veya üç defa *"Veyl (yazık) topuklara ateşten..."* diye seslendi.[559]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz topuğunu yıkamamış bir adam gördü, ona şöyle buyurdu : «Veyl (yazık topuklara ateşten!.»[560]
Cabir b. Abdillah (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, abdest alıp topuklarına su dokundurmayan bir topluluk gördü ve onlara şöyle seslendi:
"Veyl (yazık) topuklara ateşten!"[561]
Abdullah b. Haris (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s) Efendimizin şöyle dediğini işittim, demiştir:
"Veyl (yazık) topuklara ve ayak tabanlarına ateşten!"[562]
Cerîr b. Hâzim'den, o da Katade'den o da Enes b. Mâlik'den rivayetle, Hz. Enes (r.a.) demiştir ki: Bir adam, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldi, abdest almıştı da ayağının üstünde bir tırnak kadar kuru yer bırakmıştı. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"Dön de abdestini güzelce al!"[563]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdestte ayakları yıkamak farzdır.
2- Ayakları belirlenen yere kadar tamamen yıkamak vâcibdir. Az da olsa kuru bir yer kaldığı takdirde abdest tamamlanmamış olur.
3- Laubali şekilde, dikkatsizce abdest almak Âhiret'te insanın muâhaza edilmesine sebep olabilir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Abdestin dördüncü farzı, iki ayağı birer defa yıkamaktır. Çünkü Cenâb-ı Hakk, *"Ayaklarınızı topukara kadar yıkayın"* buyurmuştur. Böylece atıf vavı'yla "ercül" kelimesi "vucüheküm" kelimesine atfedilmiştir. Mutlak emir ise tekrarı gerektirmez. İmamiyye mezhebine bağlı olanlar, ayakları meshetmek farzdır, demişler. Hasan el-Basrî, kişi ayağını abdestte yıkamakla meshetmek arasında serbesttir, demiştir. Müteahhîrinden bir kısmı ikisini birlikte yapmanın uygun olacağını savunmuşlardır.[564]
Böylece Hanefilere göre, abdestte ayakları yıkamak farzdır, meshetmek ise caiz değildir.
b) Şâfiilere göre:
İmam Şafiî diyor ki: Abdest alan kimseye ancak ayaklarının üzerini, altını ökçe ve topuklarını birlikte yıkamak kâfi gelir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, iki ayağının üzerine meshettiği rivayeti de yapılmıştır.[565]
Böylece Şafii mezhebinde, ayağında mest bulunmayan kimsenin abdest alırken iki ayağını topuklarıyla birlikte yıkaması, abdestin beşinci farzıdır. O bakımdan ayak çatlaklarındaki kirleri, tırnak altlarında biriken yabancı maddeleri gidermek vâcibdir. Aksi halde abdest yerine geçmiş olmaz.[566]
c) Hanefilere göre:
Abdestte iki ayağı yıkamak, ilim ehlinden çoğuna göre vâcibdir. Abdurrahman b. Ebî Leylâ diyor ki: "Resûlüllah'ın ashabı iki ayağı yıkama hususunda icma' etmiştir." Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, o, abdestte iki ayakkabısı ve iki ayağı üzerinde meshediyor, sonra mescide girince ayakkaplarını çıkarıp namaz kılıyor." İbn Abbas (r.a.)'dan nakledildiğine göre, şöyle demiştir:
"Ben, Allah'ın kitabında iki yıkama ve iki de mesh'den başka bir (hüküm) bulamıyorum." Enes b. Mâlik'den rivayet edildiğine göre, ona Haccac'ın, "iki ayağınızın zahirini de bâtınını, da yıkayın, parmaklar arasını hılâlleyin. Çünkü gerçekten âdemoğlunun murdarlığa en yakın olan organı ayaklarıdır", sözü anlatılınca, şöyle demiştir:
"Allah doğru söylemiştir, Haccac ise yalan söylemiştir." Sonra da abdest âyetini okudu. Şa'bî'den nakledildiğine göre, şöyle demiştir:
"Abdest iki yıkama ve iki meshten ibarettir. İki mesh teyemmümde sakıt olur."
İbn Kudame, bunları naklettikten sonra diyor ki:
"Şu bahsettiklerimizin dışında Müslüman fakihlerinden iki ayağı meshetmenin cevazına kail olan başka bir kimse bilinmiyor. Ancak İbn Cerîr'den nakledildğine göre, o şöyle demiştir: "Abdest alan kimse meshle yıkama arasında serbesttir. İbn Cerîr, âyetin zahiriyle ihticac etmiştir:
Hz. Osman (r.a.) hadisinde, "Resûlüllah (a.s.) sonra iki ayağını üç defa yıkadı" cümlesi yer almaktadır ki, bunu Buhari ve Müslim ittifakla nakletmişlerdir.[567]
Böylece Hanbelî imamlarına göre, abdestte iki ayağı yıkamak farzdır. Meshetmek caiz değildir.
d) Mâlikîlere göre:
Abdestin beşinci farzı, iki ayağı topuklara kadar yıkamaktır.[568] Bu konuda İmam Mâlik, Süheyl b. Ebî Salih'ten, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, (r.a.) şu hadîsi rivayet ederek ayakları yıkamanın farz olduğunti belirtmiştir:
"Mü'min kul abdest aldığı zaman, yüzünü yıkayınca, iki gözüyle baktığı yüzündeki bütün günâhlar su ile veya en son damla üe çıkar iki ayağını yıkayınca, ikisiyle yürüyüp (kazandığı) bütün günâhlar su ile veya en son damla ile çıkar da böylece günâhlardan arınmış olarak çıkar."[569]
e) Şevkanî diyor ki:
Hemen bütün asırlarda ve beldelerde fetva ehli bütün fakihler, iki ayağı topuklarla birlikte yıkamanın vâcib olduğuna kaildirler. Abdestte iki ayağı meshetmek yeterli değildir. Aynı zamanda hem yıkamak, hem meshetmek de caiz değildir. Bunun hilâfına icmâ'da ilmine itibar edilen bir görüş bir kimseden sübût bulmamıştır. Hz. Ali'den İbn Abbas ve Enes'den (Allah hepsinden razı olsun) yapılan rivayete gelince, bu görüşlerinden rücu' ettikleri (yapılan ciddî araştırmayla) sabit olmuştur. Nitekim Abdurrahman b. Ebi Leylâ, "Resûlüllah'ın ashabı abdestte iki ayağı yıkama hususunda icma' etmişlerdir," demiştir.[570]
Ebû Cafer et-Tahavî' Merzuk tarikiyle Nezal b. Sabre'nin, "Ali'yi (r.a.) gördüm, öğle namazını kıldıktan sonra genişçe bir yere oturup etrafindaki insanlara (göstermek için) kendisine su getirildi. Önce onunla yüzünü ve iki kolunu meshetti; başını ve iki ayağını meshetti ve arta kalanı ayakta içtikten sonra şöyle dedi:
"İnsanlardan bir kısmı bunun mekruh olduğunu iddia ediyor. Şüphesiz ki,
ben Resûlüllah'tan (a.s.) gördüm, benim yaptığım gibi yapıyordu."[571] Mealindeki rivayetini naklettikten sonra diyor ki: Bize göre, bu ayakları meshetmenin farz olduğuna dair delil sayılmaz. Çünkü rivayetin seyrinde, "su getirildi, onunla yüzünü ve kollarını meshetti..." deniliyor. Burada meshten maksat su ile yıkamaktır. O bakımdan rivayetin son kısmında ayaklarını meshettiden de maksat su ile yıkamaktır. Bu ihtimali göz önünde bulundurmalıyız, yani ayağını meshetmesi, yüzünü meshetmesi anlamında olabilir.[572]
Sonra da Ebû Cafer el-Tahavi konuyla ilgili 55 kadar rivâyetleri ve hadîsleri sıraladıktan sonra, ayakların mesh değil, yıkanmanın vâcib olduğunu belirterek geniş çapta bilgi veriyor.
İbn Hazm, meshle ilgili rivayetleri dikkate aldıktan sonra, bunun hükmü kaldırılmıştır, diyor.
İmamiyye mezhebine bağlı olanlar, ayakları meshetmenin vücubuna kaildirler. Âyetteki atıfla ve Hz. Ali'nin (r.a.) fiiliyle istidlal etmekteler.
İbn Cerîr Taberî, Cübâî ve Hasen el-Basrî'ye göre, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, abdest alan kimse ayakları yıkamakla meshetme arasında serbesttir. Zahirîlerden bir kısmı ise, hem yıkamayı, hem meshetmeyi vâcib saymışlardır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdestte ayakları yıkamak farzdır.
2- Topuklara kadar yıkanması (topuklar dahil) gereklidir.
3- Belirtilen sınır içinde kuru bir yer kalırsa, onunla kılınan namaz iade edilir.
4- Cumhura göre, abdestte çıplak ayakları meshetmek caiz değildir.

Abdestte Sağdan Başlamak

Bilindiği gibi, sağ sağdan başlama, sağ el ile verip alma, sağ ayağı atıp yürüme uğur ve bereketin, feyiz ve inayetin, başarı ve mazhariyetin sembolüdür. Kur'ân'da birkaç yerde "ashab-yemin" diye söz edilmesi, bu mazhariyete erenleri belirtmeye yöneliktir.
Hayırlı, feyizli ve faydalı işlere sağ el ile başlamak sünnettir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hayatı boyunca bu sünnetini devam ettirmiştir. O bakımdan abdest gibi ibâdete kapı açan bir işe başlarken Aynı mazhariyeti düşünmemek mümkün mü? Fukah sünnetin bu bölümünü bir konu haline sokup takdim etmişlerdir.
İlgili hükümler:
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in ayakkabı giyinmesinde, taranmasında, temizlenmesinde ve her işinde sağdan başlamak çok hoşuna giderdi."[573]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Elbise giyindiğinizde, abdest aldığınızda sağ tarafınızdan başlayın!"[574]
Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayın!"[575]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alırken sağ taraftan başlamak sünnettir.
2- Bazı hususlar dışında hemen her şeye sağ el ile, sağ taraftan başlamak sünnettir.
3- Tekrîm ve tezyin ifade eden her işte sağdan başlamak şer'î bir kaidedir ki, müstehab sayılmıştır.
4- Abdest, gusül ve teyemmümde soldan başlamak mekrûhtur.
Hadislerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş ve tesbitleri, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de, elleri ve ayakları yıkarken sağdan başlamaktır, Zira Resûlüllah (a.s.) Efendimiz buna hep devam etmiştir. O bakımdan sağdan başlamak hem abdestte, hem diğer (tekrîm ifade eden) amellerde sünnettir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) her işte, hattâ ayakkabı giymesinde ve taranmasında sağdan başlamayı çok severdi. Bu, sahih rivayetlerle sabit olmuştur.[576]
b) Şâfiîlere göre:
Abdestte mutlaka, yani bütün azada sağdan başlamak; özellikle elleri ve ayakları yıkarken buna riâyet etmek sünnettir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz imkân nisbetinde hemen her işinde -bazı özel durumlar dışında- sağdan başlamaktan çok hoşlanırdı, o kadar ki, temizlenmede, ayakkabı giymede, taranmada sağdan başlardı... O'nun bu sünnetini Buhari ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.[577]
c) Hanbelilere göre:
Sağdan başlamanın müstehab olduğu hakkında ilim ehli arasında farklı görüşte olan yoktur. Bildiğimiz kadarıyla bunda ittifak vardır. Gerek Medine'li, gerek Irak'lı ve gerekse Şam'lı ilim adamlarıyla rey tarafdarı olan ilim adamları, abdestte soldan başlandığı takdirde iade gerekmiyeceği hakkında icma' etmişlerdir. Bu konuda istihbabın aslı, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in hemen her işinde sağdan başlamayı çok sevip hoşlanması, rivayetidir.
Hz. Ali ile Hz. Osman'dan (r.a.) nakledildiğine göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in nasıl abdest aldığını vasfederlerken önce sağdan başladığını ifâde etmişlerdir.[578]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz misvakta, temizlenmede, ayakkabı giymede ve mescide girmede hep sağdan başlardı. Nitekim Hz. Aişe'den (r.a.) ve Ebû Hüreyre'den (r.a.) yapılan sahih rivayetlerden Peygamberimizin (a.s.) ayakkabı giymesinde, taranmasında, temizlenmesinde ve hemen her işinde sağdan başlamayı çok sevip hoşlandığı belirtilmiştir.[579]
d) Mâlikilere göre:
Abdestin fezailinden biri de önce sağdan başlamaktır. Sağ elin ve sağ ayağın yıkanması sol el ve sol ayak üzerine takdim edilir.[580]
Anlaşıldığı gibi, Mâlikiler sağdan başlamayı, sünnetler arasında değil de, fazail arasında anmışlardır. Böylece bu konuda diğer üç mezheple aralarında (nüans) farkı vardır.
Konuyla ilgili diğer hadisler, rivayetler ve tahliller:
Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadîste, *"Elbiseni giydiğinde sağdan başla!"* buyurulmuştur.[581]
Yine Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Ayakkabını giydiğinde sağdan başla!"* buyurmuştur.[582]
Yine Ahmed b. Hanbel'in tesbit ettiği bir diğer rivayette, Peygamberimiz (a.s.) *"Elbise giydiğinde sağdan başla!"*, buyurmuştur.[583]
Nesâî'nin tesbit ve rivayetinde, Efendimiz (a.s.) hakkında şöyle denilmiştir:
"O sağ eliyle alır ve sağ eliyle verirdi."[584]
Müslim'in rivayetinde ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz guslettiğinde sağ tarafından başlardı, denilmektedir.[585]
Nesâî ile Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den yaptıkları rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir elbise giydiğinde sağdan başlardı."
Bütün bu rivayetlere dayanarak emrin vücub ifade ettiğini söyleyenler olmuşsa da, Hz. Aişe ve Ebû Hüreyre'den rivayet edilen sahih hadislerden bunun sünnet olduğu açıkça anlaşılmaktadır.
Yapılan rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir:
"Ben abdesti dosdoğru yerine getirip tamamladıktan sonra sağımdan mı, solumdan mı başladığıma pek aldırış etmem!"[586]
Beyhaki bu rivayeti naklettikten sonra "munkati'" olduğunu söylemiştir. Senedinden bir kişinin düştüğü tesbit edilmiştir. O bakımdan zayıf sayılır.
Ebû Ubeyde'nin abdest bahsinde naklettiği bir diğer husus da şöyle: Ebû Hüreyre (gerek abdestte, gerek tekrîme lâyık işlerde) sağdan başlardı. Onun böyle yaptığı Hz. Ali'ye (r.a) ulaşınca, (abdestte el ve ayaklanın yıkarken) soldan başladı."
Ayni rivayeti Ahmed b. Hanbel Hz. Ali'den (r.a.) yapmıştır. Hafiz İbn Hacer yaptığı incelemede bunun "münkati" olduğunu test etmiştir. O bakımdan rivayet zayıftır, istidlale uygun değildir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest alırken önce sağ kolu ve sağ ayağı yıkamak sünnettir, yani bu organları yıkarken sağdan başlanır.
2- Giyim kuşamda, temizlikte, mabede ve eve irildiğinde sağ ayak atılarak girilir, bu da sünnettir.
3- Gusledilirken sağ taraftan başlamak sünnettir.
4- Bunları terketmek ve aksini yapmak mekruhtur.

Abdest Azasını Bir-İki Ve Üç Defa Yıkamak

Kur'ân'da abdest emredilirken dört azadan söz edilir, üçünün yıkanması, birinin meshedilmesi emredilir. Bilindiği gibi, hilâfına delil olmadıkça emir tekrarı gerektirmez. O bakımdan abdest azasını birer defa yıkamak farzdır. İkinci ve üçüncü defalar ise sünnettir. Amaç iyi bir temizliktir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Allah'ın kendi kullarına sağladığı kolaylığı hep dikkate alarak ümmetine kolaylık getirmiştir. Abdest konusunda da ikinci ve üçüncü defa yıkamayı sünnet kılmıştır. Çok soğuk yerlerde veya mevsimlerle abdest azasını üçer defa soğuk su ile yıkamaya herkes tahammül edemez. O bakımdan o gibi yerlerde veya o mevsimlerde birer defa yıkamakla yetinilir. Farz yerine gelince abdest tamamlanmış sayılır.
Resûlüllah'ın (a.s.) abdest aldığına birçok defalar şahit olan ashab-ı Kirâm'dan bize kadar ulaşan sahih rivayetlerden bir kısmını nakledelim:
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (abdest azasını) birer defa yıkamak suretiyle abdest aldı."[587]
Abdullah b. Zeyd'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (abdest azasını) ikişer defa yıkamak suretiyle abdest aldı."[588]
Hz. Osman (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (abdest azasını) üçer defa yıkamak suretiyle abdest aldı..."[589]

Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden rivayetle demiştir ki:
"Bir bedevi, Resûlüllah (a.s.) Efendimize gelerek abdestten sordu. Peygamberimiz (a.s.) ona abdesti (azayı üçer defa yıkamak suretiyle gösterdi ve şöyle buyurdu:
"İşte bu abdesttir. Artık kim bundan fazlasını yaparsa isaet işler, sınırı aşar, haksızlık eder..."[590]
Hadîslerin delâlet ettiği hükümler:
1- Abdest azasını birer defa yıkamak kafidir, farz yerine gelmiş olur.
2- Abdest azasını ikişer defa yıkamakla yetinmek de caizdir.
3- Abdest azasını üçer defa yıkamak meşru'dur.
4- Üç defadan fazla yıkamak mekruhtur.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Abdest azasını üçer defa yıkamak sünnettir. Nitekim rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest azasını birer defa yıkamak suretiyle abdest aldıktan sonra şöyle buyurmuştur:
"Bu bir abdesttir ki, Allah namazı ancak bununla kabul eder."
Sonra adest azasını ikişer defa yıkamış ve şöyle buyurmuştur:
"Bu bir abdesttir ki, Allah böyle abdest alanın ecrini iki kat artırır."
Sonra yine abdest alıp azasını üçer defa yıkamış ve şöyle buyurmuştur:
"Bu, benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir. Artık kim (bu nisbeti sünnet görmeyip de) daha fazlasını yapar veya noksan kılarsa, o cidden (sünnet sınırını) aşıp haksızlık etmiş olur."[591]
Alâuddi nel-Kâsâni bu hadîsi açıklarken, Peygamber'in (a.s.) *"Artık kim daha fazlasını yapar veya noksan kılarsa, o cidden sınırı aşıp haksızlık etmiş olur,"* cümlesini i'tikadi anlamda yorumlamış, *"Kim bu nisbeti sünnet görmeyip daha fazla yapar ve noksanlaştırırsa haksızlık etmiş olur"* demiştir. Çünkü abdest üzerine abdest almada üçten fazla yapılmış oluyor ve Peygamber (a.s.) bunu nûr üstüne nûr diye vasfediyor. Aynı zamanda ikişer defa yıkamayı, sevabın, iki kat artmasına vesile olacağını beyân buyurmuştur. O halde üçten daha çok veya azla ilgili vaîd, i'tikadî anlamadır.[592]
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, Hanefi imamları abdest azasını birer defa yıkamakta bir sakınca görmedikleri gibi, ikişer defa yıkanmasında da bir sakınca görmemişlerdir. Üç defa yıkanması ise, sünnettir ve sevabı o nisbette fazladır.
b) Şafiîlere göre:
Abdestte gerek üç azayı yıkarken, gerek başı meshederken, gerekse sakal ve parmak aralarını hılâllayıp ovmak sünnettir. Çünkü Sahîh-i Müslim'in rivayet ettiği hadîste "Peygamber (a.s.) üçer üçer abdes aldı" buyurulmuştur ki, bu yalnız yıkamakla ilgili değil, mesh ve tahlili de içine alır, mutlak anlamda söylenmiştir.
Buhari'nin rivayet ettiği hadîste ise "Peygamber (a.s.) birer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldı ve ikişer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldı..." denilmektedir. Ayrıca Peygamber (a.s.) yüzünü üç defa, kollarını iki defa yıkadığı ve başını meshettiği rivayeti de söz konusudur.
O halde abdest azasının üçer defa yıkanması bazan terkedilebilir, yani bir veya iki defayla yetinilebilir; namaz vakti daraldığında veya su az olduğunda bunda bir sakınca yoktur.[593]
c) Hanbelilere göre:
Abdest azasını birer defa yıkamak kâfi gelir; üçer defa yıkamak afdaldır. Bu, ilim ehlinden çoğunun kavlidir. Ancak İmam Mâlik, bir, iki ve üç defa yıkamak için vakit ta'yin etmemiş, yani vakit daraldığında bir defa, müsait zamanlarda üçer defa yıkanır, diye bir ayırım yapmamıştır.
Evzai ve Said b. Abdulaziz, abdest azası üçer defa yıkanır, ancak ayak müstesna, çünkü onun herhalde iyice temizlenmesi, kirden arınması gerekir, demişlerdir.[594]
İbn Kudame, konunun başında naklettiğimiz İbn Abbas ve Ebû Hüreyre hadîslerini naklettikten ve Hz. Osman'ın (r.a.) abdest azasını üçer defa yıkayıp "Resûlüllah'ı (a.s.) benim abdest aldığım gibi abdest alırken gördüm" dediğini delil olarak gösteriyor.
Müellif İbn Kudame devamla diyor ki: "Abdest azasından bir kısmını bir defa, bir kısmını daha fazla yıkamak caizdir. Çünkü bir defa veya üç defa yıkamak bütün azalar hakkında caiz olunca, bazısı hakkında da caiz olması tabiidir. Nitekim Abdullah b. Zeyd'in hadisinde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in abdest alırken yüzünü üç defa ellerini ikişer defa yıkadığı, başını bir defa meshettiği belirtilmiştir.
İmam Ahmed diyor ki: Abdest azasını üçten fazla ancak (şüphe ve vesvese) rahatsızlığı içinde bulunan bir kimse yıkar. İbn Mübarek de şöyle demiştir:
"Üçten fazla yıkayan kimse günahkâr olmaktan emin olmasın."[595]
eş-Şerhü'l-Kebîr'de de İbn Kudame'nin naklettiği rivayetlere aynen yer verilmiş ve Hanbelilerin görüşü o istikamette belirtilmiştir.[596]
İlgili diğer rivayetler ve tahliller:
Zeylâi 573 no'lu hadîsin son cümlesi üzerinde durarak, bu yönüyle hadis gariptir; çünkü hadîsin yukarı kısmını Ashabdan bir cemaat rivayet etmiştir ki, çoğunda "femen zade alâ hazâ ev nakasa..." lafzı yer almamıştır. Abdullah b. Ömer, Ubey b. Kâ'b, Zeyd b. Sabit ve Ebü Hüreyre'den rivayet edilen metinde bu lafizlar mevcut değildir, diyor.
Bu konuda İbn Ömer'den rivayet edilen hadîs ravileri arasında Museyyeb b. Vazıh teferrüd etmiştir ki, zayıftır. el-Ka'rife adlı kitapta ise, bu zatın rivâyetiyle ihticac edilmez, denilmiştir. İbn Ebi Hatim ise el-Musayyab'ın saduk fakat çok hata yapan bir kimse olduğuna dikkatleri çekmiştir.[597]
Sözü edilen konuda birkaç tariktan rivayet edilen hadîslerin çoğu zayıftır, ancak Amr b. Şuayb'ın babasından ve dedesinden yaptığı rivayeti Şeyh Takıyüddin el-İmam adlı eserinde naklederek, "Amr b. Şuayb'ın hadîsini sahihlayanlara göre sahihtir, çünkü isnadı sıhhatli görülmüştür, diyor.[598]
Amr b. Şuayb'ın rivayet ettiği hadis mealen şöyledir:
Bir adam, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek, Abdest nasıl alınır? diye sordu. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) bir kapta su istedi, ellerini üç defa yıkadı, sonra yüzünü üç defa yıkadı, sonra kollarını üçer defa yıkadı, sonra başını meshetti, şahadet parmaklarıyla kulaklarını; baş parmaklarıyla kulaklarının dışını, şehadet parmaklarıyla içini yıkadı. Sonra da iki ayağını üçer defa yıkadıktan sonra şöyle buyurdu:
"İşte abdest böyledir. Artık kim bundan fazlasını yapar veya noksan bırakırsa, o cidden isaet işler, haksızlık yapmış olur."
Konuyla ilgili birçok rivayetleri Zeylaî Nasburraye'de, Şevkanî Neylül-evtar'da nakletmiş bulunuyorlar. Hepsini buraya almamız mümkün değildir. Ancak konuyu vuzuha kavuşturacak kadar nakil ve açıklamaya yer vermiş bulunuyoruz. Fazla bilgi için adı geçen eserlere müracaat edilmesini tavsiye ederiz.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest azasını birer defa yıkamak farzdır.
2- Vakit daraldığa veya su az olduğunda birer defa, yıkamakla yetinilebilir, bunda bir sakınca yoktur.
3- Bazı hallerde iki defa yıkamakta da bir sakınca görülmemiştir. Çünkü Resulullah'ın (a.s.), önce birer defa, sonra da üçer defa yıkaması ümmetine kolaylık göstermek ve bildirmek içindir.
4- Üç azayı üçer defa yıkamak sünnettir. Baş ise bir defa meshedilir. İmam Şafii'ye göre, üç defa meshedilmesinde bir sakınca yoktur. Üçer defa yıkamanın sünnet olduğuna icma' vaki olmuştur.

Abdest Azasını Ardarda Yıkamak

Abdest farzlarıyla birlikte kurbiyete vesile olan bir ibadettir. Tamamı üstüste yapıldığı taktirde amacına ulaşmış olur. O bakımdan Resulullah (a.s.) Efendimiz, abdest alırken başka bir şeyle meşgul olmaz, onu tamamlayıncaya kadar ara vermeyip devam ederdi.
Bununla ilgili hadîsler ve rivayetler:
Halid b. Ma'dan (r.a.)' o da Resûlüllah'ın bazı zevcelerinden rivayetle şöyle nakletmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, namaz kılmakta olan bir adamın ayağının üzerinde bir dirhem miktarı yıkanmadık kuru yer gördü, ona abdestini iade etmesini emretti."[599]
Bir rivayette, namazını da iade etmesini emretmiştir. el-Esrem diyor ki, bu hadîs hakkında İmam Ahmed'e sordum, dedim ki, "İsnadı ceyyid midir?" "Evet, ceyyiddir" dedi.
Ömer b. Hattab (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir adam abdest aldı, derken ayağının üzerinde bir tırnak büyüklüğünde yıkanmadık kuru yer bıraktı. Peygamberimiz (a.s.) onu görünce şöyle buyurdu:
"Dön de abdestini güzelce al!"
Bu uyarı üzerine adam dönüp abdest aldıktan sonra namaz kıldı."[600]
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının tesbit, istidlal ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Abdestin sünnetlerinden biri de, muvalattır, yani abdest azasısını ardarda yıkayıp arayerde başka şeyle meşgul olmamaktır. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz böyle yapmıştır. Bazısı da "muvalatı" şöyle tefsir etmiştir: Yıkanan bir aza kuruyuncaya kadar oturup beklememek, o kurumadan diğer azayı yıkamaya başlamaktır. Aksi halde bu sünnet terkedilmiş olur.[601]
b) Şâfiîlere göre:

Hava ve mizaç mutedil olduğu takdirde yıkanan bir aza kurumadan diğerine başlamak sünnettir. İmam Şafiî'nin "Kavl-i kadîm" inde ise muvalat vâcib kabul edilmiştir.[602]
c) Hanbelilere göre:
Vâcib olan muvalat, mutedil zamanda, bir aza kuruyuncaya kadar diğer azayı yıkamayı terketmemektir. Sıcak mevsimde yıkanan aza çarçabuk kuruyabilir, bazı zamanlarda ise bir süre kurumaz. İbn Akîl'e göre, abdesti hükümsüz kılan tefrik (iki aza arasını ayırıp birini yıkadıktan sonra diğerini bir süre yıkamayıp kendi haline bırakmak), âdet cihetiyle fahiş olanıdır.
Taharette bir vâcible veya sünnetle meşgul olurken yıkanan aza kurursa, abdest iade edilmez; tıpkı namaz kılarken onun rükünlerinden birini uzatan kimseye namazı iade etmek gerekmediği gibi.. İmam Ahmed ise şöyle demiştir: Bir önceki azanın kurumasının sebebi abdestin kendisi ise bir sakınca yoktur. Bir vesveseden dolayı ise yine öyledir Çünkü o da abdestte titizlik göstermek sebebine dayanır. Ama sünnet üzerine zaid bir şeyden veya abdest dışı bir meşguliyetten dolayı ise, tefrik sayılır. (Yani abdesti iade etmesi gerekir).[603]
d) Mâlikîlere göre:
Muvalat, yani abdest azasını ardarda biri kurumadan diğerini hemen yıkamak farzdır. Ancak bu, yer, mevsim ve mizacın mutedil olması halinde böyledir. Çok sıcak bölgelerde veya mevsimde, fırın, demirci ocağı ve benzeri ısı derecesi yüksek olan bir vasatta ardarda yıkansa bile, biri kurumadan diğerini yıkamak pek mümkün olmayabilir. O takdirde farz yerine gelmemiş denilmez. Çünkü amaç, abdest azasını vakit kaybetmeden, başka bir şeyle meşgul olmadan peşpeşe yıkamaktır. Şartlar elverdiği ölçüde bu gerçekleşir.[604]
Ayrıca abdest alan kimse, bir hastalıktan dolayı abdest azasını ardarda biri kurumadan diğerini yıkama kudretine sahip değilse, mazur sayılacağından farzı yerine getirmiş sayılır. Bunun gibi, abdest suyunu kullanırken yüzünü yıkayınca su biter, yeniden su bulup getirmek için biraz oyalandığında yüzünün ıslaklığı kurursa, bu da farzı ihlâl etmez. Çünkü elde olmayan bir sebep söz konusudur.[605]
Hanbelî ve Mâlikî imamları, konunun başında naklettiğimiz hadîslerle istidlal etmişlerdir. Abdest aldıktan sonra ayağının üzerinde bir dirhem miktarı kuru yer kalan adama Hz. Peygamber'in (a.s.) yeniden abdest almasını emretmesi, bir bakıma muvalatın, yani abdest azasını biri kurumadan diğerinin yıkanması gereğini ortaya koymuştur.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafiî ise, İkinci hadîs, yani Ömer b. Hattab'ın (r.a) naklettiği hadîsle istidlal etmişler, abdest alıp ayağında bir tırnak miktarı kuru yer kalan adam Peygamber'in (a.s.): *"Dön de abdestini güzel al!"* buyurması, yeniden abdest almayı gerektirmiyor. Kişi bu durumda dilerse yeniden abdest alır, dilerse sadece kuru yeri yıkamakla yetinir.
Ayrıca, Ahmed b. Hanbel ile İmam Mâlik, İbn Ömer (r.a.) ile Ubey b. Kâ'b (r.a.)'den rivayet edilen hadîse dayanarak ictihadda bulunmuşlardır. Bu rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, abdest azasını ardarda yıkayıp abdest aldıktan sonra şöyle buyurdu:
"Bu bir abdesttir ki, Allah namazı ancak onunla kabul eder."
Diğer bir rivayette ise, *"Bu, Allah'ın size farz kıldığı abdesttir!"* denilmektedir. Ne var ki, İbn Ebi Hatim diyor ki: Bu rivayetin sıhhat derecesini Ebu Zer'a'dan sorduğumda şu cevabı verdi: "Münker ve zayıftır." Diğer bazı hadîs araştırıcılarına göre, hiçbir aslı yoktur.[606]
581 no'lu hadîs için Darekutnî şöyle demiştir:
"Bunun rivayetinde Katade'den nakleden Cerir yalnız kalmakla beraber o sıkadır, yani güvenilir bir râvîdir."
Aynı hadisin son kısmı şu ifadeyle nakledilmiştir:
"Dön de abdestini tamamla!"
Ne var ki bu, el-Vazı' b. Nâfi' rivâyetiyle nakledilmiştir ki. Nesâî onun zayıf olduğunu söyler. Ahmed b. Hanbel, İbn Main, Ebû Hatim ve Darekutni de aynı görüştedirler. Taberânî bu rivayeti mu'ceminde tahrîs etmiştir.[607]

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest azasını ardarda yıkamak kimine göre vâcib, kimine göre sünnettir.
2- Abdest alırken abdest dışı başka şeylerle meşgul olmak mekruhtur. Bu, yıkanan azanın kurumasına kadar devam ederse, Maliki ve Hanbeli imamlarına göre, farz terkedildiğinden abdesti iade etmek gerekir.
3- Abdest aldıktan sonra abdest azasından birinde yıkanmadık kuru bir yer kaldığı görülürse, o takdirde İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafii'ye göre, sadece o kuru yeri yıkamakla yetinilir. Diğer iki imama göre, abdesti iade etmek gerekir.

Abdestte Başkasını Yardımı Caiz Midir?

İslâm, hayatı baştan sonuna hareket kabul eder; hareketi bilgiye ve ilme bağlar; bilgi ve ilmi Allah'a imânla birleştirip bütünleştirir. Abdest hem ibâdete bir ön hazırlık anlamındadır, hem de bedene, hareket ve zindelik sağlamaya yönelik bir faaliyettir. O bakımdan başkasının pek lüzum yoktur. Kişi hastalık ve benzeri sebepten dolayı bu hususta başkasından yardım görebilir. Normal hallerde de bir başkasının veya sevdiği yakının abdest suyu dökmesinde bir sakınca yoktur.
Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan Muğire b. Şu'be (r.a.)'den yapılan rivayette deniliyor ki:
"Muğîre, bir yolculukta Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber bulunuyordu. Cenâb-ı Peygamber (a.s.) ihtiyacını gidermeye gitti. Sonra da Muğire su döktü, o da abdest almaya başladı, yüzünü ve ellerini yıkadı, başını meshetti ve ayaklarındaki mestler üzerine meshetti."[608]
Safvan b. Assai (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Gerek seferde, gerekse hazerde Peygamberimiz (a.s.) abdest aldığında ben su dökerdim."[609]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alırken başkasının -kendi rızasıyla- yardım etmesinde bir sakınca yoktur.
2- İhtiyaç duyulduğu zamanlarda ise, yine hizmet edenin rızasıyla ondan yardım talep etmekte bir sakınca yoktur.
Hadislerin ışığında müctehid imamların istidlal ve tesbitleri, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Abdestin adabından biri de, abdest alan kimsenin bu hususta hiçkimseden yardım istememesidir. Çünkü yapılan rivayete göre Ebûl-Cenûb (r.a.) demiştir ki:
"Hz. Ali'nin (r.a.) abdest için su istediğini gördüğümden koşup ona su bulmak istedim, bana: Ya Ebâ'l-Cenûb, bırak, getirme. Çünkü ben de Hz. Ömer'in (r.a.) abdest için su istediğini gördüğüm zaman kalkıp ona su bulmak istediğimde bana: Bırak Ya Eba'l-Hasan! Çünkü ben de Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i abdest için su istediğinde gördüğüm zaman koşup ona abdest suyu te'min etmek istedimse de bana: "Bırak Ya Ömer! Doğrusu ben namazımı eda etmek istediğimde hiç kimsenin bana yardım etmesini istemiyorum, buyurdu."[610]
Hanefî imamları bu hadîsle istidlal ederek başkasının yardım etmesini adaba muhalif saymışlardır.
b) Şâfiîlere göre:
Abdest için su kullanırken başkasının yardımını bırakmak sünnettir. Çünkü birinin su dökmesi, abdest alan kimse için bir tereffüh sayılır ki, ibâdet etmek isteyene yakışmaz. Ancak eli kesik olanla benzeri kimseler hakkında mekruh değildir. Ücretle de olsa yine hüküm böyledir.[611]
c) Hanbelîlere göre:
Abdest almak için başkasının yardımcı olmasında bir sakınca yoktur. Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan Muğîre b. Şu'be (r.a.), hem seferde, hem hazerde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e abdest alması için su getirip dökmüştür. Aynı şekilde Safvan b. Assal da yapmıştır. Diğer yandan Peygamberimiz'in (a.s.) kerimesi Rukıyye'nin cariyesi Ümmu İyaş (r.a.) diyor ki:
"Ben ayakta, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de oturduğu halde su dökerdim, o da abdest alırdı."[612]
Ahmed b. Hanbel'den yapılan rivayete göre, o şöyle demiştir:
"Abdest alırken başkasının bana yardımcı olmasından hoşlanmam. Nitekim Hz. Ömer'de (r.a.) böyle söylemiştir."[613]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
Mezhep imamlarının çoğunun istidlal ettiği Ömer b. Hattab (r.a.) hadîsi üzerinde hayli durulmuş, İmam Nevevî el-Mühezzeb şerhinde, bu hadîsin bâtıl olup hiçbir aslı bulunmadığını söylemiştir. Aynı hadîsi Bezzar ve Ebû Ya'lâ kendi müsnedlerinde Nadir b. Mansûr tarikiyle tahrîc etmişlerdir. Oysa Nadir zayıf ve meçhuldür, onun rivâyetiyle ihticac yapılmaz.
Osman ed-Dâremî de diyor ki, bu hadisin râvisi Nadir b. Mensur hakkında ünlü hadîs âlimi İbn Mani'den sorduğumda şöyle dedi: "Bunlar odun taşıyanlardır."
Ayrıca sözünü ettiğimiz mezhep imamları İbn Abbas'ın (r.a.) şu rivâyetiyle de istidlal etmişlerdir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest hususunda hiç kimseye yük olmazdı."[614].
Bu hadîsin râvileri arasında Mutahhar b. Haysem bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[615] Çünkü Resûlüllah'ın (a.s.) abdest alırken Zeyd oğlu Üsâme'den yardımcı olmasını, yani, abdest için su dökmesini istediği sahih rivayetle sabit olmuştur. Nitekim Sahihayn'de bu rivayete yer verilmiştir. Ayrıca Muevvız kızı Rebi'in de Peygamberimizin eline abdest için su döktüğünü Daremî, İbn Mâce ve Ebû Müslim rivayet etmişlerdir.
Ümmu İyaş (r.a.) hadîsine gelince, Hafiz İbn Hacer isnadının zayıf oduğunu tesbit etmiştir. Aynı şekilde Safvan b. Assai hadîsinin de zayıf olduğunu belirtmiştir. O da isnadında Hüzeyfe b. Ebû Hüzeyfe bulunduğu içindir. Çünkü bu zat zayıf kabul edilmiştir.[616]

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdest alırken -zaruri bir hal olmadıkça- başkasından yardım beklememek sünnettir.
2- Resûlüllah'ın (a.s.) abdest alırken başkasının su döktüğü, yardım ettiği rivayeti zayıftır. O bakımdan Hanbelî imamları dışında diğer mezhep imamlarına göre, başkasının su döküp yardımcı olması tenzîhen mekruhtur. Hanbelilere göre bir sakınca yoktur.

Abdest Ve Gusülden Sonra Havluyla Kurulanmak

Abdest ve gusülden sonra organları ve vücudu bir havluyla kurulamanın bir takım faydaları vardır:
a) Vücudun kirini iyice alır.
b) Soğuk mevsimde üşümeyi önler, elbisenin ıslanmasına meydan vermez.
c) İç çamaşırının temiz kalmasını sağlar.
Konuyla ilgili hadîsler:
Kays b. Sa'd (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz evimizde bizi ziyaret etti. Sa'd Peygamber (a.s)'in yıkanma suyu istedi, getirilip konuldu. Peygamber de (a.s.) yıkandıktan sonra Sa'd ona çarşaf misali za'feran veya revs ile boyalı bir örtü takdim etti, Peygamber (a.s.) onu bedenine sarıp kurulandı."[617]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, abdest aldıktan sonra yüzünü mendil ile meshedip (kurulamazdı). Ebû Bekir, Ömer, Ali ve İbn Mes'ud da (Allah hepsinden razı olsun) yüzlerini mendille kurulamazlardı."[618]
Hz. Ayşe (r.a.) validemizden yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizin bir bez parçası vardı, abdestten sonra onunla kurulanırdı."[619]
Muâz (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi, abdest aldığı zaman yüzünü elbisesinin bir ucuyla kuruladığını gördüm."[620]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest aldıktan veya guslettikten sonra bir havluyla kurulanmak sünnettir.
2- Havlu bulunmadığı zaman, bunu mendille yerine getirmekte bir sakınca yoktur.
3- Mendil de bulunmadığı zaman elbisenin bir ucuyla kurulanmak müstehabdır.
Hadislerin ışığında müctehid imamların tesbit, görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Abdestten sonra kurulanmayı terketmek tenzihen mekruhtur. İmam Muhammed'in eserlerinde Ebû Hanife'den, onun da Hammad'dan, onun da İbrahim'den yaptığı rivayette, abdest aldıktan sonra yüzünü bir bezle kurulayan adam hakkında sorulmuş, o da "bir sakınca yoktur" demiştir. İmam Muhammed, "biz bu kavli (sened) seçip tutuyoruz ve abdestten sonra kurulanmakta bir sakınca görmüyoruz," demiştir. İmam Ebû Hanîfe'nin de kavli bu anlamdadır.
el-Haniye kitabında deniliyor ki: "Abdest alan ve gusleden kimsenin mendil ile kurulanmasında hiçbir sakınca yoktur. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimizin böyle yaptığı rivayet edilmiştir ki, sahîh olan da budur. Ancak ne var ki, bu hususta fazla mübalağa etmeyip abdestin eseri aza üzerinde kalacak şekilde kurulanması daha uygun olur."[621]
Abdurrahman el-Cezerî ise bu konuda Hanefilerin görüşünü şöyle tesbit etmiştir: "Abdest azasındaki ıslaklığı mendil veya benzeri bir şeyle, fazla mübalağa yapmaksızın ve elindeki abdest suyunu silmeksizin kurulamak menduptur.[622]
b) Şafiilere göre:
Abdest aldıktan sonra ellerde kalan ıslaklığı silmek suretiyle gidermek mekruhtur. Çünkü böyle yapmak bîr bakıma ibâdetten teberri anlamına gelir. O da hilaf-i evlâ sayılır. et-Tahkik'de buna kesinlik kazandırılmıştır. Müslim ve el-Vesit şerhinde ve görüşün daha meşhur olduğu kaydedilirken el-Ravza'da böyle yapmakla yapmamak arasında bir fark yoktur, yani yapılmasında bir sakınca söz konusu değildir, denilmiştir.
Bir özür yoksa abdest azasındaki ıslaklığı kurulamamak sünnettir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz guslettikten sonra Hz. Meymu'ne'nin getirdiği bir havluyu kullanmayarak iade etmiştir.[623]
c) Hanbelîlere göre:
Abdest azasının ıslaklığını bir mendil veya benzeri bir şeyle kurulamakta bir sakınca yoktur. Gusülden sonra da kurulanmakta bir beis görülmemiştir. Hanbelî imamlarından el-Hılâl, Ahmed b. Hanbel'den şunu nakletmiştir: "Abdestten sonra kurulanmakta bir sakınca yoktur." Yine yapılan rivayete göre, abdestten sonra kurulanmak için mendil kullanan sahabi şunlardır: Hz. Osman, Hz. Hasan b. Ali, Enes (Allah hepsinden razı olsun). Bu paralelde birçok ilim adamı da mendil kullanmıştır.
Ashabdan ve onlardan sonra gelen ilim adamlarından şunlar kurulanmayı men'etmişlerdir: Câbir b. Abdullah (r.a.), Abdurrahman b. Mehdi ve önemli bir cemaa... Bunların istidlal ettiği rivayet ise, Hz. Meymune (r.a.) hadîsidir. Bilindiği gibi bu hadîsi Buhari ve Müslim ittifakla nakletmişlerdir.
Birincilerin görüş ve tesbiti daha sahihtir. Çünkü asıl olan ibahadır. Peygamber (a.s.) Efendimiz'in (bir kere) kurulanmayı terketmesi kerahete delâlet etmez; çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz bazan mübah olan şeyi terketmiştir.
Nitekim Ebubekir, eş-Şâfi adlı eserde, Hz. Urve'ye isnâd ettirdiği rivayette Hz. Aişe Vâlidemiz'in (r.a.) şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bir hırkası (büyükçe bez parçası) vardı ki onunla abdestten sonra kurulanırdı."
Ahmed b. Hanbel'den bu hadis hakkında "ne dersin?" diye sorulunca "münker"dir, diye cevap vermiştir.[624]
Kays İbn Sa'd'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz guslettikten sonra vers adındaki bitkiyle boyanmış bir çarşaf getirdik ona sarılıp (kurulandı)."
Ne var ki İmam Tirmizî, bu babda hiçbir rivayetin sahih olmadığını söylemiştir.
Bununla beraber bedendeki ıslaklığı elle silkip gidermekte bir sakınca yoktur. Çünkü bu hususta Meymune (r.a.) hadîsinde Resûlüllah'ın (a.s.) öyle yaptığını belirtmiştir.[625]
eş-Şehü'l-Kebîr'de ise buna yakın bir ifade kullanılarak deniliyorki: "Abdest azasını kurulamak mübahtır, müstehab değildir."[626]
İlgili diğer rivayetler ve tahliller:
597 no'lu hadîsi İmam Nevevi el-Hulasa adlı kitapta "Zayıf hadîsler" bölümünde zikretmiştir. Hafiz İbn Hacer ise Ebû Davud'un rivayetinde ricalin sahîh olduğunu belirtmiştir.
598 no'lu hadîsin ise isnadının zayıf olduğunu Hafiz İbn Hacer belirterek istidlale uygun olmadığına dikkatleri çekmiştir.
Bu hadîs'e muarız olan Hz. Aişe (r.a.) hadîsi ise, râvileri arasında Ebû Muâz bulunduğu için zayıf kabul edilmiştir. Nitekim Tirmizî de daha önce belirttiğiniz gibi, bu hususta sahîh bir şeyin bulunmadığını söylemişti.
600 no'lu hadîs'e gelince, yine Hafiz İbn Hacer onun da isnadının zayıf olduğunu kaydetmiştir.
Konuyla ilgili rivayet edilen şu hadîs de üzerinde dikkatle durulanlardan biridir:
"Abdest aldığınız zaman ellerinizdeki (ıslaklığı) silkmeyin; çünkü o ıslaklık şeytanı uzaklaştırıcıdır."
İbn Ebî Hatim bunu el-İ'lel'de zikretmiş ve baş kısmında şu fazlalığı nakletmiştir:
"Abdest aldığınızda gözlerinize (abdest) suyundan içiriniz!"
İbn Hibban bu hadîsi "zayıf hadîsler" arasında zikretmiştir. Çünkü râvî Bahterî'nin zayıf olduğu ilim adamlarınca kabul edilmiştir. O bakımdan onun hadîsiyle ihticac helâl olmaz. Ancak İbn Salah ve Nevevî, sözü edilen râvînin özgeçmişi hakkında ciddi bir incelemenin yapılmadığını, daha doğrusu bu hususta bir itana gösterilmediğini söylemişlerdir.[627]

Çıkarılan Hükümler:

1- Hadis ve rivayetlerin tamamı dikkate alınınca, zayıf da olsalar, abdest ve gusülden sonra bir bez veya havlu ile kurulanmanın mekruh olmadığı ağırlık kazanır. Nitekim Hanefilerle Hanbelîlerin istidlal ve ihticacları bu anlamdadır.

---

[1] Kitabu Bedâyi's-Sanayi' fi Tertibi'ş-Şerayi' 1/3
[2] Darimî: Abdest: 2. Ahmed b. Hanbel; 5/342-344
[3] Bakara: 2/222
[4] Kütüb-i sitte'den beşi rivayet etmiştir. Tirmizi'ye göre, hadîs hasen ve sahih'tir.

[5] Furkan: 25/48. âyet...
[6] Hâşiyetü't Tahtavî Ala Merakı'l Felah 1/13.
[7] Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfu'â An Ahâdisi'ş-Şeniâti'l-Mevzu'â : 2/68.
[8] Neylül-Evtar: 1/26
[9] Bu, Hanefilere göredir. Konu kendi bölümünde açıklanmıştır. O kısma bakılması...
[10] Fazla bilgi için bak; Şeyhülislâm Ebu Yahya Zekeriya el-Ansarî'nin Menhecü't Tullab Şerhi Fethülvahhab: 2/191 Mısır: 1948-1367
[11] Neylü'l-Evtar: 1/27, Fethülvahhab: 2/191, Mısır: 1948.
[12] Seyd, ve zebayih bölümünde bu konu yeterince açıklanmıştır..
[13] Neylü'l-Evtar: 1/28.
[14] Kütüb-i Sitte, Nasbü'r-Râye: 1/2
[15] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/29
[16] Buhari, Müslim...
[17] Neylü'l-Evtar: 1/30.
[18] Fıkhü's-Sünne: 1/19.
[19] Fıkhü's-Sünne: 1/19
[20] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/29.
[21] Buhari: Ebu Cuhayfe hadisi...
[22] Buhari: Ebu Musa (r.a)'den...
[23] Buharî Sâib b. Yezid (r.a.)'den. Bu hususta geniş bilgi için bak: Neylül'l-Evtar 1/30'a...
[24] Buhari ve Tirmizi müstesna el-cemaa rivayet etmiştir. Ayrıca bu konuda Ebû Hüreyre'den rivayet vardır.
[25] Bu konu Kâfirlere ait kaplar bahsinde açıklanacak ve hadisin kaynağı orada verilecektir
[26] Bu ve benzeri rivayetleri Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvud nakletmişlerdir. Geniş bilgi için "Aniyetü'1-Küffar" bahsine bakılması...
[27] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/13.
[28] Neylü'l-Evtar s 1/33.
[29] Müslim, İbni Mâce, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud.
[30] Neylü'l-Evtar: 1/34
[31] Fazla bilgi için Fethü'l-Allam'a Taharet bahsine müracaat edilmesi tevsiye olunur.
[32] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/16
[33] Fıkhü's-Sünne: 1/20.
[34] Geniş bilgi için bak: es-Siracü'l-Vahhac, Şeyh Muhammed ez-Zehri el-Gamravi: 1/9-10.
[35] Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfu'â An Ahâdisi'ş-Şeniâti'l Mevzu'a: 2/69
[36] el-Fıkhü Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/56.
[37] Hâşiyetü't-Tahtâvî Ala Merakı'l-Felâh: 1/34.
[38] Sahîh-i Müslim.
[39] Tirmizî: Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den.
[40] Tirmizi: Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den.
[41] İbn Hibbân kendi Sahihinde rivayet etmiştir...
[42] Tirmizi , Taberâni: İbn Câriye rivayetinden naklen...
[43] Tirmizi: Ebu Habbe'den rivayet etmiş ve "hadîsün sahîhün" demiştir.
[44] Kütüb-i Sitte'den beşi rivayet etmiştir. Ancak İbn Mâce ile Nesâi "tahur" yerine "vedu" lâfzını söylemişlerdir. Tirmizi bu hadisin kasen olduğunu belirtmiştir
[45] Ebû Dâvud, Nesâi, İsnad-i sahih ile bir sahabiden rivayet etmişler.
[46] Geniş bilgi için bak.: Fethülbarî Taharet bahsine...
[47] Bülûğü'l-Meram: 1/18-19, İstanbul Sönmez Neşriyat
[48] Ahmed b. Hanbel, Müslim: İbn Abbas (r.a.)'den.
[49] Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce: İbn Abbas (r.a.)'den.
[50] Ahmed b. Hanbel, Ebû Davut, Nesâi, Tirmizi: Hadîsün hasenün sahihün.
[51] Buhari, Müslim.
[52] Buhâri, Müslim, Neylül-Evtar: 1/39.
[53] Buhâri, Müslim, Neylü'l-Evtar: 1/39.
Not: Hz. Ayşe (r.a.) hadisin sonunda "tahtelifü eydina" cümlesini kullanmıştır ki, biz ona "ellerimiz birbirini takip ediyordu" şeklinde tercemeyi uygun bulduk.
[54] Neylü'l-Evtar: 1/39.
[55] Şerhu Maani'l Asar: 1/15, Sübülü's Selâm: 1/16Taharet bölümü.
[56] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/40, Şerhu Maani'1-Asâr: 1/16.
Ebu Cafer el-ezdi et-Tahavî, bunu "Resdîn b. Sa'd" şeklinde değilde, "Râşid b. Sa'd" olarak belirlemiştir.
[57] Bu konuda fazla bilgi için bak: el-Fikhı Alâ'l-Mezabibi'l arbaa: 1/33 Mısır baskı
[58] Buhari: Ebû Hüreyre (r.a.)'den.
[59] Neylü'l-Evtar=1/45.
[60] el-Fıkhu Ala'l-Mezahâibi'l-arbaa: 1/41-42
[61] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-arbaa: 1/41-42.
[62] Neylü'l-Evtar: 1/45
[63] Müslim, Nesâi: Ebu Hüreyre (r.a.)'den.
[64] Mâide: 5/4.
[65] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/47.
[66] Darekutnî: Ebû Hüreyre (r.a.)'den
[67] Darekutnî: Ebû Hüreyre (r.a.)'den.
[68] İbn Âdiy el-Kâmil'de: Ebû Hüreyre (r.a.)'den
[69] Kütüb-i Sitte: Ebû Hüreyre (r.a.)'den
[70] Müslim, Ebû Davut.
[71] Nasbü'r-Raye Li-Ahadisi'l-Hidâye: 1/131.
[72] Fazla bilgi için bak: Nasbü'r-Râye: 1/132
[73] Fethü'l-Vahhab Bi-şerhi Menheci't-Tullab: 1 /20-21.
[74] Fethü'l-Vahhab Bi şerhi Menheci't-Tullab: 1 /20-21.
[75] Fıkhü's-Sünne: 1/29.
[76] Kütüb-i Sitte'den beşi rivayet etmiştir. Tirmizî bunun hasen sahîh olduğunu söylemiştir.
[77] Darekutnî, Hz. Aişe (r.a.)'den
[78] Bedayiü's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/65.
[79] Haşiyetü't-Tahtavi: 1/65
[80] Tenuiru'l-Havâlik: 1/46
[81] Mu'cemü'l-Fıkhu'l-Hanbel: 1/944, Kuveyt: 1973
[82] Şerhu Mââni'1-Asâr: 11/19.
[83] Nasbu'r-Râye: 1/133.
[84] Taberânî, el-Mu'cemü's-Sağir'de, Enes b. Mâlik'den (r.a.) Zeylâî Nasbu'r-Râye'de aynı hadîsi nakletmiştir: 11/134.
[85] İbn Huzeyme kendi Sahihinde rivayet etmiştir. Nasbu'r-Râye: 1/134,
[86] Hâkim el-Müstedrek'te: Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiş ve hadîs sahih diye belirtmiştir.
[87] Nasbu'r-Râye: 1/133.

[88] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/19
[89] Sâid'den maksat, Tabiî'nin ileri gelenlerinden Saîd b, Müseyyeb'dir
[90] Yukarıda sıraladığımız altı rivayeti, Ebû Cafer et-Tahavî'nin Şerhu Maani'1-Asar: 1/19-21'den terceme ederek aldık...
[91] Ebu Cafer et-Tahavî'nin Şerhu Maâni'l-Asâri'nden kısaltılarak alınmıştır, 1/21.
[92] Fazla hilgi için bak: Mu'cemü'l-Fıkhi'l-Hanbeli , 2/944, Tenvirül-Havâlik, 1/46.
[93] Bedayiu's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi': 1/64.
[94] Bedayiu's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi': 11/64.
[95] Buharî, Hayz: 19, Müslim, Hacc: 382, Ridâ, 67, 70 Esma bint Ebubekir (r.a.)
[96] Neylü'l-Evtar: 1/52, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/23.
[97] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi': 1/80
[98] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/87.
[99] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/88
[100] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/23.
[101] el-Fıkhu Alâl-Mezahibi'1-Arbaa: 1/24.
[102] Kütüb-i Sitte
[103] Nasbu'r-Raye: 1/207.
[104] Ahmed b. Hanbel, Ebu Davut, Nesâî, İbn Mâce, İbn Kuzeyine, İbn Hibban: Ümmu Kays bint Muhsin'den.. Ayrıca bu konuda bak; Şevkani'nin Neylü'l-Evtar: 1/52.
[105] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi; 1/79.
[106] Ahmed b. Hanbel: Abdullah, b. Ömer (r.a.)'dan.
[107] Tirmizî Ebû Sa'lebe el-Huşnî (r.a.)'dan, Hasen ve sahihtir...
[108] el-Cemaa (Müslim dışında diğer beşi) rivayet etmiştir. Buhâri, Abdest: 55 edeb: 80, Ebû Dâvud, Taharet: 136, Tirmizi, Taharet: 112, Ahmed: 3/239.
[109] Neylül-Evtar: 1/56
[110] İbn Ebi Şeybe kendi Musannaf: Ebu Cafer Muhammed b Ali'den
[111] Nasbür'r-Raye: 1/211.
[112] Darekutni, Taharet bahsinde Yere Dokunan Bevl babında: 60.
[113] Ebû Dâvud, Taharet: 136.
[114] Buharî, Vuzû': 57-58, Edeb: 31-80. Müslim, Taharet: 98-100.
[115] Geniş bilgi için bak: Selâmet Yolları: 1/24-26, Fıkhü's-Sünne: 1/30 Nasbü'r-Raye: 1/212.
[116] Ebû Dâvud, Taharet: 137.
[117] Ebû Dâvud, Taharet: 137.
[118] Ahmed b. Hanbel: 3/92, Daremi, Salat: 103
[119] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 11/22-23.
[120] Neylü'l-Evtar: 1/58.
[121] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibil-Arbaa: 1/24.
[122] Neylü'l-Evtar: 1/58.
[123] Neylü'l-Evtar: 1/58.
[124] Mevsul, senedini oluşturan ravileri noksansız olan hadistir. Mürsel ise, sened silsilesinde sahabî atlanmış olan hadistir.
[125] Nasbu'r-Raye: 1/207-208, Babü'l-Encas.
[126] Buharî, Vudu': 59, Müslim, Taharet: 104, Ebû Davut, Taharet: 135, Nesâî, Taharet: 188, Daremi, Vudu': 63, Taberâni, Taharet: 110, Ahmed: 6/356-464.
[127] Ebû Dâvud, Taharet: 135, Tirmizî, Cumua: 77, İbn Mace, Taharet: 77, Ahmed: 1/76-97-137.
[128] Müslim, Taharet: 101, Ebu Davut, Edeb: 107, Ahmed: 6/213
[129] İbn Mace, Taharet: 77, Müslim, Taharet: 103, Ebû Davut, Taharet: 135, Tirmizi, Taharet: 54, Nesâi, Taharet: 189, Darekutni, Vudu': 105, Ahmed: 6/250
[130] Ebû Davut, Taharet: 135, Buharî, Vudu': 59, Tirmizî, Cumua: 78.
[131] İbn Mâce: 76-77-97-137, Ahmed: 6/229
[132] Ahmed b. Hanbel, Ebû Davut, İbni Mâce, Taharet: 77.
[133] Hâşiyetü't-Tahtavi: 83, Babü'l-Encas.
[134] Fethülvahhab bi-Şerhi Menhecu't-tullab: 1/21.
[135] Tenvîrül-havâlik Şerhün ala Muvatta'i Mâlik: 1/83.
[136] Neyü'l-Evtar: 1/61
[137] Beniş bilgi için bak: Neylü'l-Evtâr: 1/60, Fettıülvahhab: 1/21.
[138] Bak: Şerhu Meani'l-Âsar: 1/93.
İmam Yusuf ile İmam Muhammed'de İmam Azam'ın kavlini tercih etmişlerdir.
[139] Nevevi, Şerh-i Müslim'de
[140] Buhari, Vudu: 66, Zekât: 8-9-68, Mağazi: 36, Diyet: 33, Hudud, 15, Tıb: 6-29, Ebu Davut, Hudud; 3, Tirmizi, Et'ime: 38, Mesâi, Tahrim-i dem: 7 İbn Mâce, Tıb: 30.
[141] Müslim, Hayz: 97, Ebu Davut, Taharet: 71, Salât: 143, İbn Mâce, Mesacid: 12, Dâremî, Salat: 113, Ahmed b. Hanbel: 3/45-491.
[142] Buharî, Tıb: 57, İbn Mâce, Tıb: 30.
[143] Ahmed b. Hanbel: 1/293.
[144] Haşiyetü't-Tahtavî Alâ Meraki'l-Felâh: 84
[145] Bedayi'u's-Sanayi Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 11/80.
[146] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-Evtâr: 1/63.
[147] Fıkhü's-Sünne: 1/28.
[148] Fıkhü's-Sünne: 1/28.
[149] Ebu Cafer el-Ezdi et Tahavî, İbn Ebî Davut'dan, Şerhu Maâni'l-Asar: 1/108.
[150] Ebu Cafer el-Ezdî el-Tahavî Şerhu Maâni'1-Asar: 1/108.
[151] Ebu Cafer el-Ezdi el-Tahavî Şerhu Maâni'1-Asar: 1/108-109-110.
[152] Ebu Dâvud, Taharet: 82, Tirmizi, Taharet: 84, İbn Mace, Taharet; 70, Daremi, Vudu': 49, Ahmed: 3/484.
[153] Ebû Davud, Taharet: 51, 90, 69, 128, 180, Nesâî, Taharet: 101, Taberâni, Cihâd: 50, Ahmed b. Hanbel: 1/7, 129, 3/73, 215, 279, 5/2, 241, 242, 247.
[154] Buharî, İlim: 51, vudu': 34, gusül: 13, hayz: 17, Taharet: 82, Nesâî, Taharet: 111-119, gusül: 28. Ahmed: 1/80-82-87-107-125-129-145- 6/5, Müslim...
[155] Ebû Dâvut, Taharet: 82, Ahmet, 1/145, 4/342.
[156] Geniş bilgi için bak: el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/79, Nasbu'r Râye: 1/67.
[157] İmam Mâlik, bu hususta Abdullah b. Ömer'den yapılan rivayeti seçmiştir. Bak: Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Ala Muvatta'i Mâlik: 1/63.
[158] Mu'cemü'l-Fıkhı'l-Hanbeli: 1/944, el-Muğni: 2/86, 87.
[159] Ebu Cafer el-Ezdî et-Tahavî, Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/45-46
[160] Müdelles hadîs, biri isnadda, diğeri şuyûhta tedlîs olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisi, râvinin muasırı olup görüştüğü halde ondan hadîs almadığı veya muasırı olduğu halde görüşmediği kimseden hadîs işittiğini yansıtır ve sanır şekilde rivayet ettiği hadistir. İkincisi, ravinin kendi şeyhini künyesinden başka bir künyeyle anması veya onu taşımadığı yüksek vasıflarla belirtmesidir. Muhammed b. Ishak'ın bu tarz bir tutumu olmuştur. (Fıkhü's Sünne: 1/26-27)
[161] Ebu Dâvut, Taharet: 134, Ahmet: 6/125-133-213-239-263, Nesâî, Taharet, 187, Müslim, Taharet.
[162] Buharî, Vudu: 64-65, Nesâî, Taharet, 186 Ahmed: 6/142, 235.
[163] Darekutni İbn Abbas (r.a.)'dan.
[164] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahîbi'l-Arbaa: 1/23.
[165] Zeylaî, Nasbu'r-Râye: 1/210-211.
[166] Zeylaî, Nasbu'r-Râye: 1/211.
[167] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-Evtâr: 1/69.
[168] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/70.
[169] Tenvirü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Malik: 1/69-70.

[170] Buhari, Bed'ü'l-halk: 17, Taberânî: 58, Ebû Davut, Et'ime: 48, Nesâî, Feri': 11, İbn Mâce, Tıb: 31, Dâremî, Et'ime: 12, Ahmed: 2/229-248-263 340-355-388-390-443-3/34.
[171] Geniş bilgi için bak: Fethü'l-vahhab, Kitabu'l-Et'ime: 2/192.
[172] Mu'cemü'l-fıkhı'l-Hanbeli: 2/945.
[173] İsrâ: 17/70.
[174] Buharî, Maraz: 16, Müslim, Hacc: 86, 323 Ahmed: 1/204-3/123-127.
[175] Müsned-i Ahmed: 3/146-229-287.
[176] Buharî, İstidan: 41, Fazâil: 85, Ahmet, 3/287.
[177] Ahmed b. Hanbel: 4/342.
[178] Buharî, Libas: 66.
Not: Resûlüllah'ın saçlarından bir kaç kılın kızıl renkte görülmesi kına ve ketem ile boyandığındandır.
[179] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/42.
[180] Nacaset-i hubs, murdar bir necaset necaset-i hades, abdestsizlik ve gusülsüzlüfc murdarlığı demektir.
[181] Haşiyetü't-Tahtâvî: 1/307-308.
[182] el-Hâkim, Müstedrek'te İbn Abbas (r.a.)'dan... Haşiyetü't-Tahtâvî: 1/309.
[183] Geniş bilgi için bak: el-Aynî ve en-Nevevî şerhleri cenaze bahsine.
[184] Fethülvahhab Şerhi: 1/89
[185] el-Fıkhu Alâ'-Mezâhibil-Arbaa: 1/501, Fıkhu's-Sünne: 1/502
[186] Neylü'l-Evtar: 1/73.
[187] Bülûğu'l-merâm tercemesi ve şerhi 1105/İstanbul.
[188] Ahmed: 5/74-75-45, Dâremi, Udhiye: 19, Nesâi, Feri': 7, Tirmizî, Libas: 31.
[189] Ahmed: 4/95, 99, Ebû Davut.
[190] Ahmed: 4/96.
[191] Ahmed: 4/101, 5/74, 75, Ebû Dâvut, Libas: 40, menâsik: 23, Nesâi, Feri': 7 Tirmizî, Libas: 31, Dâremî, Udhıyye: 119.
[192] Ahmed: 4/132, Nesâi, Feri': 7.
[193] Ebû Dâvut, Libas: 40.
[194] Bedayi'ü's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi: 1/85.
[195] el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhibi'l-Arbaa: 1/26.
[196] Fethülvahhab Bi -Şerhi Menheci't, Tullab: 1/20, el-Fıkhu Ala'l, Mezahibi'1-Arbaa: 1/27.
[197] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/27.
[198] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/27.
[199] İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre temizlenmez, ancak kuru maddeleri içine koymakta bir sakınca yoktur.
[200] Müslim, Hayz: 100, 102,104, Ebû Dâvud, Libaa: 38, Nesâî, Feri': 5, Ahmed: 4/329, 334, 336.
[201] Müslim, Hayz 103, Ahmed: 1/227, 366.
[202] Mu'cemü'l-Fıkhı'l-Hanbeli: 2/950.
[203] Buharî, Büyû': 15, zebayih: 30, Tirmizi, Libas, 7, Ebu Dâvud, Libas: 33, 39.
Nesâî, Feri': 4, 5, İbn Mâce, Libas: 25, 26, Dâremî, Udhiye: 20, Ahmed, 4/310, 311.
[204] Neylül-Evtar: 1/77.
[205] İrsalen malûl olması, senedinde bir sahabenin düşmesidir. Iztıraben ma'lûl olması, birçok râviler tarafından (nüans) farkıyla fakat birbirine eşit ölçüde yaptıkları rivayettir ki, aralarında bir tercih yapma imkânı hemen hemen yoktur. Nitekim sözü edilen hadis bazan Hz. Peygamber'in (a.s.) mektubundan, bazan da Cuheyneli meşayihten rivayet edilmiştir. Ayrıca Peygamberimizin vefatından bir ay, iki ay: kırk gün, üç ay, üç gün gibi farklı sayılar yer almaktadır.
[206] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/27, Neylü'l-Evtar: 1/78.
[207] İmam Zühri her şeye rağmen ihatalı bir ilim adamıdır. Hadiste kaynak kabul edilir. Şam ile Hicaz arasında Eyle'de yaşamıştır. Hicrî 123 veya 125'de vefat ettiği söylenir ki, o zaman hadîslerin, tamamı henüz toplanmamıştı...
[208] Ebû Dâvud, İbn Hibban, Darekutnî: Meymune (r.a.)'dan. Hakim bunun sahih olduğunu belirtmiştir.
[209] Ebû Dâvud, Nesâi, Beyhaki. Sahih olduğunu iddia edenler bulunduğu gibi muallel olduğunu söyleyenler de var. Bak: Neylü'l-Evtar: 1/76.
[210] Ahmed: 1/372, 3/476, 5/6.
[211] En'âm: 6/145.
[212] Şerhu Meâni'1-Asar: İbn Abbas (r.a.)'dan: 11/471.
[213] Şerhu Meâni'1-Asar: İbn Abbas (r.a.)'dan: 1/471.
[214] Geniş bilgi için aynı eserin 1/468-473 sahifelerine müracaat edilmesini tavsiye ederiz.
[215] İmam Mâlik, bu konuyla ilgili Meyimme (r.a.) hadisini, Zeyd b. Eslem hadisini ve Hz. Ayşe (r.a.) hadisini Muvatta'a olarak derinin, bir bakıma dibağatla temizleneceğini belirtmiştir. Tenvirü'l-Havâlik: 2/44.
[216] Bu konuda geniş bilgi için bak: el-Fıkhu' Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/26, 27.
[217] Buhârî, Cihad: 130, Mağazî: 35, Nikâh: 31, Zebayih: 27, 28, Müslim, Sayd: 23, 30, 36, Nikâh: 29, 32, Ebû Dâvud, Et'ime, 25, 32, Tirmizî, Nikâh: 29, Sayd: 9, Et'ime: 6, Nesâî, Taharet: 54, Sayd: 29, 31, Udhiye: 43, Nikâh: 71, İbn Mâce, Zebayih: 13, Nikâh: 44, Taberânî, Nikâh: 41, Ahmed: 1/79, 103, 142, 147, 2/21, 102, 143.
[218] Buharî, Cihad, 48, 130, Humus: 20, Menakib: 28, Magazî: 31, Zebayih: 27, İ'tisam: 24, Müslim, Sayd: 26.
[219] Şerhu Meâni'1-Asâr: 4/210.
[220] Bedayi'us-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi', Zebayih: 5/18.
[221] Minhacü't-tâlibîn ve Ümdetü'l-müftîn, Et'ime: 131, Fethülvahhab bi-şerhi Menheci't-tullâb, Et'ime: 2/192.
[222] el-Ümm: 2/251
[223] Mu'cemü'l-fikhi'l-Hanbelî, 7792-C: 2/645.
[224] Mu'cemü'l-fikhi'1-Hanbelî, 7784-C: 2/645.
[225] Nahl: 16/8
[226] Mü'min: 40/79.
[227] Tenvîrü'l-Hevâlik Şerhun Alâ Muvatta'i Mâlik, Et'ime: 2/43.
[228] Hakim el-Müstedrek'te Câbir (r.a.)'den rivayet etmiş ve Müslim'in şartına göre sahîh'tir, demiştir.
[229] Buharî, Hayber gazası, Müslim, Zebâyih'te ve her ikisi ayrıca Nikâh bahslerinde zikretmişlerdir.
[230] Bu husustta geniş bilgi için bak: Nasbur'r-Râye: 4/198.
[231] Buhari, Libas: 25, İbn Mâce, Libas: 16.
[232] Buhari, Eşribe: 28, Müslim, Libas: 1, İbn Mâce, Eşribe: 17, Dâremi, Eşribe: 25, Taberânî, Selâtü'n-Nebiy: 11, Ahmed: 6/98, 301, 302, 304.
[233] Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Hz. Aişe (r.a.)'den.
[234] Tirmizî, Libas: 1, 2, İbn Mâce, Libas: 19.
[235] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: C.4/109.110.
[236] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/110-1718.
[237] es-Siracü'l-vahhac Alâ Metni'l-Minhac, 10, 11, Mısır: 1933, Fethülvahhab bi-Şerhi Menhecü'l-Tullâb: 1/6, 7, Mısır: 1948.
[238] Mu'cemü'l-Fıkhı'l-Hanbelî: 1/358, Kuveyt:1973-1933.
[239] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/111, 1710, Celâl Yıldırım.
[240] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'î Mâlik: 3/110.
[241] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Ala Muvatta'î Mâlik: 3/102.
[242] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/110 –1718, Celâl Yıldırım.
[243] el-Ümm: 1/10.
[244] Buharî/Humus: 5.
[245] Ahmed b.Hanbel: 3/139, 155, 259.
[246] Buharî, Vudû': 45, Ebü Dâvud, Taharet: 47, İbn Mâce, Taharet: 61.
[247] Ahmed b. Hanbel.

[248] Buharî, Bed'ü'1-halk: 11, Ebû Dâvud, Eşribe: 22.
[249] Müslim, Eşribe: 96, 99, İbn Mâce, Eşribe: 16, Ahmed: 3-355.
[250] Buharî, Bed'ül-halk: 15, Eşribe: 22, Ebû Dâvud: Eşribe: 22, Ahmed: 3/301, 319.
[251] Ebû Dâvut, Eşribe: 22, Tirmizî, Et'ime: 15, Taberânî, Sifatu'n-Nebiy: 21, Ahmed: 3/386, 395.
[252] Müslim, Eşribe: 94, Ebû Dâvut, Eşribe: 22, Ahmed: 3/314.
[253] Buhari, Vudû: 9, 10, Müslim, Hayz: 122, Ebû Davut, Taharet: 3, Tirmizi, Taharet: 4, Nesâî, Taharet: 17.
[254] Hubs ve habâis: Her çeşit pislik, murdarlık, hastalık, mikrop, zararlı cin ve şeytan demektir.
[255] Müslim, Hayz: 118, 121, Ebu Davut, Taharet: 190, Et'ime: 11, Tirmizi, Taharet: 5, 10, 170, Daremi, Vudu': 1/282, 327, 349, 359, 3-443, 4-224, 237, 6/189.
[256] Neylü'l-Evtar: 1/89-90.
[257] İbn Mâce, Taharet: 10/40
[258] Hâşiyetü't-Tahtâvi: 28, 29.
[259] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı, Celâl Yıldırım, 1/146. (Birinci baskı), Fetavâ-yı Hindiyye: 1/50.
[260] es-Siracü'1-vahhac Ala Metni'l-Minhac: 1/13.
[261] Hâşiyetü't-Tahtâvî: 28, 29.
[262] Mu'cemü'l-Fıkhı'l-Hanbelî: 1/65, el-Muğnî, İbn Kudâme: 1-162, 167-168.
[263] Tirmizî, Libas: 16, 17, Ebû Dâvud, Taharet: 10, Nesâî, Zînet: 53, İbn Mâce, Taharet: 8, 11, 71, Dâremî, Vudu: 10, Ahmed, 2/311, 454, 3/99, 101, 282, 4/373, 383.
[264] Münker hadis Zayıf bir râvinin güvenilir bir râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. (Hadîs ilimler ve Hadîs İstılahları: 162).
[265] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/90, 91.
[266] Bilgi için bak: Mu'cemü'l-Fıkhî'l-Hanbeli: 1/65.
[267] Ebû Davut, Taharet: 8, Tirmizi, Taharet: 67, İsti'zan: 27, Nesâî, Taharet: 32, 33, İbn Mâce, Taharet: 27, Dâremi, İsti'zan: 13, Ahmed: 5/225.
[268] Fıkhü's-Sünnet: 1/32.
[269] Ebû Dâvut, Taharet: 7, Ahmed: 3/36.
[270] Fazla bilgi için bak: Mü'cemu'l Fıkhı'1-Hanbeli: 1/65, Haşiyetü't Tahtâvî kenarı Meraku'1-Felâh: 29.
[271] Müslim, Taharet: 68, Ebû Dâvut, Taharet: 15, Ahmed: 3/382.
[272] Ebû Dâvut, Taharet: 14, İbn Mâce, Taharet: 21.
[273] İbn Mâce.
[274] İbn Mâce, Taharet: 72.
[275] Müslim, Taharet, 60, Ahmed: 5/416, 421.
[276] Buharî, Vudu': 111, Nesâî, Taharet: 20, Ahmed: 5/416, 421.
[277] Nesâi, Taharet 34, Buharî, Vudu': 21, Müslim, Taharet: 58, Ebû Davut Taharet: 4, Tirmizi, Taharet: 14, İbn Mâce, Taharet: 16, Dâremî, Vudu: 12, Ahmed: 2/247, 250, 5/438.
[278] Buharî, Vudû: 11, 60, Salat: 29, Müslim, Taharet: 59, Ebû Dâvut, Tahare: 4, Tirmizi, Taharet: 6, Nesâî, Taharet: 19, 60, İbn Mâce, Taharet: 17.
[279] el-Fıkhu Ala'1-Mezahibi'l-Arbaa: 1/96.
[280] Fethulvahhab: 1/9, es-Siracü'1-vahhac Ala Metni Minhac: 1/13.
[281] el-Fıkhu Alâ'1-Mezahibi'l Arbaa: 1/97.
[282] Muvatta': 1/200.
[283] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibil-Arbaa: 1/95.
[284] Tahtâvi Ala Merakil-felâh: 29.
[285] Neyü'l-Evtar.
[286] Neylü'l-Evtar: 1/95.
[287] İbn Ömer (r.a.), Peygamber (a.s.) def-i hacet ederken önünü Şam'a arkasını Kabe cihetine çevirmiş bir halde gördüm demiştir. Bunu, kütüb-i sitte almıştır. Cabir'den yapılan rivayette ise, demiştir ki: "Peygamber (a.s.) küçük abdest bozarken kıbleye yönelmemizi menetti. Vefatından bir yıl önce kendisini kıbleye yönelik bir halde bevl ederken gördüm." Kütüb-i sitteden beşi rivayet etmiştir.
[288] Ebû Davut, İbn Mâce, Taharet: 17, Ahmed: 4/210.
[289] el-Cemaat rivayet etmiştir...
[290] Kütüb-i sitte rivayet etmiştir, Nesâi hariç..
[291] Ebu Davut, Taberânî, Taharet 1/2.
[292] İbn Mâce, Ahmed: 6/219, 227, 239.
[293] Münker hadis, zayıf bir râvinin ayni hadîsi sıka (güvenilir) râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Mîzanü'l-I'tidal: 1/232-2432 nolu Hâlid... Geniş bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/100, 101.
[294] Nesâî, Taharet: 24, Tirmizî, Taharet: 8, İbn Mâce, Taharet: 14, Ahmed: 6/192, 213.
[295] Tirmizî, Taharet: 8, İbn Mâce, Taharet: 14.
[296] Tirmizî, Taharet: 8, İbn Mâce, Taharet: 14.
[297] Hafız Bezzar: Büreyde'den (r.a.) rivayet etmiştir.
[298] Hâşiyetü't-Tahtâvî Ala Meraki'1-Felah: 30.
[299] Bilgi için bak: Tenvirü'l-Hevâlik: 1/84.
[300] El-Muğni ve Eş-Şerhü'l Kebîr: 1/156, Mu'cemül-Fıkhi'l-Hanbeli: 1/64.
[301] İbn Mâce: Cabir (r.a.)'dan.
[302] Mizanü'l-İ'tidal: 3/62-5593 nolu Adiy...
[303] Ebû Dâvut, Taharet: 11, Nesâî, Taharet: 25, İbn Mâce, Taharet: 14, 26, Ahmed: 4/196.
[304] Buharî, Vudû': 60, Mezalim: 27, Müslim, Taharet: 73, 74, Ebû Dâvut, Taharet: 12, Tirmizi, Taharet: 9, Nesâî, Taharet: 16, 23, İbn Mâce, Taharet: 13, Daremî, Vudû': 9, Ahmed: 4/246, 5/283, 394, 402.
[305] Buhari, Vudû': 55-56, Cenâiz: 81, 88, Edeb: 46, 49, Müslim, Taharet: 111, Ebû Dâvut, Taharet: 11, Tirmizî, Taharet: 53, Nesâi, Taharet: 26, cenâiz: 116, İbn Mâce, Taharet: 26, Dâremî, Vudû: 61, Ahmed: 1/225, 5/266.
[306] İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel: Ebû Ümâme (r.a.)'den.
[307] Darekutni; Enes (r.a.)'den
[308] Müsned-i Bezzar: Ubâde b. Samit (r.a.)'den.
[309] Müslim, Taharet: 158, Ebû Davut, Taharet: 20, Ahmed b. Hanbel...
[310] Dârekutnî, Ebû Hüreyre (r.a.)'den. İsnad-i ceyyid ile...
[311] Buharî, Vudû': 21, Nesâî, Taharet: 34, Müslim, Taharet: 58, Ebû Dâvut, Taharet: 4, Tirmizi, Taharet: 14, İbn Mâce, Taharet: 16, Dâremî, Vudû': 12, Ahmed: 2/247, 250, 5/438.
[312] Bedayiü's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerâyi': 1/18, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/98.
[313] Bedayiü's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerâyi: 1/18.
[314] Şerhu Maâni'l-Asâr: 1/122.
[315] Bedâyi'u's-Sanayi' Fî-Tertibi'ş-Şerâyi: 1/18.
[316] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/10.
[317] Şerhu Maânı'l-Asâr: 1/121.
[318] Fethülvahhab: 1/10-11, el-Fıkhu Alâ'l Mezahibi'l-Arbaâ: 1/99.
[319] Mu'cemü'l-Fıkhi'l-Hanbelî: 1/85.
[320] Mu'cemü'l-Fıkhi'l-Hanbelî: 1/66.
[321] el-Muğnî ve'ş-Şerhü'1-Kebîr: 1/147.
[322] el-Muğnî ve'ş-Şerhü'1-Kebîr: 1/149.
[323] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l Arbaa: 1/99,100.
[324] el-Muğnî, eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/147.
[325] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/122, Buharî, Vudu': 21, Tirmizî, Taharet: 13, Nesâî, Taharet: 37, Ahmed: 1/388, 418, 427, 450, 465.
[326] Ebü' Dâvut, Taharet: 21, Nesâî, Taharet: 33, Dâremî, Vudu: 11, Ahmed: 1/133.
[327] Buhari, Menakıb: 25, Vudu': 15, 16, Salat: 93, Müslim, Zühd: 75, Dâremî, Vudu': 15, Ebû Dâvut, Taharet: 60.
[328] Neylü'l-Evtar: 1/120.
[329] Neylü'l-Evtâr: 1/120.

[330] Neylü'l-evtar.
[331] Tevbe: 9/108, Ebû Dâvut, Taharet: 23, İbn Mâce, Taharet: 28, Tirmizî...
[332] Neylü'l-Evtar: 1/121.
[333] Fazla bilgi için bak: Nasbu'r-Raye: 1/218, 219.
[334] Buharî, Menakibü'l-Ansar: 32.
[335] Müslim, Taharet: 14, Dâremî, Vudû': 12, Ahmed: 3/487.
[336] Buharî, Savm: 27, Nesâî, Taharet: 4, İbn Mâce, Taharet: 7, Dâremî, Vudu: 19, Ahmed: 1/3, 10, 6/47, 62, 124, 146, 238.
[337] Tirmizî, Ebû Dâvud, Taharet: 25, Nesâî, Mevakit: 20, İbn Mâce: Salat: 8, Ahmed: 2/245.
[338] Buharî ve Tirmizi müstesna Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir.
[339] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerâyî': 1/19..
[340] es-Siracü'1-vahhac Ala Metni'l-Minhac: 17, el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l Arbaa: 1/72.
[341] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/13.
[342] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/74, 75.
[343] Mü'cemül-Fikhi'l-Hanbelî: 1/477, 478.
[344] el-Muğnî ve eş-Şerhü'1-Kebir: 1/78, 79.
[345] Mu'cemü'I-Fıkhi'I-Hanbelî: 1/478.
[346] İbn Mâce.
[347] Bu hususta geniş bilgi için bak: Fethü'l-allâm: 1/22.
[348] Buharî, Vudü': 73, Taharet: 46, 47, Teheccüd: 9, Ebû Dâvud, Taharet: 30, Nesâî, Taharet: 1, Kıyamü'1-leyl: 10, 11, İbn Mâce, Taharet: 7, Ahmed: 5/382, 390, 402, 407.
[349] Ebû Dâvud kendi Sünen'inde: Ali b. Zeyd'den...
[350] Ebû Dâvud kendi Sünen'inde: Ahmed: 2/117, Müsned-i Ebû Ya'lâel-Musilî.
[351] İbn Mâce, Taharet: 7.
[352] Tirmizî, Nikâh: 1, Ahmed: 5/421.
[353] Tirmizi, Savm: 29, Ahmed: 3/445.
[354] Ebû Dâvud, Savm: 26, Tirmizî, Savm: 29, İbn Mâce, Siyam: 17.
[355] Buhari, Libas: 51, 63, 64, Müslim, Taharet: 49, 50, Ebû Dâvud Tereccül: 16, Tirmizî, Edeb: 14, Nesâî, Taharet: 8, 10, Zinet: 1, 55, İbn Mâce, Taharet: 8, Taberânî, Sıfatü'n-Nebiy: 3, Ahmed: 2/229, 239, 283, 410, 489.
[356] Müslim, Taharet: 51, İbn Mâce, Taharet: 8.
[357] Müslim, Taharet: 56, Ebû Dâvud, Taharet: 29, Tirmizî, Edeb: 14, Nesâî, Zînet: 1, İbn Mâce, Taharet: 8, Ahmed: 6/137.
[358] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/205, 206, Günlük ve haftalık Temizlik.
[359] el-Muğni ve eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/70, 72.
[360] Tenvîri'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'î Mâlik: 3/107, 108.
[361] Şerhu Meâni'1-Asâr, 4/229, Kitabü'l-Kerahet
[362] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/132.
[363] Bu hususta geniş bilgi için bak: el-Muğnî, Faslün Fi'1-Fitrat: 1/70-73.
[364] Barnaba İncil'i: 5/1-4.
[365] Buharî, Enbiya: 8, İsti'zan: 51, Müslim, Fezâil: 151, Ahmed: 2/322, 418, 435, Taberânî, Sıfatü'n-Nebiy: 4.
[366] Kaynak olarak 339 nolu nota bakılması...
[367] Ebû Dâvud, Taharet: 129, Ahmed: 3/415.
[368] Feyzü'l-kadir Şurhu Cami'i's-Sağir: 3/503, Beyrut: 1972.
[369] el-Muğnî: 1/70, 71.
[370] Fetâvâ-yı Hindiyye: 5/357.
[371] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı, Celâl Yıldırım: 4/70-1678.
[372] Fıkhü's-Sünnet: 1/37, Sünenü'l-Fıtrat bölümü.
[373] Neylü'l-Evtari: 1/134.
[374] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/135.
[375] Ahmed: 5/75, Ebû Dâvut, Edeb :. 167.
[376] İslâm'da Aile Eğitimi, Prof. Abdullah Ulvan, Mütercim, Celâl Yıldırım: 1/120.
[377] Müslim, Birr: 33, Ahmed b. Hanbel: 2/285, 539.
[378] Tirmizî, Edeb: 16, Nesâi, Taharet: 12, zînet: 2, Ahmed: 4/366, 368, 410.
[379] Müsned-i Ahmed: 2/365, 386, Müslim, Taharet: 55.
[380] Buhâri, Libas: 64, Müslim Taharet: 54.
[381] Neylü'l-Evtar: 1/137.
[382] Neylü'l-Evtar: 1/137
[383] Şerhu Meâni'1-Asâr: 4/231.
[384] Şerhu Meâni'1-Asâr: 4/231
[385] el-Muğnî: 1/73-74.
[386] Tenvîrü'l-Hevâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 3/123.
[387] Üsmüdü'l-Ayneyn, İbn Hacer el-Heytemî: 81, Mısır: 1355-1936.
[388] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/207.
[389] Tirmizî.
[390] Şerhu Maâni'1-Asâr.
[391] Şerhu Maâni'1-Asâr.
[392] Şerhu Maâni'1-Asâr.
[393] Fazla bilgi için bak: 229, 4/230, 4/230, Şerhu Maâni'1-Asâr: 4/229-232.
[394] Ahmed: 2/179, 207, 210, Ebû Dâvut, Tereccül: 17, Tirmizî, Fazâil-i cihâd: 9.
[395] el-Hılal kendi Cami'inde Tarık b. Habib'den rivayet etmiştir. Neylü'I evtar: 1/139.
[396] Bezzar-Taberânî: Fazale b. Ubeyd'den.
[397] Buğyetü'l-müsterşidîn, Hisalü'l-fıtrat: 19, 20.
[398] el-Mugnî: 1/75.
[399] Fikhü's-Sünnet: 1/39.
[400] Kütüm: Mersin yaprağına benzer yaprağı olup nefis kokusu ve boyası olan bir bitkidir ki, Araplar onu kınayla karıştırıp kullanırlardı.
[401] Seğâmes çiçeği ve yemişi beyaz olan bir bitkidir ki, daha çok Arabistan'da yetişir. Ebu Kuhafe ise, Ebûbekir Siddîk'ın babasıdır ki Mekke'nin fethinde İslâmiyeti kabul etmiştir.
[402] İbn Mâce, Libas: 33, Ebu Davut, Nesâî.
[403] Ahmed: 3/160, Buhari, Müslim.
[404] Üsmüdü'l-ayneyn İbn Hacer el-Heytemi, 78, Mısır: 1936.
[405] Gayetü Telhisi'l-murad, İbn Ziyad: 78, Mısır: 1936.
[406] el-Mugnî ve eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/75.
[407] Vers: Güzel kokulu, sarı renkli bir bitkidir. İyisi kızılımtırak ve yumuşak olur. Daha çok Yemen bölgesinde yetişir. Za'feran: Çok güzel kokulu olup sarı kırmızı karışımı bir rengi vardır; daha çok boyacılıkta kullanılır.
[408] el-Muğnî ve eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/76.
[409] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 3/125.
[410] Ebû Dâvud, Tereccül: 20, Nesâî, Zinet: 15, Ahmed: 1-273.
[411] Buharî, Enbiya: 50, Libas: 67, Müslim, Libas: 80, Ebû Dâvut, Tereccül: 18, Nesaî, Zînet: 14, İbn Mâce, Libas: 32, Ahmed: 2-240.
[412] Tirmizî, Libas: 20, Nesâî, Zînet: 14, Ahmed: 1-165, 2-261, 356, 499.

[413] Ebû Dâvud, Tereccül: 18, Tirmizî, Libas: 20, Nesâî, Zinet: 16, İbn Mâce, Libas: 32, Ahmed: 5/147, 150, 154, 156, 169.
[414] Ahmed: 2/97, 126, Nesâî, Zinet: 30.
[415] Buharî, Menakıb: 23, Libas: 66, Müslim, Fazail: 101, 102, Nesâî, Zinet: 17, İbn Mâce, Libas: 35.
[416] Neylü'l-evtar: 1/141.
[417] Ahmed b. Hanbel: Ebu Vemse'den.
[418] Buhari, Müslim, Tirmizî, Ebû Davut, İbn Mâce: Aişe (r.a.)'dan.
[419] Ahmed: 5/123, Nesâî, Zînet: 21, Tirmizî, Libas: 21.
[420] Buğyetü'l-müsterşidîn, Hîsalü'l-fitrat: 19, Not: Hacde saçları tıraş etmek İmam Şafiî'ye göre, sünnettir, vâcib değildir.
[421] el-Muğnî ve eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/75.
[422] Geniş bilgi için bak: Tenvirü'l-Havalik: 3/124.
[423] Müslim, Fazail: 92, Ebû Dâvut, Tereccül: 9, Tirmizî, Libas: 4, menâkib: 8.
[424] Neylü'l-evtâr: 1/146.
[425] Müslim, Ebû Davut, Nesâî: Enes (r.a.)'den.
[426] Buharî, Menakib: 23, Libas: 68, Ebû Davut, Libas: 17, tereccül: 9, Ahmed: 3/249, Müslim.
[427] Ebû Dâvut, Tereccül: 3.
[428] Ebû Dâvut, Tereccül: 11, Nesâi, Zînet: 6, İbn Mâce, Libas: 37.
[429] Ebu Dâvut, Tereccül: 1, Tirmizî, Libas: 22, Nesâi, Zinet: 7, Ahmed: 4-86, Ğibb: Haftada bir, gün aşırı, aralıklı gibi mânalara delâlet eder.
[430] Nesâî, Ebu Katade'den...
[431] Buharî, Libas: 72, Müslim, Libas: 72, 113, Ebu Dâvud, Tereccül: 14, Nesâi, Zinet: 5, 58, İbn Mâce, Libas: 38, Ahmed: 2-29, 55, 67, 82, 83, 101, 118, 137, 143, 154.
[432] Ahmed b. Hanbel, Ebû Davut, Nesâi: İbn Ömer (r.a.)'dan.
[433] Ebû Davut,Taharet: 19, İbn Mâce, Taharet: 23, Taberânî: 26, Dâremi, Vudu: 5, Ahmed: 2/37.
[434] Tirmizi, Tıb: 9, libas: 23, İbn Mace, Tıb: 26, Ahmed: 1-354.
[435] Ebu Davud, Tereccül: 6, Nesai, Zinet: 76, Ahmed: 2-32.
[436] Nesai, Zinet: 74.
[437] Nesai, Zinet: 31.
[438] Ebu Davud, nikah: 49, libas: 8, Tirmiz, Edeb: 36, Zinet: 32, Ahmed: 2/541, 4/442.
[439] el-Muğnî ve Eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/76, Mucemü'l-Fıkhi'l-Hanbeli: 2/830.
[440] Nesâi, Ahmed: 6/72.
[441] Ebû Dâvud, Tereccül: 6, Nesâi, Zînet: 73, Ahmed: 2-32.
[442] Fıkhü's-Sünne: 1/40'dan özetlenerek nakledilmiştir.
[443] Sözü edilen hadîs hakkında geniş bilgi edinmek isteyenlere Neylü'I-Evtar birinci cilt 152. sahifeye bakmalarını tavsiye ederiz.
[444] Mâide: 5/6.
[445] Buharî, Hiyel: 2, taharet: 58, Müslim, Taharet: 1, Ahmed: 2-318, Nesâî, Taharet: 103, İbn Mâce, Taharet: 2.
[446] Buhari, İmân: 41, Itık: 6, Menâkib-i ashab: 45, Nikâh: 5, Eyman: 41, Müslim, İmaret: 153, Ebû Dâvud, Talak: 11, Tirmizî, Fazâil-i cihad: 16, Nesâî, Taharet: 59, Talâk: 24, Eyman: 19, İbn Mâce, Zühd: 26, Ahmed: 1/23, 43.
[447] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/19.
[448] es-Siracü'1-vahhac: 15, Fethülvahhab bi-şerhi Menheci't-Tullâbî: 1/11.
[449] el-Mugnî ve eş-Şerhü'I-Kebîr: 1/91.
[450] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı, Celâl Yıldırım: 4/419.
[451] Ebû Dâvud, Tah: 48, Tirmizî, Tah: 20, İbn Mâce, Tah: 41, Dâremî, Vudû: 25, Ahmed: 2/418, 3, 41, 90, 5, 382, 6, 382.
[452] Neylü'l-Evtar: 1/159.
[453] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/20.
[454] Bedayi'uVSanayi1 Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/20.
[455] es-Siracü'lvahhac Ala Metni Minhac: 1/17.
[456] İmam Şafiî'ye göre, sünnet, müstehab, mendup tabirleri eşanlamlı kelimelerdir, biri diğerinin yerinde kullanılabilir. Bak: el-Fıkhu, alâ'l Mezahibi'l-arbaa: 1/70.
[457] el-Ümm: 1/31.
[458] el-Muğni ve eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/84.
[459] Şerhu Maâni'1-asar: 1/27.
[460] Fazla bilgi için aynı eserin ayni sahifesine bakılması...
[461] Neylü'l-evtar: 1/159.
[462] Fazla bilgi için bak: Mizanü'l-i'tidal: 3/201-6127 nolu Amr maddesine...
[463] Nasbü'r-râye: 1/4.
[464] Geniş bilgi için bak: Zeylâî, Nasbü'r-râye: 1/3, 4, 5, Neylü'l-evtar:.1/159, 160, 161.
[465] Nesâî, Ahmed: 4/9.
[466] Buharî, Vudû: 26, bedü'1-halk: 11, Müslim, Taharet: 87, 88, Ebû Davut, Taharet: 50, Tirmizî, Taharet: 19, Nesâî, Taharet: 72, İbn Mâce, Taharet: 40, 112, Daremî, Vudû: 78, Taberanî, Taharet: 9, Ahmed: 2/241, 253, 265, 271, 284, 316, 382, 395, 403, 455, 465, 471, 500, 507.
[467] a.g.e.
[468] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/20.
[469] es-Siracülvehhac Ala Metnil-Minhac: 17, Fethülvahhab bi Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/13.
[470] el-Fıkhu Alâ'l-Mezhabi'l-Arbaa: 1/68, 69.
[471] el-Muğnî ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/80, 81.
[472] Fethü'1-Allâm Li-Şerhi Bülûğü'l-Meram: 11/22.
[473] Neylü'l-evtar: 1/163.
[474] Fazla bilgi için bak: Fethü'1-Allâm Li-Şerhi Bülûğü'I-Meram: 1/21, 22, 23, Neylü'l-evtâr: 1/162, 163, 164.
[475] Buhari, Vudû': 24, 28, Savm: 28, Rıkak: 8, Müslim, Taharet: 3, 8, Ebû Dâvud, Taharet: 51, Nesaî, Taharet: 67, 68, İbn Mâce, Taharet: 6, Ahmed: 1/59, 64, 66, 68, 71.
[476] Ahmed b. Hanbel, Nesâî: Ali (r.a.)'den.
[477] Bedayi'ü's-Sanayi'Fi-Tertîbi'ş-Şerayi': 1/21.
[478] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 11/14.
[479] es-Siracülvahhac Ala metni'l-minhac:17.
[480] el-Muğnî ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/102.
[481] el-Muğnî ve eş-Şerhül-Kebîr: 1/86.
[482] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/69.
[483] Neylü'l-evtar: 1/165.
[484] Birinci hadîsi Buharı île Müslim, ikinci hadîsi Tirmizî ile Nesâi rivayet etmişlerdir.
[485] Darekutnî, İbn Abbas (r.a.)'dan
[486] Beyhakî: Hz. Ayşe (r.a.)'dan.
[487] Buhari, Vudû': 26, Müslim, Taharet: 20, Ebû Dâvud, Taharet: 53, Nesâi, Taharet: 69, Taberânî, Taharet: 4.
[488] Darekutnî, Hammad b. Seleme'den o da Ammar b. Ebî Ammar'dan, o da Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet etmiştir.
[489] Buhari, Eyman: 15, İsti'zan: 18, vudû': 29, Müslim, Taharet: 23, 263, Salat: 46, Ebû Dâvud, Taharet: 46, 56, salat: 144, Tirmizî, Savm: 68, Nesâi, Taharet: 55, 70, 108, 91, 105, İbn Mâce, Taharet: 44, Taberâni, Taharet: 5, Daremî, Vudû': 34, 35. Ahmed: 1/78, 4/23, 211, 6/40, 81, 84, 99, 112, 258.
[490] Ebû Dâvud, Taharet: 56, İbn Mâce, Taharet: 44, Ahmed: 1/228.
[491] Ahmed 4/114, 235, 348.
[492] Kitabü Bedayi's-Sanayi', Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/22,23.
[493] Kitabü Bedayi's-Sanayi', Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/22.
[494] Fethülvahhab bi-Şerhi Mehneci't-Tullab: 1/14.

[495] el-Ümm: 1/32.
[496] el-Muğnî ve eş-Şerhü'l-Kebir: 1/86.
[497] Buhari, Vudû': 7, 41, 46.
[498] Dârekutnî, Osman (r.a.)'den.
[499] Buhari Vudû': 3, Müslim, Taharet: 34, Ahmed: 2/334, 362, 400, 523.
[500] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/4.
[501] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/23.
[502] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/23.
[503] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/12.
[504] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/12.
[505] el-Muğnî: 1/107.
[506] el-Muğnî: 1/87.
[507] eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/142.
[508] el-Hâkim, Müstedrek'te...
[509] el-Muvatta: 1/11.
[510] Geniş bilgi için: Nasbu'r-râyeli-Ahadîsi'l-Hidaye: 1/22.
[511] İbn Mâce, Taharet: 54, İkaamet: 25, Ahmed: 1/16, 242, 358.
[512] İbn Mace, Taharet: 54, Tirmizî, Taharet: 30, Ahmed: 4/229.
[513] Ebu Davut, Taharet: 59, Tirmizî, Taharet: 30, İbn Mâce, Taharet: 54, Darekutnî, Mukaddeme:. 35.
[514] Bedayi'u's-Sanayi'Fi-Tertibi-Şerayi': 1/22.
[515] Fethülvahhab bi-Şerhi Men hecit-Tullab: 1/14.
[516] el-Muğni ve eş-Şerü'l-Kebir:1/89
[517] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/69.
[518] Geniş bilgi için bak, Nasbu'r-raye Li-Ahadisi'-Hidâye: 1/27, 28, Neylü'1-evtar: 1/182.
[519] Buharî, Vudû': 41, Ebû Davud, Taharet: 51, Tirmizî, Taharet: 26.
[520] Buharî, Vudu': 7, 28, 35, 38, 42, 45, 46, Müslim, Taharet: 3, 4, 18, 19, 34, 75, 78, 79, Ebu Dâvut, Taharet: 51, 53, 60, Tirmizî, Taharet: 24, 29, 36, 37, Nesâî, Taharet: 67, 68, 74, 76, 78, 81, 92, 93, 95, 93, İbn Mâce, Taharet: 6, 39, 46, 51, 53, 57, Daremî, Vudû': 27, 36, 37, 41, Taberânî, Taharet: 1, 30, 39, 41, 43, 44, 78, Ahmed: 1/59, 61, 66, 68, 73, 74, 83, 110, 122, 123, 127, 135, 139, 142, 154, 156, 160, 214, 268, 369, 379, 2/348, 3/435, 436, 443, 481, 4/19, 25, 38, 42, 94, 112, 114, 122, 159, 201, 223, 237, 245, 247, 248, 251, 255, 288, 348, 349, 5/31, 34, 49, 68, 77, 263, 268, 306, 341, 342 6/358, 359.
[521] Ebu Dâvut, Taharet: 58, İbn Mâce, Taharet: 89.
Kıtrîy veya Kataru: İçinde kırmızı hat bulunan bir çeşit sarık, veya Bahreyn civarında Katar'dan getirilen bir çeşit kumaştan yapılan sarık.
[522] Bedayi'u's-Sanayi, Fi-Tertibi'ş-Şereyi': 1/4.
[523] Bedayi'u's-Sanayi, Fi-Tertibi'ş-Şereyi': 1/22.
[524] Bedayi'u's-Sanayi, Fi-Tertibi'ş-Şereyi': 1/32.
[525] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/14.
[526] el-Muğni: 1/111'den özetlenerek çevrilmiştir.
[527] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'I-Arbaa: 1/58.
[528] Neylü'I-evtar: 1/183.
[529] Ebu Davut, Taharet: 58, İbn Mâce, Taharet: 89.
[530] Ebû Dâvut, Taharet: 59, İbn Mâce, Taharet: 89, Daremî, Vudû: 38, Taberânî, Vudû': 38. Nesâî, Taharet: 85, Müslim, Tirmizî...
[531] Tirmizî, Ebu Habbe'den rivayet etmiş ve sahîh olduğunu kaydetmiştir.
[532] Mizanü'l-İ'tidal: 2/596-4997 nolu Abdurrahman.
[533] Buhari, Vudu': 7, 24, 28, 35, 38, 42, 45, 46, Müslim, Taharet: 3, 4, 18, 19, 34, 78, 79, Ebu Dâvud, Taharet: 51, 53, 60, Tirmizî, Taharet: 24, 29, 36, 37, Nesâi, Taharet: 67, 68, 74, 76, 81, 84, 92, 93, 95, 96.
[534] Nesâî, Taharet: 67, 68, 74, 76, 81, 84, 92, 33, 95, 98.
[535] Ebû Dâvud, Taharet: 51, Tirmizi, Taharet: 29, İbn Mace, Taharet: 53.
[536] BedayiVs-Sanayi' Fi-Tertibi!'ş-Şerayi' : 1/23. Mülteka : 7..
[537] es-Siracü'1-vehhac Ala Metnil-Minhac: 1/18.
[538] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/14.
[539] Fazla bilgi için bak: Fethülvahhab'ın ilgili sahifesine ve Bedayi'in 1/23. sahifesine.
[540] el-Muğnî: 1/119'dan özetlenerek nakledilmiştir.
[541] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'I-Arbaa: 1/69'dan özetlenerek alınmıştır
[542] Bu konuda geniş bilgi için bak: Nasbu'r-raye: 1/22, Neylü'l-evtar: 1/10, 191, el-Mugnî: 1/119, el-Bedayi', 1/23 Şerhu Meâni'1-asâr,1/3233.
[543] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi: 1/23.
[544] İbn Akiyi kendi Füsû'l'undan nakletmiştir
[545] eş-Şerhü'I-kebîr: 1/140.
[546] Ahmed b. Hanbel, "o, muzdaribü'l hadistir" demiştir. Yahya ve Nesâi, onun zayıf olduğunu belirtmişlerdir.
Geniş bilgi için ayrıca bak: Mizanü'l-i'tidal: 3/420-6997 nolu Leys...
[547] Refi', merfu' anlamına gelir ki, doğrudan Peygamber'e (a.s.) izafe edilen hadistir. Mursel ise, senedinden, bir sahabinin zikredilmeyip düşürüldüğü hadîstir.
[548] Buharî, Vudu: 48, Ahmed: 4/244, 248, 250, 251, 6/13, 14.
[549] Buhari, Vudû': 35, 43, salat: 7, mağâzî: 81, Müslim, Taharet: 72, 73, 75, 80, 82, 84, 86, Ebû Davut, Taharet: 12, 60, 61, 63, 66, Tirmizi, Taharet: 70, 73, 75, Nesâî, Taharet: 15, 16, 23, 62, 65, 85, 87, 96, İbn Mâce, Taharet: 39, 48, 87, 89, Daremi, Vudû': 3, 38, 41, 42, 43, 45, Ahmed: 1/14, 15, 20, 29, 32, 35, 44, 49, 54, 100, 113, 186, 323, 366, 4/139, 179, 240, 244.
[550] Müslim, Taharet: 84, Tirmizi, Taharet: 73, Nesai, Taharet: 89, Ahmed: 4/135 5/281, 288, 439, 440, 6/12, 13, 14, 15.
[551] Buhari, Vudû': 35, 48, salat: 7, 25, cihad: 90, mağazî: 81, libas: 105, Ebu Davud, Taharet: 52, 57, 60, 61, 63, 66, Tirmizi, Taharet: 71, 73, 75, Nesâi, Taharet: 15, 16, 23, 62, 65, 85, 87, 95, 98, Kıble: 23, İbn Mace, Taharet: 39, 84, 86, 87, 89, Dâremi, Mukaddeme: 32, vudû': 3, Taberanî, Taharet: 39, 42, 45, Ahmed: 1/14, 15, 20, 29, 39, 42.
[552] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/5.
[553] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/13, 14.
[554] Neylü'l-evtar: 1/195.
[555] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtâr, 1/195-196.
[556] Ahmed b. Hanbel: 4/135.
[557] Müsned-i Ahmed: 4/135, 244, 248, 250, 6/13, 14.
[558] Ebû Dâvud, Ahmed: 1/14,15, 20, 29, 32, 33, 49, 100, 113, 186, 322, 366, 4/129, 170, 240, 251.
[559] Buharî, İlim: 3, 30, Vudûs: 27, 29, Müslim, Taharet: 25, 28, 30, Ebû Dâvud, Taharet: 46, Tirmizî, Taharet: 31, Nesâî, Taharet: 88, İbn Mace, Taharet: 55, Daremî, Vudû': 35, Taberânî, Taharet: 5, Ahmed: 2/193, 201, 205, 211, 226, 228, 284, 389, 406, 407, 409, 430, 468, 498, 3/316, 390, 426, 4/191, 5/425, 6/81, 84, 99, 112, 182, 258.
[560] Müslim, Taharet: 25, 28, 30.
[561] Ahmed, 2/193, 201, 211, 226, 284, 389, 406, 407, 409, 430, 468, 498, 3/316, 390, 426, 4/191. 5/425, 6/81, 84, 99, 112, 192, 258.
[562] a.g.e. Darekutnî.
[563] a.g.e. Darekutnî.
[564] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi' 11/5, 6.
NOT: Âyet mealinde "kâ'beyn" kelimesini "iki topuk" diye terceme ediyoruz. Kâ'bden maksat, ayakla bilek bitişiğindeki iki yuvarlak kemiktir. Topuktan da bunu kasdetmiş bulunuyoruz.
[565] el-Ümm: 1/28.
[566] es-Siracülvehhac Ala Metnl'l-Minhac 117.
[567] el-Muğnî ve eş-Şerhu'l-Kebîr: 1/120, 121.
[568] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/58.
[569] Tenvîrü'l-Havalik Şerhim Alâ Muvatta'i Malik, 1/53.

[570] Neylü'I-evtar: 11/98.
[571] Şerhü Meâni'1-Asâr: 1/34.
[572] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/34.
[573] Buhari, Müslim, Taharet: 66, Tirmizî, Cumu'a: 75, İbn Mâce, Taharet: 42, Ahmed: 6/210.
[574] Ebû Dâvud, Libas: 41, Ahmed: 2/384.
[575] Dört muhaddis tahıic etmiş, İbn Huzeyme sahîh olduğunu belirtmiştir.
[576] Bedayi'us-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 11/22.
[577] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/14.
[578] el-Muğnî ve Eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/90.
[579] eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/110.
[580] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa 11/74.
[581] Müsned-i Ahmed: 2/88.
[582] Müsned-i Ahmed: 2/430.
[583] Müsned-i Ahmed: 2/409.
[584] Nesâi, Zînet: 8.
[585] Müslim, Hayz: 43.
[586] Darekutnî, Neylü'l-Evtar, Beyhaki, Fethü'l-allâm: 1/30.
[587] Buharî, Ebû Dâvud, İbn Nesâi, İbn Ahmed b. Hanbel.
[588] Buharî, Ahmed b. Hanbel.
[589] Müslim, Ahmed b. Hanbel.
[590] Ahmed, Nesâî, İbn Mâce.
[591] Ebû Dâvud, Taharet: 52.
[592] Bedayi'u's-Sanayi' Fi tertibi'ş-Şerayi': 1/22.
[593] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 11/14.
[594] el-Muğnî: 1/129, 130.
[595] el-Muğnî: 1/130.
[596] eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/144.
[597] Zehebî Mizanü'l-l'tidal'da, yedi tane Müseyyeb'den söz etmiş, hemen hepsinin de zayıf veya meçhul veya münker olduğunu belirtmiştir. 4/114-116.
[598] Nasburraye: 11-28, 29.
[599] Ebû Dâvud, Taharet: 66, Ahmed: 3/424, İbn Mâce: Taharet: 138.
[600] Müslim, Taharet: 31, Ebû Dâvud, Taharet: 66, Ahmed: 1/21, 23, 3/146.
[601] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/22, Haşiyetü't-Tahtâvî: 40.
[602] es-Siracülvahhac Alâ Metni'l-Minhac: 18, Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/15.
[603] el-Muğnî: 1/128.
[604] Fazla bigli için bak: el-Fıkhu Alâ'l-Mezakibi'l-Arbaa: 1/58.
[605] Fazla bigli için bak: el-Fıkhu Alâ'l-Mezakibi'l-Arbaa: 1/59.
[606] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/206.
[607] Fazla bilgi için bak: Nasbürraye: 1/36.
[608] Buhari, Vudû': 34, 35, Gusül: 24, 27, Müslim, Salat: 162, Ebü Dâvud, Taharet, 48, 56, 88, Tirmizî, Taharet: 48, Nesâî, İftitah: 56.
[609] İbn Mâce, Taharet: 39.
[610] Bedâyi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyî': 1/23.
[611] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/15.
[612] İbn Mâce, Taharet: 39, 40.
[613] el-Muğnî: 1131.
[614] İbn Mâce, Darekutnî.
[615] Ebu Said, onun "Metrükü'l-hadîs" olduğunu söylemiştir. Mizanü'l-İ'tidal 4/129.
[616] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/207, 208.
[617] Ebu Dâvud, Edep: 128, Ahmed: 3/421.
[618] İbn Şahin, en-Nasıh ve'1-Mensuh... Tirmizi, Taharet: 40.
[619] Tirmizî, Taharet: 40.
[620] Tirmizî, Muâz (r.a.)den.
[621] Haşiyetü't-Tahtâvî Alâ Meraki'l-felah : 44.
[622] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'I-Arbaa: 11/75.
[623] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/15, es-Siracülvahhac: 18.
[624] Münker hadîs: Zayıf bir râvinin güvenilir bir râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir.
[625] el-Muğni, 1/131,132.
[626] eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/146.
[627] Hidaye bu konuya yer vermediği için, ilgili hadisleri de almamıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. TAHARET VE SÜNNET (HADÎS)LERİNİN BEYÂNI KİTABI
1 _ Abdest Ve Cünüplük Dolayısıyla Gusül İçin Gerekli Su Miktarı Hakkında Gelen Hadîsleri Beyânı Babı
Bu Babtaki Hadîslerin İzahı
Allah'ın Taharetsiz Namaz Kabul Etmiyeceğini Beyân Babı
Namazın Anahtarı Taharettir, Babı
4 — Abdesti Muhafaza Etmek Babı
Abdest İmanın Yarısıdır, Babı
6 — Abdestin Sevabının Beyânı Babı
7 — Sivâk Babı
8 — Fıtrat Babı
Adam Helâ'ya Girmek İsteyince, Söyliyeceği (Duâ) Babı
10 — Heladan Çıktığı Zaman Okuyacağı Duâ Babı
11 — Helâ'da Allah Cazze Ve Cellej'yi Zikretmek Ve Yüzük (Taşıma) Babı
12 — Gusül Yerinde Su Dökmenin Kerâhati Babı
13 — Ayakta Su Dökmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
14 — Oturarak Su Dökmek Hakkındaki Bab
15 — Sağ El İle Zekere Dokunmanın Ve Sağ El İle İstinca Etmenin Kerâhat Babı
16 — Taş İle İstinca; Revs Ve Rimme'den Nehiy Babı
17 — Küçük Ve Büyük Abdest Bozarken Kıbleye Doğru Durmanın Yasaklığı Babı
18 — Helada Kıbleye Doğru Veya Sırt Çevirmek Hakkında Ruhsat Ve Mübahlık Verildiği, Fakat Çöllerde Mubah Olmadığının Beyanı Babı
19 — Küçük Abdestten Sonra İstibrâ1 Babı
20 — Küçük Abdest Bozup Su İle Tahâretlenmeyenin Babı
21 — Yol Üstünde Kazâ-İ Hacet Etmekten Nehiy Babı
22 — Faza (= Açık Yer) De Abdest Bozmak İçin Uzaklaşmak Babı
23 — Büyük Ve Küçük Abdest Bozmak İçin İrtiyad Babı
24 — Abdest Bozmak Üzerinde Toplanmaktan Ve Orada Konuşmaktan Nehiy Babı
25 — Durgun Suda Küçük Abdest Bozmaktan Nehiy Babı
26 — Sidik Hakkında Teşdîd Babı
27 — Küçük Abdest Bozarken Kendisine Selâm Verilen Adamın Durumunun Beyânı Babı
28 — Su İle Îstincâ Babı
29 — Îstincâ'dan Sonra Elini Toprağa Sürenin Beyânı Babı
30 — Yemek Ve Su Kabının (Üstünü) Örtmek Babı
31 — Köpeğin Yalamasından Dolayı Kabı Yıkama Babı
32 — Kedi Artığı İle Abdest Almak Ve Onun Hakkındaki Ruhsat Babı
33 — Kadının Abdest Suyu Artığının (Kullanılmasına) Ruhsat Babı
34 — Ondan Nehiy Babı
35 — Erkek Ve Kadının Bir Kabtan Gusletmeleri Babı
36 — Bir Kabtan Abdest Alan Erkek Ve Kadın Babı
37 — Nebîz İle Abdest Almak Babı
38 — Deniz Suyu İle Abdest Alma Babı
Deniz Meyteleri Hakkındaki Âlimlerin Fetvaları
39 — Abdesti İçin Yardım İsteyip Kendisine Su Dökülen Adamın Beyânı Babı
40 — Uykudan Uyanan Adam, Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi? Babı
41 — Abdestte Tesmiye (Allah'ı Anmak) Hakkında Gelen Hadîsler Babı
42 — Abdestte Sağdan Başlamak Babı
43 — Bir Avuçtan Mazmaza Ve İstînşak Babı
44 — Îstinşak Ve İstinsabda Mübalağa Etmek Babı
45 — Birer Defa Abdest (Uzuvlarını Yıkamak) Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
46 — (Abdest Uzuvları) Üçer Defa (Yıkayarak) Abdest Almak Babı
47 — Birer, İkîşer Ve Üçer Defa(Uzuvları Yıkayarak) Abdest Almak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
48 — Abdestte Îktisad Ve Bunda İsrafın Keraheti Hakkında Gelen Hadisler Babı
49 — Abdest İsbağı (= Tam Alınması) Hakkındaki Hadîslerin Beyânı Babı
50 — Sakal Tahlili Hakkındaki Hadisler Bâb1
51— Başa Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
Başın Ne Kadarını Meshetmek Vâcibtir?
Kaç Defa Meshedîlir ?
52 — Kulakların Meshi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
El-Menhel'de Bu Konudaki Görüşler Şöyle Anlatılıyor
53 — Kulaklar, Baştandır, Babı
54 — Parmakları Hilallamak Babı
55 — Arâkıybı Yıkama Babı
56 — Ayakları Yıkamak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
57 — Allah Tealâ'nın Emri Üzerine Abdest Almak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
58 — Abdestten Sonra Su Serpmek Hakkında Gelen (Hadisleri Babı
Hadîsleri Çıkaranlar
59 — Abdest Ve Gusülden Sonra Mendil (Kullanmak) Babı
Çeşitli Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler
Kurulamayı Mekruh Görenler
Kurulamayı Mubah Görenler
Şâfiîlerin Görüşü
Suyu Silkelemek
60 — Abdestten Sonra Söylenen (Duâ) Babı
61 — Sarı Bakır (Kab) İle Abdest Almak Babı
62 — Uyumaktan Dolayı Abdest Almak Babı
Uyku Hakkında Âlimlerin Görüşleri
63 — Erkeklik Uzvuna Elin Dokunmasından Dolayı Abdest Almak Babı
64 — Erkeklik Uzvuna Dokunma Hakkındaki Ruhsat Bâb1
65 — Ateşte Pişen Şeyler (İ Yemek) Ten Dolayı Abdest Almak Babı

66 — Ateşte Pişen Şeyleri Yemekten Dolayı Abdest Almama Hakkındaki Ruhsat Babı
67 — Deve Etlerin (I Yemek) Den Dolayı Abdest Almak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
68 — Süt İçmekten Dolayı Mazmaza (Ağza Su Almak) Babı
69 — Öpmekten Dolayı Abdest Almak Babı
Dokunmanın Abdesti Bozduğunu Söyleyenler
Şehvetle Dokunmanın Abdesti Bozduğunu Söyleyenler
Hanefi Ve Şafii Mezheblerine Göre Abdesti Bozan Dokunma
70 — Mezi'den Dolayı Abdest Almak Babı
71 — Uyumak İçin Abdest Almak Babı
72 — Her Namaz İçin Abdest Almak Ve Bütün Namazları Bir Abdestle Kılmak Babı
İki Hadîsten Çıkarılan Fıkhı Hükümler
73 — Abdest Üzerine Abdest Almak Babı
74 — Abdest Almanın Ancak Abdestsizlikten Dolayı Gerekliliği Babı
75 — (Necasetin Girmesiyle) Necislenmeyen Su Miktarını Beyân Babı
76 — Havuzlar Babı
77 — Henüz Yemek Yemeyen Çocuğun Bevlî Hakkında Gelen Hadîsler Babı
78 — Bevlin İsabet Ettiği Yerin Nasıl Yıkanacağı Babı
79 — Yer Yüzünün Bir Kısmı Diğer Bir Kısmı Temizler, Babı
80 _ Cünüb İle Tokalaşmak Babı
81 — Elbiseye Dokunan Meni Babı
82 — Elbiseden Meniyi Ovalamak Babı
Menî Hakkındaki İhtilâf:

1. TAHARET VE SÜNNET (HADÎS)LERİNİN BEYÂNI KİTABI

Kitab: Toplamak ve katmak mânasında masdardir. Bir arada toplanmış olan şeylerin tümüne de kullanılır. İstılahta ise; ekseriyetle bablar ve fasıllardan meydana gelen ve ilmin bir bölümüne aid mes'elelerin mecmuudur. Bir kaç kitap bir cild içinde olabildiği gibi bir kitap müstakil bir cild halinde de olabilir.
Taharet i Sözlükte maddî ve ruhi pisliklerden, kirlerden, ayıp ve kusurlardan temizlenmek ve nezâfet demektir. İstılahta ise; kişinin, necaset denilen hakîkî pisliği ve hades denilen mânevi pisliği gidermek için özel bir şekilde suyu ve toprağı veya yalnız bir tanesini kullanması demektir.
Sünnet: Bu kelimenin lügat ve İstılah mânası hakkında Mukaddimenin birinci babında gerekli malumat verdiğimiz için burada tekrar etmiyelim. Ancak şunu ifade edelim ki; buradaki sünnetten murad Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kavli, fili ve takriri hadisleridir.
Müellif, Sünenini bir Mukaddime ve 37 kitap halinde telif etmiştir. Muhakkik Muhammed Fuad Abdülbakî'nin tetkik ve kontro-lundan geçirilerek bastırılan ve tercemede esas tuttuğumuz nüsha iki cild halinde olup birinci cildinde Mukaddime ve 11 kitap bulunur. İkinci cildinde ise 26 kitap vardır. Kitapların birincisi taharet le ilgili hadisleri ihtiva eder. [1]

1 _ Abdest Ve Cünüplük Dolayısıyla Gusül İçin Gerekli Su Miktarı Hakkında Gelen Hadîsleri Beyânı Babı

267) Sefine[2] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (SalİIallahü Aleyhi ve Sellem) bir müd (miktarı su) ile abdest alırdı ve bir Sâ' (miktarı su) ile gusederdi."

268) ÂİŞe (Radiyallahü anh)\]en şnyle söylediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (SalİIallahü Aleyhi ve Sellem) bir müd (miktarı su) ile abdest alırdı ve bir Sâ' (miktarı su) ile guslederdi."

269) CâbİIr (Radiyallahü atıh)\]vn şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Rosûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir müd (miktarı su) ile abdest alırdı ve bir sâ' (miktarı su) ile guslederdi."

270) Muhammed bin Akıl bin Ebî Tâlib[3] (Radiyallahü rivayet edildiğine göre babası Akıl bin Ebî Tâlib, Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemy'm şöyle buyurduğunu söylemiştir :
-Abdest için bir müd (miktarı su) ve gusül için bir sâ' (miktarı su) yeterdir.»" :
Akil'in bu hadîsi rivayet etmesi üzerine (tabiinden) bir adam i «Bu miktar su bize kâfi gelmez» deyince, Akil i «Bu rnifttar su senden daha hayırlı ve saçı daha çok olan zata şüphesiz yetiyordu.» dedi. Akil (zat derken) Peygamber (SalİIallahü Aleyhi ve Sellem)'i kas-dedi yordu.[4]

Bu Babtaki Hadîslerin İzahı

Mudi Bir hacim ölçüsü birimidir. İmam-ı A'zam ve Irak fıkıhçılanna göre; bir müd iki Bağdat rıtılma tekabül eder. Bağdat rıtılı ise 130 dirheme denk gelir. Bu duruma göre ölçüsü ve tartısı bir birine denk olan mercimek gibi bir mahsulün 260 dirhemini istiab eden ölçeğe müd denir.
Maliki, Şafii, Hanbeli imamları ile Hicaz fıkıhçılanna göre ise; bir müd bir tam ve 1/3 rıtıla tekabül eder. Bir rıtıl 130 dirhem olduğuna göre bir müd 173 tam ve 1/3 dirheme
denk gelir. Ve bu kadar mercimeği istiab eden kaba müd denir. Şafiî âlimlerinden Nevevi'ye göre bir rıtıl 130 dirhem olmayıp 128 tam ve dört böJü yedi dirhemdir. Onun incelemesine göre bir müd 171 tam ve üç bolü yedi dirheme denk olur.
Sâ': Dört müd demektir. Müd hakkındaki ihtilâf Sâ'da da mevcuttur. Irak âlimlerine göre bir sâ1 1040 dirhem ağırlığındaki mercimek gibi bir mahsulü istiab eden ölçektir. Hicaz âlimlerine göre bir sâ' 693 tam ve bir bolü üç dirhem ağırlığındaki mahsulü istiab eden ölçektir.İmam Nevevi' ye göre birsâ' 685 tam ve beş bolü yedi dirhemlik mahsulü istiab eden ölçektir.
Müddün en amelî ölçüsü iki avuç birleştirilerek hapazlamaktır.
Bu arada şunu da ifade edeyim: Sindî diyor ki, Resûl-i Ekrem efendimizin mübarek vücudu ve boyu normal olduğundan O'nun gibi boyu normal olanlar için abdest ve gusülde bu kadar su kullanmak sünnettir. Kısa veya uzun boylu olanlar için bu nisbette su miktarı azalır veya çoğalır. Muhakkik âlimlere göre abdest ve gusüîde kullanılan su miktarı için belirli bir sınır yoktur. Çünkü bu hadislerde belirtilen miktarlardan daha az ve daha çok su ile taharet yapıldığına dair hadisler vardır. Gaye sünnetlere va âdaba riâyet ederek israf etmeden ve noksanlık da bırakmadan zaman ve su durumunu dikkate alarak normal taharet yapmaktır.
Müd ve Sâ'ın neler olduğunu kısaca arz ettim. Ancak sâ' hakkında muhtelif rivayetler bulunduğu için bu hususta geniş malûmat veren «Tecridi Sarih» mütercimi Ahmed Naim'in «Abdest» kitabında 151 nolu hadisin izahında sunduğu tafsilâtı buraya aynen nakletmeyi uygun buldum. Anılan merhum zât, fıtır sadakası bahsinde (5'nci cild, 3'ncü baskı, sahife 372 - 830'de) 249 nolu hadisin açıklamasını yaparken çok uzun malûmat vermiştir. Arzu edenler oraya baksınlar.[5]
«Sâ' i Beş Ritl-ı Bağdadî ile bir sülüs rıtıl (1/3) istiab eden kaba denir. Bir müd de bir sâ'ın dörtte biri miktarıdır. Bu, safilerden Nevevî' nin verdiği hesaptır. Ancak bu ölçek pek ihtilaflı olduğundan ihtilâfların derecesini anlamak isteyenler «Kamus Tercemesinden müdsâ' mekûk, ntl kelimelerine müracaat edebilirler. (Aleyhisselâtü Vesselam) Efendimiz hazretlerinin muhtelif miktarlarda su ile abdest alıp gusül ettiğine dair diğer pek çok rivayetler de vardır. Buradaki miktarlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak âzası üzerinden su aktıktan sonra bu miktarlardan az su ile hades giderilebilir, îsraf dedirtmiyecek ziyadesiyle de caizdir. M e d î n e - i Münevvere'de kullanılan müdd-ki fukahâ arasında «Müdd-ü Nebevi» namı ile maruftur. (1 1/3) rıtıl miktarı olan bir hacım ölçüsüdür. Dört müdd bir sâ'dır. Ancak müdd ile sâ'ın miktarlarını anlamak,

mikyas tutulan ntlm ne miktar olduğunu bilmeye bağlıdır. Rıtlın ise Bağdadisi, Şâmisi vardır. Yani birinin küsuru İran, di-ğerininki Roma ölçüleri olup hesap edilince takribi bir miktar gösteren iki ölçektir. Rıtlı Bağdadî (130) daha doğrusu îmam Ne v evî'nin tahkikine göre (128 4/7) dirhemdir. Esah olan ikinci takdir ise de kesirli olduğundan buna (1 3/7) dirhem; diğer tabirle bir miskâl katarak kesirsiz (130) . dirhem itibar edilmiştir, deniliyor. (1 1/3) rıtıl olan bir müdd-ü Nebevi bu hesaba göre (171 3/7) veya (130) dirhem hesabına göre (173 1/3) dirhem eder ki; en doğru hesap ve takdire göre bir dirhem (3.0898) gram ettiğinden bu miktar su (0.530) yani yarım litreden biraz ziyadesi bir şey tutar. Bu miktar bugün sucuların kullandıkları bu bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu, İmam Şafiî ile Hicaz fukahâsımn takdiri olup Ebû Hanîfe ile Irak fukahasma göre ise müdd, iki rıtıl olduğundan abdest suyunun miktarı (1.06) litre eder ki; beş kadehten biraz ziyadecedir.
Rttl-ı Şâmî ı Kamus tercemesinin ntl maddesinde beyan edildiğine göre (12) okiyye ve her okiyye (40) dirhem olduğundan bu hesaba göre (480) ve bir müdd (620) dirhem olmak lâzım gelirse de yine Kâmus'un mekkûk maddesinde tefsir edildiğine göre bir okkiyye (1 2/3) istâr; bir istâr (4 1/2) miskâl; bir miskâl de (1 3/7) dirhem olduğundan bir rıtl îmam Nevevî'nin bildirdiği üzere (128 3/7) ve bir müdd (171 3/7) dirhem olmuş olur. Bu hesaba göre okiyye Kamus mütercimininin rıtl maddesinde dediği gibi kırk dirhem değil, Hicazlılann takdirine göre (10 5/7) ve Iraklıların takdirine göre (21 3/7) dirhem olmuş olur. Meğer ki o madde de dirhem nâmiyle gösterdiği, başka ölçü ola.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hazretlerinin buradaki rivayete nazaran abdest suyu işte bu kadar az miktardadır. Gusül için kullandıkları su da bu rivayete nazaran dörtten beş müdd kadardır, ki; o da (685 1/7) dirhem eder ki aşağı yukarı (2.120) den (2,650) litreye kadar eder. Irak fukahâsımn müddû iki rıtl itibâr etmelerine göre ise bu miktar takriben (4,24) den (5,3) litreye kadardır.
270 nolu hadîsin râvilerinden Hibbân ve Yezidi zayıf oldukları için isnadının zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir. S indîdiyor ki burdaki isnad zayıf ise de bu fiili hadis Enes' in rivayeti ile Buharı,Müslim ve başka sahih kitaplarda mevcuttur. [6]

Hadîslerden Çıkarılan Hüküm

Müslim'in Enes' ten rivayet ettiği bir hadise göre Resul-' Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sâ'dan beş müdd'e kadar su ile gusül ederdi. Şu halde bazen bir sâ', bazen de bir sâ'dan fazla su ile gusül ederdi.;Bu durum gösteriyor ki; gusül için yetecek asgari su miktarı tayin ve tahdit edilmemiştir. Buna binâen vücudun her tarafını ıslamak şartı ile az veya çok su ile gusletmek caizdir. Ancak gusül ve abdeslte hadislerin bildirdiği miktarlardan daha az su kullanmamak müstahaptır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müd ile abdest alırdı. Bir müd Hanefilere göre iki rıtıldır. Şafii'lere göre ise bir ntıl ile onun üçte biridir. Sâ'da Mâlik, Şafiî, Hanbelî fıkıhçıları ve Hanefilerden Ebû Yûsuf'a göre beş tam ve bir bolü üç rıtıldır. Ebû Hanif e ve Muhammed'e göre sâ' 8 rıtıldır. [7]

Allah'ın Taharetsiz Namaz Kabul Etmiyeceğini Beyân Babı

271) Usâme b. Umeyr el-Hüzelî [8] (Radiyallahü anhyden, Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu dediği rivayet olunmuştur:
-Allah ancak tahareti! olarak (kılınan) namazı kabul eder. Ve ganimetten aşınlan maldan hiç bir sadaka kabul etmez.»
îbn-i Mâceh hadisin râvilerinden Şu'be'den sonra başka bir se-nedle de hadîsin kendisine intikal ettiğini ifadeyle bu senedde Ebû Bekir bin Ebi Şeybe, Abdullah bin Said ve Şebâbe bin Savvân'm bulunduğunu belirtmiştir."

272) Tbn-i Ömer (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah ancak taharetli olarak (kılınan) namazı kabul eder. Ganimetten hıyanetle alınan maldan hiç bir sadaka kabul etmez.»"

273) Enes bin Mâlik (Radiyaliahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi : Ben Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyururken işittim, demiştir:
«Allah taharetsiz hiç bir namazı ve ganimetten hıyanetle alınan maldan hiç bir sadaka kabul etmez.[9]

274) Ebû Bekr'e (Radiyaliahü anJt)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcnt) şöyle buyurmuştur :
«Allah taharetsiz hiç bir namazı ve ganimetten aşınlan hiç bir maldan sadakayı kabul etmez.»"[10]

Bu Hadislerin İzahı

Burdaki hadisler, namazın sıhhati için taharetin ve abdest almanın şart ve farz olduğunu bildiren nasslardır. Zaten namaz için taharetin şart olduğuna dair icma-ı ümmet vardır. Miftahü'l-Hace'de Kadı Iyâz'dan şöyle dediği nakledilmiştir:
Namaz için taharetin ne zaman farz olduğunda ihtilâf vardır, îbn-i Cehm'e göre îslâmiyetin başlangıcında abdest sünnet olarak meşru' kılındı. Sonra farziyeti teyemmüm âyeti ile nazil oldu. Cumhur ise abdestin teyemmüm âyetinin nüzulünden önce farz kılındığını söylemişlerdir. Bazı âlimler, teyemmüm âyetini delil göstererek her namaz için abdest almanın farz olduğunu söylemişlerdir. Bazı âlimler de abdestli olan kimsenin her namaz için abdest almasının farz değil, müstehap olduğunu ve teyemmüm âyetindeki emrin mendupluk için olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Ibn-i Ömer' den rivayet, edilen bir hadise göre abdest üzerine abdest alan kimse için Allah 10 hasene verir. Diğer bir kısım âlimler de ilk zamanlarda her namaz için abdest almak farz kılındı. Fakat sonra bu hüküm neshedildi, demişlerdir.
Su ile abdest alınmadan ve gerektiğinde toprakla teyemmüm yapılmadan yani taharetsiz olarak namaza durmanın haram olduğu hususunda ümmetin icmaı olduğunu yukarda söyledik. Bu hususta farz ve nafile namazları, cenaze namazı, tilâvet secdesi, şükür secdesi arasında hiç bir fark yoktur.
Bir kimse özürsüz olarak kasden namazı abdestsiz kılsa bizim mezhebimiz ve Cumhûr-u ulemâya göre büyük bir günah işlemiş olmakla beraber kâfir olmaz. Ebû Hanife' den yapılan bir rivayete göre kâfir olur. Sebebi de böyle yapan kimsenin namazla oynamış olmasıdır. Bizim delilimiz ise şudur: Küfür itikaddan doğar. Bu adamın itikadı bozuk olmadığı için kâfir olmaz.
Bir kimse su ve toprak bulamamak gibi meşru ve ciddi bir mazerete binaen taharetsiz olarak farz namazlarını kılmak zorunda kalırsa nasıl hareket edeceğine dair imam Şafiî1 nin 4 kavli vardır. Bu kaviller âlimlerin mezhebleri durumunda olup her kavil ile fetva verenler olmuştur.
Bizim arkadaşlarımız olan âlimlerce en sahih kavil şudur:
Su ve toprak bulamıyan kimsenin vakite hürmeten bu hali ile namaz kılması farzdır, bilâhare abdest veya teyemmüm imkânını bulunca namazını iade etmesi de farzdır.
İkinci kavle göre: Su ve toprak bulamıyan kimsenin bu haille namaza durması haramdır. Taharet imkânına kavuşunca geçirdiği namazı kaza etmesi farzdır.
Üçüncü 'Havle göre: Bu adamın taharetsiz hali ile namaz kılması müstehap olup bilâhare kaza etmesi farzdır.
Dördüncü kavle göre : Taharetsiz hali ile namaz kılması farzdır. Bilâhare kaza etmesi de gerekmez.
Müzeni bu kavli tercih etmiştir. Delîl bakımından en kuvvetli olan kavil de budur. Çünkü bu kişinin namaz kılması zorunluluğu Resûl-i Ekrem'in :
-Ben size bir şey emrettiğim zaman ondan yapabildiğinizi yapınız», hadisidir. Bu hadis gereğince mükellef su ve toprak bulamadığı için yapabildiği abdestsiz namaz görevini yapmış olduktan sonra su veya toprak bulunca namazını iade etmesi mecburiyeti yeni bir emre bağhdır. Böyle bir emrin olmayışı asıldır. Diğer taraftan, bir nevi kusurla beraber vaktinde kılınması emredilen hiç bir namazın bilâhare kaza edilmesi gerekli kılınmamıştır. Allah daha ıyı bilir.[11]
Su ve toprak bulamıyan kimse İmam-ı A'zam'a göre namazlarını kazaya bırakır. îmameyn'e göre ise namazını kılanlar gibi yatıp kalkar, sonra kaza eder. Mamafih îmam-ı A'zam, lmameyn'in kavline rücû etmiştir,imam Ah-m ed'e göre su veya toprağı bulamıyan kimse şayet bu hali ile namaz kılarsa kaza etmesi gerekmez, kazanın gerekliliği için ayrı delil lâzımdır.
Hadislerdeki -Ganimetten aşınlan hiç bir maldan sadaka Jta-bul edilmez», fıkrasına gelince bu fıkrada geçen -Ğulül» kelimesi hıyanet demektir. Aslında gulûl, ganimet taksim edilmeden önce ondan çalman mala denir. Sindi: Burada gulûl'deri maksad haram olan maldır. İster ganimetten çalınsın, ister başka şekilde gayri meşru olarak elde edilsin.
Bu bâbta geçen hadislerin metni ayni mânayı ifade etmekte olup lâfızları da hemen hemen aynıdır. Müellif ayrı ayrı senedleri zikretmekle hadisin kuvvetini ifade etmek istemiştir. Müslim de müteaddit senedlerle aynı mânayı ifade eden hadisi rivayet etmiştir. Sindi' nin beyanına göre Üsâme bin Umeyr e1-Hüze1i'den rivayet edilen (271 nolu) hadisi Nesâi ve Ebû Davud da rivayet etmişlerdir. Ancak oralardaki metinde

«bi gayri tahûrin- tabiri kullanılmıştır. [12]

Namazın Anahtarı Taharettir, Babı

275) Muhammed bin el-Hanefiyye'nin babası (Hz. AH) (RadiyaUa-hü anhümaydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Namazın anahtarı taharettir, onun tahrimi, (iftitah) tekbiridir. Onun tahlili de selâm (vermek) dir.»"

276) Kbû Saîd-i Iludrî (Radiyalhhü anh)\\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellrm) şöyle buyurmuştur :
-Namazın anahtarı taharettir. Onun tahrimi, (iftitah) tekbiridir. Onun tahlili de selâm (vermek) dir.»" [13]

İzahı

İki ayrı sened ile Hz. Ali ve Hz. Ebû Said-i Hud-ri (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet edilen metinler ayni olup üç cümleden ibarettir.
Birinci cümlede hadesten taharetin namazın anahtarı olduğu ve taharet anahtarı olmaksızın namaz kapısının açüamiyacağına dikkatler çekiliyor.
İkinci cümle de şunu ifade eder: Namazın tahrimi yani namaz içinde yapılması haram kılınmış olan her türlü söz ve fiillerin ha-ramlığı iftitah tekbiri ile başlar. İftitah tekbiri ile namaz dışında yapılması helâl olan bir çok fiillerin ve konuşulması mubah olan bir çok sözlerin yasak kılınması sebebi ile ona tahrim (= haram kılma) tekbiri ve taharrüm (haramhğı kabullenme) tekbiri denmiştir.
Üçüncü cümle de namazın bitiminde verilen selâm ile namaz esnasında haram kılınmış olan söz ve fiillerin mubah kılındığını ifade eder.
Namaza durmadan Önce yemek yemek, meşrubat içmek, başkasıyla konuşmak, çeşitli vücut hareketleri yapmak helâl iken namaza durmak istendiğinde alman iftitah tekbiri ile bu gibi hareketler haram kılmıyor. Namaz kapısının ancak taharet anahtarı ile açılabildiği gibi namazın içindeki yasaklara da ancak iftitah tekbiri ile girilebilir. Keza bu yasaklardan ancak selâm vermekle çıkılır.
Mihtâhü'I-Hace'nin bildirdiğine göre diğer Sünen sahipleri de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Yine O'nun verdiği bilgiye göre Maliki, Şafii ve Hanbelî mezheblerinde namazdan selâm ile çıkmak farzdır. Yani başka bir söz veya hareketle namazdan çıkılamaz, çıkılırsa namaz bozulmuş olur. Hanefi mezhebine göre ise namazdan selâm ile çıkmak vaciptir. [14]

4 — Abdesti Muhafaza Etmek Babı

277) Sevhân (Radiyaîlahü ank)'ı\en, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«(Her işte) doğru dürüst olunuz. Bunu tam tutup başaramıya-caksmız. (O halde) biliniz ki sizin en hayırlı ameliniz namazdır. Ve kâmil mü'min'den başkası abdesti muhafaza etmez.[15]

278) Abdullah Hin Amr (bin el-As) (Radiyaîlahü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İstikâmet üzerine olunuz. İstikâmeti tam başaramıyacaksmız. Şüphesiz amellerinizin en faziletli terinden birisinin de namaz olduğunu biliniz ve ancak (olgun) mü'min abdesti muhafaza edebilir.[16]

279) Ebû Ümâme (Radiyaîlahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi hadîsi merfû kılarak şöyle demiştir :
«İstikâmeti! olunuz. Eğer istikâmetli olursanız o ne güzeî bir şeydir. Amellerinizin en hayırlısı da namazdır. Ve kâmil mü'müV-den başkası namazı muhafaza edemez. [17]

Üç Hadîsin İzahı

Hadisler istikâmetli olmayı emrederler. Kur'ân-ı Kerim de istikâmetli olmayı emrederek müstakim mü'minlerin erişecekleri sevabı müjdeler.Sindi istikâmeti şöyle tarif eder:
İstikâmet, hakka uymak, adaletli olmak, Allah tarafından emredilen hizmetleri tam yapmak, yasaklanan bütün günahlardan sakınmaktır.Tarif edilen istikâmetin büyük ve ağır iş olduğu görülmektedir.Bunu hakkıyla yapmak herkesin kârı değildir.Kimsenin gücü buna yetmez.Ancak kalbi, kutsal nurlar ile aydınlanarak beşeri karanlıklardan kurtulan ve Allah'ın yardımına mazhar olan zatlar tam mânası ile istikâmet üzerinde olabilirler. Böyle simalar da az bulunur.
Hadîste istikâmetli olma emri verildikten hemen sonra da -Bunu tam mânası ile tutup başaramıyacaksınız», fıkrası ekleniyor, ki kendisini müstakim gören insanlar mağrur olmasın, gerçekten istikâmetin ne olduğunu düşünüp gaflete dalmasın. Diğer taraftan istikâmetin tam hakkını vermiyen ve kusurlu olan müslümanlar da ümitsizliğe düşüp Allah'ın rahmetinden kendilerini mahrum saymasınlar.
Hadîsin ikinci fıkrasında, amellerin en hayırlısının namaz olduğu bildiriliyor. Bu fıkranın, istikâmeti ermeden ilk fıkra ile olan ilişkisi şöyledir:
Eğer emrolunduğunuz istikâmeti tam olarak yapmaya gücünüz yetmezse hiç olmazsa istikâmetin farz olan kısmına sanlın. O da ibâdet nevilerini içinde toplayan namazdır. Çünkü namazda kıraat, teşbih, hamd, zikir, dua ve Allah'tan başkası ile konuşmayı bırakmak vardır.
En hayırlı ve faziletli amelin hangisi olduğu hususunda hadisler arasında zahiri bir ihıilâf vardır. Görülen bu zahiri ihtilâfı ber-tnr-Tf etmek için hadîslerde rastlanan -En hayırlı amel şudur» seklindeki ifadenin «En hayırlı amellerden birisi şudur» diye yorumlanması gerekir. Bu bahta geçen 277 ve 279 nolu hadislerde :
«Amellerinizin en hayırlısı namazdır-, tabiri kullanılmıştır. 278 noiu hadiste ise :
-Amellerinizin en faziletli olanlarından birisi de namazdır», ifadesi kullanılmıştır. Bunlar arasında uyumluk ancak belirttiğimiz yorumla sağlanır.
Hadislerdeki Ancak (olgun) mü'min abdesti muhafaza eder.»
fıkrasında geçen muhafazadan maksad, namaz vakitlerinde abdest-li olmak ve namaza hazırlıklı olmaktır, diye yorum yapılmıştır. Çünkü Sindi' nin belirttiğine göre Sünen sahiplerinin ve başka hadis âlimlerinin rivayet ettikleri bir hadis-i şerife göre bir defa Re-sûl-i Ekrem, tuvaletten çıktı, bu esnada yemeği de sofraya konmuştu. Sahabîler O'na: Size abdest suyu getirmiyelim mi? diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise :
-Ben sadece namaza durmak istediğim zaman abdest almakla emrolundum-, diye cevap verdi.
Abdesti muhafaza etmekten maksad, namaz vaktinde ve dışında devamlı abdestli durmaktır, diye yorumlamak da mümkündür. Resûl-i Ekrem'in demin anlatılan mes'elede abdest almayışı, namaz vakti dışında abdestsiz durmanın câizliğini beyan etmek ve faziletli şeyi farz olan şeye karıştırmamak içindir. Zira bu durumu açıklamak ona vâcibtir, doiayısı ile O'nun abdest almayışı daha hayırlı idi, denilebilir.
Her iki yorum şekline göre; abdestli olmak mü'min'in şiarıdır. Çünkü dışın tahareti kişinin içinin temizliğine alâmettir. Bilhassa soğuk hava gibi ağır şartlar altında ve müsaid olmıyan ortamda ab-deste devam etmek ancak imanlı olanın kârıdır.
Câmiü's-Sağir'de (277 nolu) hadis, Abdullah bin Amr bin e1-Âs (Radiyailahü anh)'den rivayet edilmiş ve şerhi El-Azizi'de şöyle denilmiştir.
A1kami demiş ki; istikâmet: Lügatta eğriliğin zıddıdır. Yani düzgünlük ve doğruluktur. îstilâhta ise; bir tarafa sapmadan dosdoğru gitmektir.
İstikâmet: Kulun hiç bir şeyi Allah rızasına tercih etmemesidir, diye tarif edenler de vardır, tstikâmet'in Allah'a itaat etmekten ayrılmamak olduğu da söylenmiştir. Bâzıları da istikâmet, sözlerde, gıybet, koğuculuk, yalancılık ve benzerinden; fiillerde bid'at olan şeylerden ve ibadetlerde gevşeklikten uzak durmakla gerçekleşir, demişlerdir.
Hadisin cümlesini: -İstikâmeti tam olarak başaramıyacaksınız», diye terceme ettik. El-Azizî ve El-Hafnî ise; bu cümleyi «istikâmetin sevabını veya istikâmetin nevilerini sayamazsınız», diye yorumlamışlardır.
Hafni'nin El-Alkami1 den naklettiğine göre es - Sühey1i şöyle demiştir:
Ben bir defa Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'l rüyamda görerek O'na: Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hud sûresi beni ihtiyarlattı», buyurduğun senden rivayet edilmiştir.Hûd sûresinin hangi âyetleri seni ihtiyarlattı? Acaba Peygamberlerin kıssaları ve geçmiş ümmetlerin helak olması haberi mi seni ih-
tiyarlattı? dedim. O da: "Hayır, Allah'ın

«Emrolunduğun gibi îstikâmetli ol.[18]emri beni ihtiyarlattı", buyurdu.
Çünkü, «Emrolunduğun gibi» sözü istikâmet durumunun Allah'ı tanımak ölçüsüne .göre değiştiğine delâlet eder. Bu itibarla Allah Teâlâ'yı kemâliyle tanıyan bir kimseye göre Allah'ın emir ve yasaklarının Önemi çok daha büyük olur. Bu önemi anlıyan bir zâtın anılan emir karşısında yaşlanması normaldir. Çünkü ilâhi azamete lâyık bir kulluk görevinin ifasına kimsenin gücü yetmez. Bilâkis yapılan ibadet ve kulluk Allah'ın azameti muvacehesinde küçümsen-
melidir.Nitekim:«Gerçek takvaya yaraştığı gibi Allah'tan korkup sakınınız. [19]âyeti nazil olduğu zaman Sahabiler bu emri tam mânasıyie yerine getiremiyeceklerin-den korkarak telâşlandılar.Allah Teâlâ da onlara merhamet ederek; «Onun için gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun. [20] âyetini indirdi. [21]

Abdest İmanın Yarısıdır, Babı

280) Ebû Mâlik [22] el-eş'Arî (Radıyallahii an?ı)\\vn rivayet edildiğine göre Krsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sıilrm) şöyle buyırınuşlur :
-Abdestin ikmali, imanın yarısıdır. Elhamdülillah, mizanı dol durur. Teşbih ve tekbir, gökleri ve yeri doldurur. Namaz nurdur. Zekât delildir. Sabır ışıktır. Kıır'an senin lehinde veya aleyhinde olan bir hüccettir. Her insan çalışıp da neticede kendi nefsini satar. Artık kimisi nefsini Uaatla Allah'a satarak azabtan) azad eder, kimisi de nefsini (arzularına ve şeytana peşkeş edip satarak) helak eder.» [23]

İzahı

Bu hadisi, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Müs1im'in Taharet» kitabının ilk babına aldığı bu hadisi açık layan Nevevi şöyle der:
Bu hadis, cnomli İslâm kaidelerini ihtiva eden dinin temellerin den muazzam bir tanesidir.
Hadisin: «Abdcslin ikmâli imanın yarısıdır.- fıkrası çeşitli s o killerde yorumlanmıştır. Adabına riâyet edilerek mükemmel bir şe kilde alınan abdestin faziletine âid bu fıkranın yorum çeşitleri şunlardır :
1. Onun sevabı katlanarak öyle çoğaltılır ki; imanın sevabının yansı kadar olur.
2. İman, daha önce yaşanan imansızlık döneminde işlenmiş olan hataları giderdiği gibi abdest de hataların giderilmesinin bir belirtisidir.Çünkü abdest imanın bulunması halinde geçerlidir.
3. îman kalb ile tasdik ve açıkça dine uymaktır.Demek ki; imanın yarısı tasdik, diğer yansı itaattir.Abdest, itaatin bir örneği ve en önemli ibadet olan namazın bir gereği olduğu için imanın yansı sayılmıştır.
4. Fıkradaki imandan maksad namazdır.Nitekim :
«Allah sizin imanınızı (namazınızı) zayi edecek değildir.[24]
âyetinde iman, namaz anlamında kullanılmıştır. Abdest de namazın önemli bir şartı oduğu için yarısı gibi sayılmıştır. Böyle söylenebil-mesi için hakikatan tam yarısı olması gerekmez.
Nevevi son yorum şeklinin daha uygun olduğunu söyler.
«Elhamdüliilâh mizam doldurur.» cümlesinden maksad onun sevabının büyüklüğü ve mizam dolduracak kadar çokluğudur. Kitab ve Sünnet'in nassları, amellerin tartılacağını, mizanın bazen ağır, bazen de hafif geleceğini ifade etmektedir.
-Teşbih ve tekbir de gökleri ve yeri doldurur.» cümlesindeki teşbihten murad «Süphaneliah — Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim demiştir.Tekbirden maksad ise «Allahu Ekber = Alîah her şeyden büyüktür- demektir. Cümlenin mânası şöyle olabilir : Eğer teşbih ve tekbirin sevabının maddileştiği farzedilirse yerle gökler arasını dolduracak kadar çoktur. Çünkü teşbih ve tekbir, Allah Teâ-lâ'nın her türlü noksanlıktan nezahetini, kemâl sıfatları ile mutta-sıf olduğunu ve her şeyden yüce ve büyük olduğunu ifade eder. Müs1im'in rivayetinde bu cümlede tekbir yerine hamd tâbiri bulunur.
Hadisin: «Namaz nurdur.» cümlesinin mânası şudur: «Işık, etrafını aydınlattığı ve karanlığı giderdiği gibi namaz da günahların karanlığına dalmaya engel olur, münker ve çirkin şeylerden alıko-yar ve dosdoğru yola yöneltir.» Nevevî bu yorumu beyan ettikten sonra cümlenin şöyle de yorumlandığını nakleder.
1. Namazın sevabı kıyamet günü sahibi için nur olur.
2. Namazın kendisi kıyamet günü sahibinin yüzünde apaçık bir nur olacak, ayrıca namaz kılan mü'minin yüzü dünyada da nurlu olur Fakat namaz kılmayanın yüzü ne dünyada ne de âhirette böyle nurlu olmaz.
3. Huzur ve huşu ile eda edilen namazda gönül her şeyden fe-ragatla Allah'a yöneldiği için basiret gözü açılır, hakîkatlar onda inkişâf eder. Marifet nurları tecelli eder.
Hadisin «Zekât delildir- cümlesini Sindi şöyle açıklar:
Zekât, sahibinin imanlı oluşunu isbatlayan bir delildir. Çünkü; gönüllü ve ihlaslı olarak zekât dağıtmak, ancak imanında samimî olan kişinin işidir.Müs1im'de bu cümle «Sadaka delildir» diye geçer. Müs1im'in Şârihi Nevevi bu cümleyi açıklarken; tahrir sahibinin bu cümleyi şöyle yorumladığını nakleder: İnsan ihtiyaç halinde delillere baş vurduğu gibi kişi verdiği sadakaya sığınır. Kıyamet günü kul malım nereye harcadığı sorusuna muhâ-tab tutulduğu zaman, verilen sadakalar sahibine yöneltilen sorunun cevâbını teşkil eder. Sahibi de ben malımı hayır yolunda harcadım, şu sadakaları delil gösteriyorum, der. Yahut da sadaka verenlerin yüzünde bir alâmet bulunacak, bunlar simaları ile tanınacakları için malın harcama yerleri bunlara sorulmaya lüzum kalmayacaktır.
Şabir bir ışıktır.» cümlesindeki sabırdan maksad şer'an makbul ve sevimli olan sabırdır ki; Allah'a itaat etmek hususunda direnmek, O'nun yasakladığı günahlardan uzak kalmaya tahammül etmek, çeşitli belâlara, musibetlere göğüs germekle gerçekleşir. Cümleden maksad da şudur: Sabır övgüye lâyık bir meziyettir. Sahibinin yolu daima aydınlık ve doğru oîur, hidayet ve hak üzerinde yaşar. Yine Nevevî' nin beyânına göre İbrahim El-Havvâs; Sabır, kitap ve Sünnet yolunda sebat etmektir, demiştir.1bn-i Atâda sabır, belâya uğrandığı esnada edep ve terbiyede kusur etmemektir, der.Üstâd Ebû Ali ed-Dakkâk; Sabrın hakikati, kaderin cilvelerine itiraz etmemektir, şikâyetçi olmamak kaydı ile başa gelen belâyı açığa vurmak ise sabra aykırı değildir. Nitekim Allah Teâlâ Hz. Eyyûb (Aleyhisselâm) hakkında;
«Biz onu sabırlı bulduk. O ne iyi kuldur...»[25] (buyurmuştur. Halbuki Eyyûb (Aleyhisselâm)«Hakikaten hastalık bana dokundu. [26]diyerek hâlini arz etmişti.
«Kur'ân senin lehinde...» fıkrasının mânası açıktır. Yani Eğer Kur'an'ı okuyup onunla amel edersen ondan menfaatlanırsın. Aksi takdirde Kur'an senin aleyhinde bir hüccet ve delildir. Şöyle de yorumlanmıştır:Kur'an niza ve ihtilâflarda baş vurulması gerekli bir mercidir.Ona baş vurulunca çıkarılan hüküm ya senin lehinde veya senin aleyhinde olur. [27]

6 — Abdestin Sevabının Beyânı Babı

Taharet kitabının şimdiye kadar anılan G babında geçen «Tu-hûr ve Vudû» kelimeleri Arapçada abdest almak, abdestin kendisi, abdest almakta kullanılan su ve temizleme mânalarında kullani lir. Tahûr ve Vadû kelimeleri de mezkûr mânalarda kullanılır. Ancak ekseriyetle «Vadû- abdestte kullanılan su, Tahûr da taharette kullanılan su mânasına gelir, Vudû ise abdest almaya ve abdeste denir. Tuhûr da temizleme işine denilir. Bu bablarda zikredilen bu iki kelime abdest ve abdest almak mânasında kullanılmıştır.

281) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)\\en rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz abdest almak istediğinde güzelce abdest alıp sonra mescide varır ve yalnız namaz onu evden çıkarır durumda olunca mescide girinceye kadar attığı her adım ile Allah azze ve celle onu bir derece yükseltir ve onun bir hatasını afv eder. [28]

İzahı

Hadisin: -Güzelce abdest...- tâbirinden maksad, sünnetlerine ve adabına riâyet etmek suretiyle alınan abdesttir. Müs1im'in abdestin faziletine âid babta zikrettiği hadisleri açıklayan Nevevî: «Güzelce abdest...» cümlesindeki «Güzellik» tabiri hakkında şunları söyler:
Yâni adabına riâyet ederek tam ve mükemmel bir abdest alır. Hadis, abdestin şartlarını ve adabım öğrenmeye, buna göre abdest almaya, abdest alırken ihtiyatlı davranarak bütün âlimlere göre sıhhatli bir abdest almaya gereken önemi vermeye teşvik eder. Âlimler arasında bulunan ihtilâfları fırsat bilerek bunlar arasında en kolayını ve ruhsatları seçmeye girişmemelidir. Daima ihtiyatlı davranıp azimetlerden

ayrılmamalıdır. Bu noktadan hareketle âlimler arasında ihtilaflı olan: Abdest almaya başlarken Besmele çekmek, abdest için niyet etmek, ağıza su almak, buruna su çekmek, başm tamamını meshetmek, kulakların tamamını meshetmek, abdest uzuvlarını oğuşturmak, bunların yıkanması ve mesh işini ara vermeden tamamlamak, abdestte tertibe (sıralamaya) riayet etmek ve benzeri hususları yerine getirmeli, temizleyici olduğu icmâ' ile sabit olan suyu tercih etmelidir.
Hadisin; «Yalnız namaz onu hareket ettirerek, evden çıkarır* cümlesi ibâdetlerde ihlaslı olmaya teşvik eder. Evinde abdest alan bir mü'min sırf mescidde namaz kılmak için evinden çıkıp mescide gittiği zaman evinden camiye kadar attığı her adım başına bir derece yükselir ve bir küçük günahı afv olur. Evinden başka iş için çıkan kimse bilâhare camiye varsa bile bu yüce sevabı alamaz.

282) Abdullah cs-Sünâbıhî [29](Radİyoilahu antı)den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallalluhu Aleyhi ve Srl/nn) şöyle buyurmuştur:
«Abdest alarak mazmaza ve istinşak eden kimsenin ağzından ve burnundan (bu ikiorganla işlediği) hataları çıkıp gider. Yüzünü yıkadığı zaman da onun yüzünden, hatta iki göz kapak kenarlarının altından hataları çıkar. Ellerini (ve kollarını) yıkadığı vakit (elleriyle işlediği) hataları ellerinden çıkar. Başını mesh ettiği zaman (başı ile işlediği) hataları başından, hatta kulaklarından çıkar, gider. Ayaklarım yıkadığı zaman (ayakları ile işlediği) hataları ayaklarından hatta ayak tırnaklarının altından çıkar. Onun kıldığı namaz ve mescide kadar yürümesi de nafile (fazla) olur.» [30]

İzahı

Müslim de Taharet kitabının 10'uncu babında Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den aynı mânayı ifade eden ve lâfız bakımından az farklı olan bir hadis rivayet etmiştir.
Müellifin bu babta rivayet ettiği hadisler abdestin sevabını bil-diriiken; abdest uzuvları ile işlenmiş olan hataların abdest almakla afv edildiğini ifade ederler. Fakat abdest, vakit namazları, Cuma namazı ve Ramazan orucunun faziletine âid olan bâzı sahih hadislere göre bu nevi ibadetler küçük günahlara keffaret olur. Onun için Sindi, bu hadis ile ilgili olarak şöyle der: Hadisin zahirine göre abdest, her tür hatâya keffaret olur. Ama âlimler bu hataları küçük günahlar ile yorumlamışlardır. Çünkü diğer bâzı hadisler, bu hataların küçük günahlar ile yorumlanmasını gerektirir.
Müs1im'in mezkûr babındaki hadisleri açıklayan Nevev î: Hatalardan murad küçük günahlardır, der.Yine Nevev i-Taharet» kitabının 4'üncü babında Kadı Iyaz' dan naklen şöyle söyler: Hadiste bahis konusu edilen günahların afıv mes'eîesi küçük günahlara mahsustur.Eh1-i Sünnet' in mezhebi budur. Büyük günahlar ise, ya tevbe etmekle veya Allah'ın rahmet ve fazlı ile afv edilir.
Nevevî bu arada şöyle bir soru ve cevâbı kaydeder: Soru :Burada anılan hadislere göre abdest, vakit namazları, Cuma namazı ve Ramazan orucu ayrı ayrı, küçük günahlara keffaret olur Halbuki abdest keffaret olunca, namaz neye keffaret olur, Namaz günahları giderince; Cuma namazı neyi giderir. Cuma namazları hafta arasındaki hataları afv ettirirse Ramazan orucu neyi afıv
ettirir?
Cevâp:Âlimler şöyle cevap vermişlerdir: Mezkûr ibadetlerin her birisi küçük günahların afvma yarar. Şayet küçük günah bulursa onu giderir. Eğer ne küçük ne büyük hiç bir günah yok ise; o ibadet karşılığında sahibi için derece ve hasene yazılır. Şayet bir veya daha fazla büyük günaha tesadüf ederse ve küçük günah yok ise, tesadüf ettiği büyük günahı hafifletmesi umulur.
Nevevi' nin Kadı Iyâz'dan naklen beyan ettiğine göre günahların abdest suyu ile çıkması mecazi mânadadır. Çünkü madde ve cisim halinde değiller ki, su ile giderilsin.
Yine Nevevi'nin de beyan buyurduğu gibi bu hadisler, ayakların yıkanması değil, meshedilmesi gerekir, diyen Râfizilerin sözünün bâtıl olduğunu ve abdestte ayakların yıkanmasının gerekliliğini isbatlar.
Bâzı âlimler bu hadis'e dayanarak abdest almakta kullanmış olan az su ile tekrar abdest alınamaz. Çünkü böyle bir su günahların mânevi pisliği ile kirletilmiştir, demişlerdir. Hatta bazıları bu su necistir, demiştir. Nitekim İmam A'z a m ' dan bir rivayete göre müstamel (abdestte kullanılmış olan) su pistir.
Hadisin:Onun kıldığı namaz ve mescide kadar yürümesi de nafile olur.» fıkrasından maksad şudur: Abdest uzuvları ile işlediği hatalar abdest suyu ile çıkıp gittiği ve hatta kalmadığı için namazla ve mescide kadar yürümekle hataların gitmesine mahal bulunmuyor, dolayısı ile namaz ve yürümek karşılığında gidecek hata bulunmadığı için bunlar artmış oluyor, fazla kalmış oluyor. Nafile: Artan ve fazla kalan anlamında kullanılmıştır. Çünkü mü'minin kıldığı farz veya vacip namazın nafile namaza dönüşmesi gibi sakat bir mâna düşünülemez.
Sindi diyor ki namaz ve mescide kadar yürümek karşılıksız ve fazla kaldığı için abdest uzuvları dışında kalan organlar ile işlenmiş hatalar var ise namaz ve yürümek ibadetleri o hatalara keffâ ret olur. Şayet bu tür hatalar da yok ise derecelerin yükselmesi sağlanır.

283) Amr bin Abasa [31](Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûiııllah (Sallallahü Aleyhi vc'Scllem) şöyle buyurdu demiştir:
Şüphesiz kul abdest aldığında ellerini yıkadığı zaman hatâları ellerinden düşüp gider. Yüzünü yıkayınca da yüzünden hatâları düşüp gider. (Yüzünden) sonra kollarım yıkadığı ve başını meshet-tiği vakit kollarından ve başından hataları düşüp gider. Ayaklarını yıkayınca ayaklarından hataları düşüp gider.» [32]

İzahı

Sindi diyor ki, eğer işlenen hatalar anılan organlara taallûk edip gerektiğinde yapışabilen ve ayrılabilen cinsten ise bunların mübarek abdest suyu ile giderilmesi normaldir. Bu nevi tâbirlerin mahiyetini Allah'ın ilmine havale etmek daha uygundur. Bâzıları da bu tür ifadeleri istiare ve mecaz olarak izah etmişlerdir.
Bu hadis mâna ve metin bakımından bir önceki hadis'e benzer. Sadece şu farkla ki burada yüzden önceki el yıkama ile de hatalann giderildiği bildiriliyor.Diğer taraftan mazmaza ve istinşaktan bahsedilmiyor.

284) Abdullah îbn-i Mes'ıVt (Ha d i yallah ti anh)\\cn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: (Resûl-i Ekrem'e) ;
— Yâ Resüîullah! Ümmetinden olup görmediğin kimseleri (kıyamette) nasıl tanıyabilirsin? diye soruldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— (Ümmetim) Abdest izleriyle gürr, mühaccel ve bulkturlar.-. Ebü'l-Hasan el-Kattân dedi ki : Bize Ebû Hatim, ona da Ebü'l- Velıd rivayette bulundu dedi ve (mezkûr) sened ile metni zikretti.[33]

İzahı

Gurr: Agarr'ın çoğuludur. Agarr: Alnında beyazlık bulunan at demektir. Masdarı gurret'dir. O da atın alnındaki beyazlıktır. Bir çok yerde buna sakar denilir.
Muhacce! î Ayaklarında beyazlık bulunan ata denir. Bâzıları: 3 ayağında beyazlık bulunan ata muhaccel denilir, demiştir. Masdarı tahcil'dir. Bu da atın ayağındaki beyazlıktır. Bazı yerlerde buna sekir denir.
Bulk : Eblak'ın çoğuludur. Eblak: Beyazlığı ve siyahlığı olan ata denir. Bazıları, Eblak; ayaklarındaki beyazlık oyluklarına kadar uzanan ata denir, demiştir. .Bunun masdarı ise Balak ve Bulka'dır.
Hadiste mü'minler, abdest uzuvlarında parhyacak olan nur bakımından alnında ve oyluklarına kadar ayaklarında beyazlık bulunan atlara benzetilmişlerdir. Abdest alan mü'minler: Yüzlerindeki nur bakımından alnında beyazlık bulunan ve gurr denilen atlara, kollar ve ayaklarındaki nur yüzünden de oyluklarına kadar ayaklarında beyazlık bulunan ye muhaccel, eblak denilen atlara benzetilmişlerdir.
Hadis, abdestin faziletini belirtiyor, ümmet-i Muhammediyenin yüz, kol ve ayaklarında parlayacak olan nur ile kıyamet günü diğer ümmetlerden ayırt edileceklerini bildiriyor.
Müslim Gurre ve Tahcil için ayırdığı bir babta müteaddit hadisleri rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği bir hadis'e göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
— Abdesti tam ve yerli yerince aldıklarından dolayı kıyamet ö alınları sakar, kol ve bacakları sekir olanlar ancak sizlersiniz, un için sizden kim yapabilirse sakar ve sekirliğini uzatsın.»

Gurre ve tahcili uzatmaktan maksad, abdest uzuvlarını yıkarken farz olan yerin ötesine geçmektir.
Gurre ve tahcilin müstahab olan miktarı hususunda âlimlerin muhtelif kavilleri vardır: Bâzılarına göre kollar omuzlara kadar, ayaklar da dizlere kadar yıkanmalıdır.Bu rivayet Ebû Hüreyre' den sabit olunmuştur. Diğer bâzı âlimlere göre kollar ba-zuların yarısına ve ayaklar da baldırların yansına kadar yıkanmalıdır. Bir kısmı da bunun biraz daha uzatılmasını istemişlerdir. Bu kavil Bağavi'den menkuldür. Gurre ve tahcilin uzatılması hakkında âlimlerden rivayet edilen kavillerin izahı ve karşılaştırılması bir hayli zaman ve zemin ister Biz sadece şunu söyliyelim :
Gurre ve tahcilin uzatılması memleketimizde mensubu bulunan Hanefi ve Şafiî mezheblerine göre sünnettir. Hanefi kitaplarından olan İbni Âbidin haşiyesi Ed-Dürrin-Muh-târ'ın Taharet kitabının;
«Gurresini ve tahcilini uzatmak abdestin adabındandır.» ibaresi üzerine Ebû Îîirey re' nin hadisini delil olarak zikrettikten sonra şöyle söyler:
"Bahır'da: Gurre'nin uzatılması yüzden, yıkanması farz olan miktardan biraz fazla yıkamakla tahakkuk eder, denilmiştir. El-Hıl-ye'de de : Tahcil kollarda ve ayaklarda olur. Bunun uzatılması için bir sınır var mı? Ben bu hususta Hanefi âlim arkadaşlarımın her hangi bir sözüne rastladım
Nevevi, Şafii âlimlerin muhtelif üç kavil söylediklerini nakletmiştir:
1. Dirseklerle topukların biraz ötesine geçmek müstahaptır, bunun belirli bir sınırı yoktur
2. Kollar ve bacaklar bazularm ve baldırların yansına kadar yıkanmalıdır. (Mustahap olan budur.)
3. Kolların omuzlara ve bacakların dizlere kadar yıkanması müstahaptır.
Nevevi sözlerine devamla, bu kavillerin hepsini gerektiren hadisler vardır, der.
Şerhö'ş-Şir'a'da yalnız ikinci kavle uygun görüş beyan edilmiştir.[34]
Nevevi' nin Şafii fıkhına âid «Mmhâcü'l-Âbidin» adlı kitabının şerhi Nihayetü'l-Muhtaç'ta Abdestin sünnetleri bahsinde gurre ve tahcil'in uzatılmasının sınırı hakkında şöyle söylenir:
Gurre'nin uzatılması yüz yıkanırken her tarafından farz olan kısmı geçmekle tahakkuk eder. Sınırının sonu ise başın ön kısmı ve çene altının devamı olan boğaz kısmının sağ ve sol yanlan ile beraber yıkanması ile gerçekleşir.
Tahcil'in uzatılmalıda kol ve ayak yıkanırken farzın dışında kalan dirsek ve topuk ötesinden bir kısmının yıkanması ile hasıl olur. Bunun nihayeti de omuz ve diz kapağıdır.
Hadîsin baş kısmında Resûl-i Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Sel-lem)'e: Ümmetinden olup da görmediğin kimseleri (kıyamet günü) nasıl tanıyabileceksin? sorusunun sorulması, Peygamberin kıyamet günü ümmetini tanıdığının soru sahiplerince bilindiğini gösteriyor. Sindi diyor ki :
-Soru sahiplerinin Peygamber'in ümmetine şefaat "edeceğini bildikleri için O'nun ümmetini tanıması gereğini an-lıyarak bu soruyu yöneltmiş olmaları muhtemeldir. Yahut o mecliste Resûl-i Ekrem'in kıyamette ümmetini tanıyacağını belirten bir konuşma geçmiş olup bunun üzerine sorunun sorulmuş olması da mümkündür.»
Bu hadisin aslının Buharı ve Müslim'de Ebû Hü-reyre ve Huzeyfe' den rivayet edildiğini ve hasen hadis türünden olduğunu belirten Zevâid, râvilerden Hammâd'm İbn-i Seleme olan Hammkd olduğunu ve Asım'in da İbn-i Ebi'n-Necûd künyesini taşıyan zat olduğunu ifade öder. Bu anıda Asım, Kufi ve çok sadık olmakla beraber hafızasında biraz zayıflık vardır, demiştir. [35]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Abdestte gurre ve tahcilin uzatılması müstahabtır
2. Abdosti mükemmel ve âdap ile sünnetlerine riâyet etmek suretiyle almak müstahabtır.
3. Abdestte ayakların yıkanması kesin olarak farzdır.
4. Resûl-i Ekrem'e, ümmetinin kıyametteki durumu Allah tarafından bildirilmiştir.
5. Resûl-i Ekrem, o gün ümmetini tanıyacaktır.
6. Hadis kıyametin olacağına delildir.

285) Osman bin Af fan'in azadlısı Humrân (Kadiyalîahü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Osman bin Affân'ı Makaid'e otururken gördüm. Kemimi abdest suyunu istedi ve abdest aldıktan sonra : Ben Resülullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'i şu oturduğum yerde, bu abdestim gibi abdest alırken gördüm. Resülullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) abdestaldık-tan sonra şöye buyurdu :
-Kim benim bu abdestim gibi abdest alırsa geçmiş günahı örtülür.» Resülullah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem) şunu da buyurdu :
«Ve sakın mağrur olmayınız- demiştir.
Müellîîdiyor ki; bize. Hişam b. Ammâr, Abdülhamid bin Habib, Evzâî, Yahya, Muhmnmed bin İbrahim, İsa bin Talha, Humrân ve Osman yolu ile de bu hadis rivayet edilmiştir.[36]

İzahı

Hadiste geçen «Makâid- kelimesi, bıızılarına göre,Hz. Osman (Radiyallahü anh)'ın evinin yanında bulunan dükkânların adıdır. Bâzıları da: Bu kelime Mescid'in yakınında Hz.Osman'in hazırladığı ve içinde oturup bâzı işler gördüğü ve abdest aldığı yerin adıdır, demişlerdir.
«Mağrur almayınız» cümlesinden başka hadis metninin Müs1im'de rivayet edildiği. Zevâid'de belirtilmiştir. Sindi de: Hadisin: «Benim bu abdestim gibi...» fıkrası. Buharı, Müs1imve diğer kitablarda tafsilâtlı olarak geçmektedir. Eğer musannif tafsilâtlı olan bir rivayeti zikretseydi daha iyi olurdu. Çünkü o zaman Resûi-i Ekrem'in almış olduğu ve günahların mağfiretine sebep olduğunu bildirdiği abdest sureti bildirilerek ona riâyet edilmesi imkânı sağlanmış olurdu, demiştir.
Buharî ve Müslim'in Hz. Osman (Radiyallahü anhl'den rivayet ettikleri bu hadisin tafsilâtlı olan metninin terce-mesini buraya alalım ki Resûl-i Ekrem'in almış olduğu abdest şekli de anlatılmış olsun :
"... Osman b. Affân'm azadhsı Humrân (Radiyallahü anfıümâydan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Hz. Osman (bir kere) bir kab (su) istedi. Bu kabtan ellerine üç defa su dökerek ellerini yıkadı. Sonra sağ eli ile kabtan su alarak maz-maza ve istinşak etti. Sonra yüzünü, ondan sonra da her iki elini dirsekleri ile beraber üçer defa yıkadı. Bundan sonra başını meshetti. Sonra iki ayağını topukları ile beraber 3 defa yıkadı ve bunun nihayetinde, Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Her kim benim bu abdestim gibi abdest alıp iki rek'at namaz kılar ve bu iki rek'at namaz içinde hiç bir şey hatırına getirmezse geçmiş günahı örtülür», buyurduğunu söyledi."
Bu hadisi Ebû Dâvud ile Nesaîde «Taharet» kitabında zikretmişlerdir.
Hadis, abdestin şeklini beyan eden büyük bir temeldir.
Mazmaza : Ağıza su alıp çalkalamak ve dökmektir. Oruçlu olmayana mazmazada mübalâğa yani gargara yapmak da sünnettir.
İstinşak : Burnuna su çekmek ve nefesle dışarı almaktır. Müslim ve Ruhari1 nin rivayetinde «İstinsar- da geçiyor.
İstinsar: Burundan suyu dışarı atmaktır. Bu hal, suyu burnuna çektikten sonra gerçekleşebildiği için istinşakı da gerektirir. Bazı rivayetlerde istinşak geçmiyor.Yalmz istinsar bulunuyor.Netice değişmez. îstinşakta mübalağa yine oruçlu olmayan kimse için sünnettir. Mübalağa genize kadar su çekmekle hasıl olur.
Hadiste mazmaza ve istinşak'ın kaçar defa yapıldığı belirtilmemiş ise de bunların da üçer defa yapılmasının sünnet oluşu diğer rivayetlerle sabittir. Abdestin hadiste bildirilen sıraya göre alınmasına fıkıhta tertip adı verilmiştir. Tertip Hanefi âlimlerince farz görülmemiş ise de Şafii âlimlerince abdestin bir farzı olarak sayılmıştır.
Abdest almaya başlanırken önce suyun avuçlanması, sonra ağıza alınması, daha sonra da buruna çekilmesi sebebini bazı âlimler şöyle açıklamışlardır.
Abdest suyunun renk, tat ve koku vasıfları bakımından temiz olması gerekir. Suyun avuçlanması ile rengi, ağıza alınması ile tadı ve buruna çekilmesi ile kokusu tesbit edilmiş olur.
Hadisin : «... Namaz esnasında hiç bir şeyi hatırına getirmezse...» şartı ile neyin kasdedilmiş olduğu hususu âlimler tarafından tetkik ve tahkik edilmiştir.
Kadı Iyâz'a göre maksad, düşünerek ve istiyerek bir şeyler hatırlamamaktır. Kendiliğinden ve istemiyerek hatıra gelen şeyler murâd değildir. Bu itibarla kendiliğinden ve arzu dışında hatıra gelen bir şey namazın kemaline bir halel getirmez.
Buharı' nin Sarihi Aynî de : Hatırdan geçen şeyler iki kısımdır. Bir kısmı istemiyerek hatıra gelir. Bunları getirmemek mümkün değildir. Yapılacak

şey, hatıra gelen bu tür şeyleri hatırdan çıkarmaya çalışmaktır. Hadis bu çalışmayı ön görüyor. Bir de istiyerek bir şeyleri hatıra getirmemeyi istiyor. Fakat kendiliğinden hatıra gelen şeyleri hiç hatıra getirmemek elde olmadığı için kişi bununla mükellef tutulmamıştır.
Bahis konusu şart ile ihlas kasdedilmiş olabilir. Buna göre mânâ şudur: «Sonra riya, gösteriş, böbürlenme ve benzeri şeyleri düşünmeden ihlash olarak iki rek'at namaz..."
Şunu da belirtelim : Namazda hatıra gelen şeyler dünyaya âit olabildiği gibi âhiretle de ilgili olabilir. Hadis yalmz dünya ile alâkalı şeylere yorumlanmıştır. Çünkü Tirmizi nin rivayetinde :
«... Kıldığı iki rek'at namazda dünyaya âit bir şey düşünmezse»
Duyurulmuştur. Sonra, namazda âhirete âit bir şeyi düşünmek namazın huzur ve huşuuna aykırı değildir. Bilâkis namazda okunan Kur'an âyetlerinin mânâsını düşünmek matluptur. Okunan parça neye âit ise haliyle o şey hatıra gelecektir. Dünyâ ve âhiret ahvaline âit olup mendup bir şeyi hatırlamak namazın faziletini zedeler mi? Hattâ Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in : «Ben ordumu namazda iken hazırlarım.» dediği rivayet edilmiştir.
«Geçmiş günahları...» Bundan maksad küçük günahlardır.Evvelce de belirttiğim gibi büyük günahlar tevbe ile veya Allah'ın sırf rahmeti ile afv edilir. Kul hakkı ise ancak helallaşmakla ve tevbe ile afvı beklenebilir.
Hadîsin sonundaki: «Sakın mağrur olmayınız.»Cümlesinden maksad şudur: «Abdestin fazileti bu derece büyük ve sevabı bu kadar çok olduğuna göre başka hayrat için çalışmaya lüzum yoktur veya bunca sevab alındıktan sonra günah işlense dahi pek tehlikesi yoktur diye aldanmayınız.»Çünkü günahları gideren ve sevapları kazandıran abdest ve namaz,. Allah katında makbul olanıdır. Hangisinin makbul olduğunu bilmek ise hiç kimse için mümkün değildir.O halde mağrur olmak tamamen yersizdir. [37]

7 — Sivâk Babı

286) Huzeyfe (b. el-Yamânî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teheccüd namazını kılmak için gece kalkınca ağzını sivak ile ovardı. [38]

İzahı

Bu hadisi; Buharı Taharet, namaz ve teheccüd namazına kalkmanın faziletine âit bahislerde olmak üzere 3 yerde; Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesâi de Taharet bahsinde rivayet etmişlerdir.
Sivâk: Misvak dalma denir. Bir de o dalı dişlere sürmek anlamında kullanılır.Müs1im'in Şârihi Nevevî, Sivak'm lügat mânâsını bu şekilde açıkladıktan sonra: «Âlimlerin İstılahında ise, misvak veya benzeri bir şeyi dişlere sürerek temizleme işine sivak denir, der.Nevevi sözlerine devamla şunları söyler:
Misvak kullanmak ne namazda ne de başka hallerde vacip değildir. Sözleri makbul olan âlimlerin icmâ'ı ile onun sünnet olduğu sabittir. Ebû Hâmid el-Isfarâinî1 nin anlattığına göre Dâvud-ı Zahiri namaz için misvakı vâcib kılmıştır.E1-Mâverdi' de anılan Dâvûd' dan misvakın namaz için vacip olduğunu, fakat terki halinde namazın bozulmadığını söylediğini nakleder. Fakat müteahhirin âlim arkadaşlarımız, Davud'a atfen Ebû Hâmid1 in ve başkasının yaptığı rivayeti kabul et-miyerek Dâvûd' un mezhebine göre de misvak sünnettir, demişlerdir.
İshâk bin Râhevey' den rivayet edildiğine göre; kendisi misvak kullanmayı namaz için gerekli görerek bile bile terke-denin namazı bozulur demiştir.Nevevi sözlerine devamla İs-hâk'tan yapılan rivayet sabit ve sıhhatli görülmemiştir.Dâvüd-i Zahirî' nin de misvakı namaz için gerekli gördüğü sabit değildir. Faraza böyle söylemiş olsa bile onun bu görüşü icmâa gölge düşürmez.
Misvak kullanmak her zaman için müstahaptır. Bilhassa şu beş vakitte daha fazla müstahaptır:
1. Abdest alırken,
2. Namaza başlarken,
3. Kur'an okumaya başlarken,
4. Uykudan kalkarken,
5. Ağzın tadı veya kokusu değişirken.Bu değişiklik de çeşitli nedenlerden olabilir.Meselâ:Uzun süre bir şey yememek, içmemek, susmak, çok konuşmak, kokusu hoş olmayan bir şey yemek.
İmam Şafii ye göre oruçlu adamın öğle vaktinden akşama kadar misvak kullanması mekruhtur. Çünkü oruçlu adamın öğleden sonra ağzından duyulan koku Allah katında çok sevimlidir. Bu hususta sahih hadisler vârid olmuştur.
Hanefî âlimleri misvakın abdest alınırken mazmaza sıracında kullanılmasını ve dişlere yalnız genişliğine sürülmesini müs-tahap görmüşlerdir. Namaza durulduğunda misvak kullanılırsa diş etlerini kanatıp abdestin bozulmasına yol açabilir endişesi ile namaz zamanı misvak kullanmayı öngören hadisleri abdest zamanına yorumlamışlardır.
Misvak işi, hacıların hicazdan getirdikleri ve erâk denilen ağacın dalı ile yapılmalıdır. En müstahap olanı budur. Buharı' nin tarihinde anlatıldığına göre, bazı sahabîler, anılan ağaçtan bir çubuğu Resûl-i Ekrem'e sunmuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'da : «Bununla misvaklarım» buyurmuştur. Tabarânî'-nin Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadis'e göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zeytin ağacından yapılan misvakı pek beğenerek ve tavsiye ederek:
«Bu benim ve benden önceyi peygamberlerin misvakıdır* buyurmuştur.
Nevevi:Misvak, diş etlerini tahriş edecek derecede sert veya dişleri temizliyemiyecek derecede yumuşak olmamalıdır.Erâk ağacı elde edilemezse dişleri temizleyici başka bir cisim ile misvak işi yürütülebilir.Sert bir bez parçası ile misvak yapılabilir.Kişinin kendi parmağı ile misvak yapmasının hükmü de şudur:Eğer parmak yumuşak ise misvak işinde kullanılmaz. Şayet sert ise âlim arkadaşlarımızın 3 görüşü vardır. Meşhur olan kavle göre kullanılmaz.İkinci kavle göre kullanılabilir.Üçüncü görüşe göre eğer kullanılabilecek bir şey varsa parmakla misvak yapılamaz.Elverişli bir şey bulunmadığı takdirde parmakla misvak yapılabilir.Misvak dişlerin enine sürülmeli uzunlamasına kullanılmamalıdır.Çünkü bu takdirde diş etleri tahriş edilebilir.Misvak kullanılırken ağzın sağ kısmından başlanmalıdır, der.[39]
Teheccüd : Geceleyin namaz kılmaktır. Hz.Âişe'den rivayet edildiğine göre gece namazı peygamberimize bir ara farz kılındı. Sonra sünnet oldu. Ümmeti için de sünnettir.

287) Ebû Hüreyre (Radıyallahu anh)'den Resûlullah. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Ümmetime meşakkat vermem (endişesi) olmasaydı, her namaz zamanı misvak kullanmalarını emrederdim. [40]

İzahı

Bu hadisi Buharı Cuma bahsinde ve Müslim Abdest bahsinde rivayet ettikleri gibi diğer sahih hadis kitap sahipleri tarafından da rivayet edilmiştir.Tirmizi bu hadisi yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikten sonra Ebû Hüreyre' den başka, isimlerini zikrettiği 17 sahabi'den de rivayet edildiğini beyan eder.
Nevevi: «Bu hadis misvak kullanmanın vacip olmadığına delildir.İmam Şafii:«Eğer misvak kullanmak vacip olsaydı ümmete meşakkat olsun olmasın.Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara misvakı emredecekti.» demiştir.
Hadis, Allah tarafından emir indirilmeyen hususlar hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ictihad yapmasının caiz olduğuna delâlet eder. Fıkıhçılarm çoğunun ve usul âlimlerinin mezhebi olan bu kavil sahih ve muhtar olanıdır.
Hadis, her namaz için misvak kullanmanın faziletini beyan ediyor. Namaz için misvak kullanma zamanı ise bir önceki hadisin izahında belirttiğimiz gibi Hanefi âlimlerine göre abdest alınırken mazmaza sırasındadır. Namaza dururken ayrıca misvak kullanılmamalıdır. Çünkü diş etlerini kanatıp abdestin bozulması tehlikesi vardır. Ş â f i İ âlimlerine göre ise hem abdest alınırken hem de namaza durulurken misvak kullanmak sünnettir.Çünkü burivayette;er namaz kılınışında» tabiri kullanıldığı gibi Buharı' nin Oruç kitabında yine Ebû Hürey-re (Radıyallâhü anh)den yaptığı rivayette;
«Her abdest alınışında» ifadesi kullanılmıştır. Ibn-i Huzey-me, Hâkim ve Ahmed bin Hanbel de böyle rivayet etmişlerdir. Her iki rivayetin gereğini yapmak üzere Şafii'-ler, farz ve sünnet her türlü namaza durulurken ve abdest alınırken misvak kullanmayı müstahap görmüşlerdir. Hanefî âlimlerinin çoğu namaz için olan rivayeti abdest için olan rivayete yorumlama yoluna gitmişlerdir.
Hadîsin metninde geçen «...Emrederdim.» tâbirinden maksad uyulması mecburi olan emirdir ki bu tür emre vücup emri denir.Re-sûlullah bu

mânâda misvak kullanma emrini vermemiştir. Fakat nedib ve sünnet anlamında misvak kullanmayı emretmiştir.Şu halde hadis misvak kullanmanın farz olmadığına ve ancak sünnet olduğuna delâlet eder.
Hadis, Resûl-i Ekrem'in, ümmetine olan merhamet ve şefkatinin büyüklüğünü gösteriyor. Allah cümlemizi O'nun şefaatine kavuştursun.

288) îbn-i Abbas (Radıyallahu anhuma)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin ikişer ikişer rek'at namaz kılardı. (Her iki rek'atten) sonra gidip misvak kullanırdı. [41]

İzahı

Hadîs her namaza başlarken misvak kullanmanın müstahap olduğuna delâlet ediyor. Sindi diyor ki: «Resûl~i Ekrem'in her iki rek'atten sonra gidip misvak kullandığı Ebû Davud'un rivayetinden anlaşılıyor. Şu farkla ki; oradaki rivayette Resûl-i Ekrem'in her iki rek'atten sonra uyuduğu da bildiriliyor.» Burdaki rivayetin zahirine göre Resûl-i Ekrem teheccüd namazını bitirdikten sonra gidip misvak kullanırdı. Ancak muradın bu olmadığı Ebû Dâ-vûd 'un rivayetinden anlaşılıyor.
Hadîsin beyânına göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teheccüd namazını ikişer rek'atten selâm vermek suretiyle kılardı. Bizim için de en faziletli olanı bu şekilde kılmaktır.

289) Ebû Ümâme (Radıyallahu ank)Jden rivayet edildiğine göre, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Misvaklenin. Çünkü misvak ağızı temiz tutmaya yarar, Rabb'm razı olmasına sebep olur. Cibril bana her gelişinde misvakı tavsiye etti. Öyleki bana ve ümmetime farz olacağından gerçekten korktum. Ümmetime meşakkat vermekten korkum olmasaydı misvaki onlar için farz kılardım. Ben misvaki o kadar çok kullanırım ki; Öndeki dişlerimi köklerinden oynatacağımdan (veya) Öndeki dişlerimin etlerini köklerinden gidereceğimden korktum.[42]

İzahı

Hadis, misvak kullanmayı açıkça emreder.Misvakin vacip olduğunu söylediği rivayet edilen Dâvûd Zahirî ve îshak îbn-i Râhevey'in bu hadisteki emri delil gösterdikleri söylenmiştir. Halbuki hadisin son kısmı misvak kullanmanın farz kıhn-madığım ispatlıyor.Şu halde bu iki zat eğer hakikaten bu hadis ile
istidlal etmişler ise hadisin son kısmının onlara intikal etmediği anlaşılıyor. Kaldı ki 286 nolu hadisin izahını yaparken bu iki zâttan yapılan rivayetin sabit görülmediğini naklettik.
Hadisteki emir nedib içindir. Yani kullanılması müstehaptır. Hadis, misvakın hem sıhhi yönden faydalı olduğuna hem de Allah Teâlâ'nm rızasına vesile olacağına dikkatleri çeker.İbn-i Dakiki'1-İyd , misvakın meşruluğundaki hikmeti şöyle izah eder : Namaz, Allah'ın huzuruna çıkmak anlamını taşıdığı için her yönden olduğu gibi ağız temizliği ile de divana durmak ve ibadetin yüce şerefini göstermek için misvaklanmak istenmiştir. Hattâ H z.Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den Ahmed bin Hanbel ile Hâkim ve İbn-i Huzeyme' nin yaptıkları rivayete göre merfu' bir hadiste şöyle buyuruluyor:
«Misvak kullanılarak kılınan namazın misvaksız kılınan namazdan üstünlüğü 70 kattır.*
Kuşeyri' nin Ebü'l-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste de şöyle buyuruluyor:
«Misvak kullanmaya devam ediniz.Çünkü misvakın 24 meziyeti vardır. Bu meziyetlerin başında Allah'ın rızâsına vesile olması gelir.Misvakle kılınan namazın sevabı 77 derece katlanır. Misvak insanı zenginleştirir. Ağız kokusunu temizler.Diş etlerini kuvvetlendirir.Baş ve diş ağrısını giderir.Yüzü ve dişleri parlattığı için Melekler misvaklenenle tokalaşır.»
Misvakın faziletinin yüceliğinde âlimler ittifak halindedirler. Hattâ İmam Evzâî: Misvak, abdestin yarısıdır, demiştir.
Hadîsin metnindeki: «Mekâdimü'I-Fen» ile ön dişler veya onların etleri muraddır. Diş etlerinin kasdedilmiş olması ihtimali daha kuvvetlidir. Metindeki «İhfâ» ise kazımak demektir. Fazla misvak kullanmak neticesinde ön dişlerin kazınması ve köklerinden oynatılması veya diş etlerinin kazınması endişesi Resûl-i Ekrem'de belirmiştir.

290) Şüreyh bin Hâni1 (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Ben Âîşe (Radıyallâhü anhâ)'ya.: Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) senin odana girdiği zaman ilk iş olarak ne yapardı? bana haber ver!.diye söyledim. Âişe O (odama) girdiği zaman önce misvak kullanırdı, dedi. [43]

İzahı

Miftahü'I-Hâce'de beyan edildiğine göre Müslim,Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Hibbân da bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadis namaz veya abdest zamanı dışında kalan her zaman misvak kullanmanın faziletini, buna ehemmiyet verilmesini ve sık sık misvak kullanmanın tekrar edilmesini ifade eder. Çünkü eve girmek için muayyen bir vakit bahis konusu değildir.
Sindi de, eve girmek belirli bir zamana bağlı olmadığından misvak kullanmak için de belirli bir zamanın olmadığı hadisten anlaşılır, dedikten sonra misvakın yalnız ibadete başlarken kullanılmasının müstahap olduğunu söyliyenler bu hadisi şöyle yorumlamaktadır, der:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî evde nafile namazla iştigal ettiği için eve girdiği zaman misvak kullanırdı. Bazıları da: Resûlullah halktan ayrılarak eve vardığı zaman vahye hazırlanırdı. Bunun için ilk iş olarak misvak kullanırdı, demişlerdir. Başka şekilde yorumlayanlar da olmuştur.

291) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallahu ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
(Ey müslümanlar!) Şüphesiz ağızlarınız Kur'an'ın yollarıdır. Onun için ağızlarınızı misvak ile temizleyiniz."[44]

İzahı

Sindî diyor ki Hz. Ali' nin hitabı müslümanlaradır.Müslümanlardan beklenen durum,Kur'an okumaları ve ağızlarının Kur'an'ı Kerim için açık ve işlek yol halinde tutulmasıdır. Miftâhü'1-Hâce yazarı da: Misvak ağzı temizlediği ve Rabbim rızâsına vesile olduğu için Kur'an'ı Kerim1 in okunmasına başlanılırken, kullanılmasının müstahaplığı hadîsten anlaşılıyor. Misvak, Sünnet-i Müekkededendir. Hiç bir durumda vacip değildir, der. [45]

8 — Fıtrat Babı

292) Ebû Hüreyre (Radıyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Fıtrat beş (haslet) tir. Yahut beş (haslet) fıtrattandır. Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak ve bıyıkları kısaltmak.»"

293) Âişe (Radıyallahü anhâydzn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«On şey, Fıtrattın hasletlerin)dendir. Bıyığı kısaltmak, sakalı uzatmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek, tırnakları kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altını yolmak, kasıkları tıraş etmek ve su ile taharetlenmek.»
(Râvilerden) Zekeriyya dedi ki: (Râvî) Mus'ab : Ben 10'uncu has-.leti unuttum meğer ki mazmaza ola, dedi."

294) Ammâr bin Yâsir (Radtyallâhü ankumâ)'den rivayet edildiğine
göre Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ağıza su almak, buruna su çekmek, misvak kullanmak, bıyığı kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak, kasıkları tıraş etmek, parmak

mafsallarını yıkamak, taharetlendikten sonra ferce su serpmek ve sünnet olmak fıtrattandır.»(Müellif diyor ki) bize bu hadisi Câ'fer bin Ahmed bin Ömer de Affân bin Müslim, Hammâd bin Seleme, Ali bin Zeyd yûlu ile rivayet etti."

295) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Bıyıklan kısaltmak, kasıkları tıraş etmek, koltuk altını yolmak ve tırnakları kesmek hususunda (bu işleri) kırk geceden fazla bırakmamanız tayin ve tesbit edildi.» [46]

Dört Hadisin İzahı

îlk hadisi Buhari «Libas» kitabında ve Müslim de Taharet bahsinde yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.Müslim aynı bahiste 293 ve 295 nolu hadisleri de almıştır.Miftâhü'l-Hace'nin beyânına göre mezkûr iki hadisi Ahmed, Nesâi, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da tahriç etmişlerdir. 294 nolu hadisin metni diğer metinlere mânâ ve lafız bakımından benzemektedir. İlk hadisteki «... yahut...» tereddüdü ravidendir.
Hadislerin açıklamasında Müs1im'in şârihi Nevevi'-nin taharet bahsinde verdiği izahatı dinleyelim :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in: «Fıtrat beştir» buyruğunun mânâsı: «Anılan şu beş şey fıtrattandır.» Çünkü diğer hadiste:«On şey fıtrattandır* buyurmakla fıtratın hasletlerinin 10'dan bile fazla olduğuna işaret buyurmuş oluyor.
«Fıtrat» kelimesi ile kasdedilen mânâ hususunda âlimler çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. (Aslında fıtrat yaratılış demektir.) Ha ttâbi: Âlimlerin ekserisinin dediğine göre burada fıtrat ile sünnet mânâsı kasdedilmiştir, der. Hattâbi'den başka bir cemâat da âlimlerin bu yorum şeklini naklederek, Allah'ın peygamberler için seçmiş olduğu ve ötedenberi onların takip etmiş oldukları sünnet, âdet ve yoldur. Öyle ki peygamberlerin yaratılışında o yolu izlemek mayası bulunduğu için ona yaratılış mânâsına gelen Fıtrat ismi verilmiştir, denilebilir. Burada fıtrat din mânâsında kullanılmıştır, diyenler de vardır. Kadı Beyzâvi ise, bu mânâları içinde tophyan bir tarif ile : Fıtrat bütün peygamberlerin benimsedikleri ve şeriatlarının ittifakla kabul ettikleri müşterek ve eski bir sünnettir ki sanki bütün insanlar bu sünnet üzerinde yaratılmışlardır, der.[47]
Nevevi, sözlerine devamla; bu hadislerde Fıtrat olarak sayılan hasletlerin hepsi âlimlerce vacip görülmemiştir. Meselâ, ağıza su almak, buruna su çekmek ve sünnet olmak mes'elelerinin vacip olup olmadığı hakkında âlimler arasında ihtilaf vardır. Vacip olan hasletler ile vacip olmayan hasletlerin bir arada anlatılmasının mahzuru yoktur. Nitekim En'â m sûresinin 141'inci âyetinde:
«Mahsul verdiği zaman ürününden yeyiniz. Hasad (devşirme) günü de hakkını (zekât ve sadakasını) veriniz...» buyurulmuştur. Bi-. lindiği gibi mahsulün zekâtını vermek vaciptir, ondan yemek ise vacip değildir.
Fıtrat hasletlerinin tafsilatı ise :
1. Hitan = Sünnet olmak: Şafii ve bir çok âlimlere göre vacip, Mâliki ve âlimlerin ekserisine göre de sünnettir. Ş â-fii'ye göre sünnet olmak erkek ve kadın her müslüman için vaciptir. Erkek hakkında vacip olan sünnet, haşefenin tamamı açıkta kalacak derecede onu örten deriyi kesmekle gerçekleşir. Kadın hakkında ise fercin yukarısmdaki deriden birazını kesmek suretiyle vacip yerine getirilmiş olur. Bizim (Şâfiilerin) Cumhur âlimlerimizin ittifak halinde bulundukları ve mezhebimizin sahih olan kavline göre erginlik çağma varmadan önceki dönemde sünnet olmak vacip değil, sünnettir. Bâzı Şafii âlimleri: Çocuğu, henüz baliğ olmamış iken sünnet ettirmek velisinin üzerine vaciptir, demişlerdir. Başka bir kavle göre ise 10 yaşma varmadan çocuğu sünnet ettirmek haramdır. Sahih olduğunu belirttiğimiz kavle göre çocuğu doğumunun 7'nci günü sünnet ettirmek nıüstahaptır. Sünnet olmadan ölen bir müslümanla ilgili olarak da 3 kavil vardır. Sahih ve meşhur olan Şafii âlimlerinin kavline göre ölen kişi çocuk olsun büyük olsun sünnet edilmez. İkinci kavle göre sünnet edilir. Üçüncü kavle göre çocuk ise sünnet edilmez, büyük yaşta ise edilir. (Burada Nevevî' nin sözlerine ara vererek Hanefi mezhebine göre sünnet olmanın şer'i hükmünü anlatalım.)
(Hanefi âlimlerine göre hitan (sünnet olmak) şer'an sünnettir ve müslümanlığın alâmetidir. Hatta bir şehir halkı çocuklarını sünnet ettirmemek hususunda ittifak etseler, devlet kuvvetleri onlarla savaşır. Sünnet olmanın yaşma gelince, rivayete göre İmam-ı Â'zam'a sorulmuş ve kendisi: «Bu hususta bilgim yoktur,» diye cevap vermiştir. İki imamdan da bir şey nakledilme-miştir. Çocuğun 7 yaşında, 10 yaşında ve son olarak 12 yaşında sün-
net edilebileceğine dair kaviller vardır. Bazı âlimler de çocuğun gücüne göre sünnet edilme yaşı tesbit edilir, demişlerdir.Hane-fî âlimlerine göre kadını sünnet ettirmek erkeğe bir ikram mahiyetindedir. Onlardan da kadın için sünnet olmak dinen sünnettir, diyenler olmuştur.)
Tekrar Nevevî'yi dinliyelim:
2. İstihdâd = kasıkları tıraş etmek : Bu iş sünnettir. Tıraş, ustura gibi demirden mamul bir âletle yapıldığı için demir anlamında olan hadid kelimesinden alınma istihdad ismi bu işe verilmiştir. Bundan maksad kasıkların temiz tutulmasıdır.Temizleme işi için en sevaplı olan tıraş etmek ise de makasla kılları kısaltmak veya yolmak da caizdir.Hadiste geçen «Ânet» ise erkek ve kadının ön ve arka edep yerlerinin etrafındaki kıllardır.Hepsini tıraş etmenin müstahap olduğu anlaşılıyor.
Etek tıraşının vakti ise tercihe şayan kavle göre bu vaktin tes-biti kılların uzaması durumuna bağlıdır. Uzaymca tıraş edilmelidir. Bıyık tıraşı, koltuk altını yolmak ve tırnakları kesmek zamanının tayin ve tesbiti için de durum aynıdır.Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen hadis (295 noludur.) te: «...Tıraşları için 40 gece bırakmamak...» tabirinden murad, 40 günden fazla bir süre tıraşa ara vermemektir. Yoksa sanıldığı gibi 40 güne kadar tıraş etmemek talimatı verildi, gibi sakat bir mânâ verilemez.
«El-Fıkıh Ale'I-Mezâhibi'I-Erba» da belirtildiğine göre:Şafii mezhebinde cuma günü yapılması matlub olan sünnetlerden birisi de erkeğin eteğini tıraş etmesi ve kadının da bu yerdeki kılları yol-maşıdır. Kocasının emretmesi halinde bu kılları temizlemek kadın üzerine vacip oluyor. Hanefî mezhebine göre de erkeğin tıraş ve kadının yolmak suretiyle bu yeri temizlemeleri müstahaptır. Ancak bu işin kaç günde bir ve hangi günde yapılmasının müstahap-lığı hususunda bir sarahat yoktur.[48]
3. Taklimü'l-Azfâr = Tırnakları kesmek:Parmaklara zarar vermemek kaydı ile tırnaklan dipten kesmek sünnettir. Nevevi, tırnak keserken şu sıraya riayet edilmesinin müstahap olduğunu söyler:
Önce el, sonra ayak tırnaklan kesilmelidir.Ellerin tırnakları kesilirken, sağ elin şehadet parmağından başlıyarak, sonra orta, yüzük ve serçe parmaklarının ve daha sonra baş parmağın tırnakları sırayla kesilmelidir. Sağ elin tırnakları bu sırayla kesildikten sonra sol elin serçe parmağından başlıyarak sırayla bütün parmakların tırnakları kesilir. El tırnakları böylece kesildikten sonra ayak tırnakları da sağ ayağın küçük parmağından başlamak suretiyle sırayla 5 parmağın tırnakları kesilir. Sonra sol ayağın büyük parmağından başlıyarak sırayla 5 parmağın tırnakları kesilir.
(Hanefî âlimleri, tırnakların kesimine 40 günden fazla bir zaman ara vermenin tahrimen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Fakat haftanın hangi günü ve nasıl bir tertip ile kesilmesi hakkında bir şey söylememişlerdir. Şafii âlimleri ise yukarda açıklanan sırayla tırnak kesilmesini ve kesmek için haftanın cuma, pazartesi ve perşembe günlerinden birisini seçmeyi müstahap görmüşlerdir.)
4. Netfü'l-İbt = Koltuk altını yolmak:Koltukların altındaki kılları yolmak âlimlerin ittifakı ile sünnettir. Yolamıyanlar tıraş etmek ve ilâç kullanmak suretiyle bu kılları temizliyebilirler.
Yûnus bin Ab di'1-A'lâ' dan: Şöyle söylediği nakledilmiştir :
«Ben Şafiî' nin yanma girdim. Berber onun koltuklarının altını tıraş ediyordu. Şafiî: «Koltukların altını yolmanın sünnet olduğunu bilirim. Ama acısına dayanamıyorum» dedi.»
Önce sağ, sonra sol koltuk altını temizlemek müstahaptır.
5. Kassü's-Sârib = Bıyığı kısaltmak:Bu da sünnettir.Yine sağ tarafından kısaltmaya başlamak müstahaptır. Kişi, bizzat bıyığını tıraş etmesi veya başkasına tıraş ettirmesi hususunda serbesttir. Çünkü bir günaha girmeden ve mürüvvete aykırı bir duruma düşmeden temizlik gayesine iki şekilde de ulaşılmış olur. Fakat etek tıraşını bizzat yapmak gerekir. Başkasına yaptırılamaz. Muhtar olan kavle göre üst dudağın kenarları iyice açık kalacak şekilde bıyık kısaltılmahdır. Bıyığı kökünden kazımak veya kılları dibine kadar makas gibi aletle kısaltmak mekruhtur. Bıyıkların kesilmesi hakkında vârid olan; hadîsi zahiren bıyıklan kazıyın mânâsını ifade ediyor ise de bundan kasdedilen mânâ bıyıktan dudaklar üzerine gelen kısmı kazımaktır.
(Bıyık kesmek hususunda Hanefî âlimlerinin iki kavli vardır. Bir kavil Şafii âlimlerinin görüşüne uyar. Yani bıyıkları kısaltmak ve üst dudağı tamamen açık tutmak sünnettir.Tahavi:
Medine' lilerden bir cemaat bıyıkları kısaltmanın muhtar olduğunu söylemişlerdir, diyor. Tahavi, cemâat sözüyle şu zâtları kas-detmiştir: Salim, Said b. el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Câ'fer b. Zübeyr, Ubeydullah b. Ab-dillah ve Ebû Bekir b. Abdirrahman (Radıyallâ-hü anhüm) hazretleri. Hasan-ı Basri, Muhammed b. Sirîn ve At â1 b. Ebi Rabâh'ın mezhebi de budur. İmam Mâ1ik'in kavli de budur. İmam Mâlik'e güre

bıyığı kazımak mekruhtur. Hatta bıyığı kazımayı bir âfet sayarak, böyle yapanların te'dip edilmesini emredermiş.
Sindi de: -Bıyık kesmek hakkında vârid olan hadîslerin ekserisinde «Kass = kısaltmak» tabirinin kullanıldığı Hafız İbn-i Hacer tarafından beyan edilmiştir, dedikten sonra î m a m Mâlik'in yukarda belirtilen görüşünü bildirir ve : Bence Mâli k'in bıyıkla ilgili olarak vârid olan hadisleri böyle yorumlamasının sebebi kendisinin Me dîne halkının tatbikatını böyle görmüş olmasıdır. Çünkü merhum bu gibi hususlarda Medine halkının amelini esas alırdı. Muhtar olanın da bu olduğunu umarım» demiştir.
Hanefi mezhebinin ikinci görüşü ise bıyıkları kökünden kesmektir, sünnet olanı budur, kısaltmak değildir. Hattâ Ebû Ha-nîfe, Ebü Yûsuf ve Muhammed'e bu görüş isnad edilmiştir.Tahavî de bu görüşü destekliyerek bir çok âlime göre bıyığı kazımanın kısaltmaktan afdal olduğunu söylemiştir. Sa-habilerden Abdullah bin Ömer, Ebû Said-i Hud-ri, Raf i bin Hadic, Câbir bin Abdillah ve Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhüm) hazretlerinin bıyıklarını traş ettiklerini İbn-i Ebi Şeybe rivayet etmiştir.)
6. İ'faü'l-Lihye = Sakalı uzatmak:
(EI-Fikıh A'le'l-Mezâhibi'l-Erbaa'nin Kitabü'l-Hazar Ve'1-İbaha
bölümünün kılları kesmenin hükmü başlığı altında açılan kısmında beyan edildiğine göre sakalı kökünden kazımak Hanefi, Mâlik ve Hanbeli âlimlere göre haramdır. Hanefî' lere göre sünnet olanı da bir tutam kadar uzatmaktır. Bundan fazla olanı kesilir. Sakalın etrafını alıp düzeltmekde beis yoktur. Hanbeli âlimlerine göre de bir tutamdan fazla olanı almakta beis yoktur.
Şafii âlimlerine göre ise sakalı kazımak veya çok kısaltmak mekruhtur. Bir tutamdan fazlasını kesmekte ise mahzur yoktur. Bilhassa uzunlamasına veya genişlemesine çirkin söz söylemesini mucip bir vaziyet alırsa onun etrafını alıp düzeltilmesi uygundur.)
(Tabari de: İ'f a çoğaltmaktır.Hadîslerde vârid olan;
«Sakalları çoğaltın- ve benzeri ifadelerin zahirine bakarak sakalının kıllarını kendi haline bırakıp uzunluğuna ve genişliğine çirkinle ştiren insanlar vardır. Onların bu durumu bazı kimselerin dillerine destan olur. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVdan rivayet edildiğine göre sakalın fazla uzatılması yasak ve kısaltılması gerekir. Yalnız kısaltma miktarı hususunda selef âlimleri ihtilaf etmişlerdir. Bâzı âlimler bir tutamdan fazlası ve genişliğine de etrafa dağılıp çirkin bir manzara arzeden kısım alınır, demişlerdir. Bu kavil Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Rivayete göre Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) sakalını fazla uzatmış olan bir adamı görmüş onun bu halini tasvip etmiyerek bir tutamdan fazlasını kestirmiş sonra da
ona:
«Git saçını düzelt yahut berbat et, sizden bazınız kendisini yırtıcı bir hayvan gibi başı boş bırakıyor» diye îkaz etmiştir, diyor.
Ebû Hüreyre ve îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhü-mâ)'in bir tutamdan fazla olan sakallarını kestikleri rivayet olunmuştur.
Bâz: âlimler de, sakalın ne kadar uzatılacağına dair kesin bir delil bulamadıklarını, bu nedenle belirli bir sınırla tahdid etmek imkânına sahip olmadıklarını ifade ederek uzunluğu ve genişliği bakımından çirkin bir durum arzetmiyecek şekilde uzatılması görüşünü benimsemişlerdir.
Ata' da: Sakal fazla uzadığı zaman onu eninden ve boyundan bir parça almakta beis yoktur. Çünkü kendi haline bıraktığı takdirde sahibi başkalarının alay ve istihzalarım üzerine çekmiş olur, demiştir.Atâ' bu görüşünü,Tirmizî' nin Usârae bin Zeyd yolu ile rivayet ettiği ve garip diye vasıflandırdığı şu hadise dayandırmaktadır:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sakalının eninden ve boyundan bir parça alırdı.»
Nevevî sakalın uzatılması ile ilgili olarak şöyle söyler: Sakal kesmek acemlerin âdeti idi. Şer-i Şerif bu âdeti yasakladı. Âlimler sakalda, birbirinden çirkin ve dînen hoşlanılmayan 12 durum bulunabilir, diyerek bunları şöyle sıralamışlardır:
1. Cihad için niyyetli olmamak kaydı ile sakalı siyaha boyamak. (Savaşta genç görünerek düşmanı yıldırmak maksadı ile ağarmış sakalı siyaha boyamak caiz olduğu için burada cihad durumu dile getirilmiştir.)
2. Sünnet'e uymak için değil de kendisini salihlere benzetmek için sakalı sarıya boyamak.
3. Kendisini yaşlılara benzeterek çevrenin saygısını kazanmak ve başkanlığa geçirilmek için sakalını kibrit veya başka bir şeyle ağartmak.
4. Gençlikte sakal kılları çıkmaya başladığında henüz sakalı bitmeyen daha genç adam gibi görünmek niyeti ile çıkan kılları yolmak veya tıraş etmek.
5. Sakal içinde ağarmış olan kılları yolmak.
6. Kadınlara ve başkalarına güzel görünmek için sakalı perçem perçem yapmak.
7. Sakal ile baş saçının bitiştiği nokta olarak kulak yumuşağının kıyısındaki semt esas iken sakaldan sayılmayan ve başa ait sayılan saçların bir kısmını sakala eklemek suretiyle sakalı daha yukardan başlamış olarak göstermek veya kulak hizasının altında kalan yanağın bir kısmını traş ederek sakalı çene kemiklerine inhisar ettirmekle noksanlaştırmak.
8. Halka güzel görünmek için yapmacık olarak sakalı tarayıp salmak.
9. Sakalı karmakarışık ve keçelenmiş gibi bir halde bırakmak suretiyle kendisini zâhid göstermek ve sözde kendisine bakmadığı havasını estirmek.
10. Sakalının beyaz ve siyah kısımlarına bakarak, siyahlığı ile kendisini genç görüp, gururlanmak, kibirlenmek, beyazlığı da istismar ederek gençlere karşı büyüklük taslamak ve böbürlenmek.
11. Sakalı örmek.
12. Sakalı tıraş etmek. Ancak kadının sakalı çıkacak olursa onu kazımak mustahabtır.
N e v e v î sakalın âfetlerini böylece izah ettikden sonra fıtratın diğer hasletlerini açıklamaya devamla:
7. Berâcim'i yıkamak : Berâcim kelimesi bürcüme'nin çoğuludur.
Bürcüme, parmakların mafsalına denir. Âlimler bundan murad yalnız parmakların mafsalları değil kirin toplanıp biriktiği kulak kıvrıntıları yerleri gibi vücudun muhtelif taraflarında bulunan ve toz, ter ve pasın toplandığı yerlerdir.
8. İntikasül'-Mâ': 293 nolu hadiste fıtratın hasletlerinden birisi olarak geçen bu tabir hadisin bitiminde istinca yani su ile taharetlenmek diye tefsir edilmiştir. Müellif bu tefsirin hangi rivayete âit olduğunu açıklamamıştır. Fakat bu hadisi Müslim'e rivayet eden Kuteybe, bu tabirin, râvî Veki tarafından istinca ile tefsir edildiğini bildirmiştir. Müslim bu tabirin başka türlü de yorumlandığını şöyle beyan eder:
Ebû Ubeyde ve başkalarına göre bundan maksad avret mahallini yıkamak suretiyle bevli kesmektir. Esas mânâ suyu azaltmak olan «İntikasü'I-Mâ' sözü bazı âlimlerce «İntidâh = su serpmek» şeklinde yorumlanmıştır. Zâten başka bir rivayette bu tabir yerine «İntidâh» kelimesi, kullanılmıştır. (294 nolu hadîste de bu durum olmuştur.) İntidâh ise Cumhur'a göre taharetlenme işi bitince vesveseye mahal bırakmamak için avret mahalline biraz su serpmektir.
Râvî Mus'ab'in : «Onuncuyu unuttum. Meğer ki mazma-za (ağıza su olmak) ola» sözü kendisinin tereddüdünü ifade ediyor. Kadı Iyâz diyor ki, Musab 'm unuttuğu şey sünnet olmak hususu olabilir.
Bu babtaki hadislerde fıtratten sayılan mazmaza, istinşak (ağıza ve buruna su almak) ve sivak hasletleri 6. ve 7'nci bâblarda açıklanmıştır. [49]

Adam Helâ'ya Girmek İsteyince, Söyliyeceği (Duâ) Babı

296) Zeyd bin Erkam (Radtyallâkii anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Hakikaten bu helalar şeytanların hazır bulundukları yerlerdir. Bunun için biriniz (anılan yerlere) girmek istediği zaman: Allahim! ben hubus ve habâis'ten şüphesiz sana sığınırım, desin.»
Müellif hadisin başka senedlerle de Zeyd bin Erkam'dan rivayet edildiğini belirterek senedlerdeki râvileri şöyle zikreder: Bize, Cemil bin Hasan El-Mütteki', Abdü'1-A'lâ bin Abdi'1-A'lâ, Said bin Ebî Arube, Katade'den; .Keza bize Harun bin îshak, Abde, Said, Katade'-den rivayetle o da El-Kasım bin Avf Eş-Şeybâni aracılığı ile Zeyd bin Erkam'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Salalllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu diyerek (geçen hadisi zikretti." [50]

İzahı

«Hubus» kelimesi hafifletilerek «Hubs» diye de okunabilir. Bu kelime «Habîs»in çoğulu, «Habâis» kelimesi de «Habîse»nin çoğuludur.Habis, erkek şeytan, habise de dişi şeytan olarak yorumlanmıştır, îbn-i Battal'a göre hubustan murad küfür, habâisten maksad da şeytanlardır. İbnü'l-Arabi şöyle bir tafsilât verir:Hubus, aslında hoşlanılmayan ve kerih görülen şey demek olup söz hakkında kullanılırsa sövmek, din hakkında kullanılırsa küfür, yemek hakkında kullanıldığında haram, içecek hakkında kullanılınca zararlı, mânâlarına gelir. Bâzı âlimler ise daha başka mânâlar vermişlerdir.

Yukarda işaret ettiğimiz gibi kuvvetli yorum şekline göre bu iki kelimeden maksad şeytanların erkek ve dişileridir. Hadisin duâ kısmında bütün şeytanlardan ve onların şerrinden Allah'a sığınmak isteniyor. Bu duânm helaya girilmek istendiği zaman okunmasının sebebine hadisin baş kısmı işaret ediyor. Çünkü metnin ilk cümlesi şudur:
«Helalar şeytanların bulundukları yerlerdir» Yani şeytanlar devamlı surette orada bulunurlar. Çünkü oralarda Allah'ın zikri yapılmaz. Allah'ın anılmadığı yerlerde şeytanlar rahat ederler. Başka yerler böyle değildir. Devamlı veya aralıklı olarak Allah'ın zikri yapılır, ibadet edilir, Kur'an okunur. Allah'ın anıldığı yerlerde şeytanlar duramayıp kaçarlar.

297) Ali (bin Ebî Talib (Radtyallâhü ank)'den, Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Cinler ile âdem oğullarının avret yerleri arasındaki perde kişinin helaya girmek istediği zaman «Bismillah» demesidir.» [51]

İzahı

Hadis, müslümanm helaya girmek istediği zaman «Bismillah» demesini istemektedir. Bismillâh'ın mânâsı: Şeytanın şerrinden Allah'ın adına sığınırım. Bâzı Şafiî âlimler, besmele çekilirken «Er-Rahmâni'r-Rahîm» ilâve edilmemelidir.Çünkü orası zikir yeri değil, sonra hadiste vârid olan lâfız yalnız «Bismillâh»dır.Vârid olanın zahiri üzerinde durulmalıdır, demişlerdir, Sindî' nin açıklamasına göre hadisteki «Cin» kelimesi ile şeytan kasdedilmiştir. Şeytanın cin taifesinden olduğu Kur'an'm nassı ile sabittir.Cinlerden insan oğluna zarar verenlerin hepsi murad olabilir. Hadis, besmelenin, insan oğlu ile cin arasında bir perde ve engel teşkil ederek bir zararın şeytan tarafından insana dokunmasına mâni olduğunu ifade etmiş olur.
Câmiü's-Sağîr'de îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den alınan rivayette:
«Cinlerin gözleri ile âdem oğullarının avret yerleri arasındaki perde, onlar (insanlar) dan birisi helaya girmek istediği zaman «Bismillah» demesidir,» diye geçer.
Buna göre «Besmele» Cinlerin, helaya giren müslümanlarm avret yerlerine bakıp görmelerine mâni olur. Dolayısı ile zarar vermelerine set çeker.

298) Enes.bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya girmek istediği zaman:
«Hubus ve Habâisten (bunların şerrinden) Allah'a sığınırım.» derdi. [52]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, «Vudu» ve «Daavât» kitaplarında, Mus1im «Hayız» kitabının 32'nci babında, Ebû Dâvûd,Tir -mizî, ve Nesâi de «Taharet» kitabında rivayet etmişlerdir.
«Hubus» ve «Habîs» kelimelerini 296 nolu hadisin izahında açıkladık. Oraya müracaat edilebilir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, şeytanların şerrinden Allah'a sığındığını beyan etmesi, kulluğunu izhar etmesi içindir. Çünkü Allah Teâlâ O'nun koru-yucusudur. Yahut da Ümmetinin böyle dua etmesini sağlamak ve onlara mürşidlik yapmak için bu duayı okumuştur.
Helaya girileceği zaman hadislerde belirtildiği gibi istiazede bulunmak, bütün âlimlere göre müstahaptır. Bu husus için mesken-lerdeki helalar ile çöldeki ayak yolu arasında bir fark yoktur. Çünkü evlerin dışında abdest bozulan yer hela hükmündedir. Helaya girerken istiaze etmeyi unutan kimsenin helada istiaze etmesi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve bazı âlimlere göre mekruhtur, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve bazı âlimlere göre caizdir. Unutan kimsenin kalben istiaze etmesi bazı Hanefî ve Şafiî âlimlerce uygun görülmüştür.

299) Ebû Umâme (Radtyallâhü anhy&tn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sakın! sizden birisi helâsma girmek istediği zaman şöyle söylemek (duâ etmek)ten âciz kalmasın!
Allahım! Pis, necis, habîs ve muhbis olan şeytanı recîm'den şüphesiz sana sığınırım.»
Ebü'l-Hasan dedi ki: Ebû Hatim de İbn-i Ebî Meryem'den (o da mezkûr seneddeki râvilerden) bu hadisi rivayet etti. Ancak Ebû Hatim, hadisinde; *Pis ve necis olan» parçasını söylemedi.[53]

İzahı

Hadiste geçen Muhbis kelimesi çeşitli şekillerde mânâlandırılmıştır:Sindî bu kelime ile ilgili olarak şunları söyler:
Muhbis: Başkasına habisliği öğreten ve onu bozan, demektir. Muhbis: Habis arkadaşlar edinen kişiye de denir. Sıhâh adlı lügat kitabı mezkûr iki mânâyı beyân etmiştir.
Nihâye'de ise : Muhbis, yardımcıları habîs olan kimsedir.Bir de muhbis, yardımcılarına habisliği öğreten ve onları bu kötü yola düşürene denir, demiştir.
Hadiste geçen : «Recim» ise kovulan demektir.Şeytan, Allah'ın rahmetinden ve dergâhından kovulduğu için ona «Recim» denmiştir.
Hadiste geçen "... Şu duayı okumaktan âciz kalmasın» fıkrasındaki âciz kalmaktan maksad: bunu okumaktan geri kalmak, fırsatı kaçırmak ve ihmal etmek olabilir.Âciz kalmamak: Allah indin-deki değerleri sayesinde müslümanlarm bu duayı okumak ve sevabını almak imkân ve fırsatına sahib bulunduklarından kinaye olabilir. [54]

10 — Heladan Çıktığı Zaman Okuyacağı Duâ Babı

300) Aişe (Radiyallâhü anhâ)'den şöyle rivayet edilmiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdestini bozup (helâ'dan) çıktığı zaman «Ğufrâneke» diye dua ederdi."
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Ebû Hatim de Ebû Ğassân En-Nendi aracılığı ile İsrail'den hadîsi rivayet etmiştir." .

301) Knes bin Mâlik (Radiyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helâ'dan çıktığı zaman şöyle duâ ederdi:
«Benden sıkıntıyı gideren ve bana afiyet bahşeden Allah'a hamd
olsun.[55]

Hadislerin İzahı

Birinci hadisten anlaşıldığına göre Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdestini bozduğunda heladan çıkınca «Ğufrâne-ke» diye duâ ederdi. «Ğufrâneke»nin kelime mânâsı «Senin mağfiretin» demektir. Tabii bu tabir cümlenin bir parçasıdır. Başından fiil ve failin atılmış olduğu kabul edilir. Takdiri «Es'elu ğufrâneke — senin mağfiretini talep ederim» veya «İğfir ğufrâneke = Sana lâyık bir gufranla mağfiret eyle» demektir. Yani ben mağfirete müstahak değil isem de sen şanına lâyık ve kereminle bahşedeceğin bir ğufrân ile mağfiret eyle. Gufran ve mağfiret günah ve kusurların örtülnıe-sidir. Resûl-i Ekrem her türlü günahtan pâk idi. Hiç; bir kusuru yoktu. Burada olduğu gibi bazı âyetlerde ve hadislerde rastlanan ve Resûl-i Ekrem'in mağfiret dilemesini, istiğfar etmesini ifade eden cümleler, kulluğun izharı için böyle buyurmuştur, diye yorumlanır. Yahut mü'minlere yol göstermek ve irşad etmek için bu nevi dualarda bulunmuştur. Veyahut bu istiğfarlar ümmeti içindir.
Heladan çıkılırken mağfiret dilemenin hikmeti ise Sindi1 nin naklen beyan ettiğine göre şöyle izah edilmiştir:
Mü'min helada kaldığı süre zarfında Allah'ın zikrine ara verdiği için Allah'tan bağışlanmasını diler. Yahut yediği ve içtiği gıda maddelerinin, vücudunda sindirilip iyi kısmın vücûdu beslediğini ve bir işe yaramıyan kısmın dışarı çıktığını görünce Allah'ın verdiği bunca nimetlerin şükrünü edâ edemediğini düşünür ve şükür görevinde gösterdiği aksaklık ve yaptığı kusur muvacehesinde Allah'tan mağfiret diler.
ikinci hadîste ise; heladan çıkan mü'minin, dışarı çıkmadan önce duyduğu sıkıntı, daralma ve eziyetten kurtulduğunu, rahatladığını ve afiyet kesbettiğini mülâhaza ederek Allah'a hamd etmesini öngörüyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu duaları devamlı okurdu, ümmetinin

de O'na uyarak bu dualara devam etmesi müs-tahaptır.
Mü'min her iki hadisteki duaları birleştirerek önce «Ğufrâneke» sonra da ikinci hadisteki duayı okumalıdır. [56]

11 — Helâ'da Allah Cazze Ve Cellej'yi Zikretmek Ve Yüzük (Taşıma) Babı

302) Aişe (Radıyallâhü anhâyden şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zamanlarının hepsinde Allah'ı zikrederdi. [57]

İzahı

Hadis Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in her zaman Allah Teâlâ'yı andığını ifade eder. Câmiü's-Sağîr'in şerhi Azîzî'de A1kami'den nakledildiğine göre Ed-Demiri, şöyle demiştir :«Hadisten maksad, Resûl-i Ekrem'in abdestli iken, abdestsiz iken, yaya yürürken, binek üzerinde giderken, yatarken, otururken ve ayakta iken v.s. bütün hallerinde Allah'ı andığını ifade etmektir. Ancak âlimler cünüp bir kimse ile hayız halindeki kadının Kur'an okuyup okuyamaması hakkında ihtilaf etmişlerdir. Cumhur, bunların Kur'an okumalarının haram olduğuna hükmetmiştir.» Remli, bunların Kur'an niyeti ile okumaları haramdır; zikir niyeti ile okumaları veya ne Kur'an ne de zikir niyeti olmaksızın okumaları haram değildir, demiştir.[58]
Sindî de diyor ki: «Hadiste geçen : «Zamanlarının hepsinde...» tabirinden maksad, örf ve âdete göre anlaşılan genel zamandır. Çünkü, tuvalet yaparken ve cinsi temas halinde dil ile zikir yapmaya ara verdiği bu hallerde kalben zikretmekle yetindiği söylenmiştir. Hadisteki «zamanlarının hepsinde...» tabirinden maksat bu gibi hallerin dışında kalan vakitlerdir, diye yorum yapıldığı gibi «zamanlar» kelimesini tevil etmeyip istisnasız bütün zamanlar mânâsına almak da mümkündür. Bu takdirde hadisteki: «Zikir» den murad kalben yapılan zikirdir. Çünkü istisnasız her zaman kalben Allah'ı anmak için bir mâni yoktur.»
Hülasa: Eğer hadisteki zikirden maksad dil ile Allah'ı anmak ise hadisteki zamanlardan murad vakitlerin ekserisidir. Şayet zikirden maksad kalben Allah'ı anmak ise «zamanlar» tabiri olduğu gibi bırakılır, teviline lüzum kalmaz.

303) Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Nebi tSallallahü Aleyhi ve Sellem) helâ'ya girmek istediği zaman yüzüğünü (dışarda) bırakırdı." [59]

İzahı

Sindi diyor ki: «Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in helâ'ya girmek istediği zaman yüzüğünü çıkarmasının sebebi yüzüğü üzerinde cümlesinin yazılmış olmasıdır.» kanaa-tındayım.
Hadis, üzerine zikir ve benzeri mukaddes şeylerin yazılı olduğu eşyanın helâ'ya götürülmemesinin gereğine delâlet eder.Bunun için helaya giren kimsenin bu gibi eşyayı yanında bulundurması mek-. ruhtur. Miftahu'l-Hace'nin beyanına göre bazı âlimler, zaruret olmadıkça Kur'an-ı Kerim'i helâ'ya götürmek haramdır, demişlerdir. [60]

12 — Gusül Yerinde Su Dökmenin Kerâhati Babı

304) Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiği- göre Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sakın her hangi biriniz guslettiği yerde su dökmesin. Çünkü vesvesenin tümü bundandır.»
Ebû Abdillah bin Mâceh dedi ki, Muhammed bin Yezid'den şöyle söylerken işittim : Ben Ali bin Muhammed Et-Tanâfisî'den:Hadiste*, işemenin yasaklandığı gusül yeri, kazılmış toprak çukurudur. Ama bugün öyle değil. Çünkü bugünkü insanların yıkandıkları yerler, kireç, alçı ve zift ile yapılmıştır. Bunun için adam işeyip de o yer üzerine bol su salıverdiği zaman bir mahzur olmaz' dediğini işittim. [61]

13 — Ayakta Su Dökmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

305) Huzeyfe (b. El-Yemân) (Radıyallâhü anhümâydzn : Şöyle demiştir :
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa Ensar'dan) bir kavmin süpüründülüğüne varıp onun üstünde ayakta su döktü."

306) El-Muğire bin Şu'be (Radtyaîlâhü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bir kavmin süpüründülüğüne varıp ayakta su döktü."
Şu'be dedi ki, Âsim bu hadîsi rivayet ettiği gün şöyle söyledi:
Bu El-A'mes de hadisi Ebû Vâil'den o da Huzeyfe'den rivayet etmekte ise de metnini tam hıfzetnıemişti. Bunun için ben hadisi Man-sur'a sordum. Bunun üzerine kendisi Ebû Vâil'den o da Huzeyfe'den rivayet etti ki:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kavmin süpüründülüğüne varıp ayakta su döktü.» [62]

İzahı

Bu hadisin metnini BuhârİI, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesei de rivayet etmişlerdir. Buharı' nin Taharet kitabından Ayakta ve Otururken Su Dökmek başlığı altında açtığı babta Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği metnin sonunda şu fıkra vardır:
«Sonra su istedi. Ben bir miktar su götürdüm. Onunla abdest aldı.»
Sindi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âdeti oturarak su dökmek idi. Bunun için âlimler bu hadiste bahis konusu yerde O'nun ayakta su dökmesine sebep olabilen ihtimaller üzerinde durmuşlardır: Oturmaya elverişli bir yerin olmayışı veya oturmasına mâni bir rahatsızlığının bulunuşu muhtemeldir, diyor.
Kastalâni'de belirtildiğine göre âlimlerden bir cemaat ayakta su dökmeyi mubah görmüşlerdir.Hz.Ömer, oğlu Abdullah, Zeyd bin Sabit, Saîd bin El-Müsey-yeb, îbn-i Şîrîn, Nahai, Şa'bi ve Ahmed bu cemaattandır. İmam Malik'e göre eğer ayakta su döktüğü takdirde üzerine su sıçraması endişesi varsa ayakta işemesi mekruhtur. Aksi takdirde mekruh değildir. Umum âlimlere göre ise ayakta su dökmek tenzihan mekruhtur.
Yine Kas talânî1 nin beyanına göre sahih bir sened ile sabit olduğu üzere hadiste belirtilen ayakta su dökmek işi Medine'de olmuştur. Ensar-ı Kiram'dan bir kavme ait süpüründülük veya çöplük üstünde Resûl-i Ekrem su dökmüştür.
Resûl-i Ekrem, neden daha uzaklara gitmemiş diye bir soru hatıra gelebilir. Buna şöyle cevap verilmiştir. Muhtemelen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanların işleriyle meşgul idi, bu meşguliyet uzun sürdüğünden fazla uzak yere gitmesi sıkışmasına yol açabilirdi. Sıkışmak ise sağlık yönünden sakıncalıdır.
Hadis, sıkışmanın mekruh olduğuna ve zaruret halinde evlere yakın yerlerde su dökmenin caiz olduğuna delâlet eder.
Resûl-i Ekrem'in anılan kavme âit süpüründülük üstünde su dökmesinin câizliği hususunda ise şöyle denmiştir:
Bu yer, kimsenin mülkü değildir.Yahut o kavmin mülkü olmakla beraber arzu edenlerin orada su dökmeleri serbest idi.Nevevi diyor ki en iyi cevap şudur:Resûl-i Ekrem'in orada su dökmesine içtenlikle rızaları vardı, hatta bundan hoşlanmışlardır.Kişinin, râzi olduğuna kanaat ettiği bir kimseye âit yerde abdestini bozması yve onun yemeğinden yemesi caizdir. [63]

14 — Oturarak Su Dökmek Hakkındaki Bab

307) Şüreyh bin Hâni' (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre Âişe (Radtyallâhü anhâ) kendisine şöyle demiştir :
Kim sana, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta su döktü, dese sen onu doğrulama. (Çünkü) Ben O'nu oturarak su döker, gördüm." [64]

İzahı

Sindî diyor ki Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin maksadı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m âdetinin oturarak su dökmek olduğunu ifade etmektedir. Nadiren ayakta su dökmüş olması buna mâni değildir. Dolayısı ile bu hadis ile Hz. Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen (305 nolu) hadis arasında bir çelişki yoktur.Tir mizi' nin rivayeti de bu yorumu teyid ediyor. Çünkü oradaki rivayet şöyledir:
«Kim size, Resûlullah ayakta su dökerdi dese siz onu doğrulâma-yınız...»
Hanefî ve Şafii fıkıhçıları da şer'i bir mazeret olmadıkça ayakta su dökmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hanefi fıkıh kitaplarından İbn-i Âbidin «Taharet» kitabında İstincâ babında özürsüz olarak ayakta su dökmenin mekruhluğu bahsinde aynen şöyle söyler:
Çünkü ayakta su dökmek hadislerle yasaklanmış ve Tirmizî, Ahmed ve Neseî1 nin rivayet ettiklerine göre Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
«Kim size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta su dökerdi, dese onu tasdik etmeyiniz. Resûlullah ancak oturarak su dökerdi.» Bu hadis Nevevî de Müslim1 in şerhinde : «Ayakta su dökmenin yasaklığı hakkında sabit olmayan hadisler rivayet edilmiştir.Lâkin bunlardan birisi olan Hz.Âişe nin hadisi sabittir. Bunun için âlimler, özürsüz olarak ayakta su dökmek mekruhtur, demişlerdir. Âlimlerin dediği kerâhat tahrimi olmayıp tenzihidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'm bir kavmin evleri civarındaki süpürüntüîüğünün üstünde ayakta su sökmesi mes'e-lesine gelince, Kadi lyâz'ın beyanına göre o günkü meclis konuşması uzadığından dolayı Resûl-i Ekrem'in daha uzaklara gitmesi ve oturarak su dökmesi mümkün olmamıştır.»İbn-i Âbi-dîn daha sonra rivayet edilmiş olan diğer mazeretleri sıralamıştır.

308) Ömer (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben ayakta su dökerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni gördü ve:
«Yâ Ömer! Ayakta su dökme» buyurdu. Ben de o günden sonra ayakta su dökmedim.[65]

İzahı

Hadisin senedindeki râvilerden Abdülkerim'in zayıf olduğu hususunda hadis âlimleri müttefiktirler. Miftâhü'1-Hâce ve Sindi'nin naklettiklerine göre Hz. Ömer (Radıyallâhü ahh) 'den rivayet edilen:
«Ben müslüman olduğum zamandan bu ana kadar hiç ayakta su dökmedim., hadisi daha sahihtir. Allah daha iyi bilir.

309) Câbir bin Abdillâh (Radtyallâhü anhumâ)3den söyle dediği rivayet edilmiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın ayakta su dökmesini yasakladı."
İbn-i Mâceh, Muhammed bin Yezîd Ebû Abdillah'tan, o da Ah-med bin Abdirrahman El-Mahzumî'den işittiğine göre, Hz. Âişe'nin «Ben Resûlullah'ı oturarak su döker gördüm.» hadisi ile ilgili olarak Süfyân-ı Sevri şöyle demiştir: «Bu durumu erkek kişi Âişe'den da-Jıa iyi bilir.»"
(Süfyan-ı Sevri'nin bu sözünü nakleden) Ahmed bin Abdirrahman jda: Arapların âdeti ayakta su dökmek idi. Gördüğün gibi Ab-durrahman bin Hasane'nın hadisinde bir yahudî, Peyganıber'e saygısızlık etmek maksadıyla: *Kadm oturarak su döktüğü gibi O da oturup su döktü» diyerek oturarak su dökmeyi tuhaf görmüştür.[66]

15 — Sağ El İle Zekere [67] **Dokunmanın Ve Sağ El İle İstinca Etmenin Kerâhat Babı**

310) Ebû Katade (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemyden şunu işitmiştir :
«Sizden birisi su döktüğü zaman sağ eliyle zekerine dokunmasın ve sağ eli ile istinca etmesin.»
Abdurrahman bin İbrahim, El-Velîd bin Müslim ve EI-Evzâî'nin isnadı ile de bu hadis bize intikal etti."

311) Osman bin Affân (Radtyallâhü û«A)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Ben hiç teğannî etmedim, bile bile yalan söylemedim ve sağ elimle Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve-Sellem)'e biat ettiğim (müslüman olduğum) andan şimdiye kadar sağ elimle zekerime dokunmadım."

312) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sizden birisi istincâ ettiği zaman sağ eliyle istincâ etmesin. Is* tincasını sol eliyle yapsın.» [68]

Üç Hadisin İzahı

Buhâri, sağ el ile istinca etmek için ayrı ve sağ el ile zekere dokunmak için de ayrı olmak üzere iki bâb açmıştır. Bu bâb-larda Ebû 'Katâde' den rivayet ettiği hadisler de sağ elle is-tincâyı ve zekere dokunmayı yasaklıyor. Kastalâni bu hadisleri açıklarken şöyle söyler: Sağ el ile zekere dokunmak ve onunla istinca etmek yasaklanmıştır.Çünkü sağ el ile yemek yenir.Sağ el ile istinca yapılırsa icabında yemek esnasında durum hatırlanır ve tiksinti verir. Bu yasak Cumhur'a göre tenzihen kerahat içindir, tahrim için değildir. İstincânm sağ el ile yapılmaması hususunda erkekler ile kadınlar arasında bir ayırım, yoktur.
Müs1im'in sarihi Nevevi de «Taharet» kitabının «ts-titabe» babında sağ el ile istinca etmenin yasaklığı ile ilgili olarak şunları yazar:
Âlimler, sağ el ile istinca etmenin yasaklanmış olduğu hususunda icma' etmişlerdir. Cumhur'a göre bu yasak haram anlamında olmayıp tenzihen kerâhat içindir. Zahiriye mezhebinden bâzı âlimler bu yasağı haram olarak yorumlamışlardır. Bizim arkadaşlarımızdan bir cemaat da aynı görüşü savunmuşlar ise de bu görüş tutarlı değildir. Sağ elin mümkün mertebe pislikten korunması hadislerde öngörüldüğü için âlimler istinca işinde mümkün mertebe sağ eli temiz tutmayı müstahap görmüşlerdir. Su ile istinca edilince sağ el ile suyu tutup sol el ile temizlenmeli, taş ve benzeri ile istinca yapıldığında taşı sol el ile tutmalı, zeker taş ile istinca edilmek istendiği zaman da taş sağ el ile tutulup hareket ettirilmeden sol el ile tutulacak zeker o taşa sürülüp temizlenmelidir, demişlerdir. [69]

16 — Taş İle İstinca; Revs Ve Rimme'den Nehiy Babı

313) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Re* sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz (eğitim ve öğretim bakımından) benim size olan yakınlığım ancak babanın çocuğuna olan yakınlığı gibidir. Size (dininizi) öğretiyorum. Abdest bozacak yere vardığınız zaman kıble'ye doğru durmayınız, sırtınızı da kıble'ye vermeyiniz» buyurdu ve 3 taş ile (istinca etmeyi) emretti, Revs (= hayvan tersi) ve Rimme C=)ke-mik) ile istinca etmeyi yasakladı ve adamın sağ eli ile istinca etmesini yasakladı.»" [70]

İzahı

Hadîsin baş kısmında abdest bozmakla ilgili âdabın açıkça öğretilmesi ve bu hususta çekingen davranılmaması gereğine işaret buyurularak bir baba, sıkılmadan kendi çocuğuna gerekli bilgiyi verdiği gibi Resül-i Ekrem'in de ümmetine bu talimi yapmak durumunda olduğu ifade edilmektedir. Bu girişten sonra da kazâ-ı hacet yapılırken nasıl durulacağı belirtiliyor. Daha sonra 3 taş ile istinca yapma emri veriliyor, hayvan tersi ve kemik ile istinca yapılamıya-cağı ifade ediliyor. Son olarak da sağ el ile istinca yapılması yasaklanıyor.
Buhârî'nin şerhi Kastalânî'de kemik ve hayvan tersi ile istinca edilmesinin yasaklığı sebebi şöyle açıklanmıştır:
Çünkü kemik ve hayvan tersi cinler için yiyecek maddesidir.Nitekim Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadiste, Resûl-i Ekrem istinca için Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den taşlar istemiş ve kemik ile hayvan tersini getirmemesini tenbih etmiştir.Resûî-i Ekrem istincâsını yaptıktan sonra Ebû Hüreyre O'na kemik ve hayvan tersinin neden istincâda kullanılamıyacağım sormuş, Resûl-i Ekrem de: Bu iki madde cinlerin yiyeceğidir, diye cevap vermiştir. Ebû Davud'un İbn-i Mesûd' den rivayet ettiği bir hadise göre cinlerden bir cemâat Resûl-i Ekrem'e gelerek: Yâ Muhammedi Ümmetini kemik ve hayvan tersi ile istinca etmekten men et. Çünkü Allah bu iki madde de bize rızık kılmıştır, dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yasağı koydu.
Bâzı âlimler de yasağın nedenini şöyle anlatmışlardır:
Kemik, pürüzsüz olduğu için pisliği gidermez. Eğer hikmet bu ise cam ve benzeri maddeler de kemik hükmündedir. Diğer taraftan kemikler

genellikle yağlı olurlar. İstincâda kullanılmamalıdır. Hayvan tersi ise kuru olsa bile yine pistir, pisliği gidermez, bilâkis sürüldüğü yeri daha da kirletir. Hikmet onun pisliği ise; pis olan bütün maddeler onun hükmüne tâbidir.
Hanbe1i1er'in bir kısmı ile Zâhiriyye mezhebine göre istinca baştan başka bir madde ile yapılamaz.Fakat diğer âlimlere göre hadîste yasaklanan iki madde ve onların hükmündeki şeyler hariç başka maddelerle de istincâ yapılabilir.[71]
Hanefi ve Şafiî mezheplerine göre istincâ taşla yapıldığı gibi temiz olan kerpiç, tuğla, ağaç ve benzen pürüzlü şeylerle yapılabilir. Önce böyle bir madde ile temizlenmek ve ondan sonra da su ile yıkanmak daha efdaldır. Çıkan necaset, menfezin çevresine yayılırsa taşlar ve benzeri şeyler ile temizlemek kâfi değil; su ile istincâ etmek farzdır. Hanefî' lere göre taş ve benzeri maddeler ile istincâ yapılırken 3 taneyi kullanmak şart değildir. Daha az da olabilir. Fakat Şafiî mezhebine göre enaz üç taş veya bir taşın üç kenarı ile istincâ gerekir.

314) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet olunmuştur :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helâ'ya gitti ve 3 taş getir buyurdu. Bunun üzerine ben O'na 2 adet taş ve bir parça (merkep) tersini götürdüm. İki taşı aldı ve tersi atarak «Bu pistir» buyurdu."[72]

İzahı

Miftâhü'l-Hâce'nin beyânına göre bu hadîsi Buhâri, Ah-med,Tirmizi ve Nesei de rivayet etmişlerdir,İbn-i
Huzeyme'nin rivayetinde, getirilen tersin merkep tersi olduğu tasrih edilmiştir. Biz de tercemede parentez içi ifade ile durumu belirttik. Ahmed'in rivayetinde Resülullah fışkıyı atarken onun yerine bir taş getirilmesini İbn-i Mes'ûd'a emretmiştir.Buhârî' nin rivayetinde îbn-i Mes'ûd:
«Ben üç taş aradım 2 tane buldum 3'üncüsünü bulamadım. Bunun üzerine 3'üncü taş yerine bir ters aldım...» diyor.
Bu hadis de 3 taş ile istincâ etmenin meşruluğunu ve hayvan pisliği ile istincâ edilemiyeceğini ifade ediyor.
Hadisin senedindeki râvilerden Ebû İshak dedi ki bu hadisi bana Ebû Ubeyde (Âmir bin Abdillah bin Mes'ûd) zikretmedi.(Yani ben bu hadîsi ondan rivayet etmiyorum.) Bana bu hadîsi Abdurrahman bin El-Esved rivayet etti. îbn-i Mâceh'in aldığı senedin râvilerinden Ebû Is-hak'm burada belirttiği durum Buharı' nin rivayet ettiği senedde de aynen mevcuttur.[73]

315) Huzeyme İbn-i Sabit [74](Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«İstincâda 3 taş bulunur. Bunlar arasında reci' (insan ve hayvan tersi) bulunmaz. [75]

İzahı

Sindi diyor ki: «Yâni istincâ yapılırken en az 3 taş kullanılmalıdır. Daha az olamaz. îstincâ taşları tek olmalıdır. Şayet üç taş iyice temizlemezse 5,7... taş kullanılmalıdır. Taş sayısının en az üç ve tek oluşu bu hadîsten anlaşılmaktadır. Bu hususu daha açık bir ifâde ile belirten hadîsler de vardır.»
Kuruyup sertleşen insan veya hayvan tersinin istincada taş yerine kullamlaımyapağı bir önceki hadîste bildirildiği gibi burda da ifâde ediliyor.

316) Selmân (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre müşrikler kendisi ile istihza ederken bir müşrik Selmân'a :
Sizin arkadaşınız (yani Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem))'in size herşeyi hattâ kazâ-i hacet için oturma âdabını bile öğrettiğini gerçekten görüyorum, dedi. Selmân:
Evet, O, Kıble'ye doğru durmamamızı, sağ ellerimizle istincâ etmememizi, içinde reci (= insan veya hayvan pisliği) ve kemik bulunmamak kaydı ile üçten az taş ile yetinmememizi emretti."[76]

İzahı

Tercemede «oturma âdabı» diye açıkladığım kelimesi hırâat, harâat, hır'at ve har'at diye okunabilir. Nihaye'de bu kelime «kazâ-ı hacet için oturmak ve zakâ-ı hacet fiili anlamına gelir, denilmiştir. Sindi de bu iki mânâyı almakla beraber, abdest bozmak için oturuş şekline de denir, demiştir.Tıybi ise burada kazâ-ı hacet âdabı anlamındadır, demiştir.
İstihza eden müşriklere Hz. Selmân'm verdiği cevapla ilgili olarak Tıybi şöyle söylemiştir:
Se1mân'm cevabı hakimane bir uslub taşır. Çünkü soru sahibi müşrik, istihza mahiyetinde ona bu soruyu yöneltince beklenen davranış, sorunun cevapsız bırakılması veyahut soru sahibinin terslenmesi idi. Lâkin Selmân müşrikin istihzasını kaale almıyarak samimiyetle aydınlanmak için soru soran kimseyi irşad edercesine cevap vermiştir. Selmân bu tarz cevapla: Şu husus, alay konusu edilmemesi gereken hak ve ciddî bir mes'eledir. Sana düşen görev inatçılığı bırakıp hakka teslim olmaktır, demek istemiştir.
Sindi yukarıya aldığım Tıybi' nin yorumunu naklettikten sonra şöyle söyler:
«Bence Se1mân'm cevabı, soru sahibinin istihzasını reddetmek mahiyetindedir. Selmân bu cevapla şunu haykırıyor : Ey müşrik! Senin alay konusu etmek istediğin husus hiç de sandığın gibi alay etmeye vesile olamaz. Müslümanlar, bu hususları düşmanlarının yanında açıkça ifade etmekten çekinmezler. Çünkü bu âdab, ayrıntıları ile bilindiği takdirde akıl ve mantığın tasvip ettiği iyi şeylerdir. Helâ'ya girmekle ilgilidir, diye alay konusu edilecek bir şey değildir. Böyle bir cevap red mahiyetinde olup hakimane diy"B vasıf landırılmamahdır. »
Hadisin sonunda geçen «...üçten az taş ile yetinmememizi...»
fıkrası ile ilgili olarak Sindi şöyle söyler:
«Yani bir veya iki taş ile istincâ etmek kâfi değildir. Şer-i şerife göre en az üç taş ile temizlenmek gerekir. Bu görüşte olan fıkıhçı-lar bu hadisi delil olarak göstermişlerdir. Üçten az taş ile de istincâ yapılabilir, diyen fıkıhçılar, bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır. Umumiyetle üçten az taş ile istenen temizlenme sağlanmadığı için üç taş emri verilmiştir. Hadisin üç taşı şart koşan fıkıhçılara delil olması daha yakındır.»
Miftâhü'1-Hâce müellifi de şöyle söyler:
Taşların en az üç olması şart değildir, diyen Hanefi âlimleri bu hadise karşı, kendi görüşlerine îbn-i Mes'ûd 'un hadîsini (314 nolu) delil göstermişlerdir.Tahavi demiş ki «İbn-i Mes'ûd'un hadîsinde Resûl-i Ekrem'in iki taşı alması ve üçüncü olarak verilen hayvan tersini atması, taş sayısının şart olmadığına delâlet ediyor. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) taş
bulunmayan bir yerde kazâ-ı hacet için oturmak istediğinde İbn-i Mes'ûd' da» taşlar istemişti. Getirilen hayvan tersini atınca; iki taşın yeterli olduğu anlaşılıyor. Eğer iki taş yeterli olmasaydı üçüncü bir taş isteyecekti.» Fakat Abdullah Ibn-i Mes'ûd'un hadîsi delil olamaz. Çünkü Ahmed' in sıka olan ricâldan ibaret işnâdmdaki İbn-i Mes'ûd'un:
"Hayvan tersini atarak: «Bu pistir»" buyurduktan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğuna dâir ilâve vardır:
«Bana bir taş getir.»
Diğer taraftan îbn-i Mes'ûd'un hadîsindeki bu ilâve olmasa bile iki taşın yeterliği kesinlikle ispatlanamaz.Bu, mücerred bir ihtimaldir. Halbuki Se1mân'm hadîsinde üçten az taş ile iktifa edilmemesi nassı mevcuttur.Ayrıca Selmân'ın hadîsi kavlî delîl, İbn-i Mes'ûd' unki ise fi'lî delildir.Kavli ve fili delil arasında bir taarruz bulunduğu takdirde kavli deiil öncelik ve tercih kazanır.»
Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre istincâmn yeterliliği için 3 defa taş veya benzerini sürmek şarttır. Bu şart 3 adet taşla yerine geldiği gibi bir taşın 3 ayrı kenarıyla da tahakkuk eder. [77]

17 — Küçük Ve Büyük Abdest Bozarken Kıbleye Doğru Durmanın Yasaklığı Babı

317) Abdullah bin el-Hâris bin [78]Cez'i'z-Zübeydî (Radtyallâhü anh)>-den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sakın hiç biriniz Kible'ye doğru durarak su dökmesin!» emrini O'ndan ilk işiten benim, bunu halka ilk bildiren de benim.[79]

İzahı

Sindi, Bu hadisle ilgili olarak şöyle söyler: Bu hadis küçük abdest bozarken Kıble'ye doğru durmayı yasaklayınca büyük abdest bozarken bu yasağın oluşu haliyle anlaşılır. Dolayisı ile hadîs, küçük ve büyük abdest bozarken Kıble'ye doğru durmanın yasaklığına ait bâb'm başlığına uygundur. Hadîsin isnadının sahih olduğu ve bir cemâat tarafından hadisin sıhhatma hükmedildiği, Ze-vâid'de ifade edilmiştir.

318) Ebû Eyyûb El-Ensârî[80] (Radıyallâhü anh)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kazâ-i hacet etmeye giden kimsenin kıble'ye doğru durmasını yasakladı ve :
«(Medine'nin) doğu veya batısına doğru durunuz.» buyurdu. [81]

İzahı

Bu hadîs, kıble'ye doğru durup kazâ-i hacet etmenin yasakhğı-na delâlet eder. Hadisin «Doğuya veya batıya doğru durunuz» emri, Medine-i Münevvere'de bulunanlara aittir. Çünkü orada doğu veya batıya doğru duran kimsenin ne yüzü ne de arkası kıble'ye gelir. Başka bölgede bulunanlar ise kıble'ye hürmeten başka yöne doğru durmaları gerekir. Önleri ve arkalan kıble yönüne düşmemek esastır. İcabında kıble yönü bir bölge halkının doğusu veya batısına da düşebilir. Bu takdirde doğu veya batıya dönmelerinin yasaklığı aşikârdır.
«Biriniz abdest bozmaya gittiği zaman kıble'yi ne karşısına alsın, ne arkasına» buyurulmuştur. Görüldüğü gibi Buhâri' nin rivayetinde kıble'ye sırt çevirme de yasaklanmıştır. Halbuki müellifin rivayetinde bu hüküm yoktur.
Müslim'in Ebû Eyyûb El-Ensarî (Radıyallâhü anh)'den aldığı rivayet ise mânâ bakımından B u h â r î' nin rivayeti gibidir. Yani orada da kıble'ye arka çevirmek yasaklanmıştır. Buhâri ve Müslim'in hadisleri istincâ bâbmdadır. Oraya bakılabilir.

319) Resülullah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'\n sohbetinde bulunmuş olan Ma'kıl bin Ebî Ma'kıl el-Esedî [82] (Radtyallâhii anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«Büyük veya küçük abdest bozarken iki kıble (= Kâ'be ve Mescid-i Aksa) ya doğru durmamızı Resûlullah (Sallaalahü Aleyhi ve kellem) yasak kıldı.[83]

Izahı

Sindî şöyle söyler: «Hadisin senedindeki râvilerden Ebû Zeyd' in halinin meçhul olduğu söylenmiştir. Buna göre hadis zayıf sayılır. Şayet sıhhatli olarak kabul edilirse şöyle yorumlanır: Hadîs, Medine-i Münevvere'de bulunanlar hakkındadır. Çünkü bu bölgede olanlar Mescid-i Aksa' ya döndükleri zaman arkalan Kabe yönüne düşer. Bu nedenle Medine halkının Mescid-i Aksa'ya doğru durmaları yasaklanmıştır. Ama başka bölgelerde bulunanlar için abdest bozarken Mescid-i Aksa ya doğru durmalarında bir sakınca yoktur. Hadis bunu yasaklamıyor.
Bâzı âlimler de: «Mescid-i Aksa bir süre müslüman-ların kıblesi idi. O esnada ona doğru durup abdest bozmak yasaklanmış, bilâhere kıble Kâbe'ye tahvil edilince,Kâ'be'ye doğru durup kazâ-i hacet edilmesi yasaklanmış, râvi de her iki yasak hükmünün devam ettiğini sandığı için böyle rivayette bulunmuştur, diye yorum yapılabilir» demişlerdir. Bir kısım âlimler ise : «Mescid-i Aksa bir müddet, müslümanîların kıblesi olduğu için, Kabe, kıble kılındıktan sonra da Mescid-i Aksa yönüne durup kazâ-i hacet edilmesi yasağı ibka edilmiş olabilir, demiştir.»

320) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), büyük veya küçük abdest bozarken Kible'ye dönmemizi yasakladı.» diye şehâdette bulunmuştur.[84]

İzahı

Hülâsa'nın 211'inci sahifesinde verilen malûmata göre 1bn-i Lahîa bin Ukbe El-Hadrami El-Gaf iki Ebû .Abdirrahm an'm adı Abdullah' dır. Mısır'lı olup buranın âlimi, kadısı ve mesnedi idi. Kendisi Atâ, El-A'rac, 1kri m e ve bir cemaatten rivayette bulunmuştur. Kavilerin ise Şu'be, Amr bin EI-Hâris, El-Leys, İbn-i Veli e b ve bir cemâattir.Ahmed, bu zatın kitablarınm sahih olduğunu fakat kitablarınm yandığını ve ilk zamanlarda kendisinden alman rivayetlerin sahih olduğunu söylemiştir. Lâkin Yahya bin Muin, İbn-i Lahia' nın kuvvetli olmadığını söylemiştir. Müslim' de, Vekî, Yahya El-Kattan ve İbn-i Mehdi' nin bu zatın rivayetini terk ettiklerini beyan etmiştir. Hicri 174 yılında vefat ettiği söylenmiştir. Müslim, îb-ni Lahia ile beraber ikinci bir râvi olduğu takdirde onun rivayetini almış, aksi takdirde almamıştır. Buhârî ve Neseî ise onun rivayetini nakletmekle beraber ismini açıklamamışlardır.

321) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)'âen şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
«Gerçekten, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beni ayakta içmekten ve kıble'ye doğru küçük abdest bozmaktan menetti.[85]

İzahı

Sindi:Ayakta içmek naklen sabittir. Bu nedenle ayakta içmenin yasakhğı tenzihi kerâhat içindir. Ayakta içilmiş olduğuna dâir gelen delil ise bunun câizliğini beyan içindir, Allah daha iyi bilir, demiştir. [86]

18 — Helada Kıbleye Doğru Veya Sırt Çevirmek Hakkında Ruhsat Ve Mübahlık Verildiği, Fakat Çöllerde Mubah Olmadığının Beyanı Babı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, küçük veya büyük abdest yaparken kıble'ye dönmenin veya arka çevirmenin helada mubah ve çölde caiz olmadığına delâlet eder.

322) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'dzn şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Bâzı insanlar: «Sen büyük abdesti bozmak için oturduğun zaman kıble yönüne dönme, derler. Halbuki ben günlerden bir gün evimizin damına (bir iş için) çıktım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kazâ-i hacet için) Beytü'I-Makdis'e karşı iki kerpiç üzerine oturmuş olarak (gözümle) gördüm.» Bu hadîs, Yezîd bin Harun'un rivayet ettiği hadîstir. [87]

İzahı

Sindi bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle söyler:
Ibn-i Ömer: «Bazı insanlar...» diye başlanan fıkra ile şunu anlatmak istiyor: «Bazı insanlar, evlerde olsun çöllerde olsun ab-dest bozmak istediğin zaman kıble yönüne durma ve kıbleye arkanı da çevirme, derler. Halbuki böyle durmanın yasaklığı çöllere aittir, evlere şümulü yoktur.» Hadîsin metninde bir kısaltma vardır. "Ve kıble'ye arkanı çevirme» cümlesi mukadderdir. Çünkü hadisin son kısmından da anlaşıldığı gibi hadîste söz konusu edilen asıl mes'e-le kıble yönüne sırt çevirmektir.
îbn-i Ömer, daha sonra: «Halbuki ben...» sözü ile Re-sûl-i Ekrem'in Hz.Hafsa'nın evinde helada Mescid-i Aksâ' ya doğru oturduğunu yani kıble'ye arkasını döndürerek oturduğunu müşahade ettiğini beyan ediyor ve kıble'ye dönme veya sırt çevirme yasağının çöllere ait olduğunu, evlerde abdest bozulurken böyle bir yasağın bulunmadığını ifâde etmek istiyor.
Hadîsin;«Evimizin damına» tabiri yerine; 'Hafsa'nın evinin damına»tabiri Müslim ve diğer bâzı hadisçilerin rivayetinde mevcuttur. Kastalanı, Sindi ve benzerî âlimler bu iki tâbir ile aynı evin damı kasdedümiştir. Bahis konusu evin mülkiyeti Resûl-i Ekrem'e aitti! Haremi Hz. Hafsa'ya tahsis etmişti. Bilâhare Hz.Hafsa vefat edince bu ev miras yolu ile kardeşi îbn-i Ömer'e intikal etmişti, derler.

323) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüma)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendi helasında kıble'ye doğru oturduğu halde gördüm.
Hadisin râvisi İsâ dedi ki: Ben bu rivayeti Şâ'bi'ye söyledim. Bunun üzerine Şâbî şöyle cevap verdi:
İbn-i Ömer doğru söylemiş, Ebû Hüreyre de doğru söylemiştir. Ebû Hüreyre'nin sözüne gelince, O, kişi çölde (abdest bozarken) kıble'ye dönmesin, sırtını da vermesin, demiştir. İbn-i Ömer'in (mezkûr) sözü (nün hikmeti) de şudur: Helâ'da kıble yoktur. Sen helâ'da istediğin yöne dön.
Ebü'l-Hasan: Bize Ebû Hatim, ona da Ubeydullah bin Musa tah-dis etti, dedi ve bu hadîsin metninin mislini anlattı.

324) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«(Evlerde abdest bozarken) Kâ'be'ye doğru durmaktan kerahat eden bir kavim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanında anıldı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Bu kavmin hakikatan kıble'ye doğru durmaktan hoşlanmadığını sanıyorum. Benim abdest bozmak için oturduğum yeri kıble yönüne döndürün.»
Râvi Ebü'l-Hasan El-Kattan bu hadîsin metnini şu senedle rivayet ettî: «Yahya bin Ubeyd, Abdulazîz bin El-Muğîre, Hâlid El-Haz-zâ\ Halid bin Ebi's-Salt.[88]

İzahı

Nevevî, El-Mecmû' adlı kitabında hadîsin isnadının Hasen olduğunu ve râvilerinin sıka ve mâruf zatlar olduğunu söylemiştir.
Sindi burada şunları yazar:
Abdest bozarken kıble'ye doğru durma yasağı aslında çöle mahsus olduğu halde burada söz konusu edilen kavmin bu yasağı evlere ve çöle şümullü bir tarzda yorumladıkları anlaşılıyor. Onlar evlerde de kıbleye doğru durmaktan hoşlanmadıkları için bu durumları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından red ediliyor, gönüllerinin yatışması için Resûl-i Ekrem kendi helasının kıble'ye doğru değiştirilmesini emrediyor ve böylece mevcut yasağın çöle mahsus olduğunun onlarca da anlaşılmasını istiyor. Kıble'ye doğru durma yasağının konulduğu andan beri çöle mahsus olduğu bu hadîsten açıkça anlaşılıyor. Dolayısıyla önce evlere ve çöle umumî bir yasak konup bilâhare evler için cevaz verildiği yorumunun isabetsiz olduğu da anlaşılıyor. Çünkü eğer ilk konan yasak umumî olmuş olsaydı söz konusu kavmin evde kıble'ye doğru abdest bozmadan kerâhat duymalarının normal karşılanması ve Resûl-i Ekrem'in tepkisine mâruz kalmamaları gerekirdi. Zira bu şekil yoruma göre sonradan yasağın umumîliğinin neshedilerek çöle tahsisi durumu bu kavim tarafından duyulmadıkça ilk yasağa göre hareket etmeleri gayet normal bir şeydir. Hattâ onlardan beklenen tek şey bu olmalıdır.Hâl böyle iken Resûl-i Ekrem'in onların bu davranışını hoş karşılamayışı nasıl yorumlanır?. Demek ki bu kavim çöle âit olarak konan yasağı evlere, de teşmil etmek hatasına düştüler ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hatâlarını red ederek yanlış anlamalara meydan vermemek için evdeki helasını kıble'ye doğru değiştirtti.

325) Cabir (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizim su dökerken kıble'ye dönmemizi yasakladı. Vefatından bir yıl önce de kendisini, kıb-le'ye doğru durup su dökerken gördüm.[89]

İzahı

Sindî diyor ki, Resül-i Ekrem'in (helâ'da) kıble'ye doğru durup su dökmesi, konan yasağın çöle mahsus olduğuna delâlet eder. Hadîsin zahirine bakılırsa, önce umumî bir yasak konmuş, sonra da yasağın umumîliği neshedilerek çöllere âit yasak kalmıştır. Bu hadisin zahirine göre yorum yapılması hatalıdır. Çünkü daha önce hadislere uygun olmaz. Tirmizi, Câbir'in bu hadîsini Hasen olarak göstermiştir.
Nevevî, Müslim'in «Taharet» kitabının «İstitâbe» babında, abdest bozarken kıble'ye doğru durmaya ilişkin âlimlerin görüşlerini şöyle nakleder:
«Büyük ve küçük abdest bozarken kıble'ye doğru durmaya âit yasak hakkında âlimler değişik yollara gitmişlerdir.
1. Mezheb-i Mâlik ve Şâfiî' ye göre küçük veya büyük abdest bozarken kıble'ye dönmek çölde haramdır. Binalarda ise haram değildir.Abbâs bin Abdulmuttalib, Abdullah b.Ömer (Radıyallâhü anhümâ),Şâ'bî ve İshâk b. Raheveyh (Radıyallâhü anhümVden rivayet olunan hüküm budur.Ahmed b.Hanbel (Rahimehullah) 'den alınan rivayetlerden birisi de böyledir.
2. Mezheb: Binalarda olsun, çölde olsun kıble'ye dönüp abdest bozmak caiz değildir.Ebû Eyyûb--i Ensârî, Mücâhid, İbrahim En-Nahai, Süfyân-ı Sevri ve Ebû Sevr' in kavli budur.Ahmed bin Hanbel' den alman ikinci rivayet de böyledir.
3. Mezheb: Binalarda ve çölde kıble'ye dönüp abdest bozmak caizdir.Urve bin ez-Zübeyr ve Mâlik'in hocası Rabîa ve Dâvûd-i Zahirî' nin mezhebi budur.
4. Mezheb: Binalarda ve çölde kıble'ye dönmek caiz değil, fakat kıble'ye sırt çevirmek caizdir.Ebû Hanif e' den nakledilen iki rivayetten birisi ve Ahmed bin Hanbel' den alınan üçüncü rivayet budur.
îmam Nevevî bu mezhebleri sıraladıktan sonra hepsinin delillerini beyan eder ve daha sonra sözlerine devamla şöyle söyler:
Sahih olan bu hadisler, binalarda kıble'ye dönüp kazâ-i hacet etmenin câizliğini sarahaten belirtir. Ebü Eyyûb El-Ensârî, Ebû Hüreyre, Selmân ve başkalarının hadisleri de ab-deşt bozarken kıble'ye dönmeyi yasaklıyorlar. Yasaklayıcı olan bu hadisler çöle hamledilmek suretiyle diğer hadîslere olan muhalefeti kaldırılmış olur. Hadisler arasında zahiri bir ihtilâf görüldüğü zaman bunların bir kısmının terk edilmemesi ve hepisi ile amel edilmesi hususunda âlimler arasında ittifak vardır. Yukarda belirttiğimiz gibi yorum yapmak suretiyle mevcüd sahih hadîsleri telif etmek ve aralarında görülen zahirî ihtilâfı bertaraf ederek hepsi ile amel etmek mümkündür. Artık bu yola gitmek gerekir.»
Hanefî ve Şafiî Mezheblerine Göre Hüküm:
Hanefi mezhebine göre binalarda olsun, çölde olsun küçük veya büyük abdset bozarken kıble yönüne dönmek veya sırt çevirmek tahrimen mekruhtur. Ebû Hanife' den alman bir rivayete göre kıble'ye sırt çevirmek caizdir.[90]
Şafiî mezhebine göre helâ'da kıble'ye dönmekte veya sırt çevirmekte mahzur yoktur. Hela dışında 2/3 zira yüksekliğinde du-v.ar, taş ve benzeri bir sütre (siper) arkasında ise mekruh değil, evlâya muhaliftir. Hela ve benzeri yerler dışında olup sütre de yok ise kıble'ye dönmek veya sırt çevirmek binalarda mekruh ve çölde haramdır.[91]

19 — Küçük Abdestten Sonra Îstibrâ1 Babı

326) Yezdâd El-Yemânî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sizden birisi küçük abdest bozduğu zaman (idrar kesildikten sonra) erkeklik uzvunu 3 defa çeksin.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme : Bize Âli bin Abdülaziz, Ebû Nuaym'den o da Zamaa'dan tahdis etti, dedi ve bu hadîsi zikretti.[92]

İzahı

İstibrâ': Küçük abdesti bozduktan sonra sidik eserinin tamamen kesilmesini beklemektir. Erkeklik uzvunun içinde kalması ve abdest aldıktan sonra dışarı çıkması muhtemel idrar eserinin tama-mile kesilmesini sağlamak, kişilerin âdetlerine ve tabiatlarına göre değişir. Bu iş erkeklik uzvunu kök tarafından başına doğru çekmekle olabilir. Hadis üç defa çekmeyi emreder. Biraz sıkıca çekmek suretiyle istibra' yapılabildiği gibi öksürmekle veya bir kaç adım yürümekle yahut da ayakları hareket ettirmekle de olabilir. İdrarın tamamen kesildiği kanaatma varıldıktan sonra istinca' yapılmalıdır. İstibrâ etmeden istinca yaptığı takdirde bilâhare idrar damlamasını kuvvetle muhtemergören kimsenin istibrâ' yapması zorunlu ve vâcibtir. Çünkü istinca ettikten sonra veya abdest aldıktan sonra sidik damlasının dışarı çıkması elbise ve vücudun pislenmesine ve abdestin bozulmasına sebep olur. Dolayısı ile bu hâl ile namaza durulamaz. Fakat istibrâ' etmeden istinca yaptığı takdirde, sonradan sidik eserinin dışarı çıkmasına ihtimal vermeyen kimse için istibrâ' etmek sünnettir, vâcib değildir. Şafii âlimleri, kadının da sol elini eteğine koyup biraz sıkmak suretiyle istibrâ etmesini öngörmüşlerdir.[93]

20 — Küçük Abdest Bozup Su İle Tahâretlenmeyenin Babı

327) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdestini bozmaya gitti. Ömer (Radıyallâhü anh) de biraz sonra su alarak O'nu takip etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu Csu) nedir? Yâ Ömer!» buyurdu. Ömer: Sudur, diye cevap verdi. Peygamber:
«Ben küçük abdest bozduğum her defada vudû' almakla emrolunmadım. Eğer (emrolunmadığım halde her defasında) vudû' almış olsaydım, bu (vudû'} sünnet olurdu.» buyurdu. [94]

İzahı

Sindi diyor ki hadîste geçen «Vudû'» kelimesi ile sözlük mânâsının kasdedildiği muhtemeldir ki su ile taharetlenmek demektir. Bu takdirde hadisin mânâsı şöyledir: «Küçük abdest bozduktan sonra avret mahallini behemehal yıkamakla emrolunmadım. Yani taş ile istincâ etmekle yetinmek de caizdir.» Bu yorum şekli müellifin açtığı bâb'ın başlığına uygundur. Vudû', kelimesi ile ıstılahı mânâsı olan abdest kasdedilmiş olabilir. Bu ihtimale göre hadîs şöyle yorumlanır : Ömer (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için abdest suyunu hazırladı.Resûl-i Ekrem ise abdest bozunca behemhal abdest almak zorunluğunun bulunmadığını ifâde etmiş oldu.Sindî bu arada:Bence açık olan yorum şekli budur.Çünkü Ebû Davud'un rivayetinde şöyle buyuruluyor:
Sonra Ömer bir kupa su ile O'nun arkasında durup bekledi. Bunun üzerine Resûlullah, Ömer'e: «Bu nedir? Yâ Ömer!» diye sordu. Ömer de«Su'dur, onunla vudû* al!, dedi. Resûlullah da «Ben küçük abdest...» hadîsini buyurdu.
Hadîsin: «Eğer vudû' almış olsaydım bu, sünnet olurdu» fıkrasına şöyle mânâ verilmiştir: «Eğer her abdest bozmadan sonra abdest almayı devamlı ve kesintisiz âdet hâline getirmiş olsaydım bu, uyulması vacip bir yol olmuş olurdu,» Bu takdirde sünnet kelimesi izlenmesi gerekli din yolu demektir. Sünnet kelimesi fıkıhçılarm lisanında meşhur olduğu Sünnet-i Müekkede mânâsında kullanılmış olabilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir şeyi devamlı yapması ile o şey ümmeti için vacip olmaz. Ancak bir delil ile teyid edilirse gereklilik hükmü verilir. Aksi takdirde sünnet-i müekkede olur.
Hadisteki vudû' kelimesi su ile taharetlenmek mânâsına yorumlandığı takdirde hadisten çıkan sonuç şudur:
Küçük abdest bozunca mutlaka su ile taharetlenmek zorunlu değildir. Taş ve benzeri şeylerle istincâ etmek de mümkündür. 16. ve 28'inci bâblarda geçen hadîslerin izahında belirttiğim gibi gerek küçük ve gerek büyük abdest bozduktan sonra taş ve benzeri bâzı maddelerle istincâ etmek caizdir. Bunun şartları ve tafsilâtı fıkıh kitab-larında bulunur. Su ile taharetlenmek de caizdir. En makbulü önce taşla ve onun arkasında su ile istincâ yapmaktır. [95]

21 — Yol Üstünde Kazâ-İ Hacet Etmekten Nehiy Babı

328) Ebû Saîd-i Himyerî (Radıyalîâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Muâz bin Cebel (Radıyalîâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabının işitmediği hadîsleri rivayet ederdi ve sa-hâbüerin işitmiş oldukları hadîslerden söz etmezdi. Onun rivayet ettiği hadîsler bir ara Abdullah bin Amr (bin el-Âs (Radıyalîâhü an-hümâ) 'ya ulaştı. Bunun üzerine Abdullah bin Amr:
«Vallah'i, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîsleri ben (şahsen) işitmedim. Kazâ-i hacet hususunda Muaz sizi güçlüğe ve zahmete sokmak üzeredir.» dedi. Bu söz, Muâz'a ulaştı. Daha sonra Muâz O'na rastladı ve :
«Ey Abdullah bin Amr! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) '-den yalan hadîsi bile bile rivayet etmek münafıklıktır, (münafıkların şanıdır.) Vebalı da uydurana aittir. Şüphesiz ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim» dedi:
«Lanete sebep olan (şu) üç şeyden sakınınız: Su mecralarında, gölgelikte ve yol üstünde abdest bozmak.[96]

İzahı

Sindî diyor ki: 'Abdullah bin Amr'm: «... bu hadîsleri ben işitmedim.» sözünden maksadı çok hadîs işittiğine rağmen bu hadîsleri duymadığını ifade etmektir. Yoksa sanıldığı gibi Muâz (Radıyalîâhü anh) hazretlerini hadis uydurmakla itham etmek için değildir. (Muâz gibi Ashab-ı Kiram'm ileri gelenlerinden bir zatın yine tanınmış bir SahabİI tarafından hadis uydur-
makla itham edilmesi iki taraf için de imkânsızdır. Hadis'e böyle bir yorum yapmaktan Allah'a sığınırız.) Abdullah bin Amr (Radıyalîâhü anhümâ) şunu demek istemiştir:Ben çok hadis duyduğum halde anlattığınız bu hadîsleri duymadım. Muâz' m yanılmış olması muhtemeldir.Yanılmak ise insanların tabiî bir halidir.'
Miftâhü'1-Hâce müellifi de: Hadîste geçen «Gölgelik»ten nıak-sad halkın oturup kalktığı ve dinlendiği gölgeliktir.Bu gibi yerlerde kazâ-i hacet etmekle halka eziyet edilmiş olur. Ama kimseye eziyet edilmesi söz konusu olmayan gölgelikte abdest bozmanın bir sakıncası yoktur. Peygamber'in bir hurma bahçesinin duvarı dibinde abdestini bozduğu Müs1im' de rivayet edilmiştir. Duvarın gölgesinin bulunduğu tabiidir, der.

329) Câbir bin Abdillah (Radıyalîâhü anhumâyâen rivayet edildiğine göre Resûluîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sabaha karşı dinlenmek ve uyumak için caddeler üstünde ko-noklamaktan, bu yerler üstünde namaz kılmaktan sakının. Çünkü buralar (geceleyin) yılanların ve yırtıcı hayvanların barınağıdır. Bu yollar üstünde abdest bozmaktan da sakının. Çünkü buralarda abdest bozmak lanet etmeye sebep olan şeylerdir.[97]

İzahı

Bu hadîs de yol üstünde kazâ-i hacet etmeyi yasaklıyarak lanete sebebiyet veren çirkin bir şey olduğuna işaret ediyor. Ayrıca (işlek olmasa bile) yollar üstünde geceleyin konaklamayı ve dinlenmeyi, keza buralarda namaz kılmayı yasaklıyor ve yasağın sebebini de
zararlı hayvanların geceleyin yollar üstünde barınmalarını gösteriyor. İşlek olan yollarda ise konaklamak veya namaz kılmak halinde gelen gidenlere eziyet verildiği cihetle ayrıca sakıncalıdır.

330) Salim [98] (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre babası şöyle söylemiştir :
Resûlullah tSallallahü Aleyhi ve Sellem) yol üzerinde namaz kılmayı, küçük veya büyük abdest bozmayı yasakladı.[99]

İzahı

Daha önce geçen hadislerde olduğu gibi burda da yol üstünde namaza durmak veya küçük abdest yahut da büyük abdest bozmak yasaklanıyor.
Bu bâbta yer alan hadîsler halkın oturduğu gölgelikte ve yol üzerinde küçük veya büyük abdest bozmayı, yol üstünde namaz kılmayı yasaklıyorlar. Hanefî ve Şafii mezheblerine göre bu işler mekruhtur. Bir kısmı tahrimen mekruhtur. Tafsilât için fıkıh kitablanna müracaat edilsin.[100]
Son hadiste anılan Sâ1im'in hangi Salim olduğu hususunda bir kayda rastlamadım.Hulâsa'nın îbn-i îshak' tan
îsnadların en sağlamı Zührî'nin Sâlim'den O'nun da babasından olanıdır» sözü ve burada da aynı isnadın bulunuşu karinesinden hareket ederek bu Salim ile Abdullah b. Ömer'in oğlu olan S âl i m' in kasdedildiği kanısına vardım. Diğer taraftan babasının râvîsi olup ismi Salim olan zatlardan Zühr i (îbn-i Şihâb) 'in başka şeyhinin bulunmayışı bu kanâatimi teyid ediyor. [101]

22 — Faza (= Açık Yer) De Abdest Bozmak İçin Uzaklaşmak Babı

331) El-Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest bozmaya gittiği zaman (zatını veya ihtiyacını halkın gözlerinden) uzaklaştırırdı."

332) Enes b. Mâlik (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Bir yolculukta ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Kazâ-i hacet için uzaklaştı. Sonra gelerek bir kab su istedi ve abdest aldı.[102]

333) Ya'lâ bin Mürre (Radıyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest bozmaya gittiği zaman (zatını veya ihtiyacını halkın gözünden) uzaklaştırırdı."

334) Abdurrahmân bin Ebî Kurâd (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber hacca gittim. (Bu yolculukta) abdest bozmaya gidince (zatını veya ihtiya-cmı) uzaklaştırdı."[103]

İzahı

Bu bâbta geçen 6 hadîsin metinleri ve senedleri aynı olmamakla beraber hepsi açık yerlerde abdest bozmak istendiğinde halktan uzaklaşmayı emreder. Müslim «Hayız» kitabının 20. babını «Su dökerken örtünme» başlığı ile açarak Abdullah bin Ca'fer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği halde Cafer ezcümle şunu söyler:
«Resûlüllah abdest bozmak istediği zaman ya yüksekçe bir yerin arkasında veya hurma bahçesi duvarının arkasında oturmak (suretiyle gözlerden gaip olmak) tan çok hoşlanırdı.»Nevevî de bu arada şöyle söyler: «Hadis, abdest bozmak için insan vücudunun tamamının halkın gözünden saklanacağı bir duvar veya kaya ve benzen bir şeyin arkasına geçmenin müstahab olduğuna delâlet eder. Bu, Sünnet-i Müekkededir. Müellifimiz de bu hadîsi bundan sonraki bâbta (340 nolu) zikretmiştir. [104]

23 — Büyük Ve Küçük Abdest Bozmak İçin İrtiyad[105] **Babı**

337) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Taş ile istincâ eden kimse (taş sayısını) tek yapsın. Kim böyle yaparsa şüphesiz iyi etmiş olur. Kim taş sayısını tek yapmazsa günaha girmez. Dişlerinin arasını (kürdan ve benzeri ile) kurcalayan kimse (dişleri arasından çıkardığım yutmayıp) dışan atsın. (Dişleri arasında kalan veya diş etleri ile damak üzerinde duran yemek kırıntısını) dili ile çıkaran kimse (çıkardığını) yutsun. Kim böy^ le yaparsa iyi etmiş olur. Böyle yapmıyan için günah yoktur. Abdest bozmaya giden kimse gizlensin. Şayet kum yığınından başka bir siper bulamazsa ondan faydalanmaya çalışsın. Çünkü şüphesiz şeytan insan oğlunun mak'adları (= belden aşağı bedeni) ile (veyahut) mak'adları (= abdest bozmak için oturdukları yerler) de oynarlar. Kim (böyle) yaparsa iyi etmiş olur. Böyle yapmayana da günah yoktur.»[106]

İzahı

Abdest bozmaya elverişli yer aramaya âit bu bâb'a alman bu hadîsin ilk fıkrası istincâ işinde kullanılacak taş sayısının tek olmasının daha uygun olduğunu hükme bağlıyor. Sindi diyor ki: «Bu fıkranın zahirine göre yalnız bir adet taşın istincâda kullanılması yeterli görülüyor ise de bir taş ile gerekli temizliğin yapılamı-yacağı tabîîdir. Diğer rivayetlerde asgarî taş sayısı 3 olduğu için burada mutlak geçen tâbir, kayıtlı olan diğer rivayetlere göre yorumlanır.» Şu halde fıkranın mânâsı şöyle olur: Taş ile istincâ yapan kimse kullandığı taş sayısının çiftini tek yapsın. Meselâ 3 taş ile temizlenirse ne âlâ. Şayet 4'üncü taş kullanma ihtiyacını duyarsa bu takdirde 4 taş ile yetinmeyip 5'inci taşı da kullanmak suretiyle taş sayısını teklesin.
Hadisin ikinci fıkrasında kürdan ve benzeri bir şeyle dişini kurcalayarak dişleri arasında kalmış olan yemek kırıntılarını çıkaran kimsenin bunu yutmamasını ve dışarı atmasını emrediyor. Çünkü bu şekilde dişler arasından çıkarılanı yutmak tiksindiricidir. Fakat dil ile çıkarılan kırıntıları yutmak tiksindirici olmadığından yutulması uygun görülüyor. Mamafih aksi hareket yasaklanmıyor. Bâzıları fıkrayı şöyle yorumlamışlardır: Dişler arasında kalan kırıntıları ister dil ile ister kürdan gibi bir şeyle çıkaran kimsenin bunu atması isteniyor. Ama yemekten sonra diş etleri üzerinde veya damağa yapışan yemek kalıntısını dilini dolamak suretiyle çıkaran kimsenin bunu yutması arzulanıyor. Çünkü dişler arasında kalıp da bilâhare çıkarılan kırıntılar genellikle tiksindirici olur. Bunun atılması daha uygun sayılıyor.
Hadîsin üçüncü fıkrasında ise abdest bozmaya varıldığında gizlenmek ve halkın gözlerine görünmemek tavsiyesi yapılıyor. Normal ve tabiî bir sığmak bulunmadığı takdirde kum tepeciğinin arkasında oturmak suretiyle gizlenme yolu gösteriliyor. Bu fıkranın sonunda gizlenmenin hikmeti anlatılıyor. Bu da şeytanın abdest bozma yerinde bulunması ve burada insana kötülük yapmaya çalışmasıdır. Abdest bozma yerinde Allah'ın zikri yapılmadığı için şeytan burada rahatça cirit oynar. Bu yorum şekline göre fıkrada geçen «Makâid» kelimesi ile kazâ-i hacet için oturulan yerler kasdedilmiş olur. «Makâid» tâbiri ile insanın belden aşağı bedeni kasdedilmiş olabilir. Yani belden aşağı vücud örtülü olmadığı takdirde şeytan bununla oynar. Sahibine vesvese verir.

338) Bize Abdurrahmân bin Ömer, Abdülmelik bin es-Sabbâh'tan, (yukarda geçen) isnadı ile ayni metni rivayet ederek bu fıkrayı da ilâve etti:
«Gözüne sürme süren kimse de (sürme sayısının çiftini) tek yapsın. (Bunu) yapan kimse iyi etmiş olur. Böyle yapmıyan da günaha girmiş olmaz. (Dişler arasında veya diş etleri ve damak üzerinde kalan yemek kırıntılarını) dili ile çıkaran kimse onu yutsun.»[107]

İzahı

33? ve 338 nolu hadislerin metni aynı olup 338 nolu hadîste göze sürülen sürmenin de çift değil tek defa yani birer veya üçer veyahut beşer defa... sürülmesinin daha iyi olduğu hüküm bulunuyor. İki hadîsin senedi yani râvilerî aynidir. Yalnız müellife bildiren yahut beşer defa... sürütmesinin daha iyi olduğu hükmi bulunuyor. diğerinin râvisi ise Abdurrahman bin Ömer' dir.

339) Ya'lâ bin Mürre (Radıyallâhü ankümâ)'âen rivayet edildiğine göre babası (Mürre bin Veheb) (Radıyallâhü anh) şöyle söylemiştir :
Bir yolculukta ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Bir ara abdsetini bozmak istedi de bana şöyle buyurdu :
«Şu iki eşâe'ye git (Vekf dedi ki eşâe ile küçük hurma ağaçlarını kasdediyor) ve onlara de ki: Gerçekten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir araya gelmenizi emreder.» Bunun üzerine o iki hurma ağacı bir araya geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu ağaçların arkasında gizlenerek ihtiyacını giderdi. Sonra bana şunu buyurdu •.
«Bu iki ağacın yanma git ve onlara eski yerlerine dönmelerini söyle.» Ben de (gidip) söyledim. Ağaçlar da eski yerlerine döndüler.[108]

İzahı

Bu hadîs de abdest bozmak istendiğinde bir siper arkasında durmanın ehemmiyetini belirtiyor. Burada dikili yeşil iki hurma ağacının bir mucize kabilinden bir araya geldikleri ve tekrar yerlerine döndükleri ifade ediliyor. Hadîsin senedinde, olayı anlatan ilk râvi Mürre bin Veheb (Radıyallâhü anlı) ve onun râvisi de oğlu Ya'lâ' dır. Sindi şöyle der: «Zevâid müellifi Ya'lâ'dan babasına dayalı hadîs işitilmemiştir.Buhârî,bu rivayet bir yanılmadır. Ebû Bekir bin Ebî Şeybe bu hadîsi Vekî'den rivayet etmiş fakat Mürre'ye dayatmamıştır. (Yani ilk râviyi Mürre değil, onun oğlu olan Ya'1â' yi göstermiştir. Doğru olan sened de budur, der. (Şu halde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk eden ve anlatılan olaya şâhid olan zât Mürre değil, yine Sahâbe'den olan oğlu Ya' Iâ'dır.)Ahmed'in aynı hadîs için naklettiği sened de Ya'lâ bin Siyabe'ye dayanır. îbn-i Siya be bahis konusu Ya'-1 â' nın künyesidir. Siyâbe onun anasının adıdır.» Yine Ze-vâid'in beyânına göre bu hadîs'e şâhid durumunda olan ve birisi Enes (Radıyallâhü anh) 'den, diğeri de îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan iki hadîsi Tirm izi rivayet etmiştir.

340) Abdullah bin Ca'fer (Radtyallâhü anhümâ)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest bozmak için daha ziyade, yüksekçe bir şey veya hurma duvarı (veya sık hurma ağaçları) arkasında saklanmak isterdi. [109]

İzahı

Hadiste geçen «Hedef» kelimesi ile bina, kaya ve kum tepeciği gibi yüksekçe yer kasdedilmiştir.
Yine hadîste bulunan «Hâiş-u Nahl- ise Sindi bunu toplu hurma ağaçları diye açıklamıştır. Nevevi ise hurma bahçesi duvarı olarak izah etmiştir.

341) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhumâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sefer ana yoldan çıkarak dağ yoluna girip gitti. Biraz sonra küçük abdestini bozdu. Abdestini bozarken (Gözlere pek görünmemek ve yere yaklaşmak amacı ile bacaklarını o derece açtı ki) iki uyluk kemiği yerinden çıkar diye gerçekten O'na acıyordum.[110]
Zevâid'de : Bu hadisin isnadının zayıf olduğu belirtilmiştir. Buharî de : (Senedin râvilerinden) Muhanımed bin Zekvân'in hadisleri münkerdir, demiştir. İbn-i Hibbân da önce onu sikalardan saymış ise de bilahare onu zayıflardan saymış ve : Artık onun rivayeti hüccet sayılmaz, demiştir. NeseİI ve Darekutni de onu zayıf görmüşlerdir. [111]

24 — Abdest Bozmak Üzerinde Toplanmaktan Ve Orada Konuşmaktan Nehiy Babı

342) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İki kişi abdest bozmak üzerinde birbirinin avret yerine bakarak fısıldaşamazlar (= Fısıldaşmasmlar). Çünkü Allah (Azze ve Cel-le) buna çok kızar.» [112]

İzahı

îbn-i Mâceh bu hadîs için üç sened zikretmiştir. Birinci senedde Muhanımed bin Yahya, Abdullah bin Recâ', İkr ime bin Anımâr, Yahya bin Ebi Kesir, Hilâl bin Iyâz ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anhüm) bulunur. Diğer senedde ise Muhammed bin Yahya, Selm bin İbrahim el-Varrâk, İkrime, Yahya bin Ebi Kesir, Iyaz bin Hilâl ve Ebû Saîd-i Hudri bulunur. Muhammed b. Yahya dedi ki: «Doğru olan bu (ikinci) seneddir.»
Müelliften itibaren üçüncü râvî, birinci senedde Abdullah bin Recâ' dır, diğer senedde ise Selm bin İbrahim el-Varrâk1 dır. Diğer râviler ayni zatlardır.Yalnız Ebû Said-ı Hudri' nin râvisi olan zatın isminde ihtilâf vardır. Bâzılarına göre bu râvinin adı Hilâl bin Iyâ z'dır ki; birinci senedde böyle anılmıştır. Diğer âlimlere göre ise ismi Iyâz bin Hilâl' dır. Burada müellifin şeyhi Muhammed bin Yahya da «Iyâz bin Hilâl» ismi doğru ve diğer ismin yanlış olduğunu ifâde etmek istemiştir. Nitekim Hulasa müellifi de 301'inci sahifede şöyle söyler:
Iyâz bin Hilâl veya Hilâl bin Iyâz, Ebü SaİD-ı Hudrî' nin râvisidir. Kendisinin râvisi de Yahya bin Ebi Kesir' dir. İbn-i Hibban sıka râviler bahsinde demiştir ki: Doğru olan ismim Iyâz bin Hilâl' dır.
Müellifin" üçüncü senedindeki Iyâz bin Abdillah ise başka bir zattır. Bu da Ebû Said-ı Hudrî ve Ebû Hüreyre' nin râvîsidir. Sikadır. (Hulasa Sah. 301)
Sindi diyor ki: Kişilerin abdest bozarken birbirleri ile konuşmaları ve yek diğerinin avret mahalline bakmaları bu hadîsle yasaklanıyor. Ancak abdest bozmakta olan kişinin abdest bozmakla meşgul olmayan şahıslarla da konuşmasının yasaklığı bu hadîsten
anlaşılıyor mu? Eğer hadiste yasağın dönüm noktası kişinin abdest bozması vaziyeti ise, bu da yasaktır. Maksad, bu halde kimse ile konuşmamaktır. Abdest bozma yerinde genellikle abdestini bozanlar bulunduğu için hadiste özellikle bunların birbirleri ile konuşmaları yasaklanıyor. F unların başka kimselerle de konuşmaları aynı durumdadır.
Abdest bozma yerinde birbirlerinin avret mahalline bakmaları çok çirkin bir şey olduğu için takbih maksadı ile zikredilmiştir. Bilindiği gibi yalnız abdest bozarken değil, her yerde ve her durumda kişilerin birbirlerinin avret mahalline bakmaları haramdır. (Dinen caiz görülenler müstesna).
Hanefi ve Şafiî mezheblerine göre abdest bozarken her hangi bir kimse ile konuşmak mekruhtur. Ancak zaruret halinde meselâ gözü görmeyen bir kimsenin tehlikeyle karşılaşması hâlinde onu uyarmak için konuşmak mekruh değil, bilâkis icabında vacip olur.[113]
Üçüncü senedde ise Muhammed bin Hamîd, Ali b. Ebî Bekir, Süfyân-i Sevrî, İkrime b. A m -mâr, Yahya b. Ebi Kesir ve Iyâz bin Abdillah bulunur. [114]

25 — Durgun Suda Küçük Abdest Bozmaktan Nehiy Babı

343) Câbir (Radtyallâhü ank)'dtn rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) durgun suda küçük 1 abdest bozmayı yasakladı."

344) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) den rivayet edildiğine göre, kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sakın hiç biriniz durgun suda küçük abdest bozmasın.»"

345) Ibn-i Ömer (Radıyaltâhü anhilmâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sakın hiç biriniz birikmiş suda küçük abdestini bozmasın.[115]

Üç Hadisin İzahı

Durgun suda küçük abdesti bozmayı yasakhyan bu hadîslerin metinleri aynı mânâyı ifade ederler. Lafızlarındaki farklılık mânâya tesir etmez.Buharı ve Müslim' deki rivayette: tâbiri bulunur ki; o da «Durgun suda- diye açıklanmıştır.
Müs1im'in Taharet Kitâbı'nın 27'nci babında rivayet edilen benzer hadîsin açıklaması bahsinde Nevevî ezcümle şöyle der:
«Durgun suda küçük abdest bozmak hakkında, konan bu yasak bâzı sular için haram, diğer bir kısım sular için de kerâhat mânâ-smdadır. $öyle ki:
1. Akan çok su içinde küçük abdesti bozmak haram değildir.Çünkü yasak, durgun suya aittir.Fakat akan ve çok olan su içinde küçük abdesti bozmaktan sakınmak daha iyidir.
2. Akan su az ise; arkadaşlarımızdan bir cemaate göre içinde işemek mekruhtur.Fakat muhtar kavle göre haramdır.Çünkü Şafiî ve başka müctehidlerin mezheplerine göre o su necis olmuş olur, kirletilmiş olur. Başka adamlar o suyu temiz sanarak kullanabilir ve aldatılmış olabilirler.
3. Eğer su durgun ve çok ise arkadaşlarımıza göre içinde işemek mekruhtur, haram değildir.Eğer haramdır demiş olsaydı isabetli olmaktan uzak sayılmazdı.Çünkü muhakkik âlimlere ve usûl-cülerin ekserisine göre yasaklama haram kılınmayı gerektirir.Ayrıca yasaklama nedeni olan kirletme burda da mevcuttur. Yasaklamanın diğer nedeni olan necis etme hususuna gelince, eğer işeme ile bu suyun evsafı değişmiş ise necis sayılması, icmâ ile sabittir.Ebû Hanîfe ve ona muvafakat eden âlimlere göre bir tarafı hareketlendirildiği takdirde karşı tarafında da hareket görülen su, içine necasetin düşmesi ile pis olmuş olur.
4. Durgun ve az su içinde abdest bozmaya gelince, arkadaşlarımızdan bir cemâate göre mekruhtur. Fakat doğru ve muhtar olan kavle göre haramdır. Çünkü, karışan sidik, onu necis eder, kullanılmaz hale sokmakla mal olmaktan çıkarır, bilmeden başkasının onu kullanıp aldanmasına sebep olur.
Âlimler demişler ki suda büyük abdesti bozmak küçük abdesti bozmak gibidir, hattâ daha çirkindir. Bir kab içinde abdesti bozup onu su içine dökmenin hükmü de su içinde abdest bozmak hükmü gibidir. Keza, bir su kenarında küçük abdest bozmak suretiyle sidiğin akıp suya karışmasına sebebiyet vermenin hükmü de aynidir. Bütün bunlar mezmum,çirkin ve yasaklanan kötü şeylerdir. Hattâ âlimler, su yollarında ve suya yakın yerlerde suya kanşmasa bile abdest bozmayı mekruh görmüşlerdir. Çünkü Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) su yollarında abdest bozmayı yasaklamıştır. (328 nolu hadise müracaat). Sonra bu pisliğin suya karışması tehlikesi vardır. Bir de gelen geçenlere eziyet verilmiş olur.» [116]

26 — Sidik Hakkında Teşdîd Babı

346) Abdurrahman bin Hasana [117] (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (bir defa) elinde bir daraka[118] bulunduğu halde bize-çıkıp geldi. (Bu arada) elindeki kalkanı siper yaparak oturdu ve ona doğru dönüp küçük abdestini bozdu. Orada bulunanların birisi: O'na bakınız kadın gibi küçük abdestini bozuyor, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu duydu da bunun üzerine şöyle buyurdu:
-Sana yazıklar olsun! Benî İsrail'in sahibinin başına geleni bil-medin mi? Onlara sidik isabet ettiği zaman, sidiğin dokunduğu yeri makaslarla keserlerdi (çünkü şeriatları bunu gerektirirdi). Sonra Benî İsrail'in sahibi, onları, kesmek,işinden menctti. Bunun neticesinde kabrinde tazib edildi.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize EbîLHatim, ona Ubeydul-lah bin Mûsâ, ona El-A'meş (Radıyallâhü anhümKden rivayetle aynı hadîs metnini zikretti.» (Yani el-A'meş'ten sonra- ikinci bir se-nedle de hadis, müellife rivayet edilmiştir. [119]

İzahı

Sidik damlalarından şiddetle kaçınmanın gereğine ait hadîsler için açılan bu bâb'ın ilk hadîsinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küçük abdestini bozması için halkın gözünden gizlenmek ve üzerine sidik damlalarının sıçramasından sakınmak isteği ile elindeki kalkanı kendisine siper yaptığı, sipere doğru oturup su döktüğü ifâde ediliyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m edep ve haya örneği olan bu davranışını kadınların davranışına benzetmek suretiyle ayıplayan şahsın münafıklardan olduğu söylenmiştir. Bu şahıs, Resül-i Ekrem'in koyduğu bir mârufu (Fi'li sünnetini) kınamak suretiyle nehiy etmiş olduğu için mârufu nehiy eden Benî İsrail'in sahibine benzemiş olur. Sindi diyor ki: Rivayetlerin tetkiki, bu şahsın münafıklardan olmayıp mü'minlerden olduğu ihtimaline ağırlık veriyor. Mü'min olan bu şahıs, alışkın olduğu câhi-liyet âdetine muhalif gördüğü bu duruma hayret etmiş ve yeni müs-lüman olduğu için hayret ettiği durumun değerini kavrıyamadığı için bu sözü söylemiş olmuştur.
Hadîsin «Kadın gibi küçük abdestini bozuyor» fıkrasındaki benzetme ile ilgili olarak da Sindî şöyle söyler:
Nevevi'ye göre bu benzetme, halkın gözünden gizlenmek bakımındandır. Çünkü Araplar, erkeklerin abdest bozarken gizlenmelerinden hoşlanmazlardı ve gizlenmenin erkeklerin onuruna yakışmadığını sanırlardı.
Bahis konusu benzetmenin küçük su dökerken oturmak bakımından olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bazıları da: Hem oturmak hem de gizlenmek hususu benzetme yönünü teşkil eder, demiştir.
Arapların âdeti küçük abdesti ayakta bozmak idi. Onların oturarak su dökmeyi yadırgadıkları bâzı rivayetlerde belirtilmiştir.»
Hadisin: «Onlara sidik isabet ettiği zaman sidiğin dokunduğu yeri- fıkrası... ile ilgili olarak Sindi diyor ki: «Sidiğin dokunduğu yer elbiseden olduğu takdirde o yeri makasla keserlerdi. Bu yer elbiseden olsun bedenden olsun keserlerdi, diyenler de vardır. Bu kesmek işi şeriatlarının bir emri idi. Onların sahibi, kendilerini bu mâruf (dinî vecibe) den nehiy ettiği ve bevilden kaçınmalarını engellediği için kabir azabına müstahak oldu... Peygamberlerin küçük abdest bozma âdabım yadırgayarak bundan nehiy edenin durumu onun nehyine benzer, dolayısıyla ta'zibine sebep olabilir.

347) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâyden şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) yeni iki kabrin yanından geçti ve :
Şüphesiz bu iki kabir sahibi tazib ediliyorlar. Hem de muaz-zeb olmaları büyük bir şeyden dolayı değildir. Bunlardan birisi sidikten sakınmazdı, diğeri ise koğuculuk ederdi.»"

348) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen ResüluIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur:
«Kabir azabının ekserisi sidik(ten sakınmamak)tan dolayıdır.[120]

349) Ebû Bekre (Radtyallâhü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki kabrin yanından geçti ve!
«Gerçekten bunlar azab edilmektedir. Azabları da büyük bir şeyden dolayı değildir. Bunların birisi sidik (ten sakınmadığı) için tazib ediliyor. Diğeri ise gıybet (ettiği) için muazzebtir.[121]
İbn-i Abbâs' tan rivayet edilen (347 nolu) hadîs Buhâ-rî ve Müs1im'de daha uzun metinle rivayet edilmiştir. Müslim'in «Bâbu Necâseti'1-Bevl...» bölümünde rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yapan Nevevî ezcümle şöyle söyler:
"Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir.» fıkrasına gelince, Buhârî' nin Edeb kitabının En-Nemî-me bâbmdaki rivayeti şöyledir:
= «Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir. Halbuki o şey aslında büyük (günah)tır...» Buhar î' nin Vudû kitabındaki rivayetinde de fıkra şöyledir:
= «Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir. Bilâkis o şey şüphesiz büyük (günah)tır...» Anılan kabir sahiplerinin tazibine sebep olan suçun büyük olduğu, Buhan' ninbu iki rivâyetindeki; cümlesi ile sabittir. Bu duruma göre hadîsin;
= «Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir...» fıkrasının tevili gerekir. Âlimler bu hususta iki tevil zikretmişlerdir :
Birinci tevil: Kabir sahihleri bu suçun büyük olmadığım sanmışlardı.
İkinci tevil: Bu suçtan sakınmak kabir sahihleri için büyük bir sorun değildi. Rahatlıkla bu suçtan uzak kalabilirlerdi. Merhum Kadı Iyâz şu üçüncü tevili de nakletmiştir: Azablanna sebep olan suç büyük günahların en büyüğü değil idi. Bu son tevile derim ki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu söz ile maksadı halkı sakındırmaktır. Yani kimse sanmasın ki tazib ancak en büyük günahlardan dolayıdır. Çünkü tazib başka günahlar yüzünden de olabilir.Nitekim işte oldu.
Bu iki suçun büyük günahlardan olduğunun sebebine gelince, sidikten sakınmamak, namazın bozulmasını gerektirir. Kılman namaz kılınmamış sayılır. Bu nedenle sidikten kaçınmamak büyük günahtır. Koğuculuk ve fesatlık ise en çirkin şeylerdendir. Bilhassa bunu itiyad haline getirmek çok kötü bir şeydir. Kabir sahibinin bu çirkin şeyi defalarca işlediği hadisin: «Koğuculuk ederdi» tâbirinden anlaşılır.
Buhâri ve Müslim'in rivayetinde hadis metninin devamında râvî İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh) şöyle buyurur:
«... Sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taze bir hurma dalını istedi. Getirilen dalı ikiye bölerek bu iki kabir üzerine birer parça dikti. Bunun hikmeti sorulunca da Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bu dallar yaş kaldığı müddetçe azablarının hafif kılınacağı umulur» diye cevap verdi.»
Kabir üzerine yaş hurma dallarının bırakılmasının hikmetine gelince âlimler şöyle yorumlamışlar: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir sahipleri için şefaat dilemiş ve bırakılan dallar ku-ruyuncaya kadar azablarının hafif kılınması kabul edilmiştir.
Konan dallar kuruyuncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabir sahihlerine dua etmesi muhtemel olup bu nedenle azablarının bu sürece hafifletilmesi umulmuştur, diye~yorum yapılmıştır.
Bâzı âlimler de dallar yaş durdukça teşbih ederler, kuru dal ise teşbih etmez, diye yorumda bulunmuşlardır.
Nitekim,Ve hi- bir varlık yoktur ki O'nu hamd ile teşbih etmesin...» buyurulmuştur.[122] Müfessirlerin çoğu böyle yorumlayarak demişler ki: Âyette geçen şeyden maksad yaşıyan şeydir. Her şeyin yaşaması kendisine özgü bir tarzdadır. Ağaç kurumadıkça, taş kesilmedikçe yaşarlar. Fakat muhakkik olan müfessir ve başka âlimler âyetteki Şey kelimesine yaşama kaydını koşmamışlardır. Buna göre yaş, kuru her şey Allah'ı teşbih eder. Her şeyin Allah'ı teşbih ediş tarzı hususunda iki görüş vardır. Bir görüşe göre her şey bir eser olup sânii (yapıcısı) na delâlet eder. Hâl lisanı ile Allah'ı teşbih ve tenzih eder. Yani her türlü eksiklerden pâk ve nezih olduğuna delâlet eder. Muhakkik âlimlerce desteklenen diğer görüşe göre yaş ve kuru her şey hakikaten Allah'ı teşbih eder. Allah Teâlâ taş hakkında:*Ve şüphesiz taşlardan öylesi bulunur ki, Allah korkusundan aşağıya düşüverir»...
[123]buyurmuştur.
Cansızların duygu sahibi kılınması aklen mahal değildir. Bu durum nass ile bildirilince ona dönülür.

Âlimler bu hadîse dayanarak kabir yanında Kur'ân-ı Kerim ' i okumayı müstahap sayarak demişler ki: Yaş hurma dalının teşbihi ile azabın hafifletilmesi umulurken Kur'an tilâveti ile azabın tahfifi daha çok umulmaya değer. Buhâri' nin beyânına göre Ashab'dan Büreyde bin El-Hasib El-£s1smi (Radıyallâhü anh), kabrine yaş olan iki hurma dalının konmasını vasiyet etmiştir. [124]

Hadîsten Çıkarılan Serî Hükümler

1. Kabir azabının varlığı isbat ediliyor. Hak ehlinin mezhebi de budur. Mutezililer buna inanmazlar.
2. Sidik damlaları necis (pis) tir.
3. Koğuculuk ağır günahlardandır.
Nevevi (Rahimehüllah)'nin verdiği izah burada bitti.[125]

27 — Küçük Abdest Bozarken Kendisine Selâm Verilen Adamın Durumunun Beyânı Babı

350) EI-Muhâcir bin Kunfuz bin Umeyr bin Cuz'ân (RadtyaÜâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdestini bozarken ben yanına varıp selâm verdim O, selâmımı hemen almadı. (Abdest aldıktan sonra selâmı cevapladı) ve abdestle meşguliyetini bitirince şöyle buyurdu:
«Senin selâmını (hemen) almama yegane mâni, benim o esnada abdestsiz olmam idi.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme'de; Ebû Hatim, El-Ensâri, Sald bin Ebi Arûbe... senedi ile bu hadisi rivayet etti. [126]

İzahı

Hadisin; «O, abdest alırken» cümlesini «O, küçük abdestini bozarken» diye terceme ettik. Çünkü Nesei ve Ebü Davud'un rivayetinde; «O, küçük abdestini bozarken» diye geçer. İbn-i.Mâceh de hadîsi bu bâb'a almakla aynı yoruma işaret etmiş sayılır. Bu bâb'ta geçen diğer hadişlerde de cümlesi geçmektedir.
Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdestini tamamladıktan sonra selâm alıyor ve abdestsiz olduğu nedeni ile selâm almadığını belirtiyor. Abdest bozmakla meşgul iken selâm almayışı tabîîdir. Ancak bu meşguliyetten sonra ve henüz abdest almadan selâm alması beklenirken Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellsm) bu arada selâm almayışının nedenini bildirmekle mazeretini beyan buyurmuş oluyor ve böylece selâm verenin gönlünü de hoş etmiş olmakla güzel ahlâk örneğini vermiş oluyor. [127]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1. Abdest bozarken selâm almak veya başka türlü Allah'ı zikretmek mekruhtur.
2. Abdest bozarken selâm verilen kişi, işini bitirdikten sonra selâm alabilir.En faziletlisi abdest aldıktan sonra selâm almasıdır.

351) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdest bozarken; bir adam O'nun yanından geçti ve O'na selâm verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onun selâmını hemen almadı. Abdest bozma işinden boşalınca iki elini toprağa vurup teyemmüm etti ve bundan sonra adamın selâmını aldı.[128]

İzahı

Ebû Dâvüd, bu hadisi Taharet kitabının 8'inci babında îbn-i Ömer' den az bir metin değişikliği ile rivayet etmiştir. Mânâ yönünden iki rivayet arasında bir fark yoktur. Ebû Dâ-vûd'un Sünen'inin şerhi El-Menhelde hadîsin açıklaması yapılırken şöyle söylenir:
«Resûî-ı Ekrem'in yanından geçen zât Ebu'l-Cüheym Abdullah bin El-Hâris' tir. Nitekim î m a m Şafii, E1-Arec tarîki ile yaptığı rivayette bunu belirtmiş ve Mişkâtü'l-Masâbih yazarı da Teyemmüm babında rivayet ettiği hadîste bu zâtın Ebü'l-Cüheym olduğunu açıkça belirtmiştir. E1-Ba-ğavî, bu hadîsi Şerhu's-Sünne'de rivayet ederek hasen olduğunu ifâde etmiştir.
Selâm, Allah'ın adlarından olduğu için abdest bozma hâlinde bunu dil ile söylemeyi hoş görmeyen Resûl-i Ekrem o esnada susmuştur. Kazâ-i hacetten sonra da abdestsiz olduğu için yine selâm almamıştır. Ancak teyemmüm edince selâm almıştır. [129]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Selâm almak gibi aslında vacip olan zikir bile kazâ-i hacet esnasında mekruhtur.
2. Müslüman, bu durumdaki kimseye verdiği selâmın karşılığında selâm almaya müstahak değildir. Neden benim selâmımı almadın? diyemez.Resûl-i Ekrem'in teyemmüm alıp adamın selâmını alışı O'nun örnek ahlâkının bir eseridir; Vacip değildir. Âlimlerin çoğuna göre bu halde zikirle meşgul olmak tenzihen mekruhtur. Bâzılarına göre ise tahrimen mekruhtur.
3. Abdestsiz olarak selâm almak caiz ise de en faziletlisi ab-destli olarak selâm almaktır.
4. Bâzı Hanefî âlimleri buna benzer hadîslere dayanarak su bulunduğu halde mendup abdest yerine teyemmüm yapılabileceğini söylemişlerdir.Nevevi bu hadîsin şerhinde:«Resûl-i Ekrem su bulamadığı için teyemmüm etmiştir, diye yorum yapılır.Çünkü su varken ve kullanmaya mâni bir hâl yok iken teyemmüm yapılamaz. Hattâ (yine su varken) farz olan namaz vaktinin çıkması ve kazaya kalması tehlikesi bile olsa yine teyemmüm yapılamaz. Bu hususta cenaze namazı, bayram namazı ve benzerî namazlar arasında bir fark yoktur. Cumhur'un görüşü budur» demiştir.Nevevî'nin bu sözü taharetin şart olduğu ibâdetlere mahsustur. Selâm almak için taharet şart olmadığı için su varken bile teyemmüm yapılabilir, denilebilir.
5. Nevevi'nin beyan ettiği gibi gerektiğinde farz ibâdetler için teyemmüm yapıldığı gibi nafile namazlar, tilâvet ve şükür secdesi,Kur'an'ı ellemek ve benzen faziletler için de teyemmüm yapmanın caiz olduğu, bu hadîsten anlaşılıyor.Cumhur'un görüşü de budur».

352) Câbir bin Abdi\\ah(Radıyaltâhü an/tümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdestini bozmakta iken bir adam O'nun yanından geçti ve O'na selâm verdi. Re-sûl-i Ekrem biraz sonra adama şöyle karşılık verdi:
«Buna benzer hâl üzerinde beni gördüğün zaman sakın bana selâm verme. Çünkü sen şunu yaparsan (selâm verirsen) şüphesiz ben senin selâmını almıyacağım.[130]

353) îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dzn rivayet edildiğine göre söyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük su sökerken bir adam O'nun yanından geçti ve O'na selâm verdi. (Fakat) Resûl-i Ekrem onun selâmını almadı.[131]

28 — Su İle Îstincâ Babı

354) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'nm şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i büyük abdestini bozup da su ile taharetlenmeden (heladan) çıktığını katiyyen görmedim. [132]

İzahı

Sindi bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle söyler: Tirmizi'de Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet edildiğine göre kendisi: «Ey kadınlar, eşlerinize su ile taharetlenmelerini siz söyleyiniz. Çünkü ben erkeklere bunu söylemekten utanıyorum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su ile taharetleniyordu» demiştir. Tirmizi bu hadisi naklettikten sonra hadîsin hasen sahih olduğunu ve ilim adamlarının taamülünün böyle olduğunu, yalnız taş ile istincâyı caiz görmekle beraber su ile yıkanmayı tercih ettiklerini söyler.

355) Ebû Süfyan [133] (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine gÖ-re şöyle söylemiştir
Bana Ebû Eyyûb El-Ensârî, Câbir bin Abdillah ve Enes bin Mâlik (Radiyallâiiü anhüm) haber verdiler ki şu âyet nazil oldu.
«...Orada (=Kuba mescisinde) pisliklerden iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böyle çok temizlenenleri sever.»
(Tevbe sûresi, âyet, 108),
Ve Resûlullah CSaîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Ensâr otpluiuğu! Temizlik hakkında şüphesiz Allah sizi övdü. (Yukarıda meali verilen âyeti indirdi) Sizin övgüye lâyık temizliğiniz nedir?» buyurdu.
Onlar da:
Biz namaz için abdest alırız. Cünüplükten dolayı boy abdesti alırız ve (abdest .bozunca) su ile taharetleniriz, diye cevap verince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte budur temizliğiniz. O halde bu temizliğe sımsıkı sarılınız.» buyurdu.[134]

356) Aişe (Radiyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mak'admı üç defa yıkardı. İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhümâ) dedi ki: «Biz (de) bunu yaptık ve bunu hem deva hem de temizlik bildik.
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hâtîm ve IbFâhim bin Süleyman el-Vâsıtî'nin dediklerine göre kendilerine Ebû Naîm ve Ebû Naîm'e de Şerik (kendisinden önceki mezkûr râviler senedi ile) hadîsi rivayet etmiştir.[135]

İzahı

Sindî'nin beyanına göre imam Ebû Hanif e: «Ben Câbir El-Ca'fi' den daha yalancı kimse görmedim» demiştir. Başka zatlar da Câbir'i tekzib etmişlerdir.
Bu hadîse göre gözle görülen necasetten taharet için üç defa yıkamak kâfi görülüp pisliğin eserinin kalması mahzurlu değil ise de fıkıhçılar bu hadîsi terketmişlerdir. Çünkü senedi zayıftır. Gözle görülen necasetten taharet için necasetin giderilmesi gerekir.

357) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre Re-lûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kubâ halkı hakkında:Orada pisliklerden iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böylece çok temizlenenleri sever.» [136]âyeti indi.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Onlar (Kubâ ehli) su ile tahâretlenirlerdi. Bu nedenle onlar hakkında bu (övücü) âyet indi.[137]

İzahı

Bu bâbta zikredilen hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in su ile taharetlendiğini ve 16'ncı bâbta geçen hadisler de" O'nun taşlar ile istincâ ettiğini isbat etmektedir. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taşla istincâ ve su ile hatâretlen-meyi beraber yapıp yapmadığı hususu ihtilaflıdır. Bununla beraber âlimlerin cumhuruna göre önce taş ile istincâ edip bunun arkasında su ile taharetlenmek efdaldır. Su veya taş ile temizlenmek isteyen kimse suyu tercih etmelidir. Mamafih yalnız taş ile veya yalnız su ile istincâ etmekle yetinmek de caizdir.
Tevbe sûresinin 108'inci âyeti ile övülmeye mazhar kılındığı burdaki 357 nolu hadîsle bildirilen Kubâ halkının taharetlenmelerine gelince, buna ait rivayetlerin çoğunda onların su ile taharetlendikleri belirtilmekle yetinilmiştir. Yani onların sudan önce taşla istincâ ettikleri durumu belirtilmemiştir.Bezzâr'm Müsned'inde beyân ettiği bir sened ile İbn-i Abbâs CRadıyallâhü anh)'-den yapılan bir rivayete göre Kubâ halkı taş ve su ile birlikte tahâretlenirlerdi. Nevevi, İbnü'r-Rif'at ve El-Muhıbbü't-Tabarî Kubâ halkının yalnız su ile taharetlendiklerine dâir rivayetlerin sıhhatli olduğunu ve diğer rivayetlerin sahih olmadığını söyleyenlerdendirler.
357 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anlı)'in hadisini Ebû Dâvûd «Taharet» kitabının başında ve Tirmizi'de «Tefsir» bahsinde rivayet etmiştir.
355 nolu hadîsin : «Ey Ensâr topluluğu!» hitabı ile ilgili olarak Sindi der ki burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'in Ensâr'a hitabetmesi Muhacirlerin çoğunun taş ile istincâ etmekle yetindiklerine delâlet eder.
Süneni Ebî Davud'un şerhi El-Menhel müellifi de Taharet kitabının su ile istincâ babında açıkladığına göre Ashâb-ı Kirâm'dan Huzeyfe bin El-Yemân, İbn-i Ömer, ve İbn-i Zübeyr su ile istincâ etmezlerdi.
Kubâ. Medine-i Münevvre'ye çok yakm bir dür. Hicrette Resûl-i Ekrem burada bir kaç gün kalmış ve İslâm'd ilk mescid burada inşa edilmiştir. Bu mescidin fazileti hakkında mi teaddit hadisler de vardır.Nesei' nin Sehl bin Hanif'de rivayet ettiği bir hadîste Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
«Kim çıkıp Kubâ mescidine varsa ve orada iki rek'at namaz ki sa bir ömre kadar sevap kazanır.»
Tirmizi hariç diğer Kütüb-i Sitte'de İbn-i Ömer(Ri dıyallâhü anh)'den rivayet edilen diğer bir hadîse göre Resûl-i Ekreı her Cumartesi günü yaya veya binerek Kubâ mescidi] ziyaret eder ve içinde iki rek'at namaz kılardı. Müellifin 1411, 14] nolu hadîsleri bu mescidin fazileti hakkındadır. [138]

29 — Îstincâ'dan Sonra Elini Toprağa Sürenin Beyânı Babı

358) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)den rivayet edildiğine göre şö> le söylemiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdestini boa duktan sonra bir kaptaki su ile taharetlendi ve bundan sonra d; elini toprağa sürdü."

359) Cerîr (bin Abdillah EI-Bicîî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ağaçlığa girip ab-destini bozdu ve biraz sonra Cerîr O'na deriden mamul bir kap su götürdü. ResûH Ekrem o sudan taharetlendi ve elini toprağa sürdü. [139]

İzahı

Birinci hadîste geçen «Tevr» kelimesi bakır veya taştan mamul olup su içmek, yemek yemek ve abdest almak için kullanılan kaba denir.
İkinci hadisteki îdavet ise deriden mamul su kabıdır.
Ebû Dâvûd ve Neseîde aynı mânâyı ifade eden ve lafız bakımından az farklı hadisi rivayet etmişlerdir.
Sindî diyor ki Resül-i Ekrem'in taharetlendikten sonra elini toprağa sürmesi, ümmetine öğretmek ve temizlikte titizlik içindir. Hoşlanılmayan bir kokunun izinin dahi kalmaması için ümmetinin temizlik hususunda azami gayreti göstermelerini bu hareketi ile istemiş oluyor. Yoksa mübarek elinden pis bir kokunun eserinin kalmaması için böyle yapmış değildir. Çünkü bilindiği gibi Resûl-i Ekrem'in vücudundan çıkan maddeler tahırdı ve pis koku yoktu. [140]

30 — Yemek Ve Su Kabının (Üstünü) Örtmek Babı

360) Câbir (Radtyallâhü anh)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eskıyâ (= su, süt ve benzerleri için deriden mamul kablarîmızın ağzını bağlamamızı ve kablarınuzın Cüstünü) örtmemizi emretti."

361) Âişe {Radıyallâhü anhû)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için üstü örtülü 3 kabı akşamdan hazırladım. Birisi abdesti için, birisi misvakı için, diğer kab da içme suyu için.[141]

İzahı

Sindi de diyor ki misvak abdest alındığı zaman kullanıldığı cihetle abdest için hazırlanan su kabından ayrı olarak misvak için de bir kabın hazırlanması akla uzak sayılabilir.

362) İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi abdest suyunu kimseye hazırlatmazdı (veyahut) abdest almada kimseden yardım istemezdi. Verdiği sadakasını da kimseye bırakmazdı. Bizzat kendisi verirdi.[142]

İzahı

Hadîsin metninde;kelimesinin iki şekilde okunması mümkündür. Eğer Tahûr okunursa abdest suyu. mânâsını ifade eder ve fıkranın tercemesi:
«ResüluUah abdest suyunu kimseye hazırlatmazdı.» demektir.
Şayet bu kelime Tuhûr olarak okunursa abdest almak demektir. Fıkranın mânâsı da şöyle olur:
"Resûlullah abdest aldığında kimsenin ona yardım etmesini ve eline su dökmesini istemezdi."
Sindî bu iki ihtimali belirttikten sonra diyor ki: «Yani abdest suyunu hazırlamak veya abdestte eline su dökmek gibi işler için kimseye emretmezdi. Halkın kendi arzuları ile bu hizmetleri ifâ etmeleri ve Resülullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in buna mâni olmaması bu hadîse aykırı düşmez. Cerîr, Enes ve başka Sahâbîlerin O'nun için taharet suyunu hazırlamaları ve Muğire bin Şu'be' nin O'nun eline su dökmesi bu kabil işlerdendir.»
360 nolu hadîste deri ve benzeri maddelerden mamul içecek kab-lannın ağızlarının bağlanması ve diğer kabların üstlerinin örtülmesi yolunda Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in verdiği emrin hikmet ve önemi izahtan varestedir. [143]

31 — Köpeğin Yalamasından Dolayı Kabı Yıkama Babı

363) Ebû Rezîn (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Ben Ebû Hüreyre (Kadıyallâhü anh) 'ı, eliyle alnına vurarak şöyle söylerken gördüm:
— Ey Irak halkı! Siz zan ediyorsunuz kî sizler için sevap ve ecir, benim için de günah hasıl olsun diye ben Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) üzerine yalan söylüyorum. Ben Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken (bizzat) şüphesiz işittiğime şahadet ederim:
«Köpek, birinizin kabını yaladığı zaman o (kabı) yedi defa yıkasın.»"

364) Ebû Hüreyre (Radtyaltâkü anh)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir : Şüphesiz Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Köpek, birinizin kabını yaladığı zaman o (kabı) yedi defa yıkasın.'»"

366) İbn-i Ömer (Radıyallâhü atthümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Köpek sizden birisinin kabım yaladığı zaman o (kabı) yedi defa yıkasın. [144]

Bu Babtaki Hadîslerin İzahı

Bu bâbta iki ayrı senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen, yine ayrı ayrı senedlerle Abdullah bin El-Muğaf f el' den ve Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâVdan rivayet edilen hadis-i şerif, köpeğin, diliyle bir şey yaladığı kabın yedi defa yıkatılmasım emreder.Buha-rî, Müs1im ve Ebû Dâvûd da Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir. Abdullah bin El-Muğaffel (Radıyallâhü anhümâ) 'in hadîsini ise Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed, Darekutnî, Tahâvî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Bütün rivayetlerde yedi defa yıkama emri bulunmaktadır. Ancak hangi defasında suya toprak karıştırılacağı hususunda değişik rivayetler vardır.Müslim ve Ebû Davud'un bir rivâyetinde; «tik defası topraklı su ile...
ruluyer. Bunlardaki diğer bir rivayet îbn-i Mâceh'deki rivâ yet gibi «Sekizinci olarak topraği
bulanmış su ile yıkayınız» şeklindedir.Ebü Dâvûd1 un sahil olan diğer bir rivayetinde ise; Yedinci defi topraklı su ile...» tabiri vardır.Ebû Dâvûd'un şerhi El-Men hel'de beyan edildiğine göre Tirmizi,El-Bezzâr ve Şafiî"nin sahih bir rivayetinde ise; «İlk veya sonuncu defa topraklı su ile...» ifadesi bulunur. Bezzâr'm başka bii
rivayetinde ise; Yedi defanın birisi topraklı su ile...» tabiri bulunur.
Müs1im'in şârihi Nevevî,Taharet kitabının konuya ilişkin 26'ncı babında ezcümle şöyle söyler:
«Bey haki ve başkaları (yukarıda belirtilen) bu rivayetlerin hepsini nakletmişlerdir. Bu rivayetlerin değişik oluşu gösteriyor ki; şart olan husus, yıkamaların birisinde suyun topraklı olmasıdır. Topraklı suyun birinci veya sonuncu defada kullanılması şart değildir.
«Sekizinci olarak toprağa bulanmış su ile yıkayınız» rivayetine gelince bizim mezhebimiz (Şafii mezhebi) ve Cumhûr'un mezhebi de budur ki: Bu fıkradan murad «Onu yedi defa yıkayınız. Bu defaların birisinde suya toprak karıştırılmış olsun. Toprak sanki sekizinci yıkama yerini tutarcasına ona sekizinci ismi verilmiştir.»
Ebû Davud'un Sünen'inin şerhi El-Menhel'de verilen bilgiye göre Hasan-ı Basrî ve bir rivayete göre Ahmed bin Hanbe1 hadisin zahiri ile hükmederek yedi defa safi su ile yıkatıldıktan başka sekizinci defa toprakla bulanmış su ile yıkatıl-ması gerekir, demişlerdir.
Nevevî aynı bâbta daha sonra şunları belirtir:
«Bizce köpeğin, dili ile bir kabtan sıvı bir madde alması ile köpeğin her hangi bir parçasının dokunması arasında bir fark yoktur.
Yani köpeğin sidiği, pisliği, kanı, teri, kılı, salyası veya her hangi bir tarafı temiz bir şeye dokunurken dokunan ve dokunulan şeylerden birisinde ıslaklık bulunursa aynı şekilde birisi toprakla bulanmış olmak kaydı ile yedi defa temiz su ile yıkamak gerekir.
Bir köpeğin defalarca veya birden fazla köpeğin anlatılan şekilde dokundukları bir kabı temizlemek için arkadaşlarımızın üç görüşü vardır : En sıhhatli görüşe göre hepsi için yalnız yukarda belirtildiği gibi yedi defa yıkamakla kab temizlenmiş sayılır. (Diğer görüşleri buraya almayı gerekli görmüyorum.)
Köpeğin dokunduğu kab başka nedenle de necis olmuş olsa bile yedi defa yıkamakla kab temizlenmiş olur. Yâni diğer necaset için ayrıca yıkamak gerekmez.
Toprakla bulanmış su ile yıkamak yerine sekizinci defa safi su ile yıkamak veya o kabı büyük bir göle batırıp yedi defa yıkamak için gereken süre kadar su içinde bekletmek en kuvvetli kavle göre kâfi sayılmaz.
Yine en sıhhatli kavle göre toprak yerine sabun ve benzeri temizleyici bir maddeyi kullanmak yeterli değildir.
Kullanılacak toprağın temiz olması gerekir.
Köpeğin necis ettiği ıslak bir madde başka bir maddeye arada ıslaklık varken dokunursa dokunduğu maddenin de aynı şekilde yedi defa yıkanması gerekir.
Köpeğin dokunduğu madde sıvı değil de donuk yağ gibi katı halde ise, dokunulan yeri ve etrafını iyice oymak suretiyle atmak gerekir. Kalan kısım temiz sayılır.
Köpek beslemek mes'elesine gelince: İhtiyaç olmadan sırf hoşlandığı veya böbürlendiği için kişinin köpek beslemesi haramdır. Ziraat, av. hayvancılık ve evleri korumak için ise caizdir.»

Hanefi âlimleri köpeğin salyası ile görülmeyen diğer necasetler arasında bir fark yoktur, diyerek üç defa yıkamayı kâfi görmüşlerdir. Onlar yedi defa yıkamaya âit hadis'i mendubluk anlamına yorumlamışlardır. Hanefi âlimlerin bu görüşünü nakleden Ebû Davud'un Sünen'inin şerhi El-Menhel yazarı ezcümle şöyle söyler:
-Hanefi âlimleri bu hususta Ebü Hüreyre'nin 3 defa yıkamakla yetinmiş olduğuna dair Tahavi ve Darekutni'nüı mevkuf olarak rivayet ettikleri hadîsi delil göstermişlerdir. Yedi defa yıkamaya âit hadîsin râvîsi de Ebû Hüreyre olduğu için Ebû Hüreyre'nin ameli (yani üç "defa yıkaması) yedi defa yıkama keyfiyetinin neshedildiğini gösterir. Bu yollu izah, hadîsin râvisinin yorumu ve tahsisi veya neshi ile amel etmenin gerekliliğine âit Hanefi âlimlerin usûlüne uygundur. Fakat cumhur'un usûlüne uygun değildir.
EI-Menhel yazarı iki tarafın görüşünü ve delilleri ile aralarındaki mukayeseyi uzun uzun izah etmektedir. Arzu edenler onun Taharet kitabının «El-Vudû* bi-Su'ril-Kelb» babına bakabilirler.
Köpeğin su içtiği kabtaki suyun hükmü hususunda Mali ki mezhebinde 4 rivayet vardır.
1. Tabirdir.
2. Necistir.
3. Beslenmesine izin verilmiş olanın temiz, diğerinin ise necistir.
4. Evcil köpek ile yabanî olanı ayırmaktır.»
363 nolu hadîsin baş kısmında Ebû Hüreyre (Radıyal-lâhü anh) 'in Irak halkına hitaben : «Ey Irak halkı siz zan ediyorsunuz ki...» fıkrası ile ilgili olarak Sindi diyor ki Ebû Hüreyre çok hadîs rivayetinde bulunduğu için bâzı kimseler onun rivayet ettiği hadîslerin sıhhat derecesini araştırırlardı. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), kendisi hakkında bir şüpheye mahal olmadığını ifade etmek için böyle hitap etmiş olabilir. Muhtemelen onun zamanında bile bazı Küfe' liler 3 defa yıkamanın yeterliğine hükmettikleri için böyle hitabta bulunmuş olabilir. [145]

32 — Kedi Artığı İle Abdest Almak Ve Onun Hakkındaki Ruhsat Babı

367) Kebşe bint-i Kâ'b [146](Radtyallâhü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Kendisi Katâde (Radıyallâhü anh) 'in abdest alması için (bir kaba) su döktü. Kebşe, Ebû Katâde'nin bir oğlunun (Abdullah'ın) nikâhı altında idi. Bir kedi gelerek o kabtan su içmek istedi. Ebû Katâde kabı kediye doğru eğip (kolayca su içmesini sağladı.) Ben de Ebû Katâde'ye bakıp durdum. Eunun üzerine Ebü Katâde bana şöyle dedi: Ey kardeşimin kızı! Sen hayret mi ediyorsun? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Şüphesiz kedi necis (pis) değildir. (Çünkü o etrafınızda) çok dönüp dolaşan erkekler veya dişilerdendir.»" [147]

İzahı

Kebşe Bint-i Kâ'b Ebû Katâde' nin gelini idi. Abdest suyunu hazırladıktan sonra gelen kedi bu kabtan su içmek isteyince Ebû Katâde buna mâni olmamış, aksine kedinin rahatça su içmesine yardımcı olmuştur. Kebşe ise hayretle bu durumu seyredince Ebû Katâde, gelinine hitaben: *Ey kardeşimin kızı! Buna şaşıyor musun? sorusu ile şaşılacak bir şey olmadığını belirtmek istemiş ve bu husustaki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrini rivayet etmiştir. Ebû Davud'un Süneni'nin şerhi El-Menhel'de belirtildiği gibi Kebşe, Ebû Katâde1 nin yeğeni değildi. Araplar, İslâm kardeşliği noktasından hareketle bu tür hitablarda bulunmayı itiyad etmişlerdi. Ebû Katâde de bu âdete göre gelinine «Ey kardeşimin kızı!» diye hitap etmiştir.
Ebû Katâde' nin bundan sonra neklettiği Resût-i- Ekrem'in buyruğuna gelince : Bununla kedinin necis (pis) olmadığı ve müslümanlarm çevresinde dönüp dolaşan bir hayvan olup ondan ev eşyasını, kab kaçağı, elbiseleri ve benzeri şeyleri uzak tutmanın güçlüğüne işaretle temiz sayıldığı hükmü veriliyor.
Hadîsin: «...Erkekler veya dişilerdendir.» fıkrasındaki «veya» tâbiri râvinin tereddüdünü ifade eder. Yahut kedinin erkek ve dişisi arasında temiz sayılmak bakımından bir fark olmadığını ifâde için olabilir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde bu fıkra : «Erkekler ve dişilerdendir.» diye geçer.
Bu ve bunu takip eden iki hadîs kedinin ağzının temiz ve artığa nin tâhir olduğuna delâlet eder. El-Menhel, Ebû Dâvû d'un Sünen'inin Taharet kitabının «Babu Suri'l-Hırre Kedi Artığı Babı» bölümündeki ayni hadîsin açıklamasında ezcümle şöyle söyler :
Ashab-ı kirâm'm çoğu ve tabiiler kedinin ağzının temiz ve artığının tâhir olduğunu söylemişlerdir. İmamlardan Mâlik, Şafiî ve Ahmed bin Hanbel ile İshak (Radıyallâhü anhüm) de aynı şeyi söylemişlerdir. Ebû Hanîfe ve Ashabı da evcil kedinin temizliğine hükmederek hadîste temiz sayılmasının nedeninin çevrede çok dönüp dolaşması olduğu açıkça bildirilmiştir, derler.
Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre kedi necasetlerden sakınmadığı için başka su varken kedinin artığı olan suyu kullanmak tenzihan mekruhtur. Ağzının pis olduğu bilindiği zaman, meselâ: Bir fareyi yfidikten hemen sonra bir kabtan su içince onun necis olduğuna hükmedilir. Bu mes'elede Şafii mezhebinin kavli de böyledir. Diğer taraftan ağzının temiz olduğu kesin bilindiği takdirde meselâ: Büyük bir havuzdan su içtikten hemen sonra ağzını bir su kabına sokup ondan içerse kabtaki suyu kullanmakta kerahat yoktur.
Hadîs, hayvana karşı şefkatli olmanın, bilinmeyen dini hususların âlimlere sorulmasının gereğine de delâlet eder.
Hadîs, Mâlik, Ahmed, Ebû Dâvûd, Neseî, Tirmizî, Darekutnî, Beyhakî ve Daremi tarafından da rivayet edilmiştir.

368) Âişe (Radıyallâkü anhâ)7den şöyle dediği rivayet edilmiştir; Önceden kedinin su içtiği bir kabtan ben ve Resülullah CŞallal-lahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırdık.[148]

İzahı

Bu hadis de kedinin artığının temiz olup bununla abdest dahi alınabildiğine delâlet eder. Râvilerden Harise bin Ebu'r-Ricâ1*in zayıf olduğu nedeni ile isnadın zayıflığı Zevâid'de belirtilmiş ise de kendinin artığı ile Resûl-i Ekrem'in abdest aldığı Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri ve metin ile sened bakımından bu hadîsten başka olan hadîsle de sabittir. Bu rivâyetlerdeki Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin lafzı şöyledir:
= «Ve şüphesiz kedinin artığı ile Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest aldığını ben gördüm.>

369) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kedi, namazı bozmaz. Çünkü şüphesiz o, evin eşyasıncîaftdır.[149]

İzahı

Namaza duran kimsenin önünden kedinin geçmesi ile namazın bozulmadığı hadîste hükme bağlanıyor. Sebebi ise kedinin (yararlı) ev eşyasından sayılmasıdır.
Sindi diyor ki «Bir de kedinin geçmesine mâni olmanın güçlüğü var. Bu durum açık olduğu için hadîste belirtilmemiştir.Hadîsteki maksad ise, kedinin; siyah köpek, merkep ve kadından farklı olduğunu belirtmektir. Kadın da kedi gibi dâima evde bulunduğuna rağmen namaza duranın önünden geçmemesi güç bir sorun arzetmez.Yahut hadîsten maksad kedinin, köpek ve merkepten farklı oluşunu ifâde etmektir.Böyle yorum yapıldığı takdirde, kedinin zaptedilmesinin güçlük durumunu dikkate almaya gerek kalmaz.»
Hadîsin açıklaması dolayısıyle kadın, merkep ve siyah köpeğin namaza duran kimsenin Önünden geçmesi halinde namazın bozulup bozulmadığı hususuna da değinmek gerekir kanaatindeyim.
Müs1im'de Namaz kitabının 49'uncu babında Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen bir hadis'e göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
= «Kadın, merkep ve köpek (önünden geçtikleri kişinin) namazını bozarlar.»"
Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'m rivâyetindeki uzunca hadîsin bu fıkrası şöyledir:
= «Çünkü sütreye doğru durmayanın namazını, merkep, kadın ve siyah köpek bozar...»
Müslim'in sarihi Nevevi bu hadîsleri izah ederken ezcümle şöyle söyler:
«Âlimler, bunların namazı bozup bozmadığı hususunda değişik hükümler vermişlerdir: Bâzı âlimler bunların namazı bozduklarını

söylemişlerdir. Ahmed bin Hanbel (Radıyallâhü anh) : «Siyah köpek namazı bozar. Fakat kadın ve merkebin namazı bozdukları hususunda kalbimde tereddüt vardır, demiştir. Bu imamın siyah köpek hakkında kesin hüküm vermesinin sebebi, aksini bildiren bir hadisin olmayışıdır. Ama kadının geçmesi ile namazın bo-zulmadığı hakkında Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den bu hadîsten sonra Müs1im'in rivayet ettiği hadîs vardır. Keza merkebin geçmesi ile namazın bozulmadığına dâir İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den Müs1im in rivayet ettiği hadîs bu hadîsten evvel geçmektedir.
İmamlardan Mâlik, Ebû Ha.nife ve Şafii (Rahi-rrtehumullah) ve selef ile halefin cumhuru : «Ne mezkûr canlıların ne de başka hiç bir canlının geçmesi ile namaza duran kişinin na-ması bozulmaz» demişlerdir. Bunlara göre kadın, merkep ve siyah köpeğin geçmesi ile namaz bozulur hükmünün çıkarıldığı hadîsteki kelime fiilidir.Bu fiil lügatta «keser, bozar» anlamını taşıyor ise de buradaki maksad namazın bozulması değil, noksan olmasıdır. Yani namaza duran kişinin kalbi, onun önünden geçen şeylere meşgul olmakla namazdaki huzur ve huşu zedelenir.
Bâzı âlimler, bozulur diyen hadîsin;
= «Hiçbir şey namazı bozmaz. Sizin gücünüz dahilinde namazınızın önünden geçmek isteyeni defedin» hadisi ile mensuh olduğu-nu iddia etmişler ise de bu iddiaya pek rıza gösterilmemiştir. Çünkü hadislerin nesih yoluna hemen gidilemez. Ancak yek diğerine görünüşte zıt olan hadisler arasında uzlaştırma ve hepsinin geçerliliği sağlanamaz, tevili mümkün görülemez ve hadislerin hangisinin* önce hangisinin sonra buyurulduğunu bilirsek o zaman nesih yoluna gidilir. Burada hadislerin tarihlerini bilmiyoruz, hepsinin geçerliliği ve tevili mümkündür. Nitekim yukarda tevil şeklini izah ettik. Diğer taraftan nâsih olduğu iddia edilen hadîs zayıftır.»
Hanefî mezhebine ait fıkıh kitaplarında îbn-i Abdin'in «Namazı bozan şeyler» e dâir olan bâbta şöyle der:
«Namaza duranın önünden geçen şey ne olursa olsun namazı bozmaz. Zahiriye mezhebine merisub âlimlerin : «Kadın, köpek ve merkebin geçmesi ile namaz bozulur» sözleri merduttur. Keza (Hanbelî îmamı) Ahmed'in siyah köpeğe mahsus benzer hükmü de Hanefî âlimlerince kabule şayan görülmemiştir.Bu hususta delil oiarak gösterdikleri hadîs mensuhtur.»
Şafiî fıkıh kitaplarından Minhac'ın şerhi Nihâyetü'1-Muh-tac'ın «Namazı bozan şeyler- babında aynen şöyle söylenir:
«Namaza duranın önünden kadm, merkep,köpek ve benzeri bir şeyin geçmesi ile namaz bozulmaz. Sahîh-i Müslim'deki:
«Kadın, köpek ve merkep namazı keser» mealindeki hadisten mu-rad bunların namaz kılanı meşgul etmekle namazdaki huşuu kesmeleridir.[150]

33 — Kadının Abdest Suyu Artığının (Kullanılmasına) Ruhsat Babı

370) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hanımlarından birisi (Meymûne) büyükçe bir çanakta (ki sudan bir miktarla) gusletti. Biraz sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek (o sudan) gusletmek veya abdest almak istedi. Bunun üzerine hanım ı
Ya Resülullah! Şüphesiz ben cünüp idim. (Bu sudan guslettim) dedi. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Su necis olmaz buyurdu. [151]

İzahı

Hadis'i, TirmizI, Nesei, Ebû Dâvûd, Ahmed ve BeyhakI de rivayet etmişlerdir.Ebü Dâvûd, Tahâret kitabının «El-Mau La Yücnibu = Su Necis Olmaz- başlığı ile açtığı bâbta, hadîsi aynı senedle rivayet etmiştir.Yalnız burada son râvi Ebû Bekir binŞeybe iken orada bunun yerine Müsedded var.
EI-Menhel yazarı, hadisi açıklarken şöyle söyler:
Hadîste ismi anılmayan hanım Meyraûne (Radıyallâhü an-hâ)'dır. Çünkü Darekutnî'nin İbn-i Abbâs' tan aldığı rivayette bu olay Meymûne'nin ağzından anlatılıyor. (İbn-i Mâceh'in (372 nolu) hadîsi de buna delâlet ediyor.)
(Annemiz) Meymûne (Radıyallâhü anhâ), büyükçe bir çanaktaki sudan bir miktarını avuçlanıak suretiyle boy abdestini aldıktan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek çanakta kalan su ile abdest veya boy abdestini almak istiyor. Meymûne (Radıyallâhü anhâ) ise cünüp iken elini soktuğu çanaktan su almakla artan suyun artık abdest ve gusulde kullanılamıyacağım sandığı için durumu Resûl-i Ekrem'e haber veriyor. Resûl-i Ekrem ise cünüp bir uzvun necis bir uzuv gibi suyu necis etmediğini bildiriyor.
Hadîsteki; cümlesinin lügat mânâsı: «Su cünüp olmaz.» demek ise de bu cümleyi: «Su necis olmaz» şeklinde terceme etmek gerekir. Çünkü Nesei'nin rivayetinde bu cümle şöyledir: Şüphesiz bir şey (yani cünüp uzuv) suyu necis etmez.» Resûl-i Ekrem burada müşakele denilen edebî san'ata uygun olarak yani Meymûne'nin kullanmış olduğu cünüplük tabirine uysun diye *Lâ Yücnibu» tabirini kullanmıştır.
İmam Mâlik, Nahaî, Hasan-ı Basri ve Sev-ri bu hadîsi delil göstererek abdest' ve gusülde kullanılmış olan suyun, temizleyici olduğuna yani necasetin giderilmesinde ve abdest ile gusülde kullanılabildiğine hükmetmişlerdir. Fakat abdest ve gusülde kullanılmış olan ve fıkıh lisanında «Müstamel» adını alan suyun temiz olmakla beraber temizleyici olmadığına hükmeden fıkıh âlimleri bu hadîsin delil gösterilemiyeceğini beyân etmişlerdir. Şöyle ki: Meymûne, çanağın içinde gusletmemiştir. Çanaktan su avuçlayıp çanak dışında yıkanmıştır. Çünkü çanak içinde yıkanması çok zor ve uzak bir ihtimaldir. Muhtemel olan bir şey ise delil olamaz.Kaldı ki Bağâv î' nin Şerhu's-Sünne'de ve El-Mesabîh'teki îbn-i Abbfts'ın rivayeti[152] açıkça belirtiyor ki Meymûne çanaktaki suyun bir miktarını kullanmış ve bir miktar su artmıştır. Resûl-i Ekrem de artan su ile gusletmiştir. Gusül-den artmış olan suyun temizleyici oluşu gusülde kullanılmış olan suyun temizleyici olduğuna delâlet etmez.
El-Menhel yazarı, El-Mirkât' tan naklen yukardaki malûmatı verdikten sonra hadisten alman fıkhı hükmü şöyle beyan ediyor:
Kadının abdest veya gusülde tek başına kullandığı sudan artan kısım ile erkek abdest ve guslünü alabilir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiİ ve âlimlerin cumhuru bu hükme katılmışlardır.

371) îbn-i Abbâs (Radryallâhü anhümâ)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden bir hanım cünüplükten gusletti. Onun kullandığı sudan artan su ile bilahare Resûl-i Ekrem abdest aldı ve gusül etti.

372) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m zevcelerinden Meymûne [153](Radtyallâhü anhâyâsm rivayet edildiğine göre:
Kendisinin cünüplükten dolayı aldığı boy abdestinden artan su île Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı."[154]

34 — Ondan [155] **Nehiy Babı**

373) El-Hakem bin Amr (el-Akra') (Radıyallâhü onA)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadının abdest suyunun artığı ile erkeğin abdest almasını yasakladı."

374) Abdullah bin Sercis (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının abdest suyunun artığı ile erkeğin gusletmesini ve erkeğin (abdest suyu) artığı ile kadının gusletmesini yasakladı. Velâkin erkek ile kadın (bir sudan) beraberce gusüllerini yapabilirler.
Abdullah bin Mâceh (müellifimiz) dedi ki sahih olanı birinci hadistir. (El-Hakem'in hadisi) İkincisi (Abdullah bin Sercis'in hadîsi) ise zayıftır.
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Ebû Hatim ve Ebû Osman el-Muharibi bize tahdis ederek : El-Müâllâ bin Esed (mezkûr yolla) aynı hadisi bize rivayet etti."[156]

İki Hadîsin İzahı

İki hadîste geçen «Vadü» kelimesi abdest için kullanılmaya şer'an elverişli su demektir. Böyle bir su gusül için de kullanılabilir. Aynı şekilde necasetten taharette de kullanılabilir.Vadû1 adı verilen suya fıkıh lisanında «Tahûr» da denilebilir. Temizleyicilik vasfı bakımından aynidir.
Şunu da belirtmek isterim: Abdest için elverişli olan bir su gusül için de kullanılabilir. Keza gusül için kullanılabilen bir su ile abdest de alınabilir. Bu duruma göre:

İlk hadîs, kadının abdest veya gusül için bir kısmını kullandığı sudan artan (yani kullanmadığı) kısım ile erkeğin abdest veya gusül almasını menediyor.
İkinci hadîs ise erkeğin gusül veya abdestinden artan su ile kadının veya bunun aksine kadının gusül (veya abdestinden artan su ile erkeğin abdest veya gusül) almasını yasaklıyor ve erkek ile kadının bir kabtaki suyu, beraberce abdest veya gusül almak için kullanmalarına cevaz veriyor.
Kadın veya erkeğin taharette (abdest veya gusülde) taslandığı sudan artan kısmın diğeri tarafından taharette kullanılıp kal-lamlamıyacağı hususunda Sünen-i Ebî Davud'un şerhi El-Menhel'de 6 mezhebin bulunduğu belirtilerek şöyle bir izah yapılıyor:
1. Kadının taharetinden artan su ile erkek taharet yapamaz. Bunların beraber taharetlenmesi veyahut önce kadının taharetini yapıp ondan sonra erkeğin taharetlenmesi farketmez. Kadının ister cünüplükten ister aybaşı âdetinden ötürü gusül etmesi veya başka nedenle taharetlenmesi neticeyi değiştirmez.Ömer binEl-Hattâb, Abdullah bin Sercis, El-Hakem bin Amr, Saîd bin El-Müseyyeb ve İbn-i Hazm (Radıyalîâhü anhüm)'ün mezhebi budur.Bunların delili ise E 1-Hâkera'in hadîsi (373 nolu)dur.
2. Kadın ile erkeğin aynı kabtan beraberce su alıp taharetlenmeleri caizdir.Fakat önce kadının taharetlenmesi halinde ondan artan su ile erkeğin taharetlenmesi caiz değildir.Dâvûd,İshak ve bir rivayette Ahmed (Radıyalîâhü anhüm)'ün kavli budur. Onlar, bu hususların caiz olup olmadığı hususunda hadisler vardır. Kadının kullandığından artan su ile erkeğin tahâretlenemiyecsği hususunda ise bir kaç Sahâbi'den sahih hadîs rivayet edilmiştir, demişlerdir.Bunlara şöyle cevap verilmiştir:«Yasaklamaya âit hadisler, tenzihan kerahete yorumlanmak suretiyle hadisler arasında görülen zahiri ihtilâfın kaldırılması mümkündür.Diğer taraftan, ne şekilde olursa olsun caizdir, diyen sahâbiler de vardır.Ezcümle, Ali, İbn-i Abbâs, Câbir, Ebû Hüreyre, Enes, Âişe,, Ümmü Seleme, Meymûne ve Ümmü Hâni (Radıyalîâhü anhüm) böyle söylemişlerdir.»
3. Kadın, cühüplük veya aybaşı âdeti dolayısıyla guslettiği takdirde artan suyun erkek tarafından taharet işinde kullanılması yasaktır. Başka durumlarda yasaklık yoktur. Bu görüş îbn-i Ömer, Şa'bî ve Evzâi'ye isnad edilmiştir. Bu görüşü destekliyen bir delil yoktur
4. Ne erkek, kadının taharetinden artan suyu, ne de kadın, erkeğin taharetinden artan suyu taharette kullanamazlar. Fakat be-rabet kullanabilirler. Bunların delili (374 numarada geçen) Abdullah bin Sercis (Radıyalîâhü anhümâ)'den ve bir rivayete göre başka sahâbi'den rivayet edilen hadistir. Fakat bu hadis (bir önceki bâbta geçen 370, 371 ve 372 nolu) hadislere zahiren muhaliftir,
5. Kadın ve erkek gusül veya abdestlerini beraber bile alsalar hiç birisi diğerinin, artığını taharette kullanamaz. Bu görüş Ebû Hüreyre ve Ahmed (Radıyalîâhü anhümâ)'ya nis-bet edilmiş ve İbn-i Abdi'1-Ber tarafından bir gruptan hikâye edilmiştir.Fakat söz konusu artık su ile taharetin yapılmasının caiz olduğuna delâlet eden hadîslerin açıklığı karşısında bu görüş reddedilmiştir.
6. Bahis konusu artık su ile kayıtsız şartsız taharet yapılabilir. Bu hususta erkek - kadın ayırımı yoktur.Yani kadının taharetinden, artan su ile erkek taharetlenebilir.Erkeğin taharetinden artan su ile de kadın taharetlenebilir.Bunların beraber veya birbirinden sonra gusül veya abdest almaları farketmez. Cumhur'un mezhebi budur. Ahmed' den böyle bir rivayet yapılmıştır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bazı hanımlarının taharetlenmesinden artan su ile taharetlendiği (370, 371, 372 nolu) hadîsler ve benzerleri ile sabittir. Keza bazı hanımları ile beraber taharetlendiği (376, 377, 378, 379, 380nolu> hadîsler ve benzerleri ile sabittir.
iki Hâl Tercemesi
İlk hadisin râvisi El-Hakem bin Amr el-Gıfarî'ye el-Hakem bin el-Akra' da denilir. İbn-i Sa'd'in dediğine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) vefat edincsyc kadar el-Hakem, O'nun yanından ayrılmadı. Bilahare Basra'ya gitti ve bir ara Horasan valiliğini yaptı. Ravileri: Abdullah bin es-Samıt, Şirin, Hasanı Basrî, Ebü'ş-Şa'sa ve başkalarıdır. Radıyalîâhü anhûm.
Hasan-i Basrî (R.A.) demiştir ki; Ziyâd, el-Hakem'i Horasan valiliğine atadı. El-Hakem oralarda büyük bir ganimet almaya muvaffak oldu. Ziyâd, bunun üzerine kendisine bir mektup yazarak ganimet dolayısıyla elde edibn altın ve gümüşün halife Hz. Muâviye (R.A.) tarafından istendiği için g'öndcrilmesini ve diğer malları dağıtmasını talep etti. Fakat el-Haksm, Ziyâd'a yazdığı cevapta Allah'ın kitabı Halîfenin zatınıza yazdığı emirnameden Önce gelir. Gökler vs yer bir kulun başına yığılsa bile kul takvadan ayrılmazsa Allah onun her güçlüğüne bir çözüm yolunu ihsan buyurur, dedi. Daha sonra bütün ganimet malını halka dağıttı. Bilahare : «Allah'ım! Şayet huzuruna gelmem hayırlı iss canımı al» dedi ve çok zaman geçmeden hicretin 50. yılı Merv'de vefat etti.
Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ncseî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Buhar! ds bir hadisini rivayet etmiştir. (Bak : El-Menhel Cild 1, Sah. 274-275)
İkinci hadisin râvisi Abdullah bin Sercis el-Müzeni el-Mahzûmî el-Basrî'nin 17 hadisi vardır. Kendisi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den, Hz. Ömer'den ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet etmiştir. Râvîleri ise Osman bin Hakim, Asım sl-Ahvel, Katâde ve Müslim bin Meryem'dir.
Müslim, Nesel, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Buharî, İbn-i Hibbân ve İbn-i Abdi'1-Ber onun Resûl-I Ekrem (S.A.V.)'in sohbetinde bulunduğunu beyan etmişlerdir. (Bak: El-Menhel Cil 1, gah. 114)
Artık sayılan mezkûr su ile taharetlenmenin yasağına âit hadîslere gelince cumhur âlimleri şu çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır:
1. Abdest veya gusül yapılırken yıkanan uzuvlardan veya vücuttan ayrılan ve düşen su müstameldir.Bir daha o su ile abdest veya gusül alınamaz.
2. Yasağa âit hadîslerdeki yasaklama kabta artmış olan su ile taharet yapmak tenzihen kerahat manasınadır.
Hattâbî ise yasaklamaya âit hadîsler mensuhtur, demiştir.
İlk hadis, Ahmed, Beyhakî, Darekutnî, Tir-mizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.Tir-mizî; bu hadîs hasen'dir, demiştir. îbn-i Mâceh de bundan sonra gelen hadîse tercih etmiştir. İbn-i Hibbân ve Ebû Muhammed El-Fârisi de bunu sahih saymışlardır.
îkinci hadîsi de Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd ve Neseî de rivayet etmişlerdir.[157]

375) Ali (Radıyallâhü anfı)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile hanımı aynı kabtan (beraber) guslederlerdi ve birisi arkadaşının (guslünden) artanı ile gusl etmezdi.[158]

35 — Erkek Ve Kadının Bir Kabtan Gusletmeleri Babı

376) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den :
Söyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem-) ve ben bir kabtan guslederdik."[159]

İzahı

Hadîsi Buhârî. Müslim, Nesei, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bir kaç senedle rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve hanımlarının bir kabtan boy abdesti aldıkları hususunda Ali, Enes, Câbir bin Ab-dillah, İbn-i Ömer, Ümm-ü Hâni, Ümm-ü Ha-bibe, Meymûne ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhüm)'den ayrı ayrı rivayetler vardır. Bunların bir kısmı bu bâbta geçecektir.
Buhâri' nin bir rivayetinde; «Her ikimiz de cünüp iken» ve Ebü Davud'un rivayetinde aynı mânâyı ifâde eden-, cümlesi bulunur. Şu halde yapılan gusül cünüplük dolayısıyla idi. [160]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler :

1. Cünüp olan birden fazla erkek ve kadın bir kabta bulunan suyu boy abdestinde kullanabilirler. (Ama karı ve koca durumunda olmayanların bir yerde bulunmalarının veya birlikte gusletmelerinin haramhgı hususu ayrı bir mes'eledir.)
2. Cünüp adam necis sayılmaz.(Yani necis olan bir uzuv kab-taki suya batırılınca o su pislenmiş sayılır, gusül veya abdest işinde kullanılmaz. Fakat cünüp olup da başka sebeple necis olmamış olan bir uzuv kabtaki suya —gusül niyeti olmadan— batırılınca o su pislenmiş sayılmaz. Onunla gusül ve abdest alınabilir.

377) (Mü'minlerin annelerinden olan) Meymûne (Radtyallâhü anh):
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ben bîr kabtan guslederdik."

378) Ümmü Hâni'[161] (Radıyallâhü anhâ)'den şöyle demiştir:
Şüphesiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve (hanımı) Meymûne (Radıyallâhü anhâî, içinde hamur eseri bulunan bir çanaktan guslettiler."

379) Câbir bin Abdiîlah (Radtyallâhü anhümâ)'dan :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve hanımları bir kabtan guslederlerdi.[162]

380) Ümm-ü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kabtan guslederlerdi."[163]

36 — Bir Kabtan Abdest Alan Erkek Ve Kadın Babı

381) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'den göyle rivayet edilmiştir:
Erkekler ve kadınlar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bir kabtan abdest alırlardı. [164]

İzahı

Hadîs Ebû Dâvûd,Neseî, Beyhakî ye îbn-i Huzeyme tarafından ayni sözlerle rivayet edilmiştir.EI-Menhel'de hadîsle ilgili olarak şu izah var:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında...» tabiri, hadisin hükmen merfû olduğunu ifâde eder. Çünkü Sahâbî, bir fi'li Resûl-i Ekrem'in zamanına isnad edince merfû hükmünde olur.
Hadîsin zahirine göre erkekler ile kadınlar bir kabtan aynı zamanda abdest alırlardı. Eğer böyle mânâlandırıhrsa hadis eş durumunda olanlara ve mahremlere âit olur. Çünkü yabancı erkeklerle kadınların bir kabtan ayni zamanda abdest almaları uzak bir ihtimaldir.
îbnü't-tin'in dediği gibi şayet hadîs mahrem olanlara tahsis edilmeyerek genel olarak kabul edilirse hadisden maksad şu olur: «Erkekler kendi aralarında toplu halde kadınlar da kendi aralarında toplu halde aynı kabtan abdest alırlardı.» Bu takdirde erkekler ayrı, kadınlar da ayrı olmuş olur. Ebû Dâvûd'un Mü-sedded'den bir rivayetinde bulunan "Cemîan = toplu halde" kelimesi de Îbnü't-Tîn tarafından bu şekilde açıklanmıştır. Erkeklerin ve kadınların ayrı ayrı zamanlarda ama toplu halde aynı kaptan abdest almış olduğu burada anlatılmış oluyor.
Bâzıları da kadınların örtünmesine âit «Hicâb» emri gelmeden önceki zamanda erkeklerle kadınların bir arada ve aynı zamanda bir kaptan abdest aldıkları bu hadîste ifâde edilmiş olabilir, demişler ise de bu yorum pek kabule şayan görülmemiştir. Çünkü bu hâl akıldan bile uzaktır.
Sindi de bu hadîsle ilgili olarak- ezcümle şöyle söyler:
«Suyuti, Râfii' den naklen beyan ettiğine göre bu hadis, eş durumunda olan erkek ve kadının bir kabtan beraber abdest aldıklarını, bu durumun Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) zamanında yoğun olduğunu, Peygamberin bu duruma itiraz etmediğini ve değiştirmediğini belirtmek içindir.»
El-Menhel yazarı daha sonra hadîsten çıkarılan fıkıh hükmünün şu olduğunu ifâde eder:
1. İki ve daha çok kimsenin bir kabtan suyu avuçlayarak (kabın dışında) abdest almaları caizdir.
2. El-Hâfız, El-Fetih'de demiştir ki: Kabtan su avuçlamak-la, kabta kalan suyun müsta'mel sayılmayacağı hükmü bu hadisten çıkar. Çünkü onların kabları küçük idi.Nitekim Şafiî bu hususu El-Ümm'ün müteaddit yerlerinde sarahaten belirtmiştir.
3. Sindî'nin beyânına göre, bâzı âlimler: «Bu hadîs, kadının abdest artığı ile erkeğin abdest almasının caiz olduğuna delâlet eder.» demiştir. Şöyle ki: Erkek ile kadın bir kabtan abdest alınca icabında kadm erkekten önce abdestini tamamlar, dolayısı ile erkek kadın artığı sayılan kabtaki su ile abdest almış sayılır. Eğer bu artık ile erkeğin abdest alması memnu olmuş olsaydı sahâbîler bu artıkla abdest almayacaklar idi.

382) Ümmü Subyetü'l-Cüheniyye (Radıyallâhü ankâ)'den :
Şöyle söylemiştir: «Tek bir kabtan abdest alırken bazen benim elim ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in eli gelip giderdi.»
Ebû Abdillah bin Mâçeh dedi ki: «Ünımü Subye'nin Kays kızı Havlete olduğunu Muhammed'den işittim, sonra Ebû Zur'a'ya anlattım. Ebû Zur'a: Muhammed doğru söyledi, dedi."[165]

İzahı

EI-Menhel yazarı, Ebû Dâvûd'-un rivayet ettiği bu hadîsi açıklarken ezcümle şunları söyler:
Ümmü Subye (Radıyallâhü anhâ) 'nın maksadı:Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bazen kendisinden önce ve bazen de kendisinden sonra suyu avuçla kabtan aldığını belirtmektedir. Ümmü Subye, Kays kızı Havlete' dir. Resûl-i Ekrem'e biat edenlerdendir. Hâvileri de Harrabüz'un oğulları Salim ve Nâfi' dir. Ebü Dâvûd ve îbn-i Mâ-ceh, onun hadîslerini almışlardır.
Ümmü Subye (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahremi veya zevcesi olmadığı halde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile aynı kabtan abdest almaları nasıl caiz olur? denmesin, çünkü ikisinin arasında ve su kabı üzerinde bir perdenin gerilmiş olması ve perde arkasında durup sırayla suyu avuçlamış olmaları muhtemeldir. (Sindi bu ihtimalin yanında ikinci bir ihtimal olarak bu durumun «HÎCAB- emrinden önceki zamanda meydana gelmiş olmasıdır, der.)
El Menhel'de daha sonra hadîsten çıkarılan şu fıkhî hükümleri anlatılır:
1. Abdestsiz bir kimsenin (temiz olan) eli ile kabtan avucuyla su alması caizdir.
2. Abdestsiz bir kimse (temiz olan) elini kaba batırmakla kabtaki su müstamel sayılmaz (temizleyicidir, taharette kullanılır.)
3. Kabta kalan su ile abdest alınabilir.
4. Biri erkek, diğeri kadın bile olsa iki kişinin tek bir kabtan abdest alması caizdir. (Yabancı erkek ile kadının bir arada bulunup abdest almalarının başka yönlerden yasak olması ayrı bir husustur.)
Hadis, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh'ten başka Darekutnî, Ahmed, Beyhaki, îbn-i Ebi Şeybe, Tabarânî ve Tahavi tarafından da rivayet edilmiştir. Buhâri de El-Edebü'1-Müfred'de nakletmiştir.[166]

383) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SeWem)Jden rivayet edildiğine göre:
Kendisi ile eşi Âişe (Radıyallâhü anhâ) namaz için beraber abdest alırlardı."[167]

37 — Nebîz İle Abdest Almak Babı

Nebiz: Üzüm, hurma, bal, buğday, arpa ve benzeri maddelerden imal edilen meşrubat türüne denilir. Nebiz adı verilen meşrubat türü sarhoşluk verdiği takdirde içilmesi yasak olan içkilerden sayılıp necistir. Sarhoşluk vermiyen nebiz kısmı da fıkıhçılar tarafından bir kaç gruba ayrılmıştır. İnşâallah «Kitabü'I-Eşribe- bölümünü terceme ederken sarhoşluk veren ve vermiyen nebîz çeşitlerinin hepsini ve bu husustaki fıkıh âlimlerinin görüşlerini tafsilâtı ile açıklayacağız.

384) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cinler gecesi ona:
— «Senin yanında abdeste elverişli su var mı?» diye sordu. Abdullah :
— Hayır! Csu yoktur.) Ancak bir su kabında biraz ncbîz (= hurma şırası) vardır, diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem:
— «(O), tertemiz hurma ve temizleyici sudur.» buyurdu. Sonra (Onunla) abdest aldı. Vekîin hadîsi budur.[168]

İzahı

Ebû Dâvûd, kısmen değişik bir senedle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit metni aynen ve İbn-i Mes'ûd ' a âit sözü de mânâyı

etkilemeyen az bir değişiklikle rivayet etmiştir.
Taharet Kitabının 42'nci babını bu konuya tahsis eden Ebû Dâvud' un Sünen şerhi El-Menhel'de hadîsin metni ile ilgili olarak şu bilgiyi verir:
Hadîsin «... Cinler gecesi...» tâbiri ile İslâm dinini öğrenmek için Nusaybin cinlerinin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , yanında toplandıkları gece kasdedilnıiştir. Çünkü Kâ'bü'l-Ahbâr (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre Batn-ı Nah1e'den dönen ve aralarında El-Ahkab'ın da bulunduğu dokuz kişilik cin hey'eti kavmini uyardıktan sonra peygamberle görüşmek üzere üçyüz kişilik bir cemâat halinde Mekke'nin Cehûn adlı dağına geri geldiler. Cinlerden E1-Ahkab Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıkarak selâm verdikten sonra cemâatin mülakat isteğini arzederek görüşmek için zaman ve yer göstermesini istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Cehûn dağında buluşmak üzere gecenin bir saatini tensip buyurdu. Kâ-bü'1-A'hbâr dan nakledilen bu haberi Ebü Naîm ve E1-Vâkıdî rivayet etmişlerdir.
Beyhakî'nin «Delâilü'n-Nubuvve»de îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de iken Ashabına:
. «Bu gece cinlerle yapılacak görüşme işinde bulunmak isteyenleriniz gelebilir.» buyurdu. Benden başka kimse bulunmak istemedi. Resûl-i Ekrem ve ben Mekke' nin üstündeki dağa çıktık. Orada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağı ile bir dâire çizdikten sonra içinde oturmamı emretti. Sonra biraz ileri gidip durdu. Kur' an okumaya başlayınca aramıza çok sayıda karaltı girdi...
Ahmed'in rivayetinde, İbn-i Mes'ûd bu olayı anlatırken; fecir vakti olunca Peygamber, durduğum yere gelerek, beraberimde abdest için suyun bulunup bulunmadığını sordu. Ben tulumda su bulunduğu kanaati ile evet, dedim. Tulumu açınca bir de baktım ki su değil, Nebîzdir. Bunun üzerine; ben: Su olduğunu sanıyordum. Fakat nebîzdir, dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Tertemiz hurma ve temizleyici sudur.» buyurarak ondan abdest aldı. Sonra namaza durmak istedi. Cinlerden iki kişi O'na yetişince, arkasında onları saf yapıp bize namaz kıldırdı. Daha sonra ben: Ya Resûlallah! bunlar kimdir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nusaybin cinleridir» buyurdu.
Hadisin «Tertemiz hurma ve temizleyici sudur.» fıkrasının anlamı şudur: Nebîz dediğin şey hurma ve temizleyici olan sudan ibarettir. Suya hurmanın atılmış olması abdest almaya mâni teşkil etmez.
îbn-i Mâceh ve Tirmizî' nin rivayetinde bu fıkradan sonra îbn-i Mes'ûd'un şu sözü bulunur: «Sonra Peygamber nebizden abdest aldı.»Ahmed'in müsnedinde ise bu söz
«Sonra Peygamber nebizden abdest aldı ve namaz kıldı» şeklindedir
İmam Ebû Hanife ve İmam Sevri bu hadîse 'dayanarak: Su Jaulamayan bir kimse, abdest uzuvları üzerinde akıcı, tatlı ve çiğ-olup sarhoşluk vermiyen hurma nebizi (şırası) ile abdest alacak, teyemmüm edemez, demişlerdir. İmam Muham-med'e göre bu kimse hem anılan vasıfları hâiz nebîzle abdest alacak hennde teyemmüm edecektir. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise bu kimse nebîzle abdest alamaz, teyemmüm eder. Ebû Hanife de bu kavle dönmüştür. Diğer mezheb imamlarının ve cumhur'un kavlimde budur. Tahâvi de bu kavli tercih ederek: îbn-i Me s1-vûd 'un (mezkûr) hadîsine dayanarak Ebû Hanife' nin ilkin söylediği sözün dayandığı bir asıl yoktur, demiştir. İmamın dönüştüğü son görüş mezhebin asıl görüşüdür. Çünkü, Et-Tevzîh'ten naklen El-Bahr'de beyân edildiği gibi bir müctehidin terkettiği fetvasını tutmak caiz değildir.
Tirmizîde: Nebiz ile abdest alınmaz» diyenlerin sözü kitap'a uygun olanıdır. Çünkü Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur.
= «... Sonra su bulamazsanız temiz bir toprakla teyemmüm ediniz...» (Mâide Sûresi, 6. âyet)
Yukarda verilen malûmattan anlaşıldığı gibi ihtilâf noktası çiğ, tatlı, ince ve abdest uzuvları üzerinde akıcı olup sarhoşluk vermeyen hurma nebizi hakkındadır. Çünkü içine hurma taneleri atılmış olmakla beraber henüz tatlılığı belirmemiş olan su ile abdest alınması ittifakla caizdir. İnceliğini kaybeden ve sarhoşluk veren nebîz ile abdest almamıyacağı hususunda âlimler ittifak halindedir...
(Hanefi fıkıh kitablarından olan) El-Bahr'ü-Raık'de de şöyle deniliyor : «Hulasa, bizim yanımızda sağlam, seçkin ve güvenilir mezhebimiz, anılan vasıfları taşıyan nebîzle abdest alınamamasıdır. Diğer üç mezheb imamlarının fetvasına katılıyoruz. Bu sebeple, nebîzle abdest alınabildiğine delâlet eden İbn-i Mes'ûd'un hadîsi ile meşgul olmaya ihtiyaç yoktur. Zira bazı âlimler bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir. Hadîs sahîh olarak kabul edildiği takdirde bile (yukarda meâlı verilen) teyemmüm âyeti ile mensuhtur. Çünkü âyet Medine'de inmiştir. (İbn-i Mes'ûd'un hadîsinde anlatılan olay ise Mekke'de ve daha önce vuku bulmuştur.) Müteahhirîn âlimlerden bir cemaat hadîs'in teyemmüm âyeti ile mensuh olduğu yolunu seçmiştir.»
ElMenhel yazarı, Bahri Râık'ten bu nakli aldıktan sonra şöyle der: Faraza hadîs mensuh olmamış olsa bile söz konusu nebîz, içinde biraz hurma atılmış olmakla beraber vasıfları değişmemiş su idi. Zira tatlı olmayan içme suyunun acılığını gidersin diye içine biraz hurma atmak arabların âdeti idi. [169]

Hadisi Tahric Edenler

Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Tirmizi, îbn-i Ebî Şeybe,Darekutnî ve Tahâvî de hadîsi müteaddit yollarla rivayet etmişlerdir.
E1-Münziri şöyle demiştir:Ebû Zur'a, hadisin sahih olmadığını söylemiş, Ebû Ahmed El-Kerabisî de, bu bâbta anılan rivayetten bir hadîs sabit olmamış, bilâkis, Abdullah îbn-i Mes'ûd' dan rivayet edilen sahîh hadîsler bunun aksini (nebîzle abdest alınamıyacağmı) ifade etmektedirler.»
Hadis âlimleri bu hadisi 3 sebepten zayıf saymışlardır:
Birinci sebep: Senedindeki râvilerden Ebû Zeyd hadîs-cilerce meçhul bir kimsedir. Tirmizî ve başka zatlar bu nedeni zikretmişlerdir. Ancak, Ebû Zeyd'den başka 14 kişi, hadîsi îbn-i Mes'ûd1 dan rivayet etmiştir. Buhârî'nin üzerindeki EI-Bedrü'1-Ayni şerhinde 14 kişinin rivayetlerinin kimler tarafından tahriç edildiği belirtilmiştir.
İkinci sebep : Yine râvîlerden Ebû Ferâze' nin Râşid bin Keysân adlı zat mı, başkası mı diye tereddüt hasıl olmuştur. Fakat İbn-i Adıy, Darekutnî ve îbn-i Abdil-b e r, bu zatın Râşid bin Keysân olduğunu belirtmişlerdir.
Üçüncü sebep :Cinler gecesinde îbn-i Mes'ûd'un Pey-gamber'in beraberinde olmadığı hususudur. Çünkü Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvüd, Beyhakî ve Darekutni'-nin rivayet ettikleri sahîh ve Hasen bir hadis'te A1kame şöyle demiştir:
«Ben Abdullah İbn-i Mes'ûd'a: Cinler gecesi Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde sizlerden kim bulundu? diye sordum. Abdullah: Bizden hiç kimse O'nun yanında yoktu, diye cevap verdi.»
Bu üçüncü sebebe cevaben : Abdullah îbn-i Mes-üd'un cinler gecesi Peygamber'e refakat ettiği yedi yolla rivayet edilen hadiste belirtiliyor, demiştir. (El-Menhel'de yolların hepsi sırayla anlatılmıştır.)
El-Menhel yazarı daha sonra İbn-i Mes'ûd'un refakat-ta bulunduğuna dâir hadîs ile refakatta bulunmadığına dâir hadîslerin arasında görülen ihtilâfın zahiri olduğunu şöyle belirtmiştir:
İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) cinler gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e refakat etmiştir. Fakat Peygamber'in cinlerle olan görüşmelerine katılmayarak uzakça bir yerde Peygam-' ber'i beklemiştir.
Bâzı âlimler de şöyle yorum yapmışlardır: Cinlerle görüşme iki defa vuku buldu. îlk görüşmeye gidildiğinde ne îbn-i Mes'ûd ne de başkası Peygamber'e refakat etmedi.Nah1e denilen semtte yapılan görüşme Ninova cinlerine ait idi. İkinci defa Ce-h û n dağında Nusaybin cinleri ile yapılan görüşmede ise îbn-i Mes'ûd bulunmuştur.
Eş-Şib1i «Âkâmü'I-Mercan» adlı eserinde, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in 6 defa cinlerle görüşmüş olduğu, hadişlerin zahirinden anlaşılıyor, demiştir.El-Menhel bunları saymış ise de burada anlatmaya lüzum görmüyorum. [170]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Peygamber'imiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cinlere de gönderilmiştir.Bunun için cinler O'na gelmişler ve O da onlara İslâm dinini öğretmiştir.
2. Kişi, ilerde ihtiyaç duyacağını umduğu şeyleri önceden hazırlamalıdır.Hele ibâdeti için gerekeni önceden temin etmelidir,
3. Küçüğün büyüğe hizmet etmesi meşrudur.
4. Nimeti övmek meşrudur.

385) Abdullah İbn-i Abbas (Radtyallâhü ankümâ)'den rivayet edildiğine göre cinler gecesi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah îbn-i Mes'ûd'a :

— Senin beraberinde su bulunur (mu) ?» buyurdu. Abdullah da: Hayır yanımda su yoktur. Ancak bir tulumda bulunan nebiz vardır, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Tertemiz hurma ve temizleyici sudur. Bana (— elime) dök» buyurdu. Abdullah dedi ki; Bunun üzerine O*na (= O'nun eline) döktüm. O da o (nebiz) ile abdest aldı.»"
Not : İbn-i Abbas (R.A.)'m bu hadisini yalnız musannifimiz rivayet etmiştir. Senedinde İbn-i Lahia bulunur. Halbuki bu zat zayıftır. Dolayısıyla sened zayıf sayılmıştır. [171]

38 — Deniz Suyu İle Abdest Alma Babı

386) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an*)'den:
Şöyle demiştir: Bir adam, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-İem) 'e gelerek: Yâ Resûlallah! Biz denize binerek beraberimizde (tatlı) az su taşırız. Eğer onunla abdest alırsak susamış (susuz) kalırız. Bu sebeple deniz suyu ile abdest alabilir iniyiz? diye sordu. Buna cevaben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Deniz, suyu tahür (temizleyici) dir, meytesi (murdarı) helaldir.»" [172]

İzahı

Hadîs; Mâlik, Ahmed, Neseî, Tirmizî, İbn-i Ebi Şeybe, îbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Daremî, El-Hâkim, Darekutnî, ve İUnü'1-Câ-r u d tarafından da rivayet edilmiştir. Tirmizî, hadîsin hasen -sahih olduğunu söylemiş, îbn-i Abdi'1-Ber, tbnü'l-Münzir ve Ebû Muhammed Ei-Bağavi de hadisin sıhhatma hükmederek âlimlerce makbul sayıldığını belirtmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden zatın Abdullah Kl-Müdlicî olduğu Darekutni'nin bâzı senedlerinde belirtilmiş, Daremî' nin rivayetinde de «Beni Müdlio kabilesinden bir adam... diye geçer. El-Hâkim'in rivayetinde ise : «Bir avcı geldi...» ifâdesi kullanılmıştır.
Soru sahibinin maksadı: El-Hâkim ve El-Beyhakî'-nin tafsilatlı olan rivayetinde açıklandığı gibi, avlanmak için denize açıldığında bazen abdest almak veya gusletmek gerekir. Beraber götürülen tatlı su az olup hem içme hem taharet için bazen yetmez. Abdest veya gusülde kullanıldığı takdirde içme suyu kalmaz. Deniz suyu acı olduğundan içmeye elverişli değildir. Acaba taharette kullanılabilir mi?
Verilen cevapta deniz suyunun temizleyici olduğu bildirilmekle, abdest ve gusüTde kullanılabildiği gibi necasetin (pisliğin), giderilmesinde de kullanılabileceği belirtiliyor.
Tahûr i Temizleyici demektir. Tahûr sayılan bir su hadesten taharette (abdest ve gusülde) ve necasetten (pislikten) taharette kullanılabilir.
Soru sahibi, deniz suyunun abdest için kullanılıp kulla-nılamıyacağım sormuş, fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) daha şümullü bir cevap vererek deniz suyunun taharetin her çeşidine elverişli olduğunu bildiriyor.
Meyte: Boğazlanmadan ölen hayvan demektir. Çekirgeden başka karada yaşayan bütün hayvanların meytesi necistir. Soru sahibi denizde yaşayan hayvanların meytesinin helâl olup olmadığını sormadığı halde önemine binâen Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meytenin hükmünü bildirmekle bunun açıklanmasını gereğine işaret buyurmaktadır. Deniz meytesine ait hükmün cevapta yer alması sebebi şöyle de olabilir: Genel olarak meyte, necis olup içine düştüğü az suyu da necis eder. Deniz meytesinin diğer meyte-lerden farklı olup necis sayılmadığı bildirilmekle, deniz suyunun,
içindeki meytesinden dolayı pislenmediği belirtiliyor. Böylece soru sahibinin ve emsalinin deniz meytesi ile deniz suyunun pislendiğini sanmaları önlenmiş oluyor.
îbnü'I-Arabî: Sorulan soru cevaplandırılırken, tam faydalı olmak mülahazasıyla sorulmamış olan fakat önemli görülen başka bir hususu da aydınlatmak fetva vermenin güzelliklerindendir, demiştir. [173]

Deniz Meyteleri Hakkındaki Âlimlerin Fetvaları

Taharet Kitabından bir babı konuya ayıran Ebû Davud'un Sünen şerhi EI-Menhel'de verilen geniş malûmat şöyledir:
«Deniz meytesi hakkındaki âlimlerin verdiği cevaplarda ayrıntılar vardır: Buhâri nin sarihi E1-Aynî şöyle demiştir: Mâlik, Şafii ve Ahmed, bu hadise dayanarak deniz hayvanlarının hepsinin meytesi helâldir. Ancak Şafiî ve Ahmed' den gelen bir rivayette kurbağa bu hükümden hariç tutulmuştur. Bu üç imama göre karada eti yenmeyen hayvanın denizdeki türünün meytesi de haramdır.
Bizim arkadaşlarımız (Hanefî âlimleri) ise; 'deniz hayvanlarından balık, bütün çeşitleri ile helâldir. Diğer deniz hayvanlarının eti yenmez. Çünkü Cenab-ı Allah;
= «... Ve murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor ...» mealindeki E1-Araf sûresinin 157'nci âyetinde murdarları haram kılmıştır. Balıktan başkası murdardır. Hadisteki meyte (murdar) ise; balık ile yorumlanır. Nitekim Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bizim için iki meyte ve iki kan helâl kılınmıştır, İki meyte balık ve çekirgedir...» buyurmuştur; demişlerdir. (A yni'den yapılan nakil burada bitti).
Hanefî âlimlere göre zahiren sebepsiz olarak ve kendi kendine ölüp su yüzüne çıkan ve karın kısmı yukarı çıkan balıklar yenilemez. Ama sıcak, soğuk veya başka sebeple ölen balık anılan durumda su yüzüne çıkmış olsa bile yiyilir.
Kurbağa ve kaplumbağa gibi denizde ve karada yaşıyabilen de-
niz hayvanının yenilmesi hususunda Mâliki mezhebinde ihtilâf vardır. E1-Bâcî, Muvatta' şerhinde diyor ki: Deniz hayvanı iki kısımdır. Bir kısmı karada yaşıyamaz. Balık türleri gibi. Diğeri karada da yaşıyabilendir. Kurbağa, yengeç ve kaplumbağa gibi. Balık ne şekilde ölürse ölsün tâhirdir ve yenilir. Mâlik ve Şafiî böyle hükmetmişlerdir.E bû Hanîfe ise, kendi kendine ve sebepsiz ölen balık yinilmez, demiştir.
«Deniz avı ve taâmi sizler için helâl kılındı.» (Mâide 96) âyeti ve (bu bâbta geçen) hadis bizim delilimizdir. Lügat ehli olan Ömer bin EI-Hattâb (Radıyallâhü anh) âyetin tefsirinde: Deniz avı senin avlandığındır. Taamı da denize atılandır, demiştir. Meyte kelimesi kayıtsız olarak şer-i şerifte kullanıldığı zaman boğazlanmadan ölen hayvan demektir.
Deniz kurbağası ve kaplumbağası gibi karada hayatını sürdürebilen hayvan Mâ1ik'e göre temiz ve helâldir. Boğazlanması gerekmez. îbn-i Nâfi ise; bunlar sebepsiz ölürse pistir ve haramdır, demiştir. İmam Mâlik'e göre bunlar balık gibi deniz hayvanı olup boğazlanmasına ihtiyaç yoktur. İbn-i Nâ-fi'e göre ise bunlar kuş gibi karada yaşıyabilen hayvandır. (E1-Bâcî'nin sözü burada bitti.)
Hanbe1i âlimlerine göre deniz hayvanlarından kurbağa, yılan ve timsah yiyilmez, diğerlerin hepsi yiyilir.
Şafiî âlimlerince genel hüküm budur:
Yalnız denizde yaşayan ve karada yaşıyamayan hayvanlar balık şeklinde olmasa bile yinilir. Deniz köpeği ve deniz domuzu gibi.Fakat hem denizde hem karada yaşıyabilen hayvanların yinilmesi haramdır. Kurbağa, yengeç, yılan, kablumbağa ve timsah gibi. Min-hâc'ın şerhi Nihâyetü'l-Muhtaç müellifi El-Allâme Muham-med Er-Remlî konu hakkında şöyle der:
Karada yaşıyamıyan deniz hayvanlarından balık türü nasıl ölürse ölsün yenilir. Çünkü Cenâb-ı Allah : «Deniz avı ve taamı sizin için helâl kılındı» buyurmaktadır. (Mâide 96) Sahâbîlerin ve tabiîlerin cumhuru âyetteki «taamı» su yüzünde kalan, diye yorumlamışlardır. (Bu bâbta geçen) hadîs de sahihtir. Evet su yüzünde kalan balık şayet şişerek sıhhî yönden zarar verecek durumda ise yinilmesi haramdır.
Karada yaşıyamıyan diğer deniz hayvanları da nasıl ölürse ölsün en sahih kavle göre balık gibi helâldir. Er-Ravda'da belirtildiği gibi karada yaşayamayan bütün deniz hayvanlarına Semek balık» denilir.
Balıktan başka deniz hayvanlarının helâl olmadığına dâir bir kavil vardır. Bu kavlin delili:
= «Bizim için iki meyte helâl kılındı. Bunlar da balık ve çekirgedir.»
hadîsidir. Fakat «Semek - Balık» kelimesinin bütün deniz hayvanlarına verilen bir isim olduğu gerekçesi ile bu kavil reddedilmiştir.
Şafiî mezhebindeki diğer bir kavle göre deniz hayvanı, eğer karadaki benzeri yiyilen cinsten ise yenilir. Aksi, takdirde yenmez. Buna göre deniz merkebi ve deniz köpeği yenmez.
Kurbağa, yengeç, yılan ve kablumbağa gibi hem denizde hem de karada yaşıyabilen hayvan yinilmez. Çünkü bunlar ham habistir hem de zararlıdır. Mûtemed olan Kavil budur. (Nihaye'nin sözü burada bitti.) [174]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Kişi bilmediği bir sorunu ilim ehline sormalıdır.
2. Susuzluk korkusu bulunduğu takdirde içme suyunun abdest-te kullanılmaması mubahtır.
3. Acı olan deniz suyu ile abdest almak caizdir. Selef ve halefin cumhuru böyle demiştir.
4. Deniz hayvanları yenilir. Bunun tafsilâtını yukarda gördük.
5. Balığın boğazlanması gerekmez. Diğer deniz hayvanları da balık gibidir.
6. Müftü, sorulan soruya uzaktan veya yakından ilişkin hususlar soru sahibinin ihtiyacını sezdiğinde sorunun cevabını verirken bu hususları da anlatmalıdır.
Hulasa bu hadîs, bir çok hükümleri ve önemli kaideleri ihtiva etmektedir. Bu nedenledir ki Şafii (Rahimehullah) Bu hadîs taharet ilminin yarısıdır, demiştir.

387) Müslim bin Mahşî'nin İbnü'l-Fârîsî (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet ettiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben avcılık ederdim. Bir kırbam (= su kabım) vardı. Ona su koyardım ve ben deniz suyu ile abdest aldım. Sonra bunu Resûlullah (gallallahü Aleyhi ve Sellemî'e anlattım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
Deniz, suyu tahûr (temizleyicidir, meytesi (murdarı) helâldir.» buyurdu.[175]

388) Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Nebî (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e deniz suyu(nun hükmü) sorulmuş, O da:
«Deniz, suyu tahûr (= temizleyici) dir, meytesi (murdarı) helâldir.» buyurdu.
Müellifimiz, yine Câbir bin Abdillah'a ulaşan ikinci bir senedin müellifin şeyhinden yukarıya doğru şu zatlardan ibaret olduğunu ifade ediyor:
Ebü'l-Hasan bin Seleme, Ali bin El-Hasan Eî-Hestecânî, Ahmed bin Hanbel, Ebü'l-Kasım bin Ebi'z-Zinad, İshâk bin Hazım, Ubeydul-lah İbn-i Mıksem ve Câbir bin Abdillah... (Radıyallâhü anhüm).
Not: Zevâid'de belirtildiğine göre İbn-i Hibbân ve Darekutnî de hadisi yine Câbir t>in Abdillah'e ulaşan birer senedle rivayet etmişlerdir. [176]

39 — Abdesti İçin Yardım İsteyip Kendisine Su Dökülen Adamın Beyânı Babı

389 El-Muğîre bin Şu'be (Radtyallâhü anh)'den :
Şöyle söylemiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ab-destini bozmak için dışarı çıktı. (Kazâ-ı hacetten) sonra dönünce ben bir su kabı ile O'nu karşıladım. Ve suyunu dökmeye başladım, önce ellerini, sonra yüzünü yıkadı. Bundan sonra kollarını yıkamaya davrandı. CübbesiCnin yeni)nin darlığı mâni oldu. Bunun üzerine (mübarek) ellerini cübbenin altından çıkarıp yıkadı ve mestleri üzerine mesih etti. Sonra bizimle beraber namaz kıldı." [177]

İzahı

Hadîs, Buhâri, Müslim, Nesâi ve Ebü Dâvûd tarafından muhtelif sözlerle uzun ve kısa metinler halinde müteaddit senetlerle rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd'un uzun bir metin halindeki rivayetlerinin birisi şöyledir:
El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anhümâ)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Tebük savaşından bir gün fecirden önce ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yoldan ayrıldı. Ben de O'nunla beraber ayrıldım. O, devesini çökerterek abdest bozmak için uzaklaştı. Sonra gelince ben su kabından eline su döktüm. Önce ellerini, sonra yüzünü yıkadı. Daha sonra kollarını açmak istedi. Cübbesinin yenlerinin darlığı engel oldu. Bunun üzerine kollarını içeri sokup cübbenin altından çıkardı da dirseklerle beraber kollarını yıkadı. Ve başını meshetti. Daha sonra mestleri üzerine meshetti. Sonra bineğine binerek Me-dine-i Münevvere'ye doğru yola çıktık. Nihayet halkı namaz kılarken bulduk. Namaz zamanı geldiğinde halk Abdurrahman bin Avf'ı imamlığa geçirerek sabah namazının bir rek'atmı kılmış olarak bulduk. ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanların saffı-r.a katılarak Abdurrahman bin Avf in arkasında bir rek'at namaz kıldı. Sonra Abdurrahman selâm verince ResûluIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ikinci rek'atına kalktı. Müslümanlar Resûl-i Ekrem'den önce bir rek'at namaz kılmakla acele etmek hatâsına düştükleri endişesi ile çok teşbih etmeye başladılar. ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verince cemaata:
«Siz vakti gelince namaza durmakla isabetli hareket ettiniz. Veya iyi ettiniz.» buyurdu.
Tercemesini yukarıya aldığım Ebû Davud'un rivayetinde olduğu gibi bir çok rivayette, Resül-i Ekrem'in söz konusu gün ve vakitte Abdurrahman (Radıyallâhü anh) 'a' uyduğu belirtilmiştir Îbn-i Mâceh'in burdaki rivayetinde ve Müs1im'in bir rivayetinde; tâbiri kullanılmıştır. Bu cümlenin zahirine göre mânâsı şudur: «... Peygamber bize namaz kıldırdı.»
Bu hususu aydınlatmak için sindi şöyle der:
Fıkranın zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara namaz kıldırmıştır. Halbuki olayın sabah namazında meydana geldiği ve Abdurrahman bin Avf in cemaata na-
maz kıldırdığı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci rek'atta cemaate yetiştiği, Abdurrahman'a uyarak arkasında bir rek'at kıldığı ve imamın selâmından sonra kalkıp bir rek'at daha kıldığı sabit ve meşhurdur. Bu itibarla fıkrayı şöyle yorumlamak mümkündür:
«...Peygamber bizimle beraber namaz kıldı.»
Yahut da Peygamber aynı abdestle onlara o gün öğle namazını kıldırdığı ifade edilmek istenmiştir, denilebilir.
EI-Menhel'de belirtildiği gibi şöyle bir soru hatıra gelebilir: Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet edilen sahih hadisle sabittir ki Resûl-i Ekrem'in son hastalığında O'nun emri ile Hz.Ebû Bekir cemaate namaz kıldırmaya başladıktan sonra Hz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelince Ebû Bekir geri çekilmek istemiş ve Peygamberin işareti üzerine yerinde durmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'in yanında oturunca Ebû Bekir kendi namazını O'nun namazına, cemaat da namazlarını Ebû Bekr'in namazına bağlamıştır. Ebû Bekr, böyle yaparken Abdurrahman bin Avf, Peygamber'in gelişinden sonra nasıl yerinde durup imamlığını devam ettirmiştir?
Soruya şöyle cevap verilmiştir:
Abdurrahman da Ebû Bekr gibi geri çekilmek istemiş fakat Resûl-i Ekrem öne geçmemiştir. Çünkü Abdurrahman cemaate bir rek'at kıldırmış idi. Cemaatın namazının tertibi bozulmasın diye Peygamber öne geçmeyi terketti. Fakat Ebû Bek i r henüz bir rek'at kıldırmamış iken Resûl-i Ekrem geldi.
Şöyle de cevap verilebilir: Abdurrahman bir rek'at kıldırdıktan sonra gelen Resûl-i Ekrem mesbukî sayılır. Bütün rek'atlerde imama yetişmeyen ve mesbukî diye fıkıhta anılan kimsenin imama yetişmediği rek'atleri nasıl kılmasının gerekeceğini Resül-i Ekrem fi'len de beyan etmek istemiş olabilir. Ve bunun için A b -durrahman'a uymuş olabilir.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir : Resûl-i Ekrem, ikisine de geri çekilmemeleri için işaret buyurmuştur. Neden Ebû Bekir geri çekildi de Abdurrahman çekilmedi ?
Bunun cevabı şudur: Ebû Bekir, edeb yoluna gitmeyi vücub (= uyulması zorunlu) için olmayan emre uymaya tercih et-
mistir. Abdurrahman ise emre itaat etmeyi tercih etmiştir. Şüphesiz Ebû Bekr'in prensibi daha mükemmeldir. Şöyle demek de mümkündür: Ebû Bekr Resûl-i Ekrem'in iyileşerek camiye geldiğini görünce sevincinden kendini tutamayıp geri çekilmiş alabilir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerindeki cübbe Buhârî' nin bir rivayetine göre Şam tarafından, Ebü Dâvûd 'un bir rivayetine göre Rum tarafından gelme idi. [178]

Fıkhı Hükümler

389 nolu hadis ve yukarda tercemesini verdiğimiz Eb û Dâ-vûd' un uzunca hadîsinden çıkarılan hükümlerin bir kaçını aşağıya alalını:
1. Abdest bozmak isteyen kişi yoldan ve halktan uzaklaşmalı.
2. Liyakatli olanlara hizmet etmek meşru'dur.
3. Abdest alırken başkasından yardım istemek caizdir.
4. Yenleri dar olan elbiseyi giymek caizdir.
5. Mestler üzerine mesh etmek caizdir.

6. Üstün zâtın kendisinden dun (aşağı) olan kişiye namazda uyması caizdir.
7. Bâzı rek'atlerde imama yetişememiş olan (mesbukî) kişinin namazını nasıl tamamlıyacağı hükme bağlanmıştır.
8. Namaz, ilk vaktin fazileti kaçırılmadan kılınmalıdır.

390) Er-Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radtyallâhü anhâ)'âen :
Şöyle söylemiştir : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir ibrik su ile vardım. Kendisi: * (Su) dök.» buyurdu. Ben de (suyunu) dökmeye başladım. Yüzünü ve kollarını yıkadı. Yeni bir su alarak başmm ön ve arkasını (tamamını) mesnetti ve ayaklarını üçer defa yıkadı." [179]

İzahı

Hadisin râviyesi Er-Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e biat ederek savaşlara katılan Ensâr-ı Kiram'ın bahtiyar kadınlarındandır. Buhârî ve Nesâî' nin tahric ettikleri bir hadîste Er-Rubeyyi' :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber savaşır, askere su verir, onlara hizmet eder, şehitleri ve yaralıları Medine-i Münevvere'ye götürürdük, demiştir. 21 hadîsi var: Buhârî ve Müslim 1 hadîsini müttefikan ve yalnız Buhârî 2 hadîsini rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd,. -Tirmizi, Nesâî ve İbn-i Mâceh de o'nun hadîslerini nakletmişlerdir.
Râvîleri ise Nafi', Mevlâ, îbn-i-Ömer, Ebû Seleme, Süleyman bin Yesâr, Abdullah bin Muhammed, Halid bin Zekvan ve başkalarıdır.
Er-Rubeyyi'in burada rivayet edilen hadîsi, Tirmizi, Ahmed ve Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd da kısa ve uzun metinler halinde muhtelif yollarla rivayette bulunmuştur.
El-Haf iz, Telhis'te : Rubeyyi'in hadisi için bulunan yolların ve lafızların dönüm noktası râvî Abdullah îbn-i Akî 1' dir ki o'nun zayıflığı söz konusu edilmiştir, der.
Müellif 'in rivayetinde Peyganıber'in mübarek yüz ve kollarını kaçar defa yıkadığı belirtilmemiş ve yüz yıkamadan önce el yıkamaya, ağız ile buruna su almaya, keza kulakları meshetmeye temas edilmemiştir. Fakat Ebû Davud'un rivayetlerinden birisinde Resûl-i Ekrem'in (mübarek) ellerini (bileklere kadar) ve yüzünü üçer defa yıkadığını, bir defa (mübarek) ağzma ve burnuna su aldığını, kollarını üçer defa yıkadığını, başmm arkasını ve önünü iki defa meshettiğini, kulağının her tarafını meshettiğini ve ayaklarını üçer defa yıkadığını belirtiyor.
Abdest uzuvlarının kaçar defa yıkandığı hususu, İbn-i Mâ-c e h' in Süneninde Taharet Kitabı'nm 45 ilâ 53'üncü bâblarmda ri-
vâyet edilen hadislerin tercemesi yapılırken anlatılacağından burada üzerinde durmayalım.
Abdest almada başkasının yardımcı olması hususuna gelince, bu bâbta geçen hadîsler abdest almak için başkasından yardım istemenin caiz olduğuna delâlet eder.Müs1im'in «Mestler üzerine mes-hetmek» babında rivayet olunan E1-Muğire'nin hadisini (389) açıklayan Nevevi ezcümle şöyle söyler:
«Abdestte yardım istemenin caiz olduğuna bu hadis delâlet eder. Ayrıca Usâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Resûl-i Ekrem'in Arefe'den dönüşünde abdest alırken, suyunun Usâme tarafından döküldüğü sabittir. Sabit olmayan bâzı hadislerde, abdest için yardım istemek yasaklanmıştır.
Arkadaşlarımız, söz konusu yardım istemek üç kısımdır, demişlerdir :
1. Abdest suyunun hazırlanması için başkasından yardım istemek. Bunda ne kerahet var ne de noksanlık.
2. Abdest uzuvlarını yıkamak için başkasından yardım istemek ve o'na yıkatmaktır. Bunda kerahet var. Ancak bir zaruret ve ihtiyaç duyulursa kerahet yoktur.
3. Abdest suyunu başkasına döktürmektir.En iyisi bunu yapmamaktır. Ama, buna mekruh denilir mi? Bu hususta iki türlü fetva vardır. Bâzılarına göre mekruhtur.
Abdest alanın eline şu döken kişi, abdest alan adamın solunda durmalıdır.»
Hanefî fıkıh âlimlerinden İbn-i Âbidin, abdestin müstahablan bahsinde, abdestte başkasından yardım istemek hususunda müteaddit kitablardan nakiller yaptıktan sonra şöyle söyler;
*E1-Hilye'de Buhârî, Müslim ve diğer hadîs kitabların-dan naklen zikredilen bir çok hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istemesi üzerine ve istemeden, abdest suyunun başkası tarafından döküldüğü açıkça belirtilmiştir. El-Hilye yazarı bu hadîsleri kaydettikten sonra şunları söyler:
Resûl-i Ekrem'in mekruh olan bir şeyi yapmadığı kesindir. Şu halde, başkasına su döktürmesi işi kerâhetsiz cevazla yorumlanır. Bir şeyin mekruh olduğuna dâir delil bulunduğu halde Resûl-i Ekrem tarafından yapılmış ise o işin ümmeti için mekruh olmakla beraber
cevazını bildirmek için yapmıştır, denilir. Burada Keraheti ifade eden bir delil yoktur. H z . Ömer (Radıyallâhü anh);in : Abdest hususunda kimsenin bana yardım etmesini sevmem, mealindeki hadis zayıltır. Keza, Resûl-i Ekrem abdest işini kimseye bırakmazdı, şeklindeki hadîs de zayıftır. Bunlar sabit oimuş olsaydı bile yukarda lEİ-Hilye) 'de geçen sahih hadîslere karşı güçsüzdür. Kaldı ki, anılan iki hadîsten maksad, abdest uzuvlarını başka şahsa yıkattırmak hususu olabilir. El-Ihtiyâr'ın: «Acizlik hâli olmadan abdest işinde başkasından yardım istemek mekruhtur...» sözünden maksadının da bu olduğu umulur.»
İbn-i Âbidîn, yukarıya özetini aldığım EI-Hilye'nin sözünden sonra diyor ki:
Hulâsa : Abdest için istenen yardım su hazırlatmak veya su döktürmek tarzında olursa bunda kat'iyyen kerahet yoktur. Şayet yardım, yıkama ve mesh işini başkasına özürsüz yaptırmak şeklinde ise mekruhtur. Bunun için Tatarh aniye'de: Abdestin adabından birisi de kişinin abdest işini bizzat görmesidir. Eğer başkasından yardım isterse yıkayıcı kendisi olduktan sonra kerahet yoktur, denilmiştir.»
Şafîî fıkıh kitabi arından Nihâyetü'I-Muhtaç yazarı abdest bâbmda şunları beyan eder:
«Özür olmaksızın abdest suyunun başka şahıs tarafından dökülmesini istememek sünnettir. İstemek ise mekruh değil ama uygun da sayılmaz. Abdest suyunu hazırlatmak şeklindeki yardım talebi ise mubahtır. Özürsüz halde abdest uzuvlarını başkasına yıkatmak şeklindeki yardım istemek mekruhtur. Özür dolayısıyla abdest al-' maya gücü yetmeyen kimse ise maddî durumu ücret ödemeye müsait olduğu takdirde ücretle bile olsa başkasına abdestini aldırması zorunludur. Maddî durumun müsaitliği ölçüsü fıtra ödemek hususundaki ölçüdür. (Aile efradının ve kendisinin bir günlük nafakasından fazla olarak ödeyeceği ücrete sahip olması ölçüsüdür.)»

391) Safvân bin Assai [180] (Radıyallâhü ank)'den:
Şöyle söylemiştir : Ben seferde ve hazerde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest. suyunu döktüm."

392) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kızı Rukayye (Ra-dthallâhü anhâ)'mn cariyesi Ümmü Ayyaş [181](Radtyallâhü anhâ)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak (abdest alırken) ben ayakta ona abdest aldırırdım. (= yardım ederdim)[182]

40 — Uykudan Uyanan Adam, Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi? Babı

393) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)den; Şöyle derdi: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t
Sizden birisi gece uykusundan uyandığı zaman eline iki veya üç defa su dökmeden kaba sokmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.

394) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâhü anhümâ)*-den şöyle rivayet edilmiştir. Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Setletn) buyurdu ki:;
«Sizden birisi uykusundan uyandığı zaman elini yıkayıncaya kadar kaba sokmasın.[183]

395) Câbir (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Biriniz uykudan kalktıktan sonra abdest almak istediği zaman elini yıkamadan abdest su kabına sokmasın. Çünkü şüphesiz, elinin nerede gecelediğini ve elini neyin üzerine koyduğunu bilmez.»"

396) El-Hâris (Radtyallâhü anh)'âen şöyle dediği rivayet olunmuştur :

Ali (Radıyallâhü anh) su istedi, (su getirilince) ellerini, kaba sokmadan önce yıkadı. Sonra dedi ki:
«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İn böyle yaptığını gördüm.»"[184]

Hadislerin İzahı

İlk üç hadis, uykudan uyanan kimsenin önce ellerini yıkaması* nı ve ondan sonra su kabına sokmasını hükme bağlıyor. Bunlardan birinci hadiste «Gece uykusu» tâbiri var ise de diğerlerinde uyku mutlak geçiyor. Yâni gece veya gündüz kaydı bulunmuyor. Ebû Dâvûd'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)*den naklettiği rivayetin birisinde gece uykusu kaydı var iken diğerinde gece kaydı yoktur. El-Menhel yazarı gece kaydı bulunan rivayetle ilgili olarak diyor ki: «Uyku genellikle geceleyin vuku bulduğundan do^ layı gece tâbiri kullanılmıştır. Hüküm bakımından gece uykusu ile gündüz uykusu arasında bir fark yoktur. Nitekim diğer rivayette böyle bir kayıt bulunmuyor.»
Hadîslerdeki; «... Elini sokmasın...»cümlesi yerine Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde ve Bezzâr'ın rivayetinde;. ifadesi kullanılmıştır.
Bu ifâde, kasdedilen mânâyı daha açık belirtir. Çünkü maksad, eli yıkamadan kabın içindeki abdest suyuna sokmamaktır.Ebû Dâvûd ile Bezzâr'ın rivâyetindeki mezkûr cümlenin mânâsı: «Sakın elini batırmasın» demektir. Suya batırılmadan ve dokunulmadan elin kaba sokulmasında bir sakınca yoktur. Bu itibarla burada
kullanılan; cümlesinden maksad «Elini kabtaki suya sokmam aktır.»
İlk iki hadiste geçen «k ab-tan maksad abdest suyu kabıdır. Nitekim üçüncü hadiste «abdest su kabı» diye belirtilmiştir.Buhâri ve Müslim'in rivayetinde de üçüncü hadiste olduğu gibi «abdest su kabı» tâbiri bulunur. El-Bezzâr'ın rivayeti de böyledir.
El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der :
El-Fetih'de beyan edildiğine göre; hadislerde geçen kabtan maksad abdest su kabıdır.Gusül kabı da abdest su kabı hükmündedir.Çünkü gusül de bir nevi abdesttir.Diğer kablar ise; abdest su kabına kıyaslanır.Fakat bunlara el batırmak mekruhtur, denemez.Çünkü bu hususta bir yasaklama yoktur.Bu sebeple el yıkamak müstahabdır, denilir.Kab tâbiri ile, havuz ve göl gibi büyük sular hükmün dışında tutulmuş oluyor.Dolayısıyla uykudan uyanan kimse elini yıkamadan havuz ve benzeri büyük suya batırabilir.
Elin kaç defa yıkanması hususuna gelince birinci hadîste «İki veya üç defa» tabiri vardır.îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'-den rivayet edilen ikinci hadîs ve Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan üçüncü hadîste yıkama sayısı belirtilmemiştir. Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetinde ise üç defa yıkama hükmü bulunur. Ebû Davud'un Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh) 'den aldığı iki rivayette de üç defa yıkama emri yer almış, diğer bir rivayet ise; buradaki ilk hadiste olduğu gibi «İki veya üç defa» tâbiri bulunur.
Hadisin: «İki veya üç» tâbiri hakkında El-Menhel yazan şunu söyler:
Bu tâbir Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek sözünden olabilir. Bu takdirde, elin iki veya üç defa yıkanması hususunda mükellef, serbest bırakılmış olur. Şayet bu tâbir râvî-lerden birisine âit ise yıkama sayısındaki tereddüdünü belirtir. Kuvvetli ihtimal ise bu sözün râviye âit olmasıdır. Çünkü diğer rivayetlerde kesin alarak «üç defa» tâbiri kullanılmıştır.
Bu duruma göre üç defa yıkama yükümlülüğü konmuştur.
îlk ve üçüncü hadisin son fıkralarında ise uykudan uyanan kişinin kabtaki abdest suyuna elini batırmadan önce yıkama sebebine işaret edilerek şöyle buyuruluyor:
«Çünkü kişi, uyku hâlinde elinin nereye dokunduğunu ve neyin üzerine bıraktığını bilemez.»
Ibn-i Huzeyme ve Darekutnl, Ebû Hürey-re'den olan rivayetlerinin sonunda: «Yâni cesedinden...» kelimelerini eklemişler.
Fıkranın mânâsı şudur:
Kişi, uyku hâlinde iken, cesedinin temi2 veya necis olan yerlerinden nerelere elinin dokunduğunu bilemez, tnsan vücudunda çi-ban ve yara olabilir. Avret mahallini taşla temizleyip su ile yıkamamış olabilir. Uyku uyurken terleme ve benzeri nedenlerle avret mahalli islenmiş iken kaşıntı gibi sebeplerle eli, avret yerine dokunmuş veya sivilce, çiban ve yara yerine sürülmüş olabilir. Bu şüpheler karşısında elini yıkaması öngörülmüştür.
El-Menhel yazarı şöyle der:
El-Hâf 12: Bu fıkraya göre uyanıklık hâlinde iken elinin pis bir şeye dokunduğundan şüphe eden kişi de aynı hükme tâbidir. Keza meselâ eline iyice bir bez sardıktan sonra uyuyan ve uyandığı zaman sargısının aynen durduğunu görmek suretiyle pis bir yere dokunmadığını anlayan bir kimsenin elini yıkamadan kabtaki suya batırması mekruh değildir. Ancak böyle kimsenin elini yıkaması müstahabtır. Nasıl ki; uyumamış olan kimsenin elini suya batırmadan önce yıkaması müstahabdır.»
Yasaklamanın sebebine gelince; bu hususta değişik görüşler vardır.
Îbnü'l-Kayyım demiştir ki:
«Bâzı âlimler, yasaklama hikmeti taabbüdidir. Yâni biz bunun hikmetini bilemeyiz. Şâri-i Hakim emretmiştir. Biz de O'nun emrine itaat ederiz.
Bu görüş tutarsız sayılmıştır. Çünkü hadîs'in sonunda yasaklamanın illeti beyan edilerek:
«Çünkü kişi, uyku hâlinde iken elinin nereye dokunduğunu bilemez» buyurulmuştur.
Bâzıları, yasaklamanın hikmeti elin pis bir yere dokunması ihtimalidir, demiştir. Bu görüş de zayıftır. Çünkü yasaklama umumîdir. Taşla istincâ etmiş olsun, su ile taharetlenmiş olsun, vücûdunda sivilce, çiban, yara ve benzerî rahatsızlık bulunsun bulunmasın netice değişmez. Halbuki eğer hikmet elin pislenmiş olması ihtimâli olsaydı, yasaklamanın yalnız taş ile istincâ edene ve vücudunda çiban ve benzerî şeyler bulunanlara tahsis edilmesi gerekirdi. Oysa kimse böyle bir tahsis yoluna gitmemiştir.
Sahih olan görüşe göre yasaklamanın hikmeti elin şeytan üzerinde veya şeytanın el üzerinde gecelemiş olmasıdır.
Bu hikmet, uykudan kalkan kimsenin burnuna su çekmesi hikmetine benzer. Şöyle ki Şâri-i Hakîm (Aleyhisselâtü Vesselam) sahih olan bir hadîste buyuruyor ki:
«Biriniz uykudan uyandığı zaman burnuna su çeksin. Çünkü şeytan onun genizi üzerinde geceler.» Buhâri ve Müslim bu hadîste ittifak etmişlerdir. Şâri-i Hakim (Aleyhisselâtü Vesselam) burada da «Çünkü hiç biriniz elinin nerede gecelediğini bilemez.» buyurmakla yıkama sebebinin elin nerede gecelediğinin bilinmemesi olarak gösteriliyor.Bu durum ise; şeytanın geniz üzerinde gecelemesi ile alâkalıdır. Şeytanın geniz üzerinde gece-emesi ve el ile ilişkisinin sırrını ancak ruhların hükümlerini bilenler çözerler. Şeytan pis olduğu için pis yerlerden hoşlanır. Ve böyle yerlerde yuvalanmak ister.Kul uyuduğu zaman cesedinin dış kısmında genizden daha kirli yer göremeyen şeytan orada geceler. Şeytanın el ile ilişkisine gelince insanoğlu bir çok günahı eli ile işler. El, günahların pisliği ile çok kirlendiği için şeytan ondan da çok hoşlanır.»
E1-Bâcî, uykudan kalkan kişinin elini yıkaması hikmeti hakkında çeşitli görüşleri beyan ederek bunların hiç birisini uygun görmediğini ifâde ettikten sonra şöyle der:
«En kuvvetli ve açık hikmet, bizim Mâliki âlimlerimizden olan irak'lı üstadlan m izin ve başkalarının da katıldığı şu sebeptir : Uyuyan kimse cesedini, bedenindeki çiban yerini, koltuk altını, terleyen yerlerini ve avret mahallini kaşımaktan boş kalmaz. Uyanınca temizlik bakımından elini abdest suyuna batırmadan önce yıkaması müstahab görülmüştür. Şayet elini yıkamadan suya ba-tırırsa günah işlemiş sayılmaz.»
Nevevi de şöyle söyler:
«Şafii ve başka âlimler demişler ki: Hicaz halkı taş ile istincâ ederlerdi. İklimleri de çok sıcak idi. Bu nedenle birisi uyuduğu zaman terlerdi. Dolayısıyla elinin, necis olan avret yerine veya bir sivilce veyahut kirli ve benzeri yerlere dokunmasından emin olamazdı.»
Hadisler, uykudan uyanıldığı zaman elin yıkanmadan önce abdest suyuna sokulmasını yasaklıyorlar. Âlimler bu yasağın değeri hususunda muhtelif görüşler beyan etmişlerdir.El-Menhel'de bu görüşlerle ilgili olarak şu bilgi veriliyor:
Mutekaddimîn ve Mutaahhirin âlimlerin cumhuruna göre; bu yasak tenzihen kerahet içindir. Buna göre kişi yasağa aykırı hareket ederek elini yıkamadan abdest suyuna batırırsa suyun temizliğine bir halel gelmez ve kişi de günah îşlemis sayılmaz.
Muhakkik âlimlere göre kerahet hükmü uykudan kalkmaya münhasır değildir. Hükmün dönüm noktası elin pislenmesinden şüphe duymaktır. İster gece uykusundan veya gündüz uykusundan kalkmış olsun, ister hiç uyumamış olsun elinin necis olduğu şüphesine düşen kimsenin elini yıkamadan abdest suyuna sokması mekruhtur. Cumhurun görüşü budur.
Ahmed bin Hanbel ve Dâvûd-i Zahirî'ye göre gece uykusundan kalkan için tahrimen mekruh olup gündüz uykusundan kalkan için tenzihen mekruhtur.
Şafii de şöyle demiştir: «Gece veya gündüz uykusundan uyanan herkesin elini yıkamadan abdest suyuna sokmamasını arzu ederim. Eğer elini yıkamadan suya sokarsa eli necis olmadığı takdirde bu hareketi mekruhtur. Suyun temizliğine bir zarar gelmez.»
Kişi elinin temiz olduğunu kesinlikle bildiği takdirde cumhûr'a göre elini yıkamadan abdest suyuna sokmasında bir kerahet yoktur. [185]

Hülâsa

Hanb.eli mezhebine göre, uykudan kalkan kişinin elini abdest suyuna sokmadan önce yıkaması vaciptir. Hanefi, Şafii ve Mâliki mezheblerine göre ise sünnettir.
Hattâ b i demiştir ki: «Hadîsteki emir vucûp için değildir. Çünkü bu emir, elin pis olması şüphesine bağlanmıştır. Şüpheye bağlı bir emir vücûbu gerektirmez. Diğer taraftan suyun ve insan bedeninin aslı taharettir. Bir şeyin temizliği kesin olarak sabit olduktan sonra şüpheli nedenlerle o temizlik giderilemez.» [186]

Hadisten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1. Uykudan uyanan kimse elini, yıkamadan önce abdest ve gu-sül suyuna sokamaz.
2. Necis olan yer, üç defa yıkanmalıdır. Çünkü pis olması muhtemel olan elin üç defa yıkanması istenirken pis olduğu kesin bilinen bir uzuv, elbise ve benzeri şeylerin en az üç defa yıkanması gereği açıkça anlaşılır.
3. İbâdetlerde vesveseye düşmemek kaydı ile dâima ihtiyatlı davramlmalıdır.
Hadisi rivayet edenler:
Az bir lafız değişikliği ile ayni mânâyı ifade eden hadîs Buhâ-rî, Müslim, TirmizİI, Ebû Dâvûd, Darekutnî, İbn-i Huzeyme, îbn-i Hibbân ve BeyhakİI tarafından müteaddit senedlerle rivayet edilmiştir. .
Bu bâbtaki son hadiste ise uyku durumu söz konusu edilmeden elin abdest alınacak su kabına sokulmadan önce yıkanması isteniyor ve el yıkandıktan sonra abdest alınacak su kabına sokulabileceği belirtiliyor. [187]

41 — Abdestte Tesmiye (Allah'ı Anmak) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

397) Ebü Saîd-i Hudri (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.[188]

398) Said bin zeyd (radiallâhü anh)'âen rivâyet edildiğine göre Resulullah (Salallahu Aleyh* ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur."

399) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.»"

400) Sehl bin Sa'd eş-Sâidî (Radıyallâhü anh)'dtn, Resulullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivâyet edilmiştir :
«Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.Ve Peygamber üzerine salâvat getirmeyenin namazı yoktur. Ensar'ı sevmiyenin namazı da yoktur.
Müellif, hadîs'in râvîlerinden Abdül'l-Müheymin bin Abbâs'tan sonra ikinci bir senedi e kendisine intikal ettiğini belirterek bu senedde aşağıdan yukarıya doğru sırayla E bü'1-Hasan bin Seleme, Ebû Hatim, Isa (Ubey s) bin Merhum El-Attâr, Abdü'KMüheymin (Radı-yallâhü anhümJ'ın bulunduğunu ifade etmiştir.[189]

Hadislerin İzahı

«Abdesti olmayanın namazı yoktur.» fıkrasının mânâsı şudur: Hiçbir farz veya nafile namaz abdestsiz kılınamaz. Abdestsiz olarak kılınan namaz sahih değildir, namaz sayılamaz.
Bütün müslümanlar, abdest almaya gücü yeten bir kimsenin ab-dest almasının namazın sıhhati için şart olduğunda ittifak etmişlerdir. Su bulamayan veya kullanamayan kimse için teyemmüm de abdest hükmündedir.
Hadisin «Abdest üzerinde Allah ismini zikretmeyenin abdesti yoktur.» fıkrasına gelince: Allah'ın ismini zikretmek çeşitli şekillerde olabilir.
Beyhaki, Nesâî ve Darekutnî' nin Enes (Ra-dıyallâhü anh)'den rivayet ettiklerine göre Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek parmaklan arasından bir mucize mahiyetinde su fışkırdığı zaman Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Bismillah diyerek abdest alınız» buyurmuştur.
Tabarâni' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) '-den rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Yâ Ebâ Hüreyre! Abdest almak istediğin zaman;söyle. Çünkü böyle söylersen o abdestin bozuluncaya kadar senin görevli meleklerin senin İçin hasenat yazarlar.» buyurmuştur. Fakat bu hadîs'in senedinin zayıf olduğu «Sü-bülüs Selâm-da belirtilmiştir.
Fethü'l-Kadîr'de denildiğine göre Seleften veya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den nakledilen söz;dır- Birde en faziletlisi, istiazeden sonra tam besmele çekmektir, diyenler vardır. El Muhit'te ise Kelime-i Tevhîd veya Kelime i Şehâdet yahut Allah'a hamd etmek ile hadisin gereği yapılmış olur, denilmiştir.
Fıkranın «...Abdesti yoktur.» hükmü de iki şekilde yorumlanmıştır.
1. Allah'ın ismini anmayanın abdesti sahih değildir.
2. Allah'ın ismini anmayanın abdesti kâmil ve olgun değildir.
Fıkranın zahirin göre birinci şekilde yorumlanır.Böyle yorumlanınca tesmiye (Allah'ın adını zikretmek) abdestin sıhhati için vacip olur.Zahiriye mezhebine mensup âlimler İshak ve başka bir grup âlim bu görüştedirler. Bunlardan Zahiriye mezhebine göre tesmiye abdestin farzıdır.Unutularak bile terk edilirse abdest sahih sayılmaz. Diğerlerine göre kasden terkedenin abdesti sahih değil ise de unutarak terkedenin abdesti sahihtir. A h -med bin Hanbel' den bir rivayete göre O da böyle söylemiştir. Ashabı da bu görüştedir. Gusül ve teyemmüm de abdest gibidir. Abdest esnasında hatırlayan kimse hemen besmele çekerek abdestine, kaldığı yerden devam eder.
Fıkrayı ikinci şekilde yorumlayan âlimlerin başında gelen Ha-nefi, Şafii ve Mâ1ikî' ler ise; tesmiyenin sünnet olduğuna hükmetmişler. Ahmed bin Hanbel'in bir rivayeti de böyledir.
Tesmiye çeşitleri hakkındaki Hanefi' lerin görüşü; yukarda Fethü'l-Kadîr'den alınan nakilde belirtildi.
Şafiî' lere göre ise Bismillah demek yeterlidir. Tam besmeleyi çekmek ise daha faziletlidir.
Mâliki mezhebine göre besmeleyi tam çekmek hakkında iki görüş vardır. Birisine göre tam çekmek daha iyidir. Diğerine göre ise yalnız Bismillah demek daha iyi sayılmıştır.
Tesmiyenin vacip olmadığını söyleyerek fıkrayı 2'nci şekilde yorumlayanların delili şu hadistir.
= «Kim Allah adını zikrederek abdest alırsa, aldığı abdest onun bütün bedenini temizler. Allah adını zikretmeden aldığı abdest ise yalnız abdest uzuvlarını temizlemiş olur.»Bu hadisi,Darekutni ve Beyhakl îbn-iÖmer (Radıyallâhü anhüm) 'den merfuan rivayet etmişler.Fakat senedlerinde rivayeti metruk olan Abdullah bin El-Hakem Et-Dahiri bulunur.Darekutni, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den de rivayet etmiş ise de onun senedinde, zayıf olan Mirdas bin Muhammed bin Abdillah ve babası vardır.Keza Darekutni ve Beyhakî, îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayette bulunmuşlar.Lâkin bu senedde de metruk olan Yahya bin Haşim Es -Simsar bulunur.
Bu hadis tesmiyenin vacip olmadığına delâlet eder, diyen âlimler yukarda Beyhaki, Nesâî ve Darekutni'nin Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiklerini belirttiğimiz «Bismillah diyerek abdest alınız- mealindeki hadise dayanarak besmelenin sünnet olduğunu söylemişlerdir.
Nevevi de, bu mes'elede Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin şu mealdeki hadisini delil göstermek mümkündür, demiştir:
«Allah adı ile başlanmayan önemli her iş sakattır, eksiktir.»
Ebû Davud'un şerhi El-Menhel'de bu izahat verildikten sonra şöyle deniliyor:
Bu dayanakların kuvvetli ımadığı ve matluba pek delâlet etmediği görülmektedir. Lâkin Tirmizi' nin şerhinde 1 bn-i Seyyidi'n-Nâs, bâzı rivayetlerde, hadîs metninde:«Kâmil abdest...> tâbiri bulunur, demiştir.
Râfi de bu tâbirin bulunduğu rivayeti delil göstermiştir. Eğer bu rivayet sabit ise, tesmiye'nin sünnet olduğunu ispatlayan en kuvvetli delil budur.Tirmizi' nin şerhi Tuhfe'de şöyle deniliyor:

«Abdest alınırken Allah adını anmak hususunda rivayet olunan hiç bir hadisin kuvvetli olmadığı El-Bezzâr tarafından ifâde edilmiştir.Ben derim ki: Bu bâbta çok hadis rivayet olunmuş olup yek diğerini desteklemektedir. Bunların toplamından anlaşılıyor ki; tesmiyenin bir aslı vardır. El-Hâfız İbn-i Hacer de : Hadislerin toplamından bir kuvvet doğup tesmiyenin bir aslının bulunduğuna delâlet var, der. Ebû Bekr bin Şeybede: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest alırken tesmiyede bulunduğu bizce sabittir, demiştir.»
400 nolu hadisteki: «Ve Peygamber üzerine salâvat getirmeyenin namazı yoktur.» fıkrası ile ilgili olarak Sindi şöyle der:
Fıkranın mânâsı şudur: Ömründe bir defa olsun Peygamber'e salâvât getirmenin farziyetine inanmayarak bu nedenle salâvât getirmeyen veya ömür boyunca Peygamber'e salâvât getirmeyi hiçe sayarak bu vecibeyi ifâ etmiyenin namazı makbul değildir.
Şafiî ise: Bu fıkradan maksad, namaz içinde Peygamber'e salâvât getirmeyenin namazının sahih olmadığını ifâde etmektir, diyerek namazda O'na salâvât getirmeyi farz saymıştır.
-Ensar'ı sevmiyenin namazı yoktur,- fıkrasından maksad ise, Ensar-ı Kiram (Radıyallâhü anhüm)'m yapmış oldukları fedakârlık ve yardımlara değer vermiyerek onların fazilet ve üstünlüklerini tanımayan kimsenin namazı makbul değildir. [190]

42 — Abdestte Sağdan Başlamak Babı

Şöyle söylemiştir: ResûlulİÎah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ab-dest aldığı zaman, saç ve sakalını taradığı zaman ve ayakkabı giydiği zaman sağdan başlamayı severdi."[191]

İzahı

Hadis, Müslim'in «İstitâbe» babında aynı metinde rivayet edilmiştir. Buhâri'de ise ayni mânâyı ifâde eden ve lafız bakımından biraz farklı bir metinle rivayet edilmiştir.
Nevevi, Hadis'in şerhinde aşağıdaki malûmatı verir:
Şer-i Şerifte şu sabit kaide vardır: Elbise, ayakkabı, mest giymek, camiye girmek, misvak kullanmak, göze sürme sürmek, tırnak kesmek, bıyık kısaltmak, saç, sakal taramak, koltuk altını yolmak, başı tıraş etmek, namazdan çıkarken selâm vermek, abdest uzuvlarını yıkamak, heladan çıkmak, yemek, içmek, tokalaşmak, Hac er-i Esved'i selâmlamak gibi şeref verici ve ikram edici kabilden olan işlerde sağdan başlamak müstahabdır. Bunların zıddı olan şeylerde : Meselâ camiden çıkmak, helaya girmek, burunu silmek, taharetlenmek, elbise soyunulmak, ayakkabı çıkarmak ve benzerî işlerde soldan başlamak müstahabtır. Bunun hikmeti de sağın şerefi ve üstünlüğüdür. Allah daha iyi bilir.
Abdest alınırken sağ kolu sol koldan ve sağ ayağı sol ayaktan önce yıkamanın sünnet oluşu hususunda âlimler-icmâ' ederek bunun aksine hareket eden yâni sol kolunu sağ kolundan önce ve sol ayağını sağ ayağından önce yıkayan bir kimsenin abdesti sahihtir, fakat sünnetin faziletini kaçırmış olur, demişlerdir. Şiîler, sağ uzvu sol uzuvdan önce yıkamak vâcibtir, demişler ise de onların âlimlerin icmâına muhalif kalmalarının bir değeri yoktur.
Abdestte soldan başlamak yeterli ise de mekruhtur. Şafii El-Ümm'de bunu kesinlikle belirtmiştir. Ebû Dâvûd ve Tir-mizi'nin silinenlerinde ve başka sahih hadis kitablannda sened-lerle sabit olan Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den mer-vî bir hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Elbisenizi giydiğiniz veya abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayınız.»
Bu hadis, sağdan başlamayı emreden kesin ve açık bir nass'tır. Nass ile sabit olan emre muhalefet ya haram yada mekruhtur. Âlimler söz konusu emre muhalefet etmenin haram olmadığı hususunda icmâ' etmişlerdir. Artık mekruh sayılması zorunludur.»
Abdest uzuvlarının bir kısmında sağdan başlamak müstahab değildir. Bu uzuvlar; kulaklar, yanaklar ve ellerdir. Bunların sağ ve sol tarafları beraber yıkanır, kulaklar birlikte mesh edilir. Ama birlikte yapılması imkânsız olursa meselâ: Bir eli kesik olan kişi abdest alırken sağ yanağını ve sağ kulağını takdim edecektir.

402) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü an*)'den :
Şöyle söylemiştir: (ResûlulİÎah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Abdest aldığınız zaman sağ uzuvlarınızdan başlayınız.» Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hatim tahdis etti. (O da dedi ki) bize Yahya bin Salih ile İbn-i Nüfeyl ve başkalan tahdis ettiler. Dediler ki: Bize Züheyr (bin Muâviye) tahdis etti. (Bir önceki senedde anılan El-A'meş ve Ebû Salih aracılığı ile) Ebû Hüreyre hadîsini zikretti.» [192]

43 — Bir Avuçtan Mazmaza Ve İstînşak Babı

403) İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhyâtn şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir avuctan mazmaza ve Istinşak etti."

404) Ali (Radtyallâhü anhyden şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığında bir avuçtan üç defa mazmaza ve üç defa istinşak etti.[193]

405) Abdullah bin Vezîd El-Ensârî (Radtyallâhü ankyden: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize gelmişti. Bizden abdest için su İstedi. Ben O'na su getirdim. Bir avuçtan mazmaza ve istinşak etti."[194]

Üç Hadisin İzahı

Mazmaza: Arap dilinde ağız içinde suyu hareket ettirmektir. Şer-i Şerifte ise ağıza su alıp çalkaladıktan sonra atmaktır.Cuzhür'un görüşüne göre çalkalamak şart değildir. Nevevi demiş ki: «Bâzı arkadaşlarımız çalkalamayi şart koşmuşlardır. 1bn-i Dakîki'1-İyd'in beyanına göre bâzı fıkıhçılar, Mazmaza: Ağıza su almak, sonra da dökmektir, diye tarif etmişler. Buna göre ağıza alınan su yutul ursa sünnet yapılmış olmaz. Abdest alanlar umumiyetle suyu atarlar. Bu fıkıhçılar, genel durumu belirtmek maksadı ile suyun dışarı atılmasını zikretmiş olabilirler. Bu takdirde yu-tulsa bile sünnet ifâ edilmiş olur.»
İstinşak: Buruna su çekmektir. Buruna çekilmiş olan suyu dışarı atmaya da İstinsâr denilir. Nevevi' nin beyânına göre lügat ehli, fıkıhçılar ve hadisçilerin cumhuru böyle demiştir. Ibnü'l-A'râbİ ve İbn-i Kuteybe ise İstinsâr: İstintaktır, demişlerdir.
Hadîsler, Resûl-i Ekrem'in bir avuçtan mazmaza ve istinşak ettiğini belirtirler.Tirmizi'nin Taharet Kitabı'nda aynı başlık altında açtığı bâbta Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü an-hümâ)'den rivayet ettiği hadis meâlen şöyledir:
«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i gördüm. Bir avuçtan mazmaza ve istinşak etti. Bunu üç defa yaptı.»
Tirmizi'nin jşerhi Tuhfetü'l-Ahvezi'de bu hadisin şerhinde bildirildiğine göre Buhâri ve Muslini' deki rivayet de Tirmizi nin rivayeti gibidir. Nevevi de şöyle demiştir:Sahih ve seçkin olan mezhebe göre mazmaza ve istinşâk'ın sünnet olan şekli bir avuç sudan mazmaza ve istinşak etniek ve bu işi üç defa tekrarlamaktır. Hadîs, bu mezhebin açık delilidir. El -Hafız İbnü Hacer de: Hadis, bir avuçtan hem mazmaza hem de is-tinşâk etmeye açıkça delâlet eder, demiştir.»
Tuhfe Mübarekfûri yazan daha sonra şöyle der:
Bir avuç sudan mazmaza ve istinşak etmek, yeniden alınacak bir avuç suyla yine mazmaza ve istinşak etmek ve üçüncü defa avuç-lanan suyla tekrar mazmaza ve istinşak etmek suretiyle yapılan mazmaza ve istinşak müstahabtır, diyen âlimler için bu hadîs açık ve sahih bir delildir. Şafiî' nin meşhur kavli de budur. E1-Hafız Îbnü"l-Kayyim de Zadü'l-Maâd'da şöyle der: Buhârî ve Müslim* in Abdullah bin Zeyd'-den rivayet ettikleri hadîsten açıkça anlaşılıyor ki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mazmaza ve istinşâkı bir avuçtan yapmıştır. Mazmaza ve istinşak hakkında vârid olan en sahih hadis budur. Mazmazanın bir avuç sudan ve istinşâkm başka bir avuç sudan yaptığına dâir sahih bir hadis rivayet edilmemiştir.»
Şafii' nin meşhur kavli ile A h m e d bin Hanbel'in mezhebi, mazmaza ve Istinşâkın ayni av uç tan yapılmasıdır. Onların delili Abdullah bin Zeyd'in mezkûr hadisi ile zikrettiğimiz hadislerdir.

Ebû Hanîf e' nin mezhebi ise; mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı avuçla yapılmasıdır. Yâni önce üç avuç su ile üç defa mazmaza yapılır. Daha sonra üç avuç su ile üç defa istinşâk yapılır. Onların delili Kâ'b bin Amr'in hadisidir. E1- Ayni Um-detü1-Kâri (cild 1. Sah. 690) 'da diyor ki:
Bizim mezhebimiz olan mazmaza ve istinşâkın ayrı ayh yapılmasının delili Tabarâni' nin Kâ'bbin Amr'den rivayet ettiği şu hadistir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken üç defa mazmaza etti. Üç defa da istinşâk etti. Her defa için su aldı.»
Ebû Dâvûd da süneninde Kâ'b'm hadisini rivayet etti ve onun hakkında bir şey söylemedi. Ebû Dâvûd'un susması, hadîsin sıhhatma rıza göstermesinin delilidir.»
Tuhfe yazarı El-Ayni' nin yukarıya alınan naklinden sonra Kâ'b bin Amr'in hadîsindeki senedin zayıf olduğuna dair, El-Hafız îbn-i Hacer'in Et Telhis'deki sözünü nakleder. Bu arada seneddeki râvi Leys bin Ebî Selim'in zayıflığına âlimlerin ittifak ettiğine dair Nevevi' nin Tehzibü'1-Es-mâ'daki sözlerini kaydeder. Tuhfe yazarı daha sonra şöyle der:
Mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı yapıldığına dair gösterilen hadîsin sahih olduğu farzedilse ve mazmaza ile istinşâkın ayn ayrı yapıldığına sarahaten delâlet etse E1-Aynî'nin de dediği gibi şöyle söylenir:
Mazmaza ve istinşâkın bir avuçtan ve ayrı ayrı avuçtan yapılması caizdir, sabittir. Sübülü's Selâm yazarı da: En uygun olanı iki şeklin de sünnet olduğunu söylemektir. Ancak bir avuçtan hem mazmaza hem istinşâkm yapılmasına dâir rivayet daha çok ve daha sahihtir, der.
İmamların ihtilâfı, en faziletli olan şekil hakkındadır.İki şeklin câizliği hususunda imamlar arasında bir ihtilâf yoktur. Nitekim El Fetva ez-Zahîrîyye sahibi:Ebü Hanîfe, mazmaza ve istinşakın bir avuçtan yapılmasını caiz görmüştür, der. Şafii fıkıh-çüanndan El-Hatîb ve Malikler' den îbn-i Ebî Zeydde bu durumu sarahaten belirtmişlerdir.
Ebû Davud'un şerhi El-Menhel'in 2. cüz'ünün birinci babında konu hakkında çok geniş izahat vardır. Biz bir iki hususu özet hâlinde buraya alalım. El-Menhel yazarı şöyle der:
Nevevî, Müslim'in şerhinde demiştir ki: «Ağız ve buruna ne şekilde su alınırsa mazmaza ve istinşâk hâsıl olur. En faziletlisi hususunda ise beş çeşit vardır.
1. Mazmaza ve istinşâk beraber ve üç avuç su ile yapılır.Her avuç sudan önce bir miktar ağıza alınarak onunla mazmaza yapılır. Sonra avuçta kalan su buruna çekilerek istinşâk yapılır.Bu iş üç defa tekrarlanır.
2. Bir avuç sudan önce üç defa mazmaza, sonra üç defa istinşâk yapılır.
3. Bir avuç sudan önce mazmaza, sonra istinşâk yapılır.Bu iş avuçta kalan su ile iki defa daha yapılır.
4. Bir avuç sudan üç defa mazmaza yapılır. İkinci defa su avuç-lanır.Bu kere de üç defa istinşâk yapılır.
5. Altı defa su avuçlanır.İlk üç avuç su ile üç defa mazmaza yapılır.Son üç -avuç su üe de üç defa istinşâk yapılır.
Buhâri, Müslim ve diğer kîtablarda rivayet olunan sahih hadisler birinci şekle delâlet eder. Mazmaza ve istinşâkın ayn ayrı avuçlarla yapılmasına dair gelen hadisler ise zayıftır.»
Mazmaza ve istinşâkın abdest ve gusüldeki hükmünde âlimler muhtelif görüşlere sahip olmuşlardır.
1. Mâliki ve Şâfi âlimlere göre abdestte olsun, gusül-de olsun mazmaza ve istinşâk sünnettir. Selef âlimlerinden Hasan-i Basri, Zührî, Hakem bin Uteybe, Ka-tâde,Rabîa, Yahya bin Said El-Ensâri, Ev -zâî,Leys bin Sa'd ve Muhammed bin Cerîr Et-Tabarî de bu görüştedirler.
2. Hanefi âlimleri Süfyân-ı Sevri ve Zeyd bin A1i'ye göre mazmaza ve istinşâk, abdestte sünnet, gusüjde ise farzdır.
3. Ahmed bin Hanbel'in meşhur kavli, İbn-i Ebi Leylâ, İshak bin Raheveyh, El-Hâdî, El-Kasım ve El-Müeyyed Billah'in mezheblerine göre mazmaza ve istinşâk abdestte ve gusülde vâcibtir. Bunlar olmadan ne abdest ne de gusül sahih olur.
4. Ahmedbin Hanbel' den bir rivayete göre ve Dâvûd-i Zahiri, Ebû Sevr, Ebü Ubeyd ve Ebû Bekir bin EI-Münzir'in kavillerine göre istinşâk abdest ve gusülde vâcibtir. Fakat mazmaza sünnettir.
Yukarda 4 madde halinde beyan edilen mezheblerin mesnedleri ve delilleri El-Menhel'de beyan edilmiştir. Uzun izah istediği için buraya almadım. Oraya müracaat edilebilir. [195]

44 — Îstinşak Ve İstinsabda Mübalağa Etmek Babı

406) Seleme bin Kays [196] (El-Eşcaî) (Radtyallâhü <mh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki i Abdest aldığın zaman (burnuna su çektikten sonra) sümkür ve taşla istincâ ettiğin zaman taş sayısını tek yap.»"[197]

İzahı

Başlıkta bulunan İstinşâk ve îstinsâr kelimelerinin tarifi bir önceki babın izahında geçti. îstinsâr, İntişar ve nesir aynı mânâyı ifâde ederler. Hepsi buruna çekilmiş suyu sümkürmek suretiyle dışarı almaktır. Tuhfetü'l-Ahvezî, mazmaza ve istinşâk bâbmda El-Hâ-fız İbn-i Hacer' den naklen beyan ettiğine göre tarif edilen istinsar da yani buruna çekilen suyun sümkürmek suretiyle dışarı atılmasında elin yardımcı olarak kullanılıp kullanılmaması neticeyi değiştirmez. Fakat imam Mâlik, elin yardımcı olarak kullanılmadığı sümkürmek hayvanınkine benzediği gerekçesi ile mekruh saymıştır. Ama meşhur olan bunun mekruh olmamasıdır.El ile sümkürüldüğü zaman müstahab olanı, sol elin kullanılmasıdır. Nesâi bunun için özel bir bâb açmıştır.
Hadisin istincâ ile ilgili fıkrasına gelince, yine Tuhfe yazarı şunları söyler: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm rivayetinde fıkra şöyledir:
«Taş İle İstincâ eden kimse tek yapsın. Kim tek yaparsa İyi etmiş olur. Kim tek yapmazsa (çift yaparsa) mahzur yoktur.»"
Bu rivayeti Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivayet etmiştir. El-Hâfız, îbn-i Hacer El-Fetih'te: «Bu rivayetteki fazlalığa âit isnad hasendir. Ebû Hanife ve Mâlik bu rivayeti tutarak istincâde muteber olan şey istincâ sayısı değildir. Muteber olan, bu işi tek yapmaktır. Şafii, Ahmed ve hadîs ehli ise Müslim'in Selmân' dan rivayet ettiği şu mealdeki hadisi esas tutmuşlardır.
«Sizden hiç bir kimse üçten az taşla istincâ etmesin.»
Bunlar temizlemeye riâyet etmek kaydı ile en az üç taşın kullanılmasını şart koşmuşlar ve üç taşla gereken temizlik sağlanmadığı takdirde, temizleninceye kadar taş sayısı artırılır. Ancak taş sayısını tek tutmak müstahabtır. Çünkü bu hadiste «İstincâ eden tek yapsın» emri vardır. Yalnız bu emir vücüp için değildir. Zira Sel-mân'm hadîsinde: «Kim tek yapmazsa sakıncası yoktur» buyurul-muştur. Böylece hadisler arasında uyumluluk sağlanır.

407) Lakît bin Sabıra [198] (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet- olunmuştur:
Ben i Yâ Resûlallahl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (şer'an övülen) abdestten bana haber buyurunuz, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki ı,
«Abdesti İsbâğ et (= tam ve mükemmel al) ve oruçlu olmadığın zaman istinşâkta mübalâğa et.»"[199]

İzahı

Hadîs. Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Şafii Ahmed, îbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, îbnü'l-Cârud, El-Hâkim ve Beyhakî tarafından uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet edilmiş ve Tirmizî, Bağavi ve tbnü'l-Kattân bunun sahîh olduğunu söylemişlerdir.
Hadîsin «Abdesti isbağ et» fıkrasından maksad abdestin farzlarından, sünnetlerinden ve m üs t ah abların dan hiç bir şey ihmal etmemek ve hepsini ifa etmektir.
Hadîsin diğer fıkrasında ise oruçlu olunmadığı takdirde genize kadar buruna su çekmek ve her defasında iyice sümkürmekle burnun içini iyice temizlemek isteniyor. Oruçluluk halinde ise boğaza su kaçması endişesi bulunduğu için genize kadar su çekmek mekruhtur. Bu nedenle oruçluluk hali istisna edilmiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde iki fıkra arasında;ve parmakları bir birine sok (ki su iyice
her tarafa ulaşsın) fıkrası bulunur. Buna tahlil ve hilallama denilir. Mâliki mezhebinde el parmaklarını hilallamak vacip ve ayak parmaklarını hilallamak ise sünnettir. Diğer mezheblere göre el ve ayak parmaklarını hilallamak sünnettir. Eğer hilallama yapılmadan parmaklar arasına su ulaşmazsa hilallamak ittifakla vâcibdir.Sindî'nih beyanına göre İbnü'l-Kattân'ın rivayetinde son fıkrada mazmaza da vardır. Buna göre fıkranın mânâsı şöyle olur: «Ve oruçlu olmadığın zaman içazmaza ve istinşâkta mübalâğa et.» tstinşaktaki mübalâğa şeklini yukarda anlattık.

Mazmaza-daki mübalâğa ise ağıza bol su alıp gargara ettikten sonra dökmek ve bunu üç defa tekrarlamaktır.
Hadis, Ebû Davud'un sünnetinde Taharet Kitabının «ts-tins&r babında rivayet edilmiştir. Şerhi El-Menhel1 de hadisin izahı yapılırken şöyle bir soru ve cevap geçiyor:
Soru: Lakit'in Resûl-i Ekrem'e yönelttiği soruya göre cevapta abdestin tamamının ayrıntıları ile izah edilmesi gerekirdi. Neden Resûl-i Ekrem abdestin tafsilâtını yapmadı. Yalnız isbağ, hilallama ve mazmaza ile istinşâkta mübalâğa etmek hususlarını belirtmekle yetindi?
Cevap: Resûl-i Ekrem, onun abdestin aslına vâkıf olduğunu biliyordu. Ancak hadiste açıklanan hususları bilmediğini sandığı için-böyle cevap vermiştir Sindi bu cevabın yanında ikinci bir cevap olarak şöyle der: Muhtemelen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdesti ayrıntıları ile Lakit'a,anlatmıştır.Fakat râ-viler, hadisin ihtiyaç duyulan kısmını rivayet etmekle yetinmişlerdir. [200]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1. Kişinin, bilmediği hususları âlimlere sorması gerekir.
2. Âlim, kendisine sorulan soruyu cevaplamalıdır.Şayet kendisinden başka bilen yoksa cevablaması vâcibtir.
3. Abdestin tam ve mükemmel alınması, mazmaza ve istinşâkta mübalâğa edilmesi, oruçlunun mübalâğa etmemesi, parmakların hilallanması istenmiştir.

408) (Abdullah) İbn-i Alibas (Radtyaüâkü mhümâydtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«İki defa tam ve mükemmel olarak veya üç defa sümkürünüz.»" [201]

İzahı

Hadis, Ebû Davûd, Ahmed, Hâkim ve İbnü'l-Carûd tarafından da rivayet edilmiş, îbnü'1-Kattan bunun sahih olduğunu belirtmiştir. Hadis, sümkürme sayısı bakımından mükellefi muhayyer kılmış ve burun içinin iyice temizlenmesi için abdest alanm sümkürmede mübalâğa etmesini istemiştir.

409) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü arth)'âen:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Abdest alan kimse burnunu iyice ayıklasın ve taş ile istinca eden kimse taş sayısını (çift değil, üç, beş gibi) tek yapsın.»"
Hadis Buhâri'de de ayni metinle abdest bahsinde rivayet edilmiştir. Mânâ bakımından 406 nohı hadis'e benzer. İzahı için oraya müracaat edilebilir. [202]

45 — Birer Defa Abdest (Uzuvlarını Yıkamak) Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

410) Sabit bin Ebî Safiyye es-Sümâlî (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Ben Ebû Ca'fer (Muhammed El-Bakır) Radı-yallâhü anh) 'a: Câbir bin Abdi İlah (Radıyallâhü anhümâ) tarafından sana: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldı, diye tahdis edildi (mi?) diye sordum. Ebû Ca'fer evet. dedi. Ben Ebû Ca'fer'e Ve Resûlullah'ın (başka bir zaman) ikişer kere (ve diğer bir defa) üçer kere (abdest uzuvlarını yıkayarak abdest aldığı da Câbir tarafından sana tahdis edildi mi?) dedim. Ebû Ca'fer evet, dedi." [203]

İzahı

Hadis, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir defasında abdest alırken abdest uzuvlarını birer defa yıkadığına, başka bir zaman abdest aldığında uzuvlarını ikişer defa ve bir başka vakit abdest alırken uzuvlarını üçer defa yıkadığına delâlet eder. Keza, abdest alınırken meshedilmesi matlup olan uzuvları da ayni şekilde birer, ikişer ve üçer defa meshettiğine delâlet eder. Çünkü hadiste yıkama ve mesh diye bir ayırım yapılmamış Vudû = abdest tâbiri kullanılmıştır. Birer, ikişer ve üçer defa abdest almak demek yıkanacak uzuvları ve meshedilecek uzuvları bir vakit birer defa, başka zaman ikişer defa ve bir başka zaman üçer defa yıkamak ve meshetmektir. Mesh ve yıkamanın toplamına abdest denilir.
Meshin bir defa yapılması matlubtur, bunun ikişer veya üçer defa yapılması matlub değildir, diyen âlimlere göre hadiste geçen ikişer ve üçer defa tâbiri yıkanan uzuvlara aittir. Bu uzuvlar çoğunluğu teşkil ettikleri için «İkişer ve üçer defa abdest aldı» ifadesi kul 1 anılmıştır.Sindi bu yorumu beyan ettikten sonra şöyle der:
Bâzı âlimler: Abdest uzuvlarını üçer defa yıkamak en mükemmel şekildir. Resûl-i Ekrem'in bir ara birer veya ikişer defa yıkamakla yetinmiş olması bunun caiz olduğunu beyân etmek içindir, demişlerdir. Bence şöyle de olabilir: Birer defa veya ikişer defa yıkamanın câizliği Kur*an-ı Kerim'in abdestle ilgili âyetinde yıkamanın bir sayı ile kayıtlanmamasından ve mutlak olmasından anlaşılıyor. Peygamber'in birer veya ikişer defa yıkamakla yetinmesi hususu suyun az oluşu veya acele etmeyi gerektiren bir halin bulunuşu dolayısıyla olmuş olabilir.
Sindi bu yorumu yapmıştır. Fakat 47'nci bâbta gelen 419 ve 420 nolu hadîsler ilk yorumun daha isabetli olduğunu gösterir.
Baş ve kulak meshinin sayısı hakkındaki âlimlerin görüşünü 51 ve 52 nolu bâblarda inşaallah anlatırız.
Tirmizi de hadîsi rivayet etmiştir. Yalnız seneddeki Şe-rîk'in çok yanılgan olduğunu söylemiştir. Tirmizi ayrıca Ebû İsa ve Vekî'in aracılığı ile hadîsi rivayet ederek bunun daha sahîh olduğunu ifade etmiştir.Veki'in rivayetinde Resûl-i Ekrem'in abdest uzuvlarını birer defa yıkadığı keyfiyeti var. îkişer ve üçer defa yıkadığına âit kısım yoktur.
Tirmizî şerhi Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken râvî Sabit bin Ebi Safiyye Es-Sümâli' nin zayıf ve Ra-tizi olduğunu söylemiş ve Aliyyü'1-Kari, El Mirkat'ta senedin sahîh olduğunu beyan etmiş ise de senedde Şer îk ve Safait'in bulunduğunu, bu nedenle senedin zayıf sayılması gerektiğini, ancak bu bâbta sahîh hadîslerin bulunduğunu ifade etmiştir.
Rafizîler, Şiilerin bir kolu olup hilâfetin Hz. Hüseyin' den sonra sırayla oğlu Ali Zeynü'l-Abidîn'e, Zeynelabidîn oğlu Muhammed El-Bakır'a ve E1-Bakır'm oğlu Cafer-i Sâdık'a ...intikal ettiğine inanırlar.[204]
Hulâsanın 56'ncı sahifesihde Sabit bin Ebi Safiyye hakkında şu kısa bilgi var: Künyesi Ebû Hamze' dir.Küfe'-lidir.Enes ve Şa'bî' den rivayette bulunmuştur. Onun râvîleri ise Hafs bin Gıyas ve Şerik* tir. Kendisi Ra-fizî' dir.Nesai onun sıka olmadığını söylemiştir.E1-Man-sûr'un hilâfeti zamanında vefat etmiştir.

411) İbn-i Abbas (Radtyallâhü ö»A/den, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
(Bir defa) Resûlullah (Sal lal I ahu Aleyhi ve Sellem)'in (abdest uzuvlarını) birer avuç su ile (yıkayarak) abdest aldığını gördüm." [205]

İzahı

Abdullah İbn-i Abbâs'ın bu hadisinin, Müs1im'-den başka diğer sahih hadis kitablannda rivayet edildiği, Tirmi-z î' nin şerhi Tuhfe'de belirtilmiş,Tirmizi de:Bu bâbta rivayet edilen hadislerin en hasen ve sahih hadîsi, lbn~i Abbâ s'ın hadisidir, demiştir.
Tirmizi' nin şerhi Tuhfe'de hadîsin izahı yapılırken ezcümle şöyle deniliyor:
Hadis, abdest uzuvlarının bir defa yıkanmasının vâcib olduğuna delâlet eder. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birer defa yıkamak ile yetinmiştir. Eğer ikişer veya üçer defa yıkamak vacip olmuş olsaydı feirer defa yıkamakla yetinmezdi. Nevevi demiştir ki: Müslümanlar abdest uzuvlarını birer defa yıkamanın vacip olduğu ve üçer defa yıkamanın sünnet olduğu hususunda ic-mâ etmişlerdir. Abdest uzuvlarının birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkandığına, keza bâzı uzuvların üçer ve diğer uzuvların ikişer defa yıkandığına dâir sahîh hadîsler gelmiştir. Bu hadîslerden anlaşılıyor ki bu şekillerin hepsi caizdir, en mükemmeli üçer defa yıkamaktır ve birer defa yıkamak da yeterlidir.

412) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anh)'âen:
Şöyle söylemiştir: Ben, ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in Tebuk savasında (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldığını gördüm.[206]

46 — (Abdest Uzuvları) Üçer Defa (Yıkayarak) Abdest Almak Babı

413) Şakîk bin Seleme[207] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre söyle söylemiştir:
Ben, Osman ve Ali (Radıyallâhü anhümâJ'nın (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldıkların ve ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in abdestinin böyle olduğunu söylediklerini gördüm." :
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki hadîsi bize Ebû Hatim tahdîs etti (O da dedi ki) Bize Ebû Naim tahdis etti. (O da dedi ki) Bize Abdurrahman bin Sabit bin Sevbân tahdis etti. Ve bunun mislini zikretti.

414) El-Muttalib bin Abdillah bin Hantab [208] (Radtyallâhü an-kümâyden rivayet edildiğine göre:
Kendisi (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın (abdest uzuvlarını) Üçer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldığını ve ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em)'in böyle abdest aldığını rivayet ettiğini söylemiştir."

415) Âişe ve Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankümâ)fden rivayet edildiğine göre:
Kendileri, Nebi (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldığını söylemişlerdir.'*

416) Abdullah bin Ebî Evfâ[209] (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ 'in (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldığını ve başını bir defa mes-hettiğini gördüm."Zevâid'de hadîsin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir. Çünkü râvile-rinden Fâid bin Abdır rahman'm hadîslerinin mtinker olduğu Buhârî tarafından söylenmiştir. El-HâSinı de, Fâid'in, îbn-i Ebi Evi'â'dan mevzu hadîslsr rivayet ettiğini söylemiştir. Ancak bu hacüsîn metni tarafından Hs. Ali'den rivâyat edilmiştir.

417) Ebû Mâlik El-Eş'arî (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre demiştir ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest alırdı.[210]

418) Er-RubeyyİBint-i Muavviz bin Afra (RadtyaUâhü anhâ)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkamak suretiyle) abdest alırdı."[211]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Burada geçen hadîsler, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest uzuvlarını üçer defa yıkadığına delâlet ederler. Tir-mizi de aynı başlık altında açtığı bâbta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle abdest aldığına dâir Hz. Ali (RadıyallâhüanhJ'nin hadîsini senedi ile beraber zikrettikten sonra, konu hakkında Osman, Er-Rubeyyî, İbn-i Ömer, Âişe, Ebû Ümame, Ebû Rafi1. Abdullah bin Amr, Muâviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah bin Zeyd ve Ebû Zer (Radıyallâhü anhüm) hazretlerinden rivayetler bulunduğunu ifade eder. Bu arada Tirmizî şöyle der:'Konu hakkında rivayet olunan en hasen ve en sahîh hadîs Hz.Ali' nin hadîsidir. Bütün âlimler şunda müttefiktirler ki, uzuvları birer defa yıkamak yeterlidir, ikişer defa yıkamak daha iyidir. En faziletlisi üçer defa yıkamaktır.Daha fazla yıkamak ise yoktur.Tirmizî'nin şerhi Tuhf e'de,Hz.A1i nin hadîsinin Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbn-i Mâceh (413 nolu) tarafından da rivayet edildiği bildiriliyor. [212]

47 — Birer, İkîşer Ve Üçer Defa(Uzuvları Yıkayarak) Abdest Almak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

419) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'den :
Şöyle söylemiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem (ab-dest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldı ve:
-Bu, o kimsenin abdestidir ki Allah hiç bir namazını bunsuz kabul etmez.» buyurdu. Sonra (abdest uzuvlarım) ikişer defa (yıkamak suretiyle), abdest aldı ve :
«Bu, değerli ve kıymetli abdesttir.» buyurdu ve (mübarek uzuvlarını) üçer defa da (yıkayarak) abdest aldı ve:
«Bu, abdestin en mükemmel olanıdır. Ve bu (şekil), benim ve Halilü'1-Lah İbrahim'in abdestidir. Kim böyle abdest alıp tamamladıktan sonra:
— Ben, Allah'tan başka tapınmaya lâyık ilâh olmadığına, Mu-hammed'in Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şehâdet ederim,»
Derse o kimse için Cennetin sekiz kapısı (beraber) açılır. Onlardan dilediğinden girer.» buyurdu."
Not : Zevâid'de isnadın zayıf olduğu belirtilerek nedenleri şöyle anlatılıyor : Râvîlcrinden Zeyd El-Ammi zayıftır, râvi Abdurrahim ise metruk, hattâ kezaâb-tır. Râvl Muâviye bin Kurra ise tbn-i Ömer'e ulaşmamıştır. îbn-i Hatim bu durumu El-llel'de söylemiş El-Hâkim de El-Müstedrek'te açıklamıştır. [213]

İzahı

Hadis, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest uzuvlarını birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkamak suretiyle üç türlü abdest aldığını bildirmektedir.
Birer defa yıkamak, namazın sıhhatinin şartı olduğu, bunsuz namaz kıhrıamıyacağı ve kabul olunmayacağı hükmü veriliyor.
Abdest uzuvlarını ikişer defa yıkamak suretiyle alınan abdestin Allah katında değerli ve kıymetli olduğu ifâde buyuruluyor.
Sindi diyor ki, fıkradan maksad, abdestin bizatihi değerli ve kıymetli olmasını veyahut böyle bir abdestle kılınan namazın değerli ve kıymetli olmasını belirtmektir. İki yorum şekli de uygundur1.
Hadîsin son kısmında ise Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, uzuvları üçer defa yıkamak suretiyle alman abdestin en mükemmel abdest olduğunu ifâde buyurduktan sonra, bu çeşit abdestin, Zat-ı Nebevilerinin ve dedesi Hz. ibrahim (Aleyhisse-lâm)'in abdest şekli olduğu belirtilmiştir.
Sindi* nin SuyutÎ1 den naklen beyân ettiğine göre, Ta-barâni'nin rivayetinde;«Ve benden önceki Nebilerin abdestidir.» cümlesi de bulunur.
Sindi, diyor ki: Hadislerden anlaşıldığı gibi peygamberimizin ümmeti, abdest eseri olarak âhirette yüzleri, kolları ve ayakları nurla parlar halde haşrolunacak ve bu parıltı onlara mahsustur. Sair ümmetlerin böyle bir durumu olmayacaktır. Ama peygamberlerin hepsinin bu durumda hasrolunması muhtemeldir. Böyle yorum yapılınca bu hadisin, abdest eseri olarak görülecek parlamaya âit hadîslere aykırı düşecek bir yönü kalmaz. Çünkü netice şu olur: Bütün peygamberlerin abdest almış olmaları, Ümmetlerinin de abdest aldıklarını gerektirmez. Abdest eseri olarak ümmetimizde bulunacak ve «Gûrre ile Tahcîl» denilen nur parıltısının peygamberlerde bulunması, bunun ümmetimize mahsus olduğuna engel değildir. Çünkü hadîsler diğer ümmetlerde gurre ve tahcîl bulunmayacağını ifâde ederler. Fakat peygamberlerde bulunmayacağına dâir bir kayıt yoktur.
Şayet, diğer peygamberlerin ümmetlerinin de böyle abdest aldıkları kabul edilirse şöyle denilecek: Onlar da abdest almışlar ise de gurre ve tahcîl durumu onlarda bulunmayacaktır. Allah Teâlâ Ümmet-i Muhammediyye'y özel bir ikram mahiyetinde gurre ve tahcîli verecektir.
Abdestin isbağı (mükemmel bir şekilde alınması) ve abdes-tin bitiminde kelime-i şahadet okunuşu halinde cennet kapılarının açılması ile ilgili fıkra, Müslim'de ve Ebû Davud'un süneninde Hz.Ömer (Radıyallâhü anhî 'den ve Hz.Ukbe bin Âmir El-Cühen i (Radıyallâhü anhî'den müteaddit senedlerle rivayet edilmiştir. Abdest sonunda okunan kelime-i şehâdetin baş kısmında; parçası da bulunur. Tabarâni ise daha uzun bir ilâve yaparak şöyle nakleder :
Tirmizi nin rivâyetindeki dua ise şöyledir:
Ömer ve Ukbe (RadıyalÎâhü anhüna)'nın isbag ve duâ ile ilgili hadîsleri kitabımızın 60'ıncı babında da gelecektir.
Yukarda Zevâid'den naklen beyan ettiğimiz nedenlerle isnad zayıf olmakla beraber, Peygamber'in abdest uzuvlarını birer defa, ikişer defa ve

üçer defa yıkadığı sahih hadîslerle sabittir. Keza hadisin son kısmında mevcut duanın okunması ve bunun mükâfatına dâir sahih hadîsler Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd gibi mutemed kitablarda mervîdir.

420) Ubeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü anh)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), su istedi ve (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldı. Sonra buyurdu ki :
-Bu, abdest görevidir.» veyahut şöyle buyurdu: «Bu, kişinin öyle abdestidir ki, onu almazsa Allah, hiç bir namazını kabul etmez.»
Bundan sonra O, (uzuvlarını) ikişer defa (yıkamakla) abdest aldı ve bundan sonra şöyle buyurdu.
«Bu, kişinin öyle bir abdestidir ki, onu aldığı zaman Allah ona sevabdan iki pay verir.»
Daha sonra O, üçer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldı. Sonra buyurdu ki * «Bu, benim ve benden önceki Resullerin abdestidir.[214]

48 — Abdestte Îktisad Ve Bunda İsrafın Keraheti Hakkında Gelen Hadisler Babı

421) Übeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre
Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Şüphesiz abdest (vesvesesi) için Velehân denilen bir şeytân vardır. Bunun için su vesvesesinden sakının.[215]

İzahı

Tirmizî' nin şerhi Tuhfe'de şöyle deniliyor: Zehebi, El-Mîzân'da: 'Ahmed, Hârice* yi zayıf görmüş, İbn-i Muin, Hârice sıka değil, kezzâbtır, demiş, Buhâri de tbnü'l-Mûbârek ve Vekî'in onu ter-kettiklerini ifâde etmiştir' der.
Velehân: Sözlükte aşırı aşk ve şiddetli muhabbet dolayısıyla aklın gitmesi ve şaşmaktır. Abdest işinde vesvese eden şeytâna bu ismin verilmesinin sebebi, abdest işine vesvese sokmak yolundaki aşırı hırsıdır. Yahut yaptığı vesvese ile insanı öyle bir hayrete sokuyor ki, artık kişi kendisini şaşkın görür, şeytânın nasıl onunla oynadığını anlamaz. Abdest alırken uzvunun ıslanıp ıslanmadığını ve kaç defa yıkadığını bilemez olur. Bundan dolayı da bu isim verilmiştir, denilebilir.
Hadîsin: «... Su vesvesesinden sakının* fıkrası hakkında Tıy-b' den naklen Tuhfe'de deniliyor ki: Yâni abdest uzuvları ıslandı mı, ıslanmadı mı, bir defa mı, iki defa mı yıkandı, su temiz mi ne-cis mi?, Su kulleteyn var mı, yok mu? diye Velahân adlı şeytânın suyla ilgili yapmak istediği bu ve benzeri vesveselerden kaçının,
Ibnü'l-Melik demiş ki, şeytân su hakkında pek fazla vesvese verdiğinden fıkrada Velehân vesvesesi, tâbiri yerine su vesvesesi, tâbiri mübalâğayı ifâde etmek için kullanılmıştır. îbn-i Ha-cer de Îbnü'l-Melik'in bu görüşünü benimsemiştir.
Hadîs, abdest alınırken suda israf etmenin kerahetine delâlet eder. Nehir kenarında bile abdest alınırken suda israf etmenin kerahetinde âlimler icmâ etmişlerdir.

422) Amr bin Şuayb'ın dedesi (baba babası Abdullah bin Amr bin el-As) (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Bir a'râbî Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek abdestin nasıl alınacağını sordu. Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) ona abdest almayı gösterdi. Sonra buyurdu ki:
«Abdest budur. Bundan fazla yapan kimse, isâe etmiş veya taad-dî etmiş veya zulüm etmiş olur.»" [216]

İzahı

Hesûl-i Ekrem'e gelen adamın ismi bildirilmemiştir. Burada ve Nesei' nin rivayetinde a'râbî diye geçmekte;Ebû Dâvûd ve diğer bâzı rivayetlerde 'recûl = adam' diye geçer. Adamın a'râbi yâni bedevi olması muhtemeldir.
Adam'ın, abdest nasıl alınır? sorusu da rivayetlerde değişik cümlelerle ifâde edilmiş ise de mânâ bakımından bir farklılık teşkil etmez.
Soru üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uygulamalı olarak abdest almayı öğretmiştir. Abdest uzuvlarını üçer defa yıkadığı anlaşılıyor ise de bunun tafsilâtı anlatılmıyor. Fakat Ebü Davud'un rivayetinde şöyle tafsilât var:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce iki elini bileklerle beraber üçer defa yıkadı, sonra yüzünü üç defa, daha sonra iki kolunu (dirseklerle beraber) üçer defa yıkadı. Bundan sonra basma mesnetti. Bunu takiben şahadet parmaklarını (n uçlarım) kulaklarına sokarak baş parmakları ile kulaklarının dışını (arkasını) ve içini (= önünü) mesnetti. Sonra ayaklarını (aşık kemikleriyle birlikte) üçer defa yıkadı...»
El-Menhel yazarı diyor ki:
Hadîste mazmaza ve istinşâktan bahsedilmiyor. Resûl-i Ekrem, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları yapmamanın caiz olduğunu beyan etmek için bırakmış olabilir. Yahut O, bunları da yapmış olup râvî yüz yıkamayı anlatmak ile yetinmiş olabilir.
Sindi, Buharı' nin sarihlerinden İbn-i Hacer' den naklen beyânına göre hadîsteki üçer defa tâbiri yıkamaya aittir. Mesh işi böyle değildir. Nitekim Saîd bin Mansûr'un rivayetinde meshin bir defa yapıldığı belirtilmiştir. Şayet meshin üçer defa yapıldığı subût bulursa delillerin uzlaştırılması için üç mesh-ten maksad başın her tarafının meshedilmesidir.
Hadisin «Bundan fazla yapan...» fıkrasına gelince, El-Menhel müellifi şunu söyler:
Meselâ, uzuvları üçer defadan fazla yıkamak veya yıkanması emrolunan uzuvlardan başka uzuvları da yıkamak bu fıkra ile yasaklanıyor.
Fıkradaki İsâe ve zulüm kelimelerinin açıklaması hususunda El-Menhel'in beyânına göreE1- Ayni şöyle demiştir:
İsâe etti. Yâni şer-i şerifin âdabına karşı teddüb ve sünnetti se-niyyeyi terk etmekle kötü yaptı.
Zulüm etti. Yâni meşru sayıdan fazla yapmak sebebi ile sevabını azaltarak nefsine zulmetti. Bâzılarına göre »zulmetti» tâbirinden maksad şudur: Üçer defa yıkamakla sünnetin hâsıl olmadığını iti-kad etmekle zulmetmiş, haksızlık etmiştir.
El-Menhel yazarı da: İsâe ve zulümü birleştirerek şöyle mânâ-landırır: O kimse, Resûl-i Ekrem'e muhalefet etmekle, sevapsız yere fazla yıkamak suretiyle nefsini yormakla ve faydasız olarak suyu zayi etmekle kötü yapmış, haksızlık etmiştir.
«Taaddî etti» cümlesine gelince, bu cümle Ebû Davud'un rivayetinde yoktur.Taaddî etmek sınırı aşmak demektir. Böyle yapan kimse meşru sayıdan fazla yıkamakla sınırı aşmış olur.Ne-sâi'nin rivayetinde bu cümle vardır. Şunu da belirteyim Nesâi'nin rivayetinde bu fiiller;ve iledir.
Yani «...İsâe etmiş ve taaddi etmiş ve zulmetmiştir.» Halbuki kitabımızda ev ile geçtiği için tercemede*isâe etmiş veya taaddî etmiş veya zulm etmiş...»dedik.
Sindî diyor ki, musannifin rivayetinin zahirine göre «veya ... veya ...» tâbiri râvinin tereddüdünü ifâde eder.
El-Menhel müellifi, Peygamber'in böyle yapanı kınaması, onun bu işten vazgeçirilmesi içindir, dedikten sonra El-Mirkat'a atfen verdiği malûmata göre İmam Nesei: Şüphe halinde kalbin tatmin olması için üçten fazla yıkamakta beis yoktur, demiştir. Fakat El-Menhel yazarı diyor ki, üçer defa yıkadıktan sonra doğacak şüpheye mahal kalmaz. Bu vesvesenin kapısını açabilir. Bunun için Îbnü'l-Mübârek hadîsin zahirini tutarak : Üçer defadan fazla yapanın günah işlediğinden emin değilim, demiştir. Ahmed ve îshak da:Deliden başkası üçten fazlasını yapmaz, demişlerdir. İbn-i Hacer de: Elini yüzlerce defa yıkadığı halde, abdestsizliğinin kalkmadığını itikad eden vesveselileri gerçekten müşahede ettik, demiştir. [217]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Kişi bilmediği hususları bilenlere sormalıdır.
2. Bilenler bilmeyenlere anlıyacakları şekilde anlatmalı ve gerekirse uygulamalı olarak göstermelidirler.
3. Yıkanacak abdest uzuvları üçer defa yıkanmalıdır.
4. Baş ve kulaklar birer defa meshedilmeli ve kulağın her tarafı meshedilmelidir.
5. Abdest alınırken sünnete uyulmalı, fazla veya eksik yapılmamalıdır.
6. Sünnet olana muhalefet etmek kötü, sının aşmak ve zulümdür. Kınanmayı muciptir.
Hadis, Ebû Dâvûd ve Nesâi den başka,Ahmed Beyhaki. Tahavî ve îbn-i Huzeyme tarafından da mervidir.

423) İbn-İ Abbâs (Radtyaüâhü anhümâyden şöyle dediği rivayet olunmuştur :
Ben (bir defa Peygamber'in hanımlarından olan) teyzem Meymûne (Radıyallâhü anhâî'mn yanında geceledim. Nebi (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) (gece) kalkıp eski bir su kırbasından abdest aldı. Suyu azar azar kullanıyordu. Ben de kalktım. On un yaptığı gibi yap tun."

424) (Abdullah) îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) bir adamı abdest alırken gördü ve ona buyurdu ki: «İsraf etme. İsraf etme.[218]

425) Abdullah bin Amr (Radtyallâhü anhümâyden:
Şöyle demiştir: (Bir gün) Sa'd abdest alırken Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem), onun yanından geçti vei
Bu israf nedir?» buyurdu. Sa'd de i -Abdestte israf var mı? diye sorunca, Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) :
«Akan bir nehir üzerinde bile olsan evet.» (abdestte israf vardır.) buyurdu.[219]

İzahı

423, 424 ve 425 nolu hadisler de abdest alınırken israf etmenin ya saklığına delâlet ederler.
Ebû Dâvûd'un süneninde Abdestte İsraf Babı var.Tirmizi de Abdestte İsrafın Keraheti Babı diye bir bölüm ayırmıştır.
El-MenheJ yazarı, israf babında şu bilgiyi veriyor:
Nevevî demiştir ki:«Deniz kıyısında bile olunsa suda israfın yasaklığı hakkında âlimlerin icmâ'ı vardır. Ezhar kavle göre bu israf tenzihen mekruhtur. Bâzı arkadaşlarımız, haramdır, demişlerdir.»
Kerahet kavli Cumhurun sözüdür. Su israfı, bir zarara veya bir malı zayi etmeye sebebiyet vermediği takdirde durum böyledir. Aksi takdirde haram olur.
Hanefi âlimlere göre, kişi, kendisinin malı olan veya mubah (= her işte kullanılabilen sahipsiz) su ile abdest aldığında israf etmesi tahrîmen mekruhtur. Ama mescitlerdeki su gibi taharet için vakfedilmiş, olan suda israf etmek ise haramdır. [220]

49 — Abdest İsbağı (= Tam Alınması) Hakkındaki Hadîslerin Beyânı Babı

426) (Abdullah) İbn-i Abbas (RadtyaUâhü anhümâ)'den : Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize abdest isbağım emretti."[221]

İzahı

İs bağ: Arap dilinde işin hakkını vermek, tam yapmaktır.Sindi, EI-Menhel ve Tuhfetü'l-Ahvezi müellifleri abdest is-bağından maksad : Farzlarına, sünnetlerine ve müstehablarına riâyet etmek suretiyle tam ve mükemmel bir şekilde abdest almaktır. Riâyet edilmesi istenenlerden bir kısmı şunlardır: Abdest uzuvlarının her tarafını iyice yıkamak, yıkamayı üç defa tekrarlamak, uzuvları ovmak, yüz, kollar ve ayaklar yıkanırken, alın, dirsekler ve aşık kemiklerin ötesindeki bitişik yerleri yıkamaktır, derler.
Sindi diyor ki İbn-i Abbâs, (Radıyallâhü anh) burada «...Bize...» tâbiri ile tüm müslümanları kasdetmiş olabilir. Bu takdirde isbağ emri mendupluk içindir. (Yâni müslümanların abdest-te isbağ etmeleri mendubtur). Bu tâbir ile yalnız Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ehl-i Beyti kasdedilmiş olabilir.Nesâî ve başkasının rivayetinde İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) Ehl-i Beyte mahsus olan dinî hükümler meyânında bunu anlatmıştır. Bu takdirde emir vucûp veya müekked mendubluk içindir.Yâni Ehl-i Beyt için isbağ vâcib veya sünnet-i müekkede hükmünde mendubtur.Ehl-i Beyt'in dışında kalan müslümanlar için ise normal sünnet hükmünde mendubtur. Böyle olunca fıkıh âlimlerinin Ehl-i Beyte âit bu özel durumu belirtmeleri gerekirdi. (Halbuki böyle bir ayırım yapmamışlardır.)

427) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü ankyâen rivayet olunduğuna göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işitmiştir:
— «Allah'ın, günahlara keffâret ve hasanâtı artırmaya vesile kıldığı şeyleri size göster m iyeyi m mi?» Sahabîler:
— Göster, yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve bir namazdan sonra diğer bir namazı beklemektir.» buyurdu.[222]

428) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
Güçlüklere rağmen abdesti kemâl üzere almak ve mescitlere doğru çok adım atmak ve (bir) namazdan sonra da gelecek namazı gözetlemek (beklemek) günahların kefaretidir."[223]

İzahı

Müslim ve Tirmizi'nin «Abdest İsbağı» babında Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şâhid durumundaki hadiste Resûl-i Ekrem'e âit kısım burdaki lafızların aynidir. Sahabî'ye âit lafızlarda mânâyı etkilemeyen az bir değişiklik vardır.Ordaki hadîsin meali şöyledir:
"Ebû HÜreyre (Radıyall&hü anhVden :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sa-hâbîlere) :
— «Allah'ın, günahları imha ettirdiği ve dereceleri yükselttirdiği şeyleri size göstermiyeyim mi?» buyurdu. Sahâbiler :
— Göster, Yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve (bir) namazdan sonra diğer (bir) namazı beklemektir.
İşte sizin rıbatınız (nöbetiniz) budur.» buyurdu."
Yukarıya mealini aldığım Ebû Hüreyre' nin hadîsin-deki Resûl-i Ekrem'e âit buyruğun son cümlesi Ebü SaId-i H udri'nin hadisinde yoktur.
Tirmizi'nin şerhi Tuhfe'de Nevevi' den naklen beyan edildiğine göre Kadı Iyaz, hadisle ilgili olarak şöyle demiştir :
'Günahların imhasından maksad, onları mağfiret etmek (örtmek) tir. Bununla beraber, imha tâbiri ile günahları hafeze meleklerin defterinden silmek kasdedilmiş olabilir ki, bu takdirde yine günahların mağfiretine delâlet eder.'
Derecelerin yükselmesi de cennetteki makamın yükselmesi demektir. Konuşmanın soru ve cevap şeklinde oluşu, buyurulan ha-kikatlann zihinlerde iyice yerleşmesini sağlar.
Hadîsteki «Güçlükler tâbiri ile şiddetli soğuk, suyun dokunmasından eziyet duyulan hastalık, su arayıp bulmakta duyulan güçlük, gerektiğinde parayla, hatta pahalı bir fiatla suyu satın almak ve benzeri zorluklar kasdedilmiştir.
«Mescidlere doğru çok adım atmak» durumu ise Nevevi'nin beyan ettiği gibi evin mescidlere uzak oluşu ve mescitlere devamlı gitmekle sağlanır.
«Bir namazdan sonra diğer bir namazı beklemek» fıkrasından maksad, Tuhfe'de şöyle açıklanıyor:
Yâni, kişi cemaatla veya tek başına namaz kıldıktan sonra, oturduğu yerde veya evde diğer namaz vaktinin gelişini bekler, fikrini ona bağlar, yahut işiyle meşgul olmakla beraber, kalbini gelecek namaz vaktine bağlar.
Ebü'l-Velîd El-Bacî ise fıkrayı, bir vakit namazından sonra, oturduğu yerde diğer namaz vaktini belkemek, şeklinde yorumlamış ve bu durum, zamanları birbirine yakın olan namazlara mahsustur. Diğer namazlar için böyle bir bekleyiş âdet olmamıştır, der.
Musannifin rivayetinde bulunmayan, fakat Müslim ile Tirmizî'nin rivayetinde bulunan «İşte sizin ribatınız budur» cümlesine gelince; ribat; nöbet yeri ve bir şeye kendini hapsetmek, demektir. Namaz kılmak için camiye gidip orada namaz vaktini bek-liyen kimse kendini ibâdete hapsetmiş gibidir. Şöyle de denilebilir: Hadîste anılan ibâdetlere devam etmek cihad ve serhatte nöbet beklemek gibidir. Bâzıları; anılan ibâdetler, sahibini günahlardan men-ettiği için buna ribat denmiştir, derler.Nevevî de fıkra hakkında: «Yani rağbet edilen ribât budur. Bir kısım ilim adamlarına göre rıbatm en faziletlisi budur.Nasıl ki, cihadın en büyüğü nefisle yapılan cihaddır. Şöyle yorumlamak da mümkündür:Ribat çeşitleri arasında herkes için yapılması ve sevabına kavuşulması mümkün olan ribât işte budur.»

Tuhfe'de beyân edildiğine göre Kadı Iyâz şöyle demiştir: Bu ameller gerçek ribattır. Çünkü şeytanın nefis üzerine yapmak istediği etki yollarını tıkar, şehvanî arzuları yener, vesveselere engel olur. Bu ise büyük cihaddır. [224]

50 — Sakal Tahlili Hakkındaki Hadisler Bâb1

429) Ammâr bin Yâsİr (Radtyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'!, (abdest aldığında mübarek) sakalını tahlil ederken gördüm."

430) Osman (Radtyaltâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) abdest alırken, (mübarek) sakalını tahlil etti.

431) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman (mübarek) parmaklarım (açıp) aralıyarak (mübarek) sakalını tahlil ederdi.[225]

432) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü artkümâ)'den :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman (mübarek) yüzünün her İki yanını biraz ovduktan sonra parmaklarını aşağıdan yukarıya doğru sakalının araşma sokup karıştırırdı.[226]

433) Ebû Eyyûb El-Ensârî (Radtyallâhü ak)'den rivâyel edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'! gördüm. Abdest aldı ve (abdest alırken) sakalını tahlil etti."Zevâid'de:Bu. 2ayıf bir isnaddır. Çünkü râvîlerinden Ebû Sevre ve Vasıl Er-Rakkaşî'nin zayıflığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir, denilmiştir. [227]

İzahı

Tahlil t Sindi diyor ki, tahlil, esasen bir şeyi diğer bir şeyin arasına sokmak, demektir. Burada ise sakalın kıllarım aralamaktır. Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre,ibnü'-Arabi; Tahlil, burada parmakları sakal kılları arasına sokmaktır, demiştir.
Tirmizi ve Ebü Dâvûd da sünenlerinde Tahlil için bir bâb açmışlardır. Ebü Dâvüd, bu bâbta yalnız Hz. Enes (Hadıyallâhü anhJ'in (431 nolu) hadisini başka bir sened ile ve başka cümlelerle nakletmiştir. Oradaki metne göre:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman bir avuç su alarak mübarek çenesinin altına sokup onunla sakal-ı şerifini parmaklan İle karıştırırdı ve«Rabbim azze ve celle bana böyle yapmamı emretti.» buyururdu.
Tirmizi ise Hz. Ammâr (Radıyallâhü anh)'in 429 nolu hadîsini buradaki senedle ve daha uzun metinle,Hz. Osman (Radıyallâhü anh) 'in 430 nolu hadisini de son râvî hariç, aynı sened ile ve şu mânâyı ifade eden metin ile rivayette bulunmuştur:
«Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sakalını tahlil ederdi.» Tirmizî, bu arada şöyle der: «Tahlil hakkında Âiş e,Ümmü Seleme, Enes, Ibn-i Ebi Evfâ ve Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anhüm) 'den hadîsler rivayet edilmiştir. Hz.
0sman'in hadisi hasen ve sahihtir.Buhâri, de:Tahlil hakkında rivayet olunan en sahih hadîs, Amir bin Şakik'ın Ebû Vâi1 aracılığı ile Osman' dan rivayet ettiği hadîstir, demiştir.»
Hz.Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin İbn-i Hib-bân, İbn-i Huzeyme, Darekutnİ ve El-Hâkim tarafından da rivayet edildiği Tuhfe'de bildirilmiştir.
El-Menhel yazarı da Tahlil babında Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini açıklarken ezcümle şunları söyler:
«Hadis, abdest alınırken sakalı hilallamanın meşruluğuna delâlet eder. Bu meşruluğun değeri konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Mâliki, Şafii ve HanbelİI imamları ile Hanefi imamlarından Ebû Yûsuf, gür olan sakalı tahlil etmek sünnettir. Hafif olan sakalın içini ve dışını yıkamak vâcibdir.Bir sakala karşıdan bakıldığı zaman kılların arasında deri görülmezse gür sayılır, görülürse hafif sayılır, demişlerdir. Bu imamların tahlil hakkındaki delilleri Enes (Radıyallâhü anh)'m hadisi ile ona ben-ziyen hadislerdir.
Ebü Hanife, İmam Muhammed ve bâzı M â1iki1er tahlilin müstahab olduğunu ve bu konuda vârid olan hadîslerin zayıf olup tahlilin sünnet oluşuna yeterli delil sayılamıya-cağını söylemişlerdir. Fakat Tirmizi, El-Hâkim, İbnü'l-Kattan İbnü's-Seken ve başkaları tahlil hakkında vârid olan hadîslerin bir kısmını sahîh görmüşlerdir.
Zahirîye mezhebine mensup âlimler ve Ebû Sevr, îshak bin Raheveyh ile Hasan bin Salih, En es (Radıyallâhü anh)'in hadisindeki;
= «Benim Rabbim bana böyle emretti.» fıkrasının zahirine bakarak tahlilin vücûbuna hükmetmişlerdir. Cumhur ise: Fıkradaki emir ve benzeri emirler mustahablık içindir. Vucûp için emir hafif sakalın tahliliine mahsustur, demişlerdir.»
Hadis sahiplerinin hal tercemelerine gelince, Ammar'in 146, Osman'ın 109-1X3, Enes'in 24, îbn-i Ömer'in 4 ve Ebû Eyyüb'un 318 nolu hadîslerin izahı meyanında bu zevât-ı Kiram'ın kısa hal tercemeleri okuyuculara sunulmuştur. (Radıyallâ-hün anhüm ve annâ ecmaîn). [228]

51— Başa Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

434) Amr bin Yahya'dan (O da) babası (Yahya el-Mâadnl (Radt-yattâhü ankümâyâen rivayet edildiğine göre, Yahya, Abdullah bin Zeyd [229]e: — ki o da Amr bin Yahya'nın ceddidir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "n nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin? diye sordu. O da evet, dedi. Bunun üzerine (bir miktar) abdest suyunu istedi. Ellerine su döktükten sonra ellerini iki defa yıkadı. Sonra üç defa ağzını çalkalayıp burnuna su çekti. Bundan sonra yüzünü üç kere yıkadı. Daha sonra ellerini dirseklerle beraber ikişer defa yıkadı. Sonra iki eliyle (bütün) başını meshederek her iki elini ileri götürüp geri getirdi. Başının ön tarafından başhyarak ellerini ensesine kadar götürdü. Sonra ellerini geri getirerek başladığı yere vardı. Bundan sonra ayaklarını yıkadı." [230]

İzahı

Hadis: Mâlik, Buharı, Müslim, Tirmizi, Nesâi, Ebû Dâvûd ve tbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd'un «Peygamber'in abdestinin sıfatı» başlığı altında açtığı sünen babında rivayet ettiği Hadis'in şerhi El Menhel-de şu malumat var: «Abdullah bin Zeyd'e soru soran zâtın Yahya E1-Mâzini olduğu musannif (Ebû DâvüdJ'un rivayetinde ifade edilmiştir. Şâfii'nin El-Ümm'de Mâlik' ten aldığı rivayet de böyledir. (Musannifimizin buradaki rivayetinde görüldüğü gibi böyledir.)
Bâzı rivayetlerde soru sahibinin Amr bin Ebi'l-Hasan olduğu bildiriliyor. Bu zât, Yahya' mn amucasıdır. Diğer bir kısım rivayetlere göre Yahya' mn babası ve mezkûr Amr'in babası olan Ebü'I-Hasan El-Ensârİ tarafından soru sorulmuştur. Buhâri' nin ve diğer bâzı âlimlerin rivayetinde ise soru sahibi ismen belirtilmeyerek «Bir adam- diye geçer.
Soru sahibinin ismi hususunda görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi için şöyle bir şey söylemek mümkündür:
Abdullah bin Zeyd'in yanında. Hadis'in râvisi Yahya bin Ammöre El-Mâzini, Yahya' nin amcası Amr bin Ebi'l-Hasan ve Amr'in babası Ebü'I-Hasan El-Ensâri toplu halde bulunmuşlardır. E1-ismâi1' nin rivâyetindeki «Biz Abdullah'a söyledik ki...» tâbiri bu yorumu destekler. Abdullah (Radıyallâhü anh)'a soruyu yönelten zât. Amr'dır. Ebü'I-Hasan onun babası ve büyüğü, Yahya da Hadis'in râvisi olduğundan bunlar da mecazi olarak soru sahibi gösterilmiştir.
Abdullah bin Zeyd'in, Amr bin Yahya1 mn ceddi olduğu ifade edilmiştir. E1- Aynı ve bâzı âlimler: Amr'-ın, annesi Abdu1lah' in kızıdır,, demişlerdir. Fakat E1-Hâ-fız bunun bir yanılma olduğunu, çünkü îbn-i Sa'd, Amr'-ın anası Hamide bint-i Muhammed bin lyâs bin El-Kebîr' dir, dediğini beyan etmiştir. İbn-i Abdi'l-Ber de: Mâlik' ten başka kimse Abdullah, Amr'in dedesidir, dememiştir, diyerek bunun bir yanılgı olduğunu belirtmiştir, îbn-i Dakiki'1-îyd de ayni şeyi söylemiştir.
El-Menhel yazarı, bu nakilleri yaptıktan sonra sözlerine devamla şöyle der: Bu nakillerden anlaşılıyor ki Abdullah bin Zeyd, Amr bin Yahya' nin ne anası ne de babası tara-fından dedesi değildir.

Hadîsin Mânâsı
Soru sahibi, Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'-den abdest tarifini uygulamalı olarak göstermesini istemiş, çünkü, bu tür öğretim daha etkilidir. Soru sahibinin «... Bana gösterebilir misin?» diye istifhamda bulunmasının sebebine gelince El-Menhel yazarı diyor ki: Abdullah bin Zeyd* in bunu unutmuş olması ihtimali karşısında soru sahibi istifhamda bulunmuştur. Çünkü arada bir hayli zaman geçmişti.
'Sindi ise şu yorumlarda bulunmuştur: Her sahâbinin Peygamber'in abdestini izlemiş olması sahâbiliğin şartı değildir.Dolayısıyla Abdullah (Radıyallâhü anh) Peygamber'in abdest alışını görmemiş olabilir. Haliyle görmediği bir şeyi göstermesi mümkün olmaz. Yahut, göstermek için gereken su ve kabın bulunması ve zaman ile durumun müsaid olması şarttır. Bu imkânlar el vermeyince göstermek mümkün olmaz. Veyahut sorunun nezaket içinde yöneltilmesi için istifham şekli kullanılmıştır.'
«Ellerine su döktükten sonra iki defa yıkadı» fıkrasına gelince bu rivayete göre Abdullah bin Zeyd ellerini iki defa yıkamıştır. Mâlik, Buharı ve Beyhaki'nin rivayetleri de böyledir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde elleri kaç defa yıkadığı belirtilmemiştir. Buhâri' nin diğer bir rivayetinde ve Müs1im'in rivayetinde «Ellerini üç defa yıkadı» deniliyor.Demek ki Abdullah bin Zeyd ellerini iki veya üç defa yıkamıştır.Üç defa yıkadığına dâir olan ve güvenilir rivayetlerin çokluğu dolayısıyla tercih edilmesi uygundur. Hâdisenin iki ayrı zaman tekerrür ettiği ve birisinde iki, diğerinde üç defa ellerini yıkadığı söylenemez. Çünkü tahriç eden zât (Amr bin Yahya) tektir. Asıl da olayın tekerrür etmeyişidir.
«Yüzünü üç defa yıkadıktan sonra kollarını İkişer defa yıkadığı»hususu,Amr bin Yahya' dan yapılan bütün rivayetlerde aynıdır.Yâni hepsinde kolların ikişer defa yıkandığı mervidir.Lâkin Müslim'in, Habbân bin Vasi' tarîki ile Abdullah bin Zeyd 'den yaptığı rivayette, Abdullah, Re-sûl-i Ekrem'in (mübarek) kollarını üç defa yıkadığını gördüğünü söylemiştir, îki hadisi tahriç edenler ayrı iki zât olduğu için Resûl-i Ekrem'in iki ayrı zamanda aldığı a bd es ti erin birisinde ikişer defa ve diğerlerinde üçer defa kollarını yıkadığına Abdullah şahit olması muhtemeldir. Olayın bir defa vuku bulduğu farzedildiği takdirde üçer defa yıkamaya âit rivayetler, çokluğu ve kuvvetliliği dolayısıyla tercih edilir.
Nevevi, Müslim'in şerhinde: «Hadis, abdest uzuvlarının bir kısmının üçer ve diğer bir kısmının ikişer defa yıkanmasının câizliğine delâlet eder. Böyle alman abdest şüphesiz caizdir. Fakat müstahab olan şekil abdest uzuvlarının hepsinin üçer defa yıkanmasıdır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in bâzı vakitlerde müstahab olan şekle muhalefet etmesi bunun câizliğini beyan etmek içindir. Nasıl ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), câizliğini beyân etmek için bâzı zamanlarda abdest uzuvlarını birer defa yıkamıştır. Peygamber'in o zamanlarda böyle abdest alması O'nun için daha faziletlidir. Çünkü şer'î hükmün beyanı O'na vâcibtir. Hükmün, dil ile anlatmak suretiyle beyânı mümkün ise de bilfiil yapmak ve tatbikini göstermek suretiyle açıklanması daha etkili ve yanlış yorumlardan daha uzaktır.[231]
Hadisin bundan sonraki kısmında Abdullah bin Zeyd'in başının tamamını meshettiği bildiriliyor. [232]

Başın Ne Kadarını Meshetmek Vâcibtir?

Sünen-i Ebü Davud'un «Peygamber'in abdest sıfatı» başlığı altındaki bâbta rivayet olunan ilk hadîsin şerhinde El-Men-hel yazarı başın meshi hakkında aşağıdaki bilgiyi vermektedir:
«Abdestte başın meshedilmesi gerekliliği Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir.Başın ne kadarını meshetmenin vacip olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.Şöyle ki:
Hanefî âlimlerden alınan bir rivayete göre başın dörtte birisini meshetmek vâcibtir. Diğer bir rivayete göre el parmaklarından üç parmakla yapılan mesh kâfidir. Hanefi'lerin delili Müslim ve başkasının rivayet ettiği E1-Mğ îre'nin hadisidir. Bu hadiste Peygamber'in (bir defa) abdest alırken başının nâsiyesi (ön kısmı) nı meshettiği bildiriliyor. Onlar nasiyeyi başın dörtte bir miktarı olarak takdir etmişlerdir.
Şafii âlimlere göre başın bir saç telini veya başın sının içinde kalan bir saç parçasını meshetmek kâfidir. Fakat başın sınırından çıkacak şekilde uzamış olan bir saç telinin ucunu meshetmek kâfi değildir. Onlar derler ki; Resûl-i Ekrem'in nasiyesini ve sangının üstünü meshetmekle yetindiği sabittir. Hiç kimseye nâsiye kısmının meshedilmesi zorunludur dememiştir. Şu halde Önemli olan başın bir kısmını meshetmektir. Nâsiye, başın dörtte birinden daha az bir parça olup bununla yetinildiğine göre başın tamamını veya dörtte birini meshetmenin vâcib olmadığı sonucu almıyor.
Mâlik, Ahmed bin Hanbel ve bâzı âlimler ise başın tamamını meshetmek vaciptir, demişlerdir. Bâzı Mâliki âlimler de başın üçte ikisini, diğer bir kısmı da üçte birisini meshetmek vaciptir, demişlerdir.
Başın tamamını meshetmek vâcibtir, diyenlerin delili bu bâbta rivayet edilen Osman bin Affân ve Abdullah bin Zeyd'in hadîsleridir. Çünkü Peygamber'in abdestini uygulamalı olarak gösteren bu iki zât başınm tamamını meshetmişlerdir. (Yukarda görüşleri belirtilen 4 mezheb imamlarının başka delilleri El-Menhel'de belirtilmiştir. Fakat konunun çok uzayacağı endişesi ile buraya almayalım. İsteyenler oraya müracaat edebilirler. [233]

Kaç Defa Meshedîlir ?

Hadîsin zahirine göre bir defa meshetmekle yetinilmiştir.Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel bu ve benzeri hadisleri delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Şafiî, Atâ ve bâzı âlimler ise başın üç defa meshedilmesi sünnettir, demişlerdir. Onların delili, Müslim ve Ebü D âvûd' un rivayet ettikleri Hz.Osman (Radıyallâhü anh) 'in şu mânadaki hadisidir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (azasının) abdestlni üçer defa aldı.» Diğer taraftan, abdestin bütün uzuvları üçer defa yıkandığına göre başın meshini de bu uzuvların yıkanmasına kıyaslamışlardır. Bu âlimler; başın bir defa mesfiedildiğine dâir olan rivayetler, bunun câizliğini beyan etmek içindir, demişlerdir.

435) Osman bin Affân (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İ gördüm abdest aldı ve (abdestte) başını bir defa mesnetti."

436) Ali (Radtyallâhü anh)'âen:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest alırken) başını bir defa meshetti."

437) Seleme bin El-Ekra' [234](Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'1 gördüm abdest aldı da başını bir defa meshetti.[235]

438) Er-Rubeyyi' bint-i Muavviz bin Afra' (Radtyallâhü anhâyd&n: Şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, abdest aidi ve (abdest alırken) başını iki defa meshetti."[236]

İzahı

Hadisin zahirine göre Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başını iki defa meshetmiştir.Tirmizi bu hadîsten hemen sonra Er-Rubeyyi den rivayet ettiği ve sahih olduğunu belirttiği diğer hadîste Er-Rubeyyi' Resûl-i Ekrem'in başını bir defa meshettiğini açıkça söylüyor.Ebû Davud'un süneninde de Er-Rubeyyi'in her iki hadisi rivayet edilmiştir.
Tirmizi'nin şerhi Tuhfe, Ebû Davud'un şerhi El-Menhol ve tbn-i Mâceh'in haşiyesi Sindi: Er-Rubeyyi'in sahih ve sabit olan hadisi Resûl-i Ekrem'in, başını bir defa meshetiniş olduğunu bildirir. Resûl-i Ekrem, ellerini başının ön tarafından ensesine kadar sürmesi ve tekrar geri getirmesi bir mesih sayılır. Er-Rubeyyi: İki defa mesnetti, dediği rivayette ellerin ön taraftan arka tarafa götürülmesini bir defa ve öne doğru geri getirilmesini de ayrı bir defa saymakla meshin iki defa yapıldığını kasdet-miştir. Halbuki bu iki hareket bir mesih sayılır.
Er-Rubcyyi'in bu iki hadisini Tirmizi ve Ebû Dâvûd'dan başka Beyhaki de rivayet etmiştir. [237]

52 — Kulakların Meshi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

439) Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyattâhü û«A,)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest alırken) kulaklarım mesnetti. Dahiline (=yüze bakan kısmına) şahadet parmaklarını ve zahirine (başa bakan kısmına) baş parmaklarını sürerek kulakların zahirini ve bâtınını mesnetti.*'[238]

İzahı

Hadis, kulakların zahir ve bâtınını meshetmenin meşruluğuna delâlet eder ve meshin yapılış tarzını bildirir.Tirmizî'nin rivayetinde: Îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem'in kulaklarının zahir ve bâtınını meshettiğini beyan eder. Tuhfe yazarı burada şu malûmatı verir:
Kulakların zahiri baş tarafına bakan kulakların dış kısmıdır. Bâtını ise yüze bakan cephesidir.
E1-Hâfız,Telhis'te anlattığına göre,ibn-i Hibbanda 1bni Abbâs'in hadisini kendi sahih'inde zikretmiş (O rivayette de burada olduğu gibi meshin yapılış şekli anlatılmıştır.)Ve îbn-i Huzeyme ile İbn-i Mendeh'in bunu sahih gördüklerini beyan etmiştir. El-Hâfız bu arada Hadisin Nesâi, İbn-i Mâceh, El-Hâkim ve El-Bey-haki tarafından rivayet edildiğini bildirmiştir.»
Miftahü'1-Hâce yazarı da, yukarda anılan zâtlar tarafından Ha-dîs'in rivayet edildiğini belirtirken, Hadis'in lâfızlarının buradaki lafızlara yakın olduğunu da bildirir. Daha sonra şöyle der:
'Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, kulakların zahir ve bâtınını meshetmenin meşruluğuna delâlet ederler. Ancak kulakların mes-hi için eller yeniden ıslatılacak mı? yoksa basın meshinden dolayı ellerde bulunan ıslaklıkla yetinilecek mi?'[239]

El-Menhel'de Bu Konudaki Görüşler Şöyle Anlatılıyor

Hanefi âlimler: Kulakların meshi sünnettir. Başın meshinden dolayı ellerde ıslaklık kalmış ise yeniden eller ıslatılmadan kulaklar meshediIir. Aksi takdirde eller suyla ıslatılarak mesih işi yapılır, demişlerdir.
Şâfii âlimler: Başın meshinden sonra kulakların zahir ve bâtınını yeni bir suyla meshetmek sünnettir. (Ve üç defa tekrarlanması sünnettir), demişlerdir.
Hanefî âlimlerin delili Ebû Davud'un Peygamberin abdest sıfatı» babında rivayet ettiği İbn-i Abbâs'in Hadi-sindeki şu fıkradır: «İbn-i Abbâs, Peygamber'İn abdestini tarif ederken kollarını üçer defa yıkadıktan sonra su alarak başını ve kulaklarının zahirlerini ve bâtınlarını birer defa mesnetti.»
Şafiî' lerin delili ise Beyhaki'nin rivayet ettiği ve Senedinin sahih olduğunu söylediği Abdullah bin Zeyd'in hadîsinin şu fıkra sidir: «Resûlullah abdest alırken başının meshi için aldığı sudan başka kulakları için su aldı.»
Mâlik iler'in cumhuru: Kulakların zahir ve bâtını meshetmek sünnettir, demişlerdir. Bunlardan İbn-i MesIeme ile E1-Ebher kulakların meshi farzdır, demişlerdir. Kulağın meshi için yeni su almak bâzılarına göre sünnet olup bir kısım Mâliki' lere göre müstahabtır.
Hanbe11'ler ise: Kulakların zahir ve bâtınını meshetmek vâcibtir. Kulağın meshi için yeni su almak da sünnettir, demişlerdir.

440) Er-Rubeyyi (Bint-i Muavviz) (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest aldı ve (abdestte) kulaklarının zahirini ve bâtınını mesnetti."

441) Er-Rubeyyi bint-i Muavviz bin Afra' (Radtyallâhü anh)'dcn : Şöyle söylemiştir: Nebi (Sallalloıhü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (kulaklarını meshederken) iki (şahadet) parmak ucunu iki kulağının deliklerine soktu."
Ebû Dâvüd ve Beyhakl de Hadîsi rivayet etmişlerdir.

442) El-Mıkdâm [240]bin Madîkerib (RadıyaUâkü onh)'den :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (abdest alırken) başını ve kulaklarının zahirini ve bâtınını mesnetti." [241]

İzahı

Ebû Dâvûd, El-Beyhaki ve Ahmed (Radıyal-lâhü anhüm) de hadîsi rivayet ettiler.Er-Rubeyyi bin-i Muavviz'in hal tercemesi 390 nolu hadîsin izahında anlatıldı. [242]

53 — Kulaklar, Baştandır, Babı

443) Abdullah bin Zeyd (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Kulaklar baştan (birer parça).dır.[243]

444) Ebû Ümâme[244] (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kulaklar baştandır.» buyurdu. Ve (abdest alırken) başını bir defa meshederdİ, gözün burun tarafındaki uçları da meshederdi.»"

445) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anh)'Ğtn rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kulaklar baştan (birer parça) dır.[245]

Hadîsin İzahı

Ayrı ayrı senedlerle rivayet edilen «Kulaklar baştandır» Hadisinin mânâsı; Sindi, El-Menhel ve Tuhfe'de beyân edildiği gibi kulaklar başın bir parçası sayılarak onunla beraber ve onun suyu ile meshedilir. Yeni bir su alınmaz.
Hanefî âlimler bu ve benzerî hadîslere dayanarak kulaklar başla beraber ve baş için alınan su ile meshedilir, demişlerdir.
Mâlik, Ahmed ve bâzı âlimler: Kulaklar baştan birer parçadır fakat, yeni bir su ile meshedilmeleri matlubtur. Çünkü E1-Hâkim'in rivayet ettiği Abdullah bin Zeyd'in hadîsi bunu gerektirir, demişlerdir.
Şâfii1er ise kulakları müstakil bir uzuv sayarak onun mes-hi için yeni bir suyun alınması gerekir, demişlerdir. Onların delili de Abdullah bin Zeyd'in hadisidir. El-Hâfız'ın beyânına göre Mâlik, El-Muvatta'da Nafi'den o da
îbn-i Ömer'den rivayet ettiğine göre Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) kulaklarının meshi için parmağı ile yeni su alırdı.
Tirmizî, Ebû Ümâme' nin hadisini naklettikten sonra şöyle der:
«Kulakların baştan olduğuna dâir E n e s (Radıyallâhü anneden de rivayet vardır. Sahâbılerden ve onlardan sonra gelenlerden ilim ehlinin çoğunun uygulaması bu şekildedir. Yani kulakları baştan saymışlardır. Süfyân-ı Sevri, Îbnü'l-Mübârek, Ahmed ve îshak da böyle demişlerdir. Bâzı ilim adamları kulakların yüze bakan tarafı yüzden ve diğer tarafı baştan saymışlardır.»
Ebû Dâvûd da Ebû Ümâme' nin hadîsini rivayet etmiştir. Şerhi El-Menhel Hadisin izahını yaparken bu arada kulakların meshi ve bunun baştan bir parça mı, yüzden bir parça mı veyahut müstakil bir uzuv mu sayıldığı yolundaki âlimlerin görüşlerini ve her görüşün mesned ve delillerini birer birer yazmaktadır. Geniş izahat isteyenler oraya [246] müracaat etsinler.
Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) hadîsindeki Gözün burun tarafındaki uçları da meshederdİ- fıkrasını El-Menhel şöyle açıklar: Yâni bü uçları ovârdı. Ahmed'in rivayetinde:
«Anılan uçları ovardı» cümlesi kullanılmıştır.
Tiybi demiştir ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) isbağda mübalâğa etmek için müstehab olmak üzere bu uçları ovardı. Çünkü göze sürülen, sürme ve benzerî şeylerden veya göz yaşlarından akan bir şeyler gö^ün bir kenarında birikebilir. Göz çapağı denilen bu birikinti burun tarafına bakan göz kenarında olabildiği gibi karşı tarafta da olabilir. Bu nedenle abdest alınırken gözün iki kenarını da ovmak müstehabtır. [247]

54 — Parmakları Hilallamak Babı

446) El-Müstevrid bin Şeddâd [248] (Radtyallâhü anhümâ)'âen :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm: Abdest aldı ve Cabdest alırken sol elin) serçe parmağı ile her iki ayak parmaklarını hilalladı."
Müellif, Ebü'l-Hasan bin Seleme, Hallâd bin Yahya El-Hülvanî, Ku-teybe ve İbn-i Lahîa'dan kurulu ikinci bir sened ile de rivayette bulunmuştur. [249]

İzahı

Hadîs, abdest alınırken ayaklar yıkandığı zaman parmaklar arasının hilallanmasmın meşruluğuna ve hilallamamn elin serçe parmağı ile yapılmasının matlub olduğuna delâlet eder. Hadis, Tirmizi ve Ebû Dâvûd'da da mervîdir. Oralarda «Hallele = hilalladı» tâbiri yerine «Delk - ovma» tâbiri kullanılmış ise de şerhler bu tâbiri hilallamak olarak yorumlamışlardır. Serçe parmağından maksadın da sol elin serçe parmağı olduğu yine şerhlerde beyan edilmiştir.
EbûDâvûd, Hadîsi, «Ayakları yıkamak» babında rivayet etmiştir. Şerhi El-Menhel'de şöyle deniliyor:
«Delk, aslında uzuv üzerinde el geçirmek ve" ovmaktır. Hilallamak da delk'in bir nevidir. Hilallamak, sağ el ile yapılan şerefli işlerden sayılmadığı için serçe parmağı ile sol elin serçe parmağının kasdedilmesi açıktır.
El-Mirkat yazarı: îbn-i Hacer demiştir ki: «Eğer râvi El-Müstevrid delk ile hilallamayı kasdetmiş ise, Hadîs, ayak parmaklarının serçe parmağı ile hilallamamn mendubluğuna delâlet eden bir delildir. Sol elin serçe parmağı hilallamaya tahsis edilmiştir. Çünkü ayak parmaklarını hilallamak hürmet edilmesi gereken işlerden olmadığı için sol elin parmağı uygun görülmüştür. Eğer El-Müstevrid, delk ile serçe parmağıyla ayak parmaklarını ovmayı kasdetmiş se, Hadîs, abdest uzuvlarım ovmanın mendubluğuna delâlet eder.Mezhebimiz de ovmanın mendubluğudur. Veyahut ovmanın vaeib-liğine delâlet eder ki Mâ1iki1er'in mezhebi budur. Ben derim ki: Dinde ihtiyat olmak üzere ve Mâ1iki1er'in görüşüne muhalefet etmemek için ovmak bizim mezhebimizde de mustahabdır, der. [250]

Hadisi Rivayet Edenler

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Mesâi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Seneddeki râvilerden îbn-i Lahia'nın zayıf olduğunu söyleyenler bulunduğu için Tirraizi, Hadîs ga-rîbtir. ibn-i Lahîa' mn hadisi olarak tanırız demiştir. Fakat Tirmizi'nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der: «En-Neyl'de belirtildiği gibi isnadın garipliği hadîsin hasen oluşunu engellemez, îbn-i Seyyidi'n-Nas böyle demiştir. Kaldı ki hadisin Yezîd- bin Amr'den rivayetinde İbn-i Lahia yalnız değildir. El-Leys bin Sa'd ve Amr bin El-Hâris de Yezîd bin Amr'den rivayette bulunmuşlardır. Bu nedenle hadîs, sahîh olup garibliği kalmamıştır. Bu bilgiyi En-Ney1'-den almıştır. El-Menhel de bu malûmatı El-Hâfız İbn-i Hacer'den naklen beyân etmiş ve rivayetin İbnü'l-Kattân tarafından sahih görüldüğü ifâde edilmiştir.
Hadiste ayak parmaklarının hilallanması belirtilmiştir. Diğer hadislerden anlaşılacağı gibi el parmaklarını hilallamak da meşrudur. Buna ait fıkhı hükümleri o hadîslerin izahı bahsinde anlatacağız.

447) (Abdullah) bin Abbâs (RadıyaÜâhü anhümâyâm rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve SeÜem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Namaza durmak istediğin zaman abdesti isbağ et (rükün, şart ve sünnetlerine riâyet ederek tastamam yap.) Ellerin ve ayakların parmaklarının arasını da (hilallamak suretiyle) su ulaştır.[251]

448) Lakît bin Sabıra (Radıyallâhü atıhyâtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir.
«Abdestini isbağ et ve parmakların arasını hilale. [252]

İzahı

Hadiste emredilen isbağ, 49'uncu bâbta izah edildiği için burada tekrar etmeye lüzum yoktur.
Hadîsin sonunda ise parmaklar arasının hilallanması emredilmiştir.
Laklt'in bu hadîsi Şafii, Ahmed,Tirmizî, Nesâi, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, îbn-i Hib-bân, Hâkim, Beyhakî ve îbn-i Cârûd tarafından da kısa ve uzun metinler halinde rivayet edilmiştir. Hepsinde parmaklar arasının hilallanması emrolunm ustur.
El-Menhel yazarı şöyle bir malûmat verir:
«Hadisin zahiri parmakların hillanmesının vücubunu ifâde eder.Mâ1ikî1er el parmakları hakkında hilallamanın vücu-buna ve ayak parmaklan için de hilallamanın mendubluğuna hükmetmişlerdir. Sebebine gelince, onlar abdest uzuvlarını ovmayı vâ-cib görmüşlerdir.El parmaklan birbirinden ayrılmış durumda olduğu için her parmak müstakil bir uzuv gibi sayılmış ve ovulması vâcib kılınmıştır.Ayak parmakları ise birbirine bitişik olduğu için tek uzuv itibar edilerek hilallanması vâeip görülmemiştir.
Mâ1ikî1er'den başka bütün âlimler el ve ayak parmakları arasında bir fark gözetmeden hepsinin aralarının hilallanması-nı sünnet görmüşlerdir.Peygamber'in abdest alış şeklini tarif eden hadîslerde el ve ayak parmaklarını hilallamaktan bahsedilmediği için hilallamaya âit bu ve benzerî hadîslerdeki emri mendubluk için telakki etmişlerdir. Böylece rivayetleri toplayıp aralarını telif etmişlerdir.
Parmakların arasını hilallamak sünnettir, diye hükmeden âlimler, eğer hilallama yapılmadan parmaklar arası normal bir şekilde suyla ıslanırsa hüküm budur. Şayet hilallamadan parmaklar arası ıslanmazsa hilallamak ittifakla vâcibtir, demişlerdir.
EI-Menhel yazan bu arada hilallama hakkında vârid olan hadîsleri ve bunların sıhhat ve zayıflığı konusunda yapılmış olan tartışmaları ve bâzı nakilleri beyân eder. Daha sonra şöyle der: Hilallamaya âit hadîslerin şahinliği konusunda bâzı konuşmalar yapıldığını bilmiş olunuz. Bu nedenle hadîsler, hilallamanm vücubu-na delîl olmazlar. Sahih olduklarını kabul ettiğimiz takdirde bunlardaki emir mendubluğa yorumlanır ki, Peygamber'in abdest şeklini tarif eden ve hilallamadan hiç bahsetmeyen çok sayıdaki sahih hadîslere ters düşmesin, rivayetler arasında bir ihtilâf bulunmasın. Bunun içindir ki Cumhur, el ve ayak parmakların arasını hilallama-yı müstahab saymışlardır.
Hilallama'nm en mükemmel şekli: El parmaklarının hilallan-ması için sağ elin ayası sol elin üzerine konup parmaklar birbirinin arasına sokulur. Ayak parmaklarını hilallamak için de sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın serçe parmağından hilaliamaya başlanmalı, hilallama işi ayağın altından üstüne doğru yapılmalı ve sırayla devam edilerek sol ayağın serçe parmağında bitirilmelidir. Böyle yapılırsa hem kolay hem de sağdan başlama prensibine riâyet edilmiş olur.»
Şafii mezhebine göre el parmakları hilallanırken şöyle de olabilir: Sol elin ayası sağ elin ters yüzüne konup parmaklar birbirinin arasına sokulur ve bundan sonra da sağ elin ayası, sol elin ters yüzü üzerine bırakıp parmaklar birbirinin arasına sokulur. Şekil önemli değildir. Önemli olan, hilallamayı ihmal etm.emektir.

449) EbûRâfi'[253] (Radtyallâhü anh)>âen :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) abdest aldığı zaman yüzüğünü (altı iyice ıslansın diye) oynatırdı."Hâvilerinden Ma'mar bin Muhammed ve babası Muhammed bin Ubey-dullah zayıf oldukları gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu, Zsvâid'de bildirilmiştir. [254]

55 — Arâkıybı Yıkama Babı

Arâkıyb: Urkûb'un çoğuludur. Urkûb: Topuğun üstündeki kalın sinirdir. Abdestte ayaklar yıkanırken, topuğu, veya üstündeki yeri yıkamamanın sakıncalı oluşu bu bâbtaki hadislerden anlaşılıyor.

450) Abdullah bin Ömer (Radtyaîlâhü anhümâyden:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest alıp ökçelerine su değmediği görülen bir cemâat gördü. Bunun üzerine :

«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere. Abdesti tam alınız.» buyurdu."[255]

İzahı

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : A'kaab: Akıb*ın çoğuludur. Akıbı Ökçe demektir.
Veyli Bu kelime muhtelif şekillerde mânâlşndırılmıştır: Helak, en çetin azab, cehennemde kan ve irinden meydana gelen dağ, keder, yazık, maşakkat ve cehennemde bir dere olarak açıklanmıştır. El-Hâfız lbn-i Hacer, El-Fetih'te Veyl kelimesinin mânâsında değişik sözler söylenmiştir. En kuvvetlisi,ibn-i Hıbbân'in kendi sahihinde Efaû Said (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettiği şu mealdeki merfu hadistir: »Veyl Cehennemde bir deredir.* Buna göre Veyl, özel isimdir.[256]
İsbağ: 45. bâbta izah edildiği gijîi abdesti tam olarak almaktır.
Hadis, Ebû Davud'un süneninde Abdestte İsbâğ babında rivayet edilmiştir. Râvisi yine Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhrdir. Resûl-i Ekrem (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait olan metin buranın aynidir. Abdullah'a âit metin ise meâ-len şöyledir:
«Resûlullah (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem) ökçelerine su denmediği görülen bir cemaat gördü...»
El Menhcl yazarı Hadîsin açıklaması ile ilgili olarak şu bilgiyi verir:
«Resûl-i Ekrem, anılan cemâati, abdestlerîni bitirdikleri zaman görüyor ve ökçelerine su değmediği besbelli olduğundan Hadîs'teki tehdidi ferman buyuruyor.
Cemâatin ökçelerini yıkamamalarının sebebi hususunda şöyle denilmiştir.Anılan cemâat yeni müslüman olmuştu. Dinî hükümleri yeni öğreniyorlardı. Ayakların çoğunu yıkamanın kâfi geldiğini sanıyorlardı. Yahut bunlar ikindi namazının vakti daraldığı için çarçabuk abdest aldıklarında ökçelerine su değmediğinin farkına yar: mamışlardı. Nitekim MüsIim'in Abdullah bin Amr bin El-As(Radıyallâhü anhümâ)'dan tahriç ettiği Hadîs'in rivayetinde , ibn-i Amr (Radıyallâhü anh) şöyle.söylemiştir:
«Biz Resûlullah (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem)'in refakatinda Mekke'den Medine'ye döndük.[257] Yolda bir su başına vardığımız zaman bir cemâat ikindi namazı için acele etti. Çarçabuk abdest aldı. Biz onların yanına vardığımız zaman ökçeleri, kuru kaldığından bembeyaz görülüyordu...»
Hadîste, abdest alınırken yıkanmayan ökçelere azab olsun bu-yurulmuştur. Abdestin, diğer uzuvları da ayni durumdadır. Hangisi yıkanmazsa ayni beddua vâriddir. Hadisin buyurulmasına neden olan hâdisede ökçeler kuru bırakıldığı ve genellikle ökçelerin yıkanması ihmal edildiği için hadiste ökçeler söz konusu edilmiştir.
Bâzı bid'at ehli, mezkûr cemâatin ökçelerinde necaset bulunduğunu ve bu nedenle Hadîste tehdit edildiklerini sanmışlar ise de bu zan tamamen yersizdir. Hadîste buyurulan tehdit cümlesinden sonra abdestin isbâğı (tastamam alınması) na âit emir, cemâatin abdest uzuvlarını iyice yıkamadıklarının ve kusurlarının bu yönden olduğuna delâlet eder.»
Hadîs'te «Ökçelere azab...» fıkrasını Sindi şöyle açıklar: Fıkradan maksad, abdest alırken ökçelerini yıkamayı ihmal eden ökçe sahihlerine azab olsun. Yahut bu kusuru işleyenlerin ökçelerine azab olsun. Bu takdirde iyi yıkanmayan ökçelerin tazîb edileceği bildirilmiş oluyor. [258]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

El-Menhel yazan hadisten aşağıdaki hükümlerin çıkarıldığım ifâde eder:
1. Yıkanması farz olan abdest uzuvlarının her tarafının yıkanması farzdır.
2. Yıkanması farz olan abdest uzuvlarından birisinin ufak bir yeri bile yıkanmamış olursa alman abdest sahih değildir.
3. Kişi, kendisine yüklenen farzlardan bir şey ihmal ederse Cehennem azabına müstahak olur.
4. Câhili tâlim ve irşâd etmek meşrudur.
5. Âlim'in, dîne aykırı gördüğü şeyleri reddetmesi, hatta ağır söz söylemesi mâtlubtür;
EI-Menhel'debildirilen hükümlerden başka şunlar da çıkarılıyor:
6. Abdest alırken ayakları yıkamak farzdır.Çünkü eğer mes-hetmek kâfi gelseydi ökçeden bir yerin yıkanmamasından dolayı tehdit buyurulmazdı.
7. Ruhla beraber cesed de tazîb edilir.Ehl-i Sünnet'in mezhebi de budur.
Mütercim olarak bir tereddüdüm
Elimde müellifin süneninden üç nüsha vardır. Bunlardan Muhammed Fuad Abdülbakî' nin tahkiki ile basılan nüshada Hadisin râvisi Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) gösteriliyor. Sünen-i Ebî Davud'un «İsbağu'1-Vudû» bâbmda-ki râvî yine İbn-i Ömer' dir. Kenarında Sindi haşiyesi bulunan nüshamızda yine Abdullah bin Ömer' den rivayet yapılıyor. Sindi haşiyesinde ise Abdullah bin Amr geçiyor. Kenarında Miftahü'1-Hâce. haşiyesi bulunan nüshada ve kenarındaki haşiyede Abdullah bin Amr diye yazılıdır.
«Ökçelere azâb olsun» mealindeki. Buhâri ve Müslim'de bulunan rivayetler içinde Abdullah biıı Ömer'e dayanan bir rivayete rastlamadım. Fakat Abdullah bin, Amr'e dayanan müteaddit rivayetler bulunur. Elimdeki Tirmizî nüshası da Buhâri ve Müslim gibidir. Hadîs'in Ebû Hüreyre, Abdullah bin Amr, Âişe, Câbir.bin Abdillah, Abdullah bin El-Hâris, Muaykıb, Hâlid bin El-Velid, Amr bin El-As, Şuran-bil bin Hasana ve Yezid bin Ebi Süfyan (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğini beyan ederken, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) 'den bahsetmez. Ancak Tirmizî şerhi Tuhf e yazarı, İbn-i Ebî Şeybe' nin îbn-i Ömer' den Hadisi tahriç ettiğini yazar. Acaba müellifimiz, Ibn-i Amr' dan ve İbn-i Ömer' den de tahriç etmiş, yoksa îbn-i Ömer'in yazılışı bir matbaa hatası mıdır? [259]

Hadisi Rivayet Edenler

Müslim ve Beyhaki, müteaddit yollarla Hadisi bu metinle, bir de (454 nolu) metin halinde tahriç etmişlerdir. Buharı, Nesâi ve bir rivayetinde Müslim, Yûsuf b i n Mâhik'in Abdullah bin Amr' den şu mealdeki metni rivayet etmişlerdir:
«Bir yolculuğumuzda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizden geride kalmış idi. İkindi namazı vakti girdikten sonra bize yetiştiğinde.abdest almakla meşgul idik. Çarçabuk abdestimizi bitirem diye ayaklarımızı meshetmeye giriştik. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere.» buyurdu.»
Tahâvî de hadisi Ahmed bin Dâvûd -El-Mekkî'den -rivayet etmiştir.

451) Âişe (Radtyallâhü anhâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere.»

452) Ebû Seleme (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Âişe (Radıyallâhü anhâ), Abdurrahmân (bin Ebibekr-i Sıddık) . (Radıyallâhü anhümâ) yi abdest alırken gördü
— (Yâ Abdurrahmân!) Abdesti mükemmel al. Çünkü ben Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem)'İ,
«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) arakıybe (= topuğun üstündeki kalın sinirlere)...» buyururken işittim, dedi."[260]

İzahı

Hz.Âişe'nin hadîsi Müslim'de müteaddit senedler-le Salim Mevla Şeddâ d 'dan rivayet edilmiştir. Yalnız oradaki rivayette «Arâkıyb = ökçeler üstündeki kalın sinirler» kelimesi yerine (451 nolu hadîste olduğu gibi «A'kaab — ökçeler» kelimesi bulunur. Oradaki râvi Salim M evlâ Şeddâd şöyle söylemiştir:
Sa'd bin Ebi Vakkâs (Radıyallâhü anh)'ın vefat ettiği gün ben Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (Ra-dıyallü anhümâ) ile beraber Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın evine vardık. Abdurrahmân içeri girerek, (kardeşi olan) Hz. Âişe' nin yanında abdest aldı.Bunun üzerine Âişe:
— Yâ Abdurrahmân abdestini isbâğ et (iyi al). Çünkü ben Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i «Ateşten azab olsun (abdest-te yıkanmayan) Ökçelere...» buyururken işittim, dedi.»

453) Ebû Hüreyre (Radtyall&hü anh)'âen rivayet edildiğine göre Reşylullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Âteşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere...»"[261]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi de ayni metinle rivayet ederek, hasen ve sahih olduğunu belirtir ve Hadis, ayaklar mest içinde değil iken üzerine meshetmenin caiz olmadığına delâlet eder, demektir.Ti rmizi'nin şerhi Tuhfe yazarı da:«Çünkü eğer ayakları meshetmek kâfi gelseydi, ökçelerini yıkamayanlara Resülullah azab ile bed duâ etmezdi.Ebü Hüreyre' nin hadîsini Buhâri, Müslim, Nesâî ve İbn-i Mâceh de rivayet etmiştir.» der.
Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den bir rivayeti şöyledir:
«Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ökçelerini yıkamamış bir adam görerek:
«Ateşten azab olsun(abdestte yıkanmamış) ökçelere...» buyurmuştur.

454) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'den:
Şöyle söylemiştir: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i, «Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmamış) ökçeler Üzerindeki kalın sinirlere...» buyururken işittim, demiştir.[262]
Tirmizi 'nin şerhi Tuhfe'de beyân edildiğine göre Câbir bin Âbdillah'ın Hadîs'ini İbn'i Ebi Şeyb e ve Tahavi de tahriç etmişlerdir.
455) Hâlid bin El-Velîd, Yezîd bin Ebî Süfyan, Şürahbîl bin Hasana ve Amr bin El-Âs (Radtyallâhü ahum) 'den ayrı ayrı rivayet eden Ebû Abdillah El-Eş'ârî (Radtyallâhü anh) şöyle söylemiştir:
Bu zâtlardan hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şunu buyurduğunu işittiler t
Ab d esti tam olarak alınız. Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere.Zevâid'de: İsnadı hasendir. Râvilerinde bir zayıflık bilmiyorum, denilmistir. [263]

56 — Ayakları Yıkamak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

456) Ebû Hayye [264] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre
Şöyle söylemiştir:
Ben, Ali (Radıyallâhü anh)'ı abdest alıp ayaklarını topukları (aşık kemikleri) ile beraber yıkarken ve (abdestini tamamladıktan) sonra:
«Ben, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdestini size göstermek istedim.» derken gördüm."[265]

İzahı

Hadîs, abdestte ayaklan yıkamanın gereğine delâlet eder. Sindî diyor ki, Şiiler abdestte ayakları meshetmenin gereğini ve yıkamanın gereksiz olduğunu iddia ederler. Hadis, onların iddialarını açık ve seçik bir şekilde reddeder. Hele Hadis'in Hz. A1i' ye ait oluşu ayrı bir önem taşır. Şîîler '4n Hz.A1i'ye bağlılıklarını göz önünde tutan musannifin bu babı Hz. Ali nin Hadîsi ile açması çok isabetli olmuştur, Ashnda abdest alınırken ayakları yıkamanın gereğini isbatlayan hadîsler çoktur. Nevevî gibi muhakkik âlimler: Peygamber'in muhtelif yerlerde ve çeşitli şekillerde almış olduğu abdest türlerini tarif edenlerin hepsi ayakların yıkanması gereği hususunda ittifak etmişlerdir/derler.
Hadis,Tirmizi,Nesâi ve Ebü Dâvûd tarafından da tahriç edilmiştir.Tirmizi,Hadîs için müteaddit sened-ler zikrederek hasen - sahîh olduğunu da kaydetmiştir.
Ebû Dâvûd'un Süneninin «Peygamberin Abdestinin Sıfatı» babında Peygamber'in abdestini tarif eden Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'m hadisini açıklayan El-Menhel yazarı ayakları yıkamakla ilgili olarak ezcümle şunları söyler:
«Hz. Osman'm Hadîsi abdestte ayaklan yıkamanın meşruluğuna delâlet eder. Ayakları yıkamak hususunda ihtilâf vardır.
Dört mezheb imamı ve bunlardan başka, ehl-i sünnet mezhebine mensup bütün âlimler ayakları yıkamanın gereğine hükmetmişlerdir. Delilleri de bu bâbta rivayet olunan hadîsler ve abdest hakkında inen Mâide sûresinin 6'ncı âyetindeki:
Başınıza meshediniz ve ayaklarınızı datopuklarınızla beraber yıkayınız...» nazm-i celîlidir. Âyetteki kelimesi mansup (üstünlü) ve mecrûr (esreli) olarak okunmuştur. Her iki okuyuş, kıraat-ı seb'a (yedi kıraat) dandır. Her iki kıraat halinde, bu kelime «ruûs» kelimesine atfedilmekle meshetme mânâsını ve yıkanan «vu-cûh» veya eydiye» kelimelerine atfedilmekle yıkama mânâsını ifade edeceği hususunda Lügat âlimleri ittifak halindedirler. Bu duruma göre; şu üç mânâdan birisi kasdedilmiş denilebilir. Başka bir ihtimal yoktur.
1. Yıkama ve meshetme birlikte muraddır. Yâni kişi abdest alırken ayaklarını hem meshedecek hem de yıkayacaktır.Zahiriye mezhebine mensup bâzı âlimler böyle demişlerdi.Ama hiç bir sağ-lam_de_tşrememişlerdir ve görüşleri icmaa muhalif olduğundan tutarsızdır.
2. Yıkamak ve meshetmekten birisinin yapılması kâfidir.Kişi isterse mesheder, isterse yıkar.Hasan-ı Basri, Muhammed bin Cerîr ve Mutezi1e'nin başkanı El-Cu-bâi böyle söylemişlerdir.Bu görüş de tutarsızdır. Çünkü âyette muhayyerlik geçmez ve buna delâlet eden bir işaret de yoktur.
3 . Yıkamak ve meshetmekten birisi kasdedilmiştir. Hangisi kas-dedilmiş ise onu yapmak zorunludur. Diğerini yapmak öngörülmemiştir. Bunlardan hangisinin kasdedilmiş olduğunu belirlemek için delile ihtiyaç vardır. Bütün âlimler: Ayaklarını yıkayan kişi farz olanı yapmış, âyetle kasdedileni ifa etmiş ve ayrıca ayaklarını mes-hetmediği için kınanmaz, demekte ittifak etmişlerdir. Bu ittifak, âyet ile kasdedilen mânânın ayaklan yıkamak olduğunun delilidir. Keza kasdedilen mânânın yıkamak veya meshetmek olması muhtemel olunca âyet'in bu cümlesi mücmel hükmünde kabul edilerek beyâna muhtaç olur. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından kavli veya fi'lî bir beyan görülünce Allah Teâlâ'nın maksadı anlaşılır. Âyet ile ayakların yıkanmasının murad olduğu, Pey-gamber'in hem kavli hem fi'li beyanı ile sabittir. Fi'lî beyânı şudur: Müstefîz ve mütevatir nakille sabit olmuştur ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken ayaklarını yıkamıştır. Bu hususta imamlar arasında her hangi bir ihtilâf yoktur. Kavli beyânı ise Tahavi ve îbn-i Mâceh'in rivayet ettikleri (454 nolu) Câbir'in hadîsi, Nesâi, İbn-i Huzeyme, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh'in rivayet ettikleri (422 nolu) Ab-dullah bin Amr'in hadîsi, Şâfii'nin kendi müsnedin-de rivayet ettiği:
«Abdest alan a'ma bir adama, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem); Ayağın altına dikkat et» buyurdu. Bunun üzerine a'ma ayağının altını iyice yıkamaya başladı.» mealindeki hadis ve Beyha-kî' nin rivayet edip sahih olduğunu belirttiği Amr bin Abese(Radıyallâhü anh)'m Peygamber'in abdest şeklinin tarifine dâir hadisinin şu ricaldeki fıkrasıdr:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İki ayağını da topukları İle beraber Allah'ın O'na emrettiği gibi yıkadı.» Beyhaki:
Bu hadîs, Allah'ın, ayakları yıkamayı emrettiğine delâlet eder, demiştir.
Şii1er'in îmamiye kolu, ayakları meshetmenin farz olduğunu söylemişler ise de onların iddiası reddedilmiştir. (EI-Menhel, onların delillerini cevabları ile beraber zikretmiştir. Bu husus uzun sürdüğü ve anlatılmasına gerek olmadığı kanısında olduğum için buraya aktarmadan.)
Nevevi demiştir ki: -Bütün ülkelerde ve devirlerde yetişmiş olan ve fetvaya yetkili fıkıhçıların hepsi abdest alınırken ayakları topuklarla beraber yıkamak farzdır, ayakları meshetmek kâfi değildir, ayakları yıkarken bunları ayrıca meshetmek vâcib değildir, demişlerdir. İcmâın oluşması hususunda muteber olan hiç bir âlimden buna muhalif bir fetva sabit olmamıştır.»
Ehl-i Sünnet âlimlerine göre abdest âyetindeki;
kelimesi mansüb (üstünlü) okunduğunda yıkanması emrolunan yüz veya ellere atfedilmekle ayakları yıkama hükmü açıktır. Bu kelime mecrûr (esreli) okunduğunda hüküm aynidir. Ruûs kelimesinin yanında bulunduğu için bu kelime de mecrûr okunmuştur. Bu tür harekelemeye *cerr-i civar = komşuluk esresi, denir. Bu komşuluğun faydası ise yıkanmasında fuzûli su harcanması beklenen ayakları yıkarken su israfından kaçmmaya dikkatleri çekmek ve meshe yakın bir yıkamanın uygunluğuna işaret etmektir. Sindi, Zemahşerî' nin böyle dediğini naklettikten sonra: Âyette yıkanması farz olan yüz ve kollar zikredildikten sonra başın meshinden bahsedilir ve bundan sonra da ayakların yıkanması emredilir. Kolların yıkanması ile ayakların yıkanması arasında başın meshinden bahsedilmesinin hikmeti, abdest uzuvları arasında tertibe riâyet etmenin önemine işaret etmektir. Bir de Zemahşerî'nin dediği gibi ayakları yıkarken suda israf etmemektir.
Âyetteki 'ErcüT kelimesinin mecrûr ve mensûb okunması hususunda âlimlerin bir kısmı şöyle de yorum yapmak mümkündür, demişlerdir : Mecrûr okunup meshetme mânâsı, ayağında mest bulunan kintse hakkındadır. Mansûb okunup yıkama mânâsı ise; ayağında mest olmayan kimse hakkındadır.

Bütün bu yorumlardan başka şu da vardır ki: Mesh kelimesi arap dilinde yıkamak anlamına da kullanılır. Abdest alan kişi için uzuvlarını meshetti (yâni yıkadı) deniliyor.
Sindi diyor ki, âlimler âyet'i, başka şekillerde de yorumlamışlardır. Biz anlattığımız cerr-i civar yorumu ile yetinelim.»

457) El-Mikdâm bin Madîkerib (Radıyallâhü awA)'den : Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (abdest alırken) ayaklarını üçer defa yıkadı.[266]

458) Er-Rübeyyî (Bint-i Muavviz) (Radtyallâkü
Şöyle söylemiştir: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), bana gelerek şu hadîsi (mi) sordu: Er-Rubeyyî, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken ayaklarını (üçer defa) yıkadığını anlatan (390 noluî hadîsini kasteder. (Hadis îbn-i Abbâs'a anlatıldıktan) sonra İbn-i Abbâs: Gerçekten herkes (ayaklan) yıkamaktan başka bir şeye 1 = meshetmeye) rıza göstermez. Hal böyle iken ben Kitabulahla yalnız (ayakları) meshetmeyi buluyorum,dedi.Zevâid'de Hadîs'in isnadı hasendir, denilmiştir. [267]

İzahı

Sindi,diyor ki: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Re-sûl-i Ekrem(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarım yıkadığım Er-Rubeyyî (Radıyallâhü anhâ)'den işitince, vardığı neticeyi belirtmek maksadı ile bu sözü söylemiş olabilir. Yani ResûH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarını yıkadığı sabit olduğu için insanlar (sahâbiler) yıkamak hükmünde ittifak etmişlerdir. Eğer bundan olmazsa Kur'an-ı Kerim'in zahirine göre meshetme hükmü vardır, demek istemiş olur. îbn-i Abbas'in «İnsanlar» sözü ile sahâbîler kasdedilmiştir. Çünkü o zaman orada sahâbîlerden başka kimse yoktu. Sahâbîlerin icmâı, ittifakla hüccettir. Şu halde sünnet ve ümmetin icmâı ve yıkamak hükmü sabittir. Dolayısıyla hak ve doğru olanı da budur. Kur'an âyetini buna göre yorumlamak gerekir.
îbn-i Abbâs'ın «... Kitabullah'ta yalnız meshetmeyi buluyorum.» demesinin sebebi; âyetteki *Ercül* kelimesinin *Ruûs" kelimesinin yanında olması ve ikisinin mecrûr okunması halinde zahiren ayaklar baş hükmüne tâbi görülür. Çünkü cerr-i civarî durumu arap dilinde nadiren bulunur. Ercûl. kelimesinin mensûb okunmasına âit kıraat şeklini îbn-i Abbâs duymamış ve bunun için bu sözü söylemiş olması da muhtemeldir.
456 nolu hadisin açıklaması bahsinde bâzı malûmatı naklettiğim El-Menhel yazarı aynı bâbta El-Hâfız îbnü Hacer' den naklen şöyle der:
«El-Hâfız îbnü Hacer'in El-Fetih'te: Ayakları yıkamaya muhalif herhangi bir hüküm hiç bir sahâbi'den sabit olmamıştır. Yalnız Ali, îbn-i Abbâs ve Enes (Radıyallâhü anhüm)'den meshetme hükmü duyulmuş ise de bunların da meshetme hükmünden rücü ederek yıkamanın gereğini söyledikleri sabittir. Abdurrahman bin Ebi Leyla: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ashabı, ayakları yıkama hükmün-' de icmâ etmiştir, diye Saîd bin Mansûr' dan rivayet vardır, der. Tahavi ve tbn-i Hazm ise meshin mensûh olduğunu iddia etmişlerdir.»
Miftâhü'l Hace yazarı ise îbn-i Abbâs'ın Er-Rubey-y İ' e cevap olarak söylediği söz ile ilgili olarak şöyle der :
«îbn-i Abbâs, sahâbîlerin cumhuruna muhalif bir hüküm beyân etmek istemiştir. Bu, söz bir mezhebtir. îbn-i Abbâs tek kalmıştır. El-Hâfız îbn-i Hacer, Fethü'1-BârT-de îbn-i Abbâs'ın bundan rücû ettiği sabittir, demiştir.»
BuhârÎ ve Müslim de Ayakları Yıkama başlığı altında açılan bâbta ayakları yıkamanın gerekliliğini ve meshin kifayet etmediğini ispatlayan sahih hadîsleri nakletmişlerdir. [268]

57 — Allah Tealâ'nın Emri Üzerine Abdest Almak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

459) Cami' bin Şeddâd Ebû Sahra (Radtyallâku ank)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi: «Ben, Humrâ'nın Ebû Bürde'ye mescidde hadîs naklederken: Osman bin Affan (Radıyallâhü anhümJ'den şöyle söylerken işittim, dediğini, duydum:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: «Kim Allah'ın emrettiği gibi abdestini tam alırsa (böyle abdestlerle kıldığı) farz namazlar, aralarındaki (küçük) günahlara keffaret olur.» buyurmuştur."(*)
1. Cami' bin Şeddâd Ebû Sahra El-Kûh El-Muharibi üstün şahsiyetlerdendir. Târik bin Abdillah, Safvân bin Muhriz, Ebû JBürde bin Mûsâ, Abdurrah-man En-Nahâi ve başka zatlardan hadîs rivayet etmiştir. Râvileri İse El-A'msş, Es-Sevrl, ŞuTıe ve bir çok kimsedir. En-Nesâî, îbn-i Muîn, Ebû Hatim. El-İclî vs Yâkııb bin Sûfyan onun sıka olduğunu belirtmişlerdir. 127 ve 128'ncİ yılı vefat etmiştir. (El-Menhel Cüz 2, Sah. 214)
2. Humrân bin Eban Hz. Osman'ın azadlısıdır. Ebû Bekr'in devrine yetişmiştir. Osman, Muâviye ve Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivayet etmiştir. Hâvileri ise. Urve bin Zübeyr, Hasan-ı Basrl, Atâ bin Yezid, Nâfi' Mevlâ İbn-i Ömer, Zeyd bin Eşlem ve başkalarıdır. İbn-i Muin, onu Medine'nin hadlsçi tabiîleri arasında zikretmiştir. îbn-i Hibbân sikalardan saymıştır. îbn-i Abdi'I-Ber de onun büyük bir âlim olduğunu söylemiştir. Basra'da yerleşerek oralı halk ondan hadîs almıştır. (El-Menhel cüz 2, Sahife 2)
3. Ebû Bürde bin Ebi Musa'nın adı El-Hâris veya Âmir bin Abdillah'tır. Küfe kadısı ve fıkıhçılarındandır. Ali. Abdullah bin Selâm, Urve bin Zübeyr ve Huzey-fe'den rivayet etmiş, râvileri de Şâ'bİ, Sabit El-Bennânî, Katâde ve Ebû Ishaktır. İbn-İ Sa'd, El-İclî ve İbn-İ Habbân onu sikalardan saymışlardır. 104 veya 103'üncü yılı vefat etmiştir. [269]

İzahı

Miftahü'1-Hâce.yazarı: Hadîs'in «Allah'ın emrettiği gibi» ifadesi ile abdest âyeti (Mâide sûresinin 6'ncı âyeti) ne işaret edilmiştir, der. Âyette yüz, kollar ve ayakların yıkanması ve başın meshi emredildiğine göre bunu yapan kimse abdestini tam almış olur. Müs1im'in Taharet Kitabının 4'üncü babında rivayet edilen bu hadîsi ve benzeri hadîsleri açıklayan Nevevi der ki:
«Bu rivayette nefîs bir fayda vardır. Çünkü, abdestin yalnız farzlarını yapıp sünnetlerini ve müstahablarını yapmayan kimseye, bu hadîs'te anılan faziletin bulunduğuna delâlet eder. Sünnetleri ve müstahabları da îfa eden kimsenin kavuşacağı faziletin daha mükemmel ve üstün olacağı gayet tabîîdir.
Kadı Iyâz: Ehl-i Sünnet mezhebine göre büyük günahlar ancak samimî tevbe ile veyahut ilâhî rahmetle afv edilir. Allah'ın emrettiği gibi abdest alarak farz namazlarını eda eden kimsenin namazlar arasında işlediği günahların mağfiretinden maksad küçük günahların mağfiretidir, der."

460) Rifâa bin Râfi (bin Mâlik) (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre :
Kendisi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyor iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem:
«Yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını yıkayarak, başını mes-hederek ve topuklarla beraber ayaklarını yıkamak suretiyle Allah in emrettiği gibi abdestini isbağ etmedikçe (= tam almadıkça) hiç kimsenin namazı şüphesiz tam olamaz.» buyurdu." [270]

İzahı

Sindi diyor ki: Hadisteki isbağdan maksad, abdestin sünnetlerine ve âdabına riâyet etmek değildir.Çünkü «Allah'ın emrettiği gibi. ifâdesi buna mânidir. (Zira abdest âyetinde sünnetlerden ve âdabtan bahsedilmemiştir.) Hadîsin:
«Yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını... yıkamak suretiyle» kısmı isbağın açıklamasıdır. (Abdest âyetinde de bu uzuvlardan bahsedilir.)

Hadisteki: «..,ve ayaklarını... lafzı, abdest âyetindeki: ve ayaklarınızı... nazm-i celil gibi, (cümle içindeki yeri itibari ile ve arap* dili gremerine göre) ayakları yıkamak mânâsına veya, meshetmek mânâsına yorumlamak mümkündür. Fakat harici detfflearte bnmı yıkamak mânâsına yorumlamak zorun] uğu mevcuttur.[271]

58 — Abdestten Sonra Su Serpmek Hakkında Gelen (Hadisleri Babı

461) El-Hakem b. Siifyân Es-Sakafi (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Kendisi, Resûlullah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)'i abdest aldıktan sonra bir avuç su alarak ön avretine serperken görmüştür."[272]

İzahı

Hadisin mânâsı: Besûlullah <Saüa|!aİıü Aleyhi ve Sellemî abdest aldıktan sonra ümmetine meşru kılmak için ön avreti üzerine ve çevresine su serpmiştir. Bundan maksadı vesveseyi defetmek, usulünü öğretmektir. Çünkü abdest alındıktan sonra, idrar yolundan bir ıs-lakhğın çıktığı hayalına bazen kapılıyor. Dolayısıyla abdestin bozulması şübhesi doğuyor. Abdest alındıktan sonra kilolun ön kısmına su serpilip avret mahalli ıslatılınca böyle bir vesvese ve hayal önlenmiş olur.
Ebû Dâvûd, «İntidah Su Serpme» babında Hadîsi, şu mealde rivayet etmiştir: Süf yan bin El-Hakem Es -Sakafi veya El-Hakem bin Süfyân Es-Sakafî (Radıyallâhü anhüm) 'den şöyle söylediği rivayet olunmuştur:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su döktüğü zaman abdest alır ve intidah ederdi (su serperdi.)
El-Menhel yazarı, hadîs'in: «İntidah ederdi...» cümlesini yukarda anlattığımız gibi açıkladıktan sonra şöyle der:
«El-Hattabî: Buradaki intidah'tan maksad su iletahâreK lenmektir. Halkın büyük çoğunluğu su ile tahâretlenmezdi, taş ile is-tincâ ederdi. Şeytan vesvesesini defetmek üzere, taharetlendikten sonra ön avret mahalline su serpmek diye intidahı yorumlamak da mümkündür, demiştir.
Nevevî : Cumhura göre hadîs'ten maksad taharetlendikten sonra ön avret mahalline su serpmektir, demiştir.
Ebû Dâvûd1 un rivayetinde râvî hakkmda görülen ihtilâf râvinin şahsı hakkında olmayıp ismine aittir. Yâni râvînin zâtı malûmdur. Ama bâzılarına göre adı E1-Hakem, diğer bir rivayete göre ismi Süfyân' dır.E1-Hâfız, El-İsâbe'de râvînin adının E1-Hakem olduğu görüşünü kuvvetli görüp seçmiştir. [273]

Hadîsin Fıkıh Yönü

El-Menhel yazarı diyor ki: «Hadîs, abdest alındıktan sonra ön avrette ve kilotun ön kısmına su serpmenin meşruluğuna delâlet eder.Tirmizî ve İbn-i Mâceh'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhVden rivayet ettikleri (463 nolu) hadiste su serpmek emredilmiştir. El-Ayni: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) abdest aldığı zaman ön avretine su serperdi. Ubeydullah demiş ki, babam da böyle yapardı. Ayrıca Mücâhid, Mey-mûn, Seleme ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) 'ün de böyle yaptıkları rivayet olunmuştur. Bu sebeple arkadaşlarımız; abdestten sonra ön avrete ve kilota su serpmek mustahabtır, bilhassa vesvesesi olan kişi için daha mustahabtır, demişlerdir.[274]

Hadîsleri Çıkaranlar

Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizi de buna işaret etmiştir.
Hadis'in râvîsi El-Hakem bin Süfyân bin Osman bin Âmir Es-Sakafi' nin Sahâbîlik şerefine maz-harolduğu, Ebû Zur'a ve İbrahim El-Harbî tarafından ifâde edilmiştir. Sünen sahihleri, abdestten sonra su serpmeye âit hadisini rivayet etmişlerdir. Ahmed ve Buhâri, onun sahâbî olmadığını söylemişlerdir.İbn-i Abdi'I-Ber, onun bir hadîsinin bulunduğunu ve isnadı hakkında bir tereddüt olduğunu söylemiştir.

462) Zeyd bin Harise[275] (Radıyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir!
-Cebrail (Aleyhisselâm) bana abdest almayı öğretti ve abdestten sonra, dışarı çıkacak idrar (ı defetmek) için elbisemin altına su serpmemi emretti."
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hatim ve Abdullah
bin Yûsuf Et-Tennisi hadisi naklettiler. (Onlar dediler ki) bize İbn-i Lahia hadîs nakletti ve bu hadisin mislini anlattı.[276]

463) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Abdest aldığın (abdestini tamamladığın) zaman İntidah et (= ön avret mahalline su serp.)»"[277]

İzahı

Tirmizi' nin, son râvî hariç aynı senedle Ebû Hürey-re (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayeti meâlen şöyledir:
Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: -Bana Cebrail gelerek, «Ya Muhammedi Abdest aldığın (abdestini tamamladığın) zaman (ön avretine) su serp.» derdi.» Tirmizi, bu arada hadis'in garip olduğunu söylemiştir.
Tirmizi Şerhi Tuhfe'de, El-Kadı Ibnü'l-Arabi'-nin Anzatü'l-Ahvezî adlı Tirmizi Şerhinden naklen verilen bilgiye göre hadîsin yorumu hususunda âlimler ihtilâf ederek dört çeşit yorum yapılmıştır:
1. Abdest aldığın zaman (abdest uzuvlarına) su dök. Yâni mes-hetmekle yetinme. Çünkü bunları yıkamak gerekir.
2. Abdest aldığın zaman istibrâ et.Yâni su döktükten sonra tenasül uzvunda idrar damlalarının kalmaması için gerekli şeyleri yap.
3. Abdest aldığın zaman su ile taharetlen.Yâni yalnız taşla is-tincâ etmekle yetinme. İkisini de yap.
4. Abdest aldığın zaman vesveseyi gidermek için kilotunun Ön kısmına su serp.
Tuhfe yazan bu görüşleri savunanları kısmen belirttikten sonra: Hak olan yorum, sonuncusudur, der.
Hadîsin tercemesindeki parentez içi ilâveler Tuhfe'nin açıklamasından alınmıştır.

464) Câbir (Radtyallâhü onhyden şöyle dediği rivayet olunmuştur; Resûlullah (Sallallahü Afeyht ve S e Hem), abdest aldı sonra ön avretine su serpti.[278]

59 — Abdest Ve Gusülden Sonra Mendil (Kullanmak) Babı

465) Ümmü Hâni' bint-i Ebî Tâlib[279] (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Mekke'nin fethedildiği yıl, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) yıkanmaya kalktı. Fâtime (Radıyallâhü anhâ) da Onun özerine perde tuttu. Gusülden sonra Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellemi, elbisesini alarak ona sarındı."[280]

İzahı

Hadis, Buhâri'de Taharet,. Namaz ve Edeb kUablarmda. Müslim'de Hayız ve Namaz kitablannda, Tirmizi'de İstizan kitabında ve Nesdî'de Taharet kitabında muhtelif lafızlarla ve değişik râvilerden nakledilmiştir. Tirmizi, bu bâbta rivayet olunan en sahih şeyin Ümmü Hâni'in hadisi oidugu Ahmed tarafından ifade edilmiştir, der.
Buhâri ve Müslim'in bâzı rivayetlerinde şu mealde bir fıkra da vardır;
«Sonra Besûhrilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak sekiz rek'at kuşluk namazı Sofan, [281]

Çeşitli Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

1. Areda perde bulunmak «artı ile kişi, mahrem yalanlarının yanında yıkanabilir.
2. Erkek yıkamrken mshremi olan bir kadın ona perde tutabilir.
3. Kuşlak namazı sekiz rek'at olarak kılmak meçru'dur.
4. Sindi diyor ki, gusülden hemen sonra Resûl-i Ekrem, elbisesine sarınması ile gusül suyunu silmiş olur. Dolayısıyla elbisesi havlu işini yapmış

olur, (Yâni gusülden sonra beden üzerindeki suyun silinmesinin meşruluk hükmü bu hadîsten çıkarılmış olur.) Uzak bir ihtimal olmakla beraber şöyle de denilebilir: Hadiste mendilden bahsedilmediği için Resül-i Ekrem'in gusülden sonra mendil (ve benzerini) kullanmadığı anlaşılır.

466) Kays bin Sa'd [282] (Radıyallâkü anhiimâyden :
Şöyle söylemiştir: Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize gelmişti. Biz O'nun (yıkanması) için su koyduk. Gusül ettikten sonra Ona versle boyalı bir örtü getirdik de ona büründü. Biraz sonra (m$-bârek) karnının kıvrımları üzerindeki boya izine bakar gibi oldum."
Hadiste Geçen Bâzı Kelimeleri:
Milhefe: Örtü, çarşaf ve yorgan anlamına gelir. Burada örtü veya çarşaf mânâsı muraddır.
Virsiye: Vers boyası ile boyanmış olan şeye denir.
Vers: Susama benziyen san bir bitkidir. Boya işinde kullanılır. Zaferan ondan imal edilir.
Üken: Ükne'nin çoğuludur. Ükne karındaki kıvrımdır.
Hadis, Resül-i Ekrem'in gusülden hemen sonra bir örtüye bürün-düğünü ve örtü boyasının izleri mübarek karnının kıvrımlarında görüldüğünü ifade eder.
Tirmizî şerhi Tuhfe yazarı Mübarekfuri; abdestte sonra mendil ile kurulamayı meşru görenler Ümmü Hâni' v Kays bin Sa'd'in hadîslerini delil göstermişlerdir.Ama istidlal düşündürücüdür.Çünkü hadîsler gusül hakkındadır, der. Tufe'nin beyânına göre Ebü Dâvûd da bu hadîsi rivayet

467) İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine gön (Peygamberimizin hanımlarından olan teyzesi Meymûhe (Radtyallâhü onkâ) şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüblükten boy ab-desti aldığı zaman (kurulanması için) Ona bir elbise (peşkir) verdim, ftabul buyurmadı ve suyu silkelemeye başladı/'[283]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Beyhaki'nin rivayet ettikleri bu hadiste, Peygamber'in muhterem eşlerinden Meymüne, Resûl-i Ekrem'in boy abdestini tamamladıktan sonra peştemal, mendil veya benzeri bir elbise ile kurulanmayı reddettiğini ve mübarek bedeni üzerindeki suyu silkelediğini beyan ediyor.
Ebû Dâvüd Cünüblükten Gusül babında hadîsi rivayet etmiştir. Şerhi EI-Menhel'de konu hakkında özetle şu malûmat veriliyor :
Buhâri'nin bir rivayetinde:
«Ben O'na bir parça elbise uzattım. O, eliyle şöyle etti ve istemedi», buyurmuştur. [284]

Kurulamayı Mekruh Görenler

Câbir bin Abdillah, ibn-i Ebl Leylâ ve Saîd bin El-Müseyyeb gibi bâzı zatlar gusül ve abdestten sonra bir elbise ile kurulanmayı mekruh görmüşlerdir.Onların delillerinden birisi bu hadistir.Fakat onlara hüccet değildir. Çünkü peşkirin reddedilmesi başka sebeblerden olabilir. (Tuhfe'nin, E1-Hafız İbn-i Hacer'den naklettiği gibi zamanın darlığı, verilen peşkirin elverişli olmayışı ve başka nedenlerle red olayı meydana, gelmiş olabilir.)
Kurulamanın kerahetine hüküm verenlerin gösterdikleri diğer bir delil de İbn-i Şâhin'in En-Nâsih ve'1-Mensûh adlı kitabında Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Resûlullah Sallalla hü Aleyhi ve Sellem), Ebü Bekir, Ömer, Ali ve İbn-i Mes'ûd t Radıyallâhü anhüm>'den hiç birisi abdestten sonra yüzünü mendil ile kurulamazdı.»
Bu hadîsin senedinde Said bin Meysere El-Basri vardır.Buhari, onun hadislerini münkar saymış, İbn-i Hibban da onun mevzu hadîsler rivayet ettiğini söylemiştir. Hadîs sahih olsa bile onda kurulamanın yasaknğı yoktur. Netice itibarı ile Enes(Radıyallâhü anh) kurulamayı sabit görmemiştir. Onun sabit görmemesi yasaklamayı gerektirmez. [285]

Kurulamayı Mubah Görenler

Osman bin AIfâar, H&sss bin Ali, Enes bin Mâlik, Hasan-i Basrî, Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm) gerek abdestten ve gerekse gusülden sonra kurulamayı mubah görmüşlerdir. Onların delilleri İbn-i Mâceh'in çıkardığı Selmân-i Farisi'nin (468 nolu) hadîsi ve Tirmizi'nin rivayet ederek pek kuvvetli olmadığını beyan ettiği şu mealdeki Âişe'nin hadîsidir:
«Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir peşkiri var idi. Abdestten sonra onunla kurulanır idi.»
Yukarda beyan edilen hadîslerin benzerleri de rivayet edilmiş ise de onlarm da zayıf olduğu belirtilmiştir. Ancak hadîslerin çokluğundan bir kuvvet meydana gelir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ise kurulamak abdest-te mekruh olup gusülde mekruh değildir, demiştir. [286]

Şâfiîlerin Görüşü

Şafii âlimlerin kurulamak hakkındaki kavillerine gelince; en meşhur kavle göre kurulamayı yapmamak müstahabtır.Bunu yapmanın mubah olduğunu söyleyenler olduğu gibi mekruh görenler de vardır. Dördüncü bir kavle göre kirleri giderici olduğu için kurulamak müstahabtır. Beşinci kavle göre yazın mekruh, kışın müstahabtır.
Şâfiîler'den Nevevî der ki bu kaviller, kurulamaya ihtiyaç duyulmamak haline aittir. Şayet üşütme veya necasetin bulaşması endişesi gibi bir nedenle kurulamaya bir ihtiyaç duyulursa bunda kat'iyyen kerahet yoktur. [287]

Suyu Silkelemek

Hz. Meymûne (Radıyallâhü anh)'nin hadisinin sonunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusülden sonra suyu silkelediği bildirilir. EI-Menhel yazarı bu konuda da şunu ifade eder:
'Hadîs, gusülden sonra beden üzerindeki suyu silkelemenin caizligine delâlet eder. Abdesti gusle kıyaslamak mümkündür.Çünkü abdestten sonra suyu silkelemenin yasakhğına dâir sahih bir şey vâ-rid olmamıştır. «Abdestten sonra ellerinizi silkelemeyiniz» mealinde rivayet olunan hadîs hakkında Îbnü's-Salâh şöyle dert «Ben bu hadisi bulamadım.Nevevi de bunun meçhul ve zayıf oithr-ğunu ifade etmiştir.» İbn-i Hibbân da bunu zayıf hadîsler arasında ve îbn-i Ebî Hatim de El-İIel'de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bu durumda suyu silkelemeyi mubah kılan Meymûne (Radıyallâhü anhâl'mn hadisine muarız olan bir sahîh hadis yoktur.
Nevevi diyor ki «Meymûne' nin hadisi abdest ve gusülden senra suyu silkelemede bir beis olmadığına delâlet eder. Arkadaşlarımız muhtelif görüşler beyan etmişlerdir.
En meşhur görüş, silkelemeyi terketmenin müstahab oluşu ve silkelemenin mekruh olmayışıdır, ikinci görüş sîlketemenm mekruhlu-ğudur. Üçüncü görüş, yapıp yapmamanın eşitliği ve mübahhğıdır. Azhar ve Muhtar (seçkin) kavil de budur. Zira mübahhğı hakkında bu sahih hadis vârid olmuştur. Yasaklığı hususunda ise bir şey sabit görülmemiştir.»'
Hadisin râviyesi Hz. Meymûne (Radıyallâhü anhaJ'nıu hal termecesi 372 nolu hadisin izahı yapılırken anlatıldı.
468) Selmân-i Fârisî (Radtyaüâhü a»*)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ab-dest aldıktan sonra üzerindeki yün cübbenin ters yüzü île (mübarek) yüzünü kuruladı.Zevâid'de, isnadı sahih olup râvilerinin de sıka oldukları beyan edilmekle beraber ravi Mahfûz'un, Selman'dan rivayeti üzerinde düşünmek gerekir, denmiştir. [288]

İzahı

Kurulamanın meşruluğunu söyleyenlerin delillerinden birisi de bu hadistir. Ancak Tirmizi' nin şerhi Tuhfe'de «Abdestten Sonra Mendil» babında belirtildiği gibi bir cemâat bu hadisi zayıf görmüştür. [289]

60 — Abdestten Sonra Söylenen (Duâ) Babı

469) Enes bin Mâlik (Radtyallûhü a«A)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim güzelce abdest alır ve abdestten sonra üç defa şunu söylerse ona cennetin 8 kapısı açılır. Onların hangisinden dilerse girer.»
«Dilimle söyler ve kalbimle tasdik ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve resulüdür.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme El-Kattan dedi ki: Bize İbrahim bin Nasr tahdis etti. (O da dedi ki) Bize Ebû Nâîm bu hadisin mislini tahdis etti.Zeyd El-Ammî'nin zayıflığı nedeni ile senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [290]

İzahı

Sindi diyor ki: (469 nolu) hadîsin senedinde Zeyd E1-Ammi namındaki zayıf râvînin bulunması gerekçesi ile isnadın zayıflığı Zevâid yazarı tarafından ileri sürülmüş ise de, hadîsin aslı Ömer (Radıyallâhü anh) 'in rivayeti ile sahihtir. Müslim, îbn-i Mâceh, Ebû Dâvüd ve Tirmizi, Ömer1 in rivayeti ile tahriç etmişlerdir. Tirmizî1 nin, bu rivayeti zayıf görmesine itibar edilmemiştir. Zevâid yazarının, Tirmizi' nin bu sözü ile yetinerek Sahihi Müslim'de mevcut hadisin ispatından bahsetmemesi cidden şaşılacak şeydir.»

470) Ömer bin El-Hattâb (Radtyallâhü anh)'den rivayet «dildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Her hangi bir mü si uman abdestini güzelce alır sonra = Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şübhesiz şehâdet ederim, derse mutlaka onun için cennetin 8 kapısı açılır. Bunlardan dilediğinden (cennet'e) girer.»" [291]

İzahı

Hadîste geçen «Güzelce abdest» tâbirinden maksad isbağdır. Yâni rükünleri ile beraber abdestin sünnet ve âdabına riâyet etmek ve suda israf etmemektir. Sindi Güzelüği böyle açıkladıktan sonra der ki: «Tirmizi'nin rivayetinde duanın sonunda şu parça da vardır.
= «Allah'ım! Beni çok tevbe edenlerden kıl ve beni çok temizlenenlerden eyle.»
Nevevi demiştir ki,Nesâi' nin Amelü'1-Yevm Ve'1-Leyle kitabında merfû' olarak rivayet etmiş olduğu şu duayı da eklemek müstahabtır.
«Allah'ım, senin her türlü noksanlıktan pâk ve nezih olduğuna inanırım. Senin hamdinle şahadet ederim ki senden başka ilâh yoktur. Sen teksin hiç bir ortağın yoktur. Senden mağfiret dilerim ve sana tevbe ederim.»
Hadisin «Cennefin 8 kapısı açılır.» Fıkrasına gelince bir kapı ki-şmm Cennet'e girmesi için kâfi olduğu halde, mezkûr amelin üstün değerini belirtmek ve yüceltmek için sekiz kapının açılacağı haber Ebü Dâvûd, Sünen'inde, benzer başlık altında açtığı bâb-ta, Ukbe bin Âmir' den rivayet edilen uzun metinli hadîsin sonunda Hz.Ömer' den rivayet edilen metin Müslim'de de bulunur.
El-Menhel yazan hadîsi açıklarken ezcümle şöyle der:
'Cennefin sekiz kapısının adları şöyledir:İman kapısı, Namaz kapısı, Oruç kapısı, Sadaka kapısı. Öfkesini yenenler kapısı, Razılar kapısı, Cihâd kapısı ve Tevbe kapısı.
Bir hadîse göre Cennetin Reyyân kapısından yalnız oruçlular girer. Başkası bu kapıdan giremez. Yukardaki hadise göre abdest alıp duâ okuyan kimse için (bu kapı dâhil) Cennefin sekiz kapısının açılması durumu bir çelişki arzetmez. Çünkü eğer abdest ve duayı gerçekleştiren kimse oruçluluk vasfını da taşıyorsa dileğine binâen Reyyân kapısından veya başka kapıdan girer. Şayet oruçluluk vasfını taşımıyorsa Reyyân kapısından girmek arzusunu duymaz. Veya buna muvaffak kılınmaz. Bu takdirde hadisteki muhayyerlik hikmeti ve faydası o şahsın ihraz edeceği şeref ve azameti belirtmektir.Nasıl ki Cenab-ı Allah, bütün peygamberlere Hz.Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanına ulaşmaları halinde O'na îman etmelerini emretmiştir.Halbuki Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerin zamanında zuhur etmiyeceği ve hepsinden sonra gönderileceği malûm idi. Bu emir sırf peygamberimizin şerefinin açıklanması ve ilânı içindir.
Abdest tamamlandıktan sonra okunması emrolunan yukardaki duaların hepsinin peygamberimizden rivayet edilmesi sabittir. Fakat abdest alındığında her uzuv yıkanırken okunması itiyad haline getirilen dualar sabit görülmemiştir.
Müslim, Nesâî, Tirmizi ve Ebû Dâvûd abdest sonunda şahadet kelimesinin okunmasına dâir hadisi uzun ve kısa metinler halinde rivayet etmişlerdir. Müslim ve Nesâi'nin rivayetlerinde abdestten sonra iki rek'at namaz kılan ve huşu' içinde namazını tamamlayanlar için benzer mükâfat vaad edilmiştir. Bu sebeble Hanefi, Şafii. Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre abdestten sonra iki rek'at namaz kılmak sünnettir.'[292]

61 — Sarı Bakır (Kab) İle Abdest Almak Babı

471) Abdullah bin Zeyd (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resulul]ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bize gelmiş idi. Biz sarı bakırdan (mamul) bir tevr'de Ona su çıkardık. Kendisi de onunla abdest aldı." [293]

İzahı

San bakır, altına benzediği için bundan mamul kabtan abdest alınması, keza gusül edilmesi caiz mi? diye bir şübhenin meydana gelmemesi için bu hususta vârid olan hadîslere ait açılan bâbta rivayet olunan mezkûr hadîs Buhâri ve Ebû Davud'un Sünen'inde de rivayet olunmuştur.
Ebû Davud'un «Sarı Bakır Kablardan Abdest Alma Babında» rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken El-Menhel yazarı şu bilgiyi verir:
Tevr: Taş, san bakır veya başka maddeden mamul olup leğene benzeyen bir çeşit kabtır. Su içmek, yemek yemek ve abdest almak işinde kullanılır. Tevr'in, leğen olduğu da söylenmiştir. [294]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, abdest suyunu hazırlamak suretiyle abdest alana yardım etmenin caiz olduğuna ve rengi bakımından altına benzemekle beraber sarı bakır kabtan abdest almanın mekruh olmadığına delâlet eder. Ebû Ubey : «Buna binâen bakır vesair benzeri madenî kablardan abdest almanın câizliğine hükmedilerek halka ibâdet hususunda kolaylık sağlanmıştır.Yalnız îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'-den edilen bir" rivayete göre kendisi sarı bakır kabtan abdest almayı mekruh görmüştür, der.»
El-Aynl de «îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den bu hususta yapılan rivayetleri naklettikten sonra: îbn-i Ömer'in bu keraheti kendisinin bakırın kokusundan hoşlanmaması anlamına yorumlamak mümkündür. Şayet fıkhı anlamdaki kerahet anlamı kasdedilmiş ise onun bunu mekruh görmesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edildiği sabit olan ve bunun kerâhetsiz olarak caiz olduğuna delâlet eden hadislere karşı tutarsız kalır.» demiştir.

472) Zeyneb Bint-i Cahş[295] (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisinin bakır bir teknesi var idi. Kendisi t «Ben Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mübarek başını (çamaşır için bakırdan mamul) o teknede taradım, demiştir.»"
Hadisin isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları, Zevald'de bildirili iniştir. [296]

İzahı

Miftahü'l-Hâce'nin bildirdiğine göre Ahmedde bu hadisi rivayet etmiştir.
Mıhdab: Çamaşır teknesidir. Çamaşır yıkamaktan başka işlerde de kullanılır. Bazen bu kelime her türlü kab anlamında da kullanılır. Bu bâbta

anılan hadisler san bakır kabların abdest. gusül ve diğer işlerde kullanılabileceğine delâlet eder.

473) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh):
Şöyle söylemiştir: Şübhesiz Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), tevr'den (sarı bakır kabtan) abdest aldı."[297]

62 — Uyumaktan Dolayı Abdest Almak Babı

474) Aişe {Radtyallâhü anhâ)'den : Şöyle söylemiştir: 'Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)buyurdu: Hatta horlardı. Sonra kalkarak abdest almaksızın namaz kılardı.'
Tanâfisî dedi ki Vekî' şöyle söylemiştir:
Âişe, Resûl-i Ekrem'in secde halinde iken uyuduğunu... kasdetmişttr."

475) Abdullah (İbn-i Mes'ûd)[298] (Radtyallâhü anh)'den: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şübhesiz uyudu. Hatta horladı. Sonra kalkıp namaz kıldı.[299]

476) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âen: Şöyle söylemiştir: Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o uykusu, kendisi oturur iken olmuştur."
(îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Resûl-i Ekrem'in uyuyup horladıktan sonra kalktığında abdest almaksızın namaz kıldığına dâir hadîste söz konusu edilen uykusu O, oturmuş halde iken vuku bulmuştur.[300]Zevâid'de Hâvilerden Hüreys zayıf olduğu için hadisin isnadı zayıftır. Ebû Dâvûd ve Tirmizî de İbn-i Abbâs'ın bu hadîsini başka senedlerle ve başka metin halinde rivayet etmişlerdir, denilmiştir.
Sindî'de : Ben derim ki Ebû Dâvûd bu hadîsi hem isnad hem de mânâ yönlerinden zayıf görmüştür, diyor.

477) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Uyanıklık mak'adın bağıdır. Bu sebeble uyuyan kimse abdest alsın.»"

478) Safvân[301] bin Assâl (El-Müradî El-Cemelî) (Radtyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah tSallallahü Aleyhi ve Sellem), mestlerimizi üç güne kadar büyük abdest bozmak, küçük abdest bozmak ve uyku uyumak nedenleri ile çıkarmamızı, fakat cünüblük halinden dolayı çıkarmamızı emretti."[302]

Hadîslerin İzahı

Bu bâbta geçen ilk iki hadis'e göre Resûl-i Ekrem'in horlayıncaya kadar uyuduktan sonra kalkıp namaz kılmış, ve uykudan dolayı abdestini tazelememiştir. Üçüncü hadiste İbp-i Abbâs Peyganv ber'in bu uykusunun oturarak vuku bulduğunu ifade etmiştir. İlk hadisin râvilerinden Veki'in beyânına göre Peygamber'in söz konusu uykusu secdede iken meydana gelirdi.
Sindî bu konu ile ilgili olarak şöyle der:
Sahih hadislerde acıkca belirtildiği gibi Peygamber'in uyku halinde gözü uyurdu. Fakat kalbi uyumazdı. Bu sebeble uykusu ab-destini _bozrnaz. Çünkü uykunun abdesti bozmasının sebebi uyuyan kişinin farkına varmadan yellenmiş olması endişesi ve ihtimalidir. Kalbi uyumayan kimse için bu durum söz konusu değildir. Yâni m ak'ad m d an bir şey çıktığı takdirde kalbi uyanık olduğu için farkına varır. Peygamber'in uykudan sonra abdest almaksızın namaz kılmasının sebebi bu olunca ne şekilde uyumuş olursa olsun netice değişmez. Yâni ister secdede iken, ister otururken veya yatarken uyumasının hükmü aynıdır.Dolayısıyla İbn-i Abbâs'in üçüncü hadiste «... Kendisi otururmuş halde İken sözüne ve Veki'in birinci hadîsi yorumlarken «Secde halinde iken...» ifadesine hacet yoktur. Aslında Peygamber'in uykusu ile ilgili hadisleri bu bâbta zikretmek uygun değildir. Ancak Peygamberler içerisinden O'nun uyku ile abdestinin bozulmadığı hükmünü açıklamak ve özel durumunu belirtmekle beraber bu hadîsleri nakletmek yerinde olur.
Dördüncü ve beşinci hadîs ise uykunun abdesti bozduğuna delâlet eder. [303]

Uyku Hakkında Âlimlerin Görüşleri

1. Uyku hiç bir surette abdesti bozmaz. Ebû Musa E1-Eş'âri, Said bin Eî-Müseyyeb, Ebû Miclez, Hümeyd bin Abdirrahman, El-A'rac, Evzâİ ve Şia mezhebine mensup âlimlerin görüşü budur.
2. Uyku ne suretle olursa olsun abdesti bozar.Hasan-i Basri, Müzeni, Ebû Ubeyd El-Kasim bin Selâm ve îshâk bin Raheveyh böyle demişlerdir.Şafiî' nin garîb bir kavli buflur. Îbnü'l-Münzir ben de bu görüşteyim, İbn-i Abbâs ve Ebû Hüreyre'den bu yolda rivayet vardır.
3. Çok uyku ne suretle olursa olsun abdesti bozar, az uyku ise hiç bir halde abdesti bozmaz. Zührl, Rabia, Evzâi. Mâlik ve bir rivayete göre Ahmed'in mezhebi budur.
4. Rükû', secde, kıyam ve kıraat gibi namazın içindeki durumlardan birisi üzerine meydana gelen uyku abdesti bozmaz. Bu durumlar ve haller namazın içinde olsun dışında olsun hüküm- aynıdır.
Fakat namazın içinde bulunmayan durumlar üzerinde vuku bulan uyku abdesti bozar. Meselâ; sırt üstü yatarak veya bir şeye dayanarak uyuyan kişinin abdesti bozulur.Ebû Hanîfe ve Dâvûd-i Zahirî' nin mezhebi budur. Şafii' den garîb bir kavil olarak bu görüş rivayet edilmiştir.
5. Uyku yalnız rükû' sücûd halinde ise abdesti bozar, aksi takdirde bozmaz. Bu kavil Ahmed'den rivayet edilmiştir.
6. Yalnız secde halindeki uyku abdesti bozar, başka türlü uyku abdesti bozmaz.Bâzı âlimler böyle demişler. Ah med'den de böyle bir rivayet vardır.En-Neyl yazarı E1-Bahr'e atfen verdiği malûmata göre Zeyd bin Ali ve Ebû Hanîfe' nin böyle söyledikleri rivayet olunmuştur.
7. Oturarak veya mak'adını yere yerleştirerek uyuyan bir kimsenin abdesti bozulmaz. Bu hususta az uyumak ile çok uyumak arasında bir fark yoktur. Keza namaz içinde ve namaz dışında olmanın bir ayırımı yoktur. Başka türlü uyku abdesti bozar. Şafiî mezhebi budur.
Ebû Davud'un süneninde, burada olduğu gibi uykudan dolayı abdest almak başlığı altında açtığı bâbtaki hadîsleri El-Men-hel yazarı açıklarken yukardaki görüşleri delilleri ile beraber zikretmiş ve gösterilen delillere verilen cevabları da kaydetmiştir. Daha sonra kendi görüşünü şu cümlelerle ifâde etmiştir .-
«Yukarda geçen görüşleri, delilleri ve delillere vakî itirazları tetkik ettiğin zaman son mezhebin en kuvvetli ve tercihe şâyân olduğunu görürsün. Çünkü delilleri çoktur. Ve bu konuda mevcut bütün delillerin işlerliği bu görüşle sabit olur.»
EI-Menhel yazarı, Nevevi'den şunu nakleder:
«Şafiî mezhebine göre oturarak ve mak'adını iyice yere yerleştirerek uyuyan kişinin abdesti bozulmaz.Şâfii'ye göre uyku bizatihi abdesti bozmaz. Ancak uyku mak'addan yelin çıkmasına delildir. Şafiî' nin bu sözünün delili Hz. Ali' nin (477 nolu) hadîsi ve Hz.Muâviye'nin hadîsidir. Bence konu hakkında beyan, edilen görüşlerin en isabetlisi budur. Çünkü ancak bu görüşle mevcut delillerin arası bulunur.»
107EI-Menhel yazarının burada Nevevî'den naklettiği parça iki üç sahifeyi doldurur uzunlukta olduğu için buraya aktarmadık. Arzu edenler bu yere müracaat etsinler.[304] EI-Menhel yazarı daha sonra şöyle söyler:
«Yukarda geçen tafsilat ve uykunun abdesti bozup bozmaması hususunda âlimler arasındaki mezkûr ihtilâf ümmetin uykusu hakkındadır. Resûl-i Ekrem hakkında değildir. Çünkü sahih hadîslerle sabit olduğu gibi O'nun uykusu ne şekilde olursa Olsun abdesti bozmaz. Âlimler burada ittifak etmişlerdir. O hüküm O'nun özellikle-rindendir.»
Bu bâbta geçen ve Resûl-i Ekrem'in uyuyup horladıktan sonra kalkıp abdest almaksızın namaz kıldığını beyan eden ilk üç hadisten çıkan hüküm Peygamber'in bir özelliğine ait olduğu cihetle bunun hakkında bir şey söylemeye gerek görmüyorum.Hz.Ali' den rivayet olunan (477 nolu) hadîs'e gelince, bu hadîste geçen kelimelerden :
Ayn : göz manasınadır. Burada uyanıklık halinden kinayedir.
Vikâ : Kırba, kese ve benzerinin ağzını bağlamak işinde kullanılan bağdır.

Seh: Kalça anlamındadır. Burada mak'ad anlamı kasdedilmiştir.
Hadisin ilk cümlesi «Uyanıklık mak'adın bağıdır.» şeklinde ter-ceme edildi. Yâni kırba'nm ağzına bağlanan bağ nasıl kırbanın içindeki maddenin dışarıya çıkmasına engel oluyor ise uyanıklık hâli de mak'adden yelin istek dışı çıkmasına engel olur. İnsan uyanık olduğu sürece mak'adı bir bağ ile bağlanmış gibidir. Ondan bir şey çıkmaz. Şayet çıkarsa sahibi duyar. Kişi uyuyunca bu bağ çözülür. Ve bunun içindir ki uyku abdesti bozar. Çünkü uyku halinde mak'adden bir şeyin çıkması muhtemeldir.
Uykunun her türü, az olsun çok olsun abdesti bozar diyenler bu hadîsi delîl göstermiş ise de red edilmiştir. Çünkü İbn-i Ebi Hatim Ebü Zür'a' dan El-İlel ve EI-Merâsîl kitablarmda îbn-i Âiz'in Ali' den olan rivayetinin mürsel olduğunu nak-letmiştir.E1-Ayni de : Bu hadis iki yönden malûldür. Birinci yön münkati olmasıdır. İkinci yön senedindeki râvi Bakıyye'nin E1-Vadin'den rivayetinin sıhhati hakkında bâzı itirazların olmasıdır.Hadîsin sıhhati kabul edildiği takdirde de diğer hadislere ters düşmemesi için bu hadis mak'adı iyice yere yerleşmemiş olarak ve iyice uyuyan kimse hakkındadır, diye yorumlanır, demiştir.
Hattâbî:Bu hadîs uykunun bizatihi abdesti bozmadığı ve mak'adden bir şeyin çıkmasına vesile olması dolayısıyla uyku ile ab-destin bozulduğunu teyid eder, demiştir.
Hadîs Resûl-i Ekrem'in, ümmetine, muhtaç oldukları dinî hususları, hatta utanılan incelikleri bile öğrettiğine ve uykunun abdesti bozduğuna delâlet eder.
Bu hadîsi Ebü Dâvûd, Ahmed, Darekutnİ, Beyhakî ve Tabarâni de rivayet etmişlerdir.
478 nolu hadiste uyku, küçük abdest ve büyük abdest bozmak ile beraber zikredildiğinden dolayı uykunun gaita ve idrar gibi abdesti bozduğuna delâlet eder. Ayrıca yolculuk halinde, kişinin üç güne kadar mest üzerine riıesh edebileceğine ve mest giymiş olan bir kimsenin cünüp.olması halinde mestini çıkarıp ayaklarını boy abdesti meyanında yıkamasının gereğine delâlet eder.
Nevevî diyor ki:Delilik, baygınlık, içki veya başka şeyden dolayı sarhoşluk nedeniyle akim gitmesi âlimlerin ittifakı ile abdesti bozar.Uyuklamak abdesti bozmaz. Bunda da ihtilâf yoktur.Uyumuş olmanın alâmeti uykunun aklı yenmesi, göz ve diğer duyu organlarının durmasıdır.Uyuklamak ise akla galebe çalmaz, duyu organlarında gevşeme olur. Uyuklamanın en bariz alâmeti, uyukla-yanın, yanında yapılan konuşmaları duymasıdır.Yapılan konuşmayı anlamaz ise de sadece ses duyması kâfidir.Bir kimse uyudu mu, uyukladı mı diye tereddüt ederse abdest alması müstahab olur.Âlimler:Uyumuş olmanın alâmetlerinden birisi kişinin rüya görmesidir, demişlerdir.
Uykunun abdesti bozması hususunda geniş bir ayrıntılı malûmatı almak isteyenler fıkıh ki tabi arına baş vursunlar. [305]

63 — Erkeklik Uzvuna Elin Dokunmasından Dolayı Abdest Almak Babı

479) Büsre bİnt-i Safvân [306](Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz, el ile kendi erkeklik uzvuna dokunduğu zaman abdest alsın.-"[307]

İzahı

Ebû Dâvûd'un Süneninde aynı başlık, altında açılan bâbta rivayet edilen hadîsin açıklaması bahsinde El Menhel yazarı şu malûmatı vermektedir:
Hadîsin «Eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunan» ifâdesinden mak-sad perdesiz olarak dokunmaktır. Çünkü Ebû Hüreyre' den rivayet edilen bir hadiste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Arada perde olmaksızın eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunan kimseye abdest almak vâcib olur.» buyurmuştur. Bu hadîsi Ahmed bin Hanbel ve îbn-i Hibbân rivayet etmişlerdir. Esasen bu fıkrada geçen -Mess» kelimesi çıplak el ile ve perdesiz olarak bir şeye dokunmaktır.
Hadîsin «Abdest alsın» emrinden maksad şer'î abdesttir. Sadece el yıkamak değildir. Çünkü Darekutni' nin rivayetinde hadîs şöyledir: «Biriniz kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunduğu zaman namaz için alınması gereken abdesti alsın.» Yine Darekut-n İ' nin başka bir rivayetinde şu mealde bir hadis vardır: «Kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunan abdestini iade etsin.» İade kavramı namaz abdesti için tahakkuk eder.
Hadisin zahiri, erkeklik uzvuna dokunmaktan dolayı abdestin bozulmasına delâlet eder. Ömer bin El-Hattâb, oğlu Abdullah, Ebû Hüreyre, îbn-i Abbâs, Âişe, Sa'd bin Ebî Vakkâs, Atâ\ Zührî, İbnü'l-Müseyyeb, Mücâhid, Eban bin Osman, Süleyman bin Yesâr, îshâk, Mâlik, Şafiî ve Ahmed bin Hanbel (Radıyallâhü anhüm) buna hükmetmişlerdir. Onların delili mezkûr hadis ile Darekutni' nin yukarda geçen iki rivayeti ve yine Darekutnî' nin Âişe (Radıyallâhü an-hâ) 'den rivayet ettiği şu hadîstir:
"Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki, «tenasül uzuvlarına elleriyle dokunduktan sonra abdest almadan namaza duranIara veyl olsun.»" Bu hadis bir beddua mahiyetindedir. Beddua ise ancak gerekli olan bir şeyi terk etmek üzere yapılır.
(El-Menhel yazarı başka delilleri de zikretmiş ise de bu kadarını almakla yetinelim.)
El-Menhel yazarı daha sonra erkeklik uzvuna elin dokunmasıy-la abdestin bozulmadığına hükmedenlerin başında Ali, İbn-i Mes'ûd, Ammâr, Hasan-i Basrî, Habîa, Sevri, Ebû Hanîfe ve arkadaşları (Radıyallâhü anhüm) gelir. Bunların delili ise Talk bin Ali 'nin gelecek olan (483 nolu) hadîsidir. Tabarâni ve Ibn-i Hazm, Talk'm hadîsinin sahih olduğunu Tahdvide onun isnadının doğru olduğunu ve 1bnü'1-Medenî ise Ta1k'in hadisi Büsre' nin (479 nolu) hadîsinden hasen olduğunu söylemiştir. Bunların delillerinden birisi de Tahâvi'nin A1i (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu mânâdaki haberidir:
«Ben, burnuma veya kulağıma veya erkeklik uzvuma elimle dokunmam, arasında bir fark görmem.» Tahâvî, İbnü'1-Mes'-ûd veHuzeyfe (Radıyallâhü anhümâ)'den de benzer haber rivayet etmiştir.
Erkeklik uzvuna elin dokunmasıyla abdestin bozulmadığına hükmeden bu âlimler, abdestin bozulduğuna delâlet eder.Büsre'nin hadîsi hakkında:Bu hadîs herkesin mübtelâ olduğu yaygın bir mes'e-le hakkında da vârid olan bir âhâd hadîs'tir. Eğer sabit olmuş olsaydı meşhur hadîsler arasına geçerdi. Bunun sabit olduğu tesbit edildiği takdirde normal abdest değil, el yıkama anlamında yorumlanır. Çünkü sahâbîler taşlarla istincâ ederlerdi elleriyle tenasül uzuvlarına dokununca bilhassa yaz günlerinde elleri kirlenmiş olurdu, demişlerdir.
Bâzı âlimler de Büsre1 nin hadîsi ile Ta1k'in hadisini işler hâle getirmek için Büsre' nin hadîsindeki erkeklik uzvuna dokunmayı o yoldan idrar ve benzeri bir şeyin çıkmasına yorumlamışlardır.
Tabii bu yorum çok uzak bir te'vildir.Bu nedenle tutarsızdır. Erkeklik uzvuna dokunmakla abdestin bozulmadığına hükmedenlerin gösterdikleri en kuvvetli delil olan Ta1k'ın hadisini «Şafiî, Darekutni, Beyhakî, İbnü'l-Cevzi zayıf görmüşlerdir.Şâfiî: Biz Kays bin Talk* in kim olduğunu soruşturduk onu tanıyanı bulamadık. Bu nedenle biz onun haberini neye dayanarak kabul edebiliriz» demiştir. Ebû Hatim ve Ebû Zür'â da: Kays bin Talk, sözü delil sayılan kişilerden değildir. Onun hadîsinin sahih olduğu tesbit- edildiği takdirde de Büsre' nin hadisi ile mensuhtur. Çünkü Talk hicretin ilk yılı Mescid-i Nebevi yapılırken Peygamber'in yaama varmış, Büsre ise hicretin sekizinci yılı Mekke' nin fethedildiği yıl müslüman olmuştur. Talk mescid inşaatında Peygamberimizi ziyaret ettikten sonra kavmine dönmüş ve ondan sonra bir daha Peygamberimizin yanma geldiği sabit olmamıştır, demişlerdir. İbn-i Hibbân, Tabarâni, İbnü'l-Arabî ve El-Hâzımî de Talk'm hadîsinin mensuh olduğuna hükmedenlerdendir.
Âlimlerin bir kısmı tercih yolunu seçerek Büsre' nin hadîsini Ta1k'm hadisine tercih etmişlerdir.Çünkü Tirmizî, Darekutni. İbn-i Muin ve Ahmed gibi bir çok imam onun sıhhatına hükmetmişlerdir.Buhârî de bu konuda vârid olan en sahih hadîs Büsre' nindir, demiştir.
Telhis'te beyan edildiğine göre Beyhakî: Büsre' nin hadisini Buhârî ve Müslim tahrif etmemiş ise de bütün râ-vîlerini hüccet saymışlardır. Buhârî, Mervân bin E1-Hakemi bir kaç hadîste sıka saymıştır. Büsre' nin hadisini te'yid eden şâhidlerinin ve tariklerinin çokluğu da tercih sebebini teşkil eder. (El-Menhel yazarı bu arada şâhidleri ve tarîkleri sırayla nakletmiş ise de çok uzun olduğundan dolayı buraya aktarmadim.)
El-Menhel yazarı daha sonra abdestin bozulmadığına hükmeden Hz.Ali ve diğer sahâbîlerin sözlerine karşı abdestin bozulduğunu savunanlar şöyle demişlerdir, der:
Hz.Ali ve arkadaşlarından rivayet olunan hadîsler mevkuf eserlerdir. (Yâni Resülullah'ın buyrukları değildir.) Bu nedenle bunlar Resûlullah (Gallallahü Aleyhi ve Sellem)'e merfü olan sahih hadîslere denk tutulamazlar. «Büsr e'nin hadisi Ehâd haberidir», sözü reddedilmiştir. Çünkü Büsre' nin hadîsini 17 sahâbî rivayet etmiştir.Suyûti onu mütevatir hadîslerden saymıştır.EI-Hâkim: Sahâbîlerden ve Tabîîlerden bir cemaat bu hadisi Büsre'den rivayet etmiştir. Abdullah bin Ömer bin E1 -Hattâb, Abdullah bin Amr bin El-As, Sald bin El-Müseyyeb, Umre bint-i Abdirrahman. El-Ensârîye, Abdullah bin EbİMelike ve Süleyman bin Musa (Radıyallâhü anhüm) Büsre' den rivayet edenlerdendir, der.
Yukarda geçen malûmat ile erkeklik uzvuna dokunmanın abdes-ti bozduğu açıktır. Buna hükmedenlerin konu hakkındaki ayrıntılı bilgileri

aşağıya alınmıştır:
1) Mâliki mezhebine göre erginlik çağına gelen kişinin perdesiz olarak kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunması abdesti bozar. Dokunmanın kasden veya sehven olması, şehvet duyup duymaması, el ayası, kenarı, parmak uçları veya kenarları ile dokunma arasında bir fark yoktur. Fakat; tırnak ve elin tersi ile dokunma abdesti bozmaz. Mezhebin meşhur kavli budur. Perdeli olarak dokunmaya gelince, üç kavil vardır: Meşhur kavle göre; bozmaz. Kadının kendi tenasül uzvuna dokunması ise meşhur kavle göre abdesti bozmaz. Kişinin kendi dü-bürüne elini dokundurması abdesti bozmaz.
2) Şafiî mezhebine göre elin içi ile bir insanın tenasül uzvuna perdesiz olarak dokunmak abdesti bozar. Kişinin kendi tenasül uzvuna veya başkasının tenasül uzvuna dokunması farketmez. Tenasül uzvuna dokunulan kişinin, küçük veya büyük, erkek veya kadın, diri veya ölü olması farketmez. Bir insanın dübürüne dokunmasının hükmü de aynıdır. Elin içi derken elin ayası ve parmakların iç kısmı kasdedilmiştir.
3) Hanbe1î mezhebine göre erkeklik uzvuna çıplak el ile dokunmak mutlaka abdesti bozar.Dokunanın erkek veya kadın olması, şehvetli veya şehvetsiz olması kendi tenasül uzvu veya başkasının tenasül uzvu, elin ayası veya tersi yahut da kenarı neticeyi değiştirmez.Dübürün hükmü de erkeklik uzvunun hükmüdür. Kadının kendi tenasül uzvuna dokunması da abdestini bozar.
(El-Menhel yazarı yukarıdaki ayrıntılı bilgilerini naklettiği çeşitli mezheb âlimlerinin dayandıkları delillerin bir kısmını da kas-detmiştir.Çok geniş olan bu konu hakkında özlü olarak verilmesine çalıştığımız bu bilgiyi aktarmakla yetiniyoruz.Daha geniş malûmat isteyenler fıkıh kitaplarına ve hadislerin şerhlerine müracaat edebilirler.) [308]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis erkeklik uzvuna elin dokunmasından dolayı abdestin bo zulduğuna delâlet eder. Bu konuda âlimler arasında mevcut ihtilâfı yukarda gördünüz. [309]

Hadîsi Tahriç Edenler

Mâlik, Şafii, Ahmed, Tirmizi, Ibn-i Hu-zeyme, İbn-i Hibbân, El-Hâkim. lbnü'1-Cârüd, Darekutni ve Tahâvî (Rahimehumullah).
Tirmizî ve Darekutni hadîsin sahih olduğunu da beyan etmişlerdir. El-Hâfız İbn-i Hacer Telhis'te: Hadîsin bu konuda rivayet olunan bütün hadîslerden daha sahih olduğu Buharı' den nakledilmiştir, der. Ebü Dâvûd: Ben Ahmed'e Büsre' nin hadîsi sahih değildir, dedim. Ahmed, bilâkis hadis sahihtir diye cevap verdiğini ifâde etmiştir. Yflhyâ bin Muîn, Beyhakî ve Hâzimi de sıhhatini beyân etmişlerdir. Hadîsin sıhhatma itiraz edenlerin gösterdikleri gerekçe râvî Urve'nin Mervân bin El-Hakem aracılığı ile Büsre' den rivayet etmesidir. Halbuki îbn-i Huzeyme ve birkaç imam Urve'nin doğrudan Büsre' den hadisi rivayet ettiğini kesin olarak ifâde etmişlerdir.

480) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Snllallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden birisi eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunduğu zaman ona abdest gerekir.[310]

481) Ümmü Habîbe (Radtyallâkü anhâyûen rivayet edildiğine göre; Kendisi: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den şöyle buyururken işittim:
«Kendi tenasül uzvuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.[311]
Tirmizi' nin şerhi Tuhfe bu bâbta El-Telhis'ten naklen şu bilgiyi verir.Ümmü Habibe'nin hadîsini îbn-i Mâceh rivayet etmiş, El-Münteka'da beyan edildiğine göre Ahmed ve Ebû Zür'a hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Ibnü's-Seken de ben : Bu hadiste bir illet bilmiyorum, demiştir.

482) Ebû Eyyûb (Radtyallâhü anh)'den:Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, şöyle buyurdu:
«Kendi tenasül uzvuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.»"
İsnadında İshâk bin ebî Ferve bulunur. Âlimler onun zayıflığı hususunda İttifak etmişlerdir. [312]

64 — Erkeklik Uzvuna Dokunma Hakkındaki Ruhsat Bâb1

Ruhsat i Arap dilinde kolaylık ve kolaylaştırmak demektir. Usûl ve Fıkıh âlimlerine göre ruhsat bir mes'ele hakkında asıl hükmün sebebi bulunmakla beraber güç olan o hükümden bir mazeret dola-sıyla kolay olan başka bir hükme intikal etmektir.

483) Talk (bin Ali) (Radtyallâkü onh)'âen rivayet edildiğine göre Şöyle söylemiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e erkeklik uzvuna el İle dokunmanın hükmü sorulurken şöyle buyurduğunu işittim. (Bu olaya bizzat şâhıd oldum.)
«Onda abdest almak yoktur. Çünkü o senden bir parçadır.»" [313]

İzahı

Nesâl, Ebû Dâvüd, Beyhaki. Tahavî, İbn-i Hibbân (Radıyallâhü anhüm) de bunu rivayet etmişler, Tirmizi bu bâbta rivayet olunanların en güzeli budur demiştir. Ebû Dâvûd'un şerhi El-Menhel yazarı: Tirmizi' nin bu sözü hadisin zayıflığını ortadan kaldırmaz demiştir. Ebû Davud'un rivayeti biraz daha geniştir. Meali şöyledir:
«Kays bin Talk babası Talk'dan rivayet ettiğine göre Talk şöyle demiştir:
Biz Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vardık. Biraz:onra bedeviye benzer bir adam gelerek; Ey Allah'ın nebisi! Kişi abdest aldıktan sonra kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunması hususunda ne buyurursun, diye sordu? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O, kişinin bir parçasından başka bir şey değildir. Veya kişiden bir çiğdem et parçasından başka bir şey değildir.» buyurdu.»
El-Menhel bu hadisin açıklamasını yaparken ezcümle şöyle söyler : Nesâi'nin rivayeti şöyle başlar: Râvî (yâni Talk) dedi ki; «Biz elçi olarak Resûlullah iSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardık. O'na biat ederek beraberinde namaz kıldık. Namaz bittikten sonra bir adam gelerek...» Gelen elçi heyeti Beni Hanîfe kabilesinin elçileriydi. İbn-i Hibbân'ın anlattığına göre heyet altı kişiydi. Bunların on kişi olduğu da söylenmiştir. Onların gelişi hicretin birinci yılma rastlar.
Hadisin zahirine göre erkek uzvuna el ile dokunmak abdesti bozmaz. Çünkü o bedenden bir parçadır. Bedenin bundan başka her hangi bir parçasına el ile dokunmak abdesti bozmadığı gibi buna dokunmak da abdesti bozmaz. Sahâbîlerden ve Tabiîlerden bir cemâat ile Ebû Hanife buna hükmetmişlerdir. Tirmizî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir kaç sahâbisinden ve bâzı Tabiiden rivayet edildiğine göre bunlar erkeklik uzvuna dokunmaktan dolayı abdest almayı gerekli görmemişlerdir. Küfe ehli ve lbn-i Mübarek'in kavli de budur. Bu bâbta rivayet olunanların en güzeli budur demiştir.
El Menhel yazarı sözlerine devamla bu hadisin zayıf olduğunu söyleyenlerin bir kişi olmadığı yukarıda geçti. Bunun sahih olduğu farz edilse bile bu hadis,Büsre' nin hadisi ve Ebû Hüreyre' nin hadisiyle mensuhtur. Hattâ bizzat Ta1k'ın merfü olarak rivayet ettiği ve Tabarâni' nin tahriç ederek şahinliğini belirttiği şu hadîsle de mensuhtur:
Erkeklik uvzuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.»
Büsre' nin hadîsini sahih gören İmamların çokluğu ve şâhidleri ile tariklerinin bolluğu dolayısı ile O'nu Ta1k' in hadîsine tercih edenler de vardır. Bâzı âlimler de Talk ile Büsre'nin hadîsleri birbirine muarız oldukları gerekçesi ile bunlara hükmetmeyi bırakarak sahâbîlerden vârid olan ve söz konusu dokunmanın abdesti bozduğuna hükmeden eserlere rücû etmişlerdir.
Hattâbi de şöyle der: «Söz konusu dokunmanın abdesti bozduğuna hükmedenler şöyle gerekçe göstermişlerdir. B üsre' nin hadîsi ve Ebû Hüre y re' nin hadîsi Talk'ın hadîsinden zaman bakımından sonradır. Çünkü Talk hicretin ilk yılı Peygamberle görüşmüştür. O esnada Medine' deki mescid inşâ ediliyordu. Ebü Hüreyre ile Büsre' nin müslümanlığı kabullenmeleri ve hadîsi rivayetleri daha sonraki tarihe rastlar. Bâzı âlimler Talk'ın hadîsini perdeli olarak dokunmaya yorumlayarak Sevrî, Şu'be ve Ibn-i Uyeyne' nin şu rivayetini delil göstermişlerdir. Namaz

esnasında dokunmanın hükmü Peygamber'e sorulmuştur. Namazda duran kişi ise perdesiz olarak avret mahalline dokunamaz.
Hasan bin Yahya' nin Ebû Bekir bin El-Münzir'den rivayet ettiğine göre Ahmed bin Hanbel ve Yahya bin Muîn bir ara buluşarak erkeklik uzvuna dokunmanın abdest almayı gerektirip gerektirmemesi meselesi hakkında müzakerede bulunmuşlardır.Âhmed abdest almayı gerekli görüyordu.Yahya ise buna gerek olmadığını söylüyordu. Konuya âit vârid olan hadîsler hakkında konuştular.Nihayet Büsre' nin hadîsini ve Ta1k' in hadîsini delil olarak göstermemeye ittifakla karar verdikten sonra konu hakkında sahâbilerden rivayet olunan eserlere rücû ettiler. Bunun üzerine Ahmed bin Hanbel İbn-i Ömer'in hadîsini dokunmayla abdestin bozulduğuna delil olarak gösterdi. Yahya için bu delili red etmek imkânı kalmadı.'[314]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis el ile erkek uzvuna dokunmadan dolayı abdestin bozulma-masına, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmaya, kişinin bilmediği hususları kendisinden üstün olan kimselere sormasının meşruluğuna ve utanç vericidir endişesi ile bilinmeyen dini hususları sormaktan çekinmemenin gereğine delâlet eder.
Hadisin Râvîsi Talk bin Ali bin Talk bin Amr sahâbldir. Resûl-i Ekrem ile görüşmek üzere kavmi adına elçilik yapmış ve hadis rivayetinde bulunmuştur. Sünenlerde geçen hadislerden birisi şu mealdedir: Talk sahabllerle beraber Mescid-i Nebevimin inşaatında çalıştı. Resûlullah (S-A.V.) buyurdu ki:
«Olta çamur işini getirin çfinki o çamur işinden daha iyi anlar.» buyuydu. Râvileri; Oğlu Kays, kızı Halide, Abdullah bin Bedr, Abdurrahman bin Ali ve başkalarıdır. îbn-i Mâceh, Tlrmizl, Ebû Dâvüd, Nesâi onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[315]

484) Ebû Ümâme (Radtyallâhü anh/den:
Şöyle söylemiştir: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e erkeklik uzvuna el İle dokunmanın hükmü soruldu. Bunun üzerine kendisi:
«Şüphesiz o senin vücûdundan, küçük bir et parçasından başka bir şey değildir.» buyurdu."
Zevâid'de : Bunun isnadında Câ'fer bin Ez-Zübeyr vardır. Âlimler onun hadisini bırakmaya ittifak etmişler, denilmiştir. [316]

65 — Ateşte Pişen Şeyler (İ Yemek) Ten Dolayı Abdest Almak Babı

485) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : Ateşte pişen şeyden dolayı abdest alınız.»
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsi rivayet etmesi üzerine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
Ateşte kaynatılmış su (ile abdest aldığım) dan dolayı (yeniden) abdest mi alacağım? diyerek (Ebû Hüreyre'nin hadisini garibsedi). Bunun üzerine Ebû Hüreyre O'na:
«Ey kardeşim oğlu! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir hadîs işittiğin zaman sakın ona misaller getirme, dedi."
486) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ateşte pişen şeyi (yemek) ten dolayı abdest alınız.»'*

487) Yezîd bin Ebî Mâlik (Radtyallâhü o»A>'den rivayet edildiğine göre:
Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) ellerini kulaklarının üzerine koyarak, kulaklarım sağır olsun eğer ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işitmedim, dedi t
«Ateşte pişen şeyi (yemek) ten dolayı abdest alınız.»"
Zevâid'de : Bu hadisin isnadında Halid bin Yezid bulunur. Bir cemâat onu sıka saymış, diğer bâzılar; zayıf saymışlardır. Hadisin metni de sahih olarak malûmdur, denmiştir. [317]

İzahı

Bu bâbta geçen hadisler ateşte pişirilen şeyleri yiyen kişinin ab-destinin bozulduğuna ve dolayısıyla abdest almasının gereğine delâlet eder. Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Tahâvî de bu hükmü iktiza eden hadisleri rivayet etmişlerdir.Tirmizi aynı başlık altında açtığı bâbta Ebû Hürey-r e' nin hadîsini rivayet ettikten sonra bu konu hakkında Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Zeyd bin Sabit, Ebû Talha, Ebû Eyyûb ve Ebû Musa (Radıyallâhü an-hüm)'den hadîs rivayetlerinin bulunduğunu ifâde eder ve bu arada şöyle der:
«Bâzı ilim ehli ateşte pişen bir şeyi yemenin abdesti bozduğunu ve dolayısıyla abdest almanın gereğine hükmetmişlerdir.Fakat sa-hâbîler, Tabiîler ve onlardan sonra gelen ilim ehlinin ekserisi bunun aksine hükmetmişlerdir.Ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığına dâir sahih hadîs, abdestin gerekliliğine delâlet eden hadîsi neshetmiştir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen şeyi yemekten dolayı bir ara abdest almış ise de bilâhare bu durumu terkederek abdest almamıştır.
Ebû Dâvûd da benzer başlık altında açtığı bâbta Ebû Hüreyre ve Ümmü Habibe' nin hadîslerini rivayet etmiştir. Şerhi El Menhel yazarı da hadîsle ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:
'Ateşte pişen şeyi yemenin abdest almayı gerektirdiğine hükmedenler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Ömer bin Abdül-aziz, Hasan-ı Basri, Zührî, Ebû Kılâbe, Ebü Miclez ve Ebû Dâvûd böyle hükmedenlerdendir. Ateşte pişen bir şeyi yemenin abdest almayı gerektirmediğini söyleyen âlimler ise bu ve benzeri hadîslerin mensuh olduğunu söylemişlerdir. (Bu hadisleri nesheden hadîslerin bir kısmı bundan sonraki bâbta gelecektir.) Nevevî, Müslim'in şerhinde : Söz konusu ihtilâf ilk zamanlara aittir. Daha sonra, ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdest almanın gereksiz olduğu hususunda âlimler icma' etmiştir,der.îbn-i Hacer de İbn-i Battal' dan naklen: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdest almayı emretmişti. Çünkü ilk zamanlarda halk câhiliyet devrindeki duruma alışkın olup pek temizliğe riâyet etmiyorlardı. Bu nedenle ateşte pişen şeyden dolayı abdest almakla memur kılındılar.Temizlik müslümanlar arasında yerleşip yaygınla-şınca bu emir neshedildi, demiştir.
lbn-i Teymiye: Ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest almamaya âit hadîsler abdest almanın vâcib olmadığına delâlet ediyor ise de müstahab olmadığına delâlet etmiyor, demekle abdest almaya âit hadislerin mendubluk için yorumlanmasına taraftar görülmüş ve abdest almamaya âit hadisleri de abdest almanın vâcib olmadığı hakkındadır, demek istemiştir.Hattâbi de bu yorumu benimsemiştir.
Beyhakî de Osman Ed-Dâremi'den naklen: Abdest alıp almamak hususunda muhtelif hadisler bulunup bunların hangilerinin daha kuvvetli olduğu belirlenmeyince Resûl-i Ekrem'den sonra Hulafâ-i Râşidin'in uygulamasına bakılmış ve onların uygulaması abdest almamak yolunda olduğu için biz bu tarafı tercih ettik, demiştir.Nevevi de şerh-i Mühezzeb'de bu sözü seçmiştir.Tahâvi, Maâni'1-Âsâr şerhinde Hulafâ-i Râşidîn- den ve diğerlerinden rivayet olunan ve abdest almaya gerek olmadığına delâlet eden çok sayıda eserler zikretmiştir.'
(El-Menhel yazarı mezkûr eserlerin 7 tanesini râvîleriyle beraber nakletmekte ise de bunların tercemelerini buraya almaya lüzum duymadım.)
Bu bâbda rivayet olunan hadîsler ya mensuhtur veyahut abdest almanın mendubluğuna yorumlanır. Abdest almanın vacip olmadığı hususundaki geniş izah bunu takib eden bâbta rivayet olunan hadis-lerin açıklaması bahsinde inşaallah yapılacaktır. [318]

66 — Ateşte Pişen Şeyleri Yemekten Dolayı Abdest Almama Hakkındaki Ruhsat Babı

488) İbn-i Abbâs (Radtyallâkii anhümâ)'den rivayet edildiğine göte şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir koyun küreği yedikten sonra ellerini yemek altındaki sofra beziyle sildi. Daha sonra namaza kalkarak namaz kıldı."

489) Câbir bin Abdillah (Radtyattâhü ankümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir ve Ömer (Hadıyallâhü anhümâ) ekmek ve et yediler de abdest almadılar.[319]

490) Zührî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir ;
Ben El-Velîd veya Abdülmelik'in akşam yemeğinde hazır bulundum. Yemekten sonra namaz vakti olunca abdest almak İçin kalktım. Bunun

üçerine Cafer bir Amr bin Ümeyye dedi ki:
Ben babam üzerine şehâdet ederim ki kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ateşte pişen yemek yedikten sonra abdest almadan namaza durduğuna şâhidlik etmiştir. (Zührî dedi ki) Ali bin Abdillah bin Abbas (Radıyallâhü anhümâ) da t Ben de bunun misliyle-babam üzerinde şehâdet ederim, dedi.'

491) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'den: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir koyun küreği getirildi. O, bundan yedi ve suya el değdirmeden namaz kıldı."

492) Süveyd bin Nûman El-Ensârî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
(İçlerinde kendisinin de bulunduğu) Ashâb'dan bir cemaat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde Hayber'e doğru yola çıktılar. Sahbâ[320] ya vardıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını kıldı. Sonra azıkları İstedi, kavud'-dan başka bir şey getirilmedi, bunun üzerine (onu) yediler ve içtiler, daha sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su istedi, ağzını çalkaladıktan sonra kalkıp bize akşam namazını kıldırdı. Zevâid'de : Bunun isnadındaki rical sikalardır, denmiştir.

493) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen: Şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir koyunun küreğini yedi, sonra ağzını çalkaladı, ellerini yıkadı ve namaz kıldı."[321]

Bu Bâbdaki Hadislerin İzahı

488 nolu îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Bu-nâr i, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahâvî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.Bu hadîste geçen «Mish» kelimesi kıldan mamul beze denir. Bu hadiste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem'in et yemesine rağmen yemekten sonra ellerini yıkamaması hususu yemekten sonra el yıkamanın vâcib olmadığını beyan etmek içindir. Bilindiği gibi yemekten önce ve sonra el yıkamak emredilmiş olan bir sünnet-i seniyye mahiyetindedir.Hadîs yemekten sonra abdest almadan, el yıkamadan ve ağzı çalkalamadan namaz'a durmanın câizliğine, yemekten sonra el yıkamanın vâcib olmadığına ve temiz bîr bezle elleri silmenin cevazına delâlet eder.
489 nolu Câbir bin Abdillah'ın hadîsini kısa ve uzun metinler halinde Ebû Dâvûd, Tirmizî, Mâlik ve Tahâvî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste ateşte pişen eti yemekten dolayı abdest almanın vacip olmadığını bildirmektedir.
490 nolu Zührî' nin hadisini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu da aynı hükmü te'yid eder.
491nolu Ümm ü S el eme' nin hadîsini Ahmedde aynı mânâyı ifâde eden başka bir lafızla tahriç etmiştir.
492 nolu Süveyd bin Nûman'ın hadîsini Buhâri mânâya etki yapmayan az bir lafız farkıyla rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen «Sevik» kelimesini «Kavud» diye terceme ettik. Kavud kavurulup un haline getirilmiş olan buğday ve arpa olduğu için ateş değmiş yiyeceklerdendir. Resûl-i Ekrem'in bunu yedikten sonra abdest almadan akşam namazını kıldırmasından, ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdestin bozulmadığı anlaşılır. Resûl-i Ekrem'in kavud yedikten sonra namaza durmadan önce ağızını çalkalaması ise diş aralarında kalan yemek kırıntılarının giderilmesi içindir.
493 nolu Ebû Hüreyr e'nin hadisini ise Bez zar başka bir lafızla ve aynı hükmü ifâde eden şekilde rivayet etmiştir.
Buhâri, Müslim ve Tirmizi'de konu hakkında başka hadisler de mevcuttur.
Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Beyhaki1 nin Câbir (Radıyallahü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîsin meali şöyledir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest alıp almaması hususundaki son durumu abdest almayı terketmesi olmuştur.»
EI-Menhel yazarı ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün bu hadisle neshedildiği Cumhur tarafından ifâde edilmiştir, der.
Mezkûr yazar konu hakkında aşağıdaki malûmatı şöyle vermektedir :
Hulefâ-i Râşidîn, Ashâb-ı Kiram ve onlardan sonra gelen imamlar ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün bu bâbta rivayet olunan hadîslerle nesHedilmiş olduğu hususunda icmâ etmişlerdir.
Mâliki Mezhebi Fukahasından E1-Bâci: Zam aramızdaki bütün fıkıh âlimleri ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığına hükmetmişlerdir. Sahâbîler ve Tabîîn devrinde abdest almanın gerekliliğini söyleyenler olmuş ve bu konuda rivayet olunan hadîsleri delil göstermişler ise de âlimlerin ic-mâı ile bu görüş terkedilmiştir. Abdestin gereğine zahiren delâlet eden hadîsleri âlim arkadaşlarımız muhtelif şekillerde yorumlamışlardır. Bunların bir kısmı bu hadîslerde geçen abdestten maksad müstahab olmak üzere ağzı çalkalamaktır. demişlerdir. Bâzıları da ilk zamanlar abdest almak vacip idi. Sonradan Câbir bin Abdillah' in hadisiyle bu hüküm neshedilmiş demişlerdir, der.»
Selef ve halefin Cumhuruna göre ateşte pişen her hangi bir yemeği yemekle abdest bozulmaz.
Hulefâ-i Râşidîn, Abdullah bin Mes'ûd, îbn-i Abbâs, Abdullah bin Ömer, Ebû Derdâ, Câbir bin Semüre, Ubey bin Kâ'b, Âmir' bin Rabîa ve Ebû Ümâme (Radıyallâhü anhüm) hazretleri olsun Cumhur-u Tabîîn olsun hepsinin mezhebi budur. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii ve Ahmed bin Hanbel gibi mezheb imamlarının kavli de budur. [322]

67 — Deve Etlerin (I Yemek) Den Dolayı Abdest Almak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

494) Berâ bin Âzib (Radıyallâkü an
Şöyle söylemiştir; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e deve etlerinden dolayı abdest alma hükmü soruldu ve bunun üzerine i
-Deve etlerin (i yemek) den dolayı abdest alınız» buyurdu."

495) Câbir bin Semûre [323] (Rüdtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, deve etlerin (i yemek) ten dolayı abdest almamızı ve koyun etlerin (i yemek) ten dolayı abdest almamamızı emretti."[324]

İzahı

Bu iki hadîs deve etini yedikten sonra abdest almanın gereğine ve ikinci hadîs koyun etini yedikten sonra abdest almaya gerek olmadığına delâlet eder.
Müslim bu bâbta Câbir bin Semûre' nin hadîsini rivayet etmiştir.Berâ bin Âzib'in hadisini ise Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, İbn-i Cârut, ibn-i Huzeyme, Tahâvj, Tirmizi ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un şerhi El-Menhel yazarının konu hakkında verdiği malûmatın özetini aşağıya alalım :
'Berâ bin Âzib1 in hadîsi deve etini yemenin abdesti bozduğuna delâlet eder. Ahmed bin Hanbel, İshak bin Raheveyh, Yahya bin Yahya, Ebû Bekir bin El-Münzir ve İbn-i Huzeyme bu yola gitmiştir, Ebû Bekir El-Beyhâkî de bu görüşü tercih etmiş, hadîs ehlinden ve sahâbilerin bir cemaatından bu hüküm rivayet edilmiştir. Onların delili bu hadîs ile Müs1im' in rivayet ettiği (müellifimizin de 495 nolu sırada rivayet ettiği) Câbir bin Se müre'nin hadîsidir.
İmam Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der: «Ahmed bin Hanbel ve İshâk bin Raheveyh demişler ki: 'Bu konuda Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den iki sahih hadîs rivayet edilmiştir. Bunlar Câbir'in hadîsi ile Berâ' nin hadisidir'.Bu mezheb delil bakımından daha kuvvetlidir. Bununla beraber cumhûr'un mezhebi bu değildir'.
Dehlevi, Huccetullah Et-Bâliğa kitabında: Deve etini yemenin abdest almayı gerektirdiğine hükmedenlerin görüşünün sırrı şudur ki deve eti yemek Tevrat'ta haram kılınmıştı. Beni İsrail peygamberlerinin hepsi bu hususta ittifak halindedirler. Cenâb-ı Allah bunu bize mubah kılınca iki nedenle abdest almamızı meşru kılmıştır. Birinci neden haram kılındıktan sonra mubah kılınma nimeti dolayısıyla Allah'a şükretmek kabilinden abdest almaktır. Diğer neden Beni İsrail'in tüm peygamberleri bunu haram kılmışken mubah kılınması bâzı kimselerin kalbinde istifham doğurabilir. Gönüller tatmin olsun diye abdest almak emredilmiştir.

Âlimlerin çoğu deve etini yemenin abdesti bozmadığına hükmetmişlerdir.Hulefâ-i Râşidîn, Ibn-i Mes'ûd, Ubey bin Kâ'b, İbn-i Abbâs, Ebü Derdâ, Ebû Ta1ha, Amir bin Rebîa, Ebü Ümâme, Tabiînin cumhuru, Mâlik, Ebû Hanife, Şafii ve arkadaşları (Ra-dıyallâhü anhüm) bu görüşte olan âlimlerdendirler. Bunlar Câbir ve fierâ' nın hadîsinde emredilen «Vudû» kelimesini lügat mânâsına yâni temizlenme anlamına yorumlamışlardı. Bununla serî ab-dest mânâsının kasdedilmediğini söylemiştir.
Hattabi : Fıkıh âlimlerinin ekserisi hadisteki «Vudû»u temizlik anlamına yorumlamışlardır. Çünkü bilindiği gibi deve eti çok yağlıdır. Amaç bu yağın giderilmesidir. Nitekim: 'Deve eti yağlı olduğu için yedikten sonra Vudû alınız' şeklinde rivayet vardır. Bu rivayette amaç belirtildiği için vudû'dan maksad el yıkamaktır.
Tahâvi'nin tahriç ettiği eserlerle sabit olmuştur ki 1bn-i Mes'ûd, Alkarna, Osman ve İbn-i Abbâs gibi büyük sahâbîler yağlı et yedikten sonra el ve ağızlarını yıkamakla yetinmişler ve abdest almamışlardır. Bu durumda vudû ile temizlenmek olan lügat mânâsı kasdedilmiş, İstılahı mânâsı murad değildir.Bu hadîslerdeki vudû' ile ıstılahî mânâ olan abdest almak işi faraza kasdedilmiş olsa bile bu hüküm Câbir bin Ab dillah'ın şu mealdeki sahih hadîsi ile neshedilmiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son uygulaması ateşle pişen bir şeyden dolayı abdest almamaktı."
Çünkü bu hadis ateşte pişen şeyden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir ara abdest aldığına ve bilâhare abdest almayı bıraktığına delâlet eder. Bunun için Tirmizi: Bence bu hadis ateşte pişen şeyden dolayı abdest almaya delâlet eden hadisi neshetmiş, demiştir. Deve eti ateşte pişen şeylerden birisi olduğuna göre bununla ilgili hüküm de Câbir bin Abdillah'ın hadisi ile neshedilmiştir'.

496) Üseyd bin Hudayr [325] (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Koyun sütlerin (i içmek) ten dolayı abdest almayınız ve deve sütlerin (i içmek) ten dolayı abdest alınız.» buyurdu.[326]

497) Abdullah bin Amr (Radtyallâhü anhümâ)'den. şöyle söylemiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken İşittim:
«Deve etinden dolayı abdest alınız, koyun etlerinden dolayı da abdest almayın. Deve sütlerinden dolayı abdest alınız, koyun sütlerinden dolayı da abdest almayınız. Koyun ağılında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.Zevaid'de : Bu hadisin isnadında Bakiyye bin El-Velİd bulunur. Kendisi tedlls edenlerdendir. Bu hadisi an'âne ile rivayet etmiştir. Senedin râvileri sıka zatlardır. Bunlardan Halid bin Ömer'in durumu meçhuldür. [327]

İzahı

Bu iki hadiste geçen Vudü (Abdest) kelimesi daha önceki hadislerin izahında belirtildiği gibi temizlenme anlamında kullanılmıştır. Yâni deve etini yedikten veya sütünü içtikten sonra fazla yağlılığı dolayısıyla ellerin ve ağızın yıkanması istenmektedir. Cumhûr'un görüşü budur.
Koyun ağıllarında ve deve yataklarında namaz kılmakla ilgili fıkralara gelince : Müslim'in Câbir bin Semüre' den rivayet ettiği hadis de bardaki son hadis gibidir. Yâni koyun ağıllarında namaz kılınabileceğini ve deve irenlerinde namaz kılınmasının yasaklığını ifâde eder.
Koyun ağıllarında namaz kılmak âlimlerin ittifakıyla mubahtır. Deve yataklarında ise Ahmed bin Hanbel, İbn-i Hazm ve Zahiriye mezhebine mensub âlimler hadisin zahirine bakarak haram kılmışlardır. Burada namaz kılmak sahih değildir, iadesi gerekir demişlerdir. Fakat âlimlerin cumhuru burada' namaz kılmak mekruhtur, demişlerdir. Kerahetin sebebine gelince bâzı âlimler deve yatakları koyun ağıllarından daha pis koktuğu için deve yataklarında namaz kılmak mekruhtur, demişlerdir. Bir kısım âlimler de develer ürkerek namaza duran kimseyi korkutacağı veya onu meşgul edeceği cihetle orada namaz kılmanın yasaklandığını beyân etmişlerdir. [328]

68 — Süt İçmekten Dolayı Mazmaza (Ağza Su Almak) Babı

498) İbn-i Abbâs (Radtyattâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sdlailahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Süt (içmek) ten dolayı ağzınızı (su) ile çalkalayınız. Çünkü bunun yağı vardır.-"

499) Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden Üm-mü Seleme (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Süt içtiğiniz zaman ağzınızı (su) ile çalkalayınız. Çünkü yağlıdır.»"

500) Sehİ bin Sa'd Es-Sâidî (Radtyallâhü anhümâ)'dan:
Şöyle söylemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve.Selletn) buyurdular ki:
«Süt (içmek) ten dolayı ağzınızı su ile çalkalayınız. Çünkü yağlıdır.[329]

501) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Şat (koyun veya keçi) yi sağarak sütünden içti. Sonra su isteyip ağzını çalkaladı ve buyurdu ki: «Şüphesiz bu yağlıdır.»" [330]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadisler, süt içtikten sonra, ağzı su ile çalkalamanın meşruluğuna delâlet ederler. 498 nolu 1bn-i Ab-bâs' in hadîsini Buharı, Müslim, Nesâî, Beyha-kî, Ebü Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, bunun hasen - sahih olduğunu da söylemiştir. Hadis, sütün yağlı oluşuna mazmazaya neden olarak göstermiştir. El-Men-hel yazan, bu hadîsi açıklarken şöyle der:Hadîs, süt içtikten sonra ağzı çalkalamanın müstahab olduğuna delâlet eder. Yağlı olan yiyecek ve içecekler, süt gibi olduğu için böyle bir şeyi yedikten veya içtikten sonra ağzı çalkalamak müstahabtır. Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak da mazmaza gibidir. Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle demiştir.Yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın müstahablığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.Kuvvetli olan görüş budur ki, yemekten önce elleri yıkamak müstahabdır. Ancak ellerin necasetten ve her türlü kir ve terden temiz olduğu kesinlikle bilinirse yıkanmayabilir.Yemekten sonra yine elleri yıkamak müstahabtır.Ancak elini hiç yemeğe sürmemiş veya kuru bir yemek yediği için yemek izi elde bulunmazsa yıkama işi terkedilebilir.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, birbirini teyid eder mahiyettedir. [331]

69 — Öpmekten Dolayı Abdest Almak Babı

502) Urve bin Zübeyr (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre Âişe (Radtyaüâhü anhâ) şöyle dedi:
RcsûluİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazı hanımlarım öptü. Sonra abdest almadan çıkıp namaza gitti.» Ben Âişe'ye:
O Öpülen hanım, senden başkası değildir, dedim. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) güldü.[332]

503) Zeyneb es-Sehmiye (Radtyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre Aişe (Radtyaîlâhü ankc) şöyle demiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırdı, sonra (bazı eşlerini) Öperdi ve abdest almadan namaza dururdu. (Bu durumda) bazen beni öperdi.Bunun isnadında Haccâc bin Ertât vardır. Kendisi tedlisçidir ve bu hadisi an'ane Üe rivayet etmiştir. Zeyneb'in de rivayetinin hüccet olmadığını Dare-kutni söylemiştir.
Bu bilgi Zevaid'den alınmıştır. [333]

İzahı

Bu hadisin zahirine göre kadına dokunmak abdesti bozmaz. Tirmizi «Öpmekten dolayı abdest almayı bir akmak başlığı altında açtığı bâbta buradaki ilk hadisi râvi Vekî'den itibaren ayni senedle rivayet ettikten sonra şöyle der: «Ashab-ı Kiram ve Tabiîn' den bazı ilim adamlarından bu hadîsin benzeri rivayet edilmiştir. Süfyan-i Sevrî ve Küfe ehlinin kavli budur. Onlar: «Öpmekten dolayı abdest almak yoktur» demişlerdir. Mâlik bin Enes, Evzâi, Şafiî, Ahmed ve İshak ise: Öpmekten dolayı abdest almak gerekir, demişlerdir. Bu da Sahâbilerden ve tabiîlerden bazı âlimlerin kavlidir. Abdest almanın gereksizliğine delâlet eden Hz.Âişe'nin Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den aldığı (Fiili) hadisi ile arkadaşlarımız (hadîs ehlinin) amel etmemelerinin sebebi ise hadisin senedinin onlarca sahih görülmemesidir. Habib bin Ebi Safait, Urve'den hadîs işitmemiştir. (Yani hadis mürseldir.) Bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sahih bir şey sabit değildir.»
Ebû Davud'un süneninde de sünenimizde olduğu gibi açılan bâbta aynı hadîs yine Vekî'den itibaren aynı senedle rivayet edilmiş ve mürsel olan başka bir senedle de Âişe (Radıyallâ-hü anhâ) 'nın hadisi rivayet edilmiştir.
Şerhi El-Menhel'de konu hakkında geniş izah verilmiştir. Burada özetleyerek naklini uygun görüyorum.
El-Menhel yazan şöyle der:
Hadisin zahiri kadına dokunmanın abdesti bozmadığına delâlet eder. Ali, îbn-i Abbâs. Ata1, Tâvûs, Ebû Hanife ve arkadaşları (Radıyallâhü anhümJ'un kavli budur. Onların gösterdikleri delillerin bir kısmı şunlardır.
1. Bu bâbta rivayet edilen Hz.Âişe'nin (Radıyallâhü anhâ) hadisidir.Bu hadîs münkatı' ise de başka hadisler onu teyid ediyor.
2. Müslim ve Tirmizi' nin rivayet ettikleri ve sahih olduğu Tirmizi tarafından ifade edilen şu mealdeki Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsidir.
-Bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i yatakta bulamadım da O'nu aradım. Mescidde şu duayı yaparken ve ayakları Sikilmiş iken elimi O'nun ayaklarının altına koymuş oldum t -Allah'ım! Şüphesiz ben, gazabından uzana, azabından afvına ve Senden Sana sıgımrım. Sana lâyıkıyla sena edemem. Sen kendine sena ettiğin gibisin.»
3. Buhârî ve Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde yatardım.Ayaklarım O'nun kıblesi tarafında İdi.Secde ettiği zaman beni dürterdi.Ben ayaklarımı kendime doğru çekerdim.Secdeden kalktığı zaman ayaklarımı uzatırdım.» O zamanlarda evlerde ışık yoktu.
4. Nesâi' nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaza dururdu. Bende O'nun önünde cenaze gibi dururdum. Vitir namazını kılmak isteyince ayağı İle bana dokunurdu.» (Beni dürterdi.)
Bu görüşte olan âlimler (Mâide sûresinin 6'nci" âyetinde geçen Yahut kadınlara dokunduğunuz zaman...» -Mülamese = Dokunma» yi cinsi münasebet anlamana yorumlamışlardır. Bu yorumun delili, mezkûr hadîsler ve
1bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın bu yorumu yapmış olmasıdır: Bilindiği gibi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) Ku r'an-ı Kerim'in tevili hususunda ilâhî inayete ve bu hususta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in özel duasına mazhar olmuştur. Hz. Ali ((Radıyallâhü anh) de âyeti böyle yorumlamıştır. [334]

Dokunmanın Abdesti Bozduğunu Söyleyenler

Abdullah bin Mes'ûd, îbn-i Ömer, Zührl, Evzâi ve Şafiî kadına dokunmanın abdesti bozduğunu söylemişlerdir. Bunlar da bâzı deliller zikretmişlerdir.
1. Yukarda anılan : nazm-ı celîlidir. Bunlar derler ki: Âyet-i celîle, «Mülasente Lems»in abdesti bozan şeylerden olduğunu sarahaten bildirmiştir. Bu kelimenin gerçek mânâsı, el ile dokunmaktır.Hamza ve Kisâi'nin bu âyeti:olarak okumaları bu kelimenin hakikî mânâsında kullanıldığını ve mecazî bir anlamın kasdedilmediğini teyid eder. Çünkü Lcma'in açıkça mânası dokunmaktır, cima değildir.
ilk görüşü savunanlar bu görüş sahiplerine şöyle cevap verirler: 'Lemsin zahir ve hakiki mânasının el ile dokunmakla olduğunu kabul ediyoruz. Fakat mezkûr deliller, kelimenin mecazi mânâya yorumlanmasını gerektiriyorlar.Ali ve Abbâs (Radiyallâhü anhümâ) da böyle yorum yapmışlardır.Hz.Âişe (Radıyallâ-hü anhâVın hadîslerinde bildirilen dokunmaların, çıplak uzuvlara olmayıp arada elbise gibi bir perdenin bulunmuş olması ihtimali, zahire muhalif ve külfetli bir şeydir.»
2. Dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyen âlimlerin delillerinden birisi de Mâlik ve Şafiî' nin İbn-i Ömer (Radı-yallâhü anhJ'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir
«Hanımını öpen veya eliyle ona dokunan kişinin abdest alması gerekir.» Ayrıca Mâ1ik' in El-Muvatta'da îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhJ'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîsi de onların delilidir.
«Kişinin eşini öpmesinden dolayı abdest gerekir.»
3. Mâlik'in Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir: «Kim abdestü iken hanımını öperse abdesti iade eder.»
4. Mâlik'in îbn-i Şihâb ve Salim aracılığı ile yine îbn-i Ömer' den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
Erkeğin (eşini) öpmesi ve eliyle dokunması 'Mülâmese'dendir. Kim eşini öper veya eliyle ona dokunursa abdest alması vaciptir.»
Ibn-i Abdi'1-Berr, Hz. Ömer'in eserini zayıf görerek : «Bu hatadır. Eserin Ömer (Radıyallâhü anfe) 'deir değil oğlu Abdullah' tan rivayeti sahihtir. Hz. Ömer deri rivayet edildiği kabul edilse bile kendisinin hanımını öptükten sonra abdest almadan namaza durduğu sabittir. Bu nedenle kendisinden olan, rivayet muhtelif olur. Aradaki ihtilâfın bertaraf edilme'si için' abdest alınmasına dair eseri sahih olduğu takdirde müstahablık mânâsına yorumlanır. Diğer sahâbüerden rivayet olunan eserler de hüccet değillerdir. Çünkü bu eser Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'a ref edilmemiştir. Sahâbilerin sözleri Resûlullah'dan vârid olan bir hadîs'e ters düştüğü zaman hiç hüccet olamaz.» demiştir.
El-Mirkat ta şöyle denilmektedir:'Dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyen sahâbilerin hadîsleri mevkuftur. Merfu1 hükmünde değildir.Ayrıca bunların kavli istihbaba yorumlanabilir.Müctehid kimse sahâbilerin sözlerinden dilediğini seçebilir.Üstelik dokunmayla abdestin bozulmadığı Hz.Âişe'nin hadîsinde geçtiği gibi Re-sûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'den sabittir.'[335]

Şehvetle Dokunmanın Abdesti Bozduğunu Söyleyenler

Mâlik, Leys bin S&'d ve rivayetlerinin birisinde Ahmed (Radıyallâhü anhüm) şöyle demişlerdir: «Kadınlara dokunmaya âid âyet-i kerime ve hadîsler arasında görülen zahiri ihtilâfı kaldırmak için kadına dokunma şehvetle olursa abdesti bozar, şehvetsiz olursa bozmaz. Âyet-i kerimedeki «Lems* şehvetle dokunmaya yorumlanır. Hadislerdeki «Lems» ise. şehvetsiz dokunmaya yorumlanır. Nitekim Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) namazda iken ve Mevtasına yönelmiş bir halde Hz. Âişe' ye vâki olan Lems'i elbette şehvetsiz olmuştur. Resûl-i Ekrem (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in, hanımlarından birisini öptükten sonra abdest almadan namaza çıktığına dair Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin diğer hadîsine gelince; bu olayın söz konusu âyetin inişinden önce olması muhtemeldir. Mâlik ve Şâfii'ye göre dokunan ve dokunulanın abdesti bozulur. Dâvûd ise: Dokunulanın abdesti bozulmaz demiştir.
EI-Menhel yazarı âlimlerin mezkûr görüşlerini yukarda anlatıldığı gibi naklettikten sonra şöyle söyler:
Hulâsa kadına dokunmanın abdesti bozup bozmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Dokunmanın abdesti bozmadığına dâir görüş delil bakımından daha kuvvetlidir. Fakat ihtiyatlı olan abdest almaktır. Zira abdest alınması halinde bütün âlimlere göre kişi abdestü sayılır. [336]

Hanefi Ve Şafii Mezheblerine Göre Abdesti Bozan Dokunma

1) Hanefi mezhebine göre, fahiş mübaşeret (aşın dokunma) abdesti bozar. Şöyle ki: Erkekle kadın çıplak veya pek ince bir hail ile karınlarını veya münteşir bulunan tenasül uzuvlarını birbirine temas ettirmeleri abdestlerini bozar, kendilerinden bir mayi çıkmama bile hüküm budur. İmam Muhammed'e göre bu durumda bir ıslaklık, bir mezi çıkmadıkça abdest bozulmuş olmaz.
2) Şafii mezhebine göre, bir erkeğin nâmahrem olup yedi yaşına girmiş veya daha büyük yaşta olan kız veya kadına vücutlarının her hangi bir yerini çıplak olarak bir birine dokunması halinde iki tarafın abdesti bozulur. Erkeğin mahremi olan anası, halası, teyzesi gibi bir kadına dokunması abdesti bozmaz. Keza. yedi yaşından küçük bir kıza dokunmak da abdesti bozmaz. Diş, tırnak ve saça dokunmak veya dokunulan ile dokunandan birisinin örtülü yerine dokunmak abdesti bozmaz. [337]

70 — Mezi'den Dolayı Abdest Almak Babı

Mezi: Genellikle erkekle kadının oynaşması ve hafif şehvet duymaları halinde tenasül uzvundan çıkan yapışkan ince ve beyazımsı bir sudur. Bazen farkına varılmadan çıkar ve kilotun ıslaklığından çıktığının farkına varılır. Mezi, erkekten de kadından da çıkar. Kadından daha çok çıkar. Arapça olan bu kelime, Meyz, Mezi ve Me-ziyy diye okunabilir.
Vedî: İse genellikle küçük abdesti bozduktan sonra yine tenasül uzvundan çıkan yapışkan, kaim ve beyaz bir sudur. Çıkmasının şehvet duymakla ilgisi yoktur. Bu iki su sidik hükmündedir. Yani necis-tir, abdesti bozar, boy abdestini gerektirmez.

504) Ali [Radtyallâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mezi'nin hükmü soruldu. Kendileri şöyle cevap buyurdular:
«Mezide abdcst almak gerekir. Menide ise gusül gerekir.»"[338]

İzahı

Hadis, Bühâri,Müslim,Ebü Dâvûd, TirmizI ve Beyhaki tarafından kısa ve uzun metinler halinde rivayet edilmiştir. Tirmizi, hadisin hasen sahih olduğunu beyan etmiştir.Mezinin hükmünü soran zat Mikdâd bin Esved olabilir.Çünkü 505 nolu nolu rivayette görüldüğü gibi bâzı rivayetlerde onun bu soruyu sorduğu belirtiliyor.Nesâî' nin bir rivayetinde Ammâr bin Yâsir'in bu soruyu sorduğu ifâde edilmiştir.Abdürrâzzâk'ın Âiş bin Enes'ten rivayet ettiğine göre Ali, Mikdâd ve Ammâr (Radıyallâhü an-hüm), mezînin hükmünü kendi aralarında müzakere ettiler.Bu arada Ali (Radıyallâhü anh) :
«Benden çok mezi gelir. İkiniz mezinin hükmünü Nebi (SallalI*-hü Aleyhi ve SellemJ'e sorun, dedi...
Ebû Dâvûd' un bir rivayetine göre, Hz. Ali (Radıyallâhü anh) şahsen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sormuştur.
îbn-i Hibbân, rivayetler arasında görülen bu ihtilâfı şöyle kaldırmıştır:Hz. Ali (Radıyallâhü anh). bu sorunun ReW lullah'a sorulmasını önce Ammâr'dan istemiş, daha sonra Mikdâd' dan istemiş ve bilâhare kendisi de şahsen sormuştur:»
Hafız îbn-i Hâcer ise şöyle söyler: îbn-i Hibbân' in mezkur yorumu güzeldir; Ancak, bâzı rivayetlerde Hz.A1i (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber'in damadı olduğu için: «Ben bunu Resûlullah'a sormaktan haya ederim,* dediği sabittir. Yoruma göre bilâhare şahsen sorması bu sözüne ters düşer. Bu nedenle Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'nin şahsen sorduğuna dâir rivayeti mecazi mânâya yorumlamak gerekir. Yani, kendisi sordurduğu için o sormuş gibi olur.»

505) Mikdâd bin El-Esved (Radtyallâhü ank'yâen rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu sormuştur:
Adam, hanımına yaklaşır (yani, cinsi münasebet yapmadan oynaşır) ve bunun neticesinde meni çıkmaz (sadece mezî çıkarsa) kişinin ne yapması gerekir? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap buyurdu:
«Biriniz mezîyi bulduğu zaman tenasül uzvuna su serpsin. (Hâvi dedi ki, yani tenasül uzvunu yıkasın) ve abdest alsın.»"[339]

İzahı

Hadîs; Mâlik, NesâÎ, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Tahavi ve Beyhaki tarafından da uzun ve kısa metinler halinde rivayet edilmiştir. Ebû Davud'un rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
«Mikdâd bin EI-Esved (Radıyallâhü anhVden rivayet edildiğine göre Ali bin Ebî Talib (Radıyallâhü anh) kendisinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Adam, hanımına yaklaştığı ve kendisinden mezi çıktığı zaman ne yapması gerekir... sorusunu sormasını istedi ve: Resûlullah'm kızı benîm yanındadır. Ben, bu soruyu Ona sormaktan haya ederim, dedi.
Mikdâd dedi ki: Bunun üzerine Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Şöyle cevap buyurdular
Biriniz mezi bulduğu zaman, tenasül uzvuna su serpsin (yıkasın) ve namaz için olan normal abdestini alsın.» [340]

Bu Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1) Kişi,ailesinin yakınlarına karşı edebli davranmalıdır ve utanç verici sözleri onların huzurunda sarfetmemelidir.
2) Kişi, hanımının akrabaları huzurunda şehvetle ilgili bir şey anlatmamalıdır.
3) Mezî, abdest almayı gerektirir, Gusül gerektirmez.
4) Fetvayı başkasının aracılığıyla sormak caizdir.
5) Kişi, Din ile ilgili hükümleri sormalıdır.
6) Keridisine soru sorulan zât, bildiği cevâbı esirgememelidir.

506) Sehl bin Hüneyf [341](Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, mezîden dolayı meşakkat ve güçlüğe uğrayıp, çok boy abdesti alırdım. Nihayet (durumu) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Buyurdular ki:
«Meziden dolayı yalnız abdest almak sana kâfidir.*
Ben: Yâ Rcsülallah! Elbiseme dokunan mezî nasıl olacak? diye sordum. Buyurdular ki.
«Senin elbisenden mezinin dokunduğunu gördüğün yere serpmen (yıkaman) için sana bir avuç su kâfidir.-"[342]

İzahı

Tirmizi bu hadisi rivayet ederek hasen - sahih olduğunu belirtmiştir.Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
EI-Menhel yazan hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der:
Sehl bin Huneyf'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat etmeden önceki zamanda mezinin çıktığı her defa için boy abdestini alması, kendi içtihadına dayalı idi. Sık sık mezi görmesi ve her defası için boy abdesti alması onun güçlük ve meşakkat duymasına sebep olmuştur. Hadiste geçen Nadh, kelimesinin lügat mânâsı su serpmektir. Nevevi: «Hadiste geçen bu kelimenin mânası yıkamaktır. Çünkü diğer bir rivayette «Gasl yıkama» kelimesi geçer. 'Nadh, kelimesi, lügatte yıkamak anlamını da taşır.Bu nedenle kelimeyi burada yıkamak mânâsına almak zorunludur, demiştir.'
Tirmizi şöyle der: «Elbiseye dokunan mezi hakkında âlimler ihtilâf etmiştir. Bâzıları: Dokunulan yerin yıkanması gereklidir.
Oraya su serpmek kâfi değildir, demişlerdir. Şafiî ve ishak'ın kavli budur. Diğer bir kısım âlimler: Dokunulan yere sa secpmek kâfidir, demişlerdir. A h m e d de: Oraya su serpmenin, kafi geldiğini umarım, demiştir.»
Menhcl yazarı bu nakillerden sonra şöyle der. «Hak, Cumnur'un dediği gibi 'Nadh'tan muradın yıkamak olması ve su serpmenin yeterli olmayışıdır.»
En-Neyl yazan: «Âlimler, mezînin necis sayıldığı hususunda ittifak etmişlerdir. İmamiye mezhebine mensub bâzı şahıslar hariç kimse muhalefet etmemiştir,» der. [343]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1) Şer'i hükmü bilmeyen kişi, bilene baş vurmalıdır.
2) Başvurulan kişi. bildiği takdirde şer'i hükmü açıklamalıdır.
3) Mezi gusül gerektirmeyip, abdesti gerektirir.
4) Mezînin dokunduğu yeri yıkamak gerekir. Oraya az su serpmek kâfi değildir.

507) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâkü ankümâydan rivayet edildiğine göre:

Kendisi beraberinde Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) olduğu halde Übey bin Ka*b (Radıyallâhü anh)'e varmıştır. Übey (Radıyallâhü anh), onlarla (görüşmeye) çıkınca:
Ben mezi buldum. Bunun üzerine tenasül uzvumu yıkayıp, ab-dest aldım, dedi. O'nun bu konuşması üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) O*na: Abdest almak kâfi midir? diye sordu. Übey« Evet deyince Ömer (Radıyallâhü anh) O*na t Sen abdestin kâfi olduğunu ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittin mi? diye sordu. Übey (Radıyallâhü anh) :
Evet, dedi.»Bu hadisin aslı Buharî ve Müslim'de mevcuttur. [344]

71 — Uyumak İçin Abdest Almak Babı

508) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece uykudan kalkıp helaya girdi. Kaza-i hacet ettikten sonra çıkıp yüzünü ve bileklerine kadar ellerini yıkadı. Sonra uyudu.» [345]

İzahı

Müellif, Ibn-i Abbâs' tan rivayet ettiği bu hadis için iki sened zikretmiştir. Birinci senedde belirtildiğine göre, râvîlerden Veki' demiş ki: Ben, Süfyân'ın Zaide b. Kudame'ye:Ey Ebu's-Salt! Uyumak için abdest almak hakkında bir şey işittin mi? diye sorduğunu ve Zâide'nin: Bize Seleme bin Küheyl, Küreyb'den Oda İbn-i Abbâs'tan şöyle rivayet etti, diye cevap verdiğini işittim. İkinci senedde de râ-. vilerden Bükeyr demiş ki: Ben K üreyb ile görüştüm. Kertr dişi İbn-i Abbâs'ın Peygamber'den rivayetle şu hadisini bana anlattı...
Sindi diyor ki: Musannifin maksadı uyumak için abdest almanın mendûb olduğunu bildirmektir. Söz konusu abdest hakkında sahih hadîsler vardır. İbn-i Abbâs'in hadîsi, uyumak için kâfi olan abdest miktarını beyan eder. Musannifin bu istinbatı garibtir. Buna göre cünüp kişi, gusül etmeden uyumak istediği zaman hadislerle alması istenen abdestin de böyle yorumlanması mümkündür. Fakat, cünüple ilgili olarak istenen abdeste âid hadîste bu yoruma engel vardır.
Sindi* nin. Musannifin istin batını garipsemesinin nedeni görüldüğü gibi İbn-i Abbâs'in hadisinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız ellerini ve yüzünü yıkadığı bildiriliyor. Oysa bu, şer'î abdest sayılamaz. Diğer taraftan Buhâri ve Müslim'de Berâ' bin Âzib' den rivayet edilen hadiste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmaktadır:
«Yatağına varmak istediğin zaman namaz abdesti gibi abdest al...»
Mendub olan şey, yalnız el ve yüzü yıkamak değil, namaz abdesti gibi tam abdest almaktır.
Müellifin rivayetine göre elleri ve yüzü yıkamaya 'Vudû' = abdest denmesi ile şer'î abdest değil, kelimenin lügat mânâsı olan temizlenme kasdediİm iştir. [346]

72 — Her Namaz İçin Abdest Almak Ve Bütün Namazları Bir Abdestle Kılmak Babı

509) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankj'dea rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her (farz) namaz için abdest alırdı. Biz de bütün (farz) namazları bir abdestle kılardık." [347]

İzahı

Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizi, Beyhaki ve Tahavi1 nin de rivayet ettikleri bu hadîsin hasen -sahih olduğunu Tirmizi belirtmiştir. El-Menhel yazan, hadîsin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:
«Hadîsteki namaz'dan maksad farz namazıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdestli olsun olmasın her farz namaz için abdesti tazelediği Tirmizi nin rivayetinde belirtilmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seallem) ekseriyetle abdest tazelerdi. Bazen de iki veya daha çok farz namazı bir abdestle kılardı. Nitekim 510 ve 511 nolu hadîslerde bu durum belirtilmiştir.Buhâri' nin Süveyd bin Numanı dan rivayet ettiği hadiste[348] belirtildiği gibi Hayber savaşına gidildiğinde Sahbâ' denilen mevkide konaklanıp Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), ikindi namazını kıldırmış ve namazdan sonra yemek yenmiştir. Akşam namazı vakti girince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest almadan ve (yemek yediğinden dolayı) ağzını çalkalayıp akşam namazını kıldırmıştır.
Bâzıları: Peygamber'in müstahab olmak üzere her farz namaz için abdest aldığı, sonra, bunun vâcib olduğunun sanılmasından endişelendiğinden dolayı bu âdete muhalefetle câizliğini beyan mahiyetinde bir kaç farz namazı bir abdestle kılmış olması muhtemeldir, demişlerdir.
Diğer bir kısım âlimler de : Muhtemelen her farz namaz için abdest almak yalnız Peygamber için vacip idi. Bilâhare fetih günü Büreyde' nin (510 nolu) hadisiyle bu vücub neshedilmiştir, demişlerdir. Bu takdirde nesih durumu Mekke fethinden daha öne%^ vuku bulmuştur. Çünkü yukanda işaret edilen Süveyd bin Numan' in hadîsinde anlatıldığı gibi Hayber seferinde Peygamberimiz bir abdestle ikindi ve akşam namazını kılmıştır. Hay -ber seferi ise Mekke fethinden bir süre öncedir.
Şöyle demek de mümkündür:Enes'in verdiği haber kendisinin muttali olduğu duruma münhasırdır.O'nun bilmediği durum da olmuş olabilir.
Hadîsin: «Biz de bütün (farz) namazları bir abdestle kılardık.»
Fıkrasından murad, bir günlük farz namazlardır. Sahâbiler, bazen böyle yaparlardı. Ama devamlı olarak böyle yaptıkları kasdedilme-miştir. Çünkü fazileti kazanmak üzere onların her namaz için abdest aldıkları sabittir.
bir abdestle birden fazla farz namazın
kılınıp kılınmıyacağı hususunda
Alimlerin görüşleri
Şîî ve Zahiriye mezheblerine mensub bir taife : Mukim olan kimselerin her farz namaz için abdest alması gerekir, yolcular için bu mecburiyet yoktur, demişlerdir.
Ibn-i Ömer, Ebû Musa, Câbir bin Abdil-lah, Übeyde Es-Selmâni, Ebü'l-Âliye, Sald bin Müseyyeb, İbrahim, Hasan ve Amr bin Übeyd gibi bâzı âlimler: Kişi mukim olsun, misafir olsun, ab-destli olsun olmasın her farz namaz için abdest almak mecburiyetindedir, demişlerdir.
Nevevi, Müslim1 in şerhinde şöyle der: ' Ebü Cafer Et-Tahâvi ve Ebü'l-Hasan bin Battal, âlimlerden bir taifenin: Abdestli olunsa bile kişinin her farz namaz için abdest alması vaciptir, dediklerini ve delil olarak, abdest hakkındaki Mâide sûresinin şu mealdeki âyetini gösterdiklerini nak-letmişlerdir:
«Ey Mü'minler! Namaza durmak istediğiniz zaman yüzlerinizi ve dirseklerle betaber kollarınızı yıkayınız, başlarınızı meshedin ve topuklarla beraber ayaklarınızı yıkayınız...»
Nevevi, sözlerine devamla: Ben, bu mezhebin sıhhatli olarak kimseden sabit olduğunu sanmam. Söz konusu âlimlerin her farz namaz için abdest tazelemenin müstahab olduğunu kasdetmiş olmalarını umarım. Bize İbrahim En-Nehâi' nin bir abdestle beşten fazla namaz kılmadığı rivayet edilmiştir.'
Hanefî, Şafii, Mâliki ve Hanbeli mezheblerine mensub âlimler ile hadîs âlimlerinin çoğu ve diğer âlimlerin görüşü şudur ki; Abdest bozulmadıkça yeniden abdest almak zorunluluğu söz konusu değildir. Bunların elinde delîl olarak sahîh hadisler mevcuttur. Örneğin; Buhârî'de rivayet olunan Süveyd b. Numan'ın hadîsi, Müslim hariç Kütübü Sitte sahiplerinin rivayet ettiği Enes bin Mâlik'in hadisi, Buhari hariç diğer Kütübü Sitte sahiplerinin rivayet ettikleri Bürey-d e'nin hadîsi... Bunların anlamım taşıyan diğer hadîslerden bahsetmek gerekirse meselâ; Arefe ve Müzdelif e'de iki farz namazı cem etmeye âid hadîs, yolculuk halinde yine iki farz namazın cem'irie âid hadîs, Hendek günü kazaya kalan farz namazları cem etmeye âid hadisler gösterilebilir.
Yukarıdaki meali alınan abdeste âit âyete gelince, bundan mak-sad şudur:
«Ey Mü'minler! Siz abdestsiz iken namaza durmak istediğiniz zaman...»
Dârimi, âyetin bu şekilde yorumlanmasına delil olarak şu hadîsi göstermiştir:
Abdestsizlik halinden başka hiç bir şeyden dolayı abdest almak zorunluğu yoktur.»
Şafîî de görüştüğü âlimlerin âyeti şöyle yorumladıklarını anlatmıştır :
«Ey Müminler! Uykudan kalkarak namaza durmak istediğiniz zaman...»

Zemahşeri de. şöyle der: Eğer sen desen ki, âyetin zahirine göre abdestsiz olsun olmasın namaza durmak isteyen herkesin abdest alması gerekir. Bunun yorumu nasıldır? Biz, şöyle cevaplarız : Âyetteki emrin vücub için olması muhtemeldir. Bu takdirde âyetin muhatablan yalnız abdestsiz olanlardır. Eğer âyetteki emir mendup-luk için ise mesele açıktır. Yani, abdestli olsun, olmasın kişi namaza durmak istediği zaman yeniden abdest almalıdır. Bu onun için daha sevaptır.
Tahavi de demiştir ki: 'Büreyde' nin hadisinde rivayet olunduğu gibi Peygamber'in her farz namaz için abdest almasının sebebi, böyle yapması kendisine vâcib olduğu için değil, daha çok sevap kazanması için olabilir. Enes bin Mâlik' ten rivayet olunan şu mealdeki hadîs de bizim görüşümüzü te'yid eder. Şöyle ki; Amr bin Âmir' den rivayet edildiğine göre Enes bin Mâlik şöyle demiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e abdest suyu getirildi ve kendisi abdest aldı. Ben Enes'e: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her farz namaz için abdest alır mıydı? diye sorunca; evet, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ben O'na s Yâ siz? diye sordum. Enes şöyle, dedi: Biz birkaç farz namazı bir abdestle kılardık.»
Burada görüldüğü gibi Enes (Radıyallâhü anh) 'in, Resûl-i Ekrem'in fiilini bildiği ve buna uymayı farz telakki etmediği meydandadır.Çünkü, eğer Resûl-i Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu fiili fazla fazilet kazanması maksadıyla olmayıp mecburiyet nedeniyle olmuş olsaydı he Enes' in, ne de başkasmın O'na muhalefet etmeleri düşünülemez.

510) Büreyde (bin El-Hüseyn (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her (farz) namaz için abdest alırdı. Mekke'nin fethedildiği gün olunca farz namazların hepsini bir abdestle kıldı.» [349]

İzahı

Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Tahavi de bu hadisi rivayet etmişlerdir.Tirmizî de, bir kaç tarîkten rivayet ederek hadisin hasen - sahîh olduğunu beyan etmiştir. Bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzundur. Örneğin: Ebû Davud'un rivayeti meâlen şöyledir :
Fetih günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş vakit namazı bir abdestle kıldı ve mestleri üzerine mesnetti. Bunun Üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) O'nas Şimdiye kadar yapmadığın bir şey yaptığını görmüş oldum, deyince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cevaben :
«Ben bunu kasden yaptım.» buyurdu.»"
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zamana kadar her farz namaz için abdest almayı ekseriyetle itiyat haline getirmiş iken Fetih günü bir günlük namazları bir abdestle kılması Hz.Ömer (Radıyallâhü anh)'in dikkatini çekmiş ve bunun için de: Yâ Resûlallah! Şimdiye kadar yapmadığın bir şeyi yapmış oldun, demekle bir nevi bunun mâhiyetini öğrenmek istemiştir.
Hadîs, birçok farz namazları ve nafileleri bir abdestle kılmanın câizliğine delâlet eder. Muteber olan âlimlerin icmâı ile bu câizlik sabittir. Tirmizi: ilim ehlinin uygulaması budur, demiştir. [350]

İki Hadîsten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1) Bir kaç farz namazı bir abdestle kılmak caizdir.
2) Her farz namaz için abdest tazelemek müstahabtır.
3) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke Fethine kadar geçen zamanda ekseriyetle her farz namaz için abdest tazelerdi.
4) Âlimin kendisinden üstün olan şahsiyetin mu'tadına muhalif olan fiil ve davranışlarının nedenini sorması caizdir.Çünkü mutadına muhalif olan hareket, sehven yapılmış olabilir.. Bazen de âlimin bilmediği bir nedenle kasden yapılır, soruşturma neticesinde o şahsiyetten istifade edilmiş olur.
5) Kendisine soru tevcih edilen üstün şahsiyet, soruyu cevaplandırmalıdır.

511) El Fadl bin Mübeşşir (RadtyallCkü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
'Ben, Câbir bin Abdillah'ın bir abdestle bir kaç (farz) namazı kıldığım görünce O'na ı Bu nedir? diye sordum. Kendisi, şöyle cevap verdiı
«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İ gördüm. Böyle yaptı. Ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yaparım.-" [351]

İzahı

Bu hadîs de birden fazla farz namazın bir abdestle kılınmasının caiz olduğuna delâlet eder. Sindi' nin beyânına göre Zevâid müellifi, bu hadisin râvilerinden Fadl bin Mübeşşir'in Cumhur'ca zayıf görülmesi nedeniyle isnadın zayıf olduğunu bildirmiştir.Fadl bin Mübeşşir El-Ensâri Ebû Bekr E1-Medeni ((Radıyallâhü anhüm) Câbir bin Abdil-1 a h' tan rivayette bulunmuştur. Kendisinin râvisi ise Mervân bin Muâviye1 dir. [352]

73 — Abdest Üzerine Abdest Almak Babı

512) Ebû Gutayf El-Huzeli (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Abdullah bin Ömer bin El Hattâb (Radıyallâhü anhüm), MescİD-de, yerinde oturuyordu. (Öğle) namazı vakti olunca kalktı, abdest alıp namaz kıldı. Sonra yerine dönüp oturdu. Ta ikindi namazı zamanı gelince (abdesti olduğu halde) yeniden abdest alıp namaz kıldı. Sonra yerine geçip oturdu. Akşam namazı zamanı olunca kalkıp (tekrar) abdest tazeleyip namaz kıldıktan sonra yine yerine dönünce ben O'na Allah, seni salihlerden kılsın, her farz namaz zamanı abdest tazelemek farz mıdır? Sünnet midir? diye sordum. Kendisi bana:
Sen bana ve benim şu yaptığıma mı baktm? diye sordu. Ben de : Evet, deyince kendisi:
Hayır ben, sabah namazı için abdest alsaydım, abdestim bozul-mad.kça onunla (günlük) bütün namazları kılabilirdim. Lâkin Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
Kim abdest üzerine abdest alırsa kendisi için on hasene vardır.» Gerçekten ben de bu hasenelere rağbet ettim, dedi.Zevâid'de : Hadîsin sıhhat bakımından medarı râvl Abdurrahman bin Ziyad El-îfrikl üzerindedir. Kendisi zayıftır. Ve zayıf olmakla beraber tedlis yapardı. Ebû Dâvüd da hadisi rivayet etmiş, Tirmizl iss hadls'ten yalnız Resûl-i Ekrem'e ait metni rivayet etmiştir, denilmektedir. [353]

İzahı

Hadîsin son kısmı İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in mevcut abdestini bozmadan abdest tazelediğine delâlet ettiği için terce-mede bu durumu parentez içi ilâvelerle ifâde ettik.
Hasene: Kulun işlediği hayırlı haslete denir. Abdest almak bir hasenedir. Hadîs, abdest üzerine abdest alan kimseye Cenab-ı Allah'ın on abdest sevabını vereceğini bildiriyor, tşlenen bir hasene karşılığında Allah'ın vâdettiği mükâfatın en azı o hasenenin 10 katıdır. Bazen bu mükâfat 70 kat, bazen 700 kat bazen daha çok olabilir. Ebû Dâvüd ve Tirmizi Sünenlerinin şerhleri, Tuhfe ve Menhel'de bu durum belirtiliyor. [354]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1) Hadîs, her farz namaz için abdest tazelemenin müstahab olduğuna delâlet eder. Bu hususta mukîm ve yolcu arasında bir fark yoktur. Cumhur'un mezhebi budur.
2) Tecdid-i Vudu yâni abdest üzerine abdest almanın mükâfatını bildiriyor.
3) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) aldığı bir abdestle namaz kıldıktan sonra ikinci bir farz namaz için, abdest üzerine abdest aldığı noktasından hareketle bâzı âlimler:'Bir abdestle; namaz, Kur'ftn-ı ellemek ve Kâ'be'yi tayâf gibi bir ibâdet yapıldiktan sonra abdest üzerine abdest almak müstahabtır.Aksi takdirde yani alınan abdestle bir ibâdet yapılmadıkça o abdest üzerine tekrar abdest almak müstahab

değildir, demişlerdir.Bâzı âlimler ise: 'Abdest üzerine abdest almak için böyle bir kayıtlama yoktur.Tecdid-i Vudû', dâima müstahabtır, demişlerdir. [355]

74 — Abdest Almanın Ancak Abdestsizlikten Dolayı Gerekliliği Babı

513) Abbâd bin Temîm'in amcası (Abdullah bin Zeyd bin Âsim)[356] (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Namazda iken abdesti bozuldu diye şüphelenen kişinin durumu Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arzedildi. (Namazın bozulup bozulmadığı soruldu.) Bunun üzerine Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki t
«Böyle bir kimse koku duymadıkça veya ses işitmedikçe namazdan çıkmasın.»" [357]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhaki de, bu hadisi rivayet etmişlerdir.Buhâri ve Müslim'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e adamın durumu arz eden zâtın Abbâd bin Temim'in amcası olan Abdullah bin Zeyd bin Âsim olduğu belirtilmiştir.
Abdullah bin Zeyd' den bu hadîsi Abbâd bin Temim' in rivayet ettiği sabittir. Ancak- Saîd bin El-Mü-seyyeb'in de Abdullah' tan rivayet edip etmediği kesinlikle bilinmemektedir. Hafız El-Fetih'te şöyle der: «Ab-bâd* kelimesi, «Saîd» kelimesine atf edilmiştir. Said'in Abdullah' tan hadîsi rivayet etmesi muhtemeldir. Bu takdirde hem Saîd, hem Abbâd, Abdullah' tan rivayet etmiş olurlar. İkinci bir ihtimal: Abdullah' tan yalnız yeğeni olan Abbâd rivayet etmiş olup, Saîd' in şeyhi ise mahfuzdur. (Sened-de alınmamıştır.)Bu takdirde sened, Saîd bakımından mürsel-dir. El-Etraf müellifi, birinci ihtimali benimsemiştir. 514 nolu se-nedde Said bin E1-Müseyy eb' in şeyhi olarak Ebû Saîd-i Hudri' nin gösterilmiş olması ikinci ihtimali te'yid eder.
Hadisin mânâsına gelince: Namaza duran kişi, namaz esnasında yellendi diye bir şüphe duyarsa namazını kesecek mi, yoksa bu şüpheye itibar etmeyerek namaza devam edecek mi? Sahâbîlerden Abdullah bin Zeyd bin Âsim bu durumu ve buna âid şer'i hükmü Peygamber'e sormak istemiş ve Ondan şu cevabı almıştır :
Hayır namazdan çıkmasın. Ancak, yellendiğini kesinlikle bildiği takdirde abdesti bozulmuş olur. Dolayısıyla namazdan çıkmış olur.Yellendiğini kesinlikle bilmesi; bir koku duyması veya ses işitme-siyle mümkündür. Yellendiğinin kesinlik kazanması için koku duymak veya ses işitmek şart değildir. Çünkü kişi, sağır olabilir veya koklama duygusu bozuk olabilir. Hadîste koku duyulması veya ses işitilmesi tâbiri, çoğunluk itibarı iledir. Hattâbî:'Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hadîste ses işitmeyi ve koku duymayı zikretmekle abdestin ancak bunlarla bozulabileceğini namaz esnasında abdestin başka türlü bozulmıyacağını kasdetmemiştir.Soruya uygun olsun diye cevapta bu ifade tarzı tercih edilmiştir.Ön ve arkadan çıkan her şey, yel hükmündedir.Bazen yel çıkar ama ne ses duyulur, ne de koku.Buna rağmen durum kesinlikle bilindiği takdirde abdest bozulmuş olur. Bazen kişi sağır olur ses işitmez.Bazen burnu tıkalı olur koku işitmez demiştir.
Ebû Dâ-vûd 'un abdest bahsinde rivayet ettiği bu hadisin şerhinde El-Menhel yazarı özetle şöyle der:
«Bu hadîs, İslâm dininin temellerinden ve fıkıh kaidelerinden biridir. Bu kaide şudur ki: Sabit olan her şeyin devamı asıldır.Aksi sabit olmadıkça o şeyin devamlılığına hükmedilir.»Beliren şüpheler, etki yapamaz.Bu kaideye «İstisbah» derler.
Hadiste söz konusu olan mes'ele, bu genel kaidenin şümulüne giren yüzlerce mes'eleden biridir. Şöyle ki; Abdest aldığını kesinlikle bilen kişi, abdestinin bozulduğundan şüphe ederse, abdestinin devamlılığına hükmedilir. Şüphenin namaz içinde veya dışında olması arasında bir fark yoktur.Selef ve haleften olan âlimlerin cumhur'unun görüşü budur.Mâ1iki'lerden (îbn-i Nâfi' de bu görüşe katılmıştır. Onların delili bu bâbtaki hadislerdir. Onlara göre hadiste söz konusu edilen şüphe, namaz içinde vuku bulan şüphe türünden ise de, şüphenin namaza bağlanması sorudan doğmadır. Yâni soru namaz içindeki şüpheyle ilgili olduğu için, ona uygun olsun diye cevapta namazdan bahsedilmiştir.
Mâliki' lerin Cumhuruna göre kişi, namaza başlamadan önce abdestinden şüphelenirse, abdesti bozulmuş sayılır. Dolayısıyla abdest almadan namaza duramaz.Şayet kişi, namaza başladıktan sonra şüphelenirse, abdestinin bozulduğunu kesinlikle bilmedikçe namazına devam eder.Namazdan çıktıktan sonra şüphesi zail olursa ona bir şey yapmak gerekmez.Eğer, namazdan çıktıktan sonra da şüphesi devam ederse veya abdestinin kesinlikle bozulduğunu hatırlarsa yeniden abdest alır ve kıldığı namazı iade eder. Mâliki' lerin meşhur kavli budur.Onlar hadisin zahirine dayanmışlardır.
Yukarıda belirtildiği gibi kesinlikle bilinen bu hususa âid hükmün şüpheyle değişmiyeceğine dâir olup, mezkûr hadisten alınan genel kaidenin şümulüne giren mes'elelerin bir kısmını Nevevi şöyle anlatmıştır: Aslında tahir olan su, süt, bal, yağ, elbise gibi bir maddenin necis olduğunda tereddüt eden kişi, bu şüpheye itibar etmemeli ve aslında tahir olan o maddenin taharetine hükmetmelidir. Kendisinde beliren şüphe ve necaset ihtimali % 50'den aşağı veya % 50'den yukarı olması neticeyi değiştirmez. Keza boşamada, köleyi azad etmekte veya eşinin aybaşı âdetinde tereddüt eden kişi, bu şüphelere iltifat etmeyerek nikâhın, kölesinin kölelik hâlinin ve eşinin temizlik durumunun devamına hükmederek, buna göre hareket eder ve hareketinden dolayı mes'ul değildir.
Kişinin söz konusu zannı belli bir sebebe dayanmadıkça hüküm budur.Ama muayyen bir sebebe dayanırsa, meselâ necaseti kullanmayı ibâdet telâkki edenlerin elbisesi, mezbahalarda hayvanları bogazlayanların elbiseleri ve şarap imal edip, buna düşkün olanların giyecekleri hususunda ayrı hükümler vardır. Bâzı âlimler, zahirle amel ederek bu elbiselerin necis olduklarına hükmetmişlerdir.. Bir kısım âlimler de, elbiselerin aslında temiz olmalarını dikkate alarak tahâretliklerine hükmetmişlerdir. Îkinci görüş daha kuvvetlidir.

514) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, namaz esnasında abdestin bozulması şüphesinin hükmü soruldu. Resûlullah, şöyle buyurdu:
«Namaz kılan kişi bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça namazdan çıkmasın.[358]

515) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre kendisi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Abdest, ancak ses veya kokudan Ötürü gerekir.»" [359]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Buhâri ve Tirmizî mânâya değişiklik getirmeyen fakat lafız bakımından farklı metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.Tirmizî hadîsin hasen - sahîh olduğunu ifade etmiştir.Müslim' in rivayeti meâlen şöyledir:
«Sizden birisi karnında bir şey duyar da (dübüründen) bir şeyin çıkıp çıkmadığına tereddüt ederse bir ses işitince veya bir koku duyuncaya kadar sakın mescidden (namazdan) çıkmasın.»
Bu hadis de, daha önceki hadîsleri te'yid eder mâhiyette olup, abdestin yellenme şüphesi ile bozulmadığını bildirir ve dübüründen çıkan yelin abdesti bozduğunu ifâde eder. Bunda âlimlerin icmaı vardır. Ön kısımdan çıkan yelin hükmü de îbn-i Mübarek, Şafiî, îshak ve Ahmed'e göre budur. Hanefî âlimlerinden Muhammed' den bir rivayette aynı hüküm vardır. Fakat Hanefî' lerden meşhur olan kavle göre, ön kısımdan çıkan yel, abdesti bozmaz. Mâliki âlimleri de bozmaz demişlerdir. Ancak, dübür kapanır ve büyük abdest ön kısımdan çıkacak olursa bu takdirde önden gelen yel'de de abdest bozulur.

516) Muhammed bin Amr bin Atâ (Radtyallâhü onk)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Saib bin Yezîd'i elbisesini koklarken gördüm ve O'na t Şu elbise koklaman neden icab etti? diye sordum, demiştir. Sâib: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, dedi:
«Abdest, ancak koku veya işitmekten ötürü gerekir.Hadîsin isnadında bulunan ravl Abdülaziz*in zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [360]

75 — (Necasetin Girmesiyle) Necislenmeyen Su Miktarını Beyân Babı

517) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Binek hayvanları ile yırtıcı hayvanların peşpeşe geldikleri göldeki suyun hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulduğunda şöyle cevap buyurduğuna şahit oldum:

«Su iki kulleye ulaştığı zaman hiç bir şey onu necis etmez.»"

518) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğîne göre kendisi; Resülullah {Sullollakü Aleyhi vt Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
-Su iki veya üç kulleye ulaştığı zaman hiç bir şey onu necis etmez.»"
Hadîsin isnadındaki ricalin sikalar olduğu ve «veya üç külle...» kısmı hariç, hadîsin Ebû Dâvûd ile Tirmizî tarafından da rivayet edildiği Zevâid'de bildirilmiştir. [361]

İzahı

Müellif, her iki hadîs için ikişer sened zikretmiştir. Bu sened-lerdeki râvilerin isimleri tercemelerin üstündeki arapça metinde sırayla anılmaktadır. Bunları tekrarlamaya lüzum görmüyorum.
İlk hadîste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a yöneltilen sorunun açıklamasını yapan EI-Menhel yazarı şöyle der: 'Binek hayvanları ve yırtıcı hayvanlar su içmek için defalarca vardıkları sudan içtikleri gibi, ona işer ve tersleri de ona karışır. Böyle bir su necis sayılır mı sayılmaz mı? diye Resûlullah'a soru sorulmuştur.'
Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım : .
Devâbb: Bu kelime, *Dâbbe»nin çoğuludur. Dâbbe lügatte yer yüzünde yürüyen hayvan demektir. Genellikle dört ayaklı olup, binek olarak kullanılan hayvanlara denir. Bâzı lügat kitapları dâbbc'yi binek hayvanı olarak tanımlamıştır.
Sibâ' ı «Sebu'»un çoğuludur. Yırtıcı hayvan demektir.
Kulleteyn: «Kulle»nin tesniyesidir.2 külle demektir.Külle, büyük küp ve testi demektir.Hattabi -Külle», elle taşınan ve içme suyu için kullanılan testi anlamında kullanıldığı gibi, çok kuvvetli adamın kaldırabildiği büyük küp mânâsına da kullanılır.Hadîste, çölde hayvanların sulandığı suyun durumu sorulduğu için buradaki kulle'nin küçük testi anlamında kullanılmadığı açıktır.Çünkü, böyle bir suyun bir iki testi miktarı ile sınırlandırılması örf ve âdete aykırıdır.
İbn-i Cüreyc (Radıyallâhü anhJ'in rivayetinde hadisin metni şöyle geçer:
«Su, hecer kulleleri ile İki külle olduğu zaman..."Hecer kul-leleri hacimce malûm ve meşhur olup. en büyük külledir demiştir.
Bahreyn tarafında bulunan Hecer şehrine mensup olan Kulleler ya orada yapılır Medine-i Münevvere'ye getirtiliyordu. Yahut da Medine-i Münevvere'de yapılıyordu.
Kullenin, hacım ölçüsü birimi ile ne kadar su aldığı hususuna gelince iki külle Mısır rıth ile dörtyüz kırkaltı tam yedide üç rıtıldır. Bağdat rıth ile yaklaşık olarak beşyüz ntıldır. Bizim ölçülerimize göre iki külle 210 litre su alır. Küp şeklindeki bir havuz ve benzerinin mutedil bir adamın kulacı ile uzunluğu, genişliği ve derinliği bir tam, bir bolü dört kulaç olursa iki kulleye denk olur. Silindir şeklindeki bir kuyu ve benzeri bir yerin genişliği bir kulaç, derinliği ikibuçuk kulaç ve çevresi de üç tam yedide bir kulaç miktarı olursa yine iki kulleye eşit su alır.
Az suyun içine necaset düşünce su, necis olmuş olur.Çok suyun durumu böyle değildir. Bir suyun çok sayılması hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır.El-Menhel yazarı, bu konuda ez cümle şöyle söyler:
«Şafiî ve arkadaşları bu hadise dayanarak: 'İki külle miktarı olan su değişmedikçe (renk, koku ve tadı bakımından), necasetin girmesiyle pislenmez' demişlerdir. Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhebi de budur. Bu görüşte olan âlimlere göre iki kulleye ulaşmayan suya necaset girdiği takdirde suyun vasıfları değişsin değişmesin pislenmiş olur.
Ebû Hanife ve arkadaşları şöyle demişlerdir: Durgun su, az olduğu zaman içine necaset girince pis olur. Akan su ise, içinde necaset eseri zuhur etmedikçe temizdir ve taharette kullanılır. Çok suyun bir kenarına necaset düştüğü zaman, suyun başka bir kenarından abdest almak caizdir. Hanefî âlimleri, çok suyun tarifinde muhtelif kaviller söylemişlerdir. En meşhur kavle göre alanı 10 x 10 kulaç olan bir su çok sayılır. Bu suyun derinliğindeki ölçü ise, ondan avuçlamakla dibinin görülmemesidir.Zey1âî şöyle der: «Ebû Hanife' den alınan zahiri rivayete göre abdest alan veya gusül eden kişinin rey'i esastır. Eğer kuvvetli kanaatına göre suyun bir kenarına düşen necaset diğer kenara ulaşmış ise o su kullanılmaz.Aksi takdirde kullanılır.El-Gaye'de yazar bunu zikrederek; en sahîh kavlin bu olduğunu söylemiştir.»
Tahav'i de: "Biz Kulleteyn hadisi ile hükmetmedik, çünkü kulleteyn miktarı sabit değildir, demiştir."
İkinci hadisteki: «İki külle veya üç külle. - tâbiri ile ilgili olarak şöyle der: Bu tâbir, râvinin tereddüdü için değil, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin buyruğundandır. Bundan maksadı, söz konusu hüküm için suyun iki kulleden fazla olmasının mahzurlu olmadığım, fakat iki kulleden eksik olmasının mahzurlu olduğunu beyan etmektir. [362]

Hadisin Fıkıh Yönü

1) Binek hayvanlarının ve yırtıcı hayvanlarının su artığı necistir.Çünkü, eğer necis olmasaydı soru ve cevâbın anlamı kalmazdı.
2) Bu hayvanların sidik ve tersi necistir.Zira cevapta suyun iki külle kadar olması şart koşuluyor.Eğer bunlar necis olmasaydı az suyu bile necis etmezdi.Bu hayvanların sidik ve terslerinin necis olduğu hadisten şöyle anlaşılıyor:Yırtıcı hayvanlar suya vardıkları zaman içine girip işerler, uzuvları pislikten boş olmaz.Bu hal, onların mu'tadıdır.
3) Çok suya necaset girdiği zaman evsafı değişmedikçe su temizleyicidir.Çünkü Ebû Ümâme' den merfu1 olarak rivayet edilen bir hadîste şöyle buyuruluyor:
«Hiç bir şey suyu necis etmez. Fakat suyun kokusuna, tadına ve rengine galip gelen necaset onu pisler.» İbn-i Mâceh ve Tabarânî'nin rivayet ettikleri bu hadisin senedi zayıf ise de mânâları ile amel etmek hakkında âlimlerin icmaı vardır.
4) Su, iki kulleden az olduğu zaman, necasetin girmesiyle evsafı değişmese bile necistir.
İlk hadisi Nesâi, Ebû Dâvûd, Şafiî, Ahmed, İbn-i Huzeyme, îbn-i Hibbân, Hâkim, Dare-kutni, Beyhakî, Tahavî, Dârimi ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.Hafız, Te1his' te şöyle der: Hâkim: Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahih olup bütün râvileri ile ihticac etmişlerdir, demiştir.
Bir Noktayı Belirtelim:
İki külle veya daha çok olan suya bir necaset girdiği halde suyun evsafı değişmemişse abdest, gusül ve necasetin giderilmesinde o su kullanılabilir. Hanefi âlimlerine göre çok sayılan suyun hükmü budur. Şer'i olan bu hüküm belirtilirken hatıra şöyle bir soru gelebilir: İçine sidik, hayvan tersi ve benzeri bir necasetin karıştığı su, mikroplu olur, kullanılması sıhhî yönden sakıncalıdır. Buna rağmen «Temizlik îmandandır» diyen İslâm dini nasıl böyle bir suyun kullanılmasına izin verir?
Bu sorunun cevâbı şudur: Yukarıda belirtilen hüküm, dîne dayalı olduğu gibi, sağlığa zararlı olan bir maddenin kullanılamıya-cağı hükmü de İslâmiyet'te yer alır. Bu iki hüküm beraber düşünülür. Sağlık yönünden zararlı olursa miktarı iki külle değil, bin külle de olsa ne abdest ve gusülde, ne de yiyecek ve içecekte kullanılır. Bunu kullanmak haramdır. [363]

76 — Havuzlar Babı

519) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Mekke ile Medine arasında bulunan ve yırtıcı hayvanların, köpeklerin ve eşeklerin geldiği havuzların durumu ve onlardan taharet (abdest, gusül. necasetin giderilmesi işini) yapmanın hükmü soruldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap buyurdu :
«O hayvanların karınlarında taşıdıktan su, onlaradır. Kalan su, bizim İçindir. Taharette kullanılabilir.»"
Hadisin isnadındaki râvl Abdurrahman'ın babasından mevzu hadisler rivayet ettiği Sl-Hakim tarafından beyan edilmiş olduğu ve İbnü'l-Cevzi'nin; Alimlerin Abdurrahman'ın zayıflığına icma ettiklerini söylediği Zevaid'de bildirilmiştir. [364]

İzahı

Sindi, bu hadîsin açıklamasında der ki:Hadîste durumu sorulan havuzların suyu genellikle iki kütleden fazla olduğu için anılan hayvanların artığı sayılmaz.Veyahut necaset, suyun evsafını değiştirmedikçe suyun temizliğine olumsuz yönden etki etmez. Bu iki nedenden birisi ile söz

konusu havuzların suyu ile taharet yapılacağı hükme bağlanmıştır. Hadîs, yırtıcı hayvanların artığı olan suyun temizliğine delâlet etmez. Bil'akis bu ve benzeri hadîsler ve bilhassa iki kulleye âid (517 - 518 nolu) hadîsler, yırtıcı hayvanların su artığının necasetine delâlet eder. Eğer bu artık temiz olsaydı az olsun çok olsun, suyun artık olmasıyla pislenmiyeceği beyan buyu-, rulacaktı.

520) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Biz, bir göle vardık. Ve gölde bir merkep İaşesine rastlayınca gölden su almaktan çekindik. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza teşrif edince i
«Şüphesiz hiç bir şey suyu pislemez.» buyurdu. Bunun üzerine biz su aldık, içirdik ve taşıdık.[365]

İzahı

Sindi şöyle der: 'Hadîs'ten maksad şudur: Suya karışan necaset onun vasıflarını değiştirmedikçe, su necis sayılmaz. Fakat, suyun rengini, tadını veya kokusunu değiştirince necaset, onu su olmaktan çıkarmış olur. Dolayısıyla böyle bir su temizleyici olamaz.Çok sayılmayan suyun, pis bir şeyin girmesiyle necis olduğu ve çok suyun içine pis bir şey girdiği zaman, suyun vasıflarına, bakılacağı, bu vasıllarda değişiklik meydana geldiği anlaşıldığı takdirde suyun taharette kullanılmıyacağı, ayrıca suyun sağlık yönünden kullanılmaya elverişli olup olmadığının göz önünde bulundurulacağı hususu bundan önceki bâbta izah edilmiştir.

521) Ebû Ümâme El-Bahili (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ buyurdular ki:
«Şüphesiz hiç bir şey, suyu necis etmez. Ancak suyun kokusuna, tadına ve rengine galebe çalan şey, onu necis eder.Râvilerden Rişdin zayıf olduğu için, isnadın zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. Sindi : 'Hadisin «Ancak suyun...» kısmı hariç aş kısmı Nesâi, Ebü Dâvûd ve Tirmizi tarafından Ebû Said-i Hudrl'nin hadsinden rivayet edilmiştir der. [366]

İzahı

Hadîsin ilk fıkrası yani:
Şüphesiz hiç bir şey suyu necis etmez» kısmı yukardaki notta işaret edildiği gibi Sünen sahipleri tarafından rivayet edilmiştir. Ancak, son râvisi ,Ebü Ümâme değil, Ebû Said-i Hud-ri'dir. El-Menhel yazarının beyânına göre : Tirmizi, hadisin hasen olduğunu ve Ahmed bin Hanbel de hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir. Hadîs, Şafii, Darekutnî, Hâkim ve Beyhaki tarafından da rivayet edilerek Yahya bin Muin ve Ebû Muhammed bin Hazm tarafından da sahih görülmüştür. [367]

Hadisin Fıkıh Yönü

El-Menhel yazarı 'Bidâet Kuyusu' için açılan bâbta rivayet edilen bu hadîsin ıkıh yönünü özetle şöyle beyan eder:
'Hadîs, az olsun çok olsun suyun, içine giren bir şeyle pislenmediğine delâlet eder. Hatta suyun evsafı değişse bile hükmün bu olduğu görülür. Fakat, bir necasetle suyun vasıflarından birisi değiştiği zaman, taharette kullanılamıyacağı hususunda icma' vardır. Şu halde vasılları değişen suyun pislenme hükmü icmaa dayalıdır. Ebû Ümâme' den rivayet edilen hadîsteki:
«Ancak suyun kokusuna, tadına ve rengine galebe çalan şey onu necis eder.» mealindeki istisnaya dayalı değildir. Çünkü hadisin istisna kısmı sabit görülmemiştir. Yukarda belirtilen duruma göre suyun evsafı değişmedikçe miktarı az olsun, çok olsun necasetin girmesiyle pislenmez. Hadîsin zahiri buna delâlet eder. İbn-i Abbas, Ebû Hüreyre, Hasan-ı Basrî, tbnü'l-Müseyyeb, İkrime, îbn-i Ebî Leylâ, Sevrî, Dâvûd-i Zahirî. Nehai, Câbir bin Zeyd, Mâlik ve Gazali bu görüştedirler. '
îbn-i Ömer, Mücâhid. Ishak, ehl-i Beyt'ten E1-Hadi, El-Müeyyed Billah, Ebû Tâlib. Nasır ile Hanefî. Şafiî ve Hanbeli âlimleri şöyle demişlerdir :
Necaset, az suyun içine girdiği zaman suyun evsafı değişsin değişmesin onu necis eder. Çünkü o su, kullanıldığı zaman içindeki necaset de kullanılmış olur. Bunların delilleri şu hadîslerdir:
1) «Biriniz uykudan kalktığı zaman elini yıkamadan kaba sokmasın.Çünkü elinin nerede geceledigini bilmez.» Bu hadiste uykudan uyanan kişi elini kaba batırmaktan men ediliyor ve yasaklama sebebi de necaset endişesi olarak gösteriliyor. Bilindiği gibi ele uykuda dokunan ve görülmeyen necaset, suyu değiştirecek durumda değildir.
2) «Köpek, birinizin kabını yaladığı zaman, içindekini döktükten sonra yedi defa yıkasın.»
Buradaki dökme ve yıkama emri necasetin delilidir.
3) «Sakın hiç biriniz durgun suyu içmesin.»
4) «Müftüler sana fetva verseler bile sen, kalbinden fetva iste.»
5) «Seni şüpheye düşüreni bırak. Şüphesiz olana git.»
Bu görüşte olan âlimler: «Hiç bir şey suyu necis etmez mealindeki hadîsin yukarıda anılan delillerle muhassas olduğunu söylemişlerdir.
Bu âlimler az su ve çok su miktarı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: Su kullanıldığı zaman içine düşen necasetin de kullanıldığı sanıldığı, takdirde bu su az sayılır, demişlerdir. Bir rivayete göre, Ebû Hanife de böyle demiştir. Diğer bir kısım âlimler: İki kulleden az olan su az sayılır, demişlerdir. Şafiî ve arkadaşları bu görüştedirler.»
El-Menhelin verdiği izah çok uzundur. Âlimlerin değişik görüşleri ve karşılıklı müdafaa ve itirazları bu izahta beyan edilmekte ise de okuyucularımızı sıkacağı endişesi ile o malûmatı buraya almaktan sarf-ı nazar ettik. İstekliler oraya müracaat edebilirler. [368]

77 — Henüz Yemek Yemeyen Çocuğun Bevlî Hakkında Gelen Hadîsler Babı

522) Lübâbe [369] binti'l-Hâris (Radtyallâhü ankâydan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
(Hz.) Ali'nin oğlu Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kucağında işedi. Ben: Ya Resûlal-lah! Elbiseni bana ver (ki yıkayayım) ve başka elbise giy, dedim. Belûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Erkek çocuğun bevünden dolayı yalnız su serpilir. Kız çocuğun bevlinden de yıkamak gerekir.»"[370]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tahavi, İbn-i Huzey-me Beyhakî ve Hâkim de. Lübâbe* nin hadîsini az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, henüz yemek yemeyen erkek ve kız çocukları eşit tutarak bevillerinin dokunduğu elbiseyi yıkamak gerekir diyenlerle, her ikisinde de su serpmek kâfidir diyenlerin görüşünü reddeder. Via: 'Erkek çocuğunkine su serpmek kâfi olup, kız çocuğunkini yıkamak gerekir' diyenlere hüccettir. Lübâbe (Radıyallâhü anh), yıkamak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den elbisesini soymazsım istemiş olup, bu husus bâzı rivayetlerde sarahaten belirtilöüştir: Tercemedeki parantez içi ifade, bu rivayetlerden alınmadır,

523) Âişe (RadtyallChü ankâyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e henüz yemek yemeyen küçük bir erkek çocuk getirildi. Çocuk, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesine işedi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hemen işenen yere su döktü de yıkamadı. [371]

İzahi

Sabit Süt emen erkek çocuğa denir. Sütten kesilince yedi yaşına kadar ona -Ğulam» denilir.Kastalâni, Sabit Gıda için sütten başka henüz birşey yemeyen ve içmeyen çocuğa denir. Hz.Âişe' nın hadîsinde söz konusu edilen sabi Ümmü Kays'ın oğlu veya Hasan bin Ali yahut da kardeşi Hüseyin' dir.Buhâri ve Müslim'in de rivayet ettikleri bu hadîs de bir önceki hadis gibi, henüz yemek yemeyen erkek çocuğun işediği

yeri yıkamanın icab etmediğine ve üzerine su dökmenin kâfi geldiğine delâlet eder.

524) Ümmü Kays [372]binti M ihsan (Radtyallâkü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Ben, henüz yemek yemeyen bir oğlumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıkardım. Çocuk, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesine işedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su isteyerek işenen yere su serpti.»" [373]

İzahı

Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Tanavi ve Dârimî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.Buhâri ve Ebû Dâvüd'un rivayetlerinde hadîs metninin sonunda:
«Ve işenen yeri yıkamadı.» cümlesi vardı. Ayrıca yine Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetinden ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü Kays' in oğlunu kucağında oturttuğu ve kucağında işediği anlaşılmaktadır.
Bu hadîs de henüz yemek yemeyen erkek çocuğun işediği yeri temizlemek için su serpmenin kâfi olduğuna ve yıkamaya gerek olmadığına delâlet eder.
Nevevî^ Müslim'in şerhinde :Yemek yemeyen erkek çocuğun bevlinih necis olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Hattâ bazı arkadaşlarımız bu hususta âlimlerin icmâ'ı-nı naklet mislerdir. Yalnız Dâvûd-i "Zahiri muhalif kalmıştır. Şafiî ve başkası sabinin bevli tahirdir, bununla beraber dokunduğu yere su serpilir, diye Ebu'l-Hasan bin Batta Tın ve O'nu takiben Kadı Iyâz'ın hikâye ettikleri söz, kesinlikle yanlıştır.'
Âlimler, bu konuda müttefik olmakla beraber, sabinin işediği yerin temizletilmesi hususunda ihtilâf ederek üç mezhebe ayrılmışlardır :
1. Henüz yemek yemeyen erkek çocuk ise, işediği yere su serpmek kâfidir. Kız ise yıkamak gerekir. Alî, Atâ, Hasan, Zührî, Ahmed, Sevr i, Şafiî âlimleri, Nahaî ve şâz bir rivayete göre Mâ1ik' in kavli budur.Onların delilleri bu hususta rivayet edilen Ümmü Kays'in, Âişe' nin, Ümmü Kürz*ün, Lübâbe binti'l-Hâris'in hadîsleri ve benzer hadislerdir.
2. Erkek ve kız çocuğun işedikleri yere su serpmek kâfidir. Aralarında bir fark yoktur.Evzâî' nin mezhebi budur. Mâlik ve Şafii' den de böyle bir rivayet hikâye edilmiştir. Bu mezhebin deliline rastlanamamıştır.
3. Her ikisini yıkamak gerekir.Hanefi âlimleri vesâir Küfe âlimleri ile Mâliki âlimlerinin mezhebi budur. Bunların delili, Ammâr' in merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadîsleridir:
«Elbise, ancak büyük ve küçük abdestten dolayı yıkanır.» Ayrıca bu görüşteki âlimler, erkek çocuğun bevlini, kız çocuğun bevline kıyaslayarak şöyle derler:Erkek ve kız çocuk, sütten başka maddeler yedikten sonra her ikisinin bevlinin dokunduğu yeri yıkamanın gereği hususunda icmâ' vardır. Necasetin giderilmesinde, yıkamak asıldır. Öyleyse henüz yemek yemeyen erkek çocuk da kız çocuk gibidir.
Erkek çocuğun bevline su serpmek kâfidir, diye vârid olan ha-dislerdeki «Nadh* kelimesini su serpmek şeklinde mânâlandırmaya-rak. bununla yıkamanın kasdedildiğini ve Nadh'ın yıkama anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Hadîslerdeki; Ve o yeri yıkamadı.» cümlesini de: O yeri bol yıkamadı, sıkmadı, ovmadı diye yorumlamışlardır.
El Menhel yazan, âlimler arasındaki ihtilâfı açıkladıktan sonra birinci mezhebin daha kuvvetli olduğunu beyan eder:
Üçüncü guröp âlimin delil olarak gösterdikleri Âmmâr' in hadîsi zayıftır. Çünkü isnadında Sabin bin Hammâd vardır ki, bâzı âlimler kendisini mevzu hadîsleri rivayet etmekle itham etmişlerdir.Bu hadîs sahih olsa bile, hükmü, bu bâbtaki hadîslerle tahsis edilmiş olur. Yaptıkları kıyaslama açık değildir.Çünkü, sarih nassa muarız olduğu zaman kıyas geçersizdir. «Nadh' tan murad yıkamaktır - sözü de makbul değildir. Çünkü açık olan mânâsından döndürücü bir karine yoktur.
«Ve onu yıkamadı.» cümlesini «İyice yıkamadı, sıkmadı, ovmadı» diye yorumlamak da zahire muhaliftir...
El-Menhel yazarı, bundan sonra aynı görüşü teyid eden İbn-i Dakiki'-Iyd' den uzunca bir nakil yapmaktadır. Buraya almayı gereksiz buluyorum.
Henüz yemek yemeyen erkek çocuk hakkında bu ihtilâf vardır. Yemek yemeye başladı mı, işediği yeri yıkamak hususunda âlimler müttefiktirler.

525) (Hz.) Ali (Radtyallâhü an&yâen rivayet edildiğine flöre şöyle
söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) süt emen çocuğun bev-li hakkında buyurdular ki t
«Erkek çocuğun bevline su serpilir. Kız çocuğun bevli yıkanır.»
(Müellif diyor ki:) Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ahmed bin Musa bin Ma'kil tahdis etti. (O dedi ki) : Bize, Ebü'l-Yaman El-Mısrî bize tahdis ederek dediler ki: Ben, Şafiî'ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Erkek çocuğun Devlinden dolayı su serpilir, kız çocuğun bevlln-den dolayı yıkamak gerekir.» mealindeki hadisi sorarak; her iki sidik birdir. (Bu ayırımın hikmeti nedir?) Şafiî:
— Çünkü erkek çocuğun bevli su ve çamurdandır. Kız çocuğunun bevli et ve kandandır, diye cevap verdikten sonra Bana t Anladın mı? diye sordu. Ebül-Yeman dedi ki: Ben t
— Hayır anlamadım dedim. Şafiî ı
— Şüphesiz Allah Taâlâ Adem (Aleyhissclâm)'i yarattığı zaman Havva Onun kısa kaburga kemiğinden yaratıldı. Bu sebeple erkek çocuğun bevli su ve çammdan oluştu. Kız çocuâun bevli de et ve kandan oluştu, dedi. Ebü'l-Yemân dedi ki: ŞâfÎî bana t Anladın mı? diye sordu. Ben
— Evet, (anladım) diye cevap verdim. ŞâfÎÎ bana -.
— Allah, seni öğrendiğinden yararlandırsın. [374]

İzahı

Ebû Dâvûd ve ibn-i Ebî Şeybe de H z. Ali (Radıyallâhü anhKnin hadisini rivayet etmişlerdir.Ebû Dâvûd' un rivayetinde metnin sonunda «Erkek çocuk yemek yemedikçe...» cümlesi de mevcuttur. Bu hadîs de daha evvel geçen hadîslerin hükmünü ifâde eder.
Erkek çocuğun bevli ile kız çocuğun bevli arasındaki fark hakkında bâzı eserler vardır. El Menhel yazarı bu eserleri sıralarken önce Ebü'l-Yemân El-Mısrî ile İmamı Şafiî arasında geçen konuşmayı naklederek Şâfii'nin belirttiği farkı kaydeder. Daha sonra şu farkları da beyan eder:
1) Bu fark cahiliyet devrinde devam edegelmişti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu olduğu gibi ibka etmiştir.
2) Kız çocuğun bevli, erkek çocuğunkinden daha galiz ve daha pis kokar.
3) Erkek çocuktan insan tabiatı tiksinmez, kız çocuğundan tiksinir.
Bu nedenle erkek çocukla fazla ihtilat yapıldığı için kolaylık olsun diye bu fark va'z edilmiştir.
Sindi, farkın nedenlerini anlattıktan sonra : Hak budur ki. Şâri'in emrine uymak durumundayız. Bu hüküm taabbüdidir. Bunun hikmetlerinden sormak konunun dışında kalır.
526) Ebü's-Semh [375] (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hizmetçis idim. Hasan veya Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) getirildi. Getiri len çocuk, O'nun mübarek göğsüne bevletti. Orada bulunanlar, o yeri yıkamak istediler. Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Oraya su serp. Çünkü, kız çocuğun bevli yıkanır. Erkek çocuğun bevlinden dolayı ise su serpilir.»" [376]

İzahı

Getirilen çocuğun Hasan veya Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) olduğu hususundaki tereddüt, râvilerden birisine aittir. Bu şüphenin râvi Muhil bin Ha1îfe'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Getirilen çocuğun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek göğsü hizasındaki elbiseye bevlettiği. hadîsin şerhlerinde ifâde edilmektedir. Ebû Dâvûd'un rivâye: tinde Ebü's-Semh diyor ki: 'Ben, o yeri yıkamak İstedim/ Bu hadîs; Nesâî, Ebû Dâvûd, Bezzâr. İbn-i Huzey-me, Hâkim ve Darekutni tarafından da rivayet edilmiştir.

527) Ümmü Kür/[377] (Rıuhyullâlni unbâyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«(Henüz yemek yemeyen) Erkek çocuğun bevline su serpilir. Ku çocuğun bevli yıkanır.Râvilerden Amr bin Şuayb'in Ümmü Kürz'den hadis işitmediği içte senedde inkıta' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [378]

Bu Bâbta Geçen Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1) Henüz yemek yemeyen erkek çocuğun bevlinin dokunduğu elbise ve benzeri şeylere su serpmek kâfidir.
2) Çocuk kız olduğu takdirde bevlinin dokunduğu elbiseyi yıkamak gerekir.
3) Çocukları fazilet ehlinin yanına götürüp onların bereketinden faydalandırmak meşrudur.
4) Küçüklere karşı şefkatli ve yumuşak davranmalı.
5) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in örnek ahlakı ve üstün tavazuu belirtilmekte olup, böyle davranı İmalıdır.
6) Büyük zatlara hizmet etmek meşrudur. [379]

78 — Bevlin İsabet Ettiği Yerin Nasıl Yıkanacağı Babı

528) Enes (bin Mâlik (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre : Bir A'rabî mescid'de işedi. Cemâatin bir kısmı (O'na mâni olmak üzere) hızla ona doğru sıçradılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu işemekten kestirmeyiniz (= bırakın işini bitirsin.)» buyurdu. Sonra bir kova su istedi. O yere döktü."

529) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine «öre şöyle söylemiştir :
Bir A'rabî mescide girdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. A'rabî: Allah'ım! Bana Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mağfiret kıl ve ikimize mağfiret eylerken, hiç kimseye mağfiret etme, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümseyerek:
«Sen gerçekten pek geniş olan bir şeyi daralttın. (İlâhi mağfireti daraltmak istedin)» buyurdu. Sonra adam geri dönüp, mescidin bir kenarına varınca ayaklarını açıp işedi. Daha sonra A'rabî, suçluluğunu anlayınca kalkıp: Babam, annem sana feda olsun. Bana (merhamet et) dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu azarlamadı ve sebetmedi. Sonra (A'rabiye hitaben) :
«Şüphesiz bu mescidde İşenmez. Bu, ancak Allah'ı anmak ve namaz için yapılmıştır.» buyurdu. Daha sonra su dolu bir kova getirilmesini emretti. A'rabî'nin bevli üzerine döküldü.

530) Vasile bin el-Eska' [380](RadtyaUâhii ank)'<\en rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Bir A'rabi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Allah'ım! Bana ve Muhammed'e lahmet et ve bize olan rahmetinden hiç kimseyi ortak etme, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sana yazıklar olsun. Veya veyl olsun. Şen, hakikaten çok geniş olan bir şeyi daralttın.» buyurdu. Râvi dedi ki, Arabi, ayaklarını açıp işemeye başladı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı (Arabi'ye) hey (etme) dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu bırakınız.» buyurdu. Sonra, su dolu bir kova isteyip, o bev-lin üzerine döktü."
Ravi Ubeydullah El-Hüzelî'nin zayıf olduğunda âlimler ittifak ettikle-n için Vasile bin EI-Eska'ın hadîsine ait isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. El-Hâkim:Anılan Ubyedullah'm Ebül-Melih'ten acaip şeyler rivayet et-tıgmı söylemiş, Buhârî de : Ubeydullah EI-Hüzelî'nin hadisleri münkerdir, demiştir. [381]

Bu Bâbtaki Hadislerin İzahı

Bu bâbta geçen Hz. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buharı ve Müslim de, müteaddit senedlerle ve mânâyı değiştirmeyen, fakat lafız bakımından az farklı metinler halinde rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'in hadisini de Buhâri, Tirmizi, Nesâi ve Ebû Dâvûd yine aynı mânâyı ifade eden ve lafız bakımından az farklı metinler halinde rivayette bulunmuşlardır. Vasile bin El-Akrâ'ın hadîsi ise Ahmed ve Tabarâni tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak, notta belirtildiği gibi isnadı zayıftır: Bununla beraber, metin bakımından Ebû Hüreyre'nin hadîsine benze^ inekte ve benzer mânâyı ifade etmektedir.
Hadîste bahsi geçen Arabi'nin Akra' bin Hâ tf'i-i yahut Üyeyne bin Hısn-ı Fezâri veyahut Zü'.l-Hu-veysıra El-Yemâni olduğu hususunda rivayetler vardır.
A'rabi'nin yaptığı duayı kendi şahsına inhisar ettirmesini uygun görmeyen Kesul-ı hKrem ıSallaiiahu Aleyhi ve Seliem), Allah'ın geniş olan rahmet ve mağfiretim şahsına tahsis eımeK isteğinin hayır-hahlık prensibine aykırı olduğunu nazik bir ıaüe ne beiınmek üzere :
«Sen, pek geniş olan bir şeyi daraltmış oldun.» buyurmuştur.
A'rabî'nin mescidde işemesi hususuna gelince; El-Menhel yazarı bu konuda şöyle der: 'Arabi, yeni müslüman olduğu için mescid-lerin pislikten korunmasının gerektiğini bilmiyordu. Nitekim Müslim'in E n e s (Radıyallâhü anh)'den ve Müellifimizin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'den olan rivayetlerinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A'rabî'ye m esc idi erin yapılış gayesini ve kirletilmemesinin gerekliliğini beyan buyurmuştur.'
A'rabî, su dökmeye başlayınca cemaatın bir kısmının yerlerinden sıçrayarak hızla ona doğru gitmeleri ve uyarıda bulunmaları, onu bu işten men etmek içindi. Ancak, yine hadîslerde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaatı ona müdahale etmekten menederek : «Onu bırakın işini bitirsin» buyurmuştur. El-Menhel yazarı: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cemaatı müdahale etmekten men etmesinin sebebini şöyle açıklar: Çünkü cemaat bevletmesini yarıda kestirseydi, şu iki şeyden birisi olacaktı : Ya A'rabî bevlini yarıda kesecekti, bu takdirde bevlini hapsetmekten dolayı sağlık yönünden mutazarrır olabilirdi. Yahut, A'rabi bevlini kesmiyecekti. Bu takdirde müdahale nedeniyle elbisesi ve bedeni necis olurdu. Necaset, me'scidde yayılırdı. Mahzurlu olan bu iki şıkkı men etmek A'rabî'nin bevlini tamamlamasından daha önemlidir.' demiştir.
Hadîste anlatılan olaydan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiili sünnetinden yani işenen yere bir kova dolusu su döktürmesinden çıkarılan şer'î hükme gelince; El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der: 'Pislenen yerin toprağı gevşek olsun, sert olsun üzerine su dökmekle temizlenmiş olacağına bu hadisler delâlet eder. Cumhûr'un kavli budur Ebû Hanîfe: Necasetin rutubeti ulaşan yere kadar kazılıp, toprağı atılmadıkça, su dökmekle o yer temizlenmez, demiştir. Onun arkadaşları ise gevşek ve sert yerleri şer'î hüküm bakımından ayrı ayrı hükme bağlıyarak şöyle demişlerdir : İslak bir necaset, bir yere isabet ettiği zaman eğer o yerin toprağı gevşek ise, toprak altına iyice ininceye kadar üzerine su dökülür. Suyun kaç defa döküleceği önemli değildir, işin dönüm noktası o yerin temizlendiğine dâir kuvvetli kanaata varmaktır. Suyun toprak altına inişi, pislenen elbise gibi bir şeyi sıkmak yerine geçer. Şayet pislenen yerin toprağı sert ise ve arazi meyilli ise pislenen yerin aşağı kısmında bir çukur kazılır ve yukardan aşağı doğru üç defa su akıtılır. Sonra çukur toprakla örtülür. Şayet sert olan arazi düzlük ise yıkanmaz. Çünkü yıkamak fayda vermez. Bu yerin kazılması ile yetinilir. Hanefî âlimleri, Darekutnî'-nin tbn-i Mes'ud' dan rivayet ettiği şu mealdeki hadisi de-lîl göstermişlerdir:
«Bir Arabi gelip mescidde işedi. Resûllullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o yerin kazılmasını emretti. Sonra bir kova suyu döktürdü.»
Fakat Dârekutni, bu hadîsteki râvilerden Sem'an' in meçhul olduğunu Ebû Zura, onun hadîslerinin münker olduğunu söylemişlerdir. Hanefî âlimlerinin delillerinden birisi de Ebû Davud'un Abdullah bin Ma'kil' den rivayet ettiği ve yine işenen toprağın kazılmasıyla oraya su dökülmesini emreden hadîstir. Fakat Ebû Dâvûd, bu hadisin mür-sel olduğunu ve ibn-i Ma'ki1'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ulaşmadığını bildirmiştir.
Bununla cumhûr'un mezhebinin daha kuvvetli olduğu anlaşılır.
İbn-i Dakiki'l-lyd'de Ebû Hüreyre' nin hadisinde toprak nakli emredilmem iş tir.Bunun zahirine göre su dökmek kâfidir. Çünkü eğer yerin kazılması gerekseydi, onunla emredilecekti.Ve emredilmiş olsaydı hadîste zikredilecekti.Diğer taraftan yerin tem izletilmesinde toprak nakli gerekli olsaydı bununla yetinilirdi.Çünkü artık o yere su dökme emri fazla bir teklif ve maksada yönelik bir menfaat olmaksızın bir eziyetten ibaret kahrdı. Süfyân bin Uyeyne' nin hadîsinde de toprak nakli emredilmemiştir.Lâkin, o hadîsin sıhhati tartışma konusudur. [382]

Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Mü'min yaptığı duayı şahsına inhisar ettirmemelidir.
2. Câhil kimse, alay etmek veya inatçılık maksadı olmaksızın, dine muhalif bir şey işlediği zaman, onu tatlılıkla uyarmak daha iyidir.
3. Reislerinin huzurunda bulunan müslümanlar dîne muhalif bir hareketi gördükleri zaman reislerinden izin istemeden o muhalif harekete müdahale edebilirler.
4. Büyük bir zararı defedebilmek için, nisbeten hafif olan zarar tercih edilmelidir.
5. İnsan bevli necistir.Nevevi: Sözü muteber olanların icmâı ile bu hüküm sabittir. Büyüğün, küçüğün farkı yoktur. Ancak henüz yemek yemeyen erkek çocuğun bevline su serpmek kâfidir. Bu çocuğun bevlini yalnız Dâvûd-i Zahirî temiz saymıştır, demiştir.
6. Mescidlere hürmet etmek ve pisliklerden temiz tutmak gerekir.
7. Pislenen yerin necasetini gidermek için, üzerine su dökmek kâfidir.Oranın toprağını nakletmek şart değildir.
8. Hadîsler pislenen böyle yerin kurumakla temizlenemiyeceğine ve ancak su ile temizlenebileceğine delâlet eder.
9. Bulunan engel kalkınca dine muhalif şeyleri gidermeye hız verilmelidir.Çünkü, A'rabi bevlini tamamlayınca Peygamber CSal-lallahü Aleyhi ve Sellem), hemen oraya su dökülmesini emretti.
10. Hadisler, Resûl-i Ekrem'in yüce ahlâk ve büyük merhamet sahibi olduğunu bir kez daha ifâde eder. [383]

79 — Yer Yüzünün Bir Kısmı Diğer Bir Kısmı Temizler, Babı

531) Abdurrahman bin Avf'm oğlu İbrahim'in Ümmü Veledi [384] (Radtyallâhü anküm)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in hanımı Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'ya şunu sormuştur: 'Ben eteğini uzatan bir kadınım. Necis yerde yürürüm.* Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) şöyle cevap vermiştir: Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Necis yerden sonra gelen temiz yer o eteği temizler.Ebû Dâvüd da bu hadîsi rivayet etmiş ve İbrahim'in Ümmü Veledi'-nin meçhul olduğundan zayıf olduğunu söylemiştir. [385]

İzahı

Mâlik, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Dârimî de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
El Mer.hel yazarı bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der: Ümmü Seleme'ye müracaat eden Hamide adlı kadın Arapların âdeti veçhile yürürken ayaklan örtülsün diye eteğini uzatırdı. Arapların hanımları mestler giymedikleri için eteklerini yere sürülecek şekilde uzun yaparlardı. Örtünmek mülahazasıyla böyle yaptıkları için, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), buna ruhsat vermiştir.
Ummü Seleme, bu hadîsle ona fetva vermiş ve yanındaki bilgiyi ona aktarmış tâ ki soru sahibi, delili ile beraber hükmü bilsin. Ümmü Seleme, bu kadının hafıza gücünü ve işittiğini iyi zabtedeceğini, ilmî mes'eleyi anlamaya ve başkasına aktarmaya elverişli gördüğü için böyle yapmıştır. Âlim de böyle yapmalıdır. Yâni zekî ve öğretime elverişli bir kimse, ona şer'î bir: mes'e-le serduğu zaman mes'eleyi delilleriyle beraber etraflıca anlatmalıdır. Ilım ehlinden olmayıp, öğrendiğini nakletmeye müsait ojma-yan kişi soru sorduğu zaman âlim, mes'elenin yalnız hükmünü anlatmalıdır.
Âlimlerden bir cemaat, bu hadîsin zahiri ile hükmederek: Yas necasetin bile dokunduğu bir elbise eteği temiz bir yerden yürüyerek geçmekle temizlenir, demişler ve kadının entari eteğini mest ve ayakkabı gibi telakki etmişlerdir.
Âlimlerin cumhuruna göre Hadiste geçen necasetten maksat, elbiseye yapışmayan kuru necasettir. Pis bir yerden geçerken eteğe takılan kuru necaset, biraz sonra geçilen temiz yerde düşer. Sanıldığı gibi yaş necasetin temiz yerden geçmekle giderileceği kasdedilme-miştir.
Şafiî: Hadis, elbiseye bulaşmayan kuru necaset hakkındadır.Kadının eteği, yaş necasete sürülerek geçilirse yıkamaktan başka bir şey onu temizleyemez, demiştir.
Ahmed bin Hanbel de: Hadîsin mânâsı, kadının, eteğine sidik dokunup da sonra yere sürtüldüğü zaman yer onu temizler, demek değildir. Fakat kadın pis bir yerden geçerken entari o yere dokunur, sonra iyi bir yerden geçilirken, etek oraya da dokunursa necasetten bir şey entariye yapışmamak üzere temiz yerden geçiş, pis yerden geçişin eserini giderir, demiştir.
Zerkâni şöyle der: İmam Mâlik kendisinden rivayet edilen:
«Yeryüzünün bir kısmı diğer bir kısmını temizler.» mealindeki hadîs (bu hadîsin aynısı 532 numarada geçer.) hakkında demiştir ki: Hadîsten maksad şudur: Pislenmiş olan yere basan kişi, daha sonra kuru ve temiz yere basar. İşte böylece yeryüzünün bir kısmı, diğer kısmını temizlemiş olur. Ama sidik ve benzeri bir necaset, elbiseye veya vücuda dokunursa şüphesiz pislenen şey ancak yıkamakla temizlenir. Bu hüküm, ümmetin icmâı ile sabittir.»
Tirmizî' nin şerhi Tuhfe'de de, yukarıda yazılı âlimlerin görüşü nakledildikten sonra, Hanefî âlimlerinden İmam Muhammed'in rivayeti olan Muvatta'ındaki sözü şöyle nakledilir : Muhammed dedi ki: 'Pis bir yerden geçerken kadının eteğine dokunan necaset, bir, miskâlden fazla olmadığı takdirde beis yoktur. Daha, çok olunca, pislenen yeri yıkamadıkça o elbiseyle namaz kılınmaz. Ebû Haoife' nin kavli de budur. [386]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Kadınlar, örtünmek maksadı ile elbiselerini uzatabilirler.
2. Pis yerden geçerken pislenen kadının eteği daha sonra temiz; yerden geçmekle temizlenmiş sayılır.Bu hususta tafsilâtı yukarıda verdik.
3. Sokak ve caddelerde yağışlı havalarda gezilirken necasetin karıştığı pis çamurların elbiseye sıçraması, kaçınılması güç bir sorun olduğundan fıkıh âlimleri, bunun bağışlandığını hükme bağlamışlardır. Bu hususta ayrıntılı bilgi almak isteyenler fıkıh kitabja-rına müracaat etsinler.

532) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an&yâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Yâ Resûlallah! Biz mescide gitmek isteriz de (yürürken) pis yola basarız, diye (bunun hükmü) soruldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
Yer yüzünün bir kısmı, diğer bir kısmı temizler.RaviIerden Yeşkuri meçhul olduğundan ve şeyh olan İbn-i Ebl Habibe'nin zayıf olduğuna Alimlerin ittifak ettiğini Zehebt söylediğinden dolayı isnadının zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. [387]

İzahı

Sindi: 'Hadisin: «Pis yol» tâbirinden maksat kuru necasetin bulunduğu yolüur. Böyle bir yoldan geçerken toprağa karışmış olan necaset toprakla birlikte elbiseye dokunabilir.' demiştir.
Bu hadisin Mâlik tarafından da rivayet edildiğini ve İmam Mâ1ik' in bu hadîsi ne şekilde yorumladığını, bundan önceki hadîsin açıklamasında anlatmıştım. Mânâ itibariyle hadîs, bir önceki hadis'e benzer.Bu nedenle izahına gerek görmüyorum.

533) Benî Abdi'1-Eşhel (RadıyallChü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Hakikatan benim (evim) İle mescid arasında necis bir yol vardır, diyerek (bunun hükmünü) sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O yoldan sonra temiz bir yol vardır (değil mi?)» diye sordu. Ben de Evet (vardır) dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte bu temiz yol o pis yola tekabül eder.»*' [388]

İzahı

Hadis, Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Oradaki rivayette kadının sorusu şöyledir:

Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Mescide pis kokulu bir yolumuz vardır. Bize yağmur yağdığı zaman, nasıl yapalım?»
El-Menhcl yazarı der ki: Soru sahibi kadının adı ve nesebi bilinmemekle beraber, Ensâr'dan bir sahâbî'dir. Sahâbî'nin tanınmaması mahzur teşkil etmez. Hattâbî: Bu kadın meçhul olup, meçhul râvi ile istidlal edilmez. Dolayısıyla hadis, söz götürür demiş ise de,El-Münziri, Muhtasar'ında Hattâbî'nin sözünür ederek: Sahâbî'nin adının meçhul oluşu hadîsin sıhhatine te'sir etmez, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'a âit hadîs metnini El-Menhel yazarı şöyle açıklar : «Necasetlerin toprağa karışması nedeniyle pis kokulu yoldan eteğe dokunan şeyler, eteğia temiz yola sürülmesi ile giderilir.»
Sindî şöyle der: Hadîsin zahiri Ümmü Seleme1 nin yukarıda geçen hadîsine muvafıktır.Ümmü Seleme' nin hadisi gibi yorumlanması mümkündür.Ancak, bu hadîs kısadır.Fakat, Ebû Davud'un rivayet ettiği metin, bu yoruma müsait değildir.Çünkü orada yağışlı havadaki geçişe âit durumun sorulduğu açıktır. Bu takdirde şöyle yorum yapmak mümkündür:Kadın, pis kokulu yolda yağışlı havada yürümek insanı tiksindirdiği için biz mescide gelmemekte özürlü sayılır mıyız, sayılmaz mıyız? demek istemiş; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'da: Bunun mazeret sayılamıyacağım ve pis bir yoldan geçerken duyduğunuz tiksintiye mukabil, biraz sonra temiz yolda yürürken rahatlık duyarsınız, demek istemiştir.
İkinci bir yorum şöyle olabilir: Kadın: 'Yağışlı havada pis yerden mescide giderken, o pis yerin çamuru elbisemize veya vücudumuza isabet ederse buna ne yapalım?' demek istemiş; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de : 'Taharet asıldır. Şüpheye itibar edilmez' demek istemiştir. Hadîsin zahiri pis sokaktaki kesin necasetin yıkanmadan giderilebileceğine delâlet ediyor ise de âlimler: Elbise ve benzeri şeylere dokunan necasetin ancak yıkamakla giderilebileceği görüşündedirler.» [389]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Dînî hükümleri öğrenmeye çalışılmalıdır.
2. Kadınların şer'î hükümleri âlim'e sormaları meşrudur.
3. Müracaat edilecek zâtın büyüklüğü, kendisinden noksan olan kişilerin soru sormalarına engel değildir.
4. Kadınların mescidlere gitmeleri caizdir. Ancak bir fitne tehlikesinin olmayışı şartı esastır. [390]

80 _ Cünüb İle Tokalaşmak Babı

534) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Kendisi cünüp iken Medine (-i Münevvere) yollarından birisinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona iastlamış, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) gizlice oradan sıvışıp gitmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu araştırmış. Ebû Hüreyre (guslünü yapıp) gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ı «Nerede idin ey Ebâ Hüreyre?» diye sormuş, kendisi de Yâ Resûlallah! Ben cünüp iken bana rastladınız. Boy abdestimi almadıkça huzurunuzda oturmayı doğru görmedim, diye cevap vermiş. Bunun üzerine Resûlullah tSallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Mümin necis olmaz.»"

535) Huzeyfe (bin Yeman) (Radıyallâhü anhydta rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dışarı) çıktı. Ben cü-nüp iken bana rastladı. Bunun üzerine yolumu hemen değiştirerek guslümü yaptıktan sonra gelince O bana:
«Sana ne oldu?» diye sordu. Ben ı Cünüp İdim, diye cevap verdim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz müslüman necis olmaz.»" [391]

Hadislerin İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin bu hadisini Kütüb-i Sİtte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'nin cünüp iken Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i görünce gizlice oradan ayrılmasının sebebi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ashabından birisiyle karşılaştığı zaman tokalaşır ve ona dua ederdi. Bu âdeti bilen Ebû Hüreyre cünüp kimsenin cünüplüğü dolayısıyla necis sayıldığını sandığı için bu haliyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile tokalaşmaktan korkmuş ve hemen guslünü yapmak için süratle oradan ayrılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bilâhare o'na:
«Sen neredeydin?» diye soru yöneltmesinin sebebi hakkında El-Menhel yazan şöyle der: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vahiy yoluyla Ebû Hüreyre' nin halini bilmiş olması ve cünüp kimsenin necis olmadığına dâir hükmü açıklamak için o'na bu soruyu sorması kuvvetle muhtemeldir.'
Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini ise Müslim, Nesâî, Ebû Dâvüd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Aynı mânâyı ifâde eden bu iki hadisin açıklaması bahsinde El-Menhel yazarı şöyle der:
«Müslüman necis olmaz.» hadisinden maksad şu olabilir:Cünüp olmakla pislenmiş olmaz, dolayısıyla temas ettiği şeyi de pislemez.'Ama cünüp kişi necasetlere dokununca pislenmiş olur.Hadisten kasdedilen mânâ şu da olabilir: 'Müslüman, cünüp olmakla sidik ve gaita gibi pis bir madde haline dönüşmez.'
«Müslüman pis olmaz.» hadisinden kâfirin cünüp olmakla pis plduğu mânâsı çıkarılmamalıdır. Konuşma yeri müslümana Ait olduğu için böyle buyurulmuştur. Yahut apaçık necasetlerden kaçı-nıldığı gibi kâfirlerden kaçınmanın gereğine işaret edilmiştir. Şöyle de denilebilir: Kâfirlerin necasetlerden kaçınmadıklarına ve temiz durmadıklarına işaret edilmiştir.
Nevevi:«Bu hadîs, mü si uman in dirisi ve ölüsünün taharetine âit büyük bir temeldir.Müslümanın diri iken temiz oluşu âlimlerin icmâı ile sabittir. Hattâ cenin, annesinden doğarken üzerinde anasının avret mahalline âit rutubet bulunduğu zaman bile temiz sayılmıştır.Halbuki tavuk ve benzeri yumurtlayan hayvanların yumurtalarının dış kısmının necasetine bâzı âlimler hükmetmişlerdir.
Müslüman ölüsünün hükmüne gelince:Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır:Şafiî' den rivayet edilen iki kavilden sahîh olana göre müslüman ölüsü tâhirdir.Delili de bu bâbta geçen hadistir. Buhârî Sahihinde ta'lik olarak îbn-i Abbâs' tan şu eseri nakletmiştir:
'Müslüman ne diri iken, ne de ölü iken necis olmaz.' Müslümanın hükmü budur. Selef ve Haleften cumhûr'un mezhebine ve bizim mezhebimize göre kâfir, taharet ve necaset hususunda müslüman hükmündedir. «Müşrikler ancak necistirler.» âyetine gelince, bundan maksat onların itikat bakımından sapık ve kirli olmalarıdır. Sidik ve gaita necaseti gibi kâfirlerin uzuvlarının necaseti kasdedilmemiştir.
Müslüman olsun kâfir olsun âdem oğlunun tahareti sabit olunca onun teri, tükrüğü ve göz yaşı da tâhirdir. Bu hususta abdest-sizin, cünübün, hayız veya Iahusalık halindeki kadının diğer insanlardan farkı yoktur. Bu hüküm, müslümanlarm icmâı ile sabittir. Keza, küçük çocukların bedenleri, elbiseleri ve ağızlarından akan su tâhir olarak kabul edilir. Kesin bir necaset olursa durum değişir. Bu sebeple çocuklarla beraber yemek yemek, ellerini batırdıkları sıvı yemeklerden almak ve onların elbiseleri ile namaz kılmak caizdir. Bu hükmün sünnet ve icmâ'dan olan delilleri meşhurdur. [392]

Hadislerin Fıkıh Yönü

1. Âlim zât, kendisine bağlı olanlarda yanlış bir şey gördüğü zaman doğrusunu anlatmalıdır.
2. Bir namaz vaktinin çıkma endişesi olmadıkça cünüp kişi guslünü biraz tehir edebilir.
3. Cünüp adamın vücudunun dokunduğu şey necis olmaz. [393]

81 — Elbiseye Dokunan Meni Babı

536) Amr bin Meymûn (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Meninin isabet ettiği elbisenin hepsini mi, yoksa meninin dokunduğu yerleri mi yıkayacağımızı Süleyman bin Yesâr [394] (Radıyal-lâhü anh)'e sordum. Süleyman (Radıyallâhü anh) şöyle cevap verdi: Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle söyledi:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesine meni isabet ederdi. Elbisesinden meniyi yıkardı. Sonra o elbise ile namaza çıkardı. Ben de elbisede yıkama eserini o esnada gördüm.»" [395]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir.Buhâri nin bir rivayetinde ve Müslim'de Süleyman bin Yesâr «Ben Âişeye'ye sordum» tâbiri bulunur.Ebû Dâvûd ' un rivayetinde ise Süleyman bin Yesâr diyor ki: 'Ben, Âişe' den işittiğini ispatlar ve Bezzâr ile Ahmed'in:'Süleyman bin Yesâr; Âişe'den işitmedi, sözünü reddeder. Şafii de El-Ümm de başkasından Bezzâr ve Ahmed'in sözüne benzer bir şey rivayet etmiştir/
Hadisin mânasına, gelince : Buradaki rivayetin zahirine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meniyi yıkadığını söylemiştir.Müs1im'deki ifâde de böyledir.Fakat Buharı ve Ebû Davud'un rivayetinde Hz.Âişe' nin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elbisedeki meniyi yıkadığı tashih edilmiştir. Sindi diyor ki: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meniyi yıkadığına dâir ifâdeden murad, yıkanmasını emretmesi olabilir.'
Meninin necasetine hükmeden âlimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Çünkü burada «Meniyi yıkardı.» tâbiri bu işin bir defa değil devamlı surette yapıldığını gösterir.
El Menhel yazarı şu malumatı verir:
«Ebû Davud'un şerhinde Hattâbi' nin şöyle dediği anlatılır: 'Meninin yıkanmasına dâir bu hadîs elbisedeki meninin ovalanmasıyla yetinildiğine dâir hadîs'e muhalif değildir. Çünkü meniyi yıkamak, temizlik bakımından müstahabtır. Nasıl ki; gam ve sümkürüğün dokunduğu elbise de yıkanır. İki hadîsin kullanılması mümkün olduğu zaman çelişki arzedecek şekilde yorumlanması caiz değildir.» Şârih bu naklinden sonra şöyle der: 'Ben derim ki; yıkama ve ovalamaya âit iki hadîs arasında bir muhalefet veya çelişkinin bulunduğunu hiç kimse iddia etmemiştir. Bu hadîs, meninin necis olduğuna delâlet eder. Çünkü yıkanmıştır. Kurumuş meninin de ıslak meniye kıyaslanması gerekirdi.Takat ovalama hadîsi ile kuru meni ayrı hüküm almış olur. Biz meniyi yıkamayı sümkürük ve balgamı yıkamaya benzetemeyiz. Çünkü Darekutni, Sünen'inde şöyle bir hadis rivayet etmiştir:
«Yâ Ammâr! Senin balgamın ve göz yaşların ancak senin kovandaki su durumundadır. Elbise, ancak beş şeyden yıkanır: Bevl, gaita, mcnî, kan ve kuşkudur.» Görüldüğü gibi hadîste meni, gaita ve dem arasında zikredilir. Eğer dense ki: Dârekutnî: 'Bu hadîsi Sabit bin Hamrnâd' dan başkası rivayet etmemiş o da cidden zayıftır' demiştir. Ben derim ki Bezzâr, Sabit bin Hammâd'm sıka olduğunu söylemiştir. Eğer dense ki; Beyhakî: 'Ammâr'in hadîsi bâtıldır. Aslı yoktur. Çünkü onu Sabit bin Hammâd, Ali bin Zeyd1 den. o da tbn-i Müseyyeb' den o da Ammâr' dan rivayet etmiştir. Ali bin Zeyd ile ihticac edilemez, demiştir.Ben derim ki: Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâİ, Ali bin Zeyd'in hadîsini rivayet etmişlerdir. Ibn-i Muin de Ali bin Zjeyd'i savunmuştur. E1-İc1ide: 'Onun rivayetlerinde beis yoktur' demiştir. Hâkim El-Müstedrek'inde O'nun rivayetini almıştır. Tirmizî de: Ali bin Zeyd sadıktır* demiştir.» [396]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadîs, meninin necis olduğuna delâlet eder.Bu konuda âlimler arasındaki ihtilâfı, bundan sonraki bâbta inşaallah anlatacağım.
2. Kadının, kocasının elbisesin1 yıkamak gibi hizmetler yapması caizdir. [397]

82 — Elbiseden Meniyi Ovalamak Babı

537) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Ben, çok defa kendi elimle Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in elbisesinden meniyi ovaladım.»

538) Hemmâm bin El-Hâris [398] (Radtyallâhü anh)en rivayet edil-, diğine göre şöyle söylemiştir :
Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye birisi misafir olmuş. Hz. Âişe. (Radıyallâhü anhâ) kendisine sarı renkli bir çarşafın misafire verilmesini emretmişti. Misafir, bu çarşaf içinde uyurken, ihtilâm olmuş ve ihtilâm eseri bulunduğu halde çarşafı göndermekten haya ederek çarşafın tamamını suya batırıp yıkadıktan sonra göndermiş, bunun üzerine Hz. Âişe ı
«Çarşafımızı niye bozdu (soldurdu)? kendi parmağıyla onu ovalaması kâfi idi. Ben çok defa parmağımla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin elbisesinden meniyi ovaladım.» buyurmuştur."

539) Âişe (Radıyallâhü an/ıâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Şüphesiz, Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKİn elbisesinden meniyi bulup, onu elbiseden kazıdığımı bilirim.»" [399]

İzahı

Elbiseye dokunan meninin ovalanması ile yetinildiğine dâir olup muhtelif senedlerle Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edilen hadîsi Müslim, Nesâi, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
538 nolu rivayette' Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye gittiği bildirilen misafirin ismi burada anılmamıştır. Ebû Dâvûd'un süneninde; Misafirin râvi Hemmân bin El.-Hâris olduğu belirtilmiş, Müs1im' in bir rivayetinde, misafirin Abdullah bin Şihâb El-Halani olduğu bildirilmiştir. El-Men-hel yazarı; 'Bu duruma göre misafirlik olayı iki defa vuku' bulmuş' demiştir.
Kurumuş olan meninin ovalamakla temizlendiğine hükmeden âlimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir. [400]

Menî Hakkındaki İhtilâf:

A — Meninin necis olduğunu söyleyen âlimler:
1. Sevri, Evzâî, Ebû Hanîfe ve Mâlik (Ra-dıyallâhü anhüm), meninin necis olduğuna hükmetmişlerdir. Bunlardan Ebû Hanîfe, meninin kuruduğu zaman ovalamakla temizlenebileceğim söylemiştir. Ahmed bin Hanbel' den yapılan bir rivayette böyledir.Bunlardan Mâlik ve Evzâî ise: Yaş olsun kuru olsun menîyi yıkamak gerekir, demişlerdir.
2. El-Leys bin Sa'd:Menî necistir.Fakat dokunduğu yer yıkanmadan kılınan namazın iadesi gerekmez, demiştir.
3. El-Hasan bin Sâlib: Meni elbisede olduğu zaman çok bile olsa, bununla kılınan namazın iadesi gerekmez. Şayet bedende ise, az bile olsa, namazın iadesi gerekir, demiştir.
Meninin necasetine hükmeden âlimler, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, ve tbn-i Mâceh'in Hz. Âişe'den rivayet ettikleri ve Peygamber'in elbisesine dokunan meninin yıka-tıldığma dâir hadîsi delil göstermişler, bir de menîyi bevl ve hayız kanına kıyaslamışlardır.
B — Meninin Tâhir Olduğunu Söyleyen Âlimler:
Şafii, Dâvûd, İbnü'l-Münzir, Said bin E1 -Müseyyeb, Atâ1, İshak ve Ebû Sevr, meninin temiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ahmed bin Hanbel' den yapılan iki rivayetin en sahihi de budur. Sahâbîlerden Ali, Sa'd bin Ebi Vakkas, İbn-i Ömer ve Âişe (Radıyallâ-hü anhüm)'ün meninin tâhir olduğunu söyledikleri rivayet olunmuştur."
Bu âlimlerin delili meninin ovalanmasıyla yetinildiğine dâir rivayetlerdir. Bunlar: Eğer meni necis olmuş olsaydı, kan ve diğer ne-cisler gibi ovalanması yetmezdi, demişlerdir.
îlk görüşü savunanlar; Bunlara şöyle cevap vermişlerdir:
Ovalama rivayeti, meninin temizliğine delâlet etmez. Ancak temizleme keyfiyetine delâlet eder. Sonuç şudur ki; Meni necistir. Sudan başka bir şekilde temizlenmesi hususunda kolaylık sağlanmıştır.
Âlimler arasındaki ihtilâfa âit izah pek çoktur. EI-Menhel ve Tuhfe'de bu hususta geniş ma'lumat vardır. Oraya müracaat edilebilir. [401]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Bu bâbtaki hadîsler, meninin ovalamakla temizlenebileceğine delâlet eder. Konu hakkındaki tafsilât yukarıda verildi. [402]

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/435
[2] **Sefine Ebû Abdirrahman Mihran b. Ferrûh (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
267 nolu hadîsin râvisi Sefine Ebû Abdirrahman Mihran b. Ferrûh : Resû-Iullah (S.A.V.)'in veya. Ümmü Seleme (R.A.Vnm âzadlisıdır. İsmi ihtilaflıdır. Sefine onun lâkabıdır. Bir savaşta çok yük taşıdığı için Resül-i Ekrem (S.A.V.) kendisine «Sen sefinesin (gemisin)» buyurmuş ve bundan sonra bu lâkabla anılmaya başlanmıştır.
[3] Akil (R.a)'ın Hâl Tercemesi
270 nolu hadisin râvisi Akil ise Resül-i Ekrem'in amucasi Ebû Talib'in oğlu ve Hz. Ali'nin kardeşidir. Künyesi Ebû Yezid'dir. Hz. Ali'den 20 yaş büyük olan Akil Hudeybiye'den önce müsîüman olmuş ve Mu'te savaşma katılmıştır. Rivayete göre Resül-i Ekrem ona Hayber gelirinden her yıl 140 vısk (vısk = 200 Kg) verildi. Onun râvîleri oğlu Muhammed ile Hasan-ı Basri ve Atâ'dtr. tbn-i Sa'd'ın beyanına göre Hz. Muâviye'nin hilâfeti devrinde vefat etmiştir. (Hulâsa Sah. 270)
[4] RâvilerÎn Hibban ve YezÎd'İn zayıflığı nedeni ile bunun senedinin zayıflığı Zevaid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/436-437
[5] Sünenimizin zekât kitabının 6. babmdaki 1793, 1794 nolu hadislerinin İz* bo.ümünde Mud ve Sâ hakkında geniş bilgi vereceğim.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/437-440
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/440
[8] Basra'lı olan bu zat sahâbi'dir. 7 hadisi vardır. Râvisi oğlu Ebü'lMe-lih'dir. (Hulâsa Sah. 26)
[9] Râvilerden TâbiS olan Sinan bin Sa'd'ın zayıflığı ve kendisinden Ye-zîd bin Ebi Habîb'ten başka rivayet eden olmadığı gerekçesi ile isnadının zayıf oluşu Zevâid'de bildirilerek hadisin meçhul olduğu belirtilmiştir.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/440-442
[11] Müslim'in Şerhi NevevÎ, Cild 2, Sah. 490
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/442-444
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/445
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/445-446
[15] Zevâid'de bildirildiğine göre hadisin senedindeki râviler sika'dır. Ancak Sevbân ile Salim arasında bir inkıta" vardır. Çünkü Sâlim'in Sevbân'dan hadîs dinlemediği ihtilafsız sabittir. Lâkin Dâremi ve îbn-i Hibbân, hadîsi Sevbân yolu üe mutasılan rivayet etmişlerdir.
[16] Hadisin râvîlerinden Leys bin SelÎm'den dolayı isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/446-448
[18] Hûd sûresi, âyet 112
[19] Ali îmran sûresi, âyet 102
[20] Teğabûn sûresi, ayet 16
[21] El-Hafnî cild 1, sah. 196 Mısır Meymeniye Matbaası 1306.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/448-450
[22] **Ebû Mâlik el-Eş'ârî'nin Hâl TercemesİÎ**
RâvI Ebû* Mâlik el-Eş'âri sahabi'dir. Bâzıları onun Ebû Âmir künyesi ile anıldığım söylemişlerdir. Adı hususunda ihtilâf vardır. El-Hars bin el-Hars veya Utaeyd veyahut Ubeyduilah. isminde olduğu rivayetleri vardır. Onun 27 hadisi bulunur. Râvîleri Câbir ve Abdurrahman bin Ganem'dir. İbn-i Sa'd'm dediğine göre Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde vefat etmiştir. (Bak ; Hulâsa Sah. 459)
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/450-451
[24] Bakara sûresi, âyet 143
[25] Sad sûresi, âyet 44
[26] Enbiyâ sûresi, âyet 83
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/451-454
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/454
[29] **Abdurrahman es-Sünâbihî (R.A.)'m Hâl Tercemcsi**
Hadisin râvisi Abdullah es-Sünâbihî, Ebû Bekir'den rivayette bulunmuştur. Ebû Abdiliah, bu zâtın isminin Abdurrahman b. Useyle ve künyesinin Ebû AbdİI-lah olduğunu söylemiş bu arada isminin Abdullah olduğunu söyleyen Mâük'in yanıldığını ileri sürmüştür. îbn-i Muin, bu zatın sahabilik şerefine erişmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir, demiştir. Tchzîb müellifi ise onun sahabî olup olmadığının-ihtilâf konusu olduğu söylenmiş, der. Ebû Bekir'den başka bir de Ubade (R.A.)'de rivayeti vardır. Râvisi ise Atâ b. Yesâr'dır. Onun bizzat Peygamber (S.A.V.)'den rivayet ettiği hadisin mürsel olduğu da söylenmiştir. (Hulâsa, 220)
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/455-456
[31] **Amr b. Abasa F.bü Nüeeylı (R.A.)in Hâl Tercemesi**
Hadisin râvisi Amr b. Abase Ebû Nüceyh el-Sclemi meşhur bir sahâbi'dir. 48 hadisi var. Müslim bir hadisini almıştır. Râvileri Ebû Ümâme ve Şarahbil bin es-Samt'dır. Vâkidi'nin beyannıa göre : Mekke'de müslüman olup memleketine dönmüş. Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve Hayber savaşlarından sonra Medine'ye gelmiştir. Ebû Saîd : Onun ilk müsH'ımanların 4 veya 5'incisi olduğunu söylemişler, demiştir. Tehzib'te belirtildiğine göre bu zat müslüman olmadan önrs de putlara tapmaktan kaçınarak bu halin sapıklık ve dalâlet olduğunu bildirdi. Bir ara çobanlık ettiğini ve bu esnada bir bulut parçasının onu gölgelediği söylenmiştir. (Hulâsa-291)
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/456-458
[33] Zevnid'de şöyîe denilmiştir: Bu hadis Buharı ve Müslim'de Ebû Hü-reyre ve Huzeyfe'den rivayet edilmiştir. Bu hadis hasendir. Râvi Hammâd İbn-i Seleme olan Hammad'dır. Asım da İbn-i Ebi'n-Neccûd'dur. Kûfclidir. Çok sadıktır. Hafızlığında az bir zaaf vardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/458-459
[34] îbn-i Abidin, cüd 1. sah. 135
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/459-462
[36] Zevâid'de : Hadis Müslim'de de vardır. Yalnız cümlesi yoktur, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/462-463
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/463-466
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/466
[39] Müslim'in Şerhi NevevÎ cild 3 Sah. 25-27
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/467-469
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/469-470
[42] Bu hadis senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/470-471
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/471-473
[44] Zevâid'de bu hadîsin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir,
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/473-474
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/474
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/474-476
[47] Not: Bu izahata parentez içine alınan ve alınacak olan kısım Nevevi ye ait olmayıp Sindi, Miftahü'1-Hace El-Fıkıh Ale'l-Mezahip gibi kaynaklardan alınmadır.
[48] El-Fıkıh Ale'l-Mezâhib cild 2, sah. 44-45; 6'ncı Baskı.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/476-483

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/483-484
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/484-485
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/485-486
[53] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu belirtilerek, İbn-i Hibbân'm şöyle dediği nakledilmiştir :
«Bir hadisin isnadında Ubeydullah bin Zahr, Ah bin Yezid ve El-Kasım içtima ettikleri zaman o hadis, bunların kendi elleri ile imal ettikleri bir şeydir. Allah daha iyi bilir.»
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/486-487
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/488
[55] Zevâid'de belirtildiğine göre bu hadisin râvilerinden İsmail bin Müslim'in zayıf olduğu hususunda âlimler ittifak etmiştir. Hadis bu lafızlarla sabit görülmemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/488-489
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/489-490
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/490
[58] Camiü'S-Sağîr şerhi El-Azîzî Cild â, Sah. 159
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/490-492
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/492
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/492-493
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/493-494
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/494-495
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/495
[65] Râvî Abdülkerim'in zayıflığında ittifak edildiği, Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/495-497
[66] (309 nolu) hadisin ravilerinden Adi bin EI-Fadl'm zayıf oluşu hususunda hadis âlimlerinin müttefik olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/497-498
[67] Erkeklik uzvu.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/498-499
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/500
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/500-501
[71] Kastalani cild 1. sah. 423
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/501-502
[73] Kastalanl cild 1, sah. 423
[74] **Huzeyme bin Sabit <R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Râvi Huzeyme bin Sabit bin el-Fâkih bin Su'lebe bin Sâide bin Ammâr el-Ensârî, Bedir ve Uhud savaşına katılan sahâbîlerdendir. 38 hadisi bulunur. Müslim, bir hadisini almıştır. Râvileri oğlu Umâre ve İbrahim bin Sa'd bin Ebî Vak-kas'tır. Sıffin olayına Hz. Ali taraftarı olarak katılmış ve orada öldürülmüştür. (Bak : Hulasa Sah. 104 >
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/502-503
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/503-504
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/504-506
[78] Râvi Abdullah bin el-Haris; Mısır fethinde bulunmuş ve orada ikamet etmiştir. Birkaç hadisi vardır. Râvileri Yezîd bin Ebi Habîb ve Süleyman bin Ziyâd el-Hadrami'dir. Ebu Yunus'un dediğine göre hicretin 86. yılı Mısır'da vefat etmiştir. Mısır'da en son vefat eden sahabî bu zattır. (Bak : Hulasa, sah. 194)
[79] isnadın sahih olup buna bir cemaatın hükmettiği, Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/506-507
[80] **Ebû Eyyûb El-Ensarî'nin Hâl Tercemesi**
Bu zatın hâl tercemesini, Tecrid-i Sarih mütercimi Ahmed Naim efendiden aynen dinleyelim :
Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd Ensâri-i Neccârl (R.A.) Akaba-i Saniyede hazır bulunan sâbikin-i evvelîn-i Ensârdan ve Nebiyy-i Mükerrem (S.A.V.)'e cedd-i mü-kerremleri Abdül-Muttalib'in validesi cihetinden karabeti olan bahtiyârân-ı Sa-hâbe'dendir. Aleyhi's Salâtü ve's-Selâm Efendimiz Mekke-i Mükerreme'den hicretle Medine-i Münevvere'yi teşrifinde bir ay kadar kendilerine mihmandarlık hizmet-i mübeccelesinde bulunmuşlardır. Bedir'den başlayarak bütün maşâhid ve gavazât'-da Resülullah (S.A.V.)'den ayrılmamış, Ali kermallahu vecheh hazretlerinin ey-yâm-ı hilâfetinde bütün harplerinde beraber bulunup havaric harbînde de Nehri-van'da bulunmuş ve medâin-i Kisrâ'ya beraber gelmiştir. Bilahare Muâviye (R.A.)'in eyyâm-ı hilâfetinde de Kostantmıyye'ye ilk gaza edeceklere Lisân-ı Nebevi ile mev'üd olan ecr-i azîm-İ ihraz için Yezîd bin Muâviye'nin taht-ı kıyâdetindeki ilk ceyş-i Müslimîn'e iltihak ederek beled-i kayser'e gâziyen gelmiş ve burada hastalanarak âlem-i Cemâle intikal ile sûrun dibinde defin-i hâk-i rahmet kılınmıştır. (H. 50) yâhud (H. 52).
EMkdü'l-Ferid sahibi Endülüs'Iü îbn-i Abd-i Rabbuh (246-328) Utbi'den (vefatı : 228) rivâyeten şöyle diyor : İslâm ordusu Halic'e vardığı vakit Ebû Eyyûb (R.A.) ağırlaştı. Yezîd ıyâdetine gelip : Bir dileğin var mı.» diye sordu. O da cevaben : «Sizin dünyânızın bana hiç lüzumu yok. Lâkin beni elinden geldiği kadar düşman diyarı içinde ileriye doğru götürüp defnet. Zira Resülullah (S.A.V.)' den işittim. Kostantıniyye sûrunun dibinde sâlih bir kimse defnolunacaktır, buyurdu. Umarım ki o merdi sâlih ben olayım» dedi. Vefat ettiğinde Yezîd tekfin olunmasını emretti. Şeriri üzerine konduktan sonra da müfrezelerini çıkarıp ve şeriri ihata edip harb ede ede ileriye sürdü. Kayser bir cenaze etrafında muka-tele edildiğini görünce meraka düşüp Yezid'e : «Bu gördüğüm ne oluyor?» diye sordurmuş. O da : «Bizim Peygamberimizin sahibidir. Senin memleketinde ileri bir mevkı'de defnolunmayı vasiyet etti. Biz de ya vasiyyetini infaza, yâhud canlarımızı Allah yolunda fedaya azmettik.» cevabını vermiş. Kayser : «Bu ne acâyib şey! Herkes baban için dahî diyor. O ise buralara seni gönderiyor. Sen Peygamberinin sahibini bizim memleketimizde defnetmek istiyorsun. Hiç düşünmüyor musun ki, sen dönüp gittikten sonra biz onu kabrinden çıkarıp vuhûşa yidireceğiz?» diye bir daha haber gönderince Yezîd : «Vallahi ben ,size söyliyece-ğim bir sözü kulaklarınıza küpe ederek tevdi etmedikçe onu sizin topraklarınıza tevdi' etmek niyetinde bulunmadım. Söyliyeceğim söz de şudur : Eğer kabrim açtığınızı, yahut cesedine bir şey yaptığınızı duyduğum vakit Arap diyarında ben de katletmedik bir hıristiyan, hedmetmedik bir kilise bırakırsam bu meyyite bâis-i ikramım olan zatı, yani aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm Efendimizi inkâr etmiş olayım.» cevabını vermiş. Bu tehdid üzerine Kayser : «Senin baban seni benden iyi tanıyormuş. Bu kabri muhafaza edeceğime ben de Mesih'e kasem ederim» diye te'-minat vermiş. İbn-i Abd-i Rabbuh rivayetin sonunda : «Kabrinin üzerinde bir kubbe bina olunup bu güne kadar içinde kandil yakıldığını haber aldım.» diyor. İntehâ. (Cild 2, Sah. 237)
Buharî sarihi müverrih Ayni'de de Ebû Eyyûb hazretlerinin vasiyyeti hakkında şöyle bir kayda müsadif oluyoruz «Vefat ettiğimde beni şerir üzerine koyunuz. Düşmanla çarpıştığınızda beni ayaklarınızın altına defnediniz.» demiş. îb-nü'1-Esir'in Mücâhid'den (21-102) naklen Üsdül'-Gâbe'sindeki : «Yezid süvarilere tâ izi kayboluncaya kadar kabrin üzerinde âmed-şüd etmeyi emretti.» sözü de bunu müeyyiddir,
İbnü'l-Cevzî (508-597)'nin El-Muntazam ismindeki tarihinde de Hafız Ebû Zür'a ed-Dimeşki'den rivâyeten, Kostantıniyye sûrunun dibinde Ebu Eyyûb Ensâri (R.A.)'in kabri bir beyaz bina içine alındığı ve binanın ortasında zincir ile muallak bir kandil bulunduğu zikrediliyor ki, senedine bakılırsa bu rivayet (195) se-ne-i hicriyesinden evvele râci'dir.
Yine İbnü'1-Esir ile İbnü'l-Cevzi'nin rivâyeten haber verdiklerine göre bu kabri şerif rumlarca muazzam ve muhterem olup kaht zamanlarında onunla is-tiskâ edilirmiş. Hele İbnü'1-Esîr : «Kaht zamanında kabri açılıp vesile-i nüzul-1 rahmet ittihaz edilirmiş.» dediği gibi Vâkıdi'de : (vefatı: 207) «Rumların bu kabr? bakıp lüzum oldukça tamir ve termimine i'tinâ ettiklerini istiyoruz.» diyor. Ebû Eyyûb Hazretlerinin rahmet-i Rahmana kavuşması 670 ile 672 sene-i mi-lâdiyeleri arasında ve Hirakliyüs hanedanından üçüncü Kostantin'in zamanına müsadif olmuş oluyor. Yezîd ile Kayser arasında geçtiği rivayet edilen macera bu hükümdara âid olmak lâzım gelir. Mücâhid'in rivayetinde kabr-i şerif üzerinde bu hanedanın bütün müddet-i saltanatça kubbe mevcud olduğu gibi kabrin kendisine ihtiram edildiği de anlaşılıyor. İbnü'l-Cevzi'nin Hafız Ebû Zür'a ed-Dimeş-ki'den olan rivayeti de Hirakliyüs hanedanından sonra izoryan hanedanı zamanında bu halin devam ettiğini te'yid eder bir haberdir. Buharı şârihi müverrih Aynî de —şerhin birinci cildinde— kabr-i şerifin İstanbul sûruna karib bir yerde kendi zamanında hâlâ ma'rûf olup ta'zimine şâyeste görülmekte ve onunla is-tiska olunmakta olduğunu söylüyor ki, asılsız olsa bunu söylemeyeceğine şüphe yoktur. Aynî'nin vefatı (855) senesinde yâni fetihten iki sene evvel olduğuna göre İstanbul'un fethine yakın zamanlara kadar kabr-i şerifin yeri kaybolmamış demektir. Hulâsa ilk tarih yazıldığı zamanlardan vakt-i fethe kadar bütün müverrihler bu kabrin mevcud, muazzam ve muhterem olduğunu haber verip duruyorlar. Bir buna, bir de Bizans İmparatorluğu'nun geçirdiği tekallûbat-ı gûnâ-gûne bakılırsa insan işin içinden kolayca çıkamıyor. Rumlar bu kabr-i şerifi hüsn-ü muhafaza etmeği teahhüd ettiklerini ve bu teahhüdlerini sülâleden sülâleye devrettiklerini — devam-ı teahhüdün sebep ve hikmeti ma'lûm olmamakla beraber — bir an için farzetsek bile arayerde Latinler gibi barbarlıklarıyle ma'ruf olanlar ve Hıristiyan mukaddesatına bile hürmet etmesini bilmeyenler de hükümrân olmuşlardır. Diğer taraftan da fethe karîb zamanlarda Rumeli ve Anadolu cihat-leri Türklerin elinde olup o devirde Mısır'da yaşayan Aynî gibi bir müverrihin aslı yokken «Bu kabir

elyevm mevcûtdur ve şâyân-ı ta'zim görülüp onunla istiskâ olunur.» demesine ne mâ'nâ vermeli?
Gerek yukarıdanberi serdettiğimiz rivâyet-i târihiyye, gerek Akşemseddin Hazretlerinin kabri keşfettiği hakkındaki rivâyet-i meşhüre hep sahîh ise yalnız fethi karîb zamanlarda kabir münderis olup izi kaybolmak demek lâzım gelecek ki bu da binası, kubbesi, zincirli kandili asırlarca yerinde durduktan sonra tam Müslümanların İstanbul'un her tarafını istilâ edip fethe yaklaştıkları bir devirde mahvolmuş olduğunu ifâde eder ki, akla o kadar mülayim gelmiyor. Herhalde müverrihlerimiz için bu mes'ele tetebbüa sermâye olabilecek bir mevzu' olabilir.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/507
[82] Ma'kıl bin Ma'kıl Sahâbi'dir. İki hadisi vardır. Hulâsa müellifi, onun râ-visi Ebû Muâviye'dir, demiş ise de Tehzib'de bu red ediliyor ve iki hadiste böyle bir râvi yoktur. Ravisi Ebû Selem'dir, denmiştir. Bu hadisteki râvisi ise Ebû Yezîd Mevlâ es-Sa'Iebiyyin'dir. Hulasa Sah. 383
[83] Hâvilerden Zeyd'in mechûl olduğundan hadisin zayıf olduğu söylenmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/507-510
[84] Zevâid'de bu hadis ile bunu izleyen hadisin isnadında râvî İbn-i lahîa'-nın bulunduğuna dikkat çekiliyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/511
[85] Zevâid'de : Bu isnadda İbn-i lahîa vardır, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/512
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/512-513
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/513
[88] Nevevî, el-Mecmû'da der ki: îsnadı hasendir. Ricali sıka ve manlfdur.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/513-515
[89] Cabir'in bu hadîsini Tirmizî hasen görmüştür.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/516-517
[90] îbn-i Âbidîn cild 1. İstinca babı
[91] Nihayetü'l-Muhtaç cild 1. İstinca babı
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/517-518
[92] Zevâid'de beyan edildiğine göre Ezdâd ismi ile do anılan Yezdâd'ın sa-hâbîliği sabit değil ve râvî Zanraa da zayıftır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/518-519
[93] Nihayetü'l-Muhtaç cüd 1, Sah. 99
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/519
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/520
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/520-521
[96] Hadisin isnadının zayıf olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir. Fakat aynı hadis metnini Ebû Dâvûd başka tarik ile rivayet etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/521-522
[97] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/522-523
[98] **Salim (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Salim bin Abdillah b. Ömer (R.A.) fıkıhçı ve hadiste hüccet idi. İlim, amal, zühd ve şerefi, şahsında toplayanlardan birisidir. Babasından, Aişe'den, Ebu Hürey-re'den, Râfi' bin Hadiç'den ve Saîd b. el-Müseyyeb'den rivayette bulunmuştur. Râ* vileri ise Amr b. Dinar, Zühri, Ubeyduîlah bin Ömer, Salih b. Keysân, Musa b. Ukbe, Hanzala b. Ebi Süfyan ve daha bir çok zatlardır. Çok sade ve mütevazi bir hayat sürdüren bu zatın meziyetleri çoktur. Babası kendisini takdir ederdi. Mâlik de : «Zühd ve fazilette Selef-i Salihin'e en çok benziyen zat o'dur» diyerek medh-u senasında bulunmuştur. Ahmed ve İshak : «Senedlerin en sahih olanı, Zührî'nin, Sâlim'den O'nun da babasından rivayet etmesiyle meydana gelen sensd-dir, demişlerdir. Salim iki dirhemlik elbise alır giyerdi. Halife Sülsyman b. Ab-dülmeük O'na : Sen ne yersin? diye sormuş kendisi de : «Ekmek ve zeytin yerim. Et de bulduğum zaman yarim, diye cevap vermiştir. Ticaretle iştigal erliği söylenmiştir. Hicretin 106. yılı vefat etmiştir. Allah cümlesinden râzi olsun. (Bak : Tezkire, sah. 88, 89 ve Hulasa sah. 131).
[99] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu, ancak onu teyid eden sahih şâhidleri (= hadisler) bulunduğu belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/523-524
[100] İbn-i Âbidin cild 1. Sah. 262, 279, 280 (Hanefî Mezhebi); Nihayettik Muhtaç cild 1, sah. 98, 457 (Şafiî Mezhebi)
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/524-525
[102] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/525-527
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/528
[105] İrtiyad : Abdest bozmaya elverişli alçak veya yumuşak yer aramaktır. Ahtari-yi Kebîr,
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/528-529
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/529-530
[108] Bu hadis için Enes'in hadisinden ve İbn-i Ömer'in hadisinden birer şahidin bulunduğu ve Tirmizî şahid durumundaki her iki hadisi de Cami'inde rivayet ettiği Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/530-531
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/531-532
[110] Parantez içi ifade hadîsin açıklanması için benim ilâvemdir. Bu açık* lamada yanılmadığımı umarım.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/532-533
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/533-534
[113] İbn-i Abidîn 1. Sah. 252 ve Nihayetü'l-Muhtac cUd 1 .Sah. 98, 99
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/534-535
[115] Bu hadisin râvîlerinden İbn-i Ebî Ferve'nin adı İshak olup rivayetinin terk edilmesine âlimler ittifak ettiği gerekçesi ile Z&râid müellifi bu isnadın zayıf olduğunu söylemiştir. Sahîhayn'de «Devamlı (—durgun) suda» tabiri ile geçer.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/535-536
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/536-538
[117] Bu zat, Sahâbî'dir. Şarahbil'in kardeşidir. Râvisi Zeyd b Veheb'dir. Hulasa şahite 226
[118] Daraka: Sığır derisinden mamul ve içinde hiç bir şey bulunmayan kal kandır.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/538-539
[120] Zevâid müellifi, bu hadisin isnadı sahih olup onu teyid eden şâhidler vardır, demfştir.
[121] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhâri'nin rivayetinde (gıybet yerine) ko-ğucuîuk ifadesi var. Taberi el-At'raf'da bu hadisi Yahya aracıhğı ile Abdurrahman bin Bekre'den, o da Ehu Bekre'den rivayet etmiştir, doğrusu da oradaki rivayettir.
[122] isrâ, 44
[123] Bakara, 74
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/539-543
[125] Müslim'in şerhi NevevÎ cild 3, sah. 122-124
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/544
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/544
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/545
[128] Râvilerden Mesleme bin Ali'nin zayıflığı dolayısıyla hadisin isnadı Zevâid'de zayıf olarak gösterilmiştir. Buhari ve Ebu Zur'a da onun hadislerinin münker olduğunu Söylemişlerdir. El - Hâkim de; Mesleme, el-Evteâi 'den ve başka zatlardan münker ve mevzu hadisler rivayet eder, demiştir. Sindi demiştir ki bununla beraber hadisin metni Ebu Davud'un Süneninde, Teyemmüm bahsinde İbn-i Ömer ve Ebü'l-Cüheym'in rivayeti ile gelmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/545-546
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/546
[130] Hadisin isnadının vâhî olduğu çünkü Süveyd'den başka râviler de bunu rivayet ettikleri Zevâid'de ifade edilmiştir.
[131] Zevâid'de beyan edildiğine göre Buharî hariç Kütüb-i Hamse'de îbn-i Ömer (R.A.)'in bu hadisi rivayet edilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/547-548

[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/548-549
[133] Talha bin Nâfi Ebu Süfyan el-Mekkl el-Kurayşî, bu senedde mez-kûr Sa-habllerin ve İbn-i Abbas'ın ravisidir. Kendisinden de A'meş, Husayn bin Abdir-rahman ve İbn-i İshale rivayet etmişler. İbn-i Hibban onu sıka saymıştır. (Hulâsa, 180)
[134] Bu hadisin râvîlerinden Uttje bin Ebî Hakîm'in zayıf olduğu ve Talha bin Nâfi'in de Ebû Eyyûb'a ulaşmadığı hususu Zevâid'de ifade edilmiştir.
[135] Zevâid'de beyan edildiğine göre senedin râvîlerinden Zeyd el-Ammî ve Câbir el-Ca'fi zayıf oldukları için bu isnad zayıftır. Şu'be ve Süfyan-ı Sevri. Ca-bir'i sıka olarak kabul etmişler ise de Eyyub-i Sahtiyani, Cabir'i tekzîb etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/549-551
[136] Tevbe suresi 108'inci âyet
[137] Ebû Hüreyre'nin bu hadisini Ebû Dâvüd «Taharet» kitabının başında ve Tirmizî de «Tefsir» bahsinde rivayet etmişlerdir. Zevâid sahibi buna İşaret etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/551-552
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/552-553
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/553-554
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/554
[141] Hadisin râvilerinden Haris bin el-Hırrît'in zayıf olduğu hususunda âlimler ittifak ettikleri gerekçesi ile bu isnadın zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/554-555
[142] Hadisin râvilerinden Mutahhar bin el-Heysem zayıf olduğundan isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/555-556
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/556
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/556-558
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/558-561
[146] Kebşe bint-i Kâ'b bin Malik Ensârilerdendir. Ebû Katâde'nin Abdullah adb oğîunun eşidir. îbn-i Hibbân'in beyanına göre Kebşe sahâbilerdendir. Ebû Katâde'nin ravisidir. Kendisinden de kız kardeşinin kızı Humeyme rivayet etmiştir. Ebü Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh. onun hadislerini rivayet etmişlerdir. El-Menhel Cild 1, Sah. 264, Mısır 1974
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/561-562
[148] İsnadında, zayıf olan Harise bin Ebi'r-Rical'in bulunduğu Zevâid'de be lirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/562-564
[149] Zevâifl'de belirtildiğine göre bu hadîsi, îbn-i Huzeyme kendi sahihinde ve El-Hâkîm'de El-Müstedrek adlı kitabında rivayet etmişlerdir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/564-565
[150] Müellifimizin 947-952 nolu hadislerinin anıldığı 'Namazı Kesen Şeyler' babında konu hakkında gerekli izah yapılacaktır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/565-567
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/567
[152] Müellifimizin 371 nolu hadisi olabilir.
[153] **Meymûne (R.A.)'mn Hâl Tercemesi**
Meymûne (R.A.) hazretleri el-Hars-i Hilâlî'nin kızıdır. Resûl-İ Ekrem'in muhterem hanımlarmdandır. Hicretin yedinci yılı Peygamber (A.S.) ile evlenmek şerefi ile bahtiyar olmuştur. Kendisinden 46 adet hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan yedi hadisi, Buhari ve^beş hadisi Müslim rivayette bulunmuşlardır. Râvileri Ibn-i Abbas ve Yezîd İbn-i Assam (R.A.)'dır. Hicretin SIlnoi yılı Ten'im yakınında bulunan ve Mekke-i Mükerreme'ye bir kaç kilometre mesafedeki «Şerif» adlı yerde vefat etmiştir. (Hulasa Sah. 496 ve başka eser)
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/567-570
[155] Yani kadının abdest suyunun artığı ile erkeğin abdest alması ve gusul etmesinden.
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/570-571
[157] EI-Menhel cüz 1, san. 272
[158] Zevâid'de bu hadisin isnadı zayi? gösterilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/571-574
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/574-575
[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/575
[161] **Ümmü Seleme ve Ümmü Hâni'nin Hâl Tercemesi**
Ümmü Seleme (R.A.)'nm adı Hind bint-i Ebi Ümeyye el-Mahzumiyye'dir. İlk kocası Ebu Seleme Abdullah bin Abdi'I-Esed'dir. Kocası ile beraber Habeşistan'a hicret eden ilk müslümanlardandırlar. Bilahare Mekke'ye döndüler. Oradan da Medine'ye hicret ettiler. Medine'de kocasının vefatından sonra Resül-i Ekrem'in zevcesi olmak şerefine mazhar oldu. Kendisi Kureyş kabilesinin hanedanlarından ve ilk muhacirlerden olduğu cihetle mü'minlerin annesi olmak gibi yüce bir mertebeye yükseldi.
378 hadîsi bulunur. Buhari ve Müslim 13 hadisinde ittifak etmişlerdir. Üçer hadisini de münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri ise, ilk kocasından olan çocukları Ömer ile Zeyneb'tir. Ayrıca Nâfi, Said bin el-Müseyyeb, Ebu Osman en-Nehdî ve başka zatlar da ondan rivayette bulunmuşlardır.
Hicri 59. yılı vefat etmiş ve Ebû Hüreyre (R.A.) tarafından cenaze namazı kıldınlmıştır. Zehebî'nin dediğine göre Resül-i Ekrem (S.A.V.)'in en son vefat eden hanımıdır. (El-Menhel cüz 1. Sah. 332)
Ümmü Hâni (R.A.), Ebû Tâlib'in kızıdır. Adı Pâhıte'dir. Ahmed ise, adınm Hind olduğunu söylemiştir. 46 hadisi olup Buhari ve Müslim bir hadisinde ittifak etmişlerdir. Râvileri de torunu Ca'de, mevlâsı Ebû Mürre ve Mücahid'dir. Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. (Hulasa sah. 500)
[162] Zevâid'de, bu hadisin isnadı hasen'dir, demiştir.
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/575-577
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/578
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/578-580
[166] El-Menhel CUd. 1. Cüa. Sah. 37
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/580-581
[168] Bunun senedinin sıhhat durumu râvi Ebû Zeyd'in durumuna bağlıdır. Bu râvi ise, Tirmizî ve başkasının dediği gibi hadisçilerce meçhul bir kimsedir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/581-582
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/582-585
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/585-586
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/586-587
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/587
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/588-589
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/589-591
[175] Sindî'nin Zevâid'den naklen beyan ettiğine göre hadisin isnadmdaki râvîler sikalardan ibarettir. Ancak Müslim bin Mahşî, sahâbî olan el-Pirâsî'den hadîs işitmemiş, ancak Ei-FirâsFnin oğlundan hadîs dinlemiştir. El-Firâsî'nin oğlu ise sahâbî değildir. Bu sebeple hadîsi babasından rivayet etmiştir. (Yani avcılık eden Peygamber (S.A.V.) ile görüşüp babasından rivayet eden El-Pirâsi'dir, oğlu değildir. Bu duruma göre senedden El-PirâsI düşmüş görülür.
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/591-593
[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/593
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/594-596
[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/596-597
[180] Safvân bin Assâl El-Müradî El-Cemelî, Resûl-i Ekrem ile beraber 12 savaşa katılmıştır. 20 hadisi vardır. Abdullah İbn-i Mes'ûd (R.A.) gibi bir zat bile ondan rivayette bulunmuştur. Hulasa : 174)
[181] Hadîsin râviyesi Ümmü Ayyaş (R.A.) sahâbîdir. Hz. Rukayye'nin câri-yesidir.Ravisi, torunu Anbere bin Saîd'dir. Hulasa yazarı onu adı bilinmeyen râviler arasında ve 499'uncu sahifede bu kısa bilgi İle zikretmiştir.
[182] Râvi Abdülke-rim'in sıkalığı ihtilaflı olduğu için bu senedin meçhul sayıldığı Zevâid'de bildirilmiştir..
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/597-600
[183] Hadisin isnadının, Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/5-7

[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/7-11
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/11
[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/11-12
[188] Zevâid'de, hadls'ıı hasen olduğu bildirilmiştir
[189] Senedin iki kolunun birleştiği râvi Abdü'1-Mühey min'in zayıflığı hususunda âlimler ittifak ettikleri gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Fakat Sindi demiş kiAbdü'l-Müheymin yalnız kalmamıştır. Çünkü onun kardeşi oğlu da rivayette bulunmuştur. Bu rivayeti Tabarâni, El-Mu'cemü'1-Kebir'de nakletmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/12-14
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/14-17
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/17-18
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/18-19
[193] Zevâid'de bildirildiğine göre İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân kendi sahihlerinde Halld bin Alkarna tariki ile bu hadisi rivayet etmişlerdir.
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 2/19-20
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/20-24
[196] Sahibidir. 7 hadisi var. Râvlsi Hilâl bin Yes&f ve Ebû İshaktır. (Hula-149)
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/24
[198] İbn-i Sabra da denilen bu zat Abdullah bin El-Müntefik'm oğludur, Sa-hâbldir. Râvisi İse oğlu Asım'dır. tbn-i Mâceh, Tirmizî, Ebû D&vûd ve NesâÎ onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel cüz. 2. Sah. 85)
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/24-26
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/26-27
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/27-28
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/28
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/28-29
[204] Şiilerin kolları ve inançları hakkında geniş izah için mütercim'in tercüme ettiği İslâm Hukuku Tarihi Sah, 194 İstanbul 1974'3 müracaat.
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/29-31
[206] Zevâid'de : Hadisin isnadı vahidir. Çünkü r&vilerinden Risdln bin Sa'd zayıf olduğu söylenmiştir, deniliyor. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/31-32
[207] Şakik bin Seleme El-EsedİEbû Vâil El-Kufl tabiîlerin büyüklerinden idi. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Muaz bin Cebel (Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn) ve bir cemaattan rivayette bulunmuş, râvileri ise Şa"bî, Amr bin Mürre, Mansûr ve başkalarıdır. Ibn-i Muin onun sıka olduğunu söylemiştir. Vakıdl, onun Ömer bin Abdilttzlzln nüafeti «mumımte vefat ettiğini söylemiştir. (Hulasa, 167)
[208] El-Muttalib bin Abdillah bin Hantab El-Mahzûmi El-Medenî, Ebû Hüreyre, Aişe ve Enes'ten rivayet etmiş, r&vileri ise, iki oğlu Abdülaziz ve El-Hakem bir de El-Evzâî'dir. Ebû Zur'a ve Darekutnl onu sıka saymışlardır. Ebû Hatim ise onun Âişe (R.A.Vya yetişmediğini söylemiştir. İbn-i Sa'd de onun çok hadîsinin bulunduğunu fakat hadîsi ile hüccet edilmediğini söylemiştir. Tehzib'e göre mürsel hadisleri vardır. (Hulasa 379)
[209] **Abdullah bin Ebî Evfâ (R.A.)'ıın Hâl Tercemesi**
416 nolu hadisin râvisi Abdullah bin Ebi Evfâ sahâbi oğlu sahâbî'dir. Adı Alkame bin Halid olup Biat-ı Rıdvan'da bulunmuştur. 95 hadîsi var. Buhârî ve Müslim 10 hadîsini müttefikan, 5 hadisini Buhâri ve bir hadîsini Müslim münferiden rivâvet etmişlerdir. Râvileri: Amr bin Mürre, Talha bin Müsrif, Adiy bin Sabit ve El-A'meş'tir. Vâkıdi, 86 tarihinde; Ebû Nuaym iss 87 tarihinde vefat ettiğini söylemişlerdir. Amr bin Ali'nin dediğine göre Ashab-ı Kirâm'dan Kûfe'de en son vefat eden zat îbn-i Ebî Evfâ'dır. Hulasa İSİ) Buhârî'nin sarihi Ayni'nin bildirdiğine göre Ebû Hanife'nin ulaştığı 7 Sahâbi'den birisi İbn-i Ebî Evfâ'dır. O, vefat ederken Ebû Hanîfe 7 yaşında idi. Ebû Hanîfe'nin 70 senesinde doğduğu rivayetine göre isa îbn-i Ebî Evfâ vefat ederken Ebü Hanife 16 yaşında idi.
Ebû Mâlik El-Eş'arI'nin Hâl TercemesİÎ 280 ve Er-Rubayyi'ninki de 390 nolu hadislerin açıklaması bahsinde geçti.
[210] Zevâid'de : Bu isnad zayıftır. Senedin râvilerinden olan Leys de İbn-i Ebi Sayf tır, denilmiştir. Sindi diyor ki, senedin râvilerinden birisi olan Şahr hakkında da konuşmuşlardır.
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/32-35
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/35
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/36-37
[214] Hadîsin İsnadında zayıf olan Zeyd El-Ammî vs yine 2ayıf olan râvisi bu'unduâundan isnadın zayıflığı Zevâld'da ifade edilmiştir. Yine Zevâid'in bildir diİHne göre îmam Ahmed de MÜsnedlnde hadisi şu ssnedle rivayet etmiştir: «Ebû İsrail'den, o da Zeyd El-AmmİÎ'den, o da Nâfi'den, o da îbn-i Ömer'den...»
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/37-39
[215] Tirmizî, «Abdestte israfın Keraheti» babında, hadisi ayni isnad ile zikretmiş ve garîp olup bu isnadın hadisçiler yanında kuvvetli olmadığını, çünkü Hârice'den başka kimsenin bunu isnad ettiğini bilmiyoruz. Hârice de arkadaşlarımız yanında kuvvetli değildir, hatta İbnü'İ-Mübarek onu zayıf görmüştür, der. Bu hadis müteaddit yollarla El-Hasan'dan rivayet edilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/40
[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/40-41
[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/41-43
[218] Senedindeki râvl Bakiyys tedlls yaptığından dolayı İsnadının zayıf olduğu Zev&id'de bildirilmiştir.
[219] Senedindeki râvilerden Huyey bin Abdillah ve îbn-i Lehia zayıf oldukları için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/443-45
[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/45
[221] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/46
[222] Zevâid'in beyanına göre İbn-i Hibbân'ın sahihinde bu hadîs yine Ebü Saîd-i Hudri'den rivayet olunmuştur. Sahîh-i Müslim'de ve başka sahih hadis kitaplarında bu hadisin şahidi vardır.
[223] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/46-47
[224] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/47-49
[225] Hadisin senedindeki râvllerden Yahya bin Keair ve Şeyhi Yeaid-i Rak-kaşi'nin zayıf oîduğu. Zevâid'de bildirilmiştir.
[226] Seneddeki ravîlerden Abdülvâhld'in sıka olmasının ihtilaflı olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
[227] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/49-51
[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/51-53
[229] Bin Asım El-Ens&rl El-MedenÎ sahabi'dir. Buhar! ve Müslim 8 hadisini müttefikan ve Buh&rl bir hadisini münferiden almışlardır. BâvÎleri ÜbAde bin Habib, İbn-i Müseyyeb ve Vftsi bin Habban'dır. (Hulasa-198)
[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/53-54
[231] El-Menhei'den yapılan nakil burada bitti.
[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/54-56
[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/56-57
[234] **Seleme <R.A.>'ın Hâl Tercemesi**
Ebû Müslim-i Eslem-i künyeli Seleme Medîne'lidir. Rıdvan ağacı altında Peygamber (S.A.V.)'e biat edip ölüm üzerine söz veren mücahitlerdendir. Rivayete göre i'k forta ve son biat edenlerin arasına karışmak suretiyle Peygamber'e Üç defa el uzatmak şerefine mazhar olmuştur. Kendisinden rivayet edilen 77 hadisten 16'sını Buhârl ve Müslim ittifakla, beşini Buharl ve dokuzunu Müslim münferiden rivayette bulunmuşlardır. Hâvileri çoktur. En son râvisi kölesi olup bu hadisi rivayet eden Yezid tbn-i Ubeyd'dir. Seleme 64 tarihinde vefat etmiştir. Hulasa, 148)
[235] Zevâid'de : Hadisin râvilerinden Muhammed bin El-H&ris'in sıka olmakla beraber hataya düştüğü İbn-i Hibbân tarafından belirtilmiştir, denilmiştir. Sindi diyor ki seneddeki râvî Yahya bin Râşid de zayıftır.
[236] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/57-59
[237] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/59-60
[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/60
[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/60-61
[240] **El-Mıkdâm bin Madîkerib (R-A.)'ın Hal Tercemesi**

El-Mıkdâm bin Madîkerib bin Amr bin Madîkerib Ebû Yahya'dır, Künyesi Ebû Kerlme'dlr. Resûlutlah (S.A.V.)'den 47 hadis rivayet etmiştir. Ayrıca Hâlid bin El-Velîd, Muaz bin Cebel, Ebû Eyyûb EI-EnsârI <R.A.) hazretlerinden ve başka sahâbilerden de rivayette bulunmuştur. Hâvileri ise Şüreyh bin Ubeyd, Hâlid bin Midân, Habîb bin Ubeyd E$-Şabi'dir. Bâzıları onun sahâbl olmadığını söylemişler ise de bu söz tutarsızdır. Kendisinin sahâbl olduğu sabittir. Çünkü, El-Bağavî. Ebû Yahya bin Selim tariki ile rivayet ettiğine göre Ebû Yahya şöyle söylemiştir : Biz, El-Mıkdam bin Madlkerib'e : Yâ Ebâ Kerime! Halk senin Peygamber (S.A.V.Vİ görmediğini sanıyorlar, dedik. Kendisi: Halk yanılıyor. Vallahi şüphesiz ben O*nu gördüm. Bir gün ben amcamla yürürken Resûlullah (S.A.V.) benim kulağımın memesini tutmuştu. Bilâhare amcama: Mıkdâm, kulağının memesini tuttuğumu hatırlıyor mu? diye sordu. Ben Resûlullah (S-A.V.)'den işittim şöyle buyurdu :
«Genin'den, çok yaşlıya kadar bütün İnsanlar, kıyamet günü 30 yasında olarak hasredileceklerdir.»
El-Mıkdâm hicri 86 veya 87 yılı 91 yasında vefat etti. El-Menhel cüz 2, Sah. 49
[241] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/61-62
[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/63
[243] Zevâid'de denilmiş ki, eğer son r&vl Süveyd bin Sald bellemiş ise bu isnad hasendir.
[244] **Ebü Ümâme'nin Hal Tercemesi**
Sudayy isimli bu zât meşhur sahâbilerden olup Humus'ta ikamet etmiştir. 250 hadisi vardır. Buhârl 5 ve Müslim 3 hadisini rivayet etmişlerdir. Kendisi Ömer, Osman, Ali, EbÛ Ubeyde, Muaz, Ebü'd-Derdâ, Ubâde bin Es-Sâmit ve bir cemaattan rivayet etmiştir. Râvîleri ise Recâ' bin Hayat, Muhammed bin Ziyâd El-Hâni, El-Kasım bin Abdirrahmân, Şarahbil bin Müslim, Mekhûl, Ebû Galib vs başka-landır. (Radıyallâhü anhüm ecmain). İbn-i Sa'd, Ebû Ümâme'nin Şam'da oturduğunu söylemiştir. Tabarânl zayıf bir sened ile rivayet ettiğine göre Uhud savaşına katılmıştır. El-Hasan bin Râfi, Fedailü's-Sahâbe adlı eserde. Yûsuf El-Bahili'den naklen beyan ettiğine göre Ebû Ümâme (R.A.) demiş ki: Resûl-i Ekrem'e biat edenlerin Allah'ın rızâsına mazhar olduklarına dâir Âyet nazil oldu-- ğu zaman ben Resûlullah (S.A.V.)'e Yâ Resûlallah! Ağaç altında ben de size biyat edenlerdenim, dedim. Resûl-i Ekrem (S.A.V. buyurdu ki: «Sen bendensin, ben de sendenim.»
Ebû Galib'in rivayetine göre Ebû Ümâme (R.A.) şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (S.A.V.) beni bir kavme gönderdi. Onlar kanı gıda maddesi olarak İçerlerdi. Ben onların yanına vardığım gün bana da bunu ikram etmek istediler. Ben sizi kan içmekten menetmek için yanınıza geldim, dedim. Beni dinlemediler. Ben de aç olarak o gece yattım. Gece bir yabancı zât bana bir kab dolusu bir şerbet getirdi. Ben onu içtim. Açlığım susuzluğum gitti. Bilâhare kavimden birisi bunları kınıyor ve misafire karşı böyle davramlmaz-diyor. Bunun üzerine bana süt getirdiler. Buna ihtiyacım olmadığım söyledim vs tok olan karnımı gösterdim. Bu (keramet) Üzerine hepsi müslüman oldu. El-Hâfız, El-İsâbe'de belirttiğine göre h. 86. yılı vefat etmiştir. (El-Menhel 2. cüz, 68. Sah.)
[245] Havilerinden Amr bin El-Husayn ve Muhammed bin Abdillah'ın zayıflığı dolayısıyla Ebû Hüreyre'nin bu hadîsine âit isnadın zayıflığı Zevaid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/63-64
[246] El-Menhel cüz 2, Sah. 67-72
[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/64-65
[248] El-Müstevrid bin Şeddâd bin Amr El-Kureyşl EI-Fehri El-MekkİI, sahâbl oğlu sahâbldir. Peygamber (S.A.V.)'den ve babasından hadîs rivayet etmiştir. Râ vlleri ise Kays bin Ebi Hazım, Vakkâs bin Rabia, Abdurrahman bin Cübeyr vs başkalarıdır. Hadisleri, Tirmizi, Ebû DâvÛd ve İbn-i Mâceh'ds ve başka kitab-larda mervidir. Mısır fethinde bulunmuş ve h. 45. yıl İskenderiye'de vefat etmiştir. (El-Menhel cüz 2, Sah. 100)
[249] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/66-67
[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/67
[251] Zevâid'de:Tirmizî de Hadîs'i rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Râvilerinden Salih Mevlâ Tev'eme, son zamanlarında (rivayetleri karıştırmış ise de, bu duruma düşmeden önce kendisinden Mûsâ bin Ukba rivayette bulunmuş, denilmiştir. (Tuhfe'nin En-Neyl'den naklen beyan ettiğine göre Buhârî de aynı nedenle Hadîsi hasen görmüştür.)
[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/67-69
[253] Ebû Râfi, Resûl-i Ekrem'in azadlısı idi. Adı İbrahim veyS Eşlem yahut da Sabit İdi. Önce Hz. Abbâs'ın kölesi idi. Bilâhare Hz. Abbâs tarafından Peygamber Efendimize hibe edilmiştir. Hz. Abbâs'ın müslümanlığı kabul ettiğini Resûl-i Ekrem'e müjdeleyince Ebû Râfi âzad olmakla müjdesini almış oldu. Bedir savaşından önce müslüman olmakla beraber buna katılmayıp Uhud ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Peygamber'den ve Abdullah İbn-İ Mes*ûd'dan rivayet etmiştir. Râvîleri ise oğulları Râfi, Hasan ve Ubeydullah'tır. Ayrıca El-Mu-ğlre, Ebû Saîd-i MakbİrİI, Süleyman bin Yesâr ve başka zatlardır. 68 hadisi var. Buhârt bir, Müslim de üç. hadisini almıştır. Hz. Ali'nin, halifeliği zamanında vefat ettiği söylenmiştir. (El Menhel 2. cüz, 286. Sah.)
[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/69-71
[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/71
[256] El-Menhel cüz 1., Sah. 316 ve Tuhfe Sah. 50
[257] Bu sefer, veda hâccı veya UmretÜ'lrKadıyye için yapılan yolculuğun dönüşü idi:
[258] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/72-73
[259] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/73-74
[260] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/74-75
[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/76
[262] «Zevâid müellifi; Hadîs'in aslı Buhâri ve Müslim'de bulunan Abdullah bin Amr'in ve Ebû Hüreyre'nin hadisierindendir. Bir de Buhâri'de olmayıp Müslim'de bulunan Âişe'nin hadîsindendir, demiştir.
Câbir'in hadisine gelince; isnadmdaki adamlar, sıka zâtlardır. Bunlardan yalnız Ebû İshak. tedlis ederdi ve son zamanlarda rivayetleri karıştırırdı.»:"
[263] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/76-78
[264] Ebû Hayye bin Kays El-Hemadânl El-Vadü, Hz. Ali'den rivayet etmiş, râvlsi ise,. Ebû İshak'tır. El-Hâkim Ebû Ahmed ve Ebû Zur'a, onun adı bilinmiyor, demişlerdir. îbn-i Mâkûla ise : «Onun adı hakkında İhtilâf bulunduğunu, bâzılarına göre, adı Amr bin Nasr, diğer bazılarına göre ise ismi Âmir bin El-Hars'-tır, demiştir. (Hulasa Sah. 448)
[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/78-82
[266] Zevâid'de Hadîs'in isnadı basendir, denilmiştir.
[267] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/82-84
[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/84
[269] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/85
[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/85-86
[271] Hadisin râvisi Rifâa bin Râfi bin Mâlik bin EI-İclân bin Amr Ebû Mua/ Medine-i Münevvere'den Hazreç katıilesindendir. Yüce Bedir ehlindendir. Hadislerinden üç tanesini Buhâri tahriç etmiştir. Râvileri, oğullan Muaz ve Ubeyd'dir. Hz.Muaviyenin hilafetinin ilk zamanlarında vefat etmiştir. (Hulasa 118)
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/86
[272] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/86-87
[273] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/87
[274] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/88-89
[275] **Zeyd bin Harise Ebu Üsâme (R.A.)'ran Hal Tercemesi**
462 nolu hadisin râvlsi Zeyd bta Harise Ebû Usame (R.A.), aslen Yemenlidir. Beni Huzâa'nın Kelb kabllesindendir. Çocuk iken esir edilerek Sûk-İ Ukâz'a getirilip satışa arze'dilirken Hz. Hadice tarafından satın alınmış ve sonra Hz. Mu-hammed (S.A.V.)'e hibe edilmişti, peygamber Efendimiz de onu âzad ederek evlât edinmiçü. Artık herkes, ona Zeyd bin Muhammed derdi. Nihayet Ahzab'sû-resinin 6'inci âyeti İle herkesin babası adıyla çağınîması emredildikten sonra Zeyd bin Harise denmeye başlanmıştır. Zeyd ilk müslûmanlardandır. Hadice, Ebû Bekr ve Ali'den sonra kendisi müslüman olmuştur. Allah cümlesinden ve bizden razi olsun. Bedir savaşma katılmış ve zafer müjdesini Medine-i Münevvere'ye ilk ulaştıran z&t Zeyd'dir. Diğer gazalarda da Resûl-i Ekrem'in maiyyetinde savaşmıştır. Hicretin 8'inci yılı Rumlarla çarpışmak üzere sefere çıkan ordu komutam olarak giden Zeyd meşhur Mu'te savaşında şahadet şerbetini İçmiştir. Resûl-i Ekrem, onu çok severdi. Ahmed ve Nesâî'nin rivayet ettiklerine göre Hz. Âişe (R.A.: Resûlullah (S.A.V.), bir seriyye (Peygamber'in katılmadığı savaş) yi düzenlediği zaman aralarında Zeyd bulunduğunda mutlaka Zeyd'i o seriyye başında kumandan yapardı. Resûl-i Ekrem bir gazaya çıktığında Zeyd Medine'de kaldığı zaman Re-sûl-i Ekrem tarafından Zeyd vekil olarak bırakılırdı.
Zeyd'den ancak dört hadis mervidlr. R&vlleri ise Enes bin Malik, tbn-1 Abbâs ve sair sahabUerdir.
[276] Hadisin rftvlsi îbn-i Lahia zayıf olduğu gerekçesi ile isnadının zayıflığı Zevaid'de
[277] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/89-90
[278] Zevâid'de : isnadında Kays bin Âsim vardır. O da zayıftır, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/90-91
[279] Ümmü Hâni' bint-i EbİI Tâlib El-Hâşimiye'nin adı Pâhite'dir. Ahmedto dediğine göre adı Hind'dir. 46 hadisi vardır. Buhar! İle Müslim, bir hadisinde hadiste) ittifak etmiştir. Râvileri oğlunun oğlu Cu'de ve mevlaai Efcrû Mürrs. rt* ve MÜcahid'dlr. Mekke fethinde mûalüraan olmuştur.

[280] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/91
[281] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/91-93
[282] Kays bin Sa'd bin Ubâde El-EnsârI ElHazrecl Ebü'I-Fadl, sahâbl'dir. 16 hadisi vardır. Buhârl ile Müslim bir hadisini müttefikan rivayet etmişlerdir. Başka bir hadisini kısmen Buhâri rivayet etmiştir. Râvîleri Abdurrahmân bin Ebl Leylâ ve Ebû Temim El-CeysânÎ'dir. Enss demiştir ki, Kays'm BesûM Ekrsm'in yanındaki yeri, Emniyet Âmirinin Emir yanındaki yerine benzerdi. Amr bin Dînâr da, Kays, merkebe, bindiği zaman ayaklan yere değerdi, demiştir. Hz. Muâviye'nin halifeliği zamanında Medlne-İ Münevvere'de vefat etmiştir. Cömertliği hakkında bir çok hikâye vardır. «Hulasa-317)
[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/93
[284] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/93-94
[285] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/94
[286] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/94-95
[287] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/95-96
[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/96
[289] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/96-97
[290] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/97-98
[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/98-99
[292] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100
[293] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100
[294] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100
[295] **Zeyneb (R-A.)'İn Hal Tercemesi**
Zeyneb Bint-i Cahş Abdullah tbn-i Cahş'm hemslresidlr. Abdül-Muttalib'in kızı Ümeyye'nln kızıdır. Resûl-i Ekrem onu Zeyd bin El-H&rise İle evlendirdi. Mu-te'de Zeyd'in şehld olmasından sonra Resûlullah Zeyneb't ezvao-ı Tahlrat araşma almakla taltif buyurmuştur. Zeyneb hayırseverliği ile herkesin saygısını kazanmıştır. Hele Hz. Ömer, Zeyneb'e çok hürmet ederdi. Hilâfetinin ilk yılı hazinaden külliyetli bir para hediye etmişti. Zeyneb bu hediyeyi ağlıyarak almış ve aynı gün hepsini fakirlere dağıtmıştır. Böyle bir para yardımına bir daha muhtaç etmemek için canının alınmasını Allah'tan o gece niyazda bulunduğu rivayet olunmuştur. Bu beddua üzerine uzun zaman geçmemiş, ertesi yıl vefat etmiştir. (Ayni)
Zeyneb'in 11 hadisi vardır. Buhârî ile Müslim 2 hadisinds ittifak etmişlerdir. Râvîleri yeğeni Muhammed bin Abdillah ve Zeyneb BinM Ebı Seleme'dir. Hz. Âişe: Din, takva, doğru sözlülük ve yakınlarına şefkat bakımından Zeyneb'den daha hayırlı bir kadın görmedim, demiştir. Mü*minlerin analarından (Peygamber'in muhterem eşlerinden) İlk vefat eden hanun O'dur. Hicretin 20. yılı vefat etmiştir. (Hulasa -491)
[296] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100-101
[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/101-102
[298] Râvl Abdullah'ın İbn-i Mes'ûd olduğu, Tirmizt sünenine ait Tuhf»tü1> Ahzevl cerhinin benzer bftbındaki beyânından alınmıştır.
[299] Zevâid'de : Bu, ricali sıka olan bir isnaddır. Fakat senedde Haccâc vardır. O da tbn-i Ertât'-tır. Kendisi tedlis ederdi.
[300] Parentez içindeki ifâde mürtercime aittir.
[301] Peygamber üe beraber 12 savaşa katılmış, 20 hadîsi vardır. İbn-i Mes*ûd bile ondan rivayet etmiştir. (Hulasa* 174)
[302] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/102-104
[303] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/104-105
[304] EI-Menhel C. 2., Sah. 238-341
[305] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/105-108
[306] **Büsre (R.A.)'nin Hal Tercemesi**
Büsre bint-i_Safvan bin Nevfel bin Abdi*l-Uzza bin Kusayy El-Kureşiye El-Ese-diyo Mervân" bin El-Hakem'in teyzesi ve Abdülmelik bin Mervân'm büyük dsde-sidir. Hâvileri Abdullah bin Amit, Urve bin Zübeyr, Mervan bin El-Hakem ve Sald bin El-Müseyyeb'dir. İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâl Büsrs'nin hadîslerini rivayet etmişlerdir. Şafiî, Büsre muhacirlik şerefine kavuşmuştur, demiştir, îbn-i Mus'ab de Büsre'nin Resûl-i Ekrem'e bîat edenlerden olduğunu söylemiştir. (El-Menhel cüz 2, Sah. 192)
[307] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/108-109
[308] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/109-112
[309] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/112
[310] Zevâid'de: Hadisin İsnadındakl râvîlerden Ukbe bin Abdirrahman'ın meşhur bir şeyh olduğunu tbnü'l-Medeni söylemiştir. Fakat İbn-i Hibbân onu ıskalardan saymıştır. Senedin diğer ricali sıkadır, denmiştir.
[311] Zevâid'de bu isnad hakkında eleştiri olmuştur. Çünkü onda Mekhûl Ed-Dımışkl vardır. Kendisi tedlisçidir. Bu hadîsi an'âne ile rivayet etmiştir. Dolayısı ile hadisini terk etmek gerekir. Ayrıca Buhâri ve Ebû Zür'a : Şüphesiz Mekhûl Ambese bin Ebl Süfyan'dan hadis dinlememiştir, demişlerdir. Bu nedenle de isnad münkatıdır, diye malûmat vermiştir.
[312] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/113-115
[313] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/115
[314] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/115-117
[315] El-Menhel cüz 2, Sanife 198
[316] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/117-118
[317] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/118-119
[318] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/120-121
[319] Zevaid'de : Bu isnadın ricali sikalardır, denmiştir.
[320] Sahbâ : Hayber'e yakın bir yerin adıdır.
[321] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/121-124
[322] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/124-125
[323] Meşhur bir sahâbidir. 146 hadisi vardır. BuhârÎ ve Müslim iki hadisini ve yalnız Müslim 23 hadisini rivayet etmiştir. Hicretin 72 veya 73 veyahut 74. yılı vefat etmiştir. (Hulasa, 59)
[324] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/126
[325] Bu zat meşhur bir sahabl'dir. Akabe, Bedir, El-Câbiye ve Kudüs seferlerinde bulunmuştur. 18 hadisi var. Buharl ve Müslim 1 hadisinde ittifak etmişlerdir. Kendisinden Enes, Ebû Sald-i HudrI ve Muhammed bin İbrahim Et-TeymÎ rivayette bulunmuşlardır. Resûl-i Ekrem'in özel medhine mazhar olmuştur. Hicretin 20. yılı vefat edip Bakl'a defnedilmişür. (Hulasa 38)
[326] Zevaid'de : Bu hadisin senedindeki r&vilerden Haccâc bin Er-Tat'ın zayıflığı ve tedllsçiliği dolayısı ile isnadı zayıftır. Mahfuz olan sencd Abdürrahman bin Ebl Leylâ'nın Berâ'dan olan (494 nolu hadîste geçen) rivayettir, denmiştir.
[327] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/127-129
[328] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/130
[329] Zevâid'de : Bunun senedindeki râvtlerdcn Abdülmüheymin zayıftır. Bu-hâri hadislerinin münker olduğunu söylemiştir. Bu sebeple isnadı zayıftır, denilmiştir.
[330] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/130-132
[331] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/132
[332] Ebû Dâvûd ve Nesâî, mürssl bir isnad ile bu hadisi rivayet etmişler. Bir hadisin mtlrsel olması, onun delil olmasına cumhur'a göre zarar vermez. Dâre-kutni'rün zikrettiği şu isnadla mevsul olarak da gelmiştir. Bezzâr'da hasen bir isnad ile zikretmiştir. Musannif İse İki sened İle zikretmiştir. Bu nedenle Hadis ittifakla hüccettir.
[333] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/132-133
[334] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/133-134
[335] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/134-137
[336] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/137
[337] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/137-138
[338] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/138
[339] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/138-140
[340] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/140

[341] **Sehl bin Huneyfin Hal Tercemesi**
Sehl bin Huneyf bin Vahib bin Akim bin Su'lebe EI-Ensârl El-EvsI El-Msdenl Ebû Sabid veya Ebû Abdillah, Bedir ve diğer savaşlara katılmış ilk müslümanlardandır. Uhud savaşında müslümanlar dağıldığı zaman Resûlullah (S.A.V.)'ın yanından ayrılmayarak sebat gösteren ve ölmek Üzere o gün Peygamber (S.A.V.) ile biat eden bir şahsiyettir. Cemel vak'asından sonra Hz. Ali O'nu Basra'da kendisine vekil olarak bırakmış idi. Sıtfin'de de Hz. Ali'nin yanında yer almıştır. Peygamber'in kendisiyle Hz. Ali arasında kardeşlik kurduğu söylenir. Resûlullah 'S.A.V.Vdan rivayet ettiği 40 hadisi vardır. Buhar! ve Müslim 4 hadisini ittifakla ve yalnız Müslim 2 hadisini rivayet etmişlerdir. Hâvileri iki oğlu Ebû Ümame ile Abdillah ve ayrıca Ebû Vali İle abdurrahman bin Ebl Leylâ, ve başkalarıdır. Hicretin 38, yılı Kûfe'de vefat etmiş, cenaze namazını Hz. Ali kildırmıstır. <EI-Menhel C. 2. Sn. 265)
[342] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/140-141
[343] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/141-142
[344] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/142-143
[345] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/143-144
[346] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/144-145
[347] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/145
[348] Bu hadis. Musannifimizin 492. numarada rivayet ettiği hadistir.
[349] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/145-146
[350] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/146-149
[351] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/149
[352] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/150
[353] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/150-151
[354] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/151-152
[355] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/152
[356] Bu zat, Ensar'dandır. Birkaç hadisi vardır. Buhâri ve Müslim 8 hadisini ve Buhâri münferiden 1 hadisini rivayet etmiştir. Kavileri, yeğeni Abbftd bin TemüT», tbn-i Müseyyeb ve Vasi' bin Hibbân'dır. Vakıdl, Harre günü öldürüldüğünü söylemiştir. Hulasa: 198)
[357] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/152-153
[358] Zevâid'de şöyle denilmiştir: Hadisin ricali sikalardır. Ancak Zuhrî'-nln Hafız olan arkadaşları ZührİI'nin Said bin AbdlHah bin Zeyd'den rivayet etti-ğini ifade ederler, tmam Ahmed de Muharibîlün Ma'mer'den hadisini münker sayardı. Çünkü Ma'mer'den hadis işitmemiştir. Üstelik tedlis yapardı.
[359] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/153
[360] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/153-156
[361] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/157
[362] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/158-159
[363] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/159-161
[364] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/161-162
[365] Râvüerden Tarif bin Şihâb'ın zayıf olduğuna alimlerin icma ettiklerini Îbn-İ Abdi'l-Berr'in söylediği ve bu nedenle Câbir'in bu hadisine ait isnadın aayıfhğı Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/162
[366] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/163
[367] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/163-164
[368] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/164-165
[369] Lübâbe binti'l-Hâris bin Hazn Ümmü'I-Fadl EI-Hilâliye, Abdülmutta-lib'in oğlu Hz. Abbâs <R.A.)'ın hanımıydı. Hz. Hatice'den sonra, müslüman olan ilk hanım olduğu söylenmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den 30 hadîs'i var. Buhâri ve Müslim birer hadisini ittifakla ve birer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Kavileri : Oğullan Abdullah ve Tammam ile mevlası Numayr bin El-Hâris, Enes bin Mâlik ve başkalarıdır. Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. <R.A.>
[370] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/165-166
[371] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/166-167
[372] **Umma Kays (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Ümraü Kays Bint-i Mıhsan bin Cersan bin Kays bin MÜrre EI-Esediyye'nİn adı Cezzâme'dir. İlk müslümanlardan ve ilk muhacirlerdendir. Medine'ye hicret etmiştir. Resûlullah <S.AV.)'dan 24 hadisi vardır. BuhârÎ ve Müslim, iki hadisinde ittifak etmişlerdir. Râvileri Vâkisa bin Ma*bed. Nâfi mevlâsı Hinne bint-i Suca, Ubeydullah bin Abdillah, Adi bin Dinar ve başkalarıdır. Ebü'l-Kasım El-Cevherl, EI-Muvatta'ın mesnedinde bu hanımın adının Âmine olduğunu söylemiştir. ÜmmU Kays. şöyle bir şey anlatmıştır:
Bir oğlum ölmüştü. Cenazesini yıkayan adama: Oğlumu soğuk su ile yıkama, onu öldürürsün, dedim. Bunun Üzerine Ukâşe Peygamber'e giderek, bunu anlatmış, Peygamber (Ş.A.V.) de tebessüm ettikten sonra Ümmü Kays'a ne oluyor? Ailah, ona uzun ömürler versin, buyurmuştur. Bu nedenle, onun kadar uzun Ömürlü bir kadın bilinmiyor. (Menhel : Cilt 3, Sah. 247)
[373] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/167
[374] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/167-168
[375] Bu zat. Resul-i Ekrem (S.A.V.)1n mevlâsı vs hizmetçisi idi. Ebû Zur'a : Ben, onun ismini bilemem ve bundan başka hadisini dp bitmem demiştir. Adının Iyâd veya Ebû Zer olduğu da söylenmiştir. Râvisi Muhil bin Halife'dir. (Menhel Cild 3, Sah. 252)
[376] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/168-172
[377] Ümmü Kürz El-KâTjİye sahabidir. Birkaç hadisi vardır. RâvUert tbn-i Abbâs ve Tavus (R.A.)'dur (Hulâsa, 409)
[378] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/172-173
[379] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/173-174
[380] **Vasile bin Eska (R-A.Vın Hal Tercemesi**
Vasile bin El-Eska1 bin Ka*b bin Amir. Tebuk seferinden Önce müslüman ol* nnıs ve bu sefere Peygamber (S.A.V.) ile beraber katılmıştır. Suffe ehlindendir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.Vden 56 hadis rivayet etmiş olup, Buhârt ve Müslim birer *«nesinl rivayet etmişlerdir. Kendisi aynca; Ebû Hüreyre, Ebû Mersed El-Öaveni rirümmü Seleme'den rivftyette bulunmuştur. Hâvileri İse, Abdulvahid bin Abdil-l*h. Şeddad bin Abdlllah, Mekhul ve bir çok kimsedir. 70 • 80 yadında iken hicre-83. yılında Şam'da vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahihleri, onun hadislerini rl- etmişlerdir. (Kaynak : El-Menhel, c. 4, s. 106)
[381] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/174-176
[382] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/176-178
[383] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/178-179
[384] Hamide adlı bir kadın yaşça küçük tabiilerdendir. El-Hâfız Takrib'te onun 4'üncÜ tabaka râvilerden sayıldığını söylemiştir. Ümmü Seleme'den rivayet-te bulunmuştur. Râvisi ise Muhammed bin İbrahim Et-Teymî'dir. Bir cariye-nin efendisinden1 çocuğu olduğu zaman o cariyeye Ümmü Veled denilir. Fıkıhta onun Özel hükümleri vardır. Hamîde'nin, İbrahim'in böyle bir cariyesi olduğu anlaşılıyor.
[385] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/179-180
[386] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/180-181
[387] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/182
[388] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/182-183
[389] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/183-184
[390] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/184
[391] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/185-186
[392] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/186-187
[393] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/187
[394] Bu zat Hz. Meymûne'nin mevlâsı olup, meşhur yedi fıkıhçidan birisidir. Zeyd bin Sabit, Âişe, Ebû HÜreyre, Meymûne (R.A.)'den ve bir cemaattan da mürsel olarak rivayet etmiştir. Râvileri ise Mekhûl, Katâde, Ztihrl ve Amr bin Şuayb'dır. Ebû Zur'a ve İbn-i Sa"b, sıka olduğunu belirtmişler, Nesâi de o imamlardan birisidir. Hicri 100 veya 104 yahut 107'de 73 yaşında iken vefat ettiği rivayet olunmuştur. (Hulâsa, 155)
[395] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/188
[396] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/188-190
[397] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/190

[398] Hemmâm bin El-Hâris bin Kays bin Amr bin Rabîa bin Harise En-Nahâvİ El-Kûfi'nin; Ömer bin El-Hattâb, İbn-i Mes'ûd, Ammâr bin Yâsir, Hu-zeyfe, Aişe (R.A.)'den ve başkalarından rivayeti vardır. Kendisinden da; Süleyman bin Yesâr, İbrahim En-Nahâi ve Vebre bin Abdirrahman rivayette bulunmuşlardır. İbn-İ Muin ve îbn-i Hibban onu sıka saymışlardır, teli de : O sıka bir tabiidir, demiştir. 63 veya 65 yılı vefat etmiştir. (MenheJ C. 3, Sah. 242)
[399] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/190-191
[400] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/191-192
[401] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/193
[402] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/193

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MESTLERİ MESHETMEK
Çıkarılan Hükümler:
Çorap, Ayakkabı Ve Mest Üzerine Giyilen, Konçsuz Lastik Üzerine Meshetmek
Sarık Üzerine Mesh:
Çıkarılan Hükümler:
Mestleri Giymeden Önce Abdest Almak Şarttır
Çıkarılan Hükümler:
Mest Üzerine Mesh Müddetinin Belirlenmesi
Çıkarılan Hükümler:
Mestleri Altına Değil, Üstüne Meshedilir
Çıkarılan Hükümler:
Abdesti Bozan Şeyler
Çıkarılan Hükümler:
Namazda Uyumak Veya Uyuklamak Abdesti Bozabilir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
Kadına El Sürmekten Dolayı Abdest Gerekir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
Cinsel Organa Elin Dokunması Abdesti Bozar Mı ?
Çıkarılan Hükümler:
Deve Etini Yedikten Sonra Abdest Almak Gerekir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
Namaz, Tavaf Ve Mushafa El Sürmek İçin Abdestin Lüzumu
Çıkarılan Hükümler:
Cünüp Kimsenin Abdest Alıp Öyle Uyuması Tavsiye Edilmiştir
Çıkarılan Hükümler:
Gusül
Meniden Dolayı Gusül
Çıkarılan Hükümler:
İki Sünnet Yerinin Kavuşmasından Dolayı Gusül Gerekir
Çıkarılan Hükümler:
İhtilam Olduğunu Hatırlayan Ve Fakat Islaklık Görmeyen Veya Gören Kimseye Gusül Gerekir Mi ?
Çıkarılan Hükümler:
Kafir Müslüman Olduğunda, Diğer Bir Tabirle İslam'a Girdiğinde Gusletmesi Gerekir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
Ayhali (Hayz) Kanı Kesilince Gusletmek Vacibdir
Çıkarılan Hükümler:
Ayhali Ve Cünüp Olan Kimsenin Kur'an Okuması Haramdır
Çıkarılan Hükümler:
Cünüb Kimsenin Mescidden Geçmesine Ruhsat Verilmiştir
Çıkarılan Hükümler:
Müstehab Olan Gusüller
Çıkarılan Hükümler:
İki Bayram Gününde Guslemek
Çıkarılan Hükümler:
Ölüyü Yıkamaktan Dolayı Gusletmek
Çıkarılan Hükümler:
İhram, Arafatta Vakfe Ve Mekke'ye Girmek İçin Gusletmek Sünnettir
Çıkarılan Hükümler:
İstihaza Olan Kadının Her Namaz İçin Gusletmesi Gerekir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
İstihazadan Dolayı Gereken Hükümler:
Baygınlık Geçirdikten Sonra Gusletmek
Çıkarılan Hükümler:
Guslün Sıfatı Gusül Nasıl Yapılır?
Çıkarılan Hükümler:
Guslederken Saç Örgülerini Çözmek Gerekir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
Gusleden Kimsenin Gözlerden Irak Durması Örtünüp, Öylece Yıkanması
Çıkarılan Hükümler:
TEYEMMÜM
Çıkarılan Hükümler:
Teyemmüm İçin Sadece Toprağın Belirlenmesi
Çıkarılan Hükümler:
Teyemmüm Nasıl Yapılır?
Çıkarılan Hükümler:
Vaktin Ewelinde Teyemmüm Edip Namaz Kıldıktan Sonra Vakit İçinde Su Bulan Kimseye Ne Lazım Gelir?
Çıkarılan Hükümler:
Zaruri Hallerde Su Ve Toprak Bulunmadığı Takdirde O Vaziyette Namaz Kıllınabilir Mi?
Çıkarılan Hükümler:
HAYIZ
(AYHALİ-ÂDET GÖRME)
İki Kanın Özelliklerini Dikkate Alıp, Ayırd Etmek
Âdet Ve Temyiz Ölçüsünü Kaybedenin Ayhalini Altı Veya Yedi Gün Hesaplaması
Ayhali Olan Kadınla Cinsel Temasta Bulunmak Haramdır
Çıkarılan Hükümler:
Adet Görme Günlerinde Eşiyle Cinsel Temasta Bulunana Kefaret Gerekir Mi?
Loğusalık Ve Bunun Ötesi
Çıkarılan Hükümler:

MESTLERİ MESHETMEK

İslâm abdest konusunda insan sağlığından yana birçok kolaylıklar koymuş, en azından günde dört beş defa dış organların yıkanmasını emrederek temizliği iki yönde gerçekleştirmiştir: Ruh ve beden temizliği...
Aşırı derecede yaşlılara, yolculuk halinde olanlara, hastalara, sakatlara gereken kolaylığın sağlanması için çok uygun hükümler vaz'etmiştir. Onlardan biri ayaklara giyilen mest, fotin, çizme ve benzeri ayakkabılar üzerine meshedip belirtilen durumlarda ayakları bir süre yıkama külfetinden kurtulmaya imkân vermesidir. Özellikle yolculukta ve soğuk mevsimlerde buna cidden ihtiyaç vardır.
Konuyla ilgili hadîsler:
Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Hz. Sa'd ona, Resûlüllah'ın (a.s.) mestleri üzerine meshettiğini haber vermiştir. İbn Ömer onun bu haberini (kendi babası) Ömer'den (r.a.) sormuş o da "evet", Sa'd sana Peygamber (a.s.) Efendimiz'den bir şey haber verişe, artık onu başkasından sorma," demiştir.[1]
Cerîr (r.a.)'den yapılan rivayette, deniliyor ki: Cerir idrarını yaptıktan sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti. Bunun üzerine ona: "Sen böyle mi yapıyorsun?" denilince, o da "evet, Resûlüllah (a.s.) Efendimizi gördüm, idrarını yaptıktan sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti."[2]
Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Bir yolculukta Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber bululuyordum. Bir ara tabii ihtiyacını giderdikten sonra abdest alıp mestleri üzerine meshetti. Ben,
"Unuttun mu ya Resûlellah!," diye sorduğumda buyurdu ki:
"Bilâkis sen unuttun. Aziz ve Celîl olan Rabbim böyle yapmamı emretti."[3]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alırken daha önce ayaklara giyilen mest ve benzeri ayakkabı üzerine meshetmek caizdir.
2-Yapılan mesh, ayakları yıkama yerine geçer,
3- Mestleri hem yolculuk halinde, hem eyleşik vaziyette meshetmekte bir sakınca yoktur.
Hadislerin ışığında müctehid imamların tesbit, istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefîlere göre:
Mestler üzerine meshetmek bütün fakihler ve Ashab-ı Kirâm'a göre caizdir; ancak az kimseler buna muhalefet etmiştir. İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayette, mestler üzerine meshetmenin caiz olmadığı belirtilmişse de bunun Rafizilere ait bir söz olduğu anlaşılmıştır.[4]
Hanefîler bu konuda yukarıdaki hadîslerle birlikte daha çok şu rivayetle istidlal etmişlerdir:
"Eyleşik olan kimse mestleri üzerine bir gün bir gece meshetsin. Yolculuk halinde olan kimse üç gün üçgece meshetsin..."
Bu meşhur bir rivayettir ki, Ashab-ı Kiram'dan, Ömer, Ali, Huzeyme b. Sabit, Ebû Saîd el-Hudrî, Safvan b. Âssal, Avf b. Mâlik, Ebu Ammare, İbn Abbas ve Aişe (Allah hepsinden razı olsun) gibi önemli bir cemaatten nakledilmiştir. O kadar ki, İmam Ebû Yusuf, mestlere meshetmekle ilgili hadîs o kuvvettedir ki, onun benzeriyle Kur'ân'ın bir hükmü neshedilebilir, demiştir. O, bununla, kuvvetli meşhur hadîsle âyetin neshedilmesinin cevazını belirtmek istiyordu.
Bu konuda Tabiîn'den Hasan el-Basrî diyor ki: Bedir savaşına katılmış yetmiş kadar ashaba ulaştım ki, hepsi de mestler üzerine meshin caiz olduğunu söylüyordu.[5]
O halde mestleri meshetmek kavlen ve fiilen sünnet ile sabit olmuştur ve bu ümmetin hasaisindendir.[6]
b) Şâfiîlere göre:
İmam Şafiî diyor ki:
"Bu konuda Bilâl'ın hadîsi, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin eyleşik halde mestleri üzerine meshettiğine açık delildir. Çünkü Cemel Kuyusu, hazerdedir. O bakımdan hem yolcu, hem eyleşik mestlerini meshedebilirler."[7]
Bu mezhebe göre de bir ayağın değil, her iki ayağın mestleri üzerine meshetmek caizdir. Öyle ki, bir ayağı yıkamak, diğer ayağı meshetmek caiz değildir.
Fukahanın "caizdir" tabiri, mestler üzerine meshetmenin vâcib veya sünnet, ya da haram veya mekruh olmadığına işarettir. Ancak ne var ki, mestler üzerine meshetmektense ayakları yıkamak afdaldır.[8]
Şafiî fukahâsının "caizdir" tabiriyle nelere işaret edildiğine bakılınca, mestler üzerine meshetmenin sadece bir kolaylık olduğu ortaya çıkar. Vâcib olsaydı, o takdirde âyetle çatışırdı, çünkü Kur'ân'da "ayaklarınızı yıkayın!" Diye emir vardır. Sünnet olsaydı, ona uymak daha faziletli olurdu. Oysa mestleri mesh hususunda kişi tamamen serbest bırakılmıştır, dilerse mesh eder, dilerse mestleri çıkarıp ayaklarını yıkar.
Mestler üzerine meshetmek hicretin dokuzuncu yılında meşru' kılınmıştır ve bu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in kavli ve fiilî sünnetiyle sabit olmuştur.[9]
c) Hanbelilere göre:
Mestler üzerine meshetmek, ilim ehlinin hemen hepsine göre caizdir. İbn Mübarek diyor ki:
"Mestleri meshetmek hakkında hiçbir ihtilâf yoktur, caiz olduğunda ittifak vardır. Hasan el-Basri de diyor ki:
"Ashab-ı Kiram'dan yetmiş tanesi bana, Resûlüllah'ın (a.s) mestleri üzerine meshettiğini haber verdi."
Ahmed b. Hanbel'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Meshetmek, ayakları yıkamaktan afdaldır. Çünkü gerek Peygamber (a.s.), gerekse ashabı daima faziletli ve üstün olanı taleb etmişlerdir. Bu, aynı zamanda Şa'bi'nin el-Hakem'in ve İshak'ın da mezhebidir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki Allah verdiği ruhsatın tutulmasını (yerine getirilmesi) sever."
Hem bu ruhsata uymakla bid'a ehline muhalefet söz konusudur.[10]
d) Mâlikilere göre:
Mestler üzerine meshetmek ancak yolculuk halinde olanlar için caizdir, eyleşik kimseler için meşru' değildir.[11]
Ayrıca mestlerin alt ve üstünün deriden olması şarttır. Aksi halde mesh caiz değildir. Diğer bir husus da, mestlere necaset dokunduğu takdirde mesh hükümsüz olur.[12]
Yapılan rivayete göre, İmam Mâlik'den, bir adam namaz abdesti gibi abdest alır, sonra mestlerini giyindikten sonra idrarını yapar, sonra mestlerini çıkarır ve tekrar giyinirse abdestini yenilemesi gerekir mi? Diye soruldu. O da şu cevabı verdi:
"Mestlerini çıkarsın, ayaklarını yıkasın, Çünkü iki mest üzerine ancak ayaklarını abdest alıp öylece mestlerine sokan kimse meshedebilir. Ayaklarını abdest alıp yıkamadan mestlere sokan kimse, mestleri üzerine mesh edemez."
Yine İmam Mâlik'den, ayaklarında mestleri olduğu halde abdest alan ve fakat mestleri üzerine meshetmeyi unutup öylece namaz kılan ve bu arada abdest azasındaki ıslaklığı kuruyan kimseye ne lâzım gelir? O şu cevabı verdi:
"Mestleri üzerine meshetsin ve kıldığı namazı yeniden kılsın. Bu durumda artık abdestini iade etmesine gerek yoktur."[13]
İlgili diğer rivayetler ve tahliller:
İmam Tirmizî, Cerîr hadisinin bir bakıma Mâide süresindeki abdest âyetini tefsir ettiğini söylüyor. Çünkü bazıları, abdest âyetinin mestleri mesh'e cevaz verildikten sonra indiğini ileri sürerek meshle ilgili hükümlerin kaldırıldığını iddia etmişlerdir. Nitekim Tirmizî, Şehr b. Havşeb'den râvi Cerîr, Mâide suresiniden önce mi, yoksa sonra mı İslâmiyeti kabul etmiştir? hususunu sorunca, ondan şöyle duyduğunu söylemiştir:
"Ben ancak Mâide'den sonra İslâmiyete girdim."
İbn Sirîn'in tesbitine göre ise, Cerîr, Haccetü'l-vedâ'dan sonra müslüman olmuştur.
İbn Abdilberr diyor ki:
"Selef-i salihîn'in fukahasından hiçbirinin mest üzerine meshi inkâr ettiğini bilmiyorum, sadece İmam Mâlik'in muhalefet ettiği söylenirse de sahih rivayetler onun da meshin cevazını kabul ettiğini göstermektedir."
İmam Şafiî el-Ümm'de İmam Mâlik'in bunun cevazını inkâr ettiğine işaret etmişse de mâruf ve müstakarr olan şudur ki: Mâlikîlerin bu hususta iki kavli vardır: Birinci kavle göre, mutlaka caizdir. İkinci kavle göre, sadece yolculuk halinde caizdir.[14]
Ayakları yıkamak mı, yoksa mestler üzerine meshetmek mi afdaldır?
Bu hususta farklı görüşler vardır. İbn Münzir'e göre, meshetmek afdaldır. Çünkü bid'a ehlinden bir kısmının bunun cevazına kail olmadıklarını dikkate alarak onları reddetmek için böyle diyorum, diye ilâve etmiştir.
İmam Nevevi Müslim şerhinde mestleri mesh bölümünde diyor ki:
"Mestler üzerine meshetmeyi sahabeden o kadar çok kimse rivayet etmiştir ki, onları sayamayız."
Hafiz İbn Hacer, el-Feth'de diyor ki:
"Hadîs hafızlarından öyle bir cemaat mestler üzerine meshin cevazını tasrîh etmiştir ki, bu tevatür derecesine ulaşmıştır."
İmam Ahmed b. Hanbel bu konuyla ilgili, Ashab-ı Kirâm'dan kırk merfu' hadîs rivayet edildiğini söylemiştir.
Ebu Kasım İbn Mende, kendi Tezkire'sinde seksen sahabinin ismini saymıştır. Tirmizî ve Beyhakî ise kendi Sünen'lerinde ashabdan önemli bir cemaatin ismini nakletmişlerdir.
Mestler üzerine meshi inkâr eder mahiyette İbn Abbas Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayetler hakkında İbn Abdilberr, "hiçbiri, sabit değildir" demiştir. Ebû Hüreyre'den meshi inkâr anlamında rivayet edilen hadîs hakkında Ahmed b, Hanbel, "sahih değil, bâtıldır" diyor.
Ahmed b. Hanbel'in İbn Ömer'den yaptığı bir rivayette, şu olay nakledilmiştir: İbn Ömer (r.a.) diyor ki, Irak'ta bulunduğum bir sırada Sa'd b. Ebî Vakkas'ı (r.a.) gördüm, abdest

alınca mestlerinin üzerine meshetti. Bunun doğru olmadığını kendisine söylediğimde, babamdan sormamı söyledi. Bir gün ikimiz babam Ömer'in (r.a.) yanında biraraya geldiğimizde, o mes'eleyi hemen hatırladı ve bana dönerek, "şimdi mestler üzerine meshin caiz olup olmadığını babandan sor!" dedi. Hz. Ömer (r.a.) şu cevabı verdi:
"Biz hepimiz Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber mestlerimizin üzerine meshederdik ve bunda bir sakınca görmezdik."[15]

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdestli bir vaziyette giyilen mestler üzerine meshetmek caizdir.
2- Kimine göre, ayakları yıkamaktansa mestler üzerine meshetmek afdaldır.
3- Mestler üzerine hem seferde, hem hazarda meshetmek caizdir. İmam Mâlik'e göre, yalnız seferi halde caizdir.
4- Mestler üzerine meshetmeyi terkedip her abdestte ayakları yıkamakta bir sakınca yoktur. Bunun gibi, abdestli giyildikten sonra hazarda (eyleşik halde) bir gün bir gece, yolculuk halinde üç gün üç gece mestleri meshetmeye ruhsat verilmiştir.

Çorap, Ayakkabı Ve Mest Üzerine Giyilen, Konçsuz Lastik Üzerine Meshetmek

Ayaklarımızı sıcak ve soğuktan, mikrop ve necasetten, zedeleyici şeylerden korumak için fotin, çizme, ayakkabı, mest, çorap ve benzeri şeyleri giyeriz. Ayağa giyilen bu gibi şeyler üzerine abdest alırken meshetmeye cevaz verildiğine göre, bu cevaz, ayağa giyilen her şey için geçerli midir? Bunlar arasında yürümeye elverişli olanı, su geçirmeyeni bulunduğu gibi, yürümeye elverişli olmayıp su geçiren çorap ve benzeri şeyler de bulunmaktadır. O halde mesele hayli geniş ve detaylıdır.
İlgili hadîsler:
Bilâl'dan (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi ayağındaki mûk ve başındaki himâr üzerine meshederken gördüm."[16]
Ebû Davud'un bu konuda yaptığı rivayette ise Bilâl (r.a.) şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz çıkıp tabii ihtiyacını giderdikten (sonra gelir), ben de ona su getirirdim. Abdest alır, sarığı ve ayağındaki mûkler üzerine meshederdi."[17]
Saîd b. Mensür'un kendi Sünen'inde Hz. Bilâl'den yaptığı rivâyette, adı geçen demiştir ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittim, buyuruyordu ki:
"Nasif ve mûk üzerine mesnediniz!"[18]
Muğîre b. Şu'be'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest aldı, ayaklarındaki cevreb ve na'l üzerine meshetti."[19]
Önce hadîslerde geçen beş tabiri açıklamaya çalışalım:
1) Mûk: Kalın (k) ile okunur. Kalınca konçsuz bir ayakkabıdır ki, mest üzerine giyilir. Günümüzde bazı bölgelerde ince mest üzerine giyilen konçsuz lâstik bu cümledendir.
2) Cevreb: Her çeşidiyle çorap.
3) Na'l: Her çeşidiyle üzerinde yürüme imkânı olan ayakkabı.
4) Himâr: Her çeşidiyle başörtüsü.
5) İmame: Her çeşidiyle sarık.
6) Nasîf: Başa giyilen sarık, külah, takke, örtü ve benzeri şeyler.
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ayağa giyilen mestler üzerine meshetmek caizdir.
2- Ayaktaki mest üzerine giyilen konçsuz ayakkabı üzerine meshetmekte bir sakınca yoktur.
3- Ayağa giyilen kalınca çorap üzerine meshedilebilir.
4- Abdest esnasında başa giyilen sarık ve benzeri şeyler üzerine meshetmek caizdir.
5- Ayağa giyilen ve yürümeye elverişli olan ayakkabı üzerine meshetmek caizdir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının istidâl, ihticac, tesbit ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Çorap üzerine meshetmeye gelince: Deriyle kaplıysa veya alt kısmına yürümeye elverişli olacak şekilde deri yapıştırılarak ayakkabı durumuna getirilmişse üzerine meshetmek caizdir. Hanefi imamları arasında bu hususta muhalif bir görüş yoktur.
Çorap ne deriyle kaplıysa, ne de altına ayakkabı gibi deri vurulmuşsa, o takdirde ince olup suyu emecek, deriye geçirecek durumda ise, üzerine meshetmek bi'l-icma' caiz değildir. Çoraplar kalınca ise, İmam Ebû Hanîfe'ye göre, yine de deriyle kaplı olmadığı ve altına deri yapıştırılmadığı için caiz değildir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, caizdir. Ancak yapılan, rivayete göre, İmam Ebû Hanife ömrünün son yıllarında bu hususta İmameyn'in kavline dönmüştür.
İmameyn belirttikleri cevaz hükmünü Hz. Muğîre b. Şu'be'nin (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir. (626 no'lu hadîse müracaat edilmesi).
Hem bu hususta ki ruhsat ve cevaz, sıkıntı ve zorluğu gidermeye yöneliktir. Mest, fotin ve benzeri şeyi çıkarmakta meşakkat vardır. Çorap da bu illet kapsamına girebilir.
İmam Ebû Hanîfe ise, meshin cevazı nassan sabit olmuştur, kıyasa gerek yoktur, diyor. O halde mest ayarında yürümeye elverişli, yolculuk halinde giyilebilen her şey mest manâsına delâlet eder. Deri ile kaplanmayan veya altına deri monte edilmeyen çorap bu mânanın dışında kalır.[20]
Mest üzerine giyilen cürmûk (konçsuz lâstik, ayakkabı ve benzeri şey) üzerine meshetmek caizdir. Şafiî'ye göre caiz değildir. Mest giymeden sadece cürmûk giyilirse, onun üzerine meshetmek caiz olur mu? Konçları varsa caiz olur. Bunda icmâ vardır. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i cürmukları üzerine meshederken gördüm."[21]
Hanefîler cürmûk üzerine mesha şu şartla cevaz vermişlerdir: Abdestli iken giyilen mestler çıkarılmadan ve abdest de bozulmadan önce giyilirse, üzerine meshedilir. Abdest bozulduktan sonra mest üzerine giyilen cürmuk üzerine meshetmek caiz olmaz.
b) Şâfiilere göre:
Ayağa giyilen mestler üzerine meshetmenin bir takım şartarı var:
a) Abdest alındıktan, ayaklar yıkandıktan sonra giyilmiş olması,
b) Ayakta yıkanması farz olan kısmı kaplayacak ölçüde olması,
c) Temiz bulunması,
d) Bağcık delikleri dışında su geçirmeyecek kadar kalın ve sık dokunmuş olması,
e) İhtiyaç anında yolculuğa çıkılacak dayanıklıkta bulunması..
O bakımdan deriden olması şart değildir, belirtilen vasıflan taşıyan her mest üzerine meshedilmesi caizdir.
Mest üzerine giyilen cürmuk üzerine meshetmek yeterli değildir.[22]
c) Hanbelilere göre:
Mestleri üzerine mesh caiz olduğu gibi, cürmuk (mest üzerine giyilen kalınca lastik ve benzeri bir ayakkabı) üzerine de caizdir. O da mest ayarında sayılır, daha çok soğuk bölgelerde, mest üzerine giyilir. Mest üzerine mesha kıyasla onun üzerine meshetmek caiz sayılmıştır. Hasan b. Salih ve rey tarafdarları da bu görüştedirler. İmam Şafiî ise, Kavl-i Cedid'inde cürmuk üzerine meshetmenin caiz olmadığını belirtmiştir.
Çorap üzerine mesha gelince, İbn Münzir diyor ki: Çorap üzerine meshetmenin cevazına kail olan Ashab-ı Kiramın sayısı dokuzdur: Ali, Ammar, İbn Mes'ud, Enes, İbn Ömer, Berâ', Bilâl, İbn Ebî Evfâ ve Sehl b. Sa'd... (Allah hepsinden razı olsun) Ashabdan sonra onların bu görüşünü benimseyen ilim adamları şunlardır: Ata', el-Hasan, Said b. Müseyyeb, İmam Sevrî, İbn Mübarek, İshak, Yakup ve Muhammed...
Ebu Hanife, İmam Mâlik, İmam Evzâî, İmam Şafiî ve başkaları, çorapların altına deri ve benzeri kalınca bir şey yapıştırılmadığı ve kendisi de kalın olmadığı takdirde üzerine meshetmenin caiz olmadığını söylemişlerdir.
Hanbelîlerin istidlal ettiği hadîs 626 nolu Muğire b. Şu'be hadîsidir. Bu hadîsi, İmam Ahmed, Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizi: "Hasenün sahîhün" demiştir.[23]

Sarık Üzerine Mesh:

Abdestte başı mesh yerine sarık üzerine meshetmenin cevazına Ebubekir Sıddîk kail olmuştur. Aynı görüşe Ömer b .Hattab, Enes ve Ebû Ümâme (Allah hepsinden razı olsun) katılmıştır.
Ayrıca Sa'd b. Mâlik ve Ebu Derdâ (r.a.)'den de aynı anlamda rivayet yapılmıştır. Ömer b. Abdülaziz, el-Hasan, Katade ve İbn Münzir'in kavli de bu doğrultudadır.
Urve, en-Nahâî, Şa'bî, Kasım, Mâlik, Şafiî ve rey taraflarları sarık üzerine meshin caiz olmadığına kaildirler.
Hanbelîlerin bu mes'ele hakkındaki delilleri, yine Hz. Muğîre b. Şu'be hadîsidir.[24]
İbn Kudame el-Muğnî'de diyor ki:
Ancak mest veya onun yerine geçecek ve topukları aşacak ayakkabılar üzerine meshetmek caizdir, öyleki farz mahallini örtecek, topuklar görünmeyecek ve yürüme imkânı olacak, kendi bizatihi ayakta duracak ölçüde olması şarttır. Topuklardan aşağı olursa, üzerine meshetmek caiz olmaz. İmam Mâlik'in yanında sahih olan tesbit budur.[25]

Yine aynı eserde deniliyor ki:
Farz yerini örten, yürüme imkânı sağlayan her mest üzerine, ister deriden ister keçeden, isterse benzeri şeylerden olsun meshetmek caizdir. Ağaç veya madenî bir cisimden olması da böyle.
Çorap üzerine meshin cevazı için iki şart gereklidir: Sık ve kalın olup teni göstermeyecek vasıfta olması, ayağa giyildiği zaman kendiliğinden duracak, yürümeye elverişli olacak dayanıklıkta bulunması...[26]
d) Mâliklere göre, farz yerini örtecek ve deriden imal edilmiş bulunacak vasıfta olan mest üzerine mesh caizdir. Burada deriden olması söz konusu edilirken alt ve üst kısmı kasdediliyor. Yanları ketenle dikili olabilir ve sık yünden dokunmuş bulunabilir. Önemli olan alt ve üstünün hayvan derisinden imal edimesidir.[27]
Bu konuda birkaç rivayet daha vardır. Onlardan biri, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in abdest bozulduktan sonra değil de tetavvu, anlamında abdest alırken ayakkabıları üzerine meshettiğidir. Hz. Ali'nin (r.a.) bu anlamda ayakkabısı üzerine meshettiği rivayet edilir. Abd Hayr'in Hz. Ali'den yaptığı rivayette demiştir ki: Hz. Ali, içinde su bulunan bir çömlek istedi. Hafif bir abdest aldı ve ayakkabıları üzerine meshetti ve şöyle dedi:
"İşte abdesti bozulmayan kimse için, Resülüllah (a.s.) Efendimiz'in abdesti böyle idi."
Ne var ki, müctehid imamlar bu rivayetlerle istidlal etmemişler ve tek kanaldan gelen bu rivâyeteri şüpheyle karşılamışlardır.[28] Çünkü burada "nal" tabiri kullanılmıştır ki, topukları, yani farz yerini örtmeyecek kadar konçları kısa olan ayakkabı demektir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Mestler üzerine meshetmek caizdir.
2- Mestlerin ayaklarda farz yerine örtecek vasıfta olması gerekir.
3- Mestlerin deriden ma'mul olması şart değildir, su geçirmeyecek, yürümeye elverişli olacak, teni göstermiyecek evsafta olması şarttır. İmam Mâlik alt ve üstünün deri olmasını şart koşmuştur. Çünkü mütearif olan budur...
4- O halde mestler belirtilen evsafta ise herhangi bir maddeden olması farketmez.
5- Mest üzerine giyilen cürmuk (lastik ve benzeri şeyler) üzerine meshetmek caizdir. Bunlar mestin yerine geçer ve aynı hükmü taşır.
6- Su geçirmeyecek kadar kalın ve ayakta duracak kadar mukavemetli, yürümeye elverişli çorap üzerine meshetmek caizdir. Yeter ki, çorap teni gösterecek saydam bir maddeden olmasın...
7- Sarık ve başörtüsü üzerine abdest alırken meshetmek caiz midir? değil midir? Bu az yukarıda ilgili bölümünde açıklanmıştır.

Mestleri Giymeden Önce Abdest Almak Şarttır

Mest giymek isteyen kimse, onun sağlayacağı kolaylıktan yararlanması için giymeden önce namaz abdesti alıp ayaklarını yıkaması, Abdesti henüz bozulmadan giymesi gerekir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Muğire b. Şu'be (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bir gece yolculuğunda Peygamber (a.s.) Efendimiz'le beraber bulunuyordum. Mevcut mataradan su döktüm, o da yüzünü ve iki kolunu yıkadı; başını meshettikten sonra eğildim, mestlerini çıkarmak istedim. Bana, *"Bırak, ben ikisini de (abdest alıp yıkayarak) temiz bir halde mestlere soktum"*, buyurdu ve üzerlerine meshetti."[29]
Ebû Davud'un rivayetinde ise son kısım şöyle ifade edilmiştir:
"Mestleri bırak, çünkü gerçekten ben iki ayağımı temiz oldukları halde mestlere soktum..."[30]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resülüllah (a.s.) Efendimiz abdest aldı, mestleri üzerine meshetti. Bunun üzerine, "Ya Resûlellah! Ayaklarınızı yıkamadınız?" dediğimde buyurdu ki:
"Onları (abdest ile yıkamak suretiyle) temiz bir halde mestlere soktum!"[31]
Safvan b. Assel (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, ayaklarımızı abdestli bir vaziyette soktuğumuz takdirde mestler üzerine meshetmemizi emretti: Sefere çıktığımızda üç (gün ve gece), ikamet ettiğimizde bir gün bir gece (meshe devam etmemizi), büyük ve küçük abdest bozmak ve uyumaktan dolayı ayağımızdan çıkarmamamızı, ancak cenâbetten dolayı çıkarmamıza emretti.[32]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Mestler üzerine meshedebilmek için ayakların temiz bir halde onlara sokulması gerekir.
Temizlikten maksat, dört mezhep imamlarına göre, mestler girilmeden önce alınan abdestle ayakların yıkanmasıdır ki, bu şer'i bir temizliktir. Dâvud ez-Zâhirî'ye göre, şer'î temizlik değil, ayaklarda necasetin bulunmamasıdır. Bu yorumla Zahirîlere göre, mestleri giymeden abdest alınmasa bile ayaklar temiz vaziyette mestlere sokulmuşsa, o takdirde üzerine meshetmek caizdir.
2- Yolculuk halinde üç gün üç gece, eyleşik halde bir gün bir gece ayakları çıkarıp yıkamadan mestler üzerine meshetmek caizdir; yeter ki bu sürelerin başında abdest alınıp ayaklar yıkandıktan sonra mestlere sokulmuş olsun...
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefîlere göre:
Abdestte mestler üzerine meshetmek caizdir. Cenabetten dolayı mestler üzerine meshetmek caiz değildir. Çünkü bu hususta nass mevcuttur. Hem ruhsat sıkıntı ve zorluğu gidermeye yöneliktir. Abdest günde birkaç defa alınmakla, tekrarlanmaktadır; gusül böyle değildir.[33]
Mestleri taharet-i kâmile üzere giymiş olması gerekir. Şöyle ki: Abdestsiz kimse önce iki ayağını yıkar da mestleri giydikten sonra abdestini tamamlarsa, yine de onları taharet üzere giymiş sayılır. Bundan sonra abdesti bozulduğunda artık o giydiği mestler üzerine meshetmesi caiz olur. İmam Şafiî bu görüşe muhalefet ederek, tastamam abdest alındıktan sonra mestler giyilir ve ancak böyle bir taharetten sonra giyilen mestler üzerine meshetmek caiz olur, demiştir. Çünkü abdest azasını yıkamada ayette belirtilen tertip İmam Şafiî'ye göre şarttır.[34]
b) Şâfiîlere göre:
Mest üzerine meshin cevazının şartı, mestleri tuhr üzere giymiş olmasıdır. Buradaki tuhr'den maksat, cünüp olmaması, tastamam abdest alıp ayakarını yıkamış bulunmasıdır. O halde ayaklarını yıkamadan mestleri giyer ve sonra ayaklarını mestlerin içinde yıkarsa, mestler üzerine meshetmek caiz olmaz, ancak ayaklarını çıkarıp yıkar ve öylece giyinirse, o takdirde mesh caiz olur. Ayaklarından birini yıkadıktan sonra meste sokar, sonra diğer ayağını yıkayıp sokarsa, mesh yine de caiz olmaz. Ancak ikinci ayağını yıkarken birinci ayağını mestten çıkarır tekrar yıkarsa o takdirde mesh caiz olur. Aynı zamanda mestlerin necasetten arınmış temiz bulunması şarttır. Aksi halde onlar ayakta iken namaz kılmak caiz olmaz.[35]
c) Hanbelîlere göre:
Mest üzerine meshin şartlarından biri de, kâmil anlamda taharetten sonra giyilmiş olmasıdır.
Hanbeli imamları bu hususta Hz. Muğîre b. Şu'be'den (r.a.) rivayet edilen iki hadîsle istidlal etmişlerdir.[36]
Mesh hususunda mestler giyilmeden önce kâmil anlamda taharetin gerçekleşmiş bulunmasında muhalif görüş ortaya koyan bir kimse bilmiyoruz. Muğire hadîsleri taharetin gereğini çok açık şekilde belirtmiştir. Aynı zamanda cenabetten dolayı yapılan gusülde mest üzerine meshin caiz olmadığı hakkında da muhalif bir görüş ortaya koyan olmamıştır. Çünkü mest üzerine mesh ancak abdest konusuna bir kolaylık getirmek, sık sık tekrarlanan ve ayakların yıkanması hususunda sıkıntıyı gidermek için meşru kılınmıştır. Ruhsatın illeti budur.[37]
d) Mâlikîlere göre:
Mest üzerine meshetmenin cevazının şartarından biri de, mestlerin kâmil bir taharetten (tastamam abdest alındıktan) sonra giyilmiş olmasıdır. Aynı zamanda mestlerin de her türlü necasetten arınmış bulunması gerekir. Şayet mestlere necaset dokunursa, üzerine yapılan mesh hükümsüz kalır.[38]
e) es-Sevrî, el-Kûfiyyûn, el-Müzani, Ebu Sevr ve Dâvud ez-Zâhirî'ye göre, mestleri abdesti tamamlamadan giymek caizdir, giydikten sonra abdest tamamlanır. Ebu Hanîfe de aynı görüştedir.[39]
Onların bu görüşünü şöyle açıklayabiliriz: Abdestte tertip şart olmadığına göre, bir kimse önce sağ ayağını yıkadıktan sonra meste sokar veya iki ayağını yıkadıktan sonra meste sokar ve sonra abdestini tamamlarsa, bu mest üzerine mesha mani değildir.
Konuyla ilgili rivayetler ve tahliller:
636 nolu Hz. Muğire hadîsi Tebük savaşı esnasında cerayan etmiştir. O bakımdan Mâide süresinden sonra olduğunda ittifak vardır. Böyece mestler üzerine meshin hükmü kaldırılmamıştır. Tirmizî bu hadîsin hasen olduğunu belirtmiştir.
637 nolu hadîsi ayrıca Nesâî, Tirmizî ve İbn Huzeyme taric etmişlerdir. Tirmizi ile İbn Huzeyme hadîsi sahîhlemişler, istidlale mesned olabileceğine işaret etmişlerdir. Ayrıca İmam Şafiî, İbn Mâce, İbn Hibbân, Darekutnî ve Beyhakî rivayet ederek hadîsin sıhhatma kuvvet kazandırmışlardır. Tirmizî, Buhari'den rivayetle onun bu hadîs için "hasen" tabirini kullandığını kaydetmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Mestler üzerine meshin caiz olmasının şartlarından biri, kâmil anlamda temizlik sağlandıktan sonra giyilmiş olmasıdır.
2- Abdestini tamamlamadan mestleri giyen kimsenin, bilahara abdestini tamamlaması, imamlardan bazısına göre meshin cevazına engel sayılmaz. İmam Şafii'ye göre, engel sayılır.
3- Yolculuk halinde mestin müddeti üç gün gece, eyleşik halde bir gün bir gecedir.
4- İmam Mâlik'e göre, meste necaset dokunması, meshi hükümsüz kılar.

Mest Üzerine Mesh Müddetinin Belirlenmesi

Abdest hususunda mest üzerine meshetmeye ruhsat verilmesi, ümmet için bir kolaylıktır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu kolaylığın sınırlarını da çizip belirlemiş ve mesh konusunu bu yönüyle de kişilerin arzusuna bırakmamıştır.
İlgili hadîsler:
Şürayh b. Hâni' (r.a.) diyor ki:
"Mestler üzerine meshetme hususunu Hz. Aişe (r.a.)'dan sordum. Bana, "onu Ali'den sor, çünkü o, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'le seferlere çıktığı için bunu benden daha iyi bilir," dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.)'den sordum, o bana şöyle dedi:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, yolcu için üç gün, üç gece; mukiym (evinde eyleşik) için bir gün, bir gecedir, buyurdu."[40]
Huzeyme b. Sâid (r.a.)'den yapılan rivayette: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den mestler üzerine meshden sorulduğunda şu cevabı vermiştir:
"Misafir (yolculuk halinde olan kimse) için üç gün, üç gece; mukiym (evinde eyleşik olan kimse) için bir gün, bir gecedir."[41]
Hadîslerin açık delâletinden şu hüküm anlaşılmaktadır:
1- Abdestli bir vaziyette giyilen mestin meshedilmesi, o abdestin bozulmasıyla başlar; eyleşik için bu süreden itibaren bir gün bir gece, yolcu için üç gün üç gece devam eder. Belirtilen her iki süre içinde ne kadar abdest alınırsa, mestler ayaktan çıkmadığı takdirde üzerine meshetmekle yetinilir.
2- Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edilen hadîs, haber-i vâhid'in ahkâmda delil olabileceğine delâlet eder.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların istidlal, ihticac ve görüşleri:
a) Hanefilere göre:
Mest üzerine meshin süresi takdir edilmiştir: Yolcu için üç gün, iç gece; eyleşik için bir gün, bir gecedir. Abdestli bir vaziyette gidilen mestler üzerine mesh süresinin başlangıcı, o abdestin bozulmasıyla başlar. Bazısına göre, yeni abdest alınıp üzerine mesnedilince süre başlar. Oysa bu meşhur rivayete muhalif düşmektedir.[42]
Hanefî imamlarınca mestlerin meshedilebilmesi için yedi şartın gerçekleşmesi, gerekir:
1- Abdest alıp ayakları yıkadıktan sonra giyilmesi,
2- Ayak topuklarını örtecek kadar konçlarının bulunması,
3- Giyilen mestlerle yürüme imkânının mevcut olması,
4- Mestlerin her birine ayak parmaklarından üç küçük parmak kadar bir yırtık ve delik bulunmaması.
5- İp, bağcık ve benzeri bir şeyle bağlanmaksızın ayakta taşınacak ölçü ve mukavemette olması,
6- Suyu tene geçirmeyecek bir yapıya sahip bulunması,
7- Ayaklardan her birinin ön kısmından el parmaklarının en küçüklerinden üç parmak miktarı bir bölümün mevcut olması...
Bu, bir kazaya uğrayıp ayağı tarak kısmından kesilen kimse hakkında aranan bir şarttır. Geriye kalan ön kısım üç parmak miktarı kadarsa, mest giyebilir ve giydiği mestlerin üzerine meshetmesi caiz olur. Bu kadar bir miktar kalmamışsa, giydiği mest üzerine meshetmek caiz olmaz.[43]
b) Şâfiilere göre:
Mestleri meshetmenin süresi, eyleşikler için bir gün, bir gece, yolcular için üç gün, üç gecedir. Sürenin başlangıcı, abdest alıp ayaklarını yıkadıktan sonra giyindiği mestler ayağında bulunduğu halde abdest bozulunca, bu bozulmanın son vaktinden itibaren başlar ve belirtilen sürenin sonuna kadar devam eder. Öyleki gerek yolcu, gerek eyleşik için belirlenen süre içinde mestler ayaktan çıkarılmadıkça her abdestte üzerlerine meshetmekle yetinilir, ayaklar yıkanmaz.
Şâfiîlerce mestlerin meshedilebilmesinin bir takım şartları vardır. Onları şöyle özetleyebiliriz:
1- Abdest alındıktan sonra giyilmesi,
2- Ayakları farz mahalli itibariyle örtecek vasıfta olması,
3- Mestlerin necasetten arınmış bulunması,
4- Bağcık delikleri dışında su geçirmeyecek bir özellikte olması,
5- Yolculuk halinde olan kimsenin ayağındaki mestlerle bazı ihtiyâçlarını gidermek için rahatlıkla yürüyebilmesi ve mestlerin yürüyüşe dayanacak vasıfta bulunması şarttır.[44]
c) Hanbelî'lere göre:
Mestler kâmil bir taharetten (tastamam abdestten) sonra giyildikten sonra onlar ayakta bulunduğu halde abdest bozulduğunda, alınacak abdestle artık ayaklar yıkanmaz, onların yerine mestler meshedilir.
Mest üzerine meshin süresi, eyleşik için bir gün, bir gece; yolcu için üç gün, üç gecedir.[45]
Ancak Hanbelî ve Şafiî mezhebine göre, yolculukta üç gün üç gece mestler üzerine meshedebilmek için bir takım şartlar vardır:
1- Kasr-ı salât yapılacak bir mesafe olması,
2- Mübah bir yolculuğa niyet edilip çıkılması,
3- Yolculuğun bir maksada yönelik bulunması, (bu İmam Şafiî'ye göredir).
O halde bu iki mezhebe göre, kasr-i salat yapılmayacak kadar mesafede olmazsa veya günâhı gerektiren bir yolculuk olursa, o takdirde ancak mestler üzerine bir gün, bir gece meshetmek caiz olur.[46]
d) Mâlikîlere göre:
Mestler üzerine meshin belli bir süresi yoktur. Mendup olanı, Cuma'dan Cuma'ya ayakları yıkayıp tam taharet üzere giymektir. O da eyleşik için değil, yolculuk halinde olanlar için bir ruhsattır. Eyleşikler hakkında ise, İmam Mâlik'ten iki rivayet vardır: Birincisi, bir süre belirlemeden onun da meshetmesinin caiz olduğudur. İkincisi, eyleşik olanın mestleri meshetmesinin caiz olmadığıdır.
İmam Mâlik Übey b. Ammare'den rivayet edilen şu hadîsle istidlâl etmiştir; Übey b. Ammare (r.a.) diyor ki: Resûlüllah'a (a.s.)
"Mestler üzerine meshediyor musun?" diye sordum.
"Evet..." dedi.
"Bir gün mü?" diye sordum.
"İki gün..." buyurdu. Ben,
"üç gün?.." diye sordum,
"dilediğin kadar..." buyurdu.[47]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
Mestler üzerine mesh süresi, yani bunun için belli bir vakit tayin edilmesi hususunda Ashab-ı Kirâm'ın görüş ve ictihadı farklıdır: Ömer b. Hattab, Ali b. Ebî Tâlib, İbn Mes'ud, İbn Abbas, İbn Ömer, Sa'd b. Ebi Vakkas, Câbir b. Semüre, Ebu Musa el-Âş'ârî ve Muğîre b. Şû'be (Allah hepsinden razı olsun) eyleşik için bir gün, bir gece; yolcu için üç gün, üç gece diye belirlenmiş bir sürenin olduğunu kabul etmişlerdir.
Ebu Derdâ, Zeyd b. Sabit ve Saîd (Allah hepsinden râzi olsun), bunun belli bir süresi olmadığına kail olmuşlardır. İmam Mâlik'in de naklettiği gibi, Resûlüllah'ın (a.s.) bazan bu süreyi yedi gün uzattığı görülmüştür. Bunların dayandığı bir diğer delil de şudur: Şam'dan gelen Akabe b. Âmır'e (r.a.), Hz, Ömer (r.a.) sormuş:
"Ne zamandan beri mestlerin üzerine meshetmeye başladın?" O da:
"Yedi gün önce..." diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) ona:
"Sünnet'e uygun hareket etmişsin." demiştir.
Bu rivayet üzerinde hayli durulmuş ve farklı tesbitler ortaya konulmuştur. Ancak eyleşik için bir gün, bir gece; yolcu için üç gün, üç gece, rivayeti çok daha meşhurdur. O bakımdan ilim adamlarımızın ve müctehid imamların çoğu meşhur rivayetle istidlal etmişlerdir. Akabe b. Âmir hadîsi ise garip kabul etmiştir. Garip bir hadîs'e dayanıp meşhur hadîs terkedilmez. Hem yolcu için ekseri müddetin üç gün, üç gece olduğunda bir bakıma ittifak vardır.
Câbir el-Cu'fi'nin Hz. Ömer'den (r.a.) yaptığı, bir gün bir gece ve üç gün üç gece rivayeti, meşhur olan rivayete muvafik gelmekte ve böylece ona kuvvet kazandırmaktadır.[48]
Ne var ki, İmam Mâlik, haber-i vahid konusunda Medine halkının amelini esas saymış ve ona göre, istidlali uygun görmüştür.
Ebû Cafer et-Tahavi ise Ubey b. Ammare'den yapılan rivayeti şu farklı lâfızla nakletmiştir:
"Ya Resûlellah! Mestler üzerine meshedeyim mi?"
"Evet... "

"Bir gün mü, ya Resûlellah?"
"Evet ve iki gün..."
"İki gün mü ya Resûlellah?"
"Evet ve üç gün..."
"Üç gün mü ya Resûlellah?"
"Evet", buyurdu ve bu yedi defa, denilinceye kadar sürdü. Sonra Resûlüllah (a.s.) ona: *"Arzu ettiğin kadar meshet!"* buyurdu[49]
Ebu Cafer et-Tahavî aynı rivayeti iki ayrı tarikten naklen zikrederek hadîsin kuvvet derecesini belirtmek istemiştir. Sonra bir topluluğun bu rivayetle istidlal ettiğini, böylece onlara göre mestler üzerine hazarda ve seferde meshetmenin belli bir süresi olmadığını söylemiştir.
Ayrıca Akabe b. Amr (r.a.)'den yapılan rivayeti de yine farklı bir tesbitle şöyle naklediyor:
"Şam'dan hareket edip Ömer b. Hattab'a (r.a.) geldim. Şam'dan cuma günü çıkmıştım, Medine'ye de Cuma günü ayak basmış oldum. Hz. Ömer'in (r.a.) huzuruna girdim, ayağımda Mecrimakaniy (cinsinden) mest bulunuyordu, Hz. Ömer (r.a.) bana sordu:
"Mestini ne zaman ayağından çıkarmıştın ya Akabe!?"
"Cuma günü giyinmiştim ve bugün de Cuma", dedim.
"Sünnet'e uygun hareket ettin", buyurdu.[50]
Ebû Cafer aynı rivayeti iki ayrı tarikden daha naklederek, birinde, sadece "uygun hareket ettin..." sözü yer alıyor, "sünnete uygun..." denilmiyor.
Bu rivayetle istidlal edenler, mest üzerine mesh için bir sürenin belirlenmediğini, çünkü Hz. Ömer'in (r.a.) bu konuda sünnete dikkatleri çektiği söyleniyor.
Bunun hilâfına, diğer ilim adamları, sözü edilen "sünnete uygun..." tabirinden, Resûlüllah'ın sünneti değil de, sahabenin sünneti olduğunu söylemişlerdir. Çünkü sünnet bazen Resûlüllah'tan, bazan da halifelerinden naklediliir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Size gereken, benim sünnetime ve doğru yolda yürüyen, hidâyete eren halîfelerin sünnetine uymaktır..."* buyurmuştur.[51] Ebû Cafer et-Tahavî, mestler üzerine meshetmenin belli bir süresi bulunduğuna, yani bunun için belli bir süre tayin edildiğine dair yirmiye yakın hadîs rivayet etmiştir. Böylece mesh müddetinin eyleşik için bir gün, bir gece, yolcu için üç gün, üç gece olduğu hakkındaki rivayet ve görüşlerin ağırlık kazandığına ve şöhret derecesine ulaştığına dikkatleri çektikten sonra, şunu ilâve ediyor: "İşte bu rivayetler ve bizim belirttiklerimiz, İmam Ebû Hanife ve iki arkadaşının kavlidir..."
Şevkanî ise, Übey b. Ammare'nin hadîsi üzerinde durarak Ebû Davud'un şöyle dediğini naklediyor: "Bunun isnadında farklı tesbit ve görüşler vardır, kaviy olmadığı belirlenmiştir." Buhari de buna yakın bir ifade kullanmıştır. İmam Ahmed b. Hanbel, bu rivayetin ricali mâruf değildir, demiştir. Dare-Kutni de aynı rivayeti tahrîc ettikten sonra şöyle demiştir:
"Bunun isnadı sübut bulmamıştır. İsnadında şu üç meçhul kimse vardır: Abdurrahman, Muhammed b. Yezîd ve Eyyub b. Katan... Rivayet ve isnad bu ölçüde olunca artık onunla istidlal ve ihticac söz konusu değildir."[52]
Ayrıca bu konuda şu sahîh hadîs istidlal ve ihticaca uygun görülmüştür:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yolcu için geceleriyle birlikte üç gün, mukiym için bir gün bir gece, abdest alıp abdestli bir şekilde mestleri giydiği takdirde meshetmeye ruhsat vermiştir."
Bu hadîsi Abdurrahman b. Ebî Bekre kendi babasından, o da Hz. Peygamber'den (a.s.) rivayet etmiş, el-Esrem kendi Sünen'ine almış, İbn Kuzeyme ve Dare-kutnî tahrîc etmiştir. el-Hattâbî ise, "Bunun isnadı sahihtir" demiştir. İmam Şafiî sahihlemiş, ayrıca İbn Huzayme de "sahîh"tir demiştir.
Ayrıca geniş bilgi için Nasburraye: 1/190'a bakılması tavsiye olunur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Mestler üzerine meshin cevazı için, tastamam abdest alındıktan sonra giyilmesi şarttır.
2- Mesh müddeti, eyleşik için bir gün, bir gecedir. Yolcu için üç gün, üç gecedir.
3- Mestleri mesh süresinin başlangıcı, giyildikten sonra abdestin bozulmasıyla başlar.
4- İmam Mâlik'e göre, mesh için belli bir süre yoktur. Yolcu istediği süre meshedebilir. Eyleşik için ruhsat yoktur.

Mestleri Altına Değil, Üstüne Meshedilir

Mestlerin altı yere dokunduğu halde üstü meshedilir. Bunda kolaylık vardır. Hz. Ali'den (r.a.) dinî hükümlerin, kişilerin mantığına göre olup olmayacağıyla ilgili bir takım şeyler sorulmuştu. O, şu cevabı vermiştir:
"Eğer din kişilerin mantığına göre olsaydı, buna ruhsat verilseydi, ben, mestlerin üstüne değil altına meshederdim. Ama Resûlüllah (a.s.) Efendimiz giydiği mestlerin üzerini meshetmiştir, biz kişisel mantığımıza değil, Resûlüllah'a (a.s.) uyarız ve O'na uymakla emrolunmuşuzdur."
Konuyla ilgili hadisler:
Muğire b. Şu'be'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi mestlerin üzerine meshederken gördüm."[53]
Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Eğer din kişinin rey'i (görüş ve mantığı) ile olsaydı, mestin altını meshetmek üstünü meshetmekten daha uygun olurdu. Ama ben, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i gördüm, mestlerinin üzerine meshediyordu."[54]
Sevr b. Yezîd'den, o da Recâ, b. Hayve'den, o da Muğîre b. Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan, o da Muğire b. Şu'be'den (r.a.) rivayet etmiştir. Muğire (r.a.) demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz mestin hem üstünü, hem altını meshetti."[55]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdest alırken mestlerin üzeri meshedilir ve bu farz yerine geçer; yani ayakları yıkama yerine kaim olur,
2- Mestlerin hem üstünü, hem altını meshetmek caizdir.
3- Din kişilerin re'yine göre değildir. Cumhurun ittifak ettiği görüş muteberdir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, ictihad, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
El parmaklarıyla üç parmak enine ve uzunluğuna eşit gelecek şekilde mestlerin üst kısmını meshetmek farzdır. Şu şartla ki, mesh edilen kısım ayak ile işgal edilmiş bulunsun...
b) Şâfiîlere göre:
Mestlerin üstünden hangi bölüme denk gelirse gelsin bir miktar meshetmek farzdır. İsterse bir tek ıslak parmağı götürüp getirmeden dokundurmuş yani mest üzerine koymuş olsun kâfi gelir.[56]
Şafiiler bunu başı meshetmeye kıyas ederek ictihadda bulunmuşlardır. Onlara göre, nasıl başın az bir kısmına ıslak el veya parmağı koymakla farz yerine gelirse, mestleri meshetmekte de bu miktar farzın yerine gelmesi için kâfidir. O bakımdan konç kısma, ökçe kısma, yanlar ve alt kısma ıslak eli dokundurmakla farz yerine gelmez, yani bu bölümlere meshetmek caiz değildir. Topuklar hizasına gelen kısma meshetmek caizdir. Mestler üzerinde kıl bulunur da ıslaklığın deriye geçmesine engel teşkil ederse, yapılan mesh sahih olmaz.
c) Hanbelilere göre:
Mestlerin üstünün çoğu kısmını meshetmek farzdır. Alt kısmını meshetmek ise müstehabdır. Abdest aldıktan sonra mestleri meshetmeyi unutur da sonra hatırlarsa, sadece meshetmekle yetinir, abdesti yeniden almasına gerek yoktur. Ama süre uzarsa, o takdirde abdesti iade etmesi menduptur. Bunun gibi, mestleri meshetmeyi unutup o vaziyette namaz kılmışsa, hatırlayınca vakit geçmişse, mest üzerine meshedip namazı iade etmesi gerekir.
d) Mâlikîlere göre:
Mestlerin üstünü olduğu gibi meshetmek farzdır. Alt kısmını meshetmek ise müstehabdır. Mâlikilerden bazısına göre, alt kısmını meshetmek vâcibdir. Abdest aldıktan sonra mestler üzerine meshetmeyi terkederse, o vaziyette kıldığı namazı vakit çıkmamışsa iade eder.[57]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, görüşler ve tahliller:
Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in ıslak parmaklarıyla mestlerinin üzerine hat hat meshettiğini görmüştür..." İmam Nevevî, bu rivayetin zayıf olduğunu belirtmiştir. Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in kendilerine meshetmeyi öğrettiği kişilere, elleriyle mestlerin kısmından başlayarak bilekle topuğun birleştiği kısma kadar meshedilmesini gösterdiği, belirtilmiştir ki, parmakların arasını açarak bir defa sürdüğü ifade edilmektedir.
Hafiz İbn Hacer, bu hadîsin isnadının zayıf olduğuna dikkatleri çekmiş ve şöyle demiştir:
"Anladım ki, mestlerin keyfiyet ve kemiyeti hakkında itimad edilen bir hadis vârid olmamıştır."[58]
Muğire b. Şu'be'den (r.a.) rivayet edilen 662 no'lu hadis haklında Bülûğu'l-merâm şarihi Sıddîk Hasan Han diyor ki: İmam Tirmizî bu rivayeti yaptıktan sonra şöyle demiştir: "Bu hadîs ma'luldür."[59] Nitekim Ebû Zer'â'dan ve Muhammed'den bu hadis hakkında sorduğumda şöyle dediler: "Sahîh değildir. Çünkü Muğîre'nin kâtibinden rivayet edilmiş, hadîs metninde Muğîre'nin Peygamber (a.s.) Efendimiz'den işittiği belirtilmemiştir.[60]

el-Esrem'in Ahmed b. Hanbel'den yaptığı rivayette ise, Ahmed b. Hanbel'de bu hadîsin zayıf olduğunu belirtmiştir.
Abdurrahman b. Mehdi ise bu hadîsi İbn Mübarek'den, o da Sevr'den rivayet etmiştir. Sevr ise şöyle demiştir: "Ben Recâ'dan duydum, o da Muğîre'nin kâtibinden rivayet etmiş, fakat kâtibin de Muğîre'den rivayet ettiğini belirtmemiştir. O yüzden hadîs "mursel" oluyor.
Böylece mestlerin hem altını, hem üstünü meshetmek hakkındaki rivayet zayıf olduğu ortaya çıkmış bulunuyor. O bakımdan istidlale pek uygun görülmemiştir. Sahîh hadîsler ise, meşru' olan meshin mestin üstüne yapılanıdır, altına değil... Nitekim es-Sevri, Ebu Hanîfe, el-Evzâî ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. İmam Mâlik, İmam Şafiî ve bu ikisinin arkadaşları, ayrıca Zührî ve İbn Mübarek yukarıdakilerin hilâfına hem üstüne, hem altına meshedilir demişlerdir. Ashab-ı Kirâm'dan Sa'd b. Ebî Vakkas ve Tabiîn'den Ömer b. Abdülaziz'in de ictihadı bu doğrultudadır. Ancak gerek İmam Mâlik, gerek İmam Şafiî böyle ictihad etmekle beraber mestlerin sadece üstüne meshetmeyi kâfi görmüşler, alt kısmına meshedilmediği takdirde bir şey lâzım gelmiyeceğini söylemişlerdir. Hatta İmam Mâlik, "kim mestlerinin yalnız altına mesheder de üstünü terkederse, kâfi gelmez, vakit içinde veya dışında kıldığı namazı iade etmesi gerekir." İmam Şafiî'den de meşhur olan rivayet, bu anlamdadır; yani sadece üstüne meshetmekle yetinmek kâfidir, farz yerine gelmiş olur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Mestlerin üstüne meshetmek farzdır ve farzın yerine gelmesi hususunda kâfidir.
2- Mesh, ıslak elin içiyle ayakların uç kısmından yukarıya doğru sürtülerek çekilir.
3- Mestlerin üstüne meshedilirken altına meshetmekte bir sakınca yoktur. (Bu İmam Şafiî ile İmam Mâlik'in ictihadıdır.)
4- Sadece ıslak eli mestlerin üstüne koymakla da mesh yapılmış olur.

Abdesti Bozan Şeyler

Abdest iç ve dış temizliğini birarada gerçekleştiren ilâhî emirlerden biridir. Mü'minin mi'racı sayılan namaza böylesine bir temizlikle başlamak kadar tabii ne olabilir? Çünkü Cenâb-ı Hak, her türlü ta'zîme, ihtirama, sevgiye ve saygıya lâyıktır. O iyice temizlenen kullarını çok sevdiğini açıklayarak imân ehlinin tertemiz bir hayat sürmelerini dilemiştir. Bizi ve melekleri tiksindiren küçük ve büyük abdest bozma, sözü edilen temizliği zedelemektedir; o bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ön ve arkadan çıkan herhangi bir şey abdesti bozar, buyurarak genel bir ölçü vermiştir. Bu ölçü doğrultusunda abdest bozulduğu takdirde, namaz kılabilmek, Kur'ân'a el sürmek, Kabe'yi tavaf etmek için yeniden abdest almak gerekir. Çünkü bu amellerin hepsi muhteremdir ve ilâhî beyândan alınmadır.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sizden biri, abdesti bozulduğu zaman abdest almadıkça Allah onun namazını kabul buyurmaz."
Bu rivayet üzerine Hadramevt halkından bir adam, "Hades (abdestsizlik) nedir, ya Ebâ Hüreyre!?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "Sessiz veya sesli yellenmektir. "[61]
Mesh hakkında Safvan'dan rivayet edilen hadiste ise "lâkin dışkıdan, idrardan ve uykudan (dolayı abdest bozulur)," denilmiştir. İleride bunu belirteceğiz.
Ma'dan b. Ebî Talha'dan, o da Ebû Derdâ'nın yaptığı rivayette demiştir ki: "Peygamber (a.s.) Efendimiz kustu ve hemen arkasından abdest aldı."
Râvî Ma'dan devamla diyor ki: Dimeşk camiinde Hz. Sevbân'la karşılaştım ve bu hadisi ona söylediğimde şöyle karşılık verdi:
"Ebû Derdâ doğru söylemiştir. (O gün) ben, Resûlüllah'ın abdest suyunu döküyordum..."[62]
Tirmizî, bu babda en sahih rivayet de budur! demiştir.
İsmail b. Iyâş'dan, o da İbn Cüreyc'den, o da İbn Ebî Müleyke'den, o da Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayetle Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kime namazda kusmak veya burun kanaması veya boğazından (ağız dolusu kusmuk ve benzeri bir) şey gelir veya mezyi isabet ederse, namazı bırakıp hemen gidip abdest alsın; sonra da o vaziyette konuşmayarak namazını kalan yerden bina edip tamamlasın."[63]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kan aldırdı, abdest almadan namaz kıldı ve kan aldırdığı yerden başkasını yıkamadı."[64]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namaz ancak abdestli halde kılınır. Abdesti bozulan kimse yeniden abdest almadıkça, Allah onun namazını kabul etmez. Kıldığı namaz caiz olmaz.
2- İster sessiz, ister sesli olsun yellenmek abdesti bozar.
3- Dışkı ve idrardan dolayı abdest bozulur, bunlar ister az çıksın, ister çok çıksın farketmez.
4- Uyku da abdesti bozan sebeplerden biridir.
5- Kusmak da abdesti bozar.
6- Namazda kusmak, burun kanaması veya benzeri bir sebepten abdesti bozulan kimse namazı kaldığı yerde bırakıp konuşmadan, oyalanmadan abdest alırsa, gelip yarıda kalan namazı kaldığı yerden kılıp tamamlar.
7- Kan aldırmak abdesti bozmaz.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların tesbit, ictihad, istinbat, istidlal ve yorumları:
a) Hanefilere göre:
Abdesti "hades" bozar. Hades iki kısma ayrılır, hakikî ve hükmî. Hakikî hades hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. İmam Ebû Hanîfe, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, diri kimseden necisin çıkmasıdır. Bu ister ön ve arka gibi tabii yollardan; isterse yara, bereden, ağız ve burundan kan, kusmuk ve benzeri şey çıksın farketmez.
Ön ve arkadaki tabii yollardan çıkan şeyler ister idrar, dışkı, mezyi, vedyi, ayhali kanı ve loğusa kanı gibi mutad şeyler olsun; isterse bir damar çatlaması neticesi çıkan kan olsun farketmez. Çünkü hadîsler bu hususta genel ve özel ölçüde bilgi vermektedir. Ebû Ümame el-Bahilî'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in yanına girdim ve kendisine (mevcut yiyecekten) avuçlayıp bir avuç takdim ettim. Onu yedikten sonra müezzin geldi. Ben de "abdest... ya Resûlellah!" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Bize abdest ancak çıkan şeyden dolayı gerekir, giren şeyden dolayı değil..."[65]
Bu ifadeyle Resûlüllah (a.s.) bedenden çıkan şeyleri umum mânada kullanmıştır. Diğer bazı hadîslerde ise abdesti bozan şeyler müteferrik olarak beyân edilmiştir.
Böylece Hanefilere göre, idrar ve dışkıdan çıkan şey isterse az bir şey olsun mutlaka abdesti bozar. Çünkü içden dışa bir çıkış ve mahrecin çıkış noktasında beliriş söz konusudur. Mahreçlerin başı bedenin zahirinden sayılır. Çıkan şey ister etrafa yayılsın ister yayılmasın akıntı halinde olsun, olmasın farketmez. Bunun gibi mezyi, vedyi, meni, ayhali kanı ve loğusalık kanı ile bir damar çatlamasından dolayı akan kan da necis sayılır, bunların az miktarda da olsa, dışarı çıkması abdesti bozar. Ayhali ile loğusa kanından maksat, kadın abdestli iken yeni akmaya başlayanıdır, yani ayhalinin başlaması anında gelen kandır. Ayhali başladıktan sonra zaten kadın hep abdestsiz sayılır ve o vaziyette namaz kılması haramdır. Aynı zamanda tabii yoldan çıkan ve aslında necis olmayan taş ve benzeri şeyler de necasetin bulunduğu mahreçten geldiği çin necis sayılır ve abdest bozulur.
Arkadan çıkan yel, haddi zatında temizse de necis bulunan bir yoldan geldiği için o da abdesti bozar.
Tenasül aletinden ve kadının fercinden çıkan yel, zahir rivâyete göre abdesti bozmaz. İmam Muhammed'e göre bozar. İmam Kerhî'ye göre de bozmaz.
Kusuntuya gelince, ağız dolusu olduğu takdirde abdesti bozar, daha az olursa bozmaz. İmam Züfer'e göre, kusuntu az olsun, çok olsun abdesti bozar.
Bunlar gibi, uyku da abdesti bozan sebeplerden biridir. Yukarıdaki hadîste buna işaret edilmiştir. İster namazda, isterse namaz dışında uzanık bir halde uyuyan kimsenin abdesti bozulmuş kabul edilir. Bu hususta delillerden biri de İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayettir ki, İbn Abbas şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) namazda iken (gece namazı olduğu kuvvetle muhtemeldir) uyudu, o kadar ki derin nefes ve horultusu işitildi. Sonra (namazı kılıp) şöyle buyurdu:
"Ayakta, rükû'da', secdede, oturmuş halde uyuyan kimseye abdest gerekmez; abdest ancak uzanık halde uyuyana gerekir."[66]
b) Şâfiîlere göre:
Hadesin sebepleri, yani abdesti bozan sebepler dört grupta toplanmıştır :
1- Ön ve arkadan meni dışında çıkan bir şey.
Bu ister gözle görülen bir madde olsun, ister görülmeyen bir şey olsun farketmez. O halde yellenmek de abdesti bozan sebeplerden biridir. Ön ve arkadan çıkan şey, ister necis olsun, ister olmasın farketmez, her iki durumda da abdest bozulur.
2- Mak'âdın yerle bitişip iyice yerleşmesi halinde uyumak dışında herhangi bir sebeple akim zail olması.
Akim zail olmasının bazı sebepleri vardır : Belirttiğimiz durum dışında uyumak, cinnet getirmek, iyice sarhoş olmak ve bayılmak bu cümledendir. O halde mak'âdım iyice yere dayayıp yerleştirmeden uyumak, cinnet getirmek, sarhoş olmak ve bayılmak abdesti bozar.
3- Erkekle kadının tenlerinin birbirine dokunması, kişinin mahremi, yani nikâhı kendisine haram olan yakın bu genellemenin dışındadır. İki cinsin tenlerinin birbirine dokunmasıyla ikisinin de abdesti bozulur. En zahir kavi de budur. Bir de henüz iştiha çağma girmemiş kız'ın tenine dokunması abdesti bozmaz. Ayrıca saça, dişe ve tırnağa dokunmak da abdesti bozmaz. Çünkü bunlar deri kapsamına girmez.
4- El ayasıyla, ister erkek, ister kadın, ister kendi nefsinin, ister başkasının cinsel organına dokunması, da abdesti bozar, Parmak aralarının, elin üst kısmının dokunması abdesti bozmaz.[67].

c) Hanbelîlere göre:
Ön ve arkadan dışarı çıkan her şey abdesti bozar. İki tabii yoldan çıkan şeyler, mutad ve gayr-i mutad olmak üzere iki kısımdır. Mutad olanları, idrar, dışkı, menî, mezyi, vedyî ve yellenmektir. Bunların dışarı çıkmasıyla abdestin bozulacağında icma' vardır. İbn Münzir'de aynı hususu belirtmiştir. Gayr-i mutad olanları ise, kan, kurt, küçük taş, kıl ve benzeri şeylerdir Bunlardan birinin dışarı çıkmasıyla abdest yine bozulur.
Sevri, Şafiî, İshak ve rey tarafdarları da aynı görüştedirler. İmam Mâlik ise, bunların nadirattan olduğunu dikkate alarak abdesti bozmayacağını söylemiştir.
Cinsel organlardan dışarı çıkan hava da Hanbelîlere göre abdesti bozar.[68]
Yine bu mezhep imamlarına göre, kişi ne vaziyette bulunursa bulunsun uyuduğu takdirde abdesti bozulur, ancak çok az bir uyku bozmaz ki bundan uyuklama kasdediliyordur. Onlardan bazısı ise bu az uyuklamayı ayakta veya oturarak bir vaziyette takyid etmiştir.
d) Mâlikîlere göre:
Hafif bir uyku, uyuklama dışında uyku ne vaziyette olursa olsun abdesti bozar. Ancak makâdının altına mahreci kapatacak şekilde bir minder veya bez parçası yerleştirir de öylece oturarak uyursa abdest bozulmaz, ama bu vaziyetteki uyuma uzun sürerse bozulur.[69]
Cinnet getirmek, bayılmak, sarhoş olmak ve uyumak aklın zail olmasına neden olduğundan abdesti bozar. Bunda icma' vardır. Riddet (dinden çıkıp murtedd olmak) da bu mezhebe göre abdesti bozar. Kahkahayla gülmek abdesti bozan sebeplerden biri değildir.
Elin cinsel organa dokunması hakkında İmam Ahmed'den iki rivayet vardır: Birincisine göre, abdesti bozar; ikincisine göre, bozmaz.
Aşırı kusmak, aşırı derecede kan akması ve yaradan fazla miktarda kurt-parazit çıkması hakkında şu genel kaideyle amel edilir: Ön ve arkanın dışında kalan herhangi bir yerden kan çıkar, mevcut yarada parazitler oluşup düşmeye başlar, fazla miktarda kusmak gibi şeylere dikkat edilir, necis olanları abdesti bozar, olmayanları bozmaz. İmam Ahmed'den yapılan bir rivayete göre bunlardan fahiş miktarda olanlar bozar.[70]
Konuyla ilgili rivayetler, görüşler ve tahliller:
668 no'lu hadîsin sıhhati üzerinde yorum yapan olmamıştır. O bakımdan istidlale ve ihticaca şayan görülmüştür.
669 no'lu hadîs'i ayrıca İbn Carud, İbn Hibbân, Dâre-Kutni, Beyhakî', Taberânî, Hâkim ve İbn Mende az bir değişiklikle rivayet etmişlerdir, şöyleki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kustuktan sonra (orucunu bozup) iftar etti..."
Râvî Ma'dan diyor ki:
"Dimeşk mescidinde Sevbân (r.a.) ile karşılaştığımda ona dedim ki, Ebû Derdâ (r.a.) bana şöyle haber verdi..." Bunun üzerine Hz. Sevbân (r.a.):
"Ebû Derdâ doğru söylemiştir. O sırada ben, Resûlüllah'ın (a.s.) abdest suyunu döküyordum."
İbn Mende bu hadisin isnadının sahih ve muttasıl olduğunu kaydetmiştir. Buharî ve Müslim bunun isnadında ihtilâf vaki olduğu için kendi kitaplarına almamışlardır. Tirmizî bu konuda diyor ki:
"Hadîsi, Hüseyin el-Muallim tecvîd etmiştir." Ne var ki, hadîs üzerinde hayli ihtilâf söz konusudur. O bakımdan Beyhakî, bunun isnadında ihtilâf vardır, demiştir. Diğer bir yerde ise, isnadında ızdırab bulunduğunu söylemiştir. O bakımdan ihticaca uygun değildir, diye ilâve etmiştir.
O bakımdan müctehid imamların kusuntu hakkındaki görüşleri farklıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşları ağızdan çıkan kusuntunun mide'den gelmesini, bir defada ağız dolusu olmasını abdesti bozan sebeplerden biri olarak belirtmişlerdir. İmam Şafîî ve arkadaşları, kusuntunun abdesti bozan sebeplerden biri olmadığına hükmetmişlerdir.
670 no'lu hadîsin muallel olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Çünkü İsmail b. Iyâş, Hicazlı olan İbn Cüreyc'den rivayet etmiştir ki, onun, sözü edilenlerden rivayeti genellikle zayıf kabul edilmiştir. Ebû Hatim ise, "İsmâil'in rivayeti hatalıdır", derken, İbn Mâîn, onu zayıflar arasında zikretmiştir. Beyhaki bu hadîs için, en uygun olanı, mursel sayılmasıdır. Böylece senedinden bir sahabinin düştüğü sanılmaktadır. Süleyman İbn Erkam ise bunu merfu'an rivayet etmişse de bu zât metruktür.
Bu konudaki rivayeti Dare-Kutnî, İbn Âdiy ve Taberânî şu lâfızla nakletmişlerdir:
"Sizden biriniz namazda iken burnu kanarsa, namazdan ayrılıp akan kanı yıkasın, sonra da abdestini iade etsin ve namazına yönelsin!"
Hafiz İbn Hacer, râvîlerin arasında Süleyman b. Erkam bulunuyor ki, bu zât metruktür, diyor.[71]
Böylece hadîs üzerinde hayli farklı görüşler ortaya çıktığından müctehid imamlar ve diğer ilim adamlarının görüşleri de farklı olmuştur. Yukarıda kısmen açıkladığımız gibi, İmam Ebû Hanîfe, İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed, Ahmed b. Hanbel ve İshak akan kanın abdesti bozan sebeblerden biridir, demişlerdir. Ancak burundan veya vâcudun herhangi bir yerinden çıkan kanın akıntı yapacak kadar olması şarttır. İbn Abbas, İmam Mâlik, İmam Şafîî, İbn Ebî Evfâ, Ebü Hüreyre, Cabir b. Zeyd, İbn Müseyyeb, Mekhul ve Rabi'a (Allah hepsinden razı olsun) kanın abdesti bozmayacağını ifade etmişlerdir.
671 nolu hadîsi aynı zamanda Beyhakî de rivayet etmiştir. Hafiz İbn Hacer bu hadîsin isnadında Salih bin Mukatil bulunuyor ki: bu zat zayıftır, demiştir. Nevevi onu zayıflar faslında zikretmiştir.
Hadîsin açık delâletinden, vücuttan çıkan kanın abdesti bozmayacağı anlaşılıyorsa da, kuvvetli bir ihtimalle bundan maksat az bir kanın çıkması söz konusudur. Nitekim Ahmed b. Hanbel bu anlamda ictihadda bulunmuştur. Maksadın az kan olduğunu kuvvetlendiren bir başka rivayeti, Dare-Kutnî'nin Ebu Hüreyre'den (r.a.) merfu'an rivayet ettiği şu hadîstir:
"Kanın bir damla, iki damlasından dolayı abdest gerekmez, meğerki akıntı yapan bir kan olsun.."
Ancak bu hadîsin râvilerinden biri Muhammed b. Fazıl b. Atıyye bulunuyor ki, bu zat mekrûktur. Hafiz İbn Hacer de onun zayıf olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel, "onun hadîsi, yalancı gurubun hadisidir" demiştir.[72]
İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet edilen, *"Kan aldırmanın izini kan aldırılan yerden yıkayıp gidermen senin için yeterlidir,"* mealindeki hadîsle daha çok İmam Şafîî istidlal ve ihticacda bulunmuştur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ön ve arkadan çıkan her şey abdesti bozar. Ancak İmam Mâlik'e göre mutad olmayan şeylerin çıkması abdesti bozmaz. Ahmed b. Hanbel'e göre, mutad, gayr-i mutad çıkan her şey abdesti bozar.
2- Vücuttan çıkıp akan kan abdesti bozar. İmam Şafîî'ye göre, kan, irin ve benzeri şeylerden dolayı abdest bozulmaz.
3- Uyumak da abdesti bozar. İmam Mâlik'e göre, mak'âdını iyice oturtulmuş bir minder veya bir beze dayanıp mütemekkin bir vaziyette uyumak dışında diğer bütün uyku halleri abdesti bozar.
4- Kusmak ağız dolusu olup bir defada çıkarsa abdesti bozar. İmam Şafii'ye göre bozmaz.
5- Kan aldırmak abdesti bozmaz.

Namazda Uyumak Veya Uyuklamak Abdesti Bozabilir Mi?

Namaz, kulun Allah'ına karşı ubudiyet makamında üstün saygısını, ta'zîm ve tekrîmini ifade eder. O bakımdan son derece uyanık ve edeb üzere bulunmayı icap ettiren bir ibâdettir. Namazdan önce abdestin emredilmesinin sayısız yararlarından biri de, uyuşukluğu atmak, kan dolaşımını ayarlamak, sinir sistemini düzene sokup uyanık ve zinde bir halde ilâhî huzurda durmayı sağlamaktır. Bununla beraber bazen yorgunluk, uykusuzluk ve benzeri şeylerden veya fazla yemek yemekten dolayı namazda insana uyuklama gelir. Bazan da kısa bir süre uyumuş olunabilir. O takdirde ne lâzım gelir?
Konuyla ilgili hadîsler ve onların ışığında müctehid imamların görüş ve ictihadları bu soruyu cevaplamaktadır:
Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Göz kıçın bağıdır. Artık kim uyursa abdest alsin!"[73]
Muâviye (r.a.)'den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Göz kıçın bağıdır. Gözler uyuduğu zaman bağ çözülür."[74]
Safvan b. Âssal (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, biz seferde bulunduğumuz zaman ayaklarımızdaki mestleri geceleriyle birlikte üç gün çıkarmamamızı, ancak cenabetten dolayı çıkarmamızı bize emrederdi. Dışkı, idrar (gibi tabii ihtiyaçları gidermeden) ve uyumaktan dolayı çıkarmamamıza söylerdi."[75]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Uyumak abdesti bozar.
2- Yolculuk halinde üç gün, üç gece mestler üzerine meshedilir. Ancak cenabetten dolayı mestlerin çıkarılması gerekir. Diğer tabii ihtiyaçların giderilmesi veya uyku uyunması sebebiyle abdest bozulunca mestleri çıkarmaya gerek yoktur, belirlenen süre içinde diğer aza yıkanırken onlar üzerine meshedilir.
3- Böylece uyku da abdesti bozan sebepler arasında bulunuyordur.
4- Abdestli iken uyuyan kimse, ister namaz dışında, ister namaz içinde olsun, bazı haller müstesna abdesti bozulur.
Hadîslerin ışığı altında müctehid imamların görüş, ictihad ve istidlalleri:
Bu hususu az önce imamların görüşünü naklederek kısmen olsun aydınlatmıştık, önemine binaen biraz daha izahta bulunmamız gerekiyor:
a) Hanefîlere göre:

Gerek namaz içinde, gerekse namaz dışında uzanık bir halde uyumak mutlaka abdesti bozar. Fukahanın bu hususta farklı görüşü yoktur.[76]
b) Hanbelîlere göre:
Kişi hangi vaziyette bulunursa bulunsun, çok az hafif bir uyku dışında uyuması mutlaka abdesti bozar.[77]
c) Şâfiilere göre:
Mak'âdını iyice yere oturtup uyumanın dışında diğer vaziyetlerde vaki olan uyku abdesti bozar.
d) Mâlikilere göre:
Ağır ve uzun uyku abdesti bozar, uyuyan hangi vaziyette bulunursa bulunsun farketmez. Ama hafif bir uyku abdesti bozmaz. Ancak ağır uyku hâlinde mat'âdının altına bir minder veya bez yerleştirip öyle oturup uyumuşsa, o takdirde abdesti bozulmaz.[78]
Bu konuda diğer rivayetler, görüşler ve tahliller: 679 nolu Hz. Ali (r.a.) hadîsiyle, 680 no'lu Muâviye (r.a.) hadîsi hakkında İmam Ahmed b. Hanbel'den sorulduğunda şöyle demiştir:
"Hz. Ali'nin hadisi daha çok sübut bulmuş ve daha çok kaviydir."
680 no'lu hadîsi aynı zamanda Darekutnî ile Beyhakî'de rivayet etmişlerdir. Ancak isnadında Bakıyye, Ebubekir b. Ebî Meryem'den rivayet etmiştir ki, bu zat zayıftır.
Ebû Hatim, her iki hadîsin de zayıf olduğunu belirtmiştir, el-Münzirî ise, İbn Salah ve Nevevî'nin görüşü doğrultusunda Hz. Ali'nin hadîsinin hasen olduğunu söylemiştir.
İmam Şevkanî bu hadislerin ve diğer rivayetlerin ışığında ilim adamlarının sekiz sınıfa ayrıldığını söyleyerek, her birlerinin görüşünü şöyle açıklamıştır:
Birinci mezhep: Kişi hangi durumda bulunursa bulunsun, uyku abdesti bozmaz. Bu, ashabdan Ebû Musa el-Aş'ârî'den Tabiînden Saîd b. Müseyyeb'den Ebû Miclez, Humeyd el-A'rac ve Şia'dan nakledilmiştir. Şiâdan maksad imamiyye mezhebidir.
Bunlar Hz. Enes'ten (r.a.) rivayet edilen şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizin ashabı son işâyı beklerken (uyuklayıp) başları sallanırdı, sonra da kalkıp abdest almaları namaz kılarlardı."[79]
İkinci mezhep: Uyku az olsun çok olsun, hemen her durumda abdesti bozar. İmam Nevevî diyor ki: Bu Hasan el-Basrî'nin, Müzeni, Ebû Ubeyd b. Kasım Selâm, İshab b. Rahûye'nin mezhebidir. Bu manâda İbn Abbas'dan (r.a.) ve Ebû Hüreyre'den rivayet yapılmıştır.
Bunlar Hz. Ali, Muâviye ve Safvan b. Âssal'ın (Allah hepsinden razı olsun) hadîsleriyle istidlal etmişlerdir. Nitekim Hz. Ali'den yapılan bir rivayette şöyle demiştir:
"Kim uyursa abdest alsın!.."
Üçüncü mezhep: Çok uyku her halde ve durumda abdesti bozar. Azı ise bozmaz. İmam Nevevî diyor ki: "Bu, Zührî'nin, Rabi'a ve Evzâî'nin, İmam Mâlik'in ve iki rivayetten birine göre, İmam Ahmed'in mezhebidir. Bunlar da 685 no'lu Enes hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca, *"Kim uykuyu hakkederse kendisine abdest gerekir,"* mealindeki hadîsi kendilerine sened seçmişlerdir.
Dördüncü mezhep: Rükû', secde, kıyam, kuûd durumlarından bir durum üzere uyumak, ister kişi namazda olsun, ister namaz dışında olsun abdesti bozulmaz. Ama yanüstü ve sırtüstü uyursa abdesti bozulur.
İmam Nevevî diyor ki:
"Bu, İmam Ebû Hanîfe'nin, Davud'un ve bir rivayette Şafiî'nin mezhebidir. Ancak Şafiî'nin mezhebidir denilmesi garip karşılanmıştır."
Bunlar daha çok şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Kul secdede iken uyursa, Allah onunla meleklerine karşı iftihar eder."
Yani kulunun bu güzel halini meleklerine över.[80]
Hadîsi Beyhakî rivayet etmiş ve zayıf olduğunu belirtmiştir. Ancak imamların bundan başka dayandıkları bazı rivayetler daha vardır.
Beşinci mezhep: Abdesti, ancak rükû' ve secdede olanın uyuması bozar. İmam Nevevî diyor ki: "Bunun bir benzeri Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilmiştir. Ayrıca bu mezhebin görüşünü el-Bedrü't-Tamam sahibiyle Sübülü's-Selâm sahibi şu lâfızla açıklamışlardır: "Uyku abdesti bozar, ancak rükû' ve secdede uyuyanın uykusu bozmaz" cümlesinin başındaki olumsuzluk ifade eden (Lâ) harfini zikretmemişlerdir. Müslim şerhinde ise (Lâ) edatıyla nakledilmiştir.
Altıncı mezhep: Abdesti ancak secdede olanın uykusu bozar, diğer uykular bozmaz. İmam Nevevî diyor ki:
"Bu da İmam Ahmed'den rivayet edilmiştir. Çünkü secde hali yellenmeye çok daha müsaittir."
Yedinci mezhep: Namazda hangi hal üzere bulunursa bulunsun uyuması abdesti bozmaz. Ama namaz dışında uyumak abdesti bozar. el-Bahr kitabında bu görüş Zeyd b. Ali'ye ve Ebû Hanîfe'ye nisbet edilmiştir. Bunlar da *"Kul secdede iken uyursa, Allah onunla meleklerine karşı iftihar eder..."* mealindeki hadîsle istidlal etmişlerdir.
Sekizinci mezhep: Mak'âdı iyice yere oturtulmuş bir halde oturarak uyursa, ister az olsun, ister çok olsun uyuması abdesti bozmaz. Aynı zamanda bu durumda ister namaz içinde bulunsun, ister dışında olsun farketmez.
İmam Nevevî diyor ki:
"Bu, İmam Şafiî'nin mezhebidir. Çünkü ona göre uyku bizatihi abdest bozucu değildir, sadece o yellenmenin bir delilidir. Bunların delili, Hz. Ali'nin, İbn Abbas'ın ve Muâviye'nin rivayet ettikleri hadislerdir.[81]
685 nolu hadîste ashab-ı kirâm'ın son işâyı beklerden uyuklayıp başlarının ileri geri gidip geldiği rivayetine gelince, bu, onların mak'âdları üzerine mütemekkin oldukları halde oturduklarına ve bu vaziyette abdestin bozulmasının söz konusu olamıyacağına delâlet etmektedir.
Böylece rivayetlerin tamamından şu sonuç çıkmaktadır: Uyku bizatihi abdest bozucu değildir, yellenmeye sebeb olduğu için onu bu vasıfla anmışlar. Nitekim İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz uyudu, o kadar ki, hafif horlamasını işittim. Sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldı."
Bu hadîs sahîh kabul edilmiştir, ancak bilindiği gibi, peygamberlerin gözleri uyur ama kalbleri uyumazdı. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hem mütemekkin oturur, hem de kendinden haberli bulunurdu. Diğer bir yorumla, bu gibi haller O'nun özelliklerindendir, ümmete teşmil edilmez.
Sahih kabul edilen bu hadîs de, uykunun bizatihi abdest bozucu olmadığına delâlet etmektedir.
Uyku gibi, cinnet, sarhoşluk, baygınlık da abdesti bozan sebepler arasında zikredilmiştir. Çünkü o vaziyette bulunan kişi hem kendini, hem abdestini kontrol etmekten çok uzaktır.
Yezîd b. Abdurrahman'dan yapılan rivayette ise, yine bu manâ ve hükmü kuvvetlendirir anlamda beyân mevcuttur. Adı geçen, Katade'den, o da Ebû Âliye'den, o da İbn Abbas (r.a.)'dan naklen Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir.
"Secde halinde uyuyan kimseye yanüstü uzanmadıkça abdest gerekmez. Çünkü uzandığı zaman mafsalları gevşeyiverir."[82]
Râvî Yezid, ed-Dâlânî olarak bilinir. İmam Ahmed onun rivayeti hakkında lâbe'se demiştir. İlim adamlarından bazısı, irsal yaptığı için onun hadîslerini zayıf saymışlardır.
Aynı hadîsi az farkla Ebû Dâvud, Tirmizî ve Dârekutnî şöyle rivayet etmişlerdir:
"Oturak bir halde uyuyan kimseye abdest gerekmez, abdest ancak uzanarak uyuyana gerekir. Çünkü uzanarak uyuyan kimsenin mafsalları gevşeyiverir."
Beyhakî ise şu lafızla tahrîcde bulunmuştur:
"Yanını yere uzatmadığı takdirde oturarak veya ayakta veya secdede uyuyan kimseye abdest vâcib olmaz."
Hem Tirmizî, hem Ebû Dâvud bu hadîsin zayıf olduğuna dikkatleri çekmişlerdir. Tirmizî el-Ilel'de bunu zikretmiştir.
Zeylâî bu hadîs üzerinde dönüp dolaşan görüşleri bir bir naklettikten sonra hadîsin bu şekliyle sahih olmadığını, Muhammed b. İsmail'den sorulunca, "lâ şey'e" dediğini, Ahmed b. Hanbel'in Nesâî ve İbn Maîn'in "lâ be'se" dediklerini belirtiyor ve netice mâna yönünden sahîh olduğuna işarette bulunuyor.[83]

Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz içinde ve dışında ayakta, secdede ve mütemekkin vaziyette otururken uyumak abdesti bozmaz.
2- Uzanık bir halde uyumak abdesti bozar.

Kadına El Sürmekten Dolayı Abdest Gerekir Mi?

Canlı varlıklarda erkekle dişi arasında bir takım bağlar vardır ki bu doğuştan onda mevcut olan cinsel duygudan kaynaklanır. Ergen olmuş erkeklerle kadın arasındaki cinsel cazibeyi anlatmaya gerek görmüyoruz. Tenlerinin birbirine dokunmasıyla cinsel bir elektriklenmenin meydana gelmemesi pek düşünülemez. Bu da bir takım kötü niyetlerin doğmasına, doğan kötü niyetlerin açığa çıkmasına neden olabilir. İslâm Dini, herkesin namus ve şerefinin, haysiyet ve itibarının kutsal olduğunu, hiç kimsenin buna saldırmasına cevaz vermediğini çeşitli vesilelerle açıklamıştır.
O bakımdan nikâhı kendine düşen bir kadınla, kadın ise bir erkekle el sıkışması yasaklanmıştır. Aynı zamanda abdestli bulunan kadın ve erkeğin tenlerinin birbirine dokunmasıyla abdestlerinin bozulacağına dikkatleri çekerek, özellikle kadınları her türlü saldırı ve kötü niyetten koruyup uzak tutmuştur.
Bu konuyla ilgili Kur'ân'daki şu âyet de müctehid imamların ihticac ve istidlaline dayanak gösterilir:
"Ey imân edenler! Sarhoş iken -ne dediğinizi bitinceye kadar- cünüp iken -yoldan geçmeniz müstesna- gusledinceye kadar namaza (ve mescide) yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolculukta iseniz, sizden biriniz tabii ihtiyacını gidermekten gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız, bu durumda su da bulamamışsanız, temiz bir toprağa teyemmüm edip yüzlerinize ve ellerinize sürün... Şüphesiz ki Allah çok affedici ve çok bağışlayıcıdır."[84]
"Kadınlara dokunmuşsanız" cümlesiyle terceme ettiğimiz "Lâ-mestüm" fiilini, "Lemestüm" şeklinde de okuyanlar olmuştur. Lems sözlükte el dokundurmak, eli bir yere

sürmektir. Araplar arasında kinaye olarak cinsel temas anlamında da kullanıldığı vâkidir. İmam Şafii bunu hakikî mânasına hamledip erkeğin elinin veya teninin kadının tenine veya eline dokunması abdesti bozar, demiştir. İmam Ahmed ile İmam Mâlik ise şehvetle dokunmanın abdesti bozacağına hükmetmişlerdir. İmam Ebû Hanife ise, âyetteki lems sözünden cinsel temas kinaye ediliyor, diyerek tenin tene dokunmasıyla abdestin bozulmayacağını söylemiştir.
Şimdi ilgili hadîsleri nakledip konuyu açıklamaya çalışalım:
İbrahim et-Teymî'den, o da Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet ediyor. Hz. Aişe (r.a.) demiştir ki:
"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz eşlerinden bazısını öptükten sonra abdest almadan namaz kılardı."[85]
Muâz b. Cebel (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir adam, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek dedi ki: Tanıdığı kadınla karşılaşıp adamın kendi karısına -cinsel temas dışında- yaklaştığı her şeyle (ilgi kurup) yaklaşan kimse hakkında ne buyurursunuz?
Râvî diyor ki, o sebeple Allah şu âyeti indirdi:
"Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüt, bir hatırlatmadır."
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o adama şöyle buyurdu:
"Abdest al, sonra namaz kıl..."[86]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaz kılarken (geceleyin) ben onun yanıbaşında cenaze gibi serpilmiş bir halde bulunurdum, tâ ki vitir namazını kılmayı dilediğinde ayağıyla bana dokunurdu.(kendimi toparlayıp secde etmesine rahat imkân vermem için böyle yapardı)."[87]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Erkeğin teninin kadının tenine dokunması abdesti bozmaz.
2- Ancak kadına şehvetle dokunulduğu takdirde abdest bozulur.
3- Beş vakit namaz birçok günâhların bağışlanmasına vesiledir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, ictihad, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Aşırı şehevî bir duygu olmaksızın erkeğin teninin kadının tenine dokunması abdesti bozmaz. Ancak şehevî duyguyu harekete geçiren bir dokunma istihsanen abdesti bozmuş sayılır. Kıyasa bakılırsa, bu hal abdesti bozan sebeplerden biri değildir. Şehevi duyguyu harekete geçirse bile, arayerde elbise ve benzeri bir madde bulunursa, abdesti bozmaz. Ancak cinsel organda bir ıslaklık belirdiği takdirde abdest bozulur. Bu, İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göredir.
Sahih rivayetle nakledilen Ebû Yüsr olayını ise İmam Ebû Hanîfe bu anlamda yorumlamıştır. Rivayete göre, bal satıcısı Ebû Yüsr (r.a.), Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek dedi ki:
"Ya Resûlellah! Cinsel temas dışında kalan hemen, her hususta eşime dokundum..." Bunun üzerine Efendimiz (a.s.) ona şöyle buyurdu:
"Abdest al ve iki rek'ât namaz kıl!"
İmam Ebû Hanîfe böyle bir mübâşeretin sulanmaya yol açacağını, cinsel organda ıslaklık belireceğini, ancak o kesimdeki hararetten dolayı ıslaklığın çarçabuk kuruyacağını dikkate alarak abdestin istihsanen bozulacağını söylemiş ve hadîsin taşıdığı hükmün aşırı mübâşeretten dolayı ıslaklıkla ilgili bulunduğunu bir yorum olarak ortaya koymuştur.
Hanefîler bundan ziyade 692 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[88]
b) Şâfiîlere göre:
İmam Şafiî, ilgili âyeti yorumladıktan sonra, imam Mâlik'den, onun da İbn Şihab'dan, onun da Salim b. Abdillah'tan, onun da babası Abdullah'tan rivayetle diyor ki:
"Kim karısını öper veya eliyle dokunup tenine yapışırsa, kendisine abdest gerekir."
İbn Ömer'in bu sözüne yakın manâda İbn Mes'ud'dan da bize kadar ulaşan rivayet vardır. Şöyle ki: Adam eliyle karısına dokunup okşar veya teninin bir kısmını onun tenine - arada bir hail (engel) olmaksızın- şehvetle veya şehvetsiz dokundurursa, kendisine abdest vâcib olur. Aynı zamanda kadına da abdest almak vâcib olur.[89]
Erkekle dişinin derilerinin birbirine dokunması iki tarafın da abdestini bozar. İsterse erkek idiş veya iktidarsız olsun veya biri ölü olsun yine de abdest bozulur. Ancak ölünün abdesti bozulmaz. Derilerin birbirine dokunması isterse bilerek kasden olsun, isterse hatâen olsun yine hüküm aynıdır.[90]
c) Hanbelîlere göre:
İmam Ahmed'in mezhebinde meşhur olan kavle göre, kadına şehvetle el veya bedenin herhangi bir kısmını dokundurmak abdesti bozar. Şehvetsiz dokunma abdesti bozmaz. Bu aynı zamanda Alkame, Ebû Ubeyde, Nahâî, Hakem, Hammad, Sevrî, İshak ve Şa'bî'nin kavlidir. Çünkü bu saydıklarımız şöyle demişlerdir: "Kadını şehvetle öpene abdest almak vâcib olur, rahmetle öpene vâcib olmaz. Öpmekten dolayı abdestin vücubunu gerekli görenler arasında İbn Mes'ud, İbn Ömer, Zührî, Zeyd b. Eslem, Mekhûl, Yahya el-Ansarî, Rabi'â, Evzâî, Sa'd b. Abdülaziz ve İmam Şâfii de bulunuyordur.
İmam Ahmed diyor ki:
"Gerek Medîneli'ler, gerekse Kûfe'liler son yıllara kadar öpmenin lems olduğunu ve bundan dolayı abdestin bozulacağını söylerler ve bunu böyle kabul ederlerdi. İmam Ebû Hanîfe ortaya çıkınca, bu defa öpmek ve lems abdesti bozmaz." dediler ve bu hususta Urve'nin hadisiyle istidlal ettiler. Biz onların bu görüşünü galat (yanlış) görüyoruz.[91]
eş-Şerhü'l-Kebîr'de de buna yakın bir ifade kullanılmıştır. Baş kısmında şöyle deniliyor: "Abdesti bozan beşinci sebeb, erkeğin derisinin şehvetli kadının derisine dokunmasıdır. İmam Ahmed'den ise bu konuda farklı rivayetler yapılmıştır: Bir rivayete göre, derinin deriye dokunması herhalde abdesti bozar, ister şehvetle olsun, ister şehvetsiz olsun farketmez. Bu aynı zamanda İmam Şafiî'nin mezhebidir. Diğer bir rivayete göre, derinin deriye dokunması herhal ü kârda abdesti bozmaz. Bu, İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir. Aynı zamanda Tavus, el-Hasan, Mesruk ve arkadaşlarının görüşüdür. Ebû Hanife'nin de kavli böyledir.[92]
d) Mâlikîlere göre:
Abdestli kimse elini veya bedeninden herhangi bir kısmını (nikâhı kendisine düşen) bir kadına şehvetle dokundurur veya şehvetle dokundurmadığı halde dokununca şehevî lezzet duyarsa abdesti bozulur. Ancak dokunan da ve dokunulanda bir takım şartlar aranır. Dokunan erkeğin ergen olması, lezzet almayı arzulaması veya dokunduktan sonra lezzet duyması gerekir. Dokunulan kadının dokunulduğu yerin açık olması veya çok ince hafif bir şeyle örtülü bulunması gerekir. Örtü kalın olursa abdesti bozmaz.[93]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, görüşler ve tahliller:
692 nolu hadîs için Ebû Dâvud "mürsel" demiştir. Senedinden bir sahabinin düştüğüne işarettir. Çünkü İbrahim et-Teymî, Hz. Aişe'den (r.a.) işitmemiştir, ondan işiten bir sahabiden işittiği sanılmaktadır. Bununla beraber Nesâî diyor ki:
"Bu babda, mursel de olsa bu rivayetten daha güzeli yoktur."
İmam Tirmizî diyor ki:
"Muhammed b. İsmail'den işittim, bu hadîsin zayıf olduğunu söylüyordu."
Aynı hadîsi Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce, Urve b. Zübeyir tarikıyla Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet etmişlerdir.
İbn Hazm bu konuda diyor ki:
"Bu babda hiçbir şey sahih olmasa gerek. Eğer sahih bir şey varsa, o da lems'ten dolayı abdest almayı bildiren ilgili âyet inmeden önceki zamana aittir."
Ayrıca bu konuda İmam Şafiî, Mi'bed b. Nübate tarikiyle Muhammed b. Ömer'den, o da İbn Atâ'dan, o da Hz. Aişe'den şu hadisi rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz eşlerinden bir kısmını öper ve bundan dolayı abdest almazdı."
İbn Abdilberr bu hadîsi sahihlerken Hafiz İbn Hacer zayıf kabul etmiştir. Bununla beraber müctehidlerin bir kısmı istidlale elverişli görmüşlerdir.
693 no'lu hadîsi Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî tahric etmiştir. Bunlar bunu Abdülmelik b. Ömer'den, o da Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Muâz'dan rivayet etmiştir. Ancak hadîste inkıta' vardır, çünkü Abdurrahman, Muâz'dan işitmemiştir. Ayrıca aynı hadîsi Şu'be Abdurrahman'dan rivayet ederek mursel bir ölçüde zikretmiştir, Nesâî'nin rivayeti gibi...
Kıssanın aslı Buhari ve Müslim'de, abdest ve namaz emri olmaksızın geçer.
İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ebû Yusuf, ilgili hadîslerde zaaf gödükleri için istidlal etmemişler. İstidlal edenler ise, bu konuda birçok rivayetin bulunması bu açığı kapatmakta ve konuya kuvvet kazandırmaktadır, diye cevap vermişlerdir. Hz. Peygamberin (a.s.), tanıdığı kadına cinsel temastan başka her türlü temasla yaklaşan adama abdest almasını emretmesi, işlediği günahtan dolayı olsa gerek. Çünkü abdestin bir takım günâhları temizleyeceği hakkında sahîh rivayetler mevcuttur.
İbn Abbas (r.a.) ise tercüman-ı Kur'ân kabul edilmiştir. O ilgili âyette geçen "lems" tabirinden cima' mânasını almış ve böyle tefsirde bulunmuştur. Hem Arapların çoğu "falanın karısı hiçbir lâmisin elini geri çevirmez" derlerken, bundan kinaye olarak zinayı kasdetmişlerdir. Yukarıdaki yorumlar, "tenlerin birbirine dokunması abdesti bozar" diyenlerin delilleridir.[94]

Çıkarılan Hükümler:

1- Kendisine nikâhı haram olmayan yabancı bir kadının eline veya bedeninden herhangi bir yerine elle ve bedenin herhangi bir yeriyle dokunmak abdesti bozar. Bu ister şehvetle olsun, ister olmasın farketmez. (Bu, İmam Şafiî'nin ictihad ve görüşüdür).
2- Kadına şehvet kasdiyle dokunmak veya böyle bir kasıt olmaksızın dokununca lezzet almak abdesti bozar. (Bu, İmam Mâlik'in ictihadıdır.)
3- Kadına şehvetle dokunmak abdesti bozar. Şehvetsiz dokunmak bozmaz. (Bu, İmam Ahmed'in ictihadıdır; ondan yapılan iki rivayetten biridir).
4- Kadına şehvetle dokunup fahiş mübâşerette bulunmak istihsanen abdesti bozar. Çünkü bu durumda cinsel organın ıslanması söz konusudur. Bunun dışında normal şekilde

dokunmak abdesti bozmaz. (Bu, İmam A'zam Ebû Hanîfe'nin ve arkadaşlarının ictihadıdır).
5- Kadına şehvetle dokunduktan sonra, İmam A'zam'ın ictihadına göre, o kadın yabancı bir kadınsa irtikâb edilen günâhın bağışlanmasına vesîle olur umuduyla abdest almakta fayda vardır.

Cinsel Organa Elin Dokunması Abdesti Bozar Mı ?

İslâm, edep ve terbiye dinidir. Hemen her konuda yüksek ahlâki; edep ve terbiyeyi; fert ve ailenin iffet, namus, şeref ve itibarının korunmasını ön plâna alır. En önemli dış organlarımızdan biri olan ellerimizi tertemiz tutmamızı, rastgele şeylere sürmekten kaçınmamızı emreder. Elin günlük hayatımızda yeri başka bir organla kapatılamıyacak kadar geniştir. Devamlı açıkta olan bu değerli ve yararlı organımızı Peygamber (a.s.) Efendimizin sünneti doğrultusunda kullanmamız kendi menfaatimizin gereğidir.
Abdesti bozan sebepler arasında bazı mezhep imamlarına göre, elin cinsel organa dokunması da zikredilmektedir. O bakımdan konuyla ilgili hadisleri ve müctehid imamların görüş ve tesbitlerini bilmemizde fayda vardır.
İlgili hasdîsler:
Büsre bint Safvân'dan (r.a.) yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim tenasül aletine elini sürerse, abdest almadan namaz kılmasın!"[95]
Ahmed ve Nesâi'nin tesbit ve rivayetinde ise az kelime farkıyla şöyle tesbit edilmiştir:
"Tenasül aletine elini süren kimse abdest alır..."
Ümmu Habîbe (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir:
"Cinsel organına elini süren kimse abdest alsın!"[96]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim elini, arada bir perde bulunmaksızın tenasül organına uzatıp dokundurursa, abdest kendisine vâcib olur."[97]
Amr b. Şuayb'den o da babasından yaptığı rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Hangi bir adam cinsel organına el sürerse abdest alsın!"*[98]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Elini cinsel organına süren erkek ve kadının abdesti bozulur.
2- Hem kendi cinsel organına, hem de başkasının cinsel organına el süren erkek ve kadının abdesti bozulur.
3- Arada bir örtü bulunduğu takdirde elin dokunmasıyla abdest bozulmaz. O halde çıplak elin çıplak cinsel organa dokunması söz konusudur.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Tenasül aletine, cinsel organa ve dübüre el dokundurmak abdesti bozmaz. İmam Şafiî'ye göre, cinsel organa el sürmek, abdesti bozan üç sebebten biridir. Ancak bu sürmenin elin içiyle olması şarttır. İmam Şafiî ve arkadaşları, 702 no'lu Büsre bint Safvân hadisiyle istidlal etmişlerdir. Bu hadisin isnadları sahihtir. Ancak biz Hanefiler, İbn Mâce hâriç beşlerin Mülâzim b. Amr'den, onun da Abdullah b. Bedir'den, onun da Kays b. Tâlk'den, onun da babasından, onun da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den yaptığı rivayetle istidlal etmiş bulunuyoruz: Peygamber (a.s.) Efendimiz'den namazda elini tenasül organına süren adam hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur:
"O (tenasül aleti) ancak senden bir parçadır..."[99]
b) Şâfiîlere göre:
Abdesti bozan dördüncü şey, elin içiyle -diri olsun, ölü olsun; küçük olsun, büyük olsun; bilerek sürsün veya yanılarak dokunsun- insanın cinsel organına dokunmasıdır. Dokunulan cinsel organ ister dokunan kimsenin olsun, ister başkasının olsun fark etmez. Bunun ön ve arka olması da aynıdır, yani elinin içini ister cinsel organına, ister dübürüne dokundursun, her iki surette de abdest bozulur. Dokunan el isterse felçli olsun hükmü değiştirmez.[100]
Şâfiîler bu konuda Tirmizi'nin sahih kabul ettiği Büsre hadîsiyle, İbn Hibbân'ın sahih kabul ettiği Ebû Hüreyre hadîsiyle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
Şâfiîler elin üstüyle parmak aralarını bu kaideden istisna ederek illetini şöyle açıklamışlardır: "İnsan ancak elinin içini o gibi yerlere dokundurmak veya sürmekle zevk alır. Parmak araları, elin üst kısmı o zevki vermez."[101]
c) Hanbelilere göre:
Ferc'e el sürmek abdesti bozan sebeplerden biridir. Ferc: hades mahrecine verilen bir isimdir ki, hem erkeğin, hem kadının cinsel organını ve dübürünü kendi kapsamına alır. Ancak bütün bunlar hakkında mezhebin farklı görüş ve tesbitleri söz konusudur:
Ahmed b. Hanbel'den iki rivayet vardır:
Birincisi, belirtilen organlara el sürmek abdesti bozar şeklindedir. Bu aynı zamanda İbn Ömer, Saîd b. Müseyyeb, Atâ', Ebban b. Osman, Urve, Süleyman b. Yaşar, Zührî, Evzâî ve Şafiî'nin de mezhebidir. İmam Mâlik'den meşhur olan rivayet de bu anlamdadır. Ayrıca Ömer b. Hattab'dan, Ebû Hüreyre ve İbn Sirîn'den de bu hususta rivayetler yapılmıştır.
İkincisi, belirtilen dokunma ve sürtünmeden dolayı abdest gerekmez şeklindedir. Bu, Hz. Ali'den, Ammâr'dan, İbn Mes'ûd, Huzayfe, İmrân b. Husayn ve Ebû Derdâ'dan (Allah hepsinden razı olsun) rivayet edilmiştir. Rabi'a, Sevrî, İbn Münzir ve rey tarafdarları da aynı görüştedirler. Bunlar daha çok Talk hadîsiyle istidlâl etmişlerdir.
Birinci rivayette ise, Büsre ve Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsleriyle istidlâl edilmiştir. Nitekim İmam Buhari, "Bu babda en sahih şey, Büsre'nin hadîsidir" demiştir. Ebû Zer'a ise, Ümmu Habîbe'nîn de hadîsi sahihtir, diyerek konuya bu açıdan ağırlık kazandırmıştır.[102]
İmam Ahmed, ancak kasden bilerek elini dokundurarın abdesti bozulur, yanılarak dokunursa bir şey gerekmez, demiştir.
Hanbelî mezhebinde de, ister kendininkine, ister başkasınınkine dokunsun fark etmez. Her iki durumda da abdest bozulur. Aynı zamanda dokunulan cinsel organ ister küçük yaştaki, ister büyük yaştaki insana ait olsun hükmü değiştirmez. Evzâî'ye göre, iştiha yaşına gelmemiş çocukların cinsel organına el sürmek abdesti bozmaz. Oysa hadîs-i şeriflerde takyid yapılmamış, hepsini kapsayacak anlamda bir ifade kullanılmıştır.[103]
d) Mâlikîlere göre:
İmam Mâlik'den meşhur olan rivayete göre, elin tenasül organına dokunması abdesti bozan sebeplerden biri olarak gösterilmiştir. Ancak bunun bir takım şartları vardır:
1- Kendi cinsel organına dokundurması,
2- Ergenlik çağına girmiş bulunması,
3- Arayerde bir örtünün olmaması,
4- Elin içiyle dokunması, veya parmak uçlarıyla veya parmak araları ve yan kısımlarıyla dokunmanın gerçekleşmesi şarttır. Bu durumda ister zevk duysun, ister duymasın, ister kasden dokundursun, ister unutarak fark etmez. Bütün bu hükümler erkekle ilgilidir. Kadın elini kendi fercine dokundurursa abdest bozulmaz. Aynı zamanda kadın ve erkek kendi ellerini kendi dübürlerine dokundursalar yine abdestleri bozulmaz. Başkasının cinsel organına el dokundurmak ise, nikâhı kendisine helâl olan kadının tenine tenle dokundurma hükmüne girer.[104]
Ayrıca bu konuda Muvatta' Şerhi Tenvîrül-Havâlik'te beş kadar hadîs delil olarak rivayet edilip erkeğin elini kendi cinsel organına sürmesi halinde abdestin bozulacağı istidlal edilmiştir.[105]
İlgili diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller:
702 no'lu hadîsi İmam Mâlik, İmam Şafiî başta olmak üzere İbn Huzeyme, İbn Hibbân, Hâkim ve İbn Cârud da rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvud diyor ki:
"İmam Ahmed'e "Büsre'nin hadisi sahih değildir" dediğimde, "hayır sahihtir" dedi. Aynı zamanda Darekutnî ile Yahya b. Maîn de onun hadîsini sahîhlemişlerdir. Nitekim Hz. Urve'den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Bu hadîsi Büsre'den işitmek için kalkıp kendisine gittim, sordum, evet onu ben rivayet ettim, diye cevap verdi."
Cinsel organa elin dokunmasıyla abdestin bozulmayacağına kail olanlar ise Talk b. Ali'nin hadîsiyle ihticac etmişlerdir. Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed ve Darekutnî onu şu lâfızla rivayet etmişlerdir:
"Adam eliyle tenasül organına dokunuyor, kendisine abdest gerekir mi?" Bu soru üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"O ancak senden bir parçadır (vücudun diğer parçalarına elini dokundurman ne ise, oraya dokundurman da odur.)"
Amr b. Ali bunu sahîhlemiştir. Ona göre, bu, Büsre'nin hadîsinden daha çok sübut derecesinde bulunuyordur. Nitekim Ali el-Medeni de bu hadîsin Büsre hadîsinden daha hasen olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ebû Cafer et-Tahavî, Mülazim hadîsinin isnadı doğrudur, muzdarip de değildir diyerek buna ağırlık vermiştir. [106] Kays b. Talk b. Ali'nin rivayet ettiği aynı hadîsi Mülâzım b. Amr de rivayet ettiği için Ebû Cafer et-Tahavî, "Mülâzım hadîsi" diye bahsetmiştir.
İmam Şafiî, Ebû Hatim, Ebû Zer'â Darekutnî, Beyhaki ve İbn Cevzi, Kays b. Talk ve Mülâzim hadîsinin zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân, Taberânî, İbn Arabi ve diğer bazı ilim adamları sözü edilen hadîsin hükmünün kaldırıldığına kaildirler. O bakımdan Beyhaki, "Büsre'nin hadisini Talk hadisine tercihte bu kavl kâfi gelir" demiştir. Hem Buharî ve Müslim de Talk'ın hiçbir rivâyetiyle ihticac etmemişlerdir. Oysa Büsre'nin hadîsinin bütün râvîleriyle ihticacı uygun görmüşlerdir.
Ayrıca İmam Şafiî diyor ki:
"Biz, Kays b. Talk isminden sorduk, onu bilip tanıyana rastlayamadık."[107]
Ebû Hatim, Ebû Zer'â ve arkadaşlarına göre, Kays b. Talk'ın hadîsiyle ihticac edilmez. Nitekim cinsel organa elini sürüp de abdest almayanlar veyl ile tehdîd edilmişlerdir. Ebû Hüreyre ve Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet edilen hadîste şöyle buyurulmuştur:
"Ellerini cinsel organlarına sürüp de abdest almayanlara veyl olsun!"[108]
Bilindiği gibi, veyl ile vaîd, vücubu gerektiren bir tabirdir.

Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette ise, kasden elini sürerse abdesti bozulur, yanılarak dokundurursa, bozulmaz, şeklinde bir ifade kullanmıştır.
Sıddik Hasan Han, Kays b. Talk'ın değil, Talk b. Ali'nin hadisini şerhederken şöyle diyor: "Beşler bu hadîsi tahrîc etmiştir; İbn Hibbân da onu sahihlemiştir. "Hafiz Zehebî ise, Talk'ın rivayet ettiği hadîsi şu sözüyle över: "Talk'ın hadîsi Büsre'nin hadîsinden daha hasendir". İbn Medînî'yi şöyle tarif ediyor: "O, asrının hafızıdır, hadîs ilminde imamdır; hicrî 161 yılında doğmuştur. Buharî, Ebû Dâvud onun talebesidir." Nesâî de diyor ki:
"İbn Medînî sırf hadîs ilmi için yaratılmıştır." Nevevî de şöyle diyor:
"Onun yüze yakın te'lîfâti vardır..."[109]
Talk hadîsini Taberânî de sahihlemiştir.
Anlaşıldığı gibi birbirine muarız iki rivayet hakkında ilim adamlarının görüş ve tesbitleri hayli farklıdır. Ancak iki rivayetten birini reddetmek de mümkün değildir. Birinin diğerini neshettiği iddiası da isbatlanmamıştır. O bakımdan müctehid imamların bir kısmı Talk hadîsiyle, bir kısmı da Büsre hadîsiyle ihticac etmiştir. 703 no'lu Ümmu Habîbe hadîsine gelince, "ferc" tabiri kullanılmıştır ki, hem erkek, hem kadın cinsel organına şâmil gelir. Aynı zamanda dübürü da kendi kapsamına alır. Çünkü Araplar ona da zaman zaman "ferc" demişlerdir. Böylece abdesti bozma hususunda sadece adamın kendi cinsel organına dokunmasını söyleyerek bunu hususlandıranların görüşünün sıhhatli olmadığı ortaya çıkıyor. Bu anlamda Hz. Aişe'den. (r.a.) şu hadîs rivayet edilmiştir ki, Ümmu Habîbe'nin hadîsini kuvvetlendirmektedir:
"Sizden biriniz eliyle fercine dokunduğu zaman abdest alsın..."[110]
Ancak bu hadisin râvileri arasında Abdurrahman b. Abdullah el-Ömerî bulunuyor ki, zayıf kabul edilmiştir. Zehebî de Yahya b. Maîn'den naklen bu zatın zayıf olduğunu belirtmiş. İmam Ahmed'in onun hakkında şöyle dediğini nakletmiştir: "Onun hadîsi hiçbir şeye eşit değildir (sahih hadîs ölçülerinden hiçbirine uygunluk göstermemektedir). Hadisleri hemen hemen münker sayılmıştır. Yalancı olduğu için de elime geçen hadîslerini yırtıp imha ettim."
Buharî onun hakkında şöyle diyor:
"O ve kardeşi Kasım hakkında hayli söz söylenir..." Nesâî ise onun metrukü'l-hadis olduğunu belirtmiştir.[111]
704 no'lu Ebû Hüreyre hadîsini İbn Hibbân kendi Sahih'inde rivayet edip "Senedi sahih, nakilleri âdil bir hadîstir" demiştir. İbn Hâkim ve İbn Abdilberr onu sahihlemişler; Beyhaki ile Taberânî tahrîc etmişlerdir. İbn Seken diyor ki, "Bu babda rivayet edilenlerin en güzeli..." İmam Şafii, Hafiz Bezzar ve Darekutnî de Yezîd b. Abdülmelik tarikiyle rivayet etmişlerdir.[112]
Nesâî ise, onun metruk olduğunu söylerken, başkaları da zayıf kabul etmiştir. Bununla beraber başta İmam Şafiî olmak üzere bazı değerli müctehid ve ilim adamları bu hadîsle ihticac etmişlerdir.
705 no'lu Amr b. Şuayb hadîsini İmam Tirmizî sahih kabul etmiştir. Ravileri arasında Bakıyye b. Velid bulunuyor ki, bu zat hakkında iyi tesbit yapmayan bazı ilim adamları "zayıf" derken, Zehebî onun ünlü bir hadîs âlimi olduğunu belirtiyor ve birçok mu'haddîslerin onun rivayetine itibar ettiğine dikkatleri çektikten sonra İbn Mübarek'in şu sözünü naklediyor: "Bakıyye sadûktur. Ancak bazı döneklerden işittiğini de yazıyor." Ahmed b. Hanbel onun hakkında diyor ki:
"Bakıyye benim yanımda İsmail b. Iyâş'dan daha sevimlidir..."[113]
Tahavî bu konuda kırkın üstünde rivayet tesbit etmiştir. Hepsini ayrı ayrı buraya nakletmemize hacmimiz müsait değildir. Birbirine muarız gibi görünen hadîsleri nakledip birtakım tahliller yaptıktan sonra cinsel organa el dokundurmaktan dolayı abdestin gerekmiyeceği kanaatini izah ediyor ve bu, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan'in kavlidir, diyerek konuyu bağlıyor.[114]

Çıkarılan Hükümler:

1- Cinsel organa el sürmek veya dokundurmak abdesti bozmaz. Çünkü o da vücuttan diğer parçalar gibi bir parçadır. (Bu, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının kavlidir).
2- Kadın, erkek; yaşlı, küçük, ölü ve diri her insanın cinsel organına el sürmek veya dokundurmak abdesti bozduğu gibi, dübürüne de el sürmek abdesti bozar. (Bu, İmam Şafiî ve arkadaşlarının kavlidir).
3- Bilerek kasden elini cinsel organına süren kimsenin abdesti bozulur. Yanılarak, unutarak sürenin bozulmaz. (Bu daha çok İmam Ahmed'in görüşlerinden biridir).
4- Kişinin kendi cinsel organına dokunması bazı şartlarla abdesti bozar: Ergen olması, arayerde perde bulunmaması, elin içi veya parmak uçları ya da yanlarıyla dokunması gibi... (Bu, İmam Mâlik'in kavlidir.)

Deve Etini Yedikten Sonra Abdest Almak Gerekir Mi?

Bu konuda da müctehid imamlar mevcut rivayet ve hadîsler üzerinde kendi ölçülerine göre ciddî bir inceleme, araştırma ve tesbitten sonra ikiye ayrılmışlardır: Bir gruba göre, abdesti bozar, diğer gruba göre bozmaz.
İlgili hadîsler:
Cabir b. Samure (r.a.)'den yapılan rivayete göre, bir adam, Resûlüllah (a.s.) Efendimize,
"Koyun, keçi etinden dolayı abdest alalım mı?" diye sordu. Efendimiz ona:
"İstersen abdest alabilirsin, istersen almazsın!" buyurdu. Adam:
"Deve etinden dolayı abdest alalım mı?" diye sordu. Peygamber (a.s.):
"Evet... deve etinden dolayı abdest al!" buyurdu. Adam:
"Koyun keçi ağılında namaz kılayım mı?" diye sordu. Efendimiz,
"Evet..." buyurdu. Adam:
"Koyun keçi ağılında namaz kılayım mı?" diye sordu. Efendimiz,
"Evet.." buyurdu. Adam,
"Deve ağılında namaz kılayım mı?" diye sordu. Efendimiz,
"Hayır..." diye cevap verdi.[115]
Berâ' b. Âzib (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den deve etinden dolayı abdest (gerekip gerekmiyeceği) soruldu. *"Deve etinden dolayı abdest alın!"* diye buyurdu. Koyun, keçi etinden soruldu. *"Onlardan dolayı abdest almayın!"* buyurdu. Deve ağılında namaz kılmaktan soruldu. *"Orada namaz kılmayın; çünkü oralar şeytanlardan (pek boş değil)dir."* buyurdu. Koyun keçi ağılında namaz kılmaktan soruldu, *"Oralarda namaz kılın; çünkü koyun keçi berekettir."* buyurdu.[116]
Zilğurre'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir tarafa giderken bir bedevi ortaya çıkıp dedi ki:
"Ya Resûlellah! Namaz vakti bize erişince (vakit olunca) bizde deve ağılında isek, orada namaz kılalım mı?"
"Hayır! O yerde namaz kılmayın", buyurdu,
"Deve etini yemekten dolayı abdest alalım mı?"
"Evet, alın", buyurdu.
"Koyun keçi ağılında namaz kılalım mı?"
"Evet orada namaz kılın", buyurdu.
"Koyun keçi etini yemekten dolayı abdest alalım mı?"
"Hayır", diye cevap verdi.[117]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Deve eti yiyen kimsenin namaz kılmak, tavaf etmek, Mushafa el sürmek için abdest alması vâcibdir.
2- Deve ağılında namaz kılmak mekruhtur.
3- Koyun ve keçi etini yiyen kimsenin bundan dolayı belirtilen şeyleri yerine getirmek için abdest alması vâcib değildir, daha önce abdest alıp abdesti bozulmamışsa, yeniden abdest almasına gerek yoktur.
4- Koyun ve keçi ağılında namaz kılınabilir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının tesbit, görüş, ihticac ve istidlalleri:
a) Hanefî, Şafiî, Mâliki ve Sevrî mezhebinde deve etini yiyen kimsenin abdesti bozulmaz. O da diğer yiyecekler gibidir. Hem Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, tabii yollardan dışarı çıkan şeyler abdesti bozar, dışardan giren şeyler bozmaz diyerek genel bir kaide koymuştur.
b) Hanbelîlere göre:
Deve etini ister çiğ, ister pişmiş yesin, abdestli kişinin abdesti herhalde bozulur. Bu hususu bilsin, bilmesin farketmez. Nitekim Cabir b. Semure, Muhammed b. İshak, İshak b. Rahuye, Ebû Hayseme, Yahya b. Yahya ve İbn Münzir de aynı görüş ve ictihaddadırlar.[118]
Birinci grup şu hadîsle istidlal etmiştir: İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Abdest ancak (vücuttan) dışarı çıkan şeylerden dolayıdır, giren şeylerden dolayı değil..."[119]
İkincilerin delîli, yukarıda naklettiğimiz Cabir b. Semure ve Bera' b. Aziz hadîsleridir.

Konuyla ilgili diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller:
722 no'lu Cabir hadîsinin bir benzerini İbn Mâce, Muharib b. Dessar'dan, rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvud ile Tirmizî de aynı hadîsi nakletmişlerdir. Beyhakî sözünü ettiğimiz iki hadîsin de sahih olduğunu, söylemiş, Ahmed b. Hanbel'de aynı görüşü izhar etmiştir.
İmam Nevevî, sözü edilen hadîslerin hükmünün kaldırıldığına kail olanları, o bakımdan deve etini yemekten dolayı abdestin bozulmayacağını söyleyenleri şöyle sıralamıştır: Dört halîfe, Ubey b. Ka'b, İbn Abbas, Ebû Derdâ, Ebû Talhâ, Âmir b. Rebi'â, Ebû Ümame, Tabiîn'den önemli bir cemaat, İmam Mâlik, İmam Ebû Hanîfe, İmam Şafiî ve arkadaşları.
Deve etini yemekten dolayı abdestin bozulacağına kail olanlar ise şunlardır: Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Rahuye, Yahya b. Yahya, Ebubekir b. Munzir ve İbn Huzeyme... Hafız Ebubekir Beyhâki de bu ikincilerin görüşünü seçmiştir. Hadîs ashabı ise, mutlaka abdestin bozulacağına kaildirler.
İmam Şafiî'den yapılan bir rivayette ise şöyle demiştir:
"Eğer deve etiyle ilgili hadîs sahîhse ben onunla hükmederim."[120]
İbn Hibbân'ın Câbir hadîsini naklederek onun şöyle dediğini açıklıyor: "Ateşin dokunduğu (eti yemekten) dolayı abdestin bozulup bozulmayacağı hususunda, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in son emri ve ondan son anlaşılanı, ateşin dokunduğu (eti yemekten) dolayı abdestin bozulmayacağıdır."
İmam Nevevî bu hadîsin umum ifade ettiğini, deve etinden dolayı abdest gerekir hadîsinin ise husus ifade ettiğini, hususun umuma takdim edileceğini belirtmiştir. Bazısı da hastan sonra gelen amm, onu nesheder. O takdirde, deve etinden dolayı abdest gerekir, hükmü kaldırılmış sayılır. Ne var ki, burada neshi kabul etmeyenler çoğunluktadır.
el-Hâzimî ise, bazı ilim adamlarının bu konuda mensûh olanın, ateşin dokunduğu şeyi yemekten dolayı abdestin gerekmediğidir. Nâsıh ise, ateşin dokunduğu şeyi yemekten dolayı abdestin gerektiğidir. Zührî de aynı görüştedir.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafiî'den yapılan rivayette, bu konuda şöyle dedikleri belirtiliyor:
"Gerek deve etinden, gerekse ateş okunan şeyi yemekten dolayı abdestin gerekeceği hakkındaki Câbir ve Berâ' hadîsleri, ya Câbir'den rivayet edilen son hadîsle nesholmuştur, ya da abdest ile ilgili emir, tenzife (nezafeti iyice sağlamaya, gereken temizliği yapmaya) yöneliktir."[121]
Câbir'den rivayet edilen son hadîs şöyledir:
"Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in son emri, ateşin temas ettiği şeyden dolayı abdestin gerekmemesidir."[122]
Diğer bazı ilim adamları ise, deve etini yemekten dolayı abdest emri, vücub için değil, istihbab içindir. Oysa bu hilaf-ı zahir sayılır. Çünkü istihbaba delâlet eden bir kayıt yoktur.[123]
723 no'lu Berâ' hadîsine gelince: Bunu Tirmizî, İbn Mâce, İbn Hibbân ve İbn Cârud da rivayet etmişlerdir. İbn Huzeyme kendi Sahîh'inde diyor ki:
"Bu hadîs hakkında hadîs ilim adamları arasında görüş ayrılığı izhar edeni görmedim. Çünkü nakil cihetiyle sahih, nakledenler ise adildir." Tirmizî de bunun Berâ'dan rivayet edildiğini sahihlemiştir.[124]
İmam Ahmed ile Beyhakî bu babda daha çok Câbir b. Semure ile Berâ' hadîsinin sahîh olduğunu belirtmişlerdir. İshak b. Râhuye de böyle demiştir. Hafiz İbn Hacer de onların bu görüşünü et-Telhîs'te nakletmiştir.
O bakımdan Nevevî, deve etinden dolayı abdest bozulur hükmünü ve buna dayalı mezhebi delil bakımından en kuvvetli kabul etmiştir. Her ne kadar cumhur onun hilâfına bir görüş ortaya koymuşsa da hadîslerin sıhhati onu böyle bir netice çıkarmaya sevk etmiştir.[125]
Ebû Cafer et-Tahavî konuyla ilgili hadîsleri şöyle naklediyor:
Zeyd b. Sâbit'ten (r.a.) yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Ateşin değiştirdiği şey (i yemekten) dolayı abdest alın!"
Aynı hadîsin dört ayrı tarikdan daha rivayet edildiğini naklettikten sonra Ebu Saîd b. Ebî Süfyan b. Muğîre'den şu haberi naklediyor:
"Ümmu Habîbe (ra.)'nin yanına girdiğimde, benim için sevik (kavut) istedi, ondan yiyip içtim. Sonra bana şöyle dedi: "Kardeşim oğlu! Abdest al..." Ben de "abdestimi bozacak bir şey yapmadım" deyince, şu haberi verdi: *"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ateşin dokunduğu şeyden dolayı abdest alınız."* buyurdu.[126]
Tahavî aynı hadîsi iki ayrı tarikle de rivayet ederek ona ağırlık kazandırmıştır.
Ayrıca Ebubekre tarikiyle Ebû Hüreyre'den (r.a.) Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu naklediyor:
"Ateşin değiştirdiği şeyden dolayı, isterse o şey kurutulmuş keş parçası olsun, abdest alınız!"
Buna yakın bir anlamda Muhammed b. Huzeyme tarikiyle Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Kurutulmuş keş parçasından dolayı abdest alınız!"
Yukarıdaki iki hadîsi İbn Ebî Dâvud tarikiyle yine Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayetle te'yid etmiş dört rivayet daha getirerek hadîsin sıhhat derecesine dikkatleri çekmiştir.
Et yemekten dolayı abdestin gereğine delâlet eden bir diğer hadisi ise Mevlâ Muâviye'den şöyle naklediyor:
"Mescid'e geldiğimde, oradaki cemaatin yaşlı bir zatın etrafında toplanıp onu dinlediklerini gördüm. "Bu kimdir?" diye sorduğumda, "Sehl b. Hanzele"dir dediler. Şöyle dediğini işittim: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz buyurdu ki:
"Kim et yiyecek olursa, abdest alsın."[127]
Tahavî bu rivayetlerden sonra Resûlüllah'ın (a.s.) et yedikten sonra abdest almadan namaz kıldığını belirten hadisleri naklediyor. Biz bunlardan birkaç tanesini konunun önemini dikkate alarak buraya alıyoruz:
İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) bir koyunun kürek kısmını yedikten sonra abdest almadan kalkıp namaz kıldı."
İbn Huzeyme'nin İbn Abbas'dan (r.a.) yaptığı rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ekmek ve et yedikten sonra abdest almadan kalkıp namaz kıldı..."
Muhammed b. Amr b. Atâ'dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: Bir gün İbn Abbas'ın (r.a.) yanına giriyor ki o sırada İbn Abbas Meymune'nin evinde bulunuyormuş.
İbn Abbas (r.a.) iki elimin üzerine vurarak şöyle dedi:
"İnsanların ateş dokunan şeyden yedikten sonra abdest aldıklarına hayret ediyorum! Allah'a and olsun ki Resûlüllah (a.s.) bir gün kendi elbisesini üzerinde toplamış idi, az sonra kendisine tirit getirildi, ondan yedikten sonra abdest almadan kalkıp namaz kıldı..."
Ümmü Seleme'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Kızartılmış kaburga takdim ettim. Ondan yedi ve abdest almadı."
Câbir b. Abdillah'tan (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Beraberimizde Resûlüllah'ın da bulunduğu bir sırada bize bir miktar pişmiş yemek getirildi. Hep birlikte yedikten sonra namaza kalkdık, bizden hiçbir kimse abdest almadı... Sonra da geriye kalan yemeği akşama doğru yedikten sonra kalkıp ikindi namazını kıldık, bizden hiçbir kimse elini suya sürmedi, yani abdest almadı."
Bu mealde otuza yakın rivayetleri sıraladıktan sonra konuyu şöyle bağlıyor: "Koyun ve keçi etinden dolayı nasıl abdest almak gerekmiyorsa, onun gibi deve etinden dolayı da abdest gerekmez. Bu, İmam Ebû Hanife'nin, Ebû Yusuf'un ve Muhammed b. Hasan'ın kavlidir.[128]
Zeylai, Nasburraye'de abdesti bozan sebepler üzerinde durup ilgili hadîslerin tahlil ve tesbitini yaparken bu konuya yer vermemiştir. Nitekim Hanefî mezhebine ait kaynak fıkıh kitaplarının çoğunda da deve eti ve ateşte pişirilmiş yiyecekler üzerinde pek durulmamıştır. Çünkü Hanefilere göre, bu meseleyle ilgili hükümler neshedilmiştir.
el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibil-Arbaa adlı kitapta ise, Hanbelîlerin görüş ve ictihadı belirtilerek, onlara göre, deve etini yemek yeniden abdest almayı gerektirir hususu kısaca açıklanmıştır.[129]

Çıkarılan Hükümler:

1- Gerek deve etinden, gerekse ateşte pişirilmiş yemeklerden dolayı abdest gerekmez. (Bu üç mezhebin kavlidir).
2- Deve etinden dolayı abdest gerekir. (Bu Hanbelîlerin görüş ve ictihadıdır.)

Namaz, Tavaf Ve Mushafa El Sürmek İçin Abdestin Lüzumu

Namaz mü'minin mi'racıdır. Bir bakıma Allah ile mükalemede bulunma makamı, ilâhî huzura kabul edilme vaktidir. O bakımdan iç ve dış temizliğiyle birlikte kalb huzuru, edep ve terbiye tavrı ister. İç ve dış temizliği abdest ile sağlanır. Edep ve terbiye ise bu temizliğin gereği ve tabii neticesidir. Temizliğe riâyet etmiyenin imânı noksandır; edep ve terbiyesi olmayanın gerçek anlamda dini ve dindarlığı yoktur.
Tavaf, yeryüzünde Allah'a ibâdet için konulan ilk mâbed Kabe'nin etrafında yedi defa dönmek suretiyle durmadan Hakk'ı teşsbih ve tenzih eden eşyanın hareketine uymak, kâinatın Hakk'ın irâdesi doğrultusunda hareket halinde olduğuna kalben ve fiilen katılmaktır. Başka bir deyimle, nefsin mertebelerini aşıp Hakk'a teslimiyeti isbatlamak, ruhen O'na yükselmeyi arzulamaktır. Böylesine ulvi ve kutsal bir makamda abdestli bulunmak elbette gereklidir. İçin dışa vuran bir mahviyet ve arınmak şuuruyla kulluğun gereğini yerine getirmek kadar normal ne olabilir?
Mushaf, konuşan bir öğüt, kalbe ışık tutan bir lamba, ruhu cilayan bir yaldız; kulu Allah ile konuşturan manevî bir cihazdır. İnsan hayatını ilâhî düzen doğrultusunda tanzim eden bir rehber; isanlığa medeniyeti öğreten bir kitabtır. Kudret kalemiyle yazılmış, Levh-i mahfuz'a konulmuş, oradan Dünya semasına indirilmiş ve oradan da Melek Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'in (a.s.) kalbine ilka edilmiştir. Ona kemal-i edeple el sürmek, saygının bütün inceliklerine dikkat ederek okumak lâzımdır. Böyle bir kitaba abdestsiz el sürmek saygısızlık sayılır.

Onun için İslâm, namaz ve tavaf için abdestli olmayı nasıl şart kılmışsa, Mushaf'a el sürmek için de abdestli bulunmayı ya vâcib, ya da sünnet kılmıştır. Bu fark, ilim adamlarının ictihad farkından doğmaktadır.
İlgili hadîsler:
İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette, Resûlülah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Allah abdestsiz (kılınan) namazı ve bir de hıyanet ve sirkat hırsızlık yoluyla elde edilen (bir maldan verilen) sadakayı kabul etmez."[130]
Resûlüllah (a.s.) Efendimizin Yemen'de bulunan Amr b. Hazm'e yazdığı mektubda şöyle buyurmuştu: *"Kur'ân'a ancak temiz (abdestli) olan dokunabilir."*[131]
İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Mushafa ancak taharet üzere (abdestli iken) el dokundurulur."[132]
Tavus'dan o da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e (onun saadet günlerine) yetişen bir adamdan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Beytullahı tavaf etmek de bir namazdır (ibâdettir). O halde tavaf yaptığınız zaman konuşmayı azaltınız."[133]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Abdestsiz namaz caiz değildir. Abdest namazın şartlarından biridir.
2- Hile, hıyanet, gasb ve hırsızlık yoluyla elde edilen bir maldan verilen zekât ve sadaka Allah katında makbul değildir.
3- Kur'ân'a ancak tahir olan el sürebilir.
4- Kabe'yi tavaf da (bir bakıma) namazdır ve o bakımdan abdestsiz tavaf sahih değildir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit, ihticac ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Hades (abdestsizlik ve cenabettik) in bir takım hükümleri vardır: Namaz ancak abdestli bir halde kılınır. Mushafa -üzerinde kılıfı yoksa- el sürülmez. Şafiî'ye göre, abdestsiz bir halde Mushafa el sürmekte bir sakınca yoktur. Çünkü ona göre, Kur'ân'ı abdestsiz bir halde nasıl okumak caizse, ona el sürmek de caizdir.[134] Ne var ki, Kâsânî'nin Şafiilerle ilgili bu tesbiti ana kaynaklara uymamaktadır.
Hanefîler bu konuda, el-Esrem ve Dârekutni'nin rivayet ettikleri 739 nolu hadîsle istidlal etmişlerdir. Ayrıca Kur'ân'da, *"Ona ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir."* mealindeki âyette geçen muttahhar'ı, abdestli olan kimse olarak yorumlamışlardır.[135]
Kur'ân'a tazîm vâcibdir. Üzerine abdestsizlik vaki olan bir elle ona dokunmak ta'zîmi zedeler. Muhafa el sürmeyi onu abdestsiz okumanın cevazına kıyas doğru değildir, çünkü abdestte elleri yıkamak farzdır, ağzı yıkamak farz değildir. Aynı zamanda üzerinde âyet yazılı olan dirheme de el sürülmez. Çünkü Mushafa hürmet, ondan yazılı bulunan âyetlere hürmeti gerektirir. O bakımdan hanefilerden çoğuna göre, tefsir kitabına da abdetsiz el sürmek câiz değildir. Çünkü o da bir bakıma Mushaf sayılır. Fıkıh kitaplarına abdestsiz el sürmekte ise bir sakınca yoktur.
Abdestsiz bir vaziyette Kabe'yi tavaf sahih değildir. Şayet bu vaziyette tavaf ederse noksanlıkla beraber caiz sayılır. Çünkü Kabe'yi tavaf namaza benzetilmiştir. [136] Şöyle ki tavaf hakikî anlamda namaz değildir, o bakımdan abdestsiz yapılmasında kerahet vardır.
b) Şâfiilere göre:
Abdestsiz bir vaziyette namaz kılmak haramdır. Cünüp olma hali de böyledir. Bunda icma' vardır. Nitekim Sahîhayn'de *"Allah sizden birinin namazını -abdestsiz olduğu zaman, abdest almadıkça- kabul etmez,"* mealinde Resûlüllah'ın hadîsi rivayet edilmiştir. Cuma hutbesi, tilâvet secdesi, şükür secdesi de namaz mânasına yorumlanır ve onlar da abdestsiz bir vaziyette yerine getirilmez.
Abdestsiz bir halde Kabe'yi tavaf etmek de haramdır. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz tavaf için abdest almış ve *"hacc menâsikîni benden alıp öğrenin!"* buyurmuştur. Hem *"tavaf namaz mesabesindedir"* diye hadîs rivayet edilmiştir. Ancak ne var ki, Allah Teâlâ, tavaf esnasında konuşmayı helâl kılmıştır. Artık kim tavaf esnasında konuşmak isterse ancak hayr üzerine konuşsun.[137]
Mushafa abdestsiz bir halde el sürmek veya yapraklarına dokunmak da haramdır. Allah Teâlâ, *"Ona ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir,"* buyurmuştur. Bu, nehiy mânasında bir haberdir. Onu abdestsiz bir halde taşımak da haramdır. Ancak yanmasından, sele kapılmasından veya bir kâfirin tecavüzüne uğramasından endişe edildiği zamanlarda hemen abdest alma imkânı yoksa abdestsiz taşınabilir. Hatta bu vaziyette onu taşıyıp kurtarmak vâcibdir. Tevrat ve İncil hakkındaki hüküm böyle değildir, yani onları abdestsiz taşımakta bir sakınca yoktur. Çünkü insan eli dokunup tahrifata uğramış, çoğu yerleri ilâhî vasfını kaybetmiştir.
Mushafın bitişik cildine abdestsiz dokunulmaz. Çünkü cildi de ondan bir parça sayılır. Bitişik değilse, el sürmekte bir sakınca yoktur.[138]
Kur'ân tefsîrine, gelince, tefsir kısmı Kur'ân metninden çoksa, hüküm eksere göre olduğundan onu abdestsiz bir vaziyette tutup, açıp okumakta bir sakınca yoktur. Ama Kur'ân metni tefsire eşit veya ondan fazla ise, o takdirde abdestsiz el sürmek haramdır.
Kur'ân'ı eşya arasında, sandıkta, kutuda abdestsiz bir vaziyette taşımak helâldir.[139]
c) Hanbelîlere göre:
Abdestsizlik ve cenabetten temizlenen kimse ancak Mushafa el sürebilir. Bu husus, İbn Ömer, el-Hasan, Atâ, Tavus, Şa'bî ve Kasım b. Muhammed'den rivayet edilmiştir. (Allah hepsinden razı olsun). Aynı zamanda bu, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve rey tarafdarlarının kavlidir. Onlara Davud ez-Zahîrî'den başka muhalif olan bir kimse bilmiyoruz. Davud'a gelince, o Mushafa abdestsiz bir vaziyette el sürmeyi mübah saymıştır. O, bu hususta Peygamber (a.s.) Efendimizin Kayser'e yazdığı mektubla ihticac etmiştir. Çünkü mektubta Kur'ân'dan âyet yazılı bulunuyordu. Hammad ise, elinin arkasıyla Mushafa dokunur, bunda bir sakınca görmezdi. Çünkü ona göre, "mess" tabiri, elin içiyle dokunmak veya sürmektir, dışıyla değil.[140]
Hanbelîler hem Vakı'â sûresi 79. âyetle, hem de Hz. Peygamber'in (a.s.) Amr b. Hazm'e yazdığı mektupta *"Kur'ân'a ancak tahir olan el sürebilir"* mealindeki el-Esrem'in rivayet ettiği hadîsle ihticac etmişlerdir.
Resûlüllah'ın (a.s.) Kayser ve diğer ülkelere gönderdiği mektupta âyet yazması, mektup kasdıyla yazılmıştır. O bakımdan mektupta, fıkıh ve benzeri kitaplarda yazılı olarak âyetler bulunabilir ve bunlara abdestsiz dokunulabilir. Çünkü içindeki âyetten dolayı onlar mushaf hüviyetini almaz, o bakımdan mushaf hürmetini de taşımaz. Aksini iddia etmek, Kur'ân'ı ezber bilenlerin bedeninin de abdestsiz dokunulmasının sakıncalı olduğu sonucunu doğurabilir. Oysa fıkıhta böyle bir iddia veya kaide söz konusu değildir.
Kur'ân'ı kılıfının sapından abdestsiz bir vaziyette tutup kaldırmakta bir sakınca yoktur. Ebû Hanife'nin de ictihadı böyledir. İmam Mâlik buna muhaliftir. Ona göre, mushafı kılıfıyla veya kılıfının kulpuyla tutmak da helâl olmaz.
İçinde âyet yazılı bulunan tefsir, fıkıh ve benzeri kitaplara abdestsiz dokunmak caizdir.[141]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller:
Her namaz için abdest almak şart mıdır? Daha önce abdestli bulunan kimsenin o abdestle bir kaç namaz kılmasında bir sakınca var mıdır? İlim adamları Kur'ân'da abdestle ilgili âyete dayanarak ve hadîslerin ışığı altında farklı görüşler ortaya koymuşlardır:
a) Seleften bazısı, her namaz için yeniden abdest almak vâcibdir, demiştir
b) Diğer bazısı ise, önceleri hüküm böyle idi, sonra bu hüküm kaldırıldı şeklinde bir görüş belirtmişlerdir.
c) Bazısına göre, ise âyetteki emir nedb üzerine hamledilir, öyleki, abdestli bulunan bir kimsenin başka bir namaz kılmak istediğinde yeniden abdest alması menduptur.
d) Diğer bir kısmına göre ise, abdest ancak abdesti olmayana meşru' kılınmıştır; ne var ki her namaz için yeniden abdest almak müstehab sayılmış ve bunun nur üstüne nur olduğu ifâde edilmiştir.
Bu son görüş ağırlık kazanmıştır. Fetva ona göredir. Nitekim Abdullah b. Hanzele'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz önceleri her namaz için ayrı bir abdest alınmasını emretmişti. Namaz kılmak isteyen kimse ister abdestli olsun, ister olmasın, herhalde yeniden abdest alması gerekirdi. Bu meşakkat doğurunca kaldırıldı, sadece abdesti olmayan kimsenin namaz için abdest alması vâcib olarak kaldı."[142]
Hz. Büreyde'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz önceleri her namaz için bir abdest alırdı. Fetih günü (Mekke'nin fethedildiği gün) birkaç namazı bir abdestle kıldı. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) Ona dedi ki: "Daha önce yapmadığın bir şeyi yaptın?..." Resûlüllah (a.s.) ona: *"Bile bile yaptım (cevazını belirtmek için)"* diye cevap verdi.[143]
Ayrıca Daremî, *"Abdest ancak hadesden dolayı gerekir"* mealindeki hadîsle istidlal ederek, her namaz için yeni bir abdest almanın müstehab olduğunu söylemiştir.
"Ümmetime meşşakkat vermiyeceğini bilseydim, her namaz için yeni bir abdest ile emrederdim ve her abdestle beraber (dişleri) misvaklamayı vâcib kılardım."[144]
Mealindeki hadîs, her namaz için abdestli bulunduğu halde yeni bir abdest almanın gerekli olmadığına çok açık şekilde delâlet etmektedir. Nitekim müctehid imamların hemen hepsi bu sahih rivayetlerle ihticac etmişlerdir.
"Peygamber (a.s.) her namaz için bir abdest alırdı..." mealindeki hadîs, yukarıdaki hadîslerle açıklanmakta ve bunun vâcib olmadığı neticesi ağırlık kazanmaktadır. Hem koyun ve keçi etinden dolayı abdest alıp almayacağını soran adam, *"arzu edersen al, arzu edersen alma..."* buyurması, daha önceki abdestle namaz kılmakta bir sakınca olmadığına delâlet etmektedir.
738 nolu hadîsle her ne kadar ihticac edilmişse de, isnadında Süveyd b. Ebî Hatim bulunuyor ki bu zat zayıftır. Nevevî de onun zayıf olduğunu söylemiştir. O bakımdan müctehid imamların hepsi onunla ihticac etmemiştir.
Hem hadîste geçen tahir sıfatı, mü'min hakkında kullanıldığı gibi, büyük ve küçük hadesten temizlenen kimse hakkında da kullanılır. Aynı zamanda bedeninde necaset bulunmayan kimseye de delâlet eder. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz *"Mü'min necis olmaz..."* buyurmuştur. O bakımdan tahir tabiri mutlaka abdestli olan kimse demek değildir.
739 nolu Tavus tarikiyle rivayet edilen hadîsi İbn Hüzeyme ve İbn Hibban sahihi emişler. Tirmizî, "bu hadîs merfu' ve mevkuf rivâyet edilmiş; merfu' oluşu sadece Atâ' hadîsinden bilinmektedir." demiştir. Atâ'ın bunu merfu' mu, mevkuf mu rivayet ettiğinde ihtilâf edilmiştir. Nesâî, Beyhakî, İbn Salah, Münzirî ve Nevevî mevkuf olduğuna kail

olmuşlar. Ref, rivayeti ise zayıftır.
Hafiz İbn Hacer ise, Ata' b. Sâib'in sadûk olduğunu, ondan bazan merfu', bazan da mevkuf rivayetler vardır. Ama kendisi sıka (güvenilir)'dır, demiştir.
Resûlüllah (a.s.) Efendimizin Yemen'de Amr b. Hazm'e yazdığı mektupta: *"Kur'ân'a ancak tahir olan el sürebilir..."* mealindeki hadîsi Zeylâî kendi kitabında naklederek bunun ayrıca İbn Ömer'den, Hakim b. Huzam'dan ve Osman b, Ebî As'dan da rivâyet edildiğini kaydetmektedir.
Amr b. Hazm'dan rivayet edilene Nesâi Kendi Sünen'inde Kitabü'ddiyat bölümünde; Ebu Dâvud Merasil'de Muhammed b. Bekâr b. Bilâl'dan o da Yahya b. Hamza'dan, o da Süleyman b. Erkam'dan, o da Zührî'den, o da Ebubekir b. Muhammed b. Muhammed b. Amr b. Hazm'den rivayet etmiştir.
Bu konudaki İbn Ömer (r.a.) hadîsini Taberâni kendi Mu'cem'inde, Darekutnî ve Beyhakî kendi Sünenlerinden rivayet etmişlerdir. Râvileri arasında Süleyman b. Musa bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı tesbitler yapılmıştır: Buhari, onun münkerlere yer verdiğini söyler. Bazı hadîsçiler ise onu sıka kabul eder. Nesâî ise, "o kaviy değildir," demiştir.
Bu konuda Osman b. Ebû As hadîsini ise, Taberânî kendi Mu'cem'in de rivayet etmiştir. Bu rivayet üzerine farklı tesbit söz konusu değildir. İsnadında bir aksaklık görülmemiştir.[145]

Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz ancak abdestli bir halde kılınabilir. Abdestsiz namaz sahih değildir, kabul olunmaz.
2- Her namaz için bir abdest şart değildir. Bir abdestle birkaç vakit namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
3- Abdest üzerine abdest almak, yani her namaz için yeni bir abdest almak müstehabdır.
4- Abdestsiz bir halde Mushafa el sürmek caiz değildir. Ancak Davud ez-Zahirî'ye göre, caizdir.
5- Tavaf bir bakıma namaz demektir, abdestsiz yapılması mekruhtur. (Bu daha çok Hanefilerin ictihadıdır. Şafiî ve diğer imamlara göre, abdestsiz bir vaziyette Kabe'yi tavaf etmek haramdır.)

Cünüp Kimsenin Abdest Alıp Öyle Uyuması Tavsiye Edilmiştir

İslâm her konuda temizliği ön plâna alır. Yatsı namazından sonra cünüp olan kimsenin o vaziyette uyuması hoş karşılanmamış, cinsel organını iyice yıkayıp namaz abdesti gibi bir abdest aldıktan sonra yatağına uzanıp uyuması tavsiye edilmiştir. Tabii bu tavsiye, o saatlerde yıkanma imkânı bulanlara göre değildir, herhangi bir sıkıntı yoksa, yıkanıp uyumak daha uygundur. Ancak fecir doğuncaya kadar arada farz bir namaz vakti olmadığından daha çok elleri ve utanç yerlerini tertemiz yıkadıktan sonra mümkünse namaz abdesti gibi bir abdest alması müstehab sayılmıştır. Bu, bütünüyle ruh ve beden sağlığını korumaya, maddî ve mânevi pislik ve mikroplardan sakınmaya yönelik bir tedbirdir. Aynı zamanda rahat bir uyku uyuyabilmenin de bunda payı vardır.
O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz böyle durumlarda elini ve utanç yerlerini iyice yıkadıktan ve çoğu zaman namaz abdesti gibi bir abdest almadan uyumamıştır.
İlgili hadîsler:
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Hz. Ömer (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz'den şöyle sormuştur:
"Ya Resûlellah! Bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi?"
"Evet, abdes aldığı zaman uyuyabilir, (bunda bir sakınca yoktur)," buyurmuştur.[146]
Hz. Ayşe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cünüp iken uyumak istediğinde cinsel organını yıkar, namaz için abdest alındığı gibi abdest alırdı."[147]
Yine Hz. Aişe Validemiz'den (r.a.) yapılan rivayette demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz cünüp olduğu zaman, (bir şeyler) yemek veya uyumak istediğinde abdest alırdı."[148]
Ammar b. Yasin (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz cünübe, bir şey yemek veya içmek ya da uyumak istediği zaman namaz için abdest alır gibi abdest almasına ruhsat verdi."[149]
Ebu Said (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Sizden biri eşiyle cinsel temasta bulunduktan sonra tekrar temasta bulunmak isterse abdest alsın!"*[150]
Hadislerin açık delaletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Yatsı namazını kılmak şartıyla cünüp bir halde uyumakta bir sakınca yoktur.
2- Cünüp bir halde uyumak isteyen kimsenin namaz için abdest alır gibi abdest alması ve bundan önce cinsel organını yıkaması müstehabdır.
3- Cünüp bir vaziyette bir şey yemek veya içmek istediğinde, abdest alması öylece yiyip içmesi müstehabdır.
4- Eşiyle cinsel temasta bulunduktan sonra henüz gusletmeden tekrar temasta bulunmak isterse, cinsel organını yıkaması ve namaz abdesti gibi abdest alması müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamlarının istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Cünüp kimsenin yıkanmadan uyumasında veya tekrar cinsel temasta bulunmasında bir sakınca yoktur. O vaziyette uyumak isterse, namaz abdesti gibi abdest alması müstehabdır. Abdest almadan uyuyabilir. Çünkü abdest bi-nefsihi kurbet değildir, namaz ve benzeri ibâdetleri yerine getirmenin şartıdır. Uyumakta böyle bir şey söz konusu değildir.
Ayrıca, cünüp kimse bir şey yemek veya içmek istediğinde sadece elini yıkayıp ağzını çalkaması kâfidir.
Hanefilere göre bu konuda baş kısma aldığımız Hz. Ömer'den (r.a.) rivayet edilen hadîsle ve Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet edilen şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cünüp bir halde elini (gusül) suyuna dokundurmadan uyurdu."[151]
b) Hanbelilere göre:
Cünüp kimse sadece abdest alıp mescidde oturabilir. İshak b. Rahuye de aynı görüştedir. İlim ehlinden çoğu, bu caiz değildir, demiştir.
Hanbelîler bu hususta Zeyd b. Eslem'den (r.a.) yapılan şu rivayetle ihticac etmişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in ashabı abdestsiz bir vaziyette Mescid'de oturup konuşurlardı. Bazısı da cünüp olduğu halde sadece abdest alıp içeri girerek sohbete katılırdı."[152]
Bu haber, onların sözü edilen konuda icma' ettiklerini ve umuma has bir hüküm taşıdığını gösterir. Hem abdest alınınca hades hükmü hafiflemiş olur; su bulunmadığı zaman yapılan teyemmüme benzer.
Cünüp kimsenin sadece abdest almasıyla hadesi hafifletmesinin delili şudur: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cünüp kimseye uyumak istediği zaman abdest ile emretmiştir. Bir şey yemek veya içmek isteyene veya henüz yıkanmadan tekrar cinsel temasta bulunmaya teşebbüs edene abdest müstehab kılınmıştır. Ama ayhali olan kadın abdest alsa bile camide oturması mübah değildir, çünkü onun bu durumda aldığı abdest sahih sayılmamıştır.[153]
c) Mâlikilere göre:
Yahya'nın İmam Mâlik'den, onun da Abdullah b. Dinar'dan, onun da Abdullah b. Ömer'den (r.a.) yaptığı rivayette, Hz. Ömer'in (r.a.), Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den geceleyin cünüp olduğunda ne yapmasını tavsiye edeceğini sorması, Peygamberin de (a.s.) abdest al, cinsel organını yıka ve ondan sonra uyu, diye buyurması delil olarak alınmıştır.
Ayrıca Mâlikîler şu hadîslerle de istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır: Urve'nin kendi babasından, onun da Peygamber (a.s.) Efendimizin zevcesi Hz. Aişe'den yaptığı rivayette Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Sizden biri eşiyle cinsel temasta bulunur ve sonra da gusletmeden uyumak isterse, namaz için alınan abdest gibi bir abdest almadıkça uyumasın!"
İmam Mâlik'in Nâfi'den yaptığı rivayete göre: Abdullah b. Ömer (r.a.) cünüp iken uyumak veya bir şey yemek istediğinde yüzünü ve dirseklere kadar iki elini yıkar, başını meshettikten sonra yemek yer veya uyurdu...."[154]
Böylece Abdullah b. Ömer'in (r.a.) ayaklarını yıkamadığı, sadece abdest organlarından ikisini yıkayıp başını meshetmekle yetindiği anlaşılıyor. Çünkü sözü edilen hususta abdest almak, namaz kılmak, tavaf yapmak veya Kur'ân'a el sürmek ve okumak için değil, temiz bir vaziyette, cenabetin ağırlığını hafifleterek uyumaktır. O bakımdan ayaklarını yıkamaya gerek görmemiştir. İslâm fikhında senet ve kaynak kabul edilen Abdullah b. Ömer'in böyle yapması, mutlaka bir sünnete dayanmaktadır. Mâlikilerin de görüşü bu doğrultudadır.
Konuyla ilgili diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller: 753 nolu hadîsi, Buhari ve Müslim şu değişiklikle rivayet etmişlerdir:
"Abdest alsın, sonra uyusun!"
Yine bu ikisinin bir diğer rivayetinde şu farklılık göze çarpmaktadır:
"Abdest al, cinsel organını yıka, sonra uyu!"
Bu son lafzın içinde bulunduğu hadîsi İmam Mâlik aynen Muvatta'da rivayet etmiştir.
İmam Nevevi diyor ki:
"Ömer hadîsi emir sıygasınla ve şart sıygasıyla gelmiştir. Zahirine bakıp hükmedenler, gusletmeden uyumak isteyen cünüp kimsenin abdest almasını vâcib kabul etmişlerdir. Zahiriler ve Malikiler'den İbn Habîb aynı görüştedirler, Cumhur ise bunun istihbabına kaildir. Müctehid imamların da ictihadı bu doğrultudadır. Nitekim İbn Huzeyme ile İbn Hibbân'ın kendi Sahîh'lerinde İbn Ömer'den tahrîc ettikleri hadîste şöyle denilmiştir:

"Peygamber (a.s.) Efendimiz'den, bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi? diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir; Evet, uyuyabilir, isterse abdest alır..."
İlim adamlarının çoğu, bu durumda abdest alınırken İbn Ömer'in yaptığı gibi değil, namaz için abdest alınan abdest gibi tastamam bir abdest alınır. Çünkü namaz abdesti gibi, tabiri her türlü farklı görüşü reddetmektedir. İbn Ömer'e gelince, belki bir mazeretinden dolayı ayaklarını yıkamamış olabilir. Bununla beraber İbn Ömer'in yaptığı temizlik gibi bir temizlik yapmakta hiçbir sakınca yoktur. Çünkü abdest ile tavsiye, ağırlığı hafifletmek, temizliği sağlayıp öylece rahat bir uyku uyumaktır.
Nitekim İbn Ebî Şeybe'den sıka rical senediyle Şeddad b. Evs'den (r.a.) demiştir ki:
"Sizden biri geceleyin cünüp olduğunda, uyumak isterse, abdest alsın, çünkü abdest cenabet guslünün yarısıdır."[155]
Gerek konunun başında, gerekse bu arada rivayet edilen hadîsler'in çoğu Resûlüllah fiiline dayanmaktadır. Ömer ve Ebû Said hadîsleri ise, kavlidir, yani Peygamber (a.s.) Efendimiz'in mübarek dilinden çıkan sözlerle sabittir.
İlim adamlarından bir kısmı, cünüp kimse gusletmeden bir şey yemek ve içmek veya uyumak isterse, abdest alır, ama tekar cinsel temasta bulunmak isterse, önce gusletmesi afdaldır, demişlerse de Buharî ve Müslim'in sahîh bir senedle Hz. Enes'den yaptıkları rivayette deniliyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir tek gusülle zevcelerini dolaşır (onlarla cinsel temasta bulunurdu)." Bu, namaz vakti geçmiyorsa, özellikle gece saatlerinde cünüb olduktan sonra hemen yıkanmanın vâcib olmadığını gösterir.
İmam Nevevî de aynı görüşte olup sadece ikinci defa cinsel temasa geçmeden yıkanmanın müstehab olduğunu söylemiştir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimizin bir gecede eşlerine ayrı ayrı uğrayıp her biriyle cinsel temasta bulunduktan sonra yıkandığını Ahmed b. Hanbel ve diğer Sünen sahihleri Ebû Râfis (r.a.)'den rivâyet edilen hadîsle belirtmişlerdir... Hatta bunun farkına varan sahabiden biri, "Ya Resûlellah! Hepsi için bir gusülle yetinseniz ya.." deyince, *"böyle yapmak daha iyi ve daha temizdir..."* buyurmuştur.
Bu her iki şeklin cevazına delâlet etmekte ve diğer konularda olduğu gibi kolaylığı getirmektedir. Aynı hususu Sıddîk Hasan Han, Bulûğu'l-merâm şerhinde belirterek abdest almak mendubsa da her iki halin caiz olduğunu söylemiştir.[156]
Dörtlerin Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet ettikleri hadîste ise, Resûlüllah (a.s.) cünüp iken suya dukunmadan uyuduğuna gelince, bu malûldür. Musannif illet sebebini Ebu İshak'ın el-Esved'den, onun da Hz. Aişe'den yaptığı rivayet olarak açıklamıştır. Nitekim Zehebî bu zatın münker olduğunu söyledikten sonra İbn Hibbân'ın, "Ebu İshak'ın hadîsiyle ihticac edilmez" dediğini nakletmiştir.[157]
Resûlüllah (a.s.) Efendimizin cünüb iken bir şey yemek veya içmek istediğinde iki elini yıkadığı ve sonra yiyip içtiği rivayetine gelince: Hazreti Aişe (r.a.) diyor ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, cünüp iken bir şey yemek veya içmek istediğinde iki elini yıkadıktan sonra yiyip içerdi."[158]
Diğer bir rivayette ise Hz. Aişe (r.a.) şöyle söylemiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimizin eşlerine ihtiyacı olduğu zaman onlara gelip (hacetini yerine getirdikten sonra) döner ve suya dokunmazdı."
Tirmizi'nin yaptığı rivayette ise şu lafızlarla Hz. Aişe'den nakledilmiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz cünüb iken uyur ve suya dokunmazdı..."[159]
765 nolu hadîs sahih kabul edilmiş, hiç kimse bunun zayıf olduğunu söylememiştir. 766 nolu hadisler ise, İmam Ahmed'e göre, sahîh değildir. Ebu Dâvud bu rivayetin vehm olduğunu belirtmiş; Yezîd b. Harun onun hatalı olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ahmed b. Salih ise bu hadîsin rivayet edilmesi helâl değildir, diyerek gayr-i sahih olduğunu söylemiştir. Ancak Beyhakî onu sahihlemiştir.
Bununla beraber ilim adamları "uyurdu da suya dokunmazdı" sözünü, gusletmek için suya dokunmazdı şeklinde yorumlamışlardır. Öyleki: Ellerini yıkar, bazan abdest de alır, ancak gusletmezdi. Çünkü gece yarısından sonra teheccüd namazına kalkıncaya kadar müsait bir vakit söz konusu idi.

Çıkarılan Hükümler:

1- Yatsı namazı kılındıktan sonra cünüp olan kimsenin abdest alıp öylece uyuması müstehabdır.
2- Abdest alırken, ayaklarını yıkamadığı takdirde bir şey gerekmez. Nitekim İbn Ömer (r.a.) öyle yapmıştır.
3- Cünüp iken bir şey yemek veya içmek istendiğinde, elleri iyice yıkamak sünnettir. Bu arada ağza su alıp çalkalamak müstehabdır. Abdest almak da müstehab sayılmıştır.
4- Cinsî temastan sonra henüz gusletmeden önce tekrar temasta bulunmak isteyen kimsenin cinsel organını yıkaması ve namaz abdesti gibi bir abdest alması müstehabdır.
5- Her cinsel temas için gusletmek gerekmez; birkaç defa temasta bulunan kimsenin hepsi için bir defa gusletmesi kâfidir.

Gusül

Meniden Dolayı Gusül

Bulûğ (ergenlik), yetişmiş bir çocuğun, erkekse baba, kızsa anne olabilecek yaşa gelmesidir. Buna erkek çocuklarda daha çok akıl-baliğ olmak denir. Hayatın bu döneminde erişmiş bir gençte üretim organları artık iyice gelişmiştir. Delikanlıda erkeklik bezleri salgı yapmaya başlamış kızda da yumurtalık aşılanmaya hazır yumurta yapabilecek hale gelmiştir.
Erkek ve kadının cinsel organından şehvetle dışarı çıkan az koyu ve sarımtırak sıvıya meni denir.
Her vesileyle temizliği ön plâna alan ve insan sağlığını koruyan İslâmiyet bu durumda gusletmeyi emreder. Böylece din insan hayatının her bölümüyle ilgilenir ve onu başıboşluktan kurtararak atılan her adımda, yapılan her işte ve düşünülen her konuda yüce yaratanı hatırlatır, kul ile Allah arasında kopmaz bağlar vücuda getirir.
İlgili hadîsler ve rivayetler:
Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Ben kendisinden çok mezyi akan bir adamdım. Bundan dolayı (gusül gerekip gerekmiyeceğini) Peygamber (a.s.) Efendimiz'den sordum; buyurdu ki: Mezyiden dolayı abdest, meniden dolayı gusül gerekir."[160]
Ahmed b. Hanbel'in yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) ona şöyle buyurmuştur:
"(Erkeklik bezinden salgılanan) suyu fışkırtarak dışarı attığında cenabetten dolayı guslet; fışkırtmadığı takdirde gusletme!"[161]
Ümmu Seleme (r.a.)'dan yapılan rivayette, Ümmu Süleym şöyle demiştir: Peygamber (a.s.) Efendimiz'e dedim ki:
"Ya Resûlellah! Şüphesiz ki Allah hakkın (söylemekten) haya etmez; ihtilam olduğu zaman kadına gusül gerekir mi?" Peygamber (a.s.):
"Evet, kadın (üreme organın salgıladığı) suyu gördüğü zaman (gusül gerekir.)"
Bunun üzerine Ümmu Seleme (söze karışarak) sordu:
"Kadın da ihtilam olur mu?!" Peygamberimiz ona:
"Ellerin toprağa muhtaç olsun! Kadına çocuğu neden benzer?" buyurdu.[162]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Şehevî duygudan dolayı beyazımsı ince bir suyun fışkırmaksızın ve şehevi bir zevk duymaksızın cinsel organdan akmasından dolayı gusül gerekmez, abdest gerekir. Buna mezyi denir.
2- Şehvetle fışkırıp dışarı akan az koyu ve sarımtırak renkteki meniden dolayı gusül gerekir.
3- Erkekten fışkırarak şehvetle dışarı çıkan meni, kadında fışkırmaksızın şehvetle akıp çıkar ve bundan dolayı her ikisine de gusül gerekir.
Hadîslerin ışığı altında müctehid imamların tesbit, görüş istidlal, ihticac ve ictihadları:
a) Hanefilere göre:
Guslü gerektiren sebebler üçtür: Onlardan bir cenabettir. Bu ise iki şeyle sübut bulur:
1- Meninin şehvetle fışkırarak dışarı çıkmasıdır. Uyanık ve uyku hali arasında bir fark yoktur. Buradaki şehvet, erkeklik bezinden ve kadının yumurtalığından meninin şehvetle ayrılması demektir. Bu kadına elle dokunmaktan veya şehvetle bakmaktan, veya uykuda iken düşazıtmaktan ya da istimnadan kaynaklanır.[163]
O halde cenabetin sözlük mânası, meninin şehvetle çıkmasıdır. "Adam cünüp oldu," yani kadınla cinsel temasta bulunarak şehveti yerine getirdi, demektir. Hadîste geçen "meninin çıkması," şehvetle çıkmaya hamledilir.[164]
İmam Ebû Yusuf, şehvetle yerinden ayrılan menî şehvetle fışkırarak değilde, şehvet sakin olduktan sonra dışarı çıkarsa, bundan dolayı gusül gerekmez diyerek hadîste kasdedilen çıkışın bu anlamda olduğuna yorumlamıştır.
b) Şâfîîlere göre:
Guslü gerektiren sebebler beştir. Onlardan biri de meninin ya mu'tad mahrecden, ya da mutad yolu kapalıysa sulb veya terâibden çıkmasıdır. Sulb, erkeklerde bel nahiyesine verilen bir isimdir. Terâib , kadınlarda göğüs kemikleri nahiyesine denir.[165]
Mutad ve gayr-i mu'tad yoldan çıkan meni şu dört özelliğinden biriyle bilinip tanınır: Fışkırarak çıkmak veya fışkırmayıp lezzet duyularak çıkmak veya az geldiği için hem fışkırmadan, hem de fazla lezzet duyulmadan çıkarsa, ekşimiş hamur kokusu neşretmek veya bu durumda çıkıp kurumuşsa kurumuş yumurta akına benzemek... Bu özelliklerden hiçbiri yoksa, o takdirde çıkan sıvıdan dolayı gusül gerekmez.[166]
Anlaşıldığı gibi, şafiiler meninin mutlaka yerinden şehvetle ayrılmasını veya şehvetle dışarı fışkırmasını gerekli görmemişler, onda sadece belirttiğimiz dört vasıfdan birinin gerçekleşmesini dikkate almışlardır.

Aranılan dört vasıfta kadın ve erkek arasında fark yoktur. Hangisinden çıkan sıvı belirtilen vasıflardan birini taşıyorsa, o takdirde çıkan sıvının meni olduğu kabul edilir ve guslü gerektirir.[167]
Şâfiiler bu konuda *"el-Mâu mine'1-mâi=Su, sudan dolayı gerekir"* mealindeki hadîsle istidlal etmiştir.
c) Hanbelilere göre:
Guslü gerektiren sebebler altıdır. Onlardan biri, meninin dışarı çıkmasıdır. Meni, kalın bir sıvıdır, şehevî duygu kabardığında fışkırarak dışarı atılır. Kadının menisi ise, ince ve sarıdır.
Hanbeliler bu hususta Ümmu Seleym hadîsiyle ve diğer ilgili hadîslerle istidlal etmişler ve bir hastalık ve soğuktan dolayı olup şehevî bir duygu neticesi olmayan meninin mücerred çıkmasından dolayı gusül gerekmez, demişlerdir. Nitekim Ebu Hanîfe ile Mâlik'in de kavli budur. Şafiî ise, bundan dolayı gusül gerekir, demiştir."[168]
d) Mâlikîlere göre:
Cinsel temassız lezzet ile dışarı çıkan meniyle, lezzet duyduktan bir süre sonra çıkan meniden dolayı gusül gerekir. İsterse bu durumda meni çıkmadan gusletmiş olsun, isterse olmasın farketmez, her iki halde de lezzetten bir süre sonra meninin çıkması guslü gerektiren sebeplerden biri sayılır. Ama duyulan lezzet cinsel temasdan neş'et ediyor, duhul vaki olduğu halde inzal vaki olmuyor ve cinsel organını dışarı çektikten sonra inzal meydana geliyorsa, bu durumda, inzal meydana gelmeden gusletmişse, artık tekrar gusletmesi gerekmez.[169]

Çıkarılan Hükümler:

1- Meninin şehvetle yerinden ayrılıp dışarı çıkması guslü gerektirir. (Bu, İmam Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göredir.)
2- Mutad yoldan, orası kapalıysa gayr-i mutab yoldan (sulh veya terâibden) çıkan meni fışkırarak veya lezzet duyularak veya sadece ekşimiş hamur kokusu neşrederek veya kurumuş bir halde ise, yumurta akına benzer bir vasıfta bulunarak çıkmışsa, o taktirde gusül gerekir. (Bu şâfiilere göredir.)
3- Şehevî duygunun kabarmasıyla dışarı çıkan meniden dolayı gusül gerekir. Başka bir sebepten dolayı çıkarsa, guslü gerektirmez. (Bu, Hanbelilere göredir.)
4- Şehvetle yerinden ayrılan meni, ister şehvet ve lezzetle, ister şehvet ve lezzet duygusu kesildikten sonra dışarı çıksın, her iki halde de guslü gerektirir. (Bu, Mâlikilere göredir.)
5- Şehvetle yerinden ayrılan meni ister erkekten, ister kadından akıp dışarı çıksın, her ikisi için de guslü gerektirir.

İki Sünnet Yerinin Kavuşmasından Dolayı Gusül Gerekir

Erkek ve kadının, cinsel organının sünnet edilen bölümünün kavuşmasına "iltika-i hataneyn" denir. Böyle bir durumda inzal vaki olsun olmasın, yani erkek ve kadının menisi dışarı çıksın çıkmasın gusül gerekir. Böylece İslâm her hususta Allah'ı hatırlatmayı amaç edinirken, bir yandan da temizliği her vesileyle ön plâna almıştır. Sünnet yerlerinin mücerred kavuşması da bu iki önemli hususu beraberinde getirmektedir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Erkek, kadının dört şu'besi arasına oturduktan sonra harekete geçmek için gücünü kullanmaya başlarsa, üzerine gusül vâcib olur."[170]
Şuâb: Şi'be'nin çoğuludur. Sözlükte bir şeyden bir bölüm, bir dal, iki boynuz arasındaki kısım, su yolu, dağdaki yarık gibi mânalara gelir. Hadîste ise, ya kadının iki eli ve iki ayağı arası veya iki ayağıyla iki uyluğu arası veya iki bacağı ve iki uyluğu arası manası kasdedilmiştir.
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Adam eşinin dört şi'besi arasına oturur, sonra da onun sünnet yeri kadının sünnet yerine dokunursa gusül gerçekten vâcib olur."*[171]
Tirmizî bu hadîsi sahîhlemiştir. Ancak onun tesbit ve rivayetinde şu cümle yer almıştır:
"Sünnet yeri sünnet yerine tecavüz ederse gusül vâcib olur."
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Erkek kadının iki bacağı ve uyluğu arasında oturup cinsel organının sünnet kısmını onun sünet kısmına sokup dokundurursa, gusül gerekli olur.
2- Bu durumda erkek ve kadından meni gelmesi, dışarı çıkması söz konusu değildir. Mücerred cinsel organların birbirine kavuşmasıyla gusül vâcib olur.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının ictihad, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Guslü vâcib kılan sebeblerden biri de, inzal vaki olmaksızın iki sünnet yerinin kavuşmasıdır. Çünkü Cenâb-ı Peygamber (a.s.) Efendimiz, *"sünnet yerleri buluşup haşefe (penisin baş kısmı) kaybolup belirsiz olunca, inzal vaki olsun olmasın gusül vâcib olur,"* buyurmuştur. Hem böyle bir birleşme inzalin başlıca nedenleri arasında bulunuyordur. O bakımdan mücerred haşefenin kadının cinsel organına girip belirsiz olması, inzal yerine geçer. Dübürle kavuşması da öyle.[172]
Hanefiler bu konuda Ebu Hüreyre (r.a.), Hz. Aişe (r.a.) hadîsleriyle ve az yukarıda naklettiğimiz hadîsle istidlal etmişlerdir.[173]
b) Şâfiîlere göre:
Guslü gerektiren beşinci sebeb, haşefe (penisin baş kısmı) nın, o kısım kesikse o miktarda bir kısmın -dikleşmiş olmasa bile- kadının cinsel organına girmesidir. Aynı hüküm belirtilen kısmın dübüre veya bir hayvanın cinsel organına girmesiyle gerçekleşir.[174]
c) Hanbelilere göre:
İki sünnet yerinin kavuşması, yani haşefenin (penisin baş kısmının) kadının fercine girmesi, guslü gerektiren sebeplerden biridir. Sadece sünnet yerlerinin birbirine dokunması, âlimlerin ittifakıyla guslü gerektirmez. Ancak Davud ez-Zahiri bu hususta muhalefet ederek, meni akmadıkça gusül vâcib olmaz demiştir.
Hanbelilere göre, medhulu biha diri olsun, ölü olsun, insan olsun hayvan olsun, ferc veya dübüre girsin farketmez, hepsinden dolayı gusül vâcib olur.[175]
d) Mâlikilere göre:
Onlar da Hanbelîlerin görüşündedirler.[176] İmam Mâlik bu meselede, *"İki sünnet yeri kavuştuğu zaman gusül vâcib olur"* mealindeki Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Aişe (Allah hepsinden razı olsun) hadîsiyle, ayrıca Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ebu Seleme'nin Hz. Aişe'den "neler guslü gerektirir?" şeklinde sorması ve Hz. Aişe'nin (r.a.) ona "Sünnet kısmı sünnet kısmına tecavüz edince gusül vâcib olur" açıklamasıyla ve bir de İmam Mâlik'in Ebu Musa el-Eş'ârî'nin (r.a.) Hz. Aişe'ye gelerek, "Adam eşiyle cinsel temasta bulunurken gevşeyiveriyor, meni akıtmıyor, bundan dolayı gusül gerekir mi?" soruyor; o da "Sünnet kısmı sünnet kısmına tecavüz eder, (haşefe ferce girerse) gusül elbette vâcib olur," diye cevap vermesiyle istidlal ve ihticac etmişlerdir.[177]
Konuyla ilgili diğer hadîsler, rivayetler, görüşler ve tahliller:
İnzalsız cinsel temastan dolayı gusül gerekeceği hakkında bazı farklı görüş ve rivayetler olsa dahi dört halîfe, ashab ve tabiîn cumhuru bunda görüş birliği izhar etmişlerdir. O kadar ki, İbn Abdilberr, sahabenin icma' ettiğini söylemiştir.
Bazıları ise, *"el-Mâu mine'1-mâi=Su, sudan dolayı gerekir,"* mealindeki Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri hadîsle istidlal ederek inzal olmadıkça gusül gerekmez demişlerdir.
Tahavî de bu konuda ashabın ileri gelenlerinin görüş ve ictihadını şöyle sıralıyor: Zeyd b. Halid el-Cühenî'den yapılan rivayette, Hz. Osman'dan (r.a.) cinsel temasta bulunup meni akıtmayan adamdan soruldu, o şöyle cevap verdi:
"Ona ancak abdest almak gerekir." Sonra da şöyle ilâve etti:
"Ben bunu Peygamber (a.s.) Efendimiz'den işittim.."[178]
Aynı râvî diyor ki: Konuyu bir de Ali b. Ebî Tâlib, Zübeyir b. Avam, Talha b. Abdillah ve Ubey b. Kâ'b'den (Allah hepsinden razı olsun) sordum, onlar da Hz. Osman'ın dediği gibi cevap verdiler.
Zeyd b. Halid'den yapılan bir diğer rivayette şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Hz. Osman'dan karısıyla cinsel temasta bulunup inzalda bulunmayan adamdan sordum. Bana, ona gusül gerekmez, diye cevap verdi. Aynı soruyu gelip Zübeyir b. Avam'a ve Ubey b. Kâ'b'e sordum. Onlar da onun dediği gibi cevap verdiler.[179]
Urve'nin kendi babasından, onun da Ebu Eyyub el-Ansarî'den, onun da Ubey b. Kâ'b'den yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"İksalda (İnzalsız cinsel temasta) ancak abdest almak (veya temizlik) vardır."
Bu hadîsi biraz daha açıklar mâna ve muhtevada diğer bir rivayet Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Ebu Eyyub el-Ansarî'den, o da Ubey b. Kâ'b'den (Allah hepsinden razı olsun) rivayetle, dedi ki: Resûlüllah'tan cinsel temasta bulunup iksal yapmadan, yani meni akıtmayan adam hakkında sordum. Buyurdu ki:
"Kendisine isabet eden şeyi (ıslaklık ve benzerî şeyleri) yıkayıp temizler ve namaz abdesti gibi abdest alır..."
Böylece bundan bir önceki hadîste tahur sözünden abdest ve diğer bazı temizliğin kasdedildiği anlaşılmış oluyor.
Sözünü ettiğimiz hükmün aksine sahîh rivayetler tesbit edilmiştir. Önce onları nakledip sonra tahlillere geçmek istiyoruz:
Ebu Sâid (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Su (gusül) sudan (meni) dolayı gerekir."[180]
Bunu daha açıklayan ve kuvvetlendiren bir diğer rivayette ise şöyle deniliyor: Ebu Hüreyre (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ansardan bir adama haber gönderip çağırttı. O da biraz gecikerek geldi. Resûlüllah (a.s.) ona:
"Seni alıkoyan neydi?" diye sorunca o da,

"Eşimle cinsel temasta bulunuyordum, derken senin habercin gelince (olduğu gibi bırakıp) yıkandım ve benden bir şey (akıntı, inzal da) ortaya çıkmadı" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona:
"Su (gusül) sudan (meni) dolayı gerekir. Gusül meni akıtan üzerine vâcib olur,"[181] buyurdu.
Tahavi bu hadîsi açıklarken diyor ki:
"Bir cemaat bu hadîsle istidlal ederek, eşiyle cinsel temasta bulunup meni akıtmayan kimseye gusül gerekmiyeceğini söylemiştir."
Birincilerin görüşünü savunanlar ise daha önce naklettiğimiz hadîslere ve daha çok Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet edilen şu habere dayanarak ihticacda bulunmuşlardır:
"Hz. Aişe (r.a.) validemize, eşiyle cinsel temasta bulunup meni akıtmayan adam hakkında soruldu. O şu cevabı verdi:
"Benle Resûlüllah (a.s.) aynı şeyi yaptık ve ondan dolayı ikimizde guslettik."[182]
Birbirini nakzeder gibi görünen hadislerin sıhhatında şüphe yoktur. Ancak hadîs kritiğini yapan ilim adamlarının tesbitine göre, *"Su, sudan dolayı gerekir"* mealindeki hadisin hükmü kaldırılmıştır. Çünkü bunun İslâm'ın ilk yıllarında söylendiği ağırlık kazanmış ve ilim adamlarının çoğu mensûh (hükmü kaldırılmış) olduğuna hükmetmişlerdir. Nitekim Sehl b. Saîd'in Ubey b. Kâ'b'den (r.a.) yaptığı rivayete göre, adı geçen bu hususta şunu söylemiştir:
"Su sudan dolayı gerekir" hükmü İslâm'ın ilk yıllarında idi Allah emrini sağlamlaştırıp (rayına) oturtunca, o hükmü men'edip kaldırdı."[183]
Aynı mânada bir diğer rivayette ise yine Übey (r.a.) şöyle demiştir:
"Su, sudan dolayı gerekir" hükmü, İslâm'ın ilk yıllarında bir ruhsat idi. Sonra bu ruhsat kaldırılıp men'edildi ve gusüledilmesi emredildi."
İşte büyük sahabi Hz. Übey (r.a.) konunun başında naklettiğimiz hadîslerin "su, sudan dolayı gerekir" mealindeki hadîsi nashattiğini söylemiştir. Başka delil aramaya ne gerek...
"Su, ancak sudan dolayı gerekir" mealindeki hadîsi başta Müslim olmak üzere Ebu Dâvud ve başka hadîsçiler rivayet etmişlerdir. Mensûh olduğunu kabul edenler ise hayli çoktur. Zeylâî bu hususa temasla diyor ki:
"Sözü edilen hadîsin hükmü kaldırılmıştır. Çünkü sahih tesbitlerle inzal vaki olmaksızın haşefenin kadının fercine girmesiyle gusül gerekeceği belirlenmiştir. Buharî ve Müslim'de Übey b. Kâ'b'ın hadîsi bu cümledendir. Ayrıca Ebû Dâvud, Tirmizi ve İbn Mâce'nin Sehl b. Sa'd tarikiyle Ubey b. Kâ'b'den yaptığı sahih rivayette, adı geçenin şu açıklaması, az yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu konuda yeterli bir belge sayılır: *"Su, ancak sudan dolayı gerekir"* hükmü İslâm'ın ilk yıllarında bir ruhsat idi, sonra bu yasaklandı."
Şeyh Takıyyüddîn el-İmam adlı eserinde diyor ki:
"Bu hadîs ma'lûl kabul edilmiştir. Çünkü içinde Zühriy'le Sehl arasında bir inkıta' söz konusudur. Nitekim Beyhâkî, bu hadîsi Zühri'nin Sehl'den işitmediğini kesin bir ifade kullanarak söylemiştir. Ancak onun arkadaşlarından işittiği doğru olabilir.[184]
İkrime'den, onun da İbn Abbas (r.a.)'dan yaptığı rivayette, adı geçen *"Su ancak sudan dolayı gerekir"* mealindeki hadîsin yorumunu yaparken şöyle demiştir: Bu ancak ihtilamla ilgilidir. Rüyasında kadınla cinsel temasta bulunduğunu görür fakat inzal vaki olmazsa, ona gusletmek gerekmez.[185]
Gerek Zeylaî, gerek diğer ilim adamları hem bu rivayeti, hem de yorumu sıhhatli bulmamışlardır.
Fethülallâm müellifi de bu konuda diyor ki: İki sünnet yerinin kavuşmasından dolayı gusül vâcib olur, inzal vaki olsun olmasın farketmez, hükmü bakidir. *"Su ancak sudan dolayı gerekir"* mealindeki hadis bununla nesholunmuştur. Cumhur sözünü ettiğimiz sahih hadîsle istidlal ederek bu hadîsin mefhumunun mensûh olduğunu belirtmiştir.[186]
Ebu Cafer et-Tahavi konuyla ilgili otuza yakın rivayet tesbit ederek nakletmiş, meraklılara geniş malzeme vermiştir. Biz sadece birkaç tanesini nakletmiş bulunuyoruz.
Konuyu daha da açıklığa kavuşturmak ve ilgililerin şüphesini bütünüyle gidermek için dört önemli rivayeti daha kitabımıza naklederek, *"Su ancak sudan dolayı gerekir"* mealindeki hadîsin hükmünün kaldırıldığı hakkında yeterli bilgi vermiş olacağız. Özellikle Übey b. Kâ'b'ın hadisini diğer önemli kaynaklardan nakletmekte yarar görüyoruz.
Bu konuda Râfi'in hadîsi üzerinde durulmuşsa da çoğu ilim adamları sıhhatini tesbit ederek istidlale elverişli bulunduğunu belirtmişlerdir. Zeylâî bu hususta geniş bilgi vererek aydınlatıcı tahlillerde bulunmuştur ki, yukarıda kısmen nakletmiş bulunuyoruz. Şevkanî de Neylü'l-evtar'da konuyu yeterince açıklığa kavuşturmuştur.
Ubey b. Kâ'b (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Şüphesiz şu fetva ki; su ancak sudan dolayı gerekir, (hükmü) bir ruhsattır, diyorlar; Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, İslâm'ın ilk yıllarında ona ruhsat verdi, sonra da (bu ruhsatı kaldırıp) gusletmeyi emretti."[187]
Diğer bir lafızla şöyle demiştir:
"Su ancak sudan dolayı gerekir, hükmü, İslâm'ın başlangıcında bir ruhsat idi; sonra ondan men'olundu."[188]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Bir adam, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, eşiyle cinsel temasta bulunup sonra meni akıtmayıp kendini tutan kimse hakkında sordu. (Hz. Aişe de orada oturuyordu.) Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona şöyle dedi:
"Doğrusu benle bu (Aişe) aynı şeyi yapıyoruz, sonra da guslediyoruz."[189]
Rafi' b. Hudayc (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Ben eşimin göbeği üzerinde bulunduğum bir sırada Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni çağırdı. Meni akıtmadan (boşalmadan) kalkıp guslettim ve dışarı çıkıp durumu Hz. Peygamber'e anlattım. Buyurdu ki:
"Sana bir şey gerekmez. Su (ancak) sudan dolayı gerekir."
Râfi' devamla diyor ki: Ondan sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize gusletmekle emretti.[190]

Çıkarılan Hükümler:

1- Cinsel temasta bulunup meni akıtmayan adam gusletmek gerekir. Kadının da gusletmesi vâcib olur.
2- İki sünnet yeri kavuştuğunda, yani penisin baş kısmının kadının fercine girip kaybolduğu takdirde hem erkeğe, hem kadına gusletmek vâcib olur. Bu durumda inzal vaki olsun, olmasın hüküm değişmez.
3- Yine haşefenin, yani penisin baş kısmının dübüre girmesiyle de inzal vaki olsun olmasın gusul gerekir. (Tabii böyle yapmak haramdır.)
4- Bu konuda çoğu imamlara göre, diri, ölü, hayvan ve insan hakkında aynı hüküm caridir. Gerçi ölü ve hayvan ile şehevî temasta bulunmak yasaklanmış ve büyük günahlardan kabul edilmiştir. Ancak bu sınırı aşıp temasta bulunana gusül gerekir mi, gerekmez mi? Söz konusudur.

İhtilam Olduğunu Hatırlayan Ve Fakat Islaklık Görmeyen Veya Gören Kimseye Gusül Gerekir Mi ?

İhtilâm (düş azmak) ergenlik çağına giren erkek ve kızlarda sık sık meydana gelen hallerden biridir. Bazen boşalma olur, bazan olmaz. Hangi durumda gusül gerekir? Konuyla ilgili hadîsleri ve müctehid imamların tesbit, görüş ve istidlallerini naklettikten sonra bu sorunun cevabı ortaya çıkar.
Havle bint Hakim (r.a.)'den yapılan rivayette, deniliyor ki:
Havle (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz'den kadının rüyada erkeğin gördüğünü görmesi hakkında sordu. Peygamber (a.s.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"İnzal vaki olmadıkça (meni akmadıkça) kendisine gusül gerekmez. Nasıl ki erkekten meni gelmedikçe kendisine gusül gerekmiyorsa..."[191]
Ahmed b. Hanbel aynı hadîsi şu lafızla tesbit ve rivayet etmiştir: Havle (r.a.), Hz. Peygamber'den (a.s.) rüyasında ihtilâm olan kadından sordu. Peygamberimiz (a.s.) şu cevabı verdi:
"Islaklık gördüğü zaman gusletsin!"[192]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, ıslaklık görüp ihtilâm olduğunu hatırlamayan adamdan sordu. Şöyle buyurdu:
"Gusleder..."
Ayrıca ihtilâm oluğunu hatırlayıp kendinde ıslaklık görmeyen adamdan soruldu. Buyurdu ki:
"Ona gusül gerekmez..."
Bunun üzerine Ümmu Süleym (r.a.), "Kadın onu (ıslaklığı) görür de kendisine gusül gerekir?" diyerek hayretini belirtti. Resûlullah (a.s.) ona:
"Evet kadınlar ancak erkeklerin bir parçasıdır."[193]
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Uykuda ihtilâm olup ıslaklık görmeyen erkek veya kadına gusül gerekmez. İbn Rüstem kendi Nevadir'inde diyor ki: "Adam ihtilâm olup meni cinsel organından dışarı çıkmazsa, kendisine gusül gerekmez. Kadın ihtilâm olur da ıslaklık fercinin zahirine çıkmazsa, fine de gusletmesi gerekir. Çünkü kadın oturduğunda fercinin açık halî söz konusudur. Islaklık bu durumda dışarı çıkmış sayılır.[194]
Adam uykudan uyandığında yatağında veya elbisesinde mezyi gibi ıslaklığa rastlar ve uykuda ihtilâm olduğunu hatırlarsa, bi'l-icmâ' kendisine gusül gerekir. İhtilâm olduğunu hatırlamazsa, İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre, yine de gusletmesi vâcib olur. Çünkü ıslaklığın mutlaka bir sebebi vardır. Uyku ise ihtilâma elverişli sanılan bir haldır. Mezyin ince oluşu, hava ile veya kişinin aldığı bazı gıda sebebiyle bağlantılı görülebilir. O bakımdan ihtiyaten gusül edilir.[195]
b) Şâfiilere göre:
Erkek veya kadın uykuda ihtilâm olur da uyandığında ıslaklık görürse, gusül gerekir. Islaklıktan maksad meninin dışarı çıkmasıdır. Kadında ise, oturduğu zaman cinsel organının

açık vaziyeti, yani görülen kısmı onun dış kısmı sayılır ve ıslaklık oraya kadar gelmişse, gusletmesi gerekir.
Islaklığa rastlanmadığı takdirde, mücerred uykuda ihtilâm olduğunu gören kimseye gusül gerekmez.[196]
Ancak uykudan uyandığında elbise veya bedeninde gördüğü ıslaklığın meni veya mezyi olduğunda şüphe ederse, kendisine herhalde gusül gerekmez. Ancak ihtiyaten meni olduğunu düşünerek gusleder. Ama mezyi olduğuna daha çok kanaat getiriyorsa, o takdirde, ıslaklığı yıkadıktan sonra sadece abdest almakla yetinir.[197]
c) Hanbelilere göre:
Rüyasında ihtilâm olduğunu görür, fakat uyanınca hiçbir ıslaklık belirtisine rastlamazsa, kendisine bundan dolayı gusül gerekmez. İlim ehli bu hususta icmâ' etmiştir. Ancak uyandıktan sonra yürüdüğünde meni akmaya başlar veya uyandıktan kısa bir süre sonra meni boşalırsa, o takdirde kendisine gusül vâcib olur. İmam Ahmed'in bu doğrultuda net ve kesin görüşü var... Çünkü durumun zahirine bakılınca, meni yerinden ayrılmış ve uyanıncaya kadar bir duraklama geçirmiş, uyanınca da akmaya başlamıştır.
Bunun aksine uyanınca beden veya elbisesinde meniye rastlar, ama ihtilâm olduğunu hatırlamazsa, yine de gusül gerekir. Bu hususta ayrı bir görüş ortaya koyanı bilmiyoruz.
Bu manâdaki hüküm aynı zamanda Hz. Ömer'den, ve Hz. Osman'dan rivayet edilmiş; İbn Abbas, Ata', Saîd b. Cübeyr, Şa'bî ve Nahâî ile Hasan, Mücahid, Katade, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve İshak b. Rahuye de böyle demişlerdir. Çünkü beden veya elbisesinde meninin bulunması, onun hatırlayamadığı ihtilâmın neticesidir. Nitekim rivayete göre, Hz. Ömer (r.a.) Müslümanlara sabah namazını kıldırıp dışarı çıkınca elbisesinde meniye rastlamış ve "Ben herhalde ihtilâm olmuşumdur" diyerek gusletmiş ve elbisenin o kısmını yıkamıştır. Buna yakın bir olay da Hz. Osman'dan (r.a.) nakledilmiştir. Aynı zamanda Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, adamın ıslaklık görüp ihtilâm olduğunu hatırlıyamadığı sorulunca, şu cevabı verdi:
"Gusleder..."
İhtilâm olduğunu hatırlayıp üzerinde ıslaklık görmeyen adam hakkında sorulunca şu cevabı vermiştir: *"Ona gusül gerekmez..."*[198]
Uykudan uyandığında beden veya elbisesinde ıslaklık görür, ancak onun meni veya mezyi olduğunu tefrik edemez, hangisi olduğunu bilmezse, İmam Ahmed'e göre yine de gusletmesi gerekir. Meğerki kendinde ibride (soğuk ve rutebetin ağır basmasıyla meydana gelen bir hastalık, bel gevşemesi de denilebilir) veya benzeri bir rahatsızlık bulunan, o takdirde gusletmesine gerek yoktur. Veya eşiyle oynaşmışsa, o takdirde görülen ıslaklığın mezyi olduğu anlaşılır.[199]
d) Mâlikîlere göre:
Bu mezhep imamlarına göre, uykuda ihtilâm olup uyanınca ıslaklık görmeyen kimseye gusül gerekmez.
Konuyla ilgili diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller:
Ümmu Seleme hadisinde Peygamber (a.s.), *"su (meni inzal) ettiğinde gusletmesi gerekir"* mealindeki haberden rüyasında ihtilâm olduğunu hatırlayan ve fakat beden veya elbisesinde ıslaklığa rastlamayan kimseye gusül gerekmiyeceği açık şekilde anlaşılıyor.[200]
798 nolu hadîs hakkında Süyuti el-Cami'u'l-Kebîr'de "Bu sahihtir" diyor. İbn Hacer el-Fetih'te bundan söz etmiş, ancak sahih, gayr-i sahih bir ifade kullanmamıştır.
800 nolu hadisin ricali sahih kabul edilmişse de râvîlerinden Abdullah b. Ömer el-Ömeri hakkında farklı tesbitler vardır. Zehebî ise bu zat hakkında şunları tesbit edip söylemiştir: "Kendisi saduk'dur" (doğrudur.) Hıfzetme yeteneğinde ise bir şey vardır. Hem Nâfi'den hem de bir cemaatten rivayet etmiştir.
Ahmed b, Ebî Meryem, İbn Maîn'den, bu zatın rivayetinde bir beis bulunmadığını belirtmiştir. Hadîsleri yazılabilir. Dâremi de diyor ki: İbn Maîn'e sordum, Abdullah'ın Nâfi' hadîsini rivayetteki durumu nedir? dedim. "Salih ve sıkadır" diye cevap verdi. Ahmed b. Hanbel de onun için "Sâlihtir, rivayetinde bir beis görmüyorum" demiştir. Nesâî ve başkası onun kaviy olmadığına dikkatleri çekmişlerdir. İbn Medenî ise, onun zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Hibban, onda salahın galib olduğu, ibâdete ağırlık verdiğini, bu yüzden hadîsleri hıfzda, ciddi biçimde korumada biraz gaflet etmiştir, o bakımdan fahiş hatâ yaptığı söylenebilir, diyerek görüşünü ortaya koymuştur.[201]
Abdullah hakkındaki görüş ve tesbitlerin tamamı dikkate alınınca, rivayetinin sahih olduğu ortaya çıkıyor, daha doğrusu ağırlık kazanıyor. Bununla beraber hadis iki illetle ma'lûl sayılır: Birincisi, Abdullah b. Ömer el-Ömeri'nin raviler arasında bulunması; ikincisi teferrüd edişi... O bakımdan sıhhat ve hasen derecesine pek ulaşmıyor, denilebilir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Uykusunda ihtilâm olduğunu hatırlayan ve fakat beden ya da elbisesinde ıslaklığa rastlamayan kimseye gusül gerekmez.
2- Uyandığında beden veya elbisesinde ıslaklık bulan, bunun meni olduğuna zann-i galip hâsıl eden kimseye gusül gerekir.
3- Gördüğü ıslaklığın mezyi olduğunu kestiriyorsa, gusül gerekmez.
4- Meni ve mezyiden hangisi olduğunu kestiremiyorsa, ihtiyaten gusleder.
5- Kadın uykusunda ihtilâm olur, uyandığında fercinin dışında ıslaklık görmez, ancak oturuş vaziyetinde fercinin dışına ulaşan bir ıslaklık bulursa gusleder.

Kafir Müslüman Olduğunda, Diğer Bir Tabirle İslam'a Girdiğinde Gusletmesi Gerekir Mi?

Bilindiği gibi, küfür manevî bir murdarlıktır ki insan ruhunu kirletmekte, kalbini karartmaktadır. O bakımdan inkarcıların Harem sınırına sokulması yasaklanmıştır.
İslâm bu kiri temizleyen, kişinin ruhunu ve kalbini ağartan tek ve tek çaredir. Onun için kâfir İslâm'a girince, kelime-i şehabetle birlikte gusledince içindeki o manevî kirlerle birlikte dışındaki kirleri de temizlemiş olur.
Konuyla ilgili hadîsler:
Kays b. Âsım'dan yapılan rivayete göre, adı geçen İslâm'a girince, Peygamber (a.s.) Efendimiz ona su ve sidir ile yıkanmasını emretmiştir."[202]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Sümame İslâm'a girince, Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu:
"Onu falan oğullarının hâitina götür de yıkanmasını söyleyin..."[203]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Kâfir İslâm'a girince gusletmekle emrolunur.
2- Müslüman olan kâfirin yıkanması vâcibdir. Çünkü emir vücubu gerektirir.
3- Küfrün zahirî ve bâtınî bütün kirlerini gidermesi için de, gusledeceği suya sidir ve benzeri güzel koku karıştırması müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Müstehab olan gusülden biri de, İslâm'a giren kâfirin yıkanmasıdır. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, gelip İslâm'a girmek isteyenlere gusletmelerini emretmiştir. Emrin en aşağı derecesi, nedb ve istihbabdır.
Bu hüküm, o İslâm'a girdiğinde cünüp olduğu bilinmediği takdirde böyledir. Cünüp bir halde gelip İslâm'a girdiği biliniyorsa, o takdirde ne yapılır? Meşayih (fıkıh ilminde söz sahibi âlimdir) bu hususta farklı görüş ortaya koymuştur: Kimine göre, cünüp olduğu için gusletmesi gerekmez. Çünkü kâfirler, kurbiyeti gerektiren şer'i hükümlerle muhatab değillerdir. Gusül ise niyet getirmek suretiyle kurbet ifade eder. Bu da kâfir için lüzumlu değildir. Diğer bir kısmı ise, cünüp bir halde İslâm'a girmişse, bundan dolayı gusletmesi gerekir, demiştir.[204]
Fetâvâ-yı Hindiyye'de ise bu konu şöyle açıklanmıştır:
"Guslün çeşitleri dokuzdur: Üçü farzdır. Onlar, cenabetten, hayz ve nifastan dolayı gusletmek farzdır. Biri vâcibdir, o da ölüyü yıkamaktır. Nitekim Serahsî'nin el-Muhit'inde de bu husus belirtilmiştir. Ayrıca kâfir cünüp olduktan hemen sonra İslâm'a girerse, zahir-i rivayette gusletmesi vâcib olur. Kâfire kadının ayhali kanı kesildikten sonra İslâm'a girerse, bundan dolayı gusletmesi gerekmez.[205]
İbn Nüceym, Kenzü'd-dakayık şerhinde, cünüp olarak İslâm'a giren kâfirin gusletmesi vâcibdir diyenlerin kavlini tercih etmiş ve bunun daha sahîh olduğunu belirtmiştir.[206]
b) Şafiîlere göre:
İmam Şafiî diyor ki: Müşrik İslâm'a girince, gusletmesini ve tıraş olmasını müstehab sayarım. Böyle yapmaz da, cünüp de değilse, sadece abdest alması kâfi gelir ve bu abdestle namaz kılar.[207]
c) Hanbelîlere göre:
Hanbelî imamları bu meselede Kays b. Âsim (r.a.) hadîsiyle istidlal edip buradaki emrin vücubu iktiza ettiğini belirtmişlerdir. Nitekim yapılan rivayete göre, Sa'd b. Muâz ve Useyd b. Hudayr; Mus'âb b. Umeyr ile Es'âd b. Zürare'den (r.a.) İslâm'a girmek istediklerini, girdikleri zaman ne yapmaları gerektiğini sorduklarında onlar şu cevabı vermişti:
"Guslederiz, hak olan şehadeti söyleriz.."
Kâfir cünüp olduktan sonra İslâm'a girerse, küfür halindeyken yıkanmış olsun olmasın, cenabetten dolayı kendisine gusül gerekmez. Bu, İslâm'a girmekten dolayı guslü vâcib kabul edenlere göredir; aynı zamanda Ebû Hanife'nin kavlidir. İmam Şafiî ise, her ki halde de gusleder, demiştir. Ebubekir de bu görüşü ihtiyar etmiştir. Çünkü teklifin yokluğu guslün vücubunu engellemez, çocuk ve deli hakkında olduğu gibi, çocuk ergen olunca, gusleder. Deli iyileşince gusletmesi gerekli olur.
Hanbelîlerin bu husustaki delili, erkek ve kadınlardan hayli kişi gelip İslâm'a girdiğinde, hiç birine cünüp olduklarını hatırlatarak gusletmelerini söylediğinin işitilmediğidir, yani Peygamber (a.s.) Efendimiz hiç birine böyle bir emir vermemiştir.
İslâm'a giren kimsenin suya sidir karıştırıp yıkanması müstehabdır. Öyleki, İslâm'a girdiği için gusletmesi vâcib, gusül suyuna sidir karıştırması müstehabdır. Aynı zamanda tıraş olması da müstehab sayılmıştır. Çünkü Peygamber (a.s.)'ın İslâm'a giren bir kişiye, *"kendinden küfrün kıllarını giderip at"* diye buyurduğu bilinmektedir.[208]
d) Mâlikîlere göre:
Kâfir İslâm'a girdiği zaman, ister yeni İslâm'a girmiş olsun, ister mürtedlikten dönerek girsin; ister İslâm'a girmeden önce yıkanmış olsun, ister yıkanmamış olsun, küfürdeki

günlerinde kendisinden guslü gerektiren bir sebeb vücut bulsun bulmasın, gusletmesi vâcibdir.[209] Hristiyan olan eşini cenabetten dolayı gusletmeye zorluyamaz. Ancak ayhalinden temizlenince gusletmesi için icbar eder.[210]
İmam Sevri'nin de mezhebi budur. Sözü edilen hususta Mâliki mezhebiyle aynı görüştedir.
İslâm'a giren kâfirin gusletmesi vâcibdir, diyenler yukarıda naklettiğimiz iki hadîsle ve bir de Taberânî'nin naklettiği Vasile ve Katade hadîsiyle, Hâkim'in naklettiği Akil b, Ebî Talib hadîsiyle ihticac etmişlerdir. Yapılan ciddi araştırmalara göre, gerek Taberânî'nin, gerekse Hâkim'in naklettiği hadis ve ayrıca Semame hadisi zayıftır. Hafiz İbn Hacer de aynı görüşü izhar etmiştir.
Bunun müstehab olduğunu söyleyenler ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in her İslâm'a giren kimseye gusletmesini emretmemiştir. Eğer bu vâcib olsaydı, mutlaka Resûlüllah (a.s) onu ihmal etmezdi. O halde bu hususta bir kısmına emretmesi, bir kısmına emretmemesi, kâfirin İslâm'a girince gusletmesinin gerekli olmadığına delâlet eder, neticesine dayanarak ihticacda bulunmuşlardır. Aynı zamanda şu hadîsle de istidlal ederek istihbabın terciha daha uygun olduğunu söylemişlerdi:
"İslâm kendinden önceki şeyleri kökünden kesip atar..."[211]
809 nolu Semâme hadîsini Abdurrezzak, Beyhakî, İbn Huzeyme ve İbn Hibban da rivayet etmişlerdir. Aslı ise Buharî ve Müslim'de geçer, ancak bu iki kaynakta gusül ile emredildiğine dair bir lafiz yoktur, sadece, Semame'nin guslettiği belirtilmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Kâfirin İslâm'a girince gusletmesi, bazı müctehidlere göre müstehab, bazısına göre vâcibdir.
2- Cünüp olduktan sonra İslâm'a giren kâfirin gusletmesi, yine bazı müctehidlere göre vâcib, bazısına göre vâcib değildir.
3- Kâfir İslâm'a girince gusledeceği suya sidir veya ona benzer güzel kokusu olan bir madde karıştırıp yıkanması müstehabdır.

Ayhali (Hayz) Kanı Kesilince Gusletmek Vacibdir

Kadının cinsel olgunluk devresinde her ay dölyolundan belirli süre kan gelmesine "ayhali" veya "âdet görme" denir. Arapça buna "hayz" adı verilir. Bunun bazı sıkıntıları olmakla beraber birçok faydaları da söz konusudur. İslâm Dini, her konuda kolaylık sağladığı gibi, bu hususta da bir takım kolaylıklar getirmiştir: Kadın âdet görme süresi içinde namaz kılmaz, oruç tutmaz, cinsel temasta bulunmaz, Kur'ân'a el sürmez, onu okumaz ve Kabe'yi tavaf etmez. Ancak hac menasikini yerine getirip farz olan tavafı yerine getirmeden âdeti başlar ve kafile de hareket edecek olursa, kadın o vaziyette yıkanıp farz olan tavafı yerine getirir. Bu bir istisnadır ki, zorlayıcı sebeblere dayanır... İleride bu hususlar yeterince açıklanacaktır...
Kadının âdet görme süresi sona erer, kan kesilirse, gusletmesi gerekir. Bununla ilgili hadisleri naklediyoruz:
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: Ebû Hubeyş kızı Fatıma'nın (dölyatağından) sık sık kan gelirdi. Peygamber (a.s.) Efendimiz'den sordu. O da şöyle buyurdu:
"O bir damar (çatlamasından gelen) kandır; âdet görme değildir. Hayız (âdet görme) geldi mi namazı bırak; gitti mi yıkan ve namaz kıl."[212]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Bir hastalık, damar çatlaması sebebiyle devamlı ya da sık sık dölyatağından gelen kan, istihza kanıdır, ayhali kanı değildir. Bu durumda olan kadın özürlü sayılır ve her vakit namazı için yeniden abdest alır.
2- Âdet görme kanı gelmeye başlayınca belli süresi içinde namaz bırakılır. O vaziyette namaz kılmak haram olur.
3- Süresi bitip kan kesilince yıkanmak vâcib olur ve hangi vakit içinde kesilmişse o vaktin namazı kılınarak namaza başlanır...
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit ve istidlalleri:
a) Hanefîlere göre:
Farz olan gusül üçtür: Birincisi, cenabetten, ikincisi, âdet görmekten, üçüncüsü, loğusalıktan dolayı farzdır.
Hayız (ayhali veya âdet görme) günlerinde kadınlara cinsel temasta bulunmak Kur'ân âyetiyle yasaklanmıştır:
"Âdet görme halinde iken kadınlardan uzak durun; temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendikleri zaman Allah'ın size emrettiği yerden (üreme organından) onlara yaklaşın..."[213]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de sık sık dölyatağından kan gelen kadına: *"Ayhali bulunduğun günler namazı bırak. Sonra (kan kesilince) guslet ve namaz kıl!"* buyurmuştur. Bu, guslün farz olduğuna delâlet etmektedir.[214]
b) Şâfiîlere göre:
Guslü gerektiren sebepler beştir. Onlardan biri hayız (âdet görme) dir. Cünüb kimseye namaz kılmak haram olduğu gibi, hayız olan kadına da temizleninceye kadar namaz haramdır.[215]
Allah'ın kitabında açıkça, ayhali olan kadınlar iyice temizlenmedikçe onlara yaklaşmayın! buyurulmuştur. Bu temizlik (sünnetle belirlenen) gusüldür. Âyette geçen birinci tuhür, kanın kesilmesi, ayhali süresinin sona ermesi demektir. İkinci tuhür ise, gusletmektir.[216]
c) Hanbelilere göre:
Gerçekte guslü gerektiren hayız (ayhali) ve nifas (loğusalık) tır. Çünkü bunlar birer hadestir. Kesilmesi guslün vücubunun şartıdır, aynı zamanda sıhhatinin da şartı sayılmıştır.
Hayız ve nifastan dolayı guslün vücubunda farklı görüş izhar eden olmamıştır. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz birçok hadîsleriyle hayızdan temizlenen kadınlara gusletmelerini emretmiştir: Fatıma bint Ebî Hubeyş'e: *"Hayızlı bulunduğun günlerde namazı bırak; (kan kesilince, süre dolunca) gusledip namaz kıl!"* buyurmuştur ki Buhari ve Müslim bu hadisi ittifakla rivayet etmişlerdir.[217]
Ayrıca Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ümmu Seleme, Adiy b. Sabit, Ümmu Habîbe, Seni kızı Sehle ve Hamme bint Cahş'a âdet bitince yıkanmayı emretmiştir.[218]
d) Mâlikîlere göre:
Guslü gerektiren sebeplerden biri de hayız ve nifas kanıdır. Devamlı veya sık sık gelen kan ise, hayız değildir. Artık hangi kadın hayız kanını görürse, o kanın kesilmesiyle gusületmesi vâcib olur. Bu konuda bütün müctehidler görüş birliği halindedir, muhalefet eden olmamıştır.[219]

Çıkarılan Hükümler:

1- Kadın hayız kanını istihaze kanından ayırd ettiği takdirde, hayız kanının süresini itibar edip ona göre gusleder.
2- İstihaze olan kadının dölyatağındaki bir damar çatlamasından veya başka bir hastalıktan dolayı kan kaybettiği kesinleşince, özür sahibi kabul edilir ve her namaz vakti girince abdest alır.
3- Hayız (âdet görme) kanı süresi bitince kesilir ve gusül farz olur.

Ayhali Ve Cünüp Olan Kimsenin Kur'an Okuması Haramdır

Kur'ân bütünüyle Allah Kelamı'dır. Onu tertemiz melek indirmiştir ve en temiz kalbe ilka etmiştir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onu hep taharet üzere okumuş ve yazdırmıştır. Ancak sözünü ettiğimiz taharetten maksat nedir? Abdest de bir tuhurdur, gusül de bir tuhurdur.
İlgili hadîsler:
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (helaya gidip) tabii ihtiyacını giderdikten sonra çıkar ve Kur'ân okurdu; bizimle beraber et yerdi ve Onu Kur'ân okumaktan -cenabetten başka- hiçbir şey alıkoymazdı."[220]
Tirmizi'nin aynı hadîsi şu değişik lafızla rivayet ettiği belirlenmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cünüp olmadığı sürece hemen her halü kârda bize Kur'ân okuturdu..."[221]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Cünüp ve ayhali olan kimse Kur'ân'dan hiçbir şey okumasın!"*[222]
Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: *"Ayhali ve lohusa olan kadın Kur'ân'dan bir şey okumasın!"*[223]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- El ve ağız temiz olduğu takdirde abdestsiz Kur'ân okumak caizdir.
2- Abdestsiz bir halde Mushaf'a el sürmek caiz değildir.
3- Abdestsiz bir vaziyette et yemekte bir sakınca yoktur. Diğer yemekler de öyle...
4- Cünüb kimsenin Kur'ân okuması caiz değildir.
5- Ayhali olan kadının Kur'ân okuması caiz değildir. Loğusa olan kadın da öyle...
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, ictihad, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Abdestsiz bir halde Kur'ân okumakta bir sakınca yoktur. Ancak bu vaziyette Mushafa el sürmek caiz değildir. Cünüb kimsenin Kur'ân okuması, Mushaf'a el sürmesi caiz

değildir.[224]
Hanefîler bu hususta yukarıda naklettiğimiz hadîslerle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
Hayız ve nifasın hükmüne gelince: Namaz kılmaktan, oruç tutmaktan, Kur'ân okumaktan, Mushafa el sürmekten men'edilir. Ancak mushaf üzerindeki kılıfa dokunmasında bir sakınca yoktur. Mescide girmeleri ve Kabe'yi tavaf etmeleri de yasaklanmıştır.[225]
b) Şâfiîlere göre:
Abdestsiz kimseye namaz, tavaf, Mushaf'ı taşımak, yapraklarına el sürmek ve sahîh kavle göre Mushafın cildine dokunmak haramdır. Abdestsiz kimseye haram olan şeyler cünüb kimseye de haramdır, fazla olarak da mescidde oturmak, Kur'ân okumak da haramdır... Ayhali olan kadına, cünüb kimseye haram olan şeyler haramdır; fazla olarak da, mescidin içinden geçmek, oruç tutmak da haramdır.[226]
c) Hanbelîlere göre:
Bu husustaki (tahrimî) kerahat, Hz. Ömer, Hz. Ali, el-Hasan, Nahâî, Zührî, Katade, İmam Şafiî ve rey tarafdarlarından rivayet edilmiştir. İmam Evzâî, cünüp, hâiz ve nüfesa ancak bineğe binerken, inerken duâ mahiyetindeki âyetleri okuyabilir. İbn Abbas'a göre, virdlerine devam edebilir. Saîd b. Müseyyeb'e göre, Kur'ân okuyabilirler. İçlerinde Kur'ân yok mudur? İmam Mâlik'ten yapılan rivayete göre, ayhali olan kadın Kur'ân okuyabilirse de cünüb okuyamaz. Çünkü ayhali olan kadının günleri uzayıp gitmektedir. Kur'ân okumaktan men'edilirse, unutma tehlikesiyle karşılaşabilir.
Nitekim Hz. Ali'nin (r.a.) "Resûlüllah (a.s.) Efendimizi, cenâbetlik dışında Kur'ân okumaktan alıkoyan hiçbir şey yoktu..." demesi bu hususta yeterli delil sayılır. İmam Tirmizî bu hadîsin hasen ve sahîh olduğunu belirtmiştir.
İbn Ömer'in (r.a.) *"Ayhali olan ve cünüb kimse Kur'ân'dan bir şey okumasın!"* mealindeki rivayetinde İsmail b. Ayyaş bulunuyor ki, Buharî bu zatın zayıf olduğunu söylemiştir. Buharî'ye göre, İsmaîl b. Ayyaş ancak Şam ehlinden rivayet edebilir, Hicaz ehlinden yaptığı rivayetler zayıf kabul edilir.[227]
Çünkü kendisi Şam'lıdır...
Zehebî ise bu zatı övmekte, kadrini yüceltip güvenilir olduğunu belirtmektedir. Davud b. Amr'ın şöyle dediğini naklediyor:
"İsmail b. Ayyaş'ın yanında hiç kitap görmedim." Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel ona soruyor:
"Ne kadar hadîs ezberinde bulunuyordu?" Cevap veriyor:
"Birçok hadîs ezberimde idi..." Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel diyor ki:
"On bin hadîs ezberinde idi değil mi?" O da,
"on bin, yine on bin, yine on bin (yani otuz bin) hadîs hıfzetmiş bulunuyordu.[228]
824 no'lu Hz. Ali (r.a.) hadîsini aynı zamanda İbn Huzeyme, İbn Hibbân, Hâkim, Bezzar, Darekutnî ve Beyhâkî de rivayet etmişlerdir. İbn Hibban hadîsi sahihlemiştir. İbn Huzeyme ise, "Bu hadis sermayemin üçte biridir" derken Şu'be, "Bundan daha güzel bir hadîs rivayet etmedim" demiştir. İmam Şafiî ise, "Hadîs ehli bu hadîsin sıhhatini tesbit edememişlerdir" diyerek râvilerinden Abdullah b. Seleme'nin çok yaşlandıktan sonra bunu rivayet ettiğine dikkatleri çekmek istemiştir. Nevevî ise, Tirmizî'nin bu hadîs hakkında diğer muhaddislere muhalefet ederek zayıf olduğunu belirtmiştir, diyor.[229]
826 no'lu İbn Ömer hadîsinin râvî silsilesinde İsmail b. Ayyaş bulunuyor ki, az önce bu zat hakkında geniş bilgi naklettik.
827 no'lu Câbir hadîsine gelince, rivayet zincirinde Muhammed b. Fazıl bulunuyor ki, bu zat metruktür ve uydurma hadîs söylediği iddia edilir. Ahmed b. Hanbel onun hadîsinin ehl-i kazib hadîsi olduğunu söylerken Yahya onun hadîsi yazılmaz, demiştir. Fellâs ise onun yalancı olduğunu belirtmiştir.[230]
Ayrıca aynı ravî rivayeti mevkufen nakletmiştir ki, rivayet zincirinde Yahya b. Ebî Enîse (veya Üneyse) bulunuyor ki, bu zat da yalancılıkla isim yapmıştır. O bakımdan İmam Beyhaki sözü edilen hadîs için "kaviy değildir" demiş ve Hz. Ömer'in (r.a.) cünüb halde Kur'ân okumayı hoş karşılamadığı rivayetinin sahîh olduğunu belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Abdestsiz bir vaziyette Kur'ân okumakta bir sakınca yoktur.
2- Abdestsiz bir vaziyette Kur'ân'a el sürmek haramdır.
3- Cünüb kimsenin Kur'ân okuması, Mushafa el sürmesi haramdır.
4- Ayhali olan kadının o vaziyette, yani temizlenmeden önce Kur'ân okuması, Mushafa el sürmesi haramdır. Ancak İmam Mâlik'e göre, Mushafa el sürmeden Kur'ân okumasına ruhsat verilebilir.
5- Loğusa olan kadının da durumu bundan farksızdır.

Cünüb Kimsenin Mescidden Geçmesine Ruhsat Verilmiştir

Daha önce de belirttiğimiz gibi, cenabet, arızî bir murdarlıktır ki, guslü gerektirir. Allah'ın güzel nimetlerinden yararlanırken O'nun ismini anmak, iç ve dış temizliği sağlamak kulluğumuzun gereğidir. O bakımdan cünüb kimse mânevi bir kir içinde sayılır. O vaziyette namaz kılması, Kur'ân okuması, camide oturması, tavaf yapması, Mushafa el sürmesi haramdır. Çünkü bu saydıklarımızın hepsi edep, terbiye, nezafet, dikkat ve ihlâs isteyen ibâdetlerdir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Mescid'den bana seslenerek, bir seccade bana sunuver, buyurdu. Ben de "Doğrusu ben hâiz (ayhali) bulunuyorum" dedim. Buyurdu ki:
"Senin ayhalin elinde değildir..."[231]
Hz. Meymune (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bizden biri ayhali olduğu halde onun yanına girer de başını onun kucağına kor ve Kur'ân okurdu. Sonra da bizden biri seccadesiyle kalkar, ayhali olduğu halde onu Mescid'e kordu."[232]
Cabir (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bizden biri cünüb olduğu halde geçmek suretiyle Mescid'de yürürdü."[233]
Zeyd b. Eslem (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in ashabı cünüp iken Mescid'de yürürlerdi."[234]
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz geldi, onun ashabının evlerinin yüzü (kapıları) Mescid'e doğru idi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Şu evlerin yüzünü Mescid'den çeviriniz!"
Sonra Peygamber (a.s.) içeri girdi ve ashab-ı kiram da haklarında bir ruhsat iner umuduyla hiçbir şey yapmadılar. Bunun üzerine Peygamber (a.s.):
"Şu evlerin yüzünü (kapıları) Mescid'den çeviriniz; çünkü gerçekten ben Mescid'i ayhali olan kadına ve bir de cünüp kimseye helâl kılmıyorum."[235]
Ümmu Seleme (r.a)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şu Mescid'in yüksekçe yerine girip (çıkıp) yüksek sesle şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Mescid, ayhali olan kadına ve bir de cünüb kimseye helâl değildir."[236]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ayhali iken kadın elini Mescid'e uzatabilir ve hemen girip çıkabilir.
2- Ayhali olan kadının yanında Kur'ân okumakta bir sakınca yoktur.
3- Cünüb kimsenin, oturmamak kaydıyla Mescid'e girip yürümesi, bir kapısından girip diğer kapısından çıkması haram değildir, buna ruhsat verilmiştir.
4- Ayhali olan kadının ve bir de cünüb kimsenin cami ve mescidlere girip oturmaları helâl değildir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, yorum, istidlal, ihticac ve tesbitleri:
a) Hanefîlere göre:
Ayhali, loğusa ve cünüp kimseye cami ve mescitlere girmek haramdır. Onların girişi ister oturmak, ister geçmek için olsun farketmez. et-Tahzîb'de ise şöyle deniliyor: "Ayhali olan kadın o vaziyette, içinde cemaatle namaz kılınan mescide giremez." Ancak mescidde su bulunur da başka bir yerden te'mini mümkün olmazsa girmesine ruhsat verilmiştir. Bunun gibi cünüb, ve âdet görme halinde bulunan kadın; bir canavardan, hırsızdan veya soğuktan korkarlarsa, o takdirde cami ve mescitlere girip kalmalarında bir sakınca yoktur. Ancak bu hususta evlâ olan şu ki, mescide saygı olsun diye teyemmüm ederler. Tatarhaniye'de de aynı husus belirtilmiştir.
Mescid'in damı içi gibidir. Cenaze namazı için cami dışındaki alan ile bayram namazlarının kılındığı açık hava namazgahları bu hükme girmez, yani bu iki yere cünüb ve ayhalindeki kadın girebilir. Aynı zamanda bu ikisinin kabirleri ziyaret etmesinde de bir sakınca görülmemiştir.[237]
b) Şâfiîlere göre:
Cünüb kimsenin cami ve mescitlere girip oturması haramdır. Ancak içinden yürüyüp geçmek suretiyle girmesine ruhsat verilmiştir. Ayhali iken kadının da cami ve mescitlere girmesi haramdır. Bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmak üzere girdiğinde eğer içeriyi kirletme endişesi yoksa, kerahetle caiz olur.[238]
c) Hanbelîlere göre:
Cünüb, loğusa ve ayhali olanların mescidde oturmaları haramdır. Çünkü Cenâb-ı Hakk: *"Ey iman edenler! Sarhoş iken ne dediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken, yoldan geçmeniz müstesna, gusledinceye kadar namaza (ve mescide) yaklaşmasın..."* [239] buyurmuştur. Hz. Aişe (r.a.) demiştir ki: "Peygamber (a.s.) geldiğinde, ashabının evlerinin

ön cephesi (kapıları) Mescide açılıyordu. Bu bakımdan şöyle buyurdu:
"Şu evlerin yüzünü (kapılarını) Mescidden başka yana çevirin. Çünkü gerçekten ben mescidi ne ayhali olan kadına, ne de cünübe helâl kılmıyorum."
Ancak bir ihtiyaçtan dolayı mescidin içine girip diğer kapısından çıkmakta bir sakınca görülmemiştir. O da yol mescidin içinden geçtiği takdirde böyledir. Yol geçmediği takdirde bu caiz değildir.
Mescidin içinde yürüyüp geçmeyi mübah kılanlar şunlardı : İbn Mesûd, İbn Abbas, İbn Müseyyeb, İbn Cübeyr, el-Hasan, İmam Mâlik ve İmam Şafiî... Sevrî ile İshak b. Rahuye (veya Rahaveyh)'den yapılan rivayete göre, mescidden geçmekten başka çare bulamayan kimse teyemmüm eder. Rey tarafdan olanların da kavli bu doğrultudadır. Çünkü Cenâb-ı Peygamber, *"Ben mescidi ayhali olan kadına ve cünübe helâl kılmıyorum!"* buyurmuştur.[240]
Hanbelîler bu mes'elede bir de Hz. Aişe ve Zeyd b. Eslem hadîsleriyle ihticac etmişlerdir.
d) Mâlikîlere göre:
Cünüp ve ayhali olan kadının cami ve mescide girip oturması haramdır. Ancak camiyi kirletmemek kaydıyla, yol içinden geçiyorsa o takdirde geçmesine ruhsat verilmiştir. Zeyd b. Eslem konuyu, şu âyeti okuyarak açıklamıştır:
"Cünüb iken -yoldan geçmeniz müstesna- gusledinceye kadar namaza (ve mescide) yaklaşmayın..."[241]
İmam Mâlik, abdestsizin mescidde oturmasında bir sakınca görmediğini belirtmiştir.[242]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, görüşler ve tahliller:
835 no'lu hadîsi Tirmizi sahîhlemiş ve "Müslim'in tashîhiyle sahihtir" demiştir. Ancak ayhali olan kadının mescide girmesine cevaz hususunda bu hadîsle istidlal edilebilir mi? Çünkü Resûlüllah'ın (a.s.) Hz. Aişe'ye, (r.a.) *"Seccadeyi bana sunuver!"* buyurmasında iki değişik mâna anlaşılmaktadır: Birincisi, Hz. Aişe'nin hücresi Mescid'in tam bitişiğinde idi, o halde eliyle içeriye doğru uzatması söz konusu olabilir. İkincisi, seccadeyi sunması, bizzat içeri girip vermesiyle münavele gerçekleşmiş olabilir. Birinci yorum biraz daha ağırlık kazanmıştır. Çünkü sahih tesbitlerle anlaşılmıştır ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mescidi cünüb'e ve ayhali olan kadına haram kılmıştır.
O bakımdan Süfyan es-Sevrî, İmam Ebû Hanîfe ve rey tarafdan müctehidler ayhalinde bulunan kadının mescide girmesi, oturması, içinden yolda olsa yürüyüp geçmesi haramdır, demişlerdir. Diğer müctehid imamlar ise, mescidi kirletme endişesi olmadığı takdirde içinde yürüyüp geçebilir, demişlerdir.
836 no'lu Meymune (r.a.) hadîsinin Nesâî'deki isnadı şöyledir: Muhammed b. Mansur bize haber verdi, o, Süfyan'dan, o da, Menbuz'dan, o da mü'minlerin anası Meymune'den (r.a.) rivayet etmiştir. Muhammed b. Mansur sıka (güvenilir)'dir. Menbûz'a gelince, İbn Maîn gibi değerli bir hadîs hafızı onun da sıka olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda hadîsin rivayet olarak birçok şahidleri vardır. Ayhali kadının hücresinde Kur'ân okunduğu Buhari ve Müslim'de rivayet edilmiştir.
837 no'lu Câbir (r.a.) hadîsiyle 838 no'lu Zeyd b. Eslem (r.a.) hadîsi istidlale uygun görülmüştür. Nitekim cünüb kimsenin mescidin içinden geçip gitmesine cevaz verenler bu rivayetlerle ihticac etmişlerdir. İbn Mes'ud, İbn Abbas ve İmam Şafiî onların başında gelmektedir. İmam Ebû Hanîfe ile diğer rey tarafdarları 838 no'lu Hz. Aişe hadisiyle istidlal edip cünüp ve ayhali olan kadının cami ve mescidlere girmesine, oturmasına ve yol olarak geçmesine cevaz vermemişlerdir.
Nitekim sözünü ettiğimiz hadîs sahih kabul edilmiştir.
839 no'lu Ümmu Seleme hadisine gelince, onu aynı zamanda Taberânî de rivayet etmiştir. Ebû Zer'â ise, Hz. Aişe hadîsinin sahih olduğuna dikkatleri çekmiş ve Ümmu Seleme hadîsi hakkında biraz şüphe izhar etmiştir. İbn Hazım da bunun zayıf olduğunu ve râvilerinden Eflet b. Halîfe'nin meçhuller arasında sayıldığını belirtmiştir. O bakımdan Eflet'in rivâyetiyle ihticac sahih değildir, diyerek Hz. Aişe hadîsine ağırlık vermiştir. Oysa İbn Hazım'ın bu tesbiti pek ilgi görmemiştir. Çünkü İbn Hibban gibi değerli hadîs hafızı onun sıka (güvenilir) olduğunu tesbit etmiştir. Ebû Hatim onun hadîs ilminde şeyh olduğunu, Ahmed b. Hanbel, rivayetinde bir sakınca bulunmadığını söylemiştir.
Zeyd b. Eslem hadîsi üzerinde duranlar ise, rivayet zincirinde Hişâm b. Sa'd bulunuyor ki, Ebu Hatim onun rivâyetiyle ihticac sahih değildir, demiştir. Aynı zamanda İbn Main, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî onun zayıf olduğunu tesbit etmişlerdir.[243]
Zeylâî ise, "Hz. Aişe hadîsinin sahih olduğu söyleniyorsa da, ben onun ancak hasen olduğunu söyleyebilirim" demiştir.
Seyyid Sabık bu konuyu işlerken Hz. Aişe hâdîsiyle Ümmu Seleme hadîsiyle istidlal edildiğini ve o nedenle cünüb kimsenin, ayhali olan kadının mescidde oturmalarına ruhsat verilmediğini, onlar için haram kılındığını, ancak içinden yol geçiyorsa, yürüyüp geçmelerine ruhsat verildiğini belirtiyor, sonra da Zeyd b. Eslem hadîsini şâhid olarak gösteriyor, Resûlüllah'ın (a.s.) cünüb bir halde mescidde yürüdüklerine dikkatleri çekiyor. Çünkü evlerinin kapıları Mescid'e doğru açılıyor, cünüb oldukları zaman su bulamayınca, başka bir çıkış yolu da olmayınca Mescid'den geçmek zorunda kalıyorlardı. O nedenle Nisa sûresi 43. âyet inerek geçmelerine ruhsat verildi, diyerek konuyu bağlıyor.[244]

Çıkarılan Hükümler:

1- Âdet görmekte olan kadın o vaziyette; loğusa ve cünüb olanın cami ve mescide girmesi helâl kılınmamıştır. Mezhepler bu mes'elede ittifak halindedir.
2- Cami veya mescidin içinden geçiş sağlayan yol olursa, o takdirde kirletmemek kaydıyla geçmelerine ruhsat verilmiştir. İmam Ebû Hanîfe buna muhalif kalmıştır.
3- Cünüb, ayhali ve loğusanın Kur'ân dinlemesinde bir sakınca olmadığı gibi, onların oturduğu odada da okunmasına cevaz verilmiştir.
4- Sözü edilen kişilerin Kur'ân okuması men'edilmiştir. Ancak duâ kasdıyla ilgili bazı âyetlerden parçalar okumalarına ruhsat verilmiştir.

Müstehab Olan Gusüller

İslâm, beden temizliğini ibâdetle birleştirmiştir. Birini diğerinden ayırmak mümkün değildir. 1400 yıl önce insan sağlığını korumak için dinimizin ve onun yüce muallimi Hz. Muhammed'in (a.s.) koyduğu prensipler, tavsiyeler ve sergilediği vâcib ve sünnetler her türlü takdirin üstündedir. Bâtı'nın bugünkü baş döndürücü tekniğine bakınca bir aşağılık kompleksine kapılmamalıyız. Geçmişlerine baktığımızda şu tabloyla karşılaşırız. Batı'da vücudun belli zamanlarda yıkanması ancak son yüzyılda âdet olmuştur. Bu arada, birçok Avrupa ülkelerinde aylarca, yıllarca yıkanmayan, suya girmeyen kimseler pek çoktu. Bunlar, vücutlarının pis kokusunu kapatmak için bol bol koku sürerlerdi. Gene Avrupa'da, yıkanma âdeti başladıktan sonra bile bugünkü anlayışımızda bir temizlik görüşüne ulaşabilmek için yıllar geçmiştir.
Oldukça yakın yıllara kadar, bir suyun içine girip ovalanmak, aynı banyo suyu ile birkaç kişinin daha yıkanması olağandı. Buna karşılık Doğu'da, özellikle Müslüman ülkelerde çok eskiden beri çok daha sağlıklı ve düzenli bir yıkanma yolu tutulmuştur. Müslümanlığın şartlarından olan temizlik, sık sık yıkanmayı şart koştuğu gibi, temiz su ile yıkanmayı da bir zorunluluk haline getirmiştir.
Bilindiği gibi, derinin içinde her yana yayılmış bir halde birçok kan damarları, ter bezleri, sinir uçları vardır. Deri bunlar sayesinde beslenir, vücutta zehirleri dışarı atar, dışardan gelen te'sirlerin sertliğini, yumuşaklığını, soğukluğunu, sıcaklığını duyar.
Derinin bu işleri gereği gibi yerine getirebilmesi için temiz olması, yani üzerindeki gözenek denilen ufacık deliklerin açık bulunması gerekir. Zira deri daima terlediği için vücut, elbiseyle örtülü de olsa, dışarıdan gelen tozlar, ufak yabancı cisimler terle karışarak bir kir tabakası meydana getirir. Bu tabaka gözenekleri kapar, vücudun deri yolundan solunumuna engel olur. Ayrıca bir takım mikroplar da bu kirlerin içine karışınca, derinin üzerinde iltihaplar, sivilceler, çıbanlar olur; mikroplar bu yoldan vücuda girme imkânı bulur. İşte bütün bunlardan dolayı sık sık yıkanmamız gerekir.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Allah'tan aldığı irfan ve bilgiyle insan sağlığını korumak için temizliğin, onu sağlayan yıkanmanın önemi üzerinde yeterince durmuş ve yukarıda belirttiğimiz gibi, temizlikle ibâdeti birleştirip günlük yaşayışımızla birleştirmiştir.
İslâm dini, yalnız cenâbetlikten dolayı gusletmeyi emretmemiş, sünnet doğrultusunda haftada birkaç defa banyo yapmayı müstehab saymış ve bunun için birtakım mânevi mükâfatlar va'detmiştir.
İlgili hadîsler:
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Sizden biri cum'â'ya gittiğinde gusletsin!"[245]
Aynı hadîsi Müslim şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Sizden biri cumaya gitmeyi irâde ettiği zaman gusletsin!"
Ebû Sâid (r.a.)'den yapılan rivayette Peygamber (a.s.) Efendimiz, şöyle buyurmuştur:
"Cuma gününün guslü her ihtilâm olana vâcibdir; misvak kullanmak ve kudreti yettiği kadarıyla güzel koku sürünmek de öyle..."[246]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Her müslümana, her yedi günde bir gün başını ve bedenini yıkaması hak (vâcib) dır."[247]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Cuma namazına hazırlanıp gitmek üzere olan kimsenin bu niyetle gusletmesi vâcibdir veya sünnettir.
2- Cuma günü ihtilâm olan herkese gusletmek vâcibdir. Aynı zamanda o gün misvak kullanmak ve güzel koku sürünmek de öyle...
3- Haftada bir gün yıkanmak vâcibdir...
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Gusül bazan farz, bazan vâcib, bazan sünnet, bazan da müstehabdır. Vâcib olan gusül ölüleri yıkamaktır. Sünnet olanı, cuma, arafe ve iki bayram günü yıkanmaktır.
Cuma günü sünnet veya müstehab olan şeyler şunlardır: Cuma günü namaz için hazırlanan kimsenin güzel koku sürünmesi, en temiz ve güzel elbisesini giyinmesi ve bunlardan önce gusledip bir temizlik yapması bu cümledendir. Çünkü Cuma İslâm'ın en büyük şiarından biridir.[248]

b) Şâfiîlere göre:
Cuma namazını irade edip hazırlanmak üzere bulunan kimsenin gusletmesi sünnettir. Faziletini kaçırmamak için terki mekruhtur.
Şâfiiller bu mes'elede Buhari ve Müslim'in, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri sahih hadîslerle istidlal etmişlerdir.
Yine bu mezhebe göre, Cuma günü fecir doğduktan sonra ve bir de Cuma'ya gideceğine az kala yıkanması efdaldır, yani fecirden sonra fazilet vakti başlar ve Cuma'ya gitmeye az kala bir zamana kadar devam eder.[249]
İmam Şafiî diyor ki: "Adamın Cuma günü gusül ve benzeri şeylerle ciddi bir temizlik yapması, saçlarının fazlasını alıp tıraş olması, tırnaklarını kesip bedeninin her yerine güzel koku sürünmesi misvak kullanıp nezafet hususunda itinâ göstermesi müstehabdır. Aynı zamanda bayramlarda, toplantılarda ve benzeri yerlerde bulunmakta sözü edilen nezafeti yerine getirmekte te'kiden müstehabdır. Bunun gibi Cuma'ya hazır olacak, kadın dışında erkek, köle, çocuk ve diğer kimselerin temizlik yapması, çirkin kokuları kendinden gidermesi müstehabdır.[250]
c) Hanbelilere göre:
Cumaya gitmek isteyen kimsenin gusletmesi, tertemiz elbisesini giyinmesi ve güzel koku sürünmesi müstehabdır. Bu hususta muhalif bir görüş yoktur. Çünkü konuyla ilgili birçok sahih rivayetler mevcuttur. İlim ehlinin ekserisi bunun vâcib olmadığına kaildir. İmam Tirmizî, Resûlüllah'ın (a.s.) ashabından beri bu ameliye (gusül, temizlik, güzel koku sürünmek) devam edegelmiştir, diyor. Evzâi' Sevrî, İmam Mâlik, İmam Şafiî' İbn Münzir ve rey tarafdarları da aynı görüştedirler. Bazısına göre, bu bir icma' sayılır.
İbn Abdilberr diyor ki:
"Müslüman ilim adamlarından öncekilerle sonrakiler, Cuma guslünün farz ve vâcib olmadığında icma' etmiştir. Ancak İmam Ahmed'den yapılan bir başka rivayette, vâcib olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda Ebû Hüreyre, Amir b. Selîm, Ammar b. Yasîr (Allah hepsinden razı olsun) ve diğer bazı ashab da vacib olduğuna kail olmuşlardır. Onlara göre, bu hususta Peygamber emri vücub ifade eder.
Oysa bu emrin vücub değil, istihbab ifade ettiği şu hadîsten anlaşılmaktadır.
"Kim Cuma günü abdest alırsa, o ne güzel şey! Kim de guslederse, şüphesiz ki gusül efdaldır."[251] Tirmizi bu hadîsin hasen olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ebû Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayette Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Kim güzel bir abdest alır, sonra Cuma'ya gelir ve (hatibi) dinleyerek susup konuşmazsa, o cumayla gelecek cuma arasındaki günâhları bağışlanır, fazla olarak da üç günlük günâhı affedilir. Kim de (yerdeki) toz ve çakıla el sürerse cumanın faziletini ibtal etmiş olur."[252]
Guslün vakti, fecir doğduktan sonra başlar. Fecirden önce yıkanmak bu maksad için yeterli sayılmaz. Nitekim Mücahid, el-Hasan, Nahaî' Sevri ve Şafiî de aynı görüştedirler. Evzaî'den yapılan rivayete göre, fecirden önceki gusül de yeterli sayılır.[253]
d) Mâlikîlere göre:
Cuma günü fecir doğduktan sonra gusletmek menduptur. Ayrıca genel temizlik yapmak, güzel koku sürünmek, yeni ve temiz elbise giyinmek ve Kehf sûresini okumak menduptur.[254] İmam Mâlik "Cuma sabahı cuma için gusledip camiye giden ve bu arada abdesti bozulduğu için çıkıp abdest alan adamın guslü bozulmuş sayılmaz. Ama gusülden sonra yemek yer veya uyursa, guslünü iade etsin. Hem cuma, hem cenabetten dolayı bir gusül yapmak kâfidir," demiştir.[255]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller:
846 no'lu İbn Ömer hadisinin birçok tariki vardır. İmamlardan çoğu bunu rivayet etmiştir. İbn Mende'nin tesbitine göre, sözü edilen hadîsi Nâfî'den üçyüze yakın kimse rivayet etmiş, İbn Ömer dışında yirmidört kadar sahabiden nakledilmiştir. Ayrıca bu konuda onun üstünde sahih hadîs tesbit edilmiştir. Böylece rivayetlerin tamamı, cuma günü gusletmenin meşru'iyyetine delâlet etmektedir. Zahirîlerle bazı ilim adamları hadislerde geçen "gusledin!" emrinin zahirine bakarak bunun vâcib olduğuna kail olmuşlarsa da cumhur bunun sünnet veya müstehab olduğunda müttefiktir.
847 nolu Ebû Said hadîsini muhaddîslerden yedisi rivayet etmiştir. Müslim'de ise bu hadîsin sonunda şu fazlalık nakledilmiştir:
"Kadınlara ait güzel kokudan olsa bile sürünmek..."
Bu fazlalık, cuma günü güzel koku sürünmenin müekked olduğuna delâlet eder.
Hadîste *"Cuma gününün guslü her ihtilâm olana vâcibdir"* buyurulması, o gece ihtilâm olanların çokluğuna işarettir. Aynı zamanda cuma günü gusletmenin müekked bir istihbab anlamı taşıdığına işarettir. Yoksa, ihtilâm olan kimseye gusül zaten vâcibdir. Ayrıca burada "vacib" sıfatının kullanılması, guslün vâcib olduğuna değil, istihbabın te'kidini beyândır. Çünkü aynı cümlede atıf olacak, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak da zikredilmiştir. Bilindiği gibi, gerek güzel koku, gerekse misvak kullanmak sünnettir veya müstehabdır.
848 no'lu Ebû Hüreyre hadîsinde geçen "yedi günde bir gül"den maksat, cuma günüdür. Buradaki "hak" tabirine bakıp istidlal edenler, cuma günü gusletmenin vâcib olduğuna kail olmuşlarsa da cumhur bu görüşe muhaliftir. O halde "hak" tabiri, yıkanmada istihbabın te'kidine işarettir...
İbn Ömer'den yapılan rivayette deniliyor ki: Cuma günü hutbe okunduğu bir sırada bulunuyorduk, derken ilk muhacirlerden bir adam içeri girdi. Hz. Ömer (r.a.) ona:
"Bu hangi saattir?" diyerek kınadı. O da,
"Doğrusu meşgul bulunuyordum, ehlime (evime ve çocuklarıma) dönmeden ezan sesini işittim, o bakımdan fazla bir şey yapmadan ancak abdest alabildim..." diye cevap verdi.
Hz. Ömer (r.a.),
"Sadece abdest aldın öyle mi? Bilirsin ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gusül ile emrederdi..." dedi.[256]
Yapılan tesbitlere göre, içeri geç gelen zat Hz. Osman (r.a.) imiş. Nitekim Müslim'in rivayetinde bu husus belirtilmiştir. İbn Abdü-berr, bu hususta muhalif bir görüş ortaya koyanı bilmiyorum, demiştir.
Hadîste geçen "gusül ile emrederdi" cümlesinden maksad, o gün guslün te'kiden müstehab olduğudur... Nitekim Semure b. Cündeb'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim cuma için abdest alırsa, sünnete uymuş ve en güzeldir o sünnet. Kim de guslederse, bu daha üstündür."[257]
Aynı hadîsi İbn Huzeyme de tahcîc etmiş, Tirmizî hasen olduğunu söylemiştir. Katade ise el-Hasen'den murselen rivayet etmiştir. Hasan'ın Semure'den rivayeti ittisal üzerine hamledilir ve bu hadîsi sahihler.
Urve'nin Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptığı rivayette, demiştir ki:
"İnsanlar konaklarından ve çevredeki köylerden cuma namazına gelirlerdi. (Üzerlerinde) abae denilen giysi ile gelirlerdi de toz ve ter içinde kalırlardı. O yüzden kendilerinden (kerih) koku çıkardı... Onlardan biri Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldi. Ona: *"Bu gününüz için iyice temizlenseniz ya!.."* buyurdu[258]
Bu hadîste cuma günü gusletmenin vâcib olmadığına delâlet etmektedir.
Evs b. Evs es-Sakafî'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu işitmiştir: *"Kim (başını) ve (bedenini) yıkar, vaktin evvelinde (cumaya) gider, hutbeye yetişir; (bir şeye) binmeyip (o vaziyette imama yaklaşır da kulak verip dinler, faydasız söz (ve davranışta) bulunmazsa, her adımına karşılık orucuyla namazıyla bir yıllık amelin (ecri) vardır."*[259]
Tirmizî'nin hasen kabul ettiği bu hadîs de cuma günü gusletmenin faziletli bir sünnet olduğuna delâlet etmektedir.
Ebû Hüreyre'nin, "Gönül dostum bana üç şey ile tavsiyede bulundu: *".... ve cuma günü gusletmek..."* [260] mealindeki rivayeti de sözü edilen guslün müstehab olduğuna delâlet etmektedir.
Fethülallam sahibi, Ebu Hüreyre'den rivayet edilen, *"Kim guslettikten sonra cum'a namazına gider, (nafileden) makdur olanı kılar, sonra da İmam hutbesini bitirinceye kadar susup (dinler) ve onunla beraber (cuma) namazını kılarsa, o cum'ayla diğer cuma arasındaki (günâh ve kusurları) bağışlanır, fazla olarak da üç günlük (günâh ve kusurları bağışlanır)."* [261] mealindeki hadîse dayanarak cuma günü gusletmenin vâcib olmadığını istidlal etmiştir. Aynı zamanda o gün için mümkün olan nafile namaz kılmayı da ihmal etmemesi müstehabdır, diyor. Bu "tahiyyetü'l-mescid" olabilir.[262]

Çıkarılan Hükümler:

1- Cuma günü fecir doğduktan cuma ezanı vakti yaklaşıncaya kadar geçen süre içinde gusletmek sünnet veya müstehabdır. Ancak guslü gerektiren bir sebep mevcutsa, o takdirde gusletmek farzdır; bu aynı zamanda cuma guslü yerine de geçer.
2- Cuma günü genel bir temizlik yapmak sünnettir.
3- Cuma günü güzel koku sürünmek ve temiz elbise giyinmek müstehabdır.
4- Cuma günü mümkün olduğu kadar erken camiye gitmek ve tahiyyetü'l-mescid namazını kılmak müstehabdır.
5- Hutbeyi susup dinlemek müekked sünnettir; kimine göre vâcibdir.
6- Hutbe okunurken konuşmak, cumanın faziletini düşürür.

İki Bayram Gününde Guslemek

Bilindiği gibi, iki dinî bayramımız vardır: Ramazan ve Kurban bayramı... Müslümanların yüce Mevlâlarına karşı kulluk görevini yerine getirebilme başarısına erişmelerinin veya buna muvaffak olmalarının sevincini hep birarada kutlayıp paylaşması bayramın hikmetlerinden biridir. Büyüklerin ziyaretine gidip ellerini öpmek, küçükleri sevindirmek, fakir ve muhtaçlara yardım etmek, dost ve komşulara gidip bayramlaşmak gibi birleştirici, barıştırıcı, kaynaşma ve kardeşlik bağlarını sıklaştırıcı; yardımlaşma ve dayanışma gibi denge ve düzen sağlayıcı amaçların gerçekleşmesi bu günlerdle çok daha belirgin ve anlamlıdır.

Toplumla içice olurken cömertliğin, sevgi ve saygının, temizlik ve nezâketin bütün ölçülerini sergilemek kadar tabii ne olabilir?. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cuma ve bayram günlerinde sözü edilen hususlara çok daha fazla, özen gösterir ve her haliyle örnek olurdu.
Özellikle bayram günleri genel bir temizlik yapıp guslettikten sonra cami ve cemaata gitmek, dost ve yakınlarla bayramlaşmak müekked sünnetlerden biridir. Bu hususta birçok tavsiyeler vardır. Bizim konumuz ise bayram günlerinde yıkanmak olduğundan onunla ilgili hadîsi nakledip ilim adamlarının görüş ve istidlallerini nakletmekle yetinmek istiyoruz:
el-Fakih b. Sa'd (r.a.)'den yapılan rivayette -ki bu zatın Peygamber (a.s.) Efendimizle sohbetleri olmuştur- demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cuma, arafe, fıtır ve nahr günleri guslederdi."
Onun için el-Fakih de bu günlerde eşine ve çocuklarına yıkanmalarını, ciddi temizlik yapmalarını emrederdi.[263]
Aynı hadîsi Bezzar, Bağavî ve İbn Kani'de rivayet etmişlerdir. İbn Mâce ise, İbn Abbas (r.a.) hadîsinden rivayet etmiş, cuma kelimesini zikr etmemiştir.
Hafiz İbn Hacer'e göre, hadîsin isnadı zayıftır. Bezzar'ın aynı hadîsi Ebu Râfi'den rivayeti de zayıf kabul edilmiştir.
Hadîsin isnadında zayıflık görülmüşse de, Resûlüllah'ın (a.s.) fiili bunu kuvvetlendirmektedir. Aynı zamanda ashab-ı kiram da sözünü ettiğimiz günlerde banyo yapıp temizliğe özen göstermişlerdir. O bakımdan bayram günlerinde gusletmek, yani yıkanıp temizlenmek sünnet veya müstehab sayılmıştır.
Hadîsin ışığında müctehid imamların görüş ve tesbitleri:
a) Hanefilere göre:
Fıtır (Ramazan bayramı) günü erkeklerin gusletmesi, misvak kullanması, en güzel elbiselerini -ister yeni, ister kullanılmış olsun tertemiz- giyinmesi müstehabdır. Aynı zamanda gümüş yüzük takınması, güzel koku sürünmesi erkenden camiye gitmesi, hutbeyi yakından dinlemesi, namazdan önce fıtır sadakasını gereken yere vermesi, o günün sabah namazını semtin camiinde kılması namazgaha yaya olarak gitmesi, dönerken ayrı bir yol seçmesi de müstehabdır.[264]
b) Şâfiilere göre:
İki bayram gününde gusletmek sünnettir. Aynı zamanda en güzel elbiseyi giyinmek, güzel koku sürünmek, tırnakları kesmek, kötü kokuları gidermek de sünnettir.[265]
Nâfi' tarikiyle yapılan rivayette Abdullah b. Ömer fıtır bayramında yıkanır, henüz namazgaha çıkmadan bunu yerine getirirdi. Rebi'in Şafiî'den yaptığı rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) bayram, cuma ve arafe günlerinde ve bir de ihrama girmek istediğinde guslederdi.
İmam Şafiî diyor ki, ben bütün bu günlerde gusletmeyi sünnet kabul ediyorum, ama bunlar arasında cuma guslünden daha müekkedi yoktur, diyorum. Bununla beraber sadece abdest almakla yetinirse, umarım ki bu da kâfi gelir.[266]
c) Hanbelîlere göre:
Bayram için gusledip temizlenmek müstehabdır. Nitekim İbn Ömer (r.a.) fıtır (Ramazan) bayramında guslederdi. Bu anlamda bir hüküm ifade eden davranış da Hz. Ali'den rivayet edilmiştir. Gusletmenin müstehab olduğunu Alkame, Ürve, Atâ, Nahaî, Şa'bî, Katade, Ebu Zennad, İmam Mâlik ve İmam Şafiî ile İbn Münzir söylemiştir. Zira bu hususta İbn Abbas ve Fâkih b. Sa'd 'in "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz fıtır ve Uzhiye (Ramazan ve Kurban bayramı) günlerinde guslederdi" mealinde rivayet ettikleri hadîsle istidlal edilir.
Ayrıca İbn Mâce şu hadîsi rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki bugün (cuma günü) Allah'ın müslümanlara bayram kıldığı bir gündür. Artık gusledin. Kimin de yanında güzel koku varsa, ondan sürünmesinde kendisine bir zarar gelmez ve misvake gerekli olun..."
Bu rivayete göre cuma da bayram sayılıyor. Hem bayram günü insanların biraraya toplandığı, namaz için cemaat olduğu bir gündür ki, cumaya benzer. Sadece abdest alana bu da kâfi gelir. Çünkü gusletmekle ilgili emir vücubu değil, istihbabı ifâde eder.
Hem bayram günü iyi bir temizlik yapmak, bulabildiği en güzel elbiseyi giyinmek, güzel koku sürünmek ve misvak ile dişleri temizlemek, cuma için belirttiğimiz gibi, müstehabdır.
Bayram ve cuma günleri guslün vakti fecir doğduktan sonra başlar. Fecirden önce yıkanan sözü edilen guslün sevabına nail olmaz.[267]
d) Mâlikilere göre:
Mâlikîler bu meselede Abdullah b. Ömer'in (r.a.) fıtır bayramında namazgaha gitmeden önce guslettiğini dikkate alarak bayramlarda gusletmenin müstehab olduğunu söylemiştir.[268] İmam Mâlik "ben bunu Cuma için gusül gibi hasen görüyorum" demiştir.
Böylece dört mezhebin de bayram günlerinde gusletmenin müstehab veya sünnet olduğunda birleştikleri anlaşılıyor. Her ne kadar bu konuda sıhhatında ittifak edilen bir hadîs yoksa da, ashabın fiili, bunun müstehab olduğuna delil sayılır.
Ayrıca konunun başında el-Fâkih b. Sa'd'den rivayet edilen hadîs zayıf olsa bile amel edinilmeye salihtir. Nitekim Urve b. Zübeyir, bayram günü guslettikten sonra, bu sünnettir, demiştir.[269]
Tahliller ve neticeler:
Hafiz Bezzar, "Ben bayram günü gusletmekle ilgili sahih bir hadîs hıfzetmiş değilim, derken, el-Bedrü'l-münîr'de, "İki bayram gusliyle ilgili hadîsler zayıftır" demiştir. Buna rağmen sahabeden bu hususta sağlam örnekler ve fiiller vardır. Çünkü Zeyd b. Ali'nin el-Mecku'unda, Ahkâm usûlünde ve eş-Şifâ'da Hz. Ali'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize cuma, arafe ve bayram günleri gusletmemizi emretti."

Çıkarılan Hükümler:

1- Bayram günü fecir doğduktan sonra gusletmek sünnettir veya müstehabdır.
2- Bayram günlerinde yıkanıp temizlenmek, güzel koku sürünmek, yeni ve temiz elbise giyinmek sünnettir.

Ölüyü Yıkamaktan Dolayı Gusletmek

İslâm, insanın, hem dirisine, hem ölüsüne üstün değer vermiştir. Doğduğu an tertemiz yıkanmasını, yaşadığı sürece sık sık temizlik yapmasını, ölüncede yıkanıp paklanmasını emreden bu dindir.
Çünkü Allah şüphesiz çokça tevbe edenleri ve çokça temizlenip arınanları sever.
Ölen din kardeşimizi yıkamak dinî ve insanî görevimizdir. Onu yıkadıktan sonra yıkanmamız, onu taşırken abdestli bir halde tamamız tavsiye edilmiştir. Bunda birçok faydalar söz konusudur:
a) Ölü yıkamak biraz da cesaret işidir. Bununla beraber yıkayanın sinirleri gerilir.
b) Elde olmayarak bazan bir tiksinme hissedebilir.
c) Yıkarken su serpintilerinin dokunmasıyla iyi bir temizlenmeye ihtiyâç hissedilir.
Ölüyü taşırken, abdest almak, sinirleri tenbîh eder, insana maddî ve mânevi güç kazandırır ve Allah'ı daha çok hatırlamaya yardımcı olur.
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim bir ölü yıkarsa gusletsin; kim de onu taşırsa abdest alsın!"[270]
İbni Mâce bu rivayeti naklederken "abdest" lâfzını zikretmemiştir. Ebû Dâvud ise, "bunun hükmü kaldırılmıştır" demiştir.
Bazı ilim adamları ise, hadisin manâsı şudur:
"Ölüyü taşımak ve teşyi' etmek isteyen, onun namazını kılmak için abdest alsın..."
Mus'âb b. Şeybe'den, o da Talk b. Habîb'den, o da Abdullah b. Zübeyr'den, o da Aişe (r.a.)'dan, o da Peygamber (a.s.) Efendimiz'den rivayetle, Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Dört şeyden dolayı gusledilir: Cuma (ya hazırlanmak) dan dolayı, cenabetten dolayı, ölü yıkamaktan dolayı, kan aldırmaktan dolayı..."[271]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ölü yıkayan kimsenin, bu işi bitirdikten sonra gusletmesi müstehabdır.
2- Cenaze taşıyan kimsenin abdestli olması müstehabdır.
3- Cumaya hazırlanmak için gusletmek ve kan aldırdıktan sonra gusletmek de müstehabdır.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Ölüyü yıkadıktan sonra gusletmek menduptur. Gerek kan aldırdıktan, yani kan verdikten sonra, gerekse ölü yıkadıktan sonra hilaftan çıkmak için gusletmek mendup sayılmıştır.[272]
b) Şâfiîlere göre:
İmam Şafiî diyor ki:
"Cenabet guslünden sonra bana göre daha uygun olan gusül, ölüyü yıkamaktan dolayı olanıdır. Ben bunun hiçbir durumda terkedilmesini istemiyorum."[273] Böylece şâfiîlere göre, ölüyü yıkamaktan dolayı gusletmek müstehabdır. Onlardan bir kısmı da şu hadîse dayanarak, *"Şüphesiz ki sizin ölüleriniz temiz olarak ölür, o bakımdan ellerinizi yıkamanız size yeter!"* [274] mendup olduğunu söylemişlerdir.
c) Mâlikîlere göre:

Ölüyü yıkadıktan sonra gusletmek müstehabdır. Nitekim Hz. Ali ve Ebu Hüreyre (r.a.)'den de bu anlamda rivayetler yapılmıştır.
Konumuzun başına aldığımız Ebû Hüreyre hadîsi aynı zamanda Beyhakî de tahrîc etmiş, ne var ki, râvi silsilesinde Salih Mevla't-Tev'eme de bulunuyor ki bu zat zayıf kabul edilmiştir. Bezzar ise bu hadîsi üç ayrı tarikle Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiştir. İbn Hibban da onu rivayet edenler arasında bulunuyor. Beyhakî hadîsin mevkuf olduğunu belirtiyor, Buharî de ona yakın bir ifade kullanmıştır. Ahmed b. Hanbel ise sözü edilen konuda sahîh bir şey yoktur, diyerek görüşünü ortaya koymuştur. Zehebî de aynı görüştedir. İbn Münzir ise, bu babda sabit olan bir hadîs yoktur, derken İbn Ebî Hatim, babasından rivayetle, hadîsin güvenilir râviler tarafından ref edilmediğini, yani merfu' bir hadîs olmadığını, sadece mevkuf olduğunu kaydetmiştir.
Hafiz İbn Hacer ise, hadîsin Tirmizî ve İbn Hibban tarafından sahihlandığına dikkatleri çekiyor ve Darekutnî'nin güvenilir râvilerden naklettiğini söylüyor. İbn Hazım da hadîsin sıhhati üzerinde durup zayıf olmadığını belirterek Süfyan b. Süheyl tarıkıyla onun babasından, o da İshak Mevlâ Zâide'den, o da Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettiğini açıklıyor.
Maverdi ise hadîsçilerin bu hadîsi en az 120 tarikten tahrîcle rivâyet etmişlerdir, diyor.
Görüldüğü gibi, konunun başına koyduğumuz hadîsin sıhhati hakkında ittifak yoktur, O halde bütünüyle reddi de mümkün değildir.
Gelelim, bu hadîsin delâlet ettiği hükümle amel edenlere ve etmeyenlere:
a) Hz. Ali, Ebû Hüreyre ve İmamiyye mezhebine mensub olanlar, bu hadîse dayanarak ölü yıkayan kimsenin gusletmesinin vâcib blduğunu söylemişlerdir.
b) İmam Mâlik, İmam Şafiî'nin arkadaşları ise müstehab olduğuna kaildirler. Onlar hadîsteki "gusletsin" emrini nedb manâsına almışlardır. Aynı zamanda yukarıda da naklettiğimiz gibi, Hz. Ayşe (r.a.)'dan rivayet edilen şu hadisle istidlal ettikleri söylenir:
"Şüphesiz ki, sizin ölüleriniz temiz olarak ölür; (onları yıkamaktan dolayı) ellerinizi yıkamanız size kâfi gelir."[275]
Diğer bir delilleri de Hz. Ömer'den yapılan şu rivayettir:
"Biz ölüyü yıkar, kimimiz bundan dolayı gusleder, kimimiz de gusletmezdik..."[276]
Hafiz İbn Hacer bunun da isnadının sahîh olduğunu söyler.
c) İmam Ebû Hanîfe ve İmam Leys'e göre, ölüyü yıkayan kimsenin gusletmesi ne vâcib ne de müstehabdır.
Bunlar şu rivayetle istidlal etmişlerdir:
"Ölüyü yıkamaktan dolayı size gusül gerekmez..."[277]
Beyhakî ise bu hadisi sahihlemiştir. Ancak merfu' değil, mevkuf olduğunu belirtmiştir. Diğer bir delilleri de şu hadîstir:
"Ölüleriniz için necistir, demeyin; çünkü mü'mîn ne diri, ne de ölü olarak necisdir."[278]
871 no'lu Mus'âb b. Şeybe hadîsine gelince, Ebu Ze'r'â, Ahmed, Buharî bu hadîsin zayıf olduğunu belirtmiştir. İbn Huzeyme ise bunu sahihlemiştir.
Böylece hadîs, sözü edilen dört şeyden dolayı guslün meşru' olduğuna delâlet ediyor. Nitekim Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayette, *"Kan aldırmaktan dolayı gusletmek sünnettir. Ama abdest alıp temizlenmen de sana yeter."* buyurmuştur. Darekutnî'nin yaptığı rivayette, Resülüllah (a.s.) Efendimizin hacametle kan aldırdıktan sonra sadece kan alınan yeri yıkamakla yetindiği, tesbit edilmiştir. Ancak hadîsin rivayet zincirinde Salih b. Mukatil vardır ki bu zat zayıf kabul edilmiştir. Darekutnî onun kaviy olmadığını söyler. Zehebî de onun bu halinden söz ederek aynı hususları kaydetmiştir.[279]
Hz. Ali'nin yukarıdaki rivayetini kuvvetlendirir mahiyette bir başka rivayet de Abdullah b. Ebubekir (r.a.)'dan yapılmıştır ki bu zat, Amir b. Hazm'ın oğludur: Umeys kızı Esma (r.a.), bilindiği gibi, Ebubekir Sıddık'ın eşidir. Ebubekir (r.a.)'nın vefatı ve yaptığı vasiyeti gereği, eşi Esma onu yıkadıktan sonra çıkıp Muhacirlerden hazır olanlara sormuştu:
"Şüphesiz ki, bugün çok soğuk bir gündür ben de oruçluyum. Kocamı yıkamamdan dolayı bana gusül gerekir mi?" Onlar da:
"Hayır..." diye cevap vermişlerdir.[280]
Aynı rivayeti Beyhakî, Vâkıdî tarikiyle Zührî'nin kardeşinin oğlundan, o da Urve'den, o da Hz. Aişe (r.a.)'dan nakletmiştir.
Bu da, ölüyü yıkayan kimsenin, gusletmesinin sadece müstehab olduğuna delâlet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ölüyü yıkayan kimsenin gusletmesi müstehabdır. (Bu, İmam Mâlik ve İmam Şafiî ve arkadaşlarına göredir).
2- İmam Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre, ne vacib ne de müstehabdır.
3- Ölüyü yıkayan kimsenin sadece abdest alması veya ellerini iyice yıkaması kâfi gelir.
4- Ölüyü taşıyanların abdest alması menduptur. (İmamların çoğuna göre, ne müstehab, ne de mendubdur.)

İhram, Arafatta Vakfe Ve Mekke'ye Girmek İçin Gusletmek Sünnettir

İhram'a girmek, dünyadan el-etek çekip bütünüyle âhirete yölelmek demektir. O halde böylesine ruhu arındıran, kalbi yönlenliren ve biriken günâhları temizleyen bir ibâdete başlarken gusledip genel bir temizlik yapmak kadar tabii ne olabilir? İslâm her zaman ve her yerde temizliği emreden bir dindir.
Arafat'ta vakfe yapmak için gusletmek de uygun ve sünneti ihya etme bakımından önemli bir ameliyedir. Orası Cibrü-i Emîn'in asıl heyetiyle indiği, vahyin nüzulüne mekân seçildiği, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in son hutbesini irad ettiği kutsal yerlerden biridir. Duaların en çok kabul edildiği bir mekân olarak bilinir. O halde bunca mânevi ve kutsal bir havaya gusledeerk girmek, büyük feyizlere ve üstün sevaplara kapı açacağından hiç şüphe edilmemelidir.
Mekke'de İslâm nurunun ilk fışkırdığı, Allah'a ibâdet için ilk mabedin orada kurulduğu, peygamber ve velilerin gelip yüzsürdüğü çok mukaddes bir beldedir. Orada İbrahim'in makamı, İsmail'in hicri bulunmaktadır.
Aynı zamanda Allah'ın mukaddes tanıttığı her şey Kıyâmet'e kadar mukaddestir, hiçbir güç bu kudsiyyeti kaldıramaz. O halde Allah'ın kutsal tanıttığı mübarek beldeye iç ve dış temizliği yapıp öylece girmek, Allah'a karşı saygı ifade eder. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, böyle bir tavsiyede bulunmuştur.
İlgili hadîsler:
Zeyd b. Sabit (r.a.)'den yapılan rivayette, Zeyd, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i (İhram'a girip) Telbiye getirmek için elbisesini çıkarıp guslettiğini gördüğünü, söylemiştir.[281]
Hz. Ayşe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ihrama girmek istediğinde başını hıtmî ve uşnan ile yıkar, az da olsa zeytin yağı (na güzel kokuyu karıştırıp) sürünürdü."[282]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Umeys kızı Esma, Muhammed b. Ebîbekir'i (hac yolunda Zulhulayfe'ye yakın Hudaybiye anlaşmasının yapıldığı ağacın yanında doğurdu. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Ebubekir'e, Esma'nın gusledip öylece telbiye getirmesini söylemesini emretti."[283]
Cafer b. Muhammed kendi babasından şöyle rivayet etmiştir:
"Hz. Ali (r.a.) iki bayram, cuma, arafe ve bir de ihrama girmek istediği gün gusledeerdi."[284]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, o Mekke'ye gittiğinde mutlaka Zî-Tuvâ mevkiinde geceler ve sabah olunca gusleder, sonra Mekke'ye gündüzleyin girerdi ve Peygamber (a.s.) Efendimiz'in böyle yaptığını söylerdi."[285]
Buharî de buna yakın bir lâfızla rivayet etmiş, İmam Mâlik, Nâfi'den naklederek Muvatta'da bunu nakletmiştir.
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İhram'a girip telbiye getirmek isteyen kimsenin gusletmesi sünnettir.
2- Mekke'ye girilirken gusletmek müstehabdır.
3- Arafat'a çıkılırken yine gusletmek sünnettir, bazılarına göre müstehabdır.
4- İhram'a girmeden önce iyice yıkanıp güzel koku sürünmek sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre, haccın sünnetlerinden biri de:
İhram'a girmek isteyen kimse gusleder veya abdest alır. Gusletmek afdaldir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Zulhuleyfe mevkiine gelince, ihram için gusletmiştir. Bu hususta kadın, erkek, ayhali veya loğusa arasında bir fark yoktur. Çünkü ihram için gusul daha çok genel temizliği sağlamaya yönelik bir sünnettir. Hanefiler bu görüşlerine mesned olarak, Ebubekir Sıddik'ın (r.a.) eşi Esmâ bint Umeys'in Bey'âtü'r-ridvan mevkiindeki ağacın altında oğlu Muhammed'i doğurması ve Peygamber (a.s.) Efendimizin de, yıkanıp öylece hacc için ihram'a girsin, yani telbiye getirsin, meâlindeki hadisi seçmişlerdir.[286]
Mekke'ye girmek için gusletmek müstehabdır. Bu hususta ayhali ve loğusa kadın farklı değildir, yani onlar da o halde Mekke'ye girmek için gusledeerler. Aynı zamanda Mekke'ye Seniyetü'l-Ulyâ kesiminden girmek de müstehabdır. Gece veya gündüz girmekte bir sakınca yoktur.[287]
Arafe günü Arafat'a çıkıldığında, yol dışında herhangi bir yere çadırını kurabilir. Cebel-i Rahmet'e yakın yere konması efdaldir. Güneş zevale yönelince dilerse gusledebilir.[288]
Kâsânî bu konuda şöyle diyor:
"Betn-i Arene dışında Arafat'ın her yanı vakfeye uygundur. Arafe günü gusletmek, cuma ve iki bayram günlerinde gusletmek gibi sünnettir. İhram'a girmeyi dilediğinde yapılan gusül gibi boy abdesti alır."
al-Asıl'da ise, "Arefe günü gusledeerse iyi olur" denilmiştir ki, bu Arafat'ta gusletmenin müstehab olduğuna işarettir.[289]
b) Şâfiîlere göre:

İhram'a girmek için gusletmek sünnettir. Veya şartına uygun teyemmüm edilir. Bu durumda ihram'a girmek isteyen veya telbiye getirmek isteyen kişi isterse ayhalinde olsun, farketmez. Nitekim Tirmizî bu hususu rivayet ettikten sonra hasen olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Mekke'ye girmek için de gusletmek sünnettir. İsterse hacc için değil, bir iş için girmek istesin bu hususta hüküm aynıdır. Mekke'ye girerken Zi-Tûva mevkiinde gusletmek efdaldir. Tabii bu efdaliyet o kesimden geçen kimse içindir. Oradan değil de başka bir yol ve kesimden giriyorsa, yine Zî-Tuvâ hizasına geldiği yerde gusletmesi efdaldir.
Ayrıca arafe günü Arafat'a çıkıldığında gusletmek de sünnettir. Çünkü bu gibi yerler, hacı namzetlerinin biraraya gelip toplandığı kutsal mahallerdir, o bakımdan temiz bir vaziyette onların arasına katılmak sünnet kılınmıştır.[290]
c) Hanbelîlere göre:
Haccetmek isteyen ve o maksatla belli mîkata gelen kimse için uygun olanı gusletmektir. Bunun gibi, İhram'a girmek isteyen herkese, henüz girmeden önce gusletmek, müstehabdır. Bu ilim adamlarından çoğunun görüşüdür. Tavus, Nahâî, İmam Mâlik, İmam Sevrî, İmam Şafiî ve rey tarafdarları da bu meselede görüş birliği içindedirler. Çünkü Hârice b. Zeyd b. Sâbit'in babasından yaptığı rivayete göre o, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in (ihram'a girip) telbiye getirmek için guslettiğini görmüştür.
Tirmizi bu hadîsi rivayet edip "hasen"dir diye kayıt koymuştur. Ayrıca Resûlüllah'ın Esma bint Umeys'e gusledip öylece İhram'a girmesini, yani niyet getirip telbiyeye başlamasını emrettiği sahih rivayetle sabit olmuştur. Hz. Esma o gün için Hudeybiye mevkiinde doğum yapmıştı, loğusa idi.
İlim adamlarının hemen hepsine göre, ihram'a girmek için gusletmek vâcib değildir. İbn Münzir ise bu konuda şöyle demiştir: "İlim adamlarının, ihram'ın gusülsüz caiz olduğunda icma'ı vardır..." Yani gusletmek vâcib değildir.[291]
Mekke'ye girerken gusletmek müstehabdır. Çünkü Abdullah b. Ömer (r.a.) önce gusleder, sonra Mekke'ye girer ve gündüz girmeyi tercih eder ve sonra da şöyle derdi:
"Resûlüllah (a.s.), Efendimiz böyle yapardı..."
Buhârî'nin tesbitine göre, İbn Ömer (r.a.) Harek'e yakın yere gelince telbiyeyi keser ve Zî-Tuvâ mevkiinde geceler, sonra sabah namazını kılar ve akabinde guslederdi. Peygamberin de (a.s.) böyle yaptığını söylerdi. Hem Mekke, hacc ibâdeti için mü'minlerin toplandığı kutsal bir yerdir, tıpkı cuma namazı için toplanmak gibi... O bakımdan oraya girmeye niyet edince gusletmesi müstehab olur. İsterse bu durumda giren kişi ayhali veya loğusa olsun farketmez..
Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ayhali olan Hz. Aişe vâlidemize: *"Hacıların yaptığını sen de yap, ancak o halde Beytuîlah'ı tavaf etme!"* buyurmuştur.[292]
Arafat'a çıkınca vakfe için gusletmek müstehabdır. Nitekim İbn Mes'ud (r.a.) öyle yapardı. Hz. Ali'den de (r.a.) bu hususta rivayet vardır. İmam Şafii ile İshak, Ebu Sevr ve İbn Münzir de ayhali görüştedirler. Çünkü orası da insanların biraraya gelip toplandığı yerdir. Cuma ve bayram namazları için nasıl guslediliyorsa onun için de öylece guslediliyor.[293]
d) Mâlikilere göre:
İhram giymek isteyen kimsenin, isterse ayhali veya loğusa olsun gusletmesi sünnettir. Çünkü temizlik ihram için arzulanan bir hususdur. İmam Mâlik, ancak zaruri bir sebepten dolayı terkedilebilir, demiştir. O halde böylesine bir temizlik her şahıstan beklenir. Gusül sünnetinin de hemen yapıldıktan sonra ihram giyilmesiyle gerçekleşir. Yıkandıktan uzun bir süre sonra ihram giyecek olursa, sünnet yerine gelmediğinden guslü iade etmesi uygun olur. Mümkün olduğu takdirde guslün Medine'de yapılması efdaldir. Tabii bu, Zulhuleyfe'de ihram giymek isteyen kişilerle ilgili bir hususdur.[294]
Mekke'ye girerken gusletmek, sünnet değil mendubdur. Bu da, Beytullah'ı tavaf içindir, nezafet için değildir. O bakımdan ayhali veya loğusa olan kadınlar Mekke'ye girerken gusletmezler, çünkü o vaziyette tavaftan men'edilmişlerdir Hem tavaf için taharet (abdestli olmak) şarttır. Mekke'ye gündüzleyin kuşluk vakti girmek mendubdur.[295]
Arfat'ta vakfe için gusletmek menduptur. Aynı zamanda tertemiz bir bedenle o makamda duâ ve niyazda, yalvarma ve yakarmada bulunmak daha uygun ve daha te'sirlidir. Orada bir bineğe binmek ve ayakta durup vakfe yapmak erkekler için mendup sayılmıştır.[296]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
881 nolu Zeyd b. Sabit hadîsini Dârekutnî, Beyhakî ve Taberânî de rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasen olduğunu belirtmişse de el-Akili bunun zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir. Çünkü isnad zincirinde Abdullah b. Yakub el-Medenî bulunuyor ki, Zehebî bu zat hakkında şunları nakletmiştir: Ebû Zenned, "onu tanımıyorum" demiştir. [297] Tirmizi hadîsi tahsîn ettiğine göre, Abdullah b. Yakub'u tanımadığı söylenemez...
Hâkim ile Beyhaki buna yakın bir rivayeti Yakub b. Ata' târikıyla İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle yapmıştır: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz guslettikten sonra elbisesini giyindi. Zulhuleyfe mevkiine gelince iki rek'at namaz kıldıktan sonra devesine binip üzerinde doğruldu. el-Beyda'a ulaşınca hacc için ihram giyindi."
Ancak ismi geçen râvi Yakub'un zayıf olduğunu İbn Hacer kaydetmiştir. Ahmed b. Hanbel de onun zayıf olduğunu söylerken Ebû Hatim, kaviy olmadığını belirtmiştir. İbn Main de onun zayıf olduğunu söyleyenler arasında bulunuyor.[298]
882 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar tahrîc etmiş, Taberânî el-Evsat'te rivayetle Bezzar'ın isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.
883 nolu Hz. Aişe hadîsine gelince, İmam Mâlik onu Muvatta'da Abdurrahman b. Kasım'dan o da babasından, o da Hz. Esma'dan rivayet etmiştir. İmam Mâlik ve ona uyanlara göre, hadîs murseldir, yani senedinden bir sahabi düşmüş veya düşürülmüştür.
Aynı hadisi Nesâî, Kasım b. Muhammed'den o da babasından, o da Ebubekir Sıddîk'tan rivayet etmiştir. İbn Hacer'e göre, bu rivayet de murseldir. Çünkü Muhammed, Hz. Peygamber'den işitmemiştir, babasından da işitmediği bilinmektedir. Müslim ise Cabir hadisinden tahrîc ederek şu lafızla tesbitini yapmıştır: "Çıktık, tâki Zulhuleyfe mevkiine geldik. Umeys kızı Esma orada doğum yaptı, Muhammed b. Ebubekir'i doğurdu. Sonra da Resûlüllah'a haber göndererek ne yapması gerektiğini sordu Peygamber (a.s.) Efendimiz de, *"Guslet, sağlamca bir bez tutun ve ihrama gir"* buyurdu.
Taberânî kendi Mu'cem'inde İsa b. Muhammed es-Simsar el-Vasıti tarikiyle Abdülmelik b. Mervan'dan, o da Hz. Aişe (r.a.)'dan şu rivayet etmiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz Mekke'ye doğru yola çıkmayı dilediği zaman İhram giyinmek için guslederdi."[299]
İbn Ömer (r.a.)'da bu konuda şöyle demiştir:
"Kişinin ihram giyinmek istediği zaman gusletmesi sünnettir."[300]
Bunu Hafiz Bezzar kendi Müsned'inde, Darekutnî kendi Sünen'inde, Hâkim de kendi Müstedrek'inde rivayet etmiştir. Hâkim bu rivayet için: İki şeyhin (Buhari ve Müslim) şartına göre, hadîs sahtir, demiştir. Ancak iki şeyh bunu tahrîc etmemiştir.[301]

Çıkarılan Hükümler:

1- Hac veya Umre için ihrama girileceği zaman gusletmek sünnettir.
2- İhrama girecek olan kişi ister ayhali, ister loğusa olsun, yine de gusleder, bu onun için de sünnettir.
3- Mekke'ye ister hac ve umre için, ister bu ikisinden başka bir husus için girmek isteyen kimsenin gusletmesi müstehab veya mendubdur.
4- Arafat'a çıkıp vakfe yapmak isteyen kimsenin gusletme-i müstehabdır. Bu hususta ayhali ve loğusa için de hüküm aynıdır.

İstihaza Olan Kadının Her Namaz İçin Gusletmesi Gerekir Mi?

Kadının "istihaza olması" denilince, iki mana hatıra gelir, birincisi, kadının belli vakitlerde, belli bir süre dölyatağından gelen kan; ikincisi yine dölyatağı veya idrar yolunda bir hastalık, yada damar çatlaması neticesi sık sık akan ve süresi belli olmayan kan demektir. Bunlardan her biri için ayrı hükümler konulmuştur. Bizim konu edindiğimiz ise, ikincisidir.
Ancak mevcut rivayetlerin farklı bilgi ve hükümler getirmesi, konuyu muğlak bir noktaya sürüklemiş ve üzerinde hayli yorumların yapılmasına sebeb olmuştur.
İslâm, hemen her konuda temizliğe geniş yer veren bir dindir, ama bu ölçülüdür, faydalıdır; sıkıcı, bıkkınlık verici hiç değildir. Her namaz için gusletmek büyük bir külfeti beraberinde getirmekte ve kişinin günlük meşgalesini aksatacak ölçüdedir.
O bakımdan rivayetleri iyice araştırmamız, aralarındaki farkları ve delâlet ettikleri manâ ve hükümleri gözden geçirmemiş, zayıf rivayetlere parmak basmamız gerekmektedir.
Konuya bu açıdan bakarak ilgili hadîsleri naklediyoruz:
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Cahş kızı Zeyneb istihaza olmuştu; Peygamber (a.s.) Efendimiz ona: *"Her namaz için guslet!"* diye emretti."[302]
Yine Hz. Aişe (r.a.) validemizden yapılan rivayette, demiştir ki:
"Süheyl b. Amr'ın kızı Sehle İstihaza olmuştu. Resûlüllah (a.s.) Efendimize gelip sordu. Resûlüllah (a.s.) ona: *"Her namaz için (veya vaktinde) guslet,"* diye emretti. Bu hal Zeyneb'e fazlasıyla bir yük yüklediği için, Peygamber (a.s.) ona öğle ile ikindi namazı için bir defa, akşam ile yatsı için de bir gusül yapmasını emretti."[303]
Urve bin Zübeyir'den, o da Ümeys kızı Esma'dan rivayet ediyor. Esma diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e Ya Resûlellah! Ebu Hubeyş kızı Fatıma şu kadar zamandan beri istihaza olmuştur, o bakımdan namaz da kılmadı, (ne buyurursunuz?), dedim. Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Bu şeytandandır... Bir leğene otursun, suyun üstünde sarımtırak renk görürse, öyle ve ikindi için bir defa gusletsin; akşam ve yatsı için de bir defa gusletsin. Sabah (namazı) için de bir defa gusletsin ve bunlar arasında abdest alsın...[304]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Âdet görme dışında rahimden sık sık gelen kan, istihaza, yani bir damar çatlaması veya bir rahim hastalığı sebebiyle akan kandır. Bundan dolayı her namaz vakti girince gusletmesi vâcibdir.
2- Yine kendisinden istihaza kanı gelen kadın, öğle ile ikindi vakti için bir defa, akşam ile yatsı için bir defa, sabah vakti içinde bir defa gusleder ve vâcibdir. Arayerde namaz kılmak istediğinde abdest almakla yetinir.

Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit, istidlal, ihticac ve ortaya koydukları sonuçlar:
a) Hanefîlere göre:
İstihaza olan kadının hükmü, temizlik içinde bulunan kadınların hükmü gibidir, şu farkla ki, istihaza olan kadın her namaz (vakit namazı) için bir abdest alır. (Gusletmesine gerek yoktur.)[305]
İstihaza kanından dolayı namazı, orucu ve cinsel teması terketmeye gerek yoktur. Bu, diğer özür sahibleri gibidir.[306]Devamlı idrarı akan veya devamlı yellenen kimsenin her vakit namazı için nasıl bir abdest alması gerekiyorsa, istihaza olan kadının da her namaz için bir abdest alması vâcibdir.
b) Şâfiîlere göre:
İmam Şafiî el-Umm'de konuya ağırlık vererek, daha çok Urve'nın Hz. Aişe'den yapılan şu rivayetle istidlal ettiği anlaşılıyor: Ebû Hubeyş kızı Fatıma (r.a.)' Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e dedi ki:
"Ben hiç de temizlenmiyorum (yani kanım kesilmiyor); namazı bırakayım mı?" Bunun üzerine Peygamber (a.s.), ona şöyle buyurdu:
"(Senin dediğin) ancak bir damar çatlamasından gelen kandır, ayhali kanı değildir. Ayhalin başlayınca namazı bırak. Ayhali geçince, günlerini takdir ederek kendinden kanı giderip temizle ve namaz kıl!"[307]
İmam Şafiî bir de Hamene bint Cahş'la ilgili rivayetle ihticac edip istihaza kanından dolayı gusül gerekmiyeceğini, fakat her namaz için bir abdest gerekeceğine kail olmuştur.
Böylece, istihaza, devamlı idrar akması gibi bir hades-i dâimdir. Namaz ve oruca engel değildir. İstahaza olan kadın fercini (cinsel organını) yıkar, namaz vakti içinde abdest alır ve hemen namazını kılar. Bu arada namaz kılmadan namazla ilgili bir işle, avret yerini kapamak gibi, veya cemaati beklemek gibi şeyle uğraşıp namazı geciktirirse, bir zararı olmaz. Aksi halde geciktirme zarar verir, (yani yeniden abdest alması gerekir).[308]
c) Hanbelîlere göre:
İstihaza, ayhali ve loğusa vaktinin dışında rahimden gelen kandır. Ayhali süresini aşan veya onun en az süresinden az bir süre gelen kan istihaza sayılır. Henüz ayhali olmayan kızdan akan kan da istihaza kapsamına girer. Bunun hükmü, devamlı idrarı akan veya devamlı yellenen kimsenin hükmü gibidir, her namaz vakti için bir abdest alması gerekir.[309]
d) Mâlikîlere göre:
İstihaza olan kadın, kendisinden gelen kanı, kokusuyla veya rengiyle ya da koyuluğuyla ayırd edip ayhali kanı olduğunu biliyor ve temiz kalmanın en az müddetini de geçirmiş bulunuyorsa -ki bu onbeş gündür-, o takdirde ayhalinde bulunuyor demektir. Eğer ayırd edemiyor veya temiz kalmanın en az müddeti tamamlanmadan ayırd edebiliyorsa, o takdirde istihaza kanıdır.[310] Her namaz vakti için bir abdest alması gerekir. İbn Nâfi'nin yaptığı rivayete göre de, istihazalı kadın namazı 15 gün bırakır, sonra gusledip namaz kılmaya başlar.[311]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
899 no'lu Hz. Aişe hadîsinde Muhammed b. İshak bulunuyor. Ancak hangisi? Çünkü hadîs rivayet zincirinde ondört tane bu isimde kişi tesbit edilmiştir. Zehebi bunları bir bir incelerken çoğunun meçhul, bir kısmının münker, bir kısmının da sıka olmadığına dikkatleri çekmiştir. O bakımdan sözü edilen hadîsin rivayet zincirinde onlardan birinin bulunması, şüphe uyandırmaktadır. Onun için cumhur bu hadisi ihticaca uygun görmeyip istihaza olan kadının her namaz için (vakit girince) abdest almasının vâcib olduğunu, gusletmenin gerekmediğini belirtmiştir. Dört mezhep imamının da ictihad ve tesbiti bu doğrultuda ve bu anlamdadır.
Resûlüllah'ın (a.s.) Cahş kızı Ümmü Habîbe'ye, *"guslet de sonra namaz kıl!"* emrini İmam Şafiî tahlil edip yorumlarken şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) ona temizlik bakımından yıkan ve namaz kıl, demiştir. Bundan her namaz için guslet manâsı çıkmaz. İnşaallah bu emir tatavvu' yolu bir anlam taşır."
900 nolu Hz. Aişe hadîsinin rivayet zincirinde yine Muhammed b. İshak vardır ki, bu zatın rivayeti hiçbir zaman hüccet kabul edilmemiştir. Abdurrahman b. Kasım ise bu hadîsi babasından duymamıştır. O halde "Abdurrahman da babasından rivayet etmiştir" sözü sağlıklı değildir.
901 nolu Urve hadîsinin isnadında Süheyl b. Ebî Salîh bulunuyordur ki, onun hadîsiyle ihticacda bulunmak hususunda hayli farklı görüşler söz konusudur. Muhaddîs Yahya onun kaviy olmadığını ve bu bakımdan hüccete sayılmayacağını söylemiştir. Ahmed b. Hanbel, onun Muhammed b. Amır'dan daha müsbet olduğunu belirterek rivayeti elverir demiştir. Ebû Hatim ise, onun hadîsi yazılabilir, ama onunla ihticac edilmez.[312]
Ayrıca bu konuda Hamene bint Cahş'den yapılan rivayette, öğleyi geciktirmek, ikindiyi hemen acele kılmak ve sonra temizleninceye kadar gusletmek ve böylece öğle ile ikindi namazlarını cem'edip kılmak, sonra akşam namazını geciktirmek, yatsı namazını vakit girer girmez hemen acele etmek, sonra gusledip iki namaz arasını birleştirmek ve sabah namazı için de ayrı bir gusül yapmak mealinde yapılan rivayet büsbütün karışıktır. Ravî zincirinde Muhammed b. Akil bulunuyor ki, bu zatın rivâyetiyle ihticac hususunda hayli ihtilâf söz konusudur. İbn Mende'ye göre, onun rivayeti sahih değildir.
Böylece rivayetler çatışmaktadır. İki rivayette istihaza olan kadının her namaz için gusletmesi emredilirken, diğer iki rivayette, sadece öğle ile ikindi namazları için bir, akşam ile yatsı namazları için de bir gusletmek emredilmiştir. Anlaşılan bu ikinci rivayet birinci rivayeti neshetmiş, yani hükmünü kaldırmıştır.
Hicrî üçüncü asırda yetişen ünlü hadîs âlimi Ebû Cafer et-Tahavi bu konuya geniş yer vermiştir. Altı yedi kadar rivayetin, her namaz için gusletmekle emredildiğini sıraladıktan sonra, öğle ikindi, akşam ile yatsı ve birde sabah namazı vakti için birer gusül yapılmasıyla ilgili dört kadar rivayeti tesbit ederek birinci rivayetlerin bunlarla hükmünün kaldırıldığını belirtmiştir. Sonra da her namaz için gusül değil abdest alması gereğini belirten altı kadar hadîs toplayıp naklettikten sonra bunların da daha önceki hadîslerin hükmünü kaldırdığını, yani istihaza olan kadının her namaz için bir abdest alması gereğini belirten hadîslerin, her namaz için gusletmesi gerektiğini bildiren ve bir de her iki namaz için bir guslün kâfi geleceği hakkındaki rivayetin neshedildiğini hükümlerinin kaldırıldığını açıklamıştır.[313]
Zeylâî, Fatıma bint Ebî Hubeyş'le ilgili Hz. Aişe (r.a.) hadîsini uzun uzadıya tahlil ederken, hadîsin sonuna *"kan hasır üzerine damlasa bile..."* mealinde ilâve edilen kısmın kitaptan olmadığına dikkatleri çekmiştir.
Ayrıca bu konuda Adiy b. Sâbit'in dedesinin hadîsi, Hz. Aişe, Hz. Ümmu Seleme ve Hz. Sevde bint Zem'a hadîsleri üzerinde durmuştur. Birincisini Ebû Dâvud ile Tirmizi ve İbn Mâce, Şerîk'den, O da Ebû Yakzan'dan, o da Adiy b. Sâbit'ten, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir. Adiy b. Sabit hakkında İmam Buhari'den sorulduğunda, dedesinin ismini bilmediğini söylemiştir. Yahya b. Maın'in onun dedesinin isminin Dinar olduğunu söylediği Buhari'ye anlatılınca ona da itibar etmemiştir.
Nitekim Ebû Dâvud, "Adiy b. Sâbit'in bu hadîsi zayıftır" demiştir.
Hz. Aişe hadîsi ise şöyledir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den müstehaza olan kadından soruldu. Buyurdu ki:
"Ayhali olduğu günler namazı bırakır, sonra bir defa guslettikten sonra her namaz için bir abdest alır..."
Ümmu Seleme hadîsine gelince, onu Darekutnî rivayet etmiştir. Fatıma bint Ebî Hubeyş (r.a.) istihaza olmuştu. Durumunu öğrenmek için Ümmu Seleme'ye rica edip Peygamber (a.s.) Efendimiz'den sormasını istemişti. Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Ayhali bulunduğu günler namazı terkeder, sonra gusledip bir elbiseyle iyice (kanın dışarı akmasını önleyecek şekilde) korunup dikkat gösterir ve namaz kılar."
Darekutnî bu hadîsin râvilerinin hemen hepsinin sıka (güvenilir) olduğunu belirtmiştir. İbn Ebî Şeybe de bunu kendi Sünen'inde rivayet etmiştir. Hadîs, her namaz için gusletmenin vâcib olmadığının, ama her namaz için abdestin gerekli olduğuna delâlet etmektedir.
Hz. Sevde hadîsi ise, Taberânî onu rivayet ederek kendi el-Evsat mu'cemine almıştır. Hadîsin meali şöyledir:
"Müstehaza olan kadın ayhali günlerinde namazı bırakır, sonra bir defa yıkanır, sonra da her namaz için bir abdest alır."
Bu da diğer hadîslerin hükmünün kaldırıldığını açıkça göstermektedir.[314] Sahîh olduğunda ise şüphe izhar eden olmamıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- İstihaze kanı gören kadın, namaz ve orucu, tavaf ve Kur'ân okumayı terketmez.
2- Kocasıyla cinsel temasta bulunabilir. (Ancak sağlık yönünden bir sakınca olduğu uzman bir doktor tarafından belirtilirse o takdirde temastan kaçınır).
3- İstihaza kanı gören kadın, kanı aktığı sürece her namaz vakti girince, diğer özür sahipleri gibi, abdest alması gerekir.
4- İstihaza kanı sürüp giderken bu arada ayhali süresi başlar ve kendisi de bunu ayırd edebiliyorsa, o zaman namazı bırakır. Ramazanda ise: O süre içinde oruç tutmaz ve cinsel temasta bulunmaz. Süre dolunca gusleder ve sonra her namaz için abdest alıp ibâdetini yerine getirir.
5- İstahaza kanı gören kadın, akan kanın etrafı kirletmemesi ve dikkatleri çekmemesi için sıkıca bez tutunur ve buna dikkat gösterir.
İstihaza konusunda Sıddîk Hasan Han, hadîslerden bir kısmını nakledip bazı açıklamalarda bulunmuştur. Konuya yeteri kadar ağırlık verdiğimiz için onun açıklamalarını nakletmeye gerek görmedik. Bununla beraber arzu edenler Fethülallâm li-Şerhi Bülûğil-Meram: 1/71, 72'ye bakabilirler.
Fıkhü's-Sünne'de ise İstihaza hakkında şu açıklama yapılmıştır:
Müstehazanın üç hali vardır:
1- Ayhali süresi, istihaza olmadan önce belli olmuştur. İstihaza hali başlayınca ayhali süresi bilinen müddettir ve bu, hayz müddetidir. Geri kalan süre istihaza müddetidir.
Müellif buna delil olarak Ümmu Seleme hadisini naklederek göstermiştir.
2- Kan akması hep devam etmiştir, o yüzden kadının ayhali süresi belli olmamıştır, yani kesin bilinmemektedir, o yüzden ayhali kanını ayırd edememektedir. Bu durumda kadının âdet görme süresi altı veya yedi gün sayılır, çünkü çoğu kadınların âdeti bu kadar sürmektedir. Bu takdirde kadının kanı kesilince, ya yirmi dört gece ve gündüzün, ya da yirmiüç gece ve gündüzün namazını kılar.
Müellif bu hususta Hamene bint Cahş (r.a.) hadisiyle istidlal etmiştir.
3- Kadının belli bir âdeti yoktur. Ancak âdet görme kanıyla diğer kanları ayırd edebilecek durumdadır. Bu durumda kadın ayırd etmesine göre amel eder. Koyu kırmızı, siyaha

meyil renkte akan kan ayhali kanıdır. O devam ettikçe namaz kılmaz, oruç tutmaz. Rengi değişince, istihaza kanı başladığına hükmeder ve yıkanıp namaza başlar.
Özetini verdiğimiz bu bölümde müellif, Fatıma bint Ebî Hubeyş (r.a.) hadîsiyle istidlal etmiştir.

İstihazadan Dolayı Gereken Hükümler:

1- Hiçbir namaz için gusletmesi gerekmez. Ancak ayhali dönemi başlayıp sona erince bir defa gusleder. Cumhur da aynı görüştedir.
2- Her namaz için bir abdest alması vâcibdir. Çünkü bu hususta Buhârî'nin sahih rivayeti vardır.
3- Abdest almadan önce fercini iyice yıkar ve temiz bir bezle iyice kendini korur, necasetin akmasına meydan vermez. Bu vâcib olmamakla beraber önemlidir.
4- Namaz vakti girmeden abdest alamaz. Cumhurun görüşü de budur...
5- Kocasıyla cinsel temasta bulunabilir. Çünkü bu hususta tahrîm ile ilgili hiçbir delîl vârid olmamıştır.
6- Diğer temizlenmiş kadınlarla ilgili hükümler onun için de geçerlidir. Namaz kılar, oruç tutar, i'tikâf yapar, Kur'ân okur, Mushafa el sürer ve onu taşıyabilir; diğer bütün ibâdetleri yapabilir.[315]

Baygınlık Geçirdikten Sonra Gusletmek

Bunun üç önemli te'siri söz konusudur. İnsanın kendini kaybetme haline "bayılma olayı" denir. Bu durumda hiçbir şey duymaz, kımıldamadan yatar. Kan dolaşımı duraksar, solunum zayıflar. Belirtilen durumdan kurtulmaya ise "ayılma" denir.
Bayılma çoğunlukla birtakım te'sîrler altında, beyin damarlarının birdenbire büzülerek beyne yeteri kadar kan gitmemesinden ileri gelir. O halde ayıldıktan sonra beyin damarlarını iyice harekete geçirmek, sinir sisteminde meydana gelen gevşemeyi önlemek ve bayılanın zindelik kazanmasını sağlamak için -şartlar elverdiği takdirde- banyo yapması, yani gusletmesi tavsiye edilmiştir.
Yukarıda bayılma olayı geçip ayıldıktan sonra gusletmenin üç yararı bulunduğuna işaret etmiştik. Onları şöyle özetleyebiliriz:
1- Yapılan banyo ile sinir uçlarını çok daha duyarlı hale sokup beyinde büzülen damarlarının daha iyi açılıp hareketini sağlar.
2- Kalbi yatıştırıp sıkıntının tamamen giderilmesine yardımcı olur.
3- Ruha mânevi gıda vererek ruhla beden arasında bozulan dengeyi düzeltir.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bayıldıktan sonra gusletmeyi hem kavli, hem fiilî sünnetiyle açıklamıştır. Hz. Aişe (r.a.) validemizden yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (hastalandığı günlerde) birden, ağırlaştı (da kendinden geçti, bir bakıma bayıldı). Kendine gelince, *"İnsanlar namaz kıldılar mı?"* diye sordu. Biz de, "hayır, kılmadılar seni bekliyorlar" diye cevap verdik. Bunun üzerine *"genişçe küpe benim için su koyun"* buyurdu. Biz de öyle yaptık. Peygamberimiz (a.s.) guslettikten sonra sıkıntı ve meşakkatle gitmek istedi, derken bayılıp kendinden geçti. Ayıldıktan sonra, "İnsanlar namaz kıldılar mı?" diye sordu. Biz de "hayır, seni bekliyorlar" dedik. Bunun üzerine: *"Benim için genişçe küpe su koyun"* buyurdu. Biz de öyle yaptık. Resûlüllah (a.s.) yıkandı (gusletti) ve sonra bütün gücünü toplayıp sıkıntı ve meşakkatle gitmeye çalıştı, derken bayılıp kendinden geçti. Ayılınca yine sordu: *"İnsanlar namaz kıldılar mı?"* Biz de "hayır, onlar seni bekliyorlar" dedik. Resûlüllah'ın, halka namaz kıldırması için Ebubekir'e olan emrini hemen ulaştırdım..."[316]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Baygınlık olayı geçip ayıldıktan sonra yıkanmak, yani gusletmek te'kiden müstehabdır.
2- Hava soğuk değilse, bu guslün soğuk su ile yapılması mendubdur.
Hadîsin ışığında müctehid imamların istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Onaltı şeyden dolayı gusletmek mendubdur. Onlardan biri de, cinnet getirdikten, sarhoşluk geçtikten ve baygınlık olayı sona erdikten sonra gusletmektir.[317]
b) İmam Şafii, el-Ümm'de cinnet getirip aklî dengesini kaybeden kişilerin çoğunun beli bollaşdığı, yani menilerinin aktığını söyleyenler vardır, eğer durum öyle ise, kendine gelince gusletmesi vâcib olur. Bu hususta şüphe ederse, gusletmesinin müstehab olduğunu söylerim ki bu bir ihtiyattır, diyor ve bayıldıktan sonra gusletmekten söz etmiyor.[318]
Şafiî fukahasından el-Hazremî müftisi Seyyir Abdurrahman b. Muhammed ise Buğyetü'l-müsterşidîn adlı eserinde şöyle diyor:
"Bayılan kimsenin ayılınca gusletmesi sünnettir. Baygınlık tekrar ettikçe, guslün de tekrarlanması sünnettir. Sarhoş kimsenin de ayılınca gusletmesi böyledir."[319]
c) Hanbeli'lere göre:
Aklın zâil olması da abdesti bozan sebeblerden biridir. Bu da iki kısma ayrılır: Uyku ve başka bir sebep... İkincisi, cinnet getirmek, bayılmak, sarhoş olmak ve benzeri durumlardır. Bu halin azı da çoğu da abdesti bozacağında icma, vardır. Nitekim İbn Münzir, bayılan kişinin abdest almasının vücubu hakkında âlimlerin icma'ı vardır, demiştir. Çünkü bunların duyarlığı, uyuyan kişinin duyarlığından çok daha uzaktır. Uyuyanın abdesti bozulduğuna göre bunların bozulmasının daha evlâ olduğu kesindir.[320]
Sünnet olan gusüllerden biri de, cinnet getirdikten sonra ayılan kimsenin ve bayıldıktan sonra kendine gelen kimsenin gusletmesidir. Ancak bu halde inzal vaki olmamışsa bu böyledir, inzal vaki olmuşsa, gusletmeleri vâcibdir.[321]
d) Mâlikîlere göre:
Mendup olan gusüller sekizdir: Ölü yıkayanın, Mekke'ye girmek isteyenin, Tavaf yapmayı arzu edenin, Arafat'ta vakfeye hazırlananın, Medine'ye girmek üzere olanın, İslâm'a, girenin, istihaza kanı kesilen kadının gusletmeleri bu cümledendir... [322]
Böylece Mâlikîler, baygınlık geçirip ayılan kimsenin gusletmesini mendub gusüller arasına almamışlardır. Sünnet gusüller arasında zaten zikretmemişlerdir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Baygınlık geçirdikten sonra ayılıp kendine gelen kimsenin gusletmesi sünnet veya müstehabdır.
2- Baygınlık hâlinde meni akmışsa, gusletmesi vâcibdir.
3- Cinnet getiren kimsenin kendine gelince, sarhoşunda ayık duruma gelince gusletmeleri müstehabdır.
4- Baygınlık hali tekrar ettikçe, guslü tekrarlamak da müstehabdır.

Guslün Sıfatı Gusül Nasıl Yapılır?

Bilindiği gibi İslâm, ibâdeti âdetten ayırmak için ona resmiyet kazandırmış, herkesin arzusuna değil, şâri'in muradına göre yerine getirilmesini emretmiştir. Aksi halde ibâdet, ibâdet olmaktan çıkar, mutad şeyler arasına girer...
O bakımdan sırf temizlik için yapılan banyo ile vâcib olan veya sünnet sayılan bir guslü aynı kefeye koyamayız. Birincisi mutad günlük veya haftalık temizlikler arasında yer alır; ikincisi, hem temizlik, hem beden ve ruh sağlığı, hem ilâhî rızayı tahsil, hem de uhrevî mükâfatlara vesiledir.
Bunun için farz, vâcib, sünnet ve adabına uygun yapılan bir guslün elbetteki sevap ve fazileti çok büyüktür. Örnek Resülüllah (a.s.) Efendimiz'dir. Onun bu hususta kavli ve fiilî sünnetleri bize en doğruyu öğretir.
İlgili hadîsler:
Hz. Aişe (r.a.) Validemiz'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz cenabetten dolayı gusletmek istediğinde, önce iki elini yıkamakla başlardı. Sonra da sağ eline aldığı suyu sol eline boşaltıp edep yerini yıkar, sonra da namaz için alınan abdest gibi bir abdest alırdı. Sonra da eline su alıp (başındaki) kılların altına nüfuz edecek şekilde parmaklarını kılların altına sokar, o kadar ki, iyice kendini (kir ve kuru yer kalmaktan) beri kıldığını görünceye kadar devam eder ve böylece iki avucuna su doldurup başının üzerine üç defa döker ve sonra da bedeninin diğer kısımlarına akıtıp yıkar, en son olarak da iki ayağını yıkardı."[323]
İki şeyhin yaptıkları diğer bir rivayette şu ilâve yer almıştır:
"Sonra iki eliyle kıllarının arasını hilâllar, tâki bedeninin yüzeyini iyice su ile yıkayıp tamamladığına kanaat hasıl edince, üzerine üç defa su akıtırdı..."
Hz. Aişe (r.a.) Validemizden yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cenabetten dolayı guslederken, içine süt sağılan çanağa benzer bir kap ister, (içindeki suyu) avucuyla alır ve başının sağ tarafından başlar, sonra iki avucuyla alıp başının üzerine dökerdi."[324]
Hz. Meymune (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in gusletmesi için su koydum. Önce iki elini boşaltıp ellerini iki veya üç defa yıkadı. Sonra sağ eline aldığı suyu sol eline boşaltarak edep yerlerini yıkadı ve elini yere sürdü. Sonra ağzına su alıp çalkaladı, burnuna su çekti, son yüzünü ve iki elini (kollarını) yıkadı, sonra başını üç defa yıkadı, sonra da suyu bedenine döktü yıkadı. Sonra bulunduğu yerden biraz uzaklaşıp iki ayağını yıkadı. Kendisine kurulanması için bir bez parçası getirdim, istemedi ve vücudundaki suyu eliyle silkmeye başladı..."[325]
Hz. Aişe (r.a.) Validemiz'den yapılan rivayette, demiştir ki:

"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz guslettikten sonra (ayrıca) abdest almazdı..."[326]
Cübeyir b. Mut'ım (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in yanında cenabet guslünden söz ediyorduk. Buyurdu ki:
"Bana gelince, iki avucumun dolusuyla su alıp başımın üzerine dökerim, ondan sonra da (su alıp) bedenimin diğer yerleri üzerine akıtarak yıkarım..."[327]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Guslederken önce iki eli yıkamak sünnettir.
2- Su aldığı yer, musluk veya benzeri bir şey değilse, bir tas veya benzeri bir kap da kullanılmıyorsa, yıkanan sağ el ile kaptan su alıp sol ele boşaltmak suretiyle edep yerlerini yıkamak da sünnettir. Musluk ve benzeri yerlerden su almıyorsa, doğrudan sol el ile alıp edep yerleri yıkanır.
3- Gusletmeden önce, belirtilen temizlik yapıldıktan sonra namaz abdesti gibi bir abdest almak da sünnettir.
4- Gusülde baş ve sakaldaki kılları hilâllayıp suyu altına nüfuz ettirmek suretiyle temizlik yapmak müstehabdır.
5- Belirtilen yerleri yıkayıp temizledikten sonra önce başın üzerine üç defa bolca su döküp ovmak ve sonra bedenin diğer kısımlarına suyu akıtıp yıkamak vâcibdir. Yani başı bir defa, bedeni de bir defa iyice yıkamak farz, iki ve üç defa yıkamak sünnettir.
6- Başı yıkarken önce sağ tarafından başlamak müstehabdar.
7- Gusülhâne'de yıkanılıyorsa, ayaklar bedenden akan suyun içinde ise, onları yıkamayı en sona bırakıp biraz kenara çekildikten sonra gerektiği şekilde yıkamak hem farzın yerine gelmesini, hem de sünnete uyulmasını sağlar.
8- Gusülde edep yerlerini yıkadıktan sonra eli ya sabun ya da benzeri temizleyici bir şeyle yıkamak müstehabdır.
9- Guslettikten sonra bir bezle kurulanmak ihtilaflıdır. Alimlerin çoğuna göre, menduptur. Resûlüllah'ın (a.s.) Hz. Meymune'nin verdiği bez ile kurulanmamasının başka sebepleri vardır...
10- Guslettikten sonra abdest almaya gerek yoktur. Çünkü büyük hadesin kalkmasıyla küçük hades de kalkmış kabul edilir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Gusle başlarken elleri bileklere kadar üç defa yıkamak, sonra edep yerini yıkayıp pisliği gidermek, sonra da namaz abdestine benzer abdest almak, sadece ayakları yıkamayıp en sona bırakmak sünnettir.
Aynı zamanda edep yerinin yıkanmasını gusülde öne almak, ister üzerinde necaset bulunsun, ister bulunmasın, sünnettir. Bunun gibi, gusülden önce abdest de almak sünnettir. el-Hasan'dan yapılan rivayete göre, abdest alırken başını meshetmez. Ama sahih kavle göre, mesheder. Sonra da suyu başına ve bedeninin diğer kısımlarına üçer defa dökmek suretiyle yıkar. Birinci defa su döküp baş ve bedenini yıkamak farz, ikinci ve üçüncü defa yıkamak, sahih savle göre sünnettir.
Suyu bedene dökmenin keyfiyeti ise şöyledir: Önce sağ omuzuna üç defa, sonra sol omuzuna üç defa, sonra da başına ve bedeninin diğer kısımlarına üçer defa döküp yıkar. En sahih olan şekli de budur. Sonra da yıkandığı yerden biraz aralanıp iki ayağını yıkar. Şayet ayakları yüksekçe bir cisim üzerinde bulunuyorsa, ilk abdest aldığı zaman yıkaması daha uygun olur.[328]
b) Şâfiîlere göre:
Guslün başlangıcında niyet getirilir. Bedenin dış kısmının tamamı yıkanır, o kadar ki, tırnakların altı, kılların dip kısmı, kulakların kıvrımları ve edep yerlerinin zahirî kısmı yıkamanın kapsamı içine alınır. Ağza su alıp çalkamak, burna su çekmek vâcib değildir, sünnettir. Göz ve burundaki kılları yıkamak da öyle...
Guslün en kâmili, bedendeki pislikleri yıkayıp gidermektir. Gerek necaseti gidermek için, gerekse guslün farzını yerine getirmek için birer defa yıkamak kâfi gelir, yani farz yerine gelmiş olur. Edep yerlerindeki pisliği giderdikten sonra abdest almak, sünnete uymayı sağlar. Bedendeki koltuk altı, göbek çukuru gibi yerlere suyun nüfuzunu sağlar. Saç ve sakalının kıllarını hilâllar. Bu amelyeden sonra başına su döküp yıkar, sonra sağ tarafına ve sonra da sol tarafına su döküp yıkar. Sözünü ettiğimiz bu tertip israftan uzak, suyun bedene ulaşmasına güven verici bir anlam taşır. Vücudu ovmak ve belirtilen yerlere üçer defa su dökmek sünnettir. Bütün bunları ardarda yapar, abdestte olduğu gibi...[329]
c) Hanbelîlere göre:
Tastamam gusletmek için şu on, hususu yerine getirmeye özen gösterilir:
1- Gusle niyet edilir.
2- Besmele getirilir.
3- Eller üç defa yıkanır.
4- Edep yerlerinde ve diğer kesimlerde bulunan pislik giderilir.
5- Namaz abdesti gibi abdest alınır.
6- Saçların altına geçecek şekilde başa üç defa su dökülür yıkanır.
7- Bedenin diğer yerlerine de su akıtılıp yıkanır.
8- Sağ yanından yıkanmaya başlanır.
9- El ile bedenin her tarafı -mümkün olduğu nisbette- ovulur.
10- Yıkandığı yerden biraz geri çekilip iki ayağın yıkanması sağlanır.
Ayrıca henüz başına ve sakalına su dökmeden parmakları iyice ıslatıp kılların arası hilâllanır.
Nitekim İmam Ahmed, "gusül, Hz. Aişe (r.a.)'nın rivayet ettiği hadîse göre yerine getirilir" demiştir.[330]
d) Mâlikilere göre:
İmam Mâlik bu konuda Urve tarıkıyla Hz. Aişe'nin Resûlüllah'ın (a.s.) guslünü tarifini esas alarak istidlalde bulunmuştur. Muvatta'da Hz. Aişe'den şu üç rivayeti yapmıştır:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cenabetten dolayı guslederken, önce ellerini yıkamakla başlar, sonra namaz abdesti gibi abdes alır, sonra parmaklarını suya sokup saçlarının altını hilâllar, sonra başına iki eliyle avuç dolusu su döker, sonra da suyu bütün bedenine akıtarak yıkardı."
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cenabetten dolayı guslederken farak (16 rıtıl büyüklüğünde bir ölçek) den olan kaptan (su alıp) guslederdi." Hz. Aişe'den (r.a.) kadının nasıl gusledeceğinden sorulunca şöyle demiştir:
"İki avucunu su ile doldurup, başına döküp yıkar ve elleriyle başını ovup temizler..."[331]
Ayrıca Mâlikîler İbn Ömer'in (r.a.) cenabetten dolayı yaptığı guslü ihticaca uygun görmemişlerdir. Nâfi'in yaptığı rivayete göre, Abdullah b. Ömer (r.a.) cenabetten dolayı guslederken, önce sağ eline su doldurup onu yıkar ve sonra edep yerine su döküp orayı yıkar, sonra ağzına su alıp çalkar, burnuna su çekip sümkürür, sonra yüzünü yıkar ve gözlerine su serper. Sonra sağ elini, (kolun) ve arkasında sol elini (kolunu) yıkar. Sonra başını yıkayıp bedenine su dökerek yıkanmasını (tamamlar)."[332]
Konuyla ilgili rivayetler ve tahliller:
919 no'lu Hz. Aişe hadîsinden, gusülden sonra abdest almaya gerek olmadığı anlaşılıyor. Ancak gusle başlarken namaz abdesti gibi abdest almayan kimsenin sadece gusletmekle abdesti de yerine gelmiş olur mu? Bu hususta ilim adamlarının görüşü farklıdır: İbn Battal, bu durumda da abdest almanın gerekmediği hakkında icma' vardır, demişse de Şevkanî bu görüşün merdud olduğunu söyler. Ebu Sevr ile Dâvud ez-Zahiri'ye göre, gusül abdest yerine geçmez. Yani abdest almadan gusleden bir kimsenin namaz ve diğer abdeste dayalı olan bir ibâdet için abdest almanın gerektiğini söylemişlerdir. Müctehid imamların çoğu ise, küçük taharetin büyük taharetin kapsamına girdiğini, böylece gusleden kimsenin ayrıca abdest almasına gerek olmadığını belirtmişlerdir. Zeyd b. Ali de aynı görüştedir. Çünkü gusülden sonra abdestin vücubuna delâlet eden bir delîl vârid olmamıştır.[333]
920, 921 no'lu hadîslerin sahîh olduğunda icma' vardır. O bakımdan bu hadîsler üzerinde farklı görüş ortaya koyan olmamıştır.
922 no'lu hadîs hakkında Tirmizî "hasenün sahihün" kaydını koymuştun Aynı hadîs Beyhakî "ceyyid" isnadlarla tahric etmiştir. Bu babda İbn Ömer'den merfu'an ve yine ondan mevkuf'en rivayetler vardır. Şöyleki ondan, gusülden sonra abdestin gerekli olup olmadığı sorulduğunda şöyle demiştir: "Hangi abdest gusülden daha umumîdir ve kapsamlıdır?"[334]
Yine bir adam, İbn Ömer'e (r.a.), "ben gusülden sonra abdest alıyorum" deyince ona şunu söylemiştir: "Gerçekten sen iyice derine gömülüyorsun!"
Hz. Huzeyfe de (r.a.), "Sizden birine tepesinden ayağına kadar yıkanmak yetmiyor mu ki, bir de abdest almaya kalksın!.."
Ebubekir b. Arabi de şöyle demiştir:
"İlim adamlarından kimse abdestin gusül kapsamına girdiğinde ihtilâf etmemiştir."
923 no'lu Cübeyr hadîsinin ricali, rical-i sahîh'tir.
Bunu kuvvetlendirir mâna ve muhtevada Ümmü Seleme hadisi vardır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona, "Başına üç avuç dolusu su döküp yıkaman ve sonra suyu bedenine akıtıp yıkaman sana kâfi gelir ve o takdirde temizlenmiş (cünüpten kurtulmuş) olursun."[335]
Bu iki rivayete dayanan ilim adamları, gusülde ağza su verip çalkamanın, buruna su çekmenin vâcib olmadığını istidlal etmişlerdir. Nitekim İmam Şafiî de aynı görüştedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Gusletmeyi irade etmek, ona niyet getirmek demektir. O halde gusle niyet edilir. (Ancak bu hususta müctehid imamların hepsi aynı görüşte değildir).
2- Besmele getirmek müstehabdır.
3- Elleri üç defa yıkamak müstehabdır, kimine göre sünnettir. Ellerde necis varsa yıkanması vâcibdir.

4- Ellerde necaset bulunsun bulunmasın yıkamadan su kabına sokmak mekruhtur. Necaset varsa, suyu murdar eder.
5- Gusülden önce edeb yerlerini iyice yıkayıp temizlemek sünnettir.
6- Gusülden önce namaz abdesti gibi abdest almak sünnettir. Bunun müstehab olduğunu söyleyenler de var...
7- Saç ve sakal kıllarının altına suyun nüfuz etmesi sağlanır ve bu vâcibdir.
8- Başı ve vücudu kaplarcasına bir defa yıkamak farzdır. İkinci ve üçüncü defa yine kaplarcasına yıkamak sünnettir.
9- Rivayetlerin farklılık arzetmesi sebebiyle, ilim adamlarının kimine göre, gusle önce başa su dökmekle başlanır. Kimine göre, sağ ve sonra sol omuzlara su döküp yıkanmakla başlanır, sonra da başa su dökülür. Böyle veya öyle yapmak müstehabdır.
10- Sağ taraftan başlayıp yıkamak da sünnet veya müstehabtır.
11- Gusledeken ellerle bedeni ovmak müstehabdır.
12- Yıkandığı yerde ayaklar yüksekçe bir cisim üzerinde bulmuyorsa, gusülden önce abdest alırken ayaklar da yıkanır. Yüksek bir cisim üzerinde değilse, guslün sonunda o yerden biraz uzaklaşarak ayaklar yıkanır. Bu da müstehabdır.
13- Gusülden sonra abdest almaya gerek yoktur. Büyük hadesin kalkmasıyla küçük hades (abdest) de kalkmış kabul edilir.
14- Gusle başlarken abdest' almayan kimsenin de guslü tamamdır ve o gusülden sonra çoğu ilim adamlarına göre, abdest almaya gerek yok. Fetva bu görüşe göredir.
15- İmam Şafiî ve diğer bazı ictihad seviyesinde olan ilim idamlarına göre, gusülde ağız ve buruna su vermek vâcib değildir.

Gusledeken Saç Örgülerini Çözmek Gerekir Mi?

İslâm temizliğe ne kadar önem vermişse, her iş ve ibâdette kolaylık sağlamaya da yer ayırmıştır. Kitabımızın baş kısmında necaseti giderme ve temizlik konularında bunun birçok misallerini görmek mümkün.
"Kolaylaştırın zorlaştırmayın; müjdeleyin bıkkınlık ve nefret vermeyin!" sözü Peygamber (a.s.) Efendimiz'e aittir.
Abdest nasıl bir ibâdet sayılıyorsa, gusül de öyle. Su bulunmadığı veya suyu kullanma imkânı olmadığı zamanlarda kolaylık olsun diye dinimiz teyemmümü emretmiştir. Şüphesiz ki bunda büyük bir kolaylık söz konusudur. Seferi namazlar ve Şafiî mezhebine göre seferde "cem'u takdim" ve "cem'u te'hîr" hep bu kolaylığı yansıtmıyor mu?
Gusül çok yönlü bir ibâdettir: Bir yandan ruhu cilalamaya, bir yandan kalbe huzur vermeye, bir yandan sinir sistemini ve kan dolaşımını ayarlamaya, bir yandan temizliği sağlamaya ve en önemlisi de Allah ve Resulünün emrini yerine getirmeye yöneliktir. Haftada dört beş gün veya her gün gusletmesi gereken gür saçlı ve saçlı ve saçları örgülü bir hanımı düşünelim. Saçlarının örgüsünü açması başlıbaşına bir külfet. Kaldı ki bir de bu kadının akşama kadar ardı arkası kesilmez işleri varsa... Onun için genel temizlik yapılırken elbetteki örgüleri çözüp yıkamak lüzumludur. Ama sık sık dinî bir vücubu yerine getirirken buna lüzum, görülmemiştir.
İlgili hadîsler:
Ümmu Seleme (r.a.)'dan yapılan rivayette, şöyle dediği bildiriliyor:
"Ya Resûlellah! dedim. Doğrusu ben saçı sık örgülü olan bir kadınım. Cenabetten dolayı gusül için örgüleri çözeyim mi?"
Dîye sorduğumda Efendimiz şöyle buyurdu:
"Hayır, sadece başına üç defa ikişer avuç dolusu su dökmen, sonra da bedenine suyu döküp temizlenmem sana yeter!"[336]
Ubeyd b. Umeyr'den yapılan rivayette, şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer'in (r.a.) kadınlara gusledeken saçlarını (örgülerini) çözmelerini emrettiği haberi Hz. Aişe'ye (r.a.) ulaşınca hayretini ifade ederek dedi ki:
"Doğrusu hayret (ediyorum) İbn Ömer'e, kadınlara guslettikleri zaman saçlarını çözmelerini emrediyormuş!. Onlara başlarını tıraş etmelerini emretmiyor mu? And olsun ki, benle Resûlullah (a.s.) Efendimiz bir tek kaptan su alıp guslededer dik, ben başıma üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım.."[337]
"Kadın cenabetten dolayı guslettiği zaman saçların (ın örgülerini çözmez (veya çözmesin)!"[338]
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittim buyurdu ki:
"Kim cenabetten bir kıl (kadar olsun) bir yeri bırakıp oraya su dokunmazca, Allah üzerine ona ateşten şöyle şöyle yapması (bir hak olur)."[339]
Hz. Ali devamla diyor ki: İşte bundan sonra saçlarıma düşman olmaya başladım..
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Şüphesiz ki her kılın altında cenabet vardır. O halde saçları yıkayın ve teni iyice temizleyin!"*[340]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Çok saç ve örgülü saç kadınlara mahsustur. O bakımdan onlar gusledeken örgülerini çözmelerine gerek yoktur. Sadece başlarına üç defa ikişer avuç dolusu kadar su dökmeleri yeter.
2- Erkeklerin saçlarını kadınlar gibi uzatması ve saçlarını örgülü hale getirmesi mekruhtur. O bakımdan erkekler gusledeken saçlarını iyice yıkamakla emrolunmuşlardır.
3- Gusledeken tenin her tarafını yıkamak farzdır. Az bir kuru yerin kalması, guslün tamamlanmadığına delâlet eder ve kişi bunun farkında olduğu halde o yeri yıkamaz, yani su dokundurmazsa gusletmiş sayılmaz. Farkında değilse bir şey gerekmez.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Gusledeken suyu saç ve sakalın arasına ve dibine ulaştırmak vâcibdir. Aynı zamanda kadının da saçları çözük ise suyu iyice aralarına nüfuz ettirmesi vâcibdir. Nitekim aynı hususu Fakiyh Ebu Cafer el-Hendavanî de belirtmiştir. Çünkü bu durumda kadının, suyu saçlarının arasına külfetsiz ulaştırması mümkündür. Saçları örgülü olduğu zaman, suyu aralarına ulaştırmak vâcib midir? İleri gelen fakiyhlerin bu meselede görüşleri farklıdır: Kimine göre vâcibdir, çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"her kılın altında cenabet vardır, o halde saçları ıslatın, teninizi iyice paklayın!"* buyurmuştur. Kimine göre ise, vâcib değildir. Bu, aynı zamanda Şeyh İmam Ebubekir b. Fazl el-Buhari'nin ihtiyar ettiği görüştür. Çünkü Ümmü Seleme'nin Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, "Ben saçı gür ve örgülü bir kadınım, gusledeken saçlarımı çözeyim mi?" diye sorması, Efendimiz'in de *"Başına ve bedeninin geri kalan kısmına su dök, bu su saçın altına ulaşırsa, sana yeter..."* diye cevap vermesi gusülde saçları çözmenin vâcib olmadığına delâlet etmektedir [341]
b) Şâfiîlere göre:
Gusülde bedenin dış kısmının tamamını yıkamak farzdır. O kadar ki, tırnakları, saçları sık ve gür bile olsa saçların deriyle bitiştiği kısımları, kulak kıvrımlarını ve otururken aldığı vaziyete göre edep yerlerini yıkamak bedenin dış kısmına girer.[342]
Abdurrahman el-Cezirî ise, Şâfiîlerin görüşünü şöyle açıklıyor: "Bedenin zahirini kapsar şekilde yıkamak, beden üzerindeki mevcut kılları da içine alır. Saçların ister seyrek, ister sık olsun, yıkama hususunda fark etmez, iç ve dışlarına suyun girmesi gerekir. Öyle ki suyun kılları arasına girmesi vâcibdir. Ancak sık ve gür kılların temas kurduğu deriye ulaşması şart değildir. Çünkü bunda meşakkat söz konusudur. Ayrıca suyun geçmesine engel teşkil ettiği takdirde kadınların örgülü saçlarını çözmeleri de vâcibdir. Bu hususta erkekle kadın arasında fark yoktur. Saçlar fazlasıyla sık olup bir bakıma keçe gibi girift bir halde ise, o takdirde gusülde suyun onların içine ulaşması vâcib değildir. Sadece meşakkatsiz suyun ulaştığı yerleri dikkate alıp yıkamak gerekir. O kadar ki, bu düzeyde bedende azıcık yıkanmadık yer kalırsa, gusül hükümsüz olur.[343]
c) Hanbelîlere göre:
Saçların ister seyrek, ister sık ve gür olsun başın derisini de gusülde yıkamak vâcibdir. Bunun gibi bedendeki kılların altını, örneğin sakalın temas kurduğu cildi yıkamak da böyledir.
Hanbeliler bu meselede Hz. Esma'dan ve bir de Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edilen hadîslerle istidlal etmişlerdir.
Bedendeki sarkan kılların, sarkık kısmını yıkamak gerekir mi? Çeneyi aşan sakal, kulak yumuşağını aşan saç ve benzeri kılların sarkan kısmının yıkanıp yıkanmayacağı hakkında iki görüş vardır: Yıkanması vâcibdir. Bu Hanbelilerin ve Şâfiîlerin kavlidir. *"Her kılın altında cenabet vardır..."* mealindeki hadîsle istidlal etmişlerdir. Vâcib değildir. Bu, Ebû Hanîfe'nin kavlidir. *"Başına üç defa iki avuç dolusu su dökmen..... sana yeter,"* mealindeki hadîsle de bunlar istidlal etmiştir.[344]
d) Mâlikilere göre:
Bedeni ve bedendeki bütün kılları kapsarcasına yıkamak farzdır. Saç ve sakal iyice hilâllanır, suyun alta geçmesi sağlanır, kadınların örgülerine gelince, bunlar üç veya daha fazla ise ve her biri ip veya benzeri bir şeyle bağlanmışsa, çözülmesi herhalde vâcibdir. Üçden az olup iple bağlanmışsa, veya ipsiz örülmüş vaziyette ise çözülmesi vâcib değildir. Çünkü bu durumda suyun alta nüfuz etmesi mümkündür. Örgü çok sık ve kalınca olur da suyun alta geçmesine engel olursa, o takdirde çözülmesi vâcibdir.
Düğünlerde gelin olacak kızın saçlarına güzel kokular sürülmüş ve bir takım takılar takılmışsa, o takdirde gusletmesi gerektiği zaman, başını yıkaması gerekmez, sadece ıslak elle meshetmesi bu mezhebe göre yeterlidir. Hattâ bedenin muhtelif yerlerinde güzel koku, takı ve benzeri şeyler bulunuyor da çıkarılması sıkıntı meydana getiriyorsa, teyemmüm etmekle yetinir.[345]
932 no'lu Ümmu Seleme hadîsi hakkında Tirmizî "hasen-sahîh" kaydını koymuştur. Ancak ayhali sona erip yıkanması gereken kadının örgülü saçlarını açıp iyice yıkaması, yani gusledeken hem bedenini, hem de saçlarını iyice temizlemesi vâcibdir. Sadece başına iki avuç dolusu su dökmek yeterli değildir. Çünkü en az bir haftadan beri ayhali devam eden ve bu arada yıkanmayan kadının durumuyla, sık sık cenabetten dolayı gusleden kadının durumu çok farklıdır. Birincisinin iyi bir temizliğe ihtiyacı vardır. O bakımdan hayız ve nifas kanı kesilince gusleden kadının saçlarını iyice yıkaması, örgülü kısmı varsa onları çözmesi emredilmiştir. Bu mes'elenin önemine binâen fukahadan bazısı özel bir fasıl açıp konuya açıklık ve ağırlık kazandırmıştır.
933 no'lu İbn Ömer ve Hz. Aişe hadîsine gelince, bu iki fakiyh birbirine zıd gibi sanılan iki görüş ortaya koymuştur. Burada iki ihtimâl söz konusudur. Ya İbn Ömer'e, Hz.

Aişe'nin (r.a.) ve o manada olan hadislerin ulaşmadığı söz konusudur; ya da bu onun ictihadıdır. Üçüncü bir ihtimal daha ortaya koyanlar olmuştur, o da İbn Ömer'in bu emri istihbab anlamında kullandığıdır.
Her şeye rağmen Hz. Aişe'nin rivayeti tercih edilir, çünkü bu hususta daha fazla bilgiye sahiptir.
935 no'lu Hz. Ali (r.a.) hadîsine gelince: İbn Hacer bunun isnadının sahîh olduğunu belirtmiştir. Aynı hadîsi Ebû Dâvud ve İbn Mâce, Hammad rivayetinden tahrîc etmişlerdir. Ama ilim adamlarından bir kısmı bu hadîsin, mevkuf olduğunu, yani Hz. Ali'ye (r.a.) kadar uzanıp orada kaldığını söylemiştir. İmam Nevevî'ye göre, zayıftır. Râvilerden Atâ' b. Sâib'in zayıf olduğu söylenir. Nitekim Zehebî bu zatın ömrünün son yıllarında bunadığına dikkatleri çekerek onun hakkında İmam Ahmed'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Atâ'dan önceleri işitilen hadîsler ve rivayetler sahihtir, sonraları ise değildir", itibar edilmez. Yahya b. Maîn ise, "Onun hadîsiyle ihticac edilmez" demiştir. Ebû Hatim de aynı görüştedir, yani bunamadan önce kendisinden işitilenler sahihtir, ondan sonrakilere itibar edilmez. Nesâî de buna yakın bir söz söylemiştir.
Atâ ünlü hayız ve kurra'dan biridir. Yüzyıla yakın yaşadığı ise bilinmektedir.[346]
Ayrıca sözünü ettiğimiz hadîsin râvileri arasında Zazan da bulunuyor ki, bu zat hakkındaki görüş ve tesbitler de hayli farklıdır.
Bu konuda Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edilen, *"Saçı su döküp ıslatın, teni iyice temizleyin!"* mealinde bir hadîs vardır ki, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Hadîsin önemli râvisi sayılan Hars b. Vecih vardır ki, bu zat zayıf kabul edilmiştir. Nitekim Ebû Dâvud "Şu Hars varya, onun hadîsi münkerdir ve zayıftır" demiştir. Tirmizî ise, "Gariptir, tanımıyoruz" diye belirtmiştir.
Böylece bu konuda Ümmu Seleme ile Ubeyd b. Umeyr'in hadîsleri istidlal ve ihticaca daha uygundur. Nitekim müctehid imamların çoğu bu iki hadîse dayanarak ictihadda bulunmuşlardır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Guslederken saç ve sakalı hilâllamak vâcibdir.
2- Erkeklerin saç ve sakallarının altına suyu ulaştırmaları gerekir. Ancak saç ve sakal çok sık ve gür olursa, altına su geçirmek meşakkat doğurursa sadece üzerine su döküp parmaklarla hilâlenir.
3- Kadınların örgülü saçlarını çözmelerinde meşakkat varsa, guslederken çözmeyebilirler. Ancak saçların altına suyun geçmesine de itinâ göstermeleri sünnettir. Ayhali ve loğusa kanı kesildikten sonra yıkandıkları takdirde herhalde örgülü saçlarını iyice açmaları, öylece gusletmeleri gerekir.
4- Müctehidlerin çoğuna göre, gusülde ağzı ve burnu yıkamak vâcib değildir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir, çünkü ona göre, bu iki organ bedenin zahirinden sayılır.
5- Ümmu Seleme hadîsiyle istidlal edenlere göre, iki avuç dolusu su ile üç defa başa döküp yıkamak, üç defa da bedenin diğer kısımlarını ıslatıp yıkamak yeterlidir, yani gusül yerine gelmiş olur. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, ağza su alıp çalkalaması, burnuna su çekmesi de gerekir.
6- Gelinlik giyinip başına koku sürünen ve takılar taktıran kızların gusletmesi gerektiğinde, sadece ıslak elle başlarını meshederler, bedenlerini ise yıkarlar. Bedenlerinin de birçok yerinde bu kabil şeyler varsa, teyemmüm etmekle yetinirler. Bu, İmam Mâlik'in mezhebidir...

Gusleden Kimsenin Gözlerden Irak Durması Örtünüp, Öylece Yıkanması

İslâm her yerde insanın edep ve terbiye, nezâket ve nezahet kaidelerine uymasını; şahsiyetini küçültecek söz ve davranışlardan kaçınmasını emreden bir dindir. Özellikle tesettür konusu üzerinde en çok bu din durmuş, kadın ve erkek için bir takım kurallar koyup sınırlar çizmiştir. Aksine hareket edenleri takbih edip uhrevi cezayla tehdîd etmiş ve yetkili makamların müdahalesine imkân tanımıştır.
Açık yerde soyunup yıkanmaya cevaz vermemiş, herhalde yıkanması gerekiyorsa, gözlerden ırak bir yer seçmesini veya örtünmesini emretmiştir. Aynı zamanda kimselerin bulunmadığı açık bir yerde yıkanırken de avret mahallini kapalı tutması, yani bir peştemalle örtünmesini vâcib kılmış, açılmayı haram saymıştır. Çünkü Allah ve melekleri utanılmaya daha lâyıktır...
Konuyla ilgili hadîsler:
Ya'lâ b. Ümeyye'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir adamın açık yerde soyunup yıkandığını görünce (üzüldü), çıkıp Allah'a hamd-u senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki, Aziz ve Celîl olan Allah haya sahibidir ve (günâhları, kusurları) örtüp gizleyendir. O bakımdan hayâlı olmayı ve örtünmeyi sever. Sizden biri guslettiği zaman örtünsün!"[347]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"İsrailoğulları çırılçıplak bir vaziyette yıkanırlar ve birbirlerine bakarlardı. Musa Peygamber ise yalnız başına yıkanırdı. Bunun üzerine dediler ki: Vallahi Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan alıkoyan tek şey, onun hâyesinde (yumurta, erkeklik bezi) şişkinlik vardır."*
Musa Peygamber bir gün yıkanmak üzere gitmişti, elbisesini çıkarıp bir taş üzerine koydu, taş onun elbisesini alıp kaçtı (veya bir rüzgâr alıp götürdü). Musa da o taşın peşine takılıp, ey taş elbisemi, ey taş elbisemi! diyerek koşuyordu, derken İsrailoğulları onun edep yerini gördüler, hâyesinde de şişkinlik olmadığını, Musa'da bir arıza bulunmadığını müşahede ettiler. Sonunda Musa elbisesini yakalayıp aldı ve taşa da bir darbe vurdu."[348]
Ali b. Zeyd'den yapılan rivayette, Enes b. Mâlik (r.a.), Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki Musa b. İmrân (a.s.) suya girmek istediğinde, suya iyice girip edep yerleri görülmeyecek seviyeye geldikten sonra elbisesini sokardı."[349]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Açık yerde veya insanların bulunduğu kapalı bir yerde yıkanırken edep yerlerini diğer bir tabirle örtünmesi emredilen yerleri örtüp öylece yıkanmak gerekir. Bunun için peştemal ve benzeri bir bez kullanılabilir.
2- Erkeklerin diz kapağıyla göbek arasını açık tutması haramdır. Kadınların ise, erkekler arasında örtünmüş bir halde bile olsa yıkanması haramdır; kendi kocası, oğlu, babası, kızkardeşleri gibi mahremleri yanında örtülü bir halde yıkanmasında bir sakınca yoktur. Kocasının yanında edep yeri kapalı olmak kaydıyla çıplak bir halde yıkanabilir.
3- Banyoda tek başına yıkanan kimsenin örtünmesi şart değildir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, istidlal, ihticac ve tesbitleri:
a) Hanefilere göre:
İnsanların birbirlerinin mahrem yerlerine bakması dört kısımla toplanır: Erkeğin erkeğe, kadının kadına, kadının erkeğe, erkeğin kadına bakması...
Erkeğin erkeğe bakması, avret yeri müstesna caizdir. Bunda icma' vardır. el-Muhtar Şerhi el-İhtiyarda'da aynı husus açıklanmıştır. Erkeğin avret yeri, göbeğiyle dizkapağı arasıdır. Diz kapağı da çoğuna göre avret yerine girer. Tatarhaniye'de belirtildiğine göre, İmam Ebû Hanîfe, hamamcının hamamda yıkanan adamın avret yerine bakmasında bir sakınca görmemiştir. Erkeğin erkeğe bakması hususunda, bakması mübah olan yerlere elle dokunmasında da bir sakınca yoktur. el-Hidâye'de de bu husus açıklanmıştır.
Kadının kadına bakması, erkeğin erkeğe bakması gibidir. En sahih olan da budur. Ancak bir kadının diğer kadının karın nahiyesine şehvetle bakması caiz değildir. Saliha bir kadının kendi vücudunu ahlâksız bir kadına açıp göstermesi asla lâyık değildir.
Kadının erkeğe bakması, erkeğin erkeğe bakması gibidir. Tabii erkekten maksad, kadının kocası değil de yabancı kimsedir. O halde kadın yabancı bir erkeğin göbekle diz kapağı dışındaki yerlerine bakabilir. Şu şartla ki, hem şehevî bir duyguyla bakmayacak, hem baktığında böyle bir his uyanmayacak... Aksi halde bakması caiz olmaz...
Erkeğin kadına bakması ise, dört kısma ayrılır:
1- Erkeğin kendi eşine, cariyesine bakması,
2- Erkeğin kendi mahremleri sayılan kadınlara bakması,
3- Erkeğin yabancı hür kadına bakması,
4- Erkeğin başkasının cariyesine bakması...
Birincisi helâldir, onların tepeden tırnağına kadar her tarafına bakabilir. Ancak daha uygun olanı o ki, onların edep yerlerine bakmamasıdır.
İkincisi, ancak onların dış ve iç, yani açık ve kapalı zinet yerlerine bakması helâldir; öyle ki, kollarına, boynuna, ayak bileklerine, kulaklarına, yüz ve başına bakabilir.
Üçüncüsü, ancak onların dış zînet kısımlarına -ihtiyâç hasıl olduğu takdirde- bakabilir. Dış zînet kısımları kadının yüzü ve iki elidir.
Dördüncüsü, onların ancak, kendi mahreminin iç ve dış zînet yerine baktığı gibi, zinet yerlerine bakabilir. Bu da şehvetle değil, bir iş ve ihtiyâç sebebiyle caizdir.[350]
O halde gerek erkek, gerekse kadın yıkanırken bu ölçülere riâyet etmekle mükelleftir. Aksi halde büyük günâh işlemiş olurlar.
b) Hanbelilere göre:
Halk arasında soyunup bir şey örtmeden, mahrem yerleri kapatmadan yıkanmak caiz değildir. Çünkü avret yerlerini halka karşı açmak haramdır. Ama kimselerin bulunmadığı bir yerde soyunup yıkanmak caizdir. Nitekim Musa Peygamber (a.s.) o gibi yerlerde çıplak bir vaziyette yıkanmıştır. Bunu Buhari rivayet etmektedir. Onun gibi Eyyûb Peygamber de kimselerin bulunmadığı yerde birşey örtünmeden yıkanmıştır. Ama bir başkası elbiseyle onun önünde perde olursa bunda bir sakınca söz konusu değildir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir elbiseyi perde edinip öylece yıkanırdı. Bununla beraber kimselerin bulunmadığı bir yerde yıkanırken bir örtü arkasına geçmek veya mahrem yerleri örtmek müstehabdır. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz, *"Allah kendisinden utanılmaya çok daha lâyıktır..."* buyurmuştur.
Ayrıca Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakmasın!", "Çıplak bir vaziyette gezip dolaşmayın!"* buyurmuştur.[351]
Bu konuda Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir:
"Peştemalsız hamama girmek haramdır. Hamamda bulunanların hepsinin peştemal bulunduğunu biliyorsan, içeri gir, değilse, girme." Saîd b. Cübeyr b: "Hamama peştemalsız

girmek haramdır" demiştir.[352]
Konuyla ilgili rivayetler ve tahliller:
943 no'lu Ya'la hadîsinin sened ve ricali sahihtir. Aynı anlamda bir rivayeti biraz daha uzunca Bezzar, İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet etmiştir. İbn Hacer de aynı rivayeti nakletmiş ve üzerinde herhangi bir görüş belirtmemiştir.
Hadîsin açık delâleti yıkanırken örtünmenin vâcib olduğunu ifade ediyor. Ne var ki, ilim adamlarının çoğu böyle yapmanın afdal olduğunu belirterek terkinde kerahet vardır, demişlerdir. Şafiîlerin çoğuna göre, örtünmemek haramdır. Nitekim Ümmu Hâni' (r.a.) diyor ki:
"Mekke'nin fetih yılında Resûlüllah'a (a.s.) gittiğimle yıkanıyordu, Hz. Fatıma da bir örtü tutup Onun görünmemesini sağlıyordu."[353]
Behz b. Hakim (r.a.) ise babasından, o da dedesinden naklen, dedesinin Resûlüllah'a (a.s.) şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Avret yerlerimizden neyi örtüp, neyi terketmemiz gerekiyor?" Diye sordum. Buyurdu ki:
"Zevcen ve sâhib olduğun cariyenden başkasına avret yerini gösterme, koru!" Ben yine:
"Ya adam kimselerin bulunmadığı bir yerde olursa?..." Diye sorduğumda şu cevabı verdi:
"Allah kendisinden utanılmaya insanlardan daha haklı ve lâyıktır."[354]
944 no'lu Ebu Hüreyre hadîsinde İsrail oğulları'nın çıplak vaziyette örtünmeden yıkandıkları iki şekilde yorumlanmıştır: Ya onların şeriatında çıplak yıkanmaya cevaz verilmiştir, ya da onlar bu hususlarda Musa Peygamberi dinlemiyorlardı. Bu ikinci şıkkın dinî kurallara daha uygun olduğuna bakılınca daha sahih olduğu anlaşılıyor. Çünkü semavî dinlerin hemen hepsi insana yakışanı emretmiştir. Erkek veya kadının mahrem yerlerini açık tutup halkın gördüğü bir yerde yıkanmasına hiçbir hak din cevaz vermez. Nitekim İbn Battal da bu ikinci yorumu benimsemiştir.
945 nolu Ali b. Zeyd hadîsinin ricali güvenilir kişilerse de Ali b. Zeyd hakkındaki görüşler farklıdır. Tabiînden olan Ali hakkında el-Cerîrî şöyle demiştir:
"Basra fakıyhleri şu üç kişi hakkında gözleri gerçeği pek görmez olmuştur : Katade, Ali b. Zeyd ve Eş-âs el-Huddanî..."
İbn Uyeyne ise onun zayıf olduğunu belirtmiştir. Hammad b. Zeyd ise, "Ali b. Zeyd hadisleri alt-üst eden bir kimsedir" demiştir. Yahya el-Kattan ise, Ali b. Zeyd'in hadîsini almaktan çekinirdi. İmam Ahmed gibi kadri yüce bir müctehid de onun zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ancak Ebû Hatim, "Onun hadîsleri yazılabilir" demiştir.[355]
Musa Peygamber'in peştemalsız suya girmesine gelince, ilim adamlarımız bu hususu inceleyip bazı yorumlarda bulunmuşlar.
Ahmed b. Hanbel, peştemalsız suya girmesinin mutlaka mekruh olduğunu söylemiştir. O halde, ya Musa'nın şeriatında buna cevaz verilmiştir, ya da o sırada örtünecek bir peştemal bulunamamıştır.
İshak b. Rahuye göre, peştemal ile girmek efdaldır. Diğer müctehid imamlara göre, bir zaruret söz konusu değilse peştemalsız girmek mekruhtur.[356]

Çıkarılan Hükümler:

1- Gerek erkek, gerekse kadın bir zaruret olmadıkça açık yerde örtüsüz yıkanması haramdır.
2- Kadınların kendi evlerinin banyosunda yıkanması sünnettir. Mecbur kalmadıkça hamama gidip yıkanmaları mekruhtur.
3- Kadınların, erkeklerin bulunduğu bir yerde, örtünmüş de olsa yıkanması tahrimen mekruhtur.
4- Peştemalsız suya girmek veya hamama gitmek mekruhtur.
5- Hamamda yıkananlar peştemal tutunmuyorlarsa, oraya girip yıkanmak da mekruhtur.
6- Evde kapalı yer kabul edilen banyo ve benzeri yerde yalnız başına yıkanan kimsenin peştemal tutunmadan yıkanması caizdir. Ancak edep yerlerini örtmesi efdaldır. Çünkü, herkesten çok Allah utanılmaya çok daha lâyıktır.

TEYEMMÜM

Teyemmüm, sözlükte, bir şeyi kasdetmektir. "Teyemmemtü fülânen" denilince, "falan kişiyi kasdettim" mânası anlaşılır. Şeriatta ise, namaza veya benzeri bir ibâdeti yerine getirmek niyetiyle tertemiz, toprağı kasdedip onu yüze ve iki kola sürmektir.
Teyemmüm, Kitap, Sünnet ve İcma' ile sabit olmuştur. Allah'ın bu ümmete has kıldığı kolaylıklardan biridir.
Teyemmüm'ün bir ruhsat mı, yoksa azimet mi olduğunda görüş farkı ortaya çıkmıştır: Su bulunmadığı zaman azimettir; bir başka özürden dolayı ise ruhsattır...
Cünüb kimse su bulamadığı takdirde teyemmüm eder. Bu, dinimizin mü'minlere sağladığı kolaylıklardan biridir. Su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanma imkânı olmadığı veya aşırı soğuktan hastalık yapar endişesi bulunduğu gibi hallerde teyemmüm edilir. Gerek gusül gerekse abdest için aynı şey yapılır, yani iki el tertemiz toprağa sürülüp önce yüz meshedilir, sonra tekrar sürülüp kollar ve eller meshedilir.
Neden Teyemmüm Emredilmiştir?
Bu, kul ile Allah arasında hemen her hususta olduğu gibi, önemli sayılan hususlarda da irtibatı devam ettirmek, ruha şifâ verip kalbi huzura kavuşturmaktır. Namaz ciddî hazırlık isteyen bir ibâdettir O bakımdan önce iç ve dış temizliğini sağlayan abdest alınır. Abdest alma imkânı olmadığı zaman bu temizlik, yani iç temizliği ve hazırlık toprağa el sürülmek suretiyle yerine getirilir. Aynı zamanda toprağı alıp yüzümüze ve kollarımıza sürmekle her türlü kibir ve gururu atıyor, mütevâzi olmanın en güzel anlam ve ölçüsünü gerçekleştirmiş oluyoruz.
Konuyla ilgili hadîsler:
İmrân b. Husayn (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bir seferde bulunuyorduk. O, oradakilere namaz kıldırdı. Ne var ki bir adam ayrılıp bir köşede bekleyip namaz kılmadı. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) sordu:
"Seni namaz kılmaktan alıkoyan nedir?" O da şöyle dedi:
Cenabet oldum, su da yok..." Peygamberimiz (a.s.) ona:
"Tertemiz toprağa gerekli ol, çünkü o sana kâfi gelir!" buyurdu.[357]
Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir yolculuğa çıkmıştık, bizden bir adamın başına taş düşüp yardıktan sonra adam ihtilâm oldu, Arkadaşlarına, "teyemmüm etmem için bana bir ruhsat yolu bulabilir misiniz," Diye sordu. Onlar da, biz senin için bir ruhsat bulamıyoruz, çünkü suyu kullanmaya kudretin yetmektedir, dediler. Bunun üzerine o adam su ile yıkandı ve o sebeple vefat etti. Dönüp Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldiğimizde olay kendisine haber verildi. Peygamberimiz (s.a.v.):
"Onlar o adamı öldürmüşler, Allah da onları öldürsün! Bilmedikleri zaman sorsalar ya!.. Çünkü açıklamaktan âciz olmanın şifası sormaktır. Ona teyemmüm etmek ve yarası üzerine bir şey sıkıca bağlayıp sıkmak kâfi gelirdi veya yarası üzerine bir sargı sarar, sonra da üzerine meshedip bedeninin geriye kalan kısmını yıkardı..."[358]
Amr b. Âs (r.a.)'den yapılan rivayette: Kendisi Zat-i Selâsîl gazasına gönderildiğinde, (durumunu şöyle nakletmiştir:) Çok soğuk bir gecede ihtilâm oldum. Yıkandığım takdirde ölmekten endişe ettim. Bunun üzerine teyemmüm ettim ve arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e döndüğüm zaman, benim o halimi kendisine anlatmışlar. Onun üzerine bana şöyle sordu:
"Ya Amır! Cünüp olduğun halde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?"
"Ben de, Allah'ın *"Kendi kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah size karşı çok merhametlidir..."* buyruğunu hatırladım ve o sebeble teyemmüm edip namaz kıldım, diye cevâp verdi. Peygamberimiz (a.s.) tebessüm etti ve hiçbir şey söylemedi...[359]
Ebû Zer (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Medine'nin havasına pek intibak edemedim, o yüzden hastalandım ve bu arada kendimi toparlayıp Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldim ve Ebû Zer helak oldu" dedim. Peygamber (a.s.),
"Ne halin var?" diye sordu. Ben de dedim ki:
"Cenabet olmayı arzuladım, oysa yakınımda su yoktur..." Buyurdu ki:
"Yerin üstü (toprak), on yıla kadar su bulamayan kimse için temizleyicidir!"[360]
Amir b. Şuayb (r.a.)'den yapılan rivayette, o babasından, o da dedesinden nakletmiştir. Dedesi demiştir ki: Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı. Ne yerde namaz vakti girerse onu kendime sürer ve namaz kılarım!"[361]
Ebû Ümâme (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Yerin hepsi (heryanı) benim ve ümmetim için mescid ve temizleyici kılınmıştır. Ne yerde ümmetimden bir adama namaz vakti gelip yetişirse, onun mescidi de yanındadır, (abdest alması için) temizleyicisi de yanındadır."*[362]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namaz vakti daralır da su bulunmazsa, abdestsiz veya cünüb kimse toprağa el sürerek teyemmüm edip namaz kılar.
2- Hastalanan kimse su kullanamıyorsa, teyemmüm ederek namaz kılar.
3- Başında veya vücudunun herhangi bir yerinde yarası bulunan kimse, cünüb ise, vücuduna o yüzden su dokunduramıyorsa, teyemmüm eder. Dokundurabiliyorsa, yarasını iyice sarar, üzerine ıslak elle mesheder ve vücudunun diğer kısımlarını yıkar. Abdestsiz ise, yara abdest azasında değilse, hiçbir şey yapmaz, sadece su ile normal abdestini alıp namaz kılar. Abdest azasında ise, üzerini iyice bir bezle sarar, abdest alır, o kısma su dokundurmaz. Yalnızca ıslak elle üzerine mesheder...

4- Aşırı soğuktan dolayı suyu kullanmaya cesaret edemeyen kimse, teyemmüm edip namazını kılar.
5- Yeryüzünün her tarafı bu ümmete mescid kılınmıştır ve temiz olan her toprak da temizleyici kılınmıştır. Nerede namaz vakti girer de su bulunmaz ve bulunan suyu kullanma imkânı olmazsa, o takdirde toprağa el sürülerek teyemmüm edilir ve temiz bir yer üzerinde namaz kılınır.
6- Dinî hususlarda bilmediği veya tereddüt ettiği bir meseleyi bilenden sormak vâcibdir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticaclan:
a) Hanefîlere göre:
Teyemmümün rükünlerinden biri de, vakti daralan namaz için abdest veya gusle yetecek kadar suyun bulunmamasıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Teyemmümün cevazı için suyun yokluğu şart kılınmıştır. Suyun bulunmaması, biri mâna ve suret yönünden, diğeri de sadece mâna yönünden olmak üzere iki kısma ayrılır: Birincisi, suyun uzak yerde olmasıdır. Uzaklığın miktarı zahir rivayette açıklanmışsa da İmam Muhammed'den yapılan rivayete göre, o bunu bir mil olarak takdir etmiştir. Bundan daha aşağı bir uzaklıkta olursa teyemmüm caiz olmaz.[363]
Uzaklık hakkında Hanefî imamlarının çok farklı yorum ve takdirleri vardır. Arzu edenler Fıkıh kitaplarından kaynak sayılanların o bölümüne bakabilirler.
İkincisi, su yakın olmakla beraber onu kullanmaktan âciz durumda olmasıdır. Meselâ, yanıbaşında kuyu bulunuyordur, ama içinden su çekip çıkaracak hiçbir alet ve araç yoktur. Yine su yakında vardır, ama arayerde canavar, düşman, hırsız ve soyguncu gibi bir engel bulunuyordur. O durumda can ve mal tehlikesi söz konusu olduğundan suyu kullanamıyacak durumdadır. Veya yanında su bulunuyor ama onu abdest veya gusülde kullandığı takdirde susuz kalıp helak olma tehlikesi söz konusudur. Bu durumlarda teyemmüm edip namaz kılması caizdir.
Bunun gibi, vücudunda veya abdest azasında yara bulunuyor veya suyu kullanamıyacak şekilde hasta olur, kullandığı takdirde zarar görürse, teyemmüm edip öylece namaz kılması caizdir. Aynı zamanda mal ve can tehlikesi söz konusu olduğu yerlerde de teyemmüme cevaz verilmiştir.[364]
Abdestsiz veya cünüp kimse birtakım sebeblerden dolayı teyemmüm eder:
1- Suyun yokluğu. Yolculuk halinde bulunan kimse, kesinlikle suyun bulunmadığını biliyorsa, o takdirde aramaya lüzum görmeden teyemmüm eder. Ama kendi eşyası arasında, arkadaşlarının yanında veya çevresinde olduğunu tahmin ederse, yüksekçe bir yerde bulunuyorsa çevresine bir göz atar; çevreyi gezip dolaşmaya ihtiyâç duyarsa, arazi de engebeli ise, eşyasından ve arkadaşlarından uzaklaşmamak kaydıyla etrafı kolaçan eder de buna rağmen su göremez veya bulamazsa teyemmüm eder. Yolcunun ulaşabileceği bir su biliyorsa, yarım fersah (yaklaşık ikibuçuk kilometre) kadar bir uzaklıkta ise, mal ve canına bir zarar geleceğinden de endişe etmiyorsa, o takdirde gidip abdest alır; cünüb ise gusleder, öylece namazını kılar. Bir zarar geleceğinden endişe ediyor veya belirtilen uzaklığı aşacak bir mesafede ise, teyemmüm eder. Vaktin sonuna doğru kesinlikle su bulacağını biliyorsa, teyemmüm etmeyip bekler, beklemesi afdaldır. Sadece öyle sanıyorsa, vakti geciktirmeden teyemmüm etmesi afdaldır.
Abdest veya gusle yetmiyecek kadar su bulursa, en zahir kavle göre, onu kullanması vâcibdir; yetmediği takdirde teyemmüm ederek tamamlar.
2- Muhterem bir canlının susuz kalması söz konusu olduğu takdirde yanındaki suyu abdest veya gusül için kullanmaz, onun yerine teyemmüm eder.
3- Suyu kullandığı takdirde mevcut hastalığın artacağından veya bir organını kaybetmesinde endişe duyduğu takdirde teyemmüm eder.
4- Şiddetli soğukta, suyu herhangi arızalı bir azasında kullanamıyorsa, üzerinde de bir örtü yoksa, teyemmüm etmesi vâcib olur. Üzerinde örtü, sargı varsa, teyemmüme gerek yoktur, ıslak elle üzerini meshetmekle yetinir. Sağlam azasını ise yıkar. Abdestsiz kimsenin iki azası yaralı ise, her biri için bir teyemmüm eder.[365]
Teyemmümün caiz olması için sadece yolculuk halinde bulunmak şart değildir, evinde eyleşik olan kimse için de belirtilen şartlar gerçekleşince teyemmüm etmesi caiz olur. Şâfiiler bu hususta bir ayrım yapmamışlardır.
c) Hanbelîlere göre:
Yolculuk kısa olsun, uzun olsun her iki halde de şartlar müsait olduğu takdirde teyemmüm edilir. Uzun yolculuktan maksat, dört rek'atlı farz namazların iki rek'at olarak kılınmasının Ramazan ayında ise iftar etmenin mübah olduğu seferdir. Kısa olan yolculuk ise, bu ölçüde olmayanıdır. Ancak öyle de olsa, yolculuk yaptı, sefere çıktı denebilecek bir anlam taşımalıdır. Meselâ, birbirine yakın iki kasaba arasında yolculuk yapmak bu cümledendir. el-Kadî diyor ki:
"Kendisine ait araziye gitmek üzere evinden çıkıp bulunduğu kasaba veya köyün binalarından ayrılan kimse de sözü edilen manayla yolculuk yapıyor, demektir ve bu durumda sebebler zuhur ettiği takdirde isterse elli adım atmış olsun, teyemmüm etmesi caiz olur. Aynı zamanda binek üzerinde namak kılabilir ve zaruretten dolayı ölmüş hayvan eti yiyebilir. Nitekim İmam Mâlikle İmam Şafii'nin ictihadı da bu anlam ve hükümdedir.
Bazısına göre, teyemmüm ancak uzun yolculukta mübahtır. Oysa En'am: 6/5 sûre ve âyette mutlak sefer denilmiştir.
Bu hususta meşru seferle, gay-i meşru sefer arasında fark yoktur, yola çıkan ister günah, ister sevap için çıkmış olsun, gerektiğinde teyemmüm edebilir.
Hazarde, kişinin evinde, memleketinde eyleşik bulunduğu halde su kesilir veya su bulunmayan bir yere hapsedilirse, o takdirde namaz için teyemmüm etmesi gerekir. Nitekim İmam Mâlik, İmam Sevrî, İmam Evza'i ve İmam Şafiî de aynı görüştedirler. Bir rivâyete göre, evinde hapsedilen bir kişi su bulunmadığı takdirde, İmam Ahmed'e göre, teyemmüm edemez... Fetva bunun hilafınadır.[366]
Namaz vakti girince muhtaç olduğu suyu bulamazsa ne yapar?
Bu durumda teyemmümün sıhhatıyla ilgili üç şartın gerçekleşmesi gerekir:
a) Namaz vaktinin girmiş olması,
b) Suyu araştırıp bulmaya çalışması,
c) Araştırdıktan sonra da suya iyice ihtiyâç duyması...
Cünüp kimse bazı azasına yetecek kadar su bulursa, onunla yettiği kadarıyla vücudunu yıkar, yetmeyen yerler için teyemmüm eder. Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in kesin ictihadı şöyledir: Bir kimse abdest alacak su bulur, ama gusledecek bulamazsa, mevcut su ile abdest alır ve gusül için de teyemmüm eder.[367]
d) Mâlikîlere göre:
Yolculuk kısa olsun, uzun olsun fark etmez, her iki durumda da gerektiğinde teyemmüm caiz olur. Evinde veya memleketinde su kesilir veya hapsedilerek susuz bırakılırsa, teyemmüm etmesi keza caiz olur.[368]
Yahya Mâlik'den, o da Abdurrahman'dan, o da babasından, o da Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet etmiştir. Hz. Aişe (r.a.) demiştir ki:
"Seferlerinden bir seferinde Resûlüllah (a.s.) Efendimizle birlikte bulunuyorduk. Tâ ki, ıssız bir yere vardık veya ordunun gelip geçtiği bir kesime vardık, gerdanlığım koptu. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de onu bulmak için kalınca beraberindeki insanlar da kaldılar, ne su başında bulunuyorlardı, ne de beraberlerinde su vardı. İnsanlar kalkıp Ebûbekir'e (r.a.) başvurmuşlar ve Aişe'nin yaptığını görüyor musun? Resûlüllah (a.s.) ile kaldıkları için arkadaşlarımız da kaldılar, oysa su başında olmadıkları gibi, beraberlerinde de su bulunmuyordur. Bunun üzerine Ebubekir (r.a.) geldi, o sırada Resûlüllah (a.s.) başını kucağıma koyup uyumuş bulunuyordu. Ebubekir (r.a.) bana sert bir dille:
"Resûlüllah'ı alıkoydun ve insanları da alıkoymaya sebep oldun. Oysa ne su üzerinde bulunuyorlar, ne de beraberlerinde su vardır!"
Hz. Aişe (r.a.) devamla diyor ki:
"Ebubekir (r.a.) beni iyice azarladı, Allah'ın dilediği kadar sözler söyledi ve bu arada eliyle böğrüme dürtüp beni hırpaladı, ama Resûlüllah'ın (a.s.) başı kucağımda bulunduğu için yerimden kıpırdamamaya çalıştım. Resûlüllah (a.s.) sabah oluncaya kadar uyudu, sabahleyin kalkınca su namına bir şey bulunmuyordu. Bunun üzerine şanı yüce Allah teyemmüm âyetini indirdi.[369]
İmam Mâlik'e soruldu:
"Adam vakti giren namaz için teyemmüm ediyor, sonra diğer bir namazın vakti giriyor, o teyemmümle ikinci vaktin namazını kılabilir mi?"
"Hayır, her namaz için bir teyemmüm eder, diye cevap vermiştir. Çünkü her namaz vakti suyu araması gerekir, bulamayınca da teyemmüm etmesi caiz olur."
"Teyemmüm eden bir kimse, su ile abdest alanlara imamlık yapabilir mi?" Diye sorulmuş. Ona da şu cevabı vermiştir:
"Başkasının imamlık yapması bence daha uygun ve iyi olur. Bununla beraber onun imamlık yapmasına bir sakınca görmüyorum."[370]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
953 no'lu İmrân b. Husayn hadisi, teyemmümle kılınan namazın su bulunduktan sonra iade edilmesine gerek olmadığına delâlet etmektedir. Ayrıca su bulunmadığında abdestsiz ile cünüb kimse arasında teyemmüm hususunda bir fark olmadığı da hadîsten anlaşılıyor. Nitekim ilim adamlarının bu hususta icma'ı vardır.
Şevkanî'nin tesbitine göre, Hz. Ömer ve İbn Mes'ud'a (Allah ikisinden de razı olsun) göre, cünüb kimse için teyemmüm caiz değildir. Buna benzer bir görüş de İbrahim en-Nahaî'den rivayet edilmiştir. Bazısına göre, Hz. Ömer'le İbn Mes'ud (r.a.) bu görüşlerinden rücu' etmişlerdir. Çünkü bunun cevazına delâlet eden hayli sahih hadîsler rivayet edilmiştir. Ancak cünüb kimse teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra su bulacak olursa, âlimlerin icma'ıyla gusletmesi vâcib olur.[371]
954 no'lu Cabir hadîsini aynı zamanda İbn Mace de rivayet etmiştir. Ancak râvîlerden Zübeyr b. Hurayk bunu rivayette yalnız almıştır ki bu zât kaviy sayılmamıştır.
İbn Hibban onu sıka (güvenilir) olarak kaydederken, Darekutnî onu zayıf olarak vasıflandırmıştır.[372]
Ebu Dâvud ise aynı hadîsi Evza'î'den rivayet etmiştir. Hâkim Bişir'den, o da el-Evza'î'den rivayet etmiştir. İbn Ebî Davud ise, Zübeyr hadîsi, Evza'î hadîsinden daha sahihtir, demiştir. İbn Huzayne İbn Hibban ve el-Hâkim ise Velîd b. Ebî Rebah'dan, o da Atâ' b. Ebî Rebahdan, o da İbn Abbas'dan rivayet etmiştir. Hadîs bu tesbitiyle merfu'dür. Darekutnî'ye göre, râvi Velîd zayıftır.
Bu hadîs, sağlığa zarar verme tehlikesi bilindiği takdirde teyemmümün caiz olduğuna delâlet eder. Nitekim İmam Mâlik, İmam Ebu Hanîfe ve İmam Şafiî'nin de ictihadı bu doğrultudadır. Ancak İmam Şafiî'den değişik rivayetler yapıldığını da unutmamak gerekir.
955 no'lu Amir b. Âs hadîsini Buhari talikan rivayet etmiş, İbn Hibban ile Hâkim tahrîc etmişlerdir. Ancak ravî Abdurrahman b. Zübeyr hakkında ihtilâf söz konusu olmuştur: Kimine göre, o, Ebû Kays'den, o da Amır'dan rivayet etmiştir. Kimine göre ise, ondan, o da Amır'dan vasıtasız olarak rivayet etmiştir. Evzâî ise bu kıssayı Hasan b. Atiyye'den rivayet etmiştir.
956 no'lu Ebû Zerr (r.a.) hadîsini Nesâî ve İbn Mâce de tahrîc etmişlerdir. Râvîleri arasında Ebu Kalabe hakkında ihtilâf edilmiştir. Ayrıca hadîsi İbn Hibban, Hâkim ve Darekutnî

rivayet etmişler ve Ebu Hatim ise hadîsi sahihlemiştir.
957 no'lu hadîsin aslı Buhari ve Müslim'de geçer. 958 no'lu Ebû Ümame hadisinin isnadı ise Müsned-i Ahmed'de şöyle geçmektedir: Muhammed b. Adiy bana haber verdi, o da Süleyman et-Teymî'den, o da Yesar'dan, o da Ebû Ümame'den rivayet etmiştir. Râvilerinin hepsi sıka (güvenilir)dir. Yesar ise sadûk (çok doğru) bir kişidir.
Ayrıca bu konuda Bezzar, Hz. Ali'den (r.a.), Müslim ve Tirmizî ise Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ise, İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etmiştir. Tirmizî bu hadîsin hasen ve sahih olduğunu belirtmiştir. Taberânî ise isnad-ı ceyyid ile nakletmiştir. Bezzar da İbn Ömer'den...
Ancak râvileri arasında İbrahim b. İsmail b. Yahya b. Seleme bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Ebu Zür'â, onu yumuşak bulmuş, Ebu Hatim ise metruk saymıştır.[373]
"Yeryüzünün temiz toprağı müslümanın abdestidir, isterse -su bulamadığı takdirde- on yıl sürsün... Su bulduğu zaman ise onu tenine dokundursun."
Ebu Dâvud bunu biraz daha uzun bir sözle rivayet etmiştir. Tirmizî ise bunun hasen ve sahîh olduğunu belirtmiştir. Nesâî Eyyub'dan, o da Ebu Kalabe'den iki tarikle rivayet etmiştir. İbn Hibban ise kendi Sahîh'inde 1/30 bölümünde, el-Hâkim ise el-Müstedrek'inde rivayetle sahîh olduğnu kaydetmiştir. Buhari ile Müslim bu hadîsi Amr'dan, Ebu Kalabe'den başkası rivayet etmediği için tahrîc etmişlerdir. Darekutnî iki tarikle kendi Sünen'inde rivayet etmiştir. İbn Kattan ise el-Vehm ve'1-İhâm adlı eserinde bunun zayıf olduğunu söylemiştir. Çünkü râvileri arasında Amir b. Bücdan bulunuyor ki, bu zatın durumu bilinmemektedir. Aynı zamanda onun yerine "bir adam'dan" diye nakledenler olmuştur. Oysa Tirmizî bu hadîsi sahihlemiştir.
"Yerüstü toprağı müslümanın abdestidir, isterse on yıla kadar su bulmuş olmasın. Bulduğu zaman ise Allah'tan korksun ve onu tenine dokundursun."
Bezzar, bu hadisin Mukdim b. Muhammed el-Mukdimî'den, o da Kasım b. Yahya b. Atâ' b. Mukdim'den, o da Hişam b. Hesan'dan, o da Muhammed b. Sirîn'den, o da Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etmiştir. Hadîsin bundan başka bir tarikinin tesbit edilmediğini Bezzar söylemiş ve ancak Mukdim'den işitildiğini belirtmiştir. Mukdim ise sıka (güvenilir) bir râvidir. Taberânî ise bunu kendi Mu'cemü'l-Vüsta'sında rivayet etmiş ve ravî zincirini şöyle belirtmiştir: Bize Ahmed b. Muhammed b. Sadaka haber verdi, o da Mukdim b. Muhammed el-Mukdimî'den, o da İbn Sirîn'den, o da Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etmiştir ki: Ebu Zerr el-Gıffârî Medine'ye (yakın bir yerde) ganimeti (gözettiği bir sırada) çıkagelmişti. Peygamber (a.s.) Efendimiz ona *"Ya Ebâ Zerr!"* diye seslenmiş, o susup cevap vermemiş, Peygamber (a.s.) aynı sözü tekrarlamış, o yine susup cevap vermemişti. Bunun üzerine Peygamber (a.s.): *"Anan seni yitirsin ya Ebâ Zerr!.."* diye seslenince, o , "doğrusu ben cünübüm" demişti. Peygamber (a.s.) Cariye'ye ona su getirmesini söylemiş, getirilince, Ebu Zerr bineğini siper edinerek gusletmişti. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ona:
"Yerüstü toprağı sana kâfi gelirdi... İsterse suyu on yıl bulmuş olma... Bulduğun zaman ise onu tenine dokundur."
İbn Kattan bunun isnadının sahîh olduğunu kaydetmiştir. Ebu Hüreyre'den yapılan rivayet ise gariptir. Meşhur olanı Ebu Zerr'den nakledilen yukarıdaki şeklidir.[374]
Yine bu konuda Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah'ın şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir:
"Bana beş şey verilmiştir ki, onlar benden önce hiç kimseye verilmemiştir:
***1-** Bir aylık mesafeden (düşmanlarımın içine) korku (salmak) ile nusrata erdim.*
***2-** Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici kılındı. Hangi adama namaz vakti gelip çatarsa namaz kılsın.*
***3-** Ganimetler bana helâl kılındı.*
***4-** Şefaat (yetkisi) bana verildi.*
***5-** Daha önce peygamber yalnız kendi kavmine gönderilirdi. Ben ise bütün insanlara peygamber olarak gönderildim."*
Bu hadîsi Buhari ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.
Müslim'in bu anlamda Huzeyfe (r.a.)'dan yaptığı rivayette şu Lâfza yer verilmiştir:
"Yeryüzünün toprağı bizim için temizleyici kılınmıştır, su bulamadığımız sürece (onu kullanabiliriz)."
İttifakla rivayet edilen hadiste, yeryüzü cinsinden, yani toprak cinsinden her şey ile teyemmüm edilebilir, hükmü çıkarken, Huzeyfe'den yapılan rivayette sadece toprak ile teyemmüm edilir, hükmü çıkıyor. Ne var ki, cumhur toprak cinsi her şeyle teyemmüm cevazına kaildir.[375]

Çıkarılan Hükümler:

1- Vakit daralır da su bulunmazsa, o takdirde teyemmüm edilir. Bu bir ruhsattır.
2- Su bulunur da bir milden fazla uzaklıkta olursa, o takdirde namaz için teyemmüm edilmesi caizdir. (Bu, İmam Muhammed'e göredir).
3- Su yakın yerde olur da onu bir özürden dolayı kullanma imkânı olmazsa, o takdirde teyemmüm caiz olur. Bu özür bir hastalık olabileceği gibi, mal ve can tehlikesi de olabilir. (Bunlar Hanefilere göredir).
4- Yolculuk halinde olan kimsenin kendi yükünde ve arkadaşlarında su bulunmadığı takdirde çevresini gözleriyle tarar, görebilirse gidip abdest alır, göremezse teyemmüm eder. Ancak düz bir arazide ise veya az tümsek bir yerin üzerinde bulunuyorsa, hüküm böyledir. Su, yarım fersah (yaklaşık iki buçuk kilometre) mesafede olursa, gidilir, daha uzak olursa, teyemmüm caiz olur. (Bu hüküm, Şâfiîlere göredir).
5- Abdest veya gusle mevcut su yetmediği takdirde, yettiği kadarıyla kullanılır, geriye kalan kısım için teyemmüm edilir. Hanefîlere göre, o suyu kullanmaz teyemmüm eder. Şâfiîlerle Hanbelîler hem suyu yettiği kadar kullanmaya, hem de kalan kısım için teyemmüm etmeye cevaz vermişlerdir.
6- Şiddetli soğukta -bir zarar dokunur endişesi olursa- teyemmüm edilir.
7- Toprak ve toprak cinsi şeylerle teyemmüm edilir.
8- Hem abdest için, hem gusül için teyemmüm caizdir. Her ikisi için de aynı şekilde bir işlem yapılır.
9- Gusül için teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra su bulunursa, gusletmesi gerekir. Çoğu müctehidlerin ictihadı bu doğrultudadır. Bazısına göre vakit içinde su bulunursa hüküm böyledir, îadesi gerekmez diyenler de olmuştur.

Teyemmüm İçin Sadece Toprağın Belirlenmesi

Kur'ân-ı Kerîm'de teyemmüm âyetinde iki tabire yer verilmiştir: said ve tayyib... [376]
Saîd:
a) Katade'ye göre, üzerinde ağaç ve bitki bulunmayan yerdir.
b) İbn Zeyd'e göre, düz arazidir. Leys de aynı görüştedir.
c) Ferra'a göre, toprak demektir.
d) Zeccac'a göre, yeryüzünün üstündeki toprak tabakası demektir. Bazısına göre ise, bu tabaka ister toprak, ister taş olsun, hepsine birden saîd denilir. Çünkü bu kelime sadece yeryüzüne delâlet eder.
e) İmam Şafiî'ye göre, üzerinde ince toz bulunan topraktır. Taş ve çakılla örtülü olan toprağa saîd denilmez. Ancak bunlara ince toprak karışır da bir toz tabakası oluşursa, o takdirde saîd deni lebilir.
f) İbn Abbas'a (r.a.) göre, toprak demektir.
Şüphesiz ki kelimenin farklı mânalara delâlet etmesinden farklı hükümler çıkarılmıştır.
Tayyib: Temiz demektir. O halde ancak temiz bir toprakla teyemmüm caiz olur, hükmü ortaya çıkar. İleride bu husus yeterince açıklanacaktır.
Konuyla ilgili hadîsler:
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Hiçbir peygambere verilmeyen şeyler bana verildi; Korku salmakla yardım gördüm (düşmanları O'ndan korkmakta idi). Yeryüzünün anahtarları bana verildi. Ahmed diye adlandırıldım. Toprak bana temizleyici kılındı. Ümmetim de ümmetlerin hayırlısı olarak belirlendi."[377]
Hz. Huzayfe (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Biz, insanlar üzerine üç şey ile üstün tutulduk: (Namazdaki) saflarımız meleklerin safları gibi kılındı, yerin hepsi bizim için mescid (namaz kılınacak, secde edilecek yer) kılındı, yerin toprağı da -su bulamadığımız zaman- bize temizleyici kılındı..."[378]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İslâm, cihan dinidir, bütün insanlara hitap kudretini taşımaktadır. Düşmanlarının çokluğu, ondan duydukları korku ve endişenin mahsûlüdür. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Arap Yarımadası'nda idi, ama İran, Bizans O'ndan korku içinde yaşıyorlardı.
2- İslâm'ın kıtalar üzerinde yayılacağında şüphe yoktur. Nitekim üç kıtaya yayılmış durumdadır. Gelecekte İslâm, bütün ülkelere yayılacak ve İsa Peygamber'in inmesiyle birçok hıristiyan ülke İslâm'a girecektir. Çünkü yeryüzünün anahtarları Resûlüllah'a (a.s.) verilmiştir.
3- Peygamberimiz (a.s.) herkesten çok övülmeye lâyık ve çok beğenilmiş olduğundan Allah ona Ahmed ismini vermiştir. Ondan önce hiçbir peygambere bu isim verilmemiştir.
4- Toprak temizleyici olarak belirlenmiştir. Su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanmaya engel haller olduğu takdirde onunla teyemmüm caizdir
5- Muhammed (a.s.) ümmeti, Kitap ve Sünnet'e bağlı olduğu sürece diğer ümmetlerden üstündür. Çünkü onlara verilmeyen birçok hasais bu ümmete verilmiştir.
6- Cemaat halinde namaz kılınırken saf oluşturmak müekked sünnettir. Meleklerin de Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda ibâdetleri saf halinde yerine getirilir.
7- Bir müslümanın mutlaka cami veya mescidde namaz kılması şart değildir. Temiz olduğu ve başkasının koruluğu içinde bulunmadığı takdirde yeryüzünün her yanı bu ümmete mescid kılındığından, nerede namaz vakti girerse orada kıbleye dönüp namaz kılmak caizdir.

8- Abdestin hem ruhi hem de bedeni temizlik üzerinde olumlu te'sirleri şüpheye yer verilmeyecek kadar belirgindir. Su bulunmadığı takdirde sözü edilen manevî temizlik toprak ile yerine getirilir. Ayrıca su bulunmadığı yerde beden veya elbiseye dokunan pisliği toprağa sürtmek suretiyle temizlemeye cevaz verilmiştir. Nitekim ayakkabılara dokunan necaset, onun yere, yani toprağa sürtünmesiyle temizlenir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ictihad, istidlal ve ihticacları:
Hanefilere göre:
İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre, torak, kum, taş, kireç, arsenik alçı ve benzeri toprak cinsinden olan her şeyle teyemmüm caizdir. İmam Ebu Yusuf'a göre, sadece toprak ve kumla teyemmüm caiz olur.[379]
b) Şâfiilere göre:
İçine pislik karışmayan ve said (toprak) ismini taşıyan her şeyle teyemmüm caizdir. Said ismine perde (engel) olup onu (o vasıftan uzaklaştıran) bir toprakla teyemmüm edilmez. Ansak "said" ismi ince toz taşıyan toprağa verilir. Taşlı, çakıllı toprağa bu isim verilmez. O halde teyemmüm eden kimse elini toprağa vurduğunda ona toz yapışıyorsa, onunla yani o toprakla teyemmüm caiz olur.[380]
c) Hanbelilere göre:
Teyemmüm ancak, üzerinde toz bulunan ve dokunulduğunda ele yapışan temiz bir toprakla caiz olur. Çünkü Cenâb-i Hakk, *"Temiz toprakla teyemmüm edin; yüzlerinizi ve ellerinizi (kollar ve dirseklerle birlikte toprağa dokundurduğunuz ellerinizin içiyle) mesnedin!"* buyurmuştur. Nitekim İbn Abbas (r.a.), "saîd, sürülmeye elverişli topraktır" demiştir. Teyyib, ise temiz anlamına gelir. İmam Şafii, İshak b. Rahuye, Ebu Yusuf ve Davud ez-Zahirî de ancak tozlu bir toprakla teyemmüm caiz olur demişlerdir. İmam Ebu Hanîfe ile İmam Mâlik yeryüzündeki toprak cinsinden olan her şey ile teyemmüm caizdir, demişlerdir. Evzâî, kum da toprak gibidir, demiştir. Hammad b. Süleyman ise, mermer, alçıtaşı, kireçtaşı da toprak cinsindendir, onlarla da teyemmüm caizdir demiş ve Buharî'nin *"Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı"* mealinde rivayet ettiği hadisle istidlal ettiğini belirtmiştir. Bir başka rivayette Ahmed b. Hanbel'inde kum ile teyemmüm etmeye cevaz verdiği tesbit edilmiştir.[381]
d) Mâlikilere göre:
Saîd tabiri yer cinsinden ortada olan her şeyi kapsamına alır. Ancak toprakla teyemmüm afdaldır. Kum ve taş ile de teyemmüm edilir. Bunlar gibi, kar ve buz ile de teyemmüm caizdir. Bu her ne kadar donmuş su sayılsa bile, taşa benzediği için yer cinsinden sayılabilir. İnce çamur da böyledir, ancak elini hafifçe çamura dokundurmak suretiyle teyemmüm eder. Kireçtaşı yanmadan önce teyemmüm için kullanılabilir; yandıktan sonra artık caiz olmaz. Altın gümüş ve cevahir (adını alan kıymetli taşlar) dışında diğer madenler de ateşle erimeden önce teyemmüme elverişlidirler.[382]
Böylece toprakla teyemmüm hususunda Şafiî mezhebiyle Hanbeli mezhebi; Hanefî mezhebiyle Mâlikî mezhebi bazı (nüans) farklarıyla aynı görüştedirler.
Konuyla ilgili diğer rivayetler, görüşler ve tahliller:
972 nolu Hz. Ali (r.a.) hadîsi, beş hasletten söz etmekteyse de, bu hususta tesbit edilen sahih rivayetlere bir göz atıldığında bu hasletlerin yirmiye ulaştığı görülür. Hattâ Ebu Saîd en-Nisabûrî Şerefü'l-Mustafa adlı eserinde bu hasletleri altmışa yükseltmiştir.
Asıl üzerinde durulan şey, toprak ile teyemmümün bu ümmetin hasaisinden olmasıdır. Teyemmüm için toprağın belirlendiği bu ve diğer sahih hadislerden istidlal yollu çıkarılmaktadır.
Hadîsin sahih olduğu kabul edilmiştir.
973 no'lu Huzayfe hadîsinden de teyemmüm için toprağın belirlendiği anlaşılıyor.
Toprak cinsi her şeyle teyemmüm caiz olur diyenler ise, şu hadîslerle istidlal etmişlerdir:
"Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılınmıştır." (Buhari)
"Size gereken (teyemmüm hususunda) kendi toprağınızdır."
(İbn Dakiyk) Ve 973 nolu Huzeyfe hadîsidir. Darekutnî ise bunu şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Yerin hepsi bize mescid ve toprağı da temizleyici kılındı..."
Ancak râvîleri arasında Abdullah b. Muhammed b. Akiyl bulunuyor ki, onun rivâyetiyle ihticacda ihtilâf vardır. Beyhâkî ise aynı hadîsi, Kabus b. Ebi Zabyan'dan, o da babasından, o da İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet etmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde *"(Teyemmüm için) toprağa erekli olun!"* mealinde bir rivayete yer verilmiştir. Râvileri arasında Müsnî b. Sabah bulunuyor ki bu zat hakkında hayli ihtilâf vardır: Fellâs diyor ki: Hadîs bilginlerinden Yahya ve Abdurrahman ondan hadîs rivayet etmezler. Ahmed b. Hanbel ise, "onun hadîsi (rivayeti) bir şeye (güvenilir rivayete) eşdeğerde değildir."[383]
Zeylâî de bu zat hakkında şunları nakletmiştir: "İbn Maîn, onun bir değer olmadığını, Nesâî ise, onun metruk sayıldığını kaydetmiştir.[384]
Bu konuda Seyyid Sabık ise özetle şöyle diyor:
"Teyemmüm temiz bir toprakla caizdir. Aynı zamanda yer cinsi olan her şey, kum, taş, kireç ve alçı taşı gibi maddeler bunun kapsamı içinde bulunuyordur. Çünkü Cenâb-ı hak, *"Temiz bir saîdle teyemmüm ediniz!"* buyurmuştur. Lügat ehli, saîd'in yeryüzündeki şeyler, olduğunda icma' etmiştir. Bu şeyler toprak da olabilir, başka şeyler de olabilir."[385]
Böylece Seyyid Sabık, her ne kadar müctehid imamlardan söz etmemişse de, bu görüşüyle Hanefî ve daha çok Mâliki mezhebine uymuştur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Toprak ve toprak cinsi sayılan taş, kum, çakıl, kireç ve alçı taşı gibi her şeyle teyemmüm caizdir. Çünkü "saîd" tabiri bunların hepsini kapsamına almaktadır. (Bu, Hanefîlerle Mâlikilerin görüşüdür) .
2- Üzerinde ince toz bulunan toprak, kum, çakıl ve benzeri şeylerle teyemmüm caizdir. Üzerinde toz bulunmayan taş, çamur ve benzeri şeylerle caiz değildir. (Bu, Şâfiilerle Hanbelîlerin görüşüdür).
3- Altın ve gümüş dışında diğer eritilmemiş madenlerle de teyemmüm caizdir. (Bu, Mâlikilerin görüşüdür).
4- Sözünü ettiğimiz maddelerin temiz olması şarttır. İçinde veya üzerinde necaset ve pislik bulunan toprak veya benzeri bir maddeyle teyemmüm caiz değildir.
5- Müctehidlerin farklı görüşlerine rağmen, teyemmüm için ince toprak veya kumu kullanmak afdaldır.

Teyemmüm Nasıl Yapılır?

Dinimiz her şeyi belli kurallara bağlamış, ibâdetin resmiyetini kişilerin anlayış ve mantığına bırakmamıştır. Abdestin nasıl bir takım farzları, hüküm ve sünnetleri varsa, teyemmümün de bir takım farz ve sünnetleri vardır. Tabiatıyla Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hangi ibâdetin nasıl yapılacağını hem sözleriyle, hem de davranışlarıyla belirleyip göstermiştir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ammar b. Yâsir (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Teyemmümde, yüz ve iki el (kol dahil) için bir vuruş vardır."[386]
Diğer bir rivayette ise Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirlenmiştir:
"Yüz ve eller için teyemmüm gerekir."[387]
Ammar (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki Cünüp oldum, ama su bulamadım. Toprak üzerinde (soyunuk bir halde) eşindim ve sonra da namaz kıldım. Durumu Peygamber (a.s.) Efendimiz'e anlattığım zaman buyurdu ki:
"Sana şöyle yapman kâfi gelirdi."
Böyle derken elinin içlerini yere vurdu ve (kaldırınca) üfledi, sonra da onlarla yüzüne ve ellerine (kollarına) mesnetti (sürdü).[388]
Diğer bir rivayette ise şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir:
"Sana, iki elin içini toprağa vurduktan sonra onları üflemen, sonra da yüzüne ve bileklerine kadar iki eline sürmen sana yeter."[389]
Ebû Davud'un taharet bahsinde yaptığı rivayette ise, teyemmümün iki vuruş olduğu, birinciyle yüze, ikinci vuruşla kollara meshedildiği açıklanmıştır.[390]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanmaya engel bazı özür ve sebeplerin ortaya çıktığı zamanlarda toprak ile teyemmüm caizdir.
2- Teyemmüm için iki elin içini bir defa toprağa vurup yüz ve iki ele meshetmek kâfidir.
3- Eller toprağa vurulup kaldırıldıktan sonra üzerindeki tozları üfleyip öylece meshetmek sünnettir.
4- Abdestsiz kimse için olduğu gibi, cünüb kimse için de iki elin içini bir defa toprağa vurup yüz ve elleri meshetmek yeterlidir.
5- İki eli bileklere kadar meshetmek kâfidir.
6- Teyemmümde elleri kollarla beraber meshetmek gerekir.
7- Eller iki defa toprağa vurulur, birinci vuruşla yüze, ikinci vuruşla kollara sürülür. (Altı ve yedinci hükümler Ebû Davud'un rivayetinden anlaşılmaktadır).
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ictihad, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:

Teyemmümün nasıl yapılacağı şöyle belirtilmiştir: İki elini temiz toprağa veya toprak cinsi bir maddeye vurup kaldırdıktan sonra hafif silker, sonra da yüzünü mesheder. Bunu müteakip yine iki elini toprağa aynı şekilde vurup silktikten sonra her bir eliyle kolunun üst ve alt kısmını mesheder.
Hanefiler bu meselede Hz. Peygamber'in (a.s.) şu hadîsiyle Ammar (r.a.) rivayetini dikkate alarak hüküm koymuşlardır:
"Teyemmüm iki vuruştur: Bir vuruş yüz için, bir vuruş da dirseklere kadar iki kol içindir."[391]
Bu mezhebe göre, istâb (yani yüz ve kollarda abdest suyunun dokunması gerekli olan her tarafı meshetmek) şarttır. O kadar ki, İmam Muhammed el-Asıl'da parmak aralarının hilallanmasını bile belirtmiştir. el-Hasan'ın Ebu Hanife'den yaptığı rivayete göre, yüz ve kolların çoğu kısmının meshedilmesi kâfi gelir, çünkü her tarafına dokundurmakta zorluk bulunduğu söz konusudur, denilmişse de birinci görüş ve ictihad daha sahihtir.[392]
b) Şâfiilere göre:
Teyemmümün rüknü, toprağı meshedilecek azaya nakletmektir. Hattâ toprağı bir azadan diğerine nakletmek bile kâfidir. Yüzü ve sonra da dirseklere kadar elleri meshetmek vâcibdir. Meshi ince kılların köklerine kadar ulaştırmak vâcib değildir. En sahih kavle göre, teyemmümde tertip vâcib değildir. O bakımdan toprağa vurduğu iki elinin sağı ile yüzünü, solu ile sağ elini meshetmesi caizdir.[393]
c) Hanbelilere göre:
Ahmed b. Hanbel'in yanında sünnet kabul edileni, teyemmümün bir tek vuruşla gerçekleşmesidir. Bununla beraber iki vuruşla teyemmüm ederse, caizdir. el-Kadı diyor ki:
"Teyemmümün yerine gelmesi bir vuruşla hasıl olur; kemâl derecesi ise, iki vuruştur. Ama kesin beyân (nass) yukarıdaki açıklamadır."
Hanbelî fukahasından el-Esrem diyor ki:
"Ahmed b. Hanbel'e sordum:
"Teyemmüm bir tek vuruştan mı ibarettir?" Cevap verdi:
"Evet, yüz ve eller için bir tek vuruş yeter... Kim iki vuruştur derse, bu onun fazlalaştırdığı bir şey sayılır."
Nitekim İmam Tirmizi de, bu görüşün aynı zamanda Resûlüllah'ın (a.s.) ashabından birçok ilim adamının ve onlardan başka yetkili fakiyhlerin kavlidir; demiştir. Ali, Ammar, İbn Abbas, Ata', Şa'bî, Mekhul, Evzaî, Mâlik ve İshak onlardan bir kısmıdır... Şafiî ise teyemmümün ancak, biri yüze, diğeri dirseklere kadar kollara sürülmek üzere iki vuruşla kâfi geleceğini belirtmiştir. Nitekim İbn Ömer, Salim, el-Hasen, Sevrî ve rey tarafdarlarının da görüşü bu doğrultudadır. Şafiî ve o görüşte olanların delîli, Ebû Ümame (r.a.)'den yapılan şu rivayettir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz bir vuruşta yüzünü, bir vuruşla da dirseklere kadar ellerini meshetmek suretiyle teyemmüm etti..."[394]
d) Mâlikilere göre:
Teyemmümde yüzü ve bileklere kadar iki eli meshetmek farz, dirseklere kadar meshetmek sünnettir. Hanbelilerin çoğu da bu görüştedir. Kollar için ikinci vuruşu yapmak da sünnettir. Bir azada kalan tozu diğerlerine nakletmek caizdir, yeter ki o el başka bir yere sürülmemiş olsun.[395]
Nitekim İmam Mâlik'den, nasıl teyemmüm edilir ve azanın neresine kadar meshedilir? diye sorulduğunda şöyle demiştir:
"Bir vuruş yüz için, bir vuruş da eller için ve elleri dirseklere kadar mesheder."[396]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
Ebu Cafer et-Tahavî teyemmümün keyfiyetiyle ilgili yirmibeş kadar rivayet toplayıp nakletmiştir. Biz onlardan önemli gördüklerimizi aşağıya almayı uygun bulduk:
Ammar (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Teyemmüm âyeti indiği vakit Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bulunuyordum. Bunun üzerine bir vuruş yüz için; bir vuruş da bileklere kadar eller için vurduk ve ellerin iç ve dış kısmını meshettik."
Yine Ammar'dan yapılan bir diğer rivayette, şöyle demiştir:
"Biz, Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber toprak ile meshettik: Yüzümüzü ve bileklere kadar ellerimizi meshettik..."
Bir cemaat bu rivayetlerle istidlal ederek, teyemmümde bir vuruş yüz için, bir vuruş da bileklere kadar eller için kâfi geleceğine hükmetmişlerdir.[397]
Hadîslerde geçen darb karşılığında vuruş kullanıyoruz. Bundan maksat, teyemmüm için elleri toprağa veya toprak cinsi bir maddeye vurmaktır.
Belirtilen rivayetlerin hilâfına başka rivayetlere dayanarak, teyemmümde yüz ve dirseklere kadar iki el meshedilir diyenler de hayli çoktur. Böylece teyemmümün keyfiyeti hakkındaki istidlal ve görüşler ikiye ayrılmıştır:
a) Teyemmümde yüz ve bileklere kadar iki el meshedilir.
b) Teyemmümde yüz ile eller dirseklere kadar meshedilir.
Ammar'ın (r.a.) hadisinde bu keyfiyet tam olarak belirtilmemiştir. İnen âyette ise sadece, temiz toprakla teyemmüm edin, emri vardır. Keyfiyetinden söz edilmemiştir. Sonra da *"O toprakla yüzlerinizi ve ellerinizi mesnedin!"* âyeti inmiştir.
Ebû Cafer Tahavî, Hz. Aişe'nin seferde kaybolan gerdanlığıyla ilgili olayı ayrı bir delil olarak şöyle naklediyor: Hz. Aişe (r.a.) demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle birlikte gazadan dönüyorduk. Medine yakınında "Maârras" denilen yere geldik ve geceleyin orada hafif bir uykuya dalmışım derken Semat diye adlandırılan ve göbeğe kadar ulaşan gerdanlığım her nasılsa boynumdan kayıp çıkmış. Resûlüllah (a.s.) Efendimizle sabah namazı için (mahfe'den) indiğimde, ya Resûlellah! dedim. Gerdanlığım boynumdan kayıp çıkmıştır. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.), *"ey insanlar! Şüphesiz ki ananız gerdanlığını kaybetmiştir, onu arayıp bulmaya çalışınız?"* diye seslendi. Onlar aramaya başladılar, ama yanlarında su yoktu, derken namaz vakti girdi, onlar da gerdanlığı bulmuş oldular. Su bulamadıkları için de kimi ellerine kadar, kimi bileklerine kadar, kimi de bedenine varıncaya kadar teyemmüm etti... Onların bu hali Peygamber (a.s.) Efendimiz'e haber verilince Teyemmüm hakkındaki âyet indi."
Bu rivayette anlaşılıyor ki, teyemmüm keyfiyeti nazil olmadan önce teyemmüme ruhsat verilir mahiyette emir inmiş bulunuyordu. O bakımdan herkes bir türlü teyemmüm etmiş oluyor, biri diğerine uymuyordu. Keyfiyeti belirlenince de bu farklılık ortadan kalkmıştır.
İkinci gurubun görüşünü kuvvetlendiren rivayetler: Tahavî'nin Yunus'tan yaptığı rivayette Nâfi' şöyle demiştir:
İbn Ömer (r.a.) el-Cürf'den gelirken Mirbed denilen yerde temiz bir toprakla teyemmüm etti, yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini meshetti. Sonra da kalkıp namaz kıldı.
Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir adam kendisine gelip, "ben cenabet oldum ve doğrusu (su bulamadığım, için) toprağa eşindim" dedi. O da ona: "Sen eşek mi oldun?" dedi ve sonra da iki elini yere vurduktan sonra yüzünü meshetti, sonra tekrar ellerini yere vurup, dirseklerine kadar ellerini meshetti. Sonra da o adama: "İşte teyemmüm böyle olur!" dedi.[398]
Ebu Davud'un Zührî'den naklen yaptığı rivayete göre, Ammar b. Yâsîr'in (r.a.) teyemmüm hakkında Abdullah b. Atebe'ye şöyle dediği tesbit edilmiştir: Onlar Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber sabah namazı için toprak ile meshetmişler, şöyle ki, ellerinin içini toprağa vurup onunla bir defa yüzlerini meshetmişler, sonra tekrar ellerinin içini toprağa vurup ellerinin her tarafını bileklerine kadar meshetmişler."
Aynı hadîsi İbn Mace de tahrîc etmiştir. Hadis munkati'dir, yani senedinden bir kişi düşmüş veya mübhem biri anılmıştır. Çünkü Abdullah b. Atebe (veya Utbe), Ammar b. Yasir'e ulaşmamıştır. Nesâî ise, bunu Abdullah b. Atebe'nin babasına kadar ulaştırıp onun Ammar'dan rivayet ettiğini mevsûlen nakletmiştir. İbn Uyeyne'nin Zührî'den, onun da Abdullah b. Abdullah'tan, onun da babasından, onun da Ammar'dan aynı hadîsi rivayet etmesine gelince, bu sahih bir tesbittir.[399]
Böylece teyemmümün keyfiyeti hakkında iki ayrı rivayet söz konusudur. Müctehid imamların farklı görüş ve istidlalleri bundan kaynaklanmaktadır.
980 no'lu Ammar b. Yasîr (r.a.) hadîsine gelince, İbn Abdilberr'in de dediği gibi, ondan merfu'ân rivayetlerin çoğu teyemmüm için bir tek vuruşu yansıtmaktadır. İki vuruşla ilgili rivayetler ise muzdariptir.
Taberânî'nin el-Avsatu'l-Kebîr'de, Resûlüllah (a.s.) Ammar b. Yâsîr'e: *"Senin için bir vuruş yüze, bir vuruş da ellere kâfi gelir..."* Buyurmuştur. Ne var ki, rivayet silsilesinde İbrahim b. Muhammed. b. Ebu Yahya bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Her ne kadar Şafiî onu hüccet saymışsa da üzerindeki ihtilâf zayıf olduğunu göstermiştir. Nitekim Zehebî onun için "Zayıf kabul edilen âlimlerden biridir," diyor. Yahya b. Said ise onun hakkında Mâlik'den, sıka (güvenilir) olup olmadığını sormuş, Mâlik şu cevabı vermiştir: "Ne hadiste, ne de dindarlığında veya borcunda sıkadır..." Yahya b. Mâîn, el-Kattan'dan şöyle dediğini işittiğini naklediyor: "İbrahim b. Muhammed b. Ebî Yahya yalancıdır. Ahmed b. Hanbel'de; onun hadîsi terkedilir" demiştir.[400]
982 no'lu Ammar hadîsi ise, sahihtir, buna muhalefet eden olmamıştır.
Diğer yandan teyemmümde koltuk altlarına kadar meshedilir, rivayetine gelince, İmam Şafiî'nin dediği gibi, bunların hükmü kaldırılmıştır. Aynı zamanda sıhhat dereceleri de söz götürür mahiyettedir.[401]

Çıkarılan Hükümler:

1- Toprak veya toprak cinsi bir maddeyle teyemmüm etmek caizdir.
2- Teyemmüm için bir vuruş kâfidir, bununla hem yüze, hem ellere meshedilir.
3- Teyemmümde yüzü ve iki eli de bileklere kadar meshetmek kafidir.
4- Teyemmümde yüzü ve dirseklere kadar elleri meshetmek vâcibdir, bir kısmına göre sünnettir.

Vaktin Evvelinde Teyemmüm Edip Namaz Kıldıktan Sonra Vakit İçinde Su Bulan Kimseye Ne Lazım Gelir?

Bilindiği gibi, teyemmüm, mü'minlere ruhsat mahiyetinde bir kolaylıktır. Şartlar elverdiği sürece bu ruhsata gidilmez. Vakit içinde su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanma imkânı olmadığı takdirde ruhsattan yararlanmak gerekir.

O halde vaktin evvelinde su bulamadığından teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra henüz vakit çıkmadan su bulan kimsenin kıldığı o namazı iade etmesi gerekir mi?
Bunun cevabını vermeden önce ilgili hadîsleri ve sonra da müctehid imamların ictihad, ihticac ve istidlallerini nakletmekte fayda vardır. Öylece konu daha iyi açıklanmış olur:
Ata' b. Yesar'dan, o da Ebu Saîd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet etmiştir. Ebu Şaîd şöyle demiştir: "İki adam sefere çıkmıştı. Namaz vakti girdiği halde yanlarında su bulunmuyordu. Temiz bir toprakla teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra vaktin içinde su buldular. Onlardan biri abdest ve namazını iade etti, diğeri ise iade etmedi. Sonra Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelip durumu arzettiler. Peygamber (a.s.), iade etmeyen adama:
"Sünnete uymakta isabet etmişsin ve namazın da kâfi gelir sana."
Abdest alıp namazı iade eden adam ise şöyle buyurdu:
"Senin için de iki kere ecir vardır."[402]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Su bulamadığı için vaktin evvelinde teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra vakit henüz çıkmadan su bulursa, o namazı iade edip etmemek hususunda serbesttir.
2- Abdest alıp iade ederse, sünnete uymakta isabet etmiş, yani gerekli olan şer'î ruhsata uyup ibâdetini yapmış sayılır.
3- Vakit henüz çıkmadığı için abdest alıp namazı iade etmesinde iki ecir vardır: Biri ruhsat gereği teyemmüm edip namaz kıldığı, diğeri su bulup abdest almak suretiyle namazı iade etmesidir.
Hadîsin ışığında müctehid imamların ictihâd ve istidlaller :
a) Hanefîlere göre:
Teyemmüm her vakit için geçerlidir, yani hemen her vakitte teyemmüm caizdir. Öyle ki, vakit girdikten sonra da, girmeden evvel de buna ruhsat vardır. Çünkü teyemmüm mutlak bedel olarak abdest yerine geçer. Ancak Şâfiîlere göre, zarurî bir bedeldir. O bakımdan vakit girmeden teyemmüm caiz olmaz.
Vakit içinde teyemmüm etmek ise müstehabdır. Ancak vaktin sonuna doğru su bulma umudu söz konusu ise vaktin sonuna, böyle bir umut yoksa vakit girdikten sonra geciktirmemek müstehabdır. el-Asıl kitabında ise, vaktin sonuna geciktirmenin müstehab olduğu belirtilmiştir. Nitekim Tabiînden Zührî, Hasen ve İbn Şirin de bu görüştedir. İmam Mâlik ise, vaktin ortasında teyemmüm etmek müstehabdır; yolcu, hasta ve korkan kimseler vaktin ortasında teyemmüm ederler, demiştir.[403]
Hanefîlerin bu görüşüne delil olarak Hz. Ali'nin (r.a.) şu sözü gösterilmiştir:
"Yolculuk halinde olan kimse cünüb olursa, vaktin sonuna doğru teyemmümünü geciktirir." Ashab-ı Kirâm'dan bunun hilâfına bir rivayet yapılmadığına göre, icma' meydana gelmiş oluyor. Çünkü namaz su ile abdest alınarak kılınırsa, daha üstün bir anlam ifâde eder. Çünkü abdest asıldır, teyemmüm ise bedeldir.[404]
Teyemmüm ile namaz kılındıktan sonra su bulunacak olursa, artık o namazı iade etmez. Çünkü emredilen şeyi yerine getirmiştir. Ancak namaz esnasında su bulunursa, o takdirde namazı bırakıp abdest alır ve öylece namaz kılar. Çünkü aslın yerine geçecek, yani ona bedel olacak şeyi henüz tamamlamadan asılla edâ etmeye gücü yetmektedir. Hem teyemmüm, suyu görmekle bozulur. Namaz esnasında böyle bir durum ortaya çıkınca, abdesti bozulmuş olur.[405]
b) Şâfiîlere göre:
Eyleşik halde olan kimse su bulamadığı için teyemmüm edip namaz kılarsa, bilâhare su bulunca abdest alır ve o kıldığı namazları kaza eder. Yolculuk halinde olan kimse ise, teyemmüm ile kıldığı namazları, su bulunca kaza etmez. Ancak günâh işlemek için çıktığı seferde teyemmüm ile kıldığı namazları su bulunca kaza eder.[406]
Yolculuk halinde bulunan kimse yanındaki suyu unutur veya yükünün arasında kaybederse, teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra hatırlar veya bulursa, kıldığı namazı iade etmesi gerekir. Ancak içinde su bulunan yükünü arkadaşlarının yükleri arasında kaybeder ve teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra yükünü bulursa, artık iade etmez.[407]
c) Hanbelîlere göre:
Yaptığı teyemmümle farz bir namaz kılmaya niyet etmişse, o teyemmümle dilediği kadar vakit içinde farz ve nafile namaz kılabilir. Ama nafile veya mutlak namaza niyet etmişse, onunla ancak nafile kılması caiz olur. İmam Şafii de aynı görüştedir. İmam Ebû Hanîfe ise onunla dilediği namazı dilediği kadar kılabilir. Çünkü teyemmümde bir taharettir, yani bir nev'î abdesttir, onunla nafile de farz da kılmak sahihtir, demiştir.[408]
Namaz içinde su görürse, namazını bozmayıp tamamlar ve artık o teyemmümle başka bir namaz kılamaz. Çünkü suyu görmekle hükmü kalkmış olur. Bu görüşe muhalefet edenler de eksik değil.
Namaz kılarken vakit sona erip başka bir vakit başlarsa, teyemmümü hükümsüz kalır, aynı zamanda namazı da bâtıl olur. Çünkü tahareti vaktin son bulmasıyla son bulmuştur. Böylece namazıda hükümsüz olmuştur.[409]
d) Mâlikîlere göre:
Su bulunur veya suyu kullanmaya kudreti yetmeye başlarsa, namaza başlamamışsa teyemmümü bozulur, başlamışsa, hemen bozulmaz. Namaza başlamadığı takdirde ise, abdest alıp bir rek'ate yetişecek kadar bir zamanın kalması şarttır, aksi halde yine de bozulmuş olmaz.[410]
İmam Mâlik'den yapılan bir rivayette ise, şöyle demiştir:
"Yolcu hasta ve korkan kimseler, teyemmüm ettikten sonra vakit içinde su bulurlarsa, yolcu namazı iade eder; hasta ile korkan kimse iade etmez."[411]
Namaz içinde su bulunur veya mevcut suyu kullanma imkânı boğarsa, teyemmümü bozulmaz, dolayısıyla namazı da bozulmuş sayılmaz ve namazını devam ettirip tamamlar, isterse vakit geniş olsun, abdest alacak, yeniden namaz kılacak kadar bir süre bulunsun...[412]
İlgili rivayetler ve tahliller:
997 nolu hadisi Daremî ve Hâkim de tahric etmiştir. Darekutnî ise, mevsulen rivayet etmiştir. İbn Mübarek ise, Beyhakî'ye muhalefet ederek hadîsi mursel olarak rivayet etmiştir. Birincisinin rivayetinde râvilerden hiçbiri düşmemiştir, ikincisinin rivayetinde bir sahabi'nin düştüğü söz konusudur. Taberânî'nin de tesbitine göre, bu hadîsi sadece Abdullah b. Nâfi' muttasıl olarak rivayet etmiştir. İbn Seken de kendi Sahîh'inde Ebu Velîd tarikıyla mevsulen rivayet ederek Beyhakî ile bu hususta birleşmiştir.
Bütün bu farklı rivayetlere göre, hadis istidlale mesned seçilmiş ve müctehidlerin çoğu onunla ihticac etmiştir.
Ebu Zerr'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir: *"Şüphesiz ki temiz toprak müslümanın temizleyicisidir, isterse suyu on yıla kadar bulamamış olsun. Suyu bulunca da onu tenine dokundursun, çünkü böyle yapması hayırlıdır."*[413]
Teyemmümle namaz kılmakta olan kimse namazı henüz bitirmeden su bulursa, teyemmümü bozulur ve o namazı iade etmesi gerekir, diyenler bu hadîse dayanmışlardır. Oysa hadîsin açık delâletinden böyle bir hüküm anlamak çok zor. Çünkü namazını bıraksın, abdest alıp yeniden kılsın diye ne sarih, ne de işaret yollu bir ifade vardır. Buna karşılık, *"Bir namazı bir gün içinde iki defa kılmayın!"* diye açık beyân varid olmuştur.[414]
İbn Seken bu hadîsi sahîhlemiştir. Ancak râvileri arasında Ebû Kalabe hakkında ihtilâf edilmiştir. Bununla beraber aynı namazın bir gün içinde iki defa kılınması men'edildiği dikkate alınınca, teyemmümle kılınan namazı kıldıktan veya o esnada suyun bulunmasıyla o namazı iade etmiyeceği hükmü ortaya çıkıyor.

Çıkarılan Hükümler:

1- Teyemmümle namaz kılarken, su bulunur veya mevcut suyu kullanma imkânı doğarsa, hem teyemmüm bozulmaz, hem de namaz hükümsüz kalmaz.
2- Namaz kıldıktan sonra suya rastlar veya mevcut suyu kullanmaya imkân bulursa, vakit müsait olsa bile, abdest alıp o namazı iade etmesi gerekmez.
3- Farz veya nâfile namaz için alınan teyemmümle, İmam Ebû Hanîfe'ye göre istenildiği kadar namaz kılınabilir. Vaktin çıkmasıyla da teyemmüm bozulmuş olmaz.
4- Farz namaza niyet etmişse, vakit içinde o teyemmümle dilediği kadar farz ve nafile namaz kılabilir. (Bu, Hanbelîlere göredir).
5- Eyleşik halde olan kimse, teyemmümle namaz kıldıktan sonra su bulursa, vakit içindeyse o namazı yeniden kılar, vakit çıkmışsa kaza eder. Yolculuk halinde olan kimse, iade etmez. (Bu, Şâfiîlere göredir).

Zaruri Hallerde Su Ve Toprak Bulunmadığı Takdirde O Vaziyette Namaz Kıllınabilir Mi?

Abdest namazın şartlarından biridir. Şart yerine gelmeyince meşrut da yerine gelmez. Ancak şartlardan birinin ortadan kalkmasıyla diğer şartlar da ortadan kalkmış sayılır mı? Meselâ 45 dereceden sonra gece ve gündüzde anormal bir değişme meydana gelir, daha da yukarı çıkıldığında üç ay, dört ay ve hattâ altı ay gece ve altı ay gündüz devam eder. Vakit namazın şartlarından, yani farzlarından biridir, o olmayınca namaz kalkar mı? kalkmaz, çünkü şartlardan bilinin zarurî olarak ortadan kalkmasıyla ibâdetin farziyeti askıya alınmaz, ona göre takdir edilip kılınır. Bunun gibi su ve toprak bulunmadığı zaruri haller de namazın terkedilmemesi gerekir, kıyas budur. Ancak farklı görüşler söz konusudur.
İlgili hadisler:
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, o, kızkardeşi Esmâ'dan bir gerdanlık emanet almış ve kaybetmişti. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onu buldurmak için bazı adamları göndermişti. Onlar da arayıp buldular, derken namaz vakti girmiş oldu. Yanlarında su da bulunmuyordu. Bunun üzerine abdestsiz namaz kıldılar. Sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldiklerinde, durumu O'na anlatıp dert yandılar. Bunun üzerine Aziz ve Celîl olan Allah teyemmüm âyetini indirdi. [415]
Rivayetin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Teyemmüm âyeti inmeden önce, su bulunmadığı yerlerde namaz terkedilmiyor, abdestsiz bir halde kılınıyordu.
2- O halde buna kıyasla, bir yerde su ve toprak bulunmazsa, meselâ zindan ve benzeri bir yerde tutuklu bulunan kimsenin yanında su ve toprak diye bir şey yoksa, o vaziyette, yani abdestsiz bir halde namazını kılar. Çünkü Abdestsiz kılanlara Peygamberimiz (a.s.), niçin o vaziyette kıldınız? O namazı iade edin! Dememiştir. Onun bu konuda susması, ruhsat ve cevaza delâlet eder.
Hadisin ışığında müctehidlerin görüş ve ictihadları:

a) İmam Şafii ve İmam Ahmed'e göre, su ve toprak bulunmadığı zarurî hallerde abdestsiz namaz kılmak caizdir. Cumhur-i muhaddisîn de aynı görüştedir. İmam Mâlik'in ashabından çoğunun da ictihadı bu anlamdadır.
b) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, namaz kazaya bırakılır. Bunun hilâfına bir rivayetten söz ediliyorsa da sıhhatli kabul edilmemiştir.
c) Abdestsiz namaz kılan kimsenin bilâhare su veya toprak bulduğu takdirde o namazı kaza etmesi gerekir mi? İmam Şafiî ve arkadaşlarının çoğuna göre, iade etmesi vâcibdir. Çünkü ona göre, bu nadir özürlerden biridir. O bakımdan iadesi gerekir.
d) Ahmed b. Hanbel, Müzeni, Sehnûn ve İbn Münzîr'e göre, iadesi vâcib değildir. Onlar bu hususta yukarıdaki hadîsle istidlal etmişlerdir. Çünkü namazı iade etmek gerekseydi herhalde Peygamber (a.s.) Efendimiz bunu söylerdi.
e) Sevrî' Evzâi ve İmam Mâlik'e göre de abdestsiz bir halde namaz kılınmaz. Zarurî bir hal bile ortaya çıksa bu hükmü değiştirmez. Ancak İmam Ebû Hanife bu konuda, aynı görüşe katılmakla beraber, kılmadığı namazları su veya toprak bulduğu zaman kaza etmesi vâcibdir, demiştir. Sevrî ile Evzâî de aynı görüştedirler. İmam Mâlik'e göre, kazası gerekli değildir.[416]
f) İmam Nevevi ise el-Mühezzeb şerhinde şöyle demiştir: Şâfiî'nin kavl-i Kadîminde sözü edilen durumda namaz kılmak müstehabdır, ancak iadesi vâcibdir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Ebu Hanîfe'ye göre, abdestsiz ve teyemmümsüz namaz kılınmaz. Su ve toprak bulunmadığı zarurî hallerde namaz bırakılır, ancak su veya toprak bulduğu zaman kılmadığı namazları kaza etmesi vâcibdir.
2- İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, zarurî hallerde abdestsiz namaz kılmak caizdir.. Ancak su veya toprak bulduğu takdirde İmam Şafiî'ye göre iade gerekir.
3- İmam Mâlik'e göre de zarurî bir hal ortaya çıksa bile abdestsiz namaz kılınmaz. Bununla beraber kazası da gerekli değildir.

HAYIZ

(AYHALİ-ÂDET GÖRME)

Kadın ve erkeğin sağlığı ve temizliğiyle yakından ilgili olan bu konuya dinimiz yeterince ağırlık vermiş, mezhep sahibi müctehid imamlardan herbiri buna ayrı bir bölüm ayırarak aydınlatıcı bilgiler vermiştir.
Hayız konusu Kur'ân'da belirtilmiş ve hadîslerle gereken açıklama yapılmıştır. Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı adlı dört ciltlik eserimizde de bununla ilgili nakilleri yapmış ve özellikle Hanefî mezhebinin görüş, ictihad ve istidlalleri belirtilmiştir.
Burada sadece hadîslerin ışığında müctehid imamların görüşlerini ve istidlal yollarını, ihticac ve ictihadlarını nakletmekle yetineceğiz.
İlgili hadisler:
Hz. Aişe (r.a.) Validemizden yapılan rivayette demiştir ki:
Ebû Hubays kızı Fatıma, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e dedi ki:
"Doğrusu ben istihaza olan (rahimden devamlı kan gelen bir kadınım, hiç de temiz kalmıyorum; namazı bırakayım mı?" Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"Senin o durumun bir cdamar patlaması (bir damar rahatsızlığı) dır, hayız ayhali-âdet görme) değildir. Ayhalin gelince namazı bırak, (belilenmiş süre) miktarı gelince kendinden kanı yıkayıp namaz kıl!"[417]
İbn Mâce dışında diğer beş muhaddîsin rivayetinde ise, şöyle buyurmuştur:
"Ayhalin gelince (süresi başlayınca) namazı bırak. (Süresi sona erip) gidince, kendinden kanı yıkayıp namaz kıl!"
Tirmizi ise bir rivayette şu fazlalığı nakletmiştir:
"O vakit (ayhali vakti) gelinceye kadar her namaz için abdest al!"
Buhari'ye ait bir rivayette ise şöyle buyurmuştur:
"İçinde hayız (ayhali) olduğun günler sayısınca namazı bırak, sonra da gusledip namaz kıl!"
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
Cahş kızı Ümmu Habibe (ki o Abdurrahman b. Avf'ın eşi idi), Peygamber (a.s.) Efendimiz'e kandan (sık sık rahminden akan kandan) şikâyet etti. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"Ayhalin seni alıkoyduğu süre kadar bekle, sonra guslet!"
Nitekim o da her namaz için guslederdi.[418]
Aynı hadîsi Ahmed ve Nesâî şu lâfızla rivayet etmişlerdir:
"Ayhali olduğun süre kadar bekle ve bu süre içinde namazı bırak, bundan sonrasına dikkat et de her namaz için guslet ve (öylece) namaz kıl."
Kasım'dan, o da Cahş kızı Zeyneb'den rivayet etmiştir. Zeyneb (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz'e müstehaza olduğunu söylemiş. Peygamberimiz (a.s.) ona şöyle buyurmuş:
"Ayhali günlerinde oturursun, sonra gusleder, öğleyi geciktirir, ikindiyi acele edersin ve gusledip namaz kılarsın. Akşamı geciktirir, yatsıya acele edersin, gusledip ikisini birarada (ardarda) kılarsın. Fecir (sabah namazı) için de gusledersin."[419]
Ümmu Seleme (r.a.)'den yapılan rivayette, o, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den kan akıtan (rahimden sık sık kan gelen) bir kadın hakkında istiftada bulundu. Peygamber (a.s.) ona şöyle buyurdu:
"Ayhali olduğu gün ve geceler miktarına ve ayda (kaç gün devam ettiği) kadarına baksın ve o süre içinde namazı bıraksın, sonra gusletsin ve bir bezi katlayıp iyice orasına yerleştirsin, sonra da namaz kılsın."[420]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İstihaza olan (bir rahatsızlıktan dolayı rahimden sık sık veya devamlı kan gelen) kadın, bu durumda özür sahibi sayılır ve namazını bırakmaz.
2- Bu durumda olan kadın, her ay kaç gün ayhali oluyor ve ayın hangi bölümünde ayhali kanı görüyorduysa, ona göre durumunu ayarlar, o günler gelince namazı bırakır. Geçince gusledip namazını kılar.
3- İstihaza olan kadın, ayhali günleri dışında her namaz için bir abdest alır.
4- İstihaza olan kadın (ayhali günlerini kesin tesbit edemiyor, iki kanı birbirinden ayırd edemiyorsa) her namaz için gusletmesi gerekir.
5- İstihaza olan kadın, ayhali günlerinde oturup namaz kılmaz. O günler geçince, öğle ve ikindi namazları için bir defa, akşam ve yatsı namazları için de bir defa gusleder. Ancak öğle namazını vaktin sonuna, akşam namazını da vaktin sonuna geciktirir ve iki namazı birarada kılar. Ayrıca sabah namazı için de gusletmesi gerekir.
6- İstihaza olan kadın, ayhali günleri geçtikten sonra yıkanır, rahminin üzerine kalınca bez bağlar, öylece namaz kılar.
Bu konuya ayhalinden dolayı gusletmek bahsinde yer vermiş, kısmen üzerinde durmuştuk. Önemine binaen tekrar geniş biçimde yer verip açıklama yapmayı uygun gördük.
Hadîslerin ışığında müctehîd imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefî'lere göre:
Ayhali, yani âdet görme günlerinde kadın, namaz kılmaz, oruç tutamaz, Kur'ân okuyamaz, üzerinde kesesi yoksa Mushaf'a dokunamaz, cami ve mescidlere giremez, Kabe'yi tavaf edemez. Loğusa olan kadına da bunları işlemek yasaktır.
Müstehaza olan, yani bir rahatsızlık veya damar çatlaması sebebiyle rahminden sık sık veya devamlı kan gelen kadına bunlarları hiçbiri yasak değildir, normal zamanlarda olduğu gibi ibâdetini yerine getirir. Ancak namaz vakti girince abdest alır, vaktin çıkmasıyla abdesti bozulmuş kabul edilir. Her namaz veya her namaz vakti için gusletmesine gerek yoktur.[421]
el-Mevsalî de bu konuda şöyle diyor:
"Müstehaza (rahimden ilk sık kan gelen), idrarını tutamayıp akıntısı olan, devamlı yellenen, devamlı burnu kanayan ve akıntısı kesilmeyen yaralı her namaz vakti için abdest alırlar ve o abdestle diledikleri kadar namaz kılabilirler.Vakit çıkınca da abdestleri hükümsüz kalır ve başka bir namaz için abdest almaları gerekir."[422]
b) Şafiîlere göre:
Müstehaza da, idrarını tutamayıp hep akıntı yapan kimse gibidir, namaz ve oruçtan men'edilmez. Bu durumda olan kadın edep yerini yıkar ve kalınca bir bezle korunur ve vakit içinde hemen abdest alır da namazını edâ eder. Eğer namaz konusuyla ilgili bir sebepten dolayı, mahrem yerlerini iyice örtmek veya cemaatle namaz kılmak için beklemek dışında geciktirirse caiz olmaz. Her farz namaz için bir abdest alması vâcibdir. Aynı zamanda her namaz için kullandığı bezi de yenilemesi gerekir. En sahih kavi de budur.[423]
c) Hanbelîlere göre:
Hayız kanını istihaza kanından ayırd edebilen kadın, ayhali günlerinde namaz, oruç, tavaf ve benzeri ibâdetleri bırakır. Süresi dolunca gusleder ve her namaz vakti için bir abdest alıp namazını kılar. Vaktin çıkmasıyla abdesti hükümsüz kalır. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ümmu Seleme hadîsinde şöyle buyurmuştur.[424]
d) Malikîlere göre:
İmam Mâlik bu konuda Hz. Aişe, Ümmu Seleme, Zeyneb bint Ebî Seleme ve Saîd b. Müseyyeb rivâyetiyle istidlal etmiştir. Ayhali günlerinde sözü edilen ibâdetleri yapamaz.

Süre dolunca gusleder ve her vakit namazı için abdest alır. Akıntı fazla olursa, kalınca bir bezi birkaç kat yapıp kullanır.[425]
1010 nolu Hz. Aişe hadîsiyle ilgili tahlil ve açıklamayı daha önce yapmış bulunuyoruz. Hadîsin açık delâleti bize şu bilgiyi veriyor: Kadın âdet görme kanıyla istihaza kanını ayırd ettiği zaman, ayhali günlerini ona göre itibar eder, süresi dolunca da ondan dolayı gusleder ve artık istihaza hükmü başlar. O bakımdan her vakit namazı için bir abdest alır ve o abdestle ancak bir farz kılabilir.
Bu mes'eleyle ilgili diğer hadîslerle her namaz için veya her iki namaz için gusletmesi gerektiğine gelince, bu rivayetlerin hem zayıf olduğu, hem de sahih hadîsler karşısında bir hüküm ifade etmediği bilinmelidir. Çünkü hiçbir sahîh hadîste müstehaza kadının her namaz veya her vakit namazı için gusletmesinin vâcib veya sünnet olduğu belirtilmemiş, sadece her vakit namazı için abdest almasının vücubu üzerinde durulmuştur.
Yukarıdaki hadîste hayız (kanı ve süresi) geldiği zaman, cümlesinden şu iki manâ anlaşılıyor: Ya devamedegelen âdetini bilmesiyle, ya da ayhali kanını istihaza kanından ayırd etmesiyle ilgilidir. Hamene binti Hubeyş hadîsinde ise, altı veya yedi gün ayhali olarak say, denilmiştir ki bu, kadınlarda galib olan duruma delâlet eder, o bakımdan ihticaca elverişli değildir.
1011 nolu yine Hz. Aişe (r.a.) hadîsinden iki ayrı manâ anlaşılmaktadır: Birincisi, Peygamber (a.s.) Ümmu Habibe'ye her namaz için guslet diye emretmiştir, ama o kendisi her vakit namazı için gusletmeyi itiyad edinmiştir. İkincisi, hadîsten onun böyle bir hüküm anladığını düşünürsek bu vücub anlamında değil, tatavvu' anlamındadır; öyleki müstehaza her namaz vakti için gusledersе, daha çok temizliğe riâyet etmiş olur ve nafile sayılır. Gusletmediği takdirde bir şey gerekmez. Nitekim İmam Şafîî de bu ikinci yorumu benimsemiştir.
1012 no'lu Kasım hadîsinin isnadı, Nesâî'nin süneninde geçmekledir. Ricali sıkat (güvenilir) kabul edilmiştir. Bununla beraber İmam Nevevî gusül ile emreden hadîslerde sağlıklı ve sabit bir tespit yoktur, demiştir. Nitekim Beyhakî bu ve benzeri anlamda olan hadîslerin zayıf olduğunu belirtmiştir.
1013 no'lu Ümmu Seleme hadîsini aynı zamanda İmam Şafîî de tahrîc etmiştir. İmam Nevevî bunun tahrîcinin Buharî ve Müslim'in şartlarına göre olduğunu belirtmiştir. Sahih olduğu ekser tarafından kabul edilmiştir.
İstihaze kanı gören kadın, istihazeden önce bilinen âdetini dikkate alır ve süreyi tamamladıktan sonra bir defa yıkanır ki, bu, ayhalinden temizlenmeye yönelik bir vücubdur. Hadis bu hükme delâlet ediyor ve aynı zamanda böyle olan kadınların iyice bez kullanmaları ve sık sık değiştirmeleri emrediliyor.[426]

İki Kanın Özelliklerini Dikkate Alıp, Ayırd Etmek

İstihaza olan kadının ayhali kanıyla rahatsızlığından dolayı devamlı akıntı halinde olan kan arasını tefrik etmesi, yani herbirini kendi özelliğine göre tesbit edip ciddi bir ayrım yapması gerekir. Aksi halde gusül ve ibâdet hususlarında birtakım zorluklarla karşılaşır.
Hz. Urve'nin, Hubeyş kızı Fatıma'dan yaptığı rivayette, Fatıma (r.a.) İstihaza olmuştu, yani kendisinden devamlı kan geliyordu. Peygamber (a.s.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"Gelen kan, hayız (ayhali) kanı ise, şüphesiz ki o siyahımsıdır ki bilinir. Böyle olduğu zaman namazı bırak. Başka (renkte olunca) abdest al ve namaz kıl, çünkü o artık bir damar çatlamasından dolayı akan kandır."[427]
Hadîsini açık delâletinden, istihaza ve ayhali kanlarını birbirine karıştırmamak, birini diğerinden ayırd etmek için renklerine dikkat edilmesinin gereği üzerinde durulduğu anlaşılıyor. Ayhali kanı siyahımsı, yani çok koyu kırmızı renktedir. İstihaza kanının rengi ona nisbetle açıktır.
Böylece kadın, bu ayrımı yapınca, ayhali süresini diğerinden ayırd etmesi kolaylaşır ve ona göre ibâdetini sürdürür.
Ancak sözünü ettiğimiz hadîs üzerinde bazı şüpheler söz konusudur. Ebû Hatim bunun münker olduğuna dikkatleri çekerken delil olarak şunu ileri sürmüştür: Bu, Adiy b. Sâbit'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir ki, dedesi bilinmemektedir. Ebû Dâvud da bu rivayeti zayıflar arasında belirtmiştir.

Âdet Ve Temyiz Ölçüsünü Kaybedenin Ayhalini Altı Veya Yedi Gün Hesaplaması

Genellikle kadınlar ayda altı veya yedi gün ayhali kanı görürler. Bunun istisnası vardır. Ama istihaza kanı da arayere girince böyle bir ayarlama, yani ayda altı veya yedi günün ayhali kanının devam ettiğine hükmetmeye ihtiyâç vardır.
O bakımdan Cahş kızı Hamene (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki: Ben şiddetli istihaza kanı gören bir kadın olduğumu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e gelip anlatarak ondan fetva taleb ettim. O sırada Resûlüllah'ı (a.s.) kızkardeşim Cahş kızı Zeyneb'in evinde buldum. Gelen kanın çokluğu beni namaz ve oruçtan alıkoyduğunu söyledim. Bunun üzerine aramızda şu konuşma geçti:
"Sana pamuk (kullanmanı tavsiyeyle) vasfederim. Çünkü pamuk kanı giderir."
"Akan kan ondan daha çoktur."
"O halde bir elbise tutun..."
"Gelen kan ondan da çoktur."
*"Kanı durduracak şekilde gemle (sıkıca bağlamaya bak)."*4
"Ama ben akıttıkça akıtıyorum, durmuyor ki..."
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"O halde sana iki tavsiyede bulunacağım, hangisini yaparsan senin için yeterli olur. Ama her ikisini yapmaya gücün yeterse, onu da sen daha iyi bilirsin! Doğrusu sendeki kan, şeytanın dürtmelerinden bir dürtmedir. O bakımdan sen kendini altı veya yedi gün ayhali say (Allah'ın ilminde böyle takdir edildiğini hesapla). Sonra guslet, tâ ki kendini iyice temizlenmiş ve ayıklanmış görünce yirmidört gece ve gündüze ait veya yirmiüç gece ve gündüze ait namazı kıl ve oruç da tut. Şüphesiz ki bu sana kâfi gelir. Bunun gibi her ay aynı şeyi yap, nasıl ki kadınlar ayhalleri ve temizlenmelerinde belli bir vakit belirliyorlarsa, sen de öyle yapmaya bak. Ve eğer öğleyi (vaktin sonuna doğru) geciktirmeye ve ikindiyi (vaktin evveline alıp) acele etmeye gücün yeterse (vaktin buna müsait olursa), guslettikten sonra öğle ve ikindi namazlarını bir arada kılarsın, sonra akşam namazını geciktirip yatsı namazını (vaktin evveline) alarak acele edersin. Sonra da gusledip bu iki namazın arasını birleştirir (birarada) kılabilirsen, öyle yap! Sabah namazı için de guslet ve öylece namaz kıl. İşte böylece namaz kıl ve oruç tut, eğer güç getirebiliyorsan, belirtilen şekilde hareket et!"
Sonra da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz devamla, *"İşte bu iki hususta (ikincisi) en çok beğendiğimdir..."* buyurdu. [428]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Kadınların kendileriyle ilgili mes'eleleri ilim adamlarına sorup öğrenmeleri vâcibdir. Kendileri bu vücubu yerine getirmedikleri takdirde başka birinin aracılığıyla sorup öğrenirler.
2- Ayhali veya istihaza olan kadının pamuk tutunması sünnettir. Özellikle istihaza olan kadının, kanı iyice zaptedip dışarı sızmaması için daha başka bez ve benzeri şeyler kullanması müstehabdır.
3- Kadın özür sahibi olup devamlı rahminden kan geldiğine göre, ayhali günlerini kesinlikle bilmiyor ve iki kanı birbirinden ayırd edemiyorsa, her ay yirmi üç veya yirmi dört gün namaz kılar, altı veya yedi gün âdet görme günleri kabul edip namazı ve orucu bırakır. O kandan temizlendiğine kanaat getirince yıkanır ve yine namaz ve orucuna devam eder.
4- Ayrıca her namaz için gusletmesinin uygun olacağı belirtiliyor. Daha da kolaylık sağlamak için, öğle namazını vaktin sonuna geciktirip ikindi namazını da vaktin evveline almak suretiyle her iki namaz için bir gusül ve akşam namazını vaktin sonuna, yatsı namazını da vaktin evveline alıp onlar için de bir gusül yaparak kılmak da müstehabdır. Ayrıca sabah namazı için de ayrı bir gusletmesi tavsiye olunmuştur.
5- Bu son şeklin daha uygun olduğu belirtilmiştir. Müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticacları: Daha önce de belirttiğimiz gibi, müctehid imamlar istihaza olan kadının her namaz veya iki namaz için bir defa gusletmesi hakkındaki rivayetlerle amel etmemiş, onları İhtîcaca elverişli bulmamışlardır. Sadece abdest almasının lüzumu üzerinde ittifakla durulmuş ve bu hususta sahih hadislerle istidlal ve ihticac edilmiştir. Yukarıdaki Hamene binti Cahş hadisini aynı zamanda İbn Mâce, Dârekutnî ve Hakim de tahrîc etmişlerdir. Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu Buhari'den nakletmiştir. İsnadında ise İbn Akil bulunuyor ki, o bu hadîsle teferrüd etmiştir; ilim adamları sözü edilen hususu dikkate alarak onun bu rivâyetiyle ihticac edilemiyeceğini söylemişlerdir.[429] İbn Mende ise bu hadîsin hiçbir vechile sahih olmadığını, çünkü ilim adamlarının İbn Akîl'in rivayetinin metruk olduğunda birleşmişlerdir. İbn Dakik ise bu görüşe katılmamış ve İbn Akîl hakkında icma' ve ittifak olmadığına dikkatleri çekmiştir. Nitekim Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye ve el-Humeydî onun hadîsiyle ihticacda bulunmamışlardır. İbn Ebi Hatim ise, adı geçen zât hakkında babasından sorduğunu, onun pek kavi olmadığını söylediğini nakleder.
Yukarıda belirttiğimiz gibi, Tirmizî, Buhari'nin sözünü ettiğimiz hadîs için hasen dediğini nakletmiş ve ancak Buhari, rivayet zincirinde İbrahim b. Muhammed b. Talha bulunuyor ki, bu zatın İbn Akîl'den böyle bir hadîs işittiğini bilemiyorum demiştir.
Şevkanî ise Buhari'nin bu sözüne itiraz ederek şöyle diyor:
"İbrahim b. Muhammed b. Talha; Ebû Ubeyd el-Kasım b. Selâm ile Ali b. Medenî'nin tesbitlerine göre, hicrî 110 yılında vefat etmiştir ve tabiindendir. Abdullah b. Amir b. Âs'dan, Ebû Hüreyre'den ve Hz. Aişe'den (Allah hepsinden razı olsun) hadîs istima' etmiştir. İbn Akil ise, o da Abdullah b. Ömer'den, Câbir b. Abdillah'dan, Enes b. Mâlik'den ve Rabi' b. Muavviz'den rivayetler yapmıştır. Bu durumda İbn Akil'in İbrahim b. Muhammed'den işitmediği söylenemez. Çünkü İbrahim ondan daha yaşlıdır.
el-Hattabî ise, ilim adamlarının hadîsi metruk saydıklarını söyler. İbn Hazım ise, onu bütünüyle reddeder. İbn Akil'dan şerik (veya Şüreyk) ve Züyer b. Muhammed rivayet etmişlerdir ki bu ikisi de zayıftır.
Zehebî, Darekutnî'nin Züheyr b. Muhammed için zayıf dediğini naklederken Şerîk'in meçhul olduğunu belirtmiştir.[430]

İbn Arabî ise bu hadisi sahih kabul ederek her vakit namazı için veya iki namazı birleştirmek suretiyle gusletmenin müstehab olduğunu söylemişse de onun bu görüşü ilgi görmemiştir.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, gerek müctehid imamlar, gerekse hadîs âlimlerinin çoğu Hamene hadîsiyle ihticacın uygun olmayacağını belirtmiş ve özellikle mezheb sahibi müctehidler her namaz içini gusletmeyi müstehab bile saymamışlardır.
Çünkü hadîsin zayıf olduğunu söyleyenler çoğunluktadır ve bu görüş ve tesbit ağırlık kazanmıştır.
Diğer yandan aynı konuyla ilgili Adiy b. Sabit rivayeti söz konusudur. Bu zatın babasından, onun da dedesinden yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz müstehaza hakkında şöyle buyurmuştur: *"Ayhali olduğu günler namazı bırakır, sonra gusledip her namaz için abdest alır, oruç tutar ve namaz kılar."*[431]
Tirmizî bunu tahsînlememiş, yani "hasen"dir, dememiştir. Çünkü Adiy b. Sâbit'den rivayet edenler zayıf kabul edilmiştir. Ebu'l-Yakzan (Osman b. Umeyr b. Kays) onlardan biridir. Yahya b. Main, onun hadîsi kayde değer bir şey değildir. Ebû Hâtîm'e göre, İbn Mehdî onun hadîsini terketmiştir. O bakımdan kendisi de bu hadîsin zayıf olduğuna parmak basmış ve hattâ münker olduğunu söylemiştir. İbn Ahmed el-Hakim ise onun kaviy olmadığını belirtmiş, Nesâî de aynı görüşte olduğunu ifade etmiştir. Darekutnî onun zayıf olduğuna dikkatleri çekerken İbn Hibban onun hadîsiyle ihticac caiz değildir, demiştir.
Nitekim Tirmizî diyor ki:
"Buharî'den Adiy b. Sâbit'i, babasını ve dedesini sorduğumda şöyle dedi: Dedesinin ismini bilmiyorum..."
Böylece ilgili konuda bu hadîsle de istidlal ve ihticacın doğru olmayacağı, çoğu ilim adamlarınca belirlenmiştir. Sadece her namaz için bir abdest ifadesi, diğer sahih hadislerle birleşmektedir.
Bu konuda çoğuna göre, sahih rivayetlerden biri Hz. Aişe'nin (r.a.) naklettiği Fatıma bint Ebî Hubeyş'in hadîsidir. Adı geçen kadın, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek dedi ki:
"Doğrusu ben istihazali bir kadınım. Hiç de temiz kalmıyorum. Namazı bırakayım mı?" Peygamber (a.s.) ona:
"Hayır, ayhali günlerinde namazdan uzak dur, sonra guslet ve her namaz için bir abdest al, sonra da namazı kıl, isterse kan hasır üzerine damlasın!"[432]
Bunu aynı zamanda Tirmizî, Ebu Dâvud, Nesâî ve İbn Hibban tahric etmişler; Müslim ise kendi Sahihinde rivayet etmiş ancak "her namaz için abdest al!" cümlesine yer vermemiştir. Bu fazlalığı Daremî ve Tahavî de rivayet etmişlerdir. Buharî de aynı fazlalığı tahrîc etmiş, ancak hadîsin muallel olduğunu, Habib'in Urve b. Zübeyir'den işitmediğini; Urve el-Müzenî'den işittiğini belirtmiştir. Çünkü isnadda ismi geçen Urve, eğer Urve b. Zübeyir ise o takdirde isnad munkati'dir Çünkü Habîb b. Ebû Sabit mudallistir. Yok Urve'den maksat, Urve el-Müzenî ise, o da meçhuldür.
Hadîs başka tariklerden de rivayet edilmiştir. O bakımdan müctehidlerin bir kısmı ihticaca elverişlidir, diyerek her namaz için bir abdestin vücubunu belirtmiştir. Gusül ise, ayhali günleri tamamlanınca bir defa gerekir.

Ayhali Olan Kadınla Cinsel Temasta Bulunmak Haramdır

Kur'ân-ı Kerîm'de de belirtildiği gibi, ayhali bir eza ve cefadır. Rahimdeki damarların uçlarının açılıp kan zayi, ettiği dönemdir. Mikrop kapmaya en müsait vasatı oluşturduğu söylenebilir. O bakımdan ayhali döneminde dinimiz cinsel teması yasaklayıp haram kılmıştır.
Konuyla ilgili hadîsler:
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: Yahudiler, kendilerinden bir kadın ayhali olunca onunla birarada yemek yemezler ve evlerde onunla beraber biraraya gelmezlerdi. Resûlüllah'ın (a.s.) ashabı bu hususu sorunca, Aziz ve Celîl Allah şu âyeti indirdi:
"Sana kadınların ayhâlinden soruyorlar, de ki: O bir ezâ kadını sıkıcı, erkeği tiksindirici, fakat kadın için yararlı bir şeydir. Bu sebeble ayhâlinde iken kadınlardan uzak durun: temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendikleri zaman Allah'ın size emrettiği yerden (üreme organından) onlara yaklaşın..."
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Her şeyi yapın ancak cinsel temasta bulunmayın!"
Diğer bir lâfızla *"cima" etmeyin!"*[433]
İkrime'den, o da Peygamber (a.s.) Efendimizin zevcelerinden bir kısmından rivayetle, şöyle haber verdikleri tesbit edilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ayhâlinde olan kadından bir şey (ler yararlanmak) istediği zaman, onun ferci (edep yeri) üzerine bir şey atardı."[434]
Mesruk b. Ecda'dan yapılan rivayette, diyor ki: Hz. Aişe (r.a.) validemizden, kadın ayhali iken erkeğin ondan yararlanma hususunu sordum. Şöyle dedi:
"Üreme organı dışında her şeyinden... (yararlanabilirsin)."[435]
Hizam b. Hakîm'den, o da amcasından yaptığı rivayette, amcası Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, eşi ayhali iken ondan kendisine nelerin helâl olduğunu sormuştu. Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Entari (iççamaşır) nın üstü senin içindir (yani arada bir elbise bulunduğu halde ondan yararlanabilirsin)."[436]
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bizden biri ayhali olunca, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de ona dokunmak (tenini onun tenine temas ettirmek istediğinde, onun kullandığı bezin üzerine bir entari (iççamaşırı) giymesini (o şekilde örtmesini) emreder, sonra da dokunur (yani onunla biraz oynaşıp eyleşirdi)."[437]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ayhali olan kadınla birlikte oturulur, birarada yemek yenir ve aynı odada birlikte uyunur. Bunda bir sakınca yoktur.
2- Kadınla ayhali süresinde cinsel temas kurmak haramdır.
3- O halde iken onunla -cinsel temas dışında- sevişmek, oynaşmak mübahtır.
4- Ayhali olduğu günlerde kadınla sevişirken, cinsel organı üzerine iççamaşırı bulundurulur.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Ayhali ve loğusa olan kadına cinsel temasta bulunmak haramdır. Ancak onunla aynı döşekte yatmak, öpüşmek, göbekle diz kapağı arasından başka bedeninin her yanından yararlanmak caizdir.[438]
b) Şâfiîlere göre:
Ayhâlinde iken kadının göbeğiyle dizkapağı arasından yararlanmak, cinsel temasta bulunmak haramdır. Ayhali süresi bitip kan kesildikten sonra kadın gusletmedikçe kocasının cinsel temasta bulunması da haramdır.[439]
c) Hanbelîlere göre:
Ayhâlinde olan kadının bu hali devam ettiği sürece onunla üremne organından yaklaşmak suretiyle cinsel temasta bulunmak haramdır.[440] Bunun dışında arada bir örtü olmaksızın bedeninin her yanından yararlanmakta bir sakınca yoktur.[441]
d) Mâlikilere göre:
Mâlikî'lerden bu hususta iki rivayet vardır: Birincisi, Hanbelerin görüşü doğrultusundadır. İkincisi, Şâfiîlerin görüşü doğrultusundadır.[442] Mâlikîler bu konuda Zeyd b. Eslem, Hz. Aişe (r.a.) hadisleriyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca İmam Mâlik'in tesbitine göre, Salim b. Abdillâh ve Süleyman b. Yesar'dan, kadının ayhali süresi sona erip kanı kesildikten sonra henüz gusletmeden kocası onunla cinsel temasta bulunabilir mi? Diye sorduklarında, "Hayır, gusletmedikçe temasta bulunamaz" diye cevap vermişlerlir.[443]
Konuyla ilgili diğer rivayetler ve tahliller:
1025 nolu Enes hadîsinde, Yahudilerin sözü edilen konu hakkındaki davranışlarını Peygamber (a.s.) Efendimiz'e soran zatın Useyd b. Hudayr, diğer bazılarına göre, Ebu Dahdah olduğu tesbit edilmiştir. İlgili hadîs iki önemli hüküm taşımaktadır: Âdet görme günlerinde kadına cinsel temasta bulunmak haramdır. Bunun ötesindeki şeyler helâldir. Birinci hüküm, hem Kur'ân'ın kesin beyanıyla, hem sarih hadisle, hem Müslümanların icma'ıyla sabit olmuştur.
Bu hükmü bildiği halde temasta bulunan kimse, şüphesiz ki büyük bir günah işlemiş olur. İkinci hükme gelince, o da iki kısma ayrılır: Göbekle dizkapağı arası dışındaki yerlerinden yararlanmakta bir sakınca yoktur. İlim adamlarının bu meselede ittifakı vardır. Dizle göbek arasından yararlanmak ancak cinsel temasta bulunmamak kaydıyla mekruhtur, diyenler olduğu gibi, mübahtır, diyenler de var... Mübahtır diyenlere göre, üreme organı üzerinde bir elbise (iççamaşırı) bulunması şartı söz konusudur. Nitekim İkrime, Mücahit, Şa'bî, Nahaî, Sevrî, Evzaî, Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Hasan bu görüştedirler. Ishak b. Ruhuye, Ebû Sevr, İbn Müzir ve Davud ez-Zahirî'nin de ictihadları bu anlamdadır. Nitekim hadîsin zahiri buna delâlet etmektedir.
Göbekle diz arasından yararlanmayı tahrimen mekruh sayanlara gelince, onlar, "Koruluğun etrafında davarını otlatan kimse, çok sürmez koruluğun içine girebilir" açısından hareketle sonuç çıkarmışlardır.
1026 nolu İkrime hadîsinin isnadı sahihtir, ricali sıkat (güvenilir kimseler) dir. Ne var ki, bu hadîs hakkında Ebû Dâvud ve el-Münzirî susup bir şey söylememişlerdir. Ama İbn Salâh ve Nevevî gibi iki değerli ilim adamı onunla ihticacın sahih olduğunu belirtmişlerdir. Zaten Ebu Dâvud da hangi hadis hakkında susarsa, onun ihticaca elverişli olduğuna bir işaret sayılır. Diğer sahîh hadîsler de bunun taşıdığı hükmü kuvvetlendirmektedir.
Böylece İkrime hadîsi, üreme organı dışında kadının her yanından yararlanmanın cevazına delâlet etmektedir.
1027 nolu Mesruk hadîsiyle, 1028 nolu Hizam hadîsi de bu mâna ve hükmü taşımakta, yani İkrime hadîsini kuvvetlendirmektedir.
1029 nolu Hz. Aişe hadîsi ise, hem İkrime, hem Hizam hadîslerini kuvvetlendirmekte, hem de sahih olduğunda şüphe edilmeyen bir düzeyde bulunmaktadır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Âdet görme günlerinde kadına cinsel temasla yaklaşmak haramdır.
2- Kadının kanı kesildikten sonra henüz gusletmeden kendisiyle cinsel temasta bulunmak Hanefilere göre mübah, Şafii ve Mâlikilere göre, haramdır.
3- Adet görme günlerinde kadının üreme organı dışında her yanından yararlanmak, yani öpmek okşamak mübahtır. Bu, ekserin görüşüdür.
4- Adet görme günlerinde kadının dizkapağıyla göbek arasından başka yanından yararlanmak mübahtır, diğer yerlerinden yararlanmak mekruhtur. Bu, akallin (yani azınlıkta olanların) görüşüdür.
5- Adet görme günlerinde kadına ancak üzerinde iççamaşır bulunduğu halde dokunmak, yani onu sevmek, öpmek ve okşamak caizdir, çıplak tenine dokunmak mekruhtur. Bu, dört mezheb imamının dışında olanlardan bir kısmının görüşüdür.
6- Hadîslerin zahirine dikkat edilince, kadına ayhalinde bulunduğu günlerde çok ölçülü yaklaşmak, cinsel temasa yol açacak kadar aşırı gitmemek daha uygundur. Peygamber (a.s.) Efendimiz, böyle zamanlarda kadının üreme organı üzerinde bir örtü bulunduğu halde ondan yararlanırdı; ancak Hz. Aişe'nin (r.a.) da dediği gibi, "hangimiz Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kadar uçkuruna sâhib olabilir?"[444]

Adet Görme Günlerinde Eşiyle Cinsel Temasta Bulunana Kefaret Gerekir Mi?

İslâm ibâdetle ahlâkı, ibâdetle yardımı; Allah'a kulluk ile fakir ve muhtaçları koruyup gözetmeyi birleştirmiştir. O bakımdan Allah'ın bir süre haram kıldığı cinsel teması, nefsine hâkim olmayarak gerçekleştiren kimse hem büyük bir günah işlemiş olur, hem de bundan dolayı fakir ve muhtaçlara bir keffaret vermesi emredilmiştir. Gerçi keffaret hususunda hayli farklı ictihad ve görüşler ortaya çıkmışsa da meselenin temelinde böyle bir hükmün bulunduğu da bir gerçektir.
İlgili hadisler:
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin, ayhali iken eşine cinsel temasta bulunan adamın bir veya yarım dinar tasadduk etmesini söylediği, bildirilmektedir.[445]
Ebû Dâvud ise şöyle demiştir: Sahih rivayet böyledir:
"Bir dinar veya yarım dînar..."
Hadîsin açık delâletinden şu hüküm anlaşılmaktadır:
1- Eşiyle ayhali günlerinde cinsel temasta bulunan kimsenin bir dinar veya yarım dinar tasadduk etmesi vâcibdir.
2- Aynı zamanda konulan yasağa riâyet etmediği için büyük günâh işlemiş olur.
Hadîsin ve rivayetlerin ışığında müctehid imamların görüş ve ictihadları:
a) İmam Ebû Hanife ile İmam Mâlik'den ve İmam Şafiî'den de nakledilen iki rivayetten en racih olanına ve İmam Ahmed'den yapılan iki rivayetten birine göre, ayhalinde bulunan eşiyle cinsel temasta bulunan kimseye keffaret gerekmez, sadece tevbe ve istiğfar etmesi gerekir. İmam Ahmed'den yapılan ikinci rivayette ise, ayhali kanının gelmeye başladığı günde cinsel temasta bulunursa bir dinar, son günlerine doğru ise yarım dinar keffaret vermesi müstehabdır. Muhit-i Serahsî'de, bir veya yarım dînar tasadduk vermek müstehabdır, denilmiştir.[446]
b) İmam Şafiî'nin Kavl-i kadîminde ise keffaretin gerekli olduğu belirtilmiştir. Ancak miktarı üzerinde iki kavi (görüş) vardır, meşhur olanı, bir dinar verilmesinin vâcib olduğuyla ilgili bulunanıdır.[447]
Hanbeli fukahasından İbn Kudama diyor ki:
"Ayhali günlerinde eşiyle cinsel temasta bulunan kimse günahkâr olur ve Allah'a istiğfar edip bağışlanma dilemesi gerekir. Keffaret ödemesi hakkında ise iki rivayet vardır, birincisi; Keffaret ödemesi vâcibdir. Çünkü Ebû Dâvud ile Nesâî'nin İbn Abbas'dan (r.a.) yaptıkları rivayete göre, eşi ayhali bulunduğu halde onunla cinsel temasta bulunan kimse bir dînar veya yarim' dînar tasadduk eder, buyurulmuştur. İkincisi: Keffaret gerekmez şeklindedir. Nitekim İmam Mâlik, İmam Ebû Hanîfe ve ilim adamlarının çoğu bu görüştedir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz,
"Kim bir kâhine (gaibden haber verip büyücülük yapan) gider de onu tesdîk eder veya eşine dübüründen yaklaşıp münasebette bulunursa veya ayhali olan eşiyle cinsel temasta bulunursa, o, gerçekten Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur."[448]
Buyururken keffaretten söz etmemiştir."[449]
Rivayet ve tahliller:
Aynı hadîsi Darekutnî ve İbn Carûd da nakletmiştir. Hakim ile İbn Kattan hadisi sahîhlemişler; İbn Dakiyk de aynı görüşü belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel, "Abdulhamid'in Muksim'den, onun da İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet ettiği "hadîs ne güzel hadîstir!" Demiştir. Ebu Dâvud da bu rivayeti sahih olarak vasıflandırmıştır.
İbn Hacer, hadîsin isnadında ızdırap vardır ve değişik metinlerle hayli rivayetler mevcuttur, diyor. Ancak ona itiraz edilmiş ve İbn Kattan'ın hadîsi sahîhlemesi ve her lâfızla ilgili râvilerin durumuna bakılınca şüphelerin kalkacağı delil olarak gösterilmiştir. Bir dinar ve yarım dînar tabirleri kanın rengine göre bir hüküm olarak konulmuştur. Kan henüz kırmızı ise bir dinar, sararmış ve kesilmek üzere ise yarım dinar keffaret tasadduk edilir. Aynı zamanda bu, ayhalinin ilk ve son günleriyle ilgili bir takdirdir.
Ne var ki, ilim adamlarının çoğu sözü edilen hadîsin mursel veya mevkuf olduğunu iddia etmişlerdir. Çünkü çoğu rivayetlerde İbn Abbas'a ulaşıp durulmuştur. el-Hattabî ise, hadîsin merfu' olduğunu söylemiştir.
Ebubekir el-Hatib ise, rivayetlerin ihtilâfı, yani merfu' ve mevkuf oluşuyla ilgili farklı rivayetler, hadîsin zayıf olduğunu ortaya koymaz, yani böyle bir te'sir meydana getirmez. Nitekim Usûlcuların da görüşü böyledir, demiştir. Çünkü iki rivayetten biri diğerini yalanlamamaktadır.
Müctehid imamlar ise hadîsin zayıf olduğunu dikkate alarak onunla istidlal ve ihticacda bulunmamışlardır. Ancak İmam Şafiî ile İmam Ahmed bir rivayette hadîsle ihticac etmişlerse de sonra bundan vazgeçtikleri tesbit edilmiştir. İmam Şafiî, Kavl-i cedîd'de keffarete gerek olmadığını zaten belirtmiştir. Nitekim el-Ümm'de, "Eşi ayhali iken ona cinsel temasta bulunması haramdır; kan kesildikten sonra kadın gusletmedikçe, su yoksa teyemmüm etmedikçe ona yaklaşması helâl olmaz, demiştir."[450] Keffaret'ten söz etmemiş, söz etmeye de lüzum görmemiştir.
Tirmizî'nin yaptığı rivayette hadis şu lâfızla nakledilmiştir:
"Kan kırmızı olduğu zaman bir dînar, sarı olduğu zaman yarım dînar tasadduk edilir."
Ahmed bin Hanbel'in yaptığı bir rivayette ise, şöyle denilir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, ayhalinde iken cinsel temasta bulunursa bir dînar, kan kesilip hayız süresi sona erince gusletmeden cinsel temasta bulunursa yatım dînar tasadduk eder..."
Tirmizî'nin rivayet ettiği hadîsi aynı zamanda Beyhakî, Taberânî ve Darekutnî de rivayet etmişlerdir. Ebu Ya'lâ ile Daremi de aynı rivayeti nakletmişlerdir. Ne var ki, bir kısmı Süfyan, bir kısmı da Ebu Cafer er-Râzî tarikiyle rivayet etmiştir. Ebu Cafer ise Abdülkerîm'den rivayet etmiştir ki bu zat hakkında ihtalâf edilmiştir. Hattâ onun "metrukü'l-hadîs" olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Süfyan ise Hasîf den o da Ali b. Sezîme'den rivayet etmiştir ki, Ali hakkında hayli görüşler ve sözler ortaya konmuştur.
O halde Tirmizî'nin rivayet ettiği bu hadîsle ihticac uygun değildir. Nitekim müctehid imamlar ona itibar etmemiş ve ihticaca sâlih görmemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği de öyle...
Nitekim rivayetlerin çokluğu karşısında keffaret nisbeti hakkında da farklı görüşler ortaya çıkmıştır: el-Hasan ve Saîd'e göre, bir köle azâd edilir, bazısına göre, bir dinar, bazısına göre yarım dînar. O bakımdan da şu ilim adamları ve müctehidler bu rivayetlerin hiçbirini delil ve mesned seçmemişlerdir: Atâ', İbn Ebî Müleyke, Şa'bî, Nahaî, Mekhûl, Zührî, Rabı'a, Hammad b. Ebî Süleyman, Eyyub Sahtiyanı, Süfyan Sevrî, Leys b. Sa'd, İmam Mâlik, İmam Ebu Hanîfe ve Sahih tesbite göre, İmam Şafiî ve iki rivayetten birine göre, İmam Ahmed b. Hanbel ve Seleften önemli bir cemaat...
Vâcib olan tek şey, adamın işlediği bu büyük günâhtan dolayı tevbe ve istiğfar etmesidir.[451]

Loğusalık Ve Bunun Ötesi

Yeni çocuk doğuran kadına "loğusa" denir. İslâm, bu durumda olan kadınlar için birtakım şer'i hükümler koymuştur, bir kısmı koruyucu hekimlikte, bir kısmı ibâdetle ilgilidir. O bakımdan İslâm fikhında gerek ayhaliyle ilgili meselelere, gerekse loğusayla alâkali konulara geniş yer verilmiş ve özel bablar konulmuştur.
İlgili hadîsler:
Ali b. Âbdüla'lâ'dan, o da Sehl'den (ki bu zatın asıl adı, Kesir b. Ziyad'dır), o da Messe el-Ezdiyye'den, o da Ümmu Seleme'den (r.a.) rivayet etmiştir. Ümmu Seleme demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında loğusa olan kadınlar kırk gün otururlardı. Bizler de yüzümüzde kırmızıyla siyah arasında susam taneleri gibi beliren (allerjiden dolayı) yüzümüzü vers ile sıvardık, (yani yüzümüze vers sürerdik)."[452]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, loğusa olan kadınlara kırk gün vakit belirledi. Ancak bu süreden önce temizlenirse o başka..."[453]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler çıkmaktadır:
1- Loğusa kadın en çok kırk gün bekler. Yani bu süre içinde namaz kılmaz, oruç tutmaz, tavaf yapmaz, Mescide gidip oturmaz ve cinsel temasta bulunmaz.
2- Loğusa kadınların yüzünde beliren bir takım allerjik belirtiler üzerine güzel kokulu vers veya kimyasal maddeler sürmekte bir sakınca yoktur.
3- Kadın doğum yaptıktan sonra kırk günden önce kan kesilir temizlenirse, o takdirde gusledip namazını kılmaya, orucunu tutmaya başlar.
Hadîslerin ışığında müctehici imamların görüş, tesbit ve ihticacları:

a) Hanefîlere göre:
Loğusalığın en azı için belirlenmiş bir vakit yoktur. En çoğu ise kırk gündür. Kırk günden önce kan kesilip temizlenirse, gusledip namazını kılar, orucunu tutar. Ancak dikkat edilecek bir husus var:
Loğusa'nın kanı kırk günü aşar da daha önceki doğumlarda belirlenmiş bir süresi varsa, ona çevrilir, yani ona göre amel eder. Adetini aşan günleri istihaza kanı sayılır. Belli bir âdeti yoksa, kırk günü loğusalık dönemi sayılır, fazlası istihaza olarak hesaplanır.[454]
b) Şâfiîlere göre:
Loğusalığın en az süresi bir lahza, birkaç dakikadır, en çok süresi ise, altmış gündür. Genellikle kırk gün sürer. Ayhali günlerinde kadına neler haram ve yasaksa, loğusaya da aynı şeyler haram ve yasaktır. Altmış günü aşarsa, artık loğusa kanı değil, istihaza kanı kabul edilir ve ona göre amel edilir.[455]
c) Hanbelilere göre:
Loğusalığın en az süresi için belirlenmiş bir vakit yoktur, bu birkaç dakika da olabilir. En çok süresi kırk gündür.
Loğusa kırk gün dolmadan kanı kesirlirse, hemen temizlenmiş sayılmaz, bu bir tam gün devam ederse, o takdirde loğusalığın sona erdiğine hükmedilir. Kırk günü aşarsa, artık aşan süre loğusalık değil istihaza kanı sayılır. Kırk gün dolmadan kan kesilir ve bir gün devam ederse, o takdirde kadın gusledip namazı kılmaya, ramazan ise oruç tutmaya başlar; ancak kırk günü dolmadan kocasının onunla cinsel temasta bulunmaması müstehabdır.[456]
d) Mâlikîlere göre:
Loğusalığın en az süresi bir lahzadır, en çok süresi altmış gündür. Ondan fazlası istihaza kanıdır. [457] İbn Kasım'ın tesbitine göre İmâm Mâlik, loğusalığın en çok süresine bir sınır koymaktan vazgeçtiği anlaşılıyor.[458]
e) Leys b. Sa'd'a göre, en çok süresi yetmiş gündür.
Hanbelîlerin dışında diğer üç mezhebe göre, ençok süresi dolmadan kan kesilirse, o takdirde kocasının onunla cinsel temasta bulunmasında bir kerahet yoktur. Ahmed b. Hanbel'e göre, kırk gün geçmedikçe temasta bulunması caiz değildir.[459]
Diğer rivayetler ve tahliller:
Ümmu Selem'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz loğusa kadınlar için kırk gün belirledi."[460]
Yukarıdaki hadîsi Ebu Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce, Kesir b. Ziyad Ebi Sehl hadîsinden rivayetle, Kesir şöyle demiştir:
"Messe el-Ezdiyye bana haber verdi, o da Ümmu Seleme'den rivayet etmiştir; Ümmu Seleme şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz'in kadınlarından bir kısmı loğusalıktan dolayı kırk gün veya kırk gece otururlardı ve biz de yüzümüzü, beliren allerjiden dolayı vers ile sıvardık."
Ebu Dâvud burada şu fazlalığa yer vermiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz loğusanın kılamadığı namazları kaza etmesini emretmezdi..."
Tirmizî, Buhari'nin bu hadîsle ilgili şöyle dediğini kaydetmiştir:
"Ebu Sehl sıka (güvenilir) dir, bu hadîs ise ancak onun rivayetinden bilinmektedir." Hakim de kendi Müstedrek'inde rivayet etmiş ve "isnadı sahihtir" demiştir. Buhari ve Müslim bu hadîsi tahric etmemişlerdir. Darekutnî ile Beyhaki kendi Sünen'lerinde rivayet etmişlerdir.
Abdulhakk, kendi Ahkâm'ında diyor ki:
"Bu babtaki hadîslerin hemen hepsi ma'lüldür, ancak Messe el-Ezdiyye'nin hadîsi müstesna..."
İbn Kattan ve diğer birkaç ilim adamı, Messe el-Ezdiyye'nin hadisi üzerinde durmuş ve Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in eşlerinden sadece Hz. Hatice doğum yapıp loğusa olmuştur. Bir de Mısır'dan gönderilen Mâriye, İbrahim adında bir erkek çocuğu doğurmuş ve dolayısıyla loğusa olmuştur. Hz. Hatice (r.a.)'nin nikâhı, yani Resûlüllah (a.s.) Efendimizle evlenmesi, Hicret'ten öncedir. Mâriye ise Hicret'ten sonradır. O halde hadiste "Resûlüllah'ın kadınları" sözünden maksat, kızları olabilir, demişlerdir. Bu bakımdan hadîsi malûl saymışlar, İbn Hibban ise Kitabu'Duâfaa'da sözü edilen hadîsi malûl olarak vasıflandırmıştır ki, sebebi Kesir b. Ziyad'dır. Çünkü bu zatın düzensiz birtakım rivayetler yaptığı bilinmektedir. O halde yalnız kaldığı rivayetlerinde onun hadîsiyle ihticac etmemek daha uygundur, şeklinde bir ifade kullanmıştır. [461] Diğer bir tesbite göre, "onun münferid kaldığı rivayette mücanebete (çekilip uzak durma), müstahik olduğu" şeklinde bir anlatıma yer vermiştir.
1044 nolu Enes (r.a.) hadîsine gelince, Darekutnî onu kendi Sünen'inde rivayet etmiş ve Humayd'den ancak Selâm rivayet etmiştir ki o da zayıftır, demiştir. İbn Mâce de kendi Sünen'inde Selâm'dan sadece bu hadîsi rivayetle tahrîc etmiştir.
Ebû Bilâl el-Eş'ârî, Ebu Şihab'dan, o da Hişam b. Hasan'dan, o da el-Hasen'den, o da Osman b. Ebî As'dan rivayet etmiştir. Osman diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kadınlara loğusalıklarında kır gün belirlemiştir."
Hâkim diyor ki:
"Eğer bu isnadın Ebu Bilâl'dan yapıldığı kabul edilirse, o halde hadîs mursel ve sahihtir. Çünkü el-Hasen, onu Osman b. Ebî As'dan işitmemiştir."
Darekutnî ise, kendi Sünen'inde Ebu Bilâl el-Eş'ârî'nin zayıf olduğunu belirtmiştir.[462]
İbn Adiy'yin el-Kâmil'de yaptığı rivayette, Mekhul'den, onun da Ebu Derdâ ile Ebu Hüreyre'den yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemişlerdir:
"Loğusa kadın kırk gün bekler. Ancak bundan önce temizlenirse (beklemesine gerek yok.) Kırk güne ulaştığı halde temizlenmezse o takdirde gusleder ve o kadın müstehaza sayılır."
Alâ' b. Kesîr'in zayıf olduğu, Buhari'den duyulmuştur. Nesâî de aynı görüştedir. İbn Maîn ve İbn Medenî gibi Hadıy âlimleri de onun zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir.
Zehebi, Mîzan'da bu zat üzerinde durup geniş bilgi vermiştir. Hadîs âlimlerinin çoğuna göre, "münkerü'l-hadîs" olduğu kesindir. O bakımdan yaptığı rivayetle ihticac edilmez.[463]
Şevkanî de sıraladığımız rivayetlerden üçü üzerinde durup geniş bilgi vermiş ve hadîsler üzerinde yapılan araştırma ve tesbitleri kısmen açıklamıştır.[464]

Çıkarılan Hükümler:

1- Loğusalığın en az süresi için bir sınır, bir vakit belirlenmemiştir, bu bir lahza veya birkaç dakika da olabilir.
2- Kadın doğum yaptıktan hemen sonra kan kesilir de gelmezse, o takdirde şer'î loğusalık süresi sona ermiş kabul edilir ve kadın guslederek namazını kılmaya, orucunu tutmaya başlar.
3- Loğusalığın en çok müddeti kırk gündür. İmam Şafiî bunun altmış gün olduğunu söylemiştir.
4- Kırk günü aşarsa, o takdirde aşan kısım istihaza kanı sayılır ve kırk günün bitiminden sonra kadın gusledip namazını kılmaya, orucunu tutmaya başlar.
5- Kadın daha önce iki doğum yapmış ve loğusalık süresi her kişinde de kırk günden az bir süre devam etmişse, üçüncü doğumunda loğusalık süresi önceki süreyi aştığı takdirde, kadın ilk iki loğumundaki süreyi esas kabul edip ona göre gusleder ve namazını olar. Ancak kırk gün dolmadan cinsel temasta bulunmaz. (Bu İmam Ahmed'e göredir).
6- Loğusa kadının loğusalık süresinin en çok altmış gün veya yetmiş gün olduğu hakkında sahîh bir rivayet tesbit edilememiştir. İbn Kudame bu mesele üzerinde durmuş ve kırk günle ilgili rivayetleri sıraladıktan sonra bunda icma' vaki olmuştur, diyerek isabetine dikkatleri çekmiştir.[465]

---

[1] Buharî, Vudû': 35, 48, Salat: 7, 25, Cihâd: 90, Mağazî: 81, Libas: 10, 11, Ahmed: 2/358, 4/139, 179, 239, 6/12, 13, 15, 27.
[2] Buhari, Vudû': 35, 48, Salat: 7, 25, Libas: 10, 11, Müslim, Taharet: 12, 57, 60, 63, 66, Tirmizî, Taharet: 70, 71, 73, Nesâî, Taharet: 15, 16, 23, 85, 85, 86, 93, 98, İbn Mâce, Taharet: 39, 84, 86, 87, 89, Dâremî, Mukaddime: 32, Vüdû': 3, Ahmed: 1/14, 15, 20, 29, 32, 33, 44, 49, 54, 96, 100, 113, 118, 120, 133, 146, 149, 169, 170.
[3] Ebû Dâvud, Taharet: 63, Ahmed: 4/247, 254.
[4] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'-ş-Şerayi': 1/7.
[5] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'-ş-Şerayi': 11/7.
[6] Haşiyetü'l-Tahtâvî Alâ Meraki'I-Felâh: 68, 69.
[7] el-Ümm: 1/33.
[8] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/15.
[9] Buğyetü'l-müsterşidîn: 24.
[10] eş-Şerhü'1-Kebir, 1/148, el-Muğni: 1/283.
[11] Bedayi'u's-Sanayi', Fi-Tertibi's-Şerayi': 1/7, el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/137, 138, 139.
[12] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Ala Muvatta'i Mâlik: 1/59, 60.
[13] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Ala Muvtta'i Mâlik: 1/60.
[14] Neylü'l-evtar. 1/210.

İmam Şafiî'nin el-Ümm kitabında İmam Mâlik'in mestler üzerine meshin cevazını inkaâr ettiğini belirtir anlamda bir kayde rastlayamadım. (Müellif)
[15] Fazla bilgi İçin bak: Müslim Şerhi Nevevî'ye, mestleri mesh babına, el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa kitabının birinci cilt ilgili bölümüne ve Neylü'1-evtar'ın birinci cilt 209, 210, 211, 212, 213. sahifelerine... NOT: İbn Ömer'den yapılan bu rivayeti başka bir tarikla konunun baş kısmında nakletmişdik, arada kelime ve cümle farkı var, mana farkı yoktur.
[16] Ahmed: 4/131, 5/281, 288, 439, 440- 6/12, 13, 14, 15.
[17] Ebu Dâvud, Ahmed: 4/244, 248, 250, 251, 6/13, 14.
[18] Sünen-i Sa'd b. Mansur
[19] Ebû Dâvud, Taharet: 61, Tirmizi, Taharet: 74, 75, İbn Mâce, Taharet: 88, Âhmed: 4/252.
[20] Bedayi'u's-Sanayi Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/10.
[21] Bedayi'u's-Sanayi': 1/10, 11.
[22] Fethülvahhab bi-Şerhi'1 Menheci't-Tullab: 1/16, 17'den özetlenerek....
[23] eş-Şerhü'l-Kebir: 1/149.
[24] eş-Şerhü'l-Kebir: 1/150, 151
[25] el-Muğnî: 1/297.
[26] el-Muğni: 1/298'den özetleyerek...
[27] el-Fıkhu Alâl-Mezahibi'1-Arbaa: 1/136'dan iktibas edilmiştir.
[28] Fazla bilgi için bak: Nasburraye: 1/188,189.
[29] Buhari, Vudû': 33, 34, 49, Salat: 25, hacc: 23, libas: 11, Müslim, Taharet: 79, cenâiz: 13, Ebû Dâvud, Taharet: 60, 63, menasik: 31.
[30] Müsned-i Hümeydî: Muğire b. Şu'be (r.a.)'den.
[31] Ahmed: 4/247, 254, Ebû Dâvud, Taharet: 63.
[32] Ahmed: 1/33, 118, 213- 6/110.
[33] Hâşiyetü't-Tahtavî Ala Meraki'1-Felâh: 68.
[34] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi's-Şerayi': 1/9.
[35] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/16, es-Siracü'l vahhac: 18.
[36] eş-Şerhü'1-Kebîr: 11/152.
[37] el-Muğni: 1/284, 285'den özetlenerek nakledilmiştir. Muvatta': 1/58.
[38] el-Fıhu alâ'I-Mezahibi'l-Arbaa: 1/139.
[39] Neylü'l-evtar: 1/215'den özetlenerek...
[40] Müslim, Taharet: 85, Ebû Dâvud, Taharet: 61, Tirmizi, Taharet: 71, Nesâî, Taharet: 96, 97, 98, 112, 113, İbn Mâce, Taharet: 86, Dâremî, Vudû': 42, Ahmed: 1/96, 100, 113, 118, 120, 133, 146, 149-2/27-4/240-5/213, 214.
[41] Ahmed: 1/96, 100, 113, 118, 120, 133, 134, 146, 149; 2-27, 4-240 5-213, Ebû Dâvud, Taharet: 85 Tirmizi, Taharet: 71.
[42] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertîç Şerayi', 1/8 Hâçiyetü't-Tahtâvî Alâ Merakı'l-felah: 70.
[43] Hâşiyetü't-Tahtâvî: 69, 70.
[44] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb, 1/16 ,17'den özetlenerek iktibas edilmiştir.
[45] el-Muğnî: 289.
[46] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/144.
[47] Ebû Dâvud, el-Muğnî: 1/289.
[48] Fazla bilgi için bak: Bedayiu's-Sanayi: 1/8, eş-Şerhü'1-Kebîr: 1/156, 157.
[49] Şerhu Meâni'1-Asâr: 11/79.
[50] Şerhu Meâna'1-Asâr: 11/80.
[51] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/81.
[52] Neylü'l-evtar, 1/216'dan özetlenerek...
[53] Ebû Dâvud, Taharet: 63, Tirmizî, Taharet: Ahmed: 4/247, 254.
[54] Ebû Dâvud, Taharet: 63, Nesâî, Taharet: 58, İbn Mâce, Taharet: 52, Ahmed: 1/95, 114.
[55] Nesâî dışında beşler bunu rivayet etmiştir. Tirmizî, Taharet: 72'de rivayeti nakledip hadîsin ma'lûl olduğunu söylemiştir
[56] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/142.
[57] el-Fıkhu Alâ'l-Meahibi'l-Arbaa: 1/142.
[58] Fethü'l-allâm: 1/36.
[59] Zahirî itibariyle kusursuz gibi görünse de sıhhatini zedeleyen bir veya birkaç kusuru olan hadîs'e, "muallel hadîs" denir.
[60] Fazla bilgi için bak: Fethü'l-allâm: 1/37.
[61] Buhari, Hiyel: 2, vudû': 2, Müslim, Taharet: 2, Ebû Dâvud, Taharet, 31, Tirmizî, Taharet: 56, Ahmed, 2/308, 318.
[62] Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Taharet: 64.
[63] İbn Mâce, İkaamet: 137, Dâre-Kutnî.
[64] Dâre-Kutnî: Enes (r.a.)'den.
[65] Kâsânî'nin naklettiği bu hadîs üzerinde hayli durulmuştur. Bak: Bedayi, 1/24.
[66] Ahmed, 1/256, Taberânî, Taharet: 110.
[67] es-Siracülvahhac Şerhün Alâ Metni'I-Minhac: 11, 12, Fethü'l-vahhab Şerhi Menheci't-Tullab: 7'den özeltlenerek.
[68] el-Muğnî: 1/160, 161'den özeltlenerek...
[69] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/80, 81.
[70] el-Muğnî, 172, 173, 174'den özetlenerek...
[71] Geniş bilgi için bak: Mîzanü'I- İ'tidal: 2/196-3427 nolu Süleyman...
[72] Mîzanül-İ'tidal: 4/6 - 8056 Nolu Muhammed.
[73] Ebu Dâvud, Taharet: 79, İbn Mâce, Taharet: 62, Dâremî, Vudu': 48, Ahmed: 4/98.
[74] Ahmed: 1/111, Dare-Kutnî.
[75] Tirmizî, Taharet: 71, Nesâî, Taharet: 97, İbn Mâce, Taharet: 62, Ahmed b. Hanbel.
[76] Bedayi'u's-Sanayi fi Tertibi'ş-Şerayi': 11/30, 31.
[77] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/80, 81.
[78] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa:1/80, 81.
[79] Ebû Dâvud, Taharet: 79, Ahmed: 3/239.
[80] Beyhakî...
[81] Neylü'l-evtâr: 1/225, 226.
[82] Müsned-i Ahmed.
[83] Fazla bilgi için bak: Nasburraye: 1/44, 45.
[84] Nisa: 4/43.
[85] Ebu Dâvud, Nesâî, Taharet: 120, Ahmed: 6/62.
[86] Ahmed b. Hanbel, Dâre-Kutnî: Muâz b. Cebel (r.a.)'den.
[87] Nesâî, Taharet: 119, Kıble: 10.
Ayrıca bu hadîsi az değişik lafızla, Buharî, Salat: 22, 103, vitir: 3, Müslim, Salat: 267, Ebû Davud, Salat: 111, İbn Mâce, İkaame: 40, Ahmed: 6/37,102, 199, 200, 231.
[88] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi' 11/30'dan özetlenerek.
[89] el-Ümm: 1/15, 16.
[90] Fethülvahhab bi-Şerhu Menheci't-Tulla: 1/7, 8.
[91] el-Muğnî: 1/186, 187.
[92] eş-Şerhü'I-Kebîr: 1/186.
[93] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/83'den özetlenerek...
[94] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar, 1/230, 231, 232, 233, Nasburraye: 1/60-70.
[95] Buharî, İlim: 53, salat: 9, hacc: 21, Müslim, Ebû Dâvud, Taharet: 69, Tirmizî, Taharet: 61, Nesâî, Taharet, 117, İbn Mâce, Taharet: 63, Ahmed: 2/223, 5/194, 6/406, 407.

[96] Nesâî,Gusül: 30, İbn Mâce, Taharet: 63, Dâremî, Vudu': 50, Ahmed: 5/194, 6/406.
[97] Nesâî, Gusül: 130.
[98] Ahmed: 2/223, 333, 4/220, 6-107, 5/194, 6-406.
[99] İbn Hibbân kendi Sahih'inde, Tirmizî kendi Sünen'inde rivayet etmiş ve "bu babda bu hadis rivayet edilenlerin en güzel ve en sahihidir," demiştir. Ebu Cafer Tahavî bu hadis için: "isnadı doğru bir hadistir, muztarib değildir. Büsre'nin hadisiyle çatışırsa da tercîha daha uygundur. Çünkü erkeklerin rivayeti daha kuvvetli kabul edilir. Fazla bilgi için bak: el-Bahrü'r-râik Şerhu Kenzi'd-dakaik: 1/45, 48.
[100] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/8.
[101] Fazla bilgi için bak: Fethülvahhab, 1/8, es-Siracü'lvahhac: 12.
[102] Geniş bilgi için bak: el-Muğnî, 1/178, 179.
[103] el-Muğnî: 1/180.
[104] el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhibi'l-Arbaa: 1/85'den özetlenerek...
[105] Tenvîrü'I-Havâlik: 1/64, 65.
[106] Şerhu Mââni'1-Asâr: 11/76.
[107] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtâr: 1/234, 235.
[108] Darekutnî...
[109] Fethü'l-allâm 11/42'den özetlenerek.
[110] Darekutnî tahrîc etmiştir.
[111] Mîzanü'l-İ'tidal: 2/571 - 4900 nolu Abdurrahman...
[112] Neylü'l-Evtar: 1/236'dan özetlenerek...
[113] Mizanü'I-I'tidâl: 11/331-1250 nolu Bakıyye.
[114] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/79.
[115] Müslim, Hayz: 97, Ahmed: 5/106.
[116] Ebû Dâvud, Taharet: 71, Ahmed: 5/86, 88, 92, 98, 100, 106, 108.
[117] Müsned-i Ahmed: 5/86, 88, 92, 98, 100, 101, 106, 108.
[118] el-Muğnî: 1/187.
[119] Beyhâkı kendi Sünen'inden: İbn Abbas (r.a.)'dan.
[120] Neylü'l-evtar: 1/237 İmam Şafîî, deve etinden ve diğer ateşte pişirilmiş yemeklerden dolayı abdestin bozulmayacağını söylerken Süfyan b. Uyeyne tarikiyle rivayet edilen şu hadîsi hüccet olarak göstermiştir: "Resûlüllah (a.s.) koyunun kürek kısmını yedikten sonra kalkıp namaz kıldı, abdest almadı" el-Ümm: 1/21.
[121] Fethü'l-allâm: 1/44.
[122] Müslim, Hayz: 90, Ebû Dâvud, Taharet: 75, Tirmizî, Taharet: 58, Nesâî, Taharet: 121, 122, İbn Mâce, Taharet: 65, Dâremî, Vudû': 59, taharet: 22, Ahmed: 1/264, 272, 2/285, 271, 427, 470, 5/184, 188, 189, 190.
[123] Fethü'l-allâm: 1/44.
[124] Neylü'levtar: 1/239.
[125] Fıkhü's-Sünne: 1/55.
[126] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/62, 63.
[127] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/63, 64.
[128] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/67-71.
[129] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/87.
[130] Müslim, Taharet: 1, Ebü Dâvud, Taharet: 31, Tirmizî, Taharet: 1, Nesâi, Taharet: 103, zekât: 48, İbn Mâce,Taharet: 2, Dâremî, Vudû': 21, Ahmed: 2/20, 39, 51, 57, 73, 5/74, 75.
[131] el-Esrem Dârekutni.
[132] Hakim, Beyhakî, Taberani
[133] Nesâî, Menasik: 138, Dâremi, Menasik: 32, Ahmed: 3/414, 4-64, 5-377.
[134] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi: 33.
[135] Vâkı'a: 56/79.
[136] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 33, 34.
[137] Hakim bu mealdeki hadîsi Müslim'in şartı üzere rivayet etmiştir.
[138] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/8.
[139] Fethülvahlıab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/8, Minhacü't-Tâlibîn: 3.
[140] el-Muğnî: 1/147.
[141] el-Muğnî: 1/147, 148'den özetlenerek...
[142] Ebû Dâvud, Taharet, Müsned-i Ahmed, Abdullah b. Hanzele el-Ansârî'den.
[143] Buhari, Vudû': 54, Ebû Davud, Taharet: 65, Tirmizi, Taharet: 100, İbn Mâce, Taharet: 12, Dâremi, Vudû': 3, 46, Ahmed: 3/132, 154, 260, 5/301.
[144] Ahmed: 1/80, 120, 214, 221, 366 - 2/28, 94, 231, 245, 250, 259, 287, 313, 384, 400, 429, 433, 473, 496, 502, 517, 531 - 3/442 - 4/114, 116 - 5/193, 410 - 6/150, 325, 429.
[145] Fazla bilgi için bak: Nasburraye li-Ahadisi'1-Hidâye: 1/197, 198.
[146] Buhari, Gusül: 23, 27, Hayz: 2, Ezan: 25, Savm: 22, 25, Müslim, Taharet: 97, hayz: 21, 24, 115, 116, Ebû Dâvud, Taharet: 87, 79, 100, Tirmizî, Savm: 62, taharet: 87, İbn Mâce, Taharet: 80, 89, 103, 104, Siyam: 27, Nesâi, Taharet: 138, 162, 165, 171, Ahmed: 1/25, 35, 44, 2/17, 36, 102.
[147] Kütüb-i sitte...
[148] Müslim, Ahmed b. Hanbel: 6/102, 119, 192, 279.
[149] Ebû Dâvud, Taharet: 88, Tirmizî, Taharet: 78, Müsned-i Ahmed...
[150] Beşler rivayet etmiştir. (Buhari hâriç).
[151] Bedâyi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/38'den özetlenerek...
[152] el-Muğnî: 1/146.
[153] el-Muğnî: 1/146.
[154] Muvatta': Vudu'ü'I-cünüb faslı. Tenvîrü'l-Havâlik: 1/67, 68.
[155] Neylü'I-evtar: 11/254.
[156] Fethü'l-allâm li-Şerhi Bülûğü'l-meram: 1/61.
[157] Mîzanü'l İ'tidal Fi-Nakdi'r-rical: 4/488- 9941 nolu Ebu İshak...
[158] Ebû Dâvud, Taharet: 87, 88, Müslim, Hayz: 22, Nesâî, Taharet: 162, 164, İbn Mâce, Taharet, 103, 104, Taberânî, Et'ime: 36, vudû: 79, Ahmed: 6/102,119, 192, 279.
[159] Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud, Tirmizî...
[160] Buhari, İlim: 51, vudû': 34, gusül: 13, Müslim, Hayz: 17, Ebû Davud, Taharet: 82, Nesâi, Taharet: 111, 119, gusül: 28, Ahmed: 1/80, 82, 87, 107, 111, 129, 145, 6/5.
[161] Ahmed: 1/107.
[162] Buhari, İlim: 50, tefsîr: 33, edeb: 93, Müslim, Hayz: 29, 32, 33, Ebû Dâvud, Taharet: 95, Nesâî, Taharet: 130, nikâh: 52, İbn Mâce, Taharet: 107, Daremi, Vudu': 76, Taberanî, Taharet: 84, Ahmed: 3/81, 302, 6/309.
[163] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/14'den özetlenerek... Şerhu Fethi'l-Kabîr: 1/40, 41.
[164] Şerhu Fethi'l-Kedir: 1/41.
[165] Bu tarif, şâfii fukahasına aittir. Müfessirler ise bu iki tabir üzerine çok farklı görüş ve yorumlar ortaya koymuşlardır.
[166] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci'-Tullâb: 1/18, Minhacü't-tâlibın ve umdetü'l-muftîn: 5.
[167] Fetülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/18, Minhacü't-talibin ve umdetü'l-Müftîn: 5.
[168] el-Muğnî: 1/199'dan özetlenerek...
[169] el-Fikhu Alâl-Mezahibi'1-Arbaa: 1/109.
[170] Buharî, Gusül: 28, Müslim, Hayz: 87, 88, Ebû Dâvud, Taharet: 83, Nesâî, Taharet: 128, İbn Mâce, Taharet: 111, Dâremî, Vudu': 75, Ahmed: 2/234, 383, 347, 471, 520, 6/47, 112.
[171] Buharî, Gusül: 28, Müslim, Hayz: 87, 88, Ebû Dâvud, Taharet: 83, Nesâi, Taharet: 128, İbn Mace, Taharet: 111, Dâremî, Vudu': 75, Ahmed: 2/234, 393, 347, 471, 520, 6/47, 112.
[172] Şerhu Fethi'l-Kadir: 11/43.
[173] Yukarıdaki hadîsi İbn Mace, Taharet: 111'de, Ahmed: 2/178'de rivayet etmiştir.
[174] es-Siracü'1-vahhac Ala Metni'l-Minhac: 20.
[175] el-Muğnî: 204, 205'den özetlenerek...

[176] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/106.
[177] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 86'67'den özetlenerek...
[178] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/53.
[179] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/54.
[180] Şerhu Maâni'l-Asâr: 1/54.
[181] Tahavî, Şerhü Maani'l-Asâr: 1/55.
[182] Tahavî, Şerhü Maâni'1-Asâr. 1/55.
[183] Tahavi, Şerhü Maani'l-Asar: 1/57.
[184] Nasburraye li-Ahadîsi'1-Hidâye: 1/82, 83'den özetlenerek...
[185] Şerhu Maâni'1-Asâr: 11/56.
[186] Fethülâllam li-Şerhi Bülûği'l-Meram: 1/58'den özetlenerek...
[187] Müslim, Hayz: 81, Ebû Dâvud, Taharet: 83, Tirmizî, Taharet: 81, Nesâî, Taharet: 131, İbn Mâce, Taharet: 110, Dâremî, Vudu': 74, Ahmed: 3/29, 36-5/115, 116, 416.
[188] Sahîh-i Müslim.
[189] Müsned-i Ahmed.
[190] Müsned-i Ahmed.
[191] Nesâi, Ahmed b. Hanbel, Havle (r.a.)'dan.
[192] Ahmed: 6/309.
[193] Ahmed: 6/256, Ebû Dâvud, Taharet: 94, Tirmizi, Taharet: 82, İbn Mâce, Taharet: 112. Daremi, Vüdu': 77.
[194] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şevayi': 1/36.
[195] Şerhu Fethi'l-kadîr: 1/42.
[196] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 11/18.
[197] el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/109.
[198] el-Muğnî: 1/202, Fikhü's-Sünne: 1/65, 66.
[199] el-Muğnî: 1/203.
[200] Fethü'l-allâm: 1/59.
[201] Mîzanü'l-Î'tidal: 2/465-4472 nolu Abdullah maddesi...den, özetlenerek...
[202] Buharî, Salat: 76, Müslim, Nesâî, Taharet: 125, 126, Tirmizî, Cumua: 72, Sidir, güzel kokulu buharlardan bir cinstir.
[203] Ahmed: 5/161.
[204] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/35.
[205] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/18, Guslü gerektiren sebebler bölümü.
[206] el-Bahrü'r-raik: 1/68, Gusül bahsi...
[207] el-Ümm: 11/38, Guslü gerektiren sebebler bölümü...
[208] el-Muğnî: 1/207-208'den özetlenerek...
[209] el-Muğni: 1/207.
[210] el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 1/32.
[211] Ahmed: 4/199204, 205.
[212] Buharî, Vudu': 63, hayız: 8, 19, Müslim, Hayız: 62, 63, Ebu Dâvud, Taharet: 107, 108, 109, 110, Tirmizî, Taharet: 93, 96, Nesâî, Taharet: 133, 134, hayız: 2, 4, 6. İbn Mâce, Taharet: 115, 116, Taberânî, Taharet: 104, Ahmed: 6/82, 187, 194, 464.
[213] Bakara: 2/222.
[214] Bedayiu's-Sanayi, fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/38.
[215] Fethülvahhav bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/24.
[216] el-Ümm: 159'dan özetlenerek...
[217] el-Muğnî: 1/209.
[218] el-Muğnî: 1/209.
[219] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/109...
[220] Buharî, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce: Ali (r.a.)'den,
[221] Tirmizî, Taharet: 111, Ahmed: 1/83, 84, 398, 403.
[222] İbn Mâce, Taharet: 105. Tirmizî, Taharet: 98.
[223] Dârekutnî: Cabir (r.a.)'den.
[224] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/37.
[225] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/44.
[226] es-Siracü'-lvahhac Alâ Metni'l-Minhac: 1/31.
[227] el-Muğnî: 1/143, 144.
[228] Geniş bilgi için bak: Mîzanü'l İ'tidal: 1/240, 241, 923 numaraya...
[229] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/266.
[230] Mizânü'l-İ'tidal: 4/6- 8056 nolu Muhammed b. Fazıl...
[231] Müslim, Hayız: 11, 12, Ebû Dâvud, Taharet: 103: Tirmizî, Taharet: 101, Nesâî, Hayız: 18, İbn Mâce, Taharet: 12, Daremî, Vudu': 82, 108, Ahmed: 2/70-3/103-6/45, 101, 106, 112, 114, 173, 179, 214, 229, 243.
[232] Müsned-i Ahmed, Nesâî, Taharet: 173, hayız: 19.
[233] Sünen-i Saîd b. Mansûr: Cabir (r.a.) 'den.
[234] İbn Münzir: Zeyd b. Eslem'den...
[235] Ebû Dâvud, Taharet: 92, İbn Mâce, Taharet: 126.
[236] İbn Mâce, Taharet: 127.
[237] Fetevâ-yi Hindiyye: 1/38.
[238] es-Siracü'I-vehhac: 31
[239] Nisa: 4/43.
[240] Ebû Dâvud: Hz. Ayşe (r.a.)'den.
[241] Nisa: 4/43.
[242] el-Müdevvenetü'I-Kübrâ, Mürürü'l-Cünüb 11/32.
[243] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 1/265-270, Nasburraye: 1/194, 195.
[244] Fıkhü's-Sünne: 1/67, 68.
[245] Buhari, Cumu'a: 2, 3, 5, 6, 12, 26, ezan: 161, şahadet: 18, Müslim, Müsafirîn: 26, 27, cumu'a: 1, 2, 4, 6, 8, Ebû Dâvud, Taharet: 127, 128, Tirmizî, Cumu'a: 29, Nesâî, Cumu'a: 7, 8, 11, 13, siyam: 81, İbn Mâce, İkamet: 78, 80, 83, Dâremî, Salat: 190, Ahmed: 1/15, 46, 265, 268, 269, 330, 2/3, 35, 37, 41, 42, 51, 53, 57, 3/60, 66, 4/35, 5/363, 6/289, 310.
[246] Buhari, Müslim, Ebû Saîd (r.a.)'den...
[247] Buharî, Cumu'a: 12, Enbiya: 54, Müslim, Cumu'a: 9, Ahmed: 2/342.
[248] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/35-269, 270.
[249] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tüllâb, 1/77.
[250] el-Ümm: 1/196; 197'den özetlenerek.
[251] Nesâi ve Tirmizî, Semure b. Cüdeb'den (r.a.)
[252] Buharî ve Müslim: Ebû Hüreyre (r.a.)'den...
[253] el-Muğnî: 2/345, 347.
[254] el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/403'den özetlenerek...
[255] el-Müdavvenetü'l-Kübrâ, Gusl'ü-Cumu'a: 1/145, 146.
[256] Buhari ve Müslim: İbn Ömer (r.a.)'dan...
[257] Buharî, Vudu: 46, Müslim, Taharet: 8, 12, Ebû Dâvud, Taharet: 32, 57, 128, Tirmizî, Taharet: 45, cumu'a: 5, Nesâî, Cumu'a: 9, İbn Mâce, Taharet: 6, 47, 73, 139, İkamet: 81, 193, Daremî,

Vudu': 43, Ahmed: 2/98, 5/1, 11, 15, 16, 22.
[258] Buharî ve Müslim, Urve'den...
[259] Ebû Dâvud, Taharet: 125, 127, Tirmizî, Cumu'a: 4, Nesâî, Cumu'a: 10, 12, 19, İbn Mâce, İkamet, 80, Daremî, Salat, 195, Ahmed: 2/209, 4/8-9, 10, 104.
[260] Ahmed: 2/229, 232, 260, 329, 331, 472, 484.
[261] Sahîh-i Müslim: Ebû Hüreyre (r.a.)'den.
[262] Fethü'l-aliâm li Şerhi Bülûği'l-Merâm: 1/205.
[263] Müsned-i Ahmed, İbn Mâce, el-Fakih (r.a.)'den.
[264] Fetâvâ-yi Hindiyye: 1/149.
[265] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/83.
[266] el-Ümm: 1/231'den özetlenerek...
[267] el-Muğnî: 2/370, 371.
[268] Tenvirü'l-Hevâlik: 1/189, el-Müdevvenetü'l- Kübrâ, Salatü'lideyn: 1/167.
[269] Neylü'l-evtar: 1/287.
[270] Ebu Dâvud, Cenâiz: 35, İbn Mâce, Cenâiz: 18, Ahmed: 2/280, 433, 454, 472, 4/246.
[271] Ahmed, Dârekutnî, Ebû Dâvud: Mus'âb b. Şeybe (r.a.)'den.
[272] Meraku'l-felâh: 18.
[273] el-Ümm: 1/38.
[274] Beyhaki: İbn Hacer bu hadîsin hasen olduğuna dikkatleri çekmiştir.
[275] Beyhakî tahrîc etmiş, İbn Hacer hasen olduğunu söylemiştir.
[276] el-Hattab, Ömer (r.a.) hadîsi.
[277] Darekutnî, el-Hâkim, İbn Abbas (r.a.)'dan merfu'ân rivayet etmiştir.
[278] Darekutnî ve el-Hâkim tahrîc etmiştir.
[279] Mizanü'l-İ'tidal: 2/301- 3830 nolu Salih b. Mukatil...
[280] İmam Mâlik, el-Muvatta'dan rivayet etmiştir. Cenaze bahsi...
[281] Tirmizî, Hacc: 16, Dâremî, Menasik: 6.
[282] Ahmed: 2/25, 59, 6/236, Müslim'de az değişik bir lâfızla rivayet edilmiştir; Müslim, Hacc: 44.
[283] Müslim, Ebu Dâvud, İbn Mâce: Aişe (r.a.)'dan...
[284] İmam Şafîî rivayet etmiştir.
[285] Buharî, Müslim, Muvatta': İbn Ömer (ra.) 'dan...
[286] Bedayi'u's-Sanayi' fi- Tertibi'ş-Şerayi: 2/143, 144.
[287] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/224.
[288] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/228.
[289] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 2/151.
[290] Fethü'l-vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/138, 139.
[291] el-Muğnî: 3/271, 272'den özetliyerek...
[292] el-Muğnî: 3/368.
[293] el-Muğnî: 3/409.
[294] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/642, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 1/360.
[295] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibil-Arbaa: 1/651, 652.
[296] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'I-Arbaa: 1/664.
[297] Mizanü'l-İ'tidal: 2/527 4708 nolu Abdullah...
[298] Mîzanü'I-İ'tidal: 4/453-9821 nolu Yakub b. Atâ'...
[299] Nasburraye li-Ahadisi'l- Hidâye: 3/17.
[300] İbn Ebî Şeybe kendi Musannef'inde: İbn Ömer'den...
[301] Geniş bilgi için bak: Nasburraye: 3/18.
[302] Ebu Dâvud, Taharet: 107, 113, 116, 118, Savm: 80.
[303] Ebu Dâvud, Taharet: 107, 113, 116, 118, Müsned-i Ahmed: 6/83, 119, 128, 187, 237.
[304] Ebu Dâvud, Taharet: 107, 113, 116, 118, Savm: 80.
[305] Bedayi'us-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/44.
[306] Fetâvâ-yi Hindiyye: 11/39.
[307] el-Ümm: 1/60.
[308] es-Siracü'l-vahhac: 31.
[309] el-Muğnî: 1/310, 331'den özetlenerek, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l Arbaa: 1/119, 120'den özetlenerek..
[310] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/120.
[311] el-Müdevvenatü'l-Kübrâ, Hayız: 1/49.
[312] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/285, Mîzanü'l-İ'tidal: 2/243-3604 nolu Süheyl b. Salih...
[313] Fazla bilgi için bak: Şerhu Meâni'1-Asâr, 1/98-107...
[314] Fazla bilgi için bak: Nasburraye li-Ahadisi'1-Hidâye: 1/199-204...
[315] Fıkhü's-Sünne: 1/86, 89'dan özetlenerek...
[316] Buharî, Ezan: 51, Müslim, Salat: 90, 92, 95, Dâremî, Salat: 44, Ahmed: 2/52 6/251.
[317] Meraku'l-felâh: 18, Fetâvâ-yı Hîndiyye: 1/16, Gusül bahsi...
[318] el-Ümm: 1/38, Guslü gerektiren şeyler bölümü...
[319] Buğyetü'l-müsterşidîn, Sünnet olan gusüller faslı: 28.
[320] el-Muğnî, Tahareti bozan sebebler faslı: 1/172.
[321] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, Guslün sünnet olduğu umur faslı: 1/119, 120.
[322] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, Guslun sünnet olduğu umur faslı: 1/110, 120.
[323] Buharî, Müslim, Hayız: 35, 37, 57, Ebû Dâvud, Taharet, 130, Taberânî, Taharet: 70, cihâd: 50.
[324] Buharî, Gusül: 6, savm: 65, büyü': 98, Müslim, Hayız: 39, mesacid: 223, Ebû Dâvud, Taharet: 98, Nesâî, Gusül: 19, Ahmed: 1/321, 346, 367-2/19, 116.
[325] Buharî, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce, Nesâî, Ahmed, Buharî, Gusül: 5, 10, Nesâî, Taharet: 111.
[326] Tirmizî, Taharet: 79, Nesâî, Taharet: 159, gusül: 24, İbn Mâce, Taharet: 96, Ahmed: 6/68, 192, 253, 258.
[327] Nesâî, Gusül: 28, Taberânî, Taharet: 58, Ahmed: 3/24, 149- 4/6, 7, 44-5-80, 105 - 6/51.
[328] Fetâvâ-yı Hindiyye, Guslün sünnetleri bölümü: 1/14.
[329] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb, Gusül babı: 1/18'den kısaltılarak..
[330] el-Muğnî, Gusül faslı: 1/217.
[331] Tenvirü'l-havâlik Şehün Ala Muvatta'ı Mâlik: 1/66.
[332] Tenvîrü'l-havalik Şerhün Ala Muvatta'i Mâlik: 1/66.
[333] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/287.
[334] İbn Ebi Şeybe, İbn Ömer'den...
[335] Sahîh-i Müslim, Ümm Seleme (r.a.)'dan...
[336] Müslim, Hayız: 58, Ebû Dâvud, Taharet: 99, Tirmizi, Taharet: 77, Nesâî, Taharet: 149, 160.
[337] Müslim, Hayız: 59, İbn Mâce, Taharet: 108, Ahmed: 6/43.
[338] Dâremî, Vudu': 115.
[339] Ebû Dâvud, Taharet: 97, İbn Mâce, Taharet: 106, Ahmed: 1/94, 101, 133, Dâremî, Vudû': 69, Ebû Dâvud, Ahmed: 6/111, 254.
[340] Ebû Dâvud, Taharet: 97, Tirmizî, Taharet: 78, İbn Mâce, Taharet: 106.
[341] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tedtibi'ş-Şerayi': 11/34.

[342] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb:1/19.
[343] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahib'il-Arbaa: 1/114.
[344] el-Muğnî: 1/228.
[345] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/113'den özetlenerek.
[346] Mîzanü'l-İ'tidal: 3/70, 71, 5641 nolu Atâ'dan özetlenlerek...
[347] Ebu Dâvud, Hammam: 1, vitir; 23, Nesâî, Gusül: 7, Ahmed: 4/224.
[348] Buharî, Gusül: 20, Müslim, Hayiz: 75, fezâil: 155, 156, Ahmed: 2/315, 515.
[349] Ahmed: 3/262.
[350] Fetâvâ-yı Hindiyye: 5/327-329'dan özetlenerek...
[351] Sahîh-i Müslim...
[352] el-Muğnî: 1/231'den özetlenerek.
[353] Sahih-i Müslim: Ümmu Hâni' (r.a.)'dan.
[354] Ebû Dâvud: Behz b. Hakîm'den...
[355] Mîzanü'l-İ'tidal: 3/127, 5844 nolu Ali b. Zeyd...
[356] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/298.
[357] Buhari, Teyemmüm: 6, 9, Nesâî, Taharet: 198, 202, Ahmed: 4/319, 434.
[358] Ebû Dâvud, Taharet: 125, İbn Mâce, Taharet: 93, Ahmed: 1/370.
[359] Ahmed b. Hanbel, Dârekutnî, Ebû Dâvud: Amir b. Âs (r.a.)'dan.
[360] Buhari, Teyemmüm: 5, 6, Ebû Dâvud, Taharet: 123, Tirmizi, Taharet: 92, Nesâi, Taharet: 2, 3, Ahmed: 5/146, 147, 155, 180.
[361] Buharî, Teyemmüm: 1, salat: 56, Müslim, Mesacid: 3, 4, 5, Ebû Dâvud, Salat: 24, Tirmizî, Mevakit, 119, siyer: 5, Nesâi, Gusül: 26, İbn Mâce, Taharet: 90, Dâremî, Salat: 111, siyer: 28, Ahmed: 1/250, 301, 2/222, 240, 250, 412, 442, 502, 3/304, 4/416, 5/145, 148, 161, 248, 259, 383.
[362] Müsned-i Ahmed: Ebu Ümame (r.a.)'den.
[363] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/46'dan özetlenerek...
[364] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/48'den kısaltılarak...
[365] es-Siracü'1-vahhac Alâ Metai'l-Minhac: 24, 26'dan kısaltılarak...
[366] el-Muğnî: 1/233, 234'den özetlenerek...
[367] el-Muğnî: 1/238, 239'dan kısaltılarak... Mu'cemu'l-Fıkhî'l-Hanbeli: 1/178, 180.
[368] el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, Teyemmüm: 1/44.
[369] Tenvirü'l-havâlik Şerhün Ala Muvatta'i Mâlik: 1/74, 75.
[370] Tenvîrü'l-havâlik Şerhün Ala Muvatta'i Mâlik: 1/75.
[371] NeylüI-evtar: 1/301.
[372] Mîzanü'l-i'tidal: 2/67-2834 nolu Zübeyir b. Hurayk.
[373] Mîzanü'l-i'tidal: 1/20-39 nolu İbrahim b. İsmail...
[374] Nasburraye li-Ahadisi'1-Hidâye: 149, 150'den kısaltılarak...
[375] Geniş bilgi için bak: Fethülallâm: 1/65-67.
[376] Nisa: 4/43, Mâide: 5/6.
[377] Buharî, Cenâiz: 72, menakıb: 21, mağâzî: 27, cihad: 122, ta'bîr, 11, 22, 40, i'tisam: Müslim, Rü'ya: 22.
[378] Müslim, Mesâcid: 4.
[379] Şerhu Fethi'l-kadîr: 1/8.
[380] el-Ümm: 11/50'den kısaltılarak.
[381] el-Mugnî: 1/247, 248, Mu'cemü'I-Fıkhi'l-Hanbelî: 1/178.
[382] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/160. - Lübabu'l-Tevîl: 1/356, 357.
[383] Mizariü'l-i'tidal: 3/435, 7061 nolu Müsnî b. Sabah...
[384] Nasburraye: 1/109.
[385] Fıkhü's-Sünne: 1/79.
[386] Ahmed: 4/263, Ebû Dâvud, Teyemmüm, İbn Mâce, Taharet: 91.
[387] Tirmizî, Taharet: 110.
[388] Buhari, Teyemmüm: 8, Müslim, Hayz: 110, Ebû Dâvud, Taharet: 121, Nesâî, Taharet, 198, 201, Ahmed: 4/264, 319, 396.
[389] Darekutnî: Ammar (r.a.)'dan.
[390] Ebû Dâvud, Taharet: 122.
[391] Beyhakî rivayet etmiştir.
[392] el-İhtiyar li-Ta'lil'il-Muhtar: 1/21.
[393] es-Siracü'1-vahhac Alâ Metni'l-Minhac: 29.
[394] el-Mugni: 1/244, 245, Mu'cemü'l-Fıkhi'l-Hanbeli: 1/177.
[395] el-Fikhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/163, 164.
[396] Tenvirü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 1/76, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 1/42.
[397] Şerhu Maani'l-Asâr: 1/110, 111.
[398] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/112, 113, 114'den iktibasen...
[399] Nasburrâye: 11/155, 156'den özetlenerek...
[400] Fazla bilgi için bak: Mîzanü'l-İ'tidal, 1/57-189 nolu İbrahim.
[401] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/310, 311.
[402] Ebu Dâvud, Nesâî, Taharet: 204, Taberânî, Sefer: 78.
[403] el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, Teyemmüm: 11/42.
[404] Bedayi'u's-Sanayi' Fî-Tedtibi'ş-Şerayi': 1/53, 54'den özetlenerek...
[405] el-İhtiyar li-Talili'l-Muhtar: 1/21.
[406] es-Siracü'I-vahhac: 30.
[407] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/22.
[408] el-Muğni: 1/252.
[409] el-Muğni: 1/272.
[410] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/165.
[411] el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, Teyemmüm: 1/42.
[412] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/165.
[413] Müsned-i Ahmed, Tirmizî, Hadîs sahihtir.
[414] Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Hibban.
[415] Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce: Buharî, Tefsir: 4, 10, Libas: 58.
[416] NeylüI-evtar: 313, 314.
[417] Buharî, Vudu': 63, hayz: 8, Müslim, Hayz: 62, 63, Ebû Dâvud, Taharet: 107, 108, 109, 110, Tirmizî, Taharet: 93, 96, Nesâî, Taharet: 133, 134, hayz: 3, 4, 6, Talak: 74, İbn Mâce, Taharet: 115, 116, Taberânî, Taharet: 104, Ahmed: 6/82, 187, 194, 464, Daremî, Sünnet: 1.
[418] Müslim, Hayız: 66, Ebû Dâvud, Taharet: 107, Nesâî, Taharet: 134, İbn Mâce, Taharet: 115, 116.
[419] Ebu Dâvud, Taharet: 107, 109, Nesâi, Hayız: 5.
[420] Ebu Dâvud/Taharet : 107. Nesâî/Taharet t 133, hacc : 57. İbn Mâce/Mena-sik s 12. Daremî/Vudu1 84, Taberânî, Taharet: 105, Ahmed: 6/293, 304, 320, 323, 464.
[421] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/44.
[422] el-İhtiyar Li-Ta'lili'l-Muhtar: 1/29.
[423] Minhacü't-Talibîn ve Umdetü'l-Müftîn: 7.
[424] el-Muğnî: 1/315.

[425] Tenvîrü'l-Havâlik: 79-82'den özetlenerek...
[426] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/314-317.
[427] Ebu Dâvud, Taharet: 109, 115, Nesâî, Taharet: 137, hayız: 6.
[428] Ebû Dâvud, Taharet: 109, 119, Tirmizî, Taharet: 95, İbn Mâce, Taharet: 115; Ahmed: 6/439.
[429] Neylü'l-evtar: 1/318.
[430] Mizanü'l-İ'tidal: 2/85, 2919 nolu Züheyr, 2/269, 3694 nolu Şerik.
[431] Ebu Dâvud, Taharet: 107, 109, 112, 114, Tirmizî, Taharet: 94, Nesâî, Taharet: 134, hayz: 4, İbn Mâce, Taharet: 115, Dâremî, Vudu': 84, 94.
[432] Ebû Dâvud, Taharet: 112, 115, Taberani, Taharet: 107, 108 Tirmizi, Taharet: 94.
[433] Müslim, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Taharet: 102, nikâh: 46.
[434] Ebû Dâvud, Taharet: 106.
[435] Buhari kendi tarikinde...
[436] Ebû Dâvud, Taharet: 82, Ahmed: 1/14.
[437] Buharî, Müslim, Ebû Davud, Nikâh: 46, İbn Mace, Taharet: 121.
[438] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/44, Fetâvâ-yi Hindiyye: 1/39.
[439] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/26.
[440] el-Muğnî: 1/306, El-Fikhu Alâ'l-Meezahibi'I-Arbaa: 1/134.
[441] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/134.
[442] Tenvîrü'l-Havâllk Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 1/77.
[443] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 1/77, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, Hayy: 1/52.
[444] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/323, 325, Fethülallâm: 1/74, 75, Fıkhü's-Sünne: 1/85, 06.
[445] Ebu Davud, Taharet: 103, 105, salat: 205, Müslim, Taharet: 47, Tirmizi, Taharet: 102, 103, Nesâî, Taharet: 181, hayız: 9, İbn Mâce, Taharet: 123, 129, Daremî, Vudu': 112, Ahmed: 1/230, 247, 249. 5/8, 14.
[446] Fetâvâ-yı Hindiyye, Ahkâmü'l-Hayz ve Nifas: 1/39.
[447] Mîzanü'l-Kübrâ: 1/107.
[448] İbn Mâce...
[449] el-Muğnî, Hayız: 1/335.
[450] el-Ümm: 1/59.
[451] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar, 1/326, 327, Fethülallah, Hayız: 1/74, 75.
[452] Ebu Dâvud, Taharet: 19, Tirmizî, Taharet: 105, İbn Mace, Taharet: 128, Daremî, Vudu': 99, Ahmed: 6/300, 304, 309.
[453] İbn Mâce, Taharet: 128.
[454] Bedayi', Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/40, el-İhtiyar Ii Ta'lîli'1-Muhtar: 1/30.
[455] es-Siracü'1-vahhac: 33, Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/29.
[456] Mu'cemü'l-Fıkhi'l-Hanbelî: 2/984, Nifas maddesi...
[457] Mîzanü'l-Kübrâ, Hayiz: 1/108, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 1/53.
[458] el-Müdevvenetü'1-Kübrâ, Nifas: 1/53.
[459] Mîzanü'l-Kübrâ, Hayiz: 1/108.
[460] İbn Mâce, Taharet: 128, Dâremî, Vudû': 198.
[461] Nasburraye li-Ahadisi'1-Hidâye: Faslü'n-nifas: 1/204, 205.
[462] Nasburraye li-Ahadisi'1-Hidâye: Faslü'n-nifas: 1/205.
[463] Mîzanü'l-İ'tidal: 3/104, 5740 nolu Ala'...
[464] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 11/331, 332.
[465] el-Muğnî: 1/345, 346.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

83 — İçinde Cinsi Münasebet Yapılan Elbiseyle Namaz Kılmak Babı
84 — Mestler Üzerine Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
85 — Mestin Üstüne Ve Altına Meshetmeye Âit Bâb
Vâcib Ve Sünnet Olan Mesh Miktarındaki İhtilâf
86 — Mukîm Ve Misafir İçin Meshedebilme Süresi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
Mesh Süresi Hususundaki Âlimlerin Görüşü
87 — Zamanla Sınırlandırma Olmaksızın Meshetme Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
88 — Çoraplar Ve Pabuçlar Üzerine Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
89 — Sarık Üzerine Mesh Etmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
Teyemmüm Bâbları
90 — Teyemmüm Sebebi (Hakkında) Gelen Hadîsler Babı
91 — Teyemmümde Bir Darbe Hakkında Gelen Hadisler Babı
Hadisten Çıkarılan Fıkhı Hükümler
92 — İki Darbe İle Teyemmüme Ait Bâb
Teyemmümde Kollar Nereye Kadar Meshedilmelidir ?
93 — Cünüb Olup, Gusletmekten Korkan Yaralıya Ait Bâb
94 - Cünüblükten Gusletmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
Guslün Farzları
Guslün Efdali
95 — Cünüblükten Gusül Hakkında Bir Bâbtır
86 — Gusülden Sonra Abdest Almak Babı
97 — Cünüblükten Gusleden Adamın Henüz Gusleimeyen Karısıyla Isınmak İstemesi Babı
98 — Cünübün Suya Dokunmadan Cünüp Olarak Uyuması Babı
99 — Namaz Abdesti Gibi Abdest Almadıkça Cünübün Uyuyamıyacağını Söyleyenlerin Babı
100 — Cünüb Adamın Tekrar Cinsi Münâsebette Bulunmak İstediği Zaman Abdest Alacağına Dâir Bâb
101 — Eşlerinin Hepsine Yaklaşmaktan Dolayi Bir Gusül Eden Hakkında Gelen Hadisler Babı
Peygamberin Çok Kadınla Evlenmesinin Hikmeti
102 — Eslerinin Her Birisine Yaklaştığında Gusleden Hakkındaki Bâb
103 — Cünübün Yemesi İçmesi Babı
104 — Cünübün Ellerini Yıkaması Yeterlidir Diyenlerin Babı
105 — Taharet Olmaksızın Kuran Okumak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
106 — Her Kılın Altında Bir Cünüblük Vardır Babı
107 — Rüyasında Erkeğin Gördüğünü Gören Kadın Hakkındaki Bâb
108 — Kadınların Cünüblükten Gusletmeleri Hakkında Gelen (Hadisler) Babı
109 — Durgun Suya Dalan Cünüb Gusletmiş Olur Mu? Babı
110 — Su, Meniden Dolayı (Gerekir), Babı
111— Sünnet Yerleri Birbirine Kavuştuğu Zaman Guslün Gerekliliği Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
112 — İhtilâm Olup. Islaklık Görmeyenin Babı
113 — Gusledeken Örtünmek Hakkında Gelen Hadisler Babı
114 — Abdesti Dar Olanın Namaz Kılmasından Nehiy Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
115 — Kanı Devamlı Gelen Ve Daha Önce Aybaşı Âdetlerinin Günlerini Hesaplayabilen Müstahâza Kadın Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Mezheblere Göre Aybaşı Âdeti Süresi
Müstahâzanin Mezheblere Göre Aybaşı Âdeti Süresi
Hayızın Kesilmesinin Alâmeti
Mustahâza Her Farz İçin Abdest Alır Mı ?
116 — Müstahâzanın Kanı Karışık Olup Hayız Günlerini Bilmediği Zamandaki Durumu Hakkında (Gelen) Hadîsler Babı
117 - Kız Müstahâza Olarak Kan Görmeye Başladığı Zaman Veya Müstahâzanın Eskiden Hayız Günleri Bulunup Unuttuğu Zamandaki Durumu Hakkında (Gelen) Hadîsler Babı
Âlimlerin, Eski Âdetini Unutup Karışık Kan Gören Müstahâza İle Yeni Kan Gören Müstahâza Hakkındaki Görüşleri
118 — Elbiseye Dokunan Hayız Kanı Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Namaz İçin Bağışlanan Necasetin Miktarı
119 — Hayızu Kadın Namazı Kaza Etmez, Babı
120 — Hayızlı Kadın Mescidden Bir Şey Alabilir. Babı
121 — Kadın Hayızlı Olduğu Zaman Kocası İçin Helâl Olan Yaklaşma Babı
122 — Hayızu Kadınla Cima Etmeden Nehiy Babı
123 — Hayızlı Kadınla Cima1 Edenin Keffareti Hakkında Bâb
Keffaret Hakkındaki Âlimlerin Görüşü
124 — Hayızlı Kadın Nasıl Gusül Eder Babı
125 — Hayızu Kadınla Beraber Yemek Ve Onun Artığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı
126 — Hayızlı Kadının Mescidden Uzak Kalması Hakkında (Gelen) Hadisler Babı
Hayızlı Kadın Ve Cünübün Mescidde Durmaları
127 — Temizlendikten Sonra Sarı Ve Bulanık Renkleri Gören Hayızlı Kadın Hakkında (Gelen) Hadisler Babı
128 — Lohusa Kadın Kaç Gün (Namaz Kılmayıp) Oturur, Babı
Lohusalık Hâlinin Azami Süresi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri
Lohusalığın En Az Süresi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri
129 — Hayızlı İken Eşiyle Cima' Edene Âit Bâb
130 — Hayızlı Kadınla Beraber Yemek Yemek Hakkındaki Bâb
131 — Hayızlı Kadının Elbisesi İle Namaz Kılmak Hakkındaki Bâb
132 — Kız, Hayız Çağına Gelince Baş Örtüsüz Namaz Kılamaz Babı
133 — Hayızlı Kadın (Kına İle) Boyanabilir, Babı
Erkeklerin Saç Boyamasına Ait Dört Mezhebin Görüşü:
134 — Cebireler Üzerine Meshetmek Babı
135 — Tükürük Elbiseye Dokunur Babı
136 — Ağızdan Kaba Su Akması Babı
137 — Kişinin, Din Kardeşinin Avretine Bakmasının Yasakuğı Babı
Dört Mezhebe Göre Avret Mahalli
A — Namaz İçindeki Avret Yeri Hakkındaki Âlimlerîn Görüşleri
B — Namaz Dışındaki Avret Yeri Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

138 — Cünüblükten Gusledip De Vücudundan Bir Yeri Kuru Kalan Adam Ne Yapacak Babı
139 — Abdest Alıp Suyun Dokunmadığı Bir Yeri Bırakan Adam Babı

83 — İçinde Cinsi Münasebet Yapılan Elbiseyle Namaz Kılmak Babı

540) Muâviye bin Süfyan (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre :
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı olan kızkardeşi Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâKya: ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) içinde cinsî münâsebet yaptığı elbiseyle namaz kılar mıydı? diye sordu. Ümmü Habîbe de:
«Evet Elbisede necaset olmadığı zaman (o elbiseyle namaz kılardı.)-"[1]

İzahı

Nesâî ve Ebü Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı; hadîste 'Ezâ' olarak geçen ve tercemede necaset olarak ifâde ettiğimiz kelimeyi meni veya mezi eseri olarak açıklamış ve bu hadîsin meninin necasetine delil olarak gösterildiğini söylemiştir. Daha sonra şöyle der: Meninin necasetini ifâde eden bu hadis, Resûl-i Ekrem tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek vücudundan çıkan bütün maddelerin temizliğine ters düşmez. Çünkü şer'î hükümlerde ümmetin durumu dikkate alınır. Hadîs zan ile amel edilmesinin gerekli olmadığına da delâlet eder. Çünkü içinde cinsî münâsebet yapılan elbisenin pislenmesi kuvvetle muhtemeldir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu fiili hadîsiyle yakın (kesin bilgi) ile amel edilmesinin gerekliliğine ve zanlara itibar edilmemesine m uslu m anları irşad etmiştir. [2]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1 — içinde cinsi temas yapılan elbisede necaset görülmediği zaman, namaz kılmak caizdir.
2 — Meni necistir. Bununla ilgili ihtilâf bundan önceki bâbta anlatıldı.
3 — Namaza duran kişi, pislenen elbiseyi giymekten sakınmalıdır.
4 — Aksi sabit olmadığı müddetçe, asıl olan şeyle amel edilmelidir.

541) Ebü'd-Derdâ' (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle
söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübarek başından su damladığı halde çıkıp yanımıza geldi ve tek bir elbiseyle bize namaz kıldırdı. Sarılmış olduğu elbisenin bir kenarım sağ omuzuna atarak sol kolunun altından ve diğer kenarını sol omuzuna atarak, sağ kolunun altından geçirerek göğsü üzerine uçlarını bağlamıştı. (Namaz kıldıktan sonra) geri dönünce Ömer bin El-Hattâb: Yâ Re-sûlallah! Bir elbisede bize namaz kıldırıyorsun? diyerek (hükmünü öğrenmek istedi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Tek elbisede namaz kılarım ve o elbisede.» Yâni cinsî münâsebette bulunmuştum.» buyurdu.[3]

542) Câbir bin Semûre (Radtya ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Hanımı ile, içinde cinsî temas yaptığı elbiseyle kişinin namaz kılmasının hükmünü bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'c sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Evet, her zaman (kılabilir.) Ancak elbisede bir şey gördüğü zaman onu yıkayıncaya kadar kılamaz.» [4]

İzahı

Bu iki hadîs, ilk hadisin hükmünü teyid eder.Zevaid yazan:Câbir'in hadisindeki isnad sahih olup, ricali sıkadır, demiştir.
Sindi; Cabir (Radıyallâhü anh)'in hadisinin zahiri, meninin necasetine delâlet eder. Ancak şöyle denebilir: İçinde meni bulunan elbiseyle namaz kılmanın mekruhluğu kasdedilmiş olabilir.Meninin taharetine hükmedersek hadîste öngörülen yıkama, kerâ-hatten sakınmak için olur, demiştir.Sindi'nin bu ifâdesi, hadîste geçen 'şey' kelimesini meni ile yorumladığını gösterir. [5]

84 — Mestler Üzerine Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

543) Hemmâm bin el-Hâris (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Cerir bin Abdillah (El-Becelî (Radıyallâhü anh), küçük abdesti-ni bozduktan sonra abdest aldı ve mestleri üzerine mesnetti. Bunun üzerine kendisine: Sen böyle mi yaparsın? diye soruldu. Kendisi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bunu yaptığını gördüğüm halde beni bunu yapmaktan alıkoyan nedir? dedi.
Râvi ibrahim En-Nehâi (dedi ki) : Onlar (Abdullah İbn-i Mes'-ud'un arkadaşları) Cerir'in hadîsinden çok hoşlanırlardı. Çünkü Ce-rir'in İslâm'a girişi Mâide sûresinin (abdeste âit 6. âyetinin) inişinden önce idi."[6]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi az bir lafız farkıyla ve aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivayet etmişlerdir.Buhârî"nin rivayetinde Cerîr(Radıyallâhü anh), abdest alıp, mestler üzerine meshettikten sonra kalkıp namaz kılıyor, namazdan sonra kendisine soru yöneltiliyor.Ebû Davud'un rivayetinde Cerir (Radıyallâhü anh) soruyu cevaplandırdıktan sonra oradakiler : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mest üzerine mes-hetme işi Mâide sûresinin (abdeste âit 6. âyetinin) inişinden önce idi, dediler.Cerîr (Radıyallâhü anh) : Ben, Mâide sûresinin (mezkûr âyetinin) inişinden sonra müslüman oldum, diye cevap verdi.Beyhaki'nin süneninde İbrahim bin'Et-h e m ' in : Mestler üzerinde meshetme hakkında Cerir (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden daha güzel bir hadîs işitmedim, dediği rivayet edilmiştir.
Hadîsin Mânâsı:
Hadis, Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mest üzerine meshettiğini ve bunu bizzat müşahede eden meşhur sahâbî Cerir (Radıyallâhü anh) 'in de aynı şeyi yaptığını ifâde ediyor. Ha-dis'in râvilerinden İbrahim En-Nehâi (Radıyallâhü anh)'-nin belirtiği gibi Abdullah İbn-i Mes'ud'un ashabı, Cerir' in hadîsini çok güzel bularak beğenmişlerdir. Sebebi ise; mest üzerine meshetmeyi caiz görmeyenler şöyle iddia ederler: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda abdest alırken mest üzerine mesh yapardı. Abdeste âit Mâide sûresinin 6. âye.-ti inince âyette ayakların yıkanması emredilmekle mest üzerine yapı-lagelen meshetme hükmü neshedilmiş oldu.Cerîr (Radıyallâhü anh)'in hadisi bu iddiayı kökünden çürütür.Çünkü Çerir (Ra-diyallâhü anh)'in müslüman oluşu bu âyetin inişinden sonraki zamana rastlar. Çünkü abdest âyeti Benî Mustalik savaşında inmiştir. Bu savaş hicretin 4'üncü veya 5. yılı vuku1 bulmuş,Cerîr (Radıyalâhü anh) ise hicretin 10. yılı ramazan ayında müslümanlığı kabul etmiştir.Eğer bu âyetin nüzulünden önce Cerîr (Radıyallâhü anh) müslüman olmuş olsaydı söz konusu hadîsinin bu âyetle mensuh olmasına ihtimal verilirdi. Bu zâtın müslümanlığı âyetin nüzulundan sonraki zamana rastlayınca anılan hadisinin mezkûr âyetle mensuh olmayıp yürürlüğünün devamını bilmiş oluruz. Bu durumda hadis, âyeti husûsîleştirir. Yâni ayakları yıkamaya âit âyetin emri ayağında mest bulunmayanlara mahsustur.Âyetle bu mânânın kasdedilğini mezkûr hadîsler açıklar.
Ebû Davud'un rivayetinde Cerîr (Radıyallâhü anh) 'in : Ben, Mâide sûresinin nüzulundan sonra müslüman oldum, mealindeki haberinden ve musannifimizin rivayetinde îbrârhim (Radıyallâhü anh)'in:ÇünküCerîr (Radıyallâhü enh)'in müslümanlığı kabulü Mâide sûresinin nüzulünden sonra idi» şeklindeki sözünden maksat M âide sûresinin tamamı olmayıp, sûredeki abdest âyetidir. Biz de tercemede parentez içi ifâdeyle buna işaret ettik. Çünkü sûrenin bâzı âyetleri Cerir (Radıyallâhü an in Islâmiyeti kabulünden sonra nazil olmuştur.Nitekim hicretin 10. yılı Ramazan ayında Cerir m üs1uman olmuş, o yıl yapılan meşhur Veda haccında arefe günü;
«Bu gün sizin için dininizi kemâle er-dirdim...» âyeti inmiştir. (Mâide : 3)
Mestler üzerine meshetmeyi kabul etmeyenler, mesh hadisinin râvisi Cerîr (Radıyallâhü anh) 'in, Hz.Ali (Radıyallâhü anh) ile Hz. Muâviye ve

taraftarları arasında cereyan eden olaylarda Hz. Ali (Radıyallâhü anh) 'den ayrıldığını iddia ederek, onu zayıflatmak istemişler ise de bu tutarsızdır.Çünkü Cerir (Radıyallâhü anh), Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'den ayrılmamış olup, bâzı mazeretler dolayısıyla bu olaylara katılmamıştır. Kaldı ki îmam ve Hafız olan Muhammed bin İbrahim El-Ve-zir, Ehl-i Beyt'in büyük imamları ve etbalarmın rivâyetleriyle sabit olduğu veçhile, sahâbîler arasında cereyan eden müessir olaylar^ dan önce olsun sonra olsun sahâbîlerin rivayetinin makbul olduğu hususunda icmâ' vardır. Mest hadislerinden kurtulmak için bu yüce sahâbiye kusur isnad etmek yersiz olup İslâm âlimleri kat'iyyen böyle bir şeye iltifat etmemişlerdir. Ibnü'l-Münzir, İbnü'l-Mübâre k'in şöyle söylediğini nakletmiştir: 'Mestler üzerine meshetmenin câizliği hususunda sahâbiler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü câizligi inkâr ettiği rivayet olunanlardan başka câizligi sabit gördüğü rivayeti de vardır.'
El Hafız da, EI-Fetih'te şöyle der: -Hadîs hafızlarından bir cemaat; mestler üzerine mcshetmek mütevatirdir demişlerdir. Hadis-cilerden bir cemâat meshe âit râvileri toplamışlar, sayıları sekseni bulmuştur, imam Ahmed : Mesh hakkında sahâbîlerden kırk tane merfu' hadîs vardır, demiştir.»
Ebü'l-Kasım İbn-i Müneddeh, Tezkiresinde mesh hadisinin râvilerini ismen zikrederek seksen sahâbî'yi bulduğunu zikretmiştir. TirmizÎ ve Beyhaki de sünenlerinde bu sahâbîlerden bir cemâati zikretmişlerdir. [7]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Mestler üzerine meshetmek meşrudur.
2 — Zamanına göre şer'İ şerife muhalif bir şeyi gören kimse susmaman. Güzel yolla itiraz etmelidir.
3 — Yaptığının doğruluğuna inanan kimse, bir itiraza mâruz kaldığı zaman dayandığı delili açıklamalıdır.
4 — itiraz eden kişi, gösterilen delile vâki tenkitleri söyleyebilir.
5 — itiraza mâruz kalan kişi, o tenkitleri cevaplamak suretiyle delilinin sıhhatim göstermelidir.
6 — İhtiyaç zamanında, tarihi delil göstermek caizdir.Nitekim Cerîr (Radıyallâhü anh), müslümanhğı kabul ettiği tarihi; mestler üzerine meshetme hükmünün devam ettiğine ve mensuh olmadığına delil göstermiştir.

544) Huzeyfe (bin Ee-Yeman (Radtyaltâhü ank)>den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). abdest aldı ve mesüe-rinin üzerine mesnetti."[8]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bir kısmı daha uzun olup. meshetme konusu dışında kalan bâzı hususları da beyan eder. Yeri olmadığı için burada anlatılmasına gerek yoktur.

545) Muğtre bin Şu'be (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdestini bozmaya çıktı. Muğîre de içinde su bulunan bir matara ile Onu izledi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtiyacını giderdikten sonra (gelip) abdest aldı ve mestler üzerine mesnetti."[9]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Sün en sahipleri uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Bâzı lafızlarda değişiklik varsa da hepsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest aldığında mestler üzerine meshettiğini bildirmektedirler.
Bu hadisde mestler üzerine meshetmenin meşruluğuna delâlet eder.
îmamiye mezhebine mensub olanlar ile hariciler ve Ebu Bekir bin Dâvüd Ez-Zâhiri, mestler üzerine meshetmenin caiz olmadığını söylemişlerdir.Bunlar abdest almaya dâir
Mâide sûresinin 6. âyetini delil göstererek; bu âyette ayakların yıkanması emredilmiştir, derler. Ayrıca Resûl-i Ekrem (Aley-hissalâtü ve's-selâm)'in abdest almayı öğrettiği şahsa :
«...Ve ayağını yıka.» buyurması ve mestler üzerine meshetmek-ten bahsetmemesine dayanırlar. Bir de : «Abdestte yıkanmayan topuklara azab olsun.» ile ayaklan yıkadıktan sonra: «Ayakların yıkanması olmaksızın, Allah namazı kabul etmez.» mealler indeki hadisleri mesned gösterirler ve meshe âit hadîslerin abdest âyetiyle mensuh olduğunu söylerler.
Âlimlerin cumhuru mestler üzerine meshetmenin câizliğine hükmetmişlerdir.
Hanefi âlimlerinden îbnü'I-Himân Fethü'I-Kadir'de: «Meshe âit hadîsler çoktur.Ebû Hanife: Gün ışığı gibi apaçık delilleri bulduktan sonra mestler üzerine meshetmeyi caiz gördüm.
Bunu caiz görmiyenin küfre gitmesinden endişelenirim. Çünkü bu hususta gelen eserler, tevatür haddini bulmuştur, demiştir.Ebû Yûsuf da; Meshe âit haber meşhur olduğu için bununla âyetin neshi caizdir, demiştir' diye nakleder.
El-Ayni de:. Meshetmenin câizliğini hiç kimse inkâr edemez. Ancak sapık bid'atçı inkâr edebilir, demiştir.
Hasan-ı Basrî de:Ben, yetmiş sahâbiyle görüştüm.Hepsi mestler üzerine meshetmeyi meşru sayıyorlardı.' demiştir.
Şâfiiler' den Nevevt: tcmâ'ın oluşmasında sözü muteber olan bütün âlimler hazarda ve seferde, ihtiyaç olsun olmasın mestler üzerine meshetmenin câizliği hususunda icmâ' etmişlerdir.Hattâ evinden çıkmayan kadın ve yürüyemeyen sakat kimse bile meshedebilir.Yalnız, Şiiler ve Hâriciler, meshin câizliğini inkâr etmişler ki, bunların muhalefeti muteber değildir.
Mâ1ik' in mezhebi de meşhur rivayete göre cumhurun mezhebi gibidir.
Sayılamıyacak kadar çok tabii bu hususu sahâbîlerden rivayet etmişlerdir.
A1i, Âişe, ibn-i Abbâs ve Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhüm)'ün mestler üzerine meshetmeyi kabul etmediklerine dâir yapılan isnad sabit değildir.Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'ye «Kitab, mestleri geçti.» şeklinde izafe edilen eser muttasıl bir isnad ile rivayet edilmemiştir. H z. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin: Mestler üzerine meshetme hükmü A1i bilir, diyerek mes'eleyi Hz .A1i' ye havale ettiği sabittir. îbn-i Abbâs ise, abdest âyetinin inişinden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meshetmesi sabit olmadığı zaman bundan kerâhat ettiği, bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meshettiği sabit olunca buna rücu' ettiği sabittir. Ahmed bin Hanbel; Meshin inkârı hakkındaki Ebû Hüreyre' nin hadîsi sahih olmayıp bâtıldır, demiştir.
Menhel yazarı yukarıda verilen bilgiyi naklettikten sonra şöyle der:
«Yukarıda işaret edilen abdest âyetine ve hadislere dayanarak meshin caiz olmadığını söyliyenlerin sözü reddedilmiştir. Şöyle ki; Âyetin hadisleri neshettiğine dâir sözleri tutarsızdır.Çünkü "âyet Müreysî' savaşında nazil olmuş, halbuki Muğire'nin bu hadîste anlattığı olay,Müreysi' savaşından sonra vukubulan Tebük savaşında meydana gelmiştir. Cerir (Radıyallâhü anh)'in (543 nolu) hadîsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeIlem)'in bu âyetin inişinden sonra meshettiğini ispata kâfidir.

546) îbni Örfıer (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Kendisi Sa'd bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in mestleri üzerine meshettiğini görmüş ve: Hakikaten siz bunu (nasıl) yapıyorsunuz? (diyerek bu hareketi yadırgamış) sonra ikisi beraber Hz. Ömer (Ra-dıyallâhü anh)'in yanında toplanmışlar ve Sa'd (Radıyallâhü anh) Ömer (Radıyallâhü anh) "e mestler üzerine meshetme hakkında kardeşimin oğluna (İbn-i Ömer'e) fetva ver, demiş, bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
«Biz Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunurken mestlerimiz üzerine meshcderdik. Böyle yapmakta bir beis görmeyiz.» demiş ve bunun üzerine İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Kişi, büyük abdesti bozmaktan gelse bile (meshedebilir mi?) diye sormuş, Ömer (Radıyallâhü anh) de: Evet, diye cevap vermiştir.»"
Not: Hadisin isnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu, yalnız ravilerden Sald bin Ebl Arûbe*nin tedlis yaptığı, bu hadisi an'ane ile rivayet ettiği, son zaman' larmda ıhtılat ettiği ve hadisin Sahih-i Buhari'de başka bir uslüb ile rivayet edildiği. Zevaid'de bildirilmiştir. [10]

İzahı

Bu hadîs de mestler üzerine meshetmenin cevazına delildir.Buhâri' deki hadîs, meâlen şöyledir: Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) 'den

rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mestler üzerinde meshederdi. Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ), bu durumu (babası) Ömer (Radıyallâhü anh)'a sormuş, O da şöyle cevap vermiştir: Evet (Peygamber meshetti.) Sa'd (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sana bir şey rivayet ettiği zaman, artık onu başkasına sorma.»
Rivayete göre Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallâhü anhî Irak'ta hazer halinde iken meshetmiş, bunu gören Abdullah îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) itiraz etmiş, O da Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunu gördüğünü söylemiş, daha sonra, ikisi Ömer (Radıyallâhü ahh)'m yanında buluşunca Sa'd, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'e: 'Babana meshin hükmünü sorsana, demiş, o da sormuş ve babası böyle cevap vermiştir.

547) Sehl es-Sâidî. (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre demiştir ki:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mestler üzerine meshetti ve mestler üzerine meshetmeyi bize emretti.[11]

548) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre demiştir ki :
Ben. bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin beraberinde idim.
O: «Su varım?» diyerek (su istedi, bunun üzerine su hazırlanınca) abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti. Sonra orduya yetişerek onlara namaz kıldırdı.[12]

549) Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Necâşi,[13] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIenD'e bir çift siyah ve sâde mesti hediye olarak gönderdi. O da bunları giydi. Sonra abdest aldı ve bunların üzerine mesnetti."[14]

İzahı

Ahmed bin Hanbel, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadîsin metni açık olup, mestler üzerine meshetmenin meşruluğuna delâlet eder. El-Menhel yazarı hadisin fıkıh yönünü şöyle anlatır.
1. Hadis, Kâfirden hediye kabul etmenin meşruluğuna delâlet eder. Çünkü İbnü'l-Arabi' nin dediği ve El-Iraki'-nin teyid ettiği gibi Necâşi, müslüman olmadan önce söz konusu mestleri Resûlullah'a göndermiştir,
2. Kendisine hediye gönderilen zât, aldığı hediyeyi gönderiliş gayesine uygun olarak kullanmalı ve böylece hediyeyi kabul ettiğini, beğendiğini açıklamalıdır.Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi,ve Sellem) alır almaz bu mestleri giymiştir. Bu davranış hediyeyi göndereni sevindirir.
3. Siyah mestleri giymenin caiz olup, bunda kerahet olmadığı anlaşılır.» [15]

85 — Mestin Üstüne Ve Altına Meshetmeye Âit Bâb

550) Muğîre bin Şu'be (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
ResûluÜah (Salla llahü Aleyhi ve Sellem) mestin üstüne ve altına meshetmiştir."
Senedde râvilerden El-Velîd'in tedlisçi olduğu, Sevr'in Reca* bin Heyvet'ten hadîs işitmediği ve El-Muğîre'nin kâtibinin (verrâd) meçhul olduğu halde hadîsi mürsel rivayet ettiği söylenmişse de, şöyle cevap verilmiştir : El-Velid :
«Bize Sevr tahdis etti.» demiştir. Bunda tedlis yoktur. Sevr'in Reca'dan hadis işittiğini BeyhakI tesbit ederek; Sevr'in de :
— «Bize Reca' tahdis etti, dediğini belirtmiştir. El-Muğtre'nin kâtibi de, El-Muği-re'yi zikretmiştir. Bunun iğin hadiste mürsellik yoktur. İbn-i Mâceh'in açıkladığı gibi Muğîre'nİn kâtibinin adı Verrâd'dır. Künyesi ise Ebû Said'dir. Şa*bl vs başkası ondan rivayet etmişlerdir. (Artık kâtibin meçhul olmadığı anlaşılır.) [16]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Darekutni, Beyhakî velbnü'l-Cârud da bu hadîsi rivayet etmişlerdir.Nevevi, hadîsçilerin bu hadisi zayıf gördüklerini söylemistir. El-Menhel yazarı «Mesh» babında rivayet olunan bu hadisin izahını yaparken şöyle der:
Buhârî, Ebû Zur'a, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Şafiî gibi büyük hadîs imamları ve müteahhirinden İbn-i Hazm bu hadîsi zayıf görmüşlerdir.Doğrusu da budur.Bu hadîs, sahîh hadîslerin hepsine muhaliftir. (Çünkü sahih hadîsler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, mestlerinin yalnız üst kısmına meshetmekle yetindiğine delâlet ederler. Bu hadis ise mestlerin hem üstüne, hem altına meshettiğini bildirir.) Bu hadîsin zayıflığına âit illetlerin bir kısmı müessir değil ise de hadîsin sıhhatına mâni olacak derecede etkili olan kısmı da vardır. Nitekim yalnız El-Ve-lîd bin Müslim hadîsi mevsul olarak isnad etmiş, kendisinden daha yüce ve hıfzı daha kuvvetli olup, hadîste imam sayılan Abdullah bin El-Mübârek hadîsi mürsel olarak rivayet etmiştir. Çünkü onun rivayetinde E1-Muğire' nin kâtibi doğrudan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklediyor.Abdullah bin El-Mübârek ile El-Velîd bin Müslim,ihtilâfa düştükleri zaman Abdu11ah' in dediği makbuldür.Hadis hafızlarının bir kısmı: El-Velîd bin Müslim, bu hadîste iki yerde hata etmiştir. Birincisi, Rec', E1-Muğîre nin kâtibinden işitmemiştir. An'ane ile ondan nak-letmiştir. İkinci hata, Sevr, Recâ' dan işitmemiştir, demişlerdir. Üçüncü bir hata var.O da şudur ki; Hadîsin mürsel oluşu doğrudur. Hadîs hafızlarının hepsi bunu beyan etmişlerdir.Şafiî de, hadisin zayıflığını belirtmiş olup mestlerin hem üstüne, hem altına meshetmenin daha iyi olması hususunda Beyhaki ve başkasının îbni Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri esere itimad etmiştir.» [17]

Vâcib Ve Sünnet Olan Mesh Miktarındaki İhtilâf

El-Menhel yazarı, aynı bâbta ihtilâfla ilgili olarak şöyle der:
«Âlimler, vâcib olan mesh miktarı ile sünnet olan mesh mikta-rı hakkındaki muhtelif görüşler beyan etmişlerdir:
1— MâIikî âlimlerinin meşhur kavline göre mestlerin üst kısmının tamamını topuklara kadar meshetmek vâcibtir. Altını mes-hetmek de sünnettir. Sünnet olan meshin yapılışı şöyledir: Kişi, sağ elini, sağ ayağının parmak uçlarına üstten bırakır. Sol elini de ayak parmaklarının altına bırakarak her iki elini beraber topuklara kadar O ker. Sol ayağın meshine gelince, bunun tersine sa£ elini, sol ayağının aîtına ve sol elini ayağın üstüne bırakarak yine parmak uçlarından (topuklara kadar her iki elini çeker.
2 — Şafii âlimlerinin meşhur kavline göre mestin üst kısmından ve abdestte yıkanması farz olan her hangi bir yere meshetmek vâcibtir. Mestin hem üstünü., hem altını çizgiler hâlinde meshetmek sünnettir. Yapılış şekli için en sevaplı olanı şudur ki; Kişi, sağ elini sağ ayağının parmak uçlarının üstüne ve sol elini aynı ayağının topuğunun altına bıraktıktan sonra, sağ elini bacağa doğru ve sol elini parmak uçlarına doğru çeker. (Sol ayağının meshinde sağ el topuğun altına ve sol el ayağın parmak uçlarına bırakıldıktan sonra aynı şekilde çekilir.)
3 — Hanefi âlimlerine göre vâcib olan miktar mestin üst kısmından elin serçe parmağıyla üç parmak kadar meshetmektir. Mestin içine, kenarlarına ve altına meshetmek sünnet değildir. Müs-tahab olan mesh şekli budur. Kişi sağ elin parmaklarını sağ ayağın parmaklarının hizasına üstten bırakır. Sol elin parmaklarını da sol ayağın parmaklarının üstüne bıraktıktan sonra ellerini bacağa doğru çeker.Parmaklarla beraber el ayasını da mestlere sürerse daha iyidir. Meshin çizgiler hâlinde olması daha makbuldür.
4 — Hanbe1î âlimleri; mestin üst kısmının çoğuna meshetmek caizdir, mestin altını ve topuğunu meshetmek yerine geçmez, îki ayağı beraber meshetmek sünnet değildir.Sünnet olan mesh şekli şöyledir: Mesh işi sol el ile yapılmalı, el parmakları birbirine yapışmaman, ayak parmaklarının uçlarından bacağa doğru yapılmalıdır, demişlerdir. [18]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in, mestin üstüne ve altına meshettiğine delâlet eder. Fıkıhçıların bu konudaki görüşleri yukarıda beyân edilmiştir.

551) Câbir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı), abdest alan ve bu arada (ayaklarındaki) mestleri yıkayan bir adamın yanmdan geç a. Re-sûl-i Ekrem (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem), mübarek eliyle sanki onu mestlerini yıkamaktan men. edercesine işaret ederek:
«Sen, ancak meshetmckle emi olunmuşsun.» buyurdu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek eliyle ayak parmakları uçlarından bacak mafsalına doğru çekerek ve parmaklarıyla çizgiler çizerek «Şöyle» buyurdu.Sindi şöyle demiştir: Zevâid sahibi bu hadisi zücretmemiştir. Zannımca bu hadis de Zevâid (Kütub-i Hamse'de bulunmayan) kısmındandır. Senedinde Bakiyye adlı râvi vardır. Bu râvinin sıka olup olmadığı hususunda konuşulmuştur. [19]

86 — Mukîm Ve Misafir İçin Meshedebilme Süresi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

552) Şüreyh bin Hâni'[20] (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben mestler üzerine meshetmek durumunu Hz. Âişe'ye sordum. Bana: Ali'ye varıp onu sor. Çünkü O, bunu benden daha iyi bilir.
(Çünkü O, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk ederdi.) dedi. Bunun üzerine ben, Ali (Radıyallâhü anh)'ye gelerek, meshetme durumunu sordum. Ali (Radıyallâhü anh) buyurdular ki s
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gece olmak üzere meshetmeyi bize emretti." [21]

İzahı

Müslim de bu hadîsi müteaddit senedlerle rivayet etmiştir. Hz.Âişe (Rdayıllâhü anhâ) 'nin soru sahibi Şureyh (Radıyallâhü anh) 'i Hz.Ali (Radıyallâhü anh) 'ye havale etmesinin sebebi, Müs1im' in rivayetinde Hz.Âişe' nin : Çünkü A1i (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk ederdi, cümlesi ile açıklanmıştır. Hadîs, misafir için üç gün üç gece ve mukim için bir gün bir gece mestler üzerine meshetmenin caiz olduğuna delâlet eder.Hadîs şer'i mes'eleler sorulduğunda fetva verenin nasıl hareket edeceğine ışık tutmaktadır. Şöyle ki; Mesh süresini soran zât, Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından Al i (Radıyallâhü anh)'e gönderiliyor. Şu halde fetva verme durumunda olan kimseye şer'i bir mes'ele sorulduğu zaman daha ehliyetli birisi varsa, soru sahibini ona göndermek mustahabür.
Hadiste söz konusu edilen emir, ruhsat ve mübahlık içindir. Vü-cub için değildir. Yani mukim ve misafir hadîste belirtilen sürede mestleri üzerine meshedebilir.Mestlerini çıkarıp, ayaklarım yıkamak mecburiyetinde değillerdir. Ama isterlerse mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkayabilirler. Eğer emir vücub için olmuş olsaydı mestleri çıkarmak ve ayakları yıkamak yasaklanmış olurdu.

553) Huzeyme bin Sabit (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
-Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selfem), mestler üzerine mes-hetmek (hususunda) misafir için üç gündük bir süre) tayin etti. Eğer soru sahibi sorusuna devam etseydi (sürenin arttırılmasını isteseydi) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), süreyi beş kılacaktı.»"[22]

İzahı

TirmizİI ve Ebû Davud'un da rivayet ettikleri Huzeyme' nin bu hadîsi için müteaddid senedler zikretmişlerdir.
«Mestler üzerine meshctmek süresi misafir için üç gün, mukim için de bir gün bir gecedir.» mealindeki metnin hasen - sahîh olduğu Tirmizî' de belirtilmiştir. Ebû Davud'un diğer bir senedinde râvi şöyle der: 'Eğer biz, misafir için meshetme süresinin uzatılmasını istedeysik, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), süreyi uzatacaktı.' El Menhel yazan: Bu fıkra ile ilgili olarak, râvinin bu sözünden şu netice çıkar, demiştir: 'Lâkin biz sürenin fazlalaştırılmasını istemedik, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve sellem) de süreyi üç günden fazlalaştırmadı.' Bu durumda, bu rivayet ile bundan önceki rivayet arasında ihtilâf yoktur. Bilindiği gibi kitabımız-daki rivayette mukim için mesih süresinden bahsedilmemiştir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de görüldüğü gibi onun süresi de tahsis edilmiştir.

554) Huzeyme bin Sabit (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«Mestler üzerine meshetmek hususunda misafir İçin süre üçgün-dür.» Sanımca: «...ve Üç gece...» buyurdu."

555) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöy le söylemiştir:
Sahâbiler:
Yâ Resûlallah! Mestler üzerine meshetme süresi nedir? diye sor dular. O da:
Misafir için geceleriyle beraber üçgündür. Mukim için de
gün bir gecedir.»"

556) Ebû Bekre (Radtyallâhü onh)'ten rivayet edildiğine göre §öyle söylemiştir:
Misafir abdest alıp, mestlerini giydikten sonra abdest zaman geceleriyle beraber üç gün üç gece ve mukimin bir gün imgece meshetmesini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ruhsat olarak caiz kılmıştır. [23]

İzahı

Tirmizi nin şerhi Tuhfede belirtildiğine göre, Ebû Bekre'nin hadisini ibn-i Huzeyme ve Darekutnide rivayet etmişler.Hattabi"deisnadının sahih olduğunu söylemistir. El-Müntekadan naklen verilen bilgiye göre buralardaki hadîs metni meâlen şöyledir:
«Misafirin, geceleriyle beraber üçgün, mukîminde bir gün bir gece mestleri üzerine meshetmelerine, mestlerini abdest aldıktan sonra giymişle-rse ruhsat verilmiştir.» Bu rivayete göre abdest aldıktan sonra, mestlerini giymiş olma şartı misafirde arandığı gibi mukimde de aranıyor. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Yani bu şart bakımından misafir ile mukim arasında bir fark yoktur. Kitabımız-daki rivayette, misafirin abdest alıp mestlerini giymiş olma şartı, mukim için zikredilmemiş ise de melhuzdur. [24]

Mesh Süresi Hususundaki Âlimlerin Görüşü

Bu bâbta geçen hadisler bu sürenin mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gece olduğunu ispat eder.
Menhel yazarı «Mesih süresi» babında âlimlerin görüşünü şöyle anlatır. Sahâbîlerin, Tabiilerin ve onlardan sonra gelen fıkıhçıların âlimlerinden meydana gelen cumhura göre mesh süresi mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gecedir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed bin Hanbel, Sevri, Hasan bin Salih ve İshak bin Rahaveyh'in mezhebi budur. Ha1labi Meshin muayyen bir süreyle sınırlı oluşu tüm fıkıhçıların sözüdür, demiştir. îbn-i Abdi'1-Berr de: 'Tabiilerin çoğu ve fıkıhçılar bu görüş üzerinde müttefiktirler. Bence de ihtiyatlı olanı budur. Çünkü meshetmenin câizliği tevatürle sabittir.Eh1-i Sünnet ve'I-Cemâât bu konuda müttefiktirler. Gönül, onların ittifakında yatışmıştır. Âlimlerin çoğu: Mukîmin bir gün bir geceye âit beş vakit namazdan misafirin de üç gün üç geceye âit on-beş vakit namazdan fazlası için meshetmesi caiz değildir, dediklerine göre ilim adamına, uyması vacip olan şey, namazını kesin bilgi ile kılmasıdır. Bütün âlimler ittifak etmedikçe kesin bilgiye göre ayakları yıkamak gerekir. Meshe ittifak ettikleri takdirde meshet-mek de sağlam ve kesin bilgiye dayalı olur. Âlimler, üç günden fazla süre için misafirin meshedebileceğine ve bir gün bir geceden fazla mukimin meshetmesinin caiz olduğuna icmâ' etmemişlerdir. Bu nedenle en sağlam iş bu süreyi aşmamaktır, demiştir.»
Cumhurun gösterdikleri deliller çoktur. Huzeyme bin Sâbit' in (553 - 554 nolu) hadisi, Şüreyh bin Hâni'in (552 nolu) hadîsi', Safvan bin Assai'in hadîsi bu cümledendir.
Şureyh bin Hâni'in hadîsini Ahmed, Nesâî ve Ibn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Safvan bin Assa 1' m hadîsini Ahmed ve îbn-i Huzeyme rivayet etmişlerdir. Huzeyme bin Sabit'in hadîsini de, El-Hâfız' in Telhis'te beyân ettiği gibi Şafiî, Ahmed, Ne-sâi, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn-i Mâceh, îbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Darekutnî ve Beyha-k î rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - sahih olduğunu, Buhârî de hasen olduğunu söylemiştir.

Mestler üzerine meshetmek için süre tahdidi olmayıp hazer ve seferde kişi, dilediği sürece mestler üzerine meshedebilir, diyenler de olmuştur. Şa'bî, Ebû Seleme bin Abdurrah-man, El-Leys, Rabîa ve meşhur rivayete göre Mâlik bunlardandır. Bunların delili, Ebû Dâvûd'un Huzeyme bin Sâbit'e âit bir rivâyetindeki;
«Eğer biz mesh süresinin arttırılmasını Peygamber ISallallahü Aleyhi ve Sellem)'den isteseydik süreyi bize arttıracaktı.» fıkrasıdır. Ve (557 - 558 nolu hadîs gibi) buna benzeyen bâzı hadîslerdir. îbn-i Seyyidi'n-Naş, Tirmizi' nin şerhinde : *Eğer bu fıkra sabit olmuş olsaydı bile meshin süresiz olduğunu söyleyenler için delil olmazdı. Çünkü bu ifâde açıktır ki, onlar sürenin arttırılmasını istememişler ve arttınlmamıştır.»
Bu grup âlimlerin gösterdikleri hadislerin hepsi zayıftır. (El-Men-hc 1 yazarı, bu hadisleri ve zayıf oluşlarının nedenlerini bir bir anlatır. Çok uzun olduğu için buraya almaktan vazgeçtim.) Menhel yazarı daha sonra şöyle der: Eğer meshin süresiz yapılabileceğine delil gösterilen hadîsler sahih olsaydı, şöyle yorum yapılacaktı: «Mukîmin günü ve misafirin üç günü dolunca mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkamaları kaydıyla kişi, yıllarca mesh işine devam edebilir. Yukarıda verilen bilgiyi edindikten sonra en sağlamı ve ihtiyatlısı, mesh süresinin sınırlı olduğuna dâir hadîslerle amel etmektir.
Tanınan süre, 556 nolu hadîste işaret edildiği gibi mestler giyildikten sonra abdest bozulduğu zamandan itibaren başlar. Mestleri giyme zamanından veya mestler üzerine meshetme zamanından başlamış olmaz.»
Mestler üzerine meshetmenin çeşitli fıkhî hükümleri vardır. Hükümler; mezheblere göre kısmen değişiktir. Geniş ma'lumat isteyenler Fıkıh kitablanna müracaat etsinler. [25]

87 — Zamanla Sınırlandırma Olmaksızın Meshetme Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

557) Evinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her iki kıble (Ka'be ve Mescid-i Aksa')ya doğru namaz kılmış olduğu Übeyy bin îmâre (Radtyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Mestler üzerine meshedeyim (mi?) diye sormuş. Resul i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Evet, buyurmuştur. Übeyy (Radıyallâhü anh) :
— Bir gün (mü?) diye sormuş, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :*
— «Ve iki gün de (meshedebilirsin)» buyurmuştur. Übeyy (Radıyallâhü anh) :
— Ve üç gün de (mi?) diye sormuş ve nihayet yedi güne kadar (olan hükmü sorarak) ulaştırmış. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de i
— «Ve sana zuhur eden sürece (meshedebilirsin) buyurmuştur.[26]

558) Ukbe bin Âmir el-Cühenî[27] (Radtyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre:
Kendisi, Mısır'dan Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh)'in yanına gelmiştir. Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) Ona: Kaç günden beri sen mestlerini çıkarmamışsın, diye sormuş? Kendisi: Cuma'dan cuma'-ya kadar, diye cevaplamış, Hz. Ömer de: Sünnete isabet etmişsin, demiştir. [28]

İzahı

Birinci hadis, mestler üzerine meshetmenin belirli bir süreye bağlı olmadığına delâlet eder. Ancak notta işaret edildiği gibi hadis âlimlerinin ittifakıyla zayıf görülmüştür. Bu hadîsi Beyhakî, Hâkim ve Tahavi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da iki senedle rivayet etmiş ve isnadında ihtilâf bulunup, kuvvetli olmadığını belirtmiştir.
Sindi, Hadîs'in zayıf olduğunu belirttikten sonra şöyle bir yorum yapıldığını ifade eder: «Sahih hadîslerle sabit olan meshet-me süresi şartına riâyet etmek halinde uzun zaman mestler üzerine mesh yapılabileceği kasdedilmiş olabilir.»
İkinci hadîse gelince; Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Ukbe' ye söylediği: 'Sen sünnete isabet ettin' sözünde, bu işin Resûl-i Ekrem ÎAleyhissalâtü ve's-selâm) 'in sünnetine uygunluğuna dâir bir delil yoktur. Çünkü sünnet, bazen Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü ve's-selâm) tarafından olduğu gibi dört halife'ye âit de olabilir. Nitekim bir hadis de:
«Benim sünnetime ve Hulafâ-i Râşidin sünnetine sarılınız» buyurulmuştur. Hulafa-i Râşidin' den olan Hz.Ömer (Radıyallâhü anh)'in Ukbe'ye dediği görüşü benimsemiş olabilir.Ve kendi görüşüne sünnet adını vermiş olabilir.
Sindi der ki: 'Bir sahâbi yapılan bir işin isabetli olduğunu söylediği zaman, meşhur kavle göre bu söz merfu' hadis yerine geçer.Durum böyle olunca hadîs, meshin süresizliğine delâlet eder.Fakat şöyle denilebilir: Saha bin in böyle bir tâbiri merfu' hadis gibi olsa bile serahaten merfu' olan hadîs kuvvetini taşımaz.Dolayısıyla sarahaten merfu' olan hadîs buna tercih edilir.Soru ve cevâbın meshetme müddetine ait şartına riâyet etmekle beraber, uzun süre mestlerin giyilmesi ve üzerine mesh yapılması hakkında cereyan etmiş olması muhtemeldir.»
El-Menhel yazarı bu hadisle ilgili olarak şöyle der:
«Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) 'den yapılan bu rivayete karşı meshin muayyen süre ile sınırlı olduğuna dâir, müteaddit hadîsler kendisinden rivayet edilmiştir. Bu cümleden olarak :
Süveyd bin Gufle' den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: H z. Ömer (Radıyallâhü anh) ile rahatço konuşmaya cesaretli olan Benâne El-Ca'fiye: 'Mestler üzerine meshetmek durumunu Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) 'e sor,», dedik. Kendisi de sordu, Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) : «Misafir için üç gün ve mukîm için bir gün bir gece meshetmek caizdir.» dedi. Zeyd bin Veheb' den de rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Mestler üzerine meshetmek hakkında Hz.Ömer (Radıyallâhü anh), bize mektup yazarak misafirin üç gün mukim'in bir gün bir gece meshedebileceğini bildirmiştir, dedi.Tahâvi şerhi Meâni'l-Â'sâr kitabında bu iki eseri rivayet ederek: işte Ömer (Radıyallâhü anh), meshin belirli bir süreyle kayıtlı olduğuna dâir Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü Ve's-selâm)'den rivayet olunan sahih hadîslere muvafık olarak söylenmiştir, der.»
Bu konu hakkında bir önceki bâbta geniş malumat verilmiştir. [29]

88 — Çoraplar Ve Pabuçlar Üzerine Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

559) El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anA>'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdcst alırken çorapları ve pabuçları üzerine meshetmiştir."
Ebû Dâvûd : Abdurrahman bin Mehdi, bu hadisi anlatmazdı. Çünkü El-Muğîre'den ma'ruf olan rivayet Peygamber (S.A.V.)in mestler üzerine meshet-mesidir, demiştir. El-Hâfız da: Abdurrahman bin Mehdi ve başka hadis imamları El-Muğîre"nm bu hadîsini zayıf saymışlardır, demiştir. [30]

İzahı

Tahavi, Tirmizi, ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişler. Tirmizi; hadisin hâsen - sahih olduğunu söylemiştir. Fakat Ebû Dâvûd notta belirtildiği gibi hadisi zayıf görmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine meshettiğine dâir El-Muğire (Radıyallâhü anhJ'nin rivayeti ma'ruf olduğu için, Abdurrahman bin Mehdinin bu hadîsi rivayet etmediğini söylemiştir. El Menhel yazarı: «Fı-kıhçılar ile hadisçilerin bir kısmı bu hadîsi zayıf görmüştür, der. Daha sonra Abdurrahman bin Mehdi'nin söz konusu hadîsi rivayet etmemek için gösterilen gerekçenin şu şekilde reddedildiğini nakleder: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine mesh ettiğine dâir El-Muğire (Radıyallâhü anh)'-nin rivayeti bu rivayete muhalif değildir.Çünkü El-Muğire (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine meshettiğini görünce, bunu rivayet etmesi; başka bir zaman da çoraplar üzerine meshettiğini gördükten sonra bu hâli de rivayet etmiş olması muhtemeldir.
Beyhakî Çoraplar üzerine meshe âit El-Muğire1 nin hadîsi münkerdir. Süfyân-ı Sevrî, Abdurrahman bin Mehdi, Ahmed bin Hanbel, Yahya bin Muin, Ali bin El-Medenî ve Müslim bin El-Haccâc, bunu zayıf görmüşlerdir, demiştir.» [31]

Hadîsin Mânâsı

Çorap diye terceme ettiğimiz kelime başlıkta ve hadiste «Cevreb» olarak geçer. Bu kelime ile ilgili olarak El-Menhel'de şu malûmat vardır:
«Cevreb, pamuk veya keten yahut yünden mest şeklinde imâl edilir.El-Lisân yazarı: Cevreb, ayak sargısıdır, demiştir.Deh1evide: Cevreb, mesti kir ve ıslaklıktan muhafaza etmek ve soğuktan korunmak için mest üzerine giyilen ve topukları kapatan bir mest çeşididir, demiştir.El-Aynî de: İklimi soğuk olan Şam dolaylarındaki halkın soğuktan korunmak için bükülmüş yün ipliğinden imâl edilen ve topukların yukarısına kadar ayağa giyilen bir giyecektir, demiştir.»
Hadîsin «Çorapları ve pabuçları üzerine meshetmiştir.» ifâdesinin mânâsı ile ilgili olarak El-Menhel yazarı şöyle der:
«Yani pabuçları ve çorapları meshetmiştir. Çorapların meshi esastır. Ayakların yıkanmasına bedel olan mesh işi budur. Pabuçlar üzerine, fazilet için meshetmiştir.
Pabuç; lügatta ve arapların örfünde; mestten ayrı bir şeydir. Îbnü'l-Afabî: (Pabuç olarak tarif ettiğimiz) «Na'l», Peygamberlerin libasıdır.Halk, mıntıkalarındaki çamur nedeniyle başka ayakkabılar imal etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in na'ında kıl yoktu. İki adet sırımı vardı.Katâde'den rivayet edildiğine göre kendisi Enes bin Mâlik'e Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in na'lınm şeklini sormuş. Enes de: İki sırımlı idi, demiştir. İbnü'l-Cevzi: Resûl-i Ekrem (Aley-hissalâtü Ve's-selâm)'in Na'lininin iki sırımı vardı. Bir sırım ayağın büyük parmağı ile yanındaki parmak arasından, diğeri de orta parmak ile küçük parmağın yanındaki parmak arasından geçirilerek ayak üzerinde bulunan üçüncü sırımla birleştirildi. Şemâil-i Tinnizf-nin şerhinde böyle anlatılmıştır, der.
Hadîs, pabuçlar giyilmiş iken, çoraplar üzerine meshetmenin meşruluğuna delâlet eder. Fakat, yalnız pabuçların üzerine meshetmenin câizliğine delâlet etmez.
İbnü'l-Kayyım, Tehzibü's-Sünen'de : Beyhakî demiş ki:Ebü'l-Velîd, çorapların meshine âit hadisi şöyle yorumlamıştır : Yâni altına deri geçirilmiş olan çoraba meshetmiş.Çoraba ve pabuca ayrı ayrı meshetmemiştir. 'Bence zahir şudur ki: Müstakil pabuçlar altında giyilmiş olan çoraplara meshetmiştir. Metindeki ifâde tarzı buna delâlet eder. Çorabın altına geçirilmiş olan deriye arapların lügatmda «Na'l» denmez...'
Âlimler çoraplar üzerine meshetme hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hanefî âlimleri Ahmed bin Hanbel. İşhak, bin Râhaveyh, Sevrî ve Îbnü'l-Mübârek: Buna meshetmek caizdir, demişlerdir. Çoraplar mücelled yani, her tarafına deri çekilmiş olabilir. Münaal, yani yalnız altına deri çekilmiş olabilir. Sahîn yani ayakta durabilen, kalın ve su geçirmiyecek şekilde sık dokunmuş olabilir. Dayanıklığı bakımından mezheblere göre ayrı bir takım şartlar vardır. (Meselâ Hanefî âlimlerine göre koşulan şartlardan birisi; üzerinde üç mil kadar yürümeye dayanıklı olmasıdır.)
Mâliki âlimleri : Çoraplar üzerine meshedebilmek için üstüne ve altına deri çekilmiş olması şarttır, demişlerdir.
Ebû Hanîfe şahin olan çoraplar üzerinde meshetmeyi caiz görmezdi. Fakat vefatından üç gün ve bir rivayete göre bir hafta önce hastalığında şahin çorapları üzerine meshederek: Ben halka yasaklamış olduğum şeyi yaptım, demiştir.
Şafiî âlimlerine göre ardanla üzerinde yürümeye dayanıklı olup, su geçirmeyen mest ve benzeri giyecek üzerine mesh yapılabilir. Her tarafına veya bir kısmına deri çekilmiş olsun olmasın farketmez. Mühim olan, onun sağlamlığı, dayanıklığı ve su geçirmezliği-dir.»
Yukarıda belirtilen bütün nıezheblere göre topuklarla beraber ayakları örten giyeceğin dayanıklı olması şart koşulduğu için hadîste geçen cevreb (çorab) ile bildiğimiz ve kullanmakta olduğumuz yün ve benzeri çoraplar kasdedilmemiştir. Çünkü pabuçsuz olarak üç mil yürümeye bu nevi çorapların dayanmadığı veya su geçirdiği bilinmektedir.

560) Ebû Musa El-Eş'ârî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdcst aldı da çoraplarına ve pabuçlarına meshetti. El Muallâ, kendi rivayetinde dedi ki t Ben Ebû Musa'nın «... ve pabuçlarına...» dediğini bilirim, başka türlü dediğini bilmem."
Ebû Dâvûd: Sened muttasıl değildir, dedi. Dahhâk'dan râvi îsâ bin Sinan'dır. Ahmed, İbn-i Muin, Ebû Zur'a, Nesâî ve başkaları onu zayıf saymışlardır. Bu sebeple hadis kuvvetli değildir; [32]

İzahı

Hadis. Beyhaki ve Tahavi tarafından da rivayet edilmiştir. Senedin sonundaki râvî E1-MuaI1â' nm hadîs metninin sonunda: 'Ben Ebû Musa El-Eş'arİ' nin ancak «ve pabuçlarına..» dediğini bilirim.' sözünden maksadı hadisi böyle te'vil edenleri red etmektir. Şöyle ki:Bazı âlimler; Çoraplar ve pabuçları üzerine...» ifâdesini; Altına deri geçirilmiş olan çoraplar üzerine...» diye te'vil etmişlerdir. Hadîsin lafzı bu te'vilden uzaktır.
Notta işaret edildiği gibi Ebû Dâvûd hadîs senedinin muttasıl olmadığını söylemiştir. El Men hc I yazarı der ki: 'Çünkü râvi Dahhâk bin Abdirrahman'in Ebû Musa'dan hadîs işittiği sabit değildir. Muttasıl hadis senedi her hangi bir râvinin düşmesinden salim olana denir. Yine notta işaret edildiği gibi hadîs kuvvetli değildir. Çünkü senedinde bulunan Isa bin Sinân'm zayıf olduğu Ahmed, İbn-i Muin, Ebû Zur'a ve Nesâi tarafından ifâde edilmiştir. Ebü Hatim: îsâ kuvvetli değildir, demiştir. Beyhaki de; İsa ile ihti-câc edilmez, demiştir. El-Menhel yazarı; Yahya bin Muîn'in İs a' yi sıka kabul ettiğini, E1-îc1i' nin de: İsa zararsızdır, dediğini nakleder.
Ebû Dâvûd Ali bin Ebî Tâlib,îbn-i Mesüd, Berâ' bin Âzib, Enes bin Mâlik, Ebü Ümâme, Sehl bin Sa'd ve Amr bin Hureys (radıyallâhü anhüm) çoraplar üzerine meshettikleri ve Ömer bin El-Hattâb ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) "un böyle yaptıkları rivayet edilmiştir, der.
El-Menhel yazarı: Konu hakkında geniş nakiller ve bu sahâbi-lere âit eserleri kaydettikten sonra şöyle der: Yukarıdan beri verilen malûmattan şu netice alınıyor: Ebû Dâvûd çorap üzerine meshetmenin 9 sahâbîden rivayet edildiğini beyan eder.Ahmed bin Hanbel çorap üzerine meshetmeyi caiz görmüştür. Onun dayanağı anılan sahâbîler ve açık kıyastır.Çünkü çoraplar ile mestler arasında hükmü değiştirecek kuvvetli bir fark yoktur. Bu görüş, İshak, İbnü'l-Mübârek, Sevri, Saîd bin Cübeyr, Saîd bin El'-Müseyyeb, İbrahim En-Nehaî, Hasan-ı Basrî ve başkalarından rivayet edilmiştir.
Üzerine mesh edilecek çorabın su geçirmemesi, ayakkabısız olarak meselâ 3 mil kadar üzerinde yürümeye dayanıklı ve kalın olması âl i mi erce şart koşulduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. [33]

89 — Sarık Üzerine Mesh Etmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

561) Bilâl (Radıyallâhü anhydçn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mestleri ve sarığı üzerine meshetmiştir."

562) Amr [34] (bin Ümeyye ed-Damrî (Radıyallâhü a«A^'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestlerine ve sarığına meshettiğini gördüm."

563) Zeyd bin Suhân mevtası Ebû Müslim (Radıyallâhü ankümâyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, Selman (Radıyallâhü anh) in beraberinde idim. Selman (Radıyallâhü anh) abdest için mestlerini çıkaran bir adamı gördü ve ona:
Mestlerine, sarığına ve başının ön kısmına mesnet. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestlere ve sarığa meshettiğini gördüm, dedi.

564) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn abdest aldığım gördüm. (Mübarek) Başında Kitriyye [35] bir sarık vardı. (Mübarek) Elini sarığın altına sokarak başının ön kısmını mesnetti ve sarığı kaldırmadı." [36]

İzahı

561 nolu Bilâl (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. 562 nolu Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Selman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ahmed rivayet etmiş;,Tirmizi de El-İlel'de rivayet etmiştir.Tirmizi'nin bu arada Ebü Şüreyh'in kim olduğunu Buhâri'ye sorduğum»,
Buhârî'nin de: Tanımam, adını da bilmem, diye cevap verdiğini, ayrıca seneddeki Ebû Müslim'in meçhul olup, adım bilmediğini,Tuhfetü'l-Ahfezi nakleder.564 nolu Enes'in hadisinide Ebû Dâvüd ve Ibn-i Mâceh nakletmişlerdir.Zehe-bî: Sarık üzerine meshetmek hakkında Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayette bulunan Ebü Ma'kil tanınmıyor, demiş; Îbnü'l-Kattân da:O meçhuldür, demiştir.

Tirmizi: «Çoraplar ve Sarık Üzerine Meshetrae» babında El-Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü anh) 'den iki rivayette bulunmuştur. Mugîre, birincisinde Resul-i Ekrem (Aleyhis-salâtü Ve's-selâmJ'in mestler ve sarık üzerine meshettiğinî; diğerinde hem sarık üzerine, hem de başının ön kısmına meshettiğini bildirmiştir.Tirmizî, bu hadisin bir kaç yoldan EI-Muğire'-den rivayet edildiğini, bazılarında başın üst kısmına ve sarığa mes-hedildiğini, bazılarında başın üst kısmından bahsedilmediğini belirterek bu bâbta Amr bin Ümeyye, Selmân, Sevban ile Ebû Ümâme' den rivayetler bulunduğuna ve El-Muğire bin Şu'be' nin hadisinin hasen - sahih olduğunu ifâde etmiştir.
Müellifimizin rivayet ettiği ilk iki hadiste Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in sarık üzerine meshettiği bildirilirken, başa m esnetmesinden söz edilmediği görülmektedir. Son iki hadîste İse O'nun hem sarığa hem de mübarek başının ön kısmma meshettiği açıklanmıştır.
Ebû Dâvûd: «Sarık Üzerine Mesh» babında Sevban ve Enes bin Mâlik'in hadîslerini rivayet etmiş, Sevbân' in hadîsinde başa meshedilmesinden bahsedilmemiş;Enes'-inkinde ise burada olduğu gibi bahsedilmiştir.El-Menhel yazan konu hakkında aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
Sevbân (Radıyallâhü anh)'in hadisinin zahirine göre; yalnız sarığa meshetmek kâfi olup, bunun yanında başa da meshetme-ye gerek yoktur. Âlimlerin çoğu bu yola gitmişlerdir.Tirmizi, Sünen'inde:Bu görüş sahâbilerin âlimlerinden bir kısmının kavlidir.Ebû Bekir, Ömer ve Enes (Radıyallâhü anhüm), bunlardandır. Evzâi, Ahmed ve İshak da böyle demişlerdir, der.Bu görüşteki âlimler, sarık üzerine meshetmenin yeterli olması için sarığın abdestli iken giyilmiş olması şart mıdır, değil midir? diye ihtilâfa düşmüşlerdir. Ebû Sevr: Sarığın abdestli iken giyilmiş olması şarttır, demiştir.Diğerleri ise; şart değildir,demişlerdir.Keza Ebü Sevr'e göre; sarık üzerine meshetmek, mestler üzerine meshetmek süresine tabidir.Yani mukîm bir gün, misafir de üç gün başına meshetmeden yalnız sarığa meshet-mekle yetinebilir. Bunların cumhuru, bu tahdidi koymamıştır.
Âlimlerden bir cemaat da:Sarık üzerine meshetmek, başa meshetmek yerine geçme, demişlerdir. Tirmizî: Sahâbilerin ve tabiîlerin âlimlerinden bir kısmi; yalnız sarık üzerine mesh yapılamaz, fakat sarıkla beraber başm bir kısmı meshedilirse olur, demişlerdir. Mâlik, Şafii, Süfyan-i Sevrî ve İbnü'1-Mübârek de böyle demişlerdir.
E1-Hattâbi şöyle der: -Fıkıhçıların ekserisi yalnız sarık üzerine meshetmeyi men etmişlerdir. Bu hususta vârid olan hadîsleri şöyle yorumlamışlardır: «Resul-i Ekrem (Saliallahu Aleyhi ve Sellem), başının her tarafını meshederdi. Fakat sarıklı olduğu zaman, başının bir kısmını meshetmekle yetinerek sarığını kaldırmazdı. Başına meshetmediği kısım yerine sarığı üzerine mesh yapardı. Bu âlimler: El-Muğire bin Şu'be' nin haberi bu yoruma delâlet eder. Çünkü E1-Muğire, Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest şeklini anlatırken:
«...Ve başının ön kısmına ve sarığının üzerine mesnetti...» diyerek, sarık üzerine meshetmeyi, başın ön kısmına meshetmenin tamamlayıcısı olarak almıştır, demişlerdir.
Bu görüşteki âlimler şunu da söylemişlerdir: Allah,başa meshetmeyi farz kılmıştır.Asıl olan da budur.Yalnız sarığa yapılan meshe âit hadîs, te'vile muhtemeldir.(Yani sarıkla beraber başın bir kısmı da meshedilmiştir, denilebilir.Çünkü böyle rivayetler de vardır.)Yapılmasının gerekliliği kesinlikle bilinen bir asıl, muhtemel hadisle terkedilemez...»
Hanefi âlimleri: 'Sarık üzerine meshetmek caiz değildir. Bu, mestler üzerine meshetmeye benzemez.Çünkü mestleri ikide bir çıkarmanın güçlüğü dolayısıyla bir ruhsat olmak üzere meshetme mü-sadesi verilmiştir. Sangı çıkarmakta ise böyle bir güçlük yoktur. Sevban (Radıyallâhü anh)'in hadisi, anlatılan savaş olayına mahsustur. Yahut sarığa meshetmeye âit hadîs mensuhtur' demişlerdir.
Mâ1iki'ler ise:Zaruret olmadıkça sarığa meshetmek caiz değildir, demişlerdir. Onların meşhur kavli budur. Sevban (Ra-dıyallâhü anh)'in hadisini de zaruret haline hamle t mislerdir.» [37]

Teyemmüm Bâbları

Teyemmüm; Arab dilinde herhangi bir şeyi kasdetmektir.
Şeriatta; Abdestsiz olarak yapılması yasak olan namaz veya benzeri bir şeyi mubah kılmak niyetiyle temiz bir toprak veya benzerini yüze ve iki kola sürmeyi kasdetmektir. Abdest almayı gerektiren her şey, teyemmümü de gerektirir. Su bulunmadığı veya bulunmasına rağmen kullanılamadığı halde teyemmüm yapmak mümkündür. Çünkü teyemmüm abdest yerine geçer. Abdest almak mümkün iken teyemmüm yapılamaz. Teyerrimüm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'imizin ümmetine mahsustur. Kitap, sünnet ve icmâ' ile sabittir. Azimet veya ruhsat olduğu hususunda ihtilâf vardır. Bâzı âlimlere göre su bulunmadığı zaman teyemmüm yapmak azimettir. Hastalık gibi bir mazeret dolayısıyla su kullanılamadığı zaman teyemmüm yapmak ruhsattır. Âlimler, abdestsizlik veya cünüblük halinde teyemmümün meşruluğuna icma' etmişlerdir. Kimse muhalif olmamıştır. Yalnız îbrâhim En-Nehâî' nin, ancak abdestsizlik halinde teyemmüm yapılabileceğini ve cünüplük halinde ya-pılmıyacağını söylediği hikâye edilmiştir. Ashabtan Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'dan da böyle bir şey rivayet edilmiş ise de, bu görüşten rücu' ettikleri söylenmiştir.
Teyemmümün semeresi hususunda ihtilâf vardır. Hanefi âlimlerine göre teyemmüm aynen abdest veya boy abdesti kuvvetin-dedir. Ma'zeret bitinceye kadar abdestsizlik hâli teyemmümle kalkar. Bunun için bir teyemmümle kişi, dilediği kadar farz namazları, nafile namazları kılabilir, Kur'an'ı taşır ve abdest alınması gerekli olan her türlü ibâdeti yapabilir.
Mâliki, Şafiî, Hanbelî âlimleri ve cumhura göre teyemmüm abdestsizlik hâlini gidermez. Ancak namaz ve benzeri mezkûr ibâdetleri mubah kılar. Bunun için bir teyemmümle kişi, yalnız bir farz namaz ve dilediği kadar nafile namazı kılar. Fakat bir teyemmümle iki veya daha çok farz namazı kılamaz.Keza farz namaz kılmak niyetiyle teyemmüm edilirse, o teyemmümle farz ve nafile namaz kılmak mubahtır.Fakat, nafile namaz kılmak için yapılan teyemmüm ile farz namaz kılamaz.Bir teyemmümle bir kaç cenaze namazı kılınabilir. Ayni teyemmümle bir farz namaz da kılınabilir. Namaz vakti girmeden önce teyemmüm yapılamaz. [38]

90 — Teyemmüm Sebebi (Hakkında) Gelen Hadîsler Babı

565) Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in seferlerinin birinde) Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin gerdanlığı düştü. Gerdanlığı aramak için Âişe (Radıyallâhü anhâ), gecikti. (Herkes bulunması için bekledi.) Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nin yanma vararak halkın beklemesine sebep olduğu için ona şiddetle öfkelendi. Biraz sonra Allah (Azze ve Ceile) teyemmüm ruhsatını (bir âyetle) indirdi. Ammâr (Radıyallâhü anh) dedi ki t Biz o gün (teyemmüm'ederken toprakla) omuzlarımıza kadar mesnettik. Ammâr (Radıyallâhü anh) dedi ki: Bundan sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nin yanma vararak : Ben senin bu kadar mübarek olduğunu bilemedim, dedi."

566) Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anhümâ)'6en rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber omuzlarımıza kadar teyemmüm ettik.*'

567) Ebu Hüreyre (Radtyalıâkü anh)'den Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
-Yer (yüzü), benim için mescid ve taharet sebebi kılındı.."

568) Urve (bin ez-Zübey'in teyzesi)Aişe (Radiyallahu anhüm) den rivayet edildiğine göre:
Âişe (Radıyallâhü anhâ), (kız kardeşi) Esma (Radıyallâhü an-hâ)'den emaneten bir gerdanlık almış idi. (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yapılan bir yolculuk esnasında) bu gerdanlık kaybolmuş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Üseyd bin Hudayr (Radıyallâhü anh)'ın başkanlığında) bir kaç kişiyi gerdanlığı aramaya gönderdi. Gidenler, namaz vakti olunca su bulamadıkları için abdestsiz olarak namazlarını kılmışlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına (dönüp) gelince hallerini O'na arzettiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti nazil oldu. Üseyd bin Hudayr {Radıyallâhü anh), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya: Allah seni hayırla mükâfatlandı! sın. Vallahi senin başına ne gelmiş ise mutlaka Allah senin için onda bir çıkar yol ihsan kılmış ve o İşte müslümanlar için bir bereket kılmıştır."[39]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

568 nolu Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisini Buhâ-rî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Beyhaki ve Ahmed uzun ve kısa metinler hâlinde müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir.Buhâri ve Müslim rivayetlerinde Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ), gerdanlığın Beydâ veya Zatü'l-Ceyş denilen mevkide kaybolduğunu belirtmiştir. Hadîste söz konusu olan yolculuğun.Beni Müsta1ik savaşma veya Zatür-Eikâ savaşına âit olduğu hususunda ihtilâf vardır. Muhammed bin Habib El-Ahvâri: A işe (Radıyallâhü anhâ) 'nin gerdanlığı bir defa Zâtü'r-Rika savaşında, bir defa da Beni Mustalik savaşında olmak üzere iki defa kaybolmuştur. Meşhurîfk hâdisesi. Benî Mustalik savaşında vuku' bulmuş olduğu için buradaki hadislerde anlatılan gerdanlık hâdisesinin, ondan sonra vuku bulmuş olması gerekir.Çünkü Müslim ve îbn-i Mâceh'in buradaki rivayetinde Üseyd bin El-Hudayr'ın Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâJ'ye: «Allah seni hayırla mükâfatlandırsın...» diyerek, övmesi ve gerdanlığın kaybolmasının daha önce müslümanlar için bereket vesilesi olduğuna işaret vardır. Müs1im' in diğer bir rivayetinde Üseyd bin Hudayr (Radıyallâhü anh),Aişe (Radıyallâhü anhâ) ye: «Ey Ebû Bekir'in hâne halkı! Bu sizin ilk bereketiniz değildir.» şeklindeki sözleri de hadisesine bir işarettir.Taberâni'nin rivayetinden de hâdisesinin, teyemmümün meşru1 kılınmasından önce vuku' bulduğu anlaşılır. Çünkü orada Âişe (Radıyallâhü-anhâ) :
«Benim gerdanlığım hâdisesi geçtikten ve müfteriler dedikodularını yaptıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber, başka bir savaşa çıktım. Yine gerdanlığım düştü ve aranması için ordunun bekletilmesine sebep oldum. Şafak söktü. Ben de Ebû Bekir (Radıyallâhü anhJ'den bir hayli azar işittim. Bana: «Her yolculukta halkın başına belâ oluyorsun. Halkın abdest alması için su yok* dedi. Bunun üzerine Allah teyemmüme ait ruhsatını indirdi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) de Bana: 'Senin böyle mübarek olduğunu bilmemişim' dedi. der.
Gerdanlık aramaya giden sahâbilerin su bulamayınca abdestsiz olarak namaz kıldıklarına dâir fıkranın izahını yaparken El-Menhel yazarı şöyle der: Gerektiğinde abdestsiz olarak namaz kılmanın vâ-cipliğine^bu fıkra delâlet eder. Çünkü bu sahâbiler, namazın onlara farz olduğuna itikad ederek namaz kılmışlar. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aieyhi ve SellemJ'de onların yaptıklarına karşı susmuştur. Eğer bu haliyle namaz onlara farz olmamış olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların itikâd ettikleri namaz kılma mecburiyetinin söz konusu olmadığını ve onlann yaptıkları işin hatalı olduğunu kendilerine bildirecekti
Şafiî, Ahmed, hadîsçilerin cumhuru,Mâ1ik' in arkadaşlarının ekserisi bu görüştedirler.Yani şer'î taharet yapma imkânı bulunmadığı zaman abdestsiz olarak namaz kılmak gerekir demişlerdir. Ancak bilâhare bu namazın iadesinin vâcib olup olmadığı hususunda bunlar arasında ihtilâf vardır. Şafiî ve arkadaşlarının çoğu, iadenin gerekliliğine hükmederek bu özür nâdirdir, îâde etmek gereğini düşürmez, demişlerdir. Ahmed bin Hanbel'in meşhur kavline göre bilâhare iade gerekmez.E1-Müzeni, Sahnun ve Îbnü'l-Münzir de böyle demişlerdir. Onların delili bu hadîstir.Çünkü eğer kılınan namazın iadesi vâcib olsaydı, Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), durumu onlara açıklayacaktı.Bu gerekçe, Şafiî ve arkadaşlarınca reddedilmiştir.Böyle kılınan namazın ilk fırsatta iadesi zorunlu değildir.Tehir edilebilir. Acele etme mecburiyeti olmadığı için durumun beyânı da gecikebilir.
Ebû Hanife ve Mâlik ten yapılan meşhur rivayete göre abdest ve teyemmüm imkânı olmadığı zaman namaz kılmak sahih değildir. Gerdanlığı aramaya gidenlerin kıldıkları namazın yanlış olduğunu, belki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bildirmiştir. Hadiste böyle bir şeyin anlatılmaması, bu işin vuku' bulmamasını gerektirmez.Hal böyle olunca onların namaz kılmaları içtihada dayalıdır. Müctehid hata yapabilir.Bu alimlerin Ebû Hanife, O'nun arkadaşları, Seyri ve EvzâÎ; abdest ve teyemmüm imkânı bulamayan kimsenin bilâhare namazı kaza etmesi gerekir, demişlerdir. Medine âlimlerinin Mâlik' ten rivayetlerine göre kaza gerekmez.
Hadiste indiği bildirilen teyemmüm âyeti El Menhel yazarının dediğine göre Hicret'in 5. yılı Benî Mustalik savaşında inmiştir.Bu âyetle Nisa ayetinin mi, Mâide âyetinin mi kasdedildiği hususunda ihtilâf vardır. Çünkü:
Eğer hasta veya yolculukta İseniz veya ayak yolundan gelmişseniz yahut kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız, temiz bir toprakla teyemmüm ediniz. Yüzleriniz ve ellerinize sürün...» Nazm-ı celil'i, Nisa sûresinin 43. ve Mâide sûresinin 6. âyetinde geçmektedir.
Kurtubi : 'Hadiste indiği bildirilen âyet. Nisa süresindeki âyettir. Çünkü Mâide süresindeki âyete, abdest âyeti, ismi verilir. Nisa süresindeki âyette abdestten bahsedilmez.Bu nedenle Nisa âyetinin teyemmüm âyeti olarak tahsisi uygundur, demiştir. El-Menhel yazan: Hadisteki âyet ile Mâide âyetinin kasdedildiği daha açıktır.Buhâri buna temayül etmiş, bu hadisi Mâide sûresinin tefsirinde tahric etmiş ve bu görüşü,Amr bin El-Hâris'in, Abdurrahman bin El-Kâsım'-dan rivayet ettiği şu eserle te'yid etmiştir: Bu hadiste anlatılan olay hakkında;
Âyeti nazil olmuştur. (Mâide 6)
Bu duruma göre anılan âyetin nüzulünden önce de abdest almak vâcibti.İbn-i Abdi'l-Berri Namaz farz olduğu andan itibaren Paygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest alarak namaz kıldığı, siyer ehlinin hopsince bilinmektedir.Ayette abdest alınış şekli anlatıldığı halde râvinin buna teyemmüm âyeti demesi ile sahâbîlerin bu âyetle teyemmüm hükmünü öğrenmiş olduklarına ve abdest hükmünü daha önce bilmiş olduklarına işaret vardır. Sa-habîler. abdest almayı âyetin inişinden önce bilmelerine rağmen abdest şeklinin âyet ile bildirilmesinin hikmeti, bunun farziyetinin Kuranı Kerim ile bilinmesidir,
565 nolu Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh) in hadisini Ebti Dâvûd daha uzun metinle rivayet etmiş.Tahavi de ona öenzer bir metinle talıriç etmiştir.Burada da Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin gerdanlığının düşmesinden, bulunması için beklenmesinden, Ebû Bekr (Radıyallâhü anh)'in Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye Öfkelendiğinden, bu alay dolayısıyla teyemmüm âyetinin inmesinden ve Ebû Bekr (Radıyallâhü anh) in bilâhare Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye giderek; mübarek olduğunu bildirmesinden bahsedilmektedir. Ayrıca yapılan teyemmümde omuzlara kadar kollara toprak sürülmesinden bahsedilmektedir.565 nolu sened ile rivayet olunan Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh) in hadisinde yine sahâbilerin Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde omuzlarına kadar teyemmüm yaptıkları bildirilmektedir.Teyemmümün yapılış tarzını, bunu takip eden 91 ve 92 nolu bâblardaki hadislerin izahını yaparken anlatacağımızda Ammâr (Radıyallâhü anh) 'm bu rivayetlerini ele alacağız.
567 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin buradaki hadisi kısadır.Buhari ve Müslim'de daha uzun olarak Câbir bin Abdullah madıyallâhü anhî'tan rivayet etmiştir.Oralardaki hadisin meali şöyledir: Resûl Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benden Önce hiç kimseye verilmemiş olan beş şey bana verilmiştir.Bir aylık mesafede (bulunan düşmanlarımın kalbine) korku (verilmek) ile mansur kılındım.Yer (yüzü) bana mescid ve taharet sebebi kılındı.Bu nedenle ümmetimden olan her hangi bir adam, namaz vaktine erişti mi namazını hemen kılı versin. Ganimetler bana helâl edildi. Halbuki benden Önce hiç kimseye helâl değildi. Bana şefaat etme yetkisi verildi.Her peygamber yalnız kendi kavmine gönderiliyordu. Ben bütün insanlara gönderildim.»
Bu hadis de yer yüzünün taharet sebebi kılınmış olduğunu, yani toprak ve benzeri maddelerle lüzumu hâlinde teyemmüm yapılabileceğini ve toprağın da su gibi bir taharet aracı olduğunu hükme bağlamıştır.

91 — Teyemmümde Bir Darbe Hakkında Gelen Hadisler Babı

569) Abdurrahman bin Ebzâ (Radtyallâhü anh)'âer\ rivayet edildiğine göre bir adam Ömer bin el-Hatlâb (Radtyallâaü anh)'a gelerek:
— Ben cünüp oldum da su bulamadım, demiş. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— (Su buluncaya kadar) Namaz kılma, demiştir. Bunun üzerine Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anhümâ):
— Yâ Emire'l-Mü'mİnİn! Hani ben İle sen bir askeri kıt'ada İdik, İkimizde cünüp olduk da (gusül için) su bulamadık. Sen namaz kılmadın. Ama ben toprak içinde yuvarlandıktan sonra namaz kıldım. Bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardığım zaman (ikimizin başından geçen) durumu O'na anlattım. Bunun üzerine:
Şüphesiz sana (şu) yeterdi» buyurdu ve ellerini yere vurdu, sonra ellerine üfürdü ve elleri ile yüzüne ve bileklerle beraber iki eline mesnetti.

570) El-Hakem ve Seleme bin Küheyl (Radtyaâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ikisi Abdullah bin Ebî Evfa (.RadtyaUâkü anh)'a teyemmümden soru sormuşlar ve Abdullah (RadtyaÎlâhü anh) :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ammâr (Radıyallâ-hü anh) a şöyle teyemmüm etmesini emretmiştir, diyerek ellerini yere vurduktan sonra silkelemiş ve yüzüne meshetmiş, El-Hakem (Ra-dıyallâhü.anhrin dediğine göre kollarını da meshetmiş ve Seleme (Radıyallâhü anh) 'nin dediğine göre dirseklerine de meshetmiştir.[40]

İzahı

Abdurrahman bin Ebzâ (Radıyallâhü anh)ın 569 nolu hadisini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler, buradakinden daha uzundur. Ebû Davud'un teyemmüm babında tahric ettiği rivayet buradakinden nisbeten uzun olduğu için meâlen buraya alalım :
«Abdurrahman bin Ebzâ (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ben, Ömer (Radıyallâhü anh)'in yanında idim. (Bedevi) bir adam Ona gelerek: Biz, bir yerde bir ay, iki ay bulunuruz. Cünüp olur, su bulamayız, diyerek durumlarının ne olacağını sormak istediler. Ömer (Radıyallâhü anh) : Ben, şahsen su buluncaya kadar namaz kılmam, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) :
— Yâ Emire'I-Mü'minîn! Hatırlamıyor musun? Ben ile sen develeri gütmekte idik. İkimize de cünüplük hâli isabet etti. Ben, toprak içinde yuvarlandım. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldik. Bu durumu O'na anlattım. Bunun üzerine buyurdu ki': «Şöyle yapman sana kâfi idi.» ve mübarek ellerini yere vurduktan sonra onlara üfledi. Daha sonra, elleri ile yüzüne ve kollarından dir-sekleı^ne kadar olar. kısmın yansına mesnetti. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Yâ Ammâr! Allah'tan kork diyerek (olayı unutmuş veya karıştırmış ihtimali ile rivayetinde titiz olmasını istemiştir.) Ammâr (Radıyallâhü anh) da:
—-Yâ Emîre'l-Mü'minîn! İstersen vallahi ilelebed bunu anlatmıyacağım, diye karşılık verdi. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Hayır. Cünübün teyemmüm edebileceğine âit söylediğin sözün sorumluluğunu sana bırakıyoruz, dedi."
Ömer (Radıyallâhü anh) ile Ammâr (Radıyallâhü anh) arasında cereyan eden sohbette Ömer (Radıyallâhü anh) cünüplük için teyemmümün caiz olmadığına ve namazı te'hir etmeye âit görüşünü beyan etmiştir. Ammâr (Radıyallâhü anh)'m teyemmümünün aslı hakkında bir bilgisi bulunduğunu, kendisini toprak içinde yuvarlamasından ve bundan sonra namaz kılmasından anlıyoruz. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurduktan sonra cünüplük için de teyemmüm yapılacağına ve teyemmümün alınış şekline âit malumatı öğrenmiş oluyor.
Hadisin zahirine göre teyemmümde yüz ve kolları meshetmek için elleri bir defa toprağa vurmak kâfidir. Bâzı âlimler böyle demişlerdir. İleride açıklayacağız. Elleri iki defa toprağa vurmanın gerekliliğine hükmeden âlimler: Bu hadîs, meshetmeyi öğretmek içindir.Tam bir teyemmümün etraflıca anlatılması için değildir, demişlerdir.
Kolların meshinde, dirseklere kadar mesh yapılmamış, bileklerin biraz ilerisine kadar gitmekle yetinilmiştir. Teyemmümde ellere, bileklere kadar meshetmek kâfidir, diyen âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Dirseklerle beraber kollan meshetmek gerekir, diyen âlimler yine öyle cevap vermişlerdir. Yani burada teyemmüm şekli öğretiliyor. Ama gereken bütün teferruat anlatılmıyor.
Ammar (Radıyallâhü anh)'m Ömer (Radıyallâhü anh)'e söylediği:İstersen ebediyen bunu anlatmayacağım, sözünden makşadı şudur: 'Eğer bu hadisi anlatmamam hâlindeki maslahatı, anlatmam hâlindeki yarara tercih etme görüşünde isen ben susarım.Çünkü günaha girme durumu hâriç, sair işlerde halîfe olman hasebiyle sana itaat etmek bana vâcibtir,' Ammâr' m şu görüşte olması muhtemeldir: 'Bildiği sünneti tebliğ etme hizmetini îfâ etmiş durumdadır. Bundan sonra sussa dahi, bildiğini gizleyenlere dâhil olmayacaktır. Ziyâdesi ile tebliğ ise ona vâcib değildir.'
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in O'na: Söz konusu mesele hakkında söylediğin sözün sorumluluğunu sana bırakıyoruz, demesinin sebebi şu olabilir: Ammâr (Radıyallâhü anh) 'in hatalı olduğu-na kesin kanaat sahibi olmadığı gibi olayı da hatırlayamamıştır. Bu nedenle kendisinin unutmuş olabileceğini veya Ammâr (Radıyallâhü anh)'m yanılabileceğini düşünmüştür. [41]

Hadisten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1. Öğretici bir mes'eleyi öğretirken, en açık yolla izah etmelidir.
2. Teyemmümde yüzü ve kollan meshetmek için elleri bir defa toprağa vurmak kâfidir. (İlerde izah edilecektir.)
3. Elleri toprağa vurduktan sonra ellere fazla toprak yapışmış ise, onları silkelemek meşru'dur.
4. Teyemmümde bir defadan fazla mesh yapmak müstahab değildir. (Bu hüküm elleri silkelemekten anlaşılır.)
5. Kolların meshinde elleri bileklere kadar meshetmek kâfidir. (Bu hususta ilerde izahat verilecektir.)
6. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Sahâ-biler ictihad etmiştir.
7. Müctehid, olanca gücünü harcadığı takdirde içtihadında isabet etmemiş olsa bile kınanmaz ve içtihadı ile amel ettiği zaman, bi-lâhere yanıldığı anlaşılsa bile yaptığı ibâdeti iade etmesi gerekmez.
570 nolu hadiste Abdullah bin Ebi Evfa (Radıyallâhü anh), ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Amm âr (Radıyallâhü anh)'a tarif ettiği teyemmüm şeklini anlatırken ellerini toprağa vurup silkeledikten sonra yüzüne meshetmiştir.
EI-Hakem demiş ki: Abdullah kollarını da meshet-miş, Seleme de: Abdullah yüzüne ve dirseklerine mes-hetmiş, demiştir. [42]

92 — İki Darbe İle Teyemmüme Ait Bâb

571) Ammâr bin Yâsir (Radtyallâkü anhüwâ)'â»u:,
Sahâbiler, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde teyemmüm ederlerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlara emir buyurdu. Onlarda (emre göre) avuçlarını toprağa vurdular da topraktan bir şey avuçlamadılar. Sonra bir defa yüzlerine meshettiler. Daha sonra dönüp bir kere daha avuçlarını toprağa vurup, (bu kere) kollarına meshettiler. [43]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâi, Tahavi ve Beyhaki de bu hadisi müteaddit tarîklerden rivayet etmişlerdir.Ancak Ubeydullah bin Abdillah'ı, Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh)'in râvisi olarak gösteren senedlerin munfcatı' olduğu, çünkü bu zâtın Ammâr (Radıyallâhü anh)'a yetişmediği El-Münzir tarafından belirtilmiştir. Bazı senedler böyle ise de, diğer senedlerde Ubeydullah ile Ammâr (Radıyallâhü anh) arasında Abdullah Ibn-i Utbe bulunur.İbn-i Mâceh, buradaki senedde Ubeydullah'tan sonra Ammâr'ı göstermiştir.Münzir'in dediğine göre munkatı' olur.566 nolu senedde ise bu iki râvi arasında Abdullah Ibn-i Utbe anılmıştır.Bu senedde inkıta yoktur.El Menhel yazan: Nesâi, İbn-i Mâceh, Ebû Dftvûd, Tahavi ve Beyhaki mevsul olarak ve hepsi, râvilerden Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe'nin babası Abdullah bin Utbe*den ve Abdullah bin Utbe' nin Ammâr (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğini se-nedde belirtmişlerdir.
Bu hadîs, teyemmüm şeklini bildirmekte ve bu maksatla saha-bilerin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in emriyle ellerini iki defa toprağa vurduklarını; birinci defa ellerini yüzlerine meshettiklerini, ikinci defa toprağa vurdukları ellerini kollarına mes-hettiklerini bildirir. Bir önceki bâbta geçen hadîslerde ise, teyemmüm maksadı ile bir defa elleri toprağa vurmanın yeterli olduğu belirtilmektedir. Böylece bâzı hadislerde bir darbe, diğer bir kısım hadislerde iki darbe ile teyemmüm yapıldığı bildirildiği için konu âlimler arasında çeşitli görüşlere sahne olmuştur.
El-Menhel yazan, teyemmüm babında âlimler arasındaki ihtilâfı şöyle bildirir :
«Bu hadîs (571 nolu Ammâr'ın hadisi), teyemmümün iki darbeden oluştuğunu, bunlardan birisinin yüz için, diğerinin ise kollar için ayrıldığını bildirir. Âlimlerin ekserisinin mezhebi budur. Ebû Hanife, Şafiî, Sevrî, Ali bin Ebi Tâlib, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli budur. Mâlik' ten bir rivayette de böyledir.
Bir cemaat da: Yüz ve eller için vâcib olan darbe birdir, demişlerdir. Hadisçiler, A tâ1, Mekhûl, Dâvûd, Evzâi, Taberi, Ahmed, İshak bin Rahaveyh ve Ib-nü'1-Münzir böyle demişlerdir. Mâlik ve Zühri'den bir rivayet de böyledir. [44]

Teyemmümde Kollar Nereye Kadar Meshedilmelidir ?

Bu hususta da hadislerde farklı ifâdelere rastlanıyor. Kolların meshi anlatılırken bâzı rivayetlerde «Kef» kelimesi geçer. Kefj elin bileklere kadar olan kısmına denir.569 nolu hadiste de -Kef» tâbiri geçmiştir.Bâzı hadislerde «Yed» geçer. Yed; kol demektir. Bu hadislerde kolların ne kadarının meshedileceği belirtilmemiştir. 571 nolu hadîste «Yed» kelimesi kullanılmıştır.Ammâr bin Yâ-sir (Radıyallâhü anh)'in bir rivayetinde, kendisi ve arkadaşlarının kollarını omuzlarına kadar meshettiklerini anlatmıştır. 566 nolu hadiste bu ifâde kullanılmıştır.
Hafız, El-Feth'in teyemmüm bahsinde şöyle der:
«Teyemmüm şekline âit olan hadîslerden Ebû Cüheym (Radıyallâhü anh) ve Ammâr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsleri hâriç hiç birisi sahih değil, ya zayıftır ya da merfu' ve mevkuf olduğu hususunda ihtilâf vardır. Merfu' olmaması görüşü kuvvetlidir. Ebû Cüheym (Radıyallâhü anh)'in hadisinde kolların meshi zikredilmiş fakat ne kadarının meshinin yeterli olacağı bildirilmemiştir. Ammâr (Radıyallâhü anh)'inhadîsine gelince Buhar i ve Müslim'in rivayetlerinde Kef Bileklere kadar el» geçer. Sünenlerdeki rivayetlerde ise; kimisinde dirsekler kimisinde koltuklara kadar, kimisinde de 'Zira Kolun parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısmının yarısı gibi değişik ifâdeler kullanılmıştır. Dirsekler rivayeti ile Zirâ'ın

yarısı rivayeti söz götürür türdendir. Koltuklara kadar olan rivayete gelince; Şafii ve başka âlimler : Eğer koltuklara kadar mesh edenler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in emriyle böyle yapmışlar ise, bundan sonra yapıldığı sabit olan teyemmüm, onu neshetmiştir. Eğer O'nun emri olmadan yapılmış ise, emredilmiş olan miktar esastır, demişlerdir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra Ammâr (Radıyallâhü anh) 'm: Teyemmümde bileklere kadar elleri meshet-mek: kâfidir, diye fetva verişi Buhâri ve Müslim'in «Kef» rivayetini takviye eder. Çünkü hadîs râvisi, o hadîsle kasdedilmiş olan mânâyı herkesten daha iyi bilir. Hele râvi, müctehid sahâbî ise, taşıdığı kuvvet kat kat fazladır.'
Tahavi: de: Teyemmümün yapılış şekli hususunda âlimler ihtilâfa düşünce ve rivayetler de muhtelif olunca biz. bunların hepsini tetkik ederek şu neticeye vardık:Abdestte yıkanması emrolunan uzuvlar bellidir. Teyemmümde baş ve ayaklar hükümden düşürülmüş, yüz ve kollar kalmıştır.
Bu iki uzuv, abdest uzuvları olduğu için koltuklara kadar meshin yapılacağını söyleyenlerin sözü tutarsızdır. Çünkü,abdestte meshedilmesi gereken baş ve yıkanması gereken ayaklar, teyemmümde toprakla meshedilmezken abdestte yıkanması gerekli görülmeyen dirsekle omuz arasındaki kısmın teyemmümde meshedilmemesi gayet tabii karşılanır. Kolların dirseklere kadar mı yoksa bunun yansı kadar mı meshedileceği hususundaki ihtilâfa baktık. Biz bakıyoruz ki, yüz suyla yıkandığı gibi toprakla meshediliyor.Baş ve ayakların teyemmümü hiç yapılmıyor. Bir tarafta yüzün tamamının mes-hi yapılıyor.Diğer taraftan baş ve ayakların tamamı mesh hükmünden hâriç tutuluyor.Eğer yıkanması emrolunan kolların bir kısmı meshetmekten muaf tutulsaydı tamamı tutulurdu.Madem ki kolların meshi istenmiştir, yıkanması emrolunan kısmın aynen meshi uygun olur. Çünkü teyemmüm, abdest yerine geçer...» der .
Hattâbi; Dirseklerden daha yukarı olan kısmın meshedil-mesinin teyemmüm edene vâcib olmadığı hususunda âlimler ittifak halindedir, demiştir.Dört mezhebin görüşüne gelince; Hanefi ve Şafii mez-heblerine göre, kollan dirseklerle berabermeshetmekgereklidir.Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre ise elleri bileklere kadar meshetmek farzdır. Bileklerden sonra dirseklere kadar olan kısmı meshetmek teyemmümün sünnetidir.
Topraktan başka bir madde ile teyemmüm yapma hükmü :
Teyemmüm âyetinde ve bâzı hadislerinde geçen «Saîd» kelimesi, yer yüzü anlamındadır. Yer yüzü toprak olsun, başka madde olsun, hepsine saîd denir. Zeccâc: Bu hususta lügat ehli arasında bir ihtilâf olduğunu bilmiyorum, demiştir.Said'in yalnız toprak adı olduğu da söylenmiştir.Bu nedenle toprak cinsinden olmayan yer yüzündeki maddelerle teyemmüm yapılıp yapılamayacağı ihtilâf konusu olmuştur. Şöyle ki:
Ebû Hanife ve Muhammed:Küle dönüşmeyen, yandığı zaman yumuşamayan ve yer cinsinden olup, temiz sayılan toprak, kum,çakıl,taş, alçı, tuğla, sürme ve benzeri maddeler ile teyemmüm yapmak sahihtir. Yandığı zaman küle dönüşen odun, tahta, gibi veya ateşte yumuşayan demir ve kalay gibi maddeler üzerinde toz bulunmadığı zaman onunla teyemmüm yapmak sahih değildir, demişlerdir.
Ebû Yûsuf ise: Toprak ve kumdan başka maddelerle teyemmüm yapılmaz, demiştir.
Şafii, Ahmed bin Hanbel, Dâvûd ve fıkıh-çıların çoğu Teyemmüm ancak tozu bulunan toprakla yapılabilir. Başka maddelerle yapılamaz, demişlerdir.
Mâlik: Yer cinsinden olup, yakılmamış olan her şeyle teyemmüm yapmak sahihtir, demiştir.
Evzâı ve Sevri ise : Yer üstünde bulunan herşeyle, hattâ kar ile teyemmüm yapmak caizdir, demiştir. [45]

93 — Cünüb Olup, Gusletmekten Korkan Yaralıya Ait Bâb

572) Atâ' bin Ebî Rebâh[46] (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :Ben İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhümâ)'âan şu haberi duydum, demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta İken bir adam başından yaralanmış sonra ihtilâm olup ona gusül yapması gerekir denmiş, kendisi de yıkanarak soğuk algınlığı neticesinde ölmüştür. Olay, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşmış, bunun üzerine O t
«Onu öldürmüşler. Allah onları Öldürsün. Cehaletin şifası sormak değil miydi?» buyurmuştur. Atâ1: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in:
«Vücudunu yıkayıp, başının yaralı yerini terketmiş olsaydı.» buyurduğu bize ulaşmıştır.İsnadının münkatı' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [47]

İzahı

EvzâI de bu hadisi Atâ' aracılığıyla ibn-i Abbas (Radıyallâhü anh) 'tan rivayet etmiş olup, doğrusu da budur.Bey haki müteaddit tariklerden rivayet ederek, zayıf olduğunu söylemistir. Ebû Dâvûd ve Darekutnî ise hadisi Atâ* aracılığıyla Câbir bin Abdillah El-Ensârî' den rivayet etmişler, İbnü's-Seken de bunu sahih görmüştür. Ancak bu senedde Atâdan münferiden rivayet eden Zübeyr bin Harik adlı râvinin kuvvetli olmadığım Darekutnî söylemiştir. Hulâsa sargılar ve cebireler üzerine meshetmek hususunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir şey sabit olmamıştır.Lâkin Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in bütün meshi yaptığı sabittir. [48]

Hadîsin Mânâsına Gelince

Başından yaralı adam, ihtilâm olunca, yarayı ıslatmaktan korkmuş, bu nedenle boy abdestini almamak için bir çârenin bulunup bulunmadığını yanındakilere sorarak; su bulunmasına rağmen mazeretim dolayısıyla teyemmüm yapabilir miyim? demek istemiş. Yanındakiler de: Biz, senin için bir ruhsat olduğunu bilmiyoruz, demişlerdir. Çünkü onlar, su bulunmadığı zaman teyemmüm yapılabilir, su varken teyemmüm yapılamaz, itikadında idiler.
Hadîste geçen: «Allah onları öldürsün.» fıkrası, bilmeden fetva vermekten ve müslümanlara zarar vermekten kaçındırmak için buyurulmuş olan önleyici bir tehdit mahiyetindedir. Yoksa onların öldürülmesini dilemek değildir. Hadîs, yanlış fetva verme neticesinde doğan zarar ölüm dahi olsa kısas yolu ile fetva verenin öldürülmeyeceğine delâlet eder.
«Cehaletin şifâsı sormak değil midir?» fıkrası ile öğrenmek ve bilenlere baş vurmak isteniyor. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kesin bilgi olmadan fetva verdiklerinden dolayı onları kınamış ve dinde güçlük olmadığına dâir İslâmî prensibi düşünmeme kusurunu işlediklerinden dolayı onlara beddua etmiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait hadîs metninde kişinin yapması gerekli olan iş şöyle buyuruluyor:
«Onun teyemmüm etmesi, yarasına bir bez sarması, sonra bezin üstünü meshcdip vücudunun kalan kısmını yıkaması kâfi idi.»
Hattâbi bu rivayetle ilgili olarak: 'Burada yaralının sağlam vücudunu, yıkaması ve teyemmüm etmesi emrediliyor. Yalnız yıkanma veya yalnız teyemmüm kâfi görülmüyor.Rey sahiplerine göre kişinin uzuvlarının azı yaralı ise hem yıkanır hem teyemmüm eder. Şayet yaralı uzuvlar çoğunlukta ise sağlam yerleri yıkamaya gerek yok. Teyemmüm kâfidir. Şafiî mezhebine göre sağlam kısım çok olsun az olsun yıkanmalıdır.' der.
El-Menhcl yazarı şöyle der: «Hâsılı su kullanmayı tehlikeli gören kişi, âlimlerin ittifakıyla teyemmüm edebilir. Şayet hastalığının artmasından veya iyileşmesinin gecikmesinden endişelenirse Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre teyemmüm etmesi caizdir. Bu haliyle kıldığı namazı bilâhere iade etmez. Şafii mezhebinin racih kavli de budur. Her hangi bir uzvunda yara, kırıklık gibi bir şey olup, üzerine cebire çekilmiş ve açılması tehlikeli görülüyorsa Ş âfii' ye göre; cebire üzerine mesh yapılarak teyemmüm yapılır ve eğer cebireyi abdestli iken koymuşsa, bilâhere namazı iade etmez.[49]
Ebû Hanife ve Mâli'k'e göre vücudunun bir kısmı yaralı olan kişinin bedeninin çoğu sağlam ise orayı yıkar. Yaraya da mesheder. Şayet çoğu yaralı ise teyemmüm eder. Sağlam yeri yıkaması gerekmez. Ahmed bin Hanbel ise: Kişi sağlam yeri yıkar, yaralı yer için teyemmüm eder, demiştir.» [50]

94 - Cünüblükten Gusletmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

573) (Peygamber (Snllallahü Aleyhi ve SeUent)rin muhterem eşlerinden) Meymûne (Radtyallâhü anhâ) 'dan şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için gusül suyunu koydum. O da cünüblükten gusletti. Önce sol eliyle sağ eline kabı eğerek su

döktü ve ellerini bileklerle beraber üç defa yıkadı. Sonra avret mahalline güzelce su döküp yıkadıktan sonra elini toprağa sürerek ovaladı. Daha sonra ağzına su aldı, burnuna su çekti yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadı. Bunun arkasında vücuduna su döktü. Bundan sonra yerini değiştirerek ayaklarını yıkadı. [51]

İzahı

Buhâri, Müslim,Tirmizi, Nesâî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadis, guslün şeklini tarif etmektedir. Buhâri, ve Müs1im'de Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağ eliyle sol eline su dökerek avret mahallini yıkadığını belirtmektedir. Taharetlendikten scnra sol elini yere sürerek iyice ovduğunu Müslim belirtmiştir. El-Menhel yazarı aynı başlık altında açılan gusül babında rivayet olunan hadisin açıklamasında şöyle der:
«Suyla taharetlendikten sonra elin güzelce temizlenmesi için toprağa sürülmesinin müstahab olduğuna hadîs delâlet eder. Toprakla güzelce ovaladıktan sonra ellerini tekrar yıkadığı Buhârî' de belirtilmiştir. Îbnü'1-Dakik ü'l-î d şöyle demiştir:
'Avret mahallindeki necaset suyla iyice giderildikten sonra necasetin kokusu kaldığı zaman bâzı fıkıhçılara göre zarar vermez.Şafii mezhebinde bu hususta ihtilâf vardır. O kokudan afıv bulunduğu bu hadîsten çıkarılabilir. Şöyle ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taharetlendikten sonra elini toprağa sürmesi boşuna değildir. Necasetin giderilmesi için olduğu söylenemez. Çünkü necasetten en ufak bir şey kaldığı takdirde taharet yapılmış sayılmayacağı âlimlerin ittifakiyle sabittir. Taharetten sonra elde necasetten bir şey kaldığı zaman avret mahalli de temizlenmemiş olur. Necasetin tadını gidermek için elin toprağa sürüldüğü de söylenemez. Çünkü tadm kalması necasetin kaldığına alâmettir. Rengin giderilmesi amacı da söz konusu edilemez. Çünkü ihtilâm veya cinsi münasebet dolayısıyla hâsıl olan cünüplük haliyle ele yapışacak bir necaset rengini gerektirmez. Olsa bile cidden nâdir olur. Bu nedenle kokunun giderilmesi ihtimali kalır. Taharetlenme esnasında giderilmesi vâcib olan kokunun giderilmesi için toprağa el sürülmesi caiz değildir. Çünkü avret mahalli iyice temizlendikten ve giderilmesi gereken koku da iyice giderildikten sonra el temiz, olarak avret mahallinden ayrılmış olur. Böyle olmazsa ne avret mahalli temiz sayılır ne de el. Şu halde giderilmesi gerekli olmayan bîr râyiha izi kalmış olabilir ki bu iz bağışlanmıştır ve bağışıklık kazanan muhtemel izin de kalmaması için en güzel bir şekilde ihtiyatlı davranılarak el toprağa sürülmüş olur.»
Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ağzına ve burnuna su aldığı bildirilmekte ve mazmaza ile îstinşak ismini alan bu işlemin meşruluğu bildirilmektedir. Abdest ve gusül de ağız ve buruna su almanın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Îbnü'l-Mübârek, Ahmed ve îshak ile bâzı âlimler hem gusülde hem de abdestte vâcib tir, demişler. Hanefi âlimleri ve Süfyan-ı Sevrî; gusülde vâcib, abdestte sünnettir, demişler. Mâlik ve Şafii ise; gusülde de abdestte de sünnettir, demişlerdir. Bu görüşler delilleri ile beraber abdest babında genişçe izah verilmiştir.
Hadis, mazmaza ve i s tin şaktan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadığı, bütün vücuduna su dökerek guslünü yaptıktan sonra başka bir yere çekilerek ayaklarını yıkadığını ifâde eder. Şu halde önce abdest almış fakat ayak yıkama işini gusülden sonraya bırakmıştır.
Buhâri ve Müslim'in rivayetlerinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fin gusülden önce: «Namaz abdesti gibi abdest aldığı- tâbiri ve Buhâri' nin rivayetinde: 'Abdest alırken ayaklarını yıkama işini gusülden sonraya bıraktığı' tasrih edilmiştir. Ebû Davud'un Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettiği hadîste ise.- Namaz abdesti gibi tam abdest aldığı bildirilmektedir. Bunun zahirine göre ayaklarını da o zaman yıkamıştır
m ıştır.
El Menhel yazarı: -Bu rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü şöyle yorum yapmak mümkündür. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gusülden önce abdest alırken tazen ayaklarını . da yıkardı. Bazen de ayak yıkama işini gusülden sonraya bırakırdı. Değişik rivayetler dolayısıyla âlimler muhtelif görüşler beyan etmişler:
Cumhura göre ayak yıkamayı gusülden sonraya bırakmak müs-tahabtır. Ebû Hanife ve arkadaşları ise; 'Eğer su toplan-mıyacak bir yerde gusül yapılacaksa gusülden önce tam abdest almak efdaldır. Şayet küvet, leğen gibi su birikecek bir yerde gusül yapılacaksa ayak yıkamayı gusülden sonraya bırakmak daha efdal* dır, demişlerdir.'
Mâlik ise; 'Gusledilen yer temiz ise gusülden önce ayakları yıkamak müstahabdır, aksi halde gusülden sonra ayaklan yıkamak müstahabdır.'
Şafii mezhebindeki meşhur ve en sahih kavle göre tam abdest almak efdaldır. Çünkü Âişe ve Meymûne (Radıyallâhü anhümâ)'dan edilen rivayetlerin ekserisi böyledir.» demiştir.
Gusülden Önce alınan abdestin hükmüne gelince; Cumhurun mezhebine göre sünnettir. Dâvûd ve Ebû Sevr'e göre vâcibtir.
Aişe ve Meymûne (Radıyallâhü anhümâJ'dan edilen rivayetlerin bir kısmında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) guslederken mübarek başına üç defa su döktüğü tasrih edilmiştir. Buradaki 574 nolu rivayet de böyledir. Nevevi: «Başa üç defa su dökmenin müstahabhğı hususunda âlimlerin ittifakı vardır. Arkadaşlarımızın bir kısmı vücudun sair kısmını başa ve abdest uzuvlarına kıyaslayarak; üç defa yıkanması müstahabdır, demislerdir. Buna kimsenin muhalefet ettiğini bilmiyoruz. Yalnız arkadaşlarımızdan Ebü'l-Hasan El-Mâverdi bir defadan fazla su dökmek müstahab değildir demiş fakat onun bu sözü terk edilmiş tutarsız bir sözdür.» El-Menhel yazan bu nakli yaptıktan sonra Hanefî ve Hanbeli âlimlerinin de böyle dediklerini fakat Mâliki* lerin baştan başka vücudun her hangi bir tarafını üç defa yıkamanın müstahab olmadığını, abdestin gus-le kıyaslanamıyacağını çünkü gusülde çok güçlük olduğunu söylemişlerdir. [52]

Guslün Farzları

1 — Mâlikî mezhebine göre guslün farzları niyet, vucudun, her tarafını suyla yıkamak, vücudu ovalamak, saçların arasını ovalamak ve ara vermeden guslü tamamlamaktır.
2 — Şafiî mezhebine göre guslün farzları niyet ile bütün, vücudu ve vücut üzerindeki saç ve kılların tamamını suyla yıkamaktır.
3 — Hanefi âlimlerine göre ağız ve buruna su almak ile ' bütün vücudu yıkamaktır.
4 — Hanbelî mezhebine göre suyun deriye ulaşmasına mâni herhangi bir madde ve necaset varsa gidermek, niyet, besmele, ağız ve burun dâhil vücudun her tarafını ve kılların tamamını suyla ıslatmaktır.
Nevevi, Müslim'in şerhinde: 'Gusleden kişinin önemli olan şu hususa dikkat etmesi gerekir: Avret mahallini güzelce yıkadıktan sonra, o yerin ve çevresinin cünüplüğünü kaldırmak niyetiyle yıkanması uygun olur. Çünkü o esnada bacakların arasının guslünü yapmazsa bilâhere orayı unutabilir. Dolayısıyla guslü sahih olmaz. Bir de başını ve vücudun şâir yerlerini yıkayıp guslettikten sonra avret yerinin guslünü yapmadığını hatırlarsa ya çıplak eliyle oraların guslünü yapması gerekir, elini sürmesi icap eder ki avret mahalline el ayasının dokunmasıyla abdesti bozulmuş olur. Yahut da abdestinin bozulmaması için eline bir bez bağlaması icab eder ki bu da bir güçlüktür. Şunu da belirtelim ki gusül yapılırken hiç kimse abdest almayı vâcib görmemiştir.
Dâvüd-i Zahirî ve arkadaşlan hâriç. Onlara göre vâcibtir.
Cumhur'a göre abdest almak sünnettir. Gusülden sonra namaz kılmak ve Kur'an-ı ellemek gibi abdestsiz yapılamayan ibâdetler gusletmekle mubah kılınır. Yâni cünüp olan kişi abdest almadan vücudun her taraf ma su dökerek guslünü yaptığı takdirde yaptığı gusül sahih olup onunla namaz ve benzerî ibâdetler yapmak mubah olur, demiştir. [53]

Guslün Efdali

El-Menhel yazarı şöyle der: «Gusledecek kişi kaba ellerini batırmadan önce üç defa yıkadıktan sonra avret mahallini güzelce yıkamalı ve vücudunun her hangi bir yerinde bulunan necaset, kir ve suyun deriye yahut lallara ulaşmasına engel olan ne varsa gidermeli. Bundan sonra namaz abdesti gibi tam abdest almalı ve bunun akabinde su avuçlayarak sakalını saçlarını hilâllemelidir. Yani parmaklarını kıllar arasına geçirip her tarafını ıslatmalıdır. Daha sonra başına üç defa su dökmeli ve koltuklar altı göbek nahiyesi, kulaklar ve sair vücut kıvrımlarını güzelce ovarak her tarafı ıslatman daha sonra başına üç defa su dökmeli, vücudunun her tarafını yıkamalı ve ellerinin yetiştiği her tarafını ovalamalıdır. Vücuduna su dökerken üst kısımlarına ve sağ tarafa öncelik tanımalı. Gusle başlarken niyet etmeli, vücudunda bulunan kılların her tarafını güzelce ıslatmalıdır.

574) Cümey' bin Ümeyr [54] Et-Teymî (Radtyattâhü anh)'ten rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, halam ve teyzemle beraber gidip Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nin yanma vardık ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin cü-nüplüktert guslettiği zaman.nasıl yaptığım sorduk. Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle cevap verdi:
«Ellerine Üç defa su döktükten sonra ellerini kaba sokardı. Sonra başını üç defa yıkardı. Daha sonra vücuduna su dökerdi. Sonra namaza dururdu. Ama biz saç örgüsünden dolayı başlarımızı beş defa yıkarız.[55]

İzahı

Nesâi, Ebû Dâvûd ve Darekutnî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Senedlerinde Cümey' bin Ümeyr (Radıyallâhü anh) bulunur.Tirmizi onun hadîsini hasen saymış ise de zayıf olduğunu söyleyenler bir kişi değildir. Âişe (Radıyallâhü anh)'nin buradaki sözünden kadının basma beş defa su dökmesi hükmü çıkarılıyor. Fakat râvi Cümey (Radıyallâhü anh) dolayısıyla hadîs zayıftır. Kaldı ki kadının başına üç defa su dökmesinin yeterliliği Müslim, Nesâi, Tirmizî ve İbn-i Mâceh'in rivayet ettiği Ümmü Seleme' nin hadîsi, Buhârî, İbn-i Mâceh ve Ebû Dâvûd'un rivayet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi ve Ebû Dâvüd' un rivayet ettiği Sevban' in hadisi ile sabittir.
Bâzı rivayetlerde Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in namaz abdestinin aynısını gusülden önce aldığını, sonra başına su döktüğünü ifâde etmiştir. [56]

95 — Cünüblükten Gusül Hakkında Bir Bâbtır

575) Cübeyr bin Mut'im (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Sahâbîler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda gusül hakkında mübahase ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana gelince: Ben de başıma üç avuç su dökerim.» [57]

İzahı

Buhârî, Muslini, Beyhakî, Nesâi ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayetine göre sahâbiler Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda cünüplükten gusletmekten bahsettiler. Müslim*in, Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'tan rivayetine göre Sakif hey'eti Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Bizim memleketimiz soğuktur. Acaba nasıl gusledeceğiz? diye sormuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da hadîsteki cevabı buyurmuştur.
Tercemede geçen mübahaseden maksat, her sahâbînin nasıl guslettiğini ani atmasıdır. Bâzıları; gusül böyle yapılır, bâzıları; şöyle yapılır deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Ben şöyle yaparım», buyurmuştur. [58]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Cünüplükten dolayı gusül abdesti alırken başa üç defa su dökmek meşrudur.
2 — Din büyüklerinin huzurunda ilmî müzakere yapmak meşrudur.
3 — Öğretici, öğrencinin kolayca anlayabileceği bir yolla öğretim yapmalıdır.

576) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir adam, cünüplükten (dolayı) gusül hakkında Ona soru sormuş, kendisi de:
Üç defa (başına su dök) diye cevap vermiştir. Bunun üzerine adam: Benim saçım çoktur, demiştir. (Üç defanın kendisine yetmeyeceğini anlatmak istemiş) Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) de » Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saçı seninkinden daha çok ve daha temizdi, demiştir."

577) Câbir (Radtyallâhü an/tj'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Bent Yâ Resûlallah! Ben soğuk bir yerdeyim. Cünüplükten (dolayı) gusül nasıldır? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana gelince, ben başıma üç avuç su dökerim.» diye cevap buyurdu." [59]

578) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»h)'den rivayet edildiğine göre bir adam O'na:
Ben cünüb iken başıma kaç defa su dökeyim? diye sormuş; kendisi de:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübarek başına üç avuç su dökerdi, diye cevap vermiş. Adam ona: Benim saçım uzundur, deyince kendisi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saçı seninki nd en daha çok ve daha temizdi, diye karşılık vermiştir."

İzahı

Cünüplükten gusül için gereken asgari su miktarı bir sâ'dır. Bu konuda geniş izahat isteyenler, taharet kitabının birinci babına müracaat etsinler. [60]

86 — Gusülden Sonra Abdest Almak Babı

579) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüplükten (dolayı) guslettikten sonra abdest almazdı." [61]

İzahı

Beyhaki, Nesâî. Bbû Dâvûd, Tirmizi ve Hâkim de bu hadisi az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.Tirmizî ve Hâkim, sahih olduğunu da belirtmişlerdir. Ebû Dâvûd' un rivayetinde Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle, der:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), guslederdi. Ve iki rekat (sabah farzından önceki sünnet) namaz ile sabah farzını kılardı. Gusülden sonra abdest aldığını bilmem, (veya) sanmam.»
El-Mcnhel yazarı şöyle der: «Cünüplük guslünden sonra abdestin meşru olmadığı bu hadîsten anlaşılıyor. Tirraizî: Sahâbîve tabiîlerden bir kısmının kavli budur, demiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e; Gusülden sonra abdest alınıp alınmıyacağı sorulduğu zaman O: «Hangi abdest gusülden daha efdaldır.» diye cevap vermiştir.El-Hâkim bunu rivayet etmiştir. îbn-i Eb İ Şeybe'nin ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettiğine göre gusülden sonra abdest aldığını söyleyen bir adama Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh): Hakikatan sen işi derinleştirmişsin, demiştir.Tirmizi nin Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusülden sonra abdest almazdı.Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre : Tepesinden ayağına kadar yıkanmak birinize yetmiyor mu ki, abdest alsın? demiştir. Sahâbîlerden bir cemaat ve onlardan sonra bir çok âlim. ayni şeyi söylemişlerdir. Hattâ Ebû Bekir bin El-Arabi: Abdestin, guslün altına girdiği hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur, demiştir.
Hadis, sabah farzından önce iki rek'at fecir sünnetinin kılınmasının meşruluğuna ve gusülden sonra abdest almanın meşru olmadığına delâlet eder. [62]

97 — Cünüblükten Gusleden Adamın Henüz Gusleimeyen Karısıyla Isınmak İstemesi Babı

580) Âişe (Radtyallâhü anhâyâen şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüplükten guslettikten sonra henüz ben guslümü yapmamış iken benimle ısınmak isterdi." [63]

İzahı

Tirmizi, bu hadîsi az bir lafız farkıyla rivayet ederek, isnadında beis olmadığım beyan etmiştir. Oradaki rivayette Aişe (Kadıyallâhü anhâ) şeyle der:
«Resul i Ekrem iSallallahü Aleyhi ve Sellem), çok defa cünüp-İükten guslettikten sonra gelirde, benimle ısınmak isterdi. Ben de guslümü henüz yapmadığım halde, ısıtmak için Ona sarılırdım.» Tuhfe tü'1-Ahfez'in yazarı, hadisi açıklarken şöyle der :Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin.- «Benimle ısınmak isterdi.» sözünden maksadı şuydu: 'Yâni Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek uzuvlarını örtüsüz olarak benim uzuvlarımın üzerine bırakarak, bedenimdeki hararet ile ısınmak isterdi.' El-Lemaât sahibi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin sözünü böyle açıklamıştır. Seyyid Ce-mâlüd'din.El Mirkat adlı kitabında: 'Hadîs, cünüp adamın çıplak vücudunun necis olmadığına delâlet eder. Çünkü ısınmak iki tarafın çıplak vücudlarınm birbirine temas etmesiyle meydana gelir.' demiştir.Tıybî: Hadis buna delâlet etmiyor, demiştir.EI -Kâri', Tıybî' nin maksadının şu olabileceğini söyler. 'Çünkü ısınmak isteği elbise ile de mümkündür. Mutlaka vücudlarınm çıplak olması şart değildir. [64]

98 — Cünübün Suya Dokunmadan Cünüp Olarak Uyuması Babı

581) Aişe (Radîva/lâkii anhâ)'âen şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olurdu. Sonra Buya dokunmadan uyurdu. Bilâhare uyandığı zaman guslederdi. [65]

İzahı

Tirmizi,Nesâî, Ebû Dâvûd, Tahavi ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.Hadiste geçen «suya dokunmadan...» kaydım açıklayan El-Men-hel yazan şöyle der: «Yani Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olduktan sonra gusül etmeden ve abdest almadan uyurdu. Bu hadis, cünübün uyumadan önce abdest almasının müs-tehab olduğuna dâir rivayet olunan hadîslere muhalif değildir. Çünkü abdest almadan cünübün uyumasının câizliğini beyan etmek için Resûli- Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bazen abdest almazdı. Nevftvl, Müslim'in şerhinde : 'Eğer bu hadîs sahîh ise Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Cünüp olduğu zaman abdest alır da öyle uyurdu.» mealindeki hadîslere muhalif olmaz. Görülen zahiri muhalefet için iki cevap vardır: Birisi, Ebu'lAbbâs bin Şüreyh ve Ebû Bekir el-Beyhâki'nin cevabıdır. Bu yüce iki imam derler ki: 'Suya, gusletmek için dokunmadığı kasdedilmiştir.' Bu cevaba göre Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest almadığı mânası çıkmaz. İkinci cevab şudur: Abdest almadan cünübün uyumasının câizliğini beyân etmek için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bazen hiç suya dokunmadan uyurdu. Çünkü eğer dâima abdest alarak uyumuş olsaydı, bunun vâcib olduğu zannedilirdi. Bu cevab bence güzeldir.

582) Âişe (Radtyaliâhü anhâ)'dan şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, eşlerine ihtiyacı olduğu takdirde giderirdi. Sonra suya dokunmadan o vaziyette uyurdu."

583) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'dan şöyle demiştir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olurdu. Sonra suya dokunmadan o vaziyette uyurdu/
Sufyân demiş ki: Ben bir gün bu hadîsi anlattım, ismail bana: Ey genç! Bu hadîs bir şeyle bağlanır, dedi. [66]

İzahı

Merhum müellifimiz bu bâbta Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisini üç sened ile rivayet etmiştir.Tirmizi de iki senedle zikretmiş ve:Said bin El-Müseyyeb ile başkası böyle demişlerdir. Halbuki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in uyumadan önce abdest aldığına dâir E1-Esved'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği hadisi bir kaç kişi E1-Esved' den nakletmiştir. O hadis Ebû îshak'ın El-Esved' den rivayet ettiği bu hadisten daha sıhhatlidir. Hatta Şu'be,Sevrî ve başkaları bu hadîsi Ebû 1shak'tan rivayet ederken hadisteki «...suya dokunmadan...» kaydını Ebû îshak' in galatı olarak göstermişlerdir, demiştir. Tuhfetü'1-Ahfe-zi yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde İbn-i Arabi' nin Eİ-Ârıza adlı eserinde: Ebû İs h ak'ın uzun bir hadîsi kısal-tarak rivayet ederken bu galatı yaptığını söylemiştir, der. Bu nedenle bu hadîsi rivayet etmenin caiz olmadığının Ahmed bin Salih tarafından söylendiği nakledilmiştir.
583 nolu hadisin sonunda ismail, Süfyân'a söylediği söz ile aynı şeyi kasdetmiş olabilir. Hadîsin sıhhatına itiraz olmuş ve sahih olduğu kabul edildiği takdirde yoruma muhtaç olduğu göz önünde bulundurulursa, yanlış anlamlara yer vermemek için rivayet edilmemesi uygun görülmüş olabilir. Fakat 581 nolu hadisin açıklamasında Nevevî'den naklettiğimiz gibi abdest almanın vâcib olmadığını beyan etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bazen abdest almayı terkettiği muhtemeldir. [67]

99 — Namaz Abdesti Gibi Abdest Almadıkça Cünübün Uyuyamıyacağını Söyleyenlerin Babı

584) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüb olarak uyumak istediği zaman namaz abdestj gibi abdest alırdı. [68]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Müslim, Ebû Dâvûd ve diğer sahih hadîs müellifleri rivayet etmişlerdir.
Zahiriye mezhebine mensub âlimler ile Mâliki âlimlerinden İbn-i Habîb: Bu hadîs'e dayanarak gusletmeden uyumak isteyen kimsenin abdest alması vâcibtir, demişler ise de cumhur, abdestin vâcib değil müstahab olduğunu söylemişler ve abdest alınması istenen rivâyetlerdeki emri mendupluk için yorumlamışlardır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in suya dokunmadan uyuduğuna dâir Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisi vardır. Buna benzer başka hadisler de mevcut olup, El-Menhel'-de nakledilmiştir.
Âlimlerden bir grup da: Hadiste söz konusu olan abdest ile şer'i abdest kasdedilmeyip, avret mahallinin ve ellerin yıkanması mu-raddır, demişlerdir. Onların delili ise Mâlik ve Tahavi'nin .rivayet ettikleri ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in cünüp iken abdest aldığını ve ayaklarını yıkamadığım bildiren hadistir. Lâkin onların delili merduttur. Çünkü 'abdest' kelimesiyle şer'i abdest kasdedilmiştir. Nitekim buradaki rivayette Âişe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz abdesti gibi abdest aldığını belirtmiştir,ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bir özür dolayısıyla ayaklarını yıkamamış olabilir.
Bu abdestin hikmetine gelince; Bununla cünüplük halinin hafifletilmiş olduğu söylenmiştir. Çünkü îbn-i Ebî Şeybe'-nin, râvileri sıka olan bir sened ile sahâbilerden Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
'Geceleyin biriniz cünüb olur da gusletmeden uyumak isterse ab-dest alsın. Çünkü abdest, cünüplük guslünün yarısıdır.» Şöyle bir hikmet de anlatılmıştır: Kişi uyku halinde iken ölebilir. Hiç olmazsa abdestli olarak uyusun. Bu hususta da îbn-i Ebî Şeybe1-nin Âişe (Radıyallâhü anha) den şöyle bir rivayeti vardır:
«Cünüp olarak uyumak isteyeniniz olursa abdest alsın. Çünkü uykuda iken başınıza bir musibet gelebilir.- İbnü'l-Cevzi de: 'Abdestin hikmeti, meleklerin kir ve pis kokudan nefret etmesi, şeytanların da böyle şeylerden hoşlanmasıdır.' demiştir.
Su bulamayan veya kullanamayan kimsenin teyemmüm etmesi müstahabtır.Çünkü Beyhaki, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den şunu rivayet etmiştir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüb olup uyumak istediği zaman abdest alırdı veya teyemmüm ederdi.» Bu hadisin zahirine göre, abdest ve teyemmüm hususunda kişi muhayyerdir. Hangisini isterse onu yapabilir.Fakat teyemmüm, yukarıda anlatıldığı gibir su bulunmadığı veya özür dolayısıyla kullanılamadığı zamanda müstahabtır. Abdest alınabilirken teyemmüm onun yerine geçinmez.

585) (Abdullah) tbni-i Ömer (Radtyatlâhu anhuntâ)'dax\ rivayet edildiğine göre (babası) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhu anh), Resûlullah

{Sallallahü Aleyhi ve Sellem)':
Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi? diye sormuş. O da t «Evet, abdest aldığı zaman (uyuyabilir)» buyurmuştur. [69]

İzahı

Buhâri,Müslim,Nesâi,Beyhakİ, Ebû Dâvûd ve Mâlik,değişik yollarla ve az lafız farkıyla rivayet etmislerdir. Bütün rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp adamın abdest aldığı zaman cünüp olarak uyuyabileceğini bildirmiştir.

586) Ebû Said-i Hudri (Radtyallâhu anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Kendisi geceleyin cünüp olurdu. Gusletmeden uyumak İsterdi ı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almasını, sonra uyumasını emretti.[70] Cumhur'a göre, abdest almak mendub olduğu için buradaki emir, mendupluk içindir. [71]

100 — Cünüb Adamın Tekrar Cinsi Münâsebette Bulunmak İstediği Zaman Abdest Alacağına Dâir Bâb

587) Ebû Said(-i Hudrî) (Radtyallâhu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Biriniz eşine yaklaşır, sonra tekrar yaklaşmak istediği zaman abdest alsın. [72]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, İbn-i Huzey-me, îbn-i Hibban, Tahavî ve Beyhaki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Tirmizî de rivayet ederek hasen -sahih olduğunu söylemiş, E1-Hâkim de EI-Müstedrek te rivayet ederek, sahihliğini bildirmiştir.
Hadisteki yaklaşmaktan maksad, cinsi münasebettir, tstenen ab-dest ile şer'i abdest kasdedilmiştir. Çünkü mutlak olarak kullanıldığı zaman böyle anlaşılır.'Ayrıca îbn-i Huzeym e'nin rivayetinde :
«Namaz abdesti gibi abdest alsın.» buy uru İm ak tadır.
Hadisteki abdest emri, Zahiriye mezhebi âlimlerine ve Mâliki olan îbn-i Habib'e göre vücub içindir. Onlar, hadîsin zahirini tutmuşlardır. Fakat Cumhur, emrin müstehabhk için olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Tahâvi' nin Âişe (Ha-dıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bazen abdest almadan tekrar yaklaşırdı.
Ha n eli âlimlerinden Ebû Yûsuf'a göre söz konusu abdest ne vâcibtir ne de menduptur. Hadisteki emir de mubah-lık içindir.
Bâzı âlimler de: Hadisteki vudu' (abdest) kelimesi ile şer'i abdest değil, lüğavi abdest olan avret mahallini yıkamak anlamı kasdedilmiştir, demişlerdir.
Hadis, iki cima' arasında abdest alınmasının matlub olduğuna ve gusletmenin vâcib olmadığına delâlet eder. [73]

101 — Eşlerinin Hepsine Yaklaşmaktan Dolayi Bir Gusül Eden Hakkında Gelen Hadisler Babı

588) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü atıh)'<\en rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tek bir gusül etmek niyetiyle bütün hanımlarını dolaşırdı."

589) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anh)'dtn şöyle söylemiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için gusül suyunu koydum. Bir gecede bütün hanımlarına yaklaşmaktan Ötürü bir gusül yaptı." [74]

İzahı

Buhâri, Müslim, Beyhaki, Nesâi ve Ebû Dâvûd, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu uygulamasına ait Enes (Radıyallâhü anhl'in hadisini değişik lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetlere göre birden fazla cinsi münâsebet için bir gusül kâfidir. İlk hadisteki «dolaşmak» kelimesiyle cinsi münâsebet kasdedilmiştir.
Buhâri' nin bir rivayetinde o gün için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dokuz eşi, diğer rivayetinde onbir zevcesi bulunduğu belirtiliyor. Bu husus âlimler arasında ihtilaflıdır.
Buhâri' nin rivayetine göre, Katâde , Resûl-i Ekrem (Sallallrftiü Aleyhi ve Sellem)'in buna nasıl dayandığın En es'e sormuş. Enes de:
Ona otuz erkek kuvveti verildiğini aramızda konuşuyorduk, diye cevap vermiştir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarına bir gusül ile yaklaştığında iki yaklaşım arasında abdest almış olması kuvvetle muhtemeldir. Ebû Dâvûd'un rivayetini açıklayan Menhel yazarı, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duhul ettiği hanımları ismen şöyle sıralamaktadır:
Huvey1id kızı Hadice, Zam'a kızı Sûde, Ebû Bekir kızı Âişe, Ömer bin El-Hattab'm kızı Hafsa, Ebû Ümeyye E1 Muğire' nin kızı Ümmü Seleme (Hind) El-Hâris kızı Cüveyriye,Cahş kızı Zeyneb, Huzeyme kizı Zeyneb, Beni Küreyza kabilesinden, bir rivayete göre Beni Nadir kabilesinden Zeyd kızı Reyhâne, Ebû Süfyan kızı Ümmü Habibe (Ramlei, Hayybin Ahtab kızı Safiye ve E1-Hâris kızı Meymûne. Bunlardan başka Dahhâk kızı Fâllma ve Nu'man kızı Esma ile evlenmiştir. [75]

Peygamberin Çok Kadınla Evlenmesinin Hikmeti

El-Menhel yazarı bu hususta şunları söyler:«Peygamber (Sat-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in çok kadınla evlenmesinin hikmeti, onların şer-i şerife ait ailevî ve dâhili hükümleri hıfzetmeleri ve hu hükümleri faydalanmak isteyenlere nakletmeleridir.Zevcelerinin çokluğu, dünyalık için, yahut nefsi arzulan tatmin için değildir...»
Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz 25 yaşına kadar hiç evlenmemiş ve 25 yaşında iken 40 yaşında bir dul kadınla evlenmeye razı olmuş ve 50 küsur yaşına kadar onunla yaşamıştır. Birden fazla kadınla evlenmesi, O'nun ömrünün son senelerine rastlar. Ömrünün bu bölümünde gıda alması bakımından da çok sâde bir hayat sürdürdüğü, bazen haftada iki gün oruç tuttuğu, bazen de fasılasız olarak bir aydan fazla oruç tuttuğu sabittir. Yukanda isimleri anılan muhterem zevcelerin her birisi ile evlenmesinin nedenleri tetkik edildiği zaman, İslâm dîninin yayılması, yanlış fikir ve inanışların ezilmesi ve güzel ahlâk düstûrunun yerleştirilmesi gibi çok ulvî ve pek önemli amaçların güdüldüğü anlaşılır. [76]

102 — Eslerinin Her Birisine Yaklaştığında Gusleden Hakkındaki Bâb

590) Ebû-Râfi' (Radiyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle emiştir:
peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gecede hanımlarının hepsini dolaştı ve dolaşırken her birinin yanında guslediyordu. Kendisine Yâ Resulallah! Neden bunu birleştirerek, bir gusül yapmadın? diye soruldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu (Her yaklaşmadan sonra gusletmek) daha sevap, daha güzel ve daha çok temizleyicidir.» buyurdu." [77]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhaki ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîse göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir hanımıyla cinsi münâsebette bulunduktan sonra gusletmiş, gusül-den sonra diğer eşine yaklaşmıştır. Bu hadis, bir önceki bâbta geçen Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisine muhalif değildir. Çünkü, Enes (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği hadîsteki uygulama, böyle yapmanın câizliğini beyan içindir. Buradaki uygulamanın çeşitli yönlerden daha iyi olduğu, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından beyan buyurmustur. Nesâi: Bu hadis ile Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi arasında ihtilâf

.yoktur. Bir defa öyle yapmış, bir defa böyle yapmış, der. Nevevi de: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayrı ayrı zamanlarda iki şekilde guslettiği yorumu ile görülen zahiri ihtilâf bertaraf edilir, demiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayetine göre, Ebû Râfi (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e niçin bir gusül ile yetinmediğini sormuştur. Bu durumda soru sahibi Ebû Râfi' (Radıyallâhü anh)'dir. Ebû Râfi', Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in defalarca yıkanmaktan "mutazarrır olması endişesi ile soru sormuş olabilir. Gizli olması, beklenen bu duruma Ebû Raf i' (Radıyallâhü anh) nasıl muttali oldu? denemez^ Çünkü Eb û1 Râfi" (Radıyallâhü anh) O'nun hizmet-çisiydi. Suyunu o getirirdi. [78]

103 — Cünübün Yemesi İçmesi Babı

591) Âişe (Radtyallâhü ankâ); şöyle demiştir:
Hesül-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp iken (bir şey) yemek İstediği zaman abdest alırdı."

592) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anh/dan şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e t Cünüp, uyuyabilir mi, veya yiyebilir mi, yahut içebilir mi? diye soru soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dei
«Evet, namaz abdesti gibi abdest aldığı zaman (bunları yapabilir)- buyurdu." [79]

İzahı

Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisini Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.Bu hadîs bundan sonraki bâbda gelen Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisine muhalif değildir.Orada, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız ellerini yıkamakla yetindiği bildiriliyor.Bazen öyle yaparak câizliğini beyân buyuran efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ekseriyetle abdest alarak bunun daha ef-dal olduğunu göstermiştir.
Sindi: 'Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde cünüp için sorulduğu bildirilen sorudan maksad, cünübün bu işleri yapmasının uygun ve güzel olup olmadığıdır.Çünkü, cünübün abdest aldıktan sonra böyle yapması menduptur, şart değildir.Nitekim bundan sonra gelen hadisten, cünübün yalnız ellerini yıkamakla yetinmesinin câizliği anlaşılır, der.
Hulâsa cünüp, gusletmeden uyuyabilir, yiyebilir, içebilir ve hanımına yaklaşabilir. Nevevî, Müslim'in şerhinde: Bu hususta icma' vardır. Keza cünübün bedenî ile terinin temizliğine âlimler icma' etmişlerdir.' der. Cünübün anılan işleri yapmadan önce avret mahallini yıkaması ve abdest alması müstehaptır. Nevevî: 'Abdest almadan bu işleri yapmanın mekruh olduğunu arkadaşlarımız kesinlikle belirtmişlerdir. Hadîsler buna delâlet eder. Bu abdestin vâcib olmadığı hususunda bizce ihtilâf yoktur. Cumhur'un görüşü de budur...' demiştir. [80]

104 — Cünübün Ellerini Yıkaması Yeterlidir Diyenlerin Babı

593) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî cuıftö iten bir yemek istediği zaman ellerini yıkardı." [81]

İzahı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), câizliği beyân için, elleri yıkama ile yetinmiştir. Nesâi, Ebû Dâvûd ve Da-rekutni' nin rivayetleri şöyledir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp iken uyumak istediği zaman abdest alırdı ve cünüp iken yemek istediği zaman elerini yıkardı.Beyhaki ise Müellifimizin rivayet ettiği metni aynen rivayet etmiştir.Tahavi de aynisini rivayet etmiş yal nız «yed» kelimesi yerine «keff- kelimesini nakletmiştir Keftkeli mesi bileklere kadar el mânâsını ifâde eder. Yed kelimesi ise bu mâ nâda kullanılmakla beraber, ekseriyetle kol mânâsını ifâde eder. [82]

105 — Taharet Olmaksızın Kuran Okumak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

594) Abdullah bin Seleme (Radtyallâhü anH)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben. Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'in yanına girdim Buyurdu ki i
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya uğrayıp ihtiyacını giderdikten sonra çıkar ve (abdest almadan) bizimle beraber ekmekle et yiyer, Kur'an okurdu. Cünüplükten başka hiç birşey, O'nu Kur'an okumaktan men etmezdi.» [83]

İzahı

Ahmed, İbn-i Hibban, Ebû Dâvûd, El-Hâ-kim, El-Bezzâr. Darekutnî, El-Beyhakî, tn-Nesâî de bu hadisi tahriç etmişler, Tirmizi îbnü's-Seken, Abdü'1-Hak ve Bağavî bunun sahih olduğunu söylemişlerdir.Bâzı rivayetler daha uzundur.
Tıybî: Et yendikten sonra abdest tazelenmeden ve ağza su alınmadan namaza durmak sahih olduğu gibi Kuran okumanın da sahih olduğunu bildirmek için burada et yemek ile Kur'an. okumak bir arada anlatılmış olabilir demiştir.
Râvi,Hz.Ali (Radıyallâhü anh) 'nin; veya; dediğinde tereddüd etmiştir. Hangi fiil kullanılmış ise netice değişmez. Her iki fiilin mânâsı men etmektir.Onun için tercemede: «Onu men etmez.» diye anlatıldı.
Hadis, cünüp adamın Kur'an okumasının caiz olmadığına delâlet eder. Cumhur'un görüşü budur. Delilleri de bu hadis, bundan sonra gelen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisi ve Darekutni' nin Ebu'l-Garif El-Hemedâni' den rivayetle Hz. Ali (Badıyallâhü anh) 'nin şu mealdeki haberidir:
«Cünüp olmadığınız müddetçe. Kur'an okuyunuz. Birinize cü-nüplük isabet ederse Kur'an okumasın. Tek bir harfini de okumasın.-
Cumhurun görüşüne, delâlet eden rivayetler çoktur. Bâzılarının sa-hîhliğine itiraz edilmiş ise de rivayetler birbirini takviye eder.
Mâlikîler: 'Âyetü'l-Kürsi, Ihlas ve Mua-vezeteyn gibi az bir parçayı, korunmak ve benzeri maksad-larla okumak caizdir. Fakat uzun parça okumak haramdır, demişlerdir.
Şâfiîler: Kuran niyeti ile değil, zikir veya dua niyetiyle az bir şey okumak caizdir, demişlerdir.
Ahmed bi^ı Hanbel: Cünübün bir âyet mikdarını okumasına ruhsat verilmiştir, def.
Ebû Hanîfe: Bir âyetin bir parçasını okumak caizdir, demiştir.
E1-Hattâbî şöyle der:«Cünübün Kur'an okuyamı-yacağı hükmü, hadîsten çıkarılıyor.Aybaşı âdetini gören köjdin'da okuyamaz. Çünkü onun abdestsizliği, cünübün abdestsizliğinden daha ağırdır, t m a m Mâlik, cünübün bir âyet miktarını okuyabileceğini söylemiştir. Kendisinin: Aybaşı âdeti gören kadın Kur'an okuyabilir. Fakat cünüb okuyamaz. Hayz süresi uza^ yabildiği için kadın okumadığı takdirde,Kur'an-ı unutabilir. Fakat cünüblük süresi uzun değildir, dediği rivayet edilmiştir.1b-nü'1-Müseyyeb ve İkrime' nin de, cünübün Kur'an okumasında beis görmedikleri rivayet edilmiştir.Âlimlerin ekserisi, cünübün Kur'an okumasının haram olduğunu söylemişlerdir.»
El-Menhel yazan 'Cünübün Kuran Okuması Babında yukarıdaki bilgileri verdikten sonra, cünübün Kur'an-1 ellemesinin cumhura göre haram olduğunu bildirir. Bu arada cumhurun delil olarak gösterdikleri âyet ve hadisleri nakleder. Konunun uzatılmaması için delilleri buraya nakletmekten vazgeçtim. El-Menhel yazarı daha sonra abdestsiz olarak Kur'an-1 ellemenin hükmüne ait fı-kıhçıların görüşlerini şöylece nakleder:
«Hanefîler, Şâfiller ve Hanbelller 'Kur'an-1 öğreten ve öğrenen dâhil hiç kimse abdestsiz olarak Kur'an'ı elleyemez. Ancak çocuğun, âyetlerin yazılı olduğu levhaları ellemesi zaruret icâbı caizdir. Mushafin cildini, sahifelerin yazısız olan kenarlarını, satırlar arasındaki boşlukları ellemesi de haramdır.Keza kılıf içinde veya rahle üzerinde yahut eşya içerisinde K u r'a n'ı , taşıması da haramdır. Ancak, eşyanın taşınması da kasdedildiği takdirde haram değildir.» demişlerdir. Hanefî ve Hanbell âlimlerine göre Mushaf'a yapışık olmayan kılıfı içinde Kur'an-1 abdestsiz olarak taşımak caizdir.
Mushafin yangın ve sel gibi bir âfetle zayi olması tehlikesi karşısında, yahut kâfirlerin İslâm memleketini işgal etmesi halinde, veyahut pis

yere atılmış olan Mushaf'ı kurtarmak niyetiyle abdestsizin onu taşıması, hattâ cünübün taşıması vâcibtir. Mushaf'm korunması ve saygınlığı bunu gerektirir. Eğer abdestsiz veya cünüp kişi, Mushaf'ı kurtarabildiği halde taş*-maz da yangın veya selde zayi olmasına yahut kâfirlerin istilâsına mâruz kalmasına göz yumarsa günahkâr olur. Şayet pis yerden kal-dırmazsa kâfir olur.
Keza abdestsiz olarak Kuran âyetini yazmak da haramdır.
Bağavi: 'Duvarları ve elbiseleri âyetlerle veya Allah'ın adlarıyla süslemek, yani bu yerlere yazmak mekruhtur. Mushaf'ları yastık gibi kullanmak caiz değildir. Keza dinî ilimlere âit: kitapları yastık gibi kullanmak caiz değildir. Ancak kaybolmasından korkulduğu takdirde, ona dayanmak caizdir. Küçük yaştaki çocuğa ve deliye K ur'an-1 elletmek caiz değildir,' demiştir.

595) (Abdullah) tbn-i Ömer (Rddtyailâkü anhütnâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cünüb ve aybaşı hâlindeki kadın Kur'an okuyamaz.»"

596) (Abdullah) İbn-İ Ömer (Radtyallâhü atthümâ)\\an: ŞÖyle demiştir. Resûlullah (Salhliahn Aleyhi ve Sellem) Cünüb ve hayz halindeki kadın Kurandan hiç bir şey okuyamazlar* buyurmuştur."[84]

İzahı

Tirmizî de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini 596 nolu metinle rivayet ederek; Bunu ismail bin Ayyaş'in şu senediyle tanırız, demiş ve buradaki senedi zikretmiştir.Tirmizi bu arada şöyle der:Cünüb ve hayız hâlindeki kadının Kur'an-1 okuyamıyacağı hükmü, Sahâbiler, tabiiler ve Onlardan sonra gelen âlimlerin çoğunun kavlidir. Süfyân-ı Sevri. İbnü'l-Mübârek, Şafii, Ahmed ve İshak'ın dâhil oldukları bu âlimlere göre cünüb ve hayz hâlindeki kadın Kur-ân'deın bir âyet dahi okuyamaz. Ancak bir harf ve âyetin bir kısmını okuyabilir diyenler vardır. Âlimler cünüp ve hayz hâlindeki kadının teşbih ve tevhid kelimesini çekmelerine ruhsat vermişlerdir. Ben, Mu-hammed bin İsmail' den şunu işittim :İsmail bin Ayyaş Hicaz ve Irak ehlinden bir takım münker hadisler rivayet eder.'İsmail bin Ayyâ-ş'ın yalnız olarak bu iki bölge sakinlerinden yaptığı rivayetin zayıflığını belirtmek için Muhammed bin İsmail'in böyle söylediğini sanırım. Bu zat şunu da söyledi: 'İsmail bin Ayyaş'in Şam halkından rivayet ettiği hadis, sahihtir.'Ahmed bin Hanbel: İsmail bin Ayyaş, Bakiyye' den iyidir, demiştir.
Tirmizi' nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der: İbn-i Mâ-ceh de ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini bu yoldan rivayet etmiştir. Hadîs zayıftır. Çünkü hadîs imamları, İsmail bin Ayyâş'ı Şam halkından yaptığı rivayetlerde sıka saymışlar. Fakat Hicâzlı lardan yaptığı rivayetleri zayıf görmüşlerdir. Kendisi bu hadisi Hicaz halkından olan Mûsâ bin Ukbe' den rivayet etmiştir.»
Hulâsa, bu hadîsin senedi zayıf da sayılsa metni sahihtir. Çünkü bu hususta müteaddit hadîsler bulunur. Bunlar birbirini takviye ettiği için Cumhur, cünüb ve hayz hâlindekilerin Kur'an okumalarını haram saymıştır. [85]

106 — Her Kılın Altında Bir Cünüblük Vardır Babı

597) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Her kılın altında bir cünüblük bulunur. Bunun için kılları yıkayınız ve deriyi İyice temizleyiniz.[86]

598) Ebû Eyyüb El-Ensârî (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle demiştir : Peygamber (Sallalldhü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kî:
«Beş vakit namaz, Cuma namazları ve emaneti edâ etmek, aralarındaki (küçük) günahlara keffaret olur.» Ben ı Emaneti edâ etmek nedir? diye sordum. Buyurdular ki i
-Cünüblük guslüdür.Çünkü her kılın altında bir cünüblük vardır[87]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Beyha-kî, Ebû Dâvûd ve TirmizİI de rivayet etmişlerdir.Tirmizi: Râvi El-Hâris îbn-i Vecih* in hadisi ga-ribtir. Kendisini yalnız hadîsinden tanırız, demiştir. Ebû Dâvûd da: El-Hâris bin Vecih'in hadisi münker olup, kendisi zayıftır, demiştir.
Hadîsin mânâsına gelince: «Her kılın altında bir cünüblük vardır.» cümlesi ile vücudunun dış kısmının tamamen cünüb sayıldığı bildirilmek istenmiştir. Vücudun her tarafı cünüb sayıldığı için, vü-cuddaki bütün kılların yıkanması emrediliyor.
Hattâbî: «Hadîsin zahiri saç örgülerinin cünüblükten gusül edilirken çözülmesini vâcib kılıyor.Çünkü örgü, çözülmedikçe bütün kılların her tarafının ıslatılması mümkün değildir.İbrahim En-Nahâi, örgünün çözdürülmesini vâcib görmüştür. Fakat âlimlerin kahir ekseriyetine göre örgünün çözülmesi önemli değildir. Mühim olan bütün kılların her tarafının ıslatılmasıdır.Is-latüdığı takdirde örgü çözdürülmeden yapılan gusül kâfidir demiştir. Örgü çözdürme ile ilgili geniş tafsilât 108. bâbta anlatılacaktır.
Hadisin: «Deriyi iyice temizleyiniz.» cümlesinden maksad, derinin kirlerden ve suyun deriyi ıslamasına manî olan maddelerden giderilmesidir. Çünkü her hangi bir şey, derinin en küçük bir yerine suyun ulaşmasına mâni olduğu takdirde cünüblük kalkmaz.
Hattâbi: «Cünüblükte buruna su çekmek ve ağıza su almak vâcibtir, diyenler bu hadîse dayanırlar. Çünkü burun içinde kıl bulunur. Ağzın içi de vücudun dışından sayılır, demişlerdir. Fakat bu görüş lügat ehlinin sözüne aykırıdır. Şöyle ki: Hadîste geçen «beşere» kelimesi, bakan adamın gözle gördüğü bedenin dış kısmına denir. Ağızın iç kısmı bilindiği gibi karşıdan bakıldığı zaman görülmez. Ağız ve burunun iç kısmına; denir, demiştir. Hattabî' nin bu sözü reddedilmiştir. Çünkü lügat ehlinden C e v-heri ve başkaları nin, derinin ete bakan iç yüzüne denildiğini belirtmişlerdir. Ağız ve burunun iç kısmı böyle değildir. Bu itibarla gusülde ağıza su almanın gerekliliği bu hadîsten çıkarılabilir.
El-Aynî de: 'İmam-ı Âzam bu hadîse dayanarak gusülde mazmaza ve istinşak'ın farz olduğunu söylemiştir. İstinşâk farzdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kılın altında cünüblük var.» buyurmuştur. Burunun içinde de kıllar vardır. Mazmazaya gelince; Ağızın içi, bedenin dış kısmından sayılır. Nitekim, oruçta ağıza bir şey alınabilir. Mazmaza bu itibarla farz kılınmış, Hattâbî' nin dediği itibarla farz kılınmamıştır,» demiştir. [88]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Bütün deriyi ve kılları suyla ıslatmak guslün farzıdır.
2 — Deri ve kıllara suyun ulaşmasına mâni olan şeyleri gidermek gerekir.
Ebû Eyyûb-i Ensârî (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine . gelince; Bu hadîste beş vakit namaz ile Cuma namazının ve emaneti ödemenin fazileti anlatılarak, bunlara rîâyet edildiği takdirde bunların, aralarında işlenen günahlara kefaret olduğu bildirilmiştir. Günahlardan maksad, kul hakkı ile ilgisi olmayan küçük günahlardır. Buna benzer hadîsler böyle yorumlanır. Hadîste geçen : «Emanetin edası» ile cünüblükten dolayı, yapılan guslün kasdedildiği, râvinin sorusu üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından açıklanmıştır. Sindi, cünüblükten dfljayi yapman, guslün, bir emâneti ödemek olarak sayılması ile ilgili olarak şöyle der : 'Emânet sahibi, emânete müstahak olduğu gibi, insan vücudu da, cünüp-lükten sonra gusle müstahak olur. Bu nedenle gusül, sahibine ödenmesi vacip olan emânetler cümlesinden sayılmış ve ona emânet denmiştir.

599) Ali bin Ebî Tâlib {Radıyallâhü anh)'âen :
Şöyle söylemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Cünüblükten guslederken, cesedinden bir kıl yerini terkedip yıkamayan kimseye cehennem ateşinden şöyle, şöyle azab verilir.» buyurmuştur.
Ali (Radıyallâhü anh) : tşte bundan dolayı ben, kıllarıma karşı düşmanca davrandım, demiştir. Ve kıllarını traş ederdi."[89]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Dârimî ve Beyhaki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadisteki (kıl yeri) tabiriyle, kılın deri içindeki kökü kasdedil-memiştir. Suyun oraya ulaşması vâcib değildir. Bu tâbirden maksad, cünüblükten gusledilirken, yıkanmayan en ufak bir yerdir. Hadîsin tehdid ile ilgili cümlesinde: «...Ona...» zamiriyle, bedeninden kuru bir yer bırakan kişi veyahut, kuru kalan yer kasdedilmiştir. Yâni ya adamın ta'zib edileceği veya kuru kalan yerin ta'zib edileceği haber veriliyor.A1i (Radıyallâhü anh: «Ben kıllarıma karşı düşmanca davrandım.» sözü ile şunu kasdeder: 'Bu tehdidi ve şiddetli azabı duyduğum için başımın saçlarına karşı düşmanca davrandım.'Hz.Ali (Radıyallâhü anh) derisinin ve kıllarının her tarafına suyun bulaşmaması endişesi ile saçını sık sık kısaltır veya usturayla kazıtırdı. [90]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Cünüblük guslünde bütün bedeni ve beden üzerindeki kılların hepsini suyla ıslatmak vaciptir.
2 — Bundan az bir parçayı bile terkeden kişinin guslü bâtıl olduğu için, Allah'ın dilediği sürece ateşte ta'zib edilir. Guslederken,bir yeri terkedip, pek ara vermeden orayı da yıkayan kimsenin gus-lü, âlimlerin ittifakı ile sahihtir. Ve bir azaba müstahak olmaz. Şayet guslederken ıslattığı uzuvlar mutedil bir havada kuruduktan bir süre sonra yıkamadığı yeri su ile ıslatırsa, Hanefi, Şafii ve Hanbe1i imamlarına göre gusül sahihtir. Çünkü bütün vücudu aralıksız yıkamayı şart koşmamıştır. Mâliki mezhebine göre, bu adamın bütün vücudunu yeniden yıkaması gerekir. Çünkü onlara göre bütün vücudu aralıksız yıkamak gerekir.
3 — Başı usturayla traş etmek veya saçı kısaltmak caizdir. [91]

107 — Rüyasında Erkeğin Gördüğünü Gören Kadın Hakkındaki Bâb

600) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve &eHem)'in muhterem hanımlarından) Ümmü Seleme[92] (Radtyallâkü anhâyâsm rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
(Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın annesi) Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek, rüyasında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının durumunu O'na sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Kadın su (men!) gördüğü zaman gusletsin.» buyurdu. Bunun üzerine ben (soru sahibi Ümmü Süleym'e) [93]: Sen kadınları rezil ettin, kadın ihtilâm olur mu? dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Elin topraklansın. (= ayıp ediyorsun.) Kadının suyu yoksa hangi sebeple çocuğu kendisine benzer?» buyurdu.[94]

İzahı

Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini farklı lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetlerde Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ)'in, ihtilâm olan kadının hükmünü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğu ve verilen cevapta, meni gördüğü takdirde gusletmesinin gerekli olduğu belirtiliyor. Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ) 'in sorusu ve verilen cevâbı rivayet eden Sahâbî, bâzı rivayetlerde Ü m m*ü Seleme (Radıyallâhü anhâ) olduğu gibi, diğer bir kısım rivayetlerde de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dir. Bâzı rivayetlerde Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh), olayı anlatıyor. Nitekim 601 nolu hadîs böyledir. Keza bâzı rivayetlerde Ümmü Seleme (Radıyallâhü /ınhâ)'nin, diğer bir kısım rivayetlerde Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin Ümmü - Sü1eym (Radıyallâhü anhâ) 'ya itiraz ettiği bildirilmektedir. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu iki muhterem hanımının beraber itiraz etmiş olmaları muhtemeldir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadının su görmesi hâlinde gusletmesinin gerekliliğini bildirmesinden sonra böyle bir soruyu sorduğundan dolayı Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ)'yi kınayan Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) veya Âişe (Radıyallâhü anh)'nin: «Kadın ihtilâm olur mu?- sorusu inkâr anlamını taşır.. Yâni böyle bir şey olmaz denmek isten-' mistir. El-Ir aki bu hususta şöyle der: 'Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cevâbından sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcesi, soru sahibine: «Kadın ihtilâm olmaz» demiştir. Bu söz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-iem)'in buyruğuna ters düşmez. Çünkü bir şeyin şer'î hükmünü anlatmak, onun bilfiil vuku' bulmasını gerektirmez. Nitekim fıkıh-çılar, hükümleri bilinsin diye, vuku' bulması aklen mümkün olan bir çok meseleyi anlatırlar. Halbuki hiç de vaki olmaz. Kadının ihtilâm olması aklen mümkün olmakla beraber bilfiil vuku bulmasını tahmin etmeyen muhterem annemiz, kadınları mahcup eden bu soruya gerek görmediği için soru sahibini yadırgamış ve böyle şey olmaz demiştir.»
İbn-i Abdi'1-Berr ise şöyle der: 'Her kadının ihtilâm olmadığı hadisten anlaşılıyor. Çünkü her kadın bunu görseydi Âişe ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhümâ), bunu inkâr etmezlerdi. Bâzı erkekler de ihtilâm olmaz. Ancak kadınlarda ihtilâm olmamak oranı daha yüksektir.'
Süyûtî de : 'Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinin bir özelliği mâhiyetinde olmak üzere ihtilâm olmaktan korunmuş olmaları muhtemeldir. Nasıl ki, Peygamberlar de ihtilâm olmazlar.' demiştir.
Cümlesini terceme ederken : «Elin topraklansın.»
diye mânâlandırdık ve parentez içi ifâdeyle: «Ayıp ediyorsun- d*yo yorumladık. Bu cümlenin asıl mânâsı, dediğimiz gibi: «Elin topraklansın.» olup, fakir olmaktan kinayedir. Yâni: «Fakir olasın» demektir. Lâkin araplar bu cümleyi asıl mânâsından başka mânâlarda kullanmayı itiyat hâline getirmişler ve bir beddua anlamını kasdet-mez olmuşlardır. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sel-lem), muhterem zevcesine hitaben kullandığı bu cümle ile beddua kasdetmemiştir. Gaye, zevcesinin soruyu yadırgamasını red etmek ve bilâkis onu kınamaktır.
Hadisin son kısmında çocuğun anasına benzemesinin nedeni olarak, onun menisi gösteriliyor. El Menhel yazarı benzer başlık altında açılan bâbta rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken, çccuğun annesine benzemesini şöyle anlatır: «Buradaki benzemekten maksad bâzı vasıflarda çocuğun annesine ortak olmasıdır. Şöyle ki; Erkeğin suyu kadının suyuna galip geldiği zaman çocuk babaya benzer. Aksi halde anneye benzer. Eğer annenin suyu olmasaydı çocuk, asla ona benzemezdi. Müslim'in sahîh'inde : «Annenin suyu babanın suyuna üstün gelirse çocuk dayılarına benzer. Babanın suyu üstün geldiği zaman, çocuk amcalarına benzer. Çocuk annesine benzediği için dayılarına, babasına benzediği için amcalarına benzer.» [95]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Yararlı olan mes'eleyi sormaktan haya edilmemelidir.
2. Lüzumu hâlinde böyle soru soran kişi kinanmamalıdır.
3. Onu kınayan kişi, davranışından dolayı ayıplanmalıdır.
4. Kadın ihtilâm olup, su gördüğü zaman gusletmelidir.
5. Kadın, erkek gibi ihtilâm olabilir. Ve suyu vardır.
6. Çocuk, bazen babasına benzediği gibi bazen de annesine benzer.

601) Enes (bin Mâlik) (Radtyaltâhü anh/den rivayet edildiğine göre :
Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ), uykusunda erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadın onu (ihtilâmı) rüyasında görüp meni çıkarırsa gusletmesi gerekir.» buyurmuştur. Bunun üzerine (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) : Yâ Resûlallah! Bu olur mu? diye sormuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na:
«Evet (olur). Erkeğin suyu koyu beyazdır. Kadının suyu ince sarıdır. İki sudan hangisi önce gelir veya galip olursa, çocuk onun sahibine benzer.» buyurmuştur."

602) Havle bint-i Hakîm (RadtyaUâkü anhâydan rivayet edildiğine
Rüyasında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Su inzal etmedikçe erkeğe gusletmek gerekmediği gibi kadına da, su inzal etmedikçe gusletmek gerekmez.»"
'Ravl Ali bin Zeyd zayıf olduğu için, hadisin İsnadının zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. Nesât, hadisin aslını rivayet etmiştir.'
Nesel, Ahmed ve îbn-i Kbi Şaybe'nin bu hadisi rivayet ettiklerini beyan eden Miftahu'1-Hace yazan şöyle der: Süyûtl, El-Camiül-Kebir'de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. El-Hafız dâ PethÜ'l-Bari'de bu hadisi zütretmlş fakat üzerinde konuşmamıştır. Hadisin mânası üzerinde ittifak vardır.
601 nolu Enes (R.A.)'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir. [96]

108 — Kadınların Cünüblükten Gusletmeleri Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

603) Ümmü Seleme (Radtyallâhu anhâydan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e. Yâ BeSûlallahl Ben saçımın örgüsünü çok sıkı bağlayan bir kadınım. CünOblflk giö-lü için örgümü çözeyim mi? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
Başına üç avuç su atman, sonra vücuduna su dökmen kâfidir. Sen bununla temizlenirsin.» veya buyurdu ki t «İşte o zaman sen-temizlenmiş olursun.»" [97]

İzahı

Müslim. Nesâİ, Ebû Dâvûd, Beyhakİ ve Tirmizî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.Tirmizi, hadîsinin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Ümmü Seleme, sıkı bağladığı peliklerini, cünüblük gus-lü için çözmek mecburiyetinde olup olmadığını sorunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), üç avuç suyu basma dökmesinin kâfi geldiğini buyurmuştur. Pelikleri çözmenin gerekli olmadığı anlaşılıyor. Üç avuç suyu dökmek şartı kasdedilmemiştir. Gaye, suyun her tarafa ulaşmasıdır. Örgülü saçın iç kısımlarının ıslatılması için çoğu zaman, üç defa su dökmek gerektiği için, hadîste, «Üç defa» tâbiri kullanılmıştır. Bazen bir defa ile her taraf ıslatılabilir, bazen de üç defadan fazlaya ihtiyaç duyulur.
Hattabi : 'Cünüp adamın suya daldığı veya bol suyu vücuduna döktüğü zaman, eliyle vücudunu ovalamasa bile guslünün sahih olduğu hadisten anlaşılıyor. Mâlik bin Enes hâriç bütün fıkıhçıların kavli budur. Mâlik bin Enes'e göre, kişi cünüblükten guslettiği zaman elini vücudunun her tarafına sürmedikçe gusül tam sayılmaz. Keza, kolunu veya ayağını suya taharet niyetiyle batırdığı zaman onu eliyle ovalamadıkça o uzvun tahareti yapılmış olmaz. Hattâbî, sözlerine devamla şöyle der: Bir avuç suyla başın her tarafı ıslatıldığı zaman bunun kâfi geldiği ve üç defa yıkamanın vâcib olmayıp, müstahab olduğu hadîsten anlaşılıyor' demiştir. EI-Menhel yazarı, bu konu için açılan bâbta rivayet olunan mezkûr hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: :
«Hadîs, kadının cünüblük guslünü yaparken pelikleri çözmek zorunda olmadığına delâlet eder. Bu hususta, âlimler arasında ihtilâf vardır:
1 — Hanefi âlimlerine göre; peliklerin dip kısmı ıslanırsa kadın, onu çözmek mecburiyetinde değildir. Fakat erkek, pelikleri-nin dip kısmına su ulaşsa bile, çözmek mecburiyetindedir. Erkek ile kadın arasındaki ayırımın hikmeti şudur: Pelikleri çözmek kadına güçtür. Saçlarını kesmesi de suçtur. Bunun için pelikleri çözmek yükümlülüğü kalkmıştır. Fakat erkek böyle değildir. Gusledeken mutlaka pelikleri çözmek mecburiyetindedir. Çünkü güçlük yoktur. (Yâni saçını da kısaltabilir, peilklerini kesebilir.) Delilleri bu ve benzeri hadîslerdir.
2 — Şâfiîler'e göre; Pelik çözülmeden saçların her tarafına su ulaşırsa çözmek vacip değildir. Aksi takdirde vâcibtir. Bu hususta erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Aynı şekilde cü-nüplük, lahusalık ve aybaşı âdeti arasında bir fark yoktur. Delilleri ise; 597 - 598 nolu hadîslerdir. Bir de : Ümmü Seleme (Radı-yallahü anhâ)'nin saçları hafifti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), saçının her tarafına suyun ulaşacağını bildiği için peliklerini çözmesini emretmemiştir, derler.
3 — Mâliki' lere göre; Saç, kıvırcık olup, çok sıkı ise gu-sülde çözülmesi vaciptir. Abdestte vâcib değildir. Şayet üç veya daha fazla iple Örülmüş ise, sıkı olsun olmasın gusül ve abdestte çözülmesi vâcibtir. Eğer bir veya iki iple örülü olup, sıkı ise çözülür, aksi takdirde çözülmesi mecburi değildir. Bu hususta erkekle kadın arasında bir fark yoktur. Keza cünüplük guslü ile diğer gu-süller arasında bir fark yoktur. Onların delilleri de, Şâfii1er' in delil olarak gösterdikleri hadîslerdir.
4 — Hanbelî âlimlerine göre hayz ve nifas guslünde pelikleri çözmek vâcibtir. Cünüplük guslünde ise peliklerin dip kısmına su ulaşırsa peliği çözmek vâcib değildir. Bu ayırıma delil olarak da Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayızdan guslünü yapmak isteyen Âiş e (Radıyallâhü anhâ)'ya buyurduğu şu emri göstermişlerdir: «Başını (saçını) çöz ve tara.»Hanbelîler: Taramak, örgülü olmayan saçta mümkündür, demişlerdir. Fakat bu delil şöyle reddedilmiştir:Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi hac mevsiminde idi.Umre için ihrama girmişti.Sonra Mekke'ye girmeden aybaşı âdetini gördü. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na başınm peliklerini çözüp taramasını ve yıkanıp, hac için ihrama girmesini emretmişti.Âi şe (Radıyallâhü anhâ), hayzdan henüz temizlenmemişti.Bu nedenle, onun yaptığı gusül, hayzdan kesilme guslü değil, temizlik için yıkanmadır. Dolayısıyla Ümmü Seleme' nin hadîsine muarız olamaz.» [98]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Cünüplük guslünde kadın, peliklerini çözmeye mecbur değildir.
2 — Vücûdun her tarafının suyla ıslatılması kâfidir. Bu husustaki tafsilâtı ve pelikleri çözme hususunda âlimler arasındaki ihtilâfı yukarda verdik.

604) Ubeyd bin Umeyr [99] (Radtyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Aişe (Radıyallâhü anhâ), Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) in, kendi yakını olan kadınlara guslettikleri zaman peliklerini çözmelerini emrettiğini duymuş ve :
«Bu Îbn-İ Amr'e şaşarım. Kadınlara, guslettikleri zaman saçlarını traş etmelerini niye emretmiyor? Vallahi ben ve Resûlujlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kabtan gusledeydik. Başıma Üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım.»" [100]

İzahı

MİftahÜ'l-H&ce'nin beyânına göre bu hadisi Ahmed ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîs kadınların gusûl için peliklerini çözmelerinin vâcib olmadığına delalet eder. Abdullah bin Amr'm pelikJeri çözme emrine gelince; O'nun, yakını olan hanımların saçlarının gür olup, çözülmeden ıslanmıyacagını bildiği için bu emri verdiği muhtemeldir. Yahut ÜmmüSelem'e ve Âişe (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisleri kendisine ulaşmadığı için, behemehal pelikleri çözmeyi vâcib görmüş olabilir. Bir de şu ihtimâl var: Müstahablık ve ihtiyat için bu emri vermiş olup, vâctb-liği görüşünde olduğu için değildir. [101]

109 — Durgun Suya Dalan Cünüb Gusletmiş Olur Mu? Babı

605) Hişam bin Zühre'nin mevtası Ebü's-Sâib (Radtyailâkü ankîim)'-den
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den şöyle dediğini işittim > Be-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki
«Her hangi biriniz cünüb İken, sakın durgun, suda yıkanmasın,» Ebü's-Sâib ı Yâ Ebâ Hüreyre! Adam nasıl yapacak? diye sordu. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : O sudan alıp, yıkanacak, dedi. [102]

İzahı

Hadiste geçen cümlesi olumsuzluk veya yasak-
lık için olabilir. Olumsuzluk için ise «Gusledemez.», yasaklık için ise «gusletmesin.» demektir.
Sindi'nin dediğine göre El-Kâdı, El-Mesâbih şerhinde şöyle demiştir:«Gusletmeme hükmünün durgun suya bağlanması,cünüblük guslünde kullanılan suyun, durgun olduğu takdirde temizleyicilik vasfını yitirmiş olduğuna delâlet eder. Eğer temizleyicilik vasfı kalmış olsaydı durgunluk

kaydı mânâsız olurdu.Temizleyicilik vasfı kalkınca ya Ebû Hanife' nin dediği gibi temizliği de kalmaz yâni o su pis sayılırdı.Ya da Şâfii' nin dediği gibi temizleyicilik vasfı gitmekle beraber temizdir. Yâni abdest. gu-sül ve necasetin giderilmesinde kullanılamaz. Fakat başka türlü kullanılabilen temiz bir sudur.»
Sindi bu nakli yaptıktan sonra: Bence nadîsteki yasaklama, şer'i veya tıbbi yönden mekruhluk içindir. Yâni durgun suda gusletmek dînen mekruhtur. Veyahut sağlık yönünden mekruhtur. Yasaklama, durgun su içinde gusül edile edile, onun renk, koku ve tad bakımından değişmesine yol açma endişesi için de olabilir. Durgun su miktarı belirtilmeden konmuş olan yasaklama, sözümüzü te'yid eder. Kadının dediği gibi olmuş olsaydı, o durgun suyun az su olması şartı koşulacaktı. Ki Hanefî mezhebine göre boyutları 10 zira'dan az olan; Şafiî mezhebine göre de iki kulleden az olan su, şer'an az sayılır. Hulâsa hadîste musta'mel su hakkınca, mezheblerden herhangi birisinin görüşüne delâlet yoktur.» demiştir.
Hadîs, Müs1im'in (Durgun Suda Gusletmeyi Yasaklama) babında rivayet edilmiştir.Nevevî, bu hadisi açıklarken aş&-ğıdaki malûmatı veriyor.-
«Ravi Ebü's-Sâi b'in adı bilinmiyor. Durgun suda gusletmenin hükümlerine gelince; Şafiî olan arkadaşlarımız ve başka âlimler demişler ki: 'Durgun su az olsun, çok olsun içinde gusletmek mekruhtur. Keza, akan kaynak suyu içinde gusletmek de mekruhtur.' Şafii rahmetli, El-Buveytî'de: 'Taşsın, taşmasın, cünübün kuyu içinde gusletmesi mekruhtur. Durgun suyun azı ve çoğu birdir. Ben, onda gusletmeyi mekruh görürüm,' demiştir. İşte
Şafiî imamının nassı budur. Keza arkadaşlarımız ve başka âlimler, ayni sözü söylemişlerdir. Anılan kerahet tahrim için değil, tenzih içindir. Mekruh olduğu halde kişi, durgun suda cünüblük gus-lünü yaptığı zaman su musta'mel (kullanılmış ve taharet için elverişli sayılmayan suya bu isim verilir) sayılır mı? Bu hususta arka-daşlanmızca bilinen şu tafsilât vardır: Eğer su iki külle (yaklaşık olarak 210 litre) veya daha çok ise, içinde bir kaç kişi ayrı ayrı zamanlarda gusletseler bile müsta'mele dönüşmez. Şayet su iki kulleden az ise, cünüb kişi gusle niyet etmeden içine dalar da, bütün vücûdu su içine gömüldükten sonra gusle niyet ederse cünüblüğü kalkmış olur. Su da musta'mel sayılır. Eğer vücûdunun bir kısmı, meselâ dizlerine kadar suya girdikten sonra ve henüz bütün vücûdu suyun içine gömülmeden Önce gusle niyet ederse su müsta'mele dönüşür. Su içinde bulunan uzuvlarının cünüblüğü âlimlerin ittifakıyla kalkar. Dışarda kalan vücudunu suya gömdüğü zaman Şafii mezhebinin sahih, meşhur ve fetva verilen kayle göre, o yerlerin cünüblüğü de kalkmış olur. Çünkü gusleden kişi, o sudan çıkmadıkça onun için musta'mel sayılmaz. Arkadaşlarımızdan Ebû AbdiİIah Eİ-Hıdri: Kişinin su dışında kalan uyuzlarının cünüblüğü artık o suyla kalkmaz, demiş ise de, doğrusu ilk görüştür. Yukarıdaki hüküm, vücûdunun bir kısmını suya daldırıp, gusle niyetlendikten sonra, sudan çıkmadan vücûdunun kalan kısmını da suya daldıran kimse içindir. Şayet vücûdunun bir kısmını daldırıp, gusle niyetlendikten sonra, su içinden çıkar da, sonra tekrar suya girip, kalan uzuvlarını daldınrsa âlimlerimizin ittifakıyla ikinci girişte yıkanan uzuvların cünüblüğü kalkmaz.
Şayet iki kulleden az su içine iki kişinin dalması mümkün olur da, ikisi daldıktan sonra beraber gusle niyet ederlerse, gusülleri sahih olur. Su da musta'mel sayılır. Eğer birisi diğerlerinden önce gusle niyet ederse, onun cünüplüğü kalkar. Su da arkadaşı için musta'mel sayılır. Dolayısıyla arkadaşın cünüblüğü kalkmaz. Mezhebin sahih ve meşhur kavli budur.»
Hanefi âlimlerinin görüşüne gelince; Onlara göre durgun su aslında temiz ise de, içinde cünüblük guslü yapıldıktan dolayı temizleyici olma vasfını kaybeder. Bunun için, içinde gusledilmesi yasaklanmıştır. Abdest veya gusülde kullanılan suya müsta'mel denilir. Hanefi âlimleri, suyun ne şekilde müsta'mel sayılacağı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ebû Yûsuf'a göre, hadesten taharette veya cünüblükten taharette veyahut ibâdet niyetiyle kullanılan su, müsta'mel sayılır. Ebû Hanîfe' den yapılan bir rivayet de böyledir. İmam Muhammed'e göre ibâdet niyetiyle kullanılan su müsta'mel sayılır.
Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre müsta'mel su, pis sayılır. Hattâ Ebû Hanife' den bir rivayete göre necâset-i galize sayılır. Başka bir rivayete göre hafif necasetten sayılır. İmam Muhammed, İmam Şafii gibi müsta'mel suyu temiz saymış, ancak; temizleyici değildir, demiştir. Yâni tekrar abdest ve gusülde kullanılamaz. Fetva bu kavle göredir. [103]

110 — Su, Meniden Dolayı (Gerekir), Babı

606) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyatiâhü anh)'öen şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensâr'dan bir adama uğramış ta kendisini çağırtmış. Adam da, başından su damladığı halde hemen çıkmıştır. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Galiba sana acele ettirdik» buyurmuştur. Adam da ı
— Evet, Yâ BesûlaUahl diye cevap vermiş. Resulullah (Sallallahü hü Aleyhi ve Sellem) : .
— «Sana acele ettirilir (de meninin çıkmasına fırsat verilmez) tveya meninin çıkmasından tutulursan sana gusül gerekmez de ab-dest gerekir.» buyurmuştur. [104]

İzahı

Buharl ve Müslim de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Buradan ve Müs1im' de yapılan rivayetten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ensâr'dan olan zatın evine uğradığı ve onu çağırttığı anlaşılıyor. Müs1im'in bir rivayetinde uğranılan Ensârî' nin itban olduğu belirtilmiştir. Bazı rivayetlere göre uğranılan zatın adı Sa1ih' tir. Bu duruma göre olay iki yerde olmuştur.
Adamın, başından su damlaya damlaya huzura çıkması üzerine durumu sezen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her hangi bir nedenle meni çıkmazsa yalnız cinsî münasebette bulunulmakla cünüblük halinin olmıyacağım ve dolayısıyla gusle gerek olmayıp abdest almakla yetinileceğini bildirmiştir.»
Sindi, hadisin (608, 609, 610 ve 611 nolu) hadîslerle mensûh olduğuna Cumhurca hükmedildiğini, hattâ müteahhirin âlimlerinin bu nesih işinde icmâ' ettiklerinin söylendiğini nakleder.
Sahâbi ve tabiinden bir cemaat meni inmedikçe cinsi münasebetle gusül gerekmez, demiştir. Ebû Eyyub-i E n s â r i, Ebû Said-i Hudrî, tbn-i Meş'ûd, Sa'd bin Ebî Vakkas, Übeyy bin Kâ'b. Raf i' bin Hadic ye Zeyd bin Halid (Radıyallâhü anhüm) böyle demişlerdir. Tabiîlerden de Ata' bin Ebi Rabab, Ebî Seleme ve Süleyman E1-A' me 8 (Radıyallahü anhüm) böyle demişlerdir. Zahiriye mezhebine mensub âlimlerin görüşü de budur. Delilleri ise Ebû Said-i Hudri (Radıyallahü anh)'nin mezkûr hadîsi, Ebü Eyyub-i Ensâri (Radıyallahü anh)'nin (607 nolu) hadisi ve bunlara benzeyen Ebû Hü-reyre (Radıyallahü anh) ile Osman bin Affân (Radıyallahü anh)'dan rivayet edilen hadislerdir. Fakat bu hüküm. Hu-lafâ-i Râşidîn, Âişe, Abdullah bin Ömer, Abdullah İbn-i Abbâs, Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallahü anhüm)'den ve diğer muhacirlerden rivayet olunan hadislerle mensuhtur. Bu duruma muttali' olan Osman bin Af-fân, Ali bin Ebi Tâlib, İbn-i Mes'ûd ve İbn-i Abbâs (Radıyallahü anhüm)'ün ilk fetvalarından rücu' ettikleri Ibn-i Hazm tarafından açıklanmıştır.Nevevî de: 'Sahâbîlerden bir cemaat meni inzal olmadıkça cima' ile gusül icab etmez, demişler ise de, bir kısmı bu fetvadan rücu' etmiş ve diğerlerden sonra, meni gelsin gelmesin cima' ile guslün icab ettiği hakkında icmâ1 olmuştur,' der.

607) Ebû Eyyûb (El-Ensârî) (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir: «Su, sudan dolayı gerekir.» [105]

İzahı

Bu hadisi Nesâi de Ebû Eyyûb (Radıyallahü anh)'-den; Müslim, TirmizİI, Tahâvi ve Beyhakî de Ebû Said-i Hudri (Radıyallahü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki birinci 'Su, kelimesi ile gusül suyu, ikinci 'Su, kelimesi ile de meni kasdedilmiştir. Hadisin mânâsı şudur: «Gusül için su,meniden dolayı gerekir.»
Hadîs iki şekilde yorumlanmıştır: Birinci yorum: 'Cinsi münasebet yapıldığı zaman meni gelmezse gusül icab etmez. Meni gelince gusül gerekir.' Bu takdirde hadis îslâmiyetin ilk zamanlarındaki durumuna âit olup, sonradan buyurulan hadîslerle mensûh olmuştur. İkinci yorum şekli t bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a aittir. O da şudur: Hadis mensuh değildir ve cinsî münasebetle ilgisi yoktur. Maksad: Rüyasında ihtilâm olan kimsenin menisi gelmedikçe, gusletmesi gerekmez. Tirmizi, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm bu yorumu yaptığını, kendisine intikal eden bir sened ile belirtmiştir.Nesâî de bu hadîsi 'Rüyasında İhtilâm Olup Meni Görmeyen Bâbı'nda rivayet etmekle tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m yorumuna işaret etmiştir. Bu yorum şekli, cima' hâlinde meni gelmese bile guslün gerektiğine dâir hadislerle bu hadîs arasında zahiren görülen çelişkiyi kaldırır. Fakat bu yorum şekli reddedilmiştir. Şöyle ki:

Bu hadîs ihtilâm hakkında değil, cima hakkında buyurulm ustur. Çünkü Müslim, kendi sahîh'inde, Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bu hadiste Ebû Said şöyle der:
«Bir pazartesi günü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-leirü'in beraberinde Küba'ya doğru yola çıktım. Beni Selim kabilesinin bulunduğu yere vardığımız zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İtbân'ın kapısı önünde durarak ona seslendi. İtbân elbisesini (üzerine) çekerek çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Adama acele ettirdik» buyurdu. İtbân :
Yâ Resûlallah! Ne hüküm buyurursun; Adam karısı ile cimft* ederken ona acele ettirilir de meni İnfoirmefcse öttâ ne gerekir? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Su ancak su (meni) den dolayı gerekir.» buyurdu.»
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'e bu hadis ulaşmadığından dolayı mezkûr yorumu yapmış olabilir. Eğer ulaşsaydı böyle tefsir etmezdi. Şöyle denebilir: Hadîs mensûh olsa bile ihtilâm bakımından hükmü geçerlidir. Çünkü ihtilâm hâlinde guslün gerekliliği hususunda meninin çıkması esastır. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) bu yönden hadisin hükmünün geçerliliğini belirtmek istemiş olabilir. [106]

111— Sünnet Yerleri Birbirine Kavuştuğu Zaman Guslün Gerekliliği Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

608) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m (mübarek) zevcesi Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âen, şöyle demiştir :
Sünnet yerleri birbirine kavuştuğu (duhul olduğu) zaman gusül vâcib olmuş olur. Ben ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmışız ve gusletmişizdir."[107]

İzahı

Mü'minlerin anası Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın, kardeşi Muhammed'in oğlu El-Kâsım (Radıyallâhü anh)'a beyân buyurduğu bu hadîs Tirmizî de rivayet etmiştir. O'nun rivayeti şöyle başlar:
«Sünnet yeri sünnet yerini geçtiği zaman...»
Bu rivayet daha sarihtir. Çünkü tenasül uzuvlarının dokunması ile gusül gerekmez. Ancak erkeğin tenasül uzvunun sünnet yeri içeri girerse o zaman gusül gerekir. 611 nolu hadiste de bu sarahat vardır. Tirmizi, Hz. Âişe (Radıyallâhü *nha) 'nin hadisini müteaddit senedlerle rivayet ederek hasen - sahih olduğunu belirtmiştir. Bu arada şunları da söyler: 'Bu hususta Ebû Hüreyre,Abdullah bin Amr ve Râfi' bin Hadic ten de rivayetler vardır. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Âişe (Radıyallâhü anhümâ) 'nin dâhil oldukları âlim sahâbîlerin ekserisi, Tabîîlerin fıkıhçıları ve onlardan sonra gelen Süfyân-ı Sevri, Şafiî, Ahmed ve İslı a k gibi fıkıhçılar: Sünnet yerleri birbirine kavuşunca (= erkeğin sünnet mahalli duhul edince) gusül gerekir, demişlerdir.»
Tuhfetü'I-Ahvezî yazarı da :Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nın hadîsinin zahirine göre maksadı şudur: «Menî nazil olmasa bile duhul olunca gusül gerekir ve «Su ancak sudandır.» mealindeki hadis mensuhtur.», demiştir.
Sindî:Buradaki rivayete göre hadîs,Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâî üzerinde mevkuf ise de Müs1im' de ve başka kitablarda merfu olarak rivayet olunmuş sahih bir hadîstir. Merfû olmakla delil oluşu tamamlanır...' demiştir.

609) Übeyy bin Kâ'b (Radıyallâhü anh)den; Şöyle demiştir:
O hüküm (su, meniden dolayı gerekir hükmü) İslâmiyetin ilk zamanlarına âit bir ruhsat idi. Sonra, gusül etmekle emrolunduk."[108]

İzahı

Bu hadisi Beyhaki, Ahmed, Dârimi, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.Tirmizi' nin lafzı şöyledir: «Su, meniden dolayı gerekir, hükmü İslâmın başlangıcına mahsus bir ruhsat idi. Sonra bu ruhsat yasaklandı.» Ebû Dâ vûd'un rivayeti ise şöyledir: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İslâmın ilk zamanlarında elbiselerin azlığı nedeniyle, su meniden dolayı gerekir, hükmünü halk için bir ruhsat kılmıştı. Sonra (menî gelmese bile, cima olunca) gusletmeyi emretti.Ve o ruhsatı yasakladı.»Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu ve ilim ehlinin ekserisinin bununla amel ettiğini söylemiştir.îbni Huzeyme ve İbn-i Hibbân da, bunun sahih olup hüccet olmaya elverişli olduğunu söylemişlerdir.
El-Menhel yazarı İksâl babında rivayet olunan bu hadîsi açıklarken aşağıdaki ma'lumatı veriyor:
«İslâmiyetin ilk zamanlarında müslümanlarm elbiseleri azdı. Sık sık ıslatılması, onun çabuk çürümesine sebebiyet verirdi. Müslümanların çok gusül yapmaları hâlinde onlara zarar dokunabilirdi. Bu nedenle menî gelmeden yapılan her duhûlün guslü icab ettirmesi müslümanlarm için güçlük ve sıkıntı olabilirdi. Bu nedenle kolaylık olsun diye müslümanlara bu ruhsat verildi. Sonra duhul ile gus-lün gerekliliği hükmü kondu.
Hulâfâ-i Râşidîn, Sahâbîlerin cumhuru ile fıkıhçıların cumhuru, meni gelmese bile mutlak duhul ile guslün gerekliliğine hükmetmişlerdir.Nevevi, Müs1im'in şerhinde:Bilki menî gelmese bile cima ile guslün gerekliliği üzerinde ümmetin tümü içtimâ etmiştir.
Sahâbîlerden bir grup : Meni gelmedikçe gusül icab etmez demişse de bilâhare bir kısmı bu fetvadan rucu' etmiş ve kalan kısımdan sonra, menî gelmese bile, sırf cima' ile guslün gerekliliği üzerinde icma' olmuştur. Cumhur, bu hususta vârid olan bir çok hadisi delil göstermişlerdir. Bunların bir kısmı bu bâbta geçen hadislerdir. (El-Menhel yazarı, EbûDâvüd'un süneninde rivayet olunmayan ve Cumhurun delîl gösterdiği Buhâri ve Müslim" deki bâzı hadisleri de nakleder. Bunlardan birisi kitabımızdaki 610 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsidir.)
Cumhur, meni gelmedikçe gusül gerekmez diyenlerin gösterdikleri delillerin,Übeyy bin Kâ'b (Radıyallâhü anh)'in bu bâbtaki hadîsi (kitabımızdaki 609 nolu hadîsi kasdeder.) ve Tahavî'nin Yezid bin Ebî Habîb'-den rivayet ettiği Rufâa (Radıyallâhü anh) 'nın şu hadisiyle mensuh olduğunu söylemişlerdir:
Rufâa (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:Ben, Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh)'in yanında oturuyordum. Aniden bir adam geierek :
Yâ Emîre'l-Mü'minin! Şu Zeyd bin Sabit, cünüblükten gusül hakkında kendi reyi ile halka fetva veriyor, dedi. Bunun üzerine Halîfe: Bana acele Zeyd'i getirin, dedi. Biraz sonra Zeyd geldi. Halife Zeyd (Radıyallâhü anh)'e x
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinde senin kendi re'yinle cünüblükten gusül hakkında halka fetva verdiğin haberi bana ulaştı, dedi. Zeyd (Radıyallâhü anh) Ona :
— Yâ Enure'l-Mü'minin! Vallahi ben kendi re'yimle fetva vermedim. Lâkin amcalarımdan bir şey işitmiştim. Onunla hükmettim* diye cevap verdi. Halife ona:
— Hangi amcalarından? (Bunu işittin.) diye sordu. Zeyd :
— Übeyy bin Kâ'b, Ebû Eyyûb ve Rufaa bin Raf (Radiyallâhü anhüm)'den işittim, dedi. Bunun Üzerine Hz. Ömer (Radiyallahü anh), bana bakarak t Bu genç ne diyor? diye sordu. Ravi Rufaa bin Râfi dedi ki t Bu soru üzerine ben halîfe'ye :
— Biz, Resûlullah (Sallajlahü Aleyhi ve Sellem), zamanında hakikaten bunu yapardık, (meni gelmeden cima yapardık) Sonra gus-letmezdik, dedim. Halife :
— Siz, şu yaptığınızı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordunuz mu? dedi. Ben :
— Hayır, dedim. Halife :
— O halde sahâbileri bana toplayın, dedi. Bunun üzerine toplanan halkı -Su, ancak meniden dolayı gerekir.» hükmünde ittifak ettiler. Yalnız Ali ve Muâz bin Cebel (Radiyallahü an-hümâ) tarafından gelen bilgi böyle değildir. Onlar; Sünnet yeri içeri girince gusül gerekir, dediler. Bunun üzerine râvi:
— Ey Müminlerin Emîri! Bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini muhterem zevcelerinden daha iyi bilen hiç bir kimseyi bulamam, dedi. Bundan sonra Halîfe, Hz. Hafsa (Radiyallahü anhâ)) 'ya haber gönderip sordu. Hz- Hafsa (Radiyallahü anhâ) : Bu hususta bilgim yok diye cevab gönderdi. Sonra Halife, Hz. ÂİŞe (Radiyallahü anhâ)'ye haber gönderdi. Hz. Âişe (Radiyallahü anhâ) : Sünnet yeri, sünnet yerini geçince gusül vacib olmuş olur dedi. Bunun üzerine Halife hiddetlendi ve >Vallahi bir kimsenin böyle yapıp gusletmediği haberini alırsam, o'nu cezalandırırım, dedi.
Cumhurun delil olarak gösterdikleri hadislerden birisi de yine' Tahavî' nin Ubeydullahbin Adiyy bin E1 Hıyar (Radiyallahü anh)'dan rivayet ettiği hadîstir ki, bu ha> dîste de Rufaa' nın anlattığı olay zikredilmiştir.
Tahavi:İşte Halife Ömer (Radiyallahü anh), Re-sûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbiterinin huzurunda halkı gusletmeye zorlamış, sahâbîlerden hiç kimse bu hükme karşı çıkmamıştır' der. [109]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Meni gelmese bile cima' üe gusül vâcibtir.
2. Guslün, yalnız meni gelmesine tahsisi îslâmiyetin ilk zamanlarına ait olup, sonradan neshedilmiştir.
3. Şer'I hükümlerin bir kısmı, diğer bir kısımla neshedilir.
4. Hadis, hadisle neshedilir.

610) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ün/r,)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki t
«Erkek, kadının dört şu'besi arasında oturup, duhul ederse, her ikisine gusül vacip olur.»" [110]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi, ayrıca Beyhaki, Darekutni ve Tahavi de az bir lafız farkıyla rivayet etmiş olup, mana bakımından hepsi, meni gelmese bile sırf duhul ile iki tarafa guslün vâcibliğini ifâde ederler. Hattâ Müslim'in bir rivayetinde : «Meniyi inzal etmese bile...» cümlesi de vardır.
Hadiste geçen «Şuab» kelimesi, «şu'be»nin çoğuludur. Şu'be aslında ağaç dalına denir. Hadîsteki «Şu'beler» kelimesi ile kadının kolları ve ayakları kasdedilmiştir. Erginlik çağına gelen taraflara gusletmek vâcibtir. Hadis, bir Önceki hadisi te'yid eder.

611) Amr bin Şuayb'ın dedesi (olan Abdullah bin Amr bin El-Asj (Radıyallâhü ankümyâen rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu demiştir:
-Sünnet yerleri birbirine kavuştuğu ve erkeğin sünnet mahalline kadar olan kısmı kaybolduğu zaman gusül vâcib olmuş olur.Râvi Haccâc bin Ertat zayıf olduğu için hadisin isnadının zayıf olduğu rivayet edilmiştir. Müslim ve başkaları, ayni hadisi başka senedlerle rivayet etmişlerdir. [111]

112 — İhtilâm Olup. Islaklık Görmeyenin Babı

6I2) Âişe (Radtyallâhü ankâyâan rivayet edildiğine göre: ResûÎul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz uykusundan uyanır da ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde bir ıslaklık görürse gusletsin. İhtilâm olduğunu bilir de ıslak-hk görmediği zaman ona gusletmek gerekmez.»" [112]

İzahı

Hadîsin hükmünü belirtmeden önce şunu söyleyeyim :
Tenasül uzvundan çıkan sidikten başka üç çeşit su var. Bunlardan menii normal lezzetle ve tazyikle çıkar ıslak iken hamur kokusunu, kuruduktan sonra yumurta kokusunu vermekle tanınır.
Mezî ise az şehvet olduğu zaman çıkan ince, sarımtırak bir sudur. Bazen çıktığının farkına varılmaz da kilotun ıslanması ile çıktığı anlaşılır.
Vedî ise genellikle sidikten hemen sonra veya ağır bir yük kaldırıldığı zaman çıkan kalın, beyaz ve bulanık bir sudur.
Hadîs, Beyhakî, Tirmizi, Ahmed, Dârimi, Ibn-i Ebî Şeybe ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivayeti şöyledir:
«Âişe (Radiyallâhü anhâ) demiştir ki: Islaklık bulup da ihtilâm olduğunu hatırlamayan adamın hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Adam gusleder (gusletsin)» buyurdu. Bu defa ihtilâm olup da, ıslaklık bulamayan adamın durumu soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ona gusül gerekmez.» cevâbını buyurdu. Ürnmü Süleym: Kadın bunu görebilir. Ona da gusül gerekir mi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Kadınlar, erkeklerin kardeşleridir, (Huy, tabiat ve hükümlerde erkekler gibidir.) buyurdu."
El Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: «Hadîsin zahirine göre uykudan kalkan kişi, ıslaklık bulduğu takdirde, o ıslaklık ne olursa olsun, yâni meni, mezi ve vedi'den hangisi olursa olsun gusül gerekir. Ibn-i Abbâs, Şa'bi, İbn-i Cübeyr ve Nahâî böyle demişlerdir.Tirmizi: Sahabi ve Tabiilerden böyle söyleyen bir kişi değildir, demiştir.
Ebû îshak, Atâ ve Mücâhid: Islaklık, meni olduğu zaman gusledilir, demişlerdir. ;
Hanefî âlimlerine göre kişi ihtilâmı hatırlar ve ıslaklığın meni veya mezi olduğunu bilirse yâhutta meni midir, mezi midir, vedi midir? diye şüphe içinde kalırsa ona gusletmek gerekir. Şayet vedî olduğuna hükmederse, gusletmesi gerekmez. Eğer ihtilâm olduğunu hatırlamazsa durumuna bakılır. Şayet ıslaklığın vedi olduğuna inanırsa gusül gerekmez. Meni olduğuna inanırsa gusletmesi gerekir. Menî mi, mezi mi, vedî mi diye şüphe ederse Ebû H a -nîfe ve Muhammed'e göre yine gusletmesi gerekir.
Ebü Yûsuf: 'thtilâm olduğunu hatırlamadıkça ona gusletmek gerekmez. Asıl olan, kişinin cünüb olmamasıdır. Kesin bilgi olmadıkça gusül gerekmez.Kıyas da budur' demiştir.Ebû Hani-fe ve Muhammed (Rahimehumullah), ihtiyatlı davranmışlar.Çünkü uyuyan kişi gafildir. Meni, hava ile inceleşerek meziye benzeyebilir. Ihtiyatan gusletmesi gerekir, diye ictihad etmişlerdir.
Şafii âlimlerine gelince, uykudan uyanıp ıslaklık gören kişi, meni mi, mezi mi diye şüphe ederse, kanaatine göre hareket eder.Eğer meni olduğu ihtimalini seçerse gusleder. Mezi olduğu ihtimalini tercih ederse o yeri yıkar ve abdest alır.Tahkik budur ki; eğer meni olduğunu bilirse ihtilâmı hatırlasın hatırlamasın gusletmesi gerekir. Şayet ıslaklığın sidik, mezi veya vedi olduğuna inanırsa gusül gerekmez. Eğer menî mi, diğerleri mi, diye şüphe ederse ihtiyaten gusletmesi gerekir.
Mâ1iki1er'e göre: Uykudan uyanıp, elbisesinde veya bedeninde ıslaklık bulan kişi, menî olduğunu bilirse yahut, meni mi başka bir şey mi diye şüphe ederse gusletmesi vâcibtir. Şayet meniden başka bir şey olduğunu bilirse, yahut meni mi, mezi mi, vedl mi diye şüphe ederse gusletmesi gerekmez.
Hanbelîler'e göre; uyuyan veya bayılan kişi uyanıp da, elbisesinde veya vücûdunda bir ıslaklık görürse bakar; Eğer meni olduğu tahakkuk ederse, ihtilâm olduğunu hatırlamazsa bile gusletmesi yâcibtir. Islaklığı yıkaması gerekmez. Çünkü meni tâhirdir. Eğer mezî olduğu tahakkuk ederse, oraları yıkar ve ona gusül gerekmez. Şayet menî veya mezi olduğu tahakkuk etmezse ve uyumadan önce hanımıyla oynaşmak, şehvani şeyleri düşünmek veya üşütmek gibi bir şey geçirmemişse gusletmesi ve ıslaklığın dokunduğu yeri temizlemesi gerekir. Eğer uyumadan önce, anılan bir neden geçmiş ise gusül gerekmez. O yeri yıkamak gerekir. Çünkü zahire göre o ıslaklık mezîdir. Zira uyumadan önce bir sebebi görülmüştür. Eğer bu adam ihtilâm olduğunu hatırlarsa gusül gerekir. Çünkü, çıkan ıslaklık ihtilâm sebebine bağlanır. [113]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Uykudan uyanınca bir ıslaklık bulunduğu takdirde, ihtilâm hatırlanmasa bile gusül gerekir. Bu husustaki tafsilât yukarıda geçti.
2 — Şer1! bir hükmü bilmeyen kişi sormalı, bundan çekinmemelidir.
3 — EbûDâvûd'un rivayetinde belirtildiği gibi erkek nasıl ihtilâm oluyorsa kadın da ihtilâm olabilir. [114]

113 — Guslederken Örtünmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

613) Ebü's-Semh (Radtyallâhü onA)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e hizmet ederdim. Gusletmek istediği zaman t
Sırtım bana döndür.» buyurdu. Ben ensemi O'na döndürür ve elbiseyi gererek ona perde tutardım."

614) Abdullah bin Abdillah bin Nevfel (Radtyallâhü anh)'âen; şöyle söylemiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta nafile namazı kılıp kılmadığını sordum. Beni bu hususta haberdar edeni bulamadım. Nihayet Ebû Talib'in kızı Ümmü Hâni, (Radıyallâhü anhümâ) bana haber verdi ki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedil-digi yü, Mekke'yi teşriflerinde bir perdenin gerilmesini emretti. Ona perde gerildi de, guslünü yaptı. Sonra sekiz rekat namaz kıldı." [115]

İzahı

Bu hadisi Buhâri «Namaz, Taharet ve Edeb» kitablarmda muhtelif lafızlarla rivayet etmiş, Müslim de «Hayız ve Namaz» kitablannda;Tirmizî İsti zan kitabında;Nesâî de Taharet kitabında değişik râvilerden rivayet etmişlerdir. Ümmü Hâ-ni'in Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilgili olarak beyan ettiği bilgiler kısmı, anılan rivayetlerde mevcuttur.Ibn-i Hâni' in râvisi cilan Abd ullah'ın yaptığı soruşturma kısmı, rivayetlerin çoğunda yoktur. MüsIim'in bir rivayetinde Ümmü Hâni (Radıyallâhü anh) 'in şöyle dediği Ebû Mûrre'den rivayet edilmiştir:
«Mekke'nin fethedildiği sene Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Mekke'nin yukarısında bulunduğu bir sırada Ümmü Hâni' O'nun yanma varmış, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yıkanmaya kalkmış; kızı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) da On a perde tutmuş, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elbisesini alarak ona sarınmış, sonra sekiz rek'at kuşluk namazını kılmıştır.»Nevevi, bu hadisi açıklarken şöyle der: 'Arada bir perde olduğu zaman kişinin, mahremi sayılan kadının bulunduğu yerde guslünü yapmasının caiz olduğu bu hadîsten anlaşılıyor. Hadîs, kuşluk namazının sekiz rek'at olduğuna da delâlet eder. Bâzı rivayetlerde kuşluk namazı kaydı olmadığı için, bir kısım insanlar, Mekke fethi nedeniyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sekiz rek'at namaz kıldığını sanmışlardır. Bu kayıt, bu hususta ki şüpheleri bertaraf eder. Âlimler, bu hadise dayanarak sekiz rekât kuşluk namazının varlığını ispat etmişlerdir.»

615) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü ank)'den: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki : «Sakın her hangi biriniz çölde ve vücudunu Örtmeyen bir dam üzerinde gusletmesin. Çünkü şüphesiz o, kimseyi görmese bile kendisi muhakkak görülebilir.[116]

114 — Abdesti Dar Olanın Namaz Kılmasından Nehiy Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

616) Abdullah bin Erkam [117](Radtyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kî: «Biriniz abdest bozmak istediği ve namaz kılmak vakti de geldiği zaman, önce abdestini bozsun.» [118]

İzahı

E1-Hâkim , hadisi rivayet ederek Buhâri ve Müslim'in şartı üzerine sahih olduğunu söylemiştir.Mâlik ve Nesâî de meâlen şöyle rivayet etmişlerdir:
«Abdullah bin Erkâm arkadaşlarına namaz kıldırırdı.Birgün namaza durma zamanı oldu da kendisi abdest bozmaya gitti.Sonra döndü ve i Ben Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki t «Biriniz dışarı çıkma ihtiyacı duyduğu zaman namazdan önce onu yapsın.»"
Ahraed, Şafiî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibban ve Ebû Dâvûd da hadisi rivayet etmişlerdir.Ebû Dâvûd'un rivayetinde beyân edildiğine göre :Abdullah bin Erkâm Hac veya Umre yapmak üzere yola çıkmış ve be-râberiridekilere namaz kıldırıyormuş. Bir gün sabah namazına ikâmet getirdikten sonra arkadaşlarına hitaben: Biriniz öne geçsin, diyerek kendisi helaya gitti. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Ateyhi ve Sellem)'in buyurduğu hadîsi rivayet etti.'
Bu babın başlığında ve 617 ile 618. hadîslerde geçen «Hâkin» kelimesi küçük abdestini tutan ve sıkışana denir. Büyük abdestini tutana «Hâkıb» denir. Burada kullanılan hâkin kelimesi, büyük abdestini tutan adama ve küçük abdestini tutan adama şümullü olarak kullanılmıştır.
Küçük veya büyük abdestini tutarak sıkışan adamın bu haliyle kıldığı namaz hususunda fıkıhçılar arasında değişik görüşler beyân edilmiştir. Hadis-i şeriflere göre böyle bir kişi, önce abdestini bozup, rahata kavuşmalı, kendisini meşgul eden gaileden kurtulduktan sonra kalb huzuru ile namaza durmalıdır. Çünkü sıkışık vaziyette na-< maza başlarsa kalbi meşguliyetinden ve huşu eksikliğinden dolayı fe-rağatla ibâdete yönelemez.
Hanefi, Şafii ve Hanbeli âlimlerine göre; bu adam, namazın farzlarından bir şey eksik yapmazsa namaz sahihtir, lâdesi gerekmez. Ancak kerahet işlemiş olur.
İmâm Tahâvî: 'Namaza duran adamın kalbi dünyaya âit her hangi bir şey ile meşgul olsaydı, kıldığı namazı iade etmesi müs-tahab olmazdı. Abdestin sıkışması da dünyevi meşguliyete benzer. Ebû Ömer demiş ki: Bu bâbta en güzel şey, Abdullah bin Erkâm (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsi ile Âişe Radı-yallâhü anhl'den rivayet olunan şu mealdeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in hadisidir:
«Her hangi biriniz yemek hazır İken veya küçük, büyük abdest kendisini sıkıştırmışken namaza durmasın.» Âlimler, yemek hazır iken kişi namazını tam kıldığı takdirde sahih olduğuna icmâ' etmişlerdir. Abdesti sıkışan- kişi de böyledir. Ama bu haliyle namaza durması mekruhtur.Namazını eksiksiz ki İsa bile iyi bir şey yapmış olmaz.»
demiştir. Şafiî mezhebine âit El-MİnhâC kitabında Nevevi, Hakin ve Hâkıb'ın namazının mekruh olduğunu bildirmiştir. Hanbeli mezhebine âit El-Kınâ' kitabında da aynı şey bildiriliyor.
Mâliki mezhebine göre; küçük veya büyük abdesti dar olan kişinin, kıldığı namazı iade etmesi gerekir. Bu mes'ele hakkında tafsilât var. E1-Bâci, El-Muvatta'ın şerhinde bu tafsilâtla ilgili olarak şöyle der:
«Abdesti dar olan kişi, sıkıştığından dolayı namazı bir an önce bitirmek için acele eder ve fikren bununla meşgul olduğu halde namazdan çıkmayıp, devam ederse, kıldığı o namazı iade etmesi gerekir. Mâlik: Vakit içinde olsun, vakit çıktıktan sonra olsun, o şekilde kılınan namazın iade edilmesi arzulanır, demiştir. Bizim delilimiz mezkûr hadistir. Çünkü hadîs, önce abdest bozmayı emreder. Bu emir namazı öne almayı yasaklar. Yasaklama, yasaklanmış olan şeyin yapıldığında, bozulmasını gerektirir. Sıkışık halde kılınan namaz yasaklanmış olduğuna göre, kıhnsa bile geçerli değildir. Mânâ yönüne gelince, namaza duran kişinin, devamlı surette abdestini tutması, amel-i kesir (çok hareket) sayılır. Namazın devamına mâni teşkil eder. Diğer ameli kesirler, namazı bozduğu gibi bunun da bozması gerekir. Şöyle ki: Namaz içinde ağır bir şeyi taşıyan kimse, nasıl kendisini zorluyorsa abdesti sıkışan adam da bacaklarını bitiştirir ve devamlı sıkıştırır. Bizim arkadaşlarımız, abdest daralmasını üç kısma ayırmışlardır:
1 — Hafif daralma. Bu halde namaza durulur. Namaz içinde belirirse, bundan dolayı namaz kesilmez.
2 — Orta derecede duyulan tutma ihtiyacı nedeniyle kişi bacaklarını birbirine yapıştırır. Bu halde namaza durulmamahdır. Durulduktan sonra görülürse, namaz kesilmelidir. Eğer bu halde namaza devam edilirse namaz sahihtir. Henüz vakit çıkmadan iade edilmesi müstahabtır.
3 — Abdest daralması, kişiyi meşgul ederek bir an önce namazı bitirmek için acele ettirirse namaz Kesilmelidir. Kesmeyip devam ederse, vakit içinde iade etmesi gerekir. Zamanında iade etmese bile vakit çıktıktan sonra iade etmesi gerekir.» Tabii bu kerahet hükmü, namaz vaktinin geniş olması hâline aittir. Namaz vakti dar ise abdest tazelemeden ve yemek yemeden namaz kılmak vâcibdir.

617) Ebû Ümâme (Radtyallâhü anh)'âen: şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın abdesti dar iken namaz kılmasını yasaklamıştır.[119]

6l8) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh) :Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Her hangi biriniz dışarı çıkma ihtiyacını duyarken sakın namaza durmasın.[120]

619) Sevbân (Radtyallâhü anh)'den:Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Abdesti dar olan hiç bir müslüman abdestini (tazelemekle* hafif letmedikçe namaza durmasın.-"[121]

İzahı

Sevban (Radıyailâhü anh)'ın bu hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.Ebû Da-vûd'un rivayetine göre Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Üç şey vardır ki, onları yapmak hiç kimse için helâl değildir.Namazda yalnız kendisine duâ edip, cemaatı duasına katmayan kişi, onlara namaz kıldırmasın. Eğer böyle yaparsa, onlara hıyanet etmiş olur. Bir eve girmek için izin istemeden evin içine bakmasın. Eğer bakarsa, izinsiz eve girmiş sayılır. Abdesti dar olan kişi, abdestinl (bozup) hafifi etmedikçe namaza durmasın.»
Ibn-i Mâceh te, hadîsin birinci cümlesini namaz kitabında şu lafızla rivayet etmiştir:
«Namazda yalnız şahsına duâ edip cemaatı duasına katmayan kul namaz kıldırmasın.»
Namaz içindeki duaların bir kısmında çoğul zamiri vârid olmuştur. Örneğin Kunut duası böyledir. Bir kısmı tekil zamiri ile vârid olmuştur. Rükû' ve secde teşbihleri gibi. Çoğul zamiri ile vârid olup, bütün cemaatı kapsayan duayı yaparken, imam çoğul zamiri yerine, mütekellime âit tekil zamirini kullanacak olursa, bütün cemâate şümullü olan bir duayı kendi şahsına tahsis etmiş ve cemâati bundan mahrum etmiş olur. [122]

115 — Kanı Devamlı Gelen Ve Daha Önce Aybaşı Âdetlerinin Günlerini Hesaplayabilen Müstahâza Kadın Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Bu bâbta gelen hadislerin terceme ve izahına geçmeden önce müstahâza kadın hakkında özlü bilgi vermeyi lüzumlu görüyorum.
«İstihâza Aybaşı âdeti ve lohusalık zamanı dışında, rahmindeki azil adı verilen damardan gelen kandır.
«Müstahâza» : Bu kam gören kadına müstahâza denir. [123]

Mezheblere Göre Aybaşı Âdeti Süresi

1 — Hanefi mezhebine göre, aybaşı âdeti süresinin" en azı üç gün, en çoğu da 10 gündür.
2 — Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre, aybaşı âdetinin en azı 24 saat ve en çoğu onbeş gündür.
3 — Mâliki mezhebine göre aybaşı âdetinin en az süresi için, ibadet bakımından bir sınır yoktur. Iddet ve istibra itibariyle bir gün veya günün bir kısmıdır. Bu âdetin en çoğu onbeş gündür.
Lohusalık hâli hâriç, yukarıda belirtilen süreler dışında kadının rahminden gelen kan, fıkıhta belirtilen şartlar tahakkuk ettiği takdirde istihâze kanı sayılır. [124]

Müstahâzanin Mezheblere Göre Aybaşı Âdeti Süresi

1 — Hanefi mezhebine göre: Müstahâze yeni kan görmeye başlamış ohıp, kanı devamlı gelirse onun aybaşı âdeti 10 gün kabul edilir. Onbirinci gününden ay sonuna kadar geçen yirmi gün nüstahâza sayılır. Bu hesaplama her ay devam eder. Lohusalık süresi kırk gün sayılır. Kırkbirinci gününden altmışıncı gününe kadar geçen yirmi gün müstahâza sayılır. İki ay hitamından itibaren her ilk on gün hayz v« onu takip eden yirmi gün istihâza sayılır.
Kadın mu'tade ise yani; daha önce belirli bir âdeti var iken, meselâ ayın birinden itibaren beş gün kan görüp, yirmibeş gün temiz iken, bu âdeti bozulup, devamlı kan görürse ve eski âdetini unutmamış ise, onun hayz ve istihâza süreleri eski âdetine döndürülür. Yâni bütün ay kan görmesine rağmen eski âdeti veçhile Her ayın; meselâ ilk beş günü hayz ve ondan sonraki yirmibeş günü istihâza sayılır.
Kadın mütehayyire ise yani, eski âdetini unutmuş ise, onun durumunu ve hükümlerini öğrenmek isteyenler fıkıh kitablanna müracaat etsinler.
2 — Şafii mezhebine göre, müstehâza kadın, yeni kan görmeye başlamış ise, kuvvetli kam zayıf kandan ayîrabih'yorsl& ölria mümeyyize denilir. Kuvvetli kanı yirmi dört saatten az olmayıp, rlS: günden de fazla değil ise ve zayıf kan 15 günden az değil ise onun gördüğü kuvvetli kan Hayz sayılır. Zayıf kan istihâza olur. Şayet kuvvet ve zayıflık bakımından kanda bir fark görmüyorsa veya* kuvvetli kan yirmidört saatten az veya onbeş günden çok ise y&ftbf da zayıf kan, onbeş günden az ise, kadın gayri mümeyyize sayılır/ Hayzı bir gün kabul edilir. Ayın yirmi dokuz günü istihâza sayılır.
Şayet kadının eski bir âdeti olup, bunu zaman ve süre bakımından hatırlıyorsa; meselâ, eskiden her ayın ilk yedi günü kan pprüp, yirmi üç gün temiz iken bu âdeti bozulmuş, bütün ay kan görüyorsa durumuna bakılır. Eğer mümeyyiz ise, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olarak iki çeşit görürse, kuvvetli kan hayz sayılır, zayıfı istihâza olur. Eğer mümeyyize değil ise onun hayz ve istihâzesi eski âdetine göre hesaplanır.
Eğer eski âdetini de hatırlamıyorsa ona mütehayyire (şaşkın) denir. Hükümleri için fıkıh kitaplarına müracaat edilsin.
3 — Mâliki mezhebine göre, kadın gelen kanın hayz kanı olduğunu koku, renk, katılık gibi belirtilerle tanırsa o kan hayz sayılır. Şu şartla ki-, o kanı görmeden önce onbeş gün temiz kalması gerekir. Şayet onbeş gün temiz kalmamışsa veya gelen kanın hayz kanı olduğunu her hangi bir belirtiyle bilemezse kadın müstahâze sayılır. Hayatı boyunca kan devam ederse hep müstahâze sayılır.Mümeyyize (her hangi bir belirtiyle hayz kanını tanıyan) kadın, normal hayz âdetini bitirdikten sonra üç gün «îstithâr» yapmaz. Âdeti biter bitmez temizlenmiş sayılır. Fakat hayz olarak tanıdığı kan devam ederse âdeti bittikten sonra üç gün istithâr eder. îstithâr, kadının hayz süresi bittikten sonra, üç gür.3 kadar her gün yıkanmasıdır.
4 — Hanbeli mezhebine göre müstehâza kadın, mu'tade ise, yâni eski bir âdeti var ise kânı kuvvetli ve zayıf olarak görse bile hayz süresi eski âdetine göre hesaplanır. Meselâ her ayın ilk dört günü kan görüp, yirmialtı gün temiz kalan kadın, bu kere bütün ay kan görmeye başlar, ayın ilk iki günü simsiyah, ondan sonra iki gün kırmızı renkte ondan sonra da yirmialtı gün sarı kan görürse, eski âdetine bakarak, ayın ilk dört günü fetyz sayılır. Yirmialtı gün istihâza sayılır.
Şayet kadın yeni kan görmeye başlamış ise ya mümeyyizedir, ya değildir. Eğer mümeyyize ise, temyizine göre hayzı hesaplanır. Ancak kuvvetli gördüğü kanın yirmidört saatten eksik ve on-beş günden çok olmaması şarttır. Eğer mümeyyize değilse, yani kanı hep aynı renkte görse veya kuvvetli kanı bir günden az veya on^eş günden fazla görse, onun hayzi bir gün bir gecedir. Sonra gusleder ve temiz kadınların yaptığı her şeyi yapar. Birinci, ikinci, üçüncü ay böyle hesaplanır. Dördüncü ay da genel hayz âdetine uyarak altı veya yedi günü hayız sayacaktır. Hayız süresinin altı veya yedi gün oluşunda kendisinin araştırması ve kanaati esastır. Aym kalan süresi istihâza sayılır.

620) Urve bin Zübeyr (Radtyallâkü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radtyallâhü anhâ) O'na şunu anlatmıştır:
Fâtime, Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek kandan* şikâyet etmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) :
«Bu (hayız değil), bir damar (dan gelen kan) dır. Bunun için sen bak, mu'tad hayızm zamanı gelince namaz kılma. Senin hay izin zamanı geçince guslet, sonra iki hayız arasındaki sürece namaz kıl,» buyurdu." [125]

İzahı

Bu hadisi Nesâî, Beyhaki ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. îbn-i Hazm'ın dediğine göre: 'Urve bin Zübeyr, Fâtime bint Ebî Hubeyş'in zamanına ulaşmış olup, bu olayı kendisinden ve ayrıca Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'dan işitmiş olabilir.' Bu duruma göre senedde bir inkıta1 yoktur.
Hadisin mânâsına gelince; Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin, âdet dışı devam eden kanın dinmemesi üzerine hâlini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzederek, bu haliyle namaz durumunu sorduğu, verilen cevaptan ve bundan sonra gelen hadîsten anlaşılıyor. Buradaki rivayette Fâtime (Radıyallâhü anhâ) 'nfri şahsen Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğuna veya birisinin aracılığıyla sordurduğuna dâir bir serahat yoktur.Beyhaki, Darekutni ve Ebû Dâvûd'un bir rivayetine göre Fâtime (Radıyallâhü anhâ) Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin kardeşi olan Esma (Radıyallâhü anhâî aracılığıyla bu durumu Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kanın hayız kanı olmayıp bir hastalık kanı olduğunu bildirerek, hayız zamanı geldiğinde namazı bırakmasını ve hayız süresi bitince gusledérek namaza başlamasını emretmiştir. Hadiste geçen «Kar'» kelimesi hayz müddeti anlamında kullanılmıştır.Bazen iki hayız arasındaki temizlik süresi anlamında kullanılır. El-Menhel yazan «İstihâza» babında rivayet olunan bu hadis bahsinde :Ömer bin E1-Hattâb (Radıyallâhü anh) :Kar* kelimesinin mânâsı hayız süresidir, demiştir.Ebû Hanîfe ve Mâlik de kelimeyi böyle yorumlamışlardır.Bu hadiste, kelime bu mânâda kullanıldığı için hadis, onların hüccetidir.Hattâbi: «Kar'»ın hakiki mânâsı hayız veya temizlik hâlinin döndüğü zamanıdır.Bu nedenle hayız hâlinde «Kar'» denildiği gibi, temizlik hâline de «Kar1» denilmiştir. Burada hayız mânâsı kasdedümiştir, demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), iki hayız zamanı arasında geçen sürenin temizlik süresi gibi kabul edileceğine işaretle,
Fâtime (Radiyallâhü anhâ) 'nin namaz kılmasını emretmiştir.Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin devamlı kan görmeden önce bir aybaşı âdetinin bulunduğu ve kendisinin bu âdeti hatırladığı, hadisin cevap kısmından anlaşılıyor.»
Eski âdeti bulunan müstehâza kadına, mu'tâde denir.Mu'tâde iken âdeti bozularak devamlı kan gören kadının hayız günlerinin hesaplanmasında, âlimler arasında ihtilâf vardır.Hanefî âlimler ve Ahmed bin Hanbe1'e göre mu'tâde kadın eski âdetini hatırlıyorsa, gördüğü kanın kuvvetliliğine ve zayıflığına, yani siyah, kırmızı, sarı ve bulanık renkleri arasında bir ayırım yapılmadan eski âdeti dikkate alınacak ve hayız günleri ona göre hesaplanacaktır. Meselâ her ayın ilk beş günü hayız gören kadının âdeti değişerek bütün ay kan görmeye başlayınca, kanın koyuluğuna ve açıklığına ve diğer vasıflarına bakılmaksızın eski âdetine göre her ayın ilk beş günü hayız sayılır. Ondan sonra 25 gün istihâza sayılır. Bu görüşü savunan âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Çünkü bu hadîste Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin, hayız müddetine bakması bu müddet gelince namazını bırakması ve müddet bitiminde guslünü yaparak ikinci bir hayız zamanı gelinceye kadar namazına devam etmesi emredilmiştir.
Hanefi âlimleri ve Ahmed bin Hanbel'in meşhur kavli budur.

621) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Fâtime binti Ebî Hubeyş, Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'e gelerek» Yâ Resûlallah! Ben müstehâza bir kadınım. Kandan temizlenemiyorum. Namazı terk edeyim mi? diye sordu. Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Hayır! O ancak bir damar kanıdır, hayz değildir. Hayz geldiği zaman namazı bırak ve hayz gittiği zaman kanını yıka ve namaz kıl.» Bu Veki (Radıyallâhü anh)'in hadisidir."[126]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir, El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
«Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhaTin Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) aracılığıyla bu soruyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal ettirdiği bazı rivayetlerde belirtilmiştir. Başka bir rivayete göre Meymûne, (Radıyallâhü anhâ)'nin kardeşi olan Esma (Radıyallâhü anhâ), bu soruda aracılık etmiştir. Buradaki hadîsin zahirine göre Fâtime (Radıyallâhü anhâ) şahsen Peygamber (SallaHahüv Aleyhi ve Sellem)'e sormuştur. Rivayetler arasında bir ihtilâf yoktur. Çün:, kü sorunun tekerrür etmesi muhtemeldir. Şöyle de denilebilir: Fâtime (Radıyallâhü anhâ), sordurmuştur. Râvi, aracıyı zikretmemiştir.
Hadîsin: «Hayız geldiği zaman...» ve: «Hayız gittiği zaman...»
ifâdeleri iki şekilde yorumlanabilir:
1 — 'Senin hayız günlerin geldiği ...ve gittiği zaman...' buna göre eski âdete göre hayız günleri hesaplanacaktır. Hanefi âlimlerinin ve Ahmed bin Hanbel'in meşhur görüşü budur.
2 — 'Hayzın belirtisi olan koyu renkli kan geldiği...ve bu kan bitip hayzın bitim belirtisi olan açık renkli kan gelmeye başladığı...' Bu takdirde hayız günlerinin hesaplanması, kanın kuvvet ve zaafına dayanır.Şafii âlimleri ile Mâlik'in görüşü budur.
Yukarıda belirtildiği gibi hayız âdetinin başlangıç ve bitimi, eski âdete göre hesaplanabildiği gibi, kanın kuvvet ve zaaf vasfına göre de hesaplanabilir. Bu nedenle hadis, mu'tâde kadının hayız hesaplaması, âdete göredir, diyen âlimlerin, veya; âdete göre değil de temyize (kanın rengini ayırabilmek) göredir, diyen âlimlerin görücüne müsaittir. (îki taraftan birisinin görüşünü te'yid eder durumda görülmemektedir.)
Hadisin: «Hayız gittiği zaman kanını yıka...» fıkrası ile kadının gusletmesi ve kanlı yerini yıkaması kasdedilmiştir.Nitekim Buhâri'nin bir rivayetinde «Sonra guslet ve namaz kıi.» buyurulmuş, kanlı yerin yıkanması zikredilmemiştir. Bu ihtilâf Hişam'm arkadaşları arasındadır. Onların bir kısmı, kanı yıkamayı zikretmiş, gusletmeyi zikretmemiştir. Diğer bir kısmı gusletmeyi anlatmış, kanı yıkamayı zikretmemiştir. Hepsi sıkadır. Hadisleri BuhârİÎ ve Müslim'de bulunur. Bu nedenle gerek kanı yıkama ve gerekse gusletme gereği açık olduğu için, iki gurup rivayetlerinde kısaltma yapmıştır, diye yorum yapılır. [127]

Hayızın Kesilmesinin Alâmeti

İmam Ebû Hanife ve arkadaşlarının görüşüne göre müstahâza kadının hayız süresinin bitimine alâmet, onun eski âdeti ve zamanıdır. Âdetini unuttuğu takdirde, araştırma yapacak, kuvvetli sanısına göre hareket edecektir. Şayet, kuvvetli bir kanaati yoksa bildiği günlerin en azıyla amel eder.
İmam Şafii ve arkadaşlarına göre hayızın bitimi eski âdete göre değil, kanının renk değişikliğine göre tesbit edilir.Siyah kan kırmızıdan kuvvetlidir. Kırmızı kan, Sarı kandan; sarı kan da bulanık kandan kuvvetlidir. Müstahâza kadının kuvvetli kanı, hayız sayılır. Zayıfı da istihâza kabul edilir. Kanını kuvvetli ve zayıf gören kadına mümeyyize denir. Temyizin geçerliliği için üç şart vardır:
1 — Kuvveli kan onbeş günden fazla devam etmiyecek.
2 — Kuvvetli kan yirmidört saatten az olmayacak ki, hayız sa-yılabilsin.
3 — Zayıf kan, onbeş günden az olmayacak. Tâ ki, iki hayız arasında bir temizlik süresi sayılabilsin.
Mâlik ve Ahmed'in de bununla hükmettikleri E1-Ayni tarafından ifâde edilmiştir.E1-Ayni daha sonra:Bu şartlara uygun olarak görülen kuvvetli kan kesilip, zayıf kan gelmeye başlayınca ve böylece hayız zamanı bitince kadının derhal guslü-nü yapıp namaza başlaması vâcibtir. Bundan sonra, namaz veya orucu terketmesi caiz değildir. Müstanâ ulan bu kadının hükmü temiz olan kadının hükmü gibidir. îstithâre (hayız bitiminden itibaren, üç güne kadar gusletmek) lüzum yoktur. Şafii' nin hükmü budur. Mâlik' ten üç rivayet vardır :
1 — Hayız bitiminden itibaren üç gün istithâr yapacak, ondan sonra istihâza başlamış olur.
2 — Kuvvetli kan kesilip, yerine zayıf kan gelmeye başlasa bile kadın, onbeş güne kadar namaz kılmayacak, çünkü hayızın en çok süresi onbeş gündür.
3 — Mezhebimizde olduğu gibidir; demiştir.E1-Ayni' nin dediğine göre hayızın en az müddeti,İmam-ı Mâ1ik' in mezhebinde yirmidört saattir.Halbuki meşhur mezhebine göre, hayızın en az süresi ibâdet bakımından bir lahzadır.İddet bakımından bir gün veya günün bir parçasıdır. [128]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Câhil adam, bilmediği şeyleri âlimlere sormalıdır.
2. Gerektiğinde, kadın erkeklerle konuşabilir. (îslâmî örtünmeye riâyet etmek şartıyla)
3. Utanılan hususları sormak caizdir.
4. İhtiyaç zamanı nâmahrem kadının sesini dinlemek caizdir.
5. Sorulan zât, büyük de olsa sorana cevap vermelidir.
6. Hayız hâlinde kadın, namazı bırakır. Sonra da kaza etmez. Haricîler müstesna, kimse bu hükme muhalefet etmemiştir.
7. Müstahâza kadın, hayız zamanında namaz kılmaktan men edilmiştir. Bu yasaklama haram kılmak içindir. Yâni namaz kılması haram olup, kılsa bile fasittir. Yasaklık bakımından farz namaz ile nafile namaz eşittir.Kâ'b e'yi tavaf etmek, cenaze namazı, tilâvet ve şükür secdeleri, Kur'an'ı ellemek ve camiye gitmek de namaz gibidir.
8. Hayız kanı necistir. Pislikleri gidermek gerekir. 9.Hayız kam kesilir kesilmez, istithâr yapmadan namaz kılmak caizdir.»

622) Ünımü Habîbe bint-i Cahş (Radıyallâkü anhâ)'âsın: şöyle söylemiştir :
Ben çok ve uzun zaman müstahâza oluyordum. Nihayet durumunu bildirmek ve fetva istemek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına geldim. O'nu kız kardeşim Zeyneb (Peyganv ber'in hanımı) (Radıyallâhü anhâ)'mn yanında buldum. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) dedi ki: Ben: Yâ Resul ali ah! Sana ihtiyacım vardır, dedim. O:
-Ey hentâh[129] ihtiyacın nedir?» diye sordu. Ben t Uzun süreli ve büyük istihâza görüyorum. Bu kan, benim namazıma ve orucuma mâni oldu. Bu kan hakkında bana ne emredersin? diye sordum. O t

«Ben sana pamuğun özelliğini anlatayım. Çünkü o, kanı giderir.» buyurdu. Ben t Kan çok fazladır, dedim. Bunun üzerine, râvi Şerik'in (625 nolu) hadîsinin benzerini buyurdu."[130]

İzahı

Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadisini, Kü-tüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi, kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı: Kendisine Ümmü Habîbe dendiği gibi Ümmü Habib de deniliyor. Adı Habibe'dir.Müs1im' in rivayetinde belirtildiği gibi Abdurrahman bin Avf'ın nikâhı altında idi. îbn-i Abdi'l-Berr'in dediğine göre Cahş' in; Zeyneb, Ümmü Habîbe ve Hamne adında üç kızı vardı. Zeyneb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi idi. Ümmü Habîbe, Abdurrahman bin Avf'ın zevcesi idi. Hamne de Tal-hâ bin Ubeydullah'ın hanımı idi. Hepsi müstahâza oluyorlardı. Îbnü'l-Arabi' nin dediğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında müstahâza olan kadın beş tane idi Hamne bint-i Cahş, Kardeşi Habîbe, Fâtime bint-i Ebî Hubeyş, Sehle bint Ebî Süheyl ve mü'minlerin annelerinden (Şevde).
Şerİk' in rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , şöyle buyurmuştur:
«Müstahâza kadın, hayız günlerinde namazı bırakır. Hayız günleri bitince gusleder ve her namaz için abdest alır, oruç tutar, namaz kılar.»
Müslim'in bir rivayetinde Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin her namaz için guslettiği bildirilmiş ve El-Leys bin Sa'd: Şihâb, Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habîbe1 ye her namaz için gusletme emrini verdi, dememiştir. Ümmü Habîbe kendiliğinden bu işi yapmıştır, der.Müs1im'in ^bir rivayetinde : «... Guslet ve namaz kıl.» emri verilmiştir. Bu emrin, bir defa gusletmek için mi, yoksa her namaz için mi olduğu hususunda bir sarahat yoktur. Bâzı rivayetlerde. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü Habi-b e ' ye «Her namaz için yıkama» emri verdiği, diğer bir kısım rivayetlerde : «Her namaz için abdest alma» emri verdiği görülmektedir.
Bâzıları bu hadîsin Fâtime bint Ebi Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) hadisiyle neshedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Â işe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatından sonra Fâ1lma (Radıyallâhü anhâ) hadisiyle fetva ver miş ve Ümmü Habîbe {Radıyallâhü anhâ) hadisine muhalefet etmiştir.
Tahavî: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin ha dişi Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) hadîsi ile mensuhtur, demiştir. Çünkü Fâtime (Radıyallâhü anha)'nin hadisinde, her namaz için abdest alma emri var, gusletme emri yoktur. îki hadisin arasında görülen ihtilâfı bertaraf etmek için Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki emri mendubluk için yorumlamak daha iyidir.
Beyhakide,Rabi' tariki ile Şafîî' den rivayet ettiğine göre Şafii: ReşûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâJ'ye gusletmek ve namaz kılmak emrini vermiştir. Her namaz için gusletme emri onun hadisinde yoktur. Şüphesiz onun guslü emredildiği için değil, taat olsun, diye yapılmıştır, demiştir.
Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde;
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ya her namaz için gusletmeyi emretti...» Fıkrası vardır. El-Menhel yazarı: «Hadis hafızları bu fıkraya itiraz ederek Zühri' nin sıka arkadaşları bu ilâveyi zikretmemişlerdir. Zühri'-nin râvilerinden yalnız tbn-i tshak'ın rivayetinde bulunur. Bu nedenle Beyhaki: «tbn-i îshâkın rivayeti galattır. Çünkü Zühri'den yapılan bütün rivayetlere muhaliftir, demistir.» der. [131]

Mustahâza Her Farz İçin Abdest Alır Mı ?

El-Menhel yazarı şu malumatı verir:
El-Fetih»te : -Istihâza kanının hükmü, abdestsizlik hükmü gibidir. Cumhur'un görüşüne göre müstahâza kadın, her farz namaz, için abdest alır ve bir abdesile birden fazla farz namaz kılamaz. Kaza namazı da vaktinde kılınan namaz gibidir. Yâni bir abdestle birden fazla kaza namazı da kılamaz. Çünkü hadiste her namaz için abdest alma emri verilmiştir.
Mâlikiler'e göre, her farz için abdest alması vâcib olmayıp, müstahabtır. Başka nedenle abdesti bozulmadığı takdirde is-tihâza kanının gelmesiyle yeniden abdest alması gerekmez.
Ahmed ve İshak'a göre, her farz için gusleder se daha ihtiyatlı davranmış olur.
Hanelilere göre, abdest, namaz vaktine bağlıdır. Dolayısıyla müstahâza kadın bir vakit namaz için aklığı abdest ile o vaktin farzı ile, vakit çıkmadıkça dilediği kadar kazaya kalmış namazlarını da kılabilir. Hadisteki-Her namaz için abdest almak- emrinin mânâsı, her namaz vakti için abdest almaktır. Ahmed ve İshak'in bu yorumu, delile muhtaçtır.» denilmiştir.
Hanbe1i1er' in mezhebi, Hanefller'in mezhebi gibidir. Delilleri ise Ebü Hanife (Rahimehullah) 'den merfu' olarak rivayet olunan şu hadistir:
-Müstahâza kadın, her namaz vakti için abdest alır.»
El-Menhel yazarı, bu arada başka delilleri de zikreder.

623) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve. SeİtemY'ın zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
Ben, müstahâza bir kadınım. Temizlenemiyorum. (Kanım kesilmiyor.) Ben, namazı bırakayım mı? diye sordu.
«Hayır. Lakin daha evvel hayız gördüğün günler ve geceler kadar namazı bırak. Sonra guslet ve bir bezle istisfar et ve namaz kıl.* buyurdu.
Râvi Ebû Bekir, kendi rivayetinde dedi ki t Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«...ve ayın hayız günleri ve geceleri kadar da buyurdu."[132]

İzahı

Bu hadis Tirmizi hâriç, Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından rivayet edilmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre Peygamber ISallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e soru soran kadın Fâtime binti Ebî Hubeyş1 tir. Nitekim bâzı rivayetlerde ismen geçiyor. Yine bâzı rivayetlere göre Ümmü Seleme, kadının sorusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmiştir. Verilen cevâba göre kadın, müstehâza olmadan önce, kaç gün ve gece hayız kanı görüyorduysa bundan sonraki aylarda hayz süresini eskisi gibi hesaplayacak ve aydan kalan günlerde müstehâza sayılıp namazını kılacaktır. Meselâ, müstehâza olmadan önce her ayın başından itibaren bir hafta hayz görüp, ondan sonra gelecek aybaşına kadar temiz kalan kadının bu âdeti bozulup, bütün ay kan görürse, her ayın ilk haftası hayız kanı sayılıp namaz kılmayacak, hafta bitince gusledip namazını kılacak ve kan devam etse bile ibâdetini bırakmayacaktır.
Bu hadisi îbn-i Mâceh'e Ebû Bekir bin Ebi Şeybeve Alî bin Muhammed rivayet etmişlerdir. Bunlardan Ali bin Muhammed'in rivayetinde hadîsin metni meâlen şöyledir:
«Hayır! (Namazını bırakma) Velâkin daha önce hayız gördüğün günler ve geceler miktarınca namazı bırak, sonra guslet..
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe' nin rivâyetindeki metin arasında bir ziyade vardır. Ona göre metin meâlen şöyledir:
«Hayırf (Namazını bırakma) Velâkin daha önce hayız gördüğün günler ve geceler miktarınca ve aydan o günler ve geceler miktarınca namazı bırak. Sonra guslet...» Hat tâbi: 'Müstehâza-lık illetine tutulmadan önce her ayın belirli günlerinde hayız gören ve sonra âdeti bozulup devamlı kan gören kadının hükmü bu hadiste tesbit edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kadına müstehâzahk hastalığına tutulmadan önceki âdete göre hayız süresini hesaplamasını ve o günlerde namazını bırakmasını süreyi doldurunca bir defa gusletmesini ve namazına devamını emretmiştir. Bu kadın oruç ve namaz kılma sorumluluğu, Kabe'yi tavaf etmesi ve eşinin yaklaşması hususunda temiz kadın hükmündedir. Temiz kadından şu farkı vardır: Namaz kılmak istediği zaman her farz için abdest alması gerekir. Çünkü onun abdesti bir -îarürei abdestidir. Bu yünden teyemmüm eden kişi gibi bir abdest-le iki farz kılamaz.» demiştir.
Bu kadının müstahâza olmadan önce, bir hayz âdetinin bulunduğu ve bu âdetini hatırladığı hadisten anlaşılıyor. Kadının mümeyyiz olup olmadığı, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olmak üzere çeşitli olarak görüp görmediği açıklanmamıştır. Ebû Hanife ve meşhur rivayetine göre Ahmed bin Hanbel, hadisi delil göstererek demişlerdir ki: Müstahâza olmadan önce hayız âdeti bulunup bunu hatırlayan kadın müstahâza olunca hayız süresi, eski âdetine göre hesaplanır. îster kanını kuvvetli ve zayıf olarak görmekle mümeyyiz olsun, ister kanını hep aynı renkte görüp gayri mümeyyize olsun, farketmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kadına mümeyyize olup olmadığını sormamıştır. Bunu sormaması, mümeyyizeliğin neticeyi değiştirmediğine alâmettir.

Mâlik ve $âfii ise : Eğer kadm mümeyyize değilse (kanı hep aynı vasıfta görüyorsa), hayızı eski âdetine göre hesaplanır. Mümeyyize ise, temyizine göre hesaplama yapılır, demişlerdir.
İstisfâr: Hadîste geçen: «İstisfâr et» cümlesinin mânâsına gelince; İstisfâr şuna denir: İçi pamukla doldurulan genişçe bir bez, uyluk kemikleri arasından ve avret mahallinin üzerinden geçirilerek, uçları yukarıya kaldırılıp kuşak, kemer gibi bir şeye bağlanır: Böylece kanın dindirilmesine çalışılır. îstisfâr, 'Sefr, kelimesinden türemedir. Sefr ise, atın kuyruğunun altından geçirilerek eyere bağ: lanan kayışa denir.

624) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'<\an rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Fâtime bint Ebî Hubeyş (Hadıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek ı
Yâ Resûlallah! Ben müstahâza olan bir kadınım. Temizlenemiyorum. (Kanım kesilmiyor.) Ben namazı bırakayım mı? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır! O ancak bir damar kanıdır. Hayız değildir. Sen hayız olduğun günlerde namazdan uzak kal. Sonra guslet ve kan, haşir üzerine damlasa bile her namaz için abdest al.» [133]

İzahı

Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'in Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'e vâki müracaatına ve aldığı cevâba ait olan bu hadîs az bir lafız farkıyla Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den 620 numarada rivayet edilmişti. Orada Urve bin Zübeyr, (Radıyallâhü anh I, Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'den hadisi işittiğini belirtmiştir. Burada ise Âişe (Radıyallâhü anhâ)'don işittiği kaydedilmiştir, öyle anlaşılıyor ki, Urve (Radıyallâhü anh) bunu hem Âişe (Radıyallâhü anhâ) hem de soru sahibi Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'den işitmiş. Hadis, ihtiva ettiği hüküm bakımından daha önce geçen rivayetten farksız görülüyor. Zahirine göre, müstahâza kadının hayız günlerinin hesaplanmasında eski âdeti esastır.
Hadisin sonunda: »...kan, haşirin üzerine damlasa bile fıkrası ile ilgili olarak El-Menhel yazarı şöyle der: 'Bu ııkra, istisfâr edip, kanının akmasının önlenmesi için gereken tedbiri alan ve buna rağmen, kanı durdurulamayan kadın için yorumlanır. Bu durumda kadın, sâhib-i Özür hükmündedir.
Hanefilere göre müstahâza kadın, küçük abdestini tutamayan veya burnu devamlı kanayan sâhib-i özür hükmündedir. Bir vakit için güzelce taharetlenip, istisfâr denilen bez bağlama işini sağlamca yaptıktan sonra, aldığı abdest ile o vakit çıkıncaya kadar vakit namazı ile bir çok kaza namazı kılabilir.
Şâfiîlere göre vakit girdikten sonra, kadın taharetlenip, istisfâr denilen işlemi yapıp abdest alır ve yalnız bir farz namaz kılar. Bunun yanında dilediği kadar nafile namaz kılabilir. Kazaya kalmış farz namazların hükmü de budur. Yâni, kaza olsun, edâ olsun birden fazla farz namaz kılamaz. Tarif edilen şekilde bez bağlayıp abdest alırken veya abdest aldıktan sonra ara vermeden namaza dururken, kan damlasa bile özür sahibi sayılır.'
Özür sahibi ile ilgili fıkıh hükümler ve şartları uzun izahat ister. İsteyenler- Hanefî veya Şafiî fıkıh kitablarma müracaat etsinler.

625) Adiyy bin Sâbit'in dedesi (Radtyallâkü anhüm)'den: Şöyle söylemiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), buyurdular ki:
Müstahâza kadın (eski âdetine göre hesaplanacak) hayız günlerinde namazı bırakacaktır. Ondan sonra (bir defa) gusledecek ve her namaz için abdest alacak oruç tutacak, namaz kılacaktır.» [134]

İzahı

Bu lıadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.Tirmizî' deki metin, meâlen şöyledir: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: 'Müstahâza kadın, daha önce hayız gördüğü günlerde namazını bırakacak, (o günler geçtikten) sonra gusledecek ve her namaz için ıabdest alacak, oruç tutacak, namaz kılacaktır.» Tirmizî, bu arada şöyle der: 'Bu hadîsi Ebû Yekzan' dan yalnız Şerik rivayet etmiştir. Ben Muhammed'e bu hadisin duru-munu sorarak: Adiyy bin Sabit'in dedesinin adı nedir? diye sordum. Muhammed, onu tanımadı. Bu kere Yahya bin Muin'in: Adiyy'in dedesinin adı Dinar1 dır, dediğini söyledim. Muhammed, bu söze iltifat etmedi.' Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahfezî yazarı, bu hadisi açıklarken, hadîste emredilen guslün bir defaya mahsus olduğunu ve her namaz için yalnız abdest almasının gerekliliğini belirttikten sonra: Bu hadîs zayıftır.Lâkin hafız Zey1âi ve hafız îbn-i Hacer, bu hadîsi te'yid eden şahitlerini zikretmişlerdir. Bu şahitlerden birisi, Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin Fâtime bint Ebi Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili hadîsidir. Tuhfetü'l-Ahvezî yazan, Adiyy bin Sabit1 in dedesinin adı ile ilgili olarak, El-Münzirî' den şunu nakleder : Adiyy'nin dedesi tabiriyle anasının babası Abdullah bin Yezid E1 -Hıtmi' nin kasdedildiğini söylemiştir. Darekutni: Söylenen isimlerin hiç birisi doğru değildir, demiştir. Yahyâ * dan başka kimseler, onun adının Kays El-Hıtmi olduğunu söylemişler. Hadîs imamlarının beyanlarına göre bu adam tanınmıyor.' Bu hadis de, müstahâza kadının eski bir hayız âdeti var ise ve bu âdeti unutmamış ise hayız günlerini ona göre hesaplayacak, meselâ; eskiden her ayın ilk beş günü hayız gören ve yirmibeş gün temiz kalan bir kadının âdeti bozulup devamlı kan görmekle müstahâza olunca, her ayın ilk beş günü hayız sayılır. Bu günlerde namazı terkedecek, altıncı gün gusledip namazına, orucuna ve sair ibâdetine başlayacak. Ay sonuna kadar temiz sayılacaktır. [135]

116 — Müstahâzanın Kanı Karışık Olup Hayız Günlerini Bilmediği Zamandaki Durumu Hakkında (Gelen) Hadîsler Babı

626) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/etuyin zevcesi Âise (Ra-utyallâhü a rıhtı)'<ian :
Şöyle söylemiştir: Ümmü Habîbe bint-i Cahş (Radıyallâhü an-na) Abdurrahman bin AvTın zevcesi iken yedi yıl istihâza görmüş ve hâlini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Bu, şüphesiz hayız değil de ancak bir damar (kanı) dır. Bunun için hayız zamanı gelince sen namazı bırak ve hayız zamanı gidince guslet ve namaz kıl.»
Âişe (Radıyallâhü anhâ) : 'Bundan sonra Ümmü Habîbe her namaz için gusleder, sonra namaz kılardı. Ve kız kardeşi Zeyneb bint-i Cahş (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerindendir.) (Radıyallâhü anhâ)'nin bir çamaşır teknesi içinde oturup gusleder-di. Hattâ kanın kırmızılığı su üstüne çıkardı.' demiştir. [136]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ), bu hadîste Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'yi iki şeyle tanıtmıştır. Birincisi Abdurrahman bin Avf'm zevcesi olarak, ikincisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Zeyneb bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ)'in kız kardeşi olarak göstermiştir.
Hadîste, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin müstahâzalık hâlinin yedi yıl devam ettiği bildirilmiştir.
Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve ve Sellem), Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye : «Hayız zamanı gelince... ve hayız zamanı gidince...» buyurduğu için Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu zamanları bildiğine delâlet ediyor. Dolayısıyla, Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin mu'tâde yâni eski bir hayız âdeti bulunduğu anlaşılıyor. Eski hayız âdetini bilen kadın, kanı kuvvetli ve zayıf olarak ayırt edebiliyorsa, ona mümeyyize denilir. Ayırt edemiyorsa, gayr-i mümeyyize denir. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâî'nin mümeyyize olup olmadığı hususunda hadiste bir serahat yoktur. Çünkü, hayız zamanına geliş ve gidişi kanın kuvvet ve zaafına göre tesbit edilebildiği gibi, eski hayız âdetine göre de hesaplanması mümkündür. Ümmü Habîbe, (Radıyallâhü anhâ) hayız zamanının geliş gidişini eski hayız zaman ve süresine göre mi, yoksa kanın kuvvet ve zaafına göre mi hesaplamıştır? Bâzı âlimler, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin gayri mümeyyize olduğunu söylemişler, müellif de,bu hadisi aldığı babın başlığında; «Kanı Karışık Olup. ifâdesini kullandığına göre gayri mümeyyize olarak kabul etmiştir.
El-Menhel yazarı -Müstahâzanın her namaz için gusledeceğini rivayet edenler» babında rivayet ettiği bu hadîsin açıklamasında ezcümle şöyle der:
«El-Hattâbi: Bu hadis kısadır. Onda kadının hâli ve is-tihâzasının keyfiyeti zikredilmemiştir. Müstahâza olan her kadının, her namaz için gusletmesi vâcib değildir. Bu yükümlülük, mütehay-yire (şaşkın) olan kadına aittir. Mütehayyire kadın, kanı karışık görür, kuvvetli ve zayıf

olarak ayıramaz. Yahut eski bir hayız âdeti var idiyse de unutmuş, süresini ve zamanını bilemez. Ayın kaçında kan görmeye başlardı? Kaç gün sürerdi? ve kaçıncı gün kan kesilirdi? Bunları bilemez. Böylece, mütehayyire olan kadın her namaz için gusleder. Çünkü, o anda hayız bitmiş olabilir...' der.
El-Beyhakî bu hadis hakkında :Ebû Seleme (Ra-dıyallâhü anhâ) 'den bize gelen rivayete göre Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ), yalnız bir gusül yapardı. Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği bir hadiste O'na muhalefet etmez.' demiştir. Beyhakî, bu sözüyle her namaz için gusletme hakkında Ebû Seleni e (Radıyallâhü anhâ)'den yapılan rivayetin sahih olmadığını söylemek istemiştir.
Hattâbi, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'yi mütehayyire olarak göstermişse de Müslim'in Sahîh'indeki rivayetler ile reddedilmiştir. Şöyle ki: Müslim'in bir rivayetinde Resûl-i Ekrem (Salallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'ye:
«Senin hayzın eskiden seni ibâdetten alakoyduğu müddet kadar dur, sonra guslet ve namaz kıl.» buyurmuştur. Bu rivayet Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin mu'tade veya mümeyyize olduğuna delâlet eder. Bu duruma göre Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ), hayızdan temizlenerek guslettiği halde, her namaz için gusletmek gerekliliğinin Ona emredilmesi mümkün olur mu? Şayet böyle bir emir verilmiş olsaydı bile tedavi ve sağlık için veya men-dupluk için yâhutta bedenin kandan temizlenmesi için bu emir verilmiştir, diye yorum yapılacaktı.E1 Hâfız da El-Fetih'te :Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin mütehayyire olduğuna dâir Hattatı' nin dediği söz tutarsızdır. Çünkü 1krime'nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o'na hayız günleri süresince beklemesini emretmiş. Müslim'in Urve (Radıyallâhü anh)'den rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye:
«... Eskiden, hayzın seni (ibâdetten) alıkoyduğu sürece dur.» buyurmuştur. Ebû Dâvüd ve başkalarının Evzâi ve î bn-i Uyeyne tarikiyle Zühri'den yaptıkları rivayetler de böyledir.
Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) 'nin mümeyyize olduğunu söyleyenlerin bir kısmı, gusletmeye âit emri, vücûduna dokunan kanı yıkamaya yorumlamışlardır.
Tahavi: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisi, Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'in hadisi ile mensuhtur. Çünkü orada, her namaz için gusül yapması değil abdest alması emredilmiştir,' der.
Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadi sindeki gusletme emri mendupluk için yorumlanmak suretiyle her iki hadisin işlerliği daha uygundur.»
Müellifimizin yukarıda tercemesini verdiğimiz (626 nolu) hadisi, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin mütehayyire değil, mu'tade olduğunu göstermektedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin buyruğunda Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) 'nin her namaz için gusletmesine dâir bir serahat yoktur. Tercemede de görüldüğü gibi:
Hayız zamanı gidince guslet ve namaz kıl.» Duyurulmaktadır. Ancak Âişe (Radıyallâhü anhâ), Ümmü Habibe (Har dıyallâhü anhâ)'nin her namaz için guslettiğini bildiriyor.
Bir önceki babın hadîslerini açıklarken, müstehâzanın her namaz için gusletmesine gerek olmadığına dâir âlimlerin görüşünü nakletmiştik.Burada Nevevi'nin Müslim'in şerhinde verdiği ma'lumatı nakletmekle yetinelim.
Tirmizi'nin -Müstehâza her namaz zamanı gusleder- babında rivayet ettiği Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nh> hadisini açıklayan Tuhfe yazan, Nevevi'nin şöyle dediğini nakleder, biz de aynen aktaralım : -Bil ki müstehâza kadın hesaplanacak hayız süresinin bitiminde, bir defaya mahsus olmak üzere gusleder. Bundan sonra kılacağı namazlar için gusletmesi vacip değildir. Selef ve halefin, âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir.
Bu hüküm, Ali, İbn-i Mes'ud, îbn-i Abbâs ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edilmiştir.Urve bin Zübeyr, Ebû Seleme bin Abdurrahman, Mâlik, Ebû Hanife ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) ve Atâ' bin Ebi Eabah (Radıyallâhü anh) 'dan gelen rivayete göre bunlar: Müstehâzanın her namaz için gusletmesi vâcibtir, demişlerdir. Ali ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'dan da böyle bir rivayet gelmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den gelen bir rivayete göre kendisi: Müs-tehâza her gün bir defa yıkanır, demiştir. İbnü'l-Müseyyeb ve E1-Hasan ise : Öğle namazından öğle namazına kadar, günde bir defa gusül yapılmalı, demişlerdir.
Bir defadan fazla gusletmesine gerek olmadığına hükmeden cumhurun delili şudur : Asıl olanı vâcib hükmünün bulunmayışıdır. Şer'i şerif, bir şeyi vâcib kılmadıkça, vücub hükmü düşünülemez. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sahih olarak sübut bulan hüküm, müstahâza kadının hayız müddetinin bitiminde bir defa gusletmesi emridir. O emir de şudur:
«Hayız zamanı gelince namazı bırak ve hayız zamanı gidince guslet.» Bu emirde tekrar tekrar gusletmeyi belirten bir ifâde yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye gusletmeyi emrettiğine dâir Ebû Dâvud, Beyhaki ve diğerlerine âit sünenlerde vârid olan hadislere gelince, bunlar içerisinde sabit olan bir şey yoktur. Beyhaki ve kendisinden önce gelen âlimler, o hadislerin zayıf olduklarını beyân etmişlerdir. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin her namaz için gusletmesine dâir, sahih hadîs, yalnız Buhari ve Müslim'in kendi sahihlerinde rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir :
«Ümmü Habibe bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ) müstahâza oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Bu, bir damar (kanı) dır.Sen guslet. Sonra namaz kıl.» buyurdu.Ümmü Habîbe de her namaz zamanı guslederdi.»
Şafiî şöyle demiştir: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye gusletmesini ve namaz kılmasını emretmiştir. Bu hadîste her namaz için gusletmesinin emrine âit hiç bir şey yoktur. Şüphesiz Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin yaptığı gusül, bir mendup olarak yapılmış, emir olduğu için yapılmamıştır. Süfyan İbn-i Uyey-ne, El-Leys bin Sa'd ve başkaları da böyle söylemiştir.
Tuhfe yazan, Nevevi' den yukarıdaki nakli yaptıktan sonra şöyle der: 'Âlimlerin bir kısmı, her namaz için gusletmeye âit hadîsleri müstahablık mânâsına yorumlamışlardır. [137]

117 - Kız Müstahâza Olarak Kan Görmeye Başladığı Zaman Veya Müstahâzanın Eskiden Hayız Günleri Bulunup Unuttuğu Zamandaki Durumu Hakkında (Gelen) Hadîsler Babı

627) Hamne bint-i Cahş (Radıya/iâhü ankâ)'<\nn rivayet edildiğine göre :
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında müstahâza olmuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek :
Şüphesiz ben nefret edilen ve çetin bir şekilde istihâzaya tutulmuşum, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona.
«Kan çıkan yere pamuk koy» buyurdu. Hamne. Ona: Gerçekten kan çok daha şiddetlidir. Benden çok fazla kan akıyor, dedi. Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kan akan yeri gem gibi bir bezle sıkıca bağla ve her ay, Allah'ın (kadınlar için) takdir ettiği altı gün veya yedi gün kendini »hay izli say. Sonra guslet ve yirmi üç veya yirmidört gün namaz kıı ve oruç tut. (İstersen) öğle farzını geciktir. İkindi farzını da ilk anda kıl ve iki namaz için bir gusül yap. Akşam namazını da geciktir. Yatsıya acele et. Bu iki namaz için de bir gusül yap. Bu son şekil, bence daha sevimlidir.» [138]

İzahı

Bu hadîsi, Beyhaki, Dârekutni, Ahmed, Tir-mizî veel-Hakim de rivayet etmişlerdir. Tirmizî ve Ahmed hadîsin sahih olduğunu beyan etmişler. Hadîsin, metni bâzı rivayetlerde uzun, bâzılarında kısadır.Tirmizi'nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadisin son cevap kısmı meâlen şöyledir:
«Ben sana iki hüküm emredeceğim. Sen, bunlardan hangisini uygularsan sana kâfidir. Eğer sen ikisini de yapabilirsen, artık sen bilirsin. Sen, bundan sonra altı veya yedi gün kendini hay izli say. (Hayız süresinin altı veya yedi gün oluşu) Allah'ın Umindedir. Sonra guslünü yap. Sen kendini hayızdan çıkmış ve temizlenmiş olarak görünce yirmidört veya yirmiüç gece ve gündüz namaz kıl ve oruç tut. Bu sana kâfidir. Kadınlar hayız gördüğü ve hayız süresinin bitiminde temizlendikleri gibi sen de böyle yap. Gücün yeterse şöyle de yapabilirsin: Öğle farzını geciktirip ikindi farzını erken kılmak kaydıyla bu iki namaz için bir gusül yap ve bunları kıl. Sonra, akşam namazını geciktir. Yatsı namazına acele et ve gusledip bunları kıl. Sabah vaktiyle beraber guslet ve sabah namazını kıl. Böylece yap ve orucunu tut. Eğer bunu yapabilirsen bence daha çok beğenilir.»
Hamne (Radıyallâhü anhâ) 'nin, gördüğü şiddetli istihâza kanı dolayısıyla vâki müracaatı üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem), önce pamuk kullanmasını tavsiye etmiş, fakat pamukla dinmesinin mümkün olmadığı söylenince bu defa kuvvetli bir ça-putla kan yerinin

sıkıca kapatılması emri verilmekle beraber; her ay ,allı veya yedi gün hayızlı sayılması emri verilmiştir. Bu emir verilirken «... Attı veya yedi gün ...» Duyuruluyor. El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
«Yâni altı veya yedi gün, namazı bırak ve hayızlı kadm davran. «Altı veya yedi gün...» tâbirine gelince, râvinin tereddüdünden ileri geldiği söylenmiştir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , altı gün mü buyurmuş, yoksa yedi gün mü buyurmuş? Bu hususta râvi şüphelidir. Şöyle de olabilir: Hamne Mu'tâde idi. Eski âdetinde altı şün mü, yedi gün mü? hayız gördüğünü unutmuş, bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona araştırıp ietihad yaptıktan sonra kanâati bu iki sayıdan hangisine gelirse ona göre hayızını hesaplamasını istemiştir.
•Allah'ın ilminde...» tâbiri, bu ihtimali te'yid ediyor. Yâni senin hayız sürenin altı veya yedi gün olduğunu Allah bilir, demektir. Bu tâbirin muhayyerlik için olduğu da söylenmiştir. Buna göre Hamne serbest bırakılmıştır. Kendisini, dilerse altı gün, dilerse yedi gün hayızlı sayar.
«Yirmi üç gün veya yirmi dört gün...» tâbirine gelince; bu ifâde, çeşitlilik içindir. Yâni hayız süresi yedi gün sayılırsa temizlik süresi yirmi üç gün sayılır. Şayet hayız süresi altı gün sayılırsa, temizlik süresi yirmi dört gün sayılır.
Hamne' nin gusletmesi meselesine gelince; bu hususta ona iki yol gösterilmiştir. Birincisi, kendisini hayızlı saydığı sürenin bitiminde bir defa gusledip, namaz ve orucuna başlamasıdır. İkincisi, günde üç defa gusletmesidir. Her gün sabah namazı için bir gusül yapar, öğle farzını te'hir eder, ikindi namazı yaklaşınca gusledip öğle farzını kılar. Biraz sonra ikindi vakti girince .geciktirmeden hemen ikindi farzını da kılar. Böylece ikindi farzını toplamış gibi olur. Sonra akşam farzım geciktirir, yatsıya doğru gusledip akşam farzını kılar. Yatsı vakti girince durmadan hemen yatsı namazını kılar. Her gün belirtilen şekilde üç defa gusletmesinin daha iyi olduğu hadîsin sonunda bildiriliyor.
Tirmizî' nin bu hadis bahsinde verdiği beyâna göre İmam Ahmed b. Hanbel (Rahimehullah) ve İshak b, Rahavey h (Rahimehumullah) şöyle demişlerdir: Müstahâza kadın, hayız süresinin geliş ve gidişini anlayabiliyorsa onun hükmü, Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) 'in hadîsine göredir. Hayzın gelişi, kanın siyahlaşmasıyla; gidişi de, kan renginin sarıya doğru renk değiştirmesiyle bilinir. Eğer, müstahâza kadın bu hâle düşmeden önceki hayız zaman ve süresini hatırlıyorsa, ona göre hayzım hesaplar. Hayız günlerinde namazı bırakır, süre bitince gusleder ve her namaz için abdest alır, namaz kılar. Şayet müstahâza kadın, devamlı kan görür, hayız zaman ve süresini bilemez ve hayızın geliş ve gidişini kan rengiyle tesbit edemezse onun hükmü Hamne bint Cahş (Radıyallâhü anhâ)'in hadisine göredir, demişlerdir.
Tirnıizî' nin İmam Ahmed b. Hanbel ve ishak b. Rahaveyh' ten yaptığı nakilden anlaşıldığı gibi Hamne, kan rengiyle hayız süresinin geliş ve gidişini bilememiştir. Keza, Hamne'nin istihâza hastalığına tutulmadan önceki zamanına âit, hatırladığı bir hayız âdeti de yokmuş,
El-Menhel yazarı El-Ayni' nin şöyle dediğini nakleder: 'Bu hadîsin hükmü Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadis hükmüne ve Âişe (Radıyallâhü anhaJ-'nin hadîs hükmüne muhaliftir.Hamne, yeni kan görmeye başlayan, renk ile vasıf bakımından gördüğü kanda bir farklılık bulamayan ve devamlı kan gören bir kadındır. Bunun için Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sel-lem), onun durumunu kadınları ekseriyetle gördükleri âdete döndürmüştür.1
El-Menhel yazarı da hadisin fıkıh yönünü açıklarken: Müs|a-hâza kadın âdetini hatırlamazsa ve kanı renklere göre âyiramazsa kadınların hayız ve temizlik hususundaki âdetine göre hayız ve temizlik süresini hesaplar, demiştir. [139]

Âlimlerin, Eski Âdetini Unutup Karışık Kan Gören Müstahâza İle Yeni Kan Gören Müstahâza Hakkındaki Görüşleri

1 — îmam Ebû Hanîfe (Rahimehullati)'ye göre:
a) Müstahâza olarak erginlik çağına gelen kadının hâyzı şöyle hesaplanır: Her ayın ilk on günü hayız sayılır. Sonra gusleder ve aydan kalan sürece namaz kılar. Her namaz vakti için abdest alır
b) Mu'tâde olup eski âdetinin zaman ve süresini unutan kadın, araştırıp ictihad eder ve kanaatına göre günlerini tesbit eder. Hayız ve temizlik arasında tereddüt ettiği zaman, her namaz vakti için abdest alır. Şayet hayızda mıdır? Temizlik hâlinde midir? Ua-yızhk süresi bitti de, temizlik süresine mi geldi diye tereddüt ederse, bu tereddüdü duyduğu zaman, her- namaz vakti için gusleder, gayrı müekkede sünnetleri kılmaz, câmi'ye girmez ve eşiyle cinsi münâsebette bulunmaz.
c) Eski âdetinin zaman ve süresini unutup, yaptığı araştırma neticesinde hiç bir kanaata varmayan kadın mütehayyire (şaşkın) pa-yılır. Ne temizliğine, ne de hayzına hükmedilir.Bütün hükümlerde, en ihtiyatlı olanı, tutar. Hayızlı kadın gibi namaz dışında Kur'an okumaz, Mushaf'ı ellemez, eçine yaklaşmaz, her namaz vakti için gusleder, bu gusül ile farz namazı ve vitir namazını kılar.Namazın sıhhati için gereken en az âyetleri okur. Fâtihâ ve sûre vâcib olduğu için, bunları okur, denmiştir. Hac yaptığı zaman ifâda tavafını yapar, çünkü o rükündür. On gün ara verdikten sonra tekrar ifâda tavafını yapar, sonra veda tavafını yapar. Çünkü vâcibtir. Ramazan orucunu tutar, sonra yirmi beş gün kaza eder.
2 — îmam Şafii (Rahimehullah) 'ye göre :
a) Yeni kan görmeye başlayıp kanı kesilmemekle müstahâza olan kadın, gayr-i mümeyyize ise, yâni kanı hep aynı durumda görüyorsa hayızdaki kadına haram olan namaz vesâir şeyleri kanı gördüğü andan itibaren bırakacak, kan onbeş günde veya daha az zamanda kesilirse, kanın tamamı hayız sayılır. Eğer, onbeş günden fazla süre devam ederse, kan gördüğü ilk gün ve gece hayız ve kalan süre ay sonuna kadar temizlik sayılır. Bu nedenle ilk ayın birinci günü hâriç, bütün günlerinin namazını kaza edecek ve ilk aydan sonra her ayın ilk günü hayız ve yirmidokuz günü temizlik sayılacak ve ilk günden sonra bütün namazlarını vaktinde edâ edecek.
b) Yeni kan görmeye başlayıp, kanı kesilmediğinden müstahâza sayılan kadın mümeyyize ise, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olarak görürse, duruma bakılacak; Eğer kuvvetli kan yirmidört saatten az bir zaman görülürse veya onbeş günden fazla süre devam ederse, yahut zayıf kan onbeş günü doldurmazsa, hüküm aynidir. Yâni kan gördüğü ilk yirmi dört saati hayız ve ondan sonraki yirmi dokuz gün temizlik sayılır. îlk günden sonraki günlere âit namazları kaza edecek ve otuz günü dolunca her ayın ilk günü hayız yirmi dokuz günü müstahâza sayılıp, ibâdetlerini yapacak.
c) Müstahâza kadın, mu'tâde ise, yâni devamlı kan görmeye başlamadan önce, her ayın belirli günlerinde hayız görmekte ise fakat bu âdetin zaman ve süresini unutmuş ise niyet etmenin şart olmadığı hususlarda hayızlı kadın hükmündedir. Niyet edilmesi şart olmayan işler; namaz dışında Kur'an okumak, Mushaf'ı ellemek, mescidden geçmek, eşine yaklaşmak ve benzeri işlerdir. Boşamakta ve niyetin şart olduğu namaz, oruç, tavaf ve itikâf gibi ibâdetlerde temiz kadın gibidir. Müstahâza olmadan önceki zamanlarda, günün hangi saatinde kanının kesildiğini bilmiyorsa, her farzın vakti girdikten sonra o farz için gusletmesi gerekir. Eğer eskiden günün hangi saatinde hayız kanının kesildiğini biliyorsa, meselâ Güneş battığı zaman hayız kanının kesilip guslettiğini hatırlıyorsa müstahâzalık süresince Güneş batınca gusletmesi gerekir. Bu gusül ile akşam namazını kılar. Diğer namazlar için yalnız abdest alır.
3 — îmam Ahmed bin Hanbel (Rahimehullah)'e
a) Müstahazâhk hâline tutulan kadın, mümeyyize ise, yâni meselâ kanı siyah ve kırmızı olmak üzere iki renkte görse fakat siyah kan yirmi dört saatten eksik veya onbeş günden fazla görüldüğü için,, hayız sayılmaya elverişli olmazsa;
b) Kadının bilinen bir âdeti yoksa ve mümeyyize de değilse, meselâ hep aynı renkte kan görse;
Bu iki ihtimalde her ay altı veya yedi gün namazını vesâir işlerini terkederek kendisini hayizlı sayacak. Sürenin altı veya yedi gün oluşunda ve bu sürenin ayın başına mı, ortalanna mı, sonuna mı tesadüf etmesi hususunda kadının araştırması ve içtihadı esastır. Keza bu hususta kendisinin âdetine veya yakını olan kadınla nn aybaşı âdetine hangi zaman ve sürenin daha yakın olduğu hususunda veya hangi süredeki kanın hayız kanına daha çok benzediği hususunda kadının kanaati esastır. Bu esaslardan hareketle, kanaatına göre hayız süresi bitiminde gusleder ve namaza başlar. Dört naezheb imamlarından yalnız Ahmed bin Hanbel'in, anlattığımız bu fetvasını terceme ettiğimiz hadise dayandırdığı görülmektedir.Diğer imamlar bu hadisle amel etmemişlerdir.Çünkü seneddeki râvilerden Abdullah bin Muhammed bin Akil zayıf sayılmıştır. Görüşünü anlatmadığımız Mâliki mezhebine gelince; o da şöyledir:
4 — Mâ1ik'e göre, durumu üçüncü maddede belirtilen müs-tahâza kadının hayzı onbeş gün kabul edilir. Sonra gusleder ve namaza başlar. [140]

118 — Elbiseye Dokunan Hayız Kanı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

628) Cmraü Kays (Radtyallâhü anhâ)'d&n rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, elbiseye dokunan hayız kanından Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e soru sordum. Buyurdu ki:
«Onu su ve sidr ağaç tozuyla yıka ve bir dıla' bile olsa ona sürt.»" [141]
İzahı

Sidr: Trabzon hurmasına benzeyen bir ağaçtır. Ona arap kirazı denir. Tozu temizlik işinde kullanılır.
Dıla: Aslında hayvan kaburgasının adıdır. Burada kaburgaya benziyen çubuk kasdedilmiştir. Sıka hadîsçiler, kelimeyi böyle tes-bit etmişlerdir.
İbn-i Dakîki'1-îyd: 'Nesâi' nin bir yazma nüshasında bu kelime «Sal'- olarak geçmiştir. Başka bir yerde «Dıla'» olarak geçmiştir. Dıla' kelimesinin konuyla ilgisi görülmemektedir. Sal* ise taş demektir. Taş, her yerde bulunabildiği ve sürtme işine elverişli olduğu için zikredilmiş olabilir', demiştir. Fakat El-Irâkî ona itiraz ederek: Rivayette bilinen ve zaptedilen kelime «Dıla'»dır, denmiştir.
Hattâbi: Hayız kanını çubukla giderme emri verilmiş ki elbiseye yapışan ve sertlenen kan, çubuğu sürtmekle çıkarılsın, arkasından suyla yıkamak suretiyle kalan eseri,giderilsin, demiştir.
Elbisenin iyice temizlenmesi ve kan eserinin tamamen giderilmesi için, yıkamada sidrin kullanılması istenmişse de şaft değildir. Suyla yıkamak kâfidir.
Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Abdülhak1 da bunu E1 - A hkâm'da zikretmiş ve : 'Sahih hadîslerde dıla' ve sidr kelimesi yoktur, demiştir.1bnü'1-Kattân: Bü iki kelimenin zikredilmesi, hadîsin sıhhatine halel getirmez. Hadîs'gayet sıhhatlidir. Ne senedinde ne de metninde sahihliğini ihlâl edici bir şey vardır, demiştir.

629) Esma bint-i Ebî Bekr-i Sıddîk[142] (Radtyaliûhii ankiimâ)'f\an rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Elbisede bulunan hayız kanının hükmü Resûlullah (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem)'e soruldu. O da:
«Su döküp, parmak uçları ve tırnaklarla ovalayıp sık ve yıka. Sonra o elbiseyle namaz kıl.»"[143]

İzahı

Hadis, Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından az lafız farkıyla ve aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivayet edilmiştir. Buhâri ve Müs1im'in rivayetlerinde Esma' (Radiyallâhü anhâ) : «Bir kadın gelerek soru sordu.» diye rivayete başlar. Şâfii' nin Süfyân bin Uyeyne' den, Onun da Hâşim'den Onun da Fatime (Radıyallâhü anhâ)'den, Onun da Esma Radıyal-lâhü anhâ)'dan rivayet ettiğine göre soru sahibi Esma (Radıyallâhü anhâ) 'dır. El-Hâfız îbn-i Haceri-l'Askala-n i'nin El-Fetihü-1'Bâri'de ifâde ettiği gibi Esma (Radıyallâhü anhâ), soru sahibi olduğu halde ismini kapalı tutmuş olabilir.Buhâri'nin rivayetinde Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sel-lem)'e âit hadîs kısmı şöyledir:
«Kadın, elbisesini eliyle ovalar. Sonra üzerine su döküp sıkar. Daha sonra azar azar su döküp yıkar ve onunla namaz kılar.»
Hadiste geçen; fiili «Kars» kökünden alınmadır.Nihâye'de: Kars, su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovalamak ve necasetin eseri giderilinceye kadar ovalamaya devam etmektir, denmiştir. Hal1âbi de: Kars, aslında bir şeyi iki parmakla tutup iyice sıkmaktır,demiştir.Hadisde sıkma ve ovalama emrinin hikmeti, yıkamayı kolaylaştırmaktır. [144]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Dîni hükümleri öğrenmek gerekir. Müracaat edilecek zâta utanılan şeyler de sorulabilir.
2 — Müracaat edilen zât, soruyu cevaplandırmalıdır.
3 — Kan necistir. Bu hususta icma' vardır.
4 — Necasetin giderilmesi gerekir. Necaset, giderilinceye kadar yıkamaya devam edilir. Bunun için kaç defa su dökülmesi gerekliliği yoktur. Önemli olan, necasetin giderilmesidir.
5 — Namaza duran kişinin elbisesinin temiz olması gerekir.
6— Necasetin giderilmesi için suyla yıkamak gerekir. [145]

Namaz İçin Bağışlanan Necasetin Miktarı

El-AynÎ, Buhârî şerhinde şöyle der:
îbn-i Battal: Esma (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi elbisedeki necasetlerin yıkanması hakkında âlimler nezdinde bir kaynaktır. Bu hadis, âlimlerce fazla kana yorumlanmıştır. Çünkü Allah Teâlâ, kanın necisliği için mesfuh, yâni akmış olmasını şart koşmuştur. Mesfuh oluşu, akan fazla kandan kinayedir. Âlimlere göre az kandan afv vardır. Namaza rnâni değildir. Âlimler, kanın azlığı ve çokluğu için değişik ölçüler beyân etmişlerdir.
Küfe âlimlerine göre, kan ve diğer necasetler için ölçü bir dirhem miktarıdır. Buna göre namaz kılan kimsenin elbisesinde veya namaz kıldığı yerde bir dirhem miktarı, yâni el ayası kadar bir necaset bulunursa, namaz sahih olur. Bu miktar az sayılır. Necâset-i galiza, bir el ayasından daha geniş bir sahayı kaplarmşsa, namaz sahih değildir. Necâset-i galîza câmid ise; bu miktar bir miskal, yâni yirmi kırattan fazla ise namaza mâni olur.Daha az ise mâni olmaz.
Mâ1ik'e göre az kandan afv vardır. Fakat diğer necasetler az da olsa yıkanması gerekir. İbn-i Veheb' den rivayet edildiğine göre hayız kanı az bile olsa ondan afv yoktur. Diğer necasetler ve çok kan gibi namaza mânidir. Hayız kanından başka kan çeşitlerinin azından afv vardır. Az hayız kanının çok kan hükmünde olduğuna dâir delil. Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sel-lemi'in Esma (Radıyallâhü anhâ)'ya:
«(Hayız kanını) Su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovala sık ve yıka...» şeklinde buyurduğu emridir. Bu emri verirken az kan ile çok kan arasında bir ayırım yapmamış, kan miktarını sormamış, bir dirhem miktarı veya daha az bir ölçü ile tahdid etmemiştir. El-Aynî, İbn-i Veheb'in bu görüşüne karşılık Âişe (Radıyailâhü anhâ)'den rivayet olunan şu mealdeki hadisi delil göstermiştir:
«Hiç birimizin birden fazla elbisesi yoktu. Onda hayız âdetini görürdü.Az bir kan o elbiseye dokunursa tükürüğü ile onu ıslatır, sonra tükürüğüyle parmakları arasında ovarak sıkardı.» Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Buhâri tahric etmişlerdir.
Beyhakî: Âişe (Radıyailâhü anhâ) nin bu hadisi, af olunan azıcık kan hakkındadır. Fazla kan hakkında ise Âişe (Radıyailâhü anhâ)'den sahih rivayetle sabit olmuştur ki, kendisi onu güzelce yıkardı. Şu halde az necaset ile çok necaset arasında bir fark vardır.
Şafii mezhebine göre necaset çeşitlerinden şunlardan af vardır: Taşla istincâ edildiği takdirde, kalan necaset eseri, kesinlikle necis olduğu bilinen ve sakınılması güç olan sokak çamuru, çok bile olsa pire kanı, sinek pisliği, sivilcelerden çıkan kan, hacamet, neşter, yara ve çıbanlardan gelen kan ve başkasının az kanı, namaza duranın elbisesine dokunursa namaz sahihtir. Yaradan çıkan irin ve su da kan hükmündedir. Fakat hayız kanı sidik hükmündedir. Azından bile af yoktur.
Namaza mâni olmayan necaset çeşitleri ve miktarları ile şartları hakkında köklü bilgi edinmek için, her mezhebe ait fıkıh kitab-larında geniş izahat vardır. Oralara müracaat edilmesi ve burada verdiğimiz bilgi ile yetinilmemesi tavsiye olunur. Çünkü bu konuyu detaylarıyla izah etmek, müsait yer ve zaman ister.

630) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m zevcesi Âişe (Radt-yallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Şüphesiz birimiz hayız âdetini görürdü, sonra temizlenince elbisesine dokunan hayız kanım su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovalayıp sıkarak yıkardı. Elbisenin kan dokunmayan kısmını da azar azar su döküp yıkardı. Sonra o elbiseyle namaz kılardı. [146]

119 — Hayızu Kadın Namazı Kaza Etmez, Babı

631) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dnn rivayet edildiğine göre; bîr kadın, kendisine :
Hayızlı kadının (hayızdan temizlendikten sonra hayız zamanında kılmadığı) namazı kaza etmesi gerekir mi? diye sormuş, Âişe (Radıyailâhü anhâ) : Sen Haruriyye misin? Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin yanında hayız âdetini görürdük, sonra (temizlenince) guslederdik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kaza etmemizi bize emretmezdi, diye cevap vermiştir."[147]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.Tirmizi de bu hadisi rivayet ederek, hadisin hasen - sahih olduğunu bildirmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye soru soran kadının ismi burada bildirilmemiştir. Buharı' nin bir rivayetinde kadının Muâze bint-i Abdi İlah El-

Adeviyye olduğu belirtilmiştir.Harûriye kelimesi, Kuf e'ye iki mil mesafedeki Har ura köyüne nisbet edilen bir kelimedir. Haricîler ilk olarak bu köyde toplandıkları için onlara Harûriye ismi verilmiştir. Hâriciler, dinde çok taassup ederek çirkin dalâletlere sapmıştır. Sapıklıkları cümlesinden olarak hayız âdetinde kılınmayan namazların bilâhare kaza edilmesinin gerekli olduğunu iddia ederler. Hadislere inanmazlar. Âişe (Radıyallâhü anhâ), bu kadın hayızda kılınmayan namazların kaza edilmesinin gerekliliğini sorunca : Sen haricîlerden misin? diye sormuştur. Kadın, başka bir rivayete göre Hz.Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye şöyle sormuştur : Hayız gören kadın niçin orucunu kaza eder de namazını kaza etmez. Şer'î hükmü inkâr eder gibi soru yöneltilmesinden şüphelenen Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Sen Haruriyye misin? diye taaccübünü beyan buyurmuştur. Bir rivayete göre kadın : Hayır. Ben Haruriyye değilim. Lâkin, ben şer'î hükmü öğrenmek için sordum, demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ):«Biz...» demekle Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarını kasdetmiştir.
Hadîs, hayız âdetini gören kadının temizlendikten sonra hayız günlerinde kılmadığı namazları kılmakla mükellef olmadığına delâlet eder. Bu hususta icmâ' vardır.Yalnız Hârici1er'den bir taife, namazın kaza edilmesinin gerekli olduğunu söylemiştir.
El-Menhel yazarı, Nevevî' nin Mühezzeb şerhinde şöyle dediğini nakletmiştir: Bizim mezhebimiz ve Selef ile halef âlimlerinin cumhurunun mezhebine göre hayız gören kadın namaz kılmakla mükellef olmadığı gibi abdest almak, teşbih veya zikir yapmakla da mükellef değildir. Evzâi, Mâlik, Sevri, Ebû Hanîfe ve arkadaşları böyle hükmeden âlimlerdendirler. Hasanı Basri ve Ebû Ca'fer' den rivayet edildiğine göre bu iki zât, hayızlı kadının abdest alıp teşbih ve zikir etmelerini istemişlerdir. Onlar, bu isteyişleri müstahablık anlamına yorumlamışlardır. Teşbihin müstahabhğı hususu için hiç bir mesned olmamakla berabet mahzuru da yoktur. Fakat abdest alması, bizce ve cumhurca sahih değildir. Bilâkis kadın bu abdestle bir nevi ib&det maksadını güderse bununla günaha girer.
Orucun kazası gerekirken namazın kaza edilmemesinin hikmeti açıktır. Çünkü oruç, yılda bir aydır. Fakat namaz yıl boyunca devam eder. Bunun kazasının vücubu güçlüğe ve meşakkate yol acar. Bunun için kadın, namazın kazasından muaf tutulmuştur. [148]

120 — Hayızlı Kadın Mescidden Bir Şey Alabilir. Babı

632) Aişe (Radtyallâkü anhâydan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Scllent) bana şöyle buyurdu : «Humreyi Mescidden bana ver.» Ben: Hayız halindeyim, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin hayız (kan)'in senin elinde değildir. [149]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.Tirmizi,hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
Humre Hurma çöpleri ve benzeri bitkilerden örülmüş küçücük hasıra denir. Secde için baş hizasında yere serilir, üzerine secde edilir. Yeri örttüğü için, yahut hurma çöpleri dikiş yerlerini örttüğü için ona bu isim verilmiştir.
Ha1lâbi:Humre, küçük seccade demektir, demiştir. «Humreyi mescidden bana ver.» cümlesi iki şekilde açıklanabilir:
1 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mesciddeydi ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) kendi odasındaydı. Peygamber (Sallal-lâhü aleyhi ve Sellem) ondan humre istemiş, Âişe (Radıyallâhü anhâ) hayızlı olduğu için vücudu mescid dışında bulunmakla beraber, yalnız elini mescidin içerisine uzatmasının sakıncalı olacağını sanmıştır. Bu ihtimale göre hadisin mânâsı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidden, yâni mescidde iken, mescidin dışında bulunan humreyi istemiş ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin, eliyle bunu kendisine doğru uzatmasını arzulamıştır. Âişe (Radıyallâhü anhâ) hayızlı haliyle, elini mescidin içine uzatmasının sakıncalı olduğunu sandığı için : «Ben hayız halindeyim» demekle özürünü hatırlatmış; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de elini mescide uzatmasının sakıncalı olmadığını beyan için: «Senin hayızın senin elinde değildir.» buyurmuştur. Buna göre; kelimeleri fiiline taallûk eder.
2 — Hattâbî ve imamların ekserisine göre; kelimeleri; fiiline taallûk eder. Babın başlık kısmına ve
hadîsin zahirine uygun olanı da budur. Çünkü mescidden münâvele (vermek), ehli mescide sormakla mümkündür. Peygamber (Sallal-îâhü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Senin hayızın senin elinde değildir.» buyruğu da buna delâlet eder. Şu yorum şekline göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin dışında, humre mescidin içinde fakat kapısına çok yakındı. Âişe (Radıyallâhü anhâ) odasında bulunuyordu. Odasından elini mescide uzatmakla humreyi alabiliyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona elini mescidin içerisine uzatıp humreyi çıkarmasını emretmiş, Âişe (Radıyallâhü anhâ) özürünü hatırlatmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de elinin hayızlı olmadığını yâni mescide uzatmasının sakıncalı olmadığını beyan buyurmuştur.
Ibn-i Hacer: kelimeleri; fiiline mu-taalliktir. Maksadın şu olduğu muhtemeldir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'ye«Mescidde durmadan ve dolaşmadan humreyi bana vermek için mescide gir.» demek istemiş olabilir. Çünkü hayızlı kadının mescidi kirletmekten emin olduğu zaman durmadan ve dolaşmadan mescide girip çıkması caizdir. Şöyle de yorumlanabilir: «Sen mescidin dışında olduğun halde, elini mescide sokup humreyi al, sonra bana ver.» Bu hareket, haliyle caizdir. Birinci yorum şekline göre kelimelerin taalluku caizse de uzak ihtimaldir.»
Kadı Iyâz'ın birinci şekle göre yorum yapmasının sebebi, Müslim ve NesâÏ' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde iken bir ara:
«Yâ Âişel Bana elbise ver» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de i Ben namaz kılmıyorum, dedi. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onaı
«O (hayız) senin elinde değildir.» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de elbiseyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uzattı.»
Hattâbî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi ile Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini bir olayla ilgili olarak yorumladığı için yukarıda belirtilen birinci yorumu seçmiştir. Halbuki olayın taaddüdü açıktır.Çünkü birisinde elbise, diğerinde humre isteniyor.)
Hadiste geçen; kelimesi «Hayzatuki» ve «Hiyazatuki»
diye okunabilir. Hayzat, bir defalık kan demektir. Hizat ise hayızlı kadının kendisi için helâl olmayan şeylerden uzak durması hâlidir. Sahih ve meşhur rivayete göre Nevevî' nin de dediği gibi bu kelime «Hayzat» okunur. Mâna bakımından münasip olanı da budur. Çünkü kan çıkması ve akması el organında değildir. Fakat hayız hâli bütün vücud organlarında ve bu arada elde de bulunur. Nitekim hayızlı kadın Kur'an-1 elleyemez
Hattâbî: 'Hadisçiler bu kelimenin «Hayzat» olduğunu söylemişler ise de hatâdır. Doğrusu «Hizat» tır, demiştir.
Kadı Iyâz, Hattâbî' nin sözünü kabul etmemiş ve : «Doğrusu hadîsçilerin dediğidir . Çünkü bu kelimeyle kan kasdedil-miştir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «...senin elinde değildir.» buyurmuştur. Bunun mânâsı şudur: 'Mescidlerin korunması gerekli olan necaset — ki hayız kamdır — senin elinde değildir'» demiştir.
Nevevî: Hadîsçilerin tercih ettikleri şık, açık olanıdır. Hattâbî' nin savunduğu şıkkın da uygunluğu vardır, demiştir.
El-Menhel yazarı: Nevevî' nin işaret ettiği uygunluk şudur, demiştir:
Aişe (Radıyallahü anha) mescidin korunması gerekli olan hayız necasetisin eline bulaşmadığını biliyordu. Hayızdoa dolayı bütün vücûduna arız olan halin elinde de bulunduğunu bildiği için elini mescide sokmaktan çekinmiştir. Bu bilgiden başka onu çekindi-ren hiç bir neden yoktu. Âişe (Badıyallâhü anhâ)'nin çekinme nedeni dolayısıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap vermek istemiştir: 'Hayızhk hâli Âişe (Radıyallâhü an-ha)'ya vücûdunun tümü itibariyle peyda olmuş; vücûdunun parçalan itibariyle değil'. Nitekim falanın eli hay izlidir, denmez ki, mescide uzatılması yasaklansın.» [150]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Hayızlı kadın, elini mescide sokup ondan bir şey alabilir.
2 — Kadının kocasına hizmet etmesi meşrudur.
3 — Hattâbî: Hadîste şu fıkıh hükmü de vardır, demiştir: Eve, mescide veya benzeri bir yere girmemek için yemin eden kişi, elini veya vücûdunun bir kısmını o yere sokunca yeminini bozmuş olmaz. Bütün vücûdunu sokunca yeminini bozmuş olur.

633) Âişe (Radtyallâhü a«Aâ)'dan; şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidde) itikafta iken ve ben (odamda) hayızlı iken mübarek başını bana doğru uzatırdı. Ben de

başını yıkar ve tarardım."[151]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Mâlik, Müslim,Ebû Dâvûd ve Tirmizi de biraz lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bir kısmında Âişe (Radıyallâhü anhâ) kendisinin hayızlı olduğunu belirtmemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinin her birisine mahsus olan hücre (oda) lerin kapıları Mescid-i Şerife açılırdı. Bu tarife göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hücresine bitişik, mescidin bir köşesinde itikâf buyurmuştur. Bu hadis, Buhâri' de daha uzundur. Urve b. Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'e biri :
Hayızlı kadının bana hizmet etmesi yahut bu kadıma cOnüp iken yanıma gelmesi caiz midir? diye sormuş. O da şöyle cevap vermiştir
«Bence hepsi caiz. Hayızlı olan da, cûnOb olan da ban» hizmet eder. Bundan ötürü taraflar için bir sakınca yoktur. Aişe (Radıyallâhü anhâ) bana dediğine göre kendisi hayan İken...»[152]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — ttikafa giren kişi, mescidden ayrılmamalıdır.
2 — Bedeninin bir kısmını mescidden çıkarması zarar etmez.
3 — îtikaftaki adamm başını yıkaması ve taraması caizdir. Saç traşı, koltuk altı yolunması, tırnakların kesilmesi ve bedenin temizletil mesi, hadisteki baş yıkama ve saç tarama hükmüne ilhak edilebilir.
4 — Hayızh kadının bedeni necis sayılmaz.

634) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âar\: şöyle demiştir :
Ben, hayalıyken ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek başını kucağıma koyar, Kur'an okurdu."[153]

İzahı

Buhâri, Müslim, Nesâi ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Müslim'in bir rivayetinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başını kucağıma yaslardı» tâbiri kullanılmıştır.
Bu hadîs, hayızlı kabına yaslanarak Kur'ân okumanın câiz-Jiğine, hayızlı kadının yakınında oturmanın câizliğine ve hayızlı kadının şahsı ile elbisesinin temizliğine delalet eder. Bir necasetin kadından yanındakine bulaşması hâlinde yanaşmak caiz değildir.[154]

121 — Kadın Hayızlı Olduğu Zaman Kocası İçin Helâl Olan Yaklaşma Babı

635) Âişe (Radtyaüâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle de-r :
Bizden birisi hayızlı olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi .ve Sellem) ona; hayızmın şiddetli zamanında izâr kuşanmasını emreder, sonra ona mübaşeret ederdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsine hâkim olabilir?"[155]

İzahı

Kütüb-i Sİtte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Fevr: Bir şeyin başlangıcı, şiddeti ve çoğu anlamına gelir. Burada -Hayzın Fevri» ile kanın ençok.ve en şiddetli akması kasdedilmişti Bâtir. Bâzı rivayetlerde; yerine; bulunur, aynı mânâyı ifâde eder.Bu kelime iki mânâya muhtemeldir. Birisi ihtiyaç anlamıdır, îrb, Ereb, Irbe ve Me'rebe kelimelerinin hepsi aynı mânâda kullanılır, -trb» in bir ikinci mânâsı organdır. Ve tenasül uzvundan kinayedir.
Nihâye'de beyan edildiğine göre hadîsçilerin bir kısmı da hadiste geçen kelimeyi «İrb» olarak rivayet etmişlerse de hadîsçilerin ekserisi «Ereb» olarak rivayet etmişler ve bununla ihtiyaç anlamını kasdetmişlerdir. Hattâbî, «Ereb» rivayetini tercih etmiş ve «İrb» rivayetini inkâr ederek, böyle söyleyenleri kınamıştır. El-Ob-b i: «İrb» tenasül organı ile ihtiyaç anlamlarına gelebilir. Hattâbi tenasül organı anlamında kullanılması nedeniyle «İrb» rivayetini reddedip böyle söyleyenleri kınamıştır. Halbuki «trb» kelimesi Ha11âbî' nin tasvip ettiği «Ereb» kelimesi gibi ihtiyaç anlamını da ifâde eder. «İrb» rivayeti, cinsî münâsebet şehvetinden kinaye olduğu için bunda bir tekellüf yoktur.' demiştir.
Hadisin bu fıkrasından maksad şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) belden aşağı peştemal gibi bir elbiseyle örtünen zevcesiyle aynı yatakta yattığı halde, yasak olan cinsi münâsebette bulunmamaktan emindi. Nefsine hâkimdi. Hanginiz onun gibi nefsine hâkim olabilir.
Mübaşeret: Teni tene değirmektir. Cinsi münâsebet mânâsında da kullanılıyor ise de buradaki mübaşeretten maksad, o değil, öpmek, oynaşmak ve benzeri şehvani davranışlardır.
î'tizar: İzâr giymektir. îzâr, göbekten diz kapaklarının altına kadar olan, vücûdu örten giyeceğe denir. îzâr, eteklik, peştemal, çarşaf ve benzeri şeyler olabilir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hayızlı zevceleri izâr giydikleri zaman onlara mübaşeret ettiğine delâlet eder.
Hayızlı kadına mübaşeretin çeşitleri vardır:
1 — Cinsi münâsebette bulunmak suretiyle olan mübaşerettir. Bu nevî mübaşeret, kitab, sünnet ve icma* ile haram kılınmıştır. Bir müslüman, bunun helâl olduğunu itikad ederse kâfir olur. Haram olduğuna inandığı halde, bile bile yaparsa büyük bir günah işlemiş olur. Derhal tevbe etmesi ve kefaret vermesi gerekir. Kefaret durumunu 123 nolu bâbta inşaallah anlatacağız.
2 — Göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerlere mübaşerettir. Bu, icma' ile helâldir. Ubeyde Es-Eselmânî ve başkasının bu nevi mübaşereti caiz görmemelerine dâir yapılan rivâyet şâyânı kabul değildir, münkerdir, tanınmıyor. Faraza böyle bir rivayet sahih olsa bile Kütüb-i S itte'de rivayet olunan sahih hadislerle merduddur.
3 — Göbek ile diz kapağı arasında yapılan ve cinsi münâsebet dışında kalan mübaşerettir. Bu tür mübaşeret hakkında âlimlerin üç görüşü vardır:
a — Ebû Hanîfe, Mâlik, Saîd bin El-Müsey-yeb, Şüreyh, Tavus, Ata', Süleyman bin Ye-sâr ve Katâde'ye göre cima endişesi bulunsun, bulunmasın bu nevi mübaşeret mutlaka haramdır. Ebû Yûsuf tan bir rivayet de böyledir. Şâfiî1er' in sahih kavli de budur. Delil leri ise bu bâbtaki hadîslerdir. Bir de Mâ1ik' in rivayet ettiği Zeyd bin Eşlem'in şu mealdeki hadisidir: 'Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'e gelerek: Eşim hayizlı iken {bana neyi helâldir? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-İzarını iyice kuşasın. Sonra yukarısına mübaşeret edebilirsin.»
buyurdu.
b — Bu nevî mübaşeret tenzihen mekruhtur, tkrime, Mücâhid, Şâdi, Nehâi, El-Hakem, Sevrî, Evzâİ. Ahmed, îshak bin Râhaveyh, Ebû Sevr, 1 b -nü'1-Münzir ve İmamı Âzam'in arkadaşı Muhammed binEl-Hasan ile Mâlikiler' den Asbağ' in kavli budur. Bunların delili ise Buharı' den başka sahih hadis kitablarında merfu' olarak rivayet olunan Enes' inşu hadîsidir: «Cimadan başka her şey yapabilirsiniz.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izâr üzerine mübaşeret etmekle yetinmesi, kavli ve fiili hadîslerinin işlerliğini korumak için müstahablık anlamına yorumlanmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hayızh zevcelerine izâr üzerindeki mübaşereti şehvet duygusuna ihtirasından dolayı değil, şer'î hükmün te'sisi içindir. Zevceleri müteaddidken, hepsine hayız hâlinde mübaşeret etmesi, bu şer'î hükmün yayılması amacını güder. Nasıl ki, çok hanımla evlenmesinden maksadı, onlar aracılığıyla şer'i hükümleri yaymak ve her zevcenin müşahede edip iyice bellediği fiili ve kavli sünnetleri bildirmesidir.
c — Kişinin, cinsi münâsebette bulunma tehlikesinden eminse mübaşeret etmesi caizdir. Aksi takdirde haramdır.
emtfenhel yazarı: «Hadisin zahirine göre izâr kuşanma emri, hayzın şiddetli zamanına aittir. Böyle olunca kan şiddetini kaybettikten sonra, göbekten diz kapağına kadar olan yerleri örten izâr yerine, yalnız avret mahallini örten bir elbiseyle mübaşeretin câizliği hükmü çıkar. Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadîs, bu hükmü te'yid eder. Şöyle de olabilir: Hayızın şiddetli zamanı daha önemli olduğu için, bu devredeki mübaşeret şekli bildirilmiştir. Bu esnada izâr üzerine mübaşeret caiz olunca bu devre atlatıldıktan sonra izâr üzerine mübaşeretin câizliği

mesele değildir. [156]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Hayızh kadına izâr üzerine mübaşeret caizdir.
2 — Nefsine hâkim olmayan için bu tür mübaşeretten sakınmak daha iyidir, demiştir.

636) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; şöyle demiştir :
Bizden birisi hayız gördüğü zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona bir izâr giymesini emrederdi. (O da izâr kuşandıktan) sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona mübaşeret ederdi."
Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi bu hadîsi rivayet etmişlerdir.

637) (Mü'minlerin annelerinden) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'-dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber onun çarşafı altında idim. Kadınların gördüğü hayız kanını o esnada gördüm. Ben, çarşafın altından hemen sıvıştım. Bunun üzerine Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayız mı gördün?» diye sordu. Ben: Kadınların gördüğü hayız kanını gördüm, dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu, Allah'ın Âdem kızlarına yazmış olduğu bir şeydir.» buyurdu. Ümmü Seleme dedi ki t Ben sıvıştıktan sonra durumumu düzelttim (= Hayız elbisemi giyip tedbirimi aldım.) Sonra döndüm. ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana;
«Gel de, benimle beraber çarşafın altma gir.» buyurdu. Ümmü Seleme dedi ki: Bunun üzerine ben de O*nunla beraber çarşafın altına girdim.İsnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [157]

İzahı

Buharı, Müslim ve Nesâî de bu hadîsi az bir lafız farkıyla, aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivayet etmişlerdir. Yalnız «Bu Allah'ın Âdem kızlarına yazmış olduğu bir şeydir.» fıkrası Buhâri ve Müslim'in rivayetinde yoktur.
Bu hadise göre hayızlı kadınla bir yatakta yatmak caizdir. Yalnız çıplak tenlerin göbekle diz arasında temasına mâni, bir örtü bulunması gerekir.
Ebû Dâvud'an Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bir hadis, bu hadise zahiren ters düşer. O hadisin meali şöyledir :
'Ben hayız gördüğüm zaman (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in) yatağından inerek hasır üzerinde (yatardım.) Biz hayız-dan temizleninceye kadar ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklaşmazdık.' Görüldüğü gibi bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevceleri hayız iken ondan uzak dururlardı.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) hadîsiyle Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) hadîsinin arasını bulmak için El-Menhel yazarı şöyle der:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in muhterem zevcelerinin bazen uzak durdukları muhtemeldir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlarla beraber ayni yatakta ve aynı çarşaf altında yattığı sabittir. Şu da vardır ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara yaklaşırdı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in isteği olmadan, onlar kendiliğinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklaşamazlardı denilebilir. El-Aynî: 'Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi izarlı olarak mübaşeretin yasaklığına delâlet etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayızlı hanımlarına bazen mübaşeret eder. Bazen de mübaşeret etmezdi.' demiştir. Tıybî: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki yaklaşma, cinsi münâsebet mânasına hamledilebilir. Aksi takdirde hadîs mensuhtur' demişse de bu sözü reddedilmiştir. Çünkü hadîslerin arasını bulmak mümkün olmadığı takdirde mensuhluk yoluna gidilir. Yukarıda açıklandığı üzere bu iki hadîsi cem etmek mümkündür.
Hadîsten anlaşıldığı gibi, kadının hayız için ayrı elbise kullanması ve hayızlı iken gerekli tedbiri aldıktan sonra eşinin yatağına girmesi müstahabtır.

638) Muâviye bin Ebî Süfyan (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi olan (kız kardeşim) Ümmü Habîbe (Radiyallâhü anhârye*: Sen haya kanı gördüğünde Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile nasıl yaparsın? diye sordum. Ümmü Habîbe dedi ki:
Birimiz hayız kanını görmeye başlayıp şiddetli zamanında uyluk kemiklerinin yarılarına kadar uzanan izârı üzerimize bağlardı. Semra Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle beraber (aynı yatakta) yatardı.Sindi şöyle demiştir : 'Senedin râvileri arasında Muhammed bin hak'ın bulunduğu ve tedlisçi olup hadisi an'ane ile rivayet ettiği gerekçesiyle bu isnadın söz götürdüğü Zevâid'de belirtilmişse de hadis mânâca sahihtir.'[158]

İzahı

Nesâi ve Beyhaki benzer mânâyı ifâde eder bir hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Mey mûne (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet etmişlerdir. O rivayette izâ-nn uzunluğunun uyluk kemiklerinin yarılarına kadar veya dizlerine kadar olduğu ifâdesi bulunuyor. Buna göre izâr, bazen dizlere kadar uzun olurdu, bazen de dizlere kadar varmaz. Bu hadîs de, daha önce geçen hadisler gibi izâr üzerinde hayızh kadınla mübaşeretin câizliğine delâlet eder. Sindi, izârın uzunluğuyla ilgili olarak şöyle der: Fıkıh âlimlerinin beyanlarının zahirine göre izârın diz kapaklarına kadar uzun olması gerekir. Daha kısa olursa mübaşeret caiz değildir. [159]

122 — Hayızu Kadınla Cima Etmeden Nehiy Babı

639) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
Hayizli kadınla cima eden veya kadının dübürü ile cima eden yahut bir kahine varıp onun dediğini tasdik eden kimse (Hz.) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e indirilene küfretmiş olur.[160]

İzahı

Bir önceki bâbta hayızh kadına mübaşeret çeşitlerini bunlardan hangisinin helâl, hangisinin mekruh ve hangisinin haram olduğunu konu hakkındaki âlimlerin görüşleriyle birlikte beyan etmiştik. Cima şeklindeki mübaşeret Kur'an-ı Kerim'in nassıyla haram kılınmıştır. Bakara sûresinin 222. âyetinden meâlen şöyle buyu-ruluyor:
«Sana hayız mes'elesini soruyorlar. De ki: O bir ezadır. Bu sebeple siz hayız hâlinde kadınlarla (cima)dan sakınınız...»
Kitab ile yasaklandığı gibi sünnet ve i cm a' ile de haram kılınmıştır. Haramlığını inkâr, küfrü mucibtir. Ha ram lığını bile bile bu suçu işleyen kişi büyük günah işlemiş olur. Tevbe etmesi âlimlerin ittifakıyla vâcibtir. Bâzı âlimlere göre keffaret ödemesi de vâcibtir. Cumhura göre müstahabdır.
Tirmizi de bu hadisi rivayet etmiş bu arada şöyle demiştir:
«Âlimler nezdinde hadis teşdid ve tehdid içindir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle bir hadîs rivayet edilmiştir:
«Kim hayızlı kadınla cima ederse bir altın sadaka versin.* (Kitabımızda 640 no'da geçer) Eğer hayızh kadınla cima etmek küfrü gerektirseydi bu suç için keffaret ödeme emri verilmeyecekti. (Çünkü keffaret m üs lü m anın işlediği günahın bir nevi cezası ve afv vesilesidir. Kâfirler için keffaret ödenmesi söz konusu değildir.
Kâhini El-C ezeri1 nin, En-Nihâye'de beyân ettiği gibi kâinatta ilerde vuku bulacak şeylerden haber veren ve kâinat sırlarını bildiğini iddia eden kişidir. Araplarda çeşitli kâhinler vardır. Bunların bir kısmı emirlerinde cinlerin bulunduğunu ve kendilerine cinler tarafından haberler getirildiğini iddia ederlerdi. Diğer bir kısmı bâzı emarelerle ilerde meydana gelecek olayları bildiğini, konuşturduğu kişinin söz, fiil ve hâlinden bu olayları çıkardığını iddia ediyorlardı. Çalınan malın veya kaybolan eşyanın kim tarafından çalındığını veya bulunduğunu, hâlen nerede olduğunu bildiklerini söylerlerdi. İstikbalde kimin ne yapacağını kâinatta ne gibi olayların vuku bulacağını kesin olarak kimse bilemez. Bu

yüzden kâhin'in ga-yıptan verdiği haberi doğrulamak küfürdür, böylelerine inanmamak gerekir.
Hayızlı kadınla cima' eden veya kadınla livata eden kişi bu fiilin mubah olduğunu itikad ederse kâfir olur. Hadîsi böyle yorumlayanlar olmuştur. Ama bu suçu işleyen kişi haramlığını itikad ederek işlemişse bundan dolayı kâfir olmaz bu nedenle hadîste geçen küfürden maksad küfran-ı nimet (nankörlük) tür diye de yorum yapılabilir.Tirmi zi şerhi Tuhfe yazan bu iki yorum şeklini nakletmiştir. [161]

123 — Hayızlı Kadınla Cima1 Edenin Keffareti Hakkında Bâb

640) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zevcesiyle hayızlı olduğu halde cima eden kimse hakkında şöyle buyurdu, demiştir i «O bir altın yeyâ yarım altın ile tasadduk eder.Sindi: Ebû Dâvûd, TinnizÎ ve Nesâl de bu hadisi rivayet etmişler, zayıflığı hakkında bir şey söylememişlerdir, demiştir. [162]

İzahı

Hadîsteki «Tasadduk eder» fiili emir anlamındadır. Nitekim bâzı rivayetlerde : Tasadduk etsin» buyurulmuştur.
Hadîsteki «Bir altın veya...» tâbiri taksim içindir. Çünkü bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi cima' işi hayızın ilk günlerinde olursa bir altın, hayızın sonlarında ise yarım altm keffaret çıkarılır.
El-Menhel yazarı şöyle der:
«TirmizÎ'nin İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'tan rivayet ettiği bir hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Hayız kanı kırmızı iken bir dinar, san iken yarım dinar...»
Ahmed' in rivayet ettiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayız kanı devam ederken cima' edene bir altın ve kan kesilip henüz gusül yapılmadan cima' edene yarım altın ödenmesini emretmiştir.
Hadis, hayız hâlindeki eşi ile cima' eden kişiye keffâretin vâcib-liğine delâlet eder. [163]

Keffaret Hakkındaki Âlimlerin Görüşü

1 — İbn-i Abbâs, Hasanı Basri, Said bin Cübeyr, Katâde, Evzâi, îshâk, Kadim kavline göre Şafii, iki rivayetten birisine göre Ahmed bin Han-b e 1 keffâretin vâcibliğine hükmetmişlerdir. Bunlardan El-Ha-san ve Said'e göre keffaret bir köleyi âzad etmektir. Diğerlerine göre keffaret rivayetlerin ihtilâfına ve kadının hayız hâline göre bazen bir altın, bazen yarım altındır. Bu âlimlerin delili bu bâbta geçen hadistir. Keffâretin ödenmesi erkeğe aittir. Bu keffâre-ti fakirlere sarfedecektir.
2 — Atâ', Sabi, Nahâi, Mekhûl, Zühri. Süfyân-ı Sevri, Levs bin Sad, Mâlik,, Ebû Hanîfe, en sahih kavline göre Şafii iki rivayetin birisine göre Ahmed bin Hanbel ve Selefin cumhuru keffâretin vâcib olmadığını söylemişlerdir. Bunlara göre adamın istiğfar ve tevbe etmesi gerekir. Lâkin bu suçu hayzın ilk günlerinde işlemişse bir altın ve sonlarında ise yanın altın sadaka çıkarması müstahabtır. Bunlar mezkûr hadisin bir kaç yönden illetli olduğunu söylemişlerdir. İlletlerden bâzıları şunlardır: Hadis, mürsel olarak rivayet edilmiş, mûdal olarak rivayet edilmiş, mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Fakat El-Hâkim, îbnü'l-Kattân ve İbn-i Dakîki'1-Iyd hadîsin sahih olduğunu, Ahmed bin Hanbel de hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.
Ha1lbide : "Âlimlerin ekserisi bu hadîsin mürsel veya mevkuf olduğunu sanmışlardır. Halbuki hadis muttasıl ve merfu'dur, diyerek gerekçesini izah etmiştir.
Müellifimiz hadîsi merfû olarak rivayet etmiştir. Hadis, hayızlı eşiyle cima eden adamın bir altın veya yarım altın tasadduk etmesinin gereğine delâlet eder. Bu konudaki âlimlerin ihtilâfını yukarda gördünüz. Bu hadîsi Nesâî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Beyhakî, Ahmed, Dârimi ve tbnü'l-Cârud da rivayet etmişlerdir. El-Hakira ve başkaları hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. [164]

124 — Hayızlı Kadın Nasıl Gusül Eder Babı

641) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'dm rivayet edildiğine göre; Kendisi hayızlı iken (hac için ihrama gireceği zaman). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
«Saçları (nın örgüleri) ni çöz ve guslet» buyurdu." Râvî Ali kendi hadis rivayetinde dedi ki: -Başını çöz.[165]

İzahı

Bu hadisi müellifimize Ebû Bekir bin Ebi Şeybe ve Ali bin Muhammed rivayet etmişlerdir. Ebû Bele ir'in rivayetinde hadîsin metni: «Saçlarım çöz...» diye başlar. Ali' nin rivayetinde ise : «başını çöz...» diye başlar, iki rivayet arasında mânâ itibariyle bir fark yoktur. Gaye, saçları tarayabilmek için örgüleri çözmektir. Bu hadis, hayız sonunda vâcib olan boy ab-desti ile ilgili değildir. Â işe (Radıyallâhü anhâ)'nin hayız hâli devam ediyordu .Hac için ihrama girecekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayızlı hâlinin ihrama girmesine enççl olmadığına işaretle temizlik ve nezafet için yıkanmasını ve bu cümleden olarak saçlarını tarayabilmesi için saç örgülerini çözmesini emretmiştir. Buhârî, Müslim ve başka hadis kitablarının «Hac» bahsinde bu hadîs rivayet edilmiştir. Bu nedenle hayızın sonunda yapılması gerekli gusle ait bu bâbta, bu hadisin niçin zikredildigi bilinmiyor. Sindi: «Bu duruma temas ediyor, hayızdan dolayı yapılacak guslün hükmü dolaylı olarak bu hadisten anlaşıldığı için müellifimiz burada rivayet etmiş, denilebilir,' demiştir.

642) Âişe (Radtyallâhü onhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
(Ensâr'dan şekel kızı) Esma (Radıyallâhü anhâ), hayızdan dolayı yapılacak gusül keyfiyetini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sormuş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
. «Sizden birisi suyunu ve sidrini aldıktan sonra abdest alır. ab-destini güzelce alır veya abdestini mükemmel alır. Sonra başına su dökerek, başını sıkıca ovalar. Tâki, su başının kemiklerine ve saç diplerine ulaşsın. Sonra vücuduna su döker. Daha sonra üzerine misk sürülmüş bir pamuk veya bez parçası alarak, onunla temizlenir.» buyurmuştur. Esma (Radıyallâhü anhâ) :
'Onunla nasıl temizleneceğim? diye sormuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süphânellahl Onunla temizlen.» buyurmuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) sözünü gizlercesine (Esmâ'ya fısıldayarak) : Onu kanın dokunduğu yere sür, demiş.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki i Esma (Radıyallâhü anhâ). Peygamber (Satfallahü Aleyhi ve SeİÎem) 'e cünüblükten dolayı (yapılan) gusül keyfiyetini de sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz suyunu aldıktan sonra, önce abdest alır, abdestini .güzelce alır veya abdestini mükemmel alır. Nihayet başına su dökerek, başını iyice ovalar. Tâki, su başının kemiklerine ve saç diplerine ulaşsın. Sonra vücûduna su akıtır.» buyurmuştur. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) .-
'Şu Ensâr hanımları ne iyi hanımlardır. Haya, onları dinî bilgileri edinmekten alıkoymuyor.* demiştir."[166]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru soran Esmâ {Radıyallâhü anhâ), Âişe (^dıyallâhü anhâ)'nin kız kardeşi olan Esma değildir.Müs1im 'in bir rivayetinde belirtildiği gibi Ensâr'dan Şekkel kızı olan Esma (Radıyallâhü anhâ)'dir. Hatib; Yezid kızı olan Esma (Radıyallâhü anhâ) olduğunu söylemişse de böyle değildir. Müslim' den önce de Ebû Bekr bin EbİŞeybe, kendi müsnedinde ve Ebû Avâne ile Ebû Naîm, kendi müstahreclerinde bu hâtûnun Şekel kızı olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Sa'd, Taba-râni, Barudi ve İbn-i Menden, Esma bint-i Şekel'i ashab arasında zikretmişlerdir.

El-Menhel yazan, hadîsin açıklanması ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı verir:
«Herhalde Esma (Radıyallâhü anhâ), en mükemmel gusül şeklini sormuş olacak ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusül için suyla beraber sidrin alınmasını buyurmuştur. Çünkü gusül-de sidrin kullanılması farz değildir. Keza gusülden önce abdest almak ve misk sürülmüş parça kullanmak farz değildir. Bu sebeble, bunların her hangi birisinin farz olduğunu ileri sürerek, bu hadîsi delil göstermek yanlış olur.
Sidr : Daha önce de geçtiği gibi Trabzon hurması denilen ağacın adıdır. Bu ağacm yaprakları öğütülüp, gusledilirken sabun gibi temizleyici olarak kullanılır. Gusül bahsinde kullanılan «Sidr»-den maksad, ağacın öğütülmüş yapraklarıdır.
Fırsat: Pamuk veya bez parçası olup, hayız kanının temizlenmesinde kullanılır.
Hadîste bu parça ile temizlenme tavsiyesi yapılıyor. Hayız veya lahusalık hâlinden dolayı yapılacak gusülde evli olan ve olmayan her kadının misk sürülmüş bu parçayı kullanması müstahabtır. Misk bulunmadığı takdirde, başka esanslar kullanılır. Hattâ güzel kokulu maddeleri bulamayan kadının kerih kokuyu giderici çamur veya benzerini kullanması müstahabtır. Hiçbir şey bulamazsa su kâfidir.
Misk kullanılması hikmeti hakkında ihtilâf olmuştur. Sahih ve meşhur kavle göre gaye, kanın dokunduğu yere güzel koku sürmek ve kerih kokuyu gidermektir. El-Mâverdî bâzı kimselerin : Maksad çabuk gebeliği sağlamaktır, dediğini hikâye etmişse de, Neve vi bu hikmeti zayıf veya bâtıl olarak niteleyip şöyle demiştir: Bunların dediği gibi olsaydı misk sürmenin, kocası hazır olan kadınlara mahsus olması gerekirdi. Hiçbir âlimin böyle bir tahsis yaptığını bilmiyoruz. Hadîslerin mutlak oluşu, bunlarm sözlerini reddsder. Doğrusu şudur ki: Maksad, kan dokunan yere güzel koku sürmek ve pis kokuyu gidermektir. Bu, evli olsun olmasın, hayızdan veya. lahusalıktan dolayı gusleden her kadın için müstahabtır.
Esma (Radıyallâhü anhâ) misk sürülmüş parçayla yıkanacağını sandığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe: Ben bununla nasıl temizleneceğim? diye sormuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Esma (Radıyallâhü anhâVnın bu istifhamından hayret ederek:
«Sübhâr.allah! İşte bununla temizlen» diye buyurmuş, bunun üze: rine Âişe (Radıyallâhü anhâ) yalnız Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nın duyabileceği bir ses tonuyla:
'Onu kanın dokunduğu yere sür' diyerek mes'eleyi anlatmıştır.
Esma (Radıyallâhü anhâ), cünüblükten gusül durumunu da sorup öğrendikten sonra, Âişe, onun dînî mes'eleleri öğrenmeye karşı gösterdiği titizliğe hayran kalmış, bilhassa kadınlarla ilgili olup, haya: edilen mes'eleleri öğrenmek için gayretini beğenmiş ve Ensar kadınlarını öğmüştür. [167]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Bir şeye hayret edildiği zaman; Sübhânallah, demek caizdir.
2 — Avret mahalliyle ilgili mes'elelerde kinayeli konuşmak gerekir.
3 — Hayayı gerektiren durum karşısında çekingenlik açığa vurulmalıdır.
4 — Kişi, din ile ilgili bilmediği hususları sormalıdır.
5 — Gusledilirken, yıkamada mübalâğa yapılmalıdır. Ovuşturmak da mübalâğadan bir parçadır.
6 — Hayızdan gusleden kadın vücûdundan kanın dokunduğu bütün yerlere misk ve benzen kokular sürmelidir. Lotusa da hayızlı kadın gibidir.
7 — Dinî soru soran kişi, verilen cevâbı anlamadığı takdirde, ce-vab tekrarlanmalıdır.
8 — Alimin sözünü, onun huzurunda anlamayan kişiye anlatmak caizdir. Şu şartla ki: Bu anlatış, âlimin hoşuna gitsin.
9 — Daha üstün bir zâtın huzurunda, onun kadar üstün olmayan ehil zâtlardan ilim almak caizdir.
10 — Öğrenmek isteyene karşı yumuşak davranılmalıdır.
İl — Hadîs, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün huyunu, yüce halimliğini ve büyük hayasını ifâde ediyor. [168]

125 — Hayızu Kadınla Beraber Yemek Ve Onun Artığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

643) Âişe (Radıyallâhü auhÛ): şöyle söylemiştir :
Ben hayızh iken kemik üzerindeki etin çoğunu dişlerimle alıp, yiyerdim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o etli kemiği alarak ağzımın dokunduğu yere mübarek ağzını koyup (ondan yerdi) Ben, kaptan içerdim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabı alır, mübarek ağzını ağzımın dokunduğu yere koyup içerdi ve ben hayızlı idim."[169]

İzahı

Bu hadîsi Müslim. Nesâi, Ebû Dâvûd ve Ah-med de rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'yi sevindirmek ve hayızlı kadınla beraber oturmaktan, birlikte yemek yemekten ve benzeri şeylerden kaçınılmamasının gereğine işaret buyurmuştur.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den önce yemeğe ve içmeye başladığı hadisten anlaşılıyor. Bunun edebe aykırı olduğu söylenemez. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun önce başlamasını emrederdi. Çünkü Nesâi' nin rivayetinde Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle der:
-O, etli kemiği alır, benim hissemi tâyin ederdi. Bunuii üzerine ben de hissemi dişlerimle yiyip kalanı bırakırdım.
Sonra, O alır dişleriyle ylyerdi. Ve o etli kemikten ağzımın dokunduğu yere mübarek ağzını koyup yiyerdi. İçecek isterdi. Ondan içmeden önce belirli bir kısmını benim içmemi İsterdi. Ben alıp hissemi içtikten sonra bırakırdım. Sonra O alır ve bardağın ağzımı koyduğum yerine, mübarek ağzını koyup içerdi.»
Hadiste geçen «Etearraku» fiili «Taarruk» masdanndan yapılmadır. Taarruk, kemik üzerindeki eti dişlerle almaktır. Bunun kökü olan «Arak» ise, üzerindeki etin çoğu alınmış olan kemik demektir. [170]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Hadis, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in son derece mütevâzi olduğuna delâlet eder.
2 — Erkek, zevcesine karşı yumuşak davranmalı ve zevcesini se-vindirmelidir.
3 — Hayızlı kadınla aynı kabtan yemek ve içmek caizdir.
4 — Hayızlı kadının yiyecek ve içecek artığı, eli, ağzı ve şâir uvuzları temizdir.

644) Enes (bin Mâlik) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Yahudiler, hayızlı kadınla bir evde oturmazlardı. Onlarla birlikte yemezler, içmezlerdi. Enes dedi ki:
Yahudilerin bu durumu Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Bunun üzerine Allah u Teâlâ :
«Sana kadınların hayız hallerini de soruyorlar. De ki ı O. nefret edilen bir pisliktir. Bunun için hayız zamanında kadınlarınızdan ayrılın (cinsî münâsebette bulunmayın)...- âyetini indirdi.[171]Re-sûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Cimâ'dan başka her şey yapın» buyurdu."[172]

İzahı

Müslim, Nesâi, Ebü Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bir kısmı daha uzundur. Ebû Dâvûd'un rivayeti şöyledir: Enes (bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Yahudiler' den bir kadın, hayız âdetini görmeye başlayınca onu evden çıkarırlardı. Onunla ne yerlerdi ne de içerlerdi. Onlarla aynı evde oturmaz ve ihtilat etmezlerdi. Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e bu durum soruldu. Bunun üzerine Allah Subhânehu ve Teâlâ; âyetinin tamamını indirdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :

«Hayızlı kadınlarla evlerde her çeşit ihtılati yapınız. Ve cimâ'-dan başka her şey yapınız.» buyurdu. Bunun üzerine Yahudiler: Neyimiz varsa, bu adam (Hz. Muhammed'i kasdediyorlar) hepsine muhalefet ediyor. (Yahudilerin sözünü duyan) Üseyd bin Hudayr ve Abbâd bin Bişr, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek : Yâ Resûlallah! Yahudiler şöyle şöyle, söylerler. Biz (onların inadına) hayız hâlinde kadınlarla cima etmiyelim mi diye sordular. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzü değişti. Hattâ, onlara kızdığım zannettik. Onlar da çıktılar. Yolda Peygamber (Sallal lahü Aleyhi ve Sellem)'e hediye olarak getirilen sütle karşılaştılar. Peygambe*1 (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), arkalarından haber gönderip çağırttı ve onlara süt içirdi. Bu defa, onlara kızmadığını sandık.»
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e yahûdîlerin durumunu anlatanların Üseyd bin Hudayr ve Abbâd bin Bişr oldukları Ebû Dâvûd'un rivayetinden anlaşılıyor.
Âyetin açıklamasına gelince, Allah Teâlâ meâlen şöyle buyuruyor : «Onlar, hayız kanı devam ettiği zaman, kadınlarla temas etmenin hükmünü sana sorarlar. De ki: O kan, tiksindirici bir kirdir. Rengi, kokusu, necaseti ve zararlığıyla tiksindiricidir. Bu sebeple, kadınlardan hayız hâlinde uzak durun.» Bu kaçınmadan maksad, cinsî münâsebetten kaçmaktır. Âyet nazil olduğu zaman, sahâbile rin bir kısmı uzak kalmayı mutlak anladılar. Hattâ, meskende bile, bir arada kalamıyacaklarını zanneden bâzı Araplar :
Yâ Resûlallah! Soğuk çetindir. Elbise azdır. Eğer, hayızh kadınlarımızı ev halkımıza tercih ederek evde tutarsak, ev halkı dışarda kalır, helak olurlar. Onları da meskene alırsak, bu hükme karşı gelmiş oluruz, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz, yalnız cimâ'dan kaçınmayla emrolunmuşsunuz. Acemler gibi, onları evlerden çıkarmayla emrolunmamışsınız.» buyurdu."[173]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1 — Hayızh kadınla cinsî münasebette bulunmak haramdır. Bu hususta icmâ' vardır. Haramlığı inkâr eden kâfir olur.
2 — Başka türlü mübaşeret caizdir.
3 — Hak, kolay ve ma'kul din, ancak müslümanlann dînidir. [174]

126 — Hayızlı Kadının Mescidden Uzak Kalması Hakkında (Gelen) Hadisler Babı

645) Ümmü Seleme (Radıyallâhü mthâ)'<\an rivayet edildiğine ' şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mescidin avlusuna girerek en yüksek sesiyle:
«Şüphesiz mescid, cünüb adama ve hayızh kadına helâl değildir.» buyurdu.Râvi Mahdûç sıka olmadığı ve râvi EbU'l-Hattab meçhul olduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [175]

İzahı

Bu hadisin hükmünü ifâde eden Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin uzunca bir hadîsini Buharı, Et-Târihü'1-Kebîr'de ve Ebû Dâvûd, süneninde rivayet etmişlerdir. îbn-i Huzeyme, hadîsin sahih olduğunu, Îbnü'l-Kattân da hasen olduğunu söylemiş, Ebû Dâvûd ise rivayet ederken bir şey söylememiştir. Sükut etmesi, kabul alâmetidir. Ebû D âvûd 'un rivayeti şöyledir: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Sahâbîlerin evlerinin kapıları mescide açılıyordu. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek:
«Bu evlerin kapılarını mescid cephesinden başka tarafa çevirin.»
buyurdu ve içeri girdi. Sahâbîler, kendilerine bir ruhsat ineceği ümidiyle kapı cephesini değiştirmediler. Bilâhere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların bulunduğu yere çıkarak:
«Şu evlerin kapılarını mescid cephesinden çevirin. Çünkü ben mescidi hayızh kadın ve cünüb için helâl kılmam.» buyurdu."
Hadisin zahirine göre hayızh kadının ve cünübün camiye girmesi mutlaka haramdır. Camide durmak ile camiden geçmek arasında bir fark yoktur. Fakat, cünüb adamın ihtiyaç olsun olmasın, abdestli olsun olmasın mescidden geçmesinin câizliği İki hadisle sabittir. Saîd ve îbn-i Ebî Şeybe' nin rivayet ettiklerine göre Câbir (Radıyallâhü anh) bizden birisi, cünüb olarak mescidden geçerdi, demiştir. İbnü'l-Münzir'in rivayetine göre Zeyd bin Eşlem (Radıyallâhü anh) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı cünüb olarak mescidde yürüyorlardı, demiştir. Bu iki hadiste bildirilen geçişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zamanında idi. O da bu hareketi reddetmiştir. Bu nedenle mezkûr hadisler, cünübün cami'den geçişinin mutlaka caiz olduğuna delâlet ederler. Yani ihtiyaç olmasa da ve abdest alınmasa da geçmek caizdir.
1- Ibn-i Mesüd, İbn-i Abbâs. Şafiî, Şafii' nin arkadaşları ve Ahmed bin Hanbel böyle demişlerdir. Bunlar Nisa sûresinin 43. âyetinde geçen; «...Cünüb iken de —yoldan geçenler müstesna— (namaz* yaklaşmayın)...- ilâhi nazm'ı delil olarak gösterirler. Onlar, âyette geçen «Ubûr = Geçiş- ancak namaz yerinde olabilir. Bu geçişin yolcuya tahsisine dâir her hangi bir delil yoktur. Yâni yolcular cünüb olarak mescidden geçebilirler de, mukim olanlar geçemez diye âyeti yorumlamak için bir delil yoktur. Bilâkis, âyetin zahirine göre kasdedilen mânâ o yerden geçen herkestir. Çünkü yolcu adamdan âyetin sonlarında bahsedilmektedir. Eğer «geçen kimseler» tabiriyle yalnız yolcular kasdedilmiş olsaydı, âyette aynı şeyin tekerrür etmiş olması neticesine varılıyor ki,Kur'an böyle tekrarlardan korunmuştur. İbn-i Cerîrin Yezîd bin Ebî Habib' ten rivayet ettiğine göre, En -sâr-ı Kiram' dan birkaç zatın evlerinin kapıları Mecid-i Nebevi 'ye açılıyordu. Bazen onlara cünüblük hâli arız oluyordu da evlerinde su bulamıyorlardı.Su bulunan yere gitmeleri için, mescidden geçmeleri gerekiyordu. Çünkü başka yollan yoktu. Bunun üzerine yukarıya alınan nazm-ı celil nazil oldu.Bu eser âyetle kasdedilenin mescidden geçen herkes olduğu hususunda en ufak bir şüphe bırakmaz.
En-Neyl sahibi: Âyeti, mescidde iken cünüb olan kişiye tahsis ederek yorumlamak mesnedsizdir, demiştir.
2 — Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre cünüb ve hayızlı kadının, durmadan geçmek niyetiyle de olsa, mescide girmeleri haramdır. Çünkü hadîs mutlaktır. Ancak bir zaruret varsa, meselâ evin kapısı mescide açılır .kapı cephesini değiştirmek mümkün olmazsa ve başka da mesken bulunmazsa, cünüb ve hayızlı kadının mescidden geçmeleri, zaruret icabı caiz olur. Eğer mescidde iken cünüb olursa, bulunduğu yerde derhal teyemmüm edip hemen çıkması gerekir. Keza cünüb olduğunu unutarak mescide girdikten sonra cünüblüğünü hatırlarsa ayni şeyi yapar. Şayet teyemmüm yapmadan sür'atle camiden çıkarsa caizdir. Eğer, mescidden çıkmaya gücü yetmezse teyemmüm edip duracaktır. Lâkin ne namaz kılabilir, ne Kuran okuyabilir.
3 — Mâ1iki1er'in çoğuna göre cünübün zaruret olmadıkça camiden geçmesi caiz değildir.Zaruret hâlinde teyemmüm ederek geçer. Onlar da, bu bâbtaki hadisin umumiliğini delil gösterirler. [176]

Hayızlı Kadın Ve Cünübün Mescidde Durmaları

Âlimlerin cumhuruna göre bu yasaktır. Yalnız, Hanbeliler ve Ishak' a göre cünüb adam, abdestli ise durabilir.
Hanefî âlimlerine göre hayızlı ve 1 ah usa kadının mescide girmeleri yasaktır.
Mâ1iki1er' e göre de durum aynıdır. Ancak mal veya can tehlikesi olursa mescide girmeleri caizdir.
Şafiî ve Hanbeli âlimlerine göre hayızlı ve lahusa kadın, mescidi kanla kirletmekten emin iseler mescidden geçebilirler. Mescidde durmaları ise Şâfiî1er' e göre mutlaka yasaktır. Hanbelîler'e göre ise, eğer kan kesilir ve abdest alırlarsa durmaları caizdir. [177]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Dîne uygun olmayan şeyleri değiştirmeye çalışmak gerekir.
2 — Hayızlı kadın ve cünübün mescide girmeleri yasaktır. [178]

127 — Temizlendikten Sonra Sarı Ve Bulanık Renkleri Gören Hayızlı Kadın Hakkında (Gelen) Hadisler Babı

646) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dnn rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Temizlendikten sonra şüpheye düşürücü şeyi gören kadın hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) buyurdu ki «O, ancak damar

veya damarlar (kanı) dır.»
Hâvi Muhammed bin Yahya dedi ki «Temizlendikten sonra-dan maksad, temizlenip guslettikten sonraki zamandır.[179]

647) Ümmü Atiyye (Radtyattâhü a«Aâ/dan; şöyle demiştir:
Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında kan.-daki) sarılığı ve bulanıklığı (namaza mâni olması bakımından) hiç bir şey olarak görmezdik.
Muhammed bin Yahya dedi ki: Bize Muhammed bin Abdillah Er-Rakkâşî tahdis etti. Bize Vüheyb tahdis etti. O da Eyyûb'den, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atiyye [180]'den tahdîs ettiğine göre Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)
Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında) sanlığı ve bulanıklığı (namaza mâni olması bakımından) hiç bir şey saymazdık.
Muhammed bin Yahya dedi ki: Bizce bu rivayette Vüheyb için öncelik vardır."[181]

İzahı

Bu hadisi Beyhakî, Ebû Dâvûd ve El-Hâkim de rivayet etmişlerdir. El-Hâkim: Buhâri ve Müsli m'in şartları üzerine sahihtir, demiştir.E1-1smâi1i müstahricinde ve Darekutni de az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, hayızlı kadının aybaşı âdet günleri geçip temizlendikten sonra gördüğü sarılık ve bulanıklığın hayızdan sayılmadığı hakkındadır.
Ümmü Atiyye: «Biz, sarılığı ve bulanıklığı saymazdık»
derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında ve O'nun bilgisi altında bu renkleri hayızdan saymadıklarını anlatmak istemiştir. Kasıt bu olunca hadîs merfü hükmünde sayılır.
Buradaki rivayette sarımtırak ve bulanık renklerin hayız süresinin bitiminden sonra olduğuna dâir bir kayıt yoksa da Ebû Davüd' un rivayetinde; «Hayız günleri geçtikten sonra...> kaydı mevcuttur. El Menhel yazarı, bu kayıtla ilgili olarak: 'Kadın, gusletmemiş olsa bile hayız süresi geçtikten sonra gördüğü sarılığın ve bulanıklığın hayızdan sayılmayacağı kasdedilmiştir.Dârimi' nin rivayetinde bulunan;
«Gusülden sonra...» kaydı, çoğu zamandaki uygulamaya yorumlanır. Çünkü kan kesildikten sonra çağü zaman kadın, hemen gus-lünü yapar. Hadîs, hayız âdeti dışında ve temizlik günlerinde görülen mezkûr renklerin hayızdan sayılmayacağına delâlet eder. Dolayısıyla henüz âdet süresi dolmadan görülen bu renklerin hayızdan sayılacağını ifâde eder.' demiştir. El-Menhel yazarı şu ma'lumati verir :
«El-Hattâbi: Hayız âdeti, kadın temizlendikten sonra görülen sarılık ve bulanıklık hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
1— A1i (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre temizlik hâlinde görülen bu renkler, hayız değildir. Kadın namazını bırakamaz. Abdest alıp namaza devam eder. Süfyân-ı Sevri ve Evzâî' nin kavli de budur.
2 — Saîd bin El-Müseyyeb: kadın, temizlik hâlinde bu renkleri görünce gusledip namaz kılar demiştir. Ahmed bin Hanbel'in görüşü de budur.
3 — Ebû Hanîfe: Kadın, hayız âdetinden ve kan kesildikten sonra bir iki gün mezkûr renkleri gördüğü zaman, hayız gün-leriyle beraber, toplam on günü geçmedikçe, hepsi hayız sayılır ve bu renkler kesilip, beyaz su görmedikçe temiz sayılmaz, demiştir.
4 — Şafii mezhebinin meşhur kavline göre kadın aybaşı âdet kanı kesildikten sonra mezkûr renkleri gördüğü zaman hayız gün-leriyle beraber, toplam süre onbeş günü geçmedikçe hepsi hayizdır.» demiştir.
EI-Ayni: 'Arkadaşlarımızın delili Mâlik ve Muhammed bin El-Hasan'm kendi Muvatta' larında Âişe (Radıyallâhü anhâ)pnin mevlası Ümmü Alkarna' dan rivâyet ettikleri şu haberdir:
«Kadınlar, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye, üzerinde hayız kanının sanlığı bulunan pamuk parçasını götürerek namaz kılıp kıla-mayacaklarım ona sorarlardı. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de onlara t 'Acele etmeyiniz. Pamuğu kan yerinden çıkarırken, kireç gibi beyaz oluncaya kadar namaz kılmayın'» diyerek hayızdan temizlenmeyi beklemelerini emrederdi.» demiştir.
Muhammed: Biz bununla hükmederek kadın, kırmızı veya san veyahut bulanık renk gördükçe temizlenmez ve bembeyaz renk görünce temizlenmiş olur, deriz, demiştir. [182]

128 — Lohusa Kadın Kaç Gün (Namaz Kılmayıp) Oturur, Babı

6 4 8) Ümmü Seleme (Radtyaltâkü anhâ)'dan rivayet edildiğine «öre şöyle söylemiştir:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında lohusa kadın kırk gün (namazsız) otururdu. Ve biz kelef (lekesiz) den dolayı yüzlerimizi vers (Yemen za'feran bitkisi) ile sıvardık."[183]

İzahı

E1-Hâfız , Et-Telhis'te :Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn-i Mâceh, Darekutni ve E1-Hâkim rivayet etmişlerdir, demiştir.Nevevî: Fıkıhçı-lardan bir cemâat bu hadisi zayıf görmüşlerse de, bu görüş merdud-dur. İbn-i Mâceh'in Enes (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği (649 nolu) hadîs, onun şahididir, demiştir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Nüfesâ: Doğum anında veya doğumu müteakip kan gören kadına nüfesâ denir. Bu kelimenin çoğulu *Nifâs»tır.
Vers : Sarı bir ottur. Yemen'de bulunur. Kış ile yaz arasında çıkar. Boya işlerinde kullanılır. Ona Yemen za'feran bitkisi denir.
Kelef: Siyah ile kırmızı arasında bir renk hâlinde, bazen de bulanık kırmızı hâlinde ve susam şeklinde yüzde beliren lekedir. Do ğumdan dolayı görülen bu lekeyi tedavi etmek için versi yüzlerine sürdükleri anlaşılıyor.
Lohusa kadının kırk gün oturmasından maksad, kırk gün namaz kılmaması ve hayızlı kadın gibi hareket etmesidir. Bu süre, bâzı la-husalara göredir. Umumî değildir. Çünkü bir asrın bütün kadınlarının lahusalık veya kanını görmek süresinde müttefik olmaları düşünülemez. Bu süre dolmadan önce kanı kesilip temizlenen kadınların kırk günün dolmasını beklemeden hemen gusül edip namaza başlamaları gerekir. Bundan sonra gelecek olan (649 nolu) hadîs de bu durumu aydınlatır. [184]

Lohusalık Hâlinin Azami Süresi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1— Ömer bin El-Hattâb, Osman, Ali, tbn-i Abbas, Enes bin Mâlik, Âişe, Ümmü Seleme, Süfyân-ı Sevri, Ebû Hanife ile arkadaşları A h -med ve İshak bin Raheveyh (Radıyallâhü anhüm) : Lahosalık hâlinin azamî süresi 40 gündür, demişlerdir, tlim ehlinin ekserisinin kavli budur. Delilleri bu hadistir.
2 — Şâ'bi, Atâ' ve Şafiî'ye göre âzami süre 60 gündür.
3 — Mâlik' ten rivayet edildiğine göre kendisi ilk zamanlar Ş â'bi ve arkadaşları gibi söylüyordu. Sonra bu sözden rücu' ederek:Bu husus kadınlara sorulmalıdır, demiş ve muayyen bir sınır koymamıştır.Lâkin onun arkadaşları, ilk kavli üzerinde durup, rastlanan vakıaların en uzun süresi budur, demişlerdir.Hasan-ı Basrî ise: Âzami süre 50 gündür, demiştir.
El-Menhel yazan bu nakilleri yaptıktan sonra: Sürenin âzamisinin 40 gün olduğuna dâir deliller, birbirini takviye ediyorlar, diyerek hadisleri nakleder.
Tirmizi: Sahâbilerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelenlerin âlimleri lahosa kadın 40 güne kadar namazı bırakır, ancak daha önce temizlenmiş olduğunu görürse derhal gusledip namaz kılar. 40 günden sonra kan görürse, âlimlerin ekserisine göre kadın 40 gün bitti mi namazı terk etmeyecektir, demiştir. [185]

Lohusalığın En Az Süresi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

Şafii, Mâliki ve Hanbeli âlimlerine göre lahosa-hğın en az süresi için bir sınır yoktur. Yâni kan, bir lahza gelip kesilebilir ve lahosa kadın o halden çıkmış sayılır, gusleder, namaza başlar.
Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının ibâdet bakımından görüşleri de budur. Şayet boşanma veya ölüm nedeniyle kadının idde-tinin hesaplanmasına

ihtiyaç olursa Ebû Hanîfe'ye göre lahosalığın en az süresi 25 gündür, Ebû Yûsuf'a göre 11 gündür, Muhammed'e göre bir saattir, Sevri' ye göre en az süre üç gündür. [186]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Lahosalık süresinin azamisi 40 gündür. Bu husustaki tafsilatı yukarıda gördünüz.
2 — Tedavi meşrudur.

649) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anhy&en rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), lahosa kadının daha önce temizlenmemesi hâlinde, ona 40 günlük bir zaman tâyin etmiştir.Enes'ua bu hadisine âit isnadın sahih olup, ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Kütüb-i Sitte'den yalnız sünenimizde bulunduğu için Zevâid'den sayılan ve sahih olan bu hadîs lahosalığın âzami süresinin 40 gün olduğuna delâlet eder ve bu görüşü savunanlar için delildir. [187]

129 — Hayızlı İken Eşiyle Cima' Edene Âit Bâb

650) (Abdullah) İbn-i Abbaş (Radtyallâhü anhüntâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Adam, zevcesîyle hayız hâlinde iken cima ettiği zaman.Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ona yarım altın sadaka çıkarmasını emrederdi."
Keifaret hususu 123 nolu babta geçen 640 nolu hadisin izahı bahsinde açıklanmıştı. Oraya müracaat edilsin. [188]

130 — Hayızlı Kadınla Beraber Yemek Yemek Hakkındaki Bâb

651) Abdullah bin Sa'd [189] (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, hayızlı kadınla beraber yemek yemenin hükmünü Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Buyurdu ki: «Onunla yemek yiyebilirsin.»"
Hayızlı kadınla beraber yemek yemek, su ve benzeri meşrubatı içmek ve birlikte oturup konuşmak hakkında gerekli izahı 125 nolu bâbta geçen hadislerin izahı bahsinde anlatmıştık. Oraya müracaat edilebilir. [190]

131 — Hayızlı Kadının Elbisesi İle Namaz Kılmak Hakkındaki Bâb

652) Âişe (RadtyaUâhü anhâ)'dan: şöyle demiştir :
Ben, hayızlı olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in yakınında iken (geceleyin) namaz kılardı. Üstümde benim Futam bulunuyordu. Ve Futam'ın bir kısmı onun üzerindeydi."

653) Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve ScUem)'in (zevcesi) Meymûne (RadtyaUâhü atıhâ)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi hayızda iken Resûlullah (SallalİÎahü Aleyhi ve Sellem), üzerinde bir futa olduğu halde namaz kıldı. Futanın bir kısmı O'nun üzerine bir kısmı da Meymûne (Radıyallâhü anhâ) nm üzerindeydi." [191]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Müslim, Nesâi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Meymûne (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini ise az lafız farkıyla Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müs1im ' in rivayetinde Meymûne (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılıyordu. Ben de hayızlı olarak, O'nun hizasında bulunuyordum. Kendisi secde ettiği zaman bazen elbisesi bana dokunuyordu.»
Hadîste geçen «Mırt» kelimesini «Futa» olarak terceme ettik. El-Menhel'de rivayet edildiğine göre «Mırt» yün, keten ve başka şeylerden mamul elbisedir. Yalnız yeşil renkli olan elbiseye «Mırt» denir, diyenler de olmuştur. Mırt, rida ve izâr olabilir. Yâni vücûdun üst kısmında kullanılan ceket, palto, manto, aba gibi elbise olabildiği gibi bedenin belden aşağısını örten elbise de olabilir. Mırt, erkek ve kadın elbisesi olabilir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinden anlaşıldığına göre Futa Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye aitti ve üzerindeydi. Onun bir kısmı namaza duran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerindeydi. Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinde ise futanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerinde olduğu ve bir kısmının Meymûne (Radıyallâhü anhâ) 'nin üzerine bulunduğu belirtiliyor. [192]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1 — Üzerinde kan veya başka necaset görülmedikçe hayızlı kadının elbisesi temizdir.
2 — Kişinin, hayızlı hanımının bitişiğinde namaza durması caizdir.
3 — Kişinin, bir tarafı hayızlı ailesinin üzerinde bulunan bir elbiseyle namaza durması caizdir. [193]

132 — Kız, Hayız Çağına Gelince Baş Örtüsüz Namaz Kılamaz Babı

654) Âişe (Radıyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre: ıBir defa) odasına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) girmiş ve (O girince Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin cariyesi gizlenmiştir. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Hayız gördü (mü?)» buyurmuş. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de
— Evet, (hayız gördü.) diye cevap verince, Resûlullah (Sallalla hü Aleyhi ve Sellem), (mübarek) sarığından bir parça kesmiş ve câ-riye'ye:
«Bununla başını ört» buyurmuştur.[194]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin cariyesi erginlik çağma gelerek hayız görmeye başlamış; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hücresine girince câriye saklanmış; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun hayız görmeye başladığını, saklanışından anlamış; durumu te'yid maksadıyla Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye sormuş ve «Evet» cevâbını alınca mübarek sarığından kestiği bir parçayı vererek cariyenin başını örtmesini emretmiştir. Bu hadîsin senedinde bulunan râvi A b -dülkerim zayıf olduğu için isnad zayıfsa da hadîsin metni mânâ bakımından sahihtir.Çünkü erginlik çağına gelen bir kız namaz dışında da nâmahreme karşı başını örtmek zorundadır.Bu zorunluluk Kur'an-ı Kerîm'in nassı ile sabittir. Ayrıca Ebr Davud'un Muhammed bin Şirin' den rivayet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin başka bir hadîsi bu hadîsi te'yid eder, mahiyettedir. Şöyle ki Muhammed bin Sirîn (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; (Cemel vak'asından sonra) Âişe (Radıyallâhü anhâ) Basra1 da Abdullah bin Halef in kasrında Safiyye Ümmü Ta1ha Et-Talahât'a misafir olduğunda Safiyye' nin kızlarını görmüş, (hayız çağma gelen bu kızları baş açık olarak görmüş olacak ki) Âişe (Radıyallâhü anhâ) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa odama girdi. O esnada odamda genç bir kız bulunuyordu. (Bu kız, Âişe Radıyallâhü anhâ)'nin cariyesi idi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) izârını bana atarak:
«Bunu ikiye böl. Yarısını şuna ver. Yarısını da Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında bulunan genç kıza ver. Çünkü ben ikisinin de hayız çağına geldiklerini sanıyorum.» buyurdu.' demiştir.
Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, izârını Aişe (Radıyallâhü anhâ) ye vererek Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesiyle Ümmü

Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin cariyesi arasında taksim etmesini emrettiğini sarahaten belirtir. Müellifin rivayetinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sarığından bir parça keserek Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin cariyesine onunla b'aşım örtmesi için verdiğini bildirir. îki hadîs arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü olayın tekerrür etmiş olması muhtemeldir. [195]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, erginlik çağma gelen kızın, bütün vücûdunu, namazın içinde ve dışında örtmesinin vücubuna delâlet eder. Ancak Şâri-i Hakim, yüz ve bileklere kadar elleri bu hükümden müstesna kılmıştır.
Hür kadına ait şer'î hüküm budur. Cariyenin avret durumuna ait âlimlerin görüşünü bundan sonraki hadisin izahında belirteceğiz.

655) Aişe (Radıyallâhü anhâ)7daıı rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah, hayız görme çağına gelmiş olan kadının baş örtüsü olmaksızın (kıldığı) namazı kabul etmez,-"[196]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, El-Hâkim, El-Beyhaki ve Tabarâni de rivayet etmişlerdir. Tabarâni' nin rivayeti biraz daha uzundur.
-Allah ... kabul etmez» tâbirinden maksad, hayız çağ» a gelmiş olan kadının baş örtüsüz olarak kıldığı namaz sahih değildir. Bir cemâat, hadîsi böyle açıklamıştır.
Hadiste geçen «Hâiz» kelimesiyle, hayız yaşma gelmiş olan kadın kasdedilmiştir. Bilfiil hayız hâlindeki kadın kaydedilmemiştir. Çünkü ona hayız günlerince namaz kılmak vâcib değildir, hatta namaz kılması yasaktır.
Bâzı âlimlere göre: «Allah ... kabul etmez.» tâbirinden maksad, Allah tam olarak kabul etmez, demektir.
Avret bakımından câriye, hür kadın gibidir, diyen Zahiriye mezhebi mensubları, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Fakat Cumhur: Câriye avreti, erkeğinki gibi, göbek ile diz kapağı arasıdır, demişlerdir. Cumhurun delili şu mealdeki hadîstir:
«Biriniz cariyesini kölesiyle veya hizmetçisiyle evlendirdiği zaman, artık cariyesinin diz kapağı ile göbeği arasına bakmasın.» Bir de şu hadisi delîl göstermişlerdir:
«Adam, bir câriye satın almak istediği zaman, avret mahalli hâriç, başka yerlerine bakabilir. Cariyenin avreti, diz kapağı ile peştamalım' bağladığı yer arasıdır.»
Hadîs, namaza duran kadının başını örtmesinin vâcib olduğuna delâlet eder. Bu husustaki açıklama yukarda geçti. [197]

133 — Hayızlı Kadın (Kına İle) Boyanabilir, Babı

656) Muâza [198] (RadtyaUâhü anhâ)'<\&n rivayet edildiğine göre bir kadın, Âişe (Radıyallâhü anhâyye :
Hayizlı kadın kına ile boyanabilir (mi?) diye sormuş, Âişe (Radıyallâhü anhâl'de: Biz, kına kullandığımız halde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunuyorduk da, bizi bundan men etmezdi, diye cevap vermiştir.Zevâid'de: Bu isnad sahihtir. RâvÎ Haccâc, İbn-i Minhal'dır, Râvi Eyyub da Es-Sahtayâni'dır, denmiştir. [199]
İzahı

Miftahü'1-Hace yazan şöyle der: Hadîs, hayızlı kadının kına ile boyanmasının câizliğine delâlet eder. Kınanın saç, eller ve ayaklarda, kullanılması hususunda bir fark yoktur. Kadını erkekten ayıran sünnet budur. Kadınların kına kullanmayı terketmeleri mekruhtur. Bâzı âlimler: Hayızlı kadının ve cünübün önce kına kullanması, sonra gusletmesi caizdir, demişlerdir. (Yâni kına rengi, guslün sıhhatma engel olmaz, denmek istenmiştir. [200]

Erkeklerin Saç Boyamasına Ait Dört Mezhebin Görüşü:

1 — Hanefi âlimlerine göre, erkeğin sakalını ve başını kına ile boyaması müstahabtır. Kınayı, el ve ayaklarda kullanması ise mekruhtur.Çünkü onda kadınlara benzemek vardır.Keza, şer'î bir amaç olmaksızın saçlarını siyah renkle boyaması da mekruhtur. Savaşta düşmana karşı daha heybetli görünmesi gibi şer'î bir amaçla siyaha boyarsa iyi bir şey yapmış sayılır. Eğer eşine karşı süslenmek için yaparsa bir kavle göre mekruhtur, diğer bir kavle göre mekruh değildir.
2 — Şafiî mezhebine göre saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur. Sarı ve kırmızıya boyamaya gelince; eğer savaşta düşmana karşı daha kuvvetli ve genç görünmek gibi şer'î bir gaye ile olursa caizdir. Fasit bir amaçla olursa, kötü bir şey yapmış olur. Keza çevresinin itibar ve saygısını kazanmak, şâhidliğinin kabul edilmesi ve benzeri fena gayelere ulaşmak için yaşlı görünmek üzere saç ve sakalı beyaza boyaması da mekruhtur. Sakalı beyaza boyamak mekruh olduğu gibi ağaran kılları yolmak da mekruhtur.
3 — Mâlikîler'e göre erkeğin ağaran saç ve sakalını siyaha boyaması tenzihen mekruhtur. Ancak, düşmanı korkutmak gibi şer'i bir maksatla yaparsa mahzuru yoktur. Bilâkis sevab kazanır. Ama evlenmek istediği bir kadını aldatarak ona genç görünmek gibi fasit bir niyetle yaparsa haram işlemiş olur. Kına gibi, saçları sarartan boyayı kullanmak mekruh değildir. Çünkü erkeğin saç ve sakalını kına ve benzeri şeylerle boyaması caizdir. El ve ayaklarında kına ve benzerini kullanması caiz değildir, Çünkü kadınlar süs için bunu kullanırlar. Erkeklerin kadınlara benzemeleri caiz değildir.
4 — Hanbeliler'e göre kına ve benzeri boyaları kullanmak sünnettir. Fakat siyaha boyamak, şer'i bir niyetle olursa mekruh değildir. Aksi takdirde mekruhtur. Şayet evlenmek istediği kadına genç görünmek gibi kötü bir niyetle yaparsa haramdır.[201]

134 — Cebireler Üzerine Meshetmek Babı

657) Alî bin Ebî Talib (Radtyallâkü ank)'öen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«Bilek kemiklerimden birisi kırıldı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Bana cebireler üzerine meshetmemi emretti.»
Ebü'l Hasan bin Seleme dedi ki. Bize Ed-Deberi Abdürrazzak'tan bu hadîsin benzerini haber verdi."
Zevâid'de : Bunun isnadında râvi Amr bin Hâlid vardır. İmam Ahmad ve İbn-1 Muîn onu tekzib etmişler; Buhârî: Onun hadisi münkerdir, demiş; Vekî' ve Ebû Zur'a : O, hadîs uydurur, demişler; El-Hakim de : O, Zeyd bin Ali'den mevzu hadîsler rivayet eder demiştir, diye bilgi verilmiştir. [202]

İzahı

Cebire Fıkıhçıların ıstılahında yaralı yere sarılan sargı veya yara üzerine konan ilâçtır. Sargıda, tahta çubuklar ve benzeri şeylerin kullanılmış olması şart değildir. Keza, sargılı uzvun kırık olması da şart değildir. Cebirenin hükmü hususunda önemli olan nokta, uzvun hasta olmasıdır. Kırık olabilir, çıkık olabilir, yaralı v.b. olabilir.
El-Menhel yazarı, Yaralı Teyemmüm Eder Bâbı»ında bu hususta geniş ma'lumat verir. Biz, 572 nolu hadîsin izahında, konu hakkındaki âlimlerin görüşlerini nekletmiştik. Burada, özlü olarak şunu söylemekle yetinelim :
Hanefi ve Mâliki mezhebine göre, cünüb olan kimsenin vücûdunun çoğu sağlam olup, kalanı da yaralı ise, sağlam yerlerin guslünü yapar, yaralı yerin cebirelerine mesheder. Ayrıca teyemmüm yapmaya gerek yoktur. Şayet, bedeninin çoğu yaralı ise, yalnız teyemmümle yetinir. Sağlam yerleri yıkamasına ve cebirelere meshetmesine gerek kalmaz. Abdestin hükmü de böyledir.
Ahmed bin Hanbel'e göre, kişi sağlam yerleri yıkar, yaralı yer için teyemmüm eder.
Şafii mezhebine göre, her hangi bir uzvunda cebire bulunup açılması tehlikeli görülen kişi, sağlam yerleri yıkar. Cebirenin üzerine mesheder ve ıslanmayan yer için teyemmüm yapar.

Cebire ile ilgili şer'î hükümler, mezheblere göre geniş izahat ister. Fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. [203]

135 — Tükürük Elbiseye Dokunur Babı

658) Ebû Hüreyre (Rndıyallâhü anhyfen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i gördüm. Hüseyin bin Ali (Radıyallâhü anhümâVyı mübarek omuzunda taşıyordu. Hüseyin'in tükrüğü de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin üzerine akıyordu.[204]

İzahı

Hadîsin zahirine göre Hüseyin (Radıyallâhü anh)'in ağzından akan tükrük, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesi üzerine akmıştır. Eğer necis olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yaptırmazdı. Bu durum, tükrüğün temizliğine delâlet eder.
İnsanın ağızından akan tükrük, aslında İslâm âlimlerinin ittifakıyla temizdir. Ağızın içi, başka bir nedenle pislenirse dolayısıyla tükrük de pislenmiş olur ki bu başka bir konudur.
El-Fıkıh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa adlı kitabın ı. cildinin baş kısmında 'Temiz Maddeler, bahsinde şöyle deniliyor:
'Diri olan her şeyin göz yaşı, teri, tükrüğü ve sümkürüğü, mez-heblerin beyânı veçhiyle temiz sayılır. (Yâni namaza mâni değildir.)
Şâfii1er'e göre mezkûr maddeler, eti yenen, yenmeyen ve şer'an temiz sayılan hayvanlara âit ise temizdir.
Mâ1ikî1er'e göre uyanıklık veya uyku hâlinde ağızdan akan tükrük, ittifakla caizdir. Fakat mideden ağıza gelen su necistir. Mide suyu renk veya kokusunun değişikliği ile tanınır. Meselâ, akan su sarı olup pis kokuyorsa mideden gelmedir. Eğer kişi buna müb-tela ise kendisine avf vardır. Aksi takdirde afv yoktur.
Hanbe1i âlimlerine göre, göz yaşı, ter, tükrük ve sümkü-rük, eti yenen hayvanlara âit ise temizdir. Eti yenmeyip kedi veya ondan küçük ise ve bir necasetten doğma değilse ona âit mezkûr maddeler de temizdir.
Hanefi âlimlerine göre, dirinin ter ve tükrüğü temizlik ve necaset bakımından onun artığı gibidir. Yâni artığı temiz olan canlının ter ve tükürüğü temizdir. Artığı necis olanınki ise necistir.
Şafii fıkhına âit Nihâyetü'l-Muhtaç adlı kitabın -Necaset» babında ağızdan gelen su ile ilgili olarak ezcümle şöyle deniliyor:
'Uyuyan kişinin ağzından akan su, mideden gelme ise necistir. Bunun bir alâmeti, suyun sarımtırak ve pis kokulu oluşudur. Şayet mideden gelmiyorsa veya mideden gelme olup olmadığında şüphe edilirse onun temizliğine hükmedilir. Eğer bir şahıs mideden gelme su akmasıyla mübtela ise ondan afv vardır. [205]

136 — Ağızdan Kaba Su Akması Babı

659) Vâil (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir kova (su) getirildiğini gördüm. Kovadan mübarek ağzına su alıp çalkaladıktan sonra onu misk veya miskten daha güzel kokulu olarak ağzından kovaya attı. Burnuna da su çekip, kovanın dışına sümkürdü.Râvi Abdü'l-Cebbâr bin Vâil'in babasından hadis İşitmediğini İbn-i Mufn ve başkası söylediği için isnadının munkatı' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [206]

İzahı

Bu hadîs Zevâid kismmdandır. Buhâri' nin Tâif gavzesi bahsinde Ebû Musa El-Eş'ârİ (Radıyallâhü anh) '-den rivayet ettiği şu mealdeki hadîs, bu hadisin mânâsını te'yid eder mâhiyettedir:Ebû Musa El-Eş'ârî şöyle demiştir: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke ile Medine arasında Ci'râne mevkiinde konakladığında ben onun huzurunda bulunuyordum. Bu esnada bir a'rabî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
— Bana verdiğin sözü hâlâ yerine getirmiyecek misin? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—(Huiîeyn ganimet taksimi veya sabretmekle kazanılacak buyuz sevab zamanının yaklaştığını) sana müjdelerim!» buyurdu. Â'rabî:
Bana, «müjdelerim* sözünü çok ettin, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Musa ve Bilâl (ı Habeşî) 'ye dönerek öfkeli vaziyeti gibi şöyle buyurdu i
— Bu adam, verdiğim müjdeyi reddetti, ikiniz (bu müjdeyi) kabul ediniz» buyurdu. Onlar da :
— Kabul ettik, dediler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bardak su istedi. Mübarek ellerini ve yüzünü bu kab içinde yıkadı. Ağzına aldığı suyu bardağa döktü. Sonra:
— Bundan içiniz, yüzlerinize, göğüslerinize sürünüz! Sizi müjdelerim.» buyurdu. Ebû Musa ile Bilâl de, su kabını aldılar ve Resü-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini yerine getirdiler. Bu arada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ), perde arkasmdan :
— Evlâdım. O sudan ananıza da bir miktar bırakın, diye seslendi. Onlar da Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ye bir miktar su bıraktılar.1
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Tâif savaşına gitmeden önce Huneyn savaşma âit ganimet malını Ci'r â-ne'ye gönderip Tâif seferi dönüşünde böleceğini bildirmişti. Bedevî' nin, kendisine verildiğini söylediği söz bu vaad olabilir.Belki de bu bedeviye özel bir vaad de bulunmuştu.
Hadis râvisi Vâil bin Hücr El-Hadremi, sa-, hâbidir. 71 hadîsi vardır. Müslim altı hadisim rivayet etmiştir. Râvileri, oğulları Abdül-Cebbâr ve Alkarna' dır.[207]

660) Mahmud bin Er-Rabî[208] (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, kabilesine âit bir kuyudan alınan bir kova su içine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mübarek ağzındaki suyu döktüğünü hatırlıyormuş."[209]

İzahı

Buradaki rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek ağzındaki suyu kovaya dökmüştür. Bu babın başlığına uygun olan yorum budur. Fakat Sindî' nin beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağzındaki suyu râvi Mahmud (Radıyallâhü anh)'un yüzüne atmıştır. Bunun hikmeti de ya çocukla oynaşmak yahut Mahmud'u bu su ile mübarek kılmaktır. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbi-lerin çocukları ile bu şekilde meşgul oluyordu. Eğer hadîs, böyle yorumlanırsa bu bâbla ilgisi yoktur. Sindi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ağzındaki suyu onun yüzüne attığı, sahih olan başka bir rivayetle sabittir, demiştir.
Buradaki rivayet ile Sindi' nin bahsettiği rivayet arasında bir tezat yoktur. Çünkü olay, iki ayrı zamanda meydana gelmiş olabilir. Yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hem râ-vinin yüzüne hem de kovaya su atmış olabilir. [210]

137 — Kişinin, Din Kardeşinin Avretine Bakmasının Yasakuğı Babı

661) Kbû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şyle buyurdu demiştir:
«Kadın, kadın avretine bakmasın. Erkek de, erkek avretine bakmasın. [211]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbn-i M&ceh de rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadisin hasen - garib olduğunu bildirmiştir.
Nevevî,bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
«Hadis, erkeğin erkek avretine, kadının da kadın avretine bakmasını haram kılmıştır. Erkeğin kadın avretine bakması ve kadının erkek avretine bakması da icma' ile haramdır. Bu haramlık, eş durumunda olmayanlar hakkındadır. Eşlerin ise, tenasül uzvu hariç, birbirlerinin avret mahalline

bakmaları caizdir. Tenasül uzvuna bakmak hakkında üç kavil vardır. En sıhhatli kavle göre iki taraf için de haram değil mekruhtur. îkinci kavle göre her ikisi için haramdır. Üçüncü kavle göre erkeğin bakması haram kadmınki mekruhtur. Câriye ile efendisinin birbirinin avret yerlerine bakmalarına gelince; Eğer câriye neseb süt veya kayınvalide, üvey kız ve oğlun karısı gibi sihri nedenle kişiye haram durumunda ise, o câriye efendisine karşı hür kadın gibidir. Meselâ adamın cariyesi süt kardeşi ise veya kayınvalidesi ise o kadın, hür olan mahrem akraba gibidir. Yâni o kadının avreti efendisi için göbek ile diz kapağı arasıdır. Şayet cariyenin mezkûr yakınlığı yoksa, kendisi ile efendisi, avret bakımından eşler gibidir.
Adamın, mahremlerine bakması ve onların kendisine bakması ise, sahih kavle göre göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerler için caizdir. Birbirlerinin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakmaları caiz değildir.
Birbirine yabancı olanların avret sınırına gelince:
1 — Erkeğin erkeğe karşı avreti göbekle diz kapağı arasıdır.
2 — Kadının kadına karşı avreti keza göbekle diz kapağı arasıdır.
Göbek ve diz kapağının avretten sayılıp sayılmaması hakkında üç kavil vardır. En sahih kavle göre, ikisi de avret değildir. îkinci kavle göre ikisi de avrettir Üçüncü kavle göre göbek avrettir, diz kapağı avret değildir.
3 — Erkeğin, yabancı kadının her hangi bir yerine bakması haramdır.
4 — Kadının, yabancı erkeğin her hangi bir yerine bakması haramdır.
Erkeğin yabancı erkeğin her hangi bir yerine bakması haramdır.
Erkeğin yabancı kadına veya kadının yabancı ferkeğe bakması şehvetli olsun olmasın hüküm aynıdır. Bazı âlimler-.- Kadının, erkeğin yüzüne şehvetsiz bakması haram değildir, demişlerse de, bu söz tutarlı değildir.
Şafii' nin açıkça belirttiğine göre erkeğin parlak yüzlü olup henüz saç sakalı çıkmamış olan gence bakması, şehvetli olsun olmasın, bir fitne korkusu olsun olmasın haramdır. Şafii' nin delili şudur ki; genç erkek, kadın anlamındadır. Çünkü kadma şehvetle bakıldığı gibi ona da bakılabilir. Güzellik bakımından icabında daha güzel olabilir. Hattâ kadınlar hakkında yapılamayan kötülükler, onlar hakkında düşünülebilir.
Yukarıda anlattığımız bakmak haramlığı, ihtiyaç olmadığı zamana aittir. Şer'î ihtiyaç bulunduğu zaman bakmak caizdir. Meselâ, alış - veriş yaparken, tedavi olunurken, şahitlik yapılırken ve benzerî durumlarda bakmak zarureti vardır. Bu gibi ahvalde şehvetle bakmak haramdır. Çünkü şehvetle bakma zarureti yoktur.
Şehvetle bakmak eşler ve câriye efendisi hariç, herkese haramdır. Hattâ, kişinin anasına ve kızına şehvetle bakması haramdır.
Halkın çoğunun hamamlarda toplanması ve avret mahallini örtmeye dikkat etmemesi, bir belâ hâlini almıştır. Oraya giden kimsenin gözünü başkasının avret mahallin© bakmaktan koruması; avretini de başkasının gözünden hıfzetmesi vâcibtir. Örtünmeye riâyet etmeyenleri görünce münâsip tavır v© ed& ile uyarıda bulunması vâcibtir. Bir fitne çıkması korkusu olmadıkça, sözü dinlensin dinlenmesin bu gibi durumlara müdahale etmesi vâcibtir.
Adamın hiç kimsenin görmeyeceği tenhâ bir yerde avret mahallini açmasına gelince; Eğer bir ihtiyaç içinse caizdir, ihtiyaç yoksa avret mahallini açmasının mekruhluğu veya haramlığı hususunda ihtilâf vardır. En sıhhatli kavle göre haramdır. [212]

Dört Mezhebe Göre Avret Mahalli

A — Namaz içindeki avret yeri.
B — Namaz dışındaki avret yeri. [213]

A — Namaz İçindeki Avret Yeri Hakkındaki Âlimlerîn Görüşleri

1 — Hanefi âlimlerine göre, namaz bakımından erkeğin avreti göbekten diz kapağının altına kadardır. Göbek, avretten değjj, fakat diz kapağı avrettendir, Câriye de erkek gibidir. Ayrıca karnı, sırtı ve yanları da avrettir.
Hür kadının avreti ise, bütün bedenidir. Hattâ kulaklarından aşağı sarkan saçları da avrettir. Yalnız yüzü ve bileklere kadar elleri avret değildir. Ayakların üst kısmını da avretten istisna edenler vardır.
2 — Şâfiîler'e göre, namaz bakımından erkeğin ve cariyenin avreti göbek ile diz kapağı arasıdır.Göbek ve diz kapağı, avretten değildir. Bununla beraber, buralara bitişik avretin tam ör-tünülebilmesi için göbekten ve diz kapağından birer parçanın örtülmesi gerekir.
Hür kadının avreti ise, bütün vücududur. Kulaklarından aşağıya doğru sarkan saç telleri de avrettir. Yalnız yüz ve bileklere kadar eller, avret değildir.
3 — Hanbelîler, Şâfiiler gibi avret yerlerini tesbit etmişlerdir. Ancak aralarında şu fark var: Hanbeliler'e göre hür kadının yalnız yüzü avret değil, bundan başka bütün vücudu avrettir.
4 — Mâlikiler'e göre; Namaz bakımından erkek ye kadın avreti iki kısma ayrılır: Galiz avret, hafif avret. Galiz ve hafif diye adlandırılan avret çeşitlerinin hükmü de ayrıdır.
Erkeğin galiz avreti, erkeklik uzvu ve mak'ad halkası ile-yumurtalarıdır. Göbek ile diz kapağı arasında kalan diğer yerler hafif avrettir.
Hür kadının galiz avreti baş, boyun, kollar, göğüs ve göğüsün hizasındaki arkaları ile diz kapağından ayak tırnağına kadar olan yerler hariç, bütün vücûdudur. Anılan bu yerler de hafif avrettir. Yüz ve bileklere kadar eller avret değildir.
Cariyenin hafif avreti, erkeğin hafif avreti gibidir. Yalnız şu fark vardır: Câriye'nin kalçaları, onun hizasındaki yerler ve eteği de galiz avretten sayılır.
Galiz ve hafif avret yerinin ne kadarının açılmasıyla namazın bozulacağını öğrenmek isteyenler, fıkıh kitablarına müracaat etsinler. Çünkü geniş izahat ister. [214]

B — Namaz Dışındaki Avret Yeri Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1 — Hanefi mezhebine göre erkeğin yabancı kadına bakması caiz değildir. Ancak, şehvetsiz olarak yüzüne ve bileklere kadar ellerine bakabilir. Eğer şehvetten emin değilse, bir ihtiyaç olmadıkça yüzüne bakması caiz değildir.Hâkimin, şahidin, tabibin zaruret durumuna göre, bakmaları caizdir.
Erkek, erkeğin göbek ile dizkapağı altına kadar olan yerlerine bakam az. Göbekten yukarı ve dizkapağından aşağı yerlere bakabilir.
Kadın da kadının göbek ile dizkapağı altına kadar olan yerlerine bakamaz. Göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerlere bakabilir.
Kadın, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerine bakamdı. Diğer yerlere şehvetsiz olarak bakabilir.
Erkek, zevcesinin ve cariyesinin her tarafına bakabilir.
Erkek, mahremi olan kadının yüzüne, başına, göğsüne, diz kapağından aşağısına ve kollarına bakabilir. Fakat arkalarına, karnına ve diz kapağından yukarı kısmına bakamaz.
2 — Şafiî mezhebine göre, erkeğin yabancı kadına bakması caiz değildir. Kadının yüzü ve elleri de avrettir. Bakılamaz. Ancak zaruret ve ihtiyaç hâlinde bakılabilir. Meselâ hâkim, şâhid, evlenmek isteyen kişi ve tabib fıkıh kitablarında belirtilen şartlar altında ve belirtilen yere bakabilirler.
Erkek, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakamaz. Diğer yerlerine bakabilir.
Kadın da, kadının göbek ile diz kapağı altına kadar olan yerlerine bakamaz. Diğer yerlere bakması caizdir.
Kadının yabancı erkeğe bakması caiz değildir. Erkeğin, yabancı kadının yüzüne bakması nasıl haramsa, kadının erkeğin yüzüne bakması da aynı şekilde haramdır.
3 — Mâliki mezhebine göre erkek, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakamaz. Mahrem kadınlar da erkekler gibidir. Yâni "anne kız ve teyze gibi kadınlar, erkeğin diz kapağı ile göbek arasındaki yerlerine bakamazlar, diğer yerlerine bakabilirler.
Yabancı kadın, erkeğin yüzüne, basma kol ve ayaklarına şehvetsiz olarak bakabilir. Şehvet korkusu varsa bakamaz.
Kadının bütün vücûdu, yabancı erkekler için avrettir. Yalnız, bir fitne korkusu yoksa yüzüne ve bileklere kadar ellerine bakmak caizdir.
Erkeklerin, mahremi olan kadınların, yüz, baş, boyun, kollar ve ayaklarına bakmaları caizdir. Diğer yerlerine bakmaları caiz değildir.
4 — Hanbeli mezhebine göre kadının, mahremi olan erkeklere ve kadınlara karşı avreti diz kapağı arasıdır.
Kadının yabancı erkeğe karşı avreti, yüz ve bileklere kadar elleri hâriç, bütün vücûdudur, korkusu olduğu takdirde kadının yüz ve elleri de

avrettir.
Erkeğin erkeğe karşı avreti, göbekle diz kapağı arasıdır. Bütün mezheblerde, tedavi gibi zaruret hâlinde avret mahalline lüzumu kadar bakmak caizdir.

662) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fercine kat'iy-yen bakmadım veya bu yeri görmedim."
Ebû Bekir demiştir ki: Ebû Nuaym'in dediğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)'d"en hadîsi rivayet eden râvi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin kadın olan mevlâsıdır.Bu isnadın zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. [215]

İzahı

Ed-Dimneti, Nûr-u Mısbâhı'z Zıcâce de beyan ettiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin bu hadîste beyan ettiği durum, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bütün hanımlarına şümullü değildi.Ve onlara yasak da değildi. Nitekim Tabarâni ve Ebû Sa'd'ın tahric ettiklerine göre; Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— Ya Resûlallah! Eşimin, benim avretimi görmesini arzulamam, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ona:
— Şüphesiz, Allah onu sana örtü kılmış, seni de ona örtü kılmıştır. Benim eşlerim, benim avretimi görürler. Ben de onlannkini görürüm.» buyurmuştur.
Miftâhü'1-Hâce yazarı da:Müs1im'in bir rivayetine göre Âişe (Radıyallahü anhâ), kendisiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberce aynı kabtan su alarak cünüblükten guslettiklerini beyan etmiş, yine M üs1im'in başka bir rivayetine göre Âişe (Radıyallahü anha) ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bir kabtan beraber cünüblükten guslederken, kabtan nöbetleşe su aldıkları belirtiliyorBu iki hadis,onların birbirlerine baktıklarına delâlet eder, demiştir.
Miftahü'l-Hâce'nin bahsettiği, ilk hadîs ve benzeri bir kaç hadis. Sönenimizin Taharet, kitabına âit 35. bâbta geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir.
Kan ve kocanın, birbirinin avret mahalline bakmalarına âit, İslâm âlimlerinin görüşleri bir önceki hadîs'in açıklaması yapılırken anlatılmıştır. Oraya müracaat edilebilir. [216]

138 — Cünüblükten Gusledip De Vücudundan Bir Yeri Kuru Kalan Adam Ne Yapacak Babı

663) (Abdullah) İbn-i Abbas (RadtyaÜâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüplükten guslettikten sonra, bir yerin kuru kaldığını gördü. Bunun üzerine, omuzlarına sarkmış bulunan saçlarını sıkarak, o yeri ıslattı.
İshak, kendi rivayetinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), saçlarını kuru kalan yer üzerine sıkarak (orayı yıkadı), demiştir."

664) Ali (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek ı Ben cünüplükten guslettim ve sabah namazını kıldım. Sonra sabahleyin vücûdumdan bir tırnak yeri kadarının kuru katrıiftını gördüm, dedi Peygamber- (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'n» :
Efeer sen, o yerin üzerine elini sürseydin (ve böylece o yerin üzerinden su geçmesini sağlamış olsaydın) sana kâfi gelecekti.» buyurmuştur.Râvl Muhammed bin Ubeyduüah'ın zayıf olması sebebiyle İsnadın sayıfUğı Zevaid'de belirtilmiştir. [217]

İzahı

Kütüb-i Hamsede bulunmayan bu iki hadîs ile ilgili olarak Sindi şöyle demiştir:
'İlk hadîs, guslederken bir uzvun üzerindeki ıslaklık ve suyun, başka bir uzva nakledilmesi ve onun da bu suretle yıkanmasının câizliğine delâlet eder. Bu hüküm, Hanefî âlimlerimizin kavline uygundur. Guslederken, kuru kalan yerin meshedilmesinin yeterliliği anlamı, hadisten çıkarılamaz. Bilâkis Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek saçlarını sıkması suretiyle kuru kalan yer üzerinde suyun aktığı hadîsten açıkça anlaşılıyor. İkinci hadîste geçen meshden maksad, yalnız ıslak elin kuru kalan yere sürülmesi suretiyle ıslatılması değildir. Gaye, ıslak elin sürülme-siyle kuru kalan yer üzerinden suyun kolayca akmasına yardımcı olunmasıdır. Bu nedenle ikinci hadîste de kuru kalan yerin meshedilmesinin kifayet edeceği mânâsı yoktur.'
Gusül edilirken kuru kalan yerin bilâhere yıkanması ile ilgili, âlimlerin görüşünü bundan sonraki bâbta gelen hadîslerin izahı bahsinde belirteceğiz.
Babın başlığında ve birinci hadîsin metninde geçen «Lum'a» kelimesinin asıl mânâsı, yeşil sahanın bir bölümüdür. Kuru iken alınan bir parça otun adı olduğu da söylenir. Bir de başka renk içinde bulunan beyazlık veya siyahlık yahut da kırmızıya da lum'a denir. Fı-kıhçıların İstılahında ise abdest veya gusülde kuru kalan yere lum'a denir. [218]

139 — Abdest Alıp Suyun Dokunmadığı Bir Yeri Bırakan Adam Babı

665) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Bir adam, abdest alarak (ayağının üst kısmından baş parmak) tırnağı kadar bir yeri kuru bıraktığı ve oraya su d eğmediği hâlde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona j
«Dön de abdestini güzel al.» buyurdu."[219]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, îbn-i Huzey-m e, Darekutnî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Tercemede parentez içi ifâde, Ebû Dâvûd'un rivayetinden alınmadır. Ebû Dâvûd, bu hadîsi «Tefrikü'1-Vudû'» bâ-bında rivayet etmiştir. El-Menhel yazarı, hadîsin izahı ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:
«Hadîste abdest aldığı bildirilen zâtın kim olduğu bilinemiyor. Kuru bıraktığı yerin ayak baş parmağı tırnağı kadar olduğu ve ayağın üst kısmında bulunduğu Darekutnî' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in adama söylediği:
«Dön de abdestini güzel al.» buyruğunun mânâsı: 'Dön de kuru bıraktığın yeri yıkamak suretiyle abdestini ikmâl et' demiştir.
Abdest uzuvları arasında müvâlatın (= abdest uzuvlarını ara vermeden yıkamanın) vâcib olmadığını söyleyen Hanefî âlimleri ve cedid kavlinde Şâfii bu hadîsi delil göstererek şöyle demişlerdir .- 'Çünkü, eğer abdestte müvâlat vâcib olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Dön de tekrar abdest al» buyuracaktı. Zira O, şer'î hükümleri açıklamak için özellikle açıklama ihtiyacı duyulan yerde aydınlatıcı beyanlarda bulunmak için gönderilmiştir. Hal böyleyken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama: «...abdestini güzel al.» buyurmuştur. Abdestin güzel alınması, onun tam ve mükemmel yapılması, ikmal edilmesi demektir. Bu da, eksikleri gidermekle gerçekleşir. Netice şudur ki: Kişinin, abdestin noksanını tamamlamadıkça, o abdestle namaza durması caiz değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Dön...» emri, tekrar abdest almaya delâlet etmez. Bu emir, adamın geri giderek kuru kalan yeri yıkaması içindir. Hadisin böyle yorumlanmasını te'yid eden; İbn-i Ebî Şeybe'nin Hz. Ali (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadis, meâlen şöyledir: «Adam, abdest alıp, başına meshetmeyi unuttuğu ve bilâhere hatırladığında, sakalında ıslaklık bulduğu zaman sakalından ıslaklığı alarak başını meshedebilir.» A1i (Radıyallâhü anh) 'nin bu hadisi,Enes(Ha-dıyallâhü anh)'in hadîsinden daha bariz bir şekilde müvâlatın vâr cib olmadığına delâlet eder. Çünkü burada kişi, abdestin bir farzını olduğu gibi unutuyor da bilâhere hatırlayınca tekrar abdest almaksızın yalnız unuttuğu uzva su değdirmesi kâfi geliyor. A 1 i (Ka-dıyallâhü anh) 'nin hadisini El-Ayni zikretmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «... abdestini güzel al.» emri ile «tekrar abdest al» mânâsı kasdedilmiş olabilir.Kadı Iyâz, EvzâîEl-

Leys bin Sa*d," Katâde,Mâ1ikİ1er'den Abdü'1-Aziz bin Ebî Seleme, Kadim kavlinde Şafiî ve bir rivayette Ahmed böyle demişler ve abdestte müvâlatın vâcib olduğuna delil olarak bu hadisi göstermişlerdir. Şöyle ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama: 'Kuru bıraktığın yeri yıka, dememiş de: «...abdestini güzel al.» demiştir. Fakat Nevevî, Müslim'in şerhinde: 'Hadîsi bu görüşe delil göstermek zayıf veya bâtıldır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «...abdestini güzel al.» emrinin, abdestin eksiğini tamamlamak ve yeniden abdest almak anlamlarına gelmesi muhtemeldir. Bu iki ihtimalden birisinin diğerine önceliği yoktur.' demiştir. Lâkin El-Ayni: 'Bu emir, iki mânâya muhtemel ise de, abdestin noksanını ikmal etmeye yorumlanması evlâdır.Evet, abdestte müvâlatın vâcibliğine bu hadis delîl gösterilemez. Çünkü böyle bir şeye delâlet etmiyor.Delâlet ettiğini kabul etsek bile müvâlatın vâcib olduğunu kabul etmeyeceğiz. Bilâkis müstahab olduğuna hükmederiz. Çünkü mutlak olan hadîs nassını, vâciblik anlamına yorumlamakla, nassı kayıtlamış oluyoruz ki, bu caiz değildir, demiştir.
El-Hâfız da El-Fetih'te şöyle der1:.
'Abdest ve gusülde uzuvları fasılalı olarak yıkamak caizdir. Şafii' nin cedid kavli de budur. Şafii bu görüşe şöyle delil getirmiştir .- Allah Teâlâ, uzuvları yıkamayı emretmiştir. Fasılasız veya fasılalı olarak uzuvlarını yıkayan kişi, kendisine vâcib olanı yerine getirmiş olur. Şafiî, daha sonra bu görüşünü Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in fiiliyle te'yid etmiştir. (Çünkü Mâ1ik'in rivayet ettiğine göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), çarşıda abdest almış ve ayaklarindaki mestler üzerine meshetmemiş;. abdest uzuvları üzerindeki ıslaklık kuruduktan sonra cenaze namazma davet edilince meselâ» girmiş ve orada mestler üzerine meshederek cenaze namazına durmuştur.)İbnü'1 - Müseyyeb, Atâ' ve bir cemaat da bu görüştedirler.
Rabia ve Mâlik'e göre, uzuvları yıkama arasında bilerek ara veren kişinin yeniden abdest alması gerekir. Unutarak ara verenin bir şey yapması gerekmez. Mâlik' ten bir rivayete göre, kısa ara veren kişi abdestine, ara verdiği uzvu yıkama ile devam eder. Uzun ara verdiği takdirde baştan başlaması gerekir.
Katâde ve Evzâi'ye göre, önceden yıkadığı uzuvlar kuruyuncaya kadar ara veren kişi, tekrar baştan başlar. Aksi takdirde bir şey gerekmez.
NehâÎ: Gusülde ara vermek mutlaka caizdir. Abdestte art* vermek caiz değildir, demiştir.
Îbnü'l-Münzir, âlimlerin mezkûr görüşlerinin hepsini anlatmış ve: Kurumayı ölçü tutanların elinde her hangi bir delîl yoktur, demiştir.
Tahavî de : Kurumak, bir abdestsizlik hali değildir ki, yıkanan uzuvların abdestini bozsun. Nasıl ki, abdestin bütün uzuvları kurumuş olsa bununla abdest bozulmaz, demiştir.'
Hattabi de: 'Bu hadîs, abdest uzuvlarını aralıklı yıkamanın caiz olmadığına delâlet eder. Şöyle ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Dön de abdestini güzel al.» buyurmuştur. Bunun zahiri mânâsı, tekrar abdest almaktır. Eğer abdest uzuvlarını aralıklı yıkamak caiz olmuş olsaydı, kuru kalan yeri yıkamak emri ile yetinilmesi beklenirdi. Diğer taraftan, kişiye aldığı yere dönmesi emredilmeyecek ti. Hemen orada kuru kalan yerin ıslatılması emredilecekti,' demiştir.
Nevevî, El-Mühezzeb'in şerhinde şöyle demiştir: Yıkamada uzuvlar arasında az bir fasıla yapmanın zarar etmediği icmâ ile sabittir. Uzun ara vermeye gelince; Mezhebimizdeki sahih kavle göre yine zarar vermez. Ömer bin El-Hattab ile oğlu Abdullah, Saîd bin El-Müseyyeb, A,tâ', Tavus, Hasan-ı Basrî, Nahâî, Süfyan-ı Sev-r i, bir rivayette Ahmed, Dâvûdve lbaû'1-Müı-% i r' in kavli budur. ,
Âlimlerden bir taife: Uzuvları aralıklı yıkamak zarar verir ve müvalat vâcibtir, demiştir. İbnü'l-Münzir, bu kavli Ka-tâde, Rabia, Evzâi, El-Leys ve Ahmed' den nak-letmiştir. Îbnü'l-Münzir: Mâlik (Radıyallâhü anh)*den bu hususta muhtelif görüşler nakledilmiş, der. Eş-Şeyh Ebû Hâmid, Malik ve El-Leys' den şöyle bir şey nakletmiştir: Eğer uzuvlar bir özür dolayısıyla aralıklı yıkanırsa caizdir. Özürsüz ara verilirse caiz değildir.
Uzuvlar arasında müvâlatın vâcib olduğunu söyleyenler, Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin Hâlid bin Mi'clan aracılığıyla bâzı sahâbîlerden rivayet ettikleri şu mealdeki hadîsi delil göstermişlerdir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaza duran bir adam gördü. Ayağının üst kısmında bir dirhem miktarı (bir el ayası kadar) yer kuru kalmıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama yeniden abdest alıp namazını iade etmesini emretti/ Bu görüşteki âlimlerin diğer bir delili de Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet edilen şu mealdeki hadistir:
'Bir adam abdest aldı da ayağı üzerinden bir tırnak miktarını kuru bıraktı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamı görünce : «Dön de abdestini güzel al.» buyurdu. Adam da döndü, sonra namaz kıldı.' (Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) 'in bu hadisi, suneni-mizin 666 nolu hadisidir.)
Ömer (Radıyallâhü anh)'den mevkuf olarak rivayet edildiğine göre uzvunda kuru bir yer bırakan adama «yeniden abdest al» demiş; diğer bir rivayette *Kuru bıraktığın yeri yıka» demiştir.
Uzuvlar arasında müvâlat vâcib değildir, diyen âlimlerin delilleri ise şudur:
Allah, uzuvları yıkamayı emretmiş, müvâlatı vâcib kılmamıştır. Diğer taraftan Mâlik'in Nafi'den rivayet ettiği sahîh bir esere göre:
Ashab'tan Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), çarşıda abdest almış, yüzünü ve kollarını yıkamış ve başını meshetmiştir. Bilâhere bîr cenazeye davet edilince mescide girmiş ve abdest uzuvları tamamen kurumuş olduktan sonra mestleri üzerine mesh ederek namaz kılmıştır.»Beyhaki: Bu hadis sahîh ve meşhurdur, demiştir. Bu delil güzeldir. Çünkü îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), cenazenin beraberinde bulunanların huzurunda böyle yapmış, hiç kimse de itiraz etmemiştir. Müvâlatın vâcib olduğunu söyleyenlerin delil olarak gösterdikleri Hâ1id'in hadisi isnad bakımından zayıftır.Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisinde, müvâlatın vücûbuna âit bir delil yoktur. Onun eseri, iki türlü rivayet edilmiştir. Yukarıda geçtiği gibi bir rivayette abdest iadesini, diğer rivayette kuru kalan yerin yıkanmasını istemiştir. Bu sebeple tekrar abdest alma rivayetini müstahablık için, kuru kalan yeri yıkama emrini câizlik için yorumlamak gerekir. Bilindiği gibi Ömer (Radıyallâhü anh)'in mezhebi, müvâlatın vâcib olmamasıdır.» [220]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Abdest alınırken yıkanması gereken uzuvları iyice yıkamak vâcibdir .
2 — Bilmeyerek veya unutarak bile olsa yıkanması gereken en ufak bir yeri kuru bırakanın abdesti sahîh değildir. Âlimler bu hususta müttefiktirler.
3 — Câhil adama bilmediğini tatlılıkla öğretmek matlubtur.
4 — Âlim yanlış bir hareket gördüğü zaman susmamalı, o yanlışı düzeltmeye çalışmalıdır.

666) Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest alan ve ayağı üzerinde tırnak kadar bir yeri kuru bırakan bir adam gördü ve ona abdestini ve namazını iade etmesini emretti. Adam da döndü." [221]

İzahı

Bir önceki hadisin açıklamasını yaparken Müslim'in Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği hadîsin mealini nakletmiştik. Oradaki rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama: «Dön de abdestini güzel al.» buyurmuştur.Ebû Dâvûd da Müslim' deki rivayet gibi Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsini tahriç etmiştir.
E1-Hâfiz , Et-Telhis'te şöyle der:
E1-Bezzâr: Câbir'in Ömej (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîsi ancak bu senedle biliriz, demiştir.Ebü'1 -Fadl El-Herevî de: Bu hadîs, yalnız İbn-i Lahî a rivayetinden tanınıyor. Bunun merfu' gösterilmesi hatâdır. Çünkü El-Â'meş, bu hadisi Ebû Süfyan aracılığıyla Câbir'-den; O da Ömer (Radıyallâhü anh) 'den mevkuf olarak rivayet etmiş; Keza Hâşim'de, başka bir senedle yine mevkuf olarak Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir, demiştir.'
El-Menhel yazan «Tefrikü'1-Vudû» babında bu hadîsin, mevkuf olarak Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine dâir mü-teaddid senedler zikretmiştir.Bu arada Darekutnî' nin tah-riç ettiği şu mealde bir hadisi de nakletmiştir: Ubeyd bin Ümeyr El-Ley si' den rivayet edildiğine göre;
«Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh), ayağının bir yeri kuru kalmış bir adam gördü de: Sen bu abdestle mi namaza duracaksın? diye sordu. Adam da: Ey müminlerin Emîri! Soğuk şiddetlidir. Beni ıslatacak bir şey de yanımda yoktur, deyince, ona önceden kızan Ömer (Radıyallâhü anh) bu sefer acıyarak: Ayağından kuru bıraktığın yeri yıka ve namazını iade et, buyurdu. Ve ona bir elbise verilmesini emretti.'
Ebû pâvûd, Ahmed ve Beyhakî bu hadîsin bir benzerini Hâlid bin Mi'dan' dan rivayet etmişlerdir. Bu rivayette «Peygamber (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem)'in bâzı sahâbî-lerden rivayet edildiğine göre» ifâdesi kullanılmıştır. Sahâbînin meçhul oluşu, hadîsin sıhhatma zarar vermez. Buradaki rivayette de ayağından bir yeri kuru bırakan adamın, abdest ve namazını iade etmesi emredilmiştir. Namazın iade edilmesi emri açıktır. Çünkü noksan bir abdestle namaza durulmuştur. Abdestin iadesine gelince, bu da müvâlatm vâcib olduğuna hükmeden âlimlere göre durum bellidir. Hattâ bu hadîs onlar için delil olur. Müvâlatın vâcib olmadığı görüşünde olanlara göre abdestîn iadesi, mükemmel bir abdestin alınması ve ibâdette ihtiyatlı davranılması içindir. Hadîs, zahirîne göre müvâlatın vücûbuna hükmedenler için bir delil ise de, hadîsin sıhhatma itirazlar yapılmıştır. Bunun sahih olduğu kabul edilse bile, diğer rivayetlerle birlikte işlerliğinin kurulması için verilen emrin mendubluk için olduğu yorumu yapılır. [222]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/194
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/194
[3] Bu senedin râvilerinden Hasan bin Yahya'nın zayıflığı üzerine cumhur ittifak ettiğinden dolayı isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/194-195
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/195-196
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/196-198
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/199
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/199-200
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/200-202
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/203-204
[11] Râvi Abdülmüheyrnin'in zayıflığına cumhur ittifak ettiği için isnadın zayıf olduğu, Zevaid'de bildirilmiştir.
[12] Zevâid'de : Bu isnad, zayıf ve munkati' bir isnaddır. Ebû ZÜr'a, Horasanlı Ata*nın Enes bin Mâlik'ten hadis işitmediğini söylemiş; Akilî de, Ömer bin El-Müsenna'nın hadisinin mahfuz olmadığını söylemiştir, denilir.
[13] **Necâşî'nin Hal Tercemesi**
Adı Ashama bin Bahr'dır. Meshama ve Asham .da denmiştir. Habeşistan meliklerine Necâşî unvanı verilirdi. Necâşî behiye anlamını taşıyor. İran meliklerine, Kisra, rum meliklerine Kaysar, Mısır meliklerine kâfir oldukları takdirde Fir'ayn, İskenderiye meliklerine Mukavkıs denildiği gibi Habeşistan kralına da bu. unvan, verilmiştir.
Hadiste bahsi geçen Necâşî Resûlullah (S.A.V.)) hayatta- iken müslümanhğı. kabul etmiş fakat onunla görüşmek ve sahabilik kendisine müyesser- olmamıştı^. Müslümanlığı kabullenişinin sebebi şudur : Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Mekke. dey: rinde ashabına reva görülen eziyetleri görüp bu belâyı defetmeye o gün için. maddi gücü yetmediği için sahâbîlerin Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye çderek.: «Çünkü orada öyle bir kral var ki yanında kimseye zulüm cdpemez. AUah size bu eziyetlerden kurtuluş kapısını açıncaya kadar oraya gitmeniz arzulanır» buşruiv du. Bunun üzerine müslümanların bir kısmı İslâm'da ilk hicret olarak oraya göçüştüler. Mekke müşrikleri muhacirlerin Habeşistan'a güven içinde, yerleştiklerini görünce aralarında bu sorunu görüşüp Arar bin El-Âs ve Abdullah bin Ebl Re-bîa'yi Necâşi ve devletinin ileri gelenlerine verilmek üzere hediyelerle birlikte ora: ya gönderdiler. Bunlar hediyelerini Necâşi ve adamlarına takdim ederek Necâ; şiftin adamlarına şöyle dediler : 'Bizden bazı sefihler kavminin dininden çıkmışlar ve sayın melik'in dinine de girmemişler. Ne bizim ne de sizlerin tanıdığı yeni bir din getirdiler. Bu sefihlerin kavminin eşrafı onları kendilerine iade etmek için bizi sayın kıral'a elçi olarak gönderdiler. Süden istirhamımız biz bu sefihler sorunu hakkında sayın melikle görüştüğümüz zaman bunların iadesi için siz me lik'e işaret edin ki onları konuşturmadan bizimle geri göndersin. Elçiler Necâşi'nin müslümanları konuşturmasını istemiyorlardı. Çünkü bu takdirle onları teslim otmiyebilir diye düşünüyorlardı. Bunun üzerine adamlar elçilere yardımcı olmaya söz verdiler. Sonra melikin huzuruna çıkarılan elçiler ne maksatla geldiklerini bildirdiler. Ordaki devlet adamları müslümanlan iade etmenin uygunluğunu hemen söylediler. Fakat Necâşi buna Öfkelendi ve : 'Hayır! Vallahi ben bunları çağırıp elçilerin dedikleri hususları onlara sormadıkça memleketime gelen ve beni başkalarına tercih eden bir kavmi tes'im etmem. Eğer elçilerin doğruluğu anlaşılırsa bunları teslim ederim. Ve şayet göçmenler bunların dediği gibi değilse elçilerigeri çevirir ve göçmenlere iyilik ederim, dedi. Sonra Necâşî Sahâbtleri huzuruna çağırdı. Sahâbîler Necâşî'nin huzuruna girince selâm verdiler. Elçiler selâmı fırsat bilerek : 'Sayın melik! İşte doğruluğumuz hemen belirdi. Çünkü bunlar zatınıza karsı, mutad olan saygı usulü ile girmediler* dediler. Melik bunun sebebini sorunca Sahâbiler : 'Sayın Melik biz sana cennet ehlinin ve meleklerin ta'zim usulüyle saygı gSsterdik' dediler. SahâbÎlerin sözcüsü Ca'fer bin Ebi Talib (R.A.) idi. Necâşl onlara : 'Nedir sizin bu dininiz. Hem kavminizin dinini terkettiniz hem de benim dinimi ne de başka milletlerin dinlerinden birisini seçmediniz?» diye sordu. Sözcü Ca'fer şöyle cevap verdi:
'Ey Melik! Biz cahiliyet ehli idik. Putlara tapar, murdar hayvan etini yiyer. fuhuş yapar, yakınlarımıza şefkat etmez, komşularımıza kötülük ederdik. Kuvvetlimiz zayıfımızı sömürüyordu. Nihayet Allah bize nesebini, doğruluğunu, güvenilir, iffetini yakinen bildiğimiz bizden bir Peygamber'! bize gönderdi.
Gelen Peygamber bizi tevhid'e, Allah'a şerik koşmamağa, tapmakta olduğumuz putlardan sıyrılmağa davet etti. Doğru konuşmayı, emanetleri sahiplerine vermeyi, yakınlarına şefkat etmeyi, komşulara iyilik etmeyi, ırz, namus ve kanlara saygılı olmayı emretti. Fuhuşlardan, yalan söylemekten, yetimin malını yemekten men etti. Namaz kılmayı, oruç tutmayı emretti, (diyerek İslâm'ın emirlerini saydı.) Biz de O'na iman edip tasdik ettik.
Haram kıldığını haram ve helâl kıldığını helâl saydık. Kavmimiz bize saldırdı, dinimizden döndürmek ve tekrar putlara taptırmak için eziyetler ve ta'zibler yaptılar. Bizi kahredip zulmedince ve dini görevlerimizi yerine getirmemize mâni olunca biz memleketinize çıkıp geldik. Seni başkalarına tercih ettik ve senin yanında bize zulm edilemiyeceğini ümid ettik, dedi. Bunun üzerine Necâşl: O Fey-gamber'in Allah tarafından getirdiğinden - senin beraberinde bir şey var mı? diye sordu. Ca'fer: Evet, dedi ve Meryem sûresini okudu. Okunan âyetlerden etkilenen Necâşl ve adamları ağladılar. Ve Necâşt: Şüphesiz bu okunan ve İsa'nın getirdiği aynı kaynaktan çıkmıştır, dedi. Ve Kureyş elçilerine, gidiniz vallahi ilelebet bunları size teslim etmem dedi. Henüz ümitlerini tamamen kesmiyen elçiler ertesi gün başka bir oyunla Necati'nin huzuruna tekrar çıkarak : 'Sayın Melik! Bunlar Hz. îsâ hakkında çok büyük bir söz söylerler dedi. Bunun üzerine Necâşl Hz. İsâ hakkındaki görüşlerini sordu. Ca'fer (R.A.) biz tsâ (S.A.V.) hakkında Peygam-ber'imizin beyan ettiğini söyleriz, tsâ Allah'ın kulu ve resulüdür. îsâ, bakire ve hiç bir erkeğin dokunmadığı Hz. Meryem'e Allah'ın ulaştırdığı kelimesi ve Allah tarafından gelen bir ruhtur, dedi. Bunun üzerine Necâşl yerden bir çöp alarak: 'İsa'nın dediğinden bu çöp kadar bile fazla bir şey söylemediniz, dedi. Ve müs tumanlara: 'Gidiniz. Siz emin olabilirsiniz. Ben sizden birisine eziyet etmek karşılığında bir dağ kadar altm sahibi olmaya bile razı değilim, dedi. Ve Kureyş'in hediyesini reddetti. Sonra Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e gönderdiği mektupta şunları yazmıştır : 'Ben, senin, Allah'ın resulü olup, doğru sözlü ve doğrulanan bir zat olduğuna şehâdet ederim. Sana ve senin amcan oğlu Ca'fer bin Ebî Talib'e btat ettim. Âlemlerin rabbl olan Allah'a teslim oldum. Necâşl (R.A.) müslümanlar? destek idi. Adaletle hükmeden ve insanlara yararlı bir melik idi. Onun meziyetleri meşhur olduğu için anlatmaya hacet yoktur. Kendisi Habeşistan'da vsfat etti. Resûl-i Ekrem (8.A.V.) ashabına O'nun cenaze namazını gıyabi olarak kıldırdı, (Menhel Cild 2, Sah. 122-123)
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/204-205
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/206-207
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/207-208
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/208-209
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/209-210
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/210-211
[20] Aslen Yemenli olup, Kûfe'de yerleşmiş, Hz. Ali (RjUlıra üeri gelen arkadaşlarındır. Ebû Hüreyre, Ömer, Ali. Sa'd bin Ebt Vakkas. Aişe ve baskalarından rivayet etmiştir. Râvileri İki oğlu Muhammed Mikdam, ŞabÎ ve başkalarıdır. İbn-i Muin, Ahmed, NesâÎ ve İbn-i Hibbân onu sıka saymışlardır. Hicretin 78. yılında 120 yaşında iken Siclstan'da öldürülmüştür. Buhârt'den başka diğer sahih kitab sahipleri ondan hadis rivayet etmişlerdir. (Menhel-Cüd 3. Sah. 206)-
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/211-212
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/212-213
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/213-214
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/214-215
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/216-217
[26] Nevevl: Bu, hadis ehlinin ittifakı ile zayıf olan bir hadistir, demiştir.
[27] **Ukbe bin Âmir (R.A.)'İn Hal Tercemesi**
Ukbe bin Âmir bin Abs bin Amr Ebû Hammâd El-Cüheni, meşhur bir sab&bl olup Resül-i Ekrem (S-A.V.)'den çok hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden sahâbi-lerden ve tabiilerden bir cemaat rivayette bulunmuştur. İbn-i Abbâs, Ebû Ümâ-me ve Ebû îdris El-Havlânî onlardandır. Ebû Saîd bin Yunus : Ukbe kurra'dan olup, ferâiz ve fıkıh âlimi idi. Edib, şâir ve kuvvetli kalem sahibi idi. Kur'an-ı toplayanlardan birisi idi. Ben, Mısır'da O'nun kendi eliyle yazmış olduğu Mushaf'ı Şerifi gördüm. Musahfm sonunda : Bunu Ukbe bin Âmir kendi eliyle yazmıştır, ibaresi vardı. Sahih-i Müslim'de Kays bin Ebl Hâzim tarikiyle Ukbe bin Amir'den rivayet edilen bir hadiste Ukbe şöyle demiştir : «Resûlullah (S.A.V.) Medine-I Münevvere'ye teşrif etti. Ben koyun sürüsünü güdüyordum. Koyunları bırakıp O'nun yanına giderek : Benim biatimi kabul buyur, dedim. O da Hicret üzerine biatimi kabul buyurdu.» Ebû Dâvûd ve Nesai de bu hadisi rivayet etmişlerdir.Ukbe bin Amir, Fetihlerde

bulunmuştur. Şam fethinde kumandan ile halife Hz. (R.A.) arasında postacı idi. Hicretin 58. yılı Mısır'da vefat etmiştir Sahih kitap sahipleri ondan rivayette bulunmuşlardır. (Menhel CİId 2, Sah 166)
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/217-218
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/219
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/219-220
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/220-222
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/222-223
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/224-225
[34] Kahramanlardan olan bu zatın 20 hadisinden birisini Bühârî ve Müslim, diğer birisini de. Buhârî rivayet etmiştir. Kavileri : Oğullan Ca'fer, Abdullah ve EI-Fadl'dır, uhud savaşından sonra müslüman olmuştur. Ha. Muaviye devrinde Şam'da vefat etmiştir. (Hulasa: 287)
[35] Bahreyn tarafından Katar adlı köy imalatından olduğu için bu ismi almıştır. Nihaye de : Katar, kırmızımsı, desenli ve oldukça sert bir hırka çeşididir denilmiştir. Bu takdirde sarık bu tür kumaştan yapılmadır.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/225-227
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/228
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/229-231
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/231-234
[40] Zevâid'de bunun senedinde tbn-i Edi Leylâ bulunduğu, adının Muhammed bin Abdurrahman olduğu, hıfzı yönünden zayıflığı dolayısıyla isnadın zayıf olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/235-236
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/236-238
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/238
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/239
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/239-240
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/240-242
[46] **Ata' bin Ebî Rabâh <R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Atâ' bin EbİRabâh El-KureşİmevlfiKureyş Ebû Muhammed El-Cündî El-Yemânl, Mekke-i Mükerreme'de ikamet eden imam ve akıncılardandır. Üsame bin Zeyd, Âişe, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, Urve bin Zübeyr (R.A.)'den ve bir cemaattan rivayet etmiş, râvileri ise Eyyüb, Habib bin EbİSabit, Ca'fer bin Muhammed, Cerir bin Hazım, İbn-i Cüreyc ve bir cemaattır. îbn-i Sa'd : O, sıka, âlim ve çok hadis bilirdi. Mekke'de fetva ona dayanırdı, demiştir. Ebû Hanife de : Ben Atâ'dan daha üstün ve faziletli bir kimseye rastlamadım, demiştir, tbn-1 Abbas (R.A.)'a, bir soru sorulmuş ve kendisi: Ey Mekke halkı! Yanınızda Atâ (R.A.) varken siz benim başımda toplanıyorsunuz, demiştir. 70 defadan fazla hac yaptığı söylenmiştir. Hammâd bin Seleme: Benim hac yaptığım yüz ondördüncü yılı Atâ vefat etti, demiştir. (Hulâsa: 266)
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/243
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/243-244
[49] Cebire, teyemmüm uzvu olan yüz veya kolda ise abdestli iken konmuş olsa bile bilâhere namazın iadesi gerekir. Keza başka uzuvlara abdestli iken konan cebire lüzumundan fazla yer kaplamıssa, namazın iadesi gerekir. Geniş malumat için fıkıh kitaplarına müracaat (Mütercim)
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/244-245
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/246
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/246-249
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/249-250
[54] Cümey bin Ümeyr Ebü'l-Esved El-KûfÎ : İbn-i Ömer, Ebl Bürde ve Aise (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. RâvilerÎ ise Sadaka bin Sald, El-A'meş, Ebû shak Eş-ŞeybânÎ. El-Alâ' bin Salih ve başkalarıdır. Buhârî : Onun rivayetini tetkik gerekir, demiştir. İbn-i Adiy ise : Hadisleri incelenmelidir. Rivayet ettiği hadislerin mütâbü pek bulunmaz, demiştir. İbn-i Nümeyr : O, çok yalan söyleyenlerdendir, demiş; îbn-i Hibbân ise: O, râfizi idi. Hadis uyduruyordu, demiştir. El-IclİIse, O"nun sıka bir tabii olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî. NesâÎ ve tbn-i Mâceh ondan hadis rivayet etmişlerdir. (Menhel cild : 3, Sah. 6)
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/250-251
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/251
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/251-252
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/252
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/252-254
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/254
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/254
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/254-255
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/255
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/256
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/256
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/256-258
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/258
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/259
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/259-260
[70] Hadisin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/260-261
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/261
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/262
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/262-263
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/263-264
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/264
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/264-265
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/265
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/266
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/266-267
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/267
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/267-268
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/268
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/268-271
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/271-272
[86] Tirmizl ve Ebû Dâvûd, bu hadisi zayıf görmüşlerdir.
[87] Râvüerden Talha bin Nâfi, Ebû Eyyûbtan hadis işitmediği İçin, bu senedin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/272-273
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/273-274
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/274-275
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/275
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/275-276
[92] **Ümmü Seleme (R.A.)'nin Hal TercemesİÎ**
Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden olan bu banımın adı Hind bint-1 Ebl Ümeyye El-Kureşiyye El-Mahzumiye'dİr. Resûlullah (S.A.VY> üe-fiYjenr meden Önce Ebu Seleme Abdullah bin Abdil-Esed'in nikahı altında idi. Esiyle beraber ilk müslümanlardan olup, -Habeşistan'a hicret etmişler, orada Seleme

adlı kızları olmuş, sonra Mekke'ye dönmüşler ve Medine'ye hicret etmişlerdir. Medine'de Otner, Durre ve Zeyneb adlı çocuklan olmuştur. Medine'de iken eşi vefat edip, iddeti bittikten sonra Ebu Bekir (R.A.) kendisiyle evlenmek istemiş, fakat O, reddetmiştir. Bilâhare Resûl-i Ekrem (S.A.V.) evlilik talebinde bulununca Ümmü Seleme şu cevabı göndermiştir: 'Ben kıskanç bir kadınım. Çocuklarım vardır. Yakınlarımdan kimse burada yoktur.' Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onun bu mazeretlerini şöyle cevaplandırmıştır : «Senin kıskançlığın İçin Allah'a dua ederim, kıskançlığın gider. Çocuklarına ben bakarım. Yatanların bunla olsun, olmasın, bu isten hoslannuyacak yoktur.» Bunun üzerine Ümmü Seleme (R.A.), oğlu Ömer'e : Kalk, Peygamber (S.A.V.)'in nikâh işini bitir, demiş ve Fahri Kainat efendimizle evlenme şerefine nail olmuştur. Ümmü Seleme (R.A.) Peygamber (S.A.V.Vden 378 hadis rivayet etmiştir. Bu-hâri ve Müslim 13 hadisi müttefikan ve üçer hadisi münferiden rivayet etmişlerdir. Kavileri, oğlu Ömer, kızı ve Nafi, Ebû Osman En-Nehdl, Sald bin El-Müsey-yeb, Küreyb mevla tbn-i Abbas ve başkalarıdır. Hicretin 59. yılı vefat etmiş ve Ebû Hüreyre (R.A.), cenaze namazuu kıldırmıştır. Zehebl, Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in son vefat eden hanımının Ümmü Beleme (RJ\.) olduğunu söylemiştir. <E1-Menhel CUt: 2, Sah. 332)

[93] **Ümmü Süleym (R.a.)'in Hal Tercemesi**

Peygamber (S.A.V.)'e som soran Ümmü Süleym (R.A.). Milhân bin Halid bin Zeyd bin Haram bin Cündüb (R.A.)'ün kızı olup, Ensardandır. Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi Enes bin Mâlik (R.A.)'in annesidir. Bu künye ile tanınmış olup, ismi hakkında ihtilaf vardır. Kimisi Senle, kimisi Rumeyle, kimisi de Mü-leyke demiştir. Cahiliyet devrinde Mâlik bin En-Nadr ile evlenmiş ve ondan oğlu Enes (R.A.) olmuştur. Ensâr-ı Kiram'dan ilk müslümanlarla beraber İman etmiştir. Kocası Mâlik, bu duruma çok kızmış ve Şam'a gidip, orada Ölmüştür. Bundan sonra Ebû Talha (R.A.) ile evlenmiştir. îmam Ahmed'in Enes bin Mâlik (R.A.Vden rivayet ettiğine göre Ebu Talha (R.A.) müslüman olmadan önce Ümmü Süleym (R.A.)'e istekli çıkmış ve Ümmü Süleym (R.A.) ona verdiği cevapta müslümanhğı kabullenmesi halinde kendisi ile evleneceğini ve müsİÜmanlığı kabullenmesinden başka bir sıdak istemiyeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Ebu Talha (R.A.) gidip düşünmüş daha sonra gelerek, kelime-i şahadet getirmiş ve bundan sonra evlenmişlerdir. Ümmü Süleym, Resûlullah (S.A.V.) ile beraber savaşmıştır.

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/276

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/277-278

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/278-280

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/281

[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/281-283

[99] Ubeyd bin Umeyr bin Kstâde bin Said EI-Leysl, Mekkeli olup, bu yerin kadılığını yapmıştır. Babasından, Ömer, Ali, Ebû Musa El-Eş'ârl, Ubeyd bin Kât ve diğerlerinden (R.A.) rivayet etmiştir. Ravisl Ati bin Ebl Rabah, Amr bin Dinar, MÜcahid ve başkalarıdır, tbn-i Muin ve Ebû Zur*a sıka olduğunu, El-tcll de, tabiilerin büyüklerinden bir sıka olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 64 veya 68. yıb vefat etmiştir. (El-Menhel C. 4, Sah. 112)

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/283-284

[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/284

[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/285

[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/285-287

[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/287-288

[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/288-289

[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/289-290

[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/291

[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/291-292

[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/292-294

[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/295

[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/295-296

[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/296

[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/296-298

[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/298

[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/299-300

[116] RavI Hasan bin îmare'nin zayıflığına âlimler ittifak ettikleri, hatta hadisini terketmeye icma' ettikleri ve Ebû Ubeyde (R.A.)'nin, babası Abdullah bin Mes'ûd (R.A.)'den hadis işitmediği söylendiği için hadîsin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/300-301

[117] **Abdullah bin Erkâm (R.A.)'ın Hal TercemesİÜ**

Abdullah bin El-Erk&m bin Abdi Yagûs bin Veheb bin Abdi Menaf bin Zühre El-Kureşi Ez-Zühri (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'e, sonra Ebû Bekir ve Ömer (R.A.)'e kâtiblik yapmıştır. Mekke'nin fethi yılında müsIÜmanlığı kabul etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den yalnız bu hadîsi rivayet etmiştir. Hz. Ömer (R.A.) dev-rinde BeytUl-M&l'e bakardı. Eşheb'in Mâlik'ten rivayet ettiğine göre Hz .Ömer (R.A.) : Ben. Abdullah'tan daha fazla Allah'tan korkan kimseyi görmedim, derdi. Bağavî'nin Abdullah bin Zübeyr <R.A.)'den tahric ettiğine göre Peygamber (S.A.V.), Abdullah bin Erkâm (R.A.)'a mektub yazdırırdı. O derece güveniyordu ki, bazî Meliklere mektub yazmasını emrederdi. Abdullah (R.A.) da yazardı. Resûl-i Ek-rem (S.A.V.), Ona güvendiği için. mektubu okumadan mühürlerdi. Amr bin Dinar'dan rivayet edildiğine göre Hz. Osman (R.A.) da Beytü'l-Mâl'ı ona tevdi etti de emeğine karsı ona 300 dirhem verdi. Fakat Abdullah (R.A), onu almadı ve : Ben Allah için çalıştım. Ecrim Allah'a aittir» dedi. Hâvileri Hz. Ömer (R.A.)'in mevlası Eşlem, Abdullah bin Utbe bin Mes'ûd, Yezid bin Katâde ve Urve bin Zübeyr'dir. Ebû Oâvûd, TİrmizI, NesâİÜ ve îbn-i Mâce. ondan rivayet etmişlerdir. Hz. Osman (R.A.)'ın hilâfetinde vefat etmiştir. (El-Menhel Cild : 1, Sah. 29l>-

[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/301

[119] Kâvî Sevr ve Bişr bin Adem zail oldukları İçin isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir

[120] Hadîsin isnadındakl ricalin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/301-305

[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/305-306

[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/306

[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/306

[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/306-309

[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/309-311

[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/311-312

[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/312-313

[129] NİhâyeÜÖe bu kelime : Ey su kadın! demektir. Cevheri : Bu kelime çağ-nlmaya mahsustur demiştir.

[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/313-314

[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/314-316

[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/316-317

[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/318-320

[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/320-321

[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/321-322

[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/322-323

[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/323-327

[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/327-328

[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/328-330

[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/330-332

[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/332-333

[142] **Esma (K.A.)'nın Hal Tercemesi**

Ebû Bekr-i Sıddlk (R.A.)'ın kızı olan bu hatun, Zübeyr bin Avvâm (R.A.)'ın zevcesidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayette bulunmuştur. Râvileri, iki oğlu Abdullah ile Urve ve torunları Abbâd bin Hamza bin Abdillah, Abbâd bin Abdîllah ve Abdullah bin Urve bin Zübeyr ile Fâtime bint El-Münzir'dir. 17 sahâbiden sonra mtislümanhğr kabul eden ilk müslümanlardandır. Oğlu Abdullah ile hâmile iken Medine'ye hicret etmiştir. Bir asır yaşamış, buna rağmen aklına bir halel gelmemiştir. Hicretin 73. yılı Mekke'de vefat etmiştir. (El-Menhel Cilt : 3, Sah. 230>

[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/333-334

[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/334

[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/335

[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/335-337
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/337
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/338-339
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/339
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/339-342
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/342
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/342-343
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/343
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/343-344
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/344
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/344-347
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/347-348
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/348-350
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/350
[160] Tirmizi demiştir ki: Biz bu hadisi yalnız Hakim El-Esrem'den Ebû Temime El-HüceymİI'den Ebû Hüreyre'den tanırız. îlim ehli nezdinde bu hadisin mânâsı ancak teşdid içindir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/350-351
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/351-352
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/352
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/353
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/353-354
[165] Bu hadisin isnadındaki ricalin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. Sin-di : Bu hadîs Zevâid kısmından değildir. Bilâkis Buhar i, Müslim ve başkalarında da mevcuttur, demiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/354
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/355-356
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/356-358
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/358
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/359
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/359-360
[171] Bakara. 222)
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/360-361
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/361-362
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/362
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/362-363
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/363-364
[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/365
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/365
[179] îsnadın sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevaid'de bildirilmiştir.
[180] Adı Nesibe veya Nüseybe olup, Ensâr'dan KaTı'ın kızıdır. Peygamber (S.A.V.)'den kırk hadîsi vardır. Buhâri ve Müslim altısını ittifakla, birer tanesi ni de münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri Enes bin Mâlik, Slrin'in iki oğlu Muhammed ve Hafsa, Abdü'l-Melik bin Ümeyr ve Ümmü Şarahil'dir. Resûl-f Ekrem (S.A.V.) ile beraber savaşlara katılır, yaralıları tedavi eder ve hastalara bakardı. Basra'ya gidip ikamet etmiştir. Sahâbllerden bir grup ve tabiilerin Bas-ra'daki âlimleri. Ölü yıkamakla ilgili hadisleri ondan alırlardı. (Menhel: CUd 3, Sahife : 128)
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/365-366
[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/367-368
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/368
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/369
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/369-370
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/370
[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/370-371
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/371
[189] Abdullah bin Sa'd El-Enbârt (R.A.) El-Kureşi de denilir. EI-EzdİI diyenler de vardır. Bu zat. Haram bin Hakîm'in amcasıdır. Onun Abdullah bin Hâlid bin Sa'd olduğu da söylenmiştir. Buna göre Sa'd, onun dedesidir. Şam'da ikamet-etmiştir. Râvlsi Haram ve Hâlid bin Mi'dâm'dır. Sahâbîdir. Yalnız iki hadîsi var. Ebû Dâvûd, Tirmlzl ve İbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. (Menhel Cild 2, Sahife : 267)
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/372
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/372-373
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/373-374
[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/374
[194] Zevâid'de : Hadisin isnadında Abdulkerim bin El-Muhank vardır. İmam Ahmed ve başkası onu zayıf görmüşler. Hatta îbn-f Abdi'l-Berrln dediğine göre onun zayıflığı hakkında icmâ vardır, denmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/374
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/375
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/376
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/376-377
[198] Muâza bint Abdillah El-Adeviyye Ümmü's-Sahbâ El-Basriyye EI-Âbide. Ali ve Âişe (R.A.)'dan rivayet etmiştir. Hâvileri ise Ebû Kulâbe, Yezîd Er-Rsşk, Eyyub, Asım El-Ahvel ve bir cemaattır. İbn-i Muin, Onu sıka ve hüccet olarak göstermiştir. Zehebi, onun geceyi ihya ettiğini ve kabirlerde uzun süre uyuyacağını bildiği halde, «uyuyan göze şaşarım» dediğini rivayet etmiştir. Îbnü'l-Cevzi, onun hicretin 83. yılı vefat ettiğini söylemiştir. (Hulâsa, Sahife : 496)
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/377
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/378
[201] El-Fıkıh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa Cild : 2, Sahife 46-47; 6. baskı.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/378-379
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/379
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/379-380
[204] Zevâid'de isnadının sahih olup, ricalinin sahîh hadis ricali olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/380
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/381
[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/382
[207] Hulâsa : 415
[208] Mahmud bin Er-Rabî' bin Suraka bin Amr bin Zeyd El-Ensârî Hazreç kabilesindendir. Kudüs'te yerleşmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den ve Ubâde bin Es-Sâmit (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisi 5 yaşında iken. Peygamber (S.A.V.)'in bir kovadan mübarek ağzına aldığı suyu yüzüne attığını hatırlıyormuş. Kendisinden rivayet edildiğine göre Enes bin Mâlik yaşça ondan büyükmüş. Va-kıdl'nin dediğine göre hicri 99 yılında vefat etmiştir. (Hulâsa: 371)
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/382-384
[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/384
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/384
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/385-386
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/386

[214] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/387
[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/388-389
[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/390
[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/390-391
[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/392
[219] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/392-393
[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/393-397
[221] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/397
[222] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/397-398

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20-EBVABUT-TATAVVU
1- Farz Namaz Ardında Tatavvu' Kılmak Babı
2- Farz Namaz Ardında Tatavvu' Kılmayan Kimse Babı
3- Seferde Duha (= Kuşluk) Namazı Babı
4- Duha Namazını Kılmayan ve Bu Kılmamayı Mubah Gören Kimse Babı
5- Hazarda Duha Namazı Babı
6- Bab : Öğlenin Farzından Önce İki Rekat
7- Akşam Namazı Farzından Önce Namaz Babı
8- Nafile Namazların Cemaatle Kılınışı Babı
9- Evde Nafile Namazı Kılmak Babı

Rahman ve Rahim olan Allah 'm ismiyle

20-EBVABUT-TATAVVU

(Tatavvu' Namazı Babları) [1]

1- Farz Namaz Ardında Tatavvu' Kılmak Babı [2]

1-.....Ubeydullah şöyle demiştir: Bize Nâfi', İbn Umer(R)'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile beraber öğle namazından evvel iki rek'at; öğle namazından sonra iki rek'at; akşam namazının ardından iki rek'at; yatsı namazının ardından iki rek'at; cumua namazının ardından da iki rek'at namaz kıldım. Amma akşam ile yatsı namazlarının ikişer rek'at sünnetlerine gelince, bunlar Peygamber'in evinde kılındı.
İbnu Ebi'z-Zinâd, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Nâfi'den (olan rivayetinde İbn Umer'in) "Yatsıdan sonraki iki rek'atı ailesi içinde" dediğini söylemiştir.
Bu hadîsi Nâfi'den rivayet etmekte Kesîr ibnu Ferkad ile Eyyûb es-Sahtiyânî, Ubeydullah'a mutâbaat etmişlerdir. Ve Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Bana kızkardeşim Hafsa şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) fecrin tulü' etmesi ardından hafîf iki rek'at kılardı. İbn Umer dedi ki: Çünkü bu sabah namazından evvelki zaman, benim Peygamber'in yanma giremediğim bir saat idi[3].
Ve bu hadîsi Nâfi'den rivayet etmekte Kesîr ibnu Ferkad ile Eyyûb es-Sahtiyânî, Ubeydullah'a mutâbaat ettiler.
Ve İbnu Ebi'z-Zinâd, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Nâfi'den olmak üzere İbn Umer'in "Yatsıdan sonraki ailesi içinde idi" dediğini nak-letmiştir [4].

2- Farz Namaz Ardında Tatavvu' Kılmayan Kimse Babı

2-.....Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Ebu'ş-Şa'sâ' Câbir ibn Zeyd'den işittim, şöyle dedi: Ben İbnu Abbâs(R)'tan işittim Ben Rasûlullah (S) ile beraber öğle ile ikindiyi cem' ederek sekiz rek'at; akşam ile yatsıyı da cem' ederek yedi rek'at kıldım, dedi. (Amr ibn Dînâr dedi ki:) Ben de:
— Yâ Eba'ş-Şa'sâ! Öyle zannediyorum ki, Rasûlullah öğle namazım geri bıraktı; İkindiyi ilk vaktinde acele etti ye yine böyle, akşam namazını geri bıraktı; yatsıyı ilk vaktinde acele kıldı (da bu suretle namazları cem' etmişti), dedim.
Ebu'ş-Şa'sâ:
— Ben de öyle sanıyorum, dedi[5].

3- Seferde Duha (= Kuşluk) Namazı Babı [6]

3-..... Muvarrık şöyle demiştir: Ben İbn Umer'e:
— Duhâ namazını kılar mısın? diye sordum.
— Hayır kılmam, dedi.
— Umer kılar mıydı? dedim.
— Hayır (kılmazdı), dedi.
— Ebû Bekr kılar mıydı? dedim.
— Hayır, diye cevâb verdi.
— Peygamber (S) kılar mı idi? dedim.
— Peygamber'in kılıp kılmadığım bilmiyorum, dedi.

4-.....Bize Amr ibnu Murre tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan işittim, şöyle diyordu: Bize sahâbîler arasında Ümmü Hâni'den başka hiçbir kimse Peygamber(S)'i duhâ namazı kılarken gördüğünü tahdîs etmedi. Ümmü Hâni': Peygamber (S) Mekke fethi günü Ümmü Hâni'nin evine girdi, yıkandı ve sekiz rek'at namaz kıldı. Ben bu namazdan daha hafîf bir namaz asla görmedim. Şu kadar ki, Peygamber rukû'u ve sucûdu tamamlıyordu, demiştir [7].

4- Duha Namazını Kılmayan ve Bu Kılmamayı Mubah Gören Kimse Babı

5- Bize Âdem tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Ebî Zi'b, ez-Zuhrî'den; odaUrve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Âişe(R) Ben RasüIullah(S)'ın duhâ nafilesini kıldığını görmedim. Ancak ben o namazı kılıyorum, demiştir[8].

5- Hazarda Duha Namazı Babı

Bunu Itbân ibn Mâlik, Peygamber (S)'den söyledi [9],

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Halîlim (yânî kalbî dostum olan Rasûlullah) bana üç şey vasiyyet etti; bunları ölünceye kadar terketmem: Her aydan üç gün oruç tutmak, duhâ namazı kılmak, vitr namazını kılıp da uyumak [10].

7-.....Enes ibn Şîrîn şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik el-Ensârî'den işittim, şöyle dedi: Ensâr'dan iri vucûdlu şişman bir kimse Peygamber'e (geldi ve O'na) hitaben: Yâ Rasûlallah! Ben seninle beraber namaz kılmağa muktedir olamıyorum, dedi. Akabinde Peygamber için bir yemek yaptı ve Peygamber'i evine da'vet etti. Peygamber ona gidince, bir hasırın bir tarafını (yânî bir .yüzünü) Peygamber için su serpip yumuşattı. Peygamber de onun üzerinde iki rek'at (nafile) namaz kıldı. Ve Cârûdoğlu Fulân oğlu Fulân (yânî Abdulhamîd ibnu'l-Munzir), Enes'e hitaben:
— Peygamber (S) duhâ namazı kılar mıydı? diye sordu.
Enes de:
— O günden başka bir günde böyle bir namaz kıldığını görmedim, diye cevâb vermiştir [11].

6- Bab : Öplenin Farzından Önce İki Rekat

8-.....îbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den on rek'at namaz belledim: Öğle farzından evveliki rek'at; öğlenin ardından iki rek'at; akşam namazından sonra da Peygamber'in evinde iki rek'at; yatsı namazından sonra yine Peygamber'in evinde iki rek'at; sabah namazından önce iki rek'at sünnet namaz. Sabah namazından Önceki zaman, Peygamber'in yanına girilmiyecek bir saat idi. Hafsa bana dedi ki: Müezzin ezan okuyup fecr tulü' ettiğinde de Peygamber iki rek'at (râtibe sünneti) kılardı [12].

9-.....(Âişe -R- şöyle demiştir:) Peygamber (S) öğle farzından önce dört rek'at, sabah farzından evvel de iki rek'at (tatavvu') kılmayı terketmezdi [13].
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte îbnu Ebî Adiyy (194) ile Amr ibn Merzûk (224), Yahya ibn Saîd'e mutâbaat ettiler.

7- Akşam Namazı Farzından Önce Namaz Babı

10-.....Abdullah ibn Bureyde şöyle demiştir: Bana Abdullah el-Muzenî tahdîs etti: Peygamber (-S- üç defa): "Akşam namazından evvel (iki rek'at nafile) namaz kılınız" buyurdu. Üçüncüsünde, insanların bu namazı, devam etmesi lâzım bir ibâdet edinmelerinden hoş-lanmıyarak: "(Bu namaz) isteyen içindir" buyurdu [14].

11-.....Ben, Mersed ibn Abdillah el-Yezenî'den işittim; o şöyle dedi: Ben Ukbe ibn Âmir el-Cuhenî'ye geldim ve:
— Ebû Temîm'in işinden seni hayrete düşüreyim mi? Ebû Te-mîm, akşam namazından evvel iki rek'at namaz kılıyor, dedim.
Bunun üzerine Ukbe:
— Biz Rasûlullah (S) zamanında bunu kılardık, dedi.
— Şimdi seni, bunu kılmaktan alıkoyan nedir? dedim.
— İşle güçle uğraşmak, diye cevâb verdi [15].

8- Nafile Namazların Cemaatle Kılınışı Babı

Bunu Enes ibn Mâlik ile Aişe (R), Peygamber(S)*den zikrettiler [16].

12-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' el-Ensârî haber verdi ki, o Rasûlullah'ı akledip hatırlamış ve kendi yurdlarında bulunan bir kuyudan Rasûlullah'ın ağzına su ahp kendi yüzüne doğru su püskürttüğünü de hatırlamıştır [17].
İşte bu Mahmûd, Itbân ibn Mâlik el-Ensârî(R)'den işitmiştir. It-bân Bedr'de Rasûlullah'ın maiyyetinde hazır bulunmuşlardan idi. Itbân şöyle diyordu:
Ben Salim oğullan'nda kendi cemâatime namaz kıldırırdım. Onlarla benim aramda bir dere vardı ki, yağmurlar geldiği zaman aramıza perde oluyor ve onların mescidi tarafına geçmek bana meşakkat veriyordu. Rasûlullah'a geldim ve O'na şöyle dedim: Ben gözümden hoşnûd değilim. Benimle cemâatim arasında bulunan dere, yağmurlar geldiği zaman akıyor ve bana o dereyi geçmek meşakkatli oluyor. Arzu ettim ki, Sen gelesin de evimden bir yerde namaz kıldirsan; ben de orayı namazgah edinsem!
Rasûlullah (S): "Bunu yapacağım" dedi. Ertesi sabah gündüz şiddetlendikten (yânî güneş yükseldikten) sonra Rasûlullah ile

Ebû Bekr bana geldiler. Rasûlullah içeri girmeye izin istedi. Ben de O'na izin verdim. Eve girdiğinde oturmadı da "Evinden nerede namaz kılmamı istersin?" buyurdu. Ben kendisine, içinde namaz kılmasını arzu etmekte olduğum yeri işaret edip gösterdim. Rasûlullah namaza dikeldi ve tekbîr aldı. Biz de O'nun arkasında saff olduk. İki rek'at kıldırdı, sonra selâm verdi. O selâm verdiği zaman biz de selâm verip, namazdan çıktık [18]. Ben Rasûlullah için yapılmış olan bir hazîr yemeğini yemesi gayesiyle O'nu alıkoydum. Yurdun ahâlîsi Rasülullah'ın benim evimde bulunduğunu işittiler. Yurd ahâlîsinden birçok kimseler geldiler, ve nihayet evde adamlar çok oldu. Onlardan biri: Mâlik (ibnu'd-Duhşun) ne yapıyor, ben onu görmüyorum? dedi. Oradakilerden biri: O Allah ve Rasûlü'nü sevmeyen bir münafıktır, dedi. Rasûlullah da ona: "Böyle deme! Görmüyor musun ki, o Lâ ilahe iüe*Üâh (Muhammed Rasûlullah) diyor ve bununla Allah'ın rızâsını taleb ediyor" buyurdu. O söyleyen de: Allah ve Rasûlü en bilendir. Amma bize gelince, Allah'a yemîn ederiz ki, biz O'nun sevgisinin ve sözlerinin (yânî nasîhatlerinin) ancak münafıklara olduğunu görüyoruz, dedi. Rasûlullah da: "Şübhesiz Allah, Allah'ın rızâsını arayarak Lâ ilahe illellâh diyen kimseyi ateşe haram etmiştir" buyurdu.
Mahmûd şöyle demiştir: Ben bu kıssayı bir topluluğa söyledim. İçlerinde Rasülullah'ın'sahibi Ebû Eyyûb da vardı. Ebû Eyyûb'un vefat etmiş olduğu Rûm diyârındaki bu gazvede, Muâviye'nin og!u Yezîd onların üzerinde kumandan bulunuyordu [19]. Ebû-Eyyûb, benim sözümü reddetti ve: Vallahi Rasülullah'ın senin söylediğini söylemiş olduğunu zannetmem, dedi. Bu söz bana çok ağır geldi. Ve: Eğer Allah bana selâmet verir de, bu gazvemden salimen dönersem ve Itbân ibn Mâlik'i kendi kavminin mescidinde hâlâ hayâtta bulursam, bu hadîsi kendisine tekrar sormaklığım üzerimde Allah hakkı olsun demeğe başladım. Nihayet Bizans seferinden döndüm. Hacc yâhud umre niyetiyle ihrama girdim. Sonra yürüdüm ve Medine'ye geldim. Salim oğulları yurduna vardım. Baktım ki Itbân gözleri görmez, çok yaşlı bir ihtiyar; hâlâ kavmine namaz kıldırıyor. Namazdan selâm verince ben de ona selâm verdim ve benim kim olduğumu kendisine haber verdim. Akabinde ona bu hadîsi sordum. Bunun üzerine Itbân bana bu hadîsi, ilk defa tahdîs ettiği gibi tekrar tahdîs etti.

9- Evde Nafile Namazı Kılmak Babı

13-..... Bize Vuheyb ibn Hâlid, Eyyûb es-Sahtiyânî'derı ve Ubeydillah'tan; onlar da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti. İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Namazınızdan bir kısmını ev/erinizde kılınız ve evlerinizi kabirler edinmeyiniz" buyurdu.
Bu hadîsi, Eyyûb'dan rivayet etmekte Abdulvahhâb es-Sakafî, Vuheyb'e mutâbaat etti [20].

---

[1] Bu kitâb adı olacak büyük başlık, Buhârî nüshalarının çoğunda yoktur. Hâlbuki bunun bulunması fayda verir, zarar vermez (Umdetu'i-Kaarî, III, 658).
Buhârî bu büyük başlık altında farz namazların önlerinde ve arkalarında onlara bitişik olarak kılınan müekked ve gayrı müekked râtibe namazlarını ayrı ayrı bâblar altında zikretmiştir. Burada bu râtibe sünnetlerinin mıkdârları bildiriliyor.
[2] Tatavvu', tefa'ul vezninde, tekellüfle tâat eylemek ma'nâsmadır. Bu münâsebetle vâcib ve lâzımdan olmayan nesnede teberru' eylemek ma'nâsma kullanıldı; teneffele (= nafile yaptı) gibi bir şey teberru' ettiği zaman "tatavvaa bini" denilir. Tatavvu', yânî nafile namazı da bu ma'nâdandır (Kaamûs Ter.),
Tatavvu', Şâfiîler'e göre şerîatin terkedilmesi caiz olduğu hâlde, işlenmesini terkedilmesinden üstün tuttuğu şeydir. Böyle olunca tatavvu', sünnet, müstehâb, memdûh, mergûb (yanî rağbetli kılınmış) ta'bîrleri müteradif lâfızlardır (Kastallânî).
[3] Bu hadîste, öğleden evvelki müekked sünnet yalnız iki rek'at gibi görünüyor. Bir de buradaki metnin birinci kısmında, sabah namazının farzından evvel kılınan iki rek'at râtİbeden söz edilmiyor. Çünkü İbn Abbâs, mü'minlerin annesi Hafsa dolayısiyle Peygamber'in kayın biraderidir ve ancak farzlardan evvel ve sonra Peygamber'in evine girip, beraberce kıldığı râtibeleri haber veriyor. Sabah namazının râtibesine gelince, bunu, hadîsin üçüncü fikrasında açıkladığı gerekçeden ötürü, mü'minlerin annesinden öğrenmiştir. Yine bu hadîste akşam ile yatsı sünnetlerini hep evinde ve ailesi içinde kıldığı ayrıca tasrîh edilmektedir. İbn Umer'in bu nakline göre, müekked olan râtibe sünnetleri on rek'attır...
[4] Bu hadîste takdîm, te'hîr ve tekrar vâki' olmuştur. Nüshalar da birbiriyle ihtilâf etmektedir. Biz bu nüshamızda Mısır Bulak Matbaasi'nda basılmış olan Sultân Abdulhamîd'in nüshasına uygun yürüdük (İdâretu't-Tıbâati'l-Munîriyye baskısı haşiyesi).
[5] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu ve delîl olması şöyledir: Namazları cem' etmek, iki namaz arasının râtibe olan veya râtibe olmayan bir namaz ile ayrılmamasını gerektirir. Bu da birinci namazdan sonra tatavvu'un terkedilmesine delâlet eder, Murâd edilen budur. İkinci olan namazdan sonraki tatavvu'a gelince, ondan sükût edilmiştir. Birinciden evvelki tatavvu' da böyle olması muhtemildir (İbn Hacer).
[6] Buhârî bu başlık ile, seferde duhâ namazının kılınıp kılınmayacağı mes'elesini getiriyor. İbn Umer hadîsi nefye; Ümmü Hâni' hadîsi ise isbâta delâlet ediyor.
İbnu'l-Munîr şöyle demiştir: Bana zahir olan şudur: Buhârî, hadîsleri kendi katında İbn Umer hadîsi gibi nefîce; Ebû Hureyre'ye duhâ namazı kılmasının tavsiye edilmesi hadîsi gibi isbâtca taâruz edince, nefî hadîsini sefere; isbât hadîsini de hazara indirmiştir. Ebû Hureyre hadîsi için "Hazarda duhâ namazı babı" başlığını getirmesi, bu görüşü kuvvetlendiriyor... Ümmü Hâni' hadîsine gelince, onda duhâ namazının kolaylık durumuna göre, seferde kılınacağına işaret vardır (İbn Hacer).
[7] Bu bâbdaki iki hadîsten birincisi olan îbn Umer'in haberi ile ikincisi olan Ümmü HânÎ'nin haberi arasında nefî ve isbât bakımından açık bir zıdhk vardır. İbn Umer ne Peygamber'in, ne de Ebû Bekr ile Umer'in duhâ namazı kıldıkla-.rını bilmediğini söylüyor. Ümmü Hâni' ise kıldığını haber veriyor. Bu müşkil-lik, ya bundan evvelki haşiyede yazıldığı şekilde giderilir, yâhud da İbn Umer'in nefyi, vukû'u nefî değil de, müdâvemeti nefî ma'nâsma hamledilerek giderilir. Başka tevcihler de yapılabilir. Meselâ: Ümmü Hâni' hadîsi, Peygamber'in Mekke fethi sırasında meşguliyetleri sebebiyle kılamadığı bir namazı ancak bu kuşluk vaktinde fırsat bularak kılmış olduğu herhangi bir namaz olabileceği, bir kaza namazı olabileceği veyâhud da fetih için kılınmış bir şükür namazı olabileceği ileri sürülmüştür.
[8] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu açıktır. Hz. Âişe bu hadîsinde, Rasûlullah'ın devamlı olarak duhâ namazı kıldığını görmedim, fakat bu duhâ namazını ben devamlı olarak kılarım, demiş olabilir. Buna göre de nefy, namazın aslına değil, muttarıdan devamına yönelik olur.
[9] Buhârî bunu "İmâm bir kavmi ziyaret edip onlara imâm olduğu zaman bâbı"n-da zikretmişti. Bunu İmâm Ahmed, Zuhrî'den; o da Mahmûd ibnu'rrRabî'den; o da Itbân ibn Mâlik senediyle mevsûlen şöyle rivayet etmiştir. "Rasûlullah (S) Itbân'ın evinde kuşluk nafilesini kıldı. Oradakiler arkasında durdular ve O'nun namazına uyarak namaz kıldılar". Bunu Müslim de İbn Vehb rivâyetiyle tahrîc etmiştir (Umdetu'l-Kaarî).
[10] Peygamber'in bu üç kıymetli tavsiyeyi sahâbîler arasında Ebû Hureyre ile Ebu'd-Derdâ'ya yapması dikkatle İncelenmeye değer. Ebû Hureyre ve Ebu'd-Derdâ fakır sahâbîlerden ve feragat sahibi iki sîmâdır. Zengin değillerdi; bunun için kendilerine mâlî ibâdetler tavsiye edilmemiştir. Bunun yerine bedenî ibâdetlerin en şereflisi bulunan nafile namazlar ve oruçla taltîf edildiler.
Bu hadîste duhâ namazı mutlak olarak zikredilmiştir. Müslim'in rivayetinde "İki rek'at kuşluk namazı" diye rek'at sayısı tesbît edilmiştir. Ahmed ibn Hanbel'in rivayetinde ise "Her gün duhâ namazı" diye bir ziyâde de vardır.
[11] Bu hadîs, imamet bâblanndan olmak üzere "İmâm hâzır olanlara namaz kıldırır mı bâbı"nda geçmişti. Hadîsin bâb başlığına uygunluk yeri "O'nu evine çağırdı.." ve devamıdır ki, Peygamber onun evinde namaz kıldırrmştır; bu da hazarda olmuştur.
[12] Bu hadîs, küçük birkaç lâfız farkıyle 1 rakamlı hadîs olarak geçmişti. Oradaki haşiyede de belirtildiği gibi, İbn Umer bu hadîslerde farz olan namazlara bitişik olarak kılman râtibe sünnetlerinin mıkdârlannı bildiriyor. Sabah namazından evvel Peygamber'in evine girilmiyecek olan mahrem zaman olduğu için de sabah namazından evvelki iki rek'at râtibeyi kızkardeşi Hafsa'dan rivayetle haber alıp öğrenmiş oluyor.
[13] Öğle namazından önceki râtibe bu hadîste dört rek'at; bundan önceki hadîste iki rek'at olduğu bildirilmiş olduğundan bir farklılık meydana gelmiştir. Bu farklılık şöyle îzâh edilmektedir: Peygamber öğleden evvelki râtibe sünnetini bazen dört, bazen iki rek'at kılmış; dört rek'atı Âişe, iki rek'atı da İbn Umer haber vermiş olabilir. Yâhud Peygamber mescidde iki, evinde dört" kılmış; birinciyi İbn Umer, ikinciyi Âişe haber vermiştir, ibn Umer Peygamber'in yalnız mesciddeki hâline, Âişe ise hem mesciddeki, hem de evindeki hâline vâkıftır. Gerek İbn Umer, gerek ÂİŞe, şâjiid oldukları vakıaları bildirmiş olmakla beraber, ÂiiK şe'nin şâhid olduğu vak'alar daha çok olması îcâb eder. Nitekim Taberî: Rasûlullah'ın dört rek'at kılması ekser ahvâlde idi; iki rek'at kıldığı ise az idi, demiştir.
[14] Hadîsin tercemesindeki parantez içinde olan ziyâdeler, Ebû Nuaym'ın el-Mustahrac'mdeki rivayetten alınmıştır.
Bu namazı Peygamber'in kıldığına dâir bir haber nakledilmediği gibi, Dört Halîfeler ile sahâbîlerin büyüklerinden pek çoğunun böyle bir namaz kılmadıkları sahîh rivayetlerle sabittir. .
Bâzıları bu namazın ilk zamanlarda tavsiye edilip, sonra nesh edildiğini İleri sürmüşlerdir. Bu Abdullah ibn Muzenî hadîsini, Bureyde ibn Huseyb (R)'in Ebû Dâvüd'dan rivayet ettiği "Akşam namazından başka, her iki namaz arasında iki rek'at vardır" hadîsiyle mesh edilmiş olduğuna delildir.

Akşam namazının vaktini daraltır diye bu namazın müstehâb olmadığına, kerâhatine ve hattâ bid'atlığma kaail olanlar vardır. Bununla beraber bu namazı müstehâb sayanlar da vardır

[15] Birinci hadiste "İsteyen iç in " buyurulmuş olması, bu hadiste Ukbe'nin kılmamaktaki gerekçesi, bu namaz hususundaki genişlik ve serbestliği açıkça bildirmiş oluyor.

Buhârî "Tatavvu' Bâblan" büyük başlığı altında topladığı birkaç babın hadisleri ile sabah, öğle, akşam râtibelerini bildirmiştir. Buhârî ikindi ile yatsının İlk sünnetleri hakkında hiçbir hadis rivayet etmemiştir.

İkindinin sünneti hakkındaki İbn Umer'ın: "Peygamber (S): İkindi'nin farzından evvel dört rek'at namaz kılan kişiye Allah rahmet etsin" hadisini Ebû Dâvûd, İbn Hıbbân rivayet etmişlerdir. Tirmizî'nin bu ikindi sünneti hakkında Alî'den de rivayeti vardır.

Yatsı namazının farzından evvelki dört rek'at sünnet hakkında da Buhâ-rî'nin rivayeti yoktur. Buhârî'de olmadığı gibi, diğer Sahîh ve Sünen sahihlerinin de Peygamber'in bu dört rek'atı kıldığı hakkında sarih rivayetleri yoktur.

Maamâfîh Abdullah ibn Muzenî'nin: Rasûlullah (S): "Her iki ezan arasında bir namaz vardır" buyurdu. Sonra üçüncüsünde: "Dileyen için" buyurdu, hadisi, yatsı farzından evvel nafile kılmağa bir mâni* olmadığı için, bu namâzm müstehâbhğını ifâde edebilir. Bu hadisi Buhârî Sahîh'min birkaç yerinde ayrı ayrı tarîklerden rivayet etmiştir.

[16] Buhârî, Enes'in hadisini "Hasır üzerinde namaz bâbı"nda; Âişe'nin hadisini de Kitâbu'I-Kusûf'un "Güneş tutulmasında sadaka vermek bâbı"nda mevsû-len rivayet etmiştir.

[17] Mahmûd, Peygamber'in.kendisine bu suyu püskürttüğü zaman beş yaşında bulunduğunu, Buhârî'nin Kitâbu'l-îmân'da geçen başka bir hadisinde bildirmiştir. Kendisi küçük sahâbîlerdendir. Muâviye zamanındaki İstanbul muhasarasına İştirak etmiştir. Bu Kostantîniyye gazvesinde bulunduğunu, kendisi bu hadisin sonunda bildirmektedir.

[18] Hadisin bâb başlığına delîl olan kısmı burasıdır.

[19] Bu, hicretin ellinci yılında veya biraz sonra Kostantîniyye'yi fethetmek üzere çıkılan gazvedir. Bu seferde Kostantîniyye'ye ulaştılar ve muhasara ettiler, Ebû Eyyûb orada vefat etti:

Muâviye'nin devlet başkanlığı zamanında Kostantîniyye'ye karşı ilk gaza edeceklere Peygamber lisânıyle va'dedilmiş olan büyük ecri almak için, Muâviye'nin oğlu Yezîd'in kumandasında sevkedilen ilk müslümân ordusuna katılmış, Kayser'in şehrine gâzî olarak gelmiş, burada hastalanarak vefat etmiş ve sûrun dibine gömülmüştür.

el-Ikdu'l-Ferîd sahibi Endelüslü tbn Abdi Rabbih (246-328), Utbi'den (ve-fâtı:228) rivâyeten şöyle diyor: İslâm ordusu Halîç'e vardığı vakit Ebû Eyyûb ağırlaştı. Yezîd onu ziyarete gelip: Bir dileğin var mı? diye sordu. O da cevaben: Sizin dünyânızın bana hiç lüzumu yok. Lâkin beni elinden geldiği kadar düşman diyarı içinde ileriye doğru götürüp defn et. Zîrâ Rasûlullah (S)'tan işittim: "Kostantîniyye sûrunun dibinde sâlih bir kimse defn olunacaktır" buyurdu. Umarım ki, o kimse ben olayım, dedi. Vefat ettiğinde Yezîd, kefenlenmesinİ emretti. Serîri üzerine konduktan sonra da müfrezelerini çıkarıp ve serîri kuşa-darak harb ede ede ileriye sürdü... (Tecrîd Ter., I, 114-117'de uzun tafsilât vardır).

[20] Bu mutâbaati Müslim: "Ev/erinizde namaz kılınız; onları kabirler edinmeyiniz" lâfzıyle, Muhammed ibn Musennâ'dan mevsûlen rivayet etmiştir.

Müslim'in Câbir ibn Abdillah'tan bir rivayeti de şöyledir: Peygamber: "Evlerinizde namaz kılınız. Herhangi biriniz farz namazını gittiği mescidde kıldığı zaman, kendi evine de namazdan bir nasîb ayırsın" buyurdu. Bu nasîb, farzların dışındaki her nafileyi şâmildir.

Birçok sahâbîden rivayet olunan metindeki hadisin ikinci fıkrasında: "Evlerinizi namazdan boş bırakıp, onları kabre çevirmeyiniz" buyurulmuşîur. Bu hadisten ve bu ma'nâdaki diğer hadislerden, evlerde kılınan nafilenin mescidde kılman nafileden efdal olduğu anlaşılmıştır. Bu hadîs, gündüz ve gece nafilelerini mescidde kılmayı müstehâb gören seleften bâzılarına karşı hüccettir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÎTÂBU'L-MEZÂLİM VE'L-GASB
ZULÜM VE GASB BÖLÜMÜ
Bâb: Oda, Balkonlu Veya Balkonsuz Üst Kat
Bâb: İçinde Şarap Bulunan Küpler Kırılır Mı?

KÎTÂBU'L-MEZÂLİM VE'L-GASB

ZULÜM VE GASB BÖLÜMÜ

Bâb: Oda, Balkonlu Veya Balkonsuz Üst Kat

254- İbni Selâm bize anlatarak dedi ki: el-Füzârî bize Ahmed e:-Tavîl'den, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hanımlarına bir ay yaklaşmayacağına dair yemin etti. Ayağı incinmişti. Kendisine mahsus bir çardakta oturdu. Ömer (ra) yanına varıp sordu: Hanımlarını boşadın mı ey Allah Resulü?
"Hayır, yalnız onlara bir yaklaşmamak üzere yemin ettim" buyurdu. Orada yirmi dokuz gün kaldıktan sonra indi ve hanımlarının yanına girdi.[1]

Şerh

"Allah Resulü (sav. hanımlarına bir ay yaklaşmayacağına dair yemin etti" ifadesiyle birlikte Allah Resûlü'nün (sav) onlardan ayrılarak yüksekçe bir odayı meşke: edindiği geçmektedir. İmam Buhârî, gerek Hz. Ömer'in (ra) "Ey Allah tedir. İmam Buhârî, gerek Hz. Ömer'in (ra) "Ey Ailah Resulü! Onları boşadın mı?" sorusu, gerekse yüksek bir odaya çekilerek onlardan uzaklaşması sebebiyle hadise bu bapta yer vermiştir. Burada Allah Resûlü'ne (sav) yönelik bir haksızlığın varlığı sorgulanmış olmaktadır.

Hüküm

Müslüman yöneticiler, halk tarafından kendilerine ulaştırılan şikâyetleri dinleyip değerlendirmek zorundadırlar. Onlar kendileri, hatta aile fertleri aleyhinde bile olsa haksızlığı ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Onlara bu bağlamda yöneltilen soju ve şikayetlere genel olarak Mezâlim adı verilmiş ve bu görev, İslam adalet sisteminin en yüksek görevi olarak kabul edilmiştir.
Mezâlim alanına giren konulardan bazıları şunlardır:
1. Halka şiddet uygulayan, hak ve adaletten sapan yöneticilerle ilgili şikâyetler.
2.Vergi memurlarının ve diğer memurların halka karşı karşı baskı ve zulüm uygulamaları, haklarını gaspetmeleriyle ilgili şikâyetler.
3. Yönetimde bulunanların ve güçlü kimselerin gasp ettikleri mal ve haklarla ilgili şikâyetler.

Ders

Dünya tarihinde yönetenlerin yargılanmasını amaçlayan böyle bir kurumsal yapıya rastlamak mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında Mezâlim mahkemeleri, İslamiyetin insanlığa büyük bir katkısıdır. Avrupa ülkeleri yüzlerce yıl kilisenin sorgulanamaz uygulamaları altında ezildikten sonra ağır bedeller ödeyerek 'Kralın hakkını krala, Sezar'ın hakkını Sezar'a' verme esasına dayalı seküler bir devlet yönetimine ulaştıklarında dahi, Mezâlim mahkemeleri gibi bir kurumu uzuri süre tanımamışlardır.
Mezâlim mahkemeleri, bir anlamda günümüz anayasa mahkemeleri hükmünde olan ve bizzat yönetenlerin davranışlarını sorgulayan ve yargılayan kurumlar olmuştur. Doğuda ve batıda Tanrının gölgesi olarak görülen imparator ve kralların kurumsal olarak yargılanmaları bağlamında fazla örneğe rastlanmazken Müslümanlar daha ilk yıllardan itibaren böyle bir yargı gücünün varlığını tanımış ve zaman içerisinde onu kurumsallaştırmışlardır. Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en büyük ders de, dedelerimizin Batılıların iddia ettikleri gibi hukuk tanımaz barbarlar ve tiranlar olmadıkları, hukukun üstünlüğü noktasında kimi çağdaş toplumlarının bugün dahi ulaşamadıkları düzeyde bir hukuk bilincine sahip olduklarıdır.

Bâb: İçinde Şarap Bulunan Küpler Kırılır Mı?

255- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Enes b. yâz bize Ubeydullah b. Ömer'den, o Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Âişe (r.anhâ) bir sedir edinmişti. Üstünde resim bulunan bir örtü vardı. Ailah Resulü (sav) o örtüyü yırttı. Bunun üzerine Âişe (r.anhâ) kumaştan iki minder yaptı. Allah Resulü (sav) evde duran bu iki mindere de otururdu.[2]

Şerh

Üstünde resim bulunan bir örtü vardı. Allah Resulü (sav) o örtüyü yırttı" ifadesinden çıkan durum, Allah Resûlü'nün (sav) suret bulunan eve meleklerin girmeyecekleri veya başka bir sebeple bu kumaşı yırtmasıdır. Eşyada mübahlık esastır kuralı gereği, burada kumaşın her hangi bir günahlık boyutu bulunmamaktadır. Günah sayılan onun üzerine işlenen veya basılan hayvan suretleridir. İmam Buhârî de muhtemelen bundan hareketle hadis-i şerife burada yer vererek aslen mubah olan küplerin, içinde şarap sakjanmış olması sebebiyle kırılmaları gerektiğini söylemek istemiştir. Şarap saklanmış küplerin kullanılması da bu mânâda mekruhtur.

---

[1] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/229. nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesai. imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866. 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirin/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280. Dârimî, salât/1228, 1276.

[2] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, taharet/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, taharet/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 2372], 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, l2o, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18- YİYENİN VE İÇENİN ZİKİRLERİ
Önüne Yemek Getirilen Kimsenin Okuyacağı Dua
Yemek Sahibi Müsafirlerine Yemek İkram Edince; Onlara: "Yeyiniz" Yahut Bu Manada Söz Söylemesi Müstahabdır
Yemek Ve İçmek Zamanında Besmele Getirmek
Yiyecek Ve İçecek Ayıblanmaz
Gerek Duyulduğu Zaman Bu Yemeği İçim Çekmiyor Yahut Bunu Yemeyi Adet Edinmedim" Ve Benzeri Söz Söylemek Caizdir
Yediği Yemeği İnsanın Övmesi
Oruçlu Olduğu Halde Bir Yemekte Bulunan Kimse, Yemiyecekse Okuyacağı Dua
Davet Edilen Kimsenin Arkasına Başka Biri Takıldığı Zaman Davet Edilen Ne Söyler
Yemek Âdabına Uymayana Öğüt Ve Edeb Vermek
Yemek Üzerinde Konuşmak Müstahabdır
Yemek Yeyip De Doymayan Kimse Ne Söyler Ve Ne Yapar
Hastalıklı Bir Kimse İle Yiyince Ne Söylenir?
Misafir Ve Misafir Yerinde Olan Kimse Elini Yemekten Kaldırınca, Yemek Sahibi Onun Doymadığını Anlasa Ona "Ye" Demesi Ve Bunu Tekrarlaması Müstahabtır. İçmek İşinde, Koku Sürünmede Ve Diğer İkramlarda Da Böyle Yapar
Yemekten Sonra Okunacak Dualar
Davetli Ve Misafirin Yemeği Bitirince Yemek Sahibine Edeceği Dualar
Bir Kimseye Su, Süt Ve Benzeri Şey İçiren İnsana Yapılacak Dualar
Bir Misafire İkramda Bulunana Duâ Etmek Ve Teşvikte Bulunmak
Misafire İkramda Bulunanı Övmek
İnsanın Misafirine Merhaba Demesi, Misafirolarak Yanında Bulunduğundan Dolayı Sevinmesi Ve Ona Bu İmkanı Verdiği İçin Allah Tealâ'ya Hamd Etmesinin Müstahablığı
Yemekten Çekildikten Sonra Okunacak Duâ

18- YİYENİN VE İÇENİN ZİKİRLERİ

Önüne Yemek Getirilen Kimsenin Okuyacağı Dua

571- Abdullah İbni Amr Îbni'-As'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir. O da Peygamber Saüallahu Aleyhi ve Sellem'den anlatarak demiştir ki, Peygambere bîr yemek takdim edildiği zaman şöyle derdi:
"Allâhümme bârik lenâ ffmâ razaktenâ ve kmâ azâbe'n-nâr. Bismillâhi..."
"Allah'ım, bize rızık verdiğin şeylerde bize bereket ver ve bizi ateş azabından koru. Bismillah (Allah'ın adıyla yemeğe başlarım.)"[1]

Yemek Sahibi Müsafirlerine Yemek İkram Edince; Onlara: "Yeyiniz" Yahut Bu Manada Söz Söylemesi Müstahabdır

Bil ki, yemek sahibi müsafirine yemek ikram ettiği zaman ona: "Bismillah, yahut yiyiniz, yahut zikirle başlayınız, yahut buna benzer yemeğe başlama iznini belirten sözler söylemesi iyi olur. Bu şekilde söz söylemek vacib değildir. Sadece müsafirlere yemek takdim etmek yeterlidir. Bir izin sözü şart kılınmaksızın sade böyle bir takdimle yemek yiyebilirler. Fakat bazı alimlerimiz demiştir ki, muhakkak izin anlamında bir söz gereklidir. Doğru olan evvelki sözdür. Bu konuda izin sözünün bulunmasını ifade eden sahih hadisler müstahab anlamındadır.

Yemek Ve İçmek Zamanında Besmele Getirmek

572- Ömer İbni Ebi Seleme'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan riva-yetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur. "Allah'ın ismini an ve sağ elinle ye."[2]
573- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Sizden biriniz yemek yiyeceği zaman başında Allah Tealâ'nın ismini ansın (Bismillah, desin). Eğer başta Allah'ın ismini anmayı unutursa, şöyle desin:
"Bismillâhi evvehhû ve âhirehû." "Hem başında, hem de sonunda Allah'ın ismini anarım."[3]
574- Cabir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "İnsan evine girer de, girdiği zaman Allah Tealâ'yi anarsa, yemek yediğinde de anarsa (Bismillah, derse) Şeytan (arkadaşlarına) der ki size (burada) gecelemek ve yemek yoktur. Fakat insan evine girer de, girdiği zaman Allah Tealâ'yı anmazsa şeytan şöyle der: Siz geceleyecek yere kavuştunuz. İnsan yemeğinde Besmele çekmezse (Allah Tealâ'yı anmazsa), Şeytan derki; hem geceleyecek yere, hem de akşam yemeğine kavuştunuz."[4]
575- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilen hadisi şerifde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in açık mucizelerinden biri vardır. Şöyle ki, Ebû Talha ve (zevcesi) Ümmü Süleym, Peygamberi yemeğe davet ettikleri zaman, Enes der ki (yemek bir kişi için hazırlanmıştı. Oysa ki Peygamber yanında bulunan seksen kadar sahâbiyi de beraberinde götürdü. Peygamber önce Besmele getirdi) sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: (Dışarıda bulunanlardan) on kişiye izin ver (içeri girsinler ve yesinler. Ebû Talha da izin verip içeri girdiler, (yemeğe oturdular). Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (onlara) buyurdu: Yiyiniz ve Allah Tealâ'yı anın (Besmele çekin). Onlar da yediler. Seksen kişiye (onar onar) uygulayacak şekilde bunu yaptı.[5]
576- Huzeyfe'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile bir yemekte bulunduğumuz zaman, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem başlayıp elini koymadıkça biz ellerimizi (yemeğe) koymazdık. Bir defa biz Peygamberle bir yemekte bulunuyorduk. Hemen bir cariye gelip acele olarak elini yemeğe uzatmak istedi. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem elini engelledi. Sonra bir bedevi geldi, (yemeğe uzanmak için) acele etti. Peygamber hemen elini tuttu. Bundan sonra Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: Yemek üzerine Besmele çekilmemek halinde Şeytan o yemeğe hak kazanmış olur. İşte Şeytan bu cariye ile geldi ki, yemekten yesin. Ben de elini engelledim.

Sonra Şeytan bu Bedevi ile geldi, yemekten yesin diye. Ben de bunun elini tuttum. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu ikisinin elile beraber Şeytanın eli benim elimdedir. (Besmele ile onların bereketsizlik tasarrufunu engellerim). Sonra Peygamber Allah'ın ismini andı (Besmele çekti) ve yedi!"[6]

577- Sahabi olan Ümeyye İbni Mahşi (Radıyallahu Anh) den yapılan rivayetde o şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem oturuyordu. Bir adam da yemek yiyordu. Adam bir lokma kalıncaya kadar Besmele yapmamıştı. Son lokmayı ağzına kaldırınca, Bismillâhi evvelehû ve âhirehû, dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem güldü, sonra buyurdu: Şeytan bununla beraber yeyip duruyordu; fakat Allah'ın adını anınca Şeytan karnmdakileri kustu. "[7]
Hadisi şerifin yorumu şöyle; Yemek yemekte olanın başlangıçta Besmele çekmediğini Peygamber bilmiyordu. Bunu işin sonunda anladı. Yoksa adamı daha önce uyarırdı.

578- Hazrati Aişe'den (Radiyallahu Anha) yapılan rivayetde, o şöyle anlatmıştır: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem arkadaşlarından altı kişi arasında yemek yiyordu. Sonra bir a'rabî gelip ondan iki lokma yedi. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: Bu (beraberinde şeytan ile gelen) adam besmele getireydi, onun besmelesi size de yeterdi. (Bunun besmelesiz yemesi onun şeytanını engelleyemediği gibi, size de zararı olmuştur. Besmele getirseydi sizin içinde yeterli olur-du.)"[8]

579- Cabir (Radiyallahu Anh)ın Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-Iem'den anlattığına göre Peygamber (s.a.v) şöyle dedi:
"Yemeğinde Besmele yapmayı unutan kimse, yemeği bitirince ihlâs sûresini okusun[9]
Ben derim ki, yemeğin başında Besmele getirmenin müstahab olduğu görüşünde âlimler görüş birliğine varmışlardır. Eğer başlangıçta kasden, yahut unutarak, yahut zorlanarak, yahut başka bir sebebten dolayı Besmeleyi terk ederse ve sonra yemek arasında Besmele getirmeye imkân bulursa, geçen hadisden dolayı Besmele getirmesi ve şöyle demesi müstahab olur: "BismiJlâhi evvekhû ve âhirehû." Hadisde böyle varid olmuştur.
Su, süt, bal, çorba ve diğer içecekleri içerken, yemeklerin hepsinde anlattığımız gibi Besmele getirilir. Mezheb âlimlerimizden ve diğer âlimlerden bir kısmı demişlerdir ki, Besmele çekmek için başkalarına bir uyarma olsun ve kendine uyulsun diye, Besmeleyi sesli olarak yapmak müsta-habdır. En doğrusunu Allah bilir.
Bilinmesi gereken en önemli şey, Besmelenin şeklini ve kifayet mikda-rını bilmektir. Bil ki, en faziletli olan: "Bismillâhirrahmânirrâhîm." demektir. Eğer yalnız "Bismillah" denirse yeterli olur ve sünnet yerine gelir. Besmele konusunda cünub ve hayız olanlar ve başka bir halde bulunanlar eşittir, besmele getirirler. Bir arada yemek yemekte olanlardan her birinin Besmele getirmesi uygundur. Fakat bunlardan birinin besmelesi, diğerleri için de yeterlidir. İmam Şafi'i (Rahimehullah) buna delil göstermiştir. Ben İmam Şafi'i'nin hal Tercemesinde (Tabakat Kitabında) bunu çok kimselerden naklettim. Besmele işi, selâm alma ve aksirana teşmit yapma (Yerhamukellah söyleme) işine benzer. Toplum içinden bir kişinin mukabelede bulunması kifayet eder.

Yiyecek Ve İçecek Ayıblanmaz

580- Ebû Hüreyre'den (Radıyalllahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem hiç bir zaman yemeği ayıbla-mamıştır. Yemek hoşuna gitmişse onu yemiştir. Hoşuna gitmemişse onu yememiştir. Müslim'in diğer bir rivayeti şöyle: "Yemek hoşuna gitmemişse, susmuştur. "[10]

581- Sahabi olan Hülb'den yapılan rivayetde, O şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i dinledim: Bir adam ona sordu. Yemeklerden öylesi vardır ki, ondan kasılıyorum (canım çekmiyor). Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu. "Seni hıristiyanhğa benzetecek bir işin (hissin duygunun) senin kalbinde yeri olmasın"[11]

Gerek Duyulduğu Zaman Bu Yemeği İçim Çekmiyor Yahut Bunu Yemeyi Adet Edinmedim" Ve Benzeri Söz Söylemek Caizdir

582- Halid îbn Velid'den (Radıyallâhu Anh) keler hayvanı ile ilgili rivayet edilen hadisde, kızarmış olarak keleri Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e takdim ettikleri zaman, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem elini ona uzattı. Dediler ki, bu kelerdir, yâ Resûlellah! Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem elini kaldırdı. Halid sordu: Keler harammıdır, yâ Resûlellah? Peygamber (s.a.v.): "Hayır, fakat benim kavmimin memleketinde bulunmuyor. Onun için bundan hoşlanmıyorum." buyurdu.[12]

Yediği Yemeği İnsanın Övmesi

583- Cabir'den (Radıyallâhu Anh) rivayet edildiğine göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (yemek için) ailesinden katık istedi. Dediler ki, sirkeden başka bir katığımız yoktur. Peygamber (s.a.v) sirkeyi istedi. Sonra ondan yiyerek şöyle demeğe başladı: Sirke ne güzel bir katıktır! Sirke ne güzel bir katıktır!"[13]

Oruçlu Olduğu Halde Bir Yemekte Bulunan Kimse, Yemiyecekse Okuyacağı Dua

584- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayetde o demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem söyle buyurdu:
"Sizden biriniz (yemeğe) davet edildiği zaman kabul etsin. Oruçlu ise duâ etsin, değilse yesin."[14]
İbni Sünnî'nin kitabında bundan başka bir hadis rivayet ettik. Orada şöyle buyurmuştur: "Eğer oruçlu değilse yesin. Eğer oruçlu ise davet edene bereket dilesin."

Davet Edilen Kimsenin Arkasına Başka Biri Takıldığı Zaman Davet Edilen Ne Söyler

585- Ebû Mes'ud El-Ensarî'den (Radıyalfahu Anh) yapılan rivayetde, O şöyle anlatmıştır: "Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem için hazırladığı beş kişilik bir yemeğe Peygamberi davet etti. Bunların arkasına bir adam takıldı. Kapıya varınca Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem {ev sahibine) buyurdu: Bu adam bize uyup geldi. İstersen ona izin ver, istersen dönsün. Adam: Ben buna izin veriyorum, yâ Resûlellah, dedi."[15]

Yemek Âdabına Uymayana Öğüt Ve Edeb Vermek

586- Ömer İbni Ebi Seleme'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde, O şöyle anlatmıştır: "Ben, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve

Sellem'in himayesinde bulunan bir çocuktum. (Yemek yerken) elim tabağın etrafında dolaşıyordu. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle dedi: Ey çocuk! Allah Tealâ'nın adını an (Besmele getir), sağ elinle yemek ye ve önünden ye (elin tabağın etrafında gezmesin).[16]
Buhârî'nin diğer bir rivayeti şöyle: "Bir gün Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile yemek yedim. Tabağın etrafından yemeğe başladım. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle dedi: Önünden ye."
587- Cebele İbni Süheym'den yapılan rivayetde o şöyle anlatmıştır: Ben ve İbni Zübeyr bir kıtlık yılma uğradık. Sonra yiyecek olarak bize hurma verildi. Abdullah İbni Ömer de (Radıyallahu Anhüma) biz hurmaları yerken bize tesadüf etmişti. Bize diyordu ki, (hurmaları) ikişer yemeyeniz; çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ikişer ikişer yemeği yasaklardı, sonra
"Ancak kişi kardeşinden izin alması halinde (ikişer) yiyebilir." buyurdu.[17]
588- Seleme İbni'l-Ekvâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o şöyle anlatmıştır:
"Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında sol eli ile yemek yedi. Peygamber (ona): Sağ elinle ye, buyurdu. Adam dedi ki, gücüm yetmiyor. Peygamber ona: Gücün yetmez otsun, dedi. Adam kibrinden dolayı bu muhalefeti (peygambere) yapmıştı. Artık adam elini ağzına kaldıramadı. "[18]
Derim ki, bu adamın ismi Büsr olup Ra'i'-Ayr'ın oğludur. Aynı zamanda Sahabî'dir. Ben bunun durumunu Müslim şerhine bu hadis münasebeti ile uzunca anlattım. Allah en iyisini bilendir.

Yemek Üzerinde Konuşmak Müstahabdır

Bu konu üzerinde, daha önce "Yemeği övme" bölümünde anlattığımız Cabir'in hadisi vardır. Ebû hamid El-Gazalî İhya kitabının "Yemeğin edebleri" bölümünde şöyle demiştir: Yemek yiyenler yemek sırasında iyi şeyler konuşmalıdırlar ve yemekler üzerinde ve diğer şeyler hakkında iyi kimselerin hikâyelerini anlatmalıdırlar.

Yemek Yeyip De Doymayan Kimse Ne Söyler Ve Ne Yapar

589- Vahşi İbni Harb'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o şöyle anlatmıştır: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabı dediler ki: Ey Allah'ın Resulü! Biz yiyoruz ve doymuyoruz. Peygamber (onlara) buyurdu: Ayrı ayrı yemek yemiş olmayasımz? Onlar, evet dediier. Peygamber buyurdu: Siz yemeğiniz üzerinde toplanınız ve Allah'ın ismini anınız. Yemek size bereketlenir. "[19]

Hastalıklı Bir Kimse İle Yiyince Ne Söylenir?

590- Câbir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki: "Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Cüzzamlı birinin elini tuttu da onu beraber (yedikleri) tabağa koydu. Sonra (peygamber ona) dedi: Allah'ın ismini anarak, Allah'a güvenerek ve O'na tevekkül ederek ye."[20]

Misafir Ve Misafir Yerinde Olan Kimse Elini Yemekten Kaldırınca, Yemek Sahibi Onun Doymadığını Anlasa Ona "Ye" Demesi Ve Bunu Tekrarlaması Müstahabtır. İçmek İşinde, Koku Sürünmede Ve Diğer İkramlarda Da Böyle Yapar

Bil ki, böyle hareket etmek kişinin zevcesine ve ondan başkasına karşı da müstahabdır; eğer yemekten ihtiyaçlarını karşılamadan ellerini kaldırmış olurlarsa, yemek az olsa bile...
Buna delil, Buhârî'nin Sahih'inde Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğimiz uzun boylu hadistir ki, orada Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in açık mucizeleri vardır. Şöyle ki: Ebû Hüreyre şiddetli bir şekilde acıkınca yol üzerinde oturdu. Kendisinin açlığım anlarlar ve ona ikramda bulunurlar diye,kendisine uğrayanlara Kur'andan (ayetler) soruyordu. (Gelip geçenler halini anlayamamışlardı). Sonra Peygamber (s.a.v) onun halini anladı. (Kendisi ile beraber ikramda bulunmak için Peygamber) onu Suf-fe arkadaşlarını çağırmaya gönderdi. Ebu Hüreyre onları (Peygamberin saadethanesine) getirdi. Sonra onların hepsini bir kadehdeki sütten içirip kandırdı. Nihayet şöyle deyinceye kadar olayla ilgili Hadisi anlattı: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle dedi: "Ben ve sen kaldık (içmeyen değil mi?)" Dedim ki, doğru buyuruyorsun, ey Allah'ın Resulü. Bana: "Otur ve iç, dedi. Ben de oturdum ve içtim. Yine iç buyurdu, ben de içtim. Ben, hayır, seni hak olarak gönderene yemin ederim ki, artık gönderecek yer bulamıyorum deyinceye kadar bana "iç" diyordu. Bana ver, dedi. Ben de kadehi ona verdim. Sonra Allah Tealâ'ya hamd etti, Besmele çekti ve artığı içti.

Yemekten Sonra Okunacak Dualar

591- Ebû Ümame'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sofrasını kaldırdığı zaman:
"Elhamdü lillâhi kesiran tayyiben mübârekcn fîhi gayra mckfiyyin ve !â müvedda'in ve lâ müstağnen anhü rabbenâ."
"Allah'a çok hamd olsun. (Yemeğimiz Allah rızâsına) has olsun, onda bereket olsun, bereketi kapanmış olmasın, terk edilmiş olmasın, ondan istiğna olunmasın ey Rabbimiz!" buyururdu.
Bir rivayette de: "Yemeğini bitirdiği zaman", diğer bir rivayette ise: "Sofrasını kaldırdığı zaman:
"Elhamdü lillâhillezî kefânâ ve ervânâ gayra mekfîyyin ve la mekfûrin."
"Yetindirerek bizi kandıran ve ihtiyacımızı karşılayan Allah'a nankör olmaksızın hamd olsun." derdi, şeklindedir.[21]
592-Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "Yemeği yiyip de onun üzerine Allah'a hamd eden ve içeceği içip de onun üzerine Allah'a hamd eden kuldan mutlak surette Allah razı olur."[22]
593-Ebû Said El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yemeğini bitirdiği zaman:
"Elhamdü lillâhillezî et-amenâ ve sekânâ ve ceaînâ müslimîn."
"Bizi yediren ve içiren ve bizi müslüman yapan Allah'a hamd olsun buyurdu. [23]
594- Sahih bir isnadla Ebû Eyyub Halid İbni Zeyd El-Ensarî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o şöyle anlatmıştır: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yediği yahut içtiği zaman: Yediren, içiren afiyetle sindiren ve bunlara çıkış yolu yaratan Allah'a hamd olsun, buyururdu."[24]

595- Muaz İbni Enes'den yapılan rivayetde, o demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim yemek yer de şöyle derse, geçmiş (küçük) günahları bağışlanır:
' 'Elhamdü lillâhillezî et 'âmenâ hazâ ve razekanthf mm gayri havlin minî ve lâ kuvvetin."
"Benden bir güç ve kuvvet olmaksızın bu yemeği bana yediren ve onu bana rızık yapan Allah'a hamd olsun."[25]
596- Güzel bir isnadla Tâbi'î olan Abdurahman İbni Cübeyr'den rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sekiz yıl hizmet eden bir adam kendisine şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir yemek hazırlayıp takdim ettiği zaman, Peygamber (s.a.v) Bismillah, derdi. Yemeğini bitirince de:
"Allâhümme et'amte ve sakayte ve ağneyte ve akneyle ve hedeyte ve ahsente, feleke'l-hamdü alâ mâ a'teyte."
"Allah'ım! Yedirdin, içirdin, müstağni kıldın, muhtaç bırakmadın, hidayet ettin ve ihsan ettin; bütün verdiğin nimetlere karşı hamd Sana mahsustur." buyururdu.[26]
597- Abdullah İbni Amr İbni'I-As'dan (Radıyallahu Anhüma) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den şöyle anlattı; "Hazret Peygamber yemeği bitirince şöyle buyururdu:
"Elhamdü lillâhillezîmenne aleynâ ve hedânâ vellezî eşbaanâ ve ervâ-nâ ve külle'l-ihsâni âtânâ."
"O Allah'a hamd olsun ki, bize ikram etti, bize hidâyet verdi, bizi doyurdu, bizi içirip kandırdı ve her çeşit nimeti bize verdi."[27]
598- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyururdu: "Sizden biriniz yemek yediği zaman," İbni Sünnî'nin rivayetinde ise: "Allah kime yemek yedirirse," şöyle desin:
"AHâhümme bârik lenâ fîhi ve et'ımnâ hayran minhu."
"Allah'ım, bu yemekte bize bereket ver ve bundan daha hayırlısı ile bizi doyur." Kime de Allah süt içirirse şöyle desin:
"Allah'ım, bunda bize bereket ver ve bundan bize ziyadeleştir; çünkü yiyecek ve içeceği karşılayacak sütten başka daha kifayetlisi yoktur."[28]
599- Abdullah İbni Mes'ud'dan yapılan rivayetde, o şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir kâseden içtiği zaman üç defa nefes alıp verirdi. Her nefes alışında Allah'a hamd ederdi ve sonunda O'na şükrederdi. "[29]

Davetli Ve Misafirin Yemeği Bitirince Yemek Sahibine Edeceği Dualar

600- Sahâbi Abdullah İbni Büsr rivayetinde şöyle anlatmıştır: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem babama konuk oldu. Biz de ona bir yemek ve bir hurma tatlısı ikram ettik. Peygamber (s.a.v.) ondan yedi. Sonra kendisine hurma getirildi. (Bir kap içinden) onu yiyiyordu. Çekirdekleri, işaret parmağı ile orta parmağını büküp toplayarak onların arasına bırakıyordu. (Hurma kabının içine bırakmıyordu, sonra dışarıya atıyordu.) Sonra kendisine içilecek bir şey getirildi. Ondan içti. Sonra onu sağında bulunan kimseye sundu. Babam: Bizim için Allah'a duâ et, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle duâ etti:
"Allâhümme bârik lehum fîmâ rczaktehüm veğfir iehüm verhamhüm "
"Allah'ım! Bunlara rızık olarak verdiğin şeyde bereket ihsan et. Bunların günahlarını bağışla ve kendilerine merhamet et"[30]
601- Enes'den (Radıyallahu Anh) sahih bir isnadla rivayet edildiğine göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Sa'd İbni Ubâde'nin yanına gitti. Ubâde ekmek ve zeytin yağı getirdi. Peygamber de yedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle duâ etti:
"Eftara indekümu's-sâimûn ve ekele taâmekümü'l-ebrâr ve saîlet aleykümü'l-melâiketü."
"Yanınızda oruçlular iftar etsin, yemeğinizi iyi kimseler yesin ve melekler sizin için istiğfar etsin."[31]
602- Abdullah İbni Zübeyr'den (Radıyallahu Anhuma) yapılan riva-yetde, o şöyle demiştir: Resûlüllah Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem Sa'd îbni Muaz'ın evinde iftar etti. Sonra "Oruçlular yanınızda iftar etsin", buyurarak hadisi tamamladı.
Derim ki, Bu iki rivayet, Sa'd İbni Ubâda ve Sa'd İbni Muâz'dan nakledilen sağlam hükümlerdir.
603- Bir adamdan, o da Câbir'den (Radıyallahu Anhü) yapılan rivayetde, Câbir şöyle anlatmıştır: "Ebû'l-Haysem İbni Teyyihan, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir yemek hazırladı. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i ve arkadaşlarını (yemeğe) davet etti. Yemeği yiyip bitirince, Peygamber (s.a.v.) (arkadaşlarına) şöyle dedi: Kardeşinizi mükâfatlandırın. Ashab, ey Allah'ın Resulü, onu mükâfatlandırmak nedir? dediler. Peygamber (s.a.v): Bir adamın evine girilir de yemeği yenir ve içilecek şeyi içilirse, böylece (yeyip içenler) ona duâ ederlerse, işte bu, onun mükâfatıdır." buyurdu.[32]

Bir Kimseye Su, Süt Ve Benzeri Şey İçiren İnsana Yapılacak Dualar

604- Mıkdad'dan (Radıyallahu Anh) uzun ve meşhur olan hadisinden " yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem başını göğe doğru kaldırıp:
"Allâhümme et'im men et'amenî veskı men sekânî."
"Allah'ım, bana yemek yedireni yedir ve bana içireni içir" buyurdu "[33]
605- Amr İbni'l-Hamık"dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre: "Kendisi Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e süt içirdi. Bunun üzerine (Peygamber (s.a.v) ona duâ edip) şöyle buyurdu:
"Allah 'im, onu gençliği üzere yaşat." Böylece seksen yıl bir beyaz saç görmeden yaşadı. "[34]
606- Amr İbni Ahtab'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem su istedi. Ben de ona bir kâse ile su getirdim. İçinde bir saç vardı, onu çıkardım. Bunun üzerine Resûlüllah Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
Allâhümme cemmilhu.
"Allah'ım, bunun güzelliğini devam ettir." Ravi diyor ki, adamı doksan üç yaşında gördüm ki, saçı ve sakalı siyahdi."[35]

Bir Misafire İkramda Bulunana Duâ Etmek Ve Teşvikte Bulunmak

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o şöyle demiştir:
"Bir adam Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e geldi: kendisine yemek ikram edilmesini istiyordu. Peygamberin yanında, ona ikram edecek yiyecek yoktu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): Buna yemek yedirecek bir adam yok mu ki, Allah ona rahmet etsin buyurdu. Hemen En-sar'dan bir adam kalktı ve o kimseyi (evine) götürdü."[36]

Misafire İkramda Bulunanı Övmek

608- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o şöyle anlatmıştır: "Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip şöyle dedi: ben (açlıktan ve susuzluktan) dadanmışım. Hemen peygamber hanımlarından birine (yemek istemek üzere) haber gönderdi. Hanım dedi ki, hak olarak seni gönderene and olsun, yanımda sudan başka bir şey yoktur. Sonra diğer bir hanımına gönderdi, o da aynı şeyi söyledi. Nihayet bütün hanımları aynı şekilde söz söylediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): Bu gece (bu adamı) kim konuklayacak ki, Allah ona rahmet etsin, buyurdu. Hemen Ensardan bir adam kalkıp: Ben (konuklayacağım) yâ Resûlellah, dedi. Sonra adamı evine götürdü. Hanımına: yanında (yiyecek) bir şey var mı? dedi. Hanım, hayır, sadece çocuklarımın yiyeceği var. Kocası: Sen çocukları bir şeyle oyala. Misafirimiz içeriye girdiği zaman lâmbayı söndür ve adama, bizi yiyormuşuz gibi göster. Adam yemeğe davrandığı zaman sen kalk, lâmbaya git de yine onu söndür (ki karanlıkta yemek yememizin adet olduğunu anlasın). Sonra oturdular. Misafir de yemeğini yedi. Sabah olunca, ev sahibi Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardı, Peygamber (s.a.v): Bu gece misafirinize yaptığınız işden dolayı Allah sizden razı oldu, buyurdu. Allah Tealâ şu âyeti
indirdi. "Kendi ihtiyaçları olsa dahi, (başkalarını) nefislerine tercih ederler"[37]
Derim ki; Çocukların yemeğini başkasına yedirmek şöyle yorumlanması gerekir: Çocukarın yemeğe zaruri bir ihtiyaçları yoktu. Çünkü çocuğun karnı tok olsa bile, yemek yiyen bir kimseyi gördüğü zaman yine yemek ister. İkramda bulunan adam ve onun karısı, kendi hisselerim misafire vererek onu tercih etmişlerdir. En iyisini Allah bilir.

İnsanın Misafirine Merhaba Demesi, Misafirolarak Yanında Bulunduğundan Dolayı Sevinmesi Ve Ona Bu İmkanı Verdiği İçin Allah Tealâ'ya Hamd Etmesinin Müstahablığı

609- Ebû Hüreyre'den ve Ebû Şüreyh El-Huza'i'den (Radıyallahu An-hüma) yapılan rivayetde demişlerdir k'i, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Allah'a ve âhiret gününe İman eden misafirine ikram etsin."[38]
610- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, o şöyle anlatmıştır:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir gün yahut bir gece vakti (evinden) çıktı. Bir de Ebû Bekir ve Ömer ile (Radıyallahu Anhüma) karşılaştı. Peygamber (s.a.v) (onlara) sordu: Bu vakitte sizi evlerinizden çıkaran sebeb nedir? Onlar, (bizi evlerimizden çıkaran) açlıktır, ey Allah'ın Resulü, dediler. Peygamber (s.a.v): Ben, nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizi (evlerinizden) çıkaran şey beni de çıkarmıştır. Kalkın (yürüyün), buyurdu. Kalkıp peygamberle yürüdüler. Ensardan bir adama (evine) vardılar, O anda adam evinde yoktu. Adamın hanımı Peygamberi görünce: Merhaba, hoş geldiniz, dedi. Peygamber (s.a.v) adamın hanımına: (Kocan olan) falanca nerede? dedi. Hanım cevab verdi: Bize içme suyu getirmeye gitti. Bir de Ensardan olan o adam çıkageldi. Adam Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e ve onun iki arkadaşına baktı, sonra (sevincinden): Allah'a hamd olsun! Bugün misafir yönünden benden daha iyi hiç bir kimse yoktur, dedi.[39]

Yemekten Çekildikten Sonra Okunacak Duâ

611- Hazreti Aİşe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde o demiştir ki, Resûlüllah Salallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Yemeklerinizi, aziz ve yüce olan Allah'ı zikrederek ve namaz kılarak eritiniz. Yemek üzerine uyumayınız; yoksa o yemekle kalbleriniz katılaşır."[40]

---

[1] İbni Sünnî.
[2] Buharı. Müslim. Muvatta. Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Mâce. Nesâî.
[3] Ebû Dâvud. Tirmızî. Nesâî, Amelüt-Yevmi velleyleti. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis sahihdir, hasendir.)
[4] Müslim. Ebû Dâvud.
[5] Müslim.
[6] Müslim, Ebu Dâvud. Nesâî. İbni Sünnî. Hâkim, Müstedrek'te
[7] Ebû Dâvud. Nesâî. Ahmed b. Hanbel. Hâkim.
[8] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis sahihdir, hasendir.)
[9] İbni Sünnî.
[10] Buharı. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[11] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Mace.
[12] Buhâri. Müslim. Muvatta'. Ebû Dâvud. Nesâî.
[13] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[14] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[15] Buhârî. Müslim. Tirmizî.
[16] Buharı. Müslim
[17] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[18] Müslim.
[19] Ebû Dâvud, İbni Mâce, Ahmed b. Hanbel. İbni Hibban. Hâkim.
[20] Ebü Dâvud. Tirmizî. fbni Mâce.
[21] Buharı. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[22] Müslim. Tirmizî.
[23] Ebû Dâvud. Tirmizî, el-câmi ve el-şemâil. îbni Mâce. Nesâî. Amelil-Yevmi velleyli
[24] Ebû Dâvud. Nesâî. Taberânî. ibni Hibbân.
[25] Ebû Dâvud. Tirmızî. İbni Mâce. (Tirmizî demiştir ki bu hadis hasendir)
[26] Nesâî. İbni Sünnî
[27] İbni Sünnî.
[28] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Sünnî. Nesâî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen bir hadistir.)
[29] İbni Sünnî.
[30] Müslim. Ebû Dâvud. TirmİzÎ, Nesâî, fil yevmi velleyli. Ahmed b. Hanbel.
[31] Ebû Dâvud.
[32] Ebû Dâvud.
[33] Müslim.
[34] İbni Sünnî.
[35] îbni Sünnî. Ahmed b. Hanbel. İbni Hibban, Hâkim.
[36] Buhârî. Müslim.

[37] Kur'anı Kerim, Haşir Süresi: 9.
[38] Buhârî. Müslim.
[39] Müslim.
[40] İbni Sünnî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İFLÂS BÖLÜMÜ
HANEFÎ GÖRÜŞ

İFLÂS BÖLÜMÜ

Şer'î ıstılahda iflâs, borcun mevcudu geçmesidir.
Müflis de borcu mevcudunu geçen kimse demektir. Kelime aslında "fels"den gelir. Fels pul ve mangır demektir, cem'i fülûs ve efles gelir. Bakırdan yapılan en değersiz para birimi idi. Günümüzdeki kuruşa benzetebiliriz. "Para, pula döndü" tâbirinde, pul kelimesi ile neyi ifade ediyorsak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinin iktisadî sisteminde felsin yeri hemen hemen onu ifade eder.
Fels kelimesinin, asıl itibariyle Lâtince folis'ten geldiği söylenir. Roma İmparatoru I. Anastasius'un (491-518) Meskûkât Nizamnâmesi'nde 40 nummialık Bizans sikkesinin adıdır. Ağırlığı ilk zamanlarda 30 gr. olmak lâzım idi. Kısa zamanda azalmıştır. Müslümanların Suriye'yi fethettikleri sıralarda 6 gr. kadardı.
Şu halde bir kimsenin iflâs etmesi, onun dirhem ve dinarı kaybederek felse muhtaç olması demektir. Bilindiği üzere dirhem gümüş, dinar da altın paranın adıdır.
Örfen müflis, değer taşıyan malını kaybederek, en değersizi olan fülûsa kalan kimsedir. Böyle birisi, artık, değer taşıyan mallar üzerinde tasarrufta bulunamaz, çünkü öyle mallara sâhip değildir, fülûs gibi değersiz mallar üzerinde tasarruf yetkisine sahip olabilir.
İslâm dini, müflisin durumuyla ilgili hususi hükümlere yer vermiştir. Bu bölümde mezkur hükümlere esas teşkil eden birkaç hadis göreceğiz.[1]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ??????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ????????[. ????? ?????? ?????? ???????.???? ???? ???? ????: ????? ???? ??????? ?????????? ????????? ????????? ????? ???????? ???????????? .
???? ??? ???? ???: ????? ???? ????? ???? ????????? ??????? ?????? ??????? ???????????? .

1. (977)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Bir kimse, iflâs edenin yanında malını aynen bulmuş ise, bu mala o, herkesten daha ziyade hak sâhibidir." [Buharî, İstikrâz 14; Müslim, Müsâkat 22, (1559); Muvatta, Büyû 42, (2, 678); Tirmizî, Büyû 36, (1262); Ebu Dâvud, Büyû 76, (3519-3520, 3522); Nesâî, Büyû 95, (7, 311); İbnu Mâce, Ahkâm 26, (2358, 2359).][2]

AÇIKLAMA:

Hadisten çıkarılan hükümle ilgili olarak Buharî şârihi Aynî'den bazı özetlemeler kaydedeceğiz:
1- Bu hadisin zahiri ile Ata İbnu Ebi Rabâh, Urve İbnu Zübeyr, Tâvus, Şa'bî, Evzâî, Ubeydullah İbnu'l-Hasen, İmam Mâlik, Şâfîî, Ahmed İbnu Hanbel, İsha ve Dâvud amel etmişlerdir.
Bu ismi sayılan ulemâ hadisin zâhirine bakarak şöyle demişlerdir: "Bir kimse iflâs eder ve yanında, satınalmış bulunduğu bir mal, olduğu gibi bulunursa malı satmış olan kimse bunu almaya diğer alacaklılardan daha çok hak sahibidir." Bu hadisle amel hususunda hicaz ulemasının, bazı teferruatta ihtilâf etse de, temelde icma ettiğini İbnu Abdilberr belirtir.
İhtilâflı hususlar hakkında şu bilgiyi verir: "Sattığı malı, bir müflisin elinde olduğu gibi bulan bir kimse, malını geri almak ister, diğer alacaklılar da buna itiraz ederek, mal sahibinin parasını, ceplerinden ödeyerek malı kendileri almak isterlerse, bu malı, -fazla malı almada olduğu üzere- almaya hakları var mı?" meselesinde Şâfîî ve Mâlik hazretleri ihtilâf ederler. Mâlik: "Buna hakları vardır, malın asıl sahibi, diğer alacaklılar malın bedelini ödedikleri takdirde malı alamaz" der. Şâfîî hazretleri de: "Diğer alacaklıların bu malda söz hakkı yoktur" der ve açıklar: "Ne müflisin ne de vârislerinin böyle bir malı alma hakkı yok ise, borçlularının hiç yoktur, karar yetkisi malın sahibine aittir, dilerse alır, dilerse bırakır ve diğer alacaklılarla müştereken iştirak eder. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu mala, sahibini, onlardan daha haklı kılmıştır." Ebu Sevr, Ahmed İbnu Hanbel ve bir cemaat de bu şekilde hükmetmiştir.
Mâlik ve Şâfîî hazretleri, keza mal sahibinin sattığı mala mukabil müflisten bir miktar bedel almış olup olmama meselesinde de ihtilâf ederler. İbnu Vehb ve başkaları İmam Mâlik'in şöyle hükmettiğini rivayet ederler: "Mal sahibi dilerse aldığı bedeli iade ederek malını geri alabilir." Halbuki Şafîî hazretleri: "Satılan mal köle idiyse ve bedelinin yarısını da almış idiyse, sonra borçlu iflâs etmiş ise, kölenin yarısı onundur, zira para kölenin aynına bedeldir. Geri kalan yarıyı da müflisin alacaklıları adına satar. Önce almış olduğundan bir şey iade etmez. Çünkü alması gereken hakkını almıştır." Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir.
İmam Mâlik ve Şâfîî hazretleri, iflâs etmiş olduğu hâkim tarafından ilân edilmezden ve tevkif edilmezden önce ölmüş olan müflis hakkında da ihtilâf etmişlerdir. Mâlik der ki: "Müflise terettüp edecek hüküm, ölüye terettüp edecek olandan farklıdır. Bir malı satan, onu aynıyla, ölünün nezdinde bulursa, bu mal üsvetü'lguremâ sayılır. Halbuki müflisin yanında bulunacak olsa hüküm aksinedir." Ahmed İbnu Hanbel de buna hükmetmiştir. Halbuki et-Tavzih'de: "Hadisin muktezasına göre bu malın eski sahibine dönmesi gerekir, hatta, hadisin mutlak olan ifadesi nazara alınınca, malın bedelinden bir kısmını almış olsa bile eski sahibine dönmesi gerekir" denmektedir. Bu, Şafîî'nin yeni görüşüdür, vazgeçmiş olduğu eski görüşüne göre, geri kalan bedeline bütün alacaklılarla birlikte iştirak etmelidir.
Şâfîîler, hadiste gelen "malını aynen bulmuş ise" kaydına dayanarak, mal sahibinin, o mala diğer alacaklılardan önce hak kazanabilmesini, "malını olduğu gibi bulma" şartına bağlamışlardır. Yani mal, meselâ eksilme gibi bir durumla zatında, sıfatlarından birini kaybetme gibi bir durumla evsafında herhangi bir tegayyür ve tebeddüle (değişmeye) uğramış olmamalıdır, aksi takdirde mal bütün alacaklıların müşterek malı olur."
Şâfîîler bu hususta çeşitli teferruata inmişlerdir. Aynî, bunlardan yirmi adedini nakleder, bahsi uzatmamak için kısa kesiyoruz.[3]

HANEFÎ GÖRÜŞ

Bu meselede Hanefilerin nokta-i nazarı farklıdır. İbrahim Nehâîî Hasan Basrî, (bir rivayette) Şa'bî, Vekî, Abdullah İbnu Şübrüme, Ebu Hanife, Ebu Yusuf İmam Muhammed ve Zûfer (rahimehumullah) şöyle hükmederler: "Malını olduğu gibi bulan satıcı diğer alacaklılar gibidir." Bu hükme götüren muhtelif rivayetlerden biri Ömer İbnu Abdilaziz tarikiyle gelen şu rivayettir:
???? ???????? ???? ?????? ?????????? ??????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????? ???????
"Kim sattığı malın bedelinden bir miktar alır, sonra da müşteri iflas edecek olursa, malı (aynıyla bulan) satıcı ile diğer alacaklılar eşittirler."
Tahavî, sadedinde olduğumuz hadisi şöyle izah eder: "Bu hadisle, müflisin yanında, kendi malını aynen bulan kimse mevzubahistir, mebî (satılmış olan mal) ise, artık kendi malı değildir, bu satılmazdan önce kendi malı idi. Aynıyla kendinin olan mal, gasbedilen maldır, âriyet olarak verilen, vedîa (emanet) olarak bırakılan ve buna benzer durumdaki mallardır. İşte bu vasıfta olan bir mal aynen kendi malıdır ve bu mala, diğer alacaklılardan daha ziyade hak sahibidir. Sadedinde olduğumuz Ebu Hüreyre hadisinin vürudu da buna bakar. Nitekim Semure İbnu Cündeb (radıyallahu anh) tarafından rivayet edilen bir hadis de buna delâlet etmektedir. Bu hadiste Resûlullah şöyle buyurmaktadır: ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ???? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????????? ???? ?????????? ??????????

"Kimin bir malı çalınır veya kaybolur, sonra da sahibi onu aynıyla birinin yanında bulursa, bu malın aynına daha ziyade hak sahibi olur, bunu satın almış olan müşteri satandan ödediği bedeli geri ister." Şu halde, Taberânî'de de rivayet edilen bir hadis gösterir ki, Ebu Hüreyre rivayetinde kastedilen mal, vedîa, âriyet, gasb ve benzeri yollarla (sahibinin elinden çıkmış olmakla birlikte, aynen mülkiyeti devam eden) mallarla ilgilidir. Bu malları eski sâhibi, bir kimsenin elinde aynıyla bulursa, bu malda diğer alacaklıların herhangi bir hissesi yoktur. Çünkü asıl sahibinin mülkiyetinde olmaya devam etmektedir. Çünkü gâsıbın eli, bir tecavüz ve zulüm elidir. Hırsız da böyle. Ama malı satar ve müşteriye teslim de ederse bedelini almamış bile olsa mal artık mülkiyetinden çıkmıştır."
Aynî daha sonra bu hadisle ilgili Hanefî görüşe katılmayanların, mezhep taassubunun sevkiyle Hanefî ulemaya edeb dışı sözler sarfettiklerini belirtir ve bazılarının kavillerinden örnekler kaydeder. Biz o nakillere girmeyeceğiz, ancak şu kadarını belirtmek isteriz: Bu bahis, Aynî'nin şerhinden değil de kendisi Şâfiî olan İbnu Hacer'in Fethu'l-Bârî Şerhi'nden takip edilecek olsa, mevzuun Hanefîlere sathî tahlil edildiği kanaatine varılabilir. İlim adamlarının da inandıkları Hakk'ın hatırı için de olsa, zaman zaman mezhep taassubuna düşmelerini görmek şaşırtıcı oluyor. ??????? ?????? ????? ???????? [4]

??2? ??? ??? ???? ???:]??????? ?????? ???? ?????? ????? ????? # ?? ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????????. ?????? ????????? #: ??????????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????? ????????. ?????? # ?????????????. ?????? ??? ?????????? ???? ?????? ?????? ??? ?????[. ????? ?????? ? ???????? .

2. (978)- Ebu Saîd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, bir adamın satın aldığı meyveyi âfat vurdu. Bu yüzden adamın borcu arttı ve iflâs etti. (Kendisine dâva arzedilince) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) halka: "Kardeşinize mal tasadduk (ederek yardım) edin" dedi. Bunun üzerine, halk ona tasaddukta bulundu, ama toplanan, borcunu ödemeye kâfi gelmedi. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz, bu sefer alacaklılara: "Bulduklarınızı alın, size bundan başka bir şey yok" buyurdu. [Müslim, Müsâkât 18, (1556); Tirmizî, Zekât 24, (655); Ebu Dâvud, Büyü' 60, (3469); Nesâî Büyu'30 (7, 265), 96, (7, 312); İbnu Mâce, Ahkâm 25, (2356).][5]

AÇIKLAMA:

1- Burada meyvesi âfete uğrayıp zarara giren zatın kim olduğu belirtilmemiştir. Ancak bazı rivayetlerden hareketle, Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh) olduğu söylenmiştir.
2- Rivâyetten, müşterinin, meyveyi satmış olan bahçe sahibine ve diğer alacaklılara beraberce borçlandığı anlaşılmaktadır. Yani, satın alınan meyvenin âfete uğramasından hâsıl olan zararı müşteri çekmektedir.
Ancak, Nevevî'nin açıklamasına göre âlimler meyve meselesinde ihtilâf etmişlerdir. Yani meyve salâh tebeyyün ettikten sonra satılmış ve satan da: "Artık götürebilirsin, işte mal, işte sen" diyerek aradan çekilmek suretiyle malı teslim de etmiş, ama müşteri, henüz toplayıp götürmeden semâvî bir âfet gelip meyveyi zarara uğratmış ise zararı kim çekecek? Satan mı, satın alan mı, her ikisi de mi?
a) İki görüşten esahh olana göre İmâm Şâfiî, Ebu Hanîfe, Leys İbnu Sa'd ve diğer bazıları: "Mal artık müşterinin garantisindedir, âfetin verdiği zararı düşmek vacib değildir, satan düşecek olursa bu müstehabdır" demiştir.
b) Eski görüşünde İmam Şafîî ve diğer bazıları: "Mal henüz satanın garantisindedir. Âfetin verdiği zararı bedelden düşmek vâcibtir" demiştir.
c) İmam Mâlik: Afetin verdiği zarar, üçte birden az olursa, bu zararı düşmek vâcib değildir, üçte bir veya daha fazla olursa bunun bedelden düşülmesi vacib olur, meyve satıcının garantisindedir" der. İmam Mâlik'e göre, meyve ve ekinin bir kısmını kuşların yemesi, rüzgârın dağıtması, bir kısmının da yere dökülerek zayi olması normaldir, buna itibar etmemek gerekir. Ancak bu çeşit zararla semâvî afetin vereceği zarar arasında bir sınır olması gerekir. Din-i Mübîn-i İslâm, vasiyet ve hastanın bağışı gibi durumlarda üçte bire kadar ruhsat verdiği için, mutad miktardan fazla telef araya girerse, bunun umumi kıymetten düşülmesi gerekir. Meyve veya ekinin hepsi telef olursa akit bozulur müşteri parasını geri alır. Zarar üçte birden az olursa kıymetten bir şey düşülmez. Müşteri ile satıcı arasında afet veya afetin sebep olduğu zararın miktarı hususunda ihtilâfa düşerlerse, söz satanındır, zira malda asıl olan selamettir."
Bu üç görüşü de te'yid eden rivayetler gelmiştir.
Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, birinci görüşü iltizam edenlere, yani "zarar müşteriye aittir" diye hükmedenlere delil olmaktadır.
Ancak, muhalif görüşte olanlar, yani "Afetle gelen zararı satıcı çeker" diyenler, bu hadiste geçen borçlanma meselesini şöyle te'vil ederler: "Muhtemelen, meyve, kemâle erdikten sonra müşterinin ihmal ederek toplamaması yüzünden telef olmuştur, bu takdirde zararı müşteri çeker. Bu sebeptendir ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hadisin sonunda: "Size bundan başka bir şey yok" demiştir. Afet zararlarının bedeli iâde edilmeyecek olsa, alacaklılar kalan paralarını da isterlerdi."
Muhalif görüşte olanlar bunlara cevap verme sadedinde şöyle demişlerdir: "Sizin dediğiniz gibi olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demeliydi: "Size şimdilik bundan başka bir şey yok. Bu zât fakir kaldığı müddetçe, ondan borç istemeniz helâl değildir. Hâli vakti düzelinceye kadar bekleyin, düzelince alırsınız."
Sadedinde olduğumuz rivayet iflâs durumuna düşmüş kimselere yardımcı olmaya, tasaddukta bulunmaya teşvik etmektedir. Borcunu ödeyemeyenlere kötü muâmele yapmamak gerektiği de anlaşılmaktadır. Israrla istemek, kötü söz söylemek, hapsettirmek gibi muameleler câiz değildir. Maamafih İmam-ı Âzam'ın alacaklıya, borçluyu, ödeyinceye kadar tâkip hakkı tanıdığı belirtilir.[6]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/549.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/550.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/550-551.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/551-552.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/553.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/553-554.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20- GÜNDÜZ VE GECE KILINAN NAFİLE NAMAZLAR
1- NAFİLE NAMAZLARI EVDE KILMAYA TEŞVİK
2- GECE NAMAZI (VİTR VE TEHECCÜD)
3- RAMAZAN ORUCU TUTANIN GÜNAHLARI AFFEDİLİR Mİ?
4- RAMAZAN AYINDA KILINAN TERAVİH NAMAZI
5- GECE NAMAZINA TEŞVİK
6- GECE NAMAZININ DEĞERİ VE KIYMETİ
7- YOLCULUKTA GECE NAMAZI
8- GECE NAMAZINA HANGİ SAATTE KALKILIR?
9- GECE NAMAZINA BAŞLANMADAN NE OKUNUR?
10- PEYGAMBER (S.A.V) GECE KALKINCA DİŞLERİNİ MİSVAKLAR MIYDI?
11- GECELEYİN KALKINCA DİŞLER MİSVAKLANMALI MI?
12- GECE NAMAZINA BAŞLARKEN NELER OKUNUR?
13- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN GECE NAMAZI NASILDI?
14- DAVUD PEYGAMBER (S.A.V)'İN GECE NAMAZI NASILDI?
15- MUSA (A.S) DA NAMAZ KILAR MIYDI?
16- GECELERİ DEĞERLENDİRMEK
17- GECELERİ DEĞERLENDİRME İLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER
18- DEĞİŞİK NAFİLE NAMAZ ŞEKİLLERİ
19- NAFİLE NAMAZLAR OTURARAK DA KILINIR MI?
20- RASÛLULLAH (S.A.V), OTURARAK DA NAMAZ KILAR MIYDI?
21- HANGİ ŞEKİLDE KILINAN NAMAZ, DAHA DEĞERLİDİR?
22- OTURARAK NAMAZ NASIL KILINIR?
23- GECE NAMAZINDA SESLİ Mİ OKUNUR?
24- KUR'AN SESLİ Mİ OKUNMALI?
25- GECE NAMAZINDA KIYAM RÜKÛ' VE SECDELER DENK Mİ OLUR?
26- GECE NAMAZI KAÇ REKAT OLARAK KILINIR?
27- VİTİR NAMAZI MUTLAKA KILINMALI MI?
28- VİTİR UYKUDAN ÖNCE Mİ KILINMALI?
29- BİR GECEDE İKİ VİTİR YASAKTIR
30- VİTİR NAMAZININ VAKTİ
31- VİTİR, SABAH NAMAZINDAN ÖNCE KILINMALI
32- SABAH NAMAZINDAN SONRA VİTİR KILINIR MI?
33- BİNİT ÜZERİNDE VİTİR KILINIR MI?
34- VİTİR NAMAZI KAÇ REKATTIR?
35- VİTİR NAMAZI NASIL TEK HALE GETİRİLİR?
36- VİTİR NAMAZI ÜÇ REKAT OLARAKTA KILINIR MI?
37- VİTİR NAMAZINDA NELER OKUNUR?
38- ÜÇ REKATLIK VİTİR NAMAZINDA NELER OKUNUR?
39- GECE NAMAZLARI İLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER
40- VİTİR NAMAZI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
41- VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ DEĞİŞİK RİVAYETLER
42- YEDİ REKAT OLARAK VİTİR
43- DOKUZ REKAT KILINAN VİTİR
44- ONBİR REKAT OLARAK TA VİTİR KILINIR MI?
45- ON ÜÇ REKAT OLARAK TA VİTİR KILINIR MI?
46- VİTİR NAMAZINDA NE OKUNUR?
47- VİTİR NAMAZINDA NELER OKUNUR?
48- VİTİR NAMAZI İLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER
49- VİTİR NAMAZI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
50- VİTİR HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
51- VİTİR NAMAZIN DA KUNUT DUASI
52- VİTİR NAMAZINDA DUA EDERKEN ELLER KALKAR MI?
53- VİTİR NAMAZININ SECDESİNDE NE KADAR DURULUR?
54- VİTİR NAMAZINDA OKUNAN SÛRE VE DUALAR
55- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN GECE NAMAZI NASILDI?
56- SABAH NAMAZININ SÜNNETİNE DEVAM ETMEK
57- SABAH NAMAZININ SÜNNETİ EVDE Mİ KILINIR?
58- SABAH NAMAZININ İKİ REKAT SÜNNETİNDEN SONRA NE YAPILIR?
59- GECE NAMAZINI TERKEDEN KINANIR MI?
60- SABAH NAMAZININ SÜNNETİ HAKKINDA RİVAYETLER
61- GECE NAMAZINDA DEVAM EDEN UYANAMAZ İSE NE OLUR?
62- GECE NAMAZINA NİYET EDEREK YATAN UYANAMAZ İSE NE OLUR?
63- GECE NAMAZINI BİR SEBEPLE KILAMAYAN NE YAPAR?
64- GECE YAPACAĞI BİR İBADETİ YAPAMAYAN NE YAPAR?
65- FARZ NAMAZLARIN ÖNCESİ VE SONRASINDA KILINAN SÜNNET (NAFİLE) LER KAÇ REKATTIR?
66- FARZ NAMAZLARDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN SÜNNETLER

20- GÜNDÜZ VE GECE KILINAN NAFİLE NAMAZLAR

1- NAFİLE NAMAZLARI EVDE KILMAYA TEŞVİK

1580- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Nafile namazları evlerinizde kılınız ki evleriniz namaz kılınmayan kabirlere benzemesin."** (Tirmizî, Salat: 331; Ebû Davud, Salat: 205)

1581- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Mescidde hasırdan bir hücre yaptırdı ve geceleri teheccüd namazını orada kılardı. Pek çok kişi de geceleri Peygamber (s.a.v) ile birlikte kılmak için orada toplanmışlardı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) bu işe engel olmak için oraya

gelmemişti, insanlar; Peygamber (s.a.v) uyudu zannederek O'nu evinden çıkarıp oraya getirmek için öksürmeye başladılar. Bu öksürmeler üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Size ne oluyor, ne yapıyorsunuz. Bu namazın size farz olmasından korktum, eğer farz olursa kılamazsınız. Onun için ey ashabım, bu gece namazı olan teheccüdü evlerinizde kılınız. Çünkü farz namazlar hariç kişinin kıldığı namazların en değerlisi evinde kıldığı namazdır"** buyurdular. (Buhârî, Ezan: 81; Müslim: Salatül Müsafirin: 29)

1582- Sa'd b. İshak b. Ka'b b. Ucre (r.a), babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) akşam namazını Abduleşhel oğullarının mescidinde kılmıştı. Namazdan sonra cemaat nafile kılmak için kalkıştılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu namazı evlerinizde kılmanız gerekir"** (Tirmizî, Salat: 331)

2- GECE NAMAZI (VİTR VE TEHECCÜD)

1583- Sa'd b. Hişam (r.a) anlatıyor: İbn Abbas'la karşılaştım ve ona Rasûlullah (s.a.v)'in vitir namazını nasıl kıldığını sordum. O da: "Sana Rasûlullah (s.a.v)'in vitir namazını yeryüzünde en iyi bilen birini haber vereyim mi?" dedi. Ben de: "Evet" dedim. O da: "Aişe'dir, git ona sor ve verdiği cevapları bana da bildir" dedi. Ona giderken yolda Hakim b. Eflah'a rastladım, onu da götürmek istedim. Fakat, O: "Ben gitmem çünkü ben ona şu iki gurup arasında cereyan eden olaylarla ilgili bir şey söylememesini istemiştim fakat dinlemedi" dedi. Bunun üzerine gelmesi için yemin verdim o da benimle geldi. Aişe'nin yanına girince; Aişe, Hakim'e: "Yanındaki kim?" diye sordu. Ben de: "Sa'd b. Hişam" dedim. "Hangi Hişam?" dedi. Ben de: "Amir'in oğlu" deyince; Amir'e rahmet okudu ve: "Amir ne iyi insandı" dedi. Ben de: "Ey Mü'minlerin annesi bana, Rasûlullah (s.a.v)'in ahlâkından bahset" dedim. O da "Sen, Kur'an okumuyor musun?" dedi. Ben de: "Evet" dedim. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'in ahlâkı Kur'an'dı" dedi. Tam kalkacağım sırada Rasûlullah (s.a.v)'in gece kıldığı namazı aklıma geldi ve: "Ey Mü'minlerin annesi bana Rasûlullah (s.a.v)'in gece namazından haber ver" dedim. "Müzemmil sûresini okumuyor musun?" dedi. Ben de: "Evet" dedim. O da şöyle dedi: "Allah, bu sûrenin başında gece namazını farz kılmıştı bu yüzden Peygamber (s.a.v) ve ashabı bir yıla yakın bu namaza devam etmişlerdi. Bu namaz da ayakları şişerdi. Sonunda Allah, on iki ay geçince bu sûrenin son ayetini indirdi. Böylece farz olan bu teheccüd namazı nafile olmuş oldu. Yine tam kalkacağım sırada, Rasûlullah (s.a.v)'in vitri nasıl kıldığı hatırıma geldi ve: "Ey Mü'minlerin annesi, Rasûlullah (s.a.v)'in vitir namazından bahseder misin?" dedim. O'da şöyle buyurdu: "Biz, misvak ve abdest suyunu hazırlardık, Allah; O'nun ne zaman kalkmasını isterse o zaman gece namazı için O'nu kaldırırdı. O da dişlerini misvaklar, abdest alır ve hiç oturmaksızın sekiz rekat namaz kılardı. Sekizinci rekatta oturur, Allah'ı zikreder, dua eder ve bize işittirecek derecede sesli selâm verirdi. Sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılar selâm verir sonra tek bir rekat daha kılardı. Böylece on bir rekat kılmış olurdu. Evladım! Rasûlullah (s.a.v), yaslanıp ta biraz şişmanlayınca yedi rekat vitir kılar sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılar ve selâm verirdi. Böylece kıldığı rekat sayısı dokuz olmuş olurdu. Evladım! Rasûlullah (s.a.v), bir namazı kılmaya başladığında onu devamlı kılmayı severdi. Onun gece namaz kılmasına uyku, hastalık ve ağrı gibi bir şey engel olursa gündüz onun yerine on iki rekat kılardı. Rasûlullah (s.a.v)'in bir gecede Kur'an'ın tamamını okuduğunu, bir geceyi tamamı ile ibadetle geçirdiğini, Ramazan dışında hiçbir ayın tamamını oruçla geçirdiğini bilmem. Ben tekrar İbn Abbas'a geldim, anlatılanları ona aktardım. O da: "Doğru söylemiş eğer sizinle birlikte ben de gelseydim ağzına girercesine dikkatlice dinlerdim" dedi. (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; Dârimi, Salat: 166)

3- RAMAZAN ORUCU TUTANIN GÜNAHLARI AFFEDİLİR Mİ?

1584- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim Ramazan orucunu** (ve gecesinde kılınan teravih namazını) **inanarak ve sadece Allah rızası için yaparsa geçmiş günahları affedilir."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 25; Ebû Davud, Salat: 318)

1585- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim Ramazan orucunu ve gecesinde kılınan teravih namazını inanarak ve sadece Allah rızası için yaparsa geçmiş günahları affedilir."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 25; Ebû Davud, Salat: 318)

4- RAMAZAN AYINDA KILINAN TERAVİH NAMAZI

1586- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), bir gece mescidde teravih namazını kıldı, cemaatte O'nunla birlikte kıldı. Ertesi gece kıldığında cemaat daha da çoğalmıştı, üçüncü ve dördüncü gecelerde cemaat bir hayli çoğalmıştı fakat Rasûlullah (s.a.v) odasından dışarı çıkmadı. Sabahleyin ise şöyle buyurdu: **"Geldiğinizi duydum fakat bu namazın size farz oluvereceğinden korktuğum için çıkmadım."** Bu olay Ramazan ayında olmuştu. (Buhârî, ezan: 80; Müslim, Salatül Müsafirin: 29)

1587- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Ramazanda oruç tuttuk, ayın sonundan yedi gün kalıncaya kadar bize gece namazı kıldırmadı. Son yedinci gece, gecenin üçte biri süresince bize gece namazı kıldırdı, son altıncı gece yine kıldırmadı, son beşinci gecede gece yarısına kadar namaz kıldırdı. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gecenin diğer yarısında da bize nafile namaz kıldırsanız" dedim. Şöyle buyurdular: **"İmam namazı bitirinceye kadar onunla namaz kılan kimseye Allah; tüm geceyi namazla geçirmiş gibi sevap verir."** Daha sonra ay sonuna üç gün kalıncaya kadar bize namaz kıldırmadı, üçüncü gece tüm aile fertlerini ve hanımlarını da toplayıp bize namaz kıldırmıştı ki namazın uzamasından dolayı felahı kaçıracağımızdan korkmuştuk. "Felah nedir?" diye sordum. **"Sahurdur"** diye cevap verdi. (Ebû Davud, Salat: 318; Tirmizî, Savm: 81)

1588- Nuaym b. Ziyad ebu Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Numan b. Beşir'in, Hımıs'ta minberde şöyle dediğini duymuştum: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Ramazan ayının yirmi üçüncü gecesi gecenin ilk üçte birine kadar gece namazı (teravih) kıldık. Yirmi beşinci gecesi de yine gece yarısına kadar kıldık. Yirmi yedinci gece kıldığımız namazı o derece uzattı ki felahı kaçıracağımızı zannettik. O zamanlarda sahura felah ismi verilirdi. (Tirmizî, Savm: 81; İbn Mâce, İkametü's Salat: 173)

5- GECE NAMAZINA TEŞVİK

1589- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz uyuduğu zaman şeytan onun boyun köküne üç düğüm vurur ve her düğümde uzun geceler boyu uyu der. Eğer o kimse uyanır ve Allah'ı zikrederse, düğümün biri çözülür. Abdest alırsa, ikinci düğüm çözülür. Eğer namazı da kılarsa tüm düğümler çözülmüş olur ve o kişi böylece sabaha tertemiz bir kalp ve enerjik olarak çıkar aksi takdirde yorgun ve sıkıntılı olarak sabaha ulaşır."** (Ebû Davud, Salat: 307; İbn Mâce, İkametü's Salat: 174)

1590- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in yanında bir adamın gece sabaha kadar uyuduğu söylendi. Rasûlullah (s.a.v) o kimse için şöyle söyledi: "Şeytan o kimsenin kulaklarına işemiştir." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 174; Müslim, Salatül Müsafirin: 28)

1591- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Falan kimse namaz kılmaksızın sabaha kadar uyudu" demişti de Rasûlullah (s.a.v): **"O'nun kulaklarına şeytan işemiştir"** buyurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 174; Müslim, Salatül Müsafirin: 28)

1592- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gece kalkıp namaz kılan, hanımını da kaldıran, kalkmazsa yüzüne su serperek onu uyandıran adama; Allah merhamet etsin. Gece kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran uyanmazsa yüzüne su serperek onu uyandıran kadına da; Allah merhamet etsin."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 175; Müslim, Salatül Müsafirin: 27)

1593- Ali b. Ebi Talib (r.a)'den rivayete göre, bir gece Rasûlullah (s.a.v) bana ve Fatıma'ya gelerek: **"Niçin gece namazı kılmıyorsunuz?"** dedi. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! İdaremiz Allah'ın elinde, eğer o kılmamızı isterse kıldırır" dedim. Bunu söylerken Rasûlullah (s.a.v) dönüp gitti, giderken de yanlarına vurarak şöyle diyordu: **"Ama insan, tüm varlıklar içinde ne kadar da tartışmaya düşkündür.."** (Kehf sûresi 54. ayet) (Müslim, Salatül Müsafirin: 28; Buhârî, Tefsir: 195)

1594- Ali b. ebi Talib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v), benim ve kızı Fatıma'nın yanına girmişti; namaz için bizi uyandırdı. Sonra tekrar evine döndü, bize hiç duyurmadan uzun müddet namaz kıldı, yanımıza tekrar gelip yine bizi uyandırdı ve kalkın namaz kılın dedi. Ben gözlerimi ovuşturarak oturdum ve şöyle dedim: "Allah dilemiş olsaydı mutlaka kılardık çünkü canlarımız O'nun elindedir, dilerse bizi uyandırır biz de namaz kılarız" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yanlarına, uyluklarına vurarak geri döndü ve şöyle tekrar edip duruyordu: **"Allah yazmış olsaydı mutlaka kılardık, insanoğlu varlıklar içinde ne kadar da tartışmaya düşkündür."** (Kehf 54) (Müslim, Salatül Müsafirin: 28; Buhârî, Tefsir: 195)

6- GECE NAMAZININ DEĞERİ VE KIYMETİ

1595- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle buyurmuştur: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ramazandan sonra oruçların en faziletlisi Allah'ın ayı olan Muharrem'de tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en değerli namaz gece namazıdır."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; İbn Mâce, Sıyam: 43)

1596- Humeyd b. Abdurrahman (r.a) şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Farz namazlardan sonra en faziletli namaz, gece namazıdır. Ramazandan sonra en faziletli oruç Muharrem ayında tutulan oruçtur."** Bu hadisi Şu'be b. Haccac mürsel olarak rivâyet etmiştir. (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; İbn Mâce, Sıyam: 43)

7- YOLCULUKTA GECE NAMAZI

1597- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Üç grup insan vardır ki, Allah onları sever; 1- Bir kimse tanımadığı bir topluma gider, Allah'ın adını vererek onlardan bir şeyler ister, onlar da vermezler ise, fakat o guruptan bir kişi gizlice geri kalıp o kimseye Allah rızası için kendisinden başka kimse bilmeyecek şekilde gizlice verirse, Allah bu kişiyi sever. 2- Gece yolculuğa çıkıp ta konaklayan bir gurup arasında hiçbir şeyin uykuya denk olmayacağı bir zamanda ve herkesin yatıp uyuduğu bir anda kalkıp Allah'a yalvarıp yakaran ve O'nun ayetlerini okuyan kimse 3- Bir müfrezeye katılıp müfrezenin bozguna uğradığı bir zaman şehid oluncaya veya feth gerçekleşinceye kadar tek başına savaşmaya çalışan kişi."** (Tirmizî, Sıfatül Cenne: 25; Müsned: 20550)

8- GECE NAMAZINA HANGİ SAATTE KALKILIR?

1598- Mesruk (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye; "Rasûlullah (s.a.v)'in en çok sevdiği amel hangisidir?" diye sordum. "Devamlı yapılanlardı" dedi. "Gece namazını ne zaman kılardı?" dedim. "Horozun sesini duyduğu zaman" dedi. (Ebû Davud, Salat: 312; Müslim, Salatül Müsafirin: 17)

9- GECE NAMAZINA BAŞLANMADAN NE OKUNUR?

1599- Asım b. Humeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye; "Rasûlullah (s.a.v) gece namazından önce neleri okurdu?" diye sordum. O da şöyle cevap verdi: "Daha önce hiç kimsenin sormadığı bir şeyi sordun. Rasûlullah (s.a.v), on defa tekbir getirir, on defa elhamdülillah der, on defa sübhanellah der, on defa da lâ ilâhe illallah der, on defa da istiğfar edip, şöyle derdi: **"Allah'ım! Beni affet, Beni doğru yolunda kıl, Beni rızıklandır, Bana afiyet ver, kıyamet günü yerimin dar olmasından Sana sığınırım Allah'ım."** (Ebû Davud, Salat: 316; Müsned: 23950)

1600- Rabia b. Ka'b el Eslemi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in odasında geceledim, gece namazı için kalktığında; Uzun uzun "Sübhanellahi Rabbil âlemîn ve Sübhanellahi ve Bihamdihî" dediğini duyuyordum." (İbn Mâce, Dua: 16; Müsned: 15979)

1601- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) teheccüd için kalktığında şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Hamd Sana mahsustur. Göklerin, yerin ve ikisinde bulunan her şeyin nûru Sensin, Hamd senin içindir. Göklerde ve yeryüzünde bulunan her şeyin idaresi senin elindedir. Hamd Sana mahsustur. Göklerin, yerin ve her ikisi arasında bulunan her şeyin sahibi sensin. Yine eksiksiz övgüler Sana mahsustur. Sen haksın, va'din haktır. Cennet haktır, Cehennem haktır, kıyamet haktır. Peygamberlerin hepsi hak ve doğru yoldadır. Muhammed'de hak yoldadır. Sana boyun eğdim, Sana güvenip dayandım, Sana iman ettim."** Kuteybe sözünü şöyle devam ettirdi diyor: "**Senin gönderdiğin delillerle mücadele ettim, hakkı ve gerçekleri inkar edenleri Sana havale ettim. Yaptığım ve yapacağım gizli ve açık günahlarımı affet. Öne geçiren de Sensin. Geri bırakan da Sensin. Senden başka ilâh yoktur. Güç ve kuvvetimiz ancak senin yardımınladır."** (Buhârî, Teheccüd: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 26)

1602- Abdullah b. Abbas (r.a) anlatıyor: "Bir gece mü'minlerin annesi teyzem Meymune'nin yanında kalmıştım. Ben, Rasûlullah (s.a.v) ve teyzem bir yastıkta yatmıştık. Rasûlullah (s.a.v) gece yarısına kadar uyudu, gece yarısından biraz önce miydi sonra mıydı pek bilemiyorum. Rasûlullah (s.a.v) uyandı, oturur vaziyete geldi, elleri ile yüzünü ovuşturdu ve Âl-i İmrân sûresinin son on ayetini okuduktan sonra kalktı, asılı duran su tulumundan güzelce bir abdest aldı ve namaza durdu. Abdullah b. Abbas diyor ki: Ben de kalkıp aynı şeyleri yaptıktan sonra gidip yanına durdum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) sağ elini başıma koyarak sağ kulağımı büker gibi yaptı ve iki rekat sonra tekrar iki rekat sonra tekrar iki rekat sonra yine iki rekat yine iki rekat sonra iki rekat daha kılıp vitri kıldı. Sonra biraz uzandı, müezzin gelip sabah namazı için çağırdığında ise hafif iki rekat daha kıldı." (Buhârî, Teheccüd: 10; Muvatta', Teheccüd: 2)

10- PEYGAMBER (S.A.V) GECE KALKINCA DİŞLERİNİ MİSVAKLAR MIYDI?

1603- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) gece teheccüd için kalktığında dişlerini misvaklardı." (İbn Mâce, Tahara: 7; Buhârî, Teheccüd: 10)

1604- Ebu Vail (r.a), Huzeyfe'den rivâyet ederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) gece teheccüd için kalktığında ağzını misvaklardı." (İbn Mâce, Tahara: 7; Buhârî, Teheccüd: 10)

11- GECELEYİN KALKINCA DİŞLER MİSVAKLANMALI MI?

1605- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Gece namaz için kalktığımızda ağzımızı misvaklamamız emredilmişti." (İbn Mâce, Tahara: 7; Buhârî, Teheccüd: 10)

1606- Şakîk (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Gece namaz için kalktığımızda ağzımızı misvaklamamız emredilmişti." (İbn Mâce, Tahara: 7; Buhârî, Teheccüd: 10)

12- GECE NAMAZINA BAŞLARKEN NELER OKUNUR?

1607- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye; Rasûlullah (s.a.v)'in gece namazına nasıl başladığını sordum. O da şu cevabı verdi: "Namaza şöyle başlardı: "Allah'ım! Ey Cebrail'in, Mikail'in ve İsrafil'in Rabbi, gökleri ve yeri yaratan! Görüneni ve görünmeyeni her şeyi bilen, kullarının arasında gerçek hükmü veren sensin. Allah'ım! Beni daima hidayette kıl, Sen dilediğine dosdoğru yolu gösterensin." (Müslim, Salatül Müsafirin: 26; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 10)

1608- Humeyd b. Abdurrahman b. Avf (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamberin ashabından bir adam şöyle anlatmıştır: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculuktaydım, namazı nasıl kıldığını görmek için gözetlemeye başladım. Yatsı namazını kıldıktan sonra gecenin uzun bir bölümünü yatarak geçirdi. Sonra uyandı ve ufka bakarak Al-i İmran sûresinin 191-194. ayetlerini okudu. Sonra elini yatağına uzatıp oradan misvağını aldı, yanındaki kaptan bir bardağa su koyarak dişlerini misvakladı ve kalkıp namaza durdu. Namazdaki duruşu uyuduğu kadardı sonra yatıp uyudu, bu yatması da namaz kıldığı süre kadardı. Sonra tekrar uyandı, ilk önceki yaptıklarını aynen yaptı ve okuduklarını da aynen okudu. Rasûlullah (s.a.v) fecirden önce üç sefer aynen böyle

yaptı.” (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

13- RASÛLULLAH (S.A.V)’İN GECE NAMAZI NASILDI?

1609- Enes (r.a)’ten rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v)’i geceleyin namazda görmek istediğimizde mutlaka O’nu namazda görürdük, uyurken görmek istediğimiz zamanda da mutlaka uyurken görürdük.” (Buhârî, Savm: 52; Tirmizî, Savm: 57)

1610- Ya’la b. Memlek (r.a), Ümmü Seleme’ye; Rasûlullah (s.a.v)’in gece namazından sormuştu da o da şöyle cevap vermişti: “O, yatsıyı kılar. Sonra, Allah’ı tesbih eder ve gecede Allah’ın dilediği kadar gece namazı kılardı. Bundan sonra tekrar yatar namaz kıldığı süre kadar uyuduktan sonra tekrar uyanır uyuduğu süre kadar tekrar namaz kılardı, son kıldığı namaz sabaha karşı olurdu.” (Ebû Davud, Salat: 316; Tirmizî, Fedailül Kur’an: 23)

1611- Ya’la b. Memlek (r.a) Peygamber (s.a.v)’in hanımlarından Ümmü Seleme’ye; Rasûlullah (s.a.v)’in nasıl Kur’an okuduğunu ve ne zamanlar namaz kıldığını sordu. O da dedi ki: “Siz O’nun namazı gibi namaz kılamazsınız. O namaz kılar sonra namaz kıldığı süre kadar uyur. Sonra uyuduğu süre kadar tekrar namaz kılardı sonra tekrar namaz kıldığı süre kadar uyur böylece sabah olurdu. Okuması ise şöyle idi. Kur’an’ı açık açık harf harf ağır bir şekilde okurdu.” (Ebû Davud, Salat: 316; Tirmizî, Fedailül Kur’an: 23)

14- DAVUD PEYGAMBER (S.A.V)’İN GECE NAMAZI NASILDI?

1612- Abdullah b. Amr b. As (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Allah’ın en çok sevdiği oruç Davud (a.s)’ın tuttuğu oruçtur. O bir gün oruç tutar bir günde iftar ederdi. Yine Allah’ın en çok sevdiği namaz Davud (a.s)’ın kıldığı gibi kılınan namazdır. O gece yarısına kadar uyur gecenin üçte birini namazla geçirir ve geri kalan altıda birinde ise tekrar uyurdu.”** (Buhârî, Savm: 54; Müslim, Sıyam: 35)

15- MUSA (A.S) DA NAMAZ KILAR MIYDI?

1613- Enes b. Malik (r.a)’ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **“Miraç gecesi kırmızı bir kum yığınının yanında kabrinde Musa (a.s) namaz kılıyordu.”** (Müslim, Fedail: 42; Müsned: 19687)

1614- Enes (r.a)’ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Musa (a.s)’a vardım, kırmızı bir kum tepesinin yanında namaz kılıyordu.”** (Müslim, Fedail: 42; Müsned: 19687)

1615- Enes (r.a)’ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Musa (a.s)’ın kabrine uğradım, kabrinde namaz kılıyordu.”** (Müslim, Fedail: 42; Müsned: 19687)

1616- Enes (r.a)’ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“İsra gecesi Musa (a.s)’a uğradım; kabrinde namaz kılıyordu.”** (Müslim, Fedail: 42; Müsned: 19687)

1617- Enes (r.a)’ten rivâyete göre: “Rasûlullah (s.a.v) İsra gecesi Musa (a.s)’a uğramıştı da o kabrinde namaz kılıyordu.”(Müslim, Fedail: 42; Müsned: 19687)

1618- Enes (r.a)’ten aktarıldığına göre, Rasûlullah (s.a.v)’in ashabından bazı kimselerin haber verdiğine göre, “Peygamber (s.a.v), Musa (a.s)’a uğramıştı da o kabrinde namaz kılıyordu.” (Müslim, Fedail: 42; Müsned: 19687)

1619- Yine Enes (r.a)’ten aktarılıp Rasûlullah (s.a.v)’in ashabından bazı kimselerin bize bildirdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“İsra gecesi Musa (a.s)’a uğradım, kabrinde namaz kılıyordu.”** (Müslim, Fedail: 42; Müsned: 19687)

16- GECELERİ DEĞERLENDİRMEK

1620- Abdullah b. Habbab b. Eret (r.a), Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Bedir savaşında bulunan babasından naklediyor: Babam tüm gece boyu sabaha kadar Rasûlullah (s.a.v)’in nasıl namaz kıldığını öğrenmek için gözetlemiş. Rasûlullah (s.a.v) selâmını verince babam Peygamber (s.a.v)’in yanına gelerek: “Ey Allah’ın Rasûlü! anam babam sana feda olsun. Bu gece şimdiye kadar hiç görmediğim bir şekilde namaz kıldınız” deyince; Rasûlullah (s.a.v): **“Evet o korku ve Ümit namazıydı. Rabbimden üç şey istedim ikisini verdi birini vermedi. Rabbimden bizden önceki ümmetler gibi bizi helak etmemesini istedim, onu kabul etti. Düşmanlarımızın bize galip gelmemesini istedim, onu da verdi. Rabbimden bizi birbirimize düşürerek bölümlere ayırmamasını istedim, onu kabul etmedi.”** (Tirmizî, Fiten: 14)

17- GECELERİ DEĞERLENDİRME İLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER

1621- Mesruk (r.a)’tan rivâyete göre, Aişe (r.anha) şöyle demiştir: “Ramazan’ın son on günü girince, Rasûlullah (s.a.v) geceleri iyi değerlendirmeye çalışır aile fertlerini de uyandırır ve geceyi değerlendirmede işi sıkı tutardı.” (Buhârî, Teravih: 6; İbn Mâce, Sıyam: 57)

1622- Ebu İshak (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Samimi bir arkadaşım olan Esved b. Yezid’e vardım ve; Ey Ebu Amr, Rasûlullah (s.a.v)’in namazı ile ilgili Mü’minlerin anası Aişe’nin sana anlattıklarını bana da anlat dedim. O da onun söylediğini söyledi: **“Gecenin ilk kısmında uyur son kısmını ise değerlendirirdi.”** (Müslim, Salatül Müsafirin: 21; İbn Mâce, İkametü’s Salat: 182)

1623- Aişe (r.anha)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)’in bir gecede Kur’an’ı hatmettiğini bilmiyorum. Sabaha kadar namaz kıldığını da bilmiyorum. Ramazan ayı dışında hiçbir ayın tamamını oruçla geçirdiğini de bilmiyorum. (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; İbn Mâce, İkametü’s Salat: 178)

1624- Aişe (r.anha)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) yanıma geldi, o sırada yanımda bir kadın vardı. Rasûlullah (s.a.v): **“Bu kimdir?”** diye sordu. Bu falan kadındır, hiç uyumadan sabahlara kadar namaz kılar dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **“Sus! gücünüz yettiğince ibadet edin. Allah’a yemin olsun ki siz ibadetten usanmadıkça Allah sevap vermekten usanmaz. Fakat Allah katında en değerli ibadet sahibinin** (az da olsa) **devamlı yaptığı ibadettir.”** (Buhârî, Savm: 51; İbn Mâce, Zühd: 28)

1625- Enes b. Malik (r.a)’ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) mescide girdi ve iki sütün arasında gerilmiş bir ip gördü ve: **“Bu ip nedir?”** dedi. Zeyneb’in ipidir dediler. Namaz kılarken ayakta duramayacak kadar yorulunca o ipe tutunur dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Çözün onu, sizden biri dinç olduğu zamanlarda namazını ayakta kılsın, yorulunca da oturarak kılsın.”** (Buhârî, Teheccüd: 18; İbn Mâce, İkametü’s Salat: 184)

1626- Muğire b. Şu’be (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) geceleri ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Kendisine şöyle denildi: “Allah yaptığın ve yapacağın günahları affetmesine rağmen bu şekilde niçin namaz kılıyorsun?” Rasûlullah (s.a.v): **“Şükreden bir kul olmayayım mı?”** buyurdu. (Buhârî, Teheccüd: 6; İbn Mâce, İkametü’s Salat: 200)

1627- Ebu Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v) ayakları yarılıncaya kadar namaz kılardı.”(İbn Mâce, İkametü’s Salat: 200)

18- DEĞİŞİK NAFİLE NAMAZ ŞEKİLLERİ

1628- Aişe (r.anha)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v) geceleri uzun uzun namaz kılardı. Namazı ayakta kılıyorsa rükû’u da ayakta yapar, namazını oturarak kılıyorsa rükû’unu da oturduğu yerden yapardı.” (Müslim, Salatül Müsafirin: 16; İbn Mâce, İkametü’s Salat: 140)

1629- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) gece namazlarını hem oturarak hem de ayakta kılardı. Namaza ayakta başlarsa rükû'unu da ayakta yapar, Oturarak başlamışsa rükû'unu da oturduğu yerden yapardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 16; İbn Mâce, İkametü's Salat: 140)

1630- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v), nafile namazları oturarak kılarken kıraati de oturarak yapardı. Okuduğu ayetlerin bitmesine otuz kırk ayet kalınca oturduğu yerden kalkar ve ayakta tamamlardı. Sonra rükû' ve secdelerini yapar birinci rekatı bitirmiş olurdu. İkinci rekatı da aynı şekilde yapardı." (Buhârî, Taksirü's Salat: 20; İbn Mâce, İkametü's Salat: 140)

1631- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Yaşlanıncaya kadar Rasûlullah (s.a.v)'i oturduğu yerde namaz kılarken görmedim. Fakat yaşlandığında oturduğu yerden nafile namazlarını kılar, okuyacağı ayetlerin bitmesine otuz kırk ayet kalınca ayağa kalkar, onları da ayakta okurdu ve sonra rükû'a giderdi." (Buhârî, Taksirü's Salat: 20; Müslim, Salatül Müsafirin: 16)

1632- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) nafile namazlarında kıraati oturduğu yerden okurdu. Bir insanın kırk ayet okuyabileceği kadar bir zaman kalınca kalkıp rükû' yapardı." (Buhârî, Taksirü's Salat: 20; Müslim, Salatül Müsafirin: 16)

1633- Sa'd b. Hişam b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'ye geldim, Aişe'nin yanına vardım. "Sen kimsin" dedi. Ben de: "Sa'd b. Hişam b. Âmir'im" dedim. "Allah, babana rahmet etsin" dedi. Ben: "Rasûlullah (s.a.v)'in namazlarından bahset" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'in namazlar şöyle şöyle idi diye anlattı. Ben de: "O halde devam et anlatmaya" dedim. O da şöyle devam etti: "Rasûlullah (s.a.v) yatsı namazını kıldıktan sonra yatar uyurdu. Gece yarısı olunca kalkar, tuvalet ve temizlik ihtiyacını giderir, abdest alır ve mescide girerdi. Orada sekiz rekat namaz kılardı. Bana öyle geliyor ki bu kıldığı namazın kıyamı, rükû'u ve secdeleri aynı uzunlukta olurdu sonra bir rekat daha vitir kılarak kıldığı namaz sayısını tek hale getirirdi. Sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılar ve yanı üzerine yatardı. Bazen uyuklamadan önce bazen da uyuklayınca Bilal gelir kendisini sabah namazı için çağırırdı. Çoğunlukla sabah namazını çağrılacağı anda uyukladı mı? uyuklamadı mı şüpheye düşerdim. Rasûlullah (s.a.v) yaşlanıp şişmanlayıncaya kadar namazlarını böylece kılardı. Aişe (r.anha) Rasûlullah (s.a.v)'in şişmanlamasından biraz bahsettikten sonra son zamanlarındaki kıldığı namazından da şöyle bahsetti. Rasûlullah (s.a.v) yatsıyı kıldırdıktan sonra yatağına girerdi. Gece yarısı olunca kalkar, abdest suyunu hazırlar, tuvalet ihtiyacını giderir, abdest alır sonra mescide girer ve altı rekat namaz kılardı. Ben O'nun bu kıldığı namazda kıratı, rükû' ve secdeleri aynı uzunlukta yaptığını zannediyorum sonra bir rekat vitir kılarak kıldığı namazları tek hale getirirdi sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılar ve yanı üzerine uzanırdı. Bazen uykuya dalmadan bazen de uyuyakaldığında Bilal gelir, sabah namazı için çağırırdı. Namaz için çağırıldığında çoğunlukla uyuyakaldı mı yoksa uyumadı mı konusunda bir karara varamazdım. Rasûlullah (s.a.v)'in ihtiyarladığı zamandaki kıldığı nafile namazı da böyleydi." (Müslim, Salatül 18; Dârimi, Salat: 165)

19- NAFİLE NAMAZLAR OTURARAK DA KILINIR MI?

1634- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) oruçlu iken yüzümden (öpmekten) çekinirdi. Hayatının son anlarında kıldığı nafile namazlarını, oturarak kılardı, sadece farzları ayakta kılardı. Onun en çok sevdiği amel azda olsa devamlı olanıydı." (İbn Mâce, Zühd: 28; Buhârî, Rikak: 18)

1635- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in vefatından önce farzların dışında kıldığı namazların çoğunu oturarak kılardı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 140)

1636- Yine Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in vefatına yakın dönemlerde farzın dışındaki kıldığı namazların çoğunluğu oturarak idi. O'nun en çok sevdiği amel az da olsa devamlı olanıydı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 140; Müsned: 25333)

1637- Ümmü Seleme (r.anha) naklediyor: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (s.a.v), vefatına yakın kıldığı namazların çoğu farzlar dışında oturarak idi. O'nun en çok sevdiği amel azda olsa devamlı olanıydı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 140; Müsned: 25333)

1638- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vefatına yakın son zamanlarında nafile namazları oturarak kılardı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 140; Buhârî, Taksirü's Salat: 20)

1639- Abdullah b. Şakik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'ya sordum; "Rasûlullah (s.a.v) oturduğu yerden namaz kılar mıydı?" O da: "Evet, insanlar O'nu yorduktan (ihtiyarladıktan) sonra" diye cevap verdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 140; Müslim, Salatül Müsafirin: 16)

1640- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Vefatından bir yıl öncesine kadar Rasûlullah (s.a.v)'in oturarak namaz kıldığını görmedim. Son zamanlarında namazını oturarak kılar ve okuduklarını da ağır ağır okurdu. Sanki okuduğu sûre olduğundan daha uzunmuş gibi görünürdü." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 140; Müslim, Salatül Müsafirin: 16)

20- RASÛLULLAH (S.A.V), OTURARAK DA NAMAZ KILAR MIYDI?

1641- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i oturarak namaz kılarken gördüm. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Rasûlü! Oturarak kılınan namazın ayakta kılınandan yarı yarıya sevabının az olduğu sizden bana aktarılmıştı, halbuki Siz oturarak kılıyorsunuz?" dedim. Bunun üzerine: **"Evet öyledir ama Ben, sizden biri gibi değilim"** buyurdular. (Ebû Davud, Salat: 179; Dârimi, Salat: 108)

21- HANGİ ŞEKİLDE KILINAN NAMAZ, DAHA DEĞERLİDİR?

1642- İmran b. Husayn (r.a) dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e oturarak namaz kılmanın durumunu sordum, şöyle buyurdular: **"Ayakta kılmak en faziletlisidir. Oturarak namaz kılana ayakta kılan kimsenin yarısı kadar sevap yazılır. Yattığı yerde kılanın sevabı ise oturarak kılan kimsenin yarısı kadardır."** (Ebû Davud, Salat: 179; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

22- OTURARAK NAMAZ NASIL KILINIR?

1643- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i bağdaş kurmuş vaziyette namaz kılarken gördüm. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

23- GECE NAMAZINDA SESLİ Mİ OKUNUR?

1644- Abdullah b. ebi Kays (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'ya; Rasûlullah (s.a.v)'in gece namazında sesli mi yoksa gizli mi okuduğunu sordum. "Her iki şekilde de okumuştur, bazen gizli bazen da sesli" diye cevap verdi. (Müsned: 24005)

24- KUR'AN SESLİ Mİ OKUNMALI?

1645- Ukbe b. Âmir (r.a)'in naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kur'an'ı sessiz okuyanın durumu ise gizlice sadaka veren kimse gibidir. Kur'an'ı sesli okuyanın durumu sadakasını açıkça veren kimse gibidir."** (Ebû Davud, Salat: 315; Tirmizî, Fedailül Kur'an: 21)

25- GECE NAMAZINDA KIYAM RÜKÛ' VE SECDELER DENK Mİ OLUR?

1646- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir gece tehecüd namazı kılmıştım. Fatiha sûresinden sonra okumaya Bakara sûresinden başladı, yüz ayet okuyunca rükû' yapar, dedim. Yapmadı devam etti. İki yüz ayet okuyunca rükû' yapar dedim. Yine devam etti yapmadı. Bir rekatta Bakara sûresinin tamamını okuyacak, dedim. Yine devam etti ve Bakara'dan sonra Nisâ sûresini okumaya başladı, onu da bitirdi Al'i İmran sûresine geçti, ağır ağır onu da okudu. Tesbih ayetine gelince Allah'ı tesbih eder, istek ayetlerine gelince Allah'tan istekte bulunur, sığınma

emreden bir ayete geldiğinde de Allah'a sığınırdı sonra rükû'a gitti ve "Sübhaneke Rabbiyel Azim" dedi rükû'u da kıyamı gibi uzun sürdü sonra başını kaldırdı ve "Semiallahü limen hamideh" dedi ve buradaki duruşu da rükû'daki duruşu kadar uzundu sonra secdeye vardı. Secdede "Sübhane Rabbiyel a'la" diyordu ki secdesinin uzunluğu da rükû'u kadardı." (Ebû Davud, Salat: 152; Müslim, Salatül Müsafirin: 27)

1647- Yine Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, Huzeyfe bizzat kendisi Ramazan ayında Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılmıştı. Rükû'da; "Sübhane Rabbiyel Azim" diyordu. Rükû'unu da kıyamda durduğu gibi uzunca yaptı Celse'yi de aynı şekilde uzatarak "Rabbiğfirli, Rabbiğfirli" diyordu, ve ayakta olduğu süre kadar uzattı sonra secdeye vardı "sübhane Rabbiyel a'la" diyerek, secdesini de ayakta kaldığı süre kadar uzatmıştı. Bu şekilde tam dört rekat kılmıştı ki Bilal gelip sabah namazı için çağırdı. (Dârimi, Salat: 79; Ebû Davud, Salat: 152)

26- GECE NAMAZI KAÇ REKAT OLARAK KILINIR?

1648- İbn Ömer (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:**"Gece ve gündüz kılınan nafileler ikişer rekat olarak kılınır."** (Dârimi, Salat: 154; İbn Mâce, İkametü's Salat: 172)

1649- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e; gece namazının şeklinden sormuştu. O da:**"İkişer ikişer kıl, sabah namazının vakti girmesinden korktuğunda ise tek rekat kılarak vitir namazını da kılmış ol"** buyurdu. (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

1650- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Gece namazı ikişer ikişer rekattır. Sabah vaktinin girmesinden korktuğun zaman bir rekat vitir kılıver."** (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

1651- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) minberde iken gece namazından sorulduğunu duydum, şöyle buyurdu: **"Gece namazı ikişer ikişer rekattır. Sabah namazının vaktinin gireceğinden korkarsan vitiri tek kıl."** (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

1652- İbn Ömer (r.a)'in haber verdiğine göre, bir adam; Rasûlullah (s.a.v)'e gece namazının nasıl kılınacağını sorduğunda şöyle buyurdu:**"Gece namazı ikişer ikişer rekattır sabah namazı vaktinin girmesinden korkarsanız vitir namazını tek olarak kılıverin"** (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

1653- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Gece namazı ikişer ikişer rekat olarak kılınır. Sabah vakti gireceğinden korkarsınız vitir namazını bir rekat olarak kılınız."** (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

1654- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müslümanlardan biri Rasûlullah (s.a.v)'e gece namazının şeklinden sormuştu. O da şöyle buyurdu: **"Gece namazı ikişer ikişer rekattır. Sabahın olmasından korkarsanız vitir namazını bir rekat olarak kılınız."** (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

1655- Abdullah b. Ömer (r.a)'in haber verdiğine göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gece namazının şeklinden sormuştu. O da şu cevabı verdi: **"Gece namazı ikişer ikişer rekattır. Sabah vakti girmesinden korktuğunuzda vitir namazını bir rekat olarak kılıverin."** (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

1656- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Gece namazı nasıl kılınır?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) de şöyle buyurdu:**"Gece namazını ikişer ikişer rekattır. Sabah vaktinin girmesinden korktuğunuzda vitir namazını tek rekat olarak kılın."** (Buhârî, Vitir: 1; Müslim, Salatül Müsafirin: 20)

27- VİTİR NAMAZI MUTLAKA KILINMALI MI?

1657- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vitir namazını kıldıktan sonra şöyle buyurdu:**"Ey Kur'an ehli, vitir namazını kılınız çünkü Allah tektir tek olanı sever."** (Ebû Davud, Salat: 336; Tirmizî, Vitir: 333)

1658- Ali (r.a) den rivâyete göre, şöyle demiştir: Vitir namazı diğer farz namazlar gibi Allah tarafından emredilmemiştir. Fakat o namaz Rasûlullah (s.a.v)'in devam edegeldiği bir sünnettir. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 114; Dârimi, Salat: 209)

28- VİTİR UYKUDAN ÖNCE Mİ KILINMALI?

1659- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Dostum Rasûlullah (s.a.v), bana üç şeyi tavsiye etti: 1- Vitir namazından sonra uyumayı, 2- Kameri ayların üç gününde oruç tutmayı, 3- Ve kuşluk namazı kılmayı."** (Ebû Davud, Salat: 336; Tirmizî, Vitir: 334)

1660- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Dostum Rasûlullah (s.a.v) bana üç şeyi tavsiye etmişti. 1- Gecenin ilk vaktinde yatmadan önce vitir namazı kılmak 2- Sabah namazının iki rekat sünneti 3- Ve her kameri aydan üç gün oruç tutmak."** (Ebû Davud, Salat: 336; Tirmizî, Vitir: 334)

29- BİR GECEDE İKİ VİTİR YASAKTIR

1661- Kays b. Talk (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Talk b. Ali, bir Ramazan gününde bizi ziyaret etmişti. Ve bizde akşamladı. O gece bize gece namazını ve vitir namazını kıldırdı. Sonra da mescide giderek arkadaşlarına namaz kıldırdı. sıra vitir namazına gelince bir adamı öne geçirerek ona şöyle dedi: Vitir namazını bunlara kıldırıver çünkü Ben Rasûlullah (s.a.v) den:**"Bir gecede iki vitir kılınmaz"** diye duydum. (Ebû Davud, Salat: 344; Tirmizî, Vitir: 344)

30- VİTİR NAMAZININ VAKTİ

1662- Esved b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye; Rasûlullah (s.a.v)'in namazlarından sordum şöyle cevap verdi: "Gecenin başında uyur sonra kalkar namaz kılar seher vakti olunca da vitri kılardı. Sonra yatağına gelir ihtiyaç duyarsa hanımıyla birlikte olur. Sabah ezanını duyunca; cünüpse gusleder. Değilse abdest alıp namaza çıkardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 17; İbn Mâce, İkametü's Salat: 182)

1663- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v), vitir namazını gecenin başında, ortasında, sonunda kılardı. Son dönemlerinde ise vitri sabah namazına yakın kılardı."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 121; Tirmizî, Vitir: 335)

1664- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Gece teheccüd kılan kimsenin son kıldığı namaz vitir olsun çünkü Rasûlullah (s.a.v) böyle emrederdi." (Müslim, Salatül Müsafirin: 20; Ebû Davud, Salat: 316)

31- VİTİR, SABAH NAMAZINDAN ÖNCE KILINMALI

1665- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e vitir namazından soruldu da; O'da:**"Vitir namazını şafak sökmeden kılınız"** buyurdu. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Dârimi, Salat: 211)

1666- Ebu Said (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:**"Vitir namazını tan yeri ağarmadan kılınız."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Dârimi, Salat: 211)

32- SABAH NAMAZINDAN SONRA VİTİR KILINIR MI?

1667- İbrahim b. Muhammed b. Münteşir (r.a), babasından naklediyor: Muhammed b. Münteşir Amr b. Şurahbil'in mescidinde idi. Namaz için kamet getirildi. Herkes Amr'ı bekliyordu. Nihayet geldi ve: "Vitir kılıyordum onun için geciktim" dedi. Cemaat, Abdullah'a: "Ezandan sonra vitir kılınır mı?"

diye sordu. O da: "Evet, kametten sonra bile kılınabilir" dedi ve Peygamber (s.a.v)'in uyuya kaldığını ve güneş doğunca uyanıp namaz kıldığından bahsetti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

33- BİNİT ÜZERİNDE VİTİR KILINIR MI?

1668- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre; "Rasûlullah (s.a.v) biniti üzerinde vitir namazını kılardı" dedi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Tirmizî, Salat: 345)

1669- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, İbn Ömer, devesi üzerinde vitir kılar ve Rasûlullah (s.a.v)'in de böyle yaptığını söylerdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Tirmizî, Salat: 345)

1670- Said b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer bana Rasûlullah (s.a.v)'in devesi üzerinde vitir kıldığını söyledi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Tirmizî, Salat: 345)

34- VİTİR NAMAZI KAÇ REKATTIR?

1671- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Vitir gecenin sonunda kılınan tek rekattır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Tirmizî, Salat: 336)

1672- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Vitir gecenin sonunda kılınan bir rekatlık bir namazdır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Tirmizî, Salat: 336)

1673- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Bir bedevi, Rasûlullah (s.a.v)'e; gece namazı ile ilgili bir soru sordu da, Rasûlullah (s.a.v) şöyle cevap verdi: **"Gece namazı ikişer ikişer rekattır gecenin sonunda da vitir bir rekat olarak kılınır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 127; Tirmizî, Salat: 336)

35- VİTİR NAMAZI NASIL TEK HALE GETİRİLİR?

1674- Abdullah b. Ömer (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:**"Gece namazını ikişer ikişer kıl, bitirmek istediğinde tek rekat kıl ki böylece tüm kıldıkların tek olmuş olsun."** (Dârimi, Salat: 210; Tirmizî, Salat: 336)

1675- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Gece namazı ikişer ikişer kılınır, vitir ise tek bir rekattır."** (Dârimi, Salat: 210; Tirmizî, Salat: 336)

1676- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam, Rasûlullah (s.a.v)'e gece namazından sormuştu da; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gece namazı ikişer ikişer rekat kılınır. Sabah vaktinin girmesinden korkarsanız tek rekat vitir kılınız ki; böylece tüm kıldıklarınız tekleşmiş olur."** (Dârimi, Salat: 210; Tirmizî, Salat: 336)

1677- İbn Ömer (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle buyururken işittiğini naklediyor:**"Gece namazı iki rekat iki rekat olarak kılınır. Sabah vaktinin girmesinden korkarsanız tek rekat vitir namazı kılarak tüm kıldıklarınızı tekleştirmiş olursunuz."** (Dârimi, Salat: 210; Tirmizî, Salat: 336)

1678- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) gece namazı olarak on bir rekat kılardı. Bunlardan bir rekatı vitir namazı idi. Namazdan sonra da sağ yanı üzerine uzanır yatardı. (Müslim, Salatül Müsafirin: 16; İbn Mâce, İkametü's Salat: 126)

36- VİTİR NAMAZI ÜÇ REKAT OLARAKTA KILINIR MI?

1679- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mü'minlerin annesi Aişe'ye Rasûlullah (s.a.v)'in Ramazanda kıldığı namazlardan sordum, şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v) Ramazanda ve diğer zamanlarda geceleri on bir rekattan fazla namaz kılmazdı. Dört rekat kılar onun güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! Yine dört rekat kılar onun güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! Daha sonra da üç rekat kılardı. Aişe diyor ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Vitir namazını kılmadan önce uyuyor musunuz?" diye sordum. O da**"Ey Âişe, gözüm uyur fakat kalbim uyumaz"** buyurdu. (Müslim, Salatül Müsafirin: 17; Tirmizî, Salat: 325)

1680- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) vitir namazının ikinci rekatında selâm vermezdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

37- VİTİR NAMAZINDA NELER OKUNUR?

1681- Übey b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) vitir namazını üç rekat olarak kılar ilk rekatında A'lâ sûresini, ikinci rekatında ise Kâfirûn sûresini üçüncü rekatta ise İhlâs sûresini okurdu. Rükû'dan önce kunut dualarını yapardı. Namazı bitirdiğinde ise üç defa**"Sübhanel melikil kuddüs"** derdi ve son söylediğini ise biraz uzatırdı. (Tirmizî, Vitir: 340; İbn Mâce, İkametü's Salat: 115)

1682- Übey b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının birinci rekatında A'lâ sûresini; ikinci rekatında, Kâfirûn sûresini; üçüncü rekatında ise İhlâs sûresini okurdu." (Tirmizî, Vitir: 340; İbn Mâce, İkametü's Salat: 115)

1683- Übey b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının ilk rekatında A'lâ sûresini; ikinci rekatında Kâfirûn sûresini; üçüncü rekatında ise İhlâs sûresini okur ve sadece üçüncü rekatın sonunda selâm verir, selâmdan sonra da üç sefer **"Sübhanel melikil kuddus"** derdi." (Tirmizî, Vitir: 340; İbn Mâce, İkametü's Salat: 115)

38- ÜÇ REKATLIK VİTİR NAMAZINDA NELER OKUNUR?

1684- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazını üç rekat olarak kılar, birinci rekatta A'lâ; ikinci rekatta Kâfirûn; üçüncü rekatta ise İhlâs sûresini okurdu." (Tirmizî, Vitir: 340; Dârimi, Salat: 212)

1685- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre: "Bizzat kendisi vitir namazını üç rekat olarak kılar; ilk rekatta A'lâ; ikinci de Kâfirûn; üçüncü de ise İhlâs sûresini okurdu." (Tirmizî, Vitir: 340; Dârimi, Salat: 212)

39- GECE NAMAZLARI İLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER

1686- Muhammed b. Ali (r.a)'nin babasından ve dedesinden aktardığına göre, "Rasûlullah (s.a.v), gece kalktı, dişlerini fırçaladı sonra iki rekat namaz kıldı. Sonra uyudu, sonra tekrar kalktı dişlerini fırçaladı, sonra abdest alıp ikişer rekattan altı rekat daha namaz kıldı. Sonra üç rekatlık vitir namazını kıldıktan sonra (sabah namazının) iki rekat sünnetini kıldı." (Müslim, Tahara: 15; Ebû Davud, Tahara: 30)

1687- Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas (r.a), babasından ve dedesinden aktararak şöyle demiştir: "Bir gece Rasûlullah (s.a.v)'in yanında idim; kalktı, abdest alıp dişlerini fırçaladı. Fırçalarken de Ali İmran surasi 190. ayetini okuyordu. Sonra iki rekat namaz kıldı, sonra dönüp uyudu, horlamasını (nefes alışını) bile duydum. Tekrar kalktı, abdest aldı, misvak kullandı ve iki rekat daha namaz kıldı sonra tekrar uyudu. Sonra kalkıp abdest alıp misvak kullanıp iki rekat daha kıldı sonra arkasından da üç rekat olarak vitri kılmıştı." (Ebû Davud, Tahara: 30; Müslim, Tahara: 15)

1688- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), geceleyin sekiz rekat namaz kılar üç rekat da vitir eklerdi. Sabah namazının farzından önce de yine iki rekat (sabahın) sünnetini kılardı. (Ebû Davud, Salat: 316; Müslim, Salatül Müsafirin: 17)

1689- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) on üç rekat olarak vitir kılardı. Yaşlanıp (halden düşünce) şişmanlayınca (olması lazım siyer ve hadis bilgilerine göre) yedi rekat olarak vitir kılmaya başladı." (Tirmizî, Vitir: 335; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1690- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), geceleyin dokuz rekat vitir kılardı, yaşlanıp (halden düşünce)

şişmanlayınca (olması lazım siyer ve hadis bilgilerine göre) yedi rekat kılmaya başladı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Müslim, Salatül Müsafirin: 16)

40- VİTİR NAMAZI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

1691- Ebu Eyyub (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Vitir namazı haktır; dileyen yedi, dileyen beş, dileyen üç, dileyen de bir rekat olarak kılsın." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Dârimi, Salat: 210)

1692- Ebu Eyyub (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Vitir namazı haktır; arzu eden beş, dileyen üç, isteyen de bir rekat olarak kılsın."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Dârimi, Salat: 210)

1693- Ebu Eyyub el Ensari (r.a) şöyle diyor:**"Vitir namazı kılmak haktır. Kim beş rekat kılmaktan hoşlanırsa beş kılsın, kim de üç kılmayı severse o da üç kılsın, bir rekat kılmak isteyen de bir olarak kılıversin."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Dârimi, Salat: 210)

1694- Ebu Eyyub (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Vitri dileyen yedi rekat kılsın, dileyen beş kılsın, dileyen üç kılsın, dileyen de bir rekat olarak kılsın, dileyen de ima ile kılıversin."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Dârimi, Salat: 210)

41- VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ DEĞİŞİK RİVAYETLER

1695- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazını beş ve yedi rekat olarak kılardı, rekatlar arasında ne konuşur ne de selâm verirdi." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

1696- Yine Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazını beş ve yedi rekat olarak kılar ve aralarında hiç selâm vermezdi." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 124)

1697- Mi'ksem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Vitir namazı yedi rekattır, beş rekattan aşağıda olmaz." Ravilerden biri bu sözü İbrahim'e aktarınca; "Senin bu haberi işittiğin kimse bunu nereden duymuş?" diye sordu. O da: "Bilmiyorum" dedi. Bunun üzerine Ravilerden Hakem şöyle söylüyor: "Bu sözün delilini buldum; Mi'ksem'e bu sözleri kimden duydun?" dedim. O da: "Güvenilir kişiler olan Aişe ve Meymune'den" dedi.(İbn Mâce, İkametü's Salat: 124; Müsned: 22941)

1698- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), vitir namazını beş rekat olarak kılar ve namazı bitirinceye kadar hiç teşehhüde oturmazdı." (Dârimi, Salat: 210; Müsned: 22941)

42- YEDİ REKAT OLARAK VİTİR

1699- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yaşlanıp etlenince, vitir namazını yedi rekat olarak kılardı ve en son rekatta teşehhüd için otururdu. Yine oturduğu yerden iki rekat daha kılardı ve böylece dokuz rekat olmuş olurdu." Yavrucuğum Rasûlullah (s.a.v) bir namaza başladığı zaman onu devamlı kılmayı severdi. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Müslim, Salatül Müsafirin: 18)

1700- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazını dokuz rekat olarak kıldığında sekizinci rekatta otururdu ve Allah'a hamd edip O'nu zikredip, dua ettikten sonra selâm vermeden ayağa kalkar ve dokuzuncu rekatı da kılardı. Dokuzuncu rekatın teşehhüdüne oturunca Allah'ı zikreder, dua eder ve bize duyuracak şekilde selâm verirdi. Sonra da oturduğu yerden iki rekat daha kılardı. Yaşlanıp zayıf düştüğü zaman yedi rekat olarak vitir kılar sadece altıncı rekatta teşehhüde oturur, selâm vermeden kalkarak yedinci rekatı da kılar; sonra selâm verirdi. Sonra oturduğu yerde iki rekat daha kılardı." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 123; Müslim, Salatül Müsafirin: 18)

43- DOKUZ REKAT KILINAN VİTİR

1701- Sa'd b. Hişam (r.a), Aişe'nin şöyle söylediğini aktarıyor: "Biz Rasûlullah (s.a.v)'in misvak ve abdest suyunu hazırlardık. Allah ta O'nu dilediği zaman da uyandırır ve namaz için kaldırırdı. O da hemen dişlerini misvaklar, abdest alır ve dokuz rekat vitir kılardı. Sadece sekizinci rekatta oturur. Allah'a hamdeder, Peygamberine salevat getirir, dua eder ve selâm vermeden dokuzuncu rekata kalkardı. Dokuzuncu rekatı kıldıktan sonra oturur - sekizinci rekatın teşehhüdünde okuduklarını okuyarak- Allah'a hamdedip peygamberine salevat getirip dualar eder ve bize duyuracak şekilde selâm verir, oturduğu yerde iki rekat daha kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; Ebû Davud, Salat: 316)

1702- Sa'd b. Hişam b. Amir (r.a), İbn Abbas'a giderek, Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl vitir kıldığını sordu. Gelince de bize haber verdi. İbn Abbas demişti ki: "Yeryüzünde Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl vitir kıldığını en iyi bilen birini size haber vereyim mi?" Sa'd: "Kimdir o" dedi. İbn Abbas: "Aişe'dir" dedi. Hemen Aişe'nin yanına gittik, selâm verdik ve yanına girdik; "Rasûlullah (s.a.v)'in vitir namazından bize bahseder misin?" dedik. O da şöyle dedi: "Biz O'nun misvak ve abdest suyunu hazırlardık. Allah dilediği zaman Onu uyandırır, O da dişlerini misvaklar, abdest alır sonra dokuz rekat vitir kılardı. Sekizinci rekata kadar hiç teşehhüde oturmazdı, sekizinci rekatın teşehhüdünde Allah'a hamd eder, O'nu zikreder ve dua eder, selâm vermeksizin dokuzuncu rekata kalkar onu da kılar teşehhüde oturur, Allah'a hamd eder, O'nu zikreder ve dua eder ve bize duyuracak şekilde selâm verir ve oturduğu yerde iki rekat daha namaz kılardı. Böylece on bir rekat kılmış olurdu. Yavrucuğum! Rasûlullah (s.a.v), yaşlanıp şişmanladığı zaman vitiri yedi rekat olarak kılar sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılardı ki, böylece dokuz rekat olmuş olurdu. Yavrucuğum! Rasûlullah (s.a.v) bir namaza başladığı zaman ona devam etmeyi severdi." (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; Ebû Davud, Salat: 316)

1703- Sa'd b. Hişam (r.a), Aişe (r.anha)'dan şöyle işittiğini naklediyor: "Rasûlullah (s.a.v), dokuz rekat vitir kılar, sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılardı. Zayıflayıp ihtiyarlayınca vitiri yedi rekat olarak kılar, oturduğu yerden iki rekat daha kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; Ebû Davud, Salat: 316)

1704- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), dokuz rekat vitir kılar, sonra da oturduğu yerden iki rekat daha kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; Ebû Davud, Salat: 316)

1705- Sa'd b. Hişam (r.a), mü'minlerin annesi Aişe'ye gelerek Rasûlullah (s.a.v)'in namazından sormuştu da; O da şöyle buyurdu: "O, geceleyin sekiz rekat namaz kılar; tek bir rekat daha kılarak kıldıklarını tek hale getirirdi. Sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; Ebû Davud, Salat: 316)

1706- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) geceleri dokuz rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 18; Ebû Davud, Salat: 316)

44- ONBİR REKAT OLARAK TA VİTİR KILINIR MI?

1707- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v), geceleri on bir rekat olarak vitir kılar, son rekatıyla kıldıklarını tek hale getirirdi. Sonra da sağ yanı üzerine yatardı." (Dârimi, Salat: 210; Muvatta', Teheccüd: 2)

45- ON ÜÇ REKAT OLARAK TA VİTİR KILINIR MI?

1708- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), on üç rekat olarak vitir kılardı. İhtiyarlayıp zayıflayınca, dokuz rekat olarak kılmaya başladı." (Tirmizî, Vitir: 335; İbn Mâce, İkametü's Salat: 123)

46- VİTİR NAMAZINDA NE OKUNUR?

1709- Ebu Micles (r.a)'den rivâyete göre, Ebu Musa, Mekke ile Medine arasında idi. Yatsı namazını iki rekat olarak kıldı, sonra kalkıp bir rekat

da vitir kıldı. Vitir namazında Nisâ sûresinden yüz ayet kadar okudu ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığını ben de aynen yapıp, O'nun yolundan ayrılmak istemedim ve böylece O'nun okuduğunu ben de okudum." (Müsned: 18925)

47- VİTİR NAMAZINDA NELER OKUNUR?

1710- Übey b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazını üç rekat olarak kılar, ilk rekatta A'lâ sûresini; ikinci rekatta Kâfirûn sûresini okur; üçüncü rekatta da İhlâs sûresini okur ve selâm verince de üç defa: **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** derdi." (Tirmizî, Vitir: 341; Ebû Davud, Salat: 241)

1711- Übey b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), kıldığı vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu." (Tirmizî, Vitir: 341; Ebû Davud, Salat: 241)

1712- İbn Abdurrahman, İbn Ebza (r.a)'nın babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazın da A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu." (Müsned: 14812)

48- VİTİR NAMAZI İLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER

1713- İbn Abdurrahman, İbn Ebza (r.a)'nın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, selâm verdikten sonra da üç defa **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der, üçüncüde sesini biraz yükseltirdi." (Müsned: 14812)

1714- Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, selâm verdikten sonra da üç defa **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der, üçüncüde sesini biraz yükseltirdi." (Müsned: 14812)

1715- Abdurrahman b. Ebza (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının rekatlarında; A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, selâm verdikten sonra da üç defa: **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der üçüncüde sesini biraz uzatırdı." (Müsned: 14812)

1716- Yine Abdurrahman b. Ebza (r.a), babasından aktararak şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu." (Müsned: 14812)

1717- Yine İbn Ebza (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, selâm verdikten sonra da üç defa **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** derdi. (Müsned: 14812)

49- VİTİR NAMAZI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

1718- İbn Ebza (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v) vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu." (Müsned: 14812)

1719- Said b. Abdurrahman b. Ebza (r.a), babasından naklederek, Rasûlullah (s.a.v)'in vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğunu bize söyledi. Abdurrahman b. Ebza (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur namazını bitirince de üç defa: **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** derdi. (Müsned: 14812)

50- VİTİR HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

1720- Abdurrahman b. Ebza (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur namazını bitirince de üç defa **"Sübhanallah Melikil Kuddûs"** derdi. (Müsned: 14812)

1721- Yine Abdurrahman b. Ebza (r.a)'dan rivâyete göre, vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur namazını bitirince de üç defa: **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der üçüncüsünü biraz uzatırdı. (Müsned: 14812)

1722- Yine Abdurrahman b. Ebza (r.a)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazında A'lâ sûresini okurdu." (Müsned: 14812)

1723- İmrân b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) vitir namazında A'lâ sûresini okurdu." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1724- İmrân b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), öğle namazını kıldı, bir adam da namaz da A'lâ sûresini okumuştu. Namazı bitirince: **"A'lâ sûresini kim okudu?"** diye sordu. Bir adam: "Ben okudum" deyince; **"Bazılarınız sesli okumakla zihnimi karıştırıyorsunuz"** buyurdular. (Ebû Davud, Salat: 138; Müslim, Salat: 12)

51- VİTİR NAMAZIN DA KUNUT DUASI

1725- Hasan (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), bana vitir namazında Kunut duası olarak okumam için şu duayı öğretti: **"Allah'ım! Hidayet ettiğin kimselerle birlikte bana da hidayet et. Beni de afiyette kıldığın kimseler içerisine al. Beni de velisi olduğun kimselerden eyle. Verdiklerini bereketli kıl. Hüküm verdiğin şeylerin bazısının şerrinden beni koru. Sen hükmedersin, Sana hükmolunmaz. Senin velisi olduğun kimse zelil olmaz. Kutsalsın ve yüceler yücesisin Ey Rabbimiz."** (Tirmizî, Vitir: 341; İbn Mâce, İkametü's Salat: 117)

1726- Hasan b. Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Vitir namazında okumam için Rasûlullah (s.a.v) bana şu duayı öğretti: **"Allah'ım! Hidayet ettiğin kimselerle birlikte bana da hidayet et. Beni de afiyette kıldığın kimseler içerisine al. Beni de velisi olduğun kimselerden eyle. Verdiklerini bereketli kıl. Hüküm verdiğin şeylerin bazısının şerrinden beni koru. Sen hükmedersin, Sana hükmolunmaz. Senin velisi olduğun kimse zelil olmaz. Kutsalsın ve yüceler yücesisin Ey Rabbimiz! Peygamberin Muhammed (s.a.v)'e salat olsun…"** (Tirmizî, Vitir: 341; İbn Mâce, İkametü's Salat: 117)

1727- Ali b. ebi Talib (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının sonunda şu duayı okurdu: **"Allah'ım! Gazabından rızana sığınırım, cezalandırmandan affına sığınırım, Senden, Sana sığınırım. Seni övmeyi beceremem. Sen, kendini övdüğün gibisin."** (Ebû Davud, Salat: 341; İbn Mâce, İkametü's Salat: 117)

52- VİTİR NAMAZINDA DUA EDERKEN ELLER KALKAR MI?

1728- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yağmur duası dışında ellerini fazlaca kaldırmazdı." Şu'be, Sabit'e: "Sen, bunu Enes'ten bizzat duydun mu?" dedi. O da: "Evet" manasında "Subhanallah" dedi. Şu'be tekrar: "Duydun mu?" deyince, Enes yine: "Sübhanallah" dedi (Buhârî, İstiska: 21; Müslim, İstiska: 1)

53- VİTİR NAMAZININ SECDESİNDE NE KADAR DURULUR?

1729- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), yatsı namazı ile sabah namazı arasında on bir rekat namaz kılardı. Sabah namazının iki rekat sünneti bunun dışındadır. Bu namazların (veya vitrin) secdelerini sizin elli ayet okuyacağınız kadar bir zaman süresinde yapardı." (Ebû Davud, Salat: 341; Muvatta', Teheccüd: 2)

54- VİTİR NAMAZINDA OKUNAN SÛRE VE DUALAR

1730- Abdurrahman İbn Ebza (r.a)'nın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, selâm verdikten sonra da üç defa **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der üçüncüde sesini biraz yükseltirdi. (Tirmizî, Vitir: 341; Ebû Davud, Salat: 241)

1731- Yine Abdurrahman b. Ebza (r.a)'dan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının her bir rekatında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, namazını bitirince de üç defa: **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der üçüncüsünü biraz uzatırdı." (Tirmizî, Vitir: 341; Ebû Davud, Salat: 241)

1732- Yine Abdurrahman b. Ebza (r.a)'dan rivâyete göre, vitir namazının her bir rekatında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, namazını bitirip ayrıldığında ise, üç defa **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der ve sesini yükseltirdi. (Tirmizî, Vitir: 341; Ebû Davud, Salat: 241)

1733- Abdurrahman b. Ebza (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), vitir namazının rekatlarında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okur, selâm verdikten sonra da üç defa: **"Sübhanel Melikil Kuddûs"** der üçüncüsünde sesini yükseltir ve sonra kalkardı." (Tirmizî, Vitir: 341; Ebû Davud, Salat: 241)

1734- Abdurrahman b. Ebza (r.a)'ın babasından rivâyete göre, vitir namazının her bir rekatında A'lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu. Namazını bitirince, **"Subhanel Melikil Kuddûs"** derdi. (Tirmizî, Vitir: 341; Ebû Davud, Salat: 241)

55- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN GECE NAMAZI NASILDI?

1735- Ebu Seleme b. Abdurrahman, Aişe'ye; Rasûlullah (s.a.v)'in gece namazıyla ilgili bir soru sormuştu da, O'da şöyle demişti: "Geceleyin on üç rekat namaz kılardı ki, bunun dokuz rekatını ayakta kılar ve vitir yapardı. Sonra iki rekat daha oturduğu yerden kılardı. Rükû' edeceğinde kalkıp rükû'unu yapar, sonra da secde yapardı. Vitir namazından sonra böylece yapardı. Sabah ezanını duyunca kalkıp iki rekat kısa bir namaz daha kılardı ki, bu namaz, sabah namazının sünnetiydi." (Müslim, Salatül Müsafirin: 17; Ebû Davud, Salat: 316)

56- SABAH NAMAZININ SÜNNETİNE DEVAM ETMEK

1736- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v) öğleden önceki dört rekatı ve sabah namazından önceki iki rekatı terk etmezdi." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; Ebû Davud, Salat: 290)

1737- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) öğle namazından önceki dört rekatı ve sabah namazından önceki iki rekatı terk etmezdi." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; Ebû Davud, Salat: 290)

1738- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sabah namazının iki rekat sünneti dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; Tirmizî, Salat: 308)

57- SABAH NAMAZININ SÜNNETİ EVDE Mİ KILINIR?

1739- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) sabah ezanı okunduğunda namaza çıkmadan önce evinde kısaca iki rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1740- İbn Ömer (r.a), Hafsa'dan naklederek şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), şafak söküp ortalık aydınlandığı zaman iki rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

58- SABAH NAMAZININ İKİ REKAT SÜNNETİNDEN SONRA NE YAPILIR?

1741- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), müezzin sabah ezanını bitirdikten sonra kalkar ve iki rekat kısaca namaz kılardı bunu kılarken şafak sökmüş olurdu. Daha sonra da sağ yanı üzerine uzanırdı." (Ebû Davud, Salat: 293; Dârimi, Salat: 148)

59- GECE NAMAZINI TERKEDEN KINANIR MI?

1742- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle demişti: **"Falan gibi olma o gece namazlarına devam ederdi sonradan bunu terk etti."** (Buhârî, Cuma: 17; Müslim, Sıyam: 17)

1743- Yine Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ey Abdullah falan kimse gibi olma! O gece namazlarına devam ederdi sonradan bunu terk etti."** (Buhârî, Cuma: 17; Müslim, Sıyam: 17)

60- SABAH NAMAZININ SÜNNETİ HAKKINDA RİVAYETLER

1744- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), sabah namazının sünnetini kısa olarak kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1745- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) sabah ezanı ile kameti arasında kısa iki rekat kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1746- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), sabah ezanı ile sabah namazının farzı arasında hafifçe iki rekat sünnet kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1747- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v), sabah namazının ezanı ile kameti arasında, hafifçe iki rekat sabah namazının sünnetini kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1748- Hafsa (r.anha)'dan aktarıldığına göre: "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazının ezanı ile kameti arasında kısa iki rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1749- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hafsa'nın haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) sabah namazından önce iki rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1750- Hafsa (r.anha)'nın haber verdiğine göre, "Rasûlullah (s.a.v) sabah namazı için ezan okunduğunda sabahın farzından önce iki rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1751- Mü'minlerin annesi Hafsa (r.anha)'nın haber verdiğine göre, "Rasûlullah (s.a.v), müezzinin sabah ezanını okuyup bitirmesinden sonra kısa iki rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1752- Mü'minlerin annesi Hafsa (r.anha)'nın haber verdiğine göre, "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazı için müezzin ezan okuyup bitirdikten sonra sabah olunca, farz kılınmadan önce kısa iki rekat namaz kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1753- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Kardeşim Hafsa'nın bana haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v), sabah namazının farzından önce kısacık iki rekat sünnet kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1754- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v), fecir vakti girince iki rekat sabah namazının sünnetini kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1755- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), tan yeri ağardığında sadece hafif olarak iki rekat kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1756- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v), sabah ezanı okunduğunda farza durmadan önce iki rekat kısaca sünnet kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1757- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kardeşim Hafsa'nın haber verdiğine göre, "Rasûlullah (s.a.v), sabah namazının farzından önce tanyeri ağarmış olduğu halde iki rekat sünnet kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1758- Hafsa (r.anha)'nın haber verdiğine göre: "Rasûlullah (s.a.v), fecir aydınlandığı zaman iki rekat sabah namazının sünnetini kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1759- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) sabah ezanıyla kameti arasında iki rekat kısaca sünneti kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1760- Ebu Seleme (r.a), Aişe'ye Rasûlullah (s.a.v)'in gece namazı hakkında bir soru sordu. O da şöyle dedi: "Geceleri on üç rekat namaz kılardı. Sekiz rekat kılar, dokuzuncu rekatı vitir olarak kılardı, daha sonra oturduğu yerden iki rekat daha kılardı ki; bu kıldığı rekatta rükû'a varmak istediğinde kalkarak rükû'unu da yapardı. Daha sonra sabah namazının ezanı ve kameti arasında iki rekat sabah namazının sünnetini kılardı." (Müslim, Salatül Müsafirin: 14; İbn Mâce, İkametü's Salat: 101)

1761- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) sabah namazının sünnetini ezanı duyduğunda kısa bir şekilde kılardı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1762- Saib b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in yanında Şüreyh el Hadramî'den bahsedildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O Kur'an'ı yastık edinmez."** (Müsned: 15166)

61- GECE NAMAZINDA DEVAM EDEN UYANAMAZ İSE NE OLUR?

1763- Aişe (r.anha)'dan haber verildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gece namazını devamlı kılan bir kimseye; uyanamadığı zamanda da alacağı sevap aynen yazılır. Onun o geceki uykusu kendisine verilmiş bir sadakadır."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 28; Ebû Davud, Salat: 309)

1764- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Devamlı gece namazı kılan bir kimse bazen uyuyakalıp bu namazı kılamaz ise, onun o geceki uykusu aziz ve celil olan Allah'ın o kimseye verdiği bir sadakasıdır. Namazından kazanacağı sevap o kimseye o günlerde de mutlaka yazılır."** (Ebû Davud, Salat: 309; Müslim, Salatül Müsafirin: 28)

62- GECE NAMAZINA NİYET EDEREK YATAN UYANAMAZ İSE NE OLUR?

1765- Ebu'd Derda (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **"Gece namazını kılmak üzere niyetlenip yatan kimse sabaha kadar uyanamaz ise niyetine göre sevap kazanır. Onun uykusu Aziz ve Celil olan Rabbinin ona bir ikram ve sadakasıdır."** (Tirmizî, Salat: 327; İbn Mâce, İkametü's Salat: 177)

63- GECE NAMAZINI BİR SEBEPLE KILAMAYAN NE YAPAR?

1766- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v) bir gece namazını uyku veya ağrı sebebi ile kılamaz ise gündüzleyin onun yerine on iki rekat namaz kılardı."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 177; Dârimi, Salat: 167)

64- GECE YAPACAĞI BİR İBADETİ YAPAMAYAN NE YAPAR?

1767- Ömer b. Hattab (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **"Gece kılacağı namazı veya okuyacağı Kur'an'ı uyuyakaldığı için yapamayanlar, sabah namazı ile öğle namazı arasında yaparlar ve böylece kendilerine gece yapmış gibi sevap yazılır."** (Ebû Davud, Salat: 309; Dârimi, Salat: 167)

1768- Ömer b. Hattab (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her kim, gece yapacağı ibadet ve kulluğu uyuya kalır da yapamaz ise, bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında yaparsa gece yapmış gibi sevap yazılır."** (Ebû Davud, Salat: 309; Dârimi, Salat: 167)

1769- Ömer b. Hattab (r.a), şöyle demiştir: **"Her kim gece yapacağı ibadet ve kulluğu güneşin doğuşundan öğle namazına kadarki vakit içerisinde yaparsa, o saatte yapacağını aynen alır sevabından hiçbir şey eksilmez ve o sevaba kavuşmuş olur."** (Ebû Davud, Salat: 309; Dârimi, Salat: 167)

1770- Humeyd b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Her kim gece yapması gereken kulluğundan birini değişik bir sebeple yapamaz ise öğleden önce bunu yapsın. O, gece namazı ve ibadeti yerine geçer."** (Dârimi, Salat: 167)

65- FARZ NAMAZLARIN ÖNCESİ VE SONRASINDA KILINAN SÜNNET (NAFİLE) LER KAÇ REKATTIR?

1771- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gece ve gündüz farzların dışında kılınması gereken on iki rekatı kılanlar Cennete girerler. Dört rekat öğleden önce, iki rekat öğleden sonra, akşamdan sonra iki rekat, yatsıdan sonra iki rekat, sabah namazından önce iki rekat."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 15; İbn Mâce, İkametü's Salat: 100)

1772- Aişe (r.anha), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **"Kim farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınması gereken on iki rekata devam ederse, Aziz ve Celil olan Allah, onun için Cennette bir ev yapar. Bu on iki rekat şöyledir: Öğleden önce dört, öğleden sonra iki, akşamdan sonra iki, yatsıdan sonra iki, sabah namazından önce iki rekattır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Tirmizî, Salat: 306)

1773- Ebu Süfyan (r.a)'ın kızı Ümmü Habibe (r.anha)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini duydum demiştir: **"Bir günün gece ve gündüzünde farzların dışında kılınması gereken on iki rekatı kim kılarsa, Allah o kimseye Cennette bir köşk inşa eder."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 15; İbn Mâce, İkametü's Salat: 100)

1774- İbn Cüreyc (r.a) şöyle demiştir: Ata'ya sordum: "Cuma'dan önce on iki rekat namaz kıldığını duydum, bunu neye göre yapıyorsun?" O da şöyle haber verdi: "Ümmü Habibe, Anbese b. Ebu Süfyan'a; Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu aktarmıştır: **"Bir günün gece ve gündüzünde farz namazların dışında her kim on iki rekat namaz kılarsa, Allah o kimseye Cennette bir köşk ikram eder."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 15; İbn Mâce, İkametü's Salat: 100)

1775- Ümmü Habibe (r.anha), Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu işitmiştir: **"Kim bir gün boyunca, farz namazlar dışında on iki rekat namaz kılarsa, Allah'ta ona Cennette bir köşk inşa eder."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 15; İbn Mâce, İkametü's Salat: 100)

1776- Ya'la b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Taif'e geldim ve Anbese b. Ebu Süfyan'ın yanına vardım. Ölüm döşeğinde idi. Onu halsiz ve bitkin gördüm ve: "İyisin" dedim. O da şöyle dedi: "Kardeşim Ümmü Habibe, bana Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini haber vermiştir: **"Kim gece ve gündüzde farz namazlar dışında on iki rekat namaz kılarsa, Aziz ve Celil olan Allah, ona Cennette bir köşk inşa eder."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 15; İbn Mâce, İkametü's Salat: 100)

1777- Ebu Süfyan (r.a)'ın kızı Ümmü Habibe'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim öğleden önce on iki rekat namaz kılarsa; Allah o kimseye Cennette bir ev inşa eder."** (Müslim, Salatül Müsafirin: 15; İbn Mâce, İkametü's Salat: 100)

1778- Ümmü Habibe (r.anha)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"On iki rekat namazı kim kılarsa; Allah o kimse için Cennette bir köşk inşa eder; Öğleden önce dört, sonra iki rekat, ikindiden önce iki rekat, akşamdan sonra iki rekat ve sabahtan önce iki**

rekat." (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1779- Ümmü Habibe (r.anha)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim on iki rekat namaz kılarsa, Allah'ta o kimseye Cennette bir köşk inşa eder. Dört rekat öğleden önce, iki rekat öğleden sonra, ikindiden önce iki rekat, akşamdan sonra iki rekat, sabahtan önce iki rekat."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1780- Ümmü Habibe (r.anha) şöyle demiştir: **"Bir gün ve gecede farz namazlar dışında kim on iki rekat sünnet (nafile) namaz kılarsa, Allah o kimse için Cennette bir köşk inşa eder. Dört rekat öğleden önce, iki rekat öğleden sonra, iki rekat ikindiden önce, iki rekat akşamdan sonra, iki rekat sabahtan önce."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

66- FARZ NAMAZLARDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN SÜNNETLER

1781- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Her kim bir gün boyunca on iki rekat sünnet namazı kılarsa, Allah ta o kimse için Cennette bir köşk inşa eder."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1782- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Bir gün ve gecede her kim farz namazlar dışında on iki rekat namaz kılarsa, Allah o kimseye Cennette bir köşk inşa eder."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1783- Yine Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim bir gece ve gündüz içersinde farzlar dışında on iki rekat namaz kılarsa, Allah ta o kimse için Cennette bir köşk inşa eder."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1784- Ümmü Habibe (r.anha) şöyle aktarmıştır:**"Kim bir günde on iki rekat namaz kılarsa, ona Cennette bir köşk inşa edilir."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1785- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim bir gün boyunca, farz namazlar dışında on iki rekat namaz kılarsa, Allah ta o kimseye Cennette bir köşk inşa eder."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1786- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir gün ve gece içerisinde kim on iki rekat namaz kılarsa, Allah'ta o kimseye Cennette bir köşk inşa eder."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1787- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Kim bir gece ve gündüz içerisinde on iki rekat namaz kılarsa o kimseye Cennette bir köşk inşa edilir."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1788- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her kim bir günde farz namazlar dışında on iki rekat namaz kılarsa, Allah o kimse için Cennette bir ev inşa eder."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1789- Hassan b. Atıyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Anbese, rahatsızlığından dolayı kıvranmaya başlamıştı. Ne olduğu sorulunca şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'in hanımı Ümmü Habibe'nin, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle bir hadis naklettiğini duydum:**"Kim öğleden önce dört sonra dört rekat namaz kılarsa Allah o kimsenin vücudunu Cehennem ateşine haram kılar." Ben bu haberi duyduğumdan beri bu namazı hiç terk etmemiştim."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1790- Anbese b. ebi Süfyan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kız kardeşim Ümmü Habibe anlattı. Rasûlullah (s.a.v)'in hanımı Ümmü Habibe'ye sevgilisi Ebu Kasım (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Öğleden sonra dört rekat namaz kılan her mü'minin yüzüne Allah, ebediyen Cehennem ateşini dokundurmaz."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1791- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim öğleden önce dört, sonrada dört rekat namaz kılarsa, Allah o kimseye Cehennem ateşini haram kılar."** (

1792- Ümmü Habibe (r.anha), Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:**"Öğle namazından önce ve sonra dört rekat namaz kılan kimseye, Allah Cehennem ateşini haram kılar."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1793- Muhammed b. Ebu Süfyan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ölüm kendisine yaklaşınca kıvranmaya başladı ve şöyle dedi: Ebu Süfyan'ın kızı, kızkardeşim Ümmü Habibe şöyle aktarmıştı: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her kim öğleden önce dört sonra da dört rekat namaz kılmayı alışkanlık haline getirirse, Allah o kimseye Cehennem ateşini haram kılar."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

1794- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim, öğle namazından önce dört, sonra da dört rekat namaz kılarsa; Allah, ona Cehennem ateşini dokundurmaz."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 100; Müslim, Salatül Müsafirin: 15)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20. HAYA İMANDANDIR
Bu Hadisin Önemi:
Allah'ın Peygamberlerinin Mirası:
Bu Hadisteki Emrin Anlamı:
Hayanın Çeşitleri:
Hoş Görülmemiş (Mezmum) Haya:
Kadın Ve Haya:
Hadîsten Çıkartılan Bazı Hükümler

20. HAYA İMANDANDIR

Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr el-Ensâri el-Bedri (r.a)den dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "İnsanların Peygamberliğin ilk sözlerinden eriştiklerinden birisi de: Eğer haya[1] etmezsen dilediğini yap (sözüdür).[2]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin önemi, imandan bir bölüm olan hayanın bir ahlâk edinilmesine davetinden kaynaklanmaktadır. Haya ise hayırdan başka bir sonuç vermez. Haya sahibini faziletler ile benzemeye, bayağı düşürücü kötülüklerden uzak durmaya iter. Haya, önderleri Rasulullah (s.a) olan Allah'ın Peygamberlerinin ahlâkıdır. Çünkü Rasulullah (S.A.S.) örtülerinin arkasında saklanıp gizlenen bakire bir kızdan bile daha çok hayâlı idi.
Haya Allah'ın meleklerinin ahlâkıdır. Rasulullah (S.A,S.) şöyle buyurmuştur: "Kendisinden meleklerin utandığı bir adamdan ben utanmayayım mı?[3] Hayayı ahlâk edinmeye davet, eskiden beri yapılagelen bir davettir. [4]

Allah'ın Peygamberlerinin Mirası:

Rasulullah (s.a)'ın: "İnsanların Peygamberliğin ilk sözlerinden eriştiklerinden birisi de..." buyruğu şu demektir: Hayaya davet eden bu Peygamberi büyük hikmet, insanların ardı arkasına nesiller boyunca Peygamberlerinden miras olarak devralageldikleri bir husustur ve nihayet bu, Muhammed ümmetinin ilk nesline kadar geldi.
Allah'ın daha önce gelen Peygamberlerinin, kulları davet ettikleri hususlardan birisi de hayayı bir ahlâk edinmekti. İşte burada, bizim Peygamberimizin de ahlâk edinmemizi emretmiş olduğu bu büyük hikmetin önemi daha da artmaktadır. [5]

Bu Hadisteki Emrin Anlamı:

"Eğer haya etmezsen, dilediğini yap" buyruğunda geçen Rasulullah (S.A.S.)in emrinden anlaşılan ile ilgili olarak, ilim adamlarının farklı görüşleri vardır ki, bir kısmı şunlardır:
1- Buradaki emir, tehdid içindir. Buna göre emrin anlamı şu olur: Eğer sende haya diye birşey yoksa, istediğini yapabilirsin. Şüphesiz sen yaptığından dolayı cezalandırılacaksın. Bu ceza dünyada veya âhirette veya her ikisinde de olabilir.
Hikmet dolu ilâhi zikir olan Kur'ân-ı Kerim'de de buna benzer bir üslûpla ifadeler vârid olmuştur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Dilediğinizi yapiniZ."fFussilel, 41/40)
2- Emir mübahlık ifade etmektedir. Buna göre anlamı şöyle olur: Bir işi yapmak istediğin vakit, eğer o işi yapmaktan dolayı Allah'tan da Resulünden de, insanlardan da utanmayacak isen, onu yapabilirsin. Böyle bir işi yapmak senin için mubah olur. Nevevi der ki: "Burda emir mübahlık ifade etmektedir. Yani bir işi yapmak istediğin vakit eğer yapman halinde Allah'tan da, insanlardan da utanmanı gerektirmeyecek işlerden ise, onu yap, aksi taktirde yapma![6]
3- Emir haber kipi yerine kullanılmıştır. Bu durumda mana şöyle olur: Kulu küçük düşüren ayıplayıcı işler yapmaktan engelleyen şey, hayadır. Hayayı yitiren bir kimse, Yüce Allah'a isyanlara dalıp gider.
Bunun bir benzeri de Rasulullah (S.A.S.)'in: "Cehennem'deki yerine hazırlansın[7] buyruğudur. Burada ernir haber vermek içindir, yani öyle bir kimse Cehennem'de yerini hazırlamıştır. Burada Hattâbi'nin şu şekilde güzel bir açıklaması vardır: "Hadis-i şerifte haber üslûbu ile değil de emir lafzı ile anlatımın hikmeti şudur: İnsanı kötülüğe uygun işler yapmaktan alıkoyan şey, hayadır. Kişi hayayı terketti mi, her türlü kötülüğü tabii olarak işlemekle emrolunmuş gibi olur.[8]

Hayanın Çeşitleri:

1- Kesbi olmayan haya: Bu fıtri ve doğuştan insanla birlikte olan hayadır. Allah bunu kullarından dilediği kimselere lütfeder. Böyle bir haya, şanı yüce Yaratıcının kullarından dilediği kimseye ihsan etmiş olduğu en büyük nimetlerdendir. Çünkü böyle bir haya kula hayırdan başka birşey getirmez. Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır-. "Haya, hayırdan başka birşey getirmez.[9] Pek çok kimsenin çeşitli çirkinliklerden, masiyetlerden uzak durduğunu, bazan bu uzak duruşlarının da dine bağlılıklarından olmadığını görebiliyoruz. Kimisi şöyle demiştir: Ben masiyetlerî adilik gördüğümden, insanlığa sığdıramadığından dolayı terkettim, sonunda bunlar bende dindarlığa dönüştü.
2- Kesbi Haya: Bu da Yüce Allah'ı, onun büyük ve celil sıfatlarını tanımaktan doğar. O'nun, kullarının üzerinde gözetleyici olduğunu, hiçbir şeyin O'na gizli kalmadığını, gözlerin hain bakışını, kalplerin gizlediğini bilmekten doğar. Yüce Allah'ı tanımaktan ötürü elde edilen bu kesbi haya imanın has-letlerindendir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Bırak onu, şüphesiz ki haya imandandır[10]

Kurtubi der ki: Kesbi haya, Şâri'in imandan diye nitelendirdiği hayadır. Kulun mükellef olduğu haya fıtri olan değil de budur. Şu kadar var ki, fıtri olan haya da kesbi olan hayayı elde etmeye yardımcı olur.[11] Buna göre, eğer kul, kesbi hayadan da, fıtri hayadan da mahrum kaldı mı, artık onun çirkinlikleri ve masiyetleri işlemekten kendisini engelleyecek bir duygusu kalmaz. Bunun sonucunda kul, artık yeryüzünde Âdem suretinde yürüyen kovulmuş birşeytan oluverir. Allah'tan esenlik dileriz. [12]

Hoş Görülmemiş (Mezmum) Haya:

İyâd ve başkaları der ki: "Hakları ihlâle sebep teşkil eden haya Şer'i bir haya değildir. Aksine bu, acizlik ve küçüklüktür. Buna haya deniliş sebebi, Şer'i hayaya benzerliğinden dolayıdır.[13]
Buna göre; sahibini Allah'ın haklarını ifa etmekte kusurlu harekete götüren ve bunun sonucunda bilgisizce Allah'a ibadete mahkûm edip dini hakkında soru sordurmayan ve gerek Allah'ın haklarını, gerek geçindirmekle yükümlü olduğu kimselerin haklarını, gerekse de müslümanların haklarını yerine getirmekte kusurlu hareket etme sonucunu veren böyle ber haya yerilmiş bir hayadır. Çünkü böyle birşey zaaftır ve gevşekliktir. [14]

Kadın Ve Haya:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Medyen suyuna varınca insanlardan bir topluluğun (hayvanlarını) suvarmakta olduklarını gördü. Onların gerisinde ise iki hanım (koyunlarını karışmasın diye) sakınıyorlardı. Haliniz nedir? dedi, onlar: Çobanlar suvarıp gitmeyince biz suvarmayız. Babamız ise çok yaşlı bir ihtiyardır, dediler.'Vei-Kasas, 28/23) Musa (a.s.) bu iki kızın dosdoğru ve üstün bir ahlâki seviyede olduklarını gördü. Erkeklerle karışmıyorlar ve başkalarını rahatsız etmemek için de koyunlarının çobanların koyunlarına karışmasını önlemeye gayret ediyorlardı.
Aynı şekilde bu, bu iki kızın güzel bir şekilde terbiye veren bir aileden olduklarını da gösteriyordu. Bu evde gerçekten güzel terbiye edilmişlerdi ve bu evde iffet ve hayaya çok büyük bir önem verildiği anlaşılıyordu.
Musa (A.S.) onların durumlarını anlamak isteyince, evden çıkış sebeplerini ona açıkladılar. Bu ise babalarının yaşlı olması idi. İşte, saklanmaları gereken yerden çıkışlarının sebebi bu idi. Bunun üzerine Musa (a.s.) görevini ifa etti ve onların koyunlarını suladı.
Kur'ân-ı Kerim kıssanın devamını bize şöylece açıklamaktadır: "Onlardan birisi haya ile yürüyerek O'na gelip: Bize (koyunlarımızı) suvardığının ücretini sana vermek için babam seni çağırıyor, dedi..."(ei-Kasas, 28/25) Kur'ân-ı Kerim böylelikle bizlere kadının sahip olması gereken ahlâk ve hayayı anlatmaktadır. Bize bu tür şerefli kadının yürüyüşünü dahi nitelendirmektedir. Bu yürüyüş, onun ne kadar hayâlı olduğuna, ne kadar temiz ve iffetli olduğuna delil teşkil etmektedir. Müminlerin Emiri Ömer (r.a) der ki: "O, (yüzünü) kolunun yeni ile örtmüş idi.[15]
Aynı şekilde Kur'ân-ı Kerim, bir hanımın yabancı erkeklere ne şekilde hitap edeceğini de beyân etmektedir. Ne sözün yumuşatılması ne inceltil-mesi söz konusudur; ne de laubalilik. Bundan dolayı Yüce Allah, Peygamberi Musa için bunlardan birisini O'na zevce olarak seçmişti, Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Temiz kadınlar temiz erkeklere; temiz erkekler de temiz kadınlaradır." fen-Nur, 24/26)
İşte velinin kız çocuklarını bu şekilde hayaya sahip olarak yetiştirmesi gerekmektedir. Çünkü haya kadının zinetidir, ondan sıyrılacak olursa, onunla birlikte her türlü erdemden de sıyrılır.
Sahabi hanımlar bu alanda uyulacak önderlerdir. Onlara uymak gerekir. Ebu Bekir (R.A.)'in kızı Esma (r.anhâ)dan, dedi ki: ez-Zübeyr benimle evlendiğinde yeryüzünde onun ne bir malı, ne kölesi ne de herhangi birşey i vardı. Bütün varlığı, üzerinde su taşınan bir deve ile atından ibaretti. Atına yem veriyor, su taşıyor, su kovasını dikiyor, hamur yoğuruyordum. Bununla birlikte güzelce ekmek pişiremiyordum. Ensâr'dan komşum olan hanımlar bana ekmek pişiriyordu. Gerçekten doğru ve samimi kadınlar idiler. Ra-sulullah (s.a)'ın ez-Zübeyr'e îktâ olarak verdiği araziden başımın üzerinde hurma çekirdeklerini taşırdım. Bu arazi ise evimden üç-dört fersahlık uzaklıkta idi. Bir seferinde hurma çekirdekleri başımın üzerinde geliyorken, beraberinde bir grup Ensâr bulunan Rasulullah (s.a) ile karşılaştım. Beni çağırdı, sonra da arkasına beni bindirmek için devesini çöktürmek istedi. Ben de erkeklerle birlikte yol almaktan utandım, ez-Zübeyr'i ve kıskançlığını hatırladım. İnsanlar arasında en kıskanç bir kimse idi. Rasulullah (s.a) benim utandığımı anlayınca, yoluna devam etti.[16]
Bu hususta delil olarak göstermek istediğimiz Esma (R.A.)'nın: "Erkeklerle beraber yol almaktan utandım" sözleridir. O tertemiz erkekler ile birlikte yol almaktan utandı. Rasulullah (s.a) da O'nun bu halini görünce ses çıkarmadı, bunu onaylar bir tavır takındı, hatta bu tavrını teşvik etti. O bakımdan müslüman kızlara bu Sahabi hanımlara uymak gerekmektedir. Onlar, uçurumlara yuvarlanmaktan kurtaran, uyulacak önder şahsiyetleridir. [17]

Hadîsten Çıkartılan Bazı Hükümler

1- Bu hadis-i şerif, hayanın bütünüyle hayır*olduğunu göstermektedir. Hayası çoğalan kimsenin hayrı da çoğalır, faydası yaygınlaşır. Hayası azalanın hayrı da azalır.
2- Öğrenmekten ve hakkı talep etmekten alıkoyan haya yerilmiş bir hayadır.
3- Veli kimsenin, çocuklarına hayanın huy olarak yerleşmesi için çalışması görevidir.
4- İffet ve vefakârlık hayanın bir ürünüdür.
5- Hayanın zıddı yüzsüzlüktür. Bu ise kişiyi kötülük işlemeye, kötülüğe dalmaya, açıktan açığa masiyetleri işlemeye götüren yerilmiş bir haslettir. Rasululîah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Bütün ümmetim esenliktedir, ancak kötülükleri açıktan açığa işleyenler müstesna.[18]
6- Haya, imanın sahip olunması gereken dallarındandır. [19]

---

[1] Haya, çok büyük bir ahlâktır. Çirkinlikleri terketmeye iter. Hak sahibinin hakları hususunda kusurlu davranmaya engel teşkil eder.
[2] Buhârı, VII, 100; (Edeb 78, Enbiyâ, 54)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 219.
[3] Mişkâtü'l-Mesâbih, el-Bbâni'nin tahkiki üe, III, 835.
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 219-220.
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 220.
[6] Fethu'l-Bâri, III, 139,

[7] Muhtasaru'l-Buhâri, 38; Muhtasaru Müslim, 492 ve başka yerler.
[8] Fethu'l-Bâri, IH, 139.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 220-221.
[9] Bu/ıdri, VII, 100; (Edeb 77) Müslim, 1, 211 {İman 61)
[10] Hadis Buhari ile Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Baştarafi: İbn Ömer (r. anhümâ)dan Rasulullah (s.a) Ensâr'dan kardeşine haya hususunda öğüt veren birisinin yanından geçti, Rasuiullah (s.a) buyurdu ki... diyerek hadisin geri kalan bölümünü zikretti. {Buhâri, Edeb 77; Müslim, İman 59. -Çeviren-)
[11] Fethu'l-Bâri, XIII, 138.
[12] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 221-222.
[13] Fethu'l-Bâri, aynı yer.
[14] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 222.
[15] İbn Kesir, VI, 238
[16] Buhân\ VI, 157 (Nikâh 107}
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 222-224.
[18] Buhdri, VII, 89; (Edeb 60), Müslim, V, 838 (Zühd 52}
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 224.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21-KİTÂBU FADLİ'S-SALÂTİ FÎ MESCİDİ MEKKE VE'L-MEDÎNE
1- Mekke ve Medine Mescidlerinde Namaz Kılmanın Fazileti Babı
2- Kuba Mescidi Babı
3- Her Cumartesi Günü Kuba Mescidi'ne Gelen Kimse Babı
4- Kuba Mescidi'ne Yürüyerek Veya Binerek Gitmek Babı
5- Peygamberin Kabri İle Minberi Arasındaki Sahanın Fazileti Babı
6- Beytu'l-Makdis Mescidi Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle [1]

21-KİTÂBU FADLİ'S-SALÂTİ FÎ MESCİDİ MEKKE VE'L-MEDÎNE

(Mekke ve Medine Mescidlerinde Namaz Kılmanın Fazileti Kitabı)

1- Mekke ve Medine Mescidlerinde Namaz Kılmanın Fazileti Babı [2]

1-.....Bana Abdulmelik ibn Umeyr (225), Kazaa'dan haber verdi. O: Ben Ebû Saîd Hudrî'den dört şey işittim, demiştir. Ebû Saîd de: Ben (bu dört şeyi) Peygamber (S)'den işittim demiştir[3]: (Kazaa dedi ki:) Ebû Saîd, Peygamber'in maiyyetinde oniki gazvede hazır bulunmuştur.
H bize Alî ibnu'l-Medînî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hu-reyre'den tahdîs etti[4]. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(İbâdet için) şu üç mescidden başkasına yolculuk edilmez: el-Mescidu 'l-Harem, Mescidu'r-Rasûl ve Mescidu'l-Aksâ" [5]

2-.....Bize Mâlik (179), Zeyd ibn Rebâh (13i) ile Ubeydullah ibnEbî!Abdillah el-Agarr'dan bunların ikisi de Ebû Abdillah Süleyman el-Agarr'dan o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi. Peygamber (S): "Benim şu (Medîne) Mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Harem Mescidi müstesna olmak üzere, başka mescid-lerde kılınan bin namazdan hayırlıdır" buyurdu [6].

2- Kuba Mescidi Babı

3-.....Bize Eyyüb es-Sahtiyânî, Nâfi'den tahdîs etti (ki o şöyle demiştir): İbn Umer (R) duhâ (yânî kuşluk) vakti namaz kılmazdı, yalnız şu iki gündeki hâli bundan müstesnadır: Biri Mekke'ye geldiği gündür; çünkü İbn Umer Mekke'ye kuşluk vakti gelir, akabinde Beyt'i tavaf eder, sonra da İbrahim Makaamı'nın arka tarafında iki rek'at namaz kılardı. Diğeri de Kubâ Mescidi'ne geldiği gündür; çünkü İbn Umer, her cumartesi günü Kubâ Mescidi'ne ziyarete gelirdi. Mescide girince, oradan namaz kılmadan çıkmayı çirkin görürdü de, nihayet mescidde namaz kılardı. Nâfi' dedi ki: Ve İbn Umer, Rasûlullah (S)'ın (cumartesi günleri) bu Kubâ Mescidi'ni binekli veyâhud yaya olarak ziyaret eder olduğunu tahdîs ederdi. Nâfi1 şöyle dedi: Ve yine İbn Umer, ben Nâfi'e şöyle eler idi: Ben dostlarımın nasıl ziyaret ettiklerini gördüm ise, ben de o suretle ziyaret ederim. Ve ben gece veya gündüzden herhangi bir saat içinde namaz kılan bir kimseyi, namaz kılmaktan men' etmem. Şu kadar ki, onlar (namaz için) güneşin doğuş ve batış vakitlerini seçmesinler [7].

3- Her Cumartesi Günü Kuba Mescidi'ne Gelen Kimse Babı

4-.....Bize Abdulazîz ibnu Müslim, Abdullah ibn Dînâr'dan tahdîs etti. İbnu Umer (R): Peygamber (S) her cumartesi günü yürüyerek yâhud binekli olarak Kubâ Mescidi'ne gelirdi, demiştir. Abdullah ibn Umer bizzat kendisi de böyle yapardı [8].

4- Kuba Mescidi'ne Yürüyerek Veya Binerek Gitmek Babı

5-.....Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Nâfi', İbn Umer'den tahdîs etti. İbn Umer (R): Peygamber (S) Küba'ya bazen binekli bazen de yaya gelirdi, demiştir.
îbn Numeyr şunu ziyâde etmiştir: Dedi ki: Bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdîs etti. "Ve Peygamber Kubâ Mescidi'nde iki rek'at namaz kılardı" [9].

5- Peygamberin Kabri İle Minberi Arasındaki Sahanın Fazileti Babı [10]

6-.....Bize Mâlik, Abdullah ibnEbîBekr'den; oda Abbâdibn Temîm'den; o da Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî (R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Evimle minberim arasındaki saha, cennet bahçelerinden bir bahçedir" buyurmuştur [11].

7-.....Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Hubeyb ibn Abdirrahmân, Hafs ibn Âsım'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Benim evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Ve minberim de havzım üzerindedir" buyurmuştur [12].

6- Beytu'l-Makdis Mescidi Babı

8-..... Bize Şu'be, Abdulmelik ibn Umeyr'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben, Ziyâd'ın himayesinde olan Kazaa'dan işittim, o şöyle dedi: Ben Ebû Saîd Hudrî'den işittim; o, Peygamber(S)'den dört şey tahdîs ediyordu ki, bu dört şey hem beni hayrete düşürdü, hem de sevindirdi. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: (("• Eşi veya bir mahremi kendisiyle beraber bulunmayan kadın, iki günlük mesafeye sefer etmesin. b- Ramazân bayramının ilk günü ile Kurbân bayramının dört gününden ibaret olan Ramazân ve Kurbân bayramı günlerinde oruç tutmak yoktur. c- îki namazdan sonra da namaz yoktur: Biri sabah namazından sonra güneş doğup yükselinceye kadar, s öbürü ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar. d- Namaz kılmak için şu üç mescidden başka hiçbir mescide sefer edilmez: Harem Mescidi, Aksa Mescidi ve benim mescidim" [13].

---

[1] es-Sagânî nüshasında "Besmele", buradaki gibi bâbdan Öncedir. Bu, Yünînî'-de sahihtir denilmiş olduğundan, Ebû Zerr'e âiddir. Miftâhu Kunûzi's-Sünne'de bu bölüm ayrı bir kitâb gibi rakamlanmış ve 20. Kitâb olarak gösterilmiştir.

[2] Babın hadisinde Mekke ve Medine mescidleriyle beraber Kudüs Mescidi de zikr edilmiş iken, Buhârî'nin bu bâb başlığında yalnız Mekke ve Medine mescidleri-ni söyleyip, Kudüs Mescidi'ni söylememesi, biraz sonra Kudüs Mescidi için ayrıca bir bâb açacağındandır

[3] Buhârf, hadîsi burada kısaca rivayet etmiştir. Bu dört şeyin sayılması "Beytu'I-Makdis Mescidi bâbı"ndaki hadiste gelecektir

[4] Burada verilen iki sened, gelecek metne âid değildir. Çünkü Ebû Saîd hadîsi, yukarıda geçtiği gibi sâdece dört şeyi şâmildir. Ebû Hureyre'nin bu hadîsi ise yalnız sefer üzerinedir.

[5] Hadisteki "Şeddu'r-rihâl", deveye yük bağlamak demektir, ve seferden kinayedir. "Lâ" nefiy edatıdır, nehiy ma'nâsınadır. Nehiyden nefye sapmanın inceliğini Aynî şöyle bildiriyor:

Bu beyân üslûbunda, üç mescid ziyaretine, dinleyiciyi en belîğ surette teş-vîk ve bunlardan başka mescidlere sefer etmekten de en latîf bir şekilde men: ve sakındırma vardır {Umdetu'l-Kaarî, III, 681).

Üç mescidin Öbürlerine üstünlüğü, hadîsin sarahatinin gereği bulunduğundan, bu konuda âlimlerin ittifakı vardır. Buhârî'nin hadîsi sevkediş başlığı da bunu nâtıktır. Binâenaleyh tafsile ihtiyâç yoktur. Yalnız bu üç mescidin kendi aralarındaki derece farkları vardır ki, bu da âlimler cumhuruna göre hadisteki tertîb veçhile Harem Mescidi, mescidlerin en efdalıdır. Bunu ta'kîben Medine Mescidi gelir. Aksa Mescidi de, Medine Mescidi'ni ta'kîb eder.

Gelecek olan 2 rakamlı hadiste Medîne Mescidi'nin Harem Mescidi'nden başka mescidlere üstünlüğü bulunduğunu bildirmektedir.

Üç mescidin diğerlerine üstünlük sebebi: Her üçünün Peygamberler eliyle kurulmuş olmalarıdır. Bununla beraber Harem Mescidi, bütün müslümânların kıblesidir. Peygamber'in Mescidi, takva üzerine kuru!muştur(et-Tevbe:iO8).

Aksa Mescidi de geçmiş ümmetlerin kıblesidir. Harem Mescidi'ne uzaklığından dolayı el-Mescidu'1-Aksâ (= En Uzak Mescid) denilmiştir {Umdetu'l-Kaarî, III, 682).

[6] Bu fazilet farkını değişik sayılarda gösteren hadisler de vardır:

Ebû Saîd Hudrî şöyle demiştir: Bir kerre Rasûlullah (S), birisi ile vedâlaştı, sonra da ona: "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Ozât: Beytu'l-Makdis'e gitmek istiyorum, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Harem Mescidi müstesna olmak üzere, başka mescidlerde kılınan yüz namazdan efdaldtr" buyurdu. (Bunu Ebû Ya'Iâ el-Mevsılî rivayet etti ve isnadını sahîhtir dedi.)

Ebû Zerr şöyle demiştir: Biz, Rasûlullah'm huzurunda: Bunların hangisi efdaldir; Rasûlullah'm Mescidi mi yoksa Beytu'l-Makdis mi? diye müzâkere etmiştik. Rasûlullah (S): "Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Beytu'l-Makdis Mescidi'nde kılınan dört yüz namazdan efdaldir. Benim mescidim ne güzel namaz kılınacak yerdir!" buyurdu (Taberânî, el-Evsat).

İmâm Ahmed ile tbn Mâce'nin rivayetinde veda eden kimsenin ismi verilmiştir.

Metindeki hadîsin sarih ifâdesinden, Medine'deki Peygamber Mescidi'nin Aksa Mescidi'ne üstünlüğü anlaşılır.

[7] Bu hadîs, Kubâ Köyü'nün, Kubâ Mesddi'nin ve o mescidde kılınan namazın fazîletine delâlet etmektedir. Kubâ Mescidi hicret sırasında Peygamber tarafından kurulmuş ve Kur'ân'da (et-Tevbe: 108)- râcih olan bir kavle göre- Takva Mescidi diye zikredilmiştir. Peygamber hicrette Küba'ya geldi. Oradaki Amr ibn Avf oğullan arasında Kulsum ibn Hedm'in evinde dört beş gün konuk oldu. İşte bu konukluk sırasında Kulsum'un hurmalarını kuruttuğu yerde bu mescidi kurdu. Kubâ Mescidi'nin İnşâsı zamanı, beşer târihinde benzeri görülmeyen bir içtimaî, siyâsî ve dînî hâdisenin gerçekleşme başlangıcı oldu. Bu mes'ûd ve mev'ûd gâ-yeyî en yakından sezen Peygamber, İslâm Âlemi'nin ilk mescidi olmak şerefini kazanan bu binanın inşâsında sür'atli davrandı ve Taberânî'nin rivayetine göre kendisi de bir işçi gibi çalıştı.

Kubâ, Medîne'nin güneyinde, üç mil kadar uzaklıkta bir köydür. Mu 'cemu 7-Buldân'da Küba'nın Mekke'ye gidilirken sol tarafa tesadüf ettiği ve Takva Mescidi'nin burada bulunduğunu bildiriyor ki, bu hadîslerde sözü edilen Kubâ Mes-cidi'dir. Bu mescid, Kur'ân'da anılmıştır (et-Tevbe: 108)

[8] Bu Kubâ Mescidi ziyaretinin cumartesi günü yapılma sebebi, şöyle îzâh edilmiştir:

Kubâ halkı cumua günleri cumua namazı için Medîne'ye gelirlerdi. İslâm'ın bu ilk mescidi, cumua günleri garîb kalırdı. Ahde vefayı, eski hukuka saygıyı îmân eserinden sayan Peygamber, cumartesi günleri orayı ziyaretle, ora halkının gönüllerini hoş eder ve cumua günkü garibliğini telâfi eylerdi, denilmiştir.

Bazen binekli, bazen yaya gitmesi ise, bunlardan hangisi kolay gelirse o şekilde giderdi demektir

[9] Buhârî arka arkaya getirdiği bu bâblarda hem hadîsin senedinin birkaç tane olduğunu, hem de farklı hükümlerin delili olduğunu göstermiş oluyor.

Abdullah ibn Numeyr'in ziyâdesini Müslim ile Ebû Ya'Iâ mevsûlen rivayet etmişlerdir.

[10] Bu bâbdakİ hadîsin bâzı rivayet yollarında "Beytî(= Evim)" lâfzı yerine "Kab-rî(= Kabrim)" lâfzı gelmiştir. İşte Buhârî, bu başlıkta o rivayete işaret etmiştir.

Peygamber'in dünyâ hayâtında sakin olduğu Hz. Âişe hücresine gömüldüğünden, dünyâdaki evi ile ebedî merkadı mahall i'tibâriyle birdir. Her iki ta'bîr arasında ilgilendiği şey i'tibâriyle ittihâd vardır. Fakat "Beytî" rivayeti sahîhtir.

[11] Alimlerden çoğu bu hadîsin zahirine bakarak, Peygamber'imizin pâk ravzası-nın aynen olduğu gibi cennete nakledileceğine kaail olmuşlardır. Bâzıları da Peygamber'in evi ile minberi arasındaki bu sahada ibâdet etmek, ibâdet eden kimseyi cennete ulaştırmaya sebeb olur ma'nâsı kasdolunabilir demişlerdir. Binâenaleyh hadîs, Peygamber'in kabrini ziyarete, mescidinde ve bilhassa kabri ile minberi v. arasındaki mübarek ravzada namaz kılmayı teşvik ve tergîbi ihtiva etmektedir. Bunun bir teşbîh olması ve teşbîh edatının mahzûf bulunması da muhte-r. mildir: "Kabr; ins, cinn ve melekler tarafından dâima ziyaret edilmekte bulun--i masu sebebiyle bu mübarek arz parçası cennet gibidir" demek olur.

Ravzanın yüzölçümü: Ravzamn yânî Peygamber'in kabri ile minberin arası on metre eninde ve yirmi metre uzunluğunda olup, yüzölçümü ikiyüz metrekareye ulaşır.

[12] Hadîste minberin, üstünde konulmuş bulunduğu haber verilen havz, Kevser Hav-zı'dır. "Minberim, havzım üzerindedir"cümlesi hakkında Kaadî Iyâz şöyle demiştir: Âlimlerden çoğu bu fıkrayı da zahirine hami ederek, minberi Cenabı Hakk aynen Peygamber'in havzı üzerine İade buyurur, demişlerdir. Bu cümleden açıkça anlaşılan ma'nâ da budur. Bâzı alimler de Peygamber'in havzı üzerinde bir minber bulunduğunu ifâdedir, demişlerdir.

[13] Bu hadîsin son fıkrası, 1 rakamlı hadîste geçtiği için orada bâzı açıklamalar verilmişti. Burada şunu ilâve edelim:

"Câhiliyet devrinde câhil kavimler kendilerince ta'zîme lâyık görülen yerleri ziyaret için yükler bağlayarak bu ziyaret ettikleri makaamlarla teberrük kas-dederlerdi. Bu ise Allah'tan başka bir fânîye ibâdete zerîâ" ve vesiledir; dînin şeâirini tahrîftir. Peygamber (S) dînin şeâirinden olmayan bu nevi' ziyaretlerin, dînin şeâirine karışmaması için bu kapıyı kapamıştır. Buna göre hakk olan velî--lerden herhangi bir velînin ibâdet yerini ve kabrini ziyaret için, Turu Sînâ için sefer ihtiyar etmek kamilen nehyedilmiş olmakta musâvîdir; Allah en bilendir" (Şâh Veliyyullah Dihlevî, Huccetu'ltâhi'l-Bâliğa, I, 153).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-ITK
AZAT ETME BÖLÜMÜ
Bâb: Velâ (Kölelik Bağı) Satışı Ve Hibesi
Bâb: Her Kim Araplardan Bir Köleye Mâlik Olur Ve Hibe Ederse...

KİTABU'L-ITK

AZAT ETME BÖLÜMÜ

Bâb: Velâ (Kölelik Bağı) Satışı Ve Hibesi

256- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şube bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) azatlık bağının (velâ) satımını ve hibe edilmesini yasakladı.[1]

Şerh

"Velâ", bir fıkıh kavramı olarak efendisinin, azat ettiği köle ve cariyesi ile olan münasebeti ve onlar üzerindeki hakkı demektir.

Hüküm

Velâ hakkının köleyi azat edene ait olduğu bir çok hadis-i şerifte beyan edilmiştir. Burada ise, velâ hakkının satış veya hibe konusu olamayacağı vurgulanmaktadır.

Bâb: Her Kim Araplardan Bir Köleye Mâlik Olur Ve Hibe Ederse...

257- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Rebîa b. Abdirrahman'dan, o Muhammed b. Yahya'dan, o İbni Muhayrîz'dan şunu nakletti:
Ebû Saîd el-Hudrî'yi (ra) gördüm ve kendisine (bu hususu) sordum. Şunu anlattı:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Mustalik oğullan seferine katılmış ve orada bir çok Arap köleyi esir almıştık. Kadınları arzuladık. Çünkü bekârlığımız iyice artmıştı. Azil yapmak istedik ve bunu Allah Resû-lü'ne (sav) sorduk. Buyurdu ki: Bunu yapmamanızla ilgili bir yükümlülüğünüz yoktur. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[2]

Şerh

Bir çok Arap köleyi esir almıştık" ifadesinden çıkan sadece başka milletlerin değil Arapların da esir alındığı ve köle olarak satıldığı veya istihdam edildiğidir.

Hüküm

Hadis-i şeriften daha önce azil konusuyla ilgili bir hüküm çıktığını ifade etmiştik. Burada ise Arapların da köle alınabileceği ve onlardan her mânâda istifade edilebileceği hükmü çıkmaktadır.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) hadislerinde kölelikle ilgili bilgilere bakarken bunun Amerika'da köleliğin 19. yüzyıla kadar yaşadığını ve yaşanan köleliğin asr-ı saadetteki kölelikle bir ilişkisi olmadığı bilinmelidir, islam'a göre kölelik, savaş hukukunun bir sonucu olarak doğmuş ve Cahiliye toplumunda yaygın bir kurumdur. Ancak yüce dinimiz, kölelikle mücadeleye büyük önem vermiş, hemen her suçta kefaret olarak köle azat etmeyi tavsiye etmiştir. Dinin bu emirleri sayesinde ilk dönemde köle sayısı giderek azalmışken, saltanat döneminin başlamasıyla birlikte kölelik yeniden canlanmış ve yüzyıllarca kurumsal olarak varlığını sürdürmüştür. Yine de Batı dünyasının kölelik anlayışı ile İslam hukukundaki kölelik arasında büyük farklılıklar söz konusudur. En basitinden, Müslüman bir köle, efendisiyle belli bir bedel karşılığında azatlığını satın alabilir. Bu, Batı tarzı kölelikte görülmeyen bir uygulamadır.

---

[1] Buhârî, ıtk/2350, ferâiz/6259; Müslim, ıtk/2770; Tirmizî, buyu/1157, velâ/2052; Nesâî, buyû/4578-4579; Ebû Dâvud, ferâiz/2530; İbn Mâce, ferâiz/2737; İbn Hanbel, mus-nedu'l-müksirîn/4332, 5239, 5586; Mâlik, ıtk/1278; Dârimî, buyû/2459.
[2] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19- SELÂM VERMEK, EVE GİRMEK İÇİN İZİN İSTEMEK, AKSIRANA KARŞILIK DUÂ ETMEK VE BUNLARLA İLGİLİ MESELELER
Selamın Fazileti Ve Selamı Yaymanın Emredildiği
Selamın Şekli
Söz Söylemeksizin El İle İşaret Sureti İle Selâm Vermenin Mekruhluğu
Selâmın Hükmü
Selâmın Kelâmdan Önce Olması:
Selâmın Müstahab, Mubah Ve Mekruh Olduğu Haller
Selâm Verilebilecekler Veya Selâm Verilemeyecekler Selâmı Alınanlar Veya Selâmı Alınmayanlar
Kadınlarla Selâmlaşmak:
Gayri Müslimlerle Selâmlaşmak:
Hasta Bir Gayri Müslim'i Ziyaret Etmek:
Çocuklarla Selamlaşmak:
Selâmın Edebleri Ve Meseleleri
Kişinin Kendi Evine Selâmla Girmesi:
Bir Yerden Ayrılırken Selâmlaşmak:
Evlere Girmek İçin İzin İstemek
Selâm Üzerinde Çeşitli Meseleler
El Öpmek:
Ölünün ve Yolculuktan Gelenin Yüzünü Öpmek:
Musafaha = Tokalaşma
Aksırana Duâ Etmek Ve Esnemenin Hükmü
(Bir Yahudi Aksırınca)
İnsanı Övmek
İnsanın Kendini Övmesi Ve İyiliklerini Anlatması
Önceki Konu İle İlgili Meseleler

19- SELÂM VERMEK, EVE GİRMEK İÇİN İZİN İSTEMEK, AKSIRANA KARŞILIK DUÂ ETMEK VE BUNLARLA İLGİLİ MESELELER

Allah Tealâ buyurmuştur: "Evlere girdiğiniz zaman, Allah katında mübarek olan, Hoş olan bir sağlık dileyişi ile kendinizden olanlara (mü'min-Iere) selâm verin" buyurmuştur[1]
Yine Allah Tealâ
"Bir selâmla selâmlandığımz zaman, ondan daha güzeli ile mukabele edin, yahut aynen karşılığını verin."[2] buyurmuştur.
Yine Allah Tealâ:
"Kendi evlerinizden başka evlere sahihlerinden izin istemedikçe ve onlara selâm vermedikçe girmeyiniz" buyurmuştur.[3]
"Sizin çocuklarınız bulûğ çağına erince, onlardan önceki büyük kardeşleri izin istedikleri gibi izin istesinler (de odalarınıza girsinler)" buyurmuştur.[4]
Yine Allah Tealâ:
"(Ey Peygamber!) Kendilerine ikramda bulunulan İbrahim'in müsa-firlerinin haberi sana geldi mi? Hani onlar İbrahim'in yanma girmişlerdi de selâm vermişlerdi. İbrahim de selâm ile mukabele etmişti" buyurmuştur.[5]
Bil ki, selâmın asli kitab, sünnet ve icmâ ile sabittir. Selâmın münferid olarak meseleleri bir araya toplanmayacak kadar çoktur. Ben İnşa Allah az bölümler içinde selâmın maksadlarını özetleyeceğim. Esası gözetmek, hakka isabet etmek, hidayet ve başarı ancak Allah'ın yardımı iledir.

Selamın Fazileti Ve Selamı Yaymanın Emredildiği

612- Abdullah İbni Amr İbni'l-As'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, "Bir adam Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordu: İslâmin hangi işi sevab bakımından daha faziletlidir? Peygamber (s.a.v): Yemek yedirirsin, tanıdığına ve tanımadığına selam verirsin, buyurdu."[6]
613- Yine Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh), o da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den anlatarak dedi ki, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Aziz ve yüce olan Allah (ilk peygamber) Âdem'i Kâmil insan şeklinde yarattı. Boyu altmış arşındı. Allah onu yaratınca, (kendisine) dedi: Git, şu oturmakta olan melekler toplululuğuna selâm ver de, sana nasıl karşılık vereceklerini dinle. Çünkü onların vereceği selâm karşılığı, hem senin, hem de gelecek evladlarının selâma cevab verme şeklidir. Âdem (o meleklere) Esselâmu Aleykum, dedi. Onlar da (karşılık olarak: Esselâmu Aleyke ve rahmetullahi, dediler. Böylece selâma "Ve rahmetullahi" sözünü eklediler"[7]
614- Berâ' İbni Âzib'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayette o şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize yedi şeyi emretti: Hastayı ziyaret etmeyi, (define kadar) cenazeleri takib etmeyi, Aksırana (ve Elhamdü Hilali diyene teşmit yapmayı) Yerkamukellâh demeyi, zayıf kimseye yardım etmeyi, haksızlığa uğrayanın hakkını korumayı, selâmı yaymayı ve yeminde sadık kalmayı..."[8]
615- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"İman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz.Birbirinizi sevmedikçe de îman etmiş olmazsınız.Size bir şey göstereyim mi ki, onu yaptığınız zaman birbirinizi sevmiş olasınız? Selâmı aranızda yayın. "[9]
616- Abdullah îbni Selâm'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Ey insanlar! Selâmı yayın, yemek yedirin akrabaya iyilik yapın (onlarla ilgiyi kesmeyin) ve insanlar uyurken namaz kılın: böylece selâmetle cennete girersiniz."[10]
617- Ebû ümâme'den (Radıyallahu Anh) rivayetimizde şöyle demiştir: "Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem selâmı yaymamızı bize emretti."[11]
618- İshak İbni Abdullah İbni Ebû Talhâ'dan rivayet edilmiştir ki, Tufeyl İbni Ubeyy İbni Kâ'b İshak'a anlatmıştır. (Tabi'inden olan Tufeyl,

yine Tabi'inden İshak'a bildiriyor ki,) kendisi (Ashabdan) Abdullah İbni Ömer'e gider ve onunla sabahleyin çarşıya çıkardı. Der ki, biz sabahleyin çarşıya girdiğimiz zaman, Abdullah bizimle uğradığı her eskiciye, her esnafa, her miskine ve her kese muhakkak selâm verirdi. Tufeyl demiştir: Bir gün Abdullah İbni Ömer'e vardım. Beni arkasında yürüterek çarşıya götürdü. Ben ona dedim: Çarşıda ne yapıyorsun? Ahş-verişe durmuyorsun, eşya sormuyorsun, eşya satınalmıyorsun, çarşı meclislerinde de otur-muyorsun? Dedi ki, burada oturup konuşalım. Sonra İbni Ömer bana dedi: Ey göbekli, (Tufeyl göbekli olduğu için ona böyle hitab etmiştir.) biz sadece selâm için çarşıya çıkıyoruz. Her karşılaştığımız kimseye selâm veriyoruz.[12]

619- Buhârî'nin sahihinde kendisinden yapılan rivayetde demiştir: Am-mar (Radıyallahu Anh) şöyle söyledi: "Üç şey vardır ki, onları toplayan kimse imanı bütünlemiştir: Kendi nefsinde adalet yapmak, insanlara selâmı yaymak ve kıtlık halinde iken yedirip harcamak."[13]

Biz bu hadisi Buhârî'den başka kitablarda Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e yükseltilmiş olarak rivayet ettik.

Derim ki, bu üç cümlede âhiret ve dünyanın bütün hayırları toplanmış bulunmaktadır. Çünkü adalet, Allah'ın bütün haklarını yerine getirmeyi ve Allah'ın emrini yapmayı, yasakladığı şeylerden kaçınmayı, insanlara haklarını vermeyi gerektirir. Aynı zamanda haklı olmayan şeyi de istemez. İnsan kendi nefsine de adalet yapmakla onu hiç bir zaman çirkin şeye düşürmez.

Âleme selâmı yaymak demek, bütün (mü'min olan) insanlara selâm vermektir. İnsan böylece hiç kimseye üstünlük taslamış olmaz ve kendisi ile başka bir kimse arasında selâm vermeyi engelleyecek bir kırgınlık sebebi
bulunmaz.

Darlık halinde harcamaya gelince, bu da Allah Tealâya itimadın kemalini ve O'na tevekkülü, müslümanlara şefkati ve başka iyi hasletleri gerektirir. Bu güzel hallerin hepsine bizi muvaffak kılmasını Kerim olan Allah Tealâdan dileriz.

Selamın Şekli

Bil kî, selâm vermede en faziletli olan, müslümanın şöyle demesidir:

"Esselâmu ahyküm ve rahmetli'I-Hahi ve berekâtühû"

"Allah'ın selâmeti, rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun." Kendisine selâm verilen bir kişi de olsa, böyle çoğul zamiri ile hitab edilir. Karşılık veren de:

"Ve aleykümü's-selâmu ve rahmetuüâhi ve berekâtühû" der ve: "VE ALEYKÜM" atıf vavını getirir.

İlk selâm verenin "Esseiâmu Aleyküm ve Rahmettullahi ve Berekâtühû" demesinin en faziletli olduğunu söyleyen, Kadılar kadısı İmam Ebu'l-hasan el-Maverdi'dir. Bunu "el-Havi" adlı kitabının Siyer bölümünde söylenmiştir. Yine âlimlerimizden imam Ebû Sa'd El-Mütevelli" Cuma namazı" ve diğer bölümlerde bunu söyler.

Bunun delili, Darimî'nin Müsnedinde ve Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin Sünenlerinde rivayet ettiğimiz hadislerdir.

620- îmrân İbni Husayn'den (Radiyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, İmrân şöyle anlatmıştır: "Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip şöyle dedi: Esseiâmu Aleyküm. Peygamber de onun selâmını aldı. Sonra adam oturdu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (bu selâm için) on sevab var, dedi. Sonra başka bir adam gelip: Esseiâmu Aleyküm ve Rahmetullah, dedi. Peygamber de onun selâmını (aynen) cevapladı. Sonra adam oturdu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): (Bunun selâmı için) yirmi sevab vardır, dedi. Sonra başka biri gelip: Esseiâmu Aleyküm ve Rahmetullahi ve Berekâtühû, dedi. Peygamber onun da selâmını (aynen) cevabladı. Adam oturdu. Peygamber (s.a.v): (Buna) otuz sevab vardır, buyurdu."[14]

Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir. Ebû Davud'un Muaz İbni Enes'-den (Radıyallahu Anh) bir rivayetinde bu ifade üzerine ziyade vardır. Ravi dedi ki: "sonra (dördüncü olarak) başkası gelip: Esseiâmu Aleyküm ve Rahmetullahi ve Berekâtühû ve Mağfiretühu, dedi. Bunun üzerine Peygamber buyurdu: Buna Kırk (sevab) vardır. Sonra dedi: Faziletler bu şekilde olur."

621- Zayıf bir isnadla Enes'den (Radıyallahu Anhu) yapılan rivayetde o şöyle dedi: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in eshâbının hayvanlarını güden bir adam v ardı. Peygambere uğrayıp Esseiâmu Aleyke Yâ Resûlellahi, derdi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de ona şöyle cevab verirdi: Ve Aleykesselâmu ve Rahmetullahi ve Berekâtühû ve Rıd-vânühu. (Ve sanada selâm. Allah'ın rahmeti, bereketlen, mağfiretine rızâsı olsun). (Peygambere) soruldu: Ey Allah'ın Resulü! Sen bu adama . öyle bir selâm veriyorsun ki, ashabından hiç kimseye o selâmı vermiyorsun? Peygamber buyurdu: Bu kimse on küsur kimsenin hizmetini başarmaktadır. Ben bunu ne diye yapmayayım?"[15]

Âlimlerimiz demiştir: İlk selâm veren "Esseiâmu Aleyküm" derse, selâm vermiş sayılır. Eğer, "Esseiâmu Aleyke" derse yine selâm tamam olur. Cevap vermeye gelince: Bunun en azı "ve aleykesseîâmu" yahut "Ve Aleykümüsselâmu" sözüdür. Eğer bu sözden "ve" kaldırılır da "Aleyükümsselâm" denilirse kifayet eder; ve cevab sayılır. Allah kendisine rahmet etsin bizim Şafi'i İmamızın tesbit ettiği meşhur ve sahih görüşü budur. Âlimlerimizin çoğunluğu da bu hükme varmışlardır

Ancak âlimlerimizden Ebû Sa'd El-Mütevellî "ETTETÜMME" adlı kitabında bunun kâfi gelmediğini ve selâm için de cevab olmadığı kesinlikle söylemişse de bu söz zayıftır yahut yanlıştır. Bu hüküm kitaba Sünnete ve Şafi'i imamımızın hükmüne aykırıdır.

Kitabdan (Kur'an'dan),delile gelince, Allah Tealâ buyurmuştur: (Melekler, İbrahim'e) Selâm dediler. (İbrahim'de) Selâm dedi[16] Bu, her ne kadar bizden öncekilerin şeriatı ise de, bizim şeriatımızda da bu sabit olmuştur. O da, daha önce yazmış olduğumuz Ebû Hüreyre'nin hadisidir ki, orada meleklerin Âdem Aleyhisselama böyle kısa cevabları vardır. Çünkü Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize haber veriyor ki; "Allah Tealâ (Âdem'e hitaben) buyurdu: Bu hem senin selâm şeklindir, hem de zürriyetinin (gelecek evladlarının) selâmıdır." Bu ümmet de Âdem'in zür-riyetine dahildir. En iyisini Allah bilir.

Âlimlerimiz ittifak etmişlerdir ki, bir kimse selâma cevab olarak sadece "Aleyküm" derse, cevab olmaz. Eğer "ve" ile beraber,"Ve Aleyküm" denirse cevab olur mu? Burada alimlerimizin iki görüşü vardır: İlk selâm veren eğer "Selâmun Aleyküm" yahut "Esselâmu Aleyküm" derse, iki şekilde de cevab verenin: "Selâmün Aleyküm" yahut "Esselâmu Aleyküm" demesi yeterlidir. Çünkü Cenabı Allah buyurmuştur: "(Melekler) Selâm, dediler. (İbrahim de) Selâm, dedi."

Âlimlerimizden İmam Ebû'l-Hasan El-Vahidî demiştir ki, insan selâmı marife (El eki) ile ve nekire ile (EI'siz) söylemekte serbesttir. Fakat elif ve lâl (El) ile söylemek daha iyidir.

622- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, o Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den şöyle nakletmiştir: "Peygamber bir söz söylediği zaman, kendi sözü anlaşılsın diye, onu üç defa tekrarlardı. Bir topluma varıp da selâm verince, üç kez selâm verirdi."[17]

Derim ki: Eğer toplum kalabalık ise, böyle selâm vermiş olduğuna hadisi yorumlamak gerekir. Bu meselenin açıklaması ve "EL Havî" kitabının sahibi olan El-Maverdi'nin sözü, inşa Allahu Tealâ ileride gelecektir.

Selâm vermiş ve Sünnet olan selâmı yerine getirmiş olmanın en azı, selâm verilene sesini duyuracak kadar sesi yükseltmektir. Eğer selâm verilen adama selâm duyurulamazsa, selâm söylemiş olmaz. Buna cevab vermek vacib olmaz. Selâma cevab vermenin farziyetini düşürecek sözün en azı, selâm verene duyuracak şekilde ona cevab vermektir. Eğer ona işit-tirmezse, cevab vermenin farziyeti

kendisinden düşmez. Bunları Mütevelli ve diğer âlimler söylemiştir.
Ben derim ki, müstahab olan, selâm verilene veya selâm verilenlere açık bir şekilde selâmı duyurmaktır. Selâmı duymalarında şübhe edilirse, ihtiyatlı davramlarak daha ziyade seslenilir. Ancak uyumakta olanların yanındaki ayık insanlara selâm verilince, sünnet olan sadece uyumayanlara duyuracak ve uyuyanları uyandırmayacak şekilde sesi alçaltmaktır.
623- Mikdad'm (Radıyallahu Anh) uzunca anlattığı hadisinde, o şöyle demiştir: "Biz, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sütten nasibini ikram ederdik. Geceleyin gelirdi ve selâm verirdi. Uyuyanı uyandırmazdı, uyanık olanlara işittirirdi. Bana uyku gelmemeğe başladı. İki arkadı-şım ise uyumuşlardı. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem gelip önce olduğu gibi selâm verdi.[18] En iyisini Allah bilir.
Alimlerimizden İmam Ebû Muhammed El-Kadî Hüseyin ve İmam Ebû'l Hasan El-Vahidî ve bunlardan başkası demiştir: Selâma hemen cevab vermek şarttır. Eğer geciktirerek cevab verilirse bu cevab sayılmaz. Cevabı terk ettiğinden de günahkâr olur.

Söz Söylemeksizin El İle İşaret Sureti İle Selâm Vermenin Mekruhluğu

624- Amr İbni Şuayb'dan, o babasından, babası da dedesinden, o da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellemden şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Bizden başkasına özenip benzemek isteyen bizden değildir. Ne Yahudilere, ne de Hıristiyanlara kendinizi benzetin. Çünkü Yahudi'lerin selâm vermesi, parmaklarla işarettir. Hıristiyanların selâm vermesi de, el ile işarettir."[19] Ben derim ki, Tirmizî'nin kitabında rivayet ettiğimiz şu hadis:
625- Esma binti Yezid'den rivayet edilmiştir: "Bir gün Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Mescid'e uğradı. Kadınlardan bir takımları oturuyorlardı. Peygamber elile işaret edip selâm verdi." Tirmizî bu hadis ha-sendir demiştir. İşte burada Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem selâm sözü ile el işaretini bir arada yapmıştır, şeklinde hadis yorumlanır. Buna da Ebû Davud'un rivayet ettiğii şu hadis delil olur. Rivayetinde demiştir: "Peygamber bize selâm verdi." Bundan el işaretinden başka selam sözünün bulunduğu manası çıkar.

Selâmın Hükmü

Bil ki, selâm ile söze başlamak sünnettir, müstahabdır, vacib değildir. Selâm kifayet üzere sünnettir. Bir topluluk içinden bir kişinin selâm vermesi yeterlidir. Fakat hepsinin selâm vermesi daha faziletli olur.
Büyük imamlarımızdan El-Kadî Hüseyin Siyer kitabındaki ifadesinde şöyle demiştir: Bizim mezhebimizde kifaye üzere sünnet ancak bu selâm meselesidir. Ben derim ki, Kadı'nın yalnız buna sünneti kifayeyi bağlaması, kabul edilir bir söz değildir. Çünkü âlimlerimiz (Allah onlara rahmet etsin) demişlerdir: Aksırana teşmit yapmak (Yerkamükellah, demek) kifaye üzere sünnettir. Nitekim bunun açıklaması inşa Allah yakında gelecektir. Yine âlimlerimizin çoğu, hatta hepsi demişlerdir.: (Şafi'i mezhebine göre) kurban kesmek, bir ev halkının hepsi hakkında kifaye üzere sünnettir. Bunlardan biri kurban keserse, hepsi için esas ve sünnet yerine gelmiş olur.
Selâma karşılık vermeye gelince: Selâm verilen kimse bir kişi ise, cevap vermek onda kararlaşmış olur. (Cevap ona farz olur.) Eğer kendilerine selam verilenler bir cemaat ise, selâma cevab vermek bunlara kifaye üzere farz olur. İçlerinden yalnız bir kişi selâma karşılık verirse, diğerlerinden günah düşer. Eğer cevab vermeyi hepsi terk ederlerse, günahkâr olurlar. Alimlerimiz böyle söylemişlerdir. Bu açık ve güzel sözdür. Âlimlerimiz ittifak etmişlerdir ki, kendilerine selâm verilenler dışında bir kişi selâma cevab verirse onlardan cevab verme sorumluluğu düşmez, cevab vermeleri vacib olur. Yabancı olan o kimsenin selâma cevab vermesiyle yeti-nirlerse günahkâr olurlar.
626- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "Cemaat halinde olan insanlar bir yere uğradıkları zaman içlerinden birinin selâm vermesi onlar için yeterlidir. Oturanlardan bir kişinin cevab vermesi de kâfidir. "[20]
627- Zeyd İbni Eslem'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Bir toplum içinden bir adam selâm verince, diğerleri için de yeterli olur."[21]
Mektubla Verilen Selâma Cevab Vermenin Vacibliği:
İmam Ebû Sa'd El-Mütevelli ve ondan başkası şöyle demiştir: bir insan bir insana bir perde yahut bir duvar arkasından seslenip de: Esselâ-mu Aleyke, ey falanca dese, yahut bir mektup yazsa da içinde: Esselâmu Aleyke, ey falanca yahut falancaya selâm olsun yahut bir adam gönderse de: falan kimseye selâm söyle demiş olsa ve böylece mektup veya elçi adama ulaşsa, adama selâmı cevablandırmak vacib olur. Vahidi ve ondan başkası da bunu aynı şekilde anlatmış ve mektubla alınan selâma cevab vermenin vacib olduğunu söylemişlerdir.
628- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana dedi ki, şu Cebrail'dir, sana selâm söylüyor. Ben de: Ve Aleyhisselâmu ve Rahmetullahi ve Berekâtuhu, dedim."[22] Uzakta olan bir kimseye selâm göndermek müstahabdır.
Bir insan bir insana selâm gönderir de, elçi: Falan adamın sana selâmı vardır, derse, hemen tebliği alanın cevab vermesinin vacib olduğunu daha önce söylemiştik. Bununla beraber selâmı tebliğ edene de cevab vermek müstahab olur. Şöyle der:
"Ve Aleyke ve Aleyhisselâm." "Sana da, ona da selâm olsun."
629- Gâlib El-Kattan'dan bir adamın şöyle dediğini rivayet ettik: Babam, bana dedemden şöyle nakletmiştir:
"Babam beni Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem'e gönderip dedi ki: Git Peygambere selâm söyle. Ben de ona gittim ve: Babamın sana selâmı var, dedim. Bunun üzerine peygamber (s.a.v.) Aleykesselâmu ve Alâ ebîkessselâmu (Sana selâm olsun, babana da selâm olsun) dedi."[23]
Bu hadis her ne kadar bilinmeyen bir adamdan rivayet edilmişse de, ilim ehlinin hepsine göre, fazilet belirten hadislerde müsamaha gösterildiğini önceden söylemiştik.
Mütevelli demiştir: İşitmeyen bir sağıra selâm vermek istendiğinde selam veren selâm verme gücüne sahib olduğu için selâm sözünü söylemesi uygun düşer. Cevaba hak kazanmak ve selâmı (ona) bildirmek için elile-de işaret edilir. Eğer bu iki hareketi yapmazsa cevaba hak kazanmaz. Yine bir adama sağır olan kimse selâm verirse ve cevabı da adam kasd ederse dili ile söyleyerek selâma karşılık verir ve selâmı aldığını bildirmek için de eliyle işaret eder. Böylece cevab vermenin farziyeti kendisinden düşer. Çünkü işareti, ifade yerine geçmiş demektir. Dilsiz de işaretle selâm verirse, yine cevab almaya hak kazanır, sebebini söylemiştik.
Mütevelli demiştir: Bir kimse çocuğa selâm verirse, çocuğa selâmı ce-vablandırmak vacib olmaz; çünkü çocuk mükellef değildir. Bu söylenen söz doğrudur. Fakat edebe uygun olan cevab vermektir.
El-Kadî Hüseyin ve arkadaşı El-Müvelli demişlerdir: Eğer çocuk, yetişkin bir adama selâm verirse, yetişkinin çocuğa selâmı iade etmesi vacib olur mu? Burada çocuğun Islâmının sıhhati bakımından iki görüş vardır. Eğer çocuğun İslâmmı sahih kabul edersek, onun selâmı

yetişkin kimsenin selâmı gibi olur ve kendisine verilen selâmı cevablandırması vacib olur. Eğer çocuğun İslâmı sahih değildir dersek, selâmı cevablandırması gerekli olmaz; ancak müstahab olur.
Ben derim ki, bu iki halden doğru olanı, selâmı cevablandirmanın vacib kabul edilmesidir. Çünkü Allah Tealâ buyuruyor; "Size bir selâm verildiği zaman ondan daha güzeli ile selâm verin yahut o selâmı aynen ce-vablandırın."[24]
Amma El-Kadî ve ElrMütevelIi'nin meseleyi îslâmın sıhhatına bağlamalarına gelince; bu konuda Şafi'i demiştir: İşi bu esasa dayamak yanlıştır. Doğrusu bunun söylediğidir. Allah en iyisini bilir.
Eğer yetişkin bir adam, içlerinde çocuk bulunan bir cemaata selâm verir de, o selâmı çocuk cevablandınr ve ondan başkası selâma cevab vermezse, selâmı cevablandırma mükellefiyetleri diğer yetişkinlerden düşer mi? Burada da iki durum vardır: Bunlardan en doğrusu, El-Kadî Hüseyin ve onun arkadaşı El-Mütevelli'nin dedikleri, "sorumluluk düşmez", sözüdür. Çünkü çocuk farz ile sorumlu değildir. Oysa ki selâmı cevab-landırmak farzdır. Onun için çocuğun selâmı cevablandırması ile bu far-ziyet düşmez. Nitekim çocuğun cenaze namazı kılması ile, yetişkin kimseler üzerinden farziyet düşmez.
İkinci görüş, imamlarımızdan El-Müstazhirî'nin arkadaşı Ebû Bekiri Ş-Şaşi'nin sözüdür. Yetişkinlere çocuğun ezanı sahih olduğu ve onlardan ezan sorumluluğu kalktığı gibi, selâma cevab sorumluluğu da düşer.
Derim ki: Cenaze üzerine çocuğun namaz kılması ile yetişkinlerden far-ziyetin düşmesi konusunda imamlarımız iki meşhur görüşle ayrılığa düşmüşlerdir. Bunlardan en doğrusu, âlimlerimize göre farziyetin düşmüş olmasıdır. İmam Şafi'i de bu esası kabul etmiştir. En doğrusunu Allah bilir.
Bir kimseye bir adam selâm verir de az bir zaman sonra onunla karşılaşırsa, ikinci kez ona selâm vermesi sünnettir. Üç ve daha ziyade karşılaşmalarda da durum böyledir. Bunda imamlarımız görüş birliğine varmışlardır. Buhârî ve Müslim'de rivayet ettiğimiz hadisler buna delâlet etmektedir.
630- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilen, namazım iyi kılmayan kimsenin hadisinde, anlatmıştır:
"Bir adam gelip namaz kıldı. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelerek ona selâm verdi. Peygamber de selâmını ce-vabladı ve: Dön, namaz kıl; çünkü sen (gereği üzere) namaz kılmadın, buyurdu. Adam dönüp namaz kıldı. Sonra gelip Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e selâm verdi. Üç kez tekrarlayıncaya kadar böyle yaptı."[25]
631- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) O da Resûiüllah'ın şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
"Sizden biriniz kardeşi ile karşılaştığı zaman ona selâm versin. Eğer aralarında bir ağaç yahut bir duvar yahut bir taş girip engel olur da sonra kardeşi ile karşılaşırsa, ona selâm versin."[26]
632- Enes'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sal-lallahu Aleyhi ve Sellenı'in ashabı yaya olarak yürürlerdi. Onlara bir ağaç yahut bir tepe karşı çıkar da sağa ve sola bölünüp ayrıldıkları zaman, sonra öteden karşı karşıya geldiklerinde birbirlerine selâm verirlerdi."[27]
İki adam karşılaşınca aynı anda her ikisi selâm verirse, yahut biri diğerinden sonra selâm verirse, EI-Kadî Hüseyin ve arkadaşı Ebû Sa'd El-Mütevelli demişlerdir kî, her ikisi ilk selâm vermiş gibi olurlar ve bunlardan her biri üzerine diğerine cevab vermek gerekli olur.
El-Şaşi demiştir: Bu sağlam bir hüküm değildir; çünkü selâm sözünün cevab olma durumu vardır. Eğer birinin selâmı diğerininkinden sonra olursa cevab teşkil eder. Eğer selâmlar bir anda olurlarsa, cevab olmazlar. El-Şaşi'nin söylediği bu söz doğrudur.
Bir insan bir insanla karşılaşipda ilk söze başlayan "Ve Aleykümüsselâm" derse, El-Mütevelli demiştir ki, bu selâm sayılmaz. Böylece cevablandırılması gerekmez. Çünkü bu ifade ile selâma başlanmaz.
Derim ki: Ve (vav eki) olmaksızın "Aîeykesselâm yahut Aleykümüsselâm" derse, İmam Ebû'l-Hasan El-Vahidi, bunun selâm olduğunu kesinlikle söylemiş ve selâm verilen adamın bunu cevabi andırması lüzumunu ifade etmiştir. Her ne kadar âdet halinde kullanılmakta olan söz değiştirilmişse de yine yeterli olur. El-Vahidi'nin söylediği bu söz benimsenmiş olandır.
Yine İmamu'I-Haremeyn bunu selâm olduğunu ve buna cevab verilmesinin vacib olduğunu kesinleştirmiştir. Çünkü buna selâm ismi verilir.
Bu sözün selâm oluşu üzerinde, âlimlerimizin iki görüşünü göz önüne almak suretiyle hüküm verilmesi muhtemeldir. Zira bir kimse namazdan çıkacağı zaman "Aleykümüsselâm" derse, bununla namazdan çıkmış olur mu, olmaz mı? Doğrusu namazdan çıkmış olur.Bir de bu sözün her durumda cevablandırılmasına gerek olmadığı da söylenebilir. Çünkü buna dair de sahih isnadlarla Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin Sünenlerinde rivayetlerde bulunduk.
633- İsmi Cabir İbni Süleym yahut Süleym İbni Cabir olan ashabdan Cüreyyü'l-Hüceymfden rivayete göre, o şöyle demiştir:
"Ben Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna varıp: Aley-kesselam, yâ Resûlellah, dedim. (Bana şöyle dedi: Aîeykesselâm, deme. Çünkü Aîeykesselâm sözü Ölülere selâmdır. "[28]
Derim ki, bu hadisi şerif, en güzel ve en mükemmel olan selâm üzerinde varid olmuştur. Bununla selâm olmaz manasını ifade etmez. En iyisini Allah bilir.
İmam Ebû Hamid El-Gazalî İhya kitabında demiştir: Önce selâm verirken "Aleykümüsselâm" demek mekruh olur. Bu hadisden ötürü böyle söylemiştir. Âlimlar arasında tercih edilen böyle bir sözle selâm vermenin mekruh oluşudur. Fakat bu sözle selâm verilirse, cevablandırılması vacibdir. Çünkü bu söz bir selâm ifadesidir.

Selâmın Kelâmdan Önce Olması:

Sünnet olan, selâm verecek olan kimsenin her sözden önce selâm vermesidir. Hadisi şerifler, ilk ve sonra gelen mü'minlerin uygulamaları hep böyle işlem yapıldığını açık olarak gösterir. Bu bölümün sağlam ve güvenilir delili de budur. Bu konu üzerinde Tirmizî'nin kitabında rivayet ettiğimiz hadisi şerife gelince:
634- Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Selâm, konuşmaya başlamadan öncedir. "[29]
Önce selâm veren daha fazla fazilet kazanır. Çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem sahih hadislerinde buyurdular: Karşılaşan iki kimseden ilk selâm veren onların hayırhsıdır." Onun için karşı karşıya gelenlerden her birinin selâma öncelik vermesi uygundur.
635- Güzel bir isnadla Ebû Ümâme'den (Radıyallahu Anh) yapılan ri-vayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "İnsanlara ilk selâm veren, Allah katında insanların en iyisidir."[30]
Tirmizî'nin Ebû Ümâme'den rivayeti ise şöyledir: "Soruldu: Ey Allah'ın Resulü! İki adam karşılaşınca bunlardan hangisi önce selâm verir? Buyurdu: Allah katında bunların iyisi (selâmı önce verir)."
Tirmizî demiştir ki bu hadis hasendir.

Selâmın Müstahab, Mubah Ve Mekruh Olduğu Haller

Bil ki, biz önce anlattığımız şekilde-selâmı yaymaya memuruz. Ancak bazı hallerde selâm vermek kuvvetleşir ve bazısında da hafifleşir. Bazı hallerde de selâm vermek yasak olur. Selâm vermenin kuvvetli ve müstahab olduğu haller çok olduğu için bunları bir araya toplamak mümkün olmaz. Çünkü selâm vermek asıldır. Bundan dolayı ayrı ayrı selâm verme hallerini anlatmayacağız.
Bil ki, kendilerine selâm verilecekler içine diriler de girer ölülerde girer. Biz cenazenin zikirleri bölümünde ölülere selâm şeklini bildirmiştik. Selâm vermenin mekruh yahut hafif yahut mubah olduğu haller ölülere selâm verme dışında kalır ve bu hallerin açıklanması gerekir.
Kendisine selâm verilecek adam eğer büyük veya küçük abdestle veya bunlara benzer işlerle meşgul ise, böyle bir kimseye selâm vermek mekruh olur. Eğer ona selâm verirse cevab almaya hak kazanmaz. Uyumakta yahut uyku kestirmekte olan kimseye, namaz kılana, ezan okumakta olan yahut namaz için ikamet getirmekte olan müezzine, selâm vermek yine mekruh olur.
Yine lokma ağzında iken yemek yemede olan kimseye selâm vermek bu türdendir. Bu durumda bulunanlara selâm veren kimse, cevab almaya hak kazanmaz. Fakat bir insan yemek halinde bulunur da ağzında lokma yoksa ona selâm verilebilir. Selâma mukabele etmek de vacib olur. Alışveriş ve diğer işlemlerde selâm verilir ve cevab da gerekli olur.
Cuma hutbesinde selâm vermeye gelince: Âlimlerimiz demişlerdir ki, hutbeye selâm ile başlamak mekruhtur; çünkü insanlar hutbeyi dinlemeye memurdur. Eğer hutbeyi okuyan buna aykırı davranır da selâm verirse, ona cevab verilir mi? Bu işde âlimlerimizin farklı görüşü vardır.
Bir kısmı demiştir ki, hatib kusur yaptığı için onun selâmına karşılık verilmez. Bir kısmı da şöyle demiştir: Eğer hutbeyi dinlemek vacibdir diye kabul edersek, selâmına cevab verilmez. Eğer hutbeyi dinlemek sünnettir dersek, mevcut olanlardan bir kişi selâma karşılık verir. Hangi şekil olursa olsun, bir kişiden çok kimse ona cevab vermez.
Kur'an okumakta olan kimseye selâm verme işine gelince: İmam Ebû'l-Hasan El-Vahidî demiştir ki, evlâ olan, Kur'an okuyana selâm vermemektir. Eğer selâm verilirse, İşaretle cevablamak yeterlidir. Eğer selâm sözünü söyleyerek selâmı cevablandırırsa, yeniden "eüzü" çeker sonra okumaya döner. El-Vahidî'nin sözü budur; fakat bu zayıftır. Doğrusu Kur'an okuyana selâm verilir ve sözle cevablamak vacib olur.
Amma duaya dalarak bütün kalbi ile meşgul durumda olana selâm vermeye gelince, bu kimsenin durumu Kur'an okumakla meşgul olan gibidir. Bana göre bu durumla meşgul olana selâm vermek mekruhtur. Çünkü selâma cevabdan sıkılır ve yemek yemede olanın düştüğü zorluktan daha zor bir duruma düşer. (Kendisine selâm verildiği takdirde onu ce-vablaması icab etmez.) Hac ihramında iken Telbiye getirmekte olan kimseye selâm vermek mekruh olur. Çünkü adamın telbiyeyi kesmesi mekruhtur. Eğer kendisine selâm verilirse, sözle selâma karşılık verir. İmam Şafı'i ve âlimlerimiz böyle hüküm vermişlerdir. Allah onlara rahmet etsin...
Selâm vermenin mekruh olduğu haller geçmişti. Mekruh selâm vermelere cevab gerekmediğini de anlatmıştık. Fakat bu halde iken kendisine selâm verilen adam, selâma cevab vermenin sevabı maksadıyla selâma karşılık verse meşru yahut müstahab olur mu? Bunu açıklamak icab eder: Abdest bozma ve benzeri işle meşgul olanın selâma cevab vermesi mekruh olur. Bu meseleyi bölümün başında anlatmıştık. Yemek ve benzeri işlerle uğraşmakta olanın verilen selâmı cevablaması müstahabdır. Namaz halinde olanın "Ve Aleykümüsselâm" diyerek verilen selâmı cevablaması haram olur. Eğer bu şekilde cevablarsa, bizim Şafi'i mezhebimizde namazın bozulacağını biliyorsa, namazı batıl olur. Bilmiyorsa, sahih olan görüşe göre batıl olmaz. (Hanefi mezhebinde her iki halde de namazı bozulur.) Eğer gaib sığası ile "Aleyhisselâm" derse, namazı bozulmaz; çünkü bu duadır, selâma cevab sayılmaz. Eğer namazdan sonra sözle selâmı cevablarsa bir beis yoktur. Müezzin ise, bilinen selâm sözü ile verilen selâmı cevablar; çünkü cevab az bir ifadedir, ezanı bozmaz ve ona engel teşkil etmez. İşaretle namaz kılanın selâmı cevablaması müstahabdır. (Hanefi mezhebinde ise bu mekruh olur.)

Selâm Verilebilecekler Veya Selâm Verilemeyecekler Selâmı Alınanlar Veya Selâmı Alınmayanlar

Bil ki, ftsk ve bid'atı ile şöhret bulmayan müslüman adama selâm verir ve kendisine de selâm verilir. Bu kimsenin selâm vermesi sünnettir. Selâ-. mına cevab vermek de vacib olur.

Kadınlarla Selâmlaşmak:

Âlimlerimiz demiştir: Kadının kadma karşı selamlaşma durumu, erkeğin erkekle olan selamlaşması gibidir. Kadının erkekle olan selâm durumuna gelince, İmam Ebû Sa'd El-Mütevelli demiştir: Eğer kadın erkeğin zevcesi, yahut cariyesi, yahut mahremlerinden biri ise, erkeklerin selamlaşması gibi olur. Onlardan her birinin diğerine selâm vermeye başlaması müstahab olur. Diğerine de selâmı cevablamak icab eder.
Eğer erkek yabancı bir kadınla karşılaşırsa, kadın da güzel olur ve fitnesinden korkulursa, erkek o kadına selâm vermez. Eğer erkek ona selâm verirse, kadının selâmı cevablaması caiz olmaz. İlk önce kadın erkeğe selâm vermez, selâm verirse cevab almaya hak kazanmaz. Erkek onun selâmına cevab verirse, erkek için mekruh olur. Eğer kadın fitnesinden korkulmayacak şekilde yaşlı ise, onun erkeğe selâm vermesi caizdir. Erkeğin de onun selâmına karşılık vermesi gerekir.
Toplu bir halde kadınlar bulunur da erkek onlara selâm verirse, yahut erkekler toplu halde olur da bir kadına selâm verirlerse caiz olur; eğer erkek veya erkekler yahut kadın ve kadınlar bakımından fitneden kor-kulmazsa...
636- Yezid'in kızı Esmâ'dan (Radıyallahu Anha) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, biz kadınlarla bir arada iken bize rasgeldi de bize selâm verdi."[31]
Benim burada rivayet ettiğim, Ebû Davud'un lâfzıdır. Tirmizî'nin rivayetinde ise yine Esmâ'dan şu ifade var: "Bir gün Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Mescid'e uğradı. Kadınlardan bir topluluk da oturuyorlardı. Eli ile selâm verme işareti yaptı."
637- Cerir İbni Abdullah'dan (Radıyallahu Anhu) şöyle rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem kadınlara rasgeldi de onlara selâm verdi."[32]
638- Sehl İbni Sa'd'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, O şöyle demiştir: "Bizde bir kadın vardı." Diğer bir rivayette de: "Bizim bıı ninemiz vardı. Bir sebzenin köklerini alıp tencereye atardı ve arpa daneleri-ni döğer ve karıştırarak yemek yapardı. Biz cuma namazını kıldıktan sonra dönerdik de ona selâm verirdik. O da yemeği bize takdim ederdi."[33]
639- Ebû Tâlib'in kızı Ümmühâni'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde O şöyle anlatmıştır: "(Mekke'nin) Fetih günü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gittim ki, o banyo yapıyordu. Fatma da onu perdeleyip örtüyordu. Ben selâm verdim. "[34]

Gayri Müslimlerle Selâmlaşmak:

Zimmet ehline (gayri müslim vatandaşlara) gelince, âlimlerin çoğu kesin hüküm vermişlerdir ki, onlara başlangıçta selâm vermek caiz olmaz. Bununla beraber ayrı görüş taşıyanlar da vardır. Bunlar demişlerdir ki, onlara selâm vermek haram değildir, mekruhtur. Eğer onlar bir rnüslü-mana selâm verirse, müslüman şöyle cevab verir: "Ve Aleyküm" Bundan fazla söylemez.
Kadılar kadısı El-Maverdi, âlimlerimizden birinden bir şekil naklediyor ki, onunla selâma başlamak caizdir. Ancak selâm veren sadece "Es-selâmu Aleyke" der, çoğul olarak (Aleyküm) söylemez.
El-Maverdi başka bir şekil daha nakleder. Der ki, o gayri müslimler ilk selâm verince, "Ve Aleykümüsselâm" diye onlara cevab verilir; fakat "Ve Rahmetüllahi" denmez. Bu iki şekil de kabul edilmemiş ve benimsenmemiştir.
640- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Yahudilere ve Hıristiyanlara ilk başta selâm vermeyin. Yolda onlardan biri île karşılaştığınız zaman, onu yolun kenarına çekilmeye mecbur edin. (Yolun ortasını işgal edip izdihama sebeb olmasın).[35]
641- Enes'den (Radıyallahu Anhu) yapılan rivayetde demiştir ki, Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Ehli kitab sîze selâm verdiği zaman siz: Ve Aleyküm, deyiniz."[36]
642- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde Resûlül-lah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Yahudi'ler size selâm verdikleri zaman, onlardan her biri: "Esselâ-mu aleyke" "Sana ölüm olsun", der. Sen cevab olarak: Ve aleyke (senin üzerine olsun), söyle."
Bu mesele hakkında anlattığımızın benzeri çok hadisler vardır. Allah en doğrusunu bilir.
Ebû Sa'd El-Mütevelli demiştir: Müslüman olduğunu sanarak bir adama selâm verilse, sonra müslüman olmadığı meydana çıksa, selâmının geri çevrilmesini ondan istemek müstahab olur. Ona der ki, Benim selâmımı bana iade et. Böyle söylemekten maksad, yabancılığı ve arada bir yakınlık bulunmadığını göstermektir. Rivayet edilir ki, İbni Ömer (Radıyallahu Ahnüma) bir adama selâm verdi. Sonra onun yahudi olduğu söylendi. İbni Ömer onun arkasına düştü ve ona dedi: Verdiğim selâmı bana iade et.
Derim ki: Allah kendisine rahmet etsin İmam Malik'in Muvatta'ında rivayetimize göre, Malik'den soruldu: Yahudiye yahut Hıristiyana selâm veren kimse, bu selâmı geri almasını ondan ister mi? Hayır, dedi. İmam Malik'in mezhebi budur. İbni Arabî EI-Maliki de bunu kabul etmiştir.
Ebû Sa'd demiştir: Bir Zimmi'nin (gayri müslim vatandaşın) halini sormak istenince, bunu selâm sözünü kullanmadan yapar. Ona şöyle söyler: Allah sana hidayet versin, yahut sabahını aydın yapsın.
Derim ki, Ebû Sa'd'ın bu sözünü söylemekte bir sakınca yoktur. Buna ihtiyaç duyulduğu zaman şöyle söylenir: Sabahın hayırlı olsun, mutlu olsun, afiyetli olsun yahut Allah seni sevinçle sabaha kavuştursun, mutlulukla, nimetle, aydınlıkla sabaha erdirsin veya benzeri sözler söyler.
Bir ihtiyaç duyulmadığı zaman, doğru olan hiç bir şey söylememektir. Çünkü ona selâm yerine bir hitabda bulunmakta ona karşı bir yumuşama ve bir ünsiyet kurma ve selâma cevab isteme şekli vardır. Halbuki biz onlara karşı sert olmakla emredilmiş ve onlara sevgi beslemekten yasaklanmışız. Onlara sevgi gösteremeyiz. Allah en iyisini bilir.
Ek: İçlerinde bir veya bir çok müslüman bulunan kâfirler topluluğuna bir müslüman rasgeldiği zaman, sünnet olan, müslümanları yahut müs-Iümanı kasdederek onlara selâm vermektir.
643- Üsâme İbni Zeyd'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, içlerinde Yahudi, putperest müşrikler ve müslümanlar bulunan karışık bir meclise uğradı ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara selâm verdi."[37]
Ek: Bir kimse bir müşrike mektub gönderir de oraya selâm sözünü yazarsa, uygun düşen. Buhârî ve Müslim'den rivayet ettiğimiz Ebû Süfyan (Radıyallahu Anh) hadisindeki Hirakl olayı ile ilgili sözü yazmaktadır. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Rüm hükümdarına şöyle mektub yazdı: "Allah'ın kulu ve O'nun Peygamberi Muhammed'den Rûm'ların büyüğü Hirakl'a!... Hidâyete uyanlara selâm olsun."

Hasta Bir Gayri Müslim'i Ziyaret Etmek:

Ek: Zimmi (gayri müslim) bir hastayı ziyaret edince insan ne söyler? Bil ki, âlimlerimiz Zimmi bir hastayı ziyaret konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bunlardan bir kısmı ziyareti iyi görmüşler, bir kısmı da caiz görmemişlerdir. El-Şaşi bu ihtilafı anlattıktan sonra demiştir: Bana göre doğru olan şöyle demektir: Bazan kâfir bir hastayı ziyaret etmek caizdir. Buradaki yakınlık, komşuluktan ve akrabalıktan ileri gelen bir yaklaşmadır. Ben derim ki, El-Şaşi'nin söylediği bu söz güzeldir. Biz bu konu ile ilgili hadisi Buhârî'nin Sahih'inden rivayet ettik:
644- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e hizmet eden bir Yahudî erkek çocuk vardı. Hasta olmuştu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onu ziyarete gitti, baş yanına oturdu. Ona: Müslüman ol, buyurdu. Çocuk yanında olan babasına baktı. Bunun üzerine babası (çocuğuna): Kasim'ın babasına (Peygambere) itaat et, dedi. Çocuk da İslâmı kabul etti. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle söyleyerek çıktı: Bu çocuğu ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun."[38]
645- Said İbni'l-Müseyyib'in babası EI-Müseyyib İbni Hazl'dan (Radi-yallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir: "(Peygamberin amcası) Ebû Tâlib'e ölüm hali gelince, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona gidip dedi: Ey amcam, Lâ ilahe illallah" söyle". Böylece uzun olan hadisin tamamını anlattı.[39]
Ben derim ki: Zimmi (gayri müslim vatandaş) olan hastayı ziyaret eden kimsenin onu İslama meylettirmesi, ona İslâmın güzelliğini açıklaması, onu İslama çağırması ve tevbe kabul olmayacak bir duruma düşmeden önce hemen onu İslama teşvik etmesi uygun olur. Eğer ona dua edecekse, hidayet ve benzeri dileklerde bulunur.
(Dinde uydurmalar yapan) bid'at sahibine ve büyük günah işleyip de ondan tevbe etmeyene gelince, bu gibilere selâm vermemek ve verdikleri selâmı da cevablamamak uygun olur. Alimlerde Buhari ve ondan başkası böyle demiştir.
İmam Ebû Abdullah El-Buhârî bu konu üzerinde Sahih'inde delil göstermiştir. Biz de Buhârî ve Müslim'de Kâb İbni Malik'in olayın rivayet ettik. Kâb İbni Malik Tebük gazvesinden geri kalmış (böylece günah işlemişti.) İki arkadaşı da onun gibi savaştan geri kalmışlardı. (Bunlar Hilâl İbni Ümeyye ve Mürare İbni'r-Rebi' idi. Sonra ücü de tevbe etmişler. Al-lah'da tevbelerini kabul buyurmuştu.)
Kâb der ki: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem-bizimle konuşmayı (mü'minlere) yasakladı. Ben Resûlüllaha Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gider ve ona selâm verirdim. Selâmı cevablayıp dudaklarını hareket ettiriyor mu, etmiyor mu diye bakardım?
Abdullah İbni Amr'dan rivayet ederek Buhâri diyor ki: Şarab içenlere selâm vermeyiniz.
Derim ki: Bir kimse zalimlerin yanma varır da din ve dünyasından herhangi bir zarara uğramasından yahut başka bir şeyden korkarsa

böyle bir zorunluluk altında onlara selâm verir.
İmam Ebû Bekir İbni'l-Arabî demiştir ki, âlimler şöyle söylediler: Selâm Allah'ın isimlerinden bir isim olduğunu niyet ederek, Allah yaptıklarınızdan haberdardır manasında onlara selâm verilir.

Çocuklarla Selamlaşmak:

Çocuklara gelince, sünnet olan onlara selâm vermektir.
646- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "O, çocuklara rasgeldi de onlara selâm verdi; ve dedi ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem böyle yapardı."[40]
Müslim'in yine Enes'den bir rivayeti şöyle: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem erkek çocuklara rasgeldi de onlara selâm verdi."
647- Sahih isnadlarla Enes'den yapılan rivayete göre: "Peygamber Sal-îallahu Aleyhi ve Sellem oynamakta olan erkek çocuklara rasgeldi ve onlara selâm verdi." Başka bir rivayette de Peygamber (s.a.v): Esselâmu Aleyküm, ey çocuklar." dedi.[41]

Selâmın Edebleri Ve Meseleleri

648- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o demiştir ki Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Binici yaya yürüyene, yürüyen oturana ve azlık çokluğa selâm verir." Buhârî'nin bir rivayeti de şöyle: "Küçük büyüğe, yürüyen oturana ve azlık çokluğa selâm verir."[42]
Mezheb âlimlerimiz ve başkaları demişlerdir ki, bu söylenen şekilde selâm vermek sünnettir. Eğer buna aykırı olarak yaya yürüyen biniciye yahut oturan bunlardan birine selâm vermiş olsa mekruh olmaz. İmam Ebû Sa'd El-Mütevelli ve ondan başkası bunu böyle açıklamışlardır. Bu esas üzere, çoğunluğun az kimselere ve büyüğün küçüğe önce selâm vermesi mekruh olmaz. Ancak başkasının hak kazandığı selâm işini bir terk olur. bu selâmla ilgili edeb, iki kişinin yolda karşılaşmasında olur. Fakat bir adam oturmakta olanın yahut ayakta bulunanın yanına varırsa, her halde o gelen kimse önce selâm verir. İster oturan küçük olsun yahut büyük olsun, az olsun yahut çok olsun.
Kadılar kadısı bu ikinci şekle Sünnet ve öncekine edeb demiş ve faziletini sünnetten düşük saymıştır.
Mütevelli demiştir: Bir kimse bir topluma rasgelir de onlar içinden özel olarak bazı kimseleri kasdederek selâm verirse mekruh olur. Çünkü selâmdan maksad yakınlık ve tanışıklık kurmaktır. Halbuki bir kısmını ayırmakta diğerlerine yabancılık göstermek var. Onun için düşmanlığa sebeb olabilir.
Bir insan çarşılarda yahut insanların dolaştığı kalabalık sokak ve benzeri yerlerde yürüdüğü ve çok kimselerle karşılaştığı zaman, Kadılar kadısı El-Maverdi demiştir ki, buralarda selâm bazı kimselere verilir, diğerlerine verilmez. Çünkü her karşılanan kimseye selâm verilse, iş görmek için boş bir zaman bulunamaz, âdetin dışına çıkılmış olur.
Bu selâmla iki şey kasd edilir: Ya sevgi kazanmak, ya da nefreti kaldırmak.
El-Mütevelli demiştir: Bir topluluk bir adama selâm verir de o adam onlara: "Ve Aleykümüsselâm" derse ve hepsine bununla cevab kasde-derse, bütününe vereceği selâm farziyeti ondan düşer. Nitekim bir adam bir anda mevcut cenazelerin namazını kılsa, farziyet hepsinden düşer.
El-Maverdi demiştir: Bir kişinin selâmı bütününe ulaşacak kadar az bir kalabalığa bir insan selâm verecek olsa, tümüne karşı yalnız birine selâm verir. Ziyade olarak ondan başkasına selâm edeb olur. O toplumun içinden de bir kişinin selâma cevab vermesi kâfidir. Birden fazla kimse ce-vablarsa edeb olur. Bir kişinin selâmı hepsine ulaşamayacak kadar kalabalık bir cemaat olursa, cami ve toplantı meclisleri gibi, o zaman selâmın sünneti, ilk meclise girip de insanları gören kişinin önce selâm vermesidir. Böylece bütün işitenler hakkında selâm sünnetini yerin getirmiş olur. Selâm sözünü işitenler için onu cevablama kifaye yolu ile farz olur ki, bunlardan birinin cevablaması diğerlerinden farziyeti düşürür. Selâm verdiklerinin arasında oturmak isterse, geri kalan selâmı duymamışlara selâm vermek sünnetinin sorumluluğu ondan düşer. Önceki selâmını duymamış olanlar arasına girip oturmak isterse, bunda âlimlerimize göre iki şekil vardır; birincisi: Bunların arkadaşlarına daha önce selâm verildiğinden, bunlara selâm verme sünneti yapılmıştır. Çünkü bunlar bir topluluktur. Eğer bunlara da selâm tekrarlanırsa edeb olur. Bu esasa göre mescid halkından hangisi selâma cevab verirse, bütününde farziyet sorumluluğu düşer. İkinci şekil: İnsan toplum arasına girip oturmak istediği zaman önceki selâmını ulaştıramadığı kimseler hakkında selâmın sünnet sorumluluğu üzerinde kalır. Bu esasa göre sonrakilerin selâmı cevablamaları ile öncekiler üzerinden selâmı cevablama sorumluluğu düşmez. Onların da selâma karşılık vermeleri gerekir.

Kişinin Kendi Evine Selâmla Girmesi:

Evinde kimse olmasa bile, insan eve girince selâm vermesi müstahab olur. Evde kimse yoksa şöyle demelidir:
"Esselâmu aleynâ ve ala ibâdiîlâhi's-sâlihîn."
"Selâm bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun." Biz kitabın başında, insan evine girince ne söyleyeceğini açıklamıştık. Yine mescide ve içinde kimse bulunmayan başkasına ait bir eve girdiği zaman selâm vermek ve şöyle demek müstahab olur:
"Esselâmu aleynâ ve ala ibâdillâhi's-sâlihîne. Esseîâmu aleyküm ehle'I-beyti ve rahmetullâhi ve berekâtühû."
"Selâm bizim üzerimize ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Selâm üzerinize olsun. Allah'ın rahmeti ve bereketleri de üzerinize olsun, ey ev halkı!...)"

Bir Yerden Ayrılırken Selâmlaşmak:

Bir toplum içinde oturmakta olan bir adam kalkıp onlardan ayrılmak istediği zaman sünnet olan onlara selâm vermektir.
649- Ebû Hüreyre'den yapılan (Radıyallahu Anh) rivayete göre demiştir ki, Resûlüllah SallallaHu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz toplu bir yere vardığı zaman selâm versin. Kalkmak istediği zaman da selâm versin. Önceki selâm sonraki selâmından daha faziletli değildir. "[43]
Tirmizî demiştir ki, bu hasen bir hadistir. Derim ki, bu hadisin ifadesinden anlaşıldığına göre, cemaat içinden kalkıp da ayrılmak üzere selâm verenin selâmını cevablamak cemaata vacib olur.
İki İmam El-Kadî Hüseyin ve arkadaşı Ebû Sa'd El-Mütevelli demişlerdir: Bir toplumdan ayrılırken selâm vermek âdet haline gelmiştir Bu bir duadır; buna cevab vermek müstahabdir, farz değildir. Selamlaşma ancak karşılaşma zamanında olur, ayrılma zamanında değil. Bu

hüküm her ikisinin sözüdür. Mezheb âlimlerimizden sonuncusu olan İmam El-Şaşi, bunların sözünü kabul etmemiştir. Demiştir ki, bu yanlıştır. Çünkü Selâm, ayrılma zamanında da sünnettir, meclise oturma halinde sünnet olduğu gibi... Buna dair zikri geçen hadis vardır. İşte El-Şaşi'nin dediği bu söz doğru olandır.
Bir insan verdiği selâmı cevablamayacağını anladığı bir kimseye raslar-sa, selâmı cevablamayışı ister kibrinden, ister önemsemeyişinden, ister başka bir sebebten olsun, uygun olan bu zandan dolayı selâmı terk etmemektir, selâm vermektir. Çünkü selâm vermek emredilen bir iştir. Uğrayan adam, selâm vermeye memurdur, selâmın cevabını temin etmeye memur değildir. Bununla beraber uğranılan adam hakkında yanlış düşünce beslenebilir ve selâmım cevabladığı görülür.
Amma bu konuda delili bulunmayanın şu sözüne gelince: Selâmı ce-vablamayacak olan kimseye selâm vermek, onun günah işlemesine sebeb olur. Çünkü selâmı almak farzdır, bu farzı terk etmesine ve böylece günahkâr olmasına sebebiyet verilmiş olur. Bu söz açık bir cehalet ve anlayışsızlıktır. Çünkü dinen yapılması emredilen işler, bu gibi hayallerle sorumluların üzerinden düşmez. Eğer bu bozuk hayallere bakacak olursak, bilmemezlik yüzünden kötülük yapan kimselere dokunmamamız gerekir. Çünkü sanırız ki, sözümüzle onlar kötülüğü bırakmazlar. İkazlarımızla v ve çirkin şeyleri göstermemizle onlardan ayrılmayacakları için onların günahına sebeb meydana gelir. Şübhe yoktur ki, bu gibi düşüncelerle kötülüklere karşı çıkmayı bırakamayız. Bu örneğin benzerleri çoktur ve bilinen şeylerdir. Allah en iyisini bilir.
Bir kimse, bir adama selâm verir ve selâmını ona duyurursa ve selâma cevab verme şardları da adamda bulunduğu halde selâmı cevablamazsa, selâm veren kimse hakkını ona helâl etmek üzere şöyle söylemelidir ki, bu müstahabdır: Selâmı cevablama işinde hakkımı bağışladım, yahut selâmdan dolayı, hakkımı helâl ettim, benzeri söz söyler. Bu sözleri söylemekle ondan bu insanın hakkı düşer. Allah en iyisini bilendir.
650- Sahabî Abdurrahman İbni Şibl'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayet de demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Selâma karşılık veren ona (cevabına) hak kazanmıştır. Karşılık vermeyen kimse bizden değildir."[44]
Bir kimse bir adama selâm verir de ondan karşılık almazsa ona tatlı bir ifade ile şöyle demesi müstahabdır: Verilen selâmı cevablamak farzdır. Senden farziyet sorumluluğunun düşmesi için selâmımı cevablamak sana gerekir. Allah en yisini bilendir.

Evlere Girmek İçin İzin İstemek

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Ey îman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere sahiblerinden izin almadan ve onlara selâm vermeden girmeyiniz."[45] Yine Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Sizden olma çocuklar da bulûğ çağına erince, onlardan öncekilerin (büyüklerin) izin istemeleri gibi (odalarınıza girmek için) izin İstesinler."[46]
651- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "(Evlere girmek için) izin istemek üçtür. Eğer sana izin verilirse (girersin), değilse
dön."[47]
652- Sehl İbni Sa'd'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "İzin istemek, (harama bakılmasın diye) göz için meşru kılınmıştır. "[48]
Biz, çok yönlü rivayetlerden dolayı izin istemeyi üç kez olarak kaydettik. Sünnet olan, (bir eve gidildiği zaman) önce selâm vermek sonra evin içindekileri görmeyecek şekilde kapıda beklemektir. Şöyle yapılır: Esse-lâmu Aleyküm. Gireyim mi? Ona cevab veren bir kimse olmazsa, bu sözü ikinci ve üçüncü kez söyler. Yine cevab veren yoksa döner gider.
653- Sahih bir isnadla Tabi'in büyüklerinden Rib'î İbni Hiraş'dan rivayet ettik. O şöyle demiştir: Bize Âmir oğullarından bir adam anlattı ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem evde iken (eve girmek için) kendisi izin istedi ve dedi: Gireyim mi? Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem hizmetçisine emretti:
"Çık, şu adama izin istemesini öğret. Ona deki: Esselâmu Aleyküm gireyim mi? söyle. Adam bunu işitti de: Esselâmu Aleyküm, gireyim mi? dedi. Peygamber de ona izin verdi. Adam içeri girdi."[49]
654- Sahabî olan Kelde İbni Hanbel'den (Radiyallahu Anh) yapılan ri-vayetde o şöyle anlatmıştır:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme vardım ve selâm vermeden içeri girdim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Geri dön ve şöyle söyle: Selâmun aleyküm, gireyim mi?" buyurdu[50]
Ben derim ki, bu anlattığımız selâmın izin istemekten daha önce olması sahih olan sözdür.
El-Mâverdi bu konuda üç şekil anlatmıştır. Birincisi bu anlattığımız şekildir. İkincisi, izin istemeyi selâmdan önce yapmaktır. Üçüncüsü, adamın arzusuna göredir. Eğer izin isteyen kimse eve girmeden önce ev sahibini görmüş olursa, önce selâm verir. Eğer görmemişse, önce izin ister. Bir kimse üç kez izin ister de ona izin verilmezse ve o kimse sesini duyuramadığını sanarsa, üçten ziyade olarak izin ister mi?
İmam Ebû Bekir İbnu'l-Arabî El-Malikî bu konuda üç görüş anlatır: Birincisi tekrar izin ister, İkincisi izin istemeyi tekrarlamaz. Üçüncüsü, eğer daha önce anlatılan izin isteme sözü ile izin işlenmişse, onu tekrarlamaz. Fakat başka bir ifade ile izin istemiş ise, buna ilâveten tekrar izin ister. Sonra demiştir ki, hiç bir halde izin istemeyi üçten fazla olarak tekrarlamaz. İşte onun söylediği ve doğru kabul ettiği bu söz, sünnet olan uygulamanın gereğidir. Doğrusunu Allah bilir.
Selâm vererek yahut kapıyı çalarak bir insandan izin istendiği zaman, ona: Sen kimsin? denilince, kendisini tanıtacak şekilde, ben falan oğlu falanım yahut falancanın falanıyım yahut şu isimle tanınanım demesi uygundur. Tam bir şekilde buna uygun sözlerle kendini tanıtır. Benim, hiz-metçisiyim, gençlerden biriyim, dostlardan biriyim yahut bunlara benzer sözlerle cevab vermek mekruhtur.
655- Meşhur İsrâ hadisinde rivayetimize göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Sonra Cibril beni (arza) en yakın semaya yükseltti. Sonra kapının açılmasını istedi. Kim bu (gelen)? denildi. (Cevab verip) Cibril, dedi. Bera-beberinde kim var? denildi. Muhammed, dedi. Sonra beni ikinci, üçüncü ve diğer göklere çıkardı. Göğün her kapısında: Bu kimdir? deniliyor ve o da (cevab olarak) Cibril, diyordu"[51]
656- Ebû Mâsa'dan rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (Küba'da) bostan kuyusu üzerine oturunca, Ebû Bekir gelip (bostan kapısından içeri girmek için) izin istedi. Peygamber kim o? dedi. Ebû Bekir, cevabını verdi. Sonra Ömer gelip izin istedi: Kim o? dedi. Ömer, dedi. Sonra Osman gelip aynı şekilde izin istedi.[52]
657- Câbir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre o şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gittim de kapıyı çaldım. Peygamber: Kim o? dedi. (Ben cevab olarak) ben, dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) cevabımdan hoşlanmaz bir hal ile: Ben, ben.

Dedi."[53]
Muhataba kendini tanıtmak isteyen kimse eğer unvanından başka bir isimle tamtamıyacaksa, unvanında büyüklük ifadesi olsa bile onunla kendini vasıfîayarak tanıtmasında bir sakınca yoktur. Künyesi ile kendini tanıtır. Yahut ben falan müftiyim, ben kadıyım, ben falan şeyhim yahut bunlara benzer sözler söyler.
658- Ebû Tâlib'in kızı Ümmühânî'den (Radıyallahu Anha) (meşhur olan ismi Fahite'dir. Fatıma veya Hind olduğu da söylenir.) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gittim. O yıkanıyordu. Fâtımada onu'perdeleyip örtüyordu. Bu (gelen kadın) kimdir? Ben, Ümmühânî'yim, dedim.[54]
659- Ebû Zer'den (Radiyallahu Anh), isminin Cündüb yahut (berr sözünün tasgiri) Büreyr olduğu söylenir. O şöyle anlatmıştır: Gecelerden bir gece (evden dışarı) çıktım. Bir de baktım ki, Rasûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yalnız başına yürüyor. Ben ayın gölgesinde yürümeye başladım. Peygamber dönüp beni gördü. Kim bu? dedi. Ebû Zer, dedim.[55]
660- Ebû Katâde El-Haris İbni RibTden (Radıyallahu Anh) rivayet edilen Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bir çok mucizelerin ve ilim çeşitlerini toplayıp bir araya getiren (Midaa = su kabı) olayı ile ilgili ha-disde Ebû Katâde anlatmıştır: "(Peygamberle bir gece yolculuğunda giderken o deve üzerinde uykuya dalmıştı. Bîr kaç defa düşecek gibi yana sarkmış ve onu uyandırmadan doğrultmuştum. Nihayet) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem başını kaldırıp: Kim bu? dedi. Ebû Katâde, dedim."[56] Derim ki, bunun örnekleri çoktur. İhtiyaç duyulduğu zaman övünmek kasdi olmaksızın böyle künye ile kendini tanıtmakta bir sakınca yoktur. (Katâde'niil rivayet ettiği bu Hadis-i şerif uzundur. Müslim: Cild 1. sayı 681. sayfa 472 bakılsın.)
661- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. (Ebû Hüreyre'nin adı, Ab-durrahman'dır. Sahih olan rivayette babası Sahr'dır.) O şöyle anlatmıştır: "Dedim ki, yâ Resûlellahî Allah'a duâ et de, Ebû Hüreyre'nin annesine hidâyet versin." Sonra şöyle deyinceye kadar olayı anlattı: "Nihayet (peygambere) dönüp dedim ki: Yâ Resûlellah, gerçekten Allah senin duam kabul etti ve Ebû Hüreyre'nin annesine hidâyet ihsan etti.[57]
(Asıl ismi olan Abdurrahman sözü yerine künyesi olan Ebû Hüreyre lâfzını kullanarak tanıtım yapmıştır. Bu da işin cevazına bir delildir).

Selâm Üzerinde Çeşitli Meseleler

Mes'ele: Ebû Sa'd EI-Mütevelli demiştir ki, hamamdan çıkan adama: Hamamın (banyon) hoş olsun, demenin aslı yoktur. Ancak rivayete göre Hazreti Ali (Radıyallahu Anh) hamamdan çıkan bir adama şöyle demiştir: Temizlendin, kirlenmeyesin. Ben derim ki, bu yerde sahih bir dayanak yoktur.
Bir insan sevgisi ve yakınlık sebebiyle ve muhabbet kazanmak maksadı ile: Allah sana nimetleri devam ettirsin ve benzerî duada bulunursa, bunda bir beis yoktur.
Yürümekte olan bir insan uğradığı adama: Allah sabahını hayırlı yapsın yahut mutlu yapsın, yahut Allah seni kuvvetlendirsin, Allah seni yalnız bırakmasın, yahut bu sözlere benzer insanların kullandığı duaları söylerse, cevab almaya hak kazanmaz. Fakat bu sözlerin başında ona da duâ ederse güzel olur. Ancak selâmı geri bıraktığı ve ihmal ettiği için kendisine ve başkasına bir ders olsun diye, onun duâsmı tamamen cevabsız bırakabilir. Böylece ilk defa selâm vermenin gereğine işaret edilmiş olur.

El Öpmek:

Başkasının elini öpmeyi istemek: Eğer el öpmek, adamm takvasından ve iyi halinden, yahut ilminden, yahut şerefinden ve düşük işlerden korunmasından, yahut bunlara benzer dinle ilgili işlerden ileri geliyorsa, mekruh olmaz, bilâkis müstahab olur. Eğer el öpmek, adamın zenginliğinden, dünyasından, servetinden, güçlülüğünden, dünya ehline göre olan mevkiinden dolayı ise, bu şiddetli bir şekilde mekruhtur.
Âlimlerimizden El-Mütevelli demiştir ki, bu maksadla el öpmek caiz değildir ve bununla haram olduğuna işaret etmiştir.
662- Zari'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. Kendisi (Basra'dan peygambere gelen) Abdülkays heyetinin içinde idi. Şöyle anlatmıştır: "Nihayet yolculuğa çıkmak için acele etmeye başladık da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in elini ve ayağını öpmeye koyulduk.[58]
663- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) bir olay anlatılmaktadır. Orada şöyle demiştir: "Biz, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e yaklaştık da onun. elini öptük.[59]
Bir kimsenin, küçük çocuğunun yanağını öpmesi, kardeşininkini öpmesi, akralabalık sevgisi ile, şefkat ve merhamet duygusu ile yanaklardan başka azaları öpmesi sünnettir. Bu konuda sahih hadisler çoktur ve meşhurdur. Çocuk erkek olsun, kız olsun eşittir. Bu sayılan maksadlarla arkadaşının ve başkasının küçük çocuklarını öpmek de aynıdır. Ancak şehvetle öpmek haramdır. Bunda ihtilaf yoktur. Bu şehvet konusunda baba-ana da müsavidir. Akraba ve yabancıya şehvetle bakışta da haram işlemiş olur.
664- Ebû Hüreyre'den (Radryallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Ali'nin oğlu Hasan'ı (torununu) öptü. Yanında El-Akra' İbni Habis vardı. Bunun üzerine EI-Akra' dedi: Benim on çocuğum var. Onlardan hiç birini öpmedim. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona (hayretle bakışı ile) baktı. Sonra buyurdu: Merhamet etmeyene, merhamet edilmez."[60]
665- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Bedevi'lerden insanlar geldi. Dediler ki, çocuklarınızı öper misiniz? Ashab, evet, dediler. Onlar: Fakat biz öpmeyiz, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Allah Tealâ sizden merhameti çekip çıkardı ise, ben ne yapabilirim?" buyurdu.[61]
666- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem oğlu İbrahim'i tutup öptü ve onu kokladı."[62]
667- El-Berâ İbni Azib'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde o şöyle anlatmıştır: "Ben, ilk Medine'ye hicret ettiği zaman Ebu Bekir'le beraber evine gittim. Kızı Aişe, yakalandığı sıtma hastalığından dolayı yatıyordu. (Radıyallahu Anha) Ebû Bekir onun yanına gidip: Kızcağızım nasılsın? dedi; ve yanağını öptü."[63]
668- Sahabi Safvan İbni Assal'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır:
"Bir Yahudi arkadaşına dedi ki, bizi şu Peygambere götür. Böylece Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gittiler. (Her peygamberin şeriatın-, da esas olan hükümlerden) dokuz açık hükmü Peygambere sordular. Ra-vi böylece olayı anlatarak nihayet şu sözü söyledi: Onlar aldıkları cevab üzerine Peygamberin elini ve ayağını öptüler ve dediler ki, biz senin peygamber olduğuna şahidiz. "[64]
669- Sahih bir isnadla İyas İbni Dağfel'den yapılan rivayetde şöyle demiştir: Ebû Nadre'yi gördüm. Ali'nin oğlu Hasan'ı (Radıyallahu Anhüma) öpüyordu.[65]
İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) nakledildiğine göre, oğlu Salim'i öperdi ve şöyle derdi: Bir yaşlının bir yaşlıyı öpmesine

şaşıyormusunuz.
Allah kendisinden razı olsun, ümmetin zâhidlerinden ve âbidlerinden biri olan büyük İmam Sehl İbni Abdullah El-Testürî'den rivayet edildiğine göre, Ebû Dâvud El-Sicistani'ye giderdi ve derdi ki: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadislerini anlattığın dilini çıkarda onu öpeyim. Böylece dilini öperdi. Bu konuda üzerinde selefin işleri anlatılamayacak kadar çoktur. En iyisini Allah bilir.

Ölünün ve Yolculuktan Gelenin Yüzünü Öpmek:

Teberrük maksadıyla salih bilinen bir ölünün yüzünü öpmekde bir beis yoktur. Gurbetten ve benzeri bir ayrılıktan dönen bir arkadaşı da öpmek böyledir, sakıncası yoktur.
670- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anhâ) uzunca anlattığı Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in vefatı ile ilgili hadisde şöyle demiştir: "Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) içeri girdi de, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'ün yüzünü açtı. Sonra üzerine abandı da onu öptü. Sonra ağladı. "[66]
671- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anhâ) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Zeyd İbni Harise, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem benim evimde iken, Medine'ye geldi. Peygambere gelip kapıyı çaldı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona kalkıp elbisesinden onu çekti. Onu kucakladı ve onu öptü."[67]
Çocuktan başkasını ve seferden dönmeyeni kucaklamak ve yüzünü öpmek ise, bunlar mekruh olan işlerdir. Âlimlerimizden Ebû Muhanımed El-Beğavi ve ondan başkası bunların kerahetine delil göstermişlerdir. Tir-mizî ve İbni Mâce'nin kitablarında rivayet ettiğimiz hadis bu kerahate delâlet eder:
672- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, bir adam peygambere dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bizden bir adam kardeşine yahut. arkadaşına rasgeldiğinde ona eğilir mi? Hayır, dedi. Onu kucaklar ve öper mi? dedi. Peygamber hayır, dedi. Adam, elile tutup onunla musafaha eder mi? dedi. Peygamber evet, dedi."[68]
Ben derim ki, bir yolculuk ve benzeri bir ayrılıktan dönüşte kucaklaşmakta ve öpmekte bir beis yoktur. Bunun dışındaki hallerde ise tenzih yolu ile mekruhtur.. Bu da güzel yüzlü olmayan gençler içindir. Fakat güzel yüzlü genç ister seferden dönmüş olsun, ister olmasın, her halde onu öpmek haram olur. Böyle bir kimseyi kucaklamak, onu öpmek gibidir yahut ona yakındır. Burada öpüşenlerin ikisinin de salih erkek olmaları, yahut fasık olmaları, yahut bunlardan birinin salih kimse olması eşittir, durum değişmez.
Bizim Şafi'i mezhebde sahih olan, şehvet duygusu olmasa bile, güzel yüzlü bir gence bakmak haramdır. Fitne korkusu olmasa da bu haramdır, kadın hakkında olduğu gibi...

Musafaha = Tokalaşma

Karşılaşma halinde musafaha yapmanın sünnet olduğunda ittifak vardır.
673- Katâde'den yapılan rivayetde demiştir ki, Enes'e (Radıyallahu Anh) sordum: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabı arasında musafaha var mı idi? Evet, dedi."[69]
674- Kâb İbni Mâlik'in (Radıyallahu Anh) tevbesinin kabul edilişi olayı ile ilgili olarak rivayet edilen hadisde o şöyle demiştir: "(Allah tevbemi kabul ettiği için beni tebrik maksadı ile) Talhâ İbni Ubeydullah (R.Anh) koşarak bana doğru geldi de Benimle musafaha etti ve beni tebrik etti."[70]
675- Sahih isnadlarla Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Yemen'liler gelince, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-lern ashaba dedi ki, Yemen'liler size geldi. Musafahayı ilk ortaya çıkaran bunlardır."[71]
676- El Berâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sailallahu Aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İki müslüman karşılaşır da musafaha yaparlarsa, muhakkak surette ayrılmadan önce mağfiret olunur. "[72]
677- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayetimizde demiştir: "Bir adam (peygambere) dedi: Ya Resûlellah bizden bir adam kardeşine yahut arkadaşına rasgelince ona (başı ve vücudu ile) eğilir mi? Peygamber, hayır dedi. Onu kucaklar ve öper mi? dedi. Hayır, dedi. Elinden tutar ve onunla musafaha yapar mı? dedi. Peygamber, evet, dedi."[73]
678- Atâ İbni Abdullah El-Horasanî'den yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu: Musafaha yapınız ki, kin gitmiş olsun. Hediyeleşiniz ve birbirinizi seviniz ki, düşmanlık gitsin "[74]
Bil ki, ner karşılaşmada musafaha yapmak müstahabdır. Ancak insanların âdet edindiği sabah ve ikindi namazlarından sonra musafaha yapmanın anlatılan şekilde şeriatta aslı yoktur. Yapılmasında da bir beis yoktur; çünkü musafahanın aslı sünnettir. İnsanların bazı hallerde buna devam etmeleri ve çok ifrada kaçmaları ile meydana gelen tutum, aslen meşru olan musafahayı bozmaz.
İmam Ebû Muhammed Şeyh Abdüsselâm (Allah ona rahmet etsin), Ka-vaid kitabında anlatmıştır. Demiştir ki, bit'atlar beş kısımdır: Vacib, haram, mekruh, müstahab ve mubah. Sabah ve ikindi namazlarından sonra yapılan musafaha, mubah olan bit'ata bir örnektir. En iyisini Allah bilir.
Derim ki, yüzü güzel bir gençle musafahadan sakınmak uygundur. Çünkü bundan önceki bölümde anlattığımız gibi, ona bakmak haramdır. Mez-heb âlimlerimiz demişlerdir ki, bakılması haram olan her şeye yapışmak da haramdır. Daha doğrusu yapışmak daha ağırdır. Çünkü bir kadınla evlenmek isteyen ona bakabilir, bu helaldir. Alış-veriş gibi işlerde de durum böyledir. Fakat bunlarda yabancı kadına yapışmak caiz olmaz. En iyisini Allah bilir.
Musafaha ile beraber güler yüzlü olmak, mağfiret istemek ve başka duada bulunmak müstahabdır:
679- Ebû Zer'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seliem bana dedi ki: İyilikten hiç bir şeyi asla küçümseme; tatlı bir yüzle kardeşinle karşılaşmanı bile…[75]
680- El-Berâ İbni Âzib'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seliem şöyle buyurdu: "İki müslüman karşılaşınca musafaha ederler de, nasihat ve muhabbet üzere gülümserlerse, aralarında günahları dağılır gider." Bir rivayet de şöyle: "İki müslüman karşılaştığı zaman musafaha ederler. Allah Tealâ'ya hamd ederler ve mağfiret dilerlerse, Aziz ve yüce olan Allah onlara mağfiret eder.[76]
681- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den şöyle dediğini anlatmıştır: "Allah için sevişen iki kuldan biri diğeri ile karşılaşır da onunla musafaha yaparsa, sonra da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e salât getirirlerse, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmadan ayrılmaz."[77]
682- Enes'den yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallalia-hu Aleyhi ve Seliem bir adamın elini tuttuğu zaman,
"Allâhümme âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'1-âhireti haseneten ve kına azâbe'n-nâr."
"Allah'ım, dünyada bize iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru, demedikçe ondan ayrılmazdı."[78]

Her halde kim için olursa olsun eğilip bel bükmek mekruhtur. Bundan önceki iki bölümde anlattığımız Enes'in hadisi buna dealalet eder. o hadiste adamın biri peygambere sormuştu "Bizden biri adama eğilir mi? Peygamber, hayır, dedi." Söylediğimiz gibi, bu hasen bir hadistir. Buna mariz bir nakil gelmediği için buna aykırı davranmaya yol yoktur. İlme ve iyi hale nisbet edilen bir çok kimselerin bunu yapmasına aklanılmasın. Çünkü uymak, ancak Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e olur. Allah Tealâ şöyle buyurur: "Peygamber size neyi veriyorsa (ne emrediyorsa) onu alın, hangi şeyi de size yasaklıyorsa onu yapmayın, "[79]
Yine şöyle buyurmuştur: "Peygamberin emrine muhalefet edenler, kendilerine bir belâ isabet etmesinde, yahut acıklı bir azâb kendilerine isabet etmesinden sakınsınlar. "[80]
Biz, Cenazeler bölümünde Fudayl İbni İyad'dan (Radıyallahu Anh) bu manadaki Şu sözünü anlatmıştık: Hidayet yollarına uy, bu yola koyulanların azlığı sana zarar vermez. Sapıklık yollarından da sakın. Bu yollarda helak olanların çokluğuna aldanma. Başarı Allah'dandır.
Gelen kimseye kalkarak ikramda bulunmak şu kimseler için müstahab olduğunu seçtik: İlim bakımından açık bir faziletli olan için, yahut iyi hal, yahut şeref sahibi için, yahut hürmete değer bir idareci için, yahut evlad-lık veya akrabalık yakınlığından dolayı yaşlılık ve benzer sebebler için iyilik, ikram ve hürmet maksadı ile ayağa kalkılır. Gösteriş için ve insanı büyültmek için yapılmaz. İlk devir ve sonraki devir müslümanların uygulamaları hep bizim bu seçtiğimiz usul üzere olagelmiştir. Ben bu konu üzerinde bir risale yaptım. Orada hadisleri, eserleri ve anlattığım hususlara delâlet eden önceki devir âlimlerinin sözlerini işlerini topladım. Bunlara aykırı düşenleri kitabda gösterdim ve onlara cevabı da açıkladım. Bu hususta zorluğa ve şübheye düşen ve bu risaleyi incelemek isteyen kimse umarım, ki, müşkülâtım giderir, inşaallah Tealâ. En iyisini Allah bilir.
Salih olan kimseleri, kardeşleri, komşuları, arkadaşları ve akrabayı ziyaret etmek ve onlara ikramda bulunmak, iyilik etmek ve ilgi göstermek müstahab işlerin en kuvvetlilerindendir. bu ziyaretin usulü de insanların durumlarına, mevkilerine ve boş zamanlarına göre değişir. Bu gibileri insanın ziyaret etmesi, hoşlarına gitmeyecek şekilde ve razı olmayacakları bir zamanda olmamalıdır. Bu konuda hadisler ve nakiller meşhurdur ve çoktur. Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiğimiz en güzellerindendir:
683- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem şöyle anlattı: "Bir adam, başka bir köyde olan kardeşini ziyaret etti. Bunun üzerine Allah Tealâ onun yolu üzerine koruyup gözetleyici bir melek görevlendirdi. Melek adama gidince sordu: Nereye gidiyorsun? Adam: Şu köyde olan kardeşime gitmek istiyorum, dedi. Melek: Adamın sana iyiliğinden dolayı senin ona bir borcun mu var? Adam dedi ki: Hayır, sadece ben ûnu Allah Tealâ'nın rızası için sevdim. Melek dedi: Ben, sen o adamı Allah İçin sevdiğin gibi, Allah'ın da seni sevdiğini bildirmek üzere Allah'ın sana gönderdiği elçisiyim."[81]
684- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seflem şöyle buyurdu: "Kim bir hastayı ziyaret ederse, yahut Allah Tealâ için bir kardeşini ziyaret ederse, bir mü-nadi şöyle diye ona seslenir: Hoş ettin, yürüdüğün yol (boyunca sevabın) hoş oldu. Cennette de bir ev hazırlamış oldun."[82]
İnsanın salih bir arkadaşından kendisini ziyaret etmesini ve ziyaretini çok yapmasını istemesi müstahabdır.
685- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir. O demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Bizi ziyaret ettiğinden daha fazla, bizi ziyaret etmeden seni engelleyen nedir? (Neden bizi daha çok ziyaret etmiyorsun? Peygamber bunu Cibril Aley-hisselâm'a söylemesi üzerine) şu âyet indi:"
"Biz senin Kabbinin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde ve arkamızda olanlar ve bunlar arasında bulunanlar (her şeyin mülkiyet ve tasarrufu) hep O'nundur."[83]

Aksırana Duâ Etmek Ve Esnemenin Hükmü

686-Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. O da, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den şöyle dediğini anlatmıştır: "Allah Tealâ aksırmayı sever (ondan razı olur). Esnemeyi hoş görmez. Sizden biriniz aksırır da Allah Teaîâ'ya hamd ederse, onu işiten her müslüman üzerine ona şöyle duâ etmek bir borç olur: "Yerhamükeîlâh" (Allah sana merhamet etsin). Esnemeye gelince, o Şeytandandır. Sizden biriniz esnediği zaman, gücü yeterince onu geri çevirsin. Çünkü sizden biriniz esneyince Şeytan ona güler."[84]
Derim ki âlimler şöyle ifade etmişlerdir: Aksırmayı gerektiren sebeb iyi bir şeydir. O da besin hafifliğinden ve yük ağırlığının azlığından ileri gelen vücud hafifliğidir. Bu da iyi bir haldır ki şehveti zayıflatır ve ibâdeti kolaylaştırır. Esnemek bunun zıddıdır. Allah en iyisini bilir.
687- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den şöyîe dediğini anlatmıştır:
"Sizden biriniz aksırdiği zaman,
"Elhamdülillah"
"Allah'a hamd olsun" desin. Kardeşi yahut arkadaşı da ona:
"Yerhamukellâhu"
"Allah sana merhamet etsin", desin. Kardeşi ona yerhamukellâh deyince, sksıran:
"Yehdîkümullâhu ve yuslıhu bâteküm" "Allah size hidâyet etsin ve halinizi düzeltsin", desin."[85]
688- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında iki adam aksırdı. Peygamber (s.a.v) bunlardan birine karşılık verdi (teşmit yaptı), diğerine teşmit yapmadı. Bunun üzerine peygamberini teşmit yapmadığı kimse dedi ki, falanca aksırdı da ona teşmit yaptın., ben aksırdım da bana teşmit yapmadın? Peygamber (s.a.v): Bu adam Allah Teaîâ'ya hamd etti. Sen ise Allah Teaîâ'ya hamd etmedin, buyurdu."[86]
689- Ebû Musa El-Eş'arî'den rivayet edilmiştir. (Radıyallahu Anh) o demiştir ki,
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden biriniz aksırır da Allah Tealâ'ya hamd ederse, ona teşmit yapınız. Eğer Allah'a hamd etmezse, ona teşmit yapmayınız, (Yerhamukel-lâh, demeyiniz).[87]
690- El-Berâ'dan (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize yedi şeyi emretti ve yedi şeyi bize yasakladı. Hastayı ziyareti, cenaze arkasında yürümeyi, aksira-na teşmit yapmayı, davetçiye icabet etmeyi, selâma karşılık vermeyi, haksızlığa uğrayana yardım etmeyi ve yeminde durmayı (yemini bozmamayı) bize emretti."[88]
691- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anhu) rivayet edilmiştir. O da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "Müslümanın müslüman üzerine hakkı beştir: Selâmı cevablamak, hastayı ziyaret etmek, cenazeler arkasında yürümek, davete icab etmek ve aksırana teşmit yapmak."[89]
Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir: "Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır: Onunla karşılaşıinca ona selâm ver, seni davet ettiği zaman icabet et, senden öğüt istediği zaman ona öğüt ver, aksırır da Allah Tealâ'ya hamd ederse ona teşmit yap, hastalanınca onu ziyaret et ve ölünce cenazesini takip et."
Aksıran kimsenin aksırması arkasıhda ELHAMDÜ LİLLAH demesinin müstahab olduğunda âlimler ittifak etmişlerdir. Elhamdü lillah

Rab-bilalemin, derse daha güzel olur. Elhamdü Iillâhi alâ külli hâl, derse daha faziletli olur.
692- Sahih bir isnadla Ebû Hüreysre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "Sizden biriniz aksırdığı zaman, ELHAMDÜ LİLLÂHİ ALA KÜLLİ HÂL, desin. Kardeşi yahut arkadaşı Yerhamukellah, desin. Buna karşılık olarak aksıran: Yehdîkümullahu ve yuslihu bâleküm (Allah size hidâyet versin ve halinizv düzeltsin, der.)"[90]
693- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir ki: "Bir adam İbni Ömer'in yanında aksırdı da: Elhamdü lillah vesselâmu alâ Re-sûlillah, dedi. İbni Ömer ona şöyle dedi: Ben de, Elhamdü lillah vesselâmu Alâ Resûliüahi, derim. Fakat Resûlüllah Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem'in bize öğrettiği böyle değildir. Bize şöyle demeyi öğretti: Elhamdü Iillahî alâ külli hâl."[91]
Derim ki: Aksırma arkasında hamd sözünü duyan herkesin ona Yerhamukellah, yahut Yerhamukümullâh, yahut Rahirnekümullâh, demesi müstahab olur. Bundan sonra aksıranm şöyle demesi de müstahabdır: Yeh-dîkumullâhu ve Yuslihu bâleküm, yahut Yeğfirullâhu lenâ ve leküm.
694- İmâmı Mâlik'ten rivayet edilmiştir. O da Nafi'den, Nafi'de İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet ettiğine göre, İbni Ömer şöyle dedi: "Sizden biriniz aksırır da ona YERHAMUKELLAH denilirse, o da şöyle der:
"Yerhamunallâhu ve iyyâküm ve yağfirullâhu lenâ ve leküm (Allah bize ve size merhamet etsin. Allah bizi ve sizi bağışlasın).
Bütün bunlar sünnettir, bunlarda vacib yoktur. Âlimlerimiz şöyle demiştir: Teşmit denilen YERHAMUKELLAH sözünü söylemek sünneti ki-fayedir. Meclisde bulunanlardan biri bunu söylerse, hepsi için yeterli olur. Fakat faziletli olan, bunu mevcudlarm tümünün söylemesidir. Çünkü daha önce yazdığımız Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in: "Aksıranm hamd sözünü işiten her müslüman üzerine YERHAMUKELLAH demek bir borçtur." sözü vardır. Bizim bu anlattığımız Şafi'i mezhebinin görüşü olan teşmitin müstahab oluşudur. Mâliki âlimleri bunun vacib olduğunda ayrılığa düşmüşlerdir. Kadî \bdülvahhab bu teşmit sünnettir. Bizim mezhebimizde olduğu gibi, cemaat içinden bir kişinin teşmiti yeterlidir demiştir.
İbni Müzeyn demiştir ki bütün cemaatın teşmit yapması gereklidir. İbnu'l-Arabî El-Mâlikî de bunu benimsemiştir.
Daha önce geçen hadisten dolayı, aksıran hamd etmezse, ona teşmit yapılmaz. Hamdin, teşmitin ve buna cevab vermenin en azı, yanındaki arkadaşı işitecek kadar sesi yükseltmektir.
Aksıran adam Allah'a hamd sözünden başka bir söz söylerse, teşmite hak kazanmaz:
695- Sahabî olan Salim İbni Übeyd El-Eşca'i'den (Radıyallahu Tealâ Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Biz Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında idik. O sırada cemaatten biri aksınp: Esselâmu Aley-küm, dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Sana ve annene de selâm olsun (burada selâmın gereği ne)! Sonra peygamber (s.a.v): Sizden biriniz aksırdığı zaman Allah'a hamd etsin." dedi. Bundan sonra bazı hamd şekillerini anlattı ve dedi ki, hamd edip aksıran kimsenin yanında bulunan, Yerhamukellâh, desin. Aksıran da onlara cevab olarak: Yeğfirullâhu lenâ ve leküm, desin."[92]
Namazda iken aksfran kimsenin, kendine işittirecek bir sesle Elhamdü Lillâh, demesi bizim Şafi'i mezhebinde müstahabdır. Mâliki âlimleri için üç görüş vardır. Birincisi bu bizim görüşümüzdür. İbni Arabî bunu seçmiştir. İkincisi, içinden hamd eder. Üçüncüsü Sahnun'un söylediğidir ki, ne aşikâre hamd eder, ne de içinden...
Aksırmaya gelince, sünnet olan elini yahut mendilini ağzına koymak ve sesi alçaltmaktir:
696- Ebû Hüreyre'den (RadiyaHahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem aksırdığı zaman elbisesini, yahut benzer bir şeyi ağzı üzerine kordu. Aksırma sesini alçaltır yahut kısardı." Ravi bu son iki lâfızda şübhe etmiştir. Tirmizî der ki, bu hadis sahilidir.[93]
697- Abdullah İbni Zübeyr'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu; "Aziz ve yüce olan Allah Esneme ve aksırmada ses yükseltmeyi hoş görmez. "[94]
698- Ümmü Seleme'den yapılan rivayetde (Radıyallahu Anha) o şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işittim: Yüksek sesle esnemek ve şiddetli aksırmak Şeytandandır."[95]
Bir insanın aksırması arka arkaya devam ederse sünnet olan üçe varıncaya kadar ona Teşmit etmektir:
699- Seleme İbni'l-Ekvâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, o Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den dinledi: "Bir adam Peygamberin yanında aksırdı. Peygamber ona: Yerhamukellâh, dedi. Sonra bir daha aksırınca, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem onun için dedi ki, adam nezlelidir. "Bu söz, Müslim'in rivayetidir. Amma Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayetlerinde demişlerdir ki, Seleme anlattı: "Bir adam Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında aksırdı, ben de bulunuyordum. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, YERHAMUKELLÂH, dedi. Sonra ikinci defa yahut üçüncü defa aksırdı. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aley ve Sellem, YERHAMUKELLÂH, bu nezleli bir adamdır. "[96]
700- Sahabî olan UbeyduIlah İbni Rifâ'adan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Üç kez aksırana teşmit yapılır, (ona Yerhamukellâh, denilir). Eğer ziyade yaparsa, dilersen teşmit yaparsın, dilersen yapmazsın.[97]
701- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. Hadisin isnadında halini araştırmadığım bir adam vardır. Hadisin geri kalan isnadı sahihtir. Ebû Hü-reyre demiştir ki: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden biriniz aksırınca, yanında oturan ona teşmit yapsın, Üçten fazla aksırırsa o kimse nezledir. Üçten sonra teşmit yapılmaz. (Yerhamukellâh, denmez)."[98]
Bu konuda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Mâliki olan İbnu'l Ârâbî şöyle demiştir: İkinci aksırışında adama, sen nezlelisin, denilir, görüşü vardır. Üçüncüde ona denilir, dördüncüde (sen nezlelisin) denilir şeklinde değişik görüşler vardır. Doğru olan üçüncüde söylenmesidir. böyle (sen nezlelisin) denmesinin manası, bundan sonra sen teşmit yapılacak kimse değilsin, demektir. Çünkü sende olan bu hal nezleden ve hastalıktandır. Aksırmadaki hafiflikten değildir.
Eğer denilirse: Hastalık sebebiyle aksırma olursa, ona duâ ve teşmit yapmak uygun olur. Çünkü hasta olan, hasta olmayandan duaya daha fazla hak sahibidir. Neden buna teşmit yapılmasın? Bunun cevabı: Ona duâ etmek müstahabdır. Fakat meşru olan aksırma duasından başka bir duâ yapılır. Müslümanın müslümana afiyet, selâmet ve benzeri duâ yapması teşmit kısmından değildir.
Bir kimse aksırır da Allah Tealâ'ya hamd etmezse, daha önce anlattığımız gibi ona teşmit yapılmaz. Eğer Allah Tealâ'ya hamd etse de insan bunu işitmezse yine ona teşmit yapılmaz.
Aksiranın yanında bir topluluk olur da onlardan bir kısmı aksıranın hamdini duyar bir kısmı duymazsa, işitenler ona teşmit yapar, başkaları değil. Doğru kabul edilen budur.
İbnu'l-Ârâbî, hamdi işitmcyenler hakkında bir muhalefeti anlatmıştır: Arkadaşlarının teşmitini işitince, hamdi işitmeyen de teşmit yapar; çünkü başkasının teşmit yapmasıyla adamın aksırma ve hamd halini bilmiş olur. Bu görüşe karşı olarak denmiştir ki, hamdi itişmeyenler, bu durumda da teşmit yapmazlar. Çünkü aslen hamdi işitmemişlerdir.
Bil ki, aslen bir adam hamd etmeyince, yanında bulunan kimsenin hamdi hatırlatması müstahab olur. Doğru kabul edilen budur.

Hattâbî'nin Sünen'inde bunun benzerini, büyük İmam İbrahim El-Nehâ'i'den rivayet ettik. Bu insanı uyarma işi, nasihat, iyiliği emretme, iyilik ve takva üzere yardımlaşma bölümüne girer.
İbnu'l-Ârâbî demiştir ki, uyarmayı yapmaz. Bunu yapmayı cehalete ve hata işlemeye yormuştur. Doğru olan bizim anlattığımız uyarma işinin müstahab olduğudur. Muvaffakiyet Allah'dandır.

(Bir Yahudi Aksırınca)

702- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyaîlahu Anh) yapılan rivayete göre şöyle demiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında aksırışırlardi. Bununla peygamberin kendilerine, Yerhamukümullâh, demesini umarlardı. Peygamber de (onlara) derdi: Allah size hidâyet versin ve halinizi düzeltsin."[99]
703- Ebû Hüreyre'den (Radıyaîlahu Anh) rivayet edilmiştir. O demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim bir olay anlatır da o sırada aksırırsa, o doğrudur.[100]
Bir insan esnediği zaman, daha önce anlattığımız hadisten dolayı, onu gücü yeterince geri çevirmesi sünnettir. Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiğimiz gibi, elini ağzı üzerine koyması da sünnettir.
704- Ebû Saîd El-Hudrî'den rivayete göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini anlatmıştır: "Sizden biriniz esnediği zaman eli ile ağzı üzerini tutsun. Çünkü Şeytan girer."[101]
Derim ki, esneme namazda yahut namaz dışında olsa hüküm birdir, eli ağız üzerine koymak müstahab olur. Ancak esneme ve benzeri bir gerek olmadığı zaman eli ağıza koymak, namaz kılan için mekruhtur. En doğrusunu Allah bilir.

İnsanı Övmek

Bil ki, insanı iyi halleri ile medhetmek ve övmek bazen yüzüne karşı olur, bazan da gıyabında olur. İnsanı gıyabında övmeye gelince, öven kimse taşkınlık yapmamak ve yalana girmemek şartı ile, bunda engel yoktur. Yalan şekli ile övmek ise haramdır. Haram oluş övmekten değil, yalan söylemekten dolayıdır. Bir gerek duyulduğu zaman ve bir bozukluğa se-beb olmadığı içinde yalan olmayan böyle bir övgü müstahabdır. Övülene ulaşması halinde onu fitneye düşüren ve benzeri bozuk maksad taşıyan medihler olmamalıdır.
Övülenin yüzüne karşı yapılan medhe gelince, bunun hakkında mubah ve müstahabı gerektiren hadisler nakledildiği gibi, bundan kaçınmayı gerektiren hadisler de nakledilmiştir. Âlimler demiştir ki, bu hadislerin hük-münü bir araya toplayıp şöyle denilir: Eğer yüzüne karşı övülende kâmil bir iman, tam bir anlayış, nefis terbiyesi ve fitneye düşmeyecek şekilde . tam bir seziş varsa ve buna aldanmazsa, nefsi de bundan hoşlanmazsa, bu haram değildir, mekruh da değildir. Bu hallerden birinin bulunmasından korkuluyorsa, onu yüzüne karşı övmek şiddetle mekruh olur.
705- Mikdâd'dan (Radıyallahu Anh) şöyle anlatılmıştır:
"Bir adam Hazreti Osman'ı (Radıyailahu Anh) övmeye durdu. Mik-_dad maksadlı olarak dizleri üzerine çöktü de övenin yüzüne serpmek üzere kumlar avuçlamaya başladı. Osman Mıkdad'a dedi ki, ne yapıyorsun? Bunun üzerine Mıkdad dedi: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: Övücüleri gördüğünüz zaman yüzlerine toprak serpin, (onlara değer vermeyin)."[102]
706- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem, bir adamın bir adamı övdüğünü ve övgüde ileri gittiğini işitti. Bunun üzerine: Helak ettiniz yahut adamın belini kırdınız." buyurdu.[103]
707- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında anıldı, bir adamda onu hayırla övdü. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: Yazık ettin! (Aşırı derecede övmekle, yahut övgün ona gidip de onun gururlanmasına sebebiyet vermekle) arkadaşının boynunu kırdın.-Peyamber bu sözü tekrarlıyordu. -Sizden biriniz çaresiz övecekse, öveceği şekilde olduğunu bildiği takdirde, "onun şöyle, şöyle olduğunu sanırım" desin.. Onu olduğu gibi bilen ve hesaba çekecek olan Aîlah'dır. insan Allah'a karşı hiç kimseyi temize çıkarmasın."[104]
Övmenin mubah olduğuna dair hadisler çoktur, burada bir araya toplanmaları mümkün değildir. Ancak bunlardan bir kısmına işaret ediyoruz:
708- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Sahih olan hadisde Ebû Bekir'e (Radıyallahu Anh) olan şu sözü bu övme kısmındadır:
"(Mağarada iki kişi kaldık. Düşmanın ayak seslerini işitiyorsun) İki kişiyi ne sanıyorsun? Allah onların üçüncüsüdür. (Onun için biz hepsinden güçlüyüz)[105]
Diğer bir hadisde de (Ebû Bekir'e) "Sen, büyüklük taslayarak elbiselerini sürtenlerden değilsin." buyurmuştur.
Diğer bir hadisde de: "Ey Ebû Bekir, ağlama! Arkadaşlığında ve malında benim için insanların en güvenileni Ebû Bekir'dir. Eğer ümmetimden bir dost edineydim, Ebû Bekir'i dost edinirdim." buyurmuştur.
Başka bir hadisde:"Umuyorum ki sen onlardansın. (Cennet'e girmek için bütün kapılarından davet edileceklerdensin)" buyurdu.
Başka bir hadisde de "Ona izin ver ve onu Cennetle müjdele. (Ebû Bekir'e izin ver ve onu Cennet'le müjdele.) buyurmuştur.
Başka bir hadisde: "Ey Uhud dağı! (Sarsılma) dur. Zira senin üzerinde bir peygamber, bir Sıddîk (Ebû Bekir) ve (gelecekte şehid olacak) iki şehid (Ömer ile Osman) vardır." dedi:
Yine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: "Cennete girdim ve bir köşk gördüm. Sordum, bu kimindir? Ömer'indir, dediler. Oraya girmek istedim, fakat kıskanırsın hatırıma geldi.
Bunun üzerine Ömer (Radıyallahu Anh): Anam-babam sana feda olsun, yâ Resûlellah! Sana kiskanırmıyım? dedi."
Başka bir hadisde: "Ey Ömer! Koyulduğun herhangi bir yolda Şeytan sana karşı çıkmışsa, muhakkak senin yolundan başka bir yola sapmış olur, (senden kaçar)."
Diğer bir hadisde: "(İçeri girmesi için) Osman'a kapıyı aç ve onu Cennetle müjdele." buyurmuştur.
Başka bir hadisde Ali'ye: "Sen bendensin, ben de sendenim (soyumuz ve inancımız birdir), dedi."
Diğer bir hadisde yine Ali'ye: "Harun'un Musa'ya olan yakınlığı gibi, senin benimle beraber olmana razı olmazmısın? Buyurdu."
Başka bir hadisde Bilâle: "Ayaklarının tıkırtısını Cennet'de işittim, dedi."
Başka bir hadisde Ubeyy İbni Kâb'a: "İlim sende bereketli olsun, ey Münzir'in babası! buyurdu."
Diğer bir hadisde de Abdullah İbni Selâm'a: "Sen ölünceye kadar İslâm üzere bulunacaksın, buyurdu."
Başka bir hadisde Ensar'dan bir sahâbiye: "(Sen ve hanımın yemek yemeyip müsafirinize ikramda bulunduğunuz için) Allah sizin işinize güldü yahut taaccüb etti (sizden razı oldu), dedi.
Başka bir hadisde Ensar'a: "İnsanlar içinde bana en sevimli sizlersiniz," buyurdu.
Diğer bir hadisde de Abdü'1-Kays kabilesinin başında bulunana: "Sizde iki haslet (huy) vardır ki, onları Allah Tealâ ve O'nun peygamberi

sever: Onlar, yumuşak huy ile vakardır, buyurdu. "[106]
Sahih hadisler arasında bütün bu işaret ettiklerim meşhurdur. Onun için bunların kaynaklarını göstermedim. Yüze karşı Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve Sellem'in övmesine dair benzeri hadisler çoktur. Allah onlardan razı olsun, Ashab, tabiin ve bunlardan sonra gelen ve kendilerine uyulan imam ve âlimlerin övmesine gelince, bunlar sayılamayacak kadar çoktur. En iyisini Allah bilir.
Ebu Hamid El-Gazalî İhya kitabının Zekât bölümü sonunda şöyle demiştir: Bir insan sadaka verdiği zaman, onu alan bakmalıdır: Eğer sadakayı veren adam teşekkür edilmesini seviyor ve onun insanlara duyurulmasını istiyorsa, sadakayı alanın işi gizli tutması uygun olur. Çünkü hakkını ödemesi onu zulme götürmeye sebeb olmamalıdır. Adamın teşekkür istemesi bir zulümdür. (Yaptığı iş Allah için olmaz, nefsine yazık etmiş sayılır.) Eğer sadakayı alan, verenin halinden teşekkürü sevmediğini ve yayılmasını istemediğini bilirse, ona teşekkür eder ve sadakasını açıklar.
Allah kendisine rahmet etsin, Süfyan El-Sevrî şöyle demiştir: Kendini bilen kimseye insanların övmesi zarar vermez.
Ebu Hamid El-Gazalî, bu bölümün başında geçen sözü anlattıktan sonra şöyle demiştir: Bu manaların inceliklerini düşünmek, kalbini gözetleyene gereklidir. Çünkü azaların yaptığı işler, bu inceliklerin ihmali ile olursa, çok yorulma ve az faydalanma bakımından şeytan için bir gülme demektir. Bu ilmin hali öyle bir şeydir ki, onun hakkında denilir: Bundan bir mes'ele Öğrenmek, bir sene (nafile) ibâdet etmekten daha faziletlidir. Çünkü bu ilim sebebiyle ömür boyu ibâdet sağlığa kavuşur. Bu ilmi bilmemekle de ömür boyu yapılan ibâdet ölür ve boşa çıkar. Başarı ancak Allah1 m yardımı iledir.

İnsanın Kendini Övmesi Ve İyiliklerini Anlatması

Allah Tealâ "Nefislerinizi temize çıkarmayın."[107]
Bil ki, insanın kendi iyiliklerini anlatması iki kısımdır: Sevilmeyen ve sevilen, öğünmek için, arkadaşları üzerine üstünlüğü göstermek ve benzeri haller için yapılan iyilikleri anma, sevilmeyen ve kötülenen şeydir. Makbul olanı ise, dinî bir maslahata bağlı olanıdır. Bu da iyiliği emredici, kötülükten ahkoyucu olmakla, öğüt verici olmakla yapılır, yahut gerekli bir işi göstermek, yahut öğretmek, yahut terbiye vermek, yahut nasihat vermek için, yahut uyarmak için, yahut iki kimsenin arasını düzeltmek için, yahut kendinden bir kötülüğü savmak için, yahut benzeri şeyler için yapılan övme ve iyilikleri anlatmalardır ki, bunlar makbuldür. İnsan bu maksadlarla kendi sözünün daha iyi kabul edileceğini ve anlattıklarına daha çok güvenileceğini niyet ederek iyiliklerini anlatır. Yahut der ki, benim dediğim bu söz, öyle bir sözdür ki, onu benden başkasında bulamazsınız, bunu ezberleyin gibi sözler söyler, yahut bunun benzeri söz söyler. Bu konuda bu mana üzerinde sayılamayacak kadar deliller gelmiştir:
709- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu sözü gibi:
"Ben Peygamberim, yalan yoktur. Ben Âdem evlâdının efendisiyim. Kendisine ilk arz açılacak kimseyim. Ben Allah'ı en iyi bileniniz ve takvası en çok olanmızım. Ben Rabbimin yanında (himayesinde) gecelerim." Buna benzer rivayetler çoktur.
Yusuf Aleyhisselâm da (Mısır Melikine):
"Mısır arazisinin hazineleri üzerine beni görevli kıl. Ben, koruyan ve bilen kimseyim." dedi.[108]
Şuayb Aleyhisselâm dedi:
"Beni İnşaallah sâlihlerden bulacaksın."[109]
Osman (evinde aleyhtarları tarafından) kuşatıldığı zaman, (Radıyalla-hu Anh) şu sözleri söylemişti:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu bilmiyor musunuz?: "(Tebük savaşının sıcak ve kurak günlerinde sefere çıkan) o zor günlerin ordusunu kim teçhiz ederse, ona cennet vardır. Ben o askerleri teçhiz ettim. Bi İm i yormuş un uz ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-Iem: (Medine'deki) Rûme kuyusunu kazana Cennet vardır. Ben de onu kazmıştım (ve sebil yapmıştım)? Peygamberin dediği sözde onu doğrula-ym, buyurmuştur. "[110]
710- Sa'd İbni Ebi Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, Küfe halkı kendisini Ömer İbni Hattab (Radıyallahu Anh) Hazretlerine şikâyet ettikleri zaman ve güzel namaz kıldırmıyor, dediklerinde, Sa'd şu cevabı vermişti: Vallahi ben, Allah Tealâ yolunda ilk ok atan Arablar'-dan bir adamım. Biz Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile savaşanlardık..."[111]
711- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Tohumlan çatlatıp bitiren ve nefisleri yaratan hakkı için, Peygamber benim hakkımda söz verdi ki, beni ancak mü'min sever ve bana ancak münafık buğz eder."[112]
712- Ebû Vâil'den yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: İbni Mes'ud (Ra-dıyallahu Anh) bize hutbe okuyup şöyle dedi: "Vallahi ben, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ağzından yetmiş küsur sûre aldım. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabı da bilmişlerdir ki, ben Allah Tealâ'nın kitabını onlardan daha iyi bilenim. Bununla beraber ben onların en hayırlısı değilim. Eğer Denden daha bilgili bir kimseyi hileydim (ondan ilim almak için) sefere çıkardım."[113]
713- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre, kendisine, yürümeyen bir deveye çare bulmaktan soruldu, bunun üzerine (çare1 isteyen adama): Tam bilgi verecek kimseye düştün, (Bu konu da seni ancak ben aydınlatırım.) dedi...[114] Buna benzer örnekler çoktur, hepsi anlatılamaz.
Bu şekilde olan övünmelerin hepsi anlattığımız maksadlara bağlı olarak caizdir. Başarı Allah'dandır.

Önceki Konu İle İlgili Meseleler

Mes'ele: Seni çağıran bir adama, emrindeyim ve yardimmdayım yahut sadece emrindeyim demek müstahabdır. Yine bir kimseye merhaba denince yahut ona bir iyilik yapılınca, yahut adamda güzel bir iş görünce, "Allah seni korusun" ve "seni hayırla mükâfatlandırsın' şeklinde ve buna benzer söz söylemek müstahabdır. Bunun delilleri sahih hadislerden çok vardır ve meşhurdur.
Mes'ele: Amelde takvada yahut bu gibi halleri bulunan bir kimseye: "Allah beni sana feda kılsın", yahut "anam-babam sana feda olsun" ve bunun gibi sözler söylemekte sakınca yoktur. Bununda delilleri sahih olan hadislerde çoktur, meşhurdur. Kısaltmak için onları söylemedim.
Mes'ele: Bir kadının yabancı bir erkekle konuşması caiz olan alış-veriş ve bunlar dışındaki yerlerde onlarla konuşmaya muhtaç kaldığı zaman sözünü ciddi ve sert yapması gerekir. Kendisine erkeğin meyli olmasın diye yumuşak söz söylemez.
Âlimlerimizden İmam Ebu'l-Hasan El-Vahidî, El-Basît adlı kitabında şöyle demiştir: Âlimlerimiz demiştir ki, kadın zariftir, yabancılarla konuştuğu zaman ciddi konuşsun. Çünkü böyle davranmak, kalbi fitneye düşürmekten daha çok uzaklaştırır. Yine hısımlık yolu ile haram olanlarla da böyle yapmalıdır. Görülmüyor mu ki, bu vasiyete bağlı olarak devamlılık üzere insanlara haram olan mü'minlerin anneleri (Peygamberin zevceleri) hakkında şöyle buyurmuştur:
"Ey Peygamber hanımları! Siz diğer kadınlardan biri gibi değilsiniz. Eğer takva sahibi olmak istiyorsanız, (yabancı erkeklere karşı)

yumuşak söz söylemeyin. O takdirde kalbinde bir bozukluk olan umuda düşer."
Ben derim ki, kadının sesini sert söylemesine dair El-Vâhidî'nin anlattığını yine âlimlerimiz söylemiştir. Şeyh İbrahim E1-Mervezî de âlimlerimizden olmakla şöyle demiştir: Kadının erkeğe karşı ciddî konuşmasının yolu, avucunun dışı ile ağızını örtüp böylece erkeğe cevab vermesidir. En iyisini Allah bilir.
Bu konuda El-Vâhidî'nin söylediği, hısımlık bakımından haram olan yabancı gibi aynen haramdır sözü zayıftır. Onun muhalefeti de âlimlerimiz arasında meşhurdur. Çünkü onların akraba yakınlığı gibi mahrem olmaları, beraber bulunma ve bakma cevazı bakımındandır. Sihriyat ve hısımlık hususu ve bu yönden kan akrabası gibidir. Mü'minlerin annelerine gelince, onlar sadece nikâh edilememek yönünden ve onlara hürmet etmek farz olduğundan anneler gibidirler. Bundan dolayıdır ki, Kızlarını nikahlamak helâl olmuştur. (Fakat insan neseben annesinin kızını nikâh-layamaz, kız kardeşi olur.) En iyisini Allah bilir.

---

[1] Kur'anı Kerim, Nûr süresi:61
[2] Nisa Siiresi:86
[3] Kur'anı Kerim: Nûr Süresi: 27
[4] Kur'an, Kerim: Nür Süresi: 59
[5] Kur'anı Kerim: Zâriyâi Süresi: 24-25
[6] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[7] Buhârî ve Müslim.
[8] Buhârî. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[9] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[10] Dârimî. Tirmizî. İbni Mâce. Ahmed b. Hatibe!. Taberâni.
[11] İbni Mace. İbni Sünnî.
[12] Muvatta
[13] Buhârî.
[14] Dârimî. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[15] İbn-i Sünnî
[16] Kur'an-ı Kerim, Zâriyai Süresi: 25.
[17] Buharı. Tirmizî.
[18] Müslim. Tirmizî.
[19] Tirmizî. Ebû Dâvud. Bıhârî, ni-Eclebif-MülYed. (Tirmizî demidir ki, bunun isnadı zayıftır.)
[20] Ebû Dâvud.
[21] Muvatta'. (Derim ki,, bu hadis mürseldir, isnadı sahihdir.)
[22] Buhârî. Müslim. Tirmizî.
[23] Ebû Dâvud.
[24] Kur'anı Kerim: Nİsâ Süresi: 86.
[25] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[26] Ebû Dâvud, Buhârî El-Edebül-Müfred'de.
[27] İbni Sünnî.
[28] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen ve sahih hadistir.)
[29] Tirmizî. (Bu zayıf bir hadistir. Münker hadistir demiştir.)
[30] Ebû Dâvud. Tirmizî.
[31] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[32] İbni Sünnî.
[33] Buhârî.
[34] Müslim. Buhâri.
[35] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[36] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[37] Buhârî. Müslim. Tirmizî.
[38] Buhârî. Ebû Dâvud.
[39] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[40] Buhârî. Müslim.
[41] Ebû Dâvud. Nesâî, fil-yevmi vel-leyli. İbni Sünnî.
[42] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî
[43] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Buhârî, el-Edebül-Müfred. Hakim. Nesâî, amelül-yevmi velleyli. Ahmed b. Hanbel.
[44] İbni Sünnî
[45] Kur'an-ı Kerim, Nûr Süresi: 27.
[46] Kur'an-ı Kerim, Nûr Süresi: 59.
[47] Buhârî. Müslim. Muvatia'. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[48] Buhârî. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[49] Ebû Dâvud.
[50] Ebû Dâvud. Tirmizî, Ahmed b. Hanbel. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[51] Buhârî. Müslim.
[52] Buhâri. Müslim.
[53] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî, fil yevmi velleyli.
[54] Buhârî. Müslim.
[55] Buhârî. Müslim.
[56] Müslim. Ebû Dâvud, Nesâî. İbni Mâce
[57] Müslim.
[58] Ebû Dâvud
[59] Ebû Davud.
[60] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[61] Buhârî. Müslim.
[62] Buhârî, kitabul-Edeb, Müslim.
[63] Ebû Dâvud, Buhârî, Müslim.
[64] Tirmizî. Nasâî. İbni Mâce.
[65] Ebû Dâvud.
[66] Buhârî.
[67] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[68] Tirmizî. İbni Mâce. (Tirmizî demiştir ki,.bu hasen hadistir.)
[69] Buhârî. Tirmizî.
[70] Buhârî. Müslim.
[71] Ebû Dâvud.

[72] Ebû Dâvud. Tirmizî, İbni, Mâce.
[73] İbni Mâce. Tîrmizî. (Tirmizî, bu hadis hasendir.)
[74] Muvatta'. (Derim ki bu hadis mürseldir.)
[75] Müslim.
[76] İbni Sünnî. Ebû Dâvud.
[77] İbni Sünnî.
[78] İbni Sünni.
[79] Kur'an-ı Kerim, Haşir Süresi: 7
[80] Kur'an-ı Kerim, Nûr Süresi: 63
[81] Müslim.
[82] Tirmizî. İbni Mâce.
[83] Buharı, Tirmizî, Ahmed b. Hanbel (Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi: 64)
[84] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[85] Buhârî. Ebû Dâvud. Nesâî, fil yevmi velleyleti.
[86] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[87] Müslim.
[88] Buhârî. Müslim. Tirmîzî. Nesâî.
[89] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvıud. Tirmizî. Nesâî.
[90] Ebû Dâvud.
[91] Tirmizî.
[92] Ebû Dâvud. TİrmizÎ.
[93] Ebû Dâvud. Tirmizî.
[94] İbni Sünnî.
[95] İbni Sünnî.
[96] Müslim. Ebû Dâvud. TİrmizÎ. İbni Mâce. Nesâî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis şahindir, hasendir.)
[97] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Bu, zayıf hadistir. Tirmizî bu hadîs için garibdir ve isnadı meçhuldür, demiştir.)
[98] îbni Sünnî.
[99] Ebû Dâviid. Tirmizî. Nesâî. fi i yevmi-velleyleti. Ahmed b. Hanbel. (Tirmizî demişîir ki, bu sahih ve hasen bir hadistir.
[100] Ebû Ya'lâ El-Mevsilî, Müsned.
[101] Müslim. Ebû Dâvud.
[102] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[103] Buhârî. Müslim.
[104] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[105] Buhârî. Müslim. Tirmizî.
[106] Buhârî.
[107] Kur'an-ı Kerim, Necm Süresi: 32.
[108] Kur'an-ı Kerim, Yûsuf Süresi; 55
[109] Kur'an-ı Kerim, Kasas Süresi:27
[110] Buharı.
[111] Buhâri. Müslim. Tirmizî.
[112] Müslim.
[113] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[114] Müslim. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21- KİTAB'ÜL CENAİZ (CENAZELER BÖLÜMÜ)

1- ÖLÜM, TEMENNİ EDİLİR Mİ?
2- ÖLÜM, İÇİN DUA ETMEMEK
3- ÖLÜMÜ ÇOK HATIRLAMAK
4- ÖLMEK ÜZERE OLAN KİMSEYE NE TELKİN EDİLİR?
5- MÜ'MİN KİMSENİN ÖLÜM ALAMETİ NASILDIR?
6- ÖLÜMÜN ŞİDDETİ
7- PEYGAMBERİMİZ (S.A.V) HANGİ GÜN VEFAT ETMİŞTİ?
8- KİŞİ DOĞDUĞU YERDE Mİ ÖLÜR?
9- MÜ'MİN VEFAT EDERKEN ALLAH'IN İKRAMI
10- ALLAH'A KAVUŞMAK İSTENİR Mİ?
11- ÖLEN KİMSE ÖPÜLEBİLİR Mİ?
12- ÖLEN KİMSENİN ÜZERİNİ ÖRTMEK GEREKİR Mİ?
13- ÖLÜYE AĞLANIR MI?
14- ÖLÜYE AĞLAMANIN YASAK ŞEKLİ NASILDIR?
15- ÖLÜ ARKASINDAN BAĞIRIP ÇAĞIRARAK AĞLAMAMAK
16- ÖLÜYE HANGİ ÇEŞİT AĞLAMAK SERBESTTİR
17- CÂHİLÎ ADETİ ÜZERE AĞLAMAK YASAKTIR
18- SESİ YÜKSELTEREK BAĞIRMAK TA YASAKLANMIŞTIR
19- ELLERLE, YÜZLERE VURARAK AĞLAMAK TA YASAKLANMIŞTIR
20- SAÇI BAŞI YOLMAK TA YASAKLANMIŞTIR
21- ELBİSE VE YAKA PAÇA YIRTMAK
22- MUSİBET GELDİĞİNDE SABREDİP BOYUN EĞMEK
23- SABRETMEK VE KARŞILIĞINI ALLAH'TAN BEKLEMEK
24- ÜÇ ÇOCUĞU ÖLEN KİMSENİN MÜKAFATI
25- ÜÇ ÇOCUĞU ÖLEN KİMSENİN AHİRETTEKİ MÜKAFATI
26- ÜÇ ÇOCUĞU KENDİSİNDEN ÖNCE ÖLEN NE YAPMIŞTIR
27- ÖLÜM HABERİ (YAYMAK) VERMEK
28- CENAZE NE İLE YIKANIR?
29 BİR ANNENİN ŞEFKATİ
30- CENAZENİN SAÇI ÖRÜLÜR MÜ?
31- CENAZE YIKAMA İŞİNE NEREDEN BAŞLANIR?
32- ÖLÜ YIKAMA İŞİ TEK Mİ OLMALI?
33- ÖLÜ, BEŞTEN FAZLA DA GEREKİRSE YIKANIR MI?
34- ÖLÜ BEŞTEN FAZLA DA GEREKİRSE YIKANIR MI?
35- ÖLÜYÜ YIKARKEN KÂFÛR KULLANMAK
36- ÖLÜYE BAŞKA BİRİNİN GÖMLEĞİNİ GİYDİRMEK
37- KEFENİ GÜZEL YAPMAK
38- HANGİ KEFEN DAHA HAYIRLIDIR?
39- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN KEFENİ NASILDI?
40- GÖMLEK KEFEN OLARAK KULLANILIR MI?
41- İHRAMLI KİMSE NASIL KEFENLENİR?
42- EN GÜZEL KOKU HANGİSİDİR?
43- CENAZE OLDUĞUNU HABER VERMEK
44- CENAZE KABRE SÜRATLİ Mİ GÖTÜRÜLMELİ
45- CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKILIR MI?
46- MÜSLÜMAN OLMAYAN CENAZE İÇİN DE AYAĞA KALKILIR MI?
47- CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKILMASA DA OLUR MU?
48- ÖLÜM, BİR KURTULUŞ MUDUR?
49- KAFİR ÖLÜNCE HERŞEY VE HERKES ONDAN KURTULUR MU?
50- CENAZEYİ HAYIRLA ANMAK
51- ÖLÜYÜ HAYIRLA YÂD ETMEK
52- ÖLÜLERE SÖVMEMEK
53- CENAZEYİ TAKİP ETMEK
54- CENAZEYLE BERABER GİTMENİN FAZİLETİ
55- BİNİTLİ OLANLAR CENAZEYİ NASIL TAKİB ETMELİ?
56- YAYA YÜRÜYENLER CENAZEYİ NASIL TAKİP EDERLER?
57- CENAZE NAMAZI KILMAYI EMRETMEK
58- ÇOCUK İÇİN CENAZE NAMAZI KILINIR MI?
59- ÇOCUKLAR İÇİN DE CENAZE NAMAZI KILINIR
60- MÜŞRİK ÇOCUKLARININ DURUMU NEDİR?
61- ŞEHİDLERE NAMAZ KILINIR MI?
62- ŞEHİDLERE NAMAZ KILINMASA DA OLUR MU?
63- RECM EDİLEN KİMSENİN NAMAZI KILINIR MI?
64- RECM YAPILANIN NAMAZI KILINIR MI?
65- VASİYYETİNDE YANLIŞLIK YAPAN KİMSENİN CENAZE NAMAZI
66- GANİMETTEN ÇALAN KİMSENİN NAMAZI KILINIR MI?
67- BORÇLU KİMSENİN NAMAZI KILINIR MI?
68- İNTİHAR EDENİN NAMAZI KILINIR MI?
69- MÜNAFIKLAR ÜZERİNE NAMAZ KILINIR MI?
70- MESCİDDE CENAZE NAMAZI KILINIR MI?
71- GECELEYİN CENAZE NAMAZI KILINIR MI?
72- GIYÂBİ CENAZE NAMAZI DA KILINIR MI?
73- CENAZE NAMAZI NASIL KILINIR?
74- BİR KADIN VE ÇOCUĞUN CENAZE NAMAZI NASIL KILINIR?
75- ERKEK VE KADIN CENAZELER BİR ARADA OLURSA NAMAZLAR NASIL KILINIR?
76- CENAZE NAMAZINDAKİ TEKBİR SAYISI NE KADARDIR?
77- CENAZE NAMAZINDA OKUNANLAR

78- BİR CENAZEYE YÜZ KİŞİ NAMAZ KILARSA NE OLUR?
79- CENAZE NAMAZI KILMANIN SEVABI
80- CENAZE GÖMÜLMEDEN OTURMAMAK
81- CENAZE İÇİN AYAĞA KALKMAK
82- ŞEHİD, KANI İLE BİRLİKTE GÖMÜLÜR
83- ŞEHİD NEREYE GÖMÜLÜR?
84- MÜŞRİKLERİ KİM DEFNEDER?
85- MEZARDA LAHD YAPMAK VE LAHDSİZ MEZARLIK
86- KABİR, NE KADAR DERİNLİKTE OLMALI?
87- KABRİN, GENİŞLİĞİ NE KADAR OLMALI?
88- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN KABRİNE KIRMIZI KADİFE KONDU MU?
89- CENAZE DEFNETMENİN YASAK OLDUĞU VAKİT VAR MIDIR?
90- BİRDEN FAZLA KİMSE BİR KABRE GÖMÜLÜR MÜ?
91- KUR'AN'I EN İYİ BİLENLERE KABİRDE ÖNCELİK
92- KABİRE GÖMÜLEN TEKRAR ÇIKARILIR MI?
93- KABİRDEN CENAZE ÇIKARILIP BAŞKA KABRE NAKLEDİLİR Mİ?
94- KABİR ÜZERİNDE CENAZE NAMAZI KILINIR MI?
95- CENAZE DEFNEDİLDİKTEN SONRA DÖNÜŞTE BİNİTE BİNMEK
96- KABİRLER ÜZERİNE BİNA YAPILIR MI?
97- KABİR ÜZERİNE OTURULUR MU?
98- KABİRLERİN ÜZERİ KİREÇLENMEZ
99- YÜKSEK KABİRLER YER SEVİYESİNE GÖRE DÜZLENMELİDİR
100- KABİRLERİ ZİYARET
101- MÜŞRİK ANNENİN KABRİ ZİYARET EDİLİR Mİ?
102- MÜŞRİKLER İÇİN AF DİLEME YASAKTIR
103- MÜ'MİNLER İÇİN İSTİĞFAR EDİLEBİLİR
104- KABİRLERE KANDİL YAKMAK YASAKTIR
105- KABİRLER ÜZERİNE OTURULMAZ
106- KABİRLER MESCİD HALİNE GETİRİLEMEZ
107- RASÛLÜLLAH MÜŞRİK VE MÜSLÜMAN KABİRLERİNİ ZİYARET ETTİ Mİ?
108- ÖLEN KİŞİ, YAKINLARININ AYAK SESLERİNİ DUYAR MI?
109- KABİRDE SORGU SUAL VAR MIDIR?
110- KABİRDE KAFİRİN SORGUSU
111- İÇ HASTALIĞINDAN ÖLEN KİMSENİN DURUMU
112- ŞEHİDLERE KABİRDE SUAL YOK MUDUR?
113- KABİR ÖLÜYÜ SARIP SIKAR MI?
114- KABİR AZABI
115- KABİR AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK
116- KABİRLER ÜZERİNE AĞAÇ DİKİLMELİ Mİ?
117- MÜ'MİNLERİN RUHLARI NEREDEDİR?
118- ÖLÜMDEN SONRA DİRİLME
119- KIYAMETTE İLK OLARAK KİM GİYDİRİLECEK?
120- CENAZE SAHİBLERİNE BAŞSAĞLIĞI DİLEMEK
121- MUSA (A.S) ÖLMEK İSTEMEMİŞ MİYDİ?

21- KİTAB'ÜL CENAİZ (CENAZELER BÖLÜMÜ)

1- ÖLÜM, TEMENNİ EDİLİR Mİ?

1795- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Eğer o iyi bir kimse ise iyilik ve sevaplarını artırması ümit edilir eğer kötü bir kimse ise, tevbe edip dönmesi umulur."** (Buhârî, Merda ve Tıb 19; Dârimi, Rikak: 45)

1796- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz ölümü temenni etmeyiniz. O kimse iyilerden ise yaşadığı sürece hayrını ve sevabını artırır da bu onun için daha hayırlıdır. Eğer kötü bir kimse ise umulur ki tevbe eder ve iyi kullardan olabilir."** (Buhârî, Merda ve Tıb 19; Dârimi, Rikak: 45)

1797- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Sizden biriniz dünyevi sıkıntılar altında kalıp ta ölümü temenni etmesin. Fakat şöyle desin: Allah'ım! Yaşamak benim için hayırlı ise beni yaşat, ölmek benim için hayırlı olacaksa benim ruhumu al."** (Buhârî, Merda ve Tıb 19; Dârimi, Rikak: 45)

1798- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dünyada başınıza gelen sıkıntılardan dolayı dikkat edin ve ölümü istemeyin. Çaresiz kalırsanız şöyle deyin: Allah'ım! Yaşamak hakkımda hayırlı ise beni yaşat ölmek benim için hayırlı ise beni öldür."** (Buhârî, Merda ve Tıb: 19; Ebû Davud, Cenaiz: 13)

2- ÖLÜM, İÇİN DUA ETMEMEK

1799- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Ölmek için dua etmeyiniz ve ölümü de temenni etmeyiniz. Ölümü istemek zorunda kalan ise şöyle desin: "Allah'ım yaşamak hakkımda hayırlı ise beni yaşat. Ölmem hayırlı ise benim ruhumu al."** (Buhârî, Merda ve Tıb: 19; Ebû Davud, Cenaiz: 13)

1800- Kays (r.a)'dan haber verildiğine göre, şöyle demiştir: Hastalığıda ziyaret için Habbab'ın yanına girmiştim. Karın bölgesi tedavi için yedi sefer dağlanmıştı. Şöyle dedi: "Eğer, Rasûlullah (s.a.v); bizi ölüm için dua etmekten yasaklamamış olsaydı ölmek için dua etmek isterdim."(Buhârî, Merda ve Tıb: 19; Tirmizî, Cenaiz: 3)

3- ÖLÜMÜ ÇOK HATIRLAMAK

1801- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Lezzetleri yok edip bitiren ölümü çok hatırlayın."** (İbn Mâce, Zühd: 31)

1802- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim, şöyle diyordu:**"Hastanın yanında bulunduğunuzda, hayır dua edin. Çünkü; melekler sizin söylediklerinize âmin derler."** Ebu Seleme vefat ettiğinde; "Ey Allah'ın Rasûlü! nasıl dua edeyim?" dedim. O da şöyle buyurdu:**"Allah'ım! Bize ve ona mağfiret eyle, ona karşılık, bana daha hayırlısını ver."** Allah, bana daha sonra, Ebu Seleme'den daha hayırlı olan; Muhammed (s.a.v)'i verdi."(Ebû Davud, Cenaiz: 18)

4- ÖLMEK ÜZERE OLAN KİMSEYE NE TELKİN EDİLİR?

1803- Ebu Sâid (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ölecek olan kimselere "Lâ ilâhe illallah" demesini telkin ediniz."** (Ebû Davud, Cenaiz: 20; Tirmizî, Cenaiz: 7)

1804- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölmek üzere olanlarınıza; "Lâ ilâhe illallah" sözünü demesini telkin ediniz."** (Ebû Davud, Cenaiz: 20; Tirmizî, Cenaiz: 7)

5- MÜ'MİN KİMSENİN ÖLÜM ALAMETİ NASILDIR?

1805- Büreyde (r.a)'nin babasından naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mü'minin ölümü alnı terleyerek olur."** (Tirmizî, Cenaiz: 10; İbn Mâce, Cenaiz: 3)

1806- Büreyde (r.a)'nin babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Mü'minin ölümü alnı terleyerek olur."** (Tirmizî, Cenaiz: 10; İbn Mâce, Cenaiz: 3)

6- ÖLÜMÜN ŞİDDETİ

1807- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'in başı, çenem ile göğsüm arasında iken vefat etmişti. Bu sebeple ben, Rasûlullah (s.a.v)'in vefatını gördükten sonra artık hiç kimsenin ölümünün şiddetinden korkmam."** (İbn Mâce, Cenaiz: 64)

7- PEYGAMBERİMİZ (S.A.V) HANGİ GÜN VEFAT ETMİŞTİ?

1808- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e, son bakışım perdenin açılışıyla kapanışı zamanı kadardır. İnsanlar, Ebu Bekir'in arkasında namaz kılmak için saf bağlamışlardı. (perde açılınca) Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v)'in namaza geleceğini sanmıştı da geri çekilmek istemişti, Peygamber (s.a.v) yerinde kalmasını işaret etmişti ve perdeyi indirmişti. O günün sonunda vefat etmişti, o gün pazartesiydi."(Müslim, Salat: 21; İbn Mâce, Cenaiz: 64)

8- KİŞİ DOĞDUĞU YERDE Mİ ÖLÜR?

1809- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Medine'de doğdu ve orada vefat etti. Rasûlullah (s.a.v) ona dua etti ve dedi ki: "Keşke bu adam doğduğu yerden başka bir yerde öleydi." Oradakiler: "Niçin Ey Allah'ın Rasûlü!" dediler. Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurdu:**"Bir adam doğduğu yerden başka bir yerde ölmüş olsaydı ona, Cennette doğduğu yerle öldüğü yer arasındaki mesafe kadar yer verilirdi."** (İbn Mâce, Cenaiz: 61; Müsned: 6369)

9- MÜ'MİN VEFAT EDERKEN ALLAH'IN İKRAMI

1810- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Mü'minin ölüm anı geldiğinde, rahmet melekleri beyaz ipek elbiselerle gelirler ve Mü'minin ruhuna hitaben: "Sen Rabbinden razı, O da senden razı olarak, sana karşı gazaplı olmayan Rabbinin rahmetine ve katına çık" derler. Ve o Mü'minin ruhu en güzel misk kokusu gibi vücudundan çıkar. Sonra melekler bu ruhu elden ele aktararak semanın kapısına kadar getirirler ve Mü'minlerin ruhlarının yanına getirirler. Mü'minlerin ruhları, gelen mü'minin ruhuna birinizin uzaktaki sevdiği birine kavuşmasından daha çok sevinirler ve o şekilde karşılarlar ve falan filan nasıldır?" diye sorarlar. Bir kısmı da: "Bırakın onu, dünya zevkine dalmıştı o derler. O yeni gelen ruh: "O kimse ölüp size kavuşmadı mı?" der. Onlar da anası olan Cehenneme götürülmüştür derler. Kafir kimse de ölüm anı yaklaştığında ise azâb melekleri ona gelir ve kıldan yapılmış kalın bir elbise getirirler ve şöyle derler: "Haydi sen Rabbinin azabına, O sana gazaplanmış olduğu halde çık." Kafirin ruhu da en kötü pislik kokusu gibi çıkar. Melekler onu gideceği yerin kapısına getirirler ve: "Bu ne kötü kokudur diyerek kafirlerin ruhlarının yanına götürürler."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

10- ALLAH'A KAVUŞMAK İSTENİR Mİ?

1811- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'a kavuşmayı isterse, Allah'ta ona kavuşmayı ister. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah'ta ona kavuşmaktan hoşlanmaz."** Şüreyh diyor ki: Aişe'nin yanına geldi ve Ey Mü'minlerin annesi, Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (s.a.v)'den naklettiği bir hadis duydum. Eğer söylediği gibi ise biz mahvolduk dedim. Aişe: "Nedir o duyduğun?" diye sordu. Ben de: "Ebu Hüreyre dedi ki diyerek, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini haber verdim:**"Kim Allah'a kavuşmayı arzu ederse, Allah'ta ona kavuşmayı ister kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah'ta ona kavuşmaktan hoşlanmaz."** "Fakat hepimiz ölümden hoşlanmıyoruz" dedim. Aişe (r.anha) şöyle dedi: "İş, senin anladığın gibi değil; Rasûlullah (s.a.v) şöyle demek istemiştir: **"Maksat ona gitmek demek değildir. Fakat göz, ölüm anında bir yere dikilip kaldığında, göğüs inip kalkmaya başladığında ve o anın dehşetinden deriler ürperip diken diken olduğunda, kim Allah'a kavuşup O'nun rahmetine girmeyi severek ve isteyerek arzu ederse, Allah'ta o kimseye kavuşmayı ister. O anda kim Allah'tan ve ona kavuşmaktan hoşlanmaz ise, Allah'ta o kimseye kavuşmayı istemez"** dedi. (Müslim, Zikir Dua: 5; Buhârî, Rikak: 41)

1812- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah şöyle buyuruyor: "Kulum bana kavuşmayı isterse, ben de ona kavuşmayı isterim. Benimle kavuşmaktan hoşlanmayanla bende kavuşmak istemem."** (Müslim, Zikir Dua: 5; Buhârî, Rikak: 41)

1813- Ubâde (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim, Allah'a kavuşmayı isterse; Allah'ta ona kavuşmayı ister. Kim de, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa; Allah'ta ona kavuşmayı istemez."** (Müslim, Zikir Dua: 5; Buhârî, Rikak: 41)

1814- Ubâde b. Samit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim, Allah'a kavuşmak isterse; Allah'ta o kimseye kavuşmak ister. Kim de, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa; Allah'ta o kimseye kavuşmaktan hoşlanmaz."** (Müslim, Zikir Dua: 5; Buhârî, Rikak: 41)

1815- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim, Allah'a kavuşmayı isterse; Allah'ta ona kavuşmayı ister. Kim de, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa; Allah'ta o kimseye kavuşmaktan hoşlanmaz."** Amr'ın rivâyetinde şu fazlalık vardır: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a kavuşmayı istemek ölümden hoşlanmamak demektir. Hepimizde ölümden hoşlanmayız" denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bu, benim söylemek istediğim ölüm anındadır. Bir kimse ölüm anında Allah'ın rahmet ve bağışlamasıyla müjdelendiğinde mü'min kul, Allah'a kavuşmak ister. Allah ta bu kuluna kavuşmayı ister. Ölecek bir kimse Allah'ın azabıyla müjdelendiğinde ise o kimse Allah'a kavuşmayı istemez. Allah ta ona kavuşmayı istemez"** buyurdular. (Müslim, Zikir Dua: 5; Buhârî, Rikak: 41)

11- ÖLEN KİMSE ÖPÜLEBİLİR Mİ?

1816- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: "Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v) vefat ettiğinde onu iki gözünün arasından öpmüştü."(İbn Mâce, Cenaiz: 7; Tirmizî, Cenaiz: 14)

1817- İbn Abbas ve Aişe (r.anhüma)'dan rivâyete göre: "Ebu Bekir Peygamber (s.a.v)'i vefat ettiğinde öpmüştü."(İbn Mâce, Cenaiz: 7; Tirmizî, Cenaiz: 14)

1818- Yine İbn Abbas ve Aişe (r.anhüma)'dan rivâyete göre: "Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v)'i vefat ettiğinde öpmüştü."(İbn Mâce, Cenaiz: 7; Tirmizî, Cenaiz: 14)

12- ÖLEN KİMSENİN ÜZERİNİ ÖRTMEK GEREKİR Mİ?

1819- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: Uhud savaşında şehid olan babam getirilmişti; kulağı, burnu kesilmek sûretiyle Müsle yapılmıştı. Rasûlullah (s.a.v)'in önüne konmuştu, üzeri bir örtüyle örtülmüştü. Örtüyü üzerinden kaldırmak istedim, toplum bana engel oldu. Fakat, Rasûlullah (s.a.v) örtünün açılmasını emretti, örtü açılınca Rasûlullah (s.a.v) ağlayan bir kadın sesi duydu. Kim bu diye sordu. Amr'ın kızı veya Amr'ın kız kardeşi dediler. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ağlama! Niçin ağlıyorsun? Kaldırılıncaya kadar melekler kanatlarıyla onu gölgelerler."** (Müsned: 13776)

13- ÖLÜYE AĞLANIR MI?

1820- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ölmek üzere olan bir kız çocuğu Rasûlullah (s.a.v)'e getirilmişti de onu kucağına aldı sonra elini onun üzerine koydu, O anda çocuk ruhunu teslim etti. Bunun üzerine Ümmü Eymen ağlamaya başladı. Rasûlullah (s.a.v) ona dedi ki:**"Ey Ümmü Eymen! Rasûlullah (s.a.v) yanında iken niçin ağlıyorsun?"** Ümmü Eymen'de: "Rasûlullah (s.a.v) ağlarken ben niçin ağlamayayım" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Ben ağlamıyorum fakat o acıma hissidir"** diyerek şöyle buyurdu:**"Mü'min daima hayır üzeredir, vücudundan ruhu çıkarılırken bile Allah'a hamd eder."** (Müsned: 2570)

1821- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Fatıma, Rasûlullah (s.a.v)'in vefatı üzerine ağladı ve şöyle dedi: "Ey Rabbinden aldığı emirle O'na yaklaşan babacığım! Ey Cibril'e ölümünü haber verdiğimiz babacığım! Firdevs Cenneti barınağı olan babacığım!" (Buhârî, Megazî 85)

1822- Câbir (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Câbir'in babası, Uhud savaşında şehid olmuştu. Yüzündeki örtüyü açıp ağlamak istedim. İnsanlar bana engel oldular. Fakat, Rasûlullah (s.a.v) beni bundan yasaklamadı. Halam da ağlamaya başladı. Rasûlullah (s.a.v):**"Onun için ağlamayın, siz onu kaldırıp defnedinceye kadar melekler onu kanatlarıyla gölgelendirirler."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 20; Müsned: 13776)

14- ÖLÜYE AĞLAMANIN YASAK ŞEKLİ NASILDIR?

1823- Câbir b. Atik (r.a)'in haber verdiğine göre, Peygamber (s.a.v), Abdullah b. Sabit'i ziyarete geldi. O, ruhunu teslim etmek üzereydi. Seslendi fakat cevap vermeyince (Bakara sûresi 156. ayeti olan): **"Varlığımız, Allah içindir, sonun da ona dönecek ve hesaba çekileceğiz."** Ayetini okudu ve şöyle buyurdu: **"Ebu'r Rabi'in ölümü üzerine Allah'a boyun eğdik."** Kadınlar, yüksek sesle ağlamaya başladılar. İbn Atik onları susturmaya çalıştı. Rasûlullah (s.a.v): **"Bırak onları, vacip olunca kimse ağlamasın"** buyurdu. Oradakiler: "Vacip olmak nedir? Ey Allah'ın Rasûlü!" dediler. **"Ölümdür"** buyurdu. Abdullah b. Sabit'in kızı şöyle dedi: "Ey babacığım, senin olduğunu umuyorum çünkü sen şehidlik için her şeyi hazırlamıştın." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu:**"Allah ona niyetine göre ecrini vermiştir. Şehidlikten ne anlıyorsunuz?"** dedi. Orada bulunanlar da: "Allah yolunda ölmek veya öldürülmektir" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah yolunda öldürülmenin dışında şehidlik yedi çeşittir. Taun hastalığından ölen şehiddir. İç hastalıklarından ölen şehiddir. Suda boğularak ölen şehiddir. Yıkıntı altında kalan şehiddir. Zat'ül cenb hastalığın** (akciğer)**den ölen şehiddir. Yangında ölen şehiddir. Doğum yaparken veya kadın hastalığından dolayı ölen kimseler de** (Allah ve Rasûlünün istediği gibi Müslüman olarak hayatlarını devam ettirirken ölmüşlerse hepsi) **şehiddir."** (Muvatta', Cenaiz: 12; Ebû Davud, Cenaiz: 15)

1824- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Mûte'de şehid olan Zeyd b. Harise, Cafer b. ebi Talib ve Abdullah b. Revaha'nın şehid oldukları haberi geldiğinde; Rasûlullah (s.a.v) mescidde oturuyordu. Üzüntülü olduğu anlaşılıyordu. Ben de kapının aralığından kendisine bakıyordum. Bu arada bir adam geldi ve: "Cafer'in kadınları çok ağlıyorlar" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Git ve onları engelle"** buyurdu. Adam gitti ve tekrar geldi, "Bu şekilde ağlamalarından dolayı onları yasakladım fakat beni dinlemediler" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Yine git ve onları engelle"** buyurdu. Adam gitti geri geldi ve gittim yasakladım fakat beni yine dinlemediler dedi. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v):**"Git ve ağızlarına toprak saç"** buyurdu. Aişe (r.anha) diyor ki: "Allah senin burnunu yere sürtsün. Vallahi ne Rasûlullah (s.a.v)'i kendi haline bıraktın ne de dediğini yaptın." (Buhârî, Cenaiz: 40; Müslim: Cenaiz: 10)

1825- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ölen kimse yakınlarının kendisi için ağlamalarından dolayı azâb görür."** (Buhârî, Cenaiz: 45; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

1826- Muhammed b. Sirin (r.a) şöyle diyordu: İmran b. Husayn yanında, "Ölü, dirilerin kendisi için ağlamasıyla azâb çeker" hadisi söylenince O, bu sözü Rasûlullah (s.a.v) söyledi" dedi. (Buhârî, Cenaiz: 45; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

1827- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ölen kimse yakınlarının ağlamasından dolayı azâb görür."** (Buhârî, Cenaiz: 45; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

15- ÖLÜ ARKASINDAN BAĞIRIP ÇAĞIRARAK AĞLAMAMAK

1828- Kays b. Asım (r.a), şöyle demiştir: "Ben ölürsem arkamdan feryâd ederek ağlamayınız. Çünkü Rasûlullah (s.a.v):**"Ölünün arkasından çığlıklarla ağlanmaz"** buyurdu. (Buhârî, Cenaiz: 45; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

1829- Enes (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v), kadınlardan biat aldığında ölünün arkasından feryâdla ağlamamak üzere söz almıştı. Bunun üzerine kadınlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Cahiliyye döneminde kadınlar ağlarken bize katılmışlardı. Şimdi de biz onlara katılarak topluca ağlıyabilir miyiz?" diye sordular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"İslâm'da toplu halde bir araya gelip ağlamak yoktur"** buyurdu. (Buhârî, Cenaiz: 45; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

1830- Ömer (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Ölen kimse, kabrinde feryâd ederek ağlayanlar yüzünden azâb görür."** (Buhârî, Cenaiz: 45; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

1831- İmran b. Husayn (r.a), "Ölen kimse yakınlarının kendisine feryâd ederek ağlamalarından dolayı azâb görür" deyince; bir adam: "Bir kimse, Horasan'da ölse yakınları da burada onun için ağlasalar yine o kimse azâb görür mü?" diye sordu. İmran b. Husayn'da: "Rasûlullah (s.a.v), doğru söyler, sen ise; yalan söylüyorsun" dedi. (Müsned: 19071)

1832- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ölen kimse, yakınlarının kendisi için ağlamalarından dolayı azâb görür."** Bu hadis, Aişe'ye söylenince: "Ravi eksik söylemiş" dedi ve şöyle devam etti: "Rasûlullah (s.a.v), bir kabrin yanından geçiyordu şöyle buyurdu: **"Şu kabirde yatan azâb görüyor, çünkü yakınları onun için ağlıyor."** Daha sonra Aişe, Fatır sûresi'nin 18. ayeti olan: **"Kimse kimsenin günah yükünü çekecek değildir"** ayetini okudu. (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Muvatta', Cenaiz: 12)

1833- Abdullah b. Ömer (r.a) şöyle diyor: "Ölen kimse dirilerin ağlamasıyla azâb görür." Bunun üzerine Aişe şöyle demiştir: Allah, Ebu Abdurrahman'ı bağışlasın, yalan söylememiş fakat unutmuş veya hata etmiştir." Olay şöyledir: "Rasûlullah (s.a.v), bir Yahudi topluluğuna uğramış, onlar ölen bir kimse için ağlıyorlarmış. Rasûlullah (s.a.v) onlar için **"Onlar şu ölüye ağlıyorlar halbuki o azâb görüyor."** buyurmuştur. (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Muvatta', Cenaiz: 12)

1834- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah, ailesi ve yakınlarının ağlaması yüzünden bir kafirin azabını artırır."** (Buhârî, Cenaiz: 32; Tirmizî, Cenaiz: 24)

1835- İbn ebi Müleyke (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Osman'ın kızı Ümmü Eban vefât ettiğinde, diğer insanlarla beraber ben de bulundum. Abdullah b. Ömer'le, İbn Abbas'ın yanına oturdum. Bu arada kadınlar feryâd ederek ağlamaya başladılar. İbn Ömer: "Şu kadınları ağlamaktan

sakındırır mısın? Çünkü ben Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Şüphesiz ki ölü ailesinin kendisine ağlamasından dolayı azâb görür" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas: "Ömer, ölü kendisine ailesinin her ağlaması yüzünden değil bir kısım ağlamaktan dolayı azâb olunur, derdi." Ömer ile beraber Mekke'den çıkmıştım, Beyda denilen yerde beklerken bir ağaç altında binitli bir gurup gördü. Bak bakalım şu kafilede kim var dedi. Gittim, bir de ne göreyim Suheyb ve ailesi oradalar. Ömer'in yanına döndüm ve: "Ey Mü'minlerin emiri Suheyb ve ailesi var" dedim. "Suheyb'i bana çağır" dedi. Suheyb'i çağırdım, beraberce Medine'ye geldik. Ömer yaralandı. Bunun üzerine Suheyb oturup yanında ağlamaya başladı ve şöyle haykırıyordu: "Ah Kardeşim! Vah Kardeşim!" Ömer'de dedi ki: Ey Suheyb! Ağlama, çünkü ben, Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Ölü, aile ve yakınlarının bazı şekilde ağlamaları yüzünden azâb görür."** İbn Abbas devamla: Bu hadiseyi Aişe'ye anlattım, o dedi ki: "Dikkat edin, vallahi siz bu hadisi yalancılardan ve yalanla itham edilenlerden aktarmıyorsunuz fakat kulak yanılabilir, Kur'an'da size şifa verecek pek çok şeyler vardır. Kimse kimsenin günah yükünü çekecek değildir." (Fatır 18. Ayet) **"Allah, kafir kimseye ailesinin ağlamasından dolayı azâb eder"** buyurmuştu. (Buhârî, Cenaiz: 32; Müslim, Cenaiz: 9)

16- ÖLÜYE HANGİ ÇEŞİT AĞLAMAK SERBESTTİR

1836- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ailesinden biri vefat etmişti. Kadınlar bir araya toplanıp ağlamaya başladılar. Ömer'de onları bu işten yasaklayıp azarlamaya kalkmıştı. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ey Ömer, bırak onları hâdise yakın olup; kalpler üzüntülü ve gözlerin yaş dökeceği zamandır."** (İbn Mâce, Cenaiz: 52; Müsned: 8050)

17- CÂHİLÎ ADETİ ÜZERE AĞLAMAK YASAKTIR

1837- Abdullah (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim, ölen bir kimse için; avuçlarıyla yanaklarını döver ve yakasını yırtarsa ve cahili âdeti olarak bağırıp çağırırsa o bizden değildir."** (Tirmizî, Cenaiz: 22; İbn Mâce, Cenaiz: 52)

18- SESİ YÜKSELTEREK BAĞIRMAK TA YASAKLANMIŞTIR

1838- Safvan b. Muhrîz (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Musa'ya baygınlık gelmişti, bunun üzerine ağlamaya başladılar. Ayılınca Ebu Musa şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'in bizi uzaklaştırdığı şeylerden ben de sizi uzaklaştırıyorum, yasaklanan şeyler şunlardır:**"Saçını başını yolmak, yaka paça yırtmak, sesini yükselterek bağırıp çağırmak."** (İbn Mâce, Cenaiz: 52; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

19- ELLERLE, YÜZLERE VURARAK AĞLAMAK TA YASAKLANMIŞTIR

1839- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Elleri ile yanaklarına ve yüzüne vuran, elbiselerini, yaka paçasını yırtan ve cahiliyye âdeti olarak bağırıp çağıranlar bizden değildir."** (İbn Mâce, Cenaiz: 52; Ebû Davud, Cenaiz: 29)

20- SAÇI BAŞI YOLMAK TA YASAKLANMIŞTIR

1840- Abdurrahman b. Yezid ve Ebu Bürde (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ebu Musa'nın hastalığı ağırlaşınca karısı bağırmaya başladı, daha sonra ayılınca; Rasûlullah (s.a.v)'in uzak olduğu kimselerden bende uzak olduğumu sana bildirmemiş miydim?" Abdurrahman b. Yezid ve Ebu Bürde dediler ki: "Ebu Musa karısına, Rasûlullah (s.a.v)'in:**"Ben saçını başını yolandan, üstünü başını yırtandan ve bağırıp çağırandan uzağım"** dediğini anlatıyordu. (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Buhârî, Cenaiz: 38)

21- ELBİSE VE YAKA PAÇA YIRTMAK

1841- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Elleriyle yanaklarına vuran, elbiselerini parçalayan, cahiliyye dönemindeki gibi bağırıp çağıranlar bizden değildir."** (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Buhârî, Cenaiz: 38)

1842- Yezid b. Evs Ebu Musa (r.a) dan naklediyor ve şöyle diyor: Ebu Musa bayıldı, Ümmü Veled durumundaki karısı ağlamaya başladı. Ayılınca karısına dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in söylediğini duymadın mı?" Biz de: "Rasûlullah (s.a.v) ne söylemişti" diye sorduk. Şöyle dedi:**"Saçını başını yolan, yaka paçasını yırtan ve yüksek sesle bağırıp çağıranlar bizden değildir."** (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Buhârî, Cenaiz: 38)

1843- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Saçını başını yolan, elbisesini, yaka paçasını yırtan ve yüksek sesle bağırıp çağıran bizden değildir."** (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Buhârî, Cenaiz: 38)

1844- Karsa (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Musa'nın hastalığı ağırlaşınca, hanımı bağırıp çağırmaya başladı. Bunun üzerine Ebu Musa, hanımına: "Rasûlullah (s.a.v)'in ne buyurduğunu bilmiyor musun?" dedi. Hanımı: "Evet biliyorum" dedi ve sustu. Sonra, Ebu Musa'nın hanımına, Rasûlullah (s.a.v) ne buyurmuştu diye soruldu da o da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v):**"Saçını başını yolan, yüksek sesle bağırıp çağıran ve elbisesini yaka paçasını yırtan kimselere lanet etmiştir."** dedi. (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Buhârî, Cenaiz: 38)

22- MUSİBET GELDİĞİNDE SABREDİP BOYUN EĞMEK

1845- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in kızı: "Oğlum ölmek üzere bize geliniz" diye haber göndermişti. Peygamber (s.a.v)'de kızına selâm gönderip; **"Almakta, vermekte Allah'a aittir. Allah yanında her şeyin bir ömrü vardır. Sabret ve sevabını bekle"** buyurdu. Kızı, yemin ederek mutlaka gelmeleri için tekrar haber gönderdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) kalktı, beraberinde Sa'd b. Ubâde, Muaz b. Cebel, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve başkaları olduğu halde gittiler. Çocuk, Rasûlullah (s.a.v)'in kucağına verildi. Çocuk can çekişiyordu. Bu arada Rasûlullah (s.a.v)'in gözlerinden yaşlar dökülüyordu. Sa'd: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu ağlamak ta nedir?" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Bu Allah'ın kullarının kalbine yerleştirdiği merhametten dolayıdır. Allah'ta kullarından merhametli olanlara merhamet eder"** buyurdu. (Ebû Davud, Cenaiz: 29; Buhârî, Cenaiz: 38)

1846- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sahibine sevap kazandıran sabır, belâ ve musibetin ilk geldiği anında yapılanıdır."** (Müslim, Cenaiz: 8; Tirmizî, Cenaiz: 13)

1847- Muaviye b. Kurre (r.a)'nin babasından aktardığına göre, bir adam; çocuğuyla beraber Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve Rasûlullah (s.a.v): "O çocuğunu seviyor musun?" diye sormuştu. Adam da: "Benim onu sevdiğim gibi Allah ta seni sevsin" buyurdu. Sonra o çocuk öldü. Rasûlullah (s.a.v), çocuğun babasını bir süre göremedi, araştırıp bulunca şöyle dedi: **"Sen, Cennetin kapılarından birine geldiğinde, çocuğunun sana kapıyı açmak için koşarak geldiğini görmen seni sevindirmez mi?"** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

23- SABRETMEK VE KARŞILIĞINI ALLAH'TAN BEKLEMEK

1848- Amr b. Sa'd b. Ebu Huseyn (r.a)'in haber verdiğine göre Amr b. Şuayb, çocuğu ölen, Abdulah b. Abdurrahman b. Ebu Huseyn'e bir taziye mektubu yazmıştı. Mektubunda babasının, dedesi Abdullah b. Amr b. As'tan şöyle naklettiğini yazdı: "Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah, yeryüzündeki kullarından çocuğunu kaybeden ve sabredip mükafatını Allah'tan bekleyen kimseye mükafat olarak Cennetten başkasını vermeye razı olmaz."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

24- ÜÇ ÇOCUĞU ÖLEN KİMSENİN MÜKAFATI

1849- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim vefat eden üç çocuğuna karşı sabredip mükafatını Allah'tan beklerse Cennete girer."** Bir kadın kalkarak şöyle dedi: "İki çocuğu vefat eden de bu mükafata dahil midir?" Rasûlullah (s.a.v):**"Evet, iki**

çocuğu ölen de bu ecre dahildir" buyurdu. Bu kadın: "Keşke bir çocuğu öleni de sorsaydım" dedi. (Buhârî, Cenaiz: 6; İbn Mâce, Cenaiz: 57)

25- ÜÇ ÇOCUĞU ÖLEN KİMSENİN AHİRETTEKİ MÜKAFATI

1850- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç çocuğu henüz ergenlik çağına ulaşmadan vefat eden hiçbir Müslüman yoktur ki. Allah, o çocuklara olan lutfundan dolayı o kimseyi Cennete koymasın."** (Buhârî, Cenaiz: 6; İbn Mâce, Cenaiz: 57)

1851- Sa'saa b. Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ebu Zer'le karşılaştım, bana hadis aktar" dedim. Peki dedi ve şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v): **"Üç çocuğu akıl balığ olmadan ölen hiçbir Müslüman yoktur ki Allah, o çocuklara olan lutfundan dolayı o anne ve babaya merhamet ederek onları bağışlamış olmasın"** buyurdu. (Müsned: 20465)

1852- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Üç çocuğu ölen Müslüman bir kimseye Cehennem ateşi, ancak Allah'ın yemini yerini bulacak şekilde isabet edecektir. (Bu yemin Meryem sûresi 71. ayetindeki yemin dir ki) ayetin meali şöyledir: **"İçinizde o Cehenneme uğramayacak kimse yoktur. Yani hepiniz o Cehennemi göreceksiniz. Rabbinin olup bitmiş hükmü budur."** (Buhârî, Cenaiz: 6; Muvatta', Cenaiz: 13)

1853- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç çocuğu, buluğa ermeden; kendisinden önce ölen hiçbir Müslüman yoktur ki Allah, o çocuklara olan merhamet ve lutfu dolayısıyle o anne ve babayı Cennete sokmuş olmasın."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"O çocuklara Cennete girin denilir de onlar, anne ve babamız girinceye kadar girmeyiz derler. Bunun üzerine sizler ve anne ve babanız girin Cennete denilir."** (Buhârî, Cenaiz: 6; Muvatta', Cenaiz: 13)

26- ÜÇ ÇOCUĞU KENDİSİNDEN ÖNCE ÖLEN NE YAPMIŞTIR

1854- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek sızlayan çocuğunu gösterdi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu çocuğunda ölmesinden korkuyorum, zaten üç çocuğumu önceden gönderdim." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ateşe karşı sağlam bir sed çekmişsin öyleyse"** buyurdu. (Müslim, Birr ve Sıla 47; Müsned: 9068)

27- ÖLÜM HABERİ (YAYMAK) VERMEK

1855- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) daha ölüm haberi kendisine gelmeden, Zeyd b. Harise, Cafer b. ebi Talibin ölüm haberlerini vermişti. Gözlerinden yaşlar akıyordu. (Buhârî, Cenaiz: 4; Müsned: 9068)

1856- Ebu Hüreyre (r.a)'nin haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v); **"Habeş hükümdarı Necaşî nin ölüm haberini ashabına öldüğü gün haber vermişti ve kardeşinizin bağışlanmasını isteyiniz"** buyurdu. (Buhârî, Cenaiz: 4; Müsned: 11671)

1857- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v) ile beraber yürüyorduk, birden bir kadını gördü, tanıyamadı. Yolun ortasına varınca durdu ve o kimse yanına gelinceye kadar bekledi. Bir de ne görelim gelen kimse Rasûlullah (s.a.v)'in kızı Fatıma değilmiymiş? Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Fatıma, evden çıkmana ne sebep oldu?"** diye sordu. Fatıma: "Şu ölen kimsenin ailesine gelmiştim ölenlerine rahmet okudum, cenazeleri sebebiyle onlara başsağlığı diledim" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Herhalde onlarla birlikte kabristana da gittin"** buyurdu. Fatıma: "Oraya gitmekten Allah'a sığınırım. Bu konuda Senin ne söylediğini duydum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) kızına şöyle buyurdu: **"Eğer onlarla birlikte kabre gitseydin, babanın dedesinden önce Cenneti göremezdin."** (Müsned: 6286)

28- CENAZE NE İLE YIKANIR?

1858- Ümmü Atiyye el Ensariyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), kızı vefat ettiğinde yanımıza geldi; **"Üç, beş ve gerektiğinde daha fazla su ve sidr** (bir çeşit sabun) **ile yıkayın.Bbu üç, beş yıkama işi bitince, sonuncu yıkamada kâfûr ve benzeri bir koku kullanın, işiniz bitince de bana haber veriniz"** buyurdu. Biz işimizi bitirince, Rasûlullah (s.a.v)'e haber verdik. Rasûlullah (s.a.v)'de bize Hakve denilen elbisesini verdi ve: **"Bunu kızıma kefen olarak iç elbisesi yapınız"** buyurdu. (Buhârî, Cenaiz: 17; İbn Mâce, Cenaiz: 8)

29 BİR ANNENİN ŞEFKATİ

1859- Ümmü Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Oğlum vefat etti. Onun üzerine titrerdim, onu yıkayacak olan kişiye, oğlumu soğuk su ile yıkama, değilse onu katletmiş olursun" dedim. Bunun üzerine Ukkaşe b. Mıhsan, Rasûlullah (s.a.v)'e gidip, Ümmü Kays'ın söylediğini anlattı. Rasûlullah (s.a.v), tebessüm etti ve Ümmü Kays'ın dediği gibi dedi. Ravi diyor ki Ümmü Kays uzun zaman yaşadı, onun kadar yaşayan başka bir kadın bilmiyoruz. (Müsned: 25759)

30- CENAZENİN SAÇI ÖRÜLÜR MÜ?

1860- Ümmü Atıyye (r.anha)'nın anlattığına göre, Peygamberimiz (s.a.v)'in kızını yıkayan kadınlar cenazenin saçını bozup üç örgü yapmışlardı. Ben: "Saçını bozup üç örgümü yaptınız" dedim. "Evet" dedi. (Buhârî, Cenaiz: 16)

31- CENAZE YIKAMA İŞİNE NEREDEN BAŞLANIR?

1861- Ümmü Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kızının cenazesini yıkayacak kimselere: **"Abdest organlarından ve sağından başlayın"** demişti. (Buhârî, Cenaiz: 11; İbn Mâce, Cenaiz: 8)

32- ÖLÜ YIKAMA İŞİ TEK Mİ OLMALI?

1862- Yine Ümmü Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in kızlarından biri vefat etmişti. Rasûlullah (s.a.v), bize haber göndererek şöyle buyurdu: **"Onu su ve sidr** (bir nevi sabun) **ile yıkayınız tek sayı olarak üç, beş veya gerekirse yedi defa yıkayınız. Son yıkamanızda kâfûr ve benzeri bir koku kullanınız, yıkama işini bitirince de bana haber veriniz"** demişti. Biz de yıkamayı bitirince; haber verdik. Rasûlullah (s.a.v), Hakve denilen elbisesini bize verdi ve: **"Bunu ona giydiriniz buyurdu."** Biz onun saçlarını tarayıp üç örgü yaptık ve arkasına salıverdik. (İbn Mâce, Cenaiz: 8; Buhârî, Cenaiz: 9)

33- ÖLÜ, BEŞTEN FAZLA DA GEREKİRSE YIKANIR MI?

1863- Ümmü Atiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), yanımıza geldi. Biz O'nun kızını yıkıyorduk, şöyle buyurdu: **"Onu üç, beş gerekirse yedi sefer yıkayınız, sonuncusunda ise kâfûr veya o cinsten bir koku sürün ve yıkama işini bitirince bana haber verin."** Biz de yıkamayı bitirince kendisine haber verdik. Rasûlullah (s.a.v) Hakve denilen elbisesini bize verdi ve: **"Bunu kızıma giydirin"** buyurdu. (İbn Mâce, Cenaiz: 8; Buhârî, Cenaiz: 8)

34- ÖLÜ BEŞTEN FAZLA DA GEREKİRSE YIKANIR MI?

1864- Yine Ümmü Atiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kızlarından biri vefat etmişti. Rasûlullah (s.a.v) bize haber göndererek; **"Onu su ve sidr ile üç, beş, gerek görürseniz daha fazla yıkayın. Sonuncu yıkamada ise kâfûr ve o cinsten bir koku kullanın, yıkama işini bitirince de bana haber verin"** buyurmuştu. Biz de yıkama işini bitirdik ve haber verdik. Rasûlullah (s.a.v) de, Hakve denilen elbisesini bize verdi ve: **"Bunu kızıma giydirin"** buyurdu. (İbn Mâce, Cenaiz: 8; Ebû Davud, Cenaiz: 33)

1865- Ümmü Atiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kızlarından biri vefat etmişti. Rasûlullah (s.a.v) onu yıkamamızı emretti ve şöyle buyurdu: **"Onu üç, beş, yedi gerekirse daha fazla yıkayın. Ben tek sayı üzerine mi yıkayalım dedim. O da Evet dedi ve son yıkadığınızda kâfûr ve ona benzer bir koku sürün. Yıkama işini bitirince de Bana haber verin"** dedi. Biz de yıkamayı bitirince kendisine haber verdik. Bize Hakve denilen elbisesini verdi ve: **"Bunu kızıma giydiriniz"** buyurdu. (İbn Mâce, Cenaiz: 8; Ebû Davud, Cenaiz: 33)

35- ÖLÜYÜ YIKARKEN KÂFÛR KULLANMAK

1866- Ümmü Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), yanımıza geldi. Biz de onun kızını yıkıyorduk; **"Onu su ve sidr ile üç, beş veya gerek duyarsanız daha fazla yıkayınız. Son yıkayışınızda kâfûr veya ona benzer bir koku kullanınız, bitirince de Bana haber verin"** buyurdu. Bitirince haber verdik, Rasûlullah (s.a.v) bize Hakve denilen elbisesini verdi ve; **"Bunu ona giydirin"** buyurdu. Bu hadisin değişik bir rivâyetinde; Ümmü Atiyye: "O'nun saçını taradık ve üç örgü yaptık" diyor. (İbn Mâce, Cenaiz: 8; Ebû Davud, Cenaiz: 33)

36- ÖLÜYE BAŞKA BİRİNİN GÖMLEĞİNİ GİYDİRMEK

1867- Muhammed b. Sirin (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Atiye, Ensar'dan bir kadındı, oğlunu görmek için buraya kadar gelmişti fakat ona ulaşıp göremedi. Ümmü Atiyye bize şunları anlattı: "Biz kızını yıkarken Rasûlullah (s.a.v) yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: **"Onu su ve sidr ile üç, beş veya gerek duyarsanız daha fazla yıkayınız. Son yıkayışınızda kafur veya ona benzer bir koku kullanınız, bitirince de bana haber veriniz"** buyurdu. Biz de yıkama işini bitirince haber verdik, bize Hakve isimli gömleğini verdi ve: **"Bunu ona giydiriniz"** buyurdu. (İbn Mâce, Cenaiz: 8; Ebû Davud, Cenaiz: 33)

1868- Yine Ümmü Atiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kızlarından biri vefat etmişti de bize: **"Onu üç, beş ve gerekirse daha fazla yıkayınız, su ile sidr ile yıkayın. Son yıkayışınızda da kâfûr veya kâfûra benzeyen bir koku ile kokulayın. Yıkama işini bitirince de Bana haber verin"** dedi. Biz de işi bitirince haber verdik o da bize Hıkve denilen gömleğini verdi ve: **"Bunu ona giydirin"** buyurdu. (İbn Mâce, Cenaiz: 8; Ebû Davud, Cenaiz: 33)

37- KEFENİ GÜZEL YAPMAK

1869- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize bir hutbe verip; **"Ashabından ölen ve hoş olmayan bir kefenle kefenlenip gece gömülen bir kişiden bahsetti ve zaruret olmadıkça geceleyin cenaze defnedilmesini yasakladı ve sizden biriniz bir kardeşinin techiz ve tekfiniyle görevlendirilirse, onun kefenini güzelce yapsın"** buyurdular. (Müslim, Cenaiz: 15; Ebû Davud, Cenaiz: 34)

38- HANGİ KEFEN DAHA HAYIRLIDIR?

1870- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Elbiselerinizi beyaz kumaşlardan giyin çünkü o beyaz elbise daha güzel, daha temizdir. Ölülerinizi de beyazla kefenleyin."** (İbn Mâce, Cenaiz: 12; Müslim, Cenaiz: 13)

39- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN KEFENİ NASILDI?

1871- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) üç parça sehûliyye denilen beyaz kumaş ile kefenlendi."** (İbn Mâce, Cenaiz: 11; Muvatta', Cenaiz: 2)

1872- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v), üç parça beyaz sehûliyye kumaşı ile kefenlendi, bunların arasında gömlek ve sarık yoktu."** (İbn Mâce, Cenaiz: 11; Muvatta', Cenaiz: 2)

1873- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), üç parça beyaz yemen kumaşından Kürsuf denilen bir bezle kefenlenmişti. Bunlar arasında ne gömlek ne de sarık vardı. Aişe'ye: "İki elbise ve bir bürde-i hıbre konulduğuna dair rivâyet hakkında sorulduğunda şöyle dedi: "Gerçekten bürde-i hıbre getirilmişti fakat ashab onu reddetti ve onunla kefenlemediler." (Muvatta', Cenaiz: 2; Buhârî, Cenaiz: 8)

40- GÖMLEK KEFEN OLARAK KULLANILIR MI?

1874- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Übey ölünce, oğlu Abdullah; Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Gömleğini bana versen de babamı onunla kefenlesem siz de onun namazını kılıp onun için bağışlanma dileseniz" dedi. Peygamber (s.a.v): Gömleğini ona verdi ve şöyle dedi: **"Kefenleyip hazırladığınızda haber verin, namazını kıldırayım."** Bunun üzerine Ömer. Rasûlullah (s.a.v)'in elbisesini çekti ve şöyle dedi: "Allah, sizi, münafıkların namazını kılmaktan yasaklamadı mı?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Ben, muhayyerim. "Allah onlara ister istiğfar et istersen etme müsavidir"** (Tevbe 80) **buyurmaktadır."** dedi ve Abdullah b. Übey'in cenaze namazını kıldı. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu. (Tevbe 84) **"Ey Peygamber! O Münafıklardan ölen kimsenin asla namazını kılma! Mezarı başında da ne maksatla olursa olsun durma, sakın! Çünkü onlar, Allah'ı ve onun elçisini inkar ettiler ve ilâhi buyrukları hiçe sayarak çiğneyip can verdiler."** Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v), münafıkların cenaze namazı kıldırmadı. (İbn Mâce, Cenaiz: 31; Buhârî, Tefsir: 147)

1875- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v) Abdullah b. Übey defn olunduktan sonra kabrinin başına geldi. Kabre konulmuştu, orada durdu. Çıkarılmasını emretti, ölü çıkarıldı. Rasûlullah (s.a.v) onu dizleri üzerine koydu, ona gömleğini giydirdi ve ona tükrüğünden üfledi." (Buhârî, Cenaiz: 77; Müslim, Sıfatü-il Münafikîn: 1)

1876- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abbas, Medine'ye gelmişti. Ensar, O'na; giydirmek için bir elbise aradılar. Abdullah b. Übey'in gömleğinden başka ona uyan elbise bulamadılar ve (gömleği) ona giydirdiler. (Buhârî, Cihad ve Siyer: 141)

1877- Habbab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz, sadece Allah rızası için Peygamberle beraber Medine'ye hicret ettik. Ecrimizi Allah'ın vermesi gerekir. Bizimle hicret edenlerden bazısı sonraki fetihlere ve ganimetlere yetişemeyip dünyalık bir şeyler elde edemediler. Mus'ab b. Umeyr bunlardan biri olup Uhud savaşında şehid düşmüştü. Kendisini kefenleyecek bir kaftandan başka bir şey bulamamıştık. Bu kaftanla başını örtsek ayakları açılıyordu, ayağına örtsek başı açıkta kalıyordu. Rasûlullah (s.a.v), onu baş tarafına örtmemizi emretti, ayaklarını da izhir otu ile kapatın dedi. Hicret edenler arasında böyle kimseler olduğu gibi, hicretin meyvesini elde edenler de vardır. (Buhârî, Cenaiz: 27; Müslim, Cenaiz: 13)

41- İHRAMLI KİMSE NASIL KEFENLENİR?

1878- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İhramlı olarak vefat eden kimseyi giydiği iki parça elbise içersinde su ve sidr ile yıkayınız ve o iki elbiseyle kefenleyiniz ona koku sürmeyiniz, başını da örtmeyiniz. O kıyamet günü ihramlı olarak diriltilecektir."** (Buhârî, Cenaiz: 21; Ebû Davud, Cenaiz: 84)

42- EN GÜZEL KOKU HANGİSİDİR?

1879- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kokularınızın en güzeli misk'tir."** (Ebû Davud, Cenaiz: 37; Tirmizî, Cenaiz: 16)

1880- Yine Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kokularınızın en hayırlısı misk'tir."** (Ebû Davud, Cenaiz: 37; Tirmizî, Cenaiz: 16)

43- CENAZE OLDUĞUNU HABER VERMEK

1881- Ebu Ümâme Sehl b. Huneyf (r.a)'in haber verdiğine göre, yoksul bir kadın hastalandı. Rasûlullah (s.a.v)'e onun hastalığı haber verildi. Rasûlullah (s.a.v), yoksulları ziyaret eder, onların hal ve hatırlarını sorardı. Rasûlullah (s.a.v): **"Bu kadın ölünce bana haber veriniz"** dedi. Kadın öldü, cenazesi geceleyin kaldırılıp gömüldü. Ashab, Rasûlullah (s.a.v)'i uyandırmak istemediler. Sabah olunca olup biteni haber verdiler. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Ölümünü bana haber vermenizi emretmedim mi"** buyurdu. Ashab: "Ey Allah'ın Rasûlü! geceleyin seni uyandırmayı uygun görmedik" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) çıktı, Ashab ta kadının başında saf bağladılar ve dört tekbir alarak cenaze namazını tekrar kıldı. (Muvatta', Cenaiz: 5; Buhârî, Cenaiz: 5)

44- CENAZE KABRE SÜRATLİ Mİ GÖTÜRÜLMELİ

1882- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim, şöyle diyordu: **"Salih bir kişi tabuta konulduğunda: "Beni gideceğim yere acele ulaştırın" "Beni gideceğim yere acele ulaştırın" der. Kötü bir kimse de tabuta konulduğunda: "Eyvah, beni nereye götürüyorsunuz?" diye bağırır."** (Buhârî, Cenaiz: 52; Ebû Davud, Cenaiz: 50)

1883- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cenaze, tabuta konulup insanlar onu omuzlarına aldıklarında o kimse, salih bir kişi ise beni bir an önce gideceğim yere ulaştırın" der. Eğer kötü bir kişi ise: "Eyvah, beni nereye götürüyorsunuz" der. İnsanlardan başka her şey bu ölünün sesini duyar. Eğer insanlar da duysalardı bayılıp düşerlerdi."** (Buhârî, Cenaiz: 52; Tirmizî, Cenaiz: 30)

1884- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cenazeyi kabre süratlice götürün ölen kimse hayırlı bir kişi ise, onu bir an önce hayır ve sevabına ulaştırmış olursunuz. Eğer iyi bir kimse değilse bu bir şerdir. Böylece onu omuzlarınızdan bir an önce indirmiş olursunuz."** (Ebû Davud, Cenaiz: 50; Tirmizî, Cenaiz: 30)

1885- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim, şöyle diyordu: **"Cenazeyi kabrine süratlice götürünüz. O kimse salih biri ise, onu bir an önce hayra ulaştırmış olursunuz.Eğer iyi bir kimse değilse bu da bir şerdir, onu bir an önce omuzunuzdan atmış olursunuz."** (Ebû Davud, Cenaiz: 50; Tirmizî, Cenaiz: 30)

1886- Uyeyne b. Abdurrahman b. Yunus (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Abdurrahman b. Semure'nin cenazesinde bulundum. Ziyad tabutun önünden yürüyordu. Abdurrahman'ın yakınları ve köleleri tabutun önünde tabuta doğru dönüp geri geri yürüyorlardı ve yavaş yavaş götürün, Allah mübarek kılsın, diyerek ağır ağır yürüyorlardı. Ebu Bekre katırı üzerinde Mirbed yolunda bize yetişti. Onların yaptıklarını görünce, katırı ile onların üzerine yürüdü ve kırbası ile onlara işaret ederek. Açılın Ebu'l Kasım'ı şereflendirene yemin olsun ki, "Biz, Rasûlullah (s.a.v) ile beraberken cenazeyi hızlıca götürürdük." insanlar dağıldılar ve cenazeyi hızlıca götürmeye başladılar. (Ebû Davud, Cenaiz: 50)

1887- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Biz Rasûlullah (s.a.v) ile beraberken cenazeyi süratlice götürürdük."(Ebû Davud, Cenaiz: 50)

45- CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKILIR MI?

1888- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yanınızdan bir cenaze geçerken ayağa kalkın, cenazeyi takip eden ise cenaze yere konmadıkça oturmasın."** (Tirmizî, Cenaiz: 51; İbn Mâce, Cenaiz: 35)

1889- Amir b. Rabia (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biriniz bir cenaze gördüğünde onunla beraber gitmek istemezse cenaze kendisini geçinceye kadar veya bir yere konuluncaya kadar ayakta kalsın."** (Tirmizî, Cenaiz: 51; İbn Mâce, Cenaiz: 35)

1890- Amir b. Rabia el Adevi (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir cenaze gördüğünüzde cenaze sizi geçinceye kadar veya yere konuluncaya kadar ayağa kalkınız."** (Buhârî, Cenaiz: 47; Müslim, Cenaiz: 25)

1891- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cenazeyi gördüğünüzde ayağa kalkınız, cenaze ile beraber giden cenaze yere konulmadan oturmasın."** (Tirmizî, Cenaiz: 51; İbn Mâce, Cenaiz: 35)

1892- Ebu Hüreyre ve Ebu Said (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdi: **"Rasûlullah (s.a.v)'in hazır bulunduğu hiçbir cenazede cenaze yere konmadan oturduğunu görmedik."** (Müslim, Cenaiz: 25; Buhârî, Cenaiz: 47)

1893- Ebu Said (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçtiğinde ayağa kalkardı. Amr diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçtiğinde hemen ayağa kalkardı." (Tirmizî, Cenaiz: 51)

1894- Harice b. Zeyd b. Sabit (r.a), amcası Yezid b. Sabitten aktarıyor. Onlar Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte otururlarken bir cenaze göründü. Rasûlullah (s.a.v) hemen ayağa kalktı, beraberindekiler de kalktılar ve cenaze geçip gidinceye kadar ayakta kaldılar. (Müsned: 18634)

46- MÜSLÜMAN OLMAYAN CENAZE İÇİN DE AYAĞA KALKILIR MI?

1895- Abdurrahman b. ebi Leyla (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sehl b. Huneyf ve Kays b. Sa'd b. Ubâde Kadisiye'de oturuyorlardı. Yanlarından bir cenaze geçti, ikisi de ayağa kalktılar. Onlara: "Bu cenaze burada yaşayan Müslüman olmayan kimselere aittir" denildi. Bunun üzerine onlar dediler ki: Rasûlullah (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçmişti de Rasûlullah (s.a.v) ayağa kalkmıştı. Bu geçen cenazenin Yahudi cenazesi olduğu hatırlatılınca: **"O insan değil mi, o da bir can taşımıyor mu?"** buyurmuştu. (Buhârî, Cenaiz: 49; Müslim, Cenaiz: 24)

1896- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Yanımızdan bir cenaze geçti. Rasûlullah (s.a.v) ayağa kalktı, onunla birlikte biz de kalktık. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! O bir Yahudi kadının cenazesidir" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Ölüm korkunç ve ibret alınacak bir olaydır. Dolayısıyla herhangi bir cenaze gördüğünüzde ayağa kalkınız."** (Müslim, Cenaiz: 24; Ebû Davud, Cenaiz: 47)

47- CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKILMASA DA OLUR MU?

1897- Ebu Ma'mer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz, Ali'nin yanındaydık, oradan bir cenaze geçti ve halk ayağa kalktılar. Ali: "Bu da nedir?" diye sordu. O da: "Ebu Musa'nın emri böyledir" dediler. Bunun üzerine Ali şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), sadece bir Yahudi kadının cenazesi geçerken kalkmıştı ondan sonra hiç kalkmadı." (Müslim, Cenaiz: 24; Ebû Davud, Cenaiz: 47)

1898- Muhammed (r.a)'ten rivâyete göre, Hasan b. Ali ile İbn Abbas'ın yanından bir cenaze geçmişti de Hasan kalktı. İbn Abbas kalkmadı. Hasan, İbn Abbas'a: "Rasûlullah (s.a.v), bir Yahudi kadının cenazesi için kalkmamış mıydı?" dedi. İbn Abbas ise: "Evet" dedi. Yine oturmaya devam etti. (Müslim, Cenaiz: 24; Ebû Davud, Cenaiz: 47)

1899- İbn Sirin (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan b. Ali ve İbn Abbas'ın yanından bir cenaze geçmişti de Hasan ayağa kalktı. İbn Abbas ayağa kalkmadı. Hasan, İbn Abbas'a: "Rasûlullah (s.a.v) cenaze için ayağa kalkmamış mıydı?" dedi. İbn Abbas: "Kalkmıştı" dedi, yine de oturmaya devam etti. (Müslim, Cenaiz: 24; Ebû Davud, Cenaiz: 47)

1900- Ebu Mıclez (r.a)'den rivâyete göre, İbn Abbas ve Hasan b. Ali'nin yanından bir cenaze geçmişti, biri ayağa kalkmış diğeri kalkmamıştı. Kalkan, kalkmayana: "Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (s.a.v)'in cenaze için ayağa kalktığını biliyorum." Oturan kimse ise: "Rasûlullah (s.a.v)'in cenaze geçerken kalkmayıp oturduğunu biliyorum" diye cevap verdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1901- Cafer b. Muhammed (r.a), babasından naklediyor: Hasan b. Ali oturuyordu, yanından bir cenaze geçti. Herkes ayağa kalktı, cenaze geçip gidinceye kadar öylece kaldılar. Hasan dedi ki: "Bir Yahudi cenazesi geçiyordu, Rasûlullah (s.a.v)'de o cenazenin geçeceği yol üzerinde oturuyordu. Yahudi cenazesinin kendi başından yukarıda olmasını doğru bulmadığı için ayağa kalkmıştı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1902- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) yanından geçen bir Yahudi cenazesi için ayağa kalkmıştı ve cenaze gözden kayboluncaya kadar da ayakta kalmıştı." (Ebû Davud, Cenaiz: 47; Müslim, Cenaiz: 25)

1903- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçmişti. Rasûlullah (s.a.v)'de ayağa kalkmıştı. Kendisine o bir Yahudi cenazesiydi denilince şöyle buyurdu: **"Biz melekler için ayağa kalktık."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

48- ÖLÜM, BİR KURTULUŞ MUDUR?

1904- Ebu Katade b. Rib'î (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçti. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu cenaze ya kendisi için kurtulmuştur veya kendisinden kurtulunmuş biridir"** buyurdu. Oradakiler: "Kendisi kurtulmuş veya kendisinden kurtulunmuş ne demektir?" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"Mü'min kul ölünce, dünyanın sıkıntılarından kurtulur. Günahkar biri ölünce de; insanlar, memleket, ağaç ve hayvanlar onun şerrinden kurtulmuş olurlar"** buyurdu. (Müslim, Cenaiz: 21; Muvatta', Cenaiz: 16)

49- KAFİR ÖLÜNCE HERŞEY VE HERKES ONDAN KURTULUR MU?

1905- Ebu Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyorduk, birden bir cenaze çıkıverdi. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Ya kendi kurtulan biridir veya kendisinden kurtulunmuş biridir. Mü'min kul ölünce dünyanın sıkıntı, bela ve çilelerinden kurtulmuş olur. Günahkar** (facir) **bir kimse de ölünce, ondan tüm insanlar, memleketler, ağaçlar ve hayvanlar kurtulur."** (Müslim, Cenaiz: 21; Muvatta', Cenaiz: 16)

50- CENAZEYİ HAYIRLA ANMAK

1906- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir cenaze geçerken iyilikle anıldı, Rasûlullah (s.a.v): **"Vacip oldu"** buyurdu. Başka bir cenaze geçti, o da şer ile anıldı yine Peygamber (s.a.v): **"Vacip oldu"** buyurdu. Bunun üzerine Ömer: "Anam babam Sana feda olsun. Bir cenaze geçti hayırla anıldı; vacip oldu buyurdun. Bir başka cenaze de şer ile anıldı. Yine vacip oldu buyurdunuz, nedir bu vacip olma?" diye sorunca, Rasûlullah (s.a.v): **"Sizin hayırla andığınız kimseye Cennet vacip oldu, şerle andığınız kimseye de Cehennem vacip oldu. Çünkü sizler yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz."** (Ebû Davud, Cenaiz: 80; İbn Mâce, Cenaiz: 20)

1907- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçmişti, onu hayırla andılar. Rasûlullah (s.a.v) **"Vacip oldu"** buyurdu. Sonra başka bir cenaze geçti, onu da şer ile andılar. Rasûlullah (s.a.v)'de yine: **"Vacip oldu"** buyurdu. O zaman oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! ilk geçen kimse için de sonraki kimse içinde vacip oldu buyurdunuz" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"Melekler, sema da Allah'ın şahitleridir. Siz ise Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz."** (Ebû Davud, Cenaiz: 80; İbn Mâce, Cenaiz: 20)

1908- Ebul Esved ed Deylî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'ye geldim, Ömer b. Hattab'ın yanına oturdum. Bir cenaze geçti ve hayırla anıldı o zaman Ömer: "Vacip oldu" dedi. Sonra başka bir cenaze daha geçti o da hayırla anıldı yine Ömer: "Vacip oldu" dedi. Üçüncü bir cenaze geçti o da şer ile kötülükle anıldı yine Ömer: "Vacip oldu" dedi. Bu sefer ben: "Nedir o vacip olan ey mü'minlerin emiri" dedim. O da: "Ben Rasûlullah (s.a.v)'in buyurduğunu size aktardım" dedi. "Bir Müslüman hakkında dört kişi onun iyiliğine şahitlik ederse; Allah onu Cennetine koyar. Biz de üç kişi olursa da böyle midir? dedik. Evet üç kişi olursa da böyledir dedi. İki kişi olursa da böyle midir? Dedik. "Evet, iki kişi de olsa böyledir" buyurmuşlardı." (Buhârî, Cenaiz: 85; Tirmizî, Cenaiz: 63)

51- ÖLÜYÜ HAYIRLA YÂD ETMEK

1909- Aişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in yanında ölen bir kimse kötülükleriyle anılmıştı da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Ölülerinizi hayırla yâd ediniz."** (Buhârî, Cenaiz: 85; Tirmizî, Cenaiz: 63)

52- ÖLÜLERE SÖVMEMEK

1910- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölülere sövmeyiniz. Çünkü onlar dünyada yapıp ettikleri şeylere kavuşup geçip gitmişlerdir."** (Buhârî, Cenaiz: 97; Ebû Davud, Edeb: 50)

1911- Abdullah b. ebi Bekir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölü ile beraber kabre kadar üç şey gider ailesi, malı ve amelleri. Bunlardan ikisi yani ailesi ve malı geri döner üçüncüsü olan ameli kendisiyle baş başa kalır."** (Müslim, Zühd ve Rekaik: 1; Tirmizî, Zühd: 46)

1912- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mü'minin, Mü'min üzerinde altı görevi vardır: 1- Hastalığında ziyaret eder, 2- Cenazesinde bulunur, 3- Davetine icabet eder, 4- Karşılaştığında selâm verir, 5- Aksırdığında onun için hayır dua eder, 6- Yanında da olsa uzakta da olsa nasihat edip iyiliğini ister."** (Dârimi, İstizan: 5; Tirmizî, Edeb: 1)

53- CENAZEYİ TAKİP ETMEK

1913- Bera b. Azib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize yedi şeyi emredip yedi şeyden de yasakladı. **Emrettikleri: "1- Hastayı ziyaret, 2- Aksırana hayırla dua 3- Yaptığı yemini yerine getirmek 4- Mazluma yardım 5- Selâmı yaygınlaştırmak, 6- Davete icabet etmek, 7- Cenazeyi takip etmek.** Yasakladığı şeyler ise: **"1- Altın yüzük takmak, 2- Gümüş kaplar kullanmak, 3- İpekli elbiseler giymek, 4- İpek karışımlı elbiseler giymek, 5- Kalın ipekli elbiseler giymek, 6- İpek çamaşırlar giymek, 7- İpekli döşemelerde oturmak."** (Buhârî, Libas: 45; Müslim: Libas: 2)

54- CENAZEYLE BERABER GİTMENİN FAZİLETİ

1914- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Namazı kılıncaya kadar bir cenaze de bulunan bir kırat sevap alır. Defnedilinceye kadar cenazede bulunan iki kırat sevap alır. Bir kırat Uhud dağı kadardır."** (Buhârî, Cenaiz: 58; İbn Mâce, Cenaiz: 34)

1915- Abdullah b. Mugaffel (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir cenazeyi takip eder ve defnedilinceye kadar beklerse iki kırat ecir alır, defnedilmeyi beklemeden dönerse bir kırat ecir alır."** (Buhârî, Cenaiz: 58; İbn Mâce, Cenaiz: 34)

55- BİNİTLİ OLANLAR CENAZEYİ NASIL TAKİB ETMELİ?

1916- Muğire b. Şu'be (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Binitli kimse cenazeyi arkadan takip etmelidir. Yayalar istedikleri yerde yürüyeceklerdir. Çocuğun cenaze namazı kılınır."** (İbn Mâce, Cenaiz: 16; Tirmizî, Cenaiz: 42)

56- YAYA YÜRÜYENLER CENAZEYİ NASIL TAKİP EDERLER?

1917- Muğire b. Şu'be (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Binitliler cenazeyi arkadan takip edecekler, yayalar istedikleri yerden takip edebilir, Çocuğun cenaze namazı da kılınır."** (Tirmizî, Cenaiz: 42; İbn Mâce, Cenaiz: 16)

1918- Sâlim (r.a)'in babasından naklettiğine göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'i, Ebu Bekir'i, Ömer'i ve Osman'ı cenazenin önünden giderken görmüştür. (İbn Mâce, Cenaiz: 16; Tirmizî, Cenaiz: 42)

1919- Sâlim (r.a)'in babasından nakline göre, bizzat kendisi Peygamber (s.a.v)'i, Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ı cenazenin önünden yürürken görmüş. (İbn Mâce, Cenaiz: 16; Tirmizî, Cenaiz: 42)

57- CENAZE NAMAZI KILMAYI EMRETMEK

1920- İmran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kardeşiniz Necaşi ölmüştür, kalkın ve onun namazını kılınız."** (Müslim, Cenaiz: 22; Ebû Davud, Cenaiz: 62)

58- ÇOCUK İÇİN CENAZE NAMAZI KILINIR MI?

1921- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e, Ensar'ın çocuklarından ölen biri getirilmişti de onun cenaze namazını kılmıştı. Ben de şöyle demiştim: "Ne mutlu bu çocuğa, o Cennet kuşlarından bir kuştur ne kötülük yaptı ne de kötülük yapacak çağa geldi. Rasûlullah (s.a.v): **"Böyle söylemesen daha iyi olmaz mı, ey Aişe! Allah Cenneti yarattı, Cennet ehlini de yarattı ve onları da babalarının sulbünden yarattı. Cehennemi yarattı, Cehenneme girecekleri de yarattı ve onları da babalarının sulbünden yarattı"** buyurdular. (Buhârî, Cenaiz: 91; Müslim, Kader: 6)

59- ÇOCUKLAR İÇİN DE CENAZE NAMAZI KILINIR

1922- Muğire b. Şu'be (r.a), Peygamberimiz (s.a.v)'den aktararak şöyle demiştir:**"Binitli kimse cenazenin arkasından gidecek yayalar diledikleri yerden gidebileceklerdir, çocuk için de cenaze namazı kılınacaktır."** (İbn Mâce, Cenaiz: 15; Tirmizî, Cenaiz: 42)

60- MÜŞRİK ÇOCUKLARININ DURUMU NEDİR?

1923- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e müşrik çocuklarının durumu soruldu da şöyle buyurdu:**"Allah, bu müşrik çocuklarının ileride ne yapacaklarını pek iyi bilir."** (Buhârî, Cenaiz: 92; Ebû Davud, Sünnet: 18)

1924- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'e ölen müşrik çocuklarının durumu soruldu da:**"Allah onların nasıl yaşayıp ne yapacaklarını en iyi bilir."** buyurdular. (Buhârî, Cenaiz: 92; Ebû Davud, Sünnet: 18)

1925- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e ölen müşrik çocuklarının durumu soruldu da, şöyle buyurdu:**"Allah onları yaratmıştır, onların ne yapacaklarını da en iyi o bilir."** (Buhârî, Cenaiz: 92; Ebû Davud, Sünnet: 18)

1926- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e müşrik çocuklarının durumu sorulmuştu da Rasûlullah (s.a.v):**"Allah onların nasıl yaşayıp ne yapacaklarını en iyi bilendir"** buyurdu. (Buhârî, Cenaiz: 92; Ebû Davud, Sünnet: 18)

61- ŞEHİDLERE NAMAZ KILINIR MI?

1927- Şeddâd b. el Had (r.a)'ten rivâyete göre, bedevilerin biri Peygamber (s.a.v)'e geldi ve ona iman etti, ona uydu sonra da: "Yurdum'dan göç edip sizinle birlikte oturacağım" dedi. Rasûlullah (s.a.v), onu ashabından birine ilgilenmesi için tavsiyede bulundu. Daha sonra bir savaş oldu. Peygamber (s.a.v), düşmandan esirler aldı ve esirleri taksim etti, o kimseye de hissesini ayırdı. O kimse, ashabından koyunlarını otlatıyordu. O gelince onun hissesine düşen esiri kendisine verirler. O da: "Nedir bu" dedi. Ashab: "Peygamber (s.a.v)'in sana ayırdığı hissedir" dediler. O hissesine düşen esiri Peygamber (s.a.v)'e getirdi ve: "Bu nedir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)**"Bunu da sana ayırdım"** buyurdu. O adam: "Ben ganimet elde etmek için sana uymadım boğazını göstererek, ben şuramdan ok ile vurulup şehid olup Cennete girmek için sana uydum" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Eğer gerçekten doğru söylüyorsan ve Allah'a verdiğin sözü tutarsan Allah'ta istediğini verir."** buyurdu. Kısa bir müddet sonra düşmanla savaştılar. O adamı işaret ettiği yerden okla vurulmuş olarak, Rasûlullah (s.a.v)'e getirdiler. **"Bu, O adam mı?"** dedi. "Evet" dediler. Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'a verdiği sözü tutmuş. Allah'ta dilediğini ona vermiş"** buyurdu. Sonra onu kendi cübbesi ile kefenledi ve önüne koyarak namazını kıldı. Namazda işitilen duası şöyle idi: **"Allah'ım, bu kulun Senin yolunda hicret ederek şehid oldu. Ben de buna şahidim"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1928- Ukbe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gün çıktı, Uhud şehidlerine cenaze namazı kıldı sonra Medine'ye gelip Minbere çıktı ve şöyle buyurdu: **"Ben sizden biriyim ve size şahidim."** (Buhârî, Cenaiz: 72; Ebû Davud, Cenaiz: 31)

62- ŞEHİDLERE NAMAZ KILINMASA DA OLUR MU?

1929- Câbir b. Abdullah (r.a)'ın haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v), Uhud şehidlerini ikişer ve tek bir kefen içerisinde kabre yerleştiriyor. Ve bize: **"Bunlardan hangisi Kur'an'ı daha çok biliyordu"** diye soruyordu. Onlardan birine işaret edilince onu önce kabre koyuyor ve şöyle diyordu: **"Ben bunların hayatlarını Allah yolunda feda ettiklerinin şahidiyim"** der sonra bunların yıkanmadan, namazlarını kılmadan kanlarıyla birlikte defnedilmelerini emrederdi. (Buhârî, Cenaiz: 72; Ebû Davud, Cenaiz: 31)

63- RECM EDİLEN KİMSENİN NAMAZI KILINIR MI?

1930- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Müslüman olan adam Peygamber (s.a.v)'e gelerek zina yaptığını itiraf etti. Rasûlullah (s.a.v) ondan yüzünü çevirdi. Adam tekrar itiraf etti. Rasûlullah (s.a.v), tekrar yüzünü çevirdi. Adam dört defa itiraf edinceye kadar bu şekilde oldu. Dördüncü de Rasûlullah (s.a.v): "Deli misin?" dedi. Adam "Hayır" dedi. "Evli misin?" dedi. "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) emretti ve o adam recm edilirken taşlar onu acıtıp incitince kaçtı. Fakat yakalandı ve recm edildi. Rasûlullah (s.a.v), ona hayır duada bulundu ve namazını kılmadı. (Tirmizî, Hudûd 5; Müslim, Hudûd: 5)

64- RECM YAPILANIN NAMAZI KILINIR MI?

1931- İmran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Cüheyneli bir kadın, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, ben zina ettim dedi. Kadın hamileydi. Rasûlullah (s.a.v) onu velisine teslim etti ve: **"Buna iyi muamele et, çocuğunu doğurunca getir"** buyurdu. Kadın doğum yapınca velisi onu Rasûlullah (s.a.v)'e getirdi.0 Rasûlullah (s.a.v)'in emri üzerine recm esnasında elbisesi açılmaması için bağlandı ve recm edildi. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) bu kadının cenaze namazını kıldı. Ömer: "Zina yaptığı halde bunun namazını mı kılıyorsun?" deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"O öyle bir tevbe etti ki eğer yetmiş Medineliye takdim edilseydi hepsine yeterdi. Sen, Allah yolunda canını feda etmekten daha üstün bir tevbe biliyor musun?"** buyurdu. (Dârimi, Hudûd: 17; Müslim, Hudûd: 6)

65- VASİYYETİNDE YANLIŞLIK YAPAN KİMSENİN CENAZE NAMAZI

1932- İmran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam ölmek üzere iken altı kölesini hürriyetine kavuşturdu. Kölelerinden başka hiçbir malı da yoktu. Bu olay, Rasûlullah (s.a.v)'e bildirilince, o adamın yaptığına kızdı ve bu kimsenin cenaze namazını kıldırmamağa karar verdi. Sonra adamın kölelerini çağırdı ve onları üç gruba ayırdı. Aralarında kura çekti, ikisini bırakıp dördünü köle olarak alıkoydu. (Tirmizî, Ahkâm: 28; Ebû Davud, Itk: 10)

66- GANİMETTEN ÇALAN KİMSENİN NAMAZI KILINIR MI?

1933- Zeyd b. Halid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber savaşında bir adam öldü. Rasûlullah (s.a.v):**"Arkadaşınızın namazını kılın.**

Ben kılmam; çünkü, o, Allah yolunda savaşırken ganimet malından çalmıştır, hainlik etmiştir" buyurdu. Onun eşyalarını kontrol ettik, iki dirhem değerinde bir Yahudi boncuğunu ganimet mallarından aşırdığını gördük. (Ebû Davud, Cihad: 145; İbn Mâce, Cihad: 34)

67- BORÇLU KİMSENİN NAMAZI KILINIR MI?

1934- Abdullah b. Ebu Katade (r.a), babasından naklediyor: Rasûlullah (s.a.v)'e Ensardan bir adam cenaze namazı kılınması için getirilmişti. Peygamber (s.a.v): **"Arkadaşınızın namazını siz kıldırın çünkü onun borcu vardı"** buyurdu. Ebu Katade onun borcunu ödemek bana aittir deyince, Rasûlullah (s.a.v) **"Hepsini ödeyecek misin?"** buyurdu. O da: "Evet hepsini ödeyeceğim" deyince onun namazını kıldırdı. (Tirmizî, Cenaiz: 69; Dârimi, Büyü': 53)

1935- Seleme b. Ekva (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir cenaze getirildi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! bu kimsenin cenaze namazını kılıver" dediler Rasûlullah (s.a.v): **"Bu kimsenin borcu var mı?"** diye sordu. "Evet var" dediler. **"Borcuna karşılık bir şeyler bıraktı mı?"** diye sordu. "Hayır bırakmadı" dediler. **"Öyleyse arkadaşınızın namazını siz kılınız"** buyurdu. Ensardan Ebu Katade adında biri: **"Siz namazını kılın, borcunu ben ödeyeceğim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de namazını kıldı. (Tirmizî, Cenaiz: 69; Dârimi, Büyü': 53)

1936- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) borcu olan kimsenin namazını kılmıyordu. Bir cenaze getirildi, Rasûlullah (s.a.v): **"Bu kimsenin borcu var mıdır?"** diye sordu. "Evet iki dinar borcu vardır" dediler. **"Öyleyse arkadaşınızın namazını siz kılın"** buyurdu. Ebu Katade: "O iki dinar borcu ben ödeyeceğim" dedi ve onun namazını kıldı. Allah, fetihler nasib edip bolluklar ihsan edince, Rasûlullah (s.a.v): **"Ben her mü'mine kendi canından daha yakınım. Kim borçlu olarak ölürse, onun borcunu ödemek bana aittir. Kim de mal bırakırsa, o varislerine aittir"** buyurdu. (Tirmizî, Cenaiz: 69; Dârimi, Büyü': 53)

1937- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), herhangi bir Mü'min borçlu olarak öldüğünde: **"Borcuna karşılık bir şeyler bıraktı mı?"** diye sorardı. "Evet bıraktı derlerse" namazını kılar. "Hayır bırakmadı" derlerse: **"Arkadaşınızın namazını siz kılınız"** derdi. Allah fetihler nasib edip ganimetler çoğalınca: **"Ben mü'minlere kendilerinden daha yakınım. Kim borçlu olarak vefat ederse, borcunu ödemek Bana aittir. Kim de mal bırakırsa, o malı mirasçılarına aittir."** (Tirmizî, Cenaiz: 69; Dârimi, Büyü': 53)

68- İNTİHAR EDENİN NAMAZI KILINIR MI?

1938- İbn Semure (r.a)'den rivâyete göre, bir adam okuyla kendisini öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v): **"Ben bunun cenaze namazını kılmam"** buyurdular. (Tirmizî, Cenaiz: 68; Müslim, Cenaiz: 37)

1939- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim kendini bir dağdan atarak öldürürse, o kimse ebedi olarak kendisini Cehennem ateşine atar. Kim de zehir içerek kendisini öldürürse, zehir kabı elinde Cehennemde ebedi olarak zehir içer. Kim de keskin bir aletle kendini öldürürse, o alet elinde olarak Cehennem içinde o aleti karnına saplayarak azâb olunur."** (Tirmizî, Tıb: 7; Dârimi, Diyet: 10)

69- MÜNAFIKLAR ÜZERİNE NAMAZ KILINIR MI?

1940- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Übey b. Selûl öldüğünde namazını kılması için Rasûlullah (s.a.v) çağırılmıştı. Rasûlullah (s.a.v) namazı kıldırmak için kalktığında önüne atıldım ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü! İbn Ubey'in namazını kılıyorsun!" Bu adam falan gün şöyle dedi, falan gün şöyle böyle yaptı diyerek yaptıklarını saymaya başladım." Rasûlullah (s.a.v) tebessüm etti ve şöyle buyurdu: **"Beni bırak Ya Ömer!"** buyurdu. Ben sözlerimi sürdürünce dedi ki: **"Ben Muhayyerim, şimdi de namaz kılmayı münasip gördüm. Eğer yetmişten fazla istiğfar edince bağışlanacağını bilsem onu bile yaparım."** Cenaze namazını kıldı sonra döndü. Aradan az bir zaman geçmişti ki Tevbe Sûresi 84. ayeti nazil oldu: **"Ey Peygamber, o münafıklardan olan kimsenin asla namazını kılma, mezarı başındada ne maksatla olursa olsun sakın durma, çünkü onlar, Allah'ı ve onun elçisini inkar ettiler ve ilâhi buyrukları hiçe sayarak çiğneyip can verdiler."** Ben daha sonra bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'e karşı gösterdiğim cesaretten dolayı kendi kendime hayret ettim. Allah ve Rasûlü daha iyi bilir. (Buhârî, Tefsir: 147; İbn Mâce, Cenaiz: 31)

70- MESCİDDE CENAZE NAMAZI KILINIR MI?

1941- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Süheyl b. Beyza'nın cenaze namazını mescidde kıldırmıştı. (Müslim, Cenaiz: 34; Muvatta', Cenaiz: 8)

1942- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Süheyl b. Beyza'nın namazını mescidin içerisinde kılmıştı. (Müslim, Cenaiz: 34; Muvatta', Cenaiz: 8)

71- GECELEYİN CENAZE NAMAZI KILINIR MI?

1943- Ebu Umâme Sehl b. Huneyf (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'nin kenar mahallelerinde oturan fakir bir kadın rahatsızdı. Rasûlullah (s.a.v), ashabına onun durumunu sorar ve öldüğünde bana haber verin de namazını kıldırayım buyururdu. Sonunda kadın öldü. Yatsı namazından sonra onu Medine'ye getirdiler, geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v) uyumuştu. O'nu uyandırmayı hoş görmediler ve namazını kılıp Baki-ul Gargad mezarlığına defnettiler. Sabah olunca, Rasûlullah (s.a.v) o kadından sordu. Onlar da: "Defnedildi, Ey Allah'ın Rasûlü! Geceleyin sana geldik. Seni uyur bulduk, uyandırmak ta istemedik" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Haydi kabrini Bana gösterin"** dedi. Rasûlullah (s.a.v) yürüdü, onlarda birlikte yürüdüler ve kabrini gösterdiler. Rasûlullah (s.a.v) namaza durdu, onlar da arkasında saf tuttular. Rasûlullah (s.a.v) o kadının cenaze namazını kıldı ve dört tekbir aldı. (Buhârî, Cenaiz: 5; Muvatta', Cenaiz: 5)

72- GIYÂBİ CENAZE NAMAZI DA KILINIR MI?

1944- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kardeşiniz Necaşi ölmüştür. Kalkın ve onun namazını kılın."** Kendisi kalktı, bizi de cenaze önünde saf bağlandığı gibi saf yaptı ve Necaşi adına gıyabi cenaze namazı kıldı. (Müslim, Cenaiz: 22; İbn Mâce, Cenaiz: 33)

1945- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Necaşi'nin öldüğü gün onun ölüm haberini ashabına haber vermişti. Sonra cemaatle birlikte musallaya çıkıp ashabını saf tutturdu ve Necaşi'nin cenaze namazını kıldırdı ve bu namazda dört tekbir almıştı. (Müslim, Cenaiz: 22; İbn Mâce, Cenaiz: 33)

1946- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Medine'de, Necaşi'nin öldüğünü ashabına haber verdi. Ashab, Rasûlullah (s.a.v)'in arkasında saf oldular. Rasûlullah (s.a.v), Necaşi için gıyâben cenaze namazı kıldı ve dört tekbir aldı. (Müslim, Cenaiz: 22; İbn Mâce, Cenaiz: 33)

1947- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kardeşiniz Necaşi vefat etmiştir. Kalkın onun namazını kılın."** İki saf olmuştuk. (Müslim, Cenaiz: 22; İbn Mâce, Cenaiz: 33)

1948- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Necaşi için cenaze namazı kılarken ben ikinci safta idim. (Müslim, Cenaiz: 22; İbn Mâce, Cenaiz: 33)

1949- İmran b. Husayn (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize şöyle buyurmuştu: **"Kardeşiniz Necaşi vefat etmiştir. Kalkın ve onun cenaze namazını kılın."** Biz de kalktık, cenaze için saf tutulduğu gibi saf tuttuk. Aynen cenaze namazı kılar gibi cenaze namazı kıldık.

(Müslim, Cenaiz: 22; İbn Mâce, Cenaiz: 33)

73- CENAZE NAMAZI NASIL KILINIR?

1950- Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'le birlikte lohusa iken ölen Ümmü Ka'bın cenaze namazını kılmıştım. Rasûlullah (s.a.v) kalktı ve cenazeyi ortalayarak namaza durdu. (Buhârî, Cenaiz: 63; Tirmizî, Cenaiz: 45)

74- BİR KADIN VE ÇOCUĞUN CENAZE NAMAZI NASIL KILINIR?

1951- Ammar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadınla bir çocuğun cenazesi aynı anda hazır olmuştu. Çocuğun cenazesi öne kondu, kadının cenazesi de onun arkasına kondu, o ikisinin birden namazı kılınmıştı. Namaz kılanlar arasında; Ebu Said el Hudri, ibn Abbas, Ebu Katade ve Ebu Hüreyre de vardı. Onlara bu şekilde namaz kılmanın durumunu sordum: "Sünnettir" dediler. (Tirmizî, Cenaiz: 45; Müslim, Cenaiz: 27)

75- ERKEK VE KADIN CENAZELER BİR ARADA OLURSA NAMAZLAR NASIL KILINIR?

1952- İbn Ömer (r.a), dokuz cenazeye birden namaz kıldı. Erkekleri imamın önüne doğru, kadınları ise, onların arkasına kıble tarafına koydu ve onları tekbir sıra halinde dizdi. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm, Ömer b. Hattab'ın karısı ve Zeyd adındaki oğlunun cenazesini de koydu. O gün imam Said b. el Âs idi. Cemaat içersinde: İbn Ömer, Ebu Hureyre, Ebu Said, Ebu Katade de vardı, çocuk cenazesi hemen imamın önüne kondu. Adamın biri "Bu şekl beğenmedim" dedi. O esnada İbn Abbas, Ebu Hureyre, Ebu Said ve Ebu Katade'ye baktım ve: "Nedir bu durum" diye sordum; "Sünnettir" dediler (Tirmizî, Cenaiz: 45; Müslim, Cenaiz: 27)

1953- Semure b. Cündüb (r.a)'ten rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v), lohusa iken ölen Ümmü Fülan'ın cenaze namazını kılmıştı da cenazenin tam ortasına durmuştu." (Tirmizî, Cenaiz: 45; Müslim, Cenaiz: 27)

76- CENAZE NAMAZINDAKİ TEKBİR SAYISI NE KADARDIR?

1954- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v), ashabına; Necaşi'nin öldüğünü haber verdi. Onları çıkarıp saf yaptırdı, sonra da dört tekbir alarak cenaze namazını gıyabi olarak kıldı." (Buhârî, Cenaiz: 64; Muvatta', Cenaiz: 5)

1955- Ebu Umâme b. Sehl (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'nin kenar mahallelerinden birinde oturan bir kadın hastalanmıştı. Peygamber (s.a.v) hasta ziyaretine çok önem verirdi. **"Bu kadın öldüğünde bana haber veriniz"** buyurdu. Kadın, gece öldü ve geceleyin defnettiler ve de, Peygamber (s.a.v)'e haber vermediler. Sabahleyin, Rasûlullah (s.a.v) kadının durumundan sordu. Onlar da: "Geceleyin seni uyandırmayı hoş görmedik" dediler. Rasûlullah (s.a.v) o kadının kabrine geldi ve onun için namaz kıldı ve namazında dört tekbir aldı. (Buhârî, Cenaiz: 64; Muvatta', Cenaiz: 5)

1956- İbn ebi Leyla (r.a)'dan rivâyete göre, Zeyd b. Erkam, bir cenazenin namazını kıldı ve namazda beş tekbir aldı. Rasûlullah (s.a.v)'de böylece tekbir almıştı dedi. (Buhârî, Cenaiz: 64; Muvatta', Cenaiz: 5)

77- CENAZE NAMAZINDA OKUNANLAR

1957- Avf b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in bir cenazeye namaz kılarken şöyle dua ettiğini duydum: **"Allah'ım onu bağışla, ona acı ve onu affet, ona afiyet ver, varacağı yeri ikram edilen yer** (Cennet) **kıl, girdiği kabri geniş eyle. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Beyaz kumaşın kir ve hatalardan temizlenmesi gibi onu hatalarından temize çıkar. Bu dünyadaki evine karşılık, daha hayırlı bir ev, ailesine karşılık daha hayırlı bir aile, Eşine karşılık daha hayırlı bir eş ver. Onu kabir ve Cehennem azabından koru."**

Avf diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'in o ölüye yaptığı duayı duyunca ,keşke bu ölen ben olsaydım dedim. (Tirmizî, Cenaiz: 38; Müslim, Cenaiz: 26)

1958- Avf b. Malik (r.a) şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'in bir cenazeye namaz kıldırırken şöyle dua ettiğini duydum: **"Allah'ım onu bağışla, affet, ona acı, ona afiyet ver, onun günahlarından vazgeç, varacağı yeri ikram edilen yer** (Cennet) **eyle, gireceği kabri geniş eyle. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Beyaz kumaşın kir ve hatalardan temizlenmesi gibi onu da günahlardan temizle. Dünyadaki evine karşılık, daha hayırlı bir ev, ailesine karşılık daha hayırlı bir aile, eşine karşılık daha hayırlı bir eş ver, onu Cennetine koy."** Ateşten koru yahut şöyle dedi: **"Onu kabir azabından koru."** (Tirmizî, Cenaiz: 38; Müslim, Cenaiz: 26)

1959- Ubeyd b. Halid es Sülemi (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) iki kişiyi birbirine kardeş yapmıştı; onlardan biri şehid edildi. Diğeri de sonradan öldü, onun namazını kıldık. Rasûlullah (s.a.v): **"Ne diyorsunuz?"** buyurdu. Onlar da: "Onun için dua ediyoruz ve Allah'ım onu bağışla, affet, ona acı, Allah'ım! Onu arkadaşına kavuştur" diyoruz dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Onun namazı nerde, bunun ki nerde, onun ameli nerde, bunun ki nerde, ikisi arasında gökle yer arası kadar fark vardır"** buyurdu. (Ebû Davud, Cihad: 29; Müsned: 15494)

1960- İbrahim el Ensari (r.a), babasından naklederek, Rasûlullah (s.a.v) cenaze namazında şöyle dua ettiğini duymuştur:**"Allah'ım ölümüze de dirimize de, burada bulunana da bulunmayana da, erkeğimize de kadınımıza da, küçüğümüze de büyüğümüze de mağfiret eyle."** (İbn Mâce, Cenaiz: 23; Müslim, Cenaiz: 26)

1961- Talha b. Abdullah b. Avf (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas (r.a)'ın arkasında bir cenaze namazı kıldım. Namaz da fatiha ve bir sûre okudu, duyabileceğimiz şekilde sesli okuyordu, namazı bitirince elinden tutup bu yaptığının hükmünü sordum. "Haktır ve sünnettir" dedi. (Buhârî, Cenaiz: 65; Tirmizî, Cenaiz: 38)

1962- Talha b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas (r.a)'ın arkasında bir cenaze namazı kılmıştım, onun namazda Fatiha sûresini okuduğunu işittim. Namazı bitirince elinden tutup sordum: "Fatiha mı okuyorsun?" O da: "Evet, Fatiha okumak hak ve sünnettir" dedi.(Buhârî, Cenaiz: 65; Tirmizî, Cenaiz: 38)

1963- Ebu Ümâme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cenaze namazındaki sünnet olan şekil: "İlk tekbirden sonra gizlice, Fatiha okumak; sonra da üç tekbir almaktır. Son tekbirden sonra da selâm verilir." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

78- BİR CENAZEYE YÜZ KİŞİ NAMAZ KILARSA NE OLUR?

1964- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir cenazeye İslâm ümmetinden sayısı yüze varan kimseler namaz kılarlarsa ve o cenaze için şefaat dilerlerse şefaatleri kabul edilir."** (Müslim, Cenaiz: 18; Tirmizî, Cenaiz: 38)

1965- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyuruyor: **"Müslümanlardan bir kimse ölür de ona yüz kişiye yakın kimse namaz kılarsa, şefaat dilerlerse mutlaka kabul olunur."** (Müslim, Cenaiz: 18; Tirmizî, Cenaiz: 38)

1966- Ebu Bekkar, Hakem b. Ferrûh (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Eb'ul Melih bize bir cenaze namazı kıldırmıştı. Namaza başlarken tekbir aldığını zannetmiştik. Fakat o yüzünü bize dönerek: "Saflarınızı düzgün tutunuz ki cenaze hakkındaki istedikleriniz kabul görsün" dedi.

Ebu'l Melih diyor ki: Abdullah b. Selit, Mü'minlerin annelerinden Peygamberimizin (s.a.v)'in hanımı Meymune (r.anha) rivâyet ederek şöyle diyor: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Müslümanlardan bir gurup bir cenazeye cenaze namazı kılarlarsa, cenaze hakkındaki duaları mutlaka kabul edilir."** Ebu'l Melih'e sordum: "Kılacak cemaat, kaç kişi olacaktır?" "Kırk kişi" dedi. (Müslim, Cenaiz: 18; Tirmizî, Cenaiz: 38)

79- CENAZE NAMAZI KILMANIN SEVABI

1967- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim bir cenaze için namaz kılarsa, ona bir kırat sevap vardır. Kimde cenaze kabre konuluncaya kadar beklerse, iki kırat sevap vardır. İki kırat ise iki büyük dağ gibidir."** (Müslim, Cenaiz: 17; Tirmizî, Cenaiz: 50)

1968- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim namazı kılıncaya kadar cenazede bulunursa, bir kırat sevap vardır. Cenaze defnedilinceye kadar beklerse, iki kırat sevap alır."** İki kırat ne demektir Ey Allah'ın Rasûlü! Diye sorulunca: **"İki büyük dağ kadardır"** buyurdular. (Müslim, Cenaiz: 17; Tirmizî, Cenaiz: 50)

1969- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim, Allah rızası için bir cenazeyi takip eder, namazını kılar ve defnederse; iki kırat sevap alır. Sadece namazını kılıp ta defnedilmeden dönen kimseye ise bir kırat ecir verilmiş olur."** (Müslim, Cenaiz: 17; Tirmizî, Cenaiz: 50)

1970- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim, bir cenazeyi takip edip namazını kılar ve gömülünceye kadar beklerse, iki kırat sevap alır. Her bir kırat Uhud dağından daha büyüktür."** (Müslim, Cenaiz: 17; Tirmizî, Cenaiz: 50)

80- CENAZE GÖMÜLMEDEN OTURMAMAK

1971- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir cenaze gördüğünüzde ayağa kalkın, Kim cenazeyi takip ederse, cenaze mezara konmadan oturmasın."** (Tirmizî, Cenaiz: 52; Buhârî, Cenaiz: 48)

81- CENAZE İÇİN AYAĞA KALKMAK

1972- Mes'ud b. Hakem (r.a)'den rivâyete göre, Ali b. ebi Talib'in yanında cenaze kabre konuluncaya kadar ayakta durmak gerekir mi? diye konuşulmuştu. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), kalkar sonra otururdu." (Muvatta', Cenaiz: 11; Müslim, Cenaiz: 24)

1973- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in cenaze için kalktığını görünce biz de kalkardık, oturduğunu görünce biz de otururduk." (Müslim, Cenaiz: 25; İbn Mâce, Cenaiz: 35)

1974- Bera (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir cenazeyi defnetmek için çıkmıştık. Kabre vardığımızda cenaze kabre konulmadan Rasûlullah (s.a.v), oturdu, bizde sessizce sanki başımızda bir kuş varmış gibi oturduk." (İbn Mâce, Cenaiz: 37; Ebû Davud, Cenaiz: 68)

82- ŞEHİD, KANI İLE BİRLİKTE GÖMÜLÜR

1975- Abdullah b. Sa'lebe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Uhud şehidleri için şöyle buyurdu:**"Onları kanları ile birlikte örtüp defnediniz. Çünkü, Allah yolunda yara alan şehid, kıyamet günü yarasından kan damlayarak gelecektir. Rengi kan rengi olup kokusu misk kokusu gibidir."** (Ebû Davud, Cenaiz: 31; Buhârî, Cenaiz: 72)

83- ŞEHİD NEREYE GÖMÜLÜR?

1976- Ubeydullah b. Muayye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Taif kuşatmasında, Müslümanlardan iki kişi şehid olmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına kadar getirildi. Rasûlullah (s.a.v) onların şehid oldukları yere gömülmesini emretti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1977- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Uhud savaşında şehid olanların şehid oldukları yere götürülüp gömülmelerini emretti. Çünkü onlar Medine'ye götürülmüşlerdi. (İbn Mâce, Cenaiz: 28; Ebû Davud, Cenaiz: 42)

1978- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Şehidleri savaşıp, yaralanıp şehid oldukları yerlere defnedin."** (İbn Mâce, Cenaiz: 28; Ebû Davud, Cenaiz: 42)

84- MÜŞRİKLERİ KİM DEFNEDER?

1979- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e dedim ki: "Sapık ihtiyar amcan öldü, onu kim defnedecek?" Rasûlullah (s.a.v): **"Git ve baban Ebu Talib'i göm. Tekrar yanıma gelinceye kadar hiçbir şey yapma!"** Babamı defnettim sonra Rasûlullah (s.a.v)'e geldim, emri üzerine gusul abdesti aldım. Rasûlullah (s.a.v) bana dua etti fakat ben o duayı ezberleyemedim. (Ebû Davud, Cenaiz: 70)

85- MEZARDA LAHD YAPMAK VE LAHDSİZ MEZARLIK

1980- Sa'd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kabrinde yapıldığı gibi mezarımın kıble tarafına lahd (boydan boya oyuk) yapın ve üzerime bir şeyler dikin. (Müslim, Cenaiz: 29; İbn Mâce, Cenaiz: 39)

1981- Âmir b. Sa'd (r.a)'den rivâyete göre, ölümü yaklaşınca Sa'd şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'in kabrinde yapıldığı gibi mezarımın kıble tarafını (lahd) boydan boya oyuk yapın ve üzerime bir şeyler dikin. (Müslim, Cenaiz: 29; İbn Mâce, Cenaiz: 39)

1982- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Lahidli mezar, biz Müslümanlar içindir. Lahidsiz mezar ise bizim dışımızdaki din mensupları içindir."** (İbn Mâce, Cenaiz: 39; Tirmizî, Cenaiz: 53)

86- KABİR, NE KADAR DERİNLİKTE OLMALI?

1983- Hişam b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşında şikayet ederek her şehid için ayrı ayrı kabir kazmak zor olacak dedik. Rasûlullah (s.a.v):**"Çukur kazınız, derin ve güzel kazınız. İki kişi veya üç kişiyi bir kabre koyunuz"** buyurdu. Oradakiler: "Hangisini önce koyalım?" dediler. **"Kur'an'ı en çok bileni"** buyurdu. Benim babam da bir çukurdaki üç şehidden üçüncüsü idi. (Tirmizî, Cenaiz: 31; Buhârî, Cenaiz: 72)

87- KABRİN, GENİŞLİĞİ NE KADAR OLMALI?

1984- Sa'd b. Hişam b. Amir (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Uhud savaşında Müslümanların pek çoğu şehid olmuş bir çoğu da yaralar almıştı. Rasûlullah (s.a.v): **"Çukurlar kazınız, genişçe kazınız. Sonra iki veya üç kişiyi bir kabre koyunuz, Kur'an'ı daha iyi bilenleri önce koyunuz"** buyurdu. (Tirmizî, Cenaiz: 31; Buhârî, Cenaiz: 72)

88- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN KABRİNE KIRMIZI KADİFE KONDU MU?

1985- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) kabre konulurken altına kırmızı bir kadife serilmişti." (Müslim, Cenaiz: 30; Tirmizî, Cenaiz: 55)

89- CENAZE DEFNETMENİN YASAK OLDUĞU VAKİT VAR MIDIR?

1986- Ukbe b. Âmir el Cüheni (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) üç vakitte bize cenaze defnetmeyi ve namaz kılmayı yasaklamıştı: **"Güneş doğup yükselinceye kadar, öğle vakti güneş tam tepede iken batıya kayıncaya kadar ve güneş tam batarken."** (Tirmizî, Cenaiz: 41; İbn Mâce, Cenaiz: 30)

1987- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) hutbe veriyordu. Ashabından ölüp de gece gömülen ve kefeni kısa yapılan birini hatırladı ve zaruret olmadıkça cenazenin gece gömülmesini yasakladı."** (İbn Mâce, Cenaiz: 30; Ebû Davud, Cenaiz: 55)

90- BİRDEN FAZLA KİMSE BİR KABRE GÖMÜLÜR MÜ?

1988- Hişam b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşında Müslümanlar pek çok şehid verdiler. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Çukurlar kazın, genişçe kazın: iki veya üç kişiyi bir kabre koyun"** buyurdular. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kimi önce koyalım" diye sordular da, Rasûlullah (s.a.v): **"Kur'an'ı çok iyi bilenleri önce koyun"** buyurdu. (Ebû Davud, Cenaiz: 71; İbn Mâce, Cenaiz: 28)

1989- Sa'd b. Hişam b. Amir (r.a) babasından naklediyor. Uhud savaşında çok yaralı ve şehid birikmişti, durum şikayet edilerek Rasûlullah (s.a.v)'e bildirildi. Rasûlullah (s.a.v): **"Çukurlar kazın, geniş kazın, güzel kazın her kabre iki veya üç kişiyi gömün. Kur'an'ı en iyi bilenleri önce gömün"** buyurdular. (Ebû Davud, Cenaiz: 71; İbn Mâce, Cenaiz: 28)

1990- Hişam b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Çukurlar kazın, güzel kazın ve her bir çukura ikişer üçer kişi defnedin. Kur'an'ı en çok bilenleri de öncelikle gömün"** buyurdular. (Ebû Davud, Cenaiz: 71; İbn Mâce, Cenaiz: 28)

91- KUR'AN'I EN İYİ BİLENLERE KABİRDE ÖNCELİK

1991- Hişam b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Babam Uhud günü şehid edilmişti. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Geniş geniş çukurlar kazın, güzel kazın ve her çukura ikişer üçer kişi gömün; Kur'an'ı en çok bilenlere öncelik tanıyın"** buyurdu. Babam üç kişiden biriydi, Kur'an'ı diğerlerinden daha iyi bildiği için önce gömülmüştü. (Ebû Davud, Cenaiz: 71; İbn Mâce, Cenaiz: 28)

92- KABİRE GÖMÜLEN TEKRAR ÇIKARILIR MI?

1992- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Abdullah b. Übey kabre konulduktan sonra gelmişti. Cenazenin çıkarılmasını emretti, cenaze kabirden çıkarıldı. Rasûlullah (s.a.v), onu dizlerinin üzerine koydu. Ona tükürüğünden üfürdü ve ona kendi gömleğini giydirdi: **"Allah her şeyin en iyisini bilendir"** buyurdu. (Müslim, Sıfatül Münafıkın: 1; Buhârî, Cenaiz: 77)

1993- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Abdullah b. Übey'in kabirden çıkarılmasını emretti. Kabirden çıkarıldı, onun başını kendi dizi üzerine koyarak vücuduna hafifçe tükürdü ve gömleğini ona giydirdi. Câbir diyor ki: Allah en iyisini bilir ama ona namaz da kıldı. (Müslim, Sıfatül Münafıkın: 1; Buhârî, Cenaiz: 77)

93- KABİRDEN CENAZE ÇIKARILIP BAŞKA KABRE NAKLEDİLİR Mİ?

1994- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babamla birlikte bir adam da aynı kabre gömülmüştü, gönlüm razı olmadı. Onu çıkarıp tek başına başka bir yere gömdüm. (Buhârî, Cenaiz: 77; Ebû Davud, Cenaiz: 79)

94- KABİR ÜZERİNDE CENAZE NAMAZI KILINIR MI?

1995- Yezid b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, onlar bir gün Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir gezintiye çıkmışlardı. Rasûlullah (s.a.v) yeni bir kabir gördü. **"Bu kimin kabridir?"** buyurdu. Onlar da: "Falan oğullarının azatlı kölesi falan kadındır" dediler. Rasûlullah (s.a.v) onu tanıdı. "Bir öğle vakti ölmüştü. Siz de kaylule uykusunda idiniz. Seni uyandırmak ta hoşumuza gitmedi" dediler. O zaman Rasûlullah (s.a.v) oradakileri arkasına saf yaptırdı ve dört tekbir alarak kadına cenaze namazı kıldı sonra da şöyle dedi: **"Ben aranızda olduğum sürece bir kişi öldüğünde bana haber verin. Benim o kimseye cenaze namazı kılmam rahmettir"** buyurdular. (Buhârî, Cenaiz: 55; Muvatta', Cenaiz: 5)

1996- Şa'bi (r.a)'nin haber verdiğine göre, bir kimse Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir kabre uğramıştı. Rasûlullah (s.a.v) orada onlara imam olup arkasında saf tutturmuştu. Ben, Ebu Amr'e: "Kimdi o Ey Ebu Amr" diye sordum. "İbn Abbas" diye cevap verdi. (Müslim, Cenaiz: 23; Tirmizî, Cenaiz: 47)

1997- Yine Şa'bi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'i gören biri bana anlatmıştı. Rasûlullah (s.a.v), uzakta bir kabir gördü ve ashabını da kendi arkasına saf tutturdu ve o kimse için cenaze namazı kıldı. Şa'bi ye: "Sana bunu kim haber verdi" diye soruldu. O da: "İbn Abbas" dedi. (Müslim, Cenaiz: 23; Tirmizî, Cenaiz: 47)

1998- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), bir kadının kabri başında defnedildikten sonra cenaze namazı kıldı. (Müslim, Cenaiz: 23; Tirmizî, Cenaiz: 47)

95- CENAZE DEFNEDİLDİKTEN SONRA DÖNÜŞTE BİNİTE BİNMEK

1999- Câbir b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Ebu'd Dehdah'ın cenazesini defnetmek için çıktı. Dönüşünde çıplak bir kısrak getirdiler. Rasûlullah (s.a.v) ona bindi. Biz de onunla beraber yürüdük. (Müslim, Cenaiz: 28; Tirmizî, Cenaiz: 28)

96- KABİRLER ÜZERİNE BİNA YAPILIR MI?

2000- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kabirler üzerine bina yapmaktan veya kabri yükseltmekten veya kabrin kireçlenmesini yasakladı. Ravi Süleyman b. Musa: Kabir üzerine yazı yazmaktan nehiy etti cümlesini ilave etmiştir. (Tirmizî, Cenaiz: 56; Müslim, Cenaiz: 32)

97- KABİR ÜZERİNE OTURULUR MU?

2001- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kabirlerin toprak, taş ve benzeri şeylerle yükseltilmesini veya üzerine bina yapılmasını, kabir üzerine oturulmasını yasakladı. (Tirmizî, Cenaiz: 56; Müslim, Cenaiz: 32)

98- KABİRLERİN ÜZERİ KİREÇLENMEZ

2002- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Kabirlerin üzerini kireçle sıvamaktan bizleri yasakladı."** (Tirmizî, Cenaiz: 56; Müslim, Cenaiz: 32)

99- YÜKSEK KABİRLER YER SEVİYESİNE GÖRE DÜZLENMELİDİR

2003- Sümâme b. Şüfey (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fedale b. Ubeyd ile birlikte Rum diyarındaydık, bir arkadaşımız vefat etti. Fedale kabrinin toprak seviyesinde yapılmasını emretti ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'in kabirleri toprak seviyesinde yapılmasını emrettiğini işittim. (Tirmizî, Cenaiz: 56; Müslim, Cenaiz: 32)

2004- Ebu'l Hey'ac (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in beni gönderdiği şey üzerine seni göndereyim mi? Yerden yüksek her kabri yer seviyesine indireceksin. Her evdeki resimleri imha edeceksin." (Tirmizî, Cenaiz: 56; Müslim, Cenaiz: 32)

100- KABİRLERİ ZİYARET

2005- Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizi kabirleri ziyaret etmekten yasaklamıştım, şimdi ziyaret edebilirsiniz. Kurban etlerini üç günden fazla tutmayınız demiştim. Şimdi ise dilediğiniz kadar bekletip yiyebilirsiniz. Ayrıca size hurma şerbetini sadece tulumlardan içebileceğinizi söylemiştim, şimdi her türlü kaptan hurma şerbetini içebilirsiniz. Fakat sarhoşluk veren içkileri içmeyiniz."** (Müslim, Cenaiz: 36; İbn Mâce, Eşribe: 14)

2006- Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından naklediyor, kendisi bizzat Rasûlullah (s.a.v)'in bir meclisinde bulunmuştu. Orada Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Size kurban etlerini üç günden fazla bırakmamanızı emretmiştim. Artık üç günden fazla hem kendiniz yiyin hem de başkalarına yedirin hem de kalanını biriktirebilirsiniz. Sizi ziftlenmiş ağaçtan, oyulmuş kaplarda şıra yapmaktan yasaklamıştım. Şimdi tüm o kaplarda şıra yapabilirsiniz. Sarhoşluk veren her şeyden kaçının. Sizi kabirleri ziyaret etmekten de yasaklamıştım. Fakat şimdi ziyaret**

edebilirsiniz. Lüzumsuz şeyler söylemeyiniz." (Müslim, Cenaiz: 36; İbn Mâce, Eşribe: 14)

101- MÜŞRİK ANNENİN KABRİ ZİYARET EDİLİR Mİ?

2007- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), annesinin kabrini ziyaret etmiş ağlamış ve yanındakileri de ağlatmış sonra şöyle buyurmuştur: **"Anneme istiğfar etmek için Rabbimden izin istedim, izin vermedi. Kabrini ziyaret etmek için izin istedim, izin verdi. Öyleyse sizler de bundan böyle kabirleri ziyaret ediniz, kabir ziyareti ölümü hatırlatır."** (Müslim, Cenaiz: 36; İbn Mâce, Cenaiz: 48)

102- MÜŞRİKLER İÇİN AF DİLEME YASAKTIR

2008- Said b. Müseyyeb (r.a), babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Talib'in ölüm anı yaklaştığında Peygamber (s.a.v), onun yanına geldi. Yanında, Ebu Cehil, Abdullah b. ebî Ümeyye vardı. Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Amcam: "Lâ ilâhe illalah" de ki Allah katında sana Şahadet ve şefaat edebileyim"** buyurdu. Bunun üzerine Ebu Cehil ve Abdullah b. Ebi Ümeyye: "Ey Ebu Talib! Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" O ikisi, o derece bu sözü söyletmemek için Ebu Talib'i sıkıştırdılar ki; Ebu Talib'in son sözü: **"Abdulmuttalib'in dini üzereyim"** oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yasaklanmadığım sürece senin için mutlaka bağışlanma talebinde bulunacağım."** Bunun üzerine Tevbe sûresi 113. ayeti nazil oldu: **"Allah'tan başka kimselere ve nesnelere de ilâhlık yakıştıran kimselerin Cehennemlik oldukları besbelli olduktan sonra yakın akrabaları olsa bile onların bağışlanmalarını istemek artık ne Peygambere ne de iman edenlere yakışır."** Yine Kasas sûresi 56. ayeti de nazil oldu: **"Gerçek şu ki sen her sevdiğini doğru yola yöneltemezsin. Fakat Allah'tır yönelmek isteyeni dilediği şekilde doğru yola yönelten ve yine o'dur doğru yola erişecekleri en iyi bilen."** (Buhârî, Cenaiz: 80; Müslim, İman: 9)

2009- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adamın müşrik olan anne ve babası için bağışlanma talebinde bulunduğunu işittim. Müşrik oldukları halde onlara istiğfar mı ediyorsun? Diye sordum. O da: "İbrahim (a.s), babası için istiğfar etmemiş miydi" dedi. Peygamber (s.a.v)'e geldim ve durumu anlattım hemen, Tevbe sûresi 114. ayeti nazil oldu: **"İbrahim'in buna benzer bir durumda babasının bağışlanması için yaptığı duaya gelince; bu sadece O'nun babasına daha sağlığında vermiş olduğu bir söze dayanıyordu. Babasının sırf, bir Allah düşmanı olduğu ona belli olunca, İbrahim, babasından ilgisini kesip uzaklaştı. Zaten, İbrahim çok ince ruhlu ve yumuşak huylu biriydi."** (Bu konuda gerekli bilgi için: Meryem sûresi 47. ve 48. ayetleriyle; Mümtahine sûresi 4. ayeti ve Şuarâ sûresi 86. ayetlerin tefsirlerine bakılabilir.) (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 10; Müsned: 1031)

103- MÜ'MİNLER İÇİN İSTİĞFAR EDİLEBİLİR

2010- Aişe (r.anha)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: "Ben, size kendimden ve Rasûlullah (s.a.v)'den bahsedeyim mi?" dedi. Biz de: "Evet" dedik. O da şöyle anlattı: "Peygamber (s.a.v) benim yanımda kaldığı bir geceydi, yatsı namazından dönüp gelmişti, ayakkabılarını ayaklarının yanına koydu elbisesinin bir ucunu yatağının üzerine yaydı. Benim uyuduğuma kanaat getirinceye kadar bekledi sonra yavaşça ayakkabılarını giydi, elbisesini aldı sonra yavaşça kapıyı açtı ve yavaşça çıktı. Ben de örtümü başıma aldım, elbisemi giydim ve onun peşinden çıktım. Rasûlullah (s.a.v), Baki mezarlığına vardı, ellerini kaldırıp üç defa uzunca tuttu sonra döndü, ben de döndüm. Rasûlullah (s.a.v) hızlandı, bende hızlandım. Rasûlullah (s.a.v) daha süratlice yürüdü, bende daha süratlice yürüdüm. Rasûlullah (s.a.v) koşmaya başladı. Ben de koşmaya başladım ve ondan önce eve girdim. Rasûlullah (s.a.v) ben yattıktan sonra içeri girdi ve: "Ey Âişe, sana ne oldu da böyle nefes nefesesin" buyurdu. Ben: "Bir şey yok" dedim. Rasûlullah (s.a.v): "Sen söylemezsen bile Latif ve Alim olan Allah, Bana haber verir" dedi. O zaman ben anam babam senin yoluna feda olsun deyip olanları anlattım. Rasûlullah (s.a.v):**"Önümde gördüğüm karaltı sen miydin?"** diye sordu. "Evet, içimde beni rahatsız eden bir sıkıntı oldu da ondan böyle yaptım" dedim. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v): **"Allah ve Rasûlünün sana haksızlık edeceğini mi sandın?"** dedi. Ben: "İnsanlar ne kadar gizlese de Allah bilir" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: "Sen beni gördüğünde bana Cibril gelmişti. Elbiseni çıkarmış olduğun için yanıma gelmedi, bana seslendi fakat senden gizlendi. Ben de ona cevap verdim ve onu senden gizledim. Senin uyuduğunu zannettim ve uyandırmak istemedim, seni yalnız bırakmaktan da korktum. Fakat Cibril Baki mezarlığına gelmemi ve oradakilere istiğfar etmemi emretti.Ben nasıl söylemeliyim dedim. O da: Şöyle söyle buyurdu:**"Selâm bu diyarın ehli olan mü'minlere ve Müslümanlara olsun. Bizden önce gidenlere ve sonra gideceklere Allah rahmet eylesin. Allah'ın izniyle bizde size kavuşacağız"** (Müslim, Cenaiz: 35; İbn Mâce, Cenaiz: 36)

2011- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) bir gece kalktı. Elbisesini giydi sonra dışarı çıktı. Ben de cariyem Berire'ye, Rasûlullah (s.a.v)'i takib etmesini emrettim. O da: "Rasûlullah (s.a.v), Baki mezarlığına kadar takib etti. Rasûlullah (s.a.v), Baki mezarlığının alt tarafında Allah'ın dilediği kadar bir zaman durdu. Sonra, geriye döndü. Cariyem ondan önce dönüp geldi ve olanları bana haber verdi. Sabah oluncaya kadar Rasûlullah (s.a.v)'e bir şey söylemedim, daha sonra gece olan olayı anlattım. **"Ben, Baki kabristanındakilere dua etmek üzere gönderilmiştim"** buyurdu. (Müslim, Cenaiz: 35; İbn Mâce, Cenaiz: 36)

2012-Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), benim yanımda kaldığı gecelerde gecenin sonuna doğru Baki mezarlığına gider ve şöyle dua ederdi: **"Ey mü'minler topluluğunun yurdu, selâm sizlerin üzerine olsun. Bizler ve sizler yarın buluşacağız veya birbirimize şefaatçi olacağız. İnşaallah biz de size kavuşacağız. Allah'ım! Baki'ul gargad mezarlığındakileri affet bağışla…"** (İbn Mâce, Cenaiz: 36; Müslim, Cenaiz: 35)

2013- Süleyman b. Büreyde (r.a), babasından naklediyor: Rasûlullah (s.a.v), kabirlere uğradığında şöyle derdi:**"Ey bu diyarın mü'min ve Müslüman sakinleri! Selâm sizlerin üzerine olsun. İnşaallah bizler de size kavuşacağız. Siz bizden önce geldiniz biz de arkanızdan geleceğiz. Allah'tan bizim ve sizin için bağışlanma dilerim."** (İbn Mâce, Cenaiz: 36; Müslim, Cenaiz: 35)

2014- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Necaşi öldüğünde Peygamber (s.a.v):**"Onun için istiğfar edin"** buyurdu. (Müslim, Cenaiz: 22; Ebû Davud, Cenaiz: 62)

2015- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (s.a.v), Habeş ülkesinin hükümdarı Necaşi öldüğü gün onun ölümünü ashabına haber verdi ve **"Kardeşiniz için Allah'tan bağışlanma dileyiniz"** buyurdu. (Müslim, Cenaiz: 22; Ebû Davud, Cenaiz: 62)

104- KABİRLERE KANDİL YAKMAK YASAKTIR

2016- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v), kabirleri ziyaret eden kadınları, kabirleri mescid edinenleri ve kabirlerde kandil yakanları lanetledi."** (Ebû Davud, Cenaiz: 81; Tirmizî, Cenaiz: 238)

105- KABİRLER ÜZERİNE OTURULMAZ

2017- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden birinizin elbisesi yanıncaya kadar ateşle oturması kabir üzerinde oturmasından daha hayırlıdır."** (Ebû Davud, Cenaiz: 76; İbn Mâce, Cenaiz: 45)

2018- Amr b. Hazm (r.a)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v):**"Kabirler üzerine oturmayınız"** buyurmuştur. (İbn Mâce, Cenaiz: 45; Ebû Davud, Cenaiz: 77)

106- KABİRLER MESCİD HALİNE GETİRİLEMEZ

2019- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Peygamberlerinin kabirlerini mescid haline getiren toplumlara Allah lanet eder."** (Ebû Davud, Cenaiz: 76; Müslim, Mesacid: 3)

2020- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah peygamberlerinin kabirlerini mescid haline getiren Yahudi ve Hıristiyanlara lanet eder."** (Müslim, Mesacid: 3; Ebû Davud, Cenaiz: 76)

107- RASÛLÜLLAH MÜŞRİK VE MÜSLÜMAN KABİRLERİNİ ZİYARET ETTİ Mİ?

2021- Beşir b. Hasasiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yürüyordum. Müslümanların kabirlerine uğradı ve şöyle buyurdu: **"İşte bunlar; birçok kötülükleri geride bırakıp hayırlara ulaşan kimselerdir."** Sonra müşriklerin kabirlerine uğradı ve: **"Bunlar da çok büyük hayırları geride bırakıp azâb içine gömülmüş kimselerdir"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) yönünü diğer tarafa çevirince kabirler arasında ayakkabısı ile dolaşan birini gördü ve: **"Ey ayakkabıları ile dolaşan kimse, ayakkabılarını çıkar"** buyurdu. (Ebû Davud, Cenaiz: 78; İbn Mâce, Cenaiz: 46)

108- ÖLEN KİŞİ, YAKINLARININ AYAK SESLERİNİ DUYAR MI?

2022- Enes (r.a)'ten rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölen kimse kabre konulup yakınları oradan ayrılırken onların ayak seslerini duyar."** (Ebû Davud, Cenaiz: 78; Buhârî, Cenaiz: 86)

109- KABİRDE SORGU SUAL VAR MIDIR?

2023- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kul, ölüp kabire konulduğunda ve yakınları da kendisinden uzaklaşıp oradan ayrıldıklarında o gidenlerin ayak seslerini duyar."** Rasûlullah (s.a.v) sözüne şöyle devam etti: **"Daha sonra o cenazeye iki melek gelir, onu oturturlar ve ona şöyle derler: "Muhammed denilen kimse hakkında ne dersin?" Eğer o kişi mü'min ise: "Şahadet ederim ki o, Allah'ın kulu ve Rasûlüdür" der. Melekler ona derler ki: "Ey Mü'min Cehennemdeki yerine bak. Allah, bu azâb yerini senin için Cennetten bir makama çevirdi."** Peygamber (s.a.v) şöyle devam etti: **"O Mü'min, Cennet ve Cehennemdeki her iki makamını da görür."** (Buhârî, Cenaiz: 86; Ebû Davud, Sünnet: 27)

110- KABİRDE KAFİRİN SORGUSU

2024- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kul, kabrine konulup yakınları oradan ayrılınca onların ayak seslerini duyar. İki melek gelir onu oturturlar ve: Muhammed denilen adam hakkında ne dersin? Diye sorarlar. Mü'min kimse: Şahadet ederim ki o Allah'ın kulu ve Rasûlüdür. Diye cevap verir. Bunun üzerine melekler ona: "Cehennemdeki yerine bak! Allah o yeri senin için Cennetten hayırlı bir makamla değiştirdi."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"O kimse Cennet ve Cehennemdeki her iki yerini de görür. Ölen kimse kafir ve münafık ise Bu Muhammed denilen kimse hakkında ne dersin?" diye sorulur. O kimse de şöyle der: "Onun hakkında bir şey bilmiyorum. İnsanların O'na** (peygamber) **dediklerini duyardım" diye cevap verir. Bu iki melek ona derler ki: Anlamaz olaydın söylemez olaydın derler sonra iki kulağı arasında** (ensesine) **vurulur o kişi o anda öyle bir çığlık atar ki, bu sesi insanlar ve cinlerden başka her şey duyar.** (Ebû Davud, Sünnet: 27; Buhârî, Cenaiz: 86)

111- İÇ HASTALIĞINDAN ÖLEN KİMSENİN DURUMU

2025- Abdullah b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Süleyman b. Surad ve Halid b. Urfuta ile beraber oturuyordum. İç hastalığından ölen bir kimseden bahsettiler, ikisi de onun cenazesinde bulunmak istiyorlardı. Biri diğerine: Rasûlullah (s.a.v): **"Kim iç hastalığından ölürse kabirde azâb görmez"** buyurmamış mıydı? Dedi. Diğeri de: **"Evet öyle buyurdu"** diye cevap verdi. (Tirmizî, Cenaiz: 65)

112- ŞEHİDLERE KABİRDE SUAL YOK MUDUR?

2026- Raşit b. Sa'd (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından birinden naklediyor: "Bir adam, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Mü'minlere, kabirde soru soruluyor, şehidlere sorulmuyor sebebi nedir?" Diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Şehidin başındaki kılıç parıltısı, imtihan olarak yeter."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2027- Safvan b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir:**"Taun hastalığından, iç hastalıklarından, suda boğularak ölenler ve lohusa durumunda ölenler; Allah ve Rasûlünün istediği gibi yaşayıp bu şekilde ölürse şehid sayılırlar."** (Tirmizî, Cenaiz: 65; Ebû Davud, Cenaiz: 15)

113- KABİR ÖLÜYÜ SARIP SIKAR MI?

2028- İbn Ömer (r.a) den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sa'd b. Muaz öyle bir kişidir ki, onun ölümüyle arş sallanmış, semanın kapıları açılmış; Meleklerden yetmiş bin kişi onun cenazesinde hazır bulunmuştur. Kabir onu önce sıkmış sonra genişlemiştir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

114- KABİR AZABI

2029- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbrahim sûresi 27. ayeti olan:**"Allah iman edenlerin durumunu dünya hayatında da ahirette de sapasağlam doğru ve sarsılmaz biçimde doğru söz olan kelime-i tevhid sözüyle sağlamlaştırılmış…."** Ayeti kabir azabı hakkında nazil olmuştur. (İbn Mâce, Zühd: 32; Ebû Davud, Sünnet: 27)

2030- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: İbrahim sûresi 27. ayeti:**"Allah iman edenlerin durumunu dünya hayatında da ahirette de sapasağlam doğru ve sarsılmaz biçimde doğru söz olan kelime-i tevhid sözüyle sağlamlaştırılmış…."** Kabir azabı hakkında nazil olmuştur. Kabirde: "Rabbin kimdir?" Diye sorulur. Mü'min olan kimse: "Rabbim Allah, dinim de Muhammed'in dinidir" diye cevap verir; böylece **"Allah iman edenlerin durumunu dünya hayatında da ahirette de sapasağlam doğru ve sarsılmaz biçimde doğru söz olan kelime-i tevhid sözüyle sağlamlaştırılmış…."** Ayeti kabir azabı hakkında nazil olmuştur. (İbn Mâce, Zühd: 32; Ebû Davud, Sünnet: 27)

2031- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), kabirden bir ses duydu ve:**"Bu kimse ne zaman öldü?"** buyurdu. Cahiliyye devrinde ölmüştü dediler. Rasûlullah (s.a.v) böyle olduğuna sevindi ve: **"Birbirinizi toprağa defnetmeyeceğiniz endişesi bende olmasaydı, Allah'tan kabir azabındaki şu sesi size duyurması için dua ederdim."** (Müsned: 11569)

2032- Ebu Eyyüb (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir sefer güneş battıktan sonra dışarı çıkmıştı. Bir takım sesler işitmişti ve: **"Bu sesler kabirde azâb gören Yahudilerin sesleridir"** buyurdu. (Buhârî, Cenaiz: 87; Müslim, Cennet: 17)

115- KABİR AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK

2033- Ebu Hüreyre (r.a)'nin, Rasûlullah (s.a.v)'den aktardığına göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir:**"Allah'ım kabir azabından Sana sığınırım, Cehennem azabından Sana sığınırım, Hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım, Mesih Decalin fitnesinden de yine Sana sığınırım."** (Buhârî, Cenaiz: 87)

2034- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v)'in bu olaydan sonra kabir azabından dolayı Allah'a sığındığını işittim."** (Buhârî, Cenaiz: 87; Müslim, Mesacid: 25)

2035- Esma binti ebi Bekir (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), bir gün kalktı ve kişinin kabirdeki çekeceği sıkıntılardan

bahsetti. Rasûlullah (s.a.v) bundan bahsedince Müslümanlar öyle bir bağrıştılar ki, Rasûlullah (s.a.v)'in ne söylediğini anlayamadım. İnsanların sesleri kesilince bana yakın olan bir adama: "Allah senin iyiliğini versin. Rasûlullah (s.a.v)'in son söyledikleri neydi?" diye sordum. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'in son sözü: **"Bana vahyolundu ki, sizler kabirde Deccal fitnesine yakın bir imtihandan geçeceksiniz."** (Müslim, Küsûf: 2; Buhârî, Cenaiz: 86)

2036- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v); Kur'andan bir sûre öğretir gibi şu duayı öğretirdi:**"Allah'ım Cehennem azabından Sana sığınırız, kabir azabından Sana sığınırız, Mesih Deccal'in fitnesinden yine Sana sığınırız. Hayatın ve ölümün tüm fitnelerinden de yine Sana sığınırız."** (Buhârî, Cenaiz: 86; Müslim, Mesacid: 25)

2037- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yanıma gelmişti, yanımda da bir Yahudi kadını vardı ve siz kabirde imtihan olunacaksınız diyordu. Rasûlullah (s.a.v) bunu duyunca **"Yahudiler de aynı şekilde imtihan olunacaklar"** buyurdu. Aişe diyor ki: Birkaç gece geçmişti ki Rasûlullah (s.a.v): **"Sizin kabirlerde imtihan edileceğiniz bana vahy edildi"** buyurdu. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v)'in (dualarında) kabir azabından Allah'a sığındığını duydum. (Müslim, Mesacid: 25; Buhârî, Cenaiz: 86)

2038- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): Kabir azabından, Deccal fitnesinden Allah'a sığınır ve:**"Siz kabirlerinizde imtihana çekileceksiniz"** buyururdu. (Müslim, Mesacid: 25; Buhârî, Deavat: 36)

2039- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bir Yahudi kadın gelip, kendisinden bir şeyler ister. Aişe'de ona bir şeyler verir. Bunun üzerine o Yahudi kadın: "Allah seni kabir azabından korusun" diye dua eder. Aişe diyor ki: O kadının bu sözü kafamı kurcaladı. Rasûlullah (s.a.v) gelince durumu ona haber verdim. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Onlar da kabirlerinde öyle bir azâb görecekler ki feryatlarını tüm hayvanlar bile işitecekler."** (Müslim, Mesacid: 25; Buhârî, Deavat: 36)

2040- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Yanıma, Medine Yahudilerinden iki ihtiyar kadın gelmişti. O ikisi: "Kabirde yatanlar kabirlerinde mutlaka azâb görecekler" demişlerdi. Ben, onların yalan yanlış söylediklerini sandım ve söylediklerini kabul etmek içimden gelmedi. Onlar çıkıp gittiler. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) geldi ve ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! az önce iki Yahudi kadını geldi ve kabirdekiler kabirde azâb görecekler dediler, doğrumudur?" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Doğru söylemişler, onlarda kabirde öyle azâb görecekler ki seslerini tüm hayvanlar duyacaktır."** Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v)'i her namaz kılışında kabir azabından Allah'a sığındığını gördüm. (Müslim, Mesacid: 25; Buhârî, Deavat: 36)

116- KABİRLER ÜZERİNE AĞAÇ DİKİLMELİ Mİ?

2041- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke ve Medine bahçelerinden birine uğramıştı, kabirlerinde azâb gören iki insan sesi duydu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bunlar azâb görüyorlar ama büyük bir şeyden dolayı da değil."** Sonra şöyle dedi: **"Evet bunlardan birisi küçük abdestini bozarken iyice sakınmıyordu; diğeri de insanlar arasında laf taşıyordu, koğuculuk yapıyordu."** Sonra bir ağaç dalı getirilmesini emretti, onu ikiye böldü ve her birini bir kabrin üzerine dikti. Ey Allah'ın Rasûlü! niçin böyle yaptın? Denilince, şöyle buyurdu: **"Umulur ki bu ağaçlar kurumadıkça veya kuruyuncaya kadar bu kimselerin azabı hafifler."** (Buhârî, Cenaiz: 81; İbn Mâce, Tahara: 26)

2042- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), iki kabre uğradı ve: **"Bu iki kişi azâb görüyorlar ama büyük bir şeyden dolayı da değil. Birisi, küçük abdestinden dolayı iyice temizlenmiyordu; diğeri ise koğuculuk yapıyordu"** buyurdu. Sonra yaş bir dal aldı ve ikiye böldü. Her kabre birini dikti. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! niçin böyle yaptın?" dediler. Rasûlullah (s.a.v):**"Umulur ki bu iki dal kuruyuncaya kadar onların azapları hafifler"** buyurdu. (Buhârî, Cenaiz: 81; İbn Mâce, Tahara: 26)

2043- İbn Ömer (r.a)'den rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dikkat edin, hepiniz öldüğünüzde sabah akşam kabirde size Cennet ve Cehennemdeki yeriniz gösterilir. Bu iş kıyamet günü dirilinceye kadar böylece devam eder gider."** (Buhârî, Cenaiz: 89; İbn Mâce, Zühd: 32)

2044- İbn Ömer (r.a)'den rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden her biriniz öldüğünde sabah akşam ona Cennet ve Cehennemdeki yeri gösterilir.Cehennemliklerden ise Ateşliklerin makamı gösterilir ve burası senin makamındır denilir bu iş kıyamet günü dirilinceye kadar böylece devam eder gider."** (Buhârî, Cenaiz: 89; İbn Mâce, Zühd: 32)

2045- İbn Ömer (r.a)'den rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden her biriniz öldüğünde kendisine sabah akşam gideceği yer gösterilir; Cennetliklerden ise, Cennetteki yeri, Cehennemliklerden ise, oradaki yeri gösterilir ve senin gideceğin yer burasıdır denilir. Allah, kıyamet günü tekrar diriltinceye kadar bu böylece devam eder gider."** (Buhârî, Cenaiz: 89; İbn Mâce, Zühd: 32)

117- MÜ'MİNLERİN RUHLARI NEREDEDİR?

2046- Ka'b b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Mü'min kimselerin ruhları, Allah kıyamet günü diriltinceye kadar Cennet ağaçlarında uçuşurlar."** (İbn Mâce, Zühd: 32; Muvatta', Cenaze: 16)

2047- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke ile Medine arasında bir yerde Ömer ile beraberdik. Bedirde savaşanlardan bahsederek şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v), savaştan önce kafirlerin öldürülecekleri yerleri göstererek, **"İnşallah burası falan ve filan kimsenin öldürüleceği yerdir"** buyurdu. Ömer sözünü şöyle sürdürdü: Peygamber (s.a.v)'i hak din üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki o kafirler peygamberin gösterdiği yerde öldürüldüler ve hepsi bir kuyuya atıldılar. Peygamber (s.a.v), kuyunun başına gelerek şöyle seslendi: **"Ey fülan oğlu fülan, Ey fülan oğlu Fülan, Rabbinizin vaad ettiği şeyi buldunuz mu? Ben Rabbim'in bana vaad ettiği şeyi gerçek olarak buldum."** Ömer dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! ruhları olmayan cesetlerle konuşuyorsun!" Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Onlara söylediğimi siz onlardan daha iyi işitemezsiniz."** (Müslim, Cennet: 17; Müsned: 177)

2048- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "O gece Bedir'de öldürülen müşriklerin atıldığı kuyunun başında bulunan Müslümanların hepsi Rasûlullah (s.a.v)'in sözünü duydular. Rasûlullah (s.a.v), ayakta şöyle sesleniyordu: **"Ey Ebu Cehil b. Hişam, Ey Şeybe b. Rabia, Ey Utbe b. Rabia Ey Ümeyye b. Halef, Rabbinizin size vaad ettiği şeyi buldunuz mu? Ben Rabbim'in bana vaad ettiğini gerçekten buldum."**Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Çürümüş, kokmuş leşlere mi sesleniyorsunuz?" diye sorunca, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Siz onlara söylediklerimi onlardan daha iyi duyamazsınız. Fakat onlar cevap vermeye güç yetiremezler."** (Müslim, Cennet: 17; Müsned: 5870)

2049- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): Bedir'deki öldürülenlerin atıldığı Kalib çukurunun başında durdu ve:**"Rabbinizin size vaad ettiği şeyi gerçek olarak buldunuz mu? Şimdi onlar şu söylediklerimi duyuyorlar"** dedi. Bu olay Aişe'ye anlatılınca; İbn Ömer, herhalde yanılmıştır, o zaman Rasûlullah (s.a.v) şöyle söylemişti: **"Onlar, şimdi benim söylediklerimin hak olduğunu anladılar."** Aişe daha sonra Neml sûresinin 80. Ayetini okudu: **"Şübhesiz sen ölüye duyuramazsın..."** (Müslim, Cennet: 17)

2050- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adem oğullarını hepsinin** (Muğire hadisinde adem oğlunun hepsinin) **et kemik ve organlarının toprak yiyip tüketecektir. Sadece Acb'üz Zeneb denilen kemik** (kuyruk sokumundaki küçük bir kemik parçası) **hariç. Ademoğlu o kemikten yaratılmış ve yine o kemikten meydana gelip diriltilecektir."** (Müslim, Fiten: 27; İbn Mâce, Zühd: 32)

2051- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Allah buyurdu ki: Ademoğlu beni yalanladı, yalanlaması**

gerekmezdi. Ademoğlu beni kötüledi, kötülememesi gerekirdi. Kulun beni yalanlaması şöyledir: "Onu ilk yarattığım gibi tekrar diriltemeyeceğim" sözüdür. Halbuki ikinci yaratma bana ilk yaratmadan daha zor değildir. Kulun, Beni kötülemesi ve hakareti ise: "Allah, çocuk edindi" sözüdür. Halbuki ben ikincisi olmayan tek İlahım, hiçbir kimseye muhtaç değilim fakat herkes Bana muhtaçtır, doğrulmadım ve doğurmadım ve hiçbir şeyde bana denk ve eş olamaz." (Buhârî, Bed-il Halk: 1; Müslim, Fiten: 17)

2052- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini işittim:**"Kul, hayatını boşa harcadı; hatta ölürken yakınlarına: Ben ölünce cesedimi yakın, kalan parçaları ufalatıp rüzgarlı bir günde denize atın der ve şöyle devam eder: Allah'a yemin olsun ki Allah, benim hakkımda azâb verecekse yarattıklarından hiç kimsenin yapamayacağı azabı verir, yakınları onun dediğini yaptılar… Allah'ta o kimsenin küllerinin dağıldığı yerlere emir vererek aldığınızı geri verin der ve o kimsenin tüm parçaları bir araya gelip dikilir. Allah, o kimseye: "Niçin böyle yaptın?" buyurunca o kişi: "Senden korktuğum için" diye cevab verir. Bunun üzerine Allah'ta o kimseyi affeder."** (Buhârî, Bed-il Halk: 1; Dârimi, Rıkak: 92)

2053- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden önce yaşayanlardan bir kimse yaptıklarından dolayı kötü zanna kapılarak ölümü yaklaşınca yanındakilere şöyle dedi: Ben ölürsem cesedimi yakın sonra kalan kül ve kömür durumundaki parçaları öğütün, onları da denize atın. Çünkü Allah'ın gücü beni azablandırmaya yeter ve Allah beni bağışlamaz dedi. Allah'ta meleklerine emretti, o parçacıklar bir araya geldi ve ruhuyla birleşti. Allah ona: "Niçin böyle yaptın?" diye sordu. O kimse de: "Senden korktuğumdan dolayı" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah'ta o kimseyi bağışladı."** (Buhârî, Bed-il Halk: 1; Dârimi, Rıkak: 92)

118- ÖLÜMDEN SONRA DİRİLME

2054- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i minberde şöyle söylerken işittim:**"Sizler, Allah'ın huzuruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak çıkacaksınız."** (Buhârî, Rıkak: 45; Tirmizî, Sıfat-ül Kıyame: 3)

2055- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kıyamet günü insanlar çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolacaklar. İnsanlar içersinde ilk giydirilecek olan İbrahim (a.s) dir."** Rasûlullah (s.a.v) daha sonra Enbiyâ sûresi 104. ayetini okudu:**"Tüm kainatı ilk defa nasıl yarattıksa tekrar yine öyle yaratacağız…"** (Buhârî, Rıkak: 45; Tirmizî, Sıfat-ül Kıyame: 3)

2056- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü insanlar çıplak, yalınayak ve sünnetsiz olarak diriltilecekler."** "Aişe peki insanların avret yerleri ne olacak, birbirlerine bakmayacaklar mı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"O zaman herkesin kendine yetecek kadar derdi, sıkıntısı ve meşguliyeti vardır."** (Buhârî, Rıkak: 45; İbn Mâce, Zühd: 33)

2057- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizler kıyamet günü çıplak, yalınayak ve sünnetsiz olarak mahşer yerinde toplanacaksınız."** Ben: "Kadınlar ve erkekler bir arada birbirlerinin avret yerlerine bakmazlar mı?" dedim. Rasûlullah (s.a.v):**"O gün o kadar korkunç bir gündür ki kimsenin kimseye bakacak hali yoktur."** (Buhârî, Rıkak: 45; İbn Mâce, Zühd: 33)

2058- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki:**"İnsanlar kıyamet günü üç gurup olarak haşrolunurlar; birinci gurup, ahiretteki Cenneti özleyen ve dünya hayatından nefret edenlerdir. İkinci gurup ise ikisi, üçü, dördü ve on kişisi bir deve üzerinde oraya gelirler, geriye kalanlar ise üçüncü gurup olup ateştedirler. Onlar nerede istirahat ederlerse ateşte onlarla birliktedir. Onların geceledikleri yerde ateşte yanlarındadır. Sabahladıklarında ise yine ateş onlarla beraberdir. Akşamladıklarında ise yine ateş onlarla beraberdir."** (Buhârî, Rıkak: 45; Müslim, Cennet: 17)

2059- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: En doğru sözlü olan ve sözleri tasdik olunan Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kıyamet günü insanlar üç gurup olarak haşredilirler. Bir gurup binekli, karınları doymuş ve giyinmiş haldedirler. Bir gurup ise melekler tarafından yüzü koyun süründürülecekler ve onların hepsi Cehennemde toplanmış olacaklardır. Üçüncü gurup ise; Allah'ın arkalarından gönderdiği bir afetle yürüyecekler, koşacaklar. O derece koşacaklar ki kıymetli bir bahçeyi bir deve semerine verseler bile onu almak için durmayacaklardır."** (Müsned: 20483)

119- KIYAMETTE İLK OLARAK KİM GİYDİRİLECEK?

2060- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), bir gün va'z etti ve şöyle buyurdu:**"Ey insanlar, sizler Allah'ın huzurunda çıplak olarak haşredileceksiniz** (Ebu Davud yalınayak ve sünnetsiz ilavesini yapmış, Veki ve Vehb ise ilk yarattığımız şekilde tekrar yaratacağız ayetine göre çıplak ve sünnetsiz ilavesini yapmışlardır.) **Kıyamet günü kendisine ilk elbise giydirilen İbrahim (a.s) olacaktır. O gün Ümmetimden bir kısmı getirilecek** (Ebu Davud gelecek Veki ve Vehb ise getirilecek dediler) **ve hesabı sol taraflarından görülen kimselerin arasına atılacaklar. O zaman ben Ey Rabbim onlar benim ashabımdandır diyeceğim. Bana, sen onların aralarından ayrıldıktan sonra onların neler ortaya çıkardıklarını bilmiyorsun denilecek. Ben de salih kul İsa (a.s)'ın dediği gibi diyeceğim**(Mâide Sûresi 117, 118) **"…Ve onların arasında yaşadığım sürece onlar üzerinde kontrolcü idim. Beni aralarından alıp katına yükselttiğinde, üzerlerinde denetleyici sadece sendin. Sen zaten her şeye yeterince şahitsin. Şayet onları azaba çarptırırsan, onlar senin kullarındır ve eğer onları bağışlarsan doğrusu sen çok güçlü ve üstün olansın…" O zaman: Sen aralarından ayrıldıktan sonra onlar hemen gerisin geriye dönerek dinden çıktılar.** (Ebu Davud diyor ki: Sen aralarından ayrılınca onlar gerisin geriye dönerek dinden çıkıp mürted oldular.) (Buhârî, Enbiya 10; Dârimi, Rikak: 80)

120- CENAZE SAHİBLERİNE BAŞSAĞLIĞI DİLEMEK

2061- Muaviye b. Kurre (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) bir yerde bulunduğunda ashabından bir kısmı da orada bulunurdu. Onlar arasında bir adam vardı ki küçük çocuğunu sırtında getirir ve önüne oturturdu. Onun çocuğu öldü, çocuğun ölümünü hatırlayıp toplantının ahengini bozma korkusuyla bu adam sohbete gelmemeye başladı. Rasûlullah (s.a.v) onu göremeyince, falan kimseyi göremiyorum, ona ne oldu? diye sordu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! yanında getirdiğini gördüğün o çocuk öldü" dediler. Rasûlullah (s.a.v): "O adamı buldu ve çocuğunu sordu, o da öldüğünü söyledi. Rasûlullah (s.a.v) ona, başsağlığı diledi ve şöyle buyurdu:**"Ey falan kimse yaşadığın sürece ondan faydalanman mı? daha iyidir yoksa Cennet kapılarından birine geldiğinde çocuğunun senden önce koşup kapıyı sana açması mı? Hangisi daha çok hoşuna gider?"** Adam: Ey Allah'ın Peygamberi, tabii ki onun benden önce koşup Cennet kapısını açmasını isterim. Deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Öyleyse istediğin olacaktır"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

121- MUSA (A.S) ÖLMEK İSTEMEMİŞ MİYDİ?

2062- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Ölüm meleği, Musa (a.s)'a gönderilmişti. Musa, meleğe bir tokat attı ve gözünü çıkardı. Melek: "Beni gönderdiğin bu kulun, ölmek istemiyor" dedi. Allah, Meleğe gözünü iade ederek, O'na: "Tekrar git ve şöyle söyle: "Elini bir öküzün sırtına koysun, elinin altındaki her bir kıl kadar sene olarak ömür verilecektir" buyurdu. Musa dedi ki: "Rabbim ondan sonra ne olacak?" Allah: "Öleceksin" buyurdu. Musa: "Öyleyse ölüm şimdi gelsin" dedi ve Arzı Mukaddese bir taş atımı yaklaştırılarak ruhunun alınmasını istedi.** Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki:**"Eğer ben, Musa'nın ölüp defnedildiği o yerde olsaydım, yolun kenarında ve kırmızı bir kum yığınının altındaki kabrini size gösterirdim."** (Buhârî, Cenaiz: 68; Müslim, Fedail: 42)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21. ALLAH'A İMAN ETTİM" DE SONRA DOSDOĞRU OL
Bu Hadisin Önemi:
Dosdoğru Olmanın (İstikâmetin) Anlamı;
İstikâmetin Fazileti:
İstikâmet, Sırât-ı Müstakimi İzlemek Demektir:
Kalbin İstikameti:
Dilin İstikâmeti:
Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:

21. ALLAH'A İMAN ETTİM" DE SONRA DOSDOĞRU OL

Ebu Amr -Ebu Amra da denilmiştir- Süfyân b. Abdullah (r.a)'dan dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü, İslama dair bana öyle bir söz söyle ki, bu hususta senden başka kimseye soru sormayayım. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Allah'a iman ettim, de sonra da dosdoğru ol.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu büyük hadis Rasulullah (S.A.S.)'in harikulade özlü sözlerindendir. Bu iki kelime ile soru soran kimseye dinin temel kaidelerini Özetleyiverdi ve ona imanı ve Yüce Allah'ın dinine uygun olarak dosdoğru yürümeyi emretti. [2]

Dosdoğru Olmanın (İstikâmetin) Anlamı;

Rasulullah (s.a)'ın: "Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol" buyruğunda geçen istikâmet, itidal üzere olmak demektir. Dosdoğru, mutedil ve dengeli olan şey hakkında bu tabiri kullanırız.[3] Ashabın, Tabiinin ve başkalarının istikametin anlamı ile ilgili söyledikleri pek çok söz vardır. İbn Abbâs ve Katâde derler ki: İstikâmet, Aüah'ın farzlarını edâ etmek üzere dosdoğru gitmek demektir. Kadı İyad[4] der ki: Yüce Allah'ı tevhid ettiler O'na ibadet ettiler, sonra da dosdoğru yürüdüler. Tevhid'den asla sapmadılar. Şanı Yüce Allah'ın itaatine, bu halleri üzere vefat edinceye kadar devam edip durdular.[5]
tbn Kesir der ki: "Amellerini Allah için ihlâsla yerine getirdiler. Allah'ın kendileri için teşri buyurduğu şekle uygun olarak Allah'a itaatte de ellerini çabuk tuttular.[6] Kurtubi de der ki: "Bu sözler her ne kadar birbirleriyle kesişiyor ise de özetleri şudur: Akide ile sözle ve davranışla Allah'a itaat üzere dosdoğru yürüyün ve bu hususta devam edin.[7]
Kur'ân-ı Kerim'den bu hadise tanıklık eden buyruklardan birisi de Yüce Allah'ın: "Muhakkak: Rabb'imiz Allah'tır deyip dosdoğru olanların üzerine melekler: Korkmayın, üzülmeyin ve size vaadolunan Cennet'le müjdelenin, diye inerler."fFussi/ei, 41/30) ile: "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.'Vffud, n/112) buyruklarıdır. [8]

İstikâmetin Fazileti:

İstikâmet, dünya hayatında rızkın genişlemesine ve bolluğa sebeptir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve eğer onlar o yol üzere dosdoğru gitseler, elbette biz de onlara bol bol su içirirdik. Ve™, 72/16) Kurtubi der ki: "Yani eğer şu kâfirler, iman etmiş olsalardı, dünya hayatında onlara geniş nzık verirdik ve rızkı onlara yayardık.[9]
Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak: Rabb'imiz Allah'tır, deyip dosdoğru olanların üzerine melekler: Korkmayın, üzülmeyin ve size va'dolunan Cennet'le müjdelenin, diye inerler. Biz dünya hayatında da âhirette de sizin dostlarınızız. Orada canlarınız neyi arzu ediyorsa ve orada neyi istiyorsanız -Gafur ve Rahim olan (Allah) dan hazırlanmış olarak- sizin için vardır."(Fuanet, 41/30-32)
Bu âyet-i kerime, meleklerin ölüm esnasında, kabirde ve öldükten sonra dirilişleri sırasında istikâmet üzere yürümüşlerin üzerine ineceklerine delildir. Melekler ölüm esnasında korkudan yana onlara güvenlik verecek ve çoluk çocuklarından ayrılışın üzüntülerini izale edeceklerdir. Bu hususta Allah onlara halef olacaktır. Ayrıca melekler küçük ve büyük günahlarının bağışlandığı, amellerinin kabul olunduğu müjdesini de vereceklerdir. Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiç bir insanın hatırından geçmeyen şeylerin içinde bulunduğu Cennet'i de müjdeleyeceklerdir. [10]

İstikâmet, Sırât-ı Müstakimi İzlemek Demektir:

Yüce Allah Rasulüne ve ona tabi olanlara hikmet dolu Şeriat'a uygun olarak istikâmet üzere yürümelerini emretmiştir. Çünkü Yüce Allah'ın bizlere kendisine uymak suretiyle ibadet etmemizi emretmiş olduğu din budur. Bunun dışında kalan, hiçbir delile dayalı olmayan insanların sözleri ise, ne din olabilir ne de bir delil teşkil edebilir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen ve seninle birlikte tevbe edenler, emrolunduğun gibi dosdoğru ol ve haddi aşmayın. Çünkü O, yaptıklarınızı çok iyi görendir."a-iud, 11/112)
Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "İşte sen buna davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol ve onların nevalarına da uyma, 42/15) [11]

Kalbin İstikameti:

Kulun istikâmet üzere olması için çaba göstermesi gereken en büyük organımız kalptir. Çünkü bütün organların hükümdarı odur ve kalbin istikamet üzere olmasıyla diğer bütün organlar da istikamet bulur.[12]

Dilin İstikâmeti:

Kalpten sonra en çok önem verilmesi gereken organ dildir. Çünkü kalbin gizliliklerini ifadeye döken odur. Kimi zaman sahibi tarafından ölçüp bi-çilmeksizin söylenen ve dilden dökülen bir söz dünyada da âhirette de kişinin heiâkine sebep teşkil edebilir. İnsanları Cehennem'e en çok götüren şey, bizzat dildir. Dilin dizginlerini serbest bırakmaktan yana korkutan pek çoknass vârid olmuştur. Nitekim, dilin korunması ve Allah'ın emrine uygun şekilde doğrultulmasını teşvike dair pek çok naslar da vârid olmuş ve buna karşılık bir çok mükâfat vaadinde bulunmuşlardır. Bunların bazılarını zikredelim:

1- Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O, bir söz söylemeyedursun, mutlaka onun yanında görüp gözetlemeye hazır bir (melek) vardır."(Kûf, sons; Ayet-i Kerime'de insanın söylediği sözün hesaba katıldığı açıklanmaktadır. Onun söylediği her bir sözü gözetleyen ve hayır olsun şer olsun kaydeden birisi vardır.

2- Yine Yüce Rabb'irniz şöyle buyurmaktadır: "Bilmediğin birşeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve kalbin her biri ondan sorumludur.V-ism, u/36) Âyet-i Kerime, Yüce Allah'ın insanı işittiklerinden, gördüklerinden ve kalbinde yer edenlerden sorumlu tutacağına delildir. Eğer o, bu azaları Allah'ı razı edecek hususlarda kullanacak olursa kurtulur. Bunun aksi şekilde kullanacak olursa helak olur.

3- Ebu Hüreyre'den, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kişi hiç önem vermeksizin Allah'ın rızasına uygun bir söz söyler, onun sebebiyle de

' Allah onu derecelerle yükseltir. Yine kişi hiç ehemmiyet vermeksizin Allah'ı gazablandıran bir söz söyler de onun sebebiyle Cehennem'e yuvarlanır.[13]

4- Sehl b. Sa'd'dan, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Her kim bana iki çenesi arasındaki ile bacakları arasındakinin teminatını verirse ben de ona Cennet'in teminatını veririm.[14]

Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:

1- Ashab-ı Kiramın nasihate ve dini öğrenmeye ileri derecedeki tutkunluğu,
2- İman ve onun gerekleri üzerinde ölünceye kadar dosdoğru yürüme emri,
3- Rasulullah (S.A.S.)'e verilmiş özlü sözlere bir örnek. [15]

---

[1] Müslim rivayet etmiştir. Bk. Müslim Şerhi, 1, 213, {Müslim, iman 62}
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 225.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 225.
[3] Lisânu'l-Arab, XII, 498.

[4] Kadı İyâd (476 bazılarına göre 496-544 H.) Adi: lyâd b. Musa b. İyâd'dır. Nisbeti el-Yahsubi es-Sebti'dİr. Künyesi Ebu'l-Fadl'dır. Aslen Endülüslüdür. Ataları önce Fas'a sonra da Septe'yc geçmişlerdir. Hıfzı, fıkhı ve hadis bilgisi ile Mâliki Mezhebi alimlerinin büyük şahsiyetlerdendir. İlmi eserleri: 1) et-Tenbihatu'1-Mustanbeta fi Şerhi Müşkilâti'l-Müdevvene 2) îk-malul-Muallim fi Şerhi Sahih-i Müslim, 3) Kitabu'l-İ'lâm bi Hududi Kav/aİdi'1-İslâm.
[5] Müslim Şerhi, I, 213.
[6] İbn Kesir, VII, 164.
[7] Kurtubi, XV, 358.
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 226.
[9] Kurtubi, XIX, 17.
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 226-227.
[11] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 227.
[12] Kalbe ve önemine dair altıncı hadisin şerh esnasında açıklamalar geçmş bulunmaktadır.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 227.
[13] Buharı, VII, 184; (Rikaak 23). Bk. Mişkâtü'I-Mesûbih, 4813
[14] Buharı, VII, 184; (Rikaak 23). Bk. Mişkâtü'l-Mesâbih, 4812
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 228.
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 228-229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22-EBVÂBU'L-AMEL FÎ'S-SALÂT
1- Namaz İşinden (ve Namazı Takviye Etmek Üzere) Olduğu Takdirde Namaz İçinde Elle Yardım İsteme Babı
2- Namaz İçinde Nehyedilen Kelam Babı
3- Namaz İçinde Erkeklerin "Slibhânallah" ve 'Elhamdu lillâh" Nevinden Sözlerinin Caiz Olacağı Babı
4- Namaz İçinde Bazı Kimselerin İsimlerini Söyleyen Yahud Yine Namaz İçinde İken (Namazı Bozup Bozmayacağını) Bilmeyerek' Başkasına Selam Veren Kimse Babı
5- El Çırpmak Kadınlara Mahsüstur Babı
6- Namazı İçinde Yüzünü Yürüdüğü Tarafa Cevirmeksizin Geri Geri Giden Yahud Kendisine İnecek Bir İşten Dolayı Önüne Doğru İlerleyen Kimse Babı
7- Bab : Anası, Namaz Kılmakta Olan Evladını Çağırdığı Zaman?
8- Namaz İçinde İken Çakıl Taşlarını El ile Dokunup (Gidermek) Babı
9- Namazda İken Üzerine Secde Etmek İçin Elbiseyi Yere Yaymak Babı
10- Namaz İçinde İken Yapılmaları Caiz Olacak (Diğer) Ameller Babı
11-Bab: Musalli, Namazda İken Hayvanı Bağlı Bulunduğu Yerden Ansızın Çözülüp Boşansa (Ne Yapar)?
12- Namaz İçinde İken Tükürük Çıkarmak ve Üfürmek Nevinden Caiz Olacak Şeyler Babı
13- Namazı İçinde İken Erkeklerden Bilmeyerek El Çırpan Kimsenin Namazının Bozulmayacağı Babı
14- Bab : Namaz Kılan Kimseye "İleri Git" Yahud "Bekle" Denildiği Zaman, Bunda Be's Yoktur
15- Bab : Musalli Namaz İçinde İken Selama Mukaabele Etmez
16- Namaz İçinde İken Meydana Gelecek Herhangi Bir İşten Dolayı Elleri Yukarı Kaldırmak Babı
17- Namazda İken Elini Boş Böğrü Üzerine Koyma(nın Hükmü) Babı
18- Bab : İnsan Namaz İçinde İken Herhangi Bir Şeyi Düşünür

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

22-EBVÂBU'L-AMEL FÎ'S-SALÂT

(Namaz İçinde Amel Bâbları) [1]

1- Namaz İşinden (ve Namazı Takviye Etmek Üzere) Olduğu Takdirde Namaz İçinde Elle Yardım İsteme Babı

Ve İbn Abbâs:
İnsan, namazı içinde kendi bedeninden istediği herhangi bir organı ile yardım isteyebilir (yânî organını kullanabilir) demiştir [2]. Ebû İshâk Amr ibn Abdillah da namazı içinde kendi
başlığını eliyle koyup kaldırmıştır[3] Alî ibn Ebî Tâlib de namazda sağ elinin avuç içini sol kolunun bileği ile eli arasındaki eklem üzerine (yahud ayaktaki aynı eklem üzerine) koymuş ve namazda cildi kaşımakta ve elbiseyi düzeltmekte be s yoktur, demiştir [4].

1-.....Bize Mâlik, Mahrame ibn Süleyman'dan; o da İbn Abbâs'ın himayesinde bulunan Kurayb'den haber verdi. Kurayb de Mah-rame'yeîbn Abbâs(R)'tan şöyle haber verdi:
îbn Abbâs, bir gece mü'minlerin anası olan Meymûne'nin yanında kalmış. Meymüne, İbn Abbâs'm teyzesidir. İbn Abbâs şöyle dedi: Ben (başımı) yastığın enine koyarak uzandım. Rasûlullah ile ehli de başlarını yastığın boyuna koyarak uzandılar. Rasülullah uyudu. Tâ gece yarıyı bulduğu, yâhud biraz evvelce, yâhud biraz sonraya kadar. Sonra Rasülullah uyandı. Akabinde oturdu ve eliyle yüzünden Uykuyu sildi. Ondan sonra Âlu İmrân Sûresi'nin son on âyetini okudu. Sonra kalktı ve asılı duran küçük bir kırbaya uzandı. O kırbadan güzelce bir abdest aldı. Sonra dikilip namaz kılmaya koyuldu. Abdullah ibn Abbâs dedi ki: Ben de kalktım ve O'nun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim ve O'nun (sol) yanına, namaza durdum. Rasülullah sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı eliyle tutup büküyordu [5]. İki rek'at kıldı, sonra iki rek'at, sonra iki rek'at, sonra iki rek'at, sonra iki rek'at kıldı. Ondan sonra tek (rek'atlı bir namaz) kıldı. Sonra müezzin O'na (çağırmaya) gelinceye kadar yine uzandı. Sonra kalktı ve hafif iki rek'at namaz kıldı. Sonra da evinden çıkıp sabah namazını kıldırdı [6].

2- Namaz İçinde Nehyedilen Kelam Babı [7]

2-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz (İslâm'ın başlangıcında) Peygamber (S) namazda olduğu hâlde kendisine selâm verirdik; O da bize selâmla mukaabele ederdi. Biz Habeş Meliki olan Necâşî'nin yanından döndüğümüz zaman (yine namazda iken) Peygamber'e selâm verdik, fakat bu defa Peygamber bize selâmla mukaabele etmedi. Ve: "Şübhesiz namaz içinde (Allah ile) büyük bir meşguliyet vardır" buyurdu.

3-.....Bize Hüreym ibnu Sufyân, el-A'meş'ten; o da İbrâhîm'den; o da Alkame'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd (R)'danolmak üzere, bir önceki hadîs tarzında tahdîs etti.

4-.....Ebû Amr şöyle demiştir: Zeyd ibn Erkam bana şöyle dedi:
Muhakkak biz, Peygamber zamanında namaz içinde iken kelâm ederdik. Bizim herhangi birimiz (yanındaki) arkadaşına kendi hacetini söylerdi. En sonunda "Namazlara ve orta namazı muhafazaya devam edin. Tam huşu' ve tâat ediciler olarak Allah için dîvân durun1' (ei-: 238) âyeti indi de, bize namazda susmak emrolundu [8].

3- Namaz İçinde Erkeklerin "Slibhânallah" ve 'Elhamdu lillâh" Nevinden Sözlerinin Caiz Olacağı Babı

5-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Amr
ibn Avf oğullan arasında sulh (yânî barış) yapmak üzere (onların yurduna) çıktı. Namaz vakti de geldi. Bunun üzerine Bilâl, Ebû Bekr'e geldi ve: Peygamber ahkonuldu. İnsanlara imamlık eder misin? dedi. Ebû Bekr: Eğer isterseniz evet, dedi. Bu cevâb üzerine Bilâl namaza ikaamet etti. Ebû Bekr de öne geçip namazı kıldırmaya koyuldu. Bu esnada Peygamber safflar arasında yürüyerek, saffları yara yara geldi, nihayet birinci saf fa ulaşıp dikeldi. İnsanlar tasfîh yapmaya başladılar. Sehl dedi ki: Tasfîh nedir bilir misiniz? Tasfîk'tır (yânî el çırpmaktır)[9].
Ebû Bekr namazını kılarken başını çevirmezdi. Arkasındaki cemâat el çırpmayı çoğaltınca başını çevirdi. Baktı ki Peygamber saf-fin içinde. Peygamber hemen ona "Yerinde dur" diye işaret etti. Ebû Bekr iki elini yukarıya kaldırdı da Allah'a hamd etti [10]. Sonra geri geri Peygamber'in arkasına geçti. Peygamber ileriye geçip namazı kıldırdı [11].

4- Namaz İçinde Bazı Kimselerin İsimlerini Söyleyen Yahud Yine Namaz İçinde İken (Namazı Bozup Bozmayacağını) Bilmeyerek' Başkasına Selam Veren Kimse Babı [12]

6-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz: Tahiyye namaz içindedir der, bir takım isimler söyler ve birbirimize selâm okurduk (yânî fulâna selâm olsun, fulâna selâm olsun derdik). O isimlere selâm ettiğimizi Rasûlullah (S) işitti de:
Et-Tahiyyâtu îillâhi ve's-salâvâtu ve't-tayyibâtu. Es-Selâmu aleyhe eyyuhe fn-nebiyyu ve rahmetu 'ilâhi ve berekâtuhu. Es-Selâmu aleynâ ve ala ibâdVllâhVs-sâlihîn. Eşhedu en lâ ilahe ille'llâhu ve eş-hedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhu deyiniz. Çünkü sizler bu Ve ibâdiHlâhVs-sâlihîn (= ve Allah'ın bütün iyi kullarına selâm olsun) sözünü söylediğiniz zaman, muhakkak Allah 'in gökteki ve yerdeki her bir sâlih kuluna selâm vermiş olursunuz" buyurdu [13].

5- El Çırpmak Kadınlara Mahsüstur Babı

7-.....Bize ez-Zuhrî, Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Tesbîh etmek erkeklere, el çırpmak kadınlara mahsûstur" buyurmuştur.

8-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):. "Subhânallah demek erkeklere; el çırpmak (yâhud da sağ elin içini, sol elin üstüne vurup ses çıkartmak) kadınlara mahsûstur" buyurdu [14].

6- Namazı İçinde Yüzünü Yürüdüğü Tarafa Cevirmeksizin Geri Geri Giden Yahud Kendisine İnecek Bir İşten Dolayı Önüne Doğru İlerleyen Kimse Babı

Bu hadîsi Sehl ibn Sa'd, Peygamber(S)'den rivayet etmiştir [15].

9-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik şöyle haber verdi: Müslümanlar o pazartesi günü sabah namazı içinde bulundukları sırada ve Ebû Bekr onlara sabah namazını kıldırırken, Peygamber (S) birdenbire onlara göründü. Âişe'nin odasının perdesini açmış hâldeydi. Peygamber, saff saff dizilmiş (namaz kılmakta) olan sahâbî-lerine baktı ve tebessüm edip gülüyordu. Ebû Bekr, Rasûlullah namaza çıkmak istiyor zannederek (saffa girmek için) yüzünü kıbleden ayırmadan, iki topuğu üzerinde geri geri çekildi. Müslümanlar Peygam-ber'i gördükleri zaman, O'nu görmekle aşırı derecede sevinerek namazları içinde fitneye düşmelerini (yânı namazlarını bozmalarını) düşündüler. Bu sırada Peygamber onlara eliyle "Namazınızı tamamlayın" diye işaret etti. Sonra içeriye girdi ve tuttuğu perdeyi salıverdi. İşte Peygamber, bu gün vefat etti [16].

7- Bab : Anası, Namaz Kılmakta Olan Evladını Çağırdığı Zaman? [17]

10-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bir kadın oğluna nida edip çağırdı. Oğlu bu esnada ibâdet yerinde (namazda) bulunuyordu. Anası: Yâ Cureyc! dedi. Cureyc: Yâ Allah! Anama icabet hakkı ile namazımı tamamlama hakkı birleşti! dedi. Anası yine: Yâ Cureyc! dedi. Cureyc: Yâ Allah! Anam ve namazım! dedi. Anası yine: Yâ Cureyc! diye nida etti. Cureyc de yine: Yâ Allah! Anama cevâb mı vereyim, yoksa namazı mı tamamlayayım? dedi. Bu sefer anası: Yâ Allah! Cureyc fahişe kadınların yüzüne bakmadıkça ölmesin, diye ilendi. Cureyc'in savmıasına koyun güden çoban bir kadın sığınır dururdu. (O çoban kadın başka biri ile cinsî münâsebet etmişti.) Derken bir çocuk doğurdu. Kadına: Bu çocuk kimdendir? diye soruldu. Kadın: Cureyc'dendir, savmıa-sından indi (bu çocuğa beni hâmile yaptı), dedi. Bu haber Cureyc'e ulaşınca: Çocuğunun bana âid olduğunu iddia etmekte olan bu kadın nerede? dedi. Sonra (kadınla çocuk getirildiğinde): Ey çocuk, senin baban kimdir? diye sordu. Küçük çocuk dile gelip: Koyun güden bir erkek çobandır, dedi" [18].

8- Namaz İçinde İken Çakıl Taşlarını El ile Dokunup (Gidermek) Babı

11-.....Bana Muaykîb (ibn Ebî Fâtıma) tahdîs etti ki, Peygamber (S), secde edeceği yerdeki toprağı eliyle düzelten bir kimsenin durumu hakkında: "Bir daha böyle toprak düzleyecek olursan elinle bir defa dokun" buyurmuştur [19]

9- Namazda İken Üzerine Secde Etmek İçin Elbiseyi Yere Yaymak Babı

12-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber (S) ile birlikte sıcağın şiddetinde namaz kılardık da, bâzılarımız sıcaktan yüzünü yere değdirmeye muktedir olamadığı zaman, büründüğü elbisenin bir ucunu secde yerine yayar ve üzerine secde ederdi [20].

10- Namaz İçinde İken Yapılmaları Caiz Olacak (Diğer) Ameller Babı

13-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) namaz kılarken ben (karşısında uyurdum da) ayaklarımı O'nun kıblesine uzatmış bulunurdum. Peygamber secdeye vardığı zaman, eliyle beni dürterdi. Ben de ayaklarımı geriye çekerdim. O secdeden kalktığı za-mân, ben yine ayaklarımı uzatırdım [21].

14-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir namaz kılmış, şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz şeytân namazımı bozmak için benim karşıma geldi ve bana hücum etti. Allah bana ona istediğimi yapma kuvveti verdi. Ben de onun boğazını sıktım. Ve yemin ederim ki, sabah olunca hepiniz ona bakasınız diye, onu bir direğe bağlamak istedim. Fakat Süleyman Peygamber'in (O'na selâm olsun): RdbbVğfir lî ve heb lî mulken lâ yenbağt li-ahadin min ba'dî inneke ente'l-vehhâb (— Ey Rabb'ım, bana mağfiret et. Bana öyle bir mülk ver ki, o benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz Sen bütün murâd-ları ihsan edensin) (sâd: 35) demiş olduğunu hatırladım. Allah da onu köpek gibi kovdu" [22]
Nadr ibn Şumeyl, noktalı zâl ile "feza'attuhu" yânî onu boğdum şeklinde söyledi. Dâl ve şeddeli ayn ile "fede'attuhu" kelimesi ise Yüce Allah'ın: "Yevmeyuda'ûne... = Ö gün onlar cehennem ateşine itilip kakılırlar'" (et-Tûr: 13) kavimdendir. "Yuda'ûne = Yudfa'ûne" yânî itilip kakılırlar ma'nâsmadır. Doğru olan "Fede^attuhu" şeklidir. Şu kadar var ki, Şu'be işte böyle ayn ve tâ harflerinin şeddesi ile söylemiştir [23].

11-Bab: Musalli, Namazda İken Hayvanı Bağlı Bulunduğu Yerden Ansızın Çözülüp Boşansa (Ne Yapar)?

Ve Katâde: Namaz kılan bir kimse (hırsız tarafından) elbisesinin alındığını görse, namazı bırakıp o hırsızın ardından gider, demiştir [24].

15-.....Bize el-Ezrak ibnu Kays tahdîs edip şöyle dedi: Bizler el-Ahvâz mıntıkasında Harûriyye fırkası ile harb ediyorduk. Bu harb günlerinde ben, bir nehir kenarında (yâhud yamacı üzerinde) bulunuyordum [25]. Baktım ki, birisi orada binek hayvanının gemi elinde olduğu hâlde namaz kılıyor. Namaz kılarken hayvan o zâtı çekiştirmeye; o da hayvanının ardından gitmeye başladı. Râvî Şu'be: Bu namaz kılan zât Ebû Berze el-Eslemî(R)'dir, demiştir. İşte Ebû Berze'nin namaz içindeki bu hâlini gören, Hâricîler'den bir adam: Yâ Allah, şu ihtiyara cezasını ver! diyordu. O ihtiyar (yânî Ebû Berze) namazı bitirince (o Haricîye karşı) şöyle cevâb verdi: Ben senin sözünü işittim. Ve yine ben Rasûlullah ile beraber altı yâhud yedi yâhud sekiz gazvede bulundum. Ve Rasûlullah'ın (namazda ve diğer hususlarda insanlara dâima) kolaylaştırma gösterdiğine şâhid oldum. Şimdi benim bu hayvanın hareketine engel olmakhğım, onu başıboş bırakmaklığım-dan bana daha sevgilidir. Çünkü bırakılınca hayvan kendi yemliğine dönecek ve o takdirde bana meşakkat ve zorluk olacaktır [26].

16-.....Urve şöyle demiştir: Âişe (R) şöyle dedi: .Güneş tutuldu. Peygamber hemen namaza kalktı ve uzun bir sûre okudu. Sonra rükû' etti; rukû'u da uzattı. Sonra başını rukû'dan kaldırdı. Sonra diğer sûreye başladı. Sonra rukû'u yerine getirince, rukû'dan başını kaldırdı. Sonra secde etti. Sonra ikinci rek'atta da bu iki kıyam ve iki rukû'u yaptı. Sonra şöyle buyurdu: "Şübhesiz bunlar, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Sizler bu tutulmayı gördüğünüz zaman, sizden açılıncaya kadar namaz kılınız, Yemîn olsun ki, ben şu kusûf namazı kıldığım yerde bana va 'd olunan her şeyi görmüşümdür. Hattâ namazda benim ileriye doğru gitmeye başladığımı gördüğünüz vakit de ben cennetten bir salkım üzüm almak istediğimi görmüşümdür. Ve yine yemîn olsun ki, beni geriye çekilir gördüğünüz sırada ben cehennemi, bâzıst bâzısını kırıyor görmüşümdür. Ve ben cehennemin içinde Amr ibn Lahuyy'ı da gördüm; işte o, putlar için hayvanları sâibe yapan (yânı salıveren) kimsedir" [27].

12- Namaz İçinde İken Tükürük Çıkarmak ve Üfürmek Nevinden Caiz Olacak Şeyler Babı

Ve Abdullah ibn Amr'dan zikrolunur ki, Peygamber (S) bir kusûf namazında secdesi esnasında üfürmüştür [28].

17-..... Bize Hammâd, Eyyûb*dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Peygamber (S) mescidin kıblesinde bir tükürük gördü de bundan dolayı mescid ahâlîsine karşı öfkelenip üzüldü ve şöyle buyurdu: "Şübhesiz Allah, herbiri-nizin yüzünün yöneldiği taraftadır. Binâenaleyh herhangi biriniz namaz içinde bulunduğu zaman sakın tükürmesin". Râvî: Yâhud "Balgam çıkarmasın" buyurdu, dedi. Sonra Rasûlullah indi de onu eliyle kazıdı. Ve tbn Umer: "Herhangi biriniz tükürmek zorunda kaldığı zaman, sol tarafına tükürsün" dedi.

18-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes(R)'ten: Peygamber (S): (Mü'min) namaz içinde olduğu zaman şübhesiz o Rabb'ı ile munâcaat eder. Bunun için sakın önüne tükürmesin, sağ tarafına da tükürmesin. Fakat

(zarurî durumda) sol tarafından sol ayağının altına (tükürebilir)" [29].

13- Namazı İçinde İken Erkeklerden Bilmeyerek El Çırpan Kimsenin Namazının Bozulmayacağı Babı

Bu konuda Sehl ibn Sa'd(R)'ın, Peygamber(S)'den hadîsi vardır [30].

14- Bab : Namaz Kılan Kimseye "İleri Git" Yahud "Bekle" Denildiği Zaman, Bunda Be's Yoktur

19-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: (Bâzı) insanlar Peygamber (S) ile birlikte namaz kılardı. O halde ki, bunlar bellerindeki futalarım, küçük olduğu için (çocuklar ^gibi) boyunlarına bağlamış olurlardı. Bu sebebden (cemâate gelen kadınlara): Erkekler doğrulup oturmadıkça başlarınızı secdeden kaldırmayınız, denirdi [31].

15- Bab : Musalli Namaz İçinde İken Selama Mukaabele Etmez

20-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) namazda iken kendisine selâm verir idim, O da bana mukaa-bele ederdi. (Necâşî'nin yanından) dönüp geldiğimiz zaman (yine namazda iken) kendisine selâm verdim, fakat bu sefer selâmıma mukaabele etmedi (ve namazdan sonra): "Şübhesiz namaz içinde (Allah ile) azametli bir meşguliyet vardır" buyurdu [32].

21- Bize Ebû Ma'mer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvâris tahdîs edip şöyle dedi: Bize Kesîr ibnu Şınzîr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti. Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (Mus-ta'lık oğulları seferinde) beni kendisine âid bir ihtiyâca gönderdi. Ben gittim. Sonra o işi yerine getirerek geri döndüm ve kendisine selâm verdim. Fakat Rasûlullah selâmımı karşılamadı. Bunun üzerine kalbimde öyle şiddetli bir hüzün meydana geldi ki, «nun mâhiyetini yalnız Allah bilir. İçimden de: Belki Rasûlullah bana danldı, bu işini ağır yaptığıma hükmetti, dedim. Sonra kendisine tekrar selâm verdim. Yine selâmıma mukaabele etmedi. Bu defa gönlümde birinci de-fakinden daha şiddetli bir hüzün meydana geldi. Sonra Rasülullah'a (üçüncü defa) selâm verdim. Bu kerre (namazdan çıkınca) selâmımı karşıladı. Ve: "Beni, senin selâmına selâm ile mukaabele etmekten, yalnız benim namaz kılmakta bulunmaklığım men' etmiştir" buyurdu. Ve Rasûlullah bu sırada devesi üzerinde kıbleden başka cihete yönelmiş olarak yol alıyordu [33].

16- Namaz İçinde İken Meydana Gelecek Herhangi Bir İşten Dolayı Elleri Yukarı Kaldırmak Babı

22-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a, Kubâ'daki Amr ibn Avf oğullan arasında bir kavga meydana geldiği haberi ulaştı. Rasûlullah, sahâbîlerinden bir takım insanlarla, onların arasında barış yapmak üzere hemen yola çıktı [34]. Rasûluilah orada alıkonuldu. Namaz vakti de geldi. Bilâl, Ebû Bekr'e geldi ve: Yâ Ebâ Bekr! Rasûlullah alıkonuldu, namaz vakti de geldi. Sen insanlara imamlık yapar mısın? dedi. Ebû Bekr: Peki, istersen kılalım, dedi. Bunun üzerine Bilâl namaza ikaamet etti. Ebû Bekr de öne geçip insanlara namaz kıldırmak için Allâhu Ekber deyip namaza başladı. Bu sırada Rasûlullah, safflar arasında yürüyerek, saffları yara yara geldi ve nihayet birinci saffta dikildi. İnsanlar tasfîha (yânî el çırpmaya) başladılar [35].
Sehl: "Tasfîh", tasfîk; yânî el çırpmaktır, dedi.
Sehl şöyle devam etti: Ebû Bekr, namazını kılarken başını çevirmezdi. Arkasındaki cemâat el çırpmayı çoğaltınca başını çevirip baktı ve Rasûlullah'ı gördü ki, Rasûlullah ona işaret edip, insanlara namazı kıldırmasını emretmekte! Ebû Bekr hemen elini kaldırıp (Rasû-lullah'ın kendisine olan bu emrinden dolayı) Allah'a hamd etti [36]. Sonra Ebû Bekr geri geri çekilerek, Peygamber'in arkasına geçti ve saffta dikeldi. Rasûlullah da öne ilerleyip insanlara namazın bakıy-yesini kıldırdı. Namazı bitirince yüzünü insanlardan tarafa döndürüp, şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Size ne oluyordu ki, namaz içinde bir şey arız olduğu zaman el çırpmaya başladınız? El çırpmak, ancak kadınlara mahsûstur. Her kime namazı içinde iken bir şey arız olursa Suhhânallah desin". Bu sözlerden sonra Rasûlullah Ebû Bekr'e yöneldi ve: "Yâ Ebâ Bekri Sana namazı kıldır diye işaret ettiğimiz zaman seni insanlara namaz kıldırmandan men' eden nedir?" diye sordu. Ebû Bekr: "Ebû Kuhâfe oğlu için, Rasûlullah'in önünde durup namaz kıldırması lâyık olmaz" dedi.

17- Namazda İken Elini Boş Böğrü Üzerine Koyma(nın Hükmü) Babı [37]

23-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etmiştir. Ebû Hurey-re: Namazda iken eîi boş böğür üzerine koymak nehyedildi, demiştir.
Ve Hişâm ibn Hassan ile Ebû Hilâl Muhammed ibn Selîm, İbn Sîrin'den;o da Ebû Hureyre'den;o daPeygamber(S)'den olmak üzere söylediler [38].

24-.....Bize Muhammed ibn Şîrîn, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Ebû Hureyre: Kişinin, elini boş böğrü üzerine koyarak namaz kılması nehyedildi, demiştir [39].

18- Bab : İnsan Namaz İçinde İken Herhangi Bir Şeyi Düşünür

Ve Umer (R): Ben namazda iken ordumun mühimmatını hazırlar, tertîb ve tanzîm eylerim, demiştir [40].

25-.....Bana İbnu EbîMuleyke, Ukbe ibnu'l-Hâfis(R)'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ben Peygamber ile beraber ikind namazını kıldım. Peygamber namazdan selâm verince, sür'atle kalktı; acele acele kadınlarından birinin yanına girdi. Sonra dışarı çıktı ve sür'atle gitmesinden dolayı cemâatin yüzlerindeki hayretlerini gördü de: "Ben namazda iken bizde biraz altın bulunduğunu hatırladım [41]. Ve bizim yanımızda akşama ulaşmasım-yâhud şöyle dedi: Bizim yanımızda gece geçirmesini-istemedim de, onun taksim edilip dağıtılmasını emrettim" buyurdu [42].

26-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyie buyurdu: "Namaz için ezan okunduğu vakit şeytân, ezanı işitmemek için (yâhud ezan sesini duymayacak yere kadar; yâhud ezanı duymasın diye) yüzgeri edip (telâşla) yellene yellene kaçar. Müezzin (ezam bitirip) sustuğu zaman, döner gelir. Namaz için ikaamet edilince, yine arkasını dönüp kaçar. îkaameti bitirip susunca yine dönüp gelir. Artık devamlı insanla bulunur da ona: Namazdan evvel hiç aklında olmayan şeyleri hatırla, der durur. Tâ insan kaç rek'at kıldığını bilmez oluncaya kadar" [43]
Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân: Sizden herhangi biriniz bunu yaptığı zaman oturur hâldeyken iki secde yapsın, dedi. Ve Ebû Seleme bunu Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir [44].

27-.....Bana ibnu EbîZi'b, Saîd el-Makburî'den haber verdi.
O şöyle demiştir: Ebû Hureyre şöyle dedi: İnsanlar, Ebû Hureyre Pey-gamber'den çok hadîs rivayet ediyor, deyip duruyorlardı. Bir adama kavuştum da ona:
— Rasûlullah (S) dün gece yatsı namazında ne okudu? Diye sordum.
O zât: :r
— (Ne okuduğunu) bilmiyorum, dedi.
Ben:
— Sen o namazda hâzır bulunmadın mı? dedim [45].
O:
— Evet, bulundum, dedi [46]. (Ebû Hureyre dedi ki:)
— Lâkin ben Rasûlullah'ın o namazda şu ve şu süreleri okuduğunu bilmekteyim, dedi [47].

---

[1] Bâzı Buhârî nüshalarında hâsseten es-Sağânî nüshasında böyle ' 'Besmele' 'Ii bir büyük başlıkla gelmiştir. Miftâhu Kunûzi's-Sünne'dc de bu, ayrı bir kitâb halindedir.
[2] Babın hadîsinde Peygamber, İbn Abbâs'ı namaz içinde sol yanından sağ yanına eliyle geçirmiştir. Namaz içinde böyle el ile yardım istemek caiz olunca, buna kıyâsen bedeninden istediği herhangi bir organıyle yardım istemesi caiz olur.
[3] Ebû İshâk, Amr ibn Abdillah es-Sebîî'dir. Kûfe'de yetişen büyük tabiî fakîhi-dir; otuz sekiz sahâbtden rivayeti vardır. 126 hicret yılında 96 yaşında vefat etmiştir. Ebû Hanîfe'nin üstâdlarından sayılmıştır {Umdetu'l-Kaarî, III, 697).
[4] Alî ibn Ebî Tâlib'in bu fiilini, Buhârî'nin üstâdlarından olan Müslim ibn İbrâ-hîm, Abdusselâm ibn Ebî Hâzım'dan; o.da Gazvân ibn Cerîr'den; o da babasından böyle tahrîc etmiştir. Bunu İbn EbîŞeybe de tahrîc etmiştir (Fethu'l-Bârî).
Bu ta'lîktekİ "rusğ" kelimesi hakkında şu bilgi verilmiştir:
râ'nın dammı ve sîn'in sükûnuyle ve iki damma İle hayvan kısmının tırnağıyle ellerinin ve ayaklarının İncikleri kavuştuğu yerin arasında olan mev-zıa denir ki, hurda ve bukağılık ta'bîr olunur. Bir kavle göre insanda zikredilen şekilde bileğe, kezâlik ayakta incikle tabanın kavuştuğu yerde olan oynak yerine denir ki, eldeki bileğin yerindedir. Cem'i "j-C-jî" ve " m*L*'j " gelir, ve her hayvanın dahi zikredilen yerine "rusğ" denir.
"â^"": râ'nın dammıyle " çL)\ " ma'nâsınadır ki, zikrolundu {Kaamûs
[5] Rasûlullah'ın onun sağ kulağını bükmesi, imâm yalnız olduğu zaman me'mû-mun sağ tarafta duracağını tenbîh içindi... "Abdest almayı hafîf yapmak bâ-bı"nda geçen hadîste İbn Abbâs: Beni yerimden çevirip sağ yanına geçirdi, demiştir.
Buhârî, Rasûlullah'ın işte bu fiilinden, namaz kılanın, namazını düzeltip kuvvetlendirecek bir işi eliyle yapabileceği hükmünü çıkarmıştır. Çünkü musal-lîye namazı içinde başkasına âîd bir işte elini kullanması caiz olunca, ihtiyâç duyduğu zaman namazında kuvvetli olmak ve neşâtlanmak için kendi şahsiyle ilgili bir işte eliyle yardım etmesi, evlevİyetle caiz olur (Kastallânî).
Buhârî bununla küçük amelin (ameli yesîrin) namaza mâni' olmayacağını isbât etmek istemiştir.
[6] Bu tek rek'atlı namaz bir rek'at mı, yoksa üç rek'at mı; ibarenin mantûkundan açıkça anlaşılamıyor. Onun için vitr namazını kimi bir niyetle üç, kimi ikinci rek'atta selâm ile ayırarak üç rek'at, kimi yalnız tek rek'at i'tibâr etmiştir.
Buhârî bu hadîsi, bâzı küçük kelime farklanyle Sahfh'inin oniki yerinde, ayrı ayrı mes'elelere delîl yapmak üzere getirmiştir.
[7] Bu bâbdaki hadîsler, İslâm'ın başlangıcında namaz içinde bâzı hacetlerle kısaca söz söylemenin mübâh olduğunu isbât ediyor. İslâm'ın başlangıcında namazda kelâmın mübâh olup, sonradan haram kılındığı hususunda da fakîhlerin çoğu nun ittifakı vardır. Şu kadar var ki İmâm Mâlik, namazı ıslâh için namaz içinde kelâmı tecviz etmiştir. İmâm Şafîî de hatâen kelâm etmenin namazı bozmayacağına kaail olmuştur. Hanefîler ise böyle farklara lüzum görmemişler, namazda kelâm ister namazı ıslâh kasdiyle, ister sehven söylenmiş olsun namazı bozar demişlerdir.
Namazla ilgisi olmayan konuşmaların harâmlığmda ve namazı bozacağında âlimler ittifak etmişlerdir.
[8] Birincisindeki "Şübhesiz namaz içinde azametli bir meşguliyet vardır" fıkrası ile üçüncü hadîsteki "Bize susmak emrolundu" fıkrası bâb başlığına uygunluk yerleridir. Bunlar artık, namaz içinde, başlangıçta mevcûd olan genişlik ve serbestlik derecesinde söz söylemenin nehyedildiğini isbât eder. Bununla beraber İhtiyâç hâlinde namazı düzeltmek veya yanılmayı hatırlatmak için teşbih, hamd ve benzeri küçük cümlelerin söylenebileceği, bunun ardındaki ve başka hadîslerle sabittir.
[9] Cemâatin el çırpması, Peygamber'in geldiğini Ebû Bekr'e haber vermek içindi. Buna *' j^' - Tasfîh" yâhud " j^ = Tasfîk" denir. Bâzı lûgatçılara göre tasfîh, bir elin arkasını diğer elin avucuna vurup ses çıkarmaktır. Tasfîk ise, avuçları birbirine çarpmaktır. Namazda ihtiyâç sırasında bunu yapmak kadınlara mahsûstur. Bazılarınca sağ elin iki parmağını sol avucuna vurup ses çıkarmak diye ta'rîf edilmiştir.
[10] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri burasıdır. Namaz içinde hamd olsun, tes-bîh olsun caizdir. İmâmın namaz fiillerinde yâhud kıraatte yanıldığını kendisine bildirmek için cemâatin tesbîh etmesi caiz olduğunda ittifak vardır. Bunun maadası hakkında fakîhler ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir
[11] Buhârî bu hadîsi Sahîh'inde ayrı ayrı başlıklara delîl olmak üzere bâzı sened ve lâfız farkları ile yedi yerde getirmiştir.
[12] Bu başlıkta Hamavî, Kuşmeyhenî ve Kerîme nüshalarında "muvâceheten" lâfzı sabit olmuştur. Ebû Zerr, Asîlî ve İbn Asâkir nüshalarında bu lâfız düşmüştür. Bâzı nüshalarda ismi fail vezni ile ve zamire muzâf haliyle " H^r j^ J* = Ona yönelici olmayarak" şeklinde gelmiştir. Bİz bu ihtilâftan dolayı başlık tercemesinde "muvacehe" kelimesini katmadık.
Başlıktaki iki hükme de hadîste mutâbaat noktaları vardır.
[13] Bu Tahiyyât Duâsı'nm tercemesi, Teşehhüd babında verilmişti
[14] Hadîslerin bâb başlığına delâlet noktalan açıktır. Bunlar aynı hadîsin değişik sahâbîler tarafından rivayetidir. Birinci hadîste " jj-^= et-Tasfîk"; ikincisinde ise " «jJ-tJi = et-Tasfîh" lâ.fzıyle gelmiştir. Bu lâfızların aynı ma'nâya (yânî el çırpmak ma'nâsma) geldiği 5 rakamlı hadîsin haşiyesinde geçmişti. Bâzı lûgat-çtlara göre "Tasfîh", bir elin arkasını diğer elin avucuna vurup ses çıkarmaktır. Tasfîk ise, avuçları birbirine çarpmaktır. Bazılarınca sağ elin iki parmağını sol avucuna vurup ses çıkarmak diye ta'rîf edilmiştir.
[15] Buhârî Sehl ibn Sa'd'ın bu, namaz içinde geri geri ve ileriye doğru gidişi anlatan meşhur Minber Hadîsi'ni, Kitâbu's-Salât'ın evvellerinde ve Kitâbu'l-Cumua'da mevsûlen rivayet etmiştir.
Bu hadîsten iki üç adımlık hafîf yürüyüşün namazı bozmayacağı ve öğretmek gibi bir maslahat için imâmın me'mûmlardan biraz yüksek bir yerde durması... caiz olduğu hükümleri çıkarılmıştır
[16] Hadîsin bâb başlığına mutabakatı açıktır.
[17] Yânı namaz içinde iken ananın çağırmasına icabet vâcib olur mu, olmaz mı? Vâcib olursa namaz bâtıl olur mu, olmaz mı? Bu iki mes'elede görüş ayrılıkları vardır. îşte Buhârî, bundan dolayı izâ'nın cevâbını zikretmemiştir (Fethu'l-Bârî).
[18] Hadîsde Cureyc'İn namaza devamla, anasına cevâb vermek arasında tereddüd ettiği; namazını bırakıp anasına İcabet etmek evlâ iken, namaza devam etmeyi üstün gördüğü, bu yüzden anasının ilericiyle bir iftiraya uğradığı, fakat Yüce Allah'ın onu bu musibetten kurtaracak duasına icabet ettiği sabit oluyor.

Buhârî bu hadîsi Meryem Süresi Tefsiri ile İsrail oğulları'nı Zikr bölümlerinde, daha uzun bir metin hâlinde getirmiştir. Oradaki açıklamalar daha fazla olacaktır.
[19] Hadîsteki "racul" tağlîb olarak geldiğinden, çakıl taşlarına el ile dokunma ve toprak düzeltme cevazı erkek kadın herkes hakkında carîdir. Bir defaya mahsûs olmak üzere, secde ederken namaz kılana zarar verecek çakılların gidebilmesinde; toprağın el ile düzeltilmesinde dînî bir mahzur yoktur.
[20] Bu hadîs de, Buhârî'nin bâb başlığında işaret ettiği gibi, sıcağın ve soğuğun şiddetli zamanlarında, giyilen elbiseyi namazda iken yayıp üzerine secde etmenin cevazına delâlet etmektedir.
[21] Bu hadîs, bâb başlığındaki hususa, yânî namaz içinde iken yapılan küçük iş ve hareketlerin cevazına delâlet etmektedir. Bununla beraber erkek ile kadının birbirlerine el ile dokunmalarının abdesti bozmayacağına, ve uyuyan insana doğru namaz kılınabileceğine de açıkça delâlet etmektedir
[22] Bu hadîs dahî Peygamber'in namaz içinde iken kendisine görünüp, namazını bozmak için hücum eden şeytânı yakalayıp def etmesi gibi fiilleri ile bâb başlığına delildir. Bâb başlığına uyan yeri "Onu def ettim" yâhud "Boğdum" ma'-nâsına olan ifâdelerdir. Çünkü bunlar küçük ameldir. Bundan, küçük amellerin namazı bozmayacağı hükmü çıkarılmıştır.
[23] İbn Şurneyl'den gelen bu ziyâde Buhârî'nin Ebû Zerr, Ebû'1-Vâkt, Asîlî ve İbn Asâkir nüshalarında yoktur. Bu ziyâde Kuşmeyhenî ile Kerîme nüshalarında sabittir (Fethu'l-Bârî). Buradaki kelimeler lûgatta şöyledir:
Jj-Ojı : Darb vezninde, unf.ve şiddetle öte kakmak ma'nâsmadır, üçüncü bâbdandır...
öj-jjı : Dâl'in fethi ve noktalı gayn'ın sükûnu ile öldürünceye kadar boğazını sıkıp boğmak ma'nâsınadır. Üçüncü bâbdandır.
jjjjı : Zâl'in fethi ve hemzenin sükûnuyle pek şiddetle boğmak ma'nâsınadır.
^jji\: Noktasız ayn ile oUü ma'nâsınadır, üçüncü bâbdandır. Ve şiddetle def eylemek ma'nâsmadır.
İi}\: Dâl'in fethi ve ayn'in teşdîdiyle unf ve azar ile def eylemek ma'nâsmadır; birinci bâbdandır (Kaamûs Ter.).
[24] Katâde'nin bu sözünü Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmiş ve: "Musallî kuyu kenarında bir çocuğu görür de, çocuğun kuyuya düşmesinden korkarsa namazını bozar, çocuğa koşar" dediğini de ziyâde etmiştir (Aynî ve Kastalânî).
[25] Hadîsteki bu "j£ ^»'J? " terkibinde cüruf, cîm'in ve râ'nın dammı ile sel suyunun yardığı yere denir. Dilimizde "yar" ta'bîr olunur.
jU Jj* sel suyunun oyup götürdüğü arz parçasıdır. Buna göre £ y-*'j>- nehir yan, demek olur. Bu kelime Kuşmeyhenî nüshasında noktasız hâ ile zabto-lunmuştur. Huruf ise cânib ma'nâsına olduğundan tercemede bu iki ma'nâya işaret edildi. Sarihler bunun, Duceyl nehri olduğunu bildirmişlerdir.
el-Ahvâz, Basra ile Fars arasında dokuz kazaya denir ki, herbirinin husûsî ismi vardır; mecmûuna Ahvâz denir. Herbirine müfred olarak Hevz denilmez. Dokuz kaza şunlardır: Râmehurmuz, Asker Mukrim, Tuster, Cundisâbûr, Sûs, Şarak, Nehr Teyrî, Eydec, Menâzer (Kaamûs Ter.). Bütün Ahvâz, Umer'in ha-lîfeligi devrinde fetholunmuştur
Ahvâz'daki Haricîler harbi Ebû'l-Abbâs Muberred'in Kâmilinde hicretin 60'ıncı yılında başlayıp, 65 yılında sona erdiği bildirilmiştir.
[26] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Hayvanı onu çekiştirmeye, o da onun ardından gitmeye başladı" fıkrasıdır (Umdetu'l-Kaari, III, 721).
Kastalânî şöyle demiştir: Fakîhîer, devamlı çok yürüyüşün farz namazı bozacağı üzerinde ittifak etmişlerdir. Bunun için Ebû Berze hadîsinde bahsedilen yürüyüş, az yürüyüşe hamledilir. Amr ibn Merzûk'un rivayeti bunu te'yîd etmektedir. Amr ibn Merzûk rivayetinde: Ebû Berze atını tuttu, sonra namaz yerine arka arkaya yürüyüp geldi, şeklindedir. Bu da onun dönüşünün çok yürümekle olmadığını iş'âr eder. Bu bir küçük amel ve az yürüyüş idi. Kıbleye arka dönme de yoktu. Bu sebeble Ebû Berze bu fiilini namaza mâni' saymıyordu (frşâdu's-Sârî, II, 357).
[27] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, Peygamber'in bu kusûf namazı içinde İken, bulunduğu yerden biraz ileriye gittiği, ve bir şey tutar gibi elini uzattığı sonra gerilediği fıkralarıdır. İşte BuKârî bütün bu hareketlerin namazı bozmadığını işaret etmiş oluyor.
Hadîsin son fıkrasında Peygamber, sâibe hurafesini ilk îcâd edeni ve cehennemde gördüğünü haber vermektedir. Sevâib, sâibe'nin cem'İdir. Sâibe, adak yapılarak başıboş salıverilen ve bir daha hiçbir işte kullanılmayan devedir. Arablar Câhiliyyet devrinde bir hastanın sıhhatine kavuşması veyâhud bir yolcunun selâmetle dönmesi için deveyi adaklayıp işaret koyarak salıvermek âdetinde idiler. Artık sâibe deve, eceli ile ölünceye kadar istediği merada otlar, istediği sudan içerdi. Hiçbir kimse ona binmek, yük yüklemek hakkını hâiz değildi. Onu kullanmak Arablar'ca haram kılınmıştı. el-Mâide: 102. âyeti ile bu ve diğer hurafeler ve asılsız Câhiliyyet âdetleri redd ve haram kılınmıştır.
[28] Abdullah ibn Amr'in bu hadîsini Ebû Dâvûd mevsûlen rivayet etmiştir.
Bâb altındaki hadîslerin bâb başlığına delâleti gayet açıktır.
[29] Bu hadîsler zarurî hâlde tükürme hakkındaki hükme delâlet etmektedir. Buhâ-rî'nin Abdest Alma ve Namaz Kitâbları'nda Enes'ten rivayet ettiği hadîslerde Peygamber, tükürme âdabını gösterir. Enes şöyle demiştir: Peygamber (S) -namazda iken- elbisesinin içine tükürdü (yânî onu mendil gibi kullandı), demiştir.
Bu son hadîsin Namaz Kitâbı'ndaki rivayeti şöyledir:
Enes (R)'ten: O şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün kıblede tükürük buldu. Bu kendisine o kadar ağır geldi ki, üzüldüğü yüzünden besbelli oldu. Kalktı, eliyle onu kazıdı. Sonra: "Herbiriniz namazına durduğu zaman şübhesiz Rabb 'ı ile munâcât eder. Rabb 'ı kendisi ile kıblesi arasındadır. O hâlde, hiçbiriniz k'ıblesine karşı tükürmesin. Zarurî olduğunda ya sol tarafına, ya sol ayağının altına tükürsün " buyurdu. Sonra elbisesinin kenarından tuttu ve içine tükürüp dürerek "Yâhud İşte böyle yapsın" buyurdu.
Tükürük, İbrâhîm Nahaî'den başkasına göre tâhir ise de, mescide, bilhassa kıble cihetine tükürmek edebe aykırı olduğu için nehyedilmiştir.
Buhârî bu fiillerin bâzısının nehyedilmiş olduğunu, bâzısının da zaruret hâlinde caiz olup namazı bozmayacağını işaret etmek istemiştir.
[30] Setıl'in bu hadîsi "Subhânaltah, erkeklere.... el çırpmak kadınlara mahsûstur..." ibaresiyle daha evvel de geçmişti. Buhârî bununla iki bâb sonra gelecek olan hadîsi işaret etmektedir. Rasûlullah, bilmeyerek erkeklere mahsûs olan Subhâ-nallah ta'bîrini söylemeyip de kadınlara mahsûs olan el çırpmayı yaptıkları hâlde o namazın tekrar kılınmasını emretmemesi, bu fiilin namazı bozmadığına delîl oluyor.
[31] İbn Hacer, bunu söyleyenin Bilâl Habeşî olması gâlib zann olduğunu ileri sürüyorsa da Ebû Dâvûd ile Beyhakî'nin Esma bintu Ebî Bekr'den olan rivayetlerinden, bunu söyleyenin bizzat Rasûlullah olduğu anlaşılıyor.
Bâb başlığına uyan kısım, metindeki hadîsin son fıkrasındaki tavsiyedir.
[32] Bu hadîs, bu bölümün "Namaz içinde iken kelâmın nehyedilmesi" unvanlı ikinci babında da geçmişti.
Her iki hadîsin bâb başlığına delâletleri açıktır.
Fakîhler bu hadîslerle namaz kılanın sözle mukaabele edemiyeceğinekaail olmuşlardır. Bâzıları işaretle mukaabele edilebileceğini ve bunun müstehâb olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hadîslerin sarîh hükmü, namaz kılana selâm vermenin kerâhatidir.
[33] Hadîsin son fıkrası, süvarinin kıbleden başka tarafa doğru gittiği sırada bineği üzerinde namaz kılmasının cevazına delildir.
[34] Amr ibn Avf oğullan Evs kabilesinden bir koldur. Bu hadîste de ifâde edildiği gibi, meskenleri Kübâ'da idi. Buhârî'nin başka bir rivayetinde: Kubâ halkı kavga etmişler, birbirine girip taş atmışlardı. Bu keyfiyyet Rasûlullah'a haber verildi. Rasûlullah: "Haydin gidelim de barıştıralım" buyurmuştur.
[35] Cemâatin el çırpması, Rasûlullah'ın gelmiş olduğunu Ebû Bekr'e haber etmek içindi
[36] Hadîsin bâb başlığındaki hükme delîl olan yeri burasıdır.
Daha evvel geçen diğer rivayette: "Ebû Bekr ikielini kaldırıp.... Allah'a hamd etti" şeklindedir. İşte bundan, namaz içinde herhangi bir sebebden dolayı hamd, duâ, zikr için bu kadarcık bir el hareketinin, eli yukarı kaldırmanın cevazı sabit oluyor.
[37] Lûgatla ilgili açıklamalar:
İnsanın ortasına denir ki, bel ta'bîr olunur... İftiâl vezninde ... ve kelâmı mu'cîz ve muhtasar kılmak ma'nâsı-nadır; gûyâ ki kelâma ortasından başlamış olur...
Ve Kur'ân-i Kerîm'de secde âyetini tilâvet ederken, secde eylememek için secde âyetini terkedip geçmek ma'nâsına şer'î bir isti'mâldir. Bir kavle göre, secde eylemek için yalnız secde âyetini tilâvet eylemek ma'nâsmadır ki, ikisinde de şer'î nehy sâdır olmuştur...
Ve ihtisar, eli böğür üzerine koymak ma'nâsmadır. Ve namazda sûrenin âhirinden hemen bir yâhud iki âyet okumak ma'nâsına şer'î bir hakikattir... Ve bir nesneden fuzûlî ve bîhûde olanı hazf ve izâle eylemek ma'nâsmadır... Ve yolun pek yakın olanına gitmek ma'nâsmadır. Ve bir nesneyi kökünü kazımak üzere kesmeyip, hemen bir mıkdârca kesmek ma'nâsınadır.
•j-*^: Boş böğüre denir... Harkafe (omca kemiğinin başı) yânî yan başında olan kemik ile kısa eğenin arasına denir... (Kaamûs Ter.).
İbn Esîr de en-Nihâye'sinde bu ma'nâları verdikten sonra şunu da ilâve etmiştir: Bir ma'nâda musallînin namazda elinde asâ tutup, ona dayanmasıdır ve hadîsteki nehy buna yöneliktir, demiştir.
Tirmizî de, namaz kılan kimsenin elini böğrüne koymasıdır diye tefsir etmiştir ki, bu tefsir, İbn Ebî Şeybe'nin Musannafmda bu hadîsi Ebû Hureyre'-den rivayet eden Muhammed ibn Sîrîn'den nakledilmiştir.
İhtisarın mühim bir tefsirini de Herevî Gartbeyn'inde şöyle bildirmiştir: İhtisar, namazda kıyamı, rukû'u, sucûdu kısaltmaktır. Hadîste böyle hafif teriîb namaz kılmaktan nehyedilmiştir, demiştir.
[38] Bunlardan birincisininkini Buhârî burada, ikincisininkini de Dârakutnî mevsû-len rivayet etmiştir. Bununla hadîs merfû' oluyor.
[39] Bu lügat ve ıstılah ma'nâlarmdan sonra, hadîsler hakkında daha fazla söz etmeye ihtiyâç yoktur. Bu ma'nâlardan tercih ettiğimize göre, hadîslerin bâb başlığına mutabakatları açıktır.
[40] Umer'in bu sözünü İbn Ebî Şeybe sahîh bir isnâdla mevsûlen rivayet etmiştir. Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde ve başkalarında, Umer'in bu konuda daha başka ifâdeleri de vardır. Umer'in bu sözlerinden dolayı hiçbir sahâbînin inkârına ma'rûz kaldığına dâir hiçbir rivayet de yoktur. Demek ki mutlak hâtıralar ve düşünceler namazın hakikatine zarar vermiyormuş.
[41] Bu, namaz İçinde namaza âid olmayan bir şeyi düşünmekle, namazın bozulmayacağını gösterir. Bâb başlığına delil olan yer de burasıdır
[42] Bu hadîs, Ezân'ın Başlaması Kitâbı'nm "İnsanlara namaz kıldırıp da bir hacetini hatırlayan ve insanların omuzlarından aşan kimse bâbı"nda da geçmiş ve ilgili bâzı îzâhlar orada verilmiş idi.
[43] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri, bu son tarafıdır. Nefsânî hâtıralar ve şeytanî vesveseler namazla ilgili şeyler değildir. Namaz kılarken hâtıralardan, vesveselerden âzâde kalabilen var mıdır? Belki vardır. Fakat şu muhakkak ki, ümmetin büyük bir kısmı namaz esnasında yabancı olan herşeyden gönlünü boşaltmaya muvaffak olamıyor!.. (Tecrîd Ter., I, 122-123).
Buharı bu hadîsi Ezân'm Başlaması Kitâbı'nda da zikretmişti
[44] Ebû Seleme'nin bu hadîsi, Kitâbu's-Sehv'de gelecek olan bir hadîsin bir tarafıdır. Buradaki kısmın sonu, bunun mevkuf değil, merfû' olduğunu göstermektedir.
[45] Burası, bâzı nüshalarda soru hemzesiz " liip^' p = Sen onda tam bir huzurla hâzır bulunmadın (yânî fikrin başka şeylerle meşgul idi)" şeklindedir.
[46] O zât, namaz işinden başka şeylerle meşgul olmuş da Peygamber'in okuduğu sûreleri unutmuş gibidir
[47] Ebû Hureyre, fikrini namaz fiilleriyle meşgul edip iyice zabt ve sağlamca bildiğini ifâde etmiş oluyor. Bu hadîste Ebû Hureyre'nin zabtının şiddeti ve sağlamlığı, çok hadîs işitip, çok rivayet etmesi .... vardır. Kitâbu'l-İlm'de de Peygamber'den çok hadîs işitip bellemesini ve çok rivayette bulunmasını gayet güzel bir gerekçe ile savunması geçmişti.

Buradaki hadîs, Buhârî'nin Müslim'den yalnız olarak rivayet ettiği hadîslerdendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-HİBE VE FAZLUHÂ
HİBE VE FAZİLETİ BÖLÜMÜ
Bâb: Her Kim Arkadaşlarından Bir Şeyi Hibe Etmelerini İsterse
Hibenin Şartları.

KİTÂBU'L-HİBE VE FAZLUHÂ

HİBE VE FAZİLETİ BÖLÜMÜ

Bâb: Her Kim Arkadaşlarından Bir Şeyi Hibe Etmelerini İsterse

258- Abdülaziz b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Ebû Hâzim'den, o Abdullah b. Ebî Katâde es-Selernî'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Bir gün Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bir topluluk ile Mekke yolu üzerindeki konak yerlerinden birinde oturuyordum. Allah Resulü (sav) de Önümüzde bulunuyordu. Topluluk ihrama girmiş, bense gir-memiştim. Yabani bir eşek gördüler. Ben pabucumu tamir etmekle meşguldüm. Hayvanı bana işaret etmemelerine rağmen, görmemi istiyorlardı. Onların dikkatle baktıkları yana bakınca yabani eşeği gördüm. Atıma atladığım gibi üzerine doğru sürdüm. Fakat kamçımla mızrağımı unutmuştum. "Bana kamçımla mızrağımı verin" dedim. "Hayır! Vallahi onu avlamana yardım etmeyiz" dediler. Sinirlenerek attan indim ve ikisini aldım. Atıma tekrar binerek eşeğe doğru mahmuzladmı. Onu mızrağımla vurup getirdim. Ölünce oturup etinden yemeye başladılar.
Bir süre sonra ihramlı hâlde av eti yemekten dolayı tereddüt ettiler. Yola çıktık ve bir budu yanıma aldım. Allah Rcsûlü'ne (sav) yetiştiğimizde kendisine bunun hükmünü sorduk. "Yanınızda ondan bir parça var mı?" buyurdu. "Evet" dedim ve butu O'na verdim. Allah Resulü (sav) bitirinceye kadar yedi. O da ihramhydı.
Zeyd b. Eşlem bunu Atâ b. Yesâr'dan, o Ebû Katâde'den (ra), o Allah Resûlü'nden (sav) rivayet etti.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafızları daha önce şerhedilmiş olduğu için tekrar etmiyoruz.

Hüküm

Hadis-i şerifin bu bapta yeralma nedeni, Ebû Katâde (ra) tarafından bahsi geçen yabani eşek etinin Allah Resulü (sav) ve beraberindeki sahabeye hibe edilmesidir. İslam hukukunda Önemli bir yeri olan hibeyle ilgili tarif ve
şartlan şöyle sıralayabiliriz:
Hibe, karşılıksız vermek, bağışlamak ve bağışlanmış şey anlamlarına gelir ve kavram olarak her hangi bir karşılık beklenmeksizin vermek olarak tanımlanır. Hibenin meşruluğu Kitab, Sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Hakkında açık ayetler bulunmamasına rağmen çıkarsama yoluyla bazı ayetlerden istidlalde bulunulmuştur.
Mecelle'nın 837. maddesinde; "Hibe, icap ve kabul ile akdolur ve teslim alma ile tamam olur" denilmiştir.

Hibenin Şartları.

1. Hibe edilen şeyin hibe sırasında mevcut olması. Hanefîler, Şâfiîler, Ahmed b. Hanbel ve Zahirîlere göre, hibe konusu olan şeyin, bağışlama sırasında, hibe edenin kendi mülkünde mevcut olması şarttır. Buna göre henüz var olmayan veya aslen başkasının mülkiyetinde bulunan şey hibe edilemez.
2. Bağışlanacak malın belirlenmiş olması gereklidir.
3. Hibe edenin akıl ve baliğ olması gereklidir. Buna göre ehliyetsiz kimselerin hibesi caiz olmaz.
4. Tarafların rızasının bulunması. Rızasız bir şekilde cebir ve zorlama ile yapılan hibe geçerli değildir.

Ders

Kişinin mülkiyetinde olan bir şeyi her hangi bir bedel talep etmeksizin vermesi, yüksek bir erdemdir. Bu anlamda hayır amaçlı vakıf ve derneklere hibe edilen (bağışlanan) para, akar vs. en güzel örnektir. Sosyal yardımlaşmanın araçlarından biri olan hibe, Müslümanlara hiç de yabancı olmayan bir kurum olup yüzyıllardır yaşayan bir geleneğe dayanmaktadır.

---

[1] Buhârî, hac/1692-1695, hibe/2382, cihâd/2642, 2698, megâzî/3834, et'ime/4986-49 8 7; Müslim, hac/2062-2066; Tirmizî, hac/776; Nesâî, menâsik/2775-2776; Ebû Dâvud, menâsik/1578; İbn Mâce, menâsik/3084; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21488, 21524, 21529, 21544, 21557, 21564, 21575; Mâlik, hac/684, 686; Dârimî, menâsik/1756-1757.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20- NİKAHIN ZİKİRLERİ VE BUNUNLA İLGİLİ MESELELER
Kendisine Veya Başkasına Kız İstemeye Gelenin Okuyacağı Dualar:
Bir Kimsenin Kendi Kızını Yahut Evlendirmehakkına Sahib Olduğu Başka Yakınını Nikahlamaları İçin Faziletli Adamlarateklif Etmesi
Nikâh Akdinde Okunacak Dualar
Nikâh Akdinden Sonra Kocaya Söylenecek Duâ
Zifaf Gecesinde Erkeğin Hanımına Söyleyecekleri
Ailesi İle Birleştikten Sonra Kocaya Söylenecekler
Cinsi Münâsebet Esnasında Okunacak Duâ
Erkeğin Hanımı İle Oynaşması, Onunla Şakalaşması Ve Onunla Tatlı Konuşması
Kocanın Hanımının Hısımları İle Konuşmadaki Edebi
Kadının Doğum Sancıları Zamanında Okunacak Dualar
Doğan Çocuğun Kulağına Ezan Okumak
Çocuğa İlk Mamayı Verirken Duâ Etmek

20- NİKAHIN ZİKİRLERİ VE BUNUNLA İLGİLİ MESELELER

Kendisine Veya Başkasına Kız İstemeye Gelenin Okuyacağı Dualar:

İsteyici, Allah'a hamd ve sena ederek, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Saîât getirerek başlar ve şöyle der: Allah'dan başka İlâh olmadığına, ortağı bulunmayıp bir olduğuna şahidlik ederim. "Eşhedü en lâ İlahe İllallâhu vahdehû lâ şerîkele leh," Yine şehâdeî ederim ki, Muham-med Allah'ın kuludur ve O'nun peygamberidir. "Ve eşhedü enne Muham-meden abdühü ve resûlühu", ben kızınız falana yahut kerimeniz falana yahut bunun gibi sözler ifade ederek, talib olarak geldim, der,
714- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O da Re-sülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlattı: "Her söz ki, yahut her iş ki, ona Allah'a hamd ile başlanmaz, o iş bereketsizdir."[1]
715- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. O da Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve SeUem'in şöyle dediğini anlatmıştır: "Her hutbe ki onda teşeh-hüd yoktur, o çolak el gibidir."[2]

Bir Kimsenin Kendi Kızını Yahut Evlendirmehakkına Sahib Olduğu Başka Yakınını Nikahlamaları İçin Faziletli Adamlarateklif Etmesi

716- Rivayet edildiğine göre, Ömer Îbni'l-Hattab (Radıyallahu Anh), kızı Hafsa'nm kocası vefat edince, (Allah Hafsa'dan ve kocasındar razı olsun) demiştir ki: Ben Osman'a rasgeldim de Hafsa'yi (nikâhlasın diye) ona arzettim. Dedim ki: İstersen Ömer'in kızı Hafsa'yi sana nikahlayayım?. Bunun üzerine Osman: İşimi bir düşüneyim, dedi. Böylece bir kaç gün bekledi, Sonra benimle karşılaştı da: Bugün evlenmemek bana uygun geldi, dedi. Ömer devamla: Sonra Ebû Bekir El-Sıddîk'Ia (Radıyallahu Anh) karşılaştım da şöyle dedim: İsterser Ömer'in kızı Hafsa'yi sana nikâhlarım? Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) sustu. Bundan sonra sözün devamını anlattı.[3]

Nikâh Akdinde Okunacak Dualar

Nikâh akdinden önce, bir konuşma yapmak müstahabdir. Bu konuşma önceki bölümde zikrettiklerimizi kapsamalı ve ondan daha uzun olmalıdır. Nikâh akdini yapan da konuşmayı yapabilir, başkası da... Bu konuşmanın (hutbenin en faziletlisi, aşağıda zikrettiğimiz hadistir!
717- Abdullah İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre demiştir ki; Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şu hacet hutbesini (gerekli bir iş için konuşmayı) bize öğretti:
"Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım isteriz ve Ondan mağfiret dileriz. Nefislerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah kime hidayet ederse onu sapıtan olmaz. Sapıttığı kimseyi de kimse hidayete erdiremez. Allah'dan başka hiç bir İlâh olmadığına şahidlik ederim ve şahidlik ederim ki, Muhammed O'nun kuludur ve O'nun peygamberidir. Ey insanlar, sizi bir nefisten yaratan Rabbınızdan korkun. O nefisten de eşini yarattı. O çiftlerden de çok erkekler ve kadınlar üretti. Kendisi Adına birbirinizden isteklerde bulunduğunuz ve akrabahk bağlarım kesmekten Allah'dan korkun. Allah üzerinizde gözcü bulunmaktadır. Ey iman edenler! Gerektiği üzere tam bir ihlâsla AHah'dan korkun ve ancak müslü-manlar olduğunuz halde vefat edin. Ey müminler! Doğru söz söyleyin de Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve O'nun peygamberine itaat ederse, büyük bir kurtuluşla kurtulmuştur."[4]
Âlimlerimiz demiştir: İlk söze başlanan bu hutbe (ve konuşma) ile beraber şöyle demek müstahabdır: Allah'ın emrettiği şekilde (seni) tutmak üzere yahut güzellikle ayırmak şartı ile nikahlıyorum. Bu konuşmanın en az mıkdarı ise:
Elhamdü Lillâhi Vessalâtü Ala Resûtillâhi Sallallahu Aleyhi ve Sellem. Ûsî Bitakvallahi."
Hamd Allah'a mahsustur. Allah'ın Peygamberine Salât ve Selâm olsun. Allah'dan korkmayı tavsiye ediyorum."
Bil ki, böyle bir hutbe ile söze başlamak sünnettir. Eğer bu konuşmadan hiç bir şey yapılmamış olsa, âlimlerin ittifakı üzere yine nikâh akdi sahih olur.
Dâvud El-Zahirî'den rivayete göre o şöyle demiştir: Böyle bir hutbe yapılmadan nikâh sahih olmaz. Ancak yetkili âlimler demişlerdir ki, Dâvud El-Zâhirî'nin muhalefeti benimsenecek bir muhalefet sayılmaz, ve onun muhalefeti ile âlimlerin ittifakı bozulmaz. En iyisini Allah bilir.
Şafi'i mezhebinde muhtar olan, koca bir sözle hitabda bulunmaz. Ancak velisi ona: "Falanca kızı sana nikahladım", dediği zaman, bu sözün arkasından, "ben de onu nikâhlamayı kabul ettim" der. İsterse, "onun nikâhını kabul ettim", der. Eğer cevabında: "El-hamdü lillâhi Vessalâtü Alâ Resûlillahi, kabul ettim" derse, nikâh yine sahih olur. İcab ve kabul arasında böyle bir söz zarar vermez. Çünkü bu söz, nikâh akdi ile ilgili az bir sözdür. Âlimlerimizden biri şöyle demiştir: Araya giren bu sözle nikâh bâtıl olur. Bir âlim de şöyle demiştir ki,

bâtıl oimaz, o sözü söylemek müstahab olur. Doğrusu önce söylediğimizdir, araya söz karıştırılmamalıdır. Bununla beraber söylense de nikâh bâtıl olmaz. En doğrusunu Allah bilir.

Nikâh Akdinden Sonra Kocaya Söylenecek Duâ

Sünnet olan kocaya: "Allah sana mübarek etsin", yahut "Allah üzerine bereket versin Allah sizi hayırla bir arada tutsun", demektir.
Karı ve kocadan her birine şöyle demek müstahab olur: Sizin her ikinize Allah arkadaşı hakkında iyilik ve bereket versin. Hayrı ikiniz arasında bulundursun.
718- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. Abdurrahman İb-ni Avf evlendiğini Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e haber verince, peygamber (s.a.v) ona: "Allah sana mübarek kılsın." Dedi.[5]
719- Cabir (Radıyallahu Anh) evlendiğini Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bildirince, Peygamber (s.a.v) ona: "Allah sana bereket versin." Dedi.[6]
720- Sahih isnadlarla Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhiıve Sellem, bir insan evlendiği zaman ona şöyle derdi:
"Allah sana bereket versin, üzerine bereket ihsan etsin ve sizi hayırla bir arada bulundursun.[7]
Evlenen adama: Oğullar ihsan ederek ikinizi birleştirsin, demek mekruhtur. Bu kitabın sonunda dili tutmak bölümünde İnşaallah Tealâ bu-nun kerahetine dair delil gösterilecektir.

Zifaf Gecesinde Erkeğin Hanımına Söyleyecekleri

Hanımı ile ilk karşılaşmada Allah'ı anarak (Besmele çekerek) alnından (ön saçlarından) tutup şöyle söylemek müstehabtır: "Allah her ikimize arkadaşı hakkında mübarek etsin. Bu sözle beraber rivayet ettiğimiz şu hadisi söyler:
721- Amr İbni Şuayb babasından, babası da dedesinden, o da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir kadınla evlendiği zaman yahut hizmetçi bir köle sa-tınaltığı zaman:
' 'Allâhümme inni es 'düke hayrahâ ve hayra mâ cebeitehâ aleyhi ve eûzü bike min şerrihâ ve şerri mâ cebeitehâ aleyhi."
"Allah'ım! Ben bunun hayrını ve bunu yarattığın durum üzerine onun da hayrını senden isterim. Bunun kötülüğünden ve bunu yaratmış olduğun durumun kötülüğünden Sana sığınırım"
İnsan bir deve satın alınca da, hörgücünün tepesini tutup yine aynı sözleri söylesin." buyurdu.[8]
Bir rivayet de şöyledir: "Sonra kadının alnından (ön saçlarından) tutsun sonra kadın ve hizmetçi hakkında bereket istesin.

Ailesi İle Birleştikten Sonra Kocaya Söylenecekler

722- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır: Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem Zeyneb ile (Radıyallahu An-hâ) evlendi de et ve ekmek ziyafeti verdi." Böylece ziyafetin şeklini ve davet edilenlerin çokluğu ile ilgili hadisi anlattı. Sonra şöyle dedi: "Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem çıkıp Aişe'nin evine gitti, ona:
Esselâmu Aleyküm, ehlelbeyt ve Rahmetullahi ve berekâtüh, dedi. Ai-şe şöyle cevab verdi: Ve Aleykesselâmu ve Rahmetullahi. Aileni nasıl buldun? Allah sana mübarek kılsın. Bu şekilde Peygamber bütün hanımlarını dolaştı. Hepsine Aişe'ye söylediklerini söylüyordu. Onlar da Aişe'nin söylediği gibi söylüyorlardı. "[9]

Cinsi Münâsebet Esnasında Okunacak Duâ

723- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) Peygambere ulaşan çok yollarla rivayetimizde Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Eğer sizden biriniz ailesine gideceği zaman:
"Bismillah!, Aîlâhümme cennibneşşeytâne ve cennibişşeytâne mâ ra-zagtenâ."
"Bismillah, Allah'ım, bizden Şeytanı uzaklaştır ve bize vereceğin ri-zıktan da Şeytanı uzaklaştır'der de aralarında bir çocuk olursa şeytan ona zarar vermez." Buhârî'nin rivayetinde: "Şeytan ona ebediyyen zarar vermez." şeklindedir.[10]

Erkeğin Hanımı İle Oynaşması, Onunla Şakalaşması Ve Onunla Tatlı Konuşması

724- Sahihlerinde Câbir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Salallahu Aleyhi ve Sellem bana: "Bakire ile mi, yoksa dul ile mi evlendin? dedi. Dedim ki, bir dul ile evlendim. Peygamber (s.a.v): Bakire ile eflenseydin de sen onunla oynaşırdın, o da seninle oynaşırdı, dedi"[11]
725- Aişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde o demiştir ki, Resûlüllah Salallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "îman bakımından mü'minlerin en olgunu, ahlâk bakımından en güzelleri ve ailesi için en hoş olanıdır. (Yumuşak davrananıdır.[12]

Kocanın Hanımının Hısımları İle Konuşmadaki Edebi

Bil ki, koca için müstahab olan, zevcesinin yakınlarından hiç biri ile, içinde kadınlarla temas, yahut onları öpme, yahut kucaklama yahut bunlardan başka onlardan faydalanma manasını taşıyan bir söz konuşmamaktır. Bu manaları kapsayacak yahut anlamını verecek sözler söylememelidir.
726- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Ben mezisi (cinsel istek halindeki ince akıntısı) çok gelen bir adam idim. Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem'in kızının yanımda bulunuş şerefinden dolayı peygambere (halimden şikâyet edip) sormaktan utandım da, (sorması için) Mıkdad'a emrettim. O da Peygambere sordu. "[13]

Kadının Doğum Sancıları Zamanında Okunacak Dualar

Daha önce anlattığımız musibet dualarından çok yapmak uygundur.

727- Hazreti Fâüma'dan (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir: "Fâtı-mâ'mn doğurma zamanı yaklaşınca Resûlüllah Salîallahu Aleyhi ve Sellem Ümmü Seleme'ye ve Cahşın kızı Zeyneb'e onun yanına gidip de Âyetül-Kürsi'yi, Nâs ve Felak (Muavvizeteyn) sûrelerini sonuna kadar okumalarını emretti. "[14]

Doğan Çocuğun Kulağına Ezan Okumak

728- Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in âzâdhsi Ebû Rafi'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Fâtima, Ali'nin oğlu Hüseyin'i (Radıyallahu Anhüm) doğurduğu zaman Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in onun kulağına ezan okuduğunu gördüm."[15]
Âlimlerimizin bir kısmı şöyle demiştir: Çocuğun sağ kulağına ezan ve sol kulağına ikâmet okumak müstahabdır.
729- Ali'nin oğlu Hüseyin'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kimin bir çocuğu doğar da sağ kulağına ezan ve sol kulağma da ikâmet getirirse, ona çocuk hastalığı zarar vermez."[16]

Çocuğa İlk Mamayı Verirken Duâ Etmek

730- Sahih isnadla Hazreti Âişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayete göre şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellern'e çocuklar getirilirdi de onlara duâ ederdi ve onlara mama verirdi."[17]
Bir rivayet: "Onlara bereket duasında bulunurdu." şeklinde varîd olmuştur.
731- Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Zübeyr'in oğlu Abdullah'a hamile kalmıştım. Sonra Medine'ye geldim de Küba'ya indim. Küba'da (onu) doğurdum. Sonra onu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e götürdüm. Peygamber onu kucağına koydu. Sonra bir hurma istedi ve onu çiğnedi. Sonra çocuğun ağzına tükürük attı. Böylece çocuğun karnına ilk giren şey, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in tükürüğü oldu. Sonra hurma mamasından damağına çaldı. Sonra ona duâ etti ve üzerine bereket diledi.[18]
732- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Bir oğlanım doğdu. Onu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellenı'e getirdim. Çocuğa İbrahim adım verdi. Hurma mamasından damağına çaldı ve ona bereket duasında bulundu.[19]

---

[1] Ebû Dâvud. İbrfi Mâce. Nesâî. Ahmed b. Hanbel.
[2] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis basendir.)
[3] Buhârî. Nesâî.
[4] Ebû Davud. Tirmizî. NesâL İbni Mâce.
[5] Buhârî. Müslim. Mıvatta'. Ebû Dâvud. Tirmizî Nesâî.
[6] Buharı. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[7] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Mâce. Nesâî, fil yevmi veleyleti. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen bir hadistir.)
[8] Ebû Dâvud. İbni Mâce. İbni Sünnî. Nesâî
[9] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[10] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizi.
[11] Buhârî. Müslim
[12] Tirmizî. Nesâî.
[13] Buhârî. Müslim.
[14] İbni Sünni.
[15] Ebü Dâvud, Tirmizî, Hâkim. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis sahihtir, hasendir.)
[16] İbn-i Sünnî.
[17] Ebû Dâvud.
[18] Buharı. Müslim.
[19] Buhârî. Müslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEŞEKKÜR BÖLÜMÜ

TEŞEKKÜR BÖLÜMÜ

Bu bölüm, aslında Kitâbu's-Sena ve'ş-Şükr adını taşır. Senâ, medih gibi övmek mânasına gelir. Şükr, gelmiş olan bir nimete kavlen veya fiilen veya kalben mukabele edip o nimeti verene tâzim etmektir. Bir bakıma, yapılan iyiliğin idraki içinde olduğumuzu iyilik yapana izhar etmek, memnuniyetimizi ifâde etmektir. Dilimizde, insanlardan gelen iyiliğe karşı izhâr edilen şükrü, teşekkür kelimesiyle ifade ederiz. "Şükr" kelimesini ise, aynen "hamd" gibi Allah için kullanırız.
Şu halde kitabımızın aslına uyarak, şükür bölümü dememiz gerekirken, bunun dilimizdeki karşılığı olan teşekkür kelimesini kullandık. Zira kaydedilen hadislerden anlaşılacağı üzere, bu bölüm Allah'a karşı olan hamd ve şükrümüzü ele almıyor, insanlara karşı olan teşekkür borcumuzu ele alıyor.
Dinimiz, sâdece Allah'tan gelen nimetlerin şükrünün edasına kıymet vermez, insanların yaptığı iyiliklere karşı teşekkür etmeyi de bir borç kılar, buna da öbürü kadar kıymet verir. Hamd, kulluk borcu ise, teşekkür de insanlık borcudur. İslâm dini, mensuplarına, Allah'a hamd etmeyi emrettiği gibi, iyilik yapan insanlara da teşekkür etmeyi emretmektedir.
Şu halde bu bölümde teşekkürün lüzum ve âdâbıyla ilgili hadislerden bazılarını göreceğiz.[1]

?1? ?? ????? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?? ?????????[. ????? ??????? .

1. (981)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyalahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, kendisine yapılan bir iyliğe karşı, bunu yapana: "Cezâkellâhu hayran (Allah sana hayırlı mükâfaat versin!)" derse teşekkürü en mükemmel şekilde yapmış olur." [Tirmizî, Birr 86, (2036).][2]

AÇIKLAMA:

Senâ övme demektir. Ancak, yapılan iyiliğe karşı izhâr edilecek minnet duygumuzu teşekkür olarak ifâde ediyoruz. Aslında iyiliğe iyilikle, aynı cinsten amelle mukabele esastır. Fakat her iyiliğe anında aynı cinsten amelle mukabele etmek mümkün olmaz, bu noktada insanoğlu acizdir. Öyle ise teşekkürümüzü sözle ifâde etmemiz gerekir. Bazıları: "Mükâfaat vermekten elin kısa kalırsa, dua ve teşekkürde dilini uzun tut" demiştir.
Sadedinde olduğumuz hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yapılan iyiliğe karşı, anında yapılacak en mükemmel sözlü mukâbelenin, iyilik yapana: "Senin bu iyiliğin, benim nazarımda o kadar kıymetlidir ki, karşılığını bizzat vermekten acizim, onu ancak Allah verebilir, dünyada veya âhirette, bana bedel O, sizi mükâfaatlandırsın" mânasında olmak üzere "Cezâkellahu hayran" demek olduğunu belirtiyor.[3]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ???????? ??????? ?????????? ???? ??? ??????? ????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.?? ??? ????? ???????:]?????? ???????? ????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ?????[.

2.(-3) (982-983) Hz.Câbir (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim bir ihsana mazhar olursa, bulduğu takdirde karşılığını hemen versin, bulamazsa, verene senâda bulunsun. Zira onu övmekle, teşekkürünü yerine getirmiş olur. Ketmeden (karşılık vermeyen) nankörlük etmiş olur" dedi.
Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyâde var: "... Kim de kendisine verilmeyenle süslenirse iki yalan elbisesi giyen gibi olur." [Tirmizî, Birr 86, (2035); Ebu Dâvud, Edeb 12, (4813, 4814).][4]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yapılan iyiliğe, aynı cins bir iyilikle mukabelenin esas olduğunu belirtiyor. Zira "ihsan" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı atâ'dır, maddî bağış demektir. Dilimizde atiyye de denir. İyiliğe iyilikle ânında mukabele edilemiyorsa, senâ edilmelidir, yani sözle, memnuniyetimizi ifade edici, iyilik yapanı memnun edici bir ifadede bulunulmalıdır. Bu ona teşekkür etmek veya dua etmek suretiyle gerçekleşir. Hadis: "Senâ eden teşekkürünü yerine getirmiş olur" buyurmaktadır.
Ketmetmek, susmak'tır. Burada, nimete mazhar olduğunu ilan etmeyen demektir. Yani "Maddî karşılık vermediği gibi, senâda da bulunmayan, ne fiille ne de sözle mukabele etmeyen nankörlük etmiş olur." Hadisin aslında nankör kelimesinin yerine "küfretmiş olur" diye tercüme edilebilecek "kefere" tâbirini kullanır. Dilimizde, yapılan iyiliğin görülmemesine nankörlük veya küfrân-ı nimet diyoruz.
Tirmizî'nin rivayetindeki ziyadeye gelince, bu verilmeyenlerle süsleneni iki yalan elbisesi giyene benzetmektedir. Bu ne demektir?
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu, bir kadına söylemiştir. Zikri geçen kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sorar:
"Ey Allah'ın Resûlü! Benim bir ortağım (kuma) var. Kocamın bana vermediği bir şeyi sanki vermiş gibi davransam bundan bana bir günah gelir mi?"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yukarıdaki cevapla bu davranışı, "çifte yalan" olarak tavsif buyurur. Burada birinci yalan: "Kocam bana verdi" demesidir. İkinci yalan da: "Kocam beni kumamdan daha çok seviyor" görünümünü ortaya koymasıdır.
Hattâbî şu açıklamayı kaydeder: "Vaktiyle Araplar arasında bir adam, kendisini halka iyi ve muhterem bir adam olarak gösterebilmek için eşraf tarafından giyilen bir takım giyermiş. Böylece halkın güvenini kazanmak istermiş, çünkü eşraftan olan yalan söylemezmiş. Halk da onu bu kıyafetle görünce sözlerine itimad eder, yalan şehadetlerine inanırmış. Adam bu takımı ile kendisini sâdıklara (doğru söyleyenler) benzetebildiği ve dolayısıyla yalanının sebebi giydiği takımı olduğu için, halk, bu takıma "sevbeyu zûr" (iki yalan elbisesi, yalan takımı) adını vermiştir."
Şu halde, Resûlullah, gösteriş için yalana dayanan sahte davranışları, halk arasında darb-ı mesel olarak yaygınca kullanılan bir tâbirden istifade ederek "yalan takımı giyme"ye benzetivermiştir.[5]

?4? ??? ???? ??????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????]???? ????????? # ???: ???? ????????? ???????? ? ???????? ?????? ???????[.

4. (984) Ebu Saîd (radıyalahu anh)'den gelen bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Halka teşekkürde bulunmayan Allah'a da şükretmez." [Tirmizî, Birr 35, 1955); Ebu Dâvud, Edeb 12, (4811).][6]

AÇIKLAMA:

İslâm'ın insanlara olan teşekkür borcunun ödenmesine verdiği ehemmiyeti gösterecek bundan daha veciz ifâde olamaz. Zira burada, insana teşekkür etmek, Allah'a hamdetmeye denk tutulmaktadır.
Kadı İyaz, hadise iki vecihten açıklama getirir:
1- Resûlullah'ın böyle hükmetmesinin sebebi şudur: Kul, Allah'a olan şükrünü, Allah'a itaat ve emirlerini ifa ile eksiksiz olarak yerine getirebilir. Allah'ın emirlerinden biri de, Allah'ın nimetlerinin kendine ulaşmasında vasıtalar durumunda olan insanlara teşekkür etmek olunca, bu emre uymayan, Allah'ın kendisine olan nimetlerinin şükrünü ödememiş olur.
2- Tabiatında, insanlardan gelen iyiliklere karşı nankörlük ve teşekkür etmeye kıymet vermemek bulunan bir kimse, nimetleri sebebiyle Allah'a küfran-ı nimette bulunup şükrü terketmeyi de âdet edinir.
Öyleyse teşekkürle yakından bağlı bulunan şükrü, Cenab-ı Hakk, tek başına kabul etmeyecektir.[7]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ??????????????? ??????????? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ???????? ??????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ?????????? ???? ??????? ??? ?????? ????????? ?????? ??????????? ??????
????????? ?????????? ????????????? ?? ????????????? ?????? ??????? ??? ?????????? ???'???? ???????. ???: ?? ??? ?????????? ?????? ????????????? ??????????[. ????? ??? ????. ????????. ????? .

5. (985)- Hz. Enes (radıyalahu anh) anlatıyor: "Muharcirler hicretle Medine'ye gelip (Ensar'ın yardımlarını gördükleri) vakit şöyle dediler:
"- Ey Allah'ın Rasûlü! Biz, çok maldan böylesine cömertce veren, az maldan da yardımı böylesne güzel yapan aralarına inmiş bulunduğumuz şu Medinelilerden başka bir kavmi hiç görmedik! Bize bedel işlerimizi yaptılar, hayatımızı düzene koymada yardımcı oldular. Biz (hicret ve ibadetlerimizle kazandığımız) sevapların hepsini onlar alacak diye korkuyoruz!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara şu cevabı verdi:
"- Hayır! Onlar sizin dua ve teşekkürlerinizden hâsıl olan sevabı alacaklar." [Tirmizî, Kıyâmet 45, (2489); Ebu Davud, Edeb 12, (4812).][8]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetin bir vechinde hadis şöyle başlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hicretle Medine'ye gelince (daha önceden hicret etmiş bulunan) Muhacirler, kendisine gelerek şöyle dediler..."
2- Burada dikkat çeken mühim bir husus, Ensâr'ın yardımlarından Muhacirîn'in ne kadar memnun kalmış olduğudur. Zengin olandan da fakir olandan da imkânlarının âzamî ölçüsünde yardım gördükleri ifade edilmektedir. Ev, hurmalık, tarla temini gibi hususlarda Ensar'ın yardımı meşhurdur. Her biri mevcut mallarının yarısını muhacir kardeşine vermiş idi. Ziraat işleri ortak yapılır, elde edilen meyve ve diğer mahsulât paylaşılıyordu. Arada teessüs eden kardeşlik, imandan gelen, Allah'ın rızasına bakan bir kardeşlik olduğu için sözden ibâret değildi, gerçek bir kardeşlikti. Hatta tatbikata bakılınca kan kardeşliğinden daha ileri bir kardeşlikti. Verâset hakkı da işin içine girince, bu dinîhukukîkalbî bir mahiyet kazanmıştı. İkinci hanımını boşayıp muhacir kardeşine nikahlama derecesine ulaşan bir kardeşliği bugün görüp bildiğimiz herhangi bir kardeşliğe benzetebilmemiz mümkün değildir.
İşte beşer hafsalasının almıyacağı, hayal bile edemiyeceği böyle bir yardım karşısında Muhacirler endişeye düşmeye başlarlar: Bizim Allah yolunda hicret ederek, namaz, oruç, sabır, cihad... gibi çeşitli ibadetler yaparak kazandığımız ve kazanacağımız sevaplar hep bunlara gitmesin? sevaplarımızdan mahrum kalmayalım?
Endişelerini Resûlullah'a açarlar.
Bu mürâcaat ve mürâcaatta ifade edilen endişe Ensâr'dan duydukları memnuniyeti dile getirmede en beliğ bir üslubtur, daha eblağını düşünmek mümkün değildir.
3- Teşekkür bahsini -ki hadis bu bölümde esas itibariyle bu maksatla kaydedilmiştir- ilgilendiren ve teşekkürün ehemmiyetini belirten husus, hadisin son kısmı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, endişeye düşen Muhacirleri teselli etmek için beyan ettiği hakikattır:
"- Size yardım eden Ensar'ın o büyük yardımlarına, sizin teşekkür ve dualarınızdan hasıl olan sevap yetecektir. Diğer hayırlı işlerinizin, ibadetlerinizin sevabı size kalacaktır."
Bu cevapla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mazhar olunan iyilikler mukabilinde, yapılan dua ve teşekkürlerin ehemmiyetini de belirtmiş olmaktadır.
Şârih Tîbî merhum, bu müracat ve sevabı bir başka şekilde yorumlamıştır. Der ki: "Muhacirler, şunu demek istemişlerdir: "Ensar, kendilerini meşakkat ve yorgunluğa atıp rahat ve imkanlara bizi ortak etmekle zaten sevab kazanıyorlar, biz onlara nasıl karşılıkta bulunalım?"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu görüşe katılmayıp şöyle demiştir: "Hayır, mesele zannettiğiniz gibi değildir. Siz onlara, yaptıklarına karşılık dua ve teşekkürü ifa ettikçe onların mükâfaatlanmasına sebep olursunuz."[9]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/10.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/11.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/11.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/11-12.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/12-13.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/13.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/13.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/14.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/14-15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19- LİÂN BAHSİ
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şerif Diğer Rivayetlerden Fazla Olarak Şu Hükümleri İhtiva Eder:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

19- LİÂN BAHSİ

Liân : La'ndan alınmadır. La'n : Koğmak ve uzaklaştırmak demektir, liân yapan kan koca Allah'ın rahmetinden yahut birbirlerinden uzaklaştıkları ve liân yapan erkek beşinci defada kendine lanet ettiği için ona bu isim verilmiştir. Namaza bâzan rükû' ve süeûd denildiği gibi, burada da cüz'ü zikirle küll kasdedümiştir. Liânm şer'î mânası Hanefîler'e göre : Lanetle beraber yeminlerle te'kîd olunan şehâdetler-dir. Liân için şehâdete ehil olmak şarttır. Binâenaleyh liân ancak hür, âkil, baliğ ve kendilerine kazif haddi vurulmamış iki müslüman arasında cereyan eder.
Eimme-i selâse yâni îmanı Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1 liânı: «Şehâdet lâfzı ve te'kîd edilen yeminler.» diye ta'rîf etmişlerdir. Onlarca liânda şehâdete değil, yemine ehil olmak şarttır. Bu halde müslüman bir erkekle kâfir olan karısı arasında liân cereyan ettiği gibi, kâfir olan karı koca ve keza köle ile karısı arasında da liân yapılabilir.
Nevevî'nin beyanına göre ulemâ : «Liânla Kasâme'den başka müteaddit defa yapılan yemîn yoktur. Davacıya da yalnız bu iki yerde yemîn verdirilir.» demişlerdir. Liânm hikmeti, şartları, sebebi, rüknü ve hükmü vardır.
Himet-i meşrûiyyeti: Nesebi korumak ve kadına teveccüh eden kötü ithamı def etmek gibi şeylerdir.
Şartlan: Hanefîler'e göre nikâh-ı sahih ile evli bulunmak, erkeğin iddiasını isbât için beyyine getirememesi, kadının inkârı ve liân talebi, kadının namuslu olması, akıl, İslâm, bulûğ, hürriyet, dilsiz olmamak, kazif sebebiyle hadd vurulmuş olmamak ve karı kocanın İslâm diyârında bulunmalarıdır. Diğer mezheplerce İslâm ve hürriyet şart değildir.
Sebebi: Kazftir. Kazf: Namuslu bir kadına zina isnadında bulunmaktır. Bunun cezası hür için seksen, köle için kırk dayaktır. Zinayı kendi karısına isnâd edip de beyyine getiremeyen yalancı erkek hakkında hadd-i kazif (yâni kazif cezası olan dayak) yerine Hân meşru' olmuştur. Liân yalancı zevce hakkında zina cezası yerine geçer.
Rüknü: Liân esnasında yapılan şehadetlerdir. Bunlar babımız hadîslerinde görülecektir.
Hükmü : Liândan sonra cinsî münasebetin haram olmasıdır.
Liân; Kitâb, Sünnet ve icma-ı ümmetle sabittir. Kitabdan delili:
«Karılarına iftira atıp da kendilerinden başka şâhidleri bulunmayanlardan her birinin şeh âdeti: Kendinin hakîkaten doğru söyleyenlerden olduğuna dört defa Allah'a şehâdet getirmesidir. Beşincisi şayel yalancılar-dansa Allah'ın laneti kendi üzerine olmasını söylemesidir. Kadından da azabı : Kocasının hakîkaten yalancılardan olduğuna dört defa Allah'a sehâdette bulunması; beşincide : Eğer kocası doğru söyleyenlerdense Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını söylemesi defeder.» [1]âyetleridir. Kaadî Iyâz liân kıssasının hicretin dokuzuncu yılı şâ'bân ayında vuku' bulduğunu İbni Cerir-i Taberî 'den nakîet-miştir. Sünnetten delili: Babımızın hadîsleridir. Liânın sıhhatına ulemâ icmâ' etmişlerdir.

1- (1492) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, ona da Sehl b. Sa'd es-Sâîdî'nin haber verdiği şu hadîsi okudum :
Uveymir-i Aclânî, Âsim b. Adiy el-Ensârî'ye gelerek: Ne dersin ya Asım1 Bir adam karısının yanında birini bulursa onu öldürür; siz de kendisini öldürür müsünüz; yoksa ne yapar? Şunu benim için yâ Âsim, Re-süiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soruver! demiş. Âsim da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} 'e sormuş. ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) bu suallerden hoşlanmamış; onları ayıp görmüş. Hattâ (bu bâbta) Re-sû\ül\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiği sözler Âsım'a girân gelmiş. Âsim evine dönünce Uveymir gelmiş; ve :
Yâ Âsim! Resûlüllah (Sallaljahü Aleyhi ve Sellem) sana ne dedi? diye sormuş. Âsim:
—Sen bana hayır getirmedin; Resûlüllah (SalkıUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine sorduğum suâlden hoşlanmadı; demiş. Uveymir :
—Vallahi ben bu meseleyi ona sormaktan vazgeçmeyeceğim; diye mukabele etmiş. Derken Uveymir kalkarak halk arasında bulunan Resûlüllah (Sallallahü A Jeyhi ve Sellem) 'in yanma gelmiş ve:
—Yâ Resûlallah, ne buyurursun, bir adam karısının yanında birini bulursa onu öldürür; siz de kendisini öldürür müsünüz; yoksa ne yapar? demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Seninle zevcen hakkında âyet indi. Haydi git de onu getir.» buyurmuşlar.
Sehl şunu söylemiş : Müteakiben Hân yaptılar. Ben de halkla beraber Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkıu) 'in yanında idim. Liânı bitirdikleri vakit Uveymir :
— Karımı nikâhım altında tutsam onun hakkında ben yalan söyledim yâ Resûlâllah! dedi; ve Resûlüllah (SaUuUahii Aleyhi ve SeÜem) kendisine emretmeden karısını üç defa boşadı.
İbni Şihâb : «Artık bu, Hân yapanların âdeti olmuştur.» demiş.

2- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Sihâb'dan naklen haber verdi (Demiş ki) : Bana Sehl b. Sa?d el-Eıısârî haber verdi ki : Benî Aclân kabilesinden Uveymir-i Ensârî Âsim b. Adiy'ye gelmiş... Ve hadîsi Mâlik hadîsi gibi rivayet etmiş.
İbni Şihâb bu hadîse : «Bundan sonra erkeğin karısından ayrılmam Hân yapanların âdeti oldu.» cümlesini kendinden katmıştır. O. hadîse şu ifadeyi de ziyâde etmiştir:
«Sehl (Dedi ki) : Kadın hâmile idi. Artık çocuğu annesinin adı ile çağrılıyordu. Bundan sonra çocuğun annesine, annesinin de Allah'ın kendisine takdir buyurduğu hisse de ona mirasçı olması âdet hâlini aldı.»

3- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi kî

Bana İbni Şihâb Hân yapanları ve onlar hakkındaki âdeti, Benî Sâi-de kabilesinden Sehl b. Sa'd hadîsinden naklen haber verdi. (Şöyle ki) : Eusârdan bir zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlâllah, ne buyurursun, bir adam karısının yanında birini bulursa; demiş.
Râvi hadisi kıssası ile anlatmış; şunu da ziyâde etmiştir: «Bunu üzerine mescidde liân yaptılar; ben de orada İdim.» Yine hadiste «Müteakiben onu RcsûlüHah (Sal la! Ut hii Aleyhi ve Sellem} emretmeden üç dt fâ boşadı: ve Peygamber {SaUuUahii Aleyhi ve Sel tai ;'in yanında ondan a> rıldı. Bunun üzerine Peygamber (SalkiHahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte her liân yapanlar arasında ayfrma budur.» buyurdular ifâdes vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Talâk», «Tefsir», «İ'tisâm». «Ahkâm» v «Muharibin» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesai ve îbni Mâce «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in soı-ulan suâlden hoşlanmama sı henüz vuku' bulmayan bir şeye dair olduğu içindir. Bir de bu suâ müslümanlar aleyhine ifşaatta bulunmayı, bu suretle Yahudilerle münâ fıkları müslümanlann ırzlarına dil uzatmağa musallat kılmayı lezammur ediyordu.
Anlaşılıyor ki, Hz. Uveymir karısını zina halinde yakaladığını iddia etmiş: iddiasını şâhidle isbât edememiş; bu vaziyete düşen bil adamın ne yapması lâzım geldiğini sormuştur. Fakat o1 zamana kadaı böyle bir şey vâki' olmadığ: için Peygamber (SallaHcıhii Aieyhi ve Sellem) bı acâib sulâden hoşlanrnamıştn\ Az sonra bu mesele hakkında liân âyeti inmiş; böyle bir iddia karşısında kan kocanın hâkim huzurunda yemin vererek şebâdette bulunmak suretiyle lânetleşmeleri gerektiği bildirilmiştir. Uveymir <Rctliyallahü anhı mesele>-i bizzat sorduğu zaman Resûlüllah (SalİaUahii Aleyhi ve Sellem) bunu kendisine bildirmiş;]iân için karısını getirmesini emir buyurmuştur. Bir rivayette Peygamber fSalia'-lnhu Aleyhi ve Sel!em) veymirin karısını kasdederek :
«Şâhidsiz bir kimseyi recmetseydim, bu kadını recmederdİm.» demiştir.
Buhâri'nin rivayetinde burada :
«Resûlüllah ,'Sallallahii Aleyhi ve Setten) onlara Allah'ın kitabında beyân ettiği şekilde lânetleşmeyi emir buyurdu. Onlar da lânctlcştjler.» denilmiştir. Lânetleşmenin sureti aynen âyet-i kerîme'de beyân buyurulduğu gibidir. Yâni : Hâkim huzurunda evvelâ erkek söze başlayarak kadına dört defa: «Allah'a şehâdet ederim ki, sana isnâd ettiğim zina sözünde ben hakîkaten doğru söyleyenlerdenim.» der. Beşinci defada : «Sana isnâd ettiğim zina sözünde yalancılardandım Allah'ın laneti üzerime olsun!» cümlesini söyler. Sıra kadına gelince : O da kocası hakkında dört defa : «Allah'a şehâdet ederim ki, bu adam bana isnâd ettiği zina süzünde hakîkaten yalancılardandır.» der. Beşincide: «Eğer bu adam bana is-nâd ettiği zina sözünde doğru söyleyenlerdense Allah'ın gazabı benim üzerime olsun!» cümlesini söyler; ve Hân yapılmış olur. Hakim de onları birbirinden ayırır. İmam Âzam 'a göre bunun hükmü bir taiâk-ı bâindir.
Ulemânın beyanlarına göre Hânda erkeğin (lanet), kadının (gazab) kelimelerini kullanmaları, kadınların ağızları lanete alışık olup bu kelimeyi söylemekte beis görmeyecekleri içindir. Filhakika bir hadîste kadınlara : «Siz laneti çok yaparsınız...» buyurulmuştur. Bir kelimeyi çok söyleyen insan nazarında o kelimenin hürmeti kalmaz.
îbni Şihab'm: «Artık bu, Hân yapanların âdeti olmuştur.» sözünü Mâlikîler 'den İbni Nâfi' : «Liândan sonra kadını boşamayı müstehab görmek âdet olmuştur.» mânâsına te'vîl etmiştir. Nevevî : Cumhura göre bu sözden murâd : Karı kocanın birbirinden ayrılmalarının sırf Hânla oluşu âdet hükmüne girmiştir.» mânâsı alındığını söylüyor. Hanefîler'e göre burada hâkimin hükmü mutlaka lâzımdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Vukuatın hükümlerini öğrenmek için vaktinden önce hazırlıkta bulunmak caizdir.
2- Ülülemre müracaat caizdir.
3- Hüküm zahire göre verilir. Zîrâ bâtını ancak Allah bilir.
4- Lüzumsuz meseleleri, bahusus müslümanlar aleyhine ifşaatı te-zammun eden şeyleri sormak mekruhtur.
5- Âlim evinde aranır; sokakta veya camide tesadüf için beklenmez.
6- Bir kimse bir adamı öldürür de onu karısı ile zina hâlinde yakaladığım iddia ederse, öldürülür mü öldürülmez mi? meselesi ihtilaflıdır. Cumhura göre öldürülmez; kısas olunur. Ancak zinayı dört âdil erkek şâhidle isbât eder; öldürülen şahıs da muhsan olursa yahut ölenin mirasçıları i'tirafda bulunurlarsa, kısas lâzım gelmez. Diyaneten yâni Allah ile öldüren arasında sözünde doğru olmak şartiyle bir şey lâzım gelmez. Şâfiî1er'den bâzıları: «Muhsan bir zânîyi öldüren kimseye kısas vaciptir.» demişlerdir.
7- Liân meşrû'dur.
8- Liân hükümet reisinin veya hâkimin huzurunda ve kalabalık insanların gözleri önünde yapılır. Liânın şiddetli nevilerinden biri budur. Nevevî , Hânın üç suretle yâni zaman, mekân ve kalabab suretleriyle şiddetlen dirildiğini söyler. Zaman itibariyle şiddetli liâı ikindiden sonra yapılandır. Mekândan murâd: O yerin en şerefli meı kiidir. Kalabalığın en azı dört kişidir. Yine Nevevî : «Şu şiddet nevilerin vacip mi yoksa müstehap mı olduğunda ulemamız arasında h lâf vardır; esah kavle göre müstehaptır.» demektedir,
9- Ebû Hanîfe'ye göre mücerred liânla ayrılma tehakku etmez. Karı ile kocanın birbirinden ayrılmaları hâkimin hükmü ile olu: Çünkü bir rivayette: «Onu boşa!» buyurulduğu gibi, babımız rivayetle rinin birinde de : «Sonra onların aralarını ayırdı.» denilmektedir. Maams fih liânla kadının cimâî haram olur. Sevrî ile îmam Ahmed'i: mezhepleri de budur. Mâ1ikî1er'den bu hususta dört kavil rivâ yet olunur. Birinci kavle göre ayrılma ancak karı kocanın beraberce lâ netleşmeleriyle tehakkuk eder. İkinci kavil îmam Mâlik'in «El Muvatta'» nâm eserindeki sözünün zahiridir. Bu kavle göre ayrılık er keğin Hânı ile olur. Mezkûr kavli Esbağ rivayet etmiştir. Üçünci kavil Mâ1ikî1er'den Suhnûn'undur. Buna göre ayrılık, kadı liâna yanaşmazsa kocasının Hânı ile olur. Dördüncü kavle göre kadı Hân yaparsa ayrılık kocasının Haniyle tamam olur. MâlikîIerdei Ebû'KKaasim buna kail olmuştur. Hâsılı İmam Mâ1ik'i mezhebine göre kan ile kocanın ayrılmaları hâkimin hükmüne bağlı ol madiği gibi, erkeğin boşaması da şart değildir. Ley s, Evzâî Ebû Ubeyd ve Hanefî1er'den İmam Züfer'in mez^ hepleri de budur.
îmam Şâfiî'ye göre ayrılık erkeğin Haniyle olur. Anlaşıîr yor ki:
İmam Âzam, Sevrî, Evzâî, Leys , İmam Şafiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed, İshâk, Ebû Ubeyd ve Ebû Sevr liânın hükmü ve sünneti karı il kocanın birbirinden ayrılması olduğunda ittifak etmişlerdir. Yalnız bu ayrılığın liânla mı yoksa hâkimin hükmü ile mi tehakkuk edeceğinde ihtilâi olunmuştur. Medine, Mekke, Küfe, Şâm ve Mısır ulemasının mezhepleri de budur.
Osman-ı Bettî ile Basralı bâzı ulemâ: «Erkek bo-şamadıkça Hân ısmet-i nikâhtan bir şey noksan etmez; ama boşaması daha münasibtir.» demişlerdir. Bu kavli İbni C er îr Ebû'ş-Ş a'sa' Câbir b. Zeyd 'den de rivayet etmiştir.
Liânla vuku' bulan ayrılığın fesh mi yoksa boşama mı sayılacağı ihtilaflıdır. İbrahim Nehai, İmam Âzam ve Saîd b. Müseyyeb bir talâk olduğuna kaildirler. İmam Mâlik ile Şâfiî'ye göre feshtir.
Cumhuru ulemâya göre, Hân yapan karı koca bir daha ebediyyen bir araya gelemezler. Yalnız liândan sonra erkek yalan söylediğini i.tirâf

ederse karısını tekrar alıp alamayacağında ihtilâf etmişlerdir. İmam Âzam'a göre nikâhı haram kılan mânâ ortadan kalktığı için tekrar evlenebilirler. İmam Mâlik, Şafiî ve diğer ulemâ ebediyyen bir araya gelemeyeceklerine kail olmuşlardır.
10- Liân yapan kadınla çocuğu arasında mîras hükümleri cereyan eder. Bu bâbda icmâ' vardır. Çocukla anne tarafından mîras hissesine sahip akraba arasında dahî hüküm budur. Zühn' ile İmam Mâlik ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur.
İmam Ahmed: «Anne yalnız basma mirasçı kalırsa bütün mah asabe tarikiyle alır.» demiştir. İmam Âzam'a göre de bütün malı alırsa da üçte birini farzan (yâni muayyen mîras hissesi olarak), bakîsini de redd suretiyle alır.
11- Liân ancak sahîh nikâhla evli karı koca arasında yapılır. Bu cihet âyet-i kerîmede tasrîh buyurulmuştur. Binâenaleyh nikah-ı fâsidle evlenenlere liân hakkı yoktur. İmam Şafiî: «Çocuk benden değildir.» demek suretiyle yapılan kazifte bunda da liân yapılacağına kaildir.
Hanefîler'e göre karısını bir talâk-ı bâin veya üç talâkla boşadıktan sonra ona zina isnadında bulunan kimseye liân îcâb etmez. Fakat talâk-ı ric'î ile boşayıp da zina isnâd ederse liân vâcib olur. Hattâ evlenmeden önce kadına zina isnâd eden kimseye onunla evlendikten sonra liân lâzım gelir; çünkü âyet umum bildirmektedir. İmam Şâfiî'ye göre bu surette liân vâcib değildir.
Karısı öldükten sonra ona zina isnâd eden kocasını İmam Şâfiî'ye göre karısının kabri üzerinde liân yaptırılır. Hanefîler buna kail değildirler.
12- Liân vâcib olmak için erkeğin iddiasına beyyine getirememesi şarttır. Beyyine yâni dört erkek şahit getirirse liân değil, kadına hadd-ı şer-î lâzım gelir.
13- Lîânın vâcib olması için kadının zinayı inkâr etmesi dahî şarttır. Zira i'tirâf ederse yine hadd icâb eder.
Zinanın haddi: Hiç evlenmemiş hür kimseye yüz; köle veya câriye elli dayak muhsan yâni evli veya evlilik geçirene recimdir. Recim taşlamak suretiyle öldürmektir.
14- Hadîsin bir rivayeti hamilenin Hânı caiz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim İbni Ebî Leylâ ile İmam Mâlik, Ebû Ubeyde ve bir rivayette Hanef îler'den îmam Ebû Yûsuf buna kail olmuşlardır,
Sevrî, İmam Âzam, meşhur kavline göre İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, İmam Züfer, bir rivayete göre İmam Ahmed b. Hanbel ve Mâlikî1er'den İbni Mâceşûn hamileye liân olmadığını söylemişlerdir. İmam Âzam'la Züfer 'e göre bu hususta kadının ka-zîften sonra altı ayda veya daha Önce doğurması hükmen müsavidir.
İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve İmam Ahmed b. Hanbel: «Altı aydan azda doğurursa iiân vâcib olur Zira kazif esnasında çocuğun mevcut olduğu ancak bu surette an-îaşılır; altı ayda veya daha fazlada doğurursa kadının sonradan hâmile kalmış olması muhtemeldir.» demişlerdir. İmam Mâlik 'in kavli de bu ise de ona göre çocuğu nefi ve inkâr ettikten sonra cinsî münasebette bulunmamak şarttır. Onlar babımız hadîsini hâmile hakkında değildir diye te'vîl ederler. Bir de kadının hakîkaten hâmile olup olmadığı malûm değildir. Bu bir ihtimalden ibarettir. Böyle mevhun bir şeyi nefî etmekle liân vâcib olmaz, derler.
15- Liânm mescidde yapılması müstehaptır.

4- (1493) Bize Muhammed b- AbdiIlâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmdik b EM Süleyman, Saîd b. Cübeyr'den rivayet etti. (Demiş ki) :
Mus'ab'ın emirliği zamanında bana, liân yapanların araları ayrılır mı? diye soruldu. Ben ne diyeceğimi bilemedim. Bunun üzerine İbni Ömer'in Mekke'deki evine giderek hizmetçiye : Benim için izin iste! dedim. Hizmetçi:
— O kaylûle uykusundadir; cevabını verdi. Derken İbni Ömer sesimi işitti. Ve:
— İbni Cübeyr mi (geldi)? dedi. Ben:
— Evet, dedim.
— Gir! Vallahi seı" bu saatte ancak bir hacet getirmiştir; dedi. Ben de (içeri) girdim. Bir de baktım kendisi altına bir hayvan keçesi sermiş; başının altına içi lîî dolu bir yastık koymuş (yatıyormuş)...
— Ebâ Abdirrahmân! Liân yapanların araları ayrılır mı? dedim. Şu cevabı verdi-:
— Sübhânallah! Evet! Bu meseleyi ilk soran fülân oğlu fülândir. (Dedi ki) :
— Yâ Resûlâllah! Ne buyurursun, birimiz karısını kötülük yaparken bulsa ne yapmalıdır? Konuşmuş olsa pek büyük bir şey hakkında konulacak; sussa yine böyle bir şey hakkında susacak!..
Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellcm) sükût buyurdu; ona cevâp vermedi. Biraz arası geçince o adam tekrar gelerek :
— Yâ Resûlâllah! Sana sorduğum başıma geldi; dedi. Bunun üzerine (Azze ve Celle) Sûre-i Nûr'daki şu; Karılarına iftira atanlar... âyetlerini indirdi. Peygamber (SallalİahÜ Aleyhi ve Sellem) bunları o zâta okudu, kendisine va'zu nasihatte bulundu. Dünya azabının âhiret azabından ehven olduğunu ona haber verdi. Adam
— Hayır! Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, karıma iftira etmedim; dedi. Sonra kadını çağırdı. Ona da va'zu nasihatte bulundu; ve dünyâ azabının âhiret azabından ehven olduğunu haber verdi. Kadın :
— Hayır! Seni hak (dîn) ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, bu adam hakîkaten yalancıdır; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Seliem) (liâna) erkekten başladı. Ve adam kendisinin cidden doğru söyleyenlerden olduğuna dört defa Allah'a şehâdet etti. Beşinci şehâdet: Eğer yalancilardansa Allah'ın laneti kendi üzerine olması idi. Sonra Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selkm) bunları kadına tekrarlattı. O da : Adamm cidden yalancılardan olduğuna dört defa Allah'a şehâdet etti. Beşincisi de : Şayet kocası doğru sÖyleyenlerdense Allah'ın gazabı kendi üzerine olması idi, Müteakiben Resûlüllah (SallallaİIii Aleyhi ve Sellem) onları birbirinden ayırdı.

(...) Bana bu hadîsi Aliy b. Hucres-Sa'dî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Süleymar rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Saîd b. Cübeyr'den dinledim. Şunları söyledi:
Mus'ab b. Zübeyr zamanında bana Hân yapanların hükmü soruldu. Ben ne diyeceğimi bilemedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer'e gelerek: Ne dersin, liân yapanların araları ayrılır mı? diye sordum...
Bundan sonra râvi, İbni Nümeyr hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

5- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve 2ü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti) dediler Süfyaıı, Amr'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etmiş. İbni Ömer şunu söylemiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hân yapanlara: «Hesabınız Allah'a kalmıştır. Biriniz yalancıdır. Senin İfân yapmak için bir delilin yoktur.» buyurdu. Erkek :

— Yâ Kesûlâllah! Malım ne olacak? dedi.
«Sana mal yoktur. Eğer kadın aleyhinde doğru söyledi isen; mal, fer-cİnin sana helâl olmasına tekabül eder. Yafan söyledi isen bu mal talebi senin için ondan daha uzaktır.» buyurdular.
Züheyr kendi rivayetinde şöyle dedi: «Bize Süfyân, Amr'dan naklen rivayet etti. Amr, Saîd b. Cübeyr'i şunu söylerken işitmiş : Ben İbnİ Ömer'i: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu; derken işittim.»

6- (...) Bana Ebû'r-Rabî'ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Eyyûb'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti, îbni Ömer şunu söylemiş:
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Benî Aclân'dan iki kişinin ara-sini ayırdı; ve:
«Allah biliyor kî, ikinizden biri yalancıdır; tevbe edeniniz var mı?» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Eyyûb'dan rivayet etti. Eyyûb Saîd b. Cübeyr'den dinlemiş. Saî :
Ben İbni Ömer'e liânı sordum... diyerek Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen yukarıki hadîsin mislini söylemiş.

7- (...) Bize Ebû Gassân El-Mismaî ile Muhammed b. Müsennâ ve İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız Mismaî ile İbni Müsennâ'nmdır (Dediler ki) : Bize Muâz yâni İbni Hîşâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Azra'dan, o da Saîd b. Cüfceyr'den naklen rivayet etti. Saîd şunu söylemiş :
Mus'ab liâncıların aralarını ayırmadı. Bilâhare bu mesele Abdullah b. Ömer'e söylendi de:
— Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Aclân'a mensûb karı kocanın arasını ayırdı; dedi.
Bu hadisin bâzı rivayetlerini Buharı «Talâk» bahsinin birkaç yerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden taline etmişlerdir.
İbni Ömer (Raâiyallahû anh) 'nın birinci rivayetinde liânın hangi sözlerle yapıldığı bildirilmektedir. Ulemâ liânın aynen bu lâfızlarla yapılacağı hususunda müttefiktirler.
«Hesabınız Allah'a kalmıştır; biriniz yalancıdır.» cümlesi hakkında Kaadî Iy âz şunları söylemiştir: «Zahirine bakılırsa Resûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem)hu sözü liân yapıldıktan sonra söylemiştir. Mak-sad : Yalan söyleyen tarafa tevbe lâzım geldiğini bildirmektir. Davûdî : Bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kan kocayı vaz geçirmek için Hândan evvel söylemiştir; demiştir. Ama birinci kavi daha zahir ve sözün siyakına daha uygundur. Bu sözde : (ehad) lâfzı yalnız nefîde kullanılır diyen nahv ulemâsına ve keza : Bu kelimenin ancak tavsif için kullanıldığını, şahıs yerinde kullanılamayacağını söyleyenlere red cevâbı vardır. Filhakika bu hadîste (ehad) kelimesi nefî ve tavsif de değil, bir şahıs yerinde kullanılmıştır. Nahv imamlarından El-Müberred bunu tecviz etmiştir...»
Hadîste zikri geçen maldan murâd : Mehirdir. Liân yapan erkek karısına verdiği mehri ondan almak istemiş; fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun mümkün olmadığını bildirmiş ve doğru söylediysen yâni kadın zina etti ise, senden aldığı mehir mukabilinde sen de onunla cinsî münâsebette bulundun ve hakkını aldın; yalan söylediysen ondan mehir istemeğe hiç de hakkın kalmaz; çünkü hem namusuna dil uzatmakla, hem de senden aldığı hakkını elinden almakla ona zulmetmiş olursun; demek istemiştir.
Beni Ac1ân'm iki kardeşinden murâd : Eenî Aclân kabilesine mensûb karı koca yâni Uveymir kıssasıdır. İbarede taglîb tarikiyle kız kardeşe kardeş denilmiştir. Araplar bir kişiyi ifâde etmek İçin kardeş tâbirini kullanırlar; «Benî Temîm'in kardeşi» derler; bundan «Benî Temîmlİ bir adanı» mânâsını kasdederler.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hâkim, liân yapacak karı kocaya nasîhatta bulunur; onlara, yalan yere yemin etmenin vebali korkunç olduğunu, dünya azabına (yâni hadd~i şer'îye) sabrın âhiret azabına nisbeten ehven sayılacağını telkin eden.
2- Liâna erkekten başlanır; çünkü Allah TeâSâ evvelâ onu zikretmiştir. Kaadî Iyâz ve başkaları İslâm ulemâsının bu" hususta müttefik olduklarını söylemişlerdir. İmam Şafiî ve ulemâdan bir taife; «Evvelâ kadın liân yaparsa Hânı sahîh olmaz.» demişlerdir. Nevevî , İmam Âzamla bir takım ulemâya göre bunun sahîh oîduğunu kaydediyor.
3- Cima' ile kadının mehri istikrar kesbeder. Bu hususta liân yapan kadın da sair kadınlar gibidir. Cirnâ'yla kadının bütün mehrini almağa hak kazandığına icmâ' mün'akid olmuştur. Henüz cima' edilmeden liân yapan kadın hakkında ise hilaf vardır. Cumhuru ulemâya göre buna da cimâ'dan önce boşanan sair kadınlar gibi yarım mehir verilir. Ebû'z -Zinâcl ile Hakem ve Hammad bütün mehir verileceğine kail olmuşlardır. Zührî'ye göre ise hiç bir şey verilmez. İmam Mâlik 'den de buna benzer bir kavil rivayet olunmuştur.

8- (1494) Bize Saîd b. Mansûr ile Kuteybe b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler kî) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Mâlik'e hitaben: Sana NâfV, İbni Ömer'den naklen : Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Selletn) devrinde bir adamın karısı ile liâıı yaptığını; bunun üzerine KesûİüîIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onları birbirinden ayırarak çocuğu annesine ilhak ettiğini rivayet etti mi? diye sordum. Mâlik:
— Evet, cevâbını Terdi.

9- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İİsâme rivayet etti. H.
Bize îbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvi (Demişler ki) : Bize UbeyduHah, Nâfi'den, o da İbn Ömer'den naklen rivayette bulundu. İbni Ömer şöyle demiş :
EesûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr'dan bir zâtla karısının arasmda liân yaptı; ve aralarını ayırdı.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile Ubeydullah b. Saîd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni el-Kattân, Ubeydullâh'-dan bu i sn adla rivayette bulundu.
Bu rivayeti Buhârî «Talâk» ve «Ferâiz» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce «Talâk»da; Tirmizî *Nikâh» bahsinde tahric etmişlerdir. Buhârî şârihi Aynî 'ye göre Ensâr'dan liân yapan zât Hilâl b. Ümeyye 'dir. Bu zâta âid rivayet, babımızda az sonra görülecektir.
îbni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunan bir hadîste :
Hü! b. Ümeyye karısına xinâ isnadında bulununca kendisine : Val-üi Aleyhi ve Sellem) sana seksen dayak vurur; deümü biliyor; cevabını

verdi. Bunun üzerine müEâane âyet! nazil oldu.» denilmiştir. Mamafih bu rivayet Uveymir-i Ac1ânîye âid de olabilir; çünkü o da Ensârdandır-
Hadîs-i şerif «liân ancak hâkimin kan kocayı birbirinden ayırma-siyle tamam olur.» diyen Hanefîler'e kuvvetli bir delildir. Bu bâbtaki ihtilâfı az yukarıda görmüştük. Bundan maada liânın meşruiyetine ve doğacak çocuğun nesebinin annesinden sabit olacağına da delildir. Erkek karısının hamli için : «Bu benden değildir.» dedi mi artık çocuğun nesebi ondan sabit olmaz; annesine nisbet edilir. Mîras dahî anne ile oğlu arasında cereyan eder. Mezhep imamları ile cumhurun kavilleri bu olduğunu dahî yukarıda görmüştük.
Tahâvî : «Bir takım ulemâ : Erkek karısının .çocuğunu nefî etmekle çocuk onun olmaktan çıkmaz; bundan dolayı kendisine liân da yapılmaz; demişlerdir.» diyor.
Tahâvî'nin işaret ettiği zevat; «Şa'bî ile Muhammed b. Ebî Zi'b ve bâzı Medine ulemâsıdır. Burada ikinci bir ihtilâf daha vardır.
Hanefîler'e göre çocuk hakkındaki kazif doğum esnasında yahut doğumdan bir iki gün sonra yâni âdet vecihle çocuğun tebrik edildiği ve onun ihtiyacâtı için öte beri satın alındığı günlerde yapılırsa sahihtir. Ondan sonra yapılan nefye itibâr yoktur. İmam Âzam bu' hususta vakit ta'yin etmemiştir. Yalnız bir rivayete göre yedi gün ta'yîn ettiği söylenir. İmam Ebû Yûsuf iîe İmam Muhammed'e göre çocuk kırk gün zarfında nefî edilebilir. İmam **Şafiî:** «Çocuk doğar doğmaz nefî edilirse sahihtir; daha sonra nefî caiz olmaz.» demiştir.

10- (1495) Bize Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Şeybe ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. İshâk (Bize haber verdi) ifâdesini kullandı. Ötekiler: Bize Cerîr. Âmeş'den, o da İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abduüah'dan naklen rivayet etti; dediler. Abdullah şöyle demiş:
Bir cuma gecesi mescidde idik. Ansızın Ensârdan bir adam çıkageldi ve:
— Şayet bir adam karığının yanında birini bulur da lâf söylerse ona dayak vurur; öldürürse siz de kendisini (kısâsen) öldürür müsünüz? Yoksa susarsa pür gazab mı susar? Vallahi ben bunu mutlaka Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'e soracağım! dedi. Ertesi gün Resûlüllah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e gelerek sordu; ve:
— Şayet bir adam karısının yanında birini bulur da lâf söylerse ona dayak vurur; öldürürse siz de kendisini (kısaşen) Öldürür müsünüz; yoksa susarsa pür gazab mı susar? dedi. Resûlüllah (SaUaUakü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım, beyân buyur!» dedi. (Böylece) dua etmeğe başladı. Nihayet liân âyeti (yâni) :
"Kanlarına İftira atıp da kendilerinden başka sahicileri olmayanlar..." âyetleri indi. Müteakiben halk arasmda bu iş o adamın başına geldi de; hem kendisi hem karısı ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek lânetleştiler. (Evvelâ) erkek : Kendinin hakikaten doğru söyleyenlerden olduğuna Allah'a dört defa şehâdette bulundu. Sonra beşincide : Eğer yalancılardansa Allah'ın laneti kendi üzerine olması lanetini yaptı. Arkasından kadın liân yapmağa kalktı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Vaz geç!» buyurdu. Fakat kadın razı olmadı; ve liân yaptı. Onlar dönüp gittikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .
«Umulur ki bu kadın kara, cılız bir çocuk doğurur.» buyurdular. Müteakiben kadın kara, cıIız bir çocuk doğurdu.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman rivayet etti. Bu râviler hep birden A'meş'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu rivayet, bundan evvelkini tefsir etmektedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ;
«Aüahım, beyân buyur!» diye dua etmesi, o âna kadar Han hakkında henü£ âyet inmediğini gösterir. Bu cümle ile Allah'dan bu mesele hakkında hüküm indirmesini niyaz etmiş, arkasından Hân âyetleri inmiştir.
Herevî'nin beyânına göre ca'd: Erkekler hakkında kullanılan sıfatlardandır; ve yerine göre hem medh hem zemm ifâde eder. Medh için kullanılırsa iki mânâsı vardır. Birinci mânâsı etli; güçlü kuvvetli; ikincisi: kıvırcık saçlı demektir. Çünkü düz saç ekseriyetle Arap olmayan milletlerde bulunur.
Zemm için dahî biri: kısa, müterddit, diğeri : cimri olmak üzere iki mânâda kullanılır.

11- (1496) Bize Muhammed b. Müsemıâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâîâ rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hişâm, Muhammed'den naklen rivayette bulundu. (Demiş ki) :
Bu işten malûmatı olduğunu zannederek Encs b. Mâlik'e sordum da şunu söyledi. Hilâl b. Üraeyye karısına Şerik b. Sehınâ ile zsnâ isnadında bulundu. Şerik, Berâ' b, Mâlik'in anne bîr kardeşi olup İslâm'da ilk Hân yapan adamdı. Hilâl karısı ile lânetleşti. Bunun üzerine liesûî.ûîlah, (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadını gözeîîeyin! Eğer beyaz (tenli), düz saçlı, bozuk gozîü bir çocuk doğurursa, çocuk Hilâl b. Umeyye'ye; sürmeli gözlü, cılız, İnce baE-dsrlı doğurursa Şerik b. Sehma'yö âirtir.» buyurdu. Bilâhare haber aidim ki, kadın sürmeli gözîü, csliz, ince baîdirh bir çocuk doğurmuş.
Hilâl b. Ümeyye hadisini Hz. İbni Abbâs 'dan, Buharı: «Tefsir», «Talâk» ve «Şehâdât» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Taîâk»da; Tirmizî «Tefsîr» ve «Talâk» bahislerinde muhtelif lâfızlarla Muhammed b. Beşşâr 'dan tahric etmişlerdir
Hz. Hilâl Ensârdandır. Evvelce müslürnan olmuş; Bedir ve Uhud gazalarına iştirak etmiştir. Tebûk gazasına gitmeyen, fakat sonra da afva mazhar olan üç kişiden biridir.
Mukaati1'in beyânına göre karısının ismi Havle binti Kays fdır. Havle binti Âsim olduğunu söyleyenler de vardır. O da Ensârdandır.
Şerîk b. Sehmâ: Sahabeden olup Âsim b. Adiyy'in amcası oğlu ve Berâ'b. Mâ1ik'in anne bir kardeşidir. Ensârın müttefiklerindendi. Sehmâ annesinin lâkabıdır. İsmi Leb îbe binti Abdiilah'dır. Babasının adı da Abede b. Muattib'dir.
Şerîk'in yahudi olduğunu söyleyenler de bulunmuşsa da Kaadî îyâz bu iddianın bâtıl olduğunu bildirmiştir.
Bu hadîsi Ebû Dâvûd, biri Muhammed b. Beş-şar. diğeri Hasan b. Alî'den olmak üzere iki tarîkten rivayet etmiştir. Bu bâbtakî rivayetlerin mecmuundan anlaşıldığına göre Hilâl b. Ümeyye kıssası şöyle cereyan etmiştir :
Hz. Hilâl tarlasından yatsı zamanı evine dönmüş; ve karısını Şerîk ile zina ederken gözü ile görmüş; kulağı iîe işitmiş. Fakat ses çıkarmamış. Sabah olunca Eesûîüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeîkmS'e giderek hâdiseyi anlatmış. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem)bu haberden hoşlanmamış. Hi1â1'e :
«Yâ beyyîne getirirsin yahut sırtına dayak vurulur I» demiş. Hilâl buna mukabeîeten :
— Seni hak dinle gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben doğruyu söyledim. Allah elbette benim sırtımı dayaktan kurtaracak bir hüküm indirecektir; demiş. Bunım üzerine Cebrail (Aleyhlsselam) inerek lîân âyetlerini getirmiş. Resûlüîlah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem} Men vakî Kâîe geçince Hz. Hüâî'e :

«Müjde yâ Hilâl! Allah sana ferahlık ve akar yo! halk etti.» buyurarak inen âyetleri kendisine okumuş. Hilâl :
— Ben zâten Rabbimden bunu bekliyordum; demiş. Sonra Hilâî'in karısına haber göndermişler. Kadın gelince Resûîüliah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) âyetleri ona da okumuş; ve âhîret azabının dünya azabından daha şiddetli olduğu ikisine de hatırlatarak nasihatlerde bulunmuş. Hilâl:
— Vallahi bu kadm hakkında ben doğruyu söyledim; demiş. Kadın ise kocasının yalan söylediğini iddia etmiş. Bunun üzerine Resûlüllah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunların arasında liân yapın!» buyurmuşlar. Evvelâ Hilâl'den şehâ-det istenmiş. Hilâl doğru söylediğine dört defa şehâdette bulunmuş. Be Şİnciye sıra gelince; Hüâl'e : Yâ Hilâl! Allah'dan kork, çünkü dünya azâbı âhiret azabından ehvendir; bu şehâdet sana azabı icâb eder; demişler. Hilâl:
— Vallahi bundan dolayı Allah bana hadd vurdurmadığı gibi, beni azâb da etmez; diyerek beşinci şehâdetini de yapmış. Arkasından kadına : Sen de şehâdet getir; demişler. O da kocasının yalancı olduğuna dört defa şehâdette bulunmuş. Beşinciye sıra gelince, ona da kocasına yapılan telkînât yapılmış. Kadın bir an durakladıktan sonra :
— Vallahi ben kavmimi kepaze edemem; diyerek beşinci şehâdetini getirmiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onları birbirlerinden ayırmış; ve çocuğun bundan böyle baba adı ile çağmlmama-sma, kadma ve çocuğuna kimsenin dil uzatıp isnâdda bulunmamasına; bu gibi hareketlerde bulunanlara hadd vurulacağına, kan koca boşanmadan birbirinden ayrıldıkları için kadına mesken ve nafaka verilemeyeceğine hüküm buyurmuş. Çocuk sarışın, çantıları çıkık, kanbur ve ince baldirlı doğarsa Hilâl'e; esmer, kıvırcık saçlı, dolgun vücutlu, kalın bal-dırh, düzgün çantılı doğarsa maznuna yâni Şerîk'e âid olacağını bildirmiş. Neticede kadın Şerîk'e benzeyen bir çocuk doğurmuş. Resûlüllah (Sa'.laüahü Aleyhi ve Seilem) hunn haber alınca:
«Ah şu yeminler olmasaydı ben bu kadma yapacağımı bilirdim.» demiş. Ikrmıe'nin beyanına göre doğan çocuk sonra Mısır'a vâlî olmuş.
Liân âyetlerinin sebeb-i nüzulü'hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları Uveymir-i Aclânî hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir. Delilleri:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in Hz. Uveymir'e daha önceden :
«Seninle refikan hakkında Allah âyet indirdi.» buyurmasıdır. Cumhuru ulemâya göre liân âyetleri Hilâl b. Ümeyye kıssası için nazil olmuştur. Çünkü babımız hadîsinde Hz. Hilâl için : «İslâmda ilk Hân yapan adamdı.» denilmiştir. Şâfiî1er'den Mârûdî: «Bu iki zât hakkında nakiller birbirine benzer ve karışıktır» demiş; Ibni Sabbâğ ise Hilâl kıssasının âyetin onun hakkında indiğine delâlet ettiğini söyledikten sonra: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in Uveymîr'e:
«Seninle refikan hakkında Allah âyet İndirdi.» buyurmasının mânâsı: Hilâl kıssası için indirilen âyetler demektir. Zîra bunların hükümleri bütün müslümanîara âmm ve şâmildir. Nevevî'ye göre her ikisi için birden inmiş olabilir. İkisi de aynı meseleyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)e yakın zamanlarda sormuşlardır. Evvelâ Hi1âl sormuşsa da aralan yakın olduğu için âyetler ikisi hakkında nazil olmuştur, denilebilir. Hüküm itibariyle bu rivayet de yukarıkiler gibidir.

12- (1497) Bize ikisi de Mısırlı olan Muhammed b. Rurah b. Muhacir ile îsâ b. Hammâd rivayet ettiler. Lâfız İbni Rumh'undur. (Dedilei ki) : Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da Kaasim b. Muhammed'den, o da İbni Abbâs'dan naklen onun şöyle dediğini haber verdi :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında lânetleşmenin lâfo oldu da Âsim b. Adiy bu hususta bir söz söyledi. Sonra kalkıp gitti. Derken ona kavminden bir adam gelerek, karısiyle bir adam tuttuğunu şikâyet etmiş. Bunun üzerine Asım:
— Ben buna ancak kendi sözümden dolayı mübtelâ oldum, diyerek o zâtı Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e götürmüş. Gelen zât karısını ne vaziyette bulduğunu ona da haber vermiş. Bu zât sapsarı, etsiz, düz saçlı imiş. Karısının yanında bulduğunu iddia ettiği şahıs ise dolgun bacaklı, esmer ve etli bir adammış. Bu haber üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım, beyân buyur!» diye duâ etmiş. Binnetice kadın, kocasının onun yanında bulduğunu söylediği adama benzeyen bir çocuk doğurmuş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de aralarında Hân yapmış.
Mecliste bulunan bir adam İbni Abbâs'a: Hakkında Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)rin :
«Bir kimseyi şâhidsİz recmetseydim, bu kadını recmederdim!» buyurduğu kadın bu mudur? diye sordu. îbni Abbâs :
— Hayır, o İslâm'da aşikâr kötülük işleyen bir kadındı.» cevâbını verdi.

(...) Bu hadîsi bana Ahmed b. Yusuf el-Ezdî de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İsmail b. Ebî Üveys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleymar yâni îbni Bilâl Yahya'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdur-rahmân b. Kaasim, Kaasim b. Muhammed'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayette bulundu ki, İbni Abbâs :
«Uesüliill&hfSallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında, Hân yapanîarm lâfı geçtî» demîş, Râvî, Jjeys hadîsi gibi rivayette bulunmuş; bu hadîste : etli...» tâbirinden sonra: «cılız, kısa kıvırcık saçlı» ifâdesini ziyâde etmiştir.

13- (...) Bize Amru'n-Nâkid ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Amr'îndır. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z-Zinâd'dan, o da Kaasim b. Muhammed'den naklen rivayette bulundu. (Demiş ki) : Abdullah b. Şeddâd şunu söyledi:
İbni Abbâs'm yanında, liân yapanların lâfı geçti de İbni Şeddâd: Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in (haklarında :
«Bir kimseyi şâhidsiz recmetseydim mutlaka bu kadını recmederdim!» buyurduğu kimseler bunlar mı? diye sordu. İbni Abbâs :
— Hayır, o aşikâr yapardı; cevâbını verdi.
İbni Ebî Ömer. Kaasim b. Muhammed'den rivayetinde : «Dedi ki : Ben İbni Abbâs'dan dinledim.» ifadesini kullandı.
Bu rivayetler Uveymir-i Aclânî kıssasına aittir. Âsım'a gelen zât Uveymir'dir. Buradaki îbnî Abbâs rivayetini Buhârî «Şehâdet», «Muharibin», «Tefsir» bahislerinde ve Talâk»ın bir-iki yerinde, Nesâî «Talâk»ın bir-iki yerinde ve «Recm»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Âsim b. Adiys Uveymir'in kabüesindendir. Bu zât Peygamber (SallaîlahÜ Aleyhi ve Sellem) 'in yanında ileri geri söylenmiş: «Ben refikamın yanında bir adam bulursam mutlaka kılıçla boynunu vururum!» demişti. Sonra Allah Teâlâ bu husustaki hükmünü göstermek ve câhili-yet âdetini kaldırmak için, karı dökmenin hod behod değil, ancak Allah'ın hükmü ile caiz olacağını kendisine öğretmek üzere onu kendi kabilesinden Uveymir hadisesiyle ibtilâ etmiştir. Babımızın ilk hadîsinde Uveymir (Radiyallahu anh)'w : «Şunu benim için yâ Âsim! Resûîüîlah (SallatJahü Aleyhi ve Sellem) e soruver!» diye hitâb ettiği Âsim bu zâttır.
îbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'a mecliste suâl soran zât Abdullah b. Şeddâd 'dır. Nitekim müteâkıb rivayette ismi tasrîh edilmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bîr kimseyi şchidsiz recmetsem, mutlaka bu kadını recmederdim!» sözünden muradı Hz. Uveymir'in karışıdır. Yâni kadını recmet-

mey'İp liânla iktifa buyurması, recm şâhidsiz yapılamadığı içindir.
İbni Abbâs (Radiyallahu anh) : «Hayır! O İslâm'da aşikâr kötülük işleyen bir kadındı» cevâbı ile bu kadına işaret etmiştir. Kötülükten murâd zinadır. Aynî 'nin kavli budur. Bu takdirde ibaredeki «la» ziyade ve te'kîd için olsa gerektir. Nevevî ise :
«İbni Abbâs bu hadîsi : İslâmiyet devrinde aşikâr kötülük yapan bir kadındı diye tefsir etmiştir.» demektedir.

Hadis-i Şerif Diğer Rivayetlerden Fazla Olarak Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Bir kimse bir işden dolayı birini ayıplarsa, er geç o iş kendisinin de başına gelir. İbni Sîrin'in birini iflâs dolayısı ile ayıpladığı, sonra pişman olarak, bunun cezasını kırk yıl beklediği ve nihayet aynı akıbete uğradığı rivayet olunur.
2- Dâvûdî : «Bu hadîste, aşikâre kötülük yapanın zemmü gîbet edilebileceğine delîl vardır.» demiştir.
3- Mücerred şuyû' bulmakla veya karineye istinadla bir kimseye hadd-i şer'î vurulamaz. Hadd vurmak için yâ beyyine yahut suçu i'tirâf lâzımdır.

14- (1498) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülazîz yâni Derâverdî, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti ki, Sa'd b. Ubadetel-Ensârî:
— Yâ Resûlâllahî Ne buyurursun, karısının yanında bir adam bulan kimse onu öldürebilir mi? diye sormuş. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır!» cevâbını vermiş. Sa'd:
— Sana hak (din) ile ikram eyleyen Allah'a yemîn ederim ki, bİ-lâkis evet! demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Efendinizin söylediğine kulak verin!» buyurmuşlar.

15- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İs-hâk b. îsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Sa'd b. Ubâde :
— Yâ Resûlâllah! Refikamın yanında bir adam bulursam dört şâhid getirinceye kadar ona mühlet verecekmiyim? diye sormuş. O da :
«Evet!» cevâbını vermiş.

16- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled, Süleyman b. Bilâl'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) Bana Süheyî, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Sa'd b. Ubâde :
— Yâ Besûlâllah! Refikamın yanında bir adam bulsam, dört şâhid getirinceye kadar ona dokunmayacak mıyım? diye sordu. Resûliillah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet!» cevâbını verdi. Sa'd:
— Asla olamaz! Seni hak (dîn) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben onu bundan Önce mutlaka kılıçla tepeleyiveririm! dedi. Resûlüllah (Sallaltahü A leyhi ve Sellem) :
«Efendinizin söylediğine kulak verin! O hakîkaten gayurdur; ama ben ondan daha gayurum; Allah da benden daha gayurdur.» buyurdular.

17- (1499) Bana Ubeydullah b. Amr el-Kavârîrî ile Ebû Kâmil Fu-dayl b. Hüseyn el-Cahderî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kâmil'indir (Dediler ki) : Bize Ebû Avâne, Abdülmelik b. Umeyrden, o da Muğîre'nin kâtibi Verrâd'dan, o da Muğîre b. Şu'be'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Sa'd b. Ubâde:
Ben refikamın yanında bir adam görürsem onu mutlaka ters tarafını çevirmeden kılıçla vururum; dedi. Bu söz Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in kulağına vardı. Bunun üzerine:
«Siz Sa'd'ın gayretine şaşıyor musunuz? Vallahi ben ondan daha gayurum; Allah da benden daha gayurdur. Gayretinden dolayıdır ki, Allah kötülüklerin aşikârını gizlisini haram kılmıştır. Allah'don daha gayur hiç bir şahıs yoktur. D'zür Allah'a olduğundan fazîa hiç bir kimseye makbul olamaz. Bundan dolayıdır ki, Allah Peygamberleri müjdeci ve korkutucu olarak göndermiştir. Allah'tan başka hiç bir kimseye tr.edh daha makbul değildir. Bundan dolayıdır ki, Allah cenneti va'd etmiştir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. AHy, Zâide'den, o da Abdüîmeîik b. Umeyr'den bu isîiâdîa bu hadisin mislini rivayet etti. O demiş; dememiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh», «Muharibin» ve «Tevhîd» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Sa'd b. Ubâde (RadiyaHahü anti) Hazrec kabilesinin reîsi idi. Mârüdî ve diğer ulemânın beyanlarına göre Hz. Sa'd'm kâhiren Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seltem)'e i'tirâz gibi görünen sözleri, hakîkatta i'tirâz ve muhalefet değil, âdeti ifâde ve ihbardır. Karısını yabancı bir erkekle münasebet halinde gören kimseyi birden gazab ve hiddet kaplar; ve onu derhal öldürür. Bu hususta Allah âsî olup olmayacağını düşünmez. İşte Sa'd (Radiyaüahü anh) bu hâli anlatmak istemiştir.
Seyyid: Enbârî ve diğer bâzılarına göre, şeref ve fazilette kavminden üstün olan kimsedir. Bu kelime, halım selîm, güzel huylu ve reîs mânâlarına da gelir.
Gayur: Gayretli demektir. Gayret: Esasen menetmek mânâsına gelir. Karısını başkasına bakmak, konuşmak ve emsali alâkalardan men' eden erkeğe Araplar gayur derler. Türkçemizde buna kıskançlık denir; burada ondan murâd : Hamiyyet ve izzet-i nefistir. Gayret bir kemal sıfatıdır. Onun için Resûlüllah (Sailallahü'> A leyhi- ve Seîlem) Hz. Sa'd'in gayur olduğunu, kendisinin Sa'd'dan daha gayur, AUah'ın ondan da gayur olduğunu haber vermiş; müteâkıb rivayette bu ifâdeden sonra : «Gayretinden dolayıdır ki, Allah kötülüklerin aşikârını gizlisini haram kılmıştır.» buyurarak gayretullahdan murâd ne olduğunu tefsir ve îzâh etmiştir. Yalnız insan gayretinde insan hâlinin değişmesi ve ıztırâb gibi şeyler vardır. Bunlar Teâlâ Hazretleri hakkında müstehîl yâni imkânsızdır.
Kaadî Iyâz; gayreti şöyle îzâh etmiştir : «Gayret, ihtisas ifade eden bir şeyde ortak bulunmak sebebiyle kalbin değişmesinden ve gazabın heyecana gelmesinden alınmadır. Bu en ziyâde karı koca arasında olur.
Kötülüklerden murâd: Kavli, fi'lî bütün çirkin hasletlerdir. Mücâhid'e göre aşikâr kötülük annelerle evlenmektir. Câhüiyyet devrinde anne ile evlenmek âdetti. Gizli kötülük de zinadır.
Hz. Sa'd'm: «Ters tarafını çevirmeden kılıçla vururum.» sözü: «keskin tarafı ile vurur da'öldürürüm» manasınadır.
Hadîsin buradaki rivayetinde Allah Teâîâ hakkında «Şahıs» kelimesi kullanılmış ve :
«Allah'dan daha gayur hiç bir şahıs yoktur.» buyurulmuştur. İbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) rivayetinde bunun yerine «Ebad» yâni hiç bir

münferid şey denilerek şahıstan muradın «tek bir şey» demek olduğu beyân edilmiştir. Bir rivayette :
«Allah'dan daha gayur hîç bir şey yoktur.» denilmiştir.
Ulemâ buradaki (şahıs) kelimesi üzerinde bir hayli söz etmişlerdir. Kur tubî : «Şahıs kelimesi lügatte esâs itibariyle insan eti ve cismi mânâsına vaz' edilmiş; ama görünen her şey hakkında kullanılmıştır.
Bir şey görünürse onun hakkında: derler. Bu mânâ Allah hakkında muhaldir.» diyor. Dâvûdî bu kelimenin Pey-gamher (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'e muttasıl olarak rivayet edilmediğini: ümmetin, bu gibi hadîsleri kabul ile telâkki etmediğini, amel için zaruret olmayan hükümlerde böyle şeylerden sakınılması gerektiğini söylemiş; Hattâbî sözü daha da uzatarak şu beyanda bulunmuştur :
«Allah'ın sıfatları hakkında (şahıs) kelimesini kullanmak caiz değildir. Çünkü şahıs ancak mürekkeb cisimden meydana gelir. Bu kelime sahih olmayıp râvi tarafından yapılan bir tashîf olsa gerektir. Birçok râ-viler hadîsi mânâ itibariyle rivayet ederler. Hâvilerin hepsi fakîh değildir. Bâzı râvilerin sözlerinde boş ve saçma şeyler vardır. Tabiînin büyüklerinden biri: Rabbimiz ne güzel kişidir; ona itaat edersek bize karşı gelmez; demiştir. Halbuki (kişi) lâfzı ancak insanlar hakkında kullanılır. Bu zât sözü gelişi güzel salıvermiştir. Şahıs tâbiri dahî bu kabilden olacaktır. Fesadçılar bu kelimeyi birkaç vecihden dile dolamışlardır. Evvelâ : Lâfız ancak işitmekle sabit olur; derler. Sonra: Bu lâfzın kabul edilmediğine icmâ ı ümmet bulunduğunu ileri sürerler. Bir de : Bu kelimenin mânâsı: Mürekkeb cisim olmayı icâb eder; binâenaleyh Aîîah hakkında kullanılamaz; Cehmiye taifesi Allah'ın cisim olduğuna kail bulundukları halde onlar bile Allah hakkında (şahıs) kelimesinin kullanılamayacağını söylemişlerdir. Bu da arzettiğimiz vecihle icmâın bu kelimeyi Allah'ın sıfatı hakkında kabul etmediğini gösterir; derler.»
Hâsılı hadîsteki (şahıs) kelimesi hiç bir şey mânâsına istiaredir. Bazıları bu cümlenin : «Hiç bir şahsın Aîlah'dan daha gayur olması doğru değildir. Bu tasavvur bile olunamaz.» mânâsına geldiğini söylemiş : «Şu hâlde insan Allah'ın kullarına yaptığı muameleden edeb örneği almalıdır. Allah kullarına hak ettikleri cezayı hemen vermemiş; onları cezalandır-mazdan evvel defalarca inzâr etmiş; azabı ile korkutmuş; kendilerine mühlet vermiştir. Kula yaraşan da hakkı yokken vurup öldürme gibi şeylere atılmamaktır...» demişlerdir.
«Özür, Allah'a olduğundan fazla hiç bir kimseye makbul olamaz!» cümlesindeki özürden murâd : Nevevi'ye göre i'zâr yâni ceza vermeden evvel inzâr ve tehdidde bulunmaktır. Teâlâ Hazretleri Peygamberleri bunun için göndermiştir.
Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: «Peygamber göndermedikçe (kimseyi) azâb edecek değiliz!» buyuruîmuştur.
Kirmânî buradaki özürden, hüccet kasdedildiğini söylemiş; «Tevdîh» sahibi ise: «Özür: tevbe ve tevbeyi kabuldür.» demiştir. Nevevî'nin beyânına göre :
«Bundan dolayıdır ki, Allah cenneti va'd etmiştir.» cümlesinin mânâsı : Allah cenneti va'dederek kullarını onu kazanmağa teşvik buyurunca kulların cenneti istemeleri, Allah'a hamdü senaları artmıştır; demektir.
İbni Battal: «Allah'ın kullarından, ibâdet, lâyık olmadığı sıfatlardan tenzih ve hamdü senada bulunmak suretiyle kendisini medhetmelerini dilemesi, bu tâatler mukabilinde onları mükâfatlandırmak içindir.» demiştir.

18- (1500) Bize bu hadîsi Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyib'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. (Şöyle demiş) ;
Benî Fezâre kabilesinden bir adam Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek : Karım siyah bir oğlan doğurdu; dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin develerin var mı?» diye sordu. Adam:
— Evet, cevâbını verdi. «Renkleri nedir?» dedi. Adam:
— Kırmızı! cevâbmı verdi.
«İçlerinde boz renklileri var mı?» diye sordu. Adam:
— Hakîkaten içlerinde boz olanları var; dedi. «Peki, bu onlara nereden geldi?» buyurdu. Adam :
— Belki damar çekmiştir; dedi. Resulü]lah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bunu da belki damar çekmişti;-.» buyurdular.

19- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammet! b. Kâfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. İbni Kâfi': (Bize rivayet etti.) tâbirini kullandı. Ötekiler : Bize Abdürrezzâk haber verdi; dediler. Abdürrezzâk : Bize Ma'-mer haber verdi; demiş. H.
Bize İbni Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zi'b haber verdi. Bu râviler hepsi birden Zührî'den bu isnâdla, İbni Uyeyne hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, Ma'mer'in hadîsinde : «Yâ Resûlâllah, karım siyah bir oğlan doğurdu; dedi. Halbuki o anda kendisi çocuğu nefyetmeye çalışıyordu.» ifâdesi bulunmaktadır. Hadîsin sonuna da : «Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona çocuğu kendinden nefî için ruhsat vermedi.» cümlesini ziyâde etmiştir.

20- (...) Bana Ebû't-Tâhîr ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. Lâfız Harmele'nindir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki : Bedevinin Mri Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e gelerek :
— Yâ Resûlâllah! Karun siyah bir oğlan doğurdu; ben bunu kabul etmedim, demiş. Peygamfcer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Senin develerin var mı?» diye sormuş. Bedevi:
— Evet! cevâbım vermiş. «Renkleri nedir?» buyurmuş. Bedevi:
— Kırmızıdır; demiş.
«içlerinde boz renkleri var mı?» diye sormuş. Bedevi:
— Evet, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Yâ bu nereden geldi?» buyurmuş. Bedevi:
— Yâ Resûlâllah, belki onu bir damarı çekmiştir; cevâbını vermiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«ihtimâl bunu da bir damarı çekmiştir.» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huceyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize X«ys, Ukayl'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti ki, İbni Şihâb: Ebû Hüreyre'ıin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarıkilerin hadîsi gibi rivayette bulunduğunu duyduk; demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Talâk» ve «Muharibin» bahislerinde tahrîc etmiştir. Hadîs-i şerifi Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî rivayet etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelen bedevinin ismi : Dam-dam b. Katâde 'dir. Bu zât kendisi beyaz tenli olduğu için karısının doğurduğu siyah çocuğu yadırgamış; onu ta'rîz sureti ile nefyetmek istemiş; fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna razı olmamıştır. Çünkü çocuk bâzan anne ve babaya değil de uzak ecdâdından birine benzeyebilir. Binâenaleyh mücerred renginin başka

olması sebebi ile babası onu nefyedemez. Besûlttllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bu hakikati develerden misâl getirmek suretiyle îzâh buyurmuştur.
Evrak: Rengi siyaha çalar beyaz yâni boz deve demektir. Araplarca eti en makbul deve budur.
Irk: Asıl, kök ve damardır. Asilzade bir adam hakkında Araplar (arık) tâbirini kullanırlar. Damar çekmesinden murâd: Çocuğun sülâlesinden onun renginde bulunan birine benzemesidir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Küfe ulemâsı ile İmam Şâfiî'ye göre ta'rîz, hadd ve liân îcâb etmez. Zîra Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) karısına ta'-rîzde bulunan Damdam'a bunların birini tatbik etmemiştir.
îmam Mâlik, ta'rîzin hem hadd hem de liân îcab edeceğine kail olmuştur. Yalnız ta'rîzin sarahat derecesinde mânâ ifade etmesi şarttır.
2- Çocuğun rengi babasına benzemese de nesebi babasına ilhak olunur. Bu hususta çocuğun siyah, anne ve babasının beyaz yahut çocuğun beyaz, ebeveyninin siyah olmaları bir hüküm ifâde etmez.
3- Hadîs-i şerîf kıyası isbât etmektedir.
4- Nesebin isbâtı hususunda ihtiyatlı davranmak; mücerred imkânla onu isbât etmek gerekir.
5- Sû-i zanna hakikat hükmü vermek memnû'dur.

---

[1] Sure-i Nûr; âyet: 6 - 9

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22- KİTAB-ÜS SIYAM (ORUÇ BÖLÜMLERİ)

1- ORUCUN FARZ KILINMASI
2- RAMAZAN AYININ DEĞER VE KIYMETİ
3- RAMAZAN AYININ ÖZELLİĞİ
4- ŞEYTAN HANGİ AYDA ZİNCİRE VURULUR?
5- RAMAZAN AYINDA CENNET KAPILARI AÇILIR MI?
6- RAMAZANDA YAPILAN UMRENİN SEVABI HACCA EŞİTTİR
7- RAMAZAN HİLALİ DEĞİŞİK GÜNLERDE GÖRÜLEBİLİR Mİ?
8- HİLALİ GÖRENLER MÜSLÜMAN KİMSELER Mİ OLMALI?
9- ORUÇ, HİLALİN GÖRÜLMESİYLE BAŞLAR VE BİTER
10- HİLAL GÖRÜLMEDEN ORUCA BAŞLANMAMALI
11- HİLAL BULUTTAN DOLAYI GÖRÜLEMEZ İSE NE YAPILMALI?
12- ORUÇ HİLALİ GÖRMEDEN DE TUTULABİLİR Mİ?
13- HİLAL KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
14- RAMAZAN AYI KAÇ GÜNDÜR?
15- BİR AY YİRMİ DOKUZ GÜNDÜR
16- BİR AY ÇOĞUNLUKLA YİRMİ DOKUZ GÜNDÜR
17- BİR AY BAZEN YİRMİ DOKUZ GÜNDÜR
18- SAHURA KALKMAYA TEŞVİK
19- SAHURA KALKMAK GEREKİR
20- SAHURLA SABAH NAMAZI ARASINDAKİ SÜRE NE KADARDIR?
21- SAHUR İLE SABAH NAMAZI ARASINDAKİ SÜRE NE KADARDIR?
22- SAHURLA SABAH NAMAZI ARASINDAKİ SÜRE NE KADAR?
23- İFTAR MI YOKSA SAHUR YEMEĞİ Mİ TEHİR EDİLİR?
24- SAHURA KALKMANIN DEĞER VE KIYMETİ
25- SAHUR YEMEĞİNE DE DAVET EDİLİR Mİ?
26- SAHURA YEMEK DENİR Mİ?
27- MÜSLÜMANIN ORUCUYLA EHLİ KİTABIN ORUCUNUN FARKI NEDİR?
28- SAHUR VAKTİ NASILDIR?
29- BEYAZ İPLİK SİYAH İPLİK NE DEMEKTİR?
30- FECR AYDINLIĞI NEDİR?
31- RAMAZAN AYI BİR GÜN ÖNCE ORUÇ TUTARAK KARŞILANMAZ
32- RAMAZAN AYI BİRKAÇ GÜN ÖNCE ORUÇ TUTARAK TA KARŞILANMAZ
33- RASÛLULLAH (S.A.V) İKİ AY PEŞPEŞE ORUÇ TUTMUŞ MUDUR?
34- ŞABAN AYININ ÇOĞU ORUÇLA GEÇİRİLİR
35- RASÛLULLAH (S.A.V) İKİ AY, ÜÇ AY ÜST ÜSTE ORUÇ TUTMUŞ MUDUR?
36- PAZARTESİ VE PERŞEMBE ORUCU TUTULUR MU?
37- ŞEK GÜNÜ ORUCU
38- ŞEK GÜNÜ KİM ORUÇ TUTABİLİR?
39- RAMAZAN AYININ DEĞER VE KIYMETİ
40- RAMAZAN AYI DİĞER AYLARDAN KIYMETLİDİR
41- ORUCUN DEĞER VE KIYMETİ
42- ORUCUN SEVABINDAKİ FARK
43- ORUÇ DİĞER İBADETLERE BENZEMEZ
44- ALLAH İÇİN BİR GÜN ORUÇ TUTAN KİMSENİN SEVABI
45- ALLAH RIZASI İÇİN TUTULAN ORUÇ KİŞİYİ ATEŞTEN UZAKLAŞTIRIR MI?
46- YOLCULUKTA ORUÇ TUTULUR MU?
47- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK İBADET SAYILMAZ
48- YOLCULUKTA RUHSAT TERCİH EDİLİP ORUÇ TUTULMAMALI?
49- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK ALLAH'A İSYAN ETMEK MİDİR?
50- ALLAH YOLCULUKTA ORUCU VE NAMAZIN YARISINI KALDIRMIŞTIR
51- YOLCULUK SIKINTILARINDAN DOLAYI ALLAH KOLAYLIKLAR SAĞLIYOR
52- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAYANLARIN MÜKAFATI DAHA ÇOKTUR
53- YOLCULUKTA ORUÇ TUTAN ORUÇ TUTMAYAN KİMSE GİBİ MİDİR?
54- ORUÇLU YOLCULUĞA ÇIKINCA ORUCUNU BOZABİLİR
55- YOLCULUKTA YOLCU ORUÇ TUTUP TUTMAMAKTA SERBESTTİR
56- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK VE TUTMAMAK SERBESTTİR
57-YOLCULUKTA ORUÇ TUTULABİLİR VE TUTULMAYABİLİR
58- YOLCULUKTA İSTEYEN ORUÇ TUTABİLİR
59- YOLCULUKTA ORUCA BAŞLAYAN GEREKİRSE ORUCUNU BOZABİLİR
60- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMADA SERBESTLİK
61- HAMİLE VE SÜT EMZİREN KADINLAR ORUÇ TUTMAYABİLİR
62- BAKARA SÛRESİ 184. AYETİNİN TEFSİRİ
63- HAYIZLI KADINLARDAN DA ORUÇ KALDIRILMIŞTIR
64- AŞURA ORUCU HAKKINDA RASÛLULLAH (S.A.V) NE DEMİŞTİ?
65- GÜNÜN YARISINDA DA ORUÇ TUTULUR MU?
66- YEMEK BULUNMADIĞINDA RASÛLULLAH (S.A.V) NE YAPARDI?
67- ORUCA NİYET NE ZAMAN EDİLMELİ
68- DAVUD (A.S)'IN ORUCU VE NAMAZI NASILDI?
69- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN ORUCU NASILDI?
70- DEVAMLI ORUÇ TUTAN HİÇ ORUÇ TUTMAMIŞ GİBİDİR
71- YIL BOYU DEVAMLI ORUÇ TUTULUR MU?
72- ORUCA DAYANIKLILIK
73- EN UYGUN ORUÇ, HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAKTIR
74- BİR GÜN ORUÇ BİR GÜN İFTAR ETMEK
75- DEĞİŞİK NAFİLE ORUÇ ÇEŞİTLERİ
76- DAVUD (A.S)'IN ORUCU NASILDI?
77- SENENİN YARISINI ORUÇLA GEÇİRMEK

78- EN DEĞERLİ ORUÇ DAVUD (A.S)'IN ORUCUDUR
79- RASÛLULLAH (S.A.V), EBU ZER'E NE TAVSİYE ETMİŞTİ?
80- ÖMÜR BOYU ORUÇ NASIL TUTULUR?
81- HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ HANGİ GÜNLERDE TUTULUR
82- RASÛLULLAH (S.A.V) TAVŞAN ETİ YEMİŞ MİDİR?
83- HER AY ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMALI

22- KİTAB-ÜS SIYAM (ORUÇ BÖLÜMLERİ)

1- ORUCUN FARZ KILINMASI

2063- Talha b. Ubeydullah (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e saçı başı dağınık bir bedevi geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın bana farz kıldığı namazlar nedir, söyler misin?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Beş vakit namaz ama nafilede kılabilirsin"** buyurdu. Bedevi: "Allah'ın bana farz kıldığı oruç ne kadardır" dedi. Peygamber (s.a.v), Ramazan ayında oruç tutmak, ama nafile oruçta tutabilirsin. "Allah'ın farz kıldığı zekattan da haber ver" dedi. Rasûlullah (s.a.v) İslâm'ın temel prensiplerini anlattı. O zaman o adam: "Seni Peygamber (s.a.v) olarak gönderen ve böylece sana ikramda bulunan Allah'a yemin olsun ki, bunlardan daha fazlasını yapmam farzlardan da eksiltmem" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Eğer doğru söylüyorsa kurtulmuştur, doğru ise Cennete girmiştir"** buyurdu. (Buhârî, Savm: 1; Müslim, İman: 2)

2064- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Kur'an'daki bir ayetle Rasûlullah (s.a.v)'e bazı şeyleri sormaktan yasaklandık fakat çölde yaşayanlardan aklı başında birinin gelip bir şeyler sorması tuhafımıza giderdi. Yine böyle çölde yaşayanlardan bir adam gelip, "Ey Muhammed! Senin bize gönderdiğin bir adam, Senin, Allah tarafından gönderildiğini söyledi." Rasûlullah (s.a.v):**"Doğru söylemiş"** buyurdu. O adam: "Peki öyleyse gökleri kim yarattı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah yarattı"** buyurdu. O adam: "Yeri kim yarattı?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah"** buyurdu. O adam: "Peki yeryüzüne bu dağları kim dikti?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah"** buyurdu. O adam: "O yeryüzünde insanlara pek çok faydalı şeyleri yaratan kimdir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah"** buyurdu. O zaman adam yeri göğü yaratan, yeryüzüne dağları diken ve orada insanların faydasına pek çok şeyi yaratan Allah adına söyle, Seni Peygamber olarak Allah mı gönderdi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v):**"Evet"** buyurdu. O adam: "Senin gönderdiğin adam her gece ve gündüz içersinde üzerimize beş vakit namaz kılmamız gerektiğini söyledi doğru mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Evet doğru söylemiş"** buyurdu. Adam: "Seni gönderen Allah adına bunları sana Allah mı emretti?" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Evet"** buyurdu. Adam: "Senin gönderdiğin elçi bizim mallarımızdan zekat alınacağını söyledi" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Doğru söylemiş"** buyurdu. Adam: "Allah aşkına bunu sana Allah mı emretti?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Evet"** dedi. Adam: "Gönderdiğin kimse Ramazan ayında oruç tutmamızın gerektiğini söyledi" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Doğru söylemiş"** buyurdu. Adam: "Seni gönderen adına, bunu sana Allah mı emretti?" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Evet"** buyurdu. Adam: "Senin gönderdiğin kimse gücü yeten kimsenin Hac yapması gerektiğini söyledi." Rasûlullah (s.a.v):**"Doğru söylemiş"** buyurdu. Adam: "Seni gönderen Allah aşkına bunu sana Allah mı emretti? Dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Evet"** dedi. Bunun üzerine adam: "Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin yemin olsun ki ne bunlardan fazla yaparım ne de az" dedi. Adam dönüp gidince, Rasûlullah (s.a.v): **"Eğer doğru söylüyorsa bu adam mutlaka Cennete gider"** buyurdu. (Buhârî, Savm: 1; Müslim, İman: 2)

2065- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mescidde otururken, bir adam deve üzerinde geldi, devesini çöktürdü, bağladı ve oradakilere: "Muhammed hanginizdir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) onların arasında yaslanmış durumda oturuyordu. Biz de: "Şu yaslanmış durumda oturan beyaz elbiseli kimsedir" dedik. O adam, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Abdulmuttalib'in torunu!" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Buyur, dinliyorum seni"** buyurdu. Adam: "Sana bazı şeyler soracağım sorularım çok çetin olacak, bana darılma!" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"İstediğini sor"** buyurdu. Adam: "Senin ve Senden öncekilerin Rabbi olan Allah adına doğru söyle; tüm insanlığa Peygamber olarak Seni Allah'mı? gönderdi." Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ım şahiddir ki evet"** dedi. Adam: "Allah adına söyle, gündüz ve gecede beş vakit namaz kılmayı Allah mı? sana emretti?" Rasûlullah (s.a.v): **"Allah şahidimdir evet"** buyurdu. Adam: "Allah adına söyle bu Ramazan ayında oruç tutmanı Allah mı emretti?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v):**"Allah şahidimdir evet"** buyurdu. Adam: "Allah hakkı için söyle, zenginlerden zekatı alıp fakirlere dağıtmanı Allah mı sana emretti?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v):**"Allah şahidimdir evet"** dedi. Bunun üzerine adam: "Senin getirdiğin dine iman ettim. Ben kavmime bunları tebliğ edeceğim ben, Ben'i Sa'd b. Bekr'in kardeşi Dimam b. Sa'lebe'yim" dedi. (Müslim, İman: 3; Buhârî, Savm: 1)

2066- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte mescidde oturuyorduk. Deveye binmiş bir adam geldi. Mescidin içine deveyi çöktürdü, bağladı ve; Muhammed hanginiz? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) onların arasında yaslanmış durumda oturuyordu. Biz ona: "İşte şu yaslanan beyaz adamdır" dedik. O Adam: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Abdulmuttalib'in torunu!" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Buyur, dinliyorum seni"** buyurdu. Adam: "Sana bazı şeyler soracağım sorularım çok çetin olacak" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Sor, sorularına cevap bulacaksın"** buyurdu. Adam: "Senin ve Senden öncekilerin Rabbi olan Allah adına doğru söyle! Tüm insanlığa Peygamber olarak Allah'mı? Seni gönderdi." Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ım gönderdi"** dedi. Adam: "Allah adına senenin bu ayı olan Ramazanda oruç tutmanı Allah mı emretti?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah şahidimdir evet"** buyurdu. Adam: "Allah hakkı için söyle, zenginlerden zekatı alıp fakirlere dağıtmanı Allah'mı sana emretti?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah şahid ki evet"** buyurdu. Bu sefer adam: "Senin getirdiğin hak dine ben iman ettim, Kavmimin insanlarına da bunları tebliğ edip duyuracağım. Ben, Ben'i Sa'd b. Bekr'in kardeşi Dimam b. Sa'lebe'yim" dedi. (Müslim, İman: 3; Buhârî, Savm: 1)

2067- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kere Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte otururken çölde yaşayanlardan bir adam geldi ve; "Abdulmuttalib'in torunu! Hanginiz" diye sordu. Oradakiler: "Şu kırmızı yanaklı dirseğine dayanmış kimsedir" dediler. (Hamza diyor ki: Emgar kelimesinin anlamı beyazımtırak kırmızı demektir.) Adam: "Sana bazı şeyler soracağım sorularım çok çetin olacak" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"İstediğini sorabilirsin"** buyurdu. Adam: "Senin ve Senden öncekilerin Rabbi olan Allah adına doğru söyle! Tüm insanlığa Peygamber olarak Allah'mı Seni gönderdi?" Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ım gönderdi"** dedi. Adam: "Allah adına senenin bu ayı olan Ramazanda oruç tutmanı Allah mı emretti?" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Allah şahidimdir evet"** buyurdu. Adam: "Allah hakkı için söyle zenginlerden zekatı alıp fakirlere dağıtmanı Allah'mı sana emretti?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah şahid ki evet"** buyurdu. Bu sefer adam: "Senin getirdiğin hak dine ben iman ettim, kavmimin insanlarına da bunları tebliğ edip duyuracağım. Ben Ben'i Sa'd b. Bekr'in kardeşi Dimam b. Sa'lebeyim" dedi. (Müslim, İman: 3; Buhârî, Savm: 1)

2- RAMAZAN AYININ DEĞER VE KIYMETİ

2068- Abdullah b. Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), insanların en cömertiydi. Özellikle Ramazan'da Cebrail ile karşılaştığında daha da cömert olurdu. Cebrail, Ramazan ayının her gecesi ona gelir ve Kur'an'ı onunla mukâbele ve müzakere ederdi." Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v), Cebrail yanına geldiğinde cömertlikte ve hayır yapmada esen rüzgardan daha cömert idi. (Buhârî, Savm: 7; Müslim, Fedail: 12)

2069- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) diline lanet etmeyi dolamaz yani çok lanet etmezdi. Cebrail ile Kur'an'ı müzakere ve mukabele edeceği zaman yaklaştı mı hayır işlerinde rüzgardan daha cömert idi. (Buhârî, Savm: 7; Müslim, Fedail: 12)

3- RAMAZAN AYININ ÖZELLİĞİ

2070- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı geldiğinde Cennetin kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

2071- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı gelince Cennetin kapıları açılır, Cehennemin kapıları kapanır, ve şeytanlar zincire vurulur."** (Buhârî Savm: 5; Müslim Sıyam: 1)

4- ŞEYTAN HANGİ AYDA ZİNCİRE VURULUR?

2072- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı girince Cennet kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

2073- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı gelince Rahmet kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

2074- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı olunca Cennet kapıları açılır. Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

2075- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı geldiğinde Cennetin kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

2076- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İşte şu gelen Ramazan ayı var ya o ayda Cennet kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulurlar."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

5- RAMAZAN AYINDA CENNET KAPILARI AÇILIR MI?

2077- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) zorlamaksızın müslümanları Ramazan gecelerini değerlendirmeye teşvik eder, ve şöyle buyururdu: **"Ramazan ayı girdiğinde Cennetin kapıları açılır, Cehennemin kapıları kapanır ve o ayda şeytanlar zincire vurulur."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

2078- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı girince rahmet kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur."** (Buhârî, Savm: 5; Müslim, Sıyam: 1)

2079- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Ramazan ayı geldi. Bu ay, Allah'ın oruç tutmayı farz kıldığı aydır; Sema kapıları bu ayda açılır, Cehennem kapıları kapanır ve şeytanların azgınları bağlanır. Bu ayda öyle bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. Bu gecenin hayrından mahrum kalan bin ayın hayrından mahrum kalmış gibidir."** (Müslim, Sıyam: 1; İbn Mâce, Sıyam: 2)

2080- Arfece (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Utbe b. Ferkad'ı ziyarete gitmiştik. Ramazan ayından bahsediyorduk. O: "Neden bahsediyorsunuz?" diye sordu. "Ramazan ayından" dedik. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"O ayda Cennet kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır, şeytanlar bağlanır ve bir anonsçu her gece; "Ey hayır isteyen haydi koş. Ey şer isteyen kötülüğü bırak" diye bağırır."** (İbn Mâce, Sıyam: 2)

2081- Arfece (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Utbe b. Ferkad'ın bulunduğu bir evdeydim, bir hadis söylemek istedim, orada bulunan Peygamber (s.a.v)'in ashabından birisi hadis konusunda benden daha ehil idi ve Peygamber (s.a.v)'den şu hadisi nakletti:**"Ramazan ayında semanın kapıları açılır, ateş kapıları kapanır ve her türlü şeytanlar zincirlere bağlanır ve her gece bir anonsçu: "Ey hayırlı işler yapmak isteyen, haydi koş ve ey kötülükler yapmak isteyen, vazgeç" diye seslenir."** (İbn Mâce, Sıyam: 2)

6- RAMAZANDA YAPILAN UMRENİN SEVABI HACCA EŞİTTİR

2082- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiç biriniz Ramazanda oruç tuttum ve gecelerini de güzelce değerlendirdim demesin."** (Ravi diyor ki: Bu şekilde kişinin kendi kendini tezkiye etmesinden niçin hoşlanmadı bilmiyorum) Rasûlullah (s.a.v) sözünü şöyle sürdürdü: **"Elbette Ramazan ayı içerisinde uyku ve gafletle geçirdiği zamanlar olmuştur."** (Ebû Davud, Savm: 47; Müslim, Hac: 36)

2083- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Ensar'dan bir kadına şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı geldiğinde umre yap, o ayda yapılan umrenin sevabı hacca eşittir."** (Müslim, Hac: 36; Dârimi, Hac: 41)

7- RAMAZAN HİLALİ DEĞİŞİK GÜNLERDE GÖRÜLEBİLİR Mİ?

2084- Küreyb (r.a) anlatıyor: Ümmü-l Fadl kendisini Şam'da ki Muaviye'ye göndermişti. Ravi Küreyb diyor ki: Şam'a vardım, Ümmü-l fadl'ın istediklerini yerine getirdim. Ben, Şam'da iken Medine'de, Ramazan hilali görülmüş, Ben ise Cuma gecesi hilali görmüştüm. Ayın sonunda Medine'ye döndüm. Abdullah b. Abbas beni arayıp, "Hilal meselesinden bahsetti ve hilali ne zaman gördünüz?" dedi. Bende: "Cuma gecesi gördük" dedim. O: "Cuma gecesi sende gördün mü?" diye sordu. Ben de: "Evet, halkta gördü ve oruca başladılar. Muaviye de oruca başladı" dedim. Abdullah b. Abbas: "Ama biz Cumartesi gecesi gördük, dolayısıyla otuz güne tamamlayıncaya kadar veya tekrar hilali görünceye kadar oruç tutacağız" dedi. Bende: "Muaviye ve arkadaşlarının hilali görmeleri yetmez mi?" dedim. O da: "Hayır, Rasûlullah (s.a.v) bize böylece emretmişti" dedi. (Müslim, Sıyam: 5; Tirmizî, Savm: 9)

8- HİLALİ GÖRENLER MÜSLÜMAN KİMSELER Mİ OLMALI?

2085- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir bedevi Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve hilali gördüm" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik eder misin?"**dedi. Bedevi: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v), Müslümanların oruca başlamalarını ilân etti. (Tirmizî, Savm: 7; Dârimi, Savm: 6)

2086- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, bir bedevi Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Hilali bu gece gördüm" dedi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'tan başka ilâh olmadığına Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet eder misin?"** diye sordu. Bedevi: "Evet" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Bilal'e kalk insanlara ilân et, yarın oruç tutsunlar"** dedi. (Tirmizî, Savm: 7; Dârimi, Savm: 6)

2087- Abdurrahman b. Zeyd b. el Hattab (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi, Ramazan mı yoksa Şaban mı diye şüphe edilen bir günde halka hitap ederek şöyle dedi: "Beni dikkatlice dinleyin! Ben Rasûlullah (s.a.v)'in ashabıyla beraber oturup konuştum ve onlara sordum. Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklettiler: **"Hilali görünce oruca başlayın tekrar bir hilali daha görünce orucu bırakın, bu usule devam edin hava bulutlu olur da göremez iseniz Ramazan'ı otuz güne tamamlayın. İki kişi hilali gördüklerini söylerlerse, oruca başlayın ve orucu bırakın."**(Müsned: 18137)

9- ORUÇ, HİLALİN GÖRÜLMESİYLE BAŞLAR VE BİTER

2088- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hilali görünce oruca başlayın yine diğer hilali görünce orucu bırakın, hava kapalı ve bulutlu olur da hilali göremez iseniz Ramazan'ı otuz'a tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

2089- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ayı görerek oruca başlayın diğer ayı gördüğünüzde ise orucu bırakın, hava bulutlu ve kapalı olurda hilali göremez iseniz Ramazan'ı otuz güne tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

10- HİLAL GÖRÜLMEDEN ORUCA BAŞLANMAMALI

2090- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hilali gördüğünüzde oruca başlayın yine hilali gördüğünüzde orucu bırakın. Eğer hava bulutlu ve kapalı olursa Ramazan'ı otuz'a tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

2091- Abdullah b. Ömer (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim:**"Hilali gördüğünüzde oruç tutun yine hilali gördüğünüzde orucu bırakın, hava bulutlu olursa otuz'a tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

2092- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Ramazan dan bahsetti ve şöyle buyurdu:**"Hilali görmeden oruca başlamayın yine hilali görmeden orucu bırakmayın, hava bulutlu ve kapalı olursa otuza tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

11- HİLAL BULUTTAN DOLAYI GÖRÜLEMEZ İSE NE YAPILMALI?

2093- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hilali görmeden oruca başlamayınız. Yine hilali görmeden orucu bırakmayınız, hava bulutlu ve kapalı olursa otuz gün olarak hesaplayınız."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

2094- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Ramazan hilalinden bahsederek şöyle buyurdu:**"Hilali gördüğünüzde oruca başlayın yine hilali gördüğünüzde orucu bırakın, hava bulutlu ve kapalı olursa Ramazan'ı otuz güne tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

12- ORUÇ HİLALİ GÖRMEDEN DE TUTULABİLİR Mİ?

2095- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ayı görün oruca başlayın ayı görerek orucu bırakın, bulutlu olursa Ramazan'ı otuz güne tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

2096- Yine İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ramazan ayı girmeden Ramazan'ı karşılamak için oruç tutana şaşarım. Halbuki Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu:**"Hilali görünce oruca başlayın yine hilali görünce orucu bitirin, hava bulutlu ve kapalı olursa Ramazan'ı otuz güne tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; Tirmizî, Savm: 5)

13- HİLAL KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

2097- Huzeyfe b. Yeman (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ramazan'ı karşılamak için hilali görmeksizin oruca başlamayın veya Ramazan ayından önceki ayın sayısını tamamlayın ve oruca öyle başlayın, hilali görünceye kadar veya önceki ay gibi sayıyı otuza tamamlayıncaya kadar oruca devam edin."** (Ebû Davud, Savm: 8)

2098- Rıb'î (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir kişiden naklediyor Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Şaban ayının günlerini tamamlamadan veya hilali görmeden Ramazan'a başlamayınız. Hilali görünce veya Şaban ayını tamamlayınca oruca Ramazan'ı karşılamak için başlamayınız. Hilali görmeden veya Ramazan'ı otuza tamamlamadan orucu bırakmayınız."** (Ebû Davud, Savm: 8)

2099- Rıb'î (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hilali gördüğünüzde Ramazan orucuna başlayın yine diğer hilali gördüğünüzde de orucu bırakın, hava bulutlu olursa Şaban ayını otuza tamamlayınız. Eğer daha önce hilali görürseniz oruca başlayın. Daha önce hilali görmeniz hariç, Ramazan'ı otuza tamamlayın."** (Ebû Davud, Savm: 8)

2100- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hilali görerek oruca başlayın yine diğer hilali görerek orucu bitirin. Eğer hilal ile aranıza bulut girmişse Ramazan'ı otuza tamamlayın. Ramazan ayını karşılamak için bir iki gün önce oruca başlamayın."** (Ebû Davud, Savm: 8)

2101- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan'ı karşılamak maksadıyla Ramazandan önce oruç tutmayın, hilali görerek oruca başlayıp hilali görerek orucu bırakın. Eğer hava bulutlu olursa Ramazan'ı otuza tamamlayın."** (Ebû Davud, Savm: 8)

14- RAMAZAN AYI KAÇ GÜNDÜR?

2102- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hanımlarının odalarına bir ay boyunca girmemeye yemin etmişti. Yirmi dokuz gün olunca Rasûlullah (s.a.v) odama geldi. Ben: "Bir ay boyunca gelmemeye yemin etmemiş miydin? Ben saydım yirmi dokuz gün oldu" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Ay yirmi dokuz gündür"** diye cevap verdi. (Müslim, Sıyam: 4; İbn Mâce, Talak: 24)

2103- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab'a; Allah'ın kendileri için: "Eğer tevbe ederseniz zaten kalpleriniz buna meyletmiş bulunuyor…" uzunca hadisiyle alakalı Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından ikisi hakkındaki olayı çok sormayı arzu ediyordum. Bu hadiste şöyle deniliyor: "Peygamberin sadece kendisine söylediği sırrı o da Âişe'ye ifşa edince… Rasûlullah (s.a.v), yirmi dokuz gece hanımlarından ayrılıp uzaklaşmıştı." Aişe diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v) şöyle demişti:**"Allah, onların yaptıklarını Rasûlune haber verince, O hanımlarına çok öfkelenip bir ay süreyle yaklaşmayacağım"** demişti. Olayın üzerine yirmi dokuz gece geçince, Aişe (r.anha)'nın yanına girip ondan başladı. Bunun üzerine Aişe O'na demişti ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sen, hanımlarının yanına bir ay girmeyeceğine yemin etmemiş miydin? Ben saydım, bu gün yirmi dokuz gün oldu." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bir ay yirmi dokuz gecedir"** buyurdu. (Buhârî, Mezalim: 25; İbn Mâce, Talak: 24)

15- BİR AY YİRMİ DOKUZ GÜNDÜR

2104- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "**Cibril bana geldi ve: "Bir ay yirmi dokuz gündür"** dedi. (Müslim, Sıyam: 4; Buhârî, Mezalim: 25)

2105- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ay yirmi dokuz gündür."** (Müslim, Sıyam: 4; Buhârî, Mezalim: 25)

16- BİR AY ÇOĞUNLUKLA YİRMİ DOKUZ GÜNDÜR

2106- Sa'd b. ebi Vakkas (r.a), babasından naklederek; Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle yaptığını nakletmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) bir ay şöyle şöyledir deyip on parmağını üç defa açmış ancak üçüncüde bir parmağını açmamıştır."** (Müslim, Sıyam: 4; Buhârî, Mezalim: 25)

2107- Muhammed b. Sa'd babasından naklederek, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini bize aktarıyor:**"Bir ay şöyle şöyle şöyledir diyerek,** (on parmağını üç defa açıp üçüncüde birini açmayıp) **yirmi dokuz gündür"** buyurdu. (Müslim, Sıyam: 4; Buhârî, Mezalim: 25)

2108- Sa'd b. ebi Vakkas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir ay şöyle şöyle şöyledir."** Muhammed b. Ubeyd anlatmak için elini üç defa açıp kapadı üçüncüde ise sol elinin baş parmağını tuttu." (Müslim, Sıyam: 4; Buhârî, Mezalim: 25)

17- BİR AY BAZEN YİRMİ DOKUZ GÜNDÜR

2109- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir ay bazen yirmi dokuz bazen otuz gündür. Hilali**

gördüğünüzde oruç tutunuz yine hilali görünce orucu bırakınız. Eğer hava bulutlu olur ve kapalı olursa sayıyı otuza tamamlayın." (Müslim, Sıyam: 4; Ebû Davud, Savm: 8)

2110- Abdullah b. Ömer(r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim: **"Ay yirmi dokuz gündür."** (Müslim, Sıyam: 4; Ebû Davud, Savm: 8)

2111-İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biz ümmi bir cemaatiz. Ne yazı yazarız, nede hesap biliriz. Bir ay şöyledir: şöyledir, şöyledir diye üç defa tekrarladı ve yirmi dokuz gün olduğunu söyledi."** (Müslim, Sıyam: 4; Ebû Davud, Savm: 8)

2112- İbn Ömer (r.a)'in naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biz Ümmi bir toplumuz; ne hesap biliriz nede yazı. Ay şöyle şöyle şöyledir, diyerek parmaklarını üç defa açtı üçüncü de başparmağını yumdu. Yine bir Ay şöyle şöyle şöyledir diye otuz gündür"** buyurdu. (Müslim, Sıyam: 4; Ebû Davud, Savm: 8)

2113- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir ay şöyledir: Cebele'nin, İbn Ömer'den naklettiğine göre, Şu'be iki defa iki elinin parmaklarını gösterdi ve yirmi dokuz gündür dedi. İki sefer iki elinin parmaklarını gösterdi üçüncü de bir parmağını eksiltti."** (Müslim, Sıyam: 4; Ebû Davud, Savm: 8)

2114- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ay, yirmi dokuz gündür."** (Müslim, Sıyam: 4; Ebû Davud, Savm: 8)

18- SAHURA KALKMAYA TEŞVİK

2115- Abdullah (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sahura kalkınız çünkü sahurda bereket vardır."** (Müslim, Sıyam: 9; Buhârî, Savm: 18)

2116- Yine Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Sahura kalkınız!"** (Müslim, Sıyam: 9; Buhârî, Savm: 18)

2117- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sahura kalkınız! çünkü sahura kalkmakta bereket vardır."** (Müslim, Sıyam: 9; Buhârî, Savm: 18)

19- SAHURA KALKMAK GEREKİR

2118- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sahura kalkınız! Çünkü sahura kalkmakta bereket vardır."** (Tirmizî, Savm: 17; Müslim, Sıyam: 9)

2119- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Sahura kalkınız! Çünkü sahura kalkmakta bereket vardır."** (Tirmizî, Savm: 17; Müslim, Sıyam: 9)

2120- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sahura kalkınız! Çünkü sahura kalkmakta bereket vardır."** (Tirmizî, Savm: 17; Müslim, Sıyam: 9)

2121- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sahura kalkınız! Çünkü sahura kalkmakta bereket vardır."** (Tirmizî, Savm: 17; Müslim, Sıyam: 9)

2122- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sahura kalkınız! Çünkü sahura kalkmakta bereket vardır."** (Tirmizî, Savm: 17; Müslim, Sıyam: 9)

20- SAHURLA SABAH NAMAZI ARASINDAKİ SÜRE NE KADARDIR?

2123- Zir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Huzeyfe'ye: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber sahura kaktığınız zaman hangisidir?" diye sordum. O da şöyle dedi: "Gündüze yakın bir zamandır ama güneş henüz doğmamıştır." (Müslim, Sıyam: 9)

2124- Zir b. Hubeyş (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Huzeyfey'le birlikte sahur yapmıştık. Sonra sabah namazı için mescide çıktık. İki rekat sünneti kıldık, sonra farz için kamet getirildi. İkisi arasında çok kısa bir zaman vardı." (Müslim, Sıyam: 9)

2125- Sıla b. Züfer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Huzeyfe ile birlikte sahur yemeği yedik. Sonra mescide sabah namazı için çıktık. Sabah namazının iki rekat sünnetini kıldık sonra da kamet getirildi ve farzını kıldık." (Müslim, Sıyam: 9)

21- SAHUR İLE SABAH NAMAZI ARASINDAKİ SÜRE NE KADARDIR?

2126- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte sahur yemeği yemiştik. Sonra da sabah namazı için kalktık. Ben, Rasûlullah (s.a.v)'e sahurla sabah namazı arasındaki süreyi sordum. **"Bir insanın elli ayet okuyabileceği kadar bir zamandır"** buyurdu. (Müslim, Sıyam: 9)

22- SAHURLA SABAH NAMAZI ARASINDAKİ SÜRE NE KADAR?

2127- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte sahur yemeği yemiştik. Sonra da sabah namazı için kalktık. Ben (soruyu soran kimsenin Enes olduğu söylenir) İkisi arası ne kadardır? Dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Bir kimsenin elli ayet okuyabileceği kadar bir süredir"** buyurdu. (Müslim, Sıyam: 9)

2128- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ve Zeyd b. Sabit sahur yemeği yedi sonra sabah namazı için kalktılar. Katade diyor ki: Biz Enes'e; "Rasûlullah (s.a.v) ile Zeyd'in sabah namazını kılmaları ve yemek yemeleri arasındaki zaman ne kadardır?" diye sorduk. Enes: **"Bir kimsenin elli ayet okuyabileceği kadar bir süredir"** dedi. (Müslim, Sıyam: 9)

23- İFTAR MI YOKSA SAHUR YEMEĞİ Mİ TEHİR EDİLİR?

2129- Ebu Atıyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'ya: "Aramızda Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından iki kişi var birisi iftarı erken yapıp sahuru geciktiriyor diğeri ise iftarı geciktirip sahurda acele ediyor" dedim. Aişe: "Hangisi iftarda acele edip sahuru geciktiriyor?" diye sordu. Ben de: "Abdullah b. Mes'ud" dedim. "O zaman Rasûlullah (s.a.v)'de böyle yapıyordu" dedi. (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 20)

2130- Ebu Atıyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye dedim ki: "Aramızda iki adam var, onlardan biri iftarda acele edip sahuru geciktiriyor. Diğeri ise iftarı geciktirip sahuru acele erkenden yapıyor" dedim. Aişe: "Hangisi iftarı acele edip sahuru geciktiriyor?" diye sordu. Ben de: "Abdullah b. Mes'ud" dedim. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'de aynen öyle yapardı" dedi. (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 20)

2131- Ebu Atıyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Mesrük, Aişe'nin yanına girmiştik. Mesrük, Aişe'ye demişti ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından iki kişi var, her ikisi de hayırlı kimseler onlardan biri namazla iftarı geciktiriyor; diğeri ise namazda ve iftarda acele ediyor." Aişe dedi ki: "Hangisi namazı ve iftarı geciktiriyor, namazda ve iftarda acele ediyor?" Mesrük: "Abdullah b. Mes'ud" dedi. Aişe de: "Rasûlullah (s.a.v)'de aynı şekilde yapardı" dedi. (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 20)

2132- Ebu Atıyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Mesrük, Aişe'nin yanına girmiştik ve şöyle demiştik: "Ey Mü'minlerin anası, Muhammed'in ashabından iki kişi var, onlardan biri namazı da iftarı da acele yapıyor diğeri ise namazı da iftarı da geciktiriyor." Aişe dedi ki: "Hangisi

iftarda ve namaz da acele ediyor?" Biz de: "Abdullah b. Mes'ud" dedik. Bunun üzerine şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'de aynen öyle yapardı." Diğer kişi ise Ebu Musa (r.a) idi. (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 20)

24- SAHURA KALKMANIN DEĞER VE KIYMETİ

2133- Abdullah b. Haris (r.a), bir sahabeden şöyle nakleder: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına girdim. O, sahur yemeği yiyordu, şöyle buyurdu: '**Sahur yemeği Allah'ın size verdiği bir berekettir, onu terk etmeyiniz."** (Buhârî, Savm: 18; Müslim, Sıyam: 9)

25- SAHUR YEMEĞİNE DE DAVET EDİLİR Mİ?

2134- Irbad b. Sariye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Ramazan ayında sahura davet ederken şöyle buyurdu:**"Mübarek yemeğe buyurun."** (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 16)

26- SAHURA YEMEK DENİR Mİ?

2135- Mıkdam b. Ma'dı Kerib (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sahur yemeğine devam ediniz çünkü o bereketli bir yemektir."** (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 15)

2136- Halid b. Ma'dan (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir adama şöyle buyurdu:**"Haydi bereketli yemeğe** (sahura) **gel."** (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 15)

27- MÜSLÜMANIN ORUCUYLA EHLİ KİTABIN ORUCUNUN FARKI NEDİR?

2137- Amr b. As (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bizim orucumuzla ehli Kitab'ın orucu arasındaki fark sahur yemeğidir."** (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 15)

28- SAHUR VAKTİ NASILDIR?

2138- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir sahur zamanı, **"Ey Enes bir şeyler getir yarın oruç tutacağım"** dedi. Ben de biraz hurma ve içerisinde su bulunan bir kap getirdim. Bu olay Bilal'in ezan okumasından sonra oluyordu. Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Enes benimle birlikte yiyecek bir kimse bul"** dedi. Ben de Zeyd b. Sabit'i davet ettim. O da geldi ve: "Ben sevîk şerbeti içmiştim ve oruç tutacaktım" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Ben de oruç tutacağım"** dedi. İkisi birlikte sahur yemeğini yediler sonra Rasûlullah (s.a.v) kalkıp iki rekat sabah namazının sünnetini kıldı ve namaz için mescide çıktı. (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Davud, Savm: 15)

29- BEYAZ İPLİK SİYAH İPLİK NE DEMEKTİR?

2139- Bera b. Âzib (r.a)'den rivâyete göre, (orucun ilk farz kılındığı dönemlerde) bir kimse oruç tutar da akşam iftar etmeden uyursa, o kimse ne gece ne de ertesi gün akşam oluncaya kadar bir şey yiyip içmezdi. Bu durum Bakara Sûresi 187. ayeti olan **"… Siyah iplik beyaz iplikten yani gecenin karanlığından tan yerinin aydınlığı fark edilinceye kadar yiyip içebilirsiniz…"** nazil oluncaya kadar. Bu ayet Ebu Kays b. Amr hakkında nazil olmuştu. O, oruçlu olduğu halde bir gün evine gelip: "Yiyecek bir şeyler var mı?" diye sormuştu. Hanımı evde bir şeyler yok fakat senin için bir şeyler bulup getirebilirim diye evinden çıkmıştı. Bu arada Kays, yorgun olduğundan başını yastığa koymuş ve uyuyakalmıştı. Hanımı dönüp gelince onu uyumuş olarak buldu. Fakat Kays iftar vakti geçtiği için hiçbir şey yemedi ve oruçlu olarak sabahladı ve öğle vakti gelince kendisine baygınlık geldi. Bu olay bu ayet gelmezden önce olmuştu. (Ebû Davud, Savm: 1; Dârimi, Savm: 7)

2140- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e, "Beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar…" ayetinin ne anlama geldiğini sordum. Şöyle buyurdular: **"Gecenin karanlığından tan yerinin aydınlığı fark edilinceye kadardır."** (Ebû Davud, Savm: 1; Dârimi, Savm: 7)

30- FECR AYDINLIĞI NEDİR?

2141- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bilal geceleyin ezan okur ki uyuyanlarınız uyansınlar, uyananlar da ihtiyaçlarını gidersinler diye. Bu vakit fecr vakti demek değildir. Eliyle işaret ederek şöyle demek istemiştir: Fakat fecr demek iki parmağıyla işaret ederek** (gece ile gündüzün ayrıştığı andır) (Müslim, Sıyam: 8; Tirmizî, Savm: 15)

2142- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bilal'in ezanı ve sahte beyazlık sizi aldatmasın, gerçek fecr ortaya çıkıncaya kadar o da şöyledir. Yani gecenin karanlığından tan yerinin aydınlığı fark edilinceye kadar…"** Ebu Davud diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) bu anı tarif ederken ellerini sağa sola uzatıyordu. (Müslim, Sıyam: 8; Tirmizî, Savm: 15)

31- RAMAZAN AYI BİR GÜN ÖNCE ORUÇ TUTARAK KARŞILANMAZ

2143- Ebu Hüreyre (r.a)'nin Rasûlullah (s.a.v)'den rivâyetine göre, şöyle buyurmuştur:**"Ramazan ayı gelmeden onu oruçla karşılamayınız. Fakat daha önce alışık olduğu orucu tutanlar var da o güne denk gelmişse o başka."** (Müslim, Sıyam: 3; Tirmizî, Savm: 38)

32- RAMAZAN AYI BİRKAÇ GÜN ÖNCE ORUÇ TUTARAK TA KARŞILANMAZ

2144- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiç kimse bir iki gün oruçla Ramazan ayını karşılamaya kalkmasın ancak daha önceden oruç tutan orucuna devam etsin."** (Müslim, Sıyam: 3; Tirmizî, Savm: 38)

2145- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ramazan ayını karşılamak için bir ve iki gün önce oruca başlamayın. Ancak tutageldiği orucu o günlere rastlayan kimse müstesna, o günlere rastlarsa da orucunu tutsun."** (Müslim, Sıyam: 3; Tirmizî, Savm: 38)

33- RASÛLULLAH (S.A.V) İKİ AY PEŞPEŞE ORUÇ TUTMUŞ MUDUR?

2146- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'in iki ay peş peşe oruç tuttuğunu görmedim fakat, Şaban ayını Ramazan ayına eklerdi."** (Tirmizî, Savm: 39; Dârimi, Savm: 33)

34- ŞABAN AYININ ÇOĞU ORUÇLA GEÇİRİLİR

2147- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v), Şaban ayını Ramazan ayına oruçlu olarak eklemiş olurdu."** (Tirmizî, Savm: 39; Dârimi, Savm: 33)

2148- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'ın haber verdiğine göre, şöyle demiştir: Aişe'ye, Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl oruç tuttuğunu sordum. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) oruca başladı mı öyle devam ederdi ki biz bu ay boyu oruç tutacak zannederdik. Oruç tutmadığında da hiç tutmazdı da bizler bu ay hiç oruç tutmayacak her halde derdik. Şaban da oruçlu olur veya çoğunu oruçla geçirirdi." (Tirmizî, Savm: 39; Dârimi, Savm: 33)

2149- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizden biri Ramazan da (hayızlı olduğu için) oruç tutmazdı. Şaban ayı gelinceye kadar da bu orucu kaza edemezdi. Rasûlullah (s.a.v) hiçbir ayda Şaban ayındaki kadar oruç tutmazdı, Şaban'ın çoğunu veya tamamına yakın olarak oruç tutardı. (Tirmizî, Savm: 38; Ebû Davud, Savm: 12)

35- RASÛLULLAH (S.A.V) İKİ AY, ÜÇ AY ÜST ÜSTE ORUÇ TUTMUŞ MUDUR?

2150- Ebu Seleme (r.a) anlatıyor: Aişe'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'in orucu hakkında bilgi verir misin?" diye sordum. O da şöyle cevap verdi: "Rasûlullah (s.a.v) bazen oruca öyle devam ederdi ki devamlı oruç tutacak zannederdik. Bazen de oruç tutmaz iftar ederdi. Biz bu ayda hiç oruç tutmayacak zannederdik. Şaban ayından başka hiçbir ayda bu kadar çok oruç tutmazdı. Şaban ayının çoğunluğunu oruçlu geçirir veya tamamına yakın oruçlu olurdu." (Tirmizî, Savm: 38; Dârimi, Savm: 33)

2151- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), senenin hiçbir ayında Şaban ayında ki kadar oruç tutmazdı Şaban ayının tamamına yakın oruç tutardı. (Tirmizî, Savm: 38; Dârimi, Savm: 33)

2152- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Şaban ayını çoğunlukla oruçla geçirirdi. (Tirmizî, Savm: 38; Dârimi, Savm: 33)

2153- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in Kur'an'ın hepsini bir gecede okuduğunu, bir geceyi sabaha kadar ibadetle geçirdiğini, Ramazan ayı dışında bir ayı tamamen oruçla geçirdiğini bilmiyorum. (Tirmizî, Savm: 38; Dârimi, Savm: 33)

2154- Abdullah b. Şakik (r.a), Aişe'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'in orucunu sormuştu. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) bazen oruca başlar öyle ki biz devamlı oruç tutacak derdik. Bazı zamanlarda da oruç tutmaz biz bu ay oruç tutmayacak derdik. Medine'ye geldikten sonra Ramazan ayı dışında hiçbir ayın tamamını oruçla geçirmedi." (Tirmizî, Savm: 38; Dârimi, Savm: 33)

2155- Abdullah b. Şakik (r.a), Aişe'ye; "Rasûlullah (s.a.v) kuşluk namazı kılar mıydı?" diye sormuştu da Aişe şöyle dedi: "Hayır sadece yolculuklardan dönüşünde kılardı" dedi. "Rasûlullah (s.a.v) bir ayın tamamını oruçla geçirir miydi?" diye sordum. "Ramazan dışında hiçbir ayı tamamen oruçla geçirdiğini bilmiyorum, her aydan durumuna göre bazen oruç tutar bazen de tutmazdı" dedi. (Tirmizî, Savm: 38; Dârimi, Savm: 33)

2156- Şakik (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye: "Rasûlullah (s.a.v) kuşluk namazı kılar mıydı?" diye sordum. "Hayır yolculuktan dönüşünde kılardı" dedi. Ramazan dışında belli bir ayın tamamını oruçla geçirdiği var mıdır?" diye sordum. "Ramazan dışında ay boyu oruç tutmazdı. Allah'ın rızasını kazanmak için her aydan mutlaka oruç tutardı." (Tirmizî, Savm: 38; Dârimi, Savm: 33)

36- PAZARTESİ VE PERŞEMBE ORUCU TUTULUR MU?

2157- Cübeyr b. Nüfeyr (r.a)'den rivâyete göre, birisi Aişe'ye Rasûlullah (s.a.v)'in orucunu sormuştu da Aişe şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v), Şaban ayının çoğunu oruçlu geçirir. Pazartesi ve Perşembe günü oruçlarını da çok sever ve kaçırmazdı." (Dârimi, Savm: 41; Tirmizî, Savm: 44)

2158- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Şabanın çoğunu ve Ramazan'ın tamamını oruçla geçirir, Pazartesi ve Perşembe günü orucunu da kaçırmak istemezdi. (Dârimi, Savm: 41; Tirmizî, Savm: 44)

37- ŞEK GÜNÜ ORUCU

2159- Sıla (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Biz Ammar'ın yanındaydık, kızartılmış bir koyun getirildi ve buyurun dedi. Oradakilerden bir kısmı yemedi ve ben oruçluyum dedi. O zaman Ammar: "Ramazan olup olmadığı şüpheli olan Şabanın son günü oruç tutmaya kalkan Ebu'l Kasım Muhammed (s.a.v)'e isyan etmiş sayılır dedi." (İbn Mâce, Sıyam: 3; Buhârî, Savm: 14)

2160- Sımak (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ramazan mı yoksa Şaban ayından mı olduğu şüphe edilen bir günde İkrime'nin yanına gittim. O, o gün ekmek sebze yiyor ve süt içiyordu. Bana da buyur dedi. Ben de oruçluyum dedim. O da Allah'a yemin ederek; orucunu mutlaka bozacaksın dedi. Ben de iki defa sübhanallah dedim sonra onun niçin ve neye dayanarak yemin ettiğini anlamak için yaklaştım ve bu konuda dayanağın nedir söyle bakalım dedim. O da şöyle dedi: İbn Abbas (r.a)'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hilali görerek oruca başlayın, diğer hilali görünce orucu bırakınız, eğer hava bulutlu ve pus'lu olursa Şaban ayını otuza tamamlayınız. Ramazan'ı oruçla karşılamayın ve Ramazandan bir gün ve iki gün öncesinden oruç tutmayın."** (İbn Mâce, Sıyam: 3; Buhârî, Savm: 14)

38- ŞEK GÜNÜ KİM ORUÇ TUTABİLİR?

2161- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dikkatli olun, Ramazan ayını bir gün iki gün öncesinden oruç tutarak karşılamayın. Ama önceden tuta geldiği bir orucu olan varsa ve o oruçta o günlere rastlamışsa o kişi orucu tutsun."** (İbn Mâce, Sıyam: 3; Buhârî, Savm: 14)

39- RAMAZAN AYININ DEĞER VE KIYMETİ

2162- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim iman ederek ve mükafatını da Allah'tan bekleyerek Ramazan ayını değerlendirirse, o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2163- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) zorlamaksızın insanları Ramazan ayını değerlendirmeleri için teşvik eder ve şöyle buyururdu: **"Kim Allah'a inanarak ve mükafatını da Allah'tan bekleyerek Ramazan'ı değerlendirirse, Allah onun geçmiş günahlarını affeder."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2164- Aişe (r.anha)'nın haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gece yarısı namaz kılmak için mescide çıktı ve cemaate namaz kıldırdı. (Bu hadis biraz uzuncadır) ve bu hadiste şöyle denilir. Aişe diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) Ramazan gecelerini değerlendirmeye zorlamaksızın teşvik eder ve şöyle buyururdu: **"Kim, kadir gecesini Allah'a inanarak ve mükafatını da Allah'tan bekleyerek değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır."** Rasûlullah (s.a.v) vefat edinceye kadar bu böylece devam edip gitti. (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2165- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i Ramazanda şöyle derken işittim:**"Kim Ramazan ayını Allah'a iman ederek ve mükafatını da ondan bekleyerek ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."** buyurdu. (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2166- Aişe (r.anha)'nın haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gece yarısı mescide çıktı ve namaz kıldı -Hadis buradakinden uzuncadır- Aişe o hadiste diyor ki: **"Kim Ramazan ayının gecelerini, Allah'a inanarak ve mükafatını da Allah'tan bekleyerek değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2167- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim, Ramazan ayı için şöyle diyordu:**"Kim Ramazan ayını Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek Allah'a kullukla geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2168- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Ramazan ayının gecelerini, Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2169- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zorlamaksızın Ramazan ayının gecelerini, ibadetle geçirmeye teşvik eder ve şöyle buyururdu: **"Kim Ramazan ayının gecelerini, Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2170- Ebu Hüreyre (r.a)'nın naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Ramazan ayının gecelerini Allah'a iman ederek karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2171- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Ramazan ayının gecelerini Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2172- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Ramazan ayının gecelerini Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2173- Ebu Hüreyre (r.a)'nın naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Ramazan orucunu tutar** -Kuteybe hadisinde kim Ramazan ayının gecelerini ibadetle geçirirse- **Allah'a iman edip karşılığını da Allah'tan beklerse geçmiş günahları bağışlanır. Kim de kadir gecesini Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2174- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2175- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2176- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

40- RAMAZAN AYI DİĞER AYLARDAN KIYMETLİDİR

2177- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Ramazan ayının gecelerini Allah'a iman ederek karşılığını da ondan bekleyerek ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır. Kim de kadir gecesini Allah'a iman ederek karşılığını da ondan bekleyerek ibadetle değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2178- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Ramazan ayının gecelerini Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır. Kim de aynı şekilde kadir gecesini Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanmış olur."** (Tirmizî, Savm: 1; Dârimi, Savm: 54)

2179- Nadr b. Şeyban (r.a)'dan rivâyete göre, Bir gün kendisi Ebu Seleme b. Abdurrahman'la karşılaştı ve ona dedi ki: "Ramazan ayıyla ilgili duyduğun bir hadisi bana haber verir misin?" O da dedi ki: "Abdurrahman b. Avf bana, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle haber vermişti: Rasûlullah (s.a.v) Ramazan'dan bahsetti diğer aylardan üstün ve değerli olduğunu söyledi ve şöyle devam etti:**"Kim Ramazan ayının gecelerini Allah'a inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek ibadetle değerlendirirse anasından doğduğu gün gibi günahlarından temizlenir. Bir başka rivâyette gündüzünü oruçla gecesini de namazla geçirirse diye geçmektedir."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 173)

2180- Nadr b. Şeyban (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Seleme b. Abdurrahman'a şöyle dedim: "Babandan işittiğin babanın da Rasûlullah (s.a.v)'den işittiği ve araya başka bir kimsenin girmediği Ramazanla alakalı bir hadis aktarır mısın?" Peki dedi ve şöyle anlattı: Babam, bana Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini nakletmiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah Tebareke ve Teâlâ Ramazan ayının orucunu size farz kıldı, bende size gecelerini namazla geçirmenizi tavsiye ve teşvik ediyorum. Kim o ayda, "Allah'a inanarak ve sevabını da Allah'tan bekleyerek orucunu tutar ve gecelerini de namazla geçirirse, anasından doğduğu gün gibi günahlarından arınır."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 173)

41- ORUCUN DEĞER VE KIYMETİ

2181- Ali b. Ebi Talib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kutlu ve yüce olan Allah şöyle buyurur: "Oruç benim rızam için tutulur dolayısıyla onun mükafatını ben veririm. Oruçlunun sevindiği iki an vardır. Birisi iftar vaktindeki sevinci, diğeri de Rabbine kavuştuğu zaman ki sevincidir. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki oruçlu kimsenin ağzının kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1)

2182- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur: **"Oruç benimdir yani benim rızam için tutulur. Ve onun mükafatını Ben veririm. Oruçlunun iki sevinci vardır. Biri Rabbine kavuştuğu an diğeri de iftar ettiği andır. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

42- ORUCUN SEVABINDAKİ FARK

2183- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kutlu ve yüce olan Allah şöyle buyuruyor: Oruç benim içindir yani, benim rızamı kazanmak için tutulur. Ve onun mükafatını da fazlasıyla ben vereceğim, oruçlu kimsenin iki sevinçli anı vardır. İftarını açtığında sevinir. Allah'a kavuştuğu andaki mükafatı da yine sevinmektir. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2184- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oruç benim için tutulur. Dolayısıyla onun mükafatını da ben fazlasıyla vereceğim. Oruçlu, iftar ettiğinde bir de Allah'a kavuştuğunda sevinir. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2185- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adem oğlunun işlediği hiçbir amel yoktur ki karşılığında on katından yedi yüz katına kadar sevap yazılmış olmasın. Allah buyuruyor ki oruç bunun dışındadır. O benim için tutulur. Bana aittir ve onun mükafatını ben vereceğim. Çünkü kulum benim için şehevî arzularını bırakıyor, yemeyi içmeyi bırakıyor. Oruç oruçlu için koruyucu bir kalkandır. Oruçlu için iki sevinç zamanı vardır. Biri iftar açtığı anda diğeri de Rabbine kavuştuğu andadır. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hayırlıdır."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2186- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adem oğlunun tüm amelleri kendisi içindir oruç hariç o benim için tutulur, onun mükafatını da ben vereceğim. Oruç bir kalkandır. Biriniz oruçlu iken hanımına yaklaşmasın, öfkelenmesin, bir kimse kendisine sataşır ve kavga etmek isterse, ben oruçluyum desin. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hayırlıdır. Oruçlunun iki sevinç anı vardır, biri iftar açtığında iftarıyla sevinir diğeri de Rabbine kavuştuğunda orucunun mükafatı ile sevinir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2187- Ebu Hüreyre şöyle diyor Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Allah şöyle buyurur:**"Oruç hariç, Adem oğlunun tüm amelleri kendisi içindir, o bana aittir ve onun mükafatını da ben kat kat vereceğim, oruç bir kalkandır. Oruçlu iken hanımınıza yaklaşmayın, öfkelenmeyin, bir kimse size sataşır ve kavga ederse, ben oruçlu bir kimseyim deyin."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"Canım kudret elinde olan Allah'a andolsun ki oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2188- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur: "Adem oğlunun tüm amelleri kendisinindir ancak oruç öğle değil, o Bana aittir. Ve onun mükafatını ben vereceğim." Rasûlullah (s.a.v)**

şöyle devam etti: Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir." (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2189- Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adem oğlunun yaptığı her bir iyilik on katı ile mükafat görür ancak orucun mükafatını Allah ben vereceğim buyuruyor."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

43- ORUÇ DİĞER İBADETLERE BENZEMEZ

2190- Ebu Umâme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve; bana senden alıp tatbik edebileceğim bir kulluk modeli söyle dedim. O da şöyle buyurdu: **"Oruç tut, zira oruç gibi sevabı çok olan bir amel yoktur."** (Müsned: 21122)

2191- Ebu Umâme el Bahîlî (r.a)'nin bildirdiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle dedim:**"Ey Allah'ın Rasûlü! bana öyle bir şey emret ki Allah onunla beni faydalandırsın o da: "Oruca devam et çünkü oruç gibi sevaplı olan bir amel yoktur"** buyurdu. (Müsned: 21122)

2192- Ebu Umâme (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle sormuştu:**"Hangi amel daha değerli ve kıymetlidir?"** Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Oruç tutmaya devam et çünkü sevap yönünden onun bir dengi yoktur."** (Müsned: 21122)

2193- Ebu Umâme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim. Bana bir amel emret ki onu yapayım o da şöyle buyurdu: **"Oruç tutmaya bak çünkü sevap kazanmak yönünden onun bir dengi yoktur."** (Müsned: 21122)

2194- Muaz b. Cebel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oruç bir kalkandır."** (Müslim, Sıyam: 30; Buhârî, Savm: 2)

2195- Muaz b. Cebel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oruç bir kalkandır."** (Müslim, Sıyam: 30; Buhârî, Savm: 2)

2196- Muaz b. Cebel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oruç bir kalkandır."** (Müslim, Sıyam: 30; Buhârî, Savm: 2)

2197- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oruç bir kalkandır."** (Müslim, Sıyam: 30; Buhârî, Savm: 2)

2198- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oruç bir kalkandır."** (Müslim, Sıyam: 30; Buhârî, Savm: 2)

2199- Amir b. Sa'saa (r.a)'nın haber verdiğine göre, Osman b. ebil Âs, içilsin diye süt getirmişti. Mutarrif'te ben oruçluyum dedi. Bunun üzerine Osman dedi ki: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Oruç sizden birinizin savaşın tehlikelerinden korunduğu bir kalkan gibidir."** (Müslim, Sıyam: 30; Buhârî, Savm: 2)

2200- Mutarrif (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman b. Ebil Âsın yanına gitmiştim, biraz süt getirmişti de ben oruçluyum demiştim. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle derken işittim:**"Oruç; savaşın tehlikelerinden sizi koruyan kalkan gibi sizi ateşten koruyan bir kalkandır."** (Müslim, Sıyam: 30; Buhârî, Savm: 2)

2201- Ebu Ubeyde (r.a) şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Dedi kodu ile sevabını kaçırmaz ise oruç bir kalkandır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2202- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Oruç, kişiyi ateşten koruyan bir kalkandır. Oruçlu olan bir kimse cahilce hareketler yapmasın başka bir kimse oruçluya cahilce hareketler yapıp sataşırsa ona kötü söylemesin, sövmesin ve ben oruçluyum desin. Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2203- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Oruç kişiyi ateşten koruyan bir kalkandır. Oruçlu olan bir kimse cahilce hareketler yapmasın başka bir kimse oruçluya cahilce hareketler yapıp sataşırsa ona kötü söylemesin, sövmesin ve ben oruçluyum desin. Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 30)

2204- Sehl b. Sa'd (r.a) Peygamber (s.a.v)'den şöyle nakletmiştir:**"Oruçlular için Cennette bir kapı vardır ki adı Reyyan'dır. Oruçlulardan başkası o kapıdan giremez, oruç tutanların sonuncusu o kapıdan girince o kapı kapanır, o kapıdan girenler bir şeyler içerler, bir daha asla susuzluk nedir bilmezler."** (Buhârî, Savm: 4; Tirmizî, Menakıb: 16)

2205- Sehl (r.a) bize aktararak şöyle dedi: **"Cennette Reyyan denilen bir kapı vardır. Kıyamet günü, oruçlular nerede diye seslenilir ve onlara Reyyan kapısından girmez misiniz buyurun denilir. O kapıdan girenler asla susuzluk çekmezler, onlar o kapıdan girince kapı kapanır, o oruçlulardan başka hiçbir kimse o kapıdan içeri giremez."** (Buhârî, Savm: 4; Tirmizî, Menakıb: 16)

2206- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah rızası için ikişer ikişer sadaka verirse Cennet kapılarında "Ey Allah'ın kulu buraya gel, burada büyük hayır vardır" denilir. O kimse çok namaz kılan kimselerden ise namaz kapısından çağrılır. Cihadı seven ve cihad yolunda biri ise cihad kapısından çağrılır. Sadaka verenlerden ise sadaka kapısından çağrılır. Oruç tutmayı sevenler çok oruç tutanlar ise Reyyan kapısından çağrılacaklardır."** Ebu Bekir es Sıddîk: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kimsenin bu kapıların birinden çağrılması zaruri midir? Bir kişi bu kapıların hepsinden de çağrılabilir mi?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Evet çağrılabilir, senin böylece tüm kapılardan çağrılacağını ümid ederim."** (Tirmizî, Menakıb: 16; Buhârî, Savm: 4)

2207- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber çıkmıştık, biz genç idik evlenme imkanımız yoktu. Bize şöyle buyurdu: **"Ey gençler evlenmeniz gerekir. Zira evlilik gözü haramdan korur iffeti de korur. Evlenmeye gücü yetmeyenler oruç tutsun çünkü oruç şehevî arzuları azaltır."** (Tirmizî, Menakıb: 16; Buhârî, Savm: 4)

2208- Alkame (r.a)'den rivâyete göre, İbn Mes'ud; Arafat'ta, Osman ile karşılaştı, onunla yalnız kalıp ona bir şeylerden bahsetti. Osman da İbn Mes'ud'a, dedi ki: Sevdiğin bir genç kızla seni evlendireyim. Bunun üzerine Abdullah, Alkame'yi çağırarak şu hadisi söyledi: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Evlenmeye gücü yetenleriniz evlensin çünkü evlilik gözü haramdan sakındırır. İffeti korur. Evlenmeye gücü yetmeyenler ise oruç tutsun çünkü oruç şehevî arzuları azaltır."** (Tirmizî, Menakıb: 16; Buhârî, Savm: 4)

2209- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin evlenmeye gücü yeterse mutlaka evlensin imkan bulamaz ise oruç tutsun çünkü oruç şehevi arzuları azaltır."** (Tirmizî, Menakıb: 16; Buhârî, Savm: 4)

2210- Abdurrahman b. Yezid (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yanımızda Alkame, Esved ve birkaç kişi olduğu halde Abdullah'ın yanına girdik. O bize bir hadis anlattı. Bu hadisi sadece benim için anlattığını anladım, aralarında en genç olanı ben idim. Hadis şöyle idi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey gençler topluluğu, evlenmeye gücü yeteniniz mutlaka evlensin çünkü evlenmek gözü haramdan sakındırır, iffeti korur."** (Tirmizî, Menakıb: 16; Buhârî, Savm: 4)

2211- Alkame (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Mes'ud'la beraberdik. O da Osman'ın yanında idi. Osman dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) bir gurup gencin yanına çıkmıştı ve şöyle buyurmuştu: **"Evlenmeye gücü yeteniniz mutlaka evlensin çünkü evlilik gözü haramdan sakındırır ve iffeti korur. Kimin de evlenmeye gücü yetmezse, oruç onun için şehevi arzuları azaltır."** (Müsned: 388)

44- ALLAH İÇİN BİR GÜN ORUÇ TUTAN KİMSENİN SEVABI

2212- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah rızası için bir gün oruç tutarsa, Allah o bir günlük oruca karşılık o kimsenin yüzünü yetmiş yıl ateşten uzaklaştırır."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2213- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah yolunda onun rızasını kazanmak için bir gün oruç tutarsa, o tuttuğu bir gün oruç sebebiyle Allah yetmiş yıl ateşle arasını uzak tutar."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2214- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'ın rızasını kazanma yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah o kimseyi yetmiş yıl ateşten uzak tutar."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2215- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'ın rızasını kazanma yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah onun yüzünü yetmiş yıl ateşten uzaklaştırır."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2216- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir:**"Hiçbir kul yoktur ki Allah o kulun tuttuğu bir günlük oruca bedel onun yüzünü yetmiş yıl ateşten uzaklaştırmasın."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2217- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'ın rızasını kazanma yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah'ta o kimseyi yetmiş yıl ateşten uzaklaştırır."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2218- Ebu Said el Hudrî (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir:**"Kim Allah'ın rızasını kazanmak için bir gün oruç tutarsa, Allah'ta o kimseyi yetmiş yıl ateşten uzaklaştırır."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

45- ALLAH RIZASI İÇİN TUTULAN ORUÇ KİŞİYİ ATEŞTEN UZAKLAŞTIRIR MI?

2219- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kul Allah'ın rızasını kazanma yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah o kimsenin yüzünü yetmiş yıl ateşten uzaklaştırır."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2220- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim Allah rızasını kazanma yolunda bir gün oruç tutarsa, bu bir günlük orucu karşıladığında Allah onun yüzünü yetmiş yıl ateşten uzak tutar."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2221- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Allah rızasını kazanma yolunda bir gün oruç tutarsa, bu oruç yüzünden Allah onun yüzünü yetmiş yıl ateşten uzak tutar."** (İbn Mâce, Sıyam: 34; Müslim, Sıyam: 31)

2222- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah'ın rızasını kazanma yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah o kimseyi yüz yıllık yoldan Cehennemden uzaklaştırır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

46- YOLCULUKTA ORUÇ TUTULUR MU?

2223- Ka'b b. Âsım (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir."** (İbn Mâce, Sıyam: 11; Dârimi, Sıyam: 16)

2224- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir."** (İbn Mâce, Sıyam: 11; Dârimi, Sıyam: 16)

47- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK İBADET SAYILMAZ

2225- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) insanların bir adamın başına toplandıklarını gördü ve ne olduğunu sordu. Oradakiler oruç onu halsiz bırakmış dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yolculukta oruç tutmak ibadet sayılmaz."** (İbn Mâce, Sıyam: 11; Dârimi, Sıyam: 16)

2226- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir ağacın gölgesinde su ile serinletilen bir adama rastladı ve:**"Arkadaşınıza ne oldu?"** buyurdu. Oradakiler:**"Oruçluydu"** dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Yolculukta oruç tutmanız ibadetten değildir. Ruhsata sarılın; Allah'ın sizin için tanıdığı bir kolaylık var onu kabul edip kullanın."** (İbn Mâce, Sıyam: 11; Dârimi, Sıyam: 16)

48- YOLCULUKTA RUHSAT TERCİH EDİLİP ORUÇ TUTULMAMALI?

2227- Câbir b. Abdullah'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir. Allah'ın sizin için tanıdığı kolaylık ruhsatını kabul edin ve yolculukta oruç tutmayın."** (İbn Mâce, Sıyam: 11; Dârimi, Sıyam: 16)

2228- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir."** (İbn Mâce, Sıyam: 11; Dârimi, Sıyam: 16)

49- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK ALLAH'A İSYAN ETMEK MİDİR?

2229- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), yolculuk süresince (oruç tuttuğu için) gölgelendirilen bir adam gördü de:**"Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir"** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 11; Dârimi, Sıyam: 16)

2230- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), fetih yılı Ramazan ayında Mekke'ye doğru yola çıktı. Kendisi de ashabı da oruçlu idiler. Kura'ül Gamim denilen yere geldiklerinde, Rasûlullah (s.a.v)'e, oruç sebebiyle ashabının zahmet çektikleri haberi ulaştı. İkindiden sonra bir bardak su istedi ve içti. Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v)'e bakıyorlardı, bazıları oruçlarını bozdu bazısı ise oruca devam ettiler. Bir kısım kimselerin oruçlu olduklarını duyunca: **"Onlar asi oldular"** buyurdu. (Müslim, Sıyam: 5; Tirmizî, Savm: 18)

2231- Ebu Hüreyre (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Merrüz Zahran denilen yerde Rasûlullah (s.a.v)'e yemek getirildi. Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer'e:**"Gelin ve yiyin"** buyurdu. O ikisi de: "Biz oruçluyuz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Arkadaşlarınızın yüküne yardım edin ve onlara yardımcı olun"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

50- ALLAH YOLCULUKTA ORUCU VE NAMAZIN YARISINI KALDIRMIŞTIR

2232- Amr b. Ümeyye ed Damri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculuk dönüşünde Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim. Ey Ebu Ümeyye biraz bekle de yemek yiyelim dedi. Ben oruçluyum dedim. Rasûlullah (s.a.v) gel yaklaş yolculuk hakkında bilgi vereyim dedi ve şöyle buyurdu: **"Allah yolcudan oruç yükünü kaldırdı, namazı da yarıya indirdi."** (Dârimi, Savm: 17)

2233- Amr b. Ümeyye ed Damrî (r.a) babasından aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim, Rasûlullah (s.a.v) bana dedi ki: **"Biraz bekle de yemek yiyelim."** Ben de: "Oruçluyum" dedim. Yine buyurdular ki:**"Gel yolculuk hakkında sana bilgi vereyim"** dedi ve şöyle buyurdu: **"Allah yolcudan orucu kaldırdı, namazı da yarıya indirdi."** (Dârimi, Savm: 17)

2234- Yine Amr b. Ümeyye ed Damrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir sefer dönüşü Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştim, selâm verdim, gitmek için çıkarken buyurdular ki: **"Biraz bekle birlikte yemek yiyelim."** Ben de: "Ey Allah'ın Peygamberi, ben oruçluyum" dedim. Yine buyurdular ki: **"Gel yolculuk hakkında sana bilgi vereyim; Allah yolcudan orucu kaldırdı, namazı da yarıya indirdi."** (Dârimi, Savm: 17)

2235- Ebu Umeyye ed Damrî (r.a)'nin anlattığına göre, bir yolculuk dönüşünde Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmişti. Peygamber (s.a.v)'de:**"Ey Ümeyye biraz bekle de yemek yiyelim"** demişti. Ben de: **"Oruçluyum"** dedim. Yine buyurdu ki: **"Yaklaş ta sana yolculuk hükümlerinden haber vereyim: Allah yolcudan oruç yükünü kaldırdı. Namazı da yarıya indirdi"** buyurdu. (Dârimi, Savm: 17)

51- YOLCULUK SIKINTILARINDAN DOLAYI ALLAH KOLAYLIKLAR SAĞLIYOR

2236- Ebu Umeyye ed Damrî (r.a)'nin haber verdiğine göre, bir sefer dönüşü oruçlu iken Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmişti. Rasûlullah (s.a.v)'de ona: **"Biraz bekle de birlikte yemek yiyelim"** demişti. O da oruçlu olduğunu söyleyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Gel de yolculuk hakkında sana bilgi vereyim demişti ve şöyle buyurdu: "Allah yolcudan oruç yükünü kaldırdı namazı da yarıya indirdi."** (İbn Mâce, Sıyam: 12; Tirmizî, Sıyam: 21)

2237- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Allah yolcudan namazın yarısını ve orucu kaldırdı. Hamile ve emziren kadından da orucu kaldırdı."** (İbn Mâce, Sıyam: 12; Tirmizî, Sıyam: 21)

2238- Eyyüb (r.a)'tan rivâyete göre, Kuşeyr'den ihtiyar bir adam amcasından naklederek şöyle diyor: Amcam, devesi üzerinde Rasûlullah (s.a.v)'in yanına varmış ve Rasûlullah (s.a.v)'de o sırada yemek yemekteymiş. Rasûlullah (s.a.v):**"Gel yaklaş sen de ye"** buyurmuş. Amcam da: "Ben oruçluyum" demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuş:**"Allah, yolculuk yapandan namazın yarısını ve orucu kaldırmıştır. Hamile ve emziren kadından da yine orucu kaldırmıştır."** (İbn Mâce, Sıyam: 12; Tirmizî, Sıyam: 21)

2239- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Benim için alınan deveye binip Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştim. Rasûlullah (s.a.v) yemek yiyordu beni yemeğine buyur etti. Ben de oruçluyum dedim. Bunun üzerine tekrar şöyle buyurdu:**"Yaklaş yolculuk hakkında sana bir şeyler söyleyeyim; Allah yolcudan orucu ve namazın da yarısını kaldırmıştır."** (İbn Mâce, Sıyam: 12; Tirmizî, Sıyam: 21)

2240- Ebu Kılabe (r.a) bir adamdan rivâyet ederek şöyle diyor: Bir ihtiyacım için Rasûlullah (s.a.v)'e geldim yemek yiyordu. Yemeğe beni buyur etti. Ben de oruçluyum dedim. Yine buyurdu ki: **"Gel de oruç tutmaktan sana haber vereyim"** dedi. Ve şöyle buyurdu: **"Allah yolcudan namazın yarısını ve orucu kaldırmıştır. Hamile ve çocuk emziren kadınlara da oruç tutamıyorlarsa ruhsat vermiştir."** (İbn Mâce, Sıyam: 12; Tirmizî, Sıyam: 21)

2241- Belharişli bir adam babasından naklederek şöyle diyor: Ben yolcu ve oruçlu idim. Peygamber (s.a.v)'in yanına geldim. O yemek yiyordu. **"Buyur birlikte yiyelim"** dedi. Ben de oruçluyum dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:**"Gel bilmiyor musun? Orucu, Allah'ın misafirden kaldırdığını?"** Ben de: "Allah yolcudan neyi kaldırmıştır" dedim. Şöyle buyurdu: **"Orucun ve namazın yarısını."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2242- Belharişli bir adam babasından naklettiğine göre, şöyle demiştir: "Yolculuk yapıyorduk bu arada Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştik, O yemek yiyordu. Bize de: **"Buyurun yemek yiyelim"** dedi. Ben de: "Oruçluyum" dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oruçla alakalı sana bir şeyler haber vereyim: "Allah yolcudan orucu kaldırmış, namazı da yarıya indirmiştir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2243- Abdullah b. Şıhhîr (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Yolculuk yapıyordum Peygamber (s.a.v)'in yanına uğradım, oruçlu idim. O da yemek yiyordu buyur etti. Ben de: "Oruçluyum" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:**"Allah'ın yolcudan neyi kaldırdığını biliyor musun?"** Ben de: "Allah yolcudan neyi kaldırmış" dedim. O da: **"Orucu ve namazların yarısını"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2244- Gaylan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Kılabe ile beraber bir yolculuğa çıkmıştım yemek hazırlandı, ben de oruçluyum dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) bir yolculuğa çıkmıştı, yemek hazırlandı ve bir adama:**"Buyur beraberce yiyelim"** dedi. O kimse de: "Ben oruçluyum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah yolcudan namazın yarısını ve orucu kaldırmıştır yaklaş ve ye"** buyurdu. Ben de yaklaşıp yedim. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

52- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAYANLARIN MÜKAFATI DAHA ÇOKTUR

2245- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir yolculukta idik, aramızda oruç tutanlar da tutmayanlar da vardı. Çok sıcak bir günde mola verdik, gölgelikler yaptık oruçlular bayılıp kaldılar. Oruç tutmayanlar da kalkıp hayvanları suladılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu gün oruç tutmayanlar mükafat almakta oruçlu olanları geçmiştir."** (Müslim, Sıyam: 17; Ebû Davud, Sıyam: 42)

53- YOLCULUKTA ORUÇ TUTAN ORUÇ TUTMAYAN KİMSE GİBİ MİDİR?

2246- Abdurrahman b. Avf (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Yolculukta oruç tutan oruç tutmamış gibidir"** denildi. (İbn Mâce, Sıyam: 11)

2247- Abdurrahman b. Avf (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Yolculukta oruç tutan oruç tutmamış gibidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 11)

2248- Abdurrahman b. Avf (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: **"Yolculukta oruç tutan oruç tutmamış gibidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 11)

54- ORUÇLU YOLCULUĞA ÇIKINCA ORUCUNU BOZABİLİR

2249- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Ramazan ayında Mekke'nin fethi için çıkmıştı. Kudayd denilen yere gelince bir bardak süt getirildi, onu içerek orucunu bozdu. Ashabı da oruçlarını bozdular. (Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

2250- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi için Medine'den çıkarken oruçlu idi. Kudeyd denilen yere gelince orucunu bozdu ve Mekke'ye oruçsuz geldi. (Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

2251- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v) bir yolculukta oruç tutmuştu. Kudeyd denilen yere gelince bir bardak süt istedi. Ondan içerek orucunu bozdu, ashabı da O'na bakarak oruçlarını bozdular. (Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

55- YOLCULUKTA YOLCU ORUÇ TUTUP TUTMAMAKTA SERBESTTİR

2252- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ramazan ayında Mekke'nin fethi için çıktığında oruçlu idi. Usfan denilen yere geldiğinde, bir bardak meşrubat getirtti ve içti. (Şu'be bu olay Ramazan da olmuştu diyor) İbn Abbas ise, dileyen oruç tuttu dileyen tutmadı diyor. (Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

2253- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ramazan ayında (Mekke fethi için) yola çıkmıştı oruçlu idi. Usfan denilen yere gelince bir kap meşrubat getirtti, güpe gündüz halkın gözü önünde içti ve orucunu bozdu. (Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

2254- Avvam b. Havşeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Mücahid'e yolculukta oruç tutmanın durumunu sormuştum, o da şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v) yolculukta bazen tutar bazen de iftar ederdi."** (Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

2255- Mücahid (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Ramazan ayında oruç tutar yolculuğa çıkmış ise tutmazdı. (Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

56- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK VE TUTMAMAK SERBESTTİR

2256- Hamza b. Amr el Eslemî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e yolculukta oruç tutmanın hükmünü sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Dilersen tutarsın dilersen tutmazsın"** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 10)

2257- Hamza (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e yolculukta oruç tutmanın hükmünü sordum. Şöyle buyurdu:**"Oruç tutmak istersen oruç tut oruç tutmak istemezsen tutmayabilirsin."** (İbn Mâce, Sıyam: 10)

2258- Hamza b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e yolculukta oruç tutmanın hükmünü sormuştum. O da şöyle buyurmuştu: **"Oruç tutmak istersen tutarsın oruç tutmak istemezsen tutmayabilirsin."** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2259- Hamza b. Amr el Eslemî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! benim yolculukta oruç tutmaya gücüm yeter" dedim. O da şöyle buyurdu: **"İstersen tut istersen tutma."** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2260- Hamza b. Amr (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'e yolculukta oruç tutmanın hükmünü sormuştu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Tutmak istersen tutarsın tutmak istemiyorsan tutmayabilirsin."** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2261- Hamza b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında arka arkaya oruç tutan biriydim. Bu yüzden Rasûlullah (s.a.v)'e sordum. "Yolculukta da oruç tutabilir miyim?" O da şöyle buyurdu: **"Dilersen tut dilersen tutma."** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2262- Hamza (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben devamlı oruç tutabilen biriyim, yolculukta da aynı şekilde tutabilir miyim?" dedim. O da şöyle buyurdu: **"İstersen tut istersen tutma."** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2263- Hamza b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'e sordu; kendisi yolculuklarda oruç tutan biriydi. Rasûlullah (s.a.v): **"İstersen tut istersen tutma!"** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

57-YOLCULUKTA ORUÇ TUTULABİLİR VE TUTULMAYABİLİR

2264- Hamza b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle demiştir: "Yolculukta oruç tutmaya gücüm yetiyor, acaba oruç tutarsam günaha girmiş olur muyum?" Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Yolculukta oruç tutmamak Allah tarafından verilmiş bir ruhsattır. Kim bu ruhsatı kullanırsa iyi bir iş yapmış olur, oruç tutmak isteyene de hiçbir günah yoktur."** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2265- Hamza b. Amr el Eslemî (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'e: "Yolculukta oruç tutabilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Dilersen tut dilersen tutma"** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2266- Hamza b. Amr (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ben çok oruç tutan biriyim, bu sebeple yolculukta da oruç tutabilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Dilersen tutarsın dilersen tutmazsın."** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2267- Aişe (r.anha)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hamza, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben çok oruç tutan biriyim. Yolculukta oruç tutabilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Dilersen tutarsın, dilersen tutmazsın"** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2268- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hamza, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Yolculukta oruç tutuyorum ne dersiniz" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Dilersen tut dilersen tutma"** buyurdular. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2269- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Hamza el Eslemî Rasûlullah (s.a.v)'e: Yolculukta oruç tutmanın hükmünü sormuştu -Hamza kendisi çok oruç tutan biriydi- Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Dilersen tut dilersen tutma"** buyurdular. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

58- YOLCULUKTA İSTEYEN ORUÇ TUTABİLİR

2270- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ramazanda yolculuk ederdik. Kimimiz oruç tutar kimimiz tutmazdı. Tutan tutmayanı tutmayan da tutanı ayıplamazdı. (Müslim, Sıyam: 15; Tirmizî, Savm: 19)

2271- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yolculuğa çıkardık. Bizden oruç tutanlar olduğu gibi oruç tutmayanlarda olurdu. Oruç tutanlar tutmayanları tutmayanlar da tutanları ayıplamazdı. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2272- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yolculuğa çıkardık. Bir kısmımız oruç tutar bir kısmımız tutmazdı. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

2273- Ebu Said ve Câbir b. Abdullah (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yolculuğa çıkardık. Oruç tutan orucunu tutar, tutmayan da tutmazdı. Böylece ne oruç tutan tutmayanı nede tutmayan tutanı ayıplardı. (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

59- YOLCULUKTA ORUCA BAŞLAYAN GEREKİRSE ORUCUNU BOZABİLİR

2274- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi yılı Ramazanda oruçlu olarak yola çıktı. Kedîd denilen yere gelince orucunu bozdu. (Müslim, Sıyam: 15)

60- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMADA SERBESTLİK

2275- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) oruçlu iken yolculuğa çıktı. Ufsan denilen yere gelince bir kapla meşrubat istedi. İnsanlar görecek şekilde gündüzleyin ondan içti ve böylece iftar etmiş oldu ve Mekke'ye böylece girdi ve Mekke'yi Ramazan ayında fethetti. İbn Abbas diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) yolculukta oruç tuttu ve orucunu bozdu. Dileyen oruç tuttu dileyen de tutmadı.(Müslim, Sıyam: 15; Müsned: 2520)

61- HAMİLE VE SÜT EMZİREN KADINLAR ORUÇ TUTMAYABİLİR

2276- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, bir adam Medine'ye Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldi. Peygamber (s.a.v) yemek yiyordu. Peygamber (s.a.v) onu buyur etti. O da: Ben oruçluyum dedi. Peygamber (s.a.v)'de ona:**"Allah yolculuk yapan kimseden orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır. Ayrıca hamile ve çocuk emziren kadından da orucu kaldırmıştır"** buyurdu. (Dârimi, Savm: 17; İbn Mâce, Sıyam: 12)

62- BAKARA SÛRESİ 184. AYETİNİN TEFSİRİ

2277- Seleme b. Ekva (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Sayılı günlerde oruç… Ancak sizden kim hasta veya seyahatte olursa tutamadığı günler sayısı kadar başka günlerde tutar. Oruç tutmaya gücü yetmeyenlere veya zorla güç yetirip de orucu yiyenlerin üzerine fidye vermesi bir yükümlülüktür"** ayeti nazil olunca, bizden bazı kimseler oruçlarını bozup fidye veriyorlardı. Daha sonra bir sonraki ayet nazil oldu ve bu uygulamayı değiştirdi. (Ebû Davud, Savm: 1; Müslim, Sıyam: 25)

2278- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, **"Orucu tutmaya gücü yetmeyenlere bir yoksul doyurman gereklidir"** ayetindeki **"Yutîkûnehü"** kelimesi oruç kendilerine zor gelen kimseler demektir. **"Fidyetü taamu miskîn"** demek bir yoksulu doyuracak fidye miktarıdır. **"Femen tetavvea hayran"** demek fakir ve yoksulu doyurma konusunda fazladan gönlünden koparak iyilik ve ikramı artırırsa demektir. Bu ayet neshedilmiş değildir. **"Bu onun için daha hayırlıdır"** oruç tutması daha hayırlıdır demektir. Bu ayeti kerimede sadece oruç tutmaya güç yetiremeyenlere ve şifa bulmayan hastalar için ruhsat vardır. (Ebû Davud, Sayım: 1; Müslim, Sıyam: 25)

63- HAYIZLI KADINLARDAN DA ORUÇ KALDIRILMIŞTIR

2279- Muaze-tül Adeviyye (r.anha)'dan rivâyete göre, kadının birisi Aişe'ye: "Hayızlı kadın hayızdan temizlenince namazı kaza eder mi" diye sordu. Aişe (r.anha)'da: "Sen harici denilen haruralı kimselerden misin?" Biz Rasûlullah (s.a.v) zamanında hayız görüp temizlenince, Rasûlullah (s.a.v) orucu kaza etmemizi namazları ise kaza etmemiz gerekmediğini bize emretti. (Ebû Davud, Sıyam: 1; Müslim, Sıyam: 25)

2280- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Eğer hayızlı olmamdan dolayı Ramazan orucundan tutamadığım oruç olursa (on bir ay sonra) Şaban gelince kaza ederdim. (Tirmizî, Savm: 66; Müslim, Hayz: 15)

64- AŞURA ORUCU HAKKINDA RASÛLULLAH (S.A.V) NE DEMİŞTİ?

2281- Muhammed b. Sayfiy (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), aşura günü şöyle buyurdu:**"Aranızda bu gün oruç tutmayan kimse var mı?"** Oradakiler: "Oruç tutan da var tutmayan da" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Gününüzün geri kalan kısmını oruçlu olarak tamamlayınız. Etrafınızdaki yerlere de haber gönderiniz, onlar da kalan günlerini oruçla tamamlasınlar"** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 41; Müslim, Sıyam: 21)

65- GÜNÜN YARISINDA DA ORUÇ TUTULUR MU?

2282- Seleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir adama:**"Aşura gününde ilân et hiçbir şey yemeyen oruca niyet etsin, diğer kimseler de günün kalan kısmını oruçla tamamlasın"** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 41; Müslim, Sıyam: 21)

66- YEMEK BULUNMADIĞINDA RASÛLULLAH (S.A.V) NE YAPARDI?

2283- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v) yanımıza geldi ve:**"Yanınızda yiyecek bir şeyler var mı?"** buyurdu. Ben de: **"Hayır"** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse ben bugün oruçluyum"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) ondan sonra başka bir gün bana tekrar uğradı, bana hays denilen bir yemek hediye edilmişti, ben de onun bir kısmını Rasûlullah (s.a.v)'e ayırmıştım çünkü Rasûlullah (s.a.v) o yemeği severdi. Aişe şöyle diyor: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana hays yemeği hediye edilmişti ondan sana birazını saklamıştım" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Getir, çünkü ben oruçlu olarak sabahladım"** buyurdu. O yemekten yedi ve şöyle buyurdu: **"Nafile oruç tutan kimse malından bir şeyler çıkaran adam gibidir, dilerse dilediği kadar verir ve sevabını artırır dilerse vermez."** (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

2284- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir defasında Rasûlullah (s.a.v) evime geldi ve:**"Yiyecek bir şey var mı?"** diye sordu. Ben de:**"Hiçbir şey yoktur"** dedim. Bu sefer, **"Öyleyse ben oruçluyum"** dedi. Aişe diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) sonra bir daha geldi, o arada bana hediye olarak hays yemeği getirilmişti. Rasûlullah (s.a.v)'a onu getirdim, O da ondan yedi. Ben hayret ettim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biraz önce geldiğinde oruçluyum dedin şimdi ise yiyorsun" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Evet Ey Âişe, Ramazan ayı dışında oruç tutan kimsenin durumu** –tuttuğu oruç Ramazan'ın kazası değilse – **aynen malından sadaka olmak üzere bir miktar ayıran kimsenin durumu gibidir. İsterse o ayırdığından hepsini verir isterse elinde tutar."** (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

2285- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bazen gelir ve: **"Yanınızda yiyecek bir şey var mı?"** diye sorardı. Biz de: **"Hayır yok"** derdik. O da:**"Öyle ise ben oruçluyum"** derdi. Bir gün gelmişti bana da hays yemeği hediye edilmişti yine: **"Yanında yiyecek bir şeyler var mı?"** buyurdu. Biz de: "Evet" dedik. Hays yemeği hediye edilmişti. Bunun üzerine şöyle buyurdu:**"Fakat ben oruç tutmak için sabahlamıştım"** dedi ve ondan yedi. (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

2286- Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir gün bize geldi ve biz Ona şöyle dedik: "Bize hays yemeği hediye olarak gönderilmiş Sana da ondan biraz ayırmıştık." Rasûlullah (s.a.v):**"Oruçluyum"** dedi. Ve onunla iftar ederek orucunu bozdu. (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

2287- Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) yanıma oruçlu olduğu halde gelir ve:**"Yanınızda yiyecek bir şeyler var mı?"** derdi. Biz de: "Hayır" deyince,**"Öyleyse ben oruçluyum"** derdi. Ondan sonra tekrar geldiğinde biz kendisine dedik ki: "Bize bir yemek hediye edildi." Bunun üzerine:**"Nedir o"** dedi. Ben de: "Hays yemeğidir" dedim. O da:**"Oruçlu idim"** dedi ve ondan yedi. (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

2288- Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Günlerden bir gün Rasûlullah (s.a.v) yanıma gelmişti ve:**"Yanınız da yiyecek bir şeyler var mı?"** demişti. Biz de: "Hayır" deyince: **"Öyleyse ben oruçluyum"** dedi. (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

2289- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gün kendisine geldi ve: **"Yanınızda yiyecek bir şeyler var mıdır?"** dedi. Ben de: **"Hayır yoktur?"** deyince: **"Öyleyse ben oruçluyum"** dedi. Bir başka gün yine gelmişti. Aişe şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bize hays yemeği hediye edilmişti Rasûlullah (s.a.v)'de onu getirtti ve: **"Ben oruçlu olarak sabahlamıştım"** diyerek ve ondan yedi. (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

2290- Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir gün geldi: **"Yanında yiyecek bir şeyler var mı?"** dedi. Ben de: "Hayır yoktur" dedim. O zaman:**"Öyleyse ben oruçluyum"** dedi. Bir başka sefer tekrar geldi. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bize hays yemeğinden hediye gelmişti" dedim. O da: **"Öyleyse orucu bozayım çünkü ben oruca niyetlenmiştim"** buyurdu. (Müslim, Sıyam: 32; Tirmizî, Savm: 35)

67- ORUCA NİYET NE ZAMAN EDİLMELİ

2291- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim fecirden önce geceleyin oruca niyet etmezse o kimsenin orucu yok sayılır."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2292- Yine Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim fecir vaktinden önce tutacağı oruca niyet etmezse o kimsenin orucu yok sayılır."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2293- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim güneş doğmadan önce oruca niyetlenmez ise onun orucu yok sayılır."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2294- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Geceleyin oruca niyet etmeyenin orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2295- Hafsa (r.anha) şöyle demiştir: **"Kim geceleyin oruca niyetlenmezse onun orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2296- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Fecirden önce oruca niyetlenmeyenin orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2297- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Fecirden önce oruca niyetlenmeyenin orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2298- Yine Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Fecirden önce oruca niyet etmeyenin orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2299- Yine Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Fecirden önce oruca niyet etmeyenin orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce,

Sıyam: 26)

2300- Yine Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Fecirden önce oruca niyet etmeyenin orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2301- Aişe ve Hafsa (ranhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: **"Fecirden önce oruca niyet etmeyenlerin oruçları yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2302- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kişi orucuna geceden niyet etmemişse oruç tutmasın."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

2303- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Fecirden önce oruca niyet etmeyenin orucu yoktur."** (Tirmizî, Savm: 33; İbn Mâce, Sıyam: 26)

68- DAVUD (A.S)'IN ORUCU VE NAMAZI NASILDI?

2304- Amr b. As (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a oruçların en sevimlisi Davud (a.s)'ın orucudur o bir gün oruç tutar bir gün iftar ederdi. Yine Allah yanında namazların en makbulü Davud'un namazıdır; O, gecenin yarısına kadar uyur, gecenin üçte birinde namaz kılar ve altıda birinde tekrar uyurdu."** (İbn Mâce, Sıyam: 31; Ebû Davud, Savm: 67)

69- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN ORUCU NASILDI?

2305- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Eyyam'ı Biyz denilen her ayın on üç, ön dört ve on beşinde yolculukta ve yolcu olmadığı anlarda hep oruçlu olurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2306- Yine İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) öyle oruç tutardı ki, biz hiç iftar etmeyecek ay boyu oruçlu olacak derdik. Bazen de o derece oruç tutmazdı ki, biz bu ay oruç tutmayacak derdik." (Ebû Davud, Savm: 59; Müslim, Sıyam: 34)

2307- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) oruç tutardı, biz herhalde bu ay hiç iftar etmeyecek derdik. Bazı aylarda da hiç oruç tutmazdı biz yine bu ayda hiç oruç tutmak istemiyor herhalde derdik." (Ebû Davud, Savm: 59; Müslim, Sıyam: 34)

2308- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in bir gecede Kur'an'ı baştan sona okuduğunu, ve bir gece sabaha kadar namaz kılıp ibadet ettiğini, Ramazan dışında hiçbir ayın tamamını oruçla geçirdiğini bilmiyorum." (Ebû Davud, Savm: 59; Müslim, Sıyam: 34)

2309- Abdullah b. Şakik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye: Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl oruç tuttuğunu sormuştum. O'da şöyle dedi: "Öyle oruç tutardı ki ay boyu oruç tutacak derdik, bazen de hiç oruç tutmazdı bu ay hiç oruç tutmayacak derdik. Rasûlullah (s.a.v), Medine'ye geldikten sonra Ramazan dışında hiçbir ayı tümüyle oruç tutmuş değildir." (Ebû Davud, Savm: 59; Müslim, Sıyam: 34)

2310- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in oruç tutmayı en çok sevdiği ay Şaban ayı idi öyle ki; Şaban ayının çoğunu oruçla geçirip Ramazan'a eklerdi."(Ebû Davud, Savm: 59; Müslim, Sıyam: 34)

2311- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bazı aylarda öyle oruç tutardı ki bu ay hiç oruca ara vermeyecek derdik. Bazen de hiç oruç tutmazdı bu ay hiç oruç tutmayacak derdik. Rasûlullah (s.a.v) Şaban ayından başka bir ayda bu kadar çok oruç tutmazdı."(Ebû Davud, Savm: 59; Müslim, Sıyam: 34)

2312- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) Şaban ve Ramazan hariç iki ay ardı ardına oruç tutmazdı."(Tirmizî, Savm: 37; Müslim, Sıyam: 34)

2313- Yine Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v), Şaban ayı dışında senenin hiçbir ayında baştan sona oruç tutmazdı ve onu da Ramazan'a eklerdi." (Tirmizî, Savm: 37; Müslim, Sıyam: 34)

2314- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Şaban ayındaki kadar hiçbir ayda oruç tutmazdı. Şaban ayının çoğunu veya tamamını oruçla geçirirdi." (Tirmizî, Savm: 37; Müslim, Sıyam: 34)

2315- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Şaban ayının az bir kısmı hariç çoğunu oruçla geçirirdi." (Tirmizî, Savm: 37; Müslim, Sıyam: 34)

2316- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Şaban ayının tamamını oruçla geçirirdi." (Tirmizî, Savm: 37; Müslim, Sıyam: 34)

2317- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hiçbir ayda Şaban ayı kadar oruç tuttuğunu görmedim" dedim. O da şöyle buyurdu: **"Bu ay Receb'le Ramazan arasında insanların gafil bulundukları bir aydır. O ayda ameller alemlerin Rabbi olan Allah'a arz olunur. Ben de amellerimin oruçlu olduğum halde Allah'a arz olunmasını severim."** (Tirmizî, Savm: 37; Müslim, Sıyam: 34)

2318- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bazen hiç bırakmayacakmış gibi oruç tutuyor bazen de hiç tutmayacakmış gibi orucu bırakıyorsun ama iki gün mutlaka tutuyorsun" dedim. **"Onlar hangileridir"** diye sordu. Ben de: "Pazartesi ve Perşembe günleri" dedim. Bu sefer şöyle buyurdu: **"O iki gün de ameller alemlerin Rabbine arz olunur. Ben de amellerimin oruçlu iken Allah'a arz olunmasını isterim."** (Ebû Davud, Savm: 60; İbn Mâce, Sıyam: 42)

2319- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) oruç tutmayı o kadar uzatırdı ki hiç iftar etmeyecek sanırdık. Bazan da hiç oruç tutmazdı ay boyu tutmayacak sanırdık. (Ebû Davud, Savm: 59; Müslim, Sıyam: 34)

2320- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) Pazartesi ve Perşembe günü oruç tutmayı sever ve o günleri dört gözle beklerdi." (İbn Mâce, Sıyam: 42; Tirmizî, Savm: 44)

2321- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) Pazartesi ve Perşembe günü oruç tutmayı sever ve o günleri dört gözle beklerdi." (İbn Mâce, Sıyam: 42; Tirmizî, Savm: 44)

2322- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) Pazartesi ve Perşembe günü oruç tutmayı sever ve o günleri dört gözle beklerdi." (İbn Mâce, Sıyam: 42; Tirmizî, Savm: 44)

2323- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Pazartesi ve Perşembe günü oruç tutmayı sever ve o günleri dört gözle beklerdi." (İbn Mâce, Sıyam: 42; Tirmizî, Savm: 44)

2324- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı."(İbn Mâce, Sıyam: 42; Tirmizî, Savm: 44)

2325- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), her aydan üç gün oruç tutardı, haftanın birinde pazartesi ve perşembeyi oruçla geçirir diğer hafta ise pazartesi günü oruç tutardı. (Ebû Davud, Savm: 69; İbn Mâce, Sıyam: 42)

2326- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) Her ayın ilk haftasının pazartesi ve perşembe günlerini ikinci haftanın da

sadece pazartesi gününü oruçla geçirirdi.” (Ebû Davud, Savm: 69; İbn Mâce, Sıyam: 42)

2327- Hafsa (r.anha)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v) yatağına yattığında sağ avucunu yanağının altına koyardı ve pazartesiyle Perşembeleri oruç tutardı.” (Ebû Davud, Savm: 69; İbn Mâce, Sıyam: 42)

2328- Abdullah b. Mesud (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v), her ayın 13,14,15. günleri oruç tutardı. Bazen de Cuma günleri oruç tutmazdı.” (Tirmizî, Savm: 54; Ebû Davud, Savm: 68)

2329- Ebu Hüreyre (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v) bana; iki rekat kuşluk namazı kılmamı, uyumadan önce vitir namazını kılmamı ve her aydan üç gün oruç tutmamı emir buyurdu.” (Tirmizî, Savm: 54; Ebû Davud, Savm: 68)

2330- Ubeydullah (r.a), İbn Abbas’tan şöyle işitmiştir. İbn Abbas’a Aşura orucu sorulmuş o da şöyle cevap vermişti: “Rasûlullah (s.a.v)’in diğer günler içersinde Aşûra gününü aylar içersinde de Ramazan ayını oruçla geçirdiğini biliyorum.” (Buhârî, Savm: 68; Müslim, Sıyam: 20)

2331- Humeyd b. Abdurrahman b. Avf (r.a) şöyle demiştir: Aşûra günü Muaviye’nin minber de şöyle hitap ettiğini işittim: “Ey Medineliler! Alimleriniz nerede… Ben Rasûlullah (s.a.v)’den işittim aşura günü için şöyle diyordu:**“Ben bu gün oruçluyum dileyen bu günde oruç tutsun.”** (Buhârî, Savm: 68; Müslim, Sıyam: 20)

2332- Huneyde b. Halid (r.a)’in hanımından naklettiğine göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v)’in hanımlarından birinin şöyle dediğini duydum: Rasûlullah (s.a.v), Aşûra günü, Zilhicce ayından dokuz günü, ve her aydan da üç günü oruçla geçirirdi. Bu üç gün o ayın ilk pazartesi günüyle iki Perşembe günleridir.” (Buhârî, Savm: 68; Müslim, Sıyam: 20)

70- DEVAMLI ORUÇ TUTAN HİÇ ORUÇ TUTMAMIŞ GİBİDİR

2333- Abdullah b. Ömer (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **“Devamlı oruç tutan hiç oruç tutmamış gibidir.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

2334- Yine Abdullah b. Ömer (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Devamlı oruç tutan ne oruç tutmuş ne de tutmamış sayılır.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

2335- İbn Ömer (r.a)’den rivâyete göre, şöyle diyor: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**“Devamlı oruç tutan kimse oruç tutmuş sayılmaz.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

2336- İbn Ömer (r.a)’den rivâyete göre, şöyle diyor: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**“Devamlı oruç tutan kimse oruç tutmuş sayılmaz.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

2337- Abdullah b. Amr b. As (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Yıl boyu oruç tutan ne oruç tutmuş ne de iftar etmiş sayılır.”** (Müslim, Sıyam: 36; Tirmizî, Savm: 56)

2338- Imran (r.a)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)’e; “Ey Allah’ın Rasûlü! Falan kimse devamlı oruç tutuyor denildi de Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“O ne oruç tutmuş ne de tutmamış gibidir.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

2339- Mutarrıf b. Abdullah b. Şıhhîr (r.a) babasından naklediyor: Rasûlullah (s.a.v)’e yıl boyu oruç tutan birisinden bahsedilmişti de, şöyle buyurmuştu: **“O ne oruç tutmuş sayılır ne de iftar etmiş sayılır.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

2340- Yine Mutarrıf b. Abdullah b. Şıhhîr (r.a), babasından naklederek, Rasûlullah (s.a.v)’in yıl orucu tutan hakkında şöyle söylediğini bize bildirmiştir: **“O kimse ne oruç tutmuş ne de iftar etmiş sayılır.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

71- YIL BOYU DEVAMLI ORUÇ TUTULUR MU?

2341- Ömer (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber gidiyorduk. Bir adama rastladık, oradakiler: Ey Allah’ın Peygamberi! Bu adam şu şu günden beri iftar etmez hep oruçludur dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**“O ne oruç tutmuş ne de iftar etmiş sayılır.”** (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

2342- Ebu Katade (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)’e ne kadar oruç tuttuğu soruldu. Rasûlullah (s.a.v) bu soruya kızdı. Bunun üzerine Ömer b. Hattab: “Rab olarak Allah’ı din olarak İslâm’ı, Peygamber olarak ta Muhammed (s.a.v)’i seçip kabul ettik” dedi. Bu sefer yıl boyu oruç tutmanın durumu soruldu **“Oruç tutmamış iftar etmemiş sayılır”** veya, **“Ne oruç tutmuş ne de iftar etmiştir”** buyurdu. (İbn Mâce, Sıyam: 28; Müslim, Sıyam: 36)

72- ORUCA DAYANIKLILIK

2343- Aişe (r.anha)’dan rivâyete göre, Hamza b. Amr el Eslemî, Rasûlullah (s.a.v)’e sordu: “Ey Allah’ın Rasûlü! ben oruca dayanabilen biriyim, yolculukta da oruç tutabilir miyim?” Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Dilersen tut dilersen tutma.”** (İbn Mâce, Sıyam: 10; Müslim, Sıyam: 17)

73- EN UYGUN ORUÇ, HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAKTIR

2344- Amr b. Şurahbil (r.a) Rasûlullah (s.a.v)’in bir sahabesinden naklediyor ve şöyle diyor: Peygamber (s.a.v)’e yıl orucu tutan birisinden soruldu da şöyle buyurdu: **“Yıl boyu bir şey yememiş gibi sayılır.”** Yılın üçte birini oruçla geçiren kimsenin durumu soruldu. **“O da çoktur”** buyurdular. “Yarısını oruçla geçirmeye ne dersin?” denildi. **“O da çoktur”** buyurdu ve ekledi: **“Bakın, gönlünüze en hoş gelebilecek bir oruç modelini haber vereyim mi? Her aydan üç gün oruç tutmaktır.”** (Müslim, Sıyam: 17; İbn Mâce, Sıyam: 10)

2345- Amr b. Şurahbil (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)’e gelerek: “Ey Allah’ın Rasûlü! Ömür boyu oruç tutan bir kimse hakkında ne dersin?” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**“Ömür boyu hiçbir şey yemeden** (ölüp gitmesini) **arzu ederim.”** O adam: “Ya üçte birini oruçlu geçirmeye ne dersin?” deyince: **“O da çoktur”** buyurdu. Adam: “Yarısını oruçla geçirmek” deyince, Rasûlullah (s.a.v): **“O da çoktur”** buyurdu ve ekledi: **“Dikkat edin gönlünüze en hoş gelecek bir oruç şeklini size haber vereyim mi?”** Oradakiler: “Evet söyle” dediler. Bunun üzerine: **“Her aydan üç gün oruç tutmaktır”** buyurdu. (Müslim, Sıyam: 17; İbn Mâce, Sıyam: 10)

2346- Ebu Katade (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer dedi ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! Tüm ömrünü oruçla geçiren kimse hakkında ne dersin?” Rasûlullah (s.a.v):**“Ne oruç tutmuş ne tutmamıştır”** buyurdu. Ömer: “İki gün oruç tutup bir gün tutmayan hakkında ne dersin” deyince, Rasûlullah (s.a.v): **“Buna kimin gücü yeter”** buyurdu. Ömer: “Bir gün oruç tutup bir gün tutmayan” kimsenin durumunu sorunca; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Bu Davud Peygamberin orucudur.”** Ömer: “Bir gün oruç tutup iki gün iftar etmeyi” sorunca, şöyle buyurdu:**“Buna güç yetirebileceğini ümid ederim.”** Sonra da:**“Her ay üç gün ve senede bir ay Ramazan orucu işte bütün ömrü oruçla geçirmiş gibi tutulan oruç”** buyurdular. (Müslim, Sıyam: 17; İbn Mâce, Sıyam: 10)

74- BİR GÜN ORUÇ BİR GÜN İFTAR ETMEK

2347- Abdullah b. Amr (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Oruçların en değerli ve kıymetli olanı Davud (r.a)’ın orucudur. O bir gün oruç tutar bir gün iftar ederdi.”** (Ebû Davud, Savm: 67; Buhârî, Savm: 57)

2348- Mücahid (r.a)’ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Amr bana şöyle anlattı: Babam beni asil bir kadınla evlendirmişti. Babam o

kadına benden sorunca, o kadın: "Ne güzel bir kimsedir, evlendiğimizden bu yana ne yatağıma geldi ne de gizli yerlerimi araştırdı demiş. Bunun üzerine babam durumu Peygamber (s.a.v)'e anlatmış, Peygamber (s.a.v)'de:**"Onu bana getiriniz"** buyurmuş. Babamla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gittim. Rasûlullah (s.a.v):**"Orucu nasıl tutuyorsun"** diye sordu. Ben de: "Her gün" dedim. **"Haftada üç gün tut"** buyurdu. Ben: "Bundan daha fazla tutabilirim" dedim. **"İki gün tut bir gün tutma"** dedi. Ben, yine: "Bundan daha fazla tutmaya gücüm yeter" dedim. O zaman Rasûlullah (s.a.v): **"Oruçların en değerlisi Davud'un orucudur, dolayısıyla sende onun gibi bir gün oruç tut bir gün iftar et"** buyurdu. (Hadis buradakinden uzuncadır buraya sadece oruç bölümü için bu kadarı alınmıştır.) (Ebû Davud, Savm: 67; Buhârî, Savm: 57)

2349- Yine, Abdullah b. Amr (r.a) anlatıyor: Babam beni bir kadınla evlendirmişti. Onu ziyarete gelip, kocan nasıl iyi mi? diye sormuş. O da: "Çok iyi bir insan gece uyumayıp ibadetle meşgul oluyor gündüzleri de devamlı oruç tutuyor" demiş. Bunun üzerine babam, beni azarladı ve: "Müslüman bir kadınla evlendirdim sende onu terk edip ondan yüz çeviriyorsun" dedi. Güç ve kuvvetime güvendiğim için babamın sözüne kulak asmadım. Fakat bu olay Rasûlullah (s.a.v)'e ulaşınca; Rasûlullah (s.a.v) bana:**"Fakat ben hem uyuyor hem de ibadet ediyorum, oruçta tutuyorum iftar ettiğim de oluyor sende kalk namaz kıl uyu, oruç tut, iftar da et. Her aydan üç gün oruç tut"** buyurdu. Ben:**"Daha fazlasına gücüm yeter"** dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyle ise, Davud (r.a)'ın orucunu tut; yani bir gün oruç tut bir gün iftar et"** buyurdu. Ben: "Daha fazlasını yapabilirim" dedim. **"Her ay Kur'an'ı bir sefer hatmeyle"** buyurdu. Sonra on beş güne düşürdü. Ben de daha kısa sürede hatmedebilirim diyordum. . . (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2350- Ebu Seleme (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Amr şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v) odama girerek:**"Senin gece boyu ibadet ettiğini ve gündüzleri de oruç tuttuğunu haber almadım mı sanıyorsun!"** Ben de: "Evet haber almışsınızdır" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:**"Böyle yapma uyu ve gece namazı kıl, gündüzleri bazen oruç tut bazen de tutma çünkü gözlerinin sende hakkı var, vücudunun sende hakkı var, hanımının sende hakkı var, misafirinin sende hakkı var, arkadaşının senin üzerinde hakkı vardır. Allah ömrünü uzun etsin** (veya ömrün uzun olabilir) **her aydan üç gün oruç tutman yeterlidir. Böylece bir seneyi oruçla geçirmiş gibi olursun. Çünkü Allah, iyiliklere on kat mükafat verir."** Ben: "Sağlam güçlü ve dayanıklıyım" dedim, Israrlı davrandım yüküm ağırlaştı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Haftada üç gün oruç tut"** buyurdu. Ben ise: "Daha fazlasına gücüm yeter" dedim ve bu fikrimde ısrar ettim; yine yüküm ağırlaştı. Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ın Peygamberi Davud (a.s) gibi oruç tut"** buyurdu. Ben: "Davud (a.s)'ın orucu nasıldır?" dedim. O da: **"Senenin yarısıdır"** buyurdu. (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2351- Said b. Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.anhüma)'ın haber verdiğine göre, Abdullah b. Amr b. As şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e benim: "Yaşadığım sürece geceleri ibadetle gündüzü de oruçla geçireceğim" sözüm aktarılınca; Rasûlullah (s.a.v): **"Bu sözü söyleyen sen misin?"** buyurdu. Ben de: "Evet ben söyledim" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sen buna güç yetiremezsin, oruçta tut iftar da et, uyu ve kalk namaz da kıl, her aydan üç gün oruç tut çünkü iyiliklere on katıyla mükafat verilir. Böylece bir yıl oruçlu geçirmiş gibi sevap kazanırsın."** Ben: "Daha fazlasına gücüm yeter" dedim. Rasûlullah (s.a.v):**"Öyleyse bir gün oruç tut iki gün tutma"** buyurdular. Ben yine: "Bundan daha fazlasına güç yetirebilirim" deyince; Rasûlullah (s.a.v):**"Öyleyse bir gün oruç tut bir gün tutma, bu Davud (a.s)'ın orucudur ve oruçların en faziletlisi de budur"** buyurdu. Ben yine: "Bundan daha fazlasını yapabilirim" deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bundan daha değerli ve kıymetli oruç yoktur."** Abdullah b. Amr diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in söylediği ayda üç gün orucu tutmuş olsaydım benim için malımdan ve ailemden daha hayırlı olacaktı." (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2352- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Abdullah b. Amr'ın yanına vardım ve: "Ey Amcacığım! Rasûlullah (s.a.v)'in sana anlattığını bana da anlat" dedim. O da şöyle dedi: "Yeğenim ben güç bir iş yapmaya karar vermiştim ve şöyle demiştim: "Ömür boyu oruç tutacağım, gece gündüz Kur'an okuyacağım." Rasûlullah (s.a.v) bunu duyunca yanıma geldi ve evime girdi şöyle buyurdu:**"Sen misin? Yıl boyu oruç tutacağım, gece gündüz Kur'an okuyacağım diyen."** Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Evet ben söyledim" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:**"Böyle yapma, bir ayda üç gün oruç tut yeter."** Ben: "Bundan fazlasına güç yetirebilirim" dedim. O da:**"Haftada iki gün; pazartesi ve perşembe günleri oruç tut"** buyurdu. Ben: "Bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim deyince:**"Öyleyse Davud (a.s)'ın orucu gibi oruç tut; çünkü oruçların en değerlisi odur, bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı, söz verdiğinde sözünden caymazdı, düşmanla karşılaştığında ise kaçmazdı."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

75- DEĞİŞİK NAFİLE ORUÇ ÇEŞİTLERİ

2353- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kendisine şöyle buyurdu: **"Bir gün oruç tut geri kalan günleri ecrini de alırsın."** Ben yine: "Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter" deyince; Rasûlullah (s.a.v):**"O halde iki gün oruç tut geri kalan günlerin ecrini alırsın"** buyurdu. Abdullah: "Ben bundan fazlasına da güç yetirebilirim" deyince; Rasûlullah (s.a.v):**"Üç gün oruç tut geri kalan günlerin ecrini alırsın"** buyurdu. Ben yine: "Bundan fazlasına da güç yetirebilirim" deyince,**"Dört gün oruç tut diğer günlerin ecrini de alırsın"** buyurdu. Ben: "Bundan daha fazlasına güç yetirebilirim" deyince, şöyle buyurdu:**"Öyleyse Allah katında oruçların en değerlisi olan Davud (a.s)'ın orucunu tut; çünkü O bir gün oruç tutardı bir gün de tutmazdı."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2354- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e tuttuğum oruçtan bahsettim o da şöyle buyurdu: **"Her on günde bir oruç tut kalan dokuz günün de ecrini alırsın."** Ben: "Daha fazlasına güç yetirebilirim" deyince,**"O halde her dokuz günde bir gün oruç tut kalan sekiz günün ecrini alırsın"** buyurdu. Ben: "Bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim" deyince,**"Sekiz günde bir gün oruç tut diğer yedi günün ecrini alırsın"** buyurdu. Ben: "Bundan fazlasına da güç yetirebilirim" deyince,**"Bir gün tut bir gün tutma"** deyinceye kadar bu konuşmamız böylece devam etti. (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2355- Şuayb b. Abdullah b. Amr (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle buyurdu:**"Bir gün oruç tut on gün oruç tutmuş gibi sevap alırsın."** Ben: "Artır" deyince, **"İki gün oruç tut dokuz günün ecrini alırsın."** Ben, tekrar: "Artır" deyince, **"Üç gün oruç tut sekiz günlük sevap alırsın"** dedi. Ravi Sabit diyor ki: "Bu durumu Mutarrife aktardım şöyle dedi: Görüyorum ki amel arttıkça sevap noksanlaşıyor." (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

76- DAVUD (A.S)'IN ORUCU NASILDI?

2356- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Senin geceleri ibadet ettiğin, gündüzleri de hep oruç tuttuğun bana bildirildi doğru mu?"** Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu sadece sevap kazanmak maksadıyla yapıyorum" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Devamlı oruç tutan oruç tutmamış gibidir. Fakat sana ömür boyu ecir kazandıracak bir oruç modeli haber vereyim mi? "Her aydan üç gün oruç tutarsın."** Ben: "Bundan fazlasına güç yetirebilirim" dedim.**"Öyleyse her aydan beş gün oruç tut"** buyurdular. "Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter" deyince: **"Öyleyse her aydan on gün tutarsın"** buyurdular. "Bundan daha fazlasına da gücüm yeter" deyince, **"Davud (a.s)'ın orucundan tut, O bir gün oruç tutar bir gün iftar ederdi"** buyurdular. (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2357- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bana: **"Ey Abdullah! Sen devamlı oruç tutuyor geceleri de hep ibadetle geçiriyormuşsun? Böyle yaparsan gözlerin çöker ve yıpranırsın. Devamlı oruç tutanın orucu yoktur. Her aydan üç gün oruç tutarsan işte yıl boyu oruç tutmuş ecrini alırsın"** buyurdu. Ben:**"Bundan fazlasına güç yetirebilirim"** deyince, **"Öyleyse Davud (a.s)'ın orucu gibi oruç tutarsın çünkü O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Savaşta düşmanla karşılaşırsa da dönüp kaçmazdı"** buyurdular. (Buhârî, Savm:

57; Müslim, Sıyam: 35)

2358- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v); **"Bana, Kur'an'ı bir ayda baştan sona oku"** buyurdu. Ben: "Bundan fazlasına güç yetirebilirim" diyerek günleri azaltmasını istedim durdum. O da:**"Beş günde bir hatmet"** buyurdu ve şöyle devam etti: **"Her aydan üç gün oruç tut"** Ben: "Daha fazlasını yapabilirim" diyerek bu işte ısrarlı davrandım. Sonunda Rasûlullah (s.a.v):**"Allah katında oruçların en değerlisi olan Davud (a.s)'ın orucunu tut. O bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı"** buyurdu. (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2359- Abdullah b. Amr As (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e, benim devamlı oruç tuttuğum ve gece boyu namaz kıldığım haberi ulaşınca beni çağırttı. Ben yanına gelince, şöyle buyurdu:**"Senin devamlı oruç tutup hiç bırakmadığın ve gece boyu ibadet ettiğin haberi Bana ulaşmadı mı sanıyorsun? Böyle yapma çünkü gözünün sende hakkı vardır. Vücudunun senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Oruçta tut bazen da tutma geceleri namazda kıl ve uyu. On gün de bir oruç tut diğer dokuz günün sevabını da alırsın."** Ben: "Bundan fazlasına güç yetirebilirim" deyince, **"Öyleyse Davud (a.s)'ın orucunu tut buyurdu."** Ben: "Davud (a.s)'ın orucu nasıldır?" diye sorunca şöyle buyurdu: **"Bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı. Düşmanla karşılaştığında da dönüp kaçmazdı."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

77- SENENİN YARISINI ORUÇLA GEÇİRMEK

2360- Ebu'l Melih (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Zeyd ile beraber Abdullah b. Amr'ın yanına vardık, bize şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v)'e benim tuttuğum oruç anlatılmış, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yanıma geldi. Ona hurma lifinden doldurulmuş deriden bir minder serdim. Mindere oturmadı yere oturdu, minder ikimizin arasında kaldı. **"Her aydan üç gün oruç tutman yetmez mi?"** diye sordu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! biraz artır" dedim. **"Her aydan beş gün tut"** dedi. Ben yine artır deyince, **"Her aydan yedi gün tut"** buyurdu. Ben yine: "Artır" deyince, **"Her aydan dokuz gün tut"** buyurdu. Ben yine artırmasını isteyince, **"On bir gün tutmamı emretti. Ben yine ısrar edince Davud (a.s)'ın orucundan başka üstün oruç olamaz ki, O bir yılın yarısı kadardır, bir gün oruç tutup bir gün iftar ederdi."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

78- EN DEĞERLİ ORUÇ DAVUD (A.S)'IN ORUCUDUR

2361- Abdullah b. Amr (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle buyurdu: **"Ayda bir gün oruç tut geri kalan günlerin sevabını alırsın."** Ben: "Daha fazlasına gücüm yeter" dedim. **"Öyleyse her aydan iki gün oruç tut diğer günlerin mükafatını da alırsın"** buyurdu. Ben: "Bundan fazlasına da güç yetirebilirim" deyince: **"Üç gün oruç tut diğer günlerinde ecrini de alırsın"** buyurdu. Ben: "Bundan fazlasını da yapabilirim" deyince: **"Dört gün oruç tut diğer günlerin mükafatını da alırsın"** buyurdu. Ben daha fazlasını yapabilirim deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Oruçların en değerlisi Davud (a.s)'ın orucudur. O bir gün oruç tutar bir gün iftar ederdi."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

79- RASÛLULLAH (S.A.V), EBU ZER'E NE TAVSİYE ETMİŞTİ?

2362- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sevgilim (s.a.v) bana üç şey vasiyet etmişti, Allah'ın izniyle onları hiç bırakmayacağım:**"1- Kuşluk namazı 2- Yatmadan önce vitir namazı 3- Her aydan üç gün oruç tutmak."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2363- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana üç şeyi emretti:**"1- Uykudan önce vitir namazı kılmamı, 2- Cuma günü gusul abdesti almamı, 3- Her aydan üç gün oruç tutmamı."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2364- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana:**"İki rekat kuşluk namazı kılmayı, Vitir namazı kılmadan uyumamayı ve her aydan üç gün oruç tutmayı emretti."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2365- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana:**"Uyumadan önce vitir kılmayı, her Cuma günü gusletmeyi ve her aydan üç gün oruç tutmayı emretmiştir."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

80- ÖMÜR BOYU ORUÇ NASIL TUTULUR?

2366- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu:**"Ramazan ayı orucu ve her aydan üç gün oruç… İşte ömür boyu oruç tutmuş gibi sevap kazandıracak oruç, yıl orucu."** (Buhârî, Savm: 57; Müslim, Sıyam: 35)

2367- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir Rasûlullah (s.a.v):**"Her kim her aydan üç gün oruç tutarsa, yıl boyu oruç tutmuş gibi olur"** buyurdu ve şu ayeti okudu: **"Kim Allah'ın huzuruna iyi bir iş ve davranışla çıkarsa bu yaptığının on katını kazanacaktır."** (En'âm Sûresi 160. ayet) **Allah ne doğru söylemiş.** (Tirmizî, Sıyam: 54; İbn Mâce, Sıyam: 29)

2368- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu:**"Kim her ayın üç gününde oruç tutarsa ayın tamamını oruç tutmuş gibi sayılır."** (Tirmizî, Sıyam: 54; İbn Mâce, Sıyam: 29)

2369- Osman b. ebi'l As (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"En güzel oruç her aydan üç gün tutulandır."** (Tirmizî, Sıyam: 54; İbn Mâce, Sıyam: 29)

2370- Hur b. Sayyah (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu:**"Rasûlullah (s.a.v) her aydan üç gün oruç tutardı."** (Tirmizî, Sıyam: 54; İbn Mâce, Sıyam: 29)

81- HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ HANGİ GÜNLERDE TUTULUR

2371- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, "Rasûlullah (s.a.v) her aydan üç gün oruç tutardı. Her ayın ilk Pazartesi günü ve ikinci üçüncü Perşembe günleri." (Tirmizî, Sıyam: 54; İbn Mâce, Sıyam: 29)

2372- Hur b. Sayyah (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Huneyde el Huzai'den işittim şöyle diyordu: Mü'minlerin anasının yanına girmiştim şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v) her aydan üç gün oruç tutardı; her ayın ilk pazartesi günü sonra perşembe daha sonra yine perşembe günü."** (Tirmizî, Sıyam: 54; İbn Mâce, Sıyam: 29)

2373- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Dört şey var ki Rasûlullah (s.a.v) onları hiç terk etmezdi:**"1- Aşura orucu, 2- Zilhiccenin on günü, 3- Her aydan üç gün 4- Kuşluk vakti iki rekat kuşluk namazı."** (Tirmizî, Sıyam: 54; İbn Mâce, Sıyam: 29)

2374- Peygamber (s.a.v) hanımlarından biri naklediyor ve şöyle diyor: **"Rasûlullah (s.a.v) Zilhicce ayında dokuz gün oruç tutardı, Aşura günü de oruç tutardı ve her ayın ilk pazartesi ile iki perşembesi olmak üzere üç gün oruç tutardı."** (İbn Mâce, Savm: 41; Tirmizî, Savm: 51)

2375- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından biri naklediyor ve şöyle diyor:**"Rasûlullah (s.a.v), Zilhicce'nin son on günü oruç tutardı, her aydan da üç gün oruç tutardı ki iki perşembe ve bir pazartesi günü."** (İbn Mâce, Savm: 41; Tirmizî, Savm: 51)

2376- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v) her ayın üç günü ilk perşembe ve iki pazartesi günleri oruç tutmayı emrederdi."** (Tirmizî, Savm: 44; İbn Mâce, Savm: 37)

2377- Cerir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her ayın üç gününde oruç tutmak ömür boyu oruç tutmak gibidir. Beyaz günler denilen her kameri ayın on üç, on dört ve on beşinci günleridir."** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

82- RASÛLULLAH (S.A.V) TAVŞAN ETİ YEMİŞ MİDİR?

2378- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir bedevi Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve kızarmış bir tavşan getirip Rasûlullah (s.a.v)'ın önüne bıraktı. Rasûlullah (s.a.v) ondan yemedi fakat ashabına yemelerini emretti. Tavşanı getiren bedevi de yemedi. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Niçin yemedin?"** diye sorunca, Bedevi: "Ben her aydan üç gün oruç tutmaktayım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Eğer üç gün oruç tutacaksan her ayın bedir halinde olduğu parlak günleri olan 13. 14. 15. inde tut"** buyurdu. (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2379- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) her aydan üç gün oruç tutmamızı emrederdi ki o günler ayın beyaz ve büyükçe olduğu günlerdir. Yani kamerî ayların 13. 14. 15. günleri"** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2380- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) her aydan üç gün oruç tutmamızı emrederdi ki o günler ayın beyaz ve büyükçe olduğu günlerdir. Yani kamerî ayların 13. 14. 15. günleri."** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2381- Musa b. Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rebeze'deki Ebu Zerr'den işittim şöyle diyordu:**"Rasûlullah (s.a.v) bana dedi ki: Her aydan birkaç gün oruç tutmak istersen ayın 13. 14. 15. günleri tut."** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2382- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) bir adama her ayın 13. 14. 15.inde oruç tutmasını emretti."** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2383- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) bir adama her ayın 13. 14. 15.inde oruç tutmasını emretti."** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2384- İbn'ül Havtekiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam şöyle anlattı: "Bir bedevi, Rasûlullah (s.a.v)'e geldi yanında kızartılmış tavşan ve ekmek vardı. Onları Rasûlullah (s.a.v)'ın önüne koydu ve şöyle dedi: Onu kan akıyor durumda buldum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ashabına: **"Zararlı bir şey değildir yiyiniz"** buyurdu. Bedeviye de: **"Sende ye"** buyurdu. Bedevi de: "Ben oruçluyum" dedi. Rasûlullah (s.a.v) **"Ne orucu tutuyorsun?"** buyurdu. Bedevi: "Her aydan tutulması gereken üç gün orucu" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Eğer her aydan üç gün oruç tutacaksan ayın dolunay olduğu günler olan beyaz günlerinde yani 13,14,15'inde tut"** buyurdular. (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2385- Musa b. Talha (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e bir tavşan getirdi. Rasûlullah (s.a.v) elini tavşana uzatırken o adam: "Ben onda kan gördüm" dedi. Rasûlullah (s.a.v) elini ondan çekti ve ashabına yemelerini emretti. Oradakilerden biri kenarda duruyordu. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Senin neyin var"** buyurdu. O adam da: "Oruçluyum" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona:**"Her ayın dolunay olduğu günler olan 13-14-15'inde tutmuyor musun?"** buyurdu. (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2386- Musa b. Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e kızartılmış bir tavşan getirildi. O adam, O tavşanı Peygamber (s.a.v)'e takdim ederken: "Ey Allah'ın Rasûlü! Tavşanda kan görmüştüm" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) tavşanı bıraktı ve ondan yemedi, yanında bulunanlara: **"Siz yiyin, iştahım olsaydı ben de yerdim"** buyurdu. Bir adam bir kenarda oturuyordu. Rasûlullah (s.a.v) ona da:**"Gel ötekilerle beraber sen de ye"** buyurdu. O adam da: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben oruçluyum" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Dolunay günlerinde tutmalıydın deyince adam o günler hangileridir? Diye sordu. Her kamerî ayın 13.14.15. günleridir"** buyurdu. (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2387- Abdulmelik (r.a) babasından naklediyor ve diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) ayın bembeyaz olduğu şu günlerde oruç tutmamızı emreder ve o günler bir ay içersinde oruç tutulacak günlerdir derdi. (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2388- Abdülmelik b. Ebu'l Mınhal (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Peygamber (s.a.v) onlara ayın parlak olduğu 13.14.15. günlerde oruç tutmalarını emretti ve şöyle buyurdu: **"O günler bir ayda oruç tutulacak günlerdir."** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2389- Abdülmelik b. Kudame b. Milhan (r.a), babasından naklederek şöyle diyor:**"Rasûlullah (s.a.v) bize ayın en parlak günleri olan 13.14.15. günlerinde oruç tutmamızı emrederdi."** (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

83- HER AY ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMALI

2390- Ebu Nevfel b. Ebu Akrab (r.a), babasından aktararak şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v)'e oruçtan sormuştum:**"Her aydan bir gün oruç tut"** buyurdular. "Ey Allah'ın Rasûlü! Biraz artır" dedim. **"Demek sen daha artır diyorsun, öyleyse her aydan iki gün oruç tut"** buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü, artır artır ben kendimi güçlü hissediyorum" dedim. Rasûlullah (s.a.v):**"Artır artır ben kendimi güçlü hissediyorum"** sözünü tekrarladı ve sükût etti öyle ki daha fazlasına izin vermeyeceğini zannettim daha sonra: **"Her aydan üç gün oruç tut"** buyurdu. (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

2391- Ebu Nevfel b. Akrab (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Peygamber (s.a.v)'e oruçtan soruldu da:**"Her aydan bir gün oruç tut"** buyurdu. O, daha da artırmasını isteyerek anam babam sana feda olsun, ben kendimi güçlü hissediyorum deyince; Rasûlullah (s.a.v):**"Her aydan iki gün oruç tut"** dedi. O kimse tekrar Ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam senin yoluna feda olsun, ben kendimi güçlü hissediyorum deyince, ben kendimi güçlü hissediyorum sözlerimi tekrarlayarak artırmak istemedi. Fakat o kimse ısrarla isteyince Rasûlullah (s.a.v) her aydan üç gün oruç tut buyurdular. (İbn Mâce, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 54)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22. CENNETE GİDEN YOL
Bu Hadisin Önemi:
Bu Soruyu Soranın Kimliği:
Farz Namazı Mescidlerde Kılmak:
Ramazan Orucunun Vücubu:
Allah'ın Helal Kıldığı Şeyin Haram Olduğuna İnanmak Küfürdür
Allah'ın Haram Kıldığını Mubah Bilmek De Küfürdür:
Müstehabîan Terkin Caiz Oluşu:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

22. CENNETE GİDEN YOL

Ebu Abdullah Câbir b. el-Ensâri -r.a.-dan; Bir adam Rasulullah (s.a)'a sorup dedi ki: Farz olan namazları kılsam, Ramazan orucunu tutsam, helâli helâl bilip haramı haram bellesem, bunlara riâyet etsem ve bunlara birşey ilâve etmesem ne dersin, Cennet'e girer miyim? (Peygamber -s.a-) "Evet" diye buyurdu.[1]

Bu Hadisin Önemi:

el-Cürdâni der ki: Bu, yeri çok büyük bir hadistir. İslâm'ı özlü bir şekilde ihtiva ettiğinden dolayı İslâm onun etrafında döner durur. Zira fiiller ya kalbi veya 'bedenidir. Bunların her birisine ise ya izin verilmiş ve bu helâldir ya da yasak kılınmıştır ve bu da haramdır. Kişi helâli helâl bilip haramı da haram belleyecek olursa (ve bunlara riayet ederse) dinin bütün görevlerini yerine getirmiş, esenlikle Cennet'e girmiş olur.[2]

Bu Soruyu Soranın Kimliği:

Bu soruyu soran büyük Sahabi Huzaalı en-Nu'man b. Kavkal'dır. Be-dir'de hazır bulunanlardan, Uhud'da şehit düşenlerdendir. İmanı onu Cen,-net'e ve Allah'ın orada hazırlamış olduğu ebedi nimetler hakkında Rasulul-lah (s.a)'a soru sormaya itmişti. Acaba farzları işleyip haramlardan uzak durmakla yetinmek, kişiyi Cennet'e götürür mü diye. Rasulullah (S.A.S.) de O'na; "evet" diye cevap vermişti. [3]

Farz Namazı Mescidlerde Kılmak:

Bu yüce Sahabinin "ne dersin" diye soru sorması, bana görüşünü bildir, demek olup haber ver, bana durumu açıkla, anlaVnma gelir.
Yine bu yüce Sahabinin "farz namazları kılsam" diye sormasından kastı ise, şanı Yüce Allah'ın gece ve gündüzde bize farz kılmış olduğu beş namazdır. Bunların Rasulullah {s.a)'m edâ etmiş olduğu şekilde eda edilmeleri ^açınılmaz birşeydir. Çünkü o (s.a): "Benim nasıl namaz k'Idığımı gördüyseniz siz de öylece namaz kılınız" diye buyurmuştur.[4]
Yine bu namazların müslüman cemaat ile birlikte mescidde edâ edilmeleri gereklidir. Cemaatle edâ edilmelerinin vâcib olduğu görüşünü Ashab-ı Kiramın büyük bir topluluğu kabul etmiştir. Tek bir Sahâbiden dahi buna muhalif bir rivayet gelmiş değildir. Ata b. Ebi Rebâh, Hasan-ı Basri, Evzai, İbn Huzeyme, Şafii, Buhâri, îbn Hibbân, Zahiriler, İshâk, genel olarak hadis ehli ile Hanbeliler hep bu görüştedir Çünkü cemaatin vücubuna delâlet eden açık ve sahih pek çok delil vardır. Bunların bazılarını zikredelim:
Ebu Hüreyre'den, Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Şüphesiz ki münafıklara en ağır gelen namaz, yatsı namazı ile sabah namazıdır. Eğer bu iki namazda olanları bilecek olsalardı, emekliyerek olsa dahi mutlaka bu namazlara gelirlerdi. İçimden şu kararı vermek istedim: Emredeyim de namaz için kamet getirilsin, sonra bir adama emredeyim de cemaate o namaz kıldırsın. Sonra da beraberimde, beraberlerinde odun demetleri bulunan bir takım adamları alarak namaza katılmayan toplulukların yanına gideyim de, içlerinde oldukları halde evlerini ateşe vermek istedim.[5]
İşte bu, cemaatin vücubuna açık bir delildir. Çünkü mestehab olan bir-şeyi terkeden yakılmaz. Şüphesiz farz namazları kul şanı Yüce Allah'ın emrettiği, Rasulümüzün de beyân ettiği şekilde edâ edecek olursa, ruhun üzerinde çok büyük bir etkisi olacaktır. Çünkü bu şekilde edâ edilen namaz, ruhu kirleten şeylerden arındırır, temizler. Bu şekilde namaz kılanı hayır işler yapmaya iter ve kötülüklerden <&e alıkoyan "Muhakkak namaz, hayâsızlıklardan ve kötülüklerden ahkoyar/'feMflfcebui, 29/45}[6]

Ramazan Orucunun Vücubu:

Sahabinin: "Ve Ramazan orucunu tutsam" sorusunda sözü geçen Ramazan ayı orucunu tutmak, dinin zaruri olarak (kesin olarak) bilinen rükün-lerindendir. Yüce Ailah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Sizden öncekilere (farz olarak) yazıldığı gibi, size de oruç (farz olarak) yazıldı." (ei-Bakam,2/183)
Rasulullah (s.a) da: "İslâm beş esas üzere kurulmuştur...[7] diyerek, aralarında orucu zikretmiştir. Ümmet Ramazan ayı orucunun dinin bir rüknü olduğu üzerinde icmâ' etmiştir. Bunu inkâr eden bir kimse kâfir olur ve İslâm dininden çıkar.
Şanı Yüce Rabb'imizin emrettiği şekilde bu ibadetin edâ edilmesi kaçınılmazdır. Bu ibadetin amaçlarından ve muhtevasından da uzaklaştırılma-ması gerekir. Ta ki, bu ibadeti yapan üzerinde gerekli etkiyi bıraksın, ruhunu arındırsın, temizlesin ve ona takvayı kazandırsın. O takva ki dünya ve âhiretin hayırlarını elde etmenin sebebidir. Yüce Allah da: "Takvaya ensesiniz diye.. "(ei-Bakara, 2/183) diye buyurmuştur. [8]

Allah'ın Helal Kıldığı Şeyin Haram Olduğuna İnanmak Küfürdür

Sahâbinin: "Helâli helâl bilip" sözünün anlamı onun helâl olduğuna inansam, şeklindedir. Bu kadarı yeterlidir. Velev ki onu yerine getirmesin. Çünkü Yüce Allah'ın helâl kıldığı şeyin haram olduğuna yahut haram kıldığı şeyin helâl olduğuna itikad etmek küfre götürür. Şanı Yüce Allah: "Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan başka Rabler edindiler."fetTet)be, 9/31) diye buyurmaktadır.
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye[9] de şöyle demektedir: Şu haham ve rahiplerini -Allah'ın haram kıldığını helâl kılmakta ve bunun aksinde onlara itaat etmek suretiyle- Allah'tan başka Rab edinenler iki türlüdür:
Bunların bir çeşidi onların Allah'ın dinini değiştirdiklerini bilirler ve bu değiştirmelerine rağmen onlara tabi olurlar ve Allah'ın haram kıldığı şeylerin helâl kılındığına; Allah'ın helâl kıldığının da haram kılındığına inanırlar. Bu inançlarında da rasullerin dinine muhalefet ettiklerini bilmelerine rağmen, başkanlarına tabi olurlar. Böyle bir davranış küfürdür. Allahda rasulü de bunu -haham ve rahiplerine secde etmeseler, namaz kılmasalar dahi-şirk olarak değerlendirmişlerdir.[10]
Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, Allah'ın sizin için helâl kılmış olduğu hoş ve temiz şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Çünkü şüphesiz Allah, haddi aşanları sevmez."(et-Mâide, 5/87)
Nitekim Rasulullah (s.a) da kendilerine et yemeyi, evlenmeyi ve Allah'ın kendileri için helâl kılmış olduğu bazı şeyleri haram kılmak isteyenleri böyle davranmaktan alıkoymuş, bunu kendilerine yasaklamıştır. [11]

Allah'ın Haram Kıldığını Mubah Bilmek De Küfürdür:

Sahâbinin: "haramı haram bellesem" sözü ile ilgili olarak ebû amr İbn es-Salâh şunları söylemektedir: İfadenin zahirinden anlaşıldığına göre o, haramı haram bilirsem, sözü ile iki hususu kastetmiştir. Bunlardan birincisi, onun haram olduğuna inanması, ikincisi de onu işlememesidir. Bu ise helâli helâl bilmekten farklıdır. Çünkü helâli helâl bilmek için, onun helâl olduğuna mücerred olarak inanmak yeterli gelmektedir.[12]
Yüce Allah'ın müslümanlara farz kıldığı hususlardan birisi de haram kıldığı her şeyin haramhğına inanmaları, onu işlemekten uzak durmalarıdır. Yüce Allah'ın haram kıldığı birşeyin helâl olduğuna inanan bir kimse, onu işlemese dahi kâfir olur. Allah'ın haram kıldığı birşeyin haram olduğuna inanmakla birlikte, hevâ ve arzusuna tabi olarak, ondan vazgeçmeyecek olsa bile o kâfir olmaz, fâsık kabul edilir ve müslümanlardan sayılır. Buhâri, Sahih'inde Ömer b. el-Hattâb (r.a) dan şunu rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a) döneminde Abdullah adında ve Himar (eşek) lakaplı bir adam vardı. Bu adam Rasulullah (s.a)'ı güldürürdü. Rasulullah (s.a) onu içki içmekten dolayı celde ile cezalandırmıştı. Bir gün yine Rasulullah (S.A.S.)in huzuruna getirildi, emir vermesi üzerine ona celde vuruldu. Orada bulunanlardan bir adam da: Allah'ım bunu lanetle, bu işten dolayı ne kadar da çok getiriliyor? dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: "Ona lanet etmeyin. Allah'a yemin ederim ki, bildiğime göre o, Allah'ı ve Rasulünü seven birisidir.[13]
Bu dediğimizi doğrulayan pek çok delil daha vardır.
Haram, usûl âlimlerinin tarif ettiği şekilde: Emre uymak kastıyla terk e-denin sevap kazandığı, işleyenin cezalandırıldığı ve kesin ve bağlayıcı ifade ile gelen husustur.
Haram, aynı şekilde hazr (yask), harec (günah), hacr (engelleme), masi-yet, zenb (günah) gibi değişik isimlerle de ifade edilebilir. Haram, aşağıda görüleceği gibi naslar ile bilinir:
1- "Kimimiz kin "rmzin gıybetini'yapmasın'Vei-Hucun». 49/12) buyruğunda olduğu gibi nehy (yasaklayıcı) kipi ile gelip, böyle anlaşılmasını engelleyecek herhangi bir husus bulunmayan buyruklar.
2- Yapılmasına karşılık tehdidin yer aldığı buyruklar: "Şüphesiz Allah'a olan ahidlerini ve yeminlerini az bir bedele karşılık satanlar, işte onlar için âhirette hiçbir pay yoktur. Allah, Kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz ve onları temize çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azap da vardır."(âh İmrân, 3/77)
3- Şu buyrukta olduğu gibi haram lafzının yeraldığı buyruklar: "Size anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz... haram kılındı."(en-ma, 4/23)
Haramlar arasında farklılık vardır. Rabb'imizin yasakladığı en büyük haram şirk, namazı terketmek ve anne babaya karşı gelmektir.
Helâl ve haram kılma, Aziz ve Celil olan Allah'ın hakları arasındadır. Bütün insanları yaratan O'dur. Dünya ve âhiretlerinde neyin onların faydasına olduğunu da o bilir.
Hiçbir kulun yüce mevtasının hakkını çiğnemesi ise helâl olmaz. Kim böyle bir işi yapmaya kalkışacak olursa, o kendisini insanlara ilâhlık konumuna yükseltmiş ve ulûhiyyetinde Rabb'ine ortak koşmuş olur. [14]

Müstehabîan Terkin Caiz Oluşu:

Soru soran Sahabinin: "Ve bunlara birşey ilave etmeyecek olursam -ne dersin- Cennet'e girer miyim?" Yani ben farzları edadan ayrı olarak, nafile herhangi bir amelde bulunmayacak olursam -çünkü bilindiği gibi, Rasulul-•lah (s.a) namaz, oruç ve bunların dışında nafile bir çok şeyleri işlemeye teşvik etmiştir- Cennet'e girer miyim? Rasulullah (S.A.S.) de; evet diye cevap vermiştir. İşte bu, farzları edâ edip helâl kılınanın helâl olduğuna inanıp haram kılınan şeyi de haram bilip ondan uzak durmanın kulun Cennet'e girmesine sebep teşkil edeceğine açık bir delildir.
Şu kadar var ki, nafileleri terkeden bir kimse büyük bir kâr, oldukça geniş sevap alanını da elden kaçırmış olur. Nitekim nafileler Yüce Allah'ın sevgisine sebeptir: "Kulum nafilelerle bana yaklaşmaya devam eder ve nihayet ben onu severim.[15] Nitekim nafileler vasıtasıyla farzlardaki eksiklikler tamamlanır ve kulun Rabb'i nezdindeki dereceleri yükseltilir, ruhlar arınır. Bu ümmetin selefi, nafileleri edâ etmeye insanlar arasında en çok gayret gösteren kimselerdi.
Peygamber (s.a)'in Sahabinin bu hususlara dikkatini çekmesini terkedişi ise, ona kolaylık sağlamak içindi. Çünkü henüz İslâm'a yeni girmişti. [16]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Müslüman, dini ile ilgili bilmediği hususları ilim ehline sormakla görevlidir.
2- Öğretici kimse, ilmi öğrenecek kişiye ulaştırmadan önce, kaldırabileceği şeyleri verebilmek amacıyla, öğrenecek olanın durumunu gözönünde bulundurmalıdır.

3- İlmi yayarken müjdelemek, kolaylaştırmak ve teşvik etmeye dikkat etmek gerekir.
4- Farzları ifa etmek, yasakları terketmekle yetinmek, kişiyi Cennet'e girdirir. [17]

---

[1] Nevevi der ki- Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Haramı haram bilmenin anlamı/ondan uzak durmaktır. Helâli helâl bilmenin anlamı da, onun helâl olduğuna inanarak yapmak demektir. Hadis için bk. Müslim Şerhi, Ktabul-Iman Cennete girdiren iman ile emiolun-dugu şeylere sarılanın Cennet'e gireceğine dair bahis, 1, 150. (Mushm, İman 16-18).
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 231.
[2] el-Vafi fi ŞerMl-Erbâin, 148
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 232.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 232.
[4] Buhâri, i, 155 (Ezan 18)
[5] Müslim, Bk. Nevevi, Müslim Şerhi, II, 297. (Bu anlamdaki hadisler için bk. Buhâri, Mevâkit 20, Ezan 34; Ebu Dauud, Salat 47; Nesai, İmamet 45; İbn Mace, Mesa-cid 18 vs.. -Çeviren-)
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 232-233.
[7] Buhâri, I, 7 (İman 2); Müslim, İman 19-22.
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 233-234.
[9] İbn Teymiyye (661-728 H.}: Adı Ahmed b. Abdülhalim b. Abdisselam b. Teymiyye el-Harrâni ed-Dımeşki'dir. Taküyiddin lakablıdır. İmam, Şeyhülislâm ve fıkıh, tefsir, usûl ve hadis gibi İslâm ilimlerinde bir derya İdi. Müctehiddi. İslaha yönelik çağrısı yanında eziyetlerle karşılaştı. İbn Dakiki'i-îd der ki: İbn Teymiyye ile bir araya geldiğimde bütün ilimlerin gözü önünde olduğunu ve istediğini alıp istediğini bıraktığını gördüm. ez-Zemelkâni der ki: İbn Teymiyye'ye güzel tasnif, seviyeli anlatım, tertib, taksim ve beyan gibi hususlarda geniş bir imkân bahşolunmuştur. Allah Davud'a (a.s.) demiri nasıl yumuşatmış ise ilimleri de O'na yumuşatmıştır. Öğrencİlerinin bazıları: İbnü'I-Kayyım, ez-Zehebi, İbn Kesir ve el-Makdİsi. İlmi eserlerinden bazıları: 1) es-Siyasetu's-Şer'iyye, 2) Minhacu's-Sünne, 3) Fetvaları, Riyad'da 35 cilt halinde basılmıştır. Faziletli hocamız
Abdurrahman Abdulhalik'ın yazdığı Lemahât Min Hayati İbn Teymiyye adlı kitabı ile Muhammed Ebu Zehra'nın İbn Teymiyye adlı kitabı okunmaya değer. Bu sonuncu kitap oldukça büyük bir ilmi muhtevaya sahiptir.
[10] Teysiru'l-Azizi'l-Hamid, 552.
[11] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 234-235.
[12] Müslim Şerhi, 1, 149
[13] Buhâri, VIII, 14 (H'idud, 5. Buharı bu baba şu anlamdaki başlığı vermiştir: İçki içene lanet etmenin mekruh c ışu ve bundan dolayı dinden çıkmadığı. -Çeviren-)
[14] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 235-236.
[15] Buhâri, VII, 190 {Rikaak 38). Bu hadis de kırk hadis kapsamında olduğu için ileride açıklaması gelecektir.
[16] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 236-237.
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 237.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23-EBVÂBU'S-SEHV
1- Musalli, Farzın İki Rek'atından, Oturmayarak Kalktığı Zaman Bu Yanılma Hakkında Gelen Hadis Babı
2- Bab : Musalli Dört Rek'atlı Farzı Beş Rek'at Kıldığı Zaman?
3- Bab : Namaz Kılan Kimse İki Rek'atta.Selam Verdiği Zaman; Yahud Üç Rek'atta Selam Verdiği Zaman Namaz Sacdesi Gibi veya Ondan Uzun İki Secde Yapar
4- İki Sehv Secdesinin Ardından Teşehhüd Okumayan Kimse Babı
5- Sehvin İki Secdesinde Allâhu Ekber Diyen Kimse Babı
6- Bab: Musalli Kaç Rek'at; Üç Rek'at Mı Yahud Dört Rek'at Mı Kıldığını Bilmediği Zaman, Oturduğu Halde İki Kerre Secde Eder .
7- Farz Namazda ve Nafile Namazda Yanılmak Babı
8- Bab: İnsan Namaz Kılmakta İken Kendisine Söz Söylendiği ve Onun da Bu Kelamı İşitip Eli ile İşaret Ettiği Zaman (Hüküm Nasıl Olur)?
9- Namaz Kılmakta Olan Kimsenin, Namaz İçinde İken İşaret Yapması Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

23-EBVÂBU'S-SEHV

(Unutup Yanılma ile İlgili Bâblar) [1]

1- Musalli, Farzın İki Rek'atından, Oturmayarak Kalktığı Zaman Bu Yanılma Hakkında Gelen Hadis Babı [2]

1-.....Abdullah ibn Buhayne (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize namazların birinden iki rek'at kıldırdı. Sonra (birinci teşehhüd için) oturmadan ayağa kalktı. Cemâat de O'nunla beraber ayağa kalktı. Rasûlullah namazını tamamladığında biz selâm vermesini beklerken, selâm vermeden evvel Allâhu Ekber dedi ve oturduğu hâlde (yanılmadan dolayı) iki secde yaptı, sonra da selâm verdi [3].

2-.....Abdullah ibnu Buhayne (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) öğle namazının ilk iki rek'atından sonra, aralarında oturmadan (üçüncü rek'ata) kalktı. Namazını edâ ettiği zaman iki secde yaptı. Sonra bu iki secdenin ardından selâm verdi [4].

2- Bab : Musalli Dört Rek'atlı Farzı Beş Rek'at Kıldığı Zaman? [5]

3-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: (Bir defasında) Rasûlullah (S) öğle namazını beş rek'at kıldırdı. Kendisine: Namazda artırma mı yapıldı? diye soruldu. Rasûlullah: "Bu nasıl suâldir?" buyurdu. Sonra sahâbî de: Namazı beş rek'at kıldırdınız, dedi. Bu cevâb üzerine Rasûlullah, selâm verdikten sonra (yanılmadan dolayı) iki defa secde etti [6].

3- Bab : Namaz Kılan Kimse İki Rek'atta.Selam Verdiği Zaman; Yahud Üç Rek'atta Selam Verdiği Zaman Namaz Sacdesi Gibi veya Ondan Uzun İki Secde Yapar

4-.....BizeŞu'be, Sa'dibn İbrâhîm'den; odaEbû Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir defa Peygamber (S) bize öğle veya ikindi namazını kıldırıp iki rek'atta selâm verdi. Zu'I-Yedeyn isimli sahâbî hemen: Yâ Rasûlallah, namaz kısaldı mı? dedi. Peygamber, sahâbîlerinehitaben: "Zu'l-Yedeyn'insöylemekte olduğu doğru mu?" diye sordu. Sahâbîler evet dediler. Bunun üzerine Peygamber, sonuncu iki rek'atı da kıldırdı, sonra (yanılmadan dolayı) iki secde yaptı [7].
Sa'd ibn İbrâhîm şöyle dedi: Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'i gördüm ki, o, akşam namazından iki rek'at kıldırıp (yanılarak) selâm verdi ve konuştu. Sonra kalan rek'atı kıldırdı ve (yanılmaktan dolayı) iki secde yaptı. Ve: İşte ben, Peygamber'in böyle yaptığını gördüm, dedi [8].

4- İki Sehv Secdesinin Ardından Teşehhüd Okumayan Kimse Babı

Ve Enes ibn Mâlik ile Hasen el-Basrî, iki sehv secdesi akabinde, teşehhüd okumaksızın selâm vermişlerdir [9].
Katâde de: Sehv secdesi yapan teşehhüd okumaz» demiştir [10].

5-.....Muhammed ibn Sîrîn'den; o daEbû Hureyre(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) iki rek'attan ayrıldı. Zu'1-Yedeyn ona: Yâ Rasûlallah, namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu? dedi. Rasûlul-Iah: "Zu'l-Yedeyn doğru mu söyledi?"buyurdu. İnsanlar: Evet, doğru söyledi, dediler. Bu cevâb üzerine RasûluUah kalktı ve sonuncu rek'-atı da kıldırdı. Sonra selâm verdi. Sonra tekbîr alıp secdeye vardı. Her zamanki sucûdu kadar yâhud daha uzun müddet secdede kaldı. Sonra başını kaldırdı [11].

6-.....Seleme şöyle demiştir: Ben, Muhammed ibn Sîrîn'e: Sehv secdelerinde teşehhüd var mıdır? dedim. İbn Şîrîn: Ebû Hureyre hadîsinde teşehhüd yoktur, dedi [12].

5- Sehvin İki Secdesinde Allâhu Ekber Diyen Kimse Babı [13]

7-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. Muhammed ibn Şîrîn; Zan-nımın çoğu ikindi namazı olmasıdır, demiştir.- Peygamber, iki rek'at kıldırdıktan sonra selâm verdi. Ondan sonra mescidin önündeki bir tahta parçasına doğru kalktı, elini onun üzerine koydu. O cemâatin içinde Ebû Bekr ve Umer de vardı. Bu ikisi Peygamber'le kelâm etmekten heybet duyup çekindiler. İnsanların acele edenleri çıktılar da (kendi kendilerine): Namaz kısaldı mı? (yâhud: Namaz kısaldı), dediler. Yine o cemâatin içinde Peygamber'in Zu'l-Yedeyn ismini vermekte olduğu bir zât da vardı. O zât: (Yâ Rasûlallah!) Unuttun mu, yoksa namaz mı kısaldı? dedi. Peygamber: "Unutmadım da, kısal-madı da" buyurdu. O zât: Evet, unuttuğun muhakkak, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah iki rek'at kıldırdı. Sonra selâm yerdi. Sonra tekbîr alıp secdeye vardı. Her vakitki sucûdu kadar yâhud daha uzun müddet secdede kaldı. Sonra başını kaldırıp tekbîr aldı. Sonra başını yere koydu. Sonra tekbîr alıp yine (ilk) sucûdu gibi yâhud daha uzun bir secde yaptı. Sonra başım kaldırıp tekbîr aldı [14].

8-.....Bizeel-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Abdu'I-Muttalib oğulları'nın yeminli dostu olan İbnu Buhayne oğlu Abdullah el-Esdî(62)'den [15] tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) öğle namazını kıldırdığı sırada, üzerinde teşehhüde oturmak vazifesi varken (oturmayıp üçüncü rek'ata) kalktı. Namazını tamamladığı zaman iki defa secde yaptı. Şöyle ki: Oturduğu hâlde, selâm vermeden evvel herbir secdede tekbîr aldı,Unuttuğu oturmanın yerine Peygamber'le beraber bu iki secdeyi insanlar da yaptılar [16].
İki sehv secdesinde tekbîr getirmek hakmdaki bu hadîsi İbn Şihâb'dan rivayet etmekte, İbnu Cureyc, el-Leys ibn Sa'd'a mutâbaat eylemiştir [17].

6- Bab: Musalli Kaç Rek'at; Üç Rek'at Mı Yahud Dört Rek'at Mı Kıldığını Bilmediği Zaman, Oturduğu Halde İki Kerre Secde Eder .

9-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Namaza nida edildiği vakit şeytân ezanı işitmemek için yüz-geri edip yeltene yellene kaçar. Ezan bitirildiği zaman gelir. Namaz için ikaamet edilince yine yüzgeri edip kaçar. İkaamet okumak biti-rilince yine gelir, insan ile kalbi arasına sokulur [18]. Fulan şeyi hatırla, fulan şeyi hatırla diyerek (namazdan evvel insanın) hiç de aklında olmayan şeyleri hatırlatır durur. Nihayet insan kaç rek'at kıldığını bilemez olur. İşte herhangi biriniz kaç rek'at; üç rek'at mı, yoksa dört rek'at mı kıldığını bilmediği zaman, oturur hâlde iki kerre secde etsin"[19].

7- Farz Namazda ve Nafile Namazda Yanılmak Babı

Ve jbn Abbâs (R) vitr namazını kıldıktan sonra iki kerre secde etmiştir [20].

10-.....Ebû Hureyre (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Herhangi biriniz kalkıp namaza durduğu zaman şeytân gelir ve namazını karıştırır. Nihayet o kimse kaç rek'at kıldığını bilemez. Sizden herhangi biriniz bu karışıklığı hissettiği zaman oturur ya- ziyette iken iki kerre secde etsin " [21].

8- Bab: İnsan Namaz Kılmakta İken Kendisine Söz Söylendiği ve Onun da Bu Kelamı İşitip Eli ile İşaret Ettiği Zaman (Hüküm Nasıl Olur)?

11-.....(İbn Abbâs'ın kölesi Kureyb şöyle demiştir:) İbn Abbâs, Mısver ibn Mahrame ve Abdurrahmân ibn Ezher -Allah onlardan razı olsun- ben Kureyb'i, Âişe'ye gönderdiler de: Hepimizden Âişe'ye selâm söyle ve ona ikindinin farzından sonraki iki rek'at nafile namazın hükmünden sor; ve ona: "Bu namazı senin kılmakta olduğundan haberdâr olduğumuzu, hâlbuki Peygamber(S)'in bu iki rek'at namazdan sahâbîleri men' ettiği haberinin bize ulaştığını" söyle dediler.
Ve İbn Abbâs (ilâve olarak): Ben, Umer ibn Hattâb ile beraber halktan böyle iki rek'at namaz kılan insanları döverdim, demişti.
Kureyb dedi ki: Ben Âişe'nin yanına girdim ve beni gönderenlerin benimle yolladıkları haberi kendisine tebliğ ettim. Âişe bana cevaben: Sen bu mes'eleyi Ümmü Seleme'ye sor, dedi. Ben de yanından çıktım ve o üç zâta gelip, Âişe'nin cevâbını onlara haber verdim. Onlar beni Âişe'ye gönderdikleri gibi, bu defa da Ümmü Seleme'ye gönderdiler.
Ümmü Seleme (R) şöyle dedi: Ben, Peygamber(S)'den, halkı ikindiden sonraki bu namazdan nehyederken işittim. Sonra bir kerre de Peygamber'i, ikindi namazını kıldığı sırada iki rek'at namaz daha kılarken gördüm. Şöyle ki: Rasûlullah benim odama girmişti. Fakat -o sırada yanımda Ensâr'dan, Haram oğullarından bir takım kadın konuklar bulunuyordu. Rasûlullah namaz kılmağa başladı. O'nun böyle ikindinin akabinde benim yanıma girmesinden sonra namaz kıldığını görünce kendisine bir kız gönderdim ve kıza: Rasûlullah'in yanında dur:"Yâ Rasûlallah! Sana Ümmü Seleme,şu iki rek'at namazdan nehyettiğini işittim, hâlbuki şimdi seni onları kılıyorsun görüyorum" diye soruyor de! Eğer Rasûlullah (namazda bulunduğuna) eliyle işaret ederse, yanından geri çekil, dedim. Kız bu emrimi yerine getirdi. Ve hakîkaten Rasûlullah eliyle işaret etti; kız da O'ndan geri çekildi[22].
Rasûlullah namazdan ayrılınca bana hitaben: "Ey Ebâ Ümeyye kızı! İkindi namazından sonra kıldığım iki rek'at.namazdan sormuştun. Bunun sebebi şudur: Bana Abdu "l-Kays kabilesinden bir takım insanlar gelmişti. Bunlar, şu öğle namazından sonraki iki rek'at (nâfile) namazdan beni meşgul edip alıkoymuşlardı. İşte kıldığım iki rek'at namaz, öğlenin o iki rek'at son sünnettidir" buyurdu.

9- Namaz Kılmakta Olan Kimsenin, Namaz İçinde İken İşaret Yapması Babı

Bu konudaki hadîsi Kureyb, Ümmü Seleme(R)'den; o da Peygamber(S)'den söylemiştir[23].

12-.....Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Bir defasında Rasûlullah'a Amr ibn Avf oğullan arasında bir kavga meydana geldiği haberi ulaşmıştı. Rasûlullah hemen beraberindeki bir takım insanlar içinde olarak, onların arasında barış yapmak üzere yola çıktı. Bu esnada namaz vakti de olmuştu. Bilâl, Ebû Bekr'e geldi de: Yâ Ebâ Bekr! Şübhesiz Rasûlullah gittiği yerde alıkonulmuştur. Namaz vakti de olmuştur. Sen insanlara imamlık yapar mısın? dedi. Ebû Bekr: Peki, istersen kılalım, dedi. Akabinde Bilâl namaz için ikaa-met etti. Ebû Bekr de öne geçip tekbîr alarak insanlara namaz kıldırmaya başladı. İnsanlar henüz namazda iken Rasûlullah safflar içinde yürüyerek geldi, nihayet saffta dikeldi. İnsanlar el çırpmaya başladılar. Ebû Bekr, namazını kılarken başını çevirip bakmazdı. Arkasındaki cemâat el çırpmayı çoğaltınca, başını çevirip baktı ki, Rasûlullah kendisine işaret etmekte ve namazı kıldırmasını emir buyurmaktadır. Ebû Bekr hemen iki elini kaldırıp Allah'a hamd etti, sonra geri geri giderek Rasûlullah'ın arkasına çekildi, saffın içinde durdu. Rasûlullah da öne geçip insanlara namazı kıldırdı.
Rasûlullah namazdan çıkınca yüzünü insanlara yöneltti de şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Size ne oluyordu ki, namaz içinde iken size bir şey arız olduğu zaman el çırpmaya başladınız? El çırpmak ancak kadınlara mahsûstur. Sizden her kime namazı içinde iken herhangi bir şey arız olursa Subhânallah desin. Şu muhakkak ki, o Subhânal-lah dediği zaman, onu işiten kimse muhakkak yüzünü çevirip bakacaktır.
Yâ Ebâ Bekr, sana işaret ettiğim zaman, insanlara namaz kıldırmaktan seni men' eden nedir?" diye sordu. Ebû Bekr de: EbûKuhâ-fe oğlu için, Rasûhıilah'ın önünde durup namaz kıldırması lâyık olmaz, dedi [24].

13-.....Esmâbintu EbîBekr şöyle demiştir: Ben Âişe'nin yanına girdim; o dikilmiş namaz kılmakta idi. İnsanlar da hep dikilmiş namaz kılıyorlardı. Ben, insanların hâli nedir? diye sordum. Âişe (güneş tutulduğunu anlatmak için) başı ile gökyüzüne doğru işaret etti. Ben yine: Bu bir âyet (yânı insanlara bir azâb alâmeti) mi? dedim. Âişe başıyle evet diye işaret etti [25].

14-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) hasta olduğu hâlde evinde oturarak namaz kıldıydı. Arkasında da bir takım insanlar ayakta namaz kıldılar. Rasûlullah onlara (namaz içinde iken eliyle) "Oturunuz!" diye işaret etti. Namazdan çıktığı zaman. "İmâm ancak kendisine uyulsun diye imâm edilir. Öyle olunca, imâm rukû'a vardığı vakit rukû'a varın; başını kaldırdığı vakit siz de başlarınızı kaldırın" buyurdu[26].

---

[1] el-Câmi'u's-Sahîh'in Avrupa baskısında ve ona göre yapılmış olan Miftâhu Kunüzi's-Sünne fihristinde burası ayrı bir kitâb halindedir.
[2] Ebû Zerr nüshasında "bâb" sözü yoktur. Bu durum ise "Sehv hakkında gelen şeyler" fikrasının "Kitâb", gerisinin "bâb" başlığı altında olmasını düşündürür.
es-Sehv ve es-Suhv: Bir adamın kalbi başka yere gitmekle bir hususu gaflet edip unutmak ma'nâsmadır; birinci bâbdandır. Şârih der ki: Sehv, "fî" cerr harfi ile sılalanırsa (yanı fiil isme bu harf ile bağlanıp ulanırsa) bilmeyerek terk, ve "an" harfiyle sılalanırsa bilerek terk ma'nâsmadır... (Kaamûs Ter,).
[3] Bu hadîse göre, birinci teşehhüdün yeri olan ilk oturmanın terki üzerine, bu noksanın sehv secdesi ile telâfi edilmesi, birinci teşehhüdün farz olmadığına delîl sayılmıştır.
Bu hadîsteki mes'elelerden biri de sehv secdesinin selâmdan evvel edilmiş olmasıdır. Bu mes'elede fakîhler üç fırkaya ayrılmışlardır: a. Yanılma secdesi mutlaka selâmdan evveldir; b. Yanılma secdesi eğer noksan dolayısiyle olursa selâmdan evvel, ziyâde sebebiyle olursa selâmdan sonradır; c. Yanılma secdesi mutlaka selâmdan sonradır...
Yanılma secdesinin selâmdan evvel veya sonra yapılması hakkındaki ihtilâf, evleviyyet hususunda bir ihtilâftır. Namazın sıhhati ve bozulması ile hiç de alâkası yoktur. Bu noktayı Hidâye sahibi ile Nevevî tenbîh etmişlerdir
[4] Buhârî, sened ve metinde biraz farklı olan bu hadîsi, birinci hadîste yanılmalı kılman namazın öğle namazı olduğunu belgelemek için getirmiştir. Her iki hadîsin bâb başlığına delâletleri açıktır
[5] Buhârî bundan evvel geçen bâb hadîslerinde namaz fiillerindeki noksanın; burada ise namaz fiillerinde yapılan ziyâdenin hükmünü göstermek istemiştir.
[6] Bu hadîs, Müslim'in bir rivayetinde şu ziyâdeyi ihtiva ediyor: Peygamber (S): "Ben de sizin gibi bir insanım. Sizin unuttuğunuz gibi, ben de unutabilirim. Sizin biriniz namazda bir unutma yaptığı zaman, hemen iki secde ile secde etsin" buyurdu. Sonra Rasûlullah henüz oturduğu yerden yüzünü kıbleye çevirdi ve iki defa secde etti.
Yine Müslim'in bir rivayetinde: Namazdan selâm verdikten ve bu suretle suâl ve cevâbdan sonra, Rasûlullah sehv İçin iki secde yaptı" ziyâdesi vardır
[7] Hadîste yalnız iki rek'atta selâm vermekten başkası yok; sonra bunda üç rek'atta selâm vermek de yoktur. Bu takdirde, hadîs ile bâb başlığının son fikraları arasında uygunluk yoktur denilirse, buna şöyle cevâb verilmiştir: Üç rek'atta selâm verme, Müslim'de İmrân ibn Husayn'dan gelmiştir; Buhârî ona işaret etmiş gibidir. "Namaz secdesi gibi yâhud daha uzun iki secde yapar" fikrası da, bundan sonra gelecek babın hadîsinde gelmiştir.
[8] Sa'd ibn tbrâhîm'in bu hadîsini İbn Ebî Şeybe, Gunder'den; o da Şu'be'den tarikiyle mevsûlen rivayet etmiştir.
[9] Enes ile Hasen el-Basrî'nin bu fiillerini, İbn Ebî Şeybe, Katâde tarîkinden mevsûlen rivayet etmiştir.
[10] Katâde'nin bu "Teşehhüd etmez" sözü, Buhârî nüshalarında bu şekilde "lâ" nefî harfiyle gelmiştir. Bu menfî şekil, Katâde'nin, Enes ile Hasen'den rivayet ettiği fiile uygundur. Binâenaleyh, Katâde bu hususta onlara uymuştur.
İbn Hacer, Abdurrazzâk'ın, Ma'mer'den bu fiili "lâ"sız olarak rivayet ettiğini ve Buhârî nushalarındaki "lâ"nın zâid olabileceğim savunmuştur. Aynî ise, İbn Hacer'in görüşünü doğru bulmamıştır (Umdetu'l-Kaari, III, 746
[11] Hadîsin bab başlığına uygunluğu açıktır. Çünkü hadîsin buradaki rivayetinde RasûluHah'ın teşehhüd okuduğu zikredilmemiştir (Umdetu'l-KaarT).
[12] Bu hadîsin de başlığa uygunluğu açıktır. Ebû Nuaym'ın eZ-Mus/a/ircc'ındaki rivayette, İbn Şirîn: Ben bu hususta Ebû Hureyre'den birşey bellemedim; fakat teşehhüd okumak bana daha sevimlidir, demiştir.
Teşehhüd okumak, onun gayrisinin hadîsinde gelmiştir: Ebû Davud'un İm-rân ibn Husayn'dan rivayet ettiği hadîs bu cümledendir. Şöyle ki: Peygamber onlara namaz kıldırdı, yanıldı ve iki secde yaptı, sonra teşehhüd etti, sonra selâm verdi. Bunu Tirmizî, Nesâî, Hâkim ve İbn Hibbân da tahrîc etmişlerdir (Umdetu'l-Kaarî).
[13] Yânî namazında unutan kimsenin, iki yanılma secdesinde tekbîr alacağı görüşünde olan.
Âlimler topluluğu sucûd tekbîri ile yetinme üzerindedirler. Hadîslerin çoğu da buna şehâdet etmektedir (Aynî).
[14] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri, son cümlelerdir. Ve bu delâlet apaçaktır.
[15] Bu zâtın nisbeti el-Ezdî'dİr; bazen buradaki gibi zâl, sîn'e tebdîl edilerek el-Esdî şeklinde de söylenir (Kastallânî).
[16] Bu hadîsin de bâb başlığına uygunluğu "Herbir secdede tekbîr alırdı" ifadesidir. Bu hadîsin biraz farklıca bir rivayeti yakında geçmişti.
[17] Bu mutâbaatı Adurrazzâk mevsûlen rivayet etmiştir.
[18] İnsan ile nefsi yâhud kalbi bir şey olduğu hâlde, burada araya girmekten mak-sad, son derece yakınlığı misâllendirmedir. "Kan, beden içinde nasıl akarsa, insanın içinde de şeytân öyle cereyan eder" mealindeki hadîs gibi, yakınlık temsilidir. Namaza edilen niyete ve namazda iken kalbin Hakk tarafına yönelmeşine vesvese ile mâni' olur demektir
[19] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri, son cümleleridir
[20] ibn Abbâs'ın bu fiilini tbn Ebî Şeybe, sahîh bir isnâd ile Ebû'l-Âliye'deıı mevsûlen rivayet etmiştir.
Buhârî bu başlık ile farz namazda ve nafile namazda yanılma meydana geldiği zaman, yanılma secdelerinin yapılıp yapılmayacağı hükmünü belirlemek İstemiştir.
İbn Abbâs'ın vitr namazında yanılma secdesi yaptığının sabit olması, bu secdelerin farz namazda olduğu gibi nafile namazlarda da yapılacağını gösterir. Bu hususta farz ile nafile arasında bir fark olmadığını göstermiştir.

[21] Hadisteki Peygamber emri, kılınan namazın farz veya nafile olduğunu kayıdia-maksızm, mutlak namaz ta'bîriyle geldiği için, farza da, nafileye de şumûlü olduğundan bâb başına delîl yapılmıştır, yânî kılınan namâ2 ister farz, ister nafile olsun; yanılma vukua geldiği takdirde sehv için iki kerre secde yapılacağına de-
lâlet etmektedir.
[22] Hadisin bâb başlığına delîl olan yeri, Peygamber'İn namazda iken kızın söylediği sözleri işitip dinlemesi ve sonra eliyle işaret ederek namazda bulunduğunu bildirmesidir. Bu hadisten, namaz kılan kimsenin başkasının sözünü dinleyip anlamasının cevazı ve bunun namaza zarar vermemesi; namaz kılanın eliyle ve hafîf fiillerden sayılacak herhangi bir fiil-ve hareket ile işaret etmesinin namazı bozmayacağı; her âlimin kendisinden daha yüksek âlime mes'eleyi iyice anlamak için müracaat etmesinin miistehâblığı; vâhid haberinin ve kadın haberinin kabulü; mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'nin müstesna zekâ ve fetâneti ve suâl hususunda gösterdiği ince rûhluluğu, sonra dîn işine alâka ve ihtimam gösterme derecesi... gibi birçok hükümler çıkarılmıştır.
Bu hadis, Bühârî'nin Mağâzî Kitâbı'nda da gelecektir.
[23] Bu ta'lîkte haber verilen Kureyb hadîsi, bundan önceki 8. babın 11. hadisi olarak geçmişti.
[24] Hadîsin bâb başlığına delâlet eden kısmı bu "Rasûlullah kendisine işaret etmekte ve namazı kıldırmasını emir buyurmaktadır" fikrasıdır. Hadîse âid diğer açıklamalar daha evvel geçtiği yerde verilmişti.
[25] Esmâ'nın bu hadîsinin bâb başlığına delîl olan noktaları da, son kısmındaki iki suâl ve onları Âişc'nin başıyle işaret ederek cevâblamasıdır Bu hadîs dahî İlim Kitabı ile Güneş Tutulması Kitâbı'nda geçmişti.
[26] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Onlara oturunuz diye işaret etti" fıkra-sıdır. Hadîs daha evvel "imâm ancak kendisine uyulmak için imâm edilmiştir bâbı"nda geçmişti

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-ŞEHÂDAT
ŞAHİTLİKLER BÖLÜMÜ
Bâb: Nesepler Ve Süt Emzirmeyle İlgili Şahitlik
Bâb: İftira Edenin, Hırsızın Ve Zina Edenin Şahitliği
Bâb: Yemin Ettirme Şekli

KİTABU'L-ŞEHÂDAT

ŞAHİTLİKLER BÖLÜMÜ

Bâb: Nesepler Ve Süt Emzirmeyle İlgili Şahitlik

259- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Amre bn. Abdirrahman, o Allah Resûlü'nün hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onun ortasındayken Hafsa'nm (r.anhâ) odasına girmek için izin isteyen bir adamın sesini işitti. (Âişe (r.anhâ) der ki:) "Ey Allah Resulü! Bir adam odanıza girmek için izin istiyor."
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Onu tanıyorum, Hafsa'mn (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir.
Âişe (r.anhâ) şöyle dedi: Peki benim süt amcam filan hayatta olup odama girmek için izin isteseydi? Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Elbette, doğumun mahrem kıldığını, emzirme de mahrem kılar.[1]

Şerh

Onu tanıyorum, Hafsa'mn (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) ilgili kişi lehindeki şahitliğidir.

Hüküm

Şahitlik: herhangi bir kimsenin, birinin başka bir şahısta olan hakkını kanıtlamak için, şahitlik lafızlarını kullanarak hakim huzurunda verdiği ha-berdir. "Filan kişinin, falan şahıstan şu kadar alacağı olduğuna şahadet ederim" demek gibi.
Bir insan şahit olarak gösterildiği zaman, şahitlikte bulunmaktan kaçınmamalı ve bildiğini doğru olarak, olduğu gibi söylemelidir. Ancak zina, içki içme gibi had cezası gerektiren hususlarda şahitlik yapan serbesttir. İsterse doğru söyler ve isterse suçlunun ayıbını örter. Bir Müslümanın kusurunu örtmek, daha iyi olarak kabul edilmiştir.
Şahitte aranan bazı şartlar vardır. Şahidin Müslüman, akıllı, ergen, hür, adalet sahibi (güvenilir), görme ve konuşma yeteneğine sahip olması ve başkasına zina iftirasından dolayı had cezasına çarptırılmamış bulunması gerekir. Bir de şahitlikte istenen lafızların kullanılması gerekir: "Bildiğim kadar, bence, zannedersem..." gibi sözler, şahitlik için yeterli değildir.
Bir kişinin anne-babası, ninesi, dedesi, çocukları, torunları ve eşi lehine şahitliği kabul edilmez. Kişinin kendi ortağı lehine yaptığı şahitlikteki gibi, menfaatini ilgilendiren hususlardaki şahitliği de kabul edilmez. Aynı şekilde aralarında düşmanlık bulunan kişilerin duygusal davranmaları ihtimali olduğu için birbirleri aleyhindeki şahitlikleri geçerli olmaz.[2]

Ders

İslam hukukunun birçok kurumu bakımından ne derece çağlar üstü bir bir hukuk olduğunun en güzel kanıtlarından biri de şahitlik kurumudur. Tarihin sayılı hukuk doktrinleri arasında yer alan İslam hukuk sisteminin tekrar tekrar incelenerek günümüz meselelerine ışık tutacak temel prensiplerinden faydalanılması, en azından ecdadımızın bu sahada sarfettikleri gayretlere karşı bir vefakârlık örneği olacaktır.

Bâb: İftira Edenin, Hırsızın Ve Zina Edenin Şahitliği

260- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) muhsan olmayan bir kişiye zina ettiği için yüz değnek vurdurdu ve bir yıl uzaklaştırma cezası verdi.260

Şerh

Allah Resulü (sav) muhsan olmayan bir kişiye zina ettiği için yüz değnek vurdurdu ve bir yıl uzaklaştırma cezası verdi" ifadesinde Efendimizin bir bekarla ilgili had uygulamasına yer verilmektedir. Hadisin bu bapta yer alma sebebi, zina haddi uygulanan kimsenin de şahitliğine itibar edilmeyeceğidir.

Hüküm

İslam hukukunda şahitlikle ilgili temel prensiplerden biri de yüz kızartıcı suç işlemiş kimselerin şahitliklerinin kabul edilmemesidir ki bunlar bap başlığında sıralanan her türlü iftira, hırsızlık ve zina suçlarıdır. Bu suçlardan dolayı cezası kesinleşen kimselerin şahitliklerine itibar edilmez. Ancak Tahâvî, tevbesi kabul edilmiş hırsızın şahitliğinin kabul edileceği hususunda icmâ bulunduğunu kaydetmiştir. Aynı şekilde içki içme suçundan dolayı had cezasına maruz kalmış kimsenin şahitliğinin kabul edileceği noktasında hemen bütün fakihler fikir birliği etmişlerdir. Bütün bunlara rağmen, tevbenin kabulü şartının nasıl tahakkuk edeceği ve bunun zorlukları unutulmamalıdır.

Ders

İslamın hukuk sistemine getirdiği ahlaken göz ardı edilemez prensiplerden biri de, şahitliğin kabulüyle ilgili kriterlerdir. Bu kriterlerden bazılarına daha önce işaret etmiştik. Burada ise, yolsuzluk ve bozulmanın had safhaya ulaştığı günümüz toplumları açısından çok önemli bir başka ölçütü görmekteyiz. Buna göre güncel ifadesiyle yüz kızartıcı suç işlemiş, örneğin hırsızlık, fuhuş, iftira gibi suçlara irtikap etmiş ve suçlan sübut bulmuş kimselerin şahitlikleri ancak tevbelerinin kesin surette kabul edilmesinden sonra kabul edilebilir. Çünkü bunlar, şahitte olması gereken dürüstlük ve şeref sıfatlarını bir şekilde zedelemiş kimselerdir.

Bâb: Yemin Ettirme Şekli

261- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Yemin edecek kişi, Allah üzerine yemin etsin, yahut sussun![3]

Şerh

Yemin edecek kişi, Allah üzerine yemin etsin, yahut sussun!" ifadesinde yeminle ilgili çok temel bir kural konulmaktadır. Bu kural yeminin yalnız Allah'ın Adı üzerine edilebileceğidir. Bunu dışındaki yeminlere itibar edilmez.

Hüküm

Yemin, akitlerde ve davalarda söz veya iddiayı pekiştirmek için başvurulan bir yoldur. Meşruluğu Kur'ân ve Sünnet ile sabittir.
Yemin çeşitleri
Yeminler esasen Allah adına edilenler ve Allah'tan başkası adına edilenler olmak üzere ikiye ayrılır.
Allah adına edilen yeminler:
Kasem suretiyle Allah adına yeminler "Allah" ya da "İzzet, celal, azamet" gibi zatî sıfatlarının basma "ba, va, ta" harflerinin birisini getirmek suretiyle "Vallahi, Billahi, Tallahi" şeklinde yapılır.
Hanefîlere göre, Nebi, Kur'ân, Kabe gibi Müslümanlarca kutsal sayılan varlıklar adına yemin edilmesi caiz değildir.
İmam Şafiî, İmam Mâlik ve imam Ahmed b. Hanbel'e göre Kur'ân, Kur'ân âyetleri ve Mushaf adına edilen yeminler geçerlidir. Bozulması halinde kefareti gerektirir.
Yeminin geçerli olması için Arapça olması şart değildir. Diğer dillerle de yemin edilebilir, jprneğin Türkçede kullanılan "yemin ederim, kasem ederim, and içerim" gibi sözler de yemin sayılır. 2. Allah'tan Başkaları Adına edilen Yeminler: Allah'tan başkaları adına edilen yeminler iki kısımdır: a- Aile büyükleri ve melekler vs. gibi Allah'tan başka varlıklar adına edilen yeminler: Bu şekilde yemin etmenin caiz olmadığını, Hz. Peygamber'in böyle yemin etmeyi yasakladığını üstteki hadiste görüyoruz.. Bu gibi sözlerle yemin etmek caiz olmadığına göre, buna 'yemin' demek de doğru değildir.
b- Bir şarta bağlanan yeminler: Bu yeminleri de iki kısımda ele almak mümkündür:
i. İbadet ve taat cinsinden bir şeye bağlananlar: Örneğin "şu işi yaparsam üç gün oruç tutayım" dense, bu bir bakıma yemindir. Bir başka açıdan da adaktır. Çünkü bir ibadeti yapmayı, şarta bağlamıştır. Bu tür ifadelerin adak olarak değerlendirilmesi daha uygundur.
ii. İbadet ve taate bağlanmayıp, talak veya köle azadına bağlanan yeminler: Bir kimse karısının boş olmasını veya kölesinin hür olmasını bir şartın gerçekleşmesine bağlarsa, talakla veya köle azadı ile yemin etmiş sayılır.
Böyle yeminlere şarta bağlı yemin denir. Bunların yemin olarak değerlendirilmesi, kişiyi bir fiili yapmaya teşvik veya yapmaktan caydırmasından dolayıdır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en önemli ders, prensip olarak Allah'tan başkası adına yemin etmemektir. Haddi zatında yemin konusunda çok titiz davranmak, ileri geri her meseleyi yeminle pekiştirmeye çalışmamak gerekir. Çünkü yemin, Allah'ın şahit tutulduğu çok ağır bir sözdür.[4]

---

[1] Buhârî, şahâdet/2452, farzu'l-hums/2874, nikâh/4709; Müslim, radâ/2615-2616; Tir-mizî, radâ/1066; Nesâî, nikâh/3248, 3250; Ebû Dâvud, nikâh/1759; İbn Mâce, nikâh/1927; İbn Hanbel, bakî

musriediM-Ensâr/23041, 23109, 23235, 23294, 23570, 24283; Mâlik, radâ/1101-1103; Dârimî, nikâh/2148-2149.

[2] Buhârî, vekâlet/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hudûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'l-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musnedu'ş-şâmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293; Dârımı, hudûd/2214

[3] Buhârî, şahâdet/2482, men âkı b/3 549, edeb/5643, eymân/6155-6157, tevhîd/6852; Müslim, eymân/3104-3106; Tirmizî, 1453-1455; Nesâî, eymân/3706-3708; Ebû Dâvud, eymân/2828; İbn Mâce, kerrat/2085; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4294, 4320, 4365, 4438, 4473, 4669, 5120, 5205, 5336, 5477, 5799, 6006; Mâlik, nuzûr/909; Dârimî, nuzûr/2236.

[4] Buharı, vekâ!et/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hıdûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'I-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musnedu's-Şâmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293; Dârimî, hudûd/2214.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TIP BAHSİ —HASTALIĞIN SEVABI— TEDAVİ VE DUALARI

(14 Hadistir)

433/1 Hz. Aişe'rrin şöyle dediği rivayet edildi: ResûMiah sallaliahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Allah insan için Cennette yüksek dereceler yazar. 0 insan, kendisini o dereceye ulaştırabilecek bir amel yapamaz. Bu yüzden, Allah ona, o dereceyi kazanabilmesi için, çeşitli belâ ve musibetler vermekte devam eder.»

434/2 İbn Bureyde'nin babasının- şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Kul bir takım yararlı iş yapmaktayken hastalanacak olsa, Allah tebâreke ve teâlâ, meleklerine şöyle emreder:
«— Kuluma, sağ İken yapmakta olduğu işin karşılığında alacağı sevabın aynısını yazınız!»
(a) Bir rivayette şu ilâve edildi:
«... Çefctiği hastalıktan ötürü kazandığı sevapla beraber...»
(b) Bir rivayette şöyle dendi:
«(...} Kuluma, sağlam iken yapmağa başladığı o işinin tam sevabını yazınız!»
(c) Bir rivayette şöyle buyurdu:
«Kul, tanrının- yolunda yapmakta olduğu bir iş sırasında hasta olursa, Allah tebâreke ve taâlâ «yazıcı meleklerine» şöyle der:
«— Kuluma sağlam iken yapmakta olduğu işin tam sevabını yazınız!»

435/3 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sallallahü aieyhi ve seilem şöyle buyurdu:
. Allah Tealâ, her hastalığa bir ilâç yaptı. Hastalık kendi ilâcına rastlarsa, Allah tealânın izniyle yok olur.»

436/4 İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
Şüphe yok ki Allah, ölüm ve İhtiyarlık dışında, hiçbir hastalığı ilâçsız yaratmadı.
Onun için sizlere inek sütlerini tavsiye ederim. Zira o, [sütüne) her bitkiden karıştırır.»
437/5 İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:.
Allah ihtiyarlık dışında, indirdiği her hastalığın yanısıra ilâç da İndirdi. Bu yüzden sizlere inek sütlerini tavsiye ederim. Zira o, türlü bitkilerden otlar,»
(a) Diğer bir rivayette şöyle buyurdu:
«Allah tealâ, yeryüzünde, ihtiyarlık ve ölüm hariç, hiç bir dert yaratmamıştır ki, devasını da yaratmamış olsun. Bu yüzden inek sütlerini sizlere tavsiye ederim. Zira o, her çeşit bitkiden (sütüne) karıştırır.» f
b) Bir rivayette şöyle buyurdu:
«Ölüm ve ihtiyarlık dışında, AİIfah indirdiği hastalığın yanısıra ilâcını da indirdi. Bu yüzden sizlere inek sütlerini tavsiye ederim. Zira o, her türlü bitkiden (sütüne) karıştırır.»
c) Bir rivayette şöyle buyurdu:
«Aligh, şüphesiz yeryüzünde öiüm hariç, şifasız yahut ilâçsız hiçbir hastalık vermedi. Bu sebepten, her çeşit inek sütierîni size tavsiye ederim. Çünkü o, her bitkiden (sütüne) karıştırır.»

438/6 Abdullah İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi: Nebi saliallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Çeşitli inek sütlerinden istifade etmelisiniz. Zira o, (sütünü) her bitkiden otiiyarak yapar. Ve sütlerde şifa vardır.»

439/7 -Gedildi:

440/8 Saîd İbn Zeyd'in- şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sailalahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Verilen nimetlerden biri de yeraltı mantarıdır. Suyu da göz (hastalığı) İçin şifalıdır.»

441/9 Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Nebî sallailahü aleyhi ve selem buyurdu ki:
«Sabahleyin kai'ktp, üç sefer «Allah'ın kusursuz sözlerine (Kür'an'a) sığınırım» diye dua eden, akşama kadar ona akrep dokunmaz. Ayni duayı akşam olunca da yaparsa akrep ona sabaha kadar zarar veremez.»

(a) Bir rivayette şöyle buyurdu:
Sabahleyin; güneş doğmadan önce «Allah'ın kusursuz sözlerine sığınırım» dîye üç sefer dua edince, o gün akrep zarar veremez.
Ayni duayı akşam olunca yaparsa, akrep o gecesinde yine ona zarar veremez.»

442/10 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem bir hastayı sormaya geldiğinde ona şöyle dua ederdi:
« Ey insanların Rabbı! Hastalığı gider. Gerçek şifa veren, şifandan başka hiç bir şifa bulnmayan- sen, bu hastaya öyle bir şifa ver kit hastalıktan hiçbir 12 geride bırakmasın;»

443/11 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:

Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki:
«— Mümin 'kendi kendini alçaltmamahdır!-Bu söz üzerine şöyle soruldu:
«— Mümin kendi kendini nasıl alçalta'bilir?»
Cevap verdi:
« cevap elde edebilmek için) gücünün yetmiyeceği belâları istemeye Kalkarak...»

444/12 Cabir İbh Abdullah'irr (r.a.) şöyle dediği rivayet edildi: . Ensârdan bir kişi, Nebi saliaİlahii aleyhi ve selleme gelerek:
«— Ey Allah'ın Resulü, bir çocukla asla rızıklandırılmadım, (evlât tadını tatmadım) hiçbir çocuğum yok!» deyince, Hz. Peygamber ona:
«— Allah'tan çok çok yargılanma dilemekten, ve rızıklarldığın şeylerden bol bol sadaka vermekten seni alıkoyan ne vardır!?» dedi.
Bu şahrs, ondan- sonra bol sadaka veriyor ve Allah'tan çok yargılanma diliyordu. Derken yedi tane oğlu olmuştu.

445/13 Ümm-i Hâni'in şöyle dediği rivayet edildi: Resûluilah sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Kendisini Allah'ın yarlığayacağını bilen, yarlığanmıştır.'

446/14 İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Hiç şüphesiz selâm olan Allah'dır ve yaratıkları O'nım selâmına muhtaçtır.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21- İSİMLER
Doğan Çocuğa Ad Koymak
Düşük Çocuğa İsim Koymak
Güzel İsim Vermenin Müstahablığı
Aziz Ve Yüce Allah Yanında İsimlerin En Sevimli Olanı
Doğumu Tebrik Etmek Ve Tebrike Cevab Vermek Müstahabdır
Hoş Olmayan İsimleri Vermenin Yasak Oluşu
Terbiye Etmek, Kötü Hareketten Sakındırmak, Nefsine Hâkim Olmasını Sağlamak İçin Ve Buna Benzer Maksatlarla Oğlu, Hizmetçisi, Öğrencisi Gibi Kendisiyle Yakın Alâkası Olan Birine Çirkin Bir İsimle Çıkışması
İsmi Bilinmeyene Seslenmek
Çocuğun, Öğrencinin Ve Talebenin Babasını, Hocasını Ve Şeyhini İsmi İle Çağırmaması
Bir İsmi Daha Güzel Bir İsme Çevirmenin Müstahablığı
İsim Sahibi Rahatsız Olmazsa İsmi Kısaltmak Caizdir
Hoşlanmadığı Lakabla Sahibini Çağırmamak
Sahibi Tarafından Sevilen Lâkabı Söylemek Caizdir Ve Müstehabdır
Künye İle Ad Vermenin Caizliği Ve Fazilet Sahihlerine Bununla Hitab Etmenin Müstahablığı
İnsanın En Büyük Çocuğu İle Künyelenmesi
Çocukları Olan Kimsenin Çocuklarından Başkası İle Künyelenmesi
Evladı Olmayanın Ve Çocuğun Künyelenmesi
Ebu'l-Kasım İle Künyelenmenin Yasak Olması
Kâfirin, Bidat Sahibinin Ve Fasıkın İsmibilinmediği Ve Ancak Künyesi İle TanındığıZaman Yahut İsmini Anmada Bir Fitnedenkorkulduğu Zaman, Onu Künyelemek Caizdir.
Erkeği Falan Kadının Ve Falan Erkeğin Babası Diye Künyelemenin, Kadını Da Falan Eçkeğin Anası Ve Falan Kadının Anası Diye Künyelemenin Caizliği

21- İSİMLER

Doğan Çocuğa Ad Koymak

Sünnet olan, doğan çocuğa yedinci günde yahut doğum gününde ad vermektir. Yedinci günde isim vermenin sünnet oluşu, şu rivayet ettiğimiz delile dayanır:
733- Amr İbni Şuayb'dan, o babasından, babası da dedesinden şöyle rivayet etmiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, doğan çocuğun yedinci gününde adlandırılmasını, ondan eziyet verici şeyleri gidermeyi (saçlarını kesmeyi, temizlik yapmayı, sünnet etmeyi) ve akıka kurbanı kesmeyi emretti."[1]
734- Sahih isnadlarla Semüre İbni Cündüb'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Her oğlan akîka kurbanı karşılığında bir rehindir. (Akıka kurbanı kesilince Şeytan tasallutundan kurtulur). Yedinci gününde onun kurbanı kesilir, traş edilir ve adlandırılır. "[2]
Doğum gününde çocuğa ad vermenin dayanağına gelince, önceki bölümde rivayet ettiğimiz Ebû Musa'nın hadisidir.
735- Enes'den (Radıyallalahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Bu gece bir oğlan çocuğum doğdu. Ona (asıl soyum olan büyük) babam İbrahim'in (Aley-hisselâm) adını verdim."[3]
736- Enes'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle anlatmıştır: "Ebû Talhâ'nın bir oğlu doğdu. Ben onu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e götürdüm de, Peygamber (s.a.v) onun damağına mama çaldı ve ona Abdullah ismini verdi."[4]
737- Selh İbni Sa'd El-Saîdî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Ebû Üseyd'in oğlu Münzir doğduğu zaman Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e götürüldü. Peygamber (s.a.v) onu dizinin üzerine koydu. Ebû Üseyd de oturmaktaydı. O sıra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir şeyle meşgul oldu. Ebû Üseyd oğlunun geri götürülmesini emretti. Böylece Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in dizinden alınıp eve döndürüldü. Peygamber (s.a.v) meşguliyetinden kurtulup çocuğu hatırlayınca: Çocuk nerededir? buyurdu. Ebû Üseyd: Onu eve geri çevirdik, ey Allah'ın Resulü, dedi. Peygamber (s.a.v) sordu: İsmi nedir? Babası (ismi) falandır, dedi. Peygamber, hayır, onun ismi Münzir'-dir, dedi. Böylece ogün çocuğa Münzir ismini verdi."[5]

Düşük Çocuğa İsim Koymak

Düşük çocuğa isim koymak müstehabdır. Erkek yahut dişi olduğu bilinmiyorsa, her ikisi için kullanılabilecek bir ad verilir. Esma, Hind, Hü-neyde, Hârice, Talhâ, Umeyre, Züraa ve benzerleri gibi...
İmam Beğavi demiştir ki, düşük hakkında hadis varid olduğundan ona isim vermek sünnettir. Onun arkadaşlarından başkası da böyle demiştir. Bizim Şafi'i âlimlerimiz: Doğan bir çocuğa ad vermeden ölürse, ona isim vermek müstahab olur, demişlerdir.

Güzel İsim Vermenin Müstahablığı

738- Güzel bir isnadla Ebu'd-Dardâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Siz kıyamet gününde isimlerinizle ve babalarınızın isimleri ile çağrılırsınız. Onun için isimlerinizi güzel koyun."[6]

Aziz Ve Yüce Allah Yanında İsimlerin En Sevimli Olanı

739- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Aziz ve yüce olan Allah yanında isimlerinizin en sevimlisi Abdullah ve Abdurrahman'dır.[7]
740- Câbir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Bizden bir adamın oğlu doğdu da ona Kasım adını verdi. Biz (ona)

dedik: Ebû'l-Kasım diye künyelendirmeyiz. (Çünkü bu, Peygamberin kün-yesidir.) Senin bunda bir kerametin olmaz. Bu hal Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bildirildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): Oğluna Abdurrahman ismini ver, buyurdu."[8]
741- Sahabî olan Vüheyb İbni Cüşemî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Peygamberlerin isimleri ile adlanın. Allah Tealâ yanında isimlerin en sevimlisi Abdullah ve Abdurrahman'dır. İsimlerin en doğrusu da Haris ve Hemmâm'dir. İsimlerin en çirkini ise, Harb ve Mürre'dir."[9]

Doğumu Tebrik Etmek Ve Tebrike Cevab Vermek Müstahabdır

Çocuğu doğan bir adama tebrikte bulunmak müstahabdır. Hazreti Hüseyin'in (Radıyallahu Anh) bir adama öğrettiği tebrik ve göz aydınlığı ile tebrikte bulunmak müstvahabdır. Adama demişti ki, tebriğinde şöyle söyle:
"Allah'ın sana ihsan etmiş olduğu çocuğu Allah sana mübarek kılsın. Onu sana bağışlayana şükredesin. Erginlik çağma ulaşsın ve iyiliğini göresin."
Böyle tebrikte bulunana şöyle cevab vermek müstahabdır: "Allah sana da bereket versin, üzerine bereket indirsin, sana hayırlı mükâfat versin, bunun benzerini sana ihsan etsin yahut Allah sevabını çok yapsın gibi sözlerle karşılık verir."

Hoş Olmayan İsimleri Vermenin Yasak Oluşu

742- Semüre İbni Cündüb'den (Radıyallahu Ahh) rivayet etiğimize göre, o demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Oğluna (ve kölene) asla Yesar, Reban, Necah ve Eflah adım verme. Çünkü sen sorarsın o (Yesar) oradamıdır? Bulunmaz da, hayır, denilir. (Kolaylığın bulunmadığı manası çıkar da uğursuzluğa yorumlanmaya sebebiyet verilir. Yesar, Kolaylık manasmdadır.) Bunlar dört isimdir, benim sözüme ilâve yapmayınız. "[10]
Ebu Davud'un ve ondan başkasının Sünenlerinde Câbir'den rivayetimizde "Bereket" adını çocuğa vermek de yasaklanmıştır.
743- Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, o Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır: "Allah katında en düşük isim, kişinin Mülklerin Sahibi (Melikü'l-Emlâk) diye adlanmasıdır."[11]
Müslim'in bir rivayeti şöyle: "Kıyamet gününde Allah yanında en bayağı adam, o adamdır ki, dünyada Melikü'l-Emlâk adım taşıyordu. Oysa kİ Melikülemlâk (Mülklerin sahibi) Allah'tır."
Süfyan İbni Uyeyne'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Malikü'I-Emlâk, Şâhinşâh gibidir.

Terbiye Etmek, Kötü Hareketten Sakındırmak, Nefsine Hâkim Olmasını Sağlamak İçin Ve Buna Benzer Maksatlarla Oğlu Hizmetçisi, Öğrencisi Gibi Kendisiyle Yakın Alâkası Olan Birine Çirkin Bir İsimle Çıkışması

747- Sahâbî Abdullah İbni Büsr'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Annem, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir salkım üzüm götürmek için beni gönderdi. Onu Peygambere ulaştırmadan önce ondan yedim. Salkımı götürünce Peygamber kulağımdan tuttu ve: Ey vefasız! (Neden emâneti teslimden önce salkımdan yedin. Her zaman emâneti gözetmen gerek).[12] Buyurdu.
Ebû Bekir El-Şıddık'ın oğlu Abdurrahman'dan (Radıyallahu Anhüma) uzun bir hadis rivayet edilmiştir. Bu hadisi şerif, Sıddîk (Radıyallahu Anh) Hazretlerinin keramet ve iyiliklerini açık bir şekilde kapsamaktadır. Asıl manaya gelince: Sıddîk (Radıyallahu Anh), bir cemaati müsafirliğe davet etti ve onları evinde oturttu. Sonra Resûlüîlah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem' Hazretlerine gitti. Dönmesi gecikti. Dönüşünde (ev halkına) sordu: Mü-safirlere akşam yemeğini yedirdiniz mi? Hayırs dediler. Bunun üzerine oğlu Abdurrahman'a dedi: Ey anlayışsız! Sonra burnu kırılası diye beddua etti ve kötü söyledi.[13]

İsmi Bilinmeyene Seslenmek

Adı bilinmeyen bir kimseyi üzülmeyeceği bir sözle çağırmak uygundur. Sözde yalan ve aşırı bir iltifat olmamalıdır. Ey kardeşim, Ey Fakîh, ey fakîr, ey efendim, ey kimse, ey falan elbise sahibi, ey falan ayakkabı sahibi, yahut at, deve, kılıç, mızrak sahibi ve benzeri sözlerle çağırmak gibi.. Bu sözler çağıran ve çağrılan kimsenin haline göre değişir.
745- güzel bir isnadla İbni Hasâsıye (Radıyallahu Anh) diye tanınan Beşir İbni Mabed'den yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Ben, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraber yürürken baktı ki, mezarlar arasında yürümekte olan bir adamın üzerinde iki ayakkabı var. Ona şöyle dedi: Ey Sibtî ayakkabılarının sahibi, sana yazık. Sibtiyye ayakkabılarını bırak."[14] Bu şekilde hadisin tamamını anlattı. Derim ki, Sibtî ayakkabısı bir cins ayakkabıdır.
746- Sahabî olan Ensar'dan Câriye'den (Radıyallahu Anh) yapılan ri-, vayetde şöyle demiştir: "Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in
yanında bulunmuştum. İnsanın adını hatırlamadığı zaman ona: Ey Ab -dullahmoğlu (Ey Allah'ın kulunun Oğlu) diye hitab ederdi.[15]

Çocuğun, Öğrencinin Ve Talebenin Babasını, Hocasını Ve Şeyhini İsmi İle Çağırmaması

747- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beraberinde bir oğlan bulunan bir adam gördü. Oğlana sordu: Bu (beraberindeki) kimdir? Çocuk, babamdır, dedi. Peygamber (s.a.v): Önünde yürüme, sana kötü söz söylemesini gerektirecek bir iş yapma, ondan önce oturma, ismi ile de onu çağırma." dedi.[16]
Salih olduğu ittifakla kabul edilen büyük İmam Ubeydullah İbni Zahr'~ dan yapılan rivayetde demiştir ki: Babanı ismi ile çağırman ve yolda onun önünde yürümen (babaya karşı) asî olmaktan sayılır.[17]

Bir İsmi Daha Güzel Bir İsme Çevirmenin Müstahablığı

Bu konu üzerinde Münzir İbni Ebî Üseyd'in kıssasında doğan çocuğa ad vermek bölümünde anlatmış olduğumuz Sehl İbn-i Sa'd El-Sa'idî'nin hadisi vardır.
748- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Zeyneb'in adı Berre idi. (Berre kelimesi iyi kimse manasını taşıdığı için, insanlar tarafından) denildi ki, kendini bu isimle temize çıkarıyor. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onun adını Zeyneb koydu.[18]

749- Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Bana Berre adı verilmişti. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, buna Zeyneb ismini verin, dedi. Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb demiştir: Cahş'in kızı Zeyneb Peyamberle evlendi. O zaman ismi Berre idi. Peygamber ona Zeyneb ismini verdi."[19]
750- İbni Abbas'dan yapılan rivayete göre şöyle demiştir: "Cüveyri-ye'nin adı Berre idi. Resûlüllah Safdallahu Aleyhi ve Sellem onun adını Cüveyriye olarak değiştirdi. (Peyganiber, zevcesi) Berre'nin yanından çıktı, denmesini hoş görmüyordu."[20]
751- Saîd İbni Müseyyeb'den, Müseyyeb de Hazen'den rivayet edildiğine göre, babası Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e geldi. Peygamber ona: Adın nedir? sordu. Hazen'dir, dedi. Peygamber ona: (senin adın) Sehl'dir, dedi. Hazen dedi ki, ben, babamın bana verdiği ismi değiştirmem. İbni Müseyyeb demiştir ki, artık ondan sonra bizden üzüntü ve keder ayrılmadı."[21]
752- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde o şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Asiye ismini değiştirdi ve şöyle buyurdu: Sen Cemîle'sin." Müslim'in bir rivayeti de şöyle: "Ömer'in kızına Âsiye denilirdi. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona Cemîle ismini verdi."[22]
753- Güzel bir isnadla sahâbî olan Üsâme İbni Ahderî'den (Radıyallahu Anh) yapılar rivayete göre: "Asrem adını taşıyan bir adam, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelen bir heyet içinde bulunuyordu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (ona) ismin nedir? dedi. Adam:
Asrem'dir, dedi. Peygamber:
Hayır, senin adın Zür'a dır, dedi. (Hayır ve bereketi kesik manasında-ki bir ismi bereket manasına gelen bir isimle değiştirdi.)"[23]
754- Haris oğullarından sahâbî olan Ebu Şüreyh Hânı'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre: "Ebu Şureyh, kavmi ile beraber bir heyet halinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e geldiği zaman, arkadaşlarının ona Ebu'l-Hakem künyesi ile hitab ettiklerini işitti. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem onu çağırıp şöyle dedi:
Gerçekten Allah Hakem'dir, hüküm de O'na aittir. Sen niçin Ebu'l-Hakem künyesi ile adlanıyorsun? Bunun üzerine adam:
Benim kavmim bir işte ayrılığa düştükleri zaman bana gelirler, ben de onlar arasında hüküm veririm. Her iki taraf da razı olurlar. (Bundan dolayı bana bu künya ile seslenirler), dedi. Peygamber (s.a.v):
Bu ne güzel şey! Çocuklardan kimin var?
— Benim, Şureyh, Müslim ve Abdullah isimli çocuklarım var, dedi. Peygamber (s.a.v) sordu:
— En büyükleri hangisidir?
— Şüreyh, dedim. Peygamber, O halde sen Ebû Şüreyh'sin, dedi. (Bu künye ile anılacaksın.)"[24]
Ebû Dâvud demiştir: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem El-Âsî, Aziz, Atle, Şeytan, Hakem, Gurab, Hubab, Şihab isimlerin değiştirdi. Şihab'a Haşim adını verdi. Harb'a Silm ismini verdi. Muztaci'a Münb^is adını verdi. Akıra diye adlanan yere Hadıra ismini verdi. Şa'buddalâleye de Şa'bu'1-Hüdâ adını verdi. Zinye Oğullarına Rişde Oğulları adını verdi. Muğviye Oğullarına Rişde Oğulları adın verdi,
Abdü'1-Ganî demiştir: Atle'ye Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Utbe ismini verdi. Bu da Utbe İbni Abdi's-Selma'dır.

İsim Sahibi Rahatsız Olmazsa İsmi Kısaltmak Caizdir

755- Değişik rivayet yollarından nakledildiğine göre Resûlülah Salîal-lahu Aleyhi ve Sellem, ashabından çok kimselerin isimlerini kısaltmıştır. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ebû hüreyre'ye: "Yâ Ebâ Hirrü, Âişe'ye (Radıyallahu Anhâ) "Ya Âişû" (hizmetçisi) Enceşetü'ye (Radı-yallahu Anh): "YaEnceşü" Üsame'ye: "Ya Üseym". Mikdad'ada: "Ya Kudeym" diye hitab etti.[25]

Hoşlanmadığı Lakabla Sahibini Çağırmamak

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Birbirinize lâkab takıp atışmayın."[26] İnsana hoşlanmadığı bir lâkabı takmanın haram olduğu görüşünde âlimler ittifak etmişlerdir. Lâkab, adamda bulunan bir vasıf dahi olsa yine (hoşlanmadığı takdirde) haramdır. Gözleri az görene A'meş, saçsıza Aclah, görmeyene A'ma, topala A'rec, şaşıya Ahvel ve bunlar gibi Abraş, Yarık, Sarı, Kambur, Sağır, Mavi, Kırık burunlu, Yarık dudaklı, Kı-nkdişli. Kesik, Kötürüm, Oturak, Çolak, lâkabları sahibleri tarafından hoşlanmadıkları için haram olur. Yine ana-baba için olan ve hoşlanılmayan lâkablar da böyledir. Bir adamı başka bir isimle tanıtmak mümkün olmadığı zaman böyle lâkablarla onu tanıtmanın caiz oluşu üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bu anlattıklarımızın delilleri çok ve meşhur olduğu için şöhretleri ile yetinerek onları kısalttık.

Sahibi Tarafından Sevilen Lâkabı Söylemek Caizdir Ve Müstehabdır

Ebû Bekir El-Siddîk (Radıyallahu Anh) Hazretleri bu şekilde anılanlardandır. İsmi Abdullah'dır. Babasının adı Osman'dır. Lâkabı da Atîk'-dir. Hadis, siyer, tarih âlimleri ve başkaları tarafından kabul edilen budur. İsminin Atîk olduğu da söylenmiştir. Hafız Ebu'l-Kasım İbni Asa-kir, Etraf adlı kitabında bunu anlatmıştır. Doğrusu önceki sözdür. Atîk sözünün hayır ifade ettiği görüşünde âlimler ittifak etmişlerdir. Âlimler, Atîk lâkabı ile onun adlandırılması sebebi üzerinde ihtilâf etmişlerdir:
756- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anhâ'dan) değişik şekillerle rivayet edildiğine göre, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurdu:
"Ebû bekir, Cehennem'den Allah'ın âzâdlısıdır." O günden beri "Atîk" olarak isimlendirildi. Mus'ab İbni Zübeyr ve neseb âlimlerinden olan başkası da demiştir ki, Ona Atîk adı verildi; çünkü onun soyunda ayıblana-cak bir hal yoktu. Bundan başka bir sebeb olduğu da söylenmiştir. Allah en iyisini bilir.
Ebû Türab da bu türdendir. Peygamber Ebû Tâlib'in oğlu Alî'ye (Radıyallahu Anh) bu lâkabı vermiştir. Künyesi de Ebu'l-Hasan'dır.[27]
757- Sahih hadiste sabit olduğu üzere: "Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Hazreti Ali'yi Mescidde uyurken buldu. Üzeri topraklanmıştı. Bundan dolayı ona: Kalk, Ebâ Türab! (toprak babası), kalk Ebâ Türab! dedi." Böylece bu güzel ve iyi lâkab onda yerleşmiş oldu. Başka bir rivayette Selh şöyle demiştir: Bu lâkab Hazreti Ali'ye en sevimli gelen isim idi. Bununla çağrılmaktan hoşlanırdı.
Bu hoşlanılan lâkablardan biri de "Zülyedeyn (iki el sahibi) dir. Bunun adı Hırbak'dır. Bunun elleri boylu idi. Buhârî'nin Sahih'inde sabit olduğuna göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onu (Hırbak'i) Zülyedeyn diye çağırırdı." Onun adı Hırbak idi.[28]

Künye İle Ad Vermenin Caizliği Ve Fazilet Sahihlerine Bununla Hitab Etmenin Müstahablığı

Bu konu hakkında herhangi bir delil nakletmemize gerek olmadığı aşikârdır. Çünkü bunun delilleri üzerinde hem seçkin insanlar, hem de seçkin olmayanlar iştirak halindedirler. Fazilet sahibi olanlara ve bunlara yakın bulunanlara künye ile hitab etmek sünnettir. Yine böyle bir kimseye mektub yazılırsa ve bundan bir rivayet yapılırsa ona künyesi yazılır ve isnad edilir. Şöyle denir: Falanın babası, falanın oğlu Şeyh, yahut İmam bize anlatmıştır. Buna benzer ifade kullanılır.
Bir kimsenin kendi mektubuna künyesini yazmaması edebdir. Mektub-dan başka yazılarında da durum böyledir. Ancak künyesi ile tanınıyorsa yahut künyesi isminden daha meşhur ise, o zaman kendi yazılarında künyesini kullanır.
Nahhas demiştir: Künye meşhur olduğu zaman emsal kimseye yazılan yazılarda künye belirtilir ve kendisinden faziletçe üstün olana kendi adını yazıda söyler ve sonra ilâve eder: Falanın yahut falancanın babası diye tanınan...

İnsanın En Büyük Çocuğu İle Künyelenmesi

Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem oğullarından en büyüğü olan Kasım ile Ebu'l -Kasım diye künyelendi. Bu bölümle ilgili Ebu Şüreyh'in hadisi vardır ki, biz onu daha önce "Bir ismi ondan daha güzeli ile değiştirmek bölümünde" anlatmıştık.

Çocukları Olan Kimsenin Çocuklarından Başkası İle Künyelenmesi

Bu bölüm geniştir. Bu şekilde vasıflananlar sayılamayacak kadar çoktur (Hazreti Ali'nin Ebû Türâb, Abdurrahman'ın Ebû Hüreyre diye kün-yelenmeleri gibi...) Böyle künyelenmekte bir sakınca yoktur.

Evladı Olmayanın Ve Çocuğun Künyelenmesi

758- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ahlâk bakımından insanların en güzeli di. Benim Ebû Ümeyr diye künyelenen bir kardeşim vardı. -Ravi der ki, mamadan kesilmiş bir kardeşim vardı dediğini sanıyorum.- Peygamber onun yanına gittiği zaman ona şöyle derdi: Ey Ebû Umeyr! Serçe kuşu ne oldu?" Çocuğun oynamakta olduğu bir serçe kuşu vardı. Sonra kuş ölünce. Peygamber çocuğa böyle künye ile hitab ederek sormuştu.[29]
759- Sahih isnadlarla Hazreti Aişe Radıyallahu Anha'dan yapılan rivayetde şöyle demiştir:
"Yâ Resûlellah! Arkadaşlarımın hepsinin künyeleri vardır. Peygamber (s.a.v): Öyle ise oğlun (kız kardeşinin çocuğu) Abdullah ile künyelen." dedi. Ravi der ki: Peygamber bu Abdullah ile Zübeyr'in oğlunu kasde-der. Bu da Ebu Bekir'in kızı Esmâ'mn oğludur. Esmâ'da Âişe'nin kız kardeşidir. Böylece Âişe, Ümmü Abdullah diye çağrılırdı."[30] Derim ki, sahih ve meşhur olan budur.
760- İbni Sünnî'nin kitabında Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Ben Peygamberden olma bir çocuk düşürdüm. Peygamber ona Abdullah ismini verdi ve beni de onunla "Ümmü Abdullah" diye künyeledi! Bu hadis zayıftır.
Ashab içinde çok kimseler, daha çocukları olmadan önce künyelenmiş-lerdi. Ebu Hüreyre v.s. gibi. Enes'in de Ebû Hamza diye künyelenmesi gibi. Sahabe ve tabiînden ve bunlardan sonra gelen sayılamayacak kadar çok kimselerin böyle künyelenmeleri vardır. Bunda bir kerahat yoktur, Şartına uygun olmak halinde bu künyeler sevimlidir ki, bunu söylemiştik.

Ebu'l-Kasım İle Künyelenmenin Yasak Olması

761- Câbir ve Ebû Hüreyre gibi ashabdan çok kimselerden (Radıyallahu Anhüm) rivayet edildiğine göre; Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu.: "Benim ismim ile adlanın, fakat künyemle künye-
lenmeyiniz."[31]
Derim ki: Âlimler üç görüşle Ebu'l-Kasim künyesi üzerinde ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafi'i ve ona uyanlar, hiç kimsenin Ebu'l-Kasım ile künyelenmesi helâl olmaz demişlerdir. Adamın ismi ister Muhammed olsun, ister başkası olsun. Şâfi'i âlimlerinden büyük ve güvenilir muhaddis ve fakîhlerden Ebû Bekir El-Beyhakî ve Ebû Muhammed el-Beğâvî Et-Tezhib kitabının nikâh bölümünde ve Ebu'l-Kasım İbn Asakir Dimaşk Tarihinde bu görüşü kabul etmişlerdir.
İkinci mezheb İmam Malik'in görüşüdür. Allah kendisine rahmet etsin, ona göre, Muhammed ismini ve ondan başkasını taşıyan kimsenin Ebu'l-Kasım künyesi ile künyelenmesi caizdir. Bu künyeyi almanın ya-saklığını Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'ın hayatı zamanına has kılar.
Üçüncü mezhebe göre, Muhammed ismini taşıyan için Ebu'l-Kasım künyesini almak caiz değildir. Başka bir isim taşıyanın bu künyeyi alması caizdir. Mezheb âlimlerimizden İmam Ebu'l-Kasım El-Rafi'i şöyle demiştir: Bu üçüncü mezheb sahih olmaya daha yakındır. Çünkü asırlar boyunca insanlar yadırganmaksızın bu künyeyi taşımışlardır. Bu görüş sahibinin dediği, hadisi şerifin zahir manasına aykırı düşmektedir.
İnsanların Ebu'l-Kasım künyesini taşımada ittifak etmeleri yanında bununla künyelenmelerinde ve her asırda önemli din işlerinde kendilerine uyulan büyük islâm âlimlerine bu künyenin verilmesinde mutlak surette bunun caiz olduğu hususunda İmam Malik'in mezhebini güçlendirme vardır. Bu künyenin taşınma yasağından da, Peygamberin hayatı boyunca yasakhğı anlamış bulunmaktadırlar. Bu yasakhğm sebebi de, Yahudilerin Ebu'l-Kasım künyesini almaları ve Peygambere eziyet için birbirlerine Ebu'l-Kasım diye hitab etmeleridir. Bu mana ise şimdi ortadan kalkmış bulunmaktadır. En iyisini Allah bilir.

Kâfirin, Bidat Sahibinin Ve Fasıkın İsmibilinmediği Ve Ancak Künyesi İle TanındığıZaman Yahut İsmini Anmada Bir Fitnedenkorkulduğu Zaman, Onu Künyelemek Caizdir.

Allah Tealâ (kâfiri ismi ile değil, künyesi ile anarak) buyurmuştur: "Ebû Leheb'in elleri kurusun."[32]
Bunun ismi Abdu'l-Uzza'dır. Bu künye ile tanındığı için böyle anıldığı söylenmiştir. Diğer taraftan putun kulu manasını taşıdığı için bu isimden kaçınılarak künyesi ile anıldığı da söylenmiştir.
762- Üsâme İbni Zeyd'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem (hasta olan) Sa'd İbni Ubâ-de'yi (Radıyallahu Anh) ziyaret için bir merkebe bindi." Böylece hadisi şerifi ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in münafık Abdullah ibni Ubeyy İbni Selûl'e rastladığını anlattı. Sonra ravi dedi: Nihayet Peygamber (S.A.V) yürüyüp Sa'd İbni Ubâde'nin yanına vardı da Peygamber (S.A.V) şöyle dedi: "Ey Sa'd! Ebû Hubab'ın (münafık Abdullah İbni Übeyy'in) ne söylediğini duydun mu? Şöyle, şöyle söyledi dedi." Böylece hadisi şerifi anlattı.[33]

Ben derim ki: Ebû Tâlib'in ismi Abdü Menaf olduğu halde hadisi şerifte künyesi tekrarlanmıştır. Buhârî'nin Sahih'inde de: "Bu Ebû RuğaPin kabridir." hadisi şerifi rivayet edilerek münafıkların künyelendiğine işaret edilmiştir. Bunun benzerleri çoktur. Bunlar hakkında künye kullanılması, daha önce izah ettiğimiz bazı şartlar bulunduğu zaman caizdir. Eğer şartlar bulunmazsa, isim üzerine bir ilâve yapılmaz. Nitekim Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde rivayet ettik ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Rum Melik'ine şöyle mektup yazdı: "Allah'ın kulu ve Peygamberi Muhammed'den Hirakl'e..." Onu ismi ile andı ve künye kullanmadı, bir lâkabla da onu lâkablamadı. Rum Melik'i Kayser, demedi. Bunun benzerleri de çoktur. Biz, kâfirlere sert davranmakla emredildik. Onları künyelememiz, onlara yumuşak ifade kullanmamız, sözü gevşek tutmamız, onlara sevgi göstermemiz ve yakınlık beslememiz uygun, düşmez.

Erkeği Falan Kadının Ve Falan Erkeğin Babası Diye Künyelemenin, Kadını Da Falan Eçkeğin Anası Ve Falan Kadının Anası Diye Künyelemenin Caizliği

Bil ki, bunların hepsi ile künyelenmekte bir engel yoktur.
Ashab toplululuğundan ibaret önceki mü'minlerden çok kimseler ve onlardan sonra gelen tabiinden faziletli şahsiyetler "Falan hanımın babası" diye künyelenmişlerdir. Bunlardan biri de Osman İbni Affan'dır. (Radıyallahu Anh). Onun üç künyesi vardır: Ebû Amr, Ebû Abdullah ve Ebû Leylâ. Bunlardan biri de Ebu'd-Derdâ'dır. Zevcesinin künyesi, Ümmü'd-Derdâ El-Kübrâ'dır. Sahabiyedir ve ism Hayre'dir. Diğer zevcesinin künyesi Ürnrnü'd-Derdâ El-Suğra'dır. Bunun ismi ise Hüceyme'dir. Bu kadın kıymeti yüksek, fakıha, faziletli, çok akıllı ve üstünlüğü aşikâr biri idi. Tabi'îndi.
Onlardan biri de Ebû Leylâ'dır. Abdurrahman İbni Ebû Leyla'nın babasıdır. Zevcesi Ümmü Leylâ'dır. Ebû Leylâ ile zevcesi sahâbidirler. Ebu Ümâme ve ashabdan çok kimseler de böyle künyelenenlerdendir.
Ebû Reyhane, Ebû Rimse, Ebû Riyme, Ebû Amre Beşir İbni Amr ve Ebû Fâtıma El-Leylâ da bunlardandır. Ebû Fâtıma'nın adı Abdulla İbni Üneys olduğu söylenir. Ebû meryem el-Ezdî, Ebû Rukayye Temimu'd-Dâri, Ebû Kerimetü'l-Mikdam İbni Ma'di Yekrib ki, bunların hepse sa-hâbîdir.
Tâbi'inden ise, Ebû Âişe Mesruk İbni Ecdâ' ve adları sayılamayacak kimseler vardır. El-Ensab kitabında Sem'ânî demiştir ki, Ebû Âişe'nin Mesruk (çalınmış) diye adlandırılmasının sebebi, küçükken onu bir adamın çalmış olmasındandır. Sonra çocuk bulundu da bu isim ona verilmiş. Sahih olan hadislerde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Ebû Hüreyre'ye bu künyeyi verdiği sabit olmuştur.

---

[1] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[2] Ebü Dâvud. Tirmizî. Nesâî. tbni,Mâce. (Tirmizî demiştir: Bu hadis sahihdir, hasendir.)
[3] Müslim.
[4] Buharı. Müslim. Ebû Dâvud.
[5] Buharı. Müslim.
[6] Ebû Dâvud.
[7] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[8] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[9] Ebû Dâvud. Nesâî.
[10] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[11] Buhârî. Müslim. Ebü Dâvud. Tirmizî.
[12] İbni Sünnî.
[13] Ebû Dâvud. Nesâî. İbni Mâce.
[14] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[15] İbni Sünnî.
[16] İbni Sünnî.
[17] İbni Sünnî.
[18] Buhârî. Müslim.
[19] Müslim.
[20] Müslim.
[21] Buhârî.
[22] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[23] Ebû Dâvıud.
[24] Ebû Dâvud. Nesâî. İbni Hibbân.
[25] Buharı.
[26] Kur'an-ı Kerîm, Hücurat Süresi: 11.
[27] Buhârî.
[28] Buhârî.
[29] Buhâri. Müslim. Nesâî, fil-yevmi velleyleti.
[30] Ebû Dâvud.
[31] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[32] Kur'an-ı Kerim, Tebbet Süresi: 1
[33] Buhârî. Müslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20- ÂZÂD BAHSİ
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
1- Kölenin Çalıştırılması Babı
2- Vela'nın Yalnız Âzad Edene Mahsus Olması Babı
3- Velayı Satmaktan ve Hibe Etmekten Nehi Babı
4- Âzad Edilen Kimsenin Kendini Âzad Edenlerden Başkasını Veli İttihaz Etmesinin Haram Kılınması Babı
5- Âzadın Fazileti Babı
6- Babayı Âzad Etmenin Fazileti Babı

20- ÂZÂD BAHSİ

Ikt, atk, atak ve atâka kelimeleri lügatte : Kuvvet, şiddet, güzellik, kerem ve iyilik mânâlarına gelirler. Şerîatte bunlardan murâd : Mem-lükten köleliğin kalkmasıdır. Bu ta'rifde kelimenin bütün lügat mânâları dahildir. Çünkü başkasının milki olan bir köle veya câriye âzâd olunmakla, evvelce imkân bulamadığı birçok kavli ve fiilî husûsâta kuvvet kazanır; âzâd olunması ona insanlar arasında bir güzellik ve i'tibâr bahşeder; kölelik sıkıntısından kurtulur; artık kendi hesabına çalışıp kaza-.nabildiği için geçimi iyileşir; rızkı bollaşır.
Rikk: Za'f demektir. Şerîatte ise : Manevî bir za'f olup hür insanın yaptığı şâhidlik, hacc, cihâd. cuma namazı, cenaze namazı ve sair ibâdetleri icradan âciz kalmaktır. Buna lisanımızda kölelik denir. Köleyi âzâd etmek, onu hürriyete kavuşturmak demektir. Bu sayede o da zikri geçen ibâdetleri işlemeğe kuvvet kazanır. Köle âzâd etmeye : İ'tâk veya tahrir denir. Bu mânâda tekk-i rakabe yâni boyun çözme tâbiri de kullanılır. Zîra sahibinin köle üzerindeki hâkimiyeti onun boynuna vurulmuş bukağı mesabesindedir.
Ikt: Meşru bir kaziyye ve mendüb bir ibâdettir. Meşrûiyyeti: Kitâb, Sünnet ve icmâ-ı ümmetle sabittir. Kitâbdan delili:
«Cezası bir köle azadıdır...» [1]
«Cezası mü'min bir köle azadıdır.» [2] gibi âyetlerdir. bu âyetlerde müslümanlara köle âzâdı emir buyurulmaktadir. Bu da onun meşru' olduğunu gösterir; çünkü meşru' olmayan bir şeyi şeriat emretmez.
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selkm) ve ashâb-ı kiramı köle âzâd etmişlerdir, azadın meşruiyyetine icmâ-ı ümmet vâki olmuştur.
Köle âzâdı bâzan ibâdet, bâzan mubah bir fiil, bâzan da rnâsiyet olur. Allah rızâsı için yahut bir keffâret dolayısiyle köle âzâd etmek ibâdettir. Hiç bir niyeti olmaksızın köle âzâdı mubah bir fiil olup ibâdet değildir. Şeytan veya put için köle âzâdı ma'sıyettir.

1- (1501) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e şunu söyledim : Sana Nâfi', îbni Ömer'den naklen rivayet etmiştir. İbm Ömer (Demiş ki) : Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd eder de kölenin (geri kalan) kıymetini ödeyecek kadar mala sahib bulunursa, köleye o maldan âdilâne bir kıymet biçilir; ortaklarına hisselerini verir ve köle onun nâmına âzâd olur. Aksi takdirde köleden âzâd olan mikdâr âzâd olmuştur.»

(...) Bize bu hadîsi Kuleybo b. Saîd ile Muhammed b. Kumh hep birden JLeys b. Sa'd'dan rivayet ettiler, H.
Bize Şeybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâ-ziftı rivayet etti. H.
Bize Ebû'r-Rabî' ile Ebû Kâmil dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvehhâb rivayet etti. Ben Yahya b. Saîd'den dinledim; dedi. H.
Bana tshâk b. Man sûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak, tbni Ctireyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana îsmâîl b. Ümeyye haber verdi. H.
Bize Hârûn b. Saîd el-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Üsâme haber verdi. H.
Bize Muhammed b. RâfT dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni EH Füdeyk, tbni Ebî Zi'b'den naklen rivayette bulundu.
Bu râvilerin hepsi Nafi'den, o da tbni Ömer'den naklen Mâlik'in Nafizden naklettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî «Şerike» ve «Itk» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Itk» bahsinde; Tirmizî «Ahkâm»da; Nesâî «Itk» ve «Büyü'» bahislerind muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Şirk: Nasîb, hisse demektir. Âdilâne kıymetten murâd : Ödenen para kölenin kıymetinden ziyâde ve noksan olmamaktır.
«Aksi takdirde...» cümlesinin mânâsı : Eğer zengin değilse yalnız kendi hissesi âzâd olur demektir. Abd kelimesinden her nekadar köle yâni erkek hatıra gelirse de hükümde cariye de dahildir. Çünkü ulemâdan bâzılarına göre bu kelime cariyeye de şâmildir. İbni'1-Arabî : «Bu kelime sıfattır; abd ve abde denilir. Mutlak zikredilirse erkeğe kadına şâmil olur» demiştir. Bir takımları cariyenin kıyâs-ı celî ile hükme dâhil olduğunu söylemişlerdir. Zira erkekte mevcut olan bir mânâ kadında da mevcuttur; hükmü iktizâ eden vasıfda erkekliğin kadınlığın te'-sîri yoktur. îshâk b. Rahuye 'nin bu hükmü kölelere tahsis ettiği, cariyelere şumûlü olmadığını söylediği rivayet olunur; fakat Nevevî : «Bu kavil şâzz ve bütün ulemanın sözlerine muhaliftir.» diyor.
Zahirine bakılırsa hadîs-i şerîf umum ifâde ediyorsa da delillerle sabiler bu hükümden bilittifak tahsis edilmişlerdir. Onların sair tasarrufları gibi, köle âzâd etmeleri de caiz değildir. Hattâ îmam Şâfiî'ye göre sefihliği veya iflâsı dolayısiyle hacr yâni tasarruftan men' edilen kimse dahî köle azâd edemez. İmam Âzam sefîhlik sebebiyle hacnn caiz olamayacağına kaildir. Ona göre sefih (yâni aklı kısa) bir kimse bütün tasarruf âtın da serbesttir. Hanefî1er'den İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed sefihin alış-veriş, hibe, icâre ve sadaka gibi şaka sözlerle sahîh olmayan tasarrufâttan hacr edileceğini; geri kalan talâk ve köle âzâdı gibi tasarruflardan men' edi-lemiyeceğini söylemişlerdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- îmam Azamla İmam Şafiî bu hadîsle istidlal ederek ortak köle veya cariyenin kıymeti biçilmeden taksim edilemiye-ceğine kail olmuşlardır. Ancak kölelerle birlikte başka mal bulunursa İmam Azam 'a göre kıymet biçmeden de taksim caizdir. Zira bu takdirde köleler o mallara tâbi olurlar.
İmam Mâlik ile Hanefîler'den İmâmeyn'e göre sahipleri kendi aralarında anlaşmak şartiyle kıymet biçmeden taksim caizdir. Çünkü

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn ganimetlerini kıymet biçmeden taksim etmişti. Bu ganimetlerin ekserisi esirlerle hayvanlardı. Kölelerle hayvanlar arasında bir fark yoktur. Esirlere kıymet biçildiğine dair hiç bir rivayet yoktur.
2- Bir köleye müştereken iki kişi sahip olur da birisi hissesini âzâd ederse bakılır; eğer âzâd eden ortak, şerikinin hissesini Ödeyecek mala sahip ise köle onun nâmına âzâd olur; şerikinin hissesini öder. Malı yoksa yalnız kendi hissesi âzâd olur. Köle çalıştırılıp ödemek şartı ile tamamen âzâd olmaz. îmam Mâlik, İmam Şafiî ve îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri budur, Tİrmizî Medîne ulemâsının da buna kail olduklarını söylemiştir.
İmam Azam'a göre şeriki muhayyerdir. İsterse hissesini âzâd eder yahut köleyi çalıştırır. Bu iki surette velâ' hakkı ortaklar arasında müşterektir. (Velâ': Köle âzâdı veya yardımlaşma akdi sebebiyle meydana gelen bir nevi' akrabalıktır. Âzâd olunan kölenin mirası bu akrabaya kalır.) Âzâd eden ortak dilerse şerikinin hissesini Öder; yahut ödediği hissenin parasını köleden alır. Bu takdirde velâ ona aittir.
İmam Âzam'm delili Buhârî ile Müs1im'in müttefikan tahrîc ettikleri Ebû Hüreyre hadîsidir. Az sonra görülecek olan bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd ederse, malı olduğu takdirde kölenin hürriyeti onun »nalındandır. Malı yoksa köle ağır isler yükleme-mek şartiyle çalıştırılır.» buyurmuştur. İmâmeyn'e göre âzâd eden zenginse ortağının hissesini öder, fakirse köleyi çalıştırır. Köleye bir şey ödetmez. Velâ âzâd edene aittir.
Bu hadîsteki: «Aksi takdirde köleden âzâd olan miktar âzâd olmuştur.» cümlesini mevsuk râviler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözü diye rivayet etmemişlerdir. Hattâ râvilerden Eyyûb ile Yahya b. Saîd el-Ensârî: «Bu cümle hadîsten midir yoksa Nâfi' onu kendinden mi söyledi bilmiyoruz.» demişlerdir. İbni Hazm onun uydurma olduğunu söylemiştir.
Buharı şârihi Aynî bu meselede on dört mezhep bulunduğunu bildirmiş; bunları şöyle sıralamıştır :
a) Urve, Esved b. Yezîd, İbrâhîm Nehaî ve İmam Züfer'e göre bir kimse bir köledeki hissesini âzâd ederse ister zengin ister fakir olsun şerikinin hissesini mutlaka öder. Bu kavil Abdullah b. Mes'ûd ile Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunmuştur.
b) Rabia bu suretle yapılan azadın nâfız olmadığını söylemiştir. Bu kavli ondan İmam Ebû Yûsuf nakletmiştir.
c) Zührî, Abdurrahmân b. Yezîd, Atâ ' b. Ebî Rabâh ve Amr b. Dînâr, âzâd edilen hissenin hür olduğuna, öteki şerikin hissesi milkinde kaldığına kail olmuşlardır.
d) Osman el-Bettî 'nin mezhebine göre köle tamamen hür olur. Öteki ortağa bir şey Ödemek îcâbetmez; ancak câriye güzel olup cima' için arananlardansa o zaman sebep olduğu zararı şerikine öder.
e) Sevrî , Leys ve bir kavline göre İbrâhîm Nehaî: «Âzâd etmeyen ortak muhayyerdir; isterse hissesini âzâd eder; dilerse şerikine hissesini ödetir.» demişlerdir.
f) İbni Cüreyc ile bir kavline göre Atâ' b. Ebî Rabâh: «Âzâd eden zengin olsun fakir olsun, şeriki kendi hissesinde köleyi çalıştırır.» demişlerdir.
h) İki şerikten biri köledeki hissesini âzâd ederse; ötekinin hissesi beytülmâî hesabına âzâd olur İbni Sîrîn 'in mezhebi budur.
i) İmam Mâ1ik'in mezhebine göre hissesini âzâd eden şerik zenginse, diğer şeriklerin hisselerine kıymet biçilerek ona ödettirilir. Köleyi kıymet biçildikten sonra âzâd eder. Şeriki isterse kendi hissesini âzâd edebilir; fakat köle olarak bırakamadığı gibi, mükâteb veya müdebber de yapamaz; satmağa da hakkı yoktur.
Fakir ise âzâd ettiği miktar harr olur; geri kalan kısmı köle olarak kalır; sahibi dilerse satar, hibe eder yahut mükâteb veya müdebber yapar. Bu hususta hissesini âzâd eden ortağın sonradan zengin olup olmamasının bir te'siri yoktur.
j) İmam Şafiî, İshâk ve bir kavline göre İmam Ahmed b. Hanbel: «Âzâd eden şerîk zengin ise onun hesabına şerikinin hissesine kıymet biçilir; ve köle tamamiyle âzâd olur. Şerîki kendi hissesini âzâd edemediği gibi, milk olarak da elinde bulunduramaz. Âzâd eden fakirse onun hissesi hür olur; ötekinin hissesi milkinde kalır; onda dilediği gibi tasarrufta bulunur.» demişlerdir.
k) Abdullah b, Şubr.ume, Evzâî, Hasan b. Hayy, Saîd b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr, Şa'bî, Hasan-ı Basrî, Hammâd b. E bî Süleyman ve Katâde 'nin mezhepleri Hanefîler'den îmânı eyn'in kavli gibidir.
1) îmam Âzam'in mezhebi. Bunu İmameyn'in kavliy-le birlikte az yukarıda görmüştük.
m) Bükeyr b. Eşecc'e göre köleye ortaklar kendi aralarında kıymet biçerler.
n) Ortaklardan biri hissesini âzâd etmekle köle tamamen hür olur. Şayet şerikinin hissesini kendi imkânına göre ödeyecek malı varsa şeriki bundan başka bir şey isteyemez. Hissesini âzâd etmeğe de hakkı yoktur. Kölenin velâsı âzâd edene aittir. Zâhirî1er'in mezhebi de budur.
3- Hadîs-i şerîf zenginin köle âzâdı ve sadaka gibi teberru'larda bulunabileceğine delildir. Cumhuru ulemânın mezhepleri budur. Bazıları : «Fakîr bir adam köledeki hissesini âzâd edemez; köle olduğu gibi kalır.» demişlerse de İbni Abdilberr ulemânın bunun hilâfına ittifak ettiklerini bildirmiş ve: «Zengin fakîr herkesin köle âzâd etmesi sahih olduğuna ulemânın ittifakı vardır. > demiştir.
4- Hadîsin umumu ile hükmün bütün selâhiyetliîere şâmil olduğuna istidlal olunmuştur. Bu hususta müslim ile gayr-i müslim arasında fark yoktur. Kölenin müslüman olup olmaması dahi hükmen müsavidir,
5- Yine hadîsin umûmu, hissesini âzâd edenin bir kişi veya müteaddit kimseler olabileceğine delâlet etmektedir.
6- îbni Abdilberr', Mâ1ikî1er'in bir kavline bu hadîsle istidlal etmiştir. Mezkûr kavle göre bir kimse ölçü ve tartıya gelmeyen eşyadan bir şey telef etse onun mislini değil, kıymetini öder. Çünkü Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hissesini âzâd eden kimseye kölenin mislinin yansını değil, kıymetinin yarısını hüküm buyurmuştur. İmam Mâlik: «Bu hususta kıymet daha âdildir.» demiştir. îmam Azam'm kavli de budur.
7- Hadîs-i şerîf buradaki köle azadının sıhhat hâlinde yapıldığına hamİedilmiştir. Ölüm hastalığında yapılan âzâd malın ancak üçte birinden infaz edilir.

1- Kölenin Çalıştırılması Babı

2- (1502) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'mndır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Nadr b. Enes'-den, d da Beşîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygambe (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemj'den naklen rivayette bulundu. İki kişi arasında ortak mal olup birinin âzâd etmek istediği bir köle hakkında: «Öder!» buyurmuşlar.

3- (1503) Bana Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmâîl b. İbrâhîm, İbni Ebî Arûbe'den, o da Katâde'den, o da Nadr b. Enes'deı o da Beşîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber 'den naklen rivayet etti.
«Bir kimse bîr kulesindeki hissesini âzâd ederse, malı bulunduğu takdirde kölenin hürriyeti onun mahndandir. Malı yoksa ağır işler

yükleme-mek şartı ile köle çalıştırılır.» buyurmuşlar.

4- (...) Bize bu hadîsi Alî b. Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ yâni İbni Yûnus, Saîd b. Ebî Arûbe'den bu isnadla hafctr verdi. Şunu da ziyade etti:
«Malı yoksa köleye adilâne kıymet biçilir; sonra âzâd etmeyenin hissesi için ağır işler yüklememek şartı ile çalıştırılır.»

(...) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Ber Katâde'yi bu isnâdla İbni Ebî Arâbe hadîsi mânâsında rivayette bulunurken dinledim. O bu hadîste :
«Ona âdilâne kıymet biçilir.» cümlesini de zikretmiştir.
Bu hadîsi Buharı «Şerike» ve «Itk» bahislerinde; Müslim buradan maada «Nüzûr» bahsinin birkaç yerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Itk»da Tirmizî ile İbni Mâce de «Ahkâm» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Şıks ve şakîs: Hisse, nasîb demektir.
«Malı yoksa ağır işler yüklememek şartı ile köle çalıştırılır.» cümlesinin metn-i hadîsten olup olmadığı ihtilaflıdır. Bu babda birçok sözler söylenmiştir. Ezcümle Kaadî Iyâz şöyle demiştir : «Burada köleyi çalıştırma meselesinin zikredilmesinde râviler arasında ihtilâf vardır. Dârekutnî diyor ki: Bu hadîsi Şu'be ile Hişâm, Kat âde'den rivayet etmişlerdir. Bunların ikisi de en mu'temed râvilerden oldukları halde çalıştırmayı zikretmemişlerdir. Hemmâm da onlara uyarak çalıştırma meselesini hadîs'ten ayırmış; onu Ebû Katâde'nin re'yi saymıştır. Hadîsi Buhârîde bu şekilde tahrîc etmiştir; doğrusu da budur. Ben Ebû Bekri Nisâbûrî'yi-Hemmâm'in rivayeti ne güzel ve mazbuttur! Katâde 'nin sözünü hadîs'ten ayırmıştır; derken işittim...»
Kaadî Iyâz , Asîlî ile İbni Kassâr ve diğer bazı ulemânın : «Çalıştırmayı hadîsten kabul etmeyenler, kabul edenlerden evlâdır; çünkü bu cümle îbni Ömer 'den rivayet edilen diğer hadîslerde yoktur.» dediklerini; İbni Abdilberr'inde aynı sözü söylediğini; bir başkasının mezkûr cümle hakkında : Saîd b. Ebî Arûbe onu Katâde 'den rivayet ederken bâzan söyledi bâzan söylemedi; dediğini kaydettikten sonra : «Bu da gösterir ki, mezkûr cümle ona göre metn-i hadîsten değildir. Nitekim başkaları da aynı şeyi söylemişlerdir.» diyor.
İmam Şafiî 'nin de aynı fikirde olduğu rivayet edilmiştir.
Köleyi çalıştırma cümlesini metn-i hadîsten kabul edenler bunlara cevap vermişlerdir. İbni Hazm hadisin otuz sahâbiden sabit olduğunu söylemiş : «Bu haber son derece sahihtir: Binâenaleyh onun ihtiva ettiği ziyadeyi terk etmek caiz değildir...» demiştir. Buhârî şârihi Aynî dahî: «Bu hadîs Şafiî 'nin dediği gibi sabit olmasa idi. Buhârî ile Müslim onu «Sahibelerinde tahrîc etmezlerdi.» demektedir.
Hâsılı ulemâdan bâzıları Ebû Hüreyre hadîsini bundan evvelki îbni Ömer rivayetine muhalif görmüş, ondaki (köleyi çalıştırma) cümlesini hadîs olarak kabul etmemiş; kölenin çalış tınlamayacağına İbni Ömer {Radiyallahü anh) rivâyetiyle istidlal etmişlerdir. Diğer ulemâ ise iki rivayet arasında muhalefet olmadığını, yalnız Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) hadîsinde çalıştırma ziyadesi bulunduğunu, bu ziyadeyi Buhârî, Müslim ve Tirmizî 'nin rivayet ettiklerini, binâenaleyh onun da sahih olduğunu söyleyerek hadîsi kendilerine delîl göstermişlerdir.
Cumhuru ulemâya göre buradaki çalıştırmadan murâd: Hissesini âzâd etmeyen şerikin hakkını ödemek için köleyi çalıştırıp kazandırmaktır. Köle bu parayı kazanıp sahibine ödedikten sonra hür olur. Bâzıları: Bundan murâd : Hissesi mukabilinde kölenin sahibine hizmet etmesidir.» demişlerdir.
Hadîs-i şerif sair hükümler hususunda bundan önceki İbni Ömer rivayeti gibidir.

2- Vela'nın Yalnız Âzad Edene Mahsus Olması Babı

5- (1504) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Âişe âzâd etmek için bir câriye satın almak istemiş. Câriye sahipleri:
— Biz bu cariyeyi velâsı bizim olmak şartiyle sana satarız; demişler. Âişe bunu Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anmış da:
«Bu sana mâni' değildir. Çünkü velâ1 hakkı ancak âzâd edene âiddir.» buyurmuşlar.

6- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Urve'den naklen rivayet etti. Ona da Âişe haber vermi ki, Berîre kitabet bedelini ödemesine yardım istemek için Âişe'ye gelmiş. Kitabet bedelinden henüz bir şey Ödememiş imiş. Âişe ona :
— Sahiplerin nezdine dön! Şayet senin kitabet bedelini ödememi, fakat velânm benim olmasını dilerlerse dediğimi yaparım; demiş. Berîre bunu sahiplerine söylemiş. Onlar razı olmamışlar; ve:
— Velâ' bizim olmak şartiyle sevabına yaparsa yapsın! demişler. &işe de meseleyi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*e anmış. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Satın al da âzâd et! Çünkü velâ' ancak âzâd edene a iddir.» buyurmuş. Sonra ayağa kalkarak:
«Bâzı İnsanlara ne oluyor ki, Allah'ın kitabında olmayan bâzı şeyleri şart koşuyorlar? Her kim Allah'ın kitabında olmayan bir şeyi şart koşarsa yüz kerre şart koşsa hakkı yoktur. Allah'ın şartı hak ve mevsuktur.» buyurmuştur.

7- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Şihâb'dan, o da Urve b. Zübeyr'den, o da Peygamber (Sa'.lallahü Aleyhi ve SeUem) 'in zevcesi Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş :
Berîre bana gelerek: Yâ Âişe, dedi. Ben sahiplerimle her sene bir okiyye vermek şartiyle dokuz okıyyeye mükâtebe yaptım...
Râvi bu hadîsi Leys hadîsi mânâsında rivayet etti. Ve ziyade olarak:
«Bu seni ondan menedemez; sen satın al da âzâd et!» dedi. O bu hadîste şunu da söyledi:
— Sonra Resûlüüah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) cemâat arasında ayağa kalkarak Allah'a hamdü senada bulundu. Arkasından : «Emmâ ba'dü», dedi

8- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' el-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b Urve rivayet etti, (Dedi ki) : Bana babam, Aişe'den naklen haber verdi. (Dedi ki) :
Berîre yanıma girerek : Sahiplerim her sene bir okıyye vermek şartiyle dokuz senede dokuz okıyyeye beni mükâteb yaptılar; bana yardım et! dedi. Ben de ona şunu söyledim :
Eğer sahiplerin bunu kendilerine bir defada vererek seni âzâd etmeme, velânın da benim olmasına rîza gösterirlerse (dediğini) yaparım. Berîre bunu sahiplerine söylemiş. Onlar velâmn kendilerine âid olmasından başkasını kabul etmemişler. Berîre bana gelerek bunu anlattı.

Ben kendisini men'ettim. O da : Öyle ise Allah'a yemin olsun yapmam! cevabını verdi. Derken ResûlüIIah (Saîlallahü Aleyh've SeHem) işiterek bana sordu. Ben de kendisine haber verdim. Bunun üzerine :
«Sen onu satın a! da âzâd et! Hem onlara velâyı şart koş! Çünkü velâ' âzâd edene âiddir.» buyurdu. Ben de Öyle yaptım. Sonra ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yatsı zamanı hutbe okudu. Evvelâ Allah'a lâyık olduğu şekilde hamdü senada fculundu. Arkasından :
«Bundan sonra : Acep bâzı kimselere ne oluyor ki, Allah'ın kitabında olmayan bir takım şeyleri şart koşuyorlar? Allah (Azze ve Celle) *n\n kitabında olmayan herhangi bir şart bâtıldır. İsterse yüz defa şart kılsın! Air lah'ın kitabı hak, şartı 6a sağlamdır. Sizden bâzı adamlara ne oluyor da içlerinden biri : Sen filânı âzâd et; ama velâ bana âiddir; diyor. Velâ' ancak âzâd edene âiddir.» buyurdular.

9- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe VekT rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim dahî hep birden Cerîr'den tivâyet ettiler.
Bu râvilerin hepsi Hişâm b. Urve'den bu isnâdla Ebû Üsâme hadîsi gibi rivayette bulundular. Yalnız Cerîr hadîsinde: «Berîre'nin kocası köle idi: onun için ResûlüIIah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellerfi) onu muhayyer bıraktı; o da kendi nefsini ihtiyar etti. Şayet kocası hür olsaydı Berîre'yi muhayyer bırakmazdı; dedi.» ifâdesi vardır. Bu râvilerin hiç birinin hadîsinde (emmâ ba'dü} tâbiri yoktur.

10- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Ala' rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Urve, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
Berîre'de üç hüküm vardır:
1) Sahipleri onu satarak velâsını şart koşmak istediler. Ben tunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelİIeın) 'e anlattım da :
«Sen onu safrn al ve âzâd et! Çünkü velâ' âzâd edene aiddir.» buyurdu.
2) Berîre âzâd oldu; müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu muhayyer bıraktı; o da kendini ihtiyar etti.
3) Halk ona sadaka verirler; o da bize hediyye ederdi. Ben bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye andım da:
«O Berîre'ye sadaka, size ise hediyyedİr. Binâenaleyh siz onu yeyin!» buyurdular.

11- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Alî, Zâide'den, o da Simak'den, o da Abdurrahmân b Kaasim'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki :
Âişe Berîre'yî Ensâr'dan bâzı kimselerden satın almış. Onlar velâyı şart koşmuşlar. Bunun üzerine Resûlüllah (SaUatlahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Velâ' ni'mete sahip olana aİddir.» buyurmuş; ve Berîre'yi muhayyer bırakmış. Berîre'nin kocası köle imiş.
Berîre Âişe'ye et hediyye etmiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallah'u Aleyhi ve Selletn):
«Bu eften bize de bir şeyler yapsaydınız ya!» buyurmuş. Âişe:
— Onu Berîre'ye sadaka verdiler; demiş.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem); «O Berîre'ye sadaka; bize ise hediyyedir.» buyurmuşlar.

12- (...) Bize M uhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti (Dedi ki) : Ben Abdurrahmân b. Kaasım'dan dinledim. (Dedi ki) : Ben Kaasim'i, Âişe'den naklen rivayet ederken dinledim. Âişe âzâd etmek için Berîre'yi satın almak istemiş. Sahipleri velâ'sını şart koşmuşlar. Müteakiben Âişe bunu Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellemi'e anmış da:
«Sen onu satın al ve âzâd et! Çünkü velâ' âzâd edene âiddir.» buyurmuş.
Bir de Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e et hediyye edilmiş. Kendilerine :
— Bu et Berîre'ye sadaka olarak verildi; demişler. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«O Berîre'ye sadaka; bize İse hediyyedîr.» buyurmuşlar. Berîre de muhayyer bırakılmış. Abdurrahmân : «Berîre'nin kocası hür idi.» demiş. Şu'be: Bilâhare ona Berîre'nin kocasını sordum da: Bilmiyorum; cevâbını verdi.» demiş,

(...) Bize bu hadîsi Ahmed b. Osman en-Nevfelî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.

13- (...) Bize Mulıammed h. Müsennâ ile tbni Beşşâr hep birden Ebû Hişâm'dan rivayet ettiler. İbni Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muğîre b Selemete'I-Mahzûmî ile Ebû Hişâm rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize UbeyduIIab, Yezîd b Rûmân'dan, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayette bulundu. Âişe :
«Berîre'nin kocası köle idi.» demiş.

14- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) t Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes, Rabîa b. Ebî Abdirrahmân'dan, o da Kaasim b. Muhammed'den, o da Peygamber (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
— Berîre'de üç sünnet vardı;
1) Berîre âzâd olduğu vakit kocasında kalıp kalmamakta muhayyer bırakıldı.
2) Ona et hediyye edilmişti. Az sonra çömlek ateşte iken Resûlüllah (SaHalUihü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi; ve yemek istedi. Kendilerine
ve evdeki katıklardan katık getirildi. Fakat o : «Ben ateşte içi et dolu çömleği görmedim mi sanki?» buyurdu.
(Oradakiler) :
— Hay hay yâ KesûIaHah (görmüşsündür)! (Ama) bu Berîre'ye sadaka olarak verilen bir ettir; onun için sana ondan yedirmeğe çekindik; dediler. Bunun üzerine:
«O Berîre'ye sadaka; ondan bize ise hediyyedİr.» buyurdu.
3) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun hakkında:
«Velâ' ancak âzâd edene âiddir.» buyurdular.

15- (1505) BİIze Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled, Süleyman b. Hilâl'den rivayet etti. (Demiş ki)

Bana Süheyl b. Ebî Salih, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Aişe âzâd etmek için bir câriye satın almak istedi. Sahipleri velâ'nin kendilerine âid olmasından başkasına razı olmadılar. Derken Âişe bunu Resûlüllah (Sdllallahü Aleyhi ve Sellem) 'e andı da: '
«Bu sana mâni' olamaz; velâ' ancak âzâd edene âiddİr.» buyurdular.
Bu hadîsin muhtelif rivayetlerini Buhârî «Zekât» bahsinin birkaç yerinde, «Itk, Mükâteb, Hibe, Büyü', Ferâiz, Talâk, Şurût, Et'ıme» ve «Keffaret-i Eymân» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Itk»da; Tirmizî Vasâya»da; Nesâî «Büyü', Itk, Ferâiz» ve «Şurût» bahislerinde; İbni Mâce «Itk» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Burada veîâ'dan murâd: Âzâd ettiği köle veya cariyeye mirasçı olmaktır. Buna hususî tabiriyle velâ-i atâka derler.
«Bu sana mâni' değildir.» cümlesi: «Câriye sahiplerinin koştukları şart velâ'nm senin olmasına mâni' değildir.» manasınadır.
Kitabet: Yazı yazmak, bir araya toplamaktır. Şerîatte : Bir köle veya cariyeyi kazancı hususunda derhal; boynunun esaretten kurtulması hususunda bilâhare olmak üzere hürriyetine kavuşturmaktır. Buna mü-kâtebe denir. Mükâtebe köle ile sahibi arasında yapılan bir akiddir. Bu akde mükâtebe denilmesi ihtimal iki tarafın da vesika yazmasmdandır.
Kölenin borcunu taksitle ödemesine bakarak verilmiş olması da muhtemeldir. Çünkü köle kitabet bedelini çalışıp kazanmak suretiyle taksitle öder. Mükâteb köle kazancı hakkında akdin tamamından sonra hemen hür olur. Artık kazandığı kendinindir. Fakat tam hürriyetine ancak şahsına biçilen kıymeti sahibine ödedikten sonra kavuşur. Bundan dolayıdır ki: «Mükâteb, kölelik zilletinden uçmuş, fakat hürriyet sahasına konamamıştır.» derler. Yâni mükâtebin hâli devekuşuna benzer. Devekuşuna, uç dense : Ben deveyim; yük taşı dense : kuşum, dermiş.
«Allah'ın Kitabı'ndan murâd Şeyh Tekiyüddîn'e göre muhtemelen Allah'ın hükmüdür. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'ın kitabında olmayan bazı şeyleri şart koşuyorlar...» buyurarak köle sahiplerinin velâyı kendilerine şart koşmalarına i'tiraz etmiş; bu şartın vasıtalı veya vasıtasız olarak Allah'ın Kitabında bulunmadığına İşaret buyurmuştur. Zîra bütün şeriat yâ doğrudan doğruya yahut bilvasıta Kur'ân-ı Kerîm 'de mevcuttur. Vasıtasız emir ve ne-hîleri namaz, oruç ve sair ibâdetlerle içki, zina ve emsali menhiyyât hakkındaki âyetlerdir. Vasıtalılardan murâd:
«Peygamber sîze ne getirirse onu kabul edin!» [3]
«Allah'a ve Resulüne itaat edin!»[4] gibi umûmî hükümlerdir.
Hattâbî : «Maksad, Kitâbullahda nassan bildirilmeyen şeyler bâtıldır demek değildir; çünkü (Velâ' âzâd edene âiddir) ifadesi Peygamber (Sallaliahü Aleyhi veSellem)'in sözüdür. Ama ona itaat emri Kur'ân'da vardır. Bu sebeple onun sözünü Kitâbullaha izafe etmek caizdir.» diyor.
Kitâbullah tâbiri ile Kur'ân'da veya sünnette zikredilen hükmi ilâhî de kasdedilmiş olabilir. Bâzıları: «Kitabdan murâd : Levhi mahfuzda yazılı bulunan şeylerdir.» demişlerdir.
«Allah'ın şartı hak ve mevsuktur.» ifâdesi metni hadîste ismi tafdîl sîgasiyle vârid olmuştur. Binâenaleyh cümleyi: «Allah'ın şartı daha hak ve daha mevsuktur.» şeklinde terceme etmenin daha doğru olacağı hâtıra gelebilirse de burada ismi tafdîl sîgası kendi mânâsında (yâni derece bildirmek için) kullanılmamıştır. Maksat yalnız Allah'ın şartının hak ve sağlam olduğunu; başkalarının koştukları şartm hiçliğini anlatmaktır.
ifâdesi bâzı nüshalarda: şeklinde zaptolunmuştur. Fakat Mazi r î ve diğer lisân ulemâsı bunların ikisinin de yanlış olduğunu söylemiş, doğrusunun: olduğunu bildirmişlerdir. Bu ifâdenin mânâsı; Hayır, vallahi yeminim budur; demektir. Yâni (hazâ) ismi işareti ikiye bölünmüş: (hâ) ile (zâ) nın arasına ismullah getirilmiştir.
Ebû Bekr b.Ebî Şeybe rivayetinde:
«Velâ' ni'mete sâhib olana âiddir.»buyurulmuştur. Bunun mânâsı dahî «Velâ', âzâd edene aidir.» demektir. Çünkü mîras hakkını kazandıran velâ' ancak âzâd suretiyle olur,
Ebû '-Tâhir rivâyetindeki «üç sünnet»den murâd : Üç hükümdür; yâni Berîre sebebiyle üç şer'î hüküm öğrenilmiştir.
Hz. Berîre binti Safvân, Ensâr 'dan bir kavmin cariyesi idi. Bâzıları Ebû Ahmed b. Cahş'in; bir takımları da Benî Hilâl 'den birinin cariyesi olduğunu söylerler. Kıbt kav-mindendi. Kirmanı: «Berîre, Hz. Âişe !nin cariyesi idi. Vaktiyle Utbeb. Ebî Leheb'in milkinde idi.» diyor. Zehebî onu sahâbiyyeler meyânmda zikretmiştir. Hattâ Taberânî «El-Mu'cem»inde ondan şu hadîsi rivayet eder :
«Abdülmelik b. Mervân dedi ki: Medine'de Berîre'nin meclisinde bulunurdum. Bana şunu söyledi:
— Ey Abdülmelik! Ben sende bir takım iyi hasletler görüyorum. Sen bu emirlik işini üzerine almağa cidden lâyıksın. Ama emîr olursan dünyadan sakın! Çünkü ben Resûlüllah (Sallallahü'Aleyhi've Sellcm)'i şöyle buyururken işittim;
— Bir kimse cenneti görmüşken, bir müslümandan haksız yere akıttığı bir şişe dolusu kan sebebiyle, onun kapısından koyulacaktır.
Kocasının ismi ihtilaflıdır. Sahîh rivayetlerde isminin Muğîs olduğu zikrediliyor. Bâzı rivayetlerde Muattib , bir takımlarında Mukassim denilmiştir. Hadîsin bâzı rivayetlerinde bu zâtın köle, diğerlerinde hür olduğu tasrîh edilmektedir.
Hz. Berîre'yi sahipleri mükâteb yapmışlardı. Kitabet bedeli bir rivayete göre senede bir okıyye Ödemek şartiyle dokuz okıyye idi. Bir ckıyye o zamana göre kırk dirhem gümüşten ibaretti. Sonraları muhtelif memleketlerin ıstılahlarına göre değişmiştir. Başka bir rivayette bedelin beş yılda taksitle Ödenecek beş okıyye olduğu zikredilmektedir. Bu iki rivayetin arasını bulmak için Ayni tercih cihetine gitmiş ve dokuz okıyye rivayetinin esah, ötekinin munkatı' olduğunu söylemiştir. Bâzıları : «İhtimâl bu beş okıyye taksiti dokuz okıyye cümlesin dendir; yahut taksitlerinden bir kısmını ödemiş de beş okıyye kalmıştır.» demişlerse de rivayetlerin birindeki: «Kitabet bedelinden hiç bir şey ödememişti.» ifâdesi bu te'vîli reddeder.
Nevevi : «Bu hadîs ahkâm ve kavâdi çok olan büyük bir hadîstir; içinde mezheplerin ayrıldıkları yerler vardır...» diyor. Filhakika ha-dîs-i şerîf ten birçok hüküm ve fâideler çıkarılmıştır. Şöyle ki:
1- Bu hadîs mükâtebenin caiz olduğuna delildir. Bir kimse köle veya cariyesine : «Bana şu kadar para getirirsen âzâd ol!» der; o da bunu kabul ederse artık mükâteb olur. Borcunu tamamen ödediği zaman hürriyetine kavuşur. Mükâtebenin bir delili de :
«Eğer kölelerde bir hayır olduğunu biliyorsanız onları mükâteb yapın!» [5] âyet-i kerîmesidir. Bu âyetin kitabet akdinin meşru' olduğuna delâleti aşikârdır. Yalnız buradaki emrin vücub ifâde edip etmediğinde ihtilâf vardır. Dâvûd.u Zahirî ile ona tâbi* olanlardan maada bütün fukahâ, âyetteki emrin vücûb ifâde etmediğine kaildirler. Zâhirî1er'e göre âyetteki emir vücûb içindir. Bu kavil Amr b. Dînâr ile Atâ 'dan ve bir rivayette İmam Ahmed 'den de rivayet olunmuştur. Hattâ «Et-Takrîb» sahibi İmam Şafiî 'den 4ahî buna benzer bir kavil nakleder. Gerçi burada: «Zahire bakılırsa emir vücûb ifade eder.» şeklinde bir i'tirâz hatıragelebilirse de doğru değildir., Çünkü vücûba hamledilen emir, karinelerden mücerred olan mutlak emirdir. Buradaki emir mutlak değil, «Eğer onlarda hayır olduğunu bilirseniz» kaydı île mukayyeddir. Binâenaleyh mezkûr emir, nedib mânâsına hamledilmiştir. Hanefî1er'den bâzıları bu emri ibâha mânâsına almışlardır. Ancak Aynî haklı olarak bunun doğru olmadığını söylemiştir. Zîra ibâha mânâsına alınırsa âyetteki şartın hükümsüz kalması iktizâ eder; çünkü mükâtebe akdi şartsız dahî bilittifâk caizdir. Kelâmullah hükümsüz kalmaktan münezzehtir.

Ayetteki hayırdan murâd : Kölenin âzâd edildikten sonra müslüman-lara zarar getirmeme sidir. Zarar verecekse efdal olan onu mükâteb yapmamaktır.
îbni Abbâs ile îbni Ömer (Radiyallahü anh) ve Atâ'ya göre hayırdan murâd: Hassaten kazançtır. Sevrî ile Hasan.ı Basrî'den hayrın hassaten emânet ve dîn mânâsına geldiği rivayet olunmuştur. Vefa, emânet ve salâh mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Kölede doğruluk, salâh ve kazanç hâssaları yoksa Hanefî1er'e göre onu mükâteb yapmamak mekruh değildir. îmam Mâlik ile Şafiî 'nin kavilleri de budur. îmam Ahmed'le îshâk ve Şâfiîler 'den Ebû'l-Hüseyn b. Kattan mekruh olacağına kaildirler. Cumhuru fu-kahâya göre mükâteb ancak bütün borcunu Ödedikten sonra âzâd olur. Çünkü Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri Amr b. Şuayb hadîsinde Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz:
«Mükâteb, üzerinde kitabet bedelinden bir dirhem borç kaldığı müddetçe köledir.» buyurmuştur. Zeyd b. Sabit (Radiyalîahü anh) îm da aynı şeyi söylediğini İmam Şafiî «Müsned»inde rivayet etmiş-; kendisi de buna kail olmuştur. Hanefî1er'in mezhebi de budur.
Ashab-ı kiram bu hususta ihtilâf etmişlerdir. İbni Abbâs (Radiyalîahü anh) 'a göre köle veya câriye, vesikayı sahibinden aldığı an yâni nefs-i akidle âzâd olur; kitabet bedeli için ona borçlu kalır. İbni Mes'ud (Radiyalîahü anh) kölenin kendi kıymetini ödemesiyle âzâd olacağını söylemiştir. Zeyd b. Sabit (Radiyalîahü anh) 'm mezhebi de az evvel görülmüştü.
2- Evli cariyeyi mükâteb yapmak caizdir. Zîrâ Berîre (Radiyalîahü anha) evli idi. Kocasının hür mü köle mi olduğu hususunda rivayetler muhteliftir. Buhârî 'nin Hz. İbni Abbâs 'dan rivayetinde İbni Abbâs (Radiyalîahü anh): «Onu köle olarak gördüm. Medîne sokaklarında Berîre için ağlayarak ve göz yaşları sakalının üzerine akarak Berîre'nin arkasından gittiğini hâlâ görür gibiyim. Bunu göre ResûIüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) amcası Abbâs'a:
— Muğîs'in Berîre'ye olan aşkına. Berîre'nin de Muğîs'e karşı nefretine şaşmıyor musun? dedi; ve Berîre'ye:
— Kocana dönsen (iyi edersin!) buyurdu. Berîre:
— Yâ Resûlâllah! Emir buyuruyor musun? diye sordu. Peyçamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
— Ben ancak şefaatte bulunuyoruml buyurdular. Berîre:
— öyle ise benim ona bir ihtiyacım yok! cevâbını verdi.» demektedir. Yine Buhârî'nin «Ferâiz» bahsindeki rivayetinde : «Hakem: Berîre 'nin kocası hürdü; dedi.» ifadesi vardır. «Mîrâs» bahsinde Esved'in dahî «hürdü» dediği zikredilmiştir. Ancak Hakem'in sözü mürsel, Esved'inki ise munkatı' olmakla illetlendiril-miştir. Babımız rivayetlerinde her iki vecih mezkûrdur.
3- Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Berîre'yi kocasında kalıp kalmamak hususunda muhayyer bırakmıştı. Nevevî diyor ki: «Kocası köle olan bir câriye âzâd edilirse nikâhını fesh edip etmemekte muhayyerdir. Bu bâbta ulemâ ittifak halindedir. Kocası hür olursa İmam Mâlik ile Şafiî ve cumhura göre cariyeye muhayyerlik yoktur.
İmam Âzam, Berîre 'nin kocası Muğîs'in hür olduğunu bildiren rivayetle istidlal ederek muhayyerlik verileceğine kail olmuştur...»
Cumhur bu bâbdaki rivayetlerin ayni kaziyyeye âid olduklarını ve meşhur rivayetlerde Muğîs'in köle olduğu bildirildiğini, hattâ hür olduğunu bildiren rivayetler için hadîs hafızlarının «hatâ, şâzz ve mer-dûddur.* dediklerini nazar-i i'tibâra alarak onları tercih etmişlerdir.
4- Velâ' hakkı âzâd edene aittir. Bu hususta ihtilâf yoktur. Ancak velâ' hakkı olmamak şartiyle âzâd edilen köle veya câriye hakkında ihtilâf olunmuştur. Buna «sâibe» denir ki, cumhura göre şart bâtıl, velâ' hakkı âzâd edene aittir. İmam Ahrned'e göre şart bâtıl değildir; şarttan sonra, âzâd eden kimsenin o köle üzerinde velâ hakkı kalmaz; hattâ mirasından bir şey almışsa mislini iade etmesi lâzım gelir.
İmam Mâlik, Mekhûl, Ebû'l-Âliye, Zührî ve Ömer b. Abdilâziz bu takdirde velâ'nm bütün müslü-manlara kalacağına kail olmuşlardır. Zîra sahabeden bâzıları böyle yapmışlardır.
5- Hadîs-i şerîf kitabet bedelinin taksitle ödeneceğine delildir. Hanefîler'e göre kitabet bedelinin hemen ödenmesini şart koşmak yahut te'cîl etmek caizdir. Çünkü bu bâbdaki âyet-i kerîme'de taksit ve te'cîl zikredilmemiştir; binâenaleyh nass üzerine re'y ile ziyade caiz değildir. İmam Mâlik 'in kavli de budur. Mâlikîler 'den Ebû Bekr: «İmam Mâlik'in kavli zahir itibariyle taksit ve te'cîlin burada şart olduğunu gösterir; ama söz sahibi ulemâmız peşin ödemek suretiyle yapılan kitabetin caiz olduğunu söylüyor; ve buna *Kutâ'a> nâmını veriyorlar, ki kıyâs da budur.» diyor.
İmam Şafiî kitabetin peşin ödemekle caiz olamayacağını söylemiştir. Ona göre hiç olmazsa iki taksit şarttır. Zahir rivayete göre îmam Ahmed'in mezhebi de budur.
6- Köle âzâd ederken velâ' hakkını şart koşmanın akdi bozup bozmayacağı ihtilaflıdır. Babımız hadîsinin zahirine bakılırsa bozmaz. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhı've Sellem) Hz. Aişe'ye:
«Velâ'yı onlara şart koş!» buyurmuştur. Bâtıl bir akde Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) izin vermeyeceğine göre velâ' şartiyle yapılan akid caiz demektir. Burada Şâfiî1er'den Şeyh Takıyüddîn şöyle diyor: «Akdin sahîh olduğunu kabul edersek acaba şart da sahih midir? Bu hususta Şafiî mezhebinde hilaf vardır. Bâtıl olduğunu söylemek hadîsin lâfızlarına daha muvafıktır.»
Burada şöyle bir suâl hatıra gelir: Fâsid şartla yapılan bir alış verişe Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl izin vermiş; ve bu şartı sonradan nasıl iptal etmiştir? Bu suâle birkaç vecihle cevap verilmiştir:
a) Tahâvî'nin beyanına göre Hz. Âişe hadîsinde velâ'nın şart koşulması yalnız Mâ1ik'in Hişâm'dan naklettiği rivayette zikredilmiştir. Aynı hadîsi Hişâm'dan nakleden Leys b. Sa'd ile Amr b. Haris rivayetlerinde ise Berîre'nin kitabet bedelini ödemek şartiyle velâ' hakkını sahiplerinden bizzat Hz, Âişe istemiş; Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Bu şartı koşman Berîre'yi almana mâni' değildir; onu satın al ve âzâd et! Velâ' ancak âzâd edene âiddir.» buyurmuştur. Mâ1ik'in Hişâm'dan naklettiği rivayet buna muhaliftir. O rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Aişe'ye :
«Berîre'yi al da şart koş! Zîra velâ' hakkı ancak âzâd edene âiddir.» buyurduğu bildiriliyor. Mâmâfîh mezkûr rivayetteki «şart koş!» emrinden «açıkla!- mânâsı da kasdedilmiş olabilir; çünkü izhâr etmek: meydana çıkarmak, açığa vurmak mânâsında da kullanılır. Bu takdirde hadîsin mânâsı şöyle olur:
«Senin azadının icâb ettiği velâ' hakkının âzâd edene ait olduğunu da açıkla!»
b) «Onlara şart koş!» cümlesi: «Onların aleyhine şart koş!» manasınadır.
c) Bu cümle tehdîd için kullanılmıştır. Zahiri emir şeklinde olsa da bâtını nehîdir. Nitekim Teâlâ Hazretleri küffâra «istediğinizi yapın!» buyurmuştur Muradı onları tehdîddir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seller 'in minbere çıkarak hutbe îrâd etmesi ve : «Bâzı kimselere ne oluyor ki...» diye söze başlaması bu mânâyı te'yîd eder.
d) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) velâ' hakkının âzâd edene âid olduğunu evvelce haber vermişti. Berîre'nin sahipleri bunu bildikleri halde muhalif harekette bulundukları için hadîs-i şerif kendilerini men' ve tekdir maksadiyle bu lâfızla vârid olmuştur.
e) Bu şartın iptal buyurulması köle sahiplerine mâlî bir cezadır. Çünkü şer'î bir hükme karşı inadlık göstermişlerdir. Bû mesele katilin mîrasdan mahrum kalmasına benzer.
f) Bu hüküm umumî değil, yalnız bu hâdiseye mahsustur. Tahsî-sin hikmeti; şeriata aykırı olarak şart koştukları şeyi mübalağalı bir surette men' etmek için şartın evvelâ kabul sonra iptal edilmesidir. Nitekim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haccı ömreye

tebdil etmesi de o vak'aya mahsustu. Bunu ashabının me'lûf bulundukları bir âdeti yâni hacc aylarında ömre yapmamak âdetini mübalağalı bir şekilde yıkraak için yapmıştı. Bâzan büyük bir maslahatı tahsil için küçük mefse-dete tahammül edilir.
Nevevî diyor ki: «Hz. Âişe'nin Berîreyi satın alarak sahiplerine velâ'yı şart koşmasına bakılrsa hadîs jnüşkîldir. Bu şart satışı ifsâd eder. Satanları aldatması, onlara sahîh olmayan bir şart koşması da öyledir. Şu halde Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) bu hususta Âişeye nasıl izin vermiştir? İşte bu işgalden dolayı ulemâdan bâzıları bu hadîsi bütünü ile reddetmişlerdir. Yahya b. Eksem bunlardandır. Yahya rivayetlerin birçoğunda şart lâfzının zikredilme-mesi ile istidlal etmiştir...»
7- Hattâbî 'nin beyanına göre bu hadîste mükâtebin satılabileceğine delîl vardır. Bu hususta kölenin razı olup olmamasının, taksitlerini ödeyip ödeyememesinin ve bunların bir kısmını ödemiş veya ödememiş olmasının hükmü yoktur. Şeyh Tekıyyeddîn mükâtebin satılıp satılmaması hususunda ulemânın üç mezhebe ayrıldıklarını Boyler. Birinci mezhebe göre mükâtebin satılması caiz; ikinciye göre caiz değildir. Üçüncü mezhebe göre köle âzâd niyetiyle satın alınırsa caiz; hizmet için alınırsa caiz değildir.
Mükâtebin satılmasını caiz görenler babımız hadîsi ile istidlal etmişlerdir. Çünkü Berîreye mükâtebe yapılmıştı. Ata', İbra-hîm Nehaî, İmam Ahmed ve bir rivayette İmam Mâlik buna kaildirler.
İmam Âzam, Şafiî ve bir rivayette İmam Mâlik: «Mükâteb satılamaz.» demişlerdir. îbni Mes'ûd (Radryalhhü anh) ile Habıâ 'nin kavilleri de budur. Bu zevat Berîre hadîsi ile istidlal edenlere:
«Berîre kitabet bedelini ödemekten âciz kaldığı için onun kitabet akdi feshedilmişti.» diye cevap vermişlerdir.
8- Köle veya cariyeyi âzâd olmak şartiyle satmak caizdir. Zîra Berîre 'nin sahipleri veîâ hakkında münâzea etmişlerdi. Velâ* ancak âzâd olduktan sonra bahis mevzuu olabilir. Bu gösterir ki, satışta âzâd şartı varmış.
Bir kimse sattığı malda hayır mânâsı taşıyan bir şart ileri sürer de bu şart köle âzâdı gibi hemen ifâ edilebilecek bir şey olursa İmam Şafiî 'ye göre °âiz; İmam Azam'a göre caiz değildir.
9- Hattâbî diyor ki: «Satışta ileri sürülen her şart satışın aslına dokunarak onu ifsâd etmez. Şartlı satışın men' edilmesinin mânâsı bâzı satışlara ve şartların bir nev'ine âiddir.»
Kaadî Iyâz satıştaki şartların üç kısım olduğunu söylemiştir. Bunların birincisi, akdin muktezâsı olan teslim ve malda tasarrufun caiz olması gibi şeylerdir. Bu gibi şartların caiz olduğunda hilaf yoktur. Çünkü bunlar şart koşulmasa da îfâ edilirler.
İkincisi: Satışın muktezasından olmasa bile yararından sayılan, yük yüklemek, rehin vermek ve muhayyerlik gibi şartlardır. Bunlar da caizdir; zira satışın yararına olunca onun iktizâ ettiği şartlara benzerler.
Üçüncüsü: Akidlerde ileri sürülmesi caiz olmayıp, akdin muktezâ-sına aykırı düşen veya aldatmak gibi memnu' bir vechi tezammun eden şartlardır, ki ulemânın ihtilâf ettikleri yer budur.
Hanefîler'e göre şartlı satış üç vecihle yapılır.
Birincisi: Hem satış hem de şartın caiz olmasıdır, ki üç nevi'dir.:
a) Akdin iktizâ ettiği uygun şartlar. Cariyeyi hizmet, hayvanı binmek şartiyle satın almak gibi.
b) Akdin muktezâsı olmasa bile ona uygun düşen şartlar. Para karşılığı rehin olarak vermeyi yahut satış meclisinde bulunan kefile vermeyi şart koşmak gibi.
c) Akdin muktezâsı olmayan ve ona uymayan, fakat şerîatin cevaz verdiği muhayyerlik, va'de gibi şartlar. Şeriat tarafından cevazı hususunda delîl olmadığı halde insanlar arasında örfü âdet hâline gelen bir şeyi şart koşmak da istihsân yolu ile bu nevide dâhildir. Ayakkabını, satanın Ölçüp biçmesini şart koşmak gibi. Yalnız Hanefiyye imamlarından Züfer buna muhaliftir.
İkinci vecih : Satış ve şartın ikisi birden fâsid olmaktır ki, akdin iktizâ etmediği ve ona muvafık düşmeyen bilâkis taraflardan birine yahut satılan mala menfaat sağlayan bir şeyi şart koşmaktır. Buğdayı satıcının öğütmesini, köleyi başkasına satmamasını ve âzâd etmemesini şart koşmak gibi. Bu takdirde köleyi sahibi âzâd ederse İmam Âzam'a göre istihsânın fiyatını, İmâmeyn 'e göre ise kıymetini müşteriye Öder.
Üçüncü vecih : Satış caiz, şart bâtıl olmaktır. Bu da üç nevi'dir.
a) Akdin muktezâsı olmayan ve menfaat yerine bilâkis zarar tezammun eden şarttır. Bir elbis.e veya hayvanı başkasına satmamak, hibe etmemek yahut yiyeceği yememek şartiyle satmak gibi. Burada satış caiz; şart bâtıldır.
b) Akdin nıuktezâsı olmayan, bir fayda veya zararı da tezammun etmeyen şarttır. Yiyeceği yemek şartiyle satmak gibi. Burada da satış caiz; şart bâtıldır.
c) Alanla satandan birine yahut satılan mala değil de başkasına menfaat îcâb eden bir şeyi şart koşmak satışı bozmaz. Ecnebi birine ödünç vermek şartiyle satmak gibi.
10- Tekıyyüddîn : «Bu hadîste velâ' hakkının münhasıran âzâd' edene âid olduğuna delîl vardır. Bu da dostluk, yardımlaşma ve bir kimsenin elinde müslüman olma yahut kimsesiz bir çocuğu sokakta bulup almakla velâ' hakkının sabit olmamasını iktizâ eder. Bu suretlerin her biri hakkında fukahâ arasında hilaf vardır. Şafiî 'nin mezhebine göre bunların hiç birinde velâ' hakkı yoktur. Delili bu hadîsdir.» diyor.
Hanefîler'e göre velâ' iki kısımdır. Velâ-ı atâka, velâ-ı muvâ-lât. Câhiliyyet devrinde Araplar dostluk, akrabalık, kardeşlik, muahede, asabe. velâ-ı atâka ve velâ-ı muvâlât gibi birçok şeyler sebebiyle yardım-laşirlardı. Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunlardan yalnız velâ-ı atâka ile velâ-ı muvâlâtı kabul ve takrir buyurmuştur.
Velâ-ı atâka yahut velâ-ı ni'met: Köle veya câriye âzâdı dolayısiyle te'essüs eden bir nevi' akrabalıktır. Âzâd edene mevle'l-atâka derler. Kölenin mirası ona kalır.
Velâ-i muvâlât: Nesebi ma'ruf olmayan bir kimsenin nesebi malûm biri ile kardeşlik akd ederek : Sen benim mevlâmsm; ölürsem bana mirasçı olursun; bir cinayet işlersem benim nâmıma cezamı ödersin; demesi, onun da bunu kabul etmesidir. Nesebi malûm olan şahsa mevle'1-mu-vâlât derler. Velâ-i muvâlât meşru' bir yardımlaşma akdidir. İmam Ahmed'in «Müsned»inde rivayet ettiği bir hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kavmin meviâsi onlardan kız kardeşleri oğlu onlardan, yeminlisi de onlardandır.» buyurmuştur. Yeminliden murâd mevle'l-muvâlâttır. Çünkü Araplar muvâlât akdini yeminle te'kîd ederlerdi. İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadîsi Bezzâr «Sünen»inde Hz. Ebû Hüreyre'den; Dârimî «Müsned»inde Hz. Amr b.Avn'dan; Taberânî «Mu'cem»inde Utbeb. Gazvân 'dan tahrîc etmişlerdir.
11- Bir bid'at zuhurunda hükümet reisinin halka hutbe îrâd edecek o bid'atın hükmünü bildirmesi ve bid'atı yermesi müstehaptır.
12- Hükümdarın halka iyi muamelede bulunması müstehaptır. Re-sûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) velâ' şartını kendileri için ileri sürenlerin yüzlerine bir şey söylememiştir. Zîrâ onları utandırmadan da maksat hasıl olmuştur.
13- Münkeri gidermek için mübalağa ve şiddet göstermek gerekir.
14- Kocası dururken cariyeye kitabet akdi yapmak caizdir.
15- Cariyenin kocası kitabet bedelini ödemek için çalışmaktan onu men' edemez.

16- Cariyenin kocası köle ise, karısını kitabet akdi yapmaktan men' edemez. Nitekim bir cariyenin sahibi, köle ile evli bulunan câriyeeini âzâd edebildiği gibi, hür ile evli cariyesini de kocasına satabilir. Velev ki, bu yaptığı aradaki nikâhın iptaline müncer olsun.
17- Evli bir cariyenin satılması boşanma değildir. Çünkü Hz. Berîre satıldığı zaman evli idi. Bu hususta hilaf yoktur. Yalnız kocasının hür mü yoksa köle mi olduğu ihtilaflıdır.
Kocası köle olan câriye âzâd edildiği zaman kocasından ayrılıp ayrılmamakta muhayyer bırakılacağı hususunda ulemânın ittifakı vardır; fakat kocası hür olan cariye hakkında ihtilâf etmişlerdir.
18- Sahibi, mükâtebin başkalarından isteyerek tedarik ettiği kitabet taksitlerini kabul edebilir. Zira Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) Berîre'yi Hz. Âişe'den para istemekten men' etmemiştir.
19- Hadîs-i şerif kölenin hurre ile evlenebileceğine delâlet etmektedir. Çünkü muhayyer bırakılan câriye hürriyetine kavuştuktan sonra kocasını tercih edebilir.
20- Köle Köle ve cariyenin haberi makbuldür. Zira kendisinin mü-kâtebe olduğunu söyleyen Berîre câriye idi. Hz. Âişe onun haberini kabul etti.
21- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in et için:
«O Berîre'ye sadaka; bize hediyyedir.» buyurması sıfat değiştiği zaman hükmün de değiştiğine delildir. Binâenaleyh fakire sadaka olarak verilen eti veya hayvanı, zengine satması ve hediyye etmesi caizdir.
22- Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize sadaka haramdır.
23- Hutbeye Allah'a hamdü sena ile başlamak ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e salâtü selâmdan sonra (emmâ ba'dü) demek müstehaptır.
Berîre (RadiyalMıü anha) hadîsinden bunlardan mâda birçok faîde-ler istinbât edilmiştir. İbni Huzeyme ile İbni Cerîr bu bâbta birer büyük eser yazmışlardır. Biz bu kadarını nakil ile iktifa ettik.

3- Velayı Satmaktan ve Hibe Etmekten Nehi Babı

16- (1506) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) r Bize Süleyman b. Bilâl, Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjvelâyı satmaktan ve hibe etmekten nehî buyurmuş.
Müslim der ki: Bu hadîste bütün râviler Abdullah b. Dinar'a çömezdirler.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Yabyâ b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Saîd rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bize yine İbni Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. H.
Bize İbni Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk yâni İbni Osman haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den, o da Veygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız (Abdülvehhâb) Sekafî'nin, Ubeydullah'dan rivayetinde yalnız satış vardır. O hibeyi zikretmemiştir.
Bu hadîsi Buharı «Itk» bahsinde; Ebû Dâvûd «Ferâiz» de tahrîc etmişlerdir. Nesâî onu Muhammed b. Abdil-melik 'den rivayet eylemiştir.
Buradaki velâ'dan murâd : Velâ-i atâkadır. Velâ-i atâkanın sebebi âzâd etmek değil, kölenin âzâd olmasıdır. Çünkü bir kimse yakın akrabasından bir köleye miras yolu ile sahip olursa köle âzâd olur; velâ hakkı da sahibine verilir. Eğer velâ'nm sebebi âzâd etmek olsaydı sahibine verilmemesi îcâb ederdi; çünkü sahibi onu âzâd etmemişti.
Âzâd olan köle ölürse onu âzâd eden kimse yahut vârisleri köleye mirasçı olurlar. Araplar bu hakkı kimi satar, kimi birine hibe ederlerdi. Kesûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bunu men'etti. Zîra velâ' hakkı ne-seb gibidir; değiştirmekle değişmez, Hicaz ve Irak ulemâsı velâ'nm satılıp hibe edilemeyeceğinde müttefiktirler. Ancak îbni Münzir burada ikinci bir kavil olduğunu söylemiştir. Mezkûr kavle göre Meymûne bin ti Haris (Radiyaliahü anha) âzâd ettiği kölelerinin velâ hakkını Hz. Abbâs'a hibe etmiş; Urve de Tahinân'm velâsını Mus'ab b. Zübeyr'in mirasçıları için satın almıştır. Atâ'nm dahî: «Sahibi kölesine dilediği kimse ile velâ' akdi yapmak için izin verebilir.» dediği rivayet olunur ki, bu da velânın hibe edilmesi demektir. Nevevî; «İhtimâl bu zevat bu hadîsi duymamışlardır » diyor.
Cumhuru ulemâya göre velâ ne satılır; ne de hibe edilir. Çünkü Peygamber (Saiîallahü A leyhi ve Sellem):
«Velâ' neseb karabeti gibi bir karabettir.» buyurmuştur. Bunu Hz. Ibni Ömer merfû1 olarak rivayet etmiştir. Hadîs İbni Huzeyme, İbni Hibbân ve Hâkim 'e göre sahihtir. Yalnız Beyhakî onun illetli olduğunu söylemiştir. Aynı hadîsi İbni Ömer (RadiyaîlahÜ anh) 'dan İbni Battal da merfû' olarak başka bir tarîkle rivayet etmiştir.
Velâ neseb gibi olduğuna göre değiştirilmesine imkân yoktur. Çünkü nesebin değiştirilemeyeceğine icmâ' mün'akid olmuştur. Neseb değiştirmek mümkün olmadığı içindir ki, Teâlâ Hazretleri evlâdlıklara mîrâs vermeyi neshetmiş; ve onları babalarının adlan ile çağırmayı emir bu-vurmuştur. Resulü Ekrem (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'i de babasından başkasına intisab edenlere lanet eylemiştir.

4- Âzad Edilen Kimsenin Kendini Âzad Edenlerden Başkasını Veli İttihaz Etmesinin Haram Kılınması Babı

17- (1507) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillâh'ı şunları söylerken işitmiş :
Peygamber (Sallallahii Aleyhi: ve Selîem) her oymağa diyetlerini tesbît «Hiç bir müslümana izni olmaksızın mü il uman bir kimsenin âzâdhsını kendine nisbet etmesi helâl olmaz.» diye yazdı. Bilâhare haber aldım ki, mektubunda bunu yapana lanet buyurmuş.

18- (1508) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kûb yâni İbni Abdirrahmân el-Kaarî, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«BİR kimse kendini âzâd edenlerin izni olmaksızın bir kavmi kendisine velî ittihâz ederse Allah'ın ve meleklerin laneti onun üzerine olsun! Onun farz veya nafile hiç bir ibâdeti kabul edilmeyecektir.» buyurmuşlar.

19- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Aliy el-Cu'fî, Zâide'den, o da Süleyman'dan, o da Ebû Sâlih' den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti.
«Bir kimse kendini âzâd edenlerin izni olmaksızın bir kavmi kendisine velî İttihâz ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti

onun üzerine olsun! Kıyamet gününde onun farz veya nafile hiç bir ibâdeti kabul edilmeyecektir.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi İbrahim b. Dînâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân, A'meş'den bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız o: «Kendini âzâd edenlerin izni olmaksızın başkasiyle muvâlât yaparsa...» dedi.
Nevevî'nin beyânına göre bu hadîsteki diyetten murâd : Gerek kasden gerekse hataen Öldürülen bir insanın kıymetini katilin âkılesi yâni mîras babında asabe olan baba ve oğullarının ödemesidir. Diyet meselesi kabile ve oymaklara göre değişmez. ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Selîemj'in her oymağa diyetlerini tesbît etmesinden maksad : Oymaklar arasında hukukî yönlerden birliği te'mîn etmektir. Çünkü İslâm'dan önce Araplar arasında vuku' bulan harpler dolayısiyle kan dâvaları ve diyet ödeme âdetleri vardı. Allah Teâlâ bu âdetleri kaldırarak onları birbirlerine ısmdırmıştır.
Bu rivayetler âzâd edilen bir köle veya cariyenin kendisini âzâd edeni bırakıp da başkasına intisab ile velâ hakkını ona devretmesinin haram olduğunu göstermektedir. Nevevi : «Bunu yapmak, köleye ihsanda bulunan kimsenin hakkını yemek olacağı için haramdır. Çünkü velâ' neseb gibidir; binâenaleyh bir insanın babasından başkasına intisâb ile nesebini zayi etmesi nasıl haramsa, bunu zâyî etmek de öylece haramdır.» diyor.
Bâzıları bu hadîsteki : «Âzâd edenlerin izni olmaksızın» kaydına bakarak, izin verdikleri takdirde bu işin caiz olacağına kail olmuşlarsa da cumhuru ulemâ bunu kabul etmemişlerdir. Onlara göre izin verilse de verilmese de kölenin başkalarına intisabı caiz değildir. Hadîsteki kayd ihtirazı değil vukûîdir. Yâni köle bu işi ekseriyetle sahiplerinden izin istemek suretiyle yaptığı için «izni olmaksızın™ denilmiştir. Binâenaleyh mefhumu muhalifi mu'teber değildir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm 'de:
«Evierinizdeki üvey kızlarınızla evlenmek de haram kılınmıştır.»
Başka bir âyette de :
«Çocuklarınızı açlık sebebiyle Öldürmeyin!» buyurulmuştur.
Bunlardan murâd : Üvey kızlarınız evinizde değillerse onlarla evlenebilirsiniz; açlık korkusu yoksa çocuklarınızı öldürebilirsiniz demek değildir. Üvey kızlar ekseriyetle üvey babalarının yanında bulundukları ve Araplar çocuklarını ekseriyetle açlık korkusundan öldürdükleri için vakıa olduğu gibi ifade buyurulmuştur. Bunların âyet ve hadîslerde emsâîi çoktur; ve hiçbirinin mefhûmu muhalifi mu'teber değildir.

20- (1370) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mu-âviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, İbrâhîm-i Teymî'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Alî b. Ebî Tâlib hutbe îrâd etti de şunları söyledi:
«Her kim bizde Allah'ın kitabı ile —kılıcının kılıfında asılı bir sahî-feye işaret ederek— şu sahîfeden başka okuduğumuz bir şey bulunduğunu söylerse muhakkak yalancıdır. Bu sahîfede develerin yaşlan ile yaralara âid bâzı şeyler vardır. Yine bu sahîfede şu hadîs de vardır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
Medine'nin Ayr ile Sevr (dağları) arası haremdir. Binâenaleyh bir kimse orada bir bid'at işler yahud bid'aîçıyı barındtrırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Allah kıyamet gününde onun farz veya nafile hiç bir ibâdetini kabul etmeyecektir. Müslümanların zimmeti birdir. Onun uğrunda en aşağı (mertebede olan] lan dahî gayret gösterir. Her kim babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eder; yahud (bir köle) sahiplerinden başkasına intisâb ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun da üzerine olsun! Kıyamet gününde Allah onun farz veya nâfüe hiç bir ibâdetini kabul etmeyecektir.»
Bu hadîsi Buharı: «Hacc» ve «İ'tîsâm» bahislerinde tahrîc etmiştir. Kitabımızın «Hacc* bahsinde «Medine'nin fazileti» babında dahî geçmişti. Şerhi için oraya bakmalıdır. Burada yalnız bâzı cümlelerini îzâhla iktifa edeceğiz.
Develeı«len murâd: Diyet olarak verilenlerdir. Hz. Alî'nin sahî-fesinde bunların kaçar yaşında olmaları lâzım geldiği bildirili yormuş.
Lanet: Gazab ve reddetmek; hayırdan uzaklaştırmaktır. Fakat burada ondan maksad, Medîne'de günah işleyen bir müslümamn ebediyyen cennet yüzü görmemesi değil, cennete doğrudan doğruya gireme-yip bir müddet âzâb olunmasıdır. Yâni bu lanet kâfirler hakkında vârid olan lanetle aynı mânâda değildir. Onlar rahmet-i İlâhiyyeden tamamen mahrum kalacak ve ebediyyen cennet yüzü görmeyeceklerdir.
Sarf : Farz olan ibâdettir. Adl'den murâd ise nafiledir. Bunun aksini iddia edenler de olmuştur. Esmaî'ye göre **sarf :** Tevbe; adi de fidye mânâsına gelir. Bâzıları: «Allah hiç bir ibâdetini kabul etmez.» demek onun ibâdetini rizâsiyle kabul etmez manasınadır; yoksa ibadetiyle hak ettiği mükâfatını verir.» demişlerdir. Bu iki kelimenin mânâları hakkında daha başka birçok sözler söylenmiştir.
Müslümanların zimmeti kâfirleri koruyacaklarına dâir verdikleri sözdür. Buna emân vermek denir. Bir müslüman, kâfirin birine emân verirse bütün müslümanların bu söze riâyet etmeleri gerekir; artık o kâfire hiç bir müslüman tasallut edemez.

5- Âzadın Fazileti Babı

21- (1509) Bize Muhammet! b. Müsennâ el-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Abdullah b. Saîd yâni İbni Ebî Hind'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İsmail b. Ebî Hakîm, Saîd b. Mercan e'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulundu.
«Bîr kimse mü'min bir rakabe âzâd ederse. Allan o rakabenin her uzvu mukabilinde kendisinin bir uzvunu cehennemden âzâd eyler.» buyurmuş.

22- (...) Bize Dâvûd b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim, Muhammet! b. Mutarrif Ebû Gassân-ı Medenî'den, o da Zeyd b. Eslem'den, o da Alî b. Hüseyn'den, o da Saîd b. Mercâne'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Resûlüllah (SaUaîlahii Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse bir rakabe âzâd ederse, Allah o rakabenin her uzvu mukabilinde o kimsenin âzasından bir uzvu hatta fercine mukabil fercini cehennemden âzâd eyler.» buyurmuşlar.

23- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ,Leys, Ibni Hâd'dan, o da Ömer b. Alî b. Hüseyn'den, o da Saîd b. Mercâne'den o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettti. Ebû Hüreyre şunu söylemiş : Ben Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Bir kimse mü'min bir rakabe âzâd ederse, Allah o rakabenin her uzvuna mukabil cehennemden bir uzuv âzâd eyler. Hattâ fercine mukabil fercinİ bile âzâd eder.»

24- (...) Bana Humeyd b. Mes'ade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Âsim yâni İbni Muham-med el-Umerî rivayet etti. Kardeşini kasdederek dedi ki : Bize Vâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Alî b. Hüseyn'in arkadaşı Saîd b. Mercâne

rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Herhangi müslüman bir kimse bir müslümam âzâd ederse Allah o müslümanın her uzvuna mukabil o kimsenin bir uzvunu cehennemden kurtarır» buyurdular.
Bâvi Saîd demiş ki: «Ben bu hadîsi Ebû Hüreyre'den işittiğim vakit hemen giderek Alî b. Hüseyn'e anlattım. Bunun üzerine Alî, îbni Ca'fer'in on bin dirhem yahut bin altın verdiği bir kölesini âzâd etti.»
Bu hadîsi Buhârî ve «Keffârâtü'l-Eymân» bahislerinde; Tirmizî «Eyman»da; Nesâî «Itk»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî bu bâbda Âige, Arar b. Anbe-ı e , tbni Abbâs, Vasile b. Eska', Ebû Ümâme. Ukbe b. Âmir ve Kâ'b b. Mürra (Radiyaîlahü anh) dan da hadîsler rivayet edildiğini söylemiştir. Bu rivayetleri kimlerin tahrîc ettiğini Aynî beyân etmiş ve şöyle sıralamıştır :
1- Hz. Âişe hadîsini İbni Zenceveyh merfu' olar rak tahrîc etmiştir. Bu hadîste:
«Her kim bir memlükün bir uzvunu âzâd ederse Allah onun her uzvuna mukabil bir uzuv âzâd eder.» buyurulmuştur.
2- Amr b. Anbese (Radiyaîlahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd ile Nesâî tahrîc etmişlerdir. Metni şöyledir :
«Bir kimse mü'mİn bir rakabe âzâd ederse, o rakabe kendisine cehennemden fidye olur.»
3- İbni Abbâs (Radiyaîlahü anh) hadîsini İbni Hayyan'm babası «Kitâbü's-Sevâb ve Fedâüü'1-Âmâl» adlı eserinde tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîsde :
«Herhangi bir mü'min dünyada bir mü'mîni âzâd ederse, Allah onu uzva mukabil uzuv olmak üzere cehennemden âzâd eyler.» buyurulmuştur.
4- Vasile b. Eska' (Radiyaîlahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd ile Nesâî tahrîc etmişlerdir. Bu hadîste şöyle denilmektedir :
«Katil sebebiyle cehennemi hak eden bir dostumuz için Resûlüllah (SallaVahü Aleyhi ve Sellem^e geldik de:
— Onun nâmına kale âzâd edin ki, Allah da kölenin her bîr uzvu mukabilinde onun bir uzvunu cehennemden âzâd etsin! buyurdular.»
5- Ebû Ümâme (Radiyaîlahü anh) hadîsini Tirmizî tahrîc etmiştir. Hadîs şöyledir:
«Herhangi bir müslüman, bir müslüman kimseyi âzâd ederse, bu onun için cehennemden kurtuluş olur. Her uzvu bir uzuv karşılar. Herhangi bir müslüman, iki müslüman kadını âzâd ederse, onun İçin cehennemden kurtuluş olurlar. Kadınların her uzva onun bir uzvunu karsılar. Herhanai müs-lüman bir kadın, müslüman bir kadını âzâd ederse, bu onun için cehennemden kurtuluş olur. Kadının her uzvu onun bir uzvunu karşılar.»
Tirmizi bu hadîs için : «Hasen sahîh garîbtir.» demiştir.
6- Ukbe (Radiyailahü anh) hadîsini İmam Ahmed tahrîc etmiştir. Metni şöyledir:
«Bir kimse mü'min bir rakabe âzâd ederse, bu onun cehennemden kurtuluşu olur.»
Aynı hadîsi Ebû Ya'lâ ile Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim: «Bu hadîsin isnadı sahihtir.» demiştir.
7- Kâ'b b. Mürre (Radiyailahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce tahrîc etmişlerdir. Hz. Kâ'b şöyle demiştir:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
— Her kim müslüman bir kimseyi âzâd ederse, bu onun için cehennemden kurtuluş olur. O kimsenin her bir kemiği ile bunun bir kemiği karşılanır; her kim iki müslüman kadın âzâd ederse bunlar onun için cehennemden kurtuluş olurlar; onların her birer kemiği ile bunun bir kemiği karşılanır; buyururken işittim.»
Bu hadîsi İbni Hibbân da «Sahîh»inde tahrîc etmiştir.
Aynî bu bâbda Muâz b. Cebel, Mâlik b. Amrel-Kuşeyrî, Sehl b. Sa'd, Ebû Mâlik, Ebû Mûse'l-Eş'arî ve Ebû Zerr (Radiyailahü anh hazerâtından dahî hadîsler rivayet olunduğunu bildirmiştir.
Muâz (Radiyailahü anh) hadîsini İmam Ahmed tahrîc etmiştir Bu hadîste :
«Her kim mü'min bir rakabe âzâd ederse bu onun cehennemden fidyesi olur.» buyurulmuştur.
Mâlik b. Amr (Radiyailahü anh) hadîsini dahî İmam Ahmed tahrîc etmiştir. Metni şöyledir :
«Her kim müslüman bir rakabe âzâd ederse, bu onun cehennemden fidyesi olur.»
Sehl b. Sa'd (Radiyailahü anh) hadîsini Taberânî «el-Mu'cemü's-Sağîr» nam eserinde tahrîc etmiştir. Bu hadîste
«Her kim müslüman bir rakabe âzâd ederse, Allah onun her uzvu mukabilinde cehennemden bir uzuv âzâd eder.» buyurulmaktadır. Aynı hadîsi İbni Ebî Adiy dahî «el-Kâmi!» adlı eserinde tahrîc etmiş, fakat râvilerinden Zekeriyya b. Manzûr sebebiyle onu zaîf bulmuştur.
Ebû Mâlik (Radiyailahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd-ü Tayâ1isî «Müsned»inde Şu'be 'den, Amr b. Mâlik hadîsi isnâdiyle tahrîc etmiştir.
Ebû Mûsâ (Radiyailahü anh) hadîsini Nesâî «El-Kübrâ*da; Hâkim de «El-Müstedrek»de tahrîc etmişlerdir. Bu hadîste :
«Bir kimse bir rakabe yahut köle âzâd ederse, bu onun için cehennemden kurtuluş olur.» Duyurulmuştur.
Ebû Zerr (Radiyaîlahu anh) hadîsini Bezzâr «Müsned»inde tahrîc etmiştir. Metni şöyledir:
«Bir kimse mü'm in bir rakabe âzâd ederse, bu her bîrinden bir uzvu —ve caiz ki : Onun her uzvu mukabilinde bunun bir uzvunu, demiş ola — cehennemden karşılar.»
Rakabeden murâd: Köle veya câriyedir. Bu kelimenin lügat mânâsı boyundur. Çüz'ü zikir küllü kasıd kabilinden mecazen memlüke rakabe denilmiştir. Vücudun bütününü ifade etmek için baş, el gibi diğer beden parçalan da kullanılır ve sağ ol yerine «başın sağ olsun!», dert görme yerine «elin dert görmesin!» denilir. Burada bedenin «boyun» kelimesiyle ifâde olunması kölenin ma'nen boynundan bağlanmış gibi olduğuna işaret içindir.
Hz. Ebû Hüreyre hadîsinde râvi Saîd b. Mercâne'nin arkadaşı diye tavsif edilen Alî b. Hüseyn, Hz. Alî b. Ebî Tâ1ib'in torunu Zeynelâbidîn 'dir. Hadîsin bir rivayetinde beyân olunduğuna göre Hz. Zeynelâbidîn, Saîd b. Mercâne'ye:
«Bu hadîsi Ebû Hüreyre'den sen mi işittin? diye sormuş. Evet, cevâbını alınca: «Bana kölelerimin en birincisi olan Mutarrifi çağırın!» demiş; ve onu âzâd etmiştir.
Bu hadîs köle ve câriye âzâd etmenin en faziletli amellerden biri olduğuna delildir. Köle âzâdı sayesinde insan cehennemden kurtulup cennete girer. Bundan dolayıdır ki, âzâd edilecek köle veya cariyenin sakat ve âzası noksan olmaması müstehap görülmüştür. Gerçi böylesi ile de sevap kazanılır; fakat ne de olsa vücudu noksansız olan derecesinde değildir; çünkü uzva bedel uzuv âzâd edileceği tasrîh buyurulmaktadır.
Kaadî Iyâz'ın beyanına göre ulemâ köle mi yoksa câriye mi âzâd etmenin efdal olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları câriye âzâd etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Zîra câriye âzâd edildi mi çocuğu hür olur. Bu hususta kocasının hür veya köle olmasının bir te'sîri yoktur.
Bir takım ulemâ ise bu hadîsle istidlal ederek köle azadının cariyeden efdal olduğunu kabul etmişlerdir. Bir de erkekte şehadet, hakimlik ve cihâd gibi nice menfaati umumî mânâlar vardır ki, bu mânâlar kadınlarda mevcut olmayıp ya şer'an yahut âdeten erkeklere mahsusturlar. Kaadî Iyâz bu kavli sahîh bulmuştur.
Bâzı rivayetlerde rakabenin mü'min kaydı ile zikredilmesi onun gayr-i müslim rakabeden evlâ olduğunu gösterir. Bundan

dolayıdır ki, katil keffâreti için âzâd edilecek kölenin müslüman olması bütün ulemaya göre şarttır.
İmam Mâlik'in bu hususta kölenin kıymetini nazar-ı itibara aldığı ve kıymetçe eri yüksek köleyi âzâd etmenin efdal olduğunu söylediği, hattâ müslümanla gayr-i muslini köle arasında fark görmediği rivayet olunmuşsa da mezhebinin ulemâsından birçokları ve diğer bâzı ulema kendisine muhalefette bulunmuşlardır.

6- Babayı Âzad Etmenin Fazileti Babı

25- (1510) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebî Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç bir evlâd babanın hakkını ödeyemez. Meğer ki, onu köle olarak bulup da satın ala ve âzâd eyleye!» buyurdular.
İbnî Ebi Şeybe'nin rivayetinde :
«Çocuk babasına ihsanda bulunamaz» buyuruhnuştur.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Kureyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize fbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bana Amru'n-Nâkıd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed Ez-Zübeyrî rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Süfyân'dan, o da Süheyl'den naklen bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmiş; ve : «Çocuk babasına ihsanda bulunamaz...» demişlerdir.
Evlâdın babaya ihsanı, onun hukukuna riâyet etmek, hizmetinde bulunmak, hürmet göstermekle olur. Babayı köle olarak bulup âzâd etmek bunların başında gelir.
Ulemâ satın alınan yakın akrabanın âzâdı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Zahirîler bu hadîsin mefhûmu ile istidlal ederek : «Mü-cerred satın almakla hiç bir köle veya câriye âzâd olmaz; âzâd etmek şarttır.» demişlerdir.
Cumhuru ulemâya göre ise usûl ve furû' denilen anne ve babalar ile çocuklar mücerred satın almakla âzâd olurlar; onları âzâd etmeye lüzum yoktur. Anne ve babalarda bütün nineler, dedeler; çocuklarda bütün torunlar dahildir. Bu bâbda müslim, gayri müslim, uzak veya yakın hısım, mirasçı olan ve olmayan arasında fark yoktur. Hulâsa neseb çizgisi yukarıdan aşağı doğru her halde âzâd olur. Bu cihet ittifâkîdir. Bunlardan mâada akrabanın satın almakla âzâd olup olmayacağı ihtilaflıdır. İmam Âzam: «Nikâhı birbirine haram olan bütün akraba satın almakla âzâd olur.» demiştir. Şâfiîler'e göre usûl ve fürû'dan başka hiç bir akraba satın almakla âzâd olmaz. İmam Mâlik satın ijlmakla usûl ve fürû' ile birlikte kardeşlerin de âzâd olacağına kaildir. İkinci bir rivayete göre Hz. Mâlik bu meselede İmam Âzam'la; üçüncü bir rivayete göre de İmam Şafiî ile beraberdir.
Cumhur bu hadîsi te'vîl etmişlerdir. Onlara göre akrabayı satın almakla azadına sebep olduğu için alan kimse hakkında mecazen âzâd etmek tâbiri kullanılmıştır

---

[1] Ayet-i Kerime
[2] Ayet-i Kerime
[3] Haşr Sûresi, âyet: 96.
[4] Âl-i îmrân sûresi, âyet: 132.
[5] Nûr sûresi, âyet: 33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23- KİTAB-ÜZ ZEKAT (ZEKAT BÖLÜMLERİ)

1- ZEKATIN FARZ OLUŞU
2- ZEKAT VERMEMENİN CEZASI
3- ZEKAT VERMEYEN KİMSENİN DURUMU
4- ZEKAT VERMEYENDEN İSLÂM ZORLA ALIR MI?
5- DEVELERİN ZEKATI NASILDIR?
6- DEVELERİN ZEKATI VERİLMEZ İSE NE OLUR?
7- PEYGAMBER AİLESİNE ZEKAT VERİLMEZ
8- SIĞIRLARIN ZEKATI
9- ZEKAT DIŞINDA MALLARDA BAŞKA HAKLAR VAR MIDIR?
10- KOYUNLARIN ZEKATI
11- ZEKATI VERİLMEYEN HAYVANLAR NE YAPARLAR?
12- ZEKATI FAZLA ALMAK İÇİN ZEKAT MEMURU AYRI MALLARI BİRLEŞTİRMEZ, ZEKAT MÜKELLEFİ DE ZEKAT VERMEMEK İÇİN TEK OLAN MALI AYRI AYRI KİŞİLERE TAKSİM EDEMEZ
13- ZEKATINI KENDİLİĞİNDEN GETİRENLERE NASIL DUA EDİLMİŞTİ?
14- ZEKAT MEMURU MEMNUN EDİLMELİ
15- ZEKAT MÜKELLEFİ VE ZEKAT MEMURU İLİŞKİSİ NASIL OLMALI?
16- ATLAR İÇİN ZEKAT OLUR MU?
17- KÖLELER İÇİN ZEKAT GEREKİR Mİ?
18- GÜMÜŞÜN ZEKATI NASILDIR?
19- SÜS EŞYALARININ ZEKATI
20- ZEKAT VERMEYENLERİN AHİRETTEKİ DURUMLARI
21- HURMANIN ZEKATI
22- BUĞDAYIN ZEKATI
23- HUBUBATIN ZEKATI
24- NE KADAR MALA ZEKAT GEREKİR?
25- ONDA BİR VE YİRMİDE BİR ZEKAT (ÖŞÜR)NE ZAMAN VERİLİR?
26- ZEKATI TAHMİN İLE ALAN ZEKAT MEMURU NE YAPMALI?
27- ZEKAT VERİRKEN KÖTÜ OLANI SEÇİP VERMEYİN.
28- MADENLERİN ZEKAT ORANI KAÇTIR?
29- BAL İÇİN ZEKAT VAR MIDIR?
30- RAMAZAN AYI ZEKATI (FİTRE) NİN MİKTARI NE KADARDIR?
31- KÖLELER İÇİN FİTRE VERMEK GEREKİR Mİ?
32- ÇOCUKLAR İÇİN DE FİTRE VERMEK GEREKİR Mİ?
33- FİTRE ZİMMİLERE DEĞİL MÜSLÜMANLARA FARZDIR
34- BİR SA' BİR KİŞİNİN SABAH AKŞAM DOYABİLECEĞİ MİKTAR MIDIR?
35- SADAKA-I FITR (FİTRE) ZEKATTAN ÖNCE FARZ KILINMIŞTIR
36- FİTRENİN MİKTARI VE ÖLÇÜSÜ NEDİR?
37- PEYNİR KURUSUNDAN DA FİTRE VERİLİR Mİ?
38- KURU ÜZÜMDEN DE FİTRE VERİLİR Mİ?
39- UNDAN DA FİTRE VERİLEBİLİR Mİ?
40- BUĞDAYDAN FİTRE MİKTARI NEDİR?
41- YULAF VE ÇAVDARDAN FİTRE VERİLİR Mİ?
42- ARPADAN FİTRE NE KADAR VERİLİR?
43- KEŞ (KURUTULMUŞ PEYNİR) DEN FİTRE NE KADAR VERİLİR?
44- SA' NE KADARLIK BİR ÖLÇÜDÜR?
45- FİTRE NE ZAMAN VERİLMELİ?
46- ZEKAT BİR BÖLGEDEN DİĞER BÖLGEYE AKTARILABİLİR Mİ?
47- ZENGİN KİMSEYE DE FARKINDA OLMADAN ZEKAT VERİLİR Mİ?
48- HARAM MALDAN ZEKAT VERİLİR Mİ?
49- HERKES DURUMUNA GÖRE İNFAK ETMELİ
50- HANGİ EL DAHA ÜSTÜNDÜR?
51- ÜSTÜN EL HANGİSİDİR?
52- ALAN EL HANGİSİDİR?
53- SADAKA FAZLA MALDAN VERİLMELİDİR
54- KİMLERİN GEÇİMİ SAĞLANMALIDIR?
55- SADAKAYA MUHTAÇ OLAN, SADAKA VERİRSE NE OLUR?
56- KÖLE, EFENDİSİNİN MALINDAN SADAKA VERİR Mİ?
57- KADIN KOCASININ EVİNDEN SADAKA VERİR Mİ?
58- KADIN KOCASININ İZNİ OLMADAN TASADDUK EDER Mİ?
59- "ELİ UZUN OLMAK" NE DEMEKTİR
60- HANGİ SADAKA DAHA DEĞERLİDİR?
61- CİMRİ KİMSENİN SADAKASI
62- SAYMADAN VERMEK
63- AZ DA OLSA SADAKA MUTLAKA VERİLMELİ
64- SADAKA VERMEYE TEŞVİK ETMEK GEREKİR
65- HAYIR (SADAKA) İŞLERİNE VASITA OLMAK
66- SADAKA VEREN KİBİRLENİR Mİ?
67- SAHİBİNİN İZNİYLE TASADDUKTA BULUNAN KİMSENİN MÜKAFATI
68- SADAKA GİZLİ Mİ VERİLMELİ
69- VERDİĞİNİ BAŞA KAKANLAR CENNETE GİRMEZ Mİ?
70- DİLENCİYİ BOŞ ÇEVİRMEMEK
71- İSTEYENE VERMEYEN KİMSENİN KIYAMETTEKİ HALİ
72- ALLAH ADIYLE İSTEYENE VERİLMELİ
73- İSLÂM NE DEMEKTİR?
74- MAKAM VE DURUMU EN YÜKSEK OLAN KİMDİR?
75- İSTEYENE VERENİN SEVABI
76- MİSKİN KİME DENİR?

77- KİBİRLİ FAKİR
78- DUL VE MİSKİNLERİN YARDIMINA KOŞMAK GEREKİR
79- KALPLERİ İSLÂM'A ISINDIRILMAK İSTENENLER
80- KEFİL OLAN KİMSEYE ZEKAT VERİLİR Mİ?
81- YETİMLERE SADAKA VERMEK
82- AKRABALARA VERMEK
83- DİLENMEK
84- İSTEYECEKSEN İYİ KİMSELERDEN İSTE
85- İSTEMEKTEN UZAK DURMAK
86- İNSANLARDAN İSTEMENİN DEĞER VE KIYMETİ
87- ZENGİNLİĞİN ÖLÇÜSÜ VAR MIDIR?
88- İSTEMEKTE ISRARLI DAVRANMAMAK
89- DİLENMEK HOŞ DEĞİLDİR
90- İSTEMEK KİME HELAL DEĞİLDİR?
91- ZENGİN VE KAZANMAYA GÜCÜ YETENİN SADAKADA HAKKI YOKTUR
92- DAR DURUMDA OLAN DİLENEBİLİR (İSTEYEBİLİR)
93- GERÇEK İHTİYAÇ SAHİBİ BİR ŞEYLER İSTEYEBİLİR
94- İSTEMEDEN VERİLİRSE AL YE VEYA TASADDUK ET
95- EHLİ BEYTE ZEKAT TOPLAMA GÖREVİ VERİLİR Mİ?
96- BİR KAVMİN YEĞENLERİ KENDİLERİNDEN SAYILIR
97- BİR TOPLUMUN AZADLI KÖLESİ ONLARDAN SAYILIR
98- RASÛLULLAH (S.A.V) 'A ZEKAT HELAL DEĞİLDİR
99- ZEKAT EL DEĞİŞTİRİRSE ZEKAT ÖZELLİĞİ KALMAZ
100- VERİLEN SADAKA GERİ SATIN ALINABİLİR Mİ?

23- KİTAB-ÜZ ZEKAT (ZEKAT BÖLÜMLERİ)

1- ZEKATIN FARZ OLUŞU

2392- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Muaz'ı Yemen'e vali olarak göndereceği zaman ona şöyle buyurdu: **"Sen Ehli kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Oraya vardığında onları Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna inanmaya çağır. Eğer buna uyarlar ve iman ederlerse, onlara Allah'ın günde beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Buna da itaat ederlerse, Allah'ın zenginlerden alınıp fakirlere verilmesi gereken zekatı farz kıldığını bildir. Buna itaat edip uygulamaya evet derlerse, mazlumun bedduasını almaktan sakın!"** (Buhârî, Zekat: 1; Dârimi, Zekat: 1)

2393- Behz b. Hakim (r.a) babasından ve dedesinden aktararak şöyle diyor: Ey Allah'ın Peygamberi! Size gelip dininizi kabul etmemek için parmaklarım sayısınca yemin etmiştim. Ben hiçbir şeye akıl ermeyen biriyim. Allah ve Peygamberin öğrettiklerinden başka bir şey bilmiyorum. Şimdi seni bize ne ile Rabbinin gönderdiğini soruyorum. Peygamber (s.a.v) **"İslâm'ı"** buyurdu. İslâm'ın şartları nedir veya Müslüman olmam neyi gerektirir dedim. Bunun üzerine: **"İrade ve isteklerimi Allah'a teslim ettim, Allah'a ortak koşmayı terk ettim deyip namaz kılıp zekat vermendir"** buyurdu. (Müsned: 19162)

2394- Ebu Malik el Eşari (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **"Abdesti gereği şekilde güzelce almak imanın yarısıdır. "Elhamdülillah" diyebilecek şekilde bir hayat yaşamak mizanı doldurur. Allah'ı tesbih etmek ve tekbir etmek yerleri ve gökleri doldurur. Namaz nurdur. Zekat Müslüman oluşumuzun belgesi ve delilidir. Sabır aydınlıktır. Kur'an ise kişilerin lehinde aleyhinde bir delildir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2395-Ebu Hüreyre ve Ebu Said (ranhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) bir gün bize bir konuşma yaparak üç defa: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki"** dedi ve ağlamaya başladı. Bunun üzerine hepimiz ağlamaya başladık. Rasûlullah (s.a.v) niçin yemin ettiğini bilmiyorduk. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) başını kaldırdı yüzünde sevinç belirtileri vardı. Onun bu hali bizim için kırmızı develere sahip olmaktan daha sevimli idi. Rasûlullah (s.a.v) daha sonra şöyle devam etti: **"Herhangi bir kul ki, beş vakit namaz kılar, Ramazan orucunu tutar ve zekatını verir ve yedi günahtan da sakınıp kaçınırsa ona Cennet kapıları açılır ve selâmetle oraya gir denilir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2396- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah yolunda çeşit çeşit mallarından çifter çifter infak eden kimse Cennet kapılarından Ey Allah'ın kulu bu kapı senin için daha hayırlıdır diye davet edilir. Cennet'in pek çok kapısı vardır. Namazlarında devamlı ve duyarlı olanlar namaz kapısından çağrılırlar. Cihad edip mücahid olanlar cihad kapısından çağrılırlar. Zekatını vermekte cömert olanlar da zekat kapısından çağrılırlar. Oruç tutmaktan çok zevk alanlar ise Reyyan kapısından çağrılırlar."** Ebu Bekir diyor ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! O kapıların birinden girmek zaruri midir? O kapıların hepsinden de davet edilen kimse var mıdır? Rasûlullah (s.a.v): **"Evet, senin onlardan olacağını umarım"** buyurdu. (Tirmizî, Menakıb: 16)

2- ZEKAT VERMEMENİN CEZASI

2397- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e geldim. Kâbe'nin gölgesinde oturuyordu. Beni görünce bana dönerek: **"Kâbe'nin Rabbi hakkı için onlar zararda olan kimselerdir"** buyurdu. Kendi kendime: "Eyvah benimle ilgili bir şey mi?" indirildi, diyerek; "Anam-babam senin yoluna feda olsun, kimdir onlar Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim. O da şöyle buyurdu: **"Malı çok olanlar ancak mallarını hayırlara ve iyilikle, sağındaki ve solundaki muhtaç ve fakirlere verenler müstesna buyurduktan sonra şöyle devam etti: Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki deve ve sığırlarının zekatını vermeyen bir kimse kıyamet günü getirilir de o hayvanlar daha bakımlı ve semiz olarak o kişiyi ayaklarıyla çiğnerler ve boynuzlarıyla toslarlar. Sığır ve develer bir sefer o kimsenin üzerinden geçtiler mi yeni baştan tekrar çiğnemeye ve toslamaya başlarlar. Bu böylece insanların hesabı görülünceye kadar devam eder gider."** (Buhârî, Zekat: 3; İbn Mâce, Zekat: 2)

2398- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Malı olup ta zekatını vermeyen kimseye o malı kıyamet günü çıplak başlı bir yılan olup boynuna dolanacaktır. Kişi ondan kaçmaya çalışacak fakat yılan onu kovalayacaktır. Sonra, Rasûlullah (s.a.v) Allah'ın Kitab'ından bu sözün delilini getirip Âl-i İmrân 180. ayetini okudu: **"Allah'ın kendilerine ikram edip verdiği malları infak etmekte cimrilik gösterenler, biriktirdikleri malların kendileri için hayır olduğunu zannetmesinler. Aksine bu onlar için pek kötüdür. Bu derece cimrice sarıldıkları şey kıyamet günü boyunlarına tasma gibi geçirilecektir…"** (İbn Mâce, Zekat: 2; Tirmizî, Tefsirul Kur'an: 4)

2399- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kimin develeri var da darlıkta ve bollukta onların zekatını vermiyorsa…"** Bunun üzerine ashab: "Darlık ve bolluk ne demektir" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Kolaylık ve zorluk anlarıdır"** buyurdu. **"Kıyamet günü o develer daha hareketli daha şişman bir halde gelirler ve geniş bir alana konulmuş olan sahiplerini çiğnerler, develerin sonuncusu gelince baştakiler tekrar gelerek çiğnemeye başlarlar, bu süre miktarı elli bin sene olan kıyamet günlerinde**

sürüp gider ve tüm insanların hesabı görülünceye kadar bu böylece devam eder gider daha sonra kişi gideceği yeri (Cennet - Cehennem) **mutlaka görür. Yine kimin sığırları olur da darlıkta ve bollukta onların zekatını vermezse o sığırlar kıyamet günü daha semiz daha hareketli ve daha haşin olarak getirilir ve sahiplerini ayaklarıyla çiğnerler, boynuzlarıyla toslarlar ve tırnaklarıyla onu çiğnerler sondakiler bitince baştakiler aynı şekilde çiğnemeye ve toslamaya başlarlar. Bu iş elli bin sene süren ahiret günlerince insanların hesapları görülünceye kadar devam edip gider ve o kimse gideceği yer neresi ise orayı da görür.**

Yine kimin koyunları olur da bolluk ve darlıkta onların zekatını vermezse kıyamet günü o koyunlar daha hareketli daha semiz ve daha haşin olarak getirilir ve bu koyunlar sahiplerini tırnaklarıyla çiğnerler, boynuzlarıyla toslarlar boynuzlarında hiçbir eksiklik ve kırıklıkta yoktur. Koyunların sondakiler bitince baştakiler yine aynı şekilde çiğnemeye başlarlar yine bu iş elli bin sene sürer, ahiret günlerince insanların hesapları görülünceye kadar devam edip gider ve o kimse gideceği yer neresi ise orayı da görür." (Buhârî, Zekat: 3; İbn Mâce, Zekat: 2)

3- ZEKAT VERMEYEN KİMSENİN DURUMU

2400- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat edince yerine Ebu Bekir halife seçildi. Onun halifeliği döneminde Araplardan bazıları İslâm dininden dönüp irtidad ettiler. Ebu Bekir de bunlarla savaşmak için ordu hazırlamaya başladı. Bunun üzerine Ömer, Ebu Bekir'e şöyle dedi: Sen bu dinden dönenlerle nasıl savaşacaksın? Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmamış mıydı: "İnsanlar "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmam emredildi. Kim "Lâ ilâhe illallah" der de Müslüman olursa, canını ve malını bizden korumuş olur. Ancak Allah'la alakalı suçları varsa onun hesabını Allah görür." Ömer'in bu sözüne Ebu Bekir şu karşılığı verdi: "Namazla zekatın arasını ayıranlara yani namazın farz olduğunu kabul edip zekata karşı çıkanlara ben mutlaka savaş açarım. Çünkü zekat malın hakkıdır. Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (s.a.v)'e verdikleri bir yuları bile zekat olarak vermezler ise onlarla savaşırım. Bu sözler üzerine Ömer şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki zekat vermeyenlerle savaş konusunda Ebu Bekir'in fikrini kabul edişimin sebepi Allah'ın onun kalbine doğruyu ilham ettiğini görmemdir. Onun hak üzere olduğunu böylece bilmiş oldum." (Ebû Davud, Zekat: 1)

4- ZEKAT VERMEYENDEN İSLÂM ZORLA ALIR MI?

2401- Behz b. Hakim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam dedemden aktararak Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini duymuştur:**"Kırk saime deveden üç yaşına basmış bir deve zekat olarak alınır. Develer içersinde** (küçük büyük) **ayrımı yapılmaz. Zekatını sevap kazanmak için verene , Allah karşılığını verir. Develerin zekatını vermek istemeyenlerden hem zekatını hem de** (ceza olarak) **develerin yarısını Allah'ın hakkı olarak alırız. Muhammed (s.a.v) ve soyuna zekat almak helâl değildir."** (Dârimi, Zekat: 2; Müsned: 19183)

5- DEVELERİN ZEKATI NASILDIR?

2402- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş vesaktan az mahsule zekat gerekmez, beşden az olan deveye de zekat gerekmez. Beş ukiyyeden az gümüşe de zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Müslim, Zekat: 2)

2403- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş vesaktan az mahsule zekat gerekmez, beşden az olan deveye de zekat gerekmez. Beş ukiyyeden az gümüşe de zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 43; Müslim, Zekat: 2)

2404- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Ebu Bekir Bahreynlilere Zekat konusunda şunları yazdı: "Bu miktarlar Allah ve Rasûlünün Müslümanlara farz kıldığı nispetlerdir. Kimden bu miktarlar kadar istenirse hemen versinler, bu oranlardan fazla istenirse vermesinler. Yirmi beş deveye kadar her beş devede bir koyun verilir, yirmi beş deveden otuz beş deveye kadar bir yaşını bitirmiş bir dişi deve verilir. Eğer bir yaşını bitirmiş deve yoksa üç yaşına basmış bir erkek deve verilir. Deve sayısı otuz altıyı geçince kırk beş deveye kadar üç yaşına basmış bir dişi deve verilir. Deve sayısı kırk altı olunca altmış deveye kadar hamile dört yaşında bir deve verilir. Altmış birden yetmiş beşe kadar beş yaşına girmiş bir deve, yetmiş altıdan doksana kadar üç yaşına basmış iki dişi deve verilir. Deve sayısı doksan birden fazla olursa yüz yirmiye kadar dört yaşına basmış hamile iki deve zekat olarak verilir. Yüz yirmiden sonra her kırk devede iki yaşını bitirmiş bir dişi deve, her elli devede de dört yaşına basmış bir deve zekat olarak verilir. Zekat olarak verilecek develerin yaşları konusunda güçlük çıkarsa mesela beş yaşına basmış bir deve zekat vermesi gereken bir kimsenin bu yaşta bir devesi bulunmaz ise ve dört yaşında bir devesi varsa onu verir ayrıca iki koyun daha verir, koyun bulamaz ise para olarak yirmi dirhem de verebilir. Dört yaşına basmış bir deve vermesi gereken bir kimsede bu yaşta deve bulunmaz da beş yaşında bir deve bulunursa zekat memuru bunu alır karşılığında ya iki koyun veya yirmi dirhem zekat mükellefine verir. Develer dört yaşına girmiş bir deveyi zekat verecek bir miktara ulaşmış ise fakat dört yaşına basmış bir deve de bulunmaz ise üç yaşına basmış bir deve bulunursa o zaman zekat memuru bunu alır ayrıca hangisi kolay olursa ya iki koyun veya yirmi dirhem para daha alır. Kimin develerinin sayısı üç yaşına basmış bir deve vermeyi gerektirecek miktara ulaşırsa böyle bir devede bulunamaz ise fakat dört yaşında bir deve bulunursa o zaman zekat memuru tarafından bu alınır geriye ya iki koyun veya yirmi dirhem geri verilir. Kimin develerinin sayısı iki yaşını bitirmiş bir deve verecek miktara ulaşmış ise böyle bir deve bulunamaz ise bir yaşını bitirmiş bir deve bulunursa zekat memuru tarafından bu alınır mal sahibi hangisi kolayına gelirse ya yirmi dirhem veya iki koyun daha verir. Kimin develerinin sayısı bir yaşını bitirmiş bir deve zekatı verebilecek miktara ulaşır da böyle bir devesi bulunmaz ise ve üç yaşına varmış erkek bir devesi bulunursa zekat memuru bunu alır başka bir şey almaz. Kiminde dört devesi varsa ona zekat gerekmez ama sahibi bir şeyler verirse o başka otlaklarda otlayan koyunlar kırk adet olursa bir koyun zekat verilmesi gerekir yüz yirmiye kadar bir koyun yeterlidir. Yüz yirmiden iki yüze kadar iki koyun zekat olarak verilir. İki yüz birden üç yüze kadar üç koyun verilir. Üç yüzden sonra her yüz koyun için bir koyun verilir. Dişleri dökülen yaşlı koyunlar, kusurlu olanlar, ve koçlar zekat olarak alınmazlar, koyun sahibi verirse o başka. Zekat almak için ayrı ayrı kimselerin malları birleştirilmediği gibi zekat vermemek için bir kimsenin malları ailesi ve yakınları arasında ayrılamaz. Ortak olan mallarda zekatın bedeli ortaklık oranına göre eşit şekildedir. Saime olan koyunların sayısı kırktan eksik ise zekat gerekmez, sahibi kendi isteğiyle verirse o başka.

Gümüşün zekatı kırkta birdir. Bir kimsenin yüz doksan dirhem gümüşü olsa buna zekat düşmez ama sahibi isterse verebilir." (Buhârî, Zekat: 39; Ebû Davud, Zekat: 4)

6- DEVELERİN ZEKATI VERİLMEZ İSE NE OLUR?

2405- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kıyamet gününde zekatı verilmeyen develer daha güçlü ve azgın vaziyette sahibine gelir ve ayaklarıyla onu çiğner. Zekatı verilmeyen koyunlar da yine eski durumundan daha güçlü ve azgın durumda getirilir ve sahibini tırnaklarıyla çiğner ve boynuzlarıyla toslar Hayvanların sulandıkları su başlarında sütlerinin sağılması da onlar üzerindeki haklardandır.**

Dikkat edin! Sizden biriniz kıyamet günü devesini yüklenerek ve deve gibi böğürerek: "Ey Muhammed!" diye gelmesin. O zaman Ben: "Vaktinde sana bildirmiştim, şimdi bir şey yapamam" derim.

Dikkat edin! Sizden biriniz kıyamet günü koyununu omuzuna alıp koyun gibi meleyerek; "Ey Muhammed!" diye gelmesin: "Ben vaktiyle size bildirmiştim, şimdi bir şey yapamam" derim.

Kıyamet günü sizden birinizin zekatı verilmemiş hazinesi varsa o mallar o günde başının tüyleri dökülmüş yılan şekline dönüşür, yılan sahibini parmağından yakalayıp tutuncaya kadar; "Ben senin malların ve hazinelerinim" der. (Müslim, Zekat: 6; İbn Mâce, Zekat: 2)

7- PEYGAMBER AİLESİNE ZEKAT VERİLMEZ

2406- Behz b. Hakim (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Saime develerden her kırkı için üç yaşına basmış bir dişi deve zekat olarak verilir. Develer sayılırken genci, yaşlısı, irisi, ufağı fark etmeksizin hesaba katılır. Sevap kazanmak için Allah rızası için verene sevabı verilir. Vermek istemeyip engel çıkaranlardan develerin yarısını ceza olarak alırız, bu Rabbimiz tarafından belirlenmiş bir haktır. Muhammed ailesine zekattan bir şey verilmez."** (Ebû Davud, Zekat: 29; Dârimi, Zekat: 16)

8- SIĞIRLARIN ZEKATI

2407- Muaz (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in kendisi Yemen'e vali olarak gönderdiğinde Müslüman olmayan, akıl baliğ olmuş herkesten bir dinar veya karşılığında bir yemen elbisesini cizye olarak almasını emretmişti. Sığırların sayısı otuza vardığında iki yaşına basmış erkek ve dişi bir buzağı, sayı kırka ulaşınca da üç yaşına basmış bir sığırı zekat olarak almasını emrettiğini bize bildirmiştir. (Tirmizî, Zekat: 5; İbn Mâce, Zekat: 12)

2408- Yine Muaz b. Cebel (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v), beni Yemen'e gönderdiği zaman sayısı kırka ulaşanlar sığırlardan üç yaşına basmış bir sığırı zekat olarak almamı, sayı otuza ulaşınca; iki yaşına basmış erkek ve dişi bir buzağı almamı, Müslüman olmayan ve akil baliğ olmuş her bir kimse için de cizye vergisi olarak, bir dinar veya karşılığı yemen elbisesi almamı emretmişti. (Tirmizî, Zekat: 5; İbn Mâce, Zekat: 12)

2409- Yine Muaz (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) onu Yemene gönderdiğinde her otuz sığırdan iki yaşına basmış erkek ve dişi bir buzağı almamı, kırk adede ulaşan sığırlardan ise üç yaşına basmış bir sığırı zekat olarak almamı ve Müslüman olmayan her bir akil baliğ içinde cizye vergisi olarak bir dinar veya karşılığı bir yemen elbisesi almamı emretmişti. (Tirmizî, Zekat: 5; İbn Mâce, Zekat: 12)

2410- Muaz b. Cebel (r.a) anlatıyor. Rasûlullah (s.a.v) beni Yemen'e vali olarak göndereceğinde sayısı otuzdan aşağı olan sığırlardan zekat olarak bir şey almamamı, otuza varınca iki yaşına basmış erkek ve dişi bir buzağı almamı, sayı kırka ulaşınca ise üç yaşına basmış bir sığırı zekat olarak almamı emretti. (Tirmizî, Zekat: 5; İbn Mâce, Zekat: 12)

9- ZEKAT DIŞINDA MALLARDA BAŞKA HAKLAR VAR MIDIR?

2411- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir deve, koyun ve sığır sahibi yoktur ki zekatını vermediği o hayvanlar; kıyamet günü bir meydanda sahibini tırnaklarıyla ezip çiğnerler, boynuzlarıyla toslarlar. O gün boynuzsuz veya boynuzu kırık hiçbir hayvan olmayacaktır."** "Ey Allah'ın Rasûlü! O hayvanların hakkı nedir?" diye sorduk:**"Hayvanların erkeklerini başkalarına tohumluk olarak vermek, Allah rızası yolunda su ve yük taşımak için o hayvanları ödünç vermektir. Yine bu hayvanlar dışında hiçbir mal sahibi yoktur ki zekatını vermemiş ise o malları, kıyamet günü başının tüyleri dökülmüş bir yılan şeklinde gösterilir. Sahibi ondan kaçar o da sahibini kovalar ve ona şöyle der: "İşte bu senin cimrilik yaptığın servetin." Bakar ki ondan kurtuluş yok, elini o yılanın ağzına koyar yılanda güçlü bir hayvan gibi dişleri ile çiğneyip ezmeye başlar."** (Müslim, Zekat: 6; Dârimi, Zekat: 3)

10- KOYUNLARIN ZEKATI

2412- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, Ebu Bekir (r.a), Enes b. Malik'e zekat konusunda Allah'ın ve Rasûlünün Farz kılıp emrettiği miktarları şöyle yazmıştı: Müslümanlardan buna uygun zekat istenirse hemen versin fazla istenirse vermesin. Yirmi beş deveye kadar her beş devede bir koyun, yirmi beşten otuz beşe kadar bir yaşını bitirmiş bir dişi deve zekat olarak verilir. Eğer bir yaşını bitirmiş dişi deve yoksa iki yaşını bitirmiş bir erkek deve verilmelidir. Otuz altıdan kırk beşe kadar iki yaşını bitirmiş bir dişi deve zekat olarak verilir. Kırk altıdan altmışa kadar üç yaşını bitirmiş tohuma çekilebilecek bir deve verilir. Altmış birden yetmiş beşe kadar dört yaşını bitirmiş dişi deve zekat olarak verilir. Yetmiş altıdan doksana kadar ikişer yaşını bitirmiş iki dişi deve zekat olarak verilir. Doksan birden yüz yirmiye kadar üç yaşını bitirmiş, tohuma çekilebilecek iki erkek deve verilir. Yüz yirmiden sonra her kırk devede iki yaşını bitirmiş bir dişi deve ve her elli devede üç yaşını bitirmiş bir dişi deve zekat olarak verilir. Zekat olarak verilmesi gereken yaşta deve bulunamaz ise mesela birinin dört yaşını bitirmiş bir deve zekat vermesi gerekirken bu yaşta devesi bulunmaz üç yaşını bitirmiş devesi bulunursa o zaman ondan bu deve zekat olarak alınır. Ayrıca hangisi kolay olursa ya iki koyun veya yirmi dirhem fazladan alınır. Kimin de üç yaşını bitirmiş bir dişi deve vermesi gerekirken böyle bir devesi bulunmaz dört yaşını bitirmiş bir devesi bulunursa o zaman zekat olarak bu devesi alınır, zekat memuru bu kimseye ya yirmi dirhem ya da iki koyun geri verir. Kimin de iki yaşını bitirmiş bir dişi deve zekat vermesi gerekir de böyle bir devesi bulunmaz fakat bir yaşını bitirmiş bir dişi devesi bulunursa, zekat memuru bunu alır ayrıca hangisi kolayına gelirse iki koyun ya da yirmi dirhem daha alır. Kimin bir yaşını bitirmiş bir deveyi zekat olarak vermesi gerekirken o bulunmaz iki yaşını bitirmiş devesi bulunursa onun yerine bu alınır ve zekat memuru iki koyun veya yirmi dirhem o kimseye geri verir. Dört devesi olana zekat düşmez ama mal sahibi arzu ederse verebilir. Otlaklarda beslenen koyunların sayısı kırka ulaşınca bir koyun vermesi gerekir, yüz yirmi adede kadar bu oran değişmez. Yüz yirmi birden iki yüze kadar iki koyun zekat olarak verilir, iki yüz birden üç yüze kadar üç koyun verilir. Üç yüz birden sonra her yüz koyunda bir koyun zekat olarak verilir.

Çok yaşlı özürlü hayvanlarla, sürünün koçu zekat olarak alınmaz ancak mal sahibi kendisi verirse olabilir. Mal sahibi fazla vermemek için zekat memuru da fazla zekat almak için ayrı ayrı hesaplanması gerekenleri bir arada, bir arada olması gerekenleri de ayırarak hesap edemezler. Ortak mallar da zekat olarak alınan hayvan ortaklar tarafından ortaklık oranına göre eşit olarak ödenir. Otlaklarda yayılan hayvanlar kırktan bir eksik olursa bunlara zekat gerekmez ancak mal sahibi isterse verebilir. Gümüşün zekatı kırkta birdir, yüz doksan dirhem gümüşü olana zekat gerekmez ama gümüş sahibi kendisi isterse verebilir. (Buhârî, Zekat: 4; İbn Mâce, Zekat: 10)

11- ZEKATI VERİLMEYEN HAYVANLAR NE YAPARLAR?

2413- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Kimin devesi, sığırı ve koyunu olur da zekatı ödenmez ise o hayvanlar kıyamet günü dünyadakinden daha güçlü daha cüsseli olarak getirilirler de sahiplerini boynuzlarıyla toslarlar ve ayaklarıyla onları teperler, onların sonuncusu çiğneme ve toslama işini bitirince öncekilerden tekrar başlanır ve bu iş, insanların hesapları görülünceye kadar devam eder gider. (İbn Mâce, Zekat: 2; Buhârî, Zekat: 44)

12- ZEKATI FAZLA ALMAK İÇİN ZEKAT MEMURU AYRI MALLARI BİRLEŞTİRMEZ, ZEKAT MÜKELLEFİ DE ZEKAT VERMEMEK İÇİN TEK OLAN MALI AYRI AYRI KİŞİLERE TAKSİM EDEMEZ

2414- Süveyd b. Gafele (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in zekat memuru bize gelmişti. Hemen yanına varıp oturdum, onun şöyle dediğini duydum: **"Sütünden istifade için elde tutulan sağmal hayvanlardan zekat alınmaması bize emredildi, ayrıca ayrı ayrı olan malları çok zekat alabilmek için birleştirmememiz, bir olan malı da zekatı düşürmek için ayırmamamız bize emredildi."** Bu arada bir adam yaşlı bir deve getirdi ve bunu al dedi zekat memuru da almadı. (İbn Mâce, Zekat: 11; Dârimi, Zekat: 8)

2415- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) onu zekat memuru olarak göndermişti. Bir adam zekat olarak hasta ve zayıf bir hayvan getirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah ve Rasûlü'nün zekat memurunu göndermiştik falan kimse zekat olarak hasta ve zayıf bir deve vermiş. Allah o kimseye de develerine de bereket vermesin."** Peygamber (s.a.v)'in bu sözü o adama ulaşınca güzel bir dişi deve getirerek; Allah ve Rasûlü'nün emrine dönüyorum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ım ona ve develerine bereketler ver"** diye dua etti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

13- ZEKATINI KENDİLİĞİNDEN GETİRENLERE NASIL DUA EDİLMİŞTİ?

2416- Abdullah b. Evfa (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir toplum zekatlarını kendi elleriyle getirip teslim etmişti. Rasûlullah (s.a.v) onlara şöyle dua etmişti: **"Allah'ım falan aileye rahmet et"** daha sonra babam da zekatını getirmişti. Onada şöyle dua etmişti: **"Allah'ım Ebu Efva ailesine rahmet et."** (Müslim, Zekat: 54; Ebû Davud, Zekat: 6)

14- ZEKAT MEMURU MEMNUN EDİLMELİ

2417- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedevilerden bir gurup Rasûlullah (s.a.v)'a gelerek; "Ey Allah'ın Rasûlü! Senin zekat memurların gelip bize zulmediyorlar" dedi. Peygamber (s.a.v): **"Memurlarınızı memnun ediniz"** buyurdu. Bedeviler: "Ya zulmederlerse" deyince, yine: **"Memurlarınızı memnun ediniz"** buyurdu. Bedeviler tekrar: "Ya zulmederlerse" deyince, Rasûlullah (s.a.v) yine: **"Memurları memnun ediniz"** buyurdu. Cerir diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'in bu sözlerini duyalıdan beri hiçbir zekat memuru benden memnun olmaksızın dönmedi. (Ebû Davud, Zekat: 5; Müslim, Zekat: 55)

2418- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Zekat memuru size geldiğinde mutlaka sizden razı olmuş olarak dönsün."** (Müslim, Zekat: 55; Tirmizî, Zekat: 20)

15- ZEKAT MÜKELLEFİ VE ZEKAT MEMURU İLİŞKİSİ NASIL OLMALI?

2419- Müslim b. Sefine (r.a) anlatıyor: İbn Alkame, babamı kavmin tahsildarı olarak tayin etti ve zekatlarını toplamasını emretti. Bunun üzerine babam beni bir gurubun zekatını almam için kavmin yanına gönderdi. Ben de çıkıp o kavimden Sa'r adı verilen yaşlı bir ihtiyarın yanına geldim ve: "Babam beni koyunlarının zekatını vermen için gönderdi" dedim. O da: "Yeğenim nasıl alacaksın?" dedi. Ben de: "Seçeceğiz hatta hayvanların memelerini dahi ölçeceğiz" dedim. Sa'r Yeğenim, sana bir şey anlatayım dedi. Ben Rasûlullah (s.a.v) zamanında şu vadilerin birinde koyunlarımın başında idim. Develeri üzerinde iki adam gelerek: "Biz Rasûlullah (s.a.v)'in görevli memurlarıyız, koyunların zekatını almaya geldik" dediler. Ben de: "Ne vermem gerekiyor?" dedim. "Bir koyun" dediler. Ben de bunun üzerine etli ve gürbüz bir hayvanı vermeye karar verdim. Hemen koyunu tutup memurlara getirdim. Memurların birisi bana: "Bu çift sayılır, kuzulayacaktır. Rasûlullah (s.a.v) bize kuzulayacak hayvanlardan almamızı yasakladı" dedi. Ben de biraz aşağı olan ve kuzulayabilecek yaşta bir koyunu kendilerine getirdim. "Onu ver" dediler. Ben de devenin üzerine kaldırdım onlar da koyunu alıp gittiler. (Ebû Davud, Zekat: 5; Müsned: 14880)

2420- Ebu Hüreyre (r.a) Ömer'den naklediyor: Rasûlullah (s.a.v) zekat toplanmasını emretmişti, kendisine denildi ki: İbn Cemil, Halid b. Velid ve Abbas b. Abdülmuttalib zekat vermekten uzak duruyorlar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İbn Cemil önceleri fakirdi Allah onu zengin etti, buna rağmen zakatı vermiyor. Halid'e gelince siz ona zulmediyorsunuz çünkü o zırh ve tüm harp malzemelerini Allah yolunda kullanılsın diye vakfetmiştir. Rasûlullah (s.a.v)'in amcası Abbas b. Abdulmuttalib'e gelince onun zekatıyla birlikte bir misli kadar daha vermesi gerekir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2421- Abdullah b. Hilal es Sekafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Senden sonra bir oğlak veya koyunun zekatı yüzünden neredeyse öldürülecektim" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Eğer toplanan bu zekatlar muhacirlerin fakirlerine verilmemiş olsaydı onu almazdım"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

16- ATLAR İÇİN ZEKAT OLUR MU?

2422- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman'ın kölesine ve atına zekat gerekmez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2423- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman'ın kölesine ve atına zekat gerekmez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2424- Ebu Hüreyre (r.a)'nin merfu olarak rivâyet ettiğine göre; **"Müslüman kimsenin kölesinden ve atından zekat almak yoktur"** demiştir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2425- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kişinin atı ve kölesi için zekat gerekmez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

17- KÖLELER İÇİN ZEKAT GEREKİR Mİ?

2426- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman'ın kölesine ve atına zekat düşmez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2427- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman'ın kölesine ve atına zekat yoktur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

18- GÜMÜŞÜN ZEKATI NASILDIR?

2428- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş ukıyyeden aşağı gümüş için, beş deveden azı için ve beş vesak'ın altındaki mahsuller için zekat** (öşür) **gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Müslim, Zekat: 2)

2429- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Beş vesaktan az hurma için zekat** (öşür) **gerekmez. Beş ukiyyeden az olan gümüşe de zekat gerekmez. Beş deveden aşağısına da zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Müslim, Zekat: 2)

2430- Ebu Said el Hudrî (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'i şöyle derken işitmiştir: **"Beş vesaktan az olan hurma** (ve ürünlere öşür) **zekat yoktur. Beş ukiyyeden az olan gümüşe de zekat gerekmez. Beş deveden az olan deveye de zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Müslim, Zekat: 2)

2431- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Beş ukıyye'den az gümüşe zekat düşmez, beş taneden az olan deveye de zekat düşmez. Beş vesaktan az olan ürünlere de** (öşür) **zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Müslim, Zekat: 2)

2432- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Atlardan ve gümüşlerden zekat almıyorum, diğer mallarınızda iki yüz de beş oranında zekatını veriniz."** (Tirmizî, Zekat: 3; İbn Mâce, Zekat: 4)

2433- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Atlardan ve gümüşten zekat almıyorum, iki yüzden aşağısı için zekat yoktur."** (Tirmizî, Zekat: 3; İbn Mâce, Zekat: 4)

19- SÜS EŞYALARININ ZEKATI

2434- Amr b. Şuayb (r.a), babasından ve dedesinden aktararak şöyle diyor: Yemenli bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e geldi. Yanında bir kız çocuğu vardı çocuğun elinde iki tane kalın altın bilezik vardı. Rasûlullah (s.a.v): "Bunların zekatını verdin mi?" buyurdu. Kadın: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Aziz ve Celil olan Allah'ın kıyamet günü onların yerine iki tane ateşten bilezik takması seni sevindirir mi?"** buyurdu. Bunun üzerine kadın ikisini de çıkararak Peygamber (s.a.v)'uzattı ve, bu iki bilezikte Allah ve Rasûlüne aittir dedi. (Ebû Davud, Zekat: 3; Müsned: 6159)

20- ZEKAT VERMEYENLERİN AHİRETTEKİ DURUMLARI

2435- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Mallarınızın zekatını vermeyenlere kıyamet günü o malları kel başlı ve iki boynuzlu yılan olarak gösterilecektir. Yılan kendisine sarılarak veya yapışarak: Ben senin dünyada zekatını vermediğin hazinenim, ben senin dünyada zekatını vermediğin hazinenim der."** (Müsned: 6159)

2436- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Allah kime mal verir de o da zekatını vermezse, kıyamet günü zekatını vermediği o malları kel başı çift boynuzlu bir yılan şekline getirilir ve ağzıyla o kimseyi yakalayarak: "Ben senin malınım, ben senin hazinelerinim diyecektir."** Daha sonra Rasûlullah (s.a.v), Al-i İmrân 180. ayetini okudu:**"Allah'ın kendilerine ikram edip verdiği malları infak etmekte cimrilik edenler, o biriktirdikleri malların kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Aksine bu onlar için pek kötüdür. Bu derece cimrice sarıldıkları şey kıyamet günü boyunlarına tasma gibi geçirilecektir…"** (Tirmizî, Tefsirul Kur'an: 4; İbn Mâce, Zekat: 2)

21- HURMANIN ZEKATI

2437- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş vesaktan az olan tahıl ve hurma için zekat yoktur."** (Buhârî, Zekat: 4; Tirmizî, Zekat: 7)

22- BUĞDAYIN ZEKATI

2438- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş vesak'a ulaşıncaya kadar buğdaya ve hurmaya zekat gerekmez. Beş ukıyye oluncaya kadar, gümüşe de zekat gerekmez. Beş deveye kadar da zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Tirmizî, Zekat: 7)

23- HUBUBATIN ZEKATI

2439- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş vesak'a ulaşıncaya kadar hububat ve hurmada zekat gerekmez. Beş deveden az olursa yine zekat gerekmez. Beş ukiyyeden az gümüşe de zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Tirmizî, Zekat: 7)

24- NE KADAR MALA ZEKAT GEREKİR?

2440- Ebu Said (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş ukiyyeden az gümüşe zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Tirmizî, Zekat: 7)

2441- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş ukiyyeden az gümüşe de zekat gerekmez. Develer beşten az olursa ona da zekat gerekmez. Beş vesaktan az mahsullere de zekat gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Tirmizî, Zekat: 7)

25- ONDA BİR VE YİRMİDE BİR ZEKAT (ÖŞÜR)NE ZAMAN VERİLİR?

2442- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Yağmurla, nehir suyuyla, kaynak sularıyla** (yani emek istemeyen suyla) **sulanan arazinin gelirinden onda bir zekat** (öşür) **vardır. Taşıma su ile veya benzeri şekillerde** (emek ve masraf isteyen) **sularla sulanan arazinin gelirinden ise yirmide bir zekat** (öşür) **vardır."** (Buhârî, Zekat: 56; Ebû Davud, Zekat: 11)

2443- Câbir b. Abdullah (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Yağmurla, nehirle ve pınarlarla sulanan arazinin gelirinden onda bir zekat** (öşür) **alınır. Taşıma veya kuyudan çekerek sulanan arazinin gelirinden ise yirmide bir zekat** (öşür) **alınır."** (Müslim, Zekat; 1Ebû Davud, Zekat: 11)

2444- Muaz (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni Yemen'e gönderirken; **"Yağmurla sulanan arazinin mahsulünden onda bir zekat** (öşür) **taşıma sularla ve kuyudan çekerek yapılan sulamalarda ise yirmide bir zekat** (öşür) **almamı emretti."** (İbn Mâce, Zekat: 17; Dârimi, Zekat: 29)

26- ZEKATI TAHMİN İLE ALAN ZEKAT MEMURU NE YAPMALI?

2445- Sehl b. ebi Hasme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir çarşıda iken zekat memuru bize gelerek, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu söyledi: **"Zekatı tahmin üzere alacağınız zaman üçte birini bırakarak alınız."** (Ebû Davud, Zekat: 14; Tirmizî, Zekat: 17)

27- ZEKAT VERİRKEN KÖTÜ OLANI SEÇİP VERMEYİN.

2446- Ebu Ümâme Sehl b. Huneyf (r.a) Allah'ın Bakara 267. ayeti olan;**"Ey iman edenler, kazandığınız güzel şeylerden ve topraktan sizin için bitirdiğimiz ürünlerden başkaları için harcayın. Özellikle kötü olanı seçmeyin, gözünüzü yummadan alamayacağınız şeyleri mi veriyorsunuz…?"** Hakkında rengi bozuk, kalitesi düşük hurma olarak tefsir etmiştir. Rasûlullah (s.a.v) işe yaramayan, düşük kaliteli şeylerin zekat olarak alınmasını yasak etmişti. (Ebû Davud, Zekat: 16)

2447- Avf b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) elinde bir asa ile çıkageldi. Bir adam mescide kötü bir hurma dalı asmıştı. Rasûlullah (s.a.v) bu salkını bastonuyla dürtmeye başladı ve şöyle buyurdu:**"Eğer bu hurmanın sahibi isteseydi bundan daha iyisini de tasadduk edebilirdi. Bu sadakanın sahibi kıyamet günü kötü hurma yiyecektir."** (Ebû Davud, Zekat: 16; İbn Mâce, Zekat: 19)

28- MADENLERİN ZEKAT ORANI KAÇTIR?

2448- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyet ederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'e buluntu eşya hakkında soruldu da işlek bir yolda veya bir yerleşim merkezinde buldunsa bir yıl özellikleriyle birlikte ilân et. Sahibi gelirse sahibine ver gelmezse senin olur. Eğer o eşya işlek olmayan bir yolda ve yerleşim merkezinde değil de başka yerlerde bulunmuşsa defineler ve hazineler gibidir, onlardan beşte bir zekat alınır. (Tirmizî, Zekat: 16; Dârimi, Zekat: 29)

2449- Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:**"Sahibinden kaçıp başkasına zarar veren hayvanın yaptığı zarar tazmin edilmez. Su kuyusuna düşen ve ölen kimseye de, maden ocaklarında ölen kimselere de tazminat ve fidye bedeli ödenmez. Define ve hazinelerde beşte bir zekat verilmesi gerekir."** (Tirmizî, Zekat: 16; Dârimi, Zekat: 29)

2450- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir:**"Sahibinden kaçıp kurtulan ve zarar veren hayvanın verdiği zarar tazmin edilmez. Su kuyusuna ve maden ocağına düşüp ölen kimseler için de tazminat ödenmez. Define ve hazinelere beşte bir zekat ödenmesi gerekir."** (Tirmizî, Zekat: 16; Dârimi, Zekat: 29)

2451- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kuyuya düşen kimseye kuyu sahibi tarafından tazminat ödenmez, sahibinden kaçıp kurtulan hayvanın yaptığı zarar tazmin edilmez, maden kuyusunda ölen kimseye de tazminat ödenmesi gerekmez. Defineler de beşte bir zekat vardır."** (Tirmizî, Zekat: 16; Dârimi, Zekat: 29)

29- BAL İÇİN ZEKAT VAR MIDIR?

2452- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: "Hilal, kendisine ait olan balın öşürünü vermek üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve Selebe vadisinin kendisine tahsis edilmesini istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de o vadiyi ona tahsis etti. Ömer b. Hattab halife olunca, Sufyan b.

Vehb, Ömer'e bir mektup yazarak o vadinin durumunu sordu. Ömer de şu cevabı verdi: "Rasûlullah (s.a.v)'e verdiği gibi balının öşürünü bana da öderse o vadi onun himayesinde kalabilir. Aksi takdirde oradaki arılar sahipsiz sayılır, isteyen o ballardan istifade edebilir." (Ebû Davud, Zekat: 17; Dârimi, Zekat: 29)

30- RAMAZAN AYI ZEKATI (FİTRE) NİN MİKTARI NE KADARDIR?

2453- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Hür, köle, kadın, erkek her bir kimse için bir sa' hurma veya bir sa' arpa miktarını fitre olarak vermelerini emretmiştir. Müslümanlar bunu yarım sa' buğdaya denk tutmuşlardır."** (Ebû Davud, Zekat: 18; Tirmizî, Zekat: 35)

31- KÖLELER İÇİN FİTRE VERMEK GEREKİR Mİ?

2454- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kadın, erkek, hür, köle herkes için bir sa' hurma ve arpanın fitr sadakası olarak (fitre) verilmesini emretti. İbn Ömer diyor ki: Daha sonraları insanlar bu miktarı yarım sa' buğdaya denk tutarak buğdaydan da yarım sa' miktarı fitre verdiler. (Ebû Davud, Zekat: 18; Tirmizî, Zekat: 35)

32- ÇOCUKLAR İÇİN DE FİTRE VERMEK GEREKİR Mİ?

2455- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ramazan zekatı (fitre) olarak her kimse için küçük büyük, hür köle, kadın için bir sa' hurma ve bir sa' arpa verilmesini emretti. (Ebû Davud, Zekat: 18; Tirmizî, Zekat: 35)

33- FİTRE ZİMMİLERE DEĞİL MÜSLÜMANLARA FARZDIR

2456- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Ramazan da fitre vermeyi Müslümanlardan hür, köle, erkek, dişi herkes için arpadan ve hurmadan bir sa' olarak verilmesini emretmiştir."** (Ebû Davud, Zekat: 18; Tirmizî, Zekat: 35)

2457- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), fitre olarak hurmadan ve arpadan bir sa' miktarı verilmesini; hür, köle, erkek, dişi, küçük, büyük Müslümanlardan herkesin vermesini emretmiş ve bayram namazından çıkmadan önce verilmesi gerektiğini de belirtmiştir. (Ebû Davud, Zekat: 18; Tirmizî, Zekat: 35)

34- BİR SA' BİR KİŞİNİN SABAH AKŞAM DOYABİLECEĞİ MİKTAR MIDIR?

2458- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), fitr sadakası (fitre) olarak; küçük, büyük, kadın, erkek, hür, köle, herkes için hurmadan ve arpadan bir sa' verilmesini emretmiştir. (Ebû Davud, Zekat: 18; Tirmizî, Zekat: 35)

35- SADAKA-I FITR (FİTRE) ZEKATTAN ÖNCE FARZ KILINMIŞTIR

2459- Kays b. Sa'd b. Ubâde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz aşura günü oruç tutar ve fitremizi de verirdik. Bir Ramazan ayı girince zekat vermekte farz kılındı, fitre konusunda da bir emir ve yasak daha gelmedi de biz fitremizi verip duruyoruz. (Ebû Davud, Zekat: 18; Tirmizî, Zekat: 35)

2460- Kays b. Sa'd (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize fitr sadakasını vermemizi zekat farz kılınmazdan önce emretmişti. Zekat farz kılınınca fitre vermeyi emretmedi ve yasaklamadı. Biz de fitre vermeye devam ediyoruz. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

36- FİTRENİN MİKTARI VE ÖLÇÜSÜ NEDİR?

2461- Hasan-ı Basri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas Basra'da vali iken Ramazan'ın sonunda orucunuzun zekatı olan fitrenizi veriniz dedi. İnsanlar birbirine bakışmaya başladılar. İbn Abbas: Burada Medineli kim varsa kalksın ve kardeşlerine bu fitreyi öğretsin çünkü onlar bilmiyorlar.

Bu vergi Rasûlullah (s.a.v)'in her erkek, kadın, hür, köle, için arpadan ve hurmadan bir sa' buğdaydan da yarım sa' verilmesi gereken bir vergidir. Bunun üzerine oradakiler kalkıp gittiler. (Ebû Davud, Zekat: 20; Müsned: 1914)

2462- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, fitr sadakası (fitre) konusunda şöyle demiştir: **"Buğday, hurma, arpa ve yulaftan birer sa' miktarı verilir."** (Ebû Davud, Zekat: 20; Müsned: 1914)

2463- Ebu Reca'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas (r.a)'ın Basra'daki minber de şöyle dediğini duydum: "Fıtır sadakası yiyeceklerden bir sa' miktarı verilir." (Ebû Davud, Zekat: 20; Müsned: 1914)

37- PEYNİR KURUSUNDAN DA FİTRE VERİLİR Mİ?

2464- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) fitreyi arpadan bir sa', hurmadan bir sa', keş (kurutulmuş peynir) den de bir sa' olarak verilmesini emretti. (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

38- KURU ÜZÜMDEN DE FİTRE VERİLİR Mİ?

2465- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) aramızda iken biz fitreyi yiyeceklerden, arpadan, hurmadan, kuru üzümden ve keş (kurutulmuş peynir)'den birer sa' olarak verirdik." (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

2466- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) aramızda iken biz fitr sadakası denilen fitreyi yiyeceklerden bir sa', hurmadan bir sa', arpadan bir sa', keş (kurutulmuş peynir)'den de yine bir sa' olarak verirdik. Muaviye, Şam'dan gelinceye kadar bunda bir değişiklik olmadı. Muaviye: Şam buğdayının iki müddünün bu maddelere denk olduğunu söyledi. Bunun üzerine Müslümanlar buğday için bu ölçüyü esas aldılar. (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

39- UNDAN DA FİTRE VERİLEBİLİR Mİ?

2467- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında biz fitreyi hurmadan bir sa', arpadan bir sa', kuru üzümden bir sa', undan bir sa', keşten bir sa', yulaftan da bir sa' olarak verirdik. (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

40- BUĞDAYDAN FİTRE MİKTARI NEDİR?

2468- Hasan-ı Basri (r.a)'den rivâyete göre, İbn Abbas Basra'da bir konuşma yaparak şöyle dedi: "Orucunuzun zekatını veriniz." Bunun üzerine halk birbirine bakmaya başladı. İbn Abbas bunun üzerine: Medineli kim varsa kalkıp kardeşlerine oruç zekatı olan fitreyi öğretsinler çünkü onlar bilmiyorlar Rasûlullah (s.a.v):**"Fıtır sadakasını küçük, büyük, hür, köle, erkek, kadın, yarım sa' buğdaydan, bir sa' hurmadan, bir sa' arpadan verilmesini emretti."** Hasan diyor ki: Ali şöyle dedi: "Allah size bol bol verirse sizde bol olarak buğday ve benzeri şeylerden birer sa' veriniz" dedi. (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

41- YULAF VE ÇAVDARDAN FİTRE VERİLİR Mİ?

2469- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Müslümanlar fitreyi; arpadan bir sa', hurmadan bir sa', yulaf ve kuru üzümden de bir sa' olarak verirlerdi. (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

42- ARPADAN FİTRE NE KADAR VERİLİR?

2470- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında fitreyi arpadan bir sa', hurmadan bir sa', kuru

üzümden bir sa', keş'ten bir sa' olarak verirdik. Muaviye zamanına kadar bu iş böylece devam etti. Muaviye: "Bana kalırsa iki müd şam buğdayı bir sa' arpaya denktir." (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

43- KEŞ (KURUTULMUŞ PEYNİR) DEN FİTRE NE KADAR VERİLİR?

2471- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında sadaka-ı fitrı, hurmadan bir sa', arpadan bir sa', keş'ten bir sa' olarak verirdik başka şeylerden vermezdik. (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

44- SA' NE KADARLIK BİR ÖLÇÜDÜR?

2472- Cuayd (r.a), Saib b. Yezid'ten şöyle söylediğini işitmiştir: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir sa' bu günkü kullandığınız bir müd ile üçte bir müd kadardı." (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

2473- İbn Ömer (r.a) Peygamber (s.a.v)'den naklederek şöyle diyor:**"Ölçeklerde esas Medine ölçeğidir. Ağırlık ölçüsünde esas ise Mekkelilerin ölçeğidir."** (Müslim, Zekat: 4; Muvatta', Zekat: 28)

45- FİTRE NE ZAMAN VERİLMELİ?

2474- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Fitrenin cemaat bayram namazından çıkmadan önce verilmesi gerektiğini emretti."** (Tirmizî, Zekat: 36; Müslim, Zekat: 5)

46- ZEKAT BİR BÖLGEDEN DİĞER BÖLGEYE AKTARILABİLİR Mİ?

2475- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken şöyle buyurmuştu:**"Sen kitap ehli bir topluma gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın kulu ve elçisi olduğuma şehadet etmeye davet et, kabul ederlerse Allah'ın kendilerine günde beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu da kabul ederlerse Allah'ın onların zenginlerinin mallarından alınıp fakirlere dağıtılması için zekat vermeleri gerektiğini onlara bildir. Bunu kabul edip itaat ederlerse onların mallarından en iyilerini zekat olarak almamaya çalış. Mazlumun bedduasından sakın çünkü mazlumla Allah arasında hiçbir engel yoktur yani duası mutlaka kabul edilir."** (İbn Mâce, Zekat: 1; Dârimi, Zekat: 1)

47- ZENGİN KİMSEYE DE FARKINDA OLMADAN ZEKAT VERİLİR Mİ?

2476- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adamın biri mutlaka zekatımı** (geceleyin) **vereceğim diyerek zekatını bir hırsıza verdi. Bunun üzerine halk arasında hırsıza zekat verildi diye konuşulmaya başlandı. Adam: Allah'ım Sana hamdolsun, bu verdiğim zekat hırsıza gitti fakat mutlaka yine zekatımı** (geceleyin) **vereceğim dedi. bu sefer zekatı fahişe bir kadına ulaştı. Bu sefer halk zina eden bir kadına zekat verilmiş diye konuşmaya başladılar. Adam: Allah'ım Sana hamdolsun, bu verdiğim zekat da zina eden birine ulaşmış ama ben yine** (geceleyin) **zekat vereceğim dedi. Bu sefer de zekatı bir zengine verilmiş oldu. Halk tekrar bir zengine zekat verilmiş diye konuşmaya başladılar. Adam: Allah'ım Sana hamdolsun, bu verdiğim zekatlar hırsıza, fahişe kadına ve bir zengine verilmiş oldu diye üzüldü. Bunun üzerine adama rüyasında şöyle denildi. Verdiğin zekatların kabul edildi. Zekatını verdiğin fahişe kadın iffetli biri haline geldi. Diğer verdiğin kimse, hırsızlığı bırakıp doğru bir hayata başladı. Zengin kimse ise, senin verdiğinden ibret alıp Allah'ın kendisine verdiği maldan infak etmeye başladı.** (Buhârî, Zekat: 15; Müslim, Zekat: 24)

48- HARAM MALDAN ZEKAT VERİLİR Mİ?

2477- Ebu'l Melîh (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah abdestsiz namazı kabul etmez, çalıntı** (ve haram olan) **mallardan zekat olmaz."** (Buhârî, Zekat: 8; İbn Mâce, Tahara: 17)

2478- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah, bir kimsenin helâl olarak kazandığı maldan verdiği zekatı sağ eliyle alıp mutlaka kabul eder. Bu verilen zekat bir hurma kadar bile olsa… O rahman olan Allah'ın avucunda sizin tayınızı ve deve yavrunuzu besleyip büyüttüğünüz gibi dağdan büyük oluncaya kadar artıp büyür."** (Buhârî, Zekat: 8; İbn Mâce, Tahara: 17)

49- HERKES DURUMUNA GÖRE İNFAK ETMELİ

2479- Abdullah b. Hubşî el Has'amî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'e hangi amelin daha değerli olduğu soruldu. O da şöyle buyurdu: **"İçersinde şüphe olmayan iman, ganimet malından çalmaksızın yapılan cihad, gereğine göre yapılan hactır"** buyurdu. Bu sefer hangi namazın daha değerli olduğu soruldu. **"Kunut'u uzun olan namazlardır"** buyurdu. Hangi zekat daha değerlidir denilince de:**"Duruma göre verilen zekattır"** buyurdu. Hangi hicret daha değerlidir diye soruldu;**"Allah'ın haramlarından uzaklaşmaktır"** buyurdu. Hangi cihad daha değerlidir diye soruldu. **"Müşriklere karşı mal ve can ile yapılan cihaddır"** buyurdu. Hangi şehidlik daha değerlidir denilince de:**"Kanı akarak ve atı kesilip öldürülen kimsenin şehidliğidir"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 347; Dârimi, Salat: 135)

2480- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Durumuna göre bir dirhem yüz bin dirhemi geçebilir."** "Oradakiler bu nasıl olur?" dediler. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir adamın iki dirhemi olsa bir dirhemini tasadduk etse; diğer adamın da pek çok malı olmuş olsa da ondan alıp yüz bin dirhemini infak etse durum nasıl olur? Bir düşünün..!"** (Buhârî, Tefsir 146; Müslim, Zekat: 21)

2481- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir dirhemin değeri sevapça yüzbin dirhemin değerini geçer."** Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! bu nasıl oluyor?" dediler. **"Bir adam düşünün ki iki dirhemi vardır birini sadaka olarak verir, bir de çokca serveti olan ve ondan yüz bin dirhemi sadaka olarak vereni düşünün…!"** buyurdu. (Buhârî, Tefsir 146; Müslim, Zekat: 21)

2482- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) sadaka vermemizi emrederdi de pek çoğumuz sadaka verebilecek bir şeyler bulamazdı fakat pazara gider yaptığı hamallığın karşılığı olan bir müddü alır ve onu sadaka olarak Rasûlullah (s.a.v)'e verirdik. Bakıyorum ki o gün bir dirhemi olmayanların bugün yüz binleri var." (Buhârî, Tefsir 146; Müslim, Zekat: 21)

2483- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize sadaka vermemizi emredince, Ebu Akîl yarım sa' kadar sadaka verdi. Bir başkası da ondan biraz fazla getirince, Münafiklar: "Aziz ve Celil olan Allah zengindir bu sadakaya ihtiyacı yoktur" dediler. Diğer çokça veren kimse de gösteriş için bunu vermiştir deyince; Tevbe Sûresi 79. ayeti nazil oldu: **"Bu münafıklar Allah yolunda vermekle yükümlü olduğundan fazlasını veren zengin mü'minlere ve hem de mevcut durumlarının elverdiği şekilde az veren mü'minlere dil uzatıp onlarla alay eden kimselerdir… Allah onların bu alay ve küçümsemelerini kendilerine geri çevirecek ve onları maskara edecektir. Onlar için çetin bir azâb vardır."** (Buhârî, Tefsir 146; Müslim, Zekat: 21)

50- HANGİ EL DAHA ÜSTÜNDÜR?

2484- Hakîm b. Hızam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'den istedim verdi. Sonra istedim yine verdi. Yine istedim yine verdi ve şöyle buyurdu: **"Bu dünya malı göz alıcı ve tatlıdır, gönül hoşluğuyla alan kimse için bereketlenir kim de küçümseyerek ve azımsayarak alırsa hiç bereketlenmez. Böyle kimseler yiyip de doymayan kimseler gibidir. Veren el alan elden daima üstündür."** (Müslim, Zekat: 32; Dârimi,

Zekat: 22)

51- ÜSTÜN EL HANGİSİDİR?

2485- Tarık el Muharibî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'ye geldik Rasûlullah (s.a.v) insanlara minberde hutbe verip şöyle buyuruyordu: **"Veren el üstündür. Yedirip içirmeye geçimini üstlendiğin kimselerden başla; annen, baban, erkek ve kız kardeşlerin… Sonra yakınlık durumuna göre devam et."** (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 22)

52- ALAN EL HANGİSİDİR?

2486- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) sadaka ve dilenmekten uzak durmak konularından bahsetti ve şöyle buyurdu: **"Veren el alan elden daha üstün ve hayırlıdır. Üstün olan el infak edip veren eldir. Aşağı olan ve alan el ise dilencilik yapan eldir."** (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 22)

53- SADAKA FAZLA MALDAN VERİLMELİDİR

2487- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sadakanın hayırlısı veren kimseyi güç duruma sokmayandır. Veren el alan elden daima üstündür. Vermeye ve infak etmeye geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimselerden başla."** (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 22)

54- KİMLERİN GEÇİMİ SAĞLANMALIDIR?

2488- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sadaka veriniz."** Bunun üzerine bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! yanımda bir dinar var, kim için harcamalıyım?" dedi. **"Onu kendin için harca"** buyurdu. Adam: "Başka bir dinar daha var" deyince, **"Onu da hanımın için harca"** buyurdu. Adam: "Başka bir dinar daha var" deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Çocuğun için harca"** buyurdu. Adam: "Bir daha var" deyince: **"Hizmetçin için harca"** buyurdu. Adam: "Bir dinar daha var" deyince: **"Sen daha iyi bilirsin"** buyurdu. (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 22)

55- SADAKAYA MUHTAÇ OLAN, SADAKA VERİRSE NE OLUR?

2489- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) hutbe okurken bir adam mescide girdi. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"İki rekat namaz kıl"** buyurdu. İkinci hafta yine adam cumaya geldi. Rasûlullah (s.a.v) yine o adama:**"İki rekat namaz kıl"** buyurdu. Üçüncü hafta yine geldi Peygamber (s.a.v):**"İki rekat namaz kıl"** buyurdu. Sonra da cemaate **"Bu adama sadaka veriniz"** buyurdu. Ona iki elbise verdik. Daha sonra Peygamber (s.a.v) yine: "**Sadaka veriniz"** deyince adam kendisine verilen iki elbiseden birini çıkardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Görmüyor musunuz mescide kötü bir kıyafetle gelmişti, kendisine anlayışla davranarak sadaka vereceğinizi tahmin edip ümid etmiştim fakat bunu yapmadınız. Ben de sadaka veriniz dedim sizlerde sadaka verdiniz, Bende iki elbise vermiştim. Sonra tekrar sadaka verin deyince o adam da elbisesinin birini çıkarıp sadaka olarak veriyor."** Rasûlullah (s.a.v), adama: **"Elbiseni al diye"** azarladı. (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 22)

56- KÖLE, EFENDİSİNİN MALINDAN SADAKA VERİR Mİ?

2490- Yezid b. Ebu Ubeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Âb-ıllahm'ın kölesi Umeyr'den işittim şöyle demişti: "Efendim bana kurutmak için et doğramamı emretmişti o sırada bir fakir geldi, o etten o fakire de vermiştim. Durumu öğrenen efendim beni dövdü. Ben de doğruca Peygamber (s.a.v)'e gittim. Peygamber (s.a.v), efendimi çağırttı ve:**"Niçin dövdün?"** diye sordu. Efendim de: "Benim emrim olmadan benim yiyeceğimi başkalarına yediriyor" cevabını verdi -bir başka defa da emrim olmaksızın- dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):**"Mükafatı ikinizindir"** buyurdu. (İbn Mâce, Ticaret: 66; Müslim, Zekat: 26)

2491- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her Müslüman'ın sadaka vermesi lazımdır."** Bunun üzerine, "Ya bir şey bulamazsa" diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v):**"Elinin emeğiyle kazanır hem kendisi faydalanır hem de sadaka verir"** buyurdu. Oradakiler tekrar: "Ya çalışamaz ise" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"İhtiyacı olan birine bedenen yardım eder"** buyurdular. "Bunu da yapamaz ise" denildi. Rasûlullah (s.a.v):**"İyiliği emreder"** buyurdu. "Bunu da yapamazsa" denildi. **"Kötülüğün yapılmasına engel olur çünkü buda bir sadakadır"** buyurdu. (Müslim, Zekat: 16; Buhârî, Zekat: 26)

57- KADIN KOCASININ EVİNDEN SADAKA VERİR Mİ?

2492- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kadın kocasının evinden bir şeyler tasadduk ederse kadına da sevap yazılır kocasına da aynen sevap yazılır, malın bekçisi ve hizmetçisi durumunda olan kimse için de durum aynıdır. Hepsine aynı sevap yazılır, kocaya kazancından dolayı hanımına veya hizmetçiye de harcamadan dolayı sevap yazılır ve hiçbirinin sevabı diğerinden eksik olmaz."** (Tirmizî, Zekat: 34; Ebû Davud, Büyü': 86)

58- KADIN KOCASININ İZNİ OLMADAN TASADDUK EDER Mİ?

2493- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekkeyi fethettiği gün ayağa kalkarak bir konuşma yaptı ve bu konuşmada: **"Kadının kocasından izinsiz sadaka vermesi caiz değildir"** demişti. (Tirmizî, Zekat: 34; Ebû Davud, Büyü': 86)

59- "ELİ UZUN OLMAK" NE DEMEKTİR

2494- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in hanımları bir gün toplanarak: Senden sonra ilk önce kim vefat edecek diye Peygamber (s.a.v)'e sordular. O da:**"Eli uzun olanınız"** buyurdu. Bunun üzerine bir kamış parçası alarak ellerini ölçmeye başladılar… Peygamber (s.a.v)'den sonra ilk vefat eden, Sevde oldu. Çünkü o çok sadaka verirdi, elinin uzun olması demek çok sadaka vermesi demektir. (Buhârî, Zekat: 12; Müslim, Fedailü's Sahabe: 17)

60- HANGİ SADAKA DAHA DEĞERLİDİR?

2495- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e hangi sadaka daha değerlidir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Sıhhatli ve sağlam, zenginliğe karşı hırslı olduğun, çok yaşamayı ümid ettiğin ve fakirleşmeden korktuğun andaki yaptığın sadakadır"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 7; Ebû Davud, Vesaya: 3)

2496- Hakim b. Hizam (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Sadakaların en değerlisi verilen kimseyi ihtiyaçtan kurtarandır veren el alan elden üstündür, harcamaya geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimselerden başla."** (Buhârî, Zekat: 18; Dârimi, Zekat: 23)

2497- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sadakanın en değerlisi verilen kimseyi ihtiyaçtan kurtaran şekilde olanıdır. Harcamaya geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimselerden başla."** (Buhârî, Zekat: 18; Dârimi, Zekat: 23)

2498- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kimse karşılığını Allah'tan bekleyerek geçimini sağlamakla mükellef olduğu kimselere harcamada bulunursa bu onun için sadakadır."** (Buhârî, Zekat: 18; Dârimi, Zekat: 23)

2499- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uzre oğullarından bir adam arkasından yani kölenin haberi olmadan kölesini azâd etmişti. Bu durum Rasûlullah (s.a.v)'e ulaşınca Rasûlullah (s.a.v) adama:**"O köleden başka malın var mı?"** buyurdu. Adam: **"Hayır"** deyince, Rasûlullah (s.a.v):

"Bu köleyi benden kim satın alır?" buyurdu. Nuaym b. Abdullah el Adevî sekiz yüz dirheme satın aldı. Rasûlullah (s.a.v) bu parayı götürüp adama verdi ve: **"Önce kendinden başlayarak bu parayı harca; eğer artar ise çoluk çocuğuna yine artar ise yakınlarına harca yine artar ise sağındaki solundaki yakınlarına harca"** buyurdu. (Müslim, Zekat:13; Ebû Davud, Itk: 9)

61- CİMRİ KİMSENİN SADAKASI

2500- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eli açık devamlı infak eden bir kimseyle cimrinin durumu şöyledir: "İki adam vardır ki demirden cübbe giymişler boyunlarından göğüslerine doğru sarkmıştır. Eli açık kimse bir sadaka vermek istediği zaman bu cübbe veya zırh genişler parmaklarının üzerini örtünceye kadar ve ayak izlerini silinceye kadar uzar. Cimri kimse sadaka vermek istediği zaman zırh veya cübbe daralır her bir halka bulunduğu yere yapışır.**

Ebu Hüreyre diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle demek istemiştir: O kimse o cübbeyi genişletmeye çalışır fakat genişletemez.

Tavus diyor ki: Ebu Hureyre'den işittim eliyle işaret ve genişletmeye çalışır fakat genişletemez diyordu. (Buhârî, Zekat: 29; Müslim, Zekat: 23)

2501- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cimri ile eli açık kimsenin durumu üzerlerinde demirden zırh giymiş kimseler gibidir. Demirden zırh; parmak uçlarından boyunlarına kadar çıkmıştır. Cömert kimse sadaka vermek istediğinde ayak izlerini silecek kadar genişleyip uzar. Cimri kimse bir şeyler vermek istediğinde cübbesi büzülür ve her halkası kendi yerine yapışır ve iki elini parmak uçlarından boynuna kadar sıkıştırır."** Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Zırhı genişletmeye çalışır fakat genişletemez."** (Buhârî, Zekat: 30; Müslim, Zekat: 23)

62- SAYMADAN VERMEK

2502- Sehl b. Huneyf (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün mescidde Ensar ve Muhacirlerle birlikte otururken Hz Aişe ile görüşmek üzere izin alması için bir adamı gönderdik. Bizler yanına girince şöyle dedi: Bir defasında bana bir dilenci geldi. Yanımda da Rasûlullah (s.a.v) vardı bir şey verilmesini emrettim ve verilecek şeyi getirttim ve ona baktım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Evine senin haberin olmadan hiçbir şeyin girip çıkmasını istemiyor musun?"** Ben de: "Evet" dedim. Bu sefer şöyle buyurdu: **"Ey Aişe dur! Bu kadar hesapçı olma, sayarak verme! Allah'ta sana sayarak verir."** (Ebû Davud, Zekat: 46; Müslim, Zekat: 28)

2503- Esma binti Ebu Bekir (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) kendisine şöyle buyurdu: "(Sadaka verirken) **sayma, hesaplayarak verme! Allah'ta sana hesaplayarak verir."** (Ebû Davud, Zekat: 46; Müslim, Zekat: 28)

2504- Esma binti Ebî Bekir (r.anha) Peygamber (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Zübeyr'in getirdiğinden başka hiçbir şeyim yok. Onun bu getirdiklerinden sadaka versem bana günah olur mu?" Peygamber (s.a.v)'de: **"Gücün yettiği kadar ver. Kesenin ağzını bağlama Allah'ta sana kısarak verir."** (Ebû Davud, Zekat: 46; Müslim, Zekat: 28)

63- AZ DA OLSA SADAKA MUTLAKA VERİLMELİ

2505- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yarım hurmayla bile olsa Cehennem ateşinden korununuz."** (Müslim, Zekat: 20; Ebû Davud, Zekat: 46)

2506- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Cehennemden bahsedince ciddi bir tavır takındı ve ondan Allah'a sığındı. -Şu'be diyor ki bu durum üç defa oldu- sonra şöyle buyurdu: **"Yarım hurmayla bile olsa Cehennem ateşinden korununuz bunu da bulamaz iseniz güzel söz söyleyiniz."** (Müslim, Zekat: 20; Ebû Davud, Zekat: 46)

64- SADAKA VERMEYE TEŞVİK ETMEK GEREKİR

2507- Münzir b. Cerir (r.a) babasından naklediyor ve şöyle diyor: Günün ortasında Rasûlullah (s.a.v)'la birlikte oturuyorduk. Mudar kabilesinden bir gurup insan elbiseleri yok, ayakları çıplak bir vaziyette kılıçlarını kuşanmış olarak geldiler. Rasûlullah (s.a.v) bunların bu ihtiyaçlı hallerini görünce yüzünün rengi değişti. İçeri girdi sonra çıktı Bilal'e ezan okumasını emretti, kamet getirilip namaz kılındı sonra bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: **"Ey insanlar sizi tek bir candan ondan da eşini yaratan Rabbinin azabından korkun! O Allah ki o** (Adem ve Havva'dan) **pek çok erkekler ve kadınlar meydana getirdi. Her şeyi kendisinden istediğiniz O, Allah'ın azabından korkun ve akrabalık bağlarını gözetin. Çünkü O Allah, sizin üzerinizde görüp gözeticidir. Allah'ın azabından korunmaya çalışın herkes yarın için ne hazırladığına bir baksın…"** insanlar dinarlarından dirhemlerinden, elbiselerinden buğday ve hurmasından bir hurma kadar bile olsa sadaka verdiler. Ensar'dan bir kimse zor taşıdığı bir sepet hurmayla geldi diğer insanlar da bunu takip ederek bir şeyler getirdiler, getirilen yiyecek ve giyeceklerin iki yığın olduğunu gördüm. Rasûlullah (s.a.v) yüzü güldü ve sevinçten altın gibi parlıyordu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim İslâm'da iyi bir yol çığır açarsa, o kişiye hem bu yaptığının sevabı hem de bu yolda sevap işleyenlerin sevabı verilir diğerlerinin sevabından da hiçbir şey eksiltilmez. Her kim de İslâm da kötü örnek olacak bir çığır açarsa, hem bunun günahı hem de o yol üzere amel edenlerin günahı o kimseye yazılır ve diğerlerinin günahından da hiçbir şey eksilmez."** (Müslim, Zekat: 20; Ebû Davud, Zekat: 46)

2508- Harise (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Sadaka veriniz öyle bir zaman gelecek ki kişinin sadakasını vermek için götürdüğü kimse dün getirseydin alırdım fakat bugün alamam"** diyecektir. (Buhârî, Zekat: 17; Müslim, Zekat: 18)

65- HAYIR (SADAKA) İŞLERİNE VASITA OLMAK

2509- Ebu Musa (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hayır işlerinde vasıta olun ki Allah'ta size lutfuyla muamele etsin Allah, peygamberinin diliyle ne güzel hükmetmiş."** (Buhârî, Edeb: 16; Ebû Davud, Edeb: 124)

2510- Muaviye b. Ebu Sufyan (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bazen bir adam benden bir şeyler ister de ben sizin de o işe vasıta olmanızı istediğim için onu hemen yapıvermem ki siz de sevap kazanasınız."** Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hayra vasıta olun ki sevap kazanasınız."** (Buhârî, Edeb: 16; Ebû Davud, Edeb: 124)

66- SADAKA VEREN KİBİRLENİR Mİ?

2511- Câbir (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Aziz ve Celil olan Allah'ın hoşlandığı kıskançlıklar olduğu gibi kızdığı kibirlilik ve hoşlandığı kibirlikler de vardır. Allah'ın hoşlandığı kıskançlık yerli yerince olan kıskançlıktır. Allah'ın gazaplandığı kıskançlık ise yersiz duyulan kıskançlıktır. Allah'ın hoşlandığı kibir kişinin savaşta ve sadaka verdiği esnadaki kibirdir. Allah'ın hoşlanmayıp kızdığı kibir ise batıl yollar da yapılan kibirdir."** (Ebû Davud, Cihad: 114; Müsned: 21630)

2512- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yiyiniz, sadaka veriniz, kibir ve israfa kaçmadan da giyininiz."** (İbn Mâce, Libas: 22; Müsned: 6408)

67- SAHİBİNİN İZNİYLE TASADDUKTA BULUNAN KİMSENİN MÜKAFATI

2513- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mü'minler birbirleri için bina gibidirler,**

birbirlerine destek olurlar. Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti. Efendisinin mali konularda yetki verdiği kimse emrolunduğu şekilde gönül rızası ile verirse iki sadaka verenden birisi gibidir yani sevapta ortaktırlar." (Buhârî, Zekat: 26; Müslim, Birr ve Sıla: 17)

68- SADAKA GİZLİ Mİ VERİLMELİ

2514- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kur'anı açıktan sesli okuyan açıktan sadaka veren gibidir. Kur'anı gizli ve sessiz okuyan da sadakayı gizli veren gibidir."** (Tirmizî, Fedailül Kur'an: 20; Ebû Davud, Salat: 315)

69- VERDİĞİNİ BAŞA KAKANLAR CENNETE GİRMEZ Mİ?

2515- Sâlim b. Abdullah (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç kişi vardır ki Allah kıyamet günü onların yüzüne bakmaz 1- Anne babasına isyan edenler. 2- Erkeklere benzemeye çalışan kadınlar. 3- Eş ve ailesini kıskanmayan erkekler. Üç gurup daha vardır ki onlar da Cennete giremez 1- Ana babaya asi olanlar. 2- Devamlı içki içenler. 3- Verdiğini başa kakanlar.** (Müsned: 2539; İbn Mâce, Ticaret: 30)

2516- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç gurup insan vardır ki Allah Kıyamet günü onlarla ne konuşur ne yüzlerine bakar ne de onları temize çıkarır ve onlar için acıklı bir azapta hazırlanmıştır."** Rasûlullah (s.a.v) bu şekildeki ayet olan; Al-i İmran sûresi 77. ayetini okudu: **"…Allah kıyamet günü onlarla ne konuşacak ne yüzlerine bakacak ne de onları günahlarından arındıracaktır, onlar için acıklı bir azap vardır."** Bunun üzerine Ebu Zer şöyle dedi. Aldanıp ziyana uğradılar, aldanıp ziyana uğradılar. Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"1- Kibirinden dolayı eteğini yerde sürüyenler 2- Yalan yere yemin ederek malını satanlar 3- Verdiğini başa kakanlar."** (İbn Mâce, Ticarat: 30; Müsned: 2539)

2517- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç gurup insan vardır ki kıyamet günü Allah ne onlarla konuşur ne onların yüzüne bakar ne de onları temize çıkarır, Onlar için acıklı bir azap ta vardır. 1- Verdiğini başa kakan kimse, 2- Kibirden dolayı elbisesini yerde sürükleyen kimse, 3- Yalan yere yemin ederek malını çok satmaya çalışanlar."** (İbn Mâce, Ticarat: 30; Müsned: 2539)

70- DİLENCİYİ BOŞ ÇEVİRMEMEK

2518- İbn Büceyd el Ensarî (r.a) dedesinden naklederek Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu bize bildirmiştir: **"Dilenciyi boş çevirmeyin, bir hayvan tırnağı bile olsa mutlaka veriniz."** (Tirmizî, Zekat: 29; Ebû Davud, Zekat: 33)

71- İSTEYENE VERMEYEN KİMSENİN KIYAMETTEKİ HALİ

2519- Behz b. Hakîm (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu: **"Kendisine gelen bir dilenciye olduğu halde vermeyen kimseye kıyamet günü kel başlı bir yılan çağrılarak o vermediği mal zehirletilerek kendisine yedirilmek sûretiyle işkence edilir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

72- ALLAH ADIYLE İSTEYENE VERİLMELİ

2520- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah adına size sığınana yardım edip sığındırın, Allah adını anarak isteyene verin, Allah rızası için düştüğü tehlikeli durumdan yardım isteyene yardım edin. Size iyilik yapanı mükafatlandırın mükafatlandıracak bir şey bulamaz iseniz razı ettiğinize inanıncaya kadar ona dua ediniz."** (Ebû Davud, Edeb: 117; Müsned: 5110)

73- İSLÂM NE DEMEKTİR?

2521- Behz b. Hakîm (r.a) babasından ve dedesinden rivâyetle şöyle diyor: Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın nebisi sana gelmemeye ve dinine girmemeye elimin parmakları sayısınca yemin etmiştim. Ben Allah ve Rasûlünün bana öğrettiğinden başka hiçbir şey bilmeyen biri idim. Şu anda sana Allah rızası için soruyorum. Rabbin seni bize ne ile gönderdi?" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"İslâm ile"** buyurdu. Behz: "İslâm'ın alametleri nelerdir?" Rasûlullah (s.a.v): **"Allah rızası için Müslüman oldum ve İslâm dışı her şeyden sıyrıldım demen, namazı dosdoğru ve devamlı kılman, zekatı vermen ve Müslüman'ın Müslüman'a canı, ırzı ve malının haram olduğunu bilmen ve ona göre yaşaman ve Müslümanların birbirleriyle kardeş olduklarını bilmen İslâm olan bir kimsenin müşrikler arasında kalmayıp Müslümanlar arasına gelmesi gerektiğini değilse Allah'ın hiçbir amelini kabul etmeyeceğini bilmendir"** buyurdu. (Müsned: 19162)

74- MAKAM VE DURUMU EN YÜKSEK OLAN KİMDİR?

2522- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Durum olarak insanların size en hayırlı olanını haber vereyim mi?"** Biz de: "Evet söyle Ey Allah'ın Rasûlü" dedik. Şöyle buyurdu: **"Ölünceye veya öldürülünceye kadar Allah yolunda atının yularını bırakmayan kimsedir. Bundan sonrakini söyleyeyim mi?"** buyurdu. "Evet Ey Allah'ın Rasûlü! söyle" dedik. Şöyle buyurdu: **"Bir dağ başında yalnız kalıp namazını kılıp zekatını veren ve insanların şerlerinden ve şerlilerinden uzak kalan kimsedir. Sonra size insanların en şerlilerinden haber vereyim mi?"** buyurdu: Biz de: "Evet söyle ey Allah'ın Rasûlü!" dedik. Şöyle buyurdu: **"Allah rızası için isteyen kimseye vermeyen kimsedir."** (Muvatta', Cihad: 1; Dârimi, Cihad: 5)

75- İSTEYENE VERENİN SEVABI

2523- Ebu Zer (r.a) Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **"Üç insan vardır ki Allah onları sever yine üç insan vardır ki Allah onlara kızıp buğz eder. Sevdiği kimseler şunlardır. 1- Bir adam ki bir topluma gelir Allah rızası için bir şeyler ister** -bu istediği aralarındaki akrabalık bağından dolayı da değildir- **onlar bu kimseyle ilgilenip ona bir şey vermezler fakat onlardan biri geri kalarak gizlice o kimseye bir şeyler verir, verdiği meblağı da Allah'tan başka kimse bilmez 2- Bir toplulukla gece yürüyüşüne çıkan ve topluluktaki insanların yorgunluktan başlarını koydukları, uyuyakaldıkları bir anda uyumayıp kalkıp Allah'a yalvarıp yakaran ve Allah'ın ayetlerini okuyan kimsedir. 3- Bir seriyyede bulunup düşmanla karşılaşan tüm arkadaşları hezimete uğradıktan sonra tek başına bile olsa zafer kazanıncaya kadar ileri atılan cesurca savaşa devam eden ve şehid olan veya fetih nasib olan kimsedir. Allah'ın gazablandığı ve kızdığı kimselere gelince bunlar: 1) Zina eden ihtiyar 2) Kibirli fakir 3) Zalim zengindir."** (Tirmizî, Sıfatül Cennet: 25; Müsned: 20550)

76- MİSKİN KİME DENİR?

2524- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Miskin kimse birkaç hurma birkaç lokma diyerek kapı kapı dolaşan kimse değildir. Miskin ihtiyacı olduğu halde iffetinden dolayı istemeyendir."** İsterseniz Bakara sûresi 273. ayetini okuyunuz: **"Onları yüz suyu dökmediklerinden rızık için gezip dolaşmazlar."** (Buhârî, Zekat: 54; Dârimi, Zekat: 2)

2525- Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakleder: **"Miskin birkaç hurma birkaç lokma diyerek kapı kapı dolaşarak insanlardan isteyen kimse değildir."** Oradakiler: "Peki öyleyse miskin kimdir?" diye sordular. **"İhtiyacını giderecek bir şey bulamayan, maddi durumu bilinmediği için kendisine bir şey verilmeyen, kalkıp istemediği için insanların arayıp sormadığı kimsedir"** buyurdu. (Buhârî, Zekat: 54; Dârimi, Zekat: 2)

2526- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Miskin birkaç hurma birkaç lokma diyerek dolaşan kimse**

değildir." Oradakiler: "Peki öyleyse miskin kimdir?" dediler. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İhtiyacını giderecek malı olmayan insanların da durumunu bilmedikleri için sadaka vermedikleri kimsedir."** (Buhârî, Zekat: 54; Dârimi, Zekat: 2)

2527- Rasûlullah (s.a.v)'e biat edenlerden biri olan Ümmü Büceyd (r.anha), Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle demiştir: "Miskin kapıma geliyor ona verecek bir şey bulamıyorum." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Yanmış bir hayvan tırnağı bile olsa veriver."** buyurdular. (Tirmizî, Zekat: 29; Ebû Davud, Zekat: 33)

77- KİBİRLİ FAKİR

2528- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Üç kimse vardır ki kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz: Zina eden ihtiyar, büyüklük taslayan fakir, yalan söyleyen lider."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2529- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah dört kimseye buğz eder; çok yemin ederek malını satan kibirli fakir, zina eden ihtiyar ve zalim lider."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

78- DUL VE MİSKİNLERİN YARDIMINA KOŞMAK GEREKİR

2530- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Dul kadınların ve miskinlerin yardımına koşan, Allah yolunda cihad eden gibidir."** (İbn Mâce, Ticarat: 1; Müslim, Zühd ve Rekaik: 2)

79- KALPLERİ İSLÂM'A ISINDIRILMAK İSTENENLER

2531- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali Yemen'de iken Rasûlullah (s.a.v)'e bir miktar altın göndermişti de Rasûlullah (s.a.v) o altınları dört kişi arasında paylaştırmıştı. Bunlar: Hanzala kabilesinden Akra b. Habis'e Fezârî kabilesinden Uyeyne b. Bedr'e ve bir yönden Âmir kabilesine diğer yönden de Kilaboğulları kabilesine mensup Alkame b. Ulase'ye ve Tâî ve Nebhan oğullarından olan Zeyd ismi verilen kimselerdi. Kureyşin ileri gelenleri dediler ki: "Bizi bırakıp Necid'lilerin büyüklerine veriyor." Rasûlullah (s.a.v):**"Onları İslâm'a ısındırmak için böyle yaptım"** buyurdu. Bunun üzerine sık sakallı, yanakları çıkık, gözleri çökük, alnı çıkık, başı tıraşlı bir adam gelerek: "Allah'tan kork Ey Muhammed!" dedi. Peygamber (s.a.v)'de:**"Aziz ve Celil olan Allah'a Ben isyan edersem acaba kim O'na itaat eder? Yeryüzünde herkes Bana güvenirken siz nasıl güvenmezsiniz?"** buyurdu. Sonra o adam çıkıp gitti. Bunun üzerine orada bulunanlardan biri bu adamı öldürmek için izin istedi. Bu kimse Halid b. Velid idi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Bu adamın neslinden bir kavm gelecek Kur'an okuyacaklar fakat okudukları Kur'an boğazlarından aşağı geçmeyecek, Müslümanları öldürüp putperesleri sağ bırakacaklar, okun yaydan çıktığı gibi onlarda İslâm'dan çıkacaklar. Eğer siz onların dönemine kadar yaşasaydınız hiçbirini bırakmaksızın Âd kavminin yok olduğu gibi hepsini öldürür temizlerdiniz"** buyurdu. (Müslim, Zekat: 47; Ebû Davud, Sünnet: 31)

80- KEFİL OLAN KİMSEYE ZEKAT VERİLİR Mİ?

2532- Kabîsa b. Muharik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir olayda kefil olmuş ve pek çok borç altına girmiştim. Yardımcı olur diye Rasûlullah (s.a.v)'e geldim. O da şöyle buyurdu:**"İstemek** (dilenmek) **üç kimseye helaldir iki kimse arasında kefil olup borç yüklenen kimseye, ki bu borçları elde edinceye kadar ister** (dilenir) **sonra bırakır…"** (Müslim, Zekat: 56; Dârimi, Zekat: 37)

2533- Kabîsa b. Muharik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir olayda kefil olmuş ve pek çok borcu yüklenmiştim. Bu konuda bir şeyler istemek için Rasûlullah (s.a.v)'e geldim; **"Kabîsa biraz bekle! Zekat gelirse sana verilmesini emrederim"** buyurdu. Sonra konuşmasını şöyle sürdürdü: **"Kabîsa dilenmek üç kimseye helaldir. 1- İki kişi arasında kefil olup borç yükü altında kalmış kimseye ödenmesi gereken meblağın tedarik edilmesine kadar dilenmesi, istemesi helaldir. 2- Bir afete uğramış malını mülkünü kaybetmiş kimsenin yaşayabilecek duruma gelinceye kadar dilenmesi ve istemesi helaldir. 3- Yoksul ve fakir olduğuna üç kişinin şahitlik ettiği kimse de geçinebilecek kadar malı toplayıncaya kadar isteyip dilenebilir. Ey Kabîsa bu üç durum dışındaki dilenmek ve istemek haramdır, dilenirse dilenen kimse haram yemiş olur."** (Müslim, Zekat: 56; Dârimi, Zekat: 37)

81- YETİMLERE SADAKA VERMEK

2534- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) minbere oturdu biz de etrafına oturduk, Dünya ve dünyanın zinetlerinden bahsederek: **"Benden sonra dünyalık servet yönünden başınıza gelecek felaketlerden korkuyorum"** buyurdu. Bunun üzerine bir adam: "Hayır, şer getirir mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) bir süre sustu, oradakiler o adama: "Rasûlullah (s.a.v) sana bir şey dememiş iken sen Onunla niçin konuşuyorsun" diye çıkıştılar. Adam sıkıntıdan dolayı kendinden geçmişti. Biraz kendine gelince terini sildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey soru soran kimse Beni dinliyor musun? Gerçekten hayır şer getirmez. Fakat bahar yağmurlarının bitirdiği nice otlar vardır ki o otların bir kısmı hayvanları öldürür bir kısmı da onları besler. Ancak yeşillik yiyerek hayatlarını sürdürenler bunun dışındadır. Onlar şişip semirinceye kadar yerler, güneşten de istifade eder oynar, zıplar, idrarını yapar tekrar otlarlar. İşte dünya malı olan servet de böyledir yeşil ve tatlı olup aldatıcıdır. Müslüman zengin kendisine verilen bu maldan yetim, fakir ve yolda kalmışa infak ederse, ne iyi kimsedir. O hakkı olmadığı halde her şeyi alan kimse ise yiyip yiyip de doymayan kimse gibidir. O aldıkları şeyler kıyamet günü kendi aleyhinde şahitlikte bulunacaktır."** (Buhârî, Zekat: 48; Müslim, Zekat: 40)

82- AKRABALARA VERMEK

2535- Selman b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Muhtaç kimseye sadaka vermekte sadaka sevabı vardır. Akrabaya sadaka vermekte ise; hem sadaka sevabı hem de akrabalık bağlarını kuvvetlendirme sevabı."** (Tirmizî, Zekat: 26; Dârimi, Zekat: 38)

2536- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'ın hanımı Zeyneb (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kadınlara şöyle buyurdu:**"Sadaka veriniz süs eşyalarınızdan bile olsa…"** Zeyneb: Kocam Abdullah fakir idi, bunun için ben ona: "Ben sadakamı sana ve yeğenlerime versem olur mu?" dedim. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'e sor" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına vardım, kapının önünde Zeyneb isimli biri daha vardı ki o da benim soracağımı sormaya gelmişti. Kapıyı çaldık, Bilal çıktı. Rasûlullah (s.a.v)'e git bu meseleyi kendisine sor, bizim kim olduğumuzu da haber verme dedik. O da Rasûlullah (s.a.v)'in yanına girdi. Peygamber (s.a.v):**"Onlar kimlerdir"** dedi. Bilal de:**"Zeyneb"** dedi. Peygamber (s.a.v) **"Hangi Zeyneb?"** buyurdu. Bilal de: "Ensar hanımlarından Abdullah'ın hanımı Zeyneb" dedi. Peygamber (s.a.v)'de:**"Evet olur, hem de iki yönlü sevap olur. Hem sadaka sevabı hemde yakını düşünme sevabı."** (Buhârî, Zekat: 49; Müslim, Zekat: 14)

83- DİLENMEK

2537- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Birinizin sırtında odun toplayarak pazar yerinde satması, bir kimsenin dilenmesinden daha hayırlıdır. Belki de dilendiği kişi ya bir şeyler verecek veya vermeyecek."** (Müslim, Zekat: 35; Tirmizî, Zekat: 38)

2538- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dilencilik yaparak geçinen kimseler kıyamet günü yüzlerinde et olmadığı halde geleceklerdir."** (Müslim, Zekat: 35; Tirmizî, Zekat: 38)

2539- Âiz b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve bir şeyler istedi. Peygamber (s.a.v)'de verdi, adam ayağını eşikten

atar atmaz Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer dilenmenin günahını bilseydiniz hiçbiriniz bir şeyler istemek için bir adım bile atmazdınız."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

84- İSTEYECEKSEN İYİ KİMSELERDEN İSTE

2540- İbn-ül Firâsî (r.a) anlatıyor. Rasûlullah (s.a.v)'e: "Dilenebilir miyim?" diye sordum. **"Hayır! Çaresiz kalmışsan iyi kimselerden bir şeyler iste."** (Ebû Davud, Zekat: 28)

85- İSTEMEKTEN UZAK DURMAK

2541- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, ensardan bir gurup Rasûlullah (s.a.v)'den bir şeyler istediler. O da verdi, tekrar istediler tekrar verdi. Peygamber (s.a.v)'in yanındakiler bitinceye kadar istemeye devam ettiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"Bulunanı sizden hiçbir zaman esirgemem. Ama kim iffetli davranmayı isterse Allah onu iffetli kılar, sabır isteyene de Allah dayanma gücü verir. Hiçbir kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir şey verilmedi."** (Ebû Davud, Zekat: 28; Müslim, Zekat: 42)

2542- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizden birinizin ipini alarak sırtında odun taşıması Allah'ın zenginlik verdiği bir kimseden bir şeyler istemesinden daha hayırlıdır, belki de o kimse verecek veya vermeyecek."** (Müslim, Zekat: 35; Tirmizî, Zekat: 38)

86- İNSANLARDAN İSTEMENİN DEĞER VE KIYMETİ

2543- Sevban (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim bir konuda garanti verirse ona Cennet vardır."** Ravi Yahya diyor ki: "Bu kelime veya konu insanlardan bir şey istememektir." (Ebû Davud, Zekat: 27; Müsned: 21388)

2544- Kabîsa b. Muharik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Üç kişi dışında dilenmek** (istemek) **helâl değildir; 1- Malı bir felaketle yok olan kimse ki bu kimse durumu düzelinceye kadar yaşayabilecek kadar dilenir sonra bırakır. 2- İki kişi arasında kefil olup büyük borç altına giren kimse ki oda borcunu bitirinceye kadar dilenir ve bırakır. 3- Aklı başında üç kimsenin fakir ve ihtiyaç sahibi olduğuna şahitlik ettikleri kimse de geçimini temin edecek kadar dilendikten sonra bu işe son verir. Bunların dışındakilere dilenmek haramdır."** (Ebû Davud, Zekat: 27; Dârimi, Zekat: 37)

87- ZENGİNLİĞİN ÖLÇÜSÜ VAR MIDIR?

2545- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İhtiyacı olmadığı halde kim isterse ve dilenirse kıyamet günü yüzü tırmalanmış veya yüzünde et olmadığı halde gelir."** Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginliğin ölçüsü nedir?" denildi. **"Elli dirhem gümüş veya buna denk gelebilecek altına malik olan kimse zengindir"** buyurdu. (İbn Mâce, Zekat: 26; Tirmizî, Zekat: 22)

88- İSTEMEKTE ISRARLI DAVRANMAMAK

2546- Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Israrla istemeyiniz, biriniz benden hoşlanmadığım bir şeyi istemesin değilse verdiğim şeyde bereket kalmaz."** (Müslim, Zekat: 33; Dârimi, Zekat: 17)

89- DİLENMEK HOŞ DEĞİLDİR

2547- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim kırk dirhemi varken dilenirse o kimse muhtaç olmadığı halde dilenmiş olur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2548- Ebu Said el Hudrî (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: "Annem, beni Rasûlullah (s.a.v)'e göndermişti. Yanına vardım ve oturdum beni karşıladı ve şöyle buyurdu: **"Kim başkalarına muhtaç olmak istemezse Allah o kimseyi, kimseye muhtaç etmez. İffetli kalmak isteyeni de Allah iffetli kılar. Kim ihtiyacına yetecek biçimde bir yaşantı isterse Allah ta onu kimseye muhtaç etmez. Kırk dirhemi olduğu halde kim dilenirse o ihtiyacı olmadığı halde dilenmiş olur."** Bunun üzerine ben kendi kendime: Benim yakutî devem kırk dirhemden daha fazla eder dedim ve döndüm bir şey istemedim. (Ebû Davud, Zekat: 28; Müsned: 10566)

90- İSTEMEK KİME HELAL DEĞİLDİR?

2549- Ata b. Yesar (r.a), Esed oğullarından bir adamdan naklederek şöyle diyor: Ben ve ailem Baki-ul Gargad'e yerleştik. Ailem bana dedi ki Rasûlullah (s.a.v)'e git ve yiyecek bir şeyler iste. Ben de gittim, yanında bir şeyler isteyen biri vardı. Rasûlullah (s.a.v)'de ona şöyle diyordu: **"Sana verecek bir şeyim yok"** adam kızgın vaziyette döndü o sırada şöyle söylüyordu: "Yemin ederim ki istediğin kimselere veriyorsun" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Verecek bir şeyim olmadığından dolayı o bana kızıyor. Birinizin kırk dirhemi ve ona denk bir malı varsa ve bir şeyler isterse bu kimse muhtaç olmadığı halde istiyor demektir"** buyurdu. Esedli adam anlatmasını şöyle sürdürdü: "Bunun üzerine ben kendi kendime benim bol sütlü bir devem var, bu devem kırk dirhemden fazla eder dedim ve hiçbir şey istemeden geri döndüm. Bu olaydan sonra Peygamber (s.a.v)'e arpa ve kuru üzüm getirildi de Allah katında zengin sayılıncaya kadar bu gelenleri bizim aramızda taksim etmişti." (Ebû Davud, Zekat: 23; Müsned: 15815)

2550- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Zengin ve sıhhatli güç ve kuvveti yerinde olan kimseye sadaka alması helâl değildir."** (Müsned: 8700)

91- ZENGİN VE KAZANMAYA GÜCÜ YETENİN SADAKADA HAKKI YOKTUR

2551- Ubeydullah b. Adiy b. Hıyar (r.a) iki kişinin kendisine şunları naklettiklerini söylüyor. Bu iki kişi Rasûlullah (s.a.v)'e sadaka istemek için gelmişler. Rasûlullah (s.a.v) bu iki kişiye gözlerini kaldırıp bir bakmış (Ravi Muhammed diyor ki) onlara baktı ve onları güçlü kuvvetli gördü ve şöyle buyurdu: **"Dilerseniz vereyim ama o sadaka malında zengin ve kazanmaya güç yetirebilenin hakkı yoktur."** (Ebû Davud, Zekat: 23; Müsned: 17291)

92- DAR DURUMDA OLAN DİLENEBİLİR (İSTEYEBİLİR)

2552- Semure b. Cündüp (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Dilenmek tırmalatmak demektir. Dilenmek sûretiyle kişi yüzünü tırmalattırır. Dileyen dilencilik yaparak yüzünü tırmalattırır dileyen de tırmalatmaz. Ancak kişinin yetkili makamdan bir şey istemesi veya gerçek darda kalanın istemesi böyle değildir."** (Ebû Davud, Zekat: 23)

93- GERÇEK İHTİYAÇ SAHİBİ BİR ŞEYLER İSTEYEBİLİR

2553- Semure b. Cündüp (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Dilenmek yüzü tırmalatmak demektir. Kişi dilenip istemek sûretiyle yüzünü tırmalatmış olur, ancak kişinin devletten bir şeyler istemesi veya çaresiz kalan birinin dilenmesi bu anlamda değildir."** (Ebû Davud, Zekat: 23)

2554- Hakîm b. Hızam (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den istedim verdi, tekrar istedim yine verdi, yine istedim yine verdi ve şöyle buyurdu: **"Ey Hakîm, bu dünya malı tatlı ve çekicidir. Kim onu gönül hoşluğu ile alırsa o mal bereketlenir. Kimde onu açgözlülükle ve ihtirasla alırsa bereketi kaybolur. Böyle kimseler yiyip yiyip de doymayan kimseler gibidir. Veren el alan elden üstündür."** (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 20)

2555- Yine Hakîm b. Hızam (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'den bir şeyler istedim verdi, sonra yine istedim tekrar verdi, tekrar istedim tekrar verdi sonra da şöyle buyurdu: **"Ey Hakim Bu dünya malı tatlı ve çekicidir. Kim onu cömertçe ve tok gözlülükle alırsa, o mal o kimse için bereketlendirilir. Kim de onu açgözlülükle ve ihtirasla alırsa bereketi kalmaz. Böyleler yiyip yiyip de doymayan kimse gibidir. Veren el alan elden üstündür."** (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 20)

2556- Yine Hakîm b. Hızam (r.a)'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'den bir şeyler istedim verdi, sonra yine istedim yine verdi sonra da şöyle buyurdu: **"Ey Hakim! Bu dünya malı tatlıdır. Kim cömertçe ve tok gözlülükle alırsa bereketlenir. Kimde açgözlü olarak ve hırsla alırsa bereketi kalmaz. Böyle kimseler yiyip yiyip de doymayan kimse gibidir. Veren el alan elden üstündür."** Hakim diyor ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki bundan sonra ölünceye kadar kimseye el açmayacağım." (Müslim, Zekat: 32; Dârimi, Zekat: 20)

94- İSTEMEDEN VERİLİRSE AL YE VEYA TASADDUK ET

2557- İbn'üs Saidi el Maliki (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab bir sefer beni zekat toplamak için görevlendirmişti. İşim bitince topladıklarımı kendisine verdim, bana bir ücret verilmesini emretti. Ben de: "Ben bunu Allah rızası için yaptım, karşılığını da Allah'tan bekliyorum" dedim. O da şöyle dedi: Verdiğimi al. Ben Peygamber (s.a.v) zamanında bir işle görevlendirilmiştim; o zaman ben de aynı senin söylediğin gibi demiştim. Rasûlullah (s.a.v)'de bana şöyle buyurdu: **"İstemediğin halde sana bir şey verilirse al ye veya tasadduk et."** (Müslim, Zekat: 37; Ebû Davud, Zekat: 28)

2558- Abdullah b. Sa'dî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Şam'dan gelip Ömer b. Hattab'ın yanına çıktım. Bana: Haberin yok mu? Görevlendirilip Müslümanların bir işini yaptığın zaman bir ücret verilir sen onu kabul etmiyormuşsun dedi. Ben de evet benim atlarım, kölelerim var ve ben bolluk içinde birisiyim dolayısıyla yaptığım görevin ücreti Müslümanlara sadaka olsun dedim. Ömer de şöyle anlattı. Ben de senin gibi istememiştim fakat Rasûlullah (s.a.v) bana bu ücreti verdi. Ben bunu benden daha fakir olanlara veriniz demiştim. Yine bir seferinde böyle bir ücret vermişti. Ben de benden daha fazla ihtiyaç sahibi olanlara veriniz dedim, bunun üzerine şöyle buyurdu: **"İstemediğin halde Allah tarafından sana verilen bu malı aç gözlü olmadan al ve kabul et, istersen kendin ondan istifade et istersen de tasadduk et. Verilmeyende de gözün kalmasın."** (Müslim, Zekat: 37; Ebû Davud, Zekat: 28)

2559- Yine Abdullah b. Sa'dî (r.a)'nin haber verdiğine göre kendisi Halife olan Ömer'e gelmişti de Ömer ona şöyle demişti: "Bana haber verildiğine göre, sen diğer insanlar gibi bazı işlerde çalıştırılıyorsun ve bir ücret verildiğinde de onu reddediyormuşsun?" Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine Ömer şöyle buyurdu: "Bu verileni niçin almıyorsun?" Ben de: "Atlarım ve kölelerim var, zenginlik ve bolluk içindeyim, bu yüzden o ücretin Müslümanlara sadaka olmasını istiyorum" dedim. Bu sefer Ömer: "Böyle yapma! Ben de aynen senin yaptığın gibi yapmıştım da Rasûlullah (s.a.v) bana ücret vermişti. Ben de, benden daha fakir olan birine veriniz dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Al o senin malın olsun veya onu sadaka olarak verebilirsin. Sen istemeksizin, aç gözlülük yapmaksızın sana bir şey verilirse onu al fakat verilmeyende gözün kalmasın."** (Müslim, Zekat: 37; Ebû Davud, Zekat: 28)

2560- Abdullah b. Sa'dî (r.a)'nin haber verdiğine göre bizzat kendisi Ömer'in halifeliği döneminde onun yanına gelmişti de Ömer ona şöyle demişti: "Bana haber verildiğine göre sen insanların yaptıkları işleri yapıyor ücret verildiğinde de onu hoş görmeyip almıyormuşsun?" Ben de evet dedim. "O da niçin böyle yapıyorsun?" dedi. Ben de: "Benim atlarım ve kölelerim var, ben zengin ve varlıklıyım, bu alacağım ücret Müslümanlara sadaka olsun" dedim. Ömer: "Böyle yapma! Ben de senin yaptığın gibi yapmıştım da Rasûlullah (s.a.v) bana ücret vermişti" dedi. Ben de: Benden fakir olanlara veriniz demiştim, bir başka sefer yine bana bir miktar mal vermek istemişti de ben yine benden fakir olan birine veriniz demiştim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu al kendine mal et dilersen sadaka olarak dağıt buyurdu ve şöyle devam etti. İstemeden ve açgözlülük yapmadan verileni al onun dışında verilmeyen de gözün kalmasın"** buyurdular. (Müslim, Zekat: 37; Ebû Davud, Zekat: 27)

2561- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Ömer'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) bana bazı şeyler veriyordu da ben: Benden daha fakir olanlara vermesini istiyordum. Bir seferinde tekrar bir mal vermişti de ben: "Benden daha fakir birine veriniz" demiştim. Bunun üzerine şöyle buyurdular: **"Al onu kendine mal et ondan sonra tasadduk edersin. Bu mal sana açgözlülük ettiğin için veya istediğinden dolayı verilmedi ki; al onu verilmeyen mallarda da gözün kalmasın."** (Müslim, Zekat: 37; Ebû Davud, Zekat: 27)

95- EHLİ BEYTE ZEKAT TOPLAMA GÖREVİ VERİLİR Mİ?

2562- Rabia b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Haris'in torunu Abdulmuttalib b. Rabia'ya ve yine Abdulmuttalib'in torunu Fadl b. Abbas'a: "Rasûlullah (s.a.v)'e gidin ve bizi zekat toplamakla görevlendirin deyin" dedim. Biz bu halde iken Ali b. Ebi Talib geldi ve onlara: "Rasûlullah (s.a.v) sizden hiçbirinizi zekat toplamakla görevlendirmez" dedi. Abdulmuttalib olayın sonrasını şöyle anlatıyor: Ben ve Fadl Rasûlullah (s.a.v)'e gittik bize: **"Bu sadaka insanların mallarının kirleridir o yüzden sadakalar Muhammed ve onun soyu sopu için helâl değildir"** buyurdu. (Müslim, Zekat: 51; Ebû Davud, İmara: 17)

96- BİR KAVMİN YEĞENLERİ KENDİLERİNDEN SAYILIR

2563- Şube (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu İyas Muaviye b. Kurre'ye şöyle dedim: "Enes b. Malik'in Rasûlullah (s.a.v)'den aktardığ şu hadisi işittin mi? **"Bir kavmin yeğenleri kendilerinden sayılır."** O da: **"Evet"** dedi. (Buhârî, Menakıb: 17; Dârimi, Siyer: 37)

2564- Enes b. Malik (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den naklederek şöyle diyor: **"Bir kavmin yeğenleri kendilerinden sayılır."** (Buhârî, Menakıb: 17; Dârimi, Siyer: 37)

97- BİR TOPLUMUN AZADLI KÖLESİ ONLARDAN SAYILIR

2565- İbn ebi Rafi (r.a), babasından naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) Mahzumoğullarından bir kimseyi sadaka toplamakla görevlendirdi. Ebu Rafi'de onunla birlikte gitmek istedi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bizim sadaka almamız helâl değildir. Bir kavmin azadlı kölesi onlardan sayılır."** (Sende bizim azadlı kölemizsin.) (Tirmizî, Zekat: 25; Müslim, Zekat: 50)

98- RASÛLULLAH (S.A.V) 'A ZEKAT HELAL DEĞİLDİR

2566- Behz b. Hakim (r.a), babasından ve dedesinden aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'e bir şey getirildiğinde: **"Bu hediye mi? yoksa zekat mı?"** diye sorardı. Zekat denirse yemezdi hediye denirse elini uzatırdı. (Tirmizî, Zekat: 25; Müslim, Zekat: 50)

99- ZEKAT EL DEĞİŞTİRİRSE ZEKAT ÖZELLİĞİ KALMAZ

2567- Esved (r.a) Aişe'den naklediyor. Aişe Berire'yi satın alıp azâd etmek istedi. Berire'nin sahipleri velâ hakkının kendilerine ait olmasını istediler. Aişe durumu Peygamber (s.a.v)'e anlattı. Peygamber (s.a.v) efendimiz de: **"Onu satın al ve azâd et çünkü velâ hakkı** (akrabalık bağı) **azâd edene aittir"** buyurdu. Böylece Berire satın alınınca serbest bırakıldı. Bu olaydan sonra Rasûlullah (s.a.v)'e bir miktar et getirildi ve bu Berire'ye sadaka (zekat) olarak verilen ettendir denilince, Rasûlullah (s.a.v): **"Bu et ona sadakadır fakat bize Berire'nin hediyesidir. Onun kocası da zaten hürdü"** buyurdu. (Tirmizî, Zekat: 25; Müslim, Zekat: 50)

100- VERİLEN SADAKA GERİ SATIN ALINABİLİR Mİ?

2568- Zeyd b. Eslem (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Ömer'den işittim şöyle diyordu: "Allah yolunda kullanılması için bir kısrak tasadduk etmiştim, adam atı kullanamamıştı. Ben de onu ondan para ile satın almak istedim ve ucuzca satacağını da tahmin etmiştim. Durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sordum. O da şöyle buyurdu: **"Onu satın alma! Ona onu para ile satmış olsaydın belki olurdu. Fakat şimdi olmaz. Çünkü verdiği sadakasından dönen kustuğunu yiyen köpek gibidir."** (Tirmizî, Zekat: 32; Ebû Davud, Zekat: 9)

2569- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah yolunda kullanılması için bir at tasadduk etmiştim. Onun satıldığını gördüm, onu satın almak istedim. Peygamber (s.a.v) bana: **"Sadakandan dönme"** buyurdu. (Tirmizî, Zekat: 32; Ebû Davud, Zekat: 9)

2570- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle anlatmıştır: Ömer, Allah yolunda kullanılması için bir at tasadduk etmişti. Sonradan onun satışa çıkarıldığını gördü, onu satın almak istedi ve Rasûlullah (s.a.v)'e gelip bu konuda ne yapması gerektiğini sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Sadakana geri dönme"** buyurdu. (Tirmizî, Zekat: 32; Ebû Davud, Zekat: 9)

2571- Said b. Müseyyeb (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Attab b. Esid'e yaş hurmanın zekatının kuru hurmadan verildiği gibi yaş üzümün miktarını da tayin edip zekatının kuru üzümden verilebileceğini emretti."** (Tirmizî, Zekat: 17; Ebû Davud, Zekat: 13)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23. HER HAYIR BİR SADAKADIR
Bu Hadisin Önemi:
Taharet İmanın Yarısıdır:
Yüce Allah'ın Zikrini Teşvik:
Mizana İman Farzdır:
Namaz Bir Nurdur:
Sadaka Bir Burhandır:
Sabır Bir Ziyadır:
1- Yüce Allah Sabrı Emretmektedir:
2- Sabrın Fazileti:
3- Sabrın Türleri:
4- Allah'ın Peygamberlerinin Sabrına Bazı Örnekler:
5- Ashabın Sabrından Örnekler:
Kur'ân Allah'ın Kullarına Karşı Bir Delilidir:
"Ameliniz Türlü Türlüdür":
Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

23. HER HAYIR BİR SADAKADIR

Ebû Mâlik ei-Hâris b. Âsim el-Eş'arî (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Taharet imanın yansıdır. Elhamdülillah mizanı doldurur. Subhanallah velhamdülillah (demek) gökle yer arasını doldururlar -ya da doldurur-. Namaz bir nurdur. Sadaka bir burhandır. Sabır bir ziyadır. Kur'ân ise lehine veya aleyhine bir delildir. Bütün insanlar sabahleyin giderler. Kimisi nefsini satın alır, âzâd eder, kimisi de onu helake götürür.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin büyük bir Önemi vardır. Hadis oldukça büyük bahisleri kapsamına almaktadır. Tahareti emretmekte, kalpleri huzura kavuşturan zikri, faydası başkalarına ulaşan sadakayı, tevhidden- sonra en büyük ibadet olan namazı teşvik etmekte, sabrı emretmekte, Allah'ın Kitab'ına önem vermeye, gereğince amel etmeye teşvik etmektedir. Aynı zamanda kişinin kendisini kurtarmak için çalışmasını da ihtiva etmektedir. Bu ise Allah'ın yolunu izlemekle olur. [2]

Taharet İmanın Yarısıdır:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Taharet imanın yarısıdır." anlamındaki buyruğunda Taharet kelimesinin birinci harfi (olan ti harfi) ötreli okunursa, bu mastarın fiilinin yapılması kastedilir. Üstün okunursa, kendisi ile taharet alman su kastedilmiş olur. Taharet ise pisliklerden sakınmak, maddi ve manevi kirlerden temizlenmek demektir. Şer'an "tuhr" ise, küçük ve büyük hadesin giderilmesi için yapılması gereken şeyler demektir.
İlim adamları "taharet imanın yarısıdır" buyruğunun anlamı ile ilgili olarak farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bunların bazılarını aktaralım:
1- Taharet dolayısıyla verilen ecir o kadar kat kat artırılır ki, imanın ecrinin yarısına kadar ulaşır. Böyle bir açıklama nassın;zahirinden anlaşılanın dışına çıkmaktır ve bunun bir delili yoktur.
2- Burada sözü geçen taharet, günahları terketmek, masiyetleri ve helak edici büyük günahları bırakmak suretiyle temizlenmek demektir. Çünkü temizlenmek bu anlamda da kullanılır. Nitekim Yüce Allah: "Onlar çokça temizlenen insanlarmış'Ven-Nemj, 27/56; ei-Ava/, 7/82) diye buyurmaktadır. Maksat ise (müminlerin) Lût kavminin helake götürücü amelinden ve diğer günahlardan arınmaları, kendilerini uzak tutmalarıdır. İman bir taraftan istenen işleri yapmak ve diğer taraftan yasak kılınanları terketmek şeklinde iki bölüm olduğundan dolayı, yasak kılınan şeyleri terk, bir çeşit temizlenmek olur. Böylelikle bu da imanın yarısı olur. Şu kadar var ki, bu husus "abdest imanın yansıdtr.[3] rivayeti bunu reddetmektedir. Aynı şekilde mana bakımından da bu açıklama red olunur. İbn Receb der ki: Namaz gibi geçmiş günahlardan ruhu arındıran bir çok amel vardır. Bunlar nasıl taharet adının kapsamı içerisine girer ve ne vakit ameller yahut onların bir bölümü taharet adının kapsamına girmiştir ki? O halde günahları terketmenin imanın yarısı olduğu kanaati doğru bir kanaat olamaz.[4]
3- Taharetten kasıt küçük ve büyük hadesleri su veya teyemmüm ile kaldırmaktır. İmandan kasıt da namazdır. Çünkü iman namaz anlamına da kullanılmıştır. Nitekim Yüce Allah: "Allah imanınızı boşa çıkartacak değiî-â\x."(ei-Bakara, 2/J43) diye buyurmaktadır.
Bu âyet-i kerimeden kasıt ise, Allah sizin Beytülmakdis'e yönelerek kılmış olduğunuz namazları boşa çıkartacak değildir, şeklindedir. Namaz ise ancak taharet ile sahih olabilir. O bakımdan taharet bu anlamıyla namazın yarısı demektir. Nevevi der ki: "Bu görüş doğruya en yakın görüştür.[5] Bu görüş ise imanın anlamını tahsis etmekte ve ona bir kayıt getirmektedir. Buna dair ise güçlü bir delil yoktur. Çünkü müfessirler arasında ayet-i kerimede geçen imanı, kıblenin değiştirilmesi sırasında iman üzere sebat etmek şeklinde açıklayanlar da vardır. Şu kadar var ki, buna delâlet eden sahih sünnetin varlığı dolayısıyla, burdaki imanı namaz diye tefsir etmeyi ilim adamları tercih etmişlerdir. O bakımdan bu görüşün doğru olma ihtimali vardır.
4- Taharet'ten kasıt, abdest almaktır. Çünkü abdest küçük günahlara keffârettir, iman da büyük günahlara keffârettir. Bu bakımdan taharet imanın yarısı gibi değerlendirilir. Böyle bir açıklama da hadisin zahirinden bir dereceye kadar uzaklaşmaktır, bunun için de bir gerekçe

yoktur.
5- İmanın amellerden ve sözlerden oluşan birtakım özellikleri, kalbi temizler ve arındırır. Su ile alınan taharet de bedeni arındırıp temizler. Böylelikle imanın hasletleri iki kısma ayrılmış olur. Bir bölümü zahiri temizler, diğer bölümü ise batınını temizler. Bu bakımdan taharetler iki yarı demektir; bu da doğru olması muhtemel bir görüştür. En iyi bilen Yüce Allah'tır. [6]

Yüce Allah'ın Zikrini Teşvik:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Elhamdülillah mizanı doldurur, sübhanallah ve elhamdülillah demek gökle yer arasını doldururlar -yahut doldurur-."
Bu hadis bu güzel sözlerin ecrinin ne kadar büyük olduğunu ihtiva etmektedir. "Elhamdülillah" sözü Kıyamet gününde kulun terazisini ağırlaştırır. Buna sebep ise şanı Yüce Allah'tan güzel övgülerle söz etmeyi ihtiva edişidir. Bu güzel övgüler ise, Yüce Allah'ın bize ihsan etmiş olduğu açık ve gizli nimetlere karşılık yapılır. "Sübhanallah" sözünün de çok büyük bir sevabı vardır. Nitekim bir ilim adamı şöyle demiştir: Eğer cisim olarak bunların sevapları takdir edilecek olursa, sema ile arzın arasını doldururlar.
Teşbih: Yüce Allah'ın eksikliklerden tenzih edilmesi manasını ihtiva eder.
Bu hoş ve güzel sözleri söylemeye teşvik eden birçok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bunlardan birisi de Ebu Hüreyre (r.a)'den gelmektedir. Dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İki söz vardır ki dile kolay terazide ağır, Rahman (olan Allah) tarafından da sevilirler: Sübhanallahi ve bihamdihi sübhanallahi'l-Azim=Allah'ı teşbih ederim, O'na hamdederim, büyük olan Allah'ı tenzih ederim[7]
Bu hadisi Buhari ile Müslim rivayet etmiştir. [8]

Mizana İman Farzdır:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Teraziyi doldurur' buyruğu ile ilgili olarak şunları hatırlatalım:
Mizana iman etmek, Ehl-i sünnet ve'1-Cemaat'in akidesi cümlesindedir. Ebu Cafer et-Tahâvi der ki: "Öldükten sonra dirilişe ve Kıyemet gününde amellerin karşılığının verileceğine, amellerin arzedileceğine, hesaba, amel-.defterlerinin (kitabın) okunacağına, sevap ve cezaya, sırata ve mizana iman ederiz.[9] Buna sebep ise bunun kitaptan delillerle sabit olmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet gününe ait adalet terazilerini koyarız. Hiçbir kimseye hiçbir şeyle zulmedilmez, bir hardal danesi ağırlığınca olsa bile biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak Biz yeteriz. V-Enbiya, 21/47)
Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kimin terazileri ağır basarsa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. Kimin de terazileri hafif gelirse, işte onlar kendilerini zarara uğratmış olanlardır, Cehen-nem'de ebedi kalıcılardır.'Ve/-Mü'minUn, 23/102-103)
Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün tartı haktır.
Artık kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.'Vel-A'râ/, 7/8)
Diğer taraftan amellerin tartılması Sünnet'te de sabit olmuştur. Peygamber (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Yüce Allah Kıyamet gününde bütün insanların önünde ümmetimden bir kişi ile özel olarak konuşacak ve ona karşı her birisi gözün uzanabileceği mesafe kadar uzanacak, doksandokuz sicil yayacak. Sonra ona: Bunlardan herhangi bir şeyi inkâr ediyor musun? Koruyucu ve yazıcılarım sana zulmetti mi? diye soracak, O: Hayır ey Rabb'im, diyecek. Yüce Allah: "Peki bir mazeretin var mı?" diye soracak, Kul: Hayır Rabb'im, diyecek. Yüce Allah: "Fakat senin bizim nezdimizde bir iyiliğin vardır. Bu gün sen zulme uğratılmayacaksın" diyecek ve içinde: "Eşhedu en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Abduhu ve Ra-suûuhu" ibaresi yazılı bir belge çıkartılacak, O'na: "Haydi amellerinin tartılışında hazır bulun" diye buyuracak, kul: Bunca sicile karşılık bu küçük kâğıtçığın ehemmiyeti ne olacak ki? diyecek. Allah: "Şüphesiz sana zulmo-lunmayacak" diye buyuracak. Bütün o siciller terazinin bir kefesine o (üzerinde kelime-i şehadetin yazılı olduğu) belge de diğer kefeye konulacak. Siciller hafif gelip yukarı kalkacak ve o belge ağır basacak. Şüphesiz Allah'ın ismine karşı hiçbir şey ağır basamaz.[10]
Büyük ilim adamı el-Elbâni bu hadis ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmaktadır: "Bu hadis-i şerifte amellerin tartılacağına, mizanın gözle görülecek şekilde iki kefesinin bulunduğuna ve amellerin her ne kadar araz olsalar bile tartıya konulacaklarına delil vardır. Allah her şeye gücü yetendir. Buna inanmak Ehl-i Sünnet akaidi cümlesindendir. Bu husustaki hadisler tevatür derecesine ulaşmasalar bile, birbirini güçlendirmekte, pekiştirmektedir.[11]
Geçen bu naslardan, özetle şu hususlara delil oldukları anlaşılmaktadır:
1- Kıyamet gününde kulların amellerinin kendisiyle tartılacağı mizana iman vâcibdir.
2- Bu, hakiki anlamda, maddi ve gözle görülen iki kefesi bulunan bir
mizandır.
3- Her şahıs için ayrı bir mizan olacaktır. Kur'ân'ın buyruklarının zahirinden anlaşılan buna delildir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet gününe mahsus adalet terazilerini koyarız...'Vei-Enbiyo, 23/47) Yine Yüce Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır: "İşte kimin terazileri ağır gelirse..."(ei-Kana, 101/6) eş-Şankiti der ki: Usûl ilminde kabui edilen kaide şu ki; kabul edilmesi gerekli bir delil bulunmaksızın Kur'ân-ı Kerim'in zahirini bırakıp ondan uzaklaşmak caiz değildir.[12]
4- Aynı şekilde naslar ameli yapan kişinin de tartılacağına delâlet etmektedir. Buhâri Sahih'inde, Yüce Allah'ın: "Kıyamet günü onlar için hiçbir terazi tutmayacağız."(e/-Keh/, ımos) âyetinin tefsiri sadedinde Ebu Hüreyre (r.a)'nin Rasulullah (s.a)'dan naklettiği şu buyruğunu kaydetmektedir: "Şüphesiz ki Kıyamet gününde iri-yan ve şişman adam gelecek de Allah nezdin-de bir sivrisinek kanadı kadar bir ağırlığı olmayacak. Sonra da: (Dilerseniz): 'Kıyamet günü onlar için hiçbir ağırlık tutmayacağız.' âyetini okuyunuz diye
buyurdu.[13]
eş-Şankıti der ki: Bu hadis-i şerifte şahısların da tartılacağına bir delâlet vardır.[14]
İbn Mes'ud'dan da şöyle dediği nakledilmektedir: "(Kendisi) erak (misvakların yapıldığı) ağacından bir misvak almak*istemişti. Bacakları oldukça ince idi. Rüzgar onu sallar gibi oldu. Bunun üzerine onu görenler güldüler. Rasulullah (s.a) "Ne diye gülüyorsunuz?" diye sorunca onlar da: Bacaklarının inceliğinden dolayı, dediler. Bunun üzerine Rasulullah (S.A.S.) şöyle . buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin olsun ki, o iki bacağı mizanda Uhud'dan daha ağır basacaktır.[15]
5- Bazılarının, teraziye (mizan) gerek duyan bakkaldır, manavdır dedikleri gibi, akılların kabul etmediğini gerekçe göstererek, mizana imanı ifade eder mahiyette vârid olmuş nasların teviline gitmek caiz değildir. Nitekim bazıları mizanı adalet ve hüküm vermek anlamında tevil etmişlerdir.
Şevkâni, bu şekilde tevilde bulunanların kanaatini reddetmek üzere şunları söylemektedir: Bu buyrukların zahirinden anlaşılanları hakikat anlamı ile kabul etmeyi uzak görenler ise, bu uzak görüşlerinde Şer'i bakımdan herhangi bir dayanak ortaya koyamamaktadırlar. İleri

sürdükleri yalnızca akli bakımdan bunları uzak görmekten ibarettir. Oysa bunun herhangi bir kimseye delil olması sözkonusu değildir. Eğer onların akılları böyle bir şeyi kabul etmiyor ise, akıllarından daha güçlü Sahabe, Tabiin ve onlara tabi olanların akılları bunu kabul etmiş bulunmaktadır ve bu kapkaranlık geceleri andıran bid'atler gelinceye kadar ve herkes istediğini söyleyip Şeriat'i arkalarına bırakan kimseler ortaya çıkıncaya kadar böyle devam etti. Keşke akıl sahiplerinin ittifakla kabul edebileceği ve sözbirliği halinde benimseyebilecekleri akli birtakım hükümleri ortaya koyabilselerdi. Aksine her bir kesim, hevâsına uyanı, benimsediği görüşe uygun düşeni, yahut da uyduğu şeyi akıl adına iddia etmekte, böylelikle onların akıllan, benimsedikleri mezhepler arasındaki çelişkilere uygun olarak çelişkilere düşmektedir. İnsaflı her kişi bunun böyle olduğunu bilir. Bunu inkâr eden, hiç olmazsa âdil bir şekilde anlayışının, aklının taassub şaibelerinden ve körü körüne mezheplere bağlılık şaibelerinden kurtulmasını sağlasın. Çünkü kim böyle yapacak olursa, artık onun önünde sabah aydınlığı da açılmış olur.[16]

6- Mizan hesaptan sonra olur. Kurtubi der ki: İlim adamları şöyle demektedir: Hesap bittikten sonra artık ameller tartılır. Çünkü amellerin tartılması, karşılıklarının verilmesi içindir. O bakımdan bunun hesaba çekilmekten sonra olması gerekir. Hesaba çekilmek ise amellerin ortaya konulması içindir. Tartıysa bunların miktarlarını ortaya çıkarmak kastıyla yapılır. Ta ki karşılık da miktarlarına göre olabilsin.[17]

Namaz Bir Nurdur:

Rasulullah (S.A.S.)'in-. "Namaz bir nurdur" buyruğunda geçen nur, karanlıkta kendisiyle aydınlandığımız şeydir. Ta ki, böylelikle neyin faydalı, neyin zararlı olduğunu ayırdedelim, onun aydınlığı ile de istediğimize yol bulabilelim. İşte namaz da böyledir. Kul namazı şanı Yüce Allah'ın emrettiği şekilde edâ edecek olursa, onun kalbi hidâyet nuruyla aydınlanır ve böylelikle kendisi aracılığıyla hakkı bâtıldan ayırdedebileceği bir furkâna (ayırıcı ölçüye) onu sahip kılar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak namaz hayasızlıktan ve münkerden ahkoyar.'Vei-Anfcebut, 29/45)

Namaz, dünyada namaz kılanın yüzünde bir nurdur. Yüce Allah: "Secde izinden dolayı nişanlan yüzlerindedir.'Vei-Feth, 48/29) diye buyurmaktadır. Aynı şekilde namaz, Kıyamet gününde de kişi için bir nur olacaktır: "Nurları önlerinde ve sağlarında koşar..."(d-nadid, 57/12) Yani sağ taraflarından kendilerine verilen kitapları sebebiyle nurları sağlarında koşacaktır.

İşte bundan dolayı Rasulullah (S.A.S.), namazı sahibi için bir nur olarak nitelendirmektedir. Bu buyruk ile farz ve nafile namaza büyük bir teşvik vardır. O bakımdan kula emrolunduğu şekilde onu eda etmek bir görevdir. Ta ki ruhu temizlensin, pisliklerinden arınsın ve bu onu iyilerle beraber Da-ru's-Selâme (esenlik yurdu olan Cennet'e) girmeye onu hazır hale getirsin. [18]

Sadaka Bir Burhandır:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Sadaka bir burhandır" buyruğundaki burhan, apaçık, ayırdedici kesin delil demektir.

İnsan nefsi mala meftundur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kadınlara, oğullara yığın yığın yüklerle altın ve gümüşe, *salma atlara, davarlara ve ekinlere karşı duyulan tutkulu sevgi, insanlar için süslü gösterilmiştir."(An İrnrân, 3/14)

Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Malı da pek çok .seversiniz."fei-Fecr. 89/20) Kul, kardeşlerine karşı cimri ve eli sıkı davranabilir. Nefsine karşı mücâhede eder, hevâsını kahreder, malının farz olan zekâtını yahut müstehab olan tasadduku Mevlâsının emrine uyarak ve Allah'ın sadaka verenler için Kıyamet gününde hazırlamış olduğu sevabı Allah'tan bekleyerek verecek olursa, elbetteki bu, onun imanına, istikâmetine ve mayasının güzelliğine açık ve kesin bir davranış olur. [19]

Sabır Bir Ziyadır:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Sabır ve bir ziyadır" buyruğunda geçen sabır, nefsi tahammülsüzlükten alıkoymak demektir. Sabır dirençsizliğin zıddıdır. Ziya ile ilgili olarak da İbn Receb şunları söylemektedir: Ziya güneş ışığı gibi bir çeşit hararet ve yakıcı özellik husule getiren aydınlık demektir. Ayın ışığından farklıdır, çünkü ayın ışığında, yakıcılık sözkonusu olmaksızın bir aydınlığın bulunduğu katıksız bir nur özelliği vardır .[20]

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O güneşi bir ziya, ayı da bir nur kılandır."(Yunus, 10/5)

Daha sonra İbn Receb (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) şunları söylemektedir: Sabır nefse zor geldiğinden dolayı nefse karşı mücâhedeyi, nefsi arzuladığı şeylerden alıkoyup engellediğinden dolayı bir ziyadır. Sabrın bir ziya oluşundan kasıt -Nevevi'nin de belirttiği gibi- şudur: Sabır övülen bir şeydir. Kişi sabrettiği sürece ışığıyla aydınlanır, hidayet üzeredir ve doğruluk üzerine yürümeye devam eder.[21]

Sözün burasında aşağıdaki açıklamalarda da bulunmak kaçınılmaz bir hal almaktadır: [22]

1- Yüce Allah Sabrı Emretmektedir:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Sabredin, sabırda yarışın, ribât edin ve Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz."(Aii Wan, 3/200)

Hasan-ı Basri der ki: Mü'minler Allah'ın kendileri için seçmiş olduğu dinleri üzere sabretmekle emrolundular. Bu din ise İslâm'dır. Herhangi bir rahatlık, darlık, zorluk, sıkıntı ve bolluk dolayısıyla onu terketmemelidirler. Müslüman olarak ölünceye kadar böyle devam etmelidirler ve dinlerini örtmeye çalışan düşmanları ile sabır yarışına girmelidirler.[23]

Aynı şekilde Yüce Allah, Peygamberine de kâfir ve münafıkların eziyetlerine karşı sabretmesini buyurmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların söylediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce ve başıtından önce de Rabb'ini hamd ile teşbih et!Va/, 50/39)

"Sabır ile kişi umduğuna nail olur." Bundan dolayı bir şair şöyle demiştir:

"Ya zor olanı kolaylaştıracağım yahut bu uğurda öleceğim (veya istediğimi elde edeceğim).

Çünkü emeller ancak sabredenin isteğine uyarlar."[24]

2- Sabrın Fazileti:

Sabır karşılığı Cennet'i yaratan Allah'tan başkasının bilmediği, ebedi ni-'metîerin bulunduğu Cennet'tir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte bunlar sabırları sebebiyle yüksek makamlarla mükâfatlanırlar. Orada bir selâm .ile ve bir sağlık dileği ile karşılanırlar. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar. Orası ne güze! bir karargah ve ne güzel bir kalınacak yerdir!"fe/-Furtosn. 25/75-76) Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Buna ancak sabredenler kavuşturulur ve buna ancak büyük bir pay sahibi olanlar kavuşturulurlar."(Fussiiet, 41/35) Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sabretmeleri sebebiyle de onları Cen-net'ie ve ipeklerle mükafatlandırmıştır."(ei-insân, 76/12}
Sabredenlerin mükâfatı ne tartılarak ne ölçülerek verilir. Aksine kaplarla dolu dolu verilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz sabredenlere mükâfatlan hesapsızca verilecektir."(ez-zümer, 39/10}
Bu husustaki âyet ve hadisler pek çoktur. [25]

3- Sabrın Türleri:

a) Yüce Allah'a itaat üzere sabır-. Kulun farzları ve müstehabları yerine getirmek hususunda nefsini gereken şekilde eğitmesi gerekir. Bu hususta nefsine karşı mücahade etmelidir. Çünkü itaatten alıkoyan engeller pek çoktur. Şeytan, nefis, hevâ, dünyevi arzu ve zevftler bunlardandır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Aile halkına da namazı emret ve sen de onun üzerinde sabır ve sebat göster.'Vro-Hâ, 20/132); "Sana vahyolunana uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret.Vunus, 10/109); "Sabah, akşam Rable-jrine onun rızasını dileyerek dua edenlerle beraber bizzat sen de sabretlVı-Kehf, ıs/28); "Göklerin yerin ve onların arasında olanların Rabb'idir O. O halde O'na ibadet et ve ona ibadetinde sabırlı ol."(Meryem, 19/65)
b) Masiyetleri Terk Üzere Sabır: Şeytan, masiyetferi insana süslü ve güzel gösterir ve İblisâne üsluplarıyla onları işlemeye çağırır: "Şüphesiz şeytan sizin bir düşmanınızdır. Siz de onu düşman edinin. O kendi topluluğunu ancak Cehennem'in arkadaşlarından olsunlar diye çağırır."(Fânr, 35/6}
Nefisler bazan bu üslûplar karşısında zaafa düşebilir. İnsan arzusu onlara doğru yönelebilir. Eğer kul, kendisini bunlardan alıkoymayacak olursa, helak olur, kaybolur gider.
c) Belâlara Katlanmak Suretiyle Sabır: Belâ, Allah'ın, kullarında cereyan eden bir sünnetidir. Şanı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Elif, Lâm, Mim. İnsanlar iman ettik, demekle ve imtihan olunmaksızın bırakılı-vereceklerini mi sandılar? Andolsun biz, onlardan önce geçenleri imtihan etmişizdir. Allah elbette doğru olanları da bilir, yalancı olanları da bilir.'Vef-Ankebut, 29/1-3)
Kul, kimi zaman bedeniyle, malıyla, evladıyla, ailesiyle sınanıp belâya uğratılabilir. Ona düşen, Yüce Allah'ın bir hikmete bağlı olarak hakkında dilemiş olduğu bu belâya sabretmektir.
Rasulullah (s.a) bizlere, kulun dini metanet ve selâmeti arttığı oranda, belâsının da artacağını haber vermiştir. Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar arasında en ağır belâlarla karşı karşıya gelenler Peygamberlerdir. Sonra da sırasıyla onlara daha yakın olanlar gelir. Kişi dinine göre belâya maruz bırakılır. Eğer dini sağlam ise belâsı da ağırlaşır. Eğer dininde bir incelik varsa, dinine göre belâya uğratılır. Belâ, kişiyi yeryüzünde üzerinde hiçbir günah bırakmaksızın yürüyecek hale getirinceye kadar kuldan ayrılmaz.[26]
Belâ meydanında sabreden, Yüce Allah'ın övgülerine nail olur. Allah böyle birisine merhamet buyuracaktır ve ona Kıyamet gününde pek büyük sevaplarla karşılaşacağı müjdesini vermektedir: "Andolsun ki, sizi biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden yana bir miktar eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele! Onlar ki, kendilerine bir musibet gelip çattığında-, "Şüphesiz biz Allah'ınız ve muhakkak biz O'na dönecekleriz" derler, işte Rablerinden bir rahmet ve bir mağfiret hep onların üzerindedir ve onlar hidâyete erenlerin ta kendileridir."(ei-Bakam, 2n55-i57} [27]

4- Allah'ın Peygamberlerinin Sabrına Bazı Örnekler:

Muhammed (s.a) çeşitli türden belâlar tatmıştır. Kâfirler O'nu dövmüş, sövmüş, O'nu ve Ashabını türlü baskılara maruz bırakmışlardı. Belâ meydanında O, sabrıyla zirvede idi. Urve (r.a)'den, dedi ki: Ben (Amr) b. el-As (r.a)'a sordum ve şöyle dedim: Müşriklerin Rasulullah (s.a)'a yaptıkları en ağır şeyin ne olduğunu bana bildir? Şu cevabı verdi: Rasulullah (s.a) Ka'be'nin Hicr denilen bölümünde namaz kılarken, Ukbe b. Ebu Muayt üzerine yürüdü. Elbisesini boynuna dolayarak alabildiğine boğazını sıktı.
Ebu Bekr (r.a) da gelip onu omuzundan yakalayıp Peygamberin üzerinden itti ve şöyle dedi: Rabb'inizden size apaçık beyyineler getirmiş olduğu halde, Rabb'im Allah'tır, diyen bir adamı öldürmek mi istiyorsunuz?[28]
Cündeb b. Süfyan (r.a)'den, dedi ki: Peygamber (s.a) yürürken O'na bir taş isabet etti ve tökezledi. Parmağı kanadı. Şöyle buyurdu: Sen kanayan bir parmaktan başka nesin ki ve senin bu karşılaştığın Allah yolundadır.[29]
Nitekim Rasulullah (S.A.S.), Eyyub (a.s.)'un uğradığı betayı haber vererek şöyle buyurmaktadır-. "Allah'ın peygamberi Eyyub (s.a) onsekiz sene başına gelen belâdan kurtulamadı. Yakını da uzağı da -kardeşlerinden O'na gidip gelen iki kişi müstesna- O'nu terketti.[30]
İşte bundan dolayı Yüce Allah'ın övgüsüne nail olmuştur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz onun sabrettiğini gördük. O ne güzel kuldur! Gerçekten O, Rabb'ine çokça dönen bir kimse idi."(sad, 38/44)
Peygamberlerin kıssaları üzerinde dikkatle duran bir kimse, Allah'ın Peygamberlerinin mihnet ve belâ alanlarında sabır konumlarının pek çok olduğunu görecektir.
İbn Mes'ud dedi ki: Rasulullah (s.a)'a kavminin kendisini vurup (başını) kanattıkları halde, "Allah'ım kavmime merhamet buyur, çünkü onlar bilmeyen kimselerdirler." diyerek, yüzünden kanını sHen Peygamberlerden bir peygamberi anlatırken (Rasulullah (s.a)'ı) gözlerimin önünde görür gibiyim.[31]

5- Ashabın Sabrından Örnekler:

Ashab-ı Kiram, belâlar karşısında gösterdikleri sebat, tahammül ve Allah'ın kendileri hakkında yazmış olduğu belâlara rıza bakımından sapasağlam kayalar gibiydiler.
îbn Mes'ud b. Hirâş (r.a)'dan, dedi ki: Safa ile Merve arasında tavaf ettiğimiz bir sırada, elleri boynuna sağlanmış bir genç delikanlının arkasından giden pek çok kimse görüverdik. Ben: Bunun bu vaziyeti ne? diye sordum, dediler ki: Bu Talha b. Ubeydullah'tır, dininden döndü. Arkasından kendi kendisine bir şeyler söyleyen ve O'na söven bir kadın da vardı. Peki bu kimdir? dedim. Bu da onun annesi el-Hadremi'nin kızı es-Sa'be'dir, dediler.[32]
İşte Sahabi kadınlar da aynı şekilde belâlara sabrediyor, âhiretteki ecirlerini Allah'tan bekliyorlardı. Keski günümüz müslüman hanımları da bütün hallerinde onlara uyacak olsalar. Çünkü en güzel ve en iyi uyulacak örnekler o üstün kadınlardır.
Atâ b. Ebi Rebâh'tan, dedi ki: İbn Abbâs (r.a.) bana dedi ki: Sana Cennet ehlinden bir kadın gistereyim mi? Ben: Göster, dedim. Şu siyah

kadın, Peygamber (s.a)'e gelip şöyle dedi: Ber Sar'aya düşüyor (ve bayılıyorum) ve bu arada da üstüm başım açılıyor. Benim için Allah'a dua et. Rasuîullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Dilersen sabredersin ve sana cennet verilir, dilersen Allah'ın sana afiyet vermesi için dua ederim." Kadın: Sabredeyim dedi, fakat üstüm başım açılıyor? (Saraya tutulurken) üstümün başımın açılmaması için Allah'a dua et, dedi. Rasulullah (S.A.S.) de onun için Allah'a dua etti.[33]

Kur'ân Allah'ın Kullarına Karşı Bir Delilidir:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Kur'ân da lehine veya aleyhine bir delildir" buyruğuna gelince; Allah'ın Kitabından birşey öğrenip ondaki emirler gereğince amel eden, onun yasakladıklarından uzak duran, çizdiği sınırları aşmayıp orada duran kimsenin lehine Kur'ân-ı Kerim Kıyamet gününde bir delildir ve şefaatçi olacaktır.
Ebu Umâme el-Bâhiü (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a)'t şöyle buyururken dinledim: "Kur'ân-ı okuyun, çünkü o Kıyamet gününde kendi ashabına şefaatçi olarak gelecektir. Özellikle o iki çiçeği Bakara ve Âl-i îmrân surelerini okuyun. Çünkü onlar Kıyamet gününde âdeta iki gölgeleyici bulut imişler gibi veya sıra sıra dizilmiş iki bölüm kuş gibi gelecekler ve kendi ashab-larını (okumaya devam edenlerini) savunacaklardır. Bakara suresini okuyunuz, çünkü onu öğrenmek berekettir, onu terketmek bir hasrettir ve bâtılcılar onun altından kalkamazlar." (Hadisin râvilerinden) Muâviye dedi ki: Bana ulaştığına göre batılcılardan kasıt sihirbazlardır.[34]
Kur'ân ile ameli terkedip emirlerine uymayan, sırf teberrük olsun diye ve ölülere okuyarak toplantılarına Kur'ân ile başlayanlara gelince; Kur'ân bu gibilerinin aleyhine bir delil olur. Kıyamet gününde Şanı Yüce Allah'ın önünde bu delil, ağızlarına gem gibi vurulacaktır. İbn Mes'ud der ki: Kuran-ı arkasına atanı Kur'ân Cehennem'e götürür.[35] Yine İbn Mes'ud'dan şöyle dediği nakledilmektedir: Kur'ân Kıyamet günü gelir ve sahibine şefaatçi olup onu Cennet'e götürür yahut da aleyhine şahidlik ederek onu Cehennem'e doğru sürükleyerek iter.[36]
"Ameliniz Türlü Türlüdür":

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Herkes sabahleyin gider kimi nefsini satın alıp azad eder, kimisi de onu helake götürür." buyruğuna gelince; herkes sabah eder, akşam eder. Bütün insanlar dünyalarında çalışır, dururlar. Fakat birbirlerine eşit değildirler. Onlardan kimisi kendisini kölelikten kurtarır azad eder ve mevtasının dünyevi ve uhrevi azabından kendisini kurtarır; bu ise Allah'a ve Rasulüne itaatle olur. Kimisi de nefsini helak eder, Allah'ın dünyevi ve uhrevi azabına maruz bırakır. Bu ise Allah'a ve Rasulüne isyan, emirlerine muhalefet ile olur. Yüce Allah: "Şüphesiz sizin ameliniz çeşit çeşittir. U(el-Ley\, 92/4)d\ye buyurmaktadır.
İbn Receb der ki: "Hadis-i şerif her bir insanın ya kendisini helak etmek yahut da kendisini kurtarmak için çalışıp çabaladığına delildir. Allah'a itaat uğrunda çalışan kimse nefsini Allah'tan satın almış ve azabından kurtarıp azad etmiş olur. Yüce Allah'a isyanda çalışan kimse de nefsini basit şeyler karşılığında satmış, Allah'ın gazab ve cezasını gerektirici günahlarla helake sürüklemiş olur.[37]

Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- İman, söz ve ameldir. İtaat ile artar, masiyet ile eksilir.
2- Çokça zikir teşvik edilmiştir.
3- Temizlik de bu hadis ile teşvik edilmektedir. [38]

---

[1] Müslim Şerhi, I, 501, {Müslim, Taharet 1).
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 239.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 240.
[3] Bk. el-Elbâni, el-Câmi, (Sahihu'1-Cami1, 7029)
[4] Câmiu'l-Ulumi oe't-Hikem, 201.
[5] Müslim Şerhi, I, 501.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 240-241.
[7] Buharı, VII, 229, el-Eymân ve'n-Nüzur 19; Müs/im Şerhi, V, 548.
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 241-242.
[9] el-Akidetü't-Tahâuiyye, 456.
[10] Bk. eî-Elbâni, es-Sîsiîetü's-Sahiha, 135. (Tirmizi, İman, 17; İbn Mace, Zühd 35; Müsned, II, 213, 222)
[11] el-Elbâni, es-Siisiletü's-Sahiha, I, 53.
[12] Edvâü'i-Beyân, IV, 585. (Bu ibareyi yakın ifadelerle IV, 195'te, aynı lafzlarla da IV, 637'de tespit ettik. Eğer bu farklılık baskı farkından kaynaklanmıyorsa, bir yanılmadır. Bk. eş-Şankîtî; a.g.e., Kahire, 1408/1988 baskısı. -Çeviren-)
[13] Buhâri, V, 236 {Tefsir, 18. süre 6. bab)
[14] Edvâü'l-Beyân, IV, 195. (Buradaki ibare de işaret ettiğimiz baskının 212. sahifesindedir. -Çeviren-)
[15] Hadis hasen bir hadistir. Bk. el-Akidetü't-Tahâuiyye, 474. {Müsned, I, 431, V, 131. -çeviren-)
[16] Şevkâni, Fethu'l-Kadir, H 190.
[17] el-Akidetü't-Tahâviyye* 472.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 242-245.
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 245-246.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 246.
[20] Câmiu'l-Vlumi ue'1-Hikem, 207
[21] Müslim Şerhi, 1,502.
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 246-247.
[23] İbn Kesir, II, 170.

[24] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 247.
[25] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 248.
[26] Bk. el-Elbâni, es-Silsiietü's-Sahiha, 143. (Tirmizi, Zühd 57; İbn Mace, Fiten 23. -Çeviren-)
[27] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 248-249.
[28] Hayâtü's-Sahabe, I, 391.
[29] Müslim , IV, 439 (Bk. Buhâri, Cihâd 9, Edeb 90; Müslim, Cihâd 112. -Çeviren-
[30] Bk. el-EIbani, es-Silslletü's-Sahiha, 17
[31] Buhâri, VI, 148, el-Enbiyâ, 54; Müslim Şerhi, IV, 434.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 249-250.
[32] el-İsâbe, III, 414; Buhâri, et-Tarihu'l-Kebir'de
[33] Buhâri, VII, 4 (Merda 4) Müslim Şerhi, V, 439
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 250-251.

[34] Bk. Muhtasaru Müslim, H.no: 2095, s. 558.
[35] Câmiu7-Ufumi ve'l-Hikem, 208
[36] -Aynı yer
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 251-252.
[37] Aynı yer.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 252.
[38] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 252.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'S-SULH

SULH BÖLÜMÜ

Bâb: Zulüm Üzere Sulh Olmak Reddedilmiştir

262- Âdem bize anlatarak dedi ki: Ebû Zi'b bize ez-Zührfden, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) ve Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (ra) şunu nakletti:
Bir bedevi gelerek Allah Resûlü'ne (sav) şöyle dedi: Ey Allah Resulü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm ver.
Bunun üzerine hasmı kalktı ve "Doğru söylüyor, aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedikten sonra ekledi: Oğlum, bu kimsenin yanında işçiydi. Onun hammıyla zina etti. "Oğluna recm cezasının uygulanması gerekir" dediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun
bir de cariye fidye vermeyi teklif ettim. Sonra ilim ehline sordum. "Oğluna yüz değnek ve bir yıl uzaklaştırma cezası gerekir" dediler.
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitabi'na göre hüküm vereceğim. Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek. Oğluna yüz değnek vurulup bir yıl uzaklaştırma cezası verilecek. Sana gelince ey Üneys, o kadına git, eğer (suçunu) itiraf ederse (recmet). Allah Resû-lü'nün (sav) emri üzerine kadın recmedildi. 62

Şerh

Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek" ifadesinde sulhun gayri meşru olması sebebiyle sulha konu şeylerin geri verilmesi gerektiği beyan edilmektedir.

Hüküm

Sulh, bir anlaşmazlığı gidermek üzere iki kişi veya taraf arasında yapılan anlaşmadır.
Anlaşmazlıkların sulh yoluyla giderilmesi menduptur. Hakim, tarafları sulha zorlayamazsa da buna teşvik eder. Fakat taraflardan birisinin haklı olduğu ortaya çıkarsa, hakimin hükmü uygulaması gerekir.
Sulh Kur'ân, Sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur: "Eğer bir kadm kocasının uzaklaşmasından veya yüz çevirmesinden endişe ederse, o kadınla erkeğin aralarım sulh yoluyla bulmalarında bir sakınca yoktur. Sulh daha hayırlıdır. İnsanın özünde kıskançlık duygusu vardır. Eğer iyi geçinir ve kötülükten sakınırsanız bu daha hayırlıdır." (Nisa, 128)
Allah Resulü (sav) de şöyle buyurmuştur: "Müslümanlar arasında haramı helal, helali haram kılmayan sulh akdi caizdir." (Tirmizi, Ahkâm, 17; Ebû Dâvud, Akzrye, 12)
Burada sulh olunan husus gayri meşru kabul edildiği için sulh amacıyla verilen cariye ve koyunların iade edilmesi emredilmiştir. Şu hâlde gayri meşru bir hüküm üzerinde sulh akdi düzenleneniz.

Ders

Sulh, insanlar arasındaki sorunların mümkünse mahkemelere arzedilmeden hakemler nezâretinde çözülmesini esas alan bir uygulamadır. Günümüzde Tahkim olarak bilinen sulh kurumları da bu amaçla çalışır ve tarafların aralarındaki sorunu mahkemeye götürmeden çözmelerini amaçlar. İslam hukuku görüldüğü gibi bu konuda da bir çok hukuk sisteminin önüne geçmiş durumdadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22- ÇEŞİTLİ DUALAR VE ZİKİRLER
Sevinçli Bir Haberle Müjdelenen Kimsenin Allah Tealâ'ya Hamd Ve Sena Etmesi Müstahabdır
Horoz Ötmesini, Merkeb Anırmasını, Köpek Havlamasını İşitenin Okuyacağı Dualar
Yangın Görünce Okunacak Dualar
Toplantıdan Kalkarken Okunacak Dualar
Bir Toplum İçinde Oturan Kimsenin Hemkendine Hem De Beraberinde Bulunanlara Edeceği Dualar
Allah'ı Anmadan Önce Meclisten Kalkmanın Mekruhluğu
Yolda Zikir Etmek
Öfkelenince Okunacak Dualar
İnsanın Sevdiği Kimseye Onu Sevdiğini Bildirmesinin Müstahablığı
Bir Hastalığa Yahut Başka Bir Musibete Tutulanı Görünce Okunacak Dualar
Kendisinin Veya Bir Sevdiğinin Halindensorulanın Allah'a Hamd Etmesinin Ve İyiliğini İfâde Edecek
Cevap Vermesinin Müstehaplığı
Çarşıya Girince Okunacak Dualar
Sünnet Üzere Evlenene Yahut Satın Alana Yahut Şeriatın Güzel Saydığı Bir İşi Yapana: "İsabet Ettin"
Yahut 'Güzel Yaptın" Yahut Bunun Benzeri Söz Söylemenin Müstahablığı
Aynaya Bakınca Okunacak Dualar
Kan Aldıranın Okuyacağı Duâ
Kulağı Çınlayanın Okuyacağı Duâ
Ayağı Uyuşup Tutulanın Okuyacağı Duâ
Müslümanlara Veya Yalnız Kendisine Zulüm Yapana Beddua Etmenin Caizliği
Bidat Ve Masiyet Ehlinden Uzak Kalmak
Kötü Bir Şeyi Gidermeye Başlayınca Okunacak Dua
İnsanın Dilinde Kötü İfade Olursa Ne Okur
İnsanın Hayvanı Tökezleyince Okunacak Duâ
Vali Ölünce Beldenin Büyüğünün İnsanları Teskinedecek Şekilde Onlara Hitab Etmesi, Öğüt Vermesi,Sabır Tavsiye Edip Bulundukları Hâl Üzerekalmalarını Söylemesinin Müstahablığı
Kendisine Yahut İnsanlara Yahutinsanların Bir Kısmına İyilik Edene Bundan Ötürü Duâ Etmek Ve Bu İşe Onu Teşviketmek
Kendisine Hediye Verilen Kimse, Hediye Verene Duâedince Hediye Verenin De Ona Duâ Etmesinin Mustahablığı
Kendisine Bir Hediye Verilen Kimsenin Meşru Bir Manadan Dolayı Hediyeyi Geri Çevirip Özür Dilemesi Müstahabdır Bu Da Hakim Yahut Vali Olduğu İçin Yahut Hediyede Haram Şübhesi Olduğu İçin Yahut Bundan Başka Bir Özür İçin Yapılır.
Kendinden Bir Engeli Giderene Okunacak Duâ
Meyvanın Turfandasını Görünce Okunacak Dualar
İnsanlara Va'z Etmede Ve İlim Öğretmede Ölçülü Olmanın Müstahablığı
İyi İşe Delâlet Ve Ona Teşvik Etmenin Fazileti
Kendisine Sorulan Bir İlmi Bilmeyip De Onu Başka Bir Kimsenin Bildiğini Bilenin Ona Delalette Bulunması
Allah'ın Hükmüne Davet Edilenin Okuyacakları
Cahillerden Yüz Çevirmek
Bir Kimsenin Kendinden Yüksek Olana Öğüt Vermesi
Anlaşmaya Ve Verilen Söze Riayeti Emretmek
Malını Yahut Başka Şeyi Bir Kimseyevermek Üzere Teklifte Bulunana Duâ Etmenin Müstahablığı
Gayrı Müslimin Bir Müslümana İyilik Edince, Müslümanın Ona Söyleyeceği
Bir Kimse Kendinden, Çocuğundan, Malından Yahut Bundan Başkasında Bir Şey Görür De Hoşuna Giderse Ve Ona Gözünün Değmesinden Ve Bundan Zarar Görmekten Korkarsa Okuyacağı Dualar Nazar Ve Göz Değmesinde Okunacak Dualar:
İnsanın Sevdiğini Ve Sevmediğini Görünce Okuyacağı Dualar
Semâya Bakınca Okunacak Duâ
Bir Şeyde Uğursuzluk Hissedince Okunacak Dualar
Hamama Girince Okunacak Dualar
Bir Cariye, Bir Köle, Bir Hayvan Satınalınca Ve Bir Borç Ödeyince Okunacak Duâ
Ata Binemeyen Ne Söyler Ve Ona Nasıl Duâ Edilir?
Mananın Ve Maksadın Yanlış Anlaşılması Yahut Değiştirilmesinden Korkulduğunda Âlimin Ve Başkasının İnsanların Anlamayacağı Şekilde Konuşmaktan Menedilmesî
Âlimin Ve Vâızın Mecliste Bulunanları Susmaya Ve Kendini Dinlemeğe Davet Etmesi
Kendisine Uyulan Adam, Gerçekte Doğru Olmakla Beraber Görünüşte Doğruya Aykırı Bir İş Yaparsa Ne Söyler
Kendisine Uyulan Adam Görünüşte Böyle Uygunsuz Bir İş Yaparsa, Ona Uyan Kimse Ne Söyler
Danışmaya Teşvik Etmek
Tatlı Söz Söylemeye Teşvik Etmek
Konuşulan Adama Sözü Açıklamanın Ve İzah Etmenin Müstahablığı
Şaka Yapmak
Şefaat Etmek
Müjdelemenin Ve Tebrik Etmenin Müstahablığı
Tesbîh Ve Tehlîl Sözü Ve Benzerleri İle Taaccüb Ve Hayreti İfade Etmek
İyiliği Ermetmek Ve Kötülükten Alıkoymak

22- ÇEŞİTLİ DUALAR VE ZİKİRLER

Bil ki, ben bu kısma faydalanılması büyük olan zikirlerle dualardan İnşa Allah çeşitli bölümler ortaya koyacağım. Bu bölümleri sıraya sokmak için benimseyeceğimiz bir esas yoktur. Muvaffak kılan Allah'dır.

Sevinçli Bir Haberle Müjdelenen Kimsenin Allah Tealâ'ya Hamd Ve Sena Etmesi Müstahabdır

Bil ki, kim yeni bir nimete kavuşur yahut ondan bir musibet kalkarsa, Allah Tealâ'ya şükür secdesi yapması ve Allah Tealâ'nın şanına uygun şekilde ona hamd ve senada bulunması müstahabdır. Bu konuda hadisler ve nakiller çoktur, meşhurdur.
763- Amr İbni Meymun'dan rivayet edilen Ömer İbni Hattab'ın şehid edildiği zamanla ilgili Şûra (hilâfetin altı kişi arasında görüşülüp bir kişinin seçilmesi) konusuna dair uzunca hadisde, Ömer Radıyallahu Anh oğlu Abdullah'ı Hazreti Aişe Radıyallahu Anha'ya gönderdi. Bununla iki arkadaşı (Peygamber veEbû Bekir) ile beraber yanında defnedilmek için, Hazreti Aişe'den izin istemişti. Abdullah (gidip) dönünce, Ömer sordu:
Sende ne haber var? Abdullah:
— Senin sevdiğin (izin çıkma haberi) var, ey mü'minlerin emiri! (Aişe) izin verdi, dedi. Hazreti Ömer: Allah'a hamd olsun. Benim için bundan daha önemli bir şey yoktu, dedi.[1]

Horoz Ötmesini, Merkeb Anırmasını, Köpek Havlamasını İşitenin Okuyacağı Dualar

764- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Merkeblerin anırmasını işittiğiniz zaman, Şeytanın şerrinden Allah'a sığının çünkü onlar bir Şeytan görmüşlerdir. Horozların ötmelerini işittiğiniz zaman, Allah'ın fazlından isteyin; çünkü onlar bir melek görmüştür."[2]
765- Câbir İbni Abdullah'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Geceleyin köpeklerin havlamasını ve merkeblerin anırmasını işittiğiniz zaman Allah'a sığının; çünkü onlar sizin görmediklerinizi görürler."[3]

Yangın Görünce Okunacak Dualar

766- Amr İbni Şuayb'dan rivayet edilmiştir. O babasından, babası da dedesinden (RadıyaİIahu Anh) rivayetinde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Yangını gördüğünüz zaman tekbir getirin (Allahu Ekber deyin çünkü tekbir onu söndürür. "[4]
Bununla beraber felâket dualarını yapmak da müstahab olur. Biz bunları ve bunlarla ilgili duaları musibetler ve felâketler zamanında ortaya çıkan haller için yapılacak duâ ve zikirleri bir bölümde daha önce yazmıştık.

Toplantıdan Kalkarken Okunacak Dualar

767- Ebû Hüreyre'den yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah SalalIahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Kim bir mecliste oturur da orada çok boş söz söylerse, sonra o meclisten kalkmadan önce şöyle derse, muhakkak o meclisinde olan günahları bağışlanır:
"Sübhânekellâhümme ve bihamdike. Eşhedû en la ilahe illâ ente. Estağfiruke ve etûbü ileyke."
"Allah'ım, Sana hamd ederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim. Senden başka İlâh olmadığına şahidlik ederim. Senden mağfiret dilerim ve Sana tevbe ederim."[5]
768- Ebû Berze'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. Onun ismi Nadle'dir. O önceki hadisi şöyle anlatmıştır:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem meclisten kalkmak istediği zaman işin sonunda şöyle derdi: (Allah'ım, Sana hamd ederek Seni noksanlıklardan tenzih ederim. Senden başka ilâh olmadığına şahidlik ederim. Senden mağfiret dilerim ve Sana tevbe ederim. Bunun üzerine bir adam dedi: Yâ Resûlellah, sen bir söz söylüyorsun ki, geçmişte onu söylememiştin. Peygamber (s.a.v): Bu, mecliste olanlara bir keffarettir, buyurdu.[6]
Hilyetü'l-Evliya kitabında Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde şöyle demiştir: Tam bir ölçekle ölçmeyi (çok sevab almayı) kim seviyorsa, meclisinin sonunda yahut kalkacağı zaman şöyle desin:
"Sübhâne rabbike rabbi'l-izzeti amma yesifûn veselâmün ale'l-mürselîn ve'l-hamdü lillâhi rabbi'I-âlemin."
"İzzet sahibi olan senin Rabbın (müşriklerin yaptıkları uygunsuz) vasıflanmalar dan münezzehtir. Peygamberlere selâm olsun. Hamd, alemlerin Rabbine mahsustur.).

Bir Toplum İçinde Oturan Kimsenin Hemkendine Hem De Beraberinde Bulunanlara Edeceği Dualar

769- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetle o şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallaüahu Aleyhi ve Sellem çok kez arkadaşları için şu duayı yapmadıkça meclisten kalkmazdı:
"Allâhümme'ksim lenâ min haşyetike mâ yehulu beynenâ ve beyne me-âsike ve min tâatike mâ tübelliğûnâ bihi cenneteke ve mine'l-yakîni mâ tühevvinü bihî aleynâ mesâibe'd-dünyâ. Allâhümme metti'nâ biesmâinâ ve ebsârinâ ve kuvvetinâ mâ ahyeytenâ vec'alhü'l-vârise minnâ. Ve'eal se'renâ alâ men zalemnâ. Vensurnâ alâ men âdâna ve lâ tec'al musibete-nâ fi dîninâ ve lâ tec'ali'd-dünyâ ekbere hemminâ ve lâ meblega ilminâ ve Iâ tusellit aleynâ men lâ yerhamhunâ."
"Allah'ım! Bizimle yasakların arasında engel olan Sana saygı korkusundan bize bir pay ve bizi cennete kavuşturacak olan Sana itaatten da bize bir pay ver. Dünya Musibetlerini bize hafifletecek olan bir iman kuvveti bize ver. Allah'ım! Bizi hayata kavuşturduğun kuvvetimizle, gözlerimizle ve kulaklarımızla bizi faydalandır ve bunu bizden geleceklere varis kıl. Bize zulmedenlere karşı intikamımızı al ve bize düşmanlık edenler üzerine bize zafer ver. Musibetimizi dinimiz hakkında yapma. Dünyayı en büyük gayemiz ilmimizin maksadı yapma. Bize acımayanları üzerimize musallat kılma. "[7]

Allah'ı Anmadan Önce Meclisten Kalkmanın Mekruhluğu

770- Sahih isnadla Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan riva-yetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Bir meclisten kalkan bir toplum o mecliste Allah Tealâyı anmadan kalkarsa, bir merkeb leşinden kalkmış gibi olurlar ve onlar için bu bir pişmanlık Olur."[8]
771- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. O da Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den rivayetettiğinegöre, Peygamber (S.A.V): "Kin

bir yerde oturur da orada Allah Teafâ'yı anmazsa,-Allah'a bir noksanlık yapmış olur. kim de bir yatakta uzanır da orada Allah'a Tealâ'yı anmazsa, Allah'a karşı bir noksanlık yapmış olur, buyurdu."[9]
772- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu.
"Bir toplum bir mecliste oturur da orada Allah Tealâ'yı anmazlar ve orada peygamberlerine Salât getirmezlerse, muhakkak onlar üzerine bir noksanlık olur. Allah dilerse onlara azâb eder, dilerse onları bağışlar."[10]

Yolda Zikir Etmek

773- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Bir toplum bir mecliste oturur ve orada Aziz ve Yüce olan Allah'ı anmazlarsa, onlar aleyhine bir noksanlık olur. Bir adam da bir yola çıkar da o yolda Aziz ve Yüce olan Allah'ı anmazsa onun aleyhine bir noksanlık olur.[11]
774- Ebû Ümâme El-Bahilî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Tebük'de iken Cibril Aleyhisselâm ona gelip şöyle dedi: Yâ Muhammedi Muaviye İbni Muaviye El-Müzenî'nin cenazesinde bulun (namazını kıl, o Medine'de vefat etmiştir.) Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyh ve Sellem (onun namazım kılmak için) çıktı. Cibrîl de yetmiş bin melekle indi. Sağ kanadını dağlar üzerine koydu da onlar eğildiler. Sol kanadını da yerler üzerine koydu da onlar düzeldiler. Öyle ki, Mekke ve Medine'i gördü. Böylece Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Cibril ve melekler (üzerlerine selâm olsun) namazı kıldı. Peygamber namazı bitirince şöyle sordu: Yâ Cibril! Muaviye hangi şeyle bu dereceye ulaştı? Cebrail: İhlâs sûresini ayakta iken, süvari ve yaya yürürken okumakla..." dedi.[12]

Öfkelenince Okunacak Dualar

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: (Takva sahibi olanlar o kimselerdir ki, bollukta ve darlıkta harcama yaparlar), öfkelerini yutarlar insanların kusurlarını bağışlarlar. Allah iyilik edenleri sever."[13] Yine Allah Tealâ buyurmuştur:
"Eğer şeytandan bir dürtüş seni kaydıracak olursa, Allah'a sığın. Allah söylenenleri işitendir, yapılanları bilendir."[14]
775- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Pehlivan kuvvetli değildir. Kuvvetli kızgınlık halinde nefsine sahib olandır. "[15]
776- İbni Mesud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Sizde pehlivanlık ne demektir? Dedik ki, insanların yenemediği kimsedir. Peygamber, bu değildir; ancak kızgınlık halinde nefsine sahib olandır.
777- Sahâbî olan Muaz İbni Enes El-Cühenî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kim kızgınlığının (öfkesinin) gereğini yerine getirmeye kadir olduğu halde onu yutarsa, noksanlıklardan münezzeh olan Allah Tealâ ki-yâmet gününde onu insanların başlarında çağırır.[16] Öyle ki, cennet hurilerinden dilediğini seçme imkânını ona verir. "[17]
778- Sahâbî olan Süleyman İbni Sured'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile oturuyordum, iki adam da kötü sözlerle birbirleri ile atışıyorlardı. Birinin yüzü kızarmış ve boğazının damarları şişmişti. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
Ben bir söz biliyorum ki, eğer (bu öfkeli adam) onu söylemiş olsaydı, duyduğu (Öfke) ondan giderdi. Eğer "Eûzü biUâiıimine'ş-şeytâni'r-racîm", deseydi ondaki öfke giderdi. (Ashabdan orada bulunanlar) adama şöyle dediler:
— Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın, dedi. Adam:
— Bende delilik mi var? (ki, Şeytandan Allah'a sığınayım. Adam öfkesi içinde bir anlayışsızlıkla münasebetsiz bir söz söylemiş oldu.)[18]
779- Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin kitablannda Abdurrahman îbni Leylâ'dan rivayet edilmiştir. O da Muaz îbni Cebel'den,. Muaz da (Radıyallahu Anh) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den aynı mana ile bu hadisi anlatmıştır.
Tirmizî demiştir ki, bu mürsel hadistir; yani Abdurrahman Muaz'a yetişmemiştir.
780- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anhâ) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Ben öfkeli bir halde iken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yanıma geldi. Burnumun yumuşağından tutup onu ovdu. Sonra: Ey Ayşecik, şöyle söyle: Allah'ım, benim günahımı bağışla, kalbimin kinini gider ve beni Şeytan'dan koru, dedi."[19]
781- Sahâbî olan Atıyye İbni Urve Es-Sa'di'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Öfke Şeytandandır. Şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateş ancak su ile söndürülür. O halde sizden biriniz öfkelenince abdest alsın."[20]

İnsanın Sevdiği Kimseye Onu Sevdiğini Bildirmesinin Müstahablığı

782- El-Mıkdam İbni Ma'dî Keribe'den (Radıyallahu Anh) yapılan ri-vayetde, Peygamber Sallallahu aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
"İnsan kardeşini sevince onu sevdiğini kendisine bildirsin."[21]
783- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında bir adam vardı. Sonra bir adam uğrayıp:
— Yâ Resülellah! Ben bu adamı seviyorum, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona dedi ki:
— Sevdiğini ona bildirdin mi? Adam: hayır, dedi. Peygamber (s.a.v):
— Ona bildir, dedi. Bunun üzerine adama kavuşup şöyle dedi:
— Ben, Allah için seni seviyorum O da şöyle cevab verdi:
— Beni kim için sevmişsen, o seni sevsin."[22]
784- Muaz İbni Cebel'den yapılan rivayete göre; "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Muaz'm elinden tuttu ve şöyle dedi: Ey Muaz Vallahi ben seni seviyorum. Sana tavsiye ediyorum ey Muaz, her namazın sonunda şöyle söylemeyi asla terk etme:
"Allâhümme e'innî alâ zikrîke ve şükrike ve hüsni ibâdetike."
"Allah'ım! Seni zikretmek, nimetlerine şükretmek ve Sana güzel ibâdet etmek üzere bana yardım et."[23]
785- Yezid İbni Nuâme El-Dabiyyi'den yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"İnsan bir adamı kardeş edindiği zaman adını, babasının adını ve kimden olduğunu sorsun; çünkü böyle yapmak sevgiyi daha bağlayıcıdır."

Bir Hastalığa Yahut Başka Bir Musibete Tutulanı Görünce Okunacak Dualar

786- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim Bir musibete uğramışı görür de:
"Elhamdü lillâhillezî âfânî mimmâ ibtelâke bihi ve faddahnî alâ kesî-rin mimmen haleka tafdîhn."
"Seni mübtelâ kıldığı şeyden bana afiyet veren ve yarattığı çok kimselerden beni üstün kılan Allah'a hamd olsun, derse, o belâ ona isabet etmez."[24]
787- Ömer İbni Hattab'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayette Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim belâ sahibini görür de:
"Elhamdü lillâhilîezî âfânî mimmebtelâke bihî ve faddalenîalâ kesîrin mimmen haleka tafdîlen."
"Seni mübtelâ kıldığı şeyden bana afiyet veren ve yarattığı çok kimseler üzerine beni üstün kılan Allah'a hamd olsun", derse muhakkak o belâdan nerede olursa olsun yaşadığı müddet kurtulmuş olur."[25]
Ben derim ki: Gerek mezhebimize bağlı olan ve gerekse bağlı olmayan âlimler demişlerdir ki, insan bu sözleri kendi nefsine işittirecek şekilde gizli söylemeli, belâya uğramışa duyurmamalıdır. Çünkü bu sözlerden kalbi incinir. Fakat bir fesaddan korkulmadığı takdirde, adamın belâsı birgü-nahdan dolayı ise bu sözler aşikâre söylenebilir. En iyisini Allah bilir.

Kendisinin Veya Bir Sevdiğinin Halindensorulanın Allah'a Hamd Etmesinin Ve İyiliğini İfâde Edecek

Cevap Vermesinin Müstehaplığı

788- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre: "Hazreti Ali (Radıyallahu Anh), Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in vefat ettiği hastalığı zamanında huzurundan çıktı. İnsanlar:
— Ey Ebu Hasan! Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem nasıl sabahladı? O;
— Allah'a hamd olsun iyi olarak sabanladı, dedi."[26]

Çarşıya Girince Okunacak Dualar

789- Ömer İbni Hattab'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur "Kim çarşıya girer de:
"Lâ ilâhe illâllâhu vahdehûlâşerikelehû, lehu'l-mülkü ve lehü'1-hamdü yuhyî ve yumîtu ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihi'l-hayru ve hüve alâ külli şey'ın kadir."
"Allah'dan başka İlâh yoktur, yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd da O'na mahsustur. Öldürür ve diriltir. O hayat sahibidir, ölmez. Hayır onun elindedir. O, herşeye kadirdir." Derse, Allah ona bin kere (milyon) sevab yazar ve ondan milyon günah siler. Derecesini de milyon kere yükseltir. "[27]
Bunu Hakim Ebu Abdullah Buhârî ve Müslim üzerine yazdığı Müsted-rek kitabında çok rivayet yollan ile anlatmıştır. Bazı rivayetlerde de: "Allah ona Cennette bina yapar." ifadesini hadise eklemiştir. Orada daha ilâve
de vardır. Kavı üer ki: Ben Horasan'a gittim ve Kuteybe İbni Müslim'in yanına vardım. Ona dedim ki, sana bir hediye ile geldim. Bunun üzerine bu hadisi şerifi ona naklettim. Bundan dolayı Kuteybe İbni Müslim cemaatı ile beraber bineğine biner çarşıya varırdı. Böylece o sözleri söylerdi. Sonra dönerdi. Bunu Hakim de İbni Ömer'den rivayet ederek Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e yükseltmiştir.
Hakim demiştir ki, bu bölümle ilgili Câbir'den, Ebu Hüreyre'den Bü-reyde El-Eslemî'den ve Enes'den rivayet edilen hadisler vardır. Bu kitabın sıhhat şartlarına en uygun olanı bu lâfızdan değişik olarak Büreyde'-nin hadisidir. Hâkim bunu Büreyde'ye isnadla şöyle rivayet etmiştir:
790- Büreyde'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Resûlüllah Salallahu Aleyhi ve Sellem çarşıya girdiği zaman:
"Bismillâhi allâhümme innî es'elüke hayra hâzihi's-sûkı ve hayra mâ fîhâ ve eûzü bike min şerrihâ ve şerri mâ fîhâ. Allâhümme innî eûzü bike en usîbe fîhâ yemînen fâcireten ev safkatenhâsireten."
"Bismillah. Allah'ım, bu çarşının hayrını ve burada olan faydalı ve hayırlı şeyi Senden istiyorum. Bu çarşının kötülüğünden ve burada işlenen kötülüklerden Sana sığmıyorum. Allah'ım! Burada yalan yemine uğramaktan yahut ziyan olan bir alış-verişten Sana sığınırım."[28]

Sünnet Üzere Evlenene Yahut Satın Alana Yahut Şeriatın Güzel Saydığı Bir İşi Yapana: "İsabet Ettin"

Yahut 'Güzel Yaptın" Yahut Bunun Benzeri Söz Söylemenin Müstahablığı

791- Câbir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana:
"— Ey Cabir, evlendin mi? diye sordu.
— Evet, dedim.
— Bekâr mı aldın dul mu? dedi.
— Dul yâ Resûlellah, dedim.
— Bakire alaydın da onunla eğlenirdin, o da seninle eğlenir şakalaşırdı?"
— Yahuf'Onunla gülüşürdün, o da seninle gülüşürdü" demiştir. Ben dedim ki:
— Babam Abdullah ölünce geriye dokuz, yahut yedi kız bırakmıştı. Onlara denk olan birini getirmeyi hoş bulmadım. İstedim ki bir kadın getireyim de onlara sahib olsun ve hallerini düzeltsin. Peygamber (s.a.v):
— İsabet ettin buyurdu. "[29]

Aynaya Bakınca Okunacak Dualar

792- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem anyana baktığı zaman şöyle derdi:
"Elhamdü lîllâh. Allâhümme kenıâ hassenle halkı fehassin huluki."
Hamd Allaha mahsustur. Allah'ım! Benim kılığımı güzel yarattığın gibi, ahlakımı da güzel yap."[30]

793- Enes (Radıyallahu Anh)dan yapılan rivayette Enes şöyle demiştir: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem aynada yüzüne baktığı zaman:
"Elhamdü lilîâhillezî sevvâ haîkî feaddelehû ve keneme surete vechî fehassenehâ ve ce'alenî mine'l-müslimîn."
"O Allah'a hamd olsun ki, benim yaratılışımı düzgün yapmış ve onu dengeli bir hale koymuştur, yüzümün şeklini iyi yapmış ve onu güzelleştirmiş ve benî de müslümanlardan yapmıştır"[31]

Kan Aldıranın Okuyacağı Duâ

794- Hazreti Ali'den (RadıyallahuAnh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu, Aleyhi ve Sellem;
"Kan aldırma zamanında kim Âyetel-Kürsi'yi okursa, kan aldırmasının yararı olur, buyurmuştur."[32]

Kulağı Çınlayanın Okuyacağı Duâ

795- Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in âzâdlısı Rafi'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Salallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Sizden birinizin kulağı çınladığı zaman beni hatırlasın ve bana Salât getirsin ve: Beni anan kimseye Allah hayır versin, desin."[33]

Ayağı Uyuşup Tutulanın Okuyacağı Duâ

796- Haysem İbni Haneş'den yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Biz Abdullah İbni Ömer'in (Radıyallahu Anhüma) yanında idik. Ayağı uyuşup tutuldu. Ona bir adam dedi ki, sana insanların sevimlisi olanını hatırla. Bunun üzerine: Yâ Muhammed Sallalahu Aleyhi ve Sellem dedi de, sanki bağdan çözülmüş gibi rahatladı."[34]
Mücahid'den yapılan rivayetde: İbni Abbas'ın (Radıyalluhu Anhüma) yanında bir adamın ayağı uyuştu. Bunun üzerine İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma):
— Sana göre insanların en hayırlısı olanını hatırla, dedi, Adam:
— Muhammedün Sallallahu Aleyhi ve Sellem dedi. Böylece uyuşukluğu gitti. "[35]
Yine İbni Sünnî'nin kitabında, Buhârî'nin şeyhlerinden biri olan İbrahim İbni'l-Münzir El-Hizamî'den rivayetimizde o demiştir: Medine'liler, (şair) Ebu Atahiye'nin şu güzel beytinden hoşlanırlardı:
Onun ayağı bazı zamanlar uyuşup tutulur; Eğer (sevdiğini kasdederek) ey Utbe, demezse, (ondan) uyuşukluk gitmez.

Müslümanlara Veya Yalnız Kendisine Zulüm Yapana Beddua Etmenin Caizliği

Bil ki, bu konu cidden çok geniştir. Bunun cevazı üzerinde kitab ve sünnetten deliller ile önceki ve sonraki mü'minlerin işleri birbirlerini güçlendirmiştir. Allah Sübhânehu ve Tealâ Hazretleri Kur'ama bilinen çok yerlerinde, (Allah'ın rahmet ve selâmı üzerlerine olsun) Peygamberlerin kâfirlere beddua ettiğini haber vermiştir.
797- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ahzab gününde (Hendek Savaşında): Bizi (kâfirler) ikindi namazından alıkoydukları gibi, Allah da onların kabirlerine ve evlerine ateş doldursun, dedi."
798- Çeşitli yollardan rivayet edildiğine göre:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, (Bi'ri Manûne adı verilen olayda yetmiş kadar hafız ve) okuyucuları (Radıyallahu Anhüm) (pusuya düşürüp) öldürenlere beddua, etti ve bir ay onlar aleyhine şöyle duada bulundu: Allahım! Ri'l, Zekvan ve Usayye kabilelerine lanet et."[36]
799- İbni Mes'ud'dan uzunca rivayet edilen hadis: Ebu Cehil'in ve Ku-reyş'den olan arkadaşlarının deve işkembesini Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellemin sırtına koymaları ile ilgilidir. Bundan dolayı Peygamber (s.a.v) onlara beddua etti. Peygamber (s.a.v) duâ edince, üç defa duâ ederdi. Sonra Peygamber (s.a.v): Alah'im! Kureyş'i (kâfirlerini) helak et, dedi ve üç kez söyledi, sonra: Allah'ım! Ebu Cehil'i, Utbe İbni Rabi'a'yi helak et dedi ve, (Diğer Arkadaşları ile) tam yedi kişiyi saydı. ."[37]
800- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle duâ ederdi: "Allah'ım! Mekke'de biçare müminlere zulmeden Kureyş kavminden) Mudaroğullarına azabını şiddetlendir. Allah'ım! (Yedi sene kıtlık verdiğin)Yûsuf peygamberin kıtlık yıllarının benzerini onlara ver."[38]
801- Seleme İbni Ekvâ'dan yapılan bir rivayete göre: "Bir adam Resû-lüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem'in yanında sol eli ile ye.di. Bunun üzerine peygamber (s.a.v):
— Sağ ilenle ye buyurdu. Adam:
— Gücüm yetmiyor, dedi. Peygamber (s.a.v):
— Gücün yetmesin. Sağ eli kullanmasına engel olan kibirden başkası değildi, dedi. Ravi demiştir: artık elini ağzına kaldıramadı."[39]
Derim ki, bu adam Büsr idi. Sahâbidir ve deve çobanının oğludur. EJ-Eşca'i'dir. Şer'i bir hükme muhalefet eden aleyhine duâ etmenin cevazı bu hadisi şeriften anlaşılmaktadır.
802- Câbir İbni Semüre'den yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Küfe halkı Sa'd İbni Ebî Vakkas'ı (Radıyallahu Anh) Hazreti Omere (Radıyallahu Anh) şikâyet etti. Bunun üzerine onu (valilik) görevinden alıp onlara başkasını tayin etti." Böylece hadisi şerifi anlattı. Nihayet dedi: "Ömer onunla beraber Küfe'ye adamlar yahut bir adam gönderdi. Ondan soruşturuyordu. Ondan soruşturmadığı bir mescid bırakmadı. Hepsi onun iyiliğini söyleyip onu övdüler. Nihayet Abs Oğullarının Mescidine girdi. Onlardan Üsâme İbni Katâde ismindeki bir adam Ebu Sa'de künyesini taşıyordu, dedi ki:
Bize sorarsan, gerçek şu ki Sa'd İbni Ebî Vakkas seriyye ile gitmiyor (askeri birlik ile cihada çıkmıyor), eşit olarak (mallan) bölmüyor ve hükümde adalet yapmıyor. Sa'd İbni Ebî Vakkas dedi:
Bana gelince, vallahi üç şeyle duâ edeceğim: Allah'ım, eğer bu adam insanlara gösteriş yapıp ve kendini duyurmak için yalan söylüyorsa, ömrünü uzat, ihtiyacını çoğalt ve bunu fitneye düşür. Adam bundan sonra:
Ben fitneye düşmüş bir ihtiyarım. Sa'd'ın bedduası bana isabet etti, derdi "[40]
Câbir İbni Semure'den hadisi şerifi rivayet eden Abdülmelik İbni Umeyr şöyle demiştir: Ben sonra Üsâme İbni Katâde'yi gördüm, kaşları yaşlılıktan dolayı gözleri üstüne düşmüş olduğu halde, yollarda cariyelere sarkıntılık ederdi de, onları cimciklerdi.
803- Urve Îbni'z-Zübeyr'den yapılan rivayetde, Evs'in yahut Üveys'in kızı Ervâ, Mervan İbni'I-Hakem'in huzuruna çıkıp Said İbni Zeyd

(Radi-yallahu Anhüma) şikayet etti ve arazisinden bir kısım aldığım iddia etti. Said (savunmasında) şöyle dedi:
— Ben Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den (bu konuda söz) dinledikten sonra bu kadının arazisinden almış oldum. Mervan sordu:
— Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den ne dinledin? Said, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu dinledim, dedi:
"— Kim haksız yere bir karış yer alırsa, onu boynunda gerdanlık olarak yedi kat yere kadar taşımış olur." Mervan:
— Artık bundan sonra senden bir delil istemem, dedi. Said:
— Allah'ım! Bu kadın yalan söylüyorsa, onun gözünü kör et ve onu arazisinde öldür; dedi. Ravi demiştir: Kadın, gözü kör olmadan ölmedi ve kendi arazisinda yürürken bir çukura düşerek öldü.[41]

Bidat Ve Masiyet Ehlinden Uzak Kalmak

804- Ebû Bürde İbni Ebu Musa'dan rivayet edilmiştir: "Ebû Musa (Ra-dıyallahu Anh) öyle bir ağrıya tutuldu ki, bayıldı. Başı da hanımlarından birinin kucağında idi. Hanımlarından biri de çığlık attı. Fakat adam ona cevab verebilecek bir halde değildi. Ayıldığı zaman: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in beri (uzak) olduğu kimseden ben de beriyim. Çünkü Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Çığlık koparan kadından, saç yolandan ve elbise parçalayandan beri olmuştur, dedi."[42]
Yahya İbni Ya'mer'den yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: Ben İbni Ömer'e (Radıyallahu Anhüma) dedim ki, ey Ebû Abdurrahman! Bizden önce bir takım insanlar ortaya çıktı. Bunlar Kur'ani okuyorlar ve kaderin olmadığına inanıyorlar ve bütün işler de yeni olarak ortaya çıkar. (Allah ezelde onları bilmez, meydana çıktıktan sonra onları bilir) diyorlar.
Bunun üzerine İbni Ömer şöyle dedi: Onlarla buluştuğun zaman onlara bildir ki, ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar.[43]

Kötü Bir Şeyi Gidermeye Başlayınca Okunacak Dua

805- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Fetih günü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Mekke'ye girdi. Kabe'nin etrafında üçyüz altmış tane put vardı. Peygamer elindeki sopa ile dürtmeye başladı ve şöyle diyordu:
"Hak (İslâm dini) geldi ve bâtıl zail oldu. muhakkak ki, bâtıl yok olmaya mahkûmdur.[44] Hak geldi, artık bâtıl (putlar) yaratamaz ve öldükten sonra diriltemez."[45]

İnsanın Dilinde Kötü İfade Olursa Ne Okur

806- Huzeyfe'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Dilimin kötü söylemesinden Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyette bulundum. Peygamber (s.a.v): İstiğfardan neden uzaksın (Allah'dan mağfiret dilesen ya) Ben her gün yüz defa Aziz ve yüce olan Allah'dan mağfiret dilerim, dedi.[46]

İnsanın Hayvanı Tökezleyince Okunacak Duâ

807- Tâbi'inden olan meşhur Ebu'l-Melih'den rivayet edilmiştir. O da bir adamdan rivayet etti. Adam dedi ki: "Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in arkasında olarak hayvanına binmiştim. Hayvanı kaydı. Ben, şeytan helak olsun, dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): Şeytan he-lâk olsun deme; çünkü sen bu sözü söylersen, öyle büyüklenir ki koca bir ev gibi olur ve der ki, (hayvanın kayması benim kuvvetimle oldu. Fakat şöyle de: Allah'ın ismine sığınırım. Zira sen bunu söylediğin zaman sinek olmuş gibi küçülür, buyurdu.[47]

Vali Ölünce Beldenin Büyüğünün İnsanları Teskinedecek Şekilde Onlara Hitab Etmesi, Öğüt

Vermesi,Sabır Tavsiye Edip Bulundukları Hâl Üzerekalmalarını Söylemesinin Müstahablığı

808- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in vefat gününde, Ebû Bekir Es-Sıddık'ın (Radıyalîahu Anh) meşhur hutbesinin hadîsinde şu sözü rivayet edilmiştir: "Kim Muhammed'e ibâdet ediyordu ise, bilsin ki Mu-hammed ölmüştür: Kim de Allah'a ibâdet ediyorsa, bilsin ki Allah hayat sahibidir, ölmez."[48]
Cerir İbni Abdullah'dan rivayet edilmiştir ki, Basra ve Küfe Emiri bulunan Muğire îbni Şube vefat edince, Cerir kalkıp Allah Tealâ'ya hamd ve sena etti ve dedi: Ortağı bulunmayan bir Allah'dan korkun. Size bir Emir (idareci) gelinceye kadar vakar ve sükûnetinizi bozmayın. Şimdi size (idareci) gelecektir, buyurmuştur. "[49]

Kendisine Yahut İnsanlara Yahutinsanların Bir Kısmına İyilik Edene Bundan Ötürü Duâ Etmek Ve Bu

İşe Onu Teşviketmek

809- Abdullah İbni Abbas'dan (Radıyalîahu Anhüma) yapılan rivayete göre, o şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem helaya çıktı, ben de abdest alması için su koydum. Peygamber (s.a.v) çıkınca:
Bunu kim koydu? dedi. Kimin koyduğu ona bildirildi. Peygamber (s.a.v): Allah'ım! Onu din bilgini (fakîh) yap" buyurdu.[50]
810- Ebû Katede'den (Radıyalîahu Anh) uzunca olan ve Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in pek çok mucizelerini taşıyan büyük hadisi rivayet edilmiştir. O şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile (hayvanlar üzerinde) yürüyorduk. Nihayet gece ortası oldu. Ben Peygamberin yan tarafında idim. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e uyku bastı da, devesinden sarkar oldu. Yanma varıp onu uyandırmadan devesi üzerinde doğruluncaya kadar hemen onu düzelttim. Sonra gecenin sonu yaklaşıncaya kadar yürüdü. Devesinin üzerinde sarktı. Onu uyandırmadan hemen kendisini destekledim. Öyle ki, devesi üzerinde doğruldu. Sonra yürüdü; nihayet seher vaktinin sonu olunca, öyle bir .sarktı ki, daha önceki iki sarkmadan daha fazla idi, nerde ise düşüyordu. Hemen yanma varıp onu doğrulttum. O başını kaldırıp: "Kim bu? dedi ?
— Ebû Katade, dedim.
— Benimle bu yürümen ne zaman oldu? dedi. Dedim ki:
— Benim seninle bu yürümem gece boyunca devam etti. Peygamber (s.a.v):

— Allah'ın peygamberini koruduğun gibi Allah'da seni korusun, buyurdu.[51]
811- Üsâme İbni Zeyd'den (Radıyalîahu Anhüma) rivayet edilmiştir. O da Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlattı: "Kime bir iyilik edilir de bunu yapana: Allah seni hayırla mükâfatlandırsın, derse fazlasıyla teşekkür yapmış olur."[52]
812- Sahâbî olan Abdullah ibni Ebu Rabî'a'dan (Radıyalîahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kırk bin (dirhem para) ödünç aldı. Sonra ona mal geldi de onu bana ödedi ve: Allah senin malına ve ailene bereket versin. Ödünç vermenin karşılığı hamd etmek ve ödemektir, dedi."[53]
813- Cerir İbni Abdullah El-Beceli'den (Radıyalîahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir:
"Cahiliyet zamanından kalma Has'em kabilesine ait bir tapınak vardı. Ona Yemen'lilerin Kâbesi ve Zülhalasa denirdi. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle dedi: "Sen bu Zülhalasa'dan beni rahatlığa ka-vuştururmusun (onu temizlermisin)? Bunun üzerine ben Ahmes kabilesinden yüz elli süvari ile (onu hedef alarak) yola çıktım. O tapınağı kırdık ve orada bulduğumuz kimseleri öldürdük. Sonra peygambere döndük ve
ona (durumu) bildirdik. Peygamber de bize ve Ahmes kabilesine duâ etti. "[54]
Bir rivayette de: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem beş defa Ahmes kabilesinin atlarına ve erkeklerine bereket diledi." şeklindedir.
814- İbni Abbas'dan (Radiyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir: "Ab-bas ailesi Zemzem'den su çekip çalışırlarken, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Zemzem'e geldi ve şöyle buyurdu: Çalışınız, çünkü siz iyi bir iş üzerindesiniz."[55]

Kendisine Hediye Verilen Kimse, Hediye Verene Duâedince Hediye Verenin De Ona Duâ Etmesinin Mustahablığı

815- Hazreti Aişe'den (Radiyallahu Anha) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Ben Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir koyun hediye ettim. (Peygamber (s.a.v), onu dağıtmak için bana) onu böl, dedi. Aişe, hizmetçisi (dağıtımdan) dönünce sorardı: (Hediyeyi alanlar) ne dediler? Hizmetçi de derdi ki, Allah size bereket versin, dediler. Hazreti Aişe'de: Allah onlara de bereket versin, onların söylediklerine biz aynı karşılığı veririz. Bizim sevabımız da bize kalır, derdi."[56]

Kendisine Bir Hediye Verilen Kimsenin Meşru Bir Manadan Dolayı Hediyeyi Geri Çevirip Özür Dilemesi Müstahabdır Bu Da Hakim Yahut Vali Olduğu İçin Yahut Hediyede Haram Şübhesi Olduğu İçin Yahut Bundan Başka Bir Özür İçin Yapılır.

816- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet ettik ki: "Sa'b İbni Cessame (Radıyallahu Anh) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e peygamber (hac için) ihramda iken, bir yabani merkeb hediye etti. Bunu peygamber ona geri verdi ve şöyle dedi:Eğer biz ihramda buhınmasaydık senden kabul ederdik." (Yaban eşeği av hayvanı olduğu için ihram halinde olanlar ondan faydalanamaz. Bu hayvanın eti aslında yenir.)[57]

Kendinden Bir Engeli Giderene Okunacak Duâ

817- Said İbni'l-Müseyyib'den rivayet edilmiştir. O da, Ebû Eyyüb el-Ensarî'den (Radıyallahu Ânh) rivayet etti ki:
"Kendisi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sakalından bir tozu alıp giderdi. Bunun üzerine Resûlülîah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Hoşlanmadığın şeyi Allah senden silip gidersin, ey Ebâ Eyyüb! buyurdu."[58]
Sa'd'dan bir rivayet de şöyledir: "Ebû Eyyüb, Resûlülîah Sallallahu Aleyhi ve SellemMen (toz gibi) bir şey aldı. Bunun üzerine Resûlülîah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Sende fena bir şey bulunmasın, Ey Ebû Eyyüb, sende bir fenalık bulunmasın..." buyurdu.
Abdullah İbni Bekir El-Bahilî'den rivayet edilmiştir. O şöyle demiştir: Ömer (Radıyallahu Anh) bir adamın sakalından yahut başından bir şey aldı. Adam:
— Allah senden hoş olmayan şeyi gidersin dedi. Ömer (Radıyallahu Anh) bunun üzerine:
— Biz müslüman olalı beri bizden fenalığı giderdi. Ancak senden (nahoş) bir şey alınınca de ki: Ellerin hayır toplasın, dedi."[59]

Meyvanın Turfandasını Görünce Okunacak Dualar

818- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir: "İnsanlar ilk çıkan meyvayı gördükleri zaman onu Resûiüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e getirirlerdi. Resûlülîah Sallallahu Aleyhi ve Sellem onu alınca: Allah'ım, meyvemizde bize bereket ver. Şehrimizde bize bereket ver, Ölçeğimizde bize bereket ver, kilerimizde bize bereket ver buyururdu. Sonra yaşı en küçük olanı çağırır da o meyvayı ona verirdi."[60]
Yine Müslim'in bir rivayetinde şöyledir: "Bereket üzerine bereket ver, (der) sonra o meyvayı çocuklardan yanında bulunanların en küçüğüne verirdi." Tirmizî'nin rivayetinde ise: "En küçük gördüğüne verirdi." şeklindedir.
819- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh): "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i gördüm; kendisine turfanda bir mevya getirildiği zaman onu gözleri üzerine sonra dudakları üzerine kordu ve şöyle buyururdu:
"Allah'ım!. Bunun evvelini bize gösterdiğin gibi, sonunu da bize göster. Sonra onu yanında olan çocuklardan birine verirdi."[61]

İnsanlara Va'z Etmede Ve İlim Öğretmede Ölçülü Olmanın Müstahablığı

Bil ki, bir topluma va'z eden yahut onlara bir ilim öğreten kimsenin bu.konuda ölçülü hareket etmesi müstahabdır. Onları usandıracak şekilde sözünü uzatmamahdır. Çünkü insanlar sıkılır ve rahatsız olurlar. Böylece ilmin ve va'zın kıymet ve zevki kalblerinden gitmiş olur. Eğer ilimden ve hayırlı söz dinlemekten hoşlanmazlarsa, o zaman harama düşmüş olurlar.
820- Şakîk İbni Seleme'den yapılan rivayetde şöyle demiştir: "İbra Mes'-ud (Radıyallahu Anhüma) her perşembe günü bize va'z ve nasihat ederdi, bir adam ona:
Ey Ebû Abdurrahman! Her gün bize öğüt vermeni istiyorum, dedi. Bunun,üzerine İbni Mes'ud:
Beni bundan engelleyen, size usanç vermeyi sevmeyişimdir. Bir de ben, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bize usanç gelmesinden korkarak bizi bu iş için bekletip alıkoyduğu gibi, ben de sizi va'z için öyle bekletiyorum, dedi."[62]
821- Ammar İbni Yâsir'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde o demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle

buyurduğunu işittim: "İnsanın namazını uzun ve hutbesini kısa yapması, onun anlayışlı olduğuna delâlet eder. O halde namazı uzun, hutbeyi de (konuşmaları) kısa yapın. "[63]

İyi İşe Delâlet Ve Ona Teşvik Etmenin Fazileti

Allah Teaîâ şöyle buyurmuştur:
"İyilik ve takva üzere birbirinize yardım edin."[64]
822- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, Resû-lüliah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim hidayete (hak yola) çağırırsa, ona uyanların sevabı kadar kendisine de sevab olur. Hem de bu, diğerlerinin sevabından hiç bir şey eksiltmez. Kim de bir sapıklığa çağırırsa, ona uyanların günahları kadar kendisine de günah olur; bu da onların günahlarından bir şey eksiltmez. "[65]
823- Ebû Mes'ud El-Ensarî El-Bedrî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Hayırlı bir şeye delâlet eden kimse için, onu yapanın sevabı kadar mükâfat vardır. "[66]
824- Sehl İbni Sa'ddan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ali'ye (Radıyallahu Anh) şöyle buyurdu: Vallahi senin sebebinle bir adamı Allanın hidayete erdirmesi, senin için deve sürüsünden daha hayırlıdır."[67]
825- Sahih'de Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu sözü rivayet edilmiştir: "Kul, kardeşinin yardımında bulunduğu müddet Allah da kulun yardımcısı olur."[68]

Kendisine Sorulan Bir İlmi Bilmeyip De Onu Başka Bir Kimsenin Bildiğini Bilenin Ona Delalette Bulunması

Bu bölümden önce geçen bölümlerde bu konuya dair sahih hadisler vardır. Orada: "Din nasihattir." hadisi vardır. Bu (delâlet yapmak) da nasi-hattandir.
826- Şüreyh Ibni Hânî'den yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Mestler üzerine meshetmekten sormak üzere Hazreti Aişe'ye (Radıyallahu Anha) gittim. O (bana): Sen, Ebû Tâlib'in oğlu Ali'ye (Radıyallahu Anh) git, ona sor; çünkü o, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile yolculuğa çıkardı, dedi. Biz de meseleyi ona sorduk."[69]
827- Sa'd İbni Hişam İbni Âmir, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem vitir namazından sormak üzere İbni Abbas'a gitmiş. Bunur üzerine İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma):
— Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve SeUem'in vitrini yeryüzünde en iyi bilen kimseyi sana göstereyim mi? dedi. Sa'd:
— Kimdir? dedi. İbni Abbas:
— O Aişe'dir, Ona git de ona sor, dedi."[70]
828- İmrân İbni Hıttân'dan yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Aişe'ye (Radıyallahu Anha) ipekten sordum. Bana dedi ki, İbni Abbas'a git de ona sor. Ben de ona sordum. Dedi ki, İbni Ömer'e sor. İbni Ömer'e sordum. O bana: Ebû Hafs (yani Hattab'ın oğlu olan babam Ömer Radıyallahu Anh) bana bildirdi. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur: "İpeği ancak âhirette nasîbi olmayan kimse dünyada giyer, dedi. "[71]

Allah'ın Hükmüne Davet Edilenin Okuyacakları

Bir kimseye başkası derse ki, benimle senin aranda (hüküm verecek) Allah'ın kitabı var, yahut Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Sün-neti var, yahut müslümanların âlimlerinin sözleri var, yahut bunların benzeri sözler söylerse, yahut beraber müslümanların hâkimine gidelim, yahut müftiye gidelim, aramızdaki davayı çözsün derse, karşılık olarak kabul ettik, itaat ettik, başüstüne, ne iyi şey gibi sözler söylemek uygun olur. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Aralarında hüküm vermek için mü'minler Allah'a ve O'nun peygamberine davet edildikleri zaman, onların sözü sadece: Kabul ettik, itaat ettik olmuştur. İşte onlar (azâbdan) kurtulanlardır. "[72]
Bir iş üzerinde dava açana yahut anlaşmazlık çıkarana şöyle demek uygundur: Yüce Allah'dan kork, yüce Allah'dan sakın, düşün ki, Allah yaptığını biliyor, bil ki, Allah Tealâ her halinden haberdardır, bil ki, söylediklerin aleyhine yazılıyor ve onlardan hesaba çekileceksin benzeri sözler... Yahut ona der ki, Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet gününde herkes hayır olarak ne yapmışsa onu bulacaktır.[73] Yahut:
"Öyle bir günden korkun ki, (hesab vermek için) ogün Allah'a döndürüleceksiniz."[74] Yahut benzeri ayetler, yahut sözlerden yukarki ifadelerin benzerleri söylenir. Bunlara karşı edebli olmak ve şöyle demek gereklidir:
Kabul ettim, doğrudur, Allah'dan bu konuda başarı dilerim, kerim olan Allah'ın îütfunu isterim. Sonra bu sözleri söyleyene karşı yumuşak dav-ranılır. Bu sözlerde ciddiyetsizlikle davranmaktan çok sakınmalıdır. Çünkü çok kimseler bu sözler esnasında uygun olmayan sözler söylerler. Öyle ki, bazı insanlar küfür olan ifadeler kullanırlar.
Bir insana arkadaşı: Bu senin yaptığın Resûîüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadisine aykırıdır, dediği zaman, buna cevab olarak şöyle dememelidir: Hadisin zahiri özellik bakımından metruk veya tevilli ve benzeri bir halde olsa bile, ben bu hadisi benimsemem, ben bununla amel etmem. Ancak şöyle denmelidir: Bu hadisin özelliği vardır yahut tevil edilmiştir, zahiri manası icmaen terk edilmiştir gibi ifadeler kullanılmalıdır.

Cahillerden Yüz Çevirmek

Allah Sübhânehu ve Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Sen bağışlama yolunu tut, iyilikle emret ve cahillerden yüz çevir. "[75]
Yine Allah Teaiâ buyurmuştur:
"(Gerçek mü'minler) boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve:. Yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size. Bizden size güven olsun. Biz cahilleri arkadaş edinmeyiz, derler. "[76]
Yine Allah Teaiâ buyurmuştur:
"Bizim Kurbanımızdan yüz çeviren kimseden (ey peygamberim) sen de yüz çevir. "[77]
Yine Allah Tealâ buyurmuştur:

"Şimdi sen (o inkarcılardan) güzel bir şekilde yüz çevir."[78]
829- Abdullah İbni Mes'ud'dan yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Hu-neyn savaşı olunca Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem arabın eşrafından bazı kimseleri (imanları kuvvetleşsin diye ganimet taksiminde gözetleyip) üstün tuttu. Bunun üzerine bir adam:
Vallahi bu ganimet taksiminde adalet yapılmadı ve bunda Allah'ın rızâsı gözetilmedi, dedi. ben dedim ki, vallahi (senin dediklerini) Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e haber vereceğim. Hemen peygambere gittim ve onun söylediklerini haber verdim. Peygamberin yüzü kızaracak şekilde değişti. Sonra:
Allah ve O'nun peygamberi adalet yapmazsa kim adalet yapar? buyurdu. Sonra devam etti.: Allah Musa'ya rahmet etsin; ona bundan daha çok eziyet edildi de sabretmişti."[79]
830- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır:
"Uyeyne İbni Hısn İbni Huzeyfe bir seferden döndü de kardeşinin oğlu Hurr İbni Kays'ın hanesine indi. Hurr İbni Kays, Ömer'in (Radıyala-hu Anh) kendine yaklaştırdığı kimselerdendi. Kur'an okuyucuları yaşlı ve gençler olarak Hazreti Ömer'in danışma ve meclis arkadaşları idiler. Uyeyne kardeşinin oğluna:
Ey kardeşimin oğlu! Senin bu Emir (Halife Ömer) yanında itibarın var. Benim için izin iste de, yanına varayım, dedi. O da izin istedi. Bunun üzerine Ömer ona izin verdi. Uyeyne (halifenin) yanına varınca:
Söyle, ey Hattab'm oğlu! Vallahi sen bize bağışta bulunmuyorsun ve aramızda adaletle hüküm vermiyorsun, dedi. Ömer (Radıyallahu Anh) kızdı, onu cezalandırmak istedi. Hurr ona:
Ey mü'minlerin emiri! Yüce Allah peygamberine (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: "Af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir," dedi. Bu adam cahillerdendir. Vallahi bu âyeti Hurr ona okuyunca olduğu yerde kaldı. Ömer Allah'ın kitabı önünde en çok eğilip kalanlardandı.[80]

Bir Kimsenin Kendinden Yüksek Olana Öğüt Vermesi

Burada, bundan önceki bölümde geçen İbn-i Abbâs'ın Ömer kıssası hakkındaki hadisi söz konusudur.
Bil ki, bu bölüm üzerinde önemle durulması gereken konulardan biridir. Eğer verilecek bir öğütten bir fesat doğmayacaksa, küçüğe ve büyüğe nasihatta bulunmak insana vacib olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et."[81]
Bu konudaki hadislere gelince, onlar sayılamayacak, kadar çoktur. Fakat hayasızlık, cehalet ve hata düşüncesi ile büyük şahsiyetlere karşı bu görevi insanların ihmal edip yerine getirmemesi haya değildir. Bu bir şahsiyet zayıflığıdır, gevşekliktir ve acziyettir. Çünkü hayanın hepsi hayırdır. Haya ise ancak hayır getirir. Halbuki öğütü terk etmek kötülük getirir. Onun için haya olmaz. İlimde kemal bulmuş ümmetin gerçek âlimleri yanında haya (utanma) şudur: "O bir huydur ki, çirkini terk etmeye ve hak sahibinin hakkı üzerinde kusur yapmaktan ahkor." Bu ifade, Cü-neyd'in Kuşeyri Risalesinde anlattığımız şu tarifin manasını taşımaktadır: Haya, iyilikleri ve kusurları görmektir. Bunların arasında bir hal doğar ki, ona haya denilir.
Ben bunu Müslim şerhinin başında geniş olarak açıkladım. Hamd Allah'a mahsustur. Allah en iyi bilendir.

Anlaşmaya Ve Verilen Söze Riayeti Emretmek

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Sözleşme yaptığınız zaman Allah'ın ahdine vefa gösteriniz."[82]
Yine Allah Tealâ buyurmuştur:
"Ey iman edenler, akidlerinizi yerine getirin."[83]
Yine Allah Tealâ buyurmuştur:
"Verilen sözü yerine getirin; çünkü verilen sözden caymak sorumluluktaşır."[84]
Bu konuda ayetler çoktur, bunların en şiddetlisi Allah Tealâ'nm şu sözüdür:
"Ey îman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah yanında buğz yönünden büyük olmuştur."[85]
831- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resû-lüllah Sallallahu Aleyhi, ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Münafıkın (amel bakımından) alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince cayar. Kendisine güvenilince hiyanet eder."[86]
Müslim rivayetinde ilâve etmiştir: "Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini müslüman sansa da... (manafıktır.) Bu manada hadisi şerifler çoktur. Bu anlattıklarımız yeterlidir. Âlimler ittifak ettiler ki, yapılması yasak olmayan bir şeyi va'd edince, onu yerine getirmek gerekir. Acaba bu vacib mi yoksa müstahabmıdır? Burada âlimler arasında ihtilâf vardır. İmam Şafi'i, imam Ebû Hanife ve âlimlerin çoğu bunun müstahab olduğuna inanmışlardır. Eğer insan sözünü yerine getirmezse fazileti kaybetmiş ve hoş olmayan şeyi yapmış olur. Şiddetli bir şekilde tenzihen mekruhtur. Fakat insan günah işlemiş sayılmaz. Âlimlerden bir topluluk da bunun vacib olduğuna inanmışlardır. Maliki olan İmam Ebu Bekir İbni'I-Arabî demiştir ki, bu mezhebe kail olanlardan en büyüğü Ömer İbni Abdülaziz'dir. Malikiler üçüncü bir görüşe sahib olmuşlardır. O da şudur: Eğer verilen söz bir sebebe bağlanmışsa o zaman onu yerine getirmek vacib olur. Evlen, sana şunu vereceğim yahut benim hakkımda kötü söylemeyeceğine yemin et, sana şunu vereceğim ve benzeri sözlerle va'd etmek gibi...
Eğer verilen söz bir sebebe bağlı değil de mutlak ise, o-zaman sözü yerine getirmek vacib olmaz. Bunu vacib kabul etmeyenler, söz vermeyi, hibe manasında kabul edip ona kıyaslamalardır. Alimlerin çoğunluğuna göre hibede vefanın vücubu ele geçmekle olur. Malikî'Iere göre ise, hibeye sadakat ele geçmeden önce vacibdir.

Malını Yahut Başka Şeyi Bir Kimseyevermek Üzere Teklifte Bulunana Duâ Etmenin Müstahablığı

832- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle anlatmıştır: "Muhacirler Medine'ye geldiklerinde Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Rebi'in konuğu oldu. Sa'd ona dedi ki, malımı sana böleyim ve hanımlarımdan, birini senin için (boşayip iddetten sonra nikâhlayasm diye) bırakayım. Abdurrahman Ona: Malında ve ailende Allah sana bereket versin, dedi."[87]

Gayrı Müslimin Bir Müslümana İyilik Edince, Müslümanın Ona Söyleyeceği

Bil ki, kâfirlere söylenmeyen Allah seni mağfiret buyursun ve benzeri sözleri, iyilik eden gayri müslime söylemek caiz değildir. Fakat

hidayet dileğinde bulunulur. Sağlığına ve afiyet üzere bulunmasına duâ edilir.
833- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kendisine su verilmesini istedi de bir Yahudi ona su verdi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona:
Allah seni güzelleştirsin, dedi. Sonra adam ölünceye kadar ak saç görmedi."[88]

Bir Kimse Kendinden, Çocuğundan, Malından Yahut Bundan Başkasında Bir Şey Görür De Hoşuna Giderse Ve Ona Gözünün Değmesinden Ve Bundan Zarar Görmekten Korkarsa Okuyacağı Dualar Nazar Ve Göz Değmesinde Okunacak Dualar:

834- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Göz değmesi hakdır (gerçektir)."[89]
835- Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayete göre: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (zevcesi olan) Ümmü Seleme'nin evinde bir cariye gördü. Onun yüzünde sarılığa meyleden bir değişiklik gördü.
Bunun için : Bu kadından korunun; çünkü bunda göz değmesi vardır, buyurdu."[90]
936- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
"Göz değmesi hakdır. Kaderin önüne geçecek bir şey olsaydı, onun önüne göz değmesi geçerdi. Gözü değen kimseye abdest aldırdığınız zaman onun abdest suyu ile göz değmişi yıkayın, buyurdu."[91]
Ben derim: İstiğsal, gözü değen insana: elbisenin vücut tarafında olan kısmını su ileyıkadiye iyilikle söylenmesidir. Sonra o su, kendisine göz değenin üzerine dökülür. Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) şöyle dediği sabit olmuştur: Gözü değen kimse, abdest almakla emrolunurdu. Sonra o su ile kendine göz değen yıkanırdı. Bunu Buhârî ve Müslim'in şartı üzere Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
837- Ebû Sa'îd El-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre şöyle demiştir:
"Muavvizeteyn (Felâk ve Nâs sûreleri) ininceye kadar, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Cinlerden ve insanın göz değmesinden Allah'a sığınırdı. Bu iki sûre nazil olunca onları okumaya başladı ve diğer sığınma tedbirlerini bıraktı."[92]
838- İbni Abbas'ın şu hadisi rivayet edilmiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (torunları) Hasan ve Hüseyin'i şöyle (duâ ederek) korumaya alırdı:
"Uîzükümâ bikelimâtillâhittâmmeti min külü şeytânın ve himmetin ve min külli aynin îâmmetin."
"İkinizi, her Şeytandan, her felâketten ve her fenalık veren göz değmesinden Allah'ın tam olan kelimelerine (Kur'an'ina) sığındırırım." Bir de (Peygamber (s.a.v) torunlarına) şöyle derdi: Sizin atanız (İbrahim Peygamber), bunların şerrinden İsmail ve İshak'ı Allah'a sığındırırdı."[93]
839- Saîd İbni Hakim'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, gözü ile bir şeye isabet etmekten korktuğu zaman şöyle buyururdu:
"Allâhümme bârik fîhi ve lâ tedurrehû." "Allah'ım! Buna bereket ver ve ona zarar verme."[94]
840- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"İnsan hoşuna giden bir şeyi görür de şöyle derse ona zarar vermez:
Mâ şâellâhu lâ kuvvete illâ billâh."
"Allah'ın dilediği olur. Kuvvet de ancak Allah iledir. "[95]
841- Sehl îbni Huneyf den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz kendi nefsinde yahut malında hoşuna giden bir şey görünce, ondan ötürü bereket dileğinde bulunsun (Bârekellah desin). Çünkü göz değmesi haktır. "[96]
842- Âmir îbni Rabî'a'dan (Radiyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz kendi nefsinde ve malında bir şey görürde hoşuna giden bir şey onu hoş-landınrsa, bereket duasında bulunsun (Allah'ım, buna bereket ver, desin)."[97]
Allah kendilerine rahmet etsin âlimlerimizden İmam Ebû Muhammed El-Kadî Hüseyin mezheb üzerindeki Ta'hk kitabında anlatmıştır: Allah'ın selâmı hepsinin üzerlerine olsun, peygamberlerden biri bir gün kavmine baktı da onları çoğumsadi ve onlar peygamberin hoşuna gittiler. Bundan dolayı onlardan yetmiş bin kişi hemen öldü. Allah Sübhânehu ve Te-alâ o peygambere vahyetti:
Onlara senin gözün değdi. Eğer onlara gözün isabet ettiği zaman kendilerini koruyaydm (Allah'dan onlara bereket isteyeydin) heiâk olmazlardı. Peygamber sordu:
Hangi şeyle onları korumalıydım? Bunun üzerine Allah Tealâ ona vahyetti:
"Hiç bir zaman ölmeyen, hayat sahibi olup her şeyi idare eden Allah'ın kuvveti ile sizi korurum. Kötülüğü de sizden "Lâ Havle ve Lâ kuvvete illâ billahi'1-Azım ile kaldırırım." Kadı Hüseyin'den nakil yapan demiştir: Allah kendisine rahmet etsin, Kadi'mn âdeti şu idi: Arkadaşlarına baktığı zaman onların gidişat ve güzel Halleri hoşuna gidince bu sözlerle onları felâketten korurdu. Allah en iyisini bilendir.

İnsanın Sevdiğini Ve Sevmediğini Görünce Okuyacağı Dualar

843- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde, o şöyle demiştir:
"ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sevdiği bir şeyi görünce şöyle buyururdu:
"El-hamdü lillâhiUezî bini'metihî tetimmussâlihâtü."
"O Allah'a hamd olsun ki, O'nun nimeti ile iyi işler tamam olur." Hoşlanmadığı bir şeyi görünce de şöyle buyururdu:
"El-hamdüJfflâhi alâ külli hâl." "Her halde Allah'a hamd olsun."[98]

Semâya Bakınca Okunacak Duâ

Şöyle söylemek müstahabdır:
"Ey Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni noksanlıklardan ten-zîh ederiz. Bizi ateş azabından koru.[99] Ayet sonuna kadar okunur. Bunun okunması, Buharı ve Müslim'de tahriç edilen îbni Abbas'ın (Radıyallahu Anhüma) şu hadisinden dolayıdır: ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bunu söylemiştir. Bunun açıklaması geçmişti. Allah en iyi bilendir.

Bir Şeyde Uğursuzluk Hissedince Okunacak Dualar

844- Sahâbî olan Muaviye İbni-I-Hakem Es-Sülemî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Dedim ki, ey Alah'm Resulü! Bizden bazı insanlar uğursuzluk yorumunda bulunuyorlar? Peygamber (s.a.v): Bu bir hisdir ki onu kalblerin-de duyuyorlar. Asla onları işlerinden alıkomasın, buyurdu.[100]
845- Ukbe İbni Âmir El Cühenî'den (Radıyallahu Anh) yapılan riva-yetde şöyle demiştir: "Uğursuzluğa yorma işinden Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e soruldu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Bunun en doğrusu hayra yormadır. Bir müslümanı işinden çevirmesin. Uğursuzluğa yorumlanan hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüz zaman:
"Allâhümme lâ ye'tî bi'1-hasenâti illâ ente ve lâ yezhebu bi's-seyyiâti illâ ente ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh."
"Allah'ım! İyilikleri ancak sen getirirsin. Kötülükleri de ancak sen giderirsin. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır", deyiniz."[101]

Hamama Girince Okunacak Dualar

Allah Tealâ'nın adını anmak (Besmele çekmek), cenneti istemek ve ateşten Allah'a sığınmak müstahabdır, denmiştir.
846- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Hamam ne güzel evdir. Oraya müslüman girer. Müslüman oraya girince Aziz ve yüce Al-Iah'dan Cenneti ister ve ateşten de O'na sığınır."[102]

Bir Cariye, Bir Köle, Bir Hayvan Satınalınca Ve Bir Borç Ödeyince Okunacak Duâ

İnsan bir köle yahut bir hayvan satın aldığı zaman onun alnından tutup şöyle der:
"Allâhümme innî es'elüke hayrahû ve hayra mâ cübile aleyhi ve eûzü bike min şerrihî ve şerri mâ cübile aleyhi,"
"Allah'ım, ben bunun hayrını ve yaratılmış olduğu şeyin hayrım Senden istiyorum. Bunun şerrinden yaratıldığı şeyin şerrinden de Sana sığınırım." Bunu söylemek müstahabdır.
Bunun benzeri bir hadis Ebû Davud'un ve başkasının Sünen'inden nakledilerek "Nikâhın Zikirleri" bölümünde geçmişti.
Borç ödeme zamanında da (alacaklıya duâ olarak) şöyle söyler,
"Ailende ve malında Allah sana bereket versin ve seni hayırla mükâfatlandırsın."

Ata Binemeyen Ne Söyler Ve Ona Nasıl Duâ Edilir?

847- Cerir İbni Abdullah El-Beceli'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir:
"At üzerinde duramıyorum diye, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyette bulundum. Peygamber eli ile göğsüme vurup: Allah'ım! Bunu yerleştir ve doğru yolu gösterip doğru yolda giden yap, dedi.."[103]

Mananın Ve Maksadın Yanlış Anlaşılması Yahut Değiştirilmesinden Korkulduğunda Âlimin Ve Başkasının İnsanların Anlamayacağı Şekilde Konuşmaktan Menedilmesî

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Biz her peygamberi kendi kavminin dili ile gönderdik ki, onlara (hükümleri) açıklasın."[104]
848- Muaz (Radıyallahu Anh) cemaatla namazı uzattığı zaman, Resü-lüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem ona: "Sen fitne çıkaranmısın, ey Muaz? buyurmuştur. "[105]
849- Hz. Ali'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "insanlara anlayacakları şekilde anlatm. Allah'ın ve O'nun peygamberinin yalanlanmasını istemlisiniz?" (Cahillikden sözü anlamazlar da onu inkâra koyulurlar. Buna sebebiyet verilmesin.[106]

Âlimin Ve Vâızın Mecliste Bulunanları Susmaya Ve Kendini Dinlemeğe Davet Etmesi

850- Cerîr İbni Abdullah'dan yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Veda haccında Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Seîlem bana şöyle dedi: (Beni dinlemeleri için) insanları susmaya davet et. Sonra: Benden sonra birbirinin boynunu vuran kâfirlerin haline dönmeyin, buyurdu."[107]

Kendisine Uyulan Adam, Gerçekte Doğru Olmakla Beraber Görünüşte Doğruya Aykırı Bir İş Yaparsa Ne Söyler

Bil ki, âlim, muallim, kadı, müfti ve terbiyeci şeyh gibi kendilerine uyulan ve sözleri kabul edilen kimselerin, haklı iş olsa bile görünüşü gerçeğe aykırı olan işlerden ve sözlerden ve davranışlardan sakınmaları müsta-habdir. Çünkü bunları yaptıkları zaman şu bozuk durumlar ortaya çıkar:
Böyle yetkili bir kimseden ortaya çıkan iş, çok kimseler tarafından bilinince görünüş hali esas alınarak onun her zaman için geçerli olduğu fikrini doğurur. Böylece daima geçerli olan ve yapılması lazım gelen meşru bir iş gibi kalır. Bunun bozuk taraflarından biri de, insanların o kimse hakkında kötü zan sahibi olmaları, noksanlığına inanmaları ve onu dillerine dolamalarıdır. Yine insanlar onun hakkında kötü zan beslerler ve ondan kaçınırlar, başkalarını da onun sözü ile amel etmekten sakındırırlar. Böylece rivayetleri ve şahidlikleri makbul olmaz. Fetvası geçerli olmaz. İlim olarak söyleyeceği şeylere meyletme arzusu insanlardan gider. Bütün bunlar açıkça görülen bozuk hallerdir. Onun için bu bozuk işlerin her birinden sakınması gerekir. Tümünden nasıt sakınılmasın? İşin esasında, haklı iken böyle bir iş yapmaya muhtaç kalan kimse, o yaptığı işi açığa vurmaz. Eğer onu açıklarsa, yahut iş meydana çıkarsa yahut o işte şeriatın hükmünü ve işin cevazını bildirmek için açıklanmasında bir yarar görürse, şöyle demesi uygun düşer: Benim bu yaptığım iş haram değildir, bu işin haram olmadığını bilesiniz diye bunu gördüğünüz şekil üzere yaptım. Bu şu ve budur. Delili şu ve budur.
851- Sehl İbni Sa'd El-Saidî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem'i gördüm minberde kalktı (namazı öğretmek için) tekbir getirdi. Arkasında da insanlar tekbir aldı. Kur'an okudu ve rükû yaptı. Arkasında insanlar da rükû etti. Sonra kalktı. Sonra geri geri giderek yer üzerine secde etti. Sonra minbere döndü, böylece namazını tamamladı. Sonra insanlara karşı durup dedi: Ey insanlar! Ben böyle yaptım ki, (görmek sureti ile) bana uyasınız ve namazımı öğrenesiniz."[108] Bu bölümle ilgili

hadisler çoktur. (Gençlerin kalbine şübhe düşmesin diye, sabah karanlığında Peygamberin konuştuğu hanımı için, yanılmayınız) "Bu (zevcem) Safiyye'dir" hadisi gibi...
852- Buhârî'de şu hadis vardır: "Hazreti Ali ayakta su içti, ve dedi: Beni gördüğünüz gibi, Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem'in yaptığını gördüm. Ben de yaptım.[109] Bu mana üzerinde Sahih'de hadisler ve haberler meşhurdur.

Kendisine Uyulan Adam Görünüşte Böyle Uygunsuz Bir İş Yaparsa, Ona Uyan Kimse Ne Söyler

Bir kimse uymuş olduğu şeyhi ve hocası gibi yetkili bir adamda bilinen şeye aykırı bir iş görürse, gerçeği öğrenmek niyeti ile ona o işten sorması müstahabdır. Eğer unutarak o işi yapmışsa, onu düzeltir. Eğer esasta doğru olur da kasden onu yapmışsa, adama onu açıklar.
853- Üsâme İbni Zeyd'den (Radiyallahu Anhüma) yapılan rivayetde o şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem {hac için vakfe yaptığı) Arafat'dan (Müzdelife'ye doğru) döndü. Şi'b denilen yere varınca, bineğinden indi ve idrarını yaptı. Sonra abdest aldı. (Akşam vakti çıkmaya yaklaştığı için, namazı hatırlatmak maksadı ile) dedim ki, namazı (kılmadık), ya Resûlellah! Bunun üzerine: Namaz ileride (Müzdelife'de yatsı ile beraber kılınacaktır)... buyurdu."[110]
Derim ki, Üsâme o sözü peygambere şunun için söyledi: Sanmıştı ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem akşam namazını unutmuş. Çünkü akşam vakti girmiş ve çıkması da yaklaşmıştı.
854- Sa'd İbni Ebî Vakkas'ın şu sözü rivayet edilmiştir. "Yâ Resûlellah! Falan adamdan yüz çevirmenin sebebi nedir? Vallahi ben onu mü'-min biliyorum."[111]
855- Büreyde'den rivayet edilmiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Fetih (Mekke'nin fethi) gününde bir abdestle bütün namazları kıldı. Hz. Ömer şöyle dedi: Bugün bir iş yaptın ki, onu yapmamıştın. Peygamber (s.a.v): Kasden bunu yaptım, ey Ömer! Buyurdu."[112]

Danışmaya Teşvik Etmek

Allah Tealâ buyurmuştur:
"İşlerde onlarla (arkadaşlarınla) müşevere et."[113] Bu konuda sahih hadisler çoktur, meşhurdur. Bu ayeti kerime her şeyden müstağni kılar, başka şeye ihtiyaç bırakmaz. Çünkü Allah Sübhânehu ve Tealâ kitabında açık bir delil ile yaratıkların en mükemmeline müşavereyi emrederse, başkası için durum ne olur?
Bil ki: Bir iş yapmaya niyetlenen kimsenin, o iş üzerinde dinine ve tecrübesine, ehliyetine ve nasîhatma, takvasına ve şefkatına güvendiği kimseye danışıp fikir alması müstahabdır. Yine aynı şekilde çok kimselerle istişare edip onlardan bilgi toplamak ve o işten maksadının ne olduğunu onlara bildirmek müstahabdır. O şi hakkında bildiği iyi ve bozuk halleri de açıklaması iyi olur. Devlet reisi, kadı ve bunların benzeri idareciler hakkında istişare işinin lüzumu çok daha kuvvetli olur.
Ömer İbni'l-Hatîab'ın (Radıyallahu Anh) arkadaşları ile müşavere etmesi ve onların sözlerine dönmesi hakkında hadisler çoktur, meşhurdur. Sonra danışmanın neticesi şu olmalıdır: Danışma anlatılan şekil üzere yapılmışsa ve danışmanın gösterdiği yolda bir bozukluk yoksa onun sözünü kabul etmek gerekir. Danışılan adama da düşen görev, o iş üzerinde fikir yormak ve öğüt üzerinde gücünü harcamaktır.
856- Temîmu'd-Dâri'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Din nasîhattan ibarettir. Sordular:
— Kim için, Yâ Resûlellah? Peygamber (s.a.v):
— Allah için, O'nun kitabı için, O'nun peygamberi için müslümanla-rın öncüleri için ve onların bütünü için, buyurdu.[114]
857- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "İstişare edÜen kimse güvenilir kimse olmalıdır."[115]

Tatlı Söz Söylemeye Teşvik Etmek

Allah Tealâ: "Mü'minlere şefkat kanatını indir" buyurmuştur.[116]
858- Adiyy İbni Hâtim'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demistir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Bir hurmanın yarısı bile olsa, ateşten korunun (küçümsemeyerek sadaka verin, kurtuluşunuza sebeb olur.) Onu bulamayan tatlı sözle korunsun."[117]
859- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Güneşin doğduğu her günde, insanların kemiklerinin her biri için (Allah'ın büyük nimet-. lerine karşılık verilecek) bir sadaka vardır: İki kişi arasında adalet yaparsın (aralarını düzeltirsin bu bir sadakadır), adama hayvanına binmesi için ona yardım edip hayvanın üzerine bindirirsin yahut yükünü ona kaldırırsın, bu sadakadır. Tatlı söz bir sadakadır. Namaz için yürüdüğün her adım bir sadakadır. Yoldan engelleri gidermen bir sadakadır."[118]
860- Ebû Zer'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle dedi:
"İyilikten hiç bir şeyi küçümseme, tatlı bir yüzle kardeşini karşılamanı bile..."[119]

Konuşulan Adama Sözü Açıklamanın Ve İzah Etmenin Müstahablığı

861- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde şöyle demiştir.: "Resûlüllah SallaİIahu Aleyhi veSellem'in sözü açık-seçikti; onu her dinleyen sözünü anlardı."[120]
862- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O da Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den nakletmiştir:
"Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir söz konuştuğu zaman, kendisinden anlaşılsın diye onu üç defa tekrarlardı. Bir toplumun yanına gidip de selâm verince, onlara üç kez selâm verirdi."[121]

Şaka Yapmak

863- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, küçük kardeşine (kafeste ölen kuşu için şaka ederek) şöyle derdi: Ey Ebû Ümeyr, serçe ne oldu? (Ebû Ümeyr, Hazreti Enes'in anadan küçük kardeşi idi.)[122]

864- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayette Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona (şaka yaparak) şöyle demiştir:
"Ey iki kulaklı ![123]
865- Yine Buhârî ve Müslim'in kiîabiarında rivayet edilmiştir:
"Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip şöyle dedi: Yâ Resûlellah! Beni bir bineğe bindir. Peygamber (s.a.v) (ona): Ben seni dişi devenin yavrusuna bindireceğim dedi. Adam: Yâ Resûlellah! Ben dişi devenin yavrusunu ne yapacağım! (o küçüktür ona binilmez) dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Binek develeri dişi develerden başkası mı doğurur? (Hepsi deve yavrusu değil mi?) buyurdu, "[124]
866- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demişti: "Ashab: Yâ Resûlellah! Sen bizimle şakalaşıyorsun, dediler. Resûlüllah (s.a.v): Ben ancak gerçeği söylerim, buyurdu."[125]
867- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kardeşinle boşuna mücadele etme, onunla (ağır) şaka yapma ve ona cayacağın bir sözü verme."[126]
Âlimler demişlerdir: Yasaklanan şaka, üzerine devam edilen ve aşırı bir şekilde yapılan şakadır. Çünkü bu gülmeye ve kalbin katılaşmasına sebeb olur. Allah Tealâ'yi zikretmekten ve önemli din işlerini düşünmekten aiıkor. Çok zamanlar da eziyet vermeye götürür, kıskançlık ve kin doğurur, şeref ve vakarı düşürür.
Bu gibi haller dışında olan şaka, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in yapmış olduğu şakadır. Çünkü Peygamber, gönlü hoş tutmak, yakınlık peyda etmek ve bir maksad için bazı hallerde şaka yapardı. Bu şekilde bir şaka yapıldığı zaman ondan hiç bir zaman alıkonmaz ve bu sün net olur. Öyle ise sen, tesbit ettiğimiz gerçek hadislere, onların hükümlerine ve âlimlerden naklettiklerimize itimad et. Çünkü bu konu, büyük ihtiyaç duyulan işlerdendir. Başarı Allah'ın yardımı iledir.

Şefaat Etmek

İdarecilerden ve bazı haklan yerine getirmekle görevli hak sahiblerin-den, bir kimseye şefaat (yardım) edilmesi dileğinde bulunmak müstahab-dır. Ancak hakime intikal etmiş bir cezanın, yahut terki caiz olmayan bir işin düşürülmesi hususunda olmamalıdır. Çocuğun, mecnunun, vakfın ve bunlara benzer işlerin idaresine bakanlardan bazı hakların düşürülmesi için şefaatta bulunmak hep haram olan şeylerdir. Hem şefaat eden için hem de kendisine şefaat yapılan için o hakkı kabullenmek haramdır. Bunlardan başka o iş için, işi bildikleri halde, çalışanlara da haram olur. Bütün bu anlattıklarımın delilleri kitab ve sünnet'de ümmetin âlimlerinin sözlerinde açıktır.
Allah Tealâ:
"Kim iyiliğe vesile olan bir şefaatta bulunursa o şefaattan ona bir na-sib olur. Kim de bir kötülüğe şefaat ederse, o şefaat günahından ona bir pay olur. Allah her şeye gücü yetendir, buyurmaktadır.'[127]
868- Ebû Musa El-Eş'arî'den {Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir ihtiyaç isteği ile bir kimse geldiği zaman, meclisinde oturanlara karşı yönelip: Şefaat ediniz ki, sevab kazanasınız. Allah razı olduğu şeyi Peygamberinin lisanı üzere yerine getirir, buyurdu. Bir rivayette de: "Dilediği şeyi" şeklindedir.[128]
Ebû Davud'un rivayetinde şöyledir: "Sevab kazanmak için bana şefaat dileğinde bulunun ki, Allah dilediği şeyi Peygamberinin dili üzere ger-çekleştirsin." Bu rivayet Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde olan rivayetin manasını açıklıyor.
869- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) Berîre ile kocası hakkında rivayet ettiğimiz olayda, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Berî-re'ye şöyle demişti:
"(Sen kölelikten âzâd edilmekle hürriyete kavuştun. Böylece nikâhınız kalkmış oluyor. Yeni bir evlilik kurup kurmamakta serbestsin. Eski kocan Muğis seni arzu ettiğinden) sen ona döneydin? Berîre şöyle dedi:
— Yâ Resûlellah! Bana emir mi veriyorsun (yoksa ona şefaatta mı bulunuyorsun)? Peygamber (s.a.v):
— Ben sadece şefaat ediyorum, dedi. Berîre: — Benim ona evlenme işinde bir ihtiyacım yoktur, dedi.[129]
870- İbni Abbas'dan (Radiyallahu Anhüma) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: Uyeyne İbni Hısn İbni Huzeyfe, Bedir (seferinder Medineye) dönünce kardeşinin oğlu Hurr İbni Kays'ın evine indi. Hurr, Ömer'in (Radıyallahu Anh) yanında bulundurduğu kimselerden biri idi. Uyeyne (kardeşinin oğlu Hurr'e) şöyle dedi: Ey kardeşim oğlu, senin bu halife (Ömer) yanında itibarın var. Onun yanına varmak için bana izin iste. Ömer de ona izin verdi. Uyeyne girince:Söyle,eyHattab'ın oğlu! Vallahi sen bize mal vermiyorsun ve aramızda adaletle hükmetmiyorsun, dedi. Bunun üzerine Ömer onu cezalandırmaya kalkacak şekilde kızdı. Hurr şöyle dedi: Ey mü'minlerin emiri! Aziz ve yüce olan Allah peygamberine:
"Bağışlama yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir." buyurmuştur.[130] Gerçekten bu adam cahillerdendir. Vallahi bu ayeti okuyunca, Ömer ileri gitmedi. Allah'ın kitabı önünde çok saygılı duranlardandı.

Müjdelemenin Ve Tebrik Etmenin Müstahablığı

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"(Zekeriyya) mihrabda namaza dururken melekler ona nida etti: Allah sana (evlad olarak) Yahya'yı müjdeliyor.[131]
"Elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjde ile gelince..."[132] "Elçilerimiz İbrahim'e müjde ile gelmişti."[133]
"Biz onu (İbrahim'i) uysal bir oğul ile müjdeledik."[134]
"(Melekler İbrahim'e) korkma dediler ve onu bilgin bir oğul ile müjdelediler."[135]
"(Melekler) dediler ki korkma, biz seni bilgin bir oğul ile müjdeliyoruz. "[136]
"(İbrahim'in hanımı misafirlere hizmet için) hazır dururken (konuşulanları duyunca) güldü. Biz de ona İshak'ı ve İshak'ın arkasındanda Ya-kub'u müjdeledik."[137]
"Hani melekler demişti: Ey Meryem! Allah kendinden bir keiime ile (sadece "ol" emri ile sana vereceği bir oğulla) seni müjdeliyor."[138]
"İman edip sâlih amel işleyen kullarım Allah'ın müjdelediği sevab budur."[139]
"Kur'an'ı dinleyip de onun en güzeline (açığına) uyan kullarımı (cennetle) müjdele.)[140]
"Vâdedildiğiniz cennetle müjdelenin.[141]
"O gün. mü'min erkeklerle mü'min kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında olduğu halde koşuyor görürsün. Bugün size müjde! (Meskenleri altında nehirler akan cennetler vardır. "[142]
"Rableri onlara, kendinden bir rahmet ve bir rıza ile, içinde devamlı nimet bulunan cennetleri müjdeler."[143]
Müjde hakkında varid olan hadislere gelince, bunlar doğrusu sahih olarak çoktur, meşhurdur.
Bunlardan biri, Hazreti Hatice'nin (Radıyallahu Anha) cennette inciden bir evle müjdelenmesidir ki, onda yorgunluk yok, gürültü yok.

Biri de Kâb İbni Mâlik'in hadisidir. Onun tevbesi münasebetiyle tahriç edilmiştir. Kâb şöyle demiştir: En yüksek sesi ile bağıran bir çağmanın sesini işittim. Ey Kâb İbn Mâlik! Müjde olsun!... İnsanlar da bizi (Tebük seferinden geri kalıp da tevbeleri kabul edilen üç kişiyi) müjdelemeye çıktılar. Ben de Resûlüüah Sallallahu Aleyhi ve Seliem'i kasdederek yola ko-. yuldum. İnsanlar bölük bölük beni karşılıyorlar ve tevbenin kabulü sebebiyle beni tebrik ediyorlardı ve bana şöyle diyorlardı:
Tevbeni Allah'ın kabul etmesi sana mübarek olsun (seni tebrik ederiz). Nihayet Mescid'e girdim. O anda ResûlüIlah'ın çevresinde insanlar bulunuyordu. Talha İbni Ubeyd kalkıp bana doğru koşarak benimle musafa-ha yaptı ve beni tebrik etti. Kâb, Talhâ'nın bu hareketini unutmazdı. Kâb demiştir: Gidip Resûlüllah'a selâm verdiğim zaman, yüzü sevinçten parlayarak: "Annem seni doğurduğu günden beri üzerine geçen günün en hayırlısı sana müjde olsun!... buyurdu."[144]

Tesbîh Ve Tehlîl Sözü Ve Benzerleri İle Taaccüb Ve Hayreti İfade Etmek

871- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre: Ebû Hüreyre cünub olduğu halde Peygamber (s.a.v) onunla karşılaştı. Ebû Hüreyre sıvışıp gitti de gusletti. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onu aradı. Ebû Hüreyre gelince Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Nerede idin, ey Ebû Hüreyre! dedi. O: Yâ Resûlellah! Ben cünub bir halde iken benimle karşılaştın. Gusletmeden seninle oturmayı hoş görmedim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): Sübhâneliah (şaşılacak şey)! Mü'min pis olmaz, buyurdu."[145]
872- Aişe'den yapılan (Radıyallahu Anha) rivayete göre: "Bir kadın hayız halinden yıkanmasından Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordu. Peygamber (s.a.v) de nasıl gusledeceğini ona emretti ve:
Misklenmiş bir bez-pamuk parçası al da onunla temizlen (kan izi olup olmadığını araştır), dedi. Kadın:
— Onunla nasıl temizleneceğim? dedi. Peygamber:
— Onunla temizlen, buyurdu. Kadın:
— Nasıl? dedi. Peygamber (s.a.v):
— Sübhânellah! Temizlen, buyurdu. (Hazreti Aişe diyor ki) ben o kadını yanıma çektim de: Kan lekesini araştırırsın, dedim."[146]
Bazı ihtilâflar varsa da doğrusu şöyle hareket etmelidir: Az miktar misk alır ve onu bir pamuk parçasına yahut bez yahut yün ve benzeri şeye kor. Sonra kötü kokuyu gidermek için ve kan lekesini araştırmak için onu kadınlık uzvuna kor. Allah en iyi bilendir.
873- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre: "Rübeyyi'nin kız kardeşi Ümmü Hariste bir adamı yaraladı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e çıkıp davalaştılar. Peygamber (s.a.v): Kısas gerekir, kısas,'buyurdu. Bunun üzerine Ümmü Rebi': Yâ Resûlellah! falanca hanımdan kısas yaparmısın? Vallahi ondan kısas olmaz (onu bağışla) dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem: Sübhânellah, ey Ümmü Rebi' (senin isteğine şaşılır)! Kısas, Allah'ın kitabının hükmüdür, buyurdu."[147]
874- İmrân İbni Husayn'den (Radıyallahu Anhüma) bir hanımın olayı ile ilgili uzunca hadisinde şöyle rivayet edilmiştir. (Kadın, müşrikler tarafından esir edilmiş ve onunla beraber Hazreti Peygamberin devesi de aşı-rılmıştı. Sonra (kadın) kaçmış (ve bu arada deveyi de ele geçirmişti). Eğer Allah kendisini (kaçtığı düşmanlardan) kurtarırsa, bindiği deveyi boğazlayacağını adamıştı. Nihayet kurtulup (Medine'ye) geldi. Ashab bu olayı Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e anlattılar. Peygamber (s.a.v): "Sübhânellah, (tuhaf şey)! Deveye ne kötü bir mükâfat vermiş! (Sahibi olmadığı bir deveyi nasıl boğazlar)!... buyurdu."[148]
875- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) izin istemekle ilgili hadisi rivayet edilmiştir. Ebû Musa, Hazreti Ömer'e (Radıyallahu Anh) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in izin isteme hakkındaki hadisini söyledi. (Ebû Musa halife ile görüşmek üzere gidince üç kez izin istedi. Ce-vab alamayınca, dönmüş. Sonra bunun sebebini halife ona sorunca, Ebû Musa şöyle dedi: Peygamberimizin buyurduğuna göre, üç kez izin iste-
nir. Cevab alınmazsa dönülür. Ben de bunun için döndüm. Halife: Böyle bir hadis olduğuna şahid getir, yoksa seni cezalandıracağım, dedi. Ebû Musa şahid getirdi.) Hadisin sonunda da: "Ey Hattab'ın oğlu! Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına eziyet verme, dedi. Bunun üze^ rine Ömer: Sübhânellah! Ben bir şey işittim (bir hadis duydum), onu gerçekleştirip tesbit etmek istedim, (yoksa eziyet etmek istemedim), dedi. "[149]
876- Abdullah İbni Selâm'm (Radıyallahu Anh) uzun hadisi rivayet edilmiştir. Kendisine, sen cennet ehlindensin denilince, o şöyle Demişti: Sübhânellah! Bilmediği bir şeyi söylemek hiç bir kimse için uygun olmaz... "[150]

İyiliği Ermetmek Ve Kötülükten Alıkoymak

Bu bölüm, bölümlerin en önemlisidir yahut en önemlilerinden biridir. Çünkü bu konuda nakledilen sağlam deliller, durumun büyüklüğünden kuvvetle önemsenmesi ve insanların bunda fazla gevşek davranmasından dolayı çoktur. Burada onları bir araya toplamak mümkün değildir. Fakat bunların asıllarım belirtmeden geçmeyeceğiz. Bu konuda yazarlar çok çeşitli eserler yazmışlardır. Ben de Müslim'in şerhinin başlarında bundan bir kısım topladım ve bunları bilmekten kimsenin müstağni kalamayacak olduğu önemlilerine işaret ettim.
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"İçinizden insanları hayra çağıracak, iyiliği emredecek ve kötülükten alıkoyacak bir toplum bulunsun. İşte bunlar kurtulanlardır. "[151]
"Bağışlama yolunu tut ve iyiliği emret. "[152]
"Erkek-kadın bütün mü'minler birbirlerinin yardımcılarıdır. İyiliği emrederler ve kötülükten alıkorlar"[153]
"(Lanete uğramalarının sebebi) birbirlerini yaptıkları kötülükten alıkomazlardı."[154]
Anlattığım manada ayetler meşhurdur.
877- Ebû Saîd El-Hudrî'den yapılan (Radıyallahu Anh) rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden kim bir kötülük görürse eü ile onu gidersin. Gücü yetmezse dili ile yapsın. (Buna da) gücü yetmezse kalbi ile reddetsin. İmanın en zayıfı işte budur."[155]
878- Huzeyfe'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Canım kudret elinde olana yemin ederim ki, muhakkak surette iyiliği emredip kötülükten alıkorsu-nuz; yoksa Allah'ın kendinden size bir azab göndermesi yakın olur. Sonra ona duâ edersiniz; fakat duanız kabul edilmez. "[156]
879- Ebû Bekir Es-Sıddık'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Ey insanlar şu ayeti okuyorsunuz:"
Ben Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işittim: İnsanlar zalimi görürler de onun ellerini yakalamazlarsa, Allah'ın kendinden, onların tümüne azâb vermesi yakındır. "[157]
880- Ebû Saîd'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sal-lalîahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur." Cihâdın en faziletlisi, zâlim bir sultanın yanında hak sözü söylemektir."[158]

Ben de derim! Bu bölümle ilgili hadisler sayılamayacak kadar çoktur. Bu son anılan âyeti kerime üzerinde çok cahiller aldanmaktadır. Ayeti kerimeyi asıl manası dışına çıkarıyorlar. Doğru olan manası şudur: Siz, size emredilen şeyi yaptığınız zaman, sapığın sapıklığı size zarar vermez. Bize emredilen şeyler içinde iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak vardır. Âyetin manası, Allah Tealânın şu sözüne yakındır:

"Peygamber üzerine gerekli olan ancak tebliğdir."[159]

Bil ki, iyiliği emretmenin ve kötülükten alıkoymanın bilinen bir takım şartlan ve sıfatları vardır. Burası onları izah edip anlatmanın yeri değildir. Bunlar "İhyâu-Ulûmuddin"de güzel şekilde izah edilmektedir. Ben Müslim şerhinde önemli olan meselelerini açıkladım. Başarı Allah'dandır.

---

[1] Buhâri.
[2] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[3] Ebû Dâvud. Buhârî, el-edebÜl-Müfred. Ahfned b.Hanbel.
[4] İbni Sünnî
[5] Tirmizî. Nesâî, fil yevmi vdleyleii. İbni Sünnî. Ebû Dâvud. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis ha-sendir, sahilidir.).
[6] Ebü Dâvud. Nesâî. Hâkim el-Müstedrek.
[7] Tirmizî. Ebû Dâvud. Hâkim. Nesâî, fil-yevmi velleyleli. İbni Sünnî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis, hasendir.)
[8] Ebû Dâvud. Nesâî. Ahmed b. Hanbel. Müstedrek.
[9] Ebû Dâvud. Nesâî, fi'1-yevmi velleyleti. İbni Sünnî.
[10] Tirmizî. Ahmed b. Hanbel. Hâkim.
[11] ibni Sünnî.
[12] ibni Sünnî. Beyhakî, Delâilinnübüvve
[13] Kur'an-ı Kerim, Âlî îmran Süresi: 134
[14] Kur'an-ı Kerim, A'raf Süresi: 200.
[15] Buhârî. Müslim, Muvatta'. Nesâî, filyevmi velleyleti.
[16] Müslim. Ebû Dâvud.
[17] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[18] Buhâri. Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî,filyevmi velleyleti.
[19] İbni Sünnî.
[20] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[21] Ebu Davud. ibni Sünnî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis sahihdir, hasendir.)
[22] Ebû Dâvud. Nesâî
[23] Tirmizî.
[24] Tirmizî. (Tirmizî demiştir: Bu hadis hasendir.)
[25] Tirmizî. (Tirmizî bunun isnadını zayıf bulmuştur.)
[26] Buhârî.
[27] Tirmizî. İbni Mâce. Hâkim, el-Müstedrek,
[28] Hâkim ,el-Müstedrek.
[29] Müslim.
[30] İbni Sünnî
[31]İbni Sünnî.
[32] İbni Sünnî.
[33] İbni Sünnî.
[34] İbni Sünnî.
[35] İbni Sünnî.
[36] Buhârî. Müslim.
[37] Buhârî. Müslim.
[38] Buhârî. Müslim.
[39] Buhârî. Müslim.
[40] Buharı. Müslim.
[41] Buharı. Müslim.
[42] Buharı. Müslim.
[43] Müslim.
[44] Kur'an-ı Kerim, İsrâ Süresi:81
[45] Kur'an-ı Kerim, Sebe' Süresi: 49
[46] İbni Mâce. İbni Sünnî. Nesâî.
[47] Ebû Dâvud. İbni Sünnî. Nesâî.
[48] Buharı
[49] Buhârî. Müslim.
[50] Buhârî. Müslim.
[51] Müslim.
[52] Tirmizî. (Tirmizî, bu hadis sahihdir, hasendir demiştir.)
[53] Nesâî. İbni Mâce. İbni Sünnî.
[54] Buhârî. Müslim.
[55] Buhârî.
[56] İbni Sünnî. Nesâî, fil yevmi vellevleti.
[57] Müslim. Buhârî. Muvatta'. Tirmizî, Nesâî. İbni Mâce.
[58] İbni Sünnî
[59] Müslim.
[60] İbni Sünnî.
[61] Müslim. Tirmizî. Nesâî, fil yevmi velleyleti. İbni Sünnî.
[62] Buharı. Müslim.
[63] Müslim. Ebû Dâvud.
[64] Kur'an-ı Kerim, Mâide Süresi: 2
[65] Müslim.
[66] Müslim.
[67] Buharı. Müslim.
[68] Müslim.
[69] Müslim.
[70] Müslim.
[71] Buhârî. Nesâî
[72] Kur'an-ı Kerim, Nûr Süresi: 51
[73] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmran Süresi: 30

[74] Kur'an-ı Kerim, Bakara Süresi: 281.
[75] Kur'an-ı Kerim, A'raf Süresi: 199.
[76] Kur'an-ı Kerim, Kasas Süresi: 55.
[77] Kur'an-ı Kerim, Necm Süresi: 29.
[78] Kur'an-ı Kerim, Hicr Süresi: 85.
[79] Buhârî. Müslim.
[80] Buhârî.
[81] Kur'an-ı Ker'im, Nahl Süresi:125
[82] Kur'an-ı Kerim, Nahl Süresi: 91
[83] Kur'an-ı Kerim, En'am Süresi: I
[84] Kur'an-ı Kerim, İsrâ Süresi: 34.
[85] Kur'an-ı Kerim, Saff Süresi: 32.
[86] Buhârî. Müslim. Tirmızî. Nesâî.
[87] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[88] İbni Sünnî.
[89] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[90] Buhârî. Müslim.
[91] Müslim. Tirmizî.
[92] Tirmizî. Nesâî. İbni Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis sahihdir, hasendir.)
[93] Buhârî.
[94] Ebû Dâvud.
[95] İbni Sünnî.
[96] İbni Sünnî. Ahmed b. Hanbel. Hâkim, el-Müstedrek.
[97] İbnî Sünnî. Nesâî, fil yevmi velleyleti. İbni Mâce.
[98] İbni Mâce, fbni Sünnî, Hâkim. (E!-Hakim Ebu Abdullah demiştir ki, bu, isnadı sahih olan bir hadistir.)
[99] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmran Süresi:191.
[100] Müslim.
[101] İbni Sünnî.
[102] İbni Sünnî.
[103] Buhârî. Müslim.
[104] Kur'an-ı Kerim, İbrahim Süresi: 4
[105] Buharı. Müslim.
[106] Buhârî.
[107] Buhârî. Müslim.
[108] Buhârî. Müslim.
[109] Buhârî. Ebû Dâvud. Nesâî.
[110] Buhâri. Müslim.
[111] Buhârî. Müslim.
[112] Müslim.
[113] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Süresi: 159
[114] Müslim. Ebii Dâvud. Nesâî.
[115] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. îbnı Mâce.
[116] Kur'anı Kerim, Hicr Süresi: 88
[117] Buhârî. Müslim.
[118] Buhârî. Müslim.
[119] Müslim.
[120] Ebû Dâvud.
[121] Buhârî.
[122] Buhârî. Müslim.
[123] Ebû Dâvud. Tirmizî. TİrmizÎ demiştir ki bu sahih hadistir.
[124] Ebû Dâvud. Tirmizî. TirmÎzî demiştir ki bu hadis hasendir, sahihdîr.
[125] TİrmizÎ. TİrmizÎ demiştir ki bu hadis hasendir, sahihdir.
[126] TİrmizÎ.
[127] Kur'an-ı Kerim, Nisa Siiresi:85
[128] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[129] Buhârî.
[130] Kur'anı Kerim, A'raf Süresi: 199.
[131] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi: 39
[132] Kur'an-ı Kerim, Ankebüt Sûresi: 31.
[133] Kur'an-ı Kerim, Hûd. Sûresi: 69.
[134] Kur'an-ı Kerim, Saffat Sûresi: 101.
[135] Kur'an-ı Kerim, Zâriyat Sûresi: 28.
[136] Kur'an-ı Kerim, Hicir Sûresi: 53
[137] Kur'an-ı Kerim, Hûd Sûresi: 71.
[138] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi: 45.
[139] Kur'an-ı Kerim, Şûarâ.Sûresi: 23.
[140] Kur'an-ı Kerim, Zümer Sûresi: 17-18
[141] Kur'an-ı Kerim, FussİIel süresi: 30.
[142] Kur'an-ı Kerim, Hadîd Sûresi: 12.
[143] Kur'an-ı Kerim, Tevbe Sûresi:21.
[144] Buharı. Müslim.
[145] Buharı. Müslim.
[146] Buharı. Müslim.
[147] Müslim. Buharı.
[148] Müslim.
[149] Müslim.
[150] Buhârî. Müslim.
[151] Kur'an-ı Kerim, Al-i İmrân Süresi: 104
[152] Kur'an-ı Kerim, A'raf Suresi: 199.
[153] Kur'an-ı Kerim, Tevbe Suresi: 71.
[154] Kur'an-ı Kerim, Maide Suresi: 79.
[155] Müslim, Ebû Dâvud. İbni Mâce. Nesâî.
[156] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[157] Ebû Dâvud. Tirmizî. Mâce.
[158] Ebû Dâvud. Tirmizî. Ibni Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)

[159] Kur'an-ı Kerim, Ankebüt Süresi: 18

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİDAL VE MİRÂ BÖLÜMÜ
İLM-İ CEDEL:

CİDAL VE MİRÂ BÖLÜMÜ

Cidâl ve Mirâ, sözle yapılan mühâsama ve munâzaradır.

Cidâl, lügat olarak ??? kökünden gelir. Bu ise, sağlam olmak, sert olmak, ipi sağlam bükmek, örgüyü sağlam kılmak gibi mânalara gelir. Bu asıldan olmak üzere cedel, husumeti şiddetli olmak, cidâl ve şiddetli husumet etmek mânasına gelir. Arapça'da cedel, cidâl, mirâ muhasama gibi kelimelerle ifade edilen aynı mânayı dilimizde münâzara, münâkaşa, tartışma, çekişme, cedelleşme gibi kelimelerle ifade ederiz, cedel ve muhasama kelimelerinin de kullanıldığı olur.[1]

İLM-İ CEDEL:

Bu kök, mâna esas olmak üzere, muhalif tarafın fikirlerini çürütüp kendi fikirlerini benimsetmek üzere geliştirilen ilme ilm-i cedel denmiştir. Kendisine has prensipleri, kaideleri vardır. Cedel ilmi mantık, fıkıh, hitâb, münazara gibi muhtelif dinî ve gayr-ı dinî ilimlerle teması olan bir ilimdir. Asıl maksadı, karşı tarafı çürütüp kendi fikrini benimsetme melekesinin tahsilidir. İlmî, amelî hayatta pratik faydaları vardır. İbnu Haldun, Mukaddime'de cedel'i: "Fıkhî mezhepler arasında olsun başka muhalif gruplar arasında olsun cereyan eden münâzara âdabını bilmektir" diye târif eder. Fıkıh mezheplerinden herbirinin, kendi görüşünün haklılığını, muhalif tarafın görüşündeki isabetsizliği ortaya koymak için gösterdiği gayret de bir nevi cedel sayılmıştır. Fukahanın geliştirdiği cedel daha ziyade şer'î delilleri esas alır. Bu hususu ilk sistemleştiren Hanefî fakihlerinden Fahru'l-İslâm Bezdevî merhum (V. 482/1089) olmuştur. Bunun cedeli daha ziyade nas, icmâ, istidlal gibi edille-i şer'iyyeye dayanır.
Bu mevzuda isim yapan diğer bir şahsiyet Rüknüddin el-Âmidî'dir (V. 515/1121). Âmidî, her ilimizde geçerli umumî münazara prensipleri üzerinde durmuştur. el-İrşâd fi İlmi'l-Cedel adlı eseri kendinden sonra gelen Nesefî vs. birçoklarına çığır olacaktır. Ancak şunu da belirtelim ki, bu sâhada ilk eseri, fukahadan Ebu Bekr Muhammed İbnu Ali el-Kaffâl'ın (v. 336/947) verdiği kabul edilir.
Cedel, doğruyanlış, hakbatıl demeden kendi fikrini benimsetmeye, karşı tarafı çürütmeye yönelik bir gayeyi esas alınca, inceleme mevzuu yapıp temas ettiği bir kısım meseleler, prensipler (muğalata, safsata vs.), bâzı alimleri rahatsız etmiş ve bu ilimle herkesin rastgele meşguliyetini uygun görmemişlerdir. Hatta şöyle diyenler bile olmuştur:"
Sakın ha şu cedel denen şeyle uğraşmayın. Bu, selef büyüklerinde yoktur. Onların inkırazından ve dâr-ı ukbaya irtihallerinden sonra zuhur etmiş zamâne fantezisidir, fıkıhtan uzaklaştırır, boş şeylerle meşgul ederek ömrün zayi olmasına sebep olur, ruhlarda vahşet ve adâvet uyandırmaktan başka bir işe de yaramaz. Bu bir kıyamet alâmetidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadislerinde böyle haber verilmiştir vs..."
Bu çeşit uyarılara sıkca rastlanır.
Ancak şunu belirtmek gerek: İslâm âlimleri, menfi fikirlerin benimsetilmesinde kullanılan bir kısım kaide ve prensipleri hakkın müdâfaası ve tebliği için kullanma gereğine inanarak ilm-i cedel mevzuunda gâfil kalmamışlardır. Hatta Kur'ân-ı Kerim'de yer alan: ????????????? ????????? ???? ???????? "Ey Muhammed! Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır, ONLARLA EN GÜZEL ŞEKİLDE TARTIŞ..." (Nahl 125) âyetini kendilerine delil yaparak doğrunun, gerçeğin ve hakkın izhârı için, bu ilmi geliştirmişlerdir.
Günümüz sol dünyasının diyalektik adı altında büyük bir itina ile üzerinde durduğu cedel mevzuunda en azından dinin tebliğini gâye edinen insanların bîgâne kalmaması gerekir. Zamanımızda geliştirilen psikoloji, propaganda, reklâm gibi konuların da, artık cedelin -geniş tutulması gereken- meşguliyet sahası içerisinde mütâlaası şarttır. Bazı hadislerde cedele müteallik olarak gelen bir kısım kötüleme ve yasaklamaların, zamanı öldürmeye veya dinî teslimiyeti kırmaya müncer cidâl ve meşguliyetlerle te'vili şarttır.[2] ??????????? ??????? ???????? ?????? ???????????? ???????????? ????????? ?????????? ?????? ???????????? ????????????

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ??????? ????????. ????? ???: ???????????? ???? ??? ????? ???? ???? ?????? ????????[. ????? ??????? ?????.

1. (1156)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kavm, içinde bulunduğu hidayetten sonra sapıttı ise bu, mutlaka cedel sebebiyle olmuştur."
[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu söyledikten sonra, delil olarak] şu âyeti okudu: "Onlar: "Bizim tanrımız mı yoksa O mu daha iyidir?" dediler. Sana böyle söylemeleri, sırf tartışmaya girişmek içindir. Onlar şüphesiz münakaşacı bir millettir" (Zuhruf 58). [Tirmizî, Tefsir, Zuhruf, (3250); İbnu Mâce, Mukaddime 7.][3]

AÇIKLAMA:

Hadis, kendilerine gelen hidayetle istikamet üzere gitmeye başlayan milletler sonradan sapıttı ise, bu sapmanın, peygamberin getirmiş olduğu dinî ta'limat (emirler, yasaklar; iyikötü, hayırşer şeklindeki değer hükümleri gaybî ihbârât vs.) hakkında yersiz münâkaşalara girmelerinden, aleyhte deliller getirmeye kalkmalarından hasıl olduğunu belirtmektedir.
Din, mü'minlerden öncelikle teslimiyet ister. İslâm dini de öyle. Esâsen Müslüman, lügat olarak teslim olmuş demektir.
Ayet-i kerimenin, peygamberlerle bâtıl yolda münakaşaya giren, öğrenmek ve ikna olmak için değil, inad ve inkâr gayesiyle mucizeler taleb eden kavimleri sözkonusu ettiği belirtilmiştir. Mamafih Kur'ân hakkında yürütülen inâd ve münakaşanın maksûd olduğu, bunun da, herkesin kendi şahsî görüşlerini veya şeyhlerinin fikirlerini öne çıkarmak ve üstün kılmak için Kur'ân'ın bazı âyetlerini diğer bazılarıyla karşılaştırmak suretiyle tahrik edilip, hakkın ortaya çıkmasının asla düşünülmediği hadiste, işte bu çeşit tartışmanın kötülenip tahrim edildiği, hakkın izharı gibi faydalı bir maksadla yapılacak münazaranın yasaklanmasının sözkonusu olmayacağı hatta böylesi münâzaranın "farz-ı kifâye" olduğu belirtilmiştir.[4]

?2? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ?? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????? ?? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ?? ???????[. ????? ??????? .
»?????? ?????????« ????? ???????? ???????? ??? ?? ????? ?? ??????? .

2. (1157)- Yine Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim haksız olduğu bir münakaşayı terkederse kendisine cennetin kenarında bir ev kurulur. Haklı olduğu bir münâkaşayı terkedene de cennetin ortasında bir ev kurulur.Kim de ahlakını güzel kılarsa cennetin yüce yerinde bir ev kurulur." [Tirmizî, Birr 58, (1994); Ebu Dâvud, Edeb 8, (4800); İbnu Mâce, Mukaddime 7, (51); Nesâî, Edeb (6, 21).][5]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyeti, müellif, Tirmizî'ye nisbet ederse de Ebu Ümâme rivayeti Ebu Dâvud'da yer almaktadır. Tirmizî'deki rivayet Ebu Ümame' nin değil Hz. Enes (radıyallahu anh)'indir. Ayrıca mânada fark olmasa da lâfızlarda bazı değişiklik mevzubahistir. Nesâî'deki rivayet Fadâle İbnu Ubeyd'dendir ve mânaca buna yakındır.
2- Hadis metninde geçen ????? (rabad), bir şehrin surlarının dışında yer alan evlere denir. Kelimesi kelimesine yapılacak bir tercüme "...cennetin dışında" veya "banliyösünde" şeklinde olmalı idi. Ancak, âlimler bununla bir teşbih yapıldığını, maksadın da dış taraf (veya "kenar") olduğunu belirtir. Zîra Aliyyü'l-Kârî'nin Mirkâd'da açıkladığı üzere, itikadımızca cennetin dışında, cehennemden başka bir ikamet yeri mevcut değildir. Sadece Mûtezile'nin "el-Menziletü Beyne'l-Menzileteyn" inancı vardır. Ehl-i Sünnet, hiçbir şer'î delile dayanmadıkları için Mûtezile'yi bu görüşünden dolayı reddeder. Öyleyse, hadisin devamından da anlaşılacağı üzere, bundan murad cennetin gözde olmayan, geri planda kalan yeridir, kıyı, kenar kelimeleriyle de ifade edilebilir.
Şu halde, mü'min şânına, imanına hiç yakışmayan bâtıl bir iddiaya girer de bunu bir noktada bırakırsa Cenab-ı Hakk lütfuyla buna bir mükâfaatta bulunuyor.
Haklı olduğu bir meselede iddialaşma ve münazarayı bırakan, öncekinden daha büyük bir sevap alıyor. Bu sevap kendisine mükâfaat olarak cennetin ortasında bir ev verilmesi şeklinde ifade edilmiştir.
Böylece, haklı bile olunsa münâkaşanın terkinde hayır olduğu ifade edilmiştir.[6]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ?????????? ?? ????????? ?????[. ????? ??? ???? .

3. (1158)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Kur'an hakkında münâkaşa küfürdür" [Ebu Davud, Sünnet 5, (4603).][7]

AÇIKLAMA:

Buradaki münakaşadan maksad Kur'an'ın kelamullah olduğu hususunda şekke düşmektir. Bazı âlimler, buradaki münakaşadan maksadın Kur'an kadim mi, hadis mi? diye yapılacak münakaşa ile müteşâbih âyetleri üzerine yapılacak münakaşa olduğunu söylemişlerdir. Bu münakaşalar en azından bir kısım hakikatlerin inkarına ve dolayısıyla onların örtülmesine müncer olacağından Resûlullah böyle bir ameli "küfür" olarak tavsif buyurmuştur. Ehl-i bid'anın fikirleri dışında, haramhelâl gibi ahkâmın ortaya çıkması, gâmız mânaların izhârı, ondaki hayat düsturlarının keşfi gibi müsbet maksadlara mebni münâkaşa ve incelemelerin, tefsir faaliyetlerinin -ehliyetli kimselerce yapılması şartıyla- müstahsen olduğu izah gerektirmeyen bir husustur. Kur'ân'la ilgili bu çeşit mübâhaseler Sahâbe devrinden beri olagelmiştir.
Tîbî der ki: "Hadiste yasaklanan münâkaşadan maksad Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerini, diğer bazı âyetleriyle tekzibe kalkışmaktır. (Bu durumda böylesi kötü niyetlilerin tahribini önlemek için) Kur'an-ı Kerim'deki birbirine muhalif gibi gözüken âyetleri, selef akidesine muvafık gelecek şekilde te'lif etmek maksadıyla gayret göstermek gerekir. Te'lif edilemeyecek âyetlerle karşılaşılacak olursa (münakaşaya girmeyip, "bundan murad ne ise Allah bilir" diyerek) Allah'a tevekkül etmelidir."[8]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ????? #: ???? ??????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?'???? ????????[. ????? ?????? ? ??? ????.»?'?????« ?????? ???????. »?????????« ???? ??????? ?????? ??????????.

4. (1159)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın en ziyade buğzettiği erkek, şiddetli düşmanlık yapan hasımdır." [Buharî, Ahkâm 34, Mezâlim 15, Tefsir, Bakara 37; Müslim, İlm 5, (2668); Tirmizî, Tefsir, Bakara, (2980); Nesâî, Kadât 33, (8, 247, 248).][9]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ????? # ???????? ??????????? ?? ????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?? ???????? ????? ?????????? ???? ???????? ????????. ??????: ??????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ??????? ???? ????? ?????????? ??????? ??????????? ?? ????? ????????? ?????????????? ???? ??????????????[.??? ?? ?????: ???????? ?????????? ??? ? ??????????? ?????. ????? ??????? .

5. (1160)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz kader hususunda münâkaşa ederken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıkageldi. Öylesine kızdı ki, öfkenin hâsıl ettiği kızıllıktan, yüzünde sanki nar taneleri ortaya çıkmıştı. Bize şöyle çıkıştı:
"Bununla mı emredildiniz, yoksa ben size bunun için mi gönderildim. Bilin ki, sizden öncekileri, dinî meselelerdeki münâkaşalarının çokluğu ve peygamberleri hakkında düştükleri ihtilâfları helâk etmiştir."
Bir rivayette şu ziyade mevcuttur: "Kader hususunda münâkaşa etmemeniz için yemin verdim." [Tirmizî, Kader 1, (2134); İbnu Mâce, Mukaddime 10, (85).][10]

AÇIKLAMA:

İslâm dininin en ziyade münâkaşaya açık olan prensibi kaderdir. Kader, kulun -hayır ve şer- bütün fiillerini Allah'ın yarattığına, insanları yaratmadan önce ne yapacaklarını Levh-i Mahfuz'da yazdığına, herşeyin, Allah'ın kazası, kaderi, irâde ve meşîeti ile meydana geldiğine iman ve taata razı olup bunlara mukabil sevap vaadettiğine, küfür ve masiyete râzı olmayıp bunlara karşı da ceza vaadettiğine inanmaktır.
Bu inanç ilk bakışta mütenakız gibi görülür ve bazı halli zor sorular getirir. Şöyle ki:
1- Her şeyi Allah önceden yazdı ise, kul yaptığı amellerde mecburdur, bu durumda fiillerinden sorumlu olmaması gerekir.
2- Allah râzı olmadığı şeyi niye yaratır?
3- Yazılan şey meydana geleceğine göre çalışmanın ne kıymeti var? Böyle bir inanç insanı tembelliğe atmaz mı? vs.
Sorular daha da çoğalabilir. Bunlara ilmî, kesin cevap da bulmak zordur. Üstelik insan fıtratı, tabiatı gereği, kader bahsi geçince bu sorları sorma ihtiyacı duyar ve ilgisiz kalamaz.
Biz burada teferruata girmeyeceğiz. Çünkü kaderle ilgili müstakil bir bölüm gelecektir (4830-4846'ncı hadisler). Burada iki noktaya temas edeceğiz:

1- Kader, İslâm'ın Allah inancının bir parçasıdır. Kaderi reddetmek veya tereddütle karşılamak, Allah inancını haleldâr eden bir durum getirir. Meselâ soralım: Allah her şeyi ezelden bilmemiş olabilir mi?
Allah her şeyin miktarını önceden takdir etmemiş olabilir mi? Yani hâdisat, kâinatın ahvâli tesadüflere bağlı olarak mı cereyan etmektedir?
Cevabımız "Evet!"se kader var demektir, "Hayır"sa Allah inancımız sakat demektir.
2- Kader Allah inancımızı ilgilendirdiğine göre gaybî umûra girer, gayb sâdece tasdik edilir, mahiyetini kavramakla ne mükellefiz, ne de kâdiriz. Gayba iman mü'minin ana vasıflarından biridir.
3- Kul olarak biz, Allah'a karşı, bize bildirilen vazifelerden sorumluyuz. Bu vazifeler nelerdir, açıkca belirtilmiştir. Emirler, yasaklar, mübahlar vs. Öyle ise, kul olarak sorumlu olduğumuz vazifelere dikkat etmeli; ne dereceye kadar yaptık, neleri yapmadık, niçin yapmadık, eksikleri nasıl telâfi ederiz, mükemmele nasıl ulaşırız?... gibi.
Durum böyle olunca, Allah söz konusu olduğu zaman "inandım!" deyip geçilecek kader meselesiyle -vazife kılınmadığı halde- uğraşmak, halledemiyeceğimiz yükün altına kendimizi atmak, ama öbür tarafta iktidarımız dâhilinde olan ve yapmakla da mükellef olduğumuz vazifeleri bırakmak, herhalde sağlıklı olmayan marazî bir durum olsa gerektir ki bu da mü'minlik, kulluk edebiyle hiç bağdaşmaz. İşte bu sebeple olacak ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kader üzerine münâkaşa edenlere kızmış ve: "Sizi bu konuda münâkaşa etmemeye mecbur ediyorum (veya yemin veriyorum)" demiştir.
Şu halde, bu mevzuda en sağlıklı yol "inandım" deyip, imanın getirdiği vazifeleri yapma hususunda gayret sarfetmektir. Öyle ise kaderle uğraşmak "emredileni terkedip, emredilmeyen şeyle meşgul olmak" veya hesabı olan işi bırakıp, hesabı olmayan işe girişmek ve böylece sorumluluğu katlamaktır.
Ve, şimdiye kadar hiç kimse, kader hususunda Kur'an'ın bildirdiği çizginin dışında tatminkâr bir çözüm getiremediğine göre şimdiden sonra da getiremeyecektir.[11]

?6? ??? ??? ?????? ???:]????????? ??????? ????? # ??????? ?? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? #. ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ????????? ??????? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????? ??????????? ????? ????? ????. ??????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ????? ‘?????? ???? ?????? ????????????[. ????? ??? ???? .

6. (1161)- İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbının (radıyallahu anhüm) arasında otururken, bir adam Hz. Ebu Bekir'e hakaretâmiz sözler sarfederek cefa verdi. Ancak Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) adama karşı sükût etti. Adam ikinci sefer aynı şekilde hakaret ederek eziyet verdi. O yine sükût etti. Adam üçüncü sefer de eziyet verince Hz. Ebu Bekir (adama hak ettiği cevabı vererek) intikamını aldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hemen kalktı. Hz. Ebu Bekir:
"Ey Allah'ın Resûlü, yoksa bana darıldınız mı?" diye sordu.
"Hayır" dedi. "Ancak semadan bir melek inmiş, sana söylediklerini tekzib ediyordu. Sen intikamını alınca melek gitti, şeytan oturdu. Bir yere şeytan oturdu mu ben orada duramam." [Ebu Dâvud, Edeb, 49 (4896, 4897).][12]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), bidâyette havassın yolu olan azimeti ihtiyar ederek, kendisine yapılan hakarete cevap vermiyor. Ancak üçüncü sefer hakarete mâruz kalınca dayanamayıp mukâbele ederek intikamını alıyor. Ayet-i kerimede Cenâb-ı Hakk: "Bir kötülüğün karşılığı aynı şekilde bir kötülüktür. Ama kim affeder ve barışırsa, onun ecri Allah'a aittir" (Şurâ 40) buyurur, Keza: "Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir" (Nahl 126) buyurulmuştur. Şu halde, Cenab-ı Hakk, yapılan kötülüğe misliyle mukabele etmeye izin veriyor, ancak sabrın daha hayırlı olacağını belirtiyor. Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) başlangıçta -havas mertebesinde olanlara has olan- azimet tarikini, yani sabrı ihtiyar etmekle daha hayırlı bir davranışta idi. Cevab vererek intikam alınca, daha hayırlıyı bırakarak avam tabakası için câiz olan bir davranışa yer verdiği için Resûlullah'ın aksülamelinde (reaksiyon) ifadesini bulan bir kayba maruz kalmıştır. Öyle anlaşılıyor ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir'den sıddıkiyet mertebesine muvafık mükemmel davranışın devamını arzu etmekte idi.
Azimet yolu, avama da açıktır. Büyüklerin yoluna sülûk, küçüklere de büyüklük kazandırır.[13]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ???:]??????? ?????? ????? ????????? ? ???????? ??????????? ??? ??????? ???????????? ??? ?????? ??????? ???????????[. ????? ???? .

7. (1162)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hazretleri şöyle buyurmuştur: "Kardeşinle münâkaşa etme, zîra münâkaşanın hikmeti anlaşılmaz, sıkıntısı eksik olmaz, tutamayacağın bir vaadde de bulunma." Rezîn ilavesidir.[14]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/267.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/267-268.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/269.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/269.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/270.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/270.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/271.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/271.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/272.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/272.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/272-274.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/274-275.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/275.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/275.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24- MENASİKİ HAC KİTABI(BÖLÜMLERİ)

1- HACCIN FARZ OLUŞU
2- UMRE DE FARZ MIDIR?
3- KABUL EDİLMİŞ HACCIN DEĞERİ VE KIYMETİ
4- HACCIN DEĞERİ VE KIYMETİ
5- UMRENİN DEĞER VE KIYMETİ
6- HAC VE UMREYİ BİRLİKTE YAPMANIN DEĞERİ
7- HACCA GİTMEYİ ADAYAN KİMSE GİDEMEDEN ÖLÜRSE NE OLUR?
8- KENDİSİNE HAC FARZ OLUP YAPAMADAN ÖLENİN DURUMU
9- YOLCULUĞA DAYANAMAYAN KİMSE YERİNE BİR BAŞKASI HAC YAPABİLİR Mİ?
10- UMRE YAPAMAYACAK DURUMDA OLAN'IN YERİNE BAŞKA BİRİ UMRE YAPABİLİR Mİ?
11- HAC'DA DİĞER BORÇLAR GİBİ BİR BORÇTUR
12- KADIN ERKEK YERİNE HAC YAPABİLİR Mİ?
13- ERKEK DE KADIN YERİNE HAC YAPABİLİR Mİ?
14- BABA YERİNE BÜYÜK OĞLU MU HAC YAPMALI?
15- ÇOCUKLARI HACCA GÖTÜREBİLİR MİYİZ?
16- RASÛLULLAH (S.A.V) HAC İÇİN MEDİNEDEN NE ZAMAN ÇIKMIŞTI?
17- MEDİNELİLERİN İHRAMA BÜRÜNECEKLERİ YER NERESİDİR?
18- ŞAMLILARIN İHRAMA BÜRÜNECEKLERİ YER
19- MISIRLILAR İHRAMA NEREDE BÜRÜNÜRLER?
20- YEMENLİLER NEREDEN İHRAMA BÜRÜNÜRLER?
21- NECİDLİLER NEREDE İHRAMA BÜRÜNÜRLER?
22- IRAKLILAR NEREDEN İHRAMA BÜRÜNMELİ?
23- MEKKE'YE MİKATLARDAN DAHA YAKIN OLANLAR NE YAPAR?
24- ZÜLHULEYFE'DE KONAKLAMAK GEREKİR Mİ?
25- RASÛLULLAH (S.A.V) BEYDA DA NAMAZ KILMIŞ MIYDI?
26- İHRAMA BÜRÜNMEDEN GUSUL GEREKİR Mİ?
27- İHRAMLI KİMSE YIKANIR VE GUSLEDEBİLİR Mİ?
28- İHRAMLININ SARIMTIRAK KIRMIZI RENKLİ BİRŞEY GİYMESİ
29- İHRAMLI KİMSE CÜBBE GİYEBİLİR Mİ?
30- İHRAMA GİREN GÖMLEK GİYEBİLİR Mİ?
31- İHRAMDA ŞALVAR (PANTOLON) GİYİLİR Mİ?
32- İHRAM ELBİSESİ BULAMAYAN KİMSE ZARURİ DURUMDA NE GİYER?
33- İHRAMLI KADIN YÜZÜNÜ ÖRTÜP ELDİVEN KULLANIR MI?
34- İHRAMA GİREN BORNOZ DA GİYEMEZ
35- İHRAMDA SARIK SARILMAZ
36- İHRAMLI KİMSE MEST GİYEMEZ
37- AYAKKABI VE TERLİK BULAMAYAN MEST GİYEBİLİR
38- İHRAMLI KİŞİ MESTİN TOPUKTAN YUKARISINI KESEREK GİYER
39- İHRAMLI KADIN ELDİVEN TAKAMAZ
40- İHRAMLI SAÇLARINI YAPIŞKAN BİR ŞEYLE KEÇELEŞTİRİR Mİ?
41- İHRAMLI İKEN GÜZEL KOKU SÜRÜNÜLÜR MÜ?
42- İHRAMLI İKEN KOKU NEREYE SÜRÜLÜR?
43- İHRAMLI İKEN ZA'FERAN SÜRÜLÜR MÜ?
44- İHRAMLI KİMSE DEĞİŞİK BOYALAR DA KULLANAMAZ
45- İHRAMLI SÜRME KULLANABİLİR Mİ?
46- İHRAMLI BOYANMIŞ ELBİSE GİYER Mİ?
47- İHRAMLI KİMSE ÖLÜRSE NASIL KEFENLENİR?
48- HACCI İFRAD
49- HACCI KIRAN
50- TEMETTÜ HACCI
51- İHRAMA GİRERKEN BESMELE ÇEKMEK
52- İHRAMA GİREN NİYETİNİ BELİRTMELİ Mİ?
53- UMRE NİYETİYLE İHRAMA GİRİLİRSE HAC YAPILIR MI?
54- TELBİYE NASIL YAPILIR?
55- TELBİYEYİ YÜKSEK SESLE YAPMAK
56- İHRAMA GİRİŞTE YAPILAN İŞLER
57- LOHUSA KADINLAR NASIL İHRAMA GİRERLER
58- HAC İÇİN TAVAF YAPAMADAN HAYIZ GÖREN NE YAPAR?
59- HAC YAPACAK KİMSE ŞARTLI NİYET EDEBİLİR Mİ?
60- HACCA GİDECEK KİMSE BİR HASTALIĞINDAN DOLAYI YOLDA ENGEL ÇIKACAĞINI TAHMİN EDERSE NASIL NİYET EDER?
61- NİYET EDERKEN ŞART KOŞMAYAN KİMSENİN HAC YAPMASINA BİR ENGEL ÇIKARSA NE YAPAR?
62- KURBANLIK HAYVANLARA İŞARET KONULMASI
63- KURBANLIK HAYVANLARIN HANGİ TARAFINA İŞARET KONUR?
64- KURBANLIK İŞARETİ YAPILAN KANIN KURBAN İŞARETİ OLDUĞU BELİRTİLMELİ
65- KURBANLIK HAYVANLARIN BOYUNLARINA TAKILACAK İŞARET İPİ ÖZEL YAPILIR MIYDI?
66- GERDANLIK İPLER NEDEN YAPILMIŞTI?
67- KURBANLIK HAYVAN MUTLAKA BELİRTİLMELİ Mİ?
68- KURBAN OLACAK DEVELER DE İŞARETLENİR
69- KURBANLIK KOYUNLARA DA İŞARET OLARAK GERDANLIK TAKILIR
70- KURBANLIK OLDUĞU BELİRTİLMEK İÇİN AYAKKABI DA TAKILIR
71- KURBANLIK GÖNDEREN KİMSE HEMEN İHRAMA GİRER Mİ?
72- KURBANLIK GÖNDERİLİNCE İHRAMA GİRİLMESE DE OLUR MU?
73- KURBANLIK ÖNCEDEN Mİ GÖNDERİLİR?
74- KURBAN OLACAK DEVEYE BİNMEK CAİZ MİDİR?
75- YÜRÜMEKTEN YORULAN KURBANLIK HAYVANA BİNEBİLİR
76- KURBANLIK DEVEYE ZARURET DURUMUNDA BİNİLİR
77- KURBANI GÖNDERMEYEN HACCINI UMREYE ÇEVİREBİLİR

78- İHRAMLI AV ETİ YİYEBİLİR Mİ?
79- İHRAMLI AV ETİ YEMEZ Mİ?
80- BAŞKASININ AVLADIĞI AV ETİNDEN İHRAMLI YİYEBİLİR
81- İHRAMLI KİMSE AVI GÖSTERİRSE, İHRAMSIZ DA AVLARSA O AVDAN KİM YER?
82- İHRAMLI HANGİ ZARARLI HAYVANI ÖLDÜREBİLİR?
83- YILAN DA İHRAMDA İKEN ÖLDÜRÜLEBİLİR
84- FARE DE İHRAMLININ ÖLDÜREBİLECEĞİ HAYVANLARDANDIR
85- KELER ÖLDÜRÜLECEK HAYVANLARDAN MIDIR?
86- İHRAMLI KİMSE AKREP ÖLDÜREBİLİR
87- ÇAYLAK TA İHRAMLI TARAFINDAN ÖLDÜRÜLEBİLİR
88- KARGA DA ÖLDÜRÜLEBİLECEK HAYVANLARDANDIR
89- SIRTLAN ETİ YENİR Mİ?
90- İHRAMLI EVLENEBİLİR Mİ?
91- İHRAMLIYA YASAK OLAN ŞEYLER VAR MIDIR?
92- İHRAMLI KİMSE KAN ALDIRABİLİR Mİ?
93- İHRAMLI BİR HASTALIKTAN DOLAYI KAN ALDIRABİLİR
94- AYAK ÜZERİNDEN DE KAN ALINIR MI?
95- BAŞIN ORTASINDAN DA KAN ALDIRILIR MI?
96- İHRAMLI BİT VE PİREDEN RAHATSIZ OLURSA NE YAPMALI?
97- İHRAMLI VEFAT EDİNCE NE İLE YIKANIR?
98- İHRAMLI VEFAT EDİNCE KAÇ PARÇA KEFEN KULLANILIR?
99- İHRAMLI ÖLÜRSE KOKU DA SÜRÜLMEZ
100- İHRAMLI VEFAT EDERSE, KEFENLENİRKEN YÜZÜ VE BAŞI ÖRTÜLMEZ
101- İHRAMDA ÖLEN KEFENLENİRKEN BAŞI KAPATILMAZ
102- HAC İÇİN YOLA ÇIKANA DÜŞMAN ENGEL OLURSA NE YAPMALI?
103- RASÛLULLAH (S.A.V) MEKKE'YE NASIL GİRMİŞTİ?
104- MEKKE'YE GECE Mİ GİRMELİ?
105- MEKKE'YE NEREDEN GİRİLİR?
106- PEYGAMBER (S.A.V) MEKKE'YE SANCAKLA MI GİRMİŞTİ?
107- MEKKE'YE İHRAMSIZ GİRİLEBİLİR Mİ?
108- RASÛLULLAH (S.A.V) MEKKE'YE HANGİ GÜN GİRDİ?
109- İMAMIN ÖNÜNDEN GİTMEK VE KAFİRLERE MEYDAN OKUMAK
110- MEKKE'NİN KUTSALLIĞI
111- MEKKE'DE SAVAŞ YAPILMAZ
112- BİR GÜN MEKKE'DE SAVAŞ YAPILACAK MI?
113- HAREM SINIRLARI İÇİNDE ÖLDÜRÜLEBİLEN HAYVANLAR
114- HAREM DE YILAN DA ÖLDÜRÜLEBİLİR
115- KELER DE ÖLDÜRÜLEBİLİR Mİ?
116- AKREP DE ÖLDÜRÜLECEK HAYVANLARDANDIR
117- HAREM SINIRLARI İÇERSİNDE FARE DE ÖLDÜRÜLEBİLİR
118- ÇAYLAKTA ÖLDÜRÜLEBİLEN HAYVANLARDANDIR
119- KARGA DA ÖLDÜRÜLEBİLECEK HAYVANLARDANDIR
120- HAREM SINIRLARI İÇİNDEKİ HAYVANLAR ÜRKÜTÜLMEZ
121- HACILARI KARŞILAMAK CAİZDİR
122- KÂ'BE GÖRÜNÜNCE NE YAPILMALI?
123- KÂBE'Yİ GÖRÜNCE DUA ETMEK GEREKİR Mİ?
124- MESCİDİ HARAM (KÂBE VE ÇEVRESİ) DA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ
125- KÂBE NASIL İNŞA EDİLMİŞTİ?
126- RASÛLULLAH (S.A.V) KÂBE İÇERSİNDE NASIL NAMAZ KILMIŞTI
127- KABE İÇİNDE NAMAZ NASIL KILINIR?
128- HICR DENİLEN YER KABE'DEN Mİ SAYILIR
129- HICRDA NAMAZ KILINIR MI?
130- KABE İÇERİSİNDE KÖŞELERDE TEKBİR GETİRMEK
131- KABE İÇİNDE DUA
132- GÖĞÜS VE YÜZÜ KABE'YE DAYAMAK
133- KABE İÇERSİNDE NAMAZ NEREDE KILINIR?
134- KABEYİ TAVAF EDERKEN YAPILACAK HAYIRLI İŞ HANGİSİDİR?
135- TAVAF ESNASINDA KONUŞULUR MU?
136- TAVAF ANINDA KONUŞMAK SERBESTTİR
137- TAVAF HER AN YAPILABİLİR
138- HASTA OLAN TAVAFINI NASIL YAPAR?
139- ERKEKLERLE BİRLİKTE KADINLAR DA TAVAF YAPABİLİR Mİ?
140- BİNEK ÜZERİNDE TAVAF YAPILIR MI?
141- İFRAD HACCI YAPAN NASIL TAVAF EDER?
142- UMRE İÇİN İHRAMA GİRENİN TAVAFI NASILDIR?
143- HAC VE UMREYİ BİRLİKTE YAPMAK İSTEYEN KURBAN GETİRMEMİŞSE NE YAPAR
144- HACCI KIRAN YAPAN NASIL TAVAF EDER?
145- HACER'ÜL-ESVED CENNETTEN Mİ GELMİŞTİR
146- HACER'ÜL-ESVEDE EL SÜRÜLÜR MÜ?
147- HACER'ÜL-ESVED ÖPÜLÜR MÜ?
148- HACER'ÜL-ESVED MUTLAKA ÖPÜLMELİ Mİ?
149- TAVAFA NEREDEN VE NASIL BAŞLANIR
150- TAVAFIN KAÇ ŞAFTI HIZLICA YÜRÜNÜR?
151- TAVAFIN KAÇ ŞAFTI NORMAL YÜRÜNEREK YAPILIR?
152- HER TAVAFTA İLK ÜÇ ŞAFT MUTLAKA HIZLI YÜRÜYÜŞLE OLMALI
153- HAC VE UMREDE HER TAVAFTA AYNEN Mİ YAPILIR?
154- TAVAFTA HER ŞAFT AYNI YERDEN BAŞLAR AYNI YERDE BİTER
155- RASÛLULLAH (S.A.V) İLK ÜÇ ŞAFTI NEDEN HIZLICA YÜRÜYEREK YAPTI?
156- HER TAVAFTA KABE'NİN İKİ KÖŞESİ DE İSTİLÂM EDİLİR
157- YEMEN TARAFINA GELEN KABENİN İKİ KÖŞESİ İSTİLAM EDİLİR
158- KABE'NİN DÖRT KÖŞESİNDEN İKİSİ İSTİLÂM EDİLMEZ
159- İSTİLAM (SELÂMLAMA) BASTON İLE DE YAPILABİLİR
160- TAVAFIN BAŞLANGIÇ YERİNDE KÖŞEYE İŞARET ETMEK
161- (A'râf 31. ayeti) KULLUK OLSUN DİYE YAPACAĞINIZ HER ŞEYDE KENDİNİZE ÇEKİ DÜZEN VERİN AYETİNİN NİÇİN İNDİRİLDİĞİ
162- İKİ REKATLIK TAVAF NAMAZI NEREDE KILINIR?

163- TAVAF NAMAZINDAN SONRA NE YAPILIR?
164- İKİ REKATLIK TAVAF NAMAZINDA NE OKUNUR?
165- ZEMZEM SUYUNDAN İÇMEK
166- ZEMZEM SUYU AYAKTA MI İÇİLMELİ?
167- TAVAF BİTİP SAFA TEPESİNE ÇIKARKEN ÇIKIŞ KAPISINDAN ÇIKMALI?
168- SAFA VE MERVE NEDİR?
169-SAFA TEPESİNİN NERESİNDE DURULUR?
170- SAFA TEPESİNDE TEKBİR GETİRİLİR Mİ?
171- SAFA'DA "LÂ İLÂHE İLLALLAH DENİLİR Mİ?
172- SAFA TEPESİNDE ALLAH'I ZİKİR VE DUALAR YAPMAK
173- SAFA İLE MERVE ARASI BİNİTLE DE SA'Y EDİLEBİLİR
174- HERVELE YAPMADAN DA NORMAL YÜRÜNÜR MÜ?
175- HERVELE DE YAPILABİLİR
176- SAFA İLE MERVE ARASINDA NİÇİN KOŞULUR?
177- BATNI MESÎL'DE HIZLICA KOŞARAK SA'YA DEVAM ETMEK
178- NEREDE HERVELE YAPILMAZ?
179- HERVELE NEREDE YAPILIR?
180- MERVE DE NEREDE DURULUR?
181- MERVE DE TEKBİR GETİRMEK
182- HACCI KIRAN VE HACCI TEMETTU YAPANLAR NASIL SA'Y EDERLER?
183- UMRE YAPAN SAÇLARINI NEREDE KISALTIR?
184- SAÇ NASIL KISALTILIR?
185- HAC İÇİN İHRAMA GİRİP KURBAN GÖNDEREN NE YAPAR?
186- UMREYE NİYET EDİP KURBAN GÖNDEREN NE YAPAR?
187- AREFEDEN BİR GÜN ÖNCE HUTBE OKUMAK
188- TEMETTÜ HACCI YAPAN NE ZAMAN İHRAMDAN ÇIKAR?
189- MİNA
190- AREFE GÜNÜ İMAM ÖĞLE NAMAZINI NEREDE KILAR?
191- MİNADAN ARAFAT'A NE ZAMAN GİDİLİR?
192- ARAFAT'A GİDİŞTE TEKBİR Mİ GETİRİLMELİ?
193- ARAFAT'A GİDİŞTE TELBİYE DE GETİRİLİR Mİ?
194- AREFE GÜNÜ
195- AREFE GÜNÜ ORUÇ TUTULMAZ MI?
196- ARAFAT'TA VAKFE İÇİN NE ZAMAN ÇIKMALI?
197- ARAFAT'TA TELBİYE GETİRİLİR Mİ?
198- ARAFAT'TA HUTBE NE ZAMAN OKUNUR?
199- DEVE ÜZERİNDE HUTBE OKUNUR MU?
200- ARAFAT HUTBESİ KISA MI OLMALI?
201- ARAFAT'TA ÖĞLE İLE İKİNDİ NAMAZI
202- ARAFAT'TA DUA YAPARKEN ELLERİ KALDIRMAK
203- ARAFAT'TA DURMA SÜRESİ NE KADARDIR?
204- ARAFAT'TAN AĞIR AĞIR DÖNMEK
205- ARAFAT'TAN DÖNÜŞ NASIL OLMALI?
206- ARAFAT DÖNÜŞÜ AKŞAM NAMAZI NEREDE KILINIR?
207- MÜZDELİFEDE AKŞAM İLE YATSI BİR VAKİTTE KILINIR
208- KADIN VE ÇOCUKLAR MÜZDELİFEDEN ERKEN ÇIKABİLİR
209- ZAYIF VE RAHATSIZ OLANLARIN MÜZDELİFEDEN ERKEN ÇIKMALARI
210- MÜZDELİFEDE SABAH NAMAZI NE ZAMAN KILINIR?
211- MÜZDELİFEDE SABAH NAMAZINA YETİŞEMEYEN NE YAPAR?
212- MÜZDELİFEDE TELBİYE GETİRİLİR Mİ?
213- MÜZDELİFEDE NE KADAR DURULUR
214- ZAYIF VE GÜÇSÜZLER SABAH NAMAZINI MİNA'DA KILABİLİR
215- MUHASSİR VADİSİNDEN HIZLI GEÇMEK GEREKİR
216- CEMRELERE TAŞ ATINCAYA KADAR TELBİYEYE DEVAM EDİLİR
217- CEMRELER İÇİN TAŞ TOPLAMAK
218- CEMRE TAŞLARI NEREDEN TOPLANIR?
219- CEMREDE ATILACAK TAŞLAR
220- CEMRELERE BİNİTLİ GİTMEK VE İHRAMLININ GÖLGELENMESİ
221- BAYRAM GÜNÜ TAŞ ATMA HANGİ VAKİTTE YAPILIR?
222- GÜNEŞ DOĞMADAN ÖNCE CEMRE-İ AKABE TAŞLANMAZ
223- KADINLAR CEMRE-İ AKABEYİ ERKEN TAŞLIYABİLİRLER Mİ?
224- AKŞAMDAN SONRA DA CEMRE TAŞLANIR MI?
225- ÇOBANLAR CEMRELERİ NASIL TAŞLARLAR
226- CEMRE-İ AKABE NEREDEN TAŞLANIR?
227- CEMRELERE ATILAN TAŞ SAYISI KAÇ OLMALI?
228- HER TAŞ ATARKEN TEKBİR GETİRMEK
229- CEMRE TAŞLANINCA TELBİYE GETİRMEYE SON VERİLİR
230- CEMRELERE TAŞ ATTIKTAN SONRA DUA ETMEK
231- CEMRELERDEN SONRA İHRAMLIYA NE HELAL OLUR?

24- MENASİKİ HAC KİTABI(BÖLÜMLERİ)

1- HACCIN FARZ OLUŞU

2572- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete,göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) cemaate hitab ederek, şöyle buyurdu:**"Allah size haccı farz kıldı."** Bir adam kalkarak: "Her sene mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) sustu. Adam sorusunu üçüncü defa tekrar edince Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Eğer evet deseydim her sene hac yapmanız farz olurdu, her yıl için farz olsaydı siz de bunu yapamazdınız. Söylediğim gibi bırakın çünkü sizden öncekiler Peygamberlerine çok soru sordukları ve onlar üzerinde de ayrılığa düştükleri yüzünden helak olup gitmişlerdir. Size bir şeyi emrettiğimde gücünüz yettiği nispetle onu yapınız. Yasakladığım şeyden de mutlaka kaçınınız"** (Dârimi, Hac: 4; İbn Mâce, Mukaddime: 1)

2573- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) bir gün kalktı ve şöyle buyurdu:**"Allah size haccı farz kıldı."** Bunu üzerine Akra b. Habis et Temimi: "Her yıl mı? Ey Allah'ın Rasûlü!" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) sustu ve şöyle devam etti:**"Evet deseydim her yıl için farz olacaktı. Siz de onu dinleyip güç yetiremeyecektiniz. Fakat farz olan hac ömürde bir defadır."** (Dârimi, Hac: 4; Ebû Davud, Menasik: 1)

2- UMRE DE FARZ MIDIR?

2574- Ebu Rezin (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Babam çok ihtiyar biri olup, hac ve umre için yolculuk yapmaya gücü yetmez, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onun yerine sen haccet ve umre yap."** (Ebû Davud, Menasik: 26; İbn Mâce, Menasik: 10)

3- KABUL EDİLMİŞ HACCIN DEĞERİ VE KIYMETİ

2575- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah tarafından kabul edilmiş haccın karşılığı mutlaka Cennettir. Yapılan bir umre diğer umreye kadar ki günahların silinmesine sebeptir."** (İbn Mâce, Menasik: 45)

2576- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah tarafından kabul edilmiş haccın sevabı ancak Cennettir. İkinci olarak yapılacak nafile hac ta aynıdır. Ancak ikinci hac iki hac arasındaki günahlara keffaret olur."** (İbn Mâce, Menasik: 45)

4- HACCIN DEĞERİ VE KIYMETİ

2577- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e sordu: "Hangi amel daha değerli ve kıymetlidir." Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Allah'a İman etmektir."** Adam: "Sonra hangisidir?" dedi. **"Allah yolunda cihaddır"** buyurdu. Adam: "Daha sonra hangisidir?" deyince: **"Allah tarafından kabul edilmiş hac'tır"** buyurdular. (İbn Mâce, Menasik: 45)

2578- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ın elçileri üç çeşittir; gaziler, hac yapanlar ve umre yapanlar."** (Tirmizî, Cihad: 26; İbn Mâce, Cihad: 32)

2579- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Büyüğün, küçüğün, zayıf, düşkün ve kadının cihadı hac ve umre yapmaktır."** (Müsned: 9081)

2580- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bu beyti** (Kâbe'yi) **hac eder ve hac esnasında yapılmaması gereken işlerden olan kadınlarla ilgilenmez, her türlü kötülük ve günahı da bırakırsa anasından yeni doğmuş gibi günahsız olur."** (İbn Mâce, Menasik: 3; Dârimi, Menasik: 8)

2581- Aişe binti Talha (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mü'minlerin anası Aişe şunları anlattı: Ey Allah'ın Rasûlü! Seninle çıkıp cihad etmiyecek miyiz? Çünkü ben Kur'an da cihaddan daha değerli bir amel göremiyorum." Peygamber (s.a.v) şöyle cevap verdi: **"Hayır sizin yapacağınız en iyi ve en güzel cihad Kâbe'yi tavaf etmek sûretiyle yapılan kabul edilmiş bir hac'tır."** (Buhârî, Menasik: 18; İbn Mâce, Menasik: 32)

5- UMRENİN DEĞER VE KIYMETİ

2582- Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: **"İki umre, aralarında işlenen günahlara keffarettir. Allah tarafından kabul görmüş haccın mükafatı da Cennettir."** (Dârimi, Menasik: 8; İbn Mâce, Menasik: 3)

6- HAC VE UMREYİ BİRLİKTE YAPMANIN DEĞERİ

2583- İbn Abbas (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakleder: **"Hac ile umreyi beraber yapınız. Hac ve umre körüğün demir paslarını eritmesi gibi fakirlik ve günahları eritip yok eder."** (Dârimi, Menasik: 8; İbn Mâce, Menasik: 3)

2584- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hac ile umreyi birlikte yapınız. Çünkü umre ve hac fakirliği ve günahları, körüğün demir, altın ve gümüşü erittiği gibi eritip yok eder. Allah tarafından kabul edilen haccın sevabı ise ancak Cennettir."** (Dârimi, Menasik: 8; İbn Mâce, Menasik: 3)

7- HACCA GİTMEYİ ADAYAN KİMSE GİDEMEDEN ÖLÜRSE NE OLUR?

2585- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir kadın hacca gitmeyi adamıştı ve gidemeden de öldü, kadının kardeşi Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek ne yapması gerektiğini sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Kız kardeşinin borcu olsa öder miydin?"** Adam evet deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse Allah'a olan borcunu da öde çünkü ödenmeye daha layık olan borç Allah'ın borcudur."** (Buhârî, Muhsar ve Cezaü's Sayd: 33)

8- KENDİSİNE HAC FARZ OLUP YAPAMADAN ÖLENİN DURUMU

2586- İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Sinan b. Seleme el Cüheni'nin karısı, haccını yapamadan vefat eden annesinin yerine haccedip edemeyeceğinin Rasûlullah (s.a.v)'den sorulmasını istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** dedi ve: **"Annenin borcu olsa sen de onu ödemiş olsan borcu düşmüş olmaz mı? O halde annesi adına haccetsin."** (Buhârî, Muhsar ve Cezaü's Sayd: 33; Müsned: 2033)

2587- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e haccetmeden ölen babasının durumunu sormuştu da: **"Babanın yerine haccet"** buyurdu. (Buhârî, Muhsar ve Cezaü's Sayd: 33; Tirmizî, Hac: 85)

9- YOLCULUĞA DAYANAMAYAN KİMSE YERİNE BİR BAŞKASI HAC YAPABİLİR Mİ?

2588- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre; Has'am kabilesinden bir kadın Müzdelife günü Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac ihtiyar babama da farz oldu. Babam yolculuk yapmaya dayanamaz, onun yerine ben haccedebilir miyim?" dedim. Peygamber (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdu. (Tirmizî, Hac: 85; Buhârî, Muhsar ve Cezaü's Sayd: 34)

10- UMRE YAPAMAYACAK DURUMDA OLAN'IN YERİNE BAŞKA BİRİ UMRE YAPABİLİR Mİ?

2589- Ebu Rezîn el Ukaylî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Babam yaşlı bir kimse olup, ne hac ne umre nede yolculuk yapabilecek durumdadır. Ne yapmalıyım" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Öyleyse babanın yerine sen hac ve umre yapıver"** buyurdu. (Tirmizî, Hac: 85; Buhârî, Muhsar ve Cezaü's Sayd: 34)

11- HAC'DA DİĞER BORÇLAR GİBİ BİR BORÇTUR

2590- Abdullah b. Zübeyr (r.a) anlatıyor: Has'am kabilesinden bir adam Peygamber (s.a.v)'e gelerek; "Babam çok ihtiyar biridir. Bir binite binip yolculuk yapabilecek durumda değildir. Kendisine de hac farz olmuş durumda, onun yerine ben hac etsem olur mu?" diye sordu. Peygamber (s.a.v): **"Babanın büyük oğlu sen misin?"** diye sordu. Adam: **"Evet"** deyince, Peygamber (s.a.v): **"Babanın borcu olsa sen onu öder miydin?"** deyince, adam: **"Evet"** dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v)'de: **"Öyleyse onun yerine sen hac yap"** buyurdu. (Tirmizî, Hac: 85; Buhârî, Muhsar ve Cezaü's Sayd: 34)

2591- İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Adamın biri Peygamber (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Babam haccedemeden öldü. Onun yerine ben haccedebilir miyim?" diye sordu. Peygamber (s.a.v)'de: **"Babanın bir borcu olsa onu sen öder miydin? Ne dersin?"** dedi. Adam: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'a olan borç ödenmeye daha layıktır"** buyurdu. (Tirmizî, Hac: 85; Buhârî, Muhsar ve Cezaü's Sayd: 34)

2592- Yine İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Babama hac farz oldu fakat o çok yaşlı olup binite binemez, binite bağlasam da öleceğinden korkuyorum. Onun yerine ben hac yapabilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Babanın bir borcu olsa öder miydin?"** buyurdu. Adam: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Öyleyse babanın yerine hac yap"** buyurdular. (Tirmizî, Hac: 85; Buhârî, Muhsar ve

Cezaü's Sayd: 34)

12- KADIN ERKEK YERİNE HAC YAPABİLİR Mİ?

2593- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fadl b. Abbas, Peygamber (s.a.v)'in binitinde idi. Has'am kabilesinden bir kadın gelerek, Rasûlullah (s.a.v)'e fetva sormaya gelmişti. Bu sırada Fadl ile kadın birbirine bakışmaya başladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi. Kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac babama da farz oldu fakat babam binite binecek durumda değildir. Onun yerine ben hac yapabilir miyim?" diye sordu. Peygamber (s.a.v)'de: **"Evet yapabilirsin"** buyurmuştu. Bu olay veda haccında olmuştu. (Ebû Davud, Menasik: 26)

2594- İbn Abbas (r.a) naklediyor: Has'am kabilesinden bir kadın veda haccında fetva sormak üzere Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldi. Fadl b. Abbas'ta Peygamberin binitinde beraberdi. Kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac ihtiyar olan babama da farz oldu. Bineğe binebilecek durumda değildir. Ben onun yerine haccetsem borcu ondan düşmüş olur mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Evet olur"** buyurdu. Bu sırada binitin arkasında bulunan Fadl b. Abbas kadına bakıyordu, kadın oldukça güzeldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) Fadl'ın yüzünü öbür tarafa çevirdi.(Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Hac: 23)

13- ERKEK DE KADIN YERİNE HAC YAPABİLİR Mİ?

2595- Süleyman b. Yesar (r.a) Fadl b. Abbas'tan naklediyor: Fadl Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında oturuyordu. Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; "Ey Allah'ın Rasûlü! Annem ihtiyar bir kadındır, bir binite bindirsem üzerinde duramaz bağlasam da ölmesinden korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Annenin bir borcu olsa onu öder misin?"** dedi. Adam: "Evet" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse annen adına sen hac yap"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Hac: 23)

14- BABA YERİNE BÜYÜK OĞLU MU HAC YAPMALI?

2596- İbn-üz Zübeyr (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) bir adama: **"Babanın en büyük oğlu sensin; o halde onun yerine sen hac yap"** buyurdu. (Dârimi, Menasik: 24; Müsned: 15520)

15- ÇOCUKLARI HACCA GÖTÜREBİLİR MİYİZ?

2597- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, kadının biri çocuğunu Rasûlullah (s.a.v)'e göstererek: **"Bu çocuk için de hac olur mu?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet sevabı sanadır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 72; Ebû Davud, Menasik: 8)

2598- Yine İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir kadın deve üzerinde oturduğu halde elindeki çocuğu Peygamber (s.a.v)'e göstererek: "Bu çocuk için hac olur mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet olur, sevabı da sanadır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 72; Ebû Davud, Menasik: 8)

2599- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir kadın elindeki çocuğu Peygamber (s.a.v)'e kaldırarak: **"Bu çocuk için hac var mıdır?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet sevabı da sanadır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 72; Ebû Davud, Menasik: 8)

2600- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): Ravha denilen yere gelince bir gurupla karşılaştı ve onlara: **"Siz kimlersiniz"** diye sordu. Onlar da: "Müslümanlarız" diye cevap verdiler. Bu sefer onlar: "Siz kimsiniz" diye sordular. Berikiler de: "Allah'ın Rasûlüdür" dediler. Ravi diyor ki: O arada kadının biri deve üzerindeki hevdeçten bir çocuk çıkararak: "Bu çocuk için de hac var mıdır?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Evet sevabı da sanadır"** diye cevap verdi. (Müslim, Hac: 72; Ebû Davud, Menasik: 8)

2601- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir kadına uğramıştı. Kadın perdesinin ardında idi. Yanında da bir çocuğu vardı. "Bu çocuk için hac var mıdır?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Evet sevabı da sanadır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 72; Ebû Davud, Menasik: 8)

16- RASÛLULLAH (S.A.V) HAC İÇİN MEDİNEDEN NE ZAMAN ÇIKMIŞTI?

2602- Aişe (r.anha) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Zilkade'nin bitimine beş gün kala hac için Medine'den çıkmıştık. Mekke'ye yaklaştığımızda Rasûlullah (s.a.v) yanında kurbanı olan kimselerin beytullahı tavaftan sonra ihramdan çıkmalarını emretti. (Buhârî, Hac: 38; Müslim, Hac: 38)

17- MEDİNELİLERİN İHRAMA BÜRÜNECEKLERİ YER NERESİDİR?

2603- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Medineliler, Zülhuleyfe denilen yerde, Şamlılar, Cuhfe denilen yerde, Necidliler, Karn denilen yerde ihrama girerler."** Abdullah diyor ki: Bana ulaştığına göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yemenliler de Yelemlem denilen yerde ihrama girerler."** (Buhârî, Hac: 9; Ebû Davud, Menasik: 9)

18- ŞAMLILARIN İHRAMA BÜRÜNECEKLERİ YER

2604- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, adamın biri mescidde ayağa kalkarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Nerede ihrama girmemizi emredersiniz?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Medineliler, Zülhuleyfe de; Şamlılar, Cuhfe'de; Necidliler, Karn'da ihrama girerler"** buyurdu. İbn Ömer diyor ki: Bazı kimselerin söylemesine göre, Rasûlullah (s.a.v) **"Yemenliler de Yelemlem denilen yerden ihrama girerler"** buyurmuştur. İbn Ömer şöyle diyordu: "Bunu ben Rasûlullah (s.a.v)'in bizzat kendisinden duymadım." (Buhârî, Hac: 9; Dârimi, Menasik: 5)

19- MISIRLILAR İHRAMA NEREDE BÜRÜNÜRLER?

2605- Aişe (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Medineliler için Zülhuleyfeyi, Şam ve Mısır halkı için Cuhfe'yi; Iraklılar için Zat-u Irk'ı ve Yemenliler için de Yelemlem denilen yeri ihrama bürünme yeri olarak tayin etmiştir."** (Buhârî, Hac: 9; Dârimi, Menasik: 5)

20- YEMENLİLER NEREDEN İHRAMA BÜRÜNÜRLER?

2606- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Medine halkı için Zülhuleyfeyi, Şamlılar için Cuhfe'yi, Necidliler için Karn denilen yeri, Yemenliler için de yelemlem denilen yeri ihrama bürünülecek yer olarak tayin etmişti."** Ve şöyle buyurmuştu: **"Belirtilen yerler hem ora halkı için hem de başka yerlerden gelip de oradan geçen kimseler içindir. Bunun dışında Mekke'ye bu sınırlardan daha yakın yerde olanlar o yerlerden ihrama bürünürler ve Mekke'ye öylece gelirler."** (Buhârî, Hac: 9; Dârimi, Menasik: 5)

21- NECİDLİLER NEREDE İHRAMA BÜRÜNÜRLER?

2607- Sâlim (r.a)'in babasından naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Medineliler, Zülhuleyfe'den; Şamlılar, Cuhfe'den; Necidliler, Karn denilen yerden ihrama bürünürler."** Ben kendim bizzat duymadım ama Yemenlilerin de Yelemlem'den ihrama gireceği bildirilmiştir. (Buhârî, Hac: 9; Dârimi, Menasik: 5)

22- IRAKLILAR NEREDEN İHRAMA BÜRÜNMELİ?

2608- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Medineliler için Zülhuleyfe'yi; Şamlılar ve Mısırlılar için Cuhfe'yi; Iraklılar için Zat-ı Irk'ı; Necidliler için Karn'ı; Yemenliler için de Yelemlem denilen yeri ihrama girme yeri olarak belirlemiştir."** (Buhârî, Hac: 9; Dârimi, Menasik: 5)

23- MEKKE'YE MİKATLARDAN DAHA YAKIN OLANLAR NE YAPAR?

2609- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), **"Medineliler için Zülhuleyfe'yi; Şamlılar için Cuhfe'yi; Necidliler için Karn'ı; Yemenliler için Yelemlem'i ihrama girilecek yer olarak belirledi"** Ve şöyle buyurdu: **"Buralar ora halkı ve dışarıdan gelip oradan geçecek hac ve umre yapmak isteyen kimseler içindir. Mekke'ye daha yakın olanlar ise bulundukları yerden ihrama girerler. Mekke'ye gelinceye kadar durum böyledir."** (Ebû Davud, Menasik: 9)

2610- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Medineliler için Zülhuleyfe'yi; Şamlılar için Cuhfe'yi; Yemenliler için Yelemlem'i; Necidliler için Karn'ı ihrama bürünme yeri olarak belirlemiştir. Belirtilen yerler ora halkı için ve oradan geçerek hac ve umre yapmak isteyen herkes içindir. Bu bölgelerden daha içeride olanlar Mekke'ye kadar bulundukları yerden ihrama girebilirler."** (Ebû Davud, Menasik: 9; Buhârî, Hac: 9)

24- ZÜLHULEYFE'DE KONAKLAMAK GEREKİR Mİ?

2611- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, babası şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Zülhuleyfe'deki Beyda denilen yerde geceledi ve o mescidde namaz kıldı." (Buhârî, Hac: 148; Tirmizî, Hac: 79)

2612- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) Zülhuleyfe'deki Muarras denilen yerde kendisine "Kutsal Batha'dasınız" denildi." (Buhârî, Hac: 148; Tirmizî, Hac: 79)

2613- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) Zülhuleyfe'deki Batha denilen yerde konakladı ve orada namaz kıldı."(Buhârî, Hac: 148; Tirmizî, Hac: 79)

25- RASÛLULLAH (S.A.V) BEYDA DA NAMAZ KILMIŞ MIYDI?

2614- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v), Beyda denilen yerde öğle namazını kıldı. Binitine binerek Beyda dağına tırmandı, öğleyi kıldıktan sonra hac ve umre için ihrama girdi."** (Dârimi, Hac: 12; Ebû Davud, Menasik: 21)

26- İHRAMA BÜRÜNMEDEN GUSUL GEREKİR Mİ?

2615- Abdurrahman b. Kasım (r.a) babasından naklediyor: Umeys'in kızı Esma Ebu Bekir es Sıddık'ın oğlu Muhammed'i, Beyda denilen yerde doğurmuştu. Durumu Ebu Bekir Rasûlullah (s.a.v)'e bildirince Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hanımına gusledip ihrama girmesini emret."** (Muvatta', Hac: 1; Dârimi, Hac: 11)

2616- Kasım b. Muhammed (r.a) babasından naklediyor: Ebu Bekir Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte veda haccı için yola çıkmıştı, yanında Umeys'i Has'amî'nin kızı Esma da vardı. Zülhuleyfe'ye geldiklerinde Esma Muhammed b. ebi Bekri doğurdu. Ebu Bekir durumu Rasûlullah (s.a.v)'e iletti Rasûlullah (s.a.v)'de "Ebu Bekir'e, hanımına gusletmesini; hac için ihrama girmesini, insanların her yaptıklarını yapmasını sadece Kâbe'yi tavaf etmemesini söylemesini emretti." (İbn Mâce, Menasik: 83)

27- İHRAMLI KİMSE YIKANIR VE GUSLEDEBİLİR Mİ?

2617- İbrahim b. Abdullah b. Huneyn (r.a) babasından naklediyor: "Abdullah b. Abbas ve Misver b. Mahreme Ebva denilen yerde bir anlaşmazlığa düştüler. İbn Abbas: "İhramlı kimse başını yıkayabilir" derken; Misver: "Başını yıkayamaz" diyordu. İbn Abbas, beni; Ebu Eyyub el Ensari'den bu konuyu sormam için göndermişti. Yanına vardığımda onu kuyunun iki direği arasında bir elbiseyle gizlenip yıkanırken gördüm, selâm verdim ve: "Beni sana Abdullah b. Abbas, Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken başını yıkar mıydı?" diye sormam için gönderdi dedim. Ebu Eyyub elini perde olarak kullandığı kumaş üzerine koyup başı görünecek kadar kumaşı aşağı indirdi sonra da şöyle dedi: "Bir kimse başına su döküyormuş ta o da yıkıyormuş gibi başını iki eliyle ovuşturarak: Rasûlullah (s.a.v)'i böyle yaparken gördüm dedi." (İbn Mâce, Menasik: 22; Müslim, Hac: 13)

28- İHRAMLININ SARIMTIRAK KIRMIZI RENKLİ BİRŞEY GİYMESİ

2618- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"İhramlı kimsenin za'feran ve vers boyasıyla boyanmış elbiseler giymesini yasakladı."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 21)

2619- Sâlim (r.a) babasından naklediyor; Rasûlullah (s.a.v)'e ihramlı kimsenin hangi elbiseleri giyemeyeceği sorulmuştu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gömlek, bornoz, pantolon, sarık, vers ve za'feranla boyanmış elbiseler ve mest giyemezler ama ayakkabı ve terlik bulamayanlar mestlerini topuktan aşağı kesmek sûretiyle giyebilirler."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 21)

29- İHRAMLI KİMSE CÜBBE GİYEBİLİR Mİ?

2620- Safvan b. Ya'la b. Ümeyye (r.a) babasından naklediyor; biz Ci'rane de iken Rasûlullah (s.a.v)'i bir görebilsem dedim. O bir çadırda bulunuyordu. O sırada kendisine vahy gelmişti. Ömer bana işaret ederek oraya gelmemi istedi. Kafamı çadırdan içeri soktuğumda Rasûlullah (s.a.v)'e bir adam gelmişti, umre için bir cübbe giyerek ihrama girmiş ve koku da sürünmüştü. O adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! İhram elbisesi yerine cübbe giymiş bir adam için ne dersiniz" demişti. Tam o sırada vahiy gelmiş olup, Rasûlullah (s.a.v) hırıltılı ses çıkarıyordu. Vahiy bitip açılınca şöyle buyurdu: **"Az önce soru soran adam nerede?"** Adam yanına getirilince, Peygamberimiz:**"Cübbeyi çıkar, süründüğün kokuyu yıka sonra da ihrama yeniden gir"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 17; Müslim, Hac: 1)

30- İHRAMA GİREN GÖMLEK GİYEBİLİR Mİ?

2621- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, ihramlı kimsenin neleri giyip giyemeyeceğini sormuştu Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu:**"Gömlek, pantolon, bornoz giymeyiniz, sarık'ta sarmayınız, mest de giymeyiniz ancak ayakkabı ve terlik bulamayanlar mestlerini topuklardan yukarısını kesmek sûretiyle giyebilirler. Za'feran ve vers sürülen hiçbir şeyi de giymeyiniz."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

31- İHRAMDA ŞALVAR (PANTOLON) GİYİLİR Mİ?

2622- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Bir adam Ey Allah'ın Rasûlü! İhrama girdiğimizde hangi tür elbiseleri giymeliyiz?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Gömlek ve pantolon giymeyiniz, sarık sarmayınız, mest de giymeyiniz, ayakkabı ve terlik bulamayan kimse mestlerin topuklarından yukarısını kessin, za'feran ve vers ile boyanmış elbise de giymeyin"** buyurdu. (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

32- İHRAM ELBİSESİ BULAMAYAN KİMSE ZARURİ DURUMDA NE GİYER?

2623- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) anlatırken bizzat duydum şöyle diyordu: **"İhramda belden aşağısı için giyilmesi gereken izar bulamayan şalvar, terlik ve ayakkabı bulamayan da mest giyebilir."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

2624- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"İhram için izar bulamayan şalvar giysin, ayakkabı ve terlik bulamayanlar ise mest giysinler."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

33- İHRAMLI KADIN YÜZÜNÜ ÖRTÜP ELDİVEN KULLANIR MI?

2625- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! İhramda bize hangi şeyleri giymemizi

emredersin?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gömlek giymeyiniz, şalvar ve pantolon da giymeyiniz, sarık'ta sarmayınız, bornoz ve mest de giymeyiniz. Ayakkabı ve terlik bulamaz iseniz mestlerinizin topuklarından yukarı kısmını keserek giyebilirsiniz. Za'feran ve vers sürülmüş hiçbir şeyde giymeyiniz. Kadınlar da ihramlı iken yüzlerine peçe takmasınlar ve eldiven de kullanmasınlar."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 21)

34- İHRAMA GİREN BORNOZ DA GİYEMEZ

2626- Abdullah b. Ömer (r.a) anlatıyor: Adamın biri Rasûlullah (s.a.v)'e ihramlı kimsenin ne tür elbiseler giyebileceğini sormuştu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gömlek giymeyiniz, sarık sarmayınız, şalvar ve pantolon türü şeyler giymeyiniz, bornoz da giymeyiniz. Mest de giymeyiniz ancak ayakkabı ve terlik bulamayan kimse mestlerinin topuklarından üzerini keserek giyebilirler. Za'feran ve vers sürünmüş elbiseleri de giymeyiniz."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 21)

2627- Yine İbn Ömer (r.a)'den naklettiğine göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e ihrama girdiğimizde hangi elbiseleri giyebiliriz diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Gömlek giymeyiniz, şalvar ve pantolon türü şeyleride giymeyiniz, sarık da sarmayınız. Bornoz da giymeyiniz, mest de giymeyiniz. Ancak terlik ve ayakkabı bulamayan mestlerinin topuklardan yukarısını keserek giyebilir. Vers ve za'feran sürülmüş şeyleri de giymeyiniz."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 21)

35- İHRAMDA SARIK SARILMAZ

2628- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Adamın biri yüksek sesle Rasûlullah (s.a.v)'e ihrama girdiğimizde neler giyelim diye sormuştu. Rasûlullah (s.a.v)'da şöyle buyurdu: **"Gömlek giyme! Sarık sarma! Şalvar ve pantolon giyme! Bornoz giyme! Mest giyme! Ayakkabı ve terlik bulamayan kimse topuktan üstünü keserek giyebilir."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 21)

2629- Yine İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam yüksek sesle Rasûlullah (s.a.v)'e ihrama girdiğimizde neleri giyebiliriz diye sormuştu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Gömlek giyme! Sarık sarma! Bornoz giyme! Şalvar ve pantolon cinsi bir şeyler giyme, mest de giyme! Ancak terlik ve ayakkabı bulamayanlar mestlerinin topuktan üstünü keserek giyebilirler. Vers ve zaferan boyası sürülmüş elbiseler giymeyiniz!"** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 21)

36- İHRAMLI KİMSE MEST GİYEMEZ

2630- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"İhramlı iken gömlek giymeyiniz! Pantolon ve şalvar türü şeyler de giymeyiniz! Sarık sarmayınız, bornoz giymeyiniz, mest de giymeyiniz."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

37- AYAKKABI VE TERLİK BULAMAYAN MEST GİYEBİLİR

2631- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"İhram için belden aşağıyı örtecek izar bulamayan şalvar giysin. Ayakkabı ve terlik bulamayan da topuktan üzerini keserek mest giysin."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

38- İHRAMLI KİŞİ MESTİN TOPUKTAN YUKARISINI KESEREK GİYER

2632- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İhramlı kimse ayakkabı ve terlik bulamaz ise mest giysin ve topuklardan yukarı kısmını kessin."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

39- İHRAMLI KADIN ELDİVEN TAKAMAZ

2633- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam kalkıp: "Ey Allah'ın Rasûlü! İhramlı iken neleri giyebiliriz?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Gömlek cinsi şeyler giymeyiniz! Şalvar ve pantolon cinsi şeyler de giymeyiniz. Mest de giymeyiniz, ayakkabı ve terliği olmayan kimse mestlerinin topuktan üst tarafını keserek giyebilir. Za'feran ve Vers sürülmüş elbiseler de giymeyin. Kadınlar da ihramlı iken yüzlerini kapatmasınlar ve eldiven de kullanmasınlar."** (Tirmizî, Hac: 18; Buhârî, Hac: 22)

40- İHRAMLI SAÇLARINI YAPIŞKAN BİR ŞEYLE KEÇELEŞTİRİR Mİ?

2634- Abdullah b. Ömer (r.a) kardeşi Hafsa'dan naklediyor: Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ne oluyor bu insanlara sen ihramlı iken onlar umre ihramından çıkmışlar" denildi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ben saçlarımı keçeleştirdim. Kurbanımı da işaretleyip gönderdim dolayısıyla haccı yapıp bitirinceye kadar ihramdan çıkmayacağım."** (Buhârî, Hac: 44; Ebû Davud, Menasik: 12)

41- İHRAMLI İKEN GÜZEL KOKU SÜRÜNÜLÜR MÜ?

2635- Sâlim (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'i saçlarını keçeleştirmiş vaziyette yüksek sesle telbiyede bulunurken gördüm."** (Buhârî, Hac: 44; Ebû Davud, Menasik: 12)

2636- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'e ihrama girerken ve ihramdan çıkarken kendi ellerimle güzel koku sürmüştüm."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2637- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'i ihrama girmezden önce ve beyti tavaf etmeden önce ihramdan çıkması için güzel kokular sürmüştüm."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2638- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'e ihrama girerken ve ihramdan çıkarken güzel kokular sürmüştüm."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2639- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'i ihrama girmeye hazırlık için ve Kâbe'yi tavaftan önce; Cemre-i Akabeyi taşladıktan sonra ve Kâbe'yi tavaftan önce ihramdan çıkmaya hazırlık için güzel koku sürmüştüm."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2640- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'e ihrama girerken ve çıkarken güzel koku sürmüştüm. Fakat o koku sizin kokularınıza benzemezdi, onun hiçbir eseri yoktu."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2641- Osman b. Urve (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Aişe'ye; "Rasûlullah (s.a.v)'e nasıl bir koku sürerdin" diye sordum. O da şöyle dedi: **"İhrama girerken de çıkarken de kokuların en güzelini sürerdim."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2642- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İhrama girerken Rasûlullah (s.a.v)'e bulabildiğim kokuların en iyisini sürerdim."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2643- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) ihrama girerken ve çıkarken ve Beyt-i şerifi**(Kâbe'yi) **tavaf etmek istediği zaman bulabildiğim en güzel kokuyu sürerdim."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2644- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) ihramdan çıkmadan önce, Kâbe'yi tavaf etmeden önce Kurban bayramı günü misk kokusu sürmüştüm."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2645- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken başına sürdüğüm güzel kokunun parlaklığına hala bakıyor gibiyim."** Ahmed b. Nasr'ın rivâyetinde ise şöyledir: "Rasûlullah (s.a.v)'in başının ortasına sürdüğü miskin parlaklığı…" (Hala gözümün önündedir.) (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

2646- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) ihramlı olduğu halde saçlarını ayırdığı başının ortasına sürdüğü kokunun parlaklığı gözükürdü."** (Ebû Davud, Menasik: 11; İbn Mâce, Menasik: 18)

42- İHRAMLI İKEN KOKU NEREYE SÜRÜLÜR?

2647- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ihramlı iken başına sürdüğü kokunun parlaklığına bakıyor gibiyim. (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2648- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken saçlarının dibine sürdüğü kokunun parlaklığını seyrederdim. (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2649- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ihramlı iken saçlarını ayırdığı yere sürdüğü güzel kokunun parlaklığını görür gibiyim. (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2650- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken başına sürdüğü kokunun beyazlığını gördüm. (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2651- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ihramlı iken saçlarını ayırdığı yere sürdüğü güzel kokunun parlaklığını sanki görür gibiyim. (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2652- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), ihrama girmek istediğinde bulabildiği en güzel koku ve yağla yağlanırdı. O kadar ki saç ve sakalındaki yağ ve kokunun parlaklığını görürdüm." (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2653- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), ihrama girmeden önce bulabildiğim en güzel kokuyu sürerdim. O derece ki saç ve sakalındaki güzel kokunun parlaklığını bakınca hemen görebilirdim." (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2654- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in saçlarını ayırdığı yere sürdüğü güzel kokunun parlaklığını üç gün sonra bile gördüğüm olmuştur." (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2655- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in saçlarını ayırdığı yerdeki sürünen kokunun izini üç gün sonra bile gördüğüm olmuştur." (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2656- İbrahim b. Muhammed b. Münteşir (r.a), babasından naklediyor: İbn Ömer'e, ihrama girerken koku sürünmenin caiz olup olmadığını sordum. Şöyle dedi: "İhrama girerken koku sürüneceğime katran sürünürüm." Onun bu sözünü Âişe'ye naklettim, O da şöyle dedi: "Allah hayrını versin. Ey Abdurrahman ben Rasûlullah (s.a.v)'e güzel koku sürerdim de hanımlarını o kokuyla dolaşırdı; sabahleyin bile o kokunun tesiri hissedilirdi."(Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

2657- İbrahim b. Muhammed b. Münteşir (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu: "İhramlı iken koku sürünüp sabahlayacağıma, katran sürünüp sabahlamam benim için daha iyidir. Aişe'nin yanına giderek bu sözü ona naklettim, O da şöyle dedi: **"Ben, Rasûlullah (s.a.v)'e koku sürdüm de; O, kokusuyla hanımlarını dolaştı sabah olunca kokunun etkisi gitmeden ihrama girdi."** (Buhârî, Hac: 18; Ebû Davud, Menasik: 11)

43- İHRAMLI İKEN ZA'FERAN SÜRÜLÜR MÜ?

2658- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v), za'feran sürünmeyi erkeklere yasak etmiştir."** (Buhârî, Libas: 34; Müslim, Libas: 23)

2659- Yine Enes (r.a)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v), za'feran sürünmeyi yasak etmiştir."** (Buhârî, Libas: 34; Müslim, Libas: 23)

2660- Enes (r.a)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v), za'feran sürünmeyi yasaklamıştır."** Hammad diyorki: "Erkekler için."(Buhârî, Libas: 34; Müslim, Libas: 23)

44- İHRAMLI KİMSE DEĞİŞİK BOYALAR DA KULLANAMAZ

2661- Safvan b. Ya'la (r.a), babasından naklediyor: Umre için ihrama giren bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi; Adamın üzerinde dikilmiş bir elbise vardı ve elbisesine de değişik kokular sürmüştü. Rasûlullah (s.a.v)'e: "Umre için ihrama girdim ne yapmalıyım?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Hac'ta ne yaptıysan onu yap"** buyurdu. Adam: "Bu kokudan sakınır ve kokuyu yıkardım" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Hac'ta ne yapıyorsan umrede de aynısını yap"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 17; Müslim, Hac: 1)

2662- Safvan b. Ya'la (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) Cirane'de iken bir adam geldi, adamın üzerinde bir cübbe vardı, saç ve sakalını da sarıya boyamıştı ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben gördüğün şu şeklimde umre için ihrama girdim" (ne yapmalıyım) dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Cübbeni çıkar, saç ve sakalındaki boyaları yıka. Haccında ne yaparsan umrende de aynısını yap"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 17; Müslim, Hac: 1)

45- İHRAMLI SÜRME KULLANABİLİR Mİ?

2663- Eban b. Osman (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İhramlı kimse başından ve gözünden rahatsız olursa ağrıyan yerine sabır denilen ağrı kesiciden sarsın."** (Müslim, Hac: 12; Buhârî, Hac: 18)

46- İHRAMLI BOYANMIŞ ELBİSE GİYER Mİ?

2664- Cafer b. Muhammed (r.a), babasından şöyle söylediğini naklediyor: Câbir'e giderek, Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl haccettiğini sordum. O da şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İşin böyle olacağını bilseydim kurbanı göndermez ve umreye niyetlenirdim. Kimin yanında kurbanı yoksa umresini yapıp ihramdan çıksın."** Ali, Yemenden kurban getirmişti. Rasûlullah (s.a.v)'de onu Medine'den Mekke'ye göndermişti. Bu arada Fatıma boyalı elbiseler giyip sürme çekmiş durumdaydı. Ali, Fatıma'nın bu durumundan hoşlanmadı ve fetva sormak üzere Rasûlullah (s.a.v)'e gitti ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Fatıma boyalı elbiseler giymiş ve sürme çekmiş ve babam böyle emretti diyor" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v): **"Doğru söylemiş, doğru söylemiş, doğru söylemiş ona, Ben emrettim"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

47- İHRAMLI KİMSE ÖLÜRSE NASIL KEFENLENİR?

2665- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam bineğinden düştü ve hemen öldü. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Onu su ve sidr ile yıkayın, iki parça bezle kefenleyin, başı ve yüzü açıkta kalsın çünkü o kıyamet günü telbiye getirerek diriltilecektir."** (Müslim, Hac: 14; İbn Mâce, Menasik: 89)

2666- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam vefât etmişti. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onu su ve sidr ile yıkayarak elbiseleriyle defnedin, yüzünü ve başını örtmeyin çünkü o kıyamet günü ihramlı vaziyette ve telbiye yaparak haşrolacaktır."** (Müslim, Hac: 14;

İbn Mâce, Menasik: 89)

48- HACCI İFRAD

2667- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v) ifrad haccı yapmıştı."** (İbn Mâce, Menasik: 37; Muvatta', Hac: 11)

2668- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v) hac için ihrama girmişti."** (İbn Mâce, Menasik: 37; Muvatta', Hac: 11)

2669- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Zilhicce hilalinde beş gün kala (yani zilkadenin yirmibeşinde) yola çıktık. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hac yapmak isteyen hac için umre yapmak isteyende umre için ihrama girsin"** buyurdu. (İbn Mâce, Menasik: 41; Ebû Davud, Menasik: 23)

2670- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yola çıktık, niyetinin hac yapmak olduğunu biliyorduk." (İbn Mâce, Menasik: 41; Ebû Davud, Menasik: 23)

49- HACCI KIRAN

2671- Ebu Vail (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Subey b. Ma'bed başından geçen bir olayı şöyle anlatıyor: "Ben Hıristiyan bir bedevi idim sonradan Müslüman oldum. Cihada çok düşkündüm. Bana hac ve umrenin farz olduğunu gördüm. Kabilemden Hüreym b. Abdullah denilen bir kimseye bu konuyu sordum. O da: Hac ve umreyi birlikte yap sonra kolayına gelen bir kurbanı kes dedi. Ben de hac ve umre için ihrama girdim. Uzeyb denilen yere gelince Selman b. Rabia ve Zeyd b. Sûhan ile karşılaştım. Benim hac ve umre için ihrama girdiğimi görünce biri diğerine bunun devesi kadar bile anlayışı yok dedi. Bunun üzerine ben hemen Ömer'e gelerek, "Ey Mü'minlerin emiri dedim. Ben Müslüman oldum, cihada karşı da çok düşkünüm kendime hac ve umrenin farz olduğunu görür görmez Hüreym b. Abdullah'a geldim ve hac ve umrenin kendime farz olduğunu söyledim. O da: "Hac ve umreyi ikisini birlikte yap sonra da kolayına gelen bir kurbanı kesiver" dedi. Ben de hac ve umre için ihrama girdim. Uzeyb'e geldiğimde, Selman b. Rabia ve Zeyd b. Sûhan ile karşılaştım, bunlardan biri diğerine: "Bunda devesi kadar bile anlayış yok" dedi diye şikayette bulundum. Bunun üzerine Ömer: "Sen Peygamber (s.a.v)'in yaptığını yapmışsın ve onun yolundasın" dedi. (Ebû Davud, Menasik: 24; İbn Mâce, Menasik: 38)

2672- Şakîk b. Seleme (r.a) Ebu Vail'den naklediyor: "Tağlip kabilesinden Subay b. Ma'bed denilen kimse önceden Hıristiyan'dı sonradan Müslüman oldu. İlk mükellefiyeti hac olmuştu, bu yüzden hac ve umre için ihrama girdi yani hac ve umre her ikisi için ihrama girmişti. Yolda Selman b. Rabia ve Zeyd b. Sûhan'la karşılaştı. Onlardan biri: "Sen devenden daha sapıksın" dedi. Sübey bu söz bana o kadar tesir etti ki, Ömer'e kadar geldim ve durumu ona anlattım. Ömer de: "Sen Peygamberin yaptığını yapmışsın" cevabını verdi. (Ebû Davud, Menasik: 24; İbn Mâce, Menasik: 38)

2673- Mervan b. Hakem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman'ın yanında oturuyordum. Ali'nin hac ve umreyi beraber yaptığını duydu ve: "Biz bundan yasaklanmamış mıydık?" dedi. O da: "Evet" dedi ve: "Ben Rasûlullah (s.a.v)'in ikisini birlikte yaptığını duydum. Senin emrinle Rasûlullah (s.a.v)'in sözünü terk edemem" diye cevap verdi. (Buhârî, Hac: 34; Müsned: 717)

2674- Mervan (r.a)'dan rivâyete göre, Osman Temettü haccı yapmayı yasaklamıştı. Ali'nin hacla umreye birlikte ihrama girip niyet ettiğini görünce: **"Benim yasaklamama rağmen sen hacla umreyi beraber mi yapıyorsun"** dedi. Bunun üzerine Ali: "İnsanların birinin emriyle Rasûlullah (s.a.v)'in sünnetini terk edemem" diye cevap verdi. (Buhârî, Hac: 34)

2675- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Ali'yi Yemen'e vali tayin ettiği zaman ben de yanındaydım. Yemen'den dönünce, Peygamber (s.a.v)'in yanına girdi Ali devamla şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna vardım bana: **"Nasıl yaptın?"** dedi. Bende "Senin gibi ihrama girdim" dedim. Rasûlullah (s.a.v): "**Ben kurbanımı sevkettim ve haccı kırana niyetlendim"** buyurdu ve ashabına da şöyle söyledi: **"Eğer işlerin böyle olacağını bilseydim sizin gibi yapardım. Fakat ben kurbanı sevkettiğim için kıran haccına niyetlendim."** (Ebû Davud, Menasik: 24)

2676- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), hacla umreyi birleştirdi. Daha sonra bu uygulamayı yasaklayan bir ayet nazil olmadığı gibi, Rasûlullah (s.a.v)'de vefatından önce böyle bir yasaklama getirmedi. (Ebû Davud, Menasik: 24; İbn Mâce, Menasik: 38)

2677- Imran (r.a), Mutarrif'den naklediyor: Rasûlullah (s.a.v) hacla umreyi birleştirdi yani Temettü haccı yaptı daha sonra bu uygulamayı yasaklayan bir ayet olmadığı gibi Rasûlullah (s.a.v)'de bu uygulamayı yasak etmedi. Ancak bir kişi bu konuda kendi görüşüne göre uygulama yaptı. (Buhârî, Hac: 36; Müslim, Hac: 23)

2678- Mutarrif b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Imran b. Husayn bana şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte temettu haccı yapmıştık." (Müslim, Hac: 23; İbn Mâce, Menasik: 40)

2679- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle dediğini duydum: **"Hac ve umreye birlikte niyet ettim, Hac ve umreye birlikte niyet ettim."** (Ebû Davud, Menasik: 24; İbn Mâce, Menasik: 38)

2680- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i Hac ve umre için ikisini birden niyet ederek ihrama girdiğini duydum. (Ebû Davud, Menasik: 24; İbn Mâce, Menasik: 38)

2681- Bekir b. Abdullah el Müzenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'ten işittim şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v)'den işittim hac ve umreye birlikte niyet etmişti, bunu İbn Ömer'e anlattım. Bana sadece hac için ihrama gir dedi. Daha sonra Enes'le karşılaştım, ona İbn Ömer'in söylediklerini aktardım. Enes dedi ki: **"Siz bizi çocuk mu sanıyorsunuz? Rasûlullah (s.a.v)'in umre ve hacca birlikte niyet ettim dediğini bizzat duydum."** (Buhârî, Hac: 34; Tirmizî, Hac: 10)

50- TEMETTÜ HACCI

2682- Sâlim b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Abdullah b. Ömer şunları anlattı: Rasûlullah (s.a.v), veda haccında hac ve umreye niyet ederek temettü haccı yapmıştı. Beraberinde kurbanını getirmişti. Zülhuleyfe'de umre için ihrama girdi sonra hac için tekrar ihrama girdi. İnsanlar da Rasûlullah (s.a.v) ile beraber hac ve umreye niyet ederek temettü haccı yaptılar. İnsanlardan bir kısmı Rasûlullah (s.a.v) gibi kurbanını sevketti, kimisi de sevketmedi. Rasûlullah (s.a.v), Mekke'ye gelince insanlara şöyle dedi: **"İçinizden kim kurbanını önceden göndermişse haccını bitirinceye kadar ihramlıya haram olan şeyler** (kendisine) **haramdır. Kim de kurbanını göndermemiş ise Kâbe'yi tavaf etsin, Safa ile Merve arasında Sa'y etsin, başını traş etsin ve ihramdan çıksınlar sonra hac için tekrar ihrama girerek kurbanlarını göndersinler. Kim de kurban bulamaz ise üç gün hacta yedi günde memleketlerine dönünce oruç tutsunlar."**

Rasûlullah (s.a.v) Mekke'ye gelince tavafını yaptı ilk olarak Hacer'ül-Esvedi istilâm etti. Daha sonra yedi şavtın üçünü hızlıca koşarak, diğer dördünü de normal bir şekilde tamamladı. Böylece tavafını bitirince Makamı İbrahim'de iki rekat namaz kılarak selâm verdi. Sonra safa tepesine gelerek Safa ile Merve arasında yedi sefer koştu. Daha sonra haccını yapıp kurbanını kesinceye kadar ihramlıya haram olan her şeye dikkat etti. Tavafı ifadayı yaparak ihramdan çıktı ve haram olan şeyler helâl olmuş oldu. Müslümanlardan da daha önce Mekke'ye hedy gönderenler de Peygamber (s.a.v)'in yaptığını yaptılar. (Buhârî, Hac: 37; Müslim, Hac: 24)

2683- Abdurrahman b. Harmele (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. Müseyyeb'ten işittim şöyle diyordu: "Ali ve Osman hac için beraberlerdi. Yolda bir konaklama yerinde Osman hac ile umrenin birlikte yapılmasını yasakladı. Ali onun yola çıktığını gördüğünüz zaman siz de çıkın dedi. Ali ve arkadaşları umre için ihrama girdiler Osman da onları engellemedi. Bunun üzerine Ali: "Temettü haccının yapılabileceği konusunda Rasûlullah

(s.a.v)'in uygulaması sana haber verilmedi mi?" dedi. Osman: "Evet haberim var" dedi. Bu sefer Ali: "Rasûlullah (s.a.v)'in temettü haccı yaptığını duymadın mı?" dedi. Osman da: "Evet duydum" dedi. (Müslim, Hac: 23; Buhârî, Hac: 37)

2684- Nevfel b. Haris b. Abdulmuttalip (r.a) şöyle anlatır: Sa'd b. Ebî Vakkas ile Dahhak b. Kays'ın, Muaviye b. ebu Süfyan ile haccettiği sene yapılan temettü haccı konusunda şöyle der: Dahhak Sa'de: "Bu şekilde Allah'ın emirlerini bilmeyenler yapar" dedi. Sa'd: "İyi konuşmadın ey kardeşimin oğlu" deyince, Dahhak şöyle dedi: "Ömer temettü haccını yasak etti." Bunun üzerine Sa'd: "Rasûlullah (s.a.v) böyle yaptı, biz de aynısını yapmıştık" diye cevap verdi. (Müslim, Hac: 23; Muvatta', Hac: 17)

2685- İbrahim b. Ebu Musa (r.a) anlatıyor: Ebu Musa'da temettü haccının yapılabileceğine fetva verirdi. Bir adam kendisine: "Ağır ol! Halife'nin bu konudaki yeni emirlerini sen herhalde bilmiyorsun" dedi. Hemen giderek Ömer'i buldum ve durumu ondan sordum. Ömer şöyle dedi:**"Peygamber (s.a.v)'in böyle yaptığını biliyorum fakat erak denilen yerde insanların hanımlarıyla beraber olduktan sonra saçlarından sular damlayarak hacca gitmelerini hoş bulmuyorum"** diye cevap verdi. (Müslim, Hac: 23; Tirmizî, Hac: 12)

2686- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'in şöyle dediğini duydum: "Ben Umre ile haccın birleştirilmesini yani Temettu haccını yasakladım. Her ne kadar Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığını ve Allah'ın Kitab'ında olduğunu bilmeme rağmen" (Bazı maslahatlardan dolayı yasaklamıştı.) (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2687- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye, İbn Abbas'a: "Merve'de Peygamber (s.a.v)'in saçlarını kısalttığını bilmiyor musun?" dedi. İbn Abbas:**"Hayır"** diye cevap verdi. Başka bir zaman İbn Abbas şöyle demiştir: "Bu Muaviye, Peygamber (s.a.v)'in temettu haccını yaptığını bilmesine rağmen yasaklamıştır." (Buhârî, Hac: 128; Tirmizî, Hac: 74)

2688- Ebu Musa (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v), Bahta da iken yanına vardım,**"İhrama nasıl girdin?"** diye sordu. "Rasûlullah (s.a.v)'in girdiği gibi" diye cevap verdim. **"Kurbanı sevkettin mi?"** dedi. "Hayır" dedim. **"Öyleyse Kâbe'yi tavaf et. Safa ile Merve arasında sa'y yap sonra da ihramdan çık"** buyurdu. Ben de: "Kâbe'yi tavaf edip, Safa ile Merve arasında da sa'y ettikten sonra kabilemden bir kadına uğradım. O da saçlarımı düzeltip taradıktan sonra başımı yıkayıverdi. Ben daha sonraları Ebu Bekir ve Ömer'in halifeliği zamanında bu konuda Peygamber (s.a.v)'den duyduğuma göre, fetva veriyordum. Yine bir hac mevsindeydi adamın biri bana; "Halifenin hac konusundaki yeni emrini bilmiyorsun galiba" dedi. Ben de insanlara: "Ey İnsanlar, benim size hac konusunda söylediklerimi yapmakta acele etmeyin. Şimdi halife gelecek onun söylediklerini yapın" dedim. Halife gelince: "Ey Mü'minlerin emiri! Hac konusundaki yeni emriniz nedir?" diye sordum. Ömer şöyle dedi: "Eğer Allah'ın Kitab'ına bakarsak Allah orada:**"Hac ve Umrenizi Allah için tamamlayın"** buyurmakta, Peygamber (s.a.v)'in sünnetine bakarsak Peygamber (s.a.v):**"Kurban kesinceye kadar ihramlıya haram olan hiçbir şeyi yapmamıştır."** (Buhârî, Hac: 32; İbn Mâce, Menasik: 40)

2689- Mutarrif (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İmran b. Husayn bana: "Rasûlullah (s.a.v), hac ile umreyi birleştirip temettu haccı yapmıştı. Biz de onunla birlikte temettu haccı yapmıştık. Ancak bir kişi var ki kendi görüşünü uygulamaktadır" dedi. (Buhârî, Hac: 36; Müslim, Hac: 23)

51- İHRAMA GİRERKEN BESMELE ÇEKMEK

2690- Cafer b. Muhammed (r.a) babasından naklediyor ve şöyle diyor: Câbir b. Abdullah'a giderek, Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl hac yaptığını sorduk. O da şöyle anlattı: "Rasûlullah (s.a.v) Medine'de dokuz sene kaldıktan sonra Müslümanlara hacca gideceğini ilân ettirdi. Bu yüzden peygamberle hacca gitmek üzere çevreden pek çok kişi Medine'ye gelmişti. Böylece Rasûlullah (s.a.v)'e uyacak ve onun yaptıklarını yapacaklardı. Rasûlullah (s.a.v) zilkade ayının bitmesine beş gün kala yola çıktı. Biz de onunla beraber çıktık. Câbir diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) aramızda iken ona Kur'an iniyor o da onun yorum ve sonuçlarını biliyordu. O ne yapıyorsa biz de aynen yapıyorduk. Yola çıkarken niyetimiz sadece hac yapmaktı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2691- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hac yapmak için yola çıkmıştık, Serif denilen yere gelince ben hayız görmeye başladım. Ben ağlarken Rasûlullah (s.a.v) yanıma girdi ve **"Hayız mı oldun?"** dedi. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine:**"Bu hayız görme hali Allah'ın ademin kızları için takdir ettiği bir özelliktir. Bu sebeple ihramlının yaptığı her şeyi yap sadece tavafı yapma"** buyurdu. (Müslim, Hac: 17; İbn Mâce, Menasik: 36)

52- İHRAMA GİREN NİYETİNİ BELİRTMELİ Mİ?

2692- Tarık b. Şihab (r.a), Ebu Musa'dan naklediyor. Yemen'den yeni gelmiştim. Rasûlullah (s.a.v) hac için çıktığı yolculukta Batha'da konaklamıştı. Bana:**"Hac için niyet ettin mi?"** diye sordu. Ben de:**"Evet"** dedim. **"Nasıl niyet ettin?"** buyurdu. Ben de: "Rasûlullah (s.a.v) ne için ihrama girdiyse ben de onun için ihrama girip niyet ettim" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kâbe'yi tavaf et, Safa ile Merve arasında sa'y ettikten sonra ihramdan çık."** Dediklerini yaptım, bir kadına uğradım saçlarımı düzeltip tarayıverdi. Ömer'in halifeliği zamanına kadar bana hacla alakalı sorulan sorulara bu şekilde cevap veriyordum. Ömer zamanında adamın biri bana: "Ey Ebu Musa! Bu konularda biraz ağır ol bakalım. Sen hac konusunda halifenin yeni emirlerini herhalde bilmiyorsun" dedi. Ebu Musa diyor ki: "Benim size hacla ilgili söylediklerimi uygulamakta acele etmeyiniz. Şimdi halife gelecek onun söylediklerine uyunuz" dedim. Ömer gelerek şöyle dedi: "Eğer Allah'ın Kitab'ına bakarsak hac ve umrenin tamamlanmasını emrediyor. Peygamber (s.a.v)'in sünnetini alırsak Peygamber (s.a.v), sevkettiği kurban yerine varıncaya kadar ihramdan çıkmıyordu." (Buhârî, Hac: 32; Müslim, Hac: 22)

2693- Cafer b. Muhammed (r.a) babasından şöyle aktarıyor: Câbir b. Abdullah'a giderek Rasûlullah (s.a.v)'in nasıl hac yaptığını sorduk, şöyle anlattı: **"Ali Yemen'den kurbanlık bir hayvan getirmişti. Rasûlullah (s.a.v) onu Medine'den hediye olarak gönderdi."** Bu sırada Ali'ye:**"Nasıl niyet ederek ihrama girdin?"** diye sordu: Ali'de: "Rasûlullah (s.a.v) ne niyetle girdiyse ben de o niyetle girdim" diye cevap verdi ve yanımda da kurbanım var. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"Öyleyse ihramdan çıkma"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2694- Câbir (r.a)'den rivâyete göre: Ali, vergi toplama görevinden dönmüştü. Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Ey Ali! Hangi niyetle ihrama girdin?"** diye sordu. "Peygamber (s.a.v)'in girdiği niyetle girdim" diye cevap verdi. **"Öyleyse kurban gönder ve ihramlı olarak böylece kal."** Ali'de böylece kurbanını gönderdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2695- Ebu İshak (r.a), Bera'dan naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v), Ali'yi Yemen'e emir tayin ettiği zaman bende vardım. Ondan sonra pek çok mal varlığına sahip oldum. Ali, Yemen'den dönünce olanları şöyle anlattı: "Gelince baktım ki Fatıma evin her yanına güzel kokular püskürtmüş hemen onun üzerine yürüdüm." O da: "Sana ne oluyor? Rasûlullah (s.a.v) asabına böyle yapmalarını emretti onlar da böyle yaparak ihramdan çıktılar diyerek bana çıkıştı." Ben de Rasûlullah (s.a.v)'in niyetiyle niyetlenip ihrama girdim diyerek, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim. Bana:**"Ne diye niyet etmiştin?"** dedi. Ben de: "Sen ne diye niyet ettinse ben de aynı şekilde niyet ettim" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:**"Öyleyse ben hedy sevkettim ve haccı kırana niyet ettim."** (Ebû Davud, Menasik: 24)

53- UMRE NİYETİYLE İHRAMA GİRİLİRSE HAC YAPILIR MI?

2696- Nafi (r.a) anlatıyor, Haccac'ın Mekke'de İbn-üz Zübeyr'i kuşattığı zaman İbn Ömer hac yapmak istedi. Bunun üzerine kendisine: "Onlar orada savaş yapıyorlar senin hac yapmana engel olmalarından korkarım" dedim. O da şu cevabı verdi: "Allah'ın Rasûlünde sizin için güzel örneklik vardır. Allah'ın Rasûlü ne yapmışsa bizde onu yaparız, umre yapacağıma sizi şahit tutuyorum." Daha sonra da yola çıktı. Beyda sırtlarına gelince; Hac ta umrede

aynı şeydir dolayısıyla hacla umreyi birlikte yapacağım dedi ve Kudeyd'ten satın aldığı kurbanı Mekke'ye gönderdi. Kendisi de umre ve hac yapmak için ihrama girerek yola çıktı. Mekke'ye gelince, Kâbe'yi tavaf etti. Safa ile Merve arasında da sa'y ettikten sonra başka bir şey yapmadı. Ne kurban kesti ne de traş oldu ne de saçlarını kısalttı. Bayram gününe kadar ihramlıya haram olan hiçbir şeyi yapmadı. Bayram günü kurbanını kesti, traş oldu haccın ve umrenin tavafını bir sefer de yaptı. İbn Ömer şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'de böyle yapmıştı." (Muvatta', Hac: 12; Ebû Davud, Menasik: 24)

54- TELBİYE NASIL YAPILIR?

2697- Sâlim babasından, şöyle haber vermektedir: Rasûlullah (s.a.v) ihrama girince: **"Emrine hazırım Ey Allah'ım! Emrine hazırım senin hiçbir ortağın yoktur. Emret emrine hazırım. Eksiksiz tüm övgüler Sana mahsustur. Her türlü nimetleri veren de sensin. Saltanat ve otorite Sana aittir. Senin ortağın yoktur."** dediğini duydum. Abdullah b. Ömer şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v), Zülhuleyfe de iki rekat namaz kıldı. Sonra devesi üzerinde Zülhuleyfe mescidi yanında yukarıdaki şekilde telbiyede bulunarak ihrama girdi. (Müslim, Hac: 3; Ebû Davud, Menasik: 27)

2698- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle telbiye getirirdi: **"Emrine hazırım ey Allah'ım, emrine hazırım. Emrine hazırım senin hiçbir ortağın yoktur. Emrine hazırım. Tüm eksiksiz övgüler Sana mahsustur. Her türlü nimetleri veren de sensin saltanat ve otorite Sana aittir. Senin hiçbir ortağın yoktur."** (Buhârî, Hac: 26; Tirmizî, Hac: 13)

2699- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in telbiyesi şöyledir dedi: **"Emrine hazırım Allah'ım, emrine hazırım. Emrine hazırım senin ortağın yoktur. Emrine hazırım. Tüm eksiksiz övgüler Sana aittir. Tüm nimetler de sendendir. Tüm saltanat ve otorite Sana aittir. Senin hiçbir ortağın yoktur."** (Buhârî, Hac: 26; Tirmizî, Hac: 13)

2700- Abdullah b. Ömer (r.a), babasından aktararak şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in telbiyesi şöyleydi: **"Emrine hazırım Allah'ım, emrine hazırım. Emrine hazırım senin hiçbir ortağın yoktur. Emrine hazırım. Tüm eksiksiz övgüler Sana mahsustur. Tüm nimetler de sendendir. Saltanat ve otorite de Sana mahsustur."** İbn Ömer şu ilaveyi yapmıştır: **"Emret daima emrine hazırım senden mutluluklar dilerim. Hayırları veren sensin. İstekler ancak senden istenir kulluk ta ancak Sana yapılır."** (Buhârî, Hac: 26; Tirmizî, Hac: 13)

2701- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in telbiyesi şöyle idi: **"Emrine hazırım Allah'ım! Emrine hazırım. Emrine hazırım! Senin hiçbir ortağın yoktur. Emrine hazırım, tüm eksiksiz övgüler Sana mahsustur. Tüm nimetleri veren de sensin."** (Müsned: 3702)

2702- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in telbiyede bulunurken şöyle de demişti: **"Emret emrine hazırım ey gerçek ilâh…"** (İbn Mâce, Menasik: 15; Müsned: 5783)

55- TELBİYEYİ YÜKSEK SESLE YAPMAK

2703- Hallad b. Saib (r.a) babasından Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **"Bana Cebrail geldi ve dedi ki: "Ey Muhammed, ashabına telbiye getirirlerken seslerini yükseltmelerini emret"** buyurdu. (Tirmizî, Hac: 14; İbn Mâce, Hac: 4)

56- İHRAMA GİRİŞTE YAPILAN İŞLER

2704- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v), namazdan sonra ihrama girdi ve telbiyeye başladı."** (Tirmizî, Hac: 14; Müslim, Hac: 3)

2705- Enes (r.a)'ten rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v) Beyda'da öğle namazını kıldıktan sonra binitine binip Beyda dağına tırmandı, öğleyi kıldıktan sonra hac ve umre için ihrama girdi." (Ebû Davud, Menasik: 24; Dârimi, Hac: 13)

2706- Câbir (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'in haccıyla ilgili şunları anlattı: "Zülhuleyfe'ye gelince namaz kıldı. Beyda denilen yere gelinceye Kadar da hiç konuşmadı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2707- Sâlim (r.a), babasından işittiğine göre, şöyle diyordu: "Beyda daki şu halinizle Peygamber (s.a.v)'i yalanlıyorsunuz; Rasûlullah (s.a.v) Zülhuleyfe dışında hiçbir yerde ihrama girmezdi." (Müslim, Hac: 2; Ebû Davud, Menasik: 9)

2708- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i Zülhuleyfede devesine binerken gördüm, devesi kalkarken telbiye getirmeye başlamıştı. (Müslim, Hac: 2; Ebû Davud, Menasik: 9)

2709- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) devesinin üzerine binerken telbiye getirmeye başlamıştı. (Müslim, Hac: 2; Ebû Davud, Menasik: 9)

2710- Ubeyd b. Cüreyc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e dedim ki deveyi seni kaldırıp yola devam edeceğin sırada ihrama girip telbiyede bulunurken gördüm. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'de kendisi deve üzerinde doğrulup devesi ayaklandığı sırada telbiyede bulunduğunu gördüm" cevabını verdi. (Müslim, Hac: 2; Ebû Davud, Menasik: 9)

57- LOHUSA KADINLAR NASIL İHRAMA GİRERLER

2711- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), dokuz yıl boyunca hiç haccetmemişti, o sene hac yapacağını Müslümanlara ilân ettirmişti. Binitli ve yaya olarak gücü yeten herkes Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hac yapmak için Medine'ye akın edip, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hac yolculuğuna çıktılar. Zülhuleyfe'ye gelince Umeysin kızı Esma, Muhammed b. Ebî Bekri dünyaya getirdi. Esma Rasûlullah (s.a.v)'i haberdar etti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gusül yap; tenasül organına bir bez parçası koy ve ihrama gir."** O da öylece yaptı. (Müslim, Hac: 16; İbn Mâce, Menasik: 12)

2712- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Umeys'in kızı Esma, Muhammed b. Ebî Bekir'i dünyaya getirmişti. Esma, durumu Rasûlullah (s.a.v)'e bildirip ne yapacağını sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Gusletmesini ve tenasül organına bez parçası koymasını ve ihrama girmesini emretti."** (Müslim, Hac: 15; İbn Mâce, Menasik: 12)

58- HAC İÇİN TAVAF YAPAMADAN HAYIZ GÖREN NE YAPAR?

2713- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber ifrad haccı için ihramlı olarak bulunuyorduk. Aişe ise umre için ihrama girmişti. Serif denilen yere gelince Aişe aybaşı olmuştu. Hep beraber Mekke'ye gelince Kâbe'yi tavaf ettik, Safa ile Merve arasında sa'y ettik. Rasûlullah (s.a.v): **"Yanında kurbanı olmayanlar ihramdan çıksınlar"** diye emir buyurdu. "Hangi ihramdan" dedik. O da: **"Hepsinden"** buyurdu. Biz de bu emir üzerine kadınlarımızla beraber olduk, güzel kokular süründük, elbiselerimizi giydik. Arafat'a çıkılmaya sadece dört gece kalmıştı. Terviye günü (zilhiccenin 8. günü) tekrar ihrama girdik. Rasûlullah (s.a.v), bir ara Aişe'nin yanına girmişti. Onu ağlar vaziyette buldu ve: **"Ne oldu"** diye sordu. O da: "Aybaşı oldum herkes ihramdan çıktı ben çıkamadım, tavafımı yapamadım şu anda herkes hac yapmaya gidiyor…" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu hayız olma hali Allah'ın Adem kızları için taktir ettiği bir özelliktir. Hemen guslet ve hac için ihrama gir."** Aişe aynen yaptı vakfelerde durdu temizlenince de Kâbe'yi tavaf etti. Safa ve Merve arasında da sa'y etti. Bütün bunlardan sonra Peygamber (s.a.v) ona: **"Haccın da umrende bitti"** buyurdu. Aişe: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hac yapıncaya kadar Kâbe'yi tavaf etmediğim için kendimde bir eksiklik duyuyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de Ebu Abdurrahman'a: **"Mina'dan dönülen gece Tenim'den ihrama girdir ve umre yaptır"** buyurdu.

Bu olay Mina'dan inip muhassab denilen yerde geceledikleri zaman olmuştu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2714- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte veda haccı için yola çıkmıştık. Umre için ihrama girdik. Sonra Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin yanında kurbanlık hayvanı varsa umre ve hac için ihrama beraber girsin sonra ikisini de bitirinceye kadar ihramdan çıkmasın."** Mekke'ye geldiğimizde ben hayız olmuştum. Ne tavaf yapabildim ne de Safa ile Merve arasında sa'y edebildim. Durumu Rasûlullah (s.a.v)'e şikayet ettim. Şöyle buyurdu: **"Saç örgülerini çöz tara hac için ihrama gir umreyi bırak."** Dediklerini yaptım, hac işini bitirdikten sonra Peygamber (s.a.v), beni Abdurrahman b. Ebu Bekir'le birlikte Ten'im denilen yere gönderdi. Ben oradan umre yaptım. Abdurrahman bana: "Bu senin yapmadığın umre yerinedir" dedi. Daha sonra umre için ihrama girenler umre yapmak için Kâbe'yi tavaf ettiler, Safa ve Merve arasında da sa'yettiler sonra ihramdan çıktılar. Sonra Mina'dan dönünce hac için tavaf yaptılar, hac ve umre için birlikte ihrama girenler sadece bir tavaf yaptılar. (Müslim, Hac: 17; Ebû Davud, Menasik: 23)

59- HAC YAPACAK KİMSE ŞARTLI NİYET EDEBİLİR Mİ?

2715- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Dubaa haccetmek istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona şart koşmasını emretti. O da Rasûlullah (s.a.v)'in emrini aynen yaparak yerine getirdi. (Müslim, Hac: 15; İbn Mâce, Menasik: 24)

60- HACCA GİDECEK KİMSE BİR HASTALIĞINDAN DOLAYI YOLDA ENGEL ÇIKACAĞINI TAHMİN EDERSE NASIL NİYET EDER?

2716- Hilal b. Habbab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Said b. Cübeyre hac için şart koşanın nasıl şart koşacağını sordum?" O da şöyle dedi: "Şart insanlar arasında olur." Ben de ona İkrime'nin olayını anlattım, o da bana İbn Abbas (r.a)'tan naklederek şu olayı anlattı: "Dubaa binti ez Zübeyr b. Abdülmuttalib, Peygamber (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben hac yapmak istiyorum nasıl niyet edeyim?" Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Emrine hazırım Allah'ım emrine hazırım."** İhramdan çıkacağım yer hac yapmama engelin çıktığı herhangi bir yerdir. Rabbin için böyle bir şart koşman senin için iyidir. (Müslim, Hac: 15; İbn Mâce, Menasik: 24)

2717- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Zübeyr'in kızı Dubaa Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Çok şişman ve devamlı hasta olan bir kimseyim. Hac yapmak istiyorum nasıl niyet etmeliyim?" Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Niyetinde şöyle şart koşarsın. "Hac için ihrama girip niyet ediyorum ihramdan çıkacağım yer, hastalığım dolayısıyla senin beni alıkoyacağın yerdir."** (Müslim, Hac: 15; İbn Mâce, Menasik: 24)

2718- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Dubaa'nın yanına girdi. Dubaa dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim hastalık ve şikayetlerim var hac yapmak ta istiyorum, bu durumda ne yapmalı nasıl niyet etmeliyim?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Haccetmeye niyet et ve şart koş ve şöyle söyle: "İhramdan çıkacağım yer hastalığım dolayısıyla Senin beni alıkoyacağın yerdir."** (Müslim, Hac: 15; İbn Mâce, Menasik: 24)

61- NİYET EDERKEN ŞART KOŞMAYAN KİMSENİN HAC YAPMASINA BİR ENGEL ÇIKARSA NE YAPAR?

2719- Sâlim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer, hacta şart koşmayı kabul etmeyerek şöyle derdi: "Rasûlullah (s.a.v)'in sünneti size yetmiyor mu? Eğer sizden birinizin hac yapmasına bir engel çıkarsa, Kâbe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y eder ve ertesi sene tekrar hac yapıncaya kadar ihramdan çıkar kurbanı varsa gönderir yoksa yerine tutulması gereken orucu tutar." (İbn Mâce, Menasik: 85; Müslim, Hac: 15)

2720- Sâlim (r.a)'in babası hac konusunda şartlı niyet etmeyi hoş karşılamayarak şöyle derdi: "Peygamber (s.a.v)'in bu konudaki uygulaması size yeterlidir. Çünkü O yapacağı hacta çıkacak engele karşı bir şart ileri sürmemişti. Sizden birinizin hac yapmasına bir engel çıkarsa Kâbe'ye gelip onu tavaf etsin, Safa ile Merve arasında Sa'y ettikten sonra saçını traş edip kısaltsın ve ihramdan çıksın haccını da bir sonraki yıl yapsın."(İbn Mâce, Menasik: 85; Müslim, Hac: 15)

62- KURBANLIK HAYVANLARA İŞARET KONULMASI

2721- Misver b. Mahreme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Hudeybiye olayı günü binden fazla kişiyle Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Zülhuleyfe'ye geldiklerinde yanlarında getirdikleri kurbanları işaretleyip boyunlarına gerdanlık taktılar ve umre için ihrama girdiler. (Buhârî, Hac: 107)

2722- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kurbanlık develerine işaret koymuştu. (Buhârî, Hac: 107)

63- KURBANLIK HAYVANLARIN HANGİ TARAFINA İŞARET KONUR?

2723- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), kurban için ayırdığı develerin hörgüçlerinin sağ taraflarını bıçakla biraz keserek kan akıttı ve o kanı da parmağıyla dağıtarak kurbanlık olduğu işaretini verdi. (Buhârî, Hac: 107; İbn Mâce, Menasik: 96)

64- KURBANLIK İŞARETİ YAPILAN KANIN KURBAN İŞARETİ OLDUĞU BELİRTİLMELİ

2724- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Zülhuleyfe'ye gelince hedy için bir deve ayrılmasını ve devenin hörgücünün sağ tarafına kurban olduğunu belirtecek bir işaret (yani kesilip kan akıtılmasını) ve o kanın kurban olduğu işareti olarak kalmasını emretti ve yine kurbanlık olduğu bilinsin diye devenin boynuna gerdanlık gibi iki ayakkabı bağladı ve Beyda denilen yere gelince de ihrama girdi. (Tirmizî, Hac: 67)

65- KURBANLIK HAYVANLARIN BOYUNLARINA TAKILACAK İŞARET İPİ ÖZEL YAPILIR MIYDI?

2725- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Medine'den kurbanlık hayvan gönderdi. Ben de bu hayvanın kurbanlık olduğunu bildiren ve boynuna gerdanlık gibi takılacak olan ipi bükerek hazırlardım. O da ihramsız kimseler ne yaparsa aynen öyle yapardı. (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 94)

2726- Aişe (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah (s.a.v)'in kurban olarak göndereceği hayvanların boynularına takılacak gerdanlık ipleri bükerek hazırlardım, Rasûlullah (s.a.v)'de o kurbanlar yerine ulaşmadığı sürece ihramsız kimseler gibi davranırdı. (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 94)

2727- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (s.a.v)'in kurban olacak hayvanların boyuna takılacak gerdanlık iplerini büker hazırlardım. Rasûlullah (s.a.v)'de ihrama girmez beklerdi. (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 94)

2728- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlıkları için gerdanlık iplerini büker hazırlardım. O ipleri hayvanların boynuna takar ve hayvanları Mekke'ye gönderirdi sonra da ihramlı kişiler gibi davranmazdı. (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 94)

2729- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurban olarak ayırdığı koyuna işaret için boynuna takılacak ipi büküp hazırladığımı bilirim. Kendisi de ihramsız vaziyette beklerdi. (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 94)

66- GERDANLIK İPLER NEDEN YAPILMIŞTI?

2730- Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kurbanlık hayvanlara işaret için büktüğümüz ipleri elimizde bulunan yünlerden bükerdim Peygamber (s.a.v)'de aramızdaydı, hanımlarına helâl olan her şeyi ve bir erkeğin hanımına davranacağı her**

davranışı bize yapardı." (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 94)

67- KURBANLIK HAYVAN MUTLAKA BELİRTİLMELİ Mİ?

2731- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Hafsa (r.anha) naklediyor: Hafsa, Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ne oluyor bu insanlara! Sen henüz umre ihramından çıkmamış iken onlar çıkmış!" Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ben saçlarımı uzun süre ihramda kalacağım için bakımı zor olmasın, toz toprak ve böceklere yer olmasın diye keçeleştirdim. Kurbanımı da işaretleyip belirledim, onun için kurban kesinceye kadar ihramdan çıkmayacağım."** (Buhârî, Hac: 34; Müslim, Hac: 25)

2732- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Zülhuleyfe'ye gelince kurbanlık devesinin hörgücünün sağ tarafını keserek işaretledi sonra oradaki kanı giderdi ve hayvanın boynuna kurbanlık olduğu bilinsin diye ayakkabı bağladı. Sonra devesine binerek yola koyuldu. Beyda denilen yere gelince telbiye getirerek ihrama girdi, öğle vakti hac yapmak üzere niyet etti. (İbn Mâce, Menasik: 96; Dârimi, Hac: 68)

68- KURBAN OLACAK DEVELER DE İŞARETLENİR

2733- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlık olarak ayırdığı develere gerdanlık olarak bağlıyacağı ipleri elimle bükmüştüm. Rasûlullah (s.a.v) onları develerin boyunlarına taktı ayrıca bir işaret daha yaparak Kâbe'ye yöneltip gönderdi. İhrama girip kendisine helâl olan şeyleri de haram kılmadı. (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 94)

2734- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlık için ayırdığı develerin boynuna takacağı ipleri bizzat ben elimle büktüm. Sonra Rasûlullah (s.a.v) kendisine hiçbir şeyi haram kılmadı ve elbiselerini de çıkarmadı. (İbn Mâce, Menasik: 94)

69- KURBANLIK KOYUNLARA DA İŞARET OLARAK GERDANLIK TAKILIR

2735- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurban olarak ayırdığı koyunların boyunlarına takılacak ipleri elimle ben bükerdim. (İbn Mâce, Menasik: 94; Buhârî, Hac: 108)

2736- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kurbanlık koyun gönderdiği de olurdu. (İbn Mâce, Menasik: 94; Buhârî, Hac: 108)

2737- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir defasında kurbanlık olarak koyun göndermiş ve boynuna da işaret olarak bükülmüş ipten gerdanlık takmıştı. (İbn Mâce, Menasik: 94; Buhârî, Hac: 108)

2738- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlık olarak gönderdiği koyunların boynuna takılacak ipi ben elimle bükerdim. Peygamber (s.a.v) onları gönderdikten sonra hemen ihrama girmezdi. (İbn Mâce, Menasik: 94; Buhârî, Hac: 108)

2739- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlık olarak gönderdiği koyunların boynuna takılacak ipi ben elimle bükerdim. Peygamber (s.a.v) onları gönderdikten sonra hemen ihrama girmezdi. (İbn Mâce, Menasik: 94; Buhârî, Hac: 108)

2740- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kurban olarak gönderilecek koyuna biz ipten gerdanlık takardık. Rasûlullah (s.a.v)'de onu ihrama girmeksizin Mekke'ye sevk ederdi. (İbn Mâce, Menasik: 94; Buhârî, Hac: 108)

70- KURBANLIK OLDUĞU BELİRTİLMEK İÇİN AYAKKABI DA TAKILIR

2741- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Zülhuleyfe'ye gelince kurbanlık devesinin hörgücünün sağ tarafını keserek işaret yaptı. Sonra oradan akan kanı durdurdu sonrada kurbanlık belirtisi olarak devenin boynuna iki ayakkabı taktı sonra kendi devesine bindi, Beyda denilen yere geldiğinde öğle vakti hac için ihrama girdi ve hac için telbiyeye başladı. (İbn Mâce, Menasik: 96; Müsned: 14249)

71- KURBANLIK GÖNDEREN KİMSE HEMEN İHRAMA GİRER Mİ?

2742- Câbir (r.a)'den rivâyete göre: Ashab, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Medinede bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v), kurbanlık hayvanı gönderdi Bunun üzerine dileyen ihrama girdi dileyen girmedi. (Buhârî, Hac: 108; Tirmizî, Hac: 68)

72- KURBANLIK GÖNDERİLİNCE İHRAMA GİRİLMESE DE OLUR MU?

2743- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in Mekke'ye kurbanlık olarak göndereceği hayvanların boynuna takılacak gerdanlık ipini ben elimle bükerdim. Rasûlullah (s.a.v)'de onları kendi eliyle kurbanlıklara takar sonra onları babamla gönderirdi. Kurbanı kesinceye kadar Allah'ın kendisine helâl kıldığı şeyleri de haram kılmazdı. (yani ihrama girmezdi) (İbn Mâce, Menasik: 96; Buhârî, Hac: 108)

2744- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlık göndereceği hayvanın boynuna takacağı ipi ben elimle bükerdim. Bu işaret hayvana takıldıktan sonra ihramlının sakındığı şeylerden sakınmazdı yani ihrama girmezdi. (İbn Mâce, Menasik: 96; Buhârî, Hac: 108)

2745- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlık göndereceği hayvanların boynuna takılacak işaretlik ipleri ben elimle bükerdim. Bu ipi kurbanlığına taktıktan sonra hiçbir şeyi yapmaktan sakınmazdı Kâbe'yi tavafi olmasa hac yaptığını da bilmezdik. (İbn Mâce, Menasik: 96; Buhârî, Hac: 108)

2746- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kurbanlık göndereceği hayvanlara takacağı gerdanlığı ben elimle bükerdim. Rasûlullah (s.a.v) kurbanlığını gerdanlığı takılmış durumda yola çıkarır ve kendisi de meşru olan her şeyi yapardı hatta hanımlarıyla yatmayı bile ihmal etmezdi. (İbn Mâce, Menasik: 96; Buhârî, Hac: 108)

2747- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in koyununu kurban olarak Mekke'ye gönderdiğini ve onun ipini benim büktüğümü hatırlarım ip takıldıktan sonra hayvanı gönderir kendisi de ihrama girmeden aramızda kalırdı. (Buhârî, Hac: 108; İbn Mâce, Menasik: 194)

73- KURBANLIK ÖNCEDEN Mİ GÖNDERİLİR?

2748- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) hac yaptığında kurbanlık hayvanını önceden Mekke'ye göndermişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

74- KURBAN OLACAK DEVEYE BİNMEK CAİZ MİDİR?

2749- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir adamın devesini Mekke'ye gönderdiğini (ve kendisinin de yaya olarak yürüdüğünü) gördü ve: **"Deveye bin"** dedi. O kimse de: "Ey Allah'ın Rasûlü! O kurbanlıktır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Yazıklar olsun sana iki veya üç sefer ona bin"** buyurdular. (İbn Mâce, Menasik: 100; Müslim, Hac: 65)

2750- Enes (r.a)'ten rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v), bir adamın kurbanlık deveyi sevk edip (yaya olarak hacca gittiğini) gördü ve ona: **"Bin"** buyurdu. Adam: "O kurbanlıktır" dedi. Peygamber (s.a.v):**"Ona bin"** buyurdu. Adam: "O kurbanlıktır" dedi. Rasûlullah (s.a.v) dördüncü de **"Yazıklar olsun sana; bin ona"** buyurdu. (İbn Mâce, Menasik: 100; Müslim, Hac: 65)

75- YÜRÜMEKTEN YORULAN KURBANLIK HAYVANA BİNEBİLİR

2751- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) kurbanlık deve gönderen bir adam gördü yürümekten yorulmuştu. Ona:**"Deveye binsene"** buyurdu. Adam: **"O kurbanlıktır"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Kurbanlık ta olsa bin"** buyurdu. (İbn Mâce, Menasik: 100; Müslim, Hac: 65)

76- KURBANLIK DEVEYE ZARURET DURUMUNDA BİNİLİR

2752- Ebu'z Zübeyr (r.a) anlatıyor: Câbir b. Abdullah'ın kurbanlık deveye binilip binilmeyeceğini Rasûlullah (s.a.v)'e sorduğunu işittim Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurmuştu: **"Başka bir binit buluncaya kadar mecbur kaldığında ona bin."** (Ebû Davud, Mesacid: 18; Müslim, Hac: 17)

77- KURBANI GÖNDERMEYEN HACCINI UMREYE ÇEVİREBİLİR

2753- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hac yapmak için yola çıkmıştık. Mekke'ye varınca Kâbe'yi tavaf ettik. Rasûlullah (s.a.v) kurbanlık göndermemiş olanların ihramdan çıkmalarını emretti. Bunun üzerine kurbanlık göndermemiş olanlar ihramdan çıktılar. Peygamber (s.a.v)'in hanımları da kurban göndermemişlerdi. Onlar da ihramdan çıktılar. Aişe diyor ki: Ben hayızlı olduğum için tavaf yapamamıştım. Minadan dönüldüğü gece Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Herkes hac ve umre yapmış olarak dönüyor ben ise sadece hac yaptım" dedim. Bunun üzerine: **"Mekke'ye geldiğimiz gecelerde tavaf yapmamış mıydın?"** buyurdu. Ben de: **"Hayır"** dedim. **"Öyleyse kardeşinle birlikte Ten'îm denilen yere git, umre için ihrama gir, umre için yapılması gerekenleri yap ve yanımıza gel"** buyurdular. (Ebû Davud, Mesacid: 18; Müslim, Hac: 17)

2754- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hac için yola çıkmıştık. Mekke'ye yaklaşınca Rasûlullah (s.a.v) yanımda kurban getirip Kâbe'ye gönderenlerin ihramlı olarak kalmalarını kurbanı olmayanların da ihramdan çıkmalarını emretti. (Müslim, Hac: 17; Ebû Davud, Menasik: 23)

2755- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ashabı olarak sadece hac yapmak maksadıyla ihrama girdik, başka niyette olan yoktu, hepimiz hac için ihramlıydık. Zilhiccenin dördüncü sabahı Mekke'ye geldik, Rasûlullah (s.a.v) ihramdan çıkmamızı ve hac niyetimizi umreye çevirmemizi emretti. Arafat'a çıkmamıza beş gün vardı, ihrama girip Minaya gitmemizi emretti. (Hanımlarımızdan uzak olmamız dolayısıyla adeta) tenasül organlarımızdan meni akıyordu. Bu arada Peygamber (s.a.v) kalktı bize bir konuşma yaparak şöyle dedi: **"Söylediklerinizi duydum. Ben sizin Allah'a en itaatli ve yolunu Allah'ın Kitab'ıyla bulmaya çalışanınızım. Eğer kurbanımı göndermemiş olsaydım ben de ihramdan çıkardım. Böyle olacağını da bilseydim. Kurban göndermezdim."** Bu arada Ali Yemen'den dönmüştü ona: **"Ne niyetle ihrama girdin?"** buyurdu. O da: "Rasûlullah (s.a.v) ne niyetle ihrama girdiyse ben de aynı niyetle ihrama girdim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Kurbanını gönder ve ihramlı olarak kal şu andaki durumun gibi"** buyurdu. Bu arada Süraka b. Malik b. Cu'şum; "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu şekildeki umre sadece bu yıl için mi böyledir yoksa ebediyen böyle mi olacaktır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Ebediyen böyle olacaktır"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2756- Süraka b. Malik b. Cu'şum (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu şekilde umre yapmamız sadece bu yıla mı? aittir; yoksa ebedi olarak böyle mi olacaktır" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Ebediyen böyle olacaktır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 17; İbn Mâce, Menasik: 40)

2757- Süraka (r.a)'den aktarılmıştır. Rasûlullah (s.a.v) hacla umreyi birleştirdi (yani Temettu haccı yaptı) biz de birleştirdik. Bunun üzerine biz: **"Bu sadece bize mi mahsus yoksa ebediyen böyle mi yapılacak?"** dedik. Rasûlullah (s.a.v): **"Ebediyen böyle yapılacak"** buyurdu. (Müslim, Hac: 17; İbn Mâce, Menasik: 40)

2758- Haris b. Bilal (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hac olarak başlayıp umreye çevirmek sadece bize mi özel bir durum yoksa tüm insanlar için geçerli midir?" diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sadece bize özeldir."** (Müslim, Hac: 23; İbn Mâce, Menasik: 42)

2759- İbrahim et Teymi (r.a), babasından naklederek; Ebu Zerr'in Temettu haccı konusunda sadece bize bir ruhsattır dediğini bildirmiştir. (Müslim, Hac: 23; İbn Mâce, Menasik: 42)

2760- İbrahim et Teymi (r.a), babasından naklederek; Ebu Zerr'in Temettu haccı konusunda bu uygulama sadece size mahsus değildir. (Her zaman ve her dönemde Müslümanlar Temettu haccı yapabilirler) Fakat hac olarak başlanan bir ibadetin umreye değiştirilmesinin ise sadece ashaba mahsus olduğunu söylemiştir. (Müslim, Hac: 23; İbn Mâce, Menasik: 42)

2761- İbrahim et Teymi (r.a) babasından naklederek, Ebu Zerr'in şöyle dediğini nakleder: "Temettu haccı biz Müslümanlar için bir (ruhsat) kolaylıktır." (Müslim, Hac: 23; İbn Mâce, Menasik: 42)

2762- Abdurrahman b. ebiş Şa'sa (r.a) anlatıyor ve şöyle diyor: İbrahim en Nehai ve İbrahim et Teymi ile beraberdim. "Bu sene hac ile umreyi birleştirmeye karar verdim" dedim. Bunun üzerine İbrahim dedi ki: "Baban olsaydı böyle yapmazdı." İbrahim et Teymi ise babasından aktararak Ebu Zerr'in şu sözünü söyledi: "Temettu haccı sadece bize has bir olaydır." (Müslim, Hac: 23; İbn Mâce, Menasik: 42)

2763- İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Cahiliyye döneminde Hac aylarında umre yapmak yeryüzünde işlenen kötülüklerin en kötüsü sayılırdı. Bu yüzden Muharrem ayını Safer ayıyla değiştirirlerdi ve bu sebeple halk arasında şöyle söylenirdi: "Develerin yaraları iyileşip tüyleri çıkınca ve Safer ayı girince; "Umre yapmak isteyen umre yapabilir." Peygamber (s.a.v) ve ashabı Mekke'ye gelince hac için ihrama girdiklerinin dördüncü günü sabahı hac niyetlerini umreye değiştirmelerini emretti. Bu onlar için büyük bir olaydı, bu yüzden şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Nasıl bir ihramdan çıkışı kastediyorsunuz?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Tamamen ihramdan çıkmanızı emrediyorum"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 34; Müslim, Hac: 31)

2764- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), umre için ashabı da hac için ihrama girmişti. Rasûlullah (s.a.v) yanında kurban getirmeyenlere ihramdan çıkmalarını emretti. Talha b. Ubeydullah ve başka bir adam da kurban getirmeyenlerdendi. Bunun üzerine ikisi de ihramdan çıktılar. (Buhârî, Hac: 34; Müslim, Hac: 31)

2765- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Bu umredir. Umreyle haccı böylece birleştirdik, kimin yanında kurbanlığı yoksa ihramdan tamamen çıksın. Böylece umre hacca girmiş oldu." (Buhârî, Hac: 34; Müslim, Hac: 31)

78- İHRAMLI AV ETİ YİYEBİLİR Mİ?

2766- Ebu Katade (r.a) anlatıyor: Mekke'ye giderken yolda Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdim. Ashab'tan bazıları ihramlı bazıları da ihramsız idiler. Ben de ihramsızlardandım. Bir yaban eşeği gördüm atımın üzerinde doğruldum, arkadaşlarımdan kamçımı bana uzatmalarını istedim vermediler, uzak durdular. Mızrağımı istedim onu da vermeye yanaşmadılar. Bunun üzerine ben mızrağımı kendim alarak yaban eşeğine attım ve öldürdüm. Bu hayvanın etinden ashab'tan bazıları yediler bazıları yemediler. Durumu Peygamber (s.a.v)'e ulaştırıp hükmünü sordular. Peygamber (s.a.v)'de: **"O Aziz ve Celil olan Allah'ın size verdiği bir nimettir"** buyurdu. (Buhârî, Cezaü's Sayd: 15; Dârimi, Hac: 22)

2767- Muaz b. Abdurrahman et Teymî (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: "Talha b. Ubeydullah ile beraberdim ve hepimiz ihramdaydık. Talha uyurken ona bir kuş hediye getirildi, bu kuşun etinden oradakilerden bir kısmı yedi bir kısmı yemek istemedi. Bu sırada Talha uyandı yenebileceğini belirterek, "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber yemiştik" dedi. (Müslim, Hac: 9; Dârimi, Hac: 22)

2768- Umeyr b. Seleme ed Damrî (r.a) Behzî'den naklediyor. Rasûlullah (s.a.v) Mekke'ye gitmek üzere ihramlı vaziyette yola çıktı. Ravha'ya geldiklerinde bir de ne görsünler bacağı kırılmış bir yaban eşeği… durumu Rasûlullah (s.a.v)'e haber verdiler. Peygamber (s.a.v)'de: **"Bırakın onu şimdi sahibi gelir"** buyurdular. Bunun üzerine Behzî geldi sahibi oymuş. Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu eşek hakkında yetkilisiniz. Sizin olsun" dedi. Peygamber (s.a.v), Ebu Bekir'e: **"Yaban eşeğini arkadaşları arasında taksim etmesini"** emretti. Sonra yürüdüler, Ruveyse ile Arc arasındaki

Üsaye'ye geldiler. Bir de baktılar ki okla yaralanmış bir ceylan gölgede inliyor. Rasûlullah (s.a.v) içlerinden birine ceylanın yakınına durmasını ve herkes geçinceye kadar hayvanı kuşkulandırmamasını istedi. (Muvatta', Hac: 24)

79- İHRAMLI AV ETİ YEMEZ Mİ?

2769- Sa'b b. Cessame (r.a) anlatıyor: "Ben, Ebva veya Veddan da iken Rasûlullah (s.a.v)'e bir yaban eşeği hediye etmiştim. Rasûlullah (s.a.v) kabul etmedi. Rasûlullah (s.a.v), yüzümden üzüldüğümü görünce; **"Reddetmezdim ama biz ihramlıyız"** buyurdu. (Müslim, Hac: 8; Dârimi, Hac: 22)

2770- Sa'b b. Cessame (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Veddan'a vardıklarında yaban eşeği gördü ve onu yemeye yaklaşmadı ve: **"Biz ihramlıyız av eti yemeyiz"** buyurdu. (Müslim, Hac: 8; Dârimi, Hac: 22)

2771- Ata (r.a) anlatıyor. İbn Abbas Zeyd b. Erkam'a "Biliyor musun? Peygamber (s.a.v)'e av etinden bir parça ikram edilmişti de ihramlı olduğu için kabul etmemişti" dedi. O da: "Evet" dedi. (Müslim, Hac: 8; Ebû Davud, Menasik: 41)

2772- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyd b. Erkam gelmişti İbn Abbas ona daha önceki bir meseleyi hatırlatarak: "Rasûlullah (s.a.v), ihramlı iken kendisine hediye edilen av etini bana haber vermiştin" dedi. O da: "Evet ona bir adam av etinden bir parça hediye etmişti de, Peygamber (s.a.v) onu kabul etmeyerek: **"Yemeyiz çünkü biz ihramlıyız"** buyurdu. (Müslim, Hac: 8; Ebû Davud, Menasik: 41)

2773- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'b b. Cessame; Rasûlullah (s.a.v)'e, ihramlı iken henüz kanı akmakta olan bir yaban eşeği budunu Kudeyd denilen yerde getirmişti de, Rasûlullah (s.a.v) budu kabul etmemişti. (Müslim, Hac: 8; Dârimi, Hac: 22)

2774- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'b b. Cessame, Rasûlullah (s.a.v)'e ihramlı iken bir eşek hediye etmişti de Rasûlullah (s.a.v) bunu kabul etmedi. (Müslim, Hac: 8; Dârimi, Hac: 22)

80- BAŞKASININ AVLADIĞI AV ETİNDEN İHRAMLI YİYEBİLİR

2775- Abdullah b. ebi Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Hudeybiye olayı senesi Rasûlullah (s.a.v) ile beraber yola çıkmıştı. Arkadaşları ihrama girmiş babam girmemişti. Bu arada ben arkadaşlarımla beraberken onlardan bir kısmı bir kısmına bakarak gülüştüler. Baktım bir de ne göreyim; yaban eşeği! Hayvanı yaraladım, arkadaşlarımdan yardım istedim, fakat yardım etmekten uzak durdular. Hayvanın etinden yedik… korktuk. Bu sebeple hemen Rasûlullah (s.a.v)'e yetişmek istiyor, atımı bazen koşturuyor bazen da kendi haline bırakıyordum. Gece yarısı Gıfar kabilesinden bir adamla karşılaştım ve ona: "Rasûlullah (s.a.v)'i nerede bıraktın?" dedim. "Sukya da öğle uykusundaydı" dedi. Böylece Peygamber (s.a.v)'e yetiştim ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ashabından sana selâm ve duaları var. Onlar düşman tarafından seninle aralarının kopmasından endişe ediyorlar. Dolayısıyla onların gelmesini bekleyin dedim. O da beklemeye başladı. Bu arada ben, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ben bir yaban eşeği avlamıştım, yanımda ondan biraz var" dedim. Bunun üzerine oradakilere: **"Yiyiniz"** buyurdu. Onların hepsi de ihramlıydılar. (Buhârî, Muhsar: 14; İbn Mâce, Menasik: 93)

2776- Abdullah b. ebi Katade (r.a)'in babasının haber verdiğine göre, babam, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Hudeybiye gazvesine katılmıştı. Benden başka herkes umre için ihrama girmişti. Bir yaban eşeği avladım arkadaşlarım ihramlı olmalarına rağmen ondan (onlara) yedirttim. Sonra, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim, durumdan Onu da haberdar ettim ve: "Yanımda o etten fazla olarak var" dedim. Peygamber (s.a.v)'de: **"Yeyiniz"** dedi. Hepsi ihramlıydılar. (Müslim, Hac: 8; Dârimi, Hac: 22)

81- İHRAMLI KİMSE AVI GÖSTERİRSE, İHRAMSIZ DA AVLARSA O AVDAN KİM YER?

2777- Abdullah b. ebi Katade (r.a), babasından naklediyor: "Onlar bir yolculukta idiler, bir kısmı ihramlı bir kısmı da ihramsız idiler. Ben bir yaban eşeği gördüm atıma bindim, mızrağımı aldım, arkadaşlarımdan yardım istedim bana yardım etmediler, birinin kamçısını gizlice aldım. Yaban eşeğine yetişip attım ve vurdum etinden onlar da yediler fakat çekindiler. Durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sordular. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Avı ona gösterdiniz mi? Veya avlaması için ona yardım ettiniz mi?"** dedi. Onlar da: "Hayır" dediler. Bunun üzerine **"Öyleyse yiyiniz"** buyurdu. (Buhârî, Muhsar: 16; Dârimi, Hac: 22)

2778- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kendiniz avlamadığınız ve sizin için de avlanmadığı sürece ihramlı iken kara avından yiyebilirsiniz."** (Ebû Davud, Menasik: 41; Tirmizî, Hac: 25)

82- İHRAMLI HANGİ ZARARLI HAYVANI ÖLDÜREBİLİR?

2779- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İhramlı kimsenin şu beş hayvanı öldürmesinde bir sakınca yoktur: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (Ebû Davud, Menasik: 40; Muvatta', Hac: 28)

83- YILAN DA İHRAMDA İKEN ÖLDÜRÜLEBİLİR

2780- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"İhramlı kimsenin beş çeşit hayvanı öldürmesinde bir sakınca yoktur: Yılan, fare, çaylak, karga ve kuduz köpek."** (Ebû Davud, Menasik: 40; Muvatta', Hac: 28)

84- FARE DE İHRAMLININ ÖLDÜREBİLECEĞİ HAYVANLARDANDIR

2781- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v), ihramlı kimselere şu beş çeşit hayvanı öldürmelerine izin vermiştir: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (Ebû Davud, Menasik: 40; Muvatta', Hac: 28)

85- KELER ÖLDÜRÜLECEK HAYVANLARDAN MIDIR?

2782- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, Bir kadın ucu harbeli bir asa ile Aişe'nin yanına girdi. Aişe bu elindeki nedir?" dedi. Kadın da: "Bu keleri öldürmek içindir. Çünkü Peygamber (s.a.v) bize anlatmıştı: **"Tüm hayvanlar İbrahim (r.a), ateşe atıldığında onu söndürmeye çalışmışlar ancak bu hayvanın söndürme işinde yardımı olmamış dolayısıyla bu hayvanın öldürülmesini emretmişti. Fakat kısa kuyruklu yılanı ve nesli kesik yılanların öldürülmelerini emretmişti. Çünkü onlar insanların gözlerini kör eder ve kadınların karınlarındaki çocukları düşürürler."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

86- İHRAMLI KİMSE AKREP ÖLDÜREBİLİR

2783- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Beş hayvan vardır ki ihramlı kimsenin onları öldürmesinde bir günah yoktur: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (Ebû Davud, Menasik: 41; İbn Mâce, Menasik: 91)

87- ÇAYLAK TA İHRAMLI TARAFINDAN ÖLDÜRÜLEBİLİR

2784- İbn Ömer (r.a) anlatıyor: Adamın biri, Peygamber (s.a.v)'e: "İhramlı olduğumuzda hangi hayvanları öldürebiliriz?" diye sordu. O da şöyle buyurdu: **"Beş hayvanı öldürmenizde size bir günah yoktur bunlar: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpektir."** (Ebû Davud, Menasik: 41; İbn Mâce, Menasik: 91)

88- KARGA DA ÖLDÜRÜLEBİLECEK HAYVANLARDANDIR

2785- İbn Ömer (r.a)'den: Peygamber (s.a.v)'e ihramlının hangi hayvanları öldürebileceği soruldu. Peygamber (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpektir."** (Ebû Davud, Menasik: 41; İbn Mâce, Menasik: 91)

2786- Sâlim (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Beş çeşit hayvan vardır ki ihramlı kimsenin onları harem içinde öldürmesinde bir günah yoktur; "Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (Ebû Davud, Menasik: 41; İbn Mâce, Menasik: 91)

89- SIRTLAN ETİ YENİR Mİ?

2787- İbn ebi Ammar (r.a) şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah'a sırtlanla alakalı sorular sordum onun etinin yenebileceğini söyledi. "Av olarak mı?" dedim. "Evet" dedi. "Bunu Rasûlullah (s.a.v)'den mi işittin?" dedim. "Evet" dedi. (İbn Mâce, Sayd: 15; Tirmizî, Hac: 28)

90- İHRAMLI EVLENEBİLİR Mİ?

2788- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Meymune ile evlendiğinde ihramlı idi. (Tirmizî, Hac: 24; Buhârî, Nikah: 31)

2789- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), ihramlı iken nikahlanmıştı. (Tirmizî, Hac: 24; Buhârî, Nikah: 31)

2790- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Meymune ile evlendiğinde ikisi de ihramlı idi. (Tirmizî, Hac: 24; Buhârî, Nikah: 31)

2791- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Meymune ile evlendiğinde ihramlı idi. (Tirmizî, Hac: 24; Buhârî, Nikah: 31)

2792- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Meymune ile evlendiğinde ihramlı idi. (Tirmizî, Hac: 24; Buhârî, Nikah: 31)

91- İHRAMLIYA YASAK OLAN ŞEYLER VAR MIDIR?

2793- Osman b. Affan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İhramlı ne evlenebilir ne kız isteyebilir ne de başkasının nikahını kıyabilir."** (Tirmizî, Hac: 23; Ebû Davud, Menasik: 39)

2794- Eban b. Osman (r.a), babasından naklediyor: Peygamber (s.a.v) ihramlı kimsenin nikah kıymasını, evlenmesini ve kız istemesini yasaklamıştır. (Tirmizî, Hac: 23; Ebû Davud, Menasik: 39)

2795- Nübeyh b. Vehb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer, Eban b. Osman'a haber göndererek ihramlının nikah kıyıp kıyamıyacağını sordu. Eban da şöyle dedi: "Osman b. Affan bana şöyle anlatmıştı: Peygamber (s.a.v), **"İhramlı kimse nikahlanmaz ve dünürcülük te yapamaz"** buyurdu. (Tirmizî, Hac: 23; Ebû Davud, Menasik: 39)

92- İHRAMLI KİMSE KAN ALDIRABİLİR Mİ?

2796- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken kan aldırmıştı. (Tirmizî, Hac: 23; Müslim, Hac: 11)

2797- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken kan aldırmıştı. (Tirmizî, Hac: 23; Müslim, Hac: 11)

2798- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken kan aldırmıştı. (Tirmizî, Hac: 23; Müslim, Hac: 11)

93- İHRAMLI BİR HASTALIKTAN DOLAYI KAN ALDIRABİLİR

2799- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir hastalığından dolayı ihramlı iken kan aldırmıştı. (Müslim, Hac: 11; Ebû Davud, Menasik: 36)

94- AYAK ÜZERİNDEN DE KAN ALINIR MI?

2800- Enes (r.a)'ten rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken ayağının üzerinden bir rahatsızlığından dolayı kan aldırmıştı. (Ebû Davud, Menasik: 36; Müslim, Hac: 11)

95- BAŞIN ORTASINDAN DA KAN ALDIRILIR MI?

2801- Abdullah b. Buhayne (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Mekke yolu üzerindeki Lahyı Cemel denilen yerde başının ortasından kan aldırmıştı. (Ebû Davud, Menasik: 36; Müslim, Hac: 11)

96- İHRAMLI BİT VE PİREDEN RAHATSIZ OLURSA NE YAPMALI?

2802- Ka'b b. Ucre (r.a)'den aktarılmıştır. İhramlı olarak Peygamber (s.a.v)'in yanında bulunuyordum. Başımdaki bit, pire vs. beni rahatsız ediyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), traş olmamı emretti. Sonra şöyle buyurdu: **"Ya üç gün oruç tut, ya altı. Fakiri ikişer müd yiyecek vererek doyur. Ya da bir koyun kes bunlardan hangisini yaparsan cezasını ödemiş olursun."** (Müslim, Hac: 10; Buhârî, Muhsar: 9)

2803- Ka'b b. Ucre (r.a) anlatıyor ihramlıydım başımdaki bitler çoğalmıştı. Durum, Rasûlullah (s.a.v)'e ulaşınca bana geldi. Ben o sırada tencerede arkadaşlarım için yemek yapıyordum. Parmaklarıyla başımı okşadı ve: **"Git traş ol ve altı fakiri doyur"** buyurdu. (Müslim, Hac: 10; Buhârî, Muhsar: 9)

97- İHRAMLI VEFAT EDİNCE NE İLE YIKANIR?

2804- İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Bir adam Rasûlullah (s.a.v) ile birlikteydi. İhramlı olduğu halde devesinden düştü, boynu kırıldı ve öldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onu su ve sidr ile yıkayınız, iki parça ihram elbisesiyle kefenleyiniz, ona güzel kokular sürmeyiniz başını da örtmeyiniz çünkü o kıyamet günü telbiye getirerek kalkacaktır."** (Buhârî, Muhsar: 31; İbn Mâce, Menasik: 89)

98- İHRAMLI VEFAT EDİNCE KAÇ PARÇA KEFEN KULLANILIR?

2805- İbn Abbas (r.a) anlatıyor. Bir adam ihramlı iken devesinden düştü ve boynu kırılıp öldü. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onu su ve sidr'le yıkayın, ihram elbiselerini kefen olarak kullanın sözünü şöyle sürdürdü. Başını açık bırakın, koku sürmeyin çünkü o mahşer günü ihramlı olarak ve telbiye getirerek diriltilecektir."** Şu'be diyor ki: "Bu hadisi bana aktaran Ebu Bişr'e on yıl sonra aynı meseleyi sorduğumda ilk anlattığı gibi anlattı sadece şu fark vardı: **"Yüzünü ve başını örtmeyin."** (Buhârî, Muhsar: 31; İbn Mâce, Menasik: 89)

99- İHRAMLI ÖLÜRSE KOKU DA SÜRÜLMEZ

2806- İbn Abbas anlatıyor: Bir adam Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Arafat'ta vakfede idi. Ansızın bineğinden düştü boynu kırılıp öldü. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onu su ve sidr'le yıkayın, ihram elbiseleriyle kefenleyin, koku sürmeyin, başını da örtmeyin. Allah (c.c) onu, kıyamet günü telbiye getirerek diriltecektir."** (Buhârî, Muhsar: 31; İbn Mâce, Menasik: 89)

2807- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam ihramlı iken devesinden düştü ve öldü. Durum, Rasûlullah (s.a.v)'e bildirilince şöyle buyurdu: **"Onu yıkayın, kefenleyin, başını örtmeyin, koku da sürmeyin çünkü o kıyamet günü telbiye getirerek diriltilecektir."** (Buhârî, Muhsar: 31; İbn Mâce, Menasik: 89)

100- İHRAMLI VEFAT EDERSE, KEFENLENİRKEN YÜZÜ VE BAŞI ÖRTÜLMEZ

2808- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, adamın biri, Rasûlullah (s.a.v) ile beraber haccediyordu. Devesinden düştü ve öldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yıkayın her iki ihram elbisesini kefen olarak kullanın başını va yüzünü örtmeyin çünkü o kıyamet günü telbiye ederek diriltilecektir."** (Buhârî, Muhsar: 31; İbn Mâce, Menasik: 89)

101- İHRAMDA ÖLEN KEFENLENİRKEN BAŞI KAPATILMAZ

2809- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Peygamberle birlikte ihramlı vaziyette hac için yola çıkmıştı. Devesinden düşüp boynu kırıldı ve öldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Onu su ve sidr ile yıkayın, iki ihram elbisesini kefen olarak kullanın, başını da örtmeyin çünkü o kıyamet günü telbiye getirerek diriltilecektir."** (Buhârî, Muhsar: 31; İbn Mâce, Menasik: 89)

102- HAC İÇİN YOLA ÇIKANA DÜŞMAN ENGEL OLURSA NE YAPMALI?

2810- Abdullah b. Abdullah ve Sâlim b. Abdullah (r.anhüma) haber verdiklerine göre, İbn Zübeyr daha öldürülmeden önce Mekke kuşatıldığında Abdullah b. Ömer'e bu sene hac yapmaman sana zarar vermez çünkü Kâbe'yi tavaf etmemize engel çıkmasından korkuyoruz dedik. O da şöyle dedi: Biz Rasûlullah (s.a.v) ile beraber yola çıkmıştık, Kureyş kafirleri Kâbe'yi ziyaretimize engel oldular. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) kurbanını kesti, başını traş etti. Sizler şahit olun ki ben Allah'ın izniyle umre yapmayı kendime vacip kıldım ve gidiyorum. Eğer Kâbe'yi tavafa engel olmazsa tavaf ederdim. Kâbe'yle arama bir engel çıkarsa, kendisiyle beraber bulunduğun zaman Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığı gibi yaparım. Bir süre yürüdükten sonra şöyle dedi. Umre ve Hac ikisi de birdir. Şahit olun ki umreyle beraber hac ta yapacağım. Bunun üzerine kurban bayramı gününe kadar ve kurbanını kesinceye kadar ihramdan çıkmadı. (Buhârî, Muhsar: 31; İbn Mâce, Menasik: 89)

2811- Haccac b. Amr el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:**"Kim topal olur ve ayağı kırılırsa ihramdan çıkar ve sonra hacceder"** Bu durumu İbn Abbas ve Ebu Hureyre'ye sordum da ikisi de: "Doğrudur" dediler.(İbn Mâce, Menasik: 85; Tirmizî, Hac: 96)

2812- Haccac b. Amr (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu anlatıyor:**"Kimin ayağı kırılır ve topal olursa, ihramdan çıkar ertesi yıl haccını tekrar yapar."** Bu durumu Ebu Hüreyre ve İbn Abbas'a sordum. İkiside doğrudur dediler. Şuayb kendi rivayetinde şu ilaveyi yapar. "Ertesi yıl tekrar hac yapar." (İbn Mâce, Menasik: 85; Tirmizî, Hac: 96)

103- RASÛLULLAH (S.A.V) MEKKE'YE NASIL GİRMİŞTİ?

2813- Abdullah b. Ömer (r.a)'in anlattığına göre, Rasûlullah (s.a.v) Mekke'ye gittiğinde zî tuva denilen yerde konaklayarak geceyi orada geçirdi. Sabah namazını da orada kıldı, namaz kıldığı yer sert ve biraz yüksekçe bir yerdi. Şimdiki mescidin yapıldığı yer değil fakat onun biraz altındaki sert tümsekti. (Ebû Davud, Menasik: 44; İbn Mâce, Menasik: 85)

104- MEKKE'YE GECE Mİ GİRMELİ?

2814- Muharriş el Ka'bî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) geceleyin Cirane'den çıktı yaya olarak umresini yapıp bitirdi. Cirane'de gecelemiş gibi orada sabahladı. Güneş batıya kayınca Cirane'den çıktı Batnı Serif yolunu takip ederek Serif'le Medine yolunun birleştiği yere kadar geldi. (Ebû Davud, Menasik: 44; İbn Mâce, Menasik: 85)

2815- Muharriş el Ka'bî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Cirane'den gece çıktı sanki gümüş topu gibi parlıyordu, umresini yapıp sonra Cirane'ye geri döndü sanki geceyi orada geçirmişti. (Ebû Davud, Menasik: 44; İbn Mâce, Menasik: 85)

105- MEKKE'YE NEREDEN GİRİLİR?

2816- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Batha'nın yukarı tarafından girdi çıkarken de Batha'nın aşağı tarafından çıktı.(Ebû Davud, Menasik: 45; İbn Mâce, Menasik: 81)

106- PEYGAMBER (S.A.V) MEKKE'YE SANCAKLA MI GİRMİŞTİ?

2817- Câbir (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v) Mekke'ye girdiğinde sancağı beyaz renkteydi. (Tirmizî, Cihad: 9; Ebû Davud, Cihad: 76)

107- MEKKE'YE İHRAMSIZ GİRİLEBİLİR Mİ?

2818- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Mekke'ye girdiğinde başında miğfer vardı. Kendisine İbn Hatal'ın Kâbe'nin örtüsüne sığındığı haber verilince **"Öldürün onu"** buyurdu. (İbn Mâce, Cihad: 18; Tirmizî, Cihad: 18)

2819- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Mekke'ye fetih yılı girdiğinde başında miğferi vardı. (İbn Mâce, Cihad: 18; Tirmizî, Cihad: 18)

2820- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v) Mekke fethi yılı Mekke'ye başında siyah bir sarıkla ve ihramsız olarak girmişti." (Tirmizî, Libas: 11; İbn Mâce, Cihad: 18)

108- RASÛLULLAH (S.A.V) MEKKE'YE HANGİ GÜN GİRDİ?

2821- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ve ashabı hac için ihrama girdiklerinin dördüncü günü Mekke'ye geldiler. Peygamber (s.a.v) efendimiz onlara ihramdan çıkmalarını emretti. (Buhârî, Hac: 34; Müslim, Hac: 38)

2822- Yine İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Zilhiccenin dördünde geldi hac için ihrama girdi. Sabah namazını Batha'da kıldı; **"Umre yapmak isteyen yapsın"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 34; Müslim, Hac: 38)

2823- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Mekke'ye Zilhicce'nin dördüncü günü gelmişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

109- İMAMIN ÖNÜNDEN GİTMEK VE KAFİRLERE MEYDAN OKUMAK

2824- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), kaza umresi için Mekke'ye girerken Abdullah b. Revaha önünden şöyle diyerek yürüyordu: "Savulun kafir evlatları O'nun yolundan, bugün O'nun gelişiyle sizi vuracağız, öyle bir vuruş ki koparacak kafayı boyundan ve dostu dostundan ayırmış olacaktır." Bunun üzerine Ömer ona: "Hem Rasûlullah (s.a.v)'in önünde yürüyorsun hem de Allah'ın mescidinde şiir okuyorsun" dedi. Peygamber (s.a.v)'de: **"Dokunma ona, bu söyledikleri düşmanlara ok yarasından daha tesirlidir"** buyurdu. (Tirmizî, Edeb: 69)

110- MEKKE'NİN KUTSALLIĞI

2825- İbn Abbas (r.a) anlatıyor, Rasûlullah (s.a.v), Mekke fethi günü şöyle buyurdu:**"Bu belde** (yani Mekke) **Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden beri kutsal bir yerdir. Bu belde kıyamete kadar Allah'ın emriyle mukaddes** (haram) **bir yerdir. Bu sebeple dikenleri koparılmaz, av hayvanları ürkütülmez, buluntu eşyaları sadece sahibini bulmak ve vermek için alınabilir. Bitkileri de koparılmaz."** Abbas diyor ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Izhır otunu bu yasaklara dahil etme dedim. O da ızhır otunun toplanıp koparılmasına müsaade etti.(Müslim, Hac: 82; Ebû Davud, Mesacid: 90)

111- MEKKE'DE SAVAŞ YAPILMAZ

2826- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü şöyle buyurdu:**"Bu belde kutsaldır, burayı; Allah kutsal kılmıştır. Orada savaş benden önce kimseye helâl olmadı, bana günün bir kısmında izin verildi. Bu belde Aziz ve Celil olan Allah tarafından haram kılınmıştır."** (Müslim, Hac: 82; Ebû Davud, Mesacid: 90)

2827- Said b. Ebu Said Ebu Şureyh (r.a)'ten naklediyor: Amr b. Said Mekke'ye asker gönderirken, Ebu Şureyh ona: "Ey komutan izin verirsen Mekke fethinin ertesi günü Peygamber (s.a.v)'in söylediği, iki kulağımla duyduğum, kalbimle ezberlediğim, gözlerimle gördüğüm bir konuşmasını sana

anlatacağım; Rasûlullah (s.a.v), Allah'a hamd-ü senâdan sonra şöyle buyurdu: **"Mekke'yi Allah kutsallaştırmış insanlar değil. Allah'a ve ahirete inanan bir kimsenin orada kan dökmesi, ağaçları kesmesi helâl değildir. Eğer biri çıkar, Rasûlullah (s.a.v)'in orada savaştığını örnek getirirse O'na: Allah, Rasûlüne izin verdi size izin vermedi. Bana günün bir miktarında izin verildi. Dünkü kutsallığı tekrar geri verilmiştir. Bu gerçekleri burada duyanlar duymayanlara duyursun."** (Müslim, Hac: 83; Ebû Davud, Menasik: 90)

112- BİR GÜN MEKKE'DE SAVAŞ YAPILACAK MI?

2828- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kâbe'ye bir ordu saldıracak fakat Beyda denilen yerde helak olacaklar."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2829- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kâbe'yi ele geçirmek için pek çok ordular harekete geçecektir onlardan bir ordu yerin dibine batırılacaktır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2830- Ömer'in kızı Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu kutsal bölgeye bir ordu gönderilecek Beyda denilen yerde öncüleri, artçıları ve merkezdekiler hiçbiri kurtulamayıp mahvolacaklardır."** Bunun üzerine ben: "Ya onların aralarında mü'min olanlar varsa onların hali ne olacaktır" dedim. **"Orası onların hepsine kabir olacaktır"** buyurdu. (Müslim, Fiten: 5; İbn Mâce, Fiten: 30)

2831- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu Kâbe'yi ele geçirmek için bir ordu yola çıkacak Beyda denilen yere geldiklerinde ordunun merkezinde olanlar yere batırılacaklar. Önde ve arkada bulunanlar bağrışacaklar fakat hepsi de yerin dibine batıp gidecekler sadece haberci durumunda olan şerîd kurtulacaktır."** Hadisi rivâyet edenlerden biri: "İnanıyorum ki bu rivâyeti yaparken sen dedenden duymadığın bir şeyi ondan imiş gibi söylemiyorsun yine inanıyorum ki deden de Hafsaya iftira etmiyor yine inanıyorum ki Hafsa da Peygamber (s.a.v) adına yalan uydurmuyor" dedi. (Müslim, Fiten: 5; İbn Mâce, Fiten: 30)

113- HAREM SINIRLARI İÇİNDE ÖLDÜRÜLEBİLEN HAYVANLAR

2832- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş çeşit zararlı hayvan her yerde ve harem sınırları içerisinde öldürülür: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (İbn Mâce, Menasik: 91; Müslim, Hac: 3)

114- HAREM DE YILAN DA ÖLDÜRÜLEBİLİR

2833- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Beş zararlı hayvan vardır ki her yerde ve harem sınırları içersinde öldürülebilir. Yılan, karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (İbn Mâce, Menasik: 91; Müslim, Hac: 3)

2834- Abdullah (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Mina'da Hayf mescidinde bulunuyorduk. Bu arada Mürselat sûresi nazil oldu. Hemen bir yılan çıkıverdi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öldürün onu"** buyurdu. Koşuştuk fakat yılan deliğine giriverdi. (Buhârî, Tefsir: 77; Müslim, Selâm: 37)

2835- Ebu Ubeyde (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Arefeden bir gün önceki gece Rasûlullah (s.a.v) ile birlikteydik bir de ne görelim bir yılan. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu öldürün"** buyurdu. Yılan hemen bir deliğe kaçıverdi. Hurma yapraklarını yakarak o deliğe tütsü verdik ve deliğe duman doldurup ateş yaktık. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah onu sizin şerrinizden sizi de onun şerrinden korudu."** (Buhârî, Tefsir: 77; Müslim, Selâm: 37)

115- KELER DE ÖLDÜRÜLEBİLİR Mİ?

2836- Ümmü Şerîk (r.anha)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), kelerleri öldürmemizi bize emretti. (Müslim, Selâm: 38; İbn Mâce, Sayd: 12)

2837- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Keler de zararlı hayvanlardandır"** buyurdu. (Müslim, Selâm: 38; İbn Mâce, Sayd: 12)

116- AKREP DE ÖLDÜRÜLECEK HAYVANLARDANDIR

2838- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hayvanlardan beş çeşit vardır ki hepsi de zararlıdır. Her yerde ve harem sınırları içersinde de öldürülebilirler: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (İbn Mâce, Menasik: 91; Müslim, Hac: 9)

117- HAREM SINIRLARI İÇERSİNDE FARE DE ÖLDÜRÜLEBİLİR

2839- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hayvanlar'dan beşi zararlıdır, harem sınırları içinde de öldürülebilir: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (Müslim, Hac: 3; İbn Mâce, Menasik: 91)

2840- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Hafsa anlatıyor, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hayvanlardan beşi vardır ki onları öldürmekte bir sakınca yoktur: Akreb, karga, çaylak, fare ve kuduz köpek."** (Müslim, Hac: 3; İbn Mâce, Menasik: 91)

118- ÇAYLAKTA ÖLDÜRÜLEBİLEN HAYVANLARDANDIR

2841- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş zararlı hayvan vardır ki her yerde ve harem sınırları içersinde öldürülebilir: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (Müslim, Hac: 3; İbn Mâce, Menasik: 91)

119- KARGA DA ÖLDÜRÜLEBİLECEK HAYVANLARDANDIR

2842- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş zararlı hayvan harem sınırları içersinde de öldürülebilir: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek."** (Müslim, Hac: 3; İbn Mâce, Menasik: 91)

120- HAREM SINIRLARI İÇİNDEKİ HAYVANLAR ÜRKÜTÜLMEZ

2843- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Burası** (Mekke), **Allah'ın yerleri ve gökleri yarattığı günden beri mukaddestir. Benden önce ve benden sonra hiç kimseye konan yasaklar helâl olmamıştır. Bana da sadece günün belli bir miktarında izin verilmiştir. İşte şu içinde bulunduğumuz saatten itibaren kıyamete kadar burası kutsaldır, harem'dir. Buranın bitkileri koparılmaz, ağaçları kesilmez, av hayvanları ürkütülmez, kaybolan bir eşya ancak sahibi bulunup verilmek için alınabilir."** Abbas ayağa kalktı, kendisi cesur bir kimseydi şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! İzhir otunu dışarıda bırak çünkü onu evlerimizde ve mezarlarımızda kullanıyoruz." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"İzhir müstesnadır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 82; Ebû Davud, Menasik: 90)

121- HACILARI KARŞILAMAK CAİZDİR

2844- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir yıl önceki yapamadığı umresini kaza için Mekke'ye girerken İbn Revaha önünde: "Savulun kafir çocukları Onun yolundan, bugün Onun gelişiyle sizi vuracağız, öyle bir vuruş ki kafayı boyundan ayıracak ve dostu da dostundan ayıracak" Bunu gören Ömer: "Ey İbn Revaha hem Allah'ın hareminde şiir okuyorsun hem de Peygamber (s.a.v)'in önünde gidiyorsun" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dokunma ona, bırak! Canım kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin olsun ki onun bu sözleri düşmanlara ok yarasından daha acıdır."** (Tirmizî, Edeb: 69)

2845- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Mekke'ye geldiğinde, Hâşimoğullarının küçük çocukları kendilerini karşılamış Peygamber (s.a.v)'de onlardan birini binitinin önüne diğerini de arkasına almıştı. (Buhârî, Umre: 13)

122- KÂ'BE GÖRÜNÜNCE NE YAPILMALI?

2846- Muhacir el Mekki (r.a)'den rivâyete göre, Câbir b. Abdullah'a Kâbe'yi gören birinin ellerini yukarı kaldırıp kaldırmayacağı soruldu: O da şöyle cevap verdi: Bunu ancak Yahudiler yapar. Biz Rasûlullah (s.a.v) ile beraber hac yaptık fakat öyle yapmadık. (Ebû Davud, Menasik: 46; Tirmizî, Hac: 32)

123- KÂBE'Yİ GÖRÜNCE DUA ETMEK GEREKİR Mİ?

2847- Abdurrahman b. Tarık b. Alkame (r.a)'nin annesinden haber verdiğine göre, Peygamber (s.a.v), Dar'ı Ya'la denilen yere gelince kıbleye döner ve dua ederdi. (Ebû Davud, Menasik: 46; Tirmizî, Hac: 32)

124- MESCİDİ HARAM (KÂBE VE ÇEVRESİ) DA KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ

2848- Abdullah b. Ömer (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle duyduğunu haber vermiştir: **"Benim şu mescidimde kılınan** (Medine) **kılınan bir namaz Mescidi Haram**(Kâbe) **hariç diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha değerli ve kıymetlidir."** (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, İkametü's Salat: 195)

2849- Rasûlullah (s.a.v)'in hanımı Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Benim şu mescidim** (Medine)'de **kılınan bir namaz Kâbe mescidi hariç diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha değerlidir."** (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, İkametü's Salat: 195)

2850- Ebu Hüreyre (r.a), Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakleder: **"Benim şu mescidimde** (Medine) **kılınan bir namaz Kâbe mescidi dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır."** (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, İkametü's Salat: 195)

125- KÂBE NASIL İNŞA EDİLMİŞTİ?

2851- Aişe (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Görmüyor musun kavmin Kâbe'yi inşa ettikleri zaman İbrahim (a.s)'ın temellerini dışarıda bırakarak daha dar olarak** (malzeme azlığından dolayı) **yapmışlardır."** Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! onu İbrahim (a.s)'ın temelleri üzerinden yeniden yapamaz mısınız?" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Eğer kavmimin küfürden dönüşü yeni olmasaydı yapardım."** Abdullah b. Ömer bu konuda şöyle derdi: "Eğer Aişe bu sözleri Rasûlullah (s.a.v)'den kesinlikle işitmiş olsaydı Hicr denilen yerdeki köşeleri istilâm etmezdim. Ne zaman ki İbrahim (a.s)'ın temelleri üzerine oturtulur o zaman (o köşeleri istilâm ederdim). (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, Menasik: 104)

2852- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasalardı, Kâbe'yi yıkıp, İbrahim (r.a)'ın temelleri üzerinde tekrar yapardım ve arka tarafına da bir kapı daha ilave ederdim. Çünkü Kureyş Kâbe'yi yaparken eski temellerden daha dar yapmışlardır."** (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, Menasik: 104)

2853- Esved (r.a)'ten naklettiğine göre, Mü'minlerin annesi Aişe şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer kavmim cahiliyye devri inançlarından yeni kurtulmuş olmasalardı Kâbe'yi yıkıp ona iki kapı daha ilave ederek tekrar yapardım. İbn Zübeyr kendini halife ilân ettiğinde iki kapı daha ilave etmişti."** (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, Menasik: 104)

2854- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Âişe! Eğer kavmin cahiliyye devri alışkanlıklarından yeni kurtulmuş olmasaydı Kâbe'yi yıktırır dışarıda bırakılan yerleri de içine alarak tekrar yaptırırdım, doğu ve batıya olmak üzere iki kapı daha ilave ederdim çünkü onların bunu yapmaya güçleri yetmedi. Bana kalsaydı İbrahim (r.a)'in temellerine kadar inşaatı geniş tutardım."** İbn Zübeyr, Peygamber (s.a.v)'in bu sözüne dayanarak Kâbe'yi yıktırdı. Yezid diyor ki: İbn Zübeyr'in Kâbe'yi yıktırışına bende şahit oldum, temellerdeki İbrahim (r.a)'in koyduğu taşları gördüm, birbirine girmiş deve hörgücü gibiydi. Hıcrın bir kısmını böylelikle Kâbe'nin içersine almış oldu. (Müslim, Hac: 94; İbn Mâce, Menasik: 104)

2855- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kâbe'yi kıyamate yakın zamanlarda Habeşlilerden bir takım bacaksızlar yıkacaklardır."** (Buhârî, Hac: 49; Müslim, Fiten: 18)

126- RASÛLULLAH (S.A.V) KÂBE İÇERSİNDE NASIL NAMAZ KILMIŞTI

2856- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kâbe'ye vardım, Peygamber (s.a.v), Bilal ve Üsâme b. Zeyd Kâbe içerisine girdiler. Osman b. Talha üzerlerine kapıyı kapadı. İçeride uzun bir süre kaldılar sonra kapıyı açtılar. Rasûlullah (s.a.v) dışarı çıktı. Ben de merdivenlerden çıkarak Kâbe'ye girdim ve: "Rasûlullah (s.a.v), nerede namaz kıldı" diye sordum. "Şurada" dediler. Kaç rekat kıldığını sormayı unutmuşum. (Buhârî, Hac: 49; Dârimi, Menasik: 43)

2857- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'ye girdi yanında Fadl b. Abbas, Üsâme b. Zeyd, Osman b. Talha ve Bilal vardı. Osman kapıyı onların üzerine kilitledi. Allah'ın dilediği kadar orada kaldılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v) çıktı. İbn Ömer diyor ki: İlk karşılaştığım Bilal idi. Ona: "Rasûlullah (s.a.v) nerede namaz kıldı?" dedim. "İki direğin arasında" diye cevap verdi. (Dârimi, Menasik: 43; Buhârî, Hac: 51)

127- KABE İÇİNDE NAMAZ NASIL KILINIR?

2858- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'ye girdi çıkışı yaklaştığında içime bir şeyler doğdu hızlıca gittim. Rasûlullah (s.a.v)'i çıkmış durumda buldum. Bilal'e: "Rasûlullah (s.a.v), Kâbe içinde namaz kıldı mı?" diye sordum. O da: "Evet iki direk arasında iki rekat namaz kıldı" dedi. (Dârimi, Menasik: 43; Buhârî, Hac: 51)

2859- Seyf b. Süleyman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mücahid'ten işittim şöyle diyordu: İbn Ömer evinde iken biri gelerek, "İşte Rasûlullah (s.a.v) Kâbe'ye girdi" denildi. İbn Ömer hemen kalktı doğruca Kâbe'ye geldi. Rasûlullah (s.a.v) çıkmıştı kapıda Bilal'e rastladım; "Ey Bilal Rasûlullah (s.a.v) içeride namaz kıldı mı?" diye sordum. O da: "Evet" dedi. Ben: "Nerede?" dedim. Şu iki direk arasında iki rekat kıldı dedi. İbn Ömer de çıktı ve Kâbe'yi karşısına alarak iki rekat namaz kıldı. (Dârimi, Menasik: 43; Buhârî, Hac: 51)

2860- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'ye girdi. Kâbe'nin köşelerinde Allah'ı tesbih edip tekbir getirdi. Fakat namaz kılmadı sonra çıkıp İbrahim makamı arkasında iki rekat namaz kılarak: **"İşte kıble"** buyurdu. (Müslim, Hac: 94)

128- HICR DENİLEN YER KABE'DEN Mİ SAYILIR

2861- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer bu toplum küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ve yaptırabilecek maddi imkanım da olsaydı beş zira olan hicri de Kâbe'ye dahil ederek yeniden inşa ederdim. Ayrıca insanların birinden girip diğerinden çıkacakları iki kapı daha ilave ederdim."** (Müslim, Hac: 95; İbn Mâce, Menasik: 105)

2862- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kâbe'ye girmeyeyim mi?" dedim. **"Hıcra gir çünkü orası da Kâbe'den sayılır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 94; Tirmizî, Hac: 48)

129- HICRDA NAMAZ KILINIR MI?

2863- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kâbe'ye girip, orada namaz kılmak isterdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) elimden tutarak beni Hıcr denilen yere soktu ve şöyle buyurdu: **"Kâbe'ye girmek istediğin zaman burada namaz kılıver, orası Kâbe'den bir parçadır. Kavmin Kâbe'yi yaparken esas temellerinden kısaltarak yapmışlar ve hıcrı dışarıda bırakmışlardır."** (Tirmizî, Hac: 48; Müslim, Hac: 70)

130- KABE İÇERİSİNDE KÖŞELERDE TEKBİR GETİRMEK

2864- İbn Abbas (r.a) diyor ki: "Peygamber (s.a.v), Kâbe'nin içersine girdiğinde orada namaz kılmamıştı, fakat köşelerinde tekbir getirmişti." (Müslim, Hac: 68; Buhârî, Hac: 55)

131- KABE İÇİNDE DUA

2865- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten aktarılmıştır: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Kâbe'ye girdim. Bilal'e kapıyı kapamasını emretti, o da kapıyı kapadı. Kâbe'nin içersinde altı direk vardı. Kâbe'nin kapısına yakın iki direk arasına gelip oturdu. Allah'a Hamd'ü Senâ ettikten sonra, Allah'tan bir şeyler istedi bağışlanma talebinde bulundu sonra kalktı, Kâbe'nin arka tarafına karşı dönerek yüzünü ve yanaklarını sürdü. Allah'a Hamd ve Sena ettikten sonra yine dua edip bir şeyler istedi; bağışlamasını istedi. Sonra dönüp Kâbe'nin her bir köşesini tekbir, tesbih, tehlil getirerek ve Allah'a Senâ ederek dua ve istiğfar ederek selâmladı sonra çıktı ve Kâbe'ye dönerek iki rekat namaz kıldı ve dönüp, **"İşte kıble, işte kıble"** buyurdu. (Müslim, Hac: 67)

132- GÖĞÜS VE YÜZÜ KABE'YE DAYAMAK

2866- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Kâbe'ye girmiştim. İçeri girince oturdu, Allah'a hamd edip sena ettikten sonra tekbir getirdi. Kelime-i Tevhidi okudu. Sonra öne doğru eğildi göğsünü yanağını ve iki elini Kâbe'nin duvarına dayadı. Sonra tekbir getirip Lâ ilâhe illallah dedikten sonra, dua etti. Bu yaptığını Kâbe'nin tüm köşelerinde aynen yaptı. Sonra dışarı çıktı. Kâbe'nin kapısında kıbleye dönerek (yani Kâbe'ye dönerek) **"İşte kıble, işte kıble"** buyurdu. (Müslim, Hac: 67)

133- KABE İÇERSİNDE NAMAZ NEREDE KILINIR?

2867- Üsâme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Kâbe'den çıktı, Kâbe'nin önünde iki rekat namaz kıldı ve: **"İşte bu kıbledir"** buyurdu. (Müslim, Hac: 67)

2868- Üsâme b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v) Kâbe'ye girdi, tüm köşelerinde dua etti. İçerde namaz kılmadı, dışarı çıkınca Kâbe'nin önünde iki rekat namaz kıldı." (Müslim, Hac: 68)

2869- Muhammed b. Abdullah b. Saib (r.a), babasından naklediyor: İbn Abbas'ın gözleri görmediği için ona yardımcı oluyordum. Kâbe'nin kapısından ve Hacer'ül-Esved köşesinden sonra gelen üçüncü direk arasına gelince: **"Haberin var mı? Rasûlullah (s.a.v) burada namaz kılardı"** dedi. Ben de: **"Evet oraya geçer ve namaz kılardı"** dedim. (Ebû Davud, Menasik: 51; Müsned: 14844)

134- KABEYİ TAVAF EDERKEN YAPILACAK HAYIRLI İŞ HANGİSİDİR?

2870- Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr (r.a)'den rivâyete göre, bir adam bana: "Ey Ebu Abdurrahman, sadece bu köşeyi istilâm etmenin sebebi nedir?" O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Bu iki köşeyi istilâm etmek, elleriyle dokunmak hata ve günahları silip süpürür."** Yine Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim, Kâbe'yi yedi defa tavaf ederse bir köle azâd etmiş gibi sevap kazanır."** (İbn Mâce, Menasik: 32; Tirmizî, Hac: 109)

135- TAVAF ESNASINDA KONUŞULUR MU?

2871- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v), Kâbe'yi tavaf ederken bir adamın diğerinin burnuna bir şey bağlıyarak çekip tavaf ettirdiğini gördü, onu eliyle çekip kopardı ve o gözleri görmeyen kimseyi elinden tutarak çekip tavaf ettirmesini emretti."** (Buhârî, Hac: 66; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23)

2872- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir adamın, diğerini burnundan bağlattırarak Kâbe'yi tavaf ettirdiğini gördü. O kimse böyle yaptırmayı nezr (adak) yapmıştı. Peygamber (s.a.v) yaklaştı ve onu kopardı; **"İşte nezr"** (adak) buyurdu. (Buhârî, Hac: 66; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23)

136- TAVAF ANINDA KONUŞMAK SERBESTTİR

2873- Tavus (r.a) Peygamber (s.a.v)'i gören bir adamdan naklediyor: **"Beytullah** (Kâbe'yi) **tavaf etmek namaz kılmak gibidir onun için tavaf esnasında az konuşun."** (Müsned: 16017)

2874- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Tavafta iken az konuşun çünkü siz namazda sayılırsınız."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

137- TAVAF HER AN YAPILABİLİR

2875- Cubeyr b. Mut'ım (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ey Abdi Menaf oğulları, gece gündüz hangi saatte olursa olsun beyti tavaf eden ve burada namaz kılan hiç kimseye engel olmayınız."** (İbn Mâce, İkametü's Salat: 149)

138- HASTA OLAN TAVAFINI NASIL YAPAR?

2876- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e rahatsız olduğumu söyledim: **"Öyleyse halkın gerisinde binit üzerinde tavafını yap"** buyurdu. Ben de, Rasûlullah (s.a.v)'in dediği gibi tavafımı yaptım. Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'nin bir köşesinde namaz kılıyor ve Tur sûresini okuyordu. (Tirmizî, Hac: 40; İbn Mâce, Menasik: 34)

139- ERKEKLERLE BİRLİKTE KADINLAR DA TAVAF YAPABİLİR Mİ?

2877- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben: "Haccın tavafını yapamamıştım" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Namaz kılınınca devenin üzerinde insanların arkasında tavafını yapıver."** (Tirmizî, Hac: 40; İbn Mâce, Menasik: 34)

2878- Ümmü Seleme (r.anha) anlatıyor: "Hasta olduğum halde Mekke'ye gelmiştim. Durumum Rasûlullah (s.a.v)'e arz edildiğinde şöyle buyurdu: **"Namaz kılanların arkasından binitli olarak tavafını yapıver."** Ümmü Seleme diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v) namaz kılıyordu ve Tûr sûresini okuyordu." (Tirmizî, Hac: 40; İbn Mâce, Menasik: 34)

140- BİNEK ÜZERİNDE TAVAF YAPILIR MI?

2879- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), veda haccında Kâbe'yi bir binek üzerinde tavaf etti. Elindeki bastonuyla Hacer'ül-Esved'e işaret ederek devam ediyordu." (Tirmizî, Hac: 41; Buhârî, Hac: 62)

141- İFRAD HACCI YAPAN NASIL TAVAF EDER?

2880- Vebre (r.a)'nin anlattığına göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer'den işittim bir adam ona şöyle soruyordu: "Hac için ihrama girmiş iken Kâbe'yi tavaf edebilir miyim?" İbn Ömer: "Buna ne engel vardır" dedi. O da şöyle dedi: "Abdullah b. Abbas'ın bunu yasakladığını gördüm bu konuda senin görüşün bize daha hoş geliyor sen ne dersin" dedi. İbn Ömer: "Rasûlullah (s.a.v)'i hac için ihrama girmiş olarak gördük; Kâbe'yi tavaf etmişti. Safa ile

Merve arasında da Sa'y etmişti" dedi. (Müslim, Hac: 28)

142- UMRE İÇİN İHRAMA GİRENİN TAVAFI NASILDIR?

2881- Amr (r.a) anlatıyor ve şöyle diyor: İbn Ömer'den işittim ona sormuştuk: "Umre yapan bir adamın, Kâbe'yi tavaf edip, Safa ile Merve arasında Sa'y yapmayan kimsenin hanımıyla birlikte yatabilir mi?" diye. O da şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v), Mekke'ye geldiği zaman yedi şaft olarak tavafını yaptı. Sonra İbrahim makamının arkasında iki rekat namaz kıldı, Safa ile Merve arasında sa'yını yapmıştı. Şüphesiz Allah, Rasûlünde sizin için en güzel örneklik vardır." (İbn Mâce, Menasik: 34; Tirmizî, Hac: 99)

143- HAC VE UMREYİ BİRLİKTE YAPMAK İSTEYEN KURBAN GETİRMEMİŞSE NE YAPAR

2882- Enes (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) hac için çıktı biz de birlikte çıkmıştık. Zülhuleyfe denilen yere gelince, öğle namazını kıldı. Sonra bineğine binerek, Beyda denilen yere gelince hac ve umre için ihrama girdi. Biz de girdik. Rasûlullah (s.a.v), Mekke'ye gelince, tavaflarımızı yaptık. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), ihramdan çıkmamızı emretti. Cemaat çekindi. Çekindiklerini görünce Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Eğer yanımda kurbanım olmasaydı ben de ihramdan çıkardım."** İnsanlar ihramdan çıktılar ve hanımlarıyla bile yattılar. Rasûlullah (s.a.v) ihramdan çıkmadı ve saçlarını da kısaltmadı. (Buhârî, Hac: 77; Dârimi, Menasik: 38)

144- HACCI KIRAN YAPAN NASIL TAVAF EDER?

2883- Nafi (r.a) anlatıyor: "İbn Ömer hac'la umreyi birleştirecek tek bir tavaf yaptı ve Rasûlullah (s.a.v)'in de böyle yaptığını gördüm" dedi. (Buhârî, Hac: 77; Dârimi, Menasik: 29)

2884- Yine Nafi (r.a) anlatıyor: Abdullah b. Ömer yola çıktı Zülhuleyfe'ye gelince, umre için ihrama girdi. Biraz yol aldıktan sonra Kâbe'yi tavaf edilmesine engel olunacağından korktu ve şöyle dedi: "Eğer Kâbe'yi tavaf etmem engellenirse Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığı gibi yaparım nasıl olsa hac ve umre ikisi de aynı şey. Şahit olun ki umre ile haccı beraber yapmaya karar verdim." Yürüdü, Kudeyd denilen yere gelince oradan bir kurban satın aldı. Mekke'ye geldi, Kâbe'yi yedi şaftla tavaf ettikten sonra Safa ile Merve arasında Sa'y etti ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördüm." (Buhârî, Hac: 77; Dârimi, Menasik: 29)

2885- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) tek bir tavaf yapmıştı. (Müsned: 14554)

145- HACER'ÜL-ESVED CENNETTEN Mİ GELMİŞTİR

2886- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hacer'ül-Esved, Cennetten'dir."** (Tirmizî, Hac: 49; Müsned: 2659)

146- HACER'ÜL-ESVEDE EL SÜRÜLÜR MÜ?

2887- Süveyd b. Gafele (r.a)'den rivâyete göre: Ömer, Hacer'ül-Esved'i öptü ve ona ellerini sürerek: "Ebul Kasım, Rasûlullah (s.a.v)'in sana hürmet göstererek öptüğünü gördüm (ben de ondan dolayı) öpüyorum" dedi. (Buhârî, Hac: 60; İbn Mâce, Menasik: 27)

147- HACER'ÜL-ESVED ÖPÜLÜR MÜ?

2888- Âbis b. Rabia (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer Hacer'ül-Esved'in yanına gelerek şöyle dedi: "Biliyorum ki sen bir taşsın, eğer Rasûlullah (s.a.v)'in seni öptüğünü görmeseydim; ben de öpmezdim. Sonra yaklaşıp onu öptü." (Buhârî, Hac: 60; İbn Mâce, Menasik: 27)

148- HACER'ÜL-ESVED MUTLAKA ÖPÜLMELİ Mİ?

2889- Hanzala (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Tavus'u Hacer'ül-Esved'i ziyaret ederken gördüm, kalabalıksa geçer gider tenha ise üç sefer öperdi. Ve şöyle derdi: "İbn Abbas'ı gördüm aynen böyle yapıyordu. İbn Abbas'ta Ömer'in böyle yaptığını gördüğünü ve şöyle dediğini nakleder: "Sen faydası ve zararı olmayan bir taşsın. Rasûlullah (s.a.v)'in seni öptüğünü görmüş olmasaydım seni asla öpmezdim." Sonra, Ömer şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yaptığını gördüm." (Buhârî, Hac: 60; İbn Mâce, Menasik: 27)

149- TAVAFA NEREDEN VE NASIL BAŞLANIR

2890- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke'ye geldiği zaman Mescide girerek Hacer'ül-Esved'i selâmladı (istilâm etti) ve Hacer'ül-Esved'in sağ tarafından (Kâbe sola gelecek şekilde yürümeye) tavafa başladı. Tavafın ilk üç şaftını hızlı hızlı yürüyerek son dört şaftını ise, normal yürüyüşle yaptı. Sonra, İbrahim makamına gelerek; (Bakara sûresi 125.)**"…Öyleyse vaktiyle İbrahim'e ayarlanan yeri siz de kendinize namazgah edinin…"** ayetine göre, iki rekat namaz kıldı. Namaz kılarken İbrahim makamı kendisiyle Kâbe arasındaydı. Sonra Kâbe'ye gelerek, tekrar Hacer'ül-Esved'i selâmladı (istilâm etti) sonra da Safa tepesine çıktı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

150- TAVAFIN KAÇ ŞAFTI HIZLICA YÜRÜNÜR?

2891- Nafi (r.a)'den rivâyete göre: "Abdullah b. Ömer, tavafın ilk üç şaftını hızlıca yürüyerek yapar, diğerlerini normal yürüyüşle tamamlardı. Ve Rasûlullah (s.a.v)'in de aynı şekilde yaptığını söylerdi." (Buhârî, Hac: 57; Dârimi, Menasik: 26)

151- TAVAFIN KAÇ ŞAFTI NORMAL YÜRÜNEREK YAPILIR?

2892- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), hac ve umre tavafının her ikisinde de ilk üç şaftında hızlıca ve sert bir şekilde yürür, diğerlerini ise normal bir yürüyüşle yapardı. İki rekat namaz kıldıktan sonra Safa ve Merve arasında sa'y ederdi. (Buhârî, Hac: 57; Dârimi, Menasik: 26)

152- HER TAVAFTA İLK ÜÇ ŞAFT MUTLAKA HIZLI YÜRÜYÜŞLE OLMALI

2893- Sâlim (r.a) babasından aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) Mekke'ye geldiğinde Hacer'ül-Esved'i selâmlar (istilâm eder) ve yapacağı tavafın yedi şaftının ilk üçünü hızlıca yürüyerek yapardı. (Buhârî, Hac: 57; Dârimi, Menasik: 26)

153- HAC VE UMREDE HER TAVAFTA AYNEN Mİ YAPILIR?

2894- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Ömer hac ve umre her tavafta ilk üç şaftta hervele yapar (hızlı hızlı yürür) sonraki dördünü ise normal yürüyüşle yapar, Rasûlullah (s.a.v)'in de böyle yaptığını söylerdi. (Buhârî, Hac: 57; Dârimi, Menasik: 26)

154- TAVAFTA HER ŞAFT AYNI YERDEN BAŞLAR AYNI YERDE BİTER

2895- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in Hıcr'dan başlıyarak yine Hıcr'da bitirerek tavafın ilk üç şaftını hızlıca yürüyerek yapardı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

155- RASÛLULLAH (S.A.V) İLK ÜÇ ŞAFTI NEDEN HIZLICA YÜRÜYEREK YAPTI?

2896- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ve ashabı Mekke'ye gelince müşrikler: Medine'nin humması bunlara iyi gelmemiş zayıflamışlar diye kötü konuştular, Allah'ta peygamberini bundan haberdar etti. Rasûlullah (s.a.v)'de ashabına müşriklerin bulunduğu hıcr tarafından geçerken hervele yapmalarını emretti de müşrikler: "Bunlar eskisinden daha dinç ve kuvvetlidirler" diye konuştular. (Buhârî, Hac: 57; Tirmizî, Hac: 39)

2897- Zübeyr b. Arabî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Adamın biri, İbn Ömer'e Hacer'ül-Esved'i nasıl istilâm edeceğini sordu. O da

şöyle cevap verdi: Ben, Rasûlullah (s.a.v)'i istilâm ederken ve öperken gördüm. Bunun üzerine adam: "Kalabalık olur ve yaklaşılmaz ise ne olacak?" dedi. İbn Ömer de şu cevabı verdi: "Yemen'den (ve diğer ülkelerden) gelenleri bir düşün… tabii ki kalabalık olacaktır. Ben Rasûlullah (s.a.v)'in Hacer'ül-Esved'i bazen öptüğünü bazen de kalabalıktan dolayı öpemeyip geriden selâmladığını (istilâm ettiğini) gördüm." (Buhârî, Hac: 57; Tirmizî, Hac: 39)

156- HER TAVAFTA KABE'NİN İKİ KÖŞESİ DE İSTİLÂM EDİLİR

2898- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v), tavaf ederken her şaftta Rüknü yemanî denilen köşeyi ve Hacer'ül-Esved'in bulunduğu köşeyi mutlaka istilâm ederdi." (Buhârî, Hac: 57; Dârimi, Menasik: 25)

2899- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Kâbe'nin her köşesini değil sadece Rüknü Yemâni ve Hacer'ül-Esved'in bulunduğu köşeleri istilâm ederdi. (Dârimi, Menasik: 25; Buhârî, Hac: 57)

157- YEMEN TARAFINA GELEN KABENİN İKİ KÖŞESİ İSTİLAM EDİLİR

2900- Sâlim (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'nin sadece Yemen tarafina düşen iki köşesini (Rüknü Yemâniyeyn) istilâm ederdi. (İbn Mâce, Menasik: 27; Tirmizî, Hac: 35)

158- KABE'NİN DÖRT KÖŞESİNDEN İKİSİ İSTİLÂM EDİLMEZ

2901- Ubeyd b. Cüreyc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e: "Sen sadece Yemen tarafindaki bu iki köşeyi istilâm ediyorsun" dedim. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'in bu iki köşeden başka yeri istilâm ettiğini görmedim de ondan" dedi. (Buhârî, Hac: 59; Müslim, Hac: 40)

2902- Sâlim (r.a), babasından naklediyor: Rasûlullah (s.a.v), Kâbe'nin köşelerinden sadece Hacer'ül-Esved köşesini ve Cumahilerin evlerinin bulunduğu taraftaki köşesini istilâm ederdi. (İbn Mâce, Menasik: 27; Müslim, Hac: 40)

2903- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in Yemen ve Hacer'ül-Esved köşelerini istilâm ettiğini gördüğümden bu yana sıkışık anlarda ve serbest olduğunda her zaman istilâm etmeyi hiç bırakmadım. (İbn Mâce, Menasik: 29; Müslim, Hac: 40)

2904- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, İbn Ömer şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in Hacer'ül-Esved köşesini istilâm ettiğini gördüğüm günden beri sıkışıklıkla ve serbest olduğunda her zaman istilâm etmeyi hiç terk etmedim. (İbn Mâce, Menasik: 29; Müslim, Hac: 40)

159- İSTİLAM (SELÂMLAMA) BASTON İLE DE YAPILABİLİR

2905- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Veda haccında devesi üzerinde elindeki bastonu ile Hacer'ül-Esved'i istilâm ederek tavafını yaptı. (İbn Mâce, Menasik: 29; Müslim, Hac: 40)

160- TAVAFIN BAŞLANGIÇ YERİNDE KÖŞEYE İŞARET ETMEK

2906- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) biniti üzerinde Kâbe'yi tavaf eder ve Hacer'ül-Esved'in bulunduğu köşeye geldiğinde oraya işaret ederdi. (Buhârî, Hac: 57; Tirmizî, Hac: 35)

161- (A'râf 31. ayeti) KULLUK OLSUN DİYE YAPACAĞINIZ HER ŞEYDE KENDİNİZE ÇEKİ DÜZEN VERİN AYETİNİN NİÇİN İNDİRİLDİĞİ

2907- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadın Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ediyor ve şöyle diyordu: "Bugün bir kısmı veya hepsi gözükecek. Fakat bundan sonra bu gözüken şeyleri bir daha göstermeyeceğim." Bu olay üzerine Araf 131. ayeti nazil oldu: **"Ey Adem oğulları, Allah'a kulluk olsun diye yapıp ettiğiniz her işte kendinize çeki düzen verin…"** (Müslim, Tefsir: 2)

2908- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Veda haccından önce Rasûlullah (s.a.v)'in kendisini hac emiri tayin ettiği sene Ebu Bekir: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrikin kesinlikle hac yapamayacağını, çıplak bir kimsenin de tavaf edemeyeceğini insanlara duyuracak bir gurupla beni Mekke'ye göndermişti." (Müslim, Hac: 78; Buhârî, Hac: 67)

2909- Muharrer b. Ebî Hüreyre (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.v), Mekkelilere Berâe sûresini duyurmak için gönderdiğinde ben de Ali'nin yanında idim. Ravi diyor ki: "Ne diye ilânatda bulundunuz?" O da şöyle dedi: Biz şöyle ilân ediyorduk: **"1- Cennete mü'min'den başkası giremez 2- Kâbe çıplak olarak tavaf edilemez 3- Kiminle, Rasûlullah (s.a.v) arasında belli bir anlaşma varsa müddeti doluncaya kadar anlaşmaya uyulacaktır. 4- Anlaşma olmayanlara da dört ay süre tanınmıştır. 5- Allah müşriklerden beridir, Peygamberi de aynı şekilde müşriklerden uzaktır. 6- Bu yıldan sonra hiçbir müşrik Kâbe'yi tavaf edemeyecektir. Bu şekilde bağırmaktan sesimiz bile kısıldı."** (Müslim, Hac: 78; Tirmizî, Hac: 44)

162- İKİ REKATLIK TAVAF NAMAZI NEREDE KILINIR?

2910- Muttalip b. ebî Vedaa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'i yedi şafttan oluşan tavafi yaptığını gördüm, tavaf mahalinin bir yerine çekilip iki rekat namaz kılmıştı. Kendisiyle tavaf edenler arasında hiç kimse yoktu. (Dârimi, Hac: 33; İbn Mâce, Menasik: 33)

2911- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Mekke'ye geldi ve Kâbe'yi yedi Şafttan oluşan tavafını yaptı. Makamı İbrahim'in ardında iki rekat tavaf namazı kıldı. Daha sonra da, Safa ile Merve arasında sa'y etmeye çıktı ve şöyle buyurdu: **"Allah'ın Rasûlünde sizin için güzel örneklik vardır."** (Dârimi, Hac: 33; İbn Mâce, Menasik: 33)

163- TAVAF NAMAZINDAN SONRA NE YAPILIR?

2912- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Kâbe'yi yedi şaftla tavaf etmiş bu şaftların ilk üçünde remel (hızlıca ve güçlüce yürümek) yapmış kalan dördünü ise normal yürüyüşle tamamlamıştır. Sonra makamı İbrahim'de iki rekat namaz kılarak, Bakara 125. ayetini okudu: **"…öyleyse vaktiyle İbrahim'e ayarlanan yeri siz de kendinize ibadet yeri edinin."** Bu ayeti insanlara duyurmak için sesini yükseltiyordu. Namazdan sonra Hacer'ül-Esved'i selâmladı (istilâm etti) sonra Safa tepesine doğru yürüdü ve Allah'ın başladığı gibi başlayalım dedi. Safa tepesinde Kâbe görünecek şekilde bir yere gelince üç sefer: **"Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. O, tektir O'nun ortağı da yoktur. Her türlü otorite ve saltanat da O'nundur. Her türlü övgüler O'na mahsustur. Hayat veren ve öldüren de O'dur ve O'nun her şeye gücü yeter."** Deyip Allah'ı tekbir ve tahmidten sonra yeteri kadar dua etti, sonra yürüyerek aşağı inmeye başladı. Batn'ı Mesil denilen yere gelince hızlıca yürüdü ve tekrar Merve'ye doğru yürümesini sürdürdü. Merve tepesine çıktı. Merve'den Kâbe görünecek yere çıkınca üç sefer: **"Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur O tektir O'nun ortağı yoktur. Mülk ve saltanat O'na mahsustur, övgüler O'nundur ve O'nun her şeye gücü yeter"** dedikten sonra Allah'ı zikredip tesbih edip hamd ederek dilediği kadar dua etti. Safa ile Merve arasında sa'yı tamamlayıncaya kadar bu şekilde devam etti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2913- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) "Tavafi yedi şaft olarak yaptı. İlk üç şaftı hızlıca ve çalımlı bir şekilde son dördü ise normal bir biçimde yaparak, Bakara sûresi 125. ayetini okudu **"…öyleyse vaktiyle İbrahim'e ayarlanan yeri sizde kendinize ibadet yeri edinin…"** sonra iki rekat namaz kıldı. Makam'ı İbrahim, Kâbe ile kendisi arasındaydı. Sonra Hacer'ül-Esved'e istilâm ederek Safa tepesine çıktı ve Bakara sûresi 158 ayeti okudu: **"O halde unutmayın, Allah'ın insanoğluna sunduğu sembollerden biri de Safa ile Merve'dir…"** ve **"Allah'ın başladığı şekilde önce Safa tepesinden başlayın"** dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

164- İKİ REKATLIK TAVAF NAMAZINDA NE OKUNUR?

2914- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) tavafi bitirip Makam'ı İbrahim'e gelince (Bakara 125. ayetini) okur ve iki rekat namaz kılar. Birinci rekatta Fatiha ve Kafirûn sûresini; ikinci rekatta ise Fatiha ve İhlâs sûresini okurdu. Sonra Hacer'ül-Esved köşesini istilâm ederek Safa tepesine çıkardı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

165- ZEMZEM SUYUNDAN İÇMEK

2915- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) zemzem suyunu ayakta iken içerdi. (İbn Mâce, Eşribe: 19; Tirmizî, Eşribe: 12)

166- ZEMZEM SUYU AYAKTA MI İÇİLMELİ?

2916- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e zemzem suyundan verdim, ayakta olduğu halde içti. (İbn Mâce, Eşribe: 19; Tirmizî, Eşribe: 12)

167- TAVAF BİTİP SAFA TEPESİNE ÇIKARKEN ÇIKIŞ KAPISINDAN ÇIKMALI?

2917- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke'ye geldiğinde tavaf'ı yedi şavt olarak yaptı, sonra makam'ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı. Sonra Safa tepesine çıkış kapısından çıkarak Safa ve Merve arasında sa'yını yaptı. Şube şöyle demiştir: Bana Eyyüb haber verdi, Ona da, Amr b. Dinar haber vermiş. O da İbn Ömer'den aktarmıştır ki böyle yapmak sünnettir. (Müslim, Hac: 28; İbn Mâce, Menasik: 33)

168- SAFA VE MERVE NEDİR?

2918- Urve (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye: Safa ve Merve arasında gidip gelmekte günah yoktur. (Bakara 158. ayetine) dayanarak onlar arasında Sa'y yapmayacağımı söyledim. O da şöyle dedi: "Ne kötü söz söyledin. Çünkü cahiliyye döneminde insanlar o ikisi arasında sa'y etmezdi. İslâm gelip de, Bakara 158. ayeti nazil olunca, Rasûlullah (s.a.v)'de Safa ve Merve arasında sa'y etti. Bizde O'nunla birlikte sa'y ettik çünkü bu bir sünnettir." (Müslim, Hac: 43; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 3)

2919- Urve (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe (r.anha)'ya Bakara 158. ayeti hakkında demek ki, Safa ile Merve arasında sa'y yapmakta bir günah yoktur dedim. Aişe: "Ne kötü konuştun yeğenim dedi, eğer bu ayet senin yorumladığın gibi olsaydı sa'y etmeyene günah yoktur şeklinde olurdu. Fakat bu ayet Ensar hakkında nazil olmuştur. Onlar, Müslüman olmadan önce Müşellel denilen yerde kendisine ibadet edilen azgın put Menat için ihrama girerlerdi. Kim o put adına ihrama girerse Safa ile Merve arasında tavafa gerek kalmazdı. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sordular da Bakara 158. ayeti nazil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) her iki tepe arasında sa'y etmeyi adet edinip sünnet kıldı, o zamandan beri bu sünneti kimse ihmal etmedi." (Müslim, Hac: 43; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 3)

2920- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tavafi bitirip mescidden Safa tepesine çıkarken Allah'ın başladığı şekilde bizde Safa'dan başlayalım dediğini duydum. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2921- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Safa tepesine çıkarken Alah'ın başladığı şekilde bizde Safa'dan başlayalım dedi ve Bakara 158. ayetini okudu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

169-SAFA TEPESİNİN NERESİNDE DURULUR?

2922- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Safa tepesine tırmandı. Kâbe'yi görebilecek bir yerine gelince tekbir getirdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

170- SAFA TEPESİNDE TEKBİR GETİRİLİR Mİ?

2923- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Safa tepesinde durduğunda üç kere tekbir getirir ve şöyle derdi: **"Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. O tektir O'nun ortağı da yoktur. Her türlü otorite saltanat ve mülk O'na mahsustur. Hamd O'na yapılır, O'nun her şeye gücü yeter"** diye üç defa söyler ve dua ederdi. Merve tepesinde de aynen yapardı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

171- SAFA'DA "LÂ İLÂHE İLLALLAH DENİLİR Mİ?

2924- Câbir (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in haccından bahsederken şöyle diyor: "Sonra Rasûlullah (s.a.v), Safa tepesinde durdu "Lâ ailâhe illallah" dedi ve iki tepe arasında (Safa ve Merve) dua yaptı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

172- SAFA TEPESİNDE ALLAH'I ZİKİR VE DUALAR YAPMAK

2925- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Kâbe'yi yedi şaft olarak tavaf etti; bunlardan ilk üçünde hervele yaptı, diğerlerini normal yürüyüşle bitirdi sonra gelip İbrahim makamında iki rekat namaz kıldı ve insanların duyabilecekleri şekilde yüksek bir sesle Bakara 125. ayetini okudu: **"…öyleyse vaktiyle İbrahime ayarlanan yeri siz de kendinize ibadet yeri edinin…"** namazını bitirince Hacer'ül-Esved'i istilâm edip Allah'ın başladığı gibi biz de Safa tepesinden başlayalım diyerek Sa'y yapmaya Safa'dan başladı. Safa tepesinde Kâbe görülecek bir yere gelince üç sefer **"Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. O tektir O'nun ortağı da yoktur her türlü mülk otorite ve saltanatta O'na mahsustur övgüler O'na yapılır hayat veren de öldürende O'dur. Onun her şeye gücü yeter"** dedi. Sonra tekbir getirip, Allah'a hamdetti. Gereği kadar dua etti ve yürüyerek aşağı indi. Batnı Mesîl denilen yere inince hızlıca yürüdü sonra tekrar Merve'ye kadar normal bir şekilde yürüdü. Merve'ye gelince Kâbe'yi görebilecek bir yere çıkıp üç sefer: **"Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur O tektir. O'nun ortağı da yoktur her türlü otorite mülk saltanat O'nundur. Övgüler O'na mahsustur. Onun gücü her şeye yeter."** Dedikten sonra, biraz daha Allah'ı zikredip, tesbih edip hamdettikten ve dilediği kadar dua ettikten sonra Sa'y'ını bitirinceye kadar böylece devam etti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

173- SAFA İLE MERVE ARASI BİNİTLE DE SA'Y EDİLEBİLİR

2926- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) veda haccında insanlar çok kalabalık olduğu için ve kendisini görmeleri için tavaf ve sa'yı biniti üzerinde yapmıştı ki insanlar hac konusunda sorabileceklerini sorsunlar ve nasıl yapılacağını görsünler diye. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

174- HERVELE YAPMADAN DA NORMAL YÜRÜNÜR MÜ?

2927- Kesîr b. Cümhan (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'in Safa ile Merve arasında hervele yapmadan normal yürüyüşle Sa'y yaptığını gördüm. Bunun üzerine şöyle dedi: "Yürüyerek yapıyorsam Rasûlullah (s.a.v)'i öylece gördüğüm içindir. Hervele yaparak sa'y ediyorsam yine Rasûlullah (s.a.v)'in öyle yaptığın gördüğümdendir." (Buhârî, Hac: 57; Müslim, Hac: 39)

175- HERVELE DE YAPILABİLİR

2928- Zühri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e; "Rasûlullah (s.a.v)'in Safa ve Merve arasında hervele yaptığını gördün mü?" diye sordular. O da şöyle dedi: "Cemaat içinde sadece Peygamber (s.a.v)'in remel yaptığı için remel yapanlar vardır." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

176- SAFA İLE MERVE ARASINDA NİÇİN KOŞULUR?

2929- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) Safa ile Merve arasında sa'y ederken müşriklere kuvvetini göstermek

için yapmıştı.” (Buhârî, Hac: 57; Tirmizî, Hac: 39)

177- BATNI MESÎL’DE HIZLICA KOŞARAK SA’YA DEVAM ETMEK

2930- Safiyye binti Şeybe (r.anha) bir kadından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) Batnı Mesîl’de süratlice koşuyordu ve şöyle diyordu: **“Bu vadide ancak hızlıca koşulur.”** (İbn Mâce, Menasik: 43)

178- NEREDE HERVELE YAPILMAZ?

2931- Câbir b. Abdullah (r.a)’tan rivâyete göre, “Rasûlullah (s.a.v) Safa’dan inerken normal yürüyüşle yürür Safa ile Merve arasındaki çukur yere gelince hızlıca yürür sonra tekrar normal yürüyüşe geçerdi.” (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

179- HERVELE NEREDE YAPILIR?

2932- Câbir (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v) Safa ile Merve arasındaki çukur yere inince hızlanır oradan çıkınca tekrar normal yürüyüşe geçerdi.” (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2933- Câbir (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v); “Safa’dan inince çukur yere gelir gelmez hızlıca yürür çukur yerden kurtulunca normal yürüyüşe geçerdi.” (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

180- MERVE DE NEREDE DURULUR?

2934- Câbir b. Abdullah (r.a)’tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Merve’ye geldi yukarı tırmandı. Kâbe’yi görecek duruma gelince üç defa **“Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur O tektir onun ortağı yoktur her türlü otorite mülk ve saltanat onundur. Övgüler ona mahsustur. Onun her şeye gücü yeter”** Sonra Allah’ı zikir, tesbih ve övgülerle gerektiği kadar dua eder ve Sa’yı bitirinceye kadar bu şekilde dua ederdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

181- MERVE DE TEKBİR GETİRMEK

2935- Câbir (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Safa’ya giderek oraya tırmandı. Kâbe’yi görecek bir konuma gelince; Allah’ı birleyip tekbir getirdi ve şöyle dedi: **“Allah’tan başka gerçek ilâh yoktur. O tektir, O’nun ortağı da yoktur. Her türlü otorite, mülk, saltanat O’na mahsustur. Övgüler O’na yapılır. Hayat veren de öldüren de O’dur. O’nun her şeye gücü yeter.”** Sonra Safa ile Merve arasında yürümeye başladı, vadinin çukur yerine gelince hızlandı. Merve’ye gelinceye kadar normal yürüdü. Bu şekilde yaparak sa’yını tamamladı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

182- HACCI KIRAN VE HACCI TEMETTU YAPANLAR NASIL SA’Y EDERLER?

2936- Câbir (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ve ashabı Safa ile Merve arasında sadece bir sa’y (yani dört gidiş üç gelişi olan) yapmışlardı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

183- UMRE YAPAN SAÇLARINI NEREDE KISALTIR?

2937- Muaviye (r.a)’den rivâyete göre, “Rasûlullah (s.a.v) umre yaptığında Merve’den çıkarken saçını makasla kısaltmıştır” demiştir. (Buhârî, Hac: 128; Müslim, Hac: 33)

2938- Muaviye (r.a)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)’in saçını Merve’de bedevi makası ile kısaltmıştım. (Buhârî, Hac: 128; Müslim, Hac: 33)

184- SAÇ NASIL KISALTILIR?

2939- Muaviye (r.a)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kâbe’yi tavaftan sonra ve Safa ile Merve arasında sa’y yaptıktan sonra zilhiccenin ilk on günü yanımda bulunan makasla Rasûlullah (s.a.v)’in saçlarının ucundan toplayıvermiştim. Kays şöyle der: Muaviye’nin, Peygamber (s.a.v)’i tıraş etmesini insanlar hoş karşılamadılar. (Müslim, Hac: 33; Buhârî, Hac: 128)

185- HAC İÇİN İHRAMA GİRİP KURBAN GÖNDEREN NE YAPAR?

2940- Aişe (r.anha)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte sadece hac yapmak için yola çıktık. Kâbe’yi tavaf ve Safa ile Merve arasında Sa’y yaptıktan sonra Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**“Yanında kurbanı olanlar ihramlı olarak kalsın kurbanı olmayanlar ise ihramdan çıkmasınlar.”** (Müslim, Hac: 17; İbn Mâce, Menasik: 41)

186- UMREYE NİYET EDİP KURBAN GÖNDEREN NE YAPAR?

2941- Aişe (r.anha)’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Veda haccı için Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yola çıktık. Bir kısmımız hac için diğerlerimiz de umre için ihrama girmişlerdi ve kurban da getirmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Umre için ihrama girip de kurban göndermeyenler ihramdan çıksınlar, umre için ihrama girip kurban gönderenler ihramdan çıkmasınlar. Hac için ihrama girenler haclarını tamamlasınlar.”** Aişe diyor ki: “Ben de umre için ihrama girmiştim.” (Müslim, Hac: 17; İbn Mâce, Menasik: 41)

2942- Ebu Bekir (r.a)’in kızı Esma’dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hac için ihrama girerek Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yola çıktık. Mekke’ye yaklaşınca, Rasûlullah (s.a.v): **“Yanında kurbanı olmayanlar ihramdan çıksınlar, yanında kurbanı bulunanlar ise öylece ihramlı olarak kalsınlar”** buyurdu. Esma şöyle sürdürdü sözlerini: Zübeyr’in yanında kurbanı vardı o yüzden ihramlı kaldı. Benim kurbanım yoktu ben ihramdan çıktım, elbiselerimi giyip kokularımla kokulandıktan sonra Zübeyr’in yanına oturdum. Bunun üzerine bana: “Benden uzak dur” dedi. Ben de: “Üzerine kapaklanmamdan mı korkuyorsun” dedim. (Müslim, Hac: 17; İbn Mâce, Menasik: 41)

187- AREFEDEN BİR GÜN ÖNCE HUTBE OKUMAK

2943- Câbir (r.a)’den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Cîrane umresinden döndükten sonra Ebu Bekir’i hacca göndermişti. Ben de onunla birlikteydim. Arc denilen yere gelince sabah namazı için mola verdi. Tam tekbir alıp namaza başlayacağında arkasından bir deve sesi duydu, namaza başlamayı geciktirdi ve dedi ki: “Bu ses Rasûlullah (s.a.v)’in devesi Ced’a’nın sesidir. Belki de Rasûlullah (s.a.v) hacca gelmiştir. Eğer gelen kendisi ise namazı birlikte kılarız.” Bir de baktık ki gelen Ali imiş. Bunun üzerine Ebu Bekir, kendisine; “Emir mi? Yoksa haberci mi? olarak geldin” dedi. O da: “Haberci olarak geldiğini ve Berâe sûresini hac esnasında insanlara duyurmam için gönderdi” dedi.

Böylece Mekke’ye geldik. Terviye gününden bir gün önce yani zilhiccenin yedisinde Ebu Bekir kalkıp insanlara bir konuşma yaptı. Onlara hacda yapılacak görevlerini bildirdi ve konuşmasını bitirince, Ali ayağa kalktı ve Berâe sûresini insanlara okudu. Bitirince birlikte çıktık arefe günü Ebu Bekir tekrar kalkıp insanlara bir konuşma daha yaptı yine hacda yapılacak görevlerden bahsetti. Hutbesini bitirince, Ali kalkıp yine Berâe sûresini insanlara tamamını okudu. Bayram günü olunca yapılması gerekenleri yaptık. Ebu Bekir de yapması gerekenleri yapınca insanlara tekrar bir konuşma daha yaptı. İfada tavafından, kurbandan ve diğer yapılması gerekenlerden bahsetti konuşması bitince, Ali tekrar kalkarak Berâe sûresini sonuna kadar okudu. Mina’dan döneceğimiz ilk gün Ebu Bekir kalkıp, insanlara yeniden bir konuşma yaparak nasıl dönüş yapacaklarını, nasıl şeytan taşlayacaklarını ve diğer yapmaları gereken şeyleri öğretti. Konuşmasını bitirince Ali tekrar kalkarak Berâe sûresini insanlara sonuna kadar tekrar okudu. (Dârimi, Menasik: 70)

188- TEMETTÜ HACCI YAPAN NE ZAMAN İHRAMDAN ÇIKAR?

2944- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zilhiccenin dördünde Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yola koyulduk. Peygamber (s.a.v): **"İhramdan çıkın, hac için başladığınız ibadeti umreye değiştirin"** buyurdu. Bu bizim zorumuza gitti ve pek hoşlanmadık. Durum, Rasûlullah (s.a.v)'e ulaşınca tekrar: **"Ey insanlar, ihramdan çıkın, eğer benim yanımda kurbanım olmasaydı sizin yaptığınız gibi Ben de ihramdan çıkardım"** buyurdu. Böylece biz ihramlarımızdan çıktık ve hanımlarımızla bile birlikte olduk. Zilhiccenin sekizinci gününe kadar ihramsız bir kimsenin yapabileceği her şeyi yaptık. Terviye günü tekrar ihrama girerek hac için telbiye getirmeye başladık. (Dârimi, Menasik: 18)

189- MİNA

2945- Muhammed b. Imran el Ensarî (r.a) babasından naklederek şöyle demişti: Ben, Mekke yolunda büyük bir ağacın altında otururken, Abdullah b. Ömer bana dönerek; "Niçin bu ağacın altında oturuyorsun?" diye sordu. Ben de: "Gölgesinden dolayı" diye cevap verince, Abdullah dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"İki ağacın arasında Mina'da oturduğunuz zaman eliyle doğu tarafını göstererek bu tarafta bir vadi daha vardır ki ona sürrebe denilir."** (Haris'in rivâyet ettiği bir hadiste ise o vadiye altından geçilen ağaç denilir.) **Onun altından yetmiş Peygamber (s.a.v) gelip geçti."** (Ebû Davud, Menasik: 71; Müsned: 15993)

2946- Abdurrahman b. Muaz (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bize Mina'da bir konuşma yaptı; o anda Allah, kulaklarımızı iyice açmıştı ki bulunduğumuz yerde konuştuklarının hepsini duyuyorduk. Rasûlullah (s.a.v) hac da yapılaması gereken her şeyi hatta atılacak taşların ölçüsünü bile bildirdi. Muhacirlere mescidin ön saflarında yer almalarını Ensar'a da geride durmalarını emretti. (Ebû Davud, Menasik: 71; Müsned: 15993)

190- AREFE GÜNÜ İMAM ÖĞLE NAMAZINI NEREDE KILAR?

2947- Abdulaziz b. Rufey (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Enes b. Malik'e Rasûlullah (s.a.v)'in tevriye günü öğle namazını nerede kıldığına dair bir bilgin var mıdır?" diye sordum. O da: "Mina'da kılmıştır" dedi. "Peki ikindiyi nerede kılmıştı?" dedim. "Ebtah'ta" dedi. (Buhârî, Hac: 83; Ebû Davud, Menasik: 59)

191- MİNADAN ARAFAT'A NE ZAMAN GİDİLİR?

2948- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber biz Mina'dan Arafat'a kuşluk vakti gitmiştik kimimiz telbiye kimimiz de tekbir getiriyordu." (Müslim, Hac: 46; Dârimi, Hac: 48)

2949- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Arafat'a kuşluk vakti gitmiştik. Yol boyunca bir kısmımız tekbir; bir kısmımız da telbiye getiriyordu." (Müslim, Hac: 46; Dârimi, Hac: 48)

192- ARAFAT'A GİDİŞTE TEKBİR Mİ GETİRİLMELİ?

2950- Muhammed b. Ebu Bekir es Sekafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'e: Mina'dan Arafat'a giderken, "Sizler Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bu gün nasıl telbiye getirirdiniz?" diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Dileyen telbiye getiriyor, kimse itiraz etmiyor. Dileyen tekbir getiriyor, kimse de ona itiraz etmiyordu." (Müslim, Hac: 46; Dârimi, Hac: 48)

193- ARAFAT'A GİDİŞTE TELBİYE DE GETİRİLİR Mİ?

2951- Muhammed b. Ebu Bekir es Sekafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'e, "Arefe günü kuşluk vakti bu gün niçin telbiye getiriyorsun" diye sordum. O da: "Bu yollarda Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yürüdüm kimisi tekbir getiriyor; kimisi de telbiye getiriyordu ve hiç kimse de birbirine itiraz etmiyordu" cevabını verdi. (Müslim, Hac: 40; Dârimi, Hac: 48)

194- AREFE GÜNÜ

2952- Tarık b. Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir Yahudi Ömer'e; Mâide 3. ayeti olan **"…bu gün size dininizi kemâle erdirdim, nimetimi üzerinize tamamladım ve size hayat tarzı olarak İslâm'ı seçtim…"** ayeti indirilince bu ayet bize nazil olmuş olsaydı onun nazil olduğu günü bayram ilân ederdik dedi. Ömer de şöyle dedi: "O ayetin nazil olduğu günü ve geceyi çok iyi biliyorum. Cuma gecesi Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Arafat'ta idik." (Müslim, Tefsir: 1; Tirmizî, Tefsir: 6)

2953- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah erkek ve kadın pek çok kimseyi arefe günü Cehennem'den azâd etmiştir. Allah bu arefe günü rahmetiyle tüm yaratıklarına yönelerek ve yaratıklarıyla meleklere karşı övünerek "Bunlar başka ne istiyorlar?" der."** (Müslim, Hac: 79; İbn Mâce, Menasik: 57)

195- AREFE GÜNÜ ORUÇ TUTULMAZ MI?

2954- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Arefe ve Kurban bayramı günleri biz Müslümanların bayram günleridir, o günler yeme içme günüdür."** (Müslim, Sıyam: 22; Tirmizî, Savm: 59)

196- ARAFAT'TA VAKFE İÇİN NE ZAMAN ÇIKMALI?

2955- Sâlim b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle diyor: Abdulmelik b. Mervan, Haccac b. Yusuf'a hacla ilgili konularda İbn Ömer'in emirlerine uymayı ve aykırı hareket etmemesini mektupla emretmişti. Arefe günü güneş batıya kayınca ibn Ömer geldi ben de onun yanındaydım. Çadırının yakınına gelince hac emiri nerede diye bağırdı, üzerinde sarı renkli bir cübbeyle Haccac göründü. İbn Ömer'e: "Ne var! Ey ebu Abdurrahman, niçin bağırıyorsun?" dedi. İbn Ömer de: "Sünnete uymak istiyorsan haydi Arafat'a" dedi. Haccac: "Bu saatte mi?" dedi. İbn Ömer: "Evet" cevabını verdi. Bir duş alayım hemen seninle birlikte geliyorum dedi. O gelinceye kadar İbn Ömer onu bekledi. Gelince, benimle babam arasında yürüyordu. Ben kendisine: "Eğer sünnete uymak istersen hutbeyi kısa oku, vakfede acele et" dedim. Bunun üzerine İbn Ömer'in bu konuda bir şey söyleyip söylemeyeceğine baktı. Bunu gören İbn Ömer: "Doğru söylüyor" dedi. (Buhârî, Hac: 87; Muvatta', Hac: 63)

197- ARAFAT'TA TELBİYE GETİRİLİR Mİ?

2956- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Arafat'ta İbn Abbas ile beraberdim. İbn Abbas insanların telbiye getirmelerini niçin duymuyorum dedi. Ben de: "Muaviye'den korktukları için" dedim. Bunun üzerine İbn Abbas çadırından çıkarak: "Emret emrine hazırım" diye telbiye getirmeye başladı ve: "Ali'ye kızgınlıkları yüzünden sünneti terk etmişler" diye konuştu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

198- ARAFAT'TA HUTBE NE ZAMAN OKUNUR?

2957- Seleme b. Nubeyt (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'i Arefe günü kırmızı bir deve üzerinde namazdan önce hutbe okurken gördüm. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 178; Ebû Davud, Menasik: 62)

199- DEVE ÜZERİNDE HUTBE OKUNUR MU?

2958- Seleme b. Nubeyt (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Arefe günü Rasûlullah (s.a.v)'i kırmızı bir deve üzerinde hutbe okurken gördüm. (İbn Mâce, İkametü's Salat: 178; Ebû Davud, Menasik: 62)

200- ARAFAT HUTBESİ KISA MI OLMALI?

2959- Sâlim b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Abdullah b. Ömer Arefe günü güneş batıya kayınca Haccac b. Yusuf'a gelerek: Eğer sünnete uymak istersen haydi vakfeye dedi. Ben de orada bulunuyordum. Haccac: "Bu saatte mi?" deyince; İbn Ömer: "Evet" dedi. Ben, Haccac'a: "Eğer bugün yine sünnete uymak istiyorsan hutbeyi kısa oku, namazda acele et" dedim. Bu sözüm üzerine İbn Ömer beni tasdik edip; "Doğru söylüyor" dedi.(Buhârî, Hac: 87; Muvatta', Hac: 63)

201- ARAFAT'TA ÖĞLE İLE İKİNDİ NAMAZI

2960- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), tüm namazlarını vakti içersinde kılardı sadece Arafat'ta öğle ile ikindiyi bir vakitte toplayarak kıldı. (Buhârî, Hac: 89; Ebû Davud, Menasik: 64)

202- ARAFAT'TA DUA YAPARKEN ELLERİ KALDIRMAK

2961- Üsâme b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Arafat'ta Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında idim. Dua ederken ellerini kaldırmıştı. Deve başını hareket ettirince yuları elinden düşmüştü. Bir eliyle yuları alırken diğer eli yukarıda idi. (Müslim, Hac: 79)

2962- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyş Müzdelife'de Hums denilen yerde; diğer Arap kabileleri de Arafat'ta vakfe yapıyorlardı. Bunun üzerine Allah, Peygamberine Arafat'ta vakfe yapmasını emretti. Böylelikle Kureyşte vakfe yerini değiştirmiş oldu. Allah, Bakara 199. ayeti olan, **"Ve dalga dalga ilerleyen öteki kalabalıklarla birlikte sizde ilerleyin…"** ayetini indirdi. (Ebû Davud, Menasik: 59; Tirmizî, Hac: 53)

2963- Muhammed b. Cübeyr b. Mut'ım (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Devemi kaybetmiştim. Arefe günü onu aramaya gitmiştim. Rasûlullah (s.a.v)'i orada vakfe yaparken gördüm. Ravi Muhammed babasından vakfe yapılan yerin neresi olduğunu sordu, babası da Hums cevabını verdi. (Buhârî, Hac: 91; Dârimi, Hac: 49)

2964- Yezid b. Şeyban (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Arafat'ta vakfe yerinden uzak bir yerde vakfe yapıyorduk. İbn Mirba el Ensâri bize gelerek: Beni size Rasûlullah (s.a.v) gönderdi; **"Vakfe yapılacak yerde dursunlar, ayrı durmasınlar çünkü ataları İbrahim (a.s)'in mirasçısı durumundadırlar"** buyurdu, dedi. (Tirmizî, Hac: 53; Ebû Davud, Menasik: 57)

2965- Cafer b. Muhammed babasından naklederek şöyle diyor: Câbir b. Abdullah'ın yanına giderek Peygamber (s.a.v) haccıyla ilgili sorular sorduk. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v): **"Arafat bölgesinin tamamı vakfe yapılacak yerdir"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

203- ARAFAT'TA DURMA SÜRESİ NE KADARDIR?

2966- Abdurrahman b. Ya'mer'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir gurub insanın gelip hacla alakalı sorular sorduğuna şahit oldum. Rasûlullah (s.a.v) onlara: **"Hac Arafat'tır, her kim arefe günü güneş doğmazdan önce Arafat'ta bulunursa haccı tamam sayılır"** diyordu. (Tirmizî, Hac: 57; Ebû Davud, Menasik: 69)

2967- Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Arafat'tan dönerken binitinin arkasında Üsâme b. Zeyd bulunuyordu. Deve çok süratli gittiği için devamlı yularını çekiyordu. Bu durumda Müzdelife'ye kadar geldi. (Müsned: 1712)

2968- Üsâme b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Arafat'tan dönerken ben binitinin arkasında idim. Peygamber (s.a.v) devamlı binitinin yularını çekiyordu o kadar ki, devenin kulakları deveyi çeken yulara dokunuyordu ve şöyle diyordu: **"Ey insanlar! Yavaş olun, iyilik develeri hızlı koşturmakta değildir."** (Ebû Davud, Menasik: 64)

204- ARAFAT'TAN AĞIR AĞIR DÖNMEK

2969- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), Arafat'tan dönerken devesinin yularını o derece çekiyordu ki devesinin başı devenin semerine dokunuyordu ve insanlara şöyle diyordu: **"Ağır olun Ağır olun akşama kadar Arafat'ta durabiliriz."** (Ebû Davud, Menasik: 64)

2970- Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında olan Fadl b. Abbas (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) arefe günü akşam üzeri sabaha kadar müzdelifede olunacak derdi. Gün insanlara yavaş olmayı tavsiye ediyor ve ağır olun! diyordu. Kendisi de devesinin yularını devamlı çekiyordu. Mina'daki muhassir vadisine gelince, **"Cemrelerde atacağınız taşları toplayınız"** buyurdu. Cemrelerdeki taş atma işi bitinceye kadar telbiye getirmeyi bırakmadı. (Ebû Davud, Menasik: 64)

2971- Câbir (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Arafat'tan dönerken ağır ağır geliyor ve insanlara da ağır olmalarını emrediyordu. Muhassir vadisine gelince biraz hızlandı ve insanlara cemrelerde kullanmak için ufak ufak taş toplamalarını emretti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2972- Câbir (r.a) rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Arafat'tan dönerken **"Ey Allah'ın kulları ağır olun!"** diyordu. Ve eliyle de ağır olunmasını işaret ediyordu. Hadisin ravisi Eyyub: "Avuç içini semaya çevirerek" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

205- ARAFAT'TAN DÖNÜŞ NASIL OLMALI?

2973- Üsâme b. Zeyd (r.a)'e; Rasûlullah (s.a.v)'in, veda haccında Arafat'tan nasıl döndüğü sorulmuştu da o da şöyle dedi: "Hızlıya yakın bir şekilde binitini sürer, yol durumu uygun olunca hayvanını tekrar hareket ettirir ve hızlanırdı." (Ebû Davud, Menasik: 64)

206- ARAFAT DÖNÜŞÜ AKŞAM NAMAZI NEREDE KILINIR?

2974- Üsâme b. Zeyd (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v), Arafat'tan döndüğü zaman Şib denilen tarafa yönelmişti. Kendisine "Akşam namazını mı kılacaksın?" dedim. **"Namaz kılacak yer ileridedir."** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 64; Buhârî, Hac: 94)

2975- Üsâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), emirlerin konakladığı yer olan Şib denilen yerde konaklamıştı. Küçük abdestini bozdu. Sonra hafif bir şekilde abdest aldı. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz mı kılacaksın?" dedim. **"Namaz, ileride kılınacak"** buyurdu. Müzdelife'ye geldiğimizde namaz kılmak üzere insanların hepsinin gelmesini bekledik. (Ebû Davud, Menasik: 64; Buhârî, Hac: 94)

207- MÜZDELİFEDE AKŞAM İLE YATSI BİR VAKİTTE KILINIR

2976- Ebu Eyyub (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) akşamla yatsıyı aynı vakitte kıldı. (Ebû Davud, Menasik: 64; Buhârî, Hac: 94)

2977- İbn Mesud (r.a)'tan rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v) akşamla yatsıyı aynı vakitte birlikte kıldı. (Ebû Davud, Menasik: 64; Buhârî, Hac: 94)

2978- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) akşam ile yatsıyı tek bir kamet getirerek sadece farzlarını kıldı ne ikisi arasında ne de sonunda hiç sünnet kılmadı. (Ebû Davud, Menasik: 65; Buhârî, Hac: 98)

2979- Ubeydullah b. Abdullah (r.a), babasından aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v), akşamla yatsıyı ikisini bir vakitte kıldı. İkisi arasında sünnet olarak bir şey kılmadı, akşamı üç rekat yatsıyı da iki rekat olarak kıldırdı Abdullah b. Ömer'de ölünceye kadar aynı şekilde bu iki namazı bir arada kıldı. (Ebû Davud, Menasik: 65; Buhârî, Hac: 98)

2980- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) akşamla yatsıyı tek kametle bir vakitte kılmıştı. (Ebû Davud, Menasik: 65; Buhârî, Hac: 98)

2981- Küreyb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Arafat dönüşü Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında olan Üsâme b. Zeyd'e: "O gün hac

menasikini nasıl yapmıştınız?" diye sordum. O da şöyle dedi: "Yürüyerek Müzdelifeye kadar geldik, Rasûlullah (s.a.v) orada konakladı, akşamı kıldı sonra da cemaate haber göndererek onlarında konaklamalarını söyledi. Rasûlullah (s.a.v) yatsıyı kılıncaya kadar cemaatin gelmesi devam etti. Cemaatin arkası kesilince hep birlikte orada konakladılar. Sabah olunca Kureyşin ilk çıkanlarıyla birlikte ben de yürüyerek çıktım, o esnada Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında Fadl vardı. (Buhârî, Hac: 98; Dârimi, Hac: 52)

208- KADIN VE ÇOCUKLAR MÜZDELİFEDEN ERKEN ÇIKABİLİR

2982- İbn Abbas (r.a) şöyle diyordu: Müzdelife gecesi Rasûlullah (s.a.v) ailesi ve zayıf olanları önceden yola çıkarmıştı, onlar arasında ben de vardım. (Buhârî, Hac: 98; Müslim, Hac: 49)

2983- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Müzdelife gecesi Rasûlullah (s.a.v)'in önceden gönderdiği ailesi ve zayıf olanlar arasında ben de vardım. (Buhârî, Hac: 98; Müslim, Hac: 49)

2984- Fadl (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Hâşimoğullarının zayıf olanlarını müzdelife gecesi geceden yola çıkmalarını emretmişti. (Buhârî, Hac: 98; Müslim, Hac: 49)

2985- Ümmü Habibe (r.anha) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Müzdelife'den Minaya giderken alaca karanlıkta yola çıkmamı emretti.(Buhârî, Hac: 98; Müslim, Hac: 49)

2986- Yine Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında Müzdelife'den Minaya gitmek için alaca karanlıkta yola çıkardık. (Buhârî, Hac: 98; Müslim, Hac: 49)

209- ZAYIF VE RAHATSIZ OLANLARIN MÜZDELİFEDEN ERKEN ÇIKMALARI

2987- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Sevde anamızın Müzdelife'den şafaktan önce dönmesine izin vermişti çünkü o şişmandı. (Buhârî, Hac: 98; Müslim, Hac: 49)

210- MÜZDELİFEDE SABAH NAMAZI NE ZAMAN KILINIR?

2988- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hiçbir vaktin namazını vakti dışında kılmazdı ancak vakti içersinde kılardı. Müzdelife'de Akşam'la yatsıyı bir vakitte kıldı, sabah namazını ise her zamanki vaktinden biraz önce kıldı. (Buhârî, Hac: 99; Ebû Davud, Menasik: 65)

211- MÜZDELİFEDE SABAH NAMAZINA YETİŞEMEYEN NE YAPAR?

2989- Urve b. Mudarris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i Müzdelife'de vakfe yaparken gördüm şöyle diyordu:**"Kim benimle burada bu vakitte sabah namazını kılar sonra benimle birlikte bulunur, bundan önce de Arafat'ta gece ve gündüz bir süre durursa, onun haccı tam olmuş sayılır."** (Ebû Davud, Menasik: 69; Dârimi, Hac: 54)

2990- Urve b. Mudarris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kim, bu Müzdelife'de (ve Arafat'ta) benimle ve tüm insanlarla birlikte olur ve buradan ayrılıncaya kadar burada bulunursa, hacca yetişmiş olur. Burada (Müzdelife ve Arafat'ta) kim bulunamaz ise hacca yetişmemiş sayılır. (Ebû Davud, Menasik: 69; Dârimi, Hac: 54)

2991- Urve b. Mudarris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Müzdelife'de Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Cebeley Tayyiin denilen yerden geliyorum, buraya gelinceye kadar vakfe yapmadığım hiçbir tepecik kalmadı. "Benim haccım olur mu?" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Kim, Şu içinde bulunduğumuz vaktin namazını bizimle kılar daha önce de gündüz ve gece Arafat'ta vakfe durursa, onun haccı tamam olur ve hac borcunu ödemiş olur."** (Ebû Davud, Menasik: 69; Dârimi, Hac: 54)

2992- Urve b. Mudarris b. Evs b. Harise b. Lam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e, Müzdelife'de iken geldim ve dedim ki: "Benim haccım oldu mu?" diye sordum. O da şöyle buyurdu:**"Şu içinde bulunduğumuz vaktin namazını bizimle kılan, burada vakfesini yapan bundan önce de Arafat'ta gece ve gündüz vakfesini yapmış olan kimsenin haccı tamam olur ve hac borcunu ödemiş olur."** (Ebû Davud, Menasik: 69; Dârimi, Hac: 54)

2993- Urve b. Mudarris et Tâî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Cebeley Tayyiin denilen yerden geldim, bineğimi hızlı sürdüm, kendimi çok yordum. Nerede bir tepe gördümse mutlaka orada vakfe yaptım, bu nedenle benim haccım oldu mu?" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Kim burada bizimle sabah namazını kılarsa bundan önce de Arafat'ta vakfesini yapmışsa hac borcunu ödemiş sayılır ve haccı tamamdır."** (Ebû Davud, Menasik: 69; Dârimi, Hac: 54)

2994- Bükeyr b. Ata (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdurrahman b. Ya'mer ed Dîlî'den işittim şöyle demişti: Peygamber (s.a.v)'i Arafat'ta gördüm kendisine Necid'ten bir gurup insan gelmişti, içlerinden birinin Rasûlullah (s.a.v)'e hacla ilgili sorular sormasını istediler. Rasûlullah (s.a.v)'de o sorulara cevaben şöyle buyurdu: **"Hac, Arafat'ta bulunmak demektir. Kim, sabah namazından önce Müzdelife'ye yetişmişse hacca yetişmiş sayılır. Mina'da bulunacak günler üçtür. Kim acele eder iki günde dönerse bir sakınca yoktur. Kim de gecikirse de bir sakınca yoktur. Rasûlullah (s.a.v) bunları söyledikçe bir kimse de aynen insanlara aktararak bunları duyuruyordu."** (Ebû Davud, Menasik: 69; Dârimi, Hac: 54)

2995- Cafer b. Muhammed (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam bana şöyle demişti: Câbir b. Abdullah'ın yanına varmıştık bize şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müzdelife'nin her yerinde vakfe yapılabilir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

212- MÜZDELİFEDE TELBİYE GETİRİLİR Mİ?

2996- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Müzdelife'de bulunuyorduk. Bakara sûresi kendisine indirilen şahıstan dinledim. Bu Müzdelife denilen yerde şöyle diyordu: **"Emret Allah'ım, emrine hazırım emret."** (Müslim, Hac: 46; Müsned: 3779)

213- MÜZDELİFEDE NE KADAR DURULUR

2997- Amr b. Meymune (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'i Müzdelife'de gördüm şöyle diyordu: Cahiliye döneminde insanlar güneş doğuncaya kadar Müzdelife'den ayrılmazlar ve şöyle derlerdi: Ey Sebir dağı! Güneşin ışıklarıyla aydınlan da buradan ayrılalım. Rasûlullah (s.a.v) onlara aykırı davranarak güneş doğmadan Müzdelife'den ayrılırdı. (Buhârî, Hac: 100; Tirmizî, Hac: 60)

214- ZAYIF VE GÜÇSÜZLER SABAH NAMAZINI MİNA'DA KILABİLİR

2998- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), beni ve aile fertlerinden zayıf ve güçsüzleri benimle Mina'ya gönderdi. Biz de hep birlikte Mina'da sabah namazını kılıp Cemre'leri taşladık. (Buhârî, Hac: 99; Müslim, Hac: 48)

2999- Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sevde gibi ben de Rasûlullah (s.a.v)'den izin isteyerek herkesten önce gidip sabah namazını Mina'da kıldım. Sevde şişman bir kadındı. Rasûlullah (s.a.v)'den izin istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de izin verdi, o da sabah namazını Mina'da kıldı ve insanlar Mina'ya gelmeden önce cemreleri taşladı. (Buhârî, Hac: 99; Müslim, Hac: 48)

3000- Ebu Bekir'in kızı Esma'nın azatlısı Ata b. ebi Rebah şöyle diyor: Ebu Bekir'in kızı Esma ile birlikte alaca karanlıkta geldik. Ona alaca

karanlıkta Mina'ya geldik dedim, o da şöyle dedi: "Senden daha hayırlı olanlarla da biz bunu yapardık." (Müslim, Hac: 49; Buhârî, Hac: 99)

3001- Hişam b. Urve (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Ben yanında otururken Üsâme b. Zeyd'e şöyle soruldu: "Rasûlullah (s.a.v), veda haccında nasıl yürüdü?" O da şöyle dedi: "Devesini normal bir şekilde sürerdi. Müsait olduğu zamanlarda da hafifçe süratlenirdi."(Müslim, Hac: 47; Ebû Davud, Menasik: 64)

3002- Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) arefe günü akşamı ve Müzdelife gecesi yürürken insanlara yavaş olun diyor ve kendisi de devenin dizginlerini çekiyordu. Mina sınırlarına girince de aynı şekilde devam etti. Muhassir vadisine gelince **"Cemrelerde atacağınız taşı toplayınız"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) bunu söylerken eliyle taşları atıyormuş gibi işaret ediyordu. (Müslim, Hac: 45; Ebû Davud, Menasik: 64)

215- MUHASSİR VADİSİNDEN HIZLI GEÇMEK GEREKİR

3003- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Muhassir vadisinde devesini hızlı sürdü. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3004- Cafer b. Muhammed (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Câbir b. Abdullah'ın yanına girdik. Ben: "Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığı hacdan bahset" dedim. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) güneş doğmadan önce Müzdelife'den ayrıldı. Fadl b. Abası da binitinin arkasına aldı, Muhassir vadisine gelince biraz hızlandı. Büyük cemreye çıkan orta yola girerek ağacın yanındaki cemreye giderek yedi taş attı, her taş atışında tekbir getiriyordu. Taşları Batnı vadiden atıyordu." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

216- CEMRELERE TAŞ ATINCAYA KADAR TELBİYEYE DEVAM EDİLİR

3005- Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, kendisi Peygamber (s.a.v)'in binitinin arkasındaydı Peygamber (s.a.v) cemrelere taş atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti. (Müslim, Hac: 45; Dârimi, Hac: 60)

3006- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) cemreye taş atıncaya kadar telbiyeye devam etti. (İbn Mâce, Menasik: 68; Müsned: 1763)

217- CEMRELER İÇİN TAŞ TOPLAMAK

3007- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Akabe sabahı bineğinin üzerinde bana: **"Gel benim için taş topla"** buyurdu. Ben de gerekli taşları topladım sapan taşı büyüklüğündeydi, onları eline koyduğumda elindekilerden birini göstererek işte bu gibilerini topla, dinde aşırılıktan sakınınız. Çünkü sizden öncekiler dini konularda kendilerini zorluklara sokarak aşırılık yaptıkları için helak olmuşlardır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

218- CEMRE TAŞLARI NEREDEN TOPLANIR?

3008- Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v), arefe akşamı ve Müzdelifede iki vakit birlikte kılındığı zaman devesinin dizginlerini çekerek insanlara da yavaş olunuz"** buyurdu. Bu durumda Mina'ya kadar geldi, Muhassir vadisine gelince: **"Cemrelerde atacağınız taşları toplayınız"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) bunu söylerken eliyle taş atar gibi yapıyordu. (Müslim, Hac: 45; Dârimi, Hac: 60)

219- CEMREDE ATILACAK TAŞLAR

3009- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Akabe sabahı bineği üzerinde bana **"Gel bana taş topla"** buyurdu. Ben de O'na gerekli taşları topladım, taşların büyüklüğü sapan taşı gibiydi eline koyduğumda şöyle demişti: (Hadisin ravisi Yahya elini hareket ettirerek) **"İşte böylelerini"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

220- CEMRELERE BİNİTLİ GİTMEK VE İHRAMLININ GÖLGELENMESİ

3010- Ümmü Husayn (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hacda bulundum. Bilal, Rasûlullah (s.a.v)'in devesini yularından tutarak götürüyor. Üsâme b. Zeyd de ihramlı olmasına rağmen sıcağın etkisinden Peygamberi korumak için gölgelik yapıyordu. Rasûlullah (s.a.v) bu şekilde Akabe cemresini taşladıktan sonra insanlara bir konuşma yaptı. Allah'a hamd-ü senâdan sonra pek çok şeyler söyledi." (Müslim, Hac: 45; Tirmizî, Hac: 65)

3011- Kudame b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i bayram günü Cemre-i Akabe'yi taşlarken gördüm; kırmızımtırak renkli devesi üzerindeydi. Taşları ne hızlı ne de yavaş atıyor ne çok uzakta ne de cemrelerin yakınındaydı. (Tirmizî, Hac: 65; İbn Mâce, Menasik: 66)

3012- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i cemreleri taşlarken gördüm, devesi üzerinde şöyle diyordu: **"Ey İnsanlar! Hacda yapacağınız görevleri Benden alın, öğrenin. Çünkü belli olmaz bundan sonra bir daha hac yapamayabilirim."**(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

221- BAYRAM GÜNÜ TAŞ ATMA HANGİ VAKİTTE YAPILIR?

3013- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bayram günü cemreyi kuşluk vakti, ondan sonraki günlerde ise öğleden sonra attı. (Buhârî, Hac: 97; Tirmizî, Hac: 63)

222- GÜNEŞ DOĞMADAN ÖNCE CEMRE-İ AKABE TAŞLANMAZ

3014- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Abdulmuttalib oğullarının küçük çocuklarını kırmızı develer üzerinde erkenden Mina'ya göndermişti, uyluklarımız devenin (semerine) dokunuyordu. Ve: **"Yavrularım! Cemre-i Akabeyi güneş doğmadan taşlamayın"** buyurmuştu. (Buhârî, Hac: 97; Tirmizî, Hac: 63)

3015- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Minaya aile efradını erkenden gönderip onlara güneş doğuncaya kadar Cemre-i Akabe'yi taşlamamalarını emretti. (Buhârî, Hac: 97; Tirmizî, Hac: 63)

223- KADINLAR CEMRE-İ AKABEYİ ERKEN TAŞLIYABİLİRLER Mİ?

3016- Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) hanımlarından birine Cemre-i Akabe'yi geceden gelip geceden taşlamasını ve orada yerinde kalmasını emretmişti. Atâ da ölünceye kadar böyle yapmıştı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

224- AKŞAMDAN SONRA DA CEMRE TAŞLANIR MI?

3017- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e Mina günlerinde yapılacak şeylerden soruluyordu da: "Güçlük yok" diyordu. Adamın biri: "Kurban kesmeden traş oldum" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Zararı yok"** buyurdu. Başka biride: "Akşamdan sonra cemreyi taşladım" diye sordu. Ona da: **"Zararı yok"** buyurdular. (Buhârî, Hac: 126; İbn Mâce, Menasik: 74)

225- ÇOBANLAR CEMRELERİ NASIL TAŞLARLAR

3018- Ebu'l Beddah b. Adiy (r.a), babasından naklediyor; Peygamber (s.a.v) çobanların cemreyi bir gün taşlayıp diğer gün taşlamamalarına izin verdi. (Ebû Davud, Menasik: 78; Tirmizî, Hac: 108)

3019- Yine Ebu'l Beddah Asım b. Adiy, babasından naklediyor: **"Rasûlullah (s.a.v), çobanların cemreleri geceleyin taşlayabilmelerine**

izin verdi. İlk günü böyle taşladıktan sonra kalan iki günü de tek günde birleştirip taşlayabilirler" buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 78; Tirmizî, Hac: 108)

226- CEMRE-İ AKABE NEREDEN TAŞLANIR?

3020- Abdurrahman b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ud'a insanlar Cemre-i Akabe'yi üst taraftan taşlıyor denildi. Abdullah b. Mesud vadinin tam ortasından taşladı ve şöyle dedi: "Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki Bakara sûresi kendisine nazil olan zat tam buradan atmıştı." (Tirmizî, Hac: 62; İbn Mâce, Menasik: 64)

3021- Abdurrahman b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah Kâbe'yi soluna Arafat'ı sağına alarak cemreye yedi taş attı ve: **"Kendisine bakara sûresi inen kimsenin taş attığı yer işte burasıdır."** dedi. (Tirmizî, Hac: 62; İbn Mâce, Menasik: 64)

3022- Abdurrahman b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Îbn Mes'ud'u Cemre-i Akabe'yi vadinin ortasından taşlarken gördüm ve şöyle diyordu: **"Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki kendisine Bakara sûresi inen zat, taşları buradan atmıştı."** (Tirmizî, Hac: 62; İbn Mâce, Menasik: 64)

3023- Ameş (r.a) naklediyor, Haccac'tan işittim şöyle diyordu: Bakara sûresine inek sûresi demeyin, içersinde inekten bahsedilen sûre deyin. Bu sözü İbrahim'e naklettim. O da şöyle dedi: Abdullah b. Mes'ud Akabe cemresini atarken Abdurrahman b. Yezid de onun yanında imiş, Abdullah vadiyi tam ortalayarak ve cemreye yönelerek yedi tane taş atmış ve her taş atışında da tekbir getirmiş. Ben de halk dağa tırmanarak atıyor deyince, O: "Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki kendisine Bakara sûresi nazil olan zat taşları buradan atmıştı" dedi. (Tirmizî, Hac: 62; İbn Mâce, Menasik: 64)

3024- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) cemrelere sapan taşı büyüklüğünde taşlar atmıştı. (Tirmizî, Hac: 62; İbn Mâce, Menasik: 64)

3025- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i cemreleri taşlarken gördüm, taşların büyüklüğü sapan taşı gibi idi. (Tirmizî, Hac: 62; İbn Mâce, Menasik: 64)

227- CEMRELERE ATILAN TAŞ SAYISI KAÇ OLMALI?

3026- Cafer b. Muhammed b. Ali b. Huseyn (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Câbir b. Abdullah'ın yanına girmiştik ben: "Rasûlullah (s.a.v)'in haccıyla ilgili bazı şeyler anlat" dedim. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), o ağacın yanından yedi tane taş attı, her taş atışında tekbir getiriyordu, vadinin tam ortasından atıyordu sonra kurban kesim yerine gidip kurbanını kesti." (İbn Mâce, Menasik: 63)

3027- Sa'd (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte hacdan döndük. Bazılarımız yedi taş attıklarını bazılarımız da altı taş attıklarını söylüyorlardı ve hiç kimse de birbirini kınamıyordu. (Müsned: 1362)

3028- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Miclez'den işittim şöyle diyordu: "İbn Abbas'a cemrelerle ilgili sorular sordum; Rasûlullah (s.a.v)'in altı mı yoksa yedi mi taş attığını bilmiyorum" dedi. (Ebû Davud, Menasik: 78; Müsned: 3342)

228- HER TAŞ ATARKEN TEKBİR GETİRMEK

3029- Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında idim, Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiye getirmeyi bırakmadı. Yedi taş attı ve taş atışında da tekbir getiriyordu. (Müslim, Hac: 45; İbn Mâce, Menasik: 69)

229- CEMRE TAŞLANINCA TELBİYE GETİRMEYE SON VERİLİR

3030- Yine Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasındaydım. Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiye getirdiğini duydum taşlayınca telbiyeyi kesti. (Müslim, Hac: 45; İbn Mâce, Menasik: 69)

3031- Yine Fadl'in haber verdiğine göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında oturuyordu. Rasûlullah (s.a.v), cemreyi taşlayıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti. (Müslim, Hac: 45; İbn Mâce, Menasik: 69)

3032- Yine Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bizzat kendisi Peygamber (s.a.v)'in binitinin arkasında oturuyordu. Rasûlullah (s.a.v) cemreyi taşlayıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti. (Müslim, Hac: 45; İbn Mâce, Menasik: 69)

230- CEMRELERE TAŞ ATTIKTAN SONRA DUA ETMEK

3033- Zuhrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bize aktarılanlara göre, Rasûlullah (s.a.v), Mina da kurban kesilen yerin yanındaki cemreyi taşlarken yedi taş kullanmıştı, her taşı atarken de tekbir getiriyordu. Sonra cemrenin önüne geçerek kıbleye dönerek ellerini kaldırıp uzun süre dua yaptı sonra ikinci cemreye gelerek yine yedi taş attı ve her bir taş atışında tekbir getiriyordu sonra sol tarafa inip kıbleye yönelerek ellerini kaldırıp dua yaptı. Daha sonra Akabe'nin yanındaki cemreye giderek yedi taş ta oraya attı ve orada hiç durmadı. Zührî diyor ki: Sâlim'den bu şekilde işittim o da babasından; o, da Rasûlullah (s.a.v)'den bize aktarıp geldiler. İbn Ömer'de aynen böyle yapardı. (Buhârî, Hac: 140; Dârimi, Menasik: 61)

231- CEMRELERDEN SONRA İHRAMLIYA NE HELAL OLUR?

3034- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Cemreler taşlandıktan sonra kadınlarla cinsel ilişki dışında her şey helaldir. "Güzel kokuda helâl midir?" diye soruldu. O da şöyle karşılık verdi: "Rasûlullah (s.a.v)'i misk kokusunu süründüğünü gördüm. Acaba o koku sayılır mı?"(İbn Mâce, Menasik: 69; Müsned: 1986)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24. YÜCE ALLAH'IN LÜTUFLARI
Bu Hadisin Önemi:
Kudsi Hadisin Tanımı:
Kur'ân-I Kerim İle Kudsi Hadis Arasındaki Fark:
Kudsi Hadis İle Nebevi Hadis:
Zulmün Tanımı:
Zulüm iki türlüdür:
Zulüm Haram Kılınmıştır:
Yüce Allah Zulmetmekten Münezzehtir
Kullar Muhtaç Olmayan Yüce Allah'a Muhtaçtır:
İnsan İslâm'ı Kabul Edecek Fıtratta Yaratılmıştır:
Allah'tan Hidayet Dilemek:
Yüce Allah'tan Mağfiret
Allah'ın, Mahlûkatına İhtiyacı Yoktur:
Allah'ın Hazineleri Bitip Tükenmez:
Ameller Tesbit Edilir:
Allah'a Nimetlerine Karşı Hamdetmek:
Bu Hadisten Anlaşılan Bazı Hükümler:

24. YÜCE ALLAH'IN LÜTUFLARI

Ebu Zerr el-Gıfâri (r.a)den, O Peygamber {s.a)'den, (Peygamber de) Aziz ve Celil olan Rabb'inden şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kullarım, gerçekten ben zulmü kendime yasak kıldım. Onu da aranızda haram kıldım. O bakımdan birbirinize zulmetmeyin. Kullarım, hepiniz dalâlettesiniz, kendisine hidâyet verdiğim müstesna. O bakımdan benden hidayet dileyiniz, ben de sizi doğru yola ileteyim. Kullarım, hepiniz açsınız, benim yedirdiklerim müstesna. O bakımdan benden yedirmemi isteyiniz, ben de size yedireyim. Kullarım, hepiniz çıplaksımz, benim giydirdiklerim müstesna. O bakımdan benden giydirmemi isteyiniz, ben de sizi giydireyim. Kullarım, hepiniz gece gündüz günah işlemektesiniz, ben de bütün günahları bağışlarım. O bakımdan benden mağfiret dileyin, ben de günahlarınızı bağışlayayım. Kullarım, sizler asla bana zarar veremezsiniz ki, bana zarar vermeniz söz konusu olabilsin. Asla bana fayda ulaştıramazsınız ki, bana fayda vermeniz söz konusu olsun. Kullarım, ilkinizle sonunuzla, cinninizle insanınızla aranızdan en muttaki olan bir kişinin kalbi gibi takva üzere olsanız, bu dahi benim mülküme hiçbir şey ilâve etmez. Kullarım, ilkinizle sonunuzla, insanınızla cinninizle aranızdan en günahkâr olan kimsenin kalbi üzere bulunsanız, bu dahi benim mülkümden hiçbir şey eksiltmez. Kullarım, ilkinizle sonunuzla, insanınızla cinninizle hep birlikte bir tümsekte toplansalar, hepsi benden dilekte bulunsalar ben de her insana dileğini verecek olsam, bu benim yanımdaki şeylerden ancak iğnenin denize sokulduğu (ve çıkarıldığı) vakit eksilttiği kadar birşey eksiltir. Kullarım ne yaparsanız onlar sizin amellerinizdir. Ben sizin için onları sayıp tesbit ediyorum. Sonra da onları size eksiksiz vereceğim. Her kim hayır bulursa, bundan dolayı Allah'a hamdetsin. Her kim bundan başka birşeyle karşılaşırsa kendisinden başka hiçbir kimseyi kınamasın.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin önemi çok büyüktür. Çünkü dinin birtakım esas ve fer'i meselelerini kapsamaktadır:
Zulmün haram olduğunu, adaleti uygulamanın gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Bu ise Muhammed (s.a) ile gönderilen Şeriat'ın en büyük maksatlarından birisidir.
Allah'tan hidâyet istemek, ihtiyaçları talep etmek için duayı, duanın da kulun Aziz ve Celil olan Rabb'ine kendisi vasıtasıyla yaklaştığı ibâdetlerin en büyüklerinden olduğunu; Yüce Allah'ın birtakım sıfatlarını tesbit ettiğini, açıkça ortaya koymaktadır. Şanı Yüce Allah, yaratıklara muhtaç değildir (Gani'dir). Masiyet O'na zarar vermediği gibi, itaatin de O'na faydası olmaz. Ayrıca Allah'ın tazim ve tenzihi, tevhidin esaslarındandır.
Hadis aynı zamanda bir kısım âdabı da açıkça dile getirmektedir. [2]

Kudsi Hadisin Tanımı:

'Ebu Zerr el-Gıfâri (r.a)'den, O Rasulullah (s.a)'tan (O da) Aziz ve Celil olan Rabb'inden şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:..."
İşte bu kudsi hadise, aynı zamanda ilâhi hadis, Rabbani hadis de denilir. Bu da Rasulullah (s.a) tarafından Yüce Allah'a isnad edilmek suretiyle nakledilen hadise denilir. Bu tür hadislerin rivayetinde iki siga kullanılır:
1- Kudsi hadisi rivayet eden kişi: Rasulullah (s.a) Aziz ve Celil olan Rab-binden rivayetle şöyle buyurmaktadır, der.
2- Bu hadisi rivayet eden kişi: Rasulullah (s.a) buyurdu ki: Yüce Allah buyurdu ki; yahut Yüce Allah buyurmaktadır ki; der. İlk ibare Selefin kullandığı ibaredir. Bundan dolayı Nevevi -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- onu tercih etmiştir. [3]

Kur'ân-I Kerim İle Kudsi Hadis Arasındaki Fark:

1- Kur'ân-ı Kerim, lafzıyla da manasıyla da Allah'tandır. Kudsi hadis ise manası Allah tarafından Rasulullah (S.A.S.)'e telkin edilir, Rasulullah (s.a)da bu anlamı kendi değerli sözlerine büründürür.
2- Kur'ân tümüyle sübutu kafidir. Zira Kur'ân-ı Kerim tevatür yoluyla nakledilmiş olup, Şanı Yüce Allah onun değiştirilmesinden ve değişikliğe uğratılmasmdan korumayı tekeffül etmiştir: "Muhakkak Zikr'i (Kuran'ı) Biz indirdik ve şüphesiz onu koruyacak olanlar da bizleriz."(ei-Htcr, ıs/9) Kudsi hadis ise tevatür ile nakiedilmeyebilir ve onun arasında da sahih olanı da var, zayıf olanı da var, mevzu olanı

da var.
3- Kur'ân tilâvetiyle teabbüd olunur, namazda kıraat edilir. Mücerred okunması dahi ibadettir. Kur'ân okuyan bir kimse okuduğu her harf karşılığında on hasene alır. Kudsi hadis için ise böyle birşey söz konusu değildir.
4- Kur'ân-ı Kerim'in her bir cümlesine bir âyet-i kerime, bağımsız âyetler topluluğuna sûre denilir. Kudsi hadiste ise böyle birşey söz konusu değildir.
5- Kur'ân lafzında icaz vardır. Allah onun lafzıyla arapların fesahat ve balagat erbabına meydan okumuştur. Kudsi hadiste ise böyle birşey sözko-nusu değildir. [4]

Kudsi Hadis İle Nebevi Hadis:

Nebevi hadis, Peygamber (s.a)'in söylediği ve metluvv olmayan vahiydir. Nitekim Yüce Allah: "O kendi hevâsından konuşmaz. O ancak vahyolunan bir vahiydir."fen-Necm, 53/3) diye buyurmaktadır. Vahiy, genel olarak Rasulullah (S.A.S.)'in hadislerinde de söz konusudur. Çünkü Rasuîuliah (s.a) Kur'ân'ı açıklamakla ve Kur'ân'ın gölgesinde Şeriat'ın kaidelerini ve esaslarını koymakla mükellef idi.
Vahiy ise, O'nun doğru yaptığını takrir ile karşılardı. Eğer içtihadında doğruyu isabet ettirmemiş ise, derhal vahiy onu doğrulturdu. Bu ise her bir hadis muayyen olarak ona vahyolunmuş anlamında değildir. Aksine bu şu demektir: Bu, hadisler genel olarak vahiy kapsamı dışına çıkmazlar, demektir. Kudsi hadisin ise anlamı Yüce Allah tarafından Rasulüne vahiy yollarından bir yolla telkin olunur, sonra da Rasulullah (s.a) onun anlamlarını kendi lafızlarına döker.
Kudsi hadisin Yüce Allah'a nisbet edilmesi lafzı itibariyle değil de, muhtevasının ona nisbet edilmesi kabilindendir. Böyle bir üslûp ise Kur'ân-ı Kerim'de çokça kullanılmış bir yoldur. Yüce Allah her bir Peygamberin kavmi ile hitablarını Arapça konuşmamış olmalarına rağmen, bu olayları Arapça bir dille aktardığı konumlar pek çoktur. [5]

Zulmün Tanımı:

Zulüm, herhangi bir şeyi olması gereken yerden başka bir yere koymak demektir.
Zulüm, aslı itibariyle haksızlık ve haddi aşmak demektir. Zulüm, yine mutedil olanı bırakıp uzaklaşmak anlamına da kullanılır. Araplar; bu doğruya bağlı kalmaya devam et ve ondan zulmetme, yani ondan uzaklaşma, derler.[6]

Zulüm iki türlüdür:

1- Kulun kendi nefsine zulmetmesi: Bunun en büyüğü de Yüce Allah'a ortak koşmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz şirk çok büyük bir zulümdür."(Lakman, 3i/i3) Bundan sonra büyüğü ile küçüğü ile masi-yetleri işlemek gelir. Allah'a isyanı,gerektiren işler yapan kimse,.kendi nefsine zulmetmiş olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yalnız onlara zulmedebilmeniz için zararlarına olmak üzere onları tutmayın. Kim bunu yaparsa şüphesiz kendi kendisine zulmetmiş olur."(ei-Bakara, 2/231) Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz ki o kendi kendisine zulmetmiş olur."(et-Taiâk, 65/i) Bu hususta âyet-i kerimeler pek çoktur.
2- Kulun başkasına zulmetmesi: Bu hususta da kullara zulümden sakındıran pek çok nass vârid olmuştur. [7]

Zulüm Haram Kılınmıştır:

Rasulullah (S.A.S.)'in naklettiği: "Ve onu aranızda haram kıldım; o halde birbirinize zulmetmeyin" buyruğu, bütün suret ve şekilleriyle zulmün haram kılınmış olduğunu göstermektedir. Zulme düşmekten korkutan, kaçındıran pek çok nass vârid olmuştur. Bunların bazılarını aktaralım:
1- Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizden kim zulmederse, biz de ona çok büyük bir azab tattırırız."KFuHcan, 25/19) Hakimler hakimi zulme düşen-kimseyi büyük azab ile tehdit etmektedir. Bu ise mükellefleri zulme sapmaktan korkutmakta, tehdit etmektedir.
2- Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabb'in zulmedenler oldukları halde bulunan ülkeleri yakaladığı zaman işte böyle yakalar. Şüphesiz onun yakalayışı pek acıklı, pek şiddetlidir."(Hud, 11/102) Bu ise zulmü kabul eden, zulmü mubah gören toplumlara büyük bir tehdit anlamındadır,
3- Câbir {r.a) den, Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Zulümden sakının, çünkü zulüm Kıyamet gününde zalumâtdır.[8] Zulümden sakının, buyruğunun anlamı ise, ondan uzak durun, ona yaklaşmayın demektir.
4- Ebu Umâme {r.a) den, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Ümmetimden iki sınıf vardır ki, benim şefaatime asla nail olamayacaklardır: Zalim ve gözü zulümden başka birşey görmeyeYı yönetici[9] ile, (haktan) uzaklaşan ve hırsızlık (özellikle de ganimetten hırsızlık) yapan herkes.[10]
5- Ebu Musa (r.a)'dan, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Şüphesiz Allah zalime mühlet verir. Nihayet onu yakaladı mı, artık bırakmaz.[11]
Aziz ve Celil olan Allah, zalime mühlet verir ve kendisinin bildiği ve bizim için saklı kalan bir hikmet dolayısıyla onun cezasını erteleyebilir. Fakat hiçbir şekilde o zalim Allah'ın azabından ve cezasından kurtulamaz. Acaba insanların tepesine dikilmiş, onlara musallat olmuş bu zalimler bu tehdidin farkında mıdırlar? Bu tehdidi kavrayıp da vakit geçmeden Allah'ın yoluna dönecekler midir? Burada İmam Şafii'nin hatırımıza gelen şu beyitlerini kaydedelim:
Herhangi bir zalim zulmü güzel bir yol olarak görecek olur da
Büyüklüğe kapılarak o çirkin amelleri kazanmaya dalarsa,
Artık, sen onu gecelerin musibetlerine havale et,
Çünkü onlar o zalimin hesabına katmadığı şeyleri çağıracaklardır;
Nice zalim ve azgın kişi gördük,
Büyükîendiği için, yıldızın bineğinin gölgesinde kaybolduğu kanaatine kapılır.
Fazla zaman geçmeden o, gafletleri içerisine dalmışken
Yiyip bitiren musibetler onun kapısına (bineğini) çöktürür,
Bir de bakmış ki ne mal kalmış, ne umulacak bir mevki

Ne de kitabına yazılacak hasenat
Vaktiyle yapmış olduğu şeylerin aynısıyla karşılık verilir ona
Ve Allah ona azabının kamçısını yağdırıverir.[12]
O bakımdan zulümden kaçınmak, müslüman için bir görevdir. Çünkü zulüm Allah'ın gazab ve cezasına sebeptir. İnsanlar arasında kin ve düşmanlığın yayılmasına sebeptir. Savaşlara, ayaklanmalara sebeptir. Toplumların çöküşüne, uygarlıklarının yıkılıp gidişine sebeptir. [13]

Yüce Allah Zulmetmekten Münezzehtir

Rasulullah (S.A.S.J'in bize naklettiği: "Kullarım, şüphesiz ben zulmü kendime haram kıldım" buyruğunda Yüce Allah'ın, kendi yüce zatına zulmetmeyi yakıştırmadığını ifâde etmektedir. Rabb'imizin Kitab'ında bu hususa tanıklık edecek pek çok nass da vardır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ben asla kullara zulmedici değilim. "m, 50/29); "Allah âlemlere zulüm dilemez.'Vah irmân, 3/108); "Allah kullara zulüm dilemez."fei-Mü'mm, 40/31); "Allah kullara asla zulmedici değildir."(Fussüet 41/46)
Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz Allah insanlara en ufak bir miktar bile zulmetmez."(Yunus, \o/u)\ "Muhakkak Allah, bir zerre ağırlığı kadar dahi zulmetmez."(en-Msö, 4/40)
O her türlü eksiklikten münezzeh, büyük bir Rab'dır. İbadete, tazime ve azameti önünde eğilmeye lâyık olan yalnız O'dur. Çünkü O, zulmetmek di-leseydi, hiç kimse O'na karşı koyamazdı. Fakat O, kendi zatını bu büyük-noksanlıktan tenzih buyurmuştur. O bakımdan müslüman kimsenin Rabb'ini zulümden tenzih etmesi, O'nun bütün emir ve yasaklarında, bütün buyruklarında biricik adaletli hüküm koyucu olduğuna inanması gerekmektedir.
Nevevi der ki: Zulüm, Allah hakkında müstahil (imkânsız)dir. Kendisinden yukarıda ve kendisine itaat edeceği hiçbir kimse olmadığı için, O'nun sınırı aşması nasıl söz konusu olabilir ve bütün âlem O'nun egemenliği ve saltanatı altında olup her şey O'nun mülkü olduğuna göre mülkü olmayan bir şeyde tasarrufu nasıl sözkonusu olabilir?[14]

Kullar Muhtaç Olmayan Yüce Allah'a Muhtaçtır:

"Kullarım, hepiniz sapıksınız. Kendisine hidâyet verdiğim müstesna. O halde benden hidâyet isteyin ki, ben de sizi hidâyete ileteyim. Kullarım, hepiniz açsınız, kendisini yedirdiklerim müstesna. O bakımdan benden sizi yedirmemi isteyiniz, ben de sizi yedireyim. Kullarım, hepiniz çıplaksınız, kendisini giydirdiklerim müstesna. Benden sizi giydirmemi isteyiniz, ben de sizi giydireyim. Kullarım, sizler gece ve gündüz günah işleyip duruyorsunuz, bense bütün günahları bağışlarım. O halde benden mağfiret dileyin, ben de size mağfiret edeyim" buyruğu, bütün yaratıkların dünyada da âhirette de fayda elde etmek ve zararı önlemek için Aziz ve Celil olan Allah'a muhtaç 'olduklarına delildir. Kur'ân-ı Kerim'de bizim muhtaçlığımın!, acizliğimizi, zayıflığımızı, dünya hayatımız ve âhiretimiz ile ilgili bütün hususlarda O'na muhtaç olduğumuzu hatırlatan birçok âyet-i kerime bulunmaktadır.
Bizim Yüce Allah'ın hidâyetine muhtaç oluşumuz ile ilgili olarak Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah kime hidayet ederse o, doğru yola erdirilmiş, kimi de saptırırsa, artık onun için doğruya iletici bir dost ve yardımcı (veli) bulamazsın."(ei-Kehj, ıs/17)
Yüce Allah'ın rızkına ihtiyacımız hakkında da şöyle buyurulmaktadır: "Yeryüzünde yürüyen ne kadar canlı varsa, hepsinin rızkını vermek Allah'a aittir."(Hud, n/6)
Bizim Rabb'imizin rahmetine muhtaç oluşumuz hakkında da şöyle bu-yurulmaktadır: "Allah insanlara herhangi bir rahmet açacak olursa, onu tutacak olmaz, tuttuğunu da artık ondan sonra bıraktıracak olmaz. O Azizdir {her şeye galiptir), hikmeti sonsuzdur.'Vratır, 35/2)
Rabb'imizin mağfiretine muhtaç oluşumuz ile ilgili olarak da şöyle buyu-rulmaktadır: "Rabb'imiz, biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize merhamet buyurmazsan, hiç şüphesiz zarara uğrayanlardan oluruz."(ei-A'râf, 7/23)
İşte bundan dolayı İbrahim (a.s.), kavmini Allah'ın ibâdetine çağırırken, onlara yemek yedirenin, doğru yola iletip hidâyet verenin, hastalıktan şifa verenin, su verenin, öldürenin ve hayat verenin O olduğunu belirterek delil getirmişti. İşte Yüce Allah, İbrahim (A.S.)'in kavmine söylediklerini bize şöylece nakletmektedir: "Gördünüz mü şu sizin ve önceki atalarınızın taptıklarını! Onlar şüphesiz benim düşmanımdır. Alemlerin Rabb'i müstesna. Çünkü O beni yaratan, bana doğru yolu gösterendir. Beni yediren ve bana içiren O'dur. Hastalandığımda bana şifa veren O'dur. Beni öldüren, sonra diriltecek oları da odur. Kıyamet gününde günahımı mağfiret etmesini ümid ettiğim de O'dur. Rabb'im bana bir hüküm ver ve beni salihlere kat.'Vş^m, 26/75-83)
Bu niteliklere sahip olan ise, kendisine ibadet edilmesi, kendisine sığınılması ve ondan başkasına iltifat olunmaması gereken hak ilâhın ta kendisidir. [15]

İnsan İslâm'ı Kabul Edecek Fıtratta Yaratılmıştır:

Hadisteki: "Hepiniz sapıksınız, kendisine hidayet verdiklerim müstesna" ifadesi, yine Rasulullah (S.A.S.)'in Yüce Allah'tan naklettiği: "Ben kullarımı hanifler olarak yarattım.[16] mealindeki hadisine aykırı değildir. Bir rivayette de: "Şeytanlar gelip onları önlerine katarak doğru yoldan saptirdi.[17] şeklindedir. Kul İslâm'ı kabul edecek fıtratta yaratılmıştır. Fakat insanın fiilen İslâmı öğrenmesi gerekir. Zira o İslâmı öğrenmeden önce, bilmeyen bir câhildir. Nitekim Yüce Allah Peygamberine hitaben şöyle buyurmaktadır: "Ve seni yolunu şaşırmış buldu da doğruya iletmedi m\?%d-Duhâ, 9W) Ayet-i kerimeden maksat ise O, senin bilgisiz olduğunu görüp sana vermiş olduğu Kitap ve Hikmet sayesinde seni doğruya iletti, demektir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Böylece sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Kitab'ın da imanın da ne olduğu bilmezdin. Fakat biz onu kendisiyle kullarımızdan dilediğimizi hidâyete ilettiğimiz bir nur kıldık.'Ves-Surâ. 42/52}
O halde insan, hakkı kabul edebilecek bir fıtrata sahip olarak dünyaya gelir. Eğer Allah kendisine hidayet verecek olursa, kendisine hidayeti öğretecek ve böylelikle potansiyel olarak hidayete iletilme özelliğine sahip iken fiilen hidayet bulan bir kimse olur. Eğer Allah onu yardımsız bırakmayı mu-rad ederse, bu sefer fıtratını değiştirecek kimseler ona musallat olur ve bunlar da onu dosdoğru yoldan saptırıp uzaklaştırır. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmaktadır: "Ve her doğan fıtrat üzere doğar. Ta ki dili kendisi hakkında açıklamada bulununcaya kadar. Sonra da annesi babası, onu yahudi, hıristiyan yahut da mecusi yapar.[18]

Allah'tan Hidayet Dilemek:

Genel anlamıyla İslâm'a ve imana hidâyet, her mü'min için söz konusudur. İman ve İslâmın çeşitli bölümlerinin tafsilâtını bilmek şeklindeki mufassal hidayet ve Yüce Allah'ın, bunun gereğini yapması için kula yardımcı olmasına gelince; işte mü'minin gece gündüz

muhtaç olduğu hidâyet budur. Bundan dolayı Yüce Allah farz namazların her bir rekatında bu hidâyeti talep etmeyi bize farz kılmaktadır: "Bizi dosdoğru yola ilet!'V«/-fistJho, ve) Müslüman kimsenin duâ ederek hidâyeti talep etmesiyle birlikte, hidâyete ulaştıracak sebeplere yapışmak konusunda da nefsiyle gereken mücadeleyi vermesi gerekir. [19]

Yüce Allah'tan Mağfiret[20]

"Kullarım, sizler gece gündüz hatâ etmektesiniz, ben de bütün günahları bağışlarım, O halde benden mağfiret dileyin ki, ben de size mağfiret edeyim" buyruğunda, küçük ve büyük günahlardan ötürü Allah'tan mağfiret talep etmek teşvik edilmektedir. Bundan dolayı Rasulullah (s.a) bir günde yüz defadan daha fazla Allah'tan mağfiret dilerdi. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Allah'a yemin olsun, şüphesiz ki ben bir günde yetmiş defadan daha fazla Allah'tan mağfiret diler ve O'na tevbe ederim.[21]

Allah'ın, Mahlûkatına İhtiyacı Yoktur:

Hadisteki: "Kullarım, şüphesiz ki sizler bana zarar verebilecek noktaya erişemezsiniz ki, bana zarar verebilesiniz. Siz asla bana fayda verebilecek noktaya gelemezsiniz ki bana faydalı olabilesiniz." buyruğundan anlaşıldığına göre, kullar hiçbir şekilde Allah'a herhangi bir fayda ya da zarar veremezler. O, zatı itibariyle itaatlere muhtaç değildir.
İtaatten asıl yararlananlar kulların kendileridir. Yine masiyetten zarar görenler kullardır. Bu husustaki âyet-i kerimeler pek çoktur. Bunların bazılarını kaydedelim: "Küfürde süratle koşuşanlar, seni üzmesin, çünkü şüphesiz onlar Allah'a hiçbir zarar veremezler.'VAıı /mrân, m7(,y, "Kim de ökçeleri üzerine gerisin geri dönerse, asla Allah'a hiçbir zarar veremez."(An /mrân, 3/144); "(Kestiğiniz o kurbanların) etleri de kanlan da Allah'a ulaşmaz, fakat O'na ulaşan sizin takvânızdır."fei-Hacc, 22-37) Ama Yüce Allah kullarının kendisine itaat etmelerini, kendisinden sakınıp korkmalarını sever, buna karşılık masiyet etmelerinden hoşlanmaz, küfre sapmalarına razı olmaz. [22]

Allah'ın Hazineleri Bitip Tükenmez:

Hadisteki: "Kullarım, ilkinizle sonunuzla, insanınızla cinninizle hep birlikte bir tepe üzerinde dikilseniz ve hepsi benden dilekte bulunup ben de onların her birisine ayrı ayrı dilediğini verecek olsam, bu dahi benim ya-nımdakinden ancak iğnenin denize sokulup (çıkartıldığı) zaman eksilttiği kadar bir şey eksiltir." Allah'ın hazineleri asla bitip tükenmez. Bağışları, o hazineleri eksiltmez. İlkiyle, sonlarıyla bütün cinlere ve insanlara istedikleri her şeyi verse bile.
Ebu Hüreyre (r.a)den, Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: Aziz ve Celil olan Allah buyurdu ki: "Sen infak et, ben de sana infâk edeyim." Yine şöyle buyurmuştur: "Allah'ın eli dopdoludur. Hiçbir harcama onu eksiltmez. O gece ve gündüz her zaman için kullarına bağışlarda bulunmaktadır." Yine devamla şöyle buyurdu: "Göğü ve yeri yarattığından beri verdiklerini bir düşununüz. Bunlar dahi elinde bulunanları eksiltmiş değildir. Arşı suyun üzerinde idi, mizan onun elindedir, alçaltıp yükseltir. [23]

Ameller Tesbit Edilir:

Hadiste geçen: "Kullarım, ne yaparsanız onlar sizin amellerinizdir, onları sizin için sayıp tesbit ediyorum, sonra size onların karşılıklarını eksiksiz vereceğim." buyruğu Yüce Allah'ın kulların amellerini sayıp tesbit ettiğine, sonra da amellerinin karşılığını kendilerine vereceğine delildir. İman edip salih amel işleyene en güzel mükâfat vardır. Küfre sapıp isyan edene de kötü akıbet vardır. Bu hadis Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onu görecektir, kim de zerre ağırlığı kadar bir kötülük işlerse onu görecektir."(ez-zuzâi, 99/7-8); "Ve ne işlemişlerse onu hazır bulacaklardır. Rabb'in kimseye zulmetmez."iei-Keh/r ıs/49); "Allah'ın hepsini dirilteceği o günde, ne işlediklerini kendilerine haber verecektir. Allah onları (yaptıklarını) bir bir saymış, onlarsa o yaptıklarını unutmuş olacaklardır. " (el-Mücâdele, 58/6)
İfadeden anlaşıldığına göre maksat, Kıyamet gününde amellerin eksiksiz verileceğidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Kıyamet gününde mükâfatlarınız size eksiksiz verilecektir."(An imrân, 3/185) Amellerin karşılığının verilmesinin hem dünyada hem âhirette olması ihtimali vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim bir kötülük işlerse ona karşılığı verilir.'Ven-Ni«ı, 4/123) Mü'min bazan dünyada yaptıklarının cezasını görebilir, iyilikleri de Kıyamet günü için ona saklanabilir ve o gün mükafatı hem eksiksiz verilir, hem de yaptığı iyilikler ona kat kat fazlasıyla artırılır.
Kafire gelince; Yüce Allah yaptığı iyiliklerin karşılığını ona dünyada acilen verebilir, kötülüklerinin karşılığı ise Kıyamet gününe saklanır ve fazlalık sözkonusu olmaksızın kötülüklerinin misliyle cezalandırılır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ta ki, kötülük işleyenleri, yaptıklarının karşılığı ile cezalandırsın.'Ven-Necm, 53/31) [24]

Allah'a Nimetlerine Karşı Hamdetmek:

Hadiste yer alan: "Kim bir hayır bulursa bundan dolayı Allah'a hamdet-sin, kim de bundan başkasını bulursa kendisinden başka kimseyi kınamasın" buyruğuna gelince; şu anlamda olması muhtemeldir: Her kim salih amelleri dolayısıyla dünyada hayır ile karşılaşırsa, o kimsenin bundan dolayı Allah'a hamdetmesi gerekmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olduğu halde salih bir amel işlerse, şüphesiz biz ona çok güzel bir hayat yaşatırız ve elbette işlediklerinin daha güzeliyle onları mükâfatlandınnz.'Ven-Nahi, ıe/97)
Her kim kötü amellerinin âkibetini dünya hayatında bulacak olursa, o kimse de bundan dolayı yalnızca kendisini kınamalı, Allah'tan mağfiret dileyip O'na tevbe etmelidir: "Biz onlara en büyük azabdan önce (dünyada) yakın azabdan da mutlaka tattıracağız. Olur ki dönerler."(es-secde, 32/21)
Hadisteki bu ifade, başka bir anlamda da olabilir. Yani pişmanlığın fayda vermeyeceği bir zamanda kendisinden başkasını kınamasın. Buna göre "Allah'a hamdetsin" buyruğundaki emir ile "kendisinden başka kimseyi kınamasın" buyruğundaki emrin anlamı, haber vermek olur (yani Allah'a hamdedecektir;.. kendisinden başka kimseyi kınamayacaktır... anlamında).
Yüce Allah, Cennetliklerin Allah'ın kendilerine ihsan edeceği nimetlerden dolayı Allah'a hamdedeceklerini bize haber vermektedir: "Bizi buna kavuşturan Allah'a hamdoîsun. O bizi bu yola iletmeseydi, biz kendiliğimizden bunu bulamazdık, diyeceklerdir."(ei-A-raj, 7/43)

Yine Yüce Allah bize Cehennemliklerin kendilerini kınayacaklarını da şöylece haber vermektedir: "O halde beni kınamayanız, bilakis kendinizi kınayınız.'V/brahim, 14/22) [25]

Bu Hadisten Anlaşılan Bazı Hükümler:

1- Bu hadis-i şerifte insanın ihtiyaç duyacağı ister diniyle, ister dünyasıyla ilgili her türlü menfaate dair dilediğini Allah'tan istemesi gerektiğine delil vardır. Çünkü hayır, bütünüyle Allah'ın elindedir.
2- Yine hadis-i şerifte kalbin önemine de delil vardır. Çünkü takvada da günahkârlıkta da asıl olan kalplerdir. Kalp istikamet üzere oldu mu, sair organlar da istikamet üzere olurlar. Kalp günaha yöneldi mi, diğer organlar da bozulurlar.
3- Hadis-i şerifte hayır ve faziletin, lütfün tümüyle Allah'tan geldiğine işaret edilmektedir. O kullan böyle bir şeyi fiilen hak etmemiş olmakla birlikte, kendi lütfundan bunları kullarına ihsan eder. Kötülük ise kendilerinden (yaptıklarından ötürü) gelir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sana bir iyilik isabet ederse o Allah'tandır, sana bir kötülük isabet ederse o da kendinden (dolayı)dır.'7en-Nisa,479;
4- Nitekim hadis-i şerifte: "Kendisinden başkasını kınamasın." buyruğunda nefsin hesaba çekilmesine, günahlardan dolayı da pişmanlık duymak gereğine de işaret edilmektedir. [26]

---

[1] Müslim Şerhi, V, 439 (Müslim, Birr 55; Müsned, V, 160. -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 253-255.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 255.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 255.
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 256.
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 256-257.
[6] Lisânu'l-Arab,X\l, 373.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 257.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 257.
[8] Müslim Şerhi, V, 441.
[9] Yani insanlara zulmeden hakim, yönetici ve deviet başkanı demektir. Şüphesiz yöneticilerin içine düştükleri en büyük zulüm, Allah'ın Kitab'ını hakim kılmamaktır. Zaten Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın İndirdikleriyle hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerin ta kendileridir." (el-Mâide, 5/45)
[10] Hadisi Taberâni rivayet etmiş olup el-Elbâni hasen olduğunu belirtmiştir. Bk. Sahi-hu'l-CÖmi, 3692
[11] Buharı, V, 214; Tefsir, ll'nci Sûre; Müslim Şerhi, V, 444; Lafiz Buhâri'nin.
[12] İmâm Şafii, Divânı, 23-24.
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 258-259.
[14] Müslim Şerhi, V, 439
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 259-260.
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 260-261.
[16] MüsHmŞerhi,V, 716.
[17] Aynı yer.
[18] Bk. Sahlhu'l-Câmi, no-. 4435. (Bk. Müsned II, 233, 275, 393, 111, 353, 435, IV, 24; Buharı, Cenaiz 80, 93; Müslim, Kader 22, 25. -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 261-262.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 262.
[20] 42'nci hadisin şerhi sırasında tevbe ile ilgili hususlara dair geniş açıklamalar gelecektir.
[21] Buhar! ,VH, 145 (Davet 3).
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 262-263.
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 263.
[23] Buharı, VII, 213, (Tefsir, 11 nci sure);Müslim Şerhi, III, 33.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 263-264.
[24] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 264.
[25] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 265.
[26] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 265-266.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'Ş-ŞURÛT
ŞARTLAR BÖLÜMÜ
Bâb: Kişi Aşılanmış Hurma Ağaçlarını Sattığında
Bâb: Nikah Akdinde Caiz Olmayan Şartlar
Bâb: Had Cezalarında Caiz Olmayan Şartlar
Bâb: Boşamayla İlgili Şartlar

KİTÂBU'Ş-ŞURÛT

ŞARTLAR BÖLÜMÜ

Bâb: Kişi Aşılanmış Hurma Ağaçlarını Sattığında

263- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Her kim aşılanmış bir hurma (ağacı) satarsa, müşteri aksini şart koşmadıkça hurması satıcıya aittir.[1]

Şerh

"Müşteri aksini şart koşmadıkça" ifadesinde, alışverişte şart koşmanın her iki tarafın da hakkı olduğuna işaret edilmektedir.

Hüküm

Şart, sözlük anlamı itibarıyla yerineti getirilmesi gereken şey demektir. Fıkhû terim olarak ise, bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olmakla birlikte onun aslından bir parça oluşturmayan iş veya niteliktir. Örneğin namaz kıla-bilmenin şartı abdestli olmaktır.
Şart ibadetlerde olduğu gibi, ticarî ve sosyal ilişkilerde de vazgeçilmez bir unsurdur. Sözleşmelerde tarafların şart koşma hakları Kur'ân, Sünnet ve icmâ ile sabit olmuştur. Şartlarla ilgili olarak temel ölçü, gayri meşru nitelik taşımamalarıdır. Nitekim Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: "Müslümanlar, kendi aralarında belirledikleri şartlara uymak zorundadırlar. Ancak helali haram, haramı helal yapan şart müstesnadır." (Buharı, İcâre, 14; Ebû Davud, İcâre 12; Tirmizî, Ahkâm, 17)
Alışveriş, kira, rehin, nikah ve daha bir çok özel ve tüzel sözleşme ve kontratta meşru olmak şartıyla bütün tarafların şart koşma hakları vardır.

Ders

İnsanların menfaatlerini koruyabilmeleri için yaptıkları işlemlerde şart koşmaları kadar normal bir tasarruf olamaz. İşte bu nedenledir ki Allah Resulü (sav) şartlarla ilgili genel kuralı koyduktan sonra mübahlığı esas saymıştır,

Bâb: Nikah Akdinde Caiz Olmayan Şartlar

264- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Zürey' bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Saîd'den, o Ebû Hüreyre'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Şehirli taşralının malını satmamah-dır, Müşteri kızıştırmayın, hiç kimse kardeşinin alışveriş fiyatının üzerine çıkarak (pazarlık bozmasın), kardeşinin dünürcülüğü üzerine dünürlük göndermesin. Kadın ^la kabını ters çevirip boşaltmak için kz kardeşinin boşanmasını istemesin.[2]

Şerh

Kadın, kız kardeşinin boşanmasını isteyemez" ifadesi, üstte belirtilen türden gayri meşru şartlara bir örnektir.

Hüküm

Şartın sıhhatli ve meşru kabul edilebilmesi için temel prensiplere uygun olması gerekir. Burada evlenmek için koşulan şartta, başka bir kişiye zarar vermek, onun yuvasını yıkmak söz konusudur. Zarar vermeme prensibinden hareketle bu şartın gayri meşru olduğunu söyleyebiliriz.

Ders

Müslümanlar, yaptıkları işlerde ve attıkları adımlarda din kardeşlerine zarar vermekten, onları rencide ederek yararlarına halel getirmekten sakınmalıdırlar. Allah Resulü (sav) bu hadis-i şerifinde, bu tür davranışı açık bir şekilde reddetmekte ve bunun Müslüman bir hanıma yakışmadığını belirtmektedir. Müslüman bir kadın, kendi saadetini başka bir din kardeşinin yuvasının enkazı üzerine inşa edemez. Bu, hem dinen, hem ahlaken, hem de aklen gayri insanî bir davranıştır. Dolayısıyla böyle bir şart asla meşru kabul edilmez.

Bâb: Had Cezalarında Caiz Olmayan Şartlar

265- Kuteybe b. feaîd bize anlatarak dedi ki: Leys bize İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b .Abdillah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Çöl halkından bir adam Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve "Ey Allah Resulü! Allah aşkına benim için yalnız Allah'ın Kitabı'na göre hüküm vermeni istiyorum" dedi. Diğer davacı ise ondan daha anlayışlı idi: "Evet aramızda Allah'ın Kitabı'yia hüküm ver, bana da izin ver" dedi. Allah Resulü (sav) "Söyle bakalım" buyurdu.
Adam anlattı: Benim oğlum, bu adamın yanında işçi idi. Derken bunun hanımı ile zina etti. O sırada oğluma recm cezası uygulanması gerektiği bana bildirildi. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, bu kişinin hanımına da recm cezası" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki. Aranızda Allah'ın Kitabı'yia hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilecek. Oğluna da yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası vardır. Ey Üneys! O kadına git, eğer suçunu itiraf ederse recm cezasını uygula. (Râvi dedi ki:) O, kadının yanına gitti. Kadın suçunu itiraf edince Allah Resulü (sav) emir verdi ve recmedildi.[3]

Şerh

Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim" ifadesinde başkta bir gayri meşru şarta işaret edilmektedir. Burada had cezası uygulanmayarak maddi bir bedel karşılığında sulh olma söz konusudur ki bu İslam hukukuna uygun bir davranış değildir.

Hüküm

Şartların geçerli olabilmesi için helali haram, haramı helal kılacak nitelikte olmaması gerektiği daha önce beyan edilmişti. Buna göre fuhuş suçu işleyen bir bekara uygulanacak had cezası malûm iken bir fidye karşılığında sulh olmak bir haramı helal saymak olduğundan merdut bir davranıştır. Allah Resulü (sav) de bunu beyan ederek söz konusu fidye bedelinin zulmen alınmış olduğuna ve geri verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

Bâb: Boşamayla İlgili Şartlar

266- Muhammed b. Ar'ara bize anlatarak dedi ki: Şube bize Adiyy b. Sâbit'ten, o Ebû Hâzim'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -kervan pazara inmeden- ürün almayı, muhacirin bedevi adına mal satın almasını, kadının -nikahlanmak İçin- başka bir kızkardeşinin boşanmasını şart koşmasını, kişinin din kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmesini yasakladı. Yine O, müşteri kızıştırmayı ve -hayvanın sütlü görünmesi için- sütünün memede bırakılmasını da yasakladı.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama, 264 no.lu hadiste geçtiğinden tekrarına gerek görmüyoruz. Or|ıda nikah için böyle bir şart koşulamayacağı beyan edilirken, burada aynı hadis bağlamında boşama için böyle bir şart koşulmasının helal olmadığı bildirilmektedir. .

---

[1] Bkz. 234 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[4] Buhâri, buyû/1996, 2004, 2006-2007, 2015, 2017, şurût//2522> 2575, nikâh/4755, kader/6111; Müslim,zekât/1789, nikâh/2532-2535, buyû/2788-2791; Tirmizî, nikâh/1053, talâk/1111, buyû/1142, 1172-1173, 1225; Nesâî, nikâh/3187-3190, buyû/4411-4413, 4415, 4420, 4426, 4430-4431; Ebû Dâvud, nikâh/1781, buyû/2980-2981, 2986-2988; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2163, 2165-2166, 2169, 2230; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6950, 7004, 7011, 7976, 7144, 7211, 7373, 7753, 7863, 8363, 8365, 8579, 8644-8645, 8757, 8854, 8898, 8942, 8959, 9028, 9153, 9192, 9520, 9547, 9572, 9581, 9623, 9678, 9828, 9845, 9876, 9887, 9925, 9953, 9971, 10111, 10181, 10197, 10237, 10271, 10294, 10377, 10434; Mâlik, nikâh/964; Dârimî, nikâh/2080, buyû/2440, 2453

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİKAK BÖLÜMÜ

(3 Hadistir)

479/1 En-Numân İbn Beşîr'in şöyie dediği rivayet edildi:
Nebi sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
İnsanda bir et parçası vardır. O, sıhhatte olursa cesedirr diğer uzuvları da onunla sıhhatte olur.
O hasta olursa, onunla cesedin tümü de hasta olur. Dikkat edin, O kalptir,d

480/2 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Muhammed sallallahü aieyhi ve sellem dünyadan ayrılıncaya kadar üç gün üç gece ardarda doyasıya ekmek yiyemedik.
Muhammed sallallahü aleyhi ve seliem dünyadan ayrılıncaya ksdar, dünya üzerimizden sıkıntılarını e-kstk etmedi.
Muhammed (S.A.V) dünyadan ayrılınca da, ne musibet varsa, üstümü' ze yağdırdı.

{a) Rir rivayette şöyle dedi;
«Muhammed sallallahü aleyhi ve seliemin ailesi, üç gün ardarda doyuncaya kadar buğday ekmeği yemedi.»

481/3 ibrahim'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Ömer İbn el-Hattâb, Peygamber (S.A.V) in, çok acı ç&ktiği bir hastalığı sırasında evine gitti. Resûlullah [S.V.) i, bu sırada Katavar malı, içi saz kamışla doldurulmuş geniş bir yürr âba üzerinde yan üzre yatıyor görünce:
«— Babam, anam uğrunda feda olsun, ey Allah'ın Resulü!, İran İle Roma kralları dibaceler üzerindeyken, sen de bu haldesin!» diye konuştu. O zaman Hz. Peygamber!
«_ Ey Ömer! dedi. Sen memnun olmaz mısın ki, dünya onlar için, ahiret de bizim için olsun?»
Hz. Ömer, daha sonra elini sürünce, Resûlullah (S.A.V) in ateşinin çok yüksek olduğunu anladı ve:
«— Sen Allah'ın elçisi olduğun halde, bir de bu halinle ateşler içer-sindesin!» dedi. Hz. Peygamber şöyle konuştu:
«— Bu ümmetin, en şiddetli belâya uğrıyani, onun peygamberi; Ondan sonra da, ümmetin derece ile en hayırlı olanlarıdır. Sizden önceki peygamberler ile ümmetleri de böyle oldular.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23- DİLİ KORUMA
Gıybet Ve Söz Gezdirmenin (Koğuculuğun) Haramlığı
Gıybetin Tarifi İle İlgili Önemli Şeyler
İnsanın Gıybeti Kendi Nefsinden Kaldırması
Gıybetten Mubah Olanlar
Birincisi:
İkincisi:
Üçüncüsü:
Dördüncüsü:
Beşincisi:
Altıncısı:
Hocasının, Arkadaşının Yahut Bunlardan Başkasının Gıybetini İşitenin Durumu
Kalb İle Gıybet Etmek
Gıybetin Keffareti Ve Ondan Tevbe
Koğuculuk
Bir Bozukluk Ve Benzeri Bir Korku Zarureti Olmaksızın İdarecilere Söz Aktarmanın Yasak Oluşu
Meşruriiyeti Sabit Olan Neseblere Dil Uzatmanın Yasak Oluşu
Övünmenin Yasak Oluşu
Müslümanın Musibetine Sevinmenin Yasak Oluşu
Müslümanları Küçümsemek Ve Onunla Alay Etmenin Haramlığı
Yalan Yere Şahidliğin Ağır Haram Oluşu
Bağış Ve Benzeri İyilikleri Başa Kakmamak
Lanet Etmemek
Kimliğini Belli Etmeden Günah İşleyenlere Lanetin Caizliği
Fakiri, Zayıfı, Yetimi, Dilenciyi Ve Benzerlerini Azarlamamanın, Nehyedildiği Ve Onlara Yumuşak Söylemenin Tevazu Göstermenin Emredildiği
Kullanılması Mekruh Olan (Hoş Olmayan) Sözler
Kâfirin, Bir Müslamanı Küfre Zorlaması:
Müslümanların Emirine "Halife" Denmesi:
Seyyid Sözünü Kullanmak
Rüzgara Sövmemek
Sıtmaya Sövmek Mekruhtur
Horoza Sövmek Yasaktır
Cahilîyet Sözleri İle Duâ Etmemek Ve Onların Sözlerini Kullanmayı Kötülemek
Cevaz Veren Şer'î Bir Sebeb Olmadan Müslümana Sövmenin Haramlığı
İki Kişinin Bir Şahıs Yanında Fısıldaşmalarının Yaşarlığı
Kadının Kocasına Yahut Başkasına Başka BirKadının Beden Güzelliğini Anlatmasının
Yaşarlığı Ancak Evlenmek Gibi Meşru Bir Sebeb Olursa Anlatabileceği
Duâ Etme Adabı ve İsteme Şekli:
Alış-Veriş Ve Benzeri İşlerde Doğru Söylese Bile Çok Yemin Etmenin Mekruhluğu:
Günahın İfşa Edilmemesi:
Namazda İmamın Okuduklarını Tekrarlamamak:
Alış-Verişte Yasaklanan Sözler:
Allah Tealâ'nın Zatından Cennet'den Başkasını İstemenin Mekruhluğu:
Allah Tealâ'nın Adını Kullanarak Ve O'ndan Merhamet İsteyerek Dilenen Kimseye Vermemenin Mekruhluğu:
Hakaret Sureti İle Başkasının Sözünü Çürütmenin, Münakaşa Yapmanın Ve Davalaşmanın Da Kötü Sözlerden Olduğu:
İnsanı İlgilendirmeyen İşlere Karışmaması:
Şiir Söylemek:
Ana-babayı Azarlamanın Haramlığı:
Yalanın Yasak Oluşu Ve Kısımlarının Açıklanması
Münafıklığın Alâmetleri:
Yalan Söylemenin Caiz Olduğu Yerler:
İmam Ebu Hamid El-Gazali'ye Göre Mubah Olan Yalan Sözler:
İnsanın Bir Şeyi İyi Bildikten Sonra Anlatması Ve Sağlam Olduğunu Bilmediği Her Şeyi Başkasına Söylememesi
Tariz Ve Tevriye
Çirkin Söz Konuşanın Yapacağı Tevbe Ve Dualar
Aslında Mekruh Olmadıkları Halde Âlimlerden Birçok Kimselerin Mekruh Kabul Ettiği Sözler

23- DİLİ KORUMA

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"İnsan bir söz söylerse muhakkak onun yanında hazır bir gözetleyici (melek) vardır."[1]
"Senin Rabbin (kullarının her yaptığını görüp) gözetleyendir."[2]
Allah Sübhânehu ve Tealâ'mn ihsanı ile geçen bölümlerde müstahab olan zikirleri ve bunların benzerlerini anlattım. Şimdi bunlara sözlerden haram yahut mekruh olanları eklemek istedim ki, kitab böylece lâfızlara ait hükümleri toplamış ve onların kısımlarını açıklamış olsun. Her mükellefin bilmek ihtiyacında bulunduğu hükümleri bunlar içinden seçip anlatacağım. Anlatacaklarımın çoğu bilinen şeylerdir. Onun için çoğuna ait delilleri terk edeceğim Başarı Allah'dandır.
Bil ki her mükellefe gerekli olan her konuşmada dilini korumaktır. Ancak bir ihtiyacı açıklayan söz söylenmelidir. Bir iş hakkında konuşmak ve susmak eşit durumda görülürse, sünnet olan konuşmayı terk etmektir. Çünkü mubah olan söz, bazan harama yahut bir mekruha götürmeye se-beb olur. Daha doğrusu adet gereği bu çoktur yahut çoğunluktadır. Selâmette kalmaktan daha üstünü yoktur.
881- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve âhiret gününe îman eden kimse hayırlı söz söylesin yahut sussun."[3]
Derim ki: Bu hadisi şerifin sahih olduğu üzerinde ittifak vardır. Hayırlı söz olmadıkça konuşmamak, gerektiğine dair açık bir delildir. Bu da ihtiyacın doğması halinde konuşmanın icab ettiğini gösterir. İhtiyaç olup olmadığı üzerinde şüphe edilirse konuşulmaz.

İmam Şafi'i (Allah ona rahmet etsin) şöyle demiştir: Bir insan konuşmak istediği zaman, ondan önce düşünmelidir. Eğer ihtiyaç ortaya çıkıyorsa konuşmalı, şübhe ediyorsa konuşmamalıdır. İhtiyaç duyuncaya kadar susmalıdır.
882- Ebû Musa El-Eş'arî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Dedim ki, yâ Resûlellah! Müslümanların hangisi en faziletlidir? Peygamber (s.a.v): Dilinden ve elinden müslümanların selâmette bulunduğu kimsedir, buyurdu."[4]
883- Selh İbni Sa'd'dan (Radıyailahu Anh) yapılan rivayete göre, Re-sûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kim bana iki çene arası ile iki ayak arasını temin ederse (onları haramdan korursa) ben ona cenneti temin ederim, (o cennetlik olur)."[5]
884- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O, Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Kul (hayır ve şer olduğu) üzerinde düşünmediği bir söz söyler de onun sebebi ile (başı ve sonu) doğu ile batıdan daha uzak (mesafe kadar) bir ateş çukuruna düşer."[6]
885- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur.
"Kul, Allah Tealâ'nın rızâsını kazanan bir söz söyler. Kul ona bir kıymet vermez. Allah o söz sebebiyle kulun derecesini yükseltir. Yine kul, Allah'ın gazabını gerektiren bir söz söyler. Ona bir değer vermez. O (Allah'ı gazablandıran) söz sebebiyle cehenneme düşer, "[7]
886- Bilâl İbni'-Hâris El-Müzenî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kişi Allah Tealâ'nın rızâsına uygun söz söyler. Ulaşacağı sevabın ne olduğunu bilmez. Allah Tealâ ona, o söz sebebiyle, Allah'a kavuşacağı güne kadar rızâ yazar (ondan razı olur). Yine kişi, Allah'ı gazablandıran söz konuşur. Ulaşacağı günahın ne olduğunu bilmez, Allah Tealâ o söz sebebiyle kul için kendisine kavuşacağı güne kada gazab yazar (ondan razı olmaz)."[8]
887- Süfyan İbni Abdulîah'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir:
Yâ Resûlellah! Bana (faydası çok) öyle bir şey söyle ki, ona sarılıp yapayım, dedim. Rabbim Allah'dır, de, sonra dosdoğru ol, dedi.
Yâ Resûlellah Benim en çok korkacığım şey nedir? dedim. Peygamber (s.a.v) kendi dilini tuttu sonra budur, dedi."[9]
888- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seliem şöyle buyurdu: "Allah'ı an-maksızın çok söz söylemeyin. Çünkü Allah Tealâ'yı anmaksızın çok konuşmak kalb için bir katılıktır. Allah Tealâ'dan insanların en uzak kalanı kalbi katı olanıdır."[10]
889- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah SallaHahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Allah Tealâ kimi iki çene arasının (dilinin) kötülüğünden ve iki ayağının arasındaki kötülükten korursa, o cennete girer."[11]
890- Ukbe İbni Âmir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde o şöyle demiştir:
"Yâ Resûlellah! Kurtuluş (çaresi) nedir? dedim.
Dilini kendine tut. Evin sana geniş olsun (ihtiyaçların için çalış, boşuna işler arkasına düşme). Günahlarına (tevbe edip) ağla, buyurdu."[12]
Tirmizî, bu hasen hadistir, demiştir.
891- Ebû Saıd EI-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu "İnsanoğlu sabahlayınca, bütün azalar (organlar) dile boyun eğip: Bizim hakkımızda Allah'dan kork; çünkü biz senden bir parçayız. Sen doğru olursan, biz de doğru oluruz. Sen eğrilirsen biz de eğriliriz, derler.[13]
892- Ümmü Habîbe'den (Radıyalahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "İnsanoğlunun her sözü aleyhinedir; ancak iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak yahut Allah Tealâ'yı zikretmek müstesnadır."[14]
893- Muaz'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resulü! Beni cennete koyacak ve beni cehennemden uzaklaştıracak bir ameli bana bildir, dedim. Peygamber (s.a.v):
Büyük bir işten sordun. Bu iş Allah Tealâ'nın o işi ihsan ettiği kimse için kolaydır: Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayarak O'na ibâdet edersin, namazı gereği üzere kılarsın, zekâtı verirsin, ramazan da oruç tutarsın, Kabe'yi hac edersin, buyurdu. Şöyle devam etti.
Ben sana hayır kapılarını göstereyim mi? Oruç (kötülüklerden ve ateşten koruyan) bir kalkandır. Sadaka, ateşin suyu söndürmesi gibi günahları söndürür. Bir de kişinin gece ortasında namaz kılmasıdır. Sonra şu ayeti okudu:
"(Gece ibâdet etmek için) yataklarından bedenleri uzaklaşır."[15] Sora şöyle devam etti:
İşin başını, esasını ve yüksekliğin üst, noktasını bildireyim mi?
Evet, yâ Resûlellah dedim. İşin başı İslâm'dır. Onun esası (dayanağı) namazdır. Üst kısmı da cihaddır, buyurdu. Sonra:
Bütün bunların kemal ve kıvamı olan şeyi sana bildireyim mi? dedi.
Evet, yâ Resûlellah! dedim. Peygamber kendi dilini tuttu sonra:
Bunu kendi aleyhine olmaktan engelle dedi.
Yâ Resûlellah! Biz konuştuğumuz şeylerle hesaba çekilir miyiz?dedim.
Anan sana ağlasın! İnsanları yüzükoyun ateşe düşüren dillerinin topladıklarından başkasımıdır? buyurdu.[16]
894- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Lüzumsuz şeyleri terk etmek (boşuna konuşmamak), kişinin İslâmının güzelliğinden- Hasen hadistir.
895- Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kim susarsa (felâketlerden) kurtulur."[17] Bunun isnadı zayıftır. Ben bunu meşhur olduğu için açıklamak istedim. Anlattıklarımın benzeri sahih hadisler çoktur. Gösterdiklerim (Allah'ın izni ile) başarıya kavuşan kimse için yeterlidir. İnşa Allah "Gıybet" bölümünde bu bölümle ilgili meseleler gelecektir. Başarı Allah'dandır.
Selefden ve onlardan başka kimselerden nakledilen haberlere gelince, bunlar çoktur. Anlattıklarımız yanında olara ihtiyaç yoktur. Fakat bunlardan bazı ayıb sayılan şeylere işaret edeceğim.
Bize ulaştığına göre, Kuss İbni Saide ve Eksem İbni Sayfi bir araya geldiler. Onlardan biri arkadaşına:
İnsanoğlunda ayıb şeylerden kaç tane buldun? dedi. Öteki:
Bunlar sayılamayacak kadar çoktur. Benim sayabildiklerim sekiz bin ayıbdır. Ben bir haslet buldum ki, insanoğlu onu kullanırsa bütün ayıb-ları örter. Arkadaşı:
O nedir dedi.
Dili korumaktır cevabını verdi.
Yine Ebû Ali El-Fudayl îbni İyad'dan (Radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: Kim sözünü amelinden sayarsa, gereksiz konuşması az olur. İmam Şafi'i (Allah ona rahmet etsin) arkadaşı Rebîa şöyle dedi: Ey Rebî'î Seni ilgilendirmeyen konuşmayı yapma. Çünkü sen bir söz söylediğin zaman, o söz sana hâkim olur, sen ona sahib olamazsın.
Abdullah îbni Mes'ud'dan (Radiyaîlahu Anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Habsedilmeye dilden daha lâyık bir şey yoktur. Başkası da: Lisan yırtıcı hayvana benzer. Eğer onu bağlamazsan sana saldırır, demiştir.

Üstad Ebu'l-Kasım El-Kuşeyri'nin meşhur risalesinden naklettik. Şöyle demiştir: Susmak selâmettir; asıl olan da budur. Yerinde konuşmak hasletlerin en şereflisi olduğu gibi, zamanında susmak da erkeklerin sıfatıdır. Demiştir, Ebu Ali EI-Dekkak'in (Radıyallahu Anh) şöyle dediğini işittim: Hakka karşı sükût eden dilsiz şeytandır.
Kuşeyrî şöyle demiştir: Nefisle mücadele edenlerin susmaları, konuşmada bazı âfetler olduğunu bildikleri içindir. Konuşmalarda nefsin payı üğünme vasfını ortaya çıkarmak, güzel konuşma ile emsalleri arasında seçkin duruma çıkmak gibi şeylerle olur. Bunlar âfetlerdendir. Susmak nefsi terbiye edenlerin vasfıdır. Susmak onların ahlâkı düzeltme ve tevazu ile yaşama esaslarından biridir. Bununla ilgili söyledikleri şiirlerden biride:
Dilini tut konuşma ey İnsan! * Seni ısırmasın, o bir yılan. Mezarda nice dilden ölü var. Korkmuş idi ondan kahramanlar...
Riyâşi şöyle demiştir (Allah ona rahmet etsin):
Ömrün hakkı için, Ümeyye Oğullarının günahlarından beni uzak tutan günahım var.
Onların hesabı Rabbimedir; bunun ilmi O'nda son bulur, bende değil...
Rabbim bendeki halleri düzeltince, onların yapmış oldukları bana engel değil...

Gıybet Ve Söz Gezdirmenin (Koğuculuğun) Haramlığı

Bil ki, bu iki huy, insanlar arasında en çok yayılan çirkin şeylerin en çirkinidir. Öyle ki insanlardan az kimse bunlardan kurtulur. Bunlardan genellikle sakındırmaya ihtiyaç bulunduğundan onlardan söz etmeye başladım.
Gıybete gelince: İnsanı, hoşlanmadığı halleri ile anmandir. Hoşlanmadığı şey, ister vücudunda, dininde, dünya işinde, nefsinde, yapısında ahlâkında, malında, çocuğunda, ana-babasında, eşinde, hizmetçisinde, kölesinde, sarığında, elbisesinde, yürüyüşünde, hareketinde, sevinmesinde, şakasında, asık suratında, tatlı yüzünde yahut bunlara benzer hallerinde bulunsun. Bunları sözünle, yazı ile hoşlanmadığı bir hal olarak ifade etmen, işaret kullanman, gözünle, elinle, başınla yahut benzeri bir şeyle işaret etmen hep gıybet olur.
Bedende olanlar (hoşlanılmayan ve gıybet yerine geçen sözler): Kör, topal, şaşı kel, kısa, uzun, siyah ve sarı gibi söylenilen sözler.
Dinde olanlar: Fasık, hırsız, hain, zalim, namaza gevşek, necasetlerde müsamahakâr, babasına itaat etmez, zekâtı yerinde harcamaz, gıybetten kaçınmaz gibi..
Dünya işlerinde olanları: Edebi az, insanlara gevşek davranır, kimseye hak tanımaz, çok konuşur, çok yer yahut çok uyur, zamansız uyur, lâyık olmadığı yere oturur gibi...
Baba ile ilgili (gıybet) sözler: Babası fâsıktır, Hind'lidir, katrancıdır, Zencidir, tamircidir, bez satıcısıdır, köle dellâlıdır, marangozdur, demircidir, dokumacıdır gibi...
Ahlâkla ilgili olanlar: Ahlâkı kötü, kibirli, riyakâr aceleci, zorba, âciz, kalbi zayıf, kızgın, asık suratlı, azledilmiştir, gibi sözler söylemek...
Elbise ile ilgili sözler: Elbisesinin yeni geniştir, eteği uzundur, elbisesi kirlidir ve benzeri sözler söylemek... Geri kalanlar, bu anlattıklarımıza kıyas edilir. Bunun kaidesi, adamı hoşlanmadığı bir hali ile anmaktır.
İmam Ebu Hamid El-Gazali gıybet üzerinde müslümanların ittifakını şöyle anlatmıştır: Başkasını hoşlanmadığı bir şeyle anmak gıybettir. Bunu açık olarak beyan eden hadis gelecektir. Söz gezdirmeğe (koğuculuğa) gelince: bu insanların sözlerini bozgunculuk ve fesad maksadı ile birbirlerine aktarmaktır. İşte gıybet ile koğuculuğun tarifleri budur. Hükümleri ise, müslümanların ittifakı ile her ikisi de haramdır. Kitab, sünnet ve icmaı ümmetten haram olduklarına dair açık deliller birbirlerini takviye etmiştir.
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bir kısmınız bir kısmınızı gıybet etmesin."[18]
"Her ayıplayana ve gıybet edene azâb olsun."[19]
"Çok ayıplayanı ve koğuculuk edeni (tanıma).[20]
896- Huzeyfe'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Koğucu cennete girmez."[21]
897- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir: "Resû-Iüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem iki mezara uğradı da: Bunlara azâb ediliyor; fakat büyük günahdan dolayı azab edilmiyorlar, dedi. Ravi demiştir ki, Buhârî'nin rivayetinde şöyledir: "Doğrusu o azâb büyüktür." Bunlardan biri koğuculuk yaparak dolaşıyordu. Diğeri de idrarından sakınmazdı (insanların gözünden yahut sıçramışından kaçınmazdı.)"[22]
898- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Resû-lüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Gıybet nedir, bilirmisiniz? (Ashab):
Allah ve O'nun Resulü bilir, dediler. Resülüllah (s.a.v):
Kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır. Denildi ki:
Söylediğim şey kardeşimde varsa gıybet olur mu? Peygamber (s.a.v):
Söylediğin şey onda varsa gıybet etmiş olursun onu. Eğer söylediğin şey onda yoksa, ona iftira etmiş olursun, buyurdu."[23]
899- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sullem Veda haccında kurban kesme gününde Mi-na'daki hutbesinde şöyle buyurdu: Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız (namus ve şerefleriniz) bu şehrinizde, bu ayınızda bu gününüzün hürmeti gibi size haramdır (karşılıklı olarak bu haklarınızı korumakla mükellefsiniz). Dikkat edin! Tebliği ettim mi?"[24]
900- Âişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şöyle söyledim: (kusur hallerinden ortağım) Safiyye'den şu ve şu sana yeter." (Ravilerden biri demiştir ki, Aişe bu sözle kısalığını kasdetmiştir). Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) bana: Öyle bir söz söyledin ki, eğer deniz suyu ile karıştırılsa, onu bulandırırdı, dedi. Hz. Aişe anlatmaya devam ediyor: Bir adamı hoşlanmayacağı hal ile peygambere anlattım. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Benden şu ve bu olduğu halde bir insanı hoşlanmayacağı şeyle anmayı istemem."[25]
Ben derim ki, bu hadis gıybetten alıkoyan hükümlerin en büyüklerin-dendir yahut en büyüğüdür. Bu derecede gıybeti kötüleyen bir hadis bilmiyorum.
"Peygamber kendiliğinden konuşmaz, onun söylediği (dinî hüküm) ancak kendine vahyolunan bir vahiydir."[26]
Kerim olan Allah'dan lütfunu ve her hoş olmayan şeyden afiyet vermesini dileriz.
901- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resülüllah Salfaüahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Miraca çıkarıldığım zaman bir kavme rasgeldim. Onların bakırdan tırnakları vardı; onlarla yüzlerini ve göğüslerini tırmahyorladı. Bunlar kimdir? Ey Cibril, dedim. Bunlar insanların (gıybet ederek) etlerini yiyenler ve onların ırzları ile uğraşanlardır," dedi.[27]
902- Saîd İbni Zeyd'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem şöyle buyurmuştur:
"Haksız yere müslümanların ırzına (şeref ve namusuna) hakaret etmek haramın en büyüğüdür."[28]

903- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seliem şöyle buyurdu:
"Müslüman müslümanların kardeşidir. Ona hainlik etmez, ona yalan söylemez, ona yardımı kesmez. Müslümanın her şeyi müslümana haramdır: Irzı, malı ve kanı. Takva işte buradadır. Kişinin kardeşine hakaret etmesi kötülük olarak ona yeter."[29]
Derim ki, bu hadisin faydası ne kadar büyük ve faydaları ne çok olmuştur!.. Başarı Allah'dandir.

Gıybetin Tarifi İle İlgili Önemli Şeyler

Geçen bölümde anlatmıştık: Gıybet, insanı hoş görmediği şeyle anman-dır. Sözünle, yazınla, rumuzunla, ona işaretinle, gözünle, elinle, ve başınla olsun hüküm birdir. Bunun kaidesi şudur:
Herhangi bir hareket ki onunla bir müslümanın kusurunu senden başkasına bildiriyorsun, o gıybettir, haramdır. Kusurlu gördüğü kimsenin halini anlatmak için topal imiş gibi, kambur imiş gibi yürüyüş ve benzen tavırlarla taklitte bulunmak bu haramdandır. Bütün bunlar ihtilafsız haramdır. Bir insan kendi kitabında, bir yazarın şahsını belirterek falan adam şöyle böyle demiştir diye onun noksanlığım ve düşüklüğünü söylemesi de bu kısım haramdandır. Eğer ona uyulmasın, ona aldanıp sözü kabul edilmesin diye ilminin zafiyetini açıklamak maksadı ile olursa bu gıybet değildir. Bilâkis bunu yapmak vacibdir; ondan sevab kazanılır. Yeterki, bu maksadı taşımış olsun. Yine bir kitab yazarı yahut başkası söylerse ki, bir cemaat yahut bir topluluk şöyle böyle demişlerdir. Bu sözleri yanlıştır, hatadır, cehalettir, gaflettir. Bu gibi sözler de gıybet değildir. Gıybet olan, bir insanı aynı ile şahsını belirterek yahut belli bir cemaatı kasdede-rek anmaktır.
Şu söz de haram olan gıybettendir: Muhatabın kimi kasteddiğini anladığı zaman senin "İnsanlardan biri, fıkıh âlimlerinden biri, ilim iddia edenlerden biri, müftülerden biri, iyi kimselerden sayılan biri, zühdü iddia edenlerden biri,, bugün bana uğrayanardan biri, gördüğümüz bir kimse, yahut şöyle bir kimse, şu iyi yapmıştır, gibi konuşman haram olan gıybettir. İlim ve sofuluk taslayanları gıybet etmek de bu haram olan kısımdandır. Çünkü isim açıklanarak yapılan konuşmalar gibi, bunlar hakkında işaret suretiyle söylenen sözlerden de bunların şahsı anlaşılır. Meselâ, onlardan biri için denilir: Falanın hali nasıldır? Muhatab cevab verir: Allah bizi islâh etsin. Allah bizi bağışlasın, Allah onu ıslah etsin, Allah'dan afiyet dileriz, cehalet karanlığına girmekle bizi imtihan etmeyen Allah'a hamd olsun, kötülükten Allah'a sığınırız, utanma azlığından Allah'a sığınırız, Allah tevbemizi kabul etsin ve bunlara benzer adamın noksanlığını gösteren konuşmalar gibi....
Belli bir adamın kusur ve ayıbını kasdederek bu sözler söylendiği için bunlar haram olan gıybet olurlar.
Yine şu sözler de bu haram sınıftandır: Faîan adam hepimizin içine düştüğü musibet içindedir, yahut onun bunda hilesi yoktur, bu işi hepimiz yapıyoruz. Bu söylenenler bazı örneklerdir; yoksa gıybetin tarifi şudur: Söylediğimiz gibi, dinleyiciye bir insanın noksanlığını bildirmek, gıybettir. Bundan önceki bölümde Müslim'in ve başkasının sahihinde gösterdiğimiz hadisin ifadesinde bulunan gıybet tarifinde bunların hepsi malûm bulunmaktadır. En iyisini Allah bilir.
Bil ki, gıybet yapan için gıybet haram olduğu gibi, dinleyiciye de o sözü dinlemek, söyleneni kabullenmek haram olur.
Haram olan gıybetle konuşmaya başlayan kimseyi, eğer açık bir zarardan korkmuyorsa, dinleyicinin engellemesi icab eder. Eğer zararından kor-kuyorsa, kalbi ile inkâr etmek ve o meclisi terketmek ona vacib olur. Bu da ayrılabilme imkânı olduğu zaman yapılır. Eğer dili ile gıybeti inkâr edebiliyorsa yahut başka bir sözle gıybeti kesebiliyorsa bunu yapması gerekir. Bunu yapmazsa günah işlemiş olur.
Bir insan, gıybet yapmakta olan kimseye dili ile sus der de, kalbi ile gıybetin devamını arzuîarsa, Ebu Hamid El-Gazali demiştir ki, bu nifaktır, onu günahtan kurtarmaz. Muhakkak kalbi ile sevmemesi gerekir.
Bir kimse gıybet yapılan bir mecliste oturmak zorunda kaldığı zaman, inkârdan aciz kalırsa yahut inkâr eder de kabul edilmezse ve meclisten ayrılması da hiç bir şekilde mümkün olmazsa, gıybeti dinlemek ve ona kulak vermek haram olur. Bunun çaresi dili ve kalbi ile Allah'ı zikretmektir. Yahut yalnız kalbi ile zikreder, yahut konuşmayı dinlememek için başka bir iş üzerinde düşünür. Bu anlatılan şekilde kulak vermeden ve dinlemeyi istemeden konuşmayı duymak zarar vermez. Yeni bir durum hasıl olurda meclisten ayrılabilme imkânı doğarsa ve gıybet de devam ediyorsa meclisten ayrılmak vacib olur.
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Âyetlerimiz üzerinde hakaret şekli ile konuşanları, gördüğün zaman onlardan yüz çevir (yanlarında oturma) tâ ki, Kur'andan başka bir söze geçerler. Eğer onlardan yüz çevirmeyi Şeytan sana unuttururs a, hatırladıktan sonra zalimler topluluğu ile oturma."[30]
İbrahim İbni Edhem'den rivayet ettik (Radiyallahu Anh): O bir ziyafete çağrıldı ve bulundu. Davetlerine gelmeyen bir adamdan söz ettiler.

İnsanın Gıybeti Kendi Nefsinden Kaldırması

Bil ki, bu bölümün kitabda ve sünnette delilleri çoktur. Fakat ben bunların bir kısmına işaret etmekle yetineceğim. Başarıya ulaşan bunlarla kendini gıybet etmekten engeller. Başarıya ulaşmayanda ciltler dolusu kitab-larla gıybetten sakınmaz.
Bunun esası, gıybetin haram olduğuna dair anlattığımız delilleri kendi nefsine arzetmesidir. Sonra Allah Tealâ'nın şu âyetlerini düşünmektir:
"(İnsan) ne söz söylerse, muhakkak onun yanında bir gözcü (melek) vardır."[31]
"Ettiğiniz dedi-koduyu günahı az sanıyorsunuz. Halbuki o Allah katında büyük günahtır."[32]
Sahih olarak anlattığımız hadislerden biri de:
"İnsan Allah Tealâ'nın razı olmadığı bir söz konuşur da buna bir değer vermez. O söz sebebiyle cehenneme yuvarlanır."[33]
Dili korumak ve gıybet etmek bölümlerinde daha önce bu manada hadisler anlattık. Bu sakınma çarelerine, Allah benimledir, Allah şahidim-dir, Allah beni görendir sözleri eklenebilir.
Hasan Basrî'den (Allah ona rahmet etsin) rivayet edilmiştir; Bir adam ona şöyle dedi; Sen beni gıybet ediyorsun. Cevab verdi: Benim nazarımda seni sevablarıma ortak yapacak kadar senin kıymetin yükselmemiştir.
İbni'l-Mübarek'den (Allah ona rahmet etsin) şöyle dediğini rivayet ettik: Ben bir kimseyi gıybet edecek olsam, ana-babamı gıybet ederdim; çünkü onlar benim sevablarıma ortak olmaya daha lâyıktır. Dediler ki, o ağır adamdır. Bunun üzerine İbrahim: Ben, insanların gıybet edildiği bir yerde bulunmakla bu günahı kendim yapmış oldum, dedi. Sonra meclistan çıktı ve (nefsini terbiye için) üç gün yemek yemedi. Bu manada okudukları şiirden biridir:
Koru kulağını, dinlemekten çirkini;
Koruduğun gibi çirkinden dilini.
Dinleyince sen çirkin söz söyleyeni. Ortak olursun söyleyene, aç gözünü!..

Gıybetten Mubah Olanlar

Bil ki, gıybet haram olmakla beraber, durum gereği mubah olan halleri de vardır. Bunları mubah kılan şeyler, ancak sahih olan şer'i maksad-lardır. Altı sebebden biri ile gıybet mubah olur:

Birincisi:

Zulme (haksızlığa) uğramaktır. Haksızlığı uğrayanın idareciye, hakime ve yetkili başka kimselere başvurup derdini anlatması ve zalimden hakkının alınmasını istemesi caizdir. Bunun için falan kimse bana haksızlık etmiştir, bana şöyle yapmıştır, beni yakalayıp doğmuştur gibi sözler söyler.

İkincisi:

Kötülüğü ve günahı iyiliğe ve doğruluğa çevirmek için başkasından yardım istemek. Bunun için kötülüğü kaldırmak isteyen adam, gücünü ve yardımını umduğu adama der ki, falanca şu kötülüğü işliyor, ona engel ol, onu yola getir. Bunun benzeri sözleri söyler. Maksadı kötülüğü gidermek olur. Eğer bu maksadı taşımazsa, haram olur.

Üçüncüsü:

Bir mesele için fetva istemektir. Müftüye der: Babam, yahut kardeşim, yahut falanca bana haksızlık etti. Bunu bana yapmaya hakkı var mıdır, yok mudur? Bundan kurtulmak için tutacağım yol nedir ve hakkımı nasıl alırım, benden haksızlığı nasıl kaldırırım ve benzer sözler?... Yine zevcem bana şunu yapıyor, yahut kocam şu işi yapıyor ve benzeri sözler söylenir. Bunları yapmak ihtiyaç halinde caizdir. Fakat ihtiyatlı olan yol, şu işi yapan adam hakkında ne dersin, yahut şu şu işleri yapan koca veya zevce için ne dersin şeklinde (isim belirtmeden) sormaktır. Çünkü insanı belirtmeden maksad elde edilmiş olur. Bununla beraber şahıs tayini de caizdir. Çünkü buna dair İnşa Allah anlatacağımız Hind'in hadisi vardır. Onun sözü şu:
"Yâ Resûlellah, Ebû Süfyan kıskanç bir adamdır." böyle söyleyerek hadisi anlattı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de onu böyle konuşmaktan yasaklamadı.

Dördüncüsü:

Müslümanları kötülükten sakındırmak ve onlara öğüt vermektir. Bu da bir kaç şekilde olur:
Birisi hadis ravilerinden ve şahidlerden sakat olanları göstermektir ki, müslümanların icmaı ile caizdir. Daha doğrusu ihtiyaç halinde vacibdir.
Birisi de, bir insanın kuracağı hısımlık işinde, yahut yapacağı ortaklıkta, yahut bırakacağı emanette, yahut kendisine bırakılacak emanet üzerinde, yahut bunlardan başka yapacağı işlerde sana danışmasıdır. Senin görevin nasihat üzere bildiğin şeyi ona anlatmaktır. Eğer onunla iş yapman, akrabalık kurman uygun olmaz sözünü söylemen yeterli olursa, adamın kötülüklerini bildirmen gerekmez. Eğer maksad elde edilemez de açıklamak zorunlu olursa, o zaman açık olarak kötülükleri anlatılır.
Bunlardan birisi de şudur: Hırsızlık ile, zina ile, şarab içmekle yahut bunlardan başka kötü hallerle tanınan bir köleyi satın almakta olan bir adamı gördüğün zaman, eğer müşteri bu durumu bilmiyorsa ona bildirmen gerekir. Yalnız iş bu köle durumuna bağlı değildir. Satılacak bütün ticarî eşyada kusur ve ayıp arsa, bunları bilenin müşteriye ayıbları açıklaması lâzım gelir. Tabii ki müşteri bunları bilmiyorsa...
Bunlardan biri de: Fıkıh ilmi öğrenmek isteyen bir adam ilim öğrenmek istediği kimsenin bid'at sahibi yahut fasik olduğunda tereddüt gösteriyorsa, sen de adamın zarar göreceğinden korkuyorsan o ilim öğrencisine öğüt niyeti ile adamın halini ona açıklaman gerekir. Bunda da maksad öğüt vermek olmalıdır. Burada yanılma olur. Konuşan kimseye hased duygusu yahut şeytan dürtüsü tesir eder de, insan öğüt verdiği, merhamet ettiği düşüncesine kapılır. Burada iyi düşünmek ve işi anlamak lâzım gelir.
Bunlardan diğer biri de: Üzerinde idarecilik görevi olup da onu gereği üzere başaramamaktır. Ya idarecilikte ehliyeti yoktur, yahut fasıktır, yahut gaflet içindedir, yahut benzeri uygunsuz halleri vardır. Onun bu ha-lerini, yetki sahibi olan amirine söylemek icab eder. Böylece onu yerinden aldırmış, başka ehil bir kimseyi yerine getirmiş olur. Yahut ona aldanmamak için onunla muamele etme şeklini öğretmiş olur. Yahut onu istikamet üzere bulunmaya teşvik etmiş veya değiştirilmesine sebebiyet verilmiş olur.

Beşincisi:

Gıybet edilenin fışkı yahut bid'atı açıkta olmaktır. Açıkça şarab içen, yahut insanların açıkça mallarım aşıran gibi. Yine insanların mallarını düşük bir ölçü ile alan, zulüm yaparak vergi tahsil eden, batıl işlere sahip çıkan gibi. Bu gibileri açıkta yaptıkları işleri ile anmak caizdir. Fakat diğer ayıplarını anlatmak haramdır. Ancak anlattıklarımızdan başka bir sebeb cevaz teşkil ediyorsa, yine onun gıybetinde bulunmak haram olmaz.

Altıncısı:

Bildirmek ve tanıtmak için gıybettir. Bir insan şaşı, topal, sağır, kör, kel, çapraz gözlü gibi lâkabı olursa, onu tanıtmak niyeti ile böyle bir lâkabla anılabilir. Fakat noksanlık ciheti ile söylemek haram olur. Eğer başka bir ifade ile tanıtmak mümkün olursa, onu yapmak evladır. İşte anlattığımız şekilde alimlerin beyan etmiş oldukları mubah olan gıybetin sebebleri altıdır.
İmam Ebu Hamid El-Gazalî ihya kitabında ve diğer alimler gıybet üzerindeki hükümleri bu şekilde tesbit etmişlerdir. Bunun delilleri sahih ve meşhur olan hadislerde açıkça vardır. Bu sebeblerin çoğu üzerinde gıybetin cevazında icma vardır.
904- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir. "Bir adama (içeri girmek için) Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den izin istedi. Peygamber (s.a.v): Ona izin verin; o ne kötü kabile kardeşidir! dedi." Fesad ehli olanların, imanlarında şübhe bulunanların gıybet edilmesinin caiz olduğuna Buhârî bu hadisi delil göstermiştir. (O kimsenin kötü halini Peygamber bildiği için, ondan sakınılsın diye böyle buyurmuştur.)[34]
905- İbni Mes'ud'dan yapılan rivayetde şöyle demiştir: Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ganimetleri böldü. Ensardan bir adam:

Vallahi Muhammed bu işle Allah Tealânm rızasını dilemedi, dedi. Ben Resûlü-lah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gidip ona (adamın sözünü) bildirdim. Bunun üzerine Peygamberin yüzü değişti ve şöyle buyurdu: Allah Musa'ya rahmet etsin. Doğrusu ona bundan daha çok eziyet edildi de sabretti. "[35]
Rivayetlerinin birinde de İbni Mes'ud şöyle demiştir: "Bundan sonra Peygambere bir söz iletmeyeceğim, dedim."
Kardeşi hakkında söylenen bir sözün ona bildirilmesinin caiz olduğuna Buhârî bu hadisi delil göstermiştir.
906- Hazreti Aişe'den (Radıyalîahu Anha) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Falanca ve falancanın bizim dinimizden bir şey bildiklerini sanmıyorum." Raviler-den biri olan Leys İbni Sa'd demiştir ki: O iki kimse, münafıklardan iki adamdı.[36]
907- Zeyd İbni Erkam'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Resûlüîlah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile bir sefere çıktık. İnsanlara o seferde şiddetli açlık isabet etti. (Münafık olan) Abdullah İbni Ubeyy: Resûlüllah'ın yanında bulunanlara yiyecek vermeyin ki, onun çevresinden dağılmış olsunlar, eğer Medine'ye dönersek güçlü olanımız güçsüzü oradan çıkaracaktır, dedi. Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gidip bunu ona haber verdim. Bunun üzerine Peygamber onu ça ğırmak için adam gönderdi. (Abdullah inkâr etti) Allah şu âyeti indirerek Zeyd'i doğruladı:"
"Münafıklar sana geldiği zaman..."[37]
Buhârî'nin Sahihinde Ebû Süfyan'ın karısı Hind'in hadisi vardır. Onun Peygambere sözü şu idi: "Ebu Süfyan kıskanç bir adamdır..."
Kays'ın kızı Fatma'nın da hadisi vardır. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in (evlenmek için kendisine danışan Kaysın kızı Fatma'ya) sözü şu oldu: "Muaviyeye gelince o fakirdir.
Ebu Cehm ise, o parasını boynundan bırakmaz (hanımları döğer).[38]

Hocasının, Arkadaşının Yahut Bunlardan Başkasının Gıybetini İşitenin Durumu

Bir müslümanın gıybet edildiğini işiten kimsenin onu reddetmesi ve söyleyeni engellemesi uygundur. Eğer onu sözle eğelleyemezse, eli ile engeller. El ile ve dil ile engel olmaya gücü yetmiyorsa, o meclisi terk eder. Eğer üzerinde hakkı bulunan hocasının yahut başkasının yahut fazilet ve salâh sahibi kimsenin gıybetini işitirse, anlattığımızdan daha çok bunlar için özen gösterir.
908- Ebû Derdâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim kardeşinin şerefinden (gıybeti) reddederse, Allah onun yüzünden kıyamet günü ateşi geri çevirir,"[39]
909- İtban'ın (Radıyallahu Anh) meşhur olan hadisinde şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem namaza kalktı. Dediler ki, Malik İbni Duhşüm nerede? Buna karşı bir adam: O münafıktır; Allah'ı ve O'nun Peygamberini sevmez, dedi. Bunur üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Bunu söyleme. Görmüyormusun, o Lâilâhe illallah demişti ve bununla Allah'ın rızasını diliyordu, dedi."[40]
910- Hasan El-Basrî'den (Allah ona rahmet etsin) yapılan rivayetde: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından o(an Aiz İbni Amr, Ubeydullah İbni Ziyad'ın yanma vardı. Dedi ki:
"Ey Yavrucuğum! Ben, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: İdarecinin en kötüsü sert sözlü olandır. Sen onlardan olmaktan sakın. Ubeydullah ona, otur dedi. Sen Muhammed Aley-hisselâtü vesselamın ashabından bir kırıntısın. Âiz dedi: Onlar içinde kırıntı varmı idi? Kırıntıhk ve döküntülük onlardan sonra gelenlerde ve başkalarında vardır. (Onların hepsi kıymetli şahsiyetler idi.)."[41]
911-Kâb İbni Mâlik'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilen tevbe olayı üzerindeki uzun hadisinde şöyle demiştir: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Tebük'de insanlar arasında otururken:
"Kâb İbni Malik'e ne oldu? diye sordu. Selime Oğullarından bir adam:
t Yâ Resûlellah! Onu, kendini beğenmesi ve gururu (Tebük seferine katılmaktan) alıkoydu, dedi. Muaz İbni Cebel ona cevab verdi (Radıyallahu Anh):
Ne kötü söyledin! Vallahi, ey Allah'ın Resûiü! Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sükût etti."[42]
912- Câbir İbni Abdullah ve Ebû Taihâ'dan (Radıyallahu Anhüm) yapılan rivayetde demişlerdir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Bir yerde bir müslümanın şahsiyetine saldırılır ve şerefi nok-sanlaştınlır da ona kardeşi yardımı terk ederse, Allah ona yardımı, kendisine yardım edilmesini istediği bir yerde terk eder. Bir yerde de bir müslümanın şerefi düşürülür ve şahsiyetine saldırılır da insan ona yardımcı
çıkarsa, kendisine yarmm eaiimesini istediği bir yerde Allah ona yardım eder."[43]
913- Muaz İbni Enes'den yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Bir münafıktan bir mü'mini koruyan kimsenin etini kıyamet gününde cehennem ateşinden koruyacak bir meleği Allah gönderir. Kim de mü'-minin kötülüğünü dileyerek ona bir kötülük atarsa, Allah onu dediği sorumluluktan çıkıncaya kadar (hak sahibi ile helallaşmcaya kadar) cehennemin köprüsü üzerinde tutuklar."[44]

Kalb İle Gıybet Etmek

Bil ki, (mü'min hakkında) kötü zan beslemek haramdır. Bu söz ile yapılan gıybet gibidir. Bir insanın kötülüklerini söylemen gibi, bunu kendi nefsine söylemen ve ona kötü zan beslemen de haramdır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Zandan çok sakının. "[45]
914- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resû-lüllah Salîallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Zandan sakınınız. Çünkü zan, sözün en yalanıdır."[46] Bu anlattığım manada hadisler çoktur. Yasak olan kötü zandan maksad, kalb ile işi kararlaştırmak ve başkası üzerinde kötülük kararı vermektir. Fakat kalbden geçenler ve nefis kuruntuları kararlaşmaz ve üzerinde devamlı olarak durulmazsa, âlimlerin ittifakı ile bağışlanmış sayılır. Çünkü bunun kalbe gelişinde ihtiyar yoktur. Kalbden ayrılmasında da bir yol yoktur. Peygamber efendimizden sabit olan şu hadis de bu manadadır:
915- Buhârî'de Resûlüllah Salîallahu Aleyhi ve Sellem'den şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Tealâ, ümmetimin nefislerinde yapmış oldukları kuruntu ile konuşmadıkça yahut onu yapmadıkça bunu onlardan bağışlamıştır."[47]
Âlimler: Bundan maksad, hatıra gelip de yerleşmeyen gelip geçici fikirlerdir. Bu gibi haller gıybet olsun; yahut küfür olsun yahut bunlardan başkası olsun hüküm birdir. Küfrü benimsemek kasdı olmaksızın bir kimsenin kalbine sadece gelip geçici olarak küfür hatıratı düşerde sonra hemen onu atarsa kâfir olmaz ve bundan ona bir günah gerekmez, demiştir.
Biz vesvese bölümünde Sahih olan hadis münasebetiyle bildirmiştik ki, ashab: "Yâ Resûlellah! Herhangi birimizin kalbine bir şey

düşüyor da onu konuşup söylemeyi büyük günah buluyoruz? diye sordular. Peygamber (s.a.v): Bu hal, açık iman ifadesidir (çünkü insanın irade ve isteği ile meydana gelmiyor ve benimsenmiyor), buyurdu. Burada anlattıklarımızdan başka aynı manada nakiller vardır.
Bunların bağışlanmasının sebebi, onlardan sakınmak mümkün olmadığındandır. Mümkün olan şey, bunlar üzerinde durmamak ve üzerlerinde devamlı olarak durmaktan kaçınmaktır. Bunun içindir ki, bu kötü düşünceler üzerinde durmak ve kalbi bunlara bağlayıp kesinlik elde etmek haram kılınmıştır. İnsana ne zaman böyle bir gıybet düşüncesi yahut bundan başka günahlar arız olursa, bunlardan yüz çevirmek sureti ile onları engellemek ve engelleyici sebebleri hatırlamak vacib olur.
İmam Ebû Hamid El-Gazali İhya'da şöyle demiştir: Kötü bir zan kalbine düşünce, bu Şeytanın senin kalbine bıraktığı vesvesesidir. Bunu yalanlaman gerekir; çünkü Şeytan en büyük bir fasıktır. Allah Tealâ;
"Size bir fâsik bir haber getirdiği zaman (doğruluğunu) araştırın. Yoksa bilmeyerek Bir kavme sataşırsınız da yaptığınıza pişman olursunuz." buyurmuştur.[48] İblis'i doğrulamak caiz değildir. Eğer gıybet işinde fesada delâlet eden bir işaret varsa ve bunun hilafı da muhtemel ise, kötü zan beslemek caiz olmaz. Bir insanın kalbinde olan halin değişmesi kötü zan alâmetidir. Böylece adamdan nefret edersin, onu küçümsersin, ona olan iyi münasebetten gevşersin, ona ikramdan ve kötülüğünü örtmekten kaçınırsın. Çünkü Şeytan insanların en ufak bir hayal ile insanların kötülüklerini kalbe yaklaştırır ve bunun anlayış kabiliyetinden, zekândan ve uyanıklığından ileri geldiğini kalbine bırakır. Çünkü mü'min Allah'ın nuru ile bakar. Gerçekte ise insan şeytanın aldatması ve sapıtması ile konuşmuş olur. Artık doğruluğuna güvenilir bir adam eğer bir kimse hakkında da sana haber verirse, adamı ne tasdik et, ne de yalanla. Çünkü doğru-larsa, gıybete iştirak etmiş olursun. Eğer doğrulamazsan, haber vereni yalanlamış sayılırsın. Her ne zaman bir müslim hakkında kalbine bir kötülük gelirse, ona ikramı ve onu korumayı daha çok yap. Çünkü bu tutum, Şeytan'ı öfkelendirir ve onu senden uzaklaştırır. Artık kardeşine duâ ile meşgul olursun diye korkarak böyle bir zan kalbine bırakmaz.
Her ne zaman şübhe edilmeyecek şekilde bir delille müslümanın bir kusurunu görürsen, ona gizlice öğüt ver ve asla şeytan seni aldatıp onu gıybet etmeye götürmesin. Ona öğüt verince de, kusurunu gördüğünden dolayı sevinçli bir hal ile öğüt verme. Böyle yaparsan o sana büyüklük gözü ile sen de ona küçümseme gözü ile bakmış olursun. Sadece onu günahtan kurtarmayı kasdet. Sen bir kusur yaptığın zaman nasıl üzgün olursan, ona karşı da hüzünlü ol. Senin öğütün olmaksızın adamın o kusuru terk etmesi, senin öğütünle terk etmesinden sana daha sevimli olması uygun düşer. Gazalî'nin sözü budur.
Ben derim ki: Bir kimsenin gönlüne kötü bir zan düştüğü zaman onu kesip atmanın vacib olduğunu söylemiştik. Bu şekilde davranış, şer'i bir ihtiyaç bulunmadığı içindir. Eğer bir şer'i ihtiyaç duyuluyorsa, adamın noksanlığı üzerinde düşünmek ve ondan kaçındırmak caiz olur. Nitekim gıybetten mubah olanlar bölümünde şahidlerin, ravîlerin ve başkalarının kusurlarını açıklamanın caiz olduğunu söylemiştik.

Gıybetin Keffareti Ve Ondan Tevbe

Bil ki, her günah işleyen kimsenin hemen o günahtan tevbe etmesi gerekir. Tevbe etmek Allah Tealâ'nm haklarındandır. Tevbe etmenin üç şartı vardı rr
1- Günahı hemen söküp atmak, **2-** Onu yaptığından pişman olmak. **3-** Bir daha onu yapmamaya kararlı olmak. Kul haklarından tevbe için bu şartlarla beraber şu dördüncüsü de şarttır: O da hak sahibine hakkini vermek yahut bağışlanmasını ve temize çıkarılmasını istemektir. Gıybet edenin bu dört şart üzerine tevbe etmesi icab eder. Çünkü gıybet insan hakkıdır. Gıybetten dolayı helâllik istemek gereklidir.
Bir insana, ben seni gıybet ettim, helâl et demek yeterlimidir; yoksa gıybetin ne olduğunu açıklaması mı lâzımdır? Burada (Allah kendilerine rahmet etsin) Şafi'i âlimleri için iki görüş vardır:
Birincisi: Gıybeti açıklamak şarttır. Eğer gıybetin ne olduğunu açıklamadan adamı temize çıkarırsa sahih olmaz. Bildirilmeyen ve miktarı bilinmeyen bir maldan temize çıkarma sahih olmadığı gibi...
İkincisi: Gıybeti açıklamak şart değildir. Çünkü gıybet mal gibi değildir. Bunda insanlar birbirlerine müsamaha ederler. Birinci görüş daha'uy-gundur. Çünkü insan bazan bir gıybette müsamaha gösterirse diğerinde göstermez. Gıybet edilen ölü ise yahut ortalıkta yoksa ondan helâllik almak mümkün olmaz. Fakat âlimler: Hak sahibi için dua ve istiğfarı çok yapmak ve iyilikleri çoğaltmak uygun olur, demiştir.
Bil ki: Gıybet edilen kimsenin, gıybetini yapanı bağışlaması müstahab-dır, vacib değildir. Çünkü bu karşılıksız bir bağıştır ve bir hakkın düşürülmesidir. Onun için insanın isteğine bağlıdır. Fakat bu günahın vebalinden müslüman kardeşini kurtarmak ve kendisi de afv hakkındaki Allah Tealâ'nm büyük sevabına ve rızasına kavuşmak için, gıybet edeni bu günahından kurtarmak kuvvetli olarak müstahab olur.
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"(Allah'ın rızâsını kazanan kullar) öfkelerini yutanlar ve insanlardan
(haklarını) bağışlayanlardır. Allah iyilik edenleri sever (onlardan razı olur).[49]
Bağışlamakla nefsini memnun etmenin yolu şu: Bu iş olmuştur ve bunu kaldırmanın çaresi de yoktur diye nefsini uyarmak ve müslüman kardeşini kurtarıp sevaba ulaşma fırsatını kaçırmamak fikrini benimsemektir.
Allah Tealâ:
"Sabreden ve bağışlayan (var ya), işte bu işlerin sağlamlarındandır." buyurmuştur. "[50]
Yine Allah Tealâ bağışlama yolunu tut, buyurmuştur.[51]
Gösterdiğimiz ayetlerin benzeri çoktur.
916- Sahih olan hadiste Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kul kardeşinin yardımında oldukça, Allah da o kula yardımda bulunur."[52]
Şafi'i şöyle demiştir: Kimden rıza alınmak istenir de o razı olmazsa, o kimse şeytandır. Öncekiler şu şiiri okumuştur:
Bana dendi: Falanca sana kötülük etti:
Zillet içinde durmak ayıptır! Dedim ki: O, bize gelip özür diledi;
Bizce günahın diyeti, özrü kabul etmektir...
Gıybet günahından kurtarmaya teşvik için bu anlattıklarımız, doğru olandır. Fakat Saîd İbni'l-Müseyyib'den şöyle dediği nakledilmiştir: Bana zulmedeni bağışlamam (hakkımı ona helâl etmem).
İbni Sirin'den nakledilmiştir: Onun yaptığını ben haram kılmadım ki, ona ben helâl edeyim. Çünkü gıybeti Allah ona haram kılmıştır. Ben asla Allah'ın haram kıldığı şeyi helâl yapmam. Bu söz zayıftır ve yanlıştır. Çünkü bağışlayan kimse, haramı helâl kılmaz; ancak kendisi için sabit olan bir hakkı düşürür. Kitab ve Sünnetten olan deliller, bağışlamanın ve hak sahibinin kendine ait hakkı düşürmesinin mubah olduğu üzerinde birbirlerini kuvvetlendirmektedir. Yahut denilebilir ki, İbni Şirin şunu kasdet-miştir: Ben, hiç bir zaman bana gıybet edilmesini mubah saymam. Bu söz doğrudur: çünkü insan: Ben şerefimi beni gıybet edene mubah kıldım, derse o iş mubah olmaz. Aksine Başkasını gıybet haram olduğu gibi, kendisini de gıybet etmek haram olur.

Hadis-i şerife gelince- "Sizden biriniz, Ebu Damdan gibi olmaktan aciz midir? Evinden çıktığı zaman şöyle derdi: Ben şerefimi insanlara tasad-duk ettim (bağışladım). "Bunun manası şu: Ben bana zulmedenden ne dünyada, ne de âhirette zulüm hakkımı istemem. Bu söz, gıybet hakkını düşürmeden önce yapılan mevcut gıybet günahını düşürür. Fakat bu sözden sonra yapılan gıybet için yeni bir temize çıkarma ifadesi gereklidir. Başarı Allah'dandır.

Koğuculuk

Bunun haram olduğunu, delillerini ve buna dair sakıncaları anlatmıştık. Gerçek tarifini de yapmıştık. Fakat kısa olmuştu. Şimdi ona ilâve yapıyoruz:
İmam Ebû Hamid EI-Gazali (Allah ona rahmet etsin) şöyle demiştir: Dedi-kodu yapanın sözünü, aleyhinde söz seylenen kimseye iletmek ko-ğuculuktur: Adamın şu sözü gibi: falanca senin hakkında şöyle şöyle söylüyor. Koğuculuk yalnız buna bağlı değildir. Onun gerçek tarifi, açıklanması çirkin olan şeyi açıklamaktır. Onun çirkin görülmesi ister söyleyenden, ister hakkında söylenenden ve ister üçüncü bir şahıs tarafından olsun eşittir. Çirkin olan o sözün açıklanması, ister dille, ister yazı ile, ister işaretle, ister hareketle, ister benzerleri ile olsun hüküm değişmez. Nakledilen şey söz olsun veya iş olsun aynıdır. Ayıp yahut başka bir şey olsa da değişmez. Koğuculuğun hakikati, gizliyi açığa vurmak ve açıklanması çirkin olan şeyden örtüyü kaldırmaktır. İnsan için uygun olan, insanlardan her gördüğü her hale karşı susmaktır. Ancak bir müslümana anlatılmasında bir fayda yahut bir günahı önleme varsa söylemelidir.
Bir adamın kendisine ait bir balı gizlemekte olduğunu gören kimsenin bunu açıklaması koğuculuktur. Kendisine söz taşınan ve falanca senin ha-kında şöyle böyle söylüyor denen her kimse için altı şey gerekli olur:
Birincisi: Adamı doğrulamamaktır; çünkü koğucu fasıktır. Verdiği haber geçerli değildir.
İkincisi: Koğucuyu yaptığı işten engellemek, ona öğüt vermek ve yaptığı işi kötülemektir.
Üçüncüsü: Allah için ona buğz etmektir, çünkü, o, Allah Tealâ yanında buğz olunmuştur. Allah Tealâ rızası için buğzetmek ise vacibdir.
Dördüncüsü: Kimden söz nakledilmişse, onun kötü maksadlı olduğunu sanmamaktır. Çünkü Allah Tealâ!
"Zandan çokça sakınınız," buyurmuştur.[53]
Beşincisi: Sana anlatılan şey seni tecessüs ve araştırmaya ve işin gerçeğini bulmaya götürmemelidir. Allah Tealâ!
"Tecessüs yapmayınız (başkalarının kusurlarını araştırmayınız), buyurmuştur."[54]
Altıncısı: Koğucunun sözlerini anlatmamak ve ona ettiği öğüte nefsi içinde razı olmaktır.
Anlatılmıştır: Bir adam Ömer İbni Abdülaziz'e (Radiyallahu Anh) bir adamdan bir şey söylemiş. Ömer: Dilersen senin haline bir bakalım. Eğer söylediğinde yalancı isen, şu ayet ehlindensin demiş:
"Bir fâsık size bir haber getirirse (onun doğruluğunu) araştırınız."[55]
Eğer doğru söylüyorsan, sen şu ayet ehlindensin: "Çok ayıplayanı, koğuculukla dolaşanı tanıma"[56]
Eğer dilersen bu durum karşısında seni afvedelim. Adam şöyle dedi: Avf edilmeyi istiyorum, ey mü'minlerin Emîri! Böyle bir hataya bir daha asla dönmeyeceğim.
Bir kimse Sahib İbni Ubbâd'a, bir yetimin malını almaya teşvik eden bir mektub yazdı: mal fazla bir maldı. Sahib İbni Ubbâd mektubun arkasına şunları yazdı: Doğru bile olsa, koğuculuk çirkindir. Ölüye Allah rahmet etsin. Allah yetimin halini düzeltsin. Mala Allah bereket versin. Mal toplayana da Allah lanet etsin.

Bir Bozukluk Ve Benzeri Bir Korku Zarureti Olmaksızın İdarecilere Söz Aktarmanın Yasak Oluşu

917- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Ashabımdan hiç bir kimse bana bir kimseden (bir söz) ulaştırmasın; çünkü ben, huzurlu olduğum halde sizinle karşılaşmak istiyorum."[57]

Meşruriiyeti Sabit Olan Neseblere Dil Uzatmanın Yasak Oluşu

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Bilmediğin bir şeyin peşine düşme; çünkü kulak, göz ve kalb ondan sorumludur."[58]
918- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlülah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: '
"İnsanlarda iki hal vardır ki, onlarda bunların bulunuşu nankörlüktür: Nesebe dil uzatmak ve ölü üzerine çığlık koparmak."[59]

Övünmenin Yasak Oluşu

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Nefislerinizi (günahlardan arındırıp) temize çıkarmayın. (Günahlardan) korunanın kim olduğunu Allah en iyi bilendir."[60]
919- Sahâbî olan İyad İbni Hımar'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlülah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Tevazu içinde olunuz diye Allah bana vahyetti. Öyle ki, bir kimse bir kimseye tecavüz etmesin ve hiç kimse de bir kimse üzerine övünmesin."[61]

Müslümanın Musibetine Sevinmenin Yasak Oluşu

920- Vasile İbni'l-Eska'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kardeşinin musibetine sevinme, yoksa Allah ona merhamet eder de, seni belâya düşürür."[62]

Müslümanları Küçümsemek Ve Onunla Alay Etmenin Haramlığı

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Sadakalar hakkında (zekât dışı) gönülden bağış yapan mü'minlere ve güçlerinin yettiğini bulup verenlerle alay edenleri Allah maskaraya çevirecektir. Hem de onlara acıklı bir azab vardır."[63]

"Ey iman edenler! Bir toplum bir toplum ile alay etmesin alay edilenler alay edenlerden daha hayırlı olabilir. Kadınlar da kadınlarla alay etmesin; alay edilenler onlardan daha hayırlı olabilir. Birbirinizi ayıplamayın ve birbirinize lâkab atmayın."[64]
"Azab olsun her ayıplayıcıya dil uzatıcıya.."[65]
Bu bölümle ilgili sahih hadislere gelince, onlar sayılamayacak kadar çoktur. Ümmetin icmaı da bunun haram oluşu üzerindedir. En iyi bilen Al-lah'dır.
921- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Birbirinizi kıskanmayınız, birbirinizin zararına çalışmayın, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize arka çevirmeyin (ve gıybetleşmeyin). Bazınız bazınıza tecavüz etmesin. Allah'ın kulları! Kardeşler olunuz. Müslüman müslümanın kardeşidir; ona haksızlık etmez, ona yardımı kesmez, ona hakaret etmez, takva buradadır- Üç kez göğsünü (kalbini) gösteriyordu-Müslüman kardeşini tahkir etmek, insana kötülük olarak yeter. Müslümanın her şeyi müslümana haramdır: Kanı, malı ve şerefi."[66]
Derim ki: Bu hadisin faydası ne büyüktür, yararlan da ne kadar çoktur!... Düşünüp öğüt alanlar için...
922- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur:
"Kalbinde zerre ağırlığı kibir bulunan cennete girmez. Bunun üzerine bir adam:
İnsan elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının! güzel olmasını sever (bu kibir midir)? dedi. Peygamber (s.a.v):
Allah (her işi ile) güzeldir, güzelliği sever. Kibir hakka boyun eğmemek ve insanları aşağı görmektir, buyurdu."[67]

Yalan Yere Şahidliğin Ağır Haram Oluşu

Allah Teala şöyle buyurmuştur:
"Yalan sözden sakının."[68]
"Bilmediğin şeyin peşine düşme. Kulak, göz, kalb bütün bunlar ondan sorumludur."[69]
923- Ebû Bekre Nüfeyyi' İbni'l Hâris'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Size günahların en büyüğünü bildireyim mi? Üç defa (bunu söyledi). Biz.
Evet buyur, yâ Resûlellah dedik. Resûlüllah (s.a.v):
Allah'a ortak koşmak, anaya-babaya âsî olmaktır. Peygamber yaslanmış bulunuyordu sonra oturup devamla: Dikkat edin! Yalan söylemek ve yalan yere şahidlik etmek. Bunu tekrarlayıp duruyordu, öyle ki, keşke tekrarlamasaydı demiştik."[70]
Derim ki, bu bölümle ilgili hadisler çoktur. Anlattıklarım yeterlidir. İcma da buna bağlıdır.

Bağış Ve Benzeri İyilikleri Başa Kakmamak

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Ey iman edenler! Sadakalarınızı başa kakmakla ve eziyet etmekle boşa çıkarmayın."[71]
Müfessirler demiştir ki, sadakalarınızı boşa çıkarmayın demek, onların sevabını yok etmeyin demektir.
924- Ebû Zer (Radıyallahu Anh) den rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi .ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, kıyamet gününde Allah onlara kelâm etmez (onlardan razı olmaz), onlara (merhamet nazarı ile) bakmaz, onları (günahlarından) temize çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azab vardır. Ravi demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bunu üç defa okudu. Ebu Zer
sordu:
Bunlar perişan oldular, hüsrana düştüler, bunlar kimdir? Yâ Resûlellah! Peygamber (s.a.v): Kibirlik taslayarak elbise sürten, iyiliği başa kakan ve yalan yere yeminle malını geçerli kılandır bunlar , buyurdu."[72]

Lanet Etmemek

925- Sabit İbni Dahhâk'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. Kendisi (Rıdvan bey'atında ağaç altında Peygambere sadakat sözü veren) Seçere ashâbındandı. Demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Mü'mine lanet etmek, onu öldürmek gibidir."[73]
926- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Sadakati tam olan bir mü'minin çok lanet okuması uygun değildir."
(Bazan lanet etmesi mubah olur. Kâfirlere, zalimlere ise Iânet caizdir.)[74]
927- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Çokça Iânet okuyanlar kıyamet gününde şefaatçi olamazlar, şehidlik (yahut şahidlik) durumunda da olamazlar. "[75]
928- Semure İbni Cündüb'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "(Allah ona lanet etsin, Allah ona gazab etsin, Allah onu Cehenneme koysun şeklinde sözler kullanarak) Allah'ın laneti ile lânetleşmeyin, Onun buğzu ile birbirinize buğzetmeyin ve ateşe koymayınız.[76]
929- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Mü'min, (neseblere) çokça dil uzatan değildir. Çok Iânet okuyucu değildir, çirkin söz seyleyen değildir, çirkin iş yapan değildir." (Bunlar mü'-minin vasıfları değildir, mü'mine yakışmayan hallerdir.)[77]
930- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur;
"Kul bîr şeye Iânet ettiği zaman, o Iânet göğe çıkar da onun önünde gök kapıları kapanır. Sonra yere iner de onun önünde yerin kapıları kapanır, Sonra sağa ve sola yol tutar. Girmeye bir çare bulamayınca, kendisine Iânet olunana döner, eğer lanete lâyık ise onda kararlaşir; değilse Iânet okuyucuya döner."[78]
931- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "kim lanete ehil olmayan bir şeye Iânet ederse, o Iânet kendisine döner."[79]
932- İmrân İbni Husayn'dan (Radiyalİahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir:
"Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem seferlerinden birinde iken En-sardan bir kadın da bir deve üzerinde idi. Deve huysuzluk etti. Kadın deveye Iânet okudu. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem kadının sözünü işitti de: Devenin üzerindekini alın ve deveyi serbes bırakın; çünkü deve lanete uğramıştır. (Deve haksızlığa uğramış, kadın da cezaya hak kazanmıştır.) Buyurdu.[80]
İmrân şöyle demiştir: Şimdi kadım insanlar arasında yürüyor görmüş gibiyim; kimse ona iltifat etmiyordu.

Ben derim ki, îmrân'ın babası olan Husayn'ın islâmı kabul edişi ve sa-hâbi oluşu hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Sahih olan onun müslü-man ve sahâbî olduğudur. Bunun için ben (baba ve oğul) her ikisini kas-dederek (Radıyallahu Anhüma) dedim.
933- Ebû Berze'den (Radıyallahu Anh) rivayetde şöyle demiştir: "Bir cariye, bazı insanların eşyasını taşımakta olan bir devenin üzerinde iken, yolun daraldığı bir yerde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i gördü ve (Peygamberin önüne geçmemek için) deveye:
Dur! Allah'ım buna Iânet et, dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
Üzerinde Iânet olan bir deve beraberimizde bulunmasın, buyurdu. Diğer bir rivayette de: "Allah Tealâ tarafından üzerinde Iânet bulunan bir yük devesi bizimle bulunmasın." Şeklindedir.[81]

Kimliğini Belli Etmeden Günah İşleyenlere Lanetin Caizliği

934- Meşhur olan sahih hadislerde, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in şöyle buyurduğu sabit olmuştur: "(Saçını uzun göstermek için başkasının saçını) kendi saçma ek yapana, başkasından saçının uzatılmasını isteyene Allah Iânet etsin.." "Allah faiz yiyene Iânet etsin..", "Suret yapanlara Allah Iânet etsin."
"Yol hudutlarını ve işaretlerini değiştirene Allah Iânet etsin."
"(Hasislik ederek) yumurtayı çalan hırsıza lanet olsun.",
"Ana-babasına lanet okuyana Allah Iânet etsin. Allah'dan başkası adına hayvan kesene Allah lanet etsin.",
"Kim bizde bir yenilik icat ederse, (dinimizde olmayan bir şey getirirse), yahut icat edeni korursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların Iâ-neti üzerine olsun.",
"Allah'ım! (Allah'a ve O'nun peygamberine isyan eden arab kabilelerinden) Ri'il, Zekvan ve Usayye'ye lanet et.",
"Allah Yahudilere lanet etsin. Onlara iç yağları haram kılındı da onu sattılar.",
"Allah Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etsin; onlar peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler.',
"Erkeklerden kadınlara benzemek isteyenlere ve kadınlardan da erkeklere benzemek isteyenlere Allah Iânet etsin." Bu lâfızların hepsi Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde vardır. Bir kısmı her ikisinde ve bir kısmı da diğerlerinde mevcuttur. Kısaltmak için bunların rivayet yollarını anlatmadım.
935- Câbir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
"Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem, yüzü dağlanmış bir merkep gördü. Bunun üzerine: "Buna bu- dağlama işaretini yapana Allah Iânet etsin, buyurdu."[82]
936- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) Kureyş'den bazı gençlere ras-geldi. Onlar bir kuşu hedef edinip ona (ok) atıyorlardı. Bunun üzerine İbni Ömer:
Bunu yapana Allah Iânet etsin.^ Çünkü Resûlüllah Sallalîahu Aleyhi ve Sellem: "Kendisinde can olan bir şeyi hedef edinene Allah Iânet etsin." buyurmuştur, dedi.[83]
Kötü vasıflı Kişilere Lanetin Caizliği:
Bil ki, günahtan korunmuş olana Iânet etmek haramdır. Bu, müslü-manların icmaı ile sabittir. Kötü sıfatları taşıyanlara Iânet etmek caizdir. Şunları söylemen gibi: Allah zalimlere Iânet etsin, Allah kâfirlere Iânet etsin, Allah Yahudilere ve Hristiyanlara Iânet etsin, Allah fâsiklara Iânet etsin, Allah suret yapanlara Iânet etsin ve benzeri sözler. Nitekim geçen bölümde anlatılmıştı.
Amma bazı günahlarla vasıflanmış olan insanın bizzat şahsına lanete gelince, hadislerin zahirine göre haram değildir. Yahudi'ye, Hıristiyan'a, zalime, zina edene, suret yapana, hırsıza, faiz yiyene Iânet etmek gibi... İmam Gazali bunun haram olduğuna işaret etmiştir. Ancak küfür üzere Öldüğünü bildiğimiz Eb,u Leheb, Ebu Cehil, Firavun, Haman ve benzerlerine Iânet edilir. Çünkü Iânet, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmaktır. Biz bu fasıkın yahut kâfirin hangi hal üzere öleceğini bilemeyiz. Resûlüllah Sallalîahu Aleyhi ve SellemMn şahıslan kasdederek Iânet ettiklerine gelince, onların küfür üzerine öleceklerini bildiğinden caizdir. İnsana kötülük dileği ile dua etmek Iânet etmeye yakın bir iştir. Zalime: Allah onun vücudunu düzeltmesin, Allah ona selâmet vermesin ve bu yolda söylediğin sözler gibi. Bütün bunlar iyi olmayan şeylerdir. Bütün hayvanlara ve, cansızlara Iânet etmek böyledir, iyi değildir.
Ebû Cafer el-Nehhas âlimlerden birinden anlatmıştır. Demiştir ki, Lanete hak kazanmamış bir kimseye insan Iânet ettiği zaman, arkasından hemen şu sözünü eklemelidir: Hak kazanmamışsa ona Iânet olmasın.
İyiliği emreden ve kötülükten sakındıran her âmirin ve Her terbiye edicinin bu iş üzerinde hitab ettiği kimseye şöyle demesi caizdir: Sana yazıklar olsun, ey zayıf halli adam, ey kendini az düşünen adam, ey nefsine zulmeden ve benzeri sözler, öyle ki yalan size kaçmaz, açık ve kinaye yolu ile sövme lâfzı kullanmaz; söylediği doğru olsa bile... Söz nefse daha tesirli olsun diye kötülükten alıkomak ve terbiye etmek maksadı ile anlattıklarımız caiz olur.
937- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem, kurbanlık bir deveyi sürmekte olan bir adam gördü. Ona:
Deveye bin! dedi. Adam dedi ki,:
Bu (kurbanlık) devedir? Peygamber (s.a.v):
Bin dedi. Adam,
Kurbanlık devedir, dedi. Peygamber üçüncüde:
Ona bin, sana yazıklar olsun!... buyurdu. "[84]
938- Ebû Said EI-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayet de şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ganimet bölerken biz yanında bulunduğumuz sırada, Temimoğullarından Zülhuveysıre Peygambere gelip şöyle dedi:
Yâ Resûlüllah! Adalet yap! Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
Sana yazıklar olsun! ben adalet yapmazsam kim adalet yapar? Buyurdu."[85]
939- Adiyy'İbni Hâtem'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Bir adam Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında konuşma yapıp şöyle dedi: Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, doğru yola ermiştir. Kim de o ikisine âsi olursa, sapıklığa düşmüştür. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Sen ne kötü bir ha-tibsin (Bir zamirde Allah ile peygamberi toplayıp" o ikisine"deme) de ki: Allah'a ve O'nun peygamberine âsî olan kimse, (sapıklığa düşmüştür)."[86]
940- Câbir İbni Abdullah'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir: "Hâtıb'ın bir kölesi (Allah Hâtıb'den razı olsun) Hâtıb'ı şikâyet için Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip: Yâ Resûlellah! Hâtıb ateşe muhakkak girecektir, dedi. Peygamber (s.a.v) bunun üzerine: Yalan söylüyorsun, o ateşe girmeyecektir; çünkü o Bedir ve Hudeybiye gazvelerinde bulunmuştur, buyurdu."[87]
Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde Ebû Bekir Es-Sıddîk'ın (Radıyallahu Anh), müsafirlerine yemek hazırlayıp ikram etmeyen oğlu Abdurrahman'a olan şu: "Ey anlayışsız" sözünü rivayet ettik. Bu hadisin açıklaması "İsimler1" bölümünde geçmişti.

Yine Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde rivayet ettik ki, Câbir elbiseleri yanında olduğu halde bir elbise ile (haram yerlerine örtecek şekilde) namaz kıldı. Ona:
Niçin böyle yaptın (elbisen varken bir elbise ile namaz kıldın)? dendi. O:
Sizin gibi cahiller beni görsün diye bunu yaptım, dedi. Bir rivayette de: Senin gibi ahmak beni görsün diye yaptım, şeklindedir."

Fakiri, Zayıfı, Yetimi, Dilenciyi Ve Benzerlerini Azarlamamanın, Nehyedildiği Ve Onlara Yumuşak Söylemenin Tevazu Göstermenin Emredildiği

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Yetimi kovma, dilenciyi de azarlama. "[88]
"Allah'ın rızasını dileyerek sabah ve akşam Rablerine duâ edenleri kovma.. O onları (çevrenden) kovduğun takdirde zalimlerden olursun.)[89]
Yine Allah Tealâ buyurmuştur:
"Allah'ın rızasını dileyerek sabah ve akşam Rablerine duâ edenlerle beraber sabırlı ol ve gözlerini onlardan başkasına kaydirma.[90]
"Mü'minlere tevazu kanatlarını alçalt (onlara) şefkatli ol"[91]
941- Âiz İbni Amr'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Ebû Süf-yan (İslâm'ı kabulden önce) bazı kimselerin bulunduğu bir topluluk içinde Selman, Süheyb ve Bilâl'ın yanlarına vardı. Onlar dediler ki;
Allah'ın kılıçları Allah'ın düşmanının boynundan nasifalerini alamamışlardır. Ebû Bekir (Radıyallahu Anhu onlara) dedi:
Siz bu sözü Kureyş'in şeyhine ve seyyidine (nasıl) söylüyorsunuz? Sonra Ebu Bekir Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip ona (söylenenleri) bildirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Ey Ebû Bekir! Sen onları (Selman, Suheyb ve Bilâl'ı gücendirip) kızdırmış olmayasm? Eğer onları kızdırmışsan, Rabbini kızdırmışsın buyurdu. Ebû Bekir hemen onların yanına gelip:
Ey kardeşlerim, ben sizi kızdırdım? dedi. Onlar:
Hayır, dediler.[92]

Kullanılması Mekruh Olan (Hoş Olmayan) Sözler

942- Sehl İbni Hüneyf'den rivayet edilmiştir. O da Hazreti Âişe'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet ettiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: "Hiç biriniz, nefsim habisleşti, demesin, Sadece nefsim dar-laştı desin" buyurdu.[93]
943- Hz.Âişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Hiç biriniz nefsim coştu demesin. Sadece nefsim sıkıldı desin."[94]
Habis sözünü kullanmanın hoş olmayışı taşıdığı sevimsiz lâfızdan dolayıdır. İmam Süleyman El-Hattabî şöyle demiştir: "Lekıset ve Habuset" kelimelerinin manası birdir. Ancak Habuse sözünün çirkin ve nahoş bir isim olmasından dolayı onu kullanmak mekruh olmuştur. Bundan daha güzel isimleri kullanma edebini öğretmek ve çirkinden kaçınmak gereğini Peygamber ashaba öğüt vermiş oluyor.
944- EbûHüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu; "(Üzüme) Kerm diyorlar. (Öyle demesinler) Kerm mü'minin kalbidir." Müslimin bir ri-
vayeti şöyle: "Üzüme Kerm ismini vermeyiniz; çünkü kerm müslim olandır." Bir rivayette de: "çünkü kerm mü'minin kalbidir." şeklindedir.[95]
945- Vâil İbni hücr'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"(Üzüme) kerm demeyiniz; fakat ineb ve habale (üzüm) deyiniz."[96]
Derim ki, bu hadisi şerifden murad, üzüme "kerm" demeyi yasaklamaktır. Cahiliyet devrinde üzüme "Kerm" deniliyordu. Bugün de bazı insanlar üzüme bu adı veriyorlar. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu adı kullanmayı yasaklamıştır.
Âlimlerden İmam Hattabî ve başkaları şöyle demiştir:
Cahiliyet devrinde "Kerm" sözü, üzümden yapılan şarabın bir adı olarak kullanıldığı için, bu manaya kaymak korkusundan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu güzel ismin üzümde kullanılmamasını istemiştir. Allah en iyisini bilendir.
946- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Adam, insanlar helak oldu, dediği zaman o kimse, onların en çok helake düşenidir. "[97]
Humeydî şöyle demiştir: İnsanları hafife almak ve onları tahkîr etmek ve kendini onlardan üstün tutmak maksadı ile insan bu sözü söylerse, o zaman kötü duruma düşmüş olur. Çünkü insan yarattıkları üzerinde Allah'ın sırrını bilemez. Humeydî'nin sözü bu olduğunu âlimlerden biri böyle söylemiştir. Hattabî demiştir ki, bunun manası şudur: Adam, insanları ayıblamaya devam eder ve onların kötülüklerini anar durursa ve insanlar bozuldu ve helak oldu gibi sözler söylerse, kendisi bunları yapınca onların içinde en çok helake düşen olur. İnsanların kusurları ile uğraştığından kendisine isabet eden günah bakımından durum bakımından daha kötü olur. Çok defa bu tutumu onu, kendini beğenmeye ve insanlardan daha üstün olduğunu görmeye götürür. Böylece onlardan daha hayırlı olduğunu kabul eder de helak olur. "Mealimu's-Sünne" kitabında naklettiğimiz Hattabî'nin sözü budur.
Biz Ebû Davud'un Sünen'inde bu hadisi Ebû Hüreyre'den (Radıyalla-hu Anh) rivayet ettik. Sonra demiştir ki, Mâlik şöyle dedi: İnsan insanlarda gördüğü hallerden yani din işlerinden üzülerek bunu söylerse, ben bunda bir sakınca görmem, (insanlar helak olmuştur diyebilir.) Fakat kendini beğenerek ve insanları küçümseyerek bunu söylerse, o zaman mekruh olur ve böyle söylemekten sakındırılır.
Derim ki: Bu açıklama son derece sağlam ve güzel bir isnada dayandığından bu mana üzerinde söylenenlerin en güzeli ve en veciz olanıdır. Hele İmam Mâlik gibi (Radıyallahu Anh) büyük bir âlimden olunca daha büyük bir kıymet taşır.
947- Sahih isnadla Huzeyfe'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Allah'ın ve falancanın dilediği olur, demeyiniz (başkasını Allah'a ortak koşmayınız; fakat Allah'ı ayırarak), şöyle deyiniz: Allah'ın dilediği olur sonra falancanın dilediği..."[98]
Hattabî ve başkası demiştir: Bu edebi öğretmek içindir; çünkü vav harfi iki şeyi bir araya getirmek, ortak yapmak içindir. Sonra kelimesi ise, sıra üzere atıf içindir. Onun için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Allah'ın dilemesini başkalarının dilemesinden öne geçirmek hususunda mü'-minlere doğru yolu göstermiştir.
İbrahim El-Nehaî'den nakledilmiştir: Allah'a ve sana sığınırım, demeyi hoş görmezdi. Şöyle demek caizdir: Allah'a sığınırım sonra sana...
Demişlerdir: Allah olmasaydı sonra falanca olmasaydı şunu yapardım, demek caizdir. Ancak: Allah ve falanca olmasaydı, deme.
Falan yıldız sebebi ile bize yağmur yağdı demek mekruhtur. Eğer yağmur yağdırmaya sebeb yıldız olduğuna inanarak bu sözü söylerse

küfür olur. Fakat yağmur yağdıran Allah olduğuna inanarak söyler ve yıldızı da yağmurun inmesine bir alâmet kubul ederse, kâfir olmaz; fakat kerahet işlemiş olur. Çünkü söylemiş olduğu söz, cahiliyet devri insanlarının kullanmış olduğu bir ifadedir. Bununla beraber kullanılan söz küfür olmak ve olmamak arasında müşterek bulunuyor. Bu bölümle ilgili olan sahih hadisi "Yağmur yağınca ne söylenir" bölümünde daha önce zikretmiştik.
Şöyle yaparsa, Yahudi olsun, yahut hıristiyan olsun, yahut İslâmdan uzak olsun ve benzeri sözler söylemek haramdır. Eğer bunları söyler de gerçekte işi islâmdan çıkmaya bağlarsa hemen kâfir olur. Dinden çıkanlara uygulanan hükümler buna uygulanır. Eğer gerçekte bunu kesdetmezse kafir olmaz. Fakat haram işlemiş olur. Tevbe etmesi vacib olur. Hemen günahından sıyrılıp yaptığı işe pişman olması ve asla bir daha böyle bir iş yapmamaya kararlı olması icab eder. Ayrıca Allah'dan mağfiret dileyip şöyle demesi gerekir: Lâ İlahe İllallah Muhammedün Resûlüllah.
Bir müslümana: Ey kâfir! demek ağır şekilde bir haram olur.
948- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: İnsan kardeşine, ey kâfir deyince ikisinden biri küfre dönmüş olur. Eğer (gerçekte) dediği ise, (söz yerini bulmuş olur); değilse küfür, söyleyene döner."[99]
949- Ebû Zer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Kim bir adamı küfür sözü ile çağırırsa, yahut Allah'ın düşmanı derse, adam da böyle değilse, küfür ona döner."[100]
Bir müslüman bir müslümana beddua edip: "Alah'ım, imanı bundan gider, dese, bunu söylemekle asî (günahkâr) olur. Yalnız bu kadar söylemekle kâfir olur mu? Mezheb imamlarımızdan Kadı Hüseyin "Fetvalar" da naklettiği İki görüş vardır: Bu görüşlerden doğru olanı, kâfir olmaz sözüdür. Buna delil olarak da, Musa Aleyhisselâm'dan haber veren Allah Tealâ'nın şu ayeti gösterilmektedir:
"Ey Rabbimiz! (Firavun ailesinin) mallarını yok et ve kalblerini şiddetle sık, (azabı görmeyince) onlar îman etmezler. "[101]
Bu âyetle hüküm çıkarmak üzerinde, her ne kadar bizden öncekilerin şeriatı bizim de şeriatımızdır dersek, kararlı olamayız.

Kâfirin, Bir Müslamanı Küfre Zorlaması:

Kâfir olan insan bir müslümam küfür sözünü söylemeye zorlasa, müs-lüman da, kalbi iman üzere yatışmış olduğu halde o küfür sözünü söylerse, Kur'amn açık hükmü ve müslümanlarm icmaı üzere kâfir olmaz. Acaba kendini ölümden kurtarmak için bu küfür sözünü söylemesi daha faziletli bir tutum mu olur? Âlimlerimize göre bunun beş şekli vardır:
Âlimlerimize göre sahih kabul edilen, ölüm için sarbetmek ve küfür kelimesini söylememektir. Bunun delilleri de sahih olan deliller ve ashabın meşhur olan davranışlarıdır (Allah onlardan razı olsun).
İkincisi: Faziletli olan, kendisini ölümden kurtarmak için küfür sözünü söylemektir.
Üçüncüsü: Eğer sağ kalmasında şeriat hükümlerini yerine getirmek yahut düşmanı ezmek bakımından müslümanlar için bir yarar görüyorsa, faziletli olan küfür sözünü söylemektir. Eğer durum böyle değilse, küfür kelimesini kullanmayıp ölüme sabretmesi daha faziletlidir.
Dördüncüsü: Eğer küfre zorlanan kimse âlimlerden ise, en faziletli olan, insanlar aldanmaması için onun ölüme sabretmesidir.
Beşincisi: Allah Tealâ'nın şu âyetini delil alarak küfür kelimesini söylemesi vacib olur görüşüdür ki, bu cidden zayıftır:
"Canlarınızı tehlikeye atmayın."[102]
Müslüman, bir kâfiri islâmı kabule zorlasa, adam da şehâdet kelimesini getirse, eğer kâfir yabancı uyruklu ise (İslâm güvencesi altına girmemiş ise) islâmı sahih olur; çünkü buna yapılan zorlama haktır.
Eğer zimmet ehli (islâm güvencesinde bulunan gayri müslim) ise, o zaman (islâma zorlanmakla) müslüman olmaz. Çünkü ona dokunmamayı kabullenmişiz. Onu zorlamak haksızlıktır. Bu meseledeki zaif bir görüşe göre ise, bu yolla zimmî de müslüman olur, çünkü ona hakkı emretmiştir.
Kâfir olan kimse, iki şehâdet kelimesini zorlama olmadan söylerse, eğer başkasının sözünü anlatarak Zeyd'in şöyle dediğini işittim: "Lâ İlahe İllallah Muhammedün Resûlüllah" derse onun islâmına hüküm verilmez.
Eğer bir müslüman onu imana davet ederek: Lâ İlahe İllallah Muhammedün Resûlüllah" söyle der de, adam bunları söylerse müslüman olur.
Eğer şehâdet kelimelerini başkasından hikâye ederek değil de sözün başında söylemiş olursa, âlimlerimizin çoğunluğunun kabul ettiği meşhur ve sahih olan görüş adamın müslüman oluşudur. Fakat zayıf bir görüş olarak müslüman olmaz; çünkü başkasından nakletmek ihtimali vardır.

Müslümanların Emirine "Halife" Denmesi:

Müslümanların idaresine bakan bir idareciye: "Allah'ın Halifesi" demek uygun olmaz. Ona: "Halife, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in halifesi ve mü'minlerin Emîri" denilir.
İmam Ebû Mühummed El-Begavi'nin Şerhü's-Sünne kitabında şöyle dediğini rivayet ettik (Allah ona rahmet etsin): Mü'minlerin idaresine bakan kimseye "Emiru'l-Mü'minin, Halife" demekte bir sakınca yoktur; adalet sahibi imamların gidişatına aykırı davranışta olsa bile caizdir. Çünkü müslümanlar onun idaresini kabullenmişlerdir. Ona halife denilir; Çünkü kendinden önce gelip geçenlerin yerine geçmiştir ve onun makamına oturmuştur. Üzerlerine Allah'ın Salât ve Selâmı olsun, Âdem ve Dâvud peygamberlerden sonra hiç kimse "Allah Tealâ'nın Halifesi" diye adlanmaz.
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım."[103]
"Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık.[104]
İbni Ebi Müleyke'den rivayet edildiğine göre bir adam Ebû Bekir Es-Sıddîk Hazretlerine (Radıyallahu Anh):
Ey Allah'ın Halifesi, demiş, Hz. Ebû Bekir:
Ben, Muhammed Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in halifesiyim, ben buna razıyım, dedi.
Bir adam da Ömer İbni Abdülaziz'e (Radıyallahu Anh): Ey Allah'ın Halifesi! demiş. O
Sana yazık, (gerçekten) uzak bir sözle işe başladın. Annem bana Ömer adını verdi. Bu adla beni çağırırsan kabul ederim. Sonra büyüdüm de Ebu Hafs dîye künyelendim. Eğer bu künye ile beni çağırırsan kabul ederim. Sonra idare işlerinizi görmek üzere beni başa geçirdiniz ve bana "Mü'-minlerin Emiri" dediniz. Eğer bununla beni çağırırsan sana yeter, dedi.
Kadılar kadısı İmam Ebu'l-Hasan Şafii fıkıh âlimi Basra'h El-Maverdi," El-Ahkâmu's-Sultaniye" adlı kitabında şöyle der:

Müslümanların idarecisi olan imama "Halife" denilir; çünkü Resûlül-lah Salla|lahu Aleyhi ve Sellem'in ümmetinin işlerini ve idaresini görmek için onun yerine geçmiştir. Mutlak olarak "Halife" denmek caiz olduğu gibi, "Halifetü Resûlüllah = Allah'ın Peygamberinin Halifesi" de söylemek caizdir. Demiştir:
"Halifetullah" sözünün söylenmesi cevazı üzerinde âlimler ihtilâf etmişlerdir. Allah'ın haklarını kulları üzerinde uyguladığı için bir kısım âlimler böyle demeyi caiz görmüşler ve Allah Tealânm şu âyetini delil göstermişlerdir :
"Yeryüzünde sizi halifeler yapan O'dur."[105]
Alimlerin çoğu bunu kullanmaktan kaçınmışlar ve bunu söyleyeni de fücur ehlinden saymışlardır. Mâverdi'nin sözü budur.
Ben derim ki: "Emiru'l-Mü'minin" diye ilk adlandırılan Ömer İbnu'l-Hattab'dır (Radıyallahu Anh). Bu hususta âlimler arasında ihtilâf yoktur. Bu tabirin Müseylime hakkında kullanıldığım bazı cahillerin sanması açık bir hatadır ve âlimlerin icmaına ve kitablarına aykırı düşen çirkin bir cehalettir. Çünkü ilk önce "Emiru'l-Mü'minin" diye adlandırılan Ömer İbni'l-Hattab (Radiyaîlahu Anh) olduğu naklinde âlimlerin kitabları birbirlerini destekleyecek şekilde ittifak etmişlerdir.
İmam El-Hafiz Ebu Ömer İbni Abdi'1-Berr, ashabın isimleri üzerinde yazdığı "El-İstiâb" kitabında, ilk önce Emiru'l-Mü'minin diye adlandırılanın Hz. Ömer olduğunu anlatır ve bunun sebebini de anlatır. Hz. Ebû Bekir hakkında (Radıyallahu Anh) da, "Halifetü ResûlüIlah"SaIlallahu Aleyhi ve Sellem denilirdi.
Padişah ve Sultanlar için "Şehinşah' demek ağır bir şekilde haram olur. Çünkü bunun manası "Melikler meliki = Padişahlar padişahı" demektir. Allah Sübhânehû ve Tealâ'dan başkası bu vasıfla vasıflanmaz.
950- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ yanında isimlerin en çirkini adamın "Mülklerin Meliki" diye adlanmasıdır. "[106] İsimler bölümünde bunun açıklamasını yapmış ve Süfyan İbni Uyeyne'nin: Melikül-Emlâk tabirinin Şehinşah gibidir dediğim yazmıştık.

Seyyid Sözünü Kullanmak

Bil ki, seyyid, kavmine üstün gelen ve kıymeti onlardan yüksek olan kimsedir. Aynı zamanda başkana, fazilet sahibine, öfkesine uymayan yumuşak huyluya, iyi kimseye, mülk sahibine ve kocaya da seyyid söylenir. Faziletli kimselere Seyyid dendiğine dair çok hadisler nakledilmiştir.
951- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilen şu hadis onlardan biridir: "Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Selem Hz. Ali'nin oğlu Ha-san'ı (Radıyallahu Anhüma) minbere çıkarıp şöyle dedi: Bu oğlum sey-yid'dir. Umuyorum ki Allah bunun sayesinde müslümanlardan iki fırkanın arasını düzeltecektir.[107]
952- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: "Sa'd İbni Muaz (Radıyallahu Anh) taşradan ashaba karşı çıkageldiği zaman,
Resûlüîah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ensar'a: Seyyidinize ve hayırlınıza (hürmet için) kalkınız! dedi. Bazı rivayetlerde "Seyyidinize yahut hayırlınıza" şeklindedir. Rivayetlerin birinde de şübhe anlamı olmaksızın sadece: Seyyidinize" şeklindedir.[108]
953- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Sa'd İbni Ubâde (Radıyallahu Anh) şöyle dedi: "Yâ Resûlellah! Bir adam karısı ile bir erkek bulsa, onu öldürür mü, bildirirmisiniz? Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Seyyidinizin ne söylediğine bakın... Buyurdu. "[109]
Seyyid sözünü kullanmanın yasaklığına dair sahih isnadla nakledilen hadise gelince:
954- Büreyde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Münafık için Seyyid demeyin. Çünkü o seyyid olursa, Aziz ve Yüce olan Rabbinizi gazaba getirmiş olursunuz, buyurdu. "[110]
Derim ki: Bu hadislerin hükümleri şöyle toplanır: bir kimse fazilet ve hayır sahibi ise, falanca seyyiddir, ey efendim ve benzeri ifadeleri kullanmakta bir sakınca yoktur. Eğer adam fasıksa ve dininde gevşeklikle ve benzen hallerle biliniyorsa, ona Seyyid demek mekruhtur. Hükümlerin bu şekilde toplandığını İmam Ebu Süleyman El-Hattabî'nin Mealimu's-Sünne'sinden rivayet ettik.
Kölenin efendisine: "Rabbim = Efendim" demesi mekruhtur. Seyyidim, demesi uygundur. Dilerse mevlâm der. Efendinin de kölesine: Kulum ve cariyem, demesi mekruhtur. Fakat delikanlım, kızım ve oğlum diye hitab eder.
955- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden herhangi biriniz Rabbine yemek ver, Rabbine abdest ver, Rabbine su ver, demesin Seyyidime, mevlâma desin. Hiç biriniz: Kulum, cariyem demesin. Delikanlım, gencim ve oğlanım, desin."[111]
Müslim'in bir rivayeti de şöyle; "Sizden hiç biriniz Rabbim demesin; seyyidim ve mevlâm desin." Diğer bir rivayetinde: "Sizden biriniz asla kulum ve cariyem, demesin hepiniz kullarsınız. Köle de (efendisine) Rabbim, demesin. Seyyidim (ey efendim), desin." Onun bir rivayeti de şöyle:
"Hiç biriniz kulum ve emem (kadın kölem) asla demesin. Hepiniz Allah'ın kullarısınız ve bütün kadınlarınız da Allah'ın dişi kullarıdır. Fakat oğlanım, cariyem, delikanlım, kızım desin.
Derim ki: Tarif lamı ile El-Rabb, özel olarak ancak Allah Tealâ'ya söylenir. Amma izafetle Rabb kelimesi başka yerlerde kullanılır: Rabbu'l-mal = mal sahibi, Rabbu'd-dar -ev sahibi ve benzeri sözler söylenir.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Kaybolan deve hakkındaki şu sahih hadisi bundandır: "Sahibi ona kavuşuncaya kadar deveyi bırak."
Hazreti Ömer'in Buhârî'nin sahihinde şu sözü vardır: "(Kölesine demiştir ki,) az develere ve az koyunlara sahip olanı mer'adan faydalandır." Bunun benzeri hadislerde çoktur, meşhurdur. (Rabb kelimesi izafetle kullanılır.) Şeriat sahihlerinin Rab kelimesini böyle kullanmaları bilinen meşhur bir iştir. Âlimler şöyle demişlerdir:
Kölenin efendisine: Rabbim! diye hitab etmesi mekruhtur; çünkü bunun lâfzında Allah Tealâ'nın Rububiyetine bir ortaklık vardır. Amma hadiste geçen: "devenin Rabbi ve develerin Rabbi" sözü ve bunların manasını taşıyan ifadeler ise, bunlar mükellef olmayan (akıl sahibi olmayan) şeyler hakkında kullanılmışlardır. Bunlar ev mal gibidirler. (Rabbuddar dendiği gibi Rabbulğanem de denilir = Ev sahibi, koyun sahibi). Yusuf Aleyhisselâmın sözüne gelince:
"Rabbin (efendin) yanında beni hatırla" bunun iki cevabı vardır: Birincisi: Adama bildiği ve konuştuğu bir sözle hitab etmiştir. Bunu kullanmak zaruretten ileri gelmiştir. Nitekim Musa Aleyhisselâm Samirî'ye şöyle demişti: "İlâhına bak!"[112]
Sen İlâh edindiğine bak, demektir.
İkinci cevab: Bu, bizden öncekilerin şeriatıdır; bizim şeriatımızda bunun hilafı sabit olursa o bize şeriat olmaz. Bunda bir ihtilaf yoktur. Ancak usul âlimlerinin ihtilaf ettiği şudur:
Bizden öncekilerin şeriatine bizim şeriatımızda bir muhalefet ve bir muvafakat olmazsa, acaba o iş bize meşru olur mu, olmaz mı?

İmam Ebu Cafer El-Nehhas "Sına'atü'l-Küttâb" adlı kitabında şöyle demiştir: Yaratıklardan hiç kimse için El-Mevlâ sözünü kullanmanın uygun olmadığında âlimler arasında ihtilâf bilmiyoruz. Ben şöyle derim: Geçen bölümde anlatıldı ki, "Benim mevlâm" sözünü kullanmakta cevaz vardır. Ebû Cafer'in buradaki sözü ile bizim sözümüz arasında ayrılık yoktur. Çünkü Ebû Cafer tarif lamı ile olan El-Mevlâdan bahsetmiştir. (İnsanlara El-Mevlâ sözü ile caiz olmadığını ve bizim de kabul ettiğimizl şekli ifade etmiştir). Yine Ebû Cafer şöyle demiştir:
Fasık olmayanlara Seyyid denilir. Allah Tealâ'dan başkasına tarif lamı ile "El-Seyyid" denmez. Fakat geçerli kabul edilen tarif lamı ile "El-Mevlâ ve El-Seyyid" sözlerini insanlarda kullanmanın bir sakıncası olmamasıdır. Ancak anlattığımız şartlara bağlıdır ki, hitab edilenin ilim ve ahlâk sahibi faziletli kimse olması gerekir.

Rüzgara Sövmemek

"Rüzgar estiği zaman ne söylenir" bölümünde rüzgâra sövmenin yasak-lığına dair iki hadis daha önce anlatılmış ve izah edilmişti.

Sıtmaya Sövmek Mekruhtur

956- Câbir'den (Radıyalahu Anh) rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ümmü Sâib'in yahut Ümmü Müseyyeb'in yanına varıp sordu:
— Neyin var, ey Ümmü Sâib yahut Ümmü Müseyyeb, titreyip duruyorsun? (Hasta kadın) cevap verdi:
— Sıtma! Allah ona hayır vermesin. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Sıtmaya kötü söyleme (sövme); çünkü körük demirin paslarını döküp giderdiği gibi, sıtma da Âdemoğullarımn günahlarını giderir."[113]

Horoza Sövmek Yasaktır

957- Sahih bir isnadla Zeyd İbni Halid El-Cüheni'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Horoza sövmeyin; çünkü o namaz için uyandırır. "[114]

Cahilîyet Sözleri İle Duâ Etmemek Ve Onların Sözlerini Kullanmayı Kötülemek

958- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"(Ölü arkasından ağlayıp da) yanaklara vuran, yakalan yırtan ve ca-hiliyet duası ile duâ eden kimse bizden değildir. "[115]
Muharrem ayına Safer adını vermek (ve cahiliyet devrinde olduğu gibi ona birinci Safer demek) mekruhtur. Çünkü bu cahiliyet âdetlerindendir.
Kâfir olarak ölen kimse için mağfiret dilemek ve benzeri duâ yapmak haramdır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Müşriklerin Cehennem'lik oldukları belli olduktan sonra -bunlar akraba bile olsalar- onlar için peygamberin ve iman edenlerin mağfiret dilemeleri olmaz"[116]

Cevaz Veren Şer'î Bir Sebeb Olmadan Müslümana Sövmenin Haramlığı

959- Sahih'lerinde İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Müslümana sövmek fâsıkhktır."[117]
960- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) sahih olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Sövüşen iki şahıs söyledikleri söz üzere sorumludurlar: Suç onlardan ilk söze başlayanındır; haksızlığa uğrayan aşın gitmedikçe..."[118]
İnsanların âdetinin kötü sözler olarak kullanılan kelimelerden bir kısmı şunlardır: Ey himar, ey teke, ey kelb ve benzerleri... Bunlar iki yönden çirkindir: Bunlardan biri, sözün yalan olmasıdır. Diğeri de eziyet vermektir. Fakat "ey zâlim ve benzeri olan" sözü buna muhalif bir ifadedir. Çünkü nefsine ve başkasına zâlim olmayan azdır ve çekişmelerde çok kullanıldığı için buna müsamaha gösterilir.
Nehhas şöyle demiştir: Âlimlerden biri şöyle söylemeyi mekruh görmüştür: Benimle hiç bir mahluk yoktu; ancak Allah vardı.
Derim ki, bunun mekruh olmasının sebebi şudur: Yaratıklardan Allah istisna edilmiş oluyor ki, bu muhaldir. Allah Tealâ'mn şu "Allah sizinle beraberdir"[119] Sözüne uygun olarak: Benimle beraber kimse yoktu; lâkin Allah benimle idi, söylenmelidir. Bunun yanında şöyle demek de uygundur: Allah'dan başka benimle hiç kimse yoktu.
Yine demiştir ki, Ailah'm ismi üzere otur, demek mekruhtur. Allah'ın ismini anarak otur, demelidir.
Nehhas, selef âlimlerinin birinden nakletmiştir ki, oruçlu kimsenin: Benim ağzıma vurulan bu mühür hakkı için, demesi mekruhtur. Mekruh bir söz olduğuna delil de, kâfirlerin ağızlarına mühür vurulduğu gösterilmiştir. Bu delil sağlam değildir. Çünkü Allah Sübhânehû ve Tealâ Hazretlerinden başkası adına yemin yapılmıştır. Söylediğimiz sebebden dolayı bunun mekruh olduğuna dair yasaklık İnşa Allah yakında gelecektir. Bir de sebeb olmaksızın oruçlu olduğunu açığa vurmak vardır ki, bu da doğru değildir. Allah en iyisini bilendir.
İmrân İbnu'l-Husayn'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Cahiliyet devrinde biz: Sevdiğinle Allah sana göz aydınlığı versin ve sabahın hoş olsun, derdik. İslâm gelince bunları söylemekten yasaklandık. "[120]
Abdürrezzak demiştir ki, Ma'mer şöyle dedi: İnsanın, Sevdiğinle Allah sana göz aydınlığı versin, demesi mekruhtur. Şöyle demekte bir sakınca yoktur: Allah sana göz aydınlığı versin.
Derim ki, Ebû Dâvud Katâde'den ve başkasından bunu bu şekilde rivayet etmiştir. Bu hadisin benzerini ilim sahibleri sahih kabul edip onunla hüküm vermezler. Çünkü Katâde sağlam ravi olmakla beraber ondan başkasının hali bilinmemektedir. Rivayetin meçhul kimseden olma ihtimali vardır. Onun için meçhulden şer'i bir hüküm sabit olmaz. Bununla beraber sahih olma ihtimalini taşıdığı için bu lâfzı kullanmaktan kaçınmak ihtiyattır.-Bazı âlimler de meçhulden rivayeti delil kabul ederler. En iyisini Alllah bilir.

İki Kişinin Bir Şahıs Yanında Fısıldaşmalarının Yaşarlığı

961- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Üç kişi olduğunuz zaman, iki kişi diğerinin yanında gizli konuşmasın; tâ ki insanlarla karışırlar. Çünkü bu hareket o kimseyi üzer."[121]
962- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "İnsanlar üç

ki-şi oldukları zaman, bir kişi yanında iki kişi fısıldaşmasınlar."[122]
Bu hadisi Ebû Davud'un Sünen'inde rivayet etti. O şunu ilâvet etmiştir. İbni Ömer'den anlatan Ebu Salih demiştir ki, ben İbni Ömer'e sordum: Dört kişi olsalar (da mı iki kişinin fısıldaşmasi yasaktır)? Bu, sana zarar vermez, dedi.

Kadının Kocasına Yahut Başkasına Başka BirKadının Beden Güzelliğini Anlatmasının Yaşarlığı Ancak Evlenmek Gibi Meşru Bir Sebeb Olursa Anlatabileceği

963- Sahih'Ierde İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kadın kadınla çok yakınlaşmada bulunup, onu kocası görüyormuş gibi halini kocasına anlatmasın.[123]
Evlenen kimseye oğullar ve güzel yaşam dileğinde bulunmak mekruh olur. Ancak Nikâh Bölümünde anlattığımız gibi; "Allah sana bereket versin" ve "sana mübarek kılsın", denilir.
NEHHAS, EBÛ BEKİR Muhammed İbni Yahya'dan rivayet etmiştir. Ebû Bekir Âlimlerin.ve ediblerin bilginlerindendi. O şöyle demişti Kızgınlık halinde bir kimseye: Allah Tealâ'yı hatırla! demek, mekruhtur; çünkü o hal içinde kızgınlık onu küfre götürme korkusu vardır. Yine ona: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Salât getir, denmez. Yine inkârından korkulur.
İnsanların çoğunun âdet edindiği kötü sözlerin en çirkininden biri de günah işleme korkusundan Allah adına yeminden kaçarak yahut Allah Tealâ'ya ta'zim ederek ve yeminden korunarak söz söylemesi ve şöyle de-mesidir: Allah biliyor, böyle olmamıştır yahut Allah biliyor, böyle olmuştur gibi sözler. Bu ifadelerde tehlike vardır. Eğer sözü konuşan adam, kesin olarak işin dediği gibi olduğuna inanmış ise, bunda bir sakınca yoktur.
Eğer söylediği işin gerçek olup olmadığı üzerinde şübheli ise, o zaman en çirkin bir iş olmuştur. Çünkü Allah'a yalan isnadına kalkışmıştır. İş dediğim gibidir, Allah biliyor demekle, kesin olarak bilmediği şeyi Allah'a havale ederek kendini doğruluk sahibi göstermiş oluyor. Bu sözde bundan daha çirkin bir incelik vardır. O da şudur: Allah Tealâ'nın ilim sıfatına, gerçek olmayan bir şeyi isnad etmektir ki, söz yalan olarak gerçekleşme halinde küfür olur. Onun için bu gibi sözlerden insanın kaçınması uygundur.

Duâ Etme Adabı ve İsteme Şekli:

Duâ ederken Allah'ım dilersen yahut istersen beni bağışla demek mekruhtur. Allah'dan kesinlikle istenir.
964- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Hiç biriniz: Allah'ım! Dilersen beni bağışla, Allah'ım! Dilersen bana merhamet et, demesin. Kesinlikle istesin; çünkü Allah'ı zorlayıcı bir güç yoktur." Müslim'in bir rivayeti şöyledir: "..Ancak kesinlikle istesin ve büyük rağbet göstersin. Çünkü verdiği şeyde Allah'a karşı büyüklenecek hiç bir şey yoktur."[124]
965- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah SallallaTıu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz duâ ettiği zaman kesinlikle istesin, Allah'ım dilersen bana ver, demesin; çünkü O'nu bir zorlayıcı yoktur."[125]
Allah'ın isimlerinden ve sıfatlarından başkası ile yemin etmek mekruhtur. Bunlar arasında Peygamber'in Kabe'nin meleklerin, emanetin, hayatın, ruhun ve bunlardan başka sözlerin kullanılması eşittir. Bunlar içinde kerahet bakımından en şiddetlisi Emanet sözü ile yemindir.
966- İbni Ömer'den (Radıyailahu Anhüma) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Allah babalarınızla yemin etmekten (babam hakkı için demekten) sizi yasaklıyor. Yemin edecek kimse, Allah adına yemin etsin (Vallahi desin), yahut sussun." Buhârî'nin bir rivayeti de şöyledir: "Yemin edecek kimse, yalnız Allah adına yemin etsin, yahut sükut etsin."[126]
Emanet sözü ile yemin etmenin çok şiddetli bir şekilde yasak olduğuna dair rivayette bulunduk.
967- Büreyde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre demiştir-ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu; "Emanet sözü ile yemin eden (emanet hakkı için deyen) bizden değildir."[127]

Alış-Veriş Ve Benzeri İşlerde Doğru Söylese Bile Çok Yemin Etmenin Mekruhluğu:

968- Ebû Katâde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir. O Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Alışverişte çok yemin etmekten sakınınız; çünkü yemin geçerli kılar sonra mahveder. "[128]
Gök kuşağına "Kavs-i Kuzah" demek mekruhtur.
969- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "(Gök kuşağına) Kavs-i Kuzah demeyiniz. Çünkü kuzah, Şeytandır. Fakat Aziz ve Yüce Allah'ın (Yaratmış olduğu) kuşağı deyiniz. O arz ehli için bir güvencedir. "[129]

Günahın İfşa Edilmemesi:

İnsan bir günah yahut benzeri bir iş yaptığı zaman onu başkasına bildirmesinde kerahet vardır. Uygun olan Allah'a tevbe etmek ve derhal o işi terk etmektir, yaptığına pişman olmak ve asla o iş benzerini bir daha yapmamaya kararlı olmaktır. Bu üç şart tevbenin rükünleridir. Ancak bunların toplanması ile tevbe sahih olur.
Eğer yaptığı günahtan kurtulmak veya bir daha ona düşmemek niyeti ile insan hocasına veya büyüğüne işlediği günahı bildirirse, bunda bir sakınca yoktur. Hataya düşme sebeblerini öğrenebilir ve kurtulması için duâ isteyebilir. Bunu yapmak güzeldir. Ancak bu maksadlar bulunmadığı zaman anlatmak mekruh olur.
970- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Ümmetimin hepsi bağışlanmıştır; ancak günahlarını açığa vuranlar bundan müstesnadır.
Adam geceleyin (günah olan) bir iş yapar sonra sabahlar. Allah Tealâ onun günahını örtmüş iken, o (başkasına) anlatır: Ey falanca, ben dün şu günahları işledim. Halbuki Allah onun günahını örtmüş olarak gece-lemişti. O ise, Allah'ın örtüsünü açarak sabahlamış oluyor. "[130]
İyiliği emreder ve kötülükten alıkor bir. öğüt bulunmayarak mükellef bir insanın iş ve düzenlerini bozacak şekilde başkasının kölesine, hanımına, oğluna, hizmetçisine ve bunlardan başkalarına söz söylemesi haramdır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"İyilik ve takva üzerinde yardımlasın. Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın."[131]
"İnsan bir söz konuşmaz ki, yanında bir gözetleyip yazan (melek) hazır bulunmasın."[132]
971- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kişinin

zevcesini yahut kölesini aldatan (aleyhine çeviren) bizden değildir."[133]
Allah'a itaat yolunda çıkarılıp harcanan mal için şöyle demek uygundur: İnfak ettim ve teberru ettim gibi.. Haccımda bin infak ettim, savaşımda iki bin infak ettim, ziyafetimde misafirlerime şu kadar infak ettim, Çocuklarımın sünnetinde, nikâhında ve benzer işlerinde, der. Halk sınıfından çok kimselerin söylediği gibi şu sözler söylemez: Ziyafetimde borçlandım, haccımda ziyan ettim, yolculuğumda kaybettim. Sonuç olarak infak ve benzeri sözler, hayır ve taat üzere harcamalarda kullanılır. Kaybettim, ziyan ettim, harcama yaptım ve benzen sözler hoş olmayan ve günah sayılan işlerdeki harcamalarda kullanılır, ibâdet sayılan harcamalarda kullanılmaz.

Namazda İmamın Okudukларını Tekrarlamamak:

İmam namazda "yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım isteriz" mealindeki ayeti okuduğu zaman, birçoklarının yaptığı gibi bu ayeti aynen tekrarlamaları da yasaklanan şeylerdendir. Bunu yapmamak ve bundan sakındırmak gerekir. Âlimlerimizden "Beyan" sahibi şöyle demiştir: Bu şekilde hareket namazı bozar; ancak tekrarı ile Kur'an-ı okumayı kasdederse bozulmaz. Bu hüküm her ne kadar sağlam değilse de, o böyle söylememiştir. Doğrusu buna uyulmaz. Onu yapmaktan sakınmak lâzım. Çünkü bunu yapmak mekruhtur. Allah en iyi bilendir.

Alış-Verişte Yasaklanan Sözler:

Satmak yahut satın almak ve benzeri işlemlerde halk tabakasının ve emsallerinin alınan vergi ve harçlarda kullandıkları şu sözler de şiddetle yasaklanan ve sakındınlması gereken şeylerdir. İnsanlar verilecek harç ve vergiler için şöyle söylerler: "Bu, Sultan'ın hakkıdır yahut Sultan'ın hakkını ödemek senin üzerine olsun gibi, hak ve vecibe manalarını kapsayan bu gibi sözler... Bunlar en kötü bid'atlardan ve hoş olmayan çirkin sözlerdendir. Öyle ki, âlimlerden biri: Bunlara "Hak" diyen kâfirdir, İslâm dininden çıkmıştır demiştir; Doğrusu bunu söyleyen kâfir olmaz; ancak, zulüm olduğunu bildiği halde onun hak olduğuna inanmışsa kâfir olur. Doğru olan şöyle demektir: Sultanın vergisi yahut harcı yahut bunların benzeri sözleri... Başarı Allah'dandır.

Allah Tealâ'nın Zatından Cennet'den Başkasını İstemenin Mekruhluğu:

972- Câbir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resû-lüllah Saüallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Allah'ın zatından ancak cennet istenir."[134]

Allah Tealâ'nın Adını Kullanarak Ve O'ndan Merhamet İsteyerek Dilenen Kimseye Vermemenin Mekruhluğu:

973- Sahih isnadlarla İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a sığınırsa, siz onu koruyun. Kim Allah adım kullanarak isterse, ona verin. Sizi kim çağırır (davet) ederse, ona icabet ediniz. Size bir iyilik yapana karşılık veriniz. Eğer ona verecek bir mükâfat bulamıyorsanız ona duâ ediniz tâ ki ona karşılıkta bulunduğunuzu anlarsınız."[135]
Allah senin ömrünü uzatsın, demek, meşhur olan kavle göre mekruhtur. Ebu Cafer El-Nehhas, Sinaatü'I-Küttâb" adlı kitabında demiştir ki, bazı âlimler, "Allah senin ömrünü uzatsın" sözünü kullanmayı mekruh görmüşler, bazıları da buna ruhsat vermişlerdir.
İsmail İbni İshak şöyle demiştir: Yazışmalarda ilk önce "Allah ömrünü uzatsın" ifadesini kullanan Zındıklardır.
Allah kendisinden razı olsun. Hammad İbni Seleme'den rivayet edilmiştir; Müslümanların yazışmaları şöyle idi: Falancadan falana. Amma bundan sonra sana selâm ederim. Ben, kendisinden başka İlâh olmayan Allah'a hamd ederim. Muhammed'e ve onun ailesine Allah salât (rahmet) etsin. Daha sonra Zındıklar, başlangıcı" Allah ömrünü uzatsın" sözünü yazışmalarında ortaya çıkardılar.
Sahih ve muteber olan görüşe göre insanın başkasına: Anam ve babam sana feda olsun, yahut Allah beni sana feda kılsın, demesi mekruh değildir. Sahihayn ve başka kitablarda olan meşhur hadisler bunun caiz olduğu üzerinde birbirlerini takviye etmektedir. Ana-babanın müslüman yahut kâfir olmaları bu hususta fark etmez. Alimlerden bazısı, ana-baba müslüman iseler, bunu söylemeyi mekruh görmüşlerdir.
El-Nehhas şöyle demiştir: Mâlik İbni Enes, "Allah beni sana feda kılsın "sözünü mekruh kabul etmiştir. Bazısı da caiz görmüştür.
El-Kadı İyad şöyle demiştir: Âlimlerin çoğunluğu bunun cevazını kabul etmiştir; feda edilen ister müslüman olsun, ister kâfir olsun.
Ben derim ki: Bunun cevazına dair pek çok sahih hadisler nakledilmiştir. Müslim'in şerhinde bunların bir kısmına ben işaret ettim.

Hakaret Sureti İle Başkasının Sözünü Çürütmenin, Münakaşa Yapmanın Ve Davalaşmanın Da Kötü Sözlerden Olduğu:

İmam Ebu Hamid El-Gazalî şöyle demiştir: "El-mirâu", başkası üzerine üstün olduğunu göstermek ve muhatabını tahkir etmek maksadı ile onun sözlerindeki bozuklukları ortaya çıkarıp ona saldırmak demektir. "Cidal" da, karşılıklı deliller getirerek insanların görüşlerini savunması ve isbata çalışmasıdır. "Husûmet" ise, mal yahut başka bir menfaattan kasd ettiği şeyi elde etmek için sözde ısrar etmektir. Bazan Husûmet ilk söze başlamakla da olur, itiraz ile de olur. "El-Mirâ" ise, ancak itiraz şekli ile olur. Gazalî'nin sözü bundan ibarettir.
Bil ki, mücadele bazan hakkı ortaya çıkarmak için olur, bazan da bâtıl için olur. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Kitab ehli ile en güzel bir şekilde mücadele edin "[136]
"Onlarla en güzel bir şekilde mücadele et."[137]
"Allah'ın âyetleri hakkında ancak kâfirler mücadele ederler."[138]
Eğer mücadele hak üzerinde durmak ve onu yerleştirmek için olursa iyidir. Eğer hakkın karşısına çıkmak için yahut bilgi sahibi olmaksızın cidal yapılırsa kötü olur. İşte açıklanan bu esas üzere deliller gelmiş, zem ve mubah tarafları ortaya çıkmıştır. Mücadele ve cidal aynı anlamdadır." Tehzibu'I-Esmâ ve vellügat" kitabında bunu uzunboylu anlattım.
Âlimlerden biri şöyle demiştir: Dini daha ziyade gideren, mürüvveti daha çok azaltan, lezzeti daha çok yok eden, kalbi daha çok meşgul eden şey olarak husumetten başkasını görmedim.
Eğer dersen ki, hakkı elde etmek için insanın husumet yapması gereklidir. Bunun cevabı İmam Gazali'nin verdiği cevabdır: Şiddetle kötülenen muhaseme, batıl uğruna yahut bilgi sahibi olmaksızın yapılan husumettir. Kadının (hakimin) vekili gibi. Çünkü hakkın hangi tarafta olduğunu bilmeden ve bilgi sahibi olmadan muhaseme yapar ve kötülenen husumet içine düşer. Yine hakkını arayipda, hakkının rhiktarı üzerinde durmayan ve eziyet vermek için, hasmına üstünlük kurmak için yalan ve ısrarda bulunan kimsenin durumu da bu

kötülenen kısma girer. Yine hakkını elde etmek için bir ihtiyaç olmaksızın husumetine eziyet verici sözler karıştıran da böyledir. Yine hasmını kırmak ve ezmek için sırf inad yaparak husumete kalkışan da böyledir. İşte bu kötü olan şeydir.
Amma eziyet ve inad kasdi olmaksızın, ihtiyaç üstü ısrar ve direnme ve taşkınlık olmaksızın şeriat yolu ile davasını kurtarmaya çalışan mazlumun yaptığı iş haram değildir. Ancak evlâ olan bulduğu çıkış yolu üzere husumeti bırakmaktır. Çünkü husumet halinde dili bir ölçü üzerinde tutmak mümkün değildir. Husumet kalbleri kışkırtır ve kini galeyana getirir. Kin taşınca hasımlar arasında kıskançlık ve çekememezlik olur. Böylece her biri diğerinin kötülüğünden sevinç duyar. Sevinmesinden üzülür ve şerefine dil uzatmaya başlar. İşte husumet yapan bu felâketlere saplanır. Zararlarından biri de, kalbin meşgul olmasıdır. Öyle ki, namaz içinde olduğu halde kalbi husumete ve delil bulmaya bağlı kalır. Böylece istikamet üzere bulunmaz. Husumet kötülüğün başıdır. Cidal ve Mira da böyledir. Mecburi bir zaruret olmadıkça, insan kendine husumet kapısı açmamalıdır. Husumet esnasında da, kalbini ve dilini husumet afetlerinden korumalıdır.
974- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Devamlı olarak davacı olman günah olarak sana yeter."[139]
Hazreti Ali'nin (Radıyallahu Anh) şöyle dediği nakledilmiştir: Husumetlerde tehlikeler vardır.
Lâfazanlık yaparak sözü derinleştirmek, ölçülü ve kafiyeli konuşmaya özenmek, yaldızlı sözlerle güzel konuşmalar yapanlara benzemeye çalı: mak mekruh olur. Bunların hepsi sevilmeyen zorlamalardır. Ses uyum için uğraşmak, irabın inceliklerini aramak ve yabancı kelime kullanma! halk tabakasına hitabette yine iyi olmayan davranışlardır. Muhatabın açı bir şekilde anlayabileceği bir sözle ona hitab etmeyi kasdetmek uygur dur. Dinleyiciye ağırlık vermemelidir.
975- Abdullah İnbi Amr tbni'I-As'dan (Radıyallahu Anhüma) yapıla rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştu] "Sığır dilini doladığı gibi, erkeklerden dilini evirip çeviren konuşmacıy Allah buğzeder."[140]
976- İbni Mes'ud'dan (RadıyaHahu Anh) rivayetde Peygamber Salla lahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Aşırı gidenler helak olmu; tur." Peygamber bunu üç kez tekrarlamıştır.[141]
977- Câbir'den (Radıyallahu Anh) rivayete göre Resûlüllah Sallallah Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü bana en sevimli v meclis bakımından bana en yakın olanınız, ahlâk bakımından en güzel olanlarınızdır. Kıyamet günü bana en çok sevilmeyeniniz ve benden e: çok uzak olanınız, gevezelik yapanlar, sözü uzatıp dolaştıranlar ve büyüklük taslayanlardır.Dediler ki, yâ Resülellah! "Sarsarun" "Müteşaddikun" kimler olduğunu bildik.Mütefeykihûn kimlerdir?Resûlüllah(s.a.v): Onlar büyüklük taslayanlardır, buyurdu.[142]
Bil ki, vaazlarda ve hutbelerde aşırılık ve gariplik olmazsa, güzel sö söylemek kötülenen konuşmalara girmez. Çünkü bunlarda maksad kalb leri Allah'a itaat etmeye yöneltmektir. Bu hususta güzel sözün açık bi tesiri vardır.
Yatsı namazını kılan bir kimsenin bu vaktin dışında (boşuna zaman kay bina sebebiyet verdiği için) mubah (yasak olmayan) söz konuşması mek ruhtur. Mubah, bir işin yapılması ve yapılmamasının eş değerde olması na denilir. Diğer yakıtlarda haram yahut mekruh olan konuşmalar bu vaki içinde daha şiddetli bir haram yahut mekruh olur. İlim müzakeresi, iy kimselerin durumlarının ve ahlâk güzelliklernin anlatılması, müsafirle ko nuşulması gibi hayırlı işler mekruh değildir; daha doğrusu müstahabdır
Sahih olan hadisler bunu kuvvetlendirmektedir. Yine bir özür geçici haller sebebi İle yapılan konuşmalarda da bir sakınca yoktur. Bütün bu anlattıklarımla ilgili hadisler meşhurdur, ben özet olarak bir kısmını göstereceğim ve çoklarına da işaret edeceğim:
978- Ebû Berze'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, Resûlül-lah Sallallahu Aleyhi ve Sellem yatsıdan önce uyumayı ve yatsıdan sonra da konuşmayı hoş görmezdi.[143]
Önceden anlattığınız işler için konuşmaya engel olmadığına dair hadisler çoktur. Onlardan bir kısmı:
979- İbni Ömer'in (Radıyallahu Anhüma) Sahîhayn'da şu hadisi vardır: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem hayatının sonunda yatsı namazını kıldı. Selâm verince: Bu gecenizi size bildireyim mi? (Bu geceyi unutmayın). Bugün yeryüzünde olanlardan hiç kimse yüz senenin başında bakî kalmayacaktır, buyurdu."[144]
980- Ebû Musa El-Eş'arî'nîn (Radıyallahu Anh) hadisi de bunlardandır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem gece yarısı oluncaya kadar namazı geciktirdi. Sonra ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem çıkıp insanlara namaz kıldırdı. Namazı tamamlayınca yanındakilere şöyle dedi: Olduğunuz gibi kalın, size öğreteyim. Şuna sevinin ki, şu saatte sizden başka insanlardan hiç kimsenin namaz kılmayışı, Allah'ın üzerinize olan nimetlerindendir." Yahut şöyle dedi: "Şu saatte sizden başkası namaz kilmamıştır."[145]
981- Enes'in (Radıyallahu Anh) hadisi de bunlardandır: "Ashabı Kiram (namaz için) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i beklediler. Sonra gecenin yansına yakın bir zamanda onlara gelip kendilerine namaz kıldırdı, yatsı namazını onlara kıldırdı. Sonra bize konuşma yapıp: Dikkat edin! İnsanlar namaz kıldılar sonra uyudular. Siz namaz kılmayı beklediğiniz müddet namazda bulundunuz, buyurdu."[146]
982- İbni Abbas'm (Radıyallahu Anhüma) teyzesi Meymune'de kaldığı gece anlattığı hadis de bunlardandır. Şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yatsı namazını kıldı. Sonra eve girip ailesi ile konuştu. Çocukcağız uyudu, sözünü söyledi. "[147]
Abdurrahman İbni Ebi Bekir'in (Radıyallahu Anhüma) müsafirleri olayı ile ilgili hadisi de bunlardandır. Yatsı namazını kılmcaya kadar saklanmış sonra gelip onlarla konuşmuştur. Karısı ile ve oğlu ile konuşmuş ve konuşmaları da tekerrür etmişti. Bu iki hadis Sahihayn'da vardır. Bunun benzerleri çoktur ve toplanmaları zordur. Bizim anlattıklarımız fazlası ile yeterlidir.
Sahih ve Meşhur hadislerden doiayı yatsıya "Ateme" ve akşama da "Işa' (yatsı)" demek mekruhtur.
983- Abdullah İbni Muğaffel El-Müzenî'den yapılan rivayetde demiştir ki, ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurmuştur "Akşam namazının ismini İşa' olarak kullanmayınız."[148]
Yatsıya "Ateme" adı verilmesine dair hadisler ise: "Eğer insanlar sabah ve ateme (yatsı) namazlanndaki fazileti bilselerdi, bunlara emekliye-rek olsa bile gelirlerdi." Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem burada yatsı namazı yerine "Ateme" sözünü kullanmasının sebebi iki şekilde izah edilir: Birincisi: Aslında yasak haram için olmayıp tenzihen olduğundan bir açıklama mahiyetinde yatsı (işa) yerinde Ateme sözü kullanılmıştır.
İkincisi: Eğer yatsı namazı İşa ile adlandırılırsa, akşam namazı ile karıştırılma gibi bir anlam olur korkusundan dolayıdır.
Sahih olan mezhebe göre sabah vaktine "ğedat" adını vermekte bir kerahet yoktur. Ğedat sözünü kullanmaya dair sahih hadisler çoktur. Alimlerimizden bazıları da bunun mekruh olduğunu anlatmışlardır; bu bir önem taşımaz. Akşam ve yatsı namazlarının her ikisine "İşaeyn" demekte bir sakınca yoktur. Yatsıya "İşa-il'âhireti" demekte de bir beis yoktur. El Esmaîdden nakledilen: EI-İşa'ul-Ahiretü denmez sözü, açık bir yanlışlıktır.
984- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu Müslim'in Sahih'inde sabit olmuştur: "Hangi kadın koku sürünürse İşa-i ahire (yatsı) namazında bulunmasın." Sahihayn'da ve bunlardan başka kitab-larda sahabelerden bu tür sözler sabit olmuştur. İşa-i âhire sözü kullanılmıştır. Ben Tezhibu'I-Esma ve'1-Lüğat kitabında bunları delilleri ile beraber açıkladım. Başarı Allah'dandır.
Sırrı açıklayıp yaymak da yasaklanan şeylerdendir. Bu konuda hadisler çoktur. Eğer bunda zarar ve eziyet vermek varsa haramdır.
985- Câbir'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resû-lüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Adam (senin yanında) bir söz konuşur da sonra giderse, o söz emanettir. "[149]

İnsanı İlgilendirmeyen İşlere Karışmaması:

Bir gerek olmaksızın adama karısını neden dolayı dövdüğünün sorulması mekruhtur. Bir ihtiyaç olmadığı hallerde sükut etmenin gereğine dair bu kitabın başında "Dili Korumak" bölümünde sahih hadisler rivayet etmiştik.ŞuSahih hadisi de anlatmıştık:"Kendine gereği olmayan şeyleri insanın terk etmesi, onun müslümanlığının güzelliğindendir."
986- Ömer Îbni'l-Hattab'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Karısını neden âövâüğü kişiye sorulmaz."[150]

Şiir Söylemek:

Şiire gelince, biz Ebu Ya'lâ El-Mevsılf nin Müsned'inde güzel bir is-nadla rivayet ettik:
987- Hazreti Aişe'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şiirden soruldu. O şöyle buyurdu:
"O (şiir) bir sözdür. Güzeli güzeldir; çirkini de çirkindir."
Âlimler şöyle demiştir: Şiir, ölçü ve kafiyesi olmayan söz (nesir) gibidir. Fakat sadece ona bağlanmak ve onunla uğraşmak iyi değildir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şiir dinlediğine dair sahih hadisler sabit olmuştur. Hassan İbni Sabit'e de kâfirleri (şiirleri ile) hicvetmesini emretmiştir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu da sabit olmuştur: "Şiirlerin bazısında hikmet vardır." Şöyle buyurduğu da sabittir: "Sizden birinizin karnı şiir dolmaktansa, irin dolması daha hayırlıdır." Bütün bunlar anlattığımız şekil üzere değerlendirilir.
Çirkin ve kötü sözler de yasaklanan şeylerdendir. Bu hususta sahih hadisler çoktur, maruftur. Fahiş kelâmın manası, çirkin olan işleri açık sözlerle ifade etmektir. İş sahih olsa ve konuşmacı da doğru konuşsa hüküm aynıdır. Cinsel ve benzeri sövüşmelerde bu sözler çok kullanılır. Bazı ifa-delendirilmesi icab eden çirkin şeyleri, maksad anlaşılacak bir şekilde güzel kinaye tabirler kullanarak ifade etmek uygun olur. Kur'an ve sahih olan mükerrem hadisler böyle ifadelerle gelmiştir, Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Oruç gecesine hanımlarınızla münasebet size helâl kılınmıştır."[151]
"(Hanımlarınıza verdiğiniz malı geriye) nasıl alırsınız ki, birbirinizle münasebet kurmuşsunuz?"[152]
"Hanımlarınıza dokunmadan önce onları boşadmızsa,"[153] Bu konuda âyetler ve sahih hadisler çoktur.
Âlimler şöyle demiştir: Bu konuda ve buna benzer isimlerini açık olarak söylemekten utanılan yerlerde, anlaşılır kinaye sözler kullanmak uygundur. İfda, duhul, muaşeret, vika' ve bunların benzeri kelimeler kullanılarak hanımla cinsî ilişki kasd edilir. Yine küçük ve büyük abdestler için de, kazâ-ı hacet, helaya çıkmak ifadeleri kullanılır. Büyük ve küçük pislikler ve benzeri sözler açıkça söylenmez. Kusur ve ayıp şeylerin anılması da böyledir. Bunlar da maksad anlaşılacak bir şekilde güzel sözlerle ifadelendirilir. Örnek olarak verdiklerimize diğer işler de ilâve edilir.
Bil ki, bütün bu anlattıklarımız, açık olarak isimlerinin söylenmesinde bir zaruret olmadığı zaman içindir. Fakat açıklanmada bir maksad ve bir şeyi öğretmek varsa yahut muhatab işin aksini anlayacak korkusu olursa, gerçek mana anlaşılsın diye işin adı söylenerek gerçek mana açıklanmış olur. Hadisi şeriflerde geçen açık ifadeler, işte bu maksad üzere gelmişlerdir. Anlattığımız gibi bir ihtiyaç üzerine kullanıldığı yorumu yapılır. Çünkü anlatma işini gerçekleştirmek, sadece edebi gözetmekten daha iyidir. Başarı Allah'dandır.
988- Abdullah İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlülah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur: "Mü'-min (neseblere) çok sövücü değildir, çok lanet okuyan değildir, kötü konuşan değildir, çirkin söyleyen değildir."[154]
989- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resû-lüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Kötü söz kimde bulunursa, onu çirkinleştirir. Haya da kimde olursa, onu güzelleştirir."[155]

Ana-babayı Azarlamanın Haramlığı:

Ana-babayı ve bunlara denk olanları azarlamak ağır bir şekilde haramdır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Rabbin kesinlikle emretmiştir ki, yalnız kendisine ibâdet ediniz. Anaya-babaya da iyilik ediniz. Onlardan biri yahut ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişirse, onlara öf deme, onları azarlama. Onlara iyi söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanatını indir ve şöyle söyle: Rabbim, beni küçük halimde büyüttükleri gibi, bunlara merhamet et."[156]
990- Abdullah İbni Amr Îbni'l-As'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre, Resüllülah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
Kişinin ana-babasına sövmesi büyük günahlardandır. Dediler ki: Ey Allah'ın Resulü! Adam hiç ana-babasma söver mi?
Evet, buyurdu. Kişi adamın babasına söver, o da (şovenin) babasına söver. Kişi adamın anasına söver adam da (şovenin) anasına söver."[157]
991- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Nikâhım altında bir kadın vardı. Onu seviyordum. (Babam) Ömer ondan hoşlanmıyordu. Bana: onu boşa, dedi. Ben boşama işinden kaçındım. Ömer (Radıyallahu Anh) Peygambere gelip bunu ona anlattı. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (bana) şöyle dedi: O hanımı boşa."[158] :

Yalanın Yasak Oluşu Ve Kısımlarının Açıklanması

Münafıklığın Alâmetleri:

Genel anlamda yalan söylemenin haram olduğuna dair Kur'andan ve Sünnetten deliller birbirlerini kuvvetlendirmektedir. Yalan, günahların çirkinlerinden ve ayıpların kötülerindendir. Birbirini güçlendiren deliller yanında ümmetin icmaı da yalanın haram olduğu üzerinde kararlaşmıştır. Bu delilleri ayrı ayrı saymaya gerek yoktur. Önemli olan yalan sözlerden istisna edilenleri açıklamak ve inceliklerine işaret etmektir. Sıhhatında ittifak edilen hadîs, yalandan, tiksindirmeye yeterlidir. O hadis de, Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet ettiğimizdir. O demiştir ki Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Münâfıkın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler. Söz verdiği zaman cayar. Kendisine güvenildiği zaman hıyanet eder."
992- Abdullah İbni Amr İbni-1-As'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle

buyurmuştur: "Dört şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse katıksız münafık olur. Kimde de bunlardan bir huy bulunursa, onu terk edinceye kadar, onda nifaktan bir huy bulunur: Kendisine güvenildiği zaman hiyanet eder. Konuşunca yalan söyler. Sözleşme yapınca bozar. Davalaştığı zaman taşkınlık yapar." Müslim'in rivayetinde şöyledir: "Güvenildiği zaman hıyanetlik-eder," yerine "Söz verdiği zaman cayar" şeklindedir."[159]

Yalan Söylemenin Caiz Olduğu Yerler:

Ümmü Külsünı'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, o Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu dinlemiştir: "(Birbirine dargın olan) insanların arasını düzeltmek için hayır taşıyan yahut yararlı söz söyleyen yalancı değildir." Bu kadarlık ifade Sahihayn'da mevcuttur. Müslim bir rivayetinde de şunu ilâve etmiştir: "Ümmü Kül-süm demiştir ki, insanların konuştukları sözlerden üç şeyden başkasına izin verdiğini (peygamberden) duymadım: Savaşta, inşaların arasını düzeltmekte, erkeğin karısına ve kadını, kocasına söylemesinde (yalan olur; hayra kavuşmak maksadı ile),"[160] Bir hayır maksadı ile bazı yalan konuşmaların mubah olduğunu açıklayan bir hadistir bu. Âlimler mubah olan yalan sözleri tesbit etmişlerdir.

İmam Ebu Hamid El-Gazali'ye Göre Mubah Olan Yalan Sözler:

Söz maksadlara ulaştıran bir yoldur. Her iyi maksada doğru ve yalanın her biri ile ulaşmak mümkündür. Bu halde bir ihtiyaç olmadığı takdirde yalan söylemek haramdır; çünkü doğrulukla maksadı elde etmek mümkündür. Eğer doğru konuşmakla iyi bir maksada kavuşmak mümkün olmaz da, ancak yalanla elde edilebilirse, burada yalan mubahtır; eğer elde edilecek iş mubah ise. Eğer iş vacib ise, yalan da vacib olur. Bir müs-lüman bir zâlimden (kurtulmak için) saklanırsa, onu araştırıp soran zâlime yalan konuşup onu saklamak vacib olur.
Yine bir kimsenin yanında yahut başkasının yanında bir emânet olsa ve bir zâlim de onu almaya kalkışsa, emâneti saklayıp ona yalan söylemek vacib olur. Öyle ki, yanında olan emâneti o zâlime bildirir de zâlim onu zorla alırsa, haber verenin emanet bedelini ödemesi gerekir. Eğer zâlim emâneti bulmak için ona yemin verdirirse, yemin etmek ve tevriye yapmak vacib olur. (bende kimsenin hakkı yoktur, niyetinde bulunarak yemin eder ki, buna tevriye denilir). Tevriye yapmaksızın yemin ederse, sahih olan kavle, göre, yeminin şekline göre keffaret gerekir. Bundan kef-faret gerekmediği de söylenmiştir.
Harb maksadı ile yahut iki kişinin arasını düzeltmek yahut cinayete uğramış bir kimsenin afvetme bakımından kalbini yumuşatmak için ancak yalanla netice almabİlecekse, yine burada da yalan söylemek haram olmaz. Bütün bunlarda tevriye yapmak ihtiyattır. Tevrîye'nin manası: İnsan konuşîuğu sözle yalan olmayan bir şeyi kasdeder ki, söz kasdedilen manaya nisbet edilince yalan değildir; her ne kadar görünüşdeki ifade bakımından yalan ise de... Bu maksadı taşımayarak mutlak şekilde yalan konuşulsa, bu gibi yerlerde haram olmaz.
Yine adamın şahsına başkasının maksadına bağlı sahih her işte hüküm böyledir. Meselâ, bir kimse ki onun malını almak için bir zalim onu yakalarsa ve malını sorarsa, malını inkâr eder. Yahut Allah ile kul arasında kalmış bir günah işleyiciden idareci sorarsa, günahkâr onu inkâr eder, ben yapmadım der. Ağır cezaya uğrayacak olan günahkârların suçlarını ikrardan dönmelerini telkin hususunda meşhur hadisler vardır.
Başkasına ait maksad ise, kardeşine ait bir gizli işten sorulunca onu inkâr etmektir ve benzeri şeylerdir.
Uygun olan şudur: Yalan konuşmaktan doğacak zararla doğru sözden doğacak zarar' karşılaştırmalıdır. Eğer doğruluktan doğacak olan zarar, zarar bakımından daha şiddetli ise, yalan konuşulur. Durum aksine olur yahut zarar da şübhe edilirse, o zaman yalan söylemek haram olur. Fakat insanın kendi şahsı ile ilgili mubah bir maksad olduğu yerde yalandan kaçınıp doğru söylemek rnüstahabdır. Başkası ile ilgili olursa, başkasının hakkında müsamaha caiz olmaz. Yalan mubah olan her yerde yalanı terk etmek ihtiyattır. Ancak yalanın vacib olduğu yerlerde yalan terk edilmez.
Bil ki, Ehli Sünnete göre yalan, bir şeyi olduğunun hilâfına haber vermektir; yalanı kasden veya bilmeyerek söylesin, birdir. Fakat bilmeyerek yalan söylemenin günahı yoktur. Kasden yalan söyleyen günah işlemiş olur. Bu hususta âlimlerimizin delili, yalanın ceza gereğini kasde bağlayan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu hadisidir: "Kim kasden bana yalan söylerse, ateşten oturacağı yere hazırlansın."[161]

İnsanın Bir Şeyi İyi Bildikten Sonra Anlatması Ve Sağlam Olduğunu Bilmediği Her Şeyi Başkasına Söylememesi

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Bilmediğin şeyin peşine düşme. Kulak, göz ve kalb; bütün bunlar yapılandan sorumludur. "[162]
"İnsan bir söz söylemez ki, onun yanında hazır birgözetleyici (melek) bulunmasın. "[163]
"Senin Rabbin (her şeyi gözetip) görendir."[164]
994- Tâbi'in büyüklerinden olan Hafs İbni Âsım'dan rivayet edilmiştir. O da Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet etmiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:[165]
"Her işittiğini kişinin anlatması ona yalan olarak yeter." Ömer Îbnü'l-Hattab'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Duyduğu her şeyi adamın anlatması, ona yalan olarak yeter. "[166]
Bu konu ile ilgili haberler çoktur.
995- Sahih bir isnadla İbni Mes'ud'dan yahut Huzeyfe İbnü'l-Yeman'dan yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"(Gerçeği arayıp bulmadan maksadına kavuşmak için sözün başında, insanlar) "sandılar" demek, adama ne kötü bir binektir!"[167]
İmam Ebû Süleyman EI-Hattabî, kendisinden rivayet ettiğimiz "Mealimü's-Sünne" kitabında şöyle diyor: Bu hadisin aslı şudur: İnsan hacdan dönmek isteyip de bir memlekete gideceği zaman bir bineğe biner ve yürür, istediği yere varıncaya kadar... Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, insanın maksadına ulaşması için sözün başına geçirdiği "Sandılar" sözünü bir bineğe benzetmiştir. Çünkü senedi olmayan bir hadis için sandılar sözü kullanılır. Bu bir ifadedir ki, onunla maksada ulaşmak için kullanılır. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de, bu yolda söylenen sözü kötülemiştir. Aynı zamanda anlatılan şeyin sağlam ve sabit olmasını emretmiştir. Sağlam temele dayanmadıkça rivayet edilmemesini istemiştir. Hattabî'nin sözü bundan ibarettir. Allah en iyi bilendir.

Tariz Ve Tevriye

Bil ki, bu konu, en önemli konulardan biridir. Çünkü bunlar çok kullanılan ve zaruret duyulan yaygın işlerdendir. Bu konuyu inceleyip

gerçeği göstermeye özenmek bize gereklidir. Bunun üzerinde duracak kimsenin de iyi düşünüp onunla amel etmesi uygun olur. Biz bundan önce yalan sözlerden ağır bir şekilde haram olanları ve gelişi güzel konuşmanın tehlikelerini anlatmıştık. Bu bölüm, bu tehlikelerden korunmak için bir yoldur ,
Bil ki, tevriye ve ta'nzın manaları şudur: Manası açık olan bir söylemektir ki, bununla anlaşılan başka bir mana kasdedilir. Fakat ikinci mana zahirdeki manaya aykırı olur. İşte bu iş aldatma ve yanıltmanın bir şeklidir.
Âlimler şöyle demişlerdir: Terviye ve ta'rizin yapılmasını meşru kılan bir ihtiyaç olur da muhatabı yanıltmaya tercih edilirse yahut yalan söylemekten başka çıkar yol yoksa, o zaman ta'riz yapmakta bir sakınca Yoktur. Eğer bu sebebler olmadan ta'riz yapılırsa mekruh olur, haram olmaz. Ancak bâtıl olan şeyi elde etmek yahut bir hakkı engellemek olursa, o vakit haram olur. Bu konunun kuralı budur.
Bu husustaki nakillere gelince: Terviye ve ta'rizi mubah kılan ve mubah kılmayan nakiller olmuştur. Onlar da açıkladığımız ve anlattığımız esasların hükmüne girerler. Zayıf bir isnadla Ebû Davud'un Süneninde rivayet ettiğimiz, Ebû Davud'un ise zayıf gösterdiği, kendisine göre ha-sen olabileceği hadis, açıklamamız üzere terviyeyi yasaklayan nakillerdendir.
996- Süfyan İbni Esed'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Kardeşine bir söz söyleyip de o senin sözünü tasdik ettiği halde, senin o sözde yalancı olman büyük hıyanettir."[168]
İbni Sirin'den irvayet ettik (Allah ona rahmet etsin). O şöyle demiştir: Kibar kimsenin yalan söylemesine gerek yok; konuşma yollan geniştir.
Mubah olan ta'rize örnek, Neha'i'nin (Allah ona rahmet etsin) şu sözüdür: Söylemiş olduğun bir söz, bir adama ulaştınlırsa, (yalan söyleyip onu inkâr etmemek için) şöyle de: Bu konuda dediğim şeyi Allah bilir. Böylece dinleyen, söylediği sözü inkâr ettiğini anlar. Halbuki senin maksadın, Allah o sözü söylediğimi biliyordur, anlamıdır.
Yine Neha'î demiştir: (Çocuğa söz vermiş olmamak için) oğluna, sana şeker satın alacağım, deme. Ona şöyle söyle: Sana şeker satın alsaydım, ne dersin. Bir adam Neha'î'yi arayıp sorduğu zaman, cariyesine derdi ki, o adama söyle: onu mescidde ara (burada yoktur deyip yalan söyleme).
Başkası da demiştir: (Babasının nereye gittiğini bildirmek için evlâd söyler ki) babam bundan önceki bir vakıtta çıktı.
Sa'bi bir daire çizerdi ve cariyesine derdi ki, parmağını bu daire içine koy (ve beni aradıkları zaman) deki, o burada değildir.
İnsanların âdet edindikleri şu söz de bunlardan bir örnektir: Yemeğe davet edilen kimse (yememek için), ben niyetliyim der. Dâyetçi onun oruçlu olduğunu anlar; halbuki adamın niyeti yememektir. Bunun benzerleri çoktur. Bu durumlardan birinde yemin ederek terviyede bulunan kimse, yeminden kefferat ödemesi gerekmez. İster Allah adına yemin etsin, ister talak ve ister başka şey üzerine yemin etmiş olsun, hüküm birdir. Ancak bu, bir davada hakim ona yemin verdirmediği zaman geçerlidir. Eğer bir davada hakim ona yemin verdirirse, geçerli olan hakimin niyetidir, eğer Allah adına yemin ediyorsa. Talak üzere ona yemin verdiriyorsa, itibar yemin edenin niyetinedir (terviyesi geçerli olur.) Çünkü talak üzerine yemin verdirmek hakim için caiz değildir. Hakim burada diğer insanlar gibidir. Allah en iyisini bilendir.
Gazali şöyle demiştir: Mübalâğa olarak adet edinilip fışkı gerektiren ve haram olan yalan sözlerdendir şunlar: Sana yüz defa söyledim, senden yüz defa istedim ve benzeri sözler. Çünkü bu ifadelerden maksad defa-larcayı anlatmak değil, mübalâğa vardır. Eğer adamın isteği bir kez olmuşsa, o sözlerle yalancı olur. Eğer istemek âdet üzere olmayan pek çok defalar olmuşsa, o z aman istem yüz defaya ulaşmasa bile adam günahkâr olmaz. Ta'riz yapabilecek arada bazı dereceler olsa, yine hüküm aynıdır.
Derim ki: Mübalâğa yapmanın cevazına ve yalan sayılmadığma delil. Sahihayn'da rivayet ettiğimiz hadistir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "(Durumları sorulan iki kişi hakkında Peygamber şöyle bilgi vermiştir) Ebu'l-Cahm'e gelince, o (öfkelidir) sopayı boynundan indirmez. Muaviye ise, onun malı yoktur.
Gerçekte Ebu'1-Cahm sopasını uyurken ve bazı hallerde indiriyordu. Muaviye'nin de giyecek elbisesi olduğu da biliniyordu. Başarı Aüah'dandır.

Çirkin Söz Konuşanın Yapacağı Tevbe Ve Dualar

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Şeytandan bir dürtüş seni dürterse, hemen Allah'a sığın."[169]
"Allah'ın azabından korkanlara Şeytan'dan bir vesvese dokunduğu zaman düşünürler de, hemen onlar gerçeği aörüp vesveseyi atmışlardır."[170]
"O kimseler ki, bir günah işledikleri zaman yahut nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı anarlar da günahları için Allah'dan mağfiret dilerler. Allah'dan başka günahları kim bağışlayabilir. Bir de yaptıkları günahlara bilerek ısrar etmezler. İşte onların mükâfatı Rablerinden bir mağfirettir ve içlerinde ebedî kalıcı oldukları halde, altlarından nehirler akan Cennetler vardır. (Böylesine güzel) iş yapanların mükâfatı ne güzeldir!.."[171]
997- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Kim yemin eder de, Lât ve Uzza (putları) adına yemin ederse, (tevbe ve istiğfar edip) Lâ İlahe İllallah, desin. Kim de arkadaşına: Gel seninle kumar oynayalım derse, (günahına keffareî) sadaka versin."[172]
Bil ki, haram konuşan yahut haram işleyen kimsenin hemen tevbe etmesi vacib olur. Tevbenin üç erkânı vardır: Yaptığına pişman olup hemen günahı söküp atmak. Hiç bir zaman o günah işe dönmemeye kararlı olmak. İşlenen günahda kul hakkı da varsa, bu üç şart yanında dördüncü bir şart daha ona vacib olur. O da hakkı sahibine geri vermek yahut o haktan kurtulmak için hak sahibinin rızasını kazanmak, helallik almak. Bunun açıklanması daha önce geçmişti. ..
İnsan bir günahtan tevbe edeceği zaman bütün günahlardan tevbe etmesi uygundur. Eğer yalnız bir günahtan tevbe edilirse, o günah için makbul olur. Bir kimse anlattığımız şekilde sahih bir tevbe ile bir günahtan
tevbe eder de sonra diğer bir vakıtta o günaha dönerse, ikinci dönüşle günah işlemiş olur ve ondan tevbe etmesi vacib olur. Önceki günahtan ettiği tevbe batıl olmaz. Ehli Sünnetin mezhebi budur. İki mes'elede Mutezilenin muhalefeti vardır. Başarı Allah'dandır.

Aslında Mekruh Olmadıkları Halde Âlimlerden Birçok Kimselerin Mekruh Kabul Ettiği Sözler

Bil ki, bu konu, boşuna söze aldanmamak ve ona meyletmemek için ihtiyaç duyulan şeylerdendir. Bilinmelidir ki, şer'i hükümler beştir. Onlar da Vacib (farz), sünnet, haram, mekruh ve mubahdan ibarettir. Bir delil olmadıkça bunlar üzerinde bir hüküm vermek geçerli olmaz. Şeriatın delilleri de bellidir. Delili bulunmayan bir hükme değer verilmez, ona cevab vermeye de ihtiyaç kalmaz. Çünkü ortada bir

delil yoktur; ondan dolayı ona cevabla uğraşılmaz. Böyle olmakla beraber âlimler, bu gibi hükümleri çürütecek delil göstermişlerdir.
Bu önsözden maksadım şudur: Bu işi mekruh gören vardır, diye anlatıyorum sonra diyorum ki, bu mekruh değildir yahut bu batıldır yahut benzeri söz soyuyorum. İşte bunları ibtal için bir delile ihtiyaç yoktur. Eğer bir delil gösteriyorsam, ziyade bir iş yapmış oluyorum. Böyle batıl bir konu seçtiğimin sebibi böyle bir sözün isnad edildiği kimseye aldanmamak için doğru ve yanlışı açıklığa kavuşturmaktır.
Bil ki, bu gibi sözlerin mekruh olduğunu söyleyenlerin büyüklüğünü düşürmemek ve onlara kötü zan beslememek için isimlerini vermeyeceğim. Benim maksadım onlara çatmak değildir. İstenilen şey, onlardan nakledilmiş batıl sözlerden sakmdırmaktır; İster onlardan yapılan nakil sahih olsun, ister sahih olmasın... Onlardan yapılan nakil doğru ise, şanlarını lekelemez. Bazan doğruya ihtimaliyeti olan sözlerini iyi bir maksadla kendilerine isnad ediyorum ki, görüşü benim görüşüme aykırı olan kimse baksın da, daha önceki imamın verdiği hükümle inancı kuvvetlensin. Başarı Allah'dandır.
Bu tür sözlerden biri, İmam Ebu Cafer El-Nehhas'ın ' 'Şerhu Esmaillâ-hi Tealâ" kitabında âlimlerden birinin mekruh gördüğü şu sözü rivayet etmesidir,: Allah sana sadaka versin demek mekruhtur. Çünkü sadaka veren sadaka umar (halbuki Allah'ın sevaba ihtiyacı yoktur). Derim ki bu hüküm açık bir hatadır çirkin bir cehalettir. Yapılan istidlal da çok bozuktur.
998- Namazı kısaltma (kasr) konusunda Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu sabittir: "(Sefer halinde namazın dört rekâttan iki rekâta indirilmesi) bir sadakadır. Allah bunu size bağış olarak veriyor. O halde Allah'ın sadakasını kabul edin."[173]
Yine El-Nahhas'ın, sözü geçen adamdan naklettiği şu söz de bunlardan biridir: Allah'ım beni ateşten âzâd et, demek mekruhdur. Çünkü se-vab bekleyen ancak âzâd eder. Derim ki bu istidlal ve iddia çok çirkin bir hatadır. Şeriat hükümlerini bilmemenin en düşüğüdür. Eğer ben, Allah Tealâ'nm yaratıklarından dilediği kimseleri âzâd edeceğine dair sahih ve açık hadisleri ortaya koyacak ve araştıracak olsam, kitab usandıracak şekilde uzar. Bunlardan biri şu hadistir: "Kim bir köle âzâd ederse, Allah Tealâ o kölenin her uzvu karşılığında ondan bir uzvu ateşten âzâd eder."[174]
Şu hadis de vardır: "Arefe gününde Allah Tealâ'nın ateşten âzâd eddi-ği kuldan daha çok âzâdda bulunduğu bir gün yoktur."[175]
Bazı kimselerin söylediği: Allah'ın ismi üzere şunu yap demek mekruhtur; çünkü Allah'ın ismi her şeyin üzerindedir. Kadı İyad ve başkası demiştir ki, bu söz yanlıştır.
999- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kurban kesme gününde ashabına şöyle buyurduğuna dair sahih hadisler sabit olmuştur: "Allah'ın adı üzere kurban kesin." Yani, Bismillah diyerek kesin.[176]
Nehhas'ın, Ebu Bekir Muhammed İbni Yahya'dan rivayet ettiği söz de bunlardandır. Ebû Bekir âlimlerden, ediblerden ve fakıh kimselerdendi. O şöyle demiştir: Allah bizi rahmetinin kararlaştığı yerde bir-birimizi bir araya toplasın, deme; çünkü Allah'ın rahmeti için bir karar olmaktan onun rahmeti çok geniştir. Yine demiştir: Merhametinle bize rahmet et, deme.
Ben derim ki: Ebû Bekir'in söylediği bu iki söz için bir delil bilmiyoruz. Kendisi de söylediği söz için bir delil göstermemiştir. Rahmetin kararlaştığı yer, diyen adam cenneti kasdetmiş olur ki, orada bizim toplanıp kararlaşacağımız ve durup bekleyeceğimiz yer demek olur. Oraya girenler, Allah Tealâ'nin rahmeti ile girerler. Sonra oraya giren devamlı olarak kararlaşır, olaylardan ve kederlerden kurtulur. Bütün bunlar Allah Tealâ'nın rahmeti ile meydana gelir. İnsan şöyle demiş gibi olur: Senin rahmetinle ulaşacağımız bir karar yerinde bizi topla...
Nahhas'ın adı geçenden rivayet ettiği şu söz de bunun gibidir: Rabbi-me tevekkül ettim, kerim olan Rabbime, deme. Şöyle de: Kerim olan Rab-bime tevekkül ettim. Derim ki, onun söylediği bu sözün aslı yoktur.
Nahhas, adı geçen Ebû Bekir'den anlatmıştır. O şöyle demiştir: Allah'ım, bizi ateşten koru, denmesin ve yine: Peygamberin şefaati ile bizi rızıklan-dir, Allah'ım! denmesin; çünkü peygamber ateşe hak kazanana şefaat eder.
Derim ki, bu büyük bir hatadır ve açık bir cehalettir. Bu yanlış söze aldanmak korkusu olmasaydı ve yazılı kitablarda söz edilmeseydi, ben bunu anlatmaya cesaret edemezdim. Nice sahih hadisler gelmiştir ki, onlarda kâmil mü'minler için Peygamberin şefâatına kavuşmayı va'd eden teşvikler bulunmaktadır. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu sözü vardır:
"Kim, Müezzinin söylediği gibi söylerse şefaatim ona helâl olur."[177] Bunun benzeri hadisler vardır.
Fakih olan İmam Hafız Ebu'1-Fadl İyad (Allah ona rahmet etsin) şu sözünde güzel söylemiştir: İslâmda ilk devrin büyüklerinin (Radıyallahu Anhüm), peygamberimizin şefaatini istedikleri ve ona rağbet ettikleri meşhur rivayetle bilinmiştir.
Bu esasa göre, şefaat ancak günahkârlar için olur, deyenlerin sözüne değer verilmez. Çünkü Müslim'in Sahih'inde ve başkasında, hesabsız olarak Cennete gireceklere şefaat olacağı sabittir. Yine Cennetteki bazı kimselerin derecelerinin ziyadelenmesi için şefaat olunacağı vardır. Sonra kusuru kabullenen her akıl sahibi, afv edilmeye muhtaçtır, helake düşenlerden olmaktan korkar. Yine şefaat istemeyi kerih görenler için, mağfiret ve rahmet dilememek gerekir; çünkü günah işleyenler içindir. Bütün bunlar, ilk ve sonraki âlimlerin dualarından bilinenlere aykırıdır.
Yine âlimlerin bir kısmından anlatılan şu sözler de bu yanlış iddialardandır. Bunlar Kabe'yi tavaf etmeye Şavt yahut devir demeyi mekruh saymışlardır. Demişlerdir ki: Birinci dönüşe "Tavfetün", iki dönüşe "Tav-fetan, üç dönüşe (dört, beş, altıya, kadar) "Tavafat" ve yedinciye de "Tavaf" denilir.
Derim ki, onların bu dedikleri sözler için bir asıl bilmiyoruz. Cahiliyet devrinin ifadeleri olduğundan kerih saydıkları olsa gerek. Doğru ve makbul olan, şavt ve devir kelimelerini kullanmakta kerahet olmayıştır.
1000- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem üç Şavt remel yapmalarını (omuz silkerek tavaf etmelerini) kendilerine emretmiş ve bütün şavt-larda remel yapmalarını emretmekten de onları sadece üçte karar kılmaları engellemiştir. "[178]
Ramazanı oruç tuttuk, Ramazan geldi ve benzeri sözler de, ay murad edildiği zaman, yine mekruh olan sözlerdendir. Bunun kerahetinde ihtilâf edilmiştir. Öncekilerden bîr kısmı demiştir ki: Aya izafe edilmeden Ramazan demek (Ramazan ayını oruç tuttum yerine Ramazanı oruç tuttum demek) mekruhtur.
Bu söz, Hasan Basri ve Mücahid'den rivayet edilmiştir. Beyhakî demiştir ki, bunlardan yapılan rivayet zayıftır. Bizim mezheb âlimlerimize göre Ramazan geldi, Ramazan girdi, Ramazan hazır oldu ve benzeri sözler söylemek mekruhtur. Ancak bunlar söylendiği zaman ayın kasdedil-miş olması gereklidir. Aya delâlet eden bir ilgi ile söylenirlerse mekruh olmaz. Meselâ: Mübarek ay Ramazanı oruç tuttum, Ramazanda kalktım (ibâdet ettim), Ramazanda oruç farz olur ve Ramazan hazır oldu gibi... İşte âlimlerimiz böyle demişlerdir. Kadılar kadısı Ebu'I-Hasan El-Mâverdî "EI-Hâvî" kitabında, Ebu Nasri's-Sabbağ" El-Şamil" adlı kitabında da iki imamımız olarak bun nakletmişlerdir. Yine bunlardan başka âlimlerimiz bunu ashabdan mutlak surette nakletmişler ve Beyhakî'nin Sünen'-inde rivayet ettiğimiz hadisi delil göstermişlerdir.
1001- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Siz Ramazan demeyin; çünkü Ramazan Allah Tealâ'mn isimlerinden bir isimdir. Ancak Ramazan ayı deyiniz."
Beynakî bu hadisi zayıf görmüştür. Zayıf olduğu da meydandadır. Ramazan üzerinde çok eserler yazılmasına rağmen hiç kimse

Ramazan'ın Allah'ın isimlerinden biri olduğunu söylememiştir. Doğrusu, -Alah bilir-İmam Ebu Abdullah El-Buhârî'nin Sahih'inde söylediği ve âlimlerden çoklarının ifade ettikleri şu sözdür: Nasıl söylenirse söylensin, mutlak surette bunun keraheti yoktur. Çünkü kerahet şer'i bir delille sabit olur. Bunun mekruh olduğuna dair bir hüküm sabit olmamıştır. Aksine cevazına dair hadisler sabit olmuştur. Bu konuda Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde sayılmayacak kadar hadisler var'dır. Eğer bunları araştırıp toplamaya koyulsaydım, umarım ki, bunlar yüzlerce hadisi bulur. Fakat maksad bir hadisle elde edilmiş olur. Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinden rivayet ettiğimiz bunların hepsi için yeterlidir:

1002- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Re-sülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Ramazan geldiği zaman Cennet'in kapıları açılır, cehennemdin kapıları kilitlenir ve Şeytanlar bağlanır." Buhârî ve Müslim'in bazı rivayetlerinde bu hadis şöyledir: "Ramazan girdiği zaman." Müslim'in bir rivayetinde de: "Ramazan olduğu zaman" şeklindedir. Buhârî'nin bir hadisinde de: "Ramazanı (bir gün önceden oruç tutarak) karşılamayın" şeklindedir. Yine Sahih'de şöyle rivayet vardır: "İslâm beş esas üzerine kurulmuştur. Ramazan orucu bunlardan biridir." (Bu rivayetlerde izafetle Ramazan ayı diye buyu-rulmamaktadır.) Bu ifadelerin benzerleri çoktur ve maruftur.

Önceki devir âlimlerinden nakledilen şu söz de bunlardan biridir: Bakara Sûresi, Duhan Sûresi, Ankebut Sûresi, Rûm Sûresi, Ahzab Sûresi ve benzen isimleri söyleyerek sûreleri anmak mekruhtur. İçinde Bakara anılan sûre, içinde Nisa anılan sûre ve benzeri ifade kullanılarak sureler adlandırılır demişlerdir. Derim ki, bu iddia Sünnete aykırı olan bir hatadır. Bunların kullanılışı, sayılamayacak kadar çok yerlerde, hadislerde sabit olmuştur.

Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu hadisi bunlardan biridir: "Bakara Sûresinin sonunda iki âyeti kim bir gecede okursa, bu iki âyet onu (Allah'ın izni ile kötü akıbetten) korurlar." Bu hadis Sahihayn'da[179] vardır. Benzerleri sayılamayacak kadar çoktur.

Mutarrif'den (Allah ona rahmet etsin) nakledilen şu söz de bunlardan bindir: Allah Tealâ Kitabında buyurur, demek mekruhtur. Ancak Allah Tealâ (Kitabında) buyurmuştur, denilir. Buyurur sözü hal ve istikbale delâlet eden müzari bir fiil olduğu için bunu kullanmayı mekruh görmüştür. Allah Tealâ'nın sözü, O'nun kadim (ezeli ve ebedi) olan kelâmıdır. Derim ki: Bu söz makbul değildir. Bunun kullanılışı çok yönlerle sahih hadislerde sabit olmuştur. Ben Müslim'in şerhinde buna işaret ettim. "Âdâbu'I-Kurrâ" kitabında Allah Tealâ söyle buyurmuştur: "Allah hakkı söyler." (Ahzab/4). Burada Allah müzari fiili ile buyuruyor.)

1003- Ebû Zer'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Aziz ve yüce Allah buyurur: Kim (Allah'ın rızâsına uygun olarak) iyilik yaparsa, ona on misli sevab

Buhârî'nin:

"Sevdiğinizi harcamadıkça takvaya eremezsiniz" âyetinin[180] tefsirinde Ebu Talhâ "Yâ Resûlellah! Allah Tealâ! "Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça hayra eremezsiniz" diyor." dedi.

---

[1] Kur'an-ı Kerim, Kaf Süresi; 18
[2] Kur'an-ı Kerim, Fecr Süresi: 14.
[3] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[4] Buharı. Müslim.
[5] Buhârî. Tirmizî.
[6] Buhârî. Müsüm. Muvatta'. Tirmizî.
[7] Buhârî
[8] Muvatta'. Tirmizî. İbni Mâce. (Tirmizî; Hadis hasendir, sahilidir, demiştir.)
[9] Tirmizî. Nesâî. fbn Mâce {Tirmizî, bu hadis basendir, sahihdir, demiştir.)
[10] Tirmizî.
[11] Tirmizî. (Tirmizî: Bu hasen hadistir, demiştir.)
[12] Tirmizî. (Tirmizî, bu hasen hadisiir, demiştir.)
[13] Tirmizî.
[14] Tirmizî, İbni Mâce.
[15] Kur'an-ı Kerim, Secde Süresi:16.
[16] Tirmizî (Tirmizî: Bu hadis hasendir, sahihdir, demiştir.)
[17] Tirmizî.
[18] Kur'an-ı Kerim, Hücürat Sûresi: 12.
[19] Kur'an-ı Kerim, Hümeze Sûresi: 1
[20] Kur'an-ı Kerim, Kakın Sûresi: 11
[21] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud, Tirmizî.
[22] Buhârî. Müslim.
[23] Ebû Dâvud. Müslim. Tirmizî. Nesâî. (Tirmizî, bu hadis hasendir, sahilidir, demiştir.)
[24] Buhârî. Müslim.
[25] Ebû Dvud. Tirmizî.
[26] Kur'an-ı Kerim, Necm.Süresi: 3
[27] Ebû Dâvud.
[28] Ebû Dâvud.
[29] Tirmizî.
[30] Kur'an-ı Kerim, En'am Süresi: 68.
[31] Kur'an-ı Kerim, KaT SüresİI:18.
[32] Kur'an-ı Kerim, Nûr Süresi: 15
[33] Buhârî
[34] Buhârî. Müslim.
[35] Buhârî. Müslim.
[36] Buhârî.
[37] Kur'an-ı Kerim, Münafikün Süresi:1
[38] Müslim.
[39] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir.)
[40] Buhâri. Müslim.
[41] Müslim.
[42] Buhârî. Müslim.
[43] Ebû Dâvud.
[44] Ebû Dâvud.
[45] Kur'an-ı Kerim, Hücurat Süresi: 12.
[46] Buhâri. Müslim.
[47] Buhârî. Müslim.
[48] Kur'an-ı Kerim, Hucurât Sûresi: 7

[49] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi:134
[50] Kur'an-ı Kerim, Şûra Sûresi: 43
[51] Kur'an-ı Kerim, A'raf Sûresi: 199
[52] Müslim.
[53] Kur'an-ı Kerim, Hücurat Süresi: 12
[54] Kur'an-ı Kerim, Hücurat Süresi: 12
[55] Kur'an-ı Kerim, Hücurat Süresi: 6
[56] Kur'an-ı Kerim, Kalem Süresi: 11.
[57] Ebû Dâvud. Tirmizî
[58] Kur'an-ı Kerim, İsrâ Süresi- 36
[59] Müslim.
[60] Kur'an-ı Kerim, Necin Sûresi: 32
[61] Müslim. F.bû Dâvud. İbni Mâcc.
[62] Tirmizî. TirmİzÎ hasen hadistir demiştir.
[63] Kur'an-ı Kerim, Tevbe Sûresi: 79
[64] Kur'an-ı Kerim, Hücurat Sûresi: 11
[65] Kur'an-ı Kerim, Hümeze Sûresi: 1
[66] Müslim.
[67] Müslim. Ebû Dâvud Tirmizî.
[68] Kur'an-ı Kerim, Hac Sûresi: 30.
[69] Kur'an-ı Kerim, İsrâ Sûresi: 36
[70] Buhârî. Müslim.
[71] Kur'an-ı Kerim, Bakara Süresi: 264.
[72] Müslim.
[73] Buharı. Müslim.
[74] Müslim.
[75] Müslim.
[76] Ebû Dâvud. Timıizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis hasendir, sahilidir.)
[77] Tirmizî. Ahmed b. Hanbel. Buhârî, el-edebül-müfred. (Tirmizî demiştir ki, bu hadis basendir).)
[78] Ebû Dâvud
[79] Ebû Dâvud. Tirmizî
[80] Müslim.
[81] Müslim.
[82] Müslim.
[83] Buharı, Müslim.
[84] Buhârî. Müslim.
[85] Buhârî. Müslim.
[86] Müslim.
[87] Müslim.
[88] Kur'an-ı Kerim, Duhâ Sûresi: 9.10.
[89] Kur'an-ı Kerim, En'am Sûresi: 52.
[90] Kur'an-ı Kerim, Kehf Sûresi: 28
[91] Kur'an-ı kerim, Hicr Sûresi: 88.
[92] Müslim
[93] Buharı. Müslim.
[94] Ebu Dâvud
[95] Buhârî, Müslim.
[96] Müslim.
[97] Müslim. Ahmed b.Hanbel
[98] Ebû Dâvud.
[99] Buhârî. Müslim.
[100] Buhârî. Müslim.
[101] Kur'an-ı Kerim, Yunus Sûresi: 88
[102] Kur'an-ı Kerim, Bakara Sûresi: 195
[103] Kur'an-ı Kerim, Bakara Sûresi: 30
[104] Kur'an-ı Kerim, Sâd Sûresi: 26
[105] Kur'an-ı Kerim, Fâtir Sûresi: 39
[106] Buharı. Müslim.
[107] Buhârî. Ebû Dâvud. Nesâî.
[108] Buhârî. Müslim.
[109] Müslim. Muvatta'. Ebû Dâvud.
[110] Ebû Dâvud. Hâkim. Beyhâki.
[111] Buharı. Müslim. Ebû Dâvud.
[112] Kur'an-ı Kerim, Tâha Sûresi: 42
[113] Müslim.
[114] Ebû Dâvud.
[115] Buhârî. Müslim.
[116] Kur'an-ı Kerim, Tevbe Süresi: 113.
[117] Buhârî. Müslim.
[118] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmıizî. (Tirmizî demiştir ki, bu sahih ve lıasen hadistir.)
[119] Kur'an-ı Kerim, Hadîd Sûresi: 4
[120] Ebû Dâvud.
[121] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[122] Buhârî. Müslim. Muvatta', Ebü Dâvud.
[123] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[124] Buhârî. Müslim. Muvatta'. Ebû Dâvud. Tİrmİzî. Nesâî, El-yevmü velleyletü.
[125] Buhârî. Müslim. Nesâî, El-yevmü velleyletü.
[126] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[127] Ebû Davud.
[128] Müslim. Nesâî.
[129] Ebû Nuaym, el-Hilyetül-Evüyâ.
[130] Buhâri. Müslim.
[131] Kur'an-ı Kerim, Maide: 2
[132] Kur'an-ı Kerim, Kâf Sûresi: 18
[133] Ebû Dâvud. Nesâî.

[134] Ebü Dâvud.
[135] Ebû Dâvud. Nesâî.
[136] Kur'an-ı Kerim, Ankebüt Süresi: 46
[137] Kur'an-ı Kerim, Nahl Süresi: 125
[138] Kur'an-ı Kerim, Gafir Süresi: 4
[139] Tirmizî.
[140] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî demişiir ki, bu hasen hadistir.)
[141] Müslim. Ahmed b. Hanbel. Ebû Dâvud.
[142] Tirmizî.
[143] Ebû Dâvud. Tirmizî. Buharı. Müslim.
[144] Buharı. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[145] Buhârî. Müslim.
[146] Buhârî. Müslim. Nesâî.
[147] Buhârî. Müslim.
[148] Buhârî.
[149] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[150] Ebû Dâvud. Nesâî. İbni Mâce.
[151] Kur'an-ı Kerim, Bakara Süresi: 187
[152] Kur'an-ı Kerim, Nisa Süresi: 21
[153] Kur'an-ı Kerim, Bakara Süresi: 238
[154] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[155] Tirmizî. İbni Mâce. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[156] Kur'an-ı Kerim, İsrâ Sûresi: 23-24
[157] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[158] Ebû Dâvud. Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen ve sahih hadistir.)
[159] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[160] Buhâri. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî.
[161] Buharı. Müslim.
[162] Kur'anı Kerim, İsrâ Süresi: 36
[163] Kur'anı Kerim, Kâf Süresi: 18
[164] Kur'anı Kerim, Fecr Süresi: 14
[165] Müslim. Ebû Dâvud.
Müslim bu hadisi iki yolla rivayet etmiştir. Biri budur. Diğeri de Ebû Hüreyre anılmaksi-zın Hafs İbni Âsim'ın Peygamberden mürseî olarak nakleimesidir. Ebû Hiireyre'nin rivayetini isbat edenin sözünü öne geçirmiştir. Çünkü güvenilir raviyi ilâve etmek makbuldür. Hadis alimlerinden olan fıkıh ve usul ehlinin sahih ve makbul mezhebi budur. Bir hadis iki yoldan rivayet edilince, biri mürseî ve diğeri muttasıl olursa (burada olduğu gibi), muttasıl olan öne alınır ve hadisin sihhatına hükmedilir ve her şeyle ilgili hükümler için delil gösterilmesi caiz olur. Allah en iyi bilendir.
[166] Müslim.
[167] Ebû Dâvud. Ahmed b. Hanbel.
[168] Ebü Dâvud.
[169] Kur'an-ı Kerim, Fussile! Sûresi: 36
[170] Kur'an-ı Kerim, A'raf Sûresi: 201
[171] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi: 135-136.
[172] Buharı. Müslim.
[173] Müslim. Ebü Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[174] Buhârî. Müslim.
[175] Müslim. Nesâî.
[176] Müslim.
[177] Müslim.
[178] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tİrmizî. Nesâî.
[179] Buhârî. Müslim.
[180] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Süresi: 92.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22- MÜSÂKAAT BAHSİ
1- Meyve ve Ekinin Bir Kısmı Mukabilinde Müsakaat ve Muamele Babı
2- Fidan Dşkmenin ve Ekin Ekmenin Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
3- Âfat (Telefatın) ı Hesaptan Düşme Babı
4- Borcun Bir Kısmını Hesabdan Düşmenin Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
5- Sattığı Malı İflas Eden Müşterinin Elinde Bulan Kimsenin Onu Dönebileceği Babı
6- Fakire Mühlet Vermenin Faziletş Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
7- Zenginin Borcunu Sallantıda Bırakmasının Haram Kılınması; Havalenin Sahih Oluşu ve Zengine Havale Edildiği Zaman Onu Kabulün Îstihbabı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
8- Kırda Çimen Otlatmak İçin Muhtac Olunan Suyun Fazlasını Satmanın, Onu Vermekten İmtina Etmenin ve Erkek Hayvanın Çiftleşmesi Mukabilinde Ücret Almanın Haram Kılınması Babı
9- Köpeğin Parası, Kahinin Ücreti ve Fahişenin Mehrinin Haram Kılınması; ve Kediyi Satmaktan Nehi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler.
10- Köpeklerin Öldürülmesini Emir; Bu Emrin Neshedildiğini, Av, Ekin, Hayvan ve Emsali Şeyler İçin Beslenenler Müstesna Olmak Üzere Köpek Edinmenin Haram Kılındığını Beyan Babı
11- Hicamet Ücretinin Helal Oluşu Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
12- Şarap Satmanın Haram Kılınması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
13- Şarap, Laşe, Domuz ve Putları Satmanın Haram Kılınması Babı
14- Riba Babı
15- Sarf Babı ve Altının Nakden Gümüşle Satışı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
16- Altını Gümüş Mukabilinde Veresiye Satmanın Yasak Edilmesi Babı
17- İçinde Boncuk ve Altın Bulunan Gerdanlığın Satışı Babı
18- Zahirenin Misli Misline Satılması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
19- Ribayi Yiyenle Yedirene Lanet Babı
20- Helal İle Amel ve Şüpheli Şeyleri Terk Babı
21- Deveyi Satıp Binmeyi İstisna Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
22- Bir Kimsenin Ödünç Bir Şey Alıp da Ondan Daha İyisini Vermek Suretiyle Ödemesi Babı ve «Sizin En Hayırlınız Borcunu En İyi Ödeyeninizdir, Hadisi
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
23- Fazlalıklı Olarak Hayvanı Hayvanla Satmanın Cevazı Babı
24- Rehin ve Rehinin Hazarda, Seferde Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
25- Selem Babı
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
26- Yiyecek Şeylerde İhtikar Yapmanın Haram Kılınması Babı
27- Alış-Verişte Yeminden Nehi Babı
28- Şuf'a Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
29- Komşunun Duvarına Mertek Çakma Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
30- Zulmü, Yer Gasb Etmeyi ve Saireyi Haram Kılma Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
31- Yol Hakkında İhtilaf Edildiği Vakit Yolun Ne Kadar Olacağı Babı

22- MÜSÂKAAT BAHSİ

Müsâkaat: Sulamak mânâsına gelen (saky) den alınmıştır. Şeriat ıstılahına : Bağ ve bahçeyi, mahsûlün bir kısmı mukabilinde birine vererek baktırmaktır. Medîne l i l er buna muamele derler. Onların kendilerine mahsus tâbirleri vardır. Meselâ; müzâreaya, muhabere; icâ-reye, bey'; mudârebeye, mukaareza; salata, secde derler.
Kelimenin müşareket bildiren (mufâale) babından kullanılması ya akid iki kişi arasında yapıldığı için yahut taglîb suretiyledir. Müsâkaat müzârea gibidir.

1- Meyve ve Ekinin Bir Kısmı Mukabilinde Müsakaat ve Muamele Babı

1- (1551) Bize Ahmed b. Hanbel ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni el-Kattân, Ubey-dullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Saliallahii Aleyhi ve Seliem) Haybe halkına, orada çıkan meyve veya ekinin yarısı karşılığında muamele yapmış.

2- (...) Bana Alî b. Hucr es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali yâni İbni Müshir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o d tbni Ömer'den naklen haber verdi. İbni Ömer şöyle demiş :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i, çıkan meyve veya ekinin yarısı mukabilinde verdi. Zevcelerine her sene kuru hurmadan seksen, arpadan yirmi vesk olmak üzere yüz vesk veriyordu. Ömer hilâfete geçince Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerini ya kendilerine arazî ve su bölmek yahut her yıl onlara veskları ödemek şartiyle muhayyer bıraktı. Onlar muhtelif hareket ettiler. Bâzısı arazî ile suyu, bâzısı da her yıl vesklerin verilmesini ihtiyar ettiler. Âişe ile Hafsa, arâ-tî ve suyu ihtiyar edenlerdendi.

3- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Nâfi' Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber halkına oradan çıkan ekin veya meyvenin yarısı mukabilinde muamele yapmış.
Râvi hadîsi Alî b. Müshir rivayeti gibi nakletmiş; yalnız : «Âişe ile v Hafsa, arazî ve suyu ihtiyar edenlerdendi.» cümlesini zikretmemiş: «Peygamber 'Sallaîlahü Aleyhive Sellem) 'in zevcelerini, kendilerine yer bölmek şartiyle muhayyer bıraktı.» demiş; suyu da zikretmemiştir.

4- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî, Nafî'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«"Hayber fethedilince yahudîler Resulüllah (Sallallahü'Aleyhive Sellem) den, Hayber'de çıkan meyve ve ekinin yansını vermek şartiyle çalışmak üzere kendilerini orada bırakmasını istediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu şartla dilediğimiz müddetçe sizi burada bırakıyorum...» buyurdu. Sonra râvi hadîsi İbni Nümeyr'Ie îbni Müshir'in Ubeydallah'dan rivayet ettikleri gibi rivayette bulunmuştur. Bu rivayette : «Hayber'in yan gelirinden meyve iki paya bölünür; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beşte birini alırdı» ifâdesini ziyade etmiştir.

5- (...) Bize tbni Kumlı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Xeys, Mu-hammed b. Abdirrahmân'dan, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den, o da Resûlüllah (Safta J/a/iü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi ki, Hayber'in arazî ve hurmalıklarını, meyvesinin yansı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} *in olmak şartiyle kendi mallarından işletmek üzere Hayber yahudilerine vermiş.

6- (...) Bana Muhanımed b. RâfÎ' ile İshâk b. Mansûr rivayet ettiler. Lâfız İbni Râfi'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Uk-be' Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ömer b Hattâb yahudîlerle hirîstiyanları Hicaz toprağından sürmüş. Zâten Resûlüllab (Salialllihü Aleyhi ve Sellem) Hayber fethedilince yahudîleri oradan çıkarmak istemiş. Orası fethedildiği vakit arazî Allah ile Resulünün ve müs-lümanlarınmış. Bundan dolayı yahudîleri oradan çıkarmak istemiş. Derken yahudiler çalışmayı üzerlerine almak ve meyvenin yarısı onların olmak şartiyle kendilerini orada bırakmasını Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den dilemişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem) onlara ;
«Bu şartla sizi dilediğimiz müddetçe burada bırakıyoruz.» buyurmuş ve yahudiler tâ Ömer kendilerini Teyma'ya ve Erîha'ya sürgün edinceye kadar orada kalmışlar.
Bu hadîsin iki rivayetini Buhârî «Müzârea» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hayber: Medine ile Şam arasında Medîne'ye dokuz konak mesafede bulunan münbit bir vahadır. Burada yahudiler yaşarlardı. Vâhâyı müteaddit kalelerle tahkim etmişlerdi. Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem)hu yeri hicretin yedinci yılında fethetmiştir.
Müslümanların Hayberli sulhan mı yoksa harben mi fethettikleri ulemâ arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin beyânına göre bâzıları harben alındığını söylemiş; bir takımları sulh yolu ile, daha başkaları ahâlisinin çekilmesiyle harpsiz darpsiz girildiğini ileri sürmüşlerdir. Hattâ bir kısmının harben, bir kısmının sulh yolu ile bir kısmının da ahâlisinin çekilmesi suretiyle alındığını söyleyenler olduğu gibi : «Bir kısmı sulhan, bir kısmı da harben alınmıştır.> diyenler de vardır. Kaadî Iyâz bu son kavlin esah olduğunu söylemiştir. İmam Mâlik ile ona tâbi olanların ve Süfyan b. Uyeyne 'nin kavilleri de budur.
Babımız rivayetlerinden birinde :
«Orası fethedildiği vakit arazî Allah ile Resulünün ve müslümanların îdi.» denilmesi bu yerin harben alındığına delildir. Çünkü müslümanların hakkı ancak harbederek aldıkları yerlere teallük eder. Fakat Buhârî'nin bir rivayetinde :
«Arazî yahudilerin, Resulün ve müslümanlann idi.» denilmiştir ki, bu da o yerin sulhan alındığını gösterir. E1- Mühe11eb bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuştur: Rivayetlerin birincisi sulhdan önceki hâli, ikincisi de sulhdan sonraki hali beyân etmektedir; zîra Hayber'in bir kısmı sulh yolu ile, bir kısmı da harben alınmıştır. Harben alman kısım tamamiyle Allah'a, Resûlü'ne ve müslümanlara aitti; sulh yolu ile alınan kısmı ise yahudîlerindi; sulh akd edildikten sonra müslümanlann oldu.
Müsâkaat ve müzâreayı tecviz edenlerin en kuvvetli delilleri bu rivayetlerdir. Zîra Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) 'in Hayber halkına, çıkan meyvenin yarısı mukabilinde muamele buyurması müsâkaat, ekinin yansı karşılığındaki muamelesi de müzâreadır. îmam Mâlik, Seyri, Leys, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, muhadisler, Zahirîler ve cumhûr-u fukahâ müsâkaatm caiz olduğuna kaildirler.
Hanefîler 'den İmam Âzam'la Züfer'e göre müsâkaat da müzârea gibi hiç bir suretle caiz değildir. Müsâkaat meselesi, müzâbeneden nehyeden hadîsle nesholunmuştur.
îmam Âzam babımız rivayetlerini te'vîl etmiş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hayberliler'e yaptığı muamelenin müzârea ve müsâkaat değil, onlara bir iyilik ve ihsan olmak üzere bir harâc olduğunu söylemiştir. Çünkü ona göre Resûîüllah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i ganimet olarak almıştı. Yahudilere hiç bir şey vermeyebilirdi. Yerlerinden çıkan mahsulün bir kısmını almak şartiyle mallarım ellerinde bırakması bir fazilet ve minnettir. Buna harâc-ı mu-kâseme derler. Harâc-ı tavzif gibi mukâseme de caizdir.
Harâc-ı mukâseme: İslâm hükümdarı tarafından mahsulün üçte bir, dörtte bir veya onda bir gibi muayyen bir miktarı alınarak arazînin sahiplerine bırakılmasıdır. Bu takdirde arazîden mahsul elde edilemezse sahiplerinden de bir şey alınmaz. Bu bir nevi' cizye yâni zimmîlere [1] mahsus vergidir. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr ve Ömer (Radiyaîlahü anh) devirlerinde yahudüerden ayrıca cizye alındığı hiç bir hadîste rivayet olunmamıştır. Eğer bu vergi cizye olmasa idi, yahudîlerden cizye almak îcâbederdi. Bu hal İmam Âzam hazretlerinin te'vîlinin sahîh olduğunu gösterir.
Harâc-ı muvazzaf: Zimmîlerin ziraata elverişli arazîsinden dönüm basma alınan bir sâ' ve bir dirhemlik vergidir.
Müşâkaatı caiz görenler onun ne gibi ağaçlar hakkında yapılacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Dâvûd-u Zahirî'ye göre müsâ-kaat yalnız hurmada caizdir. Çünkü bu bir ruhsattır; jıasean beyân edilen ağaçtan başkasına teşmil edilemez.
îmam Şafiî yalnız hurma ile üzüme mahsus olduğunu söylemiştir. Müsâkaat ona göre de ruhsat ise de birçok yerlerde üzüme hurma hükmü verildiği için burada da ikisine bir hüküm vermiştir.
İmam Mâlik «Her nevi ağaçta müsâkaat caizdir.» demiştir.1 Şafiî 'nin bir kavli de budur. Mâ1ik'e göre müsâkaatm tecviz edilmesine sebep, ihtiyaç ve maslahattır. Bu ise bütün ağaçlara şamildir; binâenaleyh hurmaya kıyasen bütün ağaçlarda müsâkaat caizdir.
Hadis-i şerifte: «Çıkan mahsûlün yansı karşılığında...» buyurulma-sı, müsâkaatm yan, üçte bir ve dörtte bir gibi muayyen bir cüz' mukabilinde yapılacağına delildir. Meçhul miktarla meselâ : Mahsulden bir şeyler vermek şartiyle müsâkaat yapmak caiz değildir.
İmam Şafiî ve ona muvafakat eden birçok ulemâ müstakil-len müzâreaya cevaz vermedikleri halde müsâkaatle birlikte olursa ona tebean müzâreanın da caiz olduğunu söylemişlerdir. Delilleri: Bu hadîste müzâreanın müsâkaat üzerine atfedilerek : «Meyve veya ekinin yarısı karşılığında...» denilmiş olmasıdır. Zira onlara göre: Nazımda kıran, hükümde müsavat îcâbeder. Yâni bir delilde iki şey yan yana

zikredilir ve biri diğeri üzerine atfolunursa ikisinin hükmü de bir olur. Burada mü-zârea, müsâkaat üzerine atfedilmiştir. Müsâkaat caiz olunca ona tâbi olan müzârea da caizdir. Binâenaleyh bir kimse ile yemiş ağaçları hakkında müsâkaat yapan, arazîsini işlemek için müzârea da yapılabilir.
İmam Mâlik müstakillen olsun müsâkaata tebean olsun mü-zâreayı tecvîz etmemiştir. Yalnız ona göre müsâkaat akdiyle bahçe alan bir kimse ağaçların arasındaki arazîyi ekebilir.
îbni Ebî Leylâ, Hanefîler 'den îmam Ebû Yûsuf ile îmam Muhammed, şâir Küfe ulemâsı, mu-haddisler, İmam Ahmed, îbni Kuzeyine, îbni Süreyh ve diğer bir takım ulemâ müzârea ile müsâkaatm birlikte olsun ayrı ayrı olsun yapılabileceğine kaildirler. Nevevî : «Zahir ve muhtar olan kavil budur.» dedikten sonra Hayber'deki müzâreanın müsâkaata tebean değil, müstakillen yapıldığını söylemiş; müslümanîann, asırlar boyunca müzârea yapageîdiklerini hatırlatmıştır.
Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) kâfirleri Arap yarımadasından çıkarmaya niyetli idi. Nitekim veratına yakın bunu emir de buyurmuştu. Onun için de yahudî l er'in isteklerini muvakkaten kabul etmiş:
«Dilediğimiz müddete kadar sizi burada bırakıyorum.» buyurmuştu.
Zahirîler hadîsin bu cümlesiyle istidlal ederek müsâkaatm meçhul müddetle de yapılabileceğine kail olmuşlardır. Cumhura göre müsâkaat, İcâre gibi malûm bir müddet için yapılır; müddeti belli/olmayan müsâkaat caiz değildir. Çünkü Peygamber (Saîlallahü A leyhi ve Sellem) 'in bu sözü yahudîlerle müsâkaat akdi değil, maslahat îcâbı, bir müddet daha Hayber'de kalmalarına müsaade idi; onlarla müsâkatı bundan sonra yapmıştı.
Bâzıları: «Meçhul müddetle müsâkaat yapmak İslâm'ın ilk devirlerinde Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olmak üzere caizdi.> demiş; bir takım ulemâ da Hayber'de kalmak için yahudîlere malûm bir müddet tâyîn edildiğini, hadîsin bu cümlesiyle Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellenı)'in ;
<*Bu malûm müddet bitince sizi buradan çıkarırız.» demek istediğini söylemişlerdir. Bu takdirde murâd : Müsâkaatm nikâh* ve satış gibi mü-ebbed değil, muvakkat bir akid olduğunu beyandır.
Ebû Sevr mutlak olarak akdedilen müsâkaatın bir sene müddet iktizâ ettiğini söylemiştir.
Hadîsteki: «Kendt mallarından işletmek üzere...» ifâdesi müsâkaatla bahçe alan kimsenin vazifesini bildirmektedir. Bu vazife ağaçlan sulamak, budamak, aşılamak, köklerini temizlemek ve kazmak, yemişini korumak, zamanı gelince toplamak gibi her sene yapılan hizmetlerdir. Duvar yapmak, < hendek kazmak gibi her yıl tekerrür etmeyen işlerse mal sahibine aittir.
Babımız rivayetleri kahran alman arazînin şâir menkul mallar gibi gaziler arasında ganimet olarak taksim edileceğini göstermektedir. Zîra Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber arazîsini taksîm etmiştir.
Mâlikîler: «Bu gibi arazîyi İslâm hükümdarı müslümanlara vakfeder. Nitekim Hz. Ömer Irak arazîsini vakfetmiştir.» demişlerdir.
İmam Âzam 'la Küfe ulemâsına göre hükümdar îcâb-ı hale göre muhayyerdir. Gerekirse taksîm eder; îcâbında arazîyi sahiplerine bırakarak onları haraca bağlar.
Nevevî'nin beyanına göre Yahudilerle yapılan muamele ganimetler taksîm edilip gaziler hisselerini aldıktan sonra onların rızâ-lariyle olmuştur.
Hz. Ömer'in Yahudiler 'i sürgün ettiği Teymâ' Medine ile Şam arasında Medîne'ye yedi-sekiz konak mesafede bir yerdir. Erîhâ' ise Şarkı'l-Ürdün'de sarp yollarla çıkılan dağlık arazîde bir şehirdir. Beyt-i Makdis'e at yürüyüşü ile bir günlük mesafededir. Ömer (Radiyallahü anh) 'in Hayber 'den yahudîler'i sürmesi Arap yarımadasından gayri müslimlerin çıkarılması hususundaki hadîsten yalnız Hicaz kastedildiğine delildir. Zîrâ Teymâ' Arap yarımadasından ma'dûddur, fakat Hicaz 'dan değildir. Vâki-dî Hicaz'ı: «Medîne'den Tebûke; ve Medine 'den Küfe yoluna kadar olan yerlerdir.» diye tahdîd etmiştir.

2- Fidan Dşkmenin ve Ekin Ekmenin Fazileti Babı

7- (1552) Bize tbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik, Atâ'dan, o -da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) :
«Bİr müslüman bir ağaç dikerse, o ağaçtan yenilen (yemiş) mutlaka onun için sadakadır. O ağaçtan çalınan (yemiş) onun için sadaka, yabanî hayvanların yediği sadaka, kuşların yediği dahî onun için sadakadır. (Hasılı) bir kimse o ağacı (n yemişini yeyip) azaltırsa, bu onun için mutlaka sadaka olur.» buyurdular.

8- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi İd, Peygambe (Salktlhhü Aleyhi ve Sellem) hurmalığının içinde bulunan Ümmü Mübeşşir-i Ensâriyye'nin yanına girerek ona :
«Bu hurmalığı kim dikti, müslüman mı, kâfir mi?» diye sormuş.
Ümmü Mübeşşir :
— Müslüman (dikti) cevabını vermiş.
Bunun üzerine Resûlüllah (Salîallühü Aleyhi re Sellem):
«Eğer bir müslüman bir ağaç diker veya ekin eker de ondan bir insan yahut hayvan veya başka bir şey yerse, bu onun için mutlaka sadaka olur.» buyurmuşlar.

9- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile İbni Ebî Halef rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cürey rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Ab-dillah'ı şunu söylerken işitmiş : Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Eğer müslüman bir adam bir fidan diker veya ekin eker de, ondan bir yabanî hayvan, kuş yahut başka bir şey yerse, bunda onun İçin mutlaka sevab vardır.» buyururken işittim.
İbni Ebî Halef (Kuş yahut başka bir şey yerine) : «Kuş bir şey* dedi.

10- (...) Bize Ahmed b. Saîd b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ZekerİyyâB. İshâk rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr haber verdi ki, Câbir b. Ab-dillâh'ı şöyle derken işitmiş:
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bir bahçede Ümmü Ma'bed'în yanma girerek:
«Ey Ummü Ma'bed! Bu hurmaları kim dikti; mütlüman mı, kâfir mi?» diye sordu. Ününü Ma'bed:
— Müslüman (dikti) diye cevap verdi. Resulü Hah (Sal laİhhü Aleyhi ve Sellem) :

«Eğer müslüman bir kimse ağaç diker de, ondan bir intan veya hayvan yahut kuş yerse, bu mutlaka onun için kıyamet »ününe kadar bir tada ka olur.» buyurdu.

11- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gıyâs rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile İshâk b. İbrahim de hep birden Ebû Muâviye'-den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Amru'n-Nâkid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Muhammed rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Fudayl rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayette bulunmuşlardır.
Amr, Ammâr'dan rivayetinde; Ebû Küreyb[2] de Ebû Muâviye*-den naklettiği rivayetinde ziyade ederek: «Ümmü Mübeşşir'den» dediler. tbni Fudayl'in rivayetinde : «Zeyd b. Harise'nin karısından»; îshâk'ın Ebû Muâviye'den rivayetinde ise : «Bâzan Ümmü Mübeşşir'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)'den dedi; bâzan demedi.» ibareleri vardır.
Bu râvilerin hepsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Ata', Ebu'z-Zübeyr ve Amr b. Dinar hadîsleri gibi rivayette bulunmuşlardır.

12- (1553) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe b. Saîd ve Muham-med b. Ubeyd el-Guberî rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı; Ötekiler: Bize Ebû Avfine, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti; dediler. En e s şöyle demiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer bir mOsfüman bir ağaç diker yahut ekin eker de, ondan bir kuş veya insan yahut hayvan yerse, bundan dolayı ona mutlaka sadaka olur.» buyurdular.

13- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müslim b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân b. Yezîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Ensârdaj bir kadın olan Ümmii Mübeşşir'in bir hurmalığına girdi de:
«Bu hurmaları kim dikti? Müslüman mı, kâfir mi?» diye sordu.
— Müslüman (dikti) dediler. Râvi yukarıkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsin Ahmed b. Saîd rivayetinde Hz. Câbir b. Abdi1lâh'dan nakleden râvi Amr b. Dînâr hakkında Ebû Mes'ûdu Dimaşkî şunu söylemiştir: «Müs1im'in bütün nüshalarında bu hadîste Amr b. Dînâr zikredilmiştir; halbuki burada malûm olan Câbir'den Ebu'z-Zübeyr'in rivayetidir.»
Hz. Enes rivayetini Buhlri «Müzârea» ve «Edeb» bahislerinde; Tirmizi «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Ağaç dikme hususunda İmam Ahmed b. Hanbel sahabeden Ebû Eyyûb, Ebu'd-Derdâ\ Sâib b.H.al-lâd ve Muâz b. Enes hazerâtmdan hadîsler rivaye etmiştir. Alî b. Abdi1âzîz'in «El-Müntehab» adlı eserinde Enes (Radiyaîiahûanh)'dan güzel bir isnadla tahrîc ettiği bir hadîste: «Kesûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml;
«Birinizin elinde bir fidan bulunduğu halde kıyamet kopar da, henüz kopmadan o fidanı dikebilirse hemen diksin!» buyurdular denilmektedir.
Rivayetlerin bâzılarında Hz, Zeyd b. Harise 'nin zevcesi Ümmü Mübeşşir, bazılarında Ümmü Ma'bed olarak zikredilmiştir. îbni Abdilberr: «Bu tadının Ümmü Bişr binti'1-Berâ' b. Ma'rur olduğu söylenir.» diyor, Neve-vî, Ümmü Bişr dahî denildiğini ilâve etmiş: «İsminin Huleyde olduğunu söyleyenler varsa da bu rivayet sahîh değildir.» demiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ağaç dikmek ve ekin ekmek pek faziletli birer ameldir. Ulemâ en faziletli kazanç yolunun ne olduğunda ihtilâf etmişlerdir.Bâzıları bunun ticâret olduğunu, bâzıları el sanatı, bir takımları da ziraat olduğunu söylemişlerdir. Hadîslerin ekserisi el sanatının en faziletli kazanç yolu olduğunu göstermektedir.
Hâkim'in «Müstedrek»inde Hz. Ebû Bürde 'den rivayet ettiği bir hadiste:
«Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e en iyi kazancın ne olduğu soruldu da:
«Kişinin efinin emeği ite mebrûr olan her alış veriştir;» buyurdular. denilmektedir. Hâkim: «Bu hadîsin isnadı sahîhtir.> demiştir. Mâ-mâfih kazanç yollarının bâzısı helâl olması yönünden, diğeri umûmun istifadesi cihetinden efdal olabilirler. Şu halde hükmün ihtiyaca göre değişmesi îcâbeder. Zirâata ihtiyaç fazla olduğu zaman halka hizmet için zirâatla; ticârete ihtiyaç çoğaldığında ticâretle meşgul olmak daha faziletlidir. Aynî bu tevcihi beğenmiştir.
2- Âhirette hayırlı amellere terettüb edecek sevap müslümanlara mahsustur. Çünkü ibâdet ve tâatler ancak müslüman olanlardan kabul edilir. Bir kâfir çeşme veya köprü yaptırsa; yahut sadaka verse âhireti için bir faydası yoktur. Yalnız dünyada mükâfatını göreceğine dair hadîs varid olmuştur. Gerçi Enes (Radiyallahü anh) hadîsinin bâzı rivayetlerinde müslüman yerine : «Bir kul ağaç dikerse...» denilmiştir. Kul tâbiri müslümana da, kâfire de şâmil ise de, mutlak olan o rivayet buradaki (müslüman) kaydiyle mukayyed rivayetlere hamlolunur. Fakat müslüman tâbirinde müslüman kadın da dahildir; zîra sevap istihkakı hususunda erkekle kadın müsavidir.
3- Ağaç diken veya ekin eken kimse bundan sevap kasdetsin etmesin kendisine sevap verilir. Hattâ fidanı diktikten, ekini ektikten sonra satsa, yaptığı iş rızk bâbmda insanlara yardım olduğu için yine sadaka yerine geçer.
Hadîsin buradaki bir rivayetinde:
«Onun için kıyamete kadar sadaka olur.» buyuruluyor. Acaba ağaç veya ekin bitip yetse de sevabı devam edecek mi, yoksa bu sevap ağaç ve ekinin devamı müddetince mi verilecek? şeklinde bir suâl hatıra gelirse Aynî buna: «Zahire bakılırsa murâd ikinciisdir.» diye cevap veriyor. Yâni ağaç ve ekin devam ettiği müddetçe sevap verilir; demek istiyor. Nitekim Nevevî de: «Bu işi yapanın ecri ağaç ile ekin ve onlardan yetişen ağaçlar, ekinler devam ettiği müddetçe kıyamete kadar devam edecektir.» diyerek bu ciheti biraz daha izah etmiştir.
4- Müslümana; çalınan ve hayvanlar tarafından telef edilen malından dolayı da ecir verilir.
5- Hadîs-i şerîf bir kimsenin arazîsini gerek kendisi gerekse gelecek nesli için i'mârda bulunmasına teşvik etmektedir.

3- Âfat (Telefatın) ı Hesaptan Düşme Babı

14- (1554) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb, İbni Cüreyc'den naklen haber verdi. Ona da Ebu'z-Zübeyr, Câbir b Abdi1lâh'dan naklen haber vermiş ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):

«Eğer dîn kardeşine meyve satarsan...» buyurmuş. H.
Bize Muhammed b. Abbâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Damra, İbni Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den naklen rivayet etti, k EbuVZübeyr, Câbir b. AbdiIlâh'i şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Saliaîtahü Aleyhi ve Seliem) :
«Dîn kardeşine yemiş satar da, o yemişi âfet vurursa, ondan bir şey alman sana helâl olmaz; kardeşinin malını haksız yere ne ile alacaksın!» buyurdu.

(...) Bize Hasan El-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim, îbni Cüreyc'den bu is» adla bu hadîsin mislini rivayet etti.

15- (1555) Bise Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail b. Ca'fer, Humeyd'den, o da Enes'-den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Seliem) kemâle gelmedikçe hurmanın yemişini satmaktan nehî buyurmuş.
(Râvi Humeyd demiş ki:) Bunun üzerine biz Enes'e: Yemişin kemâli nedir? diye sordu. Enes:
— Kızarması ve sararmasidir. Ne dersin; Allah yemişi vermeyive-rirse, din kardeşinin malını kendine ne ile helâl kılarsın? dedi.

(...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik, H «mey d-i TavU'den, o da Enes b Mâlik'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem) meyveyi kemâl buluncaya kadar satmaktan nehî buyurmuş. (Oradakiler Enes'e) :
— Kemâl bulmak nedir? diye sordular. Enes :
— Kızarmasıdır; dedi ve şunu ilâve etti: Allah meyveyi vermezse dîn kardeşinin malını kendine ne ile helâl kılacaksın?

16- (...) Bana Muhammet! b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Muhammed, Humeyd'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah o hurmalığa yemiş vermezse bir hanginiz dîn kardeşinin malını kendine ne ile helâl kılar?» buyurmuşlar.

17- (1554) Bize Bişr b. Hakem ile İbrâhîm b. Dînâr ve Abdülceb-bâr b. Alâ' rivayet ettiler, lâfız Bişr'indir. (Dediler ki) : Bize Siifyân b. Uyeyne, Humeyd-i A'rac'dan, o da Süleyman b. Atîk'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âfât (telefatın)'ı hesaptan düşmeyi emir buyurmuş.
Ebû İshâk —ki Müslim'in arkadaşıdır—: Bize Abdurrahman b. Bişr, Siifyân'dan bu isnadla rivayette bulundu; dedi.
Bu hadîsin Hz. Enes rivayetini Buharı «Büyü'» bahsinde tahrîc etmiştir. Hz. Enes'in kitabımızdaki üçüncü rivayeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e muttasıl ve merfu' gösterilmişse de Dârekutnî bunu «Hâvilerden birinin vehmi» diye vasıflandırmış; hadîsin Resûlülİlah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in değil, Hz. Enes'in sözü olduğunu beyân etmiştir.
Cevâih: Câihanın cem'idir. Câiha : Yemiş ve diğer malları helak eden âfettir. Büyük musibet ve fitne mânâlarına da gelir.
Satılan meyve henüz müşteri toplamadan dolu gibi semavî bir âfet sebebiyle telef olursa.'zararı satıcı mı çeker; yoksa müşteri mi? meselesinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
Hanbelîler 'den îbni Kudâme «El-Muğnî» nâm eserinde şunları söylüyor:
«Bu mesele üzerinde birkaç vecihle söz edilmiştir :
1- Câihanın telef ettiği meyveler filcümle satıcının garantisi altındadır. Ekseri Medîneliler'in kavli budur ki, Yahya b. Saîd-i Ensârî, İmam Mâlik ve Ebû Ubeyd ile hadîs ulemâsından bir cemaat da bunlar meyanmdadır.
2- Câiha: Rüzgâr, dolu, çekirge ve susuzluk gibi insanın dahlü tesiri bulunmayan her âfettir.
3- Zâhir-i mezhebe göre âfetin azı ile çoğu arasında bir fark yoktur. Ancak, tahdîd ve inzibatı mümkin olmayacak derecede az ve telef elması âdet hükmüne giren miktara itibar edilmez. İmam Ahrned: Ben on veya yirmi hurma tanesinde itibâr edilecek demem; üçte birin ne olduğunu da bilmem; lâkin zarar üçte birden, dörtte veya beşte birden fazla olursa hesaptan indirim yapılır; demiştir. Başka bir rivayette İmam Ahmed: Zarar ziyan malın üçte birinden az olursa onu müşteri çeker; demiştir. İmam Mâlik ile eski mezhebine göre Şafiî 'nin kavilleri de budur. Çünkü meyve ve ekinin bir kısmını ister istemez kuşlar yiyecek, rüzgâr dağıtacak, bir kısmı da yere dökülecektir. Binâenaleyh bu zararla semavî âfetin getirdiği zarar arasındaki had-din ta'yini lâzım gelir, Şeriatın vasıyyet ve hastanın bağışı gibi yerlerde üçte biri nazar-ı itibâra aldığını görüyoruz. Bu sabit olunca deriz ki: Âdetten fazla bir şey telef olursa, telef olan miktar umumî kıymetten düşülür. Meyve veya ekinin hepsi telef olursa akid bozulur; müşteri parasını geri alır. Bir kısmı telef olursa, malın üçte biri miktarını yahut daha fazla tuttuğu takdirde, zararı miktarı umûmî kıymetten düşülür. Zarar malın üçte birinden az ise kıymetten bir şey düşülmez. Alanla satan âfette veya âfetin telef ettiği miktar hususunda ihtilâf ederlerse söz satanındır, çünkü malda asıl olan, selâmettir.»
Selef ulemânın cumhuru ile Sevrî İmam Âzam, Ebû Yûsuf, Muhammed, yeni mezhebinde İmam Şafiî, Ebû Ca'fer Taberî ve Zahirîler «Müşteri teslim almışsa âfet sebebiyle zayi' olan malın miktarı az olsun çok olsun zarar kendine aittir; teslim almadan telef olursa zara satıcınındır.» demişlerdir. Burada malın tesliminden murâd, tahliye yâni müşteriyi malı ile baş başa bırakmaktır.
Âfetin sebep olduğu zararın umumî nyattan düşüleceğine kail olanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu husustaki emri ve hadîsteki:
«Ondan bir şey alman sana helâl olmaz.» cümlesiyle istidlal etmişlerdir. Bir de : «Ağaçların sulanması ve bakımı sahibinin vazifesi olduğu için ağaçtaki meyveler ma'nen onun elindedir ve teslimden önce telef olmuş gibidir.» derler.
Zararın umumî fiyattan düşülmeyeceğim söyleyenler, bundan sonraki babın ilk hadîsiyle istidlal etmişlerdir.
Bu rivayetlerde zikri geçen: «Dîn kardeşinin malını kendine ne ile helâl kılarsın?» cümlesinden murâd : Meyve telef olduğu zaman müşterinin parasına mukabil ortada mal kalmadığını; binâenaleyh satıcının bu parayı haksız yere almış olacağını beyândır. Bu cümle hükmün galibe (ekseriyete) göre verileceğine delildir.

4- Borcun Bir Kısmını Hesabdan Düşmenin Müstehab Oluşu Babı

18- (1556) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Bükeyrden, o da Iyâz b. Abdillâh'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş :
Resûlüllah iSallaHahü Aleyhi ve Selle m) zamanında bir adamın satın aldığı yemiş sebebiyle başına belâ geldi; borcu çoğaldı. Derken ResûIüllah
«Ona sadaka verin!» buyurdu; ve halk ona sadaka verdi. Ama bu onun borcuna yetmedi. Bunun üzerine Rcsûlüîlah (SaîIallahü Aleyhi ve

Sellem) o zâtın alacaklılarına :
«Bulduğunuzu alın; size bundan başka bir şey yoktur!» buyurdular.

(...) Bana Yûnus b. AbdİlâlÂ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Bükeyr b. Eşecc'-den bu isnâdla bu hadisin mislini haber verdi.
Satıcı müşteriye teslim ettikten sonra semavî bir âfetle telef olan meyvenin parasını müşteri geri alamaz diyenlerin delili bu hadîstir. Zira bu hadîste Resûiüllah (SalİaliahiiAleyhi ve SeUem)zzr&T gören müşteriye sadaka yerilmesini emir buyurmuştur. Eğer parasını geri almaya hakkı olsaydı buna hacet kalmazdı. Onlar geçen hadîsteki âfet zararına tekabül eden meblâğın geri verilmesi emrini istihbâb mânâsına hamletmişlerdir.
Yahut bu emir meyve kemâle gelmeden satıldığı zamana mahsustur; derler. Âfet sebebiyle zayi' olan meyvenin zararını satıcıya yükleyenler bu hadîsteki borçlanma meselesine kargı şu cevabı vermişlerdir: İhtimal meyve kemâle geldikten sonra müşterinin ihmâl ederek toplamaması yüzünden telef olmuştur. Bu takdirde zararı müşteri çeker. Bundan dolayıdır ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hadisin sonunda:
«Size bundan başka bir şey yoktur.» buyurmuştur. Âfet zararlarının bedeli iade edilmeyecek olsa. alacaklılar kalan paralarını da isterlerdi. Muhalifleri de bunlara cevap vermiş ve : «Hadîs-i şerif: «Size şimdilik bundan başka bir şey yoktur. Bu zât fakir kaldığı müddetçe ondan alacak istemeniz size helâl olmaz; vakti halt düzellnceye kadar beklemelisiniz; mânâsını ifade eder.» demişlerdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif müslümanlarm hayır işlerinde birbirlerine yardımcı olmalarına, muhtaçlara, borçlulara muavenete ve sadaka vermeye teşvik etmektedir.
2- Borcunu Ödemeye imkân bulamayan fakirin peşine takılarak ondan mütemadiyen alacak istemek veya kendisin hapsettirmek helâl değildir. İmam Mâlik, Şafiî ve birçok Mâlikiye ulemâsının kavilleri budur. İbni Şureyhin : «Borcunu ödeyinceye kadar hapsolunur; velev ki, Vakîrliği sübût bulsun.» dediği; İmam Âzam'm alacaklıya borçluyu mütemadiyen tâkîb hakkı tanıdığı rivayet olunur.
3- İflâs eden bir kimsenin elbise gibi zarurî ihtiyacından maada bütün malı alacaklılarına teslim edilir.
Bu hadiste zikri geçen borçlunun Hz. Muâz b. Cebel olduğu söylenir.

19- (1557) Bana arkadaşlarımızdan birçok kimseler rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmâîl b. Ebî Üveys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana kardeşim, Süleyman yâni İbni Bilâl'den, o da Yahya b. Saîd'den, o da Ebu'r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmâıvdan naklen rivayet etti ki, annesi Amra binti Abdirrahmân şunları söylemiş : Ben Âişe'yi şöyle derken işittim :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) kapıda yüksek sesle konuşan davacı sesleri işitti. Bir de baktı ki, biri diğerinden borcunu indirmesini istiyor; ondan bir şey hakkında hoş muamele rica ediyordu. O da: Vallahi yapamam, diyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanlarına çıkarak:
«Nerede o iyiİik yapmayacağına Allah'a yemin veren?» diye sordu. O zât:
— Benim yâ Resûlâîlah! (Borç indirimi ile hoş muameleden) hangisini dilerse onun olsun! dedi.
Bu hadîs İmam Müslim'in «Sahîh»inde maktu' olarak rivayet ettiği on iki hadisten biridir. Kaadî Iyâz bu hususta şunları söylemiştir: «Râvi (Bana birçok kimseler rivayet etti) yahut (bana sika bir zat rivayet etti) veya (bana arkadaşlarımızdan bâzısı rivayet etti) derse o hadis, bu fennin ulemasmca ne maktû'dur; ne de mürsel veya mu'dal; belki meçhul bir kimseden rivayet kabîiindendir.»
Nevevî, Kaadî 'nin sözünü tasdik ettikten sonra : «Lâkin ne olursa olsun bu hadîs başka bir tarîkten sabit olmasa bu metinde bu rivayetle ihticâc olunamazdı. Ama başka tarikten sabit olmuştur. Buhârî onu «Sahîh»mde İsmâîl b. Ebî Üveys 'den rivayet etmiştir. İhtimâl Müslim (birçok kimseler) sözü ile Buhâri ve başkalarım kasdetmiştir. Müslim bu İsmâîl 'den «Hacc» bahsinde ve «Cihâd»m sonunda vasıtasız olarak rivayette bulunmuştur. ..» diyor. Hadîsi Nesâî dahî rivayet etmiştir.
Bu gibi rivayetlere bâzıları «munkati'» bâzıları «muallâk» demiş; Ebû Dâvûd ise onları «mürsel» saymıştır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Hadîs-i şerîf borçluya karşı iyi muameleye, borcunun bir kısmını bağışlamak suretiyle ihsanda bulunmaya teşvik etmektedir.
2- Hayırlı iş yapmamaya yemin etmekten nehyediyor. Bâzıları bu hadîse bakarak a'râbî kıssasını müşkü saymışlardır. Kitabımızın baş taraflarında zikri geçen bu kıssanın hülâsası şudur: Bedevilerden bir zât Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi veSeîlemj'e gelerek İslâm'ın şartlarını sormuş; cevabını aldıktan sonra : «Vallahi bundan ne fazla yaparım, ne noksan!» diye yemin etmiş; Resûlüüah (Sahaiialıü Aleyhi ve Selieın) de ;
«Eğer sözünde sâdık ise kurtuldu.» buyurmuş; bir hayır olan ziyadeyi yapmamağa yemin ettiği halde ona ses çıkarmamıştı.
İşkâlin cevâbı: Bedevi kıssasında Peygamber (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) İslâm'a davete ve ona insanları ısındırmağa çalışıyordu; onun için Bedeviye daha müsamahakâr davranmıştı. İslâm'a kalbi yatmış bir kimsenin hâli böyle değildir; onu hayırlı iğleri fazla yapmaya davet edebilir. Nevevî : «Hayır yapmamaya yemîn eden bir kimsenin bu yeminden dönerek keffâret vermesi müstehapür.» diyor.
3- Hadîsimiz sahâbe-i kiramın sürati intikallerine; ve itaat için Peygamber(Sallalluhü Aleyhi ve Sellem)"in bir işaretini gözettiklerine; hayır işlemeye son derece mütemayil olduklarına delildir.
4- Borçlunun alacaklıdan biraz indirim yapmasını İstemesi caizdir. Mâlikîler 'den bâzıları bunu kerîh görmüşlerdir; zira bunda bir minnete katlanma vardır. Kurtubî : «İhtimâl keraheti mutlak söyleyenlerin maksatları bunun hilâf-ı evlâ olduğunu anlatmaktır.» demiş. Aynî, İmam Azam'm mezhebinin de böyle olması gerektiğini söylemiştir Nevevi indirim istemekte beis olmadığını söyledikten sonra : «Lâkin zaruret yokken ısrar derecesine, nefsi tahkire veya ezaya vardırmamak şarttır.» diyor.
5- Hak sahiplerinden şefaat istemek ve hayır hususunda şefaatçiliği kabul etmek meşru'dur.

20- (1558) Bize Harmele h. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b- Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik rivayet etti. Abdullah ona babasından naklen haber vermiş ki, babası, İbni Ebî Hadred'de olan bir alacağını Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında mescidde ondan istemiş. Bu münasebetle gürültü kaldırmışlar: hattâ Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) evinde olduğu halde seslerini duymuş da yanlarına çıkmış; odasının kapı perdesini faile açmış. Ve Kâ'b b. Mâlik'e seslenerek :

«Yâ Kâ'b!» demiş. Kâ'b:
— Lebbeyk yâ Resûlâllah! mukabelesinde bulunmuş. Resûîüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ona eliyle: Alacağının yansını bırak, diye işaret etmiş. Kâ'b :
— Bıraktım yâ Resûlâllah! demiş. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve SeUem)\hn\ Ebî Hadred'e :
«Ka!k borcunu öde!» buyurmuşlar.

21- (...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Ömer haber verdi. (Dedi ki) : Bize Yûnus, Zührî'-den, o da Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik'den naklen haber verdi. Ona da Kâ'b b. Mâlik haber vermiş ki, kendisi İbni Ebî Hadred'de olan bir alacağını istemiş... Râvî, İbni Vehb hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Müslim der ki: Leys b. Sa'd da rivayet etti.[3] (Dedi ki) : Bana Ca'fer b. Rabîa, Abdurrahman b. Hürmüz'den, o 4a Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik'den, o da Kâ'b b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Kâ'b'ın, Abdullah b. Ebî Hadred-i Eslemî'de alacağı varmış. Bir ara ona tesadüf ederek yakasına yapışmış. Ve konuşmuşlar; hattâ sesleri yükselmiş. Derken yanlarına Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem) uğramış ve:
«Yâ Kâ'b!» demiş; ve eliyle : Yansım bırak der gibi işaret buyurmuş. O da alacağının yarısını almış; yarısını bırakmış.
Bu hadîsi Buhâri «Salât», «Sulh», «Eşhas» ve «Mülâzeme» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Kadâyâ»da; İbni Mâce «Ahkâm» bahsind muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Şatr: Yarı ve cüz' mânâlarına gelir. Burada yarı mânâsına kullanılmıştır. Nitekim rivayetlerin birinde tasrîh de edilmiştir.
Hadîsin bir rivayetinde; «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîetn) yanlarına çıkmış» denilmiş; diğer rivayette bunun yerine : «Yanlarına uğramış» ifâdesi kullanılmıştır. Halbuki çıkmak başka uğramak başkadır. Bu ciheti nazar-ı itibara alan bâzı ulema iki rivayetin arasım bulmuş ve : »-İhtimâl Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ onlara tesadüf ederek yanlarına uğramış; sonra Kâ'b (Radiyallahü ar.h) hasmını muhakeme için getirdiğinde yüksek sesle konuştuklarını duyunca yanlarına çıkmıştır.» demişlerdir. Aynî'ye göre rivayetlerin arasını bulmak için ; «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların seslerim işitince evinden çıkmış ve yanlarına uğramıştır.» demek daha muvafıktır; çünkü hadîsler birbirini tefsir ederler. Bu hâl muhtelif yollardan rivayet olunan bir hadîste çok vâki' olur.
Sicf veya Secf: Perde demektir. Bazılarına göre kapının iki kanadı verine takılan iki parça perdedir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in Hz. İbni Ebî Hadred'e : «Kaik borcunu öde!» buyurması vücûb ifâde eder. Hadîs-i şerif borç indirimi ile ödemeyi uzun zaman sallantıda bırakmanın bir arada bulunamayacağına işaret etmektedir. Çünkü alacağının yarısından vaz geçen bir kimse, geri kalanını da uzun zaman beklerse zarar görmüş olur.
2- îbni Battal 'in beyanına göre mescidde hukuk dâvası ve alacak talebi caizdir.
3- Fazla olmamak şarüyle mescidde yüksek sesle konuşmak mubahtır Çünkü ResûîüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Kâ'b ile arkadaşına bu hususta bir şey dememiştir. Gerçi İbni Mâce'nin Hz. Varile 'den, Ebû Nuaym'ın Hz. Mûaz ile Cübeyr b. Mut'i m (Radiyalhhü arûı) 'dan rivayet ettiği bâzı hadîslerde çocukların ve dâvaların mescidlerden uzaklaştırılması, mescidlerde yüksek sesle konuşulmaması emir buyurulmuşsa da bu hadîslerin zayıf oldukları, binâenaleyh bu meselenin hiç bir muâriz bulunmaksızın mubah olarak kaldığı ileri sürülmüştür. Fakat Aynî bu cevâbı beğenmemiş; bu bâbta şunları söylemiştir : «Bu cevap benim hoşuma gitmiyor. Çünkü zayıf hadîsler, yollan ve mahradan değişik olursa birbirlerini te'yîd ve takviye ederler. Evlâ olan : Yüksek sesle konuşmayı rnen'eden hadîsleri fazla gürültü çıkarıldığı zamana hamletmektir. İbâha da fazla gürültü olmadığı surete hamlolunur.»
İmam Mâlik; «Bir kimsenin mescidde birinden alacak istemesinde beis yoktur; ama ticâret ve sarraflık muamelelerini hoş görmüyorum.» demiştir.
4- İşarete i'timâd caizdir. İyi anlaşıldığı takdirde işaret dil ile beyân gibidir. Bu esâsa binâen dilsizin işaretle yemini, gehâdeti, liâm ve bütün akidleri muteberdir; elverir ki, işaretinden maksadı ne olduğu iyi anlaşılmış olsun.
5- Hâkim irşâd yolu ile sulha işaret edebilir. Burada sulh ittifaklı ikrar üzerine yapılmıştır. Zira davacıların münakaşası borç olup olmadığında değil, ödeme hususunda idi. İnkâr üzerine sulha gelince : İmam Azam'la Mâlik'e göre caiz; Şâfiî'ye göre bâtıldır. îbni Ebî Leylâ'nm kavli de Şâfii'nin gibidir.
6 - Hakkını almak için borçlunun peşine düşmek caizdir.
7- Hak sahibi nezdinde şefaatte bulunmak, davacıların mülayemet-le aralarına girerek onları uzlaştırmak menduptur.
8 - Ma'siyet hususunda olmamak şartiyle şefaat ve aracılığın kabulü caizdir.
9- Odada perde kullanmak meşrudur.

5- Sattığı Malı İflas Eden Müşterinin Elinde Bulan Kimsenin Onu Dönebileceği Babı

22- (1559) Bize Ahmed b. AbdiHâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm haber verdi. Ona da Ömer b. Abdilâziz, ona da Ebû Bekr b Abdirrahman b. Haris b. Hişâm haber vermiş, ki Ebû Bekr, Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu (yahut şöyle buyururken işittim) :
«Bir kimse İflâs eden bir adamın {veya iflâs eden bir insanın) elinde İken malına olduğu gibi yetişirse, ol mal İçin o kimse başkasından daha haklıdır.»

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Rumh da hep birden Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Ebu*r-Eabîf ile Yahya b. Habîb el-Hârisî dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd yâni İbni Zeyd rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-vehhâb, Yahya b. Saîd ve Hafs b. Giyâs rivayet ettiler.
Bu râvUerin hepsi Yahya b. Saîd'den bu isnâdla Züheyr hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. İçlerinden îbni Rumh kendi rivayetinde :

«Herhangi bir kimsenin iflâsı teşhir edilirse...» dedi.

23- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Süleyman —ki îbni İkrime b. Hâlid el-Mahzûmî'dir— îbni Cüreyc'-de rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İbni Ebî Hüseyn rivayet etti. Ona da Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr h. Hazm haber vermiş; ona da Ömer b Abdilâzîz, Ebü Bekr b. Abdirrahmân'm badîsindeıi, o da Ebû Hürey-re'nin hadîsinden, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellenı) 'der naklen, malından olan bir kimsenin elinde meta' bulunduğu zaman (ne yapılacağı) hakkında rivayette bulunmuş; ama eîde bulunan malın o malı satan sahibine mahsus olduğunu ayırmamıştır.

24- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer ile Abdurrahmân b. Mehdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Nadr b. Enes'den, o da Beşîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, oo da Peygamber (Sallalîah Aleyhi ve SeUem) 'den naklen rivayette bulundu :
«Bir kimse iflâs eder de biri malını aynen (onun yanında) bulursa o mal (ı aimay) a (başkasından) daha haklıdır.» buyurmuşlar.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmâîl b. îbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti.
Her iki râvi Katâde'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmiş ve:
«O kimse o malda alacaklılardan daha ziyâde hak sahibidir.» demişlerdir.

25- (...) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef ile Haccâc b. Şâir de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Selemete'I-Huzâî rivaye etti. (Haccâc : Mansûr b. Seleme, [4] dedi.) (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Huseym b. Irâk'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'der naklen haber verdi ki, KesûlülJah (SaUaltahü Aleyki ve Selİlem) :
«BİR kimse iflâs eder de, biri malını onun elinde aynen bulursa, o mal (ı almay) o (başkasından) daha haklıdır.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü1-İstikrâz»da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Büyû!»da; İbni Mâce «Ahkâm»da muhtelif râviîerden tahrî etmişlerdir.
Hadîs-i şerif Şâfiiler'e göre satış; Hanefîler'ce ise gasb, emanet ve emsali hakkında; vârid olmuştur. Bu bâbta : îbni Huzeyme, îbni Hibbân ve İmam Mâlik dahî hadisler rivayet etmişlerdir. Bir mal satın alıp da iflâs eden yahut Ödemeden ölen ve aldığı mal olduğu gibi durduğu halde başka malı olmayan bir kimse hakkında uîema ihtilâf etmişlerdir.
Atâ' b. Ebî Rabâh, Urvetü'bnü Zübeyr, Tâvûs, Şa'bî, Evzâî, Ubeydulîah b. Hasen, İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshâJt ve Dâvûd-Zahirî bu hadisin zahiri ile istidlal ederek : «Bir adam iflâs eder de elinde satın aldığı bir maî bulunursa, o malı satan şahıs malını almaya diğer alacaklılardan daha haklıdır.» demişlerdir. Ebû Ömer İbni Abdilberr, Hicaz fuka-hâsı île muhadişlerin, bâzı feri' meselelerinde ihtilâf etmekle beraber bu hadisin umumu ile istidlal hususunda ittifak hâlinde olduklarını kaydettikten sonra şunları söylemiştir :
«Sattığı malı olduğu gibi müflisin elinde bulan bir kimse malını geri almak ister de diğer alacaklılar buna razı olmaz, ona malının parasını ceplerinden vererek o malı kendileri almak ister; alırken fazlasına da el koyarlarsa caiz olur mu olmaz mı meselesinde Mâlik Me Şafiî ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik: Alacaklıların buna hakkı vardır; onlar malın parasını verirlerse mal sahibi malını geri alamaz, demiş; Şafiî ise bu hususta alacaklılara söz hakkı olmadığını söylemiş ve ; Bu malı müflis ile mirasçılarının almaya haklan yoksa alacaklıların hiç de olmaz; burada ancak malı satana muhayyerlik vardır, isterse malını ahr; dilerse almaz da diğer alacaklılarla birlikte o mala ortak olur; çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) o malda sahibine, alacaklılardan daha fazla hak tanımıştır; demiştir. Ebû Sevr ile İmam Ahmed'in ve bir cemaatin kavilleri de budur.
Mâlik 'le Şafiî, mal sahibi parasının bir kısmını alırsa ne hüküm verileceğinde de ihtilâf etmişlerdir. İbni Vehb ile başkalarının Mâlik 'den rivayetlerine göre mal sahibi dilerse'aldığı meblağı iade ederek malını alabilir. Şafiî şöyle demiştir : Satılan mal bir köle olur da yarı parasını aldıktan sonra iflâs vuku' bulursa, kölenin yansı sahibinin oîur; zîra para kölenin aynına mukabildir. Kalan yansım da alacaklılar nâmına satar. Aldığı paradan bir şey iade edemez; çünkü alacağını almıştır. İmam Ahrned'in kavli de budur.
Müflisin tevkif edilmeden ve mahkemece iflâsına hüküm verilmeden ölmesi hâlinde dahî ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik, müflisin ölü hükmünde olmadığını, ölüm hâlinde mal sahibi malını aynen bulduğu takdirde diğer alacaklılarla beraber olacağın;, iflâs halininse böyle olmadığını söylemiştir. İmam Ahmed'in kavli de budur.
«Et-Tevdîh» [5] nâm eserde: Hadîsin muktezâsı, mal sahibinin dönebil-mesidir; ister paranın bir kısmım almış olsun; çünkü hadîs mutlaktır; deniliyor. Şafiî 'nin yeni kavli budur. Eski kavlinde buna muhalefet etmiş, sadece paranın kalan kısmında alacaklılarla ortak olacağını söylemiştir.»
Şâfiî1er hadîsin : «Bir kimse malını olduğu gibi bulursa...» cümlesiyle istidlal ederek mal sahibinin malını alabilmesi için onu olduğu gibi, hiç değişmemiş bulmasını şart koşmuşlardır. Mal azalmak gibi zâtında yahut sıfatlarından birinde değişikliğe uğramışsa, sahibi diğer alacaklılarla beraber olur. Buhâri şârihi Aynî, Şâfiîler'-den birinin bu bâbta uzun tafsilât verdiğini söylemiş ve bu tafsilâtı kitabında nakletmiştir.
İbrahim Nehâî. Hasan.ı Basrî, bir rivayette Şa'bî, Vekî1 b. Cerrah, Abdullah b. Şubrume , Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhanımed b Hasen ve Züfer'e göre malı satan kimse sair alacaklılar gibidir, Ömer b. Abdilâzîz 'den sahih senetle rivayet olunmuştur ki:
«Bir kimse sattığı malın parasından bir miktarını alır da sonra müşteri iflâs ederse, satanla diğer alacaklılar müsavî olur.» demiştir. Zührî'nin kavli de budur. Böyle bir kavil Hz. Alî'den de rivayet olunmuştur. Katâde'nin Ha1Iâs b. Amr vasıtasiyle A1i (Radiyallahü anh) dan tahrîc ettiği bu rivayette:
«Malı satan onu olduğu gibi bulursa, alacaklılarla beraber olur.» denilmektedir. Hz. Ali'nin bu sözü : «Bu hususta sahabeden Osman'ın kavline muhalefet eden bilmiyoruz.» diyen İbni Münzir'in kavlini reddeder. Hz. Osmanin kavli şudur: Bir kimse birindeki alacağını aldıktan sonra hâkim borçluyu müflis ilân etse, artık o kimsenin aldığı kendinindir. Çünkü hassaten alacaklıların o mala karışma, haklan yoktur. Kim hak isbât ederse o aîır. Fakat sattığı malı aynen müflisin elinde bulan onu almaya diğer alacaklılardan daha haklıdır. İşte îmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel bu kaville amel etmişlerdir,
Hanefi ler 'den Tahâvî babımız hadîsi hakkında şunları söylemiştir: «Bu hadîste bir kimsenin aynen kendi malını bulmasından bahsediliyor; halbuki satılmış mal artık satanın kendi malı değildir; bu mal satmazdan önce onun idi. Bir adamın kendi malı ancak ondan gasber dilen yahut ödünç veya emaneten verdiği şeylerdir. Bu gibi mallarda o kimse diğer alacaklılardan daha haklı olur. Hadîs-i şerîf işte bu mânâda vârid olmuştur. Nitekim Hz. Semuratü'bnü Cündeb 'den rivayet olunan bir hadîs de buna delâlet etmektedir. Hadîs şudur : Re-sûlüllah " (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ;
«Bir kimsenin eşyası çalınır yahut kaybolur da, onu bîr adamın elîn-de olduğu gibi bulursa, o kimse aynen o eşyayı almaya en ziyade hak

sahibidir. Müşteri parasını satıcıdan geri alır.» buyurdular.)
Bu hadîsi Taberân'î dahî tahrîc etmiştir. Hadîs-i şerif, Ebû Hüreyre hadîsinden murâd : Emânet, ödünç ve mağsub gibi mallar olduğunu beyan ediyor; böyle bir malı sahibi, olduğu gibi bir kimsenin elinde bulursa almağa hakkı vardır. Diğer alacaklıların onda hakkı yoktur; zîra sahibinin miîkinde bakîdir; gâsıbm ve keza hırsızın elinde bulunması zulüm ve tecâvüz yolu ile olduğu için milkiyet ifâde etmez. Ama malı satarak müşteriye'teslim etmek böyle değildir. Satış, malı sahibinin milkinden çıkarır velev ki parasını almamış olsun.»
Gerçi Hz. Semûra hadîsinin râvilerinden Haccâc b. Ertat hakkında söz edenler olmuşsa da yersizdir. Ondan İmam Âzam, Sevrî, Şu'be ve İhni Mübarek gibi büyükler hadîs rivayet etmiş; Iclî , Ebû Zür'a, İbni Hibbân ve Hatîb gibi birçok hadis uleması onun sika. sadûk, fakîh ve hafız olduğunu söylemişlerdir.
Aynî 'nin beyânına göre kendilerinde teassub eseri görülen bâzı zevat Hane filer hakkında âdaba aykırı sözler söylemişlerdir. Meselâ : Kurtubî; «Hanef iler 'den bâzıları bu hadisi hiç bir esasa dayanmayan bir takım te'vîllerce tefsire kalkışmışlardır.» demiş; Nevevî: «Hanefî1er onu zaif ve merdûd bir takım te'vîllerle tefsir ettiler.» mütâleasmda bulunmuş: İbni Battal: Hanefî1er satıcının alacaklılarla müsavi olduğunu söylerler. Tefsir hadîsini kıyâsla reddederek: Satılan mal müşterinindir; parası da onun zimmetindedir, derler.» şeklinde söze başlayarak Hanefî1er'e cevaplar vermiş; hattâ «Tevdîh» sahibi: «Ebû Hanîfe bu hadisi, içinde satış zikredilmemiştir bahanesiyle gasb ve emânete hamletmiş; onu zaif, merdûd te'vîlJerle tefsir etmiş; Alî ile İbni Mes'ûd'dan rivayet olunan sübût bulmamış bir şeye takılmış kalmıştır..,» diyecek kadar ileri gitmiştir.
Aynî Hanefîler tarafından bu zevatın her birine ilmî ve rcmknf cevaplar vermiştir. Bunlar «Umdetifl-Kaarî»nin «İstikraz» bahsinde görülebilir.

6- Fakire Mühlet Vermenin Fazileti Babı

26- (1560) Bize Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, Ribl b. Hırâş'-dan rivayet etti. Onlara da Huzeyfe rivayet etmiş. Demiş ki: Resûlüllah {Salîailahü A leyhi ve Seîlem) şöyle buyurdular:
«Melekler sizden öncekilerden bir adamın ruhunu karşıladılar da : "Hayır nâmına bir şey İşledin mi?" diye sordular. O zât:
— Yok (işlemednn) cevâbını verdi.
— Duşun! dediler. Adam:
— Ben insanlara veresiye mal verir; hizmetkârlarıma: Fakire mühlet vermelerini, zengine de müsamahakâr davranmalarını emrederdim; dedi.
«Allah (Azze ve Celi): "O kulumu affedin!"» buyuran.

27- (...) Bize Alî b. Hucr ile tshfik b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız İbni Hucr'undur. (Dediler ki) : Bize Cerir, Mugîre"den, o da Nuaym b. Ebî Hrâd'den, o da Bibi b. Hırâş'dan naklen rivayet etti. Ribt şöyle demij:
Huzeyfe ile Ebû Mes'ûd bir araya geldiler de Huzeyfe şunları söyledi : Bir adam Rabbine kavuştu. Rabib ona: Ne yaptın? diye sordu. Adam:
— Hayır nâmına hiç bir şey yapmadım; ancak ben servet sahibi bir adamdım. Bu sebeple insanlardan alacak isterdim. Ama miimkin olanı alır; olmayana da müsamaha gösterirdim; cevabını verdi. (Teâlâ Hazretleri meleklerine) :
«Kutumu affedin!» buyurdu.
Ebû Mes'ûd: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'i böyle buyururken işittim, demiş.

28- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca*fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Rib'î b. Hırâş'dan, o da Huzeyfe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti ki:
— Bir adam ölmüş de cennete girmiş. Kendisine: (Dünyada) ne yapıyordun? diye sormuşlar. Ya hatırlamış yahut hatırlatılmış da :
— Ben insanlarla alış-veriş yapardım. Fakire mühlet verir; para pul hususunda müsamaha gösterirdim; cevâbını vermiş. Bu sebeple de affolunmuş. .
Bunun üzerine (orada bulunan) Ebû Mes'ûd: «Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den ben -de işittim.» demiş.

29- Bize Ebû Saîd-i Eşecc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmar, Sa'd b. Târık'dan, o da Rib'î b. Hırâş'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe £öyle demiş:
Allah (in huzurun) a kullarından Allah'ın kendisine mal verdiği bir kul getirilmiş de ona: Dünyada ne yaptın diye sormuş. Kullar Allah'dan hiç bir söz gizleyemezler ya! O kul:
— Yâ Rabbi! Bana malını verdin. Bu sebepten insanlarla alış veriş yapıyordum. Âdetim (alış verişte) müsamaha göstermek idi. Binâenaleyh zengine kolaylık gösterir; fakre de mühlet verirdim; demiş. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celi):
«Ben buna senden daha layı ki m; kulumu affedin!» buyurmuş.
Bunun üzerine Ukbetü'bnü[6] Âmir-i Cühenî ile Ebû Mes'ûd-i En-sârî: «Biz bunu Resû\ü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ağzından işittik.» demişler.

30- (1561) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebt Şeybe, Ebû Küreyb ve İshâk b. tbrâhîm rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Ebû Muâviye, A'meş'-den, o da Şakîk'den, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen rivayet etti, dediler. Ebû Mes'ûd şunu söylemiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Sizden Önceki ümmetlerden bir zât (kabirde) hesaba çekildi; ama hayır namına hiç bir şeyi bulunmadı. Yalnız insanlarla düşüp kalkardı; zengindi. Hizmetkârlarına fakiri (borcundan) affetmelerini emreylerdi. Allah (Azze ve Celi): BİZ buna ondan daha lâyıkız; onu affedin! buyurdu.

31- (1562) Bize Mansûr b. Ebî Müzâhim ile Muhammed b. Cafer b. Ziyâd rivayet ettiler. Mansûr: Bize İbrahim b. Sa'd, Zühri'den rivaye etti, dedi. İbni Ca'fer ise: Bize İbrahim —ki tbni Sa'd'dır— İbni Şi-hâb'dan, o. da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe'den, o da Ebî Hüreyre'den naklen haber verdi, ki Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelİIem) şöyle buyurmuşlar; dedi:
«Vaktiyle bîr adam insanlara borç para verir; hizmetkârına : Bir fakîre varırsan onu affedİver; umulur kî Allah da bizi affeder; derdi. Nihayet bu zât Allah'a kavuştu; Allah da onu affetti.» :

(...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe rivayet etmiş. Ubeydullah da Ebû Hüreyre'yi: Ben Kesûlüllah(SaIlallakü Aleyhi ve Sellem) 'i bu hadisin mislini irâd buyururken işittim; derken dinlemiş.

32- (1563) Bize Ebul-Heysem Hâlid b. Hidâş b. Aclân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Yahya b. Ebî Ke· sîr'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den naklen rivayet etti, ki Ebû Ka-tâde bir borçlusunu aramış da borçlu ondan gizlenmiş. Sonra onu bulmuş. Borçlu : Ben fakirim, demiş. Ebû Katâde: Allah'a yemin eder misin? diye sormuş. Borçlu:
— Billahi, diye yemin etmiş. Ebû Katâde:
— Zîrâ ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)V :
«Her IcimİAllah'ın kıyamet gününün dehşetinden kurtarması memnun ederse fakire nefes aldırsın; yahut alacağını ona bağışlasın!»buyururken işittim; demiş. işi; deş.

(...) Bu hadîsi bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Cerîr b. Hâzim, Eyyûb'dan naklen bu hadîsin benzerini haber verdi.
Hz. Huzeyfe rivayetini Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'», «Benî îsrâîl* ve «İstikraz» bahislerinde; İbni Mâce «Ahkâm»da; Ebû Hüreyre (RadİyaUahü anh) rivayetini Buhâri «Büyü'» ve «Benî tsrâîl», bahislerinde; Nesâî «Büyû'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Fityân: Fetânın cem'idir. Fetâ: Hür veya köle hizmetçi demektir. Rivâyetlerdeki tecevvüz ve tecâvüz tâbirleri: Alacak isterken müsamaha göstermek; affetmek mânâlarmadır.
Bu hadîsler borçlu fakire mühlet vermenin ve borcunun ya tamamını vâhut bir kısmını bağışlamanın; borç isterken zengin, fakır kim olursa olsun herkese müsamaha göstermenin faziletine delildirler.
Ulemâ zenginliğin hududunu tâyinde ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: Nafakası üzerine vacib olan kimselerin geçimini te'mîn eden zengin sayılır, demişlerdir. Sevrî, îbni Mübarek, İmam Ah-med ve îshak'a göre elli dirhem gümüşe veya o kıymette altına sahip olan zengin sayılır. İmam Şafiî: «Bir kimse bâzan kazandığı bir dirhemle zengin, bâzan da bedenen zayıf ve aile efradı kalabalık olması sebebiyle bin dirhem kazansa fakır olur.» demiştir. Bir takımları zenginliği zekâttaki nisâb miktarına mâlik olmakla, bâzıları da zekât almağa ehil olmamakla tahdîd etmişlerdir. Elbisesinden, meskeninden, hizmetçisinden, borcundan ve aile nafakasından İazla malı bulunan kimsedir; diyenler de olmuştur.
Hanefîler'e göre zenginlik üç mertebedir:
1) Zekât îcâbeden zenginlik;
2) Sâdaka-i fıtır ve kurban îcâbeden, zekât almayı haram kılan zenginlik; ve
3) Dilenmeyi haram kılan zenginlik. Bâzıları bunu elli dirhem, kıymetinde malı olmakla tahdîd etmişlerse de ekseriyete göre günlük yiyeceğini ve avret yerini örtecek elbisesini te'mîn eden kimseye dilenmek haramdır. Kazanmaya kudreti olan fakirin hükmü de budur.
Aynî diyor ki: «Bütün bunlar dilnmesi ve sadaka alması caiz olup olmayan kimse hakkındadır. Burada yâni fakire mühlet verilmesi hususunda îtimad edilen cihet zenginliğin, fakirliğin Örfü âdete râci' olmasıdır. Emsaline nisbetle vakti hâli yerinde plan, zengin; böyle olmayan fakirdir.»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Borçluya zengin olsun, fakir olsun müsamahakâr davranmanın, fakirin borcunu ya tamamen yahut kısmen bağışlamanın fazileti pek büyüktür. Yapılan iyiliği az görmemelidir. Çünkü az da olsa ebedî saadete ve rahmet-i İlâhİyyeye sebep teşkil edebilir. Bu hüküm bizden öncekilerin de şeriatıdır.
2- Kölenin çalışıp kazanması mubahtır.
3- İnsan öldüğü vakit bir nevi' hesaba çekilir.

7- Zenginin Borcunu Sallantıda Bırakmasının Haram Kılınması; Havalenin Sahih Oluşu ve Zengine Havale Edildiği Zaman Onu Kabulün Îstihbabı

33- (1564) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mfllik'e, Ebu'i-Zinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'- den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (SallallahüAleyhi
ve Sellem) :
«Zenginin borcunu sallantıda bırakması zulümdür. Biriniz bir zengine havale olunursa, havaleyi kabul etsin!» buyurmuşlar.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk rivayet etti. Her iki râvi birden : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber(SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Havale» bahsinin iki yerinde; Tirmi-zî, Nesâî ve İbni Mâce «Büyû'»da muhtelif râvilerden tah-rîc etmişlerdir.
Bu bâbda İbni Mâce, Hz. Abdullah b. Ömerden; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce, Şerîd b. Süveyd (Raâiyallahu a«/i)'dan; Bezzâr , H: Câbir'den hadîsler rivayet etmişlerdir.
Matl: Aslında demiri uzatmak için yaymaktır. Burada ha bugün vereceğim ha yarın diyerek borcu sonraya bırakmak; müddetini uzatmaktır.
Kurtubî: «Matl: ödemesi gereken borcunu, imkânı varken ödememektir.» demiştir. Ezherî'ye göre matl müdâfaadır. Ganîye izafe edilmesi masdarm faile izâfesidir. Bâzan masdar me'fûle de izafe olunursa da burada mânâ: ödemeye iktidarı olan zenginin borcunu ödemeyip sallantıda bırakmasıdır. Âcizin hükmü böyle değildir. Mâmâfîh burada masdarın mef'ûlüne muzâf olduğunu söyleyenler de vardır. Bu takdirde mânâ şöyle olur: Alacaklı zengin bile olsa borcu ödemek îcâbeder; onun zenginliği, hakkının geciktirilmesine sebep teşkil edemez. Zengine olan borcun hâli böyle olunca fakire olan borç meselesi evleviyette kalır. Görülüyor ki, masdarı mef'ûlüne muzâf kabul edenlerin kavli tekellüf ve teassüften hâlî değildir.
Hadîs-i şerifte zenginin borcunu ödemeyip sallantıda bırakmasının zulüm olduğu bildiriliyor. Kurtubî *nin ta'rîfine göre lügatte zu~ lüm: Bir şeyi îcâbettiği yere koymamaktır; şerîatte ise haram ve mez-mûm olan şeydir. Mâlikî1er'den Sühnûn : «Zengin bir adam borcunu ödemeyip sallantıda bırakırsa şehâdeti kabul olunmaz; çünkü kendisine zâlim adı verilmiştir.» demiştir. Bazıları İmam Şafiî 'ye göre bu

işi tekrarlamış olmak şartiyle şehâdeti reddedildiğini söylemişlerdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Borcu sallantıda bırakıp Ödememek memnû'dur. Kasden Ödememek büyük günah sayılır mı sayılmaz mı meselesinde ulema ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre kasden ödemeyen fâsik olur. Fâsik hükmü verilmek için bu işi tekrar tekrar yatmıs olması da şart değildir. Nevevî, Şâfi! mezhebinin muktezâsma göre tekrarın şart olduğunu söylemişse de Sübk'î buna i'tirâz etmiş ve: «Bizim mezhebin muktezâsı tekrarın şart olmamasıdır.» dedikten sonra; «Bir hak istenildikten ve ödemeye mâni' de bulunmadıktan sonra, onu vermemek gasıb gibi olur; gasıb ise büyük günahtır. Hadîste buna zulüm denilmesi de büyük günah olduğunu gösterir; büyük günah için tekrar şart değildir.» şeklînde istidlalde bulunmuştur.
2 - Borcunu ödemekten âciz kalan kimse, Ödemeyi özürsüz olarak uzatanlar hükmünde değildir.
3- Fakîr, ödemeye imkân buluncaya kadar borcundan dolayı hab-sedilmez; ödemeye zorlanmaz. Bâzıları hak sahibinin onu hapsettirebileceğine; bir takımları da peşini tâkib edebileceğine kail olmuşlardır.
4- İmam Şafiî 'ye göre havaleyi kabul etmek müstehaptır. (Havale: Borcu birinin zimmetinden başkasının zimmetine geçirmektir.) Dâvûdu Zahirî buradaki emri vücub mânâsına almıştır. Ona göre havaleyi kabul farzdır, imam Ahmed 'den biri vücub, diğeri nedib olmak üzere iki kavil rivayet olunmuştur. Cumhura göre havaleyi kabul etmek müstehabtır; çünkü fakire kolaylık için meşru' olmuştur. Hattâ mubah olduğunu söyleyenler de vardır.
Bu meseleyi îbni Vehb, tmam Mâlik'e sormuş; Hz. tmam: «Bu bir tergîb emridir; ilzam değildir; ama havale borç mukabili olmak şartiyle ftesûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize itaat gerekir...» cevabını vermiştir.
îbni Rüşd: «Ulemâdan bâzıları havalenin yalnız altınla gümüşte caiz olduğunu söylemiş; yiyecekte buna cevaz vermemişlerdir; tmam Mâlik her iki yiyecek ödünçten olmak şartiyle buna cevaz vermiştir...» diyor.
îmam Âzam havaleyi zahire ve emsali mukabilinde para ile tecviz etmiştir. Bu hususta fıkıh kitaplarında tafsilât vardır.

8- Kırda Çimen Otlatmak İçin Muhtac Olunan Suyun Fazlasını Satmanın, Onu Vermekten İmtina Etmenin ve Erkek Hayvanın Çiftleşmesi Mukabilinde Ücret Almanın Haram Kılınması Babı

34- (1565) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekT haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti.
Bu râviler hep birden İbni Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayette bulunmuşlardır. Câbir:
«ResûÎüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Seltemj suyun fazlasını satmaktan nehî buyurdu.» demiş.

35- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bavh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'ı şunları söylerken işitmiş:
«ResûÎüllah [Sattatlahii Aleyhi ve Sellem) devenin çiftleşmesini satmaktan, suyu- ve ziraat yapmak için yeri satmaktan nehî buyurdu. (Evet) ResûÎüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte bunları nebi buyurdu.»

36- (1566) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Mâ-Jik'e okudum. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüre yre'den naklen rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Akıbet ottan menedilmeye varacağı için suyun fazlası (başkasına) men'edilmez.» buyurmuş.

37- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Lâfız Har-mele'nindir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) ; Bana Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahmân rivayet ettiler ki, Ebû Hürey-re şunu söylemiş: Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Akıbet otu menetmİş olacağınız için, suyun fazlasını başkasından esirgemeyin!» buyurdular.

38- (...) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim Dahhâk b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ziyâd b. Sa'd haber verdi. Ona da Hilâl b. Üsâme, ona da Ebû Seleme b. Abdirrahmân haber vermiş ki kendisi Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Dolayısİyle ot satılmış olacağı için, suyun fazlası satılamaz.» buyurdular.
Bu hadîsin Hz. Ebû Hüreyre rivayetini Buhâri «Ki-tâbü'I-Müsâkaat» ile «Terkü'l-Hıyel»de, Nesâî «İhyâü'l-MevâUda tahrîc ettikleri gibi diğer Kütüb-ü Sitte sahipleri de rivayet etmişlerdir. İbni Mâce'nin tahrîc ettiği bir rivayette :
«Uç şey vardır ki, bunları başkasına vermemek olmaz : Su, ot ve ateş!» buyurulmuştur. İbni Merdeveyh'in tefsirinde Hz. Vasile b. Eska 'dan şu hadîs rivayet olunmuştur:
Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'ın kullarından suyun fazlasını, otu ve ateşi esirgemeyin, zîra Allah bunları kuvvetlilere menfaat, zayıflara kuvvet olmak üzere yaratmıştır.»
Kele': Yaş olsun kuru olsun ot manasınadır. Kuru ota Araplar ha-Şİş ve heşîm; yaş ota da uşb ve rutb derler.
Bu rivayetlerde: Fazla suyu satmak, hayvanı çiftleştirmek için kiraya vermek ve ziraat için yeri kiralamak yasak edilmektedir.
Fazla suyun satilamamasına sebep, dolayısiyle merayı satmış olmaktır. Bu mesele şöyle îzâh olunur: Bir kimse kendine milk olmak üzere kırda mera kenarında bir su kuyusu kazar. Kuyudan ihtiyacına yetip artacak kadar su çıkar. Etrafındaki merada ise başka su yoktur. Hayvan sahipleri sürülerini bu merada otlatabilmek için bu kuyudan istifade etmeye mecburdurlar. Aksi takdirde meradan istifâde edemezler; çünkü hayvanları susuzluktan ölür. Bu hâl karşısında suyu vermemek, hayvanların otlamasına mâni' olmak mânâsına geleceği için fazlasını parasızca hayvan sahiplerine vermek emrolunmuştur. İbni Bezîze fazla suyu ihtiyaç sahiplerinden esirgemenin büyük günahlardan sayılacağını söylemiştir.
Hadîsin son rivayetinde :
«Dolayısiyle ot satılmış olacağı için, suyun fazlası satılamaz.» buyurulmuştur. Zîra kuyu sahibi suyun 'fazlasını parasız vermezse o

merada hayvan otlatmağa imkân kalmayacaktır. Şu halde hayvan otlatabilmek için suyu satmak, milki olmayan merayı satmak gibidir.
Hadîsteki nehyin tahrîm mi yoksa tenzih mi ifâde ettiğinde ihtilâf olunmuştur. Tıybî : «Suyun milk olup olmamasını da bu esâsa bina etmişlerdir; evlâ olan: Nehyi kerahete hamletmektir.» diyor. Şafiî1er'in «Et-Tevdîh» adlı fıkhında bu mesele hakkında şu îzâhât verilmiştir : «Buradaki nehî İmam Mâlik ile Evzâi"ye göre tah-rîme hamledilmiştir. Hattâbî ile îbni Tîn bu kavli Şâfii'den de nakletmişlerdir. Bâzıları su vermeyi müstehap görerek nedb mânâsına hamletmişlerse de bizce esah olan kavle göre ekin için değil hayvanlar için suyu vermek vaciptir.» Bu meselede Hanefî1er'in mezhebi de budur.
Kuyu sahibinin suyu ihtiyâcına sarf etmek hususunda haklı olduğu ittifâkî bir meseledir. Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) suyun fazlasını esirgemekten menetmiştir. Fazlası olmayan su bu nehîde dahil değildir. Kaplara doldurulan suyun fazlasını vermek vâcib değildir; meğer ki suyu isteyen muztar kalmış, ola!
Nevevi diyor ki: «Kuyu sahibinin ihtiyacından artan suyunu ekin sulamak için başkasına vermesi vâcib değil; hayvan sulamak için vermesi vaciptir. Vücubun da şartları vardır. Bunların birincisi: Hayvan sahibinin mubah su bulamaması; ikincisi: Suyun hayvan ihtiyacı için verilmesi; üçüncüsü.: Kuyu sahibinin ihtiyacı olmamasıdır.»
Yolculara ve hayvanlarına su verilir. O yerde oturmak isteyenler hakkında iki vecih vardır. Birinci veçhe göre onlara su vermek vâcib değildir; zira orada kalmalarına zaruret yoktur. Esah olan ikinci veçhe göre ise vaciptir. Bu takdirde su için onlardan para alınıp alınmayacağı hususunda da iki kavil vardır. Esah olan kavle göre para alınmaz; çünkü Resûlüllah (Saltaliahü Aleyhi ve Sellem) suyun fazlasını satmayı yasak etmiştir.
«Devenin çiftleşmesini satmak...»dan murad : Boğa ve aygır gibi hayvanları çiftleştirmek için kiralamaktır. İmam Âzam, Şafiî, Ebû Sevr ve diğer bir takım ulema bunun bâtü ve haram olduğunu söylemişlerdir. Hayvanı kira ile alan kimse onu kendi hayvanı ile çiftleştirse bile hiç bir ücret vermesi lâzım gelmez; çünkü satılan şey meçhul ve teslimi, imkânsızdır.
Ashâb ve tabiînden bir cemaat, İmam Mâlik ve diğer bâzı ulemâ malûm bir .müddet yahut malûm sayıda çiftleştirme için hayvan kiralanabileceğine kail olmuşlardır. Onlara göre bu bir ihtiyaç ve menfaattir; bu bâbtaki nehl tenzihe hamledilir.
«Zirâat için yeri satmak» arazîyi kâra vermektir. Ulemânın bu husustaki kavillerini «Yeri kiraya verme» bahsinde görmüştük.

9- Köpeğin Parası, Kahinin Ücreti ve Fahişenin Mehrinin Haram Kılınması; ve Kediyi Satmaktan Nehi Babı

39- (1567) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ebû Bekr b. Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Mes'ûdu Ensârî'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resüllallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) t köpeğin parasını, fahişenin mehrini ve kâhinin ücretini yasak etmişler.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. Her iki râvi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. İbni Rumh'un rivayet ettiği Leys hadîsinde «Leys'in Ebû Mes'ûd'dan işittiği» zikredilmiştir.

40- (1568) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd El-Kattân, Muhammed b. Yûsui'dan rivayet etti, (Demiş ki) : Sâib b. Yezîd'i, Bati' b. Hadîc'den naklen rivayet ederken işittim. (Demiş ki) : Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeHem/i: «Kazancın en kötüsü fahişenin metıt-i, köpeğin parası ve haccâımn kazancıdır.» buyururken işittim.

41- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana İbrahim b. Kaarız, SâİB b. Yezîd'den rivayet etti, (Demiş ki): Bana Râfi' b. Hadîc, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etti.
«Köpeğin parası habistir; fahişenin mehri habistir; haccâmın kazancı da habistir.» buyurmuşlar.

(...) Bize İshâk b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Yahya b. Ebî Kesîr'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

(...) Bize İshâk b. İbrâhîm rivâyeî etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şü-meyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hişâm, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İbrahim b. Abdillâh, Sâib b. Yezîd'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Râfi' b. Hadîc, Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve te'ler,, 'den bu hadîsin mislini rivayet etti.

42- (1569) Bana Seleme b. Şehîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil, Ebu'z-Zübeyr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Cabir'e (satılan) köpekle kedinin paralarını sordum:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan menetti.» dedi.
Bu hadîsin Ebû Mes'ûd-u Ensâri rivayetini Buhârî «Büyü'», «İcâre», «Talâk» ve «Tıbb» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Kitâbü'l-Büyû'»da Tirmizî «Büyü'» ile «Nikâh» bahislerinde; Nesâî «Nikâh» ve «Sayd»da; İbni Mâce «Ticârât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî bu bâbda : Ömer, Ali, İbni Mes'ûd, Câbir, Ebû Hüreyre, İbni Abbâs, İbni Ömer ve Abdullah b. Ca'fer (Radiyallahû anhûm) hazerâtından da hadîsler rivayet olunduğunu söyle-. miş; kendisi babımız rivayetlerinden Sâib b. Yezîd'in Râfi' b. Hadîc'den naklettiği hadîsi de tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvud, Nesâî ve İbni Mâce dahî rivayet etmişlerdir:
Buhâri sarihi Aynî, Tirmizî 'nin işaret ettiği zevatın hadîslerini ve bu hadîsleri kimlerin tahrîc ettiğini göstermiş; bu bâbda : Ebû Cuheyfe, Abdullah b. Amrf Enes b. Mâlik, Sâib b. Yezîd ve Meymûne binti Sa'd i'Radiyctllahû anhûm) 'dan da hadîsler rivayet olunduğunu söylemiştir. Hülâsası şudur:
Hz. Ömer hadîsini Taberânî «EI-Kebîr»inde; A1i (Radiyaüahü anh) hadîsini İbni Adiy «EI-Kâmil» adlı eserinde tahrîc etmişlerdir. İbni Mes'ûd hadîsini kimin tahrîc ettiği beyan edilmemiştir.
Câbir (Radiyaliahü anh) hadîsini Müslim,- Ebû Dâvûd ve Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Babımızın son rivayeti bu hadîstir.
Ebû Hüreyre hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, İbni Mâce ve Hâkim; İbni Abbâs (Rarfıyallahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd ile Nesâî; İbni Ömer hadî'sini İbni Ebî Hatim tahrîc etmişlerdir. Fakat İbni Ömer rivayeti hakkında : «Bu hadîs münkerdîr.» denilmiştir.
Abdullah b. Ca'fer hadîsini İbni Ebî Adiy «El-Kâmil» nâm eserinde rivayet etmiştir; bu hadîs de zaîftir.
Ebû Cuheyfe hadîsini Buhâri, Abdullah b. Amr hadîsini Hâkim «El-Müstedrek» adlı eserinde; Enes (Radiyallahu anh) hadîsini İbni Adiy Sâib b. Yezîd hadîsini Nesâî, Meymûne hadîsini de Taberâhî tahrîc etmişlerdir. Bu rivayetlerin bâzılarında az çok ziyadeler vardır. Fakat

köpek satmanın, fahişe mehrinin, kâhin ücretinin ve haccâmın kazancının yasak edilmesi hususunda hemen hepsi müttefiktir.
Fahişenin mehrinden murâd: £inâ mukabilinde yahut haram olan nikâh karşılığında ona verilen paradır. Buna mehir denilmesi şeklen benzediği içindir. Hattâbî'nin beyânına göre kâhin : Gelecekte olacak şeyleri ve sırlan bildiğini iddia eden kimsedir. Çalınan şeyleri ve bunları kimin çalıp nereye götürdüğünü bilmekle meşgul olanlara «Arrâf» denir.
Eskiden Araplar arasında birçok kâhinler vardı. Bunların bâzıları gaibten kendilerine haber getiren cinnî arkadaşları olduğunu söyler; bir takımları gaib İşlerini anlamak için kendilerine hâs bir anlayışa sahip olduklarını iddia ederlerdi. Müneccimlere kâhin, tabîblere arrâf ve kâhin diyenler de vardır. Bunlar nehîde dâhil değillerdir.
Hulvân : Bahşiş, rüşvet mânâlarına gelir. Burada maksat, kâhine verilen ücrettir. Bu kelime : Kızının mehrinden babasının kendine pay ayırması mânâsında da kullanılır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler.

1- Hasan-ı Basri, Muhammed b. Şîrîn, Abdurrahmân b. Ebî Leylâ, Hakem, Hammâd b. Ebî Süleyman, Rabîa, Evzâî, İmam Şafiî, İmam Ahmed, İshâk, Ebû Sevr, İbni Münzir ve Zahirîler bu hadîslerle istidlal ederek köpeğin satılmasını mutlak surette caiz görmemişlerdir. İmam Mâl ik'in iki kavlinden biri de budur. Hanbelîler 'den İbni Kudâme: «Köpek satışının herhalde bâtıl olduğunda mezhebimiz ihtilâf etmez.» demiştir.
Hz. Ebû Hüreyre köpek parasını mekruh görmüş; Câ -bir (Radiyallahü anh) ise yalnız av köpeğinin satılmasına ruhsat vermiştir ki, Atâ' ile İbrahim Nehaî'riin kavilleri de budur.
Bu meselede Mâli'kiyye ulemâsı ihtilâl' etmişlerdir. Bâzılarına göre köpeğin satılması caiz değildir. Bir takımları edinilmesi şer'an caiz olan köpeğin satılmasını mekruh fakat sahih bulmuş; îcânnı tecviz etmemişlerdir. Şâfiîler 'den de buna kail olanlar vardır.
İmam Mâlik' "El-Muvattada : »Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) parasını yasak ettiği için ben köpeğin —ava alıştırılmış olsun olmasın— parasını mekruh addederim.» demiş; «El-Muvatta'» şerhinde ise edinilmesi mubah olan köpeğin parası hakkında İmam Mâl ik'in bir defa cevaz verdiği, bir defa da vermediği kaydedilmiştir.
Zahirîler 'den İbni Hazm'e göre köpeği satmak asla caiz değildir. Bu hususta av köpeğiyle çoban veya ev köpeğinin farkı yoktur. Yalnız mecburiyet ve iztırar karşısında köpeği satın almak müşteriye helâl, satıcıya haram olur. Bu mesele zulmü defi etmek için rüşvet vermek gibidir.
Şâfiîler 'e göre bir kimse birinin av yahut çoban köpeğini öldürse ödemesi îcâb etmez.
imam Şafiî: «Karşılığı olmayan şeyin, öldürüldüğü zaman kıymeti de yoktur.» demiştir.
İmam Ahmed'in kavli de budur. Delilleri babımız hadîsleridir.
Atâ'b. Ebî Rabâh, İbrâhîm Nehaî, İmam Âzam, Ebû Yûsuf, Muhammed, Mâlikîler 'den îbni Kinâne ile Şuhnûn ve bir rivayette İmam Mâlik faydalanılan köpeklerin satılması caiz, paraları mubah olduğunu söylemişlerdir. İmam Âzam 'dan bir rivayete göre saldırgan köpeği satmak caiz değildir; parası da mubah olmaz.
«El-Bedyı'» adlı eserde deniliyor ki: «Domuz müstesna olmak üzere köpek, pars, ardan, kaplan, kurt ve kedi gibi azılı hayvanların satılmasına gelince: Ulemâmıza göre bu caizdir. «Asi»m [7] rivayetinde hayvanın ava alıştırılmış olup olmaması farksızdır; nasıl olsa satılabilir, İmam Ebû Yûsuf 'dan bir rivayete nazaran saldırgan köpeğin satılması caiz değildir. Nitekim bu kavil İmam Atarn'dan da rivayet olunmuştur. Sonca bu zevatın kaidelerine göre hayvanı öldürene kıymetini ödemek vacib olur. Delilleri: Hz. Osman'in bir köpeği öldüren kimseye yirmi deve verdirmek suretiyle onu ödetmesi ve Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahü anh) 'nın av köpeği öldürene kırk dirhem, çoban köpeği öldürene bir koç vermek lâzım geldiğine hüküm vermesidir.
Hanefî1er'in delillerini muhalifleri zaif bulmuş; Hz. Osman 'dan rivayet edilen eserin munkatı' olduğunu; Abdullah b. Amr'in eseri ise biri munkatı', diğeri senedinde meçhul râvisi bulunan iki zaîf yoldan rivayet olunduğunu, binâenaleyh Buhâri'nin de işaret ettiği vecihle ihticâca elverişli olmadığım söylemişlerdir. Hattâ Beyhakî: «Hz. Osman 'dan bunun hilafı sabit olmuştur; zîra hutbe okuyarak köpeklerin öldürülmesini emretmiştir.» dedikten sonra Abdullah b. Amr'in da köpek mukabilinde1 para almaktan nehyet-tiği rivayet olunduğunu binâenaleyh köpeğin ödeneceğine hükmettiği sabit olsa bile usûlü rıkıh ulemasınca sahîh olan kavle göre hükmüne değil, rivayetine itibar olunacağını söylemiştir.
Beyhakî'ye Hanefîler tarafından Aynî cevap vermiştir. Aynî evvelâ Beyhakî'nin «Hz. Osman 'dan bunun hilafı sabit olmuştur.» sözü üzerinde durmuş; bu rivayetin senedini inceledikten sonra onun isbât için delîl olmağa kâfi gelmediğini söylemiştir. Çünkü senette İmam Şafiî: «Bana mevsuk bir zât Yûrus'dan rivayet rivayet etti.» demektedir. Hz. Şafiî bu sözü ile ekseriya İbni Ebî Yahya'yi yahut Zenci'yi kasdeder ki, bunların ikisi de zaîftir. Şu halde Şafiî 'den başkaları bu rivayeti mecruh kabul edebilirler.
Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in köpekler hakkındaki son beyanâtı öldürülmelerini yasak etmek olmuş; bundan yalnız kara köpeği istisna etmiştir. Şu halde Hz. Osman köpeklerin öldürülmesine nasıl emir verebilir? Eğer bu emir verme işi doğru ise mutlaka onun zamanında ortaya çıkan bir mefsedetten dolayıdır. «Et-Temhîd» sahibi İbni Abdilberr şunları söylemiştir : «Medîne'de güvercinle oynamak ve köpek boğuşturmak modası çıktı da Ömer ve Osman (Radiyallahü anJt) köpeklerin Öldürülmesini, güvercinlerin de kesilmesini emrettiler. Hasen dedi ki: Ben Osman'ı .hutbesinde kaç defa : Köpekleri öldürün; güvercinleri kesin! derken işittim.»
Bundan da anlaşılıyor ki, bir maslahattan dolayı bir zamanda köpeklerin öldürülmesine emir vermek, başka zamanda onları öldürenlerin ödememesini gerektirmez.
Beyhakt 'nin munkatı' dediği Hz. Osman hadîsi başka bir yoldan da munkatı' olarak rivayet edilmiştir. Beyhakî 'nin mezhep imamı Şâfiî'ye göre mürsel bir hadîs başka bir yoldan mürsel olarak rivayet edilirse hüccet olur.
Beyhakî, Buhârî 'nin Hz. Abdullah b. Amr rivayeti hakkında «ihticâca elverişli değildir.» dediğini söylüyorsa da buna îbni Ebî Adiy: «Ben bu hadîste Buhâri 'nin dediğinden bir eser bulamadım ki söyleyeyim!» cevâbını vermiştir.
Beyhakî 'nin : «Hükmüne değil, rivayetine itibar olunur.» sözü de kabule şayan değildir; çünkü sahâbînin Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi veSetleml'den rivayet ettiği bir hadîse muhalefet ettiği neticesini doğurur. Biz bir sahâbî hakkında böyle bir zanda bulunamayız. Binâenaleyh İtibâr sahâbînin hükmünedir. Rivayeti hilâfına hüküm vermesi, o hadîsin mensûh olduğunu öğrendikten sonra olmuştur.
Köpek satmayı yasak eden hadîsler hakkında Tahâvî de aynı şeyleri söylemiştir.
Kedinin hükmüne gelince : Ulemâ bunda da ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre kediyi satmak caizdir. Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Şîrîn, Hakem, Hammâd, İmara Mâlik, Süfyân-ı Sevrî, Hânefîler, İmam Şafiî, îmanı Ahmed ve îshâk'm kavilleri budur. îbni M-ünzir: «Bize îbni Abbas 'tan kedinin satılmasına ruhsat verdiği rivayet olundu. Bir taiıte bunu mekruh görmüşlerdir. Bu da Ebû Hüreyre ile Tavus ve Mücâhid 'den rivayet olundu. Câbir b. Zeyd'in kavli de budur.» demiştir.
Kedinin satılması memnu' olduğuna dair Tirmizî, Nesâî ve Tahâvî, Hz. Câbir'den hadîs rivayet etmişlerse de satılmasını caiz görenler bu

hadîse muhtelif cevaplar vermişlerdir..Şöyle ki:
a- Bu hadîs zaîf ve merdûddur.
b- Câbir (Radiyallahü anh) hadîsi vahşîleşen ve bu sebeple teslimi mümkİn olmayan kedi hakkındadır. Bâzı ulemânın buna kail olduklarını Beyhakî «Sünen»de nakletmiştir.
c- Kediyi satmak İslâm'ın ilk devirlerinde, onun necis bir hayvan olduğuna hüküm verildiği zaman yasak edilmiştir. Bilâhare artığının temiz olduğuna hüküm verilince satıp parasını almak da helâl olmuştur. Bu kavli dahî Beyhakî bâzı ulemâdan nakletmiştir.
d- Câbir 'hadîsindeki nehî tahrîm değil kerâhet-i tenzîhiyye ifâde eder. İbni Hazm bunun aksini iddia etmiştir.
e- Nevevî : «Mutemed olan cevap şudur ki, hadîs-i şerif faydası olmayan kediye hamlolunmuştur; yahut nehî tenzih içindir; ta ki İnsanlar bu hayvanı birbirlerine hediye ve emanet etmeye alışsınlar.» diyor.
2- Fahişeye verilen zina parası ve keza haram olan nikâh için verilen mehir haramdır. Bu hususta bütün ulemânın ittifakı vardır.
3- Kâhine verilen ücret haramdır. Kâhinlerin söyledikleri bâtıl ve yalan şeyler olduğu için bu bâbda nehî yârid olmamış olsa yine malı bâtıl sebeple yemek kabilinden haram olurdu.
4- Haccâm'ın kazancını haram sayanlar bu hadîslerle istidlal ederler. Mesele ihtilaflıdır. Selef ve halef ulemasının ekserisi haram olmadığına kaildirler. İmam Ahmed'in meşhur olan kavli de budur; diğer bir rivayette : «Hür olana haram, köleye helâldir.» demiştir ki, muhaddislerin kavli de budur.
Cumhurun delîli İbni Abbâs (RadtyallaM anh) hadîsidir. Mezkûr hadîste:
«Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) kan aldırdı ve haccama ücretini verdi.» denilmektedir. «Haccam'a ücret vermek haram olsa ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de vermezdi.» diyorlar. Onlar babımız hadîslerini tenzihe yahut bayağı sanatlara tenezzül etmemeye, bilâkis güzel ahlâka, büyük işlere teşvik mânâsına hamletmişlerdir.

10- Köpeklerin Öldürülmesini Emir; Bu Emrin Neshedildiğini, Av, Ekin, Hayvan ve Emsali Şeyler İçin Beslenenler Müstesna Olmak Üzere Köpek Edinmenin Haram Kılındığını Beyan Babı

43- (1570) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu.

44- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Usâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbr Ömer'den naklen rivayet eyledi. İbni Ömer şunu söylemiş:
«Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu ve köpekler Öldürülsün dîye Medine'nin nahiyelerine haber gönderdi.»

45- (...) Bana Humeyd b. Mes'ade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr yâni İbni Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail yâni İbn Ümeyye, Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen rivayette bulundu. Abdullah şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) köpeklerin öldürülmesini emir buyurur; biz de Medine ve etrafına sökün ederek öldürmedik köpek bırakmazdık. Hattâ çöl halkından bir kadıncağızın ardından giden köpeğini bile öldürürdük.-

46- (1571) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd Amr b. Dinar'dan, o da tbni Ömer'den naklen haber verdi kij Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)av köpeği yahut koyun veya hayvan köpeği müstesna olmak üzere köpeklerin öldürülmesini emir buyururdu.
Bunun üzerine'tbni Ömer'e: Ebû Hüreyre (yahut ekin köpeği) diyor; demişler. İbni Ömer : «Şüphesiz Ebû Hüreyre'nin ekini var!» cevâbını vermiş.

47- (1572) Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. H.
Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Ban Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillâh'ı şunu söylerken işitmiş:
«Resûlüllah (Sollallchü Aleyhi ve Sellem) bize köpekleri öldürmeyi emir buyurdu. Hatta kadın köpeği ile çölden gelirdi de biz o köpeği bile Öldürürdük. Sonra Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi yasak etti ve:
— Hâlis siyahını, iki noktalısını öldürmeye bakın; çünkü o şeytandır; buyurdu.»

48- (1573) Bize Ubaydutlah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'dan rivayet etti. O da Mutarrif bt Abdillah'ı İbni Mugaffel'den naklen rivayet ederken dinlemiş. İbni Mugaffel demiş ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi emreyledi. Sonra:
«Köpekler onların ne işine giriyor!» buyurdu. Sonra av köpeği ile çoban köpeği hakkında ruhsat verdi.

49- (...) Bana bu hadîsi Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni İbni Haris rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hâtını dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Velîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti.
Bu râvîlerin hepsi Şu'be'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.
îbni Hatim, Yahya'dan rivayet ettiği hadîsinde: «Koyun köpeği ile av ve ekin köpekleri hakkında ruhsat verdi.» dedi.
Bu hadîsin Abdullah b. Ömer (Radiyallahii anh) rivayetini Buhâri «Bed'ü'1-Halk»;, Nesâî ile İbni Mâce «Sayd» bahislerinde tahrî etmişlerdir.
İmamMâlik ile mezhebi uleması ve diğer birçok zevat bu hadîslerde istisna edilen köpeklerden maadasının öldürülebileceğine kail olmuşlardır. Onlara göre öldürmekten istisna edilenlerden geriye kalan köpekler hakkındaki öldürme emri mensûh değil, muhkemdir.
Kaadi Iyâz : «Bence köpek edinmek evvelâ umumî surette yasak edilmiş; ve bütün köpeklerin öldürülmesi emrolunmuş; sonra kara köpeklerden maadasının öldürülmesi yasaklanmış, fakat av köpeği ile hayvan ve ekin bekçiliği yapan köpeklerden bıska herhangi bir

köpeğin edinilmesi menedil-miştir.» diyor. Nevevî, Kaadî 'nin bu sözünü hadîslerin zahirine uygun bulmaktadır. Gerçi İbni Mugaffel hadîsinde Peygamber (SallaHah'û Aleyhi ve Sellem):
«Köpekler onların ne işine giriyor!» buyurmuştur. Bunun mânâsı «Öldürmesinler hayvanları!» demektir; ve âmindir, yâni kara köpeği de şâmildir; fakat kara köpeğin öldürülmesi icâbettiği, önceki rivayetten anlaşıldığı için İbni Mugaffel hadîsi o rivayetle tahsis edilmiş demektir.
Saldırgan köpeğin öldürüleceğinde bütün ulemâ müttefiktir. Zararı olmayan köpeklerin öldürülüp öldürülemeyeceği ihtilaflıdır. Şafi1erden îmamülharemeyn şunları söylemiştir :
«Peygamber (Saliatiahü Aleyhi ve SelÎem) evvelâ bütün köpeklerin Öldürülmesini emir buyurmuş; sonra bu hükmü neshederek kara köpekten maadasını Öldürmeyi yasak eylemiş; bilâhare şerîat —kara olsun olmasın— bütün zararsız köpeklerin öldürülmemesi hususunda karar kılmıştır.» îmamülharemeyn İbni Mugaffe {(RodiyaUahü anh) dan rivayet olunan şu hadîsle istidlal etmiştir :
«Resûlüllah (Saliatiahü A leyhi ve Sellem}:
«Eğer köpekler de ümmetlerden bir ümmet olmasa idi, ben onların öldürülmesini emrederdim!» Bu hadîsi «Sünen» sahipleri rivayet etmişlerdir.
Hz. Ebû Hüreyre hakkında gerek İbni Ömer (Radiyalîahii anh) 'nın : «Şüphesiz onun ekini var!» demesi, gerekse mütea-kib rivayetlerin birinde Sâ1im'in : «Ebû Hüreyre: Yahut ekinlik köpeği derdi; kendisi çiftçi idi.» sözü onun rivayetini gevşetmek yahut rivayeti hakkında şüpheye düşürmek için değildir. Bu sözlerden murâd Hz. Ebû Hüreyre 'nin çiftçi olması dolayısiyle bu hususa dikkatli davranarak herkesten iyi bellediğini anlatmaktır. Zîra bir şeyin içinde bulunan kimsenin onu herkesten iyi bilmesi âdettir.
Ebû Hüreyre (RadiyaUahü anh) 'in rivayet ettiği ziyadeyi İbni Mugayfe1 , Süfyân b. Ebî Züheyr ve îbni Hakem de zikretmişlerdir Binâenaleyh bu hususta Hz. Ebû Hüreyre yalnız değildir. Kaldı ki, yalnız başına da rivayet etse rivayeti yine makbuldür.
Benîm: Hâlis, koyu kara demektir. Aynî bunu «faydadan uzak, zarara yakın şeytan» diye ta'rîf etmiştir.
Köpeğin iki noktalısından murâd: Gözlerinin üstünde iki nokta gibi beyazı olanıdır.
İmam Ahmed b. Hanbel ile Şafiî1er'den bâzıları bu hadîsle istidlal ederek hâlis siyah renkli köpeğin avcılıkta kullanıla-mıyacağına kail olmuş : «Çünkü siyah köpek şeytandır; helâl olan av şeytanın değil, köpeğin avladığıdır.» demişlerdir.
Cumhuru ulemâya göre sair köpekler gibi kara köpeğin de avda kullanılması helâldir. Hadîste ona şeytan denilmesi köpek cinsinden olmadığını anlatmak için değildir. Bundan dolayıdır ki, beyaz köpeğin ağzını soktuğu kab nasıl yıkanırsa kara köpeğinkini de yıkamak îcâb eder. imam Âzam, Mâlik ve Şafiî 'nin mezhepleri de budur.
Ebû Ömer îbni Abdilberr şöyle diyor: «Bizim ihtiyar ettiğimiz vecih şudur ki, zarar vermedikçe hiç bir köpek Öldürülmez. Çünkü Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) canlı mahluku silâha hedef yapmaktan nehî buyurmuştur. Köpeği sulama hadîsi vardır; bir hadîste «Her hararetli ciğeri sulama mukabilinde ecir vardır.» Duyurulmuştur. Bir de bütün şehirlerde, bunca ulema ve alenî ma'sıyete, mün-kerâta asla göz yummayan zevat olduğu halde köpek öldürme işi terk edilegelmiştir. Ben müslümanların fukahâsından hiç birinin köpek edinmeyi adaleti cerhe sebep saydığını, hiç bir hâkimin köpek sahibinin şe-hâdetini reddettiğini bilmiyorum. Yalnız Şafiî mezhebine göre ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdır.»
îbni Abdilberr, köpeklerin öldürülmesi emrinden etlerinin de yenilemiyeceğine istidlal etmiş ve : «Güvercinin kesilmesi, köpeklerin ise öldürülmesi babında Ömer'le Osman 'dan gelen rivayeti görmüyor musun?» diyerek eti yenilen hayvan hakkında (kesmek) yenilmeyen hakkında ise (öldürmek) tâbirleri kullanıldığına işaret etmiştir.
Evet, bu hadîsler hakîkaten eti yenilen hayvanla yenilmeyenin aynı hükümde olmadığına delâlet etmektedir; zîra kesilip yenilen hayvanın öldürülmesi için emir vermek caiz değildir.
Kara köpeği şeytan kabul edenlere bu hadîslerde delîl yoktur. Çünkü Teâlâ Hazretleri kötülüğü iyiliğine galebe çalan insanlara da şeytan ismini vermiş; bununla beraber Öldürülmelerini emir buyurmamıştır.
Köpeğe'şeytan denilmesi hususunda .Nevevi bir şey söylememiştir. Aynî behîmi şeytan diye tefsir ettikten sonra şöyle mütâlea-da bulunuyor : «Bu gibi şeyler tefekkür ve teemülle anlaşılamaz; bunlara kıyas yolu ile de erişilemez; şeriat sahibinden ne gelmişse onda karar kılınır. Filhakika İbni Abdilberr, Hz. îbni Abbâs'dan :
(Köpekler cinlerdendir; onlar cinlerin zayıf olanlarıdır.) hadîsini rivayet etmiş; bir rivayette:
(Köpeklerin karaları ile alacaları cinlerdendir.)denilmiştir. îbnü'l-A'râbî: Köpekler cinlerin sefîl ve zayıf olanlarıdır; diyor...»
Anlaşılıyor ki, Aynî hadîsin müteşâbihattan olduğuna işaret etmek istiyor. Bizce en salim yol da budur. Mâmâfîh yukarıda da arzettiğimız vecihle köpeğe, şerri hayrından fazla olmasına bakarak cin denilmiş olması ihtimalinden de bahsetmiştir.
İbni Abdi1berr'in bahsettiği «Köpeği sulama» hadîsini Buhâri «Bed'ü'1-halk» bahsinde Hz. £üü Hüreyre 'den rivayet etmiştir. Hadîs şudur:
«ResulüHah (Üatlallahu Aleyhi ve Setkm): Fahişe bir kadın bir kuyu başında susuzluktan dilini çıkarmış soluyan ve ölümle pençeleşen bir köpeğin yanına uğradı. Hemen ayakkabısını çıkararak baş Örtüsü île bağladı ve hayvana su çıkardı; bu sebeple de günahları affolundu; buyurdular.»
ibnü'i. Arabı aıyor la: «jvopeği sulama nadısının köpekleri öldürme yasağından evevi de, sonra da varid olması ihtimâli vardır. .Evvel varıü oldu ise du husustaki yasağı nesheüemez; çünkü KesulüUan (baılatianu Aleyhi ve Sellem) butun çöldeki köpekleri aegıı, yalnız Medine'nin köpeklerini öldürmeyi emir buyurmuştu. JNeshediien de budur, Çöiltrdeki köpekler hakkında ne öldürme emri vardır, ne de nesin. Hadîsin zânırı dam bunu göstermektedir. Bir de köpeği öldürmek vâcib olsa sulaması icab etmezdi. Susuzluk hararetiyie ölüm bir araya getirilemez Nitekim bu, âsî olan kâfire bile yapılmaz; isyanı olmayan köpeğe nasıl tatbik edilebilir!..» bahih hadîste vârid olduğuna göre Peygamber {Sattaliühü Aleyhi ve Setlem);yahudileiin katlini emir buyurduğu zaman su-suzluKtan şikâyet etmişler de:
(Onların üzerine kılıcın harareti ile susuzluğun hararetini bir araya getirmeyin!) buyurmuş; yuhudiler su verildikten sonra öldürülmüşlerdir.»

50- (1574) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum. İbni Ömer şunu söylemiş: Resûlüllah (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem);
«Çoban köpeği ile av köpeği müstesna, her kim köpek edinirse amelinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurdular.

51- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyfce ile Züheyr b. Harb ve tbni Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Sâ lim'den, o da babasından, o da Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'den naklen rivayette bulundu.
«Av veya çoban köpeği müstesna, bir kimse köpek edinirse ecrinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurmuşlar.

52- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı, ötekiler: Bize İsmâîl yâni İbni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti ki, Abdullah, İbni Ömer'i şunu söylerken işitmiş dediler: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):.
«Av yahut çoban köpeği müstesna, bir kimse köpek edinirse amelinden her gün İki kîrât eksilir.» buyurdular.

53- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler : Bize İsmail, Muhammed'den yâni İbni Ebî Harmele'den, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasından, naklen rivayet etti kî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Çoban yahut av köpeği müstesna, bir kimse köpek edinirse amelinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurmuş; dediler.
Abdullah demiş ki: «Ebû Hüreyc : Yahut ekinlik köpeği, dedi.»

54- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hanzale b. Ebî Sülyân, Sâlim'den, o da babasından, o da JlesûMiliah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulundu:
«Av yahut çoban köpeği müstesna, bir kimse köpek edinirse amelinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurmuşlar.
Salim demiş ki: «Ebû Hüreyre: Yahut ekinlik köpeği, derdi. Kendisi arazî sahibi- idî.»

55- (...) Bize Dâvûd b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mer-vân b. Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Hamza b. Abdillâh b. Ömer haber verdi. (Dedi ki) : Bize Salim b. Abdillâh, babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki): Re$û\ül\ah (Saltallahü Aleyhi ve Seilem):
«Çoban yahut avcı köpeği müstesna, herhangi bir hâne halkı köpek edinirlerse amellerinden her gün iki kîrât ekşitir.» buyurdular.

56- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'mndır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'-fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Ebu'l-Hakem'-den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbnî Ömer'i Peygamber (Sailaliahii Aleyhi ve Sel!en;ı'f\en naklen rivayette bulunurken İşittim:
«Ekinlik yahut koyun veya av köpeği müstesna, bir kimse köpek edinirse ecrinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurmuşlar.

57- (1575) Bana Ebu't-Tâhir Üe Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'-dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah
(Sallailahii Aleyhi ve Selîem) 'den naklen haber verdi:
«Bir kimse av, koyun veya araz? köpeği olmayan bir köpek edinirse gerçekten o kimsenin ecrinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurmuşlar. Ebu't-Tâhir'in hadîsinde «Arazî köpeği» yoktur.

58- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abdur-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Sele-me'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) :
«Koyun, av veya ekinlik köpeği müstesna, bir kimse köpek edinirse ecrinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurdular.
Zührî şunu söylemiş: «İbni Ömer'e Ebû Hüreyre'nin sözünü andılar da: Allah Ebû Hüreyre'ye rahmet eylesin, ziraat sahibi idi; dedi.»

59- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm-ı Destevâî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Yahya b. EM Kesîr, Ebû Seleme'den, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (SaÜatlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse (kapısında) köpek tutarsa amelinden her gün bir klrât eksilir; yalnız ekinlik veya koyun köpeği müstesna!» buyurdular.

(...) Bize İshâk b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şuayb b. İshâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Ban Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdir-r a hm ân rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hüreyre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Ahmed b. Münzir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssa-med rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b.^Ebî Kesir bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.

60- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-vâhid yâni İbni Ziyâd, İsmâîl b. Sümey'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Rezîn rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim.: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse av ve koyun köpeği olmayan bir köpek edinirse, amelinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurdular.

61- (1576) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Yezîd b. Husayfa'dan dinlediğim, ona da Sâib b. Yezid'in haber verdiği, onun da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından Şenûe[8] kabilesine mensûb bir zât olan -Süfyân b. Ebî Züheyr'den dinlediği şu 'hadîsi okudum. Süfyân şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Bir kimse kendisine ekin veya hayvan beklemeğe faydası olmayan bir köpek edinirse, amelinden her gün bîr kîrât eksilir.» buyururken işit-tim.
Sâib: «Bunu Resûlüllah {Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den sen mi işittin?» diye sormuş. Süfyân:
«Şu mescidin Rabbına yemîn olsun ki, evet!» demiş.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail, Yezîd b. Husayfa'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Sâib b. Yezîd haber verdi ki, yanlarına Süfyân b. Ebî Züheyr eş-Şeneî gelmiş de: «Resûlüllah (Sallallahü A ley hi ve Sellem) y ukarıki hadîs gibi îrâdda bulundu.* demiş.
Hz. Ebû Hüreyre ve Süfyân b. Ebî Züheyr rivayetlerini Buhâri «Müzârea» ve «Bed'ü'1-Halk» bahislerinde; Süfyân rivayetini Nesâî ile İbn Mâce «Kitâbü's-Sayd» da tahrîc etmişlerdir.
Mâşiye : Deve, sığır ve koyun gibi hayvanların hepsine verilen bir isimdir; ekseriyetle koyun hakkında kullanılır.
Dar': Aslında çift tırnaklı ve tabanlı hayvanlara verilen isimdir. Burada mâşiyeden kinayedir.

Dârî: Ava alıştırılmış; Öğretilmiş manasınadır. Bu kelime hadîsin muhtelif rivayetlerinde: «dâriyen, dârî, dârin, dâriyetin» şekillerinde kullanılmıştır. Dâriyen şeklinin îrâbı hakkında söz yoktur. Dârî ile dârin şekilleri (mâşiye) üzerine atı'f suretiyle mecrûr olup mevsûfun sıfatına izafeti kabîlindendirler. Bu takdirde «dârî» deki yânın hazf edilmemesi meşhurun hilâfınadır. Bazıları buradaki «dârî» kelimesinin «sâid» yâni avcıya sıfat olduğunu söylemişlerdir; yâni avcıya istiare yolu ile «dârî» denilmiştir.
«Dâriyetin» rivayetine gelince : Burada hazif olduğu söylenmiştir.
Terkîb: yâni «Ancak talimli köpekler sahibinin köpeği» takdirindedir.
Kîrât: Lügatte beş arpa ağırlığı, yarım dâmk ve bir şeyin, yirmi dörtte biri gibi mânâlara gelir. Burada Allah'ın bildiği bir mikdâr manasınadır. Hadîsten murâd : Köpek edinen kimsenin amellerinden bir cüz'ü-nün sevabı eksilrnesidir.
Hadîsin bâzı, rivayetlerinde köpek edinen kimsenin ecrinden bir kîrât, diğerlerinde iki kîrât eksileceği bildiriliyor. Ulema bu iki muhtelif rivayetin arasını muhtelif şekillerde te'lîf etmişlerdir. Bâzıları kîrât farkının insanlara eziyet hususunda birbirinden farklı iki nevi' köpeğe nis-betle yapılmış olması ihtimâli üzerinde durmuşlardır. Bunlara göre iki kîrât» fazla eziyet veren köpeğin sahibine aittir. Bir takımları: «İki kîrât kasaba ve köylere, bir kîrât kır ve çöllere mahsustur.» demiş; daha başkaları iki nevi' kıratın ayrı ayrı iki zamana ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu takdirde evvelâ bir kîrâttan bahsedilmiş; bilâhare iki kîrât azalacağı bildirilmek suretiyle hüküm daha ağırlaştırılmıştır.
Sevapların niçin eksiltüeceği de ihtilaflıdır. Bâzılarına göre buna sebep, köpek bulunan haneye meleklerin girmemesidir. Bu hususta: KÖpe-ğin yoldan geçenlere saldırması, yasak olan bir şeyi irtikâb ettikleri için sahiplerine bir ceza olması, köpeğin çok necaset yemesi, fena kokması, bazı köpeklerin şeytan olması, sahibinin haberi yokken kaplara ağzını sokması gibi birçok ihtimâller üzerinde durulmuştur. Eksiltilecek ecrin geçmişe mi yoksa geleceğe mi âit olacağında ve keza kıratın mahallinde ihtilâf olunmuştur. Bâzıları: «İki kîrâttan biri gündüz, diğeri gece amellerine aittir.» demiş; diğerleri, bir kîrât farzdan, bir kîrât da nafile ibâdetten eksiltileceğim söylemişlerdir.
Köpek edinmenin caiz olup olmaması hususunda Şâfiî1er'den Nevevî şunları söylüyor : "Bizim mezhebimize göre ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdır. Ama av. ziraat ve hayvan muhafazası gibi şeyler için edinilmesi caizdir. Evleri, sokakları ve bunlara benzer yerleri muhafaza için edinilip edinilemeyeceği hususunda iki vecih vardır. Birinci veçhe göre caiz değildir. Çünkü hadîslerin zahirleri ziraat, av ve çoban köpeğinden maadasını sarahaten yasak etmektedir. Esah olan veçhe göre bu üç nevi' köpeğe kıyâsen diğerlerini edinmek de caizdir; bu hususta hadîslerden anlaşılan illetle amel olunur ki, o da ihtiyaçtır.
Acaba köpek yavrusu edinerek av, ziraat ve hayvan muhafazası hu-susatında terbiye etmek caiz midir? Bu bâbda dahî iki vecih vardır. Esah olan veçhe göre câizdir.>
Hanefîler 'den Kemâl b. Hümâm «Fethü'l-Kadîr» adlı eserinde : «Köpeği av yahut hayvan, ev ve ziraat muhafazası için edinmek bilicmâ' caizdir; lâkin hırsız yahut düşman korkusu olmadıkça onu haneye sokmamalıdır...» diyor.
Mâ1ikî1er'den bâzıları, edinilmesi caiz olan köpeğin temizliğine bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. Çünkü insanların arasında bulunduğu hâlde ondan korunmak son derece güç bir iştir. Onlara göre köpeği edinmeğe izin vermek, ondan maksud olan hususâtı tamamlayan şeyler için de izin sayılır. Fakat bu zevâtm görüşleri, köpeğin ağzını soktuğu kabın yedi defa yıkanmasını emreden hadîse muarızdır. Hadîs-i şerîf hayırlı işlere teşvik, sevabı eksiltecek işlerden sakınmayı tenbîh etmektedir.

11- Hicamet Ücretinin Helal Oluşu Babı

62- (1577) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail yâni İbni Ca'fer, Humeyd'den rivayet etti. (Demiş ki) : Enes b. Mâlik'e hac camın kazancı soruldu da şunları söyledi:
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seîlem) kan aldırdı. Ondan Ebû Taybe kan aldı. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selle m) ona iki Ölçek zahire verilmesini emir buyurdu. Sahipleri ile de konuştu; onlar da haracının bir kısmını indirdiler. Ve Resû\ül\aıh(SallaHahii Aleyhi ve Sellem):
«(Kan hareketinden dolayı) Kendisiyle en iyi tedavi gördüğünüz şey hacâmettir; yahut : Hacâmet sizin en İyi rlâçlarınızdandır.» buyurdular.

63- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân yâni Fezârî, Hıuneyd'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Enes'e Hac câmın kazancı soruldu... ve yukarıki hadîsin mislini nakletmiş. Yalnız o: «Kendisiyle en iyi tedavi gördüğünüz şey hacâmet ve hind buhurudur. Hem çocuklarınıza (boğazlarını) sıkmak suretiyle işkence etmeyin!» şeklinde söylemiştir.

64- (...) Bize Ahmed b. Ha sen b. Hırâş rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Humeyd'den rivayet etti Humeyd şöyle demiş:
Enes'i şunu söylerken işittim :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) faizim haccâm bir (âzâdlı) kölemizi çağırdı da kan aldırdı; ve kendisine bir ölçek yahut bir veya iki müdd [9] (zahire) verilmesini emir buyurdu. Hem onun hakkında konuştu. Bu sebeple kölenin vergisi hafifletildi.

65- (1202) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. H.
Bize tshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mahzûmî haber verdi. Her iki râvi Vüheyb'den rivayet etmişlerdir. (Vüheyb demiş ki:) Bize Tâvûs, babasından, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)kan aldırmış; haccâma da ücretini vermiş ve burnuna ilâç çekmiştir.

66- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız Abd'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Âsım'dan, o da Şa'bî'den, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den Benî Beyaza kabilesinin (âzâdlı) bir kölesi kan aldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ücretini verdi. Efendisi ile de konuştu. Bunun üzerine efendisi onun vergisini hafifletti. Eğer (haccâm ücreti) haram olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ücret vermezdi.»
Bu hadîsleri Buhâri «Büyü'», «İcâre» ve «Tıbb» bahislerinde tahrîc etmiştir. Bu bâbda Tahâvî ile Ebû Ya'lâ, Hz. Câbir'den, Tahâvî, Hz. Ali 'den hadîsler rivayet etmişlerdir.
Hıcâmet: Kan aldırmak demektir. Hıcâmet ücreti hakkında ulemânın ihtilaf1 ettiklerini «Kâhinin ücreti...» babında görmüştük. Bu hadîsler kan aldırmanın mubah ve en iyi tedâvî çarelerinden biri olduğunu bildirmektedir. Gerçi Tahâvî 'nin Müzenî'den rivayet ettiği bir hadîste:

«Muhaysa, Peygamber (SallallahüAleyhi'veSellem)'e kan alıcının kazancının helâl olup olmadığını sordu da, ondan yemesini yasak etti. Sonra tekrar sordu; yine yasak etti. Sonra tekrar sordu; yine yasak etti. Sa'd müracaatında devam edince nihayet: Onu su taşıdığın deveye alaf parası yap yahut kölelerine yedir.» buyurdular, deniliyor
Bu hadîs yek nazarda hıcâmet ücreti helâl değilmiş zannım veriyorsa da Tahâvî 'nin beyanına göre hakikatte onun helâl olduğuna de-lîldir. Çünkü bir kimsenin kendine helâl olmayan bir şeyi kölesine ve hayvanına yedirmesi de helâl değildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köleler hakkında:
«Onlara kendi yediğinizden yedirin!» buyurmuştur. Hz. Muhay-yısa 'ya hıcâmet parasını hayvan ve kölelerine sarfetmesini mubah kılınca bu husustaki yasağı neshettiği anlaşılmış; bu suretle hıcâmetten kazanılan paranın hem kendine hem de başkalarına helâl olduğu sübut bulmuştur. Tahâvî: «İmam Âzam'la İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed'in kavilleri de budur.» diyor.
Resûlüllah(Saltallahü Aleyhi veSetlem) 'den. kan alan zât Benî Beyaza kabilesinden Muhaysa b. Mes'ûd'un âzâdlı kölesi Ebû Taybe'dir. İsmi ekser-i ulemâya göre Nâfidir. Dînâr ve Meysere olduğunu söyleyenler de vardır. 143 sene yaşadığı rivayet edilir. Hadîste cemi' sîgasiyle : «Sahipleriyle de konuştu...» denilmesi ya birkaç kişinin müşterek malı olmasından yahut mecâzendir. Nitekim: «Bu adamı filân oğullan vurdurdular.» denir; halbuki vuran içlerinden bir kişidir. Peygamber (Sallalİohü A leyhi ve Sellem) 'den Benî Beyâza âzâdhsı Ebû Hind Sinan veya Sâl im'in de kan aldığı rivayet olunur.
Harâc: Köle sahibinin kölesini her gün ödemeye mecbur tuttuğu vergidir. Buna muhârece de derler. Köleyi başkalarına ücretle çalışmak ve her gün yahut her hafta kazancının muayyen bir miktarını sahibine vermek, geri kalanı kendinin olmak şartiyle serbest bırakmaktır. Darîbe ve ecr dahî harâc mânâlarına gelir.
«Hem çocuklarınıza (boğazlarını) sıkmak suretiyle işkence etmeyin!»
cümlesinden murâd : Boğazları ağıran çocukları, gırtlaklarını sıkmakla değil, Hind buhuru denilen nebatla tedâvî edin, demektir. Bu tedâvînin şekli: Hastayı sırt üstü yatırarak burnuna ilâcı akıtmaktır. Hastalık aksırıkla çıkar.
Aynî 'nin beyanına göre burada hıtâb, Hicazlılar'la sair sıcak memleket in sanlarına dır. Çünkü o yerlerde yaşayanların kanlan sıvı olduğundan vücuttan çıkan harareti emmek için bedenin dışına mey-ledermiş. Aynî şöyle diyor : «Bundan da hitabın ihtiyarlara değil, gençlere olduğu mânâsı çıkar. Zîra ihtiyarların bedenlerinde hararet azdır. Taberî, İbni Şîrîn'in: Bir adam kırk yaşına vardı mı artık kan aldırmaz; dediğim sahîh senetle rivayet etmiştir. Bâzıları bu sözü ihtiyacı olmayanlara hamletmiş, bir takımları da doktorların bunun aksini iddia ettiklerini söylemişlerdir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kan aldırmak ve bunun için ücret vermek caizdir. Bu bâbtaki nehî bazılarına, göre mensûhtur. Bir takımları nehyin kerâhet-i tenzîhiy-ye ifâde ettiğini söylemişlerdir.
2- Kölenin günlük veya aylık olmak üzere muayyen bir vergi karşılığmda serbest çalışmasına müsaade etmek ve bu vergiyi icâbında hafifletmek caizdir.
3- San'at sahibi bir köleye sahibinin izni olmaksızın icrây-i san'at ettirilebilir.

12- Şarap Satmanın Haram Kılınması Babı

67- (1578) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâlâ b. Abdilâlâ Ebû Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) Bize Saîd el-Cüreyrî,' Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) ; Ben Kesû\ü\\ah fSaîlallahü Aleyhi v Sellem) "i Me-dîne'de hutbe okurken dinledim:
«Ey cemâati Allah şaraba ta'rîzde bulunuyor; galiba onun hakkında bir emir indirecek. Binâenaleyh kimde ondan bir şey varsa hemen satsın da faydalansın!» buyurdu. Az zaman sonra Peygamber (Salîaüahü Aleyhi ve Sellem) r
«Gerçekten Allah Teâlâ şarabı haram kılmıştır, tmd! kimin elinde ondan bir şey bulunduğu halde bu âyet kendisine ulaşırsa, artık ne içsin, ne de satsın!» buyurdular. Bunun üzerine yanlarında şarap bulunan bazı kimseler (bu emri) Medine yolunda telekkî ettiler ve onu derhal döktüler.

68- (1579) Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera, Zeyd b. Eslem'den, o da Mısırlı bir zât olan Abdurrahmâı b. Va'le'den naklen rivayet etti ki, kendisi Abdullah b. Abbas'a gelmiş. H.
Bize Ebu't-Tâhir de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes ve başkası Zeyd b Eslem'den, o da Mısırlı Abdurrahmân b. Va'lete's-Sebeî'den naklen haber verdi. Kendisi Abdullah b. Abbas'a üzümden sıkılan (şarab) in hükmünü sormuş da İbni Abbâs şunu söylemiş :
Bir adam HesülüUah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'e; bîr tulum şarap he-diyye etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bilir misin ki, Allah bunu haram kılmıştır?» buyurdu. Adam:
— Hayır,, cevâbını verdi ve hemen birine birşeyler fısıldadı. Resûlüllah (SaUallahü A leyhi ve Sellem):
«Ona ne fısıldadın?» diye sordu. Adam:
— Şarabı satmasını emrettim; dedi.
«Onun içilmesini haram kılan (Allah), satılmasını da haram kılmıştır.» buyurdular. Bunun üzerine adam tulumu açarak içindeki (akıp) gitti.

(...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'd en, o da Ab Tahman b. Va'Ie'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan, o da ResûlüHah üallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

69- (1580) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler, Züheyr (Bize rivayet etti) tâbirini kullandı. İshâk: Bize Cerîr, Man-sûr'dan, o da Ebu'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen haber verdi, dedi. Âişe şunu söylemiş:
«Bakara sûresinin sonundaki âyetler inince ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) çıkıp onları halka okudu. Sonra şarap ticâretini yasak etti.»

70- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve îshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir. İshâk (Bize haber verdi tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Muâviye, A'meş'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti, dediler. Âişe

şöyle demiş:
Bakara sûresinin sonunda ribâ hakkındaki âyetler indirilince Re-sûlüllah (Saîlallahü A leyhi ve Setlem) mescide çıkarak şarap ticâretini haram kıldı.»
Bu hadîsin Hz. Âişe rivayetini Buhâri «Salât», «Büyü*» ve «Tefsir» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «Tefsir› bahislerinde; İbni Mâce «Eş'ribe»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
«Kİmin elinde ondan bir şey bulunduğu halde bu âyet kendisine ulaşırsa...» ifâdesindeki âyetten murâd : Mâide süresindeki:
«Ey îmân edenler! Şarap, kumar, putlar ve fal okları ancak ve ancak şeytan işi pis şeylerdir...» [10] âyet-i kerîmesidir. İçki bu âyetle haram kilınmıştır. Hz. Âişe (Radiyaüahû anha)mn işaret ettiği Bakare âyeti faiz hakkındadır. Bu âyet-i kerîme'de :
«Faİz yiyenler kabirlerinden ancak şeytanın çarptığı bir kimsenin kalktığı gibi kalkacaklardır. Buna sebep onların : Alış-veriş ancak faiz gibidir, demeleridir. Halbuki Allah altş-verişi helâl, faizi haram kılmıştır.» [11] buyurulmaktadır.
İçki âyeti faiz âyetinden hayli zaman önce inmiştir. Faiz âyeti ya en son inen âyettir; yahut son âyetlerden biridir. Şu halde içkinin ticâreti ya şarab haram edildikten bir müddet sonra yasak edilmiştir; yahut içilmesi ve ticâreti aynı zamanda haram kılınmış; bilâhare İ'âiz âyeti inince içki ticâretinin yasak edildiği te'kîd ve mübâlega ile duyurulmuş olmak için tekrar haber verilmiştir. O mecliste içki ticâretinin yasak edildiğini bilmeyen kimseler bulunması sebebiyle tekrarlanmış olması da muhtemeldir. Nevevî : «Zahire bakılırsa bu mesele şarabın haram edilmesinden az bir müddet sonra henüz içki yasağı şöhret bulmadan olmuştur.» diyor.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Şeriat .gelmezden önce eşya hakkında bir teklif yoktur. Bu mesele usûlü fıkıh uleması arasında ihtilaflıdır. Bâzılarına göre eşyanın haram olması esastır; şeriat neyi mubah kılarsa o mubah olur. Bir takımları bunun tamamiyle zıddına yâni eşyanın esâs itibariyle mubah olduğuna; bir kısım ulemâ da bu hususta bir şey diyemeyip tevakkufa kail olmuşlardır. Nevevî : «Esah kavle göre şeriat gelmezden önce bir teklif ve hüküm yoktur; çünkü Teâlâ Hazretleri : Biz resul göndermedikçe azâb etmeyiz; buyurmuştur.» diyor.
2- Hadîs-i şerîf müslümanlara dîn ve dünyaları hususunda nasî-hata işaret etmektedir. Zîra Peygamber (Sallaîtahü Aleyhi ve Setlem) şarabın satışı helâl olduğu müddette ondan faydalanmaya bakmaları hususunda nasihatte bulunmuştur.
3- Şarâbı içmek ve satmak bütün ulemanın ittifakiyle haramdır.
4- İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Sevrî ve esah kavline göre İmam Mâlik şaraptan sirke yapmanın haram ıığunu söylemişlerdir. Çünkü şarabın haram edildiğini yolda Öğrenen ashâb yanlarındaki şarâbı derhâl dökmüşlerdi. Eğer sirke yapmak caiz olsaydı Peygamcer (üallallafıu Aleyhi ve Selleni) onu da beyân eder; zayi' etmemelerini tenbîhde bulunurdu.
Evzâî, Leys, İmam Âzam ve bir rivayette îmam Mâlik şaraptan sirke yapmaya cevaz vermişlerdir. Kendiliğinden sirke olan şarap bilittifak temiz ve kullanılması mubahtır. Bu hususta yalnız Mâlikî1er'den Sühnun muhalefet etmiş ve bunun da haram olduğunu söylemiştir.
5- Haram olduğunu bilmeyerek bîr ma'sıyet işleyen kimseye dünyevî ve uhrevî ceza yoktur,
6- Bir kimsenin bâzı sırlarını sormak caizdir. Sorulan şahıs, gizlenmesi îcâb eden cihetleri gizler; diğerlerini söyler.
7- Cumhura göre şarap kapları kırılmaz; tulumları yarılmaz; yalnız içlerindeki şarap dökülür. İmam Mâlik 'den bu hususta iki kavil rivayet olunmuştur. Bunların biri cumhurun kavli gibidir; ikinci kavline göre şarap kapları kırılır; tulumları da delinir. Fakat Nevevî bu ikinci kavlin zaif ve asılsız olduğunu söylemiştir.

13- Şarap, Laşe, Domuz ve Putları Satmanın Haram Kılınması Babı

71- (1581) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Atâ' b. Ebî Rabâh'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti ki, Câbir fetih yılında Resûlüllah (Sallallahu 4 leyhi ve Sellem) 'i Mekke'de :
«Gerçekten Allah ve Resulü, şarap, İaşe, domuz ve putların satılmasını haram kılmıştır.» buyururken işitmiş. Bunun üzerine: Yâ Resulâltah, ölü hayvan yağlarına ne buyurursun? Bunlarla gemiler boyanır; deriler
yağlanır; halk onlardan kandil yapar! demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır, o haramdır.» cevâbını vermiş ve o esnada :
«Allah yahudîlerin belâsını versin! Allah (Azze ve Celi) onlara ölü hayvan yağlarını haram edince yağı erittiler; sonra saftılar da parasını yediler.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şey be ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Abdülhamîd b. Ca'fer'den, o da Yezîd b Ebî Habîb'den, o da Ata'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir: Ben fetih yılında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem) 'den işittim, demiş. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk yâni Ebû Âsim, Abdülhamîd'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Yezîd b. Ebî Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ata', Câbir b. Abdillâh'ı şunları söylerken işittiğini yazdı: «Ben fetih yılında Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem fi Leys hadîsinin mislini îrâd buyururken dinledim.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'», «Kitâbü'l-Megâzî» ve «Kitâbü't-Tefsîr»de; Ebû Dâvûd; Tirmiz î ve Nesaî «Bü-yû'»da; İbni M'âce «Ticârât-da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Hadîsin metninden de anlaşıldığı vecihle hadîs-i şerif hicretin sekizinci yılı ramazanında Mekke 'nin fethi esnasında şerefsadır olmuştur.
Ulemâdan bazılarına göre hadîste beyân buyurulan şeyler ihtimâl daha evvel haram kılınmış; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zamana kadar duymamış olanların işitmesi için burada onları tekrarlamıştır.
Sahîhaynm esas nüshalarında ve Nesaî île İbni Mâce'nin «Sünen»lerinde fi'li müfred olarak kullanılmıştır. Ebû Davûd'un «Sünen»inde - fi'li kullanılmış, fakat denilmemiştir. Bâzı kitaplarda ise fiil tesniye sîgasiyle kullanılarak denilmiştir. Kıyas olan da budur. Nitekim İbni Merdeveyh de tefsirinde bu şekilde rivayet etmiş; birçok sahîh rivayetlerde fiil tesniye sîgasiyle kullanılmıştır.
Birinci rivayetin vechi şudur: Allah Teâlâ'nın emri Resulü zîşân'ı-nın da emri demektir; çünkü o ancak Allah'ın emrettiği şeyi emreder; binâenaleyh emir birmiş gibidir; bu sebeple fiil müfred kullanılmıştır.
«O haramdır.» cümlesindeki zamir, bazılarına göre satışa râcidir. Bu takdirde mânâ : «Ölü hayvan yağlarının satışı haramdır.» demek olur. İmam Şafiî 'nin kavli budur. Bir takım ulema buradaki zamiri in-tifâa irca' etmişlerdir. Onlara göre cümlenin mânâsı: *Ölü hayvan yağlarından faydalanmak haramdır.» demektir. Bu zevat ölü hayvandan laydalanmayı esas itibariyle caiz görmezler; meğer ki caiz olduğuna de-lîl buluna. Nitekim tabaklanan derinin temiz olacağı hakkında delil hadîs vardır.
Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e üç şey sorulmuştur:

1) Ölü hayvan yağları ile gemilerin yağlanması,
2) Derilerin yağlanması ve
3) Bunların kandillerde yakılması.
Ashâb-ı kiramın «Bu yağlar satılabilir mi?» diye sormaları bunun caiz olduğunu zannettikleri içindir; çünkü böyle bir satışta birçok faydalar vardır. Nasıl ki ehlî eşeklerin etleri yenmese bile satılması birçok menfaatlerden dolayı mubah kılınmıştır. Fakat Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Se//em,ıkendilerine cevap vererek meselenin zannettikleri gibi olmadığını haber vermiş; Ölü hayvan yağlarının satışının da, parasının da haram olduğunu bildirmiştir; çünkü bu yağlar kanla şarap gibi satışı ve satış bedeli haram olan necis şeylerdendir.
Mezkûr yağları kandillerde, gemi ve deri yağlamalarında kullanmak satıp da paralarını yemek kabilinden değildir; zira yağ olarak sürülen bir şey, pislik bulaşan eşya gibi su ile yıkanıp temizlenebilir. Atâ'b. Ebî Rebâh ile ulemâdan bîr cemaatin kavilleri budur. Sahâbe-i kiramdan Ali, İbni Abbâs ve İbni Ömer (Radiyailahû cmhûm) hazerâtınm kavillerine göre içine fare düşen yağı kandilde yakmak caizdir. Nevevi diyor ki: «Yememek ve bedende kullanmamak şartiyle bu yağlardan kandil, pis zeytin yağından sabun yapmak, pis baldan arılara yedirmek, murdar Ölen hayvanı köpeklere yedirmek gibi meseleler ihtilaflıdır. Bizim mezhebe göre bunların hepsi caizdir.
Kaadî Iyâz bu Kavli Mâlik, Şafiî, Sevrî, Efaû Hanîfe ve arkadaşlarından da nakletmiş tir.»
Ölü hayvan ile putları satmanın caiz olmadığına icmâ-ı ümmet vardır; çünkü bunlardan istifade edilmez; binâenaleyh mukabillerinde para vermek malı israf olur; bunu şeriat yasak etmiştir. Bu ta'lüe bakarak Şâfiîler'le Hanefîler 'den bâzıları putlar kırılır da istifâde edilir hale getirilirse parçalarını satmak caizdir demişlerdir.
İbni Münzir: «Madem ki, ulemâ ölü hayvanı satmanın haram olduğuna ittifak etmişlerdir, o halde dâr-ı harbden bir kâfirin leşi de aynı hükümdedir.» diyor. Filhakika ulemâ bu hadîsle istidlal ederek insan ölüsünün mutlak surette satılamayacağına kail olmuşlardır. Müs-iümanın cenazesi şeref ve faziletinden dolayı satılamaz; hatta saçından, derisinden ve hiç bir uzvundan faydalanmak caiz değildir.
Kâfire gelince: Hendek harbinde Nevfel b. Abdi1lâh b, Muğîre müslümanlar tarafından öldürülüp elde edilince müşrikler onu satın almak istemiş, fakat Resulü Ekrem (Sallaliahü Aleyhi ve Setlem) :
«Bizim onun cesedine ve cesedinin kıymetine ihtiyacımız yoktur.» buyurarak bu satışı reddetmiş; cesedi karşılıksız müşriklere terk etmiştir. Hatta siyer ulemasından İbni Hişâm'ın beyanına göre müşrikler Nevfel'in cesedine mukabil Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e on bin dirhem vermek istemişlerdi.
Bazıları bu hadîsle insan Ölüsünün pis olduğuna istidlal etmişlerdir. Ancak müslümamn ne dirisinin, ne de ölüsünün pis olamayacağını bildiren sahîh bir hadîs babımız hadîsinin umumunu tahsis etmiştir. Mezkûr hadîsi Hâkim «El-Müstedrek»inde İbni Abbâs {Radiyallahû anhj'dan rivayet etmiştir. Bu hadîs hakkında Hâkim: «Buhâri ve Müs1im'in şartları üzere sahihtir; yalnız onlar bunu tahrîc etmemişlerdir.» demektedir.
Kurtubî , insan ve hayvan pislikleri gibi faydalı necasetlerin satılıp satılamayacağı hususunda ihtilâf edildiğini, Şafiî *ye göre caiz olmadığını söylemiş : «Bunu İmam Mâlik ile Kûfeliler ve Taberî caiz görmüşlerdir.» demiştir. Bir takım ulemâ bu meseleyi müşteriye caiz, satıcıya memnu' görmüş, müşteri buna mecbur olduğu için satıcıdan daha ma'zur sayıldığım söylemişlerdir. Bu kavil bâzı Şâfiî1er'den rivayet olunmuştur.
Babımız hadîsi Ölü hayvanın et, kıl, tırnak, diş ve deri gibi cüzlerinin de necis olduğunu söyleyenlerin delilidir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in kavilleri budur.
İmam Âzam ile İmam Mâlik 'e göre kıl, tırnak, boynuz ve kemik gibi içine hayât girmeyen âzâ ölümle pis olmaz, Peygamber (SallaHafülı Aleyhi ve Sellem) in fildişinden bir tarağı vardı. Fil, eti yenilmeyen bir hayvandır; binâenaleyh bu da gösterir ki, diş ve kemik gibi şeyler temizdir.
Dârekutnî'nin Hz. İbni Abbâs 'tan rivayet ettiği bir hadîste :
«Peygamber (Salla'Jahü Aleyhi ve Sellem) ölü hayvanın yalnız etini haram kıldı; deri, kıl ve yünde ise beis yoktur.» denildiği gibi, yine Dârekutnî'nin Hz. Ümmü Seleme (Radiyallahü anha) 'dan rivayet ettiği bir hadîste de Ümmü Seleme (Radiyallahü anha): «Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem 'i:
«Tabaklanmak şartiyle ölü hayvan;n derisinde; su ile yıkanmak şartı ile yün, kıl ve boynuzlarında bir beis yoktur» buyururken işittim.» demektedir.
«Esnam* sanemin cem'idir. Cevheri 'nin beyanına göre sanem ile vesen aynı mânâya gelirler; put demektirler. Diğer lügat uleması bu iki kelime arasında mânâ itibariyle fark görmüş : «Vesen : Cüssesi olan puttur; sanem ise sadece resmedilendir.» demişlerdir. Bu hususta daha başka sözler de söylenmiştir. Bazan vesen : Haç mânâsına dahî kullanılır.
«Meyte» şer'î usûle riâyetle kesilmeyip eceliyle ölen hayvandır. Eceliyle ölen hayvan bilicmâ' yenmez. Bundan yalnız balık ile çekirge istisna edilmiştir.

72- (1582) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İs-hak b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Biz Süfyân b. Uyeyne Amr'dan, o da Tâvûs'dan, o da İbni Abfcâs'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ömer Semura'nın şarap sattığını duydu da şunu söyledi: Allah Semura'nın belâsını versin! Bilmedi mi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah yahudîlere lanet etsin, kendilerine İç yağlar; hatam kılındı da onları eriterek sattılar.» buyurmuştur.

(...) Bize Ümeyye b. Bistam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Biae Ravn yâni İbni Kasım, Amr b. Di-nâr'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

73- (1583) Bize İshak b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivaye etti. (Dedi ki) : Bana İbni Şihâb, Saîd b. el-Müseyyeb'den naklen haber verdi. Saîd de ona Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallaüahi Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulunmuş ki:
«Allah yahudîlerin belâsını versin! Allah kendilerine İç yağlarını haram kıldı; onlarsa bu yağları satıp paralarını yediler.» buyurmuşlar.

74- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hürey-re şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah yahudîlerin belâsını versin! Kendilerine iç yağı haram kılındı da onu satıp parasını yediler.» buyurdu.
İbni Abbâs (Radtyallahü anh) hadîsini Buharı «Büyü1» ve «Benî İsrail» bahislerinde; Nesaî «Zebâyıh» ve «Tefsîr»de; İbni Mâce «Eşribe»de muhtelif râvilerden tahrîc ettikleri gibi, Ebû Hüreyre hadîsini de Buhâri «Kitabü'I-Büyû»da aynı isnadla tahrîc etmiştir.

İbni Abbâs (Radiyallahü anh) hadîsinde bahsi geçen Semûra , ashâb-ı kiramdan Semûra b. Cündüb 'tür. Şarabın haram kılındığı her tarafta şuyû' bulduğu halde Hz. Semûra gibi bir sahâbî-i celîlin onu nasıl satabildiği meselesi üzerinde durulmuş; neticede şaraptan sirke yapmak suretiyle onun ismini değiştirdiği kanaatine varılmıştır; nitekim ölü hayvanın iç yağı haram kılınınca yahudîler bu yağı eriterek satmışlar; ve bir nevi' te'vîlde bulunmuşlardı. Kurtubî ve diğer bazı ulemâ Hz. Semûra'nın şarap satmasının üç vecihle îzâh ve tefsir edildiğini söylerler,

1- Bir kavle göre Semûra (Radiyallahü anh) bu şarabı ehl-i kitaptan cizye denilen vergi bedeli olarak almış; bunu caiz zannederek yine ehl-i kitaba satmıştır.

2- İkinci kavle göre üzüm şırasını, şarap yapacakları belli kimselere satmıştır. Netice itibariyle şarap olacağı için şıraya şarap denilmiştir. Nitekim bu itibarla üzüme de şarap denilebilir Hattâbî : «Şarabın haram kılındığı şüyu' bulduktan sonra Semûra'nın aynen şarap sattığı zannedilemez; o ancak şırayı satmıştır.» diyor.

3- Şaraptan sirke yaparak sirkeyi satmıştır.

İsmâî1i (277-371) : «El-Medhal» namındaki kitabında bu hususta şu mütâleayı yürütmektedir : Caiz ki, Semûra (Radiyallahü anh) şarabm haram kılındığını biliyor, fakat onun satışının da haram olduğunu bilmiyordu. Eğer hal böyle olmasa idi Hz. Ömer onun bu yaptığını ikrar ve kabul etmez; bilâkis bilerek yaptığı için onu valilikten azlederdi

ölü hayvanın iç yağının haram kılınmasından murâd yenmesidir. Yenmesi haram kılınınca yahudiler ondan eritip satmak suretiyle istifadeye başlamışlar. «Ecmele» ve keza «cemele» fiilleri eritti mânâsına kullanılırlar.

Hüküm itibariyle bu rivayetler de yukarıki Câbir (Radiyallahü anh) rivayeti gibidirler. Hz. Ömer (Radiyallahü anh) rivayeti muayyen bir âsîye lanet edilebileceğine delâlet ediyor. Mâmâfîh Ömer (Radiyallahü anh)ın bu sözü şiddet ve tağlîz için söylemiş olması da bir ihtimaldir. Çünkü Araplar lanet sözünü hakikî mânâda değil, mecazen bir şeyden menetmek mânâsında kullanırlar.

Harama vesile olan hileyi iptal etmek, birbirine benzeyen şeylerde kıyasa müracaatta bulunmak dahî babımız hadîslerinden çıkarılan hükümlerdendir.

14- Riba Babı

Ribâ şiddetle yasak edilen fâsid alış-verişlerdendir. Lügatte mânâsı : Ziyâde demektir. Teâlâ Hazretleri:

«Onun üzerine suyu indirdiğimiz vakit hareket eder de kabarır.»'[12]

buyurmuştur ki, hareket edip kabarmak yerin üzerine ziyadedir.

Istüâhda ribâ: Bir cinsten olan iki bedelden birine yapılan karşılıksız ziyadedir. Buna lisanımızda faiz denilir. Ribâ «Ribe'n-nesîe» ve «Ribe'l-fadl» olmak üzere iki kısımdır. Şâfii1er'ce «Ribe'1-yed» denilen üçüncü bir kısmı daha vardır.

1- Ribe'n-nesîe : Ziyadesi bir müddetten ibaret olan ribâdır. Kışın bir ölçek buğday vererek yaza onun karşılığında bir buçuk ölçek buğday almak gibi. Buradaki yarım ölçeğin karşılığında bir mal yoktur; bu yalnız beklediği müddetin karşılığıdır. Onun içindir ki bu ribâya te'hîr mânâsına «Ribe'n-nesîe» denilmiştir.

Hükmü : BİIittifak haramdır ve büyük günahlardandır.

2- Ribe'1-fadl: Karşılığında hiç bir şey bulunmayan ziyadedir. Bunda müddet filân yoktur. Bir ölçek buğday vererek bir buçuk ölçek buğday almak gibi. Oniki mıskal ağırlığında işlenmemiş altını vererek on mıskal işlenmiş bir altın almak dahî böyledir.

Hükmü: Bu da dört mezhebe göre haramdır. Sahabeden bazılarının bunu tecviz ettiği hattâ İbni Abbâs (Radiyaîlahü onftj'nın da bunlar arasında bulunduğu rivayet edilmişse de sonraları bu fikirden vaz geçmiştir.

3- Ribe'1-yed: Bir cinsten iki şeyi teslim ve tesellümsüz satmaktır. Faizcilik insanlığın iktisadî bünyesini kemiren bir kurttur. Bundan dolayıdır ki, dînimizde şüpheli şeylerden sakınmak mendup olduğu halde faiz şüphesinden sakınmak vaciptir.

Faizi, faizciyi ve ona yardımda bulunanı zemmeden birçok hadîsler vardır; nitekim bazıları burada görülecektir.

75- (1584) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'-den dinlediğim, onun da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ye Sellem):

«Mİsli misline olmadıkça altını altınla satmayın! Birini diğerinden zî-yade yapmayın! Misli misline olmadıkça gümüşü de gümüşle satmayın! Birini diğerinden ziyade yapmayın! Bunlardan halen mevcut olmayanı mevcut olanla satmayın!» buyurmuşlar.

76- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.

BİIze Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâ-fi'den naklen haber verdi ki, İbni Ömer'e Benî Leys (kabilesin) de bir zât Ebû Saîd-i Hudrî'nin bunu Kuteybe'nin rivayetinden naklederdiğini söylemiş. Bunun üzerine Abdullah (İbni Ömer) beraberinde Nâfi' olduğu hâlde (Ebû Saîd'e) gitmiş. İbni Rumh hadîsinde (şöyle denilmektedir) : Nâfi' dedi ki: Bunun. üzerine Abdullah, yanında ben ve Leysî olduğumuz halde Ebû Saîdi Hudrî'ye giderek yanına girdi; ve :

— Bana şu zâtın haber verdiğine göre sen Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi veSellem)"m, misli misline olmadıkça gümüşü gümüşle ve misli misline olmadıkça altını altınla satmaktan nehî buyurduğunu haber veri yormuşsun! dedi.

Ebû Saîd, iki parmağı ile gözlerine ve kulaklarına işaret ederek :

— Şu iki gözüm görmüş ve kulaklarım Resûlüüah (Salkıllahii Aleyh; ve bcilcm) 'i:

«Altını altınla satmayın; gümüşü de gümüşle satmayın! Ancak misli misline olursa o başka! Birini diğerinden ziyâde yapmayın! Bunlardan mevcut olmayanı mevcut olanla satmayın! Ancak peşin olarak satın!» buyururken işitmiştir; dedi.

(...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : JBize Cerîr yâni İbni Hâzim rivayet etti. H.

Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize AbdiÜvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'den dinledim. H.

Bize yine Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiy, İbni Avn'dan naklen rivayet eyledi. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, Leys'in Nâfi'den, onun da Ebû Saîd~i Hudrî'den, onun da Peygamber (Saltattahü A leyhi ve SellemYden naklen rivayet ettiğ hadîs gibi rivayette bulundular.

77- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni İbni Abdirrahmân El Kaarî, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebı Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saünllahü Aleyhi ve Sellem):

«Altını altınla, gümüşü gümüşle satmayın! Ancak tartısı tartısına, misli misline, birbirlerine tamamen müsâvî olurlarsa o başka!» buyurmuşlar.

Bu hadîsi Buhârî, Tirmizî ve Nesaî dahî «Büyü1» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
ziyâde etmeyin demektir. Bu fiil zıd manâlı kelimelerden olup, yerine göre «noksan» mânâsına da kullanılır.
«Mevcut olmayanı mevcut olanla satmayın!» cümlesinden murâd: satış meclisinde her iki tarafın kabzı yâni teslim ve tesellümüdür.
Nevevî diyor ki: «Altını altınla yahut gümüşle veresiye satmanın ve keza buğdayı buğdayla veya arpa ile veresiye satmanın haram kılındığı hususunda ulemânın ittifakı vardır. Ribâ illetinde müşterek olan her şey arasında hüküm böyledir...»
Bu hadîsi şerîf ribânın haram olduğuna delildir. İslâm ulemâsı ribâ-nın haram olduğuna ittifak etmişlerdir; yalnız bâzı teferruatta ihtilâfları
vardır. Teâlâ Hazretleri:
«Halbuki Allah alış-verişi helâl, ribâyı haram kılmıştır.» buyurmuştur. Ribâ hakkındaki hadîsler meşhurdur. Bu hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı şeyde yâni altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzda ribânın haram olduğunu nassan beyân buyurmuştur. Kıyası delîl olarak kabul etmeyen Zâhirî1er'e göre bu altı şeyden başkasında ribâ yoktur. Şâir ulemâ ise ribânın yalnız bu altı şeye münhasır olmayıp, illette müşterek bulunan ve bu suretle aynı mânâyı taşıyan şeylere de şâmil olduğunu söylemişlerdir.
Hadîste beyan buyurulan altı şeyde ribânın haram kılınmasına sebep olan illetin ne olduğunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. îmam Âzam'a göre altınla gümüşte illet vezn (tartı), diğer dört şeyde keyl yâni ölçüdür. Binâenaleyh hüküm bakır ve demir gibi tartılan her şeye ve kireç, darı gibi ölçekle satılan şeylere şâmildir.
îmam Şâ'riî : «Altınla gümüşte illet bunların semen cinsi olmalarıdır.» der. Şu halde bunlardan ribâ sair mevzûnâta geçemez; çünkü illette müşareket yoktur. Geriye kalan dört şeyde ise illet bunların mat'.ûm yâni yiyecek olmalarıdır. Binâenaleyh illet bunlardan diğer bütün mat'ûmâta geçer.
îmam Mâlik altınla gümüş meselesinde İmam Şafiî ile beraberdir. Diğer dört şeyde ona illet yemek için iddihâr edilmeleridir. Şu halde kuru üzüm de ribâ hususunda hurma gibidir. Fasulye ve mercimek gibi hububat buğday ve arpa mânâsında oldukları için ribâ hükmü onlara da geçer.
tmam Ahmed, Saîd b. El-Müseyyeb ve eski kavlinde tmam Şafiî altınla gümüşten maada dört şeyde illetin mat'um mevzun yahut mat'um mekîl olduğuna kaildirler. Şu halde onlara göre ayva ve karpuz gibi şeylerde ribâ yoktur; zîra bunlar ölçek ve tartı İle satılmazlar.
Ribâya dahil olan şeylerden illette müşterek olmayanları birbirleriyle veresiye ve fazlalıkla satmak bütün ulemaya göre caizdir. Meselâ, altınla buğday satılabilir. Fakat ribâya giren şeylerin biri veresiye olmak şartiyle yahut biri diğerinden fazla olmak üzere satış caiz değildir.
İmam Ahmed ile İshak'ave diğer bâzı ulemâya göre altınla pazarlık edilen bir malı gümüşle yahut, gümüşle pazarlık edileni altınla satın almak caizdir. Ashab-ı kiramdan bazıları ve diğer bir takım ulema bunu kerîh görmüşlerdir.

78- (1585) Bize Ebu't-Tâhir ile Hârûn b. Saîd El-EyÎî ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Mahram e, babasından naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Süleyman b. Yesâr'i kendisinin Mâlik b. Ebî Âmir'*, Osman b, AffânMan naklen Resûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Seîtem):
«Bir dînârı iki dîn ara, bir dirhemi dahî iki dirheme satmayın!» buyurduğunu dinlediğini rivayet ederken işittim.
Dinar altın para, dirhem de gümüş paradır, Hadîs-i şerif hüküm i'ti-bâriyle yukarıki rivayetler gibidir.

15- Sarf Babı ve Altının Nakden Gümüşle Satışı Babı

79- (1586) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rurah dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize JLeys, İbni Şihâb'dan, o da Mâlik b. Ev s b. el-Hadesân'dan naklen haber verd ki, şunu söylemiş: Ben «Altınla dirhem bozduracak var mı? dîye (ses-lene) rek geldim. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb'ın yanında bulunan Talha b. Ubeydillâh: Göster bize altınını! Sonra hizmetçimiz geldiği vakit bize gel de sana gümüşünü verelim! dedi. Bunun üzerine Ömer b. El-Hattâb: Vallahi olamaz! Ya bunun gümüşünü (peşin) verirsin yahut altınını iade edersin! Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Altınla gümüş satın almak ribâdır; meğer ki, ikisi de peşîn ola! Buğdayla buğday satın atmak ribâdır; meğer ki ikisi de peşîn ola! Arpa ile arpa satın almak ribâdır; meğer ki peşîn ola! Hurma ile hurma satın almak ribâdır; meğer ki ikİsİ de peşîn ola!» buyurdular, dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İshâk, İbni Uyeyne'den, o da Zührî'den naklen bu isnadİa rivayette bulundular.
Bu hadfsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesai ı«Büyû'» bahsinde; İbni Mâce «Ticârât»da muhtelif râvi-lerden tahrîc etmişlerdir
«Hâe» kelimesi med ve kasırla yâni hai çekerek ve çekmiyerek iki Şekilde okunmuştur. Çekerek okunması daha meşhurdur. Bu kelimenin aslı «Hâke» olup, al şunu, manasınadır. Malı alan da aynı kelimeyi söyler. Şu halde kelimenin sonundaki hemze kâfdan bedel olarak değiştirilmiştir. Bu takdirde kelime «Hâe» ve «Hâi» şekillerinde okunabilir.
-Kasırla yâni sonuna hemze getirmeksizin kelimeyi çekmeden okuyanlara göre vezni «Hâfe» gibidir. Müfredinde «Hâ», tesniyesinde «Hâ-â», ceminde «Hâû» denilir. Bazıları bu kıraate göre kelimenin tesniye cemi ve müennes yapılamayıp, bu şekillerin her birinde «Hâ» diye okunacağını iddia etmişlerdir. Bu takdirde kelime «sus» mânâsına gelen «Sah» gibi bir ses ismi olur. Kaadî Iyâz'ın beyanına göre bu kelimede üçüncü bir kıraat daha vardır ki «Hâeke» denilir; mânâsı iki tarafın kabzı yâni mallan ellerine almasıdır.
Hadîs-i şerîf ribâ malları satılırken her iki malda aynı ribâ illeti bulunursa, tekabuz yâni her iki tarafın teslim alması şart olduğuna delildir. Meselâ: Altın verip altın almak isteyen kimse karşısındakine «Şunu al», o da «Ver» diyerek ikisi de almak istedikleri malı tesellüm edeceklerdir. cümlesi zarf olmak üzeri mahallen mansubtur. Müstesna minh mukadder olup :
şeklinde takdir edilir. Bu şekildeki diğer cümlelerin i'rabı hep böyledir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

Hz. Ömer (Radiyalkthü anh) rivayetinde zikredilen dört şeyde ri-bânm haram olduğuna ulemâ ittifak etmişlerdir. Başka rivayetlerde gümüşle tuz dahi zikredilmiş; bu suretle ribâ malları altıyı bulmuştur. Bu. altı nevi malda ribânın haram olduğuna icmâ' vardır. Sair mallarda ih-tilâV edilmiştir. Zahirîler le Mesrûk, Tavus, Şa'bî, Katâde ve Osman.ı Bedti'ye göre hadîslerde zikri geçen şeylerden başkasında tevakkuf olunur; yâni ribânın haram olup olmadığına hüküm verilemez. Şâir ulemâ ise hüküm, mânâ itibariyle bir olan sair mallara da geçer. îmam-ı Âzam'a göre altınla gümüşte illet vezindir. Tartılarak satılan diğer mallara da aynı hüküm verilir. İmam Şafiî: «Altınla gümüşte illet, semen cinsi yâni onların kıymet olu-şudur» demiştir.

Hadîslerde zikredilen diğer dört nevi mal hususunda on kavil vardır:
1- Zahirîler'e göre altı nevi maldan başkasında ribâ yoktur.
2- Ebû Bekr-i Esam'a göre ribâ mallarında illet bu malların menfaatidir. Binâenaleyh faydası olan her malda ribâ haramdır.
3- lbni Şîrîn ile ŞâfiîIer'den Ebû Bekr-i Evdi illetin cinsiyyet olduğuna kaildirler; şu halde cinsi cinsine satılan her şeyde hattâ toprak mukabilinde toprağı, kumaş mukabilinde kumaşı ve koyun mukabilinde koyunu satarken bile fazlalık haramdır.
4- Ulemâdan Hasen b. Ebi'l.Hasen illetin cinste menfaat sağlamak olduğunu söylemiştir. Ona göre bir altın kıymetindeki bir - kumaşı bir altın kıymetindeki iki kumaş mukabilinde satmak caiz; bilâkis bir altın kıymetindeki kumaşı iki altın kıymetindeki kumaşla değişmek haramdır.
5- Said b. Cübeyr'e göre illet cinsteki menfaatin farklı oluşudur. Şu halde biri fazla olmak şartı ile buğday mukabilinde arpayı satmak haram olur. Çünkü menfaatleri birbirinden farklıdır. Bakla mukabilinde nohut ve dan mukabilinde mısır gibi şeyleri satmak da aynı hükümdedir.
6- Ribâda illet, malın zekât farz olan mallardan olmasıdır. Binâenaleyh hayvanlarla ekinlerin zekât farz olanlarında ziyade haram; zekât farz olmayanlarında haram değildir. Rabîa b. Ebî Abdirrahman'ın mezhebi budur.
7- İmam Mâlik 'in mezhebine göre illet, malın yiyecek olarak saklanan şeylerden olmasıdır. Binâenaleyh yiyecek olarak -biriktirilen her şeyde ribâ haram; meyvalarla et gibi uzun zaman dayanmayan yiyeceklerde haram değildir.
8- Ebû Hanîfe 'ye göre illet, cinsle birlikte ölçü yahut cinsle birlikte tartıdır. Şu halde kireç ve alçı gibi yenmeyen şeylerden bile olsa tartı ile satılan mallarda ribâ haram; ölçü ve tartı ile satılmayan şeylerde yenseler bile haram değildir.
9- Sa'id b. El.Müseyyeb illetin tartı veya Ölçü ile satılan yiyeceklerden olduğunu söylemiştir. Ona göre yenilmeyen, içilmeyen yahut yenilip de ayva ve karpuz gibi tartısız satılan şeylerde ribâ yoktur. îmam Şafiî 'nin eski kavli de budur.
10- Ribâda illet malın sadece yiyecek olmasıdır. Ölçü veya tartı ile satılmasına bakılmaz. Yiyecek olmayan şeylerden yalnız altınla gümüşte ribâ vardır, imam Şafiî 'nin yeni mezhebine göre kavli budur. «El-Muhezzeb» şerhinde: «İmam Ahmed ile İbnü'l-Münzi'in kavilleri de budur.» denilmektedir.
îmam Mâlik'in «El-Muvatta'» nâm eserinde beyan olunduğuna göre Hz. İmam 'in mezhebinde illet, ekseriyetle yemek için biriktirmektir. İbni Nâri'in mezhebi de budur. Tafsilât fıkıh kitapla-nndadır.

80- (1587) Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd Eyyub'dan, o da Ebû Kılâbe'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Şam'da Müslim b. Yesâr'ın bulunduğu bir halkada oturuyordum. Derken Ebu'l-Eş'as geldi. Cemaat: Ebu'l-Eş'as (geliyor) Ebu'l-Eş'as dediler... Ebui-Eş'as oturdu. Ben kendisine: Ey kardeşimiz (bize) Ubâde b. Sâmit'in hadîsini naklet, dedim. Hay hay dedi (ve şunları söyledi:) Bir gazaya çıktık; ordunun başında Muâviye vardı. Birçok ganimetler aldık. Aldığımız ganimetler arasında bir gümüş kap da vardı. Muâviye bu kabı halkın bağışları arasında satmasını bir adama emretti. Halk bu alış-verişe koşuştular. Derken Ubâde b. Sâmit bunu duyarak ayağa kalktı ve şunları söyledi:
«Ben TtesûlvMah (SallaiIahü Aleyhi ve Sellem)*i altına mukabil altın, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz satmayı yasak ederken işittim; ancak misli misline peşin olarak satılırsa o başka... Her kim ziyade verir veya alırsa muhakkak ribâ yapmıştır...
Bunun üzerine halk aldıklarını geri verdiler. Bu iş Muâviye'nin kulağına vardı. Hemen hitabede bulunmak üzere ayağa kalkarak şunları söyledi:
Dikkat... Bazı kimselere ne oluyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Aen bir takım hadisler rivayet ediyorlar!.. Biz de onu görüyor, sohbetinde bulunuyorduk, ama bunları ondan işitmedik. Derken Ubâde kalktı ve kıssayı tekrarladı. Sonra : Muâviye hoşlanmasa da (yahut Muâviye çatlasa da) biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden işittiklerimizi mutlaka söyleyeceğiz. Ordusunun içinde onunla bir karanlık gece (bile) beraber bulunmamak umurumda değil!..
Hammâd : Bunu yahut benzerini söyledi, demiştir.

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile İbni Ebî Ömer beraberce Abdülveh-hâb es-Sekafî'den, o da Eyyub'dan bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet ettiler.

81- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amr En-Nâkıd ve İshak b. İbrâhîm rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Şeybe'nindir. İshak «Bize habe verdi» tâbirini kullandı. Ötekiler: «Bize Vekî' tahdîs etti» dediler. (Demiş ki) : Bize Süfyân, Hâli d el-Hazzâ'dan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Ebu'I-Eş'as'dan, o da Ubâde b. Sâmit'den naklen rivayet etti, Ubâde şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Altın mukabilinde altın, gümüş mukabilinde gümüş, buğday mukabilinde buğday, arpa mukabilinde arpa, hurma mukabilinde hurma ve tuz mukabilinde tuz misli misline, birbirine müsavi olarak peşin satılırlar. Ama bu sınıflar değişirse peşin olmak sortiyle istediğiniz gibi satın!» buyurdular. Buyurdular.

82- (1584) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Müslim el-Abdî rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Mütevekkil En-Nâcî, Ebû Saîd El-Hudrî'-den rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi v Selîem):
«Altına mukabil altın, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz misli misline peşin satılır. Her kim ziyade verir veya alırsa muhakkak ribâ yapmıştır. Alanla veren bu hususta müsavidir.» buyurdular.

(...) Bize Amr en-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hâ-rûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman er-Rab'î haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Mütevekkil En-Nâcî, Ebû Saîd El-Hudrî'den rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Se'.lem):
«Altına mukabil altın misli misline satılır...» buyurdular ve râvi yu-karıki hadîsin, mislini rivayet etmiştir.

83- (1588) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. EI-Alâ ııe Vâsıl b. Abdilâ'la rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Fudayl, babasından, o da Ebû ZürVdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Hurma mukabilinde hurma, buğday mukabilinde buğday, arpa mukabilinde arpa ve tuz mukabilinde tuz misli misline peşin satılır. Her kim ziyade verir veya alırsa, muhakkak rİbâ yapmıştır. Ancak cinsleri değişirse o başka!» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Saîd el-Eşecc de -rivayet etti. v£>edi ki) : Bize el-Muhâribî, Fudayl b. Gazvân'dan bu isnâd ile rivayette bulundu, yalnızla, » kaydını zikretmedi.

84- (...) Bize Ebû Küreyb ile Vâsıl b. Abdilâ'Iâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni FudayI, babasından, o da İbni Ebî Nu'm'dan, o d Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (SuitaüdJıii Aleyhi ve Sellem) ;
«Altın mukabilinde altın, tartısı tartısına, misli misline; gümüş mukabilinde gümüş dahî tartısı tartısına, misli misline satılır. Her kim ziyade verir veya alırsa bu (yaptığı) ribâdır.» buyurdular.

85- (...) Bize Abdullah b. Mesleme El-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni İbni Bilâl, Mûsâ b. Ebî Temîm'den, o da Satd b Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SalUıllahü A leyhi ve Sellem):
«Dînâr dînâr mukabilinde satılır; aralarında fazlalık yoktur. Dirhem de dirhem mukabilinde satılır; aralarında fazlalık yoktur.» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Ben Mâlik b. Enes'i: «Bana Mûsâ b Ebî Temim bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.» derken işittim.
Bu rivayetlerde kendilerinde, ribâ yâni faiz cereyan eden mallar nas-san beyan buyurulmuştur. Bunlar: Altın, gümüş, buğday, arpa, kuru hurma ve tuzdur. Sair malların bunlara kıyas edilip edilemeyeceği hususunda ulemânın kavillerini az yukarıda görmüştük. Burada şunu da ilâve edelim ki, illetde müşterek olmayan ribâ malları fazlalıkla ve keza veresiye satılabilir. Meselâ; altınla buğday, gümüşle arpa bütün ulemânın ittifakiyle bu şekilde satılabilir; fakat ribâ malları cinsi cinsine olursa biri peşin, diğeri veresiye ve keza biri noksan, diğeri fazla olarak sa-tılamadığı gibi, teslim ve tesellüm yapılmadan satış meclisinden ayrılmak da caiz değildir. Satılan malların cinsleri muhtelif olursa, peşin teslim edilmek şartiyle fazlalık caizdir. Meselâ; bir Ölçek buğday iki ölçek ?rpa mukabilinde satılabilir.
Ubâde b. Sâmit (Radiyallahü anh) hadîsi buğdayla arpanın ayrı ayrı iki cins olduğuna delildir, ki İmam Âzam, İmam Şafiî, Sevri ve diğer birçok ulemânın mezhepleri de budur.
İmam Mâlik, Leys , Evzâî, Medine ve Şam ulemâsının mütekaddimleri bunları bir cins saymışlardır. Bu kavil Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'dan da menkuldür.
«Her kim ziyade verir veya alırsa, muhakkak ribâ yapmıştır.» cümlesinden murâd: Ziyâdeyi veren de alan da haram olan faizciliği yapmış ve Allah'a âsi olmuş sayılırlar demektir.
Bu rivayetlerde geçen «yeden bi yedin» yâni peşinen tâbiri bütün ulemâya göre teslim ve tesellümün şart olduğuna delildir. Bu hususta yalnız İsmail b. Uleyye muhalefet etmiş, cinsi cinsine satılmayan mallarda teslim ve tesellüm yapılmadan satış meclisinden ayrılmanın caiz olduğunu söylemiştir. Nevevî bunun hadîslere ve ic-ma'a muhalif olduğunu kaydettikten sonra : «İhtimal o bu hadîsi duymamıştır; duymuş olsa muhalefet etmezdi.» diyor. Hadîs-i şerîf sahabenin sünneti teblîge ne derece büyük ihtimam gösterdiklerine delildir.

16- Altını Gümüş Mukabilinde Veresiye Satmanın Yasak Edilmesi Babı

86- (1589) Bize Muhammed b. Hatim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amır'dan, o da Ebu'l-Minhâl'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Benim bir ortağım bir gümüşü mevsime (yahut hacca) kadar veresiye sattı. Müteakiben bana gelerek haber verdi. Ben : Bu caiz olmayan bir iştir; dedim. O: Ama ben bunu pazarda sattım da bana kimse caiz olmayacağını söylemedi; dedi. Ben hemen Berâ' b. Âzib'e giderek (meseleyi) sordum. Şu cevabı verdi :
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Medine'ye geldiğinde biz bu ahş-verişi yapıyorduk. Bunun üzerine şöyle buyurdular:
«Hangi mal peşin olarak satılıyorsa onda bir beis yoktur; fakat veresiye satılan ribâdır.» (Berâ*) :
— Sen bir de Zeyd b. Erkam'a git, zîra o benden daha büyük tacirdir; (Dedi.) Ona giderek sordum. O da bunun gibi söyledi.

87- (,..) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi Ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Habîb'den naklen rivayet etti ki Habîb, Ebu'l-Minhâl'i şöyle derken işitmiş:
— Berâ' b. Âıib'e sarfı sordum. Zeyd b. Erkam'a sor; o benden daha iyi bilir, dedi. Bunun üzerine Zeyd'e sordum. O da : Berâ'a sor; o benden daha iyi bilir, dedi. Sonra ikisi birden :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüşü altın mukabilinde veresiye satmayı yasak etli; dediler.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'» ve «Hicret» bahislerinde; Nesaî *Büyû'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif ashâb-ı kiramın tevazu', insaf ve hakşinaslıklarına delildir.

88- (1590) Bize Ebu'r-Rafcî' el-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abbâd b. Avvâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî İshâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Ebî Bekra, babasından rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem) gümüşe mukabil gümüş, altına mukabil altın satmayı yasak etti; meğer ki, misli misline ola. Bize altın mukabilinde nasıl istersek gümüş; ve gümüş mukabilinde nasıl istersek altın almayı emir buyurdular. EİR adam râviye satrş peşin mi olacak? diye sormuş; o da : Ben böylece işittim, cevâbını vermiş.

(...) Bana İshâk b. Mansûr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Yahya fa. Salih haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye, Yahya'dan —ki İbni Ke-sîr'dir— o da Yahya b. Ebî İshâk'dan naklen rivayet etti. Ona da Abdur-rahman b. Eb! Bekra haber vermiş ki, Ebû Bekra: Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bize yasak etti... diyerek yukarıki rivayetin mislini nakletmiş.
Bu hadîsi Buhâri' ile Nesaî «Biiyû'» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Hadîste geçen «misli misline» tâbirinden murâd: İkisinin de miktarca birbirine müsavî olmalarıdır. Cinsler değişince istedikleri gibi alıp satmalarını emir buyurması ibâha ifade eder; yâni istediğiniz gibi alıp satabilirsiniz demektir.
Bu hadîs ribâ mallarının peşin ve birbirine müsavî olmak şartiyle birbiri mukabilinde satılabileceğine; cinsler değişik olursa, peşin teslim edilmek şartiyle istenildiği şekilde satılabileceğine delildir.

17- İçinde Boncuk ve Altın Bulunan Gerdanlığın Satışı Babı

89- (1591) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hânî El Havlânî haber verdi ki, kendisi Alî b. Babâh el-Lahmî'yi şunu söylerken işitmiş:

Ben Fadâle b. Ubeyd EI-Ensârî'yi şöyle derken işittim : Besûlüüah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e Hayber'de bulunduğu sırada içinde boncuk ve altın bulunan bir gerdanlık getirdiler. Bu gerdanlık satılık ganimet malların dan di. Resûlüllah (SaUallahü AieyhiveSelUm) emir buyurdular ve gerdanlığın içinden sâdece altını çıkarıldı. Sonra Peygamber (Sallatlalıü A leyhi ve Selîem) ashabına :
«Altına mukabil altın tartısı tartısına (satılır).» buyurdu.

90- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebû Şucâ' Saîd b. Yezîd'den, o da Halid b. Ebî İmi ân'dan, o da Haneş Es San'ânî'den, o da Fadâle b. Ubeyd'deıı naklen rivayet etti. Fadâle şöyle demiş:
Hayber gazası günü on iki dinara, içinde boncuk ve altın bulunan bir gerdanlık satın aldım; ve bunun boncuğunu, altınını ayırarak on iki dinardan daha fazla kıymeti olduğunu anladım. Müteakiben bunu Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seiiem) 'e anlattığımda :
«Gerdanlık ayırmadan satılmaz.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Mübarek, Saîd b. Yezid'den bu isnâdla bu hadisir benzerini rivayet etti.

91- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Ebî Ca'fer'den, o da Cülâh Ebû Kesîr'den naklen rivayet etti. (Demi ki) : Bana Haneş es-San'ânî, Fadâle b. Ubeyd'den, rivayet etti. Şöyle demiş:
Hayber gazası günü Resûlüllah (SallallahüA leyhi ve Seltem) ile beraber bulunuyor; yahudîlerden bir okıyye altını[13] iki-üç dinara satın alıyorduk. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) :
«Altın mukabilinde altını ancak tartısı tartısına satın!» buyurdular.

92- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb, Kurre b. Abdirrahman El-Ma'âfirî ile Amr b. El-Hâris ve başkalarındar naklen haber verdi; onlara da Âmir b. Yahya El-Ma'âfirî, Haneş'den naklen haber vermiş ki, Haneş şöyle demiş:
Bir gazada Fadâle b. Ubeyd ile beraber bulunuyorduk. Derken bana ve arkadaşlarıma içinde altın, gümüş ve cevher bulunan bir gerdanlık isabet etti. Ben bunu satm almak isteyerek Fadâle b. Ubeyd'e sordum. Şu cevabı verdi: Bunun altınını çıkar da bir kefeye koy, kendi altınını da bir kefeye koy. Sonra sakın misli mislinden fazla bir şey alma! Zira ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim Allah'a ve âhiret gününe îmân ediyorsa sakın misti mislinden fazla bir şey almasın!» buyururken işittim.
Sahîh-i Müslim'in mu'temed nüshalarında gerdanlık ifadesiyle beyân olunmuştur. Birçok nüshalarda ise denilmiştir. Hatta Kaadî Iyâz ekseri üstadlannin nüshalarında bu şekilde zikredildiğini, fakat Ebû Alî El.Gasiânî'nin arkadaşında bu ifadenin kitabımızdaki şekilde tashih edilmiş gördüğünü, doğrusunun da bu olduğunu söyler.
Şâfiîler Fadâle (Radiyallahiianh) hadîsiyle istidlal ederek : Başka bir şeyle karışık olan altın, gümüş az olsun çok olsun ayrılmadıkça satılamaz; ayrıldıkta altın tartısı tartısına yâni kendi ağırlığınca; gümüş dahî aynı şekilde satılır; buğday ve tuz gibi sair ribâ mallarının hükmü de budur; derler. Bu kavil ashab-ı kiramdan Hz. Ömer (Radiyallahü anh) ile oğlundan nakledilmiştir. Selef ulemâsından bir cemaat ile îmam Ahmed, îshak ve Mâlikîler 'den Muhammed b. El-Hakem'in mezhepleri budur.
İmam Âzam'a göre başka madenle karışık bulunan altım, miktarca ondan daha fazla altın mukabilinde satmak caizdir. Bu 'fazlalık altınla karışık bulunan diğer maden veya taşa mukabil verilir. Satılan karışık altınla safî altın birbirlerine müsâvî olursa akid caiz değildir. Safî altın karışıktan az olduğu takdirde dahî hüküm budur. Sevrî ile Hasen b. Salih bu meselede İmam Âzam 'la beraberdirler.
Mâlikîler'le diğer bir takım ulema karışık altın üçte bir veya daha az nisbette olmak şartiyle hâlis altın mukabilinde satılabilir; bu tekdirde satılan madendeki karışık altın o madene tâbi' olur; derler.
Hattâ Mâlikîler 'den Hammâd b. Ebî Süleyman: «Karışık altını safî altın mukabilinde mutlak surette satmak caizdir; safî altının az veya çok yahut karışık olana müsavi olması hükmen müsavidir.» demiş ise de bu kavil hadîsin sarahati karşısında hatâ sayılmıştır.

18- Zahirenin Misli Misline Satılması Babı

93- (1592) Bize Hârûn b. Ma'rûf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi. H Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İbni Vehb Amrb. Hâris'den naklen haber verdi. Ona da Ebu'n-Nadr, ona da Büsr b. Saîd, Ma'mer b. Abdillah'dan naklen rivayet etmiş ki, Ma'mer uşağını bir ölçek buğdayla (pazara) göndererek: Bunu sat da arpa al, demiş, Uşak gitmiş bir ölçek ve biraz da ziyade zahire almış. Ma'mer'e geldiğinde bunu ona haber vermiş. Ma'mer kendisine: Bunu neye yaptm? Git "bu zahireyi iade et! Sakın mislinden fazla bir şey alma! Zîra ben Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)1:
«Zahireye mukabil zahire misli misline satılır.»ıuyururken işitirdim. O gün bizim zahiremiz arpa idi; demiş. Kendisine: Ama bu (arpa) o buğdayın misli değildir, demişler.
«Ben benzemesinden korkarım.» cevâbını vermiş. Yudâriu: Benzer ve müşterek olur manasınadır. Buradaki benzeyişten murâd: îkisi bir cins sayılarak faiz hükmüne girmeleridir.
İmam Mâlik bu hadîsle istidlal ederek buğdayla arpayı bir cins saymıştır. Ona göre biri fazla olmak üzere buğdayla arpa birbiri mukabilinde satılamaz. Cumhura göre ise buğdayla arpa ayrı ayrı iki cinstirler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cinsler muhtelif olunca nasıl isterseniz öyle satın!»- buyurmuşlardır. Zaten Ma'mer (Radiyaliahü anh) hadîsinde buğdayla arpanın bir cins sayıldığına dair sarahat yoktur. Hz. Ma'mer takvasından dolayı ihtiyat göstermiştir.

94- (1593) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni İbni Bilâl Abdülmecîd b. Süheyl b. Abdirrahman'dan naklen rivayet eti. O da Saîd b. El-MÜseyyeb'i, Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd'den naklen rivayet ederken dinlemiş ki, Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Adiy El-Ensari'nin kardeşini Hayber'e Vali göndermiş. O zât (oradan) a'lâ hurma getirmiş. Bunur üzerine Kesûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Setlem) ona :
«Hayber'İn butun hurmaları böyle midir?» diye sormuşlar.
— Hayır! Vallahi yâ Resûlâllah! Biz bunun bir ölçeğini bayağı hurmanın iki ölçeği ile satın alıyoruz; demiş.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«köyle yapmayın! Ve lâkin misli misline alın! Yahut bunu satın; karşılığı İle ötekinden alın! Tartı da böyledir!» buyurmuşlar.

95- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti, (Dedi ki) : Mâlik'e, Ab-. dülmecîd b. Süheyl b. Abdirrahman b. Avf'dan dinlediğim, onun da Saîd b. El-Müseyyeb'den, onun da Ebû Saîd El-Hudrî ile Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Salîallahi

Aleyhi ve Sellem)h\r zâtı Hayber'e vâlî göndermiş; o da kendilerine a'Iâ cinsten hurma getirmiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayber'in butun hurmaları böyle midir?» diye sormuşlar. O zât: Hayır, vallahi yâ Resûlâllah! Biz bunun bir ölçeğini iki ölçeğe; iki ölçeği' ni üç ölçeğe alıyoruz, cevâbını vermiş. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle yapma! Bayağı hurmayı para ile sat; sonra bu para ile a'Iâ hurma satın al!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'», «Vekâle», «Megâzî» ve «İ'tisâm» bahislerinde, Nesaî «Büyû'*da muhtelif râvilerden tahrıc etmişlerdir.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in Hayber'e gönderdiği za-tın ismi bir kavle göre Sevâd b. Gaziyye olup Ensardandır. Başka bir kavle göre ise Mâlik b. Sa'sa'a 'dır. Bu zât Hazrec kabilesine mensuptur.
Cenîb: îyi cins bir hurmadır. Bazıları: Katı hurmadır; demiş; bir takımları, kötüsü ayıklanmış hurma mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Teymî : «Bu hurma Araplarca malûm olandan başka garîb bir hurmadır.» diyor. Hülâsa, Arapların en güzel hurması bu imiş.
Cem': Her nevi hurmadır; ismi belli değildir. Bazıları: Muhtelif hurmaların karıştırılmasından meydana gelen bayağı hurmadır; buna rağbet yoktur; zaten bayağı olduğu için karıştırılır; demişlerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o zâta bayağı hurmayı para ile satmasını, sonra o para ile iyi hurma almasını emir buyurması araya iki tane pazarlık girsin de işe ribâ karışmasın diyedîr.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif bir kimseye para ile zahire satan, satış meclisinden ayrılmadan olsun, ayrıldıktan sonra olsun ondan zahire satın alabilir; diyenlerin delilidir. îmam Âzam'la îmam Şafiî 'nin ve Ebû Sevr'in mezhepleri budur.
2- İmam Mâlik'e göre bu caiz değildir.
3- Hadîs-i şerif, ribâyı aslı i'tibariyle caiz, vasfı i'tibariyle haram sayanların aleyhine delildir.
4- Yiyeceğin iyisini seçmek caizdir. îbni Cevzî diyor ki: *Feygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zatı hurmanın iyisini seçmesi hususunda muhayyer bırakması ve bu bâbta ashabını ikrar etmesi nefse rifku mülâyemet gerektiğine delildir. Bu ise sünneti bilmeyen zühd taslaklarının yaptıkları —nefse taşıyamayacağı yükü yükleme— işinin tam zıddıdır.»
5- Ahş-veriş ve sairede vekâlet caizdir.
6- Fâsid alış-verişler reddedilir.
7- Şâfiîler 'den bâzıları îne'nin haram olmadığına bu hadîsle istidlal etmişlerdir. îne: Ribâdan maksud olan hedefe hîle ile ulaşmaktır. Meselâ: Birine yüz dirhem verip iki yüz dirhem almak isteyen kimse, ona iki yüz dirheme bir elbise satar; sonra aynı elbiseyi ondan yüz dirheme satın alır; bu suretle kazanmak istediği yüz dirhemi elde. etmiş olur. Nevevî bunun îmam Şafiî, îmam Âzam ve diğer bir takım ulemâya göre haram olmadığını, yalnız İmam Mâlikle İmam Ahmed'in buna haram dediklerini kaydeder.

96- (1594) Bize İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yah-yâ b. Salih El-Vuhâzî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye riyâyet etti. H.
Bana Muhammed b. Sehl Et-Temîmî ile Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet ettiler. Lâfız onlarındır. Bu râviler toptan Yahya b. Hassân'dan rivayette bulundular. (Demiş ki) : Bize Muâviye —ki İbni Abdisselâm'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya yâni İbni Kesir ha^er verdi. (Dedi ki) : Ukbe b. Abdilgâfir'i: Ben Ebû Saîd'i şunu söylerken dinledim derken işittim:
Bilal Bern hurması getirdi de Resül üllah (SnMaVahü Aleyhi ve Seİlem);
«Bu nereden?» diye sordular. Bilâl: Hurmadır, evimizde idi; bayağıdır. Peysram*er (SaJtaUahü Aleyhi ve SeVem) 'e yiyecek olsun diye ben onun İki ölçeğini bir ölçeğe sattım, dedi. O zaman Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem)
«Eyvah!.. Ribanın ta kendisi!.. Bunu yapma!.. Lâkın hurma sat>n alacak oldun mu, onu aynca sat, sonra onun kıymetiyle satın at!» buyurdu.
İbni Sehl kendi rivayetinde kaydını zikretmedi.

97- (...) Bize Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebû Kazeat'el-Bâhilî' den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayette bulundu. Ebû Saîd şöyle demiş: ResûlülIlah(SallalîahüAleyhiveSeltem)' hurma getirdiler: «Bu hurma bizim hurmamızdan değil!» dedi. Bunun üzerine (getiren) adam: Yâ Resûlâllah! Biz kendi hurmamızın iki ölçeğini bunun bir.ölçeği mukabilinde sattık; dedi. ResûlülIlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)
«İşte rİbâ budur; onu hemen iade edin! Sonra bizim hurmayı satıp onun parasından bize (hurma) satın alın!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Vekâle» bahsinde; Nesai «Büyû'»da tahrîc etmişlerdir.
Bern hurması: Bir nevi ufak ve yuvarlak hurmadır; hurma nevi'-lerinin en iyisi sayılır.
Evvah kelimesi hüzün ve şikâyet bildirir; Türkçede bunun karşılığı evyah'dır. Bu kelime «evvahan, evhin, evhi» ve «evin» şekillerinde okunabilir. ResûlülIlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in onu burada kullanması ya bu işten elem duyduğu için yahut Bilâl (Radiyallahû anh) ribâ işini iyi anlamamış diyedir.
Hadîs-i şeriften murâd: tki Ölçek bayağı hurma vererek bir ölçek iyi hurma almanın ribâ olmasıdır. Ayrıca ribânın haram olduğuna da delildir.

98- (1595) Bana İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Musa, Seyhan'dan, o da Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Biz ResûlülIlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) devrinde bayağı hurmayı —ki muhtelif kuru hurmanın karışığıdır— bir ölçek mukabilinde iki Ölçek vererek satardık. ResûlülIlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bunu duydu ve :
«İki ölçek hurmaya bir ölçek hurma; iki Ölçek buğdaya bir ölçek buğday ve iki dirheme bir dirhem olmaz!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'» bahsinde tahrîc etmiştir.
«îki ölçek hurmaya bir ölçek hurma olmaz ilâh...» cümlesinden mu-râd: îki ölçek hurma vererek bir ölçek hurma almak haramdır; demektir. Arapların «cem*» dedikleri bayağı hurma elli çeşit hurmanın bir araya getirilmesinden meydana gelirmiş. Bununla beraber yine de hurma cinsi olmaktan çıkmadığı için Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem)bun-da fark gözeterek fazlalıktı satış yapmayı yasak etmiştir; çünkü fazlalık ribâ olur. «Onu hemen iade edin» cümlesi fâsid satışla alman bir malm iadesi vacib olduğuna delildir.
Ribâ mallarından olan dirhemin yâni gümüşün hükmü de böyledir.

99- (1594) Bana Amr En-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İs-mail b. İbrahim, Saîd El-Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan naklen rivaye

etti. Şöyle demi;:
İbni Abbas'a sarfı sordum. Peşin mi? dedi. Evet, dedim. O halde onda bir beis yoktur; cevâbını verdi. Müteakiben Ebû Saîd'e haber verdim; dedim ki:
Ben İbni Abbâs'a sarfı (n hükmünü) sordum da: Peşin mi? dedi. Evet, dedim. O halde onda bir beis yoktur; cevabını verdi. (Ebû Saîd) : O bunu söyledi mi? Biz ona mektup yazacağız; size bu fetvayı vermesin. Vallahi Kesûlüllah (Salîailahü A leyhi ve Seltem) 'in hizmetkârlarından biri kuru hurma getirdi de onu kabul etmedi ve:
«Gâlibâ bu bizim toprağın hurmasından değil I» buyurdular. Hizmetçi : Bu sene bizim toprağın hurmasına (yahut bizim hurmamıza) bir şeyler oldu. Ben de bunu aldım ve biraz ziyade verdim; dedi. (Efendimiz) :
«Katladın; ribâ yaptın; sakın buna yanaşma! Hurmandan sana bir şey artarsa onu sat; sonra istediğin hurmayı satın al!» buyurdular.

100- (...) Bize tshâk b. tbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülâla haber verdi. (Dedi ki) : Bize Dâvûd, Ebû Nadra'dan rivayet etti. Şöyle demiş: tbnİ ömer*1e tbni Abbâs'a sarfı sordum, onda bir beis görmediler. Bir defa Ebû Saîd El-Hudrî'nin yanında otururken sarfı ona da sordum: Fazlası ribâdır; dedi. tbni Ömerle İbni Abbâs'm sözlerinden dolayı ben bunu kabul etmedim. Bunun üzerine Ebû Saîd: Ben sana ancak Peygamber (Salîattahü Aleyhi ve SeUemj'âen işittiğimi söylüyorum; kendilerine hurmalığı bahçıvanı iyi hurmadan bir Ölçek getirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hurması bu cinstendi. Nebiyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ona :
«Bunu nereden aldın?» dîye sordu. Bahçıvan: İki Ölçek (hurma) götürdüm; onunla bu bir ölçeği satın aldım; çünkü bunun fiyatı pazarda şu kadara; onun fiyatı bu kadara; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yazık sana! Rîbâ yaptın! Böyle bir iş yapmak istediğin zaman kendi hurmanı bir mal mukabilinde sat; sonra o nıol«n!a hangi hurmayı istersen satın al!» buyurdular.
Ebû Saîd dedi ki: Hurmaya mukabil hurma satmak mı ribâ olmaya daha lâyık yoksa gümüşe mukabil gümüş mü?
Bundan sonra tbni Ömer'e geldim; artık beni nehyetti. tbni AbbâVa gitmedim. Bana Ehu's-Sahbâ'ın anlattığına göre kendisi bu meseleyi Mekke'de tbni Abbas'a sormuş; o da bunu kerih görmüş.
Sarf: Lügatte def ve reddetmek mânâlarına gelir. Şerîatte ise: Kıymet olarak yaratılan altınla gümüşü cinsi cinsine satmaktır. Yukarıda da gördüğümüz verinle bu cinsleri meselâ altınla altını bir biri mukabilinde satarken misli, misline ve peşin olmasına dikkat edilir. Yeniliğine, eskiliğine veya işlenmiş olup olmadığına bakılmaz, Buradaki sarftan murâd : Altın mukabilinde altını fazlalıkla satmaktır. Anlaşılıyor ki, bir zamanlar îbni Ömer'le îbni Abbâs (Radiyallahû anhüma) bunda bir beis görmezlermiş. Onlara göre peşin olarak teslim ve tesellüm olunan şeylerde ribâ' yokmuş. Binâenaleyh cinsi cinsine satılan şeylerde fazlalığa cevaz verir; ancak ribfinm bir nev'i olan riba'n-nesîeyi haram sayarlarmış. Bu veresiye yapılan satışlarda olur. Sonra ikisi de bu kavilden dönmüşlerdir. Nitekim bu hadîs-i şerifte de buna işaret olunmuştur, Nevevî bu hususta şöyle diyor: «Müslim 'inzikrettiği bu hadîsler tbni ömer le îbniAbbâs (Radiyallahû anh) 'nm ne-sîeden maada fazlalıktan nehî eden hadîsleri duymadıklarına delâlet eder; duyduklarında bu kavle dönmüşlerdir. (Ribâ ancak nesîededir) mealindeki Üsâme hadîsine gelince: Birçok ulemâ onun buradaki hadîslerle neshedildiğini söylemişlerdir. Filhakika* müslümanlar bu hadîsin zahiri ile ameli bilittifak terk etmişlerdir. Bu da onun mensûh olduğuna delâlet eder. Bir takım ulemâ da onu muhtelif suretlerde te'vîl etmişlerdir. Bu teVîllerden birinciye göre Üsâme hadîsi ribâ mallarından olmayan mallara hamledilir. Borcu veresiye olarak borç mukabilinde satmak gibi. Meselâ; bir sıfatla mevsûf olan bir elbiseyi yine bir sıfatla mevsuk bulunan bir köle mukabilinde veresiye satmak bu kabildendir. Bunları peşin olarak birbiri mukabilinde satmak caizdir, tkinci te'vîle göre Üsame hadîsi muhtelif cinslere hamlolunur. Bunlarda fazlalık cihetinden ribâ yoktur; peşin satılmak şartiyle fazlalıkla verilebilirler. Üçüncü te'vîle göre Üsame (Radiyallahû anh) hadîsi mücmeldir; Ubâde ile Ebû Said hadîsleri onu beyan etmişlerdir. Binâenaleyh mücmeli beyân eden bu hadîslerle amel vâcib olur...» Hz. Ebû Said (Radiyallahû anh)\n «Hurmaya mukabil hurma satmak mı ribâ olmaya daha lâyıktır...» diyerek kıyas yolu ile istidlalde bulunması, bu bâbtaki nehî hadîslerini duymamış olmasındandır. Duymuş olsa mutlaka onları delîl gösterirdi; çünkü hadîsler nasstırlar.

101- (1596) Bana Muhammed b. Abbâd ile Muhammed b. Hatim ve İbni Ebî Ömer hep birden Süfyân b. Uyeyne'den rivayet ettiler. Lâfız İbni Abbâd'ındır. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan, o da EbÛ Salih'-den naklen rivayet etti. Ebû Salih şunları söylemiş :
Ben Ebû Saîd El-Hudrî'yİ: Dinar mukabilinde dînâr; dirhem mukabilinde dirhem misli misline satılır. Kim fazla verir veya alırsa muhakkak ribâ yapmıştır; derken işittim de "kendisine: Ama İbni Abbas böyle söylemiyor; dedim. Bunun üzerine: Ben İbni Abbas'la görüştüm; ve: Söylediğin lâfı gördün mü? Bu senin Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem, ûen işittiğin bir şey midir, yoksa bunu Allah (Azze ve Celle) 'nin kitabında mı buldun? diye sordum. Bunu ne Resûlüllah (Sallallahii Aieyhi ve Sellem)'A^n işittim; ne de Allah'ın kitabında buldum. Lâkin bana Üsâ-me.b, Zeyd rivayet etti, ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ribâ nesîededir.» buyurmuşlar, cevabını verdi.

102- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amr en-Nâkıd, Ishak b. İbrahim ve tbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Amr'mdır. İshâk: Bize haber verdi, tâbirini kullandı. Ötekiler şöyle dediler : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ubeydullah b. Ebî Yezîd'den naklen rivayet etti ki, İbni Abbâs'ı şunları söylerken işitmiş. Bana Üsâme b. Zeyd haber verdi ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ribâ ancak nesîededir.» buyurmuşlar.

103- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affan rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. •(Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. Her iki râvi demişler ki: Bize İbni Tâvûs, babasından, o da İlmi Abbas'dan, o da Üsâme b. Zeyd'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Peşin olan şeyde ribâ yoktur.» buyurmuşlar.

104- (...) Bize El-Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl, Evzâî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ata' b. Ebî Rab âh rivaye etti ki, Ebû Saîd El-Hudrî İbni Abbas'a rast gelerek kendisine: Sarf hakkındaki sözünü gördün mü! Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'deıı işittiğin bir şey olarak mı, yoksa Allah (Azze ve Celiy nın kitabında bulduğun bir şey olarak mı söyledin? diye sormuş. İbni Abbas: Asla söylemem! Bir kere Resûllüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i siz benden daha İyi bilirsiniz; Kitâbullaha gelince : Onu da bilmiyorum. Yalnız bana Üsâme b. Zeyd rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Dikkat!.. Ribâ ancak nesîededir.» buyurmuşlar; cevabını vermiş.
Bu hadîsi Buhâri, Nesâî ve İbni Mâce «Büyü1» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
İşte bundan evvel sözü geçen Üsâme hadîsi budur. Bu hadîse dair ulemânın beyanâtının ekserisi orada görüldü. Hz. İbni Abbâs

(Radİyallahü anh) 'in:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i siz benden iyi bilirsiniz...» sözünden muradı: Onun sohbetinde bulunduğunuz vakit siz yetişkin adamlardınız; ben henüz küçük çocuktum; demektir. Kitâbullahı bilmemesi de Kur'ân-i Kerîm 'de o meselenin hükmünü bilmiyormuş manasınadır; yoksa onun hiç bir hükmünü bilmem demek değildir; çünkü kendisi Kur'ân-ı Kerîm 'i en güzel tefsir eden ve Sul-tânu'l-Müfessirîn unvanına bihakkın lâyık olan sahâbî-i celîldir. Ulemâ Üsâme (Radİyallahü anh) hadîsinin sahih olduğuna ittifak etmişlerdir. İhtilâf ettikleri cihet bu hadîsle yukarıda geçen Ebû Saîd (Radİyallahü anh) hadîsinin aralarını bulmak hususudur ki, onu da Ebû Saîd hadîsinin izahı sırasında gördük, Hattâbî (319-388) diyor ki: «Hz. Üsâme'nin naklettiği ancak nesîededir.) hadîsi Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selîem)'in bu bâbtaki beyanâtın son cümlesini işitip bellediğine hamledilir. Hadîsin baş tarafına yetişememiştir. Herhalde Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e ribâ mallarından iki cinsin ziyâdeli olarak satışı sorulmuş; o da: cinsler ayrı olursa ziyâdeli satış peşin olmak şartiyle caizdir; ribâ ancak veresiye satılırsa o zaman bu işe dâhil olur; buyurmuşlardır.»

19- Ribayi Yiyenle Yedirene Lanet Babı

105- (1597) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Osman'ındır. İshâk (Bize haber verdi)) tâbirini kullandı. Osman : Bize Cerîr, Muğîre'den naklen rivayet etti; dedi. Muğîre şunu söylemiş : Şibâk, İbrahim'e sordu da İbrahim, Alkame'den, o da Abdullah'-dan naklen rivayette bulundu. (Demiş ki) :
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ribâyı yiyene de, yedirene de lanet buyurdu. Hâvi diyor ki: Ben, kâtibine de, sahicilerine de (lanet etmedi) mi? dedim. (Abdullah) : Biz ancak İşittiğimizi söyleriz; cevabını verdi.

106- (1598) Bize Muhammed b. Es-Sabbâh ile Züheyr b. Harb ve Osman b. Etbî Şeyhe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hüşeyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Züheyr, Câbir'den naklen haber verdi. Câhir şöyle demiş :
Resûlüllah (SalUılUıhü Aleyhi ve Sellem!: Ribâyi yiyene, yedirene, kâtibine ve şahidi erine lanet etti ve : «Onlar müsavidirler.» buyurdu.
Bu iki rivayet ribâ yemenin, yedirmenin, ribâ muamelesi yapanlar arasında kâtiplik ve şahidlik yapmanın haram olduğuna açık delildirler.
Hanef îler 'den İmam Âzam'la İmam Muhammed'e göre dâr-ı harpde yaşayan bir harbî yâni o memleket teb'asın-dan bir gayri müslim ile müslüman arasında ribâ muamelesi caizdir. Kumar dahî aynı hükümdedir. İmam Ebû Yûsuf bunları tecviz etmemiştir.
Hadîs-i şerif bâtıla yardımın haram olduğuna da delildir.

20- Helal İle Amel ve Şüpheli Şeyleri Terk Babı

107- (1599) Bize Muhammed b. Abdİllâh b. Nümeyr El-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeke riyyâ, Şa'bî'den, o da Nu'man b. Beşîr'den naklen rivayette bulundu. Şa'-bî: Nu'man'ı şunları söylerken dinledim, demiş: Ben Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)i şöyle buyururken işittim (ve Nu'man iki parmağı ile kulaklarına uzanmış) :
«Şüphesiz halâl aşikâr, haram da aşikârdır; ama 'aralarında bir takım şüpheli şeylervardır ki, onları insanlardan birçoğu bilmez. İmdi bu şüphelerden kim korunursa dîni ve ırzı için berâet almıştır. Her Mm bu şüphelere düşerse harama konar. Korunan bir yerin etrafında hayvan otlatan çobanın hayvanlarını oraya kaçırması yakıncactk olduğu gibi.
Dikkat!.. Her hükümdarın bîr mahrûresi vardır. Dikkat!.. Allah'ın mahrûsesİ de haram kıldığı şeylerdir. Dikkat!.. Bedende bîr et parçası vardır ki, bu parça işe yarayışlı olursa bütün beden yarayışlı olur; bozuk olursa bütün beden bozulur. Dikkat!.. O da kalptir.»

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet eyledi. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. Her iki râvi: Bize. bu isnâdla bu hadîsin mislini Zeke-rîyyây rivayet etti, demişlerdir.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mutarrif'le Ebû Ferva El-Hemdânî'den naklen haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Said dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb yâni İbni Abdirrahmân El-Kaarî, İbni Aclân'dan, o da Abdurrahman b. Said'-den naklen rivayette bulundu. Bu râvilerin hepsi Şa'bî'den, o da Nu'-mân b. Beşîr'den, o da Peygamber (Sallallahü A ieyhi ve Sellem) 'den bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, Zekeriyya'nın hadîsi onların rivayetinden daha tamam ve daha uzundur.

108- (...) Bize Abdühnelik b. Şüayb b. Leys b. Sa'd rivayet etti. 'Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hâlid b Yezîd rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Ebî Hilâl, Avn b. Ab-dillah'dan, o da Âmir Eş-Şa'bî'den naklen rivayette bulundu, ki Şa'bî' Resûlüllah (Sö//a//û/ı« Aleyhi ve Sellem)'in saha bili Nu'mân b. Beşîr b, Sa'd'ı Hıms'da halka hutbe îrâd ettiği sırada şunları söylerken işitmiş: Ben Resüllah (SâllalIahü Aleyhi ve SeUem):
«Helâl aşikâr, haram da aşikârdır. .» buyururken işittim... Müteakiben Zekeriyya'nın Şa'bî'den rivayet ettiği hadîs gibi tâ «İçine düşmesi yakıncacıktır...» cümlesine kadar rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi Buhâri «îmân» ve «Büyü'» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Büyu'»da; İbni, Mâce «Fiten» bahsinde muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Bâzı kelimelerin îzâhı: Müştebihât, şüpheli şeyler demektir. Bu kelime beş şekilde rivayet olunmuştur: Müştebihât, müteşebbihât, müşebbehât, müşebbihât ve müşbihât. Bunlardan birinci ile ikincinin mânâları müşkilât demektir. Zira birbirine zıd olan iki tarafa da benzer mânâsma-dırlar. Yalnız ikinci rivayette tekellüf vardır. Üçüncü rivayetin mânâsı hükmü yakînen bilinmeyen şeylere benzeyen demektir. Dördüncü ve be-§inci rivayetler: Kendini helâle benzeten mânâsına gelirler.
Irzî Ebu'l-Abbâs'ın beyânına göre, insanın medih ve zemm yeri demektir. Meselâ : Birisi birinin ırzından bahsetti denirse bunun mânâsı o kimseyi yükselten veya düşüren husûsatını söylemiş demektir. Bu sebeple de ya medholunur ya zemm.
El-Himâ: Korunan yer mânâsına gelen bir isimdir.
Ulemâ bu hadîsin İslâm'da pek büyük bir mevkii olduğuna ittifak etmişlerdir. Bâzılarına göre İslâm'ın üç temel hadîsinden biridir. Diğer ikisi: «Ameller niyetlere göredir.» mânâsına gelen « hadîsiyle:
«Kişinin işine girmeyen şeylere karışmaması iyi müslüman olduğundandır.» mânâsına gelen hadîs-i şerifidir.
Ebû Dâvûd'a göre İslâmiyet dört temel hadîs etrafında devreder. Bunların üçü saydıklarımız; dördüncüsü de :
«Sizden biriniz kendisi için sevdiğini dîn kardeşi işin de sevmedikçe (tam) îmân etmiş sayılamaz.» mealindeki hadîs-i şerifidir.
Ulemânın beyanına göre bu hadîsin yüksek mertebede olmasına sebep • Peygamber (SalİalhhÜ Aleyhi ve Sellem) 'in bunda yiyecek,

içecek, giyecek gibi şeylere, nikâh ve sâireye tenbîh buyurmuş olması ve bunların helâlden olmasına dikkati çekmesi; helâlin nasıl bilineceğine irşâd buyurması; şüpheli şeyleri terk etmeye teşvik etmesidir. Resûlüllah (Sallaliahü A ieyhi ve Selletn) bunları korunan bir yeri misal alarak izah etmiş; sonra dikkati gereken en mühim noktaya temas ile bunun kalb olduğunu bildirmiştir.
İbnü'1-Arabî (468-543); «Bütün hükümleri yalnız bu hadîsten çıkarmak mümkündür.» demiş; bu sözü îzâh eden Kurtubi de: «Çünkü bu hadîs, helâl, haram ve sair hükümlere; bütün amellerin kalbe bağlı olduğuna tafsüâtiyle şâmildir; işte bu cihetle bütün ahkâmın ona ircaî mümkün olur.» şeklinde mütalâada bulunmuştur.
«Helâl aşikârdır...» cümlesinden nıurâd: deliline bakarak helâlin hükmü beyan' edilmiştir demektir. Haram meselesi de öyledir; yalnız bu iki nev'İn delilleri arasında kalmış bir takım şüpheli şeyler vardır ki, bun lar hakkında hangi tarafın delili tercih edileceğini kestirmek güçtür; bunu ulemanın pek azı yapabilmiştir.
Nevevî «631-676» bu cümleyi şöyle îzâh ediyor: «Eşya helâl, haram ve şüpheli şeyler olmak üzere üç kısımdır. Helâlin hükmü mpv-dandadır; gizli bir tarafı yoktur; ekmek ve meyve yemek, konuşmak, yürümek ve saire bu kabildendir. Haramın hükmü de açıktır; içki içmek, kan dökmek, zina etmek, yalan söylemek ve saire gibi.
Şüpheli şeylere gelince: Bunlardan murâd: Helâl veya haram olduğu açık açık belli olmayan şeylerdir. Bundan dolayıdır ki, bunların hükmünü çok kimseler bilmez. Fakat ulemâ yâ nasla, ya kıyâs ve istishâb gibi bir delille bunları bilirler. Bir şey helâl ile haram arasında tereddütte kalır da hakkında nass veya icmâ' bulunmazsa o mesele hakkında müctehid ictihad eder; ve onu şer'î bir delille helâl ve haramdan birine katar. Bundan sonra o şey helâl veya haram hükmünü alır. Bâzan meselenin delili de ictihaddan hâlî kalmaz; bu takdirde vera' ve takva o şeyi yapmamayı gerektirir.
Bir mesele hakkında müctehid hiç bir karara varamazsa ne hüküm verilir?
Kaadî Iyâz'm usûlü fıkıh ulemâsından naklettiğine göre bu hususta üç mezhep vardır. Bunlardan birinci mezhebe göre o meseleye helâl; ikinciye göre haram hükmü verilir. Üçüncüye göre tevakkuf oiu~ nur; yâni hiç bir hüküm verilemeyip durulur...»
Buhâri şârihi Aynî bu ihtilâfın meşhur ilmî kelâm mese-îesine yâni şeriat gelmezden önce eşyanın hükmü meselesine ait olduğunu söylüyor. Bu hususta dört mezhep vardır:
1- Esah olan mezhebe göre şeriat gelmezden Önce bir şeyin helâl, haram veya mubah olduğuna hüküm verilemez; zira ehl-i hakk indinde teklif ancak şerîatle sabit olur.
2- İkinci mezhebe göre helâl veya haram diye hüküm verilir.
3- Üçüncü mezhebe göre verilemez.
4- Dördüncü mezhebin kavli tevakkuftur.
Mâzirî (453-536) : «Mekruh olan şüpheli şeyler hakkında helâl veya haram denilemez.» mütaleâsmda bulunmuş; başkaları: «Böyle bir şeyi terk etmek takva icâbıdır.» demişlerdir. Hattâbî şüpheli şeylere misâl olarak bir kimsenin malında haram şüphesi yahut ribâ karışmış olması ihtimalini göstermiş ve: «Böyle bir kimse ile alış-veriş muamelesi mekruh olur.» demiştir. Bu bâbta Kurtubî (-656) şunları söylüyor: Şüphesiz ki, ortada açık açık helâl ve haram kılınmış şeylerle helâl veya haram hükmü verilmesi tereddütlü olanlar vardır. İşte deliller bunlar hakkında birbirlerine muâraza etmektedir; müştebihât (şüpheli şeyler) de bunlardır. Bunların hükmü ihtilaflıdır. Bâzıları: Haramdır; çünkü harama götürür; demiş. Bir takımları: Mekruhtur; vera' ve takva bunların terkini İcâbeder.» mütaleâsında bulunmuş; bunlar hakkında haram veya mekruh hükmü verilemeyeceğini söyleyenler de olmuştur. Doğrusu ikinci kavildir; çünkü şeriat onları haram olmaktan çıkarmıştır. Bunlar şüphe götüren şeylerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): yâni: «Saba şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyeni yap!» buyurmuştur ki, vra da budur.»
Ulemâdan bazıları: «Şüpheli şeyler helâldir ama vera' ve takva icabı teik edilirler.» demişlerse de Kurtubî bunlara şu cevabı veriyor : «Bu söz doğru değildir; zîra helâl derecelerinin en aşağısı bir şeyi yapmakla yapmamanın müsavi olmasıdır ki, buna mübâh denir; böyle bir şeyde ise vera* ve takva tasavvur edilemez; çünkü bir tarafı diğerine tercih edilmiş; böylelikle o şey mübâh olmaktan çıkmıştır.
Bu takdirde o şeyin ya terk edilmesi tercih olunacaktır ki, mekruh dediğimiz budur; yahut yapılması tercîh edilecektir; buna da mendup diyoruz.
Yukarıda zikri geçtiği verinle delili açık ihtimalden hâli kalmayan tabaklanmış ölü hayvan derisi gibi şeylere gelince : îmam Mâ1ik'in meşhur olan kavline göre böyle bir deri temiz değildir; binâenaleyh mayiâttan hiç birinde kullanılamaz; yalnız su için kullanılabilir; çünkü su, flarından biri değişmedikçe pisliği atar. İşte Hz. İmamin vardığı budur; fakat şahsı hakkında böyle bir deriyi sü için kullanmak ekinirdi.
Ebû Hanîfe ile Süfyân-ı Sevrî (Radcyaltahû anhûma) nın : «Gökyüzünden yere düşmem benim için nebîzin[14] azı haramdır diye fetva vermekten ehvendir; ama kendim onu asla içmiş değilim; içmem de...» dedikleri hikâye olunur.
Demek oluyor kî, bu zevat fetvada tercih ile amel etmiş, fakat kendi şahıslan hakkında takvaya riayetkar kalmışlardır.
Muhakkıklardan biri: Hakime gereken hüküm ahkâm hususunda müslümanlara kolaylık göstermek; kendisi hakkında sıkı davranmaktır; diyerek bu mânâyı kasdetmiştir. Bu vera'ın menşei: Şeriatın metruk hükmü nazar-ı itibara alabileceğini düşünmektir. Bu düşünceden de (bir meselede isabet eden bir kişidir) .sözü meydana çıkmıştır ki, İmam Mâ1ik'in meşhur olan mezhebi budur. Onun mezhebinde (hilafa riâyet -olunur) sözü burada neş'et etmiştir.»
Hilafa riâyet meselesine İmam Şafiî dahî kaildir. Bunu birçok meselelerde tasrîh etmiştir.
Aynî diyor ki: «Buraya kadar anlatılanlardan bu hadîste zikri geçen ve korunulması gereken şüpheli şeyler hakkmda birkaç kavil hâsıl oluyor:
1- Bir mesele hakkında deliller birbirine muarız olur da şüpheye düşülürse bu gibi yerlerde bir taraf tercih edilinceye kadar tevakkuf yâni çekimser kalmak vâcib olur; zîra ortada delîl olmaksızın bir tarafın hükmünü tercîhe kalkışmak haramdır.
2- Şüpheli şeylerden murâd: Mekruhlardır. Hattâbî, Mazirî ve diğer bir takım ulemânın kavilleri budur. Ulemanın ihtilâf ettikleri yerler dahî buraya dahildir.
3- Şüpheli şeyler mubahlardır. Bâzılarına göre kendisinden çeki-nilen helâl demektir. Bu kavli Kurtubî'nin nasıl reddettiğini az yukarıda gördük. Kurtubi burada şunları da ilâve ediyor: «Bu kavil şeriattan malûm olan bir hakikati ortadan kaldırmaya müeddî olur. Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Setlem) ile ondan sonra gelen dört halîfesi ve ekseri ashabı mubah şeylere rağbet göstermeyip iyi yemeyi, yumuşak elbise giymeyi ve güzel evlerde yaşamayı kabul etmemiş; bunların .zıdlarmı yapmışlardır; bu hakikat onların sîretlerinde nakledilmiştir; denilirse, cevap şudur:
Onların bu hâli şer'î bir mûcib bulunup mezkûr fiillerin terkini iktiza ettiğine hamlolunur. Yoksa mubahdan kaçınmamışlardır. Çünkü mubahın hakikati iki tarafın (yâni yapıp yapmamanın), müsâvî olmasıdır.
Onlar mekruhtan kaçınmışlardır; ancak bâzan şeriat mekruhu mekruh olduğu için-; bâzan da mekruha vardırdığı için istemez. Nitekim oruçlu bîr kimsenin karısını öpmesi bu kabildendir; zîra orucu bozmaya var-dırabilir. Onun için de mekruhtur. Bizim buradaki meselemiz

de böyledir. Çünkü ashâb-ı kiram ya dünyaya dalmak suretiyle hâlen, yahut âhi-rette hesaba çekilmek suretiyle ileride korktukları mefsedetlerin başlarına geleceğini anlamışlardır...»
îyi yeyip iyi giyinmek hususunda Şafiîyye ulemâsı ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hâmid El-Esferâînî: «Bu taat değildir.» demiş; Taberî taat olduğunu söylemiş; îbni Sabbağ: «Bu iş insanların hâline, ibâdete düşkünlüklerine, maksatlarına, fakirlik ve zenginlikle iştigallerine göre değişir.» mütaleâsmda bulunmuştur. Rafiî bu son kavil için: «Doğrusu da budur.» diyor
Vukuu ihtimalden uzak olan şeyleri caiz görerek üzerinde durmak ise kaçınılması istenen şüpheli şeylerden değil vesvese kabîlindendir. Belki mahremi vardır endişesiyle büyük şehirden evlenmemek, ihtimal pislik karışmıştır diye ovadaki suyu kullanmamak, görmeden pislik bulaşmış olabilir düşüncesiyle elbiseyi yıkamak ve sair buna benzer şeyler hep vesvese olup vera' ve takva ile alâkası yoktur. Bu gibi şeyler şeriatın maksatlarını bilmemekten ileri gelir.
«îmdi bu şüphelerden kim korunursa dîni ve ırzı için berâet almıştır...» Yâni dîni için noksanlıktan; ırzı için de ta'n edilmekten, dedikodudan berâet hâsıl oldu demektir. Bu cümledeki dîn sözü Allah'a, ırz da İnsanlara teallüfc eden şeylere işarettir.
«Her kim bu şüphelere düşerse harama konar...» cümlesinin iki mânâya ihtimali vardır. Birinci ihtimale göre bu cümleden murâd: Şüpheli şeylfrf çok yapa yapa nihayet harama tesadüf eder; bunu kasden yapmasa bile yapılan işde takrîr varsa günahkâr olur; demektir.
îkînei ihtimal şudur: Bir kimse dikkatsizliği âdet edinir; derken şüpheli bir, şeyi, arkasından daha şüphelisini irtikâb etmeye başlar. Nihayet biîe bile harama dalar. Nitekim selef bu mânâda: «Günahlar küfrün postasıdır.» demişlerdir.
îbni Battal (-444); «Bu hadîste hükümleri ihtilaflı olan şüpheli şeylerden korunmayıp onların hürmetini ayaklar altına alan kimsenin ırzı aleyhine dedikodu yolu açtığına delîl vardır.» diyor.
Aynî diyor ki: «Hâsılı ulemâ burada şüpheli şeyleri tefsir babında dört sey söylemişlerdir. Delillerin tearuzu, ulemânın ihtilâfı, mekruh ve mubah olan şüpheliler. Filhakika : Mekruh .helâl ile haram arasında yoldur.» derler. Mekruhu çok işleyen harama düşer. Mubah da helâl ile mekruh arasında bir geçittir. Binâenaleyh onu çok işleyen mekruha yol bulur.
«Korunan bir yerin etrafında hayvan otlatan çobanın hayvanlarım oraya kaçırması yakmcacık olduğu gibi...»
Bu cümle ile şüpheli şeyleri işleyen bir kimsenin hali bir ekinliğin kenarında hayvan otlatan çobanın haline benzetilmektedir. Burada bir teşbîh-i melfuf vardır; zîra malûm olan mahsus bir şeye benzetme yapılmış, mükellef çobana; insanın nefsi hayvanlara; .şüpheli şeyler ekinliğin etrafındaki sürüye; Allah'ın haram kıldığı şeyler ekinliğe; şüpheli şeyleri işlemek ekinlik kenarında sürü otlatmaya benzetilmiştir. Vechi şe-beh: Korunmamaktan dolayı lâzım gelen cezadır. Bu suretle teşbîh iki tarafı itibariyle melfûf; vechi şebehi itibariyle temsil olmuş olur.
«Dikkat!.. Her hükümdarın bîr mahrûsesi vardır. .» cümlesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltent)mi$&l olarak söylemiştir. îzâhı şudur: Eskiden Arap hükümdarlarının kendi hayvanlarına mahsus meraları olurdu. Buralara başkaları giremez; girerse cezalamrlardı. Hükümdarın hışmından korkanlar o yerlerin semtine uğramaz; korkmayanlar oralara sokulur; fakat yasak edilen yere farkına varmadan hayvanları girerek cezalanmaktan emîn olamazlardı. îşte bunun gibi Allah Teâlâ'mn da memnu* yerleri vardır ki, bunlar günahlardır. Bunları irtikâb edenler cezayı hak ederler. Şüpheli şeyleri yapmak suretiyle günahlara yaklaşanların o günahlara dalmaları da yakındır.
Bâzıları bu misâlin Şa'bî tarafından müdrec olduğunu söylemiş-ierse de bu iddia doğru değildir. Babımız rivayetinde Hz. Nu'mfin (Radtyattahû anh)'m : «Resûlüllah (SaltaUahU Aleyhi ve Sel!em)*l dinledim» diyerek İki parmağı ile kulaklarına uzanması, hadîsi bizzat Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğini sarahaten göstermektedir; cumhuru ulemânın kavilleri budur.
Mudga: Et parçası demektir. Burada kalbe et parçası denilmesi bedenin diğer uzuvlarına nisbetle kalbin küçüklüğünü göstermek içindir. Bununla beraber kalb bedenin sultam mesabesinde olup vücudun salâh ve fesadı ona bağlıdır. O iyi olursa teb'ası mesabesinde bulunan sair âza (fa iyi olur. Tıbb ilmine göre nutfeden ilk meydana gelen uzuv o imiş. Bütün kuvvetlerin, ruhun, idrakin menşeleri odur. Akıl da ondan başlar. İşte burada kalbin hassaten zikir buyurulması bu mânâlardan dolayıdır.
Hadîs-i şerîf kalbi ıslâha çalışmak, onu fesaddan korumak gerektiğine teTrfden delâlet etmektedir.
Ulemâdan bir cemaat aklın başta değil kalbte olduğuna bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Mesele ihtilaflıdır. Şâfiî1erle kelâm ulemâsına göre akıl kalbtedir. îmam Âzam, Ebû Hanîfe dimağda olduğuna kaildir. Bu meselede felsefe erbabının kavilleri Şâfiî1er'in; tabîbl e rinki İmam Âzam 'in mezhebine uymaktadır. Tabîbler: «Dimağ fesada uğrarsa akıl da bozulur.» derler. Nevevî : «Bu hadîste aklın kalbte olduğuna delâlet yoktur.» demiş ve et yememek için yemîn eden bir kimsenin kalb yemekle yemini bozulması meselesini de-lîl getirmiştir. Mamafih Şâfiî1er'in bu meselede iki kavli vardır. Birinci kavle göre yemîn bozulur; ikinciye göre bozulmaz; zira kalbe et denilmez; esah olan kavilleri de budur.

21- Deveyi Satıp Binmeyi İstisna Babı

109- (715) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Üm ey r rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ, Âmir'·den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Câbir b. Abdillâh rivayet etti ki: Kendisi hastalanmış bir devesinin üzerinde gidiyormuş; derken deveyi başı boş bırakmak istemiş. Câbir diyor ki:
Müteakiben bana Peygamber (Salİlalîahü Aleyhi ye Sellem) yetişti; ve benim için dua ederek hayvana vurdu. Bunu müteâkıb deve öyle yürüdü ki (o ana kadar) böyle yürüdüğü olmamıştı.
«Bunu bana bir okıyyeye sat!» buyurdular. Olmaz, dedim. Sonra: «Sat onu bana!» buyurdu. Ben de bir okıyyeye sattım; ama üzerindeki yükü evime götürmeyi istisna ettim. Yükü götürdüğümde deveyi kendilerine getirdim. Bana parasını saydılar. Sonra döndüm. Hemen arkamdan birini göndererek:
«Acaba deveni alayım diye sana fiyat kırdım mı dersin? Dirhemlerinle birlikte deveni de al! O senindir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Aliy b. Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ yâni İbni Yûnus, Zekeriyyâ'dan, o da Âmir'den naklen haber verdi. Âmir; Bana Câbir b. AbdİHâh İbni Nümeyr hadîsi gibi rivayet etti, demiş.

110- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile tshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Osman'ındır, (tshâk: Bize haber verdi; tâbirini kullandı.) Osman : Bize Cerîr, Mugîre'den, o da Şa'bî'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayette bulundu, dedi. Câbir şöyle demiş:
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellemj'le birlikte gazada bulundum. Altımda nerdeyse yürüyemez hâle gelmiş hasta bir sucu devem olduğu halde bana yetiştiler; ve bana:
«Devene ne oldu?» diye sordular. Hastadır; dedim. Bunun üzerine Re- (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilerleyerek hayvanı sürdü ve ona dua etti. Bundan sonra hayvan bütün develerin önünde gitmeye başladı. Re-sûlüllah (SallaUahii A leyhi ve Sellem) bana :
«Deveni nasıl görüyorsun?» diye sordu. Afiyette (görüyorum), ona senin bereketin isabet etti; dedim.

«Onu bana satar mısın?» buyurdu. Ben utandım. Ondan başka su taşıyan devemiz yoktu. Ama : Evet, dedim; ve Medine'ye varıncaya kadar sırtı benim olmak şartiyle deveyi kendilerine sattım. Ona : Yâ Resûlâllah, ben damadım; diyerek kendilerinden izin istedim. Bana izin verdiler. Bunun Üzerine Medine'ye müteveccihen oradan ilerledim. Nihayet Medine'ye vardım. Beni dayım (Cedd b. Kays) karşıladı ve deveyi sordu. Onun hakkında ne yaptığımı kendisine haber verince beni ayıpladı.
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem), kendisinden izin istediğim vakit:
«Ne aldın, bakire mi, dul mu?» diye sormuştu. Ben kendilerine dul aldım; cevâbını verdim.
«Birbirinİzle oynaşacağınız bir bakire ile evfense idin ya!» buyurdu.
— Yâ Resûlâllahî Babam vefat etti (yahut şehîd oldu). Küçük küçük kız kardeşlerim var. Onların emsaliy]e evlenip de (karımın) onları terbiye edemiyeceğinden, onlara bakamayacağından korktum da onlara baksın ve terbiye etsin diye dul ile evlendim, dedim. ;
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelince deveyi kendilerine götürdüm. Bana parasını verdiler, deveyi de iade buyurdular.

111- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Salim b. Ebi'I-Ca'd'dan, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu. Câbir şöyle demiş:
Resûliıttah (Sallallahü Aleyhi ve• Sellem)'\e birlikte Mekke'den Medine'ye yollandık. Derken benim devem hastalandı...
Câbir hadîsi kıssasiyle rivayet etmiştir. Bu hadîste şu da vardır:
Sonra bana:
«Şu deveni bana sat!» buyurdular. Ben:
— Hayır; o senindir; dedim.
«Yok! Sen onu bana sat!» dediler. Ben (yine) ;
— Hayır; o senindir yâ Resûlâllah! dedim. «Yok! Sen onu bana sat!» buyurdular. Ben :
— Bir adamın bende bir o kıy ye altın alacağı var. Bu para mukabilinde deve senin olsun! dedim.
«Onu aldım. Ama sen yükünü onunla Medine'ye götür!» buyurdular. Medine'ye geldiğimde ResûlüHah (Sallallahii Aleyhi veSellem) Bilâl'e :
«Ona bir okıyye altın ver; biraz da ziyade et!» buyurdu. Bilâl bana bir okıyye altın verdi; bir kîrât da ziyade etti. Bunun üzerine ben : Re-sûlüllah (SallaUahü Aleyhi' ve SeUerrj)"m ziyâdesi benden ayrılmasın dedim. Bu para bir kesemin içinde duruyordu. Nihayet Harra harbinde onu Şamlılar aldı.

112- (...) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüreyrî, Ebû Nadra' dan, o da CâbİR b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
— Bir seferde Peygamber (Sallallahu A leyhi ve Sellem)'e beraber bu-lunujorduk. Derken benim devem geri kaldı...
Câbir hadîsi hikâye etmiş. Bu hadîste şunu da söylemiştir :
— Bunun üzerine ResûlüHah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem) onu dürttü. Sonra baıîa:
«Besmele ile bin!» buyurdular. Şunu da ziyâde etmiştir: Durmadan bana ziyâde ediyor ve : «Allah seni mağfiret buyursun!» diyordu.

113- (...) Bana Ebu'r-Rabî' El-Atekî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebu'z-ZÜbeyr'den, o d Câbir'den naklen rivayette bulundu. Câbir şöyle demiş:
— Vaktaki Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) yanıma geldi, devem de hastalanmıştı. Onu dürttü. Deve sıçrayıverdi. Bundan sonra artık Resûl-ü Ekrem'in sözünü işiteyim diye dizginini kasıyor, fakat onu durduramıyordum. Nihayet Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bana yetişti; ve;
«Onu bana sat!» dedi. Ben de deveyi ona beş okıyyeye sattım. Ama: «Medine'ye kadar sırtı benim olmak şartiyle!» dedim.
«Medine'ye kadar sırtı senin olsun!» buyurdular. Medine'ye geldiğimde deveyi ona getirdim. Bana bir okıyye ziyade verdi. Sonra deveyi bana hibe etti.

114- (...) Bize Ukbe b. Mükrem El-Anı mî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Beşir b. Ukbe, Ebu'l Mütevekkil en-Nâcî'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'ie birlikte seferlerinin birinde (zannederim gâfcî olarak dedi) yola çıktını... diyerek hadîsi nakletti. Bu hadîste şunu da ziyade eyledi. Efendimiz :
«Yâ Câbir! Parayı tastamam aldın mı?» dedi. Ben, evet, cevâbını verdim.
«Para da senin, deve de senin olsun! Para da senin, deve de senin olsun!» buyurdular.

115- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Muhârib'den naklen rivayette bulundu ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'ı şunları söylerken dinlemiş:
KestdulİAh (Sal lallahü Aleyhi ve Seliem) benden iki okıyye bir dirheme yahut iki okıyye iki dirheme bir deve satın aldı. Sırar'a geldiğinde bir inek kesilmesini emir buyurdular. İnek kesildi ve cemaat ondan yediler. Medine'ye teşriflerinde mescide gelerek iki rek'at namaz kılmamı emir buyurdu; ve devenin kıymetini fazlasiyle tartıp verdi.

116- (...) Bana Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. El-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti \Dedi ki) : Bize Muhârib, Câbir'den, o da Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu kıssayı haber verdi. Şu kadar var ki:
«Onu benden adını koyduğu bir para ile satın aldı.» dedi; iki okıyye bir dirhem veya iki dirhemi zikretmedi. Bir de :
«Bir inek kesilmesini emir buyurdu. İnek kesildi; sonra etini taksim etti.» dedi.

117- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zahide, îbni Cüreyc'den, o da Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu kî, Peygamber (Sallatiahü Aleyhi ve Seliem) kendisine:
«Deveni dört dînâra aldım. Medine'ye kadar sırtı da senin olsun!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesaî muhtelif lâfızlar ve değişik isnadlarla tahrîc etmişlerdir. Buhâri'nin «Sahîh»inde yirmi yerde rivayet edilmişitr. Kitabımızın «Nikâh» bahsinde dahî geçmişti.
Hz. Câbir (Radiyailahu anh) 'nın bu hadîsi meşhurdur* Hâdise bir rivayette Tebûk gazasında, diğer bir rivayette bir hangi seferde geçmiştir. Bu iki rivayet arasında birbirine zıddiyet yoktur. İbni İshâk'in Vehb b. Keysân 'dan naklen rivayet ettiği hadîste ise Zâtü'r-Rikaa'

gazasında geçtiği zikrediliyor. Vâkıdî'nin rivayeti de bu şekildedir. Nitekim Tahâvî (238-321) rivayetinde bunun Mekke yolundan Medîne'ye dönerken vuku' bulduğu kaydedilmektedir ki, o da bu rivayetleri te'yîd eder; zîra Tebûk Mekke yolunda değildir. Zâtü'r-Rikaa' ise Mekke yolundadır. Süheylî, İbni İshâk'ın rivayetini kabul etmiştir.
Sırâr: Medîne'ye yakın bir yerdir. Bu kelime «Sarar» şeklinde* de okunabilirse de Sırâr rivayeti daha meşhurdur. Hattâbi : «Sırâr, Medîne'ye üç mil mesafede Irak yolunca eski bir kuyudur.» demiş; Kaadî Iyâz ise kuyu değil, bir yer ismi olduğunu tercih etmiştir. Bâzı rivayetlerde Sırâr yerine Dır âr denilmiştir; bu hatâdır. Aynı kelime bâzı nüshalarda gayri munsarif olarak rivayet edilmiştir; fakat meşhur olan rivayetlerde munsariftir.
Hz. Câbir (Radiyailahu anh) 'in : «Medine'ye varıncaya kadar hayvanın sırtı benim olmak şartiyle deveyi sattım...» sözünden murâd: Yükünü taşıtmasıdır.
Baîr: Yeni diş çıkarmış deve, bâzılarına göre yavru devedir.
Nâdıh: Su taşıyan devedir.
Okıyye: Nikâh bahsinde de görüldüğü vecihle eskiden kırk dirhem mânâsına gelirdi. Burada rivayetler muhteliftir. Bir rivayette «Beş okıy-yeye sattım; bana bir okıyye ziyâde verdi.» denilmiş; diğer rivayette : «îki okıyye ile bir yahut iki dirheme»; bir başka rivayette : «Bir okıyye altına»; bir diğerinde : «Dört dinara sattım» ifadesi kullanılmıştır. Buhari'nin rivayetlerinde ihtilâflar daha da çoktur. Bunların bâzılarında: «Sekiz yüz dirheme», bir rivayette : «Yirmi dinara sattım» deniliyor. ' Kaadî Iyâz'in naklettiğine göre Ebû Ca'fer Ed-Dâvûdî : «Bir okıyye altının miktarı bellidir; bîr okıyye gümüş ise kırk dirhemdir.
Bu ihtilâfların sebebi: Râvilerin hadîsi mânâ itibariyle rivayet etmiş, olmalarıdır; ki bu caizidr...» diyor.
Burada okıyyeden murâd altındır. Nitekim Salim b. Ca'd'm rivayetinde bu şekilde tefsir edilmiştir. Artık mutlak okıyye rivayeti de buna hamlolunur. «Beş okıyye» rivayeti: Beş okıyye gümüş demektir. Zâten o zaman bu miktar gümüş bir okıyye altın ederdi. Demek oluyor ki, akdin bir okıyye altınla yapıldığı; fakat gümüş okıyyelerle ödendiği anlatılmıştır; hüküm birdir. Bütün söylenenlerin bir okıyye üzerine yapılmış ziyade olması da muhtemeldir. Nitekim Câbir (Kadiyaiiahü antıj «Bana ziyâde ettikçe etti...» demiştir. Dört dinar rivayeti de muvafıktır; çünkü o zaman bir okıyye altının dört dinar olması ihtimali vardır. İki okıyye rivayetine gelince: Bunlardan biri ile satış yapılmış; diğeri ziyâde olarak verilmiş olabilir. Nitekim: «Bana bir okıyye ziyâde verd.» deniliyor. «Bir yahut iki dirhem» rivayeti Hz. Câbir'in : «Bana bir kî-rât ziyâde etti» sözüne muvafıktır. «Yirmi dinar» rivayeti ise o zaman kullanılan küçük küçük dinarlara hamledilir. Bir de «dört okıyye» rivayeti varsa da bunda râvi şüphe ettiği için.nazar-ı itibâra alınmamıştır.
Harra harbinden murâd Medine 'nin taşlık arazîsinde hicretin altmış üçüncü yılında Şamlılar'in yaptıkları yağma ve çarpışmadır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Ahmed , Evzâî, İshâk, Ebû Sevrve Ibnü'l-Münzir bu hadîsle istidlal ederek, istediği zaman satıcı da binebilmek şartiyle hayvan satmanın caiz olduğunu söylemişlerdir, İbni Ebî Leylâ ile İmam Ahmed'in ikinci bir kavle göre böyle bir akid caiz, fakat şart bâtıldır. İmam Mâlik bineR gidilecek mesafe yakın olmak şartiyle bu akdi caiz görmüştür.
Hanefîler'le İmam Şafîî'ye göre akid fâsiddir. Bu bâb-ta mesafenin hiç bir tesiri yoktur. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e devenin kıymetini vermek istemiş, fakat hakikî satış kasdetmemiştir. Bir de buradaki şartın akidde dahil olmayıp önce yapılması ihtimali vardır. Bu ise akde zarar vermez; şart akidde dahil olursa akid o zaman fasid olur.
2- Hadîs-i şerîf bakire ile evlenmeye teşvik etmekte ve onun faziletini bildirmektedir.
3- nesûYûttah (Saltallahu Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Bilâl'e: «Ona bîr olay ye allın ver, biraz da ziyâde et!» buyurması borç ödeme ve hukuku edâ meselesinde vekâlet caiz olacağına; borç öderken biraz ziyade vermenin müstehablığına delildir.
4- Sığın boğazlamak değil, kesmek sünnettir. Maamafîh boğazlamak da caizdir.
5- Seferden gelen kimsenin evvelâ mescide giderek iki rek'at namaz kılması müstehabtır.
6- Hadîs-i şerif Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Seliem) 'in bir mu'ci-zesini haber vermektedir ki, o da yürüyemez hâle gelmiş bulunan devenin onun dokunmasiyle önüne geçilemeyecek derecede hızlanmasıdır.
7- Malını satışa arzetmeyen bir kimseye satış teklif edilebilir.
8- Büyüğün arkadaşlarının hallerini sorması ve onlara yapacakları işin yolunu göstermesi müstehaptır.
9- Hadîs-i şerif Hz. Câbir (Radiyallahû anh) 'in kız kardeşlerinin istifadesi için bakire ile evlenmekten vaz geçmesinin bir fazilet olduğuna delildir. Câbir (Radİyallahû anh) 'in bir rivayete göre yedi, diğer bir rivayete göre dokuz kız kardeşi varmış.
10- Hayra delâlet etmek müstehaptır.
11- Sulehanm eserleriyle teberrük etmek müstehaptır. Zîra Hz. RestdüHah (Sallatlahü Aleyhi ve Seliem)'in ziyâdesini Harra harbine kadar yanından ayırmamıştır.
12- Seferden dönen asker, kumandanın izniyle ordunun önüne geçebilir.

22- Bir Kimsenin Ödünç Bir Şey Alıp da Ondan Daha İyisini Vermek Suretiyle Ödemesi Babı ve «Sizin En Hayırlınız Borcunu En İyi Ödeyeninizdir, Hadisi

118- (1600) Bize Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb, Mâlik b. Enes'den, o da Zeyd b. Eslem'den o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Râfi'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamdan ödünç olarak genç bir deve almış. Sonra kendilerine sadaka malı bir takım develer gelmiş; ve Ebû Râfi'a o zatın devesini ödemesini emir buyurmuş. Derken Ebû Râfi' dönerek : Develerin içinde altı yaşındaki seçkinden faskasını bulamadım, demiş. Bunun üzerine:
«Ona onu ver; zîra insanların en hayırlısı borcunu en iyi ödeyenlerdir.» buyurmuşlar.

119- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HâHd b. Mahled, Muhammed b. Ca'fer'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Zeyd b Eslem'den dinledim. (Dedi ki) : Bize Atâ' b. Yesâr, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âzadhsı Ebû Râfi'den naklen haber verdi. Ebû Râfi':
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ödünç olarak genç bir deve aldı...» diyerek hadîsin mislini rivayet etmiş. Şu kadar var ki:
«Zîrâ Allah'ın kullarının en hayırlısı (borcunu) en iyi Ödeyenleridir.» şeklinde söylemiş.

120- (1601) Bize Muhammed b. Beşşâr b. Osman El-Abdİy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Seleme b. Küheyl'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:

Bir adamın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de alacağı vardı. Bu sebeple ona ağır lâkırdı söyledi. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) "hı ashabı onu paylamak istediler. Bunun üzerine Peygamber (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem) i
«Hak sahibinin gerçekten konuşma hakkı vardır.» diyerek onlara:
«Bu adam için bir baş deve satın alın da kendisine verin!» buyurdu.
Ashâb : Biz ancak onun devesinden daha a'lâsını buluyoruz; dediler.
«Öyle ise onu satın alın da kendisine verin; zira sizin en hayırlıları rvzdan biriniz (yahut sizin en hayırlınız) borcu hususunda en iyi olanını zd ir.» buyurdular.

121- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Alî b. Sâlih'den, o da Seleme b. Kübeyl'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ödünç bir baş deve aldı da (yerine) ondan daha üstün bir baş deve verdi ve:
«Sizin en hayırlılarınız borç ödeme hususunda en İyi olanlarınizdır.» buyurdular.

122- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Seleme b Küheyl'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Bir adam KesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem^ 'den alacaklı olduğu bir deveyi istemeğe geldi de:
«Ona kendi devesinden daha üstün bir baş deve verin!» buyurdu. Bir de:
«Sizin en hayırlınız, borç ödeme hususunda en iyi olanmizdır.» buyurdular.
Aynı mânâda olan bu hadîslerden Ebû Hüreyre (Radiyaîîahü anh) rivayetini Buhârî «Vekâle» ve «İstikraz» bahislerinde; Nesâî «Büyû'»da; îbni Mâce «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tah-rîc etmişlerdir.
Sinn: Zâtü*s-sinn yâni muayyen bir yaş sahibi mânâsına gelir. Lügat kitaplarında devenin on yaşma kadar her yaşta ayrı isim taşıdığı zikredilir. Ebû Dâvûd bunları «Sünen»inde şöyle sıralamıştır: Huvar: Süt emen yavru deve; Fasîl: Memeden ayrılmış deve yavrusu; İbnü mehâd: İki yaşına girmiş erkek yavru; dişisine Bintü mehâd derler. İbnü Lebûn: Üç yaşma girmiş erkek yavru, dişisine Bintü Lebûn denilir. Hıkk: Dört yaşma girmiş erkek yavru, dişisine Hikka derler. Ceza': Beş yaşma girmiş erkek yavru, dişisine Cezea derler. Seniy: Altı yaşma girmiş erkek deve, dişisine Seniyye denir. Rabâi: Yedi yaşına girmiş deve, dişisine Rabâıyye derler. Sedîs yahut **Sedes:** Sekiz yaşına girmiş deve; Bâzilt Dokuz yaşına'girmiş deve; Muhallef: On yaşına girmiş deve demektir. Bu yaştan sonra devenin ayrıca adı yoksa da : «Bâ-zilu âm; Bâzilü âmeyn»; «Muhallefü âm, Muhallefü âmeyn, Muhallefü selâseti a'vâm...» diye isimler vererek on beş yaşına kadar çıkarlar.
Bekr: Devenin küçüğü mânâsına gelir. İnsanın küçüğüne çocuk denildiği gibi, devenin küçüğüne de Bekr, dişisine Bekra ve Kalûs denilmiştir.
Mehâsin: Kaadî Iyâz'ın beyânına göre mahsenin cem'idir; iyiler demektir, fakat ekseriyetle (ensen) in cem'i olan (ehâsin) şeklinde kullanılır. Mehâsin aslında bedenin güzel yerleri demek olduğuna göre bu kelimenin «zevu'l-mehâsin» yâni- güzel uzuvlara mâlik mânâsında kullanılmış olması da ihtimâl dahilinde görülmüştür.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf ödünç almanın ve borçlanmanın caiz olduğuna delildir. Peygamber (Saîlallühü Aleyhi ve Sellem) borçlanmaktan Allah'a sığınırdı. Öyle iken burada Ödünç alması ihtiyaçtan dolayıdır. İhtiyaç anında borçlanmak bütün ulemâya göre caizdir.
2- Bedenin sağlam ve evinde bulunan bir kimsenin başkasını tevkil etmesi umumiyetle fukahâya göre caizdir. İbni Ebî Leylâ, İmam Mâlik, Şafiî ve Hanefîler'den Ebû Yusuf'la Muhammed'in kavilleri budur. Ancak İmam Mâlik'e göre vekilin dâvâlıya düşman olmaması lâzımdır. Bu takdirde dâvâlı razı olmasa bile tevkil caizdir*.
Şftfiîler 'den «Et-Tevdîh» nâm eserin sahibine göre bu hadîs îmam Âzam'in aleyhine delildir. İmam Âzam bedenen sağlam ve evinde olan bir kimsenin vekâlet vermesini ancak hasmının rızâsı yahut hastalık veya üç günlük yol mazeretiyle kabul eder. Hadîs-i şerif onun kavline muhaliftir. Çünkü FeygamherfSallaUahü Aleyhi ve SelÎem) borcu olan deveyi kendi nâmına ödemelerini ashabına emir buyurmuştur. Bu onları tevkil etmek demektir. Halbuki kendisi başka yerde yahut hasta veya seferde değildi.
Aynî bu mütâleaya cevap vermiş; hadîsin İmam Âzam aleyhine delil olamayacağını, zira Hz. İmam'in böyle bir akid caiz değildir demediğini, binâenaleyh akdin ona göre de caiz olduğunu yalnız ona göre akdin lâzım gelmediğini yâni dâvâlının dâva ve ihzar isteme hakkının baki kaldığını söylemiştir ki, esah rivayete göre İbni Ebî Leylâ 'nın kavli de budur. Tevkil hususunda erkekle kadın arasında 'fark yoktur.
3- Hayvanı ödünç almayı caiz görenler bu hadîsle istidlal ederler. Evzâî, Leys, Malik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve îshâk'in mezhepleri budur. Bu hususta üç mezhep vardır:
a) İmam Şafiî, Mâlik ve cumhuru ulemâya göre bütün hayvanları Ödünç olarak almak caizdir. Bundan yalnız câriye müstesnadır. Zira cariyeyi cima'a hakkı olan bir kimseye ödünç vermek caiz değil, fakat cima'a hakkı olmayan birine meselâ cariyenin yakın akrabasına ödünç vermek caizdir.
b) Müzeni, İbni Cerîr ve Dâvûd-u Zahirî 'ye göre hayvanlar gibi cariyenin de mutlak surette herkese ödünç verilmesi caizdir.
c) İmam Âzam'la Küfe ulemâsına, Sevrî ve Hasen b. Sa1ih'a göre hiç bir hayvanı ödünç vermek caiz değildir. Bu kavil İbni Mes'ûd, Hı zeyfe ve Abdurrahman b Semura (Radivallahû anhûm) hazerâtından rivayet olunmuştur. Tahâvî (238-321) bu hadîsin ribâ âyetiyle neshedildiğini söylemiştir. Çünkü ribâ âyeti karşılığı olmayan her fazlalığı haram kılmıştır; bu mânâ Ödünç alınan hayvanda da vardır. Bu gibi nesihler tarih delaletiyle olur. Burada fazlalığı yasak eden nass, onu mubah kılan nassdan sonra gelmiştir. Hadîs-i şerifte yalnız borcunu iyi ödeyenler medh olunmuş, fakat mutlak bırakılmış; bir sıfatla vasıflandırılmamış tır. Hâsılı ödünç alıp vermek ölçülen, tartılan şeyler gibi misli bulunan şeylerde olur. Misli olmayan şeylerde meselâ: Sayı hesabiyle satılan birbirinden farklı şeylerde caiz değildir.
4- ödünç alan kimse cins, tartı veya ölçü itibariyle aldığından daha âlâsını verebilir. Bu bir iyilikten ibarettir. Ancak buna kail olanlarca da iki tarafın bu ziyadeyi şart koşmamış olmaları lâzımdır. Ziyade şart koşulursa bilicmâ' ribâ olur,
5- Müslümanların hükümdarı fakirlerle sair müslümanlar için Beytülmal'den ödünç bir şey alabilir; çünkü hükümdar bütün müslümanlann vasî ve vekili gibidir.
6- Resûllüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in alacaklıya sadaka malından verilmek üzere hakkından daha âlâsını tahsis buyurması müşkil sayılmıştır Zîra sadaka memuru sadaka malından teberru'da bile bulunamaz. Buna birkaç vecihle cevap verilmişse de Nevevî'ye göre en

mu'te-med cevap şudur: Peygamber (SalUıllahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz o deveyi kendisi için ödünç almıştır. Sadaka develeri gelince onlardan birini hak sahibinden satın almış, bu suretle kendi malı olan bu hayvanı teberru' etmiştir. Ebû Hüreyre (Radiyailahu anh) rivayetinde :
«Onun için bîr baş deve satın alın!» Duyurulması da bunu gösterir.
Bâzıları: «Bu deveyi ödünç alan fakir bir adamdı. Peygamber (SalîaUahü AleyhiveSellem) ona sadaka hayvanlarından bir deve verdi.» demiş; bir takımları da: «Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) o deveyi kendisi için değil, müslümanların başına gelen bir felâket içindi; ancak râvi mecazen kendisini göstermiştir; çünkü emri veren odur... şeklinde mütâlea yürütmüşlerdir.
7- Hak sahibinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize ağır lâkırdı söylemesi, hakkım şiddetlice istediğine hamlolunmuştur; yoksa küfrünü îcab edecek şekilde söğüp saymış değildir. Hak sahibinin yahudîlerden bir kâfir olması ihtimâli üzerinde duranlar dahî olmuştur.

23- Fazlalıklı Olarak Hayvanı Hayvanla Satmanın Cevazı Babı

123- (1602) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile tbntt Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bana bu hadîsi Kuteybe b. Soîd'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Efcu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etli. Şöyle demiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)e bir köle gelerek hicret üzerine ona bey'at etti. Efendimiz onun köle olduğunu sezemedi. Derken sahibi onu aramağa geldi. Peygamber (Sailalıâhü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Bu köleyi bana sat!» buyurdu ve onu iki siyah köle mukabilinde satın aldı. Ondan sonra bir daha (Bu köle midir?) diye sormadan kimseden köle almadı.
Neveî'nin beyanına göre bu hadîs köle sahibinin müslüman olduğuna hamledilmiştir. Zahire bakılırsa köle de .müslümandır. Müslüman bir köleyi kâfire satmak caiz değildir. Mâmâfîh kölenin yahut her ikisinin de kâfir olmaları ihtimal dahilindedir. Hicret için Peygamber (Sailalıâhü'Aleyhi ve Sellem) bey'at eden bu kölenin kendi malı olduğunu isbat etmiş olması lâzımdır.
Hadîs-i şerîf peşin olmak şartiyle iki köle mukabilinde bir köle satmanın caiz olduğuna delildir. Tirmizî bu hadîsi tahrîc ettikten sonra:
«Ulemâ bu hadîse göre amel etmişlerdir; peşin olursa iki köle mukabilinde bir köle satmak caizdir; veresiye olursa ihtilâf etmişlerdir.» demiştin
Bu hadîs Peygamber (Sallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüksek ahlâkına ve cömertliğine de delildir. Çünkü hicret etmek isteyen köleyi yalnız isteğini kabul ile bırakmamış; ona asıl maksadı olan sohbet şerefini bahşetmek için kendisini satın almıştır. Hadîs-i şerifi Buhâri'den maada bütün «Sünen* sahipleri tahrîc etmişlerdir.

24- Rehin ve Rehinin Hazarda, Seferde Cevazı Babı

124- (1603) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Muhammed b. EI-Alâ' rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Yahya: Bize haber verdi tâbirini kullandı. Ötekiler:) Bize Ebû Muâviye, A'meş'ten, o da İbrahim'den, o da El-Esved'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti, dediler. Âişe şunları söylemiş:
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selkm) bir yahudîden veresiye zahire satın aldı da ona bîr zırhını rehin olarak verdi.

125- (...) Bize îshâk b. İbrahim El-Hanzalî ile Aliy b. Haşrem rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îsâ b. Yûnus, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da EI-Esved'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. Soyle demiş:
Resûlüllah (SallatlahU Aleyhi ve Selîem) bir yahudîden zahire satın aldı da ona demirden bir zırh rehnetti.

126- (...) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Mahzûmî haber verdi. (Dedi M) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd A'meş'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
İbrahim Nehaî'nin yanında selemin lâfını ettik de şuhları söyledi: Bize Esved b. Yezîd, Âişe'den naklen rivayette bulundu ki:
Resûlüllah (SaîlaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) bir yahudîden bir müddete kadar zahire satın almış ve demirden bir zırhını ona rehin vermiş.

(...) vBize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gıyâs, A'meş'den, o da İbrahim'den naklen rivaye etti
«Bana Efcved, Âişe'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) den bu hadisin mislini rivayet eyledi» demiş; demirden kaydını zikret-raemiş.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'», «İstikraz», «Cihâd», «Şerike», «Selem» ve «Megâzî» bahislerinin on bir yerinde; Nesâî «Büyû'»da; İbni Mâce «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem} Efendimiz Ebû Şahme yahut Ebû Şahm denilen yahudî-den ailesi efradı i;in bir miktar arpa alarak ona «Zâtü'l-fudûl» nâmın-daki harp zırhını rehin vermiştir. Aldığı arpanın miktarı hususunda rivayetler muhteliftir. Bir rivayete göre otuz, diğerine göre yirmi, başka bir rivayetle kırk ölçektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu arpayı, yahudîden alış-veriş caiz olduğunu anlatmak için almış olması da bir ihtimâldir. Arpa mukabilinde zırhını rehin etmesi verecek başka bir şey bulamadığındandır.
Gerçi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yin ailesi ei'radı için senelik zahiresini bir yerde biriktirirdiği sahih rivayetlerle sabit olmuştur, fakat bu borçlanma o zahire bittikten sonra olmuştur. Ulemâdan bazıları borçlanmanın gelen misafirler sebebiyle yapıldığını söylemişlerdir; bilâhare bunu Hz. Ebû Bekir ödemiştir.
Resulü ükrem'Saltallahu A fevhi ve Sellem i 'in arpayı ashabının zenginlerinden almayıp yahudîye. müracaat buyurması, ya ondan başka kimsede bulunmadığından yahut sahabe arpayı kendisine teberru' ederek minnet altında kalmamak içindir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Veresiye satış caizdir. Îbnü'l-Arabî bunun bir ruhsat olduğunu söylemişse de zahire göre ruhsat değil azimettir. Kur'ân-ı Kerîm 'deki müdayene âyeti buna delildir.
2- Yahudilerle alış-veriş caizdir.
3- Hazarda yâni evinde olan bir kimse rehin verebilir. Mücâhid ve ona tebean Dâvûd.u Zahirî 'ye göre rehin ancak seferde caizdir.
4- Harb edilen yerde yiyecek sıkıntısından dolayı silâh ve harb alâtı rehin verilebilir. Zîra aile nafakası farzdır; fakat düşmana silâh ve

harb alâtı satılamaz.
5- Hadîs-i şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dünya ni'-metlerinin pek azına kanaat ettiğine delildir.

25- Selem Babı

127- (1604) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Amr: Bize rivayet etti, tâbirini kullandı.) Yahya : Bize1 Süfyân b. Uyeyne, tbni Ebî Necîh'den, o da Abdullah b. Kesîr'den, o da Ebu'l-Minhâl'den, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi dedi. IbnİAbbâs şöyle demiş:
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Setîem) Medine'ye geldiğinde Medîneli-ler meyvelerde bir ve İki seneliğine selem yapıyorlardı. Bunun üzerine:
«Her kim hurmada selem yapacaksa malûm ölçüde, malûm tartıda, malûm bir müddete kadar yapsın!» buyurdular.

128- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvaris, tbni Ebî Necîh'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdullah b Kesir, Ebu'l-Minhâl'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) geldiğinde halk selem yaparlardı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Kim setem yapacaksa ancak malûm bir ölçüde ve malûm tartıda yapsın!» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve İsmâîl b. Salim hep birden İbni Uyeyne'den, o da İbni Ebî Necîh'den bu isnâdla Abdülvaris'in hadisi gibi rivayette bulundu; yalnız "malûm bir müddete kadar» kaydını zikretmedi.

(...) Bize Ebû Küreyb ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahmân b. Mehdi rivayet etti.
Her iki râvi Süfyân'dan, o da İbni Ebî Necîh'den isnâdlariyle İbni Uyeyne hadisinin mislini «malûm bir müddete kadar» kaydını zikrederek rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Selem» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «ŞurûUda; îbni Mâce «Ticârât»da muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Selem ve selef bâzılarına göre takdîm ve teslîm mânâsına gelen iki müteradif kelimedir. Hattâ: «Selef Iraklılar 'in, selem ise Hicazlılar'ın lügatidir.» diyenler olmuştur. Şerîatte selem: Zimmette vasıflı olan bir malı peşin verilen bedelle satmaktır. Buna selem denilmesi, resi mâlin o mecliste teslim edilmesindendir. Re's-i mâlin Önce verilmesine bakarak selef de denilmiştir; şu halde selef selemden daha umumî mânâ ifade eder.
Slem şeriatta bilittifak caiz olan satışlardandır. Ona yalnız Saîd b. El-Müseyyeb'in muhalif kaldığı rivayet olunur. «Et-Telvîh» nâm eserde: «Bir taife selemi kerîh görmüşlerdir; Ebû Ubeyde b. Abdillâh b. Mes'ûd 'un selemi kerîh gördüğü rivayet olunur.» deniliyor.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

Tartı ile satılan şeylerde selem yapılırken kaç kilo veya okka olduğunu; ölçekle satılan şeylerde ölçek sayısını tâyin şarttır. Çünkü ölçek ve tartılar muhteliftir. Ancak bir yerde yalnız bir nevi' tartı ve ölçü bulunursa orada tâyîn şart değildir. Mutlak söylense de o yerin tartı ve ölçüsü anlaşılır. Ölçekle satılan şeylerde meselâ; Hicaz ölçeği, Irak kilesi diye tâyinin şart olduğunda ulemânın ittifakı vardır. Bundan dolayıdır ki, İbni Hazm: «Selem yalnız ölçü ve tartı ile satılan şeylerde caizdir.» demiştir. Ona göre hadîste zikredilmeyen şeylerde meselâ; metre ile yahut sayı hesabiyle satılan şeylerde selem caiz değildir.
Hanfî1erce miktarı ve sıfatı belli olan her şeyde selem caiz olur. Bunda metre, arşın gibi şeylerle satılan mallar ve ceviz yumurta gibi aşağı yukarı aynı büyüklükte olup sayı hesabiyle satılanlar da dahildir. Yalnız îmam Züfer'e göre sayı ile satılan malın taneleri birbirinden farklı ise, o malda selem caiz değildir.
î'mam Şafiî selemin yalnız tartı ile satılan şeylerde caiz olacağını söylemiştir. Şâfiîler'in «Er-Ravda» adlı fıkıh kitabında : «Ceviz ve badem gibi şeylerin kabukları birbirinden pek fazla farklı değilse, tartı ile satmak caiz olduğu gibi, esah kavle göre ölçü ile dahî satılabilirler. Fıstık ve fındık gibi şeyler de böyledir. Fakat karpuz, acur, sebze, ayva, nar, patlıcan, limon ve yumurtada muteber olan tartıdır.» deniliyor. İmam Ahmedin kavli de budur.
Mâ1ikî1er'in «El-Cevâhir» nâm kitabında beyân edildiğine göre İmam Mâlik sayı ile satılan şeylerde sayının kâfi geldiğine, tartıya lüzum olmadığına kaildir. Meğer ki, taneleri fiyat değişimini icab ettirecek derecede birbirinden farklı ola! O zaman yalnız sayı kail değildir.
Aynı eserde.: «Yumurta, patlıcan, nar, keza ceviz, badem gibi sayıya giren şeyleri sayı hesabiyle satmak âdet olmuştur; kahve de öyledir. Karpuz dahî birbirinden fazla farklı olmamak şartiyle aynı hükümdedir; Bunlara benzeyen her şeyin hükmü budur.» denilmektedir.
Madeni paralarda İmam Âzam'la Ebû Yûsuf'a göre selem caizdir. İmam Muhammed caiz olmadığına kaildir. İmam Mâ1ik'in ve bir rivayette İmam Ahmed'in mezhepleri de budur. Diğer rivayete göre İmam Ahmed: «Tartı ile selem caizdir.» demiş; hattâ bir rivayette sayı ile de caiz olacağını söylemiştir.
Madenî paralar hakkında İmam Şafiî 'den iki kavil rivayet olunmuştur.
Altın ve gümüş paralarda selem bir kavle göre bâtıldır. Diğer bir kavle göre parası veresiye olmak üzere satış mün'akid olur. Bundan mu-râd: Meselâ; gümüş para için bir elbiseyi selem yapmaktır. Fakat birinci kavil daha sahihtir. İmam Şafiî ikinci kavlin esah olduğuna kaildir.

26- Yiyecek Şeylerde İhtikar Yapmanın Haram Kılınması Babı

129- (1605) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni İbni Bilâl, Yahya'dan —ki İbni Said'dir— rivayet etti. Şöyle demiş: Saîd b. El-Müseyyeb rivayet ederdi ES, Muammer şunları söylemiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) «Her kim ihtikâr yaparsa âsî olmuştur.» buyurdu. Bunun üzerine Sa-îd'e: Ama sen ihtikâr yapıyorsun? dediler. Saîd:
Bu hadisi rivayet eden Ma'mer dahi ihtikâr yapardı; cevabım verdi.

130- (...) Bize Saîd b. Amr EI-Eş'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim b. İsmail, Muhammed b. Aclân'dan, o da Muhammed b. Amr b

Atâ'dan, o da Said b. El-Müseyyeb'den, o da Ma'mer b. Abdillâh'dan, o da ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yden naklen rivayet etti ki: «Asîden başka kimse ihtikâr yapmaz!» buyurmuşlar.

(...) İbrahim dedi ki: Müslim şunları söyledi: Bana arkadaşlarımızdan biri, Amr b. Avn'dan naklen rivayette bulundu. (Demiş ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, Amr b. Yahya'dan, o da Muhammed b. Amrd'an, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den, o da Benî Adiy İbni Kâ'b kabilesinden biri olan Ma'mer b. Ebî Ma'mer'den naklen haber verdi. Ma'mer:
Resûlüllah (Salfallahü Aleyhive Seltem) şöyle buyurdular; diyerek Süleyman b. Bitâl'in, Yahya'dan rivayet ettiği hadîsin mislini zikretmiş.
Gassânî ve diğer hadîs âlimlerinin beyânına göre bu hadîsin son rivayeti Müs1im'in tahrîc ettiği on dört maktu' hadîsten biridir. Fakat Kaadî Iyâz: «Evvelce de söylediğimiz gibi böyle hadîse maktu' denilmez; bu ancak meçhulün rivayeti kabîlindendir.» diyor ki, doğrudur. Bu rivayetin zaran yoktur; çünkü İmam Müslim onu mütabeat olarak getirmiştir. Asıl hadîsi mevsuk râvilerin rivâyet-leriyle muttasıl olarak zikretmiştir. Buradaki meçhul râviyi Ebü Dâvûd ve" diğer hadîs imamları ismiyle rivayet etmişlerdir.
Hâtı': Âsî, günahkâr demektir. İhtikâr' lügatte : Toplamak ve hapsetmektir. Şerîatte ise: Şehirden veya erzak celbettiği yerden zahire satın alarak, pahalanıncaya kadar hapsetmesidir. İhtikârın şartı, umuma zarar veren bir şehirde yapılmasıdır. Bâzıları ihtikâr sayılmak için pahalılık zamanında satın alıp daha ziyade pahalanmasını beklemeyi şart koşmuşlardır.
Hanefîler'e göre umuma zararı olan yerde insan ve hayvan .yiyeceklerinde ihtikâr yapmak mekruhtur. Umûma zararı olmayan yerde malım satmayıp pahalılaşmasını beklemek ihtikâr . sayılmadığı gibi, tarlasından çıkan mahsulünü veya uzak yerden getirdiği zahiresini satmamak da ihtikâr değildir.
Şâfiîler bu hadîsle istidlal ederek hassaten yiyecek şeylerde ihtikârın haram olduğuna kaildirler. Yiyecek kabilinden olmayan şeylerde bilittifak ihtikâr yoktur. İhtikârın men' edilmesindeki hikmet âmmeden zararı defetmektir. Hattâ bir kimsenin elinde zahîre bulunsa da halk Gna muhtaç olsalar başka zahîre bulamadıkları takdirde o kimse zahiresini satmaya mecbur edilir. Hz. Ömer (Radiyallahu anh)ın : «Mekke'de zahîre ihtikâr etmeyin; zîra zulmü ilhâddır.» dediği rivayet olunur. Gerçi hadîs-i şeriften Saîd b. El-Müseyyeb ile râvi Ma'mer'in ihtikâr yapardıklan anlaşılıyorsa da İbni Abdilberr ile diğer bir takım ulemâ bunların zahîre değil, zeytinyağı ihtikâr ettiklerini söylemişler; hadîsi ihtiyaç zamanında yiyecek saklamaya hamletmişlerdir. Nitekim Hanefî1er'le Şâfiî1er'in mezhepleri de budur.

27- Alış-Verişte Yeminden Nehi Babı

131- (1606) Bize Züfaeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Safvân- El-Emevî rivayet etti. H.
Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. Her iki râvi Yûmıs'dan, o da tbni Şi-hâb'dan, o da İbni'l-Müseyyeb'den naklen rivayet etmişlerdir ki, Ebû Hü-reyre, ben Resûlüllah(SaUal!alıü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Yemin malın harcanmasına, kazancının elden gitmesine sebeptir.» buyururken işittim, demiş.

132- (1607) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ile Ebû Küreyb ve tshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Şeybe'nindir. (İshâk: Biz haber verdi, tâbirini kullandı.) Ötekiler: Bize Ebû Usâine, Velid b. Kesir'den, o da Ma'faed b. Kâ'b b. Mâlik'ten, o da Ebû Katâdete'l- Ensârî'-den naklen rivayet etti ki, Ebû Katâde Resûlüllah (SalialiahÜ Aleyhi ve Sellem)'ıı
«Alış-verişte çok çok yemfn etmekten sakinini Zira yemîn (matı) har-çattırır; sonra yok eder.» buyururken işitmiş, dediler.
Ebû Hüreyre (Radiyallahu ank) rivayetini Buhar i, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Bûyû'» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Ebû Katâde rivayeti de aynı mânâdadır.
Bu rivâyetlerdeki yeminden naurâd: Yalan yere yemîn etmektir. Menfeka: Harcamaya sebep, Memhaka: Bereketine gidermeye sebep mânâlannadır. Bu kelimeler birer ismi mekân olup mübalega için kullanılmışlardır. Asılları masdar-ı mîmîdir. Aynı kelimeler: Münfika ve Mümhika şekillerinde ismi fail olarak da rivayet edilmişlerdir.
Hadîs-i şeriV her iki rivâyetiyle ahş-verişte çok yemin etmenin memnu' olduğuna delildir. Çünkü lüzumsuz yere yemîn etmek mekruhtur. Burada ona bir de malın revâc bulması inzimam etmektedir. Bir de müşteri çok defa yemine aldanır.
Hâsılı yeminle mal satmak satıcının zannma göre malın harcanmasına sebep olursa da hakîkatta bereketinin elden gitmesine sebep olur. Bu hem dünyevî, hem uhrevî tasavvur edilebilir. Dünyada malı telef clabilir; yahut faydasız yere harcanır. Âhirette ise sevabı kalmaz.

28- Şuf'a Babı

133- (1608) Bize Ahmed b.-Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den nakler rivayette bulundu. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü Hayseme, Ebu'z-Zübeyr'dcn, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş:
Resûlüllah (Saliallchü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimsenin bîr yurdda veya hurmalıkta ortağı varsa o kimse ortağına bildirmedikçe satış yapamaz. (Ortağı) isterse alır; istemezse terk eder.» buyurdular.

134- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız İbni Nümeyr'indir İshâk bize haber verdi tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Abdullah b. İd-rîs rivayet etti, dediler. (Demiş ki) : Bize İbni Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu. Câbir şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) taksim edilmemiş bulunan her ortaklıkta yurd olsun, bahçe olsun şuf'a hakkını hüküm buyurdu. Şerikine haber vermeden (ortağın) satış yapması kendisine helâl olmaz. (Şeriki) isterse alır; dilerse terkeder. Şayet satar da şerikine haber vermezse şeriki o mala -en lâyık kimsedir.

135- (...) Bana Ebu't-Tâhir dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze İbni Vehb İbni Cüreyc'den naklen haber verdi. Ona da Ebu'z-Zübeyr habe yermiş ki, kendisi Câbir b. Abdillah'ı şunları söylerken işitmiş:
Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem):
«Şuf'a hakkı yere, yurda veya bahçeye ait her ortalıkta vardır. (Ortağın) şerikine arzedip o da ya alıp yahut terk etmedikçe satışı muteber

değildir. Bunu yapmazsa kendisine haber verinceye kadar şeriki o mala en lâyık kimsedir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'», «Şerike», «ŞuFa» ve «Terkü'l-Hıyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd *Büyû'»da; Tirraizi ile İbni Mâce «Ahkâm»d muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Şuf'a: Katmak, çift yapmak mânâsına gelen «şefea» fiilinden alınma bir isimdir. Fukahâya göre şuf'a: Bir kimsenin milkine bitişik bir akar satılırken kararlaştırılan kıymetini Ödemek şartiyle onu müşteriden cebren almastdır. Buna şuf'a denilmesi, bir hisseyi diğerine kattığı içindir.
Rab': Yurd, mesken ve yer mânâlarına gelir. Asıl itibariyle bu kelime bahar mevsiminde oturulan yerdir. Rab'a: Rab'ın müennesidir. Bâzıları müfredi olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre rab' ismi cinstir.
Taksim edilmemiş bir akarda ortak olan kimsenin o akarda şuf a hakkı olduğunda bütün ulemâ müttefiktir. Hadîs-i şerîfde geçen «taksim edilmemiş her ortaklıkta...» ibaresinden murâd akardır.
Şuf'a kıyâsa muhalif olarak hadîslerle sabit olmuştur. Bundaki hikmet ortağın zararını önlemektir. Şufanın akara mahsus olması en ziyâde zarar ondan geleceği içindir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Şuf'a hakkının yalnız akarda sabit olduğunu söyleyenler bu hadîsle istidlal 'etmişlerdir.
2- Evzâî, Leys b. Sa'd, İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr şuf'a hakkının yalnız hissesi ayrılmamış ortağa mahsus olduğunu, komşuluk sebebiyle bu hakkın vâcib olmadığını söylemişlerdir.
3- Sevrî, Hasen b. Hayy, îshâk, bir rivayette İmam Ahmed, Ebû Ubeyd ve Zâhiriyye ulemâsına göre İki ortaktan biri hissesini diğerine arzeder; o da satın almazsa juf 'a hakkı kalmaz. Bu kavil Hakem b. Uteybe- 'den de rivayet olunmuştur.
İmam Âzam, Mâlik ve Şâfiîler bununla o hakkın sakıt olmadığına kaildirler. Onlara göre ortak şahıs satıştan sonra da o malı alabilir. Çünkü şeriki arzettiği azman şuf'a hakkı henüz vâcib olmamıştır. O ancak satıştan sonra vâcib olur. Şu halde henüz vâcib olmayan bir şeyi terk etmenin mânâsı yoktur; o şeyde hakkı vâcib olunca artık sükût etmez.
4- İbrahim Nehaî, Kaadî Şureyh, Sevrî, Amr b. Hureys, Hasen b. Hayy, Katâde, Hasan-ı Basrt, Hammâd b. Ebî Süleyman, İmam Âzam, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed:" «Tarla, mesken ve bahçede şuf'a hakkı evvelâ hissesi ayrılmayan ortağa, sonra hissesi ayrılıp da yol veya su hakkı kalan ortağa, daha sonra bitişik komşuya sabit olur.» demişlerdir. Bitişik komşudan maksad : Evler arka arkaya olup kapısı başka yola açılan kimsedir. Ata 'nm: «Şuf'a hakkı her şeyde hatta elbisede bile vardır.» dediği rivayet olunur. Bu söz bâzı Şâfiîler'le İmam Mâlik 'ten de rivayet olunmuşsa da Kaadî Ebû Muhammed bunu kabul etmemiştir.
İmam Mâlik ile îmam Ahmed'in gemilerde şuf'a hakkına kail oldukları rivayet edilmiştir.
5- Hanefîler'e göre şuf a hakkı yalnız bitişik komşuya mahsustur. Hasen b. Hayy, ortaktan sonra mutlak surette komşusunun şuf'a hakkına mâlik olduğunu söylemiştir. Bir takım ulemâ şuf'a hakkını kazanacak komşuluğun hududunu satılık evin etrafından kırk hâne, diğer bâzıları her tarafından kırkar hâne olarak sınırlandırmışlar-, dır. Sabah namazını bir mescidde kılanlar komşudur, diyenler olduğu gibi, bütün Medine halkını birbirlerine komşu sayanlar da vardır.
6- Hadîsteki «şerik» tâbiri âmm olup müslümana da kâfire de şâmildir. Binâenaleyh îmam Âzam, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve cumhura göre zimmîye de şuf'a hakkı sabittir. Şa'bî , Hasen ve İmam Ahmed müslüman aleyhine zimmîye şuf'a hakkı tamnamayacağma kail olmuşlardır.
7- Şehirliye olduğu gibi köylüye ve çölde yaşayana da şuf'a hakkı sabittir. Ebû Hanîfe ile Sevrî, İshâk, Şafiî, îmam Ahmed ve cumhurun kavilleri budur. Şa'bî : «Şehirde yaşamayanlara şuf'a hakkı yoktur.» demiştir.
Ortağının hissesini başkasına satmasına razı olduktan sonra şuf'a hakkım kullanarak o hisseyi almak isteyen şerikin hakkı bakidir. Hanefî1er'ce, Şafiî ve Mâlikîler'in mezhepleri bu olduğu gibi İbni Ebî Leylâ, Osman-ı Betti ve diğer birçok ulema da buna kaildirler.
Hakem, Sevrî, Ebû Ubeyd ve hadîs ulemâsından bir taifeye göre şerikin hakkı sakıt olur. îmam Ahmed 'den iki kavil rivayet olunmuştur.

29- Komşunun Duvarına Mertek Çakma Babı

136- (1609) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, thni Şihâb'dan dinlediğim, onun da A'rec'den, onun da Ebû Hüreyre'-den naklettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)
«Hİç biriniz komşusunu duvarına mertek çakmaktan menetmesin.» buyurmuşlar. Bundan sonra Ebû Hüreyre şunları söylemiş:
«Aceb neden sizleri buna yanaşmaz görüyorum? Vallahi bunu sizin omuzlarınız arasına atacağım!*

(...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet eyledi. H.
Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi B uhâri «Mezâlim» bahsinde; Ebû Dâvûd «Kazâ-da; Tirmizî «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin başka rivayetlerinden anlaşıldığına göre Hz. Ebû Hüreyre bu hadîsi Medîne valisi bulunduğu sırada nakletmiş. As-hab başlarını önlerine eğmişler. Bunun üzerine : «Vallahi bunu sizin omuzlarınız arasına atacağım!» Bir rivayette: «Hoşunuza gitmese de gözlerinizin önüne sereceğim!» demiş.
Hattabî diyor ki: «Bu sözün mânâsı: Eğer siz bu hükmü kabul ve birrizâ onunla amel etmezseniz ben o merteği zorla sizin boynunuza yükleyeceğim, demektir. Ebû Hüreyre bununla mubâlega kasdet-miştir.»
Nevevî'ye göre bu sözün mânâsı: «Bu hükmü sizin aranızda açıkça söyleyip; omuzlarınızın arasına ağır bir şeyle vurur gibi onunla sizin canımu sıkacağım!» demektir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

Ulemâ bu hadîsin mânâsı üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre mânâsı, komşuya iyilik etmeye teşviktir; vücup ifade etmez. İmam Âzam ile îmam Mâ1ik'in kavilleri budur. MâlikîLer Men îbni Abdilhakem'in rivayetine göre İmam Mâlik: «Bir kimseye komşusunun duvarına mertek çakması için hükmedilemez. Biz bunu Resûlüllah. (Sallallahü A leyhi ve Setlem) 'in komşuyu tavsiyesi olarak kabul ediyoruz.» demiştir.

Bir takımları komşuya zarar vermemek şartiyle duvarına mertek çakmanın vâcib olduğunu söylemişlerdir. İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbel, Dâvûd-u Zahirî, Ebû Sevr ve hadîs ulemâsından bir cemaatin mezhepleri de budur. Bu kavil Hz. Ömerı' Rcutiyallahii anh) 'dar rivayet olunmuştur. İmam Şafiî'-nin yeni mezhebinde bu mesele hakkında iki kavli vardır. Bunların meşhur olanına göre mal sahibinin izni şarttır. Fakat razı olmazsa mecbur edilmez.

30- Zulmü, Yer Gasb Etmeyi ve Saireyi Haram Kılma Babı

137- (1610) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Aliy b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail yâni İbni Ca'fer, Alâ* b. Abdirrahmân'dan, o da Abbâs b. Sehl b. Sa'd Es-Sâid'den, o da Saîd b. Zeyd İbni Amr b. Nüfeyl'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllal (Salİallahü A leyhi ve Sellem)
«Her kim zulüm yolu ile bir karış yer alırsa, Allah onu kıyamet gününde yedi kat yer (in dibin) den itibaren boynuna dolar.» buyurmuşlar

138- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Muhammed rivayet etti. Ona da babası, Saîd b. Zeyd b, Amr b. Nüfeyl'den naklen rivayette bulunmuş ki, Ervâ evinin bir kısmı hakkında kendisinden dâ-vâcı olmuş da (Saîd) : Evi ona bırakın! Zîra ben Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem/l :
«Her kim hakkı olmaksızın bir karış yer alırsa kıyamet gününde yedi kat yer (in dibin) den boynuna dolanacak!» buyururken işittim. A İla hım! Eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et! Kabrini de evinde yap! demiş.
Râvi diyor ki: Sonra ben bu kadını kör olmuş; duvarları yoklarken gördüm. Bana Saîd b. Zeyd'in (bed) duası isabet etti; diyordu. Bir defa bu kadın evde dolaşırken bir kuyunun üzerine uğrayarak içine düşmüş; o da onun kabri olmuş.

139- (...) Bize Ebu'r-Rabî' El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Hişâm b. Urve'den, o*da babasından naklen rivayette bulundu ki, Ervâ binti Üveys, Saîd b. Zeyd'in kendi yerinden bir parça aldığım iddia etmiş ve onu Mervân b. Hakem'e da'vaya vermiş. Bunun Üzerine Saîd; Ben Resûlüllah (Sailatiahü Aleyhi ve SeHernl'den işittiğim şeyden sonra hiç onun yerinden bir şey alır mıyım? demiş. Mervân: Re-sûlüllan (SallaUahü Aleyhi ve SeUem/âen ne işittin? deyince : Ben Resûlüllah (Sa'dallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim zulüm yolu ile bir karı? yer alırsa, yedi kat yer (in dibin) tt kadar boynuna dolanır.» buyururken işittim; cevabını vermiş. Bunun üzerine Mervân kendisine: Bundan sonra senden bir hangi beyyine istemiyorum; demiş. Saîd de: Allahım, eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et; ve kendisini kendi yerinde öldür! diye bed duâ etmiş.
Râvi diyor ki: Bu kadın kör olmadan ölmedi. Sonra bir defa kendi yerinde dolaşırken birden bir çukura düşerek öldü.

140- (...) Bize Ebû Bekir b. £bî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyyâ b. Ebî Zaide, HİşâM'dan, o da babasından, o da Saîd b. Zeyd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Ben Peygamber (Sailatlahü Aleyhi ve Seltem)'i:
«Her kim zulüm yolu ile bir kan; yer alırsa, o yer kıyamet gününde yedi kat yer (in dibin) den (başlayarak) o kimsenin boynuna dolanacaktır.» buyururken işittim.

141- (1611) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü A ieyhi ve Sellem):
«Eğer-bir kimse hakkı olmaksızın bir karış yer alırsa, Allah kıyamet gönünde onu yedi kat yer (in dibin] e kadar boynuna dolar.» buyurdu.

142- (1612) Bize Ahmed b. İbrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed yâni İbni Abdilvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb yâni İbni Şeddâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya —ki İbni Ke-sîr'dİr—, Muhammed b. İbrahim'den naklen rivayet etti; ona da Ebû Seleme rivayet etmiş. Ebû Seleme ile kabilesi arasında bir yer hakkında husumet varmış. Kendisi Âişe'nin yanına girerek bunu ona anlatmış. Âişe *
Yâ Ebâ Seleme, sen bu yerden sakın! Zîra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bir kimse bir kanş kadar yer için zulmetse, o yer yedi kat yer (İn dtbin) den itibaren boynuna dolanır.» buyurdular.» demiş.

(...) Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân b. Hilâl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebân haber verdi. (Dedi ki) : Biz Yahya rivayet etti, ona da Mu ha mm e d b. İbrahim, ona da Ebû Seleme, Âişe'nin yanına girdiğini rivayet etmiş. Râvi yukarıki hadîsin mislini zikretmiştir.
Bu rivayetlerden Saîd b. Zeyd ve Ebû Seleme hadîslerini Buhâri «Mezâlim» bahsinde; ayrıca Ebû Seleme hadîsini «Bed'ül-halk»da tahrîc etmiştir.
Hu. Saîd (RadiyaUahü anh) hadîsinin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Ervâ binti Üveys namında bir kadın, yerimi gasbetti iddiasiyle Hz. Saîd'i Mervân'a şikâyet etmiş. Saîd (RadiyaUahü anh} cennetle müjdelenen on bahtiyardan biridir. Eski müs-lümanlardan duası müstecâb bir zâttı. Mervân bu şikâyet üzerine Hz. Saîd'e bir hey'et göndererek tahkikatta bulunmak İstemişse de Hz. Saîd (RadiyaUahü anh) iddia edilen yeri derhal kadına bırakarak dâvayı kapatmış; kadına da bed duâ etmiş. Neticede kadın tamamiyle onun bed duasına uğramış.
Ulemânın beyânına göre bu hadîs, yerlerin de gökler gibi yedi kat olduğunun açık delilidir. Nevevi bunu beyândan sonra şunları söylüyor:
«Fakat bu mumâseleti hey'et ve şekille te'vîl, zahire uygun değildir. Hadîsteki yedi kat yerden murâd yedi iklimdir, diyenlerin sözü de böyledir; zîra yerler yedi tabakadır. Bu te'vîl bâtıldır. Ulemâ onu çöylt: iptal etmişlerdir: Eğer yedi kat yerden murâd yedi iklim olsaydı o zaman zâlimin boynuna kendi ikliminden geri kalan iklimlerden bir karışının dolanmaması îcâbederdi; halbuki yerin tabakaları böyle değildir; çünkü bu tabakalar mülkiyet hususunda o bir karış yere tabidirler; bir karış yere sahip olan bir kimse o yerin altındaki tabakalara da mâlik olur.
Boynuna dolanma meselesine gelince : Bu hususta dahi bir takım ihtimaller üzerinde durulmuştur. Ezcümle bazılarına göre bunun mânâsı, o bir karış yerin yedi kattan misli alınarak zâlime yüklenmek ve taşıması emrolunmak ihtimaldir. Bir takım ulemâ bu yer onun boynuna halka gibi takılır; zâlimin boynu uzatılır, demiş; bazıları bu işin günahının boynuna dolanacağım söylemişlerdir.
Taberî (224-310)'nin «Et-Tehzîb» nâm eserinde Ya'1a b. Mürra'dan rivayet olunan bir hadîste: «Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in herhangi bir kimse zulmen bir karış yer alırsa Allah ona o yeri yedi kat yerin dibine kadar kazdırır; sonra kıyamet gününde bütün insanların hesabını görünceye kadar bunu onun" boynuna dolar.» buyurarak gasbedilen yerin nasıl boyuna dolanacağı beyan olunmuştur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Zulüm ve gasb şiddetle haramdır.
2- Bir yere sahip olan kimse o yerin altına da tâ nihayetine kadar mâlik olur. Başkalarının o yerin altına kuyu ve kanal gibi şeyler kazmasına mâni* olabilir. Bu hususta zarar görmesi veya görmemesi bahis mevzuu değildir; zira yerin altı üstüne tâbi'dir. Kurtubî 'nin beyanına göre bir kimse arazîsin kazarak altında mâden veya benzeri bir çey bulsa ulemâdan bâzıları buna da mâlik sayılacağına kail olmuş, bir takımları ise bulunan şeyin umum müslümanlarm malı olacağını söylemişlerdir. Yerin üstü de o yere tâbidir. Binâenaleyh kimseye zarar ver-meml-k şartiyle yerin üstüne sahibi istediği kadar kat çıkabilir.
3- Yer gasbedilebilir. îmam Mâlik, îmam Şafiî ve îmam Ahmed b. Hanbel ile Hanefîler 'den 1mam Muhammed ve îmam Züfer'in kavilleri budur. Hattâ bir zamanlar îmam Ebû Yûsuf da buna kaildi. Sonradan îmam Âzam 'la beraber olarak: «Gasb ancak nakli mümkün olan şeylerde tahakkuk eder; çünkü zilyedlik ancak nakille giderilebilir; akarda nakil yoktur.» demişlerdir. Hanefiyye 'den bâzılarının beyanına göre İmam Âzam'la îmam Ebû Yûsuf dahî e karda gasbın tahakkuk edebileceğine kaildirler. Ancak ödemeyi îcâb edecek şekilde değildir.
4- Hz. Saîd b. Zeyd rivayeti, onun menkıbesine, duasının kabulüne ve zâlime bed duâ edilebileceğine delildir.

31- Yol Hakkında İhtilaf Edildiği Vakit Yolun Ne Kadar Olacağı Babı

143- (1613) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Muhtar rivayet etü. (Dedi ki) : Biz Hâlid El-Hazzâ', Yûsuf b. Abdillâhdan, o da bahasından, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayette bulundu ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Setîem):
«Yol hakkında ihtilâfa düşerseniz, yolun genişliği yedi arşın yapılır.»
buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Mezâlim» bahsinde tahrîc etmiştir.
Zira': Arşın demektir; hem nıüzekker hem müennes bir kelimedir. Bazı rivayetlerde müzekker, bazılarında müennes olarak zikredilmesi bundandır. Burada zirâ'dan murâd: Her beldede âdet olan arşın ve metre gibi şeylerdir.
Açılacak- yol hakkında Nevevî şunları söylüyor: «Bîr kimse mülkü olan yerin bir kısmını gelip geçenlere yol ayırsa, bu yolun miktarı o kimsenin ihtiyarına bırakılır. Efdal olan yolu geniş bırakmaktır. Ama hadîsten murâd bu değildir. Şayet yol, bir cemaatin arazîsi arasında bulunur da onu yenilemek isterler ve şu kadar olsun diye bir miktar üzerinde anlaşırlarsa, bu anlaşma mu'teber olur; yolun ne kadar olacağında ihtilâf ederlerse o zaman yol yedi arşın bırakılır. îşte hadîsten murâd budur. Ama yedi arşından daha geniş olarak yapılmış bir yol bulursak, bu yolun az da olsa hiç bir yerini benimsemeye kalkışmak hiç bir kimseye caiz değildir. Yalnız etrafındaki hâli yerleri işlemek caizdir. Yoldan geçenlere zarar vermemek şartiyle bu yeri ihya suretiyle mülk edinebilir...»
Tahâvî bu hadîsin yeni açılacak yollar hakkında olduğunu söylemiş; El-Mühelleb (-83) : «Bu hüküm evlerin arasındaki yollır hakkındadır. Ev sahipleri aralarında yol açmak isterlerse yedi arşın genişliğinde yapmaları îcâbeder, tâ ki gelip geçenlere ve yük getirip götürenlere zarar vermesin.» demiştir.
Taberî bu hükmün ulemâya göre vücûp iiade ettiğini bildiriyor.
Bâzıları bu hadîsin ana caddeler hakkında olduğunu, mahalleler, arasında yeni açılacak yolların anlaşmaya bağlı olup yedi arşından daha az da olabileceğini söylemişlerdir.

---

[1] islâm devletî teb'asi müslimdir.
[2] Bâzı nüshalarda bunun yerine (Ebu Bekr) denümişse de doğrusu Ebû Küreyb'idr.
[3] Bu rivayet de Müslim'deki muallâk mâdİslerden İbridir.
[4] Ebû Seleme'nin ismi Mansur b. Seleme'dir Kavilerden biri Künyesini, diğer: İdmini sâ yi emiştir.
[5] Şafîî fikhına dâirdir
[6] Hadîs ulemasının beyanına göre bu hadîsi yalnız başına Ebû Mes*att UkbenVbnfi Amr et-Ensârî rivayet etmsitir. Ukbetâ'bnü Âmir'in bu bâbda rivayeti yoktur. îsnadda ri-vilerden Ebû HâlİId-i Ahmet'in vehmettiğini Beykarî .söylemiştir
[7] İmam MufaammedİN eseri
[8] Yemenli bir kabiledir.
[9] Takriben on sekiz litrelik ölçek.
[10] Sure-i Mâide, âyet: 90
[11] Sure-i Bakare, âyet: 275
[12] Fussilei âyet: 39
[13] Nevevî'nin beyanına göre: Taş ve cevher gibi şeylerle karışık altın mânasına olsa gerektir. Çünkü okıyye kırk dirhem ağırlığı olduğuna göre bu mikdar hâlsi :.liin, iki veya üç dinarla satın alınmaz
[14] Hafif kaynatılmış hurma ve üzüm şırası

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25- CİHAD KİTABI (Bölümleri)
1- CİHADIN FARZ OLUŞU
2- CİHADI TERKETMENİN CEZASI
3- ALLAH YOLUNDA BİRÇOK SEFER ÖLÜMÜ İSTEMEK
4- SAVAŞA KATILANLARIN KATILMAYANLARA ÜSTÜNLÜKLERİ
5- ANNE VE BABASI SAĞ OLUP ONLARA BAKACAK KİMSE SAVAŞA KATILMAMALI MI?
6- ANNESİ SAĞ OLUP BAKIMA MUHTAÇ İSE NE OLACAK?
7- ALLAH YOLUNDA MAL VE CANLA CİHADIN DEĞERİ
8- ALLAH YOLUNDA BİNİTSİZ YAYA OLARAK CİHAD EDENİN KIYMETİ
9- ALLAH YOLUNDA TOZLANAN AYAKLARIN SEVABI
10- ALLAH YOLUNDA UYKUSUZ KALAN GÖZÜN SEVABI
11- SABAH AKŞAM ALLAH YOLUNDA HAREKET ETMEK
12- ALLAH'IN YARDIM EDECEĞİ ÜÇ KİŞİ KİMLERDİR?
13- ALLAH'IN ELÇİLERİ KİMLERDİR
14- ALLAH KİMİ GARANTİ ALTINA ALMIŞTIR?
15- SAVAŞAN MÜFREZELERİN SEVABI
16- ALLAH YOLUNDA SAVAŞAN KİMSENİN ÖRNEĞİ NASILDIR?
17- CİHADA DENK OLAN AMEL HANGİSİDİR?
18- ALLAH YOLUNDA CİHAD ETMENİN DE DERECELERİ VAR MIDIR?
19- MÜSLÜMAN OLUP HİCRET VE CİHAD EDENİN DURUMU
20- ALLAH YOLUNDA ÇİFT SADAKA VERENİN SEVABI
21- SAVAŞ NE MAKSATLARLA YAPILIR?
22- SAVAŞTAKİ NİYETLER BİR GÜN AÇIĞA ÇIKACAKTIR
23- SAVAŞTA DA NİYET EDİLEN ŞEY NE İSE O ELDE EDİLİR
24- ŞÖHRET VE BİR ÜCRET İÇİN DE SAVAŞILIR MI?
25- ALLAH YOLUNDA ÇOK KISA SÜRE SAVAŞMANIN SEVABI
26- ALLAH YOLUNDA OK ATMANIN SEVABI
27- ALLAH YOLUNDA YARA ALAN KİMSENİN DURUMU
28- UHUD SAVAŞINDAN BİR TABLO
29- KİŞİ KENDİ SİLAHIYLA DA ÖLEBİLİR Mİ?
30- ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMAK TEMENNİ EDİLMELİ Mİ?
31- ALLAH YOLUNDA ÖLEN KİMSENİN SEVABI
32- BORÇLU KİMSE ŞEHİD DÜŞERSE NE OLUR?
33- HER ÖLEN DÜNYAYA TEKRAR DÖNMEYİ İSTER Mİ?
34- CENNETLİKLER NEYİ TEMENNİ EDERLER?
35- ŞEHİD OLAN NE KADAR ACI DUYAR?
36- ŞEHİDLER KAÇ ÇEŞİTTİR?
37- ÖLEN DE ÖLDÜREN DE CENNETTEDİR
38- ÖLEN DE ÖLDÜRENDE NASIL CENNETTE OLABİLİR?
39- İSLÂM ORDUSUNDA NÖBET TUTMANIN KIYMETİ
40- DENİZDE SAVAŞMANIN DEĞERİ
41- HİND SEFERİ
42- TÜRKLER VE HABEŞLİLERLE SAVAŞ
43- ZAYIFLAR YÜZÜNDEN RIZIKLANIYORUZ
44- SAVAŞA GİDEN MÜCAHİDİN TECHİZATLANDIRILMASI
45- ALLAH'IN DİNİNİ YERYÜZÜNE HÂKİM KILMAK İÇİN HARCAMA YAPMAK
46- SAVAŞ KAÇ TÜRLÜDÜR?
47- SAVAŞA KATILAN MÜCAHİDLERİN HANIMLARINA SAYGILI OLMAK
48- SAVAŞA GİDENLERİN AİLE VE ÇOCUKLARINA BAKMAYANLAR

25- CİHAD KİTABI (Bölümleri)

1- CİHADIN FARZ OLUŞU

3035- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) Mekke'den çıkarılınca, Ebu Bekir şöyle dedi: "Müşrikler kendilerine gönderilen Peygamberi Mekke'den çıkardılar. Biz, Allah için varız ve dönüp dolaşıp O'na varacağız ama onlar mutlaka helak olacaklar." Bunun üzerine hac sûresi 39. ayeti nazil oldu: **"Kendileriyle savaşa girişen mü'minlere zulme uğramalarından dolayı savaş izni verildi. Şüphesiz Allah, o mü'minlere yardım ulaştıracak güçtedir."** Ebu Bekir diyor ki: "Bu ayet nazil olunca ileride mutlaka bir savaş olacağını anladım." İbn Abbas diyor ki: "Savaş hakkında ilk inen ayet budur." (Bkz. 15/94, 16/125, 2/191, 9/5, 2/244) (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 23)

3036- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Mekke'de iken Abdurrahman b. Avf ve bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz müşrik iken daha fazla itibar görüyorduk; iman edince küçük düştük, zelil olduk" (bu yüzden bize savaş için izin ver) dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ben affetmekle emrolundum, bu sebeple onlarla savaşmayın. Allah sizi Medine'ye hicret ettirdikten sonra bize savaşmayı emretti fakat Müslümanlar savaştan çekindiler. Bunun üzerine Allah: Nisâ sûresi 77. ayetini indirdi: "Kendilerine ellerinizi savaştan çekin, namazlarınıza dikkatli ve devamlı olun, zekatınızı verin, denilenlerden haberin yok mu?" Ama onlara Allah yolunda savaşmaları emredilince bazısı Allah'tan korkması gerektiği gibi hatta daha da büyük bir korkuyla insanlardan korkmaya başlar ve: "Ey Rabbimiz! Neden bize savaşmayı emrettin? Keşke bize biraz mühlet verseydin" derler deki: "Bu dünyanın keyfi ve rahatlığı çok kısadır. Ama ahiret, yolunu Allah ile bulanlar için en hayırlısıdır. Çünkü hiçbiriniz kıl kadar bile haksızlığa uğramayacaksınız."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3037- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ben cevami-ul kelim = az kelimelerle çok mana ifade eden bir konuşma tarzı ile veya Kur'an ile gönderildim. Allah, düşmanların kalbine korku salarak bana yardım etti. Bir defasında ben uyuyordum; yeryüzü hazinelerinin anahtarları getirildi ve elime verildi."** Ebu Hüreyre dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v) ahirete göçtü gitti siz hala dünyalık toplamakla meşgulsünüz." (Buhârî, Cihad: ve Siyer: 121; Müslim, Salatül Müsafirin: 34)

3038- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Cevami-ul Kelim = Az sözle çok şey ifade edecek bir konuşma tarzı ile veya Kur'an ile gönderildim. Allah düşmanların kalbine korku salarak bana yardım etti. Bir keresinde ben uyuyordum; yer yüzü hazinelerinin anahtarları getirilip avucuma konuldu."** Ebu Hüreyre diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v), ahirete göçtü gitti siz hala dünyalık peşinde koşturup durmaktasınız." (Buhârî, Cihad: ve Siyer: 121; Müslim, Salatül Müsafirin: 34)

3039- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Kim "Lâ ilâhe illallah" deyip iman ederse, malını ve canını benden kurtarmış olur. Ancak Allah'ın yasalarına göre yapıp yapmayacağı şeylerden dolayı hesabını Allah görecektir."** (Buhârî, Zekat: 1; Tirmizî, İman: 1)

3040- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat edince Ebu Bekir halife oldu. Araplardan bir kısmı zekat vermek istemeyip, dinden dönerek, irtidad edip kafir oldular. Ebu Bekir de ordu hazırlayıp onlarla savaşacağını bildirince, Ömer şöyle dedi: "Ey Ebu Bekir onlara karşı nasıl savaşabiliriz? Halbuki Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu:**"İnsanlar "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar onlarla savaş etmekle emrolundum. Kim Lâ ilâhe illallah derse, o kimse malını ve canını benden kurtarmış olur. Ancak Allah'ın yasalarına göre yapıp yapmayacağı şeylerden dolayı insanların hesabını Allah görecektir."** Ebu Bekir şöyle dedi: "Namazla zekatı birbirinden ayıranlarla mutlaka savaşacağım çünkü zekat malî bir yükümlülüktür. Vallahi Rasûlullah (s.a.v)'e zekat olarak verdikleri bir dişi oğlağı bana vermezlerse bundan dolayı onlarla savaşırım." Bunun üzerine Ömer: "Vallahi anladım ki halifenin savaş konusundaki bu kararı, Allah'ın Ebu Bekir'in gönlüne verdiği bir genişlikten dolayıdır. Bu sebeple Ebu Bekir'in hak yolda olduğunu ve savaşın da hak olduğunu bildim." (Tirmizî, İman: 1; Buhârî, Zekat: 1)

3041- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat edince Ebu Bekir onun yerine geçti. Zekat vermemek için Araplardan bir kısmı dinden dönerek irtidat edip kafir oldular. Ebu Bekir de onlara savaş açacağını söyleyince Ömer şöyle dedi: "Ey Ebu Bekir! Onlarla nasıl savaşabiliriz?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle dememiş miydi:**"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar onlarla savaş etmekle emrolundum. Kim, "Lâ ilâhe illallah" derse, o kimse malını ve canını benden kurtarmış olur. Ancak Allah'ın yasalarına göre yapıp yapmayacağı şeylerden dolayı insanların hesabını Allah görecektir."** (Tirmizî, İman: 1; Buhârî, Zekat: 1)

3042- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir mürtedlerle savaşmak için ordu toplayınca Ömer dedi ki: "Ey Ebu Bekir! Bu İnsanlarla nasıl savaşabiliriz? Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuyor mu:**"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar onlarla savaş etmekle emrolundum. Kim "Lâ ilâhe illallah" derse, o kimse malını ve canını Benden kurtarmış olur. Ancak Allah'ın yasalarına göre yapıp yapmayacağı şeylerden dolayı insanların hesabını Allah görecektir"** Bunun üzerine Ebu Bekir şöyle dedi: "Namazla zekatı birbirinden ayıranlarla mutlaka savaşacağım çünkü zekat, malî bir yükümlülüktür. Vallahi Rasûlullah (s.a.v)'e zekat olarak verdikleri bir dişi oğlağı bana vermezlerse, bundan dolayı onlarla mutlaka savaşacağım. Ömer dedi ki: Vallahi anladım ki halifenin savaş konusundaki bu kararı Allah'ın onun gönlüne verdiği bir genişlikten dolayıdır. Bu sebeple Ebu Bekir'in hak yolda olduğunu ve savaşmanın da hak olduğunu anladım ve bildim. (Tirmizî, İman: 1; Buhârî, Zekat: 1)

3043- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat edince zekat vermemek isteyip bazı Arap kabileleri dinden dönüp kafir olmuşlardı. Ebu Bekir, onlarla savaşmak için ordu toplayınca; Ömer şöyle dedi: "Ey Ebu Bekir! Onlarla nasıl savaşırsın?" Bunun üzerine Ebu Bekir şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v) "Lâ ilâhe illallah" deyinceye, namaz kılıncaya, zekat verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum"** buyuruyor. Ben de; Rasûlullah (s.a.v)'e verdikleri bir oğlağı bana vermezlerse onlarla savaşırım. Bunun üzerine Ömer diyor ki: "Ebu Bekir'in bu görüşünün Allah tarafından verilmiş bir lütuf olduğunu görünce savaş yapmanın veya Ebu Bekir'in görüşünün hak olduğunu anladım."(Tirmizî, İman: 1; Buhârî, Zekat: 1)

3044- Ebu Hüreyre (r.a)'den haber verildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim, o sözü söylerse, malını ve canını benden kurtarmış olur. Ancak Allah'ın yasalarına göre yapıp yapmayacağı şeylerden dolayı insanların hesaplarını Allah görecektir."** (Tirmizî, İman: 1; Buhârî, Zekat: 1)

3045- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Müşriklere karşı mallarınızla, ellerinizle ve dillerinizle gayret edip savaşın."** (Dârimi, Cihad: 38; Ebû Davud, Cihad: 4)

2- CİHADI TERKETMENİN CEZASI

3046- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim savaşmadan ve savaş için niyetlenmeden ölürse münafık gibi ölür."** (Çünkü o münafıklar ne savaşa çıkmak isterler ne de savaş için hazırlık yaparlardı.) (Dârimi, Cihad: 38; Ebû Davud, Cihad: 4)

3- ALLAH YOLUNDA BİRÇOK SEFER ÖLÜMÜ İSTEMEK

3047- Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işittiğini haber vermiştir. **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki: Benden ayrı kalmaya razı olmayan mü'minler olmasaydı ve ben de onlara fazla yük olacağını bilmeseydim, Allah yolunda yapılacak hiçbir savaş ve seriyyeden geri kalmazdım. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki; Allah yolunda ölüp tekrar dirilmeyi tekrar ölüp tekrar dirilmeyi tekrar ölüp tekrar dirilmeyi ve tekrar ölmeyi çok isterdim."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 7; Müslim, İmara: 28)

4- SAVAŞA KATILANLARIN KATILMAYANLARA ÜSTÜNLÜKLERİ

3048- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mervan b. Hakem'in bir cemaatle birlikte oturduğunu görünce ben de varıp yanına oturdum. Mervan bize Zeyd b. Sabitin anlattığı şu hadisi aktardı: Rasûlullah (s.a.v)'e Nisâ sûresi 95. ayeti:**"Bir mazeretleri olmaksızın mücadeleden kaçınan mü'minler ile Allah yolunda mallarıyla canlarıyla çaba gösterenler bir olamazlar…"** nazil olup onu bana yazdırırken gözleri görmeyen a'ma ümmü Mektum çıkageldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Gücüm yetseydi ben de cihada çıkardım" dedi. Bunun üzerine tekrar vahiy geldi. Rasûlullah (s.a.v)'in dizi benim dizime dokunuyordu vahiy gelmesiyle öyle bir ağırlık çöktü ki dizlerim kırılacak sandım sonra vahiy bitti ve her şey eski duruma döndü. Ve: **"Bir mazeretleri olmaksızın"** bölümü nazil oldu. (Buhârî, Tefsir: 91; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 5)

3049- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mervan'ın mescidde oturduğunu gördüm, vardım yanına ben de oturdum. Mervan bize Zeyd b. Sabit'in aktardığı şu olayı anlattı: Rasûlullah (s.a.v), Zeyd b. Sabit'e yeni nazil olan Nisâ sûresi 95. ayetini yazdırıyordu. Bu arada Ümmü Mektum geldi. Ben ayeti yazıyordum ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Cihad yapmaya gücüm yetse mutlaka cihad ederdim. Kendisi gözleri görmeyen a'ma birisiydi. Bu esnada Allah, Rasûlüne tekrar vahyetti. O sırada dizi benim dizimin üstündeydi, Rasûlullah (s.a.v)'in dizi o derece ağırlaştı ki dizim kırılacak sandım sonra bu durum geçti, vahiy gelmesi bitmişti. Allah bu anda: **"Bir mazeretleri olmaksızın"** bölümünü indirmişti. (Buhârî, Tefsir: 91; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 5)

3050- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) mâna olarak şöyle söyledi:**"Bir levha ve kürek kemiği getirin nazil olan şu ayeti yazın:** (Nisâ 95) O anda; Amr b. Ümmü Mektum, Rasûlullah (s.a.v)'in arkasındaydı ve: "Benim için izin var mı?" Diye sordu. Bunun üzerine ayetin**"Bir mazeretleri olmaksızın"** bölümü indirildi. (Buhârî, Tefsir: 91; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 5)

3051- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Nisâ sûresi 95. ayeti nazil olduğunda a'ma olan Ümmü Mektum, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmişti. Ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim durumum ne olacak? Ben a'mayım" demişti. Çok geçmeden**"Bir mazeretleri olmaksızın"** bölümü nazil oldu.

(Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 5; Buhârî, Tefsir: 91)

5- ANNE VE BABASI SAĞ OLUP ONLARA BAKACAK KİMSE SAVAŞA KATILMAMALI MI?

3052- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kimse Rasûlullah (s.a.v)'e gelip, cihada katılmak için Peygamber (s.a.v)'den izin istemişti. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Anne ve baban sağ mıdır?"** Diye sordu. O da: "Evet" deyince: **"O ikisinin rızasını kazanma yolunda gayret et"** buyurdu. (Buhârî, Cihad ve Siyer: 137; Tirmizî, Cihad: 2)

6- ANNESİ SAĞ OLUP BAKIMA MUHTAÇ İSE NE OLACAK?

3053- Muaviye b. Cahime es Selemî (r.a), Peygamber (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Savaşa katılmak istiyorum, bu işi sizinle istişare etmeye geldim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Annen sağ mıdır?"** Diye sordu. O da: "Evet" deyince: **"Öyleyse annene hizmet et çünkü Cennet onların ayakları altındadır."** (İbn Mâce, Cihad: 12)

7- ALLAH YOLUNDA MAL VE CANLA CİHADIN DEĞERİ

3054- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların en hayırlısı kimdir?" Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Mal ve canıyla Allah yolunda savaşandır"** buyurdu. Adam: "Sonra kimdir?" Diye sorunca; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kenar ve kıyı semtlere kaçıp kendi şerrinden insanları koruyan ve gereği şekilde Allah'a kulluk yapan kimsedir"** buyurdu. (Buhârî, Cihad ve Siyer: 2; Tirmizî, Fedailül Cihad: 24)

8- ALLAH YOLUNDA BİNİTSİZ YAYA OLARAK CİHAD EDENİN KIYMETİ

3055- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tebük savaşı olduğu yıl Rasûlullah (s.a.v), sırtını devesine dayayıp insanlara bir konuşma yaparak şöyle buyurdu: **"Size insanların en hayırlısı ile en şerlisini haber vereyim mi? En hayırlı kimse ölünceye kadar atının veya devesinin sırtında veya yaya olarak Allah yolunda gayret eden kimsedir. En şerli kimse ise; Allah'ın Kitab'ını okuyup da gerekenleri yerine getirmeyen kimsedir."** (Müsned: 11124)

3056- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Allah'ın azabından korkarak gözyaşı döken bir kimseyi süt memeye tekrar girinceye kadar Cehennem ateşi yakmaz. Allah yolunda savaşan kimsenin çıkardığı toz ile Cehennem ateşinin dumanı Müslüman bir kişinin burnunda asla bir araya gelmez."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3057- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın azabından korkarak gözyaşı döken bir kimse süt memeye tekrar girinceye kadar ateş o kimseyi yakmaz. Allah'ın dinini yeryüzünde hâkim kılmak için gayret eden kimsenin çıkardığı toz ile Cehennem dumanı bir araya gelmez."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3058- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir kafiri öldürüp sonra da Müslümanca yaşamaya devam edip, Müslümanca ölen kimse; o kafirle beraber Cehennemde olmaz. Allah yolunda gayret ederken çıkarılan toz ile Cehennem ateşi bir araya toplanmaz. Kulun kalbinde iman ile hased bir arada olamaz."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3059- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda gayret ederken çıkarılan toz ile Cehennem dumanı bir kulda asla birleşmez. İman ile cimrilik mü'min bir kimsenin kalbinde asla birleşmez."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3060- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda gösterilen her türlü çabadan dolayı çıkarılan toz ile Cehennem dumanı bir kulun yüzünde asla bir araya gelemez. İman ile cimrilikte bir kulun kalbinde asla bir araya gelemez."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3061- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda gösterilen her türlü çabadan dolayı çıkarılan toz ile Cehennem dumanı mü'min bir kul üzerinde bir arada olamaz. İman ve cimrilik bir mü'minin kalbinde asla bir araya gelemez."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3062- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın dini yeryüzünde hâkim olsun için gösterilen çabadan dolayı çıkarılan toz ile Cehennem dumanı hiçbir şekilde bir mü'min üzerinde bir araya gelemez."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3063- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın dini yolunda sarfedilen çabadan dolayı çıkarılan toz ile Cehennem dumanı bir Müslüman'ın burnunda birleşmez. Yine bir Müslüman'ın kalbinde iman ve cimrilik bir arada bulunamaz."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

3064- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Allah Müslüman bir kimse üzerinde kendi yolunda çalışırken çıkarılan toz ile Cehennem dumanını birleştirmez. Yine Allah Müslüman bir kimsenin kalbinde imanla birlikte her türlü cimriliği de bir araya getirmez."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 8; Dârimi, Cihad: 8)

9- ALLAH YOLUNDA TOZLANAN AYAKLARIN SEVABI

3065- Yezid b. Ebu Meryem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben, Cuma namazına giderken Abaye b. Rafi' bana yetişti ve şöyle dedi: "Müjdeler sana! Senin attığın şu adımlar Allah yolundadır. Ebu Abs'ten duydum şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kimin ayakları Allah yolunda tozlanırsa onu yakmak ateşe haramdır."** (Tirmizî, Cihad: 7; Buhârî, Cihad ve Siyer: 17)

10- ALLAH YOLUNDA UYKUSUZ KALAN GÖZÜN SEVABI

3066- Ebu Reyhane (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah yolunda uykusuz kalan göze ateş haram kılınmıştır."** (Dârimi, Cihad: 11; Müsned: 16581)

11- SABAH AKŞAM ALLAH YOLUNDA HAREKET ETMEK

3067- Sehl b. Sa'd (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sabah erken vakitlerde ve akşamleyin Allah yolunda gayret edip çaba göstermek dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 5; Müslim, Imara: 30)

12- ALLAH'IN YARDIM EDECEĞİ ÜÇ KİŞİ KİMLERDİR?

3068- Ebu Eyyub el Ensari (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sabahleyin veya akşamleyin Allah yolunda gayret için atılan her bir adım güneşin doğup battığı bir günde yapılacak her şeyden daha hayırlıdır."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 5; Müsned: 22483)

3069- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç kişi vardır ki Allah onlara mutlaka yardım eder. Allah yolunda savaşan kimse kötü yollardan sakınıp iffetli olabilmek için evlenen kimse ve borcunu ödemek ve kölelikten kurtulmak için efendisiyle sözleşme yapan köle."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 20; Buhârî, Cihad ve Siyer: 5)

13- ALLAH'IN ELÇİLERİ KİMLERDİR

3070- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ın elçileri üçtür: Gaziler, hacılar ve umreye gidenler."**

(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

14- ALLAH KİMİ GARANTİ ALTINA ALMIŞTIR?

3071- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah kendi rızası için kendi yolunda gayret edeni ve kendi dinini tasdik edeni Cennete sokacağını ve dünyada da elde edeceği sevap ve ganimetle evine döndüreceğini vaad etmiştir."** (İbn Mâce, Cihad: 1; Muvatta', Cihad: 1)

3072- Yine Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle dediğini duymuştur:**"Allah kendi yolunda iman üzere çıkan ve Allah yolunda gayret eden kimse Cennete girinceye kadar -ister savaşta şehid olsun isterse vefat ederek ölsün- Allah'ın garantisi altındadır veya o kimse elde edeceği sevap ve ganimetlerle evine dönünceye kadar yine Allah'ın himaye ve garantisi altındadır."** (İbn Mâce, Cihad: 1; Muvatta', Cihad: 1)

3073- Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini işitmiştir:**"Allah yolunda gerekli çabayı gösteren kişi** -Allah daha iyi bilir- **gündüzleri oruç tutup geceleri ibadet eden kimse gibi sevap kazanır. Allah kendi yolunda gayret eden mücahidin ruhunu alıp Cennete koymayı garanti eder veya elde edeceği sevap ve ganimetlerle evine sağ Sâlim döndürmeyi garanti eder.** (İbn Mâce, Cihad: 1; Muvatta', Cihad: 1)

15- SAVAŞAN MÜFREZELERİN SEVABI

3074- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah yolunda savaşan müfrezeler bir ganimet elde ederlerse, üçte iki mükafatlarını bu dünyada almış olurlar üçte biri ahirette kalır. Hiçbir ganimet elde edemezlerse mükafatlarının tamamı ahirete kalır."** (Müslim, Imara: 44; Ebû Davud, Cihad: 13)

3075- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Rabbinden naklederek şöyle buyurdu:**"Kullarımdan herhangi birisi Allah yolunda sırf benim rızamı kazanmak için çaba sarf ederse, onu sağ Sâlim geri çevirmek istersem elde edeceği ganimet ve sevapla evine geri döndürürüm veya şehid edip ruhunu kabzedersem affederek rahmetime alacağımı garanti ederim."** (Müsned: 5705)

16- ALLAH YOLUNDA SAVAŞAN KİMSENİN ÖRNEĞİ NASILDIR?

3076- Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir:**"Allah yolunda gayret gösteren mücahidin örneği** -Allah daha iyi bilir- **gündüzlerini oruçla, gecelerini huşu ile ruku ve secdeler yaparak namaz kılan kimse gibidir."** (İbn Mâce, Cihad: 1; Muvatta', Cihad: 1)

17- CİHADA DENK OLAN AMEL HANGİSİDİR?

3077- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek:**"Cihada denk olabilecek bir işi bana söyler misin?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Ona denk bir kulluk bulamıyorum ama gücün yeter mi şuna: Mücahid savaş için çıktığında cihaddan dönünceye kadar mescide girip hiç usanıp bıkmaksızın ve bırakmaksızın namaz kılmaya ve hiç iftar etmeksizin oruç tutmaya… O adam: Buna kimin gücü yeter ki"** dedi. (İbn Mâce, Cihad: 1; Muvatta', Cihad: 1)

3078- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi amel daha hayırlıdır?" Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Allah'a iman ve O'nun yolunda her türlü çabayı göstermektir."** (Buhârî, Itk: 2; Müslim, İman: 36)

3079- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi amel daha değerlidir?" Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'a imandır"** buyurdu. Adam: "Sonra hangisi?" Deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ın dini yolunda her türlü gayreti göstermektir"** buyurdu. Adam: "Daha sonra hangisidir" deyince, **"Allah tarafından kabul gören hacdır"** buyurdu. (Müslim, İman: 36; Tirmizî, Cihad: 21)

18- ALLAH YOLUNDA CİHAD ETMENİN DE DERECELERİ VAR MIDIR?

3080- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ey Ebu Said! Kim Rab olarak Allah'tan razı olur, din olarak ta İslâm'ı seçerse, Peygamber olarak ta Muhammed'i kabul ederse; Cennet ona vacib olur."** Ravi diyor ki: Ebu Said buna çok hayret etti ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Söylediğini bana tekrar söyler misin?" Dedi. Rasûlullah (s.a.v) söylediğini tekrarladı ve şöyle devam etti:**"Bir başka şey daha vardır ki onu yapanın derecesi Cennette yüz kat artar, her derecenin arası da gökle yer arası gibidir."** Ebu Said: "Ey Allah'ın Rasûlü! O nedir?" deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Allah yolunda cihaddır. Allah yolunda cihaddır."** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 36; Müslim, İmara: 31)

3081- Ebu'd Derda (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim namazını doğru dürüst ve devamlı kılarsa ve zekatını da verip Allah'a hiçbir kimseyi ve hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse, hicret etmeyip doğduğu yerde ölse bile Allah onu bağışlar."** Bunun üzerine biz: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu biz insanlara haber versek de sevinseler olmaz mı" dedik. Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"Cennette yüz derece vardır ki her bir derecenin arası yerle gök arası kadardır. Allah bu yerleri kendi yolunda gayret gösterip çabalayan mücahidler için hazırlamıştır. Mü'minlere zorluk vermeyeceğini bilsem ve onlar için savaş malzemesi bulabilsem ve benim katıldığım savaşa katılmayınca üzülmeyeceklerini bir bilsem şüphesiz her müfrezeye mutlaka katılır ve Allah yolunda ölüp dirilmeyi sonra tekrar ölmeyi isterdim."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 18)

19- MÜSLÜMAN OLUP HİCRET VE CİHAD EDENİN DURUMU

3082- Fedale b. Ubeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Örneğiniz ve önderiniz benim. Bana iman edip, Müslüman olup hicret ederseniz Cennetin kıyılarından ve ortasından bir ev verileceğine kefilim. Ve yine ben, bana inanıp benim yolumda giden ve cihad edene de yine Cennetin kıyılarından ve ortasından ve Cennetin en üst derecesinden bir köşk verileceğine kefilim. Kim böyle bir iş yaparsa elde etmedik bir hayır bırakmamış, kaçınmadık bir şer de bırakmamış sayılır. Nerede ölürse ölsün fark etmez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3083- Sebre b. Ebu Fakih (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Şeytan, ademoğlunun her yerde önüne oturur, Müslüman olma yolunda yine önüne oturur, engeller çıkarmaya ve Allah yolundan saptırmaya çalışır ve yeni Müslüman olan birine şöyle der: "Sen Müslüman oldun, babanın ve atalarının dinini terk ettin ha!" O kimse şeytanı dinlemez ona isyan eder ve Müslüman olarak kalmış olur. Şeytan hicret eden kimsenin de yolunu keser, önüne oturur ve şöyle der: "Kendi vatanını ve yurdunu terk edip nasıl hicret edersin? Hicret etmek dizginlerinden bağlanmış at gibidir ve çok sıkıntılıdır" der. O kimse de ona isyan edip onu dinlemez ve hicretini yapmış olur. Sonra şeytan, cihad yolu üzerine oturur ve şöyle der: "Cihad yorgunluk demektir, hem kendini yorarsın hem de malını kaybedersin, savaşacak ve öldürüleceksin. Karın başkasına nikahlanacak, malların taksim edilecek…" O kimse de şeytanın bu sözlerine kulak vermez ve isyan ederse o da cihadını yapmış olur."** Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim bunları böylece yaparsa, o kimseyi Cennete koymak Allah üzerine bir borçtur. Savaşta öldürülse de, boğularak ölse de, hayvanın sırtından düşüp ölse de Allah o kimseyi mutlaka Cennetine koyacaktır."** (Müsned: 15392)

20- ALLAH YOLUNDA ÇİFT SADAKA VERENİN SEVABI

3084- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim Allah yolunda çift çift harcamada bulunursa, Cennette o kimseye Ey Allah'ın kulu, bu kapıdan gel, hayır ve bereketler buradadır denilir. Çok namaz kılanlar ise Cennetin namaz kapısından, cihad**

edenler cihad kapısından çağrılır. Çok sadaka verenler ise zekat kapısından çağrılır, çok oruç tutanlar ise Reyyan kapısından çağrılır" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Bekir: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bir kişi bu kapıdan hepsinden de çağrılabilir mi? Buna bir engel var mıdır?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet hepsinden davet olunur Senin onlardan biri olmanı ümîd ederim."** (Buhârî, Fedailül Ashab: 5; Tirmizî, Menakıb: 14)

21- SAVAŞ NE MAKSATLARLA YAPILIR?

3085- Ebu Musa el Eş'arî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir bedevi Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Kimisi şöhret için, kimisi ganimet elde edebilmek için kimi de cesaretini göstermek için savaşıyor, bunlardan hangisi Allah yolundadır?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Kim Allah'ın dini yeryüzüne hâkim olsun diye gayret edip savaşırsa o Allah yolundadır"** buyurdu. (Tirmizî, Cihad: 15; Müslim, Imara: 42)

22- SAVAŞTAKİ NİYETLER BİR GÜN AÇIĞA ÇIKACAKTIR

3086- Süleyman b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlar Ebu Hureyre'nin yanından ayrılıp gidince şanslı bir kimse Ebu Hureyre'ye gelerek: "Ey âlim kimse! Rasûlullah (s.a.v)'den işittiğin bir hadisi bana anlat" dedi. Ebu Hüreyre de: "Evet" dedi ve şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kıyamet günü üç kişinin hesapları önceden görülür. Birincisi savaşta şehid olan kimse getirilir, kendisine verilen nimetler ona gösterilir. O da o nimetleri tanır sonra Allah ona, bu nimetlere karşılık dünyada ne yaptın? diye sorar. O kimse de Senin yolunda savaştım ve şehid düştüm der. Allah: Yalan söylüyorsun fakat sen, falan kimse çok cesurdur desinler diye savaştın, netice de senin hakkında böylece söylendi. Sonra Allah emreder ve yüzü üstü sürünerek Cehenneme atılacaktır.**

Diğer bir kimse ise ilim tahsil edip onu başkalarına öğreten ve Kur'an okuyan kimsedir. Kıyamet günü o da Allah'ın huzuruna getirilir, kendisine verilen nimetler gösterilir. O da kendisine verilen tüm nimetleri tanır. Sonra Allah, ona sorar: "Bu nimetler karşılığında ne yaptın?" O da: "İlim öğrendim ve başkalarına da öğrettim. Senin rızanı kazanmak için Kur'an okudum" der. Allah'ta: "Yalan söylüyorsun" der; "Sen alim desinler diye ilim tahsil ettin. Kur'an okuyor desinler diye Kur'an okudun, sonunda sana da böylece denildi." Sonra Allah tarafından emir verilecek ve yüzüstü Cehenneme atılacaktır.

Diğer bir kimse de Allah'ın kendisini bolluk içersinde ve her türlü malları verdiği bir kimsedir ki o da Allah'ın huzuruna getirilir ve dünyadaki kendisine verilen nimetler gösterilir ve o da onları tanır. Allah: "Bunca nimetlere karşılık ne yaptın?" Diye sorar. O kişi de: "Senin sevdiğin her yolda malımdan harcadım der." (Ebu Abdurrahman der ki: "Senin sevdiğin" kelimesinden ne kastedildiğini anlayamadım. Senin infak etmemi istediğin her yere infak ettim demiş olmalıdır.) **Allah: "Yalan söylüyorsun sen, tüm bu yaptıklarını falan adam cömerttir desinler diye yapıyorsun ve sonunda sana böyle de söylenmiş oldu." Sonra Allah emreder ve yüzüstü sürünerek Cehenneme atılacaktır."** (Müslim, Imara: 43; Tirmizî, Zühd: 17)

23- SAVAŞTA DA NİYET EDİLEN ŞEY NE İSE O ELDE EDİLİR

3087- Yahya b. Velid b. Ubâde b. Samit (r.a), dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah yolunda yular elde etmek için savaşan kimseye niyetindeki şey vardır."** (Dârimi, Cihad: 25; Müsned: 21669)

3088- Ubâde b. Samit (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim ki bir yular kadar basit şeyler elde etmek için savaşırsa niyet ettiği şeye ulaşır."** (Dârimi, Cihad: 25; Müsned: 21669)

24- ŞÖHRET VE BİR ÜCRET İÇİN DE SAVAŞILIR MI?

3089- Ebu Umâme el Bâhili (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Şöhret ve ücret elde etmek için savaşan kimse hakkında ne dersin?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onun için hiç bir şey yoktur."** Adam sorusunu üç sefer tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v)'de her defasında: **"Onun için hiçbir şey yoktur"** buyurdu ve şöyle devam etti: **"Allah ancak kendi rızası gözetilerek samimi bir niyetle yapılan ibadetleri kabul eder."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

25- ALLAH YOLUNDA ÇOK KISA SÜRE SAVAŞMANIN SEVABI

3090- Muaz b. Cebel (r.a) şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim, Allah yolunda bir süt sağımı zamanı kadar bile savaşırsa, Cennet ona vacip olur. Kim de samimi olarak savaşmayı ister sonra da ölür ve öldürülürse ona da şehid sevabı verilir. Kim de Allah yolunda savaşırken yara alır veya başına bir felaket gelirse, kıyamet günü kanlar içersinde gelir. O kan zaferan renginde olup kokusu da misk kokusu gibidir. Allah yolunda yara alanların üzerinde şehidlik mührü bulunur."** (Dârimi, Cihad: 5; İbn Mâce, Cihad: 15)

26- ALLAH YOLUNDA OK ATMANIN SEVABI

3091- Süleyman b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Şurahbil b. Sımt, Amr b. Abese'ye: "Ey Amr! Bize Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğun bir hadisi anlat" dedi. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah yolunda kim saçlarını ağartırsa, o kimseye kıyamet gününde bir nur verilir. Allah yolunda bir ok atan kimseye de attığı ok düşmana isabet etse de etmese de bir köle azâd etme sevabı verilir. Bir köle azâd eden kimsenin de o kölenin her organına karşılık bir organı ateşten korunmuş olur."** (Tirmizî, Cihad: 10)

3092- Ebu Nüceyh es Selemî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim Allah yolunda düşmana bir ok isabet ettirirse Cennette bir derece verilir."** Ravi diyor ki: O gün düşmana on altı ok isabet ettirdim ve Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle dediğini de duydum: **"Kim Allah yolunda düşmana bir ok atarsa, bir köleyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır."** (Tirmizî, Cihad: 10)

3093- Sâlim b. Ebi'l Ca'd'ten (r.a) rivâyete göre, Şurahbil b. Sımt, Ka'b b. Mürre'ye; Ey Ka'b! Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğun bir hadisi bize aktar ilave ve noksanlaştırmaktan da sakın!" Ka'b b. Mürre şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim, Allah yolunda İslâm dini yeryüzünde hâkim olsun diye çabalar da bu uğurda saçını ağartırsa, kıyamet günü o saçları onun için nur olur."** Yine, Ka'b b. Mürreye, "Tekrar bir hadis anlat fakat eksiltme ve fazlalaştırma yapma" dedim. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu: **"Düşmana ok atın, düşmana bir ok isabet ettirenin Allah derecesini yükseltir."** İbn-ün Nehham diyor ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! bu derecenin yüksekliği ne kadardır?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O ananın evindeki eşik kadar değildir fakat iki derece arası yüz yıllık mesafedir"** buyurdu. (Tirmizî, Cihad: 10)

3094- Şurahbil b. Sımt (r.a)'tan rivâyete göre, bizzat kendisi Amr b. Abese'ye: Söyle Ey Amr! Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğun bir hadisi söyle, fakat onda bir eksiklik ve unuttuğun bir şey olmasın" dedim. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu duydum: **"Kim, Allah yolunda savaşırken bir ok atar ve düşman bölgesine ulaştırırsa, o ok bir düşmana isabet etsin etmesin bir köle azâd etmiş sevabını kazanır. Kim de Müslüman bir köleyi hürriyetine kavuşturursa, o kölenin her organına karşılık kendi organı Cehennemden kurtulmuş olur. Allah yolunda gayret edip saçlarını ağartan kimseye kıyamet günü bir nur verilir."** (Tirmizî, Cihad: 10)

3095- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah bir ok vasıtasıyla üç kişiyi Cennete koyar. Birincisi sadece hayır gözeterek ok yapanı, ikincisi o oku düşmana atanı, üçüncüsü okun ucuna sivri demir yapan kimseyi."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 11; İbn Mâce, Cihad: 15)

27- ALLAH YOLUNDA YARA ALAN KİMSENİN DURUMU

3096- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda yara alan bir kimse -Allah kimin kendi yolunda yara aldığını en iyi bilir- Kıyamet günü yarasından kan akarak gelir, rengi kan renginde olup kokusu da misk kokusudur."** (Tirmizî,

Fedailül Cihad: 11; İbn Mâce, Cihad: 15)

3097- Abdullah b. Sa'lebe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şehidler için şöyle buyurdu: **"Onları kanlarıyla ve kanlı elbiseleriyle sarıp defnedin. Çünkü Allah yolunda yara alan her kimse kıyamet günü yarası kanayarak Allah'ın huzuruna gelir, rengi kan renginde kokusu ise misk kokusu gibidir."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 11; İbn Mâce, Cihad: 15)

28- UHUD SAVAŞINDAN BİR TABLO

3098- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşında Müslümanlar bozguna uğradıklarını sanıp dağılıp kaçtıklarında Rasûlullah (s.a.v), Ensardan on iki kişiyle beraber bir köşede kalmıştı. Talha b. Ubeydullah ta onlar arasındaydı. Müşrikler kendilerine yetişince, Rasûlullah (s.a.v) yanındakilere dönerek; **"müşriklere kim karşı koyacak?"** buyurdu. Talha hemen: "Ben" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Sen yerinde kal"** buyurdu. Ensardan diğer biri çıkarak, "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Peki sen çık"** buyurdu. Adam, şehid oluncaya kadar müşriklerle savaştı. Rasûlullah (s.a.v) döndü müşriklerin tekrar saldırıya geçtiklerini görünce yine: **"Onlara kim karşı koyacak?"** buyurdu. Talha yine ben dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Sen dur"** buyurdu: Ensardan biri çıkarak: "Ben varım" dedi. Peygamber (s.a.v): **"Peki sen çık"** buyurdu. O adam da şehid oluncaya kadar savaştı. Peygamber (s.a.v)'in böyle söylemesi ve Ensardan da bir kişinin çıkıp şehid olması devam edip gitti. Sonunda Rasûlullah (s.a.v) ve Talha kaldı. Rasûlullah (s.a.v): **"Kim karşı koyacak?"** buyurunca; Talha: "Ben" dedi. Talha da kendisinden önceki on bir kişi gibi çarpıştı, elinden yara alıp parmakları kesilince, Talha bir çığlık attı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Eğer bismillah deseydin insanların gözü önünde melekler seni göğe çıkarırlardı ve Allah'ta böylece müşrikleri yok ederdi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

29- KİŞİ KENDİ SİLAHIYLA DA ÖLEBİLİR Mİ?

3099- Seleme b. Ekva (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber savaşında kardeşim Rasûlullah (s.a.v) ile beraber düşmana karşı şiddetle savaştı, bu arada kılıcı geri dönerek kendisini öldürdü. Rasûlullah (s.a.v)'in ashabı onun hakkında tereddüd edip kendi silahıyla ölen birisi diyerek şehid olup olmadığı hakkında şüpheye düştüler. Seleme diyor ki: Rasûlullah (s.a.v), Hayber'den dönerken kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü! izin verirsen Sana recezli bir şiir söyleyeyim" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de izin verdi. Bu arada Ömer b. Hattab: "Ne söyleyeceğine iyi dikkat et" dedi. Ben de şu şiiri söyledim: "Vallahi eğer Allah istemeseydi biz hidayete eremezdik. Ne namaz kılabilir ne de sadaka verebilirdik." Rasûlullah (s.a.v): **"Doğru söyledin"** buyurdu. Ben de şöyle devam ettim: "Allah'ım, bize sekinetini indir ve düşmanla karşılaştığımızda ayaklarımızı kaydırmâ. Müşrikler bize baş kaldırıp azgınlık ettiler." Ben şiirimi söyleyip bitirince, **"Bunları kim söyledi"** diye sordu. Ben de: "Kardeşim söyledi" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah ona rahmet etsin"** diye dua etti. Bunun üzerine ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! halk kardeşime dua etmekten korkuyor ve kendi silahıyla ölen birisidir diyorlar" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Cihad edip mücahid olarak şehid oldu"** buyurdu. İbn Şihab diyor ki: Seleme b. Ekva'ın bir oğluna bu durumu sordum, bana babasından yukarıdaki gibi nakletti sadece şu ilaveyi yaptı: "Halk ona namaz kılıp dua etmekten sakınıyor" dediğini de söyledi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onlar yalan söylüyorlar, cihad ederek düşmana karşı mücadele vererek şehid olarak öldü"** buyurdu ve parmağıyla işaret ederek; **"O'na iki defa ecir vardır"** buyurdu. (Müslim, Cihad ve Siyer: 43; Ebû Davud, Cihad: 40)

30- ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMAK TEMENNİ EDİLMELİ Mİ?

3100- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ümmetime zor gelmeyeceğini bilsem hiçbir müfrezeden geri kalmazdım fakat ümmetim savaş için binit bulamıyorlar, Ben de onları bindirecek binit bulamıyorum. Hem benden ayrı kalmak ta onlara güç geliyor. Allah yolunda şehid olup tekrar dirilmeyi tekrar şehid olup tekrar dirilmeyi ve üçüncü sefer tekrar şehid olmayı çok isterim."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 7; Muvatta', Cihad: 14)

3101- Ebu Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki mü'minlerden bir kısmının benden ayrı kalmalarına üzülmeyeceklerini bilsem ve onları bindirebilecek binitler temin edebileceğimi bir bilsem. Allah yolunda savaşa giden hiçbir müfrezeden geri kalmazdım. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki Allah yolunda ölüp dirilmeyi sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi ve yine öldürülmeyi isterdim."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 7)

3102- İbn Ebî Amîra (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslümanlar arasında hiçbir Müslüman yoktur ki Rabbi onun ruhunu aldıktan sonra tekrar size geri dönmek istemez, dünya ve içindekilerin hepsi kendisine verilse bile… Ama şehid böyle değildir."** (O tekrar dirilip yine tekrar şehid olmak ister) İbn Ebî Amîra diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah yolunda şehid olmayı göçebe ve yerleşik hayat yaşayanların elde ettikleri her şeye tercih ederim."** (Müsned: 17221)

31- ALLAH YOLUNDA ÖLEN KİMSENİN SEVABI

3103- Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir şöyle söylerken işittim: Uhud savaşında bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Allah yolunda savaşırken öldürülürsem ben nereye giderim" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Cennete"** buyurdu. Bunun üzerine o adam yemekte olduğu hurmaları atarak savaş meydanına katıldı ve ölünceye kadar savaştı. (Müslim, İmara: 41; Müsned: 8021)

32- BORÇLU KİMSE ŞEHİD DÜŞERSE NE OLUR?

3104- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), minberde hutbe verirken bir adam gelerek: "Allah yolunda sabrederek ecrimi de Allah'tan bekleyerek savaştan kaçmaksızın hep ilerleyerek düşmana karşı savaşırsam. Allah günahlarımı affeder mi?" diye sordu. Peygamber (s.a.v): **"Evet"** buyurdu. Biraz sustu ve: **"Az önce soru soran nerededir?"** buyurdu. O adam: "Buradayım" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Ne demiştin?"** diye sordu. O adam da: "Allah yolunda sabrederek ecrimi de Allah'tan bekleyerek savaştan kaçmaksızın daima ilerleyerek düşmanla savaşırsam, Allah günahlarımı affeder mi?" demiştim dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet fakat kul borcu müstesnadır"** buyurdu ve: **"Bunu bana biraz önce Cibril söyledi"** dedi. (Müsned: 8021)

3105- Abdullah b. Ebu Katade (r.a) babasından naklediyor şöyle diyor: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelip: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda sabrederek ecrimi de Allah'tan bekleyerek hep ileri atılarak ve savaştan kaçmayarak düşmanla savaşırsam Allah günahlarımı affeder mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdu. Adam dönüp giderken Rasûlullah (s.a.v) ona emretti ve çağırttı. **"Nasıl demiştin diye"** sordu. Adam da sorusunu aynen tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v): **"Evet fakat kul borcu ve hakları bunun dışındadır, diyerek bunu bana Cibril söyledi"** buyurdu. (Dârimi, Cihad: 21; Tirmizî, Fedailül Cihad: 11)

3106- Ebu Katade (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işittiğini söylemiştir. Rasûlullah (s.a.v), ashabının arasında durup en değerli amel'in Allah yolunda cihad ve iman etmek olduğunu söylemişti. Bir adam kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda savaşırken ölsem Allah günahlarımı bağışlar mı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet, Allah yolunda sabrederek mükafatını da sadece Allah'tan bekleyerek ileri atılarak savaştan kaçmaksızın düşmanla savaşırsan Allah tüm günahlarını bağışlar sadece kul borcu ve hakları müstesnadır diyerek bunu bana Cibril söyledi"** buyurdu. (Dârimi, Cihad: 21; Tirmizî, Fedailül Cihad: 11)

3107- Abdullah b. Ebu Katade babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) minberde iken bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda kılıcımı çekip sabrederek ve mükafatımı da Allah'tan bekleyerek ön de gidip geri kalmaksızın düşmanla savaşırken öldürülürsem, Allah; tüm

günahlarımı affeder mi?" Rasûlullah (s.a.v): **"Evet"** dedi. Adam, dönüp giderken Rasûlullah (s.a.v) onu çağırdı ve Cibril bana şimdi haber verdi. **"Borcun varsa o müstesnadır"** buyurdu. (Dârimi, Cihad: 21; Tirmizî, Fedailül Cihad: 11)

33- HER ÖLEN DÜNYAYA TEKRAR DÖNMEYİ İSTER Mİ?

3108- Ubâde b. Samit (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yeryüzünde hiçbir insan eğer Allah katında hayırlara nail olup Cennete girmeye hak kazanmışsa, dünya ve içindekiler kendisine verilse bile tekrar sizin yanınıza dönmek istemez ancak şehid böyle değildir, o tekrar diriltilip yeniden şehid olmak ister."** (Müsned: 21686)

34- CENNETLİKLER NEYİ TEMENNİ EDERLER?

3109- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şehid olarak Cennete girenlerden biri Allah'ın huzuruna getirilir de Allah ona: "Ey Ademoğlu, yerini nasıl buldun?" diye sorar. O adam: "Ey Rabbim! Yerim yerlerin en hayırlısıdır" diye cevap verir. Bunun üzerine Allah şöyle der: "Benden ne istersen iste" buyurur. O kimse de: "Şehidliğin üstünlüğünü görüp bildiği için beni dünyaya tekrar dünyaya döndürmeni ve senin yolunda on kere şehid olmayı isterim" der."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 22; Tirmizî, Fedailül Cihad: 22)

35- ŞEHİD OLAN NE KADAR ACI DUYAR?

3110- Ebu Hüreyre (r.a)'den (r.a) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şehid ölürken ancak sizden birinizin çimdiklenmeden duyduğu acı kadar bir acı duyar."** (İbn Mâce, Cihad: 16; Dârimi, Cihad: 20)

36- ŞEHİDLER KAÇ ÇEŞİTTİR?

3111- Sehl b. Huneyf (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim samimi bir kalple Allah'tan şehid olmayı isterse Allah onu şehidler makamına eriştirir yatağında ölse bile."** (İbn Mâce, Cihad: 16)

3112- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş ölüm şekli vardır ki kim Müslüman olarak bunlardan biriyle ölürse o şehid sayılır. Allah yolunda, Allah'ın dinini yeryüzüne hâkim kılmak için çabalayan ve savaşan kimse şehidtir. Allah'ın dini yolunda çabalarken boğularak ölen şehidtir. İç hastalığından ölen kimse şehidtir. Taun hastalığından ölen şehidtir. Lohusa halinde iken ölen kimse de Allah'ın istediği şekilde Müslüman iken ölürse şehidtir."** (Müsned: 16533)

3113- Irbad b. Sariye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Şehidlerle yataklarında ölenler, taun hastalığından ölen kimseler konusunda görüş ayrılığına düştüler ve şehidler dediler ki: "Onlar bizim kardeşlerimizdir biz gibi öldüler" yataklarında ölenler de dediler ki: "Onlar da bizim gibi öldüler" ey Rabbimiz diyerek Allah'ın huzurunda konuştular. Rabbimiz de şöyle buyurdu: "Onların yaralarına bakınız, onların yaraları şehidlerin yarasına benziyorsa onlardandır ve onlarla birliktedir. O anda onların yaraları onlara benzetilecektir."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 28; Muvatta', Cihad: 14)

37- ÖLEN DE ÖLDÜREN DE CENNETTEDİR

3114- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah katında şu iki adamın durumu çok hayret vericidir. Biri, kafir olarak Müslüman'ı öldürür, Müslüman şehid olarak Cennete gider sonra o kafir tevbe edip tekrar Müslümanlar safında savaşır, o da şehid olur ikisi de Cennete girer."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 28; Muvatta', Cihad: 14)

38- ÖLEN DE ÖLDÜRENDE NASIL CENNETTE OLABİLİR?

3115- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah şu iki kulun durumuna hayret edip güler biri diğerini öldürür ikisi de Cennete girer. İlk öldürülen Müslümandır ve şehid olmuştur, onu öldüren kafir tevbe edip Müslüman olur ve çarpışırken o da şehid olur ikisi de Cennettedirler."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 28; Muvatta', Cihad: 14)

39- İSLÂM ORDUSUNDA NÖBET TUTMANIN KIYMETİ

3116- Selman-ül Hayr (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle aktarmıştır: **"Kim, Allah'ın dini yeryüzüne hâkim olması yolunda bir gün ve bir gece nöbet tutarsa, bir ay oruç tutmuş ve ay boyu namaz kılmış gibi sevap alır. Kim de nöbet tutarken ölürse aynı sevabı kazanır. Allah ona bol bol rızık verir ve kabir azabından emin olur."** (İbn Mâce, Cihad: 7; Tirmizî, Fedailül Cihad: 11)

3117- Selman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim İslâm'ın ordusunda bir gün ve bir gece nöbet tutarsa, bir ay boyu oruç tutmuş ve geceleri namaz kılmış kimse gibi sevap kazanır. Ölürse defteri kapanmaz, kabir imtihanından kurtulur, rızkı da bol bol verilir."** (İbn Mâce, Cihad: 7; Tirmizî, Fedailül Cihad: 11)

3118- Osman b. Affan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah yolunda bir gün nöbet tutmak başka yerlerde geçirilen bin günden daha hayırlıdır."** (İbn Mâce, Cihad: 7; Tirmizî, Fedailül Cihad: 11)

3119- Osman b. Affan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah'ın dinini yeryüzünde hâkim kılma yolunda beklenecek bir günlük nöbet, onun dışında geçirilen bin günden daha hayırlıdır."** (İbn Mâce, Cihad: 7; Tirmizî, Fedailül Cihad: 11)

40- DENİZDE SAVAŞMANIN DEĞERİ

3120- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Kuba'ya gittiğinde, Milhan kızı Ümmü haramı ziyaret ederdi. O da Rasûlullah (s.a.v)'e yemek ikram ederdi. Milhan kızı Ümmü Haram, Ubâde b. Samit'in nikahlısıydı. Rasûlullah (s.a.v), Ümmü Haram'ı ziyaret etti. O da ona yemek ikram etmişti ve başını tarayıp temizlemişti. Rasûlullah (s.a.v) bir süre uyudu ve uyanınca gülüyordu. Ümmü Haram diyor ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Seni güldüren nedir?" dedim. Cevaben: **"Rüyamda ümmetimden Allah yolunda savaşan bazı kimseler gösterildi, onlar padişahların tahtlarına kuruldukları gibi deniz üstündeki vasıtalara kurularak veya padişahlar gibi** (şüphe eden hadisi rivâyet eden İshak'tır) **savaşa gidiyorlardı."** buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Dua et de ben onlardan olayım" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de, Ümmü Harama dua etti. Rasûlullah (s.a.v) tekrar uyudu. (Haris diyor ki) Uyudu tekrar uyandı ve yine gülümsedi. Ben de: "Niçin gülüyorsun Ey Allah'ın Rasûlü!" diye sordum. Bu sefer şöyle buyurdu: **"Ümmetimden bir kısmı daha bana rüyamda gösterildi. Onlarda tahtına kurulan krallar gibi veya krallar gibi karada giden binitlerine kurularak savaşa gidiyorlardı"** buyurdu ve önceki deniz savaşçıları gibi söyledi. Bu sefer ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlardan olabilmem için bana dua et" dedim Rasûlullah (s.a.v): "Sen öncekilerdensin" (Yani deniz savaşçılarındansın) Ravi diyor ki: Muaviye zamanında düzenlenen bir deniz savaşına Ümmü Haram katıldı. Denizden karaya çıkarken bindirildiği hayvandan düşerek şehid oldu. (Tirmizî, Fedailül Cihad: 15; Buhârî, Cihad ve Siyer: 62)

3121- Milhan'ın kızı Ümmü Haram (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize geldi ve öğle uykusuna yatmıştı ve gülümseyerek uyandı. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam sana feda olsun seni güldüren nedir?" diye sordum. Şöyle buyurdu: **"Ümmetimden bir gurubu kralların koltuklarına kuruldukları gibi deniz vasıtalarına kurularak savaşa çıktıklarını gördüm, ondan dolayı gülümsüyorum"** buyurdu. Ben de: "Beni de o deniz savaşçılarından kılması için Allah'a dua et" dedim. **"Sen onlardan olacaksın"** buyurdu. Sonra tekrar uyudu tekrar gülümseyerek uyandı. Ben niçin gülümsediğini sordum. Önceki söylediği gibi söyleyerek kara savaşçılarından bahsetti. Ben yine: "Dua et de Allah, beni

onlardan eylesin" dedim. Bunun üzerine: **"Sen önceki guruptansın"** buyurdu. Ravi Enes b. Malik diyor ki: "Ümmü Haram'ı, Ubâde b. Samit nikahlanmıştı. Muaviye zamanında düzenlenen bir deniz savaşına katılmak için gemiye binenlerle o da gemiye binmişti. Kıbrıs'a gelip gemiden inerken kendisine getirilen bir katır'a bindi ve katırdan düşüp boynu kırıldı ve şehid oldu." (Tirmizî, Fedailül Cihad: 15; Buhârî, Cihad ve Siyer: 62)

41- HİND SEFERİ

3122- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize Hint ülkesine savaş yapılacağını vaad etti. Eğer o savaşa katılırsam malımı ve canımı feda edeceğim eğer o savaşta şehid olursan en değerli şehidlerden olurum. Eğer geri dönersem Cehennem ateşinden kurtulup kazanan Ebu Hüreyre olurum dedim. (Müsned: 6831)

3123- Yine Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize Hind ülkesine savaş yapılacağını vaat etmişti. Ben de, "Eğer o savaşa katılırsam malımı ve canımı feda edeceğim" dedim. "Eğer öldürülüp şehid olursam en değerli şehidlerden olurum. Eğer gazi olarak geri dönersem Cehennem ateşinden kurtulan Ebu Hureyre'yim dedim." (Müsned: 6831)

3124- Rasûlullah (s.a.v)'in azatlı kölesi Sevban (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ümmetimden iki gurup vardır ki Allah onları Cehennem ateşinden korumuştur. Biri hind seferine katılıp savaşanlar diğeri de Meryem oğlu İsa ile birlikte olanlardır."** (Ebû Davud, Melahim: 17)

42- TÜRKLER VE HABEŞLİLERLE SAVAŞ

3125- Hürriyetine kavuşturulanlardan Sükeyne (r.a), Peygamber (s.a.v)'in ashabından bir kişiden naklederek şöyle diyor: Hendek savaşı için Rasûlullah (s.a.v), hendek kazılmasını emretmişti. Hendek kazımında önlerine büyük bir kaya çıktı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) kalkıp kazmayı aldı, cübbesini çıkardı ve bir kenara koydu. En'âm sûresi 115. ayeti olan: **"Zira Rabbinin verdiği söz doğruluk ve adaletle yerine getirilmiştir. Onun vaadlerini engelleyebilecek hiçbir güç yoktur ve yalnızca odur her şeyi duyan ve bilen."** Okuyarak taşa vurdu taşın üçte biri koptu, Selman-ı Farisi ayakta Rasûlullah (s.a.v)'e bakıyordu. Rasûlullah (s.a.v)'in kayaya vuruşuyla şimşek gibi bir kıvılcım çıktı. Sonra ikinci defa yine vurdu ve En'âm 115. ayetini okudu, diğer üçte biri de kırılmış oldu yine bir kıvılcım çıktı, Selman da o kıvılcımı görmüştü sonra üçüncü kez kayaya vurdu ve yine En'âm 115. ayetini okudu, kalan üçte biri de kırıldı. Rasûlullah (s.a.v) hendekten çıktı cübbesini alıp oturdu. Selman: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sen her taşa vurduğunda kıvılcım çıkıyordu" dedi. Rasûlullah (s.a.v) ona: "Ey Selman! Çıkan kıvılcımı gördün mü?" buyurdu. Selman: "Seni hak din üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki gördüm" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Kayaya ilk vuruşumda bana Kisra'nın şehirleri ve çevresindeki pek çok yer gösterildi. Öyle ki sanki gözlerimle görüyor gibiyim."** Bunun üzerine sahabeden orada bulunanlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a dua et de oraların fethedilmesini bize nasib etsin, oraları bize ganimet olarak versin. Beldelerini ellerimizle teslim almamızı bizlere nasib etsin" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de bu şekilde dua etti ve sözüne şöyle devam etti: **"Kayaya ikinci sefer vurduğumda Kayserin şehirleri ve çevresi bana gösterildi, öyle ki adeta gözlerimle görüyor gibiydim."** Bunun üzerine oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! dua et de oraların fethini Allah bize nasib etsin, onların memleketlerini bize ganimet olarak versin ve o şehirlerin idarelerini bizim elimize geçirsin." Yine Rasûlullah (s.a.v) aynı şekilde dua etti. Sözüne devamla şöyle buyurdu: **"Üçüncü defa kayaya vurduğumda Habeş şehirleri ve çevresinde kasabalar bana gösterildi, öyle ki sanki gözlerimle görüyorum"** dedi ve konuşmasına şunları ekledi: **"Habeşliler size dokunmadıkça siz de onlara dokunmayın. Türkler size bir şey yapmadıkça sizde onlara dokunmayın."** (Müsned: 21262)

3126- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Müslümanlar Türklerle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. O Türkler öyle bir kavimdir ki yüzleri deriden yapılmış kalkanlar gibidir. Onlar kıldan dokunmuş elbiseler giyerler, ayakkabıları da yine kıldan (keçeden) mamuldür." (Buhârî, Kitabül Cihad ve Siyer: 94; Tirmizî, Fiten: 40)

43- ZAYIFLAR YÜZÜNDEN RIZIKLANIYORUZ

3127- Mus'ab b. Sa'd (r.a) babasından naklediyor. Mus'ab'ın babası, Peygamber (s.a.v)'in ashabının kendisinden daha fakir olmalarından dolayı kendisinde bir üstünlük görüyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah bu ümmete zayıflarının duaları, namazları ve samimi olmaları yüzünden yardım eder ve etmektedir."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 75; Müsned: 1411)

3128- Ebu'd Derda (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Bana zayıf ve fakirlerinizi getirin de onlara yardım edip iyi muamele edeyim. Çünkü sizler zayıflarınız vasıtası ile rızıklanır ve yardım görürsünüz."** (Buhârî, Cihad ve Siyer: 75; Tirmizî, Cihad: 24)

44- SAVAŞA GİDEN MÜCAHİDİN TECHİZATLANDIRILMASI

3129- Zeyd b. Halid (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim, Allah yolunda savaşacak bir askerin techizatını temin ederse savaşmış gibi sevap kazanır. Kim de savaşa giden kimsenin arkada bıraktıkları kimselere iyilik ve yardım yaparsa aynen savaşmış gibi sevap kazanır."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 6; İbn Mâce, Cihad: 3)

3130- Zeyd b. Halid el Cühenî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim bir mücahidin binit ve silah gibi gereksinimlerini karşılarsa savaşmış gibi sevap alır. Kim de bir mücahidin arkada kalan çoluk çocuğunu hayırla muamele eder ve yardımcı olursa o da aynen savaşmış gibi sevap kazanır."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 6; İbn Mâce, Cihad: 3)

3131- Ahnef b. Kays (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hac için yola çıktık. Medine'ye geldik. Gayemiz sadece hac yapmaktı, konakladığımız yerde yüklerimizi indirdiğimizde bir kimse gelip; İnsanlar mescidde toplanmış ve büyük bir heyecan var dedi. Bu söz üzerine biz doğru mescide gittik. İnsanlar aralarında Ali, Zübeyl, Talha ve Sa'd b. ebi Vakkas'ın bulunduğu gurubun etrafında toplanmışlardı. Biz bu durumda iken Osman çıkıp geldi sarı bir örtüye bürünüp örtünün bir parçasıyla da başını örtmüştü ve şöyle demişti: "Talha burada mı? Zübeyr burada mı? Sa'd burada mı?" Oradakiler: "Evet" dediler. Bunun üzerine Osman: "Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah adına söylüyorum, biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v); "Kim falan oğullarının hurma kurutma yerini satın alırsa Allah onu bağışlar" buyurdu. Ben de orayı yirmi bin veya yirmi beş bin'e aldım. Rasûlullah (s.a.v)'e gelip durumu anlattım O da: **"Onu mescide bağışla karşılığını görürsün"** buyurdu. Oradakiler: "Allah şahitimizdir ki doğru söylüyorsun" dediler. Osman sözlerine devam ederek: Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah adına söylüyorum! Biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Kim Rûme kuyusunu satın alıp Müslümanlara vakfederse Allah onu bağışlar."** Ben de o kuyuyu şu kadar bu kadar fiyata satın aldım. Rasûlullah (s.a.v)'e gelip Rûme kuyusunu şu kadar fiyata satın aldım dedim. O da: **"Onu Müslümanların su ihtiyaçları için vakfet karşılığını görürsün"** buyurmuştu. Oradakiler: Allah şahitimiz olsun ki sen doğru söylüyorsun dediler. Osman sözlerine devam ederek: Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah adına söylüyorum! Biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v) ashabına hitab ederek: **"Kim şu orduyu techiz ederse Allah onu affeder"** buyurmuştu da ben O, "Ceyşül Usre" ordusunu yular ve iplerine varıncaya kadar techiz etmiştim dedi. Oradakiler: Allah şahitimiz olsun ki doğru söylüyorsun dediler. Bunun üzerine Osman da: Allah'ım şahit ol, Allah'ım şahit ol, Allah'ım şahit ol demişti. (Müsned: 681)

45- ALLAH'IN DİNİNİ YERYÜZÜNE HÂKİM KILMAK İÇİN HARCAMA YAPMAK

3132- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'ın dinini yeryüzüne hâkim kılma yolunda çift çift**

infak ederse Cennette o kimseye: "Ey Allah'ın kulu, bu yaptığın büyük bir hayırdır" denilecek. O kimse namaza karşı fazla düşkün ise Cennete namaz kapısından çağrılacak. Cihad yapan biri ise cihad kapısından, sadakaya düşkün ve çok veren biri ise sadaka kapısından, çok oruç tutan biri ise Reyyan kapısından çağrılacaktır." Bunun üzerine Ebu Bekir: "Bir kişinin bu kapıların hepsinden de çağrılması mümkün müdür?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet, umarım ki sen de onlardan olursun"** buyurdu. (Dârimi, Cihad: 13; Tirmizî, Menakıb: 16)

3133- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Kim Allah'ın dini yeryüzüne hâkim olsun diye malından çifte çifte infak ederse Cennet bekçileri Cennetin kapılarından: **"Ey falan kişi gel buradan gir diye seslenirler"** buyurdu. Bunun üzerine Ebu Bekir: "Ey Allah'ın Rasûlü! bir kimse bütün kapılardan çağrılabilir mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Senin onlardan olacağını ümid ederim"** buyurdu. (Dârimi, Cihad: 13; Tirmizî, Menakıb: 16)

3134- Sa'sa' b. Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Zerle karşılaştım ve bana bir hadis söyle dedim. Peki dedi ve şu hadisi söyledi: Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: **"Müslüman bir kimse sahip olduğu her türlü maldan çift çift sadaka verirse, Cennet bekçileri onu karşılar ve her biri kendi bulunduğu kapıdan onu davet ederler."** Bunun üzerine ben: "Çift çift sadaka nasıl olur?" diye sordum. Ebu Zer: "Devesi varsa iki deve, sığırı varsa iki sığır" dedi. (Müsned: 20480)

3135- Hureym b. Fatik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'ın dini yeryüzüne hâkim olması için bir şeyler infak ederse o kimseye infak ettiğinin yedi yüz katı karşılık verilir."** (Dârimi, Cihad: 13; Tirmizî, Fedailül Cihad: 14)

46- SAVAŞ KAÇ TÜRLÜDÜR?

3136- Ebu Mes'ud (r.a)'ten rivâyete göre, adamın biri yularlı bir deveyi Allah yolunda tasadduk etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O adam kıyamet gününde yedi yüz tane yularlı deve ile gelecektir"** buyurdu. (Dârimi, Cihad: 12; Müslim, İmara: 37)

3137- Muaz b. Cebel (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Savaş iki türlüdür. Birisi Allah'ın rızasını kazanmak ister ve komutanına itaat eder ve değerli malını bu yolda harcar ve arkadaşına yardımcı olur, kötülüklerden kaçınırsa bu kimsenin uykusuna da uyanıklığına da sevap yazılır. Kim de gösteriş için savaşır veya savaştı desinler diye savaşır komutanına isyan eder ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırsa, bu da yaptıklarının karşılığını mutlaka bulur."** (Dârimi, Cihad: 25; Ebû Davud, Cihad: 25)

47- SAVAŞA KATILAN MÜCAHİDLERİN HANIMLARINA SAYGILI OLMAK

3138- Süleyman b. Büreyde (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Savaşa katılmayanlara savaşa katılanların hanımları, annelerinin kendilerine haram olduğu gibi haramdır. Kim ki mücahidlerden birinin hanımına bakmakla görevlendirilir de ona bakıp ilgilenmezse ve hainlik ederse, kıyamet günü o mücahidin karşısında durdurulur ve mücahid onun sevaplarından dilediği kadarını alır. Gerisini siz düşünün!"** (Ebû Davud, Cihad: 25; Müslim, İmara: 39)

48- SAVAŞA GİDENLERİN AİLE VE ÇOCUKLARINA BAKMAYANLAR

3139- Süleyman b. Büreyde (r.a) babasından naklediyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mücahidlerin kadınları, savaşa katılamayan erkeklere annelerinin kendilerine haramlığı gibi haramdır. Bir mücahid savaşa giderken çoluk çocuğunu birine havale eder de o kimse de onlarla ilgilenmez ve hainlik ederse, kıyamet gününde işte bu kimse ailene bakmakta sana verdiği sözü tutmadı ve hainlik etti, haydi onun sevabından dilediğin kadar al denilir. Gerisini siz düşünün!"** (Müslim, İmara: 39; Ebû Davud, Cihad: 32)

3140- İbn Büreyde (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Savaşa katılan mücahidlerin hanımları, savaşa katılamayanlara haramdır tıpkı annelerinin kendilerine haram olduğu gibi. Mücahidlerden biri savaştan geri kalanlardan birine çoluk çocuğunun bakımını emanet etse o da onlara bakmayıp hainlik etse kıyamet günü o kimse mücahidin karşısına dikilir ve kendisine şöyle denir: "Ey falan kimse! İşte bu kişi dünyada sana ihanet eden, çoluk çocuğuna bakmayan kimsedir dilediğin kadar onun sevabından alabilirsin." Rasûlullah (s.a.v) daha sonra ashabına dönerek: "Ne dersiniz? Onun sevabından bir şey bırakır mı?"** (Müslim, İmara: 39; Ebû Davud, Cihad: 32)

3141- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Düşmanlarınıza karşı ellerinizle, dillerinizle ve mallarınızla mücadele ediniz."** (Ebû Davud, Cihad: 18; Dârimi, Cihad: 38)

3142- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Yılanların öldürülmesini emretti ve kim onlardan intikam almaktan korkarsa bizden değildir"** buyurdu. (Ebû Davud, Edeb: 173; Müsned: 3787)

3143- Abdullah b. Cebr (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v), Cebre hasta ziyaretinde bulunmuştu. Onun yanına girince kadınlar bunu duydu ve ağlamaya ve şöyle demeye başladılar. Biz senin Allah yolunda şehid olduğunu sanmıştık. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sizler şehidliği sadece savaşta ölmekmi sanıyorsunuz? O zaman sizin şehidleriniz çok azdır. Dikkat edin Allah yolunda savaşırken ölmek şehidliktir. İç hastalığından ölmek şehidliktir. Yanarak ölmek şehidliktir. Boğularak ölmek şehidliktir. Yıkıntı altında kalarak ölmek şehidliktir. Aklını kaybederek ölmek şehidliktir. Hamile iken ölen kadın da şehid sayılır."** Bunun üzerine birisi: Rasûlullah (s.a.v) yanımızda iken hala mı ağlıyorsunuz dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Bırak ağlasınlar, ölüm geldikten sonra bir daha ağlamazlar"** buyurdu. (İbn Mâce, Cihad: 16; Ebû Davud, Cenaiz: 15)

3144- Cebr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cebr, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir cenaze evine girdi. Kadınlar ağlıyorlardı. Cebr: Rasûlullah (s.a.v) yanımızda otururken hala ağlıyor musunuz?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bırak ben aralarında olduğum halde bile olsa ağlasınlar. Ölüm gerçekleştiği zaman asla ağlamasınlar"** buyurdu. (İbn Mâce, Cihad: 16; Ebû Davud, Cenaiz: 15)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25. ALLAH'IN LÜTFÜ VE RAHMETİNİN GENİŞLİĞİ
Bu Hadisin Önemi:
Selefin Yarış Alanı:
Gıpta:
Her Ma'ruf (İyilik) Hakkında Sadaka Tabiri Kullanılır:
1- Kalıcı Salih Ameller Sadakalar Kapsamına Girer:
2- İyiliği Emretmek, Münkerder Alıkoymak Da Sadakadır:
3-Kişinin Arzusunu Helâl Yoldan Karşılaması:
Kıyasın Caiz Oluşu:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

25. ALLAH'IN LÜTFÜ VE RAHMETİNİN GENİŞLİĞİ

Ebu Zerr (r.a)'den, Rasulullah (s.a)'ın ashabından birtakım kimseler Peygamber (s.a)'e şöyle dediler: Ey Allah'ın Rasulü, servet sahipleri ecirleri ahp gittiler. Bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar, üstelik mallarının fazlalıklarından da sadaka veriyorlar? Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Allah sizin için de sadaka olarak birtakım şeyleri takdir etmemiş midir? Şüphesiz her bir teşbih karşılığında bir sadaka (mükâfatı) vardır, her bir tekbir karşılığında bir sadaka (mükâfatı) vardır, her bir tahmid (elhamdülillah demek) karşılığında bir sadaka (mükâfatı) vardır, her bir tehlil (lâ ilahe illallah demek) karşılığında bir sadaka (ecri) vardır, her bir iyiliği emretmek karşılığında bir sadaka (mükâfatı) vardır, her bir mün-kerden alıkoymak karşılığında bir sadaka (ecri) vardır. Hatta sizden herhangi bir kimsenin (eşiyle) cimâmda da bir sadaka (mükâfatı) vardır."
Ashab: Ey Allah'ın Rasulü, bizden herhangi bir kimse kendi arzusunun gereğini yerine getirdiği halde onun için mükâfat sözkonusu olur mu? deyince, şöyle buyurdu: "Bana söyleyiniz, eğer o bu arzusunu haram yoldan karşılayacak olursa onun için vebal sözkonusu olur mu? İşte arzusunu helâl yoldan yerine getirdiği takdirde de onun için ecir sözkonusu olur. [1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin büyük bir Önemi vardır. Çünkü oldukça önemli birtakım hususları kapsamaktadır. Bunların bazıları:
1- Kıyâsın caiz oluşu.
2- Mubah şeyler, salih niyyet ile Allah'a yakınlaştırıcı amellere dönüşür.
3- Yarışılacak alanın tesbit edilmesi.
4- Hayır yollarının pek çok oluşu. O kadar ki, kul bazı hayırları yerine getirmekten acze düşerse, diğerlerini yerine getirmekten acze düşmez. [2]

Selefin Yarış Alanı:

Bu hadis-i şeriften bu ümmetin selefinin giriştiği yarışları, onların Allah'a kendilerini yaklaştıran ve O'nun nezdinde derecelerini yükselten hususlara ne kadar tutkun oldukları anlaşılmaktadır. İşte bundan dolayı Ashab-ı Kiram'ın fakirleri Rasulullah (s.a)'ın yanına gitmişler ve ticaretle uğraşan kardeşlerinin elde ettikleri ecir ve yüksek dereceler itibariyle kendilerini geride bıraktıklarını açıklamışlardır.
Çünkü bu kardeşlerinin fazla mallan var. Bununla haccedebiliyor, umre yapabiliyor, sadaka verebiliyor, cihad edebiliyorlar. Kendileri ise bunları yapamamaktadırlar. O halde bunlara kavuşmanın yolu nedir? Rasulullah (S.A.S.) de kendilerine hadiste varid olan hususları açıkladı.
İşte ümmetin selefinin yarış alanı budur. Allah onlardan razı olsun. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "O halde yarışanlar, bunun için yarışsınlar. "(el-Mutajfifin, 83/26)
Yine Yüce Allah, bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "İşte amel edecekler bunun benzeri için amel etsinler."(es-Sâff&t, 37/61) İbn İshâk der ki: Bana ez-Zühri anlattı, O Ubeydullah b. Ka'b b. Mâlikten, dedi ki: Yüce Allah'ın, Rasulü lehine yaptıklarından birisi de şudur: Evs ile Hazrec iki erkek devenin birbirine karşı hücumları gibi hücum ediyorlardı. Evs kabilesi birşey yaptı mı, mutlaka Hazrecliler şöyle derlerdi: Allah'a yemin olsun, bu hususta siz bizden daha üstün bir fazilete sahip olarak ileri geçemeyeceksiniz. Evsliler de aynı şekilde. O bakımdan Evsliler Ka'b b. el-Eşref'i öldürdükten sonra Hazrecliler Ka'b gibi Rasulullah (s.a)'a düşmanlığı bulunan bir adamın kim olabileceği hususu üzerinde düşündüler. Bu sefer İbn Ebi'I-Hukayk'ın adını ortaya attılar; o da Hayber'de bulunuyordu.[3]
İşte Allah'ın ve Rasulünün kendilerinden Övgüyle söz etmesinin sebebi de budur; dünya ve âhirette kurtuluşa ermelerinin, aziz olmalarının sebebi de budur. Onlardan herhangi birisi bir amelde bulunmamaktan dolayı mazur bulunduğu ve ona bu hususta ruhsat verildiği halde, Rasulullah (s.a)'a, o ameli yerine getiremem diye ağlayarak gelirdi. Nitekim Yüce Allah, Rasulullah (s.a)'ın cihâda çıkacağı sırada bu şekilde davrananlar hakkında şöylece haber vermektedir: "Onlar da (Allah yolunda) harcayacak birşey bulamadıklarından dolayı gözleri yaş döke döke geri döndüler.'Vreube, 9192)
Dünyevi hususlarda yarışa girişmek ise, yerilmiş bir husustur. Kul, bu yarışta haddi aşacak olursa, o takdirde bu yarış helak olmasına, zayıf düşmesine sebep teşkil eder. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Sizi sevindirecek şeylerin müjdesini size veriyorum ve bunları {gelecektede) ümid edebilirsiniz. Allah'a yemin olsun ki, ben si2in için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben sizin için sizden öncekilere dünya(mn imkânları) genişçe verildiği gibi, size de verileceğinden ve onlar nasıl bu hususta birbirleriyle yarıştılarsa, sizin de yarışacağınızdan ve (dünya) onları nasıl helak ettiyse, sizi de helak edeceğinden korkarım.[4]

Gıpta:

Gıpta, kişinin gıpta ettiği şahsın sahip olduğu durumun bir benzerine -o durumun zail olmasını temenni etmeksizin- sahip olmayı temenni etmesidir. Bu özellikle âhiret ile ilgili hususlarda meşru' birşeydir. Nitekim Rasulul-lah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "İki şey dışında (hiçbir hususta) kıskançlık yoktur: Allah birisine bir mal vermiş ve hak yolda o malı tüketmeye onu musallat kılmış, diğeri ise Allah birisine bir hikmet vermiş, o da onun gereğince hükmeder ve onu başkalarına da öğretir. (İşte böylelerine gıpta edilebilir.[5]
Burda "hasedden, kıskançlıktan" kasıt gıptadır.
Hadisten anlaşıldığına göre Ashab-ı Kiram, Rasulullah (s.a)'dan öğrendiklerini amel olarak uygulamaya koymuşlardır. İşte onların fakirleri o bakımdan varlıklı kimselere gıpta ediyorlar, onlar gibi sadaka vermeyi, haccetmeyi, umre yapmayı, Allah yolunda cihâd etmeyi temenni ediyorlardı. Bundan dolayı: "Ey Allah'ın Rasulü, dediler; işte varlıklılar ecirleri alıp götürdüler. Bizim gibi namaz kılıyor, bizim gibi oruç tutuyorlar ve üstelik mallarından arta kalanını da sadaka olarak veriyorlar."[6]

Her Ma'ruf (İyilik) Hakkında Sadaka Tabiri Kullanılır:

Huzeyfe'den Rasulullah (s.a)'in şöyle buyurduğu nakledilmektedir: "Her bir maruf bir sadakadır.[7] O halde sadaka bütün maruf, iyilik (ihsan) türleri hakkında kullanılır. O kadar ki, Yüce Allah'tan, kullarına ulaşan lütuflan bile, O'nun, kullarına bir sadakasıdır.
Müslim Sahih'inde şöyle denilmektedir: Sadaka adının her türlü maruf hakkında kullanılabileceğine dair açıklama. Bunun manası ise Nevevi'nin Müslim Şerhi'nde dediği gibi şöyledir: Rasulullah (S.A.S.)'in; "Her bir maruf (iyilik) bir sadakadır." Yani sevap itibariyle sadaka hükmünü alır demektir.
Kadı Iyad da şöyle demektedir: Mârufa sadaka adının verilişi, sadakanın ecri gibi onun da bir ecrinin bulunduğu ve bu gibi itaatlerin ecirleri bakımından sadakalara benzemesi dolayısıyla, onlara sadaka denildiği, Rasulullah (S.A.S.)in de mukabele ve sözdeki müâneset yoluyla bu ismi vermiş olması muhtemeldir. Yine bunun anlamının, böyle bir maruf kişinin kendisine bir sadakasıdır, şeklinde olduğu da söylenmiştir.[8]
İşte sadakanın bu geniş kapsamlı anlamı Ashâb-ı Kiram'ın fakirleri tarafından farkedilmemişti. O bakımdan en sevdikleri şahıs olan Rasulullah (S.A.S.)'e gelip ecirlerle ve üstün derecelerle kendilerini geçmiş bulunan varlıklılara kavuşmanın yolunu sordular. O da kendilerine: "Allah size sadaka vereceğiniz şeyleri tayin etmemiş mi?" diye sordu, daha sonra da onlara bu sadakaların bazılarını şöylece zikretti. [9]

1- Kalıcı Salih Ameller Sadakalar Kapsamına Girer:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Geride kalacak olan ise saüh amellerdir. (Bunlar) Rabb'inin nezdinde sevapça da hayırlıdır emelce de hayırlıdır. "(ei-Kebf, 18/46) Müfessirlerin çoğunluğu "kalıcı salih amellerin" "Sübhanal-lah, elhamdülillah, lâ ilahe illallah, Allahu ekber, Allah'ı tenzih etmek demek olan teşbih (Sübhanallah demek)" olduğunu söylemişlerdir. Subhanal-lah'ın anlamı ise Yüce Allah'ı tenzih etmektir. SübhanAllah diyen bir kimse ben Allah'ı her türlü kötülük ve çirkinlikten uzak bilirim demeye benzer[10]. Usânu'l-Arab'da da şöyle denilmektedir: Sübhanallah'ın anlamı, Allah'ı eş ve çocuk edinmekten tenzih etmek demektir. O'nun, kendisine sıfat olarak verilmemesi gereken her husustan tenzihi anlamına geldiği de söylenmiştir.[11] Elhamdülillah ise Allah'a övgüde bulunmaktır ve herkesi kuşatmış bulunan nimetlerine şükretmek demektir. Hamd ise şükürden daha geneldir. Çünkü hamd bir lütuf karşılığında yapılır, öyle bir lütuf olmaksızın da yapılır. Hamd, yermenin zıddıdır.
O bakımdan Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Her bir teşbih (sübhanAllah demek) karşılığında sizin için bir sadaka (mükâfatı) vardır. Bir tekbir (Allahu ekber) demek karşılığında bir sadaka vardır. Her bir tahmid (elhamdülillah demek) karşılığında bir sadaka (ecri vardır) her bir tehlil (lâ ilahe illallah) demek karşılığında sadaka (ecri) vardır."
Tehlilin anlamı lâ ilahe İllallah demektir. İşte bütün bunlar faydası yak nızca kişiye münhasır olan sadakalar kapsamına girer. [12]

2- İyiliği Emretmek, Münkerder Alıkoymak Da Sadakadır:

Rasulullah (S.A.S.): "İyiliği emretmek de bir sadakadır, münkerden alıkoymak da bir sadakadır" diye buyurmuştur. Bu Rasulullah (s.a)'ın Ashâb-ı Kiram'ın fakirlerine göstermiş olduğu sadaka çeşitlenendendir. Bu sadakada iyilik, kişinin kendisini aşarak diğer insanlara ulaşır. Böylelikle onlara ulaşmış (bir sadaka) gibi olur. Belki de bu, mal ile sadaka vermekten daha faziletlidir. İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak nasıl mali sadakadan daha faziletli olmasın ki! Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Siz insanlar için çıkartılmış en hayırlı bir ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten ahko-yarsınız ve hem Allah'a iman edersiniz."<Au imrân, mıo)
İyiliği emredip münkerden alıkoymanın birtakım usûl ve ölçüleri vardır. Yüce Allah'ın izniyle bunları 34'ncü hadisi şerhederken açıklayacağız. [13]

3-Kişinin Arzusunu Helâl Yoldan Karşılaması:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ve sizden herhangi birinizin hanımına yaklaşması da bir sadakadır" sözü üzerine Ashab: Ey Allah'ın Rasulü diye sordular, bizden herhangi bir kimse arzusunu yerine getirdiği takdirde ondan dolayı ecir alması sözkonusu olabilir mi? Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Peki ya o bu arzkusunu haram yoldan yerine getirecek olursa, bundan dolayı onun için günah sözkonusu olur muydu, ne dersiniz? İşte o arzusunu helâl yoldan karşılaması suretiyle de onun için bir ecir (sebebi)dir."
Hadis-i şerifte geçen "el-bud" (tercümede; şehvet, arzu) cima hakkında da kullanılır, bizzat tenasül organı hakkında da kullanılır. Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre bir kimse herhangi bir niyyet taşımaksızın dahi, hanımına yaklaşmaktan dolayı ecir alır. İlim ehlinden bazıları bu görüştedir.
Şu kadar var ki sahih olan kanaat şudur: Hadisteki bu husus, Yüce Allah için halis bir niyyet ile amelin yapılması kaydı ile mukayyeddir. Çünkü Rasulullah (S.A.S.) bıı- başka hadis-i şerifte şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki sen Allah'ın xv ısını umarak eğer bir harcamada bulunacak olursan, mutlaka ondan dolayı bir ecir alırsın; hatta hanımının ağzına koyduğun bir lokmadan dolayı bile.[14]O bakımdan kulun cima ile hem kendisinin hem hanımının zinaya ya da ona götüren işlere düşmekten iffetini korumayı yahut da hanımı ile güzel bir şekilde geçinmek suretiyle hakkını yerine getirmeyi yahut da Yüce Allah'a ibadet edecek salih bir evlat talebi ile yaklaşması gerekir ki, bu

şekilde hanımına yaklaşması onun için bir sadaka gibi olsun.
İşte, mubah olan işler, niyyetlerle itaatlere dönüşür, görüşünü kabul edenler de bu hadisi delil göstermişlerdir.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde bu hadisi açıklarken şunları söylemektedir: "Bu hadis-i şerifte mubah olan işlerin samimi niyyetlerle itaatlere dönüştüğüne delil vardır. Eğer kişi hanımının hakkını yerine getirmeyi ve Yüce Allah'ın emretmiş olduğu maruf bir şekilde onunla geçinmeyi kastedecek olursa, yahut da salih evlat isteği ile veya hem kendisini hem de hanımının iffetini muhafaza edip böylelikle kendisinin de, hanımının da harama bakmasını önlemek, hakkında düşünmeyi ve onu yapmayı içinden geçirmeyi önlemek niyetiyle hanımıyla cima' ederse yahut da buna benzer salih maksatlarla eşine yaklaşır ise bu cima ibâdet olur,[15]

Kıyasın Caiz Oluşu:

Hadis-i şerifte geçen: Ey Allah'ın Rasulü, dediler, bizden herhangi bir kimse arzusunu yerine getirdiği halde bundan dolayı ecir alması sözkonusu olur mu? (Rasulullah (S.A.S.)) şöyle buyurdu: "O arzusunu haram yoldan karşılayacak olursa ne dersiniz, onun için günah olur mu? İşte aynı şekilde o arzusunu helâl yoldan karşılayacak olursa onun için ecir olur."
Nevevî der ki: "Bu ifadelerden kıyasın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bütün ilim adamlarının görüşü de budur. Bu hususta Zahiriler müstesna muhalefet eden yoktur. [16]
Sözlükte kıyas: Bir şeyi benzeri şey ile ölçüp biçmek, anlamındadır. Meselâ, kumaşı metre ile ölçtü, kıyas etti denilecek olursa, onun miktarını metre ile tesbit etti, anlamındadır. Kıyas eşit kılmak hakkında da kullanılır. Çünkü birşeyi benzeri olan şey ile takdir yoluna gitmek, o iki şeyi birbirine eşitlemek demektir. Filan kişi filanla kıyas edilmez derken, filan kişi onunla eşit ve denk olmaz demek olur.
Usûl alimlerinin ıstılahına göre ise kıyasın tarifi şöyledir: Hükmü hakkında nass bulunmayan bir vakıayı, hükmü hakkında nas" vârid olmuş bir başka vakıaya hakkında nassin vârid olduğu hükmü -bu hükmün illeti noktasında iki vakıanın da eşit olması dolayısıyla- aynen geçerli kılmaktadır.[17]
Kıyas: Kitap, Sünnet ve icmâdan sonra Şer'i deliller arasında dördüncü mertebededir. Bu nassda (hadis-i şerifte) vârid olan bu kıyâs türüne usûlcüler tarafından "kıyâsu'1-aks" adı verilir. Kıyâsu'1-aks ise, illet bakımından iki şey arasındaki zıtlık dolayısıyla birşeyin hükmünün aksini o zıt olan diğeri hakkında kabul etmek demektir. Müslim'in Sahih'inde şu rivayet sabit olmuştur:
Bize Muhammed b. Nümeyr anlattı. Bize babam ve Veki anlattı; (ikisi) el-A'meş'ten, o Şakik'ten, o Abdullah (b. Mes'ud)dan[18]; Veki' (Abdullah b. Mes'ud)dan: Rasulullah (s.a) buyurdu ki dediğini, 4bn Numeyr de (Abdullah b. Mes'ud'dan): Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim diye rivayet etmiştir (dedikten sonra, Rasulullah (S.A.S.)'in): "Kim Allah'a herhangi birşeyi şirk koşarak ölürse Cehennern'e girer." Ben (Veki) de derim ki: Kim de Allah'a hiç birşeyi şirk koşmaksızın ölürse, Cennet'e girer.[19]
Nevevi der ki: Usûl âlimleri bununla amel etmek hususunda farklı görüşlere sahiptir. Bu hadis ise (bu tür kıyas İle) amel edenlerin lehine delildir, daha sahih olan da budur, doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.[20]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- İlmin neşri esnasında söylenen sözü, delil ile desteklemek. Çünkü bu, hakkın kabulüne bir yardımcı unsurdur. Mükelleflerin kalbinde de hakkı daha bir yerleştirir, O bakımdan ilim adamlarının kendilerine delile dair soru sorulacak olursa, bundan dolayı kalplerinin daralmaması gerekir. Diğer taraftan delile dair soru sormak, onlara olan güvenin sarsıldığı anlamına da kabul ediimemelidir.
2- Hanımla güzel geçinmek ve ona iyilikte bulunmak kulun kendisiyle Rabb'ine yakınlaşabileceği, Allah'a yakınlaştırıcı amellerdendir.
3- İşleri ele alırken bu gibi konularda hikmet yolunu kullanmak.
4- Yüce Allah'a yakınlaştırıcı amellere özel bir tutku gösteren Ashab-ı Kiram topluluğunun fazileti de bu hadisten anlaşılmaktadır.
5- Şükreden zenginin sabreden fakirden üstün olduğu da bu hadisten anlaşılmaktadır. [21]

---

[1] Müslim Şerhi, III, 43; Müslim, Zekat 53.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 267-268
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 268.
[3] Fefhu'J-Bâri,VIII, 343.
[4] Buharı, IV, 63; Cizye, 1; Müslim Şerhi, V, 816.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 268-270.
[5] Buhâri, I, 26, llm, 15; Müslim Şerhi, II, 464
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 270.
[7] Müslim Şerhi, III, 42.
[8] Aynı yer.
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 270-271.
[10] Muhtdru's-Sihöh, 282
[11] Lisanu'l-Arab, II, 461
[12] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 271-272.
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 272.
[14] Buhâri, I, 20, İman, 41
[15] Müslim Şerhi, III, 44
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 272-273.
[16] Müslim Şerhi, III, 44
[17] Abdülvehhab Hallaf, Kitâbu İlmi Usuti'1-Fikh, 52.
[18] İfadelerin kime ait olduğunun daha iyi anlaşılabilmesi için hadisin senedini teşkil eden bu bölüm Müslim'den ilâve edilmiştir. (Çeviren)
[19] Müslim Şerhi, I, 285; Müslim, İman 150
[20] Müslim Şerhi, 111, 44
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 273-274.
[21] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 274-275.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER
CİHAD VE SİYER BÖLÜMÜ
Bâb: Erkekler Ve Kadınlar İçin Cihad Ve Şehitlik Duası
Bâb: Allah Yolunda Savaşarak Ölenin Fazileti
Bâb: At Ve Eşeğin İsmi
Bâb: Kadının Deniz Savaşına Katılması
Bâb: Savaşta Hizmetin Fazileti
Bâb: Hizmet İçin Gençle Sefere Çıkan Kimse
Bâb: Deniz Seferi
Bâb: Mızraklar Hakkında Söylenenler
Bâb: Sefer Ve Savaşta Cüppe Giymek
Bâb: Romalılarla Savaş Hakkında Söylenenler
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) İnsanlara Çağrısı
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) İnsanlara Çağrısı
Bâb: Bineklinin Terkisinde Gelmek
Bâb: Savaşta Tekbir Getirmek
Şerh
Hüküm
Bâb: Savaş Esirini Öldürmek
Bâb: Savaştan Dönüşte Ne Denir?
Bâb: Savaştan Dönüşte Ne Denir?

KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER

CİHAD VE SİYER BÖLÜMÜ

Bâb: Erkekler Ve Kadınlar İçin Cihad Ve Şehitlik Duası

267- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İshâk b. Abdillah'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Ümmü Haram bn. Milhân'ın yanına gider, o da kendisine yemek ikram ederdi. Ümmü Haram, Ubâde b. es-Sâmit'in nikahı altındaydı. Allah Resulü (sav) yine onun evine gitti ve o, Allah Resûlü'ne (sav) yemek hazırladı, sonra saçlarını ayıkladı. Allah Resulü (sav) uyudu ve bir süre sonra gülerek uyandı.
(Ümmü Haram der ki:) Ey Allah Resulü! Neye güldünüz? diye sorduğumuda şöyle buyurdu: Ümmetimden bazıları Allah yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(İshâk burada tereddüt etti.) -Ümmü Haram-: Bunun üzerine "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlar arasında kılsın" dedim. Allah Resulü (sav) $ua etti. Sonra başını tekrar koydu (uyudu) ve bir süre sonra yine gülerek uyandı, "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" Buyurdu ki: Ümmetimden bazıları bana Allah yolunda cihat ediyor hâlde gösterildiler. İlkinde söylediklerini tekrar etti.
(Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerden olacaksın.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) Muaviye b. Ebî Süfyâıı devrinde deniz seferine katıldı. Denizden çıktıktan sonra bineğinden düşerek şehit oldu.[1]

Şerh

Ey Allah Resulü i Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin" dedi. O da onun için dua etti" ifadesi, daha önce gördüğümüz Ümmü Haram kıssasında bab başlığıyla ilgili olarak erkek ve kadınlar için cihad ve şehâdet duası isteği bağlamında
geçmektedir. Ummü Haram (r.anhâ) Enes b. Mâlik'in (ra) teyzesidir. Ümmü Haram (r.anhâ) Enes b. Mâlik'in (ra) teyzesidir.

Hüküm

Hadis-i şerife göre büyüklerden cihad ve şehâdet için dua etmelerinin istenmesi sünnet olmaktadır. Burada hanımlar için zikredilen bu dilek, erkekler için daha evlâ olarak geçerlidir. Bu dilekte Allah yolunda cihat etme ve onun en büyük semeresi olan şehâdetin niyaz edilmesi söz konusudur.

Ders

Allah yolunda cihad, bir Müslümanın dünya hayatında Rabbine sunabileceği en büyük kulluk ve şükran ifadesidir. Çünkü bunda, malın ve canın O'nun yoluna serilmesi söz konusudur. Cihadın bir çok şeklinden söz edilse de hadis-i şerifte geçen şekli, bildiğimiz anlamda gerçek cihaddır. Bunun dışında, ilim, tebliğ, davet, dinî hizmet gibi görevlerde bulunmak da özveri

isteyen büyük işlerdir. Fakat bunları dinimizde tarif edildiği şekliyle cihad olarak kabul etmek bir yorum işidir.

Bâb: Allah Yolunda Savaşarak Ölenin Fazileti

268- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Yahya'dan, o Muhammed b. Yahya'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra), o teyzesi Ümmü Haram bn. Milhân'dan (r.anhâ) şunu nakletti:
Bir gün Allah Resulü (sav) yakınımda uykuya daldı. Tebessüm ederek uyandı. "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" diye sordum. Buyurdu İd: Ümmetimden bazı insanların, tahtlanna kurulmuş sultanlar misâli şu yeşil denizde sefere çıktıkları bana gösterildi.
(Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerdensin.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) kocası Ubâde b. es-Sâmit (ra) ile Müslümanların ilk deniz seferine Muâviye(nin Şam emirliği) zamanında katıldı. Gazadan döndükten sonra Şam'da konakladılar. Bineceği hayvan kendisine yaklaştınldığı sırada hayvan ona tepti ve ruhunu teslim etti.[2]

Şerh

Buyurdu ki: Ümmetimden bazı insanların, tahtlarına kurulmuş sultanlar misâli şu yeşil denizde sefere çıktıkları bana gösterildi" ifadesi, cihada katılanların ne muhteşem bir manzara arzettiklerini göstermesi açısından çok etkileyici bir cümledir.

Hüküm

Şehitlerin yüksek makamları herkesçe bilinir. Onlar, Kur'ân'ın ifadesiyle Ölümsüzlüğü tatmış, Rableri katında rızıklanan imrenilecek kimselerdir. Onlar, sıddıklarla birlikte yer alacak ve çok yüksek bir makamda ağırlanacaklardir.

Ders

Şehâdet şerbetini yudumlayacak şanslı kimselerden olmayı istemek, elbette ahiret inancı çok sağlam olan müminlere nasip olacak bir dilektir. Bu evsafta olamasa da her Müslümamn ömründe en az bir kez bu dileği kalbinden geçirmesi, Rabbine bunun için niyazda bulunması gerekir.

Bâb: At Ve Eşeğin İsmi

269- Muhammed b. Ebî Bekr bize anlatarak dedi ki: Fudayl b. Süleyman bize Ebû Hâzim'den, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Ebü Katâde Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıkmıştı. O, bazı arkadaşlarıyla birlikte biraz geriden geliyordu. Onlar ihramh, Ebû Katâde ihramsızdı. Diğerleri ondan önce yabani bir eşek gördüler. Hayvanı gördüklerinde Ebû Katâde'nin görmesi için onunla ilgilenmediler. Sonunda Ebû Katâde onu gördü ve hemen Cerâde adlı atına atladı. Arkadaşlarından kamçısını vermelerini istedi. Ama onlar onu vermekten imtina ettiler. Bunun üzerine kendisi aldı ve yabani eşeğe saldırarak onu öldürdü. Sonra o ve arkadaşları (etten) yediler. Fakat sonra pişman oldular. Allah Resûlü'ne (sav) eriştiklerinde (ve olayı anlattıklarında) "Yanınızda ondan bir parça var mı?" diye sordu. Ebû Katâde "Bir budu var" deyince Allah Resulü (sav) onu aldı ve yedi.[3]

Şerh

Sonunda Ebû Katâde onu gördü ve hemen Cerâde adlı atına atladı" ifadesinde Ebû Katâde'nin (ra) atının adı zikredilmektedir.

Hüküm

İnsan hayatında anlamlı işler ifa eden at, eşek ve develere isimler verilmesi Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinde gördüğümüz bir uygulamadır.

Ders

Hayvanların da biz insanlar gibi bir ümmet olduğunu unutmamalıyız. Onlar da Allah'ın hükmüne râm olmuş kullandır ve kendilerin ebiçilen görevleri yerine getirerek yeryüzünün halifesi olan insanoğluna hizmet ederler. Bu açıdan bakıldığında hac yolculuğu, cihad ve benzeri zikre değer olaylarda bulunan hayvanların da isimleriyle bilinmeleri, hatıralarının yaşatılması bakımından güzel bir kadirşinaslık örneği olacaktır. Bu meyanda Allah Re-sûlü'nü (sav) Mekke'den Medine'ye taşıyan Kusvâ adlı devesi de unutulmaz kahramanlardandır.

Bâb: Kadının Deniz Savaşına Katılması

270- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Muâviye b. Amr bize Ebû İshâk el-Fezârî'den, oabdullah b. Abdirrahman el-Ensârî'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Binti Milhân'm evine gitti. Orada biraz uzandı ve gülerek uyandı. Binti Milhân sordu: Niçin güldünüz ey Allah Resulü?
Buyurdu ki: Ümmetimden Allah yolunda savaşan bir takım kimselerin yeşil denizde sefere çıktıklarını gördüm. Hâlleri tahtları üzerinde kurulu sultanlara benziyordu.
Binti Milhân dedi ki: Ey Allah Resulü! Dua edin, Allah beni de onlardan kılsın.
Allah Resulü (sav) "Allahım! Onu da onlardan kıl" diye dua etti. Sonra tekrar uzandı ve yine gülerek uyandı. Aralarında aynı konuşma geçti. Bu defa Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Sen ilklerdensin. Sonunculardan olmayacaksın.
Enes (ra) anlatır: Binti Milhân Ubâde b. es-Sâmit ile evlendi ve Binti Karaza ile birlikte deniz seferine çıktı. Karaya çıkıp yola düzüldükleri sırada bindiği hayvan onu savurdu. Yere düşerek vefat etti.[4]

Şerh

ve Binti Karaza ile birlikte deniz seferine çıktı" ifadesinde Ürnmü Haram'in (r.anhâ) adı geçen Kıbrıs Seferine yalnız değil Binti Karaza ile birlikte çıktığını görmekteyiz.

Hüküm

Allah Resûlü'nün (sav) duasından da anlaşılacağı üzere, kadınlar da erkeklerle birlikte deniz seferlerine katılabilirler. Bunda şer'î bakımdan bir mahzur bulunmamakladır. Bu sefere kocası Ubâde (ra) ile birlikte katıldığı da bilinmektedir.

Ders

Sonraki dönemlerin aksine İslam'ın ilk devrinde kadını sosyal hayatın her alanında görmekteyiz. Sabah namazına katılan, mescitte hatibe soru sorabilen, çarşı pazarda yerini alan hanımların yanı sıra, Hz. Aişe (r.anhâ) gibi güncel deyimiyle öğretici hanımlar, hatta Ürnmü Haram gibi savaşa katılan hanımlar görmekteyiz. Bu ve benzeri örnekler, kadının ilk İslam toplumunda aktif olarak görev aldığını kanıtlamaktadır. Ancak zamanla değişen şartlara bağlı olarak kadın da şark geleneklerine kurban edilerek sosyal hayattan dışlanmış, bir anlamda evlere hapsedilmiştir. Kadına toplumda yeni bir görev verme eşiğinde olanlar, bunun usul ve prensipleriyle ilgili olarak asrı saadetten hayli faydalanacaklardır.

Bâb: Savaşta Hizmetin Fazileti

271- Abdülaziz b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Muttalib b. Hantab'ın azatlısı Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Hayber seferine çıktım. O'na hizmet ediyordum. Dönüş yolunda Allah Resulü (sav) Uhud dağını görerek şöyle buyurdu: İşte bu Uhud dağıdır. O, bizi sever biz de onu severiz. Ardından şöyle dua etti: Allahım! Medine'nin İki yakası arasını İbrahim'in (as) Mekke'yi harem kılması gibi harem kılıyorum. Allahım! Bizim sâ'ımıza ve müddümüze bereket ver.[5]

Şerh

Allah Resulü (sav) ile birlikte Hayber seferine çıktım. O'na hizmet ediyordum" ifadesinden anlaşılan gençler ve kadınların savaşta geri hizmetlerde bulunabilecekleridir. Henüz ergenlik çağının eşiğinde bulunan Enes'in (ra) durumu bunun açık bir örneğidir.

Hüküm

Gerek savaş amacıyla çıkılan seferlerde, gerekse başka amaçlarla çıkılan yolculuklarda yardımp bulundurulması Allah Resûlü'nün (sav) sünnetin-dendir. Savaş için götürülen yardımcılar, eğer savaşma çağında değillerse cepheye sürüimeyip geride bırakılırlar. Aynı durum zaruret olmadıkça kadınlar için de geçerlidir. Ancak Uhud savaşında yaşandığı gibi Hz. Nesîbe (r.anhâ) çok büyük yararlılıklar göstererek Allah Resûlü'ne (sav) siper olmuştur.

Bâb: Hizmet İçin Gençle Sefere Çıkan Kimse

272- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Yakup bize Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ebû Talha'ya şöyle buyurdu: Hayber seferine çıkıncaya kadar hizmetimi görebilecek bir gence bakıver.
O'nun bu arzusu üzerine Ebû Talha beni terkisine alarak sefere çıktı, ergenlik çağının arifesinde bir gençtim. Allah Resulü (sav) mola verdiği zaman hizmetinde bulunuyordum. O'nun sık sık şöyle dua ettiğini duyuyordum:

"Allâhümme eüzü bike mine'l-hemmi ve hazeni ve'1-aczi ve'I-keseli ve'1-buhli ve'1-cubni ve daFad-deyni ve ğalebete'r-ricâli {=Allahım! Tasa, hüzün, çaresizlik, tembellik, cimrilik, korkaklık, borca batma ve insanların tasallutundan Sana sığınırım)".
Sonra Hayber'e vardık. Yüce Allah kalenin fethini müyesser kılınca kendisine Safiyye bn. Huyey bn. Ahtab'ın güzelliğinden sözedildi. Kocası öldürülmüştü. Bir gelin namzedi olmuştu. Allah Resulü (sav) onu kendine seçti. Onunla birlikte yola çıktı. Seddu's-Sahbâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve onunla gerdeğe girdi. Sonra küçük bir deri kapta hays yemeği yaptı. Allah Resulü (sav) sonra Şöyle buyurdu: Çevrendekilere (yemek) için seslen.
Bu Allah Resûlü'nün (sav) Safıyye (r.anhâ) için verdiği düğün yemeği olmuştu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık. (Râvi dedi ki:) Bilâhare onu Allah Resûlü'nün (sav) arkasında abasıyla örtmüş olarak gördük. Allah Resulü (sav) devesinin yanında diz çöküyor, Safiyye (r.anhâ) deveye binebilmek için dizine basıyordu.
İlerlemeye devam ettik. Medine yakınlarına vardığımızda Uhud dağına baktı ve şöyle dedi: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.
Ardından Medine'ye doğru bakarak şöyle dedi: Allahım! Medine'nin iki yakası arasım İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Allahım! Onların müddlerini ve sâ'lerini bereketli kıl.[6]

Şerh

Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz, buyurdu" ifadesinden çıkan mânâ, cansız varlıkların da sevgi besleyebilecekleri yönündedir. Buna benzer bir ifade Kur'ân'da "Köye sor.." şeklinde geçmektedir ki köy de cansız bir varlıktır.

Hüküm

Bir önceki hadis-i şerif ile aynı hükme tâbidir.

Bâb: Deniz Seferi

273- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Yahya'dan, o Muhammed b. Yahya'dan, o Mâlik b. Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Ümmü Haram (r.anhâ) bana şunu anlattı: Allah Resulü (sav) bir gün onun evinde öğle uykusuna yatmış, bir müddet sonra gülerek uyanmıştı.
(Ümmü Haram) sordu: Ey Allah Resulü! Sizi güldüren nedir? O şöyle buyurdu: Ümmetimden bir topluluğun işine hayran kaldım. Tahtlar üzerine kurulmuş sultanlar misali deniz seferine çıkıyorlardı.
Ümmü Haram, "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlardan kılsın" dedi. Allah Resulü (sav) "Sen onlardansın" buyurduktan sonra tekrar uykuya daldı. Bir süre sonra yine gülerek uyandı. İlkinde söylediğini iki veya üç kez tekrar etti. "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlardan kılsın" dedi. "Sen ilklerden olacaksın" buyurdu.
Bilâhare übâde b. es-Sâmit (ra) ile evlendi. Ubâde onunla birlikte (deniz) seferine çıktı. Dönüşte Ümmü Haram binmek için bir bineğe yaklaştı. Hayvanın üstünden düştü ve boynu kırılarak vefat etti.[7]

Şerh

Yahya" b. Saîd el-Ensâri'dir.

Hüküm

İslam savaş hukukunda kara seferi olduğu gibi deniz seferi de Allah yolunda cihadın bir parçasıdır. Kara seferine göre daha sıkıntılı olduğu için Allah Resulü (sav) tarafından müteaddit yerlerde övülmüştür.

Ders

İlk Müslümanlar i'lâ-i kelimetullah uğrunda kâh davet ve tebliğ, kâh cihad için kara ve deniz seferlerine çıkmaktan hiçbir zaman geri durmamış, deyim yerindeyse hayatlarını buna adamışlardır. Bu eşsiz gayretleri sayesinde İslamiyet çok kısa bir sürede eski dünyanın dört bir yanında hükümrân olmuş, küçük bir topluluk dünya çapında gayeleri olan büyük bir güce dönüşmüştür. O günün kıt imkânları göz önüne alındığında bu yapılanların ne büyük işler olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Bâb: Mızraklar Hakkında Söylenenler

274- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Ebû Katâde el-Ensârî'nin azatlısı Nâfı'den, o Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti: Kendisi Allah Resulü (sav) ile beraber yola çıkmıştı. Mekke yolunun belli bir yerine vardıklarında Ebû Katâde arkadaşlarıyla birlikte biraz geride kaldı. Onlar ihramlı, kendisi ihramsız idi. Yabani bir eşek gördü. Hemen atına kuruldu ve arkadaşlarından kamçısını vermelerini istedi. İmtina ettiler. Mızrağını istedi, yine imtina ettiler. Bunun üzerine inip kendisi aldı ve atını eşeğin üzerine doğru sürdü. Onu öldürdü. Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bazıları hayvanın etinden yerken bazıları yemediler.

Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardıklarında bunun hükmünü sordular. "O, Yüce Allah'ın size yedirdiği bir yemektir" buyurdu.[8]

Şerh

Mızrağını istedi, yine imtina ettiler" ifadesinden, diğer sahabîler ihramlı oldukları için, Ebû Katâde'ye (ra) hiçbir surette yardım etmedikleri anlaşılmaktadır.

Hüküm

Hadis-i şerifi daha önce 197 no ile geçtiği yerde şerhetmiştik. İmam Buhârî, savaş ve avlanma aracı olarak mızraktan bahsedildiği için hadise bu bapta da yer vermiştir.

Bâb: Sefer Ve Savaşta Cüppe Giymek

275- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülvâhid bize el-A'meş'ten, o Ebu'd-Duhâ Müslim'den, o Mesrûk'tan, o Muğîre b. Şûbe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) tuvaleti için uzaklaştı, sonra dönüp geldi. Onu suyla karşıladım. Abdest aldı. Üstünde Şam işi bir cüppe vardı. Ağzına su verdi, burnuna su çekti ve yüzünü yıkadı. Ellerini cüppenin yenlerinden çıkarmaya çalıştı, ama çok dardılar. Bunun üzerine alttan çıkardı ve ellerini de yıkadı. Sonra başını ve mestlerini meshettı.[9]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 5 ve 39 no.lu hadislerin altında şerhedümiştir. Burada zikredilme sebebi ise yolculuk ve savaş için çıkılan seferlerde Şam işi cüppenin giyildiğinin bildirilmesidir.

Bâb: Romalılarla Savaş Hakkında Söylenenler

276- İshâk b. Yezîd ed-Dımeşkî bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Hamza bize Sevr b. Yezîd'den, o Hâlid b. Ma'dân'dan, o Umeyr b. el~Esved el-Anesî'den (ra) şunu nakletti:
Ubâde b. es-Sâmit (ra) gelip Hıms meydanına konmuştu. Kendine ait bir çadırı vardı ve Ümmü Haram (r.anhâ) da yanındaydı. Umeyr der ki: Ümmü Haram (r.anhâ) bize şunu anlattı: Allah ResûhVnü (sav) şöyle buyururken dinledim: Ümmetimden deniz gazasına çıkacak ilk orduya (cennet) farz olmuştur. (Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Ben de onların arasında mıyım?" dedi. Buyurdu ki: "Sen de aralarındasm." Sonra şöyle buyurdu: Ümmetimden Kayser'in şehrini fethe çıkacak ordunun bütün neferlerinin de geçmiş günahları bağışlanmıştır. (Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Ben de onların arasında olacak mıyım?" dedi. "Hayır" buyurdu.[10]

Şerh

Hadisi rivayet eden Umeyr b. el-Esved el-Anesî (ra), Şam'ın yerlilerinden zühd ve ibâdete düşkünlüğüyle tanınan bir pîr-i fânî idi. Adı Amr olup lakabı Umeyr idi. Hz. Ömer (ra) ondan övgüyle sözederdi. Muaviye'nin hilâfeti döneminde vefat ettiği bilinmekte olup Buhârî'de bu hadisi dışında başka rivayeti bulunmamaktadır.
"Sonra şöyle buyurdu: Ümmetimden Kayser'in şehrini fethe çıkacak ordunun bütün neferlerinin de geçmiş günahları bağışlanmıştır"
ifadesinde Müslümanların ergeç İstanbul'un fethine talip olacakları haber verilmekte ve bu sefere katılacak mücahitlerin günahlarının bağışlanacağı bildjfâfayısirteıdûıi Roma İmparatorunun payitahtı olan İstanbul şehrine ilk sefer Yezid b. Muaviye döneminde düzenlenmiştir. Büyük sahabî Ebû Eyyub el-Ensârî (ra) bu sefere katılarak İstanbul'a gelen ve surların dışında şehit düşen mücâhitlerdendir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) İnsanlara Çağrısı

277- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Muaviye b. Amr bize Ebû İshâk'tan, o Humeyd'den, o Enes b. Mâîik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir kavimle savaşacağı zaman sabah olmadan savaşmazdi. Eğer ezan sesi işitirse durur, eğer işitmezse sabah ile onlara hücum ederdi. Hayber'e gece vakti varmıştık.[11]

Şerh

"Eğer ezan sesi işitirse durur, eğer işitmezse sabah ile onlara hücum ederdi" ifadesinde Allah Resulü'nün (sav) bir beldeye ansızın saldırmayıp sabahı beklediği ve ezan sesini duyması hâlinde saldırıdan geri durduğu beyan edilmektedir.

Hüküm

îslam hukukuna göre, bir beldeye saldırmanın meşru olabilmesi için onlara davetin ulaşmış olması ve onların bunu reddederek anlaşmaya yanaşmamaları, yahut daha önce yaptıkları anlaşmayı tek yanlı olarak bozmuş olmaları gerekir. Allah Resulü (sav) sabah ezanını bir beldenin dinî kimliğinin ölçüsü olarak görür, ona göre hareket ederdi.

Ders

İslam, kendisine bağlananlar ve anlaşmalı bağlaşıkları için merhamet ve hoşgörüyü öne çıkarırken, düşmanca tavırlar sergileyenlere karşı daima ölçülü sertliği benimsemiştir. Bunu bizzat Allah Resûlü'nün (sav) döneminde görmek mümkündür. Dolayısıyla günümüzde tek yanlı olarak söylendiği Islamiyetin barış ve hoşgörü dini olduğunu söyleyip kuvvet ve kılıç boyutunu örtmeye çalışanlar, bunun yanlışlığım er geç göreceklerdir. Evet İslamiyet barış ve hoşgörüyü benimser, fakat yeri geldiğinde çok sert tedbirlerin alınmasını da teşvik eder. Müslümanlara sürekli ihanet eden Medine Yahudilerinin başlarına gelenler bunun en açık delilidir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) İnsanlara Çağrısı

278- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak Mâlik'ten, o Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) naklederek dedi ki:
Allah Resulü (sav) Hayber gazası için sefere çıktı ve oraya geceleyin ulaştı. O, bir kavme gece vakti vardığında sabah olmadan hücuma geçmezdi. Sabah olunca Yahudiler kazmaları ve kürekleriyle çıktılar. O'nu görünce "(Eyvah) Muhammedi Ordu!" dediler. Allah Resulü (sav) nida etti: Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmine sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı![12]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerh ve hükmü için bir önceki 277 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Bineklinin Terkisinde Gelmek

279- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bizeYunus'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Fetih Günü Allah Resulü (sav) Mekke'nin yüksek bir yerinden ardında Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve beraberinde Osman b. Talha ile indi. Beytullah'm avlusunda devesini çöktürdü ve Osman'a Kabe'nin anahtarını getirmesini emretti. (Osman) kapıyı açtı ve Allah Resulü (sav) Üsâme, Bilâl ve Osman ile içeri girdi. Günün uzun bir vakti içeride kaldıktan sonra çıktı. İnsanlar (Kabe'ye girmek) için yarıştılar. İlk giren Abdullah b. Ömer olmuştu. Bilâl'ı kapının arkasında ayakta gördü. Ona "Allah Resulü (sav) nered namaz kıldı?" diye sordu.O da kendisine Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yeri işaret etti.
Abdullah (b. Ömer) der ki: Ona kaç rekat kıldığını sormayı unuttum.[13]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce namaz ve hac bölümlerinde de geçmişti. Burada yer verilme sebebi ise Mekke'nin Fethi sırasında Allah Resûlü'nün (sav) Usâme b. Zeyd'i terkisine almış olmasıdır. Bundan çıkan hüküm savaşta aynı bineğe iki kişinin kullanabileceğidir.

Bâb: Savaşta Tekbir Getirmek

280- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Eyyûb'dan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti.
Allah Resulü (sav) Hayber'de sabahladı. Yahudiler kürekleri boyunlarında çıktılar. O'nu gördüklerinde "(Eyvah) Muhammed! Ordu! Muhammed! Ordu!" diye bağrışarak kaleye sığındılar.
Allah Resulü (sav) ellerini kaldırarak şöyle nida etti: AHahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı!
Orada birçok eşek yakalamış ve onları pişirmiştik. Allah Resûlü'nün (sav) tellalı şöyle seslendi: Allah ve Resulü sizlere eşek etini yasaklıyor. Bunu üzerine kazanlar içindekilerle birlikte devrildi.
"Allah Resulü (sav) ellerini kaldırdı" ibaresinde Ali, Süryân'dan gelen rivayete mutabaat etmiştir.[14]

Şerh

Allah Resulü (sav) Allahü Ekber! dedi" ifadesi, savaşta tekbir getirmenin Allah Resûlü'nün (sav) sünnetlerinden biri olduğudur.

Hüküm

Savaşta tekbir getirmek sünnettir. Getirilen tekbirlerin düşmanın kalbine korku saçtığı, Müslümanların ise morallerini yükselterek cesaretlerini kamçıladığı bilinmektedir.

Bâb: Savaş Esirini Öldürmek

281- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Fetih Yılı (Mekke'ye) başında miğferle girmişti. Onu çıkardığı sırada bir adam gelip "İbni Hatal Kabe Örtülerine sarılmış" dedi. "Öldürün onu" buyurdu.[15]

Şerh

Onu öldürün, buyurdu" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) savaş hâlinden çıkmasına rağmen, İbni Hatal'ın öldürülmesini emrettiği haber verilmektedir.
Bu olay şöyle cereyan etmiştir: Mekke fethi günü Müslüman hizmetçisini öldüren müşrik Abdüluzza b. Hatal ölüm cezasından kurtulmak için Kabe'nin örtüsüne sığınmıştı. Allah Resulü (sav) Mekkelilere hitaben: "Kim Kabe'nin örtüsüne sığınırsa emniyettedir" diyerek genel bir güvence vermiş, ancak bir iki kişi bundan istisna edilmişti. Bunlardan biri de Abdüluzza b. Hatal idi. O bir Müslümanı katletmişti. Bu yüzden güvence dışında tutulmuştu. Allah Resulü (sav) onu öldürmesi için Ebû Berze'ye (ra) işaret etti. O da gidip bu Müslüman katilinin işini bitirdi.

Hüküm

İslam hukukuna göre savaş esirleri konusunda şu seçeneklerden birinebaşvurulur:
1- Öldürme: Savaş esirlerini öldürmenin caiz olduğu konusunda İslâm hukukçuları görüş birliği içindedir. Çünkü Allah Resûlü'nün (sav) bazı savaş esirlerinin öldürülmesini emrettiği tevatür yoluyla sabittir. Mekke'nin fethi günü Hilal b. Hatel, Abdullah b, -Ebi's-Serh ve Mukays b. Hubâbe hakkında böyle bir emir vermiştir.
2- Köle edinme: Savaş esirlerinin köle edinilmesi veya Müslümanlara zımmî olarak bırakılması mümkündür. Ebû Hanife ve İmam Mâlik'in görüşü budur.
3- Fidye ile salıverme: Esirleri, bir bedel karşılığında serbest bırakmak demektir. Bu bedel; mal, nakit para, savaş malzemesi veya başka menfaatler olabilir. Nitekim Bedir esirleri fidye karşılığı serbest bırakılırken, bazıları para temin edemeyince, Allah Resulü (sav) on Müslüman çocuğa okuma yazma öğretmelerini emretmiş ve onları bunun karşılığında salıvermiştir
Hanefîlere göre esirlerin mal karşılığı salıverilmesi prensibi neshedilmiştir. Çünkü bu, düşmanın gücünün artmasına yol açar. Şafîî, Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre, fidye ile salıverme caizdir. Bedir esirleri hakkındaki uygulama bunun delilidir. Hanefi'lerden İmam Mu-hammed de, Müslümanların mal ve paraya ihtiyaçları bulunması durumunda fidye karşılığı salıvermeyi kabul eder.
4- İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed'in de aralarında bulunduğu İslam hukukçularının büyük çoğunluğu esir değiş tokuşunu caiz görür. İmam Azam'ın bu konuda lehte ve aleyhte görüşü olduğu nakledilmiştir.
5- Bedelsiz salıverme: Esirlerin hiçbir şey alınmaksızın salınması Ebû Hanife. Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre caiz değildir. Çünkü bu, düşmanın gücünün artmasına sebep olur.

Ders

Eski çağlarda savaş esirleri işkencelerle öldürülür; bazı milletlerde de çok ağır işlerde kullanılır, bütün insanî haklarını kaybederlerdi. İslâmiyet esirlik kurumunu böyle bir hâlde buldu. Esirlere işkenceyi yasaklayarak şefkat ve merhametle davranılmasını emretti. Onlardan köle ve câriye edinilenlerin her firsatta azat edilmelerini büyük bir sevap vesilesi saydı. Bazı Hanefî hukukçularına göre savaş esirlerinin köle olarak kullanılması hükmü neshedilmiştir.

Bâb: Savaştan Dönüşte Ne Denir?

282- Ebû Ma'mer bize anlatarak dedi ki: Abdülvâris bize Yahya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Usfân seferi dönüşünde Allah Resulü (sav) ile birlikteydik. O devesinebinmiş, terkisinde de hanımı Safîyye bn. Huyey bulunuyordu. Bu sırada devesinin ayağı sürçtü, her ikisi de yere düştü.
Ebû Talha hemen atılıp "Ey Allah Resulü! Allah beni kurbanın kılsın!" dedi. "Hanıma yardım et" buyurdu. O da yüzüne bir kumaş örtüp yanma gitti ve kumaşı üzerine attı. Her ikisinin bineğini düzeltti. Sonra bineğe bindiler. Allah Resûlü'nün (sav) çevresini sardık. Medine'yi uzaktan gördüğümüzden şehre girinceye kadar "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" demeye devam etti.[16]

Şerh

Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" demeye devam etti" ifadesi Allah Resûlü'nün (sav) savaş dönüşünde söylediği bir zikir ve niyazdır.

Hüküm

Savaş dönüşünde bu zikir cümlesini terennüm etmek sünnettir.

Bâb: Savaştan Dönüşte Ne Denir?

283- Ali bize anlatarak dedi ki: Bişr b. el-Mufaddal bize Yahya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
O ve Ebû Talha Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıktılar. Safiyye (r.anhâ) Allah Resulü (sav) ile beraber, devenin üzerinde O'nun terkisinde idi. Yolun bir yerinde devenin ayağı sürçtü ve Allah Resulü (sav) hanımla birlikte yere düştü. Ebû Talha -(Râvi:) "Sanırım Ebû Talha"-hemen devesinden atladı ve Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardı. "Ey Allah Resulü! Allah beni kurbanın kılsın. Bir şeyin var mı?" Allah Resulü (sav) "Hayır! Fakat hanıma yardım et" buyurdu.
Ebû Talha hemen yüzüne bir kumaş örttü ve ondan tarafa gitti. Kumaşı onun üzerine attı. Hanım kalktı. Onları develerine tekrar oturttu. Bindiler ve yola devam ettiler.
Medine dışında ya da Medine yakınlarında, dedi Allah Resulü (sav) Medine'ye girinceye kadar "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" dedi.[17]

Şerh
Hadisin şerhi için bir önceki hadis-i şerife bakınız.

---

[1] Buhârî, cihâd/2580, 2590, 2665, 2680, 2707, isti'zân/5810, ta'bîr/6486; Müslim, imâret/3535-3536; Tirmizî, fezâilu'l-cihâd/1569; Nesâî, cihâd/3120-3121; Ebû Dâvud, cihâd/2131; İbn Mâce, cihâd/2766.; İbn Hanbel, bâkîmusnedi'l-müksirîn/13032, 13290; Mâlik, cihâd/882; Dârimî, cihâd/2314.
[2] Bkz. 267 no.Iu hadis-i şerif
[3] Bkz. 197 no.luhadis-i şerif.
[4] Bkz. 267 no.lu hadis-İ şerifi.
[5] Buharı, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkib/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696,4762,4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, keiarât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ttcârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirin/11505, 11554, 13635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 33589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.
[6] Bkz. 240 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 267 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.
[9] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu mus-nedi'l-Kûfıyyîn/17432, 17440, 1*461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, ta-hâret/64; Dârirnî, tahâret/707.
[10] Buharı, cihâd/2580, 2590, 2665, 2680, 2707, isti'zân/5810, ta'bîr/6486; Müslim, imâret/3535-3536; Tirmizî, fezâiluJ-cihâd/1569; Nesâî, cihâd/3120-3121; Ebû Dâvud, cihâd/2131; İbn Mâce, cihâd/2766; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/13032, 13290; Mâlik, cihâd/882; Dârimî, cihâd/2314.
[11] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefarât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkib/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208 12218 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086,' 13272* 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462
[12] Bkz. 277 no.lu hadis-i şerif.
[13] Bkz. 47 no.lu hadis-i şerif.
[14] Bkz. 277 no.lu hadis-i şerif.
[15] Bkz. 203 no.lu hadis-i şerif.
[16] Bkz. 41 no.lu hadis-i şerif.
[17] Bkz. 41 no.luhadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİNAYETLER BAHSİ

(3 Hadistir)

482/1 İbrr Abbas'm şöyle dediği rivayet edildi:
Nebî saüaliahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Katil'i kısastan affedene, çenetten başka sevap yoktur.-

483/2 Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Nebî saliallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
Yahudi ve hıristiyantn diyeti müslümanın diyeti kadardır.»

484/3 Cabİr'in şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki: «Yara iyileşmeden önce onun kısası yapılmaz.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24- TOPLU VE OZLU DUALAR VE ZİKİRLER
Resulüllahın Yaptığı Ve Tavsiye Ettiği Dualar
Belalardan Korunma Ve Huzur, Sâadet İsleme Duaları:
Namazdan Sonra Okunacak Genel Dualar:
Peygamberimizin Öğrettiği Tövbe Duası:

24- TOPLU VE OZLU DUALAR VE ZİKİRLER

Bil ki, bu kısımla maksadımız, bir vakte bağlı kalmaksızın yahut özel bir hale ait olmaksızın bütün zamanlarda yapılması müstahab olan önemli duaları anlatmaktır.
Bil ki, bu bölüm, doğrusu çok geniştir; bunun sonuna ulaşılmaz ve onda biri ihata edilemez. Fakat ben esas olanların en önemlilerine işaret edeceğim. Bunların evveli, Allah Sübhânehu ve Teâlâ'nin peygamberlerden (Salâvatüllahi ve Selâmuhu Aleyhim) ve hayırlı kimselerden haber vemiş" olduğu Kur'anda zikri geçen dualardır. Bunlar ma'rıif olup çoktur. Re-sülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yaptığı ve başkasına öğrettiği sabit olan dualar da manası geniş sözü kısa olan bu dualardandır. Bu kısım dualar doğrusu çoktur. Geçen bölümlerde bunların bazısı zikredilmişti. Ben burada onlardan Kur'an dualarını ve geçmiş duaları içine alanları anlatacağım. Başarı Allah'tandır.
1004- Sahih isnadlarla Nûman İbni Beşir'den (Radiyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Duâ ibâdettir."[1]
1005- Güzel bir isnadla Hz. Aişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan riva-yetde şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem dualarından toplu (manası geniş, sözü kısa) olanları severdi. Bunlardan başkası ile de (özel) duâ ederdi. "[2]
1006- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Allah katında duadan daha iyi bir şey yoktur."[3]
1007- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seüem şöyle buyurdu:
"Kim musibet ve şiddet zamanında duasını Allah Tealâ'nın kabul etmesini severse, genişlik zamanında çok dua etsin."[4]

Resulüllahın Yaptığı Ve Tavsiye Ettiği Dualar

Belalardan Korunma Ve Huzur, Sâadet İsleme Duaları:

1008- Enes'den (Radıyalîahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in çoğunlukla duası şu idi:
"Allâhümme âtına fiddünyâ haseneten ve fi'1-âhireti haseneten ve kmâ azâbe'n-nâr."
"Allah'ım! Dünyada bi/e iyilik ver. Âhirette de bize iyilik ver ve bizi ateş azabından koru."[5]
Müslim Peygamberin şöyle dediğini rivayetine ilâve etmiştir: Enes kısa bir duâ etmek istediği zaman, bu duâ ile duâ ederdi."
1009- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
Allah'ım! Senden hidâyet, takva, iffet ve ğınâ (nefis zenginliği) İsterim."[6]
1010- Sahâbeolan Tarık İbni Eşyem El-Eşça'i'den (Radıyallahu AnhJ yapılan rivayetde demiştir ki, Bir insan İslâmı kabul ettiği zamar Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona namazı öğretir ve sonra şu kelimelerle duâ etmesini ona emrederdi:
"Allâhümmeğfir Lî Verhamnî vehdinî ve Âfinî verzuknî."
"Allah'ım beni bağışla, bana merhamet et, bana hidâyet ver, bana âf iyel ver ve beni rıziklandır)." Târık'dan Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir: "Bir adamın Peygambere gelip de şu şekilde konuştuğunu işitmiş-tir: Bir adam Peygambere gelip dedi ki, ya Resûlellah! Rabbimden isteyeceğim zaman nasıl söyleyeyim? Peygamber, (s.a.v) şöyle söyle dedi:
"Allâhümmeğfir lî verhamnî, ve âfinî verzuknî."
"Allahım, beni bağışla. Bana merhamet et. Bana afiyet ver. Beni rı-zıklandır.) Bu sözler senin dünya ve âhiret işlerini toparlar."[7]
1011- Abdullah İbni Amr İbni'l-As'dan (Radıyallahu Anhüma) yapı-
lan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"AHâhümme yâ musarnfe'î-kuîûbi sarif kuîûbenâ ala tâatike."
"Ey kalbleri çevirip idare eden Allah'ım! Kalblerimizi Sana itaat etmeye çevir."[8]
1012- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Belâ sıkıntısından, isyana düşmekten, kötü akıbetten ve düşmanların sevinmesinden Allah'a sığının."[9] Süfyan'dan bir rivayette o şöyle demistir: Hadisde üç madde vardır. Ben bir tane ilâve ettim; hangisini ilâve ettiğimi bilmiyorum. Bir rivayette de Süfyan demiştir: Bu maddelere bir tane ilave ettiğimde şübheliyim.
1013- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resû-lüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"Allâhümmeinnîeûzü bikemine'1-aczi ve'I-keseli ve'I-cünbi ve'î-heremi ve'l-buhli. Ve eûzü bike min azâbi'l-kabri ve eûzü bike min fitneti'I-mahyâ ve'l-memâti."
"Allah'ım! Ben acizlikten, tenbellikten, korkaklıktan, kocalmadan, cimrilikten Sana sığınırım. Yine kabir azabından Sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden de Sana sığınırım." Bir rivayet şöyle: Borç yükünden ve azgın insanların üstün gelmesinden sana sığınırım."[10]

Namazdan Sonra Okunacak Genel Dualar:

1014- Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs'dan, o da Ebû Bekir Es-Sıddîk'dan (Radıyallahu Anhüm) yapılan rivayette Ebû Bekir, Resûlüllal Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şöyle dedi:
"Namazımda duâ edeceğim bir duayı bana öğret. Peygamber (s.a.v) dedi ki, şöyle söyle:

"Allâhümme innîzaîemtü nefsî zulmen kesîren ve Iâ yağfiru 'z-zünûbe illâ ente. Feğfir lîmağfireten min indike verhamnî. İnneke ente'I-ğafûru'r-râhîmu."
"Allah'ım! Ben nefsime çok yazık ettim. Günahları ancak Sen bağışlarsın. Tarafından bana bir mağfiret buyur, bana merhamet et; çünkü Sen çok mağfiret edensin, çok merhamet edensin."[11]
Derim ki, hadisin rivayetinde "Nefsime çok zulüm ve büyükzulüm"diye iki ifade olduğu için duâ edenin her iki sözü de kullanarak "nefsime çok ve büyük zulüm ettim" demesi müstehabdır. Bu duâ her ne kadar namazda okunmak üzere varid oldu ise de, sahih, hasen ve nefis olduğundan her yerde okunması müstahab olur. Bir rivayette de: "Namazımda ve evimde okuyacağım bir duayı bana öğret" şeklindedir.
1015- Ebu Musa Eî-Eş'arî'den (Radryallahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şu duayı yapardı:
"Allâhümmeğfir lî hatîetî ve cehli ve israfı fî emri ve mâ ente â'lemu bihi minnî. AHâhümmeğfir lî ciddî ve hezlî ve hataî ve amdî ve küllü zâli-ke indî. AHâhümmeğfir lî ma kaddemtü ve mâ ahhartü ve mâ esrartü ve mâa'îentü vemâ entca'lemu bihîminnî. Ente'l-mukaddimu veente'lmu-ahhiru ve ente alâ külli şey'in kadîr."
"Allah'ım! Benim hatamı, cehlimi isimdeki taşkınlığı ve benden daha iyi bildiğin şeyi bana bağışla. Allah'ım! Ciddi işimi ve şakamı, hatamı ve kasden yaptığımı bağışla. Bütün bunlar bende vardır. Allah'ım! Önceden yaptığım ve yapacağım günahları, gizlediğimi ve açığa vurduğumu ve benden daha iyi bildiklerini bana bağışla. Evvel ve son Sensin. Sen her şeye kadirsin."[12]
1016- Hz. Aişe'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem duasında şöyle buyururdu:
"Allâhümme innî eûzü bike min şerri mâ amiltü ve min şerri mâ lem a'mel."
"Allah'ım! ben, işlediğim şeyin şerrinden ve işlemediğimin şerrinden Sana sığınırım."[13]
1017- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) yapılar rivayetde demiş-:i, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in dualarından biri şu idi: "
"Allâhümme innî eûzü bike min zevali ni'metike ve tehavüüli afiyete ve fec'eti ni'metike ve cemii suhtike."
"Allah'ım! Nimetinin gitmesinden, verdiğin afiyetin değişmesinden, azabının ansızın gelmesinden ve buğz ettiğin her şeyden Sana sığınırım."[14]
1018- Zeyd İbni Erkam'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: Ben size, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in söylediğinden başkasını söylemiyorum. O şöyle derdi:
"AIlâhümme innî eûzü bike mine'I-aczi ve'i-keseli ve'!-cubni ve'I-buhîi ve'1-hemmi ve azâbVl-kabri. Allâhümme âti nefsî takvâhâ ve zekkihâ en-te hayru men zekkâhâ ente veliyyühâ ve mevlâhâ. Allâhümme innî eûzü bike min ilmin la yenfeu ve min kalbin lâ yahşeu ve min nefsin lâ teşbeu ve min daveti yüstecâbu lehâ."
"Allah'ım! Acizlikten, tenbellikten, korkaklıktan, cimrilikten, üzüntüden, kabir azabından ben Sana sığınırım. Allah'ım! Nefsime takvasını ver ve onu günahlardan temizle. Sen onu temizleyenin en hayırlısısın. Sen onu koruyansın, onu idare edensin. Allah'ım! Fayda vermeyen bir ilim-den, korkmayan bir kulluk'n, doymayan bir nefisten ve kabul olunma- bir duadan ben Sana sığınırım."[15]
1019- Ali'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona:
"Allâhümmehdinî ve seddinî."
"Allah'ım, beni hidâyete erdir ve beni düzelt" de, buyurdu." Bir rivayette de:
"Allah'ım! Senden hidayet ve doğruluk isterim." söyle, buyurdu.[16]
1020- Sa'd îbni Ebî Vakkas'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir bedevi gelip:
Yâ Resûleîlah! Bana söyleyeceğim bir duâ öğret, dedi. Peygamber (s.a.v) dedi ki, şöyle söyle:
"Lâ ilahe illâllâhu vahdehû lâ şerike Iehû. Aîlâhu ekberu kebîran ve'l-hamdu IiIİâhi kesîran. Sübhânellâhi rabbi'l-âlemîn. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-azîzi'l-hakîm."
'Allah dan başka ilâh yoktur; yalnız o vardır. Ortağı yoktur. Allah çok çok büyüktür. Allah'a çok hamd olsun. Âlemlerin Rabbı noksanlıklardan münezzehtir. Kuvvet ve kudret ancak Allah'ındır. O, her şeye üstün gelendir, hikmet sahibidir," Adam:
Bu sözler Rabbim için, bana ne var? dedi. Peygamber (s.a.v), sen şöyle söyle dedi:
"Allâhümmeğfir lî verhamnî vehdinî verzuknî ve âfinî.
"Allah'ım! Beni bağışla, bana merhamet et, beni hidâyete erdir, bana rızık ver ve bana afiyet ihsan et." "Ravi "Bana afiyet ihsan et" sözünde (söylenip söylenmediğinde) şübheye düşmüştür.[17]
1021- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle derdi:
"AMhümme ashh lî dînî ellezî huve ısmetü enırî ve ashh lî dünyâye elletî fîhâ meâşî ve ashh lî âhiretî elleti fîhâ meâdî ve'c-alilhayâte ziyâde-ten lî fî külli hayrın vec'alilmevte ve râhaten lî min külli şerrin."
"Allah'ım! İşimin dayanağı olan dinimi düzelt. İçinde geçimim olan dünyamı bana yararlı yap. Dönüş yerim olan âhiretimi de düzelt. Her hayır hakkında hayatımı ziyade yap. Ölümü de her kötülükten uzak bana bir rahatlık kıl."[18]
1022- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre Re-sûlüüah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle söylerdi:
"Allâhümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve iley-ke enebtü, ve bike hâsemtü. Allâhümme innî eûzü biizzeüke lâ ilahe illâ ente entuziiîenî. Ente'l-hayyüllezî lâ yemûtü. Ve'1-cinnü ve'i-insu yemü-tûne."
"Allah'ım! Sana teslim oldum, Sana iman ettim, Sana güvendim, Sana yöneldim, Senin gücünle mücedele ettim. Allah'ım! Seni sapıtmaktan Senin üstün kudretinle Sana sığınırım, senden başka İlâh yoktur. Sen ölmeyen hayat sahibisin. Cinler ve insanlar ise ölürler."[19]
1023- Büreyde'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir adamın şöyle dediğini dinlemiştir:
"Allâhümme innî es'elüke biennî eşhedü enneke ente'llâhu lâ ilahe illâ ente'l-ehadü's-samedü ellezî lem yelid velem yüledlem yekûn lehû küfü-ven ehad."
"Allah'ım! Senden başka ilâh olmadığına, kimseye muhtaç olmayan bir varlık olduğuna, doğmadığına ve doğurulmadığma, hiç kimsenin kendisine denk bulunmadığına ben şahidlik ederek senden istiyorum." Bunun üzerine peygamber (s.a.v): Gerçekten sen öyie bir isim ile Allah'dan istedin ki, o isimle kendisinden istenince verir, ona duâ edilince kabul eder, buyurdu."[20]
Bir rivayette de şöyledir: "Gerçekten sen, Allah'dan en büyük ismi ile istedin." Tirmizi demiştir ki, bu hasen hadistir.
1024- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre: "Kendisi Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'le beraber oturuyordu. Bir adam da namaz kılıyordu. Sonra o odam duâ etti:
"Allâhümme innî es'elüke bienne leke'l-hamdü. Lâ ilahe illâ ente'l-mennânü bedî's-semâvâti ve'i-arzı. Yâ ze'1-celâli ve'1-ikrâmi. Yâ hayyu, yâ kayyumu."
"Allah'ım! Hamd Sana mahsus olmak. Senden başka ilâh bulunmamak, göklerin ve yerin yaratıcısı bulunan İhsan sahibi olman itibariyle

Senden istiyorum. Ey celâl ve ikram sahibi! Ey her şeyi tasarrufunda tutan ölümsüz varlık!.." Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: Gerçekten bu adam Allah Tealâ'ya öyle büyük ismi ile duâ etti ki, bununla duâ edilince Allah kabul eder, bununla kendisinden istenince verir, buyurdu. "[21]

1025- Sahih isnadlarla Hazreti Âişe'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şu sözlerle duâ ederdi:

"Allâhümme innî eûzü bike min fitnetVn-nâri ve azâbi'n-nâri ve min şerri'1-ğmâ ve'I fakrı."

"Allah'ım! Ateşin fitnesinden ve ateşin azabından, zenginliğin ve fakirliğin şerrinden Sana sığınırım."[22]

1026- Ziyâd İbni İlâka'den o da amcasından ki, amcasının ismi Kutbe

Ibni Mâlik'dir- (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle söylerdi:

"Allâhümme innî eûzü bike min münkerâti'l-ahlâki ve'1-a'mâli ve'l-ehvâi."

"Allah'ım! Ahlakın, amellerin ve nefis isteğinin fenalıklarından Sana sığınırım."[23]

1027- Şekel İbni Humeyd'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir.

Yâ Resûlellah! Bana bir duâ öğret, dedim, şöyle söyle dedi: .

"Allâhümme innî eûzü bike min şerri sem 'î ve min şerri basarî ve min şerri lisânî ve min şerri kalbî ve min şerri meniyyi."

"Allah'ım! Kulağımın kötülüğünden, gözümün kötülüğünden, dilimin kötülüğünden, kalbimin kötülüğünden ve (haram işlemeye sebeb olabilecek) menimin kötülüğünden Sana sığınırım."[24]

1028- Sahih isnadlarla Enes'den (Radıyailahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem söylerdi:

"Allâhümme innî eûzü bike mine'i-berasi ve'1-cünûni ve'1-cüzzâmi ve seyyi'l-eskâmi."

"Allah'ım! Alaca hastalığından, delilikten, cüzzamdan ve hastalıkların kötülüğünden Sana sığınırım. "[25]

1029- Şahabı olan Ebû'l-Yesr'den (Radıyaîlahu Anh) yapılan rivayetde, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle duâ ederdi:

"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-hedmi ve eûzü bike mine't-tereddî ve eûzü bike mine'l-ğarakı ve'î-harakı ve'l-heremi ve eûzü bike en yetehabbetaniye'ş-şeytânü inde'l-mevti ve eûzü bike en emûte fî sebîlike mudbiran ve eûzü bike en emûte ledîğan."

"Allah'ım! Bina yıkıntısından, uçuruma düşmekten Sana sığınırım. Yine Boğulmaktan, yangından ve kocalmaktan Sana sığınırım. Ölüm anında beni Şeytanın çarpmasından Sana sığınırım. Yine Senin yoluna arka vererek ölmemden Sana sığınırım. Yine zehirlenip ölmemden Sana sığınırım.*' Diğer bir rivayettede "Kader ve üzüntü ile ölmekten Sana sığınırım" şeklindedir.[26]

1030- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle söylerdi:

"Allâhümme innî eûzü bike mine'1-cû feinnehu bi'se'ddacîu ve eûzü bike minc'İ-hiyâneti feinnehâ bi'seti'l-bitânetü!"

"Allah'ım! Açlıktan Sana sığınırım; çünkü o (insanı terk etmeyen) ne kötü arkadaştır! Yine hıyanet etmekten Sana sığınırım; zira o ne kötü gizli bir huydur!.."[27]

1031- Hz. Ali'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre bir mükâ-teb (âzâd edilmek için maJ ödemek üzere efendisi ile sözleşme yapan köle) kendisine gelip:

Ben sözleşmemde acziyete düştüm (borcumu ödeyemiyorum), bana yardım et, dedi. (Hazreti Ali ona),

Üzerinde dağ kadar borç olsa onu senden ödeyecek olan Resûlüllah Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem'in bana öğretmiş olduğu sözleri sana öğreteyim mi? dedi. Sen şöyle söyle:

"Allâhümme'k fim bihelâlike an harâmİke ve ağninî bifadlike ammen sivâke."

"Allah 'im! Senin helâl nzıklannla beni haramdan koru ve lü t tunla Senden başkasına muhtaç kılma."[28]

1032- İmrân İbnü'l-Husayn'den (Radıyallahu Anhüma) yapılan riva-- Nyefe göre, Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem, İmrân'm babas Hu-sayn 'e, kendileriyle duâ edeceği şu iki sözü öğretti:

"Allâhümme eihimnî rüşdî ve e'iznî min şerri nefsî.

"Allah'ım! Bana hidâyetimi ilham et ve nefsimin kötülüğünden beni koru."[29]

1033- zayıf bir isnadla Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resûlüllah Salîallahu Aleyhi ve Sellem şöyle duâ ederdi:

"Allâhümme innîeûzü bike mine'ş-şikâkı ve'n-nifâkı ve su'i'l-ahlâkı."

"Allah'ım! Çekişip düşmanlık etmekten, iki yüzlülükten ve kötü ahlâktan Sana sığınırım."[30]

1034- Şehr İbni Havşeb'den yapılan rivayetde demiştir ki, ben Ümmü Sele-me'ye (Radıyallahu Anha):

Ey mü'minlerin annesi! Resûlüüah Salîallahu Aleyhi ve Sellem yanında olduğu zaman en çok yaptığı duâ hangisidir? dedim. Dedi ki, çoğunlukla duası .şu İdi:

"Yâ mukallibe'l-kulûbi, sebbk kalbî alâ dînike."

"Ey kalbleri halden hale çeviren! Benim kalbimi dinin üzere sabit kıl."[31]

1035- Hazreti Âişe'den (Radıyallahu Anha) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Salîallahu Aleyhi ve Sellem şöyle söylerdi:

"Aliâhümme âfinî fî cesedi ve afini fî basari ve'c-alhü'1-varise minnî lâ ilahe illâ ente'l-haiîmu'l-kerîmu. Sübhânellâhi rabbi'l-arşi'lazîmi ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn."

"Allah'ım! Bedenime afiyet ver. Gözüme de öyle bir afiyet ver ki, benim arkamda kalsın (ölünceye kadar görme nimetinden beni mahrum bı-

rakma). Senden başka İlâh yoktur. Sen Halimsin, Kerimsin (günahkârlara acele azâb vermezsin, ikramın boldur.) Büyük Arş'ın Rabbı olan Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Hamd da âlemlerin Rabbine mahsustur. "[32]

1036- Ebû'd-Derdâ'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Şu sözler Dâ-vud Aleyhisselâm'ın dualarından idi:

"Allâhümine innî es'elüke hubbeke ve hubbe men yuhıbbuke ve'l-amelellezîyubelliğunî hubbeke. Allâhümme'c~a! hubbeke ehabbe Heyye min nefsî ve ehli ve mine'l-mâi'l-bândi."

"Allah'ım! Senden Senin sevgini ve Seni sevenlerin de sevgisini ve beni Senin sevgine ulaştıracak ameli istiyorum. Allah'ım! Senin sevgini, nefsimi, ailemi ve soğuk suyu sevmekten daha ziyade yap."[33]

Yunus (A.S)'ın Yaptığı Duâ:

1037- Sa'd İbni Ebî Vakkas'dan (Radıyallahu Anhü) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Yunus peygamber balığın karnında iken Rabbine ettiği duâ şu idi:

"Lâ ilahe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'z-zâîimîn."

"Senden başka ilâh yoktur. Bütün noksanlıklardan münezzehsin. Ben, (nefsine yazık edenlerden oldum." Müslüman bir adam herhangi bir şey için bu sözlerle duâ ederse, muhakkak surette Allah onu kabul eder."[34]

1038- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde: "Bir adam Peygamber Sallailahu Aleyhi ve Selleme gelip:
— Duanın hangisi daha faziletlidir? dedi. Peygamber (s.a.v):
— Sen, Rabbinden dünyada ve âhirette afiyet iste, buyurdu. Sonra adam ikinci günde peygambere gelip:
— Yâ Resûlellah! Duanın hangisi daha faziletlidir? Peygamber (s.a.v) ona aynı şeyi söyledi. Sonra adam üçüncü gün peygambere gelip ona aynı sözü söyledi. Peygamber (s.a.v): Sana dünyada afiyet verilince ve âhirette de sana verilince gerçekten kurtulmuş oldun, dedi."[35]
1039- Abbas îbni Muttalib'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle demiştir: "Dedim ki, yâ Resûlellah! Bana bir duâ öğret de onunla Allah Tealâ'dan isteyeyim. Resûlüllah (s.a.v):
— Allah'dan afiyet isteyin, dedi. Bir kaç gün bekledikten sonra ben gelip:
— Yâ Resûlellah! Yâ Resûlellah bana bir şey öğret de onunla Allah Tealâ'dan isteyeyim, dedim. Bunun üzerine:
— Ey Abbas, ey Allah'ın Resulünün amcası! Allah'dan dünya ve âhi-ret için afiyet isteyin, buyurdu.[36]
1040- Ebû Ümâme'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, öyle çok duâ yaptı ki, ondan hiç bir şey ezberlenemedi. Ben:
Yâ Resûlellah! Öyle çok duâ ettin ki, ondan hiç bir şey ezberleyeme-dik, dedim. Bunun üzerine:
Bunların hepsini toplayan duayı size söyleyeyim mi? Şöyle söylersin dedi:
"Aüâhümme innî es'elüke min hayrın mâ se'eîeke minhu nebiyyuke muhammed (saîlaîlahu aleyhi ve sellem) ve ne'ûzü bıke min şerri mesteâzeke minhu nebbiyuke muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ente'~ hmüsteânü ve aîeyke'l-belâğu ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh."
"Allah'ım! Senin peygamberin Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem hayır olarak Senden neyi istedi se ben onu Senden isterim. Hangi kötülükten de Senin peygamberin Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem Sana sığınmışsa, biz de ondan Sana sığınırız. Sen yardım istenensin ve dilekler kendisine ulaştırılansın. Allah'dan başka kuvvet ve kudret sahibi yoktur."[37]
1041- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resû-Iüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurmuştur.
"Yâ Ze'I-Celâli Ve'1-İkrâm (ey celâl ve ikram sahibi) diyerek duaya devam ediniz."[38]
1042- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle duâ ederdi:
"Rabbi e'innî ve lâ tü'in aleyye, Vensurnîvelâ tensur aleyye. Vemkürli ve lâ temkür aleyye ve yessir hüdâye vensurnî ala. men beğa aleyye rabbi'c-alnî leke şâkiran leke zâkiran, leke rahiben, leke mitvâan, ileyke mucîben ev münîben tekabbel tevbetî veğsil havbeti ve ecib daveti ve sebbit hücceti vehdi kalbi ve seddid lisânî veslüî sehîmete kalbî."
"Rabbim, bana yardım et, Aleyhime yardım etme. Bana başarı ver, aleyhime başarı verme. (Düşmanlara haberleri olmaksızın) belâ ver, aleyhime verme. Hidâyetimi kolaylaştır ve bana isyan edene karşı bana zafer ver. Rabbim, beni Sana şükreden, Seni zikreten, Senden korkan, Sana itaat eden, Sana icabet eden yahut Sana yönelen yap. Benim tevbemi kabul et, günâhımı yıka, duamı kabul et, dâvamı sabit kıl, kalbime hidâyet ver, dilimi düzelt ve kalbimin kıskançlığını gider."[39]
1043- Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle söyle dedi:
"Allâhümme innies'elüke minel-hayri küllihi âcilihî ve âcilibimâ alimcü minhu ve mâ iem âlem. Ve eûzü bike mîne'şşerri küllihîâcilihî ve âcilihi mâ alimtü minhu ve mâ İem a'lem ve es'elüke'I-cennete ve mâ karrebe ileyhâ min kavlin ev amelin vee'ûzü bike mine'n-nâri ve mâkarrabe iîey-hâ min kavlin ev amelin ve es'eîüke hayre mâseelekebihîabdüke ve resû-lüke muhammedün (sallallahu aleyhi ve selleme) ve eûzü bike min şerri meztezeke minhu abdüke ve resûluke muhammedün (sallallahu aleyhi ve selleme) ve es'eîüke mâ kazayte lîmin emrin en tec'ale âkıbetehu reşeden."
"Allah'ım! Hayrın hepsini Senden istiyorum, hem dünyadakini hem de âhirettekini. Hayırdan bildiğimi ve bilmediğimi de istiyorum. Ben Senden cenneti ve söz ile amelden ona yaklaştıran şeyi istiyorum. Ateşten ve söz olsun yahut amel olsun bunlardan ateşe yaklaştıran şeylerden de Sana sığınırım. Senin kulun ve Peygamberin Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Senden istediği şeylerin hayırlısını ben Senden istiyorum. Senin kulun ve Peygamberin Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sana sığındığı şeylerin şerrinden Sana sığınırım. Benim için takdir ettiğin işin akıbetini selâmet kılmanı Senden İstiyorum. "[40]
1044- İbni Mes'ud'dan rivayete göre, demiştir ki şu sözler Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in dualarından idi:
"Allâhümme innâ nes'elüke mûcibâti rahmetike ve azâitne mağfireti-ke vesseîâmete min külli ismin ve'lğanîmte min külli binin ve'îfevze bi'î-cennete vennecâte minennâr."
"Allah'ım! Senin rahmetini gerektirenleri ve mağfiretinin büyüğünü, her günahdan selâmeti ve her iyilikten de mükâfat, cennete ulaşmayı ve ateşten kurtulmayı Senden isteriz."[41]

Peygamberimizin Öğrettiği Tövbe Duası:

1045- Câbir İbni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Câbir demiştir ki, "bir adam Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Selleme gelip şöyle dedi: Günahlardan yazık oldu bana, vay başıma!... İki kez yahut üç kez söyledi. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona dedi ki, sen şöyle söyle:
"Allâhümme mağfiretüke evsau min zünûbî verahmetüke ercâ indîmin amelî."
"Allah'ım! Senin mağfiretin benim günahlarımdan çok daha geniştir, rahmetin de benim nazarımda yaptığım amelden çok daha güvencelidir."
Adam bu sözleri söyledi. Sonra geygamber (s.a.v) ona bu duayı tekrarla dedi. Adam tekrarladı. Sonra tekrarla dedi, adam da tekrarladı. Bunun üzerine peygamber (s.a.v) ona: haydi kalk, günahların bağışlanmıştır, dedi."[42]
1046- Ebû Ümâme'den (Radiyallahu Anh) yapılan rivayette demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
Yâ erhamerrâhimîn. (Ey merhamet edenlerin en merhametlisi!) diyen kimse için Allah'ın görevli bir meleği vardır. Kim bunu üç defa söylerse, melek ona şöyle der: Merhamet edenlerin en merhametlisi (olan Allah) sana teveccüh etmiştir. iste..."[43]

---

[1] EbuDâuid. Tirmizî. Nesâî. İbni Milce. Ahmed b. Hanbel. Uulıârî, el-tdebül-Müfred.
[2] Ebû Dâvud. Alımcı b. Hanbel.
[3] Tirmizî. İbni Mâce.
[4] Tirmizî. Hâkim, el-Müstedrek.
[5] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud.
[6] Müslim. Tirmizî.
[7] Müslim.
[8] Müslim.

[9] Buharı, Müslim, Nesâî.
[10] Buharı. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[11] Buharı. Müslim. Tirmizî. Nesâî
[12] Buharı. Müslim.
[13] Müslim. Ebû Dâvud. Nesâî.
[14] Müslim. Ebû Dâvud
[15] Müslim. Tirmizî. Nesâî
[16] Müslim.
[17] Müslim.
[18] Müslim.
[19] Buhârî. Müslim.
[20] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Mâce. Ahmed b. Hanbel.
[21] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbni Mâce. Nesâî. Hâkim, el-Müstedrek.
[22] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. İbni Mâce. (Tirmizî, bu hadis hasendir, sahihdir, demiştir.)
[23] Tirmizî. Hâkim. İbru Hibbân. (Tirmizî, bu hasen hadistir, demiştir.)
[24] Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî. Hâkim. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[25] Ebû Dâvud. Nesâî.
[26] Ebû Dâvud. Nesâî. Hâkim, eİ-Müstedrek.
[27] Ebû Dâvud. Nesâi.
[28] Tirmizî.
[29] Tirmizî. (Tirmizî. hasen hadistir deniştir.)
[30] Ebû Dâvud. Nesâî.
[31] Tirmizi. Müstedrek. (Tirmizı, hasen hadistir, demiştir.)
[32] Tirmizî. Hâkim, el-Müstedrek.
[33] Tirmizî. (Tirmizî, hasen hadistir demiştir.)
[34] Tirmizî. Hakim Ebû Abdullah demiştir ki, bu hadisin İsnadı sahihtir.)
[35] Tirmizî. İbn Mâce. (Tirmizî, bu hadis hasendir, demiştir.)
[36] Tirmizî. İbn Mâce. (Tirmizî, bu hadis hasendir, demiştir.)
[37] Tirmizî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadistir.)
[38] Tirmizî. Nesâî.
[39] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbn Mâce. Ahmed b. Hanbel. Nesâî, fil-yevmi velleylefi. (Tirmizî, bu sahih olan hasen hadistir, demiştir.
[40] Ahmed b. Hanbel. İbn-i Mâce. İbn-i Hibbân. Hâkim.
[41] El-Müstedrek.
[42] Hâkim, el-Müstedrek.
[43] Hâkim, el-Müstedrek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HUDUD BÖLÜMÜ
BİRİNCİ BÂB
İRTİDAD VE YOL KESME HADDİ
UMUMİ AÇIKLAMA
TA'ZİR:
TA'ZİRİN MAHİYETİ VE MEŞRUİYYETİ:
TA'ZİRİN EHEMMİYETİ VE NEVİLERİ:
MÜRTED,YOLKESEN VE BÂGİ (İSYANCI) HAKKINDA TAHLİL
1- MÜRTEDLER:
2- BÂGİLER (SİYASÎ SUÇLULAR):
FİTNE-İSYAN:
BÂGİLERE KARŞI TAKİP EDİLECEK SİYASET:
Bâğilere Söz Hürriyeti:
3- YOL KESENLER (KUTTÂU'T-TARİK):
TEVBEKÂR BİR EŞKİYA:
YOL EMNİYETİ VE MEDENİYET:
CEZA VE AF
İKİNCİ BÂB
ZİNÂ HADDİ
BİRİNCİ FASIL
ZİNÂ HADDİYLE İLGİLİ HÜKÜMLER
ZİNÂ NEDİR?
CEZAYI DEVLET VERİR
İKİNCİ FASIL
RESÛLULLAH'IN HADD TATBİK ETTİKLERİ KİMSELER
Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:
HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
ÜÇÜNCÜ BÂB
LİVATA (Homoseksüalite) VE HAYVANA TEMASIN HADDİ
DÖRDÜNCÜ BÂB
KAZF (İFTİRA) HADDİ
BEŞİNCİ BÂB
HADD-İ SİRKAT (HIRSIZLIK HADDİ)
ALTINCI BÂB
HADDÜ'L-HAMR
HAMR NEDİR?
İÇKİ VE İDEOLOJİ VEYA SİNEGİ KARTALA HÂKİM KILAN SİLAH
YEDİNCİ BÂB
HADDLERDE ŞEFAAT VE MÜSAMAHA HAKKINDA
ÇOCUGUN CEZAÎ EHLİYETİ

HUDUD BÖLÜMÜ

Bu bölümde yedi bâb vardır

BİRİNCİ BÂB
İRTİDAD VE YOL KESME HADDİ
*
İKİNCİ BÂB
ZİNÂ HADDİ
*
BİRİNCİ FASIL
İRTİDADLA İLGİLİ HÜKÜMLER
*
İKİNCİ FASIL
HZ. PEYGAMBER'İN HADD TATBİK ETTİGİ KİMSELER
*
ÜÇÜNCÜ BÂB
LÛTÎLİK VE HAYVANA TEMAS HADDİ
*
DÖRDÜNCÜ BÂB
KAZF (İFTİRA) HADDİ
*
BEŞİNCİ BÂB
HIRSIZLIK HADDİ
*
ALTINCI BÂB
HAMR (İÇKİ) HADDİ
*
YEDİNCİ BÂB
HUDUDA GİREN SUÇLARDA ŞEFAAT VE MÜSAMAHA

BİRİNCİ BÂB

İRTİDAD VE YOL KESME HADDİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Hudud kelimesi hadd'in cem'idir. Hadd, lügat olarak, sınır, iki şeyi birbirinden ayıran perde, bir şeyin son ucu gibi mânalara gelir. Dinî ıstılah olarak, dinin belirlediği bazı ağır cürümlere takdir edilen cezalara hadd denmiştr. Râğıb, Müfredât'ında: "Hudud'la, cürmün kendisi de kastedilir" der ve şu âyeti misal gösterir:

?????? ??????? ?????? ??? ????????????

"...Bu (hükümler) Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın" (Bakara 187). Kur'ân-ı Kerim, hakkında takdir edilen bir hüküm bulunan fiillere de hudud kelimesini kullanmıştır.

???????? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ????? ?????? ????????

"Bunlar Allah'ın hudududur. Kim Allah hududunu (çiğneyip) aşarsa muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur" (Talâk 1). Bu âyetler, helâl ile haramı ayırdıkları için bunlara hudud denmiş olmaktadır. Bazı âyetler, fiilin yapılmasını zecrederken, bâzıları da fiile ziyade ve noksanda bulunmayı zecreder.

Hadd cezasını tam kavrayabilmek için onu, İslâm dininin derpiş ettiği cezalar arasındaki hiyerarşik yerine koymamız gerekir. İslâm başlıca dört çeşit ceza vaz'etmiştir: En ağırından başlamak üzere:

1- Hadd cezaları: (Zinâ, iftira, içki, hırsızlık, yol kesme ve irtidâd için takdir edilen cezalar.)

2- Kısas ve diyet cezaları: Şahıs aleyhine işlenen cürümlerin cezalarıdır.

3- Ta'zir cezaları: Az sonra genişçe açıklanacağı üzere, bunlar dinin yasakladığı fiilleri işleyenlere uygulanan cezalardır. Miktarı âyet ve hadislerle tesbit edilmemiş, devlet reisine bırakılmıştır. Şartlara, devirlere göre artar, eksilir, mahiyeti farklı kılınabilir.

4- Te'dib: Terbiyevî maksadlara yönelik, baba, hoca, efendi gibi büyüklerin selâhiyetine bırakılan cezalardır.

Had cezâları, bizzat Allah tarafından konulmuştur. Tesbit ve tayini insanlara bırakılmamıştır. İbn-i Âbidin gibi bazı hukukçular, "Allah'ın hakkı olarak konulup takdir edildiğini" belirtirler. Bunlar, insanlar tarafından artırılıp eksiltilemezler, affedilemezler, bir başka cezaya tebdil edilemezler.

Hadd ve kısas cezaları, dinin gerçekleştirmeye korumaya çalıştığı temel hedeflere taarruz mahiyetindeki suçların cezasıdır.

Bilindiği üzere dinin gayesi beştir:

1- Dini muhafaza,

2- Nefsi muhafaza,

3- Aklı muhafaza,

4- Nesli muhafaza,

5- Malı muhafaza.

Öyleyse hadd ve kısasdiyet cezalarını bu açıdan değerlendirecek olursak, her birinin, dinin bu ana gayelerinden bir veya ikisini korumaya yönelik olduğu görülür.

Hemen ifade etmek isteriz, kısas ve diyet cezaları da Kur'ân-ı Kerim tarafından tesbit edilmiş olmaları sebebiyle birçok vasıflarıyla hadd cezalarına benzerlik arzederler.

İslâm uleması hudud'a irtidâd, zinâ, kazf (iftira), şürbü'lhamr (içki içmek, sarhoş etmese bile) ve hırsızlığı dahil etmede müttefiktir. Ancak, âriyet, malın inkârı, hamr dışındaki içkilerden çoğu sarhoş eden şeylerden içmenin, zinâ dışındaki bir suçla kazf (iftira) etmenin, kazf ve livâta ithamını -ki kendisiyle nikahı caiz olan biriyle bile olsa- ta'riz (kinaye) yoluyla yapmak, hayvana temâs, kadının insanla temas kuran maymun gibi hayvanla ciması, sihir yapmak, tenbellikle namazın terki, Ramazan'da meşru bir özür olmadan oruç yemek gibi fiillerin hudud sayılması ihtilâflıdır. Bunlar, uğrunda mukâtele edilmesi caiz olan suçların dışında kalır. Sözgelimi bir kavm zekât borcunu ödemediği taktirde onlara karşı harp ilan edilir.

Hadid yâni demir kelimesinin de hudud kelimesiyle aynı kökten geldiğine dikkat çeken İbnu Hacer merhum,

???? ????????? ??????????? ?????? ??????????? ???????? ????? ?????? ????????? ???? ??????????

"Allah ve peygamberine muhalefet (mümânaat) etmekte olanlar, muhakkak ki, kendilerinden evvelkilerin uğratıldıkları zillet gibi zillete giriftar edilmişlerdir.." (Mücâdile 5) âyetinde hudud kelimesiyle aynı kökten gelen ??????????? kelimesinin mümânaat etmek, yani karşı koyup engel çıkarmak mânasına geldiğine, burada mukatele'ye (savaşa) işaret etmek için hadid kelimesinin kullanılmış olma ihtimaline parmak basar.

Şu halde hudud'a giren fiili işlemede Allah ve Resûlü'ne karşı bir savaş, bir engelleme olduğu gibi, bu fiillere, Kur'ân-ı Kerim'in takdir ettiği cezaları vermek de onlara karşı bir savaş, onların cemiyete sirayetini önlemek, engellemek mânasında bir tedbir olmaktadır.[1]

TA'ZİR:

Hudud bahsinde ve daha başka bahislerde sıkça kullanılacak olan ta'zir cezasının mahiyetini yeterince kavrayabilmemiz için, Ömer Nasuhi Bilmen merhumun, Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu'ndaki ilgili bahisten bir parçayı, -parantez içerisine almak suretiyle belirttiğimiz- bir kaç açıklayıcı kelime ilâvesiyle aynen iktibas etmeyi uygun bulduk.[2]

TA'ZİRİN MAHİYETİ VE MEŞRUİYYETİ:

Ta'zir kelimesi lügatte men, red, icbar, tahkir, te'dib mânalarını ifade ettiği gibi nusret, iâne, takviye, tevkir, ta'zim mânalarını da ifade eder.

Hukuk bakımından ta'zir: "Hakkında muayyen bir ukûbet, bir hadd-i şer'i mevcut olmayan cürümlerden dolayı tatbik edilecek te'dib ve ceza" demektir.

Bu kelimenin lügavî mânalarıyla, ıstılâhî mânası arasındaki münasebet ise hafi (kapalı) değildir. Çünkü ta'zir, müessir bir ibret teşkil ederek başkalarını cürümlere mücaseretten (cesaret etmekten) men edeceği gibi mücrimleri de tekrar cürme mücaseretten men eder.

Diğer bir itibar ile ta'zir, haklarına tecavüz edilen veya mazlum mevkiinde bulunan kimselere karşı bir yardım, bir takviye mahiyetinde tecelli eder.

Diğer bir itibar ile de ta'zir, mücrimleri zulümden, denaet (alçaklık) ve ma'siyetten men ile tehzib-i ahlâka (ahlakı güzelleştirmeye) nail, vakar ve nezahete mazhar eder.

İşte bu gibi mülâhazalara mebni bir kısım cezalara "ta'zir" adı verilmiştir. Cem'i "ta'zirat"dır.

Ta'zirin meşruiyeti, Kitab ile, sünnet-i nebeviyye ile ve icma-ı ümmet ile sabittir. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Efendimiz birisine "Ey muhannes" (kadınlaşmış) diye tahkirde bulunan bir şahsı ta'zir etmişti, diğer bir şahsı da töhmetten dolayı ta'zir olmak üzere habs buyurmuştu. Zeyleî.[3]

TA'ZİRİN EHEMMİYETİ VE NEVİLERİ:

Ta'zir, İslâm hukuku bakımından bir ceza, bir te'dib ve tehzib (güzelleştirme), bir siyaset-i şer'iyye mahiyetinde tecelli eder. Ta'zirin dairesi pek geniş, ehemmiyeti pek büyük, lüzumu pek âşikârdır.

Cemiyet hayatında bînihaye cürümler=günahlar, ma'siyyetler, memnu hareketler ve kusurlar vücuda gelebilir. Bunların bir kısmı hakkında muayyen, mahdud bir ceza-i şer'î yoktur, bir kısmı hakkındaki şer'î, muayyen cezalar da bazı şerâitin bulunmamasına mebni sükut edebilir. Halbuki herhangi bir cürmün, muzır bir hareketin mukabilinde bir ceza, bir mania bulunmaması içtimâî hikmete münafidir.

Binaenaleyh İslâm hukuku, bu husustaki pek geniş ceza ahkâmını ta'zir namı altında muhtevi bulunmuş, bunun takdirini ve tatbikini âmme riyasetini haiz olan ulü'l emrin ve onların naibleri olan hâkimler ile sair bir kısım devlet memurlarının rey ve ictihatlarına tevdi ve tefviz (emanet) eylemiştir.

Ta'zir ünvanı altındaki cezaların nevilerine gelince bunlar da başlıca şu on yedi kısma ayrılır:

1- Mücerred îlâm (duyurma): Bu, hâkimin mücrime "Sen şöyle yapmışsın" veya "Sen şöyle yapıyormuşsun" diye ihtar etmesidir.

Bu ihtar, hâkimin mücrime gönderilecek emini vasıtasıyla da yapılabilir.
2- Bilcelp îlam: Bu, hâkim tarafından mücrim, mahkemeye celb ve davet edilerek kendisine "Sen şöyle yapmışsın, veya yapıyormuşsun" tarzında bilmüvacehe (yüzyüze) yapılan ihtardır.
3- Vaaz ve nasihat: Bu hâkim tarafından mücrime intibahını calib olacak surette verilen öğütten ibarettir.
4- Sert yüz göstermek, meclisden çıkıp gitmek: Bu, hâkimin mücrime abusâne bir çehre ile bakmasından ve kendisinden münfail (tedirgin) olduğunu gösterir bir surette meclisi terk etmesinden ibarettir.
5- Tekdir ve tevbih: Bu hâkim tarafından mücrimi azarlamaktan ve kendisine sert lâkırdı söylemekten ibarettir.
6- Muvakkat habs: Bu, mücrimin ıslah-ı hâline medar olmak üzere muayyen bir müddet habs ve tevkif edilmesi demektir.
7- Müebbed habs: Bu, mücrimin fesadını def için ölünceye kadar habs edilmesi demektir.
8- Gayri muayyen habs: Bu, müddeti meçhul olup, mücrimin halini ıslah edeceği zamana kadar olan habs demektir. Buna "habsi meçhul" de denir.
Habs suretiyle ta'zir cezası, mücrimi resmî hapishanelerden birine koymak suretiyle olabileceği gibi kendi hanesinde tevkif ve ikamete memur etmek suretiyle de olabilir.
Habs müddetini takdir ve tayin ise hâkimin reyine muvaffezdir. Cinayetler ve hacr mebhaslerine de müracaat!
9- Nefy ve tağrib (sürgün etmek): Bu, mücrimin bir müddet bulunduğu beldeden başka bir beldeye uzaklaştırılmasından ibarettir. Bu müddeti tayin, hâkime aittir.
Ömer İbnu'l-Hattâb hazretleri, bazı kadınları fitneye düşürmesi melhuz bulunan "Nasr İbn-i Haccac" adındaki hüsn ve cemale malik bir genci Medine-i Münevvere'den nefy etmiş, bu mübarek beldeyi tathire (temizlemeye) lüzum gördüğünü söylemişti.
Mamafih Hazreti Ömer, başka bir şahsı da nefy etmişti, bu şahıs Rum diyarına iltihak ederek irtidad etmiştir. Bundan haberdar olan Hazreti Ömer: ? ??????? ????????? ??????? "Bundan sonra kimseyi nefy etmem" demiştir. İmam Ali Hazretleri de: ????? ????????? ???????? "Fitne için tağrib kafidir" demiştir, Bedayi.
Binaenaleyh nefy ve tağrib hususunda ihtiyatla hareket edilmesi lazımdır. Bir Müslümanı bir İslâm beldesine nefy etmek mahzurlu görüldüğünden onu ecnebi bir memlekete nefy etmek ise asla caiz görülemez.
(İmam Şafiî'ye göre ta'zir tarikiyle olan nefy müddeti hür hakkında bir seneden, rakik (köle) hakkında da altı aydan noksan olmak lazımdır.)
10- Teşhir: Bu, mücrimin yüzünü karaltarak veya kendisini bir merkebe tersine bindirerek şehir içinde dolaştırmak suretiyle olur. Yapılan cürmün bir münadi tarafından halka ilan edilmesi de bu kabildendir. Sirkat gibi, yalan yere şehadet gibi fazihaları (rezâletleri) irtikâb eden şahısları halka ilân etmeğe "tecris" adı da verilmiştir.
Tecris, bir nevi teşhir ve tefzih (rezil etme) demektir. Maamafih hadiselerin bir adamı tecribedîde (tecrübeli) kaviyyürrey bir hale getirmesine de "tecris" denilir.
11- Ukubetler ile tehdid: Bu, mücrime ıslâh-ı hal etmediği takdirde muhtelif ukubetlere maruz bırakılacağını ihtar etmektir.
12-Velâyetten me'muriyetten azl: Bu resmî veya gayri resmî vazifesini suistimal eden bir memurun, bir hâkimin, bir valinin memuriyetten azl ve menedilmesi demektir.
13- Kulak bükmek: Bu, mücrimin te'dib ve intihabı için kulağını çekip bükmekten ibarettir.
14- Darb=dayak: Bu mücrimin el ile veya bir değnek ile döğülmesinden ibarettir. Değnekle döğmenin miktarı, İmam-ı Âzam'a göre üçden nihayet otuz dokuz darbeye kadardır. İmam Ebu Yusuf'a göre hür hakkında üçden doksan beş veya doksan dokuz, rakik hakkında da üçden otuz dokuz darbeye kadardır.
İmamı Âzam hazretleri, rakikler hakkındaki haddi, İmam Ebu Yusuf hazretleri de hürler hakkındaki haddi mikyas tutmuştur.
Fukaha-i kiram, bir hadisi şerife mebni ta'zir darbelerini had darbelerinden biraz noksan olarak kabul etmiş bulunuyorlar.
Fukahadan bazıları, İmam Ebu Yusuf hazretlerinin reyini tercih etmiştir. Fakat ceza hususunda mücrimin lehine hareket edilmesi, ihtiyata daha muvafık olduğundan İmam-ı Âzam'ın re'yi mütün-i fıkhiyyeye (fıkhî metinlere) dahil daha müreccah bulunmaktadır, Bedayi.
(İmam-ı Mâlik'e göre bu ta'zir darbelerinin miktarı, İmamü'l-Müslim'in ve onun naibi olan hâkimlerin reylerine muhavveldir, bir maslahat görülürse had miktarından=yüz değnekten fazla da olabilir. Düsukî.)
(İbni Ebî Leylâ'ya göre ta'zirin en çoğu yetmiş beş değnektir. El-Muhallâ.)
("İmam Şâfiî'ye göre bunlar, hür hakkında kırkdan, rakik hakkında da yirmiden noksan olmalıdır. Bir kavle göre de yirmi darbeden noksan olmalıdır. Tuhfetü'l-Muhtac.)
(İmam Ahmed'e göre de bu darbelerin miktarı, ondan ziyade olamaz. Nitekim bir hadis-i şerifte:
? ???? ??? ??? ??? ?????? ?? ?? ?? ?? ???? ?????? ?????
"Bir kimseye -hudud-u İlâhiyye'den olan had müstesna olmak üzere- on değnekten fazla vurulamaz)" buyurulmuştur.
Ancak bu hususta bazı müstesnalar vardır. Şöyle ki: Müşterek veya başkasıyla evli olan cariyesine veya evlâdının cariyesine veya bir meyteye tekarrüb eden şahsa doksan dokuz değnek vurulur. Ramazan-ı şerifde gündüzün içki kullanan şahıs hakkında da had ile beraber ta'zir olarak yirmi değnek vurulur. Keşşafül Kına.)(Zahirîlere ve Leys İbni Sa'd'e göre de ta'zir suretiyle darbın en çoğu on değnektir, bundan ziyade olamaz. el-Muhalla.)
(Hanefîlerin eâzimine (büyüklerine) göre darb ile olan ta'zirin hadd-i asgarîsi, hâkimin reyine muvaffezdir. Bu, iki veya bir darbeden ibaret de olabilir.
Dayak cezası, insanların haysiyetine, izzet-i nefsine münafi görülebilir. Fakat cezaların hepsinde de bu hal mevcutdur. Filhakika insanların izzeti nefsini rencide etmemek, Müslümanlıkta bir esastır. Fakat cemiyet arasında bir takım fena şeyleri irtikab ederek halka kötü bir nümune olan, bu suretle izzet-i nefsini kendi eliyle imhaya çalışmış bulunan mütecaviz bir şahsı dayak ile ıslaha çalışmak, âmmenin selâmeti için kabulüne ihtiyaç görülen bir çaredir. Kaabiliyetler, ma'siyyetler, mütefavit olduğundan hâkim, hikmet ve maslahata göre hareket eder, kanaat getirdiği bir ihtiyaca mebni dayak suretiyle ta'zir cihetine gider, buna bazan pek ziyade lüzum görülebilir.
Maamafih İmam Serahsî'ye göre safi'=sille vurmak suretiyle ta'zir, caiz değildir. Bir şahsın kafasına veya boynuna açık el ile vurmak, istihfafın en son derecesidir, bundan ehl-i kıble siyanet olur. Zeyleî, Reddü'l Muhtar: Hudud mebhasine de müracaat!
15- Katl: Bu da fesadı itiyad edip, başka suretle münzecir (caydırılmış) olmayan herhangi bir şeririn öldürülmesinden ibarettir. Buna "hadden katl" de denir ki, memlekette fesada sa'y eden herhangi bir şahsın, emr-i veliyyil emîr ile siyaseten katl edilmesi demektir.
16- Hedm-i beyt: Bu, her türlü fesadı ihtiyat eden şerir bir şahıs üzerine, bulunduğu odayı yıkmaktan ibarettir.
İçerisinde memnuattan biri irtikab edilen bir hanenin hakk-ı hürmet ve masuniyeti sâkıt olacağından ledel'maslaha (maslahat olunca) veliyyül emrin emriyle içine girilmesi ve zaruret ânında hedm edilmesi caizdir. Nitekim bir takım şakilerin tahassun ettikleri (sığındıkları) yerler, ledel'icab (gerekince) top ile veya saire ile yıktırılmıştır.
17- Nakdî ceza: Bu , mücrimden bir miktar para almaktan ibarettir. Bu para muhafaza edilir, hâlini ıslah ederse mücrime iade edilir, etmezse âmme masalihine sarf olunur.
Para almak suretiyle ta'zirin cevazına yalnız İmam Ebu Yusuf kail olmuştur. Sair müctehidler buna kail değildirler. Kat-ı uzuv (uzvu kesmek) suretiyle ta'zir caiz olmadığı gibi mücrimin emvalini elinden almak, itlâf etmek suretiyle de ta'zir caiz görülmemektedir. Bu zevat, böyle bir ta'zir usulüyle halkın emvaline bir takım kimselerin musallat olmalarına yol açılmış olabileceğini dermeyan ediyorlar. Mebsut, Fethü'l-Kadir, Dürr-i Muhtar, Redd-i Muhtar.
(Hanbelî fukahası da diyorlar ki, ta'zir, mal ahziyle, bir malî itlaf ile olamaz. Bu hususta istinad edilecek bir emr-i şer'î yoktur. Maamafih ta'zir, te'dib içindir. Te'dib ise itlâf suretiyle olamaz.
Hanbelîlere göre bir ta'zir usulü daha vardır ki, o da müteezzi olacağı (huzursuz) olacağı anlaşılan bir mücrimin başındaki saçları traş ettirmekten ibarettir. Mücrimin bundan müteezzî (huzursuz) olması, hakkında intibahı mucib bir ceza mahiyetinde bulunur. Keşşâfül Kına).
(Şafiîlerce mücrimin sakalını traş etmek suretiyle ta'zir caiz görülmüyor. Şafiî ve Hanbelî fukahasınca kabul edilmiş olan ta'zir nevilerinden biri de mücrimi diri olarak salb etmektir. Bunun müddeti üç günden ziyade olmaz. Mücrim bu müddet içinde yemeden içmeden ve ima ile namaz kılmadan men edilemez.

Şafîîlerden diğer bir kavle göre bu mücrim, namazlarını ima ile değil, bilâ ima kılabilir, buna muhalefet olunamaz. Tuhfetül Muhtac.)[4]

?1? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? # ????:]???? ??????? ??????? ?????????? ????????[. ????? ????? ???? ?? ?????? ?????: ?????? ???? ?????? ???? ?“????? ??? ???????? ????? ?????????????)?1(??????????????? ???????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ??? ?????????????? ‘????? ? ???????? ????????????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ????????????? ?“?????? ??? ???? ??? ??????????? ????? ???? ?????? ???? ?????????? ????? ???????? ????. ????: ???‘???? ???????? ???? ???? ?????? ???? ?“????? ??? ?????????? ??? ????????????? ???? ?????? ????? ?????. ????: ????????? ??????? #: ???? ?????? ??????? ???????????: ??? ???? ????? ???? ?“????? ??? ????????? ? ???? ?????? ???? ????? ?????? ?“????? ??? ????????? ????? ?????? ???? ??????????? ??? ??????????????? ?? ????????????? ??????? ?????? ????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ????????[.

_____)?1(??? ?? ???????: ??????? ?????? ?? ???? ?????? ?? ?????????? ?? ?? ???? ?????? ????? ?????.

1. (1585)- Zeyd İbnu Eslem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dinini değiştirenin boynunu vurun."
İmam Mâlik, bu hadisi Muvatta'da [Akdiye 15, (2, 736)] kaydeder ve hadis hakkında şu açıklamayı sunar: "Bu hadisin mânası şudur: "Her kim İslâm'dan çıkarak zındıklık ve benzeri bir dine girecek olursa, kendisine galebe çalındığı takdirde öldürülür. Öyle birine tevbe teklif edilmez. Zîra gerçekten tevbe edip etmediği bilinemez. Çünkü bunlar (galebeden önce) küfürlerini gizleyip, Müslüman olduklarını ilan ediyorlardı. Ben, böylelerinin küfrü, delille sübut bulduğu takdirde tevbe etmeye çağırılmalarını uygun bulmam, (tevbe etse de kabul edilmemeli)." Devamla der ki: "Bizim nezdimizde, esas olan şudur: "Bir kimse irtidad ederse tevbeye çağırılır, (kendisine galebe çalınmazdan önce) tevbe ederse (hayatı bağışlanır), aksi takdirde öldürülür."
İmam Mâlik devamla der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Dinini terkedeni öldürün" hadisinin mânası: "Kim İslâm'dan çıkıp bir başka dine geçerse" demektir. "İslâm'dan başka bir dinden çıkarak bir diğer dine geçerse..." demek değildir. Sözgelimi Yahudiliği terkederek Hıristiyanlığa veya Mecusiliğe geçen kastedilmemiştir. Binaenaleyh ehl-i zimmeden herhangi biri böyle bir din değiştirmesi yapacak olsa ne tevbeye çağırılır, ne de öldürülür."[5]

AÇIKLAMA:

Dinden çıkma hâdisesine irtidad veya ridde denir. İslâm dininden çıkana mürted denir. İrtidâd, büyük günahlardandır. Kişinin bütün hayır amellerinin sevabını yok eder. Hadisi açıklayan İmam Mâlik, esas itibariyle zındık oldukları halde Müslüman görünen kimselerin irtidâd etmeleri halinde, yakalanınca tevbesine güvenilmeyeceği kanaatindedir. Bu sebeple Mâlik'e göre onlara tevbe teklif edilmez, tevbekâr olup, İslâm'a geldiklerini beyan etseler bile bu tevbe onlardan kabul edilmez. İmam Şafîî tevbelerinin makbul olduğuna hükmeder. Ebu Hanife'nin onlar hakkında iki ayrı görüşü olmuştur.
Zındık, Kâmus'da: "Ahirete veya Rububiyete inanmayan veya küfrünü gizleyerek iman izhar eden kimse" diye açıklanır.
İmam Şâfîî (rahimehullah), hadisin âmm olan ifadesini biraz kayıtlayarak, zor karşısında dinini değiştiren kimseyi istisna tutar. Bu hükme giderken şu âyeti delil getirmiştir: ??? ???? ???????? ?????????? ??????????? ?????????? "Kalbi iman üzere (sabit ve bununla) mutmain (ve müsterih) olduğu halde (cebr ü) ikrâhe uğratılanlar müstesna olmak üzere kim imanından sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre sine(-i kabul) açarsa işte Allah'ın gazabı o gibilerinin başınadır. Onların hakkı en büyük bir azabtır" (Nahl 106).
Hadisin hükmü bütün erkeklere şâmildir, bunda ulema icma eder. Kadına da şumûlünde Ahmed İbnu Hanbel, Şâfî, İmam Mâlik ve Cumhur ittifak ederse de İmam Âzam, öldürme hükmünü kadına teşmil etmez. Hanefîler, kadınların öldürülmesiyle ilgili nehye dayanarak: "Burada betahsis erkek zikredilmiştir, kadın hariçtir" demişlerdir. Keza: "Aslî küfürden tevbe kabul edilmediği gibi ârizî küfürden de kabul edilmez" derler.
Ancak İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın: "Kadın mürted de öldürülür" sözü delil getirilerek Hanefîlerin hükmüne itiraz edilmiş ve ilaveten: "Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in hilafeti sırasında irtidad etmiş olan bir kadını, henüz pek çok sahabe hayatta iken öldürttüğü, kimsenin buna itiraz etmediği" gösterilmiştir.
Hz. Muâz (radıyallahu anh), Yemen'e giderken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine, bu mevzu ile alâkalı olarak şunu söylemiştir: "İslâm'dan, herhangi biri vazgeçecek olursa, onu tekrar davet et, dönerse ne âlâ, dönmezse boynunu vur. Herhangi bir kadın İslâm'dan irtidad edecek olursa, onu da geri çağır, dönerse ne âlâ, dönmezse boynunu vur."
Zürkânî: "Kaydedilen bu Muâz hadisi, sadedinde olduğumuz ihtilâfta nassdır, hükmüne uyulması gerekir" der.
Buhârî ve başka bir kısım kaynaklarda rivayet edilen bir kıssa da konumuza ışık tutar: İkrime'nin rivayetine göre: "Hz. Ali'ye bir kısım zındık getirilmişti. O bunları yaktırdı. Haber İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a ulaşınca: "Onun yerinde ben olsaydım yaktırmazdım. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yasağı var: ? ??????????? ???????? ?????? "Allah'ın azabı ile azab vermeyin." Fakat öldürtürdüm, zîra Efendimiz ???? ??????? ??????? ??????????? "Kim dinini değiştirirse öldürün" diye emrediyor."
Bu rivayetin, Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Dâvud ve Nesâî'de kaydedilen vechinde şu ziyade mevcuttur: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu sözü Hz. Ali'ye ulaşınca: "İbnu Abbâs'ın anası ağladı" der. Bu söz, bazılarına göre, İbnu Abbâs'ın kendisine itiraz etmiş olmasına Hz. Ali'nin memnun kalmadığını; Hz. Ali'nin hadiste gelen yasaklamayı tahrimî değil, tenzihî bir yasaklama anlamış olabileceğine delildir. Çünkü Hz.Ali (radıyallahu anh), yakmanın caiz olduğuna inanıyordu. Halid İbnu Velid ve diğer bazı Ashâb da bu görüşte idiler. Onlar bu davranışla, küffâra karşı şiddetli olmak, gözlerini yıldırmada mübâlağaya kaçmak gayesini güdüyorlardı.
Zürkânî der ki: Bu rivayet, Hz. Ali'ye nisbet edilen şu sözlere de muhalif değildir: "İbnu Abbâs'ın sözü Ali'ye ulaşınca, Ali: "İbnu Abbâs doğru söyledi" dedi." Çünkü bu rivayetteki tasdiki, nehyin tenzihî bir yasak olmasından ileri gelir.
Fakat İbnu Abdilberr der ki: "Hadis bir çok vecihte, Hz. Ali'nin onları öldürttükten sonra yaktırdığını belirtmektedir."
Şu halde, Hz. Ali, zındıkları diri diri yaktırmış değildir.
Son olarak Ukeylî'nin bir rivayetini kaydedelim: "Şia'dan bir grup Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye gelerek:
"- Ey mü'minlerin emîri! Sen O'sun!" dediler. Hz. Ali:
"- (Anlayamadım) ben kim mişim?" diye sordu. Onlar yine:
"- Sen O'sun!" dediler. Hz. Ali tekrar:
"- Size yuh olsun, ben kim mişim?" dedi. Bu ısrar üzerine ağızlarından baklayı çıkarıp:
"- Sen Rabbimizsin!" dediler Hz. Ali (radıyallahu anh) onlara çıkışıp:
"- Yazık size, hemen bu düşünceyi terkedip tevbe edin!" dedi. Ancak onlar tevbeye gelmekten imtina ettiler. O da başlarını vurdurdu, sonra da:
"- Ey Kanber! Bana odun yığını hazırla!" diye emretti. Yerde onlar için hendekler kazdırdı ve cesetlerini oralarda yaktırdı."[6]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????????? ???? ?????? ???? ???? ????????

??????? ????????? ?????? # ?????????? ???????????? ???????? ????????????? ????????? ???? ?????????? # ??? ???????? ?????? ????????? ???????????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????????? #[????? ??? ????? ????? ?? ???? ???? ?? ????? ???? ?????: ?? ????? ??????? .

2. (1586)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebi's-Sarh Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kâtiplik yapıyordu Şeytan ayağını kaydırdı; adam irtidâd ederek kâfirlere sığındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü, onun öldürülmesini emretti. Ancak, Hz. Osman (radıyallahu anh) onu himayesi altına aldı. Resûlullah da bu himayeyi tanıdı." [Ebu Dâvud, Hudud 1, (4358); Nesâî, Tahrimu'd-Dem 15, (7, 107). Bu hadis Tefsir bölümünde, Nahl sûresinin tefsiri sırasında Nesâî rivayeti olarak daha uzun bir hadiste geçmiştir.][7]

AÇIKLAMA:

Hadiste ismi geçen Abdullah İbnu Ebi's-Sarh'ın hikâyesi 674 numaralı hadiste yeterince açıklanmıştır.[8]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ???? ?????? ????????????)?1(? ???????? ???? ????????? # ????????????? ???“?????? ????????? ??? ????? ??????: ????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????????? ??????????? ??????? ?????? ????????)?2(????????? ??????????? ??? ?????????? ????? ???????????? ???? ??????????? ?????????????? ????????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ????????)?3(???????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ????????? #? ???????????? ????????? ????????? ????? ????????? #? ???????? ???????? ?? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ???????????? ?????????? ???????????? ?????????? ?? ????????? ????????? ?????? ??????? ???? ?????????[. ????? ??????.????: »????? ??????«. ?? ????? ??????? »??? ??? ??? ???« ????????: ?‘?? ??? ????? ??????.

_____

)?1(??? ??? ????? ??????? ???????: ????? ?? ??? ?????? ??????: ??? ?????? ???? ????? ????????? ????: ?? ?? ????? ??? ?? ?????? ??????? ??? ??????.)?2(????? ?? ??? ?? ??? ???? ??? ?????? ??? ?????:)???? ??? ?????(???: ????? ???? ?????.)?3(?????: ?? ??? ??? ??????? ?????? ??? ???? ??????? ????? .

3. (1587)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ukl ve Ureyne kabilelerinden bir grup insan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelip:
"- Ey Allah'ın Resûlü! Biz hayvancılıkla uğraşıp sütle beslenen (çöl) insanlarıyız, (çiftçubukla uğraşan) köylüler değiliz" dediler. Bu sözleriyle, Medine'nin havasının kendilerine iyi gelmediğini ifade ettiler. Resûlullah, onlara (hazineye ait) develerin ve çobanın (bulunduğu yeri) tavsiye etti. Kendilerine oraya gitmelerini, develerin sütlerinden ve bevillerinden içmelerini söyledi. Gittiler, Harra bölgesine varınca, İslâm'dan irtidâd ettiler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çobanını da öldürüp develeri sürdüler. Haber, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaştı.
Resûlullah, derhal arkadaşlarından takipçi çıkardı (yakalanıp getirildiler). Gözlerinin oyulmasını, ellerinin kesilmesini ve Harra'nın bir kenarına atılmalarını ve o şekilde ölüme terkedilmelerini emretti." [Buhârî, Muhâribin 16, 17, 18, Diyât 22, Vudû 66, Zekât 68, Cihâd 152, Megâzî 36, Tefsir, Mâide 5, Tıbb 5, 6, 29; Müslim, Kasâme 9, (1671); Tirmizî, Tahâret 55, (72), Et'ime 38, (1846); Ebû Dâvud, Hudud 3, (4364-4371); Nesâî, Tahrimu'd-Dem 7, (7, 93-98); İbnu Mâce Hudud 20, (2578).][9]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, kaynaklarının çokluğundan da anlaşılacağı üzere, birçok farklılıklarla çeşitli vecihlerden rivayet edilmiştir. Yukarıdaki hadiste zikri geçmeyen bazı teferruatı gözönüne alarak hâdiseyi şöyle özetleyebiliriz: Ureyne ve Ukl kabilelerinden, bazı rivayetler de sekiz kişi oldukları belirtilen bir grup Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelirler. Ancak Medine'nin rutubetli havası onlara iyi gelmez ve hastalanırlar. Bunu, Medine'nin kendilerine uğur getirmediğine yorarlar ve hatta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzuruna çıkarak yapmış oldukları biat akdini bozmak, İslâm'dan rücu etmek talebinde bulunurlar. Hz. Peygamber onlara hava değişikliği tavsiye ederek hazine develerinin otlatıldığı Kuba civarındaki Zü'l-Hader denilen yerdeki otlağa gönderir. Oradaki develerin sütünden ve bevlinden içmelerini tenbihler. Bu tavsiyelere uyup iyileşen bedevîler, irtidad ederler. Bununla da kalmayıp işi ihanete dökerek çobanlardan birinin gözlerini oyup el ve ayaklarını kesip sonra öldürürler, hazine develerini de kaçırmaya kalkarlar. Ancak kaçıp kurtulabilen bir çobanın ihbariyle duruma muttali olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), peşlerinden Kürz İbnu Câbir el-Gihrî komutasında yirmi kadar ensârî genci, bir de iz takipçisi (kâif) ile birlikte peşlerinden gönderir. Bunlar, hainleri kıskıvrak yakalayıp Medine'ye getirirler. Hz. Peygamber kısâsen gözlerinin oyulmasını, ellerinin ve ayaklarının kesilip bu halde Harra'nın bir kenarına atılmalarını, kızgın güneşin altında ölüme terkedilmelerini emreder ve öyle yapılır. Hz. Enes (radıyallahu anh) onlardan birini gördüğünü, susuzluktan ölene kadar toprağı yaladığını belirtir.
2- Müteakip (1588 numaralı) rivayette görüleceği üzere hadisin bazı vecihlerinde bu hâdise üzerine şu mealdeki âyetin indiği belirtilir: "Allah'a ve Resûlü'ne (mü'minlere) harp açanların, yeryüzünde (yol kesmek suretiyle) fesadcılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çaprazvari kesilmesi, yahud da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu, onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Ahirette ise onlara (başkaca) pek büyük bir azab da vardır..." (Maide 33).
3- Kadı İyaz'ın açıklamasına göre, hadisi anlamada ulemâ ihtilaf etmiştir. Seleften bir kısmı, bu cezanın hudud ve muhariblerle ilgili (Maide 33) âyetler inmezden önce verildiğini, mezkur âyetler inince hadisin hükmünün neshedildiğini söylemiştir. Bazıları ise hadisin neshedilmediğini söylemiştir. Bu sonunculara göre muhariblerle ilgili âyetler bu vak'a ile ilgili olarak inmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da bu cezayı kısas olarak tatbik etmiştir. Çünkü mürtedler Müslüman çobana aynı şeyleri yapmışlardır.
Bazı âlimler müsle'ye haram derken, diğer bir kısmı "haram değil, tenzihen mekruh" demiştir.
4- Hz. Enes bir rivayette bu mürtedlerin su isteklerini ancak onlara su verilmediğini, toprağı yalayarak öldüklerini belirtir. Bu husus da âlimlerin bazı yorumlarına kapı açmıştır. Rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Su vermeyin" diye sarih bir sözü gözükmüyor. Ama su verilmeme vak'asından haberdâr olmadığını söylemek de zor. Üstelik, Ashab'ın sünneti de meşru bir hüküm taşır.
Kadı İyâz: "Öldürülmesi farz olan bir kimse su istese, kasden mâni olup da kendisine su vermeyerek iki azabın birlikte tatbik edilmesinin meşru olmayacağında ulemânın ittifak ettiğini belirtir. Nevevî bu görüşe itiraz ederek: "Bu sahih hadiste beyan olunmuştur ki, mürtedler çobanı öldürmüş, İslâm'dan dönmüşlerdir. Şu halde ne su istemede ne de başka hususta kendilerine hürmet kalmaz" der.
Yine Nevevî'nin kaydına göre, Şafiî ulemâsı şöyle demiştir: "Yanında tahâreti için gerekli olan suyu bulunduran bir şahıs, o suyu, ölümden veya şiddetli susuzluktan korkan bir mürtede verip de kendisinin teyemmüm etmesi câiz değildir. Ancak suyu isteyen kimse bir zımmî veya bir hayvan olsa vermek lâzım gelir, bu durumda suyu vermeyip abdest alması caiz olmaz."
5- İmam Mâlik, bu hadise dayanarak, eti yenen hayvanların bevillerinin temiz oldğuna hükmetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, İmam Muhammed, Şâfiîlerden

Istahrî ve Rüyânî, Şâ'bi, Atâ, Nehâî, Zührî, İbnu Sîrîn, Hakem ve Sevrî aynı kanaattedirler. Ebû Dâvud, İbnu Uleyye daha ileri giderek: "İnsan dışında -e yensin, yenmesin- bütün hayvanların bevli ve fışkısı temizdir" demiştir.
Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Şâfiî, Ebu Sevr ve diğer bir çok ulemâya göre bütün beviller pistir. Ancak atfedilen az miktar bu hükme dahil değildir. Bunlara göre, Ureynelilere zarurete binaen ruhsat verilmiştir. Zaruret olmadan deve idrarının temiz olduğuna dair hadiste bir hüküm mevcut değildir. Birçok haramlar zaruret sebebiyle mübah kılınmıştır, ancak bunlar zaruret olmadığı takdirde yine haramdır. Sözgelimi harp halinde veya şiddetli kaşınma gibi durumlarda ortaya çıkan zarurete binaen ipekli elbise helâl olur. Bu gibi mazeretleri olmayana ipekli elbise haramdır.
* Haramla tedavi alelıtlak caiz değilse de haramda yüzde yüz şifa olduğu bilinirse caiz olur.
* Devlet reisi, kendisine gelen yabancıların her meselesiyle meşgul olur; tedavisiyle bile...
* İlaç kullanmak, vücuda faydası olan mutad ilacı almak meşrudur.
* Kısasda misilleme meşrudur.
* Mürted, tevbe etmeye çağırılmadan derhal öldürülür. Bunun vacib mi, müstehab mı olduğu hususlarında ihtilâf edilmiştir. Bazı âlimler: "Mürted muharebe ederse, katli vacib olur, tevbe etmesini beklemekte bir mâna kalmaz" demiş ve sadedinde olduğumuz hadisi bu iddiaya delil göstermiştir.[10]

?4? ??? ??? ?????? ???:]?????? ?????? ????????? # ????????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ?????? ?? ????? ????????: ??????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ??????????[. ?Œ??. ????? ??? ???? ???????? .

4. (1588)- Ebu'z-Zinad (merhum) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) develerini çalanların (el ve ayaklarını) kestiği, gözlerini de ateşle oyduğu zaman, Allah zülcelal hazretleri, Hz. Peygamber'i itab etti ve mesele üzerine şu âyeti inzal buyurdu: "Allah ve Resûlü'ne harp açanların cezası..." (Maide 33). [Ebu Dâvud, Hudud 3, (4370); Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 7, (7, 100).][11]

MÜRTED,YOLKESEN VE BÂGİ (İSYANCI) HAKKINDA TAHLİL

Birbirine yakın benzerliği olan üç farklı fitne hareketini daha yakından tahlil etmeyi faydalı ve gerekli buluyoruz. İçinde yaşadığımız dahilî fitne şartları, bu hususlarda daha sistemli bilgi sahibi olmamızı gerekli kılmaktadır. Böylece, karşılaştığımız hâdiseler karşısında almamız gereken daha sağlıklı, daha meşru tavrı tesbitte fazla zorluk çekmeyiz. Üstelik, İslâm'ın bu mevzulardaki nokta-i nazarını bilmek, dinî kültürümüzün bütünlüğü için de gereklidir.[12]

1- MÜRTEDLER:

İster Müslüman ana babadan büyümüş, isterse önceden kâfir iken sonradan Müslüman olmuş bulunan bir kimse, İslâm dinini terkedecek olsa buna mürted denir. Dinden çıkma, ferdî olabileceği gibi, cemaatler şeklinde de olabilir. Her iki hâlde de devletin bunlarla mücadele etmesi gerekir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dinden çıkanların öldürülmesini emretmiştir. Âlimler, umumiyetle, dinden çıkış sebeplerinin araştırılarak, iknâ yollarına başvurmayı, düşünerek geri dönmelerine, yaptıklarından pişman olup tevbe etmeye dâvet edilmelerini, bu maksadla bir müddet hapsedilmelerini vs. tavsiye ederler. Her şeye rağmen direnirlerse öldürülürler.
Dinden çıkanın cizye vermesi kabul edilmez, sulh ve anlaşmaya yanaşılmaz. Onların kestikleri yenilmez, Müslüman kadın onlarla nikahlanmaz. Köle ise, münasebet-i cinsiye yapılmaz, köle olarak satılamaz, zîra ölüm veya tevbeden birini tercihe mecburdur.
Mürted öldürülünce yıkanmaz, kefenlenmez, namaz kılınmaz, cenâzesi Müslüman mezârlığına da konmaz, müşrik mezarlığına da. Bir çukura atılır. Malına Müslüman, kâfir kimse vâris olamaz, hazineye kalır.
Günümüzde müşâhedesi mümkün olan bazı durumlara açıklık getireceği için, şu pasajı Istılâhât-ı Fıkhiye'den, bazı Arapça tâbirleri hafifleterek aynen kaydetmeyi uygun görüyoruz:
"Ana ve babası Müslüman olan bir çocuk, onlara tâbi olarak Müslüman sayıldığı halde, kendisinden İslâm'a dair bir ikrar işitilmeksizin kâfir olarak bâliğ olacak olsa irtidad etmiş sayılmayacağından, katledilmez. Çünkü irtidad, tasdikten sonra vuku bulan bir tekzib demektir. Hâdisede ise kablelbüluğ bir tasdik bulunmamıştır. Zîra, tasdikin delili bulunan ikrar mevcut değildir. Şu kadar var ki, bu çocuk, kablelbüluğ ebeveynine tebeiyetle müslim hükmünde bulunmuş olduğu cihetle, büluğdan sonra görülen küfründen dolayı habs edilir. Emvali hakkında da mürted olanların kazançları hakkındaki hüküm cari olur. Çünkü kendisi hakikaten mürted sayılmasa da hükmen mürted bulunmuştur.
İrtidaddan rücu edip tekrar Müslüman olan bir şahıs, bu irtidâdından dolayı artık tazir ve tekdir edilmez. Çünkü böyle hareket, dine rücûuna mâni, bu hususta lâzım gelen tergib ve teşvike münâfi olabilir.[13]

2- BÂGİLER (SİYASÎ SUÇLULAR):

İslâm nokta-i nazarından nizamı bozucu hareketlerin hepsi aynı kategoriye dahil edilmez. Adi bir hırsızlık veya katl vak'ası ile, yol kesme vak'ası bir sayılmadığı gibi, irtidâd hâdisesi ile siyasî suç da bir sayılmaz.
Siyasî bir maksadla tevessül edilen eylemler ayrı bir kategoride mütâlaa edilirler. Fakihler siyasî suçlulara bâği (cem'i buğât) der ve bunları şöyle târif eder: "Bâği, caiz olan bir te'ville haksız yere imama karşı gelen destek ve kudret (menea ve savlet) sahibi kimselerdir."
Bu tarife göre, meşru olan bir veliyyül emre veya naibine karşı, bir te'ville yani kendince doğru görülen bir te'vile, bir sebebe dayanarak isyan eden ve itaat dâiresinden çıkan, bununla beraber Müslümanların katlini, mallarının gasbını, zürriyetlerinin esir edilmesini helâl görmeyen menea (destek, kudret) sahibi bir Müslümana da bâği denir.
Kendisine isyan edilmiş veliyyül emirden murad, Müslümanların bir emniyet ve selamet dairesinde yaşamalarını temine muvaffak olan Müslüman bir kimsedir. Bunun hakimiyet makamına cemaatin intibahları veya kendisinin kuvvet ve nüfuzuyla zorla gelmiş olması arasında fark yoktur. Halkın toplanıp, idaresi altında emniyetle yaşadıkları böyle bir veliyyül emre karşı -zulüm ve hıyanetten dolayı değil, belki onun makamına ondan ehak oldukları iddiasıyla- isyana kalkan bir grup, buğât'dan (âsi) sayılır.
İmama, zulmünden dolayı isyan edilmişse, bunlara bâği denmez. İmamın zulmünden vazgeçmesi, onlara adaletli olması gerekir. "Zülme karşı isyan edilmişse, halk, ne isyancıların aleyhine imama yardım etmelidir -zîra bu, zulme yardımcı olmak demektir- ne de isyancılara yardım etmelidir. Şâyet isyanları, kendilerine yapılan zulüm sebebiyle değil de hak ve makam iddiası sebebiyle vâki oldu ise, bunlar buğâtdır (âsidirler). Kıtâle gücü yeten herkes isyancıların bertaraf edilmesi için imama yardım etmesi gerekir. Zîra onlar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözü mucibince mel'undurlar: "Fitne uyumaktadır, Allah, onu uyandırana lânet etsin."
Bâğilik suçunun tam olarak teşekkül edebilmesi için dört şart aranır:
1- Suç ve cürümü işlemekten maksad devletin rejimini veya infaz heyetini azletmek veya itaatten, vergi vermekten kaçmak olmalıdır.
2- İsyancılar müteevvil olmalıdır. Yâni isyâna bir sebep göstermek ve bunda haklı olduklarına bir delil göstermelidirler.
3- Şevket (ve kuvvet) sahibi olmalıdır.
4- Fiilen isyan ve harbe tevessül etmelidir.
Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyet, tasvirini yaptığımız bâği fitnesi ile alâkalı görülmüştür: "Eğer mü'minlerden iki zümre birbirleriyle döğüşürlerse, aralarını (bulup) barıştırın. Eğer onlardan biri, diğerine karşı hâlâ tecavüz ediyorsa siz, o tecavüz edenle Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın" (Hucurat 9).[14]

FİTNE-İSYAN:

Yeri gelmişken belirtelim ki, bâzı âlimler, "bâğilerin isyan hareketi" ile "fitne"yi tefrik ederek, fitne ismini sadece dünya saltanatı elde etmek için yapılan kıtâle ıtlak etmişlerdir. Onlara göre, isyan belli ise, buna fitne denmez, âsiye karşı mukatele yapılır ve o, itaate rücû edilinceye kadar peşi bırakılmaz. Bu söylenen, Cumhur'un görüşüdür." İbnu Hacer, bir başka vesile ile fitnenin tarifini müstakilen ele alarak, fıkhî diyebileceğimiz, daha hususî bir tarif sunar: "Fitneden murad, dünyevî iktidar (mülk) talebindeki ihtilâftan doğan şeydir, öyle ki, bu ihtilâfda kim haklı kim haksız bilinmez."[15]

BÂGİLERE KARŞI TAKİP EDİLECEK SİYASET:

Bâğiler isyân hazırlıkları içerisinde iken, fitnelerin önlenmesi gayesiyle hapsedilebilirlerse de fiilen katl ve kıtâle tevessül etmedikleri müddetçe kendilerine taarruz edilmez. Bunların fiil (eylem) hazırlığı yapmaları veya fiile geçmiş bulunmaları karşısında mukabil harekete geçmeden önce, veliyyül emr evvelâ adalet ve itaat dairesine, İslâm cemiyetinin re'yine dönmelerini, isyandan vazgeçmelerini söyler. Kabul ederlerse, zaten fesad önlenmiş olur; etmezlerse fesadlarını önlemek veya ortadan kaldırmak için mücadeleye girişilir.
Bâğilerle yapılan mücadele ve mukatele bir cihaddır. Bazı meselelerde cihad ahkâmı uygulanır. Mesela bâğiler tarafından öldürülenlere şehid muamelesi yapılır.Ancak bu cihad, müşriklerle yapılan cihaddan bazı noktalarda ayrılır: Kaçıp sığınacak bir dayanaktan (menea) mahrum olan esirler öldürülmez. Keza sığınıp kuvvet vereceği veya kuvvet alacağı bir destekçisi (menea) olmayan firarîler takip edilmez. Kaçmalarıyla fitneleri bitmiş demektir. Esâsen, -bunlar Müslüman olmaları sebebiyle- onlarla savaştan asıl maksad da zâten budur: Fitnelerini ortadan kaldırmak.
Harbe katılmadıkça kadınlar, çocuklar, yaşlılar öldürülmez, bunlar köle de yapılamaz. Pişman ve tevbekâr olanlar öldürülmez. Harb sırasında alınan malları ganimet olmaz, savaş bitince iâde edilir. Ancak silah ve binek hayvanlarından savaş esnasında istifade edilebilir.
Harp sırasında isyâncılar tarafından telef edilmiş bulunan şeylerin (gerek mal ve gerekse insan) hesabı sorulmaz. Harp hali dışında telef edilenin hesabı, telef edenden sorulur. Ancak bu çeşit cürümler, siyasî değil, âdi cürümler olarak değerlendirilir.[16]

Bâğilere Söz Hürriyeti:

Devletin müdahalesini gerektiren durumun gerçekleşmesi için, bâğilerin, "fiilen isyan haline geçmesi" şarttır. Bu safhadan önce müdahale edilmez. Bu hususu Abdülkadir Udeh şöyle ifade eder: "Bâğiler, inandıkları şeye, meşru olan sulh yolu ile davet (duyurma, propaganda etme) hakkına sahiptirler. Yani, onlar şer'î naslar hududunda kalmak şartıyla istediklerini söylemekte hürdürler. Hakkı temsil edenlere (ehl-i adl'e) de bunların fikirlerini reddetmek, bu fikirlerin çürüklüğünü onlara beyân etmek terettüp eder. Bu iki gruptan biri, sözlerinde veya çağrısında şer'î naslardan dışarı çıkarak, onlara tecâvüz vaziyetine geçecek olursa, cürüm işlemiş olur ve cezalandırılır. Ancak bu cürüm, bâği cürmü değil, âdi bir cürüm itibar edilir..."
Nitekim Hz. Ali, hutbe sırasında kendisine itiraz eden Hâricîler'e: "Sizi mescidimizden men etmeyiz, ganimet malından mahrum etmeyiz, siz bize saldırmadıkça biz size harp açmayız" demiş, onları cami ve cemaatten men etmemiştir. Ayrıca Hâricîler fiilî eyleme geçmedikçe, onların üzerine yürümemiştir de. Şöyle ki:
Hâricîler Nehrevân'da Hz. Ali'den ayrılıp müstakil bir hizip teşkil ettikleri vakit, Hz. Ali onlara karşı -siz bize saldırmadıkça biz size harp açmayız kaidesince- savaşa tevessül etmemiş, bilakis başlarına bir âmil tayin etmiştir. Hâricîler, bir müddet amile itaat etmişlerse de bilahere onu öldürmüşlerdir. Hz. Ali, hâdiseyi yine siyasî bir suç olarak değil, âdi bir katl vak'ası olarak değerlendirmek istemiş ve bu maksadla katilin teslimini istemiştir. Onlar buna yanaşmayınca üzerlerine yürümüştür.
Menea yani destek ve kudret sahibi olmaması sebebiyle "siyasî cürüm" sayılmamakla beraber, umumiyetle sapık addedilecek bir fikrin, bâtıl olduğu isbât edilinceye kadar neşir serbestisine güzel bir misâl olarak burada kaydı gereken bir vak'a kendi tarihimizle, Osmanlılar'la alâkalıdır:
Kanunî devrinde, 1527 yılında, İstanbul'da Molla Kâbız Efendi adında bir âlim, alenî olarak Hz. İsâ'nın Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'den üstün olduğunu, İncil'in de Kur'ân'ın fevkinde bulunduğunu iddia eder. Payitahtta büyük bir gürültü vesilesi olan iddiaya padişah alâka gösterir. Kâbız Efendi, divan'da (perde gerisinde Padişâh olduğu halde) muhâkeme edilir. İlk celsede, görüşlerini âyet ve hadislerde vaz'eden Kâbız Efendi'yi, orada bulunan kazaskerler ilmen ilzam edemeyince "tehevvüre kapılarak" öldürülmesini emrederler. Fakat, Vezir-i Âzam İbrahim Paşa, kazaskerlerin ilmî yetersizliğini anlayarak meclisi tatil eder ve Kâbız Efendi'yi serbest bırakır. (Kendi ifadesiyle: "Kazaskerlerimizin şer' ile def'e kudretleri olmayıp hışm u gazab ile cevap verirler, nice idelum, def-i meclis itdük...)
Müteakip bir celseye İstanbul Müftüsü Kemalpaşazâde çağrılır. Müftünün açıklamaları karşısında ilzam edilen Kâbız Efendi'den fikirlerinden rücu etmesi istenir. Israr edince idam edilir.[17]

3- YOL KESENLER (KUTTÂU'T-TARİK):

Fıkıh kitaplarında kâtıu'ttarik (cemi olarak kuttâu'ttarik) diye ifade edilen bu grup, sözünü ettiğimiz üç fitne grubunun en mühimmidir. Birçok durumlarda resmen "şehir eşkiyası" tâbirinin kullanılmasına da bakılacak olursa, zamanımızdaki anarşistler, en azından eylemleri itibâriyle, bu gruba benzetilebilirler. Bu sebeple, yol kesenlerle alâkalı bahsi biraz daha geniş tutmaya çalışacağız.[18]
Tenkil Âyeti: İnsanların huzurunu bozan eşkiyalarla mücâdelenin ehemmiyetine binâen, onlarla alâkalı gelen âyetin meâlini vererek bu meseleye girmeyi tercih ediyoruz. Zîra, görülecek ki, Kur'ân-ı Kerim de bu suçun ehemmiyetine binâen, meseleye teferruatlı olarak yer vermektedir:
"Allah'a ve Resûlü'ne (mü'minlere) harp açanların, yeryüzünde (yol kesmek suretiyle) fesadçılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çaprazvâri kesilmesi, yahud da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu, onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Ahirette ise onlara (başkaca) pek büyük bir azab da vardır. Şu kadar ki, siz kendileri üzerine kâdir olmazdan (kendilerini ele geçirmezden) evvel tevbe eden (muhariblerle yol kesen)ler müstesnâdırlar. Bilin ki, Allah çok affedici ve çok merhamet sahibidir" (Maide 33-34).
Âlimler tarafından geniş yorumlar yapılmış olan, esas itibâriyle yol kesenlerin kastedildiği kabul edilmekle beraber küfre düşen ve tedhiş yapanların da mevzubahis edildiği âyet-i kerimeden umumiyetle çıkarılan hükümleri burada kaydedeceğiz.[19]
Muharib (eşkiya): Evvelemirde, dilimize eşkiya olarak çevirdiğimiz, âyette geçen "harp açan" tâbiri üzerinde durulmuş ve bundan maksadın, Müslümanların malına, canına kasteden eşkiyalar yâni yol kesiciler olduğu belirtilmiştir. Ebû Bekr İbnu'l-Arabî, muharebeyi şöyle tarif eder: "Muhârebe, selb (soyma) kasdıyla silah çekmedir, harp kökünden gelir, bu da "silah çekerek Müslüman üzerinde bulunan şeyi soymak" istemektir.
Bedâyi'de silâh yerine sopa, taş, odun gibi şeyler kullanılmış olsa da fiilin eşkiyâlık sayılacağı belirtilir. Başta İmam Şâfiî olmak üzere birçok âlim, öldürme olmasa bile, silah çekerek mala kasteden kimseler bu şenî fiillerini dağda veya şehirde işleseler bile âyette zikredilen "muhârib (eşkiya)" sayılacağını kabul etmiştir. Ancak İmam Âzam ve İmam Muhammed, şehir dahilindeki vak'alarda imdat isteme imkânı olduğu için, bunların "eşkiyalık" değil, hırsızlık sınıfına dahil edilmesi gerektiğini söylemişlerdir.
İmam Mâlik, âyette kastedilen muharib'i (eşkiyayı) şöyle tarif eder: "Muharib; yol kesen, nerede olursa olsun insanları korkutup tedhişte bulunan ve yeryüzünde fesad çıkaran kimsedir. Bu fiillerde bulunan birisi, kimseyi öldürmemiş olsa bile muharibtir, yakalandığı takdirde öldürülür, öldürülmemiş ise imam (devlet reisi), öldürmek, asmak, çaprazlama el ve ayak kesmek, nefyetmek (sürmek) cezalarından birini vermekte serbesttir." Yine İmam Mâlik'e göre, tedhiş işini alenî veya gizli yapması arasında fark yoktur. Mal talebiyle korkutmada bulunur, yol keser veya öldürürse, bu insanlarca duyuldu mu âyette zikredilen muharebe vaki olmuştur.
İbnu'l-Arabî'nin beyanına göre, muharibin tecziyesi için illâ da Müslüman malına göz dikmesi aranmaz. (Vatandaş durumunda zımmî) kâfirin malına vâki sataşma da aynı şekilde cezalandırılır.[20]
Muharib (eşkiya) Hırsızdan Farklıdır: "Yukarıda belirtilen fiil, şehir dışında vaki oldu ise, bunun hırsızlık sayılmayacağı hususunda ittifak vardır. Şehir dahilinde olduğu takdirde İmam Âzam ve Muhammed'e göre, -imdat taleb edileceği için- hırsızlık addedilmesi gerektiği söylenmiştir. Eşkiyanın hırsız sayılıp sayılmaması meselesi tecziye açısından mühimdir. Zîra hırsızın cezası, eşkiyânın cezasına nazaran hafiftir. Nisab miktarı (bir dinarın dörtte biri) mal çalan kimsenin cezâsı, elinin kesilmesinden ibaret olduğu halde, eşkiyanın cezâsı, âyette açıklandığı üzere farklıdır ve çok daha ağırdır.[21]

Muharibin Cezası: Eşkiya (muharib) hırsızlar grubunda mütâlaa edilmeyince, eşkiyalığın cezasının değişik olacağı açıktır. Nitekim açıklamasına çalıştığımız âyette, eşkiyalar için ölüm, asılma, çaprazlama el ve ayak kesilmesi, sürgün zikredilmektedir.
Âlimler bunlardan birinin verilmesi hususunda bâzı farklı yorumlar ileri sürmüştür. Umumiyetle kabul edilen esasa göre, âyet-i kerimede sayılan cezalardan biri, eşkiyaya suçunun nevine göre takdir edilir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan gelen bir rivayete müsteniden başta İmam Şâfîî olmak üzere ekser ulemânın görüşüne göre, cezalar suçlara göre şöyle takdir edilir:
1- Mal almaksızın sadece öldüren, öldürülür.
2- Hem mal alıp hem öldüren, öldürülür ve asılır.
3- Öldürmeksizin sadece mal alan, çaprazlama el ve ayağı kesilir.
4- Sadece korkutma ve tedhişte bulunan, nefyedilir (sürgün cezası verilir).
İmam Âzam öldürme ve çalmayı beraber işleyen kimselere verilecek cezalarda devlet reisini şu üç cezadan birini vermekte muhayyer bırakır:
1- Sadece öldürmek,
2- Önce çaprazlama el ayak kesmek ve sonra öldürmek,
3- Önce öldürmek sonra asmak.
İmam Şâfîî ve Ebu Yusuf'a göre, böyle bir eşkiyanın (yani hem çalan hem öldüren) mutlaka asılması gerekir. Eşkiyanın asılı olarak herkesin göreceği şekilde teşhir edilmesi, bu cezanın verildiğinin herkesçe bilinmesi içindir. Böylece, insanlar benzeri suçu işlemekten zecredilmiş olurlar. Bu cezanın hadd kabul edilerek, maktulun velisi tarafından affedilebilme ihtimali olan kısas cezasının dışında bırakılması da cezanın, halka mâtuf zecr yönünden ehemmiyetini ifade eder.
Yol kesen eşkiyaya verilen ölüm cezası hakkında Abdülkadir Udeh şu açıklamayı yapar: "Bu ceza, insan tabiatıyla alâkalı bir bilgi üzerine mebnidir. Zîra, katili öldürmeye sevkeden şey, başkasını öldürerek, kendisi hayatta kalmayı tercih ettiren bir duygudur. Öyle ise, eğer başkasını öldüreceği sırada, kendisinin de aynı şekilde öldürüleceğini bilirse ekseriyetle öldürme işinden vazgeçer. İşte şeriat öldürmeye karşı ceza olarak, öldürülmeyi takdir etmekle, öldürmeye sevkeden subjektif amilleri, yine subjektif (ruhî) olan âmillerle bertaraf etmiş oluyor.[22]
Nefiyden Maksad: Dilimizde sürmek, sürgüne göndermek olarak ifade edilen nefyetmek'ten Kur'ân-ı Kerim'in muradı hususunda da değişik yorumlar olmuştur.
İmam Şâfîî'ye göre, yakalanamayan eşkiyanın ebediyen takibata tutulmasıdır. Kanun kaçağı olarak, yakalanma korkusu ile diyar diyar dolaşmak durumunda olan eşkiya sürgün demektir. Yakalanınca âyette zikedilen cezâlardan uygun olanı uygulanır.
Ebû Hanife'ye göre, bundan maksad hapsetmektir. Bir mekâna tıkılan kimse, her çeşit dünyevî lezâizden mahrum kalacağından bir nevi "arzdan sürülmüş" durumundadır.
İbnu'l-Arabî de nefiyden hapsetmeyi anlar ve bir yerden bir başka yere sürmenin ceza sayılmaması gerektiğini iddia eder.
Bâzı âlimler, mal ve cana kasdetmeyen tedhiş hareketlerinin şöhret için yapılmış olabileceğini belirterek, sürgün edilmek suretiyle tedhişçinin humûle yani adı ve sanının bilinmezliğine mahkum edilmiş olacağını, kimsenin kendisinden bahsetmemesine vesile olacağını, böylece arzusunun zıddıyla cezalandırılmış olacağını söylerler.[23]
Mağlubiyetten Önce Tevbe: Kur'ân-ı Kerim'de yol kesen eşkiyalara (muhariblere) verilecek cezâlarla alâkalı pasajın sonunda yapılan istisna, yani "...Siz kendilerine kâdir olmazdan (kendilerini ele geçirmezden) evvel tevbe eden (muhariblerle yol kesen)ler müstesnadırlar, bilin ki, Allah çok affedici ve çok merhamet sahibidir" (Maide 34) âyeti, tevbekâr olan ve mukavemeti terk ederek teslim olan asilerin ceza dışı tutulmalarını gerektirmiştir. Hatta, "evvelce yapmış oldukları cerhden, katilden, ahz-ı maldan dolayı hukuk-u umumiye nâmına mes'ûl olmazlar. Bâzı fakihler, tevbelerin şâyan görülebilmesi için yolculardan almış oldukları malları da -mevcut ise aynen, değilse bedelen- sahiplerine iade etmeleri gerektiğini, aksi taktirde haklarındaki hadd cezasının sâkıt olmayacağını ileri sürmüşlerse de, râcih görüş sâkıt olacağına kaail olan görüştür.[24]

TEVBEKÂR BİR EŞKİYA:

Taberî'nin bu mevzu ile alâkalı olarak kaydettiği bir rivayeti buraya aynen alıyoruz. Bu misal bize, bu durumlarda affedilme ümidinin, nefsine uyarak hâdiseye sürüklenen bir çok şahısların belli bir andan sonra, fesad ve tahribatlarını daha ileri götürmelerini önleyeceğini göstermektedir. Hatta, âyet-i kerimeden, eşkiyaların bir müddet sonra pişmanlık psikolojisine düşeceklerini, af ümidinin, bu hâlet-i ruhiyede olan kimseleri ıslâh-ı nefs etmeye sevkedeceğini istidlâl edebiliriz:
"Ali el-Esedî (adında bir şahıs) eşkiyalık yaparak yol emniyetini bozdu. Bir kısım can ve mala kasdetti. Gerek imamlar ve gerekse halk onun peşine düştü, fakat ele geçiremediler. Bilahere tevbekâr olarak kendiliğinden geldi. Onun bu gelişi şöyle olmuştu: "Bu adam birisinin şu âyeti okuduğunu işitmişti: "(Ey Muhammed, insanlara) de ki: "Ey kendilerinin aleyhinde (günahda) haddi aşanlar. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü, Allah bütün günahları affedicidir, şüphesiz ki O, çok affedici, çok merhamet sahibidir" (Zümer 53). Bu âyeti durup dinledikten sonra: "Ey Allah'ın kulu, bunu bir kere daha oku" dedi. Adam ona bir kere daha okudu. Eşkiya Ali bunun üzerine kılıcını kınına koydu, eşkiyâlıktan nâdim olarak alaca karanlıkta Medine'ye geldi. Önce bir gusül yaptıktan sonra doğru Mescid-i Nebevî'ye gitti. Sabah namazını kıldı ve Ebû Hüreyre'nin yanına, diğerleri gibi oturdu. Ortalık ağarınca halk bunu tanıdı ve üzerine yürüdü. Adamcağız: "Hayır bana dokunmaya hakkınız yok, siz bana galebe çalmadan ben kendiliğimden tevbekâr olarak geldim" dedi. Duruma müdahale eden Ebû Hüreyre de onu te'yiden: "Doğru söylüyor, dokunmayın" dedi ve elinden tutarak Mervân İbnu'l-Hakem'e götürdü. Mervân, bu sırada halife olan Hz. Muâviye'nin Medine valisi idi. Ebû Hüreyre ona: "İşte (şu meşhur eşkiya) Ali, tevbekâr olarak geldi, ancak ona bir şey yapma hakkınız yok, öldüremezsiniz de" dedi. Vali, bütün yaptıklarını affederek onu serbest bıraktı." Rivâyetin devamında bu tevbekâr Ali'nin deniz savaşına katıldığı, Bizans gemisine geçerek onlarla savaştığı, bu meyanda bir gemiyi batırıp, içindekilerle sulara gömülüp şehid olduğu belirtilir.
Fıkıh kitaplarında da misal olarak Hâris İbnu Zeyd zikredilir. Bu da tevbekâr bir eşkiyadır. Hz. Ali Basra'daki valisine onun hakkında şunu yazar: "Hâris İbnu Zeyd yol kesicilerden idi, tevbe ederek ondan vazgeçmiştir. Artık ona hayırdan başka suretle târiz edilmeyecektir."[25]

YOL EMNİYETİ VE MEDENİYET:

Daha önce belirttiğimiz üzere, dinin içtimâî hayatta gerçekleştirmek istediği gaye emniyet, nizam ve huzurdur. Bu sebeple en ağır cezaların içtimâî emniyeti ihlâl eden katil, hırsız, eşkiya gibi mücrimlere verildiğini ve bunlar arasında bilhassa yolkesenlere (eşkiya) hepsinden ağır cezalar takdir edildiğini gördük. Hattâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Adiyy İbni Hâtim'e irad ettiği âtideki sözlerini nazar-ı dikkate alacak olursak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yol emniyetini, ber devletin kudretini ve raiyyetine sağlayacağı maddî ve mânevî refâhı ifadede bir gösterge, bir mihenk yaptığı sonucunu çıkarabiliriz.
Sehâvetiyle meşhur olan Hâtim-i Tâî'nin oğlu Adiyy, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Müslümanlık hakkında bir kısım tereddütleri olan biri idi. Kızkardeşinin teşvikleriyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmek üzere Medine'ye gelir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) evindeki tek minderini Adiyy'in altına serecek kadar -Tayy kabilesinin ona gösterdiği hürmete muvafık şekilde- alâka göstererek davranışlarıyla gönlünü bir hayli fethettikten sonra, şu hitâbede bulunur:
"Ey Adiyy! Senin bu dine girmene mâni olan şey, onlarda gördüğün fakirlik ise Allah'a yemin ederim ki, kısa zaman sonra mal (ve dünyalık) aralarında öyle artacak ki, ondan alacak kimse bulunmayacak. İslâm'a girmendeki tereddüdün Müslümanların sayıca az, düşmanlarının adetçe çokluğu ise, Allah'a kasem ederim ki, pek yakında Kadisiye şeh-rinden devesiyle kalkan bir kadının, tek başına hiç bir korku duymadan mekke'ye gelip şu Beyt'i ziyaret ettiğini işiteceksin. Yok eğer, tereddüdün mülk ve saltanatı başkalarının elinde görmenden ileri geliyorsa Allah'a yemin ediyorum, pek yakında Babil diyarının beyaz saraylarının Müslümanlarca fethedildiğini duyacaksın."
Değil yol kesenleri, herhangi bir sebeple "Müslümanları, yollarında rahatsız edenleri" lânetleyecek, yoldan gelip geçenleri rahatsız eden bir ağaç dalını atan adamın cennetlik olduğunu müjdeleyecek kadar yola ehemmiyet veren Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ümmeti, müteakip devirlerde yol işlerine ayrı bir ehemmiyet verirler.
Bu cümleden olarak daha ikinci halife Hz.Ömer tarafından Mekke-Medine yolunun ele alınıp belli mesafelerde kuyular kazdırılarak konak ve dinlenme

yerlerinin yaptırıldığı, Emevîler devrinde yollara, yürünen mesafeleri tesbit maksadıyla bugünkü kilometre levhaları gibi, her üç bin zira' mesâfeye "mil" denen bir mesâfe "bina"sının yapılarak üzerine uzaklığı yazmaya varacak derecede yol işlerine gittikçe artan bir ihtimâm ve alâkanın verildiği görülmektedir. Yol emniyetinin devletin kudret ve milletin huzurunun bir miyarı olduğuna dair görüşümüzü te'yid eden Makrîzî'nin bir açıklamasına göre, "166 yılında Halife Mehdi tarafından Mekke, Medine, Yemen arasına deve ve katırların kullanıldığı posta teşkilatı kurduğunu... Şam yollarının çok bakımlı olup, konak yerlerinde yiyecek, içecek, yem nevinden yolcunun muhtaç olacağı her çeşit ihtiyacın karşılandığını, Kahire'den kalkan bir kadının yanına azık vs. almaksızın Şam'a yaya ve atlı gidebilecek kadar emniyet hâkim olduğunu, bu durumun 803 yılında Timur işgali vaki oluncaya kadar devam ettiğini" öğrenmekteyiz.
Devrimiz Türkiyesinde yol emniyetini bozan vak'aların kesafetinin devlet otoritesinin ağırlığıyla ters orantılı olarak artan bir seyir tâkip etmesi de medenî durumla yol emniyetinin sıkı irtibâtını te'yid eden bir delil olarak hatırlatmaya değer.[26]

CEZA VE AF

Tevbekâr yolkesenler (muharib) hakkında İslâm'ın getirdiği af müessesesine temas ettikten sonra, yanlış anlamaya meydan vermemek için kısa bir açıklamada bulunmak faydalı olacaktır. Zîra, İslâmiyet yukarıda belirtildiği üzere, bir taraftan muhâriblere ait suçlara nazaran daha ağır cezalar takdir ederken diğer taraftan âdi suçlara af bile tanımazken, tevbekâr olan muharibe af imkânı getirmesi tecziye mevzuundaki ana prensibe ve hâkim espriye ters düştüğü neticesi çıkarılabilir. Ancak meselenin üzerinde biraz durunca bunun böyle olmadığı, ortada tenâkuzun mevzubahis olamayacağı anlaşılır. Bu hususu Abdulkadir Udeh'in tahlillerinden telhisen sunacağımız bâzı iktibaslarla göstermeye çalışacağız.[27]
a. Cezadan Maksad: Her şeyden önce, fukâhaya göre, ceza vermekten maksad "beşerin halini ıslah ve insanları fenalıklara karşı korumaktır." Hadd cezaları için de bunlara yakın üç gâye zikredilmiştir: "Emniyetin muhafazası, nizamın tesbiti, ahlâkın korunması."
Bu sebeple her bir cezadan başlıca iki gaye güdülür:
1- Mücrimin te'dibi,
2- Diğer insanların zecri (yani aynı cürmü işlemekten caydırılması, ürkütülmesi ve korkutulması.)
Bu gâye ile, insanların hakkına temâs eden cürümlerin cezalarına caydırıcılık (zecr) yönünden bilhassa ehemmiyet verilmiştir. "İslâm dini hadd ile alâkalı cürümlerde, cemiyeti cürümden korumaya yönelmiş, mücrimin durumunu tamâmen ihmâl etmiştir. Bundandır ki, cezada şiddetli davranır ve cezaları sınırlayarak, ne kadıya, ne de veliyyül emre ceza üzerinde (azaltma, çoğaltma, değiştirme gibi) hiç bir selâhiyet tanımaz.
Hadd cezalarında şiddetli davranmasının sebebine gelince bu cürümler ağır sınıfa girmeleri sebebiyle bunlarda gevşeklik, kesinlikle ahlâkın bozulmasına, cemiyetin fesâda, nizâmın kargaşaya düşmesine ve cürümlerin artmasına sebep olur. Bunlarda şiddet göstermekle ahlâkın devamı, emniyet ve nizamın muhafazası, bir başka tâbirle cemiyetin maslahatı düşünülmüştür."[28]
b. Mücrimin Psikolojisi: "Mücrimi öldürmeye ve yaralamaya iten âmil, umumiyetle, beka kaygusu ve galebe çalma sevgisidir. Öyle ise, mücrim bilirse ki, öldürdüğü avından sonra, kendisine hayatta kalma hakkı tanınmayacaktır, o zaman, avını hayatta bırakmak suretiyle kendine hayat imkânı tanır. Eğer bilirse ki, bugün birine galebe çaldığı takdirde, yarın mutlaka kendisi mağlub edilecektir, bir suç işleyerek avına galebe çalmadan vazgeçer."
Kısacası cezadan maksad, evleviyetle âlemin nizâmını te'min olunca tecziye işinin şu vasıfları taşıması gerekir:
1- Ceza, mücrimi te'dib edici olduğu gibi, başkalarını da cürüm işlemekten men edici mâhiyette olmalıdır. Nitekim bâzı fakihler cezayı "fiilden önce men edici, fiilden sonra da zecredici" olarak tavsif etmiştir.
2- Cezanın sınırı cemaatin ihtiyaç ve maslahatına bağlıdır. Eğer cemaatin menfaati, cezada şiddeti gerektiriyorsa ceza şiddetli, tahfifi gerektiriyorsa ceza hafif olur. Cemaatin ihtiyacından fazla veya az ceza vermek doğru değildir.
3- Mücrimin şerrinden cemaati korumak için onun cemaatten çıkarılması veya hapsedilmesi gerekiyorsa onun öldürülmesi veya hapsedilmesi şarttır.
4- Ferdin ıslâhı ve cemaatin himâyesine götüren her ceza meşru bir cezadır, bu mevzuda muayyen bâzı cezalarla yetinip onlar dışına çıkmamak doğru değildir.
5- Mücrimi te'dibten maksad, ondan intikam almak değildir.[29]
c. Affin Hikmeti: Cezanın asıl hedefi, intikam almak olmayıp cemiyetin nizamını sağlamak, anarşiyi önlemek olunca, bu hedefe afla varmanın imkânı halinde, İslâmiyet onu da tecviz etmiştir. Yol kesme fazihasına teşebbüs ettikten sonra pişmanlık duyanları kurtarmak hikmetinden başka, "emsalleri tevbekâr olarak ıslâh-ı hâl kesbetmelerine sâik olmak" hikmeti de mevcut olan bu afla, yukarıda verdiğimiz Ali el-Esedî misalinde olduğu gibi, bir kısım kaabileyetlerin cemiyete kazandırılması ve ceza korkusuyla işleyeceği müteakip zararlardan cemiyeti korumak da şâri tarafından nazar-ı dikkate alınmış olmalıdır. [30]

İKİNCİ BÂB

ZİNÂ HADDİ

Bu bâbda iki fasıl mevcuttur:
*
BİRİNCİ FASIL
ZİNA HADDİYLE İLGİLİ HÜKÜMLER
*
İKİNCİ FASIL
HZ. PEYGAMBER (aleyhissalâtu vesselâm)'İN
HADD TATBİK ETTİGİ KİMSELER

BİRİNCİ FASIL

ZİNÂ HADDİYLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ZİNÂ NEDİR?

Dinin meşrû kabul ettiği bir akde dayanmaksızın irâde ve ihtiyar ile yapılan haram bir mücâmâttır, yani çiftleşme. Bu cürmü işleyen erkeğe zâni, kadına da zâniye denir. Zinâ cürmünü kendi ihtiyar ve irâdesiyle yapmayan erkeğe fakihler, mezniyyün bih, kadına da mezniye veya mezniyyün bihâ demişlerdir.
Bir zinâ cürmünün haddi gerektirmes için, bazı şartlar aranır. Buna göre fiil:
* Dar-ı İslâm'da cereyan etmelidir.
* Fâil, mükellef (yani hukukî ehliyete sahip) olmalıdır.
* Mef'ûl, hâl-i hazırda veya daha önce müştehat[31] bulunan berhayat bir kadın olmalıdır.
* Bu kadın erkeğin cariyesi veya nikahlısı olmadığı gibi, arada kölelik ve nikahlılık ihtimali de bulunmamalıdır.
* Zinâ fiili şeriatın şart kıldığı bürhanlarla sübût bulmalı, kesinlik kazanmalıdır.
Bu sayılan şartlardan biri eksik olursa zinâ cürmü kesinlik kazanmaz, dolayısıyla hadd-i zinâ tatbik edilmez.
Bu şartların içtimâî olması sebebiyle erkek hakkında kesinlik kazanan hadd-i zinâ, nefsini rıza ile teslim eden kadına da tatbik edilir.
Mükellef olmayan bir kimse, bir kadınla gayr-ı meşrû surette mukârenette bulunacak olsa, ona hadd-i zinâ tatbik edilmez. Keza erkek ve kadın mükreh olarak yani zor altında mücâmaat edecek olsa onlara da hadd tatbik edilmez. Her ikisi de mükellef olduğu halde, biri mükreh diğeri muhtar olarak mücâmaatta bulunsalar mükreh olana hadd tatbik edilmez.[32]

Hadd-i Zinâ: Bu, yukarıda belirtilen şartların tahakkuk etmesiyle kesinlik kazanan zinâ cürmü sebebiyle bunu irtikab eden şahsa terettüp eden ukûbettir. Bu ukûbet (ceza) iki şekilde tecellî eder:
1- Recm (taşlayarak öldürme)
2- Celde (usul-ü dairesinde dayak).
Recm cezası muhsan ve muhsane olanlara tatbik edilir.
Şu yedi vasfı bulunan kimse muhsandır: Akıl, bülûğ, hürriyet, İslâm, sahih bir nikâhla evlenmiş olmak, zevcesinin de bu vasıfları taşıması, bu vasıfları taşıdıktan sonra aralarında mukârenetin vukû bulması.
Öyle ise mesela evlilik muamelelerini eksiksiz tamamlayan bir kimse henüz gerdek yapmamışsa muhsan değildir. Sözgelimi, böyle birisi zevcesi ile gerdekten önce, zinâ cürmünü işlese kendisine recm tatbik edilmez. Diğer şartlar da böyle. Bir tanesinin eksik olması, kişiden muhsan vasfını kaldırır, recm tatbikini düşürür. Gerdeğe girer, fakat sonra "temas olmadı" diye iddia ederse, hükümde ihtilaf edilmiştir. İbnu'l-Münzir, fâsid nikâh ve şüphe durumunda kişinin muhsan sayılmayacağında ulemânın icma ettiğini söyler.[33]
Mücâmaat (birleşme): Fakihler, cinsî mukârenete "zinâ" diyebilmek için erkekle kadın arasındaki birleşmede bazı vasıflar aramışlardır. Bu noktayı da gözönüne alınca, zinâ şöyle tavsif edilmiştir: Mükellef ve Müslüman bir kimsenin, nikâh veya kölelik sebeplerinden biriyle mukârenete şer'an mezun olmayan bir insana ön veya arka cihetinden bilâ şüphe taammüden vatiyde bulunmasıdır. İşte bu fiil haddi gerekli kılar.
Vatiy, haşefenin -haşefe mevcut değilse o miktarın- ön veya arka uzuvdan birinde tegayyüb etmesidir. [34] Vatiy, bazan, haşefenin haşefeye duhûlü (girmesi) şeklinde de tarif edilmiştir. Fakihler, duhûl sırasında, lezzete mâni olmayacak hafif bir hâil (perde) bulunsa da buna vatiy demişlerdir. Keza, bu duhûlün zinâyı müstelzim vatiy sayılması için inzal vukûunu, meni gelmesini şart koşmamışlardır.
Bu tarife göre, haşefenin duhûlü vukua gelmeyen mukârenetler vatiy sayılmaz. Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu'nda şu açıklama sunulur: "Müsâhaka: Tenâsül uzuvlarının biribirine temas ettirilmesi, aralarında nikâh veya mülk-i rakabe ile câriyelik bulunmayan kimseler hakkında haramdır. Maahâzâ bu, zinâ değildir. Çünkü bunda îlâc (idhâl) yoktur. Bunu irtikab eden kadınlar veya erkekler hâkimin içtihâdına göre te'dib edilirler. Nefsini sabiye veya behîmeye teslim eden bir kadın da bu te'dibe müstahak olur. Bu faziha, ya mükellef şahsın ikrarıyla veya iki adlin şehâdetiyle sabit olur."[35]

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???: ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????:]???? ?????? ?????? ?????? ????????? # ??????????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ????????????? ????????????? ???????? ???? ?????? # ?????????? ????????? ??????? ??? ????? ?????????? ????? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ????????? ?? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ?? ?????????? ????? ????????? ?? ??????? ?????? ????? ???? ???? ???? ???? ??????? ???? ?????????? ??????????? ??????? ????????????? ??? ????? ??????? ??? ?????????? ???????? ????? ??? ??????? ????????: ????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????????????[. ????? ????? .

1. (1589)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i hutbe verirken dinledim. Şöyle demişti:
"Allah Teâla hazretleri Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'i hak (din ile) gönderdi ve O'na Kitab'ı indirdi. Bu indirilenler arasında recm âyeti de vardı! Biz bu âyeti okuduk ve ezberledik. Ayrıca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zinâ yapana recm cezasını tatbik etti, ondan sonra da biz tatbik ettik. Ben şu endişeyi taşıyorum: Aradan uzun zaman geçince, bazıları çıkıp: "Biz Kitabullah'da recm cezasını görmüyoruz (deyip inkâra sapabilecek ve) Allah'ın kitabında indirdiği bir farzı terkederek dalâlete düşebilecektir. Bilesiniz, recm, kadın ve erkekten muhsan olanların zinâları, -delil veya hamilelik veya itiraf yoluyla- sübût bulduğu takdirde, onlara tatbik edilmesi gereken Kitabullah'da mevcut bir haktır. Allah'a kasemle söylüyorum, eğer insanlar: "Ömer Allah Teâla' nın kitabına ilâvede bulundu" demeyecek olsalar, recm âyetini (Kitabullah'a) yazardım." [Buhârî, Hudud 31, 30, Mezâlim 19, Menâkibu'l-Ensar 46, Megâzî 21, İ'tisâm 16; Müslim Hudud 15, (1691); Muvatta, Hudud 8, 10, (, 823, 824); Tirmizî, Hudud 7, (1431); Ebu Dâvud, Hudud 23, (4418).] [36]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hadis kaynaklarında farklı vecihlerle rivayet edilmiştir. Muvatta'nın bir rivayeti daha açıktır:
"Hz. Ömer (radıyallahu anh) haccdan çıkınca Medine'ye geldi. (Orada halka hitaben şunları söyledi: "Ey insanlar! Sizlere bir kısım sünnetler ve farzlar teşrî edildi. Size çok açık bir din bırakıldı. Recm âyeti hususunda kendinizi sakın tehlikeye atmayın. İçinizden biri: "Biz Allah'ın kitabında iki hadd[37] bulamıyoruz" diyebilir. Şurası muhakkak ki Resûlullah da, biz de (zinâ edenlere) recm uyguladık. Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, insanlar "Ömer Kitabullah'a (onda olmayan şeyi) ilavede bulundu"demiyecek olsalar, (Kur'ân'ın sonuna) şu âyeti elimle yazardım: ????????? ????????????? ????? ??????? ?????????? ????? ??????????? "Yaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zinâ edecek olurlarsa onları mutlaka recmedin."
İmam Mâlik, burada geçen yaşlı erkek ve yaşlı kadın tâbirlerini "dul erkek", "dul kadın" diye açıklar. Parantez içindeki ziyadeler başka rivayetlerden alınarak dercedilmiştir.
Nesâî'de Übey İbnu Ka'b'dan kaydedilen rivayette recm âyetinin Ahzâb sûresinde gelmiş olduğu belirtilir.
2- Neshle ilgili bahislerde geçtiği üzere, recm âyeti tilâveti mensuh, hükmü bâki âyetlerdendir. 947 numaralı hadiste de geçti.
3- İbnu Hacer: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in korktuğu husus vukua gelmiştir. Zîra Haricîlerin büyük çoğunluğu ile bir kısım Mu'tezile, recmi inkar ettiler" der.
4- Recm cezası Hz. Peygamber tarafından erkek olan Mâiz İbnu Mâlik el-Eslemî (radıyallahu anh)'ye tatbik edilmiştir. Mâiz, bizzat gelerek, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e zinâ yaptığını itiraf etmiştir. Resûlullah, onu üç sefer reddeder. Mâiz dördüncü sefer müracaat ederek zinâ yaptığını beyan edince, yakınlarına: "Bunun aklında bir eksiklik var mıydı?" diye sorar. "Yoktu!" cevabını alınca recmedilmesini emreder ve recmedilir
Kadın olarak da Gâmidiyye (radıyallahu anhâ) recmedilmiştir. Bu da kendisi gelip Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resûlü, beni temizle!" diye itirafta bulunmuş, Resûlullah onu: "Git!" diye geri çevirmiş, ancak o, ertesi günü tekrar gelip hâmile olduğunu da belirtmiştir. Resûlullah çocuğunu doğurmasını söylemiş, doğumdan sonra gelince "sütten kesilinceye kadar" mühlet vermiş, çocuk sütten kesilince tekrar gelen kadının recmedilmesini emretmiştir.
Gâmidiyye ile ilgili rivayette Hâlid İbnu Velid'in attığı taşın kadında açtığı yaradan yüzüne kan sıçrayınca, Halid (radıyallahu anh) kadına küfreder. Ancak Hz. Peygamber müdahele ederek:
"- Yapma! Ruhumu kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, o öyle bir tevbede bulundu ki, öylesini alışveriş sahtekârları yapsaydı affa uğrarlardı" buyurur. Kadının cenaze namazını kıldırır ve defnedilir.
Keza, Yahudilerin mürâcaatı üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zinâ yapan bir Yahudi çiftine de recm tatbik eder. Bunun tafsilatı 947. hadiste geçti.
5- Şarihler, "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in: "İnsanlar: "Ömer Allah'ın Kitabına ilavede bulundu" demeyecek olsalar, recm âyetini Kur'ân' ın sonuna yazardım" demesini, mübalağaya ve recmi tatbik etmeye teşvike hamlederler. "Zîra, derler, âyetin lafzı neshedilse de mânası bakidir. Hz. Ömer gibi, fıkhı, ilmi yüce bir şahsiyetin lafzı neshedilen bir âyeti, Kur'ân-ı Kerim'e yazmaya kalkması düşünülemez."
Kur'ân-ı Kerim, Ashab'ın huzurunda, bugünkü haliyle ihtilafsız olarak cem'edilmiştir. Recm âyetinin Kur'ân-ı Kerim'e lafzen girmeyeceği hususunda icma vardır. Resûlullah'a gelen vahiylerden bir kısmının lafzen, bir kısmının hükmen, bir kısmının hem lafzen ve hem de hükmen neshedildiği Ashab'ca bilinen bir husustur. Bu durumu açıklayan rivayetler gelmiş, ulema bunların değerlendirmesini yapmıştır. Daha önceki bahislerde, Resûlullah'ın her Ramazan ayında, o zamana kadar inmiş olan âyetleri önce Cebrâil (aleyhisselam)'e, sonra da halka okuyarak "arza" yaptığını, Cebrâil'e okuyarak hatası, yanlışı varsa tashih

ettirdiğini, halka okumakla da onların hatalarını düzelttiğini, işte bu arzalarda, lafzı neshedilen vahiylerin de Kur'ân-ı Kerim'den çıkarıldığını belirtmiştik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ömrünün son Ramazan'ında arzayı iki sefer yapmıştır. Buna arza-i âhire denir.
6- Zinâ eden kadın ve erkek muhsan olduğu takdirde recm edilirler. Zinâ, itiraf veya beyyine ile sâbit olur.
İtiraf : Kişinin zinâ yaptığını kadıya gelip beyan etmesidir.
Beyyine: Şehâdeti makbul dört erkeğin veya sekiz kadının zinâya şahidlik yapmasıdır. Şahidlerin sayısı bu rakamdan aşağı düşerse zinâ suçu sübût bulmaz. Âlimler bu hususlarda ittifak ederler. Ancak itirafın sayısı ve şahidlerin sıfatları gibi bazı teferruatta ihtilâf vaki olmuştur. Sözgelimi Hanefîlerle Hanbelîler itirafın dört ayrı mecliste vaki olmasını şart koşarlar. İmam Mâlik ve Şâfiî'ye göre, kişinin zinâ yaptığını bir kere ikrar etmesi kâfidir, suç sübût bulur.
7- Gebelik zinâya delil olur mu? Bu husus ihtilaflıdır. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e göre, gebelik zinâya delildir, recme sebep olur. İmam Mâlik ve ashâbı da aynı kanaattedirler: "Kocası veya efendisi bilinmeyen bir kadın gebe olur ve zinâya icbar edildiği de bilinmezse, recmi gerekir. Ancak yabancı ise ve çocuğun kocasından veya efendisinden olduğunu söylerse beyanına itibar edilir" demişlerdir.
İmam Âzam, Şâfiî ve ulemânın cumhuruna göre, gebelik mutlak surette zinâya delil olmaz. Bu hususta, kadının kocası veya efendisi olmuş olmamış, kadın yerli veya yabancı olmuş, zinâya mecbur edildiğini söylemiş, söylememiş hüküm aynıdır. Beyyine olmadıkça veya itirafta bulunmadıkça recmedilemez. Zîra şer'î hadler şüphe ile ortadan kalkar ve sâkıt olur.
Haddle ilgili teferruat müteakip hadislerde gelecek.[38]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ??????: ????????? ???????? ????????????
???? ??????????. ?Œ??? ??? ????????: ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????
?????????? ??????: ???????????? ????????????? ????????? ?Œ??? ??????? ?????? ????? ?????
????????? ??????: ??????????? ??????????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ????????. ?????
???????? ????? ????????? ?? ???????? ????? ??? ??????????? ????? ?????????? ????? ????????? ???
?????????? ???????? ???????? ?????[. ????? ??? ???? ??? ????: ???? ?????? ????? ????? ???? .

2. (1590)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'inde: "Kadınlarınızdan fuhşu irtikâb edenlere karşı içinizden dört şahid getirin. Eğer şehâdet ederlerse -onları ölüm alıp götürünceye, yahud Allah onlara bir yol açıncaya kadar- kendilerini evlerde alıkoyun (insanlarla ihtilattan menedin)" buyurdu. (Nisa 15). Cenab-ı Hakk, bu âyette (zinâ meselesinde) önce kadını zikrettikten sonra, erkeği kadınla birlikte ele alarak şöyle demiştir: "Sizlerden fuhşu irtikab edenlerin her ikisini de (kınayarak) eziyete koşun. Eğer tevbe edip (nefislerini) ıslah ederlerse artık onlara (eziyetten) vazgeçin. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, en çok esirgeyendir" (Nisa 16). Cenab-ı Hakk bu âyeti, celde âyetiyle neshederek şöyle buyurdu: "Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekten her birine yüzer deynek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız bunlara, Allah'ın dinini tatbik hususunda, acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir zümre de bunların azabına (bu cezalarına) şahid olsun" (Nur 2). Sonra Nur sûresinde recm âyeti nâzil oldu. Önceki (celdeyi emreden) vahiy bekâr (zâni) içindi. Sonra recm âyeti tilâvetten kaldırıldı, ancak hükmü bâki kaldı." [Ebu Dâvud, Hudud 23, (4413). Bu rivayetin "...yüzer deynek vurun" ibaresine kadar olan kısım Ebu Dâvud'a aittir, mütebakisini Rezîn ilâve etmiştir.][39]

AÇIKLAMA:

Sahabe ve müctehid imamlar, muhsan olan kimsenin dileyerek, hür iradesiyle zinâ yapması halinde recmedileceği hususunda icma ederler. Haricîlerle bir kısım Mu'tezile -Kur'ân-ı Kerim'de zikri yoktur gerekçesiyle- recmi reddederler. Recme hükmeden Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat ulemâsı, bunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ve Ashab-ı Kirâm'ın tatbikatına dayandırırlar. Çünkü önceki hadiste belirtildiği gibi onlar zamanında zânilere recm cezası tatbik edilmiştir.
Âyet-i kerimede zinâ eden kadınların evde alıkonmasının emredilmiş olmasını âlimler dikkate alarak: "Çünkü kadınların zinâya düşmelerinin sebebi, dışarı çıkmaları ve erkeklere karışmalarıdır, evlerde alıkondukları takdirde zinâ yapmaya muktedir olamazlar" demişlerdir.
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) der ki: "Bu âyet üzerine, kadın fuhuş irtikâb edecek olsa hapsedilirdi. Bu esnada ölen ölür, yaşayan evde kalmaya devam ederdi. Bu hal Nûr sûresindeki "Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekten her birine yüzer deynek vurun.." meâlindeki âyet (Nur 2) nazil oluncaya kadar devam etti. Böylece Cenab-ı Hakk onlara, önceki âyette temas ettiği "yol"u (çareyi) göstermiş oldu. Bundan sonra, fuhuş irtikab edene celde (dayak) tatbik edilip serbest bırakılıyordu."
Suyûtî der ki: "İslâm'ın ilk yıllarında, zinâ işleyenlerin hapsedilmeleri emredildi. Sonra onlara, bekâr iseler yüz deyneklik dayak ve bir yıllık sürgünle ve şayet muhsan iseler recm cezasıyla yol açılmış oldu."[40]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????]???? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????
?????????? ??????: ???????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ?????????? ?????? ????? ??????????
?????????? ?????? #: ??????[. ????? ????? ?????? ???? ????.??? ???? ?????? ???? ???? ???:]???????
????? ?????? ????? ????????? ????? ??????????? ????? ???? ????? #: ?. ????? ??????: ?????
????????? ????????? ?????????? ??? ?????? ‘????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? #: ?????????
??? ?? ??????? ???????????[.

3. (1591)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resûlü, ne buyurursunuz, zevcemi bir erkekle yakalarsam dört şahid getirmek için bekleyecek miyim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Evet bekleyeceksin!" dedi." [Müslim, Lîân 14, (1498); Muvatta,Hudud 7, (2, 823); Ebu Dâvud, Diyât 12, (4532, 4533).][41]

Müslim ve Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Bir adam, karısının yanında bir yabancı yakalasa onu öldürebilir mi ne dersiniz?" diye sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayır!" deyince, Sa'd: "Bilakis evet! Seni hak dinle şereflendiren Allah'a yemin ederim, fırsatı yakalarsam ondan önce kılıncımı işletirim" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Efendinizin ne söylediğine bakın!" buyurur.[42]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hadd cezasının tatbikinde şahidin gerekli olduğunu belirtmektedir. Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh) zânilerin cezalandırılması için dört şahidi şart koşan âyet-i kerime nazil olunca, Hz. Peygamber'e: "Kişi karısıyla bir erkeği yakalayacak olsa onu öldürmeyecek mi?" diye sorar. Resûlullah'ın "Hayır!" diye cevap vermesi üzerine: "Nasıl hayır! Seni hak din ile şereflendiren Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun evet!" diyerek reaksiyon gösterir. Ancak, Resûlullah'ın bazı açıklamaları sonucu hatasını itiraf eder.
Bu hâdiseyle ilgili teferruatı 1664 numaralı hadisten sonra yer vereceğimiz, "Cezayı Devlet Verir" adlı tahlilde sunacağız.
Ancak şunu hemen belirtelim ki, İslâm dininin, zinâ gibi insanların şeref ve hayatını ilgilendiren meselelerde işi ciddi tutması, cürmün sübûtunu dört erkek şâhid getirmek gibi pek ağır şartlara bağlaması, hele kocaya, karısıyla zinâ halinde yakaladığı erkeği öldürme hakkı tanımayışı dinimizin yüce yönlerinden biridir. Bu

hususlardaki ruhsat, pek çok istismarlara, tecavüz bahanesine bağlanan haksız cinayetlere kapı açardı.
2- Resûlullah'ın Sa'd için "Efendiniz" demesi, Sa'd'ın Ensâr'ın şeflerinden biri olmasıdır. Malum olduğu üzere Ensar Evs ve Hazrec diye iki büyük gruba ayrılıyordu. Burada adı geçen Sa'd İbnu Ubâde, Hazrecîlerin reisi, Sa'd İbnu Muâz da Evsîlerin reisi idi (radıyallahu anhüm ecmain). Tercüme-i hal kitaplarında Sa'd İbnu Ubâde'nin çok kıskanç bir kimse olduğu belirtilir.[43]

?4? ??? ??? ?????? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ??:]?????? ???? ?????? # ??? ?'??? ???? ?????? ?????? ????????? ???: ??? ?????? ????????????? ????? ??? ?????? ????????????? ????? ??? ?????? ????????????? ????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ????? ? ???????? ???? ????: »????????« ?????.??? ?????: »????????????? ??? ????????? ?????????)?1(« .

4. (1592)- Ebu Hüreyre ve Zeyd İbnu Hâlid (radıyallahu anhümâ) şunu anlattılar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a muhsan olmayan câriye zinâ yaparsa ne gerekir? diye sorulmuştu, şöyle cevap verdi:
"- Câriye zinâ yaparsa ona celde uygulayın, yine zinâ yaparsa yine celde uygulayın, yine zinâ yaparsa yine celde uygulayın ve sonra onu (kıldan mamul âdi) bir ipe mukabil de olsa satın gitsin." [Buhârî, Büyû 66, 110,17; Müslim, Hudud 30, (1703); Muvatta, Hudud 14, (826); Tirmizî, Hudud 13, (1440); Ebu Dâvud Hudud 33, (4469, 4470, 4471).][44]

_____)?1(???????: ???????. ?? ???? ????? ??????? ?????? ?????????? ????: ?????? ???? ???????? ??? ?????.

Bir rivayette: "(Efendisi) ona celde tatbik etsin, bir de ayıplamasın" denmiştir.[45]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, zinâ yapan köleyi, ayıbını beyan etmek şartıyla satmanın caiz olduğunu belirtmektedir. İbnu Battal'a göre, zinâ yapan cariyenin satılmasını emretmekten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın maksadı, cariyenin yaptığı işi kötülemekte mübâlağadır. Keza, hadiste zinâ işleyen câriyeye verilmesi gereken en uygun cezanın devamlı satılması olduğu bildirilmiş olmaktadır. Artık o, kötü alışkanlığı sebebiyle, halini düzeltinceye kadar hiçbir efendinin yanında sabit tutulmamalıdır. Böylece, satışlar, onu bundan vazgeçirmeyi gaye edinen bir uyarı da olmaktadır. Ayrıca yeni efendinin yanında iffet kazanacağı da umulabilir: Ola ki müşterilerden biri onu evlendirir veya evlenir, keza müessir bir irşadla veya korkutarak da iffetini korumasını sağlayabilir. Her hâl u kârda efendi değiştirmesinin müsbet, terbiyevî bir yönü olduğu kabul edilmiştir.
2- Burada câriyenin muhsane olmasından maksad evli olması değildir. İffet ve hürriyet (yani efendisi tarafından zinâya zorlanmamış) olmasıdır. Zîra kölenin zinâya mukabil cezası, evli de olsa bekâr da olsa celdedir. Ancak celde deyince, âyet-i kerimede köleler için takdir edilen celde anlaşılmalıdır. Zinâ sebebiyle köleye tatbik edilecek ceza, hür kimseye tatbik edilecek cezanın yarısıdır (Nisa 25), elli sopa vurulur. Ebu Hanife, İmam Mâlik, Şâfîî ve Ahmed İbnu Hanbel'in görüşleri böyledir. Köleler hakkında muhsan olmayı Kûfe ulemâsı ile İmam Mâlik "Müslüman olmak" diye anlamışlardır.
3- Köle zinâyı tekrarladıkça her seferinde hadd tatbik edilir. Ama, birkaç kere zinâ yaptığı ortaya çıksa hepsi için bir hadd tatbik edilir.
4- İmam-ı Âzam ve bir kısım fukahâ, köle ve câriyenin cezasını hâkimin vermesi gereğine hükmederken diğer üç mezhep imamları (Ahmed, Şâfîî, Mâlik) sahiplerince verilmesine hükmederler.
5- Zinâ köle ve câriye için değerini düşüren bir kusurdur. Ancak Hanefîler, âdet haline getirmemiş olmak kaydıyla köle hakkında kusur saymazlar.
6- Seleften bazıları, "Köle ve cariye evli değil iseler, zinâlar sebebiyle bunlara hadd tatbik edilemez" demişlerdir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Tâvus, Atâ, İbnu Cüreyc ve Ebû Ubeyd'in bu görüşte olduğu belirtilmiştir. Onlara göre verilecek ceza "tedib" hududunda kalmalıdır.
7- Köleye iki ceza birden verilmemelidir. Yani hadd tatbik edilmeli, ayıplamada ileri gidilmemelidir.[46]

?5? ??? ??? ????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????: ??? ??????? ??????? ???????? ????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???????? ?????? ???? ????????? ???? ???? ???????? # ?????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ????? ???? ????????? ?????? ????????? ????????? ??? ???? ?????????? ??????????? ????????? ????? ????????? # ??????: ????????? ?????????? ?????? ??????????[. ????? ????? ???? ???? ???????? .

5. (1593)- Ebu Abdirrahmân es-Sülemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz.Ali (radıyallahu anh) hutbede şöyle buyurdu: "Ey insanlar, kölelerinize -ister muhsan olsunlar, ister olmasınlar- haddleri tatbik edin. Zîra, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir cariyesi zinâ yapmıştı, ona celde tatbik etmemi emretti. (Dövmek üzere) yanına geldim. Yeni nifas olmuştu. Döversem öldürürüm diye korktum. Durumu Resûlullah'a arzettim. Bana:
"- İyi yapmışsın, iyileşinceye kadar ona dokunma" dedi." [Müslim, Hudud 34, (1075); Tirmizî, Hudud 13, (1441); Ebu Dâvud, Hudud 34, (4473).][47]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallahu anh) kölelerin, hadd konusunda, ihmal edilmeyip, suç işledikleri takdirde onlara da tatbik edilmesini hutbesinde halka hatırlatmıştır. Zinâ edenlere, muhsan olsa da olmasa da hadd vurulmasını emreder. Halbuki önceki hadiste muhsan olmayan cariyenin hükmü "hadd" olarak zikredilmişti. Arada bir teâruz gözükmekte ise de hakikatte böyle bir durum yoktur. Çünkü, önceki hadis muhsan olmayanın hükmünü "celde (dayak)" olarak tesbit ettiği gibi, bu da muhsan olanın hükmünü celde olarak tesbit etmektedir. Kur'ân-ı Kerim: "Câriyeler muhsan oldukları halde fuhuş irtikab ederlerse, onlara muhsan olan hür kadınlara verilecek azabın yarısı vardır" (Nisa 25) buyurmaktadır. Âyeti değerlendiren âlimler, recm cezasının yarısı olmayacağını gözönüne alarak, celdenin yarısını anlarlar, dolayısıyla kölelere ceza, muhsan olsun olmasın, celdenin yarısı terettüp etmektedir. Her iki rivayet de bunu ifade etmiş olmaktadır.
2- Hadd tatbikinde gözönüne alınacak mühim bir prensip bu hadiste ifade edilmektedir: Hastalara, nifas olanlara, vs. iyileşinceye kadar hadd tatbik edilmez. [48]

?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ???? ????????? ?????? ????? ??????? ?? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????[.

6. (1594)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hür kimseye terettüp eden haddin bölünebilen çeşidinin yarısını köleye hükmetti. Sözgelimi zinâ yapan bâkirenin haddi, iftira (gazf) haddi ve şürbü'lhamr (içki) haddi böyledir. (Bunlar bölünebilen haddlerdir, köleye hep yarısı tatbik edilir). [Rezîn ilavesidir.][49]

?7? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????:]?????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ???????? ????????

??????????? ????????????? ?????? ???? ??????? ???????? ??????: ????? ?????? ?????? ??????: ??? ??????????? ??????? ??????? ?? ????? ??????. ??????: ?????????? ?????????? ????????. ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ??? ??????????[. ??????? ???? .

7. (1595)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) hazretlerinden rivayete göre: Câriyelerinden birine hadd tatbik etmiş, bu maksadla ayaklarına ve bacaklarına vurmaya başlamıştı. Bunu gören Sâlim (rahimehullah) kendisine:
"- (Sen niye böyle yapıyorsun?) Cenab-ı Hakk'ın ??? ???????? ???? ??????? ?? ?????? ??? ????? ?????? "Bunlara Allah'ın dinini tatbik hususunda acıyacağınız tutmasın..." (Nur 2) sözü nerede kaldı?" der. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) de:
"- Beni ona şefkatli davranıyor mu buldun? Her halde Cenab-ı Hakk onu öldürmemi emretmedi" cevabını verir. [Rezîn ilavesidir.][50]

?8? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? # ??????? ???????? ????????????? ?????? ?????????????? ??????: ????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ????????: ???? ????? ????????? ?????? ??? ????? ???????? ????????? ?????????? ???? ?????????????? ????????: ???? ????? ????????? ?????? ??? ????? ?????? ????????????? ????????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ????? ????????: ?????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? #? ???????? ????? ???? ?????????? ????? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ??????: ???? ?????????? ????? ?????: ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ?????????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ??? ???????? ????????? ???????: ??????? ????? ???????? ???? ???????? ????? ?????????? ???????? ????????[.???? ???????:]?????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (1596)- Vâil İbnu Hucr İbni Rebîa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında, namaz kılmak maksadıyla bir kadın evinden çıkmıştı. Yolda ona bir erkek rastladı. Kadına çullanıp ihtiyacını giderdi. Kadın bağırdı, adam ise sıvıştı gitti.
(Çığlığı üzerine) kadına bir erkek uğramıştı. Ona başından geçeni anlatıp, bir adam bana böyle böyle yaptı dedi. Sonra, bir grup muhacire rastladı, başından geçeni onlara da anlatıp: "Bir adam bana böyle yaptı!" dedi. Hep beraber yürüyüp, kadının kendisine tecavüz ettiği kimseyi yakalayıp kadına getirdiler. Kadın:
"- Evet bu odur?" dedi. Sonra adamı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanına götürdüler. Resûlullah adamın recmedilmesini emrettiği sırada, kadına tecavüz etmiş olan kimse kalkıp:
"- Ey Allah'ın Resûlü, suçlu benim!" diye itirafta bulundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadına:
"- Git. Allah günahlarını affetti" dedi. Zan altında kalmış olan kimseye de güzel sözler söyleyip (gönlünü aldı). Mütecavizin recmedilmesini emretti ve recmedildi.
Sonra Resûlullah şunu söyledi:
"- Bu adam öyle bir tevbe ile tevbe etti ki, böyle bir tevbeyi Medine ahalisi yapsaydı kabul edilirdi."
Tirmizî, şu ziyadede bulunmuştur: "Vâil (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kadına mehir takdir edip etmediğini zikretmedi." [Tirmizî, Hudud 22, (1452); Ebû Dâvud, Hudud 7, (4379).][51]

AÇIKLAMA:

1- Şârihler burada bir müşkile dikkat çekerler. Resûlullah, birinci şahsın recmedilmesine, ikrar veya beyyine olmadan hükmetmiştir. Bu ise muhakeme usulüne aykırıdır. Recm için ya itiraf veya dört erkek şâhidin şehâdeti şarttır. Burada bunlar mevcut değildir. Dolayısıyla, kadının hadd-i kazf'a mahkum olması gerekirdi. Belki de, zanlı getirildi, mesele daha tahkik safhasında iken gerçek suçlu itirafta bulundu. Râvî vak'ayı zamanla unutup biraz değiştirerek bu şekilde anlatmış olabilir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), günahını itiraf eden mütecavizi de itirafı sebebiyle övmüş olmakta, böyle yapmakla ihlâslı ve indallah makbul bir tevbe yaptığını belirtmektedir. Tevbesinin makbuliyetini ifade için: Medine halkına taksim edilse hepsinin affına yetecek kadar sevaplıydı mânasına gelen bir ifade kullanmıştır.
Aliyyü'l-Kârî bu ifadenin gerçek bir mânaya tekabül etmediğine, zîra tevbenin taksime ve bölünmeye kabil olmadığına dikkat çektikten sonra, Mâiz İbnu Mâlik hakkında söylediğinde olduğu şekilde bunu da mübalağaya hamletmek gerektiğini belirtir. Ancak Aliyyü'l-Kârî'ye tamamen katılmak da zor görülüyor. Zîra sevabın miktarı hadislerde ve hatta âyetlerde sayıyla yani miktarla ifade edilmiştir. Miktara, sayıya giren şeylerin taksimi, cüzlere ayrılması makuldür, mümkündür.
3- Hadisin sonunda Tirmizî'nin kaydettiği bir ziyade var. Orada Tirmizî, râvinin -ki büyük ihtimalle Vâil kastedilmiş olabilir- kadına Resûlullah'ın mehir takdir edip etmediğine dair bir zikirde bulunmadığına dikkat çekiyor. Sebebi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kadının bu gibi durumlarda mâruz kaldığı tecâvüzü maddî olarak telâfi eden bir meblağ takdir ederdi, başka hadislerde bu husus gelmiştir. Buna binâen Tirmizî eksikliğe dikkat çekmiştir.[52]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ????????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ????? ??? ????????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????: ??? ????? ?????? ????????: ??????????? ????? ????? ???????
??????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ????????? ??????: ????????? ?????? ????? ??????? ?????? ??? ?????? ???????????. ?????? ???????? ???? ????? ?????? # ???: ?????? ????????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ???????????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????????? ????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?? ????????? ??????? ?????????[. ????? ??? ???? .

9. (1597)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer'e, zinâ yapmış olan deli bir kadın getirildi. (Recm edilip edilemeyeceği hususunda) halkla istişare ederek recmedilmesine hükmetti. Kadına Hz. Ali (radıyallahu anh) uğradı. (Hazırlığı görünce):
"- Bunun hâli nedir?" diye sordu. Kendisine: "Falanca kabileden deli bir kadındır, zinâ yapmıştır. Hz. Ömer (radıyallahu anh), recmedilmesine hükmetmiştir" dediler. Hz. Ali (radıyallahu anh):
"- Kadını geri götürün!" dedi, sonra Hz. Ömer'e uğrayıp:

"- Ey mü'minlerin emîri! Bilirsin ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): ?????? ????????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ????????
"Kalem üç kişiden kaldırılmıştır (artık onlar yaptıklarından sorumlu değildirler): Büluğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, şifa buluncaya kadar bunamıştan." Bu bîçare kadın falanca kabilenin bunağıdır. Ona tecavüz eden, muhakkak ki aklî noksanlığı sırasında tecâvüz etmiştir" dedi." [Ebu Davud, Hudud 16, (4399, 4400, 4401, 4402).][53]

AÇIKLAMA:

1- İslâm fıkhında büyük bir ehemmiyet taşıyan bu hadis, bütün fukahaca benimsenmiştir. Bu hadis, kişiyi fiilinden sorumlu kılmada aklı ve irâdeyi vazgeçilmez bir şart kabul eder. Aklî kemâle ermeyen çocuğun hukuka ehil olmaması, onlar hakkında himaye edici pek büyük bir rahmet olmuştur. Çağlar boyu Avrupa dahi, bütün cemiyetlerde çocuklar ezilirken, İslâm dünyasında hukukî ehliyetsizlik sebebiyle büluğ çağına kadar sorumlu sayılmamış, mal ve can yönüyle velinin himayesine tevdi edilmiştir.
İslâm âleminde çocuklar mahkemeye bile nadir hallerde ve belli yaşlardan sonra celbedilirken, Batı'da, işlenen suç sebebiyle büyüklerle aynı cezaya çarptırılarak gerekiyorsa idam bile edilmiş, büyüklerle birlikte aynı hapishanelere atılmıştır. Bu durumun çocuk fıtratına uygun gelmediğini Batı, ilk defa 19. asrın sonlarında anlamaya başlamış, çocukların hukukî ehliyetsizliği, ayrı mahkemelerde muhakemesi, apisten ziyade ıslah evlerine, koruyucu ailelerin yanına verilmesi gibi fikir ve müesseseleri geliştirmiş ve bu paralelde bir hayli yol almıştır. Oradan bize de "çocuk mahkemeleri" fikri gecikerek geçmiştir. (1661. hadiste geniş bilgi vereceğiz.)
2- Âlimler, bu hadise dayanarak çocukların şer fiillerinin yazılmadığını kabul ederken, başka hadislerden hareketle hayırlı fiillerin yazıldığını, bu fiillerin, hem çocuğun terbiyecileri durumundaki anne ve babasına ve hem de kendisine uhrevî faydalar sağlayacağını belirtirler. Nitekim 1561. hadiste geçtiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "çocuğun haccının makbul olduğunu, ona hacc yaptıran annesine de sevab geleceğini" beyan etmiştir. Keza bir başka hadiste "Çocuklara namazı emredin" buyurulmuştur. Kısacası çocuklar hakkında hayır kaleminin yazmaya başladığını gösteren rivayetler mevcuttur.[54]

?10? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????]???? ????? ??????? ???? ?????????????? ????? ???????? ?????? ???? ????????? ??????????? ???????? ??? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???? ????????? ??????: ‘????????? ????? ????????? ???? ???? ????? ?????? # ??? ??????? ??????????? ???? ?????????? ??????? ????????? ????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ????????????? ?????????? ???? ??????????? ???? ?????????? ??????? ????????[. ????? ????? ????? .

10. (1598)- Habib İbnu Sâlim (rahimehullah) anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Huneyn denen bir adam karısının câriyesine temasta bulundu. Hâdise, Kûfe emîr Nu'man İbnu Beşir (radıyallahu anh)'e götürüldü.
"- Ben, dedi, hakkınızda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hükmüyle hükmedeceğim: Eğer zevcen, câriyeyi sana helâl ederse, yüz deynek yiyeceksin, helâl etmezse recmedileceksin.."
Sonra (tahkik etti) karısının câriyeyi adama helâl ettiğini görünce, emîr yüz deynek vurdu." [Tirmizî, Hudud 21, (1451); Ebu Dâvud, Hudud 28, (4458, 4459); Nesâî, Nikâh 70, (6, 124); İbnu Mâce, Hudud 8, (2551).][55]

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Arabî, bu hadiste geçen hükümle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Bu eza hududa girmez: ta'zir ve te'dibe girer. Çünkü ona tatbik edilmesi gereken hadd, celde değildir."
İbnu'l-Arabî'nin hükmünü şöyle açıklayabiliriz: Muhsan olan kimsenin haddi celde değil recmdir. Adam evli olduğuna göre muhsandır. Recme hükmedilmeyişinin sebebine gelince, muhtemelen, kadının, câriyesini kocasına helâl kılmış olmasıdır. Aslında ferclerin âriyeti caiz değilse de, bu âriyet, zayıf da olsa bir şüpheye sebep olmakta, adama caiz olabileceği kanaatini vermektedir. Fakihler böyle bir durumun, adam hakkında hafifletici bir özür sayılabileceğine hükmederler. Hafifletici bir sebep, haddlerin düşmesine sebeptir. Dolayısıyla, adamdan recm cezası düşmüş, Nu'man, te'dibî mahiyette olmak üzere yüz sopaya hükmetmiştir.
Ancak şunu da belirtelim ki, zevcesinin câriyesine temasta bulunan erkeğe verilecek hüküm fukaha arasında ihtilâflıdır. Hz. Ali ve İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) başta bir kısım sahabe, recmedilmesi gereğine hükmetmiştir. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) ise hadd olmayacağı, ta'zir edileceğine hükmetmiştir. Ahmed ve İshâk da yukarıda kaydettiğimiz Nu'mân İbnu Beşir hadisiyle amel etmişlerdir.[56]

?11? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ?????]???? ????? ?????? # ???? ?? ?????? ?????? ???? ????????? ??????????? ??? ???? ?????????????? ??????? ???????? ?????????? ?????????????? ????????? ???? ??????? ??????????? ?????? ???? ?????????? ?????????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

11. (1599)- Seleme İbnu Muhabbak (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hanımının câriyesine temas eden bir adam hakkında şöyle hükmetti: "Eğer, adam câriyeyi zorladı ise, câriye hürdür, adam, câriyenin efendisine (yani karısına) mislini borçlanmıştır, câriye rıza göstermişse, câriye adamın olur, câriyenin efendisine, onun bir mislini borçlanır." [Ebu Dâvud, Hudud 28, (4460, 4461); Nesâî, Nikâh 70, (7, 124); İbnu Mâce, Hudud 8, (2553).][57]

AÇIKLAMA:

Bu hükmün, önceki hadiste ortaya çıkan hükme hiç uymadığı açıktır. Orada hadde hükmedilirken, burada maddî ödemelerle mesele halledilmektedir. Hattâbîder ki: "Ben bu hadisle amel edip, bu şekilde fetva veren tek bir fakih bilmiyorum. Öyle ise, bu rivayetin mensuh olması gerekir." Beyhakî de Sünen'inde benzer bir ifade ile: "Her tarafdaki fakihlerin kendilerinden önceki Tâbiin gibi bu hadisle amel etmemekte icma etmiş olmaları, -şayet sabitse- bu hadisin, hudud üzerine vârid olan ahbarla neshedildiğine delil teşkil eder" der. Arkadan, Eş'as'ın şu sözünü kaydeder: ???????? ????? ????? ????? ?????? ?????????? "Bana ulaştı ki, bu hadisin hükmü, hududla ilgili ahkâmın vahyinden önce muteber idi."[58]

?12? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???????? ??????? ????????: ????? ???????? ??????: ???????? ????? ????? # ???? ?????? ????????? ???????? ?????? ??? ??????? ?????????[. ????? ????? ?????.)??????????(?????? .

12. (1600)- Berâ İbnu'l-Âzib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Dayım Ebu Bürde İbnu Niyâr -beraberinde bir bayrak olduğu halde- bana uğradı. Kendisine nereye gideceğini sordum.
"- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana babasının hanımıyla evlenen bir adamın kellesini getirmemi (ve malına da el koymamı) emretti, ona gidiyorum" diye cevap verdi." [Tirmizî, Ahkâm 25, (1362); Ebu Dâvud, Hudud 27, (4456, 4457); Nesâî, Nikâh 58, (6,109-110); İbnu Mâce, Hudud 35, (2607).][59]

AÇIKLAMA:

1- Hadis üzerine ihtilâf edilmiştir. Oldukça farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Mesela bir rivayet şöyledir: "Birgün kaybolan devemi ararken, beraberlerinde bayrak olan bir grup süvari gördüm, bir bedevînin evine girip boynunu vurdular. Adamın günahı nedir? diye sorduğumda: "Babasının hanımıyla evlenmiş" dediler, hem de Nisa sûresini okuduğu halde. Halbuki orada: ???????????? ??? ?????? ?????????? ???? ?????????? "Babalarınızın evlenmiş olduğu kadınları nikâhlamayın" buyurulmuştur (Nisa 22)."
2- Ölen babalarından dul kalan veya babaları tarafından boşanmış olan hanımlarla evlenmek cahiliye âdeti idi. Onlar bu işi helâl addediyorlardı. Kur'ân-ı Kerim bunu kesinlikle haram kılmıştır. Bunu bile bile, bir kimsenin babasının hanımıyla evlenmesi, haramı helâl addetmesi irtidad sayılmış, bu sebeple de öldürülmüştür. Bazı âlimler, bu hadise dayanarak: "İmamın, bu meselede olduğu üzere, şeriatın kesin emirlerine muhalefet eden kimsenin katlini emretmesi caizdir" demişlerdir.
Ancak, rivayetin, daha ziyade, irtidâda hamledilmesi gerekmektedir. Yani, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öldürülmesini emrettiği bu kimse, yaptığı işin haram kılındığını bilmekte idi. Öyle ise onu irtikab etmesi, haramı helâl addetmesinden ileri gelmiştir, bu ise küfrü mucib bir durumdur, mürted ise öldürülür.
Burada, İmam-ı Mâlik'in: "Katletmek de ta'zir cezalarına dahildir" hükmüne örnek bulunmuştur.
Kezâ, bir günahı helâl addederek işleyen kimsenin kanı döküldükten sonra malının müsâdere edilmesinin caiz olduğu hükmü de bu rivayetten çıkarılmıştır.[60]

?13? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ?????? ???? ????? ????????? ??? ?????. ???? ?????? ????????? ????????????[. ????? ???? .

13. (1601)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle emretti: "Kim, nikâhı haram olan bir akrabasına cinsî temasta bulunursa -veya şöyle demişti; kim haram yakını ile evlenirse- onu öldürün."[61]

?14? ??? ??? ?????? ?????? ?????]???? ????? ???? ????????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????: ??????? ????????? ????????? ???????? ?????? ???? ?? ???????)?1(???????????? ?????? ????: ??????? ??????????? ?????? ???????????? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????? ????????? ???? ????????? # ???????? ????????[.??? ?? ????? ????:]?????????? ????? ???? ????? ??????????[. ????? ???? .

14. (1602)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ümmü veledine temas etmekle itham edilmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ali (radıyallahu anh)' ye : "Git boynunu vur!" diye emretti. Hz. Ali, adama geldiği vakit, onu bir kuyunun içinde (yıkanıp) serinliyor buldu.
"Çık dışarı!" diyerek elinden tutup kuyunun dışına çıkardı. Hz. Ali, adamın mecbub (burulmuş) ve tenâsül organından mahrum olduğunu gördü. Artık ona dokunmayıp, durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e haber verdi. Resûlullah, onu, davranışı sebebiyle takdir etti."
Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Şahid, gâibin görmediğini görür" buyurdu". [Müslim, Tevbe 59, (2771).][62]

AÇIKLAMA:

1- Ümmü veled, efendisinden çocuk doğuran câriyedir. Bir kimse câriyesi ile temas sonucu çocuk sahibi olur ve onun kendinden olduğunu ikrâr ederse, o câriyeye ümmü veled denir. Efendisi, artık onu satamaz. Adam âzad etmeden vefat edecek olsa, câriye hür olur, mirasçılarına kalmaz.
2- Mecbub, tenâsül uzvu kesilmiş erkektir.
3- Rivayette kastedilen ümmü veled, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mısırlı câriyesi Mâriye (radıyallahu anhâ)'dir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a İbrahim'i doğurmuştur.
4- Nevevî, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "öldür" emrini, bir başka sebeple vermiş olma ihtimaline dikkat çeker ve bâzı âlimlerin, ölümü gerektiren bir nifakı olabileceği ihtimali üzerinde durduklarını belirtir. Kadı İyâz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gerçeği bilerek Hz. Ali'ye bu emri vermiş olabileceğini de söyler. Yani, istemiştir ki, gerçek Hz. Ali'nin müşâhedesi ile ortaya çıksın da câriyesi hakkındaki töhmet izâle olsun. Nitekim öyle olmuştur.[63]

?15? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? # ?????? ???????? ???????? ?????? ????? ?????????? ????????? ????? ???????? # ??? ????????? ?????????? ???? ????? ??????????? ??? ??????? ?????? ?????????? ??????? ???????????[.

15. (1603)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek ismini de verdiği bir kadınla zinâ yaptığını itiraf etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadına adam göndererek meseleyi sordurdu. Kadın, zinâ ettiğini inkâr etti. Bunun üzerine, adama hadd celdesi tatbik etti, kadına dokunmadı." [Ebu Dâvud, Hudud 31, (4466).] [64]

AÇIKLAMA:

1- Zinâ itirafında bulunan kimseye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in celde uygulaması, o kimsenin muhsan olmadığını, yani henüz bekâr olduğunu göstermektedir; değilse böyle bir durumda hüküm celde olacak demek değildir. Kadının terkedilmiş olması, itiraf etmemesi sebebiyledir. Adamın iddiasını tevsik edecek bir başka beyyine de bulunmadığına göre, ona ceza vermek usul açısından mümkün değildir.[65]

?16? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????]???? ????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????????? # ???????? ???????? ?????? ????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????? ??????????? ???? ???????? ?????????: ?????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ????? ??????????? ??????????[. ??????? ??? ???? .

16. (1604)- İbnu Abbâs hazretleri (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bekr İbnu Leys kabilesinden bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek, bir

kadınla (itiraf ederek) dört kere zinâ yaptığını söyledi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona yüz sopa vurulmasına hükmetti. Zîra adam bekârdı. Sonra, kadın aleyhine beyyine sordu. Kadın:
"- Ey Allah'ın Resûlü! Vallahi yalan söylüyor" dedi. bunun üzerine, Resûlullah , adamı iftira (kazf) haddine, yani seksen sopaya mahkum etti." [Ebu Dâvud, Hudud 31, (4467).][66]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisle önceki hadis arasında farklılık mevcuttur. Zîra önceki hadiste, zinâ yaptığını itiraf eden kimseye Resûlullah zinâ haddi tatbik ederken, bu ikinci rivayette hem zinâ ve hem de kazf haddi tatbik etmiş olmaktadır.
2- Âlimler bu meselede ihtilâflı hükme giderler. İmam Mâlik ve Şâfiî hazretleri Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh)'ın rivayetini esas alarak: "Muayyen bir kadınla zinâ itirafında bulunan kimse, kazf değil, zinâ ile cezalandırılır" demişlerdir.
Ebû Hanife ve Evzâî ise: "Sadece kazf haddine mahkum edilir, zîra kadının inkârı (zinâ haddini kaldıran) bir şüphedir" demişlerdir. Bu görüşe: "İyi ama, kadının inkârı, erkeğin itirafını iptal etmez" diye cevap vermişlerdir.
İmam Muhammed, -İmam Şâfiî ve başka fakihten de rivayet ederek- hem zinâ ve hem de kazf haddine mahkum edilmesi gereğini söylemiştir. Bu görüşte olanlar, sadedinde olduğumuz İbnu Abbâs hadisini delil gösterirler.
Şevkânî, İmam Muhammed'i te'yid eder ve "İki ayrı nokta-i nazardan hadisin zâhiri bunu gösteriyor" der ve açıklar:
a) "Sehl hadisinin nihâî hükmüne göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), o adama kazf haddi tatbik etmemiştir. Bu durum, onunla kazfın düşeceği hususunda istidlâl etmeyi gerektirmez; çünkü, bu kadının böyle bir talepte bulunmamış olmasından ileri gelme ihtimali mevcuttur veya, İbnu Abbâs hadisinin hilâfına, onda kazf cezasını düşüren bir sebebin bulunması da muhtemeldir, nitekim İbnu Abbâs hadisinde, adama hadd-i kazf uygulanmıştır.
b) Kazf delillerinin zâhiri bunun âmm olduğunu ifade eder. Öyle ise, bu âmm hükümden ancak kesin bir delil ile hariçte kalınabilir. Halbuki aynı halde olan kimsenin kâzif (iftiracı) olduğunu Hz. Peygamber tasdik etmiş, hadd-i kazfı uygulamıştır."[67]

CEZAYI DEVLET VERİR

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bütün sünnetleri insanlık için rahmettir. Ancak imam olmak yani devleti temsil etmek vasfına giren sünnetlerini ferdler tatbik edemezler. O vasfı temsil eden yetkili şahıs ve makamlar bu çeşit sünnetin tatbikatını gerçekleştirirler. Bunun bilinmemesi, Müslümanları yanlış davranışlara itebilir. Bir kısım suçlara cezasını ferdlerin vermeye kalkması dine rağmen din için yapılan çok tehlikeli bir hâl ortaya çıkarır. Yanlışlığı tavsifte anarşi kelimesi bile hafif kalır.
Yaşanan şartlarda şer'î hükümlerin tatbikatta olmayışı, cezaların ferdlerce verilemeyeceğinin iyice bilinmeyişi bazı hamiyet-i diniye sahiplerini yanlış davranışlara itebileceği gerçeğinden hareketle, konuyla ilgili şu açıklamayı sunmakta fayda umuyoruz:
"Esasen bir suçluya cezanın verilmesi birkaç safhadan geçer:
a) Suçun sübûtunun tahkiki,
b) Suça muvafık cezaya hükmetmek,
c) Bu cezayı infaz etmek.
İslâm dini, bu işleri resmen tayin edilmiş kadı ile, veliyyü'l-emr veya nâibine bırakır. Bir kısım ağır suçlar vardır ki, bunlara verilecek cezanın şekil ve miktarı nasslarla belirlenmiştir ki onlara hudud denir. Devlet reisi veya hâkim bu cezaları azaltıp çoğaltamaz, birbirleriyle tebdil edemez. Sadece kısas ve diyet cezalarında mağdurun veya velisinin af hakkı vardır.
Hadd cezasına giren fiillerin tecziyesini mağdur talep etse de etmese de fark etmez, devletçe te'dibi şarttır.
Cezanın devlet reisi veya naibi tarafından icra edilmesi gereğinde bütün fakihler müttefiktirler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hulefâ-i Râşidîn devrinde onların izni olmadan hadd tatbik edilmemiştir.
Şöyle bir sual akla gelebilir: Kısas ve diyet icrasını mağdur veya mağdurun velisi de icra edebilir. Şâyet bu ruhsata dayanarak mağdur, câniye kısas yapsa, meselâ A şahsı, B şahsının kolunu kopardı ise, B şahsı, kadı'nın hükmünden önce davranarak kısas olarak A şahsının kolunu kesse durum ne olur?
Bu durumda B şahsı, kendisine karşı işlenen suçun sübûtu halinde, kol kesme suçunu işlemekle suçlanamaz ise de -zîra hakkı olan bir şeyi yapmış oluyor- aceleciliği ve hakkını münâsib olan vakit girmeden önce aldığı ve kısasla alâkalı icraatı yapmakla vazifeli olan devlet makamlarını dinlememiş olduğu için ta'zir cezası ile cezalandırılır.
Eğer, hâkimin, suçlu hakkında "kısas edilmelidir" diye hükmü vaki olmazdan önce, kısasa tevessül eden kimse suçu isbat edemezse, yani iddia edilen suç sübût bulmazsa kısas yapan kimse o fiilinden dolayı mücrim olarak muhakeme edilir. Meselâ, A şahsı, "oğlumu öldürdü" iddiasıyla B şahsını öldürse, bilahere yapılan tahkikte, B şahsının bu cinayeti işlediği objektif deliller muvacehesinde tam bir kesinlik kazanmasa, A şahsı "ammden katl" suçuyla cezalandırılır. Gerek birinci misalde ve gerekse ikinci misalde zikredilen kol koparma ve oğlunu öldürme iddiaları, aslında pekâla iftira olabilir. Kol kazaen kopmuştur veya oğlu kazaen ölmüştür de, bu fırsatı değerlendirmek isteyen kazazede ortadaki kazaya cürüm rengi vererek, düşmanından intikam alma peşindedir. İşte bu çeşit durumların ortaya çıkmaması için İslâm dini, suçun tesbitinde hüküm verme işini kadıya bırakmıştır.
Aynı kaide mürted hakkında da câridir. "Veliyyü'l-emrin müsaadesi olmaksızın, böyle bir harekette bulunmuş olan şahsa (yani mürtedi öldüren kimseye) te'dib-i şer'î lâzım gelir."
Keza yol kesenler hakkında da durum aynıdır. Onları cezalandırma işi veliyyü'l-emr veya naibine aittir. Ne yolu kesilmiş olan ne de maktullerin velileri, suçluları cezalandıramazlar. Hatta denir ki: "Yol kesicilik töhmetiyle mahpus bulunan bir şahsı kendisine isnâd edilen cürüm daha sâbit olmadan (maktulun velisi dışında) bir kimse âmmden öldürse, bu kimse hakkında kısas lazım gelir, velev ki bilahere o cürüm beyyine ile sabit olsun. Çünkü hâkim tarafından deminin hılline (öldürülmesine) hükmedilmedikçe, o şahsın ismeti, hürriyet-i hayâtiyesi mücerred töhmet ile mürtefi olmaz (ortadan kalkmaz)."
İslâm'ın bu prensibi, yani cezayı verme işini devlete bırakma prensibi, cemiyette vukûu muhtemel pek çok suistimalleri ve bunlardan teselsül edecek fitneleri kökten keser. Halk mahkemesi, kan dâvası fezâhet ve rezaletleri hakikî mü'minler arasında bu sebeple olamaz.[68]
Hz. Peygamber'den Bir Misâl: Cezânın devlet tarafından verilmesi gereğini ifade etme zımnında, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetinden zinâ ile alâkalı bir vak'a gerçekten ikna edicidir.
İbnu Abbâs'tan gelen rivayete göre, "Namuslu ve hür kadınlara (zinâ isnadıyla) iftira eden, sonra (bu babta) dört şahit getirmeyen kimseler(in herbirine) de seksen değnek vurun.. onların ebedî şahidliklerini kabul etmeyin. Onlar fasıkların ta kendileridir" meâlindeki âyet geldiği zaman, Ashâb'tan kıskançlığı ile meşhur Sa'd İbnu Ubâde, "Ayet böyle mi? Yani, ben hain kadının dizlerinde yabancı bir erkeği çökmüş olarak yakalayacağım da, dört şahid getirinceye kadar onu hiç rahatsız etmeyeceğim, hiç kımıldatmayacağım öyle mi? Hayır, Allah'a kasem olsun, ben dört şahit getirinceye kadar o hacetini görür (gider). Şayet karımın yanında bir erkek görecek olsam hiç aman vermeden, önce kılıcımın keskin ağzıyla vurur tepelerim" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cemaatte bulunanlara: "Sa'd'ın bu kıskançlığına şaşıyor musunuz? Emin olunuz ki, ben ondan daha kıskancım. Allah da muhakkak ki benden ziyade kıskançtır. Bu sebepledir ki, kullarına (gizli ve açık her çeşidiyle) fevâhişi (yani çirkin söz ve uygunsuz fiileri) yasakladı. (...Tevbe ve pişmanlıktan Allah kadar hoşlanan bir başkası da yoktur. Bu sebeple ateşle korkutan, cennetle müjdeleyen (elçiler, peygamber)ler gönderdi)" der.
Hz. Sa'd bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü, bu (söylediğiniz) haktır ve Rabb Teâla'nın indinden gelmiştir, fakat ben (ilk defa duyunca işte böyle bir) tuhaf oldum" der.
Bu hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Sa'd İbnu Ubâde'ye, sanki şöyle demek istediği ifade edilmiştir: "Allah senden daha kıskanç olduğu halde özür beyanını (tevbe ve pişmanlık) seviyor ve ancak hüccet ortaya çıktıktan sonra muâheze ediyor, o halde sana ne oluyor da bu halde öldürmeye tevessül ediyorsun!"
İmam Şafiî, bu rivayete dayanarak, karısıya zinâ ederken yakaladığı kimseyi öldüren kocayı, delille ispatlayamadığı takdirde ölüme mahkum eder.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in suç, objektif delillerle sübût bulmadıkça, vicdanî kanaatiyle ceza vermediğini şu rivayetten daha vâzıh olarak anlarız: İbnu Mâce'de kaydedilen -ki kısmen Buhârî de almıştır- bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle der: "Eğer ben bir kimseyi delilsiz olarak recmetseydim falanca kadını recmederdim. Zîra hakkındaki şüpheyi, sözleri, dış görünüşü ve yanına giren kimse(ler) te'yid etmektedir."
Nevevî'ye göre "Burada, üzerine delil gösterilemeyen, kadın tarafından da itiraf edilmeyen, buna rağmen pek çok kimsenin işitmiş bulunduğu bir kötülük, kadından zuhur ettiği şuyû bulan bir kötülük kastedilmektedir. Bu rivayet de ifade ediyor ki, bir fenalık haberinin yaygınlaşmasına dayanarak hadd tatbik edilmez, mutlaka delil aranır."[69]
Hz. Ömer'den Bir Misal: İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayete göre, adamın biri, fuhuş ithamında bulunduğu câriyesini ateşin üzerine oturtarak fercini yakar. Hâdiseyi duyan Hz. Ömer (radıyallahu anh) adamı çağırtarak sigaya çeker:
"Fuhuş yaptığını bizzat gördün mü?"
"Hayır!"
"Pekâla, kendisi itiraf etti mi?"
"Hayır!"
Hz. Ömer adamı döver ve şunu söyler: "Eğer Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Efendiye kölesi sebebiyle kısas yapılmaz" dediğini işitmeseydim sana kısas uygular (seni aynı şekilde yakar)dım" der. [70]

İKİNCİ FASIL

RESÛLULLAH'IN HADD TATBİK ETTİKLERİ KİMSELER

?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ???? ?????? ?‘????????? ?????? ?????? ????? ?????????? # ?????? ??? ?????? ??????: ????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ??? ??????????? ?????????? ???????? ????? ???? ??????? ??????? ?????? ????????? ??????: ????? ???? ????????? ????????? ???????????? ????????? ????? ?????? # ??? ???????? ??????: ???? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ???????: ????????: ??? ?????????? ??? ??????? ????????? ???? ??????????? ?????? ????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ????? ??????? ??????? ???????????? ?????? ? ????? ???? ??? ?????????? ???????? ????? ??????????? ?????? ???? ????????? ????? ????? ???? ????????. ????: ????????? ????????????? ???????? ????????? ?????: ????? ???? ????????? ???????????? ?????????? ???????? ????? ???? ??????? ??????? ????????? ??????: ???? ??????????? ??????? ??? ?????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????. ?????: ????? ? ?????????? ?????? ???????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ?? ????????. ??????: ???? ???? ??????????. ?????: ?????????? ????????????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ??????? ???????????? ??? ?????? ???????? ??????? ????????: ???? ??? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ????????? ??? ?????? ???? ????????????? ????? ????? ????? ???????? ????? ??? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????? ???????? ????????? # ??????? ????????? ??????? ????? ??? ???????: ?????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ??????? ?????? ???????? ????? ????? ????? ????? ???????? ????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (1605)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm)'a, Mâiz İbnu Mâlik el-Eslemî (radıyallâhu anh) gelerek:
"- Ey Allah'ın Resûlü, ben nefsime zulmettim, zinâ fazihasını işledim, beni temizlemeni istiyorum" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu reddetti (geri çevirip meselenin üzerine gitmedi). Ancak Mâiz ertesi gün tekrar geldi. Yine:
"- Ey Allah'ın Resûlü, ben zinâ fazihasını irtikab ettim!" diye ikinci sefer itirafta bulundu. Adamı ikinci sefer geri çeviren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamın kavmine birisini yollayarak:
"Onun aklında bir noksanlık biliyor musunuz, normal bulmadığınız bir davranışına rastladınız mı?"diye tahkik ettirdi. Ancak hep beraber:
"Biz onu gördüğümüz kadarıyla, aramızdaki sâlih kişilere denk akıl (ve feraset) sahibi biliyoruz" dediler. Mâiz üçüncü sefer müracaatta bulundu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onlara yine birini göndererek adam hakkında sordurdu. Yine ne kendinde, ne aklında bir kusur olmadığını söylediler.
Adam dördüncü sefer müracaat edince, ona bir çukur kazdırdı. Taşlanmasını emretti ve taşlandı.
Râvi der ki: Gâmidiye adında bir kadın da gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben zina fazîhasını işledim. Beni temizle!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onu da geri çevirdi. Ertesi gün gelen kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü, beni niye reddediyorsun. Görüyorum ki, beni de Mâiz gibi geri çevirmek istiyorsun. Allah'a kasem olsun ben hamileyim de!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyle ise hayır. Sen git ve çocuğu doğurunca gel" dedi. Kadın gitti, çocuğu doğurunca, bir beze sarılmış olarak çocukla geldi.
"İşte çocuk, doğurdum!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Git, sütten kesinceye kadar emdir, sonra gel!" buyurdu. Kadın gitti, o çocuğu sütten kesince çocukla birlikte geldi. Çocuğun elinde bir ekmek parçası vardı.
"Ey Allah'ın Resûlü, işte çocuk, sütten kestim, yemek de yedi" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğu alıp, Müslümanlardan birine teslim etti. Sonra bir çukur kazılmasını emir buyurdu. Göğsüne kadar derinlikte bir çukur kazıldı. Bundan sonra halka taşlamalarını emretti. Herkes taşladı. Hâlid İbnu Velid (radıyallâhu anh) elinde bir taş ilerledi, başına attı. Kan yüzüne fışkırmıştı, kadına küfretti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hâlid'in kadına küfrettiğini işitince:
"Ey Hâlid ağır ol!" dedi ve ilâve etti:
"Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun, bu kadın öyle bir tevbe yaptı ki, şâyet alışverişte sahtekârlık yapanlar aynı tevbe ile tevbe yapsalardı, onların bile mağfiretine yeterdi!"
Sonra Resûlullah (tekfin) emretti. Kadının üzerine namaz kıldırdı ve defnedildi." [Müslim, Hudud 22, (1695); Ebû Dâvud, Hudud 24, 25, (4434, 4441).][71]

AÇIKLAMA:

1- İslâm dini, insanlar arasında işlenen cürümler içerisinde en ibaretâmiz cezayı zinâ fazihasına takdir etmiştir: Recm, yani taşlayarak öldürme... Cezanın ağırlığı, işlenen bu fiilin çirkinliğinden ve Allah indinde kötülüğünün büyüklüğünden ileri gelir. Bir insanın, ceza olarak taşlanarak öldürülmesi, işlediği cürmün büyüklüğünü idrakte hissî bir şok sağlar. Cezanın ağırlığı nisbetinde, tatbikini imkânsız kılacak şartlar koşulmuştur: İtiraf veya dörtten aşağı düşmeyecek sayıda,

fiil halinde görgü şahidi. Bu durum, recm vak'asını İslâm cemiyetlerinde parmakla sayılacak kadar azaltmıştır. Ancak, zinâ hadiselerinin İslâm cemiyetlerinde asgarî seviyede sınırlandırılmasında, mü'minlerin bunun cezasının recm olduğunu bilmeleri yetmiştir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, recm tatbikatının bir kaç örneği var. Hemen hepsi de itirafa dayanır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'ın gizlemiş olduğu günahı insanlara açmamayı, bir başka ifade ile kişinin hâkimin önüne giderek yaptığı suçları beyan etmemesini tavsiye ettiği halde, bazı zânilerin taşlanarak öldürüleceklerini bile bile "Zinâ yaptım beni temizle!" diye Hz. Peygamber'e müracaat etmiş olmaları onların imanlarının derecesini ifade eder.
3- Hadiste dikkatimizi çeken mühim bir husus, zinâ yaptığını itiraf eden kimseye Hz. Peygamber'in yüz çevirmesi veya adamı geri göndermesidir. Yani, tavrı ile, zinâyı itiraf etmesini hoş karşılamıyor. Adamı ve kadını geri çevirmek, -başka rivâyetlerde itirafta bulunan adama- sırt çevirmek gibi davranışlara, bir de adam hakkında tahkikat devreye giriyor: Adamın aklî muvazenesi yerinde mi, arada sırada da olsa aklından şüphe ettirecek davranışları olmuş mudur? soruşturmuştur. * üslim'in bir rivâyetinde Resûlullah, Mâiz'in sarhoş olup olmadığının tedkik edilmesini işaret buyurur, cemaatte bulunan bir adam kalkıp ağzını koklar ve şarap kokusu bulamaz.
Resûlullah'ın bu tavrı sadece Mâiz'e karşı değil, Ezd kabilesinin Gâmid kolundan olan ve rivâyetlerde Gâmidiye nisbetiyle zikri geçen kadına da öyle davranır, geri çevirir. Hattâ kadın: "Görüyorum ki, beni de Mâiz gibi geri çevirmek istiyorsun" der.
4- Yine dikkat çeken bir husus, zinâ itirafında bulunanlara: "Kiminle zinâ yaptın?" diye sorulmuyor. İtirafı yapan erkekse, "hangi kadınla?" veya kadınsa "hangi erkekle?" diye öbür suçluyu arama cihetine gidilmemiştir.[72]

5- Hadisten çıkarılan bazı hükümler

Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:

1) Hanefîlerle, Hanbelîler, bu hadisi esas alarak, zinâ ikrarının makbul olması için dört ayrı mecliste yapılması gereğine hükmetmişlerdir.
İmam Mâlik ve Şafîî hazretleri ise, bir kere ikrarın yeterli olacağına hükmederler. Onlar bu hükme giderken bir başka hadisi esas alırlar.
2) Hadisten, delinin suç ikrarının makbul olmayacağı hükmü çıkarılmıştır. Âlimler bunda ihtilâf etmezler.
3) Kişinin kendi aleyhine ikrarı makbuldür, ikrarıyla hesaba çekilir.
4) Kişinin ikrardan dönmesi kinayeli olarak telkin edilebilir, dönecek olursa makbuldür. Ancak bu telkin insanların haklarına giren suçlarla, zekât ve kefaret gibi malî olan Allah haklarında caiz değildir.
5) Hadd-i şer'iden hükümdar haberdar olmalıdır. Ancak tatbikatında birini vekil bırakabilir. İmam Âzam ve İmam Ahmed ise: "Recm sırasında Müslümanların reisinin mutlaka hazır bulunması lâzımdır. Zinâ beyyine ile sabitse şahidler de hazır bulunur ve ilk taşı onlar atarlar. İkrarla sübut bulmuş ise ilk taşı reis atar" derler. Mâlik ve Şafîî'ye göre, Müslümanların reisinin recm yerinde hazır bulunması şart değildir.
6) Kişiye hadd olarak recm kâfidir. Recm ve hadd her ikisi de tatbik edilemez.
7) Recmedilerek öldürülen erkek ve kadınlar için mezar kazılıp kazılmayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir. Ebû Hanife, Malik ve Ahmed İbnu Hanbel'in meşhur kavline göre kazılmaz. Katâde, Ebû Yusuf, Ebû Sevr ve bir rivâyette Ebû Hanife'ye göre kazılır. Malikîlerin bir kısmı: "Beyyine ile recmedilenler için kazılır, ikrarla recmedilenler için kazılmaz" demiştir.
Şafîîler bu hususta üç farklı görüş ileri sürmüşlerdir:
a) Kadın için mezar kazmak müstehabtır, zîra tesettürüne yardım eder.
b) Bu iş sultanın emriyle olur, dilerse kazdırır, dilerse kazdırmaz.
c) Kadının zinâsı beyyine ile sabit olmuşsa mezar müstehabtır, ikrar ile sübut bulmuşsa müstehab değildir. Esahh olan kavil de budur.
8) Recm taş, tuğla parçası, kemik, sopa gibi şeylerle yapılmalıdır. Bu hususta ittifak vardır.
9) Hadd-i şer'î günahın kefaretidir.
10) Tevbe ile büyük günahlar da affedilir. Bu hususta icma mevcuttur. Sadece katilin affı hususunda İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) Cumhur'a muhalefet ederek, affedilmeyeceğini söylemiştir.
Şârihler: Mâiz ve Gâmidiye'li kadının niçin tevbe ile yetinmeyip, hadd-i şer'înin tatbik edilmesinde ısrar ettikleri sorusunu şu şekilde cevaplandırırlar: "Haddin tatbiki günahlara kesinlikle kefarettir. Ancak tevbenin makbuliyetinde yakin elde edilemez, kabul edilebileceği umulur, o kadar. Kesinlikle: "Tevbe kabul ediliştir" denemez. Bu sebeple günahtan temizlendikleri hususunda emin olmak isteyen Mâiz ve Gâmidiyye'li kadın, hadd-i şer'înin tatbik edilmesini ısrarla istemişlerdir.
11) Gebe kadın, çocuğunu doğurmadıkça recmedilemez. Bu meselede çocuğun zinâdan olmasıyla kocadan olması arasında fark yoktur. Kısas meselesi de böyledir.
12) Kadın muhsane olduğu takdirde o da recmedilir.
13) İmam-ı Âzam'la bir rivâyette İmam Malik'e göre, kadın doğurunca bekletilmeden recmedilir, çocuğuna süt vermesi veya sütanne bulması beklenmez. İmam Şafîî, Ahmed, İshak ve Malikîlerin meşhur kavline göre, kadın, çocuğuna sütanne buluncaya kadar recmedilmez. Süt anne bulamazsa sütten kesinceye kadar anne recmedilmez.
14) Zâninin tevbesi, hadd-i şer'îyi ondan kaldırmaz.
15) Recmedilen kimseye cenâze namazı kılınıp kılınmayacağı ihtilâflıdır. Ahmed İbnu Hanbel ve İmam Mâlik'e göre, Müslümanların reisine ve fazilet sahibi kimselere bu namaza katılmak mekruhtur, böylelerinin namazlarını başkaları kıldırmalıdır. Ancak cumhur-u ulemâ böyle bir ayırım yapmaz.[73]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????? # ???????? ????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

2. (1606)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zinâ yapmış olan bir kimse için celde ile hadd tatbik edilmesini emretti. Sonra, onun muhsan olduğu bildirildi. Bu sefer recmedilmesini emretti ve recmedildi." [Ebû Dâvud, Hudud 24, (4438, 4439).][74]

AÇIKLAMA:

Azîmâbâdi der ki: "Bu hadiste, imam hududdan birini emreder, sonra da o hususta yanıldığını anlarsa, doğru olan ne ise ona rücû ederek şer'î vacibi tatbik etmesi gerektiğine delil vardır."[75]

?3? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? # ?????? ??????? ???? ????????? ???????? ??? ????? ??????: ??????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? # ????????? ??????: ??????? ????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????? ????????? ????????? ?????????? ????? ????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ?????? ??????: ????????? ????????? ?????? ??????? ?????? #: ?????? ??????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????????? ???? ????? ?????????? ?????????????? ?????? ???????? ??????? ????

??? ??????? ??????????? ????? ????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

3. (1607)- İmrân İbnu'l-Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Cüheyneli, zinâdan hamile kalmış bir kadın geldi ve:
"- Ey Allah'ın Resûlü! Ben bir hadd cürmü işledim, cezasını bana tatbik et" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da kadının velisini çağırıp:
"- Buna iyi muamelede bulunun. Çocuğu doğurunca kadını bana getirin!" buyurdu. Velisi öyle yaptı. (Doğumdan sonra gelince) Resûlullah kadının elbisesini üzerine bağlamalarını emretti. Sonra taşlamalarını söyledi ve taşlandı. Üzerine cenaze namazı kıldırdı. (Bunu gören) Hz. Ömer:
"- Bu zâniye kadına namaz mı kıldırıyorsun?" dedi. Aleyhissalatu vesselam Efendimiz:
"- Bu öyle bir tevbe yaptı ki, onun tevbesi Medine ahalisinden yetmiş kişiye taksim edilseydi onların hepsini rahmete bandırırdı. Sen Allah için canını vermekten daha efdâl bir amel biliyor musun?" diye cevap verdi." [Müslim, Hudud 24, (1696); Tirmizî,Hudud 9, (1435); Ebû Dâvud, Hudud 25, (4440, 4441); Nesâî, Cenâiz 64, (4, 63).][76]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen bir kısım hususlar daha önceki hadislerde açıklandı. Burada dikkatimizi çeken husus, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kadının velisine yaptığı tenbihtir: "Buna iyi muamelede bulunun." Muhtemelen, velisi kadına "Ailemize ar getirdin, yüz karası oldun" vs. şeklindeki sözleri ve başkaca davranışlarıyla eziyet vermekte idi. Durumu anlayan Resûlullah bundan vazgeçmelerini emretmiştir.
2- Elbisenin bağlanması, taşlama sırasında vücudunun açılmaması içindir. Çünkü, ölüm anında, kişi maruz kalacağı ızdırabın sevkiyle üstünü başını yolabilir, açılan kısımlarına ilgisiz kalabilir. Bu sebeple Cumhur, kadının oturmuş halde taşlanması, erkeğin de ayakta taşlanması gereğine hükmetmiştir. İslâmî espri, hiçbir surette kadının avret yerlerinin açılma şenâetini hoş karşılamaz, bu meselede kayıdsız kalmaz. Hülasa ulemâ oturarak taşlanmasını tesettürün muhafazası için en uygun tarz kabul etmiştir.[77]

?4? ??? ??? ?????? ???? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ???????]???? ??????????? ??? ????????? # ?????? ????????? ??????: ????????? ???????? ??? ???????? ??? ????????? ?????? ??????? ?????? ?Œ????? ?????? ??????? ??????: ?????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? #: ????? ??????: ???? ??????? ????? ???????? ???? ???? ??????? ????????????? ??????? ??????????? ???? ???? ?????? ????????? ????????????? ?????? ????????? ????? ???????????? ????????? ????? ????????? ????????????? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???? ???????? ????? ?????????? ??????: ????????? ??????? ???????? ‘????????? ??????????? ??????? ?????? ??????: ???????????? ??????????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ????? ????? ??? ???????? ? ???????? ???? ???????? ? ??? ???????? ????? ???? ?????????? ???????????? ??????? ????????? ???????????? ??????? ????? ????????? # ??????????[. ????? ?????.???? ???? »??????????«: ?‘??? .

4. (1608)- Ebû Hüreyre ve Zeyd İbnu Hâlid el-Cühenî (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir bedevî, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:
"- Ey Allah'ın Resûlü, Allah aşkına, hakkımda Allah'ın kitabıyla hükmet!" diye yemin verdi. Bundan daha fakih olan bir diğeri de:
"- Evet aramızda Kitabullah'la hükmet, bana da izin ver!" talebinde bulundu. Aleyhissalatu vesselam Efendimiz:
"- Meramını söyle! (seni dinliyorum)" dedi. Adam:
"- Oğlum bunun yanında işçi idi. Karısıyla zinâ yaptı. Bana, "Oğlun için recm gerekir" dediler. Ben de hemen oğlum namına yüz koyunla bir cariyeyi fidye verdim. Sonra bir de ilim adamlarına sordum. Bana: "Oğluna yüz deynek ve bir yıl sürgün cezası gerekir; bu adamın karısına da recm cezası icabeder" dediler" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Ruhumu kudret elinde tutan Zât'a yemin olsun ikinizin arasını Kitabullah'a uygun şekilde hükme bağlayacağım: Cariye ve koyunlar sana geri verilecek. Oğluna yüz sopa ve bir yıl sürgün tatbik edilecek" buyurdu. Sonra, Eslemli bir adama seslendi:
"- Ey Üneys! bu zâtın hanımına git, eğer zinâyı itiraf ederse onu recmet gel!"
Üneys, kadına vardı. O suçunu itiraf etti. Resûlulluh (aleyhissalâtu vesselâm) emretti, kadın recmedildi." [Buhârî, Muhâribîn 30, 32, 34, 38, 46, Vekâlet 13, Şehâdât 8, Sulh 5, Şurût 9, Eymân 3, Ahkâm 39, Haberu'l-Vâhid I, İ'tisâm 2; Müslim, Hudud, 25, (1697, 1698); Muvatta, Hudud 6, (2, 822); Tirmizî, Hudud 8 (1433); Ebû Dâvud, Hudud 25, (445); Nesâî, Kudât 21, (8, 240, 241); İbnu Mâce, Hudud 7, (2549).][78]

AÇIKLAMA:

1- Burada, bedevînin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e yemin vererek söze başlaması, Resûlullah'a olan itimadsızlığından değildir. Arap örfünde yemin vererek söz etmek, talebde bulunmak cari bir âdettir. Zaman zaman hadislerde rastlanır. Açıklamalar buna daha ziyade bedevîlerin, henüz fazla incelmemiş kimselerin başvurduğunu ifade etmektedir. Nitekim daha fakih yani ilim ve anlayışça daha ileri olduğu belirtilen ikinci şahıs Resûlullah'a yemin vermemiştir. Rivâyette geçen

???????? ?????? (ondan daha anlayışlı, bilgili) tâbiriyle belki de, bugünün tâbiriyle, "daha kültürlü" "daha nazik" denmek istenmiştir.
2- Rivâyetten anlaşıldığı üzere işçinin babası, oğlunu zinânın cezasından fidye ödeyerek kurtaracağını, zinâ ile ortaya çıkan hukukî durumun mağdur koca ile oğlan tarafı ilgilendiren bir husus olduğunu zannetmiş ve derhal kocanın memnun kaldığı maddî bir meblağ ödeyerek sulh olmuştur.
Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da irşad buyurduğu üzere, zinâ vak'asının değerlendirilmesi bu çerçevede kalmamaktadır. Bir yönü ile beşerî hukuku ilgilendirse bile bir yönü ile hukukullaha girmektedir. Meselenin, mücrim tarafla mağdur tarafın mutabık kalacakları bir formülde çözüme bağlanması mümkün değildir. Bu dâvanın, konuyu ilgilendiren nasslarla âyet ve hadislerle hükme bağlanması gerekmelidir. Resûlullah, babanın, kocaya fidye olarak verdiği koyun ve develeri iade etmiş, zinâya adı karışan kadının -itiraf etmesi halinde- recmedilmesini söylemiştir. Oğlanın celdeye mahkum edilmesi bekârlığı sebebiyledir.
3- Recm ile ilgili âyet Kur'ân-ı Kerim'de yer almadığına göre, rivayette geçen Kitabullah tâbirinden maksad Kur'ân-ı Kerim değil, "Allah'ın hükmü"dür, bir bakıma Allah'ın yazısı demektir.
4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in burada: "Ey Üneys, bu zatın hanımına git, eğer zinâyı itiraf ederse recmet, gel!" demesi ve ikrarı dört kere tekrar ettirmeyi tenbih etmemesi, bazı âlimlerin dikkatini çekmiştir. Onlar bu rivâyete dayanarak: "Zinânın, itiraf yoluyla sübûtunda itirafın dört ayrı mecliste dört kere tekrarı gerekmez, bir kerecik itiraf da yeterlidir" demişlerdir. İmam Mâlik ve Şâfîî bu görüştedir. Hanefîlerle Hanbelîlerin bir başka hadisi esas alarak dört ayrı ikrarla zinânın sübut bulacağına hükmettiklerini daha önce belirtmiştik (1605. hadis).
5- Âlimler bir başka noktaya da dikkat çekmişlerdir: Zinâ haddi, iddia ve ithamla değil bilakis itiraf ve beyyine ile sübût bulur, kesinlik kazanır. Öyleyse Resûlullah niçin Üneys'i hemen recm vazifesiyle göndermiştir?
Bunun cevabını şöyle verirler: Üneys, kadına, hakkındaki ithamı haber verecektir. Kadın bunu ya reddedip hadd-i kazf talebinde bulunacak yahut da kabul edip,

suçunu itiraf edecektir. Nitekim iddiayı kabul ederek recm cezasını çekmiştir.[79]

6- Hadisten çıkarılan bazı hükümler.

HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER

1) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında başkalarından da fetvâ sorulmuştur. Öyle ise, bir âlim kendinden daha büyük bir kimsenin bulunduğu yerde fetva verebilir.
2) Fâsid antlaşma merduddur. Böyle bir antlaşma ile mala temellük edilemez, iadesi gerekir.
3) Şer'î haddler fidye ile değiştirilemez.
4) Muhsan (evli) kimseye recm ve celde cezası beraberce uygulanmaz, sadece recm uygulanır.
5) Şafîî mezhebine göre, bekâr zâni'ye celde cezası ile birlikte sürgün cezası da verilir. İmam-ı Âzam'a göre sürgün cezası verilmez.
6- Dışarı çıkmayı âdet edinmeyen kadın mahkemeye gelmeye mecbur edilmez, hüküm verecek hâkim onun bulunduğu yere gider.[80]

?5? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????? ?? ????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????: ???? ?????? ?????? ???????: ?????????? ??????????)?1(???????? ???????? ??????: ?????????????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ??? ??????? ???????????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ???? ????????[.

5. (1609)- İmam Mâlik diyor ki: "Bana ulaştığına göre, Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a evliliğinin altıncı ayında doğum yapan bir kadın getirildi. Derhal recmedilmesini emretti. Ancak Hz. Ali (radıyallâhu anh):
"- Cenab-ı Hakk, Kur'an-ı Kerim'de ?????????? ??????????? ???????? ??????? "(İnsanın anne karnında) taşınma ve sütten kesilmesi (müddeti) otuz aydır..." (Ahkâf 15) buyuruyor. Keza bir başka âyette de:

???????????????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ???? ??????? ???????????? "Anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. (Bu hüküm) emmeyi tamam yaptırmak isteyenler içindir..." (Bakara 233) buyurmaktadır. Bu durumda hamilelik müddeti altı aydır." Bu açıklama üzerine Hz.Osman (radıyallahu anh) kadının geri gönderilmesini emretmişti, ancak kadın recmedilmiş bulundu." [Muvatta, Hudud 11 (2, 825).][81]

AÇIKLAMA:

Hz.Osman (radıyallâhu anh)'ı, evliliğinin altıncı ayında doğum yapan kadın hakkında zinâ hükmünü vermeye sevkeden husus, doğumların normalde dokuz ayda olmasıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "İlim şehrinin kapısı" olarak tavsif ve takdir buyurduğu Hz. Ali (radıyallahu anh), Kur'ân-ı Kerim âyetlerine olan nafiz ve derin vukufuna dayanarak -pek nadir bile olsa- altı ayda doğum olabileceğini açıklamış ve Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ı da bu hususta ikna etmiştir. Ancak bu esnada hüküm kadına infaz edilmiştir.
İbnu Ebî Hatim'in rivâyetinin sonunda, Hz. Ali'nin açıklamasını beğenen Hz. Osman (radıyallâhu anhümâ)'ın: ???????? ??? ???????? ??????? "Vallahi ben bunu kavrayamamıştım" dediği belirtilir.
Abdurrezzak'ın bir rivâyeti, Hz. Osman'dan önce benzer bir hâdisenin Hz. Ömer'e intikal ettiğini ve Hz. Ömer'in meseleyi Ashab'la istişare ettiğini, meseleyi kaydettiğimiz şekilde Hz. Ali'nin çözdüğünü belirtir.
Bu durum, Hz. Osman'ın önceki yani Hz. Ömer zamanında cereyan etmiş olan vak'ayı hiç işitmediğini gösterir.
Her hâl u kârda bu hâdiseler, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin Kur'ân-ı Kerim'in inceliklerini kavramada Hz. Ömer ve Hz. Osman gibi Ashab-ı Güzin'in diğer büyükleri arasında nasıl imtiyazlı ve üstün bir yer tuttuğunu göstermesi bakımından da ayrı bir ehemmiyet taşır.[82]

?6? ??? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ????? #? ????: ??????. ??????: ?????? ??????? ????????? ??? ?????????? ????: ? ??????[. ????? ???????.

6. (1610)- Ebû İshâk eş-Şeybânî (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ebî Evfâ (radıyallâhu anh)'ya:
"- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiç recm tatbik etti mi?" diye sordum. Bana: "Evet!" cevabını verdi. Ben tekrar:
"- Nûr sûresinin nüzûlünden önce mi, sonra mı?" diye sordum. "Bilmiyorum!" dedi." [Buhârî, Hudud, 21, 37; Müslim, Hudud 29, (1702).][83]

AÇIKLAMA:

1- Recm tatbikatının Nur sûresinin nüzûlünden önce olması halinde, bu sûrede, zâniye celde hükmü gelmiş olmakla recmin bununla neshedildiği söylenebilecektir. Recm, Nur sûresinin nüzûlünden sonra tatbik edilmiş olma durumunda, celdenin muhsan hakkında neshedilmiş olduğuna delil çıkarılabilecektir. Böyle bir değerlendirmeye: "Bunda, Kitab'ın sünnetle neshedilme durumu mevzubahistir, bu ise ihtilaflı bir mevzudur" diye itiraz edilebilir ise de şöyle cevap verilmiştir: "Ulemânın kabul etmediği husus, Kitab'ın haber-i vahidle neshidir, haber-i meşhur ile neshine itiraz edilmemiştir. İbnu Hacer burada nesh değil tahsisin mevzubahis olduğunu, âyetteki celde hükmünün muhsan olmayanlara tahsis edildiğini belirtir.
2- İbnu Ebî Evfâ, recm hâdisesinin Nur sûresinden önce mi, sonra mı vukua geldiğini bilmediğini söylemektedir. Ancak Nur sûresinden sonra olduğuna dair delil mevcuttur. Zîra sûrenin nüzûlü ifk hâdisesi sırasında vukua gelmiştir. Gerçi bu hâdise dördüncü hicri yılda mı, beşinci veya altıncı hicrî yılda mı meydana geldi, ihtilaflıdır. Ama recm hâdisesinde Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) de hazır bulunduğuna göre, yedinci yıldan sonra cereyan etmiş olmalıdır, zîra o, yedinci hicrî yılda İslâm'la müşerref olmuştur.
3- İbnu Ebî Evfâ'nın "bilmiyorum" demesi, faziletli, büyük kimselerin "bilmiyorum" diye cevap vermekle faziletlerinden bir şey kaybetmeyeceğine, böyle dediği için ayıplanamayacağına delildir. Bilakis bu cevap onun araştırıcı olduğuna, söyledikleri şeylerde titiz davrandığına delildir, övülmesini gerektiren bir cevaptır.[84]

?7? ??? ?????? ?????? ?????? ?????]???? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ????????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ??????????? ???????: ??????????? ????????? ??????? ???????????? ????????? ????? ?????? #[. ????? ???????.

7. (1611)- Şa'bî (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallâhu anh), kadını remettiği zaman onu perşembe günü dövdü, cuma günü de recmetti. Ve şunu

söyledi: "Ona Kitabullah(ın hükmü) ile celde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti ile de recm tatbik ettim." [Buhârî, Hudud 21.][85]

AÇIKLAMA:

1- Burada zikri geçen kadın Şürâhetü'l-Hemdaniyye'dir. Zinâ suçuyla Hz. Ali'ye getirilmiştir. Hz. Ali (radıyallâhu anh) çocuğunu doğurması için geri çevirmiş, sonra ona kadın akrabalarından en yakın olanını getirtip çocuğu teslim etmiş ve kadını recmetmiştir.
2- Bazı rivâyetlerde Hz.Ali'nin, bu durumu tavzih için bir kısım sualler sorduğunu görmekteyiz:
"- Belki de erkek seni zinâya zorlamıştır?"
"- Hayır!"
"- Sen uyurken, (rızan olmadan) sana gelmiştir?"
"- Hayır!"
"- Kocan düşmanlarımızdan biridir?"
"- Hayır!"
Bu cevaplardan sonra Hz. Ali (radıyallâhu anh) kadının hapsedilmesini emretti. Doğum yapınca bir perşembe günü çıkarttı, yüz deynek vurdurdu. Sonra tekrar hapse gönderdi. Cuma günü bir çukur kazdırıp taşlattı."
3- Burada Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin kadına önce celde, sonra recm tatbik ettiği görülmektedir. Übey İbnu Ka'b (radıyallâhu anh)'ın da bu görüşte olduğu rivâyet edilmiştir. Hazimî'nin kaydına göre, Ahmed, İshâk, Dâvud-ı Zâhirî ve İbnu'l-Münzir muhsan olan zâniye, önce celde sonra recm tatbik edileceğine hükmetmişlerdir. Cumhur ise iki haddin birleştirilmeyeceğine hükmetmiştir. Bu görüş Ahmed İbnu Hanbel'den de rivayet edilmiştir. Cumhur bu görüşe Mâizle ilgili hadisi delil yapar ve bunun, hem celde hem de recm ifade eden Ubâde hadisini neshettiğini söyler. Ubâde hadisi şöyledir:

?????????? ???????????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? "Dul dulla zinâ yaparsa yüz sopa ve recm, bekâr bekârla zinâ yaparsa yüz sopa ve sürgün cezası uygulanır." (Bu hadis Müslim'de gelmiştir.) [86]

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????????? ???? ??????????. ?????? ????????? ????????: ????????? ????? ??? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????? ?????????????? ????? ????????? ????????? ????? ????????? ????????????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???? ????????????? ???????? ????????? # ?????? ??????? ?? ?????????? ?? ?????????? ????????? ??? ???? ??????????: ??? ????? ?? ?????? ?????????? ???????? ?????? ????????????? ???????? ????? ???? ?????? ?????????????? ?????? ???? ???????? ??????: ?????????? ?????? ??????? ??????? ???????????? ???? ?????? ??? ????????? ?? ???????????? ???? ???? ????? ???? ???????? ???????: ????????? ?????????? ?????????? ??????????????: ??? ???????? ???????????? ???? ???????? ?????????? ?????????????? ????????? ???????. ?????: ???????? ?????? ????????? ???????? ????? ?????????? # ?????? ????? ???? ??????????? ??????: ?????????? ??? ?????????? ??????? ?????? ?? ???????????? ?????????? ?????? ?????????? #: ????? ?????? ??? ???????????? ????? ?????? ??????? ??????: ????? ??? ????????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ????? ????? ?????? ????? ?? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????: ? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????????? ?????????? ????? ???????????? ?????????? ?????? #: ??????? ??????? ????? ?? ???????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ???????????: ?????????? ???? ????? ?Œ???? ???????? ???????: ????? ?????????? ???????????? ?????? ????? ??????? ???????? ????? ???????????? ????????? ?????????? ??????? ?????????? # ????????[????? ??? ????.????? »???? ??«: ?? ??? ?? ????? ?????? ???? .

8. (1612)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Yahudilerden bir kadınla bir erkek zinâ yaptılar. Birbirlerine: "Bizi şu peygambere götürün. Çünkü bir kısım hafifletmeler getiren bir peygamberdir. Bize recm dışında fetvâlar verirse kabul eder, Allah indinde O'nun hükmünü kendimize delil kılarız ve: "Peygamberlerinden bir peygamberin bize verdiği fetvalar(la amel ettik, hevamıza uymadık) deriz" dediler.
Mescidde ashabıyla birlikte oturmakta olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:
"- Ey Ebû'l-Kasım, zinâ yapan kadın ve erkek hakkında kanaatin nedir?" dediler. O, onlara tek kelime söylemeden Beyt-i Midrâslarına geldi. Kapıda durarak:
"- Hz. Musa (aleyhisselam)'ya kitabı indiren Allah aşkına söyleyin, muhsan olan birisi zinâ yapacak olursa bunun Tevrat'taki hükmü nedir?" diye sordu.
"- Yüzü siyaha boyanır, eşek üzerine ters bindirilir ve dayak atılır." -Hadiste geçen tecbiye: Zânileri, enseleri birbirine bakacak şekilde bir eşeğe bindirilip, bu halde sokaklarda dolaştırılmasıdır- Râvi devamla der ki: "Yahudilerden bir genç (bu cevaba katılmayap) susmuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun suskunluğunu görünce sualinde ısrar etti. Bunun üzerine genç: "Madem ki sen bize Allah'ın adına yemin veriyorsun (gerçeği söyleyeceğim): "Biz Tevrat'ta recm emrini görüyoruz" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Allah'ın emrini hafifletmenizin başlangıcı nasıl oldu?" diye sordu. (Genç) şu cevabı verdi:
"- Krallarımızdan birinin bir yakın akrabası zinâ yaptı. Kralımız, recmi ona tatbik etmedi. Sonra halka mensup bir aileden bir erkek zinâ yaptı. Bunu recmetmek istedi. Ancak adamın kavmi buna mani olup:
"- Sen yakınını getirip recmetmedikçe biz de adamımızın recmedilmesine müsaade etmeyeceğiz!" dediler. Bunun üzerine, aralarında şimdiki cezayı vermek üzere anlaşıp sulh yaptılar.
(Bu açıklama üzerine) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Ben Tevrat'taki âyetle hükmediyorum!" dedi ve onların recmedilmelerini emretti ve recmedildiler. Zührî (rahimehullah) der ki: "Bana ulaştığına göre şu âyet bunlar hakkında nazil olmuştur:"
Şüphesiz ki Tevrat'ı biz indirdik. Ki onda bir hidâyet, bir nur vardır. Kendisini (Allah'a) teslim etmiş olan (İsrail) peygamberleri, Yahudilere ait (dâvalarda) onunla hükmederlerdi..." (Ma-ide 44). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlardan biri idi." [Ebû Dâvud, Hudud 26, (4450, 4451).] [87]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Yahudilerin kitaplarındaki zinâ ile ilgili recm hükmünden kaçmak maksadıyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müracaat edişlerini göstermektedir. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) niyetlerini azçok sezmiş olacak ki, sorularına cevap vermede isti'cal göstermemiştir. Hatta rivâyetten, zinâ ile ilgili İslâmî hükmün henüz vahyedilmediği de anlaşılmaktadır. Nitekim bâzı şarihler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, recmi ilk

defa bu hadiste görüldüğü üzere, Yahudilere tatbik ettiğini, Müslümanlara tatbik edilen recm vak'alarının bundan sonra cereyan ettiğini söylemişlerdir.
2- Hadiste geçen Beyt-i Midrâs, Yahudilerin o zaman tedrisatta bulundukları binadır. Bir nevi kültür merkezi ve kulüp durumunda bir toplanma yeri olduğu anlaşılmaktadır. Nihaye'de midras için: "(Yahudilerin), kitaplarını (halka) ders verip öğreten kimse" açıklaması kaydedilir. Ayrıca, bu kelimenin "tedrisat yaptıkları yer", "tedrisat mahalli", "medrese" mânasına da kullanıldığına dikkat çeker ve mif'al bâbının mekân için kullanılmasının garib olduğunu belirtir.
3- Hadis metninde, tecbih üzerine yapılan açıklama, İbnu Hacer'e göre Zührî'ye ait bir derctir. Nihâye'nin sunduğu açıklamaya göre tecbih, bir merkebin üzerine, birinin sırtı diğerinin sırtına bakacak şekilde iki kişinin binmesidir. Tecbihin, cebhe (= yüz) kelimesinden alındığı tahmin edilmiştir.
4- Rivâyette geçen genç, başka rivâyetlerde gelen sarahate göre Abdullah İbnu Selâm'dır. Yani, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i gördüğü zaman: "Bu simada yalan yoktur" diyerek Müslüman olan genç bir Yahudi âlimi.
5- Şu halde Abdullah İbnu Selâm'ın açıklamasına göre, recm hükmünün Yahudiler arasında tatbikattan kaldırılışı, adaletin, mevki ve itibar sahiplerine tatbik edilmek istenmeyişinden kaynaklanmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), muhtelif hadislerinde içtimâî felâketlerin, medenî yıkımların hep buradan kaynaklandığını, yani kanunların gözde ve güçlü insanlara tatbik edilmeyip avamdan olan zayıflara tatbik edilmesinden ileri geldiğini söyler ve adaletin tatbikinde hiç bir kayırmaya yer vermemesinde ısrar eder. Bir seferinde çok itibarlı bir kadının, hırsızlık sebebiyle kolunun kesilmesine hükmedilince, kadını kurtarmak için şefaatte bulunanları şiddetle tevbih ve reddetmiş: "Allah'ın hududunda mı şefaatçi oluyorsunuz! Allah'a kasem olsun, Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı mutlaka elini keserdim" demiştir.
6- Âyet-i kerime, Tevrat'ın Hz. Musa'dan sonra gelmiş bulunan peygamberler için de ahkâmı tatbik edilen şeriat kitabı olduğunu belirtmektedir.
Âyet-i kerimede, Tevrat'ı tatbik eden İsrail peygamberlerinin "Kendisini (Allah'a) teslim etmiş olanlar" yani Müslümanlar olarak tavsif edilmiş olmaları, Müslümanlara teşrif ve Yahudilere ta'rizdir. Çünkü onların peygamberleri de, Allah indinde makbul yegane din olan İslâm dinini uygulamışlardır. Kendileri ise şahsî değişiklikler yaparak, tahriflerde bulunarak bu asıldan yani İslâm'dan uzaklaşmışlardır, recm meselesindeki tahrifatlarında olduğu gibi.
Resûlullah, tıpkı önceki İsrail peygamberleri gibi recmi aynen tatbik ederek, onlardan biri olmaktadır. Şu halde, Yahudilikle Müslümanlık arasında hâl-i hazırda bir fark var ise de bu fark, Yaudilerin tahrifatından ileri gelmekte, onların -Allah'ın emirlerine uymuş bulunan peygamberlerin- seviyesinde fark bulunmamaktadır.[88]

?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????:]???? ?????????? ??????? ???? ????? ?????? # ?????????? ???? ???? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? #: ??? ????????? ?? ??????????? ?? ????? ?????????? ????????: ???????????? ?????????????? ?????? ??????????? ???? ?????: ?????????? ???? ?????? ????????? ??????? ?????????????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ?????? ???????? ??? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????: ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ????? ????? ?????????? ????????: ?????? ??? ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ??????? ????????. ????? ????? ??????: ????????? ????????? ??????? ???? ????????? ???????? ???????????[. ????? ????? ? ??????? .

9. (1613)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Yahudiler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip, kendilerinden bir erkekle kadının zinâ yaptığını söylediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara:
"- Recm hakkında Tevrat'ta ne buluyorsunuz?" diye sordu. Onlar:
"- Teşhir edip rezil ederiz ve dayak atarız" dediler. Abdullah İbnu Selam (radıyallâhu anh):
"- Yalan söylüyorsunuz. Zinânın Tevrat'taki cezası recmdir" dedi. Hemen Tevrat'ı getirip açtılar. İçlerinden (Abdullah İbnu Surya adında) biri elini recm âyetinin üzerine koydu. Sonra, âyetten önceki kısımlardan okumaya başlayıp (kapadığı kısmı atlayarak arka kısmını okumaya devam etti. Abdullah İbnu Selam (radıyallâhu anh) müdahale edip:
"- Kaldır elini!" dedi. Adam elini çekti, tam orada recm âyeti mevcut idi. Bunun üzerine:
"- Ey Muhammed, Abdullah doğru söyledi. Tevrat'ta recm âyeti mevcuttur!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) derhal o iki zâninin recmedilmesini emretti ve recmedildiler."
İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) der ki: "Erkeğin, atılan taşlara karşı korumak için, kadının üzerine eğildiğini gördüm." [Buhârî, Hudud 37, 24, Cenâiz 61, Menâkıb 26, Tefsir, Âl-i İmran 6, İ'tisâm 16, Tevhid 51; Müslim, Hudud 26, (1699); Muvatta, Hudud 1, (2, 819); Tirmizî, Hudud 10; Ebû Dâvud, Hudud 26 (4446, 4449).][89]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen rezil etmekten maksad, önceki hadiste zikredildiği üzere, zânilerin yüzünü kömürle kararttıktan sonra bir merkebe sırt sırta gelecek şekilde bindirip sokaklarda dolaştırıp teşhir etmektir.
2- Hadis, Yahudilerin Tevrat'ta olmayan şeyi ona nisbet ettiklerini, Tevrat'a dayanarak yalan söylemekten çekinmediklerini göstermektedir.
3- Bu rivâyet, kişinin muhsan sayılması için Müslüman olmasının şart olmadığını ifade eder. Nitekim İmam Şafiî ve Abdullah İbnu Hanbel bu görüştedirler. Malikîler ve Hanefîlerin büyük çoğunluğu kişiyi muhsan addetmek için Müslüman olmayı şart koşarlar ve derler ki: Bu hadiste Resûlullah İslâm'a göre değil, Tevrat'a göre hükmetmiştir. Ancak, "Tevrat'ta muhsan olmayana recm vardır" diyenler isabet etmezler, zîra, Taberânî'de Hz. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivâyet Tevrat'taki recm âyetinden bahsederken şöyle demektedir: ??????????? ???????????????? ????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ???????... "Muhsan ve muhsane olan erkek ve kadın zinâ edecek olurlar, bu da beyyine ile ispatlanırsa her ikisi de recmedilirler. Kadın hamile ise çocuğu doğuruncaya kadar mühlet tanınır."
4- Rivâyet, ehl-i zimmetin birbirine şahidliğinin kabul edileceğine delildir.
5- Hâkim, güvenilir durumundaki tek bir tercümanla iktifa edebilir.[90]

ÜÇÜNCÜ BÂB

LİVATA (Homoseksüalite) VE HAYVANA TEMASIN HADDİ

Livata, Lût kavminin içine düştüğü cinsî sapıklıktır; homoseksualite de denir. Bu, erkeğin erkekle, kadının kadınla cinsî temasta bulunmasıdır. Dinimizin bu işi zinâdan da çirkin bir ahlaksızlık kabul etmiş, şiddetle yasaklamıştır.
Hadis, sadece faili, yani, erkeğe temas eden erkeği değil, mef'ûlü de yani kendisine cinsî temas yaptırtan erkeği de mahkum etmekte, ikisinin de öldürülmesini emretmektedir.
Kur'ân-ı Kerim Lût kavminin helâk oluşunun sebebini bu ahlaksızlığa bağlar. Şu halde, bu küçümsenecek bir içtimâî bozukluk değil, insanlığın ciddi bir meselesidir. Kur'ân her asra hitab ettiğine göre, onda yer eden meseleler asıl itibarıyla geçmişi anlatsa bile, hal ve istikbâle de parmak basmaktan uzak değildir. Öyle ise livata her zaman için insanlığın karşılaşabileceği bir ahlakî çöküş, içtimâî bir musibet kaynağıdır. Günümüzde ortaya çıkan ve tıbbî yollarla tedavisi ve önlenmesi henüz imkân dahiline girmemiş bulunan AİDS afetinin de livatanın yaygın olduğu çevrelerde çıkmış olması ve yayılma sebebinin de esas itibariyle livata ve zinâ olması , üzerinde durulması gereken bir husustur. Dinimizin cinsî hayatın disipline edilmesi hususunda gösterdiği hassasiyetin hikmeti şimdi daha

iyi anlaşılmış olmalıdır. Haram yollardan cinsî tatmin arayanlara karşı İslâm'ın koyduğu müeyyideleri fazla sert ve hatta gayr-i medenî bulanlar, AİDS vak'asının, cinsî sapıklar yüzünden bütün insanlığı ve medeniyeti tehdit eder bir hal alışı karşısında insafa gelmeli, hakkı teslim etmeli değil midir![91]

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????????? #: ???? ????????????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ?????????????? ????[. ????? ??????? ???: ????? ??? ?? ??? ?????.?‘?? ???? ?? ??? ????]?? ????????? ??????? ???? ????????????? ?????? ????????[.

1. (1614)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Kimin Lût kavminin sapık işini yaptığını görürseniz, fâili de mef'ûlü de öldürün." [Tirmizî, Hudud 24, (1456); Ebû Dâvud, Hudud 29, (4462, 4463).] Tirmizî, Ebû Hüreyre'nin de böyle bir rivâyette bulunduğunu belirtir. Ebû Dâvud'da İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'tan yapılan bir rivâyette: "Livata yaparken yakalanan bekâr (yani muhsan olmayan kişi) de recmedilir" denmiştir.[92]

AÇIKLAMA:

Livata yapanlara tatbik edilecek hadd hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüştür:
Şâfiî'nin iki görüşünden daha zâhir olanına göre -ki Ebû Yusuf ve İmam Muhammed de bu görüştedir- failin haddi, zinâ haddidir. Yani muhsan ise recmedilir, muhsan değilse yüz sopa vurulur. Mef'ûle ise Şâfiî'ye göre, muhsan da olsa gayr-ı muhsan da olsa, kadın da olsa, erkek de olsa yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası verilir.
İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel başta, diğer bir kısım âlimlere göre, livata yapanın cezası recmedilmektir, muhsan da olsa gayr-ı muhsan da olsa farketmez.
İmam Şâfiî'nin ikinci bir görüşü, sadedinde olduğumuz hadisin zâhirine uygun olarak fâilin de mef'ûlün de öldürülmesidir.
Öldürülüş tarzı hususunda: "O pis işi yaptıkları ev tepelerine yıkılır" diyenler olmuştur. "Uçurumdan atılarak öldürülür" diyenler de olmuştur.
Ebû Hanife: "Bunlar azarlanır, levmedilir fakat hadd uygulanmaz" demiştir.
Münzir'nin et-Tergib ve't-Terhib'de yazdığına göre, halifelerden dört tanesi livata yapanı yakmıştır: Hz. Ebû Bekir, Hz.Ali, Abdullah İbnu'z-Zübeyr ve Hişâm İbnu Abdilmelik.
İbnu Ebî'd-Dünya ve Beyhakî'nin rivâyetlerine göre, Halid İbnu'l-Velîd, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anhümâ)'e yazar ki, bir Arap karyesinde kadın gib nikâhlanan bir erkeğe rastlamıştır. Hz. Ebû Bekir, bu haber üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabını toplayıp ne yapmak gerektiği hususunda fikirlerini alır. Hz. Ali (radıyallâhu anh): "Bu günahı tarihte tek bir ümmet işlemiştir. Bildiğiniz gibi Allah da o kavmi helâk etmiştir, ben bu adamın yakılmasını uygun görüyorum" der. Bunun üzerine bütün Ashab'ın re'yi onun yakılması hususunda icma etti. Hz. Ebû Bekir de (Halid İbnu Velid'e yazarak) adamın yakılmasını emretti." [93]

?2? ???? ?????? ?????? ??????]???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????????[. ????? ???? .

2. (1615)- Yine İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın rivâyetine göre, Hz. Ali, livata yapan çifti yaktırmıştır. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) üzerlerine bir duvarı yıktırmıştır." [Rezîn ilavesidir.][94]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????????? #: ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????[. ????? ???? .

3. (1616)- Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Lût kavminin iğrenç fiilini işleyen kimse mel'ûndur." [Rezin ilavesidir. (Münzir'de kaydedilen uzunca bir hadisin parçasıdır).][95]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????????? # ???? ??????? ??? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

4. (1617)- Hz.Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ümmetim için en ziyade korktuğum şey Lût kavminin amelidir" buyurdular." [Tirmizî, Hudud 24, (1457); İbnu Mâce, Hudud 12, (2563).][96]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ????? # ????:]????????? ???? ???? ???????? ?? ?????????[. ????? ??? ???? .

5. (1618)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadına dübüründen temas eden mel'undur" buyurdular." [Ebû Dâvud, Nikâh 46, (2162).][97]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kadınlara arka uzvundan temas etmenin haram olduğuna delâlet eder. Esâsen Kur'ân-ı Kerim, "Kadınlarınız tarlalarınızdır, tarlalarınıza (ön tarafa) nasıl isterseniz öyle varın!" (Bakara 223) meâlindeki âyeti ile ekine elverişli cinsî uzva teması irşad etmiştir. Birçok hadiste Resûlullah sarih bir ifade ile arka uzuvdan teması şiddetle yasaklamıştır. Müteakip hadis bu rivâyetlerden biridir. Burada kaydedilmeyen bir Tirmizî hadisi de şöyledir: "Hayızlı kadına arka uzvundan temas eden, kahine giden, Muhammed'e ineni inkâr etmiştir."[98]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ??? ???? ????? # ???:]? ???????? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ?????? ??? ???????? ?? ?????????[. ????? ??????? .

6. (1619)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâla hazretleri, erkeğe temas eden veya kadınlara arka uzvundan temas eden erkeğe (kıyamet günü rahmet nazarıyla) bakmaz." [Tirmizî Radâ 12, (1165).][99]

?7? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ???? ???????? ?????????? ?????????????? ??????? ??????? ???? ????????: ??? ????? ?????????????? ????: ???????? ?????? ??????? ????????? ???

?????????? ????? ?????? ?????? ????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.????? ????? ???? ???:]?????? ???? ??????? ????? ??????????? ?????[.

7. (1620)- Yine İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim bir hayvana temas ederse onu öldürün, hayvanı da beraber öldürün" buyurdu." İbnu Abbâs'a: "Hayvanın günahı ne (o niçin öldürülsün?)" diye soruldu. Şu cevabı verdi: "(Bu hususta Resûlullah'tan bir şey işitmedim). Tahminimce eti yenmesin veya ondan istifade edilmesin diyedir. Zîra ona, bu muamele yapılmıştır." [Ebû Dâvud, Hudud 30, (4464); Tirmizî, Hudud 23, (1454).]
Ebû Dâvud ve Tirmizî'de şu rivâyet de gelmiştir: "Hayvana temas edene bir hadd takdir edilmemiştir."[100]

AÇIKLAMA:

Şârihler, dört mezhep imamlarının, hayvana temas eden kimsenin öldürülmeyip ta'zir cezasına maruz bırakılacağında müttefik olduklarını belirtirler. Hadis bu büyük amelden zecre (yasaklamaya) hamledilmiştir. Ulemâ, bu mevzuda İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın şu sözünü esas almıştır:

???? ????? ????????? ??? ????? ???????? "Hayvana temas edene hadd yoktur." Atâ da bir soru üzerine, hayvana temas mevzuunda hadd olmadığını söyledikten sonra, "Bu kabih bir ameldir, kabihi takbih edin" diye cevap vermiştir. [101]

DÖRDÜNCÜ BÂB

KAZF (İFTİRA) HADDİ

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ??????? ????? ????? ?????? # ???? ?????????? ???????? ????? ????? ? ??????? ????????? ? ???????? ?????? ???? ????????? ????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (1621)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Maruz kaldığım iftiradan beni temize çıkaran vahiy indiği zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minbere çıkıp, durumu hatırlattı ve ilgili âyeti (Nur 11-23) tilavet buyurdu. Minberden inince iki erkek ve bir kadına kazf haddi vurulmasını emretti. Ve derhal icra edildi. Burada hadd icra edilen şahıslar Hassân İbnu Sâbit, Mistah İbnu Üsâse ve Hamnâ Bintu Cahş (radıyallâhu anhüm) idi." [Ebû Dâvud, Hudud 3: (4474, 4475).][102]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) kendisine yapılan iftiradan beraetini ifade eden vahyi özür kelimesiyle ifade ediyor: "İftiradan berî olduğumu ifade eden âyet, vahiy geldiği zaman" demeyip, "özrüm indiği zaman" diyor. Tercümeyi kastedilen mânaya göre yaptık.
2- Hz. Aişe'ye iftira (İfk) hâdisesini 715 numaralı hadiste bütün teferruatıyla anlattığımız için oraya müracaatı tavsiye ediyor, burada tekrar anlatmıyoruz.[103]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ???? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ???????? ??????????. ???? ???? ??????????: ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????: ????????? ?????? ???? ??????????? ??????????? ???? ????????? ????????????? ????????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?? ???????? ??????? ???? ??????????[. ????? ????.

2. (1622)- Ebû'z-Zinâd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ömer İbnu Abdilaziz (radıyallâhu anh) iftira sebebiyle bir köleye seksen sopa vurdu. Ebû'z-Zinâd der ki: "Bu hüküm hakkında, Abdullah İbnu Âmir İbni Rebîa'ya sordum. Bana şu cevabı verdi:
"- Ben, Osman İbnu Affân ve arkadan gelen diğer halifelerin zamanlarına yetiştim, hiç birisinin iftira sebebiyle köleye kırktan fazla vurduğunu görmedim!" [Muvatta, Hudud 17, (2, 828).][104]

AÇIKLAMA:

Zürkânî der ki: "Bu rivâyet, selefin iftira için seksen sopa hükmünü hür kimselere tatbik ettiklerine delildir. Selefi buna sevkeden şu âyet-i kerimedir: ????????????? ?????? ??? ????? ?????????????? ???? ?????????? "Cariyelere, muhsan olan kadınlara terettüp eden azabın yarısı vardır" buyurmaktadır.[105]

?3? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ?????? ???????? ?????????????: ?????????? ?????????? ???? ??? ??? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???? ????? ???????? ????????????? ????? ???? ??????[. ????? ??????? .

3. (1623)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir insan diğer bir insana: "Ey Yahudi" diye hitab edecek olursa ona yirmi sopa vurun. "Ey muhannes (kadınlaşmış)" diyecek olursa yine o kadar ceza verin. Nikâhı haram olan birine, bunu bilerek muvakaa (aşk-ı memnû) yaparsa öldürün." [Tirmizî, Hudûd 28, (1462).][106]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir Müslümanın diğer bir Müslüman kardeşine onu rencide edecek hitapta bulunmamasını emretmiştir. Hatta bu meseleye âyet-i kerimenin de yer verdiğini görürüz: "Ey iman edenler, bir kavm diğer bir kavm ile alay etmesin... Birbirlerinizi kötü lakablarla çağırmayın" (Hucurât11).
Sadedinde olduğumuz hadis, Müslümanın imanî vasfını reddedici hitaplardan kaçınmaya bilhassa dikkat çekip, bunu bir nevi iftira sayarak ciddi bir müeyyideye bağlamaktadır. Âlimler, "...Ey Yahudi!... demeyin" yasağıyla, "Ey Hıristiyan!..", "Ey Mecusi!...", "Ey kâfir!" gibi benzer hitapların da yasaklandığını anlamışlardır. Tîbî, Ey Yahudi! ifadesinde tevriye sanatı olduğunu, bu sözle küfür ve zillet kastedildiğini, çünkü "Yahudi" kelimesinin küçüklük 'e mesel olmak

üzere zikredildiğini belirtir.
2- Nikâhı haram olan birisine bilerek cinsî temasta bulunmak da ölümü gerektiren bir cürümdür. Bu hadiste emir mutlaktır. Yani "Bu muvâkaayı bilerek yapan, muhsan mı, değil mi bakılmaz, öldürülür" mânası esastır.
Ahmed İbnu Hanbel bu hadisin zâhirine göre hükmetmiştir. Başkaları, bu ifadeyi zecre hamledip böyle bir teması, diğer zinâ hâdiseleri gibi değerlendirip fail muhsansa recme, gayr-ı muhsansa celdeye mahkum etmek gerektiğini söylemişlerdir. [107]

BEŞİNCİ BÂB

HADD-İ SİRKAT (HIRSIZLIK HADDİ)

Sirkatin dilimizdeki karşılığı hırsızlıktır. Başkasının malını gizlice almak mânasına gelir. Fakihler hırsızı şöyle tarif ederler: Başkasının mülkü olduğu kesinlikle bilinen nisab miktarı veya kıymeti nisab miktarını bulan korunan bir malı gizlice alan akil ve bâliğ kimsedir. Bu vasıflardan biri olmazsa haddi gerektiren şer'î hırsızlık tahakkuk etmemiştir. Nisabtan az olan malın alınması, çalanın çocuk olması, korunmayan bir malın alınması gibi... Cenâb-ı Hakk malın korunmasını hırsızlığı yasaklayıp, hırsıza ağır müeyyide getirmek suretiyle bağlamıştır.
Hırsızlığın cezası, hudud denen ağır suçlar sınıfına girer. Müeyyide âyetle tesbit edilmiştir. İnsanlar bunun cezasını azaltıp çoğaltamazlar, bir başka cezaya çeviremezler, affedemezler. İlgili âyet şöyle buyurur:
???????????? ?????????????? ??????????? ????????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ??????
"Erkek ve kadın hırsızın -o, irtikâb ettiklerine bir karşılık ve Allah'tan ibret verici bir ukubet olmak üzere- ellerini kesin..." (Maide 38).
Âyette sağ veya sol el olduğu belirtilmemiş ise de ulemâ sağ elin kesileceğinde icma etmiştir. Ancak yanlışlıkla sol el kesilecek olursa, bu şer'î cezanın yerine geçer mi geçmez mi ihtilâf edilmiştir. Zinâ ile ilgili âyette kadın önce zikredilirken, hırsızlıkla ilgili âyette erkek önce zikredilmiştir. Âlimler bunu, hırsızlığı daha ziyade erkeklerin, zinâyı da kadınların yapmasıyla izah ederler. "Çünkü derler, zinânın davetçisi kadındır, o rıza göstermese erkek bu işe tevessül edemez."
İslâm mal emniyetini mühim bir esas kabul etmiş, malını müdafaa ederken öldürülenin şehid olacağını bildirmiştir. Hırsıza, elini kesmek gibi ağır bir ceza vermesinin felsefesi, mal emniyetine verdiği ehemmiyette ifadesini bulur. Mala yapılan gasp, yağma, kaçırma gibi diğer tecâvüzler hırsızlık sayılmamıştır ve çalanın cezası bu kadar ağır tutulmamıştır. Zîra bunlar hırsızlığa nazaran daha az vuku bulur. Ayrıca bunları beyyine ile ispat etmek kolaydır ve hükümete başvurunca geri alınabilir. Üstelik kişi, daha tedbirli ve dikkatli olmak suretiyle bunların vuku ihtimalini azaltabilir. Fakat hırsızlık öyle değildir, tedbiri yok gibidir. Bu sebeplerle ceza, psikolojik şokla hissiyatın ve ruhun derinliklerinde caydırıcılık hasıl edecek şekilde ağır takdir edilmiştir: Elin kesilmesi... Hırsızlığa niyet edecek kimseyi, yakalanma halinde elinin kesilme ihtimali ciddi şekilde düşündürecek ve caydırıcı etki yapacaktır. Hanefilerin el-İhtiyar adlı kitaplarında şu izaha yer verilir: "Öyle insan vardır ki, onu ne akıl durdurabilir ne de nakil. Bu kimselere ne diyanet tesir eder, ne de mürüvvet ve emanet gibi yüce duygular. Şâyet el kesmek, asmak ve benzeri ağır cezalar olmasaydı, bu kimseler başkalarının mallarını inâd olsun diye aşikâre almaktan veya gizlice çalmaktan çekinmezlerdi. Bu durumun getireceği fesad açıktır. Şu halde, fesadın önlenmesi, nizamın sağlanması için hırsıza bu ağır caydırıcı cezanın verilmesi münasip ve gerekli olmuştur. Kesme emri mutlak geldiğinden, elin kesilmesi hususunda hür ile köle eşittir..." Çocuk ve deli cezaya ehil sayılmadıkları için, hırsızlıkları sebebiyle elleri kesilmez.
Hırsızlığa şüphe getiren her şey el kesme cezasını kaldırır. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hududa giren dâvalarda "şüphe" nin hafifletici bir sebep olarak hadd cezasını düşüreceğini belirtmiştir.
?????????? ?????????? ?????????????? Söz gelimi: Mal atılmış mı, korunmakta mı şüpheli ise hadd kalkar. Alınan malın başkasına ait olduğu kesinlikle bilinmelidir. Çalınan malı sahibinin istemesi de şarttır.
Malın korunması örfe göre değişebilir. Korunmayan malın çalınması haddi gerektirmez. Nebbâş denen kefen soyguncusunun eli kesilmez, çünkü kefen korunmaz.
İlk defa çalanın sağ eli bilekten kesilir. İkincide sol ayağı, üçüncüde sol eli, dördüncüde sağ ayağı kesilir. Hanefîlere göre ikinci hırsızlıkta sol ayağı kesilir. Bir daha çalarsa artık el ayak kesilmez; tevbe edinceye kadar hapsedilir.
İmam Mâlik, İmam-ı Âzam, Şâfîî ve Cumhur-u ulemâ elin bilekten ayağın da topuktan kesileceğine hükmetmişlerdir. Hz. Ali, İmam Ahmed ve Ebû Sevr ayağın yarıdan kesileceğini söylemişlerdir. Seleften bazıları elin dirsekten, diğer bazıları da omuzdan kesileceğini söylemiştir.[108]

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ?????? # ?? ????? ???? ?????? ????????? ?????? ??? ????????)?1(? ??????? ????? ??????? ????????? ??? ??????[

:_____)?1(?????. ???? ?????? ???? ?????. ??? ???? ?? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ?? ?????? ???????: ???? ????? ??????? ?? ???: ?? ??????? ??? ???? ?? ??? ?? ???? ????? ?????? ?? ????? ?????? ????? ???? ????? ??? ??? ?????.

1. (1624)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, hırsızın eli, bir deri kalkanın değerinden daha düşük bir eşya için kesilmezdi. Kalkan, türs veya hacefe diye iki çeşitti, ikisinin de belli bir değeri vardı." [Buhârî, Hudud 13; Müslim, Hudud 5, (1684); Muvatta, Hudud 24, (2. 832); Tirmizî, Hudud 16, (1445); Ebû Dâvud, Hudud 11, (4383); Nesâî, Sârik 9, (8, 77-81).][109]

AÇIKLAMA:

Hadiste, kolun kesilmesini gerektiren asgarî nisab belirtilmektedir: Kalkanın fiyatı. Bu miktar kalkandan kalkana değişir. Normalde en düşük değerde olanın fiyatı esastır. Hz. Aişe iki çeşit kalkandan söz etmektedir: Türs ve hacefe. Türs tahta veya kemikten yapılıp üzerine deri ve benzeri bir zar geçirilen korunma aleti olarak ifade edilir. Hacefe de kalkandır. Bazı âlimler "ikisi aynıdır" demiş, bazıları "bunun derisinin çift kat olacağını" söylemiştir.
Nisabda kalkan esas alınınca, onun değerinin de cari olan para biriminden bilinmesi gerekir. Rivâyetlerde, o devirde en ucuz kalkan fiyatının üç dirhem olarak geldiği belirtilir. Bu sebeple bazı âlimler bunu esas alarak üç dirhemden daha ucuz bir mal için el kesilmeyeceğini söylemiştir.
İbnu Hacer, rivâyetlerin ihtilâfı sebebiyle, ulemânın nisab konusunda, yirmi farklı görüş ileri sürdüklerini belirtir; ne kadar değersiz bile olsa çalınan her şey için kol kesilebileceğine hükmeden Zâhirîlerden tek dirhem, iki dirhem, üç dirhem; çeyrek, yarım, dört dinara kadar çıkan.., daha aşağısı için kol kesilmez diyen görüşler de vardır.
Ulemânın bu meselede yaptıkları ihtilâf, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan gelen rivâyetlerin ihtilâfından ve bunların değerlendirme ve yorumunda vardıkları farklı neticelerden ileri gelir. Şerh kitaplarında farklı görüşler beyan edilirken, âlimlerin kendi mezhep görüşlerinin haklılığını gösterme sadedinde taassuba düşüp mukabil görüşlerin hatasını belirtmede sert ifadelere yer verdiklerine bile rastlanır. Biz meselenin o cihetine ve hatta görüşlerin dayandıkları delillerin tahliline girmeden, başlıcalarını kaydedeceğiz
1- Zâhirîlere göre, el kesmek için, çalınan malın nisabı aranmaz, azçok müsavidir. Hasan-ı Basrî ve Haricîler ile Şâfîî âlimlerinden İbnu Bintu'ş-Şâfîî de bu görüştedirler.
2- İmam Şâfîî'ye göre, nisab, çeyrek altın dinar veya o kıymette maldır. Hz. Aişe, Ömer İbnu Abdilaziz, Evzâî, Leys, Ebû Sevr, İshak, İmam Mâlik, Ahmed ibnu Hanbel vs. de bu görüştedirler.
3- Hz. Ömer, Süleyman İbnu Yesâr, İbnu Şübrüme, İbnu Ebî Leylâ ve bir rivâyette Hasan-ı Basrî gibi bir grup selef, eli kesmeyi gerektiren nisabın beş dirhem

olduğunu söylemiştir.
4- Ebû Hanife ve ashabına göre nisab on dirhemdir, daha az değerdeki çalıntı için el kesilmez.
5- İbrahim Nehâî'ye göre nisab 40 dirhemdir, yani dört altın dinar.
Müteakip rivâyetlerde bu görüşlerin dayandığı deliller kısmen beyan edilmiş olacak.[110]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ????????? # ??????? ?? ?????? ???????? ?????? ?????????[. ??????? ?????

2. (1625)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç dirhem kıymetindeki bir kalkanı çalan hırsızın elini kesti." [Buhârî, Hudud 13, Müslim, Hudud 6, (1684); Muvatta, Hudud 24, (2, 832); Tirmizî, Hudud 16, (1445); Ebû Dâvud, Hudud 11, (4484); Nesâî, Sârik 9, (8, 77 82).][111]

AÇIKLAMA:

Hadiste, hırsızın elini bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kesmiş gibi bir ifade mevcuttur. Bu, "kestirdi" veya "kesilmesine hükmetti" demektir. Bu çeşit haddlerin icrasını bizzat Resûlullah yapmazdı.[112]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ?????? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ??????????
???????? ?????????? ??????. ???? ?'??????: ????????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???? ????????? ??? ???????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

3. (1626)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Allah, bir yumurta çalıp da eli kesilen, bir ip çalıp da eli kesilen hırsıza lânet etsin."
A'meş der ki: "Buradaki yumurtadan maksadın demir topağı olduğu, bazı iplerin de üç ve daha fazla dirhem ettiği kanaatinde idiler." [Buhârî, Hudud 13, 7; Müslim, Hudud 7, (1687); Nesâî, Sârik 1, (7, 65).][113]

AÇIKLAMA:

Muhtemelen burada Resûlullah "yumurta" ve "ip"le elin kesilmesine sebep olan asgarî nisâbı kastetmiştir.Yani ip, yumurta gibi kıymetsiz şeyleri çalarak hırsızlığa alışan kimse, bu değersiz şeylerle alıştığı hırsızlık sebebiyle elini kaybedebilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumu hatırlatarak daha işin başında, ehemmiyetsiz gibi görünen bu alışkanlıklara düşülmemesini ikaz buyurmaktadır.
Hırsıza Allah'tan lanet edilmeye gelince: Bu, muayyen bir şahıs zikredilerek yapılmış bir lanetleme değildir, mutlaktır. Muayyen bir şahsa lanet tecviz edilmez ise de, bu hadis mutlak şekilde lanet okumanın caiz olacağını göstermektedir. Bazı âlimler, hadd icra edilmezden önce mücrime lanet okumanın caiz olacağını; hadden sonra ise, -hadd işlenen günaha keffaret olacağı için- lanetin caiz olmayacağını söylemiş ise de buna da itiraz edenler olmuştur.[114]

?4? ??? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ??????? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????: ??? ???????? ????????? ???????: ????? ???????? ???????? ??????????? ??? ????? ????? ????? ??????????? ??????? ???? ??????? ?????? ????? ?????? #: ??????????? ?????? ?????? ???????? ??????: ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? #: ?????????? ???? ???????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (1627)- Ümeyye el-Mahzûmî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir hırsız getirildi. Suçunu itiraf etmişti. Ancak çaldığı eşya beraberinde bulunmadı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (hadden kurtarmak maksadıyla): "Senin çaldığını zannetmiyorum" dedi. Hırsız: "Hayır çaldım" diye te'yid etti. (Resûlullah) sözlerini aynı şekilde iki veya üç kere tekrar etti.
Sonunda, elinin kesilmesini emretti ve kesildi. Sonra hırsız Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirildi. Efendimiz:
"- Allah'a tevbe ve istiğfarda bulun!" diye nasihat etti. Adamcağız:
"- Allah'a tevbe ediyor, O'ndan mağfiret diliyorum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"- Allahım, onu mağfiret et!" diyerek üç kere duada bulundu." [Ebû Dâvud, Hudud 8, (4380); Nesâî, Sârik 3, (8, 67).][115]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyette, hırsız yakalanmış ve suçunu itiraf da etmiş olmasına rağmen, çaldığı eşya fiilen görülmediği için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "çalmadım" dese hadden kurtulma şansı mevcuttur. Bu sebeple, Hz. Peygamber, adamı hadde maruz kalmaktan kurtarmak maksadıyla, "Senin çaldığını zannetmiyorum" diyerek telkinde bulunur. Ancak adam, belki de dinin bu meseledeki esprisini bilmediği için gerçeği itiraftan ayrılmıyor.
2- Âlimler, bu hadisten hareketle, mücrime onu hadden kurtaracak telkinin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
3- Hadisten anlaşılan diğer bir husus, mücrime, tevbe etmesini söyleme gereği. O, bu sözü dinleyerek istiğfarda bulunacak olursa, Allah'tan mağfireti için dua edilecektir.[116]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ??????]???? ???????? ????????? ????? ???????????????? ??????? ????????? ????????: ???? ????????? ?????? ????? ?????? #? ????????: ?????? ?????????? ???????? ??? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????. ????? ????? ?????? #? ??????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????: ????????? ?? ????? ???? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ??????????? ????? ?????: ??????? ??????? ????????? ???? ?????????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????? ??????????
?????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ??????? ?????? ???? ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???????[. ????? ??????.??? ????? ??? ???? ???????? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????]???? ???????? ????????????? ?????? ?????????? ?????????[.???

???????:]????? ????????? ??????????? ???????????? ??????? ????????? # ???????? ???????[.

5. (1628)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hırsızlık yapan Mahzumlu kadının durumu Kureyşlileri fazlasıyla üzdü.
"- Bu kadın hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde kim müessir bir şefaatte bulunabilir?" diye adam aradılar.
"- Bu işe, sadece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çok sevdiği Üsâme İbnu Zeyd (radıyallâhu anhümâ) cür'et edebilir" dediler. Üsâme (huzura çıkarak), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şefaat talebinde bulundu. Efendimiz:
"Allah'ın hududundan bir hadd hususunda şefaat mi taleb ediyorsun?" diye çıkıştı. Sonra kalkıp cemaate şu hitabede bulundu:
"- Sizden öncekileri helâk eden şey şudur: İçlerinden şerefli birisi hırsızlık yaptı mı onu terkedip (ceza vermezlerdi). Aralarında kimsesiz zayıf birisi hırsızlık yapınca derhal ona hadd tatbik ederlerdi. Allah'a yemin olsun! Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapmış olsa mutlaka onun da elini keserdim." [Buhârî, Hudud 11, 12, 14, Şehâdat 8, Enbiyâ 50, Fedâilu'l-Ashâb 18, Megâzî 52; Müslim, Hudud 8, 1688; Tirmizî, Hudud 9, (1430); Ebû Dâvud, Hudud 4, (4373, 4374); Nesâ Sârik 5, (8, 74, 75).][117]
Ebû Dâvud ve Nesâî'nin, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den kaydettikleri bir rivâyette şöyle denmiştir: "Mahzum kabilesinden bir kadın, mal istiâre ederdi."
Nesâî'de şu ziyade mevcuttur: "Mahzumlu kadın (tanınmış komşularının) diliyle bazı malları âriyet olarak almıştı."

AÇIKLAMA:

1- Nesâî'nin rivâyetindeki bir açıklamaya göre bu kadın, Mekke Fethi Seferi sırasında hırsızlık yapmıştır. Bazı zinet eşyalarını, tanınmış kimseleri araya koyarak iâreten almış, sonra satıp parasını temellük etmek istemiş, ancak, bu ihaneti açığa çıkartılarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürülmüştür. Resûlullah hadde hükmedince kadını kurtarmak isteyenler, Resûlullah nezdinde şefaati muteber birisini aramışlar, Resûlullah'ın çokca sevgi ve takdirlerine mazhar Üsâme (radıyallâhu anh)'yi uygun bulup göndermişlerdir.
Üsâme maksadını ifade edince, Hz. Peygamber öylesine öfkelenir ki, vech-i mübarekleri renklenir.
2- Rivâyetler, sonradan kadının samimiyetle tevbe edip, İslâm'ı tam yaşadığını, evlenip aile kurduğunu belirtir. Hz. Aişe: "Bu işten sonra bana gelir, ben de onun hacetini Resûlullah'a intikal ettirmede aracı olurdum"der.
3- Bazı rivâyetler de, kadının âriyet olarak aldığı zinetleri sattığı, bu yüzden elinin kesildiği ifade edilir. Bir kısım alimler, bundan hareketle, emaneten alınan eşya, değerce nisap miktarında ise, inkârı halinde elinin kesileceğini söylemiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhuye bu görüştedir. Fakat Medine ve Kûfe ulemâsı ile cumhur ve Şâfiîler: "Emaneten alınan malın inkârı ile el kesilmez" derler. Nevevî bu görüşü te'yiden şu açıklamayı yapar: "Hadis kadının elinin, hırsızlığı sebebiyle kesildiğini ifade eder. Emaneten alıp inkar, bu ayrı bir durumdur. Rivâyette bunun da zikri, kadını tavsif ve tarif etmek içindir, elinin o yüzden kesildiğini belirtmek için değildir. Nitekim rivâyetin bazı vecihlerinde: "Kadın hırsızlık etti ve eli hırsızlık sebebiyle kesildi" diye sarih olarak ifade edilir. Binaenaleyh rivâyetleri te'lif etmek için bu rivâyeti de nazar-ı dikkate almak gerekir, çünkü anlatılan hâdise, aynı hâdisedir."
Bu rivâyetten âlimler şu hükmü çıkarmışlardır: Hududa giren bir suç işlenir, bu da imama (veya naibi, kadı gibi resmî makamlara) ulaşırsa bunu örtbas ettirmek, affettirmek için yapılacak her çeşit teşebbüs haramdır. Ama resmiyete intikal etmeden yapılırsa caizdir.
Hadd dışında kalan suçlar için şefaat her zaman ve şartlarda caizdir.[118]
?6? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ????????? # ???? ???????? ??????????)?1(??????: ???? ?????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? ????????? ???????? ??? ???? ????????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??????? .
???? ??? ???? ????????:]?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??? ????????? ?????????)?2(???????? ?????? ????????)?3(?????????? ?????????? ?????? ????? ????? ????? ?????????? ????????? ???????? ??????????????[.???? ???????:]??? ?????? ?? ????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?? ?????? ?????????? [.»????????« ??? ???????? ?? ?????? ????: ??? ???? ?? ???? ?????? ??? ????.»????????????« ??????.»?????????? ????????« ?????: ????? ???? ?????? ????? ??? ?? ??? ??? ???????.»????????????« ??? ?????: ?????? ???? ???? ???? ??????? ?? .

)?1(????? ??????: ?? ????? ??? ????.
)?2(??????: ???? ???? ??? ????? ??????? ??????? ??????.
)?3(??? ?????? ?? ???? ????? ??? ??? ?? ????? ???????? ?? ???? ?????? ?? ????? ??? ??? ?? ????? ?? ????.

6. (1629)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dalındaki meyveden sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"- İhtiyaç sahibi olmak kaydıyla, eteğine almaksızın, sadece yiyene bir şey gerekmez." [Tirmizî, Büyû 54, (1289); Ebû Dâvud, Hudud 12, (4390); Nesâî, Sârik 11-12, (8, 84-86).]
Ebû Dâvud ve Nesâî'de şu ziyade mevcuttur: "Kim ağaçtan beraberinde meyve götürürse, aldığının bedelini iki katıyla borçlanır ve ayrıca ceza da çeker. Kim de kurutma yerine getirilmiş olan meyveden bir şeyler çalar ve bunun miktarı da bir kalkanın değerine ulaşırsa kolunun kesilmesi gerekir. Kim de bu miktardan az çalarsa aldığı miktarın iki misli borç öder ve ayrıca ceza çeker."
Nesâî'de şu ziyade vardır: "Meradan çalınan koyun için el kesilmez. Eğer bu hayvan ağılda idiyse kalkan değerinde olanı için el kesilir.[119]

AÇIKLAMA:

1- Metinde ????????? ???????? "...bir mislini borçlanır" ibaresi, aslında ????????? ?????????? "...iki misli borçlanır" şeklindedir. Tercümede düzelttik.
2- Meyve henüz toplanıp işlenme mahalline getirilmemiş ise, ihtiyaç sahibinin ondan yemesine bu hadiste ruhsat verilmektedir, yeter ki eteğine veya sepetine de almamış olsun.
3- Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivâyetinde durum biraz daha açıklanarak ifade edilmiştir:
?????? ????????? ?????????? ???????? ??????????? ???????? ??????? "Kim beraberinde taşırsa değerini iki katıyla öder, ayrıca ibret dayağı atılır." Böylece hadiste zikredilen ukubetten (cezadan) ne kastedildiği anlaşılmış olmaktadır.
Bagavî'nin Şerhu's-Sünne'de belirttiğine göre, İmam Mâlik ve Şâfiî (rahimehumallah): "Meyve, ağaçtan toplanmış, korunma altına alınmışsa bundan almak haramdır, alınan nisab miktarını bulursa el kesmeyi gerektiren hırsızlık olur" diye hükmetmişlerdir. Ebû Hanife bu meselede Râfi' İbnu Hudeyc'in -Ebi Dâvud'da- rivâyet ettiği, ??????? ??? ?????? ??? ?????? "Meyve ve hurma özü[120] sebebiyle el kesilmez" hadisinin zâhirini esas alarak,

taze meyve sebebiyle el kesilemeyeceğine hükmetmiştir. Meyve ağacın başında olsun, korunma altına alınmış olsun farketmez, çünkü hadiste "meyve" mutlak gelmiştir.
Ebû Hanife merhum, et, süt ve içecekleri de buna kıyas ederek, tazelerinden el kesilmeyeceğine hükmetmiştir.
Sübülü's-Selâm'da bu hadisten çıkarılan hükümler şöyle hülâsa edilir:
1- Muhtaç kişinin, açlığını gidermek için yiyecek miktarda meyve alması mübahtır.
2- Beraberinde meyve götürmesi haramdır. Götürmek üzere aldığı, şu durumlardan biriyle olur:
a) Meyve toplanıp işlenme mahalline konmadan önce alınmıştır, bu durumda borçlanma ve ceza vardır.
b) Meyve toplanıp, işlenme yerine getirildikten sonra alınmıştır. Bu durumda alınan miktar nisaba ulaşırsa eli kesilir.[121]

?7? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ? ?????? ?? ??????? ??? ????? ????????? ??? ????????? ??????? ??? ??? ?????????? ??? ?? ??????????? ??? ?????????[. ????? ????.»?????????« ???? ?????.»????????????« ???? ??????? ??????? ??????? .

7. (1630)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hurma özü için, ağacın başındaki meyve için, dağda otlayan (ağıla girmemiş) koyun için, ihanet edilen emânet için, yağmalanılan için, kapıp kaçırılan için el kesilmez." [Rezin ilavesidir.][122]

AÇIKLAMA:

Rezin'den kaydedilen bu rivâyet lafzan olmasa da mânen Kütüb-i Sitte'de yer alır. Nitekim ilk kısmında temas edilen hurma özü, ağacın başındaki meyve, dağda otlayan koyunla ilgili hüküm önceki hadiste geçti. Geri kalan kısımla ilgili olarak Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den Tirmizî ve Nesâî'de gelen bir rivâyet şöyle: ?????? ????? ??????? ??? ?????????? ??? ?????????? ?????? "Hâine, yağmacıya, kaçırana el kesme yoktur".
Hâini, İbnu'l-Hümam şöyle izah eder: "Kendisine itimâd edilerek âriyet veya emânet yoluyla verilen bir mala el koyarak zayi olduğunu iddia eden veya bu malın kendisine âriyet veya emânet olarak intikal etmiş olduğunu inkâr eden kimsedir. Hâini: "Mal sahibine hayırhah görünerek malını gizlice alan kimse" diye de tarif etmişlerdir.
Müntehib: Göz göre göre alan, yağmalayan kimseye denir.
Muhtelis: Bu da, bir malı el çabukluğu ile, evden veya sahibinin elinden kapıp alan demektir.
Mutarrızî, el-Muğrib'de ihtilâsı: "Bir şeyi âşikâre yani açıktan açığa sür'atle almak" diye tarif eder, kapmak kelimesiyle ifade edilir. Dolayısıyla muhtelis'e de kapkın diyebiliriz, ancak kapkın tâbirimiz bu mânada dilimizde ıstılahlaşmış değildir.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde -bahsin bidâyetinde de belirttiğimiz üzere-Kadı İyâz'dan şu açıklamayı iktibas eder: Allahu Zülcelal hazretleri el kesme cezasını sadece hırsız için vacib kılmıştır. Kapma, yağma, gasb gibi diğer merdud amellere el kesme hükmü koymamıştır. Çünkü, bunlar hırsızlığa nisbetle nadirattandır. Ayrıca, devlet makamlarına müracaatla bunların geri alınmasını taleb etme imkânı da vardır, hırsızlığın aksine bunlar için beyyine (ıspatlayıcı delil) ikâme etmek de kolaydır. Bu sebeplerle hırsızlığı daha büyük bir suç kıldı, çok ağır bir ceza takdir etti, tâ ki onu men etmede, ona tevessülden caydırmada daha müessir olunsun".[123]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??? ????????? # ????????? ??????: ??????????? ???????? ???????? ??????: ??????? ??????? ??????: ?????????? ???????? ????? ???? ??? ??????????? ??????: ??????????? ???????? ??? ????? ??????: ??????? ??????? ??????: ??????????? ????? ?????? ???? ????????????? ??????: ??????????? ???????? ??? ??????? ??????: ??????? ??????? ??????: ??????????? ???????? ???? ??????????? ??????: ??????????. ????? ??????? ?????? ?????? ??????: ????????????? ???? ????????????? ????? ?????????????? ?????????????? ?? ??????? ??????????? ???????? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (1631)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm)'a bir hırsız getirilmişti.
"-Öldürün onu!" diye emretti. Kendisine:
"-Ey Allah'ın Resûlü, bu adam sadece çaldı" denildi. Bunun üzerine
"-Öyleyse (elini) kesin!" dedi ve derhal eli kesildi. Sonra aynı adam ikinci sefer getirildi. Yine:
"-Öldürün onu!" diye emretti. Kendisine:
"-Ey Allah'ın Resûlü, bu adam hırsızlık yaptı" dendi. Bunun üzerine
"-Öyleyse kesin!" dedi ve derhal (sol ayağı) kesildi. Sonra üçüncü sefer getirildi ve hırsızlık yaptığı söylendi. Hz. Peygamber:
"-Öldürün onu!" diye emretti. Kendisine:
"Ey Allah'ın Resûlü, bu adam hırsızlık yaptı" denildi. Bunun üzerine:
"-(Sol elini) kesin!" diye emretti. Sonra aynı adamı dördüncü kere getirdiler.
"-Öldürün onu!" buyurdu. Kendisine:
"-Ey Allah'ın Resûlü, bu adam hırsızlık yaptı" dediler. Bunun üzerine
"-(Sağ ayağını da) kesin!" diye emir buyurdu. Aynı adam beşinci sefer getiririldi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öldürün onu" diye emretti. Hz. Câbir (radıyallâhu anh) der ki: "A-damı götürüp öldürdük. Sonra sürüyerek götürüp bir kuyuya attık. Üzerini de taşla doldurduk." [Ebû Dâvud, Hudud 20, (4410); Nesâî, Sârik 15, (890, 91)[124]

AÇIKLAMA:

Muhaddisler, bu hadisin, senette yer alan Mus'ab İbnu Sâbit sebebiyle zayıf olduğunu belirtirler. Esasen şeriatte hırsızlık sebebiyle ölüm cezası yoktur. Tîbî merhum hadisin zayıflığı meselesine girmeden, mâkul bir açıklamasını yapar. Kütüb-i Sitte hadislerini za'fı sebebiyle reddetmektense, makul açıklamasını yapmanın daha faydalı olacağı inancındayız. Bu sebeple, Tîbî'nin yorumunu kaydediyoruz: "Herifin kuyuya atılması, hakaret ve alçaklığı sebebiyle öldürülmüş olduğuna delil olur. Çünkü, davranışı hiçbir surette Müslümana yakışmaz. Büyük günah irtikab etse bile mücrimin hurmeti korunur ve namazı kılınır, hususen hadd tatbik edilip günahından temizlenmesinden sonra. Mamafih bu adamın irtidat etmiş olması, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, buna vâkıf olmuş bulunması da muhtemeldir. Nitekim irtidât etmiş olan Ureynelilere de böyle şiddetli davranmış ve hatta müsleye yer vermişti. Herifin, kesimden sonra öldürmeyi gerektiren (küfür ve isyan dolu) sözler sarfetmiş olması da muhtemeldir".
Hattâbî der ki: "Ben, kişinin ne kadar tekrar etse bile hırsızlığı sebebiyle kanını mübah addeden tek bir fakih görmedim. Ancak İmam Mâlik'in mezhebinde denir ki, yeryüzünde fesad çıkaranların teczi yerinde imamın içtihad yetkisi vardır, dilerse had'de ziyadede bulunabilir, öldürülmesini uygun gördüğü taktirde öldürtebilir. Bu nokta-i nazardan, hadiste durumu beyan edilen ve ölümüne hükmedilen hırsız, yeryüzünde fesad çıkaranlardan biri telâkki edilmiş olabilir. Bu hususu te'yid eden karine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hırsız için, birinci gelişinde: "Öldürün" demiş olmasıdır. Demek ki, adam fesadıyla meşhur birisi idi. Değilse ilk gelişinde "öldürün!" diye emir vermezdi.

İmam Şâfîî: "Bu ve başka hadiste geçen, (dördüncü seferde) öldürme hükmü mensûhtur. Bu hususta ulemâ arasında bildiğim kadarıyla ihtilâf mevcut değildir" der.
Bazı şârihler: "Şâyet hadis sahihse, bu tatbikat, Allah'ın vahyi ile Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a has bir fiil kabul edilmelidir" demiştir.
Hulâsa hadisle ilgili bu ve başka bir kısım yorumlar, hadisin ulemânın ittifakla benimsediği hükme uymayan bir muhtevâ taşıması sebebiyle yapılmıştır. Hiçbir âlim, hırsızlık sebebiyle ölüme hükmetmemiştir.[125]

?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????????? ?????? ???????)?1([. ????? ??? ???? ????????.»????????« ????? ?? ?? ?? .

_____)?1(???? ???? ?????? ?????? ????? ????? ????? ??? ?????? ??????? ??? ??? ???? ???.

9. (1632)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm): "Köle hırsızlık yaparsa, onu bir mangıra da olsa satın gitsin'" buyurdular." [Ebû Dâvud, Hudud 22, (4412); Nesâî, Sârik 16, (8,91).][126]

AÇIKLAMA:

1- Hırsızlık, köle için değerini düşüren bir kusurdur. Satılırken kusurunun belirtilmesi gerekir.
2- Bir mangır diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı neşş'dir. Neşş, "yarım" mânasına gelir. 40 dirhem ağırlığında olan bir okiyyenin yarısına da neşş denmiştir. Bu durumda, lügat olarak 20 dirhemlik bir ağırlığı ifade eder ise de, hadiste "ne kadar ucuza gitse de" mânasında kullanılmıştır. Bu mânada dilimizde, bir mangır veya bir pul tâbirleri kullanılmaktadır. Eskiler, gâvur parasıyla bir paraya derlerdi.
Aliyyu'l-Kârî, Şerhu's-Sünne'den naklen şu bilgiyi kaydeder: "Âlimler dediler ki: "Bir köle hırsızlık yaptı ise, kaçmış da olsa, kaçmamış da olsa eli kesilir". İbnu Ömer'den rivâyet edildiğine göre, onun bir kölesi kaçakken hırsızlık yapmıştı. Bunu Saîd İbnu'l-Âs'a göndererek elini kesmesini istedi. Saîd: "Kaçak kölenin hırsızlığı sebebiyle eli kesilmez" diye bu işten imtina etti. Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ): "Bu hükmü hangi kitapta bulmuşsun?" diyerek kesilmesini emretti ve eli kesildi."
Ömer İbnu Abdilaziz'in de hırsızlık yapan kölenin elini kestirdiği rivâyet edilmiştir. İmam Mâlik, İmam Şâfîî ve fukahanın kâhir ekseriyeti böyle hükmetmiştir.[127]

?10? ??? ???? ?? ???????? ???????]???? ?????? ???? ?????????????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????: ??????????? ???????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ????????: ????????? ??????????? ??????? ?????? ??? ??????????? ?????? ?????? ????????????: ??? ????????. ??? ???????? ????????????? ???? ?????? ??????????? ???????? ???? ??????? ?????? ???? ??????????? ?????? ??? ??????? ???? ??????????? ???????? ???? ????????? ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ???????? #[. ????? ??? ???? ???????? .

10. (1633)- Ezher İbnu Abdillah el-Harâzî anlatıyor: "(Yemenli) Kelâ' kabilesinden bir grubun malı çalındı. Bunlar, bir kısım dokumacıları itham ettiler. Dokumacıları alarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in ashabından olan Nu'mân İbnu Beşîr'e getirdiler. Nu'mân onları bir kaç gün hapsetti, sonra salıverdi. (Şikâyetçiler), Nu'mân'a gelip: "Sen onları dayaksız, azarsız salıverdin, olur mu?" dediler. Nu'mân onlara:
"-Ne istiyorsunuz? Onları dövmemi istiyorsanız döverim. Malınız çıkarsa alırsınız. Ama dövdüğüm halde malınız çıkmazsa, onlara vurduğum kadar da size vururum" dedi.
"-Yani hükmün bu mu?" dediler. Nu'mân (radıyallâhu anh):
"-(Hayır bu benim değil), Allah ve Resûlü'nün (aleyhissalâtu vesselam) hükmüdür'" cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Hudud 10, (4382); Nesâî, Sârik 2, (8, 66).][128]

AÇIKLAMA:

Töhmet durumunda hapsetmek dinimizde caizdir. Şârihler töhmet üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam)'in bazılarını hapsettiğini kaydederler.
Ebû Dâvud, rivâyetin sonuna açıklayıcı mahiyette şu notu ekler: "Nu' mân (radıyallâhu anh), onları bu sözüyle korkutmuştur. (Hadis, ithama mâruz kalan kimsenin) suçu itiraf etmedikçe dövülemeyeceğini ifade eder"
Sindî'ye göre, Ebû Dâvud hazretleri, bu açıklayıcı notla, hırsızlık suçuyla ittiham edilenleri dövmenin helâl olmayacağına işaret etmiş olmaktadır. Çünkü, Nu'mân İbnu Beşîr: "Onları dövmek caiz olsaydı, itham edilen suçu ispatlanmaması halinde, kısas olarak sizin de dövülmeniz gerekirdi" mânasında ifadede bulunmuştur.
Hülâsa, fukaha bu hadisten, hırsızın konuşturulması için dövülemiyeceği, ancak hapsedilebileceği hükmünü çıkarmıştır.[129]

?11? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ?????: ?????? ????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ????????? ????? ???????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ??? ??? ????? ?? ?????? ????????? ?????: ???????? ??????????? ??? ????? ????????. ????? ????????: ???????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ??????????? ‘????? ?????? ???? ????????? ????????[. ????? ??? ????.»?????????« ?????? ??????? ?? ????? ???? ??? ???? ???? ??? ???? .

11. (1634)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni çağırarak:
"-İnsanlara (kitleler halinde) ölüm gelip, ev, yani kabir köle mukabilinde temin edilince halin ne olacak?" buyurdu. Ben:
"-Allah ve Resulü bilir- veya Allah ve Resulü benim için neyi (uygun bulup) seçerlerse olur-" diye cevap verdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"-Sana sabır tavsiye ederim -veya sabret-" buyurdu."Hammâd der ki: "Nebbâşın (yani mezarları açarak kefenleri çalanların) eli kesilmelidir" diye hükmedenler bu hadisle amel ettiler. Çünkü, nebbâş ölünün evine girmiş olmaktadır". [Ebû Dâvud, Hudud 19 (4409).][130]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), vefatından sonra ve Ebû Zerr-i Gıfârî hazretleri henüz sağ iken, fitne çıkıp pek çok insanın öldürülmesine sebep olacağını mucizâne haber vermiştir.
Hadiste geçen vasîf köle demektir. İnsanların çokça ölmesi sebebiyle kabir yerinin ancak bir köle mukabilinde satın alınabilecek kadar kıymetleneceği ifâde

edilmiştir, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beyt (ev) kelimesiyle kabri kasdetmiştir. Nitekim, bu husus metin içerisinde açıklanmıştır. Bu açıklayıcı cümlenin Ebû Zerr veya bir başka râvi tarafından yapılmış olabileceği belirtilmiştir.
Hammâd, hadiste kabre beyt denmiş olmasından hareketle, kabrin kefeni koruduğunu, korunan bir şeyi çalanın eli kesilir kaidesince nebbâşın elinin kesilmesi gerektiği hükmünü çıkarmıştır. Ancak Aliyyu'l-Kârî bu görüşü reddeder ve der ki: "Kabre, hükmen veya hakikaten Ô"beyt (ev)" denmesinin cevazından onun korunmuş olduğu hükmü çıkmaz. Malumdur ki, kapalı kapısı veya bekçisi olmayan evden bir şey alan kimsenin eli kesilmez. Ne var ki, örfen korunmuş addedilen her şey için korunmuş tâbiri kullanılır. Bu sebepledir ki, nebbâşın elini kesme meselesinde âlimler ihtilâfa düşmüştür.
İbnu'l-Hümâm der ki: "Nebbâş adı verilen ve definden sonra ölülerin kefenlerini soyan kimsenin eli kesilmez. Ebû Hanife ve İmam Muhammed böyle hükmederler. Ebû Yusuf ve geri kalan üç imam "kesilir" demişlerdir. Hz. Ömer, İbnu Mes'ud ve Hz. Aişe de (radıyallâhu anhüm) böyle hükmetmişlerdir. Ulemâdan Ebû Sevr, Hasan Basrî, Şafîî, Şa'bî, Nehâî, Katâde, Hammâd ve Ömer Abnu Abdilaziz de bu görüştedirler. İbnu Abbâs, Sevrî, Evzâî, Zührî'ni kavilleri de İmam-ı Âzam'ın kavline benzer".[131]

?12? ??? ????????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ? ????????? ??????? ???????? ???? ??????? ???????? ???????[.

12. (1635)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesslâm) :"Hırsız , kendisine hadd tatbik edildi ise borçlandırılamaz" buyurdu". [Nesâî, Sârik 17 (8, 93).] [132]

AÇIKLAMA:

Hırsıza hadd tatbik edilince çalmış olduğu mal aynıyla bulunmuş ise alınır. Bulunamadı ise, hadd icrasından sonra terkedilir. Artık tazmin de ettirilemez. İmam-ı Âzam bu hadisle amel etmiştir.
Cumhur, hadisin mürsel oluşundan hareketle amele elverişli bulmaz. Nitekim mürsel hadis bazı fakihler nazarında hüccettir, bazıları nazarında değildir. İmam Âzam nazarında mürsel hadis hüccettir. İmam Âzam'ın görüşüne katılmayanlar "Müslümanın malı ismete sahiptir ve bu sabittir" derler.[133]

?13? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? #:]???? ?????? ???? ?????????: ??????? ??????????. ?? ???? ????????? ?????? ??????????? ???? ????? ????? ????? ??????????? ????? ????? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????[. ??????? ??????? .

13. (1636)- Üseyd İbnu Hudayr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vessâlam) şöyle hükmetti: "Kişi çalınan malını, hırsızlık ittihamı yapılmayan kimsenin elinde görünce dilerse malını hırsıza ödemiş olduğu bedeli ona ödeyerek alır, dilerse, hırsızın peşine düşer".
Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallâhu anhüm) böyle hükmettiler. " [Nesâî, Büyu' 96 (7,313).][134]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, çalınan malı mal sahibi, çalanda değil de hırsızın sattığı müşteride gördüğü taktirde, müşteriyi mağdur etmemek için, ödediği parayı vererek kurtarmayı mal sahibine tavsiye etmektedir. Ancak, bu mevzuda Semüre İbnu Cündeb tarafından rivâyet edilen bir diğer hadis, çalınan malı, eski sahibi, müşteride bulduğu taktirde almasını, parasını hırsızdan müşterinin aramasını tavsiye etmektedir. Ulemâ çoğunlukla kaydedeceğimiz bu ikinci hadisle amel etmeye meyletmiştir.
?????????? ??????? ???????? ??????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ???? ???????
"Kişi (çalınan) malını aynıyla bulursa onu alma hakkına sahiptir. Müşteri, ödediği parayı satandan (hırsızdan) geri alır".
Hattâbî gasbedilen, çalınan, kapıp kaçırılan vs. malların hep bu hükme tabi olduğunu belirtir. [135]

?14? ??? ????? ?? ???? ?? ??? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ?????? # ???????: ? ???????? ?'????? ?? ?????????[. ????? ????? ?????? ???? ???????: ?? ????????? .

14. (1637)- Cünâde İbnu Ümeyye'den rivâyete göre, Büsr İbnu Ertât (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm)'ı dinledim: "Seferde eller kesilmez" diyordu." Tirmizî'deki rivâyette "gazvede." denmiştir. [Tirmizî, Hudud 20, (1450), Ebû Dâvud, Hudud 18, (4408); Nesâî, Sârik 16, (8,91).][136]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud'daki rivâyet, hadisin vürud sebebini de göstermektedir: "Biz, denizde Büsr İbnu Ertât ile beraberdik. Misdar adında bir hırsız getirildi, bir deve çalmıştı. Büsr: "Ben Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm)'ın: "Gavze sırasında eller kesilmez" dediğini işittim" dedi. Eğer bu rivâyet olmasaydı hırsızın elini kesecektik".
2- Görüldüğü gibi, bazı rivâyetlerde "gavzede", bazı rivâyetlerde "seferde" denmektedir. Şârihler seferden de maksad gazve seferidir, yani askerî sefer kastedilmiştir derler.
3- Gazve sırasında el kesmenin yasaklanması, mücrimin düşman tarafına kaçma korkusuna dayanmaktadır. Bu sebeple sefer dönüşü kesilmesi uygun görülmüştür.
Evzâî, bu hükmün sâdece hırsızlık haddine has olmayıp, aynı mânayı taşıyan zinâ haddi, kazf haddi vs.'ye şamil olduğunu söylemiştir. Ancak Cumhûr'un görüşü bunun hilâfınadır: Hadler hazerde de seferde de uygulanmalıdır.
Aliyyu'l-Kârî, Türbüştî'nin: "Belki de Ezvâî, kolu kesilenin fitneye düşerek dar-ı harbe geçeceği ihtimalini düşündü veya, emir gazveye giderken hırsızın elinin kesilmesi, düşmana karşı gücü zayıflatır ve bir fayda sağlamaz diye değerlendirerek, ordunun dönme zamanına kadar tehirini uygun gördü" dediğini kaydeder.
Kadı İyaz: "Resûlullah (aleyhisalâtu vesselâm) bu yasakla, ganimetten çalanın elinin kesilmesini yasaklamayı arzu etmiş olabilir" diyerek meseleye bir başka buud getirmiştir.
Cumhur'un görüşü Ubâde (radıyallâhu anh)'nin şu rivâyetine dayanır:
????????? ???????? ??? ?????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ??? ????????????? ????? ??????????? ??????? ?????? ??? ????????? ???????????
"Allah yolunda, insanlarla uzakta da yakında da cihad edin. Allah yolundaki bu cihadınızda kınayanların kınamalarına aldırmayın. Allah'ın hududunu hazerde ve seferde ikâme edin".[137]

?15? ??? ?????? ?????? ?????? ??????:]???? ??????????: ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ??????? ???????? ??????? ?????: ????????? ?? ?'?????

???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????????? ?????????????? ?????? ?'?????? ??????: ???? ???????? ????????? ?????????????? ??????????????[. ????? ??????? ????? .

15. (1638)- Şâ'bî (rahimehullah) anlatıyor: "İki kişi, üçüncü bir şahsın hırsızlık yaptığına dair şahitlikte bulundular. Bunun üzerine Hz. Ali (radıyallâhu anh) adamın kolunu kesti. Bu iki kişi gidip bir müddet sonra diğer bir adamı getirip: "Biz hata etmişiz, hırsızlığı yapan o değilmiş (bu imiş)" dediler. Hz. Ali (radıyallâhu anh) bunların şahidliğini iptal ederek (getirdikleri bu şahıs aleyhinde kabul etmedi. Ayrıca) onlara, önceki adamın diyetini yükledi ve: "Bilsem ki siz bu işi bilerek yaptınız, kollarınızı keserdim" dedi". [Buharî, Diyât 21 (Bab başlığında senetsiz olarak kaydedilmiştir).][138]

AÇIKLAMA:

Buhârî, bu eseri, "Bir cemaat bir şahsa zulmetseler (yaralasalar, öldürseler, çalsalar, iftira etseler vs.) bunlardan bir tanesi mi cezalandırılır, yoksa cürme iştirak edenlerin hepsi aynı cezaya eşit şekilde çarptırılırlar mı (yani hepsine kısas mı uygulanır)?" diye başlayan uzun bir babın başlığı zımnında kaydeder. Aynı başlıkta "hepsine kısas uygulanır" hükmünü teyid eden çeşitli tatbikat örnekleri kaydeden Buhârî, bab başlığına şöyle devam eder: "İbnu Ömer der ki: "Bir köle gizlice öldürülmüştü. Ömer İbnu'l-Hattâb: "Bilsem ki, bunun öldürülmesine Sana ahalisi iştirak etti, hepsini öldürtürdüm" dedi."
Muğire İbnu Hakim babasından naklediyor: "Dört kişi bir çocuğu müşterek öldürmüşlerdi. Hz. Ömer dördünün de öldürülmesini emretti..."
İbnu Hacer, Buharî'nin senetleri atarak, özetleyerek kaydettiği bu vak'aların kaynaklarını, hâdiselerin mahiyetini vs. Fethu'l-Bârî'de uzun uzun kaydeder.[139]

ALTINCI BÂB

HADDÜ'L-HAMR

HAMR NEDİR?

Kur'an-ı Kerim'de içki ve uyuşturucularla ilgili yasak dile getirilirken, münhasıran belli bir maddeye has olan bir kelime değil, daha ziyade, insanda belli bir "hal"e sebebiyet veren bir maddenin ismi kullanılmıştır. Böylece yasak, münhasıran muayyen bir madde için değil, söylediğimiz "hâl"i hâsıl eden bütün maddeler için gelmiş olmaktadır.
Sözkonusu "hâl" aklın örtülmesidir. Öyle ise yasak aklın örtülmesine sebep olan bütün maddeler içindir. Kur'an-ı Kerim'in bu maksadla kullandığı kelime hamr'dır. Hamr, lügat olarak, bir şeyi örtmek mânasına gelen bir kökten türemiştir. Arapça'da şahitlikten kaçarak gördüğünü gizlemek, utanmak, örtmek, örtü, kapak gibi pekçok kelime aynı kökten gelir. Kelime âyete şöyle geçer:
"Ey iman edenler, HAMR (içki), kumar, (tapınmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçınınız ki muradınıza eresiniz. Şeytan, hamrda ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alı koymak ister. Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?" (Maide 90-93).
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Kur'an'da geçen hamr kelimesinin belirttiğimiz şekilde anlaşılması, eksik veya yanlış te'vil ve yorumlarla gayesinden saptırılmaması için, ????? ???????? ?????? "Aklı örtüp sarhoşluk veren herşey, Kur'an-ı Kerim'de yasaklanmış olan hamr'dır" buyurmuştur.
Bu Nebevî irşad gözönüne alınınca şeytanların ortaya atıp câhillerin aldandıkları: "Kur'an şarabı haram etmiştir, rakıyı, birayı haram etmemiştir" veya "Şarap içmek rakı içmekten daha büyük günahtır, çünkü Kur'an'da şarap ismen zikredilmiş, rakı zikredilmemiştir" gibi sözlerin ne kadar yanlış ve hakikatten uzak oldukları anlaşılır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hamr konusunda ileri sürülecek başkaca mugalataları önlemek için çeşitli uyarmalarda da bulunmuştur:
1- "Ümmetim hamr'a başka bir ad takarak onu içecektir". Bu hadis, "Kur'an'da şarap haram edilmiştir, bira değil" diyenlere cevap verir.
2-"Bilesiniz üzümden hamr yapılır, hurmadan hamr yapılır, baldan hamr yapılır, arpadan hamr yapılır, buğdaydan hamr yapılır, (mısır ve pirinçten hamr yapılır). Ben sizi sarhoş eden her şeyden yasaklıyorum."
Bu hadis de, "Kur'an'da üzümden yapılan şarap haram edilmiştir, bira arpadan yapılmadır, haram değildir" sözüne cevaptır.
3- "Sarhoş eden bir şeyin azı da çoğu da haramdır". "Bir küpü (farak) içilince sarhoş olunan şeyin bir avucu dahi haramdır"
Bu hadisler de: "Dinimiz sarhoş olmayı haram kılmıştır, sarhoş etmeyecek az bir miktar, haram değildir" diyenlere cevap vermektedir.
Kısacası dinimiz, aklı örten ve sarhoşluk veren her şeyi -içki nevinden olsun, başka nevden olsun, az olsun, çok olsun, sarhoş edecek miktarda olsun, etmeyecek miktarda olsun- kesinlikle yasaklamıştır. Daha fazla açıklamayı içkilerle ilgili bahse (2263-2279 numaralar arasında kalan hadisler) bırakarak burada, içki yasağını ihlâl edenlere İslâm'ın derpiş ettiği hadle ilgili hadislere geçiyoruz:[140]

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ?? ???????? ??????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ????? ???????:]?????? ????? ?????? # ???????? ???? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????: ????????? ????????? ?????? ???????????????? ???? ??????: ?????? ????????? ??????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????[.

1. (1639)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm), hamr için, hurma dalları ve nalınlarla hadd vurdu. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) kırk darbeyle hadd vurdu". [Buharî, Hudud 2, 4; Müslim, Hudud 37, (1706); Tirmizî, Hudud 13, (1343); Ebû Dâvud, Hudud 26, (4479).] [141]

AÇIKLAMA:

Hamr içenlere verilecek ceza hususu biraz münakaşalıdır. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) ve Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) zamanlarında kırk kadar darbe imiş, Hz. Ömer zamanında bu hal bir müddet devam etmiş ise de bilahere tedricen artırılarak 80 darbeye kadar çıkarılmıştır. Hz. Ömer'in artırmasının sebebi, gittikçe artan refah sebebiyle içki istihlâkinin fazlalaşması, Hz. Peygamber zamanındaki haddin küçük görülerek kaale alınmamasıdır. Halkın verimli arazilere gidip, bağ bahçe işlerini geliştirdiği, bu sebeple içenlerin çoğaldığı ve hatta Halid İbnu Velid'in bu mevzuda mektup yazdığı belirtilir. Hz. Ömer, bunun üzerine yasağın daha müessir olabilmesi için, müeyyidenin ağırlaştırılmasını uygun görür. Hatta -müteakip rivâyetlerde görüleceği üzere, yüce Halife (radıyallâhu anh) meseleyi istişare konusu yapar. Muhacir, Ensar ve Ashab'ın fikirlerini alır. Abdurrahman İbnu Avf: Kur'ân'da zikri geçen haddlerin en hafifi olan 80 darbeyi tavsiye eder. Hz.Ali (radıyallâhu anh) de bu neticeye ulaşan bir görüş ortaya koyar: "Bir kimse şarap içerse sarhoş olur, sarhoş olan hezeyanda (saçmalama) bulunur. Hezeyan yapan iftira da atar, iftiranın cezası Kur'an'da 80 sopadır". Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: ?????????? ?????????? ????????? ???????????? ????????????? ???? ??????? "Benim sünnetime ve benden sonra da Hulefâ-i Râşidin'in sünnetine sarılın" hadisini esas alan İslâm ulemâsı, bu meselede Hz. Ömer zamanındaki icmayı esas almıştır.
Aynî, değişen şartlara göre, Hz. Ömer'in hadd-i hamrı artırdığını belirttikten sonra: "Eğer Ömer bu zamana yetişseydi, muasırlarımız için onun iki misline hükmederdi" der.

İçki haddi uygulanırken ne ile vurulmalı meselesi de bazı izahlar gerektirmektedir. Sadedinde olduğumuz rivâyet hurma dalı ve ayakkabı (nalın) ile vurulabileceğini gösterir. Bazı rivâyetler elbiseden de söz eder. Kamçı hususunda ihtilâf edilmiştir.
İbnu Hacer bu meselede üç görüşten bahseder:
a) En doğru görüşe göre: Kamçı ile vurmak caizdir, ancak ellerle, ayakkabılarla ve elbise ile vurmakla iktifa edilmesi de caizdir.
b) Kamçı ile vurulmalıdır.
c) Kamçısız vurulmalıdır.
Kamçı ile vurmayı caiz görenler, kamçının sopa ile kamış arası kalınlıka olmasını şart koşarlar. Hurma dalı ve benzeri şeyleri tecviz edenler, bunların yaş kuru arası ve mûtedil olmasını şart koşarlar.
Vururken de ne çok şiddetli, ne de çok hafif olmayıp vasat olması, vuran kimsenin elini başından daha yukarı kaldırmaması şart koşulmuştur. Kamçıya karşı olanlar, "kamçı ile vurulurken ölüm olursa vurana diyet gerekir" demişlerdir.
İbnu Hacer vurulacak cisimle ilgili ihtilâf hakkında şu açıklamayı yapar: "Müteahhirundan bazıları orta bir yol tutarak: "Mütemerrid yani içkide ısrarlı olanlara kamçı, zayıflara ve mütemerrid olmayanlara durumlarına göre elbisenin kenarı veya ayakkabılar kullanılır" demiştir. Uygunu da budur."[142]

?2? ??? ??? ?? ??? ???????]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?? ????? ????????? ?????? ???? ???????: ???? ??? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?? ????? ????????[. ????? ???? .

2. (1640)- Sevr İbnu Zeyd el-Dîlî anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), hamr için uygulanması gereken haddin miktarı hususunda (Ashabla) istişarede bulundu. Hz. Ali (radıyallâhu anh): "Seksen sopa vurulmasını uygun görüyorum" dedi. Çünkü kişi, içince sarhoş olur, sarhoş olunca hezeyana düşer (saçmalar), hezeyana düştü mü iftira atar. (İftiranın cezası ise 80 sopadır). Böylece Hz. Ömer (radıyallâhu anh) içki içenler için haddi 80 sopa takdir etti." [Muvatta, Eşribe 2, (2, 842).][143]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste geçti.

?3? ??? ????????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ?? ???????? ?????????? ????? ????? ??????????? ?????????? ?????????????? ????? ????? ?? ?????????? ?????? ????? ??????: ?????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ?????????? ????? ??????
????????? ?? ????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? .

3. (1641)- Abdurrahman İbnu Ezher (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Huneyn'de iken Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e şarap için bir adam getirildi. Resûlullah (tahkiren) yüzüne toprak saçtı. Sonra Ashab'a emretti, ayakkabılarıyla ve ellerinde bulunan (deynek, çubuk vs) başka şeylerle adama "Yeter, çekin ellerinizi" deyinceye kadar vurdular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) de içki içenlere kırk darbe vurdurdu. Arkadan Hz. Ömer (radıyallâhu anh) de halifeliğinin başlangıcında kırk sopa vurdurmaya devam etti. Ancak, hilâfetinin sonunda (insanlar azıp fısk artınca) seksen sopa vurdurdu.
Hz. Osman (radıyallâhu anh) ise iki kere hadd uyguladı: Birini kırk, diğerini seksen yaptı. Hz. Osman'dan sonra Hz. Muâviye (radıyallâhu anh) haddi seksende sâbit kıldı." [Ebû Dâvud, Hudud 37, (4487, 4488).][144]

AÇIKLAMA

Açıklama için babın ilk hadisine (1639) bakılsın.

?4? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ?????? # ?????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ?????????? ??????? ???????[. ????? ???? ???? ???? .

4. (1642)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İçki haddi için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kırk, Hz. Ebû Bekir kırk, Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) seksen sopa vurdular. Hepsi de sünnettir. (Bu bana daha hoş geliyor)." [Müslim, Hudud 38, (1702); Ebû Dâvud, Hudud 36, (4480, 4481).][145]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????????? #: ???? ?????? ????????? ?????????? ??? ??????????? ????????????[. ????? ??? ???? ????????.

5. (1643)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim (ısrarla) içki içerse dördüncü sefere kadar kamçılayın, sonra (devam ederse) öldürün." [Ebû Dâvud, Hudud 37, (4482); Tirmizî, Hudud 15, (1444).]
Ebû Dâvud'un, Kabîsa İbnu Züeyb (radıyallâhu anh)'den yaptığı bir rivâyette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şarap içmiş bir adam getirildi. Hemen celde yapıldı, sonra tekrar getirildi, yine celde yapıldı, sonra tekrar getirildi, yine celde yapıldı, sonra tekrar getirildi yine celde yapıldı ve öldürme kaldırıldı. Artık, ölüm cezası bir ruhsat olarak kaldırılmıştı."[146]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet farklı şekillerde gelmiştir. Hepsi de ilk üçte ceza olarak dayak atmayı, dördüncü seferde öldürmeyi emreder. Tirmizî'nin Buhârî'den kaydettiği bir açıklamaya göre, bu emir, içki yasağının konduğu bidâyete aittir. Sonradan neshedilmiştir. Cumhur bu görüştedir. Bir kimse, içki yüzünden öldürülmez, dördüncü değil onuncu kere içmiş olsa bile.
Yine Tirmizî'nin, İlel kısmında açıkladığına göre, bu hadisle amel eden tek fakih çıkmamıştır. Dolayısıyle, bu hadisle amel etmeme hususunda icmâ hasıl olmuştur. Bazı alimler: "Hadis, hükmüyle amel edilmemesiyle hasıl olan icma ile mensuhtur" demiştir.
Yine Tirmizî, içki sebebiyle kimsenin öldürülmeyeceğini te'yid eden rivâyetlerden şunu kaydeder: "Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet eden Müslüman

kişinin kanı şu üç sebep dışında helâl olmaz: Cana can kısas, dul zâni, dininden dönen."
Bazı âlimler: "Bu hadis, gerçek öldürmeyi değil şiddetle dövmeyi kastediyor" demiştir.
Şunu da belirtelim ki, müteahhirînden bazıları, bu hadisle amel edilmesi gerektiğini söylemiştir. Suyûti ve Sindî bunlardandır. Suyûti, Tirmizî'ye yaptığı Hâşiye'de, dördüncüde öldürmeyi ifade eden ondan fazla sahih ve sarih rivâyet kaydeder. Mensuh olduğunu söyleyenler muteber bir delil gösterememişlerdir.[147]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ????????? # ???? ?????? ?? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ??????? ?? ????????)?1(??????? ???? ????????? #? ??????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ???????? ???? ??????????? ?????????????)?2(???????? ????? ????????? # ???????? ???????: ??????????? ?????? ??????? ????? ??????[. ????? ??? ????.????? »?? ??????« ??? ???? ???? ????? ?? ???????? ??? ???? ???? ????? .

6. (1644)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hamr hususunda kesin bir hadd takdir etmedi. Bir adam içmiş, sarhoş olmuştu. Caddede yalpa yaparken kendisine rastladı. Adamı hemen tutup Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirmek için harekete geçtiler. Adam, Abbâs (radıyallâhu anh)'ın evinin hizasına gelince boşanıp kaçtı ve Abbâs'ın evine girerek ona iltica etti. Durum Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatılmıştı, güldü ve: "Yani o, bunları (kaçma, girme ve iltica) yaptı mı?" dedi. Hakkında herhangi bir emir vermedi." [Ebû Dâvud, Hudud 36, (4476).][148]

AÇIKLAMA:

Hattâbî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sarhoş karşısındaki tavrından, haddu'lhamr'ın haddler içerisinde en hafifi olduğuna delil bulur. Ancak Hattâbî şu ihtimal üzerinde de durur: O zâtın Hz. Abbâs (radıyallâhu anh)'ın evine girmesiyle ona dokunulmamış olması, bu zâtın ikrârı veya âdil kimselerin şehadetiyle suçunun sübut bulmaması sebebiyledir. Mümkündür ki, sokakta herhangi bir sebeple yalpa yaptığını görenler bunu sarhoşluktan yaptı zannettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sarhoşluk görmedi ve bu yüzden onu terketti, hadd vurmadı."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Allah'ın hududu meselesindeki titizliği gözönüne alınınca, bu tahminin oldukça kuvvetli bir ihtimal olduğu söylenebilir. Aksi halde, hududun tatbikatında gevşeklik gösterilmiş, açıkgöz olan kayırılmış olur ki, bu adalet sistemine olan güveni ve sistemin itibarını sarsar.[149]

?7? ??? ???? ?? ???? ?????? ???:]???????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????: ??? ?????? '???? ???? ????? ?????? ????????? ?????? ?? ???????
?????? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ???? ????? ??????????)?1(? ????? ????? ?????? # ???? ?????????[. ????? ???????? ???? ????? ????: ???? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ??? ????????? ??????[.
)?1(????: ?????? ?????? ??? ???????? ??????? ?? ??? ??? ??? ???????.)?2(?? ????? ?????? ??? ??????? ??????? ??????? ??.

7. (1645)- Umeyr İbnu Said en-Nehaî (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallâhu anh)'yı dinledim, şunu söylemişti: "Ben hadd vurduğum kimselerden biri ölecek olsa, içimde üzüntü duymam, ancak içki sebebiyle hadd vurduğum ölürse onun üzüntüsünü hissederim. Çünkü o ölecek olsa (yakınlarına) diyet öderim. Zîra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) içkinin haddi ile ilgili (kesin bir miktarı) sünnet kılmadı. İçki haddiyle ilgili miktarı biz takdir ettik." [Buhârî, Hudud 4; Müslim, Hudud 38, (1707); Ebû Dâvud, Hudud 36, (4486).][150]

AÇIKLAMA:

1- Hattâbî der ki: Hadd tatbiki sırasında mücrim ölecek olsa, haddi icra eden kimseye tazminat ödemesi terettüp etmez. Bu hususta ulemâ ittifak eder. Ancak içki haddi sebebiyle vurulan hadd sırasında ölüm vukua gelse buna diyet ödemek gerekir.
İmam Şâfîî bu meselede, hadd tatbikatında kullanılan vurma âletini gözönüne alır: "Eğer kamçı ile vurulmuş ve ölmüşse diyet ödenir, kamçı dışında bir şey ile vurulursa ölse bile diyet gerekmez. Bu meselede diyetin ödenmesi imamın akîlesine terettüp eder. Keza kırktan fazla vurulsa ve ölüm meydana gelirse yine diyet ödenir."
2- Hz. Ali'nin: "Resûlullah içki haddi ile ilgili (kesin bir miktarı) sünnet bırakmadı" sözü ile, bazı içki içenlere 40 sopa vurdurduğuna dair rivâyetleri İbnu Hacer şöyle te'lif eder: "Resûlullah 80 sopayı sünnet kılmadı veya kırk darbeden fazlası için herhangi bir sünnet bırakmadı" demektir. Nitekim Hz. Ali'nin "...içki haddiyle ilgili miktarı biz takdir ettik" sözü bunu te'yid eder. Bu sözüyle Hz. Ali, Resûlullah'tan sonra Hz. Ömer'in artırmış olduğu miktara işaret eder. Hz. Ali'nin içtihadlarıyla yapılan bu arttırma ile irâde-i İlâhiyeye muvafık hareket edip etmemekten endişe duyduğu ve hatta korktuğu görülmektedir.
3- Hz. Ali'nin, "Resûlullah onu sünnet kılmadı" tâbirindeki zamirle "darbın sıfatı" kastedilmiş olabilir. Yani bu durumda mâna şöyle olur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kamçı ile dövmeyi sünnet kılmadı, içki içenleri, el, ayakkabı, hurma dalı, elbisenin kenarıyla dövmeyi sünnet kıldı." Beyhakî bu hususa dikkat çeker.[151]

)?1(???? ???? ??????.

?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????]?????? ?????? ???? ????? ????????? ?? ????????? ???????: ????????? ???? ???????? ?????? ????? ???????[. ????? ???? .

8. (1646)- İbnu Şihâb (rahimehullah)'a:
"- Köle içki içecek olursa ona tatbik edilecek haddin miktarı nedir?" diye sorulmuştu, şöyle cevap verdi:
"- Bana ulaştığına göre, ona, hüre verilen cezanın yarısını uygulamak gerekir. Hz. Ömer, Hz. Osman ve İbnu Ömer (radıyallâhu anhüm ecmain) içkide, kölelerine, hürlere tatbik ettikleri haddin yarısını tatbik ederlerdi." [Muvatta, Eşribe 3, (2, 842).][152]

?9? ??? ??? ?????? ???:]??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ????????? ?? ???????? ??? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ?????? ??????: ? ????????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

9. (1647)- Said İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), içki sebebiyle Rebîa İbnu Ümeyye'yi Hayber'e sürdü. Oradan kaçıı

Herakliyus'a giderek Hıristiyanlığa geçti. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bu hâdise üzerine: "Bundan böyle hiçbir Müslümanı sürmeyeceğim" dedi. [Nesâî, Eşribe 47, (8, 319).][153]

AÇIKLAMA:

Aslında hududa giren sürgün cezası sâdece zinâda vardır, içki haddinde sürgün cezası yoktur. İmam, ta'zir selâhiyetine dayanarak, bu çeşit cezalar verebilir. Şu halde Hz. Ömer, sürgün cezası vermeyeceğim demekle haddin miktarında kısıntı yapmış olmuyor, "ilave olarak verdiğim sürgün cezasını vermeyeceğim" demiş oluyor.[154]

?10? ??? ??? ?????? ?????? ?????] ???? ?????: ???? ????????? ????????? ??????? ???????? ????? ????? # ?????????? ?????? ????? ?????? # ???? ???????? ?? ??????????? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ???? ?????????: ??????????? ?????????? ??? ??????? ??? ?????? ????? ?????? #:
? ???????????? ?????????? ??? ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ???????.??? ????? '?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]? ????????? ????? ?????? ???????: ?????????? ?????????? ?????????? ???? ????????[.

10. (1648)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Lakabı Hımâr olan bir adam vardı. Bu zat zaman zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı güldürürdü. Hz. Peygamber bu adamı, içki sebebiyle dövdürmüştü. Bir gün yine içki suçuyla getirildi. Resûlullah emretti, celde uygulandı. Cemaatten birisi: "Allah'ım şu adama lânet et! Kaç sefer içki sebebiyle getirildi, bir türlü ıslah olmuyor)" diye beddua etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Ona lânet etmeyin. Allah'a yeminle söylüyorum, bu adam hakkında bildiğim bir şey varsa o da Allah ve Resûlü'nü (samimiyetle) sevmiş olmasıdır" buyurdu." [Buhârî, Hudud 5.]
Ebû Dâvud'da, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den kaydedilen bir rivâyette: "Böyle söylemeyin, fakat şöyle deyin: "Ey Allahım, ona rahmet et, onun taksiratını affet!" buyurmuştur.[155]

AÇIKLAMA:

1- Burada lakabı zikredilen sahabi, Nuaymân İbnu Amr (radıyallâhu anh)'dır. Akabe, Bedr ve sonraki savaşlara katılmıştır. Çok şakacı olduğu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı güldürecek söz ve davranışlarda bulunduğu belirtilir. Meselâ Medine'ye turfanda bir şey gelince borçlanarak alıp Resûlullah'a hediye ettiği, borç ödeme zamanında, adamı Resûlullah'a götürüp, Hz. Peygamber'e ödettiği, keza zaman zaman borçla aldığı yağ ve balları Hz. Peygamber'e hediye ettiği, borç ödeme zamanında Hz. Peygamber'e ödettiği belirtilir. Hz. Ebû Bekir'le çıktığı Şam Seferi sırasında, eşyaların başını bekleyen arkadaşı Süveybıt'ı, gıyabında "kölem" diye yoldan geçen kervana on deveye satar ve tenbih eder: "O inatçıdır, köle değilim der, inanmayın." Süveybıt'ı bağlayıp götürürler. Neden sonra durumdan haberdar olan Hz. Ebû Bekir adam göndererek kurtarır.
İbnu Hacer, bu zatla ilgili rivâyetlerin ihtilâflı olduğunu, te'lif edebilmek için iki şahsın varlığını kabul etmek gerektiğini söyler: 1- Nuayman, 2-Abdullah İbnu Nuayman. Bizim için teferruat gereksiz.
2- Lanet , Arapça'da iki mânada kullanılır:
a) Sebb yani hakaret, kötü söz mânasında.
b) Allah'ın rahmetinden uzak kalması. Bu, kelimenin aslî mânasıdır.
Bir Müslümanın diğer bir Müslümana lanet edip edemeyeceği hususunda İslâm ulemâsı bazı görüşler ortaya koymuştur:
* Âlimler, hadd tatbik edilen günahkârlara aslî manada lanetin kullanılmasını tecviz etmezler. Çünkü tatbik edilen haddin işlediği günaha kefaret olacağı, böylece günahtan kurtulacağı kabul edilmiştir. Hususan, hadiste belirtildiği üzere, Allah ve Resûlü'nü seven kimse için bu mânada lanet etmenin haram olduğu belirtilmiştir. Böylelerine Allah'tan af ve mağfiret dilemek mendubtur. Bu görüş sahipleri, kişi dinden çıkmadıkça, günahı sebebiyle lanet etmeye cevaz vermezler.
* Zelle sebebiyle lanet mutlak olarak yasaktır.
* Günahı açıktan işleyenlere lanet etmek caizdir.
* Muayyen bir kimse hakkında lanet mutlak olarak yasaktır.
* Muayyen olmayan kimse hakkında caizdir. Çünkü bu, kötü fiilden zecrdir, caydırmadır. Ama bu, muayyen kimse hakkında eza ve sebbdir, halbuki Müslümana eza yasaklanmıştır.
Nevevî'nin, el-Ezkâr'da bahsettiğine göre günahlardan birini işlediği bilinen bir kimsenin şahsına bedduada bulunmak, hadisin zahirine göre haram olmamalıdır. Gazali ise haram olduğuna işaret etmiştir. Demiştir ki: "Lanetin mânası, bir insan için kötülük istemektir, meselâ: Allah onun bedenine sıhhat vermesin! demek gibi. Bunlar hep mezmumdur."
Muayyen şahsa, cürmü sebebiyle, beddua edilebileceği kanaatinde olan Nevevî, cevaza delâlet eden hadisler meyanında, Resûlullah 'ın "Sağ eliyle ye!" emrine: "Muktedir olamıyorum" diye muhalefet edene: "Muktedir olma!" diye bedduasını misal verir. "Bunda, şeriatın hükmüne muhalefet edene beddua etmenin caiz olacağına delil vardır" der. Buhârî gibi bazıları, masiyetle muttasıf olanlara, isimlerini zikretmeden, umumî bir üslubla beddua etmenin caiz olacağına hükmetmişlerdir.
Bu sonuncu görüşü daha hikmetli bulan İbnu Hacer: "Bir kimsenin ismen lanet edilmesi, onu günahta ısrara veya tevbesinin kabulü hususunda ye'se atabilir, halbuki, beddua ve lânet, muayyen bir şahsa değil, günahla muttasıf olanlara umumî bir üslubla yapılacak olsa, bu o günahı işlemekten bir zecr ve caydırma ve işleyen kimseyi de ondan koparma ve uzaklaştırma olur" der.
Yeri gelmişken, Bulkînî'nin bir açıklamasını kaydedelim: Ona göre, yatağa davet ettiği karısı imtina edecek olursa, koca, şahsen beddua edebilir. Çünkü hadiste, böylesi kadınlara, sabah oluncaya kadar meleklerin lanet ettiği belirtilmiştir. Bazıları: "Burda lanet okuyan melektir, insanlar melekleri kendine örnek yapamaz..." gibi mülahazalarla bu meselede tevakkufu ihtiyar edenlere: "Melekler masumdur, masumlar örnek alınabilir" diye cevap vererek, Bulkînî'yi te'yid edenler olmuştur.
3- Ulemâ, bu rivâyetten hareketle, "mürtekibü'lkebîre (büyük günah işleyen) kâfirdir" diyenleri reddetmiştir. Çünkü öylelerine lanet yasaklanıyor, üstelik dua emrediliyor.
4- Hadis, yasakları irtikab etmenin Allah ve Resûlü'nü sevmeye mani olmadığını göstermektedir. Mürtekibü'lkebîrenin kalbinde samimi şekilde Allah ve Resûlü'nün sevgisi bulunabilir. Bu husus, sadedinde olduğumuz hadiste, bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kelamıyla sarihan ifade edilmiş olması, mesele üzerine mülahaza yürüteceklere en müskit cevaptır.
5- Keza, bu hadis, kendisinden mükerrer sefer masiyet sâdır olan kimsenin kalbinden Allah ve Resûlü'nün sevgisinin çıkıp gitmeyeceğine delil olmaktadır. Şu halde, bir başka hadiste ifade edilen: "İçki içen, mü'min olduğu halde içki içmez" hadisinde, imanın nefyi kastedilmediği, kemâli kastedildiği şeklindeki yorumu, bu hadis te'yid eder. Yani o ifadede Resûlullah : "İçki içen kâfir olmuştur" demek istememiş, "Kişi kâmil bir imana sahip olarak içki içmez. İçki, imanı zayıflatır, derecesini düşürür" demek istemiştir. Ancak, hadiste şu mâna dahi mevcuttur ve bunun esas alınması gerekir: Günahkârın kalbinde Allah ve Resûlü'ne olan sevginin devam etmesi mutlak değil, mukayyeddir, bir şarta bağlıdır. O şart da günaha düşmüş olmasına pişman olması ve kendisine hadd tatbik edilmesidir. Böylece mezkur günah, ondan silinir. Böyle yapmadığı, günahları kalbten temizlemediği takdirde, kalbinin tekrarlar sebebiyle o günah üzere karar

kılacağından korkulur. Çünkü, başka hadislerde her işlenen günahın kalpteki iman nurunu azalttığı, siyah lekeleri artırdığı belirtilmiştir.
6- Bu hadis, dördüncü veya beşinci sefer içki suçuyla gelen kimsenin öldürülmesine dair emrin neshedildiğini gösterir. İbnu Abdilberr bu şahsın elli seferden fazla bu suçla getirildiğini kaydetmiştir. [156]

İÇKİ VE İDEOLOJİ VEYA SİNEGİ KARTALA HÂKİM KILAN SİLAH

Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere
Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu.
Yunus Emre
Batı, alkolün ne derece güçlü bir silah olduğunu geçmiş asırlarda keşfetmiştir. Öylesine güçlü ki, en ileri ateşli silahlar bile ona yetişememektedir.
Fethedilen Amerika kıtasında Kızılderililerin mukavemeti içki ile kırılmış, Afrika ve Okyanus adalarında birçok yerli kavimlerin nesilleri ve isimleri yeryüzünden içki ile silinmiştir. Kendi kitaplarında okuduğumuza göre, Batılı sömürgeciler, fethettikleri topraklardaki yerli ahaliye, bedava denecek derecede ucuz ve bol miktarda içki vererek, onları önce sarhoş, sonra da alkolik etmişlerdir. Bundan sonraki vetireyi anlamak zor değil.
Herkesi saran alkol iptilası... Ve "zevkinden başka bir şey düşünmeyen" insanlar yığını veya sürüsü...
Bu hâle gelmiş bir halka artık cemaat veya cemiyet denemez. Zîra insanları birbirine bağlayarak onlardan bir cemiyet meydana getiren şey, aralarında yaşayan mânevî bağlar, içtimâî değerlerdir: Din ve insanlık duygusu, aile ve akrabalık endişesi, şeref, haysiyet ve vatan hissi gibi. Bunları kaybeden insanlar artık yığındır, sürüdür, cemiyet değil.
Avrupalı fiilen keşfetmiştir ki zevkinden başka düşüncesi kalmayan alkoliklerde bu hisler külliyyen kaybolmakta.. neticede âileler çözülmekte ve dağılmakta, doğum korkunç şekilde düşmekte.. mevcut nüfus da çeşitli hastalıkların da araya girmesiyle hızla eriyip gitmekte.
Ve Batı istilâsına mukavemet, sıfıra müncer olmakta...
Bundan kolay, bundan kârlı istila yolu olur mu?
Bu silahsız, kansız, kavgasız istilâ metodunun keşfi, atomun keşfinden daha ehemmiyetli olmaz mı?
Nitekim İngiltere, 19. asırda bu yolla koca Çin kıtasını istilâya kalkmış, daha da müessir olabilmek için alkollü içkileri de yeterli bulmayarak, afyon başta olmak üzere uyuşturuculara başvurmuş, Hindistan'dan istihsal ettiği afyonu zorla Çin'e satmaya kalkmış.. Çin buna mukavemet edince de, satışı zorla gerçekleştirmek için silaha sarılmıştır. 1839-1842 yılları, İngilizlerin uyguladıkları "içki ve uyuşturucular vasıtasıyla Çin'i istilâ planları"nın "Afyon Harbi" adıyla tarihe geçen silahlı safhasını teşkil eder.
"Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere
Yalan değil gerçektir dünya gördü tozunu."
Osmanlı Devleti'ni yıkmada da içki ve kadın önde gelen silah olmuştur. Şurda burda baş çekip halkı isyana teşvik eden liderler hep bu yolla, casuslar tarafından elde edilmiş, satın alınmış ve ikna edilmişlerdir. Bu konuda teferruat ve ibretâmiz canlı örnekler görmek, Arabistan, Yemen isyancılarının İngiliz ajanlarınca nasıl önce iğfal edilip sonra da isyana sürüldüklerini anlamak isteyenlere Doç. Dr. İhsan Süreyya Sırma'nın vesikalara dayanarak hazırladığı "Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri" adlı kitabını tavsiye ederiz.[157]
İçki aleyhine beynelmilel teşkilatlar kuran, nutuklar çeken günümüz Batısı, bu huyundan vazgeçmiş olabilir mi?
Bu soruya "evet!" demek büyük bir gaflet, hatta gafletin ötesinde aptallık olur. Batı, dünyayı istilâ planında, bu silahın ehemmiyetini fazlasıyla takdir etmekte ve kullanmaya devam etmektedir. Batı'nın yaygarası, biraz da zararın kendine dokunmasından, silahının geri tepmesinden ileri gelmektedir. Zamanımızda içki ve uyuşturucular Batı gençliğinde bütün şiddetiyle yıkıma başlamıştır. Kader-i İlâhî belki de böyle cezalandıracaktır.
Ancak şunu iyi bilmemiz gerekmektedir: Bizim gibi geri kalmış, Batı'nın zebunu olmuş memleketlerde, şimdilerde, içki ve uyuşturucularla ifsad işi yerli ajanlarla, görünmez baskı güçleriyle, aldatıcı sloganlarla yürütülmektedir. Neokoloniyalizm denen yeni sömürgecilik metodu bu değil mi?
Yani Batı menfaatlerini, üçüncü dünya ülkelerinde, halkın her an reaksiyon gösterebileceği Batılı askerler, Batılı koloniler, Batılı elemanlarla değil, yerli elemanlarla yürütmek. Yani içki, para, kadın gibi vasıtaları kullanarak, kafası, vicdanı, fikriyatı satın alınmış yerli aydınlarla. Mahallî kanı taşıyan, mahallî dili konuşan, mahallî kıyafeti taşıyan, pekçok zahiriyle özbe öz mahalli olan fakat, düşüncesiyle, fikriyle çalınmış aydınlarla... Batı'nın isteğine, menfaatlerine uygun hareket eden aydınlarla...
Üçüncü dünya ülkelerinde, Batı istilâ siyasetinin nüfuzu ve kontrolü altına düşen bir çok çevrelerde bugün hâlâ, terfi ve terakkinin, yeni ünvanlar iktisabının tavizsiz şartlarından biri içki içmektir. İçki içmeyenler o muhitlere alınmazlar. Ferdler, çeşitli vesilelerle yapılan içkili merasimlerde sıkca imtihandan geçirilirler. Bunlar, zâhirde masum bir anma, bir karşılama veya uğurlama merasimidir, bir yıldönümüdür, normal bir toplantıdır. Gerçekte ise, içkiye alıştırma ve içmeyenleri tesbit ameliyesidir. İçmeyenlerin belli safhalardan sonra yeni terfiler almaları hiç mümkün değildir. Çünkü kilit noktalarına yerleştirilmiş, memleketin âlî menfaatlerine hükmeden satılmış-aldatılmışlar içkiye zebun olmayanları istedikleri gibi kullanamazlar. Çünkü içki içmeyenler, "irtica", "çağdışı" ve benzeri kelimelerle ifade edilen Avrupa menfaatlerine zıt değerler taşıyor demektir, yerli değerlere bağlı, millî menfaatleri ön plana alabilecek demektir. Bu ise Avrupa menfaatlerinin hükümranlığını haleldar eden bir durumdur. Buna göz yumulamaz, müsamaha edilemez. Öyle ise yükselmek isteyen, üst makamlara liyakatini(!) yani millî ve mahallî menfaat ve değerleri, -gösterilen basit bir menfaat karşılığında- bir çırpıda tekmelemeye müheyya olduğunu isbatlamalıdır. Öyle ise yükselmek isteyenler bu isbatın en müessir, en mukni ve mücerreb delili olan içkiperestlik dinine intisab etmelidir; çünkü içkiye alışanlar potansiyel olarak; mübtelâ olanlar da fiilî olarak zevklerinden başka bir şey düşünmeyen robot insanlardır.
Üçüncü dünya ülkelerinde, alkol mübtelâları vasıtasıyla Avrupa menfaatleri adına fethedilmiş olan nice Alamut kaleleri vardır.
Rus halkı, Sovyet içtimâî hayatına intibak edebilmek için alkol almanın zaruretine öylesine inandırılmıştır ki, aileler çocuklarını, daha ilkokul çağında iken alkole alıştırmaktadırlar. Bunun niçinini anlamakta bir sağlık bakanının 1980'de sarfettiği şu söz bize yardımcı olur: "Alkoliklerin sayısında artma olduğunu istatistiklerin göstermesi bizi sevindirir."
Neticede Rusya'da nüfusun tamamına yakını alkolizmin tehdidi altına düşer, alkolden ölenlerin sayısı Amerika'ya nisbeten bin kat artar ve gazetelerde okuduğumuz üzere, Rus Devleti, kurtuluşu, alkolü yasaklamakta görmeye başlar.
Ve İslâm dinindeki, "alkolün damlasının dahi haram olduğu" hükmünün yüceliği, fıtrîliği bir kere daha ortaya çıkar.
Devletimizin, telâfisi zor noktalara gelmeden, Avrupa'nın sömürü silahı olan alkol konusunda daha ciddi tedbirler almasını temenni ederiz. [158]

YEDİNCİ BÂB

HADDLERDE ŞEFAAT VE MÜSAMAHA HAKKINDA

?1? ?? ???? ?? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????]?????? ?????? ????? ?????? # ???????: ???? ??????? ??????????? ????? ????? ???? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ???????? ???? ?????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ?? ??????? ????????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????????)?1(?????? ???????? ?????? ???: ?????? ?????? ???? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ???? ?????? ??????[. ????? ??? ????.»???????????«: ????? ????? ???????? ????? ??? ?????: ????? ?????? ?????? .

)?1(??? ?? ??????: ?? ?????? ????? ??? ?????. ??????? ?? ???: ??????? ????? ??? ???? ??? ??? ?? ?????

?? ??? ?????? ???? ??? ??? ?????.

1. (1649)- Yahya İbnu Ebî Râşid'in İbnu Ömer'den naklettiğine göre, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işitmiştir: "Kim şefaat ederek, Allah'ın haddlerinden birinin tatbik edilmesine mani olursa Aziz ve Celil olan Allah'a muhalefet etmiş olur. Kim bilerek bâtıl bir dâvayı kazanmaya çalışırsa ondan vazgeçinceye kadar Allah kendisine buğzeder. Kim mü'mine onda olmayan bir kötülüğü nisbet ederse, bundan tevbe edinceye kadar cehennemliklerin vücudlarından çıkan irinlerden hâsıl olan çirkefin içine iskan eder. Kim haksız bir dâvaya yardımcı olursa, Allah'ın gazabını kazanmış olarak döner." [Ebû Dâvud, Akdiye 14, (3597, 3598).][159]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, şefaat yaparak, nüfuzunu kullanarak, baskı yaparak vs. hangi suretle olursa olsun haddlerden birinin infazına mani olmanın büyük günah olduğunu ifade ediyor. Çünkü Allah'a muhalefet etmek büyük günahtır. İslâm dini her hususta hatta ta'zire giren suçlarda bile şefaatte bulunmayı hoş karşılamış, fakat hududa giren cürümlerde bunu haram addetmiştir (1628. hadise ve açıklamasına bakılsın).
2- Kişinin bâtıl dâvayı bilmesi, kendisinin haksız olduğunu veya karşı tarafın haklı olduğunu bilmesidir. Şu halde açılan bir dâvada haksız olduğu halde, haklı mı haksız mı durumunu bilmeyen veya şüphe üzerinde olan kimse bu tehdidin altına girmez. Öyle duyduğunu anladığı veya karşı tarafın haklılığını bildiği dâvaları, mü'min kişi, kazanma derdine düşmemelidir, tâkip etmemelidir.[160]

?2? ??? ?????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????]?????? ?????? ????? ???? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ???? ??? ??????????? ???????? ???? ??????????? ????????????? ??????: ? ?????? ??????? ???? ??? ????????????? ?????? ???????????: ??????? ??????????? ?????? ??? ????????? ????????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????????? ?????????????[. ????? ???? .

2. (1650)- Zübeyr İbnu'l-Avvâm (radıyallâhu anh)'ın anlattığına göre, hırsızı yakalayıp sultana götürmekte olan bir adama rastlar. Zübeyr adamı salıvermesi için lehinde şefaatte bulunur. Adam:
"Hayır, sultana ulaştırıncaya kadar onu salmam" der. Zübeyr (radıyallâhu anh) şu açıklamayı yapar:
"Şefaat, sultana ulaşmadan önce caizdir. Sultana ulaştı mı, ondan sonra şefaat yapan da, şefaati kabul eden de mel'undur." [Muvatta, Hudud 29, (2, 835).][161]

AÇIKLAMA:

Hududa giren suçlar, sultana veya ona bedel hüküm verecek olan kimseye intikal ettikten sonra affetmek, şefaat etmek mümkün değildir. Bu paralelde yapılacak işlerin daha önceden yapılması gerekir. Bunun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bir örneğini müteakip rivâyette göreceğiz.
Dârakutnî'nin Hz. Zübeyr (radıyallâhu anh)'den kaydına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): ?????????? ??????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ????????? ??????? ??? ????? ?????? ??????
"Mücrimlere şefaatinizi suçlu valinin önüne çıkmazdan önce yapın. Dâva valiye vardıktan sonra şefaatte bulunsanız, o da affetse Allah valiyi affetmez" buyurmuştur.
İbnu Abdilberr der ki: "Ben bunun aksini bilmiyorum. Günahkârlar lehine şefaat, dâva sultana ulaşmazdan önce güzeldir, hoştur, ama ona ulaştı mı cezayı vermesi üzerine borçtur."[162]

?3? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????]?????? ????????? ????????? ?? ?????????? ??????? ????????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???? ??? ?????? ?????? # ???????? ???? ??? ???????? ??????? ?????? ?????????: ????? ???? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ???????? ????????? ?????? ????? ?????? #: ?????? ?????? ??? ?????????? ????[. ????? ?‘???? ? ??????? .

3. (1651)- Saffan İbnu Ümeyye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Mescide uyumak üzere ridasını yastık yaparak uzanmıştı. Uyurken bir hırsız gelip ridasını aldı. Ama Saffan (uyanarak) hırsızı yakaladı, doğru Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e götürdü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) derhal elinin kesilmesini emretti. Saffan:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben bunu istememiştim, ridam ona sadaka olsun!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Onu bana getirmezden önce niye yapmadın?" diyerek, teklifi reddetti." [Ebû Dâvud, Hudud 14, (4394); Nesâî, Sârik 4, (8, 68); Muvatta, Hudud 28, (2 834).][163]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ????????:]????? ???? ????? #: ????????? ????????? ???? ???????????? ??? ????????????? ????? ????? ???? ???????? ????????? ?????????? ????? ?“????? ??? ??????? ?? ????????? ?????? ???? ??? ???????? ?? ????????????[. ????? ???????.?‘?? ???? ????:]???? ???? ?????? # ???? ??????: ???????? ????? ??????????)?1(??????????? ??? ?????????[. _____)?1(?? ????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ?????.

4. (1652)- Hz. Aişe anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Elinizden geldikçe hadd cezalarını Müslümanlardan defedin. (Muteber) bir özrü varsa hemen salıverin. Zîra imamın yanlışlıkla affetmesi yanlışlıkla ceza vermesinden daha hayırlıdır." [Tirmizî, Hudud 2, (1424).]
Ebû Dâvud'da yine Hz. Aişe'den gelen bir rivâyette: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "İtibarlı kimselerin hudud dışındaki zellelerinden vazgeçin" buyurmuştur." [Ebû Dâvud, Hudud 4, (4375).][164]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet mevkuf ve merfu olarak gelmiştir. Haddlerin tatbikatında titiz olmayı, kesinlik kazanmadıkça, sübutta şüphe bulundukça haddleri tatbik etme cihetine gitmemeyi emretmektedir.Bir başka rivâyette de, ?????????? ?????????? ?????????????? "Şüpheler sebebiyle hadd tatbikatını terkedin" denmektedir.
Şârih Muzhir der ki: "Hadis şunu demektedir: Hadd cezalarını, imkânınız ölçüsünde imama ulaşmazdan önce defedin. Zîra imam, hatâen aff cihetine giderse, hatâen hadd cezası vermesinden hayırlıdır. Zîra imama hadd suçu geldi mi ceza vermesi vacibtir."

Tîbî der ki: "Bu hadisin mânası şu hadisin mânasını te'yid eder:
????????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ????????? ???? ????? ?????? ??????
"Haddleri kendi aranızda affedin, (affı bana bırakmayın). Bana bir hadd intikal ederse onun infazı vâcib olur (af mümkün değildir.)"
Bu hadislerde hitap bütün Müslümanlaradır. Yani, dâva imama veya mahkemeye intikal etmeden hududun af, şefaat gibi yollarla terkedilmesi, resmiyete intikal ettirilmemesi.
Resmiyete intikal edince, imama ve kadıya af veya müsamaha terettüp etmez, bunlar şüphelerle hududu defetmeye çalışırlar. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), günahını itiraf edenlere "Sende delilik var mı?" veya "Muhsan mısın?" diye sormuş. Mâiz hakkında: "Onda delilik var mı?" "içmiş olmasın?" diye soruşturmuş, haklarında haddi tatbik etmemeyi meşru kılacak bir şüphe kapısı, bir özür aramıştır. Bütün bu örnekler, imamın haddleri şüphelere dayanarak terketmekle vazifeli olduğuna bir tenbihtir, uyarıdır. (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şüphe aramasıyla ilgili örnekler için 1605. hadis görülebilir).
2- Ebû Dâvud'dan kaydedilen hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) itibarlı kimselerin -ki zevi'lhey'ât diye geçer ve İmam Şâfiî bunu: "Kendisinden hile zuhur etmeyen" diye açıklar- hudud dışındaki zellelerini cezalandırma cihetine gitmemeyi tavsiye etmektedir. Zelle veya asre, ayak kayması, iradî olarak düşünülerek yapılmayan hata mânasına gelir. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'minlerin hata ve kusurlarının üzerine gidilmemesini umumî olarak daha müsamahalı, bunları teşhir ve tecziyede daha dikkatli olunmasını emretmiş olmaktadır. Burada hitap öncelikle ceza verecek olan makama, imamadır.
Hattâbî der ki: "Hududa girmeyen suçların cezasını takdir yetkisi imama aittir. Bu rivâyet imamların ta'zirde muhayyer olduğunu göstermektedir, dilerse ceza takdir eder, dilerse terkeder. Ta'zir de hadd gibi vâcib olsaydı, itibarlılarla itibarlı olmayanlar eşit olurlardı."[165]

?5? ??? ??? ?????? ????? ?????? ??????]???? ????? ???? ??????? ??????? ???? ???????? ???? ????)?1(??? ???? ?????? # ??????????? ??????? ?????? ??? ???????: ??????????? ????????? ????????????. ?Œ????? ?????? ????????? # ??? ????????: ???? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ????[. ????? ????? ???? ???? .

5. (1653)- İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Eslem kabilesinden Hezzâl denen bir adam, bir başkasını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zinâ isnad ederek şikâyet etti. Bu hâdise: ??????????? ????????? ????????????? "Namuslu ve hür kadınlara (zinâ isnadıyla) iftira atan, sonra (bu babta) dört şahit getirmeyen kimselerin her birine de seksen deynek vurun" (Nur 4) âyetinin nüzûlündan önce idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama: "Ey Hezzâl, onu ridân ile örtseydin, senin için daha hayırlı idi" dedi." [Muvatta, Hudud 3, (2, 821); Ebû Dâvud, Hudud 6, (4377).][166]

AÇIKLAMA:

Bazı rivâyetlerde, Hezzâl'ın cariyesine Mâiz'in muvâkaada bulunduğu, bunun üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Mâiz'i şikâyet ettiği belirtilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mübalağalı bir üslubla (ridanla Mâiz'i _____)?1(?????: ?? ?? ?? ?? ???? ?????. örtseydin diyerek) Müslümanın setredilmesini, hadd cezasına çarptırılması için isticâl gösterilmemesini tavsiye etmiş bulunmaktadır. Ancak, daha önce açıklandığı üzere (1605. hadis) Mâiz, gelip günahını itiraf edecek ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de recme mahkum edecektir.[167]

?6? ??? ???? ?? ???? ????? ?????? ?????? ???:]???????? ????????? # ???????: ? ???????? ?????? ???????? ???????? ??? ?? ????? ???? ??????? ?????? ???????[. ????? ??????? ???? ???? .

6. (1654)- Hâni' İbnu Niyâr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah'ın haddlerinden bir hadd olmadıkça hiç kimse on kırbaçtan fazla dayağa mahkum edilemez" buyurdu." [Buhârî, Hudud 42; Müslim, Hudud 40, (1708); Ebû Dâvud, Hudud 39, (4491); İbnu Mâce, Hudud 32 (2601).][168]

AÇIKLAMA:

Bu, ulemânın çokca ihtilâf ettiği bir hadistir. Haddler dışında ne miktar ceza verilebilir? Bu bahsin giriş kısmında da belirttiğimiz gibi hadd dışında te'dib ve ta'zir cezaları da var. Te'dib, terbiyevî maksadlara yönelik belli kayıt ve şartlar tahtında anne, baba, koca veya hoca gibi büyüklerin sorumlulukları altındakilere uyguladıkları cezalardır. Ta'zir ise miktarı imama veya hâkime bırakılan haddlerin dışında kalan cezalardır. Şu halde, sadedinde olduğumuz hadis, te'dib ve ta'zir suçlarının on darbeyi geçmemesini âmirdir.
Ancak ulemâ, başka rivâyet ve karineleri de dikkate alarak farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İbnu Hacer bunların bir kısmını Buhârî Şerhi'nde hülâsa eder. Biz de mevzuyu oradan yapacağımız bazı iktibaslarla aydınlatacağız: Açıklamasına haddin tarifiyle başlayan şârih der ki: "(Hadiste geçen) hadden murad, Şâri tarafından ne miktar dövüleceği belirtilen cürümdür veya hususî dayaktır veya hususî ukubettir. Bu meselede ittifak edilen suçlar: Zinânın aslı, hırsızlık, sarhoş edici şeyin içilmesi, zinâ iftirası, katl, cana can kısas, organlarda kısas, irtidad edenin öldürülmesi. Ancak son İki suçun (kısas ve mürtedin öldürülmesi) hadd sayılıp sayılmayacağında ihtilâf edilmiştir."
İrtikab edenin cezayı hak ettiği bir kısım cürümler vardır, bunlara verilecek cezaya hadd denir mi denmez mi ihtilâf edilmiştir. Bunlar: Âriyet olarak alınan şeyi inkâr, livata (homoseksüalite), hayvana temas, kadının erkek hayvanı üzerine çekmesi, müsâhaka (tenasül organlarını birbirine değdirmek suretiyle tatmin), zaruret olmadığı halde kan, meyte (lâşe) ve domuz eti yemek, sihir yapmak, içki iftirasında bulunmak, tenbellikle namazı terketmek, Ramazan orucunu mâzeretsiz yemek, zinâ yaptı diye ta'rizde (16) bulunmak.
Bazı âlimler, sadedinde olduğumuz hadiste geçen hadden maksadın hakkullah olduğunu söylemiştir. İbnu Dakîki'l-Îd der ki: "Bana ulaştı ki, bazı muasır âlimler bu mânayı şöyle takrir etmişlerdir: "Haddi, zikredilen miktarı belli cezalara tahsis etmek fukâha tarafından vaz'edilmiş ve benimsenmiş bir durumdur. Ancak şeriat örfünde, başlangıçta, büyük küçük her mâhiyete hadd denmekte idi." İbnu Dâkîki'l-Îd bu görüşü şöyle tenkid eder: "Burada zâhirden ayrılma var. Bu iş nakille mümkündür. Asıl olan naklin yokluğudur." Devamla der ki: "Şâyet biz, hukukullaha giren her bir hakta on adetden fazla vurmaya müsaade edersek bize kendisiyle menetmeyi sağlayacağımız bir şey kalmaz. Zîra, sayıları belli olan haramlar dışında kalan şeyler haram değildir. Ta'zir ise, haram olmayan şeyde meşru olmaz. Öyle ise, (şeriatın belirlediği suçlar dışında kalan bir fiil için haddler hakkında konan miktardan) daha fazla ceza vermenin bir mânası kalmaz."
İbnu Hacer bu mütâlayı kaydettikten sonra der ki: "İbnu Dakîki'l-Îd'in işaret ettiği muasırı, İbnu Teymiyye'dir. Mezkur sözü, onun arkadaşı İbnu'l-Kayyim benimsemiş ve demiştir ki: "Burada verilecek doğru cevap şudur: "Burada hududdan kastedilen şey, Allah'ın emir ve nehiyleridir. Nitekim şu âyette kastedilen de budur: ?????? ?????????????????????? ????????? ???? ????????????? "...Bunlar Allah'ın hudududur (emirleri, kanunları), kim bunlara uymazsa onlar zâlimdirler" (Bakara 229). Bir başka âyette hududa uymayanlar için: ??????????? ???????? "...nefsine zulmetmiştir" (Talâk 1) buyurulmuştur. Bir başka âyette de: ?????? ??????? ?????? ??? ??????????? "Bunlar Allah'ın hudududur (yasakları), sakın onlara yaklaşmayın" (Bakara 187) buyurulmuştur. Bir başka âyette: ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ????????? ?????????? ?????? "Kim de Allah ve Resûlü'ne isyan eder ve Allah'ın hududunu (sınırlarını) çiğneyip geçerse, onu içinde ebedî kalacağı bir ateşe koyar" (Nisa 14) buyurulmuştur." Sonra İbnu'l-Kayyim: "Ma'siyete girmeyen te'diblerde ondan fazla vurulmaz, babanın

evlâdını te'dibi gibi" der.
İbnu Hacer, bu iktibastan sonra kendi görüşünü şöyle açıklar:
"Günah ameller (meâsi) bir kısım derecelere ayrılabilir. Hakkında verilecek
---
(16) Burada ta'rîz'den kastedilen şey, açık bir iftira yâni kazf olmayıp zina ettiğini imâ eden, zihne bu mânayı ilham eden ifâde tarzıdır. cezanın miktarı belirlenmiş olan suçlarda ceza artırılamaz, bu asılda müstesna kılınmıştır. Hakkında ceza belirlenmemiş olan suça gelince, eğer bu büyük bir suçsa, buna -tıpkı işaret edilen âyetlerde olduğu üzere- "hadd" denmesi ve cezasının artırılması, müstesnaya dâhil edilmesi caizdir. Eğer bu küçük bir suçsa, işte, artırma câiz değildir sözüyle bu kastedilmiştir. Takiyuddin İbnu Dakîki'l-Îd'in mezkur muasırından kaydettiği görüşü -şâyet kasdı bu idiyse- bertaraf eder.

İbnu Mâce ta'zirle ilgili olarak Ebû Hüreyre'den şu rivâyeti kaydeder: ? ?????????? ?????? ???????? ????????? "On kamçıdan fazla ta'zir cezası vermeyin." Selef, bu hadisin delâlet ettiği hükümde (medlulünde) ihtilâfa düşmüştür. Leys, ve -meşhur kavlinde- Ahmed, İshak ve bazı Şafiîler bunun zâhirini esas almıştır. Mâlik, Şâfiî ve Ebû Hanife'nin iki arkadaşı (İmam Muhammed ve Ebû Yusuf): "On kamçıdan fazla ceza caizdir" demişlerdir. Ancak ziyade edilebilecek miktarda tekrar ihtilafa düşmüşlerdir. Şâfiî: "En az miktardaki hududa ulaşmamalıdır" demiştir. Ayrıca en az miktardaki hududdan ne anlamalıdır, hür kimsenin hududunu mu kölenin hududunu mu? (Zîra köleye tatbik edilen hadd, hüre takdir edilenin yarısıdır). Bu hususta iki kavl var:
Bir kavle göre her ta'zir, kendi cinsinden bir hadde göre tesbit edilir ve o haddin miktarını aşmaz.
Diğer bir görüşe göre: Bu imama kalmıştır, dilediği miktarda takdir eder. Ebû Sevr bu görüştedir.
Bu hususta şu farklı görüşler rivâyet edilmiştir:
* Hz. Ömer'in Ebû Musa (radıyallâhu anhümâ)'ya: "Ta'zir cezasında yirmi kamçıdan fazla vurma" diye yazdığı belirtilmiştir.
* Hz. Osman'a göre ta'zir otuz kamçıdır.
* Hz. Ömer'in kamçıyı 100'e çıkardığı da mervîdir.
* İbnu Mes'ud, Mâlik, Ebû Sevr ve Atâ'dan, "Ta'zir cezası, şuçu mükerrer işleyene verilmelidir, bir kere işleyene ne hadd, ne ta'zir vardır" dediği rivâyet edilmiştir.
* Ebû Hanife ta'zirin kırk kamçıdan az olmasına hükmetmiştir.
* İbnu Ebî Leylâ ve Ebû Yusuf: "Doksan beş kamçıyı geçmemeli" demişlerdir.
* İmam Mâlik ve Ebû Yusuf'tan bir rivâyete göre "seksen kamçıya ulaşmamalıdır."
Bu kaydedilenler, hadisle ilgili söylenenlerden bir kısmıdır.
* Bazıları, hadiste kaydedilen tahdidin sopa (celde) ile ilgili olduğunu söylemiştir. Meselâ, çubuk veya elle vurmada on vuruştan fazla olabilir, ancak hududun en azını geçemez. Şafiîlerden İstahrî böyle demiştir. İstahrî, bunu söylerken darb (vurma) lafzıyla gelen rivâyeti görmediğini ortaya koymuştur.
* Bazıları, bu hadisin mensuh olduğunu söylemiştir. Neshe, Ashâb' ın (bununla amel etmeme hususundaki) icmâı delâlet eder. Bununla Tâbiin'den herhangi birinin amel etmiş olması da reddedilmiştir. Fukahâdan Leys İbnu Sa'd'ın görüşü budur.
* Bazıları bu hadisin, kendisinden daha kuvvetli olan bir şeye muhalefet ettiğini, bu şeyin te ta'zirin hududa muhalif bir ceza olduğu hususundaki icma olduğunu söylemiştir. Bunlara göre, sadedinde olduğumuz hadis ise ta'ziri on ve daha aşağısı ile sınırlamakta ve böylece bir nevi hadd olmaktadır, halbuki ta'zirin miktarını, sayı yönüyle değil, teşdid ve tahfif yönüyle takdir etme işinin imama bırakıldığı hususunda da icma vardır. Zîra ta'zir, (insanları kötülükten) caydırmak için meşru kılınmıştır: İnsan vardır sözden anlar vazgeçer, insan vardır şiddetli dayak da fayda etmez. Bu sebeple herkese uygulanacak ta'zir durumuna göre farklı olabilir.
Bu görüş de tenkid edilmiş ve: "Hadd cezası ferde göre artmaz, eksilmez" denmiş, keza: "Tahfif ve teşhid müsellemdir ancak, mezkur adede müracaat edilmekle birlikte ferdlerdeki cayma durumu nazara alınmamaktadır. Nitekim hadd cezasının kötülükten caydıramadığı insanlar var, buna rağmen (böylelerini illa da caydırmak için) hadd cezasına ta'zir eklenmez. Şâyet her ferd ayrı ayrı nazara alınacak olursa haddin artırılması veya suçluya haddle birlikte ta'zir cezasının da verilmesi gerekir" denmiştir.
Kurtubî, Cumhur'un sadedinde olduğumuz hadisin delalet ettiği mâna ile hükmettiğini söylemiştir. Ancak Nevevî bunun aksini söylemiştir. Esas olan da Nevevî'nin sözüdür, çünkü, bu hadisle hükmeden bir sahabe bilinmiyor. ed-Dâvudî bu hususta özürde bulunarak: "Bu hadis İmam Mâlik'e ulaşmamıştır, o, cezanın, işlenen günaha uygun olması kanaatinde idi, böyle bir görüş, hadisin ona ulaşması hâlinde onun (Mâlik'in) bundan yüz çevirmeyeceğini gösterir, öyle ise, kendisine ulaşan kimsenin bu hadisle amel etmesi gerekir" der.[169]

?7? ??? ???? ?? ???? ????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ??? ??????????? ?? ??????????? ????? ???????? ????? ?‘???????? ????? ??????? ????? ?????????[. ????? ??? ????.

7. (1655)- Hakîm İbnu Hizâm (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde kısas infazını, şiir okunmasını ve haddlerin tatbik edilmesini yasakladı." [Ebû Dâvud, Hudud 38, (4490).][170]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ibâdetten başka -istirahat, hasta ve yaralıların tedavisi, misafirlerin ağırlanması, hapis.. gibi birçok- maksadla kullanılmış olan mescidde aslında meşru olan üç şeyin yasaklandığını ifade ediyor:
1- Kısas infazı: Yani bir adamı haksız yere öldüren kimsenin öldürülmesi, sakatlayan kimsenin sakatlanması... Bazı şârihler bu yasağı, mescidin kanla kirleneceği sebebiyle izah ederler. Maamafih: "Mescid bu maksadla inşa edilmemiştir" diyen de olmuştur.
2- Şiir inşadı: Bundan daha ziyade kötü şiirlerin kastedildiği belirtilmiştir.
3- Hadd tatbiki: İnsanlara müteallik veya Allah'a müteallik her çeşit hadd cezalarının icra ve infazı. Bu çeşit infazlar mescidin hürmetini bozacağı gibi, kirlenmesine de sebep olabilecektir. Aliyyu'l-Kârî ayrıca, mescidlerin zikrullah ve namaz için bina edildiğini, hadd infazı için inşâ edilmediğini kaydeder.[171]

?8? ??? ??? ????? ?? ??? ?? ???? ?? ??? ????? ???? ????? # ?? ?‘???? ???:]??????? ?????? ???? ?‘?????? ?????? ????????? ??????? ???????? ???? ??????? ?????????? ???????? ????????? ??????????? ???????)?1(?????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ???? ???????? ????????????? ????????????? ???????? ??????: ??????????? ??? ???? ????? # ?????? ???????? ????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????? ?????? #? ????????? ??? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ??????????? ??????? ????????????? ?????????? ??????? ??? ?????? ???? ??????? ??????? ????? ????? # ??? ????????? ???? ??????? ?????????)?2(????????????? ????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.

)?1(?? ????? ?????? ??? ???????: ??????? ???????: ?????? ?????? ???????.)?2(????? ?? ??????? ???? ???? ???? ???? ?????.

8. (1656)- Ebû Ümâme İbnu Sehl İbni Huneyf, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ensârî bazı sahabelerinden naklen anlatıyor: "Ensâr' dan bir adam hastalandı ve çöktü, öyleki bir kemik bir deriye döndü. Bir ara Ashab'dan birine ait bir cariye hastanın yanına girmişti. Adam, ona müncezib oldu ve temasta bulundu. Bu sırada, kavminden kendisine geçmiş olsun ziyaretine gelenler oldu. Yaptığı işi onlara haber verdi ve:
"Benim için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sorun, ben yanıma giren bir cariyeye temasta bulundum" dedi. Durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e anlattılar ve ilâveten:
"Hiç kimsede hastalığın bu derece şiddetlisini de görmedik. Adamı sana getirmeye kalksak kemikleri kırılıp dağılacaktır, bir kemik bir deriden başka bir şey değil!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yüz tane hurma çubuğu alın, (bunları tek bir sopa halinde bağlayıp) adama bir kere vurun!" diye emretti." [Ebû Dâvud, Hudud 34, (4472); Nesâî, Kudât 22, (8, 242); İbnu Mâce, Hudud, 18, (2574).][172]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki rivâyet, hadisin Ebû Dâvud'daki vechidir. İbnu Mâce'nin rivâyeti, bunu mânen desteklemektedir. Hadisin Nesâî'deki vechinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın adama hastalığı sebebiyle acıdığı, bu sebeple cezayı hafiflettiği belirtilir. Hadisin bir vechinde, yüz tane ince dal (şimrâh) ihtivâ eden bir hurma dalı (=iskâl) getirip onunla bir kere vurduğu belirtilir. İskâl diye hurma salkımını taşıyan dala denir.
Hadis, hadd sırasında sopa darbesine dayanamayacak olan hastaya, üzerinde yüz ince çubuk ihtiva eden bir hurma salkımı veya buna benzer bir şey vurulabileceğine delil olmaktadır. Ancak bu vuruşta, daldaki bütün çubukların suçluya değmesi şarttır. Maamafih değdiği hususunda duyulacak itimad yeterlidir diyen de olmuştur.
Şevkânî, bu çeşit hilenin şer'an caiz olduğunu söyler ve Kur'ân'dan şu âyeti delil gösterir:
?????? ??????? ??????? ????????? ???? ??????????? "Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme" (Sad 44). (17)İbnu'l-Hümâm der ki: "Bir hasta zinâ yapar ve muhsan olduğu için de hak ettiği hadd recm ise hadd tatbik edilir, çünkü zâten ölümü haketmiştir. Bu hâlde _____(17) Ayet, Hz. Eyyup'la ilgili. Tefsirlerde gelen açıklamaya göre, hastalığı sırasında, bir gün çağırdığı zaman hanımı hizmetine geç gelmişti. İyileşince, yüz sopa vuracağına yemin etti. Kadın ihlâs ve sadakatla hizmet etmekte olduğu için, Eyyup Peygamber (aleyhisselam)'e, yüz ekin sapından yapacağı değnekle bir kere vurması, böylece yeminini yerine getirmesi vahyedilmiştir. recmedilmesi evlâdır. Ancak (muhsan değilse ve dolayısıyla ona terettüp eden) hadd celde (dayak) ise, iyileşinceye kadar dövülmez. Zîra, bu durumda celde tatbik edilmesi, onun helâkına sebep olabilir, adam ise buna müstehak değildir. Eğer, iyileşme ümidi olmayan bir hasta ise, Hanefîlere ve Şâfiîlere göre, yüz şimrâh (ince çubuk) ihtiva eden bir hurma dalı (iskâl) bir kere vurulur. Her şimrâhın bedenine ulaşması şarttır. "Bu durumda, iskâlin (hurma dalının) açık vaziyette olması gerekir" denmiştir.[173]

?9? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ?????? #: ???? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?? ??????????? ??????? ??????? ???? ??? ????????? ???????? ???????????? ?? ?Œ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ???? ??? ??????? ?? ???? ???? ????? ??????[. ????? ??????? .

9. (1657)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir hadd cürmü işler de, cezası dünyada verilirse, Allah'ın adaleti kuluna âhirette ikinci sefer ceza vermeye müsaade etmez. Kim de bir hadd cürmü işlemiş, Allah da onun günahını örtmüş ve affetmiş ise, Allah'ın keremi affettiği şeyden dolayı ona dönüp ceza vermeye müsaade etmez." [Tirmizî, İmân 11, (2628).][174]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, gizli işlenen bir günâhın açıklanmamasına ve tevbe ile af talebinde bulunulmasına teşvik etmektedir. Bu mânayı te'yid eden başka rivâyetleri de gözönüne alan İslâm uleması: "Başkasına gizli kalan günahları örtmek açıklamaktan daha iyidir" demekte müttefiktir.
2- İbnu Cerir der ki: "Bu hadiste (işlenen cürme terettüp eden) haddin dünyada yerine getirilmesi, -mahdud (yani hadd cezasını çeken kimse) tevbe etmese bile- günahına kefâret olur. Aksi hâlde kebâir ehli, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in görüşü hilâfına ebedî cehennemlik olur. Zîra dünyevî ceza, tevbe de etmek şartıyla günâha kefâret olsaydı, bu hüküm âhirette de cârî olur, dolayısıyla tevhid ehli için ateş cezası, onları, -dünyada yapılmış bir tevbenin yokluğu sebebiyle- ebedî cehennemden kurtaramazdı.
Nassların: "Muvahhidler, cehennemde ebedî kalamazlar" şeklindeki açıklaması, belirtilen görüşü reddeder. [175]
?10? ???? ????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ?????? ????????? ???? ???????: ???? ?????????? ?????? ????????????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ??? ???? ?? ????:]?????? ????????[.)?1(

)?1(?????: ???? ??? ???? ???? ???.

10. (1658)- Yine Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: " Kalem üç kişiden kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, ihtilâm oluncaya kadar çocuktan, aklı erinceye kadar mecnundan." [Ebû Dâvud, Hudud 16, (4398, 4403); Tirmizî, Hudud 7, (1423); Nesâî, Talâk 21, (6, 156); Ebû Dâvud, diğer bir rivâyette şu ziyadeyi kaydetmiştir: "...yaş sebebiyle aklı fesâda uğrayandan..."][176]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, kişiye hukukî ehliyetin tanınması ve bir kısım mükellefiyetlerin yüklenmesi gibi pek ciddi meselelerde atıfda bulunulan mühim bir hadistir. Âlimler bu hadiste zikredilen "kalem" ve "kalemin kaldırılması" gibi ibarelerin hem mecaz ve hem de hakikat olabileceğini belirtmişlerdir. Mecaz olması durumunda bunlarla adem-i teklif'in kinaye edildiğini belirtirler. Çünkü teklif, yazmayı gerektirir. Nitekim âyet-i kerimede Müslümanların oruç mükellefiyeti: ?????? ?????????? ?????????? "Size oruç yazıldı" (Bakara 183) diye ifade edilmiştir. Yazı için, yazma âleti olan kalem gerekli olduğuna göre, teklif için kalem lazımdır. Öyle ise kalemin kaldırılması, teklifin kaldırılmasını ifade eder. Sonuç olarak bu üç grup insandan teklifin yani sorumluluğun kaldırılmış olduğu kalemin kaldırılmasıyla ifade edilmiş olmaktadır.
Kalemle hakikat murad edilmiş olması halinde, o: ??????? ????????? ?????? ?????????? ??????? ???? ???????? ???????? ??? ???? ??????? ????? ?????? ??????????? "Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Onu yaratınca, "Yaz!" diye emretti. O da kıyamete kadar olup bitecekleri yazdı" hadisinde zikredilen kalemdir. Kulların iyi ve kötü bütün fiillerini bu kalem hakikaten yazmıştır. Kezâ taatlerin sevabını, kötülüklerin cezalarını da bu kalem eksiksiz yazmıştır. Allah, işte bu kalemi yaratmış ve yazmasını emredip, kıyamete kadar cereyan edecek şeyleri yazması için Levh-i Mahfuz'un üzerine koymuştur. O da bu emre uyarak herşeyi yazıp tamamladı.
Çocuğun, mecnunun ve uyuyanın fiillerinden dolayı onlara günah yoktur, kalem de günah yazmamaktadır, bununla onlara teklif de yoktur. Allah, diğer şeyler

arasında kalemin bunları yazmamasına hükmetmiştir.
Hemen belirtelim ki, günümüzde çocuk meselesini her yönüyle müstakillen ele alıp, binası, hâkimi, kanunu ve usul-i muhakemesi ayrı çocuk mahkemeleri kuran Batı'da bile yakın zamana kadar, çocuklar, işlediği suça göre, idam edilmeye varıncaya kadar, büyüklerle aynı hukukî sorumluluğa tabi iken, Müslümanların tâ bidâyetten beri bu hadise dayanarak çocukları, yaptıklarından sorumlu tutmamış olması müstesna bir hususiyet, İslâm'a has bir orijinalitedir. Çocuğun sorumluluğa geçiş hali, rivâyetin farklı vecihlerinde değişik kelimelerle ifade edilmiştir: ????? ??????? "...genç oluncaya kadar",?????? ???????? "...büyüyünceye kadar", ?????? ???????? "...büluğa erinceye kadar."[177]

ÇOCUGUN CEZAÎ EHLİYETİ

Günümüzde, çocuk meselesi, ayrı bir çocuk antropolojisinden söz edilecek kadar farklı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bütün dünyada olduğu gibi bizde de çocuk mahkemelerinin kurulması için kanun çıkarılmıştır. Böylece, çocukla ilgili meseleler güncellik kazanmıştır. Bu meselede son gelişmelerle insanlığın nasıl İslâmî espriye yaklaştığını, bir başka ifade ile, İslâmî teşriatın nasıl en modern tesbitlerden daha genç daha tâze olduğunu göstermek için şunları belirtmede fayda ümit ediyoruz:
Cezaî Ehliyet
Çocuk mevzuunda İslâmiyet'in öncülük ettiği bir başka mesele, çocuğun cezaî ehliyeti meselesidir. İslâm dini nazarında, büluğ çağına kadar çocuk cezaî ehliyete sahip değildir, işlediği suç sebebiyle büyükler gibi cezalandırılamaz. Bu hukukî muamelenin mesnedi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözüdür: "Büluğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, sıhhat buluncaya kadar mecnundan kalem kaldırılmıştır (işledikleri, suç yazılmaz)."
Bu hadisi esas alan âlimler, "çocuk" tâbiriyle "doğumla büluğ arasında olan herkes"i anlayarak, henüz büluğa ermemiş bulunan kimseleri cezaî ehliyetten mahrum addetmişlerdir. Ancak temyiz yaşına basmamış olanlarla, basmış yani mümeyyiz addedilenler arasında tefrik yaparak iki gruba ayırırlar:
1. Gayr-i bâliğ ve gayr-ı mümeyyiz olanlar: 0-7 (veya 8) yaş arasında olanlar. Bunlara hiçbir ceza uygulanmaz.
2. Gayr-i bâliğ ve fakat mümeyyiz olanlar (vasatî 15 yaşa kadar). Bunlara, suçları ne olursa olsun ta'zir adı altında bir nevi te'dib ve terbiye uygulanır. "Çocukların fiilleri, cinâyetle mevsuf olmadıkları için" uygulanan ceza ukubet tarikiyla değildir, te'dib ve tehzib tariki iledir ve ıstılahda "te'diben ta'zir" denir. Hukukçularımızdan Prof. Dr. Naci Şensoy çocuğa uygulanan bu cezanın terbiyevî tabiatını şöyle ifade eder:"
17'ye baliğ olan ve ta'zir altında toplanan cezalardan, suç işlemiş mümeyyiz sabi hakkında sadece i'lam, bilcelp i'lam, va'z ve nasihat, tevbih ve tekdir, sert yüz göstermek gibi hâkimin ahval ve şeraiti ve hususiyle failin bir mümeyyiz sabi oluşunu gözönünde bulundurmak mecburiyetinde olduğu ve bir cezadan ziyade küçüğün psikolojisine ve manevî durumuna hitabı mutazammın ve îfa ettiği fiilin kötülüğünü anlatmaya matuf ve bir müellifin de işaret ettiği vechile sırf terbiyevî tedbir nevinden olan kabil-i tatbiktir."
İslâm'ın bu mevzudaki öncülüğünü anlamak için "kadim Hint, Çin, Mısır, Sümer, Asur, Bâbil, Eti, İbrâni milletlerinin hukukunda suç işlemiş kimselerin mes'uliyetlerinin muhtelif yaş derecelerine göre tesbit ve tayin edilmediğini.. bu milletlerden intikal eden kanunnâmelerde.. yaş küçüklüğünün cezaî mes'uliyeti hafifleteceğine müteallik bir işarete dahi tesadüf edilmediğini.. bu çok eski devirlerde suç işlemiş kimselerin yaşları nazar-ı itibara alınmaksızın (büyüklerle) aynı derecede mes'ul addedildiklerini" bilmek gerek.
Tarihî gelişmeyi tasvir ederek sırayla Roma, Justinyen, Kilise ve Cermen hukuklarında hâkim olan espriyi kısa kısa belirten Naci Şensoy, sözü Avrupa'ya getirerek şu açıklamayı sunar: "Fransa'da ilk defa 1791 kanunudur ki cezayı tahfif eden sebepler meyanında küçüklerin durumunu da tesbit etmiş, 1910 kanunu ve küçüklüğe müteallik diğer bazı kavanin (kanunlar) bu duruma bugünkü şeklini vermiştir."
İngiltere'de "19. yüzyıla gelinceye kadar bir suç işleyen büyüklerle küçükler ve çocuklar arasında hiçbir fark gözetildiğine rastlanmadığını, hapiste, büyüklerle küçükler, hatta cins farkı bile gözetilmeksizin aynı yerde yatıp kalkmakta olduklarını" belirten bir diğer hukukçumuz: "18. yüzyılda bile, eve girmek ve hırsızlıktan suçlu sayılan 8-12 yaş arasındaki çocukların bile, ölüm cezasına çarptırıldığını" kaydeder.
Amerika Birleşik Devletleri'nde de bu husustaki kanunî tatbikatın Fransa ve İngiltere'den farkı olmadığı, hatta "ilk çocuk mahkemesinin kurulduğu şehir olan İllinois'de 1899'dan önce, ceza kanununun, suçlu çocuk mevzuunda tesis ve tesbit eylemiş olduğu bazı suçlardan dolayı takip ve muhakeme olunduğu, bu yaştan sonra da cezaî ehliyet bakımından yaşlı bir insan gibi telakki edilerek, kendisi için hiçbir hafifletici sebep kabul olunmadığı ve büyük suçluların tâbi bulunduğu takip ve muhakeme usullerine tâbi bulunduğu" belirtilir.[178]
Çocuk Mahkemesi
Çocuğu himâye meselesinde, Batı medeniyetinin , son asırda tesis ettiği takdire şayan müesseselerden biridir. İslâm tarihinde böyle bir müesseseye rastlanmaması tabiidir. Zîra cezaî ehliyet meselesinde, İslâm'ın çocuğa bakış zâviyesi farklıdır. Nitekim, batılı insana bu mahkemelerin lüzumunu duyuran başlıca âmil, çocuğun büyükten farklı olduğunun kabul edilmesi, onların da büyükler gibi aynı hapishanelere konmalarındaki mahzurların, bir kısım araştırma ve müşahedeler sonunda, zamanımızda idrak edilmesi olmuştur. Bu hususu bir müellifimiz aynen şöyle dile getirir:
19. asrın başında, küçüklerin işledikleri suçların çoğalması, Amerika'da fikirleri işgal eylemeye başladı. Yapılan tetkikler küçüklerin fena muhitlerde yetişmeleri ve âilelerin fakir olması ve işlenen suçlara ait neşriyat ve çocuklarda taklit ve kendinden bahsettirmek zaafının fazla olması hususları ve câniler gibi muhakeme olarak bütün gazetelerin kendilerinden bahseylemesini meziyet olarak saymak temayülleri ve bunlara benzer bir çok içtimâî, ruhî amiller, onları yalnız başına ve hatta çeteler kurarak suç işlemeye zorladığı sonucunu vermiştir. Bu incelemeler umumî efkâra ve kanun vazı'larına "küçükler için ayrı kanunlar vaz'ı ve adliyeden ayrı yerlerde, basit döşenmiş mahkemeler kurulması ve mahkemelerin gizli cereyan etmesi ve adliyedeki hâkimlerden başka vasıfları bulunan hâkimler tayin edilmesi" düşüncelerini ilham eylemiştir.
Çocukların, yargı işlerinde büyüklerle bir tutulmasının mahzurlarını, Prof. Dr. Rasim Adasal da şöyle dile getirir: "Klasik adalet mekanizmasına göre, suçlu çocuğu da yargılamak ve ondan sonra da diğer vatandaşlar gibi genel ceza evlerine göndermek icab eder. Fakat bu safhalara kadar çocuk, jandarmaların elinde ve karakollarda bir müddet sürünür. Cezaevlerinde cinâyetler işlemiş, büyük dolandırıcılıklarda bulunmuş bir sürü profesyonel ve tehlikeli suç hareketleri ile karşılaşılır. Ve bunların menfi telkinleri altında, bunların ruhlarını benimser ve birçok ahlâksızlıklara alışır. Mahkemenin azametli kuruluşu ve ciddiyeti, hâkimlerin giyinme tarzları, avukatların münakaşaları ve çok defa dinleyen halk kalabalığı da çocuk ruhuna derece derece tesirler yapar."
Artık iyice anlaşılmıştır ki, cemiyetin vazifesi, muayyen bir devre içinde bulunan çocukları cezalandırmak değil, ıslah etmektir. Islah için de meselenin hukukun sahası dışına çıkarılması, ceza telakkisinden uzak bulundurulması iktiza etmektedir.
Cürüm yapmış çocuğun bir büyük gibi suçlu sayılmaması istikametinde gelişen bu fikir, birçok münakaşalardan sonra, ilk defa Amerika'da, Massachussets, İllinois ve Chicago'da 1899 yılında çocuk mahkemelerinin kurulmasını netice verdi.
Bundan sonra, 1908'de İngiltere ve Almanya'da, 1912'de Fransa ve Belçika'da, 1914'de İtalya'da bu mahkemeler kurulmaya başladı.
Bu mahkemelerle birlikte cezaî ehliyet yaşı da söz konusu olmaya başlamış, çocukların hangi yaşa kadar ceza konusu olmayacağı, hangi yaşa kadar hafif ceza verileceği, hangi yaştan sonra da tam cezaya ehil olacağı tesbiti işi ele alınmıştır. Bu duruma göre, muhtelif memleketlerde ceza dışı bırakılan yaş hudutları şöyledir.
Belçika: 16; Almanya, Danimarka, İtalya, Rusya: 14; Fransa: 13; Macaristan, Norveç: 12; Türkiye: 11; Yunanistan, Bulgaristan: 10; İspanya: 9; İngiltere: 8.
Bu yaşlara kadar olan çocuklar suçsuz sayılmış, daha ileri yaşlarda da nâkıs mesuliyet esası kabul edilmiştir. Meselâ Fransa'da nâkıs mesuliyet yaşları 13-16, 16-18 yaşları arasıdır. İngiltere'de 8-14,14.-17 yaşlarıdır. Almanya'da da 1923, 1933, 1935 ve 1939 yıllarında yapılan muhtelif tadillerle çocuklarla alâkalı hükümler ıslâh edilmiştir. Meselâ 18 yaşına kadar işlenen suçların cezası hafiftir.
Naci Şensoy, İslâm'da cezaî ehliyet hududu olarak tesbit edilen büluğ için şu değerlendirmede bulunur: "Cezaî mesuliyete esas alınan büluğ, kadim garb memleketlerine nisbetle, bir taraftan, bu mesuliyete sebep gösterilmek bakımından çok daha mukni, diğer taraftan, tesbit edilmiş yaş hadleri itibariyle çok daha ihâtalı ve dakik tetkiklere tabi tutulmuş bulunmaktadır."
Son olarak şunu belirtmek isteriz ki, çocuk, cürmünden dolayı cezaya ehliyet meselesinde büyükle bir tutulmamakla beraber, kendisine karşı işlenen cürümlerde büyükle bir telâkki edilmiştir ve mücrim, o cürmü aynen bir büyüğe karşı işlemiş gibi ceza görmektedir. Bu hususu, İmam-ı Muhammed (rahimehullah) şöyle hülâsa eder: "Kişinin nefsine ve uzuvlarına terettüp eden diyet meselesinde çocuk, bâliğ gibidir. Dil, el, ayak ve benzeri bir uzvun kesilmesi ile ondan hasıl olan

menfaat ortadan kalkıyorsa, mücrim bunun diyetini tam olarak ödemek zorundadır."[179]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/181-183.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/183.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/183.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/183-188.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/189.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/189-191.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/191-192.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/192.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/193.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/193-195.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/195-196.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/196.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/196-197.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/197-198.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/198.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/198-199.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/199-200.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/200.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/200-201.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/201.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/201-202.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/202-203.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/203.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/203.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/203-204.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/204-206.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/206.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/206-207.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/207.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/207.
[31] Müştehat : Kendisine şehvet duyulan demektir. Yani erkeklerde cinsî, şehvanî duyguları tahrik edecek halde olan kız ve kadın demektir.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/209.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/210.
[34] **Haşefe:** Erkeklerde cinsi organın baş kısmıdır. Sünnet olmazdan önce, kabukla örtülüdür. Bu sebeple sünnet mahallinden önceki uç kısım olarak ifâde edilir. Keza kadın uzvunun uç kısmına da haşefe denmiştir.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/210-211.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/211.
[37] İki hadden maksad celde ve recmdir. Kur'ân'da celde zikredilir, recm zikredilmez. Celde evlenmemiş zânilere tatbik edilendayak cezasıdır.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/212-214.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/214-215.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/215-216.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/216.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/216.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/216-217.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/217.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/218.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/218-219.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/219.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/219.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/220.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/220.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/221-222.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/222.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/223.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/223-224.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/224.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/224-225.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/225.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/225-226.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/226.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/226-227.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/227.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/227-228.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/228.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/228.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/229.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/229.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/229-230.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/230-232.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/232-233.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/233.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/235-236.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/236-237.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/237-239.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/239.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/239.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/239-240.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/240.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/241-242.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/242-243.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/243.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/243-244.

[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/244.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/245.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/245.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/246.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/246.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/247-248.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/249-250.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/250-251.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/251.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/252.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/253.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/253.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/254.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/254.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/254.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/254.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/254-255.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/255.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/255.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/255.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/256.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/256.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/257.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/257.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/257.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/257-258.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/259-260.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/261.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/261-262.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/262.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/262.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/263.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/263.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/263-264.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/264.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/265.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/265-266.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/267.
[120] Keser, hurma ağacının ortasından çıkan yenilebilir bir yağ maddesi, bir hurma ifrâzatı, ki hurma özü diye tercümeyi uygun bulduk.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/268.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/269.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/269-270.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/270-271.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/271-272.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/272.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/272-273.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/273.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/274.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/274-275.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/275.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/275.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/276.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/276.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/276.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/277.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/277-278.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/278.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/278.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/279-280.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/280.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/281-282.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/282.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/283.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/283.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/284.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/284.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/285.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/285.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/286.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/286.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/287.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/287.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/287.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/288.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/288-290.
[157] Aslında içki ve uyuşturucuların fitneciler tarafından kullanılışı tarih boyunca görülmüştür. Meşhur Alamut kalesini, fethedilmez şekilde tahkîm ederek, orada yetiştirdiği fedaileriyle, Selçuklular döneminde ortalığı dehşete sokan Hasan Sabbah'ın silahı da içki ve uyuşturucular olmuştur. Fedailerinin, uyuşturucularla nasıl hazırlandığı kitaplarda teferruatlı olarak açıklanır.1980 öncesi anarşi hâdiselerinde cesaret şurubu, cesaret hapı gibi adlar altında bu maddelerin ne kadar yaygın şekilde kullanıldığını gazetelerden, resmî beyânatlardan ibretle tâkip etmiştik.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/291-294.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/295.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/295-296.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/296.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/296-297.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/297.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/298.

[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/298-299.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/299.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/300.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/300.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/300-303.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/304.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/304.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/305.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/305-306.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/306.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/306.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/307.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/307-308.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/308-310.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/310-311.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26- NİKAH KİTABI (Bölümleri)

1- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN NİKAHLA İLGİLİ EMİRLERİ
2- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN DÖRTTEN FAZLA KADINLA EVLENMESİ MUBAHTIR
3- EVLENMEYE TEŞVİK
4- EVLENMEMEK ÜZERE YAŞAMAK DOĞRU MUDUR?
5- İFFETLİ KALMAK İSTEYENE ALLAH YARDIM EDER Mİ?
6- BAKİRE İLE EVLENMEYİ TEŞVİK
7- KADIN ERKEK ARASINDA YAŞ EŞİTLİĞİ OLMALI
8- KÖLE OLAN BİR KİMSE KÖLE OLMAYANLA EVLENEBİLİR Mİ?
9- DÜNYAYI SEVENLER MALA RAĞBET EDERLER
10- EVLİLİKTE TERCİH SEBEBİ DİN OLMALI
11- KISIR KADINLARLA EVLENMEK HOŞ DEĞİLDİR
12- ZİNA EDEN KADINLA EVLENİLİR Mİ?
13- KADIN HANGİ ÖZELLİKLERİNDEN DOLAYI NİKAHLANIR
14- HANGİ KADIN DAHA HAYIRLIDIR?
15- EN HAYIRLI DÜNYALIK NEDİR?
16- KADIN KISKANÇ MI OLUR?
17- EVLENMEDEN ÖNCE EVLENİLECEK KADINA BAKILABİLİR
18- ŞEVVAL AYINDA EVLENMEK
19- DÜNÜRCÜ OLMAK
20- MÜ'MİN KARDEŞİNİN İSTEDİĞİ KADINA DÜNÜRCÜ OLAMAZ
21- DÜNÜRCÜLÜK NASIL OLMALI?
22- EVLİLİKTE SORU SORULAN KİŞİ DOĞRU BİLDİĞİNİ SÖYLEMELİ
23- EVLENİLECEK KIZA BAKILABİLİR Mİ?
24- BİR ŞAHIS HOŞLANDIĞI BİR ERKEĞE KIZINI TEKLİF EDEBİLİR
25- KADIN DİNİNDEN RAZI OLDUĞU BİRİNE KENDİSİNİ ARZETMESİ
26- ALLAH PEYGAMBERİNE KİMİ NİKAHLAMIŞTI
27- İSTİHARE NASIL YAPILIR?
28- OĞUL ANNESİNİ EVLENDİREBİLİR Mİ?
29- BİR ADAM KÜÇÜK KIZINI SEVDİĞİ BİRİYLE EVLENDİREBİLİR Mİ?
30- BABA, DUL KIZINI BAŞKA SEVDİKLERİNE TEKLİF EDEBİLİR Mİ?
31- EVLENECEK KIZDAN İZİN ALINMASI
32- BABA BAKİRE KIZINDAN EVLENMEK İÇİN İZİN ALIR
33- DUL KADINDAN DA FİKRİ SORULUR MU?
34- BAKİRE KIZIN GÖRÜŞÜNÜN ALINMASI
35- DUL KADINI BABASI ZORLA NİKAHLIYABİLİR Mİ?
36- KIZ İSTEMEDİĞİ HALDE BABASI ONU EVLENDİREBİLİR Mİ?
37- İHRAMLI KİMSE NİKAHLANABİLİR Mİ?
38- İHRAMLI KİMSE EVLENEMEZ Mİ?
39- NİKAH ANINDA YAPILABİLECEK DUA
40- HOŞ OLMAYAN SÖZLER SÖYLENMEMELİ?
41- KUR'AN'DAN SÛRE VE AYETLER MİHİR OLUR MU?
42- NİKAHTA ŞART OLUR MU?
43- BOŞANAN BİR KADIN ESKİ KOCASINA NASIL HELAL OLUR?
44- KİŞİ ÜVEY KIZIYLA EVLENEMEZ
45- ANNE İLE KIZI BİR ERKEK NİKAHINDA TOPLAYAMAZ
46- İKİ KIZ KARDEŞ BİR ERKEĞİN NİKAHINDA OLUR MU?
47- BİR KADIN HALA VE TEYZESİYLE BİRLİKTE NİKAHLANIR MI?
48- BİR KADIN TEYZESİ ÜZERİNE NİKAH EDİLEMEZ
49- SÜT KARDEŞLİĞİ EVLENMEYİ HARAM KILAR
50- SÜT KARDEŞİNİN KIZIYLA EVLENMEK TE HARAMDIR
51- NE KADAR SÜT EMMEK HARAMLIĞI GEREKTİRİR?
52- SÜT BABALIĞI NASIL OLUR?
53- BÜYÜK KİMSELER DE EMZİRİLİR Mİ?
54- EMZİREN KADINLA CİNSEL İLİŞKİ OLUR MU?
55- AZİL (ÇOCUK YAPMAMAK İÇİN MENİYİ DIŞARI AKTIRMAK)
56- EMZİREN KADINLARA SAYGI DUYMAK
57- SÜT KARDEŞLİĞİNE ŞAHİDLİK YAPILIRSA NE OLUR?
58- BABANIN NİKAHI ALTINDAKİ ANALIKLARLA EVLENMEK
59- NİSÂ SÛRESİ 24. AYETİNİN YORUMU
60- KARŞILIKLI DEĞİŞME ŞEKLİNDEKİ EVLİLİK
61- KARŞILIKLI DEĞİŞME NASIL OLUR?
62- KUR'AN'DAN BİR SÛRE ÖĞRETMEK MİHİR OLUR MU?
63- MÜSLÜMAN OLMAK TA MİHİR OLABİLİR Mİ?
64- MEHİR BEDELİ KÖLE AZAD ETMEK TE OLABİLİR Mİ?
65- CARİYE AZAD EDİLİP NİKAHLANABİLİR Mİ?
66- MİHİR NE KADAR OLMASI GEREKİR?
67- BİR ÇEKİRDEK (BEŞ DİRHEM) İLE DE EVLENİLİR Mİ?
68- MİHİRSİZ DE EVLENMEK CAİZDİR
69- BİR KADIN MEHİR İSTEMEDEN KENDİSİNİ HİBE EDEBİLİR Mİ?
70- BİR KADIN CARİYESİNİ KOCASINA HİBE EDER Mİ?
71- MUT'A NİKAHININ HARAMLIĞI
72- NİKAH, SES VE DEF ÇALARAK İLAN EDİLEBİLİR Mİ?
73- EVLENEN KİMSEYE NASIL DUA EDİLİR
74- DÜĞÜNDE HAZIR BULUNMAYAN KİMSENİN DUASI NASILDIR?
75- EVLENEN KİMSENİN KOKU SÜRÜNMESİ
76- EVLİLİK HEDİYESİ MİHİR
77- ŞEVVAL AYINDA ZİFAF

78- DOKUZ YAŞINDA ZİFAF
79- YOLCULUKTA İKEN DE ZİFAF YAPILIR MI?
80- DÜĞÜNDE EĞLENME VAR MIDIR?
81- BABA, KIZINA NASIL ÇEYİZ HAZIRLAMALI?
82- BİR EVDE KAÇ YATAK OLMALI?
83- YAYGI VE ÇARŞAF DA OLMALI MI?
84- DÜĞÜN YAPAN KİMSEYE, HEDİYE ALMALI MI?

26- NİKAH KİTABI (Bölümleri)

1- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN NİKAHLA İLGİLİ EMİRLERİ

3145- Ata'(r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Meymune'nin cenazesi için Serif'te bulunuyorduk, İbn Abbas dedi ki: Bu Meymune'nin cenazesidir. Onun cenazesini kaldırıp götürürken hırpalayıp sallamayın. Rasûlullah (s.a.v)'in dokuz hanımı vardı, sekizi için gecelerini taksim ederdi. Meymune bunlardandır, biri için gece ayırmazdı; O da Sevde'dir. (Müslim, Rada: 13; Buhârî, Nikah: 99)

3146- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat ettiğinde dokuz zevcesi vardı, sekiz tanesine gece ayırırdı. Sevde kendisi ihtiyar olduğu için kendi isteğiyle hakkını Aişe'ye vermişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3147- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) bir gecede bütün kadınları ziyaret ederdi, o günlerde dokuz hanımı vardı. (Buhârî, Nikah: 103)

3148- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kendilerini Rasûlullah (s.a.v)'e arz edip takdim eden kadınları ayıplar ve hür bir kadın kendini mehirsiz olarak hibe eder mi? derdim. Sonunda Allah: Ahzap sûresi 51. ayeti olan: **"Hanımlarından dilediğini geri bırakır dilediğini yanına alıp barındırırsın…"** ayetini indirince, ben Rasûlullah (s.a.v)'e: "Allah bu ayette Senin arzu ve isteklerinin gerçekleşmesini istiyor" dedim. (Buhârî, Tefsir: 244; İbn Mâce, Nikah: 57)

3149- Sehl b. Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (s.a.v)'in bulunduğu bir toplulukta bulunuyordum. Bir kadın gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben evlenmek için kendimi size arz ediyorum, nasıl isterseniz öyle yapın" dedi. Bunun üzerine bir adam kalkarak: "Beni bu kadınla evlendirin" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Git araştır demirden bir yüzükte olsa bul getir"** buyurdu. Adam gitti fakat hiçbir şey bulamadı, demir bir yüzük bile… Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Kur'an sûrelerinden ezberinde bir şeyler var mı?"** buyurdu. Adam: "Evet" deyince; Rasûlullah (s.a.v) O kadını, ezberindeki sûreleri o kadına öğretmek şartıyla o kimseyle evlendirdi. (İbn Mâce, Nikah: 17; Buhârî, Nikah: 51)

2- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN DÖRTTEN FAZLA KADINLA EVLENMESİ MUBAHTIR

3150- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Allah, Rasûlullah (s.a.v)'e hanımlarını serbest bırakmasını emrettikten sonra önce Aişe'ye geldi. Rasûlullah (s.a.v) ilâhi emri tebliğe benden başladı ve şöyle buyurdu: **"Sana bir şeyler söyleyeceğim ama anne ve babana danışmadan acele karar verme!"** Aişe diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) anne ve babamın benim Rasûlullah (s.a.v)'den ayrılmamı istemeyeceklerini çok iyi biliyordu. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) şu ayeti okudu: (Ahzâb 28) **"Ey Peygamber! Eşlerine söyle: Eğer sizler dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız gelin size boşanma bedelini vereyim ve sizi güzellikle salıvereyim."** Bunun üzerine ben bu konuda anne ve babama danışayım ama ben Allah Rasûlü ve ahireti istiyorum dedim. (Buhârî, Tefsir: 241; İbn Mâce, Talak: 20)

3151- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hanımlarını iki seçenekten birini tercih etmekte serbest bıraktı fakat boşanıp ayrılan olmadı. (Buhârî, Talak: 4; İbn Mâce, Talak: 20)

3152- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bizi dünya ziynetleriyle, Allah Rasûlü ve ahireti seçme konusunda serbest bıraktı, boşanan olmadı. (Buhârî, Talak: 4; İbn Mâce, Talak: 20)

3153- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e dilediği kadar kadınla evlenmek helâl kılındıktan sonra ruhunu teslim etmiştir. (Tirmizî, Kur'an Tefsiri: 34; Dârimi, Nikah: 44)

3154- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah Rasûlullah (s.a.v)'e sağlığında dilediği kadar kadınla evlenmeyi helâl kılmıştır. (Tirmizî, Kur'an Tefsiri: 34)

3- EVLENMEYE TEŞVİK

3155- Alkame (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Mes'ud ile beraber Osman'ın yanında bulunuyordum, Osman şu olayı anlattı. Rasûlullah (s.a.v) gençlerin yanına vardı. (Hadisin ravilerinden Ebu Abdurrahman fitye kelimesini pek anlayamadım diyor) ve şöyle buyurdu: Sizden kimin evlenmeye mehir verip, aileyi geçindirmeye gücü yeterse evlensin çünkü evlilik gözü haramdan korur, iffet ve namusu muhafaza eder. Evlenmeye gücü yetmeyen ise oruç tutsun çünkü oruç cinsi arzuyu azaltır. (Müsned: 388)

3156- Alkame (r.a)'den rivâyete göre, Osman, İbn Mes'ud'a: Eğer bir genç kızla evlenmek istiyorsan seni evlendireyim. Abdullah, Alkameyi çağırarak, Osman'ın bu sözünü kuvvetlendirmek için Rasûlullah (s.a.v)'in şu hadisini söyledi. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Evlenmeye gücü yeten evlensin çünkü evlilik gözü haramdan korur, iffet ve namusu muhafaza eder. Evlenmeye gücü yetmeyen de oruç tutsun çünkü oruç şehveti kırar."** (Buhârî, Nikah: 3; Dârimi, Nikah: 2)

3157- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize şöyle buyurdu: **"Evlenmeye gücü yeten mutlaka evlensin, gücü yetmeyen oruç tutsun çünkü oruç şehveti azaltır."** (Buhârî, Nikah: 3; Dârimi, Nikah: 2)

3158- - Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize şöyle buyurdu: **"Ey gençler topluluğu! Kimin evlenmeye gücü yeterse muhakkak nikahlansın. Zira evlilik gözü haramdan muhafaza eder, iffet ve namusu korur. Evlenmeye gücü yetmeyenleriniz ise oruç tutsun. Oruç şehveti azaltır."** Yine Muhammed b. Ala'dan, Muaviye'den, A'meşten, Umara'dan, Abdurrahman b. Yezid ve Abdullah'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) bize şöyle buyurdu: **"Ey gençler topluluğu! Gücü yeteniniz mutlaka evlensin…"** (Buhârî, Nikah: 3; Dârimi, Nikah: 2)

3159- Alkame (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ud ile birlikte Mina'da yürüyorduk Osman'la karşılaştık. Beraberce yürüyerek konuşmaya başladı. Osman, İbn Mes'uda: "Ey Ebu Abdurrahman! Seni genç bir kızla evlendirmemi istemez misin? Belki o kız sana gençliğin hatırlatır" dedi. Abdullah ise: "Bana bunu mu söylemek istiyorsun! Rasûlullah (s.a.v) bize şöyle buyurmuştu: **"Ey Gençler topluluğu, evlenmeye gücü yeten mutlaka evlensin."** (Dârimi, Nikah: 2; Buhârî, Nikah: 4)

4- EVLENMEMEK ÜZERE YAŞAMAK DOĞRU MUDUR?

3160- Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Osman b. Mazun'un kadınlardan ayrı yaşama isteğini reddetti, eğer izin verseydi bizler de yumurtalıklarımızın faaliyetine son verirdik. (Buhârî, Nikah: 6; Dârimi, Nikah: 2)

3161- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) evlenmeyip bekar yaşama modelini yasakladı. (Dârimi, Nikah: 2; Müsned: 2379)

3162- Semure b. Cündüb (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) evlenmeyip bekar yaşama modelini yasakladı. (Tirmizî, Nikah: 2; Dârimi, Nikah: 3)

3163- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir seferinde Ey Allah'ın Rasûlü! dedim. Ben genç bir adamım kötü bir şey yapmaktan korkuyorum, fakat evlenebilecek imkanım da yok Hadım olayım mı? yani yumurtalıklarımın faaliyetine son verdireyim mi? dedim. Peygamber (s.a.v) yüzünü çevirdi. Bu soru üç sefer soruldu üçüncüsünde Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Ebu Hureyre! Senin kaderini yazan kalemin mürekkebi kurumuştur. Olacak olan mutlaka başına gelecektir. İstersen hadım ol istersen bırak."** (Buhârî, Nikah: 8)

3164- Sa'd b. Hişam (r.a)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Âişe'nin yanına vardı ve ona şöyle dedi: "Ben sana kadınlarla evlenmeksizin bekar hayatı yaşamayı soracaktım, bu konuda senin görüşün nedir?" Aişe şöyle dedi: "Sakın ha böyle yapma! Allah ne buyuruyor duymadın mı? **"Şüphesiz senden önce de Peygamberler gönderdik, onlara eşler ve çocuklar verdik."** (Ra'd sûresi ayet 38) dolayısıyla bekar yaşama modeline uyma! (Müsned: 23517)

3165- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından birkaç kişi vardı. Onlardan biri hiçbir şekilde kadınlarla evlenmeyeceğim, bir kısmı da et yemeyeceğim, bir kısmı da yatak üzerinde yatmayacağım, bir kısmı da ömür boyu oruç tutacağım demişti. Onların bu sözleri Rasûlullah (s.a.v)'e ulaşınca bir konuşma yaptı. Allah'a hamd-û sena ettikten sonra şöyle buyurdu: **"Ne oluyor bu insanlara ki şöyle yapacağım böyle yapmayacağım diyorlar. Halbuki ben namaz da kılarım uyurum da, oruçta tutar iftar da ederim, kadınlarla da evlenirim. Kim benim yolumdan, sünnetimden uzak durursa benden değildir."** (Buhârî, Nikah: 1; Müslim: Nikah: 1)

5- İFFETLİ KALMAK İSTEYENE ALLAH YARDIM EDER Mİ?

3166- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Üç kısım insan vardır ki Allah onlara mutlaka yardım eder; 1- Hürriyetine kavuşmak için efendisiyle anlaşma yapıp borcunu ödemeye çalışan köle, 2- İffetli kalmak için evlenip borçlanan kimse, 3- Allah yolunda savaşan mücahid."** (Tirmizî, Fedailül Cihad: 20; Müsned: 9258)

6- BAKİRE İLE EVLENMEYİ TEŞVİK

3167- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Evlendim daha sonra da Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim. **"Ey Câbir Evlendin mi?"** diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. **"Bakire mi aldın yoksa dul mu?"** diye sordu. "Dul aldım" dedim. **"Keşke bakire biri ile evlenseydin, sen onunla o da seninle oynaşırdınız"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 11; Müslim, Rada: 16)

3168- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) benimle karşılaşınca:**"Benim yokluğumda bir kadınla evlendin mi? yoksa!"** buyurdu. Ben de: "Evet Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim.**"Bekar mı yoksa dul mu?"** diye sordu. "Dul" dedim. **"Keşke bakire olsaydı birbirinizle oynaşırdınız"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 11; Müslim, Rada: 16)

7- KADIN ERKEK ARASINDA YAŞ EŞİTLİĞİ OLMALI

3169- Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: "Ebu Bekir ve Ömer Peygamber (s.a.v)'in kızı Fatıma'yı istediler. Fakat Rasûlullah (s.a.v), o küçüktür diye onlara vermedi. Ali isteyince Rasûlullah (s.a.v) onu Ali ile evlendirdi." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

8- KÖLE OLAN BİR KİMSE KÖLE OLMAYANLA EVLENEBİLİR Mİ?

3170- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe (r.a)'den rivâyete göre; Mervan'nın halifeliği döneminde yaşayan bir genç olan Abdullah b. Amr b. Osman; Said b. Zeyd'in kızını üç talakla boşamıştı, kızın annesi de Kays'ın kızı idi. Bunun üzerine kızın teyzesi Fatıma binti Kays haber gönderip kendisini boşayan kocası Abdullah b. Amr'ın evinden çıkıp başka bir yere taşınmasını emretti. Bunu duyan Mervan, Said'in kızına haber göndererek, kendi evine dönmesini istedi ve iddeti bitmeden niçin evden taşındığını sordu. Said'in kızı da Mervan'a haber göndererek, teyzesinin böyle yapmasını emrettiğini bildirdi. Mervan, Fatıma b. Kays'a bu durumu sorunca o da şu olayı anlattı: "Fatıma binti Kays, Ebu Amr b. Hafsın nikahı altındaydı. Ebu Amr b. Hafs hanımını iki talakla boşamıştı. Rasûlullah (s.a.v) Ali'yi Yemen'e emir olarak görevlendirince, Ebu Amr b. Hafs'da onunla birlikte Yemen'e gitmek için yola çıktı ve üçüncü talakını da vererek hanımını tamamen boşamış oldu. Sonra Haris b. Hişam'a ve Ayyaş b. ebi Rabia'ya boşadığı karısının nafakasını vermelerini emretti. Boşanmış olan kadın, Haris ile Ayyaş'a haber göndererek, kocasının vermelerini emrettiği nafakayı istedi. Onlar ise vallahi biz hamile olduğun taktirde nafaka verebiliriz ve izin verdiğimiz taktirde de bu evde kalabilirsin dediler." Kadın: Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek durumu anlattı. Rasûlullah (s.a.v) onların bu hareketini doğru buldu. O zaman Fatıma: Öyleyse nerede kalayım Ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. O zaman Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ın Kitab'ında kendisine A'ma diyerek hitab ettiği Ümmü Mektum'un evinde kal"** buyurdu. Fatıma diyor ki onun yanında iddetimi tamamladım, onun gözleri görmüyordu. Ama ben yinede onun yanında tesettürlü bulunuyordum. Sonra Rasûlullah (s.a.v) beni, Üsâme b. Zeyd ile nikahladı. Fatıma bu olayı anlatınca, Mervan bundan pek hoşlanmadı ve şöyle dedi: "Bu hadisi senden önce ben kimseden duymadım. Fakat bu hükmü öğrenmek için başka bilenlere de soracağım." (Ebû Davud, Talak: 39; Müslim, Talak: 6)

3171- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rabia b. Abdi Şems ki Bedir savaşında Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bulunmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'in, Zeyd'i evlat edinmesi gibi Ebu Huzeyfe de Sâlim'i evlat edinmişti ve onu kardeşinin kızı Hind b. Velid b. Utbe b. Rabia b. Abdi Şems ile evlendirmişti. O da Ensardan bir kadının kölesiydi. Cahiliye devrinde bir kimse bir kimseyi evlat edinirse, insanlar onu onun oğlu gibi bilirlerdi ve o evlatlık, o kimsenin mirasını da alabilirdi. Sonunda şu ayet nazil oldu: **"Evlatlık olarak aldığınız çocuklara gelince, onları gerçek babalarının isimleri ile çağırın. Bu Allah katında daha adil bir davranıştır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak bilin."** (Ahzâb sûresi 5. ayet) babasını bilmiyorsanız o sizin dostunuz ve dinde kardeşinizdir. (Buhârî, Nikah: 19; Muvatta', Rada: 2)

3172- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Aişe ve Ümmü Seleme (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rabia b. Abdi Şems ki Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Bedir savaşında bulunmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'in Zeyd b. Harise'yi evlatlık edinmesi gibi Ensardan bir kadının kölesi olan Sâlim'i evlatlık edinmişti. Ebu Huzeyfe, Sâlim'i kardeşinin kızı Hind binti Velid b. Utbe b. Rabia ile evlendirmişti ki bu kadın da ilk hicret eden kadınlardandı ve Kureyş'in en asil kızlarından idi. Allah Zeyd b. Harise hakkında:**"Evlatlıklarınızı gerçek babalarının isimleriyle çağırın…"** (Ahzâb sûresi 5. ayeti) ayetini indirince, Evlatlık olarak alınan herkes kendi babası adıyla çağrılmaya başlandı. Eğer babaları bilinmezse dinde kardeş ve dost olmuş oluyorlardı. (Buhârî, Nikah: 19; Muvatta', Rada: 2)

9- DÜNYAYI SEVENLER MALA RAĞBET EDERLER

3173- İbn Büreyde (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dünyayı sevenlerin her konuda en çok rağbet ettikleri şey maldır."** (Müsned: 21912)

10- EVLİLİKTE TERCİH SEBEBİ DİN OLMALI

3174- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kadınla evlenmişti. Peygamber (s.a.v) onunla karşılaşınca:**"Ey Câbir evlendin mi?"** diye sordu. O da: "Evet" dedi. **"Bakire mi aldın yoksa dul mu"** diye sordu. Ben de: "Dul" dedim. **"Keşke bakire biriyle evlenseydin birbirinizle oynaşırdınız"** buyurdu. Bende: "Ey Allah'ın Rasûlü! benim kız kardeşlerim var, benimle kardeşlerimin arasına girer ve

huzurumuzu bozar diye korktum" dedim. Bunun üzerine: **"Öyleyse iyi yapmışsın"** buyurdu ve şöyle devam etti: **"Kadın; dini için, malı için, güzelliği için alınır. Sen dindar olanı seç ki hayatın bereketli ve huzurlu olsun."** (Ebû Davud, Nikah: 4; Dârimi, Nikah: 32)

11- KISIR KADINLARLA EVLENMEK HOŞ DEĞİLDİR

3175- Ma'kıl b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; "Ben asil ve soylu bir kadın buldum fakat kısırdır, çocuk doğurmuyor. Onunla evlenebilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v), onunla evlenmekten onu yasakladı. Adam ikinci defa geldi, üçüncü defa geldi. Rasûlullah (s.a.v) yine yasakladı ve şöyle buyurdu: **"Doğurucu ve sevimli kadınlarla evlenin zira ben kıyamet gününde sizin çokluğunuzla övüneceğim."** (Ebû Davud, Nikah: 4)

12- ZİNA EDEN KADINLA EVLENİLİR Mİ?

3176- Mersed b. Ebî Mersed el Ganevi (r.a)'den rivâyete göre, ki güçlü ve kuvvetli bir adamdı, esirleri Mekke'den, Medine'ye taşıyordu şöyle anlattı: Medine'ye götüreceğim bir adamı arayıp beklemekte idim. O günlerde Mekke'de A'nak isimli bir fahişe kadın vardı, bu kadın aradığım kimsenin arkadaşıydı. Bu kadın evinden çıktı, duvarın gölgesinde birkaç kişi görünce: "Kim o! Mersed sen misin? Merhaba hoş geldin ey Mersed, gel bu gece biz de kal" diye seslendi. Ben de: "Ey A'nak! Rasûlullah (s.a.v) zinayı haram kıldı" dedim. Bunu duyup kızan A'nak: **"Ey Çadır halkı! Şu düldül gibi olan adam var ya sizin esirlerinizi Mekke'den Medine'ye taşıyor"** diye bağırdı. Ben de kaçmaya başladım, Handeme yolunu tuttum ve taşıdığım adamla birlikte bir yere saklandım. Sekiz kişi benim peşime düştüler, saklandığım yerde tepeme dikildiler ve idrarlarını yaptılar. Onların idrarları üzerime sıçradı, Allah beni onlara göstermedi. Sonunda arkadaşımın yanına vardım ve onu yüklenip Erak mevkiine geldim, bağlarını çözdüm ve Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! A'nak ile evleneceğim" dedim. Rasûlullah (s.a.v), durdu ve biraz sonra şu ayet nazil oldu: **"Zina yapan erkek ancak zina yapan kadınlarla veya müşrik olanlarla evlenebilir"** Nur sûresi 3. ayet. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) beni çağırdı, ayeti okudu ve sonra da **"Onunla evlenme"** buyurdu. (Tirmizî, Tefsîrü'l Kur'an: 25; Ebû Davud, Nikah: 4)

3177- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; Nikahımda çok sevdiğim bir karım var fakat huyu kötü, kendisine dokunan hiçbir kimsenin hiçbir istediğini reddetmez dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Onu boşa"** buyurdu. Adam: "Onsuzluğa dayanamam" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Öyleyse ondan faydalan"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

13- KADIN HANGİ ÖZELLİKLERİNDEN DOLAYI NİKAHLANIR

3178- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kadın dört şeyi için nikahlanır. Malı, asaleti, güzelliği ve dini. Sen dindar olanı seç ki hayatın bereketlensin."** (Dârimi, Nikah: 4; Müslim, Rada: 15)

14- HANGİ KADIN DAHA HAYIRLIDIR?

3179- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi kadınlar daha hayırlıdır?" diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Kocası kendisine baktığı an onu neşelendiren, emrettiğinde ona itaat eden, kocasının hoşlanmadığı şeyi malında ve kendinde bulundurmayan kadın."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

15- EN HAYIRLI DÜNYALIK NEDİR?

3180- Abdullah b. Amr b. As (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dünya'nın tamamı istifade edilecek şeylerle doludur. Dünya'da istifade edilecek en hayırlı şey de iyi huylu bir kadındır."** (İbn Mâce, Nikah: 5; Müslim, Rada: 18)

16- KADIN KISKANÇ MI OLUR?

3181- Enes (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ensar kadınlarıyla evlenmeye ne dersin?" diye soruldu. **"Onlarda çok şiddetli bir kıskançlık vardır"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

17- EVLENMEDEN ÖNCE EVLENİLECEK KADINA BAKILABİLİR

3182- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Adamın biri Ensardan bir kadınla evlenmek istedi. Rasûlullah (s.a.v), O adama: **"O kadına baktın mı?"** diye sordu. Adam: "Hayır" deyince, Rasûlullah (s.a.v) kadına bakmasını emretti. (Tirmizî, Nikah: 3; Müsned: 7517)

3183- Muğire b. Şu'be (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kadınla evlenmek istedim. Rasûlullah (s.a.v): **"O kadını gördün mü?"** buyurdu. Ben de: "Hayır" dedim. Bunun üzerine: **"Ona bak çünkü anlaşabilmeniz ve birbirinizi sevebilmeniz için bu şart"** buyurdu. (Dârimi, Nikah: 4; İbn Mâce, Nikah: 9)

18- ŞEVVAL AYINDA EVLENMEK

3184- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), beni Şevval ayında nikahladı ve Şevval ayında da gerdeğe girdim. Aişe evlendirdiği kadınları Şevval ayında zifafa sokmayı severdi. Aişe diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından hangisi Peygamberin yanında benim kadar nasipliydi. (Tirmizî, Nikah: 9; Müsned: 24137)

19- DÜNÜRCÜ OLMAK

3185- Fatıma binti Kays (r.a) ilk hicret eden kadınlardandı, şöyle anlatıyor: "Muhammed (s.a.v)'in ashabından bir gurup içinde Abdurrahman b. Avf bana evlenme teklifinde bulunmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'de kölesi Üsâme b. Zeyd'e istedi. Rasûlullah (s.a.v)'in **"Beni seven Üsâme'yi sevsin"** sözünü biliyordum. Rasûlullah (s.a.v) bu meseleyi benimle konuştuğunda "Ben sana bağlıyım, dilediğinle evlendir" demiştim. Daha önce ise ben iddetim dolmadan Rasûlullah (s.a.v)'e müracaat ettiğimde bana: **"Ümmü Şerîk'in evinde kal"** buyurmuştu. Ümmü Şerîk, Ensardan zengin bir kadındı. Allah yolunda pek çok infakta bulunurdu ve evine pek çok misafir gelirdi. Rasûlullah (s.a.v)'in emri üzerine ben peki oraya gidip orada kalayım dedim. Fakat Rasûlullah (s.a.v): **"Oraya gitme! Çünkü Ümmü Şerik'in pek çok misafiri var dolayısıyla orada başörtün düşebilir, eteğin açılabilir ve bacağın gözükebilir. Ve böylece insanlar senin hoşlanmadığın şeylerini görebilirler, bu sebeple sen iddetini doldurmak üzere Fihr oğullarından amcanın oğlu Ümmü Mektum'un evine git"** buyurdu. Ben de oraya taşınmıştım. (Tirmizî, Nikah: 38; Ebû Davud, Talak: 39)

20- MÜ'MİN KARDEŞİNİN İSTEDİĞİ KADINA DÜNÜRCÜ OLAMAZ

3186- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biriniz bir diğerinizin istediği kadına dünürcü olmasın."** (Tirmizî, Nikah: 38; İbn Mâce, Nikah: 10)

3187- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müşteri kızıştırmayınız, şehirli köylünün malını ele geçirip satmaya kalkmasın, birinizin pazarlığı olan bir malı bir diğeriniz satın almaya kalkmasın. Kardeşinizin istediği kadına dünürcü olmayınız. Hiçbir kadın da diğer bir kadının boşanmasını isteyip erkekle evlenmeye kalkmasın."** (Tirmizî, Nikah: 38; İbn Mâce, Nikah: 10)

3188- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biriniz bir diğer kardeşinin dünürcü olduğu bir kadına aynı anda tekrar dünürcü olmasın."** (Tirmizî, Nikah: 38; İbn Mâce, Nikah: 10)

3189- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz din kardeşinin istediği kadına onunla**

nikahlanıp ta sonra boşanıncaya kadar veya ona dünürlükten vazgeçinceye kadar dünürcü olmasın." (Tirmizî, Nikah: 38; İbn Mâce, Nikah: 10)

3190- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biriniz kardeşinin dünürcü olduğu kimseye dünürcü olmasın."** (İbn Mâce, Nikah: 10; Tirmizî, Nikah: 38)

21- DÜNÜRCÜLÜK NASIL OLMALI?

3191- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v): **"Sizden birinizin bir mal almak üzereyken bir diğerinin aynı malı almaya kalkmasını yasakladı ve yine bir adamın dünürcü olduğu bir kimseye o kimse vazgeçip izin vermesi hali dışında dünürcü olunmasını yasakladı."** (İbn Mâce, Nikah: 10; Tirmizî, Nikah: 38)

3192- Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban ile Haris b. Abdurrahman (r. anhüma), Fatıma binti Kays'a başından geçenleri sordular. Fatıma binti Kays şunları anlattı: Kocam beni üç talakla boşadı ve yiyecek bir şeylerde bırakmamıştı. Ben de: "Allah'a yemin olsun ki, nafaka ve oturma hakkım varsa mutlaka alacağım, bu şekilde yaşamayı kabul etmem" dedim. Kocamın vekili ise: "Ne nafaka almaya ne de bu evde barınmaya hakkın vardır" dedi. Ben de Rasûlullah (s.a.v)'e gittim ve durumu anlattım. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Evde kalma ve nafaka alma hakkın yok, falan kadının yanında iddetini tamamla"** buyurdu. O kadının gelip gideni pek çok olduğu için orada kalmamamı ve Ümmü Mektum'un evinde iddetimi tamamlamamı emretti. (Ümmü Mektum ama' birisidir.) **"İddetin bitince de bana haber ver"** buyurdu. İddet müddetim bitince Rasûlullah (s.a.v)'e haber verdim. Rasûlullah (s.a.v) **"Seninle evlenmek isteyenler kimlerdir"** buyurdu: Ben de: Muaviye ve Kureyşten bir adam dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Muaviye Kureyşli bir delikanlı olup malı mülkü yoktur. Diğeri ise kötü olup hayırsız bir kimsedir. Dolayısıyla sen Üsâme b. Zeyd'le evlen!"** buyurdu. Ben bu tekliften pek hoşlanmadım fakat Rasûlullah (s.a.v) üç defa **"Bununla evlen"** dedi. Sonunda onunla evlendim. (Müslim, talak: 6; Ebû Davud, Talak: 39)

22- EVLİLİKTE SORU SORULAN KİŞİ DOĞRU BİLDİĞİNİ SÖYLEMELİ

3193- Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, kocası Ebu Amr b. Hafs, onu yanında olmadığı bir zamanda üç talakla boşamıştı. Kocasının vekili Fatıma'ya bir miktar arpa gönderdi. O bu gönderilene razı olmayınca kocasının vekili olan kimseyi kızdırdı. O adam: "Vallahi sana bir şeyler vermek mecburiyetinde değiliz" dedi. Fatıma, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek durumu anlattı. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Senin onlardan nafaka alma hakkın yoktur"** diyerek, **"Sen Ümmü Şerikin evinde iddet süreni doldur"** buyurdu. Sonra da: **"O kadın cömert bir kadın olup gelip gideni çoktur, onun için sen iddetini Ümmü Mektum'un evinde doldur. O gözleri görmeyen bir adamdır, dolayısıyla aşırı tesettüre riayet etmeksizin onun yanında kalabilirsin. İddetin bitince de bana haber ver"** buyurdu. Ben de iddetim bitince Muaviye b. ebî Süfyan ve Ebu Cehm'in bana dünür olduklarını haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ebu Cehm'in asası hiç elden düşmez.** (Kadınları çok döver) **Muaviye ise fakir biri olup malı mülkü yoktur. Dolayısıyla sen Üsâme b. Zeyd ile evlen"** buyurdu. Ben ise Üsâme'den pek hoşlanmamıştım sonra tekrar:**"Onunla evlen"** buyurdu. Bende onunla evlendim. Allah bu evliliği hayırlı kıldı, diğer kadınlar bana gıpta ettiler. (Müslim, talak: 6; Ebû Davud, Talak: 39)

23- EVLENİLECEK KIZA BAKILABİLİR Mİ?

3194- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensar'dan bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: Bir kadınla evlendim dedi. Peygamber (s.a.v)'de: **"Ona dikkatlice baktın mı? Ensar'ın gözlerinde bir şeyler olabilir"** buyurdu. (Müslim, Nikah: 12; İbn Mâce, Nikah: 9)

3195- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bir adam bir kadınla evlenmek istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Ona dikkatlice bak çünkü Ensar kadınlarının gözlerinde bir şeyler olabilir"** buyurdu. (Müslim, Nikah: 12; İbn Mâce, Nikah: 9)

24- BİR ŞAHIS HOŞLANDIĞI BİR ERKEĞE KIZINI TEKLİF EDEBİLİR

3196- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kızım Hafsa İbn Huzafe'den dul kalmıştı. İbn Huzafe Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Bedir savaşına katılanlardandı. Medine'de vefat etmiştir. Ben Osman b. Affan ile karşılaştım, kızım Hafsa'yı kendisine arzettim ve istersen nikahlayayım dedim. Bunun üzerine Osman bir düşüneyim dedi. Birkaç gece geçti tekrar karşılaştım. Bu gün için evlenmek istemiyorum dedi. Daha sonra Ebu Bekir ile karşılaştım. İstersen kızım Hafsa ile seni evlendireyim dedim. Bana hiçbir cevap vermedi. Osman'a kızdığımdan daha fazla kızdım. Birkaç gece geçmişti ki Rasûlullah (s.a.v), kızım Hafsa'yı benden isteyip dünür oldu, ben de O'na nikahladım. Bu arada Ebu Bekir ile karşılaştım ve: "Hafsa'yı bana teklif ettiğinde benim de sana cevap vermediğimi görünce herhalde kızmış olmalısın" dedi. Ben de: "Evet" dedim. O da: "Sen bana kızını vermek istediğinde; Rasûlullah (s.a.v)'in senin kızını isteyeceğini duymuştum da Rasûlullah (s.a.v)'in sırrını ifşa etmek istemedim. Eğer o vazgeçseydi ben senin kızı nikahlardım" dedi. (Müsned: 70)

25- KADIN DİNİNDEN RAZI OLDUĞU BİRİNE KENDİSİNİ ARZETMESİ

3197- Sabit el Bünani (r.a) şöyle anlatmıştır. Enes b. Malik (r.a)'in yanındaydım, Enes b. Malik'in kızı da oradaydı, şunları anlatmıştı: Bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna bir kadın gelerek, Kendisini Rasûlullah (s.a.v)'e arzedip; "Ey Allah'ın Rasûlü! beni kendine nikahlar mısın" dedi.(Buhârî, Nikah: 33; Müsned: 13333)

3198- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Bir kadın kendisini Rasûlullah (s.a.v)'e arz edip nikahlamasını istedi diye anlatınca Enes'in kızı güldü ve Bu kadın hayası ne kadar az bir kadınmış dedi. Bunun üzerine Enes: O senden daha hayırlıdır çünkü kendisini Rasûlullah (s.a.v)'e teklif etmiştir" dedi.(Buhârî, Nikah: 33; Müsned: 13333)

26- ALLAH PEYGAMBERİNE KİMİ NİKAHLAMIŞTI

3199- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyneb'in iddeti dolunca Rasûlullah (s.a.v)'e: "Zeyd'e git, onu benim için iste" dedi. Zeyd diyor ki hemen gittim ve: "Ey Zeyneb! Müjde beni sana Rasûlullah (s.a.v) gönderdi, seninle evlenmek istiyor" dedim. Zeyneb: "Bu konuda Rabbimden hayır talep etmeden hiç bir şey yapmam" dedi ve evinde namaz kılmakta olduğu yere gitti. Ve o zaman Ahzâb sûresi 37. ayeti nazil oldu. Böylece Zeyneb'in nikahı Allah tarafından kıyılmış oldu ve Peygamber (s.a.v) Zeyneb ile evlenmiş oldu. (Müslim, Nikah: 15; Müsned: 12553)

3200- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyneb binti Cahş Peygamber (s.a.v)'in diğer hanımlarına karşı iftihar ederek şöyle derdi: "Allah ayet indirerek beni Rasûlullah (s.a.v)'e nikahladı ve örtünme ayeti de böylelikle nazil olmuş oldu." (Müslim, Nikah: 15; Müsned: 12553)

27- İSTİHARE NASIL YAPILIR?

3201- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi tüm işlerimizde bize istihare yapmayı öğretir ve şöyle buyururdu: **"Biriniz önemli bir iş yapmak istediğinde nafile olarak iki rekat namaz kılsın ve şöyle dua etsin: "Allah'ım hakkımda hayırlısını bildiğin için ben de Senden hakkımda hayırlısı ne ise onu bana bildirmeni isterim. Senin güç ve kuvvetinle beni güçlendirmeni isterim. Ve her şeyi Senin büyük lütfundan isterim. Çünkü Senin her şeye gücün yeter. Benim ise hiçbir şeye gücüm yetmez. Sen her şeye gücü yetensin, benim ise hiçbir şeye gücüm yetmez. Sen her şeyi bilirsin. Ben ise bilemem. Akıl ve düşünmeyle bilinemeyecek her şeyi bilen sadece sensin. Ey Allah'ım şu yapacağım işin benim hakkımda, dinim, yaşantım ve işimin sonu hakkında hayırlı olduğunu biliyorsan –ki mutlaka bilmektesin- onu yapmayı bana kolay getir. Eğer bu iş benim hakkımda dinim, yaşantım ve işimin sonucu hakkında kötü olduğunu biliyorsan –ki mutlaka bilmektesin- onu benden uzaklaştır. Beni de ondan uzak kıl. Hayır nerede ise onu benim için takdir et ve beni ona razı et veya benim işlerimin acele olanını veya geleceğe ait olanını benim için takdir et diyerek; işi ne ise onu söyler."** (Tirmizî,

Vitir: 349)

28- OĞUL ANNESİNİ EVLENDİREBİLİR Mİ?

3202- Ümmü Seleme (r.anha) anlatıyor: Ümmü Seleme'nin iddeti bitince, Ebu Bekir haber göndererek onunla evlenmek istedi fakat Ümmü Seleme onunla evlenmedi. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v), Ömer b. Hattab'ı göndererek evlenme teklifinde bulundu. Ümmü Seleme Ömer'e: Rasûlullah (s.a.v)'e söyle ben kıskanç bir kadınım belki Rasûlullah (s.a.v)'in diğer hanımlarıyla geçinemem, küçük çocuklarım da var, ayrıca bu konuda kendisine danışabileceğim bir yakınım da yok dedi. Ömer, Rasûlullah (s.a.v)'e gelip Ümmü Seleme'nin cevabını aktardı. Rasûlullah (s.a.v)'de Ömer'e:**"Ona git ve şöyle söyle: Ben kıskanç bir kadınım diyorsun ben bu konuda Allah'a dua edeceğim ve kıskançlığın yok olacak, küçük çocukların var diyorsun merak etme Allah onlara yardım eder, Benim bu konuyu danışabileceğim bir yakınım da yok sözüne gelince, senin gerek burada bulunan veya uzakta olan hiçbir kimse senin bu evliliğini kötü karşılamaz"** buyurdu. Ömer bu sözleri Ümmü Seleme'ye nakledince Ümmü Seleme oğluna: "Ey Ömer! Kalk ve beni Rasûlullah (s.a.v) ile evlendir" dedi. O da onu evlendirdi. (Müsned: 25474)

29- BİR ADAM KÜÇÜK KIZINI SEVDİĞİ BİRİYLE EVLENDİREBİLİR Mİ?

3203- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Aişe ile altı yaşında iken nikahlandı, dokuz yaşında da gerdeğe girdi. (Buhârî, Nikah: 39; Müslim, Nikah: 10)

3204- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni yedi yaşımda nikahladı ve dokuz yaşımda da gerdeğe girdi. (Buhârî, Nikah: 39; Müslim, Nikah: 10)

3205- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) dokuz yaşında benimle evlendi ve aynı yaşta O'nunla gerdeğe girdim. (Buhârî, Nikah: 39; Müslim, Nikah: 10)

3206- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kendisiyle dokuz yaşında evlenmişti. Rasûlullah (s.a.v) vefat ettiğinde ise on sekiz yaşındaydı. (Buhârî, Nikah: 39; Müslim, Nikah: 10)

30- BABA, DUL KIZINI BAŞKA SEVDİKLERİNE TEKLİF EDEBİLİR Mİ?

3207- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kızım Hafsa, Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Huneys b. Huzafe es Sehmî'nin Medine'de vefatıyla ondan dul kalmıştı. Kızım dul kalınca Osman'a gittim, kızım Hafsa'yı ona teklif edip istersen kızımla seni evlendireyim dedim. Osman biraz düşünmeliyim dedi. Birkaç gece bekledim daha sonra Osman bana gelerek bugün için evlenmeyi düşünüyorum dedi.

Daha sonra Ebu Bekir ile karşılaştım, ona da dilersen kızım Hafsa ile seni evlendirebilirim dedim. Ebu Bekir hiç sesini çıkarmadı. Osman'a gücendiğimden daha fazla Ebu Bekir'e gücendim. Birkaç gece daha bekledim sonra Rasûlullah (s.a.v), Hafsa'yı istedi, ben de O'na nikahladım. Sonra Ebu Bekir benimle karşılaşınca "Hafsa'yı bana teklif ettiğinde sana hiçbir cevap vermediğim için bana kızmışsındır" dedi. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine Ebu Bekir: "Aslında sana cevap vermeme engel olacak bir şeyim yoktu fakat Rasûlullah (s.a.v)'in Hafsa'dan bahsedip onu senden isteyeceğini biliyordum bu yüzden onun sırrını da ifşa etmek istemedim, eğer o almayacak olsaydı ben bu teklifi kabul ederdim" dedi. (Müsned: 70)

31- EVLENECEK KIZDAN İZİN ALINMASI

3208- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dul kadın evlenme konusunda velisinden daha çok hak sahibidir. Bakire'nin evlenmesi için izninin alınması gerekir. Bakire'nin izin vermesi ise susmasıdır."** (Müslim, Nikah: 9; İbn Mâce, Nikah: 11)

3209- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Evlenme konusunda dul olan kimseler velilerinden daha çok hak sahibidirler. Bakire'nin ise izni alınır onun izni susmasıdır."** (Müslim, Nikah: 9; İbn Mâce, Nikah: 11)

3210- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Dul kadın evlilik işinde kendisi söz sahibidir. Bakire kızın ise izni alınır, onun izin vermesi susmasıdır."** (Müslim, Nikah: 9; İbn Mâce, Nikah: 11)

3211- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Dul kadının evlenmesinde velisi söz sahibi değildir, bakire kızın izni alınır onun izni sükut etmesidir."** (Müslim, Nikah: 9; İbn Mâce, Nikah: 11)

32- BABA BAKİRE KIZINDAN EVLENMEK İÇİN İZİN ALIR

3212- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dul kadın evlenme konusunda kendisi söz sahibidir. Bakire kızdan da babası izin almalıdır onun izni susmasıdır."** (Müslim, Nikah: 9; İbn Mâce, Nikah: 11)

33- DUL KADINDAN DA FİKRİ SORULUR MU?

3213- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dul kadın kendi arzusu olmadan nikahlanamaz. Bakire olan kızdan da izin alınmalıdır."** Bunun üzerine orada bulunanlar: "Bakire'nin izni nasıl olur?" diye sordular. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Onun izni susmasıdır"** buyurdu. (Müslim, Nikah: 9; İbn Mâce, Nikah: 11)

34- BAKİRE KIZIN GÖRÜŞÜNÜN ALINMASI

3214- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Evlenme konusunda bakirelerden görüşlerini alınız."** Bunun üzerine şöyle denildi: "Bakire kız utanır ve susar nasıl izin alınacak?" Rasûlullah (s.a.v):**"Onun izni susmasıdır"** buyurdu. (İbn Mâce, Nikah: 11; Müslim, Nikah: 10)

3215- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dul kadın kendi fikri sorulmadan nikahlanamaz. Bakire'nin de izni alınmalıdır."** "Ey Allah'ın Rasûlü! onun izni nasıldır?" dediler. **"Onun izni susmasıdır"** buyurdu. (İbn Mâce, Nikah: 11; Müslim, Nikah: 10)

35- DUL KADINI BABASI ZORLA NİKAHLIYABİLİR Mİ?

3216- Hansa binti Hızam (r.anha)'dan rivâyete göre, kendisi dul idi, babası kendisinden izin almadan onu nikahlamıştı da; O da Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şikayette bulundu. Rasûlullah (s.a.v) bu nikahı iptal etti. (İbn Mâce, Nikah: 11; Müslim, Nikah: 10)

36- KIZ İSTEMEDİĞİ HALDE BABASI ONU EVLENDİREBİLİR Mİ?

3217- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir genç kız Aişe'nin yanına gelerek: "Babam beni sadece itibar kazanmak için kardeşinin oğluyla nikahladı. Halbuki ben istemiyordum" dedi. Aişe: "Peygamber (s.a.v) gelinceye kadar otur bakalım" dedi. Nihayet Rasûlullah (s.a.v) geldi, durumu haber verdim. Rasûlullah (s.a.v) kızın babasına haber vererek onu çağırttı ve kızının fikrini alıp almadığını sordu. Bunun üzerine kız: "Ey Allah'ın Rasûlü! babamın yaptığı işe karşı değilim fakat evlenme işinde kadınların da söz hakkı var mı? onu öğrenmek istemiştim" dedi. (Müsned: 23892)

3218- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kız evlendirilirken fikri sorulur eğer susarsa izin vermiş kabul edilir. Eğer istemez ise evlendirmek caiz olmaz." (Ebû Davud, Nikah: 26; İbn Mâce, Nikah: 14)

37- İHRAMLI KİMSE NİKAHLANABİLİR Mİ?

3219- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken Meymune bintil Haris ile evlenmişti. (İbn Mâce, Nikah: 45; Müslim, Nikah: 5)

3220- İbn Abbas (r.a)'ın bildirdiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Meymune ile ihramlı olduğu halde evlenmişti. (İbn Mâce, Nikah: 45; Müslim, Nikah: 5)

3221- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Meymune'yi kendisine ihramlı iken nikahlamıştı. Meymune, veli olarak Abbas'ı seçmiş ve o da onun adına onu Rasûlullah (s.a.v)'e nikahlamıştı. (İbn Mâce, Nikah: 45; Müslim, Nikah: 5)

3222- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ihramlı iken Meymune bintil Haris ile evlenmişti. (İbn Mâce, Nikah: 45; Müslim, Nikah: 5)

38- İHRAMLI KİMSE EVLENEMEZ Mİ?

3223- Osman b. Affân (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"İhramlı kimse kendisine kadın nikahlayamaz, başkasını da nikahlayıp evlendiremez. Bir kadına da dünürcü olamaz."** (İbn Mâce, Nikah: 45; Müslim, Nikah: 5)

3224- Yine Osman b. Affân (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İhramlı kimse ne kendisi evlenebilir ne bir başkasını evlendirebilir ne de dünürcü olabilir."** (İbn Mâce, Nikah: 45; Müslim, Nikah: 5)

39- NİKAH ANINDA YAPILABİLECEK DUA

3225- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize namaz'da ve ihtiyaç anında okuyacağımız teşehhüdü öğretti ve şöyle buyurdu: **"İhtiyaç halinde okunacak dua şöyledir: Hamd Allah'a mahsustur, yardımı ondan ister, affedilmemizi de ondan isteriz. Benliklerimizin şerrinden Allah'a sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu kimse saptıramaz. Allah kimi de saptırırsa onu da hidayete erdirecek yoktur. Ben şahadet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur ve yine şahadet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir der ve üç ayet okurdu."** (Dârimi, Nikah: 20; İbn Mâce, Nikah: 19)

3226- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, adamın biri Peygamber (s.a.v) ile bir şeyler konuşmuştu. Onun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şüphesiz tüm eksiksiz övgüler Allah'a mahsustur. Daima ona hamd eder, yardımı da ondan bekleriz. Allah, kimi hidayete erdirirse onu kimse saptıramaz. Kimi de saptırırsa onu da kimse hidayete erdiremez. Ben şahadet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur, tek olarak o vardır ve yine şahadet ederim ki Muhammed onun kulu ve elçisidir. Bundan sonra…"** (gereken dua ve ayet ne gerekiyorsa onlar okunmalıdır.) (Dârimi, Nikah: 20; İbn Mâce, Nikah: 19)

40- HOŞ OLMAYAN SÖZLER SÖYLENMEMELİ?

3227- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında iki kişi Allah'ı şahit tutarak konuştular birisi: Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse kamil bir mü'mindir. Kim de onlara isyan ederse zalim ve azgın biri olmuştur dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Ne kötü bir hatibsin"** buyurdu. (Ebû Davud, Edeb: 85; Müsned: 17536)

41- KUR'AN'DAN SÛRE VE AYETLER MİHİR OLUR MU?

3228- Sehl b. Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında bulunan bir gurubun içersindeydim. Bu arada bir kadın kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! O kadın kendisini Sana arz ediyor, bu konuda görüşün nedir?" Diye sordu. Peygamberimiz (s.a.v) sustu ve hiçbir cevap vermedi. Adam tekrar ayağa kalkarak: "Ey Peygamber! O kadın kendisini sana hibe ediyor bu konuda görüşünüz nedir?" Diye sordu. Bunun üzerine bir başka adam kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onu bana nikahlayıver" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Mehir olarak verecek bir şeyin var mı?"** buyurdu. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Git araştır demir bir halka bile bulsan al getir"** dedi. Adam gidip aradı sonra gelip: "Hiçbir şey bulamadım (hatta) demir yüzük bile" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Kur'an'da ezberinde bir şey var mı?"** diye sordu. Adam: "Evet ezberimde şu şu sûreler vardır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Ezberindeki Kur'an'ı, bu kadına öğretmeni mehir kabul ederek seni bu kadına nikahladım"** buyurdu. (Tirmizî, Nikah: 23; Müslim, Nikah: 13)

42- NİKAHTA ŞART OLUR MU?

3229- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yerine getirilmesi gereken şartların en mühimi nikah esnasında kabul edilen şartlardır."** (Tirmizî, Nikah: 32; Dârimi, Nikah: 21)

3230- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yerine getirilmesi gereken şartların en mühimi nikah esnasında kabul edilen şartlardır."** (Tirmizî, Nikah: 32; Dârimi, Nikah: 21)

43- BOŞANAN BİR KADIN ESKİ KOCASINA NASIL HELAL OLUR?

3231- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rifaa'nın karısı Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Rifaa beni boşadı ve üç talakı da vermiş oldu. Ben de daha sonra Abdurrahman b. Zebir'le evlendim. Fakat Abdurrahman b. Zebir'in erkeklik organı şu elbise saçağı gibi gevşek olup erkeklik görevini yapamıyor" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) güldü ve: **"Her halde eski kocan Rıfaa ya dönmek istersin fakat ikinci kocan senin balcağızından, sen de onun balcağızından tatmadıkça bu mümkün olmaz"** buyurdu. (Tirmizî, Nikah: 27; Müslim, Nikah: 17)

44- KİŞİ ÜVEY KIZIYLA EVLENEMEZ

3232- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, bir sefer Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe: Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Süfyan'ın kızı olan kardeşimi de nikahlar mısın?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Sen bunu kabul eder misin?"** Diye sordu. Ben de: "Evet, zaten size karşı hanımlık görevimde ortaksız da değilim, bir ortak ta kardeşim olsun" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Kız kardeşin bana helâl değildir"** buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi biz aramızda şöyle konuşuyoruz: "Sen, Ebu Seleme'nin kızı Dürre'yi nikahlamak istiyormuşsun" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Ümmü Seleme'nin kızı mı?"** dedi. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb benim vesayetim altında olan üvey kızımdır, onun nikahı da bana helâl değildir. Ayrıca o benim süt kardeşimin de kızıdır, bu yüzden de nikahlıyamam. Beni ve Ebu Seleme'yi Süveybe emzirmiştir. Bundan böyle bir daha bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi teklif etmeyiniz"** buyurdu. (Müslim, Rada: 4; İbn Mâce, Nikah: 34)

45- ANNE İLE KIZI BİR ERKEK NİKAHINDA TOPLAYAMAZ

3233- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Habibe (r.anha) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! kız kardeşimi de nikahlayınız." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bunu sen gerçekten istiyor musun?"** diye sordu. O da: "Evet, zaten Sana olan hanımlık görevimde ortaktan hali değilim ki böyle hayırlı bir işte kız kardeşimin de bana ortak olmasını isterim" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"O bana helâl olmaz"** buyurdu. Ümmü Habibe: "Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi biz, Senin Ebu Seleme'nin kızı Dürre ile evleneceğini konuşup duruyoruz" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Ümmü Seleme'nin kızı ha!"** Ümmü Habibe: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Vallahi o benim himayemde büyüyen üvey kızım olmasaydı belki helâl olurdu ama o benim süt kardeşimin kızıdır. Çünkü beni ve Ebu Selemeyi Süveybe emzirmiştir. Bundan böyle sakın bir daha bana kız kardeşlerinizi ve kızlarınızı**

teklif etmeyiniz" buyurdu. (Müslim, Rada: 4; İbn Mâce, Nikah: 34)

3234- Ümmü Habibe (r.anha) Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle demiştir: "Biz kendi aramızda Senin Ebu Seleme'nin kızı Dürre ile evleneceğin konuşuyoruz ne dersin?" Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ümmü Seleme'nin kızı ha! Ben annesi Ümmü Seleme'yi nikahlamamış olsam belki olabilirdi ama yine de olmaz çünkü onun babası benim süt kardeşimdir."** (Müslim, Rada: 4; İbn Mâce, Nikah: 34)

46- İKİ KIZ KARDEŞ BİR ERKEĞİN NİKAHINDA OLUR MU?

3235- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! kız kardeşim hakkında ne dersin?" Rasûlullah (s.a.v): "Hangi konuda ne yapmam lazım" buyurdu. Ümmü Habibe: "Onunla evlen" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Bu senin için hoş olur mu?"** diye sordu. Ümmü Habibe: "Evet, zaten Sana hanımlıkta başka ortaklarım da var. Bu hayırlı işte kardeşimin bana ortak olmasını isterim" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"O bana helâl değildir"** buyurdu. Ümmü Habibe ise: "Bana ulaştığına göre Ümmü Seleme'nin kızı Dürre'ye talip olduğunu duydum" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Ebu Seleme'nin kızı mı?"** diye sordu. Ümmü Habibe de: "Evet" cevabını verdi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Vallahi o benim üvey kızımdır bu yüzden helâl olmaz, bu yönden helâl olsa bile süt kardeşimin kızı olduğu için yine helâl olmaz. Bu yüzden bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi teklif etmeyiniz"** buyurdu. (Müslim, Rada: 4; İbn Mâce, Nikah: 31)

47- BİR KADIN HALA VE TEYZESİYLE BİRLİKTE NİKAHLANIR MI?

3236- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikahlanamaz."** (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3237- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir kadını kendi halası ve teyzesi üzerine nikahlamayı yasakladı. (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3238- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir kadını kendi halası ve teyzesi üzerine nikahlamayı yasakladı. (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3239- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şu dört kadının birbiri üzerine nikahlanmasını yasak etti:**"Bir kadınla halasını yine bir kadınla teyzesini…"** (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3240- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir kadının kendi halası ve teyzesi üzerine nikahlamayı yasakladı. (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3241- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir kadını kendi halası ve teyzesi üzerine nikahlamayı yasakladı. (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3242- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikahlanamaz."** (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

48- BİR KADIN TEYZESİ ÜZERİNE NİKAH EDİLEMEZ

3243- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikahlanamaz."** (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3244- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Bir kadın halasıyla birlikte ve bir halanın da erkek kardeşinin kızıyla birlikte nikah edilmesini yasakladı."** (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3245- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikahlanamaz."** (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3246- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikahlanamaz."** (İbn Mâce, Nikah: 31; Tirmizî, Nikah: 31)

3247- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir kadını kendi halası ve teyzesi üzerine nikahlamayı yasakladı. (Ebû Davud, Nikah: 7; Müslim, Rada: 1)

49- SÜT KARDEŞLİĞİ EVLENMEYİ HARAM KILAR

3248- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Veladet** (kan yönünden akrabalık) **ve nesebin haram kıldığı her şeyi süt kardeşliği de haram kılar."** (Ebû Davud, Nikah: 7; Müslim, Rada: 1)

3249- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'nin süt amcası Eflah onun yanına girmek için izin istedi. Aişe'de perdenin arkasından görüştü. Bu haber Rasûlullah (s.a.v)'e haber verilince şöyle buyurdu:**"Perde arkasından konuşmak için ondan saklanman gerekmez çünkü süt, nesebin haram kıldığı her şeyi haram kılar."** (Ebû Davud, Nikah: 7; Müslim, Rada: 1)

3250- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Neseb yönünden haram kılınan evlilikler süt yönünden de haramdır."** (Ebû Davud, Nikah: 7; Müslim, Rada: 1)

3251- Yine Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Veladet** (Kan yönünden akrabalık) **in haram kıldığı şeyi süt kardeşliği de haram kılar."** (Ebû Davud, Nikah: 7; Müslim, Rada: 1)

50- SÜT KARDEŞİNİN KIZIYLA EVLENMEK TE HARAMDIR

3252- Ali (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! evlilik için hep Kureyşi tercih ediyor, biz Hâşimoğullarını bırakıyorsun" deyince Rasûlullah (s.a.v):**"Var mı aranızda benimle evlenebileceğim birisi"** dedi. Ben de:**"Evet, Hamza'nın kızı var"** dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"O bana helâl olmaz çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır"** buyurdular. (Müslim, Rada: 3; Ebû Davud, Nikah: 7)

3253- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e evlenmesi için Hamza'nın kızı hatırlatıldı da:**"O benim süt kardeşimin kızıdır"** buyurdu. (Müslim, Rada: 3; Ebû Davud, Nikah: 7)

3254- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den, Hamza'nın kızını nikahlamasını istediler. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"O benim süt kardeşimin kızıdır, neseb yönünden haram olanlar süt yönünden de haramdırlar"** buyurdu. (Müslim, Rada: 3; Ebû Davud, Nikah: 7)

51- NE KADAR SÜT EMMEK HARAMLIĞI GEREKTİRİR?

3255- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah'ın indirdiği ayetlerde malum ve bilinen on defa emzirme nikahı haram kılar buyuruluyordu. Sonradan bu ayet beş defa emzirme nikahı haram kılar ayetiyle neshedildi. Rasûlullah (s.a.v) vefat ettiğinde o ayet Kur'an olarak okunuyordu. (İbn Mâce, Nikah: 35; Müslim, Rada: 6)

3256- Ümmül Fadl (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'e süt emmenin miktarı soruldu. Rasûlullah (s.a.v):**"Bir veya iki defa emmek nikahı haram kılmaz"** buyurdu. Katade ise: **"Bir veya iki defa sormak"** dedi. (İbn Mâce, Nikah: 35; Müslim, Rada: 6)

3257- Abdullah b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir veya iki defa emmek nikahı haram kılmaz."** (İbn Mâce, Nikah: 35; Müslim, Rada: 6)

3258- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir ve iki sefer emmek haramlık meydana getirmez."** (İbn Mâce, Nikah: 35; Müslim, Rada: 6)

3259- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbrahim b. Yezid en Nehai'ye mektup yazarak süt emmede nikahı haram kılacak miktarın ne kadar olduğunu sorduk. O da şu cevabı verdi: "Şüreyh'in bize bildirdiğine göre, Ali ve İbn Mes'ud: "Sütün azı da çoğu da nikahı haram kılar" diyorlardı. Mektubunda şu ifadeler de vardı: "Ebu-ş Şa'sa el Muharibî, Aişe'den şöyle aktarmıştır: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir veya iki defa emmek nikahı haram kılmaz."** (İbn Mâce, Nikah: 35; Müslim, Rada: 6)

3260- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Odamda birisi otururken Rasûlullah (s.a.v) yanıma geldi. İkimizin birlikte oluşuna kızmıştı, yüzünde öfke hali gördüm ve dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! O benim süt kardeşimdir" bunun üzerine buyurdular ki:**"Süt kardeşinin kim olduğuna iyi dikkat edin! Başka bir defa da süt kardeşliğin nasıl olduğuna iyice dikkat edin! Süt kardeşliği açlığını emdiği sütle gideren emme çağındaki çocuğun emmesiyle gerçekleşir."** (İbn Mâce, Nikah: 37; Dârimi, Nikah: 48)

52- SÜT BABALIĞI NASIL OLUR?

3261- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Aişe'nin yanında iken, Aişe Hafsa'nın yanına girmek için izin isteyen bir adamın sesini duydu. Aişe dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam senin evine girmek için izin istiyor dedim. Rasûlullah (s.a.v):**"Sanıyorum ki o adam Hafsa'nın süt amcası falan kimsedir"** buyurdu. Aişe diyor ki: "Süt amcam falan kimse hayatta olsaydı benim yanıma girebilecek miydi?" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Evet girebilirdi çünkü süt emmek veladetin** (Kan yönüyle akrabalığın) **haram kıldığı herşeyi haram kılar."** (Buhârî, Nikah: 21; Dârimi, Nikah: 48)

3262- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Süt amcam Ebu'l Ca'd geldi ben içeri almadım. (Hişam diyor ki: Bu kimse Ebul Kuaystır.) Rasûlullah (s.a.v) gelince durumu Ona aktardım. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Ona izin ver ve içeri alabilirsin"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 21; Dârimi, Nikah: 48)

3263- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, örtünme ayeti nazil olduktan sonra Ebu'l Kuays'ın kardeşi Aişe'nin yanına girmek için izin istedi. Aişe ona izin vermedi. Bu durum Peygamber (s.a.v)'e haber verilince şöyle buyurdular:**"Onun girmesine izin ver, o senin amcandır."** Aişe: "Fakat beni kadın emzirmiştir o adam emzirmemiştir" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"O senin amcandır yanına girsin"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 21; Dârimi, Nikah: 48)

3264- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu'l Kuays'ın kardeşi ve süt amcam olan Eflah yanıma girmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v) gelinceye kadar onu içeriye almadım. Rasûlullah (s.a.v) gelince durumu O'na naklettim. O da buyurdu ki:**"Ona izin ver çünkü o amcandır."** Aişe diyor ki: "Bu olay örtünme ayeti indikten sonra olmuştu." (Buhârî, Nikah: 21; Dârimi, Nikah: 48)

3265- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Amcam Eflah örtünme ayeti indikten sonra yanıma girmek için izin istedi. Ben ona izin vermedim. Peygamber (s.a.v) geldiğinde durumu kendisine haber verip sordum. O da şöyle buyurdu:**"Ona izin ver çünkü o amcandır"** Ben de dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kadın emzirdi adam emzirmedi. Yine buyurdular ki:**"Allah iyiliğini versin ona izin ver o amcandır."** (Buhârî, Nikah: 21; Dârimi, Nikah: 48)

3266- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu'l Kuays'ın kardeşi Eflah evime gelip içeri girmek için izin istedi. Ben de Rasûlullah (s.a.v)'e danışmadan ona izin vermem dedim. Rasûlullah (s.a.v) gelince; Ebu'l Kuays'ın kardeşi Eflah geldi içeri girmek için izin istedi. Ben de: "Bundan uzak durdum" dedim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Ona izin ver girsin o senin amcandır"** Ben: "Beni Ebu'l Kuays'ın karısı emzirdi adam değil ki" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Ona izin, ver o senin amcandır"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 21; Dârimi, Nikah: 48)

53- BÜYÜK KİMSELER DE EMZİRİLİR Mİ?

3267- Zeyneb binti ebu Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Aişe'den işittim şöyle diyordu. Süheylin kızı Sehle Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Evlatlık edindiğimiz Sâlim benim yanıma girince, kocam Ebu Huzeyfe'nin yüzünde öfke izleri görüyorum ne yapmalıyım?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Onu emzir"** buyurdu. Sehre diyor ki: "O Sâlim sakalı çıkmış genç bir delikanlıdır." Rasûlullah (s.a.v): **"Onu emzir Ebu Huzeyfe'nin öfkesi kaybolur"** buyurdu. Sehle diyor ki: "Vallahi onu emzirdikten sonra Ebu Huzeyfe'nin yüzünde öfke izi görmedim." (Müslim, Rada: 7; İbn Mâce, Nikah: 36)

3268- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sehle binti Süheyl, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, Sâlim yanıma geldiğinde Ebu Huzeyfe'nin kızdığını görüyorum dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu emzir"** buyurdu. Sehle binti Süheyl, "O kocaman bir adamdır" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onun kocaman bir adam olduğunu bilmiyor muyum?"** buyurdu. Sehle daha sonra geldiğinde, seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, Ebu Huzeyfe ondan sonra artık hiçbir şeyi kötü görmüyor dedi. (Müslim, Rada: 7; İbn Mâce, Nikah: 36)

3269- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ebu Huzeyfe'nin karısına kocasının öfke ve kıskançlığının gitmesi için kölesi Sâlim'i emzirmesini emretti, o da onu emzirdi. o koskoca bir adamdı. Rabia diyor ki: "Bu olay sadece Sâlim için verilen bir ruhsat idi."(Müslim, Rada: 7; İbn Mâce, Nikah: 36)

3270- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sehle, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sâlim bizim yanımıza girip çıkıyor, yetişkin duruma geldi, erkeğin bilmesi gereken şeyleri biliyor artık ne yapmalıyız" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu emzir böylece ona haram olursun"** buyurdu. Sehle diyor ki: "Bir yıl bekledim bu olaydan kimseye bir şeyler söylemedim sonunda Kasım ile karşılaştım, onu söyle ve korkma dedi. (Müslim, Rada: 7; İbn Mâce, Nikah: 36)

3271- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Ebu Huzeyfe'nin kölesi Sâlim onların evinde kalıyordu. Sühey'lin kızı Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, şöyle dedi: "Sâlim artık erginlik çağına erişti, erkeklerin bildiği şeyleri o da bilmeye başladı ve yanımıza da girip çıkıyor. Ebu Huzeyfe'nin de buna kızdığını sanıyorum" dedi. Peygamber (s.a.v)'de: **"Onu emzir böylece sen ona haram olursun"** buyurdu. Ben onu emzirince Ebu Huzeyfe'nin kıskançlığı kayboldu sonra Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve Sâlim'i emzirdim ve Ebu Huzeyfe'nin öfkesi de kayboldu dedim. (Müslim, Rada: 7; İbn Mâce, Nikah: 36)

3272- Urve (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in hanımları bir sefer emzirme ile bir erkeğin hanımların yanına girmesi durumunu pek hoş karşılamayıp uzak durdular ve büyük kimsenin emzirmesi durumunu Aişe'ye sordular. O da şöyle dedi: "Vallahi bu durumu sadece Sehte binti Süheyl'de görüyoruz, o da sadece Sâlim için Rasûlullah (s.a.v)'in verdiği bir ruhsattır. Vallahi böyle bir emzirme olayı ile kimse bizim yanımıza giremez ve biz Peygamber hanımları böyle bir şeyi de hoş görmeyiz."(Ebû Davud, Nikah: 11)

3273- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Peygamber hanımları yaşlı kimseyi emzirmek sûretiyle o kimseyi kişinin kendisine haram kılmasını hoş karşılamayıp bundan uzak kalıyoruz ve bu konuyu Aişe'ye sormuştuk, o da şöyle demişti: "Vallahi bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'in sadece Sâlim için verdiği bir ruhsat olarak görüyorum, hiçbir kimse böyle bir emzirme modeliyle bizim yanımıza giremez. Biz Peygamber hanımları olarak böyle bir şeyi de hoş karşılamıyoruz." (Ebû Davud, Nikah: 11)

54- EMZİREN KADINLA CİNSEL İLİŞKİ OLUR MU?

3274- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Cüdame binti vehb şöyle anlatmıştır: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Çocuk emziren kadınla cinsel ilişkiyi yasaklamayı içimden geçiriyordum Fars ve Rumların bunu yaptıklarını hatırladım da bu yasaklamadan vazgeçtim."** İshak diyor ki: "Onlar bunu yapıyorlardı fakat çocuklarına bir zarar vermiyordu." (Dârimi, Nikah: 49; Müslim, Nikah: 24)

55- AZİL (ÇOCUK YAPMAMAK İÇİN MENİYİ DIŞARI AKTIRMAK)

3275- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Azil meselesi Rasûlullah (s.a.v)'in yanında hatırlatılınca: **"Bunu neden soruyorsunuz?"** buyurdu. Biz de: "Bir adamın karısı var onunla cinsel ilişki yapıyor fakat hamile olmasını istemiyor ve yine bir kimsenin bir cariyesi var onunla da cinsel ilişki yapıyor fakat onun da hamile kalmasını istemiyor, bu sebeple azil yapabilir mi?" dedik. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bunu yapmanızda bir sakınca yoktur fakat çocuğun olup olmaması kadere bağlıdır."** (Buhârî, Nikah: 97; Müslim, Nikah: 22)

3276- Ebu Said ez Zurakî (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e azil yapmanın hükmünü sormuştu ve şöyle demişti: "Karım çocuk emziriyor ben de onun tekrar hamile kalmasını istemiyorum azil yapabilir miyim?" Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Rahimde olması takdir edilen şey mutlaka olacaktır."** (Buhârî, Nikah: 97; Müslim, Nikah: 22)

56- EMZİREN KADINLARA SAYGI DUYMAK

3277- Haccac b. Haccac (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: "Ey Allah'ın Rasûlü! Süt annenin hakkını nasıl ödeyebilirim" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İyi bir köle ve cariye vermektir"** buyurdu. (Tirmizî, Rada: 6; Ebû Davud, Nikah: 12)

57- SÜT KARDEŞLİĞİNE ŞAHİDLİK YAPILIRSA NE OLUR?

3278- Ukbe b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ukbe'den işittim fakat ben Ubeyd'in hadisini daha sağlam buluyorum. O şöyle demişti: Bir kadınla evlenmiştim yanımıza siyah bir kadın gelerek: "Ben her ikinizi de emzirmiştim" dedi. Bunun üzerine hemen Peygamber (s.a.v)'in huzuruna geldim, durumu haber verdim ve şöyle dedim: "Ben falanın kızı filanla evlendim, siyah bir kadın gelerek ben ikinizi de emzirmiştim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) benden yüzünü çevirdi. Ben de hemen yüzünü çevirdiği yandan gelip o kadın mutlaka yalancıdır dedim. **"Nasıl olur? Her ikinizi de emzirdiğini söylüyor derhal ayrıl, o kadını bırak"** buyurdu. (Tirmizî, Rada: 7; Buhârî, Nikah: 23)

58- BABANIN NİKAHI ALTINDAKİ ANALIKLARLA EVLENMEK

3279- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Dayımla karşılaştım elinde bir bayrak vardı, nereye gidiyorsun? Diye sordum. Dayım: Rasûlullah (s.a.v) beni babasının ölümünden sonra babasının karısıyla evlenen bir adama gönderdi, onun boynunu vuracağım ve öldüreceğim" dedi. (Dârimi, Nikah: 43; Tirmizî, Ahkam: 25)

3280- Yezid b. Bera (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Amcama rastladım yanında bir bayrak vardı, nereye gidiyorsun diye sordum. O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) beni babasının karısını nikahlayan bir adama gönderdi, boynunu vurmamı ve malını almamı emretti" dedi. (Dârimi, Nikah: 43; Tirmizî, Ahkam: 25)

59- NİSÂ SÛRESİ 24. AYETİNİN YORUMU

3281- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Evtas'a bir ordu gönderdi. Müslüman ordusu düşmanla karşılaşıp onlarla savaşıp galip geldiler. Bu savaşta kocaları müşrik olan pek çok kadını esir (Cariye) olarak ele geçirdiler. Fakat bu kadınlarla evlenmekten çekindiler. Bunun üzerine Allah: Nisâ sûresi 24. ayetini indirdi: **"Savaşta esir olarak ellerinize geçen cariyeler dışında tüm evli kadınlarla evlenmeniz de Allah'ın yasalarıyla size haram kılınmıştır…"** (Tirmizî, Nikah: 36; Ebû Davud, Nikah: 45)

60- KARŞILIKLI DEĞİŞME ŞEKLİNDEKİ EVLİLİK

3282- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) karşılıklı değişme şeklindeki mehirsiz evlenme modelini yasakladı. (Dârimi, Nikah: 9; Buhârî, Nikah: 29)

3283- İmran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre: **"İslâm'da celeb denilen modelle zekat toplamak ve yine ceneb denilen bir yolla zekat toplamak ve mehir alıp vermemek için iki kişinin birbirine ve yakınlarıyla değiş tokuş modeliyle evlenme türü yoktur."** (Dârimi, Nikah: 9; Buhârî, Nikah: 29)

3284- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İslâm'da celeb denilen modelle zekat toplamak ve yine ceneb denilen bir yolla zekat toplamak ve mehir alıp vermemek için iki kişinin birbirine ve yakınlarıyla değiş tokuş modeliyle evlenme türü yoktur."** (Dârimi, Nikah: 9; Buhârî, Nikah: 29)

61- KARŞILIKLI DEĞİŞME NASIL OLUR?

3285- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) mehirsiz karşılıklı değişme yoluyla yapılan evlenmeyi yasakladı. Şığar: "Bir kimsenin kızını diğerine, o da kızını bu tarafa vermek şartıyla mehirsiz nikahlamasıdır" dedi. (Buhârî, Nikah: 28; Müslim, Nikah: 57)

3286- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) mehirsiz karşılıklı değişme yoluyla yapılan nikahı yasaklamıştır. Abdullah diyor ki: "Şığar denilen bu model evlilik şöyledir. Bir kimse kızını diğer bir kimseye kız kardeşini kendisine vermek şekliyle yapılan nikah şeklidir." (Buhârî, Nikah: 28; Müslim, Nikah: 57)

62- KUR'AN'DAN BİR SÛRE ÖĞRETMEK MİHİR OLUR MU?

3287- Sehl b. Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kendimi sana hibe ediyorum." Rasûlullah (s.a.v)'de tepeden tırnağa kadına bir baktı ve başını önüne eğdi. Kadın bu hususta Rasûlullah (s.a.v)'in bir cevap vermediğini görünce oturdu. Bunun üzerine orada bulunan sahabelerden biri kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer bu kadına ihtiyacın yoksa onu bana nikahla" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Yanında mehir olarak vereceğin bir şey var mı?"** buyurdu. Adam: "Hayır vallahi mehir olarak vereceğim bir şey bulamadım" dedi. **"Git, bak demir bir yüzük bile olsa getir bakalım"** deyince; Adam gitti ve dönüp geldi ve şöyle söyledi: "Hayır vallahi Ey Allah'ın Rasûlü! Demir bir yüzük bile olsa bulamadım." Fakat üzerimdeki şu elbisem var, onun yarısını verebilirim dedi. Sehl diyor ki: O sahabenin belden yukarısı için giyeceği bir ridası dahi yoktu sadece belden aşağıyı örten bir izarı vardı. Onun da yarısını o kadına mihir olarak verecekti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"İyi ama izarını kadına verirsen sen çıplak kalırsın, sen giyersen kadına bir şey vermemiş olursun"** buyurdu. O zaman o adam oraya oturdu, oturma işi uzadı fakat çare bulunamayınca adam kalkıp gitti. Rasûlullah (s.a.v) onun üzüntülü ayrılışını görünce çağrılmasını emretti. Adam gelince Rasûlullah (s.a.v): **"Ezberinde Kur'an'dan bir şeyler var mı?"** diye sordu. O adam da: "Falan ve falan sûreler ezberimde vardır" diyerek saymaya başladı. Rasûlullah (s.a.v) **"Onları ezbere okuyabilir misin?"** dedi. O adam: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Ezberindeki bu bu sûreleri bu kadına öğretmek şartıyla seni bu kadınla evlendirdim"** buyurdu. (Tirmizî, Nikah: 23; Müslim, Nikah: 13)

63- MÜSLÜMAN OLMAK TA MİHİR OLABİLİR Mİ?

3288- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Talha Ümmü Süleym ile evlendi aralarındaki mehir ise Müslüman olmaktı. Ümmü Süleym, Ebu Talha'dan önce Müslüman olmuştu. Ebu Talha Ümmü Süleym'e dönürcü olunca şöyle dedi: "Ben Müslüman oldum eğer sende Müslüman olursan

seninle evlenirim. Bunun üzerine Ebu Talha da Müslüman oldu dolayısıyla aralarında mihir de bu olmuş oldu." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3289- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Talha Ümmü Süleym'e dünürcü oldu. Fakat Ümmü Süleym, Ebu Talha'ya: "Senin gibi adamın bu evlilik teklifi reddedilmez ne yazık ki sen kafirsin ben ise Müslüman bir kadınım bu durumda seninle evlenmem helâl olmaz. Eğer Müslüman olursan senin Müslüman olman benim mehrim olur" dedi. Sabit diyor ki: "Mehir hususunda Ümmü Süleym'den daha ikram sahibi bir kimseyi işitmedim, böylece evlendiler ve Ümmü Süleym ona çocuk doğurdu." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

64- MEHİR BEDELİ KÖLE AZAD ETMEK TE OLABİLİR Mİ?

3290- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Safiyye'yi azâd edip, azâd etmesini mehir saydı. (Müslim, Nikah: 14; Tirmizî, Nikah. 24)

3291- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Safiyye'yi azâd edip, hürriyetine kavuşturdu ve bunu mehir olarak saydı. (Müslim, Nikah: 14; Tirmizî, Nikah. 24)

65- CARİYE AZAD EDİLİP NİKAHLANABİLİR Mİ?

3292- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Üç kişi vardır ki onlara mükafatları iki kat verilir. 1. Bir adam ki cariyesi vardır onu güzelce terbiye eder ve ona bilmediklerini güzelce öğretir sonra da onu azâd edip hürriyetine kavuşturur ve onunla evlenir. 2. Bir köle ki hem Allah'ın hem de efendisinin hakkını yerine getirir. 3. Ehli kitaptan olup hem kendi Peygamberine hem de son Peygambere iman eden kimsedir."** (Tirmizî, Nikah: 24; Buhârî, Nikah: 13)

3293- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim bir cariyesini azâd edip hürriyetine kavuşturur ve onunla evlenirse iki kat ecir alır."** (Buhârî, Nikah: 13; Müslim, Nikah: 14)

66- MİHİR NE KADAR OLMASI GEREKİR?

3294- Urve b. Zübeyr (r.a) Aişe'ye (Nisâ sûresi 3. ayeti olan)**"Eğer yetim kızlarla evlendiğinizde onlara adil davranamamaktan korkuyorsanız o zaman size helâl olan ve hoşunuza giden kadınların ikisiyle üçüyle ve dördüyle evlenin…"** ayetinin tefsirini sormuştu da o da şöyle demişti: **"Ey kardeşimin oğlu Ayetteki yetimden maksat velisinin gözetimi olan ve malını ortak olarak kullanan kişiler hakkındadır. Malı ve güzelliği hoşuna gider fakat mihir vermeksizin ucuz bir şekilde o yetim kıza sahip olmak ister. İşte bu ayette bu şekilde olan yetim kızların mihirlerinden bahsediliyor ve yasaklama getiriliyor. Piyasadaki geçen değer üzerine yükseltilmesi gerektiği vurgulanıyor değilse bu yetim kızlar dışında hoşuna gidenlerden nikahlaması emrediliyor."** Bunun üzerine Urve dedi ki: Aişe sözüne şöyle devam etti: "Bu ayet nazil olduktan sonra insanlar Rasûlullah (s.a.v)'e o kızlar hakkında fetva sordular. Bunun üzerine Allah: Nisâ sûresi 127. ayetini indirdi:**"Kadınlar hakkında senden fetva isterler de ki onlar hakkında fetvayı Allah size açıklıyor. Kendileri için farz kılınıp taktir edilen mehir ve mirası vermeyip nikahlamak istediğiniz sorumluluğunuz altındaki yetim kadınlar ve kimsesiz çocuklar…"** Aişe diyor ki: Allah'ın Kur'an da:**"Size karşı okunan ayetler"** diye zikrettiği yetim kızlar hakkında adil davranamamaktan endişe ederseniz size helâl olan başka kadınlarla evleniniz ayetidir. **"Haklarını vermeksizin almak istediğiniz yetim kızlarda…"** ayeti ise: "Herhangi birinizin idaresi altında olup malı ve güzelliği az olduğu için rağbet gösterilmeyen kızlardır. Bundan dolayı bunlara rağbet edilmeyip malına ve güzelliğine rağbet ettikleri yetim kızları mehirde adalete riayet etmedikçe nikahlamaktan yasaklanmış oldular. (Buhârî, Nikah: 19; Müslim, Tefsir: 1)

3295- Ebu Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'ye mehrin miktarını sordum şöyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v), mehri on iki okıyye ve bir neş olarak takdir etmişti ki bu da beş yüz dirhem eder. (Müslim, Nikah: 13; Dârimi, Nikah: 18)

3296- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) aramızda iken mehir bedeli on okıyye miktarı idi. (Müsned: 8451)

3297- Ebu-l Acfa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab şöyle demiştir: Dikkat edin kadınlara verdiğiniz mehir de haddi aşmayın. Eğer mehir dünyada bir cömertlik, Allah katında da bir takva alameti olsaydı buna en layık olan Peygamber (s.a.v) olurdu. Halbuki Rasûlullah (s.a.v) hanımlarından hiç birine veya kızlarına on iki okıyye'den fazla bir şey alıp vermedi. Bir adam karısına haddi aşacak şekilde mehir vermek mecburiyetinde kalırsa girdiği bu yükten dolayı içinden karısına bir düşmanlık besleyebilir ve senin için çok büyük bir yük altına girdim diyebilir. Ravi diyor ki: Ben Arap bir çocuk olmama rağmen: "İlkul kurbe" sözcüğünden bir şey anlayamadım manası şu imiş: "Mehrin fazla verilmesi iyi olmayan hareketlerdenmiş. İyi olmayan sözlerden biri de şudur: Savaşlarda ölen ve öldürülen her bir kimse için öldü, şehid oldu gitti demenizdir. Belki de o söylediğiniz kimse hayvanını savaşta elde edeceği altın ve gümüş yükleyip gelmek niyetiyle gitmiştir. Veya bir ticaret için savaşa katılmıştır. Dolayısıyla her ölene şehiddir demeyin. Peygamberin dediği gibi deyin. **"Kim Allah yolunda öldürülür veya ölürse o Cennettedir"** buyurmuştu. (Dârimi, Nikah: 18; Tirmizî, Nikah: 24)

3298- Urve b. Zübeyr (r.a), Ümmü Habibe'den naklederek, Rasûlullah (s.a.v), Ümmü Habibe'yi Habeşistan'da iken nikahlamıştı. Nikahı'da Necaşi tarafından kıyılmıştı. Mehir olarak dört bin dirhem verdi. Gerekli eşyaları da kendisi ayarladı. Ve Şurahbil b. Hasene vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v)'e gönderdi. Rasûlullah (s.a.v) ona hiçbir şey göndermedi. Diğer hanımlarına verdiği mehir ise dört yüz dirhem idi. (Ebû Davud, Nikah: 30; Müsned: 26140)

67- BİR ÇEKİRDEK (BEŞ DİRHEM) İLE DE EVLENİLİR Mİ?

3299- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Abdurrahman b. Avf Peygamber (s.a.v)'in yanına geldi. Üzerinde yeni evlenen kimselerin süründükleri boya izi vardı. Rasûlullah (s.a.v) bu boyanın sebebini sordu. O da Ensardan bir kadınla evlendiğini haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ne kadar mehir verdin?"** diye sordu. Bir çekirdek (beş dirhem) ağırlığında altın dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Bir koyunla da olsa düğün yemeyi yap"** buyurdu. (Ebû Davud, Nikah: 30; Tirmizî, Nikah: 10)

3300- Enes'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdurrahman b. Avf şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) beni gördü, ben de düğün neşesi vardı. Ensardan bir kadınla evlendiğimi söyledim. Rasûlullah (s.a.v): **"Ne kadar mihir verdin?"** diye sordu. Ben de bir çekirdek (beş dirhem) ağırlığında altın dedim. (Buhârî, Nikah: 69; Müslim, Nikah: 13)

3301- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Nikahlanacak bir kadına nikah yapılmadan önce verilen mehir ve hediyeler kadının kendisine aittir. Nikah yapıldıktan sonra verilecek ve gelecek hediyeler ise kızın anne ve babasına aittir. Onu kızına ve kız kardeşine dilediğine vermeye hak sahibidir."** (Ebû Davud, Nikah: 36; İbn Mâce, Nikah: 41)

68- MİHİRSİZ DE EVLENMEK CAİZDİR

3302- İbrahim ve Alkame b. Esved (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Abdullah b. Mes'ud'a; hiçbir mehir kararlaştırmadan bir kadınla evlenen fakat gerdeğe girmeden ölen bir adam hakkında fetva sordular. Abdullah dedi ki: "Sorun bakalım o kadına onda evlilik (hamilelik) belirtisi var mı?" dedi. Onlar da: "Ey Ebu Abdurrahman, onda böyle bir belirti göremedik" dediler. Bunun üzerine Abdullah: Kendi görüşümü söylüyorum doğruysa bu Allah'tandır. O kadına benzeri kadınların aldıkları mehir kadar mehir vardır az da olmaz çokta olmaz, kocasından miras alır ve iddet beklemesi de gerekir. O zaman Eşca kabilesinden bir adam kalkıp şöyle dedi: Buna benzer bir olayda Rasûlullah (s.a.v) aynı hükmü vermişti şöyle ki: Berva binti Vaşık adında bir kadın bir adamla evlenmiş gerdeğe girmeden de adam ölmüştü. Rasûlullah (s.a.v) o kadın hakkında benzeri kadınların aldıkları mehir kadar mehir almasına ve iddet süresini beklemesini emretmişti. Bunun üzerine Abdullah ellerini kaldırıp tekbir getirdi. (İbn Mâce, Nikah: 54; Ebû Davud, Nikah: 32)

3303- Alkame (r.a), Abdullah'tan aktararak şöyle diyor: Abdullah'a: "Bir adamla evlenen mehir kararlaştırılmadan ve zifafa da girmeden ölen bir kadın hakkında fetva sordular. Bir aya yakın gelip gittiler fetva vermiyordu. Sonunda fetva verdi. Şahsi kanaatim o kadına benzeri kadınlara verilen kadar bir mehir verilmeli ne az ne de çok olmamalı kocasının malına varis olmalı ve iddet de beklemelidir. O zaman Ma'kıl b. Sinan el Eşcaî de: Rasûlullah (s.a.v)'de aynen senin verdiğin fetva gibi Berva binti Vaşık hakkında fetva vermişti diye şahitlik etti. (Ebû Davud, Nikah: 32; Tirmizî, Nikah: 44)

3304- Abdullah (r.a) rivâyete göre, kendisine: "Bir kadınla evlenen fakat mehir takdir edilmeden ve zifaf olmadan ölen bir adamın durumu hakkında fetva sordular. Abdullah'ta: "O kadına mihir vermek gerekir, iddet beklemesi lazımdır ve kocasına mirasçı olur" dedi. Bunun üzerine Ma'kıl b. Sinan kalktı ve Rasûlullah (s.a.v)'in Berva binti Vaşık hakkında aynı şekilde hüküm verdiğini duydum dedi. (Ebû Davud, Nikah: 32; Tirmizî, Nikah: 44)

3305- Alkame (r.a) Abdullah'tan naklediyor: Abdullah'a bir gurup kimse geldi ve: "Bizden bir adam bir kadınla evlenmişti, mehir tayin etmeden ve gerdeğe girmeden öldü, o kadının durumu nasıl olacak diye sordular. Abdullah: "Rasûlullah (s.a.v)'den ayrıldıktan sonra bana böyle zor bir mesele sorulmamıştı. Gidin başkasına sorun dedi fakat onlar bir ay boyu devamlı gelip o meseleyi sordular son gelişlerinde de: Sen bizim memlekette yaşayan Rasûlullah (s.a.v)'in ashabının en büyüklerindensin sana sormaz isek kime soralım? Senden başkasını bulamıyoruz dediler. O zaman Abdullah şöyle dedi: Bu konuda kendi görüşümü söyleyeceğim eğer isabet edersem doğruyu söylemişsem bu hiçbir ortağı olmayan Allah'tandır hata etmiş isem bu hata benimdir ve şeytandandır. Allah ve Rasûlü bu hatadan uzaktır. Bu konuda görüşüm şudur: "Kadına kendi kavmindeki kadınlara verilen kadar bir mehir verilmeli ne az ne de çok olmalı, kadın kocasının mirasından almalı ve dört ay on gün iddet beklemelidir." Ravi diyor ki: Bu konuşma Eşca' kabilesinden bir gurup insanın yanında yapılmıştı. Abdullah'ın bu fetvasını duydular ve ayağa kalkıp; bizden "Berva binti Vaşık adındaki bir kadın hakkında da Rasûlullah (s.a.v) böyle hüküm verdiğine biz şahitlik ederiz" dediler. Abdullah kendi görüşünün isabetli oluşuna çok sevindi. Müslüman olduğu günde aynı şekilde sevinmişti. (Ebû Davud, Nikah: 32; Tirmizî, Nikah: 44)

69- BİR KADIN MEHİR İSTEMEDEN KENDİSİNİ HİBE EDEBİLİR Mİ?

3306- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e bir kadın gelerek şöyle demişti: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben kendimi nikahlamanız için size arz ediyorum dedi ve uzun bir süre bekledi. Bunun üzerine bir adam kalktı ve Rasûlullah (s.a.v)'e: "Bu kadına sizin ihtiyacınız yoksa onu benimle evlendirin" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Yanında mehir olacak bir şey var mı?"** dedi. Adam: "Hayır hiç bir şey bulamadım" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Git araştır bir demir yüzük bile olsa getir"** dedi. Adam gidip araştırdı fakat hiç bir şey bulamadı. Rasûlullah (s.a.v) ona dedi ki: **"Kur'an'dan ezberinde bir şeyler var mı?"** Adam "Evet" dedi. Ve ezberindeki sûreleri saymaya başladı. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Kur'an'dan ezberinde olan bu sûreleri o kadına öğretmen şartıyla seni onunla evlendiriyorum"** buyurdu. (Tirmizî, Nikah: 23; Müslim, Nikah: 13)

70- BİR KADIN CARİYESİNİ KOCASINA HİBE EDER Mİ?

3307- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'e karısının cariyesiyle zina eden adamın durumu soruldu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer o adamın karısı müsaade etmişse yüz değnek vururum müsaade etmemişse o erkeği recm ederim."** (Tirmizî, Hudud: 21; Ebû Davud, Hudud: 28)

3308- Yine Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, adı Abdurrahman b. Huneyn lakabı da gurgur olan bir adam karısının cariyesiyle zina etmişti. Bunların davaları Numan b. Beşir'e getirildi. Numan b. Beşir bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'in verdiği hükmü vereceğim eğer hanımın o cariyeyle münasebet yapmana izin vermişse sana yüz değnek vururum sana böyle bir izin verilmemişse taşlayarak recm ederim. Karısı müsaade ettiği için o kimseye yüz değnek vuruldu. Ravi Katade diyor ki: Habib b. Sâlim'e mektub yazarak sormuştum da o da bu hadiseyi bana yazarak bildirmişti.(Ebû Davud, Hudud: 28; Tirmizî, Hudud: 21)

3309- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e karısının cariyesiyle ilişkide bulunan bir adam hakkında: **"Eğer karısı ona izin vermişse yüz değnek vur izin vermemişse recm et"** buyurdu. (Ebû Davud, Hudud: 28; Tirmizî, Hudud: 21)

3310- Seleme b. Muhabbak (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), karısının cariyesiyle ilişkide bulunan bir adam hakkında şöyle buyurdu: **"Eğer cariyeyi zorla bu işe sürüklemişse cariye hür olur karısına onun gibi bir cariye almalıdır. Eğer cariye kendi isteğiyle yapmışsa o zaman o cariye o adamın malı olur ve karısına o şekilde cariye almalıdır."** (Ebû Davud, Hudud: 28; İbn Mâce, Hudud: 8)

3311- Seleme b. Muhabbak (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam karısının cariyesiyle zina etmişti. Dava Rasûlullah (s.a.v)'e arz edilmişti. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Eğer adam cariyeyi zorlamışsa cariye hür bir kadın olur ve o adamın malı sayılır. Karısına o cariye gibi bir cariye satın alması gerekir. Eğer cariye kendi isteğiyle yapmışsa o cariye karısınındır."** (Ebû Davud, Hudud: 28; İbn Mâce, Hudud: 8)

71- MUT'A NİKAHININ HARAMLIĞI

3312- Hasan ve Abdullah (r.anhüma) babaları Muhammed (r.a)'ten aktarıyorlar: Ali, bir adamın mut'a nikahı yapmakta hiçbir sakınca görmediğini duyunca ona: "Sen yanılıyorsun! Rasûlullah (s.a.v) Hayber savaşı günü mut'a nikahı yapmayı ve ehli eşek eti yemeyi yasaklamıştır."(Müslim, Nikah: 3; Tirmizî, Nikah: 28)

3313- Ali b. ebi Talib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Hayber savaşı günü kadınlarla geçici nikah (mut'a) yapmayı ve ehli eşeklerin etlerini yemeyi yasakladı. (Müslim, Nikah: 3; Tirmizî, Nikah: 28)

3314- Muhammed b. Ali (r.a)'nin çocukları Hasan ve Abdullah'ın rivâyetlerine göre Ali b. Ebi Talib şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Hayber günü kadınlarla geçici nikah yapmayı yasaklamıştı. İbn Müsenna Huneyn günü demiştir. (Müslim, Nikah: 3; Tirmizî, Nikah: 28)

3315- Rabi' b. Sebre el Cühenî (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) geçici nikah (mut'a) ile evlenmemize izin vermişti. Ben bir arkadaşımla beraber Benî Amir'den bir kadına gittik, kendimizi arz edip mut'a nikahıyla evlenmek istediğimizi söyledik. Kadın mehir olarak ne verirsiniz" dedi. Ben de: "Elbisemi veririm" dedim. Arkadaşım da: "Ben de elbisemi verebilirim" dedi. Arkadaşımın elbisesi daha güzel ve sağlam idi. Ama ben ondan daha genç idim. Kadın arkadaşımın elbisesine baktı ve beğendi bana bakınca benim genç oluşumdan hoşlandı ve şöyle dedi: "Sen ve elbisen yeterlidir" dedi. Ben de o kadınla üç gün kaldım sonra Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: **"Kimin yanında mut'a nikahı ile aldığı kadın varsa onları bıraksın."** (İbn Mâce, Nikah: 44; Dârimi, Nikah: 16)

72- NİKAH, SES VE DEF ÇALARAK İLAN EDİLEBİLİR Mİ?

3316- Muhammed b. Hatıb (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Evlilikte haram ile helalı ayıran şey nikah anında ses çıkarmak ve def çalmaktır."** (Buhârî, Nikah: 49; Tirmizî, Nikah: 6)

3317- Ebu Belc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Muhammed b. Hatıb'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Nikah ve evlenme konusunda helâl ile haram arasındaki fark ilân edilip ses çıkarılmasıdır."** (Buhârî, Nikah: 49; Tirmizî, Nikah: 6)

73- EVLENEN KİMSEYE NASIL DUA EDİLİR

3318- Hasan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Akîl b. Ebu Talib Cesim oğullarından bir kadınla evlenmişti. Orada bulunanlar onlara, "Mesud olun oğullarınız olsun" diye dua ettiler. Bunun üzerine Akîl, Rasûlullah (s.a.v)'in söylediği gibi söyleyin dedi: **"Allah bu evliliği sizin hakkınızda hayırlı**

kılsın ve mübarek eylesin." (Buhârî, Nikah: 58; Dârimi, Nikah: 6)

74- DÜĞÜNDE HAZIR BULUNMAYAN KİMSENİN DUASI NASILDIR?

3319- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Abdurrahman b. Avf'ın üzerinde evlilikte kullanılan bir koku izi gördü ve: **"Bu nedir?"** diye sordu. Abdurrahman'da: "Bir kadınla bir çekirdek kadar altın karşılığında evlendim" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Allah mübarek etsin, bir koyunla da olsa düğün yemeyi ver"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 58; Ebû Davud, Nikah: 29)

75- EVLENEN KİMSENİN KOKU SÜRÜNMESİ

3320- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Abdurrahman b. Avf, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldi üzerinde evlenenlerin süründüğü za'feran kokusu vardı. Rasûlullah (s.a.v): **"Nedir bu hal"** diye sordu. O da: "Bir kadınla evlendim" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Mihir olarak ne verdin?"** Dedi. Abdurrahman da: "Bir çekirdek ağırlığında altın" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bir koyunla bile olsa düğün yemeyi ver"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 58; Ebû Davud, Nikah: 29)

3321- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) benim üzerimde Abdurrahman b. Avf'ı kastediyor, düğünde sürülen kokulu boyayı görünce, **"Bu nedir?"** diye sordu. Abdurrahman b. Avf: "Ensardan bir kadınla evlendim" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Öyleyse bir koyunla da olsa düğün yemeyi ver"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 58; Ebû Davud, Nikah: 29)

76- EVLİLİK HEDİYESİ MİHİR

3322- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Ali şöyle demiştir: Fatıma ile evlenmiştim ve Rasûlullah (s.a.v)'e: "Beni zifaf'a sok" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Fatıma'ya mehir olarak bir şeyler ver de öyle"** buyurdu. "Yanımda ona verecek bir şey yoktur" dedim. **"Sağlam zırhın nerededir?"** buyurdu. Ben de: "Yanımdadır" dedim. **"Öyleyse onu ver"** buyurdu. (Ebû Davud, Nikah: 35)

3323- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali, Fatıma ile evlendiğinde Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Fatıma'ya bir şeyler ver"** buyurdu. Ali, yanımda bir şey yok deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Büyük ve geniş zırhın nerede?"** buyurdu. (Ebû Davud, Nikah: 35)

77- ŞEVVAL AYINDA ZİFAF

3324- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni şevval ayında nikahladı yine şevval ayında gerdeğe girdim. Hanımlarından hangisi onun yanında benim kadar değerliydi. (Dârimi, Nikah: 28; Tirmizî, Nikah: 9)

78- DOKUZ YAŞINDA ZİFAF

3325- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni altı yaşımda iken nikahladı ve dokuz yaşımda iken de zifafa girdi, ben o zaman kız çocuklarıyla oyun oynuyordum. (Dârimi, Nikah: 28; Tirmizî, Nikah: 9)

3326- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni nikahladığında altı yaşımda idim. Benimle evlendiğinde ise dokuz yaşımda idim. (Dârimi, Nikah: 28; Tirmizî, Nikah: 9)

79- YOLCULUKTA İKEN DE ZİFAF YAPILIR MI?

3327- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Hayber gazasına çıkmıştı. Hayber'e yakın bir yerde sabah namazını karanlıkta kılmıştı. Rasûlullah (s.a.v) hayvanına bindi. Ebu Talha'da kendi hayvanına bindi. Ben de Ebu Talha'nın binitinin arkasındaydım. Rasûlullah (s.a.v), hayvanını Hayber caddelerine doğru sürdü. Bu arada benim dizim Rasûlullah (s.a.v)'in uyluğuna dokunuyordu. Şu anda uyluğunun beyazlığını görür gibiyim. Rasûlullah (s.a.v) şehre girince: **"Allah en büyüktür. Hayber harab oldu gitti. Biz bir toplumun yurdunu basıp içersine girdik mi uyarılan o kavmin hali yaman olur"** buyurdu ve bunu üç defa tekrarladı. Enes diyor ki: "Hayberliler sabah vakti işlerine gitmek üzere kaleden dışarı çıktılar ve bizi görünce (Abdülaziz'in rivâyetine göre) işte Muhammed diye bağırdılar. (Abdülazizin rivâyetine göre) işte Muhammed'in arkadaşları ve ordusu dediler. Böylece Hayberi ansızın ele geçirdik, esirler toplandı." Dıhye gelip: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bana alınan esirlerden bir cariye ver" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Git bir cariye al"** dedi. Dıhye de Safiyye binti Huyey b. Ahtab'ı aldı. Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelip Ey Allah'ın Peygamberi! Dıhye'ye, Kureyza ve Nadir'i hanımefendisi olan Safiyye'yi verdin halbuki o Senden başkasına uygun olmaz. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)**"Her ikisini de çağırınız"** buyurdu. Dıhye Safiyye'yi getirdi. Rasûlullah (s.a.v) Safiyye'ye baktı ve Dıhye'ye**"Esirler arasından başka bir cariye al"** buyurdu. Enes diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) Safiyye'yi azâd edip hürriyetine kavuşturdu ve kendisine nikahladı. Ravi Sabit Enes'e dedi ki: Ey Ebu Hazma, Rasûlullah (s.a.v) ona mehir olarak ne verdi. Enes'te: "Onu azâd etmeyi mehir saydı ve nikahladı" dedi. Enes diyor ki: Hayber savaşından dönüşte yolculuk devam ederken Ümmü Süleym, Saffiyye'yi Rasûlullah (s.a.v) için hazırlayıp gece olunca gerdeğe koydu. Böylece düğün yapılmış oldu. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v)**"Kimin yanında bir şeyi varsa getirsin"** buyurdu. Bir sergi yayıldı kimi kurutulmuş peynir, kimi hurma, kimi de yağ getirmişti. Oradaki bu malzemelerle hays yemeği yapıldı ve Rasûlullah (s.a.v)'in düğün yemeği bu olmuş oldu. (Buhârî, Nikah: 61; Müslim, Nikah: 14)

3328- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Hayber dönüşü yolda Safiyye ile gerdeğe girince Hayber yolunda üç gün konakladı ve o da diğer hanımları arasına katıldı. (Buhârî, Nikah: 61; Müslim, Nikah: 14)

3329- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Hayber ile Medine arasındaki yolda Safiyye ile düğün yapıp gerdeğe girince üç gün konakladı. Ben de Müslümanları Rasûlullah (s.a.v)'in bu düğündeki yemeğe davet ettim. Bu düğün ziyafetinde ne et ne de ekmek vardı. Rasûlullah (s.a.v) bir yaygı yayılmasını emretti. Onun üzerine kimi kuru peynir, kimi hurma, kimi de yağ getirip koydu. Bunlardan yapılan yemek te Rasûlullah (s.a.v)'in düğün yemeği oldu. Orada hazır bulunanlar Safiyye için, "Ya Mü'minlerin annelerinden biri olur veya Rasûlullah (s.a.v)'in cariyesi olarak kalır" dediler. Ve yine onlar eğer Rasûlullah (s.a.v) onu örtü içine alırsa o mü'minlerin annelerinden olur perde altına almazsa cariye olarak kalır dediler. Rasûlullah (s.a.v) yola çıkınca Safiyye'yi arkasına oturttu ve kimse görmesin diye perdeledi. (Buhârî, Nikah: 61; Müslim, Nikah: 14)

80- DÜĞÜNDE EĞLENME VAR MIDIR?

3330- Âmir b. Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir düğünde Kurasa b. Ka'b ve Ebu Mes'ud el Ensarî'nin yanına vardım, o esnada küçük kızlar şarkılar söylüyorlardı. Ben de: Siz Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından ve Bedir savaşına katılanlardansınız, yanınızda şarkılar söyleniyor sizler ise hiçbir şey yapmıyorsunuz dedim. Onlardan biri: "İstersen sen de otur bizimle birlikte dinle istemezsen git. Düğünde eğlenmeye izin verildi" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

81- BABA, KIZINA NASIL ÇEYİZ HAZIRLAMALI?

3331- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Fatıma için çeyiz olarak kadife kumaş, su tulumu ve içi izhır otuyla doldurulmuş bir yastık hazırlamıştı. (İbn Mâce, Zühd: 11)

82- BİR EVDE KAÇ YATAK OLMALI?

3332- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir evde erkek için bir yatak, ailesi için bir yatak olmalıdır üçüncüsü misafir içindir, dördüncüsü ise şeytanındır."** (Müslim, Libas ve Ziynet: 8; Ebû Davud, Harac: 19)

83- YAYGI VE ÇARŞAF DA OLMALI MI?

3333- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Evlendin mi?"** diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. **"Yaygı aldınız mı?"** diye sordu. Bizim yaygı alabilecek imkanımız mı var dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"İleride olacaktır"** buyurdu. (Müslim, Libas ve Ziynet: 7; Müsned: 13618)

84- DÜĞÜN YAPAN KİMSEYE, HEDİYE ALMALI MI?

3334- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) evlenmiş ve gerdeğe girmişti. Annem Ümmü Süleym, hays ismi verilen bir yemek hazırladı ve benimle o yemeği Rasûlullah (s.a.v)'e gönderdi. O yemeği Rasûlullah (s.a.v)'e götürüp: Annemin selâmı var, bu bizden küçük bir hediyedir diyor dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu koy"** buyurdu ve sonra da **"Git falanı falanı ve karşılaştığın kimseleri davet et"** dedi ve pek çok kimsenin isimlerini verdi. Ben de isimleri verilen kimseleri ve karşılaştığım kimseleri davet ettim. Ravi Ebu Osman Enes'e: "Davet edilenler kaç kişiydi" diye sordum. Enes: "Üç yüz kişi kadardı" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Davetliler onar onar kişi olarak gelsinler ve herkes önünden yesin"** buyurdu. İlk gurup yiyip doyarak çıktılar sonra ikinci gurup girdi… herkes yedikten sonra Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Ey Enes sofrayı kaldır"** buyurdu. Bende sofrayı kaldırdım. Fakat yemeği ilk koyduğumda mı yoksa kaldırdığımda mı daha ağırdı bilmiyorum. (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 34)

3335- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Kureyşlilerle Ensarı kardeş yaptı. Sa'd b. Rabi ile Abdurrahman b. Avf'ta kardeş yapılanlardan idi. Sa'd Abdurrahman b. Avf'a: "Benim malım var ikimiz yarı yarıya bölüşürüz. Benim iki tane hanımım var bak hangisi hoşuna giderse onu boşarım, iddeti bitip sana helâl olunca da sen onunla evlenirsin" dedi. Abdurrahman b. Avf ta: "Allah aileni de malını da sana bereketli kılsın, sen bana sadece çarşının yolunu göster" dedi ve çarşıya gitti. Sonunda kazandığı yağ ve kuru peynirle geri döndü. Abdurrahman b. Avf diyor ki: "Bir süre sonra Rasûlullah (s.a.v) ben de evlenenlerin süründüğü kokuyu görünce: **"Nedir bu durum"** diye sordu. Ben de: "Ensardan bir kadınla evlendim" dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"Bir koyunla da olsa düğün yemeği ver"** buyurdu. (Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 34; Müsned: 12891)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26. İNSANLAR ARASINI DÜZELTMEK, ADALET VE YARDIM
Bu Hadisin Önemi:
Yüce Allah'a Nimetlerine Karşılık Şükretmek:
Şükür İki Türlüdür:
Allah'a Şükür İki Türlüdür:
İnsanların Arasını Düzeltmek:
Dayanışma:
Güzel Söz:
Namaza Gitmenin Fazileti:
Yoldan Rahatsızlık Verici Şeyleri Kaldırmak:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

26. İNSANLAR ARASINI DÜZELTMEK, ADALET VE YARDIM

Ebu Hüreyre (r,a)'den, Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "İnsanların her bir eklemi için güneşin doğduğu her günde bir sadaka vardır." (Devamla) buyurdu ki; "İki kişi arasında adalet yapman bir sadakadır. Kişiye bineğine binmesi için yardım etmen yahut onun eşyasını bineğine yükletmesi için kaldırman bir sadakadır." (Yine) buyurdu ki: "Güzel bir söz de bir sadakadır. Namaz kılmak için (mescide gitmek üzere) yürüdüğün her bir adım bir sadakadır. Yoldan rahatsızlık verici şeyleri kaldırman da bir sadakadır.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Dinin davet ettiği hususlar arasında söz birliği, kalb birliği, kalplerin hak ve sevgi üzerinde kaynaşıp birleşmesi de vardır. İşte bu hadisin önemi, kaynaşma ve sevgiye götüren sebeplere davet etmesiyle ortaya çıkmaktadır.
Hasımlar arasında adaletle davranmak, aralarını düzeltmek, din ve dünya işleri konusunda dayanışmak, güzel söz dışında kalan sözlerden dili korumak ve müslümanlann yolundan rahatsızlık verici şeyleri izale etmek gibi
"Ve sizin nefislerinizde de hiç görmez misiniz?"(ez-Zârwt, 5im):
Rasulullah {S.A.S.)'irv. Bütün eklemlerinde" buyruğundan kasıt, Ademoğlunun iskeletini meydana getiren bütün kemikleridir.
İnsanın vücudunun bu kemiklerden meydana gelmesi yüce Allah'ın insana vermiş olduğu en büyük nimetleri arasındadır. Nitekim bu durum, Allah'ın kudret ve azametinin delilleri arasındadır. O Allah ki, insanı bu şekilde uyumlu, güzel görünümlü ve hareket edebilecek şekilde yaratmıştır. Böyle bir nimetin değerini ve üstünlüğünü ancak*bunlardan mahrum kalanlar gereği gibi takdir edebilir. [2]

Yüce Allah'a Nimetlerine Karşılık Şükretmek:

İnsanın bu şekilde yaratılıp kemiklerinin bu şekilde bir düzene sokulması Yüce Allah'ın Ademoğluna en büyük nimetlerindendir. O bakımdan her bir kemik (ve eklem) dolayısıyla bir şükür gerekir.[3]
Yüce Allah, Kitab'ında birden çok yerde bu nimeti bize hatırlatmış bulunmaktadır. Meselâ, şöyle buyurmuştur: "Ey insan, seni yaratan sana güzel organlar veren, sana itidal veren, seni dilediği herhangi bir surette terkib eden o kerim Rabb'ine karşı seni aldatan nedir?"(«tfn/ıtor, 82/6-8); "Allah sizi analarınızın karınlarından kendiniz hiç birşey bilmiyorken çıkardı. Size -şükredersiniz diye- kulaklar, gözler, gönüller verdi."fen-NaM, ıen&)\ "Biz ona iki göz vermedik mi, bir de bir gönül ve iki dudak...Vı-Bejed, 90/8-9) [4]

Şükür İki Türlüdür:

Şanı Yüce Allah, bize nimetlerine şükretmemizi emretmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir de Allah'ın nimetine şükrediniz.%n-Nahi, ı&ıuy, "Ve O'na şükrediniz.'\ei-Ankebut, 29/i7)\ "Ve Allah'a şükrediniz.'VBakara, 2/172) [5]

Allah'a Şükür İki Türlüdür:

1- Yerine getirilmediği taktirde günahkâr olunan farz şükür: Bu, kişinin sözlü, ameli ve mali bütün farzları yerine getirmesi, diğer taraftan da Allah'ın haram kıldığı şeylerin tümünü de terketmesiyle olur. Bunları yerine getiren bir kimse Yüce Allah'a sağlık, yaratma, eklem, aza ve buna benzer görünen ve görünmeyen (gizli ve açık) bütün nimetlere karşı şükretmiş olur. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Kişi kendisini kötülükten alıkoysun; çünkü bu da onun için bir sadakadır." Buna göre kötülüğü terkeden (yani haramları işlemeyip farzları da ifa eden kimse) şükretmiş olur. Selefe mensup bazıları şükretmek, masiyetleri terketmektir, demiştir.
2- Müstehab olan şükür-. Bu da kulun, Allah'ın kendisine farz kıldığından fazlasını yerine getirmesidir. Nafile olarak sadaka vermesi, namazın revâtip sünnetlerine gereği gibi riayet etmesi, ardı arkasına hac ve umreyi yapması ve Şeriat'ın açıkça nass ile ifade ettiği pek çok nafileden yapabildiğini yerine getirmesi gibi. Rasulullah (s.a) da Ashabı da bu alanda uyulacak güzel örneklerdir. Onlardan herhangi bir kişi bir günde çoğu kimsenin yapamayacağı kadar nafile amelde bulunurdu. Oruç tutar, sadaka verir, cena-zalere katılır, hastalan ziyaret ederdi. Bütün bunları da Ebu Bekr (r.a)'den sabit olduğu üzere tek bir günde yapardı. [6]

İnsanların Arasını Düzeltmek:

Hz. Peygmaber'in: "İki kişi arasında adalet yapman bir sadakadır." buyruğunda ifade edilen bu husus, büyük fazileti olan sadakalardandır. Çünkü bunun hayrı ve faydası başkalarına da dokunur. Bu yolla toplumun yaralan sarılır. Sonunda toplum sağlıklı tek bir vücut gibi olur.

Bu gibi amellere teşvik hakkında mutlaka zikretmemiz gereken pek çok nasslar vârid olmuştur. Çünkü bazı kimseler anlaşmazlık ve tartışma halinde müslümanların arasını düzeltmek bakımından kusurlu hareket edebilmektedirler.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların fısıldaşmalarının bir çoğunda bir hayır yoktur. Meğer ki bir sadaka vermeyi yahut bir iyilik yapmayı ya da insanların arasını düzeltmeyi emredenlerinki ola. Kim Allah'ın rızasını gözeterek böyle yaparsa Biz ona büyük bir mükâfaat vereceğiz."(en-Nisd, 4/ıi4)
Ayet-i kerime sadaka vermeyi, iyiliği emretmeyi, yahut da anlaşmazlığın meydana geldiği, davalaşmaların ortaya çıktığı hususlarda insanların arasını düzeltmeyi hedef alan kimselerinki müstesna, insanların fısıldaşmalarının. birçoğunda hayır bulunmadığına delâlet etmektedir. Kim Allah rızası için insanların arasını düzeltmeye kalkışacak olursa, Allah ona büyük bir mükâfaat vaadetmiştir.
Kulların arasını düzeltmeye gayret etmek, takva sahiplerinin, kendilerini vasıta kılarak Allah'a yakınlaştıkları bir ibadettir. Sevap ve mükâfat kazanmayı arzu edenler nerede?
Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Şayet bir kadın kocasının uzaklaşmasından yahut yüz çevirmesinden korkarsa, barış ile aralarını düzeltmelerinde kendilerine bir vebal yoktur. Barış daha hayırlıdır."fen Nisa, 4/128)
Ayet-i kerime, eşler arasını bulup barıştırmanın ayrılıktan hayırlı olduğunu göstermektedir. Çünkü ayrılığın pek çok zararları vardır. Bundan dolayı hanım kocasının kendisinden uzaklaşacağından yahut kendisinden yüz çevireceğinden korkacak olursa, nafaka ve benzeri haklarından kısmen veya tamamen feragat etmesi caiz olduğu gibi, kocanın da böyle bir vazgeçişi kabul etmesi de caizdir.
Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Allah'tan korkun ve aranızı düzeltin."(et-Enfâi, mı)
Ayet-i kerime arayı.düzeltmeyi emretmekte, haksızlık yapmayı, düşmanlıkları ve anlaşmazlıklarla tartışmaları yasaklamaktadır.
Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer mü'minler-den iki grup birbirleriyle çarpışacak olurlarsa aralarını bulup barıştırın... O halde iki kardeşinizin arasını adaletle bulup barıştırın."(e/Hucurat, 49/910)
Ayet-i kerime anlaşmazlık ve kavga esnasında müslümanların arasını düzeltmeyi açıkça emretmektedir.
Ebu Bekr'den; Rasulullah (s.a) birgün, minber üzerinde, beraberinde Ali (R.A.)'nin oğlu Hasan (R.A.) bulunduğu halde, hutbe irad ediyordu. Bir O'na, diğerinde de insanlara bakıyor ve şöyle diyordu: "Benim bu oğlum seyyiddir. Umulur ki, Allah O'nun vasıtasıyla müslümanlardan iki büyük kesim arasında sulh yapar.[7]
Nitekim Rasulullah (S.A.S.)in buyurduğu gerçekleşmiştir. Allah Hasan (R.A.) vasıtasıyla uzun süren savaşlardan sonra Irak'ta bulunan kesim ile Şam (Suriye) tarafında bulunan kesim arasında barışı gerçekleştirmiştir.
İşte bunda müslümanların arasını bulup düzeltmeye teşvike dair büyük bir işaret vardır. İnsan bu uğurda haklarının bir kısmından vazgeçecek olsa bile. Bundan dolayı Rasulullah (s.a) Hasan (R.A.)'dan övgü ile sözetmiştir.
Âişe (r.a.) den: Rasulullah (s.a) kapıda sesleri oldukça yüksek davalıların seslerini işitti. İki kişiden birisi diğerinden birşeye dair hakkından kısmen vazgeçmesini, kendisine yumuşaklıkla hareket etmesini isterken, diğeri ise Allah'a yemin ederim, yapmam, diyordu. Rasulullah (s.a) yanlarına çıkıp şöyle buyurdu: "Allah adına iyilik yapmayacağına dair yemin eden kişi nerede?" Benim ey Allah'ın Rasulü, hangisini istiyorsa ben onu artık kabul ediyorum, diye cevap verir.[8]
Bu hadiste konumuza delil, Rasulullah (s.a)'ın bu iki kişinin arasını bulmak için dışarı çıkmasıdır. O'nun bu uygulaması da bu işin müstehab oluşuna delildir.
Buhâri -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Sahih'inde: "İmamın arkadaşlarına: Haydi hep beraber sulh yapmak üzerine gidelim, demesi" diye bir başlıktan sonra şu rivayeti nakletmektedir:
Sehl b. Sa'd (r.a)'dan: Kubâ ahalisi birbirlerine taş atacak noktaya gelinceye kadar birbirleriyle kavga ettiler. Rasulullah (s.a)'a bu husus haber verilinçe: "Haydi hep birlikte gidip aralarını bulup barıştıralım" diye buyurdu.[9]
Ukbe b. Ebi Muayt'ın kızı Um Kulsum (r.anhâ)'dan dedi ki: Ben Rasulul-lah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "İnsanlar arasında sulh yaparak hayır söz götüren yahut hayır söyleyen kişi yalan söylemiş olmaz.[10]
Müslim'in rivayetinde ise şöyle bir fazlalık vardır: Um Külsüm dedi ki: Ben insanların söyledikleri sözler arasında (yalan olarak) üç husus müstesna herhangi birşeyde (yalan söylemeye) ruhsat verdiğini işitmedim. Bunlar da savaşta, insanlar arasını düzeltmekte ve erkeğin hanımına, hanımın da erkeğine söylediği sözlerdir {hayır maksatlı söyleyecekleri sözlerdir). Hadis-i şerif ıslah maksadıyla yalan söylemenin caiz oluşuna delil teşkil ettiği gibi, insanlar arasını bulup düzeltmenin meşruiyyetine de delildir.
Kurtubi der ki: Bir kesim ıslâh kasdıyla yalan söylemenin caiz olduğu görüşünde olup şöyle demiştir: Yerilmiş olan yalan ancak zararlı yahut da maslahat bulunmayan hususlar hakkındaki yalanlardadır.[11]
Buhâri de Sahih'inde şöyle bir başlık açmaktadır: İnsanlar arasını bulup barıştıran kişi yalancı değildir.[12]

Dayanışma:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Kişiye bineğine binmesi için yardımcı olman yahut da eşyasını bineğine yüklemesi için kaldırman da bir sadakadır" buyruğunda sözü edilen bu husus da, eklemler nimetine şükür için meşru kılınmış sadakalardan birisidir. Bineğine binmesi için müsiümana yardımcı olmak, eşyasını bineğine yükletmesi için onunla yardımlaşmak sadaka kabi-lindendir. Bu şekilde müslüman diğer müslüman kardeşlerine yardımcı olmak alanında bütün yaptıklarından ecir alır. Çünkü Yüce Allah bize yardımlaşmayı emretmiştir. Şöyle buyurmaktadır: "İyilik ve takva üzere birbirinize yardımcı olunuz,"(ei-Mâtde. 5/2; Bilindiği gibi yardımlaşma zorluk ve meşakkatleri ortadan kaldırır. İnsanoğlu ise kardeşlerinin yardımını almaksızın bütün işlerini yerine getiremez. Yardımlaşma müslümanlar arasında sevginin yayılması sonucunu doğurur. Sevgi de Allah'ın bize emrettiği hususlar arasında yer alır. [13]

Güzel Söz:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Güzel söz de bir sadakadır" buyruğunun kapsamına selâmı almak, Allah'ı zikretmek, hak sözü söylemek, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak, ihtiyaç sahipleri lehinde yöneticiler nezdinde meşru' iltimaslarda bulunmak, nasihatte bulunmak, doğruyu göstermek, insanları sevindiren ve hayır ve doğruluk üzere kalpleri kaynaştıran her birşey girer.
Birşeyler dilemeye, güzel bir sözle karşılık vermek hakkında Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Güzel bir söz ve bir affediş, arkasından eziyyet veren bir sadakadan hayırlıdır."(ei-Bakam, 2/263)
Allah'ı zikretmek hususunda da şöyle buyurulmaktadır: "Güzel söz, yalnız O'na yükselir, onu da salih amel yükseltir.Vatır, 35/10)
İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak hususunda da Yüce Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır: "Güzel bir şefaatte bulunana ondan bir pay vardır. Kötü bir şefaatte bulunana da ondan kendisine bir pay vardır.'Ven-Nisö, 4/85)
İnsanları Allah'ın yoluna çağırmak hususunda da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a çağıran ve salih amel işleyip; şüphesiz ki ben,

müslü-manlardanım, diyenden daha güzel sözlü kim olabilir!'VFussî/et, 41/33)
Ve buna benzer güzel söz söylemeye, dille istikamet üzere hakka, adalete ve doğruya uygun sözler söylemeye davet eden daha pek çok nass vardır. [14]

Namaza Gitmenin Fazileti:

Rasuîullah (S.A.S.)'in: "Namaza gitmek üzere attığın her bir adım da bir sadakadır" anlamındaki buyruğu Cuma ve cemaatle namaz kılmak için ilim meclisleri, vaaz ve itikaf için Allah'ın evlerinde hazır bulunmaya bir teşvik vardır. Yine bu hususta teşvik edici hadislerden birisi de Rasulullah (S.A.S.)'in şu buyruğudur: "Her kim sabah yahut öğleden sonra mescide gidecek olursa, Allah o kimseye sabah ya da öğleden sonra her bir gidişi için bir ikram hazırlar.[15]
Sabah gitmek (ğadve), günün ilk bölümünde gitmek, öğleden sonra gitmek (revâh) ise, günün son bölümünde gitmek demektir. İkram (nüzul) ise misafire hazırlanan yiyecek ve benzeri şeylerdir.
Câbir (r.a) den de şöyle dediği nakledilmiştir: Rasulullah (S.A.S.)'in mescidi etrafında bazı yerler boşaldı. Selime oğulları mescide yakın yere taşınmak istediler. Bu husus Rasulullah (s.a)'a ulaşınca şöyle buyurdu: "Bana sizin mescide yakın yere taşınmak istediğiniz haberi ulaştı." Onlar: Evet, ey Allah'ın Rasulü, böyle bir isteğimiz oldu, dediler. Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Ey Selime oğulları, yurdunuzdan ayrılmayın. Ayak izleriniz yazılır. Yurdunuzdan ayrılmayın, ayak izleriniz yazılır." Bunun üzerine dediler ki: Eğer yerimizden ayrılmış olsaydık, bu bizi memnun etmeyecekti.[16]
Zorluk arttıkça ecir ve mükâfat da artar. [17]

Yoldan Rahatsızlık Verici Şeyleri Kaldırmak:

Rasulullah {S,A.S.)'in: "Yoldan rahatsızlık verici şeyleri kaldırman da bir sadakadır" buyruğuna göre diken, necaset ve buna benzer rahatsızlık veren her birşeyi müslümanların yolundan kaldırmak bir sadakadır, Allah'ın nimetlerine şükrün bir belgesidir.
RasululÎah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "İman yetmiş küsur şubedir. Bunun en üstünü Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet getirmek, en aşağısı da yoldan rahatsızlık verici şeyleri kaldırmaktır.[18]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Hadis-i şerifte kamuya ait yerlerin temizliği teşvik edilmektedir. Eğer müslümanlar bu Peygamberi irşada gerektiği gibi bağlı kalacak olurlarsa, onların ülkeleri dünya ülkelerinin en temizlerinden olur. Fakat maalesef kâfirlerin, özellikle de Avrupa ve Amerikalıların buna daha çok önem verdiklerini, müslümanların ise ihmal ettiklerini görmekteyiz.
2- Hadis-i şerifte adalet teşvik edilmektedir. Çünkü gökler ve yer adaletle ayakta durur.
3- Sadaka aldı bütün iyilik (mâruf) çeşitleri hakkında kullanılabilir.
4- Hadiste nafilelerin işlenmesi teşvik edilmektedir. Çünkü bunlar Allah'ın sevgisini kazanmanın ve O'na yaklaşmanın bir sebebidir. [19]

---

[1] Hadisi Buharı, Kitabu's-Sulh, 13. Babu Fadli'l-İsiâhi Beyne'n-Nasi veVAdli (III, 170) ile Kitabu'l-Cihâd, 72. Bâbu Fadli men Hamele Metâ'e Sahibihi fi's-Sefer'de; Müslim de Kitabu'z-Zekât, 16. Bâbu Beyânı İsmi's-Sadakati YeUau Alâ Küllin Mine'l-Ma'rufta rivayet et-mişierdir. Lafız Müslim'indir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 277-278.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 278.
[3] Nevevi der ki: İlim adamları şöyle demiştir: Burdan kasıt, farz kılmak ve bağlayıcılık anlamında sadaka değil, mendubluk ve teşvik anlamında sadakadır. Müslim Şerhi, III, 46
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 278-279.
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 279.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 279.
[7] Buhâri, IV, 216; Ashabu'n-Nebi 22; Suih 9.
[8] Buhâri, IH, 170; Sulh 10; Müslim Şerhi, 4/65. Lafız Buhari'nindir.
[9] Su/h, Metinde anılan 3. bab.
[10] Buharı, III, 166; Sulh 2, Müslim Şerhi, V, 464
[11] Fethu'İ-Bâri, VI, 228
[12] Su/h, 2; IV, 166 (-Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 279-282.
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 282.
[14] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 283.
[15] Buhâri, I, 161, Ezan 37; Müslim Şerhi, II, 314
[16] Müslim Şerhi, II, 312; {Müslim, Mesacid, 280-281 -Çeviren-)
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 283-284.
[18] Müslim Şerhi, I, 209-210
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 284.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 284.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU-FARZİ'L-HUMS

HUMUS (BEŞTE BİR) BÖLÜMÜ

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Hanımlarının Evleri Hakkında

284- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Aişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onun odasındayken Hafsa'nm (r.anhâ) odasına girmek için izin isteyen bir adamın sesini işitti. (Âişe (r.anhâ) der ki:) "Ey Allah Resulü! Bir adam odanıza girmek için izin istiyor."
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Onu tanıyorum, Hafsa'nm (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir. Doğumun mahrem kıldığını, emzirme de mahrem kılar.[1]

Şerh

Bu hadis, daha önce 259 no.lu hadis-i şerif olarak şerhedilmiştir
Hadis-i şerifin bu bapta zikredilme sebebi, Müminlerin anneleri olarak bildiğimiz pak zevcelerinin, yaşadıkları hanelerin intita şartıyla mâliki oldukları, dolayısıyla şahsî mülkleri olmadığıdır. Nitekim vefat etmelerinden sonra bu haneler Müslümanların yaran düşünülerek Mescid-i Nebevfye katılmıştır. Eğer mülkleri olsaydı, vefatlarıyla birlikte vârislerine intikal etmeleri gerekirdi.
Onların Allah ve Resûlü'nün (sav) payına düşen beşte birden aldıkları nafakalarda da aynı hüküm işlemiş ve bu da vârislerine intikal etmeyerek Beytü'1-mâl yani devlet hazinesine katılmıştır.

---

[1] Bkz. 259 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HÜKÜMLER BAHSİ

(10 Hadistir)

485/1 Ebû Zerr'in şöyle dediği rivayet edildi: . Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Ebû Zerr! İdarecilik emânettir. Kıyamet gününde rezil rüsvay ve pişmanlığa sebep olur. Ancak, (zulüm yapmadan) gereği gibi hakkını alan ve adaletle idareyi yapabilen bundan müstesnadır ki, böylesi de zor bulunur!.

(a) Bir rivayette Ebü Zere söyle dedi:
Nebî sallallahü aleyhi ve seliem bana:
« İdarecilik emanettir. Kıyamet gününde de rüsvay ve pişman olmaya sebep olur. Ancak, onun hakkını verebilen, üzerine düşeni gereğince yapabilen hariçtir ki, ey Ebû Zerr, böylesi nerede bulunur!.."

486/2 Ebû Saıd'in şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Kıyamet günü. insanların en yüksek mertebede olanı, âdil olan yöneticidir.»

487/3 Habîb İbn Sâbit'in babasının şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Hâkimler üçe ayrılır; .Bunlardan ikisi cehenneme gideceklerdir;»
1) İlimden yoksun, insan-lar arasında hükmeden ve birinin malını ötekine yediren:
2) İfmini bir tarafa bırakıp, haksız yere hükmeden;
3) Allah'ın kitabiyle hükmeden kadı ise cennete gidecektir.
488/4 Ebû Bekre, babasından aldığı mektupta, Hz. Peygamber'i şöyle derken işittiğini yazıyordu:
"Hâkim, sinirliyken hüküm vermez!»

489/5 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Kalem, şu üç türlü insanın yaptıklarım kayd etmez:»
1) Bulûğa erişinceye !kadar çocuğun:
2) lAkillanıncaya kadar delinin:
3) Uyanıncaya kadar uyuyanın.
{a) 'Bir rivayette, Huzeyfe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Allah'ın Resulü (S.A.V) buyurdu ki:
«Üç türlü insanın yaptıklarını- kalem yazmaz:
1) Uyanıncaya kadar uyuyanın;
2) Akillanıncaya -kadar delinin;
3) İntifam oluncaya kadar çocuğun;»

490/6 İbn Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi: Allah'ın Resulü (S.A.V) buyurdu ki:
«Beyyine bulunmadığı zaman, en uygun olan şey, davalıya yemin verilmesidir.»

491/7 Hammâd'a bir kişinin- şöyie dediği rivayet edildi: «Eş'as İbn Kays bir köleyi Abdullah !bn Mesûd'dan satın almıştı." Abdullah, parayı ödemesini isteyince, Eş'as: « On bine satın aldım» dedi. Abdullah bin Mesüd: « Sana yirmi bine sattım! Aramızı bulmak için, istediğini gösterebilirsin. Eş'as:
« Aramızı sen bul!» :
Abdullah: . . '
« O halde sana, Hz. Peygamber'den işittiğim bir hükmü bildiriyorum:»
Alıcı ve satıcı, belirtmiş oldukları fiat kokusunda uyuşamayıp, her ikisinin de açık bir delili bulunmaz ve satılan mal da ortada olsa. satıcı ne derse öyle oiur; yahut alıcı kabullenmezse, satış anlaşmasını bozarlar.»

492/8 El-Kasım, babasından, dedesinin şöyle dediğini rivayet etti: «Deviet malı olan bir köieyî, Esas bin Kays, İbni Mesâd'dan satın aldı. Abdullah (İbn Mesûd), ödemesini isteyince paranın miktarında anlaşamadılar.
Esas:
— On bin dirheme senden satın aldım,» Abdullah:
«— Sana yirmi bine sattım!» diye, münakaşa devam edince, Abdullah:
«— Aramızı bulmak için birini bul!»
Esas:
«—. Kendinle benim arama seni koyuyorum.»
Abdullah:
«— O halde, Hz. Peygamber'den işitmiş olduğum bir hüküm ile aramızda hükmedeceğim:
«Satıcı ve alıcı uyuşmadıkları takdirde, satıcı ne derse öyle olur; yahut da satışı fesh ederler.»

(a) Bir rivayette. Kasım, babası aracılığı ile dedesinin şöyle dediğini nakletti:
Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:

«Alıcı ve satıcı kesilen fiat üzerinde anlaşamadıkları zaman, mal ortada ise, satıcı ne derse öyledir, yahut —satışı— fesh ederler. —Bir rivayette «satışı» (kelimesi) fazladan rivayet olundu

(b) Bir rivayette şöyle buyurdu: ,
Satış akdini yapan taraflar ihtilâf ettikleri zaman, söz satıcınındır, yahut satışı fesh ederler.»

(c) Abdullah'tan yapılan bir rivayet te şöyledir:
Eş'as, ondan bir köle satın aldı. Parayı ödemesini İstedi. Miktarında anlaşamadılar.
Abdullah:
«— Onu yirmi bine sattım.»
Esas:
«— Onu on bine satın aldım.»
Abdullah:
«— Resûlullah (S.A.V) den işittim, buyurdu ki:
«Alıcı ve satıcı kesmiş oldukları fiatta uyuşmazlarsa, karâr satıcınındır yahut da satışı fesh ederier.»

493/9 Cabir bin Abdillah, Hz, Peygamber'den yaptığı rivaeytte şöyle anlattı:
İki kişi, aralarında çıkan bir deve anlaşmazlığını Hz. Peygamber'e getirdiler. Her ikisi de devenin kendi devesinden doğmuş olduğuna dair şâhid gösterdi.
Hz. Peygamber de: devenin, bilfiil tasarrufunda bulndurana ait olduğuna karar verdi.»

494/10 Cabir İbn Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«İki şahıs Hz. Peygamber'e baş vurarak bir deve hakkında aralarında çıkan anlaşmazlıklarını arz ettiler.»
Devenin kendi devesinden olduğuna dair her ikisi de şahid dinletti.
Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem de, devenin, bilfiil tasarrufunda bulundurana ait olduğuna karar verdi.»

(a) Bir rivayette şöyle dedi:
«İki adam Hz. Peygamber'e gelerek, bir deve hakkında muhakeme oldular.
Biri, devertin kendi devesinden doğmuş olduğuna, öbürü de kendi devesinden olduğuna dair delil gösterdi.
Hz. Peygamber de. devenin, bilfiil tasarrufunda bulundurana ait oldğuna karar verdi.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25- TÖVBE VE İSTİĞFAR DUALARI
Seyyidii'l-İstiğfâr Duası (İstiğfarın Büyüğü):
Sabahtan Akşama Kadar Susup Konuşmamanın Yasaklığı
İslam İnancının Temelini Oluşturan Hadisler:

25- TÖVBE VE İSTİĞFAR DUALARI

Bilinmelidir ki bu bölüm gözetilmesi ve üzerine devam edilmesi gereken konuların en önemlisidir. Bunu geciktir-dim ki, kitabın mağfiret dileği ile son bulması, ömrümüzü kerim olan Allah'ın mağfireti ile tamamlamaya hayırlı bir yorum oîsun. Biz bu mağfireti ve diğer hayır çeşitlerini hem kendim için, hem dostlarım, hem de diğer müslümanlar için istiyorum. Amîn...
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Günâhların için mağfiret dile ve sabah akşam Rabbine hamd ederek tesbihde bulun. (Sübhânellâhi ve Bihamdihi, söyle.)"[1]
Yine Allah Tealâ:
"Günâhın için ve erkek-kadin mü'minler için mağfiret dile," buyurmuştur.[2]
"Allah'dan mağfiret dileyiniz. Muhakkak surette Allah'ın mağfireti boldur, merhameti geniştir."[3]
"Yasaklardan sakınanlar için Rableri yanında (ağaç ve meskenleri) altlarından nehirler akan cennetler vardır. Orada devamlı kalacaklardır. Hem de tertemiz zevceler vardır. (En büyük nimet olan) Allah'ın rızası vardır.
Allah kullarını (her hal ve hareketleri ile) görendir. (Allah'ın azabından korkup) yasaklardan sakınan o mü'minler duâ edip derler: Ey Rabbimiz! Biz iman ettik, bizim günahlarımızı bağışla ve bizi ateş azabından koru. Onlar sabredenler, sadakat gösterenler, Allah'a ibâdet edenler ve seher vakitlerinde mağfiret dileyenlerdir."[4]
"Sen (ey peygamberim) o inkarcıların içinde iken Allah onlara azâb edecek değildi. Allah'dan mağfiret dilerlerken de Allah onlara azâb edecek değil."[5]
"O kimseler ki, bir kötülük yaptıkları zaman yahut nefislerine zulmettikleri zaman, hemen Allah'ı anarlar ve günahları için mağfiret dilerler. Allah'dan başka günahları kim bağışlayabilir! Hem de onlar bildikleri halde, yaptıkları günah üzerinde ısrar etmezler."[6]
"Kim bir kötülük işlerse yahut (Allah'a isyan sureti ile) kendine yazık ederse, sonra da Allah'dan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı, çok merhamet edici bulur."[7]
Rabbinizden mağfiret isteyin, Sonra O'na tevbe edin."[8]
Allah Tealâ Nuh'dan haber vererek şöyle buyurmuştur:
"Dedim ki, Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü o çok bağışlayan-dır."[9]
Allah Tealâ Hud peygamberden haber vererek şöyle buyurmuştur:
"Ey Kavmim! Rabbinizden mağfiret isteyin sonra O'na tevbe edin."[10] Mağfiret dilemek konusunda âyetler çok olup bilinmektedir. Yazdığımız bir kısım âyetlerle uyarma elde edilmiş olur.
Mağfiret dileme üzerinde rivayet edilen hadisler çok olduğundan onlara nihayet vermek mümkün olmaz. Fakat ben bunların bir kısmına işaret edeceğim:
1047- Sahâbî olan El-Eğarru'l-Müzenî'den (Radıyallahu Tealâ Anh) yapılan rivayete göre Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Benim kalbime bir dalgınlık gelir. Ben de günde yüz defa Allah'a istiğfarda bulunurum."[11]
1048- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, ben Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini işittim: "Allah'a yemin ederim ki ben, günde yetmiş defadan çok Allah'dan mağfiret dilerim ve ona tevbe ederim."[12]

Seyyidii'l-İstiğfâr Duası (İstiğfarın Büyüğü):

1049- Şeddad İbni Evs'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"İstiğfarın başı, kulun şöyle demesidir:
"Allâhümme ente rabbî Iâ ilahe illâ ente. Halaktenî ve ene abdüke ve ene ala ahdike ve va'dike ve mestetâtü e'ûzü bike min şerri mâ sana'tü ebûu leke bini'metike aleyye ve ebû'u bizenbî. Feğfir lî. feinnehû lâ yeğfiru'z-zünûbe illâ ente."
"Allah'ım! Sen Rabbimsin. Senden başka İlâh yoktur. Sen beni yarattın, ben Senin kulunum. Sana verdiğim (tevhidden ibaret) söz ve va'd üzereyim, gücüm yetesiye.. Yaptığım şeylerin kötülüğünden Sana sığınırım. Bana olan nimetini itiraf ediyorum. Günahımı da itiraf ediyorum. Beni bağışla; çünkü Senden başkası günahları bağışlayamaz; ancak Sen bağışlarsın. Kim bu sözlere kesinlikle inanarak gündüz bunları söyler de o gün akşamlamadan önce ölürse, o kimse cennet ehlindendir. Kim de bu sözlere kesinlikle inanarak bunları geceleyin söylerde, sabahlamadan önce ölürse, o kimse cennet ehlindendir."[13]
1050- İbni Ömer'den (Radıyallahu Tealâ Anhüma) yapılan rivayetde şöyle anlatmıştır:
"Biz bir meclisde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yüz defa:
"Rabbiğfir lî ve tüb aleyye inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm."
"Rabbim, beni mağfiret et, tevbemi kabul et. Sen (evbeleri çok çok kabul eden merhamet sahibisin, dediğini sayardık."[14]
1051- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur" Kim istiğfara devam ederse Allah ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir rahatlık verir ve ummadığı yerden ona rızık ihsan eder."[15]
1052- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur.
"Canım kudret elinde olana yemin ederim ki, eğer günah işlemeseydi-niz, Allah sizi giderirdi de günah işleyen bir kavim getirirdi. Onlar Al-lah'dan mağfiret dilerlerdi. Allah'da onları bağışlardı."[16]
1053- Abdullah İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Teafâ Anh) yapılan rivayete göre: "Üç defa duâ etmek ve üç defa istiğfarda bulunmak Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hoşuna giderdi."[17] Bu hadis toplu dualar bölümünde az önce geçmişti.
1054- Ebû Bekir Es-Sıddîk'm (Radıyallahu Anh) azadlısından yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle

buyurdu: "Günde yetmiş defa günaha dönse bile, istiğfarda bulunan kimse, günahda ısrar etmiş olmaz."[18]
1055- Enes'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allah
Tealâ buyurdu: Ey insanoğlu! Sen bana duâ ettiğin ve benden umduğun müddet, senden olan günahları sana bağışlarım; ve ey insanoğlu, senin günahların gökteki bulutlara kadar olsa bile beis görmem. Sonra benden mağfiret dilesen, seni bağışlarım. Ey insanoğlu! Eğer yer dolusu günahlarla bana karşı çıkıpda sonra hiç bir şeyi bana ortak koşmayarak (küfür üzerinde olmayarak ölüp) bana geiirsen, ben de sana yer dolusu mağfiret ihsan ederim."[19]
1056- Güzel bir isnadla Abdullah İbni Büsr'den (Radıyallahu Tealâ Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Amel defterinde çok istiğfar bulan kimseye ne mutlu!. .."[20]
1057- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Tealâ Anh) yapılan rivayetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: "Kim:
"Esteğfirullaheİlezî lâ ilahe illâ huve'î-hayyu '1-kayyûmu ve etûbü ileyhi."
"Hayat sahibi olup her şeyi idare edip ayakta tutan, kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayan Allah'dan mağfiret dilerim." derse savaştan kaçmış olsa bile, günahları bağışlanır."[21]
Derim ki, bu bölüm doğrusu çok geniştir. Bunu kısaltmak konuyu kavrama bakımından daha kolaydır. Bunun için bu kadarla yetiniyoruz.
İstiğfar ile ügili olarak Rebî İbni Huseym'den (Radıyallahu Anh) şu söz nakledilmiştir. O demiştir ki: Sizden hiç biriniz, "Esteğfirullahe ve etûbü ileyhi." "Allah'dan mağfiret dilerim ve ona îevbe ederim" demesin bunu söylemek günah ve yalan olur; eğer günahından tevbe etmemişse... Doğrusu şöyle demelidir: ALLÂHÜMME'ĞFİR LÎ VE TÜB ALEYYE. (Allah'ım beni bağışla ve tevbemi kabul et.) Allah beni bağışla ve tevbemi kabul et, diye söylediği söz güzeldir. Fakat Alîah'dan mağfiret dilerim, sözünü kerih görmesi ve onu yalan sayması görüşüne katılmayız. Çünkü "Esteğfirullah" sözünün manası, Allah'ın mağfiretini dilerim, demektir. Burada yalan yoktur. Bundan önce geçen îbni Mes'ud'-un hadisi bunu reddetmeye yeterlidir.
Fudayl'dan (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir: Günahı söküp atmadan istiğfar yapmak, yalancıların tevbesidir. Allah kendisinden razı olsun, Râbia El-Adeviye'den nakledilen söz buna yakındır. O şöyle demiştir: Bizim istiğfarımız, çok istiğfara muhtaç olur. (Günahları kökünden atarak tevbe etmediğimizden çok istiğfarda bulunmamız gerekir,)
Kabe'nin örtülerine tutunarak bir A'rabî'in şöyle dediği nakledilmiştir: Allah'ım! Günahlarıma ısrarla senden mağfiret dilemem yüzsüzlüktür. Senin afv ve mağfiretinin genişliğini bildiğim halde, istiğfarda bulunmayı terk etmem de aciziyettir. Bana muhtaç olmadığın halde, bana ne kadar çok nimetlerle şefkat gösteriyorsun. Ben ise, sana muhtaç olduğum halde günahlarla buğzunu kazanıyorum. Ey söz verdiği zaman onu yerine getiren, azabla korkutunca da bağışlayıp afv eden Allah! Benim büyük günahımı senin büyük afvimn içine koy; ey merhamet edenlerin en merhametlisi!..

Sabahtan Akşama Kadar Susup Konuşmamanın Yasaklığı

1058- Güzel bir isnadla Hz. Ali'den (Radıyallahu Anh) yapılan riva-yetde demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den şöyle ezberledim: "Buluğa erdikten sonra yetimlik yoktur. (Çocuk malına ve işine sahib olur). Birgün akşama kadar (cahiliyet devrinde yapıldığı gibi) susup konuşmamak yoktur. (Hayırlı şeyler söylenir, zikir yapılır). "[22]
İmam Ebu Selman EI-Hattabî'den (Radıyallahu Anh) "Meâlimu's-Sünen'de rivayet edilmiştir. O, bu hadisin açıklamasında şöyle demiştir Cahiliyet devri insanlarının âdetlerinden ve ibâdetlerinden biri de susmak idi. Onlardan biri ibâdet maksadıyla tenhaya çekilir ve gece-gündüz susar ve konuşmazdı. Müslümanlar bundan yasaklandılar. Zikretmekle ve hayırlı söz söylemekle emredildiler.
1059- Kays İbni Ebi Hâzim'den (Allah ona rahmet etsin) yapılan riva-yetde, o şöyle demiştir: Ebû Bekir Es-Sıddîk Ahmes kabilesine Zeyneb adındaki bir kadının yanına vardı. Onu konuşmuyor bir halde gördü. Bunun üzerine şöyle dedi: Bu kadında ne var ki, konuşmuyor? (Yanında bulunanlar) dediler: O konuşmamayı kasdetmiştir. Ebû Bekir ona konuş; çünkü bu yaptığın helal olmaz. Bu cahiliyet işlerindendir, dedi. O da konuştu.

İslam İnancının Temelini Oluşturan Hadisler:

Bu bölümle ilgili meseleleri tamamlamış oldum. Şimdi bunlara konuyu tamamlayacak bazı hadisleri ilâve edip güzel bir şekilde bölüme son vermeyi uygun gördüm. Bunlar da İslâm'ın dayanağı olan hadislerdir. Bunlar üzerinde âlimlerin dağınık şekilde ihtilâfları vardır. Benim ilâve ettiklerimle beraber onların sözlerinin toplamı otuz kadar hadistir.
1060- Birinci hadis, Ömer İbni'l-Hattab'ın (Radıyallahu Anh) hadisidir: "Ameller niyetlere göredir."[23] Bu kitabın başında açıklaması geçmişti.
1061- İkinci hadis: Hz. Âişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyie buyurmuştur: Bu üzerinde bulunduğumuz bu şeriatımız üzerine şeriattan olmayan bir şeyi icad edenin işi reddir (o bizden değildir).[24]
1062- Üçüncüsü: Numan İbni Beşir'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: ('Helal bellidir (açıktır). Haram da bellidir. Bunların arasında şübheli şeyler vardır. İnsanların çoğu onları bilmez. Kim şübhelerden sakınırsa, dinini ve şerefini kurtarmış olur. Kim şübheli şeyler içine düşerse, haram içine düşer. Bunun hali, yasak bölge çevresinde hayvan otlatan çobana benzer. Yasak bölgeden faydalanmaları yakın olur. Dikkat edin, her idarecinin yasağı vardır. Allah Tealâ'nm yasağı da haramlarıdır. Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır ki, o düzeldiği zaman bütün beden düzelir. O bozulduğu zaman da bütün beden bozulur. Dikkat edin! Ö et parçası kalbdir."[25] Bu hadisi Sahihayn'da rivayet ettik.
1063- Dördüncüsü: İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, sadık olan ve doğrulanan Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize anlatmıştır: "Sizden her birinizin yaratılışı annesinin karnında kırk gün nutfe olur. Sonra bu kadar zaman kan pıhtısı olur. Sonra bu kadar zaman et parçası olur. Sonra melek gönderilir de ona ruh üfürür ve dört sözle emredilir: Rızkını, ecelini, amelini şakî yahut said olduğunu yazmakla... Kendisinden başka İlâh olmayan Allah'a and olsun ki, sizden biriniz cennet ehlinin işini yapar; öyle ki onunla cennet arasında ancak bir arşın kalır. Kader üzerine geçer de cehennem ehlinin amelini işler. Böylece cehenneme girer. Sizden biriniz de, cehennem ehlinin amelini işler; öyle ki, onunla cehennem arasında ancak bir arşın kalır. Sonra onun üzerine kader geçer de, cennet ehlinin işini yapar. Böylece cennete girer."[26]
1064- Beşincisi: Hasan İbni Ali'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resülüllah'dan şöyle dediğini ezberledim:
"(Söz ve hareketlerden) sana şübhe verenleri bırak da, sana şübhe vermeyen (sağlam ve kesin) şeylere bak (onları yap)."[27]

1065- Altıncısı: Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"İnsan'ın gereksiz olan şeyleri terk etmesi, onun güzel İslâm oluşundandır."[28]
1066- Yedincisi: Enes'den (Radıyallahu Anh) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hiç biriniz kendi nefsi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe (kemal üzere) iman etmiş olmaz. "[29]
1067- Sekizcisi: Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Allah Tealâ (bütün noksanlıklardan münezzeh olup) pâkdir; ancak pâk (ve temiz olan) şeyi kabul eder. Allah Tealâ peygamberlere emrettiği şeyi mü'-minlere de emretmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Ey peygamber! Pâk (temiz ve helâl) şeylerden yeyin ve salih amel işleyin. Ben sizin yaptıklarınızı biliyorum."[30] Yine Allah Tealâ:
"Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz pâk (helâl ve temiz) şeylerden yeyin." buyurmuştur.[31]
Sonra peygamber (hadisde sözü geçen) adamın durumunu anlatarak dedi ki, nihayet yolculuğu toz-toprak ve saçları dağınık bir şekilde uzatır. (Bu güçlük içinde müsafirin duası makbul olduğu halde) ellerini göğe doğru kaldırır: Ey Rabbim, ey Rabbim! der. Oysa ki, onun yiyeceği haramdır. İçeceği haramdır, giyeceği haramdır ve haramla beslenmiştir. Bunun duası nasıl kabul olunur? (Böyle haramlar içinde olan adamın duasını Allah kabul etmez; duası makbul olan yolculardan biri de olsa."[32]
1068- "Zarar da yoktur, zarara sokmak da yoktur" hadisidir. Bunu mürsel olarak Muvatta'da ve Darekutnî ile başkasının Sünen'lerinde muttasıl yollarla rivayet ettik. Hasen Hadisdir.
1069- Onuncusu: Temîmu'd-Darîden (Radıyallahu Anh). yapılan rivayete göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur." Din nasihattir (öğüttür). Biz, kim için (nasîhattır)? dedik. Şöyle Buyurdu: Allah için, kitabı için, peygamberi için, müslümanlann idarecileri için ve müs-lümanlarm bütünü için..."[33] (Allah için nasihat, O'na iman etmek ve şirk koşmamaktır. Kitabı için nasihat, Kitabın Allah tarafından indirildiğine ve Allah kelâmı olduğuna iman edip hükümleri ile amel etmektir. Peygamber için nasihat, onun risaletine iman edip Allah'dan getirdiği her hükmü kabullenip doğrulamaktır. Müslümanların idarecileri için nasihat, hak olan yerde onlara yardımcı olmak ve o işde onlara itaat etmektir. Diğer bütün müslümanlar için nasihat, dünya ve ahiretlerinin selâmeti için onlara doğru yolu göstermektir.)
1070- Onbirincisi: Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, o Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini dinlemiştir: "Size hangi şeyi yasakladımsa ondan kaçının. Hangi şeyi de size emretümse, ondan gücünüzün yettiğini yapın. Sizden öncekileri helak eden ancak sorularının çokluğu ve peygamberlerine karşı ihtilafları olmuştur.[34]
1071- On ikincisi: Sehl İbni Sa'd'tan yapılan rivayete göre şöyle anlatmıştır: "Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem'e bir adam gelip:
Ey Allah'ın Resulü! Bana bir amel göster ki, onu yaptığım zaman Allah beni sevsin, insanlar da beni sevsin? dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Dünyadan (zevk ve eğlencelerinden) yüz çevir, Allah seni sever, insanlarda olan şeylerden yüz çevir, insanlar seni sever, buyurdu. "[35]
1072- On üçüncüsü: İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: "Allah'-dan başka İlâh olmadığına ve benim de Allah'ın peygamberi olduğuma şâhidlik eden hiç bir müslüman kişinin kanı helâl olmaz; ancak üç şey için helal olur: Nikâhlı olduğu halde zina eden, üzerine kısas gereken, dinini terk edip İslâm toplumundan ayrılan.[36]
1073- On dördüncüsü: İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhürna) yapılan rivayete göre Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "İnsanlar: Allah'dan başka ilâh yoktur ve Muhammed de Allah'ın Resulüdür diye şehâdet getirinceye, namazı gereği üzere kılıncaya ve zekâtı verinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman benden canlarını ve mallarını korumuş olurlar; ancak İslâm hakkı için müstesna (çünkü İslâmın emrettiği kısas ve haram kıldığı zina ve irti-dat gibi işlerde hüküm ne ise yerine getirilir. İç niyetleri itibarı ile de onların hesabı Allah'a aittir."[37]
1074- On beşincisi: İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
"İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'dan başka İlâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmek. Namazı (gdâb ve erkânı ile) kılmak. Zekâtı vermek. Hacc görevini yapmak ve Ramazan ayını oruç tutmak."[38]
1075- On altıncısı: İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan ri-vayue göre, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Eğer insanlara sadece davaları üzere (şahid ve belgeleri olmaksızın) insanla' m malları verilmiş olsaydı, erkekler bir toplumun mallarını vecanlarını (ele geçirmek için) iddia ederlerdi. Fakat iddia sahibine delil, inkâr edene de yemin gereklidir. "[39] Hadis bu lâfızda hasendir ve bir kısmı da Sahîhayn'da mevcuttur.
1076- On yedincisi: Vâbisa İbni Mabed'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayette kendisi Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e geldi. Peygamber (s.a.v) ona:
"— Sen iyilikten ve günahdan sormaya mı geldin? dedi. Vâbısa:
— Evet dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): Kalbine danış. İyilik canının rahat ettiği ve kalbinin huzur bulduğu şeydir. Günah, canı tırmalayan ve kalbi rahatsız eden şeydir; insanlar (âlimler) sana fetva verse ve verseler bile..." buyurdu.[40] Nevvas İbni Sim'an'dan (Radıyallahu Anh) Müslim'in Sahihinde rivayet edildiğine göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur: "İyilik, güzel ahlâktır. Günah ise, canını kurcalayan ve insanların onu bilmesinden hoşlanmadığı şeylerdir."
1077- On sekezincisi: Şeddad İbni Evs'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ her şey için güzel işlem yapılmasını emretmiştir. Öldürdüğünüz zaman öldürme şeklini güzel yapın. Hayvan boğazladığınız zaman kesmeyi güzel yapın; hayvanını rahatlandırmak için sizden biriniz kesmesi halinde bıçağını bilesin."[41]
1078- On dokuzuncusu: Ebu Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve âhiret gününe îman eden, hayır söylesin yahut sussun. Allah'a ve âhiret gününe îman eden komşusuna ikram-etsin. Allah'a ve âhiret günene îman eden, müsafirine ikram etsin."[42]
1079- Yirmincisi: Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir: "Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e: Bana öğüt ver, dedi. Peygamber (s.a.v): Öfkelenme! buyurdu. Adam tekrarlayıp durdu (ilk söz üzerinde durdu. Yine de) Peygamber, Öfkelenme dedi.[43]
1080- Yirmi birincisi: Ebû Sa'Iebe El- Huşenî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "Aziz ve yüce olan Allah bir takım farzlar emretmiştir; onları kaybetmeyiniz. Bîr takım sınırlar da koymuştur; onları aşmayın. Bir takım şeyleri de haram kılmıştır; onları tanımamazlık yapmayın. Size merhamet için bir kısmımda Allah unutmaz olduğu halde açıklamamıştır. Siz onları araştırmayın."[44]
1081- Yirmi ikincisi; Muaz'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayette o şöyle demiştir: "Dedim ki:
Yâ Resûlellah! beni cennete koyacak ve beni ateşten uzaklaştıracak bir işi bana bildir? Peygamber (s.a.v):
Sen büyük bir işten sordun. Aslında Allah Tealâ'nın başarı verdiği kimse için o çok kolaydır. Allah'a ibâdet edersin; O'na hiç bir şeyi ortak koşmazsın. Namazı (gereği üzere) kılarsın, zekâtı verirsin, ramazan ayını oruç tutarsın ve Kabe'yi ziyaret edip hac yaparsın, buyurdu.

Sonra:
Hayır kapılarını sana göstereyim mi? Oruç (kötülüklerden koruyan) bir kalkandır. Sadaka, ateşi suyun söndürmesi gibi, günahları yok eder. Bir de gece ortasında adamın namaz kılması... buyurdu. Sonra şu âyeti okudu:
"(Takva sahibi kullar ibâdet etmek için gece yatıp uyurlarken) yataklarından bedenleri ayrılıp uzaklaşır. Korkarak ve umarak Rablerine ibâdet ederler. Onlara verdiğimiz azıklardan (hayır işlerine) harcarlar. Yaptıkları salih ameller karşılığında kendileri için sevinç verici şeyden ne saklandığını hiç kimse bilmez."[45] Sonra: İşin başını, direğini ve yüksekliğin tepesini sana bildireyim mi? O, (Allah yolunda) cihaddır, buyurdu. Sonra: Bütün bunlara sahib bulunanı sana bildireyim mi? dedi. Ben dedim ki:
— Evet Yâ Resûlellah! Peygamber (s.a.v) dilini tutup: Bunu aleyhinde olmaktan engelle, dedi. Dedim ki:
— Ey Allah'ın peygamberi! Biz konuştuklarımızdan dolayı hesaba çekilir miyiz? Bunun üzerine:
— Sana anan ağlasın! İnşaları yüzleri üzere yahut hançerleri üzere ateşe düşüren dillerinin topladıklarından başkası mıdır? dedi.[46] Tirmizî demiştir ki, bu sahih ve hasendir.
1082- Yirmi üçüncüsü: Ebû Zer ve Muaz'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
"Nerede bulunursan Allah'dan kork. Kötülüğün arkasından iyilik yap ki, onu yok etsin. Güzel bir ahlâkla insanlarla idare edip yaşa."[47] Tirmizî bu hasendir, demiştir. Güvenilir bir nüshasında da: Hasen olan sahih hadisdir, denmektedir.
1083- Yirmi dördüncüsü: Irbâz İbni Sâriye'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayette şöyle demiştir: "Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize bir va'z etti ki, ondan kalbler korktu ve gözler yaş döktü. Bunun üzerine biz şöyle dedik:
Yâ Resûlellah! Bu vaz ve nasihat, veda edenin nasihatına benziyor; bize öğüt ver. Peygamber (s.a.v):
Size Allah'dan korkmayı (takva sahibi olmayı) başınıza geçen (müslü-man bir) idareci köle bile olsa, onu dinleyip itaat etmeyi tavsiye ediyorum. Gerçek şu ki, sizden kim yaşarsa, çok ihtilâf görecektir. O halde benim sünnetime ve hak yol üzerinde olup hidâyete eren halifelerime bağlanın, dişlerinizle yapışıp onları tutun. Dinde olmayan yenilikleri yapmaktan sakının. Çünkü (dinden olmayan) her icad sapıklıktır, dedi. "[48] Tirmizî, hasen olan sahih bir hadisdir, demiştir.
1084- Yirmi beşincisi: Ebû Mes'ud El-Bedrî'den (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre demiştir ki, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: "İlk peygamberlik kelâmından insanların ulaştığı söz şudur: Utanmadığın zaman, istediğini yap (her şeyi yapabilirsin). "[49]
1085- Yirmi altıncısı: Câbir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sorup şöyle dedi: Bana söyle, ben farzları kılınca, ramazanı oruç tutunca, helâli helâl kabul edince, haramı da haram görünce ve bunların üzerine bir şey ilâve etmeyince cennete'girermiyim? Peygamber, evet dedi."[50]
1086- Yirmi yedincisi: Süfyan İbni AbduIlah'dan (Radıyallahu Anh) yapılan rivayete göre şöyle demiştir: "Yâ Resûlellah! Bana İslâm hakkında bir söz söyle ki, senden başka hiç kimseye ondan sormayayım, dedim. Peygamber (s.a.v) dedi ki: Allah'a iman ettim, de. Sonra dosdoğru Ol"[51] Alimler demiştir: Bu hadis, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in hikmetleri özetleyip bir araya toplayan sözlerinden biridir. Bu söz Allah Tealâ'nm şu kelâmına uygundur:
"O kimseler ki, Rabbımız Allah'dır diyorlar sonra istikamet üzere bulunuyorlar, onlara korku yoktur ve üzüntü çekmeyeceklerdir."[52]
Âlimlerin çoğunluğu demiştir ki, ayetle hadisin manası, Allah'a itaat etmeye devam edin, demektir.
1087- Yirmi sekizincisi: Ömer İbnü'l-Hattab'in (Radıyallahu Anh) rivayet ettiği hadisdir ki, orada Cibril Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e îmandan, islâmdan, ihsandan, kıyamet gününden sormuştu. Bu hadis meşhur olup Müslim'in ve başka kimselerin Sahihlerinde vardır.
1088- Yirmi dokuzuncusu: İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) yapılan rivayete göre şöyle demiştir: "Bir gün ben, peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in (binmekte olduğu hayvan üzerinde onun) arkasında-yım. Peygamber (s.a.v) şöyle dedi: Ey çocuk! Sana bir takım sözler söyleyeyim: Allah'ın hakkını koru (ona itaat edip emirlerini ve yasaklarını gözeterek gereğini yap); AHah'da seni (felâketlerden korur. Allah'ın hakkını koru, onu karşında yardımcı bulursun. İstediğin zaman Allah'dan iste. Yardım isteyince de Allah'dan yardım iste. Bil ki, mü'minlerin hepsi bir şeyle seni faydalandırmak üzere toplansalar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği şeyle sana menfaat sağlarlar. Eğer sana bir şeyle zarar vermek için toplansalar, ancak senin aleyhine olarak Allah'ın takdir ettiği bir şeyle sana zarar verebilirler. (Artık Allah'ın takdirini tesbit eden) kalemler kalkmış ve amellerin yazılı bulunduğu sahifeler de kurumuştur (her şey tamam olmuştur)."[53] Tirmizî demiştir ki, hasen ve sahih hadistir.
Tirmizî'nin rivayetinden başka bir rivayette şu değişik ifade vardır: "Allah'ın hakkını koru; O'nu (himayesini) yanında bulursun. Genişlik vaktında Allah'ı (kudret ve tasarrufu ile) tanımaya çalış; zorluk vaktında seni (yardımı ile) tanısın. Bil ki, senin başına gelmeyen şey, sana isabet etmeyecekti. Sana isabet eden şey de seni terk etmeyecekti." Hadisin sonunda da şu vardır: "Bil ki başarı sabırladır. Genişlik de musibetledir. Muhakkak ki güçlükle kolaylık vardır." Bu hadisin ifade ettiği mana çok büyüktür.
1089- Otuzuncusu: Bununla otuz hadis tamamlanıyor ve kitab da sona eriyor. Hoş bir isnadla bu hadisi anlatacağız. Allah'dan hayırlı hatime dileriz.
Şeyhimiz Hafız Ebu'I-Bekâ Halid İbni Yusuf El-Nablusi el-Dımeşkî (Ra-himehullah) bize anlatmıştır. Ebû TâlibAbdullah ve Ebû Mansu Yunus ve Ebu'I-Kâsım Hüseyin İbni Hibetullah jbni Mısrî ve Ebu Ya'lâ Hamza ve Ebu Tahir İsmail bize anlatıp demişlerdir: EI-Hafı Ebu'I-Kâsım Ali İbni Hüseyin- bu Asakir'in oğludur- bize anlatmıştır. O demiştir ki, Şerif Ebu'l-Kasım Ali İbni İbrahim İbn-i Abba Dimeşk hatibi El-Hüseynî bize söylemiştir. O da demiştir ki, Ebu Abdullah Muhammed İbni Ali İbni Yahya İbni Sülvan bize anlatmıştır. O da demiştir ki, Ebu'I-Kâsım El-Fadl îbni Cafer bize anlatmıştır. O demiştir ki, Ebu Bekir Abdurrahman İbnu'I-Kâsım İbni'l-Ferec E Haşîmî bize anlatmıştır. O da demiştir ki, Ebu Müshir bize anlatmıştır. O da demiştir ki, Said îbni Abdülaziz, Ra-bia İbni Yezid'den, o da Ebu İdris El~HuIânî'den, o da Ebu Zer'den (Radıyallahu Anh), o da Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den, o da Cibri Aleyhisselâm'dan, Cibril de Allah Tebâreke ve Tealâ'dan bize nak-letmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım ve onu sizin aranızda da haram yaptım. Öyle ise birbirinize zulmetmeyin.
Ey Kullarım! Siz gece ve gündüz günah işlersiniz. Ben ise günahları bağışlarım ve beis görmem. Benden mağfiret dileyiniz, sizi bağışlayayım.
Ey Kullarım! Hepiniz açsınız; ancak yedirdiğim kimse müstesna. Öyle ise benden rızık isteyin ki, size yedireyim.
Ey Kullarım! Hepiniz çıplaksınız; ancak giydirdiğim kimse müstesnadır. O halde benden giyecek isteyin de sizi giydireyim.
Ey Kullarım! Eğer sizden öncekilerle sizden sonraya kalanlarınız, insanlarınız ve cinleriniz, sizden en kötü bir adamın kalbinde olsalar, bu benim mülkümden hiç bir şey eksiltmez.
Ey Kullarım! Eğer sizden öncekilerle sizden sonraya kalanlarınız, insanlarınız ve cinleriniz sizden en saygılı bir adamın kalbinde olsalar bu benim mülküme bir şey katmaz.

Ey Kullarım! Eğer sizden öncekilerle sizden sonra kalanlarınız, insanlarınız ve cinleriniz bir yerde bulunsalar da benden duâ edip isteseler, ben de onlardan her insana dilediğini versem, bu da benim mülkümden bir şey eksiltmez; ancak bir iğnenin bir defa denize daldırılışı kadar onda azalma olur.
Ey Kullarım! İşte o iyi ve kötü yaptıklarınız işlerinizi (ilmimle ve meleklerimle) sizin için tesbit ediyorum. Kim işlerinde hayır görürse, Aziz ve yüce olan Allah'a hamd etsin. Hayırdan başkasını gören kimse de ancak kendi nefsini kötülesin."[54]
Ebu Müshir demiştir ki, Said İbni Abdülaziz şöyle anlatmıştır: Ebu İd-ris bu hadisi anlattığı zaman, iki dizi üzerine çökerdi.
Bu kitabdan kasdettiklerim bundan ibarettir. Kerim olan Allah çeşitli ilimlerden önemli olan hoş ve nefis pek çok yararlan bu kitabda ihsanda bulunmuştur. Aynı zamanda bu kitabda gerçekleri kavrama ve sonuçları elde etme yolları vardır. Yüce Kur'ân'ın âyetlerini tefsir ve maksatlarım açıklama vardır. Sahih hadislerin maksadlarını izah ve isnadlardaki ilimlerin nüktelerini beyan vardar. Fıkıh ilminin inceliklerini kalblerin davranışım ve başka şeyleri açıklayan hususlar mevcuttur. Sayılmayacak kadar çok olan nimetlerinden ve İhsan ettiği bu başarıdan dolayı övülmeye hak sahibi olan Allah'dır. Bu hizmete beni eriştiren Allah'a aittir minnet. Bunları toplamaya beni muvaffak kıldı, bunları bana kolaylaştırdı, bana yardım etti. Tamamlamayı da bana ihsan etti. Hamd ve minnet, fadl ve ikram ve şükür O'na mahsustur.
Ben Allah Tealâ'nın fazlından istiyorum ki, bunlardan faydalanan sa-lih kardeş duâ etsin ve beni Allah'ın rahmetine yaklaştırsın, kitabda bulunan faydalı şeylere de rağbet etsin ve faydalansın. Ben de Allah'ın rızası üzere amel etmeye ona yardımcı olmuş bulunurum. Bana çok merhametli ve lütufkâr olan kerim Allah'a veda ettiğim gibi, ana-babama, bütün dostlarımıza, kardeşlerimize ve bize iyilik edenlere ve diğer müslü-man dindaşlarımıza emanetlerimize ve amellerimizin neticisine ve Allah Tealâ'nın bize ihsan ettiği bütün nimetlere veda ediyorum.
Allah'dan istiyorum ki, hepimizi doğru yola iletsin ve sapık ve inad sahibi kimselerin hallerinden bizi korusun. Ziyadesi ile hayır yollan üzerinde bizi bulundursun. Yine Allah Tealâ'ya yalvarıyorum ki, anlayış ve görüş sahibi kimselerin izleri üzere yürümeyi ve doğru söz ve hareketlerde başarılı olmayı bize rızık olarak versin. O, bağışı çok olan ikram sahibidir. Benim başarım ancak Allah'ın yardımı iledir. O'na güvendim ve O'na yöneldim. Allah bana yeter; O, ne güzel bir vekildir. Kuvvet ve kudret ancak Azîz ve Hakîm olan Allah'a mahsustur. Evvel ve son, zahirde ve bâtında hamd Allah'adır. Allah'ın en pâk üstün ve en mükemmel rahmet ve selâmı, bütün yaratıklarının en hayırlısı olan efendimiz Muhammed üzerine olsun; Zikredenler onu her andıkça, gafiller de ondan habersiz kaldıkça...
Diğer peygamberlere de, hepsinin ailelerine de, diğer salih mü'minîere de salât ve selâm olsun.
Bu kitabı derleyen Ebu Zekeriyye Muhyiddin (Allah onu bağışlasın) demiştir ki: altı yüz altmış yedi (hicri) yılında bu derlemeyi tamamladım. Ancak bu kitabdan sonra ilâvelerim müstesnadır. Kitabın rivayeti için bütün müslümanlara icazet verdim...

---

[1] Kur'an-ı Kerim, Mü'min Sûresi: 55
[2] Kur'an-ı Kerim, Muhammed Sûresi: 19
[3] Kur'an-ı Kerim, Nisa Sûresi: 106
[4] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi: 15-17.
[5] Kur'an-ı Kerim, Enfâl Sûresi: 33.
[6] Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi: 135
[7] Kur'an-ı Kerim, Nisa Sûresi: 110
[8] Kur'an-ı Kerim, Hûd Sûresi: 3
[9] Kur'an-ı Kerim, Nuh Sûresi: 10.
[10] Kur'an-ı Kerim, Hûd Sûresi: 52
[11] Müslim, Ebû Dâvud.
[12] Buharı. Tirmizî.
[13] Buhârî. Tirmizî. Nesâî.
[14] Ebû Dâvud. Tirmizî. İbn Mâce. İbn Sünnî. Nesâî. Hâkim, el-Müstedrek. (Tirmizî, bu sahih hadistir, demiştir.)
[15] Ebû Dâvud. İbn Mâce. Nesâî, el-yeymü velleyletü. Ahbed b. Hanbel.
[16] Müslim.
[17] Ebû Dâvud.
[18] Ebû Dâvud. (Tirmizî demiştir ki, bunun isnadı sağlam değildir.)
[19] Tirmizî. Dârımî. (Tirmizî demiştir ki, bu hasen hadisiir.)
[20] İbn Mâce. Nesâî, el-yevmü velleyletü.
[21] Ebû Dâvud, Tirmizî, Hâkim, el-Müstedrek. (Hâkim demişiir ki, bu hadis Buharı ve Müslim'in şartı üzere şahindir.)
[22] Ebü Dâvud.
[23] Buhârî, Müslim.
[24] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. İbn Mâce.
[25] Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[26] Buhârî. Müslim.
[27] Tirmizî, Nesâî. Tirmizî, sahih hadistir, demiştir.)
[28] Tirmizî. İbn Mâce. Hasen hadistir.
[29] Buharı. Müslim. Nesâî. Tirmizî. İbn Mâce.
[30] Kur'an-ı Kerim, Mü'minûn Süresi: 51.
[31] Kur'an-ı Kerim, Bakara Sûresi: 172.
[32] Müslim.
[33] Müslim. Tirmizi
[34] Buhârî. Müslim. Tirmizî. Nesâî.
[35] İbn Mâce. Hakim, el-Müsledrek. Hasen Hadistir.
[36] Buhari. Müslim. Ebü Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[37] Buharı. -Müslim.
[38]Buhari. Müslim. Tirmirf. Nesâî.
[39] Ebû Dâvud. Beylıakî. Tirmizî. Nesâî. Müslim. Buhârî.
[40] Ahmed b. Hanbel. Dârimî. Müslim. Hasen Hadistir.
[41] Müslim. Ebû Dâvud. Tirmizî. Nesâî.
[42] Buhârî. Müslim. Ebü Dâvud.
[43] Buhârî. Tirmizî. Muvatta'.
[44] Dârakutnî. Ebû Naim, el-Hilye.
[45] Kur'an-ı Kerim, Secde Süresi: 16-17
[46] Tirmizî. İbni Mâce. Ahmed b. Hanbel. Beyhakî.

[47] Tirmizî.
[48] Ebû Dâvud. Tirmizî. Ahmed b. Hanbel. îbni Mâce.
[49] Buhârî. Ebû Dâvud.
[50] Müslim.
[51] Müslim. Tirmizî. İbni Mâce.
[52] Kur'an-ı Kerim, Ahkâf Sûresi: 13
[53] Tirmizî. Ahmed b. Hanbel.
[54] Müslim. Tirmizî. Bu hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HİDANE BÖLÜMÜ
Umumî Açıklama:

HİDANE BÖLÜMÜ

Umumî Açıklama:

Hidâne, çocuk terbiyesini ilgilendiren mühim bir bahistir. Bununla ilgili olarak bilinmesi gereken ve fakat fıkıh kitaplarının arasında kalmış pek çok mesele var.
Hidâne, fukahânın târifine göre, "Kız veya erkek çocukların veya kendi işlerinde müstakil olmayan gayr-i mümeyyiz mâtuhların muhafazasına bakmak, onların menfaatlarını mucip hususları deruhte etmek, ezâ ve zarar verecek şeylerden korumak, hayatın icâbâtını hakkı ile göğüsleyebilmeleri için bedenî, ruhî ve aklî terbiyeleri ile meşgul olmak ve mesuliyetlerini duyurmaktır." Bu devre normal olarak, erkeklerde 7-9; kızlarda 9-11 yaşları arasıdır. Çocuk yemede, içmede, giyinmede, tahâret ve yıkanmada kadına müstağni duruma gelince bu devre sona erer. Kız çocuğu için, hayız yaşına gelince sona erer.
Çocuğun yetişmesinde birinci derecede muhtaç olduğu şey şefkat olması hasebiyle anne ve babanın boşanmaları veya bunlardan birinin veya her ikisinin de ölümleri halinde çocuğa bakmaya kimin daha çok lâyık ve hak sahibi olduğu meselesi mühim bir husustur. Normal olarak annenin bu işe daha layık olduğu kabul edilegelmiştir. Çocuk hakları beyannamesinin 6. maddesinde de: "Küçük çocuk istisnaî durumlar dışında anasından ayrılmamalıdır" denmektedir.
Sünnet de annenin babaya nazaran daha şefkatli olduğunu ifade eder. Bu sebeple henüz büluğ çağına ermeyen bir çocuğun annesinden ayrılmaması bir esas olarak vaz edilmiştir: "Allah anne ile çocuğunun arasını açanı kıyamet günü sevdiklerinden ayrı tutar." Hatta anne köle bile olsa satış sonucu ikisinin ayrılması yasaklanmıştır. Câfer İbnu Muhammed babasından şunu nakleder: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e esirler getirildiği zaman onları saf hâline koyar, sonra karşılarına geçip bakardı. Eğer ağlayan bir kadın görürse niye ağladığını sorardı. Kadın çocuğunun satıldığını söyleyecek olursa (akit bozulur) çocuğu kendisine iâde edilirdi." Râvi buna bir de Ebu Esid es-Saidî ile ilgili bir misâl verir.
Ebu Dâvud'un bir tahricinde, Hz. Ali'nin satış sonucu köle anne ile çocuğunu ayırdığını, fakat durumdan haberdar olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu yasaklayarak satış akdini iptal ettiğini öğreniyoruz. Bu hususda gereken titizliği Hz. Ömer de göstermiş, civardaki sorumlulara mektuplar yazarak uyarmalarda bulunmuştur. Abdullah İbnu Ferruh babasından şunu nakleder: "Ömer İbnu'l-Hattab bize: "Ne kardeşlerin, ne de anne ve evladlarının arasını satışla açmayın" diye yazdı." Kaynağımız, Hz. Ömer'in aynı muhtevada Nâfi' İbnu Abdi'l-Hâris'e de yazdığını kaydeder.
Münâvî, "Satış, hibe, vs. yollarla anne ile evladın arasını açmanın, Şâfiî, Ebu Hanife ve Mâlik nezdinde şiddetli haram olduğunu, ancak Şâfiî'nin "temyiz yaşından önce", Ebu Hanife'nin de "büluğ yaşından önce" şartını koştuklarını kaydeder.
Bu hususta yasak sadece anne ile evladın değil, baba ile evladın ve kardeşlerin arasının açılmasına da şâmildir. Ancak anne hususu, te'kidle ifade edilmiştir. Nitekim Said İbnu Mansur'un bir tahricinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ayrı ayrı satılan iki kızkardeşin satış akdini iptal etmiştir.
Çocuğu annenin terbiyesi bir esas olmakla beraber, boşanma halinde çocuğa sahip olma hususunda anne ile baba arasındaki ihtilaf, keza çeşitli durumlarda anne ile amca, baba ile anneannesi vs. arasında çıkacak ihtilâflar karşımıza farklı meseleler ve çözüm yolları çıkarmaktadır. Bu hususta sünnette çeşitli misallere rastlamaktayız.
1- Çocuk temyiz yaşından küçükse, tekrar evlenmedikçe anne ehaktır:
Abdullah ibnu Amr'in rivayetinde: bir kadın gelerek: "Yâ Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben şu oğlumu karnımda taşıdım, göğsümden emdirdim, kucağımda korudum. Şimdi babası beni boşadı ve bunu elimden almak istiyor" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Evlenmediğin müddetçe çocuk senin hakkın" cevabını verir. Kezâ Hz. Ebu Bekir de, Hz. Ömer'in boşanmış olduğu karısından doğan oğlu Asım için: "Annesi evlenmediği müddetçe, oğluna daha layıktır. Zîra o (anne), daha şefkatli, daha lütufkâr, daha merhametli, çocuğa daha düşkün, daha re'fet sahibidir" demiştir.
Annenin şefkatine muhtaç olduğu devrede, hidane işinin anneye terettüp edeceği hususunda âlimler ittifak etmiş durumdadır. Fakihler hidane meselesinde çocuğun anneye ait olduğu devreyi "çocuk yeme, içme, giyme ve istinca işlerine annesine muhtaç olmaktan çıktığı, bu işleri kendi kendine yapmaya başladığı zaman" olarak tavsif ve tahdid ederler ve bunun 7-8 yaşlarına tekabül ettiğini söylerler. Ayrıca, kız çocuklarının hayız oluncaya kadar anneye muhtaç olduklarını belirtirler.[1]
2- Çocuk temyiz yaşında ise: Muhayyerlik.
Boşanma durumunda çocuk hususunda ihtilâfa düşen bir anne ile baba Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracaat ederler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ikisini yan yana oturtup, "Ey çocuk işte baban, işte annen hangisini istersen ona git" der, ikisinden birini seçmeyi çocuğa bırakır.
İbnu Abbâs'ın rivayetinde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'in oğlu Âsım'ın annesine hükmederken: "O, büyüyüp kendisi için seçinceye kadar annesinin kokusu, harareti ve yatağı, ona senden daha hayırlıdır" dediğini ve Hz. Ömer'in hiçbir itirazî kelamda bulunmadığını, Ammâre tu'bnu Rebîa'nın rivayetinde ise yine amca ile anne arasında çocuğun (ki 7 veya 8 yaşındadır) Hz. Ali tarafından muhayyer bırakıldığını, küçük kardeşi için de Hz. Ali'nin: "Bu da aynı yaşa gelseydi onu da muhayyer bırakırdım" dediğini, Abdurrahman İbnu Ganem'in rivayetinde ise henüz konuşma safhasında olmayan bir çocuk için Hz. Ömer'in: "Lisânı açılıp kendisi seçecek yaşa gelinceye kadar annesi ile beraberdir" hükmünü verdiğini görmekteyiz. Bütün bu misaller küçük çocuğun behemahal annesinin emanetinde olacağı, temyiz ve konuşma halinde tahyir (yani muhayyer bırakılma) meselesinin araya gireceği hükmünü ifade ederler.
Ancak şunu belirtmek gerekiyor: Temyiz yaşına ulaşan bir çocuğun tahyiri (anne, baba, asabe veya zevi'l-erhâm'den birini seçmede serbest bırakılması) bir kısım fukahâ nazarında ihtilâf konusu olmuştur. Ahmed ve İshâk: Anne ve baba arasında ihtilaf vâki olunca, yedi yaşındaki çocuk muhayyer bırakılır, daha da küçükse anne ehaktır" demiştir. Tahyire taraftar olanlarla karşı olanlar arasında mutavassıt ve her iki tarafa da hak verir bir görüşe sahip olan Şurehy: "Baba ehak, anne erfak (daha şefkatli)" der ve kendisine babaları ölmüş bir grup siyah çocuk getirilince: "Muhayyer bırakın, istedikleriyle beraber olsunlar" hükmünü verir. İmam Şafiî de tahyiri iltizam eder.[2]
3- Tahyiri kabul etmeyen Hanefî görüşü müdafaa eden Tahavî, Ebu Hüreyre'den gelen ve böyle bir ihtilafı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "aranızda kur'a çekin" teklifine babanın itiraz etmesi üzerine çocuğun ihtiyarına müracaat ettiğine dair olan rivayete dayanarak çocuğun muhayyer bırakılmasının "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir kazası olmadığı" hükmünü çıkarır ve Kûfelilerin ekserisinin de buna kâil olduğunu belirtir. Hükmüne sünnetten başka misaller de getirerek Hamza'nın kızıyla ilgili hadiste de asabeden birini seçmede çocuğun serbest bırakılmayışını, karısı Müslüman olmayan kocanın dâvasında, karıyla kocanın, "çocuğun muhayyer bırakılması" teklifini kabul etmelerinden sonra tahyire tevessül edildiğini bildiren Abdülhamid İbnu Selemeti'l-Ensârî ve Râfi İbnu Sinan'dan gelen rivayetleri de delil olarak zikreder. Hanefî fukahasından el-Kasânî "Oğlan çocuğun temyiz yaşına ulaşıp yeme, içme, giyinme gibi işlerinde istiğnaya ulaşsa bile yine de annesine değil, babasına teslimi gerektiğini, zira alması gereken erkeklere âit ahlâk ve adabı babasından alabileceğini, annesine verildiği takdirde kadınlara ait ahlâk ve adabı alarak kadınlaşacağını kaydeder. Bu mahzur, kız çocuğu için söz konusu olmayacağından başka, kadınlığa ait terbiyeyi alması için annesine teslim edileceğini de ayrıca ilâve eder.
Çocuğun tahyirine karşı çıkan Hanefî görüş bir de şu mülâhazayı ileri sürer: Çocuğun seçmeye bırakılmasında hikmet yoktur. Çünkü ona hevası galebe çaldığı için hazır lezzet nerede varsa oraya meyleder. Bu ise tembellik, hevaîlik, mektep ve terbiye-i nefisten kaçmakta, dinî bilgileri alma zahmetine girmemektedir. Binnetice ebeveynden en kötüsünü seçer. O da kendisini ihmâl eden, terbiyesi için titiz davranmayandır." Ayrıca tahyire kail olanların dayandıkları hadiste mevzubahis olan çocuğun büluğ yaşına ulaştığını da göstererek tahyirin ancak büluğdan sonra caiz olduğunu söylerler.
Esasen temyiz yaşına basmış çocuğun terbiyesinde babanın ehemmiyetini de gözden uzak tutmak istemeyen tahyir taraftarları: "Eğer çocuk anneyi seçmişse, sırf buna dayanarak onu ihmâli gerekmez, te'dib ve tâlimiyle ister bizzat, ister bilvasıta ilgilenir, ihtiyaçlarını te'min eder" demektedirler.
Son olarak şunu da belirtelim ki tahyire kâil olanlar, bunu tarafeynin hidâne şartlarını (İslâm, hürriyet, akl, adalet, aynı yerde ikamet gibi) eşit olarak ihrâz

etmeleri halinde caiz görürler. Bir taraf bu vasıtalardan birini kaybederse hidâne hakkını da kaybeder. Çocuğun hangi hususlarda ebeveynden birine tabi olacağı meselesinde umumî kaide şudur: "Hürlük veya kölelikte anneye, neseb ve tesmiyede babaya, dinde ise, en hayırlı olana tâbi olur."[3]
4- Anne tarafının baba tarafına takdimi: Hz. Ali (radıyallâhu anh)' nin rivayetine göre umre yapıldıktan sonra Mekke'den ayrılırken Hz. Hamza'nın kızı, "amca, amca!" diyerek peşlerine düşer. İbnu Abbâs'ın rivayetinde, kendisini götürmeleri için ayrı ayrı görmüş olduğu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Zeyd İbnu Hârise ve Ca'fer, Kureyş ile yapılan anlaşmaya uyarak talebe müsbet cevap vermezler. Hz. Ali elinden tutar ve yeğenine sahip çıkar. Ancak Hz. Ca'fer: "Onu ben alacağım, amcamın kızıdır, üstelik teyzesi de nikâhım altındadır, teyze anne gibidir onu almakta ben daha çok hak sahibiyim" der. Ali de: "Hayır ben daha çok hak sahibiyim, zîra amcamın kızıdır ve yanımda da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı vardır, o bana ehaktır" der. Hz. Zeyd de: "Ben daha ziyade hak sahibiyim, kardeşimin kızıdır..." der. Aralarında nizâ ederler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çıkar ve Ca'fer lehine hükmederek: "Böylece teyzesinin yanında olur, teyze anne demektir" der.
Çeşitli vecihleri muvâcehesinde farklı mülâhazalara, yorumlara sebep olan bu hâdiseden, "Hidane meselesinde teyzenin halaya mukaddem olduğu (...) , anne cihetinden gelen akrabaların, baba cihetinden gelen akrabalara takdim edileceği" hükmü çıkarılmıştır.
Hidane hususunda teyzenin takdim edileceğini te'yid eden başka rivayetlere de rastlanır. Kezâ Ebu'l-Velid'den gelen rivayette, anne ile amca arasında çıkan bir ihtilafta Hz. Ömer'in çocuğa: "Annenin darlığı amcanın bolluğundan senin için daha hayırlıdır" demiştir.
Hidane için İslâm, akl, büluğ, (terbiyeye) kudret, emanet (fasık olmamak), hürriyet, evlenmemiş olmak gibi şartlar koşan fukaha bu hususta sünnette vaki olan - ki kısmen yukarıda zikrettik" ahbârı nazar-ı itibâra alarak, hidaneye ehak olanları sırayla şöyle tesbit etmiştir:
1- Anne,
2- Annenin annesi,
3- Babanın annesi,
4- Ana baba bir kızkardeş,
5- Anne bir kızkardeş,
6- Baba bir kızkardeş,
7- Ana baba bir kızkardeşin kızı,
8- Anne bir kızkardeşin kızı.
9- Anne baba bir teyze,
10- Anne bir teyze,
11- Baba bir teyze,
12- Baba bir kızkardeşin kızı.
13- Anne baba bir erkek kardeşin kızı.
14- Anne bir erkek kardeşin kızı.
15- Baba bir erkek kardeşin kızı.
16- Anne baba bir hala.
17- Anne bir hala,
18- Baba bir hala
19- Annenin teyzesi
20- Babanın teyzesi,
21- Annenin halası.
22- Babanın halası.
Her durumda anne baba ile olanlar takdim edilir. Bu mehârim arasında çocuk için kadın akraba yoksa veya olmakla beraber hidane için ehil değilse, hidane irsteki tertibe göre erkek tarafı mehâriminden olan esbâta intikâl eder.
Eğer ricâl-i mehariminden gelen asabe arasında kimse bulunmaz veya bulunmasına rağmen hidane için ehil olmazsa hidane hakkı asabeden olmayan erkek mehârime intikal eder. Hidane hususunda böyle bir tertib ortaya konmuştur. Zîra çocuğun hidanesi, ihtimali imkânsız bir keyfiyettir. Bu işe en elyak olanı da akrabasıdır. Akrabanın da biri diğerinden evladır. Çocuğa bakacak hiçbir akraba bulunmazsa çocuğun hidanesi için uygun olanı tayin etme vazifesi hâkime terettüp eder.[4]

?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??? :] ????? ???????? ?????????? # ????????: ???? ?????? ????? ???? ??????? ???? ???????? ???????? ???? ???????? ????????? ???? ???????)?1(? ????? ?????? ????????? ???????? ??? ??????????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ???? ??? ???? ?????????[. ????? ??? ????.

1. (1659)- Amr İbnu Şuayb babası vasıtasıyla dedesinden (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir kadın gelerek:
"Bu çocuğa karnım yuva, göğsüm içecek, kucağım da kundak olmuş iken, babası beni boşadı ve onu da benden koparıp almak istiyor!" diye şikâyet etti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen evlenmedikçe, çocuğa ehaksın!" cevabını verdi." [Ebu Dâvud, Talâk 35, (2276).][5]

AÇIKLAMA:

1- Kadın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e meselesini teşbihli bir üslubla anlatmıştır. Tercümede asla uymaya çalıştık. Ancak şöyle de tercüme edilebilirdi: Bu çocuğu karnımda taşıdım, göğsümden emdirdim, kucağımda himaye edip büyütmekte (zahmetlerini çekmeye devam etmekte)yim..."_____)?1(??????: ??? ?????? ???? ???? ????: ?? ???? ??????.
2-Bu hadis nikah gibi bir engel olmadığı müddetçe küçük çocuğa sahip olma hususunda annenin, babasından daha çok hak sahibi olduğunu belirlemektedir. Ebu Hanife, İmam Mâlik ve Şâfîî (rahimehumullah) böyle hükmetmişlerdir. İbnu'l-Münzir bu hususta icma olduğunu söyler. Ebu Hanife merhum: "(Boşanan veya dul kalan) anne, çocuğa zîrahm-ı muharrem olan birisi ile evlenecek olsa çocuk üzerindeki hidâne hakkını kaybetmez" derken Şâfîî hazretleri: "Mutlak olarak kaybeder, zîra delil böyle bir tafsilde bulunmaz" demiştir.[6]

?2? ??? ??? ????? ????? ?????? ??????]???? ????????? # ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ????????? ????????????? ????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??????? .

2. (1660)- Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir oğlan çocuğunu, baba veya annesini seçmede muhayyer bıraktı. Çocuk annesini seçti ve onun elinden tuttu. Annesi de çocuğu alıp götürdü." [Tirmizî, Ahkâm 21, (1357); Ebu Dâvud, Talak 35, (2277); Nesâî, Talâk 52, (6, 185, 186); İbnu Mâce, Ahkâm 22, (2351). Yukarıdaki metin Tirmizî'nin metidir.][7]

AÇIKLAMA:

Hadisteki muhayyer bırakma hâdisesi boşanıp ayrılan bir karıkoca arasında cereyan etmiştir. Hadiste zikri geçen oğlan çocuğu (gulam) mümeyyiz, yani 7-8 yaşlarına basmış bir çocuk olmalıdır. Zîra, bahsin baş kısmında, umumî açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, istiğna yaşına basmış olan oğlan çocuklarının anne veya babadan birini seçmek -Şafiîlere göre- kendilerine bırakılmıştır. Bu yaşa ermeyen çocuk kız olsun erkek olsun anneye aittir. Yeme, içme, giyinme, -ve hatta istinca- gibi işlerini tek başına yapabilecek yaşa gelen çocuk, Hanefîlere göre, erkekse babaya, kızsa büluğa kadar anneye aittir. Hassaf bu istiğna yaşını dokuz olarak belirlemiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhuye'ye göre, çocuk yedi yaşında muhayyer bırakılır. Şafiî de 7-8 yaşında muhayyer bırakılacağını söylemiştir.[8]

?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ???? ????????? ??? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????: ????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????: ???? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ????????? ??????? ???? ?????? # ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????: ???? ?????? ????? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ????? # ?????????? ??????: ??????? ????????? ?????[. ????? ??? ???? .

3. (1661)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Zeyd İbnu Hârise Mekke'ye gitmişti. (Uhud'da şehid düşen) Hz. Hamza'nın kızına uğradı. Ca'fer (radıyallâhu anh): "Kızı yanıma ben alacağım, ona ben ehakkım, o benim amcamın kızıdır ve üstelik yanımda teyzesi var, teyze anne gibidir" dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh) de: "Ona ben ehakkım. O amcamın kızıdır. Yanımda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Fâtıma var. Fâtıma ona ehaktır" dedi. Zeyd İbnu Hârise (radıyallâhu anh) atılarak: "Ona ben ehakkım, o erkek kardeşimin kızıdır, ben onun için yola çıktım ve yanına geldim" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızı Cafer (radıyallâhu anh)'in yanına almasına hükmetti ve: "Muhakkak ki, teyze annedir!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Talâk 35, (2278-2280); Buhârî, Sulh 6, Megâzi 43; Tirmizî, Birr 6.][9]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, Buharî'nin rivayetinde daha açık gelir. Buna göre, Hudeybiye Sulhü'nden sonra, mezkur sulhün şartlarından biri gereğince, müteakip sene, Müslümanlar umre niyetiyle Mekke'ye gelirler. Ziyareti tamamlayıp dönerlerken Uhud Savaşı'nda şehid düşmüş olan Hz. Hamza'nın kızı Ammâre: "Amca, amca (beni de götürün!)" diyerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın peşine takılır. Bir rivayette kafilenin içinde dolaşmakta olan kıza Hz. Ali (radıyallâhu anh) sahip çıkarak elinden tutar ve zevce-i pâkleri Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ)'ya: "Amcanın kızını yanına al!" diye emreder, o da alır. Ancak, kızı yanına alma hususunda Zeyd İbnu Hârise ile Ca'fer İbnu Ebî Talib de araya girerler. Rivayette de görüldüğü üzere, her biri çocuğa sahip olma hususunda birinci derecede hak sahibi oldukları iddiasıyla ihtilaf ederler.
Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Teyze, anne makamındadır!" diyerek, kızı teyzesi Esma Bintu Umeys'i nikahında tutan Hz. Ca'fer'e teslim eder.
2- Rivayette Zeyd İbnu Hârise'nin Hz. Hamza'ya "kardeşim" demesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, hicretten sonra Medine'de Hz. Hamza ile Hz. Zeyd (radıyallâhu anhümâ)'i kardeşlemiş olmasındandır. Bu kardeşleşme, başlangıçta birini diğerine vâris kılacak şekilde kardeşler arasında ciddi ve kuvvetli bağlar husule getirmişti.
3- Niza konusu olan Ammâre Bintu Hamza, annesiyle Mekke'de kalmıştı.
4- Ammâre'nin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "amca!" diye hitabı, saygıdan ileri gelen bir tavsiftir. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun amcası değil, amcasının oğludur. Mamafih, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la, Hz. Hamza'nın süt kardeşi oldukları da bilinmektedir. Nitekim Hz. Ali, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Fâtıma'ya Ammâre'yi "amcanın kızı" diyerek takdim etmiştir.
5- Bazı rivayetler, Ammâre'yi himâye etme hususundaki bu ihtilafın Medine'de cereyan ettiğini tasrih eder. Rivayetin sadedinde olduğumuz vechi ise, sanki Mekke'de geçtiği fikrini verecek bir üslubâ sahiptir. Mamafih, münâkaşanın Mekke'den ayrıldıktan sonra, Medine'ye henüz gelmeden yolda cereyan ettiğini ifade eden rivayetler de var. Bazı rivayetler, bu münâkaşanın uyumakta olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i uyandıracak kadar yüksek sesle geçtiğini belirtir.
6- Hudeybiye Antlaşması'nda, Mekke halkında Müslümanlarla gitmek isteyen hiç kimseyi götürmemek şartı olmasına rağmen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ammâre'yi berâberlerinde almalarına izin vermiştir, zîra Mekkeliler onun çıkmak arzusuna mümânaat göstermemişlerdir. Maamafih, kadınların vahy-i Îlâhî ile bu şartın dışında tutulduğu da söylenmiştir.
7- Hz. Peygamber'in, kızı Hz. Câfer'e hükmetmesi, hem hanımının, hem de kendisinin çocuğu olan kan karâbeti sebebiyledir; kendisi kızın amcaoğlu, hanımı da teyzesi olmaktadır. Maamafih bir rivayette üçüncü bir sebep zikredilmiştir: ??????????? ????? ??????? ????????? ???????? ???????? "Ben çocuğu Cafer' e veriyorum, o sizden daha zengin."
8- Bu rivayet, şefkat, merhamet gibi duygularda, teyzenin çocuğa daha yakın olduğu, çocuğun meselelerine onun annesi gibi fıtrî bir alâka hissedeceği hükmü çıkarılmıştır. Buradan hareket eden ulemâ hidane meselesinde teyzenin haladan önce geldiğine hükmetmiştir. Dolayısıyla eşit uzaklıktaki anne akrabaları, hidane meselesinde baba akrabalarına tekaddüm etmektedir. [10]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/312-314.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/314.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/314-315.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/315-317.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/317.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/317-318.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/318.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/318.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/319.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/319-320.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24- BAĞIŞLAR BAHSİ
1- Bir İnsanın Tesadduk Ettiği Şeyi Tesadduk Ettiği Kimsedün Satın Almasının Keraheti Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
2- Aşağı Doğru İnse Dahi Evladına Yaptığı Bağış Müstesna Olmak Üzere Alanın Eline Geçtilten Sonra Sadaka ve Hibeden Dönmenin Haram Kılınması Babı
3- Hibede Evlattan Bazılarını Üstün Tutmanın Keraheti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler;
4- Umra Babı

24- BAĞIŞLAR BAHSİ

Hibe lügatte : Mal olsun veya başka bir şey olsun faydası dokunan bir şeyi başkasına ulaştırmaktır.
Şeriatte ise: Bir malı karşılıksız olarak birine temlik etmektir. Borcu bağışlamak mânâsına gelen ibra ile sadaka ve hediyye de lügat İtibariyle hibenin birer nev'i sayılabilirler.

1- Bir İnsanın Tesadduk Ettiği Şeyi Tesadduk Ettiği Kimsedün Satın Almasının Keraheti Babı

1- (1620) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : B^ze Mâlik b. Enes, Zeyd b. Eşlem'den, o da babasından nakler rivayet etti ki, Ömer b. Hattâb şunları söylemiş :
tyi cins bir atımı Hak yolunda tesadduk ettim. Az sonra sahibi onu ziyan etmiş. Ben onu ucuza satacağını anlayarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'e hükmünü sordum da:
«Onu ne sahn al, ne de sadakandan dön; zira sadakasından donen kusmuğuna dön (üp yiy) en köpek gibidir.» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân yâni tbni Mehdi, Mâlik b. Enes'den bu isnâdla rivayette bulundu. Şunu da ziyade etti:
«Onu satın alma; velevki onu sana bîr dirheme versin!»

2- (...) Bana Ümeyye b. Bistâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zîd yâni İbni Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh —ki İbni'1-Kaa sîm'dir—, Yezîd b. Eşlem'den, o da babasından, o da Ömer'den naklen rivayette bulundu ki, Ömer bir atını Hak yolunda tesadduk etmiş; sonra onu sahibinin ziyan ettiğini görmüş. Bu zâtın malı azmış. Bu sebeple atı satın almak isteyerek Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Setlem) 'e gelmiş ve meseleyi kendilerine arz etmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Onu satın olma, velevki sana bir dirheme versin; zîra sadakasından dönenin misali kusmuğuna dönen köpek gibidir.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Siifyân, Zeyd b. Eslem'den bu İsnâdla rivayette bulundu. Ancak Mâlik il Ravh'ın hadîsleri daha tamam ve daha uzundur.

3- (1621) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: . .. j
Ömer b. El-Hattâb bir atını Hak yolunda tesaduuk etmiş. Sonra onun satılacağını anlamış da satın almak istemiş; ve Resûlüllah (SallaiÎahu Aleyhi ve Seüemj'e bu meseleyi sormuş. Efendimiz:
«Onu satın almal Sadakandan da dönme!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadisi Kuteybe b. Saîd ile tbni Rumh dahi hep birden Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize El-Mukaddemî ile İhni'I-Müsennâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya —ki El-Kattân'dır— rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan ve ikisi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

4- (...) Bize İbni Ebî Ömer ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfı* Abd'ındır. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) :
Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da İbui Ömer'den naklen haber verdi ki, Ömer bir atını Hak yolunda tesaduuk etmiş. Sonra onun satılırdığım görerek satın almak istemiş ve Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)*t sormuş. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Setlem):
«Sadakandan dönme yâ Ömer!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharî «Zekât», «Hibe» ve «Cihâd» bahislerinde; Nesâî «Zekât»da tahrîc etmişlerdir. Bu mânâda birçok hadîsler rivayet olunmuştur.
Atik: Çok koşan iyi cins at demektir. Hz. Ömer'in tesadduk ettiği bu atın adı (Verd) olup Tem.îm-i Dârî Radiyallahu anh) tarafından Resulü Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Efendimize hediyye edilmiş; o da Ömer (Radiyallahu anh) 'e vermişti:
cümlesinin lügat mânâsı:
«Allah yolunda iyi cins bir ata (adam) bindirdim.» bindirdim.» demektir. Burada ondan maksad atı temlik etmesidir; zîrâ milki olmasa o zat atı satmağa kalkışmazdı. Hz. Ömer'in bu atı vakfettiğini söyleyenler de vardır. Bu takdirde o zâtın atı satması ancak zayıfladığı ve bu sebeple diğer atlara yetişemediği için caiz olabilir, denilmiştir. Allah yolundan murâd : Kirmâni'ye göre vakıftır. Fakat Aynî bu tevcihi kabul etmemiş: «Allah yolundan murâd, gâzî yahut hacıdır; bu cihet ihtilaflıdır.» demiştir.
Kesûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sadakandan dönme!» buyurması Hz. Ömer'in atı vakfetmediğine delîl gösterilmiş: «Eğer vakfetmiş olsaydı dönememesine sebep onu gösterirdi. Bilfarz vakfetmiş bile olsa ihtimâl Ömer (Radiyallahu anh) vakıf malın satın alınabileceğini zannetmiş, fakat Peygamber

(Sallailahü (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) onu bundan menetmiştir.» denilmiştir.
Atı alan zâtın onu ziyan etmesinden murâd: Alafını, yemini gerektiği gibi vermemesi, ona bakmamasıdır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

Bir kimsenin verdiği sadaka ve zekât gibi ibâdet malını satın alması mekruhtur. îbni Battal: «Ulemânın ekserisi Ömer (Radiyallahu anh) hadîsinden dolayı bir kimsenin verdiği sadakayı satın almasmı kerih görmüşlerdir. İmam Mâlik ile Küfe ulemâsının ve îmam Şafiî 'nin kavilleri de budur. Sadakanın farz veya nafile olması hükmen birdir. Bir kimse sadakasını satın alsa bu satış bozulmaz ama evlâ olan buna yanaşmamaktır. Keffâret sahibinin yemin keffâreti için verdiği şey hakkında da kavilleri budur.» diyor.
İbni Münzir'in beyanına göre El-Hasen, îkrime, Rabîa ve Evzâî sadakanın sahibi tarafından satın alınmasına ruhsat vermişlerdir. İbni'l-Kassâr bir cemaatin : «Hiç bir kimseye sadakasını satın alması caiz olamaz; böyle bir alış-veriş neshedilir.» dediklerini nakletmiş; ancak bunların kimler olduğunu söylememiştir. Zahirileri kasdetitği anlaşılıyor.
Bir kimsenin verdiği sadakasını miras yolu ile alması bilittifak caizdir. Yalnız Zahirîler bunu kerih görmüşlerdir; çünkü onlarca bu da sadakadan dönmek kabîlindendir.
Ulemâdan bazılarına göre verilen sadaka başkasının eline geçerse veren sahibinin onu satın alması mekruh değildir. Delilleri Hz. Ömer'in bunu kerih görmemesi dir. Hasan-ı Basrî ile İbni Şîrîn 'in kavilleri de budur.

2- Aşağı Doğru İnse Dahi Evladına Yaptığı Bağış Müstesna Olmak Üzere Alanın Eline Geçtilten Sonra Sadaka ve Hibeden Dönmenin Haram Kılınması Babı

5- (1622) Bana İbrahim b. Musa Er-Râzî ile tshâk b. İbrahim rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize îsâ b. Tunus haber verdi. (Dedi ki): Bize Evzâî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali'den, o da İbnil-Müseyyeb'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallaUahi Aleyhi ve Setlem):
«Sadakasından dönen kimsenin misâli, kusup da sonra kusmuğuna dönerek onu yiyen köpek gibidir.» buyurmuşlar.

(...) Biz» bu hadîsi Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni'l-Mubârek, Evzâî'den naklen haber verdi. Evzâî Ben Muhammed b. Alî b. Hüseyn'İ bu isnâdla bu hadîs gibi rivayette bulunurken İşittim; demiş.

(...) Bana bu hadîsi Haccâc b. Şâir dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Yahya —ki İbni Ebî Kesîr'dir—- rivayette bulundu. (Dedi ki) : Bana Abdurrahman b. Amr rivayet etti ki, Muhammed b. Fâtıme binti Resûlillâh kendisine bu isnadla yukarıkilerin hadîsleri gibi rivayette bulunmuş.

6- (...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. Isa da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr —ki İbni'l-Hâris'dir— Bükeyr'den naklen haber verdi. O da Saîd b. El-Müseyyeb'i: Ben İbni Abbas'i şunları söylerken dinledim derken işitmiş: Ben ResûlülIah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Bir sadaka verip de sonra sadakasından dönen kimsenin misâli, kusup da sonra kusmuğunu yiyen köpek gibidir.» buyururken işittim.

7- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki); Ben Katâde'yi, Saîd b. El-Müseyyeb'den, o da tbni Abbas'dan, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Set tem)'den naklen onun ;
«Hibesinden dönen kusmuğuna dön (üp yiy) en gibidir.» buyurduğunu rivayet ederken dinledim.

(...) Bize bu hadîsi Muhammcd b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebi Adiy, Saîd'den, o da Katâde'den bu isnâdla bu hadisin mislini rivayet etti.

8- (...) Bize tshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mahzunu haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Tavus, babasından, o da İbni Abbas'dan, o da Resûlüllah
iSattaliühu Aleyhi ve SeUe/n^ûen naklen rivayette bulundu:
«Hibesinden dönen, kusup da sonra kusmuğuna don (erek yiy) en köpek gibidir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Hibe» bahsinde mevsûl ve muallak olarak tahric etmiştir. Muallâk rivayetini Tirmizî ıden maada bütün Kü-tüb-ü Sitte sahipleri nakletmişlerdir.
Tâvûs, İkrime, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve îshâ k bu hadîsle istidlal ederek verilen hibe ve sadakadan dönmenin haram olduğunu söylemişlerdir. Yalnız baba evlâdına yaptığı hibeden dönebileceği için bu hadîs ecnebiye yapılan hibeye hamledilmiş-tir. Nevevî diyor ki: «Kardeşlerle amcalara ve diğer zevü erhâma yapilan hibelerden de dönmek caiz değildir. İmam Şafiî 'nin mezhebi budur. İmam Mâlik ile Evzâî dahî buna kaildirler.»
Hanefîler'e göre karşılıksız verilen hibe duruyorsa ecnebiye yapılmış dahî olsa dönmek caiz, fakat mekruhtur. Saîd b. El-Mü-seyyeb, Ömer b. Abdilâziz, Kaadî Şureyh, Esved b. Yezîd, Hasan-ı Basrî, İbrahim Nehâî ve Şa'bî'nin mezhepleri de budur. Bu kavil Ömer b. El-Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre ve Fedâle b. Ubeyd (Radiyallahü anh) hazerâtından rivayet olunmuştur. Bu zevata göre hadîste hibesinden dönen kimse kusmuğunu yiyen köpeğe şer'an değil, mürüvvet ve ahlâk yönünden benzetilmiştir. Çünkü köpek helâl ve haramla muhâtab değildir. Şu halde hibesinden dönen kimse köpeğin yaptığı gibi pis ve iğrenç bir şeye dönmüş oluyor demektir ki, bununla hibeden dönmenin haram oluşu sübut bulamaz; yalnız çirkinlik tavsif olunur. Buna onlar da kail olarak: Hibeden dönmek mekruhtur, demişlerdir.

3- Hibede Evlattan Bazılarını Üstün Tutmanın Keraheti Babı

9- (1623) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, tbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Hu mey d b. Abdirrahmân ile Muhammed ,b. Nu'mân b. Beşîr'den, onların da Nu'mân b. Beşir'den naklen rivayet ettikleri şu hadîsi okudum:
Nu'mân şunları söylemiş: Babam beni Resûlüllah (SallaiîahüAleyhi ve SeUemfe getirerek: Ben şu oğluma bir kölemi bağışladım, dedi

Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaiîahü A leyhi ve Sellem):
«Her çocuğuna bunun mislini bağışladın mı?» diye sordu. Babam; hayır, deyince Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Dyle ise onu dön!» buyurdular.

10- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize lb-rahim b. Sa'd, tbni Şihâb'dan, o da Humeyd b. Abdirrahmân ile Muhammed b. Nu'mân'd an, onlar da Nu'mân b. Beşîr'den naklen haber verdi. Nu'mân şöyle demiş: Babam beni Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e getirerek: Ben şu oğluma bir köle bağışladım; dedi. Bunun üzerine:
«Bütün oğullarına da bağışladın mı?»diye sordu. Babam: Hayır! deyince :
«Dyle ise onu dön!» buyurdular.

11- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile tshâk b. İbrahim ve İbni Ebî Ömer, İbni Uyeyne'den naklen rivayette bulundular. H.
Bize Kıjteybe ile İbni Rumh da Ley s b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H. Bana Harmele b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim üe Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrazzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Zühri'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yûnus'Ia Ma'mer'in hadîslerinde : «Bütün oğullarına da mı?» ibaresi; Leys ile İbni Uyeyne hadîsinde: «Evlâdının hepsine mi?» cümlesi vardır. Leys'in Muhammed b. Nu'mân ile Humeyd b. Abdirrahman'dan naklettiği rivayette: «Beşir Nu'man'ı getirmiş.* denilmiştir.

12- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : BİIse Cerîr, Hişâm b. Urve'den, o da babasından naklen rivayette bulundu. Babası şöyle demiş: Bize Nu'mân b. Beşîr rivayet etti. (Dedi ki) : Babası ona bir köle vermişti. Bunun üzerine Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Seltem) ona:
«Bu kol» nedir?» diye sordu. Nu'man: Onu bana babam verdi, dedi. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (babasına) :
«Bunun butun kardeşlerine de buna verdiğin gibi verdin mi?» dedi. Hayır! cevâbını verince:
«Öyle ise onu dön!» Duyurdular.

13- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abbâd b. El-Avvâm, Huşa yn'dan, o da Şa'bî'den naklen rivayet etti. Şa'bf: Ben Nu'mân b. Beşîr'den işittim, demiş. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebul-Ahvas, Husayn'dan, o da Şa'bî'den, o da Nu'mân b. Beşîr'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Babam malının bîr kısmını bana tesadduk etti. Bunun Üzerine annem Amra biati Ravâha; Resûlullah(Sallatlahü Aleyhi veSeVeml'i şâhid göstermedikçe ben razı olamam, dedi. Babam da sadakama şâhid yapmak İçin beni Peygamber (Saltaliahü Aleyhi ve Seilem)\ götürdü. ResûlüUah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ona :
«Bunu butun çocuklarına yaptın mı?» diye sordu. Babam: Hayır: cevabını verdi. Efendimiz:
«Allah'tan korkun, çocuklarınız arasında adalet gösterin!» buyurdular. Bunun üzerine babam döndü ve o sadakayı geri aldı.

14- (...) Bize Ebû Bekir b. Ett Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir, Ebû Hayyân'dan, o da Şa'bî'den, o da Nu'mân b Begümden naklen rivayet etti. H.
Bize Mufaammed b, Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Muhammed b; Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ha yy ân Et-Teymî, Şa'bî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nu'mân b. Beşîr rivayette bulundu ki, annesi Binti Revâba babasına malından oğluna hibe edilen bâzı şeyleri sormuş. Babası onu bir sene bekletmiş. Sonra aklına pişmanlık gelmiş. Ama kadın: Oğluma hibe ettiğin şeye Kesû\ü\\a,h(Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi şâhid tutmadıkça ben razı olamam, demiş. (Nu'mân diyor ki:)
Bunun üzerine babam elimden tuttu. O gün ben çocuktum. Beni Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seliemye götürerek: Yâ Resûlâllah, bunun annesi Binti Revâha, oğluna yaptığım hibeye seni şâhid tutmamı diledi, dedi. Resûlüllah (SaİtaliakÜ Aleyhi ve Seltem):
«Yâ Beşîr, bundan başka çocuğun var mı?» diye sordu. Evet, cevabını alınca:
«Hepsine buna yaptığın kadar bağışta bulundun mu?» dedi. Baham (yine) hayır, cevâbını verince:
«O halde beni şâhid tutma! Zîrâ ben adaletsizliğe şâhid olamam!» buyurdular.

15- (...) Bine İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) ; İsmail, Şa'bî'den, o da Nu'mân b. Beşîr'den rivaye etti. Şöyle demi;: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) babama:
«SenİN başka oğulların var mı?» dîye sordu. O: Evet! dedi.
Peygamber :
«Öyle İse onların her birine bana verdiğin gibi verdin mi?» dedi.
Babam: Hayır! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem).;
«O halde ben dürüst ve âdil olmayan bir iş üzerine şâhid olmam.» buyurdu.

16- (...) Bize tshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, ı El-AhvelJden, o da Şa'bî'den, o da Nu'mân b. Beşîr'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem), babasına: «Beni adaletsizliğe şah İd tutma!» demiş.

17- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb ile Abdülâlâ rivayet ettiler. H.
Bize lshâk b. İbrahim ile Ya'kûb Ed-Devraki de hep birden İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Lâfız Yâkûb'undur. Dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim, Dâvûd b. Ebî Hind'den, o da Şa'bî'den, o da Nu'mân b. Beşîr'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Babam beni alarak ResulüUahfSallaUahü Aleyhi ve Sellem) götürdü re:
Yâ Resul âllah! Şah id ol ki, ben Nu'man'a malımda şunu ve şunu bağışladım, dedi. Bunun üzerine Efendimiz:
«Oğullarının hepsine Nu'man'a bağışladığın kadar bağışta bulundun mu?» diye sordu. Hayır! deyince:
«Öyle ise buna benden başkasını şahid yap!» buyurdu. Sonra;
«Sana İyilik yapma hususunda oğullarının müsâvî olmalarını diler misin?» diye sordu. Babam: Hay hay! cevâbını verdi. «O halde olmaz!» buyurdular.

18- (...) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ezher rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn, Şa'bî'den, o da Nu*·
mân b. BeşSr'den rivayet etti. Şöyle demiş:
Babam bana bir bağışta bulundu. Sonra şahid yapmak için beni Re-sûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'e götürdü. Fahr-i Kâinat
Efendimiz:
«Bunu bütün çocuklarına verdin mİ?» diye sordu. Babam: Hayır! cevâbım verdi.
«Bundan dilediğin kadar, onlardan iyilik dilemez misin?» buyurdu. Babam: Hay hay (dilerim) dedi.
«O halde ben şâhid olmuyorum.» buyurdular.
(Hâvi) İbni Avn diyor ki: Ben bunu Muhammed'e anlattım da: Biz ancak Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn) 'in-:
«Çocuklarınız arasında müsavat yapın.» buyurduğunu rivayet ettik, dedi.

19- (1624) Bize Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'der
naklen rivayette bulundu. (Dedi ki) :
Beşîr'in karısı; Oğluma köleni bağışla, hem bana Resûlüllah (Sallallchü Aleyhi ve Setlem) 'i şâhîd getir, demiş. Bunun üzerine Beşîr
Resûlüllah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek şunları söylemiş: Filânın kızı[1] benden, oğluna kölemi bağışlamamı istedi ve: Bana
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f\ şâhid yap, dedi. Resûlüllah (Sallaîlah'û Aleyhi ve Sellem) :
«Bu çocuğun kardeşleri var mı?» diye sormuş. Beşîr: Evet, demiş.
«Buna verdiğinin mislini onların hepsine verdin mi?» buyurmuş. Hayır, cevâbını alınca :
«Bu iş yaramaz; ben ancak hak üzerine şâhid olurum {»buyurmuşlar.
Nu'mân hadîsini Buhâri «Hibe» ve «Şehâdât» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Büyû'»da; Tirmizî ile İbni Mâce Ahkâm »da; Nesâî «Nihâi» v
«Kaza» bahislerinde muhtelif râvi-lerden tahrîc etmişlerdir.
Hz. Nu'man'm babası Beşîr b. Sa'd, annesi de meşhur sahâbî Abdullah b. Ravâha 'nın kız kardeşi Amra binti Ravâha 'dır.
Hadîsin buradaki rivayetlerinin bâzısında Hz. Nu'man'a babasının bir köle bağışladığı, bâzısında da malının bir kısmını verdiği bildiriliyor.
Bu bir kısımdan murâd da köle olabilirse de Taberâni (260-360) ile îbni Hibbân (-354) 'in Şa'bî'den rivayet ettikleri bir hadîste şöyle
denilmektedir:
«Nu'mân Kûfe'de hutbe îrâd ederek dedi ki: Babam Beşîr b. Sa'd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeVemYe gelerek şunları söylemiş:
(Karım) Amra binti Ravâha bir oğlan doğurdu; adım Nu'mân koydum. Bu kadın Çocuğa en iyi malımdan bir bahçeği vermedikçe onu
büyütmeye razı olmuyor. Bana: Bu işe Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şâhid yap, dedi...
Bundan anlaşıldığına göre bağışlanan mal köle değil bahçedir. Fakat îbni Hibbân bu iki rivayeti ayrı ayrı iki vak'aya hamlederek aralarım
bulmuştur. Şöyle ki: Nu'mân (Radiyallahu anh) doğduğu zaman kendisine bir bahçe verilmiş; büyüdükten sonra da köle bağışlanmıştır.
Bâzıları bu tevcihe i'tirâz ederek: «Beşir b. Sa'd gibi büyük bir zât nasıl olur da aynı meseleyi unutarak ikinci defa Peygamber (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)'e sorar.» demişlerse de Aynî bunda asla şaşacak bir şey olmadığını, dünya düşünceleriyle âhiret tasalarının insana
birçok şeyleri unutturabileceğini söylemiş; insan sözünün unutmak mânâsına gelen nisyândan alındığını söyleyenler bulunduğunu
hatırlatmıştır.
Yie rivâyet'erin birinde Hz. Nu'man'ın: «Babam elimden tuttu; ben o zaman çocuktum...» dediği; diğerinde İse : «Babam beni kucağına
alarak Resûlüllah (Sailallahü A\e\\hi ve Seilem) 'e gördü» şeklinde beyanda bulunduğu görülüyor. Aynî bu iki rivayetin arasını bulmuş ve :
«Yolun btr kısmında babası kolundan tutmuş; küçük olduğu için bir kısmında da kucağına almıştır.» demiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler;

1- Bir kimse çocuklarında bâzılarına mal bağışlayıp diğerlerine bir şey vermese caiz olur mu olmaz mı? meselesinde ulemâ ihtilâf
etmişlerdir. Tâvûs, Atâ' b. Ebî Rabâh, Mücâhid, Ur ve, İbni Cüreyc, İbrahim Nehaî, Şa'bî, İbni Şubrume, İmam Ahmed,
îshâk ve diğer Zâhiriy ye ulemâsına göre bu bâtıldır, verilen şey geri alınır. İmam Ahmed şöyle demiştir: «Bir kimse bağış hususunda
çocuklanndan bâzısını ter-cîh etse*, bu bağışı geri alması emrolunur. Şâyed geri almadan ölürse artık o mal bağışlanan kimsenin olur;
yeter ki, bağış hâl-i sıhhatinde ya-oılmış olsun.» Bunların delili Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in:
«Onu geri al!» emridir.
Sevrî, Leysb. Sa'd, Kaasimb. Abdirrah-mân, Muhammed b. El.Münkedir, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, imam Muhammed, îmam Şafiî ve bi
rivayette îmam Ahmed caiz olduğuna kaildirler. Onlara ?öre hadîsteki «geri al» emri vücub için değil, fazilet ve ihsan kabilinden dir.
Nitekim Bezzâr'in «Müsned»inde rivayet ettiği Enes (Radiyallahu anh) hadîsinde: «Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem> 'in yanınd
bir zât bulunuyordu. Derken bîr oğlu geldi. Adam onu öperek dizine oturttu. Az sonra küçük bir kızı geldi. Adam onu önüne oturttu.
Bunun üzerine Peygamber (Sailallahü A leyhi ve Seilem):
«Bunların ikisini bir tutsan a!» buyurdular.» deniliyor. Bittabi bu emir vücûb için değil, insaf ve ihsan kabîlindendir.- Hanefîler'e göre
yalnız oğul, kardeş, kız kardeş, amca ve hala gibi neseben yakın akrabaya yapılan bağıştan dönmek caiz değildir. Kadın farzedildiği
takdirde nikâhı caiz olmayacak hısımların hepsi bu hükümde dâhildir.
Tâvûs, Hasan-ı Basrî, îmam.Ahmed ve Ebû Sevr dahî buna kaildirler.
îkrime, îshâk, İmam Şafiî ve îmam Ahmed *e göre evlâttan başkasına yapılan bağıştan dönmek caiz değildir.
2- Babanın bütün çocuklarını bir tutması farzdır diyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Tâvûs, Sevrî, İmam Ahmed ve İshâk ile Mâlikîler
'den bâzılarının kavilleri budur. Bunlar Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Ben çevre şâhidlilc yapamam.» sözü ile istidlal etmişlerdir. Hanefiler'den İmam Ebû Yûsuf: «Baba çocuklarından birini diğerlerinden
üstün tutmakla onlara zarar vermeyi kasd ederse müsavata riâyet farz olur.» demiştir.
Cumhura göre müsavata riâyet farz değil, müstehabtır. Şu halde ter-cîh yapsa da olur; ancak mekruhtur. Onlar hadîsteki emri nedib, nehyi
de kerâhet-i tenzîhiyye mânâsına almışlardır. «Ben çevre şâhidlik yapamam» sözü onun mutlaka haram olduğuna delâlet etmez. Çünkü
cevr: adaletten inhiraftır. Bu haram da olabilir, mekru da.
Bu müsavatın nasıl olacağı dahi ihtilaflıdır. İmam Muhammed, İmam Ahmed, İshâk, Şâfiîler'den ve Mâlikiler'den bâzıları: «Adalet,
erkek çocuğa mîrasda olduğu gibi, iki kız hissesi vermekle olur.» demişlerdir. Diğer ulemâya göre bu bâbta erkekle kadın bir tutulur.
Hadîsteki müsavat emrinin zahiri de bunlara şe-hâdet etmektedir.
3- Baba oğluna yaptığı bağıştan dönebilir; diyenler bu hadîsle istidlal ederler.
4- Kardeşler arasını yatıştırmak ve onları ana babalarına isyan ettirecek şeylerden kaçınmak müstehabtır.

5- Mubah olmayan hususatta şehâdeti üzerine almak mekruhtur.
6- Hibede şâhid tutmak vâcib değil, sadece meşrudur.
7- Evlâd ve zevcelerin bâzılarına diğerlerinden fazla meyi göstermek caizdir. Çünkü bu elde olmayan bir kalb işidir.
8- Hâkim icâbında dâva hususunda soruşturma yapabilir. Nitekim Peygamber (Sallaltahü A leyhi ve Seliem):
«Bundan başka çocuğun var mı?» diye sormuştur.
9- Hibeye sadaka denilebilir.
10- Çocuğunun yararına annenin de söz hakkı vardır.
11- Hadîs-i şerîf hırsın sonunun kötülüğüne işaret etmektedir. Zîra Amra (Rcdiyallahü anha) kocasının yaptığı bağışa razı olarak şâhid istemeseydi yapılan bağış bozulmayacaktı.

4- Umra Babı

20- (1625) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, onun da Çâbir b.' Abdi Hân'dan naklettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Herhangi bir kimseye ve çocuklarına ömürlük bir milk verilirse o milk verilen kimsenindir; verene dönmez; çünkü o öyle bir şey vermiştir ki, onda miraslar câri olmuştur.» buyurmuşlar.

21- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize JLeys haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti ki şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fi:
«Her kim bir adama ve çocuklarına ömürlük bir mülk verirse, kendi sözü o m İlkteki hakkını kesmiştir. Artık o milk Ömürlük olarak verilen kimseye ve çocuklarına aittir.» buyururken işittim.
Yalnız Yahya hadisinin başında:
«Herhangi bir kimseye bir ömürlük verilirse, artık o milk onun ve çocuklarının olur.» dedi.

22- (...) Bana Abdurrahman b. Bişr El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afcdürrazzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbni Şihâb umrâ ve ümranın yolu hakkında Ebû Seleme b. Abdirrahmân hadîsinden naklen haber verdi; ona da Câbir b. Afcdillâh El-Ensârî haber vermiş ki, Besûlüllah(Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Herhangi bir adam bir kimseye, kendine ve çocuklarına ömürlük bir milk verir de : Bunu sana ve sizden bîr kişi kaldığı müddetçe çocuklarına verdim, derse; artık o milk verilen kimsenin olur; sahibine, dönmez; çünkü o Öyle bir şey vermiştir kİf onda miraslar câri olmuştur.» buyurmuşlar.

23- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız Abd'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in cevaz verdiği umrâ:
«Bu senin ve çocuklarının olsun!» demekle yapılır. Fakat:
«Bu milk yaşadığın müddetçe senin olsun!» derse milk, sahibine döner:
Ma'mer: «Zührî bununla fetva verirdi.» demiş.

24- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Füdeyk, İbni Ebî Zi'b'den, o da İbni Şihâb'dan, o da Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dan, o da Câbir'den —ki İbni Abdillâh'dir— naklen rivayette bulundu ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kendisine ve çocuklarına ömürlük milk verilen kimse hakkında : Bu milk kati olarak onundur; veren tçîn o milk hususunda şart ve istisna caiz değildir.» diye hüküm vermiş.
Ebû Seleme : «Çünkü bu adam öyle bir şey verdi ki, onda miraslar câri olmuş; ve miraslar onun şartmı kesmiştir.» demiş.

25- (...) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrah-mân rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Câbir b. Abdillâh'ı: Resûlüllah (Saliallahü. A leyhi ve Sellem) :
«Umrâ kime hibe edildi ise onundur.» buyurdu; derken işittim.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Seleme b. Abdirrahmân, Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayette bulundu ki, Nebiyyullah (SallaltahU Aleyhi ve Sellem) bu hadîsin mislini söylemiştir.

(...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den Peygamber (Sallallahü AleyfiiveSellem)'e ref ederek rivayette bulundu.

26- (...) Bize Yahya b. Yalıya rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Hay seme, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi, Câbir şöyle demiş: ReSûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Mallarınızı elinizde tutun;-onları batırmayın; zîra kim bir örn urluk verirse, o mitle ölü iken de, diri iken de verilen kimsenin ve çocuklarının olur!» buyurdular.

27- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. EM Osma rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim, Vekî'dan, o da Süfyân'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Abdülvâris b. Abdissamed de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden, o da Eyyûb'dan naklen rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)*den Ebû Hayseme hadîsi mânâsında rivayette tutunmuşlardır.

Eyyûb'un hadisinde şu ziyâde vardır: (Dedi ki) : Ensâr muhacirlere ömürlük vermeğe başladılar. Bunun üzerine Resûlülah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Mallarınızı elinizde tutun!» buyurdular.

28- (...) Bana Muhammed b. Kâfi' ile İshâk b. Mansûr da rivayet ettiler. Lâfız İbni Râfü'ndİr. (Dediler ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-ZÜbeyr, Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş:
Medine'de bir kadın bir bahçesini bir oğluna ömürlük verdi. Sonra oğlu öldü. Arkasından kadın da öldü ve geride bir çocuk bıraktı; bu çocuğun umrâ sahibesinin oğullan olan kardeşleri vardı. Umrâ sahibesinin oğlu bahçe bize dönecek, dedi. Ömürlük verilenin oğulları: Hayır, bahçe hayâtında1 memâtında babamızındı, dediler; ve Osman'ın azadlısı Tarık'ın [2] huzuruna dâvaya çıktılar. Tarık Câbir'i çağırdı. CâbİR um-rânm (verilen) sahibine aid olduğuna Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) üzerine şehâdet etti. Târik da böylece hüküm verdi. Sonra Ab-dülmelİk'e mektup yazarak ona bu meseleyi ve Câbir'in şâhidliğini haber verdi. Abdülmelik: Câbir doğru söylemiş demiş. Bunun üzerine Târik hükmünü yürürlüğe koydu. Bu bahçe bugüne kadar Ömürlük verilenin oğullarına ait kalmıştır.

29- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indİr. İshâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandı Ebû Bekir : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan, o da Süleyman b. Yesâr'-dan naklen rivayet etti ki, Târik, Câbir b. Abdîllâh'ın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen söylediklerine istînad ederek ura-rânın mirasçıya aîd olduğuna hüküm vermiş; dedi.

30- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi Atâ'dan, o da Câhir b. Abdillâh'dan, o da Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivâyetet bulunurken dinledim. (Efendimiz) :
«Umrâ caizdir.» buyurmuşlar.

31- (...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni Îbni'l-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd, Katâde'-den o da Ata'dan, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulundu ki:
«Umrâ, sahibine mirastır.» buyurmuşlar.

32- (1626) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Nadr b. Enes'den, o da Beşîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'-'den naklen rivayet etti:
«Umrâ caizdir.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâl i d yâni İbni'I-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Said, Katâde'den Jm isnâdla rivayette bulundu; yalnız o ya : «Ehline mirastır.» yâhud: «Caizdir.» dedi.
Câbir (Radiyallahu anh) hadîsini Buhâri «Hibe» bahsinde; Ebû Dâvûd «Büyû'»da; Tirmizî ile İbni Mâce «Ah-kâm»da; Nesâî «Umrâ»da Ebû Hüreyre rivayetini Ebû Dâvûd «Büyû'»da; Nesâî «Umrâ'»da muhtelif râvüerden tah-rîc etmişlerdir.
Umrâ: Bir haneyi veya yeri birine ömrü boyunca vermektir; ve: «Evimi filâna ömrüm boyunca verdim» yâhud «Evimi sana ömrün boyunca verdim» gibi sözlerle yapılır. Umrâ câhüiyyet devrinden kalma bir muameledir. Araplar bir yeri veya haneyi ömür boyunca birine verir; o adam öldükten sonra tekrar gerisi geriye alırlardı. İslâmiyet bunu iptal etmiş; bu şekil muamelelerin hakikî bir bağış olduğunu binâenaleyh ömürlük verilen mal, sağlığında nasıl o kimsenin oluyorsa öldüğünde; de mirasçılarına kalacağını, ilk sahibine asla iade edilmeyeceğini bildirmiştir.
Yine cahiliyyet devrinden kalma buna benzer bir muamele daha vardır ki, ona da «rukbâ» derler.
Rukbâ: Rukûb ve murakabeden alınma bir sözdür. Araplar «Şu evimi sana irkab ettim; ben senden önce ölürsem ev senin; sen benden evvel ölürsen benim olacak» diyerek bir nevi' ahş-veriş muamelesi yaparlardı. Buna rukbâ denilmesi her iki taraf birbirinin ölümünü murakabe ettiğindendir. Tirmizî: «Peygamber (SaîlaHahü Aleyhi ve Seîlem)'in ashabından ve daha başkalarından bâzı ilim sahipleri umrâ gibi rukbânın da caiz olduğunu söylemişlerdir.» diyor. Filhakika İmam Ahmed'le İshâk'in mezhepleri budur. Bir takım ulemâ ise umrâ ile rukbamn arasında fark görerek umrâyı tecviz etmiş; rukbâyı etmemişlerdir. Hanefîler'den «El-Hidâye» sahibi Merginânî (-593) : «Umrâ caizdir. Sağlığında, verilen kimsenin malı olduğu gibi, öldükten sonra da mirasçılarına intikal eder.» diyor. Ashâb-ı kiramdan Cabir , tbni Abbâs, Abdullah b. Ömer ve Alî b. Ebî Tâ1ib (Radiyallahu anh) ile Kaadî Şureyh, Mücâhid, Tâvûs ve Sevrî 'nin kavilleri de budur. Yine «El-Hidâye» sâhibi rukbâ hakkında şunları söylemiştir : «Rukbâ Ebû Hanîfe ile tmam Muhammed ve İmam Mâlik 'e göre bâtıldır. Ebû Yûsuf caiz olduğunu söylemiştir; İmam Şafiî ile med b. Hanbel'in mezhepleri de budur.»
'Şâfiîler'e göre umrâ üç kısımdır. Birincisi: «Şu haneyi sana ömürlük verdim; öldüğünde mirasçılarının yahut çocuklarının olsun!» diyerek yapılandır. Bu şekil bilûmum ulemâya göre sahihtir. Nevevî bunun sıhhatinde hilaf olmadığım söyler. Bu uzun bir cümle ile yapılmış hibe demektir. Ölünce ev mirasçılarına kalır. Mîrasçı yoksa Beytül-mâle kalır. Bağışlayana iade edilmez, tmam Mâlik iade edilir demiştir. Yalnız burada malın kendine mi yoksa menfaatine mâlik olunduğu ihtilailıdır, ki az sonra bunu da göreceğiz.
îkincisi: Umrâyı yapan kimsenin mirasçı veya evlâd zikretmeksizin «Şu evi sana ömürlük verdim.» diyerek mutlak bırakılandır. Bu hususta dört kavil vardır. Bunların esah olanına göre umrâ sahihtir; o şahıs öldükten sonra ev mirasçılarına kalır. İmam Âzam 'la tmam Ahmed, Süfyan-ı Sevrî, Ebû Ubeyd ve yeni mez-Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri de budur.»
Üçüncü kavil, ümranın yalnız hayatı müddetince sahih olmasıdır. Öldüğünde umrâyı yapana, şayet o ölmüşse mirasçılarına iade edilir. Bu da Şafiî 'nin eski kavli olduğu rivayet edilir.
Dördüncü kavil: Ümranın ariyet (Ödünç) olmasıdır. Bu kavle göre umrâ istenildiği zaman geri alınabilir, öldüğü zaman ilk sahibinin mirasçılarına iade edilir.
Ümranın üçüncü kısmı: Çocuk veya mirasçı zikretmeden : «Şu evi sana ömürlük verdim; sen ölürsen bana, ben ölürsem mirasçılarıma iade olunacak» diyerek yapılanıdır. Bu kısım ihtilaflıdır. Mutlak olarak yapılan umrâya bâtıldır denirse, bu evleviyetle bâtü olur. Sahihtir denirse bu hususta Şâfiî1er'in iki kavli vardır. Bir kavle göre sahih değildir. İkinci kavle göre umrâ sahih, şart bâtıldır. Ekseriyetle Şâfiiyye uleması bunu tercih etmişlerdir.
İmam Ahmed: «Mutlak yapılan umrâ sahih, muvakkat olanı sahih değildir.» demiştir.
Umrâda bağışlanan kimseye intikal eden malın kendisi midir yoksa sadece menfaati midir? meselesinde ihtilâf edilmiştir. Cumhura göre umrâ malın kendini temliktir. Binâenaleyh bağışlanan kimse o malı satmak, hibe etmek gibi tasarruf a ta mâliktir. İmam Âzam la, tmam

Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri budur. İmam
Mâlik'e göre umrâ malın sadece menfaatini temliktir. Şu halde kendisine umrâ yapılan kimse mirasçı bırakmadan ölürse mal ilk sahibine iade edilir; beytülmâle verilmez.
Umrâ ekseri hadîslerde hâne ve arazî hakkında varid olmuşsa da Râfiî'nin akardan başka köleyi de misâl getirmesine bakılırsa hükmün hâne ve arazîden başka şeylere de şâmil olduğu anlaşılır.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem)'m :
«Mallarınızı elinizde tutun!» ümranın sahih ve geçerli bir hibe olduğunu gösterir. Bu cümle Şâfiîler'le onlara muvafakat edenlerin delilidir.

---

[1] Yani karım.
[2] Bu zâtı Abdülmelik b. Mervân, Ibni'z-Zübeyr'den sonra Medine'ye vâlî yapmıştı

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27- TALAK (BOŞANMA) KİTABI

1- BOŞAMA VAKTİ VE HÜKMÜ
2- SÜNNETE UYGUN BOŞAMAK NASIL OLUR?
3- HAYIZLI İKEN KARISINI BOŞAYAN NE YAPAR?
4- HAYIZLI İKEN KARISINI BOŞAYAN KİMSEYE NE YAPILIR?
5- İDDETE RİAYET EDİLMEKSİZİN BOŞAMA DA BİR TALAK YERİNE GEÇER
6- ÜÇ TALAK BİRDEN VERİLEBİLİR Mİ?
7- ÜÇ TALAKIN BİR SEFERDE VERİLDİĞİ DE OLUR MU?
8- ÜÇ TALAK TEK TALAK MI SAYILIR?
9- BOŞANMIŞ KADIN, ESKİ KOCASINA TEKRAR HANGİ ŞARTLARDA HELAL OLUR?
10- KESİN OLARAK BOŞAMAK
11- İŞİN KENDİ ELİNDEDİR SERBESTSİN DEMEK
12- BOŞANAN KADIN İLK KOCASINA NASIL HELAL OLUR?
13- YAPMACIKTAN NİKAH YAPILIR MI?
14- PEYGAMBER (S.A.V) HANGİ KADINI HEMEN BOŞAMIŞTI?
15- BOŞAMAK UZAKTAN HABER GÖNDERMEKLE DE OLUR MU?
16- TAHRİM SÛRESİ 1. AYETİNİN YORUMU
17- AYNI AYETİN BAŞKA BİR YORUMU
18- AİLENİN YANINA GİT DEMEK BOŞAMA SAYILIR MI?
19- KÖLENİN BOŞAMASI NASILDIR?
20- AKİL BALİĞ OLMA YAŞI VE BELİRTİSİ NEDİR?
21- KALEM KİMLERDEN KALKMIŞTIR?
22- KİŞİNİN GÖNLÜNDEN GEÇİRDİKLERİNDE SORUMLULUK VAR MIDIR?
23- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN HANIMINI DAVET ETMEYEN ÇORBACI
24- AMELLER NİYETE GÖRE DEĞERLENDİRİLİR
25- KUREYŞ PEYGAMBERE SÖVMÜŞ MÜDÜR?
26- EVLİLİĞİN DEVAMI SERBEST BIRAKILIR MI?
27- SERBEST BIRAKMAK ŞEKLİYLE TALAK GERÇEKLEŞİR Mİ?
28- AZAD ETMEYE KİMDEN BAŞLANIR?
29- BERİRE KISSASINDAKİ ÜÇ HÜKÜM NELERDİR?
30- KOCASI HÜR OLAN KENDİSİ DE AZAD EDİLEN CARİYE SERBEST BIRAKILIR MI?
31- BERİRE OLAYI VE DEĞİŞİK RİVAYETLER
32- BİR AY KAÇ GÜNDÜR?
33- ZIHAR (Bkz 33/4 ve 58/2)
34- HULU' (BİR ÇEŞİT BOŞAMA ŞEKLİ) Bkz 2/229
35- LİAN (BİR ÇEŞİT BOŞAMA) (Bkz 24/6-9)
36- DOĞUM VE HAMİLELİK ÜZERİNE LANETLEŞME
37- BİR KİMSE HANIMINI BAŞKA BİRİYLE ZİNA HALİNDE GÖRÜRSE ARALARINDA MÜLÂÂNE YAPILARAK AYRILIRLAR
38- MÜLAANE= KARŞILIKLI LANETLEŞME NASIL YAPILIR?
39- HÂKİM KARAR VERİRKEN ALLAH'IM GERÇEĞİ ORTAYA ÇIKAR DİYE DUA ETMELİ
40- MÜLÂÂNE DE BEŞİNCİ YEMİNDE DİKKAT EDİLMELİ
41- MÜLAANE YAPILIRKEN YETKİLİ KİMSE ERKEK VE KADINA NASİHAT EDER
42- LANETLEŞENLERİN ARASI AYRILIR
43- LANETLEŞENLER İDDİALARINDAN VAZGEÇEBİLİRLER Mİ?
44- LANETLEŞENLER ARASINDAKİ MEHİR NE OLACAK?
45- LANETLEŞENLERİN ÇOCUĞU KİME BIRAKILIR?
46- BİR ERKEK DOĞAN ÇOCUĞUNU KABUL ETMEZSE NE OLUR?
47- KİMSE KENDİ ÇOCUĞUNU İNKAR ETMEMELİ
48- ÇOCUK DÖŞEK SAHİBİNE AİTTİR
49- CARİYE DÖŞEĞİ DE EFENDİNİN DÖŞEĞİ SAYILIR
50- ÇOCUK KİMİNDİR KONUSUNDA KUR'A ÇEKİLİR Mİ?
51- EL VE YÜZE BAKARAK NESEBİ BELİRLEMEK
52- ANNE VE BABADAN BİRİ MÜSLÜMAN OLURSA ÇOCUK KİME AİTTİR
53- HULU' YOLUYLA AYRILAN KİMSENİN İDDET SÜRESİ NE KADARDIR?
54- İDDET SÜRELERİ DEĞİŞİK TE OLABİLİR Mİ?
55- KOCASI ÖLEN KADININ İDDET SÛRESİ NE KADARDIR?
56- KOCASI ÖLEN HAMİLE KADININ İDDET SÜRESİ NE KADARDIR?
57- GERDEK OLMADAN KOCASI ÖLEN KADIN İDDET BEKLER Mİ?
58- ÖLÜ ARKASINDAN YAS TUTULUR MU?
59- KADIN KOCASINA DÖRT AY ON GÜN YAS TUTABİLİR
60- İDDET NEREDE BEKLENİR?
61- KOCASI ÖLEN KADIN, DİLEDİĞİ YERDE İDDETİNİ TAMAMLAR
62- İDDET SÜRESİ NE ZAMAN BAŞLAR
63- MÜSLÜMAN OLMAYAN ÖLÜLERE YAS TUTULUR MU?
64- YAS TUTAN İDDET BEKLEYEN KADIN ÇEKİCİ ELBİSE GİYEMEZ
65- İDDET BEKLEYEN KADIN KINA KULLANABİLİR Mİ?
66- İDDET BEKLEYEN, SABUN (SİDR) KULLANABİLİR
67- İDDET BEKLEYEN SÜRME ÇEKEMEZ
68- İDDET BEKLEYEN KUST VE AZFAR SÜRÜNEBİLİR
69- HANGİ AYET HANGİSİNİN HÜKMÜNÜ KALDIRMIŞTIR
70- NAFAKA VE MESKEN GEREKMEYEN DURUMLAR
71- KOCASI ÖLEN KADIN BAZI İŞLERİ İÇİN DIŞARI ÇIKAR MI?
72- KESİN BOŞANAN KADINLARA NAFAKA YOKTUR
73- KESİN BOŞANAN KADIN HAMİLE OLURSA DURUM DEĞİŞİR Mİ?
74- HAYIZ SÜRESİ VE ÖZÜR KANI
75- ÜÇÜNCÜ BOŞAMADAN SONRA BİR DAHA BİRLEŞİLEMEZ
76- TALAK SAYILMAYAN ŞEYLER VE DÖNÜLEBİLEN TALAK SAYISI

27- TALAK (BOŞANMA) KİTABI

1- BOŞAMA VAKTİ VE HÜKMÜ

3336- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Nafi'in haber verdiğine göre, İbn Ömer karısını hayızlı halinde iken boşamıştı. Babası Ömer, bunun fetvasını Rasûlullah (s.a.v)'e sordu ve: Abdullah karısını hayızlı iken boşadı dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Oğlun Abdullah'a söyle karısına geri dönsün sonra karısı bu hayızdan temizlenip tekrar hayız oluncaya kadar beklesin ikinci hayızdan temizlendikten sonra dilerse onunla cinsel ilişki kurmadan boşasın dilerse aile hayatı devam etsin. İşte bu kadının iki defa adet görüp temizlenme zamanı erkeklerin kadınları boşamaları için Allah'ın emrettiği iddet süresidir."** (Buhârî, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3337- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v) zamanında karısını hayızlı iken boşamıştı. Ömer b. Hattab ta Rasûlullah (s.a.v)'e bunun hükmünü sorunca Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ona söyle karısına dönsün sonra kadın temizlenip tekrar hayız görüp tekrar temizleninceye kadar onunla birlikte yaşasın daha sonra dilerse hanımını yanında tutsun ve aile hayatını devam ettirsin dilerse bu müddet içersinde kadına cinsel ilişki yapmaksızın boşasın. İşte bu kadının iki hayız ve iki temizlik zamanı erkeklerin hanımlarını boşayabilmeleri için Allah'ın belirlediği bir zamandır."** (Buhârî, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3338- Zübeydî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zühri'ye, "İddet müddetine göre boşama nasıl olur?" Diye soruldu. O da:**"Sâlim b. Abdullah b. Ömer bu konuda şunları haber verdi"** dedi. Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) hayatta iken ben karımı hayızlı halindeyken boşamıştım. Babam bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sorunca Rasûlullah (s.a.v) benim böyle yapmama kızmış ve şöyle buyurmuştu:**"Oğlun Abdullah karısına dönsün sonra tekrar hayız görüp temizleninceye kadar onunla birlikte yaşasın ikinci hayızdan temizlendikten sonra boşamak isterse temiz olduğu halde ve ona yaklaşmaksızın onu boşasın. İşte bu Allah'ın bildirdiği iddet müddetine göre boşamadır."** Abdullah b. Ömer diyor ki: "Karıma geri döndüm ve vermiş olduğum talakı da bir talak olarak hesap ettim." (Buhârî, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3339- Abdurrahman b. Eyman (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi İbn Ömer'e: "Karısını hayızlı iken boşayan adam hakkında ne dersin?" dedi. O da ona dedi ki: "Abdullah b. Ömer karısını Rasûlullah (s.a.v) zamanında hayızlı iken boşamıştı, babası Ömer de bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sormuştu ve şöyle demişti: Oğlum karısını hayızlı iken boşamış ne yapmalıyız? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Abdullah karısına dönsün."** Yaptığım talakı hoş bulmamıştı ve şöyle demişti: **"Karısı temizlenince isterse boşasın isterse beraber yaşasın."** İbn Ömer diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) daha sonra Talak sûresi 1. ayetini okudu: **"Ey Peygamber kadınları boşamaya niyetlendiğinizde onlar için belirlenmiş süreyi gözeterek boşayın."** (Buhârî, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3340- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Allah'ın Talak sûresi 1. ayeti hakkında: **"Onları iddetlerine doğru boşayınız"** demektedir dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2- SÜNNETE UYGUN BOŞAMAK NASIL OLUR?

3341- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Sünnete uygun talak; Kişinin hanımını temiz iken ve cinsel ilişkide bulunmaksızın bir talak ile boşamasıdır. Kadın tekrar hayız olup temizlenince ikinci talakı verir. Tekrar hayız görüp temizlenince de tekrar üçüncü talakı verir. Sonra da iddet süresini bekler."** A'meş diyor ki: İbrahim'e bu konuyu sordum aynen bu şekilde söylemişti. (İbn Mâce, Talak: 2; Buhârî, Talak: 1)

3342- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sünnete uygun talak (boşama) bir erkeğin karısını cinsel ilişki kurmaksızın temiz iken boşamasıdır. (İbn Mâce, Talak: 2; Buhârî, Talak: 1)

3- HAYIZLI İKEN KARISINI BOŞAYAN NE YAPAR?

3343- Mü'temir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer'den işittim. Nafi Abdullah (r.a)'tan şöyle aktarmıştır: O karısını bir talak olarak hayızlı iken boşamıştı. Babası Ömer Rasûlullah (s.a.v)'e gidip durumu anlattı. Peygamber (s.a.v)'de ona şöyle buyurdu:**"Abdullah'a emret karısına dönsün, kadın hayızdan temizlenince ona dokunmasın. Kadın ikinci defa hayız görüp ondan da temizlenince ona cinsel ilişki yapmaksızın dilerse boşasın dilerse de ailenin devamını isterse kadını bırakmasın. İşte bu Allah'ın kadınları boşamak için takdir ettiği müddettir."** (İbn Mâce, Talak: 2; Buhârî, Talak: 1)

3344- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi karısını hayızlı iken boşamıştı. Durum Rasûlullah (s.a.v)'e aktarılınca Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ona emret karısına geri dönsün sonra mutlaka boşamak istiyorsa kadın temiz iken veya hamile iken boşasın."** (İbn Mâce, Talak: 2; Buhârî, Talak: 1)

4- HAYIZLI İKEN KARISINI BOŞAYAN KİMSEYE NE YAPILIR?

3345- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi hanımını hayızlı iken boşamıştı. Fakat Rasûlullah (s.a.v) kadını temiz iken boşaması için geri getirtti. (İbn Mâce, Talak: 2; Buhârî, Talak: 1)

5- İDDETE RİAYET EDİLMEKSİZİN BOŞAMA DA BİR TALAK YERİNE GEÇER

3346- Yunus b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e karısını hayızlı iken boşayanın durumunu sordum şöyle dedi: Abdullah b. Ömer'i biliyor musun? O hanımını hayızlı iken boşamıştı. Babası Ömer Rasûlullah (s.a.v)'e bunu sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Karısına dönmesini ve iddet süresi olan iki hayız iki temizlik süresini beklemesini"** emretti. Ben de: "Bu yapılan bir talak yerine geçer mi?" diye sordum. O da şöyle dedi: **"Bu soru çok yersiz, o kişi karısına dönmekten aciz olur ve ahmak olursa o zaman bu talak hükmü ondan düşer mi? Acaba!"** dedi. (İbn Mâce, Talak: 2; Buhârî, Talak: 1)

3347- Yunus b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e: Bir adam karısını hayızlı iken boşamış dedim. O da dedi ki: Abdullah b. Ömer'i bilir misin? O karısını hayızlı iken boşamıştı, babası Ömer Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek durumu sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Abdullah'ın tekrar karısına dönmesini ve kadının iki hayız iki temizlik süresini beklemesini"** emretmişti. O zaman ben: "Bir adam karısını hayızlı iken boşadığında böylece talak haklarından birini kullanmış sayılı mı?" dedim. O da şöyle buyurdu: **"Bu soruya gerek yok, eğer o kimse bunları yapmaktan aciz olur ve ahmakça davranırsa talak durumu ondan düşer mi?"** (Buhârî, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

6- ÜÇ TALAK BİRDEN VERİLEBİLİR Mİ?

3348- Mahmud b. Lebid (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir erkeğin karısını üç talakla bir seferde boşadığı haber verilince Rasûlullah (s.a.v) kızarak ayağa kalktı ve: **"Ben aranızda iken Allah'ın Kitab'ıyla mı oynuyorsunuz?"** Bir adam kalktı ve: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Onu öldüreyim mi?"** dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

7- ÜÇ TALAKIN BİR SEFERDE VERİLDİĞİ DE OLUR MU?

3349- Sehl b. Sa'd es Saîdî (r.a)'nin haber verdiğine göre Uveymir el Aclanî Asım b. Adiy'e gelerek: "Ey Asım ne dersin? Bir adam karısını başka bir adamla zina ederken yakalasa o adamı öldürürse Müslümanlar da onu kısas olarak öldürürler mi? yoksa o adam ne yapmalı" diye sordu ve Ey Asım ne

olur bu soruyu Rasûlullah (s.a.v)'e bir soruver dedi. Bunun üzerine Asım bu meseleyi Rasûlullah (s.a.v)'e sordu. Rasûlullah (s.a.v) bu tür sorulardan hoşlanmaz ve ayıp sayardı. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v)'den işittikleri Asım'a çok ağır geldi. Asım evine dönünce Uveymir gelerek: "Ey Asım bu konuda Rasûlullah (s.a.v) ne buyurdu" dedi. Asım, Uveymir'e bana hayırlı bir iş yaptırmadı senin sorduğun o sorudan Rasûlullah (s.a.v) pek hoşlanmadı dedi. Bunun üzerine Uveymir dedi ki: Vallahi Rasûlullah (s.a.v)'e bizzat kendim gidip sormadıkça bu işin peşini bırakmam dedi. Ve sonunda Uveymir Rasûlullah (s.a.v)'e gitti Rasûlullah (s.a.v) insanların arasında oturuyordu ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! bir kimse karısını başka biriyle zina ederken yakalasa o adamı öldürür mü? Siz de kısas olmak üzere onu öldürür müsünüz? Yoksa o adam ne yapmalı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Seninle karın hakkında ayet nazil olmuştur, git karını getir"** buyurdu. Sehl diyor ki: "Ben insanlarla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yanında iken bu karı koca bir birleriyle mülaane yaptılar. Mülaaneyi bitirdikleri zaman Uveymir dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! eğer ben bu kadını nikahımda tutarsam ona karşı yalan söylemiş iftira etmiş olurum" dedi ve Rasûlullah (s.a.v) kendisine emretmeden o anda bir defa da karısını üç talakla boşayıverdi. (İbn Mâce, Talak: 4; Buhârî, Talak: 3)

3350- Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve: Ben Halid oğullarının kızıyım, kocam falan bana boş olduğumun haberini gönderdi. Ben de onun ailesinden nafaka ve kalacak yer istedim, onlar bunu kabul etmediler ve onun kocası üç talakla boşamıştır dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Nafaka ve oturacak yer bir ve ikinci talakla boşandığında olur dolayısıyla senin için bunlar yoktur"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 4; Buhârî, Talak: 3)

3351- Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç talakla boşanmış kadın için nafaka ve oturacak yer temin edilmez."** (İbn Mâce, Talak: 4; Buhârî, Talak: 3)

3352- Yine Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, Ebu Amr b. Hafs el Mahzumî onu üç talakla boşamıştı. Bunun üzerine Halid b. Velid, beni Mahzum'dan birkaç kişi ile beraber Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Amr b. Hafs, Fatıma'yı üç talak ile boşadı, ona nafaka vermesi gerekir mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Onun için nafaka ve kalacak yer verilmez"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 4; Buhârî, Talak: 3)

8- ÜÇ TALAK TEK TALAK MI SAYILIR?

3353- İbn Tavûs (r.a) babasından aktarıyor: Ebu's Sahba, İbn Abbas'a gelerek: "Ey İbn Abbas! Peygamber (s.a.v) zamanında Ebu Bekir döneminde ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında üç talakın bir sayıldığını bilmiyor musun?" diye sordu. İbn Abbas'ta: "Evet biliyorum" dedi. (İbn Mâce, Talak: 4; Ebû Davud, Talak: 10)

9- BOŞANMIŞ KADIN, ESKİ KOCASINA TEKRAR HANGİ ŞARTLARDA HELAL OLUR?

3354- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Karısını boşayan ve başka bir kocaya varan ve onunla birlikte olduktan sonra cinsel ilişki olmadan ikinci kocası da o kadını boşamış olsa acaba bu kadın ilk kocasına helâl olur mu?" diye soruldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayır ikinci kocası onun, o da ikinci kocasının balcağızından tatmadıkça helâl olmaz"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 17)

3355- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rıfaa el Kurazi'nin karısı Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, Ey Allah'ın Rasûlü! Kocam beni boşadı, ben de Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendim fakat Abdurrahman'ın erkekliği şu elbise saçağı gibi gevşektir, kocalık vazifesini yapamıyor dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sanırım ki sen eski kocan Rıfaa'ya dönmek istiyorsun fakat bu mümkün değildir. İkinci kocan Abdurrahman senin balcağızından sen de onun balcağızından tatmadıkça bu olamaz"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 17)

10- KESİN OLARAK BOŞAMAK

3356- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rıfaa el Kurazî'nin karısı Peygamber (s.a.v)'e geldi. Ebu Bekir'de Rasûlullah (s.a.v)'in yanındaydı ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! ben Rıfaa el Kurazî'nin nikahında idim beni üç talakla kesin olarak boşadı. Ben de Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendim. Fakat Abdurrahman'ın erkekliği şu elbisenin saçağı gibi gevşektir dedi ve elbisesindeki saçağı gösterdi. Halid b. Said kapıda idi. Rasûlullah (s.a.v) onun içeri girmesine izin vermemişti. Halid: "Ey Ebu Bekir bu kadın Rasûlullah (s.a.v)'in huzurunda neler söylüyor?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Sen herhalde tekrar eski kocan Rıfaa'ya dönmek istiyorsun?"** dedi. **"Ama bu; ikinci kocan senin balcağızından sen de onun balcağızından tatmadıkça mümkün olmaz"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 3; Müslim, Nikah: 17)

11- İŞİN KENDİ ELİNDEDİR SERBESTSİN DEMEK

3357- Hammad b. Zeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Eyyûbe; karısına serbestsin diyen kimsenin bu ifadesini Hasan'ı Basri'nin dışında üç talak sayılır diyeni biliyor musun?" dedim. "Hayır" dedi. Sonra: Allah'ım affına sığınırım ancak Katade'nin, İbn Semure'nin azatlısı Kesir'den onun da Ebu Hureyre'den onun da Rasûlullah (s.a.v)'den rivâyet ettiği hadiste Rasûlullah (s.a.v)'in üç talak sayılır dediğini duydum. Kesir ile karşılaştım ona sordum hatırlamadı. Ebu Katade'ye gittim ona da sordum o da unutmuş. Ebu Abdurrahman diyor ki: Bu hadis münkerdir. (Ebû Davud, Talak: 14; Tirmizî, Talak: 4)

12- BOŞANAN KADIN İLK KOCASINA NASIL HELAL OLUR?

3358- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rıfaa'nın karısı Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Kocam beni boşadı ve üç talak vererek işimi bitirdi. Ben de ondan sonra Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendim. Fakat Abdurrahman'ın erkekliği elbise saçağı gibi gevşektir. Rasûlullah (s.a.v) güldü ve: **"Sen herhalde eski kocan Rıfaa'ya dönmek istersin"** dedi. **"Fakat ikinci kocan senin balcağızından sen de onun balcağızından tatmadıkça bu mümkün olamaz"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 3; Müslim, Nikah: 17)

3359- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bir adam karısını üç talakla boşamıştı. Kadın bir başkasıyla nikahlandı fakat bu ikinci kocası kadına dokunmadan onu boşadı. Bu kadın önceki kocasına helâl midir? diye Rasûlullah (s.a.v)'e soruldu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İkinci kocası ilk kocası gibi o kadının balcağızından tatmadıkça bu iş olmaz"** buyurdular. (Buhârî, Talak: 3; Müslim, Nikah: 17)

3360- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan aktarıldığına göre, Gumeysa veya Rumeysa isimli kadın Peygamber (s.a.v)'e gelerek: Kocasının kendine dokunmayıp ilgilenmediğinden şikayet etti. Çok geçmeden kocası da geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! O kadın yalan söylüyor, halbuki ben onunla ilgileniyorum fakat o ilk kocasına dönmek istiyor" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İkinci kocan senin balcağızından tatmadıkça bu imkansızdır."** (Buhârî, Talak: 3; Müslim, Nikah: 17)

3361- İbn Ömer (r.a)'den rivâyet edilmiştir. Bir adam karısını boşuyor sonra o kadın başka bir kocaya nikahlanıyor, o ikinci kocada münasebette bulunmadan o kadını boşuyor, bu kadın ilk kocasına dönebilir mi? diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayır ilk kocasına dönemez, ikinci koca ile o kadın birbirlerinin balcağızlarından tatmadıkça"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 3; Müslim, Nikah: 17)

3362- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e şöyle soruldu: "Bir adam karısını üç talakla boşuyor, o kadını da başka bir adam nikahlıyor, kapılar kapanıp perdeler çekiliyor (Yani baş başa kalıyorlar) daha sonra da o ikinci koca o kadını cinsel ilişki kurmaksızın boşuyor. Bu kadın ilk kocasına helâl olur mu?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İkinci kocasıyla cinsel ilişki yapmadan ilk kocasına helâl olmaz"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 3; Müslim, Nikah: 17)

13- YAPMACIKTAN NİKAH YAPILIR MI?

3363- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) dövme yapana ve yaptırana, saç aktarana ve aktarılana, faiz yiyene ve yedirene ayrıca ilk kocasına helâl olabilmek için bir başkasına yapmacık ve geçici nikah yapana ve yaptırana lanet etmiştir. (Buhârî, Nikah: 32; İbn Mâce, Nikah: 44)

14- PEYGAMBER (S.A.V) HANGİ KADINI HEMEN BOŞAMIŞTI?

3364- Evzaî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zühri'ye: Rasûlullah (s.a.v) ile evlenip Allah'a sığınan bir kadının kim olduğunu sordum. O da şöyle dedi. Urve Aişe'den şöyle aktarmıştır. Kilabiyye isimli kadın evlenip de Rasûlullah (s.a.v) ile beraber olacaklarında: "Senden Allah'a sığınırım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sen çok büyük olan Allah'a sığındın. Haydi ailenin yanına dön"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 18; Buhârî, Talak: 2)

15- BOŞAMAK UZAKTAN HABER GÖNDERMEKLE DE OLUR MU?

3365- Fatıma Binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyordu: Kocam beni boşadığını bildirerek bana haber gönderdi. Ben de elbisemi bürünüp Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelip durumumu arzettim. Rasûlullah (s.a.v):**"Seni kaç talakla boşadı"** diye sordu. Ben de: "Üç talakla" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"O zaman sana nafaka yok, amcanın oğlu Ümmü Mektum'un evinde iddetini tamamla, onun gözleri görmez bu sebeple dış elbiseni onun yanında çıkarabilirsin. İddetin bitince de bana haber ver"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 4; Müslim, Talak: 6)

16- TAHRİM SÛRESİ 1. AYETİNİN YORUMU

3366- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, kendisine bir adam geldi ve: Ben karımı kendime haram kıldım dedi. İbn Abbas: Yalan söylüyorsun karın sana haram olmaz dedi. Ve şu ayeti okudu: (Tahrim sûresi 1. ayet) **"Ey Peygamber eşlerinden herhangi birini memnun etmek için neden Allah'ın sana helâl kıldığı şeyleri kendine haram kılıyorsun? Ve sana büyük keffaret olan köle azâd etmen gerekir"** dedi. (İbn Mâce, Talak: 28; Müslim, Talak: 3)

17- AYNI AYETİN BAŞKA BİR YORUMU

3367- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Zeyneb'in yanında kalır ve bal şerbeti içerdi. Hafsa ve ben şöyle anlaşıp sözleştik: Rasûlullah (s.a.v) hangimizin yanına gelirse: "Sende megafir kokuyor" diyelim. Nihayet Peygamber (s.a.v) bizlerden birinin yanına girince o anlaştığımız şekilde söyledi. O zaman Rasûlullah (s.a.v) **"Zeyneb'in yanında bal şerbeti içmiştim"** dedi. Megafir falan değil dedi ve bir daha bal şerbeti içmeyeceğim buyurdu. Bunun üzerine Tahrim sûresi 1- 3- 4 ayetleri nazil oldu. Tahrim 4. ayeti Aişe ve Hafsa için nazil olmuştu. 3. ayet ise: **"Sadece bal şerbeti içmiştim"** sözünü açıklamış oluyor. Bu olayların hepsi Ata'nın rivâyetinde de vardır. (Buhârî, Talak: 7; Müslim, Talak: 3)

18- AİLENİN YANINA GİT DEMEK BOŞAMA SAYILIR MI?

3368- Abdullah b. Ka'b b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ka'b b. Malik'ten duydum. Tebük savaşında Rasûlullah (s.a.v) ile gitmeyip geri kalmasının hikayesini anlatırken şöyle demişti: "…Rasûlullah (s.a.v)'in gönderdiği adam gelip Rasûlullah (s.a.v) hanımından ayrı kalmanı emrediyor deyince, ben onu boşayayım mı yoksa ne yapayım? diye sordum. O da: "Hayır boşama, sadece yalnız bırak ve ondan uzak dur, ona yaklaşma" dedi. Ben de hanımıma: "Ailenin yanına dön ve Allah bu konuda bir hüküm indirinceye kadar orada kal" dedim. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 10)

3369- Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik babasından naklederek şöyle diyor: Babam Ka'b b. Malik'ten işittim -Babam Tebük savaşına katılamayan ve tevbeleri Allah tarafından kabul edilen üç kişiden birisidir- şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v) bana ve diğer iki arkadaşıma bir adam göndermişti. Gelen adam: "Rasûlullah (s.a.v) hanımlarınızdan uzak kalmanızı emrediyor" dedi. O zaman ben: "Hanımımı boşayayım mı? Yoksa ne yapmalıyım" dedim. O kimse de: "Hayır boşama fakat ondan ayrı kal ve ona yaklaşma" dedi. Ben de hanımıma: "Ailenin yanına dön ve orada kal" dedim. O da ailesinin yanına döndü, orada kaldı. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 10)

3370- Abdullah b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ka'b'tan işittim Tebük savaşına Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte katılamayıp geri kalmasının hikayesini anlatırken şöyle diyordu: "… Rasûlullah (s.a.v)'in gönderdiği adam bana gelip te; Rasûlullah (s.a.v), "Hanımından ayrı kalmanı istiyor" deyince, ben: "Onu boşayacak mıyım yoksa ne yapayım" dedim. O da: "Ondan ayrı dur ve ona yaklaşma" dedi. Diğer iki arkadaşıma da aynı şekilde haber göndermişti. Ben de hanımıma ailenin yanına dön Allah bu konuda hükmünü bildirinceye kadar onların yanında kal dedim. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 10)

3371- Ubeydullah b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Ka'b'ın şöyle anlattığını duydum: "… Rasûlullah (s.a.v) bana ve diğer iki arkadaşıma haber göndererek şöyle demişti: Rasûlullah (s.a.v) hanımlarınızdan ayrı kalmamızı emrediyor. Ben o gelen kimseye: "Karımı boşamam mı gerekiyor yoksa ne yapmalıyım?" Diye sordum. O da: "Hayır ondan uzak dur ve ona yaklaşma" dedi. Bende hanımıma ailenin yanına dön, Allah bu konuda bir hüküm indirinceye kadar orada kal dedim. O da ailesine dönüp gitmişti. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 10)

3372- Abdurrahman b. Ka'b b. Malik (r.a) babasından naklediyor. Ka'b b. Malik Tebük savaşına katılmayışının hikayesini anlatırken şöyle dedi: "… Rasûlullah (s.a.v)'in gönderdiği zat bana geldi ve, hanımından ayrı kalacaksın" dedi. Ben onu boşamalı mıyım diye sordum. O da hayır fakat ondan uzak dur ve ona yaklaşma dedi. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirül Kur'an: 10)

19- KÖLENİN BOŞAMASI NASILDIR?

3373- Ömer b. Muattib (r.a)'ten rivâyete göre, Beni Nevfel'in azatlı kölesi Ebu Hasan şöyle anlattı: "Ben ve hanımım ikimiz de köle idik. Ber hanımımı iki talak ile boşamıştım sonra ikimizde hürriyetimize kavuşturulup azâd olmuştuk. Bu talak durumunu İbn Abbas'a sordum: "Eğer tekrar hanımına dönmek istiyorsan bu senin yaptığın iki talak tek sayılır. Rasûlullah (s.a.v) bu konuda böyle hüküm vermişti" dedi. (Ebû Davud, Talak: 6; İbn Mâce, Talak: 32)

3374- Beni Nevfel'in azatlısı Hasan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'a; karısını iki talakla boşayan daha sonra da azâd edilip hürriyetine kavuşturulan kölenin tekrar eski karısıyla evlenip evlenemeyeceği soruldu. İbn Abbas: "Evet evlenir" dedi. Soruyu soran kimse bu fetvayı nereden aldın dedi. O da: "Rasûlullah (s.a.v) bu şekilde fetva verdi" diye cevap verdi. (Ebû Davud, Talak: 6; İbn Mâce, Talak: 32)

20- AKİL BALİĞ OLMA YAŞI VE BELİRTİSİ NEDİR?

3375- Kesir b. Saib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyza kabilesi çocukları bana şöyle anlattılar. Kureyza savaşının arkasından beni Kureyza'lı çocuklar Rasûlullah (s.a.v)'e arz edildiler. Onlardan akıl baliğ olan etek, koltuk tüyleri bitenler öldürüldüler. Akıl baliğ olmayan ve etek koltuk tüyleriyle sakal ve bıyıkları bitmeyenler ölümden kurtuldular. (İbn Mâce, Hudud: 4; Ebû Davud, Hudud: 17)

3376- Atiyye el Kurazî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Beni Kureyza savaşı sonunda kimin öldürülüp kimin sağ kalacağı konusunda Sa'd b. Muaz'ın hüküm verdiği gün ben de çocuktum. Benim çocuk mu yoksa ihtilam olanlardan mı olacağım konusunda tereddüte düştüler fakat benim ergenlik alametlerinden olan kıllarımın bitmediğini gördüler ve beni bıraktılar. İşte o günden bu yana yanınızdayım. (İbn Mâce, Hudud: 4; Ebû Davud, Hudud: 17)

3377- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşında ben on dört yaşımdaydım, savaşa katılmak için Rasûlullah (s.a.v)'e arz olundum, Rasûlullah (s.a.v) izin vermedi. Hendek günü on beş yaşındaydım savaşa katılmama izin verdi. (İbn Mâce, Hudud: 4; Ebû Davud, Hudud: 17)

21- KALEM KİMLERDEN KALKMIŞTIR?

3378- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. İşlediklerinden dolayı günah**

yazılmaz 1. Uyanıncaya kadar uyuyan kişi 2. Akıl baliğ oluncaya kadar küçük çocuk 3. Akıllanıncaya veya o durum ondan geçinceye kadar deli kimse." (Ebû Davud, Hudud: 16; İbn Mâce, Talak: 15)

22- KİŞİNİN GÖNLÜNDEN GEÇİRDİKLERİNDE SORUMLULUK VAR MIDIR?

3379- Ebu Hureyre(r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Allah, ümmetimin kalbinden geçen ve dile getirmedikleri ve yapmadıkları şeylerden vazgeçmiştir. Sorumlu tutmaz."** (İbn Mâce, Talak: 14; Tirmizî, Talak ve Lian: 8)

3380- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ümmetimin gönlünden geçen temayüller ve vesveseler işlenmedikçe ve söylenmedikçe affedilmiştir, Allah sorumlu tutmaz."** (İbn Mâce, Talak: 14; Tirmizî, Talak ve Lian: 8)

3381- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah, ümmetimin aklından geçirip söylemedikleri ve yapmadıkları işlerden dolayı sorumlu tutmaz, günah yazmaz."** (İbn Mâce, Talak: 14; Tirmizî, Talak ve Lian: 8)

23- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN HANIMINI DAVET ETMEYEN ÇORBACI

3382- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in Farslı bir komşusu vardı, güzel çorba pişirirdi. Bir gün Rasûlullah (s.a.v)'e geldi. Rasûlullah (s.a.v)'in yanında Aişe vardı. O adam eliyle işaret ederek Rasûlullah (s.a.v)'in gelip pişirdiği çorbadan yemesini istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de Aişe'ye işaret ederek bu hanımın Aişe'de gelirse olur demek istedi. O adam da yine eliyle işaret ederek iki veya üç kere olmaz manasına işaret etti (yani sadece Seni davet ediyorum hanımın gelmesin dedi). (Müslim, Eşribe: 21; Tirmizî, Etıme: 42)

24- AMELLER NİYETE GÖRE DEĞERLENDİRİLİR

3383- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Yapılan her iş niyete göre değerlendirilir. Herkesin niyet ettiği ne ise eline o geçer. Kimin memleketini terk etmesi veya günahlardan uzak kalması Allah ve Rasûlünün isteği doğrultusunda ise onun bu yaptığı iş Allah yolunda sayılır ve ahirette hesabı ona göre görülür. Kimin de memleketini terk etmesi eline geçireceği bir dünyalık veya elde edeceği bir kadın için olursa, onun da bu hicreti hicret ettiği bu şeye aittir, onları elde etmiş olur ahirette de hesabı ona göre verilir."** (Tirmizî, Cihad: 15; Müslim, Imara: 45)

25- KUREYŞ PEYGAMBERE SÖVMÜŞ MÜDÜR?

3384- Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle aktarmıştır:**"Bakınız! Allah Kureyş'in sövmesini ve lanetini nasıl da benden çevirip uzak tutuyor. Ben** (Övülmüş insan) **Muhammed olmama rağmen onlar nasıl da beni kötüleyip beni lanetliyorlar."** (Buhârî, Menakıb: 17; Müsned: 7029)

26- EVLİLİĞİN DEVAMI SERBEST BIRAKILIR MI?

3385- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zevcelerini dünya hayatıyla Allah'ın Rasûlü ve ahireti tercih konusunda serbest bırakmakla emredilince önce benden başladı ve sana bir şey söyleyeceğim yalnız acele etme anne ve babana danış dedi. Rasûlullah (s.a.v) anne ve babamın kendisinden ayrılmayacağımı biliyordu daha sonra Rasûlullah (s.a.v) şu ayeti okudu: (Ahzâb sûresi 28. ayet) **"Ey Peygamber! Eşlerine söyle eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız gelin size boşanma bedelini vereyim ve sizi güzellikle salıvereyim."** Bunun üzerine ben bu konuda babama ve anneme mi danışacağım. Ben Allah ve Rasûlünü ve Ahiret yurdunu isterim dedim. Aişe sözüne devamla şöyle dedi: "Daha sonra Rasûlullah (s.a.v)'in diğer hanımları da benim yaptığım gibi yaptılar. Rasûlullah (s.a.v)'in onları muhayyer bırakması onların da Rasûlullah (s.a.v)'i seçmeleri talak olarak kabul edilmedi. (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

3386- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ahzâb sûresi 28. ayet nazil olunca Rasûlullah (s.a.v) yanıma gelip benden başlayarak şöyle buyurdu: **"Ey Aişe Sana bir şey söyleyeceğim fakat acele etme, annene babana danışmadan karar verme"** Aişe diyor ki: Vallahi Rasûlullah (s.a.v) anne ve babamın Rasûlullah (s.a.v)'den ayrılmamı istemeyeceklerini biliyordu. Daha sonra bana Ahzâb sûresi 28. ayetini okudu. Ben de şöyle dedim: "Bu konuda anne ve babama mı danışacağım. Ben Allah'ı ve Rasûlünü istiyorum" dedim. (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

27- SERBEST BIRAKMAK ŞEKLİYLE TALAK GERÇEKLEŞİR Mİ?

3387- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bizi dünya hayatı ile Allah ve Rasûlünü seçmede serbest bıraktı, biz de onu seçtik. Bu talak olur mu? (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

3388- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bizi kendisini ve dünyayı seçmekte serbest bıraktı fakat bu talak sayılmadı. (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

3389- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hanımlarını kendisini ve dünyayı seçmekte serbest bıraktı fakat bu talak sayılmadı. (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

3390- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hanımlarını kendisini ve ahireti tercih etmekte serbest bıraktı. Bu talak sayılır mı? (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

3391- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bizi kendisiyle dünyayı seçmek arasında serbest bırakmıştı. Bizde kendisini seçmiştik fakat bu olayı bizim için talak sayılmamıştı. (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

28- AZAD ETMEYE KİMDEN BAŞLANIR?

3392- Kasım b. Muhammed (r.a)' ten rivayete göre, şöyle demiştir: Aişe'nin bir köle bir de cariyesi vardı, o ikisini de azâd etmek istemişti ve Rasûlüllaha sormuştu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Cariyeden önce köleden başla"** buyurdu. (İbn Mâce, Itk: 10; Ebû Davud, Talak: 23)

29- BERİRE KISSASINDAKİ ÜÇ HÜKÜM NELERDİR?

3393- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Berire kıssasında üç hüküm vardır. 1. Aişe cariyesi Berire'yi azâd etmiş kocasıyla kalıp kalmayacağı konusunda serbest bırakmıştır. 2. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Vela hakkı onu azâd edene aittir"** buyurdu. 3. Rasûlullah (s.a.v) bir gün evine girdi bir tencerede et kaynıyordu. Rasûlullah (s.a.v)'e ekmek ve evde bulunan bir katık getirildi de Rasûlullah (s.a.v) **"Kaynayan tenceredeki etten bir şeyler yok mu"** buyurdular. Orada bulunanlar: "Evet Ey Allah'ın Rasûlü! O et Berire'ye sadaka olarak verilen ettir. Sen ise sadaka yemezsin dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O et Berire'ye sadakadır bize hediyedir"** buyurdular. (Buhârî, Talak: 16; Dârimi, Talak: 21)

3394- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire olayında üç tane dini hüküm vardır: "1. Ailesi onu satmak istedi fakat vela hakkının kendilerine ait olmasını şart koştular. Bu durum Peygamber (s.a.v)'e anlatılınca; Aişe'ye: **"Onu satın al ve azâd ediver"** buyurdu ve: **"Vela hakkı azâd edene aittir"** dedi. 2. Berire azâd edildi. Rasûlullah (s.a.v) onu kocasıyla kalıp kalmayacağı konusunda serbest bıraktı. O da kendi başına kalmayı seçti. 3. Berire'ye bazı şeyler sadaka olarak getirilirdi de o da onlardan bir kısmını bize hediye ederdi. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktardım O da:**"Onun verdiklerinden yiyiniz o Berire'ye sadakadır fakat bize Berire'nin hediyesidir"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 16)

30- KOCASI HÜR OLAN KENDİSİ DE AZAD EDİLEN CARİYE SERBEST BIRAKILIR MI?

3395- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire'yi satın aldım, Berire'nin ailesi vela hakkı bize aittir diye şart koştular. Bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sordum şöyle buyurdular: **"Onu azâd et. Vela hakkı para vererek azâd edene aittir."** Aişe diyor ki: Onu azâd ettim sonra Rasûlullah (s.a.v) onu çağırdı ve kocasıyla beraber kalıp kalmamakla onu serbest bıraktı. O zaman Berire bana şunu da bunu da verse onunla birlikte kalmam dedi ve yalnız kalmayı tercih etti, onun kocası hür bir kimse idi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3396- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Berire'yi satın almak istedi, ailesi onun Vela hakkı bize ait olacaktır diye şart koştular. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktardım, O da: **"Onu satın al ve azâd et. Vela hakkı azâd edene aittir"** buyurdu. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v)'e bir et getirildi ve bu et Berire'ye sadaka olarak verilen ettendir denildi. O zaman Rasûlullah (s.a.v): **"O et Berire'ye sadakadır bize ise Berire'nin hediyesidir."** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) Berire'yi kocasına dönüp dönmemekte serbest bıraktı kocası hür bir kimseydi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

31- BERİRE OLAYI VE DEĞİŞİK RİVAYETLER

3397- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire hürriyetine kavuşması için her yıl bir okıyye vermek şartıyla dokuz okıyye vermek üzere anlaşma yapmıştı. Aişe'ye gelerek kendisine yardım etmesini istedi. Aişe ise: "Yardım edemem fakat vela hakkı benim olmak şartı ile dokuz taksidini de bir sefer de ödeyebilirim" dedi. Berire gitti ve efendileriyle bu konuyu konuştu. Onlar vela hakkı kendilerine ait olursa bu teklifi kabul edebileceklerini ifade ettiler. Bunun üzerine Berire tekrar Aişe'ye geldi, o sıra da Rasûlullah (s.a.v)'de oraya gelmişti. Berire kendisine söylenenleri aynen nakletti. Aişe ise: "Hayır olamaz, vela hakkı bana ait olursa o zaman olur dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Nedir meseleniz"** buyurdu. Aişe: "Ey Allah'ın Rasûlü! Berire bana geldi yaptığı anlaşmadaki borcunu ödeyebilmek için benden yardım istedi. Bende vela hakkı ben de olmak şartıyla tüm borcunu ödeyebileceğimi değilse yardım etmeyeceğimi söyledim. Berire'de durumu efendilerine anlattı, onlarda vela hakkı kendilerinde kalmak şartıyla razı olabileceklerini söylemişler" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu satın al vela şartının da senin olduğunu onlara şart koş çünkü vela hakkı azâd edene aittir"** buyurdu. Sonra kalktı ve bir konuşma yaparak Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra şöyle buyurdu: **"Bir kısım insanlara ne oluyor da Allah'ın Kitabında olmayan şartları ileri sürüyorlar ve diyorlar ki: falan kimseyi satın al, azâd et, vela hakkı benimdir diyorlar. Allah'ın Kitabı en doğru olandır. Allah'ın şartları da en itimat edileni ve sağlamıdır. Allah'ın Kitabında olmayan bütün şartlar yüz şartta olsa batıldır"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v), Berire'yi kocasından ayrılıp ayrılmamakta serbest bıraktı, kocası köle idi. Berire kendi başına kalmayı tercih etti. Urve diyor ki: "Eğer Berire'nin kocası hür olsaydı Rasûlullah (s.a.v), Berire'yi bu konuda serbest bırakmazdı." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3398- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire'nin kocası köle idi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3399- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Ensar'dan bir adamdan Berireyi satın aldı, satanlar vela hakkının kendilerine ait olmasını şart koşmuşlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): "Vela hakkı nimete sahib olanındır. (Yani parayı vererek hürriyete kavuşturan kimsenindir.) Kocası köle olduğu için Berire'yi serbest bıraktı. Aişe'ye biraz et hediye edilmişti de Rasûlullah (s.a.v): **"O etten biraz da bize verseniz"** buyurmuştu. Aişe: Bu et Berire'ye sadaka olarak verlmişti deyince Rasûlullah (s.a.v) **"O Berire'ye sadakadır bize hediyedir"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3400- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e Berire'nin durumunu sordum, onu satın almak istiyorum vela hakkı kendilerine kalmasını şart koşmuşlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu satın al, vela hakkı satın alıp azâd edene aittir"** buyurdu. Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) kocası köle olduğu için Berire'yi kocasına gidip gitmemekte serbest bıraktı sonrasını hatırlamıyorum. Rasûlullah (s.a.v)'e et getirilmişti. Oradakiler: "Bu et Berire'ye getirilen sadakalardandır" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"O Berire için sadakadır bizim için Berire'nin hediyesidir"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

32- BİR AY KAÇ GÜNDÜR?

3401- Ebu'd Duha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir ayın kaç gün olduğunu tartışıyorduk bir kısmımız otuz gün bir kısmımız da yirmi dokuz gün diyorduk. Ebu'd Duha şöyle dedi: İbn Abbas bize şu olayı anlatmıştı. Peygamber hanımları yanlarında aileleri de olduğu halde ağlayarak bir gün sabahı etmiştik. Ben hemen mescide girdim. Bir de ne göreyim mescid doluydu. O sırada Ömer b. Hattab geldi ve Peygamber (s.a.v)'in yanına vardı, Peygamber (s.a.v) o gün kendisine ait yüksekçe bir odada idi. Ömer selâm verdi hiçbir kimse cevap vermedi, tekrar selâm verdi yine cevap veren olmadı, tekrar selâm verdi yine cevap veren olmadı sonra geri döndü Bilal'i çağırdı ve Peygamberin huzuruna girdi. Hanımlarını boşadın mı? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır, bir ay onlara yaklaşmamaya yemin ettim"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) yirmi dokuz gün bekledi sonra bulunduğu yerden inerek hanımlarının yanına girdi. (Buhârî, Talak: 7; Müslim, Talak: 5)

3402- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) kendisine mahsus bir odada bekleyerek hanımlarına yaklaşmamak üzere yemin etmişti. Yirmi dokuz gece bekledi sonra bulunduğu yerden inip hanımlarının yanına girdi. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir ay diye yemin etmemiş miydin?" diye soruldu: **"Bir ay yirmi dokuz gündür"** buyurdu. (Buhârî, Talak: 7; Müslim, Talak: 5)

33- ZIHAR (Bkz 33/4 ve 58/2)

3403- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, karısına zıhar yapan ve keffâret ödemeden karısıyla cinsel ilişki kuran bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben hanımıma zıhar yaptım ve keffaret ödemeden de cinsel ilişki de bulundum" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah iyiliğini versin bunu neden yaptın?"** buyurdu. Adam: "Ay ışığında hanımımın ayak bileğine taktığı bileziği gördüm onun için yaptım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ın emrini yerine getirmeden ona yaklaşma"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 26; Ebû Davud, Talak: 17)

3404- İkrime (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam karısına zıhar yapmıştı. Keffaretini ödemeden de hanımıyla cinsel ilişki de bulunmuştu. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktarınca Rasûlullah (s.a.v): **"Bunu yapmana sebep ne idi"** buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah sana rahmet etsin. Ay ışığında onun ayak bileğine taktığı bileziği veya bacağını gördüm de o yüzden yaptım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) **"Allah'ın sana emrettiği şeyi yapıncaya kadar ondan ayrı kal"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 26; Ebû Davud, Talak: 17)

3405- İkrime (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Peygamberi, o kimse hanımına zıhar yaptı sonra da üzerine düşeni yapmadan (keffaret ödemeden) onunla münasebette bulundu durumu ne olacak?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Bu işi yapmaya ne sebep oldu?"** diye sorunca, o da şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Ay ışığında onun bacağının beyazlığını gördüm." O zaman Rasûlullah (s.a.v): **"Üzerine düşeni yapmadıkça hanımından uzak kal"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 26; Ebû Davud, Talak: 17)

3406- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bütün sesleri işiten Allah'a hamdolsun. Havle Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek kocasından şikayet etti. Söylediklerini duymadım fakat Allah: Mücadele sûresi 1-4 ayetlerini indirdi. (Tirmizî, Talak: 20; Ebû Davud, Talak: 17)

34- HULU' (BİR ÇEŞİT BOŞAMA ŞEKLİ) Bkz 2/229

3407- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kocalarından ayrılmak, ve muhalea yapmak isteyen kadınlar münafiklardır. (Müsned: 8990)

3408- Amre binti Abdurrahman (r.a) Habibe binti Sehl'den aktarıyor. Habibe; Sabit b. Kays b. Şemmas'ın nikahı altındaydı. Rasûlullah (s.a.v)

sabah namazı için çıkacaktı, kapısının önünde sabahın karanlığında Habibe binti Sehl'i gördü; Rasûlullah (s.a.v)**"Sen kimsin?"** diye sordu. O da: "Ben Habibe binti Sehlim Ey Allah'ın Rasûlü!" dedi.**"Nedir derdin?"** deyince. "Ben ve Sabit bir arada yaşayamayız" dedi. Sabit b. Kays gelince Rasûlullah (s.a.v) ona; **"Bak bu Habibe binti Sehl olup söylenmesi gerekenleri hep söyledi"** buyurdu. Habibe: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onun bana verdiği her şey yanımdadır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Sabit'e:**"Ondan verdiklerini al"** buyurdu. Sabit de aldı, Habibe de Sabit'ten ayrılmış olarak ailesinin yanında oturdu. (Ebû Davud, Talak: 18; İbn Mâce, Talak: 23)

3409- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sabit b. Kays'ın karısı Peygamber (s.a.v)'e gelip; ey Allah'ın Rasûlü! Ben Sabit'e karşı ne dini ne de ahlakî yönde bir ayıp işlemiyorum. Fakat Müslüman olarak küfre götürecek hareketleri de yapmak istemiyorum diyerek ayrılmak istediğini bildirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sana mihir olarak verdiği bahçesini ona verdin mi?"** buyurdu. O da: "Evet verdim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Sabit'e: **"Bahçeni al hanımını da bir talakla boşa"** buyurdu. (Ebû Davud, Talak: 18; İbn Mâce, Talak: 23)

3410- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Bir adam Peygamber (s.a.v)'e gelerek: "Karım hiçbir erkeği geri çevirmiyor ne yapmalıyım?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Dilersen onu boşa"** buyurdu. Adam: "Gönlüm ona takılı kalacağından korkuyorum" dedi. **"O zaman ondan istifade et hanımın olarak kalsın"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3411- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Nikahımda bir hanımım var hiçbir erkeği geri çevirmiyor ne yapmalıyım?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu boşa"** buyurdu. Adam: "Ondan ayrı kalmaya dayanamam" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Öyleyse onu bırakma nikahında tut"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

35- LİAN (BİR ÇEŞİT BOŞAMA) (Bkz 24/6-9)

3412- Asım b. Adıy (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aclan oğullarından Uvaymir bana gelerek şöyle dedi: "Ey Asım ne dersin? Bir kimse kendi hanımıyla başka birini zina ederken görse ve zina eden adamı öldürse siz de onu kısas yaparak öldürür müsünüz? Yoksa bu kimse ne yapmalı? Lütfen bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sorabilir misiniz?" Asım bu konuyu Rasûlullah (s.a.v)'e sordu fakat Rasûlullah (s.a.v) bundan hoşlanmadı ve ayıpladı. Sonra Uveymir, Asım b. Adiy'e gelerek: "Ey Asım ne yaptın?" dedi. Asım: "Dediğini yaptım ama sen hayırlı bir şey yapmış olmadın. Rasûlullah (s.a.v) hoşlanmadı ve bu tür soruları ayıpladı" dedi. O zaman, Uveymir: "Vallahi bu konuyu Rasûlullah (s.a.v)'e mutlaka soracağım" dedi ve Rasûlullah (s.a.v)'e gidip sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah senin ve hanımın hakkında ayet indirdi. Hanımını alıp buraya getir"** buyurdu. Sehl diyor ki: Ben Rasûlullah (s.a.v)'in yanında toplumun arasındaydım, Uveymir karısını getirdi ve karşılıklı lanetleştiler. Daha sonra Uveymir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onu nikahım altında tutarsam ona karşı yalan söylemiş olurum" dedi ve Rasûlullah (s.a.v) boşamak için emir vermeden önce karısını boşadı. Bu olaydan sonra karşılıklı lanetleşen kimselerin ayrılmaları kocanın talakıyla adet olmuş oldu. (Ebû Davud, Talak: 27; İbn Mâce, Talak: 27)

36- DOĞUM VE HAMİLELİK ÜZERİNE LANETLEŞME

3413- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Aclanlı karı koca arasında karşılıklı lanetleşme yaptırdı o sırada kadın zinadan dolayı hamile idi. (Buhârî, Talak: 32; Müslim, Lian: 1)

37- BİR KİMSE HANIMINI BAŞKA BİRİYLE ZİNA HALİNDE GÖRÜRSE ARALARINDA MÜLÂÂNE YAPILARAK AYRILIRLAR

3414- Muhammed (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'e karısını zina ederken gördüğünü söyleyen adamın durumunu sordum. Bu konuda bilgisi olduğunu tahmin ediyordum. Enes şöyle dedi: Hilal b. Ümeyye, Şerik b. Sahma ile karısının zina yaptığını iddia etti. Şerik, Bera b. Malik'in ana bir kardeşiydi. İslâm'da karşılıklı lanetleşenlerin ilki idi. Rasûlullah (s.a.v) hanımıyla kendisini karşılıklı lanetleştirdi sonra da şöyle buyurdu: **"Bu kadının doğacak çocuğuna bakıp gözetleyiniz teni beyaz, saçı düz ve gözü bozuk bir çocuk doğarsa bu çocuk Hilal b. Umeyye'dendir. Eğer doğacak çocuk gözleri sürmeli, kıvırcık saçlı ve ince baldırlı biri olursa o çocuk Şerik b. Sehma'ya aittir."** Ravi diyor ki: çocuk doğunca haberim oldu gözleri sürmeli, kıvırcık saçlı ve ince baldırlı imiş. (Müslim, Lian: 1; Müsned: 11997)

38- MÜLAANE= KARŞILIKLI LANETLEŞME NASIL YAPILIR?

3415- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İslâm da ilk lanetleşme şu idi: Hilal b. Ümeyye, Şerik b. Sahma karısının zina ettiğini söyledi ve durumu Rasûlullah (s.a.v)'e haber verdi. Peygamber (s.a.v)**"Dört şahit bulmalısın değilse sırtına değnekle had cezası uygulanır"** buyurdular. Rasûlullah (s.a.v) bu sözünü birkaç kere tekrarladı. Bunun üzerine Hilal: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ta biliyor ki doğru söylüyorum Allah sırtımı had cezasından kurtaracak bir ayet indirecektir" dedi. O arada lian ayeti indi. (Nur sûresi 6-9 ayetler) Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Hilal'i çağırdı. Hilal dört defa doğru söylediğine dair Allah adına yemin ederek şahitlik yaptı. Beşinci olarak ta eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını istedi. Daha sonra kadın çağırıldı. Kadın da dört defa kocasının yalancı olduğuna dair Allah adına yemin edip şehadet etti. Dördüncü ve beşinci yemini yaparken Rasûlullah (s.a.v) orada bulunanlara: **"Kadını durdurup susturun! Çünkü bu beşinci azabı gerektirir"** buyurdu. oradakilerin hatırlatmasıyla kadın biraz ağırlaşıp durakladı öyle ki biz kadının suçunu itiraf edeceğini sandık. Fakat kadın: "Kavmimi bu günden sonra rezil ve rüsvay edemem" diyerek yeminini tamamladı. Sonra Rasûlullah (s.a.v) bu kadına bakıp, **"Takip ediniz eğer beyaz, düz saçlı ve gözü bozuk bir çocuk doğurursa bu çocuk Hilal b. Ümeyye'dendir. Eğer doğacak çocuk sürme gözlü, orta boylu ve baldırları ince biri olursa o çocuk Şerik b. Sehma'nındır."** Doğan çocuk sürmeli, orta boylu ve ince baldırlı idi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Eğer Allah'ın Kitabında lian hükmü indirilmemiş olsaydı ben o kadına zina cezası olan recmi uygulardım"** buyurdu. (Müslim, Lian: 1; Müsned: 11997)

39- HÂKİM KARAR VERİRKEN ALLAH'IM GERÇEĞİ ORTAYA ÇIKAR DİYE DUA ETMELİ

3416- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in huzurunda karşılıklı lanetleşmeden bahsedilince Asım b. Adiy bu konuda bir şey söyleyip çıkıp gitti. Sonra kendi kavminden bir adam gelerek karısıyla beraber bir erkeği yakaladığını söyledi. Asım: O söylediğim sözden dolayı imtihan olunuyorum başıma bu iş geldi diyor. O kimseyi doğru Rasûlullah (s.a.v)'e götürdü. O adam karısının durumunu anlattı. Bu adam sarışın, az etli ve düz saçlı idi. Karısıyla birlikte gördüğü adam ise buğday tenli, kalın baldırlı, şişman biriydi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ım bu konuda gerçeği ortaya çıkar diye dua"** etti. Daha sonra o kadın kocasının yakaladığını iddia ettiği adama benzeyen bir çocuk doğurdu. Rasûlullah (s.a.v) o iki kişi arasında lanetleşme yaptırdı sonra orada bulunanlardan birisi İbn Abbas'a: Rasûlullah (s.a.v)'in**"Eğer ben delilsiz bir kimseyi recm etmiş olsaydım bu kadını recm ederdim"** dediği kadın bu mudur? diye sordu. İbn Abbas: "Hayır o kadın İslâm da kötülükler ortaya koyan biriydi" dedi. (Müslim, Lian: 1; Buhârî, Talak: 30)

3417- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in huzurunda karşılıklı lanetleşmeden bahsedildiğinde Asım b. Adiy'de o konuda bir şeyler söyleyip çıkıp gitmişti. Çok geçmeden kendi kavminden bir adam onunla karşılaşıp karısıyla başka bir adamı yakaladığını söyledi. Asım b. Adiy o kimseyle birlikte Rasûlullah (s.a.v)'e geldi. O adam onun karısını hangi halde bulunduğunu Rasûlullah (s.a.v)'e haber verdi. Bu adam yani kadının kocası sarışın, zayıf ve düz saçlı idi karısıyla birlikte yakaladığı adam ise esmer, kalın baldırlı ve kıvırcık saçlı idi. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ım gerçeği ortaya çıkar"** diye dua etti. Daha sonra kadın zina eden erkeğe benzer bir çocuk doğurdu. Rasûlullah (s.a.v)'de bu kadınla kocası arasında mülaane yaptırdı. O toplantıda olanlardan biri İbn Abbas'a: Rasûlullah (s.a.v)'in**"Eğer ben delilsiz bir kimseyi recm edecek olsaydım bu kadını recm ederdim"** dediği kadın bu mudur? diye sordu. İbn Abbas'ta: "Hayır o İslâm da ilk kötülükleri ortaya çıkaran biriydi diye cevap verdi." (Müslim, Lian: 1; Buhârî, Talak: 30)

40- MÜLÂÂNE DE BEŞİNCİ YEMİNDE DİKKAT EDİLMELİ

3418- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, **"Peygamber (s.a.v), lanetleşecek çiftlere karşılıklı lanetleşme emrini verdikten sonra beşinci de elini ağzına kapamasını emreder ve beşinci yemin azabı gerektirir"** buyurdu. (Ebû Davud, Talak: 27)

41- MÜLAANE YAPILIRKEN YETKİLİ KİMSE ERKEK VE KADINA NASİHAT EDER

3419- Said b. Cübeyr (r.a) şöyle anlatıyor: İbn Zübeyr'in valiliği zamanında bana lanetleşen iki kişinin araları ayrılır mı? diye sordular. Ne diyeceğimi bilemedim ve hemen kalkıp İbn Ömer'in evine gittim ve ona: "Ey Ebu Abdurrahman, lanetleşen iki kişinin araları ayrılır mı?" diye sordum. İbn Ömer: "Evet, Sübhanallah bunu ilk soran falan oğlu falandır. O şöyle demişti: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ne dersiniz? Bizden birisi karısını fahişe durumunda bulsa ne yapmalı? Eğer karısının zina ettiğini söylese dört şahitle ispatlanması gereken büyük bir şey iddia etmiş olacak. Eğer susmuş olsa yine büyük bir iş karşısında susmuş olacak." Rasûlullah (s.a.v) ona cevap vermedi. Daha sonra o adam tekrar gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sana sorduğum mesele ile imtihan olunuyorum başıma geldi" dedi. Bunun üzerine Allah (c.c), Nur sûresinin 6-9 ayetlerini indirdi. Rasûlullah (s.a.v)'de o iki kimse arasında karşılıklı lanetleşme yaptıracağında önce erkekten başladı ve ona bu ayetleri okudu, öğüt verdi, dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu söyledi. O adam: "Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin olsun ki yalan söylemiyorum" dedi. İkinci olarak kadını çağırtıp ona da nasihat etti ve öğüt verdi. Bu sefer kadın: "Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, O yalancıdır" dedi. Bunun üzerine mülaane yapılmak için önce erkekten başlandı. O erkek dört defa doğru söylediğine dair Allah adına yemin etti. Beşincide de: "Yalan söylüyorsam Allah'ın laneti benim üzerime olsun" dedi. İkinci olarak kadın çağrıldı. O da, dört defa kocasının yalan söylediğine dair Allah'a yemin etti, beşincide de kocası doğru söylüyorsa Allah'ın gazabının kendisi üzerine olmasını isteyerek yemin etti. Rasûlullah (s.a.v)'de onları ayırdı. (Müslim, Lian: 1; Ebû Davud, Talak: 27)

42- LANETLEŞENLERİN ARASI AYRILIR

3420- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mus'ab lanetleşen karı kocayı ayırmadı. Said diyor ki: Bu durumu İbn Ömer'e anlattım; O şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v), Aclanoğullarından iki kişinin arasını ayırmıştı." (Müslim, Lian: 1; Ebû Davud, Talak: 27)

43- LANETLEŞENLER İDDİALARINDAN VAZGEÇEBİLİRLER Mİ?

3421- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e karısına zina suçu yükleyen adamın durumundan sordum şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v), Aclan oğullarından bir çifti ayırmıştı sonra da şöyle demişti: **"Allah biliyor ki ikinizden biri yalancıdır tevbe edip doğruyu söyleyen var mı?"** Bunu üç sefer tekrarladı, ikisi de bu işten uzak durup iddialarından vazgeçmediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) onları ayırdı. Eyyub diyor ki: Amr b. Dinar şöyle demişti: Bu olayda bir şeyler olmuştu ki onu size söylemek istemiyorum. O adam dedi ki: "Ya mallarım ne olacak?" Rasûlullah (s.a.v): **"Sana mal yoktur. Eğer doğru sözlü biriysen verdiğin o mal** (mihir) **karşılığında onunla zifafa girdin eğer yalancı biriysen o kadın senden uzaktır"** buyurdu. (Müslim, Lian: 1; Ebû Davud, Talak: 27)

44- LANETLEŞENLER ARASINDAKİ MEHİR NE OLACAK?

3422- Said b. Cübeyr (r.a) şöyle anlatıyor: İbn Ömer'e lanetleşen karı kocanın durumunu sordum şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v), lanetleşen çifte hesabınız Allah'a aittir ikinizden biri mutlaka yalancıdır. Senin erkek olarak o kadının üzerinde bir hakkın yoktur."** Bunun üzerine o adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim mehir olarak verdiğim malım ne olacak?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v):**"Senin o mihir olarak verdiğin malda bir hakkın yoktur, sen eğer bu konuda doğru söylüyorsan o mehri, o kadını kendine helâl etmek için vermiştin bu yüzden o mehir sana geri dönmez. Eğer zina isnadında yalancı isen o malı istemek sana çok uzaktır"** buyurdu. (Ebû Davud, Talak: 27)

45- LANETLEŞENLERİN ÇOCUĞU KİME BIRAKILIR?

3423- İbn Ömer (r.a)'den rivayete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir erkekle bir kadının arasında lanetleşme yaptırdı, o çifti ayırdı ve çocuğu da anneye verdi. (Ebû Davud, Talak: 34; Müslim, Lian: 1)

46- BİR ERKEK DOĞAN ÇOCUĞUNU KABUL ETMEZSE NE OLUR?

3424- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Fezare oğullarından bir adam Rasûlüllaha gelerek: "Karım siyah bir çocuk doğurdu ondan şüpheleniyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Develerin var mı?"** diye sordu. O adam: "Evet var" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onların renkleri nasıldır?"** diye sordu. Adam: "Kırmızıdır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onların arasında boz renkli var mı?"** diye sordu. Adam: "Evet onların arasında boz renklisi de vardır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"O boz renkli develer nereden geldi?"** dedi. O adam: "Soyunun bir damarına çekmiş olmalıdır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"İşte oğlun da soyunun bir damarına çekmiştir"** buyurdu. (Ebû Davud, Talak: 28; Müslim, Lian: 1)

3425- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fezare oğullarından bir adam Peygamber (s.a.v)'e gelerek; "Karım siyah bir çocuk doğurdu" diyerek o çocuğun kendisinden olmadığını söylemek isteyip reddetmek istiyordu. Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Senin develerin var mı?"** buyurdu. Adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onların renkleri nasıldır?"** diye sordu. Adam: "Kırmızıdır" diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v):**"Aralarında boz renkli olanları var mıdır?"** diye sordu. Adam: "Evet boz renkli olanları da var" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"O boz renkliler nereden gelmiştir dersin"** diye sordu. Adam: "Soyunda belki öyle bir damar vardır" dedi. O zaman Rasûlullah (s.a.v):**"Öyleyse bu çocukta soyunun bir damarına çekmiştir"** buyurdu. Ravi diyor ki: Böylece Rasûlullah (s.a.v) o adamın çocuğunu reddetmesine izin vermedi. (Ebû Davud, Talak: 28; Müslim, Lian: 1)

3426- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah (s.a.v)'in yanında otururken bir adam kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Siyah bir oğlum oldu" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"O renk nereden gelmiş olabilir?"** buyurdu. O adam: "Bilmiyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Senin develerin var mı?"** diye sordu. Adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Renkleri nasıldır?"** dedi. Adam: "Kırmızıdır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Aralarında boz develer var mı?"** buyurdu Adam: "Evet boz renkli develer de var" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onlar nereden gelmiş"** diye sordu. Adam: "Bilmiyorum ama Ey Allah'ın Rasûlü! Soyunun bir damarına çekmiş olabilir" dedi. O zaman Rasûlullah (s.a.v):**"Bu çocukta soyunun bir damarına çekmiş olabilir"** buyurarak; **"Bir adamın kendi karısından doğan bir çocuğu karısının zina ettiğini görmedikçe inkar edip kabul etmemesinin mümkün olmadığı şeklinde hüküm verdi."** (Ebû Davud, Talak: 28; Müslim, Lian: 1)

47- KİMSE KENDİ ÇOCUĞUNU İNKAR ETMEMELİ

3427- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir: Mülaane ayeti indiğinde Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ailesinden olmayan bir erkeği herhangi bir kadın evine alır ve zina ederse, Allah'tan bir şey istemeye hakkı yoktur. Allah onu Cennetine koymaz. Göz göre göre çocuğunu inkar eden bir adamın gözüne Allah perde çeker ve kıyamet günü geçmiş ve gelecek toplumların önünde onu rezil ve rüsvay eder."** (Ebû Davud, Talak: 28; Dârimi, Nikah: 42)

48- ÇOCUK DÖŞEK SAHİBİNE AİTTİR

3428- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Doğan çocuk döşek sahibine aittir. Zina eden kimseye de mahrumiyet vardır."** (Dârimi, Nikah: 41; Ebû Davud, Talak: 34)

3429- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Doğan çocuk döşek sahibine aittir. Zina edene de**

mahrumiyet vardır." (Dârimi, Nikah: 41; Ebû Davud, Talak: 34)

3430- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd b. ebi Vakkas ile Abd b. Zem'a bir erkek çocuğun nesebi hakkında münakaşa ettiler. Sa'd: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu çocuk kardeşim Utbe b. Ebu Vakkas'ın çocuğudur. Bunun nesebinin kendisine ilhak edilmesini bana vasiyet etmiştir. Bakınız ona ne kadar da benzeşiyor kardeşim Utbe ile dedi. Abd b. Zem'a ise şöyle dedi: "Bu benim kardeşimdir, babamın döşeği üzerinde babamın cariyesinden doğmuştur" dedi. Rasûlullah (s.a.v), Çocuğun kime benzediğine bakınca, onun Utbeye çok benzediğini gördü ve**"Ey Abd! O, sana aittir. Çocuk döşek sahibinindir. Zina edene de mahrumiyet vardır. Ey Sevde binti Zem'a artık sen de Abdurrahman'ın yanında örtün"** buyurdu. Abdurrahman da artık bir daha Sevde'yi görmedi. (Dârimi, Nikah: 41; Ebû Davud, Talak: 34)

3431- Abdullah b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zem'a'nın bir cariyesi vardı. onunla münasebette bulunuyordu. Başka birisinin de o cariye ile münasebeti olduğunu zannediyordu. Cariye, ilişki kurduğunu zannettiği adama benzer bir çocuk doğurdu. Zem'a, Cariye hamile iken vefat etmişti. Sevde bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e arzetti de Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Çocuk döşek sahibine aittir. Ey Sevde artık ondan uzak dur ve örtün çünkü o senin kardeşin değildir"** buyurdu. (Müsned: 15542)

3432- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Çocuk döşek sahibine aittir. Zina edene ise mahrumiyet vardır."** (Ebû Davud, Talak: 28)

49- CARİYE DÖŞEĞİ DE EFENDİNİN DÖŞEĞİ SAYILIR

3433- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd b. ebi Vakkas ile Abd b. Zem'a; Zem'anın oğlunun kime aid olduğu konusunda anlaşamadılar. Sa'd dedi ki: "Kardeşim Utbe bana vasiyette bulunup demişti ki: Mekke'ye geldiğinde Zem'a'nın cariyesinin çocuğuna bak, o benim oğlumdur." Abd b. Zem'a ise: "O babamın cariyesinin çocuğudur, babamın döşeğinde doğmuştur. Rasûlullah (s.a.v) çocuğa baktı, açık bir şekilde Utbe'ye benzediğini gördü ve şöyle buyurdu: **"Çocuk döşek sahibine aittir. Ey Sevde onun yanında tesettürlü bulun!"** (Dârimi, Nikah: 41; Müslim, Rada: 10)

50- ÇOCUK KİMİNDİR KONUSUNDA KUR'A ÇEKİLİR Mİ?

3434- Zeyd b. Erkam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali, Yemende iken kendisine üç kişi geldi. Bunlar bir temizlik süresi içersinde bir kadınla cinsel ilişkide bulunmuşlardı ve doğan çocuğun kime ait olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdi. Ali, o iki kimseye: "Çocuğun bu üçüncü kişiye ait olmasını kabul eder misiniz?" diye sordu. O ikisi "Hayır kabul etmeyiz" dediler. Ali, daha sonra diğer iki kişiye: "Çocuğun bu üçüncü şahsa ait olduğunu kabul eder misiniz?" diye sordu. Yine ikisi birden: **"Hayır"** dediler. Bunun üzerine Ali aralarında Kur'a çekti, çocuğu Kur'ayı kazanana verdi ve kadının diyetinin üçte ikisini ona yükledi. Bu olay Peygamberimiz (s.a.v)'e hatırlatılınca azı dişleri görününceye kadar güldü. (İbn Mâce, Ahkam: 20; Ebû Davud, Talak: 32)

3435- Zeyd b. Erkam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir defasında biz Rasûlullah (s.a.v)'in yanındaydık. O günlerde Ali Yemendeydi. Yemenden bir adam geldi ve anlatmaya başladı. Ey Allah'ın Rasûlü! Ali'ye üç kişi geldi ve temizlik halindeki bir kadınla ilişki kurduklarını ve bir çocuk olduğunu söylediler çocuğun kime ait olduğunda anlaşamadılar. Ali onlardan birine dedi ki: "Çocuğu ona bırak!" Bunu kabul etmediler. "Peki öyleyse buna bırakınız" dedi. Yine kabul etmediler, yine: "Üçüncüye bırakınız" dedi. Yine de kabul etmediler. Ali de demişti ki: "Siz anlaşamayan üç ortaksınız, aranızda kura çekeceğim kura kime çıkarsa çocuk onun olacaktır ve o kimse üçte iki diyet ödeyecektir" dedi. Rasûlullah (s.a.v), bunu duyunca azı dişleri görününceye kadar güldü. (İbn Mâce, Ahkam: 20; Ebû Davud, Talak: 32)

51- EL VE YÜZE BAKARAK NESEBİ BELİRLEMEK

3436- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yüzünde şimşekler çakar gibi nurlar saçarak güler yüzle yanıma geldi ve şöyle dedi: **"Görmedin mi? Mücezziz, Zeyd b. Harise ile Usameye baktı ve: Şu ayakların bazısı bazısındandır dedi."**(Ebû Davud, Talak: 31; Müslim, Rada: 11)

3437- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir gün yanıma sevinçli bir halde girdi ve şöyle dedi: **"Ey Aişe görmedin mi? Mücezziz el Müdlicî yanıma gelmişti. Üsâme b. Zeyd'te yanımdaydı. Üsâme b. Zeyd ile Zeyd b. Harise başlarına bir kadife örtüp uyumuşlardı, ayakları dışarıdaydı. Mücezziz onların ayaklarına baktı ve şu ayakların bir kısmı diğerinden olmuştur dedi."** (Ebû Davud, Talak: 31; Müslim, Rada: 11)

52- ANNE VE BABADAN BİRİ MÜSLÜMAN OLURSA ÇOCUK KİME AİTTİR

3438- Abdulhamid b. Seleme el Ensarî (r.a) babasından ve dedesinden aktarıyor. Kendisi Müslüman olmuş fakat hanımı İslâm'ı kabul etmemişti. Onların küçük bir erkek çocukları da vardı, henüz akıl baliğ olmamıştı. Peygamber (s.a.v) anneyi bir tarafa babayı da bir tarafa oturttu sonra çocuğu dilediğini seçmekte serbest bıraktı ve şöyle dua etti: **"Allah'ım ona doğruyu göster."** Çocukta babasını seçti. (Ebû Davud, Talak: 32; Müslim, Lian: 1)

3439- Ebu Meymune (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Ebu Hureyre'nin yanındaydım şunları anlattı: "Bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; "Anam babam Senin yoluna feda olsun, kocam oğlumu götürmek istiyor, bana da içmek ve kullanmak üzere Ebu Inebe kuyusunu bıraktı" dedi. Daha sonra kadının kocası geldi ve: "Oğlum konusunda kim benimle kavga ediyor?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) çocuğa:**"Ey çocuk işte baban ve işte annen hangisiyle birlikte yaşamak istiyorsan tut elini"** buyurdu. Çocuk ta annesinin elinden tuttu, annesi de onu alıp gitti. (Ebû Davud, Talak: 32; Müslim, Lian: 1)

53- HULU' YOLUYLA AYRILAN KİMSENİN İDDET SÜRESİ NE KADARDIR?

3440- Rubeyyi binti Muavviz b. Afra (r.anha)'nın haber verdiğine göre, Sabit b. Kays b. Şemmas karısını dövmüş ve kolunu kırmıştı. Karısı Cemile binti Abdullah b. Übey idi. Bu kadının erkek kardeşi Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, şikayette bulundu. Rasûlullah (s.a.v), Sabit'e haber göndererek çağırttı ve ona: **"Hulu bedelini ondan al ve onu serbest bırak"** buyurdu. Sabit b. Kays'ta: "Peki" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Kadına bir hayz süresi beklemesini ve sonra da ailesi yanına dönmesini emretti."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3441- Ubâde b. Velid b. Ubâde b. Samit (r.a)'ten, O da Rubeyyi binti Muaviz'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Rubeyyi binti Muavize: "Başından geçen olayı anlat" dedim. O da şöyle dedi: Kocamdan Muhalea şeklinde ayrılmıştım sonra Osman'a gelerek ne kadar iddet bekleyeceğimi sordum: "Sana iddet gerekmez" dedi. Fakat son zamanlarında kocanla münasebette bulunmuş isen bir hayız görünceye kadar iddet beklemen yeterlidir dedi ve şöyle devam etti: "Ben bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'in Sabit b. Kays b. Şemmas'ın nikahlısı olan Meryem el Megalliye hakkında verdiği hükme uymuş oluyorum, çünkü o da Sabit'ten muhalea yoluyla ayrılmıştı." (İbn Mâce, Talak: 23)

54- İDDET SÜRELERİ DEĞİŞİK TE OLABİLİR Mİ?

3442- İbn Abbas (r.a), Bakara sûresi 102. ayeti ve Nahl sûresi 101. ayeti ve Ra'd sûresi 39. ayetleri hakkında şöyle demiştir: Kur'an'da hükmü değiştirilen şey kıble konusudur. Bakara 228. ayetinin bir kısmını Talak sûresi 4. ayeti değiştirmiştir. Ayrıca iddet gerekmeyen durumları da Allah, Ahzâb sûresi 49. ayetiyle belirlemiştir. (Ebû Davud, Talak: 37)

55- KOCASI ÖLEN KADININ İDDET SÛRESİ NE KADARDIR?

3443- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının kocasından başka bir ölen kimseye üç günden fazla yas tutması helâl olmaz. Ama kocası ölünce dört ay on gün yas tutup süslenmeksizin bekler."** (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3444- Zeyneb binti Ümmü Seleme (r.anha) şöyle demiştir: Anneme iddet bekleyenin durumunu sordum. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'e kocası ölen bir kadının gözlerinin rahatsız oluşundan dolayı sürme çekip çekemeyeceği sorulmuştu. O da cevaben şöyle buyurmuştu:**"Sizden biriniz cahiliyye döneminde en kötü elbiselerinizi giyerek evinde bir yıl beklerdi de sonra dışarı çıkabilirdi, şimdi dört ay on gün bekleyemez mi?"** (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3445- Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe (r.anhüma)'dan bildirdiğine göre, şöyle demişlerdir: Bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Kızımın kocası öldü. Ben de onun göz rahatsızlığından korkuyorum, dolayısıyla sürme çekebilir mi?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): "Sizden biriniz cahiliyye döneminde kocası öldüğünde bir yıl evinde oturuyordu, bu konuda İslâm'ın emri ise dört ay on gündür. Cahiliyye döneminde bir yıl dolunca bir deve tezeği alarak matemden çıkardı. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3446- Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından Hafsa binti Ömer (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının kocası dışında hiçbir ölü için üç günden fazla matem tutması ve süslenmemesi helâl değildir. Sadece kocasının ölümünde dört ay on gün matem tutar ve süslenmeksizin bekler."** (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3447- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının kocası dışında hiçbir ölüye üç günden fazla yas tutup süslenmemesi helâl olmaz ancak kocası için dört ay on gün süreyi süslenmeksizin bekler."** (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

56- KOCASI ÖLEN HAMİLE KADININ İDDET SÜRESİ NE KADARDIR?

3448- Misver b. Mahreme (r.a)'den rivâyete göre, Sübeya-tel Eslemiyye kocasının ölümünden birkaç gün sonra çocuk doğurdu ve Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek evlenmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona izin verdi ve iddet beklemeksizin o kadında evlendi. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3449- Misver b. Mahreme (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Sübeya isimli kadına nifas'tan kurtulunca evlenmesini emretti.(İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3450- Ebu's Senabil (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Sübeya kocasının ölümünden yirmi üç veya yirmi beş gün sonra çocuğunu doğurmuştu. Nifastan kurtulunca da evlenmek istedi, onun bu isteği ayıp karşılandı. Bu olay Rasûlullah (s.a.v)'e anlatılınca: **"Onun evlenmesine engel bir şey yoktur, o çocuğunu doğurmuştur"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3451- Ebu Seleme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Hüreyre ve İbn Abbas; hamile iken kocası ölen kadının çocuğunu doğurduktan sonra hemen evlenip evlenemeyeceği konusunda ihtilafa düştüler. Ebu Hüreyre "Evlenebilir" dedi. İbn Abbas ise: "Ayette belirtilen iki müddetten en uzununu bekledikten sonra evlenebilir" dedi. Bunun üzerine Ümmü Seleme'ye haber gönderip sordular. O da cevaben şöyle dedi: "Sübeya'nın kocası ölmüştü. Sübeya'da kocasının ölümünden on beş gün sonra çocuk doğurmuştu. Sübeya'ya iki kişi dünürcü oldu. O da onlardan birini seçti. Diğer adam ve onun yanındakiler onu elde edememekten dolayı endişe ettiler ve senin evlenmen helâl olmaz dediler. Sübeya diyor ki: Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'e gittim ve durumu anlattım. O da şöyle buyurdu:**"Şu anda evlenmen sana helaldir dilediğin kimse ile evlenebilirsin."** (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3452- Ebu Seleme (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas ve Ebu Hureyre'ye kendisi hamile iken kocası ölen kadının durumu soruldu. İbn Abbas: "İki iddetten sonuncusunu bekledikten sonra evlenebilir" dedi. Ebu Hureyre'de: "Çocuğunu doğurduktan sonra evlenebilir" dedi. Bunun üzerine Ebu Seleme, Ümmü Seleme'nin yanına gitti ve bu meseleyi sordu. Ümmü Seleme şöyle dedi: "Sübeya-tül eslemiyye kocasının vefatından on beş gün sonra doğum yapmıştı. İki kişi ona dünürcü olmuştu, birisi genç diğeri de yaşlıydı. Sübeya genç olanın teklifini kabul etti. Bunun üzerine yaşlı olan senin evlenmen helâl değildir dedi. Sübeya'nın ailesi o günlerde orada değildi. O ihtiyar kimse, Sübeya'nın ailesi gelince kendisini tercih edebileceklerini ümid ediyordu. Bunun üzerine Sübeya, Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve durumu anlattı. Rasûlullah (s.a.v):**"Sen evlenebilirsin, dilediğin kimse ile evlen"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3453- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "İbn Abbas'a kocasının ölümünden yirmi gün sonra doğum yapan bir kadının evlenip evlenemeyeceği soruldu. O da cevaben: "Hayır, iki iddetten en son olanını beklerse olur" dedi. Ebu Seleme diyor ki: Ben,**"Allah, hamile kadınların iddetleri doğumla biter"** buyuruyor dedim. İbn Abbas: "O Talak neticesinde olan durumdur" dedi. Ebu Hureyre'de: Ben kardeşimin oğlu yani Ebu Seleme'nin görüşündeyim dedi. Bunun üzerine ibn Abbas kölesi Küreyb'i gönderdi ve Ümmü Seleme'ye git ve sor, acaba Rasûlullah (s.a.v)'in sünnetinde böyle bir şey var mıdır? Küreyb gitti sonra dönüp geldi ve şöyle dedi: Ümmü Seleme diyor ki: "Evet, Rasûlullah (s.a.v) böyle yapmıştı. Sübeya-tül Eslemiyye kocasının vefatından yirmi gün sonra doğurmuştu. Rasûlullah (s.a.v) Sübeya'ya evlenmesini emretmişti. Ebus Senabil isimli kimse de ona dünürcü olanlardandı. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3454- Süleyman b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, Ebu Hureyre, İbn Abbas ve Ebu Seleme b. Abdurrahman, kocası ölen ve doğum yapan bir kadının iddet süresi hakkında müzakere de bulunuyorlardı. İbn Abbas: "İki iddetten en sonuncusunu bekler" dedi. Ebu Seleme: "Hayır doğurduğunda evlenmesi helâl olur" dedi. Ebu Hüreyre de: Ben kardeşimin oğlu (Ebu Seleme'nin) görüşündeyim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme'ye haber gönderip sordular. O da şöyle dedi: Sübeya-tül Eslemiyye kocasının vefatından kısa bir süre sonra doğum yapmıştı. Rasûlullah (s.a.v)'e hemen evlenip evlenemeyeceğini sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de evlenmesini emretmişti. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3455- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sübeya kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğurmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'de onun evlenmesini emretmişti. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3456- Süleyman b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, Abdullah b. Abbas ve Ebu Seleme b. Abdurrahman, kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğum yapan kadının iddeti hakkında ihtilafa düştüler. Abdullah b. Abbas: "İki iddetten en sonuncusudur" dedi. Ebu Seleme ise: "Doğum yaptığı an evlenmesi helâl olur" dedi. O esnada Ebu Hüreyre geldi ve: "Ben de kardeşim oğlu yani Ebu Seleme'nin görüşündeyim" dedi. İbn Abbas'ın kölesi Küreyb'i Ümmü Seleme'ye bu konuyu sormak üzere gönderdiler. Küreyb gitti ve sonra geldi. Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini haber verdi. Sübeya kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğurmuştu, durumunu Rasûlullah (s.a.v)'e anlatınca:**"Evlenmen helaldir"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3457- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben, İbn Abbas ve Ebu Hüreyre üçümüz birlikteydik, ibn Abbas: Bir kadının kocası vefat eder de bir süre sonra doğum yaparsa, onun iddet süresi iki iddetin sonuncusudur dedi. Ebu Seleme dedi ki: Küreyb'i, Ümmü Seleme'ye bu konuyu sormak üzere gönderdik. O da onun yanından geldi ve şu haberi getirdi. Sübeya kocasının vefatından bir müddet sonra doğum yaptı da Rasûlullah (s.a.v) ona evlenmesini emretti. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3458- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Eslem oğullarından bir kadın ki kendisine Sübeya ismi verilir, kocasının nikahında idi. Kendisi hamile iken kocası öldü. Ebu's Senabil b. Ba'kek Sübeya ile evlenmek istedi. Sübeya bu teklifi kabul etmedi. Bunun

üzerine Ebu's Senabil senin dört ay on gün iddet beklemeden evlenmen helâl değildir dedi. Yirmi gün sonra çocuk doğurdu ve Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek durumunu sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Evlenebilirsin"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3459- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, kendisi ve Ebu Hureyre, İbn Abbas'ın yanındaydılar. Bir kadın gelerek kendisi hamile iken kocasının öldüğünü, dört aydan daha az bir süre içersinde de doğum yaptığını söyledi. Bunun üzerine İbn Abbas dedi ki: İki iddetin sonuncusunda evlenebilirsin. Ebu Seleme de şöyle dedi: Peygamber (s.a.v)'in ashabından bir adamın bana haber verdiğine göre, Eslem kabilesinden Sübeya, Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve kocasının hamile iken öldüğünü ve dört aydan daha az bir süre içerisinde doğum yaptığını söyledi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona evlenmesini emretti. Ebu Hüreyre diyor ki: "Buna ben de şahidim." (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3460- Ubeydullah b. Abdullah (r.a)'ın aktardığına göre, babası Ömer b. Abdullah b. Erkam ez Zühri'ye mektup yazarak Sübeya binti Haris el Eslemiyye'ye gitmesini ve başından geçen hadiseyi sormasını emretti. Ömer b. Abdullah'ta, Abdullah b. Utbeye haber vermek üzere şu mektubu gönderdi: Sübeya şöyle anlatmıştır: Sübeya beni Amir'den Sa'd b. Havle'nin nikahı altındaydı, kendisi bedir savaşına katılan sahabelerdendi. Kendisi hamile iken kocası veda haccında vefat etti. Kocasının ölümü üzerinden pek geçmeden doğum yaptı. Nifastan kurtulunca dünürcü olanlara karşı süslendi. Bu esnada Abduddar oğullarından Ebu's Senabil adında biri onun yanına girmişti. Ona dedi ki: Hayrola süslenmişsin, evlenmek istiyorsun herhalde. Vallahi dört ay on gün geçmeden evlenemezsin" Sübey'a diyor ki Ebu's Senabil, böyle söyleyince o akşam elbisemi giyinip Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve evlenip evlenemeyeceğimi sordum. Rasûlullah (s.a.v)'de çocuğu doğurduktan sonra evlenebileceğimi söyledi. Dünürcü olursa evlenmemi istedi. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3461- Züfer b. Evs b. el Hadesan en Nasri (r.a)'den rivâyete göre, Ebus Senabil b. Ba'kek b. Sebbak, Sübeyatül eslemiyyeye iki iddetten en uzunu olan dört ay on gün geçmedikçe evlenmen helâl değildir dedi. Bunun üzerine Sübey'a, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek durumu sordu. Rasûlullah (s.a.v), çocuğu doğurduktan sonra evlenebileceğini söyledi. Kocası öldüğünde dokuz aylık hamileydi. Sübey'a Sa'd b. Havle'nin nikahında idi, kendisi veda haccında vefat etti. Sübey'a doğum yaptıktan sonra kendi kavminden bir genç onu nikahladı. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3462- Ubeydullah b. Abdullah (r.a)'tan rivâyet edilmiştir: Abdullah b. Utbe, Ömer b. Abdullah b. el Erkam ez Zühri'ye mektup yazarak, Sübey'a bintil Haris el Eslemiye'ye gitmesini ve hamileliği esnasındaki Rasûlullah (s.a.v)'in verdiği fetvayı sormasını istedi. Ömer b. Abdullah'ta oraya gidip ona sordu. Sübey'a da şöyle anlattı: "Kendisi, Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Bedir'e katılan ve veda Haccında ölen Sad b. Havle'nin nikahındaydı Ölümünden dört ay kadar geçmeden doğurdu. Nifastan kurtulunca Abduddar oğullarından Ebu's Senabil onun yanına geldi ve onu süslenmiş bir vaziyette gördü. Dedi ki: "Herhalde üzerinden dört ay on gün geçmemesine rağmen evlenmek istiyorsun?" Sübey'a diyor ki: "Ebus Senabil'den bunu duyunca Rasûlullah (s.a.v)'e gittim ve durumumu anlattım. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Çocuğunu doğurduktan sonra evlenmen helaldir"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3463- Muhammed (r.a)'ten Kufe'de ensara ait büyük bir toplantıda Cemaatin arasında oturuyordum. Aralarında Abdurrahman b. Ebi Leyla da vardı. Sübeya'nın durumundan bahsettiler. Ben de Abdullah b. Utbe b. Mesud'tan naklen İbn Avn'ın sözünü destekler yönde çocuğu doğurduktan sonra evlenebilir manasında bir şey söyledim. O zaman İbn Ebi Leyla: Fakat amcası böyle söylemiyor dedi. Bunun üzerine ben, sesimi yükselterek; Abdullah b. Utbe Kufe'nin bir mahallesinde bulunurken onun hakkında yalan mı söyleyeceğim dedim. Sonra Malik'e rastladım. İbn Mes'ud, Sübeya hakkında ne diyordu dedim. O da şöyle dedi: İbn Mesud siz onun hakkında ruhsat ve kolaylık izni varken işi zorlaştırıp zorluk mu çıkarıyorsunuz. Unutmayın ki kısa Nisâ sûresi (Talak sûresi) uzun (Bakara) sûresinden sonra nazil olmuştur. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3464- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kim isterse onunla iddia edebilirim ki: "Hamile kadınların iddetleri doğurmalarıyla biter. (Talak sûresi 4. ayet) ayeti, kocası ölen kadının iddetini bildiren (Bakara 234. ayet) ayetten sonra nazil olmuştur. Bu sebeple kocası ölen hamile kadın çocuğunu doğurunca evlenmesi helâl olur. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3465- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Kısa Nisâ sûresi denilen Talak sûresi Bakara sûresinden sonra nazil olmuştur. (İbn Mâce, Talak: 7; Ebû Davud, Talak: 47)

57- GERDEK OLMADAN KOCASI ÖLEN KADIN İDDET BEKLER Mİ?

3466- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, kendisine: Bir kadınla evlenen, kadına bir mehir belirlemeden ve gerdek olmadan ölen bir adam hakkında soruldu da İbn Mes'ud dedi ki: "O kadına benzeri kadınlara verilen mihir kadar mihir takdir olunur, ne az ne de fazla olmamalı. Kadın iddet beklemesi gerekir ve mirasa da dahil olur. Bunun üzerine Ma'kıl b. Sinan el Eşcaî kalktı ve Rasûlullah (s.a.v) aramızda iken Berva binti Vaşık adındaki kadın hakkında da aynen senin verdiğin hüküm gibi hüküm vermişti dedi. İbn Mes'ud bunu duyunca sevindi. (İbn Mâce, Nikah: 18; Tirmizî, Nikah: 44)

58- ÖLÜ ARKASINDAN YAS TUTULUR MU?

3467- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir kadının kocası hariç hiç bir ölünün arkasından üç günden fazla yas tutması helâl değildir."** (Kocası için bu süre dört ay on gündür.) (İbn Mâce, Talak: 35; Tirmizî, Talak: 18)

3468- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının kocası dışında bir ölünün arkasından üç günden fazla yas tutması helâl değildir."** (İbn Mâce, Talak: 35; Tirmizî, Talak: 18)

59- KADIN KOCASINA DÖRT AY ON GÜN YAS TUTABİLİR

3469- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim minber üzerinde şöyle diyordu: **"Allah'a ve Rasûlüne inanan bir kadının kocası dışında bir ölüye üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Ancak kocası için dört ay on günlük iddet süresince yas tutup süslenmez."** (Buhârî, Talak: 45; Tirmizî, Talak: 18)

60- İDDET NEREDE BEKLENİR?

3470- Faria binti Malik (r.anha)'dan rivâyete göre, kendi kocası memleketi dışından işçiler bulmak için gitmişti. Ve onu orada öldürdüler. Şu'be ve İbn Cüreyc diyor ki: Faria uzakça bir evde oturuyordu. Erkek kardeşiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve durumunu anlattı. Rasûlullah (s.a.v)'de ona izin verdi dönüp giderken tekrar çağırdı ve: **"İddet süren bitinceye kadar ailenin yanında kal"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3471- Füreya binti Malik yabancı işçi çalıştırmak üzere memleketinden dışarı çıkmıştı onu öldürdüler. Durumdan Rasûlullah (s.a.v) haberdar edildi. Kadın: "Kocamın kalacak bir evi yok bana bıraktığı yiyecek bir şeyler de yok, ailemin yanına dönüp oradakilerle birlikte kalabilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Peki öyle yap"** buyurdu. Sonra: **"Nasıl demiştin?"** diye sordu. O da sözünü tekrar edince: **"Haber sana nerede ulaştıysa iddetini orada tamamla"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 18)

3472- Füreya (r.anha)'dan rivâyete göre, memleketi dışından işçiler aramaya çıkmıştı. Kaddüm tarafında öldürüldü. Füreya diyor ki: Peygamber (s.a.v)'e geldim ailemin yanına gidip gidemeyeceğimi sordum, her halini Rasûlullah (s.a.v)'e anlatmıştı. Füreya diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) izin verdi ben dönüp giderken beni çağırttı ve **"Ailenin yanında iddet süresi bitinceye kadar kal"** buyurdu. (İbn Mâce, Talak: 8; Tirmizî, Talak: 23)

61- KOCASI ÖLEN KADIN, DİLEDİĞİ YERDE İDDETİNİ TAMAMLAR

3473- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, " İddetini ailesi yanında veya dilediği yerde tamamlar" ayetini Bakara sûresi 240. ayeti neshetmiş yani hükmünü ortadan kaldırmıştır. (Ebû Davud, Talak: 45; Buhârî, Talak: 41)

62- İDDET SÜRESİ NE ZAMAN BAŞLAR

3474- Ebu Said el Hudri'nin kızkardeşi Furey'a binti Malik anlatıyor: "Kocam Kaddumda öldü Peygamber (s.a.v)'e gelip evimin çok uzakta olduğunu söyledim. Rasûlullah (s.a.v) ona izin verdi sonra onu çağırıp evinde dört ay on gün iddet süresi bitinceye kadar bekle" buyurdu. (Tirmizî, Talak: 18; İbn Mâce, Talak: 8)

63- MÜSLÜMAN OLMAYAN ÖLÜLERE YAS TUTULUR MU?

3475- Zeyneb binti Seleme (r.anha)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) hanımlarından Ümmü Habibe'nin yanına girdim babası Ebu Süfyan b. Harb vefat etmişti. Ümmü Habibe hizmetçisine güzel koku getirtti ve ondan biraz alıp yanaklarına sürdü ve şöyle dedi: Vallahi koku sürünmeye ihtiyacım yok fakat, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının herhangi bir ölüye üç günden fazla yas tutması ve süslenmemesi helâl değildir ancak kocası için dört ay on gün yas tutar ve süslenmez."** (Buhârî, Talak: 45; Tirmizî, Talak: 18)

3476- Zeyneb binti Seleme (r.anha) diyor ki: Kardeşi öldüğünde Zeyneb binti Cahş'ın yanına gitmiştim, Zeyneb koku getirdi ve ondan süründü sonra şöyle dedi: Vallahi süslenmeye hiç ihtiyacım yok ama Rasûlullah (s.a.v)'in minberde şöyle söylediğini işittim: **"Allah'a ve ahirete inanan bir kadının kocası dışında bir ölüye üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Ancak kocasına dört ay on gün yas tutup süslenmeyebilir."** (Buhârî, Talak: 45; Tirmizî, Talak: 18)

3477- Zeyneb (r.anha) şöyle demiştir: Ümmü Seleme'den işittim şöyle diyordu: Bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kızımın kocası öldü. Onun gözünden şikayeti var acaba sürme çekebilir mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Hayır çekemez zaten bu süre dört ay on gündür. Sizler cahiliyye devrinde bir yıl bekler sonra deve tezeği atarak matemden çıkardınız."** Ravi Humeyd diyor ki: Zeyneb'e: "Sene sonunda deve tezeği atmak ne anlama geliyor?" dedim. O da şöyle dedi: "Cahiliyye döneminde bir kadını kocası ölürse o kadın küçük, dar bir odaya girer en kötü elbiselerini giyer ne güzel koku ne de başka şeyler kullanmazdı. Daha sonra bir yıl bitince kadının yanına merkeb, koyun, veya kuş cinsinden bir hayvan getirilir ve o hayvanı o kadın kendi vücuduna sürterdi. O sürttüğü hayvan sürtüle sürtüle sonunda ölürdü. Sonra o kadın odasından çıkar ve eline bir deve tezeği verilirdi. Kadın da onu fırlatıp atardı. Bundan sonra da dilediği gibi süslenir ve koku sürebilirdi."(Buhârî, Talak: 45; Tirmizî, Talak: 18)

64- YAS TUTAN İDDET BEKLEYEN KADIN ÇEKİCİ ELBİSE GİYEMEZ

3478- Ümmü Atiyye'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kadın kocasının ölümü hariç hiçbir ölen için üç günden fazla yas tutamaz ancak kocası için dört ay on gün yas tutabilir. Bu arada süslenmek sayılan boyalı elbiseler ve kumaşlar giyemez, sürme çekemez, taranıp güzelliğini ortaya koyamaz, güzel koku da sürünemez. Ancak, hayızdan temizlendiğinde bir parça; kust ve azfar kokusu sürebilir."** (Ebû Davud, Talak: 46; Buhârî, Talak: 48)

3479- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kocası ölen kadın çekicilik özelliği olan sarı renkli elbise giyemez, kırmızı elbise giyemez, kına yakınamaz, sürme çekemez."** (Ebû Davud, Talak: 46; Buhârî, Talak: 48)

65- İDDET BEKLEYEN KADIN KINA KULLANABİLİR Mİ?

3480- Ümmü Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a ve ahirete inanan bir kadının kocası hariç bir ölünün arkasından üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Cazibeli elbise giyemez, kına ve sürme kullanamaz."** (Buhârî, Talak: 48; Ebû Davud, Talak: 45)

66- İDDET BEKLEYEN, SABUN (SİDR) KULLANABİLİR

3481- Ümmü Hâkim binti Esîd (r.anha) annesinden naklediyor. Onun kocası ölmüştü, göz ağrısından şikayeti vardı ve sürme çekmek istiyordu. Bu sebeple cariyesini Ümmü Seleme'ye göndererek sürme çekmenin hükmünü sordu. Ümmü Seleme'de: Mecbur kalmadıkça sürme çekemez şöyle ki: Ebu Seleme vefat ettiğinde ben gözüme sabır otu sürmüştüm o arada Rasûlullah (s.a.v) yanıma gelerek: **"Ey Ümmü Seleme! Bu nedir?"** diye sordu. Ben de: "Bu sabır otudur, onun kokusu yoktur" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"O gözü ve yüzü renklendirip güzelleştiriyor, onu ancak gece kullan saçını tarayıp güzel kokular ve kına sürme çünkü onlar güzelleştirici, kadının çekiciliğini artıran boya cinsindendir"** buyurdu. "Peki ne ile saçlarımı taramalıyım Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim. **"Sidr** (bir nevi sabun) **bolca kullanabilirsin"** buyurdu. (Ebû Davud, Talak: 45)

67- İDDET BEKLEYEN SÜRME ÇEKEMEZ

3482- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyş'ten bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kızımın gözü ağrıyor ona sürme çekebilir miyim?" diye sormuştu. Kızının kocası ölmüştü. Rasûlullah (s.a.v): **"Dikkat edin dört ay on gün bekleyecek. Sürünemez"** buyurdu. Annesi: "Onun gözlerinin bozulmasından korkuyorum bu sebeple sürme kullanayım mı?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayır dört ay on gün bekleyecek ve hiçbir şey sürünmeyecek süre dolunca sürünebilir"** buyurdu ve ekledi: **"Sizden biriniz cahiliyye döneminde ölen kocası için bir yıl matem tutup bekliyordu, senenin sonunda bir deve tezeği atarak matemden kurtuluyordu."** (Ebû Davud, Talak: 46; Buhârî, Talak: 48)

3483- Zeyneb binti ebî Seleme (r.anha) annesinden naklediyor. Bir kadın Peygamber (s.a.v)'e gelip kocası ölen kızının gözlerinden şikayeti olduğunu ve sürme çekip çekemeyeceğini sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Sizler cahiliyye döneminde bir yıl matem tutar sene bitiminde de deve tezeği atarak matemden çıkardınız. Bu İslâm'da dört ay on gündür"** (Sabrediniz bakalım). (Buhârî, Talak: 46; Ebû Davud, Tahara: 46)

3484- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Kureyşten bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; şöyle dedi: "Kızımın kocası öldü, kızımın gözlerinin bozulmasından korkuyorum, kızım da sürme çekmek istiyor." Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz cahiliyye döneminde bir yıl bekleyip sene sonunda deve tezeği atarak yas tutmayı bitirirdi. Bu, İslâm da dört ay on gündür."** Humeyd b. Nafi diyor ki: "Bir sene beklemek nedir?" diye sordum, şöyle cevap verdi: **"Cahiliyye döneminde bir kadın kocası öldüğünde evinin en kötü bir köşesine gider, bir sene doluncaya kadar orada beklerdi. Sene bitince bir deve tezeği atar ve matemden çıkmış olurdu."** (Buhârî, Talak: 46; Ebû Davud, Tahara: 46)

3485- Zeyneb (r.anha)'dan rivâyete göre, kocası ölen bir kadın Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe'ye iddet süresi içersinde sürme çekip çekemeyeceğini sordu. Ümmü Seleme dedi ki: Bir kadın Peygamber (s.a.v)'e gelip aynı şekilde sormuştu. Rasûlullah (s.a.v) ona şöyle buyurmuştu: **"Sizden biriniz cahilliyye döneminde kocası ölünce bir yıl evinde bekler sonra arkasına bir deve tezeği atarak matemden çıkardı. Fakat bu İslâm'da sadece dört ay on gündür, bu süre bitinceye kadar sürme çekme!"** (Buhârî, Talak: 46; Ebû Davud, Tahara: 46)

68- İDDET BEKLEYEN KUST VE AZFAR SÜRÜNEBİLİR

3486- Ümmü Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) kocası ölen kadının hayızdan temizlendiğinde kullanması gereken kokulardan olan **"Kust ve azfarın"** kullanımına izin vermiştir. (Buhârî, Talak: 46; Ebû Davud, Tahara: 46)

69- HANGİ AYET HANGİSİNİN HÜKMÜNÜ KALDIRMIŞTIR

3487- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, (Bakara 234. ayeti) vaziyyet ayeti olan dörtte bir sekizde bir şeklindeki (Nisâ 12. ayet)'iyle hükmü kaldırılmıştır. **"İddet süresinin dört ay on gün olması da ayetteki bir yıl hükmünü kaldırmıştır."** (Buhârî, Talak: 41; Ebû Davud, Talak: 43)

3488- İkrime (r.a)'den rivâyete göre, (Bakara 240. ayeti) yine (Bakara 234. ayetiyle) hükmü kaldırılmıştır. (Buhârî, Talak: 41; Ebû Davud, Talak: 43)

70- NAFAKA VE MESKEN GEREKMEYEN DURUMLAR

3489- Abdurrahman b. Asım (r.a) Fatıma b. Kays'tan naklediyor. Fatıma Mahzum oğullarından birinin nikahında idi. Kocası onu üç talakla boşadı ve savaşlardan birine katıldı. Savaşa giderken de vekil bıraktığı kimseye bir miktar nafaka vermesini emretti. Fakat Fatıma verilen bu nafakayı az buldu. Rasûlullah (s.a.v)'in hanımlarından birini yanına gitti. O oradayken Rasûlullah (s.a.v)'de onların yanına geliverdi. Hanımı: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu, Fatıma b. Kays'tır; kocası olan falan kimse onu boşamıştır ve az bir miktar da nafaka göndermiştir. Fakat Fatıma onu az bularak reddetmiştir. Kocası verdiği bu nafakanın şart olmadığını da söylemiş." Rasûlullah (s.a.v): **"Kocası doğru söylemiş"** buyurdu ve Fatımaya: **"Ümmü Gülsüm'ün evine git iddet müddetini orada tamamla"** buyurdu. Sonra da: **"Ümmü Gülsüm'ün gelip gideni pek çoktur, sen Abdullah b. Ümmü Mektum'un evine git o gözleri görmeyen biridir"** buyurdu. Fatıma, Abdullah'ın evine gitti. İddeti bitinceye kadar orada kaldı sonra kendisine Ebu Cehm ve Muaviye b. ebî Süfyan dünürcü oldular. Fatıma, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek bu konuları danıştı. Rasûlullah (s.a.v): **"Ebu Cehm ki; senin adına ondan ben korkarım, asasını çok kullanıp kadınları döver. Muaviye ise; malı mülkü olmayan birisidir"** buyurdu. Sonunda Fatıma Üsâme b. Zeyd ile evlenmişti. (Buhârî, Talak: 40; Müslim, Talak: 6)

3490- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a) Fatıma binti Kays'tan naklederek şöyle diyor: Fatıma, Ebu Amr b. Hafs b. Mugıre'nin nikahlısıydı, üç talakla Fatıma'yı boşadı. Fatıma Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, kocasının evinden çıkması için fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İbn Ümmü Mektum'un evine taşınarak orada kalmasını"** emretti. Mervan, boşanmış kadının evinden çıkması konusunu tasdik etmekten çekindi. Urve diyor ki: "Aişe'de, Fatıma'nın evinden çıkmasını hoş karşılamamıştı." (Buhârî, Talak: 40; Müslim, Talak: 6)

3491- Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kocam beni üç talakla boşamıştır. Başıma bir tehlike gelebileceğinden korkuyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona, başka bir yere taşınmasını emretti, o da oraya taşındı. (Buhârî, Talak: 40; Müslim, Talak: 6)

3492- Şa'bî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma binti Kays'ın yanına girdim ve Rasûlullah (s.a.v)'in kendisi hakkında verdiği hükmü sordum. Anlattığına göre, kocası onu kesin olarak üç talakla boşamıştı. Kalacak yer ve nafaka konusunda kocasının vekilini Rasûlullah (s.a.v)'e şikayet etmişti. Fatıma diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) benim için ne mesken ne de nafaka olmadığını söyledi ve Ümmü Mektum'un evinde iddetimi tamamlamamı emretti. (Buhârî, Talak: 40; Müslim, Talak: 6)

3493- Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kocam beni boşadı ben de başka bir yerde kalmak istedim. Rasûlullah (s.a.v)'e geldim, Rasûlullah (s.a.v): **"Amca oğlun Amr b. Ümmü Mektum'un evine taşın, iddetini orada tamamla"** buyurdu. Fatıma bunu naklediince Esved bir avuç toprak alıp, Fatıma'nın üzerine attı ve: Yazık sana böyle bir şeyi hadis imiş gibi bize naklediyorsun dedi. Ömer diyor ki: Aynı şeyi Rasûlullah (s.a.v)'den duyan iki kişiyi şahid olarak getirirsen ne güzel yoksa biz Allah'ın Kitab'ını bir kadının sözü üzerine terk edemeyiz. Çünkü Allah, boşanan kadınlar hakkında (Talak sûresi 1. ayeti)'nde: **"…Onları evlerinden çıkarmayın"** buyuruyor. (Buhârî, Talak: 40; Müslim, Talak: 6)

71- KOCASI ÖLEN KADIN BAZI İŞLERİ İÇİN DIŞARI ÇIKAR MI?

3494- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir'in halası boşanmıştı. Kendisine ait bir hurma bahçesine giderken bir adamla karşılaştı. O da dışarı çıkmasını yasakladı. Bunun üzerine kadın Rasûlullah (s.a.v)'e geldi. Rasûlullah (s.a.v): **"Çık ve hurmanı topla, ola ki tasadduk edersin ve böylece bir hayır yapmış olursun"** buyurdu. (Müslim, Talak: 6; Ebû Davud, Talak: 41)

72- KESİN BOŞANAN KADINLARA NAFAKA YOKTUR

3495- Ebu Bekir b. ebî Cehm (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Ebu Seleme Fatıma binti Kays'ın yanına girdim şunları anlattı "Kocam beni boşadı. Bana ne mesken ne de nafaka bıraktı, amca oğluna benim için sadece on kafiz yiyecek bırakmıştı, onun da beşi arpa beşi de hurma idi. Hemen Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim durumu ona haber verdim. Rasûlullah (s.a.v): **"Doğru söylemiş"** buyurdu ve falan kimsenin evinde iddetimi tamamlamamı emretti. Ravi diyor ki: Kocası onu geri dönülmeyecek şekilde kesinlikle boşamıştı. (Müslim, Talak: 6; Buhârî, Talak: 39)

73- KESİN BOŞANAN KADIN HAMİLE OLURSA DURUM DEĞİŞİR Mİ?

3496- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Amr b. Osman, Said b. Zeyd'in kızı -ki annesi Hamne binti Kaystır- kesinlikle boşamıştı. O kadının teyzesi Fatıma binti Kays, Abdullah b. Amr'ın evinden taşınmasını emretti. Mervan bunu duyunca o kadına haber göndererek evine dönmesini ve iddeti bitinceye kadar orada kalmasını emretti. Bunun üzerine bu kadın Mervan'a haber göndererek teyzesi Fatıma binti Kays'ın kendisine böyle fetva verdiğini ve kocasından boşandığında kendisine Rasûlullah (s.a.v)'in böyle yapmasını bildirdiğini aktardı. Bunun üzerine Mervan, Kabîsa b. Züeyb'i; Fatıma'ya gönderip bu konuyu sordurdu. Fatıma şöyle anlattı: "O, Ebu Amran nikahında idi. Rasûlullah (s.a.v), Ali b. Eb Talib'i Yemen'e emir olarak gönderdiğinde ebu Amr'da onunla beraber gitmişti ve oradan Fatıma'nın son talakını da göndermişti. Ayrıca Haris b. Hişam ile Ayyaş b. Ebî Rabia'ya ona nafaka vermelerini de emretti. Fatıma, Haris ve Ayyaş'a haber göndererek, kocasının kendisine verilmesini emrettiği nafakasını istedi. Onlar: "Biz de sana verilecek nafaka yok hamile olsaydın verirdik, bizim meskenimizde de ancak bizim iznimizle kalabilirsin" dediler. Fatıma daha sonra Rasûlullah (s.a.v)'e gitti ve durumu anlattı Rasûlullah (s.a.v) o ikisinin sözleri doğru buldu. Fatıma diyor ki: "O zaman ben nereye gidebilirim? Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İbn Ümmü Mektum'un yanına git. O a'ma birisidir. Allah, Kitab'ında onun yüzünden beni azarlamıştır."** Ben de onun evine taşındım, onun evinde dış elbisemi de çıkarabiliyordum. Rasûlullah (s.a.v), onu Üsâme b. Zeyd ile evlendirinceye kadar onun evinde iddetini doldurmuştu. (Müslim, Talak: 6; Buhârî, Talak: 39)

74- HAYIZ SÜRESİ VE ÖZÜR KANI

3497- Urve b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Fatıma binti Ebu Hubeyş şöyle anlatıyor: Bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve hayız günleri dışında gelen kandan şikayette bulundu. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Bu damardan gelen bir kandır. Dikkat et hayız olduğunda namaz kılma! Hayız kanı kesildiğinde temizlen ve diğer hayız zamanına kadar namazını kıl"** buyurdu. (Buhârî, Hayz: 9; Tirmizî, Tahara: 93)

75- ÜÇÜNCÜ BOŞAMADAN SONRA BİR DAHA BİRLEŞİLEMEZ

3498- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, (Bakara 106. ayet) ve (Nahl 101. ayeti) (Ra'd 39.) ayetleri hakkında Kur'anda hükmü değiştirilen ilk şey kıbledir dedi. Ayrıca (Bakara 228.) ayeti hakkında da: **"Bir adam karısını bir veya iki boşamada tekrar karısına dönebilir ama üçüncü de dönemez"** hükmü de (Bakara 229. ayetiyle) kaldırılmıştır. (Ebû Davud, Talak: 41)

76- TALAK SAYILMAYAN ŞEYLER VE DÖNÜLEBİLEN TALAK SAYISI

3499- Yunus b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu: Karım hayızlı iken onu boşadım. Bunun üzerine babam Ömer, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek durumu anlattı. Rasûlullah (s.a.v): **"Ona söyle karısına dönsün, karısı hayızdan temizlendiğinde dilerse**

onu boşayabilir" buyurdu. Yunus b. Cübeyr diyor ki: İbn Ömer'e: O hayızlı iken yaptığını talak olarak saydın mı?" deyince şöyle dedi: "Buna ne engel var kişi aciz ve ahmak olursa o başka…"(Müslim, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3500- Nafi (r.a) İbn Ömer'den naklediyor. İbn Ömer karısını hayızlı iken boşamış dediler. Bunun üzerine Ömer, durumu Peygamber (s.a.v)'e sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu:**"Ona söyle karısına dönsün, ikinci bir hayız oluncaya kadar beklesin hayızdan temizlendiğinde dilerse onu boşasın dilerse onu tutsun ve evlilik hayatı devam etsin. İşte bu Allah'ın emrettiği şekilde yapılan boşama şeklidir. Allah onları iddet** (Temizlik) **günlerini gözeterek boşayın buyuruyor."** (Müslim, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3501- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e karısını hayızlı durumda boşayan kişi hakkında sorulduğunda şöyle derdi: Bir kimse karısını bir veya iki defa boşarsa, Rasûlullah (s.a.v) o kimseye tekrar karısına dönmesini ve birlikte olmalarını emrederdi. İkinci bir hayız görüp tekrar temizleninceye kadar tutmasını ve ona hiç dokunmadan boşamasını emrederdi. Eğer karısını üç talakla boşamışsa ve tekrar dönmek istiyorsa, o zaman Allah'ın boşama konusundaki emrine isyan etmiş olursun böyle bir durumda hanımın senden bir daha dönemeyeceğin şekilde boşanmış olur. (Müslim, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3502- Sâlim, İbn Ömer (r.a)'den naklediyor. İbn Ömer karısını hayızlı iken boşamıştı. Rasûlullah (s.a.v) ona emretti o da karısına döndü.(Müslim, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3503- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, kendisine karısını hayızlı iken boşayan kimse hakkında sorulunca şöyle dedi. "Sen, Abdullah b. Ömer'i tanıyor musun?" O adam: "Evet" dedi. O zaman İbn Ömer'i o karısını hayızlı iken boşamıştı; babası Ömer, Peygamber (s.a.v)'e gelerek durumu anlattı. Rasûlullah (s.a.v)'de İbn Ömer'e temizleninceye kadar tekrar karısına dönmesini emretti dedi. (Müslim, Talak: 1; İbn Mâce, Talak: 2)

3504- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Hafsa'yı boşamış sonra tekrar ona dönmüştü -Allah en iyisini bilir-(İbn Mâce, Talak: 1; Ebû Davud, Talak: 38)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27. İYİLİK, GÜZEL AHLÂK VE GÜNAH
Bu Hadisin Önemi:
İyiliğin (Birr'in) Tanımı:
Günah (İsm):
Ahlâkın Yeri:
Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

27. İYİLİK, GÜZEL AHLÂK VE GÜNAH

en-Nevvas b. Sem'ân (r.a)'dan, O da Rasulullah (s.a)'tan buyurdu ki: "Birr (iyilik) güzel ahlâktır. Günah ise ruhunda gidip gelerek seni rahatsız eden ve insanların haberdar olmalanndan hoşlanmadığın şeydir.[1]
Vâbisa b. Ma'bed (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a)'a gittim şöyle buyurdu: "Sen birr hakkında soru sormaya mı geldin?" Ben: Evet dedim, şöyle buyurdu: "Sen kalbine sor. Birr ruhun huzur ile kabul ettiği, kalbin itminan bulduğu şeydir. Günah ise ruhunda gidip gelen, göğüste tereddüt uyandıran şeydir. İnsanlar sana fetva verseler, sana fetva verseler bile.[2]

Bu Hadisin Önemi:

İbn Hacer el-Heytemi der ki: "Bu hadis Peygamber {s.a)'in özlü sözlerinden, hatta en özlülerindendir. Zira birr (iyilik), bütün hayır fiilleri ve bütün mâruf çeşitlerini kapsayan geniş kapsamlı bir kelimedir. Günah (ism) ise, bütün kötü fiilleri, küçüğü ile büyüğü ile çirkin işleri kapsayan kapsamlı bir kelimedir. Bundan dolayı Rasulullah (s.a) bu iki kelimeyi biri diğerinin karşısında kullanmış ve birini ötekinin zıddı olarak ifade etmiştir[3]

İyiliğin (Birr'in) Tanımı:

Birr, itaat ve doğruluk demektir.[4] İlim adamları der ki: Birr akrabalık bağını gözetmek, lütufta bulunmak, iyilik yapmak, güzel arkadaşlık, güzel geçim anlamlarına da kullanılır, itaat anlamına da gelir. Bu hususlar ise güzel ahlâkın özeti demektir[5]. YineİbnHacer el-Heytemi der ki: "Birr bütün hayırlı fiilleri ve her türlü ma'rufu kapsayan kapsamlı bir kelimedir, bu da kapsamlı bir tariftir." en-Nevvas b. Sem'ân'ın rivayet ettiği hadiste Rasu-lullah (s.a) birr'i güzel ahlâk diye tarif etmiş, Vâbisa b. Ma'bed'in hadisinde de bunu ruhun huzur ve sükûn ile kabul ettiği şey diye tanıtmıştır.[6]
Birr'in mutlak olarak kullara güzel bir şekilde davranmak manasına kullanıldığı da olur. Anne ve babaya ve diğerlerine iyilikte bulunmak gibi. Yine birr, görünen ve görünmeyen, gizli ve açık bütün itaat fiilleri işlemek anlamında da kullanılır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Fakat birr (iyilik) Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitab'a, Peygamberlere iman edenin, mala olan sevgisine rağmen akrabaya, yetimlere, muhtaçlara, yoksullara, dilencilere, kölelere verenlerin, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, ahidleştikle-rinde ahidlerini yerine getirenlerin, sıkıntıda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerin yaptıklarıdır. İşte doğru olanlar bunlardır ve takva sahipleri de ancak bunlardır."(ei-Bakam, um)
Birr, Yüce Allah'ın: "Birr ve takva üzere yardımlasınız."(ei-Mâ\de. 5/2} buyruğunda olduğu gibi takva ile birlikte kullanılacak olursa, bu sefer bu kelime kullara iyi davranmak anlamına gelir. Takva da Yüce Allah'a emrettiği hususlarda itaat ve yasaklarından da kaçınmak anlamına gelir. Birr, farzları yerine getirmek, takva da yasaklardan kaçınmak anlamına da gelebilir. [7]

Günah (İsm):

Günah'm kişinin kendisi için helâl olmayan şeyleri işlemek anlamına geldiği söylenmiştir.[8]
Kurtubi de: Günah işleyenin yerilmeyi hak ettiği davranıştır[9] der.
İbn Hacer el-Heytemi de der ki: Günah, bütün kötü fiilleri küçüğü ile büyüğü ile bütün çirkinlikleri ihtiva eden kapsamlı bir kelimedir.
Bu hadis-i şerifte Peygamber (ş.a) günahın birtakım alâmetlerini de zikretmektedir.
1- İç alâmetleri: Kişinin ruhunda huzursuzluk, kararsızlık hissetmesi, o işten nefret etmesi ve işe buğzetmesi duygusudur. Rasulullah (S.A.S.): "Günah ruhunda gidip gelen seni rahatsız eden şeydir." diye buyurmuştur[10] Yani ruhta ızdırap uyandırıp tereddüt vererek gidip gelen, kalbi rahatlatmayan ve kalbe huzur vermeyen şey demektir.[11]
Vâbîse b. Mabedin rivayetine göre ise, Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ruhta gidip gelen ve kalpte tereddüt uyandıran şeyler." Bunun anlamı ise kalbe ızdırap veren ve huzur vermeyen şeydir, şeklindedir.
2- Dış alâmetlere gelince, Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Ve insanların muttali olmasından hoşlanmadığın şey demektir." İnsanlar arasında fazilet sahibi kimselerin görmelerinden hoşlanmamak, günahın alâmetlerindendir. Şu kadar var ki, bu hoşlanmayışın sebebinin dini olması şarttır. Sıradan bir hoşlanmayış olmamalıdır.
Yapılan bir işte insanların onu görmesinden hoşlanmayışla birlikte, ruhi bir huzursuzluk, kararsızlık ve kalbin mutmain olmayışı da eklenecek olursa bu, o işin günah olduğunu bilmenin -özellikle de şüpheli oluşu halinde- en açık mertebelerinden birisidir.
Rasulullah (S.A.S.)'in: "Müftüler sana fetva verse dahi" buyruğunun anlamına gelince; kalbe huzur vermeyen bir fetva, o işin günah olduğuna işarettir. İsterse müftüler o işin günah olmadığına dair fetva versinler. Çünkü onlar fetvalarını içyüzlerine göre değil, görünen zahiri durumlarına göre verirler. İnsan ise kendi iç durumunu başkasından daha iyi bilir.
Böyle bir hal ise Allah'ın, kalbini iman ile nurlandırdığı ve ruhu arı ve temiz olan kimseler için sözkonusudur.
Bu gibi kimseler için müftünün verdiği fetva mücerred bir zan yahut da Şer'i bir delil olmaksızın, bir hevâya meyil kabilinden kabul edilir. Nitekim Nevevi şöyle demektedir: Malının çoğunluğu haram olan bir kişiden sana bir hediye gelecek olup da senin içinde onun helâl oluşu hakkında bir te-reddüd bulunursa, müfti de o hediyeyi yemenin senin için helâl olduğuna dair fetva verse şüphesiz ki bu fetva

böyle bir şüpheyi izale etmez. Yine birisine bir kadın kendisini filân ile birlikte emzirdiğine dair haber verecek olsa, müftü de nisabın (süt emme sayısının) tamamlanmaması dolayısıyla onu nikahlamanın caiz olduğuna dair fetva verecek olsa, böyle bir fetva şüpheyi izâle edici değildir. Aksine böyle bir durumda vera'a riâyet gerekir. İnsanlar ona bu hususta fetva verecek olsalar bile.[12]
Şayet müftünün verdiği fetva Şer'i bir delile dayanıyor ise, kişinin kalbi mutmain olmasa dahi, o fetvaya bağlı kalması gerekir. Buna örnek de yolculuk ve hastalık halinde oruç açma ruhsatı, namaz kısaltma ve buna benzer kimi zaman kalbin rahat edemeyeceği bazı hususlar gösterilebilir. Peygamber (s.a) hacc için yapmış oldukları niyetlerini değiştirip umre yapmaları hususunda Ashabına emir verdiği halde, Ashabının bu işi rahat bir gönülle kabul etmedikleri, bazılarının bunu hoş görmedikleri sabit olmuştur. Aynı şekilde Hudeybiye'de umreye gidemedikleri için kurbanlarını kesip ihramdan çıkmalarını da emrettiği halde, kimileri bundan hoşlanmamıştı.
Özetle; hakkında Şer'i nassın vârid olduğu bir hususa -nefis ister hoşlansın, ister kalb bundan dolayı huzursuz olsun- bağlı kalmak icab eder.
Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Hayır, Rabb'ine andolsun ki onlar aralarında çıkan anaşmazlıklarda senin hükmüne başvurmadıkça, sonra da vermiş olduğun hükümden dolayı içlerinde herhangi bir sıkıntı bulmaksızın tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar."(en-Nisâ, 4/65) [13]
Ahlâkın Yeri:

Rasulullah (S.A.S.)'in-. "İyilik güzel ahlâktır" buyruğu şu anlamdadır: Güzel ahlâk iyiliklerin en büyüklerindendir. Nitekim Rasulullah (S.A.S.)'in: "Hacc Arefe (günü Arefe'de vakfe)dir[14] buyruğu da böyledir. Yani, kendisi olmaksızın haccın tamam olmayacağı haccın en büyük rüknü, Arafat'ta vakfedir, demektir.
Ahlâktan maksat ise, Kur'ân'ın yerine getirilmesini istediği bütün faziletlerdir. Çünkü Aişe (r.anhâ) annemiz şöyle demiştir: "Rasuluîlah (S.A.S.)'in ahlâkı Kur'ân-ı Kerim'di.[15]
Yani kişi Kur'ân'ın âdabı ile edeblenmeli, onun emirlerini yerine getirip yasaklarından uzak durmalıdır. Bundan dolayı Yüce Allah, Rasulünden şöylece övgüyle söz etmiştir: "Muhakkak sen çok büyük bir ahlâk üzeresin.'Vd-
Kalem, 68/4)
O bakımdan yüce bir ahlâka sahip olmak isteyen bir kimsenin, Rasulullah (s.a)'ın Rabb'ine karşı edebinin insanlara karşı davranışının nasıl olduğuna bakıp ona uyması gerekir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun, Rasulullah'ta sizin için uyulmaya değer güzel bir Örnek vardır. "(el-Alaâb, 33/21) [16]

Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Hadis, kalbin yerinin ve kanaatinin önemine işaret etmektedir.
2- Semâdan gelen Şeriat'a uymaya iten unsur insanın içinden gelir. Oysa insanlar tarafından konulmuş yasalar böyle değildir. Bu yasalara uymayı sağlayan etken dış bir etkendir.
3- Hadis-i şerifte kalbin önemine büyük bir işaret vardır. O düzeldiği, doğru yol üzere olduğu, dinin esas ve kaidelerini iyice bildiği takdirde, kalbin vereceği hükmün şüpheli hususlarda doğru olacağına, kalbin huzur bulduğu şeyin iyilik ve hayır olduğuna, hoşlanmadığı şeyin de günah ve kötülük olduğuna işaret vardır.
4- Hadis-i şerif, insanın şüpheli hususlarda ve benzerleri bazı konularda, herhangi bir işi yapmak istediği takdirde kalbine başvuracağına delildir. [17]

---

[1] Müslim Şerhi, V, 419. (Müslim, el-Birr 15. -Çeviren)
[2] Nevevi der ki: Bu, hasen bir hadis olup biz bunu iki hadis imamı Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ile Dârimi'nin Sünen'inde hasen bir isnad ile rivayet ettik. Hadis hasen bir hadistir bk. Mişkâtu'l-Mesâbih, 2774. (Dârimi, Buyul 2; Müsned, IV, 228. -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 285-286.
[3] el-Vafi fi Şerhi'l-Arbain 192
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 286.
[4] Llsdmi7-Arab.lv, 51.
[5] Müslüm Şerhi, V, 419
[6] Fethu'LMübin fi Şerhi'l-Erbain, 215
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 286-287.
[8] Lisdnu'i-Arab,XH,5
[9] Kurtubi, II, 20
[10] Müslim Şerhi, V, 419'de: Yani kalbinde tereddüd uyandırıp huzur vermeyen, kalbin rahatlıkla kabul etmediği, günah olacağından dolayı kalpte şüphe ve korku uyandıran şey demektir; denilmektedir.
[11] el-Vâfi fi Şerhi'l-Erbain, 193
[12] el-Vâfi fi Şerhi'l-Erbain, 195
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 287-289.
[14] Bk. Sahihu'l-Câmi, 3167; el-İrvâ, 1064.
[15] Bk. Sahihu'l-Câmi, 4687.
[16] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 289.
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-CÎZYE

CİZYE BÖLÜMÜ

Bâb: Kadınların Emânı

285- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra'dan şunu nakletti:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nü (sav) (görmeye) gitmiştim. Kızı Fâtıma kendisini perdelemiş yıkanıyorken buldum. Selam verdim. Kendisi "Bu (gelen) kimdir?" dedi.
"Ben, Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib" dedim.
"Hoş geldin ey Ümmü Hâni" dedi. Yıkandıktan sonra namaza durup tek parça kumaşa sarılmış hâlde sekiz rekat namaz kıldı.
Namazı bitirdiğinde "Ey Allah'ın Resulü! Annemin oğlu Ali, korumam altına aldığım falan adamı iddia etti" dedim.
Allah Resulü (sav) "Ey Ümmü Hâni! Senin koruma altına aldığını Biz de koruma altına aldık" buyurdu.
Bu (kıldığı namaz) kuşluk vaktinde idi. [1]

Şerh

Ey Allah Resulü! Annemin oğlu Ali, korumam altına aldığım falan adamı iddia etti" ifadesinde geçen koruma altına alma, emân vermedir.

Hüküm

Îbnu'l-Münzir derfki: İlim ehli, kadının da emân verebileceği konusunda fikir birliği etmiştir. Buna, Mâlik'in öğrencisi el-Mâcişûn dışında itiraz eden yoktur. O, bunun devlet başkanının iznine bağlamış, izin vermesi hâlinde geçerli, aksi hâlde geçersiz olacağını söylemiştir.

Ders

Kadının ilk İslam toplumundaki yeri ve konumu noktasında bu çok önemli bir bilgidir. Çünkü yerli veya yabancı birine emân vermek, yasal açıdan bağlayıcı ve kritik bir uygulamadır. Böylesine önemli bir uygulamada kadınların erkeklerle denk tutulmaları, îslam toplumunda kadının yeri açısından çok önemlidir. Nitekim Allah Resulü (sav) de bu hadisinde, Ümmü Hâni'nin emânını geçerli sayarak gereğini yapılmasını emretmiştir.

---

[1] Bkz. 38 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HASEDLE İLGİLİ BÖLÜM
Umumî Açıklama:
TARİFİ:
MAHİYETİ
HASEDİN ZARARLARI:
HASEDİN ÇARESİ:
MEŞRU HASED:

HASEDLE İLGİLİ BÖLÜM

Umumî Açıklama:

Hased ile gıbta birbirine benzeyen zıd hasletlerdir. Tıpkı tevazu ile tezellül, vekar ile tekebbür, israf ile cömertlik, iktisad ile cimrilik gibi. Bunlar zahirde bir benzerlik taşısalar da hakikatte zıttırlar, biri memduh, diğeri mezmumdur.[1]

TARİFİ:

Hased, Râğıb'ın açıklamasına göre nimet verilmiş olan kimseden o nimetin zevalini istemek, yani nimetin yok olarak o kimsenin mahrum kalmasını temenni etmektir. Bazı âlimler "kişinin bu nimete, kendisinin sahib olmasını temenni etmesidir" diye tarif etmiştir. Gerçek o ki, hased her iki mânaya da şâmildir.[2]

MAHİYETİ

Hasedin sebebi, insan fıtratından gelir. Normalde, insanoğlu, kendi hemcinslerine karşı üstün olmak arzusu ile mecbul yaratılmıştır. Bu his gereklidir ve belki de birçok beşerî terakkinin zenbereğidir. İnsanın bu fıtrî meyli bir kusur değil bilakis bir imtiyazdır. Ancak bunun akıl ve irade ile hadd-i vasatta tutulması gerekmektedir. Hadd-i vasattaki üstünlük sevgisi ise "gıbta"dır. Bu, başkasında olan nimetin kendinde de olmasını temenni etmektir. Gıbtada, başkasının o nimetten mahrumiyetini temenni yoktur. Halbuki hased, kendisinde olmayan nimeti başkasında görünce, onun bu nimetten mahrum kalarak kendi seviyesine düşmesini istemektir.
Görüldüğü üzere, karşı tarafın mahrumiyeti ile kendisinin yükselmesi veya en azından eşitlenmesini istemek (hased) ile, ondaki nimete sahip olarak ona yetişmeyi veya onu geçmeyi temenni etmek arasında büyük fark mevcuttur. Gıbta mü'minin, hased münafığın vasfıdır.
Elmalılı merhum, hased mevzuunda şu kıymetli açıklamayı yapar: "Hasedde asl olan mâna, bir nimetin, bir faziletin, bir kemalin, sahibinden zevalini (yok olmasını) arzu etmek, kendisine geçmesini gerek istesin, gerek istemesin başkasında bulunmasını mutlaka çekememektir. Öyle ki, "onunki onda dursun da sana da verelim" deseler memnun olmaz, keşke onunki mutlaka gitse de kendisine hiçbir şey verilmese bile hoşlanır. Bahusus hased olunan nimet, hasid tarafından gasbolunmak kabil olmayan fezail-i zâtiyye ve kemâlât-ı nefsiyye kabilinden olursa hasid o zaman bütün bütün fazilet düşmanı kesilir ve onu kendine tahvil edemediğinden dolayı mahsudunu (çekemediği kimseyi) bi- gayr-ı hakkın (haksız olarak) mutlak imha etmekle müteselli olmak ister el-iyazu billah.
Hülâsa, hasid, kendinin onmasını değil, diğerinin onmamasını ister... Şer olan hasedin asıl mânası, bakşasında bir nimet görmekten müteezzi (rahatsız) olup onun zevalini istemektir ki bizim çekememezlik tâbir ettiğimiz, bir takımlarının zannettiği ve hayli şâyi olduğu vechile kıskançlık demek değildir. Kıskançlık bazan hased demek dahi olursa da daha ziyade Arapça'da gayret tâbir olunandır... Mesela erkeğin karısını başkasından kıskanması, kezalik karının kocasını başkasından kıskanması hased değil, "gayret" ve "hamiyet"tir, bu memduhtur.[3]

HASEDİN ZARARLARI:

Bu mezmum ahlâk önce haside zarar verir. Başkasında gördüğü her nimet onu rahatsız eder. Ancak asıl büyük zarar, hasedcinin böyle bir hissi içinde taşımakla yetinmeyip, arzusunu gerçekleştirmek üzere, onun gereği olan hile, söz ve fiillere yer vererek faaliyete geçmesiyle hasıl olur. Bilindiği gibi Felâk sûresinde "hasedcinin hased ettiği zamanki şerrinden Allah'a sığınmak" emredilmiştir. Yani hasedci kimse, içinde geçen hased ve çekememezlik duygularının muktezasını gerçekleştirmek için harekete geçtiği takdirde son derece zararlı olabilmektedir. Zîra böyle habis nefislerin göze almayacağı kötülük, başvuramayacağı hile ve habâset yoktur. Mezkur sûre, hased duygusunun, kişinin içinde kaldıkça sâhibinden başka kimseye zarar vermeyeceğini de dolaylı olarak ifade etmektedir.[4]

HASEDİN ÇARESİ:

Bir mü'mine yakışan, hased hissi içinde doğduğu zaman, bundan nefret edip defetmeye çalışmaktır, tıpkı haram şeyleri yapmak hissi içinden geçince yaptığı gibi. Bu duyguyu tedavi hususunda Bediüzzaman merhum şu tavsiyede bulunur: "Hasid adam hased ettiği şeylerin âkibetini düşünsün. Tâ anlasın ki, rakibinde olan dünyevî hüsün ve kuvvet ve mertebe ve servet, fânidir, muvakkattır. Faidesiz az, zahmeti çoktur. Eğer, uhrevî meziyetler ise, zâten onlarda hased olmaz. Eğer onlarda dahi hased yapsa, ya kenisi riyâkârdır; ahiret malını dünyada mahvetmek ister. Veyahud mahsudu (hased ettiği kimseyi) riyâkâr zanneder, haksızlık eder, zulmeder.
Hem ona gelen musibetlerden memnun ve nimetlerden mahzun olup kader ve rahmet-i İlâhiye'ye, onun hakkında ettiği iyiliklerden küsüyor, âdeta kaderi tenkid ve rahmete itiraz ediyor. Kaderi tenkid eden başını örse vurur kırar. Rahmete itiraz eden rahmetten mahrum kalır."[5]

MEŞRU HASED:

Son olarak bir noktaya daha parmak basmak isteriz. İslâm uleması, bazı kimselere karşı hasedin meşru olabileceğini söylemiştir. Onlar kâfirlerle, mazhar oldukları nimetleri, Allah'a isyan ve birkısım günah işlerde harcayan fasıklardır. Bunların ellerindeki nimetten mahrum kalmalarını temenni etmek günah değildir.[6]

?1? ?? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ?????? #: ? ?????? ??? ?? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????????????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????????? ?? ???????[. ????? ??????? .

1. (1662)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu iki kişi dışında hiç kimseye gıbta etmek caiz değildir: Biri, Allah'ın kendisine verdiği hikmetle hükmeden ve bunu başkasına da öğreten hikmet sahibi kimse. Diğeri de Allah'ın kendisine verdiği malı hak

yolda sarfeden zengin kimse." [Buhârî, İlm 15, Zekât 5, Ahkâm 3, İ'tisam 13; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirin 268, (816).][7]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste gıbta diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı haseddir. Ancak, Umumî Açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, hased kelimesi zihnimizde öncelikle mezmum olan mânaları uyandırdığı için, tercümede o kelimeyi kullanmamayı uygun bulduk. Zaten hased, Arapça'da mecazi olarak gıbta mânasında da kullanılmaktadır. Öyle ise, sadedinde olduğumuz hadiste, hased, "gıbta" mânasını taşımakta ve: "İki kişiye Allah'ın verdiği nimetin kendinize de verilmesini temenni etmeniz caizdir.." diye anlaşılması gerekmektedir. Maamafih müteakip hadiste, hased kelimesinin kullanılmasıyla ilgili bir başka te'vil kaydedeceğiz.
Meşru kılınan bu temenni, başkasındaki nimetin zevalini temenni etmemek şartıyla kayıtlıdır. Bu hususta gösterilecek hırsa, Arapça'da münafese denir, dilimizde yarışmak diyebiliriz. Münâfese, ibâdet hususunda memduhtur, zîra âyette: ????? ?????? ??????????????? ???????????????? "İyi şeyler için yarışanlar, bunun için yarışsınlar" (Mutaffifîn 26) buyurulmuştur. Ma'siyette yarış mezmumdur. Caiz olan amellerde yarış mübahtır. Bu noktadan hadisi şöyle kayıtlamak uygun görülmüştür: "Bu iki hususta yapılacak gıbtadan daha efdal, daha büyük gıbta yoktur."
2- Mezkur iki nimetten biri hikmet, diğeri maldır. Ancak her ikisi de Allah yolunda sarfediliyorsa memduhdur, gıbtaya değmektedir. Nefis ve şer hesabına kullanılacak malın da, ilmin de kişiye getireceği ziyade bir sorumluluk olduğu için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bunun temennisini tavsiye etmiyor.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, cevazı sadece iki nimetle sınırlamasına gelince: Allah için îfa edilen taatler, ya bedenîdir, ya malîdir, yahut bunlardan birinin yerine geçecek bir şeydir. Hadiste, bedenî olan hikmet, hikmetle hüküm ve hikmetin öğretilmesi ile işaret edilmiştir. İbnu Ömer'den kaydedeceğimiz müteakip hadiste, bu husus biraz farklı kelimelerle ifade edilmiştir: "...Allah bir kimseye Kur'an vermiştir, o da onu gece ve gündüz ikâme eder." Ulemâ "ikame"yi "namazın içinde ve dışında okumak, onunla amel etmek, onu öğretmek, muktezasıyla hüküm ve fetva vermek.." şeklinde anlar ve sadedinde olduğumuz vechi ile bu vechi arasında fark görmez.
Hadisin başka vecihleri de var.
4- Hadisin başka sahabeler tarafından rivayet edilen vecihlerinde farklı ziyadeler var. Bunlara göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sözünü işiten bir adam: "Keşke bana da falancaya verilen kadar mal verilmiş olsaydı da ben de onun gibi hayır ameller işleseydim" temennisinde bulunur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu temenniye : "Hak yolda amel edenlerle, hak yolda amel etmeyi temenni edenlerin sevapta eşit olacaklarını" belirterek cevap verir:
?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ????????? ??????? ???? ????? ??? ???? ?????????? ?????? ??? ???????? ????? ???? ???? ???????????
"Allah bir kimseye ilim verir ve fakat mal vermezse, bu kimse sıdk ile "Benim malım olsaydı falanca gibi hayırda harcardım" diye temenni etse, her ikisi sevapta eşit olur." Keza bir başka hadiste de: ??????????? ?????????? ???????????? ??????????
"Şükreden yiyen, sevapca, sabreden oruçlu gibidir" buyurmuştur.[8]

?2? ??? ??? ??? ????? ?????? ???????? ???:]???????? ????? ?????? # ???????: ? ?????? ??? ???? ??????????: ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???????
???? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????????? ????? ????????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1663)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "İki kişiye karşı hased caizdir: Birincisi o kimsedir ki, Allah kendisine Kur'ân-ı Kerim'i nasib etmiştir, o da onu, gece ve gündüz boyu ikame eder. İkincisi de o kimsedir ki, Allah Teâla ona mal vermiştir de o da gece ve gündüz (hak yolda) infak eder." [Buhârî, Fedâilu'l-Kur'ân 20, Tevhid 45; Müslim, Müsâfirin 266 (815); Tirmizî, Birr 24, (1937).][9]

AÇIKLAMA:

1- Hased ve gıbta kelimelerinin kullanılışları ve aralarındaki farkla ilgili açıklama daha önce geçtiği için burada o hususlara temas etmeyeceğiz. Ancak, burada hased kelimesinin kullanılmış olmasıyla ilgili İbnu Hacer'in serdettiği bir te'vili kaydetmek isteriz. Der ki: "...Yahud da hased kelimesi, iki hasletin tahsiline teşvik hususunda mübâlağa için kullanılmıştır. Sanki şöyle denmektedir: Bu iki haslet, sadece mezmun bir yolla tahsil edilebilecek olsa bile, onlardaki fazilet sebebiyle, onların bu mezmum yoldan tahsili sevablı ise bunların meşru ve memduh yoldan tahsilleri ne kadar sevablı olur! Bu teşvik şu âyetin üslûbuna uygunluk arzetmektedir: ????????????? ???????????? "Hayırlı işlerde birbirinizle yarışın..." (Bakara 148). Zîra, "yarış"ın hakikati , arzu edilen şeyde başkasının önüne geçmektir."
2- Kur'an'ın ikamesi, önceki hadisin açıklanmasında geçtiği üzere, Kur'ân'la -hem okuyarak, hem de onun emirlerini yerine getirerek- ameldir.[10]

?3? ??? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ?????? #: ????????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ????? ??????? ???????? ????????? ??? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (1664)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hasedden kaçının. Çünkü o, ateşin odunu -râvi dedi ki: Veya kuru otu- yiyip tükettiği gibi, bütün hayırları yer tüketir." [Ebu Dâvud, Edeb 52, (4903).] [11]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Mâce'de Enes (radıyallâhu anh)'ten rivayet edilen bir hadis şöyledir: "Hased hasenatı yer tüketir, tıpkı ateşin odunu yiyip tükettiği gibi. Sadaka da hataları söndürür, tıpkı suyun ateşi söndürmesi gibi."
2- Hasedden kaçınmak, başkasının malı mevkii vs. dünyevî bir şeyinde çekememezliğe düşmemek demektir. Uhrevî umurda gıbta caiz ise de dünyevî umurda hased câiz değildir. Çünkü, hased, hasidi mahsud hakkında gıybete ve yıkıcı gayretlere sevkederek zulme ve haksızlığa atar. Gıybet, zulüm ve haksızlık ise bunları yapanın hasenatının yok olmasına müncer olur. Bütün bu durumlar mahsudun nimetçe, sevabça artmasına, hasidin de hüsran ve zararlarda batmasına sebep olur. Böylelerinin durumu âyet-i kerimede: ?????? ?????????? ????Œ?????? "Dünyayı da âhireti de kaybeder" (Hacc 11) diye ifade edilmiştir.[12]

?4? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ???? #: ????? ????????? ????? ?'???? ??????????: ???????? ??????????????? ?????? ???????????)?1(? ???? ????? ? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ????????? ????????? ??????? ???????? ? ??????????? ????????? ?????? ??????????? ??? ?????????? ?????? ??????????? ?? ??????????? ???? ??? ??????????? ????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

4. (1665)- Hz. Zübeyr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size ümem-i kadime hastalığı sirayet etti: Bu, hased ve buğzdur. Bu kazıyıcıdır. Bilesiniz; kazıyıcı derken saçı kazır demiyorum. O dini kazıyıcıdır. Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Birbirinizi sevmeye yardımcı olacak şeyi haber vereyim mi: Aranızda selâmı yaygınlaştırın." [Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme 57, (2512).][13]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) önceki ümmetlerin yıkılmasına sebep _____)?1(???????: ?????? ???? ?? ????? ?? ????: ?? ???? ??????? ????? ??? ?????? ????? ?????.
olan içtimâî bir marazı dâu'l-ümem diye isimlendiriyor. Bu hastalık hased ve buğzdur. Bazı şârihler bunu, eski milletlerin âdeti diye anlarlar.
2- İmandan murad hem Allah'a inanmak, hem de peygamberlerin getirdiklerine inanmakdır. Cennette götürecek hakikî iman budur. Değilse sırf Allah inancı veya Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in getirdiğinin bazısına inanıp bazısını reddetmek veya şüpheyle karşılamak, kişiyi kurtuluşa götürmez.
3- Selâm, karşılıklı muhabbetin mühim âmillerinden biridir. Zîra selâmlaşmalar kalplerdeki kırgınlıkları bertaraf ettiği gibi muhabbeti de uyandırmaktadır.Selâmla ilgili geniş açıklama 3376-3390 numaralı hadislerde gelecek. [14]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/321.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/321.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/321-322.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/322.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/322-323.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/323.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/323.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/323-324.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/325.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/325.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/325.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/326.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/326.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/326-327.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28- ATLAR KİTABI (Bölümleri)
1- AT SEVGİSİ
2- HANGİ CİNS AT İYİDİR?
3- ATLARIN AYAKLARINDAKİ BEYAZLIK
4- ATLARDA UĞURSUZLUK OLUR MU?
5- ATIN ALNINDAKİ PERÇEMİ
6- KİŞİ ATIYLA MEŞGUL OLABİLİR
7- ATLAR DA DUA EDER Mİ?
8- ATLARLA EŞEKLERİ ÇİFTLEŞTİRMEMEK
9- ATIN YEMİ VE PİSLİĞİ DE SEVAP KAZANDIRIR MI?
10- AT YARIŞI YAPILABİLİR Mİ?
11- YARIŞ İÇİN AT HAZIRLANIR MI?
12- YARIŞ YAPILAN ŞEYLER NELERDİR?
13- AT YARIŞINDA HİLE YAPMAK OLUR MU?
14- AT YARIŞINDA YEDEK AT KULLANMAK
15- ATLARA İKİ HİSSE Mİ AYRILIR?

28- ATLAR KİTABI (Bölümleri)

3505- Seleme b. Nüfeyl el Kindî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyordum. Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlar atlarını salıverdiler, silahlarını da bıraktılar ve şöyle diyorlar: "Cihad yok, harb ağırlıklarını bıraktı" deyince Rasûlullah (s.a.v) yüzünü o kimseye çevirdi ve şöyle buyurdu: **"Yalan söylüyorlar asıl savaş şimdi başladı. Ümmetim içinden öyle bir cemaat olacak ki hak yolunda savaşacaklar. Allah ta bir kısım insanların kalplerini onlara meylettirecek ve onlar yüzünden diğerlerine rızık verecektir. Kıyamet kopup Allah'ın vadi yerine gelinceye kadar bu böylece devam edip gidecektir. Kıyamete kadar atların alınlarında hayır vardır. Rabbim bana vahyederek bildirdi ki çok geçmeden ruhum kabzolunacak. Sizler benim yoluma uyacaksınız, bir kısmınız da bir kısmınızın boynunu vuracak, mü'minlerin esas yurdu da Şam olacaktır."** (Dârimi, Mukaddime: 3)

3506- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Savaşa giden atların alınlarında daima hayır vardır ve bu kıyamete kadar da böylece devam edecektir. At üç türlüdür. Sahibine mükafat kazandıran at, sahibi için günahlara örtü olan at, sahibi için günah ve yük olan at. Sahibi için mükafat kazandıran at. Sahibi Allah yolunda savaşmak için hazırlar ve o yolda kullanır. O atın karnına giren her şey için sahibine mükafat yazılır, atın otladığı yer ne kadar geniş olsa da sevap yazılmaya devam eder."** (İbn Mâce, Cihad: 14; Tirmizî, Cihad: 10)

3507- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"At bir kimseye ecir sevap kazandırır, bir kimse için örtüdür, bir kimse için ise günah kazandırır. Kendisi için ecir kazandıran at sahibine gelince o kimse atını Allah yolunda cihad için hazırlar, onu otlaması için bir otlağa ve bahçeye bağlar, o bahçede ve otlakta atın yularına dokunan her bir şey için sahibine sevap yazılır. At yuları koparıp oraya buraya koşsa da o atın ayak izleri bile o kimse için şereftir veya iki şereftir.** (Harisin rivâyetinde) **o atın dışkısı dahi o kimseye sevap olarak yazılır, o kaçan at bir nehre uğramış olsa oradan bir su içse sahibi o hayvanı sulamayı düşünmemiş olsa bile bunlar sahibine mükafat olarak yazılır. İşte bu at, sahibi için ecir ve sevap kazandırır. İkinci adam ise başkalarına muhtaç olmamak için at besler, atın boynu sırtındaki kazandıklarından Allah'ın hakkını unutmaz işte bu at da sahibi için günahlara ve başkasına muhtaç olmamaya bir setir** (örtü) **dür." Üçüncü kimse de övünme vesilesi olsun diye, gösteriş için ve Müslümanlara zarar vermek için at besler ki bu at da sahibine günah kazandırır.** Rasûlullah (s.a.v)'e merkepler hakkında soruldu. Rasûlullah (s.a.v) o konuda bana hiçbir ayet inmedi fakat kapsamlı olan (Zilzal sûresi 7. 8. ayetleri) indi: **"Artık kim zerre kadar iyilik yapmışsa karşılığını görecek ve kim de zerre kadar kötülük yapmışsa o da onun karşılığını görecektir."** (Tirmizî, Cihad: 10)

1- AT SEVGİSİ

3508- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e kadınlardan sonra attan daha sevgili bir şey yoktur. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2- HANGİ CİNS AT İYİDİR?

3509- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Ebu Vehb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Çocuklarınıza Peygamber isimlerini koyunuz. Allah'a en güzel isim Abdullah ve Abdurrahmandır. Savaş için at besleyiniz, atın alnını ve bacaklarını okşayınız, savaş için o atları donatınız, cahiliyye döneminde olduğu gibi kan dökmek için kullanmayınız. Doru renkte, alnı ve topukları beyaz olan atlarla yağız ve alnı ve topukları beyaz atları yetiştirip çoğaltınız."** (Ebû Davud, Cihad: 44; Müsned: 18258)

3- ATLARIN AYAKLARINDAKİ BEYAZLIK

3510- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) atlardaki çapraz sekiyi yani ayaklarındaki beyazlığın çapraz vâri olmasını sevmezdi. (Ebû Davud, Cihad: 45; İbn Mâce, Cihad: 14)

3511- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) atlardaki çapraz beyazlığı sevmezdi. Ebu Abdurrahman diyor ki: Atlardaki "Şikal" üç topuğu hariç birinin veya biri hariç üçünün beyaz olmasıdır. "Şikal" ayaklarda olur ellerde (ön ayaklarda) olmaz. (Ebû Davud, Cihad: 45; İbn Mâce, Cihad: 14)

4- ATLARDA UĞURSUZLUK OLUR MU?

3512- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Uğursuzluk inancı cahiliyye döneminde kadında, atta ve evde olur zannedilirdi."** (Tirmizî, Edeb: 58; Müslim, Selâm: 34)

3513- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cahiliyye döneminde insanlar at, kadın ve evde uğursuzluk olduğunu kabul ederlerdi."** (Tirmizî, Edeb: 58; Müslim, Selâm: 34)

3514- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer bir şeyde uğursuzluk kabul edilseydi** (fakat böyle bir şey yoktur) **bu ev, at ve kadın da olurdu ki bu cahiliyye devri insanın düşüncesidir."** (Müsned: 14047)

3515- Enes b. Malik (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bereketler atların alınlarındadır."** (Müslim, Imara: 26; Buhârî, Cihad: 43)

5- ATIN ALNINDAKİ PERÇEMİ

3516- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) atın alnındaki perçemi elleriyle büküyor ve şöyle diyordu: **"Atın alnındaki perçeminde kıyamete kadar hayır düğümlüdür, bu da sevap veya ganimet elde etmektir."** (Tirmizî, Cihad: 19; İbn Mâce, Cihad: 14)

3517- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Atların alnındaki perçemler de kıyamete kadar hayır düğümlenmiştir."** (Tirmizî, Cihad: 19; İbn Mâce, Cihad: 14)

3518- Urve el Barikî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Atların alınlarındaki perçemde kıyamete kadar hayır düğümlüdür."** (Tirmizî, Cihad: 19; İbn Mâce, Cihad: 14)

3519- Urve b. ebil Ca'd (r.a) Peygamber (s.a.v)'den şöyle işitmiştir: **"Atların alınlarındaki perçemlerinde kıyamete kadar hayır düğümlüdür o hayırlar ya sevap veya ganimet elde etmektir."** (Tirmizî, Cihad: 19; İbn Mâce, Cihad: 14)

3520- Urve (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den işitmiştir: **"Atların alınlarındaki perçemlerinde kıyamete kadar hayır düğümlenmiştir. O hayır ya sevap veya ganimet elde etmektir."** (Tirmizî, Cihad: 19; İbn Mâce, Cihad: 14)

3521- Urve b. ebil Ca'd (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Atların alınlarında kıyamete kadar hayır düğümlenmiştir. O hayır ya sevap veya ganimet elde etmektir."** (Tirmizî, Cihad: 19; İbn Mâce, Cihad: 14)

6- KİŞİ ATIYLA MEŞGUL OLABİLİR

3522- Halid b. Yezid el Cühenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ukbe b. Âmir bana uğrar ve Ey Halid! Haydi gel de ok atalım derdi. Bir gün ben biraz gecikince Ukbe b. Âmir: "Ey Halid gel de sana Rasûlullah (s.a.v)'in söylediklerini haber vereyim dedi. Yanına vardım dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah tek bir ok sebebiyle üç kişiyi Cennet'e koyar. Oku yapan kimse ki yaparken iyi niyetli olup hayır gözetir. İkinci oku atan kimsedir. Üçüncü ise okun ucunu sivriltip ok atana yardım edendir. Ok atınız. Savaş binitlerine bininiz. Ok ve diğer atıcılık işleri binitlere binmekten bence daha sevimlidir. Üç şeyle meşgul olmak boş ve batıl işlerle meşgul olmak demek değildir. Kişinin atıyla meşgul olması; savaş atlarıyla meşgul olması ve hanımıyla oynaşması. Kim ok atmasını öğrendikten sonra ondan yüz çevirir ve terk ederse** -ki atmayı bilmek bir nimettir- **ona karşı nankörlük etmiş olur."** (Tirmizî, Cihad: 11; Ebû Davud, Cihad: 24)

7- ATLAR DA DUA EDER Mİ?

3523- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir Arap atı yoktur ki her seher vakti onlara iki defa şu şekilde dua etmesine izin verilir." "Allah'ım beni Ademoğullarından filan kimsenin emrine emanet kıldın ona verdin. Allah'ım beni bu kimsenin ehlinin ve malının en sevimlisi kıl."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

8- ATLARLA EŞEKLERİ ÇİFTLEŞTİRMEMEK

3524- Ali b. ebu Talib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir katır hediye edilmişti. Rasûlullah (s.a.v)'de ona bindi. Ali'de: "Eğer bizde atla eşeği çiftleştirseydik bizim de böyle katırlarımız olurdu" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu işi bilmeyenler yapar."** (Ebû Davud, Cihad: 59; Müsned: 1288)

3525- Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'ın yanındaydım. Bir adam bazı sorularının yanı sıra: "Rasûlullah (s.a.v) öğle ve ikindin namazlarında kıraatı sesli mi okurdu?" diye sordu. İbn Abbas: "Hayır gizli olarak okurdu ve bu soru öncekinden daha kötü bir sorudur" dedi ve şöyle devam etti: "Rasûlullah (s.a.v) Allah'ın emrettiğini emreden ve vahyi tebliğ eden bir kuldur, vallahi şu üç şey müstesna Allah Rasûlünün bize has kıldığı bir şey yoktur: **"1. Bize abdesti tam olarak almamızı 2. Sadaka yemememizi 3. Ve atla eşeği çiftleştirmememizi emretmiştir."** (Ebû Davud, Cihad: 59; Tirmizî, Cihad: 23)

9- ATIN YEMİ VE PİSLİĞİ DE SEVAP KAZANDIRIR MI?

3526- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim, Allah yolunda kullanmak üzere inanarak ve Allah'ın vaadini de tasdik ederek at bağlayıp beslerse, o atın yediği, içtiği, idrarı ve dışkısı o kimsenin sevap hanesinde sevap olarak gözükür."** (İbn Mâce, Cihad: 14; Tirmizî, Fedailü'l Cihad: 10)

10- AT YARIŞI YAPILABİLİR Mİ?

3527- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) iki at arasında yarış yaptırmıştı ki bu atlar bakımsızdı. Yarışa Seniyye'den başlandı Beni Züreyk mescidinde bitti. (Tirmizî, Cihad: 22; Ebû Davud, Cihad: 67)

11- YARIŞ İÇİN AT HAZIRLANIR MI?

3528- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bakımlı atlarla yarış düzenlemişti, bu yarış Hafya'dan başlamış ve Seniyetül Veda tepesine kadar sürmüştü. Yarış için hazırlanmamış atlarla da Seniyyetül Veda ile Mescid-i Beni Züreyk arasında yapmıştı. Abdullah ta yarışa katılanlar arasındaydı. (Tirmizî, Cihad: 22; Ebû Davud, Cihad: 67)

12- YARIŞ YAPILAN ŞEYLER NELERDİR?

3529- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yarış ancak üç şeyle yapılır 1. Ok atmak 2. At ve 3. Deve yarışları."** (Tirmizî, Cihad: 22; İbn Mâce, Cihad: 44)

3530- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Yarış ancak ok atmada, atta ve devede olabilir"** (Tirmizî, Cihad: 22; İbn Mâce, Cihad: 44)

3531- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Müsabaka yani yarış yapmak at ve devede olabilir."** (Tirmizî, Cihad: 22; İbn Mâce, Cihad: 44)

3532- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in Adba isimli bir devesi vardı. Yarışmalarda onu kimse geçemezdi. Bir bedevi genç bir deve getirdi ve bu deve, yarışta Rasûlullah (s.a.v)'in bu devesini geçmişti. Bu Müslümanlara ağır geldi. Rasûlullah (s.a.v) onların yüzündeki üzüntüyü görünce onlar şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Yarışmada Adba'yı geçtiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ın kanunudur, dünyada yükselen hiçbirşey yoktur ki Allah onu aşağı indirmesin."** (Ebû Davud, Edeb: 9; Buhârî, Cihad ve Siyer: 59)

3533- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yarış sadece at ve devede olabilir."** (Tirmizî, Cihad: 22; İbn Mâce, Cihad: 44)

13- AT YARIŞINDA HİLE YAPMAK OLUR MU?

3534- Imran b. Husayn'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"At yarışında atları geri bırakmak için ürkütmek, yedek at**

kullanıp atı değiştirmek, karşılıklı kişilerin birbirlerinden mihirsiz kız alıp kız vermeleri ve mihri bu evlenmeyi saymaları İslâmda yoktur. Kim bir malı gasb ederse bizden değildir." (Tirmizî, Nikah: 30; Ebû Davud, Cihad: 70)

14- AT YARIŞINDA YEDEK AT KULLANMAK

3535- Imran b. Husayn'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"At yarışında atları geri bırakmak için ürkütmek, yedek at kullanmak ve mihir alıp vermeksizin karşılıklı kimselerin birbirlerinden kız alıp vermeleri şeklindeki nikah İslâm'da yoktur."** (Tirmizî, Nikah: 30; Ebû Davud, Cihad: 70)

3536- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a.v) bir bedevi ile yarışma yaptı ve bedevi onu geçmişti. Rasûlullah (s.a.v)'in ashabı buna üzüldüler. Bu durum Rasûlullah (s.a.v)'e hatırlatılınca:**"Dünyada kendini yükselten hiçbir şey yoktur ki Allah onu indirmiş olmasın"** buyurdular. (Ebû Davud, Edeb: 9; Buhârî, Cihad ve Siyer: 59)

15- ATLARA İKİ HİSSE Mİ AYRILIR?

3537- Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr (r.a) dedesinden aktararak şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v), Hayber'in fethedildiği yıl Zübeyr b. Avvam'a dört hisse ayırmıştı. Bir hisse Zübeyr'e bir hisse Zübeyr'in annesi Safiyye binti Abdulmüttalib'e iki hissede atına ayırmıştı.(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28. SÜNNETE BAĞLILIK VE BİD'ATLERDEN UZAKLAŞMAK
Bu Hadisin Önemi:
Vaaz (Öğüt Vermek) Davetçinin Görevlerindendir.:
1- Vaazın tarifi:
2- Meşruiyyeti:
3- Başarılı Bir Vaazın Nitelikleri:
4- Etkileyici bir vaizde aranan nitelikler:
"Veda Edicinin Öğüdü":
Bu Ümmetin Selefinin Fazileti:
Allah'tan Korkmayı (Takvayı) Tavsiye Etmek:
Yöneticilere İtaat:
1- Yöneticilere İtaat, Ma'ruf Olmak Şartına Bağlıdır.
2- Yöneticiler Kureyş'tendir:
Sünnet'e Bağlılık:
1- Ayrılığın Ve İhtilâfın Meydana Gelmesi:
2- Ayrılık Ve Tefrikadan Koruyan:
3- Bid'atlerden Sakındırma:
Hadis-i Şeriften Anlaşılan Bazı Hükümler:

28. SÜNNETE BAĞLILIK VE BİD'ATLERDEN UZAKLAŞMAK

Ebu Necih el-Irbâd b. Sâriye (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a) bize öyle bir vaazda bulundu ki, ondan dolayı kalpler titredi, gözler yaş akıttı. Ey Allah'ın Rasulü, dedik bu veda edecek bir kişinin öğüdüne benziyor. Haydi bize vasiyette bulun. Şöyle buyurdu: "Ben size Aziz ve Celil olan Allah'ın :akvâsı ile (hareket etmenizi), başınıza Habeşli bir köle emir olarak tayin 2dilecek olsa dahi dinleyip itaat etminizi tavsiye ediyorum. Çünkü şüphesiz aranızdan (uzun bir ömür) yaşayacak olanlar pek çok ayrılıklar görecektir. Ben size benim Sünnetime ve hidâyet bulmuş Râşid Halifelerin sünnetine sarılmanızı tavsiye ediyorum. Ona sımsıkı sarılın, azı dişlerinizle ona yapışın. Sonradan uydurma işlerden de çokça sakının. Çünkü sonradan uydurma her bir iş bir bid'attir, her bir bid'at de bir sapıklıktır.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadis-i şerif oldukça özlü ve kapsamlı bir Peygamberi vasiyeti kapsamaktadır. Bu hadiste Rasulullah (S.A.S.) bize Allah'tan korkmayı (takvayı) yöneticilere itaati, Sünnet-i Seniyyeye sarılıp bidatlerden sakınmayı tavsiye etmektedir. Bunlar son derece önemli hususlardır. Ümmet bu hususlara sımsıkı sarılacak olursa, dünyada da âhirette de mutluluğa kavuşur. [2]

Vaaz (Öğüt Vermek) Davetçinin Görevlerindendir.:

Allah yoluna davet edenin yerine getirmesi gereken görevler pek çoktur. Bunlardan birisi de vaaz etmek (öğüt vermek)tir. Vaazın umulan meyvelerini verebilmesi için bu görev ile ilgili bazı hususları sıralayalım: [3]

1- Vaazın tarifi:

-Vaaz nasihat etmek, öğüt vermek, akıbetleri hatırlatmak demektir. İbn Side der ki: Vaaz insana kalbini yumuşatacak şekilde mükâfat ve cezalardan söz edip hatırlatmalarda bulunmaktır. [4]

2- Meşruiyyeti:

Hadis-i şerifte Peygamber (s.a)'in bu işi yaptığından dolayı vaazın meş-ruiyyetine delil vardır. Yüce Alİah da şöyle buyurmaktadır: "İşte bunlar, Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir. Artık onlardan yüz çevir, onlara
n-Nisâ, 4/63) öğüt ver ve kendileri hakkında onlara etkileyici sözler söyle.'Ver, Yüce Allah, Rasulullah (s.a)'a, içinde bulundukları sapıklıktan ayılıp kendilerine gelirler ümidiyle münafıklara vaaz vermesini emretmekte, bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Rabb'inin yoluna hikmetle ve güzel öğüt ile davet et!"(en-NahI, 16/125)
Aynı şekilde bu ayet-i kerimede de insanların hikmet ile ve güzel öğüt ile davet edilmesini emretmektedir. Nitekim Yüce Allah, hanımın serkeşlik etmesi, kocasının emirlerine karşı çıkıp ondan yüz çevirmesi halinde de ona öğüt verilmesini teşri1 buyurmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Serkeşliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince, onlara da öğüt verin!"(en-Ntsa, 4/34)
İşte bu açıklamalardan, öğüt vermenin (vaazın) meşru olduğu sonucunu çıkartmaktayız. Çünkü Yüce Allah, öğüt verenin vasıtası ile pek çok hayırlar gerçekleştirebilir. [5]

3- Başarılı Bir Vaazın Nitelikleri:

a) İnsanların gerek duyacakları uygun konuyu seçmek. Meselâ kişi insanların dünyayı âhirete tercih ettiklerini ve itaati ihmal ederek dünyaya gömülüp gittiklerini görecek olursa, onları âhirete yönelmeye teşvik eder, dünyaya rağbetlerini azaltmaya (zühde) davet eder. Muhatapları istenen şekilde henüz farz ve vacibleri yerine getirmiyor iken, söz gelimi itaatte iktisada (orta yollu olmaya) davet etmeye gelince bu, konunun seçiminde hikmetli davranmamaktır.

b) Vaazda belagat: Vaazda fesahat (açık-seçik ve anlaşılan bir konuşma) istenen bir husustur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve onla-rs kendileri hakkında oldukça beliğ (özlü ve etkileyici) sözler söyle!" (en-Nrsâ, 4/63) Nitekim Ashâb-ı Kiram, Rasulullah (s.a)'ın öğütlerini: "Rasulullah (s.a) bize oldukça beliğ (etkileyici) bir vaazda bulundu." diye nitelemişlerdir.[6]
O halde vaazda bulunacak kimsenin anlatmak istediği hususları dinleyicilerine bu maksadına delâlet edecek en güzel şekil ve en uygun surette, kulağa en güzel gelecek, kalpleri en çok etkileyecek şekilde ulaştırmahdır.
c) Uygun zaman ve fırsatı kollamak. Öyle ki, dinleyicinin bu işe zaman ayırmış olması, zihninin özel ihtiyaçlarıyla meşgul olmaksızın arı-duru olması aranmalıdır. el-Irbâd b. Sâriye'nin sözünü ettiği bu hadis-i şerifteki öğüt, sabah namazından sonra yapılmıştı. Bu zamanda ise kul, gayretinin zirvesinde ve zihni bakımdan arı ve duru bir haldedir. Buhâri ile Müslim, Ebu Vâil'den, şöyle dediğini rivayet ederler: Abdullah b. Mes'ud insanlara her perşembe günü öğüt verir, hatırlatmalarda bulunurdu. Adamın birisi O'na şöyle dedi: Abdurrahman'ın babası, gerçekten senin bize her gün öğüt vermiş olmanı çok arzu ederdim. Şu cevabı verdi: Beni bu şekilde davranmaktan alıkoyan husus, size usanç vermek istemeyişimdir. Rasulullah (s.a)'ın, bizi usandırır korkusuyla vaaz için uygun zamanlarımızı seçtiği gibi, ben de sizin uygun zamanlarınızı seçiyorum.[7]
d) Vaazın kısa olması: Ebu Vâil dedi ki: Ammâr (r.a.) bize bir hutbe irad etti, oldukça kısa ve beliğ bir hutbe okudu. Minberden inince biz O'na: Ey Kadbâmn babası, gerçekten kısa ve beliğ bir hutbe verdin. Keşke biraz daha uzun konuşsaydın. Bunun üzerine (Ammâr) şöyle dedi: Ben Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "Kişinin namazı uzun kıldırması, hutbeyi kısa tutması, onun fıkhının alâmetlerindendir. O bakımdan namazı uzun kıldırınız, hutbeyi kısa kesiniz. Şüphesiz ki kimi sözler büyüleyicidir.[8] O bakımdan (hutbe ve vaazın) uzun tutulmaması, âlemlerin Rabb'inin en sevgili kulunun bir Sünnetidir. Çünkü uzun konuşma usanç verir, sıkıntı verir, beklenen faydanın kalkmasına sebep olur. Hem işlerin en hayırlısı mutedil olanıdır. Ne usanç verecek şekilde uzatmak ne de maksadı ifade etmeyecek kadar kısa konuşmak gerekir. [9]

4- Etkileyici bir vaizde aranan nitelikler:

Yapılan vaazın kalplere nüfuz edebilmesi ve: "Yeri boynunu bükmüş (kurumuş) olarak görmen de onun âyetlerindendir. Onun üzerine suyu indirdiğimizde o hareket eder ve kabarır. Onu dirilten şüphesiz ki ölüleri de diriltebilir. Şüphesiz ki O, her şeye gücü yetendir."(Fussiiet, 41/38) buyruğunda dile getirdiği şekilde, yağmurun ölmüş araziyi dirilttiği gibi kalpleri ölümünden sonra diriltebilmesi için, aşağıdaki niteliklere sahip bir vaizin bu öğüdü yapması kaçınılmazdır:
1- Sözüne bizzat inanan, ondan etkilenen ve dinleyicilerine bunu ulaştırmaya tutkun olan bir kişi tarafından yapılması. Bazı kimseler Abdullah b. el-Mübarek'e vaaz sırasında kendisinden etkilendikleri halde başkalarından etkilenmeyişlerinin sebebini sordular, şu cevabı verdi-. "Musibete uğradığı için feryad edip ağıt yakan bir kimse hiçbir zaman ücretiyle ağıt yakmak için tutulan kiralık ağıtçı gibi olamaz." İşte bu, bu inancın yüzde de işaretlerinin görülmesi, söz ve davranışlarının titreşiminde kendisini hissettirmesi sonucunu verir. Rasulullah (S.A.S.) öğüt verdiği vakit sesi yükselir, gözleri kızarır, şah damarları kabarır, elleriyle işaretlerde bulunurdu. O kadar ki Ashab-ı Kiram'ın, minberden düşeceğinden korktukları zamanlar olmuştur. Bu bakımdan O'nun verdiği öğütler Ashabının kalplerine nüfuz ederdi. Nitekim el-İrbâd b. Sâriye bunu şöyle ifade etmektedir: "Kalpler ondan dolayı titredi" yani korktu, "gözler de ondan dolayı yaş döktü."
2- Kalbin mübtelâ olabildiği hastalıklardan vaizin kalbinin uzak olması. Çünkü kalbi sağlıklı olan bir kimsenin sözü muhataplarının kalplerine işler. Kalbi hasta olanın sözü ise kulakları aşamaz. Bundan dolayı vaizin kendisini ve kalbini ıslah etmeye özel bir gayret harcaması gerekmektedir.
3- Söz ve davranışlarıyla, kendisini dinleyenlere güzel bir örnek olmalıdır. Çünkü onu dinleyenler onun söz ve davranışlarını gözetleyeceklerdir. Eğer kendilerine verdiği öğütlere muhalefet ettiğini görecek olurlarsa, onu küçümserler, ondan ve kendilerine verdiği öğütlerden yüz çevireceklerdir.
Bundan dolayı Şuayb (a.s.) kavmine şöyle demişti: "Size yasakladığım şeyde kendim size muhalefet ederek (o işi yapmak) istemiyorum."(Hud, n/88) Şanı Yüce Allah da başkalarına öğüt verdikleri halde o öğüdü tutmayan kitap ehlinin bu tutumlarını red eden bir üslupla şöyle buyurmaktadır: "Siz insanlara iyiliği emredip de kendinizi unutur musunuz? Aklınız ermiyor mu sizin?"(el-Bakara, 2/44)
Nitekim Şanı Yüce Allah, davranışı ile sözleri birbirini tutmayan kimselere buğzettiğini şöylece beyân etmektedir: "Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah yanında büyük bir hışmı gerektirmektedir."/es-so//, 60/2-3) [10]

"Veda Edicinin Öğüdü":

İrdab b. Sâriye (r.a)'nin: "Biz Ey Allah'ın Rasulü, bu adetâ veda edici birisinin öğüdünü andırıyor, dedik." şeklindeki sözüyle ilgili olarak İbn Receb şunları söylemektedir: Bu, Rasulullah (S.A.S.)'in verdiği diğer öğütlerinde yaptığından daha ileri derecede beliğ konuştuğunu, üzerinde ısrarla durduğunu göstermektedir. Bundan dolayı Ashab-ı Kiram, bunun veda edici birisinin öğüdü olduğunu anlamışlardı. Çünkü veda edecek olan kişi, başkasının yapacağından daha ileri derecede söz ve davranışlarını ileriye götürür. Bundan dolayı Rasulullah (s.a) kişinin adetâ veda eden birisinin namaz kılışı gibi namaz kılmasını emretmektedir.[11] Çünkü kıldığı namazın veda edici birisinin namazı olduğu şuuruna varan bir kimse, onu en mükemmel şekliyle kılar. Belki de Peygamber (s.a), irâd etmiş olduğu bu hutbede veda etmek durumunda olduğunu üstü kapalı ifade eden sözler de sarfetmiş olabilir. Nitekim Veda haccı hutbesinde de bunu bu şekilde ifade etmiş ve şöyle buyurmuştu: "Bilemiyorum belki de bu yıldan sonra (böyle bir yerde) sizinle bir daha karşılaşamam.[12]

Bu Ümmetin Selefinin Fazileti:

er-Irbâd b. Sâriye'nin: "Kalpler ondan dolayı titredi, gözler ondan dolayı yaş döktü" sözlerinde Ashab-ı Kirâm'ın fıtratlarının ne kadar temiz, ruhlarının ne kadar arı-duru, kalplerinin ne derece kötülükten uzak olduğunu, Peygamberlerinin sözüyle ne kadar etkilendiklerini, Rab'lerinin sözünden dolayı ne derece korkup kalplerinin titrediğini ortaya koymaktadır. Bu ise imanın, dosdoğru yol üzere olmanın ve salâhın bir belirtisidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Müminler ancak, Allah anıldığı zaman kalpleri titreyenlerdir. Ayetleri karşılarında okuduğu zaman da bu, onların imanlarını artırır ve onlar ancak Rab'lerine güvenip dayanırlar.'Vef-En/a/, 8/2) Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Karşılarında Rahman (olan Allah)'ın âyetleri okunduğu vakit, ağlayarak secdeye kapanırlar."(Meryem, 19/58)
O bakımdan Ashab-ı Kiramı sevmek, onlara gereken saygıyı göstermek, Allah'ın onlardan razı olmasını dilemek, onlara uymak

gerekmektedir. Çünkü onlar bize Allah'ın Kitabını ve Peygamberimizin Sünnetini nakletmiş bulunan bu ümmetin selefidir. Onlara dil uzatmak, bir zındıklıktır, bir sapıklıktır. Nitekim Ebu Zür'a[13] şöyle demiştir: Sen bir kimsenin Rasulullah (s.a)'ın Ashabından herhangi bir kimsenin kadrini küçülttüğünü görecek olursan bilesin ki o, bir zındıktır. Çünkü Rasulullah (s.a) bize göre hak peygamberdir, Kur'ân hak kitaptır. Bu Kuranı ve Peygamberimizin Sünnetini ise Rasulullah (s.a)'m Ashabı bize ulaştırmışlardır. Bunlar, Kitap ve Sünneti iptal etmek için bize tanıklık eden bu kimseleri tenkid etmek istiyorlar. Onları tenkid edenleri tenkid etmek ise, daha uygundur. Boyleleri zındıktır.[14]
İşte bu gibi kimselerin zındıklığına dair fetva veren Ebu Zür'a hakkında Ahmed b. Hanbel şöyle demektedir: Böyle bir köprüyü Ebu Zür'a'dan daha çok hadis belleyen bir kimse geçmiş değildir. [15]

Allah'tan Korkmayı (Takvayı) Tavsiye Etmek:

Rasulullah (S.A.S.)'in "Ben size Aziz ve Celil olan Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum." buyruğuna gelince; kulun Yüce Allah'a karşı takvâh olması, kendisi ile Rabb'inin gazap kızgınlık ve ceza vermesinden korktuğu şeyler arasına kendisini koruyacak bir engel koyması demektir. Bu da itaat olan işleri yapmak, masiyetten uzak durmak ile olur. Takva, Yüce Allah'ın öncekilere de sonrakilere de bir emridir. Dünya ve âhiret hayırlarını elde etmeye sebeptir. 18'inci hadisi açıklarken buna dair açıklamalar geçmiş olduğundan tekrara gerek duymuyoruz. [16]

Yöneticilere İtaat:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Üzerinize Habeşli bir köle dahi emir tayin edilecek olursa dinleyip itaat etmenizi tavsiye ediyorum." buyruğu, yöneticilere itaatin vâcib olduğuna delildir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de." (en-Nisa, 4/59) Yine bu hadisin bir başka tanığı da Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle dediğine dair gelen rivayettir: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş demektir. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş demektir. Benim tayin ettiğim emire itaat eden bana itaat etmiş demektir, benim tayin ettiğim emire isyan eden de bana isyan etmiş demektir.[17]
Yöneticilerden kasıt ise, makamlarına Şeriat'ın kuralları çerçevesinde gelmiş Şer'i ve meşru yöneticilerdir. Ateş ve demir ile ümmetin tepesine musallat olan zorbalara gelince, bunlara itaat meselesine maslahat ve mef-sedet açısından bakılır. [18]

1- Yöneticilere İtaat, Ma'ruf Olmak Şartına Bağlıdır.

Rasuîullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Allah'a isyan hususunda itaat söz konusu değildir, itaat ancak maruf olandadır.[19] Yine şöyle buyurmaktadır: "Yaratıcıya itaat hususunda hiçbir yaratılmışa itaat olmaz.[20]
İmran ile el-Hakem b. Amr el-Gıfâri'den, şöyle dedikleri nakledilmektedir: "Allah'a itaat etmeyene itaat olmaz.[21]
İşte bu rivayetler, müslümanların Allah'a masiyeti emreden yöneticilere itaat etmelerinin haram olduğunu, onlara ancak mâruf hususlarda itaat edilebileceğini göstermektedir. Bunlar ister hakim yönetici, ister ilim adamı, ister anne baba olsunlar, değişen birşey yoktur.
İşte buradan, kendilerine Allah'a isyanı gerektirecek hususları emretse-ler dahi, hakikatte masiyet olmadığını ileri sürüp, şeyhlerin, müridin görmediği şeyleri gördüğünü gerekçe göstererek itaat eden bazı mutasavvıfların bu kanaatlerinin yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır.
Yine mezhepler indeki görüşe tabi olmayı Peygamberin görüşüne tabi olmaya tercih eden birtakım mutaassıp taklitçilerin de bu yaklaşımlarının yanlışlığını ortaya koymaktadır.
Yöneticilerine itaat eden ve yahudi ya da hristiyanlardan alınma, insanların ortaya koymuş olduğu yasaların hükmüne başvurma isteklerini kabul eden ve buna karşı çıkmaksızın Rab'lerinden ölüm kendilerine gelinceye kadar devam eden birtakım halk kesimlerinin tutumlarının yanlışlıklarını da ortaya koymaktadır. Böylelerinin karşı karşıya kaldığı tehlike çok büyüktür. [22]

2- Yöneticiler Kureyş'tendir:

Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar hayırda da serde de Ku-reyş'e tabidirler.[23]
Yine Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz bu husus Ku-reyş arasındadır. Kim bu hususta onlara karşı düşmanlık edecek olursa, mutlaka Allah onu yüzüstü (Cehennem'e) yıkar; dini uyguladıkları sürece.[24]
İşte bu ve benzeri rivayetler, imametin (İslâm devleti başkanlığının, halifeliğin) şartlarından birisinin de imamın Arapların Kureyş kabilesinden olması gerektiğini göstermektedir. Hafız İbn Hacer; Fethu'l-Bâri'de şunları söylemektedir: "İlim ehlinin cumhuru İmamın Kureyşli olmasının şart olduğu görüşündedir.[25] Kadı Iyad da şöyle demektedir: "İmamın Kureyşli olmasının şart oluşu, genel olarak ilim adamlarının kabul ettiği görüştür. Hatta icma olunan meseleler arasında da saymışlardır. Bu hususta seleften herhangi bir kimsenin farklı görüşü nakledilmemiştir. Onlardan sonra gelenler arasında da İslâm âleminin bütün bölgelerindeki fukahâdan da farklı bir görüş nakledilmiş değildir." Yine Kadı Iyad der ki: "Bu hususta Hâriciler ile onlara uygun kanaat belirten Mutezilenin görüşüne itibar olunmaz. Çünkü bu görüşleriyle onlar müslümanların geneline muhalefet etmektedirler.[26]
Kurtubi de: "Onlardan iki kişi kalacak olsa dahi bu iş Kureyş arasında kalmaya devam edecektir.[27] hadisi ile ilgili olarak şunları söylemektedir:
"Buhâri'nin rivayet ettiği bu hadis imamın meşruiyyetine dair bir haber vermektedir. Yani imamet-i kübra (halifelik) onlardan bu makama gelecek bir kişi bulunduğu takdirde ancak bir Kureyşli hakkında tahakkuk eder.[28]
Halifelik dışındaki yönetim görevlerine gelince, Kureyşli olmayanın yönetim başına getirilmesi caizdir. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) Abdullah b. Revâ-ha, Zeyd b. Harise, Üsâme ve başkalarını da komutan olarak tayin etmiştir.
Rasulullah (S.A.S.)'in: "Başınıza bir köle dahi görevlendirilecek olursa" şeklindeki ifadesine gelince; bu az önce geçen açıklamalara aykırı değildir ve kölelerin imam oluşunu caiz kılmamaktadır. Rasulullah {S.A.S.) bunu vukuu sahih olacak olsa dahi, sadece örnek olsun diye zikretmiştir. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Her kim bir kekliğin yumurtalarını bırakacağı bir yer veya ondan daha küçük dahi olsa Allah için bir mescid inşa edecek olursa, Allah da o kimseye Cennet'te bir ev bina eder.[29] Bilindiği gibi bir kekliğin yumurtasını bırakacağı kadar küçük bir yer mescid olamaz, oraya bir kişi dahi sığmaz.
Yahut da bu, müslümanların Hanif dinlerinin öğreti ve direktiflerine rağmen, içine düşecekleri durumlar hakkında gaybe dair haber

vermek kabilinden de olabilir. Müslümanlar imamet-i uzmâyı hak olmayan yerlerine teslim edeceklerdir, anlamında olabilir. Böyle bir durumda Rasulullah (S.A.S.)'in bu gibi yöneticilere itaati emretmiş olması, fitnelerin körüklenmemesi kabilindendir. Çünkü müslüman olan yöneticilere karşı ayaklanmak, âdeten sonuçlarını Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceği fitnelerin ortaya çıkmasına sebep teşkil eder. [30]

Sünnet'e Bağlılık:

1- Ayrılığın Ve İhtilâfın Meydana Gelmesi:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Aranızdan yaşayanlar pek çok ihtilâflar göreceklerdir" buyruğunda, yönetim, dinin asılları ve fürûu hakkında içine düşecekleri ayrılıklara dair verdiği bir haberdir. Aynı şekilde Muaviye b. Ebi Süfyân (r.a)'dan gelen şu rivayet de buna tanıklık etmektedir: Şunu bilin ki Rasulullah (s.a) aramızda hutbe irad etmek üzere kalkıp dedi ki: "Şunu bilin ki, sizden önceki Kitap Ehli kimseler yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Bu ümmet ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunun yetmiş ikisi Cehennem'dedir, bir tanesi de Cennet'tedir. Cennette olacak olan ise cemaattir.[31]
O doğru sözlü olan ve doğru sözlü olduğu tasdik edilmiş bulunan yüce önder (Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsunj'in haber verdiği dinin asıllarına ve fürûuna dair hususlardaki ayrılıklar gerçekleşmiştir. Sapık pek çok fırka da ortaya çıkmıştır. Vahdet-i vücud kanaatini kabul eden, aşırıya kaçmış sufiler gibi. Meselâ, onlardan birisi şöyle der: Ben kendimi tenzih ederim, ben kendimi tenzih ederim, cübbede Allah'tan başka kimse yoktur.
Oysa Allah zalimlerin söylediklerinden çok çok yücedir ve münezzehtir.
Rasulullah (s.a)'ın Ashabına sövmeyi, onları tekfir etmeyi kendi kanaat-lerince Allah'a yakınlaştırıcı bir amel kabul eden Râfiziler de buna örnektir. Meselâ, Râfızilerin güvenilir kitaplarından birisi olan Miftâhu'l-Cinân adlı kitaplarında şu bâtıl dua yer almaktadır: "Allah'ım, Muhammed'e ve Muham-med'in âline salat-u selam getir. Kureyş'in iki put ve iki tâğutuna ve onların iki kızına da lanet et.[32]
Burada sözü geçen "Kureyş'in iki pufundan kasıt, Ebu Bekir es-Sıddîk ile Ömer el-Fâruk -Allah ikisinden de razı olsun- dur. Allah ise o ikisine lanet edenlere dünyada da âhirette de lanet etsin, âmin.
"İki kızlarfndan kasıt ise, Hz. Âişe ile Hz. Hafsa (r.a.)dırlar.
Kaderiyye, Cebriyye ve Ali (r.a)'yi tekfir eden, müslümanların kanlarını helâl kabul eden Hâriciler, Mutezile ve diğerleri de bu sapık fırkalara örneklerdir[33]

2- Ayrılık Ve Tefrikadan Koruyan:

Yüce Allah'ın Kitab'ına ve Rasulünün Sünnetine sımsıkı sarılmak, bu iki kaynağı nefislerin verdiği vesveseleri çok iyi bilen ve her şeyden haberdar olan Yüce Allah'ın tezkiye etmiş olduğu ümmetin selefinin anladığı gibi anlamaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İleri geçen muhacirler ve ensâr ile onlara güzel bir şekilde uyanlardan Allah razı olmuştur. Onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Onlar için orada ebediyyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. İşte en büyük kurtuluş budur.(el-Teube, 9/100)
Nitekim âlemlerin Rabb'inin yüce sevgilisi de onları şöylece tezkiye etmiştir: "Ümmetimin en hayırlıları aralarında Peygamber olarak gönderildiğim bu nesildir. Sonra onlardan sonra gelecek olanlar." -üçüncü nesli de zikretti mi etmedi mi Allah en iyi bilendir-; sonra şöyle buyurdu: "Sonra onların yerine şişmanlığı seven ve şahidlik etmeleri istenmeden önce şahidliğe koşan bir topluluk gelecektir.[34]
Abdullah b. Ömer (r.a.) şu sözlerinde doğruyu dile getirmiştir: "Her kim birilerine uymak istiyorsa vefat etmiş kimselere uymaya baksın. Sözünü ettiğim bu kimseler Muhammed (s.a)'in Ashabıdır. Onlar bu ümmetin en hayırlıları idi. Kalpleri en iyi, ilimleri en derin, buna karşılık kendilerini gereksiz külfete sokmaktan en uzak kimselerdi. Allah'ın, Peygamberi Muham-med'in sohbetine seçtiği bir topluluktu. Ka'benin Rabb'i olan Allah hakkı için onlar dosdoğru bir hidayet üzere yürüyorlardı."
İşte bundan dolayı yüce Rasulümüz de bu mübarek hadisinde bizlere kendisinin Sünnetine ve hakkı kendisinden biHp öğrenmiş ve kendisine tabi olmuş bulunan halifeleri Ebu Bekir, Osman, Ömer ve Ali (r.a.)'nin sünnetine sımsıkı sarılmamızı tavsiye (emr) etmiştir. Onların izledikleri yolu azı dişlerimizle kavramamızı istemiştir. Böyle bir emir ise ona (Sünnete) sımsıkı sarılmaktan ve ondan sapmamak gereğinden bir kinayedir.
Ve Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Size benim Sünnetime ve hidayet bulmuş Râşid Halifelerin Sünnetine sarılmanızı tavsiye ediyorum. Azı dişlerinizle o sünneti kavrayınız.[35]

3- Bid'atlerden Sakındırma:

Rasulullah (S.A.S.)'in: "Sonradan ortaya çıkartılan işlerden uzak durunuz. Çünkü her bid'at bir sapıklıktır" buyruğunda geçen, dinde sonradan uydurulan hususlar, Kitaptan da Sünnetten de herhangi bir dayanağı olmayan işlerdir. İşte bundan dolayı Rasulullah (s.a) bizi bunlardan sakındırmış-tır. Çünkü bunlar ümmetlerin helak oluşlarının, yıkılıp gidişlerinin sebebidir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Sizden öncekileri helak eden ancak, onların çokça soru sormaları ve Peygamberlerine çokça muhalefet etmeleridir.[36]
Onbeşinci hadisi açıklarken de bidatin mahiyeti, tehlikesi ve bid'atlerden uzak durma gereğine dair açıklamalar geçmiş bulunmaktadır. O bakımdan bunları tekrarlamaya gerek yoktur. [37]

Hadis-i Şeriften Anlaşılan Bazı Hükümler:

1- Bu hadis-i şerif dünya ve âhiret maslahatını ihtiva eden hususların vedalaşma esnasında vasiyet edilmesinin teşvik edildiğini göstermektedir.
2- Bu hadis-i şerif, bid'at ortaya çıkarmaktan sakındırmaktadır.
3- Bu hadis-i şerif, Râşid Halifelerin önemli yerini ortaya koymaktadır.
4- Günümüzde ümmetin içine düştüğü bu durum, Hz. Peygamberin verdiği haberin doğruluğunun delili ve tanığıdır. [38]

---

[1] Nevevt der ki: Bu hadisi Ebu Dâvud ve Tirmizi rivayet etmiş olup, Tirmizi: Bu, hasen sahih bir hadistir, demiştir. Hadis sahihdir. Bk. ei-Elbani, Sahihu'i-Câmi', 4546. (Tirmizi, İlim 16, Ebu Dâvud,

Sünne 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Dârimi, Mukaddime 16; Müsned, IV, 126-127. -Çeviren).
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 291-292.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 292.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 292.
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 292.
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 292-293.
[6] Hadisi Tirmizi, Ahmed ve Ebu Davud rivayet etmiştir. {Bk. Bir önceki, notumuz. -Çeviren-)
[7] Buhâri, I, 25, İlim, 12; Muhtasaru Müslim. Müslim, el-Cumua, 47.
[8] Müsiim Şerhi, II, 520. (Müs/im, Cumua 47; Dârimi, SaSât 199; Müsned, IV, 263. -Çeviren-)
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 293-294.
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 294-295.
[11] İbn Mâce, Zühd, 15; Müsned, V, 412. (Çeviren)
[12] Câmiu'l-Uiumi ve'l-Hikem, 246.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 295-296.
[13] Ibnü'i-lrâki {762-826 h.) Adı Ahmed b. Abdürrahim b. Hüseyin'dir. Künyesi Ebu Zür'a Veiiyüddin'dir. Ibnü'l-Iraki diye bilinir, aslen Kurttur. Kahire'de dünyaya gelmiş, orada vefat etmiştir. Şafii'nin mezhebinin önder ilim adamlarındandır. Hadis, fıkıh, usûl ve Arapça ilimlerinde oldukça ileri seviyede bir ilim adamıydı. Hakimlik, müftülük yapmış, tedris ve tasnif ile uğraşmıştır. Eserlerinden bazıları: 1) El-Beyânu ve't-Tavdih limen Uhrice lehu fi's-Sahih ve Kad Müsse Bidarbin mine't-Tecri'h 2) Ahbaru'l-Müdellisin. (Ancak muhterem müellifin sözünü ettiği "Ebu Zür'a" künyeli bu şahıs ile İbnu'l-Arabi'nin el-Avasım adlı eserinde kendisinden nakilde bulunduğu Ebü Zur'a aynı kişiler değildir. İbnu'l-Arabi'nin sözünü ettiği Ebu Zür'a'mn adı: Ubeydullah b. Abdilkerim er-Râzi olup velâ yoluyla Mahzumoğuiları'na mensuptur. H. 264 yıiında vefat etmiştir. Ahmed b. Hanbel'in metinde nakledilen Ebu Zür'a hakkındaki bu sözü de, el-Avâsım'dan nakiedilmiştir. Zaten (468-546 H.) yılları arasında yaşamış İbnu'l-Arabi'nin, el-Avâsim., adlı eserinde; (762-826 H.) yıiları arasında yaşamış birisinden nakilde bulunması imkansızdır. Ahmed b. Hanbel'in onu değerlendirmesine de imkân yoktur. İbnu'I-IrakİI için bk. Kehhale, Mu'cemu'l-Müeilifin, I, 270; Ebu Zür'a için bk. Îbnu'l-Arabi, el-Aoâsım, 34. -Çeviren-)
[14] el-Auâsım Mine'l-Kavâstm, 34.
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 296-297.
[16] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 297.
[17] Buhâri, VIII, 104, Ahkâm, I; Müslim Şerhi, IV, 501
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 298.
[19] Buharı, Vlll, 132, Ahbâru'1-Ahâd, 1; Müslim Şerhi. IV, 505
[20] Ahmed rivayet etmiştir. Bk. Sahihu'l-Câmi, 7396
[21] A.g.e., 7397
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 298-299.
[23] Müslim rivayet etmiştir, bk. Müs/im Şerhi, IV, 481
[24] Buhdri, IV, 155; Menakıb, 2
[25] Fethu'l-Bâri, XVI, 236
[26] Fethu'l-Bâri, XVI, 236
[27] Buharı, Ahkâm 2, Menâkıb 2; Müslim, İmâre 4; Müsned, II, 29 (-Çeviren-)
[28] Fethu'1-Bâri, VI, 235
[29] Sahihu'l-Cami, 6004
[30] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 299-300.
[31] Sahihu'l-Câmi, 2138
[32] Miftâhü'l-Cinân, 114.

[33] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 300-301.
[34] Müslim Şerhi, V, 394. {Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 214-215. Ancak şişmanlık sevgisinden söz edilmiyor. Çeviren)
[35] Sahihu'lCâmi, 2546
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 301-302.
[36] Buhari, VIII, 139, el-ftisâm, 2; Müslim Şerhi, V, 205.
[37] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 302-303.
[38] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 303.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÎTÂBU-BED'İL-HALK
YARATILIŞIN BAŞLANGICI BÖLÜMÜ
Bâb: Güneş Ve Ayın Sıfatı
Bâb: Melekler (As)
Bâb: Melekler (as)
Bâb: Cehennemin Sıfatı; O Bir Mahlûktur
Hüküm
Cehennem:
Bâb: İblis Ve Askerlerinin Sıfatı

KÎTÂBU-BED'İL-HALK

YARATILIŞIN BAŞLANGICI BÖLÜMÜ

Bâb: Güneş Ve Ayın Sıfatı

286- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) güneş tutulduğu gün kalktı ve tekbir getirdi. Oldukça uzun bir kıraatte bulundu. Ardından tekbir getirerek rükûya gitti. Uzun bir rükû (idi). Sonra 'Semiallâhü limen hamiden' diyerek rükûdan doğruldu. Secdeye gitmeden uzunca bir kıraat daha okudu. Bu kıraat ilkinden daha kısaydı. Yine uzunca bir rükûya gitti. Bu, ilkinden daha kısaydı. Sonra secdeye kapandı. Uzun bir secde idi.
Son rekatta da aynen böyle yaptıktan sonra selam verdi. Bu arada güneş ortaya çıkmıştı. İnsanlara güneş ve ay tutulması hakkında şöyle hitap etti:
O ikisi (güneş ve ay) Allah'ın ayetlerindendir. Her hangi birinin ölümü ve hayata gelmesi sebebiyle tutulmazlar. Onları (tutulmuş olarak) gördüğünüzde namaza sığının.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleri, güneş tutulması bölümünde tafsilatlı olarak zikredilmiştir.
Hadise bu bölümde yer verilme sebebine gelince, güneş ve ayın tutulması gibi yaratılışla ilgili bir bilgiyi içermesinden dolayıdır.

Bâb: Melekler (As)

287- Ahmed b. Yûnus bize anlatarak dedi ki; İbrahim b. Sa'd bize Ebû Seleme ve el-A'rac'dan, o ikisi Ebû Hüreyre'den (ra) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Cuma günü olduğunda mescidin kapılarından her biri üzerinde melekler bulunur ve girenleri sırayla yazarlar. İmam minbere oturduğunda defterleri dürer ve gelip zikri (hutbe) dinlerler.[2]

Şerh

Hadisin şerhi için 97 no.lu hadis-i şerife bakınız. Hadise bu bapta yer verilme nedeni, meleklerin görevleriyle ilgili bir boyut içermesinden dolayıdır.

Bâb: Melekler (as)

288- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Fuleyh bize babasından, o Hilâl b. Ali'den, o Abdurrahman b. Ebî Amre'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz kendisini alıkoyduğu müddetçe sizden biri namazda saydır. Namazından kalkmadıkça ve abdestini bozmadıkça melekler "AHahım! Onu bağışla! Ona merhamet et" diye niyaza devam ederler.[3]

Şerh

Melekler "Allahım! Onu bağışla!- Ona merhamet et!" diye niyaz ederler" ifadesi, meleklerin görevlerinden birine ve inançlı insanlara karşı tavırlarına dair bir bilgi içermektedir.

Hüküm

İmam Buhârî meleklerle insanlar arasındaki ilişkinin bir boyutuna temas etmesi itibarıyla hadis-i şerife bu bapta yer vermiştir.

Bâb: Cehennemin Sıfatı; O Bir Mahlûktur

289- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cehennem Rabbine "Ey Rabbim! Bir kısmım, bir kısmımı yedi" diye şikâyette bulunmuş, bunun üzerine cehenneme, bir nefes kış ayında, bir nefes de yaz ayında olmak üzere iki nefese izin verilmiştir. Duyduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile soğuğun en şiddetlisi (zemheri) işte budur.[4]

Şerh

Cehennem, Rabbine şikâyette bulundu" ifadesinden, cehennemin konuşma yeteneği olan bir varlık olduğu anlaşılmaktadır.

Hüküm

Cehennem:

Derin kuyu, ahrette kâfirlerin ve günahkârların azap çekecekleri yerdir. Yüce Allah cehennemi diğer yaratıklardan önce yaratmıştır ve şu anda mevcuttur, yok olmayacaktır. Şu ayetler bunu çok iyi ifade etmektedir:
"Artık o ateşten sakının ki, onun tutuşturucu odun (kâfir) insanlarla taşlardır. O (ateş) kâfirler için hazırlanmıştır." (Bakara,24)
"Kâfirler için hazırlanan ateşten korkun." (Âli İmrân, 131)

Ders

İnancımızın en temel esaslarından birini oluşturan ahiret hayatının iki ekseninden biri cehennemdir. Cehennem, canlı bir varlıktır.. Rabbinin emriyle sürekli genişleyecek, kâfir ve günahkârlarla doldukça "daha yok mu? Daha yok mu?" diyecek bir azap evidir. Oraya girenler, acının en görülmemiş biçimlerini, zillet ve aşağılanmanın en fenasını yaşayacaklardır. Ne yakıcı ateşe, ne de dondurucu soğuğa dayanabilen bu nazik tenlerimizin orada ne hâllere düşebileceğini düşünmeli, ona atılmaktan Yüce Rabbimize sığınma-lıyız. Orası gerçekten kötü bir sığınak, can yakan bir yuvadır.

Bâb: İblis Ve Askerlerinin Sıfatı

290- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: el-Evzâî bize Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan yellenerek uzağa çekilir. Müezzin sustuğunda geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kalbi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diye telkin eder. Tâ ki adam, üç rekat mı dört rekat mı kıldığını bilemez olur.Üç rekat mı dört rekat mı kıldığını bilemez olunca iki a$et sehiv secdesi yapar.[5]

Şerh

şeytan yellenerek uzağa çekilir" ifadesinde, İblis ve askerlerinin ezanla ilgili tepkileri haber verilmektedir. O ve ordusu, ezan sesini duymamak için yüksek sesle yellenerek uzaklaşırlar. Bu yellenme, onların da yiyip içen üreyen bir organizmeye sahip olduklarını göstermektedir.

Hüküm

Arapça "şetane" kökünden rahmetten uzaklaştı, haktan uzak oldu; "Şâta" kökünden ise, öfkeden tutuştu, helak olacak hale geldi gibi anlamlara gelip insan, cin ve hayvanlardan isyan eden ve zarar veren her şeyin adı olmuştur. Bu anlamda bir canavar veya yılana da şeytan denilir. Aynı şekilde haset, öfke gibi insana mahsus olan her kötü huy ve davranış da şeytan diye isimlendirilmiştir.
Dinî bir kavram olarak, Yüce Allah'ın Âdem'e secde emrine karşı gelip isyan ettiği için ilâhi rahmetten kovulan ve insanların amansız düşmanı olan, cin taifesinin inkarcı kesiminden gizli bir varlıktır.
Hz. Âdem'e (as), onun topraktan kendisinin ateşten yaratıldığı iddiasıyla secde etmekten imtina eden şeytan, kendisine insanların tekrar diriltilecekle-ri ana kadar süre verilmesi üzerine, onları saptırıp Hak yoldan çıkaracağına dair yemin ederek yeryüzüne atılmıştır. Şeytan, isimlerinden biri olan "Garûr" yani aldatıcıcı isminin de ifade ettiği şekilde insanoğlunu aldatıp kandırmak ve Rabbinin rahmet havzasından cehenneme çekebilmek için her tür yalan ve dalavereyi mubah sayan bir varlıktır. O, bu uğurda hiçbir ilke tanımaz ve tek gayesi insanları cehennem çukurlarından birine tıkmaktır. Kendisi de böyle bir çukuru boylayacağını bile bile bu duruma düşmesinden sorumlu tuttuğu can düşmanı insanı karanlık ve elim bir sona

sürükleyebil-mek için elinden gelen hiçbir şeyi ardına koymayacaktır. Yüce Allah bizi onun ve askerlerinin şerrinden korusun.

---

[1] Bkz. 124 no.lu hadis-i şerif.
[2] Buharı, cum'a/832, 877, beď ul-halk/2972; Müslim,cum'a/1403, 1416-1417, edâhî/3622; Tirmizî, cum'a/459; Nesâî, imâmet/854, cum'a/1368-1371; Ebû Dâvud, tahâret/297; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1082; İbn Hanbel. bakî musnedi1!-müksirîn/6960, 7206, 7362, 9,517, 9546, 10069, 10164, 10234; Mâlik, nidâ/209; Dârimî, salât/1499.
[3] Buhârî, vudû/170, sal ât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, beď ul-halk2990, tefsîru'f-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.
[4] Buhârî, mevâkîtu's-salât/502, 504, beď ul-halk/3020; Müslim, mesâcid/973-975, 977-979; Tirmizî, salât/145, sıfatu cehennem/2517; Nesâî, mevâkît/496; Ebû Dâvud, sa-lât/341; İbn Mâce, salât, 669-670, zühd/4310; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6833, 6948, 7İ61, 7295, 7397, 7495, 7874, 8229, 8545, 8742, 8825, 8967, 9576, 10102, 10134, 10187, 1L072; Mâlik, vukûtu's-salât/25-26; Dârimî, 1181, rikâk/2722.
[5] Bkz. 151 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HIRS BÖLÜMÜ

HIRS BÖLÜMÜ

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???????? ????? ????? ????????? ????? ??????????: ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (1666)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Âdemoğlu ihtiyarladıkça onda iki şey gençleşir: Mala karşı hırs ve hayata karşı hırs". [Buharî, Rikâk 5; Müslim, Zekât 115, (1047); Tirmizî, Zühd 28. (2340), : İbnu Mâce, Zühd 27, (4234).[1]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis muhtelif vecihlerde geliştir. Buharî'deki bir vechi: "Â-demoğlu büyür, onunla birlikte iki şey daha büyür: Mal sevgisi, uzun ömür sevgisi" şeklindedir. Bir başka vechi ise: "Yaşlının kalbi iki şeyde genç kalır: Dünya sevgisi, tûl-i emel (uzun yaşama sevgisi)" şeklindedir. Beyhakî'nin kaydettiği bir vechi: "Âdemoğlunun yaşlandıkça cismi zayıflayıp eti incelse de kalbi genç kalır" şeklindedir.
2- Burada, ifade edilen ihtiyarın kalbinin gençliği, bir mecaz ve isti-âredir. İhtiyar, hayatı ve malı gençler kadar, hatta daha fazla sever demektir. İnsan, ecelinin yaklaştığını hissedince mal ve hayata karşı olan sevgisini artırır. Uyku bile, sabaha karşı yani gecenin sonlarında daha tatlı olur. Demek ki her şeyin sonu yaklaştıkca kıymet ve lezzeti arttığı gibi, insanın eceli yaklaştıkça hayat ve malın kıymeti de artmaktadır.
Hadiste genç kelimesi, hırsın kemâli mânasında istiâre edilmiştir. Çünkü gencin kuvveti yerindedir ve eceli uzakta görmektedir, bu sebeple hayata sevgi ile bağlıdır. Eceli yaklaşan ihtiyarın, daha fazlasıyla dünyayı sevdiği bu istiare ile anlatılmıştır. [2]

?2? ??? ??? ?? ???? ????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ??? ????????? ?????????? ??????? ?? ?????? ????????? ????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? ?????.??????:]???? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ???????[.

2. (1667)- Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir sürüye salınan iki aç kurdun sürüye verdiği zarar, kişinin mal ve şeref hırsıyla dinine verdiği zarardan daha fazla değildir." [Tirmizî, Zühd, 43, (2377).]
Mânası şudur: Kişinin mal ve şeref için gösterdiği hırs veya bu iki şeye olan sevgisi dine fesad ve zarar getirir, tıpkı aç iki kurdun hiçbir engelleme olmadan sürüye salındığı zaman hâsıl edecekleri zarar gibi...[3]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen şereften murad mevki ve makam gibi insana şeref getiren vesilelerdir. Hadis, mevki ve mala karşı gösterilen hırs sebebiyle kişinin dine karşı pek büyük zarar getirebileceğini ifade etmekte ve bunu hiç bir koruyucu techizâta sahip olmayan müdâfaasız koyun sürüsüne salınan bir çift aç kurdun sürüye vereceği zararla kıyaslamaktadır. Teşbihteki inceliği anlamak için kurtların şu tabiatını bilmek gerek: Müdâfaasız bir sürüye musallat olan kurt, karnını doyurmak üzere bir koyunu kapıp kaçırmaz. Sürüdeki bütün hayvanları kırımdan geçirir.
Bediüzzaman, bilhassa günümüzde, insanlardaki bu mal hırsını kullanarak ehl-i dünyanın mü'minleri ciddi tehlikelere attıklarını belirterek der ki: "Madem rızık mukadderdir ve ihsan ediliyor ve veren de Cenâb-ı Hakk'tır. O, hem Rahîm, hem Kerîm'dir. O'nun rahmetini ittiham etmek derecesinde ve keremini istihfâf eder bir sûrette gayr-i meşru bir tarzda yüz suyu dökmekle; vicdanı, belki bazı mukaddesatını rüşvet verip, menhûs, bereketsiz bir mal-ı haramı kabûl eden düşünsün ki, ne kadar muzaaf bir dîvâneliktir.
Evet ehl-i dünya, hususan ehl-i dalâlet, parasını ucuz vermez; pek pahalı satar. Bir senelik hayat-ı dünyeviyeye bir derece yardım edecek bir mala mukabil, hadsiz bir hayat-ı ebediyeyi tahrîb etmeye bâzan vesîle olur. O pis hırs ile gazab-ı İlâhî'yi kendine celbeder ve ehl-i dalâletin rızasını celbe çalışır."
Şârihler, malın hâsıl edeceği zarar ve fesadı açıklama sadedinde, malın şehevî arzuları tahrîk eden bir güç olduğunu, önce mübah olan lezzetlere alışarak daha çok lezzet peşine düşebileceğini, zamanla ihtiyacı karşılayacak helâl kazançtan âciz kalabileceğini, derken şüpheli kazançlara tevessül edeceğini, bunun da onu zikrullahtan alıkoyacağını, mal meselesinin insanları hep bu safhaya getirdiğini belirtirler.
Kezâ, mevki meselesi de böyle bir ifsad sebebi olmaktadır. Üstelik mevki için mal da harcanabilmekte ve mal için makam harcanmamaktadır. Bu sebeple mevki, maldan daha çok ifsad vesîlesi olabilmekte, onun uğruna bir kısım müraîliklere, müdâhenelere, nifaklara, yalan, rüşvet ve sâir kötü ahlâksızlıklara düşülebilmektedir. El-iyâzu billah.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) insandaki mal ve makam hırsının dine vereceği zararın, iki aç kurdun koyun sürüsüne vereceği zarardan büyük olacağına dikkat çekmekle bütün bu söylenenleri ifâde etmiş olmaktadır.[4]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ???? ???? ????? ?????????? ???? ????? ?????? ?????????? ????????? ??? ????'? ?????? ????? ????? ??? ?????????? ????????? ?????? ???? ???? ?????[. ????? ???????? ???? ??????? ???????? ?????? .

3. (1668)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Âdemoğlu için iki vâdi dolusu mal olsaydı, mutlaka bir üçüncüyü isterdi. Âdemoğlunun iç boşluğunu ancak toprak doldurur. Allah tevbe edenleri affeder." [Buhârî, Rikâk 10; Müslim, Rikak 116, (1048); Tirmizî, Zühd 27, (2338).][5]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis çok farklı vecihlerden rivâyet edilmiştir. Bazılarında mal yerine "altın", "gümüş", "hurma" gibi servet ifâde eden başka tâbirler gelmiştir.Kezâ, ancak toprağın dolduracağı uzuv olarak iç boşluğu yerine "nefis", "göz", "ağız", "karın" gibi başka organlar da zikredilmiştir. Kirmânî: "Hadiste zikri geçen bu uzuvlardan asıl maksad onların kendisi değildir, onlara mecaz olarak yer verilmiştir. Bu mezkur organların toprakla dolmasından maksad ölümdür. Zîra ölüm toprakla dolmayı gerektirir. Hadis sanki şunu demektedir: "Âdemoğlu ölünceye kadar dünyaya doymaz."
2- Hadisle ilgili olarak Tîbî de şöyle bir açıklama sunar: "Hadis sanki "Topraktan yaratılanı ancak toprak doyurur" demektedir. "Toprak"ın zikrinde şöyle bir

hikmet olabilir: Kişi ölünceye kadar tamahkârlığı bırakmaz. Ölünce, onun şânı gömülmektir. Gömülünce üzerine toprak dökülür, böylece iç boşluğu, ağzı, gözü hep toprakla dolar, artık başkasının toprağına ihtiyacı olan hiçbir yeri kalmaz. Kişinin ağza nisbeti, ağzın iç boşluğuna açılan kapı olmasındandır."

3- Hadisin sonunda yer alan "Allah tevbe edenleri affeder" ibaresi, insandaki bu mal hırsını zem ifade eder. Şöyle te'vil edilmiştir: "Allah başkalarını affettiği gibi mal hırsına kapılanları da affeder. Dolayısıyla mal toplama hırsını terkeden kimse için: "Tevbe etti" denebilir. Tevbeyi lügat mânasında yani rücu etti şeklinde anlayıp "mal hırsından dönüş yapanı Allah affeder" demek de doğru olur.

Yine Tîbî şu açıklamayı sunar: "Hadisin mânası şöyle de anlaşılabilir: "İnsanoğlu mal sevgisiyle mecbûldür, yani yaratılışından gelen fıtrî bir meyille malı sever. Allah'ın muhafaza edip bu cibilleti nefisden temizleme hususunda muvaffak ettikleri dışında hiç kimse mal toplamaya doyamaz. Bunlar da ne kadar azdır. "Affeder" tâbirine, bu cibilletin mezmum olduğuna ve günah makamında yer aldığına, ancak Allah'ın yardımı ve takviyesi ile onu nefisten izale etmenin mümkün olduğuna işaret etmek için yer verilmiştir. Bu hususa şu âyet de işaret etmektedir: ?????? ????? ????? ???????? ??????????? ???? ????????????? "Nefsinin tamahkârlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete eren kimselerdir" (Haşr 9). Burada tamahkârlığın nefse nisbet edilmesi, bu halin onda fıtrîliğine delâlet içindir. "Korunabilmiş kimseler" tâbiri de, bu fıtrî hâlin izâle edilebileceğine, bunun mümkün olduğuna işâret eder."

4- Bu rivayetin Buhârî'de İbnu Abbâs'tan kaydedilen vechinin sonunda İbnu Abbâs şöyle der: "Bu, Kur'ân'dan bir âyet midir, hadis midir bilmiyorum."

Kezâ Ebû Ubeyde, Fezâilu'l-Kur'ân'da: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında ???? ????? ????? ????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???????? ?????????? ibâresini kıraat ederdik" der.

Ve keza yine Buhârî'de Übey İbnu Ka'b: ?????? ????? ????? ???? ?????????? ?????? ???????? ??????????? ???????????? "Biz bunu, Elhâkümüttekâsür sûresi ininceye kadar Kur'ân-ı Kerim'den bir âyet zannederdik" demiştir.

Bu mânada başka rivayetler de var.

Bazı Âlimler, bu rivayetlere dayanarak, sadedinde olduğumuz rivayeti, tilâveti mensuh, hükmü bâki âyetlerden kabul etmiştir. Bu çeşit neshte yani hükmü bâki olup, sâdece tilâveti neshedilme durumlarında nasih ile mensuh arasında teâruz sözkonusu olmaz. Binaenaleyh umumiyetle mensuh bir vahy kabul edilen sadedinde olduğumuz hadisle, bunun tilâvetini neshetmiş olan Elhâkümüttekâsür sûresi arasında mâna ve hüküm yönüyle bir zıtlık, bir teâruz mevcut değildir.

İbnu Hacer, bu hadisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kur'ân' dan olarak bildirmiş olabileceği gibi, hadis-i kudsî de olabileceği ihtimaline yer verir. "Birinci durumda, bunun hükmü bâki olsa da tilâveti mensuhtur" der ve ilâve eder: "Bu ihtimali Ebu Ubeyd'in Fedâilu'l-Kur'ân'da tahric ettiği Ebû Musa hadisinde geçen şu ibâre te'yid eder:

??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ???? ???????? ???????: »?????? ????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ?????????? ???????? ????????« ?????????? ?????? ??????? ????????: ?????? ??????? ???? ????? ???? ????? ?????? ????? ???? ? ????? ????????.

"Ben Berâet sûresi uzunluğunda bir sûre okuduğumu ve unuttuğumu hatırlıyorum. Ondan sadece şu kısım ezberimde kaldı: "Â-demoğlunun iki vadi dolusu malı olsaydı, üçüncü bir vadi temenni ederdi..." Keza Hz. Câbir (radıyallâhu anh) hadisinde de: "Biz şunu kıraat ederdik: "Âdemoğlu için vâdi dolusu mal olsa, bir misline daha sâhip olmak ister..." [6]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/328.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/328.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/329.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/329-330.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/330.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/330-332.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29- AHBAS (VAKIF) KİTABI
1- VAKIF NASIL YAPILIR? VAKIFNÂME NASIL HAZIRLANIR?
2- HİSSELİ YER DE VAKFEDİLİR Mİ?
3- MESCİD YERİNİ ALIP VAKFETMEK

29- AHBAS (VAKIF) KİTABI

3538- Amr b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ne dirhem ne dinar ne köle ne cariye miras olarak hiçbirşey bırakmadı. Ancak bindiği beyaz katırını, silahını ve Allah yolunda vakıf kıldığı bir araziyi bırakmıştı. (Kuteybe'nin değişik rivayetinde Allah yolunda sadaka kıldığı araziyi denilmektedir.) (Buhârî, Vesaya: 1; İbn Mâce, Vesaya: 1)

3539- Amr b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) miras olarak hiçbir şey bırakmadı; katırı, silahı ve vakfettiği bir arazisi vardı. (Buhârî, Vesaya: 1; İbn Mâce, Vesaya: 1)

3540- Amr b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'in miras olarak bıraktığı şeyler; beyaz katır, silahı ve vakfettiği arazisiydi. (Buhârî, Vesaya: 1; İbn Mâce, Vesaya: 1)

1- VAKIF NASIL YAPILIR? VAKIFNÂME NASIL HAZIRLANIR?

3541- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber arazisinden bir toprak parçasına sahip olmuştum. Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve şöyle dedim: "Öyle bir araziye sahip oldum ki bu güne kadar çok sevdiğim ve çok hoşuma giden böyle bir mala sahip olmamıştım. Onu ne yapayım?" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Dilersen onu tasadduk et"** buyurdu. Ömer b. Hattab ta o araziyi alım satımı yapılmamak ve hibe edilmemek üzere tasadduk (vakıf) etti. Gelirinden fakirlere, yakın akrabaya, kölelikten kurtulacak kimselere, misafirlere, yolda kalmışlara dağıtılmak üzere tasadduk (vakıf) etti. O arazinin idaresini üzerine alan kimseye de ihtiyacından fazla olmamak şartıyla yemesinde ve başkalarına da yedirmesinde bir günah yoktur denildi. (Ebû Davud, Vesaya: 13; Buhârî, Şurût: 19)

3542- İbn Ömer (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Ömer, Hayber'den bir araziye sahip olmuştu o arazi hakkında istişarede bulunmak üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldi. "Bu güne kadar elde etmediğim kıymetli bir arazim var. Ne yapmamı emredersiniz?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İstersen aslını vakfeder mahsulünü de tasadduk edersin"** buyurdu. Ömer'de: "Aslı alınıp satılmamak, hibe edilmemek, miras olunmamak üzere mahsulünü de fakirlere, yakın akrabalara, kölelikten kurtulacak kimselere, Allah yolundaki tüm işlere, misafirlere, yolda kalmış kimselere tasadduk edilecektir" dedi. Onun idaresini üzerine alan kimseye de ihtiyacından fazla olmamak şartıyla örfe uygun biçim de yemesinde ve başkalarına da yedirmesinde bir sakınca yoktur denilmişti. (Ebû Davud, Vesaya: 13; Buhârî, Şurût: 19)

3543- İbn Ömer (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Ömer, Hayber'den bir araziye sahip olmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek bu araziyle alakalı ne yapması gerektiğini sormuş ve şöyle demişti: "Çok büyük arazilere sahib oldum, bu güne kadar böyle güzel bir mala sahip olamamıştım. Bu konuda ne yapmamı emredersiniz?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İstersen aslını vakfedersin mahsulünü de tasadduk edersin."** O da aynı şekilde aslını vakfetti ve alınıp satılmaması, hibe edilmemesini şart koştu. Oradan çıkacak ürünü de fakirlere, yakın akrabalara, kölelikten kurtarılmak istenenlere ve Allah yolunda olanlara, yolda kalmışlara, misafirlere tasaduk edilmesini şart koştu. O malın idaresini üzerine alan kimseye de ihtiyacını karşılayacak kadar yemesinde ve yedirmesinde bir sakınca olmadığını da bildirdi. (Ebû Davud, Vesaya: 13; Buhârî, Şurût: 19)

3544- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: Ömer, Hayber'de arazi sahibi olmuştu. Peygamber (s.a.v)'e gelerek, o araziyi ne yapması gerektiğini sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Dilersen aslını vakfedersin mahsulünü de tasadduk edersin"** buyurdu. Bunun üzerine Ömer aslını alım satım yapılmamak üzere, hibe edilmemek üzere ve miras olunmamak üzere vakfetti. Mahsulünü de fakirlere, yakın akrabaya, kölelerin kurtarılmasına, dilencilere, yolda kalmış olanlara ve zayıflara tasadduk edilmesini şart koştu. O malın idaresini üzerine alan kimseye de ihtiyacından fazla almamak şartıyla yemesinde ve başkalarına da yedirmesinde bir sakınca olmadığını bildirmişti. (Ebû Davud, Vesaya: 13; Buhârî, Şurût: 19)

3545- Enes (r.a)'ten rivâyete göre: **"Sevdiğiniz şeylerden Allah rızası için başkalarına harcamadıkça gerçek erdemliliğe ve hayra ulaşmış olamazsınız"** (Ali İmran 92.) ayeti nazil olunca, Ebu Talha: "Rabbimiz mallarımızdan dağıtmamızı istiyor. Ey Allah'ın Rasûlü! Seni şahit tutarım ki ben bahçemi Allah yolunda tasadduk edip vakfettim" deyince Peygamber (s.a.v)'de onu yakın akrabalarından fakir olan Hassan b. Sabit ve Übey b. Ka'b'a tahsis et demişti. (Dârimi, Zekat: 23; Ebû Davud, Zekat: 45)

2- HİSSELİ YER DE VAKFEDİLİR Mİ?

3546- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle demiştir: "Hayber gazası sonunda ganimetlerin taksiminde bana düşen yüz hisse arazi şimdiye kadar hiç sahib olmadığım güzellikte bir mal, ben onu tasadduk etmek istiyorum." Peygamber (s.a.v)'de: **"Aslını vakfet mahsulünü de tasadduk et"** buyurdu. (Buhârî, Şurut: 19; Ebû Davud, Vesaya: 13)

3547- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Şimdiye kadar sahip olmadığım bir araziye sahip oldum. Benim yüz adet hayvanım vardı onlarla Hayber'den ve Hayberlilerden yüz hisse bir arazi parçası aldım, bu malımla Allah'a daha da yakın olmak istiyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Aslını vakfet ürününü de tasadduk et"** buyurdu. (Ebû Davud, Vesaya: 13; Buhârî, Şurût: 19)

3548- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Ömer, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek "Semğ'deki bana düşen araziyi ne yapayım" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Aslını vakfet ürününü de tasadduk et"** buyurdu. (Ebû Davud, Vesaya: 13; Buhârî, Şurût: 19)

3- MESCİD YERİNİ ALIP VAKFETMEK

3549- Husayn b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, Temim oğullarından bir adam olan Ömer b. Cavan adlı birine: "Ahnef b. Kays, o hâdisede neden ayrılmıştı?" diye sordum. O da şöyle dedi: "Ahnef'in şunları anlattığını duydum: "Hac vazifemi yapmak üzere bir seferinde Medine'ye gelmiştim. Biz konakladığımız yerde yüklerimizi indirirken birisi geldi ve şöyle dedi: İnsanlar mescidde toplandılar. Ben de gittim gerçekten insanlar orada toplanmışlardı. Bir de baktım ki ortada bir gurup toplu olarak oturuyordu. Bunlar Ali b. Ebi Talib, Zübeyr, Talha ve Sa'd b. Ebi Vakkas (r.anhüma) idiler. Tam onların yanına durmuştum ki işte Osman b. Affan geldi dediler. Geldi ve üzerinde sarı bir elbisesi vardı. Ben arkadaşıma: "Olduğun yerde kal Osman'ın ne haberle geldiğini bir öğreneyim" dedim. Osman (r.a) Ali burada mı? Zübeyr burada mı? Talha burada mı? Sa'd burada mı? diye sordu. "Evet burada" dediler. Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah adına söylüyorum. Biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v): **"Kim falan oğullarının hurma kurutma yerini satın alırsa Allah onu bağışlar"** dediğini…" Ben de orayı satın aldım ve Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Falan oğullarının hurma kurutma yerini satın aldım"

dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu bizim mescidimize vakfet ecrini alırsın"** buyurdu. Oradakiler: "Evet bunun böyle olduğunu biliyoruz" dediler. Bu sefer Osman b. Affan: Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah aşkına söylüyorum, biliyor musunuz?" Rasûlullah (s.a.v):**"Kim Rume kuyusunu satın alırsa Allah onu bağışlar"** buyurdu. Ben de Rasûlullah (s.a.v)'e geldim. Rume kuyusunu satın aldım dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de**"Onu Müslümanların kullanması için vakfet karşılığını bulursun"** buyurdu. Oradakiler: "Evet bunu da böyle olduğunu biliyoruz" dediler. Bu sefer Osman b. Affan: "Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah adına söylüyorum, biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v):**"Kim zorluk gününün ordusu olan Tebük ordusunu techiz edip donatırsa Allah onu bağışlar"** buyurmuştu da ben de yularından yay ve kirişine kadar her şeyiyle donatmıştım" dedi. Oradakiler "Evet bu söylediklerini de aynen yapmıştın" dediler. Bunun üzerine Osman: "Allah'ım şahit ol! Allah'ım şahit ol! Allah'ım şahit ol!" dedi. (Müsned: 481)

3550- Ahnef b. Kays (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hac maksadıyla çıkmış ve Medine'ye kadar gelmiştik, yüklerimizi konakladığımız yerde indirirken birisi bizim yanımıza geldi ve: "Halk mescidde toplanmış ve korku içindeler" dedi. Biz de hemen mescide gittik bir de baktık ki insanlar mescidin ortasında oturan bir grup insanın etrafında toplanmışlar. Bir de ne görelim oturanlar Ali, Zübeyr, Talha ve Sa'd b. ebi Vakkas idi. Biz bu halde iken Osman b. Affan sarı bir örtü içerisinde geldi, başını da sarmıştı.Ve dedi ki: "Ali burada mı? Talha burada mı? Zübeyr burada mı? Sa'd burada mı?" Onlarda: "Evet" dediler. O zaman Osman b. Affan: Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah adına sizlere soruyorum. Biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v): **"Kim filan oğullarının hurma kurutma yerini satın alırsa Allah onu bağışlar"** buyurdu. Ben de orayı yirmi bin veya yirmi beş bin dirheme satın aldım sonra Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek haber verdim. Rasûlullah (s.a.v):**"Onu bizim mescidimize vakfet karşılığını Allah'tan alırsın"** buyurdu. Oradakiler: "Allah için doğru söylüyorsun. Bu dediklerin aynen olmuştur" dediler. Bu sefer Osman: "Yine kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah hakkı için soruyorum. Biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v):**"Kim Rume kuyusunu satın alırsa Allah onu bağışlar"** demişti de ben de o kuyuyu şu kadar paraya satın alıp, Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve o kuyuyu şu kadara satın aldım dedim. Bunun üzerine: **"Onu Müslümanların içmesine ve kullanmasına vakfet karşılığını alırsın"** buyurdu. Oradakiler: "Evet bu söylediklerin de aynen olmuştur" dediler. Bu sefer Osman: Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Allah adına sizlere soruyorum. Rasûlullah (s.a.v) Müslümanlara bakarak şöyle demişti:**"Kim bu zorluk günlerinin ordusu olan Tebük ordusunu teçhiz edip donatırsa, Allah onu bağışlar"** buyurmuştu. Ben de o orduyu yularına yay ve kirişine varıncaya kadar donatmıştım dedi. Oradakiler: "Evet biliyoruz ki bu da aynen böyle olmuştur" dediler. O zaman Osman: "Allah'ım şahit ol! Allah'ım şahit ol!" dedi. (Müsned: 481)

3551- Sümâme b. Hazn el Kuşeyri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Onların yanına Osman geldiğinde ben de oradaydım. Osman şöyle demişti: "Allah adına ve İslâm adına soruyorum, biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v) Medine'ye geldiğinde Rume kuyusundan başka tatlı su kuyusu yoktu. Rasûlullah (s.a.v): **"Kim Rume kuyusunu satın alır ve Müslümanların o kuyudan istifadelerini sağlarsa, Cennette daha fazla karşılığını bulur"** buyurmuştu da; ben de kendi öz malımdan orayı satın alıp kovamı Müslümanların kovasıyla eşit hale getirdim yani o kuyuyu Müslümanlara vakfettim. Fakat bugün sizler beni o kuyunun suyundan içmemi yasaklıyorsunuz ve deniz suyu içmemi istiyorsunuz. Oradakiler: "Evet doğrudur" dediler. Bunun üzerine Osman: "Allah adına ve İslâmiyet adına soruyorum, siz biliyor musunuz? Tebük ordusunu kendi malımla teçhiz etmiştim." Oradakiler: "Evet doğru söylüyorsun bu şekilde olmuştu" dediler. Osman: "Allah ve İslâm adına soruyorum biliyor musunuz, Mescid cemeatı almaz olmuştu da Rasûlullah (s.a.v): **"Kim filan oğullarının yerini satın alıp mescide ilave eder ve Cennette daha hayırlı yerlere sahip olur"** demişti de; ben de kendi öz malımdan orayı satın alıp mescide ilave etmiştim. Şimdi siz beni o mescidden iki rekat namaz kılmaktan men ediyorsunuz. Oradakiler: "Evet Allah şahittir ki söylediklerin doğrudur" dediler. Allah ve İslâm adına soruyorum biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v), sebir dağında idi yanında Ebu Bekir, Ömer ve ben vardım, dağ sallanmaya başlayınca Rasûlullah (s.a.v) ayağıyla dağa vurdu ve: **"Ey dağ sakin ol, senin üzerinde bir Peygamber (s.a.v) bir Sıddık ve iki şehid vardır"** demişti. Oradakiler: "Allah adına doğru söylüyorsun böylece olmuştu" dediler. O zaman Osman: "Allahü ekber benim lehimde şahitlik yaptılar" (yani ben şahitim) dedi. (Müsned: 481)

3552- Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, Halk, Osman'ın evini kuşattıklarında Osman onlara geldi ve şöyle dedi: "Allah adına soruyorum doğru söyleyin, Rasûlullah (s.a.v) dağa çıktığında dağ sallanmaya başladığında ayağıyla dağa vurarak: **"Sakin ol ey dağ zira senin üzerinde bir Peygamber (s.a.v) bir sıddık iki de şehid var"** dediğini duymadınız mı? ben de orada değil miydim?" Pek çok insan: "Evet doğru söylüyorsun" dediler. Sonra Osman şöyle dedi: "Allah aşkına doğru söyleyin Rıdvan beyatında bu Allah'ın eli bu da Osman'ın eli dediğini duymadınız mı?" Pek çok kimse de bunun da böylece doğru olduğunu kabul edip şahitlik ettiler. Sonra Osman: Allah adına soruyorum Rasûlullah (s.a.v), Tebük ordusunu hazırladığında: **"Kim kabul görecek bir infak yapmak ister"** buyurduğunda ben ordunun yarısını kendi malımla techiz etmiştim. Pek çok kimse: "Evet doğru söylüyorsun" dediler. Osman: "Allah aşkına doğru söyleyin, kim Cennette bir ev karşılığında şu mescidin toprağını genişletmek ister buyurduğunda o araziyi kendi malımla almamış mıydım?" Oradakiler yine: "Evet öylece olmuştur" dediler. Daha sonra Osman: "Allah adına soruyorum satılan Rume kuyusunu kendi malımla satın alıp Allah yolunda Müslümanlara vakfettiğimi bilen yok mu" dedi. Oradakiler: "Evet aynen böyle olmuştur" dediler. (Müsned: 481)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29. CENNET'E GÖTÜREN VE CEHENNEM'DEN UZAKLAŞTIRAN YOLLAR
Bu Hadisin Önemi:
Ameller Cennet'e Girişin Sebebidir:
Büyük Bir İş:
Başarı Allah'tandır:
Dinin Rükünleri:
Hayra Götüren Yollar:
İşin Başı, Temel Direği Ve Tepesinin Zirve Noktası:
Dili Korumak:
Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

29. CENNET'E GÖTÜREN VE CEHENNEM'DEN UZAKLAŞTIRAN YOLLAR

Muâz b. Cebel (r.a)'den, dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü dedim, bana beni Cennet'e girdirecek ve beni Cehennem'den uzaklaştıracak bir ameli bildir. Peygamber (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Büyük bir şey hakkında soru sordun. Bununla birlikte Yüce Allah'ın kolaylaştırdığı kimse için de şüphesiz ki o çok kolaydır. Allah'a, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ibadet edersin, namazı dosdoğru kılarsın, zekâtı verirsin, Ramazan orucunu tutarsın ve Beyt'i haccedersin.
Daha sonra şöyle buyurdu: "Sana hayrın kapılarını da göstereyim mi? Oruç bir kalkandır, sadaka su ateşi nasıl söndürüyorsa günahı öylece söndürür. Bir de kişinin gece ortasında namaz kılması." Daha sonra şu buyruğu okudu: "Yanları yataklarından uzak kalır.... Hiçbir kimse bilmez."(es.secde, 32/16-17)[1]
Sonra da şöyle buyurdu: "Sana işin başı, temel direği ve tepesinin zirvesini haber vereyim mi?" Evet ey Allah'ın Rasulü, dedim, şöyle buyurdu: "İşin başı İslâm, temel direği namaz, tepesinin zirve noktası da cihâddır." Sonra şöyle buyurdu: "Sana bütün bunların esasını da haber vereyim mi?" Ben de: Evet, ey Allah'ın Rasulü, deyince dilini tutup şöyle buyurdu: "Buna gereği gibi hakim ol!" Ey Allah'ın Peygamberi dedim, biz konuştuğumuz şeylerden dolayı da sorgulanacak mıyız? Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu:
"Hay anan seni kaybedesice! İnsanları yüzüstü -yahut da burunları üzerine-Cehennem'e yıkan, dillerinin biçtiklerinden başka bir şey midir ki?[2]

Bu Hadisin Önemi:

Hadis-i şerif Cennet'e girişin, Cehennem'den kurtuluşun yollarını açıkça ifade etmektedir. Bu ise çok büyük bir iştir. Allah bu maksatla Kitapları indirmiş, Peygamberleri göndermiştir. Allah'ın Peygamberleri de bunun için sıkıntı ve zorluklara katlanmışlardır. [3]

Ameller Cennet'e Girişin Sebebidir:

Bu hadis-i şerifte amellerin Cennet'e girişe sebep teşkil ettiğine dair delil vardır. Yüce Allah'ın şu buyruğu da Kur'ân-ı Kerim'den buna tanıklık etmektedir: "İşte bu Cennet, size yapageldiğiniz amelleriniz sebebiyle miras verilmiştir."(ez-zuhruf, 43/72) İbn Kesir der ki: "Yani sizin salih amelleriniz Allah'ın rahmetinin sizi kapsamasına sebep teşkil etmiştir. Çünkü hiçbir kimsenin ameli o kişiyi Cennet'e sokmaz; kişi AÜah'ın lütuf ve rahmeti iie Cennet'e girebilir.[4]
Rasulullah (S.A.S.)'m: "Sizden hiçbir kimseyi kendi ameli asla kurtara-maz.[5] Hadisiin anlamı da İbn Receb'in dediği gibi şu şekildedir: Bizatihi amel dolayısıyla hiçbir kimse, Cennet'e hak kazanamaz. -Ancak Yüce Allah lütuf ve rahmetiyle o ameli buna sebep kıldığından dolayı bu böyledir. Bizatihi amelin kendisi de Allah'ın kullanna lütuf ve rahmetinin bir tecellisidir. O halde Cennet ve Cennet'e götüren yollar da bütünüyle Allah'ın rahmetidir.[6]

Büyük Bir İş:

Rasulullah (s.a)'m: "Sen büyük bir iş hakkında soru sordun" diye buyurmuş olması, Cennete girişin büyük bir iş olduğunu göstermektedir. Çünkü ası! kurtuluş budur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim ateşten uzaklaştırılır da Cennet'e sokulursa şüphesiz ki o, kurtuluşa ermiştir."(An imrân, 3/185) Rasulullah (s.a) da bir adama şunu sormuş: Namazda iken ne diyorsun? O şöyle demiş: Önce teşehhüd getiriyorum, sonra Allah'tan Cen-net'i diliyor, Cehennem'den de O'na sığmıyorum. Ama Allah'a yemin ederim ki ne senin mırıldandığın şeyi ne de Muâz'm mırıldandığı şeyi güzelce söyleyebiliyorum. Rasulullah (S.A.S.): "Zaten hepimiz o çerçevede mırıldanıp duruyor uz.[7]
Cehennem' ateşinden kurtuluş da büyük bir iştir. Çünkü orada insanlar arasında azabı en hafif olacak kişi, ayaklarının tabanındaki çukura konulacak kor ateşten dolayı beyni kaynayacak olan bir kişi olacaktır.
İşte onun için Allah, Peygamberlerini kullara göndermiştir. Ta ki o Peygamberler de insanların Cehennem' ateşinden kurtuluşuna, Cennet'i de elde etmelerine sebep teşkil etsinler. Bunun için de Peygamberler sapasağlam dağların katlanamayacağı zorluklara katlanmışlardır. [8]

Başarı Allah'tandır:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Ve şüphesiz ki o, Allah'ın kendisine kolaylaştırdığı kimseye de kolaydır" buyruğu başannın tümüyle Yüce Allah'ın elinde olduğuna işaret etmektedir. Allah hidayeti kime kolaylaştırırsa, o kimse hidayet bulur. Allah'ın bunu kolaylaştırmadığı kimse de

helak olur, hüsrana uğrar. O bakımdan müslüman kimsenin, kendisine hidayeti ve hidâyete götüren yollan izlemeyi kendisine lütfetmesini samimi bir kalp ile isteyerek Allah'a yönelmelidir. Şanı Yüce Allah da hidâyeti elde etmek uğrunda nefsine karşı mücadele edip cihad eden kimseye hidâyet vereceğini, bu hususta onu başarılı kılacağını va'detmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bizim uğrumuzda cihâd edenleri elbette bizim yollarımıza iletiriz. Şüphesiz ki Allah, ihsan edenlerle beraberdir."(ei-Ankebut, 29/69}[9]

Dinin Rükünleri:

Rasulullah (S.A.S.): "Ona hiçbir şeyi ortak koşmaksızın Allah'a ibadet edersin, namazı dosdoğru kılarsın, zekâtı verirsin, Ramazan orucunu tutarsın, Beyt'i haccedersin" diye buyurarak, dinin farz kılmış olduğu hükümleri yerine getirmenin Cennet'e girişe sebep teşkil ettiğini ifade etmiştir. Daha önce geçen hadis-i şeriflerde İslâm'ın rükünlerine dair açıklamalar yapılmıştı. [10]

Hayra Götüren Yollar:

Rasulullah (S.A.S.), Muâz b. Cebel'e dinin emirlerini yerine getirişin, nimete girişe ve Cehennem'den korunmaya sebep teşkil ettiğini bildirdikten ve "sana hayrın kapılarını da göstereyim mi?" diye buyurduktan sonra, ona nafile ve müstehap türünden hayır yollarını göstermiştir. Şüphesiz Allah'ın dostlarının en hayırlı olanları, Mevlâlarına dinin farzlarını yerine getirdikten sonra nafilelerle yakınlaşmaya çalışan kimselerdir. Rasulullah (S.A.S.) Muaz b. Cebel'e bu hayır yollarından bazılarını şöylece zikretmektedir:
1- "Oruç bir kalkandır" buyruğu ile ilgili olarak İbn Receb şunları söylemektedir: Kalkan (el-Cünneh) kulun siper edinerek kendisi ile korunduğu şeydir. Savaş esnasında gelecek darbelerden kişiyi koruyan kalkan gibi. İşte oruç da oruç tutan kimseyi dünyada masiyetlerden öylece korur. Bu oruç kişiyi masiyetlerden koruyan bir kalkan olduğuna göre, ahirette de ateşe karşı koruyan bir kalkan olur. Dünyada masiyetlere karşı kalkanı bulunmayan bir kimsenin, ahirette kendisini ateşten koruyacak bir kalkanı olmaz.[11]
Müslüman bir kimsenin aşağıdaki günlerde oruç tutması meşru' kılınmıştır:
a) Aşurâ (10 Muharrem) günü,
b) Hacı olmayan kimseler için Arefe günü,
c) Haftanın pazartesi ve perşembe günleri,
d) Her kameri aydan üç gün (tercihan 13, 14, 15.nci günler) oruç tutmak,
e) Bir gün oruç tutup bir gün yemek,
f) Şevval'den altı gün,
g) Allah'ın ayı olarak bilinen Muharrem ayını oruç tutmak,
h) Şaban ayını oruçla geçirmek[12]
2- Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Sadaka günahı söndürür." buyruğunda kastedilen sadaka nafile sadakadır, Bunda geçen günah (el-Hatie) ise, bu gibi nafile ibadetlerle silinen küçük günahlardır. Çünkü büyük günahların tevbeye ihtiyaçları vardır ve ilim adamlarının açıklamış olduğu tevbe şartlarının da yerine getirilmesi mutlaka gereklidir. Nafile sadakayı teşvik eden pek çok hadis-i şerif vârid olmuştur ki, bunların birkaçını zikredelim:
Ebu Hureyre (r.a)'den dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim helâl kazançtan -ki Allah helâl olandan başkasını kabul etmez- bir hurma kadar sadaka verecek olursa, Allah onu sağ eliyle kabul eder. Sonra da onu sizden herhangi birinizin tayını büyütmesi gibi sahibi adına onu büyütür. Ta ki bir dağ gibi oluncaya kadar.[13]
Ukbe b. Amir (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "Her kişi insanlar arasında hüküm verilip bitirilinceye kadar sadakasının gölgesinde bulunacaktır."
Yezid dedi ki: Ebu Mersed küçük bir çörek yahut bir soğan dahi olsa sadaka vermeksizin hiçbir günü geçmezdi.[14]
Bu konudaki hadis-i şerifler pek çoktur ve bilinmektedir.[15]
3- Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Ve kişinin gece ortasında kıldığı namazı" diye buyurduktan sonra Yüce Allah'ın: "Yanları[16] yataklarından uzak kalır[17] ayetini "hiçbir kimse bilmez" buyruğuna kadar (yani es-Secde, 32/16-17'nci âyetleri) okudu.
Hadisin bu anlamdaki bölümünde sözü edilen gece namazı da aynı şekilde sadaka gibi günahları söndürür. Buradaki namazdan kasıt, gece namazı (teheccüd)dır. Aralarında Mücâhid, el-Evzai ve başkalarının da bulunduğu müfessirlerden bir topluluk bu kanaattedir.
Gece namazının faziletine dair pek çok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bunlardan bazıları:
Peygamber (s.a) buyurdu ki: "Farz namazdan sonra en faziletli namaz gece namazıdır.[18]
Yine Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabalık bağlarını gözetiniz. İnsanlar uykuda iken gece namaz kılınız, Cennet'e esenlikle girersiniz.[19]
Yine Rasuîullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Cennet'te öyle köşkler vardır ki, içlerinden dışları, dışlarından da içleri gözükür. Allah bu köşkleri yemek yediren, selâmı yayan, geceleyin insanlar uykuda iken namaz kılan insanlara hazırlamıştır.[20]
Yine Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Gece namazı kılmaya bakınız! Çünkü gece namazı sizden önceki salihlerin alışkanlığı, Rabb'inize yakınlaştırıcı bir amel, günahlara bir keffâret ve günahlardan da alıkoyucu bir Özelliktedir.[21]
Gece namazının faziletine dair hadis-i şerifler gerçekten pek çoktur.[22]

İşin Başı, Temel Direği Ve Tepesinin Zirve Noktası:

Rasulullah (S.A.S.), "Sana haber vereyim mi?" şeklindeki soruyla Muâz (R.A.)'a açıklamalarda bulunmaktadır. Bu ise öğretim esnasında güzel bir yöntemdir. Çünkü bu, öğrencinin verilecek derse dikkatini toplar ve verilecek cevabı azruyla beklemesini sağlar:
1- İşin başı İslam'dır. İşten kasıt, Yüce Allah'ın kendisiyle Muhammed (s.a)'i gönderdiği dindir. Bu din de İslâm'dır. Burada da asıl maksat şehadet kelimelerini getirmektir. Şehadet kelimelerinin bu dindeki yeri, vücutta başın konumuna benzer. Baş koparılacak olursa, bundan sonra insanın hayatta kalması sözkonusu değildir. İşte şehâdet kelimelerini ikrar edip kabul etmeyen kimsenin: dini de olmaz, müslümanlığı da sözkonusu değildir.
2- Dinin temel direği ise namazdır. Çünkü namazın bu dinde çok büyük bir yeri vardır. Tıpkı otağın kendisi olmaksızın ayakta durması mümkün olmayan ortadaki temel direği ne ise; kulun da namazsız dininin ayakta durmasına imkân yoktur.
3- Dinin tepesinin zirve noktası ise cihâddır. Cihâd dindeki en üstün ve en yüce mertebedir. Çünkü cihâd ile yüce Allah'ın adı yücelir ve İslâm dini cihâd sayesinde diğer dinlerden üstün olur. Münafık yahudi ve hristiyanlar arasından domuzluk eden hain, müslüman gözüken, batılcılarm da kökü bununla kazınır.

Bundan dolayı. İmam Ahmed (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) şu kanaate sahip idi: Cihad farz amellerden sonra amellerin en faziletlisidir.
Cihadı teşvike dair pek çok naslar vârid olmuştur. Bunlardan bazıları:
Ebu Zerr (r.a)'den, dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü dedim, hangi amel daha faziletlidir? O: "Allah'a iman ve O'nun uğrunda cihad etmek" diye buyurdu.[23]
Yine Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda sabahleyin yahut da bir öğleden sonra bir çıkış, üzerinde güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır.[24]
Ebu Hureyre (r.a)'den, dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü, Allah yolunda cihâda denk nedir? diye soruldu, şöyle buyurdu: "Siz buna güç yetiremezsiniz ki?" Bu sorularını Ona iki ya da üç defa tekrarladılar, her seferinde O; "Buna güç yetiremezsiniz ki" diye buyuruyordu. Sonra şöyle buyurdu: "Allah yolunda cihad edenin misali, orucuna da namazına da aralık vermeksizin oruç tutan ve Allah'ın âyetlerini okuyarak namaz kılan, Allah'a dua edip yalvaran ve bu amellerini, Yüce Allah yolunda;Eİhad eden mücahid geri dönüneeye kadar sürdüren kimsenin haline benzer.[25]
Bu husustaki naslar da aynı şekilde pek çoktur. [26]

Dili Korumak:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Peki, bütün bunların ne ile düzene gireceğini sana haber vereyim mi?" sorusuna karşılık: Evet, ey Allah'ın Rasuiü, dedim. Bunun üzerine Rasulullah (S.A.S.) dilini tutup şöyle buyurdu: "Sen bunu tut!" Ben Ey Allah'ın Peygamberi, biz konuştuğumuz şeylerden dolayı da mı sorgulanacağız? deyince şöyle buyurdu: "Hay anan seni kaybedesice! İnsanları ateşe yüzleri üstü -yahut da burunları üstü- yıkan onların dillerinin biçtikleri şeylerden başkası mıdır ki?" buyruğuna gelince; bu asıl hayrın, dili tutmaktan ve onu Yüce Allah'ın rızasına uygun şekilde doğrultmaktan kaynaklandığına delildir. Allah'ın, dilini koruması hususunda yardımcı olduğu kimsenin, işlerin dizginlerini elinde tuttuğunu ve dünya ve âhirette, hayra muvaffak kılındığını gösterir.
İbn Receb der ki: Dillerin biçtiklerinden kasıt, haram sözlerin cezası ve bu sözler dolayısıyla sözkonusu olacak cezalandırmalardır. İnsan söz ve davranışlarıyla iyiliklerin de kötülüklerin de tohumlarını eker. Daha sonra da Kıyamet gününde ektiklerini biçer. Her kim hayırlı söz ve amel ekecek olursa, o ilâhi lütuf biçecektir. Her kim kötü söz veya davranış ekerse, yarın pişmanlık biçecektir. Hz. Muâz'ın rivayet ettiği bu hadisin zahiri, insanların Cehennem'e girişlerine en çok sebep teşkil eden hususun dilleriyle söyledikleri sözler olduğunu ortaya koymaktadır. Şüphesiz ki, şirk de konuşma masiyetinin kapsamına girmektedir. Şirk ise Yüce Allah'ın nezdinde günahların en büyüğüdür. Yine onun kapsamına Allah hakkında bilgisizce söz söylemek de girmektedir. Bu da şirkin bir arkadaşıdır. Yine bunun kapsamına, Yüce Allah'a şirk koşmaya denk tutulmuş yalan şahidlik de girmektedir. Büyücülük, iftira ve buna benzer büyük günahlar ile yalan, gıybet, ko-ğuculuk gibi küçük günahlar da dil ile işlenen günahların kapsamındadır. Diğer ameli günahların da beraberinde bunlara destek mahiyetinde sözün işlediği günahlar da çoğunlukla bulunur.[27]
Bundan dolayı bu ümmetin selefi, dilin dizginlerini serbest bırakmaktan sakindırmıştır. Zira dil insanı helak oluşun uçurumlarına götürür. İbn Abbâs (r.a), dilini tutarak şöyle demiştir: Yazıklar olsun sana, hayır söyle ganimet elde edersin, yahut kötülük söylemeyip sus ki esenliğe kavuşasın, aksi tak-dirde şunu bil ki pek yakında pişman olacaksın.[28]

Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Bu hadiste Muâz b. Cebel (r.a)'in salih amellere ileri derecede önem verdiğine bir delil vardır.
2- Bu hadiste öğretim yollarından bir yola dikkat çekilmektedir. Bu da oldukça müstesna bir eğitim yoludur ve bu soru sorma yöntemidir ki, Rasu-llah (S.A.S.)'ın: "Sana haber vereyim mi, bildireyim mi?" sözünde ortaya çıkmaktadır.
3- İnsanlara öğretimde tedrici metodu izlemek. İşe dinin esas ve kaidelerini öğretmekle başlanır, sonra da tedrici olarak diğer hususlara geçilir.
4- Nafilelerle Allah'a yakınlaşmanın fazileti büyüktür.
5- Aynı şekilde Allah yolunda cihadın mevkii ve önemi de dile getirilmektedir. [29]

---

[1] Bu iki âyet-i kerimenin meali şöyledir: "Yanlan yataklarından uzak kalır, Rab'lerinden korkarak ve umarak O'na dua ederler. Onlara verdiğimiz nzıktan da infâk ederler. Onlar için o yaptıklanna mükâfat olmak üzere gözleri aydınlatıcı neler gizlendiğini hiçbir kimse bilemez." (es-Secde, 32/16-17)
[2] Nevevi der ki: Bu hadisi Tirmizi rivayet etmiş olup, hadis hasen sahihtir, demiştir, el-Elbâni de el-îrvâ adlı eserinde (II, 139) senedi hasendir, demiştir. Sahihu'l-Câm'ide ise (V, 29-30) sahihtir, demektedir. İbn Ebi Şeybe'nin Kitâbu'i-İman adlı eserinde ise bundan sonra gelen rivayet yollan sebebiyle sahihtir, denilmektedir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 305-307.
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 307.
[4] İbn Kesir, VII, 226
[5] Buhâri, VII, (181; Rikaak 18); Müslim Şerhi, V, 681
[6] Câmiu'i'Ulumi ue'i-Hikem, 226
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 307.
[7] Bk. Sahihu'l-Câmi, 3158 (Ebû Dâuûd, Salât 124; İbn Mâce, İkamet 26, Dua 4. Çeviren-)
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 307-308.
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 308
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 308-309.
[11] Camiu'l-Ulumi ve'l-Hikem, 257
[12] Davetçi kardeşimiz Şeride e!-Mauşerci'nin bu günleri oruçla geçirmenin meşruiyyetine delâlet eden ve bunu teşvik eden hadisleri bir araya getirmiş olduğu "Risâletü Siyami't-Te-tavvu' (nafile oruç risalesi)"ni okumalarını tavsiye ederim.
[13] Buharı, II, 12; Müsüm Şerhi, III, 50 Lafız Buhâri'nindir. Bk. Sahihu't-Terğib, no: 849
[14] Ahmed ve başkaları rivayet etmiştir. Bk. el-Elbâni, Sahihu't-Terğib, No: 866
[15] Bk. el-Elbani, Ag.e., II, 359
[16] Kurtubi, Tefsir'inde der ki: Yani yanlan yatıp uyudukları yerderden (yataklarından) uzak durur, ayağa kalkarlar (XIV, 99)
[17] Kurtubi, Tefsirinde der ki: Uyunulan yerlerden uzak kaldıkları kastedilmektedir. (XIV, 99)
[18] Müslim Şerhi, III, 230; Hadisin başı ise, "Orucun en faziletlisi..." şeklindedir.
[19] Sahih bir hadistir, Tirmizi rivayet etmiştir. Bk. el-Elbâni, Sahihu't-Terğib, No: 612
[20] Sahih bir hadistir, İbn Hibban rivayet etmiştir. Bk. Sahihu't-Terğib No: 614
[21] Hasen bir hadistir, Tirmizi ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir, aynı eser, No: 620

[22] Bk. el-Elbâni, Aynı eser, II, 252-263
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 309-301.
[23] Buhâri, VIII, 216; Müslim Şerhi, I, 269
[24] Buhâri, III, 2O2'de, yer alan hadisin bir parçasıdır. Müslim Şerhi, IV, 546
[25] Buhâri, III, 201; Müslim Şerhi, IV, 544 Lafız Müslim'in.
[26] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 311-312.
[27] Câmiu'l-Ulumi ue'l-Hikem, 260
[28] Aynı yer.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 313.
[29] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 314.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- BİD'ATLERİN KÖTÜLENMESİ VE BİD'ATÇİLERİN KÖTÜ AKIBETLERİ
Bid'at Ve Bid'at Çıkarmanın Kötülüğü Hakkında Âyet Ve Hadisler
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Bid'atlerîn Kötülenmesi Konusunda Tasawufçuların Sözleri
Uydurma Görüşleri Kötülemeye Delalet Eden Naslar
Fasıl
Fasıl

2- BİD' ATLERİN KÖTÜLENMESİ VE BİD' ATÇİLERİN KÖTÜ AKIBETLERİ

Akıllı bir kimsenin bid'atler üzerinde düşündüğü zaman onun kötü bir şey olduğunu bileceği gayet açıktır. Çünkü bid'atlere uymak demek, sırat-ı müstakimden çıkmak ve cehalette ileri gitmek demektir. Bunu hem aklî ve mantıki delillerle hem de genel şer'î ve nakli delillerle açıklamak mümkündür,
Akli olarak bid'atın kötülüğünü ortaya koymaya gelince bunun çeşitli yönleri vardır:
1. Dünyanın başlangıcından bu güne kadar yapılan deney ve tecrübeler göstermiştir ki tek başına akıl kendi yararına olan şeyleri celbetmeye ve zararına olan şeyleri def etmeye yeterli değildir. Çünkü maslahatlar ve mefsedetler ya dünyevîdir veya uhrevidir.
Dünyevi olanları akıl, daha başlangıçta Allah tarafından ilk konuluşlarında tek başına ayrıntılı olarak elbette bilemez. Daha sonra ortaya çıkmış ve çıkacak olanları da tam olarak bilemez. Çünkü nelerin maslahat, nelerin mefsedet olduğu başlangıçta ancak Allah'ın bildirmesiyle bilinmiştir.
Çünkü Adem (a.s.) yeryüzüne indirildiği zaman dünyevi maslahatlarını/menfaatlerini nasıl celbedeceğini biliyordu. Ancak kimileri de şöyle demektedir:
"Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti"[1]ayetine göre Âdem başlangıçta bunları bilmiyordu. Bu isimleri öğrendikten sonra bilir hale geldi. O halde bu esnadaki öğrenme akla dayanmayan bir öğrenmedir. Sonra onun neslinden gelenler de bu bilgileri ondan topluca miras olarak aldılar. Fakat akıllar bu ilk bilginin köklerinden yeni yeni bilgiler türettiler de bu bilgileri (sanki önceden ortada hiçbir şey yok iken) kendileri ürettiklerini zannettiler.
Başlangıçta Hz. Adem'e öğretilen temel bilgilere araya fetret, dönemleri girdikçe yeni yeni bilgiler ilave edildi: Çünkü fetret dönemlerinin maslahatları aynı istikamette cereyan etmedi. Çünkü o dönemlerde fitneler, karışıklıklar vardı, çeşitli yönlerden bozulmalar ortaya çıkmıştı.
Şayet Allah Teala peygamberler göndermek suretiyle insanlara iyilik yapmasaydı onlar düzenli bir hayata ulaşamazlardı ve menfaatlerine (mashalatlarına) en uygun olan bir durumda bulunmazlardı, öncekilerin ve sonrakilerin haberleri üzerinde düşünmekle bunu öğrenmek mümkündür. Uhrevi maslahatlara gelince, sebeplerinin ortaya konuluşu yönünden akıl ile kavranılmaları en zor olanlar şunlardır. Meselâ ibâdetler böyledir. Onlar, değil ayrıntılı olarak özet olarak (icmali) bile akılla bilinemezler.
Ahiret yurdunu, mutlaka bir gün o yurda gidileceğini ve onun, amellerin karşılığının görüleceği bir yurt olduğunu düşünüp tasavvur etmeye gelince akıl bunu duyularla hissetme imkanından uzaksa da, soyut olarak idrak edebilir.
Akıl sahipleri, âhiret ahvalinin şer'i naslara bakmaksızın mücerret akılla idrak edilebileceğini iddia eden felsefecilere aldanmasmlar. Mesele aslında onların dilleriyle iddia ettikleri gibi değildir. Çünkü insanoğluna her zaman peygamberler vasıtasıyle dinler ve şeriatler gönderilmiştir. Peygamberler ve peygamberlerin mesajını insanlara ulaştıranlar tarih boyunca her zaman bol miktarda var olmuşlardır. Bu süreç Adem (a.s) ile başlamış ve Hz. Muhammed'in getirdiği bu şeriate kadar devam etmiştir.
Ancak şeriatın/dinin izleri silinmeye başladığı zaman Allah Teala insanlara yaratılış gayelerini -ki Allah'a kulluktur- beyan etmek üzere yeni bir peygamber göndermiştir. Şeriatin izlerinin kaybolmaya başladığı zaman ile daha sonra yeni bir şeriatin gönderilmesi zamanı arasında önceki şeriatten bilinen bazı esasların (bilgi veya inanç olarak) varlığını devam ettirmiş olması kaçınılmazdır.
İşte felsefeciler bu esaslara ulaştılar, onları veya onların bir kısmını yakaladılar ve bunları akıllarına uygun bir şekilde ortaya sürmek istediler, bu bilgileri dinin değil, aklın bir ürünüymüş gibi gösterdiler. Halbuki durum hiç de onların iddia ettikleri gibi değildir.
Akıl elbette bağımsız değildir. Temeli olmaksızın herhangi bir şeyi inşa edip ortaya koyamaz. O ancak istisnasız olarak önceden var olan bir temel üzere bilgiyi inşa eder, Ahiret ahvali hakkında önceden var olan bilgilerin vahiyden başka bir kaynağa dayanması mümkün değildir.
İleride inşaallah bu konunun açıklaması gelecektir.
Genel olarak, akıllar vahy olmaksızın kendi maslahatlarını tek başlarına kavrayamazlar. Bid'at çıkarmak bu esasa aykırıdır. Çünkü varsayımlar şer'î bir dayanak olamazlar. [2] Bid'atçilerin akla dayanarak iddia ettikleri şeylerden başka ortaya koydukları bir şey yoktur.
Bid'atçi bid'atle amel etmesi sebebiyle bunun karşılığında arzuladığı sevabı elde edeceğinden emin değildir. Bu sebeple bid'at abesle iştigaldir/boş ve faydasız bir amel gibidir.
Şeriat kulların maslahatlarını korumak için gelmiştir, dersek bu böyledir.
Diğer görüşe göre ise bid'atçinin eline hiçbir şey geçmeyeceği daha da kesindir. Çünkü o zaman bid'at sadece bir ibadettir ve âmir tarafından memurun mecbur edilmesidir (Yani bid'atçinin kendisini şâri yerine koymasıdır.) Usûl ilminde açıklandığına göre aklın bu alanda yetkisi yoktur. Üstelik bid'atçi bir de, büyük arzularını gerçekleştirmede elindeki güvenilir olan bir yolu bırakıp güvenilmez bir yolu izlemektedir.
2. Şeriat, eksiklik ve fazlalığa tahammülü olmayan bir mükemmellikte gelmiştir. Çünkü Allah Teala bu konuda şöyle buyurmaktadır:
"Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim."[3]
İrbâd İbn Sâriye[4] hadisinde şöyle anlatılmaktadır:
Bir gün Rasulullah (s.a) bize gözleri yaşartan, kalpleri yerinden oynatan bir öğüt verdi. Biz dedik ki:
Ya Rasulallah! Sanki bu bize veda eden birisinin öğüdü gibi geldi. Bize tavsiyen nedir? Şöyle buyurdu:
"Size öyle aydınlık bir yol bırakıyorum ki onun gecesi de gündüzü gibidir. Benden sonra o yoldan sapan mutlaka helak olur. Benden sonra yaşayanlar pek çok ihtilaflar göreceklerdir. Ben size benim sünnetimden ve benden sonraki râşit halifelerin sünnetinden öğrendiklerinizi tavsiye ediyorum."[5]
Hz. Peygamber'in (s.a) ölmeden önce din ve dünya işi konusunda"[6] ihtiyaç duyulan her şeyi açıkladığı kesindir. Bu konuda ehl-i sünnet arasında farklı görüşte olan hiç kimse yoktur.
Hal böyle olunca bid'atçi sanki lisan-ı hal ile şöyle der gibidir:
"Şeriat tamam olmamıştır. Şeriatta telâfi edilmesi/düzeltilmesi gereken şeyler vardır veya bunlar düzeltilse daha iyi olur."
Çünkü o şeriatın hiçbir yönden eksiğinin olmadığına, tam ve mükemmel olduğuna inanmış olsaydı bid'at çıkarmaya ve onu düzeltmeye kalkışmazdı. Böyle bir şey söyleyen kimse sırat-ı müstakimden sapmış olur.
İbn el-Mâcişûn[7] der ki:
Malik'in şöyle dediğini duydum: Kim İslam'da bir bid'at çıkarır da onu güzel görürse Hz. Muhammed'in (s.a) risalete ihanet ettiğini iddia etmiş olur.
Çünkü Allah Teala: *"Bugün size dininizi tamamladım."* buyurmaktadır. O halde o gün bir başka din olmamıştır. Bu gün de başka bir din yoktur.
3. Bid'atçi, şeriate karşı inatçıdır ve ona muhalefet eder. Çünkü Şâri, kuldan istenilen şeyler için özel şekillerde özel yollar belirlemiştir. Emir ve nehiy ile vaad etme ve korkutma ile bu yolları sınırlamış ve hayrın bu yollarda, şerrin de bu yolların dışına çıkmakta olduğunu haber vermiştir. Çünkü Allah bilir, biz bilmeyiz. O, Rasulullah'ı (s.a) sadece âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Bid'atçi bunların hepsini reddetmektedir. O, daha başka yolların da olduğunu, Allah'ın bu yollara sınır koymadığını ve belirlemediğini iddia eder. Sanki Allah bilir, biz de biliriz, demektedir. Hatta Şâriin belirlediği yollara ilaveler yapmasından, belki de -hâşâ- Şâriin bilmediği şeyleri dahi onun bildiği anlaşılmaktadır.
Şayet bid'atçinin maksadı bu ise şeriate ve Allah'a karşı bir küfürdür, maksadı bu değilse o zaman da apaçık bir sapıklıktır.
Ömer İbn Abdülaziz (r.a) Adiy İbn Ertae'ye [8] yazdığı mektupta bu manaya işaret etmektedir. Adiy, ona bazı kaderiyeciler hakkında fikir danışmıştı. Ömer ibn Abdilaziz şunları yazdı:
"İmdi, ben sana Allah'tan korkmayı, O'nun emrinde orta yolu tutmayı, Peygamber'in (s.a) sünnetine uymayı, sünnetinin yürürlükte ve yeterli olduğu konularda bid'atçilerin uydurdukları şeyleri terk etmeyi tavsiye ederim. Sünnete sımsıkı sarıl. Çünkü sünneti, aksine davranışlardan hangi tehlikelerin, hangi ayak kaymalarının, hangi ahmaklıkların ve hangi aşırılıkların doğacağını en iyi bilen kişi ortaya koymuştur. Kavmin (ashabın) kendileri için razı oldukları şeye sen de kendin için razı ol. Çünkü onlar derin bir ilme, keskin bir görüşe sahiptiler. (Günahlardan) kendilerini alıkoyarlardı. Onlar her şeyin içyüzünü en iyi şekilde bilirlerdi. Onlar sahip oldukları fazilete lâyık idiler. Eğer, onlardan sonra yeni bir durum ortaya çıkmıştır dersen, bunu ancak onların yolundan gitmeyen ve kendilerini onlara tercih edenler çıkardılar. Onlar (sahabiler) öncüdürler; yeterli miktarda konuşurlardı ve faydalı şeyleri anlatırlardı. Onların yaptıklarını yapmayanlar kusurludur, fazlasını yapmaya kalkışanlar bitkin ve yorgun düşerler. Kimisi eksik bıraktı, kimisi aşırı gitti.[9] Onlar (sahabeler) bu ikisi arasında doğru bir yol üzerinde idiler." Sonra mektup Adiy'in sorunuyla ilgili bükümle sana erdi. Ömer ibn Abdilaziz'in "Sünneti, aksine

davranışların nelere sebep olacağını en iyi bilen (Hz. Peygamber) koymuştur" sözü, işte üzerinde durduğumuz konunun delilidir.
4. Bid'atçi kendisini Şârie benzer bir konumda görmektedir. Çünkü şeriatleri koyan ve halkı o şeriatlerin yolundan gitmekle yükümlü tutan Şâri'dir/Allah'tır. O'ndan başka bu işi yapacak kimse yoktur. Çünkü anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında o hüküm verecektir. Eğer şeriat koyma işi insanların yapabileceği şeylerden olsaydı, şeriatler indirilmezdi, insanlar arasında ihtilaf kalmazdı ve peygamberlerin gönderilmesine de ihtiyaç olmazdı.
İşte Allah'ın dininde bid'at çıkaran kişi, kendisini Allah'a ortak ve benzer yapan kişidir. Çünkü Şâri ile beraber şeriat koyuyor, ihtilafa kapı açıyor, Şâriin yegane şeriat koyucu olduğunu reddediyor. Halbuki O, buna kâfidir.
5. Bid'at çıkarmak, hevâ ve hevese uymak demektir. Çünkü akıl, şeriate tâbi olmadığı zaman geride hevâ ve şehvetten başka birşey kalmaz. Sen de bilirsin ki heva ve hevese tâbi olmak apaçık bir sapıklıktır. Görmüyor musun Allah Teâla şöyle buyuruyor:
"Ey Dâvud! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümran kıldık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet, heva ve hevese uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."[10]
Allah Teala bu ayet-i kerimede hükmü -üçüncüsü olmaksızın- iki şeye hasretti: Hakka tâbi olarak hüküm vermek, heva ve hevese uyarak hüküm vermek. Aklı, hüküm vermekten tecrit ederek uzaklaştırdı. Çünkü akıl, genellikle heva ve hevese uyarak hüküm verebilir.
Başka bir ayet"i kerimede Allah Teala şöyle buyurdu:
"Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız ve işinde aşırı giderek hevesine kapılan kimseye uyma."[11]
Burada da durumu iki şey arasında sınırlandırdı: Zikre yani Kur'an'a tâbi olmak, ikincisi hevâ ve hevese tâbi olmak.
Diğer bir âyette de şöyle buyurdu:
"Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir?[12]
Bu ayet de kendisinden öncekiler gibidir. Bu âyeti iyi düşununüz. Çünkü bu âyet, nefsinin arzusuna (hevasına) uyarak Allah'ın hidayetine tâbi olmayan kimseden daha sapık hiç kimsenin olmadığını açıkça ifade etmektedir.
İşte bid'atçinin durumu da budur. Çünkü o, Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevâ ve hevesine uymuştur. Allah katından gelen yol gösterici Kur'an-ı Kerim'dir.
Şeriatin beyan ettiğine ve âyetin ortaya koyduğuna göre hevâ ve hevese tâbi olmak iki kısımdır.
Birincisi heva ve hevesin Allah'ın emrine ve yasağına uymasıdır. Bu kötü değildir. Sahibi de sapık değildir. Nasıl sapık olsun ki önce Allah'tan bir yol gösterici gelmiş, hevâsının yolunu onunla aydınlatmıştır. Takva sahibi mü'minin durumu böyledir.
Diğeri hevâ ve hevesin esas gaye kabul edilerek öne alınmasıdır. O zaman Allah'ın emri ve yasağı, hevâ ve hevese nisbetle tâbi durumundadır (yani ikinci plandadır) veya (hiç bir şekilde dikkate alınmıyacak biçimde) tâbi durumunda değildir. Kötülenen de budur.
Bid'atçi nefsinin hevasını Allah'ın hidayetinin önüne geçirendir. Bu sebeple o, kendisinin hidayet üzere olduğunu zannettiği halde insanların en sapığı olmuştur.
Burada dikkat çekilmesi gereken bir mana ortaya çıkmıştır. O da sözkonusu âyetin şer'i hükümlerde tâbi olmak için iki tane yol belirlemiş olmasıdır:
Birincisi şeriattır. Şüphesiz şeriatte ilim, hak ve hidayet vardır.
İkincisi hevâ ve hevestir. Bu ikinci yol kötülenmiştir. Çünkü Allah Teala Kur'an'da heva ve hevese uymayı sadece kötüleme bağlamında zikretmiştir. Ondan başka bir üçüncü yol zikretmemiştir. Kim âyetleri araştırırsa bunun böyle olduğunu anlar.
Sonra benim referans verdiğim ilim ve övgüyle sözü edilen hak, Kur'andır ve Allah'tan indirilen şeylerdir. Nitekim Allah'ın âyetlerinde şöyle buyuruluyor:
"De ki: O, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram etti? Eğer doğru iseniz, bana ilimle söyleyin."[13]
"Yoksa Allah'ın size böyle vasiyet ettiğine şahit mi oldunuz? Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uyduranlardan daha zâlim kim vardır!"[14] Bir diğer âyette şöyle buyurulur:
"Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı Allah'a iftira ederek (kadınlara) haram kılanlar muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir."[15]
Bunların hepsi Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın yasa koymada kendi heva ve heveslerine uymaktadır.. Bir âyeti-i kerimede yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Allah kulağı çentilen, salıverilen, erkek dişi ikizler doğuran, on defa yavrulamasından ötürü yük vurulmayan hayvanların adanmasını emretmemiştir; fakat inkar edenler Allah'a karşı yalan uydururlar ve çoğu da akletmezler."[16]
Bu, teşride/yasa koymada heva ve hevese tâbi olmaktır. Çünkü bu gerçekte Allah'a karşı iftira etmektir. Allah Teala şöyle buyurmaktadır:
"Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir?"[17]
Yani Allah'tan başka hiçbir şey onu doğru yola eriştiremez. Bu, başka şeyle değil, şeriatle olur. Bu da hidayettir.
Bu sabit olduğuna ve durum, şeriatle hevâ ve heves arasında deveran ettiğine göre aklın kendi başına vereceği hüküm sarsıntılıdır. Sanki aklın, heva ve hevesin etkisi altında kalmaksızın bu meydanda söz söylemeye mecali yok gibidir. O halde hüküm koymada sadece akla dayanmak doğrudan hevâ ve hevese tâbi olmak demektir.
Sırf akıl ile kavranabilen konulardaki aklî düşünceyi bir tarafa bırak, çünkü burada ondan söz edilecek değildir. Bu konularda ehil olanlar da bid'at çıkarmakla hata etmiş sayılıyorlarsa bunun sebebi ilahi hitabın artık gelmiş olmasından ya da teşri/hüküm koyma yönündendir. Bu sebeple peygamberler gönderilmeden önce bütün insanlar mazurdurlar. Yani peygamberler gelinceye kadar akli konulardaki ve teşrii/yasama konularındaki hatalarında mazurdurlar. Peygamberler geldikten sonra artık hiç kimsenin sığınacağı bir bahanesi kalmaz.
"İnsanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir hüccetleri/mazeretleri olmaması için müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik."[18]
En üstün hüccet/delil Allah'ındır.
Düşünen kimsenin bu makamda aklında tutması gerekli kaide budur. Usûlün konusu da olsa bunlar Allah'ın Kitabından çıkartılmış nüktelerdir.[19]

Bid'at Ve Bid'at Çıkarmanın Kötülüğü Hakkında Âyet Ve Hadisler

Bu konudaki nakli deliller birkaç gruptur:
Birincisi Allah'ın dininde bid'at çıkaranın kötülüğüne i genel olarak delâlet eden Kur'an âyetleridir:
Bunlardan birisi şu âyet-i kerimedir:
"Size Kitab'ı indiren O'dur, O'nun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir."[20]
En büyük delillerden birisi bu âyettir. Hadisi şerifte bu âyet tefsir edilmiştir. Hz. Âişe'den sahih olarak rivayet edildiğine göre o şöyle anlatmaktadır: Ben Hz. Peygamber'e (s.a)
"Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler" ayetini sordum.
O şöyle buyurdu: *"Sen onları gördüğün zaman kendilerini tanırsın."*[21]
Yine Hz. Âişe'den gelen sahih bir rivayete göre o şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'e (s.a) *"Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onun bazı âyetleri muhkemdir..."* âyeti hakkında soru soruldu. Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Bu Kitab'ın müteşabih âyetlerinin peşinden gidenleri gördüğünüz zaman işte Allah'ın (kalplerinde eğrilik olanlar diye) isimlendirdiği kimseler bunlardır ve bunlardan sakınınız."[22]
Bu tefsir mübhemdir/kapalıdır. Fakat yine Hz. Âişe'den gelen bir rivayette o şöyle demektedir:
Hz. Peygamber (s.a) *"Sana kitab'ı indiren O'dur, onun bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar kitab'ın esasıdır..."* âyetini okudu ve şöyle buyurdu:
"*Müteşabih âyetler hakkında tartışmaya girenleri gördüğün zaman işte Allah'ın kastettiği kimseler bunlardır, bunlardan sakının."*
Bu rivayet daha açıktır. Çünkü âyet kalplerdeki eğriliğin alâmeti olarak Kur'an hakkındaki tartışmayı gösteriyor. Bu tartışma müteşabihlerin peşinden gitmekle mukayyettir.
O halde kötülemenin muhatabı, Kitabın anası ve büyük bir kısmı olan muhkem âyetleri terk ederek onun müteşabıhlerine uymak suretiyle Kur'an hakkında tartışmaya girenlerdir. Fakat bunun da daha açık bir yoruma ihtiyacı vardır. Hazevver isimli Ebû Galipten[23] rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Şam'da bulunuyordum. Mühelleb[24] Hâricilerden yetmiş kişinin kafasını göndermişti. Şam yolu üzerine bunları diktiler. Ben o esnada evimin damında bulunuyordum. Ebû Uraame[25] geçti. Aşağıya indim ve onun peşinden gittim. Kafataslarının yanına vardığında gözleri yaşardı ve şöyle dedi:
"Sübhanallah! Sultan bu Adem oğulların a ne yapmış! -Bunu üç defa söyledi- Cehennemin köpekleri, cehennemin köpekleri, gökkubbenin altında öldürülenlerin en kötüleri- Bunu da üç defa tekrarladı- Bunların öldürdükleri kimseler, maktullerin en hayırlısıdırlar. Ne mutlu bu adamları öldürenlere ve ne mutlu bu adamların öldürdüklerine!" Sonra bana döndü ve şöyle dedi:
"Ey Ebû Gâlib, sen onların çok oldukları bir yerde yaşıyorsun. Allah seni onlardan korusun." Ben dedim ki:
Ama ben senin onları gördüğün zaman ağladığını gördüm. Dedi ki:
"Ben onların ehl-i İslamdan olduklarını gördüğüm zaman kendilerine acıdığım için ağladım. Sen Âli İmran sûresini okuyor musun?" Ben:
Evet, dedim,
Ebû Umame şu ayet-i okudu:
"Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onun bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için

ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir." Sonra şu âyeti okudu:
"Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. Birtakım yüzlerin ağaracağı ve birtakım yüzlerin de kararacağı günde büyük azab onlaradır. Yüzleri kararanlara inandıktan sonra kâfir mi oldunuz? Öyle ise inkar etmiş olmanızdan ötürü tadın azabı! denilir. Yüzleri ağaranlara gelince onlar Allah'ın rahmeti içindedirler; orada ebedi kalacaklardır."[26] Dedim ki:
Ey Ebû Umame bunlar onlar mı?
Evet, dedi. Dedim ki:
Bunu kendin mi söylüyorsun, yoksa Rasulullah'tan (s.a) bir şey mi işittin? Dedi ki:
"Kendim söylersem bu bir cüretkârlık olur. Bilakis bunu ben Rasulullah'tan işittim; bir değil, iki değil, üç değil, yedi defa işittim." Sonra şöyle dedi:
"İsrailoğulları yetmiş bir fırkaya ayrıldı. Bu ümmet de yetmiş iki fırkaya ayrılacak. Sevâd'ı a'zam (büyük cemaat, ehl-i sünnet cemaati) hariç, bunların hepsi cehennemliktir."[27]
Dedim ki:
Ey Ebû Umame, onların ne yaptıklarını biliyor musun? Ebu Umame şu âyetle cevap verdi:
"De ki: Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, O peygamber, kendisine yüklenenden siz de kendinize yüklenenden sorumlusunuz. Eğer ona itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygambere düşen sadece, apaçık tebliğdir."[28]
Bu rivayeti İsmail el-Kâdı[29] ve başkaları tahriç etmişlerdir. Başka bir rivayette râvi der ki:
Ebû Galib, Ebû Umame'ye sordu:
İçlerinde sevâd-ı a'zam'ın olduğu fırka hakkında ne dersin? Bu olay Abdülmelik'in[30] halifeliğinin başında olmuştu. O zaman cinayetler ortaya çıkmıştı. Ebu Umame dedi ki:
"Onlar kendilerine yüklenenden siz de kendinize yüklenenden sorumlusunuz."
Bunu muhtasar (kısa) olarak Tirmizi tahriç etmiş ve hasen hadistir demiştir. Bu hadisi bazı farklı lafızlarla Tahavi[31] de tahriç etmiştir. Tahavi'nin rivayetinde Ebû Umame'ye şöyle denilir:
Ey Ebu Umame! Onlar hakkında hem böyle söylüyorsun, hem de ağlıyorsun! Yani öldürülenlerin en kötüleridir, diyorsun. Ebû Umame cevap olarak dedi ki:
"Onlara acıyorum. Çünkü onlar ehl-i İslamdılar, sonra İslamdan çıktılar." Sonra şu âyeti sonuna kadar okudu:
"O size Kitab'ı indirendir..." Sonra:
Bunlar onlardır (yani kalplerinde eğrilik olanlardır) dedi. Sonra:
"O gün nice yüzler vardır bembeyazdır, nice yüzler de vardır, simsiyahtır."
Ayetini[32] sonuna kadar okudu. Sonra şöyle dedi:
"Bunlar onlardır." yani ahirette yüzleri simsiyah (olanlardır.)
el-Âcürrî[33] Tâvus'un[34] şöyle dediğini anlattı:
İbn Abbas'a[35] Hariciler ve onların Kur'an okunurken takındıkları tavır anlatılmıştı.
İbn Abbas şöyle dedi:
Onlar Kur'an'ın muhkemine inanıyorlar, müteşabihlerinde sapıtıyorlar. İbn Abbas sonra şu âyeti okurdu:
"Onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek bir seviyeye erişenler ise: Ona inandık, hepsi Rabbimiz katından gelmiştir, derler."[36]
Bu yorumla birlikte âyette sözü edilen kalplerinde eğrilik olan kimselerin bid'atçiler olduğu kesin olarak anlaşılmıştır. Çünkü Ebû Ümame (r.a) Hâricileri âyetin genel hükmü içerisine dahil etti ve onlar hakkında nazil olduğunu söyledi. Onlar ilim adamlarına göre bid'at ehlindendirler. Ancak kimilerine göre bid'atçilikleri yüzünden ehl-ı İslamın dışına çıkmışlardır, kimine göre de ehl-i İslamın dışına çıkmamışlardır.
İkinci görüşte olanlara göre bunlar kalplerinde eğrilik olanlardır, bu sebeple sapıtmışlardır. Her ne kadar âyetin lafzı hem onları hem de bu vasfı taşıyan diğerlerini içine alacak genellikte ise de bu vasıf bütün bid'atçilerde mevcuttur.
Biliyorsunuz, bu sûrenin başları Necran Hıristiyanları[37] ve onların Hz. İsa (a.s) hakkındaki inançları konusunda Hz. Peygamber (s.a) ile yaptıkları tartışma hakkında nazil olmuştur. Onlar, Rasulullah'a karşı Hz. İsa'nın ilah olduğunu veya Allah'ın oğlu olduğunu veya üçün üçüncüsü olduğunu birbirine benzer yorumlarla tevil ediyorlardı ve siyer kitaplarının naklettiğine göre Hz. İsa'nın kulluğu konusundaki apaçık gerçeği terk ediyorlardı! Sonra âlimleri Hâriciler gibi âyetin lafzının hükmünün altına giren sorunları ve sorumlularını da buna göre yorumladılar ki âyetin genel anlamı buna da uygundur.
Sonra Ebû Ümame diğer âyeti okudu:
"Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın..."
Diğer ayeti tefsir ettiği şekilde bu ayeti de tefsir etti. Ayet-i kerime bu vasıfları taşıyan kimselere karşı bir tehdit ve korkutmadır, müminlerin de onlar gibi olmalarını nehiydir/yasaklamadır.
Abîde[38] Humeyd ibn Mihran'dan[39] rivayet, etti; Humeyd şöyle dedi:
Hasan'a (el-Basri) sordum: Bu habis hevâ ehli Âli İmran süresindeki *"Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra paçalamp ayrılığa düşenler gibi olmayın."* ayetini ne yaptılar? Hasan şöyle cevap verdi:
Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki onlar bu âyeti arkalarına attılar.
Yine Ebu Ümâme'den rivayet edilmiştir ki o şöyle dedi:
Onlar Harûrilerdir. İbn Vehb dedi ki:
Mâlik'i şöyle derken duydum:
Allah'ın kitabında ihtilafa düşen hevâ ehli hakkında *"O gün nice yüzler vardır bembeyazdır, nice yüzler vardır simsiyahtır... yüzleri simsiyah olanlara inandıktan sonra kâfir mi oldunuz? O halde inkar etmiş olmanızdan ötürü tadın azabı! denilir."* âyetinden daha ağır bir âyet yoktur. Mâlik dedi ki:
Hangi söz bundan daha açıktır? Onun bu âyeti hevâ ehli için (heva ve hevesine uyanlar için) tevil ettiğini gördüm. Bunu İbn el-Kasım[40] da rivayet etti ve şu ilaveyi yaptı: Mâlik bana dedi ki:
Bu âyet, ehli kıble (yani müslümanlar) hakkındadır. Onun âyet hakkında söylediğini birden fazla kişi nakletmiştir.Katâde'den[41] rivayet edilmiştir:
"Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler" bid'atçilerdir.İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir:
"O gün nice yüzler vardır bembeyazdır, nice yüzler vardır simsiyahtır" ayetindeki beyaz yüzler ehli sünnet, siyah yüzler ehl-i bid'attir.
Bid'ati ve bid'at çıkarmayı kötüleyen âyetlerden birisi de şu ayeti kerimedir:
"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti."[42]
Ayette geçen sırat-ı müstakim/dosdoğru yol, Allah'ın çağırdığı yoldur ve sünnettir. Diğer yollar ise sırat-ı müstakim'den sapan ihtilaf ehlinin yoludur ki bunlar bid'atçilerdir. Diğer yollardan kastedilen, günahkârların yolları değildir. Çünkü masiyetler birer masiyet oluşları yönüyle şeriate benzemek üzere sürekli gidilen bir yol ortaya koymazlar. Bu nitelik, sadece sonradan uydurulan bid'atlere mahsustur.
İsmail'in Süleyman ibn Harb'ten yaptığı rivayet de bu manaya delâlet eder: Süleyman ibn Harb şöyle demiştir: Bize Hammad ibn Zeyd, Asım ibn Behale'den o da Vâil'den, Vâil de Abdullah'tan[43] rivayet etti:
Abdullah şöyle dedi:
Bir gün Hz. Peygamber (s.a) bize uzun bir çizgi çizdi. Süleyman ibn Harb de aynı çizgiyi bizim için çizdi. Rasulullah (s.a) sonra bu çizginin sağma bir çizgi, soluna bir çizgi daha çizdi. Sonra dedi ki:
"Bu Allah'ın yoludur." Sonra ortadaki çizginin sağına ve soluna birçok çizgiler çizdi ve dedi ki:
"Bunlar yollardır. Bunlardan her birinin üzerinde o yola çağıran bir şeytan bulunur." Sonra şu âyeti okudu:
"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır."[44]Bekr ibn el*Alâ dedi ki:
Sanırım Hz. Peygamber (s.a) insan şeytanlarını kastetti. Allahu a'lem bu yollar da bid'atlerdir. Bu hadis çeşitli yollarla rivayet, edilmiştir.[45]
Amr ibn Seleme el-Hemedâni'den şöyle dediği rivayet edilmiştir. Mescid'de Batha[46] denilen yerde henüz kum serilmeden önce Abdullah ibn Mes'ud'un ders halkasında oturuyorduk. Ubeydullah ibn Ömer ibn el'Hattab bir gazi olarak gelmişken ona dedi ki:
Sırat-ı müstakim nedir ey Ebû Abdurrahman?[47] Abdullah ibn Mes'ud dedi ki:
Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki, sırat-ı müstakim, senin babanın cennete gidinceye kadar üzerinden hiç ayrılmadığı yoldur. Sonra bir dost olarak onun böyle olduğuna üç kere yemin etti. Sonra toprağın üzerine eliyle bir çizgi çizdi ve o çizginin etrafına başka çizgiler çizdi ve dedi ki:
Peygamberiniz sizi bu yolun bir ucunda bıraktı. Yolun diğer ucunda cennet vardır. Kim bu yoldan sapmadan giderse cennete girer. Kim şu yollara saparsa helak olur.
Bir başka rivayette şöyle geçer:
Ey Ebû Abdurrahman, sırat-ı müstakim nedir? Abdullah ibn Mes'ud dedi ki:
Rasulullah (s.a) bizi o yolun aşağısında bıraktı. Yolun diğer ucu cennettedir. Yolun sağında ve solunda başka yollar vardır. Bu yolların üzerinde birtakım adamlar yanlarından geçen kimselere: Haydi gel, haydi gel! diye kendi yanlarına çağırırlar. Kim bu yollarda onlara yapışırsa kendilerini cehenneme kadar götürürler. Kim de ortadaki en büyük yoldan giderse o yol da onları cennete kadar götürür. Abdullah İbn Mes'ud, daha sonra şu âyeti okudu:

"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır..."
"Başka yollara uymayın" âyeti hakkında Mücâhid'in[48] şöyle dediği rivayet, edilmiştir:
Bid'at ve şüphelere uymayın.
Aburrahman ibn Mehdi'den[49] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Mâlik ibn Enes'e sünnetin ne olduğu soruldu. O şöyle cevap verdi:
Kendisine sünnetten başka bir isim verilemiyecek şeydir. Ve şu âyeti okudu:
"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır."
Bekr ibn el"Alâ dedi ki:
İmam Mâlik -inşaallah- İbn Mes'ud'un 'Peygamber (s.a) bir çizgi çizdi" şeklindeki hadisini kastediyordur. Sonra bu hadisi anlattı.
Bu tefsir, âyetin bid'at yollarının herhangi birini değil tamamını kapsamına aldığına delâlet eden bir tefsirdir.
Bid'ati ve bid'at çıkarmayı kötüleyen âyetlerden birisi de şudur:
"Yolun doğrusu Allah'ındır. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi."[50]
Ayette geçen "kasdü's-sebil" hak yol demektir. Onun dışındaki yollar haktan sapan yollardır ve bunlar bid'at ve sapıklık yollarıdır. Allah Tealâ fazlı ve keremiyle bizi o yollara düşmekten korusun. Yolun eğrisi demek, ondan sakındırmak için yeterlidir. Âyetin akışı sakındırma ve yasaklamaya delâlet ediyor.
İbn Veddâh anlattı:
Âsim ibn Behdele'ye soruldu ve denildi ki:
Ey Ebû Bekir (Asim'ın künyesi)! *"Yolun doğrusunu göstermek Allah'a aittir. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi."* âyeti hakkında görüşün nedir? Dedi ki:
Bize Ebû Vâil anlattı; o da Abdullah ibn Mes'ud'dan nakletti ve şöyle dedi:
Abdullah ibn Mes'ud düz bir çizgi çizdi, sonra onun sağına ve soluna başka çizgiler çizdi ve dedi ki:
Rasulullah (s.a) de böyle çizmiş ve (ortadaki) düz çizgi için *"bu, Allah'ın yoludur."* demiş, sağındaki ve solundaki yollar için de *"bunlar değişik/parçalanmış yollardır, bunlardan her birinin üstünde şeytan vardır, bu şeytan insanları oraya çağırır."* demiştir. Sebil kelimesi müşterek bir anlama sahiptir, (yani hem doğru yolu, hem eğri yolu ifade eder.) Allah Teala şöyle buyurur:
"Bu benim dosdoğru yolumdur. Ona uyun. Başka yollara uymayın..."
Tüsteri'den[51] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Yolun doğrusu" sünnetin gösterdiği yoldur; "yolun eğrisi" cehenneme götüren yoldur. Bu da bid'atler ve (batıl) inançlardır.
Mücahidden şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Kasdu's-sebil" (Yolun doğrusu), aşırılık ve eksiklik arasındaki orta yoldur. Bu, câir (eğri yol) kelimesinin de aşırı ve eksik anlamına geldiğini ifade eder. Her ikisi de, yani aşırılık ve eksiklik ise bid'atin niteliklerindendir.
Hz. Ali'nin[52] bu âyette geçen "*ve minha câir"* ibaresini *"fe minkum câir"*[53] diye okuduğu rivayet edilir.
Dediler ki, o zaman âyetin anlamı: Sizden, yani bu ümmetten doğru yolun dışına çıkanlar vardır. Sanki bu âyet daha önceki âyetle aynı manayadır.
Bid'ati ve bidatçiliği kötüleyen bir diğer âyet şudur:
"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiç bir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yaptıklarını bildirecektir.[54]
Bu âyetin tefsiri Hz. Aişe yoluyla gelen bir hadiste geçmektedir. Hz. Aişe şöyle demektedir: Rasulullah (s.a) buyurdu ki:
"Ey Âişe! "Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar kimlerdir?" Dedim ki:
Allah ve Rasûlü bilir. Dedi ki:
"Onların bu ümmetten hevâ ve hevesine uyanlar, bid'at çıkaranlar ve sapıtanlardır. Ey Aişe! Her günahın tövbesi vardır. Sadece hevâ ve hevesine uyanların ve bid'atçilerin tövbesi olmaz. Onlar benden beridirler, ben onlardan beriyim."[55] İbn Atiyye[56] dedi ki:
"Bu ayet, heva ve hevesine uyanları, bid'atçileri, şer'î-amelî konularda kural dışına çıkanları ve bunlardan başka aşırı şekilde tartışmaya düşkün olanları, Kelâma fazlaca dalanları içine alır. Bunların hepsinin hataya düşme ve bozuk inançlara kapılma tehlikesi vardır." [57] İbn Atıyye teferruatla ilgili (Şer'i-ameli) konuların içine fazlaca dalanlar derken - Allah bilir ya- herhalde Ebû Amr ibn Abdilberr'in [58] "Câmiu Beyani'l-İlim"[59] isimli kitabında rey ile (sadece akılla) hüküm vermenin kötülenmesi bölümünde söylediklerini kastetmektedir. İnşaallah bunun açıklaması ileride gelecektir.
İbn Battal,[60] Buhâri[61] Şerhinde Ebû Hanife'den[62] şöyle dediğini nakleder:
Mekke'de Ata ibn Ebi Rabah[63] ile karşılaştım. Ona bir mesele sormuştum. Bana dedi ki:
Nerelisin? Dedim ki:
Kulelilerdenim. Ata dedi ki:
Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanların bulunduğu yerden misin? Dedi ki:
Sen hangi gruba mensupsun? Dedim ki:
Ben selefe sövmeyen, kadere inanan ve hiç kimseyi günahından dolayı tekfir etmeyenlerdenim. Bunun üzerine Âtâ dedi ki:
İyi bildin, bu yoldan ayrılma. Hasan'dan nakledilmiştir. O şöyle dedi:
Hz. Osman ibn Affan bir gün karşımıza geçti ve bize hitab etmeye başladı. Fakat onun sözünü kestiler ve Batha denilen yerde akşam oluncaya kadar tartıştılar. Hasan dedi ki:
Hz. Peygamberin zevcelerinden birisinin odasından bir ses duyduk. Bu sesin müminlerin validesinin sesi olduğu söylendi. Hasan devamla şöyle dedi:
İşittiğimiz sesin sahibi şöyle diyordu:
Dikkat edin! Peygamberiniz, dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlardan uzaktır. Ve şu âyeti okudu: *"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, sen onlardan berisin."*Kâdî İsmail dedi ki:
Zannediyorum bu rivayette sözü edilen müminlerin validesi Ümmü Seleme'dir, Çünkü bu esnada Hz. Âişe hacda bulunuyordu.
Ebu Hureyre'den bu âyetin bu ümmet hakkında indiği 'rivayet edilmiştir. Ebû Ümame'den ise bunların Hâriciler olduğu rivayet edilmiştir. Kâdî (İsmail) dedi ki:
İster Haricilerden olsun, ister başkalarından olsun dinde bid'at çıkaran herkesin bu ayetin hükmü altına girdiğine Kur'an açıkça delalet etmektedir. Bir diğer ayet'i kerime şudur:
"Dinlerinde ayrılığa düşüp firka firka olan, her fırkasının da kendisinde bulunanla sevindiği müşriklerden olmayınız."[64]
Ayette geçen *"ferrakû dinehum (dinlerinde ayrılığa düşenler)"* ibaresi *"fârekû dinehum (dinlerinden uzaklaşanlar)"* diye de okunmuştur. Ebû Hureyre'den bunların Hâriciler olduğu rivayet edilmiştir. Ebû Umame bunu menfi olarak rivayet etmiştir.
Bunların hevâ ve heveslerine uyanlarla bid'atçiler olduğu rivayet edilmiştir. Bunu Hz. Aişe'nin merfû olarak yani Hz. Peygamber'e nisbet ederek rivayet ettiğini söylediler. Çünkü İsmail el-Kadi'nin dediği ve önceki âyette geçtiği gibi bid'atçilerin durumu böyledir. Bid'atçiliği kötüleyen âyetlerden birisi de şudur:
"De ki: Allah'ın sizin üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye ya da sizi firka firka ayırıp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya gücü yeter."[65]
İbn Abbas, "sizin firka firka ayrılmanız" hevâ ve hevese uyarak farklı görüşlere sahip olmak demektir, demiştir. Buna göre "kiminize kiminizin hıncını tattırmak" demek onların birbirlerini tekfir etmeleri hatta birbirleriyle savaşmaları demektir. Nitekim ehli sünnet ve'l-cemaatin dışına çıkan Hâriciler böyle yapmışlardır.
Ayette geçen ve *"sizin firka firka ayrılmanız,"* diye terceme ettiğimiz *"ev yelbisekum şiyean"* bölümünün ihtilaftan dolayı meydana gelen bir karışıklık anlamına geldiği de söylenmiştir.
Mücahid ve Ebu'l-Âliye[66] dediler ki:
Bu âyet Muhammed ümmetiyle ilgilidir. Ebu'l Âliye dedi ki:
Bunlar dörttür. İki tanesi Hz. Peygamber'in (s.a) vefatından yirmi beş sene sonra ortaya çıkmıştır. Fırka fırka ayrılmışlar ve kiminize kiminizin hıncı tattırılmıştır. Geriye ikisi kalmıştır. Bu ikisi de mutlaka ortaya çıkacaktır. Hasf (yere batma) ayaklarınızın altından gelecek azaptır. Mesh, yani hayvanlara benzeme ise üstünüzden gelecek azaptır. Bütün bunlar heva ve hevese uyarak ihtilafa düşmenin çirkin, sevimsiz ve kötülenmiş bir şey olduğunu açıkça göstermektedir.
"Rabbinin merhamet ettikleri müstesna, onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı."[67] âyeti hakkında Mücahid'den şöyle dediği nakledilmiştir:
İhtilafa düşmeye devam edecek olanlar, bâtıla uyanlardır. Rabbinin merhamet ettikleri ise hakka uyanlardır, Çünkü onların içinde ihtilaf olmaz.
Mutarrif ibn eş-Şıhhir'den[68] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Şayet heva ve hevesine uyanlar tek bir grup olsalardı o zaman belki onların hak üzere olduğunu bir kimse söyleyebilirdi. Bunlar parça parça, grup grup olduğuna göre her akıl sahibi bilir ki "gerçek/hak asla parçalanamaz" İkrime'den[69] rivayet edilmiştir:
"Onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler" yani heva ve heveslerine uyarken ihtilaf edecekler. "Rabbinin merhamet ettikleri müstesna" maksat ise ehl-i sünnete mensup olanlardır.
Ebû Bekir Sabit el-Hatib Mansûr ibn Abdillah ibn Abdirrahman'dan,[70] şöyle dediğini nakletmiştir:

Hasan-ı (Basri)'nin yanında oturuyordum. Arkamda da bir adam oturuyordu. Adam beni *"Rabbinin merhamet ettikleri müstesna onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler"* âyeti hakkında Hasan'a soru sormaya teşvik ediyordu. Hasan dedi ki:
Evet onlar çeşit çeşit dinler üzere "İhtilaf etmeye devam edecekler", "Sadece Rabbinin merhamet ettikleri" ihtilafa düşmeyecek.
İbn Vehb, Ömer ibn Abdilaziz' den ve Mâlik ibn Enes'ten kendilerine merhamet edilenlerin ihtilafa düşmeyeceklerini rivayet etmiştir.
Bu âyetin açıklaması inşaallah daha sonra gelecek.
Buhari'de Ömer ibn Mus'ab'tan[71] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Babama *"De ki: Size yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi?"* âyetinde kastedilenlerin Harûrîler mi olduklarını sordum. Dedi ki:
Hayır; onlar Yahudiler ve Hıristiyanlardır. Yahudiler Hz. Muhammed'i (s.a) yalanladılar. Hıristiyanlar da orada yemek içmek yoktur diyerek cenneti yalanladırlar. Harûrîler ise *"Söz verip bağlandıktan sonra Allah'a verdikleri sözü bozarlar."* Ayetinde anlatılanlardır. Şûbe onları fasıklar olarak isimlendirmişti." [72] Sa'd ibn Mansur[73] tefsirinde Mus'ab ibn Sa'd'den şöyle dediğini rivayet, etmiştir:
Babam Sa'd b. Ebî Vakkas'a "İyi işler yaptıklarını zannettikleri halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimseler"[74] Harûrîler midir? diye sordum. Dedi ki:
Hayır; bunlar manastırlarda yaşayan rahiplerdir. Harûrîlere gelince onlar şu âyetin hükmüne girerler:
"*Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı.'*[75]
Abd ibn Humeyd tefsirinde, Mus'ab ibn Sa'd'den gelen başka bir lafızla bu manaya ulaşmıştır. Mus'ab ibn Sa'd "De ki:
Size yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi?
Onlar iyi işler yaptıklarını zannettikleri halde dünya hayatındaki çabaları boşa giden kimselerdir" ayetine gelince:
Bunlar Harûrîler mi? diye sordum. Dedi ki:
Hayır! Onlar Yahudiler ve Hıristiyanlardır. Yahudiler Muhammedi (s.a) inkar ettiler. Hıristiyanlar ise cenneti inkar ettiler ve orada yemek içmek yoktur, dediler. Harurilere gelince: *"Onlar söz verip bağlandıktan sonra Allah'a verdikleri sözü bozarlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyleri koparırlar ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar.*[76] âyeti onlar hakkındadır. Çünkü birincisi onlar Rasulullah'ın (s.a) şehadetiyle hak yoldan çıkmışlardır, fasit (bozuk) tevil yapmaktadırlar. Bid'atçiler de böyle yaparlar; tevil, onların hak yoldan çıkarken girdikleri bir kapıdır/başvurdukları bir yoldur, ikincisi onlar Kur'an'ın ve sünnetin hükümleri üzerinde böylece tasarrufta bulunmaktadırlar.
Hâricilerden ehl-i Havra ve diğerleri *"Hüküm sadece Allah'ındır.*[77]âyetiyle, *"Buna içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder"*[78] ayetiyle ve diğer âyetlerle ilişkilerini kesmişlerdir, (yani Allah'ın hükmünün dışına çıkarak kendi akıllarınca hüküm vermişlerdir.)
İleride sana anlatılacağı gibi, bid'atçiler de böyle yapmışlardır.
Amr ibn Muhacir'in[79] şöyle dediği rivayet edilir:
Ömer ibn Abdilaziz'e Gaylan el-Kaderi'nin[80] kader hakkında ileri geri konuştuğu haberi ulaşır. Ömer ibn Abdilaziz kendisine haber gönderir. Gaylan günlerce ondan gizlenir ve görünmez. Sonra Ömer ibn Abdilaziz'in huzuruna getirilir. Ömer ona der ki:
Ey Gaylan! Bana senin hakkında ulaşan bilgiler nedir? (Doğru mudur?) Amr ibn Muhacir der ki:
Ben kendisine bir şey söylememesi için işaret ettim. Fakat Gaylan dedi ki:
Evet ey Mü'minlerin Emiri! Allah Teâla şöyle buyuruyor:
"İnsanoğlu, var edilip bahse değer bir şey olana kadar, şüphesiz uzun bir zaman geçmemiş midir? Biz insanı katışık bir nutfeden yaratmışızdır, onu deneriz; bu yüzden, onun işitmesini ve görmesini sağlamışındır. Şüphesiz ona yol gösterdik; buna kimi şükreder, kimi de nankörlük."[81] Ömer ibn Abdilaziz der ki:
Sûreyi sonuna kadar okusana:
"*Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah bilendir, hikmet sahibidir. Dilediğini rahmetine sokar. Zâlimlere de acı bir azap vardır."*[82] Sonra dedi ki:
Peki bu âyete ne diyorsun ey Gaylan? Gaylan şöyle dedi:
Ben derim ki, ben kör idim, benim gözümü açtın; Sağır idim, bana işittirdin; sapıtmıştım, bana hidayet ettin. Ömer ibn Abdillaziz şöyle dedi:
Allah'ım, kulun Gaylan eğer doğru söylüyorsa (ne âlâ), yoksa onun hakkındaki hükmünü ver. Amr ibn Muhacir der ki:
Gaylan kader konusunda bir daha konuşmadı, dilini tuttu, Ömer ibn Abdilaziz de onu Şam'da darphanenin başına getirdi. Ömer ibn Abdilaziz vefat edip hilafet makamına Hişam[83] geçince Gaylan kader konusunda yine konuşmaya başladı. Hişam, üzerine adam gönderdi ve elini kestirdi. Adamın birisi yanından geçerken Gaylan'ın elinin üzerinde bir sinek görünce ona dedi ki:
Ey Gaylan! İşte kaza ve kader budur. Gaylan dedi ki:
Vallahi sen yalan söylüyorsun; bu ne kazadır, ne de kaderdir. Bunun üzerine Hişam kendisini çarmıha gerdirdi.
"....Allah'a verdikleri sözü bozarlar... ve yer yüzünde fesat çıkarırlar." âyetinin Harurilere işaret ettiğinin üçüncü delili de onların, Allah'ın kullarına karşı kılıç çekmiş olmalarıdır. Yeryüzünde en büyük fesatçılık/bozgunculuk budur. Bid'atçiler tarafından bu yaygın olarak yapılan bir iştir. Onlar ayrıca müslümanlar arasında çeşitli yollarla kin ve düşmanlık yayarak da bozgunculuk yaparlar.
Müellifin, başta Harûriye olmak üzere sapıklık ve kalplerinde eğrilik olanları tanıtmak üzere sıraladığı bu üç vasıf, Kur'an ve Sünnetin insanları uyardığı sapık bir fırkada bulunması gereken vasıflardır. Nitekim şu âyetlerde bu uyarı yapılmaktadır:
"Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın."(Al-i İmran-105) *"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, sen onlardan berisin."* (Enam: 159)
Hadis-i Şerifte şöyle ifade buyurulmuştu: Bu ümmet yetmiş küsur fırkaya ayrılacak.
Mus'ab ibn Sad'a ait birinci rivayetteki bu tefsir de sözü edilen anlam üzerinde babasıyla uyum göstermektedir.
Sonra Said ibn Mansur'un rivayetinde Sâd ibn Ebi Vakkas:
Bu, Harurilerin kalplerindeki bir eğrilik sebebiyledir, şeklinde yorum yapmıştır.
"Onlar yoldan sapınca, Allah da onların kalplerini saptırmıştır."
ayeti de onlar hakkındadır demiştir. Bu âyet, Âli İmran süresindeki *"Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler"* âyetiyle ilgilidir. Sa'd ibn Ebi Vakkas (r.a) Harûrîleri, her iki âyetin mana kapsamının içine dahil etmiştir. Bu âyetlerden birisinde sadece zeyğ/sapıklık yani hak yolun dışına çıkma vasfı zikredilmiştir.
Diğer iki Vasıf yani Kur'an ve sünnetin ahkamında tasarrufta bulunma ve fitne-fesat çıkarma vasıfları öteki ayette zikredilmiştir. Bu vasıfların üçü de Harürilerde mevcuttur. Âli İmran süresindeki âyet lafzıyla onları kapsamına almaktadır. Çünkü onun lafzı lügat olarak genel bir manayı gerektirir.
Bu âyeti özel olarak kâfirlere yorsak da, usûlde beyan edildiği üzere zikredilen vasıfları taşıyanlara verilecek ceza yönünden, Harüriler hakkında da âyetin hükmünün geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Saf süresindeki âyet, de böyledir. Çünkü bu âyet Musa'nın (a.s.) kavmi ile ilgilidir. Bundan dolayı Sa'd ibn Ebi Vakkas Harurileri de fâsıklar olarak isimlendirmiştir. Çünkü âyetin anlamı onlar hakkında da geçerlidir. Âyetin sonunda *"Allah fâsıklar topluluğunu doğru yola iletmez."* Denilmektedir. Sapıklık/zeyğ Harürilerde de vardır. O halde "*Onlar yoldan sapınca Allah da onların kaplerini saptırmıştı."* âyetinin anlamı içine Harüriler de girerler. Bundan hareketle âyetin, bid'at sahiplerinden sadece Harurileri değil, temelinde sapıklık olan bu vasıflarla vasıflanmış herkesi kapsadığı anlaşılır. Sapıklık da heva ve hevese uyarak haktan ayrılmak demektir. Sa'd ibn Ebi Vakkas, âyeti sadece Harüriler olarak yorumlamıştır. Çünkü -Allahu âlem- kendisine sadece onlar sorulmuştur ve Allah'ın dininde ilk defa bid'at çıkaranlar da onlardır. O halde ayeti sadece onlara tahsis etmek gerekmez.
Sâd ibn Ebi Vakkas'a sorulan ilk ayete gelince -ki Kehf süresindeki âyettir- o bu ayetin Harurileri kapsamadığını söylemiştir.
Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre o da, 'Taptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanlar"ı Harüriler olarak tefsir etmiştir.
Abd ibn Humeyd[84] İbn Tufeyl'den[85] şöyle dediğini rivayet etti: İbn el-Kevva[86] Hz. Ali'nin huzurunda ayağa kalktı ve dedi ki:
Ey Mü'minlerin Emiri! İyi işler yaptıklarını zannettikleri halde dünya hayatında çabalan boşa gidenler kimlerdir? Dedi ki:
"Onlar ehl-i Havra'dır."
Bu, Süfyan es-Sevri'nin[87] tefsirinde de nakledilmiştir. İbn Vehb'in Câmi' inde rivayet edildiğine göre ibn el-Kevvâ Hz. Ali'ye bu âyeti sorar. Hz. Ali ona der ki:
Yanıma çık da sana söyleyeyim. -Hz. Ali o esnada da minberdedir- İbn el-Kevvâ iki basamak çıkınca elindeki asası ile onu yakalar ve dövmeye başlar. Sonra ona der ki:
O âyette sözü edilenler sen ve arkadaşlarındır. Yine Abd ibn Humeyd, Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım[88] den şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Evdoğullarından bir adam bana haber verdi:
Hz. Ali Irak'ta insanlara hitab ediyordu. Bu adam da onu dinleyenler arasında bulunuyormuş. Mescidin en uzak köşesinden ibn el-Kevvâ ona seslendi ve dedi ki:
Ey Mü'minlerin Emiri! "Yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanlar" kimlerdir? Hz. Ali dedi ki:
Sensin. İbn elKevva Haricilerle yapılan savaşta öldürüldü. Bazı tefsirciler, ibn el-Kevvâ'nın bu soruyu Hz. Ali'ye sorduğu zaman onun şöyle cevap verdiğini naklettiler:
"Siz ehl-i Havra'sınız, ehl-i riyasınız ve yaptığınız iyiliği başa kakarak boşa çıkaranlarsınız." Birinci rivayet, âyetin ehl-i Havra'yı da kapsamına aldığına delâlet eder.
Allah Teala onları anlatırken *"Dünya hayatında çabaları boşa gidenler"*[89] dediği zaman, onlar kendilerinin hidayette olduklarını zannetmelerine rağmen Allah Teala onları sapıklıkla nitelendirmiştir. Bu, genel olarak bunların, amellerinde bid'at çıkaranlar olduğuna delalet eder. Bunlar da öncelikle ehl-i kitaptır/yani Hıristiyanlar ve Yahudilerdir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) *"Her bid'at bir sapıklıktır."* buyurmuştur. Allah'ın izniyle bunun izahı ileride gelecektir. Âyet-i kerimeyle ilgili olarak her iki tefsir de yapılmıştır: Sa'd ibn Ebî Vakkas, bunların Yahudiler ve Hıristiyanlar olduğunu söylemiş, Hz. Ali de bunların bid'atçiler olduğunu söylemiştir. Çünkü hepsi de bid'at çıkarmada

ittifak etmişlerdir. Bu sebeple Sa'd ibn Ebî Vakkas, Hristiyanların küfrünü, cenneti gerçeğinden farklı olarak tevil etmeleridir diye tefsir etmiştir. Hıristiyanların bu tevili reye dayanan/kafadan bir tevildir. Netice olarak her üç âyet de Bid'atin kötülüğü üzerinde birleşmiştir. Sâd ibn Ebi Vakkas'ın sözü her bir âyetin, bid'atçinin vasıflarından bir vasfı iktiza ettiğini bildirmektedir. Âyetlerde, ya lafzın genel kapsamlı oluşuyla veya vasıf anlamıyle (yani aynı vasfı taşımaları yönüyle) bidatçiler kastedilmişlerdir.
İbn Vehb'in rivayetine göre Rasulullah (s.a), üzerinde yazı yazılı bir kürek kemiği getirdi ve dedi ki:
"Bir toplumun peygamberinin kendilerine getirdiği şeyden yüz çevirip başka şeye yönelmeleri veya kendi kitaplarından başka kitaplara yönelmeleri ahmaklık -veya sapıklık- olarak onlara yeter."[90]
Bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:
"Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi?[91]
Abdülhamid[92]el-Hasen (Basri)'den şöyle dediğini nakletti: Rasulullah (s.a) buyurdu ki:
"Kim benim sünnetimden yüz çeverirse benden değildir." Sonra şu âyeti okudu:
"Rasulüm! De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir."[93]
Yine Abdulhamid ve daha başkaları Abdullah ibn Abbas'tan rivayet etmişlerdir:
"İnsanoğlu ne yaptığını ve ne yapmadığını görür."[94] ayeti hakkında Abdullah ibn Abbas şöyle dedi:
Bu âyette geçen *"mâ kaddemet"* kişinin hayır veya şer yaptığı amellerdir, "*ve mâ ahharat"* ise kişinin kendisinin açıp da kendisinden sonrakilerin izledikleri çığırdır. Bu tefsirin de tefsirine ihtiyaç vardır. Abdullah ibn Abbas'tan rivayet edildiğine göre onun bu âyet hakkında şöyle dediği rivayet edilir:
Allah kişinin ölmeden önce yaptığı iyilikleri ve geride bırakıp da insanların ondan görüp uyguladıkları iyi bir çığırı bilir. Onun açtığı bu güzel yoldan gidenlerin sevabından hiçbir şey eksilmeksizin aynısı ona da vardır. Kötü bir yol açarsa o yoldan gidenlerin günahlarından da hiçbir şey eksilmeksizin aynısı ona da vardır. Bu rivayeti Abdullah ibn el'Mübarek ve daha başkaları rivayet etmişlerdir. Süfyan ibn Uyeyne, Ebu Kılâbe[95] ve daha başka kimselerin şöyle dedikleri nakledilmiştir:
(*Alimet nefsun mâ kadde-met ve ahharat)*[96] ayetinde kastedilenler bütün bid'atçiler ve alçakça iftira edenlerdir. Bu görüşü ileri sürenler şu âyeti delil getirirler:
"Buzağıyı (tanrı) edinenler var ya, işte onlara mutlaka Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir. Biz iftiracıları böyle cezalandırırız."[97] İbn Vehb, Mücahid'den nakletmiştir:
"Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi ve bıraktıkları her izi yazarız."[98] âyeti hakkında Mücahid şöyle demiştir:
Bu onların ölmeden önce yaptıkları iyilikleri ve kendilerinden sonraki insanlara bıraktıkları sapıklıkları yazarız anlamındadır.
Yine İbn Vehb, İbn Avn'dan[99] o da Muhammed ibn Şirin'den[100] nakletmiştir:
Muhammed ibn Şirin şöyle demiştir:
"Ben, mürtedliğe doğru en hızlı koşanlar olarak hevâ ve hevesine uyan kimseleri görüyorum."
İbn Avn dedi ki:
İbn Şirin şu ayet-i kerimenin hevâ ve hevesine uyanlar hakkında olduğu görüşünde idi:
"Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze dalıncaya kadar onlardan uzak dur. Eğer şeytan sana unutturursa artık o zâlimler topluluğu ile oturma."[101]
El-Âcurrî, Ebû'l-Cevza[102] den nakletti: Ebu'l Cevza, heva ve hevesine uyanlar hakkında şöyle dedi:
Canımı kudretinde tutan Allah'a yemin olsun ki, evimin maymunlarla ve domuzlarla dolması benim için onlardan bir adamla komşu olmaktan daha sevimlidir.'[103] Onlar şu ayetin hükmüne dahildirler:
"İşte siz öyle kimselersiniz ki! onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Siz bütün kitaplara inanırsınız! onlar ise sizinle karşılaştıklarında "inandık" derler; kendi başlarına kaldıklarında da size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki kininizden kahrolup geberin! Şüphesiz Allah kalplerin içindekini hakkıyla bilmektedir."[104]
Bid'atçilerin kötülüğüne işaret eden ve onların durumuna düşmekten sakındıran pek çok âyet vardır. Biz bu zikrettiklerimizle yetinelim. İnşaallah öğüt almak isteyenler için bunlarda yeterince öğüt ve kalplerindeki hastalıklara yeterince şifâ vardır.[105]

Fasıl

Nakli delillerin ikincisi Rasulullah'dan (s.a) gelen hadislerdir. Bunlar sayılamayacak kadar çoktur. Fakat biz burada bunlardan zikredemediklerimize de kolayca delâlet edenleri ve -Allah'ın izniyle-en sağlam olanlarını zikredeceğiz.
Bunlardan birisi Hz. Aişe'den (r.a) sahih olarak rivayet edilen şu hadistir.
Hz. Aişe Rasullullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu naklediyor:
"Her kim bizim şu işimizde (dinimizde) ondan olmayan bir şey ihdas (icad) ederse o (icad) reddedilmiştir." Müslim'in rivayetinde bu hadis şöyle geçer:
"Her kim bizim dinimizde olmayan bir iş yaparsa o iş (amel) reddedilmiştir."[106]
Bu hadisi âlimler İslamın üçte biri olarak kabul etmişlerdir. Çünkü bu hadis, Rasulullah'ın (s.a) emrine yönelik her türlü muhalefeti -ister bid'at şeklinde olsun, isterse mâsiyet şeklinde olsun- hedefine almaktadır.
Müslim'in Câbir'den rivayet ettiğine göre
Rasulullah (s.a) hutbesinde şöyle derdi:
"Emmâ bâ'dü; sözün en hayırlısı Allah'ın Kitabı'dır. Hidayetin/yolun en hayırlısı Muham med'in yoludur. İşlerin en kötüsü (dinde olmadığı halde) sonradan icad edilenlerdir/bid'atlerdir. Ve her bid'at de bir sapıklıktır."[107]
Bir başka rivayette Câbir şöyle der:
Hz. Peygamber (s.a) insanlara hitab ederken Allah'a lâyık olduğu şekilde hamdeder, sena eder, sonra şöyle derdi: *"Allah kime hidayet ederse onu saptıracak yoktur, kimi saptırırsa ona da hidayet edecek yoktur. Sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Hidayetin en hayırlısı Muhammed'in hidayetidir/gösterdiği yoldur. İşlerin en kötüsü sonradan ihdas edilendir. Her ihdas (icad) edilen şey ise bid'attir."*
Nesâî'nin rivayetinde ise şu ifade yer alır:
Her ihdas edilen şey bid'attir, her bid'at (sahibi) cehennemdedir.
Hz. Ömer'in de bu hutbeyle hutbe okuduğu bildirildi. İbn Mes'uddan mevkuf ve merfû olarak şöyle dediği rivayet edildi:
İki şey vardır: Söz ve hidayet. En güzel söz Allah'ın sözüdür, en güzel hidayet Muhammed'in hidayetidir. Dikkat edin, sonradan ortaya çıkan şeylerden sakının. Çünkü işlerin en kötüsü sonradan uydurulanlardır. Sonradan ihdas edilen her şey bid'attir. (İbn Mes'ud'dan rivayet edilen) lafızda şu ifadeler de vardır:
"Ancak siz ileride bid'atler çıkaracaksınız ve bid'atlerle karşılaşacaksınız. Sonradan ihdas edilen her şey bid'attir. Her bid'at (sahibi) de cehennemdedir." İbn Mes'ud, her perşembe bu sözlerle öğüt verirdi.
Yine İbn Mes'ud'dan gelen başka bir rivayette şöyle denmektedir:
Söylenecek iki şey vardır. Hidayet ve söz: Sözlerin en faziletlisi -veya sözlerin en doğrusu- Allah'ın sözüdür. Hidayetin en güzeli Allah'ın ve Muhammed'in hidayetidir (gösterdiği yoldur). İşlerin en kötüsü sonradan icad edilen iştir. Sonradan icad edilen her şey bid' attir. Dikkat edin, üzerinizden çok zaman geçmeden kalpleriniz katılaşacak. Boş bir ümitle oyalanmayın. Zira gelecek olan her şey yakındır. Dikkat edin, uzak olan, gelmeyecek olan şeydir.
Yine ondan gelen başka bir rivayette şöyle der:
En güzel söz Allah'ın Kitabıdır. En güzel hidayet etme usulü, Muhammed'in (s.a) hidayet usulüdür. İşlerin en kötüsü sonradan icad edilenlerdir. "Size vaad olunanlar mutlaka geleceklerdir, siz onu asla önleyemezsiniz."[108]
İbn Mâce, İbn Mes'ud'dan merfû olarak Rasulullah'ın (s.a) şöyle dediğini rivayet etti:
"Sonradan icad edilen şeylerden sakının. Çünkü işlerin en kötüsü sonradan icâd edilenlerdir. Sonradan icad edilen her şey bid'attir. Her bid'at de bir sapıklıktır."
Bu rivayetin İbn Mes'ud'a ait mevkuf bir haber olduğu meşhur olmuştur.
Sahih'te[109] Ebû Hureyre'den şöyle dediği nakledilir: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim hidayete çağırırsa kendisine uyanların hepsinin alacağı sevab kadar o da sevap alır. Bununla beraber hidayete uyanların sevabından da bir eksilme olmaz. Kim sapıklığa çağırırsa kendisine uyanların yükleneceği günahların tamamı kadar kendisine de günah yüklenir. Bununla beraber sapıklığa uyanların günahlarından da hiçbir şey eksilmez,"[110] Yine Sahih'te Rasulullah'tan (s.a) şöyle dediği rivayet edilir:
"Kim hayır yolunda iyi bir çığır açarsa, kendisine hem bu işlediği hayrın sevabı, hem de kendisinden sonra bu yoldan gidenlerin sevabının tamamı kadar sevabı verilir. Bununla beraber onun açtığı hayırlı yoldan gidenlerin sevabından da hiçbir şey eksiltilmez. Yine kim şer yolunda kötü bir çığır açarsa, kendisine hem bu işlediği kötülüğün günahı yüklenir, hem de bu yoldan gidenlerin günahı kadar günah yüklenir. Bununla beraber onların günahlarından da hiçbir şey eksiltilmez."[111]
Tirmizî, Ebû Davud ve daha başkaları İrbad ibn Sâriye'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler:
Rasulullah (s.a) bir gün bize namaz kıldırdı, sonra bize yöneldi ve gözleri yaşartan, kalpleri yerinden oynatan çok etkili bir öğüt verdi. İçimizden birisi dedi ki:

Ya Rasulallah! Sanki bu bize veda eden birisinin öğüdü gibi geldi. Bize tavsiyen nedir? Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Size Allah'tan korkmanızı, dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Başınıza yönetici olarak Habeşli bir köle bile geçse ona itaat etmelisiniz. Çünkü sizin içinizden benden sonra yaşayanlar pek çok ihtilaflar göreceklerdir. Onun için benim sünnetime, hidayete ermiş, doğru yolda olan râşit halifelerin sünnetine sımsıkı sarılın. Azı dişlerinizle ısırıp bırakmayın. Sonradan icad edilmiş (İslama aykırı) işlerden sakının. Çünkü sonradan icad edilmiş her şey bid'attir, her bid'at bir sapıklıktır."
Bu hadis çeşitli yollardan rivayet edilmiştir.
Sahih'de[112] Huzeyfe'den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi:
Ey Allah'ın Rasulü! Bu hayırdan sonra şer var mıdır? Rasulullah (s.a) şöyle dedi:
"Evet, bir takım insanlar gelecekler, benim yolumun (sünnetimin) dışında bir yola girecekler, benim hidayetimden başka bir hidayeti tercih edecekler." Huzeyfe dedi ki:
Bu serden sonra bir ser daha var mıdır? diye sordum. Rasulullah şöyle buyurdu:
"Evet, cehennem ateşinin üstünde davetçiler olacak, kim onların dâvetine uyarsa onlar onu cehenneme firlatıp atacaklar." Dedim ki:
Ya Rasulallah! Onları bana tarif et. Buyurdu ki:
"Derileri bizim derimiz gibidir. Bizim dilimizden konuşurlar." Dedim ki:
Peki ben o zamana yetişirsem ne yapmamı tavsiye edersin? Dedi ki:
"İşte o zaman Müslüman topluluklarından ve liderlerinden ayrılma!" Dedim ki:
Ya onların cemaati ve lideri olmazsa? Dedi ki:
"O zaman tüm firkalardan uzaklaş; hatta bir ağacın kökünü ısırarak (yiyerek yalnız) yaşayabilirsen, Ölüm sana gelinceye kadar öyle kal."
Buhari bunu başka bir şekilde rivayet etti.[113]Sahife hadisinde[114] denir ki:
"Ayr'dan Sevr1 a kadar olan bölge[115] *Medine'nin haram bölgesidir. Kim bu konuda bir bid'at çıkarırsa veya bir bid'ate sığınırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet günü Allah Teala onun farz ibadetlerini de nafile ibadetlerini de kabul etmeyecektir."*
Bu hadis[116] genel bir bağlamdadır. Şeriate aykırı olarak ihdas edilen her bid'ati kapsar. Bid'at, sonradan ihdas edilen şeylerin en çirkinidir. İmam Malik bu hadisi (başka) bir meselede delil olarak getirmiştir. İnşaallah ileride temas edilecektir. Hadis, her ne kadar Medine ile ilgili olsa da başka şeyler de onun ifade ettiği anlama dâhildir.
Muvatta, Ebû Hureyre'den şu hadisi nakleder:
Rasulullah (s.a) bir gün mezarlığa gider ye şöyle der:
"Esselâmu âleyküm ey müminler topluluğunun diyarı. İnşaallah biz de size kavuşacağız..." Hadisin devamında şu vardır:
"(Kıyamet gününde) bir grup adamlar, tıpkı sahipsiz develerin havuz kenarından kovulup uzaklaştırıldığı gibi benim havzımdan uzaklaştırılacaklar.
Ben onlara:
Gelin buraya, nereye gidiyorsunuz, gelin, gelin!" diye sesleneceğim. Bunun üzerine denilecek ki, onlar senden sonra (dini) değiştirdiler.
Ben de diyeceğim ki:
"O halde onlar benim havzımdan uzak olsunlar! Uzak olsunlar! Uzak olsunlar!"[117]
Alimlerden bir grup bu hadiste kastedilen kişilerin bid'atçiler olduğu yorumunu yaparken bir başka grup da bunların İslam'dan çıkan mürtedler olduğu yorumunu yapmışlardır.
Hayseme ibn Süleyman'ın[118] Yezid er Rukâşi'den[119] naklettiği hadis birinci görüşün delilidir. Rukâşi dedi ki: Enes ibn Malik'e sordum ve dedim ki:
Şu şu adamlar bizim küfrümüze ve müşrikliğimize hükmediyorlar, havzı ve şefaati de inkar ediyorlar. Rasulullah'tan (s.a) bu konuda bir şey duydun mu? Dedi ki:
Evet! Rasulullah'ı (s.a) şöyle derken işittim:
"Kul ile küfür veya şirk- arasında namaz vardır. Namazı terk ettiği zaman şirk koşmuş olur.[120] *Benim Havz'ım Eyle*[121] *ile Mekke arası gibidir. Sürahileri gökteki yıldızlar gibidir -veya gökteki yıldızların sayısı kadardır, dedi. Cennetten gelen iki oluğu vardır. Havz'da su eksildikçe bu oluklardan takviye edilir. Ondan bir yudum içen kimse artık bir daha ebediyen susuzluk çekmez. Nice dudakları kurumuş kimse onun yanına gelecek fakat ondan bir damla bile tadamayacak. Bugün onu inkâr edenler o gün ondan hiçbir şey içemeyecekler."*
Bu hadis onların ehl-i kıble (yani müslüman) olduklarına delalet eder. Ehl-i İslamı tekfir etmeleri Haricilerin niteliklerindendir. Havz'ı inkar etmeleri ise Mutezilenin ve diğerlerinin niteliklerindendir. Muvatta hadisinde Rasulullah'ın *"Haydi gelin, gelin!"* sözü olmasına rağmen bunun sebebi onları ümmetinin özelliklerinden olan yüzlerinin nûruyle ve abdest azalarının parlaklığıyla tanıdığı içindir. Şayet onlar ümmetin mensuplarından olmasaydı sözü edilen alametlerle onları tanıyamazdı.
İbn Abbas'tan sahih olarak rivayet edilen bir hadiste o şöyle demektedir:
Rasulullah (s.a) öğüt vermek üzere içimizde ayağa kalktı ve söyle dedi:
"Siz (kabirden dirilip kalktığınızda) ayağınız çıplak, vücudunuz üryan ve sünnetsiz olarak haşrolunacaksınız (mahşer yerine toplanacaksınız)" Sonra şu âyeti okudu:
"İnsanları ilk yaratmaya başladığımız gibi va'dettiğimiz şekilde yeniden yaratacağız. Şüphesiz biz sözümüzü yerine getiririz."[122] Sonra şöyle dedi:
"Kıyamet günü ilk elbise giydirilen kişi ibrahim'dir. Yine kıyamet günü ümmetimden bazı adamlar çağrılacak ve sol tarafa (cehenneme) götürülecekler. Bunun üzerine ben tıpkı sâlih kul (Hz. İsa)'un dediği gibi şöyle diyeceğim: "Ben onların içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız Sen oldun. Sen her şeyi hakkıyle görensin. Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar Senin kullarındır, (dilediğini) yaparsın. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz Sen izzet ve hikmet sahibisin"[123] Bunun üzerine şöyle denilecek:
"Sen onlardan ayrıldığından beri hep geriye dönüyorlar."[124]
Muvatta' hadisinde olduğu gibi bu hadiste de bid'atçilerin kastedilmiş olması ve Hz. Peygamber'den sonra dinden çıkanların kastedilmiş olması muhtemeldir.
Tirmizi'de Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"*Yahudiler yetmiş bir firkaya ayrıldılar. Hıristiyanlar da bir o kadar firkaya ayrıldılar. Benim ümmetim ise yetmiş üç firkaya ayrılacak."*
Bu hadis hasen sahihtir.[125]
Bu hadisin başka rivayetleri de vardır. İnşaallah ileride bunlar da zikredilecek ve anlatılacaktır. Fakat buradaki firkalar âlimlerin çoğunluğuna göre ehl-i bid'at firkalarıdır. Sahih'te Rasulullah'ın (s.a) şöyle dediği geçmektedir:
"Allah Teala ilmi insanların kalbinden mahvetmek ve hafızalarından silip unutturmak suretiyle birden çekip almaz. Fakat âlimlerin ruhunu alarak ilmi ortadan kaldırır, hiçbir âlim bırakmaz. Böyle bir durumda insanlar câhillerin peşinden giderler, soracaklarını onlara sorarlar. Bunlar ise bilmeden cahilce fetvalar vererek hem kendileri sapıtırlar, hem de onları saptırırlar."[126]
Bu hadis Buhari' de ve diğer kaynaklarda pek çok yoldan gelmiştir.Müslim'de İbn Mes'ud'un şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"*Kim yarın (kıyamet günü) Allah'a müslüman olarak kavuşmaktan hoşlanırsa ezan okunduğu zaman şu namazlara devam edin. Şüphesiz Allah Tealâ sizin Peygamberinize (s.a) hidayetin yollarını göstermiştir. Namazlar da hidayetin yollarındandır. Eğer siz cemaatten uzak durup evinde namaz kılan kişi gibi namazlarınızı evlerinizde kılarsanız, Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. O sünneti terk ederseniz dalâlete düşersiniz."*[127]
Sünneti terk etmenin nasıl bir sapıklık olarak nitelendirildiğini iyi düşününüz! Başka bir rivayette de: *"Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz küfre düşersiniz"* Denilmektedir ki bu daha şiddetli bir uyarıdır. Onda (Sahih-i Müslim'de) geçtiğine göre Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır:
"Size çok kıymetli iki şey bırakıyorum; Birincisi Allah'ın Kitabıdır, onda hidayet ve nur vardır. (Başka bir rivayettte: Onda hidayet vardır, denilir). Kim ona sarılır ve tutunursa hidayet üzere olur. Kim onu terk ederse sapıtır," Bir başka rivayette
"Kim ona uyarsa hidayet üzere olur, kim onu terk ederse dalâlet üzere olur."[128] denilir.
Bu konuda gelen şeylerden birisini de İbn Veddah tahriç etmiştir. Onun bir benzerini İbn Vehb, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Ebû Hureyre bu rivayetinde Rasulullah'ın (s.a) şöyle dediğini naklettmiştir:
"Ümmetimin içinde deccaller ve yalancılar olacaktır. Bunlar size, ne sizin ne de babalarınızın duymadığı hadisler uyduracaklar. Onların sizi fitneye düşürmesinden sakının."[129]
Tirmizi'de Rasulullah'ın (s,a) şöyle dediği rivayet edilir:
"*Kim ölmüş bir sünnetimi benden sonra diriltirse, o sünnetle amel edenlerin kazanacakları sevabın aynısı ona da verilir. Diğerlerinin sevabından da hiçbir şey eksilmez. Kim Allah ve Rasülünün razı olmadığı bir bid'at çıkarırsa o bid'ati işleyenlerin günahlarının aynısı ona da yüklenir. Bununla beraber diğerlerinin günahından da hiçbir şey eksilmez."*
Bu hasen bir hadistir.[130]
İbn Veddah ve başka kişilerin Hz. Aişe'den rivayet ettikleri şöyle bir hadis vardır:
"Kim bid'at sahibine' saygı gösterirse, İslamın yıkımına destek vermiş olur."[131]
el-Hasen'den (Basrî) Rasulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilir:
"Şayet sırat köprüsü üzerinde bir an bile olsun durdurulmadan cennete girmek istersen, Allah'ın dininde kendi görüşüne göre bir şey icad etme."
Yine el-Hasen'den Hz. Peygamber'in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kim bana uyarsa bendendir. Kim, benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."[132]
Tahâvî, Hz. Peygamber'in (s.a) şöyle dediğini nakletti:
"Altı kişi vardır ki ben onlara lâ'net ediyorum, Allah'ın laneti onların üzerine olsun. Peygamberlerin duası da kabul edilir. Bunlar:

***1-** Allah'ın dinine ilave yapan,*
***2.** Allah'ın kaderini inkar eden,*
***3-** Zorbalıkla insanlara egemen olup Allah'ın aziz/şerefli kıldığını zillete düşüren, Allah'ın alçalttığını yücelten,*
***4-** Benim sünnetimi terk eden,*
***5-** Allah'ın haram kıldığını helal sayan,*
***6-** Benim soyumdan gelip de Allah'ın haram kıldığını helâl sayan kimse."*[133]
Ebû Bekir ibn Sabit el-Hatib'in rivayetinde de şu ifade vardır:
"Allah'ın lanet ettiği ve benim de kendilerine lanet ettiğim altı kişi vardır."
Bu altı kişiyi sayarken Rasulullah (s.a) şöyle der:
"*Benim sünnetimden yüz çevirip bid'ate yönelen kişi"*
Tahâvî'nin rivayetinde Rasulullah (s.a) şöyle buyurur:
"*Her ibadet edenin bir coşkulu dönemi, her coşkunun da bir gevşeme dönemi vardır. Bu gevşeme ya sünnete doğru olur ya da bid'ate doğru olur. Kimin gevşemesi benim sünnetime doğru olursa o doğru yolu bulmuş olur. Kimin gevşemesi de başka şeye doğru olursa o da helak olur"*[134]
Beğavî'nin Mu'cem'inde Mücahid'den şöyle dediği nakledilir:
Ben ve Ebû Yahya ibn Cu'de Rasulullah'ın ashabından Ensarlı bir zâtın yanına girmiştik. Bu zât şunu anlattı Rasulullah'ın (s.a) yanında Abdulmuttalip oğullarının azatlısı bir kadından söz edildi. Dediler ki:
Bu kadın geceleri ibadetle, gündüzleri de oruçla geçiriyor. Bunu duyan Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Fakat ben hem uyur, hem namaz kılarım, hem oruç tutar, hem de iftar ederim. Kim bana uyarsa o bendendir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir. Her amel edenin bir coşkulu, sonra da bir gevşeme dönemi vardır. Kimin gevşemesi bid'ate doğru olursa o sapıtmıştır. Kimin gevşemesi sünnete doğru olursa o da doğru yolu bulmuştur"[135]Ebû Vâil'in Abdullah'tan rivayetine göre Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde en şiddetli azabı görecek kişiler, bir peygamberi öldüren veya peygamber tarafından öldürülen, sapıklığa önderlik eden ve müslümanlara müsle yapan kişidir."[136] Hayseme'nin Süleyman'dan, onun da Abdullah'tan rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Benden sonra birtakım idareciler gelecek ve onlar namazları vaktinden tehir edecekler ve bid'atler çıkaracaklar."* Abdullah ibn Mes'ud dedi ki:
Onlara yetişirsem ne yapayım? Rasulullah (s.a) dedi ki:
"Ey Abdullah'ın annesinin oğlu, ne yapacağını soruyorsun öyle mi? Allah'a isyan eden kimseye itaat edilmez"[137]
Tirmizi'den Ebu Said el-Hudri'nin şöyle dediği nakledilir: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Helal ve temiz şeyleri yiyen, sünnete uygun amel eden ve şerrinden insanların emin olduğu kişi cennete girer."
Bir adam dedi ki:
Ya Rasulallah! Bu gün insanlar içinde (böylesi) pek çoktur. Hz. Peygamber (s.a) dedi ki:
"Benden sonraki asırlarda (bu özelliği taşımayan kimseler) olacak. "
Bu hadis gariptir.[138]
Tahâvî'nin kitabında Abdullah ibn Amr ibn el-As'tan nakledilir:
Rasulullah (s.a) parmaklarını birbirine geçirerek şöyle buyurdu.
"Pek yakında iyi insanların gidip, geride sözleri ve emanetleri şu parmaklarım gibi birbirine karışmış değersiz insanların kaldığı bir zaman gelecektir. İşte o zaman sizin haliniz nice olur?" Dediler ki:
Ya Rasulallah! O zaman bize ne tavsiye edersiniz? Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Tanıdığınızla ilişkilerinizi devam ettirir, tanımadığınızdan uzak durursunuz. Seçtiğiniz iyi kimseleri kabul eder, kötü kimseleri ve avamı terk edersiniz."[139]
İbn Vehb, mürsel olarak Rasulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu tahric eder:
"Şiâb'tan sakının!"
Şiâb nedir ya Rasulallah? Dediklerinde:
"Hevâ ve hevesine uyanlardır." dedi.[140] Yine Vehb şu hadisi tahric eder:
"Allah Tealâ, sımsıkı sarıldığı sünnetle bir kulu cennete sokar."[141]
El-Acurri'nin Kitabu's-Sünne'sinde el-Vehd ibn Müslim'in[142] Muaz ibn Cebel'den şöyle dediği rivayeti vardır: Rasulullah (s.a) şöyle dedi:
"Ümmetimin içinde bid'atler ortaya çıktığı ve ashabıma küfredildiği zaman, âlimler ilimlerini ortaya döksünler. Eğer âlimler bildiklerini açıklamazlarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerine olsun."[143]
Abdullah ibn el-Hasen[144] dedi ki: el-Velid ibn el-Müslim'e dedim ki:
Bilginin açıklanması ne demektir? Dedi ki:
Sünnetin açıklanması demektir.
Bu konuda daha pek çok hadis vardır.
Burada zikredilen bazı hadislerin sahih derecesinde olmadıkları malumdur. Bunlar sadece muhaddislerin teşvik ve sakındırma hadislerinde temel kabul ettikleri prensip uyarınca zikredilmişlerdir.[145] Çünkü Bid'atlerin ve bid'atçilerin kötülüğü artık Kur'an'a ve sahih sünnete dayanan kesin delillerle sabittir. Buna ilaveten diğer delillerin getirilmesinde inşaallah bir sakınca yoktur.[146]

Fasıl

Nakli delillerin üçüncüsü selefi sâlih dediğimiz sahabeler ve tabiilerden -Allah onlardan razı olsun- bid'atin ve bidatçinin kötülüğü konusunda gelen sözlerdir.
Sahabe sözlerinden birisi, Hz. Ömer ibn el-Hattab'tan gelen şu rivayettir. Hz. Ömer bir gün insanlara hitab eder ve şöyle der:
"Ey insanlar! Size farzlar ve sünnetler bildirildi ve siz apaçık bir yolda bırakıldınız." Daha sonra ellerini birbirine vurarak: "Ancak insanları sağa sola saptırmanıza bir şey diyemem. Sizin recim âyeti yüzünden helâk olmamanızı tavsiye ederim. Recm (taşlama) cezasını Kur'an'da bulamadık demekten sizi sakındırırım. Rasulullah (s.a) recm cezasını tatbik etti, biz de bu cezayı tatbik ettik...."[147]
Sahih'te, Huzeyfe'den[148] şöyle dediği rivayet edilir:
Ey âlimler topluluğu! İstikamet üzere olunuz. İstikamet (doğruluk) üzere olursanız tam bir önder olursunuz. Sağa sola yalpa yaparsanız büyük bir sapıklığa düşersiniz."[149]
Huzeyfe'den başka bir yolla gelen rivayete göre (bir gün) o, mesaide girer, halkın önünde durur ve şöyle der:
"Ey âlimler topluluğu! Doğru bir yoldan gidiniz. Eğer böyle yaparsanız tam bir önder olursunuz. Eğer sağa sola yalpa yaparsanız tamamen sapıtırsınız."
İbn el-Mübarek'in rivayetinde:
"Allah'a yemin olsun ki şayet siz istikamet üzere olursanız, tam anlamıyle önderler olursunuz" ifadesi vardır.
Yine Huzeyfe'den şöyle rivayet edilmiştir:
"İnsanlar hakkında en içok iki şeyden korkarım: "Gördüklerini bildiklerine tercih etmeleri ve farkında olmadan sapıklığa düşmeleridir." Süfyan der ki:
Bu, bid'atçinin durumudur.
Şu anlatılan da Huzeyfe'den rivayet edilmiştir:
Huzeyfe eline iki taş aldı ve birini diğerinin üzerine koyduktan sonra arkadaşlarına şöyle dedi:
Bu iki taşın arasında bir ışık görüyor musunuz? Dediler ki:
Ey Ebû Abdillah (Huzeyfe'nin künyesidir)! Bu iki taşın arasında biz çok az bir ışık görmekteyiz. Huzeyfe dedi ki:
Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki öyle bid'atler ortaya çıkacak ki, hakikatin nurundan ancak şu iki taşın arasındaki ışık kadarı görünebilecek. Vallahi bid'atler o kadar yayılacak ki, onlardan birisi terk edildiği zaman Sünnet terk edildi, diyecekler.
Şu söz de Huzeyfe'den nakledilmiştir:
Dininizden ilk kaybedeceğiniz şey emanet, son kaybedeceğiniz şey de namazdır. İslamın bağları birer birer çözülecektir.[150] Kadınlarınıza hayızlı iken yaklaşılacak. Sizden öncekilerin yollarını tıpatıp aynen izleyeceksiniz. Onların yolundan hiç şaşmayacaksınız. Nihayet, pek çok firkadan iki firka kalacak ve bunlardan birisi diyecek ki:
Namaz niçin beş vakit oluyor ki? Bizden öncekiler hata etmişler.
Allah Teala sadece: *"Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl"*[151] buyurur. Böylece onlar günde sadece üç vakit namaz kılarlar.[152] Diğerleri de şöyle derler:
Allah'a iman edenlerin durumu meleklerin imanı gibidir. Onların içinde ne kafir bulunur, ne de münafik.[153] Deccal ile birlikte bu iki grubu haşr etmesi Allah'ın üzerine bir haktır.

Bu rivayetin anlamı, Ebu Râfi'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadisin anlamıyle de örtüşür:
"Sizden birinizin koltuğuna yaslanmış bir haldeyken[154] *benim bir emrim veya yasağımla karşılaşınca- Bilmiyorum, bilmiyorum,' tâbi olduğumuz Allah'ın Kitabında biz böyle bir şey görmedik, dediğini duymayayım."*[155]
Sünnet, Kur'an'ın açıklayıcısı olarak gelmiştir. Kim sünneti bilmeden Kur'an'la amel etmeye kalkarsa Kur'an'dan da sünnetten de dışarı çıkar. Bu sebeple yukarıdaki namazla ilgili sözü söyleyen kişi gibi "bizden öncekiler hata etmişler..." der.
Huzeyfe'den yapılan bütün bu rivayetler İbn Veddah tarafından tahriç edilmiştir.
Yine, İbni Veddah Abdullah ibn Mes'ud'un şöyle dediğini tahriç etmiştir:
"Bizim söylediklerimize ve yaptıklarımıza tâbi olun, bid'at çıkarmayın, bu size yeter."[156]
İbn Vehb de Abdullah ibn Mes'ud'un şöyle dediğini tahriç etmiştir:
"Ortadan kalkmadan ilme sarılmalısınız. Onun ortadan kalkması ilim sahiplerinin yok olup gitmesidir. İlme sarılınız; çünkü siz ona ne zaman muhtaç olacağınızı bilemezsiniz. Öyle insanlarla karşılaşacaksınız ki, Kur'an'ı arkalarına attıkları halde, sizi Allah'ın Kitabı'na çağırdıklarını iddia edecekler. İlme sarılınız! Bidatleri ortaya çıkarmaktan uzak durunuz. Çokça araştırmaktan, derinlere dalmaktan da uzak durunuz. Eskiye sarılınız.[157]
İbn Vehb yine ondan tahriç etmiştir:
"Bundan sonra her geçen yıl bir öncekinden daha kötü olacak. Ben daha yağmurlu, daha bereketli veya yöneticisi daha hayırlı olan bir yıldan söz etmiyorum. Fakat ben diyorum ki, sizin âlimleriniz ve iyileriniz gidecekler, sonra birtakım insanlar gelecekler ve kendi kafalarından hüküm verecekler. Böylece İslam sarsılacak ve körelecek/sönükleşecek."[158] Yine İbn Mes'ud söylemiştir:
İçinde büyüğün ihtiyarladığı, küçüğün yetişip büyüdüğü bir fitneye karıştığınız zaman haliniz nice olur? Böyle bir zamanda insanlar fitneyi/kötülüğü sünnet olarak anlatmaya başlarlar. Kötülük değiştirildiğinde de; bu bir kötülüktür, denilir. Yine Abdullah ibn Mes'ud söylemiştir:
Ey insanlar! Bid'at çıkarmayın, çokça araştırmayın (ince eleyip sık dokumayın) fazla derinlere dalmayın. Eskiye sarılın, güzel gördüğünüz şeyi alınız, çirkin olan şeyi bırakınız.
Şu söz de ondan nakledilir:
Sünnette orta bir yolu tutmak bid'atta var gücüyle çaba sarfetmekten daha hayırlıdır.[159]
Mânâ yönüyle Rasulullah'a ait olan şu söz de ondan rivayet edilmiştir:
"Sünnete uygun olarak yapılan az bir amel, bid'ate uygun çok amelden daha hayırlıdır."[160]
Kasım ibn Esba'ın tahriç ettiğine göre şu sözü de Abdullah ibn Mes'ud söylemiştir:
"Kıyamet gününde en şiddetli azabı çekecek olan kişiler, Allah'ın indirmediği şeylerle insanları saptıran sapık önderler, ressamlar, peygamberi öldüren veya peygamber tarafından öldürülen kişilerdir."[161]
Hz. Ebû Bekir es-Sıddık'tan (r.a) rivayet edilmiştir; O şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'in (s.a) yaptığı hiçbir şeyi ben terk etmedim, mutlaka ben de onu yaptım. Onun emrettiği bir şeyi terk edersem sapıtacağımdan korkarım.[162]
İbn el-Mübarek[163] Ömer ibn el-Hattab'tan (r.a) tahric etmiştir:
Yezid ibn Ebi Süfyan türlü türlü yemekler yerdi, Hz. Ömer onun Yerfe' denilen azatlısına dedi ki:
Yezid'in akşam yemeği hazır olunca bana haber ver. Yezid'in akşam yemeği hazır olunca Yerfe, Hz, Ömer'e bildirdi. Hz. Ömer Yezid'e geldi, ona selam verdi ve izin istedi. Yezid izin verince Hz. Ömer içeri girdi. Yezid akşam yemeğine doğru yaklaştı. Et, tiridi getirmişti. Hz. Ömer de onunla birlikte bu yemekten yedi. Sonra (sofraya) kızartılmış et getirildi. Yezid, elini ona da uzattı, fakat Hz, Ömer ondan yemedi. Sonra Ömer şöyle dedi:
Yemekten sonra bir yemek daha mı ey Yezid ibn Ebi Süfyan? Ömer'in canını elinde tutan Allah'a yemin olsun ki siz onların sünnetine muhalefet ederseniz (başkaları da) size bakarak onların yolundan dışarı çıkarlar.[164]
İbn Ömer'den rivayet, edilmiştir:
Yolculukta namaz iki rekattır. Kim sünnete muhalefet ederse küfre düşer.[165]
El- Acurri, es-Sâib ibn Yezid'den rivayet etmiştir:
Ömer ibn el- Hattab gelmişti. Ona dediler ki:
Ey Müminlerin Emiri'[166] Biz Kur'an'ın tevilini soran bir adamla karşılaştık. Hz. Ömer dedi ki:
Ey Allah'ım, o adamla beni karşılaştır. Râvi der ki:
Bir gün Hz. Ömer insanlara yemek verirken üzerinde elbisesi ve başında sarığı olan bir adam çıkageldi yemeğini yedi. Nihayet yemeğini bitirince şöyle dedi:
Ey Mü'minlerin Emiri! ne demektir? Hz. Ömer:
Demek o sensin ha? diyerek ayağa kalktı. Adamın kollarını açtırdı ve başından sarığı düşünceye kadar ona dayak attı. Sonra şöyle dedi:
Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki seni tıraş olmuş halde bulsaydım kafana da vururdum. Bu adamın elbisesini giydirin, bir deveye bindirin, sonra çıkarın ve memleketine gönderin. Sonra ayağa kalksın ve insanlara şöyle hitab etsin:
Ey ahali! Subeyğ ilim öğrenmek istedi, fakat yanlış yaptı. Bu sebeple kavminin içinde seviyesi düştü, hatta helak oldu. Halbuki kavminin efendisi idi.[167]
İbn el-Mübarek ve daha başkaları Übeyy ibn Kâ'b'dan naklederler, Übeyy şöyle demiştir:
Size Allah'ın yoluna ve sünnete bağlanmanızı tavsiye ediyorum. Çünkü yeryüzünde Allah'ın yolunda ve sünnet üzere olup Allah'ı zikreden ve Allah korkusundan gözleri yaşaran hiç kimseye Allah Teala azap etmez. Yine yeryüzünde Allah yolunda ve sünnet üzere olup, gönlünden Allah'ı zikreden ve Allah korkusundan tüyleri ürperen hiçbir kul yoktur ki onun durumu, yaprakları kurumuş bir ağacın durumu gibi olmasın: O ağaca şiddetli bir rüzgâr isabet ettiğinde yaprakları dökülür. Tıpkı o ağacın yapraklarının dökülüşü gibi böyle bir kulun da günahları dökülür. Allah yolunda ve sünnette itidal üzere olmak, Allah yoluna ve sünnete muhalefette aşırı çaba sarfetmekten daha hayırlıdır, ister itidal üzere olsun isterse aşın gayretler sonucu ortaya çıksın, yaptığınız amellerin peygamberlerin metotlarına ve onların sünnetlerine uygun olmasına bakın.[168]
İbn Veddah İbn Abbas'tan tahriç etti: İbn Abbas şöyle dedi:
İnsanların başına öyle bir dönem gelecek ki onlar o dönem içinde bid'at uydurup sünneti öldürecekler. Bid'atler dirilip, sünnetler ölecek.[169] Ondan şöyle dediği rivayet, edilmiştir:
Sünnete ve nakle sanlınız. Bid'atlerden sakınınız.[170] İbn Vehb de ondan şu sözü tahriç etmiştir:
Kim Allah'ın Kitabında olmayan ve Rasulullah'ın sünneti tarafından da onaylanmayan bir görüş ileri sürerse Allah'a kavuştuğu zaman durumunun ne olacağını bilemez.
Ebû Davud ve başka kimseler Muaz ibn Cebel'den tahriç etmişlerdir: Muaz ibn Cebel bir gün şöyle demişti:
"Sizin arkanızdan fitneler olacaktır. O zaman mal çoğalacak, Kuran açılacak, mümin, münafik, erkek, kadın, hür, köle küçük, büyük, herkesin elinde Kur'an olacak, içlerinden biri şöyle diyecek:
Ben Kur'an okuduğum halde yine de kimse bana uymuyor. Anlaşılan o ki, ben Kur'an'dan başka bir şeyi onlara uydurmadıkça bana uymayacaklar. Böyle bir kişinin uydurduklarına tâbi olmaktan sakının! Zira onun ortaya attıkları dalâlet ve sapıklıktır. Ben sizi bilgili kimselerin ayaklarının sürçmesine karşı uyarıyorum. Çünkü şeytan, ilim sahiplerinin dili ile dalâlet ve sapıklığa davet edecektir. Münafik da hazan doğru söz söyleyebilir."Râvi der ki:
Muaz'a şöyle dedim: Allah sana merhamet etsin ey Muaz! Ben, bilgili kişinin sapık söz söylediğini ve münafığın doğruyu söylediğini nasıl bileceğim? O bana şöyle cevap verdi:
Sen bilgili kişinin o şöhret kazanmış sözlerinden sakın ki, o sözler seni kaydırıp yanıltmasın. Kim bilir, belki o bilgili kişi bu sözlerinden döner. Sen hak ne ise onu kabul et, onun üzerinde ol, çünkü hakkın üzerinde nur vardır.[171]
Bir başka rivayette "şöhret kazanmış sözler" yerine "ne kastettiği belli olmayan kapalı sözler" ifadesi geçer. Muaz -Allahu a'lem- bununla dış görünüşü itibariyle sünnete uygun olmayan ve bu sebeple kalplerin hoşlanmadığı ve insanların:
Bu da nedir? dedikleri sözleri kastediyor olsa gerek:
Bu ileride de anlatılacağı gibi âlimin ayağın kaymasından sakındırmakla ilgili bir sözdür.[172]
Sahabeden sonra gelen tabiilerin bu konuda söyledikleri şeylere gelince, bunlardan birisi İbn Veddah'ın el-Hasen'den naklettiği şu sözdür:
Bid'at sahibi kişi, ne kadar çok oruç tutmaya ve namaz kılmaya çalışırsa Allah'tan da o kadar çok uzaklaşır.
İbn Vehb, Ebû İdris el-Havlânî'den tahriç etmiştir:
O şöyle demektedir:
Mescidde söndüremeyeceğim bir yangın görmem, orada değiştiremeyeceğim bir bid'ati görmemden daha hayırlıdır.
Fudayl ibn 'Iyaz'dan[173] rivayet edilmiştir:
Hidayet yoluna tâbi ol; o yoldan gidenlerin azlığı sana hiçbir zarar vermez. Sapıklık yollarından uzak dur. O yollardan helak olanların çokluğu seni aldatmasın.
el-Hasen'den (Hasan-ı Basri) rivayet edilmiştir:
Hevâ ve hevesine uyan kişiyle bir arada bulunma; şayet onunla beraber olursan kalbine öyle bir şey atar ki ona uyarsan helak olursun, uymazsan kalbin hastalanır. Yine ondan rivayet edilmiştir:
"Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı."[174]

âyeti hakkında o şöyle dedi:
Allah Teâlâ orucu kendilerinden öncekilere farz kıldığı gibi, müslümanlara da farz kıldı. Yahudiler onu inkar ettiler, Hristiyanlar ise ona on gün daha ilave ederek daha kolay tutabilecekleri zamanlara tehir ettiler. Hasan-i Basri bunu anlatırken şöyle demişti:
"Sünnete uygun az bir amel, bid'ate bulaşmış çok amelden daha hayırlıdır." Ebû Kılâbe'den:
"Hevâ ve heves sahipleri ile beraber olmayın ve onlarla tartışmaya girmeyin. Çünkü ben onların sizi de kendi sapıklıklarına daldırmalarından ve bildiğiniz şeylerde aklınızı karıştırmalarından korkarım." Sözü nakledilmiştir. Eyyub şöyle dedi:
Allah'a yemin olsun ki o (yani Ebu Kılâbe) akıllı fakihlerdendi. Yine ondan rivayet edilmiştir:
"Heva ve hevesine uyanlar (ehl-i heva) dalalet ehlidirler/sapıktırlar. Onların akıbetlerinin cehennemden başka bir şey olacağını zannetmiyorum." Hasan-ı Basri'den nakledilmiştir:
Bid'at sahibiyle beraber bulunma. Çünkü o, senin kalbini hastalandırır. Eyyub es-Sahtiyanı'den[175] rivayet edilmiştir: O şöyle diyordu:
Bid'at sahibinin gayret ve çabası arttıkça Allah'dan uzaklaşması da artar. Ebû Kılâbe'den nakledilmiştir:
Bir kişi bid'at çıkardıkça kılıç ona helal olur (öldürülmeyi hak eder).
Eyyüb es-Sahtiyâni, bid'at sahiplerini Hâriciler diye isimlendirdi. Hâriciler isimde farklı olsalar da kılıca sarılmada birleşmişlerdir, derdi. İbn Vehb, Süfyan'dan tahric etti: Süfyan şöyle dedi:
Fakih (anlayışlı, bilgili görgülü) bir adam şöyle derdi:
Bütün insanlara hidayet edip bir kişiyi sapıklıkta bırakmayı arzu etmem (yanı tek bir kişinin bile sapıklığa düşmesine gönlüm razı olmaz). İbn Vehb yine ondan şöyle dediğini tahriç etti:
Söz, ancak amelle düzgün olur. Söz ve amel ancak niyetle düzgün olur. Söz, amel ve niyet ise ancak sünnete uygun olduğu zaman düzgün olur.
El-Âcurri, İbn Sîrîn'in heva ve hevesine uyan kimseleri en çabuk dinden çıkan kimseler olarak gördüğünü anlatır.[176] İbrahim'den[177] rivayet edilmiştir:
Onlarla konuşmayın; kalplerinizin dönmesinden korkuyorum. Hişam ibn Hassan şöyle dedi:
Allah Tealâ bid'at sahibinin ne namazını, ne orucunu, ne haccını, ne cihadını, ne umresini, ne sadakasını, ne köle azat etmesini, ne tövbesini, ne de fidyesini kabul eder.
İbn Vehb, ondan rivayetle şu ilaveyi de yaptı:
İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki o zaman hak ile bâtıl birbirine karışacak. Böyle olduğu zaman hiçbir duanın faydası olmaz. O dua ancak boğulmakta olan kimsenin duası gibidir. (Yani isyan ve günah içinde bir hayat sürüp boğulacağı sırada Allah'ı hatırlayan kimsenin duası gibi faydasız bir duadır.) Yahya ibn Ebi Kesir'den[178] şöyle dediği rivayet, edilmiştir:
Bid'at sahibiyle bir yolda karşılaşırsan hemen yolunu değiştir. Seleften birisi şöyle dedi:
Kim bid'at sahibi ile bir arada bulunursa artık masum olmaktan çıkar ve kendi haline bırakılır.
El-Avvam ibn Havşeb'ten[179] rivayet edilmiştir: O, oğluna şöyle derdi:
Ey İsa, kalbini düzelt ve malını azalt ve şöyle derdi:
Allah'a yemin olsun ki İsa'yı bid'atçilerin meclisinde görmektense, çalgıcıların, şarapçıların ve bâtılın meclisinde görmeyi tercih ederim.
İnsanlar Ebû Bekir ibn Ayyaş'a[180] dediler ki:
Yâ Ebâ Bekir sünni kimdir? Dedi ki:
Heva ve hevesine uyanlara kızdığı kadar başka bir şeye kızmayandır. Yunus ibn Ubeyd[181] dedi ki:
Sünnet kendisine gösterildiği zaman garip olan kişi onu kabul eder. Ondan daha garibi de sünnete tâbi olandır.
Yahya ilm Ebi Ömer eş-Şeybâni[182] şöyle dedi:
Denilmiştir ki Allah bid'atçinin tövbesini kabul etmez. Bid'atçî bir bid'atten vazgeçtiği zaman ondan daha kötüsüne intikal eder. Ebu'l-Âliye' den:
İslamı öğreniniz. Onu öğrendiğiniz zamanda ondan vazgeçip yüz çevirmeyiniz. Sırat-ı müstakim'den ayrılmayın; Çünkü o, İslamdır. Sağa sola meyletmeyin. Peygamberinizin sünnetine ve onun ashabının -arkadaşlarını öldürmeden ve yaptıklarını yapmadan önceki- sünnetlerine sarılın. Onlar arkadaşlarını öldürmeden ve yaptıklarını yapmadan önce biz Kur'an'ı okumuştuk. İnsanlar arasında düşmanlık ve kin saçan şu heva ve heves sahiplerinden de sakının! Bu sözler Hasan-ı Basri'ye anlatılınca şöyle dedi:
Allah rahmet eylesin, doğru söylemiş ve öğüt vermiş. Bunu ibn Veddah ve daha başka kişiler tahriç etmişlerdir.
Mâlik, şu beyti çok söylerdi:
Din işlerinin en hayırlısı sünnete uygun olanlardır.
İşlerin en kötüsü ise sonradan uydurulan bid'atlerdir.
Mukatil ibn Hayyan'dan[183] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bu hevâ sahipleri, Muhammed ümmeti için bir âfettir. Bunlar Peygamber'i ve onun ehl-i beytini anarlar ve cahil insanların yanında bu güzel sözleriyle başkalarını avlarlar ve onları tehlikelere atarlar.[184] Bunlar bal diye acı şeyleri, panzehir diye zehiri içenlere ne kadar da çok benziyorlar! Onlara iyi bak, çünkü sen su denizinde olmasan da hevâ ve heves denizinin içindesin. Bu deniz daha derin ve daha tehlikelidir. Yıldırımları daha çoktur. Bu denizden ve içindeki tehlikelerden kurtulmak daha zordur. Seni sapıklık denizinde boğulmaktan kurtaracak olan yegane gemi sünnete bağlılıktır.
İbn el'Mübarek'ten:
Bil ki ey kardeş sünnet üzere Allah'a kavuşan her müslüman için ölüm bir keramettir. Çünkü biz Allah'a aidiz ve yine O'na döneceğiz. Üzüntümüzü, kardeşlerimizin yok olup gitmesini, yardımcılarımızın azlığını ve Bid'atlerin ortaya çıkışını Allah'a şikayet ederiz. Âlimlerin ve sünnete bağlı kişilerin göçüp gitmesi ve Bid'atlerin ortaya çıkması sebebiyle ümmetin başına gelen büyük felâketleri de Allah'a şikayet ederiz.İbrahim et-Teymi[185] şöyle derdi:
Allah'ım! Dinini ve Peygamberinin sünnetini hak konusundaki ihtilaflardan, hevâ ve hevese tâbi olmaktan, sapıklık yollarından, şüpheli şeylerden, yanlışlık ve düşmanlıklardan koru. Ömer ibn Abdilaziz yazdığı mektuplarda şöyle derdi:
Ben sizi hevâ ve heveslerin meylettiği şeylerden ve büyük sapmalardan sakındırırım.
İnsanlar kendisine biat ettikleri zaman Ömer ibn Abdilaziz minbere çıktı. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle, dedi:
"Ey insanlar! Peygamberinizden sonra başka Peygamber gelmeyecek, Kitabınızdan sonra başka kitab yok. Sünnetinizden sonra başka sünnet, ümmetinizden sonra başka ümmet de yok. Dikkat, edin, Allah'ın Kitabında, peygamberinin lisanı üzere haram kıldığı şeyler kıyamete kadar haramdır. Dikkat edin ben bid'at çıkarıcı değilim, ben tâbi olucuyum. Dikkat edin, ben hüküm koyucu değilim, konulan hükmün uygulayıcısıyım. Dikkat edin, ben sahip ve mâlik değil, bir yöneticiyim. Dikkat edin, ben sizin en hayırlınız değilim, fakat yükü ve sorumluluğu en ağır olanınızım. Dikkat edin. Yaratıcıya isyan konusunda yaratılana itaat yoktur." Ömer ibn Abdilaziz bunları söyledikten sonra minberden indi.[186]
Urve ibn Üzeyne, babası Üzeyne'nin[187] Ömer ibn Abdilaziz hakkında şu şiiri söylediğini nakletti:
İslamda ilmi ve sünneti sen ihya ettin.
Bidat çıkarmadın kötü bir hüküm vermedin.
Her gün bir bidati yıktın
Yerine bizim için sünneti bina ettin
Ömer ibn Abdilaziz'in söylediği, âlimlerin ezberlediği ve İmam Mâlık'in de çok hoşuna giden sözlerinden birisi de şudur:
"Rasulullah (s.a) ve kendisinden sonra gelen halifeler bir sünnet ortaya koymuşlardır. Onların koydukları sünnete uymak, Allah'ın Kitabını tasdik etmek, O'na itaati tamamlamak ve Allah'ın dinini desteklemek demektir. Hiç kimsenin onları değiştirmek ya da yerine başkasını koymak veya onlara muhalif bir görüş üzerinde durmak yetkisi yoktur. Kim onlarla amel ederse, o hidayet üzeredir. Kim onunla yardım isterse yardım görür. Kim sünnete muhalif olursa müminlerin yoluna değil, başka bir yola tâbi olmuş olur, Allah onu gittiği yolda bırakır ve cehenneme sokar; o ne kötü bir yerdir."
Alimler onun bu sözlerini beğenmekte haklıdırlar. Çünkü bu sözler sünnete ait temel esasları en güzel şekilde özetlemektedir. Bunlardan birisi de bizim üzerinde durduğumuz konudur:
Çünkü "hiç kimse sünneti değiştiremez, tebdil edemez ve ona aykırı bir şeyi aklından geçiremez" sözü, bid'at çıkarma konusunu toptan engellemektedir. "Sünnet ile amel eden hidayete erer." diye başlayıp devam eden sözler ise sünnete tâbi olan kimseyi övmekte ve ona aykırı davrananı da buna delalet eder bir delil ile yermektedir.
Bu delil şu âyettir:
"Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygambere karşı çıkar ve müminlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir."[188]
Ömer ibn Abdilaziz'in sözlerinde işaret edilen sünnete ait esaslardan birisi de Hz. Peygamberden sonra gelen râşit halifelerin çizdiği yoldur. Bu da sünnettir ve onda asla bid'at yoktur. Allah'ın Kitabında ve Peygamberinin (s.a) sünnetinde (bir konuda) belirlenmiş bir hüküm bulunamamışsa özellikle onların sünneti (sözleri ve fiilleri) delil olarak kabul edilir. Genel manada buna işaret eden deliller vardır. Irbaz ibn Sâriye'den gelen şu hadis bu konuda belirleyici bir özelliğe sahiptir:

"Benim sünnetime ve hidayete ermiş râşid halifelerin sünnetine sarılın. Ona sımsıkı sarılın, azı dişlerinizle ısırıp bırakmayın. Sonradan icad edilmiş işlerden uzak durun."[189]

Hz. Peygamber (s.a) bu hadisinde râşit halifelerin sünnetini kendi sünnetine bitiştirmiş, onların sünnetine tâbi olmayı kendi sünnetine tâbi olmak olarak görmüş ve bunlara aykırı olarak sonradan icad edilen şeylerin hiçbir değerinin olmadığını söylemiştir. Çünkü Allah hepsinden razı olsun onlar tuttukları yolda ya Peygamber'in bizzat sünnetine uymuşlardır veya onun sünnetinin bütünü içinde başkalarına gizli kalıp da sadece kendilerinin anladıkları bir manaya uymuşlardır. Buna ilave edilecek başka bir şey yoktur. Açıklaması da inşaallah ileride gelecektir.

Ebû Abdillah el-Hâkim[190] Yahya ibn Âdem'den[191] selefi salihın şöyle bir tâbirini nakleder:

"Ebû Bekir ve Ömer'in sünneti". Bunun anlamı şudur:

Hz. Peygamber'in (s.a) de bu sünnet üzereyken vefat ettiği bilinmektedir. Peygamber'in sözüyle birlikte başka hiç kimsenin sözüne ihtiyaç yoktur. Selef-i sâlihin kullandığı tâbir aslında doğrudur ve Irbaz hadisinin taşıdığı anlamlardan birisi de budur. O halde burada Peygamber'in sünnetine bir ilave söz konusu değildir. Şu kadar var ki Peygamber'in sünnetinin yine ona ait başka bir sünnetle neshedilmiş olmasından endişe edilebilir. Bu sebeple âlimler, Hz. Peygamber'in vefatı esnasında söz konusu sünnetin hâla geçerliliğini koruyup korumadığını bilmek için kendisinden sonra gelen râşit halifelerin uygulamalarına bakmak ihtiyacını hissederler. Çünkü onlar en yeni/en son sünnet ile amel ederler. Hz. Peygamber'in emri, en son söylediğidir. İmam Mâlik de, sünnetler/hadisler birbiriyle çeliştiği zaman yapılagelen ameli delil olarak alırken ve onu tercih ederken mezhebini bu düşünce üzerine bina etmiştir.

Ömer ibn Abdilaziz'in sözlerinin ihtiva ettiği esaslardan birisi de emir sahiplerinin (yani halifelerin) sünnetlerinin ve uygulamalarının Allah'ın Kitabını ve Peygamberin sünnetini tefsir etmesidir. Çünkü o şöyle diyordu:

"Emir sahiplerinin uygulamalarını ve sünnetlerini almak, Allah'ın Kitabını tasdik etmek, Allah'a olan itaati tamamlamak ve Allah'ın dinine destek vermek demektir."

Bu, başka yerlerde de takrir edilen bir esastır. Ömer ibn Abdilaziz'in sözleri pek çok güzel esası ve önemli faydaları ihtiva etmektedir.

Ebû İlyas el-Elbâni'ye nisbet edilen sözlerden birisi şudur: Üç şey vardır ki bunları tırnağa bile yazmak mümkündür ve dünya ve âhiretin hayrı da bu üç şeyin içindedir:

Tâbi ol, bid'at çıkarma; mütevâzi ol, gururlu olma; kim Allah'tan korkarsa genişlik/ferahlık bulur. Bu konudaki rivayetler daha pek çoktur.[192]

Fasıl

Bid'atlerîn Kötülenmesi Konusunda Tasavvufçuların Sözleri

Bid'atin ve bidatçilarin kötülüğü konusunda nakli delillerin dördüncüsü insanlar arasında meşhur olan mutasavvıflardan gelen haberlerdir. Her ne kadar buraya kadar verdiğimiz nakli deliller yeterli ise de onların bu konudaki sözlerine burada özel bir yer ayırdık. Çünkü câhillerin pek çoğu tasavvufçuların sünnete bağlılıkta gevşeklik gösterdiklerine, onların yeni yeni ibadetler uydurduklarına ve şeriatte delili olmayan şeyleri söylediklerine ve yaptıklarına inanırlar. Onlar bu tür inanç ve sözlerden beridirler. Onların kendi tarikatlerini üzerine bina ettikleri ilk şey sünnete bağlılık ve sünnete aykırı olan şeylerden sakınma esasıdır. Hatta tasavvufi düşüncenin direği, kaynaklarının muhafızı ve onları bize anlatan Ebu'l-Kasımı el-Kuşeyri'nin[193] iddiasına göre onlar tasavvuf ismini, bidatçilerden kendilerini ayırdetmek için özel olarak benimsediler.

Kuşeyrî der ki:

"Müslümanlar Rasulullah'tan sonra kendi asırlarındaki faziletli kişilere sahabi isminden başka isim vermediler. Çünkü sahabi olmanın üstünde başka bir fazilet yoktu. Onları takibeden nesle tabii dediler. Bunu isimlerin en şereflisi olarak gördüler. Onlardan sonra gelenlere etbâut-tâbiin (tabiilerin tabileri) dediler. Daha sonra insanlar ihtilafa düştüler, aralarında derece derece farklılıklar ortaya çıktı. Dine çok fazla önem veren seçilmiş insanlara "zâhidler" ve "âbidler" denildi sonra bid'atler ortaya çıktı ve herbir firka zâhidlerin ve âbidlerin kendi firkalarının içinde olduğunu iddia ettiler. Ehl-i sünnetin seçkinleri, kendi nefislerini Allah'la birlikte kontrol altında tutanlar ve kalplerini gafletten koruyanlar, tasavvuf ismini alarak diğerlerinden ayrıldılar." Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî bu manaya gelen sözler söyledi.[194] Kuşeyrî bunu, sünnete tâbi olmaya ve bid'atlerden ayrılmaya mahsus bir lâkap olarak gördü. Kuşeyri'nin bu açıklamaları, câhillerin ve sözüne itibar edilmeyen ilim iddiacılarının inandıkları şeylerin aksine delâlet etmektedir.[195]

Allah Teâlâ bana bol zaman verir, lütfuyla yardım ederse ve sebepleri benim için kolaylaştırırsa maksadım bir model olarak tasavvufçuların yolunu özet olarak anlatmaktır. Bu modele bakılarak o yolun sağlıklı ve ideal bir yol olduğuna, bozuklukların ve Bid'atlerin selef-i sâlihten sonraki zamanlarda yaşayan insanlar tarafından bu yola sokuşturulduğuna hükmedilebilir. Sonradan gelip bu bid'atleri çıkaranlar, şeriatin yolundan gitmedikleri, şeriat ehlinin gayelerini anlamadıkları ve onların söylemediklerini söyledikleri halde tarikate girdiklerini iddia ederler. Hatta bu son zamanlarda tarikat adeta Hz. Muhammed'in getirdiği şeriatın dışında başka bir şeriat haline gelmiştir. Bundan daha kötüsü işe onların sünnete uyma konusunda gevşeklik göstermeleri, yeni yeni ibadetler uydurmayı Allah'a kulluk yapmanın sağlıklı bir yolu olarak görmeleridir. Allah'a hamdolsun ki selef-i sâlihin yolu bu tür saçmalıklardan beridir.[196] Fudayl ibn 'Iyaz der ki:

Kim bid'at sahibi ile birlikte otururs a hikmetten mahrum kalır. İbrahim ibn Edhem'e[197] denildi ki:

Allah Teala yüce Kitabında:

"Bana dua edin, kabul edeyim."[198]

buyuruyor. Halbuki biz senelerdir dua ediyoruz, kabul edilmiyor! O şöyle cevap verdi:

On şeyde sizin kalbiniz ölmüştür de ondan- Birincisi Allah'ı tanıdınız fakat hakkını eda etmediniz. İkincisi Allah'ın Kitabını okudunuz, fakat onunla amel etmediniz. Üçüncüsü Rasulullah'ı (s.a) sevdiğinizi iddia ettiniz, fakat onun sünnetini terk ettiniz. Dördüncüsü şeytana düşman olduğunuzu iddia ettiniz fakat ona uydunuz. Beşincisi cenneti seviyoruz, dediniz, fakat onun için çalışmadınız...[199] Zünnûn el-Mısri[200] der ki:

Allah sevgisinin alâmeti, ahlâkında, fiillerinde, emrinde ve sünnetinde Allah'ın sevgilisi Hz. Muhammed'e (s.a) uymaktır. O şöyle dedi:

Halk, sadece şu altı şeyden dolayı bozuldu:

1- Ahiret ameline niyet zayıfladı.

2- Bedenleri şehevi arzularına uymaya hazır hale geldi.

3- Ömürleri kısa olmasına rağmen uzun emeller peşinde koştular.

4- Yaratıkları memnun etmeyi, Allah'ı memnun etmeye tercih ettiler.

5- Hevâ ve heveslerine uydular ve peygamberlerinin sünnetini terk ettiler.

6- Kendilerinden öncekilerin yanlışlarını kendilerine hüccet/delil edindiler ve onların pek çok menkıbesini gözardı ettiler.

Kendisine tavsiyelerde bulunduğu bir adama şöyle dedi:

Senin nazarında en çok tercih edilen ve sana en sevimli gelen şey, Allah'ın sana emrettiklerini yapmak, yasakladıklarından da sakınmak olmalıdır. Allah'a kulluğunu ifa ettiğin şeyler tercih ettiğin ve sana gerekli olan iyi amellerden senin için daha hayırlıdır. Halbuki sen, fakirlik, aza kanaat ve benzeri şeylerle nefsini terbiye eden kişi gibi maksadına ulaşmada bunları kendin için daha önemli görüyorsun. Ancak bir kulun üzerine vacip olan farzları en güzel şekilde yapmaya dikkat etmesi, yasaklandığı şeylere bakıp gerektiği şekilde de onlardan sakınması gerekir. Kulları Rablerinin rızasından ve imanın lezzetini tatmaktan mahrum eden, sadakatin gerçeklerine ulaşmaktan alıkoyan ve kalplerinin âhirete doğru bakmasını engelleyen şey, kalpleri, kulakları, gözleri, dilleri, elleri, ayakları, karınları ve cinsel organlanyle ilgili olarak kendilerine emredilen şeyleri küçük görmeleridir. Kullar kendilerini bunlara verir de en güzel şekilde yaparlarsa üzerlerine öyle iyilikler gelir ki Allah'ın güzel yardımları ve faydalı ikramlarından oluşan rızıklarını bedenleri ve kalpleri taşımaktan acze düşer. Fakat âlimler ve dindar kişiler küçük günahları önemsemezler, basit kusurlarını küçümserler ve bu sebeple sadakat sahibi kişilerin bu dünyada tadacakları lezzetin sevabından mahrum kalırlar.

Bişr el-Hafi[201] der ki:

"Hz. Peygamber'i (s.a) rüyamda gördüm; bana dedi ki:

"*Ey Bişr! Akranlarının arasında Allah Teala senindereceni niçin yükseltti, biliyor musun?"* Dedim ki:

Hayır, ya Rasulallah. O şöyle dedi:

"Sünnetime olan bağlılığın, sâlih insanlara olan hürmetin, kardeşlerine nasihatin; ashabıma ve ehl-i beytime olan sevgin sebebiyle Allah Teala seni iyilerin makamlarına ulaştırdı."[202] Yahya ibn Muaz er-Râzi[203] der ki:

Bütün insanların ihtilafları üç esastan kaynaklanır. Bunların her birinin bir zıddı vardır. Kim bu esaslardan birinin dışına çıkarsa onun zıddının içine düşer: Tevhıd ve onun zıddı şirk, sünnet ve onun zıddı bid'at, itaat ve onun zıddı mâsiyet. Ebû Bekir ed'Dekkak[204] -ki Cüneyd'in[205] çağdaşıdır- şöyle dedi:

Beni İsrail çölünden geçiyordum. Aklıma hakikat ilminin şeriat ilminden farklı olduğu düşüncesi geldi. Gizliden bir ses duydum:

"Şeriate uymayan her hakikat küfürdür." Ebû Ali eî-Hasen ibn Alı el-Cüzcânî[206] şöyle dedi:

İtaati kendisine kolaylaştırması, fiillerinde sünnete uygun hareket etmesi, iyilerle arkadaşlık etmesi, kardeşlerine karşı iyi ahlâklı olması, halka iyilik saçması ve müslümanlara ilgi göstermesi ve vakitlerini değerlendirmesi bir kulun mutluluğunun alâmetlerindendir. Allah'a hangi yolla ulaşılır? diye kendisine sorulunca şöyle cevap verdi: Allah'a ulaştıran pek çok yol vardır: Bu yolların en açık ve şüphelerden en uzak olanı; söz, fiil, azim, inanç ve niyet olarak sünnete uymaktır. Çünkü Allah Teala şöyle buyurur:

"Peygamber'e itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz."[207]

Sünnete hangi yolla ulaşılır? diye ona sorulunca şöyle cevap verdi:
Bid'atlerden uzak durmak, İslamın ilk dönem âlimlerinin üzerinde icmâ ettikleri şeylere uymak, Kelâm meclislerinden ve kelamcılardan uzak durmak ve iktida (tâbi olmak) yolunu seçmekle sünnete ulaşılır. Allah'ın şu âyetiyle Hz. Peygambere (s.a) emredilen de budur:
"Sonra da sana: Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine tâbi ol! diye vahyettik."[208]
Ebû Bekir et-Tirmizi[209] der ki:
Muhabbet ehlinden başka hiç kimse arzularının tamamına bütün nitelikleriyle birlikte ulaşamaz. Muhabbet ehli/Allah'ı sevenler bunu ancak sünnete uymak ve bid'atten kaçınmakla elde eder. Çünkü Hz. Muhammed (s.a) himmet yönünden bütün insanların en yücesi ve Allah'a en yakın olanı idi. Ebu'l-Hasen el-Verrak[210]dedi ki:
Kul, Allah'a ancak Allah ile ve O'nun koyduğu şeriatte habibi Hz. Muhammed'e uymakla ulaşabilir. Kim Hz. Muhammed'e tâbi olmanın dışında başka bir yol seçerse hidayetteyken sapıklığa düşer. Dedi ki:
Doğruluk dindeki istikametin yoludur, sünnete tâbi olmak ise şeriatteki istikametin yoludur. Dedi ki:
Allah sevgisinin alameti, onun sevgilisi Hz. Muhammed'e tâbi olmaktır.
İbrahim el'Kımâr[211] da benzer şeyleri söyledi:
Allah sevgisinin alâmeti, O'na itaati ve Peygamberine tâbi olmayı tercih etmektir. Ebû Muhammed ibn Abdilvehhab es-Sekafî[212] der ki:
Allah Teala doğru olan amellerden başkasını kabul etmez. İhlaslı olan doğrulardan başkasını ve sünnete uygun olmayan ihlaslılardan başkasını da kabul etmez.
İbrahim ibn Şeyban el-Kırmisini,[213] Ehû Abdillah el-Mağribî;[214]ve İbrahim el-Havas[215] ile arkadaştır. Bid'atçilere karşı çok sertti. Kur'an ve sünnete bağlıydı, şeyhler ve imamların yolundan ayrılmazdı. Hatta Abdullah ibn Menâzıl[216] onun hakkında şöyle demişti:
İbrahim ibn Şeyban, fakirler, ehl-i âdab ve ehl-i muamelât için Allah'ın bir hüccetidir.
Ebû Bekir ibn Sa'dân[217] -ki o da Cüneyd'in ve diğer sûfilerin arkadaşıdır- şöyle der- Allah'a bağlanmak demek gafletten, mâsiyetler den, bid'at ve sapıklıklardan sakınmak demektir.
Ebû Amr ez-Zeccâci[218] -o da Cüneyd, Sevri ve diğer sûfilerin arkadaşıdır- şöyle der- Câhiliye döneminde insanlar akıllarının ve tabiatlarının güzel gördüğü şeylere uyarlardı. Peygamber (s.a) geldi ve onları şeriata ve sünnete tâbi olmaya yönlendirdi. Artık sağlıklı bir akıl, şeriatın güzel gördüğünü güzel kabul eden, çirkin gördüğünü de çirkin kabul eden akıldır.
İsmail ibn Muhammed es-Sülemi'ye[219]-Ebû Abdirrahman es-Sülemi'nin dedesidir, Cüneyd ve diğer süfilerle karşılaşmıştır- soruldu:
Kul için mutlaka gerekli olan şey nedir? Dedi ki:
Sünnete uygun olarak kulluk yapmak ve sürekli murakabe halinde bulunmak.
Ebû Osman el-Mağribî et-Tunusî[220] şöyle der:
Tarikat (Allah'ın koyduğu) sınırlar içinde durmaktır. Onda ne eksiklik yapılır, ne de hadde tecavüz edilir.
Allah Teala şöyle buyurur:
"Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur."[221]
Ebû Yezid el-Bestâmi[222] der ki:
Mücahede yolunda otuz sene çalıştım. İlim ve ilme uymaktan daha şiddetli bir şey bulamadım. Alimlerin ihtilafları olmasaydı ben sıkıntıya düşerdim. Tevhidden ayrılmamak şartıyle ilim adamlarının ihtilafı rahmettir. İlme tâbi olmak, başka şeye değil sünnete tâbi olmak demektir.
Yine ondan rivayet edilmiştir: (Ebu Yezid el-Bestâmi bir gün) dedi ki:
Haydi gelin, sizinle "Veli" diye meşhur olan bir zâtı görmeye gidelim. -O zât zühd ve ibadetle tanınan ve ziyaret edilen bir kişi idi.- Râvi der ki:
Gittik, o zât tam evinden çıkmış, camiye girerken kıble tarafına tükürdü. Ebû Yezid el-Bestâmi, hemen oradan ayrıldı, adama selam bile vermedi. Sonra şöyle konuştu:
Allah Rasulünün âdabından birine riayet etmeyen böyle bir adamın velilik iddiasına nasıl güvenilir?
Ebû Yezid el-Bestâmi'nin tasavvufçular için temel aldığı ölçü şudur- Sünneti bilmeyerek bile olsa terk eden kimse veli olamaz. O halde sünnetle mücadele edercesine bid'at işleyen kimsenin durumunu sen düşün![223]
Ebû Yezıd el-Bestâmi şöyle derdi:
Allah Tealâdan beni, yeme-içme ve kadın sıkıntısından kurtarmasını istemeyi düşündüm, fakat sonra vazgeçtim. Nasıl böyle bir şey isteyebilirdim ki Rasulullah (s.a) böyle bir şey yapmamıştı! Ben de böyle bir talepte bulunmadım. Ama Allah Teala kadından yana beni sıkıntıdan kurtardı; ben karşılaştığım kadınların kadın mı; duvar mı olduğunu bile fark etmez oldum. Şu söz de ona aittir:
Bir adamın havada uçacak kadar kerametlere sahip olduğunu bile görseniz bu sizi aldatmasın. Tâ ki emir ve yasaklar karşısında ve şeriatın âdab ve sınırlarını koruma hususunda onu nasıl bulduğunuza bakınız. Sehl et-'Tüsteri der ki:
İster itaat cinsinden olsun, ister masiyet cinsinden olsun, kulun Kitap ve sünnete uymadan yaptığı her iş heva ve hevese uymak demektir. Kulun Kitab ve sünnete uyarak yaptığı her iş ise nefse yüz vermemek demektir; -Çünkü o işte nefsinin arzularına uymuyor demektir- Hevâ ve hevese uymak kötülenmiştir. Tasavvufçuların gayesi heva ve hevesi kesin olarak terk etmektir. Sehl der ki:
Bizim usûlümüz yedi şeyden ibarettir:
1) Allah'ın kitabına yapışmak,
2) Allah Rasülü'nün (s.a) sünnetine uymak,
3) Helâl lokma yemek,
4) Başkasına zarar vermemek,
5) Günahlardan kaçınmak,
6) Tövbe,
7) Haklara riayet etmek.
Sehl der ki:
Halk şu üç hasletten ümidini kesmiş: Tevbeye sarılmak, sünnete uymak, halka eziyet etmeyi terk etmek.
Ona, yiğitlik (fütuvvet) nedir, diye soruldu.
Yiğitlik (delikanlılık), sünnete uymaktır, dedi. Ebu Süleyman ed-Dârânî[224] şöyle der:
Hakikate ait bazı nükteler günlerce kalbime yerleşir; ben, iki âdil şahit olmadan onları asla kabul etmem. O iki şahit Kitap ve sünnettir. Ahmed ibn Ebi'l Havari[225] şöyle der:
Kim sünnete uymaksınız bir iş yaparsa, o yaptığı iş bâtıldır/geçersizdir. Ebû Hafs el'Haddad[226] şöyle der:
Hal ve hareketlerini her zaman Kitab ve sünnet ile ölçmeyen ve havâtırından* şüphelenmeyen kimseyi adamlar listesine alma. Ebû Hafs'a, bid'at nedir? diye sorulduğunda şöyle cevap verdi:
Kuralları çiğnemek, sünneti hafife almak, akla ve hevâya uymak, sünnete uymayı terk etmektir. O şöyle dedi:
Yüce bir hâlin ortaya çıkması ancak doğru şeyler yapmakla mümkündür. Hamdun el-Kısar'a[227] soruldu:
Bir kimsenin insanlara söz söylemesi ne zaman caiz olur? Şöyle cevap verdi:
Allah'ın farzlarından bildiği bir farzı yerine getirmek mecburiyetinde kaldığı zaman veya bid'at içindeki bir insanın helak olacağından korkup da (şayet konuşursa) Allah'ın onu o bid'atten kurtaracağını umduğu zaman caizdir. Hamdun el-Kısar dedi ki:
Selefin hal ve hareketlerine bakan bir kişi kendi kusurunu ve onların derecelerinden geride kaldığını görür.
Allah bilir ya, bütün bunlar selefin yolunda azimle ve sebatla devam edilmesine işaret etmektedir. Çünkü onlar ehl-i sünnettir.
Ebu'l-Kasım el-Cüneyd (Bağdadi), marifetten söz eden ve "mârifetullah'a eren kişiler, iyilik ve Allah'a yakınlık sebebiyle amelleri terk etme makamına kadar ulaşırlar" diyen bir kişi için şöyle der:
Bu söz, Allah'tan aldıkları ilhamla kendilerinden amel etme sorumluluğunun düştüğünü iddia edenlerin sözüdür. Halbuki onlar da bir gün Allah'a döndürülecekler ve terk ettikleri amellerin hesabını vereceklerdir. Cüneyd devamla şöyle dedi. Bin yıl kalsam yine de bir engelle karşılaşmadıkça amallerden zerre miktarını eksiltmem.
Cüneyd der ki:
Peygamberin (s.a) izinden giden yolun dışındaki bütün yollar halka kapalıdır. O der ki:
Bizim şu gittiğimiz yol Kitap ve sünnetle kayıtlıdır. O der ki:
Hadisi yazdığı halde Kur'an'ı ezberlemeyen kimseye bu konuda iktida edilmez/peşinden gidilmez. Çünkü bizim şu ilmimiz Kitap ve sünnetle bağlıdır. Bir başka sözünde o şöyle der:
Bizim bu ilmimiz Rasulullah'ın (s.a) hadisi ile sağlamlaştırılmıştır.[228] Ebû Osman el-Hîrî[229] şöyle der:
Allah ile sohbet, güzel bir edeple devamlı bir saygı ile murakabe hali ile olur. Rasulullah (s.a) ile sohbet, sünnetine uymakla ve ilmin zahirine bağlanmakla olur. Allah dostlarıyle sohbet onlara saygı ve hizmetle olur. Ve sözünü sonuna kadar söyledi.

Ebû Osman'ın durumu değişince oğlu Ebû Bekir kendi üzerindeki gömleği parçaladı. Ebû Osman hemen gözlerini açtı ve şöyle dedi:
Evlâdım, senin bu yaptığın zahirde sünnete aykırıdır, bâtında da riya alâmetidir.
Su söz de Ebû Osman'a aittir: Nefsine söz ve davranış olarak sünneti emredebilen kimse hikmet konuşur. Nefsini söz ve davranış olarak hevâ ve heveslerinin esiri haline getirenin ağzından ise, ancak bid'at sözler çıkar.[230]
Çünkü Allah Tealâ şöyle buyuruyor:
"Ona itaat ederseniz, doğruyu bulursunuz."[231] Ebu'l-Hasen en-Nurî[232] der ki:
Şeriat ilminin dışına çıktığı halde Allah'la sohbet iddiasında bulunan bir kişiyi görürsen ona yaklaşma. Muhammed ibn el-Fadl el'Belhi[233] der ki:
İslamın yok olup gitmesi dört şeyden dolayıdır:
1) Bildikleri şeylerle amel etmiyorlar.
2) Bilmedikleri şeylerle amel ediyorlar.
3) Bilmedikleri şeyleri öğrenmiyorlar.
4) İnsanların öğrenmelerini engelliyorlar.
Onun söyledikleri budur. Günümüz tasavvufunun niteliği de budur. Allah bizi bundan kurtarsın.[234]
Yine Muhammed ibn el-Fadl el-Belhi şöyle der:
Tasavvufçuların Allah'ı en iyi tanıyanı, O'nun emirlerini en fazla canla başla yerine getireni ve peygamberinin sünnetine en çok bağlı olanıdır. Şah el-Kirmâni[235] der ki:
Kim gözlerini haramlardan korur, nefsini şüpheli şeylere karşı firenler, iç dünyasını devamlı olarak murakabe ile imar eder, dişiyle sünnete tâbi olur ve kendisini helal şeyleri yemeye alıştırırsa firaseti açılır.Ebu Said el-Harraz[236] der ki:
Zahire muhalif olan her bâtın bâtıldır.[237] Ebu'l-Abbas ibn Ata[238] -Cüneyd'in akranlarındandır- der ki:
Nefsini Allah'ın âdabına uymaya mecbur eden kimsenin kalbini Allah Teala marifet nuruyle nurlandırır. Emirlerinde, fiillerinde ve ahlâkında, Allah'ın sevgilisi Hz. Peygamber'in (s.a) sünnetine uymaktan daha onurlu bir makam yoktur. Yine o der ki:
En büyük gaflet, kulun Rabbinden gafletidir. O'nun emirlerinden gaflettir ve O'nunla muamele âdabından gaflettir. İbrahim el-Havaa der ki:
Çokça rivayet etmek ilim değildir. Ancak âlim, ilme tâbi olan, onunla amel eden ve ilmi az da olsa sünnetlere uyan kimsedir.
Ona, afiyet nedir? Diye sorulunca şöyle dedi:
Afiyet dört şeydir: Bid'atsiz bir din, âfetsiz bir amel, meşguliyetsiz kalb ve şehvetsiz bir nefis. Dedi ki:
Sabır, Kitap ve Sünnetin hükümlerinde sebat etmektir.
Bünan el-Hammal[239]kendisine tasavvufçuların hallerinin esası/temeli nedir diye sorulunca şöyle dedi:
Kendisiyle barışık olmak, emirleri yerine getirmek, sırrı gözetmek, dünyayı ve ahireti terk etmek. Ebû Hamza el-Bağdadî[240] der ki:
Hakkın yolunu bilen kimseye o yolda yürümek kolay olur. Allah'a giden yolda, hal ve hareketlerinde ve sözlerinde Hz. Peygamber'in (s.a) sünnetine uymaktan başka bir rehber yoktur. Ebu İshak er-Rukâşi der ki:
Allah sevgisinin alâmeti O'na itaat etmek ve Peygamberinin sünnetine uymaktır. Bunun delili şu âyettir:
"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin.[241] Mimşad ed'Dîneveri[242] der ki:
Müridin âdabı, şeyhlere saygı göstermekte, ihvana saygı göstermekte, sebeplerin dışına çıkmakta ve şeriatın âdabını nefsinde muhafaza etmektedir.
Ebû Ali er-Rûzbâri'ye,[243] eğlence müziği dinleyip "Bu benim için helaldir, çünkü ben öyle bir dereceye ulaştım ki, farklı hallerde bulunmam artık bana zarar vermez" diye konuşan bir kimse hakkındaki düşüncesi soruldu. O şöyle cevap verdi. Evet, bir dereceye ulaşmasına ulaşmış, ancak cehenneme ulaşmış. Ebû Muhammed Abdullah ibn Menazil der ki:
Herhangi bir farzı terk eden kimseyi Allah Teala mutlaka sünnetleri terk ile de mübtela kılar. Sünnetleri terke mübtelâ olan kimsenin bid'atlere mübtela olması çok yakındır. Ebû Yâkub en-Nehrecûri:[244]
Hallerin en faziletlisi ilimle birleşen haldir. Ebû Amr en-Nüceyd der ki:
İlme dayanmayan her hâlin sahibine olan zararı faydasından daha çoktur. Bendar ibn el-Hüseyn[245] der ki:
Bid'atçilerle sohbet, haktan yüz çevirmeye sebep olur. Ebu Bekir et-Tamistani[246] der ki:
Yol gayet açıktır. Kitap ve sünnet önümüzdedir. Sahabenin fazileti, hicretteki öncülükleri, Hz. Peygamberle arkadaşlıkları sebebiyle malumdur. Bizden kim Kitap ve sünnet ile arkadaşlık yapar, nefsinden ve halktan uzaklaşır, kalbiyle Allah'a hicret ederse doğru ve isabetli bir iş yapmış demektir. Ebu'l-Kasım en-Nasrâbâzi[247] der ki:
Tasavvufun esası, kitap ve sünnetten hiç ayrılmamak, bidatleri, heva hevesi terk etmek, şeyhlere saygı göstermek, halkın mazeretlerini görmek, evrada devam etmek, ruhsatlara ve tevillere göre hareket etmeyi terk etmektir.[248]
Onların bu konuda söyledikleri sözler çok uzundur. Biz burada onlardan meşhur olan kırktan fazla şeyhin sözlerinden bir bölümünü naklettik. Hepsi de bidatin bir sapıklık olduğuna, bid'at yoluna girmenin tehlikeli bir yola girmek anlamına geldiğine bid'atle amel etmenin cahillik ve budalalık olduğuna, kurtuluş talebine aykırı düştüğüne, bidatçinin güvenlik içinde bulunmadığına ve kendi haline terk edildiğine ve hikmete nail olmaktan mahrum bırakıldığına işaret ediyorlar veya açıkça ifade ediyorlar. Kendilerine bir tarikatın nisbet edildiği tasavvufçular şeriate saygıda birleşirler, sünnete bağlıdırlar, onun âdabından herhangi bir şeyi ihlal etmezler ve insanların bid'atlerden ve bidatçilerden en uzak olanları onlardır. Bu sebeple onlardan herhangi bir sapık fırkaya mensup olan veya sünnete aykırı bir şeye meyleden hiç kimseyi bulamayız.
Onlardan (yukarıda) ismi geçenlerin çoğunluğu âlimdir, fıkıhçıdır, muhaddistir ve dinin esaslarının ve ayrıntılarının kendilerinden öğrenildiği kimselerdir. Böyle olmayanlar da en azından dinde kendisine yetecek kadar ilim sahibidir.
Onlar, hakikat ve vecd ehlidirler, zevk ve hal ehlidirler, tevhid sırrının sahibidirler. Onlar, tarikatlerinin mensubu olup da onların izledikleri yoldan gitmeyen kimselerin aleyhine bizim için birer delildirler. Söz konusu tarikat mensupları bid'at ve hurafelerle amel ederler ve bunları da türlü tevillerle şeyhlerine nisbet ederler. Tevillerini ya ihtimalli bir söze veya problemli hallerden bir fiile dayandırırlar veya kaldırıldığı şeriatçe de onaylanan bir maslahata ya da benzeri bir şeye sarılırlar. Sen onların çağdaş uzantılarıyle de sık sık karşılaşırsın. Bunlar da öncekiler gibi şer'i açıdan yanlış ve sakıncalı olduğunda âlimlerin icma ettikleri amelleri işlerler ve tasavvuf şeyhlerinin problemli hallerine dair hikayelere delil olarak sarılırlar. Bu hikayeler doğru olsa bile çeşitli yönlerden bid'at ve hurafelerin delili olamazlar. Onlar bir taraftan delil olmaya elverişli olmayan bu tür hikayelere sarılırken, diğer taraftan şeyhlerinin apaçık hakikati ifade eden net sözlerini, hal ve hareketlerini nazarı itibara almazlar. Onların durumu, şer'i delillerden müteşâbihlere uyan kimselerin durumu gibidir.
Tasavvufçuların tarikatlerinde herhangi bir konudaki icma ile ilgili durumları, tıpkı diğer ilim mensuplarının kendi ilimlerindeki durumları gibi olduğuna göre biz de onların tarikatlerinde sünneti savunan ve bidati kötüleyen kimselere delil olarak sözlerinden bazılarını burada sıraladık. Böylece bunlar genel olarak bidatçiler aleyhine, özel olarak da onların tarikatlerindeki bid'at savunucularının aleyhine bizim için yine onlardan gelen birer delil oldular. Başarı Allah'ın lütfü inayetiyledir.[249]

Uydurma Görüşleri Kötülemeye Delalet Eden Naslar

Nakli delillerin beşincisi mezmum olan re'yin kötülüğü hakkında gelen delillerdir. Mezmum re'y, bir temel üzerine oturmayan ya da Kur'an ve sünnetten bir dayanağı olmayan fakat yasamayla ilgili bir yönü için Bid'atin bir çeşidi haline gelen, hatta Bid'atin içinde bir cins olan görüştür. Çünkü bütün bid'atler sadece Kitab ve sünnetten dayanağı olmayan görüşlerden ibarettir. Bu sebeple sapıklıkla vasıflandırılmışlardır. Sahih'te geçen rivayette Abdullah ibn Amr ibn el-As şöyle demektedir:
Rasulullah'ı (s.a) şöyle derken işittim;
"Şüphesiz Allah Teala ilmi insanlara verdikten sonra onlardan bir anda çekip almaz. Lâkin ilmi âlimleri aralarından almakla alır. Âlimler kalmayınca geride câhil insanlar kalır, onlara fetva sorarlar, onlar da kendi reylerine göre fetva verirler; hem kendileri saparlar, hem de onları saptırırlar."
Durum böyle olunca, re'yin kötülenmesiyle şüphesiz bid'atler de kötülenmiş olur.
İbn el'Mübarek ve daha başkaları Avf ibn Mâlik el-Eşcei'den tahriç etmişlerdir:
Avf şöyle dedi: Rasulullah (s.a) buyurdu ki:
"Benim ümmetim yetmiş küsur fırkaya ayrılacak. Bunlardan fitnesi en büyük olan fırka kendi reyleri ile dinde kıyas yaparak Allah'ın helâl kıldığı şeyleri haram, haram kıldığı şeyleri de helal yapanların fırkasıdır."[250]
İbn Abdilherr şöyle der:
Bu, bir dayanağı olmadan kıyas yapmak ve din konusunda zan ve tahminle konuşmak demektir. Hadisi şerifteki *"haramı helal, helâli haram sayarlar"* ifadesini görmüyor musun? Malumdur ki helâl, Allah'ın Kitabında ve Peygamber'in sünnetinde helal olan şeydir. Haram da Allah'ın Kitabında ve Peygamber'in sünnetinde haram olan şeydir. Kim bunu bilmez de kendisine sorulan soruya bilgisizce cevap verir ve kendi görüşüyle sünnetin dışına çıkacak şekilde bir kıyas yaparsa işte bu kendi re'yine dayanan bir kıyas olur; hem kendisi sapmış, hem de başkalarını saptırmış olur. Kim ki kendi bilgisi dahilindeki fürû'u Kitap ve sünnetteki bir asla dayandırırsa re'yiyle konuşmamış olur.[251]
İbnu'l-Mubarek şu hadisi tahriç etmiştir:

Üç şey vardır ki bunlar kıyametin alâmetlerindendir. Bunlardan birincisi, ilmin küçüklerin yanında aranmasıdır.
İbnu'l-Mubarek'e: Küçükler kimlerdir? Diye sorulunca şöyle cevap verdi:
Kendi reylerine göre konuşanlardır. Büyükten rivayet eden küçüğe gelince, o küçük değildir.[252]
İbn Vehb, Ömer ibn el-Hattab'tan (r.a) onun şöyle dediğini tahriç etmiştir:
Rey sahipleri sünnetlerin düşmanı haline gelirler ve hadisleri akıllarında tutmakta çaresiz kalırlar, rivayet edecekleri hadisler zihinlerinden kaçar.[253](Neticede kendi kafalarından görüşler türetirler). Sahnûn der ki:
Rivayette sözü edilen rey sahipleriyle, bidatçiler kastedilmiştir. Bir rivayette şöyle denilir:
Rey sahiplerinden sakınınız. Çünkü sünnetlerin düşmanıdırlar. Hadisleri ezberlemekte çaresizdirler. Bu yüzden rey ile konuşurlar. Neticede hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar.[254]
İbn Vehb'e ait bir rivayette şöyle denilir:
Şüphesiz rey sahipleri sünnetlerin düşmanıdırlar. Onları ezberlemekten âcizdirler. Onlar zihinlerinden kaçıverir. Kendilerine bir şey sorulduğu zaman da "bilmiyoruz" demeye utanırlar. Bu yüzden kendi görüşleriyle sünnetlere ters düşerler. Bu rey sahipleriden sakınınız. Onlar da sakınsınlar.[255] Ebû Bekir ibn Ebi Dâvud der ki:
Ehl-i rey, ehl-i bid'attir.[256]
Reyciler, bid'atçilerdir. İbn Abbbas'tan (r.a) rivayet edilir:
Kim Allah'ın Kitabında olmayan ve Peygamber'in (s.a) sünnetiyle de onaylanmayan bir görüş ileri sürerse Allah'a kavuştuğu zaman başına ne geleceğini bilemez.[257] İbn Mes'ud'dan (r.a) şöyle rivayet edilir:
Sizin âlimleriniz gidiyorlar ve insanlar câhilleri kendilerine önder ediniyorlar, onlar da işleri reyleriyle kıyas ederler.[258]
İbn Vehb ve daha başkaları Ömer ibn el-Hattab'tan tahriç ettiler: Ömer ibn el-Hattab şöyle dedi:
Sünnet Allah ve Rasûlünün koyduğu bir kanundur. Reyin payını ümmet için sünnet haline getirmeyin.[259]
Yine İbn Vehb, Hişam ibn Urve'den, o da babasından şöyle dediğini tahriç etti:
İsrailoğullarının durumu, onların evlatları diğer milletlerin esiri haline gelinceye kadar hep doğru ve düzgün idi. Onların içinden reye yapışanlar oldu ve bunlar İsrailoğullarını saptırdılar.[260] Sa'bi'den nakledilmiştir:
Sizler ancak eserleri (rivayetleri) terk ettiğiniz ve kıyaslara sarıldığınız zaman helak oldunuz.[261]el-Hasen'den nakledilmiştir:
Sizden öncekiler ayrı ayrı yollara parçalandıkları ve hak yoldan saptıkları zaman helak oldular. Onlar eserleri terk ettiler ve din hakkında kendi reyleriyle konuştular. Bu sebeple hem kendileri saptılar, hem de başkalarını saptırdılar.[262] Derrac ibn es-Sehm ibn Esmah'dan rivayet edilmiştir: O şöyle dedi:
İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, bir adam binitini iyice besleyecek, hatta binitini yağ bağlayacak. Sonra onun üzerinde hayvan iyice bitkin düşünceye kadar diyar diyar gezecek, amel ettiği sünnetle kendisine fetva verecek birisini arayacak, fakat zan ile fetva verenden başka hiç kimseyi bulamayacak.[263]
Alimler bu haberler ve rivayetlerle kastedilen re'yin ne olduğu konusunda ihtilaf ettiler.
Bir grup ilim adamı dedi ki:
Bununla kastedilen, sünnete muhalefet eden bid'atçilerin reyidir, fakat bunlar Cehm'in mezhebi ve diğer kelamcıların mezhebleri gibi itikadi konularda bid'at çıkaranlardır. Çünkü onlar kendi reylerini (görüşlerini) Hz. Peygamber'den (s.a) geldiği sabit olan hadislerin reddinde kullandılar. Hatta onlar reddi ve tevili gerektirecek hiçbir sebep olmaksızın Kur'an'ın zahiri anlamlarını reyleri ile reddederler. Nitekim Allah Teala'nın âhirette görüleceğine delalet eden âyetlerin zahiri anlamını, kabir azabını, mizan ve sıratı teviller yaparak reddederler. Şefaat ve havz konusundaki hadisleri ve burada zikredilmesi uzun sürecek daha pek çok şeyi de reddederler. Bunların hepsi kelam kitaplarında zikredilmişlerdir.
Bir grup ilim adamı da şöyle dedi:
Ayıplanan ve kötülenen rey, sonradan uydurulan reydir ve onun gibi olan diğer bid'at çeşitleridir. Çünkü gerçekte Bid'atlerin tamamı reye dayanmak ve şeriatın dışına çıkmak demektir. Bu daha açık ve net bir görüştür. Çünkü yukarıda geçen deliller, ayıplanmış rey ile kastedilen şeyin bid'atlerden bir kısmını dışarıda bırakıp sadece bir çeşit Bid'atin kastedilmesini gerektirmiyor. Bilakis bu delillerin zahiri, itikadi konular gibi İslamın ister temel konularında olsun, isterse ameli konular gibi fer'i konularında olsun kıyamete kadar meydana gelmiş ve gelecek bütün Bid'atlerin kastedildiğini gösterir.
Nitekim el-Kâdı İsmail de:
"*Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur."*[264] ayetinin Hâriciler hakkında nazil olduğunu ifade eden rivayetleri de sıraladıktan sonra kendisi âyetin bütün bid'atleri kapsamına aldığını söylemiştir. Allah bilir ama belki, bu ayetin Hâriciler hakkında olduğunu söyleyenler de birinci gruptaki âlimlerin görüşünü kastetmemişlerdir; sadece âyetin kapsamına giren şeylerden bir misal getirmişlerdir. Çünkü onların zamanında Hâriciler meşhur olduğu için misalin de onlardan verilmesi uygundur. Diğerlerinin zikredilmemesi de normaldir. Genelinden sorulsaydı onu da söylerdi. Bazı bid'at ehli ile ilgili olarak yukarıda geçen diğer sözlerin durumu da böyledir. Bunlar ihtiyaca göre yapılan birer tefsir olarak kabul edilir. Görmüyor musun, bu bölümün başında naklî delillerin birincisi olarak zikrettiğimiz Âli İmran süresindeki ayet'i kerime Necran Hıristiyanlarının kıssası hakkında nazil olmuştur. Sonra Hâriciler hakkında nazil olduğu söylenilmiştir. Bu ayet-i kerime hakkında tefsirlerde daha başka şeyler de zikredilmiştir. Müfessirler söz konusu âyeti, lafzın lügavi gereğine göre değil, o andaki ihtiyaca göre kapsadığı şeylerle tefsir ediyorlardı. Eski müfessirlerin sözlerinin bu şekilde anlaşılması gerekmektedir. Böyle bir anlayış, onların ilimdeki mevkileri, kitap ve sünneti anlamadaki mertebeleri sebebiyle daha uygundur. Bu düşünce, daha başka yerlerde de ifade edilmiştir.
Bir grup ilim adamı ise -ki İbn Abdilber'in iddiasına göre ilim adamlarının çoğunluğu- şöyle dedi:[265]
Yukarıdaki rivayetlerde sözü edilen rey, dinin şer'i hükümleri konusunda istihsan ve zanlarla görüş beyan etmek, çetrefilli ve polemik konusu olan şeyleri ezberleyerek, kitap ve sünnetten dayanağı olmaksızın, illetlerine ve geçerliliklerine bakmaksızın fer'i meseleleri ve çeşitli eğilimleri birbirine kıyas ederek meşgul olmak demektir. Bu sebeple çetrefilli ve polemiğe açık meseleler hakkında onlar vuku bulmadan ve ortaya çıkmadan önce zanna dayanarak görüş beyan edilir, ayrıntılara girilir ve geleceğe dâir ahkam kesilir. Yukarıda sıralanan rivayetlerde sözü edilen kötülenmiş reyle bunun kastedildiğini söyleyen âlimler derler ki:
Çünkü bu tür şeylerle meşgul olmak ve bunlara fazlaca dalmak demek, sünnetleri ihmal etmek ve onları bilinmezliğe sevk etmek, onlardan, Allah'ın Kitabından ve onun manalarından üzerinde durulması gereken şeylerin üzerinde durulmasını terk etmek demektir. Bu görüşte olan âlimler bunun için pek çok şeyle de delil getirirler. Hz. Ömer'in (r.a), meydana gelmemiş şeyler hakkında soru soran kimseleri lanetlemesi, mugalatayı, yani çetrefilli meseleler hakkında polemik yapmayı ve çok soru sormayı yasaklayan rivayetler onların delillerindendir. Hz. Ömer çok soru sorulmasını hoş karşılamamış ve ayıplamıştır. Seleften pek çokları da olaylar vuku bulmadıkça onlarla ilgili sorulan sorulara cevap vermezlerdi.[266]
Bu görüş, önceki görüşe muhalif değildir. Çünkü bunlar da, kötülenmemiş de olsa reyi yasaklamaktadırlar. Çünkü her ne kadar soru sormak caiz de olsa çok fazla soru sormak, kötülenmiş reye götüren bir vasıtadır. Devamlı olarak reyle meşgul olarak sünnetler üzerinde düşünmeyi terk etmek demektir. Hal böyle olunca bu görüş kendisinden önceki görüşle birleşmektedir. Çünkü şeriat bir şeyi yasakladığı ve onun hakkında katı bir tavır takındığı zaman onun civarındaki şeyleri ve sınırının etrafında dönüp dolaşmayı ve otlamayı da yasaklar. Hz. Peygamber'in (s.a):"*Helal bellidir, haram bellidir. Bunlar arasında da şüpheli şeyler vardır"* hadisini[267] görmüyor musun? Şeriatte "Seddü'z-Zerai" diye bir delilin bulunması da bundan dolayıdır. Sedd'u'z-Zerai' caiz olmayan bir şeye sürüklemesi sebebiyle caiz olan şeyin yasaklanması demektir. Yasaklanan şeydeki mefsedetin büyüklüğüne göre o mefsedete götürücü vasıtalar da yasak kapsamına alınır ve yasaklamasının şiddeti artırılır.
Yukarıda geçen deliller sana bid'at işlemekte ne kadar büyük bir mefsedetin olduğunu ve bidatlerin yakınında ve civarında dolaşmanın da bu mefsedetin boyutlarını daha da genişleteceğini açıkça beyan ediyor. Bu sebeple ilim adamları, her ne kadar bir yöntem olarak geçerli olsa da kıyas ile görüş beyan etmekten kaçınıyorlardı. Alimlerden bir grup, mesele ortaya çıkmadan önce fetvasını vermekten uzak duruyorlardı. Bu konuda Rasulullah'dan (s.a) şöyle bir hadisi hikaye ettiler:
"Bela ve musibetler gelmeden onların gelmesi için acele etmeyiniz. Çünkü siz acele ederseniz, yollarınız ayrılır ve sağa sola parçalanırsınız."[268]
Rasulullah çok soru sormayı yasaklamıştır.[269] Ve şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz Allah birçok şeyleri farz kılmıştır. Sakın onları zayi etmeyin (unutmayın)! Birçok şeyleri de yasaklamıştır. Sakın onları çiğnemeyin. Birçok da sınırlar çizmiştir, sakın onları aşmayın. Birçok şeyleri de unuttuğu için değil, size olan merhametinden dolayı terk etmiştir; sakın onları da araştırmayın." [270]
Âlimlerden bir gurup da bu fetva verme işini emirlere (yöneticilere) havale etmişlerdi. Onlar, kendilerine yönetici tarafından böyle bir görev verilmedikçe fetva vermezlerdi. Emirlerin fetva yetkisi verdiği kişilere "Savâfi'l- Ümera" denilirdi.[271]
Bir kısım âlimler de sorumluluktan sıyrılmaya ve verdikleri fetvaların kesin bir ilim değil, rey olduğuna işaret ediyorlardı. Nitekim Hz. Ebû Bekir es-Sıddık (r.a.) kendisine kelâle sorulduğu zaman şöyle demişti:
"Ben bu konuda reyimi/görüşümü söylerim. Şayet söylediğim şey doğru ise Allah'tandır, yanlış ise bendendir ve şeytandandır." Ebu Bekir bunu söyledikten sonra kelâle konusundaki cevabını verdi.
Said ibn el-Müseyyib'e birisi geldi ve ona bir şey sordu ve soruyu ona yazdırdı. Sonra görüşünü sordu. Said cevabını verdi, adam da bu cevabı yazdı. Said'in orada bulunan arkadaşlarından birisi dedi ki:
Kendi görüşünü mü yazıyorsun ey Ebû Muhammed? Said adama dedi ki:
Onu bana ver. Sahifeyi eline aldı ve yırttı, el-Kasım ibn Muhammed'e bir şey soruldu, o da cevap verdi. Soruyu soran adam arkasını dönüp giderken onu çağırdı ve dedi ki:

Kasım, bunun hak olduğunu iddia etti deme. Fakat mecbur kalırsan bununla amel et. Mâlik ibn Enes şöyle dedi:
Rasulullah (s.a) bu din tamamlandıktan sonra vefat etti. Bizim artık Rasulullah'ın eserlerini/sözlerini ve davranışlarını izlememiz gerekir. Reyi izlememiz gerekmez. Çünkü reyin peşinden gidildiği zaman, reyde senden daha kuvvetli başka bir adam gelir, bu sefer onun peşinden gidersin. Ne zaman senden daha güçlü bir adam gelir de ona uyarsan öyle zannediyorum ki bunun da sonu gelmez.
Sonra Mâlik ibn Enes'in reye dayanarak da konuştuğu olmuştur. Fakat bir olay hakkında isabetli bir görüş ortaya koymak için var gücüyle çalıştıktan sonra çoğu kez şu ayeti söylerdi:
"Bunun bir zandan ve tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz; kesin bir bilgi elde etmiş değiliz."[272]
Derinlere dalan kimse hakkındaki korkusu sebebiyle onu hep eleştirmiştir. Iraklıları da hükümlerde reyi/aklı çokça kullandıkları için kötülemiştir. Bu konuda ondan pek çok şey rivayet edilmiştir. Bunların en hafifi de şu sözüdür. Istihsan ilmin onda dokuzudur. [273] Kıyasta boğulan kimse hemen hemen sünnetten ayrılmış demektir. Bu arz edilen rivayetler İmam Mâlik'e göre sadece itikadi konulardaki reye mahsus değildir. Bunların tamamı, her ne kadar usulde geçerli de olsa rey konusunda takınılan olumsuz tavırları ifade ediyor. O halde bir asla, yani Kitap ve sünnetten bir nassa dayanmayan reyden sakınmalıdır.
İbn Abdilberr'in bu konuda söylediği daha pek çok sözü vardır. Biz bunları burada nakletmeyi uygun bulmadık.[274]
Bütün bu arzedilenlerden sonra işin özeti şudur:
Kötülenmiş olan rey, geri dönmeksizin cehalet, heva ve heves üzerine bina edilen veya aslında kötü bir şey olmadığı halde kötü olan reye götüren şeydir. Bu şer'i bir asla dayanır. Birincisi bid'at hudutlarının içine girer ve kötüleme delillerinin hedefi olur. İkincisi bid'at sınırının dışındadır ve hiçbir zaman bid'at olmaz.[275]

Fasıl

Bid'ati kötüleyen nakli delillerin altıncısı: Bu bölümde bidatteki bazı sakıncalı vasıflar, kötülenmiş anlamları ve uğursuzluklar zikredilir. Bunlar daha önce söylenen şeylerin bir şerhi gibidir. Bu bölümde, daha önce deliller sıralanırken arzedilen şeylerin üzerine ilave olarak yapılan açıklamalar ve izahlar vardır. 0 halde vakit ve durumun elverdiği ölçüde bu konuda söyleyebileceğimiz şeyleri söyleyelim.
Biliniz ki bidatle birlikte namaz, oruç, sadaka ve diğer ibadetlerden hiçbirisi kabul edilmez. Bid'atçi ile beraber olan kimse saygınlığını yitirir ve o kendi haline terk edilir. Bid'atçiye doğru giden ve ona saygı gösteren kimse İslamın yıkılmasına yardım ediyor demektir. Bid'atçi, şeriatın lisanında lanetlenmiş bir kişi olduğuna ve ibadetiyle Allah'tan uzaklaştığına göre artık onun hakkında başka ne söylenebilir? Bid'at düşmanlık ve kine sebep olabilir. Hz. Muhammed'in şefaatine mâni olur, mukabili olan sünnetleri ortadan kaldırır. Bir bid'ati çıkaran kimseye, o bidatle amel edenlerin günahı da yüklenir. Onun tevbesi olmaz. Üzerine alçaklık damgası vurulur ve Allah'ın gazabını kazanır. Rasulullah'ın (s.a) havzından uzaklaştırılır. Dinin dışına çıkan kâfirlerden sayılacağından[276] ve dünyayı terk ederken kötü bir sonla terk edeceğinden korkulur. Bid'atçının âhirette yüzü karadır. Cehennemde azap görecektir. Rasulullah (s.a) ve müslümanlar ondan beridirler. Ahiret azabına ilaveten dünyada da fitneye düşmesinden korkulur.
Bidatle birlikte hiçbir amelin kabul edilmeyeceğine gelince bu konuda el-Evzâî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: İlim adamlarından bazıları şöyle derdi:
Allah Teala bid'atçinin ne namazını, ne orucunu, ne zekatını ne cihadını, ne haccını, ne umresini, ne tevbesini ne de fidyesini kabul eder.[277]
Esed ibn Musa yazdığı bir mektupta şöyle diyordu:
Bid'atçi bir kardeşinin veya arkadaşının ya da bir dostunun olmasından sakın. Çünkü bir rivayette şöyle denilmektedir:
"Bid'at sahibi kişi ile beraber olan kimse günahlara karşı himaye edilmez ve kendi haline bırakılır. Bid'at sahibine doğru yürüyen kimse İslamı yıkmaya doğru yürümüş olur."
Yine bir rivayette şöyle denilir:
"Allah'ın dışında ibadet edilen hiçbir ilâh Allah Teala'ya bid'at sahibinden daha sevimsiz değildir." Rasulullah (s.a), bid'at ehline lanet etmiştir. Allal Teala onlardan azabın def edilmesini ve fidye ile kurtulmalarını kabul etmez. Farz ve nafilelerini de kabul etmez. Namaz ve oruçları çoğaldıkça Allah'tan daha fazla uzaklaşırlar. Onlarla arkadaşlığı reddet, onlara önem verme ve onlardan uzak dur. Nitekim Rasulullah (s.a) ve ondan sonraki hidayet rehberleri de bid'atçileri kendilerinden uzaklaştırmalar ve onları küçük görmüşlerdir.
Eyyub es-Sahtiyani şöyle derdi:
Bid'at sahibinin çalışıp çabalaması arttıkça Allah'tan uzaklaşması da artar.[278] Hişam ibn Hassan der ki:
Allah Teala bid'at sahibinin namazını, orucunu, zekatını, haccını, cihadını, umresini, sadakasını köle iazad etmesini, tevbesini ve fidyesini kabul etmez.[279] İbn Vehb, Abdullah ibn Ömer'den şöyle dediğini tahriç etti:
Kim Allah'la birlikte bir hükmedicinin veya rızık vericinin olduğuna ya da kendisi için fayda veya zarar vermeye, öldürmeye veya canlı tutmaya veya diriltmeye muktedir olduğunu iddia eder de Allah'a kavuşursa Allah onun delilini çürütür, onu konuşamaz hale getirir. Namazını ve orucunu geçersiz kılar ve cehennemde yüzüstü kapaklanır.
Bu hadislerin ve zikrettiğimiz veya zikretmediğimiz benzeri şeylerin hepsi sahih bir umdeyi ihtiva ederler. Bu rivayetlerde ifade edilen anlamın şeriatte sağlam ve yıkılmaz bir temeli vardır. Şöyle ki: İlk olarak bu rivayetlerden bazılarında bid'atçinin amellerinin kabul edilmeyeceği anlamını gerektiren şeyler vardır. Bu, Sahih'te mevcuttur. Mesela Kaderiyye bidati hakkında Abdullah ibn Ömer söyle demektedir:
"Onlara rastlarsan, şunu bildir: Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar. Abdullah ibn Ömer'in yemin ettiği (Allah) hakkı için, eğer onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa da infak etse, kadere iman etmedikçe Allah onu kabul etmez." Abdullah ibn Mes'ud sonra Sahihu Müşlimde zikredilen Cibril hadisini delil gösterdi.[280]
Bunun bir benzeri de Hariciler hakkındaki hadistir. O hadiste Rasulullah:
"Siz onların namazlarının yanında kendi namazınızı, oruçlarının yanında kendi oruçlarınızı, onların amellerinin yanında kendi amellerinizi beğenmezsiniz." dedikten sonra *"Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar"* buyurmuştur.[281]
Bid'atleri sebebiyle bazıları hakkında bu hüküm sabit olduğuna göre, her bid'atçinin benzeri bir hükme muhatap olmasından korkulur.
İkinci olarak, şayet bid'atçinin bir ameli kabul edilmiyorsa ya mutlak olarak kabul edilmediği kastedilir, yani bid'atçinin ameli sünnete uysun veya uymasın, hiçbir şekilde kabul edilmeyeceği kastedilir veya içerisinde bid'at olmayan amel değil de sadece içerisinde bid'at bulunan amelin makbul olmadığı kastedilir.
Birincisine gelince bu şu üç yönden birisi sebebiyle mümkündür:
1- Bu konudaki rivayetlerin olduğu gibi, zahiri üzere kurulmasıdır. Bu takdirde hangi çeşit Bid'atin sahibi olursa olsun onun bütün amelleri -o amelin içine bid'at ister karışsın, ister karışmasın- artık makbul değildir. Biraz önce zikredilen İbn Ömer hadisi buna işaret eder. Ali ibn Ebî Tâlib'in şu hadisi de buna delâlet eder: Hz. Ali, üzerinde bir kılıç ve sahife asılı olduğu halde insanlara hitab etti. Hz. Ali o sahife yi açtı ve onda şunlar yazılı idi:
İyr'dan itibaren filan yere kadar olan bölge Medine'nin haram bölgesidir. Kim bu konuda bir bid'at çıkarırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Allah Teala onun ne nafilesini, ne de farzını kabul eder." Bu sözler, dinde bid'at çıkaranlar için gerçekten çok sert ifadelerdir.
2- Bid'atçi öyle bir bidat ortaya koyar ki bu bid'at bir kök mahiyetindedir ve diğer ameller o kökün kolları mesabesindedir.
Mesela mutlak olarak haberi vahidle amel etmeyi reddetme görüsünde olan kimsenin durumu böyledir. Çünkü bütün (şer'i) teklifler haberi vâhid üzerine bina edilmiştir. Çünkü emir, mükellefe Allah'ın Kitabından ve Peygamberin sünnetinden gelir. Bu ikisinden türeyenler de bunlara râcidir. Şayet sünnetten geliyorsa sünnetin büyük bir bölümü de âhad haberlerle nakledilmişlerdir. Hatta Rasulullah'tan mütevatir olarak gelen hadisi bulmak çok zordur.[282] Emir şayet Allah'ın Kitabından geliyorsa, onu da ancak sünnet açıklar. Âhad haberlerin naklini kabul etmeyen bir kişinin mutlaka reyini kullanması gerekecektir. Bu ise Bid'atin ta kendisidir. Bunun üzerine bina edilen her amel bid'attır ve onlardan hiçbirisi makbul değildir. Nitekim Rasulullah (s.a):
"Bizim işimiz gibi olmayan her amel (yapılan şey) merduttur (yani makbul) değildir." Buyurmuştur. Haber-i vahidin terki durumunda bütün ameller bid'at üzere bina edilmiş olacaktır. Ameller ise niyetlere göredir ve herkes için niyet ettiği şey vardır.[283]
Bunun örneklerinden birisi de şöyle diyen kimsenin sözüdür: Ameller ancak tevhidin hakikatlerini keşfetmiş evliyanın derecesine ulaşamayan kimseler için gereklidir. Kendisinden perdeler kaldırılmış ve arkasındaki hakikati keşfetmiş kimselere gelince teklif/ yükümlülük onlardan kaldırılmıştır. Bunu onlar kendi kafalarından uydurdukları bir temele oturturlar ki bu apaçık bir küfürdür ve burada söz, konusu etmeye bile değmez.
Tevatür veya âhad haberler yoluyla gelen Peygamber hadisleriyle amel etmeyi reddederek sadece Allah'ın Kitabına başvurmayı savunan sapıkların durumu da böyledir.
Tirmizi, Ebû Râfi'den Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediğini rivayet, etmiştir:
"Sizden biriniz koltuğuna yaslanmış bir haldeyken benim bir emrim veya yasağımla karşılaşınca: Bilmiyorum, bilmiyorum; tâbi olduğumuz Allah'ın Kitabında biz böyle bir şey görmedik, dediğini duymayayım."
Bu, hasenbir hadistir. Bir başka rivayette de Rasulullah (s.a) şöyle buyurur:
"Yakındır; bir adama benim hadisim ulaşacak ve o, kalçasının üstüne yaslanıp oturacak ve şöyle diyecek: 'Bizimle sizin aranızda Allah'ın Kitab'ı vardır. Onun içinde helâl olarak bulduğumuzu helal sayar, haram olarak gördüğümüzü de haram sayarız.' Oysa Allah Rasulü'nün (s.a) haram kıldığı şey de, Allah'ın haram kıldığı şey gibidir."
Bu hadis hasendir.
Bu hadis, sünneti terk edenleri kötülemek ve haram kılmada ve helal kılmada Rasulullah'ın sünnetinin, Allah'ın Kitabı gibi olduğunu ifade etmek üzere gelmiştir. O halde sünneti terk eden kimse, amellerini Allah'ın Kitabı ve Peygamberin sünneti üzerine değil kendi reyi üzerine bina ediyor demektir.
Bir örnek de şudur: Bid'atçinin tekfiri konusunda âlimlerin iki görüşü vardır. Rivayetlerin zahirleri bid'atçilerin dinden çıktığına delâlet ediyor. Mesela Haricilerle ilgili rivayetlerden birinde Hz. Peygamber "*Onlar okun avdan, kan ile pislik arasından çıkışı gibi dinden çıkarlar"* demiştir.[284] Bu konudaki ayetlerden birisi:
"O gün nice yüzler vardır, ağarır; nice yüzler de vardır ki kararır."[285] Bunlar gibi daha önce geçen rivayetlerin zahirleri hep buna delâlet ediyor.

3- Bid'at sahibinin kendi itikadındaki bid'at unsuru onu bazı taabbudi işlerde ve daha başka şeylerde tevil yapmaya sürükleyebilir. Bu tevil onun şeriat konusundaki inancını zayıflatır. Bu da onun bütün amellerini geçersiz hale getirebilir. Bunun açıklaması aşağıdaki örneklerdir:
Bu örneklerden birisi onun teşride aklı, şeriate tercih etmesidir. Halbuki şeriat sadece aklın gerekli gördüğü şeyleri ortaya çıkarmak için gelmiştir. Keşke bu adamların Allah'a ibadet konusunda O'nun şeriatini mi, yoksa kendi akıllarını mı hakem kıldıklarını bilmiş olsaydım. Bilakis onların inancında şeriat kendisine tâbi olunan bir hâkim değil, yardımcı bir uydu gibi bir konuma düşmüştür. Bu, içerisinde şeriatın hiçbir gücünün ve etkisinin bulunmadığı bir teşridir. Böyle bir kimsenin aklının gereklerine göre yapmış olduğu her amel -her ne kadar aklına şeriati de ortak kılsa- tek başına şeriatın ölçülerine göre değil, akıl ve şeriat, ortaklığının ölçülerine göre yapılmış olur. Bir şeyin iyi veya kötü olduğunu akılla belirlemenin geçersizliğine delalet eden delil sebebiyle böyle bir amel de sahih/geçerli değildir. Çünkü bu, Kelâm âlimleri nazarında meşhur bidatlerden birisidir. Her bid'at de bir sapıklıktır.
Diğer bir örnek de şudur: Bid'atleri güzel gören bir kimsenin nazarında normal olarak şeriatın henüz tamamlanmamış olması gerekir.
"Bugün sizin için dininizi tamamladım."[286] Ayetinin onlar nazarında muteber bir manası yoktur. Onlardan hüsnü zan sahibi/iyi niyetli olanlar da bu âyeti zahiri anlamından çıkaracak şekilde tevil öderler. Ayrıca şöyle bir olgu vardır: İbadetlerde bid'at çıkaran bu fırkaların çoğu, zahidliğe ve halktan ayrı münzevi hayat yaşamaya fazlaca düşkün insanlardan oluşur. Câhil ve tecrübesiz halk da onların peşinden gider. Ehl-i sünnet ve cemaata bağlı olan kimseyi de Allah'ın yaratıklarının en takvâlısı da olsa sadece avamdan birisi olarak görürler. Havas ise işte bu fazla fazla ibadet yapan kimselerdir. Bu sebeple onlarla gurur duyanlar ve onların gittikleri tarafa meyledenlerin çoğunun kendi yollarından gitmeyen diğer insanları küçümsediklerini ve onları kendi nurlarından mahrum bırakılmış kişiler olarak kabul ettiklerini görürsün. Bu tür bir düşünceye sahip olan kimsenin elinde, salih selefin kayıt altına aldığı ve ilimde uzmanlaşmış fıkıhçıların sınırlarını beyan ettiği şeriatın kanunu güç kaybeder ve zayıflar. Çünkü onun nazarında şeriatın kanunu, seyrü sülük yolunda kendisini havassın arasına sokacak ölçüde motive edici bir özelliğe sahip değildir. Böyle bir durumda o kişilerin elinde bir amelin gerçek manada dayandığı ruh ortadan kalkmıştır. Bu da bu amellerin, dış görünüşü itibariyle şeriate uygun olsalar bile makbul olmamalarına yol açar. Çünkü bu amellerin temelindeki itikat onları ifsad edip bozar. Böyle bir durumda olan kimsenin de hem farzları, hem de nafileleri reddedilmeye layıktır. Allah korusun!
İkincisine gelince, yani bu rivayetlerden, bir bid'atçinin, içerisinde bidat unsuru bulunsun bulunmasın, bütün amellerinin kabul edilmeyeceğinin kastedilmesi değil de, sadece bid'at unsuru bulunan amellerinin kabul edilmeyeceğinin kastedilmesi gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Daha önce geçen *"Bizim şu işimizde (dinimizde) olmayan her amel reddolunmuştur."* Hadisi ve *"Her bid'at bir sapıklıktır",* yani o bid'ati işleyen kişi sırat-ı müstakim üzerinde değildir hadisindeki çoğul kalıbı buna delâlet eder ve bu tur amellerin kabul edilmeyeceği anlamına gelir.
"Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır."[287] Ayeti de buna delâlet eder. Bid'at sahibi genellikle tek bir amelinde bid'at işlemez. Meselâ namazda bid'at işleyip orucu doğru tutan veya oruçta bid'at işleyip, zekâtı doğru veren veya zekatta bid'at işleyip haccı doğru eda eden değildir. Çünkü onu bidatçiliğe sevkeden âmil bütün amellerinde onunla beraber hazır bulunmaktadır. Bu âmil ise, inşaallah ileride de anlatılacağı üzere hevâ ve Allah'ın şeraitini bilmemezliktir.
el-Mebsût isimli kitapta Yahya ibn Yahya'dan[288] nakledilmiştir;
O, A'raftan ve A'raf ehlinden söz ettikten sonra bir âh çekti ve innâ lillah ve innâ ileyhi râcîûn deyip şöyle dedi: Bunlar öyle bir topluluktur ki iyilik yapmak için bir yol tutturmak isteyen fakat bunda isabet etmeyenlerdir. Yahya ibn Yahya'ya denildi ki:
Ey Ebû Muhammed! Bununla beraber onların gayretleri sebebiyle kendileri için bir sevap var mıdır? Dedi ki:
Sünnete muhalefette sevap ümidi yoktur.
Bid'at sahibinin güvenlik ve himayeden mahrum kalacağı ve kendi nefsinin emrine terk edileceği meselesine gelince bununla ilgili rivayetler daha önce geçmiştir ve manası da gayet açıktır. Çünkü Allah Tealâ Hz. Muhammed'i (s.a.), yüce Kitabında belirttiğine göre bize âlemlere rahmet olarak gönderdi. Bu büyük nurun doğumundan önce biz yolumuzu şaşırmış ve az bir kısmı hariç dünyevi maslahatlarımızı tam olarak bilemez bir halde idik. Uhrevi maslahatlarımızı ise az veya çok hiç bilemiyorduk. Üstelik herkes içerisinde ne olursa olsun nefsinin hevasına biniyor ve başkasının hevasını/istek ve arzularını bir kenara atıyor ve ona iltifat etmiyordu. Bu sebeple aralarında özel ve genel manada ihtilaf ve kargaşa hiç eksilmiyordu. Nihayet şüphe ve karışıklıkların zail olması ve insanlar arasındaki ihtilafların ortadan kalkması için Allah Teala Peygamberini (s.a) gönderdi.
Nitekim Allah Teala şöyle buyurdu:
"İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdi. İnsanlar arasında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler, Bunun üzerine Allah iman edenlere, üzerinde ihtilaf ettikleri gerçeği izniyle gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir."[289]
"İnsanlar sadece bir tek ümmet idi. Sonradan ayrılığa düştüler."[290]
O Peygamber ihtilaf ettikleri şeylerde insanlar arasında sadece onların dağınıklıklarını düzene koyacak, birlik ve bütünlüklerini sağlayacak şeyleri getirmek suretiyle hükmediyordu. Onun getirdiği şeyler, onlar hangi yönde ihtilafa düşmüşlerse onunla ilgiliydi ve bu da; sonuçta onların hem dünyadaki hem de âhiretteki iyiliklerini temin ediyor ve bozulmayı onlardan kesin olarak defediyordu. Kaynakları âlimlerce bilinen yöntemlerle dinler, canlar, akıl, nesiller ve mallar, korunuyordu. İşte bu, Peygambere (s.a) söz, fiil ve takrir olarak inen (yüce kitap) Kurandı. Onların kendi kendilerini idareden âciz oldukları, kendi maslahatlarının/menfaatlerinin nerede olduğunu tek başlarına bilemeyecekleri Allah tarafından bilindiği için kendi hallerine bırakılmadılar. Bid'atçi bu büyük bağışları ve bereketli hediyeleri terk eder de nefsinin ve dünyasının ıslahı için şer'i bir delil olmaksızın kendi nefsine sarılırsa himayeye ve bu rahmetin altına girmeye nasıl lâyık olur? O, himaye ipinden elini salmış ve nefsinin tedbirine sığınmıştır. Artık o, rahmetten uzak kalmayı hak etmiştir.
Allah Teala şöyle buyurmuştur:
"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın; parçalanmayın."[291] Allah Teala bunu:
"Allah'tan O'na yaraşır şekilde korkun"[292] dedikten sonra söylemiştir. Böylece Allah Teala kendi ipine sarılmanın Allah'tan O'na lâyık şekilde korkmak anlamına geldiğini ve ondan başkasına yapışmanın da tefrika olacağını bildirmiştir. Tefrika bid'atçinin en kötü vasıflarından birisidir. Çünkü o, Allah'ın hükmünden dışarı çıkmış ve müslümanlarm cemaatinden uzaklaşmıştır. Abdullah ibn Humeyd, Abdullah'tan rivayet eder:
Allah'ın ipi cemaattir. Katade ise şu yorumu yapar:
Allah'ın sağlam ipi şu Kur'an'dır, O'nun sünnetleridir ve kullarına yüklediği sorumluluktur. Allah, onlara Kur'an'daki iyiliklere bağlanmalarını, O'nun ipine sımsıkı sarılmalarını ve diğer şeyleri emretmiştir. Şu ayet-i kerime de buna işaret eder:
"Allah'a sımsıkı sarılın. O sizin mevlânızdır."[293]
Bid'atçiye doğru giden ve ona saygı gösteren kimse ise İslamın yıkılmasına yardımcı oluyor demektir. Bununla ilgili rivayetler de daha önce geçti. Yine merfû olarak rivayet edilen bir hadiste şöyle denilir:
"Kim saygı göstermek maksadıyle bir bid'atçinin yanına gelirse İslamın yıkılmasına yardım etmiş olur."[294]
Hişairi ibn Urve'den: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim bid'atçiye saygı gösterirse İslamın yıkımına yardım etmiş olur."
Rasulullah'tan (s.a) sahih olarak gelen şu hadis de bu manayla birleşir:
"Kim sonradan bir şey ihdas (icad) ederse veya icad edene sığınırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun."
Sığınmakla, saygı göstermek aynı anlamda birleşir. Bu gayet açıktır. Çünkü ona doğru gitmek ve ona saygı göstermek, bid'atinden dolayı ona tazimde bulunmak demektir. Halbuki biz biliyoruz ki şeriat onun engellenmesini, aşağılanmasını, dövmek ve öldürmek gibi daha ağır şeylerle cezalandırılmasını emrediyor. Ona saygı göstermek İslam Şeriatıyle amel etmekten vazgeçmek ve ona aykırı olan bir şeye yönelmek olur. İslam ancak onunla ameli terkle ve ona aykırı olan şeyi yapmakla yıkılır.
Aynı şekilde bid'at sahibine saygı göstermek İslama yönelik ve onun yıkımına sebep olacak iki mefsedetin kaynağıdır:
Birincisi: Cahillerin ve halkın da bu saygıya yönelmelerine ve bid'atçinin, insanların en faziletlisi olduğuna ve onun gittiği yolun diğerlerinden daha hayırlı olduğuna inanmalarına sebep olur. Bu da ehl'i sünnete ve onların gittikleri yollara değil de bid'atçinin Bid'atine uyulmasına yol açar.
İkincisi: Bir bid'atçi Bid'atinden dolayı itibar görürse bu, onun için her şeyde yeni bir bid'at inşa etmesinde teşvik edici bir unsur olur.
Her iki durumda da bid'atler diriltilmiş, sünnetler öldürülmüş olur. Bu da tamamen İslamın yıkılması demektir.
Muaz hadisi de buna delalet eder:
"Yakında öyle bir zaman gelecek ki bir kimse şöyle diyecek:
Ben Kur'an'ı okuduğum halde onlara ne oluyor da bana uymuyorlar? Ben onlara Kur'an'dan başka bir şeyi icat etmedikçe bana uymayacaklar. Sonradan icat edilen şeylerden sakının. Çünkü sonradan icat edilen şeyler sapıklıktır,"
Bu rivayet, bid'atler diriltildiği zaman sünnetlerin öldüğüne, sünnetler öldüğü zaman da İslamın yıkıldığına delâlet eder.
Buna göre seleften yapılan nakil, gösterilen saygının doğruluğuna fazlasıyla delâlet eder. Çünkü bâtıl ile amel edildiği zaman hak ile amelin terk edilmesi gerekir. Nitekim hak ile amel edildiği zaman da bâtıl terk edilmiş olur. Çünkü bir yer, bir birine zıt iki şeyden ancak birisiyle meşgul edilir.
Bid'atleri terk etmek de sâbit/değişmez bir sünnettir. Kim bir tek bid'atle amel ederse bu sünneti terketmiş olur.
Huzeyfe'den (r.a) daha önce nakledilmiş olan şu sözler de bundan dolayı söylenmiştir.
"Huzeyfe eline iki tane taş aldı ve birini diğerinin üzerine koydu. Sonra arkadaşlarına şöyle dedi:
Bu iki taşın arasında bir ışık görüyor musunuz? Dediler ki:
Ey Ebû Abdullah! Bunların arasında sadece az bir ışık görüyoruz. Huzeyfe dedi ki:

Canım kudretinde olan (Allah)'a yemin olsun, bid'atler o kadar çok ortaya çıkacak ki şu iki taşın arasındaki ışık kadar bile haktan bir şey görünmeyeçek. Vallahi bid'atler o kadar çok yaygınlaşacak ki onlardan bir tanesi terk edildiği zaman, sünnet terk edildi diyecekler."
Buna dair daha önce geçmiş bir başka rivayet daha vardır.
Ebû İdris el-Havlâni'den nakledilmiştir: O şöyle diyordu:
"Bir ümmet kendi dininde bir bid'at icat ettikçe Allah Teala da bu bid'atle birlikte onlardan bir sünnetini kaldırır,"[295]Hassan ibn Atıyye'den: O şöyle demiştir:
Bir millet, dinlerinde ne kadar bid'at çıkarırsa Allah Teala da onların sünnetlerinden o kadarını mutlaka çekip alır. Sonra kıyamete kadar da o sünneti bir daha kendilerine iade etmez."[296]
Seleften bazıları merfû olarak şu hadisi naklederler:
"İslamda bir bid'at çıkaran kişi mutlaka ondan daha hayırlı bir sünneti terk etmiş olur."[297] İbn Abbas'tan (r.a.); o şöyle dedi:
İnsanlar öyle bir zamanda yaşayacaklar ki o zamanda mutlaka bid'at icat edip sünneti öldürecekler. Nihayet bid'atler diriltilip sünnetler öldürülecek.[298]
Şeriat lisanıyle bid'atçinin lanetlenmesine gelince o da Rasulullah'ın (s.a) şu hadisi sebebiyledir:
"Kim bir bid'at çıkarır veya bid'atçiye sığınırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerindedir."[299]
Daha önce olmayan kötü bir yolu izlemek de bid'at çıkarmak sayılır.
Bu lanette bid'at sahibi ile iman etmelerinden, Rasulün gönderilmesinin şüphe götürmez bir hak olduğuna şehadet getirmelerinden ve kendilerine Allah'tan bir hidayet ve yeterli açıklamanın gelmesinden sonra inkarcılığa sapan kimseler müşterektirler. Bu husus Allah'ın şu âyetinde ifade edilmektedir:
"İman etmelerinden, Rasul'ün hak olduğuna şehadet getirmelerinden ve kendilerine apaçık deliller gelmesinden sonra inkarcılığa sapan bir kavme Allah nasıl hidayet nasip eder? Allah zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez. İşte onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanlığın lanetine uğramalarıdır."
Bu lanette bid'at sahibi, Allah'ın indirdiği ve Kitab'ında beyan ettiği şeyleri gizleyenlerle de ortaktır. Bu da şu âyette ifade edilmektedir:
"İndirdiğimiz açık deliller ve Kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah, hem de bütün lanet ediciler lanet eder."[300]
Bid'atçinin bu iki fırkayla birlikte ortak olduğu bu manayı iyi düşününüz. Bu, ortaya koyduğu şeriatte Şâri ile ters düşmektir. Çünkü Allah Teala, Kitabı indirdi, kurallar ortaya koydu ve yolundan gitmek isteyenler için o yolu mümkün olan en açık şekliyle beyan etti. Kâfir, o kuralları reddederek onlara ters düştü. O kuralları/şeriatı gizleyen ise bizzat gizlemek suretiyle şeriate ters düştü. Çünkü Allah Tealâ beyan etti ve açıkladı, o ise ketmetti ve gizledi. Bid'atçi ise Allah'ın beyan ettiğini terk etmek, açığa çıkardığını gizlemek için bir vasıtayı ortaya koymak suretiyle şeriate ters düştü. Çünkü müteşabihlere tâbi olduğu için apaçık şeylerin içine problemler sokuşturmak bid'atçinin âdetidir. Çünkü onun müteşabihler hakkındaki düşünceleri muhkemler/apaçık şeylerle ilgili inancını tahrip eder. O halde bid'atçi apaçık olan bir şeyin içerisine kapalı ve anlaşılmaz bir şeyi sokuşturmaya başlayan kimsedir. Hatta o kadar ki bid'at konusunda Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetini gerektirecek şeyleri irtikap eder.
İmam Mâlik'in arkadaşı Ebû Mus'ab anlatır:
İbn Mehdî bizim yanımıza -yani Medine'ye- geldi ve safın önüne ridasını (elbisesini) sererek (Peygamber'in mescidinde) namaz kıldı, imam selamını verince insanlar ona gözlerinin ucuyla baktılar, Mâlik de baktı. O, namazı hemen imamın arkasında kılmıştı. İbn Mehdi selamını verince İmam Mâlik:
Burada muhafiz kim? diye sordu. Yanına hemen iki tane adam geldi. Onlara dedi ki:
Şu elbisenin sahibini hemen yakalayın ve derhal onu hapsedin. İbn Mehdi hapsedildi. Sonra İmam Mâlik'e onun İbn Mehdi olduğu söylendi. İmam Malik onun yanına gitti ve kendisine şöyle dedi:
Allah'tan korkmadın mı ki elbiseni safta önüne serdin, namaz kılanları kendine baktırarak meşgul ettin ve bizim mescidimizde daha önce bilmediğimiz bir şeyi bid'at olarak ihdas ettin? Halbuki Peygamber (s.a):
"Kim bizim mescidimizde yeni bir şey icad ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun." buyurdu. Bunun üzerine İbn Mehdi ağladı ve bir daha ebediyen ne Peygamber'in (s.a) mescidinde, ne de başka yerde böyle bir şey yapmayacağına kendi kendine söz verdi. İşte bu, olmayan bir şeyi icat etmeyi terk konusunda bu lanetten korkarak son derece ihtiyatlı ve dikkatli olmanın bir örneğidir. Ne dersin, elbise sermek değil de başka bir bid'at olsaydı durum ne olurdu düşünebiliyor musun? *"Benim lanet ettiğim altı kişi vardır ki onlara Allah da lanet eder."* hadisi daha önce geçmişti. Bu altı kişinin içerisinde, bid'ate sarılarak Hz. Peygamber'in sünnetini terkeden kimse de zikredilmişti.
Bid'atçinin Allah'tan uzaklığının artmasına gelince onun delih de el-Hasen'den gelen şu rivayettir. El-Hasen şöyle demiştir:
Bid'at sabibi Allah'a oruç tutmasını ve namaz kılmasını artırdıkça Allah'tan daha fazla uzaklaşır. Eyyüb es-Sahtiyani de şöyle demişti:
Bid'at sahibinin çalışıp çabalaması arttıkça, Allah'tan uzaklaşması da artar.
Rasulullah'ın (s.a), Hariciler hakkındaki şu sahih hadisinin işaret ettiği şey de bu nakli doğrulamaktadır: *"Bunların kökünden öyle bir topluluk çıkacak ki siz onların namazları yanında kendi namazlarınızı, oruçlarının yanında kendi oruçlarınızı beğenmezsiniz... Onlar okun avdan çıktığı gibi dinden çıkarlar."*
Hz. Peygamber bu hadiste önce ibadetlerindeki gayretlerini beyan etmiş, sonra da Allah'tan uzaklaştıklarını beyan etmiştir.
Nakli deliller, yukarıda geçtiği gibi bid'atçinin farzının ve nafilesinin kabul edilmeyeceğini de beyan etmiştir. Onun bid'at üzere yapmış olduğu her amel sanki onu hiç yapmamış gibi sayılır. Ameli yok sayılacağı için onu terketmenin vebali yüklenir. Ameli terk etme vebalinin üzerine, bid'atçiliğindeki inadın ve onunla şeriatın temelinde, ameli ve itikadı konularda insanların kafasına yanlış düşünceler sokmasının vebali de ilave edilir. Bununla beraber o yine de Bid' atinin kendisini Allah'a yaklaştıracağını ve cennete ulaştıracağını zanneder.
Sahih ve açık rivayetlerle sabit, olmuştur ki onu ancak meşru bir şeyi, meşru bir şekilde yapması Allah'a yaklaştırır. Halbuki o bunu terk etmiştir ve bid'atler onun amellerini boşa giderir. O ise bid'atleri benimsemiş ve kabullenmiştir.
Bid'atlerin müslümanlar arasında düşmanlık ve kinin kaynağı olmasına gelince bu, bid'atlerin grup grup parçalanmayı gerektirmesi sebebiyledir.
Şu âyetlerde anlatıldığına göre Kur'an-ı Kerim de buna işaret etmektedir:
"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın."[301]
"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır."[302]
"Müşriklerden olmayın. Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan olmayın. Bunlardan her fırka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir."[303]
"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur."[304]
Bu manaya gelen daha başka âyetler de vardır.
Hz. Peygamber (s.a) bir toplumun içerisine giren fitne ve fesadın dini zayıflatacağını, beyan etti. Bütün bu deliller bid'at çıktığı zaman ayrılık ve düşmanlığın da ortaya çıktığını göstermektedir.
Bu gerçeğin ilk delili Hâriciler kıssasıdır. Sahih rivayetlerin verdiği haberlere göre onlar müslümanlara o derece düşman olmuşlardı ki, hatta kâfirleri bırakıp onları öldürür hale gelmişlerdi. Sonra gücünü yöneticilere yakınlıktan alan bütün despot gruplar onları izledi. Bütün tarihçilerin anlattıklarına göre onlar ehl-i sünnete her türlü cezayı, işkenceyi ve cinayeti reva gördüler.
Sonra onları bütün bid'at çıkaran bid'atçiler izledi. İnsanların şeriate uymalarını engellemek, onları kötülemek ve onların kendilerini dünyaya vermiş necasetler olduğunu iddia etmek bid'atçilerin âdetiydi. Dünyayı kötülemek ve dünyaya bağlananları kötülemek konusunda şeriatin yolunu savunanların aleyhine deliller getirirlerdi. Nitekim Amr ibn Ubeyd'den[305] rivayet edildiğine göre o şöyle demişti:
Şayet Ömer, Osman, Talha ve Zübeyr benim yanımda bir ayakkabı bağcığının aleyhinde şahitlik etselerdi onların şahitliklerini kabul etmezdim.
Muaz ibn Muaz'dan;[306] o şöyle dedi:
Amr ibn Ubeyd'e dedim ki:
Abdurrahman ibn Avf'ın karısını iddetinin bitiminden sonra Hz.Osman'ın mirasçı yaptığını Hasen el'Basri nasıl haber verdi? Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Osman yaptıysa bu sünnet değildir."[307] Amr ibn Ubeyd'e denildi ki:
Nasıl oldu da el-Hasen sekteteyn hakkında Semura'dan[308] rivayette bulundu? Dedi ki:
"Ne yapacaksın Semura'yı! Allah kahretsin onu..." Hayır, hayır Allah Amr ibn Ubeyd'i kahretsin. Bir gün bir şeyden soruldu da (araştırmadan) hemen cevabını verdi. Râvi der ki:
Ben bunun üzerine kendisine dedim ki:
"Ama bizim arkadaşlarımız böyle söylemiyorlar." Dedi ki:
"Babasız kalasıca, senin arkadaşların kimler?" Dedim ki:
"Eyyub, Yunus ibn Avn ve et'Teymi." Dedi ki:
"Onların hepsi necasettir, diri olmayan ölülerdir."
Selefi sâlihe söven sapıkların durumu işte budur. Belki de onların sermayeleri budur.
"Halbuki Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez."[309]
Bu bozgunculuğun temeli Hariciler tarafından atılmıştır. Çünkü selef-i sâlihe ilk defa onların lanet ettikleri ve sahabeyi ilk defa onların tekfir ettikleri rivayet edilmiştir. Bütün bu tavırlar kin ve düşmanlığa sebep olur.

Necat fırkası yani ehl-i sünnet de bid'atçilere düşman olmakla, onları kovmakla ve onların tarafından toplananları öldürmekle emrolundular. Daha başkası değil. Âlimler, yukarıda da geçtiği gibi onlarla arkadaş olmaktan ve beraber oturmaktan sakındırdılar. Onlarla beraber olmak kin ve düşmanlığa sebep olur. Fakat müminlerin yolundan başka yollara tâbi olma Bid'atini çıkarmak suretiyle cemaatten dışarı çıkmaya sebep olan kimselere gösterilecek düşmanlık kayıtsız şartsız, mutlak bir düşmanlık değildir. Onlara bizimle dost olmaları ve cemaate dönmeleri emredilirken nasıliolur da biz onlara böyle bir düşmanlıkla emrolunabiliriz ki?

Bid'atin Hz. Peygamber'in şefaatine engel olmasına gelince bunun delili de şu hadisi şeriftir:

"Bid'atçiler hâriç, ümmetim benim şefaatime nail olacaktır."[310]

Bu rivayetteki mananın doğruluğuna Sahihte geçen şu hadisi şerif de işaret eder:

"Kıyamet günü ilk giydirilecek kişi İbrahim'dir (a.s). Yine kıyamet günü ümmetimden bazı adamlar getirilecek ve sol tarafa (cehenneme) götürülecek ve denilecek ki: Onlar hep geriye doğru dönenlerden oldular."

Bu hadis daha önce de geçti. Bu hadiste onlar için Rasulullah'ın şefaati zikredilmedi. Ancak Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Ben onlara salih kulun (Hz. İsa'nın) dediği gibi, uzak olun, derim."

Hadisin başlangıç bölümünden bu geriye dönmenin küfre dönmek olmadığı açıkça bellidir. Çünkü

"Benim ümmetimden bazı adamlar getirilecekler" denilmektedir. Şayet, onlar İslamdan dönmüş olsalardı Hz. Peygamber onları kendi ümmetinden saymazdı. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) onlarla ilgili şu ayeti okudu:

"Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin.[311]

Şayet Hz. Peygamber (s.a) onların İslam'dan topluca çıkmış olduklarını bilseydi ümmetimden demezdi. Çünkü küfür üzere ölen kimse için kesinlikle mağfiret, söz konusu olamaz. Yaptığı şeyler kendisini İslam dışına çıkarmayanlar için ancak mağfiret umulabilir. Çünkü ayet-i kerimede şöyle buyurulur:

"Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar."[312]

Bu hadisin bir benzeri de Muvatta' hadisidir. Onda da Hz. Peygamberin şu ifadesi vardır:

"Ben derim ki: Uzak olun, uzak olun."[313]

Bid'atlerin, mukabili olan sünnetleri kaldırdığına gelince bunula ilgili deliller "bid'atçiye saygı gösteren İslam'ın yıkımına yardım etmiş olur" bölümünde geçmişti.

Kıyamete kadar o bid'ati işleyenlerin vebali ve günahının aynısının bidati çıkaran kişinin üzerine olması meselesine gelince bunun delillerinden birisi şu ayet-i kerimedir:

"Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için (öyle derler).":[314] Bir diğer delil de Sahih'te geçen şu hadistir:

"Kim kötü bir sünnet çıkarırsa hem o çıkardığı kötü sünnetin günahını, hem de onu işleyenlerin günahını yüklenir." Bir diğer hadis de buna işaret eder ki o hadis şudur:

"Haksız yere adam öldüren hiç kimse yoktur ki onun yükleneceği günahın bir misli de Adem'in ilk oğluna verilmemiş olsun. Çünkü cinayet işleme âdetini ilk defa çıkaran kişi odur."[315]

Hz. Adem'in oğlu cinayet işleme âdetini ilk defa başlattığı için sonraki cinayetlerin vebaline ortak olduğuna göre Allah'ın ve Rasülü'nün razı olmadığı bir âdeti çıkaranın durumu da onun gibidir. Çünkü cinayet âdetini çıkaran kimse, daha sonra o cinayetleri işlediği için değil, böyle kötü bir geleneği başlattığı ve bunu izlenen bir yöntem haline getirdiği için günaha ortak olur.

Daha önce geçen şu hadis de bu manayadır:

"Kim Allah ve Rasulünün razı olmadığı sapık bir bid'ati çıkarırsa, o bid'ati işleyenlerin yüklendiği günah kadarı ona da yüklenir. Bununla beraber o bid'ati işleyen insanların günahından da hiçbir şey eksilmez."

Bu konuda daha başka hadisler de vardır.

O halde kişi Rabbinden korksun ve ayağını sağlam yere basmak için önceden iyi düşünsün; hüküm koymada aklına güvenip de Rabbinin koyduğu hükmü itham eder duruma düşmesin.[316] Zavallı, hesabında olmayan şeylerden hangi günahların kendi mizanına konulacağını ve onları kimin işlediğini bilemez. Çünkü kim bir bid'at çıkarır da kendisinden sonra gelen bir başka kimse o bidatle amel ederse, çıkardığı ve işlediği bid'atten yüklendiği günaha ilave olarak bu bid'ati işleyenin günahı kadarı da mutlaka kendisine yüklenir.

İşlenen her bid'at -daha önce de ifade, edildiği gibi- zaman boyunca daima çoğaldığı, meşhur olduğu ve yaygınlaştığı sabit olduğuna göre bid'atçinin yükleneceği günah da bunun ölçüsüne göre olacaktır. Nitekim güzel bir gelenek başlatan kişiye de hem bu geleneği başlatmasının, hem de kıyamete kadar onunla amel edenlerin sevabı vardır. Aynı şekilde her bid'at de mukabili olan bir sünneti öldürdüğüne göre, bid'atçiye bunun günahı da yüklenir. Bu, islediği Bid'atin günahına ilave edilen bir günahtır. Bu günah o bid'at işlendikçe kat kat artar. Çünkü bu bid'at sözde ve fiilde tekrarlandıkça aynı şekilde sünnetin öldürülüşü de tekrarlanmış olur.

Bunu Haricilerin bid'atiyle birlikte düşününüz; Hz. Peygamber (s.a) onları bize tanıtırken *"okun avdan sıyrılıp çıkışı gibi dinden çıktıklarını"* söylüyor. Bu hadis onlarda dinden bir şey kalmadığını, sadece bakan kimsenin acaba bunlarda din var mı yok mu? diye şüpheye düşebileceğini beyan ediyor. Bunun sebebi sadece Allah'ın dininde bid'at çıkarmaktır. Onlar hakkındaki şu hadis de buna delalet etmektedir:

"Onlar müslümanları ödürürler, putperestleri bırakırlar."

"Onlar Kur'an'ı okurlar, fakat okudukları Kuran, hançerelerinden öteye geçmez."

Bu, onlara ait üç tane bid'attır. Allah korusun.

Bid'at sahibinin tövbesinin olmadığı meselesine gelince bunun delili de Hz. Peygamber'in (s.a) şu sözüdür: *"Allah Teala bütün bid'atçilerin tevbelerine engel olmuştur."*[317]

Yahya ibn Ebi Amr eş-Şeybâni der ki:

Allah Teâla'nın bid'at sahihinin tövbesini kabul etmediği ve bid'at sahibinin ondan daha kötüsüne intikal etmekten başka bir şey yapmadığı söylenmiştir.

Buna benzer bir sözü de, Ah ibn Ebi Tâlib söylemiştir:

Bid'at olan bir görüşe sahip olup da sonradan o görüşü terk eden kimse mutlaka ondan daha kötüsüne intikal eder.

Bu rivayetleri İbn Vaddah tahriç etti:

İbn Vehb, Ömer ibn Abdilaziz'den şöyle dediğini tahriç etti:

İki kişi vardır ki biz onları ayıplarız: İhtiras sahibi ve hevâ sahibi. Çünkü ikisi de huylarından vazgeçmezler.

İbn Şevzeb'ten:

Abdullah ibn el-Kasım'ı şöyle derken dinledim:

Hevâ ve heves üzere olan bir kul, mutlaka ondan daha kötüsüne intikal eder. O dedi ki:

Ben bunu dostlarımdan birisine söylemiştim, o da dedi ki:

Hz. Peygamber'in (s.a) şu hadisi de bunu tasdik eder:

"Bid'at sahibi okun avdan çıkışı gibi dinden çıkar, sonra ok gerisine geri dönünceye kadar da dine dönmez."

Eyyûb dedi ki:

Adamın birisi bir reyi/görüşü savunuyordu. Sonra o görüşünden vazgeçti. Sevinerek Muhammed'e geldim ve bunu ona haber verdim. Dedim ki:

Biliyor musun filan adam savunduğu görüşü terk etmiş? Dedi ki:

Acaba hangi görüşe intikal etmiş?

Hadisin sonu onlar hakkında başlangıcından daha şiddetlidir. Başlangıcı *"dinden çıkarlar"* sonu ise *"sonra geri dönmezler"* şeklindedir. Bu, Ebu Zerr'in rivayet ettiği bir hadistir, bu hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurur: *"Ümmetimden öyle bir topluluk olacak ki Kur'an'ı okuyacaklar, okudukları Kur'an boğazlarından ileriye gitmeyecek. Okun avdan sıyrılıp çıkışı gibi dinden çıkacaklar, sonra ona bir daha dönmeyecekler. Onlar insanların ve yaratıkların en kötüsüdürler."*

Bu, sahih bir hadisin söz konusu rivayetlerin ifade ettiği mana için şahitlik etmesidir. Bu rivayetlerin özeti şudur: Eyyûb'un hadisinde de ifade edildiği gibi bid'at sahibi Bid'atinden tevbe ettiği zaman o bid'atten kurtulsa bile ondan daha kötüsüne saplanır. Veya Gaylan ile Ömer ibn Abdilaziz arasında geçen olayda olduğu gibi adam o bid'ati bıraktığını izhar eder, fakat daha sonra onda ısrar eder. Fırkalarla ilgili hadis de buna delalet eder. Orada şöyle denilmiştir:

"Ümmetimin içinde öyle bir topluluk çıkacak ki bu bevâ ve heves sahipleri onlara her yönden hakim olacaklardır. Tıpkı kuduz hastalığının kuduz hastasının her tarafını kapladığı gibi. Bu hastalık hastayı o kadar sarar ki, onun vücudunda hastalığın girmediği hiçbir damar ve hiçbir mafsal kalmaz."[318]

Bu olumsuzluk mutlak manada bir genelliği gerektirir. Fakat normal manada -yani istisnaları da olabilen- bir genelliği ifade ettiği şeklinde de yorumlanabilir. Çünkü Abdullah ibn el-Hasen el-Anberi'den nakledilen rivayette ve İbn Abbas'ın Hz. Ali'ye karşı çıkan Harûrilerle yaptığı tartışmada ve Ömer ibn Abdilaziz'in bazlarıyle yaptığı tartışmada da görüldüğü gibi bir bid'atçinin görüşünden vazgeçip hakka dönmesi mümkündür. Fakat genellikle bidatçiler görüşlerinde ısrarlı olurlar. Bundan dolayı biz deriz ki:

Bazı bid'atçilerin tövbe etmeleri uzak bir ihtimaldir. Çünkü hadis, zahiriyle genellik ifade eder. Bununla ilgili daha geniş açıklama inşaallah ileride gelecektir.

Bid'atçinin tövbeye uzak duruşunun sebebi, şer'i yükümlülüklerin altına girmenin nefse zor gelmesidir. Çünkü, bu heva ve hevese aykırı gelen bir iştir, şehevi arzuların yoluna dikilen bir engeldir. Bu sebeple nefse gerçekten çok ağır gelir. Çünkü hakkın bir ağırlığı vardır. Nefis, kendi arzularına aykırı olan şeyleri değil, sadece onlara uygun şeyleri istekle yapar. Her bidatte nefsin arzularına hoş gelen bir taraf vardır. Çünkü bidat Şârie ait değil bidat'çinin kendisine ait bir görüştür. Asıl hükme değil, başka ilavelerle yan hükümlere uyar. Şöyle ki, bid'atçi, Şârie nisbet edilen delile mutlaka şüphe ile bakar ve kendi söylediği şeyin Şâri'in maksadı olduğunu iddia eder. Böylece onun hevâsı, iddiasınca şer'i delille kastedilen şey olmuş olur. Hevâ ve heveslerine sımsıkı sarılmışken nasıl onun dışına çıkabilir ki? Aslında bu şekilde şer'i delile sarılması gerekirdi.

Evzâi'den rivayet edilen şu sözde bunun delillerindendir:

Bana bildirildiğine göre, sapık bir bid'ati işleyen kimseye şeytan ibadeti kolaylaştırır, ya da o yolla kendisini avlamak için onu ağlamaya ve tevazua teşvik eder.[319]
Sahabilerden birisi şöyle dedi:
İnsanlardan ibadette aşırı giden kimse fitneye düşer. Onlar Hz. Peygamberin şu sözüyle delil getirirler.
"Sizden biriniz onun namazı yanında kendi namazını, onun orucu yanında kendi orucunu küçük görür."...
Hâricilerden ve diğer bid'atçilerden nakledilen haberlerde de görüldüğü gibi yaşanan gerçekler onun söylediği şeyi doğrulamaktadır.
Bid'atçi dünyada saygınlık kazanmak, mal ve mevki sahibi olmak ve diğer şehevi arzularım gerçekleştirmek, hatta dünyevi arzuları yüceltmek için büyük bir gayret içinde olur. Rahiplerin kiliselerde ve manastırlarda her türlü zevkleri terk etmelerini, çeşitli ibadetlerle kendilerini sıkıntıya sokmalarını ve şehevi arzularından vazgeçmelerini görmüyor musun? Buna rağmen onlar ebediyen cehennemde kalacaklardır.
Allah Teala şöyle buyurmuştur:
"O gün birtakım yüzler zelildir, durmadan çalışır, (fakat boşuna) yorulur, kızgın ateşe girer."[320]
"De ki: Size, (yaptıkları) işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi? (Bunlar) iyi işler yaptıklarını zannettikleri halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir."[321]
Bunun sebebi onların bu bidatleri işlerken hissettikleri bir hafiflikten ve nefsin arzularına ulaşması sebebiyle kazandıkları ve zorlukları kolaylaştırıcı bir zindelikten başka bir şey değildir, içinde bulunduğu durum bid'atçinin hoşuna gider. Çünkü ona göre bunun nefsâni bir azru olması mümkün değildir ve yaptığı şey de bu arzular cümlesinden değildir. Ayrıca kendi deliline de uygundur. Hal böyle olunca ona sımsıkı sarılmasını ve daha da ileri gitmesini engelleyecek olan nedir? Halbuki ona göre kendi amelleri başkasının amellerinden daha faziletlidir, onun itikadı daha doğrudur ve daha yücedir. Delil bir kıymet ifade eder mi? Nitekim
"İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir."[322]
Bid'atçinin dünyada zillete düşmesine ve Allah'ın gazabına uğramasına gelince bunun delili Allah'ın şu âyetidir: *"Buzağıyı (tanrı) edinenler var ya, işte onlara mutlaka Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir: Biz iftiracıları böyle cezalandırırız."*[323]
Bu âyetin tefsirinde seleften gelen yorumlara göre -ki yukarıda geçmişti- her bid'atçi dünya hayatında zillete düşecektir. Bu gayet açıktır. Çünkü buzağıyı tanrı edinenler, onun böğürmesini işitmeleri ve Samîrî'nin kendilerine verdiği vesvese sebebiyle ona tapacak derecede sapıttılar. İçine düştükleri şüphe onları haktan uzaklaştırmıştı. Allah Teala *"Biz iftiracıları böyle cezalandırırız"* buyurdu. Bu, hem onlar, hem de onlara benzeyenler hakkında genel bir ifadedir. Çünkü şu âyet-i kerimeye göre bütün hid'atler Allah'a karşı bir iftiradır: *"Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek (kadınlara) haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır."*[324]
O halde Allah'ın dininde bid'at çıkaran herkes bid'ati sebebiyle alçaktır ve âdidir. Görünürde itibarlı ve güçlü gibi olsa da aslında bir alçaklık içindedirler. Bu alçaklık genellikle bizim zamanımızda da mevcuttur. Tabiîler ve daha sonrakiler zamanında bidatçilerin durumlarını görmüyor musun? Hatta onlar yöneticilerle içli dışlı oldular ve halkın arkasına sığındılar. Bunu yapamayanlar ise bid'atlerini gizlediler, bid'atleriyle birlikte halka karışmaktan kaçındılar ve takıyye yaptılar.
Allah Teala o buzağıyı tanrı edinenlerin cezaya çarptırılacaklarını haber verdi ve tehdidini gerçekleştirdi. Bu konuda yüce Allah şöyle buyurdu:
"İşte bundan dolayı üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar."[325]
Allah Teala bu gerçeği Yahudilerle doğruladı, nerede olurlarsa olsunlar ve ne zaman olursa olsun onlar daima alçalmış ve mağlup bir halde bulundular.[326]
"Bu, onların sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir"
Buzağıyı tanrılaştırmaları onların taşkınlıklarındandır. Zillete nisbetle durum budur. Allah'ın gazabına uğramalarına gelince doğruluğu kesin haberin içinde bu da bildirilmiştir. Bid'atçinin de bu hükme dâhil olmasından korkulur. Allah, lütfuyle koruyucudur.
Bid'atçinin Rasulullah'ın havzından uzak kalacağı konusuna gelince bunun delili Muvatta'daki şu hadistir: *"(Kıyamet gününde) bir gurup adamlar, tıpkı sahipsiz develerin havuz kenarından kovulup uzaklaştırıldığı gibi benim havzımdan uzaklaştırılacaklar..."*
Buhari'de Esma'dan Rasulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Ben havzımın üzerinde bana gelecekleri bekleyeceğim. Bazı insanların benim yanıma gelmeleri engellenecek. Ben bunlar benim ümmetim! Diyeceğim.
Denilecek ki: Sen bilmiyorsun; bunlar (senden sonra) gerisin geri döndüler."
Abdullah hadisinde de şöyle buyurulur:
"Ben havzın kenarına sizden önce geleceğim. Sizden bazı adamlar bana yaklaştırılacak Hatta onları tutup almaya hazırlanırken birden benden uzaklaştırılacaklar. Bunun üzerine ben diyeceğim ki:
Ya Rabbi! Bunlar benim ashabımda.
Allah Teala diyecek ki:
Senden sonra onların (dinde) neler yaptıklarım sen bilmiyorsun."
Onların bu ümmet topluluğuna dâhil oldukları, gayet açıktır. Çünkü ellerinde ayaklarında ve yüzlerinde buna işaret eden abdest izleri olacaktır. İster aslen kâfir olsun isterse sonradan kâfir olsun küfür ehlinde böyle izler ve işaretler yoktur. Bir de hadisi şerifte:
"Senden sonra onlar dini değiştirdiler" denilmektedir. Eğer kâfir olmuş olsalardı: *"Senden sonra onlar kâfir oldular"* denilirdi. En uygun olan yorum, onların sünneti değiştirmiş olmalarıdır. Bu da bidatçilerin yaptığı bir şeydir. Bir kimse:
Bu bir münafikliktır derse bu da bizim kasdettiğimiz şeyin dışında değildir. Çünkü münafiklar şeriate ibadet ve kulluk için değil, takıyye için sarılırlar. Böylece şeriatı konulması gereken yerin dışında başka bir yere koyarlar. Bu da Bid'atin ta kendisidir.
Sünnete Allah'a kulluğun değil, gelip geçici dünya menfaatine ulaşmanın bir yöntemi ve aracı olarak yapışan ve onunla bu maksatla amel eden kimselerin hepsi aynı yolu izlerler. Çünkü bu, sünneti değiştirmek ve onu şer'i konumunun dışına çıkarmak demektir.
Bid'atçinin kâfir olmasından korkulması meselesine gelince, ilk selefin ve diğer dönemlerde yaşayanların âlimleri, Hâriciler, Kaderriyeciler ve diğer pek çok fırkalar gibi bid'at fırkası mensuplarının tekfir edilmelerinde ihtilafa düşmüşlerdir.
"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlarla senin hiçbir ilişkin yoktur." âyetinin ve *"O gün nice yüzler ağaracak, nice yüzler de kararacaktır."* diye başlayan âyetin zahiri buna, yani onların küfrüne delâlet etmektedir. Alimler, Batıniye gibi grupların küfrüne hükmetmişlerdir. Çünkü onların mezhepleri, Hz. İsaya hem ilahlık, hem de insanlık izafe eden Hıristiyanların görüşlerine benzer görüşler ileri süren Hulûliye mezhebine dayanır. Alimler bunun küfür olup olmadığında ihtilaf ettiklerine göre aklı başında olan herkes kendisinin böylesine bir batış çizgisine nisbet edilmesini yakıştıramaz; yani kendisine şöyle denilmesini lâyık görmez: Alimler, sen kafir misin, yoksa kafir olmayan bir sapık mısın? İhtilaf ettiler. Veya şöyle denilmesini istemez: Alimlerden bir grup senin kafir olduğunu ve öldürülmenin helâl olduğunu söylediler.
Bid'at sahibinin, Allah korusun, sonunun kötü olmasına gelince, bunun sebebi onun günah işlemiş olması ve kesinlikle Allah'a isyan içinde bulunmasıdır. Şimdi biz, o büyük günah işliyor veya küçük günah işliyor demeyiz, sadece şunu deriz: O, Allah'ın yasakladığı şeyleri yapmakta ısrar ediyor. Israr ettiği şey şayet küçük günah ise bu ısrarı onu büyük günah haline getirir, büyük günahı ise daha da büyütür. Bir kimse günahta ısrarlı iken ölürse onun akıbetinden korkulur. Varsayalım ki gözünden perde kalkıp kıyamet sahnelerini ayan-beyan görmüş olsa (gerçeği görüp tövbe edecek. Fakat) şeytan özellikle o kişi geçmişte dünya sevgisine kapılıp kendisine itaat etmişse- onu dürtükler ve kalbine egemen olur. Tâ ki bozuk ve değişik hali üzere ölsün diye.
Abdulhak el-İşbili[327] der ki:
İçi dışı düzgün olan kimselerin sonu asla kötü değildir. Allah'a hamdolsun böyle bir şey ne duyulmuştur, ne de bilinmiştir. Ancak aklında bozukluk olan veya büyük günahlarda ısrar eden ve atılgan olan ya da önce düzgün olup sonra durumu değişen ve sünnetlerin dışına çıkan ve başka bir yolu tutan kimsenin bu davranışları Allah korusun akıbetinin kötü olmasına sebep olur. Allah Teala şöyle buyurur:
"Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah onlarda olanı değiştirmez."[328]
Ben Bel'am ibn Bâûra'nın kıssasını işittim. Allah Teala ona âyetlerini vermişti. Fakat o onlardan sıyrılıp çıktı ve o yüzden de şeytanın takibine uğradı.[329]
Bir mâsiyet olması hasebiyle bid'atle mağrur olduğu zaman bid'atçinin böyle olacağı bellidir. Mâsiyetin bid'at oluşuna baktığımız zaman akıbet daha da kötüdür. Çünkü bid'atçinin yasaklanan şey üzerinde ısrarlı oluşuyle birlikte şeriate akliyle karşı çıkması ve mâsiyetin itaat olduğuna inanarak dini hayatında şeriate teslim olmaması sebebiyle akıbeti daha da kötüleşir. Çünkü o Şâriin çirkin dediğini güzel görmektedir. İtaat denilen şeye de kendi görüşü eklenmeden onun nazarında itaat olmamaktadır. Şâriin güzel dediğini de çirkin görmektedir. Kim böyle olursa, Allah'ın dilemesi dışında kötü bir akıbete daha lâyık olur.
Allah Teala kötülediği kimseler hakkında şöyle dedi:
"Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz."[330]
Allah'ın azabı diye terceme ettiğimiz *"mekr"* kelimesi farkına varmadan kötülüğü celbetmek demektir. Kötü akıbet de Allah'ın bir mekridir/azabıdır. Çünkü insana bilmediği bir şekilde gelir. Allah'ım senden af ve esenlik dileriz.
Bid'atçinin âhirette yüzünün kararacağı meselesine gelince daha önce bu konuda şu âyetin anlamı üzerinde durulmuştu:
"*O gün nice yüzler ağarır, nice yüzler de kararır."* Bu âyetin içinde azab ile tehdit de vardır:
"Öyle ise inkar etmeniz yüzünden tadın azabı! (denilir)." Bundan önceki âyette de aynı şey vardır:
"İşte bunlar için büyük bir azap vardır."
İyâd, İbn Nâfi'in rivayetine dayanarak Mâlik'in şöyle dediğini anlattı:
Şayet bir kul, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın bütün büyük günahları işlemiş olsa, sonra bu heva ve heveslerden kurtulsa ben onun Firdevs cennetlerinin en yükseğinde

olacağını ümit ederim. Çünkü her büyük günah kul ve Rabbi arasındadır ve kul o günahlardan dolayı Allah'ın kendisini affedeceği ümidini taşımaktadır. Halbuki hevâ ve heves sahipleri (yani bid'at işleyenler) bundan dolayı, Allah'tan affedilme ümidine ihtiyaç hissetmezler. Bu da onları cehennem ateşinin içine düşürür.
Bid'atçiden uzak durmaya gelince şu ayet-i kerimede buna işaret, edilmektedir:
"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur/sen onlardan berisin."[331] Bir de şu hadis vardır:
"Ben onlardan beriyim, onlar benden beridirler." İbn Ömer (r.a) Kaderiyyeciler hakkında şöyle der:
Onlarla karşılaştığın zaman kendilerine de ki:
Ben sizden beriyim/uzağım, siz de benden berisiniz. Hasan-ı Basri'den:
Bid'at sahibi ile oturma, çünkü o senin kalbini basta eder, sözü nakledilmiştir. Süfyan es'Sevri'den:
Bid'at sahibi ile oturan kişi şu üç şeyden birisinden kendisini kurtaramaz: Ya başkaları için fitne olur, veya kalbine bir şey girer, onunla ayağı kayar ve cehenneme gider veyahut da: onların konuştukları beni etkilemez, ben kendime güvenirim, der. Her kim bir an bile olsa dini hakkında Allah'dan başkasına güvenirse Allah onu kendisinden alıverir. Yahya ibn Ebi Kesir der ki:
Bid'atçi ile bir yolda karşılaşırsan hemen yolunu değiştir. Ebû Kılabe şöyle dedi:
Bid'at sahipleri ile oturmayın ve onlarla tartışmayın. Çünkü ben onların sizi de kendi sapıklıklarının içine sokmalarından ve bildiğiniz şeylerde kafanızı karıştırmalarından korkarım. İbrahim şöyle dedi:
Bid'at sahipleri ile oturmayın ve onlarla konuşmayın. Onlarla oturup konuşursanız kalplerinizi döndürmelerinden korkarım.
Bu konudaki rivayetler pek çoktur. Hz. Peygamberden rivayet edilen şu hadis de bütün bunları destekler:
"*Kişi dostunun dini üzeredir. O halde siz kiminle dostluk ettiğinize iyi bakınız."*[332]
Bu hadisin amacı gayet açıktır ve Ebû Kılabe'nin sözünde de buna dikkat çekilmiştir. Çünkü kişi, bir şeyin sünnet olduğundan emin olabilir. Bid'at sahibi onun kafasına, aslı olmadığı halde lafzın ihtimal verdiği bir bid'ati sokabilir ya da kendi görüşüne göre ona bir şey ilave edebilir. Onun kalbi de bunu kabul edebilir. Önceden bilgisi dahilinde olan şeye dönüp baktığında artık onu karanlık ve belirsizlik içinde bulur. Bunu ya fark eder ve ilim ile reddeder veya reddedemez ve helak olanlarla birlikte helak olur gider. İbn Vehb der ki:
Bid'atçilerden birisi İmam Mâlik'e geldiğinde imamın ona şöyle dediğini duydum:
Ben, Rabhimden gelen bir delilin üzerindeyim, sen ise şüphe içindesin. O halde sen kendin gibi bir şüphecinin yanına git ve onunla tartış. İmam Mâlik sonra şu âyeti okudu:
"De ki: İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz."[333]
İşte geçmiş dönemde yaşamış bir âlimin durumu bu; o da kalbinde eğrilik bulunan kişiye sözünü dinletemiyor.
"Rahman arşa istiva etmiştir." âyeti hakkında soru soran kimseye İmam Mâlik'in verdiği cevap, kişinin bid'atçiyi ilimle reddedişinin bir örneğidir. Bid'atçi kişi:
Nasıl istiva etti? Diye sorunca İmam Mâlik söyle cevap verir:
"İstiva malumdur, keyfiyeti meçhuldür, onun hakkında soru sormak ise bid'attir. Ben seni bir bid'atçi olarak görüyorum." İmam Mâlik bunu söyledikten sonra soru soran kişinin huzurundan çıkarılmasını emretti.
Kişinin bid'atçiye ilimle gücünün yetmediği şeyi de el-Bâcî anlattı ve dedi ki: Mâlik şöyle dedi: Şöyle denilirdi:
Kalbinde eğrilik olana kulak verme. Çünkü sen onun kendisini dinlerken sana nasıl bir zarar vereceğini bilemezsin.
Ensardan bir adam Medinelilerden bir Kaderiyyeci hakkında bir şey duydu. Gönlü ona takıldı. Nasihatlerine kulak verdiği arkadaşları onun yanına gelmişlerdi. Arkadaşları onu bu düşüncesinden vazgeçirmek istedikleri zaman onlara şöyle dedi:
Gönlümün takıldığı şeyden nasıl vazgeçerim. Kendimi şu minareden attığım zaman, Allah'ın benden razı olacağını bilseydim onu da yapardım. Sonra İbn Vehb Mâlik'in şöyle dediğini rivayet etti:
Bir kaderiyyeci ile birlikte, oturma ve onunla konuşma. Ancak onunla otururşan da ona karsı sert davran. Çünkü âyet-i kerime'de şöyle buyurulur:
"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Rasülüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin."[334]
O halde onlarla dostluk kurma.
Bid'atçinin (bu dünyada) fitneye düşmeşine/bela ve musibetlere mâruz kalmasına gelince bu konuda lyad, Süfyan ibn Uyeyne'den şöyle dediğini nakletti:
Mikatın dışında Medine'den ihrama giren kimsenin durumunu İmam Mâlik'e sordum. O şöyle cevap verdi:
Bu, Allah'a ve Rasülüne muhalefet etmektir. Onun dünyada fitneye maruz kalmasından ve âhirette de elim bir azaba uğramasından korkarım. Allah Teala'nın şöyle buyurduğunu işitmedin mi?:
"Onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar."[335]
Hz. Peygamber (s.a) mikat yerlerinde telbiye getirilip ihrama girilmesini emretti.
İbn el-Arabi, Zübeyr ibn Bekar'dan nakletti, o şöyle demişti:
Ben Malik ibn Enes'ten dinledim; ona bir adam gelmiş ve:
Ey Ebû Abdillah, ihrama nereden gireyim? Malik ona şöyle dedi:
Zülhuleyfe'den, Rasulullah'ın (s.a) ihrama girdiği yerden girersin. Adam dedi ki:
Ben mescidden ihrama girmek istiyorum. Malik ibn Enes:
Yapma, dedi. Adam:
Ben mescidden, (Peygamber'in) kabrinin yanından ihrama gireceğim, diye ısrar etti.
İmam Malik dedi ki:
Öyle yapma, yaparsan başına bir fitne gelmesinden korkarım. Adam dedi ki:
Bu hangi fitnedir? Ben sadece mesafeyi uzatıyorum, İmam Mâlik ona şöyle cevap verdi:
Rasulullah'ın ulaşamadığı fazilete senin kendini ulaşmış olarak görmenden daha büyük hangi fitne olabilir?
Ben, Allah'ın şöyle dediğini duydum:
"Onun emrine aykırı davrananlar başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azabın isabet etmesinden sakınsınlar."
İmam Mâlik'in âyetin tefsiri olarak zikrettiği bu fitne bidatçilerin durumudur ve üzerine kendi binalarını kurdukları kaideleridir. Onlar, Allah'ın Kitabında zikrettiği şeyi ve Peygamber'in çizdiği sünneti kendi akıllarıyle buldukları hidayetin gerisinde görürler.
İbn Veddah'ın rivayetine göre bir defasında İbn Mes'ud (r.a.) bir topluluğa uğramıştı. Bir adam insanları etrafına toplamış şöyle diyordu:
Şu kadar adet *"Sübhanallah"* diyen kimseye Allah rahmet etsin; şu kadar *"elhamdülillah"* diyen kimseye Allah rahmet etsin. Topluluk da onun söylediklerini tekrarlıyordu.
Bunun üzerine İbn Mes'ud (r.a) şöyle dedi:
"Siz peygamberinizin göstermediği bir davranışı yapıyorsunuz ve böylece sapıklığın günahına yapışmış oluyorsunuz.[336]
Sonra İmam Mâlik'in delil olarak okuduğu âyet-i kerime Hz. Peygamber (s.a) hendek kazılmasını emrettiği zaman içlerinden birisini siper ederek sıvışıp giden münafiklar hakkında nazil olmuştu.
Münafiklığın aslında bir bid'at olduğu daha önce geçmişti. Günkü Allah Teala onlardan söz ederken şöyle buyurmuştu:
"İşte onlar hidayete karşılık dalaleti satın alanlardır,"[337] Bu âyet, Peygamber'in emrine muhalefet edenlerin hepsini kapsamına aldığı için bid'atçinin de bu kapsama girmesi daha uygundur.
Bunlar bu bölümde söylenecek şeylerin sadece bir kısmıdır. Söylenilmesine imkan bulunamayan şeyler hakkında bunlarla bir kanaate ulaşılabilir. Çünkü bid'atler hakkında bu bölümü ilgilendiren pek çok âyet ve hadis geçmiştir. Bunların anlamlarını ayrıntılı bir şekilde anlatmak uzun sürer. Bu sebeple biz burada zikrettiklerimizle yetinelim. Başarı Allah'tandır.[338]

Fasıl

Bu konuda zikredilmesine ihtiyaç duyulan şeylerden birisi de bütün bu sıralanan bilgilerin genel olarak ne anlama geldiğinin açıklanmasıdır. Bütün bunlar şu anlama gelir: Bid'atler birer sapıklıktır. Bid'atçi bir sapıktır ve saptırıcıdır. Bid'atin bir sapıklık olduğu yukarıda sıralanan nakli delillerin pek çoğunda belirtilmiştir. Diğer mâsiyetlerden değil de ihtilaftan, gruplara ayrılma ve farklı farklı yollardan gitmekten söz eden âyetlerde de bu sapıklığa işaret edilmiştir. Çünkü bid'at ve bid'ate benzeyenlerin dışında genellikle mâsiyetler bir sapıklık olarak nitelendirilmemişlerdir. Meşru olan şeylerde yapılan hatalar -ki bunlar zaten bağışlanmıştır- sapıklık olarak isimlendirilmezler. Diğer mâsiyetleri kasten işleyenlere dahi sapık denilmeyeceği gibi hu tür hataları yapanlara da sapık ismi verilmez. Sadece bid'ate sapıklık denilmesi -Allah bilir ya- ona karşı ikaz gayesi ve hikmetinden dolayıdır. Dalâlet (sapıklık) hidayetin zıddıdır. Araplar hidayet kelimesini maddi ve görünür şeyler hakkında hakikat anlamında kullanırlar. Mesela "Ona yol gösterdim, rehberlik ettim" anlamında (hedeytühû ilet'tariki) dersin. Hayır ve şer yoluna sevk etmek de bu anlama gelir. Allah Teala şöyle buyurur:

"Şüphesiz biz ona (gideceği) yolu gösterdik"[339]
"Biz ona iki yolu (hayrın ve şerrin yolunu) göstermedik mi?"[340]
"Bize doğru yolu göster."[341]
Bu ayetlerde geçen sırat, tarik ve sebil aynı manaya gelir ve maddi yol anlamında hakikat, manevi yol anlamında da mecazdır. Bunun zıddı da dalalettir/sapıklıktır. Sapıklık yoldan çıkmak demektir. Yolunu şaşırmış ve kaybolmuş deveye ve koyuna "el-Baîru'd-dâl" ve "eş-Şâtü'd'dâlle" denilir. Bir adam yoldan çıktığı zaman "racülün dâlle" denilir. Çünkü ona yolu gösterecek bir rehber olmadığı için işi karıştırmıştır.
Bid'at sahibi kişi sünnetin yolunu bilmeyerek heva ve hevesine mağlup okluğu için başka bir yolun değil de aklına doğan yolun doğru olduğunu zanneder, bu sebeple doğru yoldan sapar. Ana caddeden gittiğini zannettiği için sapıktır. O tıpkı geceleyin kendisine yol gösterecek bir rehberi olmadığı halde yola çıkan kimse gibidir. Her ne kadar hedefini araştırdığını zannetse bile her an yoldan sapabilir ve birinin peşine düşebilir. Bidatçı bu ümmettendir. Delillerini Allah'ın hükümlerine itaat kaynağından değil de sırf hevâ ve nefsâni arzular kaynağından aldığı için, ümmetin delillerinin dışına çıkmıştır. Bid'atçi ile başkası arasındaki fark budur. Çünkü
bid'atçi hevasını en önemli hedefi haline getirmiş ve delilleri de ona uydurmuştur. Delillerin Arapların konuşma tarzına uygun bir şekilde kullanılması gerekir. Araplar konuşurken zahiri anlamları muhafaza ederler. Nitekim bu ilmin dışındaki ilimlerde öncü olmuş kişilerce de kabul edildiği üzere sözde tevile ihtimal veren bir ibare bulabileceğin gibi tevile ihtimal vermeyen bir ibare de bulabilirsin. Zahir olan her anlamı, kastedilen zahirdeki zorunlu anlamın dışına çıkarmak ve onu maksadın dışına çıkaracak şekilde tevil etmek mümkündür. Buna bir de şeriatin temelleri konusundaki cehalet eklenince bozulma ve şeriatın gayelerinden uzaklaşma durumu daha da şiddetlenir ve belirginleşir.
Akıl ve idrak sahibi (bid'atçi) sünnetin dışına daha çok çıkar ve bid'at sapıklığına daha çok dalar. Nefsinin hevası galip gelince de delillerin lafızlarını kendi istediği manalara doğru çekmesi daha çok muhtemeldir.
Bunun delili şudur: Sen, kendisini bu ümmete mensup sayan hangi bid'atçiye rastlarsan onun bid'atini mutlaka şer'i bir delile dayandırmak istediğini ve o delili aklına ve nefsâni arzularına uyacak şekilde yorumladığını görürsün. Bu, engellenemez ezeli hikmette kesin bir olgudur.
Allah Teala şöyle buyurmaktadır:
"Allah onunla birçok kimseyi saptırır, birçoklarını da doğru yola yöneltir."[342]
"İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir."[343]
Fakat onların dikkate aldıkları deliller açık ve kesin deliller değil, müteşabih delillerdir. Ve bunların az miktarda olanını da çok gibi değerlendirirler. Hevaya tâbi olmanın en büyük delili de budur. Çünkü delillerin büyük çoğunluğu zahiriyle bir manaya delâlet ediyorsa bu haktır. Zahirinin dışında bir manaya delâlet edenler ise çok azdır. Azın çoğa, müteşabihin açık olana götürülmesi zahirin hakkıdır. Ancak hevâ ve heves, Allah'ın sapmasını dilediği kimseyi saptırır ve o artık bid'atçi olmayanın aksine bir labirentin/karmakarışık bir yolun içine girmiştir. Bid'atçi olmayan kişinin en önemli gayesi hakikate ulaşmaktır. Hevasını ise -şayet hevâsı varsa-ikinci planda tutar ve onu hakka tâbi kılar. Delillerin çoğu ve Kitab'ın (Kur'an'ın) büyük bir bölümü onun ulaşmaya çalıştığı gayesinde gayet açık ve anlaşılır bir durumdadır. Böylece o ana caddeyi/doğru yolu bulmuştur. Bu apaçık olan delillerin dışında kalanları ise ya apaçık olanlara reddeder ya da onu bilene havale eder. Tevil kapısını zorlamaz.
Muhkem/apaçık delillerle müteşabihler arasındaki sorunun çözümünde hakem şu âyet-i kerimedir:
"Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise: ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır, derler."[344]
İhtilaf da hâsıl olsa veya ona gizli de kalsa bundan dolayı onun haline bid'atçi de denmez, sapık da denmez. (Yani müteşabihlere uymayanlara bid'atçi denmez)
Bid'atçi değildir, çünkü o itaatteki hikmet sebebiyle delillere kulak vererek onlara tâbi olmuş, onlara muhtaç olduğunu bilerek elini uzatmış, hevâ ve hevesini geri plâna itmiş ve Allah'ın emrini öne almıştır.
Sapık da değildir, çünkü doğru bir yola girmiş ve ona sığınmıştır. Bir gün o yoldan çıksa ve hata etse bile ona bir günah ve vebal yoktur, hatta sahih bir hadisin beyanına göre sevaba bile hak kazanır:
"Bir hakim içtihad eder de yanılırsa kendisi için bir sevap vardır. İsabet ederse iki sevap vardır." [345] Bilerek yanlış yapsa bile bu yanlışı kendisi için veya başkaları için bir yol ve yöntem, tâbi olunan bir şeriat haline getirmediği için bid'atçi ve sapık diye isimlendirilemez.
Çünkü (bir kimse tarafından işlenilen) bir günah, (onun herhangi bir teşviki ve yönlendirmesi olmaksızın) başkası tarafından da işlenme durumuna düşerse buna (bid'at değil) onu izlemek denilebilir ve ona, başkasına örnek olan kimseye yapılan muamele yapılır. Nitekim hadis-i şerifte şöyle denilmiştir:
"Kim kötü bir sünnet çıkarırsa (kötü bir çığır açarsa) hem o çıkardığı kötü sünnetin günahını, hem de onu işleyenlerin günahını yüklenir." Bir başka hadis-i şerifte de şöyle denilmiştir:
"Haksız yere adam öldüren hiç kimse yoktur ki onun yükleneceği günahın bir misli de Âdemin ilk oğluna verilmemiş olsun. Çünkü cinayet işleme âdetini ilk defa çıkaran kişi odur."
Burada cinayet, başkaları tarafından taklit edilen bir amel olduğu için onu işleyene nisbetle "sünnet" diye isimlendirildi. Fakat "bid'at" diye isimlendirilmedi. Çünkü cinayeti işleyen kişi bunu başkaları da yapsın diye/bir şeriat olsun diye yapmadı. Buna sapıklık da denilemez, çünkü bunu meşru kılınan bir yolda veya meşru olana benzemek maksadıyle yapmamıştır.
Bu, bid'atlerin sapıklıklar olarak isimlendirilmesinde yaşanan gerçeklerin, İslamdan önceki ve Rasulullah zamanında karşılaşılan durumların da şahitlik ettiği apaçık bir tesbittir.
Mesela Allah Teala şöyle haber vermektedir:
"Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarf ediniz, denildiğinde, dediler ki:
Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?
Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz."[346]
Kâfirler infakla emrolundukları zaman cimrilik yaptılar. Bunun için de bir gerekçe uydurmak istediler ve şöyle dediler:
"Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?"
Malumdur ki şayet Allah Teala dilerse hiç kimseyi kimseye muhtaç etmez. Fakat o kullarının nasıl hareket edeceklerini görmek için onları imtihan eder. İşte onların hevâ ve hevesleri bu temel prensibi anlattı ve buna nisbetle Kitabın müteşabihine uydular. Bu sebeple onlara *"Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz."* denildi.
Allah Teala başka bir âyette şöyle dedi:
"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğuta inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, Tâğutun hakemliğine başvurmak istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor."[347]
Sanki onlar hakeme başvurmayı kabul etmiş güründüler. Fakat onlar verilecek hükmün kendi maksatlarına uygun olmasını arzu ettiler. Haktan saptılar ve bütün hükümlerin aynı olduğunu, Ka'b ibn el-Eşrefin[348] ve başkalarının verdiği hükmün. Peygamber'in verdiği hüküm gibi olduğunu zannettiler. Peygamberin (s.a) verdiği hükmün Allah'ın hükmü olduğunu, reddedilemeyeceğini, halbuki Peygamberin hükmü varken başkasının vereceği hükmün Allah'ın hükmüne uygun bile olsa reddolunacağını bilemediler.
Bu sebeple Allah Teala şöyle buyurdu:
"Şeytan onları tamamen saptırmak istiyor." Âyetin zahiri bu âyetin İslama giren kimseler hakkında nazil olduğunu gösteriyor. Çünkü âyet, "*Sana indirilene inandıklarını ileri sürenler"* diye başlıyor. Müfessirlerden bir grup bu âyetin münafiklardan bir adam hakkında veya Ensâr'dan bir adam hakkında nazil olduğunu söylediler.
Bir başka âyette yüce Allah şöyle buyurdu:
"Allah bahira, sâibe, vasile ve hâm diye bir şey meşrû kılmamıştır.[349]Çünkü onlar bu şeyleri bir şeriat haline getirdiler ve İbrahim'in dininde bid'at çıkardılar ve bunu yaparkende Hz. İbrahim'in hak yoldan Allah'a yaklaştığı gibi bunların kendilerini Allah'a yaklaştıracağını zannettiler. Bu sebeple ayakları kaydı ve Allah'a karşı yalan uydurdular. Çünkü bunun Allah'a yaklaştırıcı bir fiil olduğunu iddia ettiler ve meşru olan gayede gayr-i meşru bir yol izleyerek sapıttılar:
Bu sebeple Allah Teala bu âyetin hemen arkasından şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca, sapan kimse size zarar veremez."[350]
Yine bir ayette şöyle buyurulur:
"Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek (kadınlara) haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır."[351]
Bu âyet, daha önce ayrıntılı bir şekilde anlatılan bir konunun özetidir. Konuyla ilgili âyetler şöyledir:
"Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırıp zanlarınca, bu Allah'a, bu da ortaklarımıza (putlarımıza) dediler..."[352]
Bu tavır bundan önce de belirtildiği gibi bir hüküm koymaktır/şeriat icat etmektir. Sonra Cenab-ı Hak şöyle devam etti:
"Böylece putlara hizmet edenler, puta tapanların çoğunu helake sürüklemek, dinlerini karıştırıp bozmak için çocuklarını öldürmelerini onlara iyi göstermişlerdir."[353]
Bu da daha önceki gibi kendi kafalarından hüküm çıkarmaktır. Sonra şöyle dedi:
"Onlar saçma düşüncelerine göre dediler ki:
Bu hayvanları ve ekinleri dilediğimizden başkasının yemesi haramdır. Bir kısım hayvanların sırtına yük vurmak da haramdır. Bir kısım hayvanları da keserken Allah'ın adını anmamak suretiyle O'na iftira ederler."[354]
Hülasa onlar bilgisizce çocuklarını öldürdüler ve kafadan hüküm çıkarmak suretiyle Allah'ın kendilerine verdiği rızkı haram saydılar. Bunun içindir ki Allah Teala şöyle buyurdu:
"Onlar gerçekten saptımışlardır, zâten doğru yolda da değillerdi."[355]
Allah Teala onların kendi kendilerine böyle haramlar uydurmalarını kınadıktan sonra şöyle buyurdu:

"(Dişi ve erkek olarak) Allah sekiz çift hayvan yarattı:
Koyundan iki, keçiden iki...
De ki:
O, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavrularını mı haram etti? Eğer doğru iseniz bana ilimle söyleyin... Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan kim daha izâlimdir! Şüphesiz Allah o zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez."[356]
Yani Allah onları saptırır.
Müşriklerin şirk koşmalarındaki durumun anlatıldığı âyetlerde sapıklığın ne olduğu da anlatılmıştır. Çünkü gerçekte sapıklık, doğru yoldan/sırat-ı müstakim'den çıkmaktır. Çünkü onlar kendi zanlarınca bu putları kendilerini Allah'a yaklaştırsınlar diye uydurmuşlardır.
"Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz."[357] dediler.
Onlar bu putları araç konumuna koydular hatta Allah'ın yanında onlara da ibadet ettiler. İlim adamlarının anlattıklarına göre ilk olarak birtakım kişilerin resimlerini yaptılar, onlara sevgi besliyorlar ve onlardan bereket umuyorlardı. Sonra taptılar. Araplar da bunları başkalarından bu maksatla aldılar. Halbuki bu apaçık bir sapıklıktı. Allah Teala şöyle buyurdu:
"Andolsun "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur."[358]
Siyercilerin anlattıklarına göre onlar aslında kendilerindeki delilin müteşabih olanına dayanarak gerçek ilah hakkında bâtıl/geçersiz bir iddiada bulundular. Apaçık delilleri terk etmeleri ve müteşabihlere meyletmeleri sebebiyle şüpheye düşerek haktan saptılar. Bunun içindir ki Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
"De ki: Ey Ehl-i Kitab! Dininizde haksız yere haddi aşmayın.. Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın."[359]
Bunlar Hristiyanlardır. Onlar Hz. İsa konusunda sapıttılar. Bundan dolayı Allah Teala, Hz. İsa'nın (tanrı değil) kulluğu hakkındaki delilleri zikrettikten sonra şöyle buyurdu:
"İşte hakkında şüpheye düştükleri Meryemoğlu İsa, gerçek söze göre budur."[360]
Tevhidin delillerini zikrettikten, bir ve tek olan Allah Tealâ'yı kendisine çocuk edinmekten tenzih ettikten ve söyledikleri çirkin sözlerdeki ihtilafları belirttikten sonra şöyle buyurdu:
"*Fakat o zâlimler bugün açık bir sapıklık içindedirler."*[361]
Allah Teala münafıkları ve onların Allah'ı ve iman edenleri aldatmaya çalışmalarını anlattı. Bu onların müminlerle birlikte yükümlülüklerin altına girerken üşene üşene girmeleri ve bunun kendilerini kurtaracağını veya kendilerinden herhangi bir şeyi savacağını hesab ederek takıyye yapmaları sebebiyledir. Halbuki onlar gerçekten kendi kendilerini aldatmaktadırlar. Bu, sapıklığın/şaşkınlığın ta kendisidir. Çünkü münafik kendi lehine olduğunu zannettiği bir şeyi yaptığı zaman bir de görecektir ki o şey aslında kendi aleyhinedir. Böyle yapan kimse hidayet üzere olamaz ve hidayet yoluna da giremez. Bu sebeple Allah Teala şöyle buyurdu: *"Şüphesiz münafıklar Allah'ı aldatmağa çalışırlar. Halbuki Allah, onlara aldatmanın ne olduğunu gösterecektir. Onlar namaza tembel tembel kalkarlar. İnsanlara gösteriş yaparlar, ne onlarla ne bunlarla olur, ikisi arasında bocalayarak Allah'ı pek az anarlar, Allah'ın saptırdığı kimseye yol bulamayacaksın."*[362]
Allah Teala şehrin öbür ucundan koşup gelen bir adamın hikayesini anlatır. O adam şöyle dedi:
"O'ndan başka tanrılar mı edineyim? O Rahman olan Allah bana bir zarar vermek isterse onların (putlarının) şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar."[363]
Bunun manası, ben Allah'tan başkasına-hiçbir faydası olmayan şeylere- nasıl ibadet ederim, fayda ve zarar vermek elinde olan Rabbi birlemeyi nasıl terk ederim? Böyle bir şey yoldan çıkıp başka bir yola girmek, demektir.
"İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum."[364]
Bu esasın tesbiti konusundaki misaller pek çoktur. Bu misallerin hepsi de sapıklık tabirinin genellikle kendisine arız olan bir şüphe veya şüphe arız olan bir kimseyi taklit sebebiyle sahibinin ayağını kaydırma konusunda kullanıldığının şahididir. Ayağı kayan kişi, ortada apaçık gerçek ve saf doğru varken bu yalanı bir şeriat ve din haline getirir.
Aslında küfür şu veya bu yolla sınırlı değildir. Küfrün bir başka şekli de hakikati bildiği halde sırf inat ve haksızlık yüzünden küfürde ısrar etmektir. Allah Tealâ Kur'anın (manaca) kapsamlı bir sûresi ve Kur'an'ın anası olan Fatiha sûresinde her iki sınıfı da zikreder:
"Bize doğru yolu göster. Kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğun kimselerin yolunu."
İşte Peygamberlerin davet ettikleri en büyük hüccet/delil budur.
Sonra şöyle buyurdu:
"Gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil"
Gazaba uğramışlar, Yahûdilerdir. Çünkü onlar Hz. Muhammed'in (s.a) peygamberliğini bildikleri halde inkâr ettiler. Görmüyor musun Allah Teala onlar hakkında şöyle buyurdu:
"Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi) öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar."[365]
Onlarla kastedilen Yahudilerdir. Sapmış olanlar ise Hıristiyanlardır. Çünkü onlar da Hz. İsa (s.a) konusundaki delilde sapıttılar. Müfessirlerin çoğu bu tefsiri kabul ederler. Böyle bir tefsir Hz. Peygamber'den de rivayet edilmiştir.[366]
Allah'la beraber başka bir ilâhı ona ortak koşan müşrikler de sapıklıkta onlara dâhildirler. Çünkü Kur'an'da buna delâlet eden âyetler vardır, *"sapmışların yoluna değil"* âyeti geneldir, Hıristiyanları da diğerlerini de içine alır. Doğru yoldan sapan herkes buna dâhildir.
İster bu ümmetten olsun isterse bu ümmetten olmasın sırat-ı müstakimden çıkan herkes "sapmışlar" tabirinin içine girer denilebilir. Çünkü bundan önce zikredilen âyetlerde bunun gibisi geçmişti. Mesela *"Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır."*[367] âyeti genel bir anlam ifade eder; bütün sapıkları içine alır. Bunların sapıklığı şirk ve nifak sapıklığı gibi bir sapıklık da olabilir, İslam ümmetinden sayılan fırkaların sapıklığı gibi de olabilir. Bu âyet, sapıkları en kapsamlı bir şekilde anlatma maksadını en güzel ve on veciz şekilde gerçekleştiren bir âyettir. Hz, Muhammed'n verilen ve (manaca) en kapsamlı sure olan Fatiha'ya lâyık olan da budur.
Maksadımızın biraz dışına çıktık fakat bunlar da maksadımızı anlatmaya yardımcı olmuşlardır.[368]

---

[1] Bakara: 31
[2] Şer'i dayanak hükmün ispatında kendisine dayanılan ve Kur'an, sünnet, kıyas ve icmâdan alınan delil demektir.
[3] Maide: 3
[4] Büyük bir sahabî olan İrbad İbn Sâriye es-Sülemi, Suffe ehlinin ileri gelenlerindendir. Humus şehrine yerleşmiş ve Rasulullah'dan (s.a) pek çok hadis rivayet etmiştir. Hicri 75 yılında vefat etmiştir. (Tabakat ibn Sa'd. 4/276; el-Cerhu ve't-Ta'dü, 7/39; el-Hılye, 2/13: Tehzib, 7/174; Şezerât, 1/82; Siyeru A'lami'n Nubelâ, 3/419)
[5] Bu hadisi şu kaynaklar rivayet etmiştir: Ahmed, Müsned, 4/126, 127; Ebû Dâvud, K. Sünne. B. Lüzûmü's-Sünne h.no:4607; Tirmizi, K. İlim, h.no: 2676 (Tirmizi, hadisin hasen-sahih olduğunu söyledi); Dârimi, Ebu Âsim yoluyle, c.l, s.44, îbn Mâce, Mukaddime, 42,43 (Abdurrahman ibn Amr es-Sülemi yoluyle). ibn Mâce Yahya ibn Ehi'l-Muta'dan şöyle dediğini rivayet eder: Ben İrbad İbn Sâriye'den şöyle dediğini işittim: "Bir gün Allah Rasulü (r.a.) bize gözleri yaşartan, kalpleri yerinden oynatan son derece güzel ve etkili bir öğüt verdi.
Biz dedik ki:
Ya Rasulallah! Sanki bu bize veda eden birinin öğüdü gibi geldi. Eğer öyle ise bize bir tavsiyede bulun.
Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Size Allah'tan korkmanızı, dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Başınıza yönetici olarak bir köle bile geçse ona itaat etmelisiniz. Çünkü benden sonra yaşayanlar pek çok ihtilaflar göreceklerdir. Onun için benim sünnetime, hidayete ermiş, doğru yolda olan raşid halifelerin sünnetine benden sonra sımsıkı sarılın. Azı dişlerinizle' sımsıkı tutun. Sonradan icad edilmiş (İslam'a aykırı) işlerden uzak durun. (Çünkü sonradan icad edilmiş her şey bid'attir.) Her bid'at da dalalettir (sapıklıktır)
[6] Şeyh Muhammed Reşid Rıza eH'tısam'a yazdığı ta'likında (dipnotta) şöyle der: Hz. Peygamber din konusunda ayrıntılı bilgiler getirmiş, dünya konusunda da her zaman ve her şartta geçerli olan icmali ve genel kurallar koymuştur. Mesela Şûranın meşruiyeti, ilim sahiplerine içtihat ve istinbat ederek çıkardıkları hükümlerde itaat edilmesi, kolaylaştırma kuralları, güçlüğün kaldırılması, zaruret prensipleri gibi.
[7] İbn el-Mâcişun; "Büyük âlim, fakih, Medine müftüsü Ebû Mervan Abdülmelik ibn el-İmam Abdilaziz İbn Abdillah ibn Ebi Seleme ibn el-Mâcişun et-Teymi" Teymîlerin azatlısıdır. Medinelidir. Mâliki mezhebindendir, İmam Malik'in öğrencisidir. Az sayıda rivayeti olmasına rağmen hadiste sikadır/güvenilirdir. Gözleri âmâdır. Hicri 213 yılında, bir rivayete göre 214 yılında vefat etmiştir. (Tabakât İbni Sa'd, 5/442; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 5/358; Tehzih et-Tehzib. 6/408: Şezeratü'z-Zeheb, 2/28; Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 10/359)
[8] Adiy ibn Ertae el-Fezari ed-Dimeşki, Ömer ibn Abdilaziz'in Basra valisidir. Yezid ibn Muhalleb'in oğlu tarafından bir toplulukla birlikte hapsedilerek hicri 102 yılında öldürüldü. (el-Cerhu ve't-Ta'dil, 7/3, Şezerat, 1/124; Tezhib,7/164; Siyeru A'lami'n-Nubela,5/53)
[9] Şeyh Reşid Rıza ta'likinde şöyle dedi: Bazı kimseler, Hz. Peygamber (s.a) zamanında mevcut olan bazı şeyleri terk etmek suretiyle dinde eksiltmeler yaptılar, bazı kimselerde olmıyan bazı şeyleri ilave yaparak, dinde bid'at çıkardılar ve aşırı gittiler. Bu sıratı müstakim üzere olan vasat ümmettir.
[10] Sâd: 26
[11] Kehf 28
[12] Kasas: 50
[13] Enam: 143
[14] En'am: 144
[15] En:am: 140

[16] Maide: 103
[17] Câsiye: 23
[18] Nisa: 165
[19] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/57-64.
[20] Ali îmran: 7
[21] Bu hadisle ilgili olarak aşağıdaki rivayetlerin dipnotlarına bakınız.
[22] Buhari, K. Tefsir-Tefsiru Ali İmran, h.no:4548; Müslim, K. İlim, B. en-Nehyi an ittibâi Müteşabihil-Kur'an h.no: 2665; Tirmizi, K.Tefsir, Fi Tefsiri Sürati Âli İmran, h.no:2996; Ebu Dâvud, K. Sünnet, B. en-Nehy ani'l-Cidal ve't-Tibâil-Müteşabih mine'l-Kur'an, h.no:4598.
Bu rivayetlerin hepsi lafizlarındaki küçük farklılıklara rağmen aynı manadadır.
[23] Ebû Gâlib; Hazevver el-Basri'dir. Bâhile'nin mevlâsı ve sahabi Ebû Umame'nin arkadaşıdır, onun râvisidir. (Tezhibet-Tehzib, 12/197.)
[24] el-Mühelleb: Kahraman emir, Ebû Said el'Muhelleb ibn Ebi Sufre Fetih günü doğdu. Abdullah ibn Amr ibn el-As'tan. ibn Ömer ve diğer sahabilerden hadis rivayet etti. Semmak ibn Harb ve diğerleri ondan hadis rivayet, ettiler. Hicri 82 yılı zilhicce ayında Merverrûz'da gazi olarak vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 4/383; Tarihu't-Taberi, 6/354; el-Cerhu ve't.-Ta'dil, 4/369: Tehzib et-Tehzib, 10/329; Şezerat. 1/90
[25] Ebû Umame- Büyük bir sahabidir. İsmi, Ebû Umâme el-Bâhili Suday ibn Aclân'dır. Humus'a yerleşmiştir. İlim ve keramet sahibidir. Hz. Ömer Muaz ve Ebû Umame'den hadis rivayet etmiştir. Tabiinden pek çok kişi de kendisinden rivayette bulunmuştur. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 3/359; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 4/454; Meşahiru Ulemai'I-Emsar, 328; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 9/73, Tehzib, 4/420; Şezerat, 1/96)
[26] Ali İmran: 105-107
[27] Bu hadisin lafzı, tahriei ve taliki müellifin, kitaba yazdığı mukaddimede mevcuttur
[28] Âli İmran: 105-107
[29] İsmail el-Kâdi: Büyük bir âlim, el-İmam el-Hafiz Şeyhu'l-İslam Ebu İshak İsmail bin İshak Ezdlilerin azatlısıdır. Basralıdır. Mâliki mezhebindendir. Bağdat kadısıdır. Pekçok eseri vardır. Hicri 199 da doğmuştur. Küçüklüğünden itibaren ilme önem vermiştir. Fıkhı Ahmed ibn el-Ma'zil'den, hadisi çağdaşları gibi İbn el-Medini'den almıştır. Pek çok kimse ondan rivayette bulunmuştur. el'Beğavi, es-Saffar, ibn Keyyan ve daha başkaları ondan rivayette bulunanlardandır. H.282'de vefat, etmiştir. (Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 13/339; el-Cerhu ve''t-Ta'dil, 2/158; el-Bidaye ve'n-Nihaye. 11/72; Şezerat. 2/178.)
[30] Abdulmelik ibn Mervan Halife, fakih, Ebu'l-Velid el-Emevi. Hicri 26 yılında doğdu. Sahabeden Hz Osman, Ebû Hureyre. Ebû Said ve diğerlerinden rivayette bulundu. Geniş bilgi sahibidir. Çok sayıda insan kendisinden hadis rivayet etmiştir. Babasından sonra Şam'ı, Mısır'ı daha sonra da Irak'ı ele geçirdi. Hicri 86 yıhnda yaklaşık 60 yaşlarında vefat etti, (Siyeru Alamin-Nubelâ, 4/2461 el-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/260; Tehzib, 6/422, Şezerat, 1/97)
[31] et-Tahavi: Büyük âlim hâfiz-ı kebir Mısır diyarının muhaddis ve fakihi Ebû Cafer Ahmed ibn Muhammed ibn el-Hanefi, Mısır bölgelerinden Tahâ kasabası sakinlerinden olup çok sayıda eseri vardır. Hicri 239 da doğmuştur. Hadis ve fıkıh ilimlerinde kendini göstermiş h.321 yılında vefat etmiştir. (el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/174; Şezerat, 2/288; Siyeru A'lâmin-Nubelâ, 15/27)
[32] Ali İmran: 106
[33] el-Âcurrî: Örnek bir hadis imamıdır. Harenri Şerif şeyhidir. İsmi ve künyesi: Ebû Bekir Muhammed ibn el-Huseyn îhn Abdillah el-Bağdadî el-Aeurri'dir. Pek çok eserin sahibidir. Çok doğru, hayırlı, âbid, zâhid, âlim ve sünnete bağlı bir kişidir. Hadiste sika dır/güvenilir. Hicri 360 yılında seksen yaşlarında Mekke'de vefat etmiştir (el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/270: Şezerat. 3/35; er-Risaletül-Müstadrafe, 42,43; Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 16/133)
[34] Tâvûs: Ebû Abdurrahman Tavus ibn Keysan el'Fârisi el-Yemeni el-Cündi, Yemen âlimi, örnek bir fıkıhçı ve hadiscidir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde doğmuştur. Zeyd ibn Sabit. Hz. Aişe. Ebu Hureyre ve diğer sahabilerden hadis dinlemiş, Atâ, Mücahid ve akranı olan pek tabii ondan hadis nakletmiştir. İbn Abbas onun hakkmda: Sanırım cennetliktir, demiştir. H.106'da vefat etmiştir, (el-Cerh ve'f Ta'dil, 4/500: Hılyetül-Evliya, 4/3; Tehzib, 5/8! Şezerat. 1/133: Siyeru Alamin-Nübola, 5/38)
[35] İbni Abbas: Abdullah ibn Abbas. Bu ümmetin en büyük âlimi, asrının fıkıhçısıdır, tefsirde imamdır. Hz, Peygamber'in amcazâdesidir. Hicretten üç sene ünce doğmuş, yaklaşık otuz ay Rasulullah'ın sohbetinde bulunmuştur. Rasulullah'tan ve Ömer, Ali. Muaz. Abdurrahman îbn Avf, Ebû Süfyan ve Ebû Zer gibi pek çok sahabiden hadis rivayet etmiştir. Tabiinden pek çok kişi de ondan rivayette bulunmuştur. Hicri 68 veya 67 de vefat etmiştir. Rivayete göre 71 yıl yaşamıştır. (Siyeru A'lami'n-Nubela. 3/3311 Tabakat ibn Sa'd, 2/365; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/295; Tehzib, 5/276; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 5/116; Hilyetul-Evliya,'1/314)
[36] Ali İmran: 7
[37] Necran Hıristiyanları, Yemen beldelerinden Necran'da oturan Hıristiyanlardır. Hz. Peygamber (S.A) Medine'de iken bunlar bir heyet halinde onun huzuruna çıkarak Hz. İsa hakkında onunla tartışmaya girdiler.
[38] Abide ibn Humeyd ibn Suheyb et-Teymi Ebu Abdirrahman el-Kûfi, el-Hizâ diye bilinir. Kendisi Humeyd ibn Mihran, A'meş, Yahya ibn Said ve daha başka kişilerden rivayette bulunmuş? İmam Ahmed, Sevrî, Ebû Şeybe'nin iki oğlu ve pek çok kişi kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Sikadır/güvenilir doğrudur. Hicri 190 yılında 81 yaşında vefat, etmiştir. Tehzib, 7/71
[39] Humeyd ibn Mihran: Humeyd ibn Ebî Humeyd et-Tavil Ebû Ubeyde el-Basri. Babasının isminde ihtilaf edilmiştir. H.68'de doğmuştur. Enes ibn Mâlik, el-Hasen, Ebu'l-Mütevekkil, İkrime ve daha başkalarından hadis işitti; Asım ibn Behdele. Şube, iki Süfyan. ibn Cureyc. ibn Hammad ve diğer pek çok kişi kendisinden rivayette bulunmuştur. H.143'de vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ. 6/163; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 3/221; Meşâhiru Ulemâi'l-Emsar, 93: Şezerât, 1/211
[40] İbn el-Kâsım: Abdurrahman ibn el-Kasım, Mısır diyarının âlimi, müftisi Mısırlıların azatlısı, İmam Mâlik'in arkadaşıdır. İmam Malik'ten ibn Şureyb'ten. Nafi el'Makkarî'den ve başkalarından rivayette bulunmuştur. Esbağ, el-Haris İbn Miskin, Suhnun ve daha başkaları ondan rivayette bulunmuşlardır. Mal ve dünyalık sahibidir. Bunu ilim yolunda harcamıştır. Sika'dır, güvenilir. Fıkıhçıdır, Hicri 132'de doğmuş, 191'de vefat etmiştir. (Tehzib, 6/2521 Şezerât, 1/329; Siyeru A'lâmin-Nubelâ, 9/120)
[41] Katâde ibn Diâme es-Sudûsi Ebû Hattab el Basri ed-Darir. Asrının hadis hafızıdır. Örnek bir müfessir ve muhaddisdir. Hicri 60 yılında doğmuştur. Enes ibn Mâlik'ten, Said ibn el-Museyyeb'den, el'Hasen el-Basri'den ve daha başka kimselerden rivayette bulunmuştur. Eyyûb es-Sahtiyanı, ibn Ebî Arûbe, Ma'mer. Evzâî, Şube ve Cerir gibi îslamın önderleri ondan rivayette bulunmuşlardır. Hüccet oluşunda icmâ vardır. Hicri 118 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami"n-Nubela, 5/269; al-Cerhu ve't-Ta'dil, 7/133; Tehzib. 8/351, Şezerat, 1/153)
[42] En'am: 153
[43] Abdullah: Abdullah ibn Mes'ud ibn Gâfîl. Büyük bir âlimdir. Ümmetin fakihidir. Künyesi Ebu Abdirrahman el'Huzeli el-Mekkidir. Muhacirdir. Bedr'e katılanlardandır. Beni Zührenin müttefikidir. İlk öncülerdendir. Soylu bir kişidir. Kendisi pek çok ilmi rivayet etmiştir. Sayısız menkıbesi vardır. Sahabe ve tabiinden pek çok kişi kendisinden rivayette bulunmuştur. Kuvvetli görüşe göre hicri 32 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 1/461; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 5/149; Meşâhiru Ulemâil-Emsar, 2li Hüye, 1/124; Tehzib, 6/27; Şezerat, 1/38)
[44] Enam: 153
[45] İbn Mâce, Mukaddime, B. İttibaı sünneti Rasülülah (s.a) h.no:11, Câbir ibn Abdillah rivayeti; Dârimî. Mukaddime, B. Kerahiyetu Ahzi'r-rey, h.no: 202; Hâkim, Müstedrek, 2/317; Ahmed. Müsned. 1/435, Abdullah ibn Mes'ud rivayeti ve 3/397, Câhir ibn Abdülah rivayeti.
[46] Batha: Sellerin aktığı yumuşak topraklı yer. Burada Mescid-i Haram'ın o sırada henüz çakılla kaplı olmadığı kastedilmiştir.(el-Lisan, 1/299.)
[47] Ebû Abdirrahman: Abdullah ibn Mes'ud'un künyesidir.
[48] Mücahid İbn Cebr, imam, Şeyhu'l'Kurra, müfessir. Ebu'l-Haeeac el-Mekki el-Esved İbn Abbas'tan en çok ve en iyi rivayette bulunan odur. Kur'an, tefsir ve fıkıh ilmini ondan almıştır. Ebû Hureyre, Aişe. Sa'd ibn Ebi Vakkas, İlin Ömer ve pek çok sahabiden rivayette bulunmuştur. İlin Kesir, Ebû Amr ve İbn Muhaysın gibi pek çok kişi ona Kur'an okumuşlardır. îkrime. Tavus. Amr ibn Dinar, Ebu'z-Züheyr ve çnk sayıda tabiin ve tebei tabiin ondan rivayette bulunmuştur. Tercih edilen görüşe göre h.I03 yılında vefat etmiştir. (el'Bidaye ve'n'Nihaye 9/224; Tehzib et-Tehzib, 10/42; Şezerat, 1/125; Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 4/449; Hılye, 3/279.)
[49] Abdurrahman ibn Mehdi: Tenkitçi bir âlim, seyyidu'l huffaz, Ebû Said el-Âhberi el-Basri, 135'dft doğdu. Başka kişilerden hadis dinlemiştir. Ibn el'Mübarek(îbn Vehb -ki bu ikisi onun hocalarındandır- Ali ibn el-Medine, Yahya ibn Main, Ahmed ibn Hanbel ve daha başka kişiler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. îlim ve amelde örnek bir imamdır. 198'de Basra'da vefat etmiştir. (Siyeru A'lam'in-Nübela, 9-192; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 1/251; Hılye, 9/3; Tehzib, 6/279; Şezerat. 1/355)
[50] Nahl: 9
[51] Tüsteri: Sehl ibn Abdillah et-Tüsteri Ebû Muhammed es-Sûfi ez-Zâhid. Ariflerin Şeyhi. Sünnete bağlı, akidesi düzgün ve vera/takva sahibi bir kişidir. Meşhur sözleri ve örnek bir ahlâkı vardır. 283'de vefat etmiştir. (Hılye, 10/189; Şezerat 2/182, Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 13/330)
[52] Ali ibn ebi Tâlib: Mü'minlerin emiri. Hz. Peygamberin amcazadesi, dördüncü halifedir. Hayatı ve kişiliği hakkında çok sayıda eser yazıldı. Bu konuda son zamanlarda okuduğum eserlerin en güzeli, büyük âlim Ebi'l'Hasen en Nedvi'nin kaleme aldığı "el'Murteza" isimli araştırmadır. Daru'l-Kalem tarafından hicri 1409 yılında Şam'da basılmıştır.
[53] İbn Kesir'in dediğine göre bu kıraatin doğrusu "fe minkum" değil "ve minküm" dür ve bu İbn Mes'ud'un kıraatidir. Her ikisi de aynı manaya gelir, yani İslam ümmetinin içinden bu vasıfla vasıflanan kişiler vardır, bunlar doğru yolun dışına çıkanlar ve kalplerinde eğrilik olanlardır. (Tefsiru Ibn Kesir, 2/544)
[54] En'am- 159
[55] İbn Kesir bu hadisi naklettikten sonra şöyle dedi: Bu hadisi ibn Merduyeh rivayet etmiştir. Garip bir hadistir. Merfû bir hadis olması doğru değildir. îbn Kesir daha sonra şöyle dedi: Ayeti kerime, Allah'ın dininden, ayrılan ve ona muhalefet eden herkesi içine alacak şekilde genel bir anlama sahiptir. Çünkü Allah Teala Peygamberini hidayetle ve bütün dinlere üstün olsun diye hak bir dinle göndermiştir. Onun şeriatı tektir, onda ihtilaf ve ayrılık yoktur. Kim onda ihtilafa düşüp, hevâ ve hevisine uyanlar ve sapıtanlar gibi "parça parça gruplara ayrılır" sa Allah Teala Peygamberini (S.A) ondan beri kılar. (Tefsir ibn Kesir, 2/187).
Ben derim ki: Hadisten elde edilen mana doğrudur ve âyetin doğru bir şekilde anlaşılmasıyle de örtüşür. Gariplik, hadîsin (manasında değil), ibn Kesir'in sözünden anlaşıldığına göre isnadındadır. İbn Kesir bundan başka iki rivayet daha nakletmiştir. Birisi İbn Abbas'tan, diğeri Ebû Hureyre'den gelen bu iki rivayetin de zayıf olduğunu söylemiştir. Sözün özü şudur: İlim adamları âyet"i kerimenin bid'atçiler ve sapıklar konusunda nazil olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu bid'atler ister itikat, ister şeriat ve ahkâm isterse furû konularında olsun, âyet hepsini içine alır.
[56] İbn Atıyye: Büyük âlim, iyi bir eleştirmendir. İsmi ve künyesi: Ebû Bekir Galip İbn Abdirrahman Ibn Galip ibn Temmam ibn Atıyye el-Muharibi el-Endelüsi el-Gırnâti. Müfessirlerin piri. "el-

Muharraru'l'Vetiz fi Tefsiri'l-Kitabilaziz" isimli tefsirle meşhur oldu. Babasından Ebû Ali el-Gassani'den ve daha başkalarından rivayette bulundu. Tefsirde ve Arapçada önderdi. Zeki, akıllı ve kavrayışlı idi. Kendi evlatları Ebu'l'Kasım ibn Hubeyş, Ebû Muhammed ibn Ubeydullah ve daha başkaları ondan rivayette bulundular. Hicri 541 yılında vefat etti, (Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 19/5871 Şeeeratu'n-Nüru'z Zekiyye 1/129.)

[57] Bu ayetin ibn Atiyye tarafından yapılmış olan tefsiri en kapsamlı ve en faydalı tefsirdir.

[58] İbn Abdilberr: Mağrîb ülkesinin büyük âlimi. Ebû Anır Yusuf ibn Abdillah ibn Muhammed ibn Abdilber ibn Âsim en-Nemrî el-Endelûsî el-Kurtubi el-Mâlikî. Büyük eserlerin sahibidir. Abdullah ibn Muhammed ibn Abdilmürnin'den, Muhammed ibn Abdilm elik'ten, Abdulvâris ibn Stifyan'dan ve daha başkalarından ilim dinlemiştir. İbn Hazm, ed-Dilâi, Ebû Ali el-Gassânî ve pek çok kişi kendisinden rivayette bulunmuştur. Fıkıhçı, hadisci ve kıraat âlimidir. Alimler arasındaki ihtilaf konularını bilir. Hadis ilimlerine ve rical ilmine/biyografilere âşinâdır. Fıkıhta Şafii'nin görüşlerine meyyaldir. 95 sene ömür sürmüştür. 463 yılında vefat etmiştir. (Şezeratü'z-Zeheb, 3/314; er-Risaletü'l-Mustadrafe, 15; Şeceratü'n Nür. 1/119; Siyeru A'lami'n-Nubelâ. 18/153

[59] Bu kitabın ismi "Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlihi vema Yenbeği fi Rivayetihi ve Hamlihi" dir. Sözü edilen konu kitabın e.2 ve 133. sahifededir.

[60] İbn Battal: Büyük âlim Ebu'l-Hasen Ali ibn el-Halef İbu Battal el-Bekri el-Kurtubi, Ibn el-Leccam diye de bilinir. Sahihi Buhari'nin sarihidir, ibn Afif Ebu'l-Mutarrif, Ebi Amret-Talmenki ve daha başkalarından ilim almıştır. İlim ve marifet ehlindendir. Maliki fıkıhçılarının büyüklerindendir. Hicri 449 yılında vefat etmiştir. (Şezerat, 3/283; Şeceratu'n-Nuru'z-Zekiyye, 1/115; Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 7/17)

[61] Buharî: Buhara'ya nishet edilerek bu ismi almıştır. Hadis ilminde müminlerin emiridir. İsmi Muhammed ibn İsmail ibn İbrahim el-Câmiu's-Sahih'in müellifi. Alimler onunla ilgili sayısız eserler yazmışlardır. Bu konuda araştırma yapmak isteyen kimseler İbn Hacer el-Askalani'nin Sahihi Buharı üzerine yazdığı Fethu'l-Bari isimli şerhinin Hedyu's-Sâri isimli mukaddimesine ve şu kaynaklara müracaat etsinler; Siyeru A'lami'n Nübela, 12/391; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 7/191; Şezeratü'z-Zeheb, 2/134. Hicri 256'da vefat etmiştir.

[62] Ebû Hanife: İmam-ı Âzam Ebû Hanife Numan ibn Sabit et-Teymi el-Kûfi. 80 yılında doğdu. Sahabi Enes ibn Mâlik'le karşılaştı. Ata ibn Ebi Rabah, Şâbi, Tavus, Nâfi, Katade ve daha başkalarından rivayette bulundu. Zehebi'nin de dediği gibi onu anlatmak ancak ciltlerce kitapla mümkündür. Muhammed Ebû Zehra'nın onun hakkında yazdığı kitab benim çok hoşuma gitti. Gerçekten bu konuda önemli ve faydalı bir eserdir. Ebu Hanife h.150'de 70 yaşında iken vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 6/3901 el-Bidaye ve'n-Nihaye, 10/107; Tehzili et-Tehzib, 10/449; Şezerat,. 1/227)

[63] Atâ ibn Ebi Rabah: İmam, Şeyhu'l-İslam, Harem-i Şerif müftüsü, Ebû Muhammed el-Kuraşi, Mekkelilerin azatlısı, Âişe, Ümmü Seleme, Ebû Hureyre, İbn Abbas, İbn ez-Zübeyr gibi pek çok sahabiden ve Urve, İbn el-Hanefiyye ve Ubeyd ibn Umeyr gibi büyük tabiilerden rivayette bulunmuştur. Mücahid, Ebu'z-Zubeyr Mataru'l-Verrak ve Eyyub es-Sahtiyani gibi pek çok kişi de ondan rivayette bulunmuştur. 115 yılında 88 yaşında vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nübela, 5/78; el-Cerh ve't-Ta'dil. 6/330; Şezerat, 1/147)

[64] Rum: 32

[65] Rum:32

[66] Ebu'l-âliye Rafi ibn Mihran, Kıraat İmamı, hadis hafızı, müfessir ve büyük bir âlim, Ebu'l-Aliye er-Riyâhi el-Basri. Riyahoğullarından bir kadının azatlısı. Hz. Peygamber'in (s.a) zamanına genç bir yaşta iken yetişmiş, Hz. Ebû Bekir'in hilafeti esnasında da müslüman olmuştur. Ali, Ömer, Ebu Zer, İbn Mea'ud ve pek çok sahabiden ders dinlemiştir. Kur'an'ı ezberlemiş ve Ubey ibn Kava Kur'an okumuştur. Güvenilir ve sağlamdır. 90 yılında vefat etmiştir. (el-Mearifi 454; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 3/510; el-Hılye 2/2171 Tehzib 3/274; Şezerat, 1/202)

[67] Hûd:119

[68] Mutarrif ibn Abdillah ibn eş-Şhhir. Örnek bir imamdır. Bir sahabi olan babasından, Ali'den, Ammar'dan, Osman'dan, Aise'den, Muaviye'den ve pek çok sahabiden hadis almış, ondan da Hasen-ı Basri, Sabit. el-Bunânî, Katade, Gaylan ve daha pek çok kişi rivayette bulunmuştur. 86 yılında vefat etmiştir. (Hılye, 2/198; Tehzib, 10/173; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 9/69; Şezerat. 1/110; Siyeru A'lami'n-Nubela, 4/187)

[69] İkrime: Büyük âlim, hadisçi ve müfessir. Ebû Abdillah el Kuraşi, İbn Abbasın azatlısı, îbn Abbas'tan, Aişe'den, Ebu Hureyre'den, İbn Ömer'den, İbn Amr'dan, Hz. Ali'den ve bazı sahabilerden rivayette bulunmuştur. Nehai, Şa'bî, İbn Dinar ve pek çok kişi de ondan rivayette bulunmuştur. 104 yılında vefat etmiştir. (el-Cerhu ve't-Ta'dil, 7/7; Hılye, 3/326; Tehzib, 7/263; Şezerat, 1/130; Siyeru A'lam'in Nubela, 5/12)

[70] Mansûr ibn Abdurrahman el-Gaddâni: Ebû İshak es Subey'i, Âmir eş-Şa'bi, Hasan-ı Basri ve daha başkalarından rivayette bulunmuştur. el-Hakem el-Belhi, Şube ibn el-Haccac, Bişr ibn el-Mufaddal ve pek çok kişi ondan rivayette bulunmuştur. Hadiste sikadır/güvenilir. (Tehzib, 10/311)

[71] Bu isimde bir yanlışlık var. Çünkü Buhari'de .... Amr'den, o da Mus'ab'dan rivayet etmiştir." İfadesi geçer. Doğrusu bu kişi Mus'ab ibn Sa'd'dir. Biyografisi aşağıda verilecektir, (el Fethu'l-Bârî, 8/278)

[72] "Şube onları fasıklar olarak isimlendirmişti." Cümlesi yanlıştır. Bu cümlenin Buhari de geçen şekliyle doğrusu şöyledir: "Sa'd onları fasıklar olarak isimlendirmişti." Sa'd Mus'ab in babası olan Sa'd ibn Ebi Vakkas'tır. Büyük bir sahabidir. (el-Fethul-Bâri. 8/278) Bu hadisi Buhari, Kitabu't-Tefsir'de ve *"De ki size yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi?"* âyeti babında rivayet etmiştir. Sözü edilen âyet Kehf Sûresi 103. âyettir.

[73] Saîd ibn Mansûr: Şeyhu'l-Haram Ebû Osman el-Horasani el-Mervezi el-Mekki. Büyük âlim ve Kitabü's-Sünen isimli eserin müellifi. Horasan'da, Hicaz'da, Irak'da, Mısır'da. Cezire'de ve daha başka yerlerde Malik ibn Enes'ten, el-Ley's ibn Sa'd'den, Ebû Avane'den ve diğer insanlardan (hadis ve rivayet) dinledi. Ahmed ibn Hanbel, Ebû Sevr, Müslim, Ebû Dâvûd ve daha pak çok kişi ondan hadis rivayet etti. 227 yılında vefat etti. (Tehzib, 8914; Şezerat, 2/62; er-Risaletu'l-Mustadrafe, 34; Siyeru A'lam'in-Nubelâ, 10/586)

[74] Kehf 104

[75] Saf 5

[76] Bakara: 27

[77] En'am: 57

[78] Maide: 95

[79] Amr ibn el-Muhacir Bel ibn Ebi Müslim. İsmi Dinar el-Ensari Ebû Ubeyd ed-Dimişki (Ashabtan) Enes'i ve Vâile'yi gördü. Babasından ve Ömer ibn Abdulaziz'den yaptığı rivayetler vardır. Ömer ibn Abdilazizin koruma görevlisi idi (Gaylan el-Kaderi kıssasını bunun için o anlattı) Abbas el-Lahmi ve diğerlerinden de rivayette bulundu. Ondan rivayet, edenler ise kardeşi Muhananed, ibn el-Alâ, ibn Ayyaş ve diğerleridir. Sikadır, güvenilir. 74 yılında doğdu 139'da vefat, etti. (Tehzib, 8/107)

[80] Gaylan İbn Enes el-Kelbi Ebu Yezid ed-Dımişki. Ömer ibn Abdilaziz, İkrime, Ebû Seleme ibn Abdirrahman, Kasım ibn Abdirrahman ve daha başkalarından rivayeti vardır. İbn Mâin'in dediğine göre kendisinden Evzâi rivayette bulunmuştur. (Tehzib, 8/252)

Gaylan, insanın fiillerinden hür olduğunu ve kadere bağımlı olmadığını iddia eden ve kaderin inkarına yönelik sözler söyleyen ilk kaderiyeddir: Çeviren.

[81] İnsan: 1-3

[82] İnsan: 30-31.

[83] Hişam ibn Abdilmelik ibn Mervan Ebu'1-Vehd el'Kuraşi. Emevi halifesidir. 70 yılında doğdu. 105 yılında halife oldu. 54 yaşında vefat edinceye kadar o makamda kaldı. (Tarihu1-Taberi, 7/200; el-Bidaye Ve'n-Nihaye, 9/351; Şezerat, 1/163; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 5/351)

[84] Abd ibn Humeyd: Ebû Muhammed Abd ibn Humeyd ibn Nasr el'Kissî (veya el-Keşşî). 170''de doğdu. Ali ibn Asım el-Vâsıtî'den. Muhammed ibn Bişr el-Abdi'den, ibn Ebi Fudeyk'ten. Yezid ibn Harun'dan ve daha başkalarından rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Müslim, Tirmizi, Buhari (talik yaparak) ve daha pek çok kişinin rivayeti vardır. 249 yılında vefat etmiştir. (Tehzib. 6/455; Şezerat. 2/120; Siyeru A'lâira'n-Nubelâ, 12/235)

[85] İbn et-Tufeyl- Şeyhu'l-Müsned ve sikadır/güvenilir. Künyesi. Ebu'l-Kâsım Abdurrahim ibn Yusuf Hibetullah ibn Mahmud ibn Tufeyl ed-Dımişki. Önce Şam'da bulunmuş, sonra Mısır'a yerleşmiştir. Ehl-i tasavvuftur. Şam'da Ebu'l-Muzaffer el-Feleki'den, Ebul-Mekârim ibn Hilâl den ve Ebû Tâhir es-Selefi'den (İskenderiye'de) ve daha pek çok kişiden sema (işitme) yoluyla hadis almış, kendisinden de el-Münziri, ibn Beleban, İbn el'Şirâzi ve daha başkaları hadis içilmişlerdir. 637 yılı zilhicce ayının dördünde "vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubela. 23/43: Şezerat, 5/184)

[86] İbn el-Revva; Abdullah ibn Evfâ el-Yeşküri, İbn el-Kevvâ diye bilinir. Kendisi Haricilerden olup ehl-i Hak içine sızmış birisi idi. Bu sebeple Hz. Ali kendisini öldürtmüştü. (Bk. Tarihu't. Taberi. 1.4 ve 5. Cültlerin muhtelif yerlerinde)

[87] Stifyan es-Sevri: Şeyhu'l-İslâm. İmam, hafiz, kendi zamanında ilmiyle âmil âlimlerin efendisi. İsmi ve künyesi Ebû Abdillah es-Sevri el-Kufidir. Müctehiddir. Kitâbül-Câmi'in müellifidir. 97yılında doğmuştur. Kulübü sitte müellifleri kendisinin rivayetlerini eserlerine almışlardır. Hocaları sayılamyacak kadar çoktur. Hatta sayılarının 600'den fazla olduğu söylenir. Kendisinden de yirmi binden fazla kişinin rivayette bulunduğu söylenir. 161 yılında vefat etmiştir. (Siyeru Alami'n-Nubelâ, 7/229! el-Cerhu ve't-Ta'dil. 1/55; 4/222; Meşâhiru Ulemai'l-Emsar. 169; Hılye. 6/356, 7/144; Tehzib, 4/111: Şezerat, 1/250)

[88] Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'un. Künyesi Ebû Said. Büyük bir fakihdir. Babası büyük sahabilerden. Babasından, Ömer'den ve İhn Abbas'tan rivayetleri var. Çocukları Ömer, Said ve İbrahim ile Amr ibn Dinar, Zühri ve diğer Medinelilerin ondan rivayetleri var. Ömer ibn Abdilaziz'in, bir rivayete göre Abdülmelik'in hilafeti zamanında vefat etti. (Tehzib. 9/91: el-Bidaye ve'n-Nihaye. 9/18; Siyeru Alamin'Nübela, 4/544).

[89] Kehf:104

[90] Hadisin ibaresi Darimi'nin Sünen'inde, Mukaddime bölümünün 42. Babında 478 numaradadır. Hadis mürseldir ve zayıf olduğuna işaret edilmiştir.

[91] Ankebut:51

[92] Abdulhamid ibn Dinar el-Basri, ez-Ziyadi'nin arkadaşıdır. Enes'ten, Ebû Raca el-Atâri'den, Hasen-i Basri'den ve Sabit el-Bünânî'den rivayetleri vardır. Ondan da Şube, Mehdi, Hammad ilm Zeyd ve îbn Aliyye gibi kişiler rivayette bulunmuşlardır. Sikadır. (Cerh ve't Ta'dil, 6/12; Tehzib, 6/114; Siyeru A'lami n-Nübelâ, 6/148)

[93] Âli İmran:31

[94] İnfıtar: 5

[95] Ebu Kılâbe: İmam, hafiz, örnek insan, âbid, Basra muhaddisi. Abdulmelik ibn Muhammed ibn Abdillah ibn Muhammed ibn Abdilmelik İbn Müslim er-Rukkaşi el-Basri, 190 yılında doğdu. Yezid ibn Harun, Ravh ibn Ubade, Avn ibn Amara gibi kişilerden rivayeti vardır, ibn Mâce, Huceyni, Ebu Bekir eş-Şâfii gibi kişiler de ondan rivayet etmişlerdir. 276 yılında vefat etmiştir. (el-Cerhu va't-Ta'dil, 5/329; Tehzib, 6/419; Şezerat, 2/170; Siyeru A'lami'n-Nubela,13/177)

[96] İnfitar: 5

[97] A'raf- 152
[98] Yasin: 12
[99] İbn Avn: Abdullah ibn Avn ibn Eratban, Künyesi Ebû Avn el-Müzeni. Basra âlimi örnek imam. Ebû Vail, Şâbî, Hasen, ibn Şirin. Mücahid ve îbn Cübeyr gibi pek çok kişiden rivayeti var. Süfyan, Şube, ibn el-Mubarek ve ibn el-Aliyye gibi pek çok kişi ondan rivayette bulundu. İlim zühd ve takva yönünde kendi zamanında bir eşi daha yoktur. 151 yılında vefat etti. (Tehzib. 5/346; el-Cerhu ve't-Ta'dü, 5/130; Hılye, 3/37 Şezerat, 1/230; Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 6/364)
[100] Muhammed ibn Şirin: Şeyhu'l-İslam, Ebû Bekir el-Ensâri el-Basri Hz. Peygamber'in (s.a) hizmetçisi olan Enes İbn Malikin azatlısı. Hz. Osman'ın halifeliğinin son yıllarında doğdu. Ebu Hureyrei İmran İbn Husayn, İbn Abbas, İbn Ömer, Ubeyde, Enes ibn Mâlik ve daha pek çok kişiyi dinlemiştir. Katade, Eyyub, İbn Avn ve daha başkalarının ondan rivayetleri vardır. 110 yılında vefat etmiştir. (el-Bidaye ve'n-Nihaye, 9/267; Tehzib, 9/214; Şezerat, 1/138; Siyeru Alami'n-Nubela. 6/364)
[101] Enam: 68
[102] Ebu'l-Cevzâ; Evs ibn Abdillah er-Rub'i el-Basri, Tabiin âlimlerinin büyüklerinden. Âişe, ibn Abbas. ibn Ömer ve diğerlerinden rivayetleri var. Utâridi, el-Bekri, ibn Meysere ve daha başkaları da ondan rivayet etti. Haccae'a başkaldıranlardan. Rivayete göre Cemacim savaşında öldürüldü. (Hilye, 3/78; Tehzib, 1/383; Şezerat, 1/93)
[103] Bakz. Hılye, 3/78. Burada ibn el-Cevzâ'a ait güzel sözler bulursun.
[104] Ali İmran: 119
[105] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/65-84.
[106] *"Her kim bizim dinimizde olmayan bir iş yaparsa o iş reddedilmiştir"* hadisini Buhari *"Bir idareci veya hâkim bir ilme dayanmaksızın ictihad eder de Rasulullah'a ters düşerek yanılırsa onun verdiği hüküm reddedilir. Çünkü Hz. Peygamber, bizim dinimizde olmayan bir iş yaparsa o iş reddedilmiştir."* Bâbında ta'lik olarak rivayet etmiştir. Bu hadis Buhari. Kitabu'l-İ'tisam, Bab:20'dedir.
Buhari bu hadisi Hz. Aişeden mevsul olarak da rivayet etmiştir. Buhari'nin bu mevsûl rivayeti lütabu's-sulh'taki 2697 numaralı hadistir ve lafzı şöyledir. *"Her kim bizim şu işimizde (dinimizde) ondan olmayan bir şey ihdas (icad ederse) o (icad) reddedilmiştir.*
Buhari bu hadisi Kitabu'Htisam'daki lafzıyle ayrıca Kitabu'1-Buyû. Bâbu'n-Neceş'te yine talik olarak nakletmiştir.
Müslim bu hadisi Kitabu'l-Akziye. Babu Nakzı'l-Ahkâmi'l-Bâtıle'de 1718 numaralı hadis olarak nakletmiştir.
İlin Mâce, Mukaddime'de, Babu Tazimi Hadisi Rasulillah'ta 14 numarada Müslim'in-lafzıyle rivayet etmiştir.
Ebû Dâvud, Kitabu's-Sünne'de, Babtı lüzûmi's-Sümıe'de 4606 numarada nakletmiştir.
Malumdur ki lafzı, lafzından daha kapsamlı ve daha güzeldir. Bununla beraber bütün rivayetler hep aynı şeyi söylemektedirler'ki o da şudur; İster söz, ister amel isterse takrir olsun, dinde sonradan icad edilen her bid'at reddedilmiştir, şiddetle sakındırılmıştır ve bunları yapan kimseler tehdit edilmiştir ve kınanmıştır.
Yine malumdur ki din işi kitap ve sünnete bağlıdır. Her kim kitap ve sünnette olmayan bir şey icat ederse veya onların gerektirdiği şeye muhalefet ederse o reddedilmiştir. Ümmet Ritab ve Sünnete sımsıkı sarılırsa sapıklıktan ve fitneye düşmekten emin olur. Çünkü Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Size iki şey bıraktım; Onlara sarıldığınız müddetçe benden sonra asla sapıtmazsınız: Allah'ın Kitabı ve sünnetim."*
[107] Bu hadisi Buhari, K. El'tisam, B. El-İktidâu bi süneni Rasulullah (s.a), 7277 numarada Abdullah ibn Mes'ud'un sözü olarak rivayet etmiştir ve bu rivayette "Her bid'at bir sapıklıktır" sözü yoktur.
İbn Hacer'in Fethu'1-Bari, 13/266'da da dediği gibi Buhari'deki bu rivayet mevkuf cinsindendir. Fakat içerisindeki "hidayetin en hayırlısı Muhammed'in hidayetidir" bölümü merfû hükmündedir. Çünkü bu Hz. Peygamber'in (s.a) bir niteliğini anlatmaktadır. Her ne kadar buna dikkat edenler az da olsa bu da merfuun bölümlerinden birisidir. Bu hadis, Hz. Peygamber'in (s.a) şemaili hakkındaki sadece merfu hadisleri Buharı ve Müslim naklettiği için müttefekun aleyh olan bir hadis gibidir. Bu hadislerin pek çoğu Rasulullah'ın (s.a) yüzü ve saçı gibi fiziki yapısıyle, yumuşak huyluluğu ve affediciliği gibi ahlâki yapısıyle ilgilidir. Bu hadis de aynı konuyle ilgili olarak kabul edilebilir. Bununla beraber söz konusu hadis yine İbn Mes'ud kanalından, fakat merfûluğu açıkça belirtilerek de rivayet edilmiştir. Ayrıca bu hadis aşağıdaki yerlerde de geçmektedir-
I. Buhari, ibn Mes'ud'dan yine mevkuf olarak, Kitabu'1-Edeb, Babu'l-Hedyi's-Sâlih, h.no: 6098.
II. Müslim, K. Cumua, B. Hutbetihi (s.a) fi'1-cumua. Câbir ibn Abdillah'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir' Rasulullah (S.A) hutbe okuduğu zaman gözleri kızarırdı. Ve şöyle derdi Emma ba'dü; Şüphesiz sözün en hayırlısı Allah'ın Kitabıdır. Hidayetin (gidilecek yolun) en hayırlısı Hz. Muhammed'in hidayetidir, işlerin en kötüsü sonradan icad edilenlerdir ve her bid'at bir sapıklıktır. Sonra şöyle derdi: .... vs.Bunun arkasından Müslim benzeri bir hadis daha rivayet etti.
Hadisin birinci bölümü daha önce de beyan ettiğimiz gibi Rasulullah'ın hutbesindeki halini vasfettiği için her ne kadar merfu hükmünde ise de mevkuftur. İkinci bölümü ise merfûdur ve Resulullah'a (S.A) nisbet edilmiştir. Müslim. K. Cum'a, h.no: 876.
III. İbn Mâce, Mukaddime, Babu ictinabi'l-Bid'a, ve'1-Cedel h.no: 45, Câbir ibn Abdillah rivayeti, Hadisin bir bölümü Babu ittiba sünneti'r-Râşidin, 42 no'da geçmektedir.
IV. Ebû Davud, K. Sünnet, B. Lûzumu's-Sünnet, h.no: 4607,
V. Terinizi, K. İlim, B. el-Ahzu bis-Sunne, h.no: 46p7.
V. Tirmizi, K. İlim, B. El-Ahzu bis-Sunne, h.no: 2678.
VI. Nesei, Kitâbü'l-İdeyn. Nesei'de şu ilave vardır: Her ihdas edilen şey bid'attir, her bid'at de cehennemdedir.
VII. Ahmed ibn Hanbel, Cabir'den aynı lafızlarla 3/319, 371. sh'ler.
VIII. Dârimi, Mukaddime, Babu Kerahiyetü Ahzi'r-Re'yi, h.no: 206. Yine Cabir'den ve aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.
[108] Enam: 134,
[109] Müellif "Sahih" sözüyle Müslim'i kastediyor olmalıdır. Çünkü Buhari'de bu rivayet mevcut değildir. Mağribliler ve Şâtıbi (r.a) sıhhat derecesi yönünden Müslim'i Buhari'den önde görürler.
[110] Müslim, K. İlim, B. Men Senne Sünneten haseneten h.no:2674; Tirmizi, K. İlim. Bâbu fimen deâ ile'l-hüda. h.no:2676; İbn Mâce, Mukaddime. Bâbu men senne sünneten haseneten. h.no:206.
[111] Müslim bu hadisi Cerir ibn Abdullah'tan nakletti: K. İlim, Babu men senne sünneten haseneten bölümündedir. Hadisin lafzı meâlen: *"Kim İslam'da güzel bir çığır açar da kendisinden sonra insanlar o yoldan giderlerse..."* şeklindedir. Müslim bu hadisi K. Zekat, Babu'l-Hassi ale's sadaka bölümünde de nakleder. Bu hadisi Ahmed'in Müsned'inde 4/357, el" Münzir. İbn Cerirdenl 4/360. Cerir ibn Abdülah'tan ve 4/36l'de Ebû Vail'den o da Cerir'deıı nakleder. İbn Mace; Mukaddime, Bâbu men senne sünneten haseneten ev seyyieten bölümünde Cerir ibn Abdillah'tan zayıf bir senetle 207 no'lu hadis olarak nakledilir. Neseî, K. Zekat, Babu't-Tahriz alessadaka'da nakledilir.
[112] "Sahih" tabiriyle bu defa zannediyorum hem Buhari, hem Müslim kastediliyor. Çünkü inşaallah biraz sonra da açıklayacağımız gibi bu hadis ikisinde de mevcuttur.
[113] Bu hadisi Buhari Kitabü'l-Fiten Babu Keyfe'l-Emru İza lem tekim cemaatün (cemaat olmadığı zaman durum nasıl olur babı) h.nn-7084'de nakledilmiştir. Ben derim ki: Hadisin tamamı Buhari'nin bu rivayetidir. Ancak Şâtibi rivayetin başlangıç kısmını düşürmüştür. Hadis bu lafızlarla Müslim'de de geçer. Buhari'de Huzeyfe'den rivayet eden râvi ile Müslim'de Huzeyfe'den rivayet eden râvi aynı kişidir ve Ebû İdris el-Havlâni'dir. Müslim bunu Kitabut İmare Babu Vücûbi Mülazemeti Cemaati'l-Müslimininde zuhuri'l-fiten'de zikretmiştir. Ebû Davud Kitabu'l-Fiten ve'1-Melâhim Babu Zikri'l-Fiten'de 4246 numarada, Ebu Huzeyfe'den aynı manada bir hadis rivayet etmiştir. İbn Mâce, K. Fiten, B. Uzlet'de 3981 no'da özet olarak rivayet etmiştir. Ahmed, Huzeyfe'den 5/386'da nakletletmiştir.
[114] Sahife hadisi: Müellif Müminlerin Emiri Hz.Ali'nin minberde hutbe esnasında elinde bulundurduğu sahifeye işaret ediyor. Bu sahife, ahkamı ve hadisi şerifleri ihtiva eden bir sahifedir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'e mushaf, sahih hadisleri ve hükümleri toplayan kitaba sahife denir, Çoğulu suhuf ve sahâif gelir. Hadisin ibaresi de buna delalet, etmektedir.
[115] Ayr ve Sevr veya Air ve Sevr: Her ne kadar bazı sarihler Medinelilerin Sevr denilen bir dağı bilmediklerini, Sevr'in sadece Mekke'de bulunduğunu iddia etseler de meşhur olan görüşe göre bunlar Medine'yi kuşatan iki dağdır. Doğrusu her iki dağ da Medine'dedir. Medine'deki Sevr. Uhud'u arkasından kuzeye kadar daire şeklinde sarmıştır. Kırmızıya çalar rengi vardır. Lügatte de şafak kırmızısı demektir, (bk. Mealimü's-Sünen, 2/530; Lisanü'1-Arab, 1/521 Fethu'l' Bari 4/99)
[116] Buhari. K, Fedailü'l-Medine. Bâbu Harami'l-Medine. h.no:l870; Bu rivayette Hz. Ali'den şöyle dediği nakledilir: "Benim yanımda Allah'ın Kitabından ve Hz. Peygamber'den gelen şu şahifeden başka bir şey yoktur: .... bölge Medine'nin haram bölgesidir....." Buhari. K. Feraiz. B. Ismu men teberrae min mevâlihi. h.no: 6755, aynı lafızlarla. Buhari, K. Cizye ve'l-muvadea. B. Zimmetü'l-Müslimin, h.no: 3172; aynı lafızlarla. Buhari, K. İ'tisam bi'l-Kitabi ve's-Sünne. B.Mâ yukrahu mine't-Teammuki ve't-Tenazui ve'1-Guluvvi fid-Dini ve'1-Bid'e, h.no:7300. -Araştırmanın konusu budur.- Müslim, K. Hac, Babu Fadlu'l-Medine ve Duaü'n-Nebiyyi fiha bil-Beraketi. Tirmizi. el-Vela ve'1-Hibe, Babu Fımen tevellâ ğayra mevâlihi, h.no:2210. Tirmizi, hu hadis hasen-sahihtir der. Ebû Davud, K. Menâsik'il'Hat; B. Fi Tahrimi'l-Medine, h.no:2034. Ahmed. Müsned: Ali ibn Ebî Tâlib, 1/126, 151 ve Müsned: Ebi Hureyre. 2/398.
[117] Bu hadisi İmam Malik Muvatta'da, Kitabu't-Tahara, Bâbu Câmiu'l-Vüdû h.no: 6911'de Ebu Hureyre'den şu şekilde rivayet etti: Rasulullah (S.A) bir gün mezarlığa girer ve şöyle der:
"Esselâmü aleykum ey müminler topluluğunun diyarı! İnşaallah biz de size kavuşacağız. Kardeşlerimizi görmüş olmayı çok arzu ederdim." Dediler ki:
Yâ Rasulallah! Biz senin kardeşlerin değil miyiz?
Dedi ki:
"Hayır siz benim ashabımsınız, kardeşlerimiz henüz gelmediler. Ben onlardan önce havzımın başına geleceğim."
Dediler ki:
Ya Rasulallah, ümmetinden seriden sonra gelenleri nasıl tanıyacaksın?
Dedi ki:
"Ne dersin, bir adamın siyah ve koyu renkli atların içinde alnı çakal, ayakları sekili bir atı olsa onu tanıyamaz mı?"
Dediler ki:
Elbette tanır, ya Rasulallah!
Dedi ki:
"İşte onlar da kıyamet gününde abdest izlerinde dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları sekili olarak gelecekler. Havzın yanına ben onlardan önce geleceğim. Bir grup adamlar, tıpkı sahipsiz develerin havuz kenarından kovulup uzaklaştırıldığı gibi benim havzımdan uzaklaştırılacaklar. Ben onlara "gelin buraya, nereye gidiyorsunuz, gelin, gelin!" diye sesleneceğim.
Bunun üzerine denilecek ki: Onlar senden sonra dini değiştirdiler.
Ben de diyeceğim ki "O halde (havzımdan) uzak olsunlar, uzak olsunlar, uzak olsunlar!"
Buhari bu hadisi aynı şekilde Kitabu'r-Rikak, Babun fi'I-Havz, h.no:6575'de Ibn Mes'ud'dan, 6576'da yine Ibn Mes'ud'dan; 6577'de ibn Ömer'den; 6579'da yine ibn Ömer'den; 6580'de Enes ibn Mâlik'ten;

6582'de yine Enes ibn Mâlik'den; 6583'de Sehl ibn Sa'd'den; 6584'de yine Sehl ibn Sa'd'den; 6585, 6586 ve 6587'de Ebû Hureyre'den; 6589'da Cündüb'ten; 6593'de Esma İbni Ebi Bekir'den (R.A) rivayet etmiştir. Bu rivayetin hepsinin lafızları farklı farklıdır. Sadece imam Malik'in rivayeti tam olarak zikredilmiştir. Çünkü bu rivayet diğerlerinin büyük bir kısmını veya aynısını ya da benzerini almıştır. Buhari bu hadisi Kitabu'l-Fiten, *"Öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz."* Babı, hadis no: 7048'de Esma'dan, 7049'da ibn Mes'ud'dan; 7050 ve 7051'de Sehl ibn Said'den; Kitabu't-Tefsir, Babu Tefsiri Sureti'l-Kevser'de rivayet etmiştir. Sözü uzatmamak için burada zikretmiyorum. Ebu Dâvud, K. Sünne, B. Fi'1-Havz, h.no:4745, 4746, 4747, 4748'de rivayet etmiştir. Müslim, K. Fedâil, B. Isbatı Havzı Nebiyyina, h.no: 2299, İbn Mâce, K. Zühd, B. Havz, h.no: 4306da Ebû Hureyre'den Muvatta'dakine yakın lafızlarla rivayet etmiştir. îbn Mâce'nin başka yerlerinde de bu hadis vardır. Havz hadislerini kırk tane sahabi rivayet etmişlerdir. İbn el-Kayyim, bunların hepsini Münziri'nin Ebû Dâvud Muhtasarını şerhederken (7/135) ve Avnu'l-Mâbud'un Zeylinde (13/73) Kütübti Sitte'deki rivayetlere de atıflar yaparak zikretmiştir. Ahmed ibn Hanbel ise bu hadisi çeşitli yerlerde zikretmiştir. Bunlardan bazıları, şunlardır: 1/257, 384, 403, 2/408, 3/17, 4/313, 5/41, 48.

[118] Hayseme ibn Süleyman; Uzun ömürlü, güvenilir bir imam, Şam muhaddisi, künyesi Ebu'l-Hasen Hayseme ibn Süleyman İbn Haydera el-Kuraşi eş-Şami el-Etrablusi. "Fedâili's- Sahabe" nin yazarı. Çok yolculuk yapan, çok dolaşan bir hadiscidir. 250 yılında doğdu. Ebû Utbe el-Hicâzi. Muhammed ibn İsa el-Medâini, ibrahim el-Kısar ve daha başka kişilerden hadis dinlemiştir. Ebû Ali ibn Mâruf, Abdul Vehhab el-Kilâbi, Ibn Mende ve daha başka kişiler kendisinden rivayette bulunmuşlardır. 343 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 15/412; Şezerat, 2/365.)

[119] Yezid er-Rukâşi: Yezid ibn Ebân er-Rukâşi el-Basri. Zâhid bir kişidir. Babasından, Enes ibn Mâlik'ten, Hasen Basri'den ve başka kişilerden hadis rivayet etmiştir. Ondan da oğlu Abdunnûr, yeğeni el-Fadl ibn İsa ibn Ebân, Salih ibn Keysan, Â'meş ve daha başkaları rivayette bulunmuştur. Bazıları onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Şube, ibn Maîn, Ebû Hatim ve Yakub ibn Süfyan onu zayıf görenlerdendir. İbn Adiy onun hakkında şöyle demiştir: Onun Enes'ten ve daha başka kişilerden rivayet ettiği sahih hadisler vardır, umarım güvenilir kişilerden rivayet ettiği hadislerin bir sakıncası yoktur. Onun hakkında verilecek hüküm şudur; Salih, zâhid ve doğru bir kişidir, ancak güvenilir kişilerden rivayet ettiklerinin dışındaki rivayetlerine güvenilmez. 110 yılında vefat etti. (Tehzib, 11/309)

[120] Bu hadis şu kaynaklarda geçmektedir: Müslim, K. iman, Babun Itlak İsmi'l-Küfri alâ men Tereke's-Salât, Câbir'den rivayet etmiştir. Tirmizi, Kitabu'l-İman, Babu fi Terki's-Salât, h.no: 2621. Ebû Dâvud, K. Sünne. B. Fi Reddi'l-İrcâ, h.no: 467-8, Câbir ibn Abdillah'tan. İbn Mâce, K. Fi İkameti's-Salat, B. Fi men Terake's-Salat, h.no: 1078. Nesei, K. Salât, B. El-Hukûm fi Târiki's-Salât, h.no: 465, Hattabi Meâlimü's-Sünen alâ sünen-i Ebi Dâvud, 5/58'de özet olarak şöyle demektedir: Namazı terk etmenin de çeşitleri vardır. Namazı inkar ederek terk etmek ümmetin icmâı ile küfürdür. Unutarak terk etmek ümmetin icmâi ile küfür değildir. İnkar etmeden kasıtlı olarak terk etmeye gelince birinci hükümde âlimlerin ihtilafı vardır. Ben derim ki bunun yeri hadis şerhleri ve fıkıh kitaplarıdır.

[121] Eyle: Hadiste zikri geçen bir Arap kasabasıdır. Büyük bir ihtimalle Mısır ile Şam arasında meşhur bir beldedir. (Lisanül-Arab, 1/191)

[122] Enbiya: 104

[123] Maide: 117.118

[124] Bu hadisi Buhari, Kitabu Ehâdisi'l-Enbiya'da, Nisa, 125, Nahl: 120. Tevbe: 114 âyetleri ilâhında. İbn Abbas'tan 3349 no'lu hadis olarak rivayet etti. Ayrıta: Meryem: 16 âyet. Babında 3447 no'lu hadis olarak rivayet etti: Ayrıca Buhari'nin: Kitabu'r-Rikak, Babu'1-Haşr, h.no:6524, 6525, 6526'da ibn Abbas'tan;6527'de hz. Aişe'den; Kitabu't-Tefsir, Mâide 117, âyeti'nin tefsiri babı, h,no:4625'de İbn Abbas'tan; Maide 118. âyetinin tefsiri babı, h.no: 4626'da. İbn Abbas'tan ve Enbiya 104. ayetinin tefsiri babı h.no:4740'da rivayet edilmiştir. Müslim, yine İbn Abbas'tan ve aynı lafızlarla Kitabu'l" Cennet, Bâbu Finai'd-Dünya ve Babu'l Haşr yevme'l-Kıyame'de ve aynı babın diğer rivayetlerinde nakletmiştir. Tirmizi, Kitabu'l-Kıyamede, İbn Abbas'tan 2539 no'lu hadis olarak rivayet etmiştir. Nesâî, Kitabu'l-Cenâiz. Bâbu evveli men yüksâ'da İbn Abbas'tan; Ahmed, Müsned'de îbn Abbas'tan çeşitli yerler de rivayet etmiştir. Bunlar arasında 1/223. 229, 235 ve 253'de ki rivayetler de vardır.

[125] Bu hadis ile ilgili notlar önceki sayfalarda geçti.

[126] Buhari, K. İlim. B. Keyfe yukbezu'ilm. h.no:100; K. İ'tisam, B.Mâ yüzkeru min zemmi'r Re'y ve Tekellüfi'l-Kıyas. h.no: 7307. Abdullah ibn Amr'dan Müslim, K.ilim B. Rafu'l İlim ve Kabzuhu. Abdullah ibn Amr'dan İbn Mâee. Mukaddime, B. İctinabi'r-Re'y ve'1-Kiyas. h.no:52. Abdullah ibn Amr'dan. Ahmed Müsned. 2/162, 100, 203, Abdullah ibn Amr'dan Dârimi. Mukaddime. Babu Zehâbi'1-İlm, h.no:239. Abdullah ibn Amr'dan.

[127] Sahihi Müslim'de Abdullah ibn Mes'ud'dan nakledilen bu ibarenin tamamı şöyledir. Abdullah ibn Mes'ud dedi ki: Kim yarın Allah'a müslüman olarak kavuşmaktan hoşlanırsa ırzını okunduğu yerde şu namazlara devam etsin. Şüphesiz Allah Teala Peygamberinize (s.a) hidayetin yollarını göstermiştir. Namazlar da onlardan birisidir. Eğer siz cemaatten uzak durun evinde namaz kılan kişi gibi namazlarınızı evlerinizde kılarsanız Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. O sünneti terk ederseniz dalâlete düşersiniz. Herhangi bir müslüman tertemiz ve mükemmel bir abdest alıp da bu mescitlerden birine gitmek üzere yola çıkarsa. Allah ona. attığı her adıma karşılık bir sevab yazar, bir derece yükseltir, bir de günahını düşürür. Bizim zamanımızda nifakı bilinen münafıktan başka hiçbirimiz cemaatı terk etmiyordu. (Hatta hasta olan bir kimse) iki kişi arasında; bacakları yerde sürünerek (mescide) getirilir de safa durdurulurdu (Müslim. K. Mesacid) ve Mevadiu's-Salat. B. Fadlu Salâti'l-Cemaa) îbn Mâce, K. Mesâcid ve'1-Cemaat. B. El-Meşyu ile's-Salat, no:777. Ahmed. Müs'ned, îbn Mes'ud'dan, 1/372. 414. 914. 455. Nesâi, K. İmame. B. el-Muhafazatu ale's-Salavat. Ben derim ki bu rivayette, cemaati terk edene karşı şiddetli bir uyarı ve kuvvetli bir tehdit vardır. Çünkü bu terk ediş, bir mazerete dayanmıyorsa ve insan bunu bir alışkanlık haline getirmişse şüphesiz bir bid'attır.

[128] Bu hadisi Mâlik, Muvatta'da muhtelif lafızlarla rivayet etmiştir. Hadisi Mâlik'ten rivayet eden kişi şöyle demiştir: Rasulullah'ın (s.a) şöyle dediği Mâlik'e ulaşmıştır: *"Şüphesiz ben size kendisine sarıldıkça asla saptırmayacağınız iki şey bıraktım: Allah'ın Kitab'ı ve Peygamberinin sünneti."* Babu'n-Nehyi anil-Kavli bi'l-Kader. Müslim bu hadisi Kitabu Fedâilu's-Sahabe, Babu Fedâilu Ali ibn Ebi Tâlib bölümünde Zeyd ibn Erkam'dan rivayet etmiştir. Zeyd ibn Erkam'm rivayetinde Hz. Peygamber'in Mekke ve Medine arasındaki Hum suyunun yanında verdiği hutbe vardır ve orada Rasulullah (s.a): *"..... Size çok kıymetli iki şey bırakıyorum..."* buyurur.

Müslim, bu hadisi Zeyd'den üç defa sevk eder. (h.no:2408) Ebû Dâvud, K.Menâsik. B. Sıfatu Hacceti'n-Nebiyyi (s.a) h.no:1905. Câbir ibn Abdillah'tan, Câbir, Muhammed ibn Ali ibn el-Huseyn'in sorusuna cevap olarak Hz. Peygamber'in haccını anlatmış ve onun Nemire mesridindeki hutbesini nakletmiştir. O hutbesinde Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştu: *"Ben size sımsıkı sarıldığınız takdirde benden sonra asla saptırmayacağınız bir şey bırakmış bulunuyorum: Allah'ın Kitabı size benden sorulacak, o zaman ne diyeceksiniz?..."* İbn Mace, biraz önce işaret edilen bu hutbenin metnini Kitabü'l"Menasik, Babu Hacceti Rasulullah (S.A) bölümünde h.no:3074 rivayet etmiştir. Ahmed ibn Hanbel, Müsned'inde Ebû Said el-Hudri'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (S.A) şöyle buyurdu: *"Size çok önemli iki şey bırakıyorum. Bunlardan biri diğerinden daha büyüktür ki O Allah'ın gökten yere uzatılmış ipi niteliğindeki kitabıdır. Diğeri ehl-i beytim olan yakınlarımdır. Bu ikisi Havzıma gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaklardır."* (Müsned, 1/14, 1/17, 1/26; Ebû Said'den ve 4/367'de Zeyd ibn Erkam'dan Müslim'deki gibi) Dârimi, Zeyd ibn Erkam'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a) bir gün bizim yanımızda ayağa kalktı ve bize bitab etti. Önce Allah'a hamd ve sena etti, sonra şöyle dedi*: "Ey insanlar! Şüphesiz ben bir beşerim. Rabbimin elçisi (Azrail) pek yakında bana gelecek, ben de kendisine icabet edeceğim. Size çok önemli iki şey bırakıyorum: Birincisi Allah'ın kitabıdır. Onda hidayet ve nur vardır. Allah'ın Kitabına sımsıkı sarılın ve ona yapışın."* Hz, Peygamber insanları buna teşvik etti ve sonra şöyle dedi: "*Diğeri ehl-i beytimdir ve ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım."* Bunu üç defa tekrarladı. (Darimi, K. Fedâili'l-Kur'an, B. Fadlu men Karae'l-Kur'an, h.no:3316.)

[129] Bu hadisi Müslim Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Ebû Hureyre şöyle demektedir: Ahir zamanda deccallar ve yalancılar olacak. Size işitmediğiniz ve babalarınızın da işitmediği hadisler getirecekler. Onların sizi saptırmasından ve fitneye düşürmesinden sakının. (Müslim, Mukaddime, Babu'n-Neh'yi ani'r-Rivayeti ani'z-Duafa....) Ebû Davud, Kitabu'l-Fiten ve'l-Melâhim, Babu Zikril-Fiten ve Delâiliha, h.no:4252. Bu rivayette şöyle bir ifade var: *"....Benim ümmetimin içinden otuz tane yalancı çıkacak..."*

[130] Bu hadisle ilgili açıklama notu daha önce geçti.

[131] Belki de bu, mü'minlerin annesi Hz. Aişe'nin kendi sözüdür

[132] Ben hadisi bu lafızlarla bulamadım. Fakat Buhari'de: *"Kim benim sünnetimden yüz çevirse benden değildir."* kelimeleriyle Enes ibn Malikten rivayet edilmiştir. Rivayette üç kişiyle ilgili bir olay anlatılır fakat senedinde Hasan-i Basri yoktur. (Buhari, K. Nikah, B. et-Terğib fin-Nikah, h.no:5063) Müslim de Enes'ten nakletmiştir ve senedinde Hasan-i Basri yoktur. İfadeler Buhari'dekinin aynısıdır. (Müslim, K. Nikah, B. İstihbâbin-Nikah) Ahmed'in Müsned'inde 2/158'de Abdullah ibn Amr ibn eI"Âs tarafından rivayet edilir. Rivayet, ibn Ömer'in evliliği, hanımıyle olan münasebeti, hanımının, eşini babası Ömer'e şikayet etmesi ve ikisi birlikte Hz. Peygamber'e gitmeleri hakkmdadır. Hz. Peygamber (s.a.) onlara şöyle cevap vermiştir: *"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."* Bu rivayetin senedinde de Hasan'i Basri yoktur. Ahmed bu hadisi ayrıca Buhari ve Müslim'in rivayeti gibi Enes'ten de rivayet etmiştir; 3/241, 259, 285. Ahmed'in Ensarlı bir adamdan yaptığı rivayete gelince onda işte yukarıdaki ifade geçer: *"... kim bana uyarsa..."* Fakat bunda da Hasan'i Basri yoktur. 5/409. Nesâi'de de Enes'ten gelen rivayet vardır 6/60 ve Buhari'nin rivayeti gibidir. Dârimi, Sâ'd ibn Ebi Vakkas'tan rivayet etti. Bu rivayette Osman ibn Maz'un'un karısıyla (cinsel ilişkiyi) terke karar vermesine Rasulullah'ın şöyle cevap verdiği anlatıhr: *",... Kim benim sünnetimi terk ederse benden değildir."* (Dârimi, K. Nikah, B. en. Nehyu ani't-Tebettül, h.no-:2168)

[133] Bu hadisin bir kısmını Dârimi, Mukaddime, B. İttibai's Sünne, no: 97'de B. Teğayyûri'z-Zeman ve mâ yahdüsü fihi no:186. 187'de rivayet etmiştir. Ahmed'in Müsned'inde de hadisten bir bolümü nakledilmiştir. 2/229, 506

[134] Bu hadisi Ahmed ibn Hanimi, Müsned'inde Abdullah ibn Amr ibn el-As'tan nakleder: 2/158. 165. Şeyh Reşit Rıza (elinizdeki) Kitaba yazdığı dipnotta bu hadisin üzerinde durur ve şöyle der: Beyhaki bu hadisi benzeri bir bağlamda Abdullah ibn Amr ibn el-Âs'tan merfû olarak rivayet eder. Celâlûddîn es-Suyuli, ei-Câmiu's-Sağîr'de bu rivayetin yanma "sahih"tir işareti koyar. Hadis *"Her amelin bir coşkulu dönemi vardır."* diye başlar. Devam eden sayfada bir diğer hadiste *".... Her amel edenin bir coşkulu dönemi vardır..."* ifadesi geçer. Öyle zanneediyorum ki Tahavi hadisinde "amel eden" yerine "ibadet eden" kelimesi yanlışlıkla girmiştir. Tirmizi Ebû Hureyre'den bu hadisin ilk iki cümlesini rivayet etmiş olup kalan kısmı bizim konumuzla ilgili değildir.

[135] Ahmed, Müsnedinde bu hadisi Ensar'dan bir zâtın rivayetiyle Mücahit'ten nakletmiştir.(2/409)

[136] Ahmed ibn Hanbel bu hadisi Ebû Vâ'il ve ibn Mes'ud kanalından rivayet, etmiş (1/407) ayrıca biraz farklı lafızlarla Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir (2/492).
Müsle yapmak, maktulün uzuvlarını kesip parçalamak ve bundan sadistçe bir zevk almak demektir, (çeviren)

[137] Bu hadisi Ahmed. Müsned'inde İbn Mes'ud'un rivayetinden şu lafızlarla nakletti: *"Benden sonra başınıza sünneti söndüren adamlar geçecek..."* (1/400. 409.) Ubade ibn Sâmit'ten aynı hadisi hiraz farklı olarak nakletti (5/325. 329) Ahmed, İbn Mes'ud'un Amr ibn Meymun el-Evdi'ye söylediği şu sözü de nakletti: Namazı vaktinde kılmayan idareciler başınıza geçtiği zaman senin halin nice olur? (5/231) Bu hadisi, ayrıca İbn Mace. K. Cihat. B. Lâ Tâate fi Ma'siyetilllah. no:2865'de nakletti.

[138] Bu hadisi Tirmizi Ebn Said el-Hudri'den Ehvabu Sıfatı'l-Kıyame 2520 numarada nakletti. Bu hadisin bundan başka bir isnadını bilmediğini söyledi.

[139] Ebû Davut, K. Melâhim. B. el-Emri vcûrNehy, 4342 İbn Mâce. K. Fiten, B. et-Tesebbütü fil-Fitne-3957. Müsned-i Ahmed. 2/220. 221. Bunların hepsi Abdullah ibn Amr ibn el-As'tan rivayet edilmiştir.

[140] Bu hadisi ayrıca Ahmed, Muaz ibn Cebel'den şu lafızlarla rivayetetmiştir:*"Şiâb'dan sakının, cemaate, halka ve mescide sarılın."* Ahmed'in rivayetinde "Şiâb nedir?" ifadesi yoktur. (Müsned. 5/233. 243)

[141] Bu hadisi bulamadım.

[142] El-Velid ibn Müslim: Şamlıların âlimidir. Künyesi Ebu'l-Abbas ed-Dımışki'dir Ümeyye oğullarının azatlısıdır. Yahya ibn el-Haris ez-Zimâri ve Ali Said ibn Abdilaziz'deu kıraat dersi aldı ve onlardan

rivayette bulundu. Ayrına ibn Aclan, Sevr ibn Yezid. İbn Cüreyc ve daha başka kişilerden rivayetleri vardır. Leys ibn Sa'd. Bakıyye ibn el-Velid-ki bunlar da hocalarıdır- İbn Vehb. Ahmed ibn Hanbel ve daha pek çok kişi de ondan rivayette bulunmuşlardır. Çok yolculuk yapan, eser veren. Güvenilen, çok hadis ve ilme sahip olan büyük bir imamdır. 195 yılında vefat etmiştir. (el-Cerh Ve't-Ta'dil. 9/l6: Tehzib. 11/151; Şezerat. 1/344; Siyeru'l-A'lam. 9/211)

[143] Kadı lyaz eş-Şifa isimli kitabında Abdullah İbn Muğaffel'den Rasulullah'ın şöyle söylediğini nakleder: *".....Ashabıma sövmeyin. Kim ashabıma söverse Allah'ın ve bütün meleklerin laneti onun üzerine olsun.."* Onu şerh eden Molla Aliyyül'Kâri der ki: Taberanî, ibn Abbas'tan bu hadisin bir benzerini rivayet etti. Hakim de benzer bir hadis nakletti ve şunu da rivayet etti: *"....Âhir zamanda ashabıma söven bir topluluk gelecektir..."* (Şerhu'ş-şifa, 5/520) Ebû Dâvud, K. Sünne. B. fi'n-Nehyi an Sebbi Ashabi'r-Rasul, h.no:4658. Tirmizi, Ebvabu'l-Menakıb. Bâbu fi men salibe Ashabin Nebiy. h.no:4122. îbn Mâce, Mukaddime, Fadlu Ehli Bedr, h.no:161

[144] Abdullah ibn el-Hasen ibn Ahmed ibn Ebi Şuayb, muhaddis ve edib. Uzun ömürlü, Bağdad'a yerleşti. Babasından, dedesinden. Ahmed İbn Abdilmelik'ten rivayette bulundu, ismail el-Hatbi, Ebû Ali es-Sûfî, el-Âcurri, Ebu'l-Kasım efTaberâni ve daha pek çok kişinin de ondan rivayeti vardır, 206'da doğdu, 295'de vefat etti. (el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/107, Şezerat. 2/218: Siyeru Alami'n-Nübela. 13/536.)

[145] Bu konuda İmam el-Leknevi'nin "el-Ecvibetü'l-Fâdıla" isimli eserinde çok yararlı bir araştırma vardır. Abdul fettah Ebû Gudde'nin tahkik ve ta'lik ettiği bu eserin özellikle 36. sayfasından. 64. sayfasına, 218. sayfasından 238. sayfasına kadar bu konuyla ilgili bilgiler verilir. Eser 1984 yılında Kahire'de basılmıştır. Riyad'daki Reşid yayınevi ve Halep'teki Matbuati'l-İslamiyye yayınevi dağıtımını yapmaktadır.

[146] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/85-98.

[147] Buhari, K.Hudûd, B. Racmü'l Hubla fi'z-Zina, 6830. Müslim, K.Hudûd. B. Racmü's-Seyyib fi'z-Zina. Ebu Davud, K. Hudûd. B. fi'r-Racm, 4418. Tirmizi. K. Hudud. Mâ Câe fi Tahkiki'r-Racm Ahmed, Müsned. 1/23. 29, 36, 40, 43. 47, 50, 55. İbn Mâce, K. Hudûd, B. Recm, 2553.

[148] Huzeyfe ibn el-Yemân. Sahabenin ileri gelenlerindendir, Rasulullah'ın (S.A) sırdaşıdır. Hicretin 36. yılında iyice ihliyarlamışken Medâin'de vefat etti. (el-Cerhu ve't'Ta'dil, 3/256; el-Müstedrak, 3/379; el-Hılye, 1/270; Tehzib et/Tehzib, 2/219; Şezerat, 1/32; Siyeru A'lâm, 2/361)

[149] Buhari, K. İ'tisam, B. el-iktidâu Bi Süneni Rasûlillah (S.A). h.no: 7282. Hafiz ibn Hacer, Fethu'1-Bari'de, bu rivayette geçen "kurrâ" kelimesini "Kur'an ve sünnetin âlimleri" diye izah etmiştir. (13/271)

[150] Belki de hu hadis, Ahmed'in müsnedindeki Feyruz ed-Deylemi'nin babasından, onun da Rasulullah'tan rivayet ettiği hadisten alınmadır. (Bk: Ahmed, Müsned. 4/232).

[151] Hûd: 114

[152] Bazı Râfizi grupları böyle inanıyorlardı.

[153] Batıniler ve aşırı tasavvuftular böyle söylüyorlar ve onların kitapları Huzeyfe'nin (r.a) işaret ettiğine benzer şeylerle doludur. Bu, sahabilerin firasetini ve önsezisini gösterir.

[154] Bununla, refah ve bolluk içinde evlerinde oturup ilim ve araştırma zahmetinde bulunmayan kişiler kastediliyor. (Şerhu's-Sünne, 1/178),

[155] Tirmizi. K. ilim, B. Ma Nühiye anhu en Yukâle ınde Hadisi Rasulillahi (s.a.), 2663. Ebû Davud. K. Sürme, B. fi Lüzümi's Sünne, 4605,İbn Mâce. Mukaddime. B.Ta'zimi Hadisi Rasulillahi (S.A) h.no:13. Dârimî. Mukaddime, B. es-Sünnetü Kâdıyetün alâ Kitabillahî, 586.Ahmed. Müsned. 47132. Hâkim. el-Müstedrek. K. İlim. 1/108. Hakim dedi ki: Bu hadis. Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Ez-Zehebi de onu onayladı. El'Begavi bu hadisi Şerhu's Sünne'de nakletti: Kitabü'1-İman, Babu'l-İ'tisam bi'1-Kitabi ve's-Sünne, h.no: 100. Bu hadis hasendir, dedi.

[156] Dârimi, Mukaddime, Babun fi Keraheti âhizi'r-Re'yi, 205.

[157] Dârimi, Mukaddime, Babu Men Hâlıe'l-Futya ve Kerihe't-Tenattu' Ve't-Tebeddu', h.no:142. Abdullah ibn Mes'ud'dan, İbn Mâce, Mukaddime, Fadlu'l-Ulemâi Ve'l-Hassu alâ Talebi'l-İlm, h,no:228. Ebû Umame'den (r.a.). ez'Zevâid'de şöyle denilir: Hadisin isnadında Ali İbn Yezid vardır. Cumhura göre bu kişi zayıftır. Rivayette "eskiye sarılınız" denilirken, İslamın ilk dönemlerindeki nesillerin, sahabilerin ve onların peşinden gidenlerin sözlerine ve davranışlarına tâbi olun, onları alın, denilmek isteniyor. Kabe'yi Muazzamaya da tarihinin eskiliğine işaret etmek üzere "Beytü'1-Atik" denilmiştir. Sonradan gelen müslümanlar İslam'ın ilk dönemlerinde yaşayan insanların ilmine sarıldıkları müddetçe hidayet, üzere olurlar. (Bk. el-Lisan. 4/2798)

[158] Belki de bu Hasan el-Basriye ait bir sözdür.

[159] Dârimi, Mukaddime. Babun fi Kerahîyyeti Ahzi'r-Re'y. 217

[160] Kenzu'l-ummal, 1/219. h.no:1096; Said ibn Mansur, Sünen; Deylemi, Müsnedü'l-Firdevs (Bu ikisi İbn Mesud'dan rivayet etmişler. Râfii ve Kenzu'I Ummal ise Ebu Hureyre'den)

[161] Ahmed, Müsned. 1/407.

[162] Buhari, K. Farzu'l-Humma, B. Farzu'l-Humus, h.no:3093 (Hz. Fatıma'nın, babası Hz. Peygamberin mirası konusunda sorduğu bir soruya Hz. Ebû Bekir'in verdiği uzunca bir cevabın bulunduğu rivayetten alınmıştır.) Müslim, Kitabu'l'Cihad, B. Hukmu'1-Fey' (Bu rivayette de Buhari'deki gibi aynı kıssa anlatılır.) Ebû Davud, K. Haraç ve'l'İmare, Babu Safaya Rasulillah (s.a.). h.no: 2963. Müsned-i Ahmed, l/6.

[163] İbn el-Mübarek- Şeyhu'l-İslam, zamanının âlimi ve müttekilerin emiri. Abdullah ibn el-Mübarek ibn Vâdıh Ebû Abdurrahman el-Hanzali, Aslı Türktür. Sonra Merv'lildir. Hadisçi. Mücâhid, gazi ve önemli bir şahsiyettir. 118'de doğdu. Hamid et Tavil, Âsim el-Ahvel, Hişam ibn Urve, Amer ve sayısız kişiden hadis dinlemiştir. Ma'mer ve Sevrinin hocaları, ibn Main. ibn Ebu Şeybe ve sayılamayacak kadar çok kişi kendisinden rivayette bulunmuştur. Hadisi hüccettir. Bunda icma vardır. 181 yılında vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nübela, 8/378; Meârif. 511; er-Cerhu ve't-Ta'dil, 5/1791 Hılyetü'l-Evliya, 8/162; Tehzib, 5/382...)

[164] Abdullah ibn Mübarek bunu Zühd isimli kitabında babu Mâcâe fi'1-Fakri, h.no-578'de tarhiç etmiştir. Kitabı tahkik eden el-A'zami bu rivayetin garip olduğunu ve ibn el-Mübarekten başka kimse tarafından rivayet edilmediğini söyler.

[165] Ahmed. Müsned. 2/83,400.

[166] Zâriyat; 1.2 (Meali şöyledir: *"Tozdurup savuranlara, yükünü yüklenenlere... andolsun ki..."*

[167] Subeyğ ibn Isl kıssasının tamamını İbn Hacer el-Askalani. el... İsâbe fi Temyizi's-Sahabe. E.5, sh.l68'de sâd harfinde rivayet eder. Müellif onu burada özetleyerek anlatmıştır. Doğrusu Suheyğ, el-Isabe'de ve Sünen-i Darimi'de anlatıldığına göre ölmeden önce tövbe etmiş ve tutumundan vazgeçmiştir. (Darimi, Mukaddime, Babu men Habe'l-Fütya ve Kerihe't-Tenettu' ve't-Tebeddu', 144. 148) Darimi bu rivayetinde Subeyğ'ın şu sözünü nakleder Ey Mü'minlerin Emiri, kafamda bulduğun dayak izinin gitmesi sana yeter. Bu, onun tövbesine işaretti, ikinci rivayette onun güzelce tevbe ettiği ve Hz. Ömer'in insanlara onunla oturmaları için izin verdiği açıkça ifade edilir.

[168] Abdullah ibn el-Mübarek. Kitabü'z-Zühd, Babu Fi Lüzumi's-Sünne, s.21. Ebû Nuaym'in rivayet ettiği nüshada, Mervezi'nîn ibn el-Mübarek'ten yaptığı rivayete ilave olarak zikredilir. Kitabü'z-Zühd'ü tahkik eden el-A'zamî der ki: Ebu Nuaym, el-Hilye isimli eserinde bunu müellifin Rabi'den. onun da Ebu'l-Âliye'den rivayet ettiği yolla rivayet eder. (Bk. Hılye, 1/252 Ben Hılye'ye baktım ve onun dediğini orada gördüm.)

[169] Ben, Kaynaklarda ibn Abbas'a ait böyle bir söze rastlamadım. Ancak bu söz doğrudur, gerçektir. Manevi tevatürle sabittir. Alimler bunu almışlar ve bir kural haline getirmişlerdir.

[170] İbn Mes'ud'un bu sözünü Dârimi, Mukaddime, Bâbu men Habe'l-Fütya no:143'de rivayet etti. Çevirenin notu: İ'tisam'ın metninden bu sözün ibn Abbas tarafından söylendiği anlaşılıyor. Öte yandan muhakkik Nedvi'nin belirttiği şekilde Darimi'nin ilgili bölümünde ne ibn Abbas'ın ne de ibn Mes'ud'un böyle bir sözü bulunmuyor. Her halde bu rivayetin tahkiki yapılırken bir yanlışlık yapılmış.

[171] Bu hadis mevkuftur. Bir tâ'bii olan Yezid ibn Umeyra tarafından Muaz ibn Cebelden rivayet edilmiştir. Bkz: Ebu Dâvud. Kitabü's Sünne. Babu Lüzûmi's-Sünne. no:4611.

[172] Zamanımızdaki bir araştırmacı ilim adamı da Muaz ibn Cebel'in sözlerinin işaret ettiği durumları araştırarak ve inceleyerek ulaştığımız şu gerçekleri gözönünde bulundurmalıdır:

Birincisi. Her ilim adamı hakim (hikmet, sahibi: anlayış ve feraset, sahibi) değildir. Çünkü ilmin naklinde güvenilirliğe ihtiyaç duyulduğu gibi onun neşrinde ve açıklanmasında da hikmete (keskin bir görüşe, firasete) ihtiyaç, duyulur.

İkincisi: Her hakim, âlim değildir. Bu sebeple ilim, âlimlerden, hikmet de hakimlerden alınır. Her biri maharetli olduğu şeyle değerlendirilir.

Üçüncüsü: Sahih hadiste de ifade edildiği gibi güzel konuşan münafiktan sakınmalıdır. Bu sebeple işittiği her şeye kulak veren bir kimsenin, ehline müracaat etmesi ve kitap ve sünnetten hiçbir şekilde zerre kadar dışarı çıkmaması gerekir.

Dördüncüsü: Bir kulun inançları, ibadetleri, davranışları ve sosyal ilişkileri düzgün olduğu zaman, hakkın onun için görünen parlak bir nuru vardır. Böyle bir kul şeriate uygun olarak hakkı apaçık ve parlak bir şekilde görür, münafık onu tuzağa düşüremez, güzel konuşanlar onu etkileyemezler.

Beşincisi: İlim ve ve hikmet. Allah'ın kula verdiği ne güzel nimettir.

[173] el-Fudayl ibn Iyaz: örnek bir imam. sağlam bir kişi. Şeyhu'l-İslam. Künyesi Ebû Ali et" Temimi el-Yerbûi eHorasani. Allah'ın Harem'ine (yani Kabe'ye) komşu olmuştur. Mansur. Ameş, Leys. Atâ ibn es-Sâib, Cafer es-Sâılık. Humeyd et-Tavil gibi Kûfeli ve Hicazlı şahsiyetlerden rivayette bulunmuştur. İbn el-Müharek, Yahya el-Kattım, İbn Mehdi. îbn Uyeyne. Abdurrrazzak. İmam Şafii, Bişr el-Hafi ve îbn Vehb gibi şahısların da ondan rivayetleri vardır. Sikadır, takva sahibi salih bir kişidir. 186 yılında Mekke'de vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n Nübelâ. 8/421; el-Meârif. 511. el-Cerh ve't-Ta'dil. 7/73; Hılyetü'l-Evliya. 8/84- Tehzib, 8/294; Şezerat, 1/361.)

[174] Bakara: 183

[175] Eyyub es-Sahtiyâni: Örnek bir imam, hafiz, Şeyhu'l-İslam, âlimlerin efendisi. Künyesi, Ebû Bekir ibn Ebi Temime Keysan el'Anezi. Babası Aneze Kabilesinin mevâlisindendir. Basra da doğmuştur. Ebû Berid Amr ibn Seleme el-Cirmi. Ebû Osman en-Nehdi, Said ibn Cübeyr. Ehû'l-Aliye. Hasan-Basri ve İbn Şirin gibi kimselerden hadis dinledi. Zühri, tbn Dinar, Amr. Katade. ve İbn Şirin, Hammad tbn Seleme. Şube, ibn Zeyd ve îbn Aliyye gibi kişiler de ondan hadis rivayet, ettiler. 68 yılında doğdu. 131'de vefat etti. (Siyeru'l A'lâm. 6/15: Tabakat ibn Sa'd, 7/246: Hılye, 2/3; Tehzib. 1/397: Şezerat, 1/181.

[176] İbn Sirin'in bu görüşü cidden isabetlidir. Çünkü heva ve hevesine uyan kişi, önce basit bir bid'atle başlar, sonra bid'atlerin akıntısına kapılır ve neticede bir bid'at davetlisi haline gelir. Şeriatın haram kıldığı şeyleri tevil ederek kendisi ve başkaları için mubah ve helal görmeye başlar. Haramları birer birer helâl göre göre de sonunda mürtetlik çukuruna düşer, İbrahim in sözü dö bu manadadır. Özellikle zamanımızda heva ve hevese uymanın sebep olduğu fikri ve akidevi mürtetlik (dinden çıkma) olayları pek çoktur. Mürtetlik, görünürde az gibi de olsa özellikle akıllarını ve çağdaş kültürlerini dinin hükümlerinin önüne geçirip şeriatle savaşmada aklı bir metot olarak kullananlar pek çoktur.

[177] İbrahim: Öyle zannediyorum ki müellif, başka birini değil. İbrahim en-Nehaî'yi kastediyor. Eğer kastettiği o ise. biyografisi şöyledir: İbrahim en-Nehaî, büyük imam, hafiz. Irak fakihi. Künyesi. İbrahim ibn Yezid ibn Kays İbn el-Esved en-Nehaî el-Yemâni. Daha sonra Kûfeli olmuştur. Tabiilerin en önde gelenlerindendir. Fakat Kûfe'de beraber olduğu sahabilerden hadis dinlediği veya rivayette bulunduğu tesbit edilmemiştir. Küçük bir çocuk iken Hz. Aişe'nin yanına girip çıktığı tesbit edilmiştir. Mesruk, Alkame, Ubeyde, Ebû Zür'a el-Beceli. Hayseme ibn Abdirrahman ve Kadı Şureyh gibi büyük tabiilerden rivayette bulunmuştur. Hammad ibn Ebi Süleyman. İbn Muhacir. İbn Ebi'ş-Şa'sa, Ahdeb. Hişam el-Esedi ve daha pek çok kişi kendisinden rivayette bulunmuştur. İbn Mes'ud'u çok iyi tanımış

ve geniş çapta ondan rivayette bulunmuştur. 96 yılında vefat etmiştir. Doğum tarihi ihtilaflıdır. Bir rivayete göre vefatı esnasında 49 yaşındadır. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 4/520, el-Meârif, 463. el'Hılye. 4/219; ol-Bideye ve'n-Nihaye, 9/140; Tehzib, 1/177; Şezerat, 1/111)

[178] Yahya ibn Ebi Kesir: İmam, hafiz, büyük bir âlim. Ebû Nasr et-Tâi el-Yemâni. Tay kabilesinin mevâlisinden, Ebû Umame el-Bâhili, Enes ibn Mâlik, Ebû Seleme ibn Abdirrahman ve daha pek çok kişiden rivayette bulunmuştur. Oğlu Abdurrahman. Ma'mer, Evzai ve daha pek çok kişi de ondan rivayette bulunmuştur. Bir ilim talebesi idi ve hüccetti. 129 yılında vefat etti. (Siyeru Alami'n-Nubelâ. 6/27; Tabakat ibn Sa'd, 5/555: Tehzib, 11/268)

[179] el-Avvam ibn Havşeb: İbn Yezid. imam ve muhaddis. Ebu İsa er-Rabei el-Vâsıti. İbrahim Nehâi'den, Mücahid'den, Amr ibn Mürre'den ve daha pek çok kişiden hadis rivayet etmiştir. Ondan da oğlu Seleme, Yeğeni Şihab ibn Harraş, Şube ve diğer kişiler rivayette bulunmuşlardır. Hadiste sikadır. İyiliği emreder, kötülüğe mani olurdu. 148 yılında vefat etti. (el"Cerhu ve"f Ta'dil. 7/22. Tehzib, 8/163; Şezerat, 1/244; Siyeru A'lami'n Nübelâ, 6/354)

[180] Ebû Bekir ibn Ayyaş: Şeyhu'l-îslam, büyük âlim, muhaddis, fakih, el-Mukri ibn Salim el-Esedi el-Kufi. Esed kabilesinin mevâiisinden. 94 yılında doğdu. Büyük kıraat âlimi Asım ibn Ebi'n-Necûd'a Kur'an'ı üç defa okurdu. Âsım'dan, Ebû İshak es-Subey'i'den. Humeyd et" Tavilden. Ameşten ve Hişam ibn Hassan'dan rivayette bulundu. İbn el-Mübarek, Kisâi, Veki, Ahmed ibn Hanbel, İbn Rahaveyh ve ibn Ebi Şeybe gibi pek çok kişi de ondan rivayet ettiler. Sikadır. Ehl-i Kur'an ve ehl-i hayırdır. İnsanların içinde sünnete en çok bağlı olanıdır. 193 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 8/495: Hilye, 7/302; Tehzib, 12/34; Mukaddimetü Fethu'1-Bâri, 456; Şezerat, 1/334.)

[181] Yunus ibn Ubeyd; Örnek bir imam. Hüccet. Ebû Abdillah el-Abedî el-Basri, Abed kabilesinin mevâlisinden, Tabiinin küçüklerinden ve faziletlilerinden. Enes ibn Mâlik'le görüştü. Hasen. ibn Şirin, Ata, İkrime, Nafi ve pek çok kişiden hadis nakletti, Şube, Süfyan ve iki Hammad ile pek çok kişi de ondan hadis nakletti. Sikadır, çok hadisi vardır. Müttakidir, verâ sahibidir. 140 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nûbelâ, 6/288); el-Cerhu ve't-Ta'dil, 9/242; Meşâhiru Ulemâi'l-Emsar. 150; Hılye, 3/15; Tehzib, 11/442; Şezerat. 1/207)

[182] Yahya ibn Ebi Ömer eş-Şeyhâni: Tehzib'te ve ibn Hâcer'in Takrib'inde belirtildiğine göre îbn Ebi Ömer eş-Şeybâni değil. İbn Amr eş-Şeybâni'dir. Benim baktığım bütün yerlerde böyle yazıyor. Şeyban, Hunyer'de bir vadidir. Humus'ludur. Evzâi'nin amcasının oğludur. Babasından, Ebu Meryem'den, Velid ibn Ebi Süfyan'dan vs diğer kişilerden rivayette bulunmuştur. Evzâi, Tim el-Mübarek, Damra ibn Rabia ve diğer kişiler de ondan rivayette bulunmuşlardır. Sikadır. 148 yılında vefat, etmiştir. Öldüğünde 85 yaşındadır. (Tehzib. 11/260; Takrib et- Tehzib. 2/311) "Arkadaşlarını öldürmeden ve yaptıklarını yapmadan önce" sözleriyle Ebu'l Âliye, Hz. Osman'ın öldürülmesini ve ondan sonra çıkan fitneleri kastetmiş olabilir, (çeviren)

[183] Mukatil ibn Hayyan: Büyük âlim vo muhaddistir. Sikadır. Künyesi Ebu Bestâm en-Nebtı el-Belhi el-Harraz'dır. Şa'bi, Mücahid, Dahhak. îkrime ve ibn Büreyd gibi kişilerden rivayeti vardır. Hocası Alkame ibn Mersed. Bekr ibn Mâruf, İbrahim ibn Edhem. İbn el-Mübarek gibi pek çok kişi de ondan rivayet etmiştir. Fazilet sahibi vs sünnete bağlı bir kişidir. 150'de vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n Nübelâ. 8/353; Meşâhiru Ulemai'l Emsar. 195. Tehzib. 10/277)

[184] Bu sözlerle iki çeşit bid'at ehli kastediliyor. Birincisi Şi'a ve onların itikat konusundaki bidatleri, ikincisi câhil tasavvuftular, unların liderleri ve onların itikat ve ibadet konusundaki bid'atleri: Bunlar Hz. Feygamber'in ve ehli beytinin ismiyle halkın gönlünü çelerler.

[185] İbrahim et-Teymi: örnek bir imam ve fıkıhçi, Kûfe'nin âbidi. Babasından, Haris ibn Suveyd'deu. Enes ibn Mâlik'ten, Amr ibn Meymun'dan ve pek çok kişiden rivayeti vardır. Ameş, Yunus ibn Ubeyd, Müslim el'Butayn ve daha başka kişiler de ondan rivayet etmişlerdir. Salih, takva sahibi, âlim, fakih çok'değerli ve vâız bir delikanlı idi. Harcanın hapishanesinde hicri 92 yılında henüz 40 yaşına bile gelmeden vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 5/60 el Cerhu ve't-Ta'dil. 2/146; Tehzih. 1/176)

[186] Ömer İbn Abdilaziz'in bu hutbesini küçük kelime farklılıklarıyle pek çok tarihçi ve siyerci naklatmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 5/126. Daha ayrıntılı bilgi için Şeyh Nedvi'nin Ricalü'l Fikri ve'd-Da've isimli kitabının 1.Cildine bakılabilir.)

[187] Üzeyne Ebu'l-Âliye el-Berâ el-Basri. İsmi Ziyad ibn Feyrûz. Bir rivayete göre Üzeyne lâkabıdır, ismi Kelsûm'dur. İbn Abhas, İbn Ömer, îbn Züheyr, Enes ve daha başkalarından rivayet etmiştir. Ondan da Eyyuh, Metar el-Verrak ve Yunus ibn Ubeyd gibi kişiler rivayet etmişlerdir. Sağlam bilgilere göre hicri 90 yılında vefat etmiştir. Bu sebeple şiirin ona ait olması mümkün değildir. Çünkü Ömer ibn Abdillaziz'den önce ölmüştür. (Tehzib. 1/197, 12/143)

[188] Nisa: 115.

[189] Bu hadis sahihtir. Hakim'in Müstedrek'inde, c.I. sh.96, 97'de bulunmaktadır. Hâkim, bu hadisin Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Telhis'in müellifi de bunu sahih olarak görmüştür. Bu hadis ayrıca şuralarda geçmektedir: Ebû Dâvud. K. Sünnet. B. Fi Lüzümi's.-Sünnet, 4607. Tirmizi. K. İlim, Babu Mâcâe fi'1-Ahzi bi's Sünne ve ictinâbi'l-Bidei: h.no:2676. İbn Mâce, Mukaddime, Babu ittibai Sünneti'l-Hulefa'i'r-Râşidin, 42, 43. 44. Dârimi. Mukaddime, B. İttibais's-Sünne, 95. Ahmed, Müsned. 4/126, 127.

[190] el-Hâkim; Muhammed ibn Abdillah ibn Muhammed ibn Hamdeveyh ibn Nuaym ibn el-Hakim. İmam, hafız, tenkitçi, büyük âlim, muhaddislerin şeyhidir. Künyesi Ebû Abdillah en Neysâhûri eş-Şafii. Pek çok eserin sahibidir. 321 yılında doğdu. Küçük yaşta ilim öğrencisi oldu. İkibine yakın hocadan ilim dinledi, Babasından, Muhammed ibn Ali el-Müzekkirden, Muhammed ibn Yâkub el-Esâm'dan, Muhammed ibn Yâkub eş-Şeybâni'den ve sayılamayacak kadar kişiden hadis rivayet etti. Ondan da Dârekutni -ki aynı zamanda hocasıdır-, îbn Ebi'l-Fevâris. Ebu l"Alâ el-Vâsıti ve diğer kişiler rivayette bulunmuşlardır. Eser te'lif etmiş, cerh ve ta'dil yapmış, hadislerin illetlerini ve sıhhat derecelerini tesbit etmiştir. Bir ilim denizidir. 403 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lâmin-Nübelâ, 7/162; Tebyinü Kezibil-Müfteri, 227, 231. el-Bidaye ve'n Nihaye. 11/355; Şezerat. 3/176; er-Risaletul'Müstedrafe. 21)

[191] Yahya ibn Adem: Büyük âlim. Hafız, Ebû Zekeriyya el-Emevi. Emevilerin azatlılarından. Kûfeli. Pek çok eserin sahihi İsa ibn Tahman. Mâlik ibn Mığvel. Süfyan es-Sevri, İbn Uyeyne. Hammad ibn Seleme gibi kişilerden rivayeti vardır. Ondan da Ahmed. İshak, Yahya. Ali. İbn Ebı Şeyhe, Hasan el-Hallal ve daha pek çok kişi rivayette bulunmuştur. Sika'dır. 203 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübela. 9/225; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 9/128; Tehzib, 11/175; Şezerat, 2/8.)

[192] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/99-113.

[193] Ebu'l-Kasım el-Kuşeyri: İmam, zâhid, örnek insan. Ebu'l-Kasım Abdülkerim ibn Hevâzin ibn Abdilmelik ibn Talha el-Kuşeyrî el-Horasanî en'Neysâbûrî, Şâfiidir, mutasavvıftır, müfessirdir. Tasavvufçular ve daha başka çevrelerde meşhur olan er-Risaletü'1-Kuşeyriyye'nin müellifidir, 375 yılında doğmuştur. Ebû İshak el-İsferayini, Haffaf, Ebû Nuaym ve daha başka kişilerden hadis ve fıkıh dinlemiştir. Fıkıh, tefsir, usûl, hadis, edebiyat, şiir ve nesirde büyük bir âlimdir. Ebu'l-Hasen el-Bâhirzi ve evlatları, Buhayri, Ferâvi, Muhammed ibn el-Fadl ve daha başka kişiler do ondan hadis rivayet etmişlerdir. et-Tefsiru'l-Kebir, Letâifu'l-İşarat ve'l-Cevahir gibi pek çok eserin sahibidir. 465 yılında 90 yaşındayken vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n Nübelâ, 18/227; Tebyinu Kezibi'l-Müfteri, 271; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 12/107: Şezerat, 3/319.)

[194] Bak: er-Risaletü'l-Kuşeyriyye, s.12,

[195] Allah rahmet eylesin, Müellifin hu sunuşundan, Kur'an ve sünnete bağlı, onlara sımsıkı sarılan, davranışlarında onların gereklerine göre amel eden ve bid'atlerin kötülenmesi ve onlarla mücadelede gayret sarf eden tasavvufçuları övdüğü anlaşılmaktadır.

[196] Daha fazla yararlanmak ve daha fazla izahat için Şeyhu'l İslam îbn Teymiyye'nin Fetâvâ'sının 11.cildine, öğrencisi İbn Kayyım el-Cevziyye'nin Medâricü's-Sâlikin isimli kitabına ve diğer ilim adamlarının eserlerine bakınız. Müellifin tasavvuf konusunda müstakil bir eser yazma gayesini gerçekleştirdiğine dair herhangi bir bulguya rastlayamadım.

[197] İbrahim ibn Edhem: Zâhidlerin efendisi, örnek insan, Ebu İshak el-Horasani et-Temimî el-Belhî. Şam'a yerleşti. 100 yılında doğdu. Babasından, Ebu Hureyre'nin arkadaşı Muhammed ibn Ziyad el-Cumehi'den, Ebû İshak es-Sübey'i'den, Mâlik ibn Dinar'dan, A'meş'ten, Mukatil ibn Hayyan'dan ve daha başkalarından hadis rivayet etmiştir. Ondan da arkadaşı Süfyan es-Sevri. Şakik el-Belhi, Bakiyye ibn el-Velid ve daha başkaları rivayet etmişlerdir. Pek çok ilim adamı kendisini güvenilir/sika birisi kabul etmişlerdir. 162'de vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubela. 7/387; el-Cerhu ve'l Ta'dil, 2/78; Meşâhiru Ulemâi'l-Emsar, 183, el-Hılye, 7/367: el-Bidaye ve'n-Nihaye, 10/135; Tehzib. 1/102; Şezerât, 1/255)

[198] Ğafir: 60

[199] Hılyetü'l Evliya'nın müellifi, Şâtıbi'nin bu anlattığı örneğinde aralarında bulunduğu pek çok söz ve haberi nakletti. Daha fazlası için Hilye'nin 7/367'den 8/58'e kadarki bölümüne bakınız. Yaklaşık 90 sahife İbrahim ibn Edhem hakkındadır

[200] Zünnûn el-Mısri: Mısır diyarının şeyhi, zâhid. Sevban ibn ibrahim en-Nevbı el-Ahmimi, Malik, Leys ibn Sa'd, İbn Lehia. Fudayl ibn Iyad, Süfyan ibn Uyeyne gibi kişilerden rivayeti vardır. Ondan da Ahmed ibn Subeyh, Rabia et-Tâi, Cüneyd, er-Raini ve diğerleri rivayette bulunmuşlardır. Âlim, güzel konuşan ve hakim bir zâttır. Hadis konusunda sağlam değildir. Bu sebeple kendisinden az sayıda rivayet yapılmıştır. 245 yılında 90 yaşlarında vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam, 11/532; Hılye, 9/331, 391, 10/3,4; el-Bidaye ven-Nihaye, 10/347; Tabakatü'ş-Şarânî, 1/81.)

[201] Bişr el-Hafi: İmam, âlim. muhaddis. zâhid, Allah adamı, örnek bir insan, Şeyhul islam, Ebu Nasr el-Mervezi el-Bağdadi. el-Hafi diye meşhurdur. Muhaddis Ali ibn Haşram'in amcazadesidir. İmam Mâlik, Şüreyk, Hammad ibn Zeyd, İbrahim ibn Sa'd ve daha pek çok kişiden rivayette bulunmuştur. Ahmed ed-Devraki, Muhammed ibn Yusuf el-Cevheri, Muhammed ibn Müsenna es-Simsar ve daha başka kişiler de ondan rivayet etmişlerdir, ihlas ve takvada öncü idi. 227 yılında yaklaşık 75 yaşlarında vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam. 10/469. el-Cerhu ve't-Ta'dü, 2/356, Hilye, 8/336; el-Bidaye ve'n-Nihaye. 10/297; Şezerat, 2/60; Tehzib, 17444)

[202] Öyle zannediyorum ki müellifin. Bişr'in rüyasını anlatması ona olan dostluğundan ve nezaketinden dolayıdır. Sünnete bağlılığı ve bid'atlerden sakınmayı teşvik eden apaçık sözlerden dolayı bu böyledir. Çünkü dinin Allah tarafından tamamlanmasından sonra İlim adamları artık rüyaya itibar etmezler.

[203] Yahya ibn Muaz er-Râzi: Meşhur bir vaizdir. Meşayihin büyüklerindendir. Güzel sözleri ve meşhur öğütleri vardır. Ali ibn Muhammed et-Tanafisi ve daha başkalarından rivayeti vardır. Hasen ibn Aleviyye ve Ahmed el-Bendeşi gibileri de ondan rivayet etmişlerdir. Sünnete tâbi olma ve bid'atlerden sakınma konusunda pek çok sözü vardır. 258'de vefat etmiştir. (Siyeru'l-Alam. 13/15; Hılye. 10/51: Şezerat. 2/138; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/31)

[204] Asıl nüshada ez-Zekkak diye geçer fakat bu kesin olarak nâsihin (yani kitabı kaleme alan kişinin) bir hatasıdır. Doğrusu Ebu Bekir ed-Dekkak Nasr ibn Ahmed ibn Nasr'dır. Cüneyd'in akranıdır. Mısır'daki tasavvuf şeyhlerinin büyüklerindendir. Vefat tarihini bulamadım. (Tabakatü'ş-Şârâni. 76; er-Risaletü'l-Kuşeyriyye 35).

[205] Cüneyd: Tasavvuf ebabının şeyhidir. el-Cüneyd ibn Muhammed ibn el-Cüneyd en-Nihavendi el-Bağdâdi el-Kavâriri. 220'lerde dünyaya geldi. Ebû Sevr'den fıkıh öğrendi. Serî es-Sakati'yi dinledi ve sohbetinde bulundu. Aynı şekilde Haris el-Muhasibinin sohbetinde de bulundu ve Ebû Hamza el-Bağdâdi ve Hasan ibn Arafe gibi şahısları dinledi. Kendisini ibadete verdi, inzivaya çekildi ve hikmetli sözler söyledi. Çok az rivayette bulundu. Cafer el-Huldi, Ebû Muhammed el-Cerîri, Ebû Bekir eş-Şibli gibi pek çok kişi ondan rivayette bulundular. 298 yılında vefat etti. (Siyeru'l-A'lam. 14/66: Hılye, 10/255; er-Risaletü'l-Kuşeyriyye, 31; el-Bidaye ven-Nihaye. 11/113; Şezerat,. 2/228;)

[206] El-Hasen ibn Alî el-Cûzcâni: Ebû Ali el-Hasen ibn Ali ed-Dekkak. Aslen Neysabur'lu. Arapça öğrenim gördü. Usul ilmini öğrendi. Fıkıhta kendini gösterdi. Şafii olan Kaffal'dan ve el-Husarî'den ders aldı. îbn Hamdan ve daha başka kişilerden rivayette bulundu. 406 yılında vefat etti. (Tebyinu Kezibi'l-Müfteri, 226; Şezerat, 3/180; el-Bidaye ven-Nihaye, 12/13; Tabakatü'ş-.Şârânî, 1/77.)

[207] Nur: 54.

[208] Nahl: 123

[209] Ebû Bekir et-Tirmizi: İmam, hafız, arif ve zahit, Ebu Abdillah Muhammed ibn Ali ibn el-Hasen el-Hakim et-Tirmizi, Onun biyografisini yazanlar Ebû Bekir diye bir künyesinden söz

etmemişlerdir. Fakat Ebû Abdillah diye zikretmişlerdir. Sadece Şâ'ranî onu Ebû Bekir künyesiyle artmıştır. Babasından, Kuteybe ibn Sa'd'den, Ali ibn Hucr'dan, Süfyan ibn Veki'den ve diğer kişilerden hadis nakletmiştir. Yahya ibn Mansur el-Kâdı, el-Hasen ibn Ali ve Neysabur'un diğer şahsiyetleri kendisinden hadis nakletmişlerdir. Yolculuklar yapan, marifet sahibi, pek çok esere imza atan faziletlidir kişidir. Ancak "Hatmü'l-Velayet" isimli kitabından dolayı ilim adamları kendisini terk etmişlerdir. Vefat tarihini zikretmemişlerdır. (Siyeru'l-Alam. 13/439; Hılye, 10/233; Tabakatü'ş-Şarâni, 1/86)

[210] Ebu'l-Hasan el-Verrak: Ebu'1'Hasen Muhammed ibn Said el-Verrak Sofiyyenin büyük Şeyhlerinden birisidir. Alim ve fıkıhçıdır, kelamcı filozoftur. 310 yılından önce vefat etmiştir. (Tabakatüş-Şârâni, 1/87)

[211] İbrahım el-Kımar: Kımar değil, Kısaradır. İbrahim ibn Abdillah ibn Ömer ibn Ebi'1-Hayberi. Künyesi Ebu İshak el-Absi el-Kûfidir. Muhaddistir, uzun yaşamıştır. Doğruluk sahibidir. Veki ibn el-Cerrah, Cafer ibn Avn, Abdullah ibn Musa, Abbas ibn el-Velid ve daha pek çok kişiden hadis dinlemiştir. Ebu'l Hasen el-Esvâri, Ali ibn Abdirrahman ibn Mâti, Kasım ibn Esba ve diğerleri ondan hadis nakletmişlerdir. 279 yılında Kûfe'de vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam, 13/41; Tabakatü 'Şârâni, 1/87).

[212] Ebû Muhammed es-Sekâfi ismi, kitabı kaleme alanların dediği gibi değildir. Doğrusu Ebû Muhammed Abdülvehhab'dır. Ebu Muhammed künyesidir. İsmi Abdulvehhab ibn Abdümecid ibn es-Salt ibn Abdillah ibn Hakem ibn Ebi'l-As es-Sekafi el-Basridir. 108 yılında doğmuştur. Eyyub. Humeyd, Yunus ibn Ubeyd ve Cafer ibn Muhammed gibi kişilerden hadis rivayet etmiştir. Ahmed, İshak, Yahya, Ali ve daha başka kişiler de ondan hadis nakletmişlerdir. Sikadır, fakat son zamanlarında biraz karıştırmıştır. 194 yılında vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam, 9/238; el-Cerhu ve't-Tadil, 9/71; el-Meârif, 514; Meşâhiru Ulemâi'l-Emsar, 1269; Tehzib, 6/449; Şezerat, 1/340)

[213] İbrahim ibn Seyban: O bir tasavvuf şeyhidir. Künyesi ve ismi- Ehû tshak îbrahim ibn Şeyban el-Kırmîsini'dir. İbrahim el-Havas ve Muhammed ibn İsmail el-Mağribî ile arkadaşlık yapmıştır. Ali ibn el-Hasen'den hadis rivayet etmiştir. Füuhçı Ebû Zeyd el-Mervezi. Muhammed ibn Abdillah er-Râzi ve diğerleri ondan rivayette bulunmuşlardır. 337 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 15/392; Hılye 10/361; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/234: Şezerat, 2/334)

[214] Ebû Abdillah el-Mağribb Muhammed ibn İsmail el-Mağribi, İbrahim el-Havas ve ibn Şeyban'ın hocasıdır. 120 sene yaşamıştır. 279 yılında vefat etmiştir. (Tabakatü'ş-Şârâni, 1/79)

[215] İbrahim el-Havas İbrahim ibn İsmail el-Havas Ebû İshak. Tasavvuf büyüklerindendir. Cüneyd ve Sevri'nin arkadaşıdır. Tasavvufçular arasında önemli bir mevkii vardır. 291 yılında-Rey Camiinde karın hastalığından vefat etti. Şârani ondan ilginç hikayeler anlatır ki, bunların aslı yoktur. (Tabakatü'ş-Şârâni el-Kübrâ 1/83. er-Risaletü'1-Kuşeyriyye, 40)

[216] Abdillah ibn Menâzîl: Ebû Muhammed Abdillah el-Menâzil. Hamdun el-Kısarın arkadaşıdır. Âlimdir. Pek çok hadis yazmıştır. 329 veya 330 yılında Neysabur'da vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n Nubelâ, 15/297; Tabakatü'ş-Şârâni, 1/92, el-Kuşeyriyye. 44)

[217] Ebû Bekir ibn Sa'dan: Ebû Bekir Ahmed ibn Muhammed ibn Sa'dan. Aslen Bağdatlıdır. Cüneyd ve Sevri ile arkadaşlık yapmıştır. Tasavvuf şeyhleri içinde Şer'i ilimleri en iyi bilenlerdendir ve bu konuda öncüdür. Güzel konuşur. Vefat tarihini bulamadım. (Tabakatü'ş-Şârâni el-Kübra 1/100)

[218] Ebû Amr ez-Zeecâcî: Ebû Amr Muhammed ibn İbrahim ez-Zeccâci. Aslen Neysâburludur. Cüneyd, Sevri ve Ebu Osman ile beraber olmuştur. Mekke'ye girmiş ve Mekke şeyhi oluncaya kadar orada kalmıştır. 348 yılında Harem-i Şerifte vefat etmiştir. (Tabakatüş-Şa'rani, 1/101; er-Risâletü'1-Kuşeyriyye, 48)

[219] İsmail bin Muhammed es-Sülemi: Müellifin isimlendirdiği gibi değil, Ebû Amr İsmail ibn Necid es-Sülemi en-Neysâbûridir. Sofidir. Bir cemaatin büyüğüdür. Örnek bir insandır. Muhaddistir, Neysâbur Şeyhidir. Rabbani bir âlimdir. 272 yılında doğmuştur. Ebû Müslim Elekci, Abdullah İbn Ahmed ibn Hanbel ve Muhammed ibn Eyyub el-Beceli gibi pek çok kişiden hadis dinlemiştir. Torunu Ebu Abdurrahman es-Sülemi, Ebû Abdillah el-Hâkim, Ebû Nasr es-Saffar ve diğerleri ondan hadis nakletmişlerdir. 365 yılında 93 yaşmda vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam. 16/146; Tabakatü'ş-Şârâni, 1/103; el-Bidaye ve'n-Nihaye,11/88, Şezerat)

[220] Ebu Osman el-Mağribi: Örnek bir imam. Kayravanlı tasavvuf şeyhi. Neysabur'a yerleşti. Tarikatindeki tasavvuf şeyhlerinin en başta geleni. Keramet ve hal sahibi. Yolculuklar yaptı, haccetti ve bir müddet orada kaldı. Mısır ve Şam'ın şeyhleriyle görüştü. 373 yılında vefat etti. (Siyeru Alami'n-Nübelâ, 16/320; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 1/302; Şezeratü'z-Zeheb, 3/81; el-Kuşeyriyye, 50; eş-Şâ'râni, 1/104)

[221] Talâk: 1

[222] Ebû Yezid el-Bestâmi; Arifler sultanı, Ebû Yezid Tayfur ibn İsa el-Bestâmi. Bir zâhid. Çok az rivayette bulundu. Faydalı sözleri, aynı zamanda güzel ve hoş nükteleri var. Ondan problemli bazı şeyler de geldi fakat bunların ondan mı kaynaklandığı veya bunları kendinden geçmiş bir haldeyken mi söylediği belli değildir. 261 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 3/86; Hüye, 10/33; el-Bidaye ve'n Nihaye, 11/35; Şezerat 2/1431 el-Kuşeyriyye, 23; eş-Şa'rânı. 1/65)

[223] Bid'atçi olduğu ve üstelik Cuma ve cemaate gelmediği, İslâmi sembollere ve ibadetlere göstermediği halde bir şahsı, veli diye nitelendirmek çok çirkin bir kandırmacadır.

[224] Ebû Süleyman e-d-Dârâni- Büyük bir imam, çağının zahidi. Ebû Süleyman Abdurrahman ibn Atıyye el-Ansi ed-Dârâni. 140'larda doğdu. Sûfyan-es-Sevri, Ebu'l-Eşhed el-Utaridi, Alkame ibn Suveyd ve daha başka kişilerden rivayette bulundu. Ondan da öğrencisi Alımed ibn Ebi'l Havari. Hâşim ibn Hâlid, Humeyd ibn Hişam ve diğer kişiler rivayete etmiştir. Sünnet ve hikmet sahibi bir kişidir. 215 yılında vefat etmiştir. (Siyeru'l A'lam, 10/182, el-Cerhu ve't-Tadil. 5/214; el-HıIye. 4/254; el-Bidaye ve'n-Nirhaye, 10/255; Şezerat, 2/13; Tabakatü'ş-Şârani. l/68, er-Risaletü'1-Kuşeyriyye, 25)

[225] Ahmed ibn Ebi'l-Havâri: İmam, hafız, Örnek insan, Şamlıların şeyhi. Ehu'l-Hasen es-Sâlebî el-Ğatafâni ed-Dımeşkî. Zahit. Büyük bir âlim. Aslen Kûfeli. Sûfyan ibn Uyeyne'den, Abdullah ibn İdris'ten, Ebû Muaviye'den, Velid ibn Müslim'den ve diğer şahıslardan hadis rivayet etmiş" tir. Ondan da Seleme ibn Şebib. Ebû Zur'a ed-Dımeşki, Ebû Zür'a er-Râzi, Ebû Dâvud, ibn Mâ-ce gibi şahıslar hadis rivayet etmiştir. Alimlerin çoğunluğunca sîkâ kabul edilmiştir. Şamlılar için bereketli bir yağmur gibidir. 246 yılında vefat etmiştir. (el-Cerhu ve't Ta'dil, 2/47; Hılye. 10/5; Tehzib. 1/49; Şezerat. 2/110; el-Kuşeyriyye, 28; eş-Şâ'rânı, 1/70; Siyeru'l-A'lam, 12/85)

[226] Ebu Hafs el'Hattat: Örnek bir imam. Rabbani bir âlimdir. Horasan şeyhi. Ebu Hafs Amr ibn Selim en-Neysâbûri Zahit. Fıkıhçı Hafs ibn Abdirrahman'dan rivayette bulunmuştur. Öğrencisi Ebû Osman el-Hayri, Ahmed ibn Hamdan, Hamdun el-Kısar ve bir grup insan kendisinden rivayette bulunmuştur. Sünnete bağlıdır. Bid'ate ve bidatçüere karşı çok sert bir tavır takınmıştır. 264 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 12/510; el-Cerhu ve't-Ta'dil. 6/235; Hılye, 10/229: Sezer at. 2/150; el-Kuşeyriyye, 28; Tabakatü'ş-Şa' rani 1/70).

* Havatır: Aklına gelmek, hatırlamak, içine doğmak anlamındaki hutur kökünden türeyen hatır kelimesinin çoğulu olup insanın iradesi dışında zihnine gelen iyi ve kötü düşünceleri ifade eder. (Çeviren)

[227] Hamdun el-Kısar: Bir tasavvuf şeyhidir. Ebû Salih Hamdun ibn Ahmed Ammara en-Neysâbûri. İyilik ve takvada, şeriate bağlılıkta örnekti. İbn Bekar, ibn Rahaveyh ve daha pek çok kişiden hadis dinledi. Asker ibn el-Husayn ve el-Haddad'la beraber oldu. Oğlu Ebu Hamid el-A'meş. Mekki ibn Abdan, İbn Hamdan ve daha başka kişiler de ondan rivayette bulundu. 271 yılında vefat etti. (Siyeru'l-A'lam, 13/501 Hılyetü'l-Evliya, 10/231; er-Risaletü'l-Kuşeyriyye, 30; Tabakatüş-Şâ'rani, 1/71)

[228] Cüneyd'in bu güzel sözlerini İmam Zehebi Siyeru'l-A'lam, 14/66'da ve Ebû Nuaym Hılye'de 10/255'de zikrederler.

[229] Ebû Osman el-Hîrî: İmam Şeyhu'l'muhaddis, vaiz, örnek insan, şeyhülislam, Ebû Osman Said ibn İsmail ibn Said ibn Mansur en-Neysabûri el-Hîrî es'Sûfi. 230 yılında Rey'de doğdu Muhammed ibn Mukâtil er-Râzî, Musa ibn Nasr, Humeyd ibn Rabi gibi pek çok kişi ondan rivayette bulundu. Devamlı hadisle meşgul oldu ve onunla ilgili her şeyi sonuna kadar yazdı. Ebû Ömer ibn Nasr, iki oğlu Ebû Bekir ve Ebu'l-Hasen ve daha pek çokları ondan rivayette bulundular. Sünnete çok bağlı idi. İlim adamlarına saygısı vardı. (Siyeru'l-A'lam. 14/62; Hılye, 10/244; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/115; Şezerat, 2/230)

[230] Ebu Osman el'Hiri'nin bu ve diğer sözleri için bak: Siyeru'l-A'lam, 14/63; Hılye. 10/244"246

[231] Nûr:54.

[232] Ebu'l-Hasen en-Nûri; Metinde Nevevi diye yazılmış, fakat doğrusu en-Nûrîdir. İsmi Ahmed ibn Muhammed el-Horasâni el-Beğavi'dir. İrak'ta bir cemaatin şeyhidir. Hakikatin inceliklerine vâkıftır. Tasavvuftaki sapmalarla ilgili güzel sözleri vardır. Seriyyi Sekati ve diğer mutasavvıflarla beraber olmuştur. Cüneyd kendisine saygı göstermiştir, fakat dimağı bozulunca kendisine aeımıştır. 295 yılında vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam, 14/70; Hılyetü'l-Evliya, 10/249; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/106; Kuşeyriyya. 33; Tabakatüs-Şârâni, 1/74)

[233] Muhammed ibn el-Fadl el-Belhi- Büyük bir imam zahit ve âlim. Şeyhul islam Ebû Abdillah Muhammed ibn el-Fadl ibn el-Abbas el-Belhi el-Vaiz. Ahmed ibn Hadraveyh el-Belhi ile beraber olmuştur. Dünyada Kuteybe ibn Said'den en son hadis rivayet edendir. Muhammed ibn Mehdi de hocaların dan dır. îsmail ibn Necd, İbn Amreveyh, Muhammed ibn Mekki en-Neysâbûri gibi kişiler ondan rivayette bulunmuşlardır. 317 yılında vefat etmiştir (Siyeru'l-A'lâm, 14/523: Hilye, 10/232; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/167; Şezerat, 2/282; er-Risaletü'l-Mustadrafe, 21; Kuşeyriyye 35)

[234] Müellifin zamanındaki -hicri 8. asırda- tasavvufçuların durumu bu ise zamanımızdaki tasavvufçuların durumu nicedir? Allah'tan esenlik ve iyilik isteriz.

[235] Şah el-Kirmanî: Ebûl'Fevâris Şah ibn Şücâ' el-Kirmâni. Meliklerin soyundandır. Ebû Turab en-Nahsebî ve Ebû Ubeyd el-Busri ile beraber olmuştur. Takva ve vera' sahibi bir kişidir. 300'den biraz önce vefat etmiştir (er-Risaletü'1-Kuşeyriyye, 37; Tabakatü'ş-Şa'râni, 1/77)

[236] Ebû Said el-Harraz: Bir tasavvuf şeyhidir. Ebû Said el-Harraz Ahmed ibn İsa el-Bağdadi... İbrahim ibn Beşşar ve Muhammed ibn Mansur et-Tûsi'den ders almıştır. Mısırlı vaiz Ali ibn Muhammed, AH ibn Hafs er-Râzi, Muhammed ibn Ali el-Kettani ondan rivayette bulunmuştur. Seriyyi Sekâti ve Zunnûn-u Mısri ile beraber olmuştur. Hikmetli sözleri ilginç nükteleri ve latif kerametleri vardır. Fakat dalalet ehlinin din haline getirdikleri ve sarıldıkları şatahâtı da vardır. 286 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 13/419; Hılye, 10/236; el-Bidaye, ve/n-Nihaye, 11/58; Şezeratü'z Zeheb, 2/192; el-Kuşeyriyye. 38; Tabakatü'ş-Şa'râni, 1/78)

[237] Bak: Siyeru A'lami'n-Nubelâ. 13/420.

[238] Ebu'l-Abbas ibn Ata: Zâhid ve âbiddir. İsmi Ebu'l-Abbas Ahmed ibn Muhammed ibn Sehl ibn Atâ el'Bağdâdi. Yusuf ibn Musa el'Kattan'la birbirlerinden rivayette bulunmuşlardır. Muhammed ibn Ali ibn Hubeys'ten de rivayette bulunmuştur. 309 yılında vefat etmiştir. (Şezeratü'z-Zeheb, 2/257; el-Kuşeyriyye, 40; Tabakatüş-Şa'râni, 1/81)

[239] Bünan el-Hammal: imam, muhaddis, zâhid ve şeyhu'l-İslâm. Ebu'l-Hasan Bünan ibn Muhammed ibn Hamdan ibn Said el-Vâsıti. Mısır'a yerleşti. İbadetiyle darb-ı mesel oldu. Hasan ibn Muhammed ez-Zaferânî, Hasan ibn Arafe, Hamid ibn er-Rabi' gibi kişilerden rivayette bulundu. İbn Yunus, el-Hasen ibn Raşik, Ebû Bekir ibn el-Mukri gibi kişiler de ondan rivayet ettiler. Çok değerli bir insandı. Devletten hiçbir şey kabul etmedi. Avam ve havas arasında büyük bir saygınlığı vardı. 310 yılında vefat etti. (Siyeru'l-A'lam, 14/488, Hılye, 10/324. el-Bidaye ve'n'Nihaye, 11/158; Şezerat, 2/271; el-Kuşeyriyye. 40; Tabakatü'ş-Şa'râni. 1/84.)

[240] Ebu Hamza el-Bağdâdi; Şeyhler şeyhidir. Ebû Hamza Muhammed ibn ibrahim el-Bağdadi es-Sûfi. Bişr el-Hafı ve İmam Ahmed ile ve Seriy ibn el-Muğallis ile arkadaşlık yapmıştır. Kıraate âşinâdır. Savaşlara katılmıştır. Ancak bazı sözleri ve bazı hallerinde sapmalar vardır. Kendisini tanıyanlar bunları tevil etmişlerdir. 289 yılında vefat, etmiştir. (Siyeru'l-A'lam. 13/165; Hılye. 10/320; el-Kuşeyriyye. 41; Tahakatü'ş-Şa'rani, 1/85.)

[241] Âli İmran:31.

[242] Mimşad ed-Dineveri: Tasavvuf şeyhlerinin büyüklerindendir. 299 yılında vefat etmiştir. Müellifin onun sözlerinden naklettiği bu söz, biyografisini anlatan kaynaklarda zikredilir (Hılyetü'l-Evliya, 10/353; el-Kuşeyriyye. 42; Tabakatu'ş-Şâ'râni. 1/87)

[243] Ebû Ali er-Rûzbâri: Bir tasavvuf şeyhidir. İsmi Ahmed ibn Muhammed ibn el-Kâsım ibn Mansur er-Rûzbârî'dir. Mısır'a yerleşti, Cüneyd, Ebu'l-Huseyn en-Nûri, Ebû Hamza el-Bağdâdî ve diğer sofilerle arkadaşlık yapmıştır. Mes'ud er-Ramli, İbrahim el-Harbi, fıkıhçı İbn Süreyc'den rivayette bulunmuştur. 322 yılında vefat etmiştir.(Siyeru'l-A'lam, 14/535; Hılye,10/356; el-Bidayeve'n-

Nihaye,11/180 Şezerat,2/296. el-Kuseyriyye, 44; Şâ'rânî. 1/91.)

[244] Ebû Yakub en-Nehrecûri: O, bir üstat ve ariftir. Ebû Yakup İshak İbn Muhammed es-Sûfî en-Nehrecuri, Cüneyd ve Amr ibn Osman el-Mekki ile arkadaşlık etmiştir. 330 yılında Mekke'de vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam. 15/232; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 11/193; Şezerat. 2/316: Tabakatü'ş-Şârânî, 1/135. el-Kuşeyriyye, 45)

[245] Bendar ibn el-Hüseyin: bir tasavvuf şeyhidir. Örnek bir insandır. Künyesi Ebu'l'Hüseyn eş-Şirâzidir. Errecan'a yerleşmiştir. Şiblî ile arkadaşlık yapmıştır. İbrahim ibn Abdissamed'den bir hadis nakletmiştir. Mal mülk sahibidir. Onları hayır yolunda harcamıştır. Züht hayatı yaşamıştır. Kelam ve cedel ilmine sahiptir. 353 yılında vefat etmiştir. (Siyeru Alami'n-Nübelâ, 16/108, Hılye. 10/384; Tebyinu Kezibi'l-Müfteri, 179-181; Tabakatü'ş-Şa'rânî, 1/103; Kuşey riyye. 49)

[246] Ebu Bekir et-Tamistâni: Çok değerli ve mevkii yüksek bir tasavvuf şeyhidir. İbrahim ed-Debbağ ve daha haşka kişilerle arkadaşlık yapmıştır. 340 yılında vefat etmiştir. Belki de müellif onun bu sözünü biyografisinin geçtiği kaynaklardan nakletmiştir (el-Kuşeyriyye. 49: Tabakatü'ş-Şârânî. 1/104)

[247] Ebu 1-Kasım en-Nasrâbâzi: O bir imam ve muhaddistir. Örnek bir insandır. Vaizdir. Tasavvuf şeyhidir. Künyesi ve ismi: Ebu'l-Kasım İbrahim ibn Muhammed ibn Ahmed ibn Mahmuyeh el-Horasani en-Nasrâbâzi, Nasrâbâz, Neysabur'da bir bölge ismidir. Ebu'l-Abbas es-Serrac; İbn Huzeyme. Ahmed ibn Abdüvâris ve Horasan, Şam, Hicaz, Irak ve Mısırda çok sayıda kişiden hadis dinlemiştir. el-Hakim, es-Sülemi, Ebû Hazim el-Abdevi ve bir grup insan da ondan rivayette bulunmuştur. Bununla beraber pek çok yanlışları ve sürçmeleri de vardır. Bazıları bunları tevil ederler. 365 yılında Mekke'de vefat etmiştir. (Siyeru A'lamî'n-Nübela. 16/263; Şezerat. 3/58; Kuşeyriyye. 50; Tabakatü'ş-Şa'rânî, 1/105.)

[248] Bu haber Siyeru A'lamîn-Nübelâ l6/265'de geçer.

[249] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/113-126.

[250] İbn el-Mübarek, Zühd, s.446. Ben bunun tafsilatını İbn Abdilberr'in Câmiu Beyâni'1-İlm isimli Kitabının "Allah'ın dininde bir esasa dayanmaksızın, rey, zan ve kıyas ile konuşmanın kötülenmesi halikında gelen deliller" bölümünde c.2,s.l33'de gördüm. Bu hadisi Kenzu'l-Ummal müellifinin 1/210. no-1058'de belirtiğine göre Taberani, el-Kebir'de Avf ibn Mâlik'den rivayet etmiştir.

[251] İbn Abdilberr Câmiu Beyani'l-İlim, 2/135.

[252] İbnu'l Mübarek, Kitabü'z-Zühd, Babu Mâeâe fi Kabzı'l-İlim s.281 de gördüğüm bu rivayet İbn Mes'ud'un bir sözüdür. Buna göre mevkuf bir rivayettir. Tabkikli nüshada 815. Sahifededir. Bu sebeple muhakkiki el-A'zamî der ki: Diğer nüshada: onlara ilim küçüklerinden yani bid'atçilerden gelir, ilavesi vardır.

[253] İbn Abdilberr. Câmiu Beyâni'l-İlim. 2/135.

[254] a.g.e 2/135

[255] a.g.e 2/135

[256] a.g.e 2/135. İbn Abdilber burada İbn Ebi Davud'un sünnet hakkındaki şu beytini zikreder: Bana kişilerin reylerinden bahsetme. Peygamberin sözü daha temiz ve daha açıklayıcıdır.

[257] İbn Abdilber. Câmiu Beyâni'I-İlim, 2/136

[258] a.g.e 2/136

[259] a.g.e 2/136

[260] a.g.e 2/136

[261] a.g.e 2/137

[262] a.g.e 2/137

[263] İbn Abdilber: Câmiu Beyâni'l-İlim, 2/135.

[264] En'am: 159

[265] Bk: îbn Abdilberr. Camiu Beyâni'l-İlim, 1/138 ve devamı.

[266] Bu konunun ayrıntıları için bak: İbn Abdilber. Camiu Beyani'i-İlim, c.II. s.139.

[267] Bu hadisi şu kaynaklar rivayet etmiştir:

Buhari. K.İman. B. Fadlu men istebrae li dinihi, no:52; K. Buyu'. Babu el-Halalu Beyyinun ve'l-Haramu Beyyinun, no:2051, Müslim, K. İman, B. Ahzi'l-Halal ve Terki'ş-Şübühat. no:1599. Tirmizi, K.Büyû. B. İctinâbi'ş-Şübühâti fi'l-Kesbi, 7/241, Ahmed, Müsned, 4/267, 269, 270. 271, 275. Dârimi, K. Büyü'. B. fi'1-Halâli Beyyinun ve'l-Harami Beyyinun. no: 2531 eS-Beğavi. Şerhu's-Sünne, B. el-İttikâu ani'ş-Şübühati, no:2042, el-Beyhaki, es-Sünenu'1-Kübra, K. el-Buyu. B. Talebü'l- Halal, 5/2B4. İbn Hıbban. Sahih, Bâbul-Verau ve't- Tevekküli fi zikril'Ahbâr: an vasfi haleti men yeteverrau ani'ş-şübuhâti, no:719. Bu rivayetlerin tamamı Nu'man ibn Beşir'in hadisinden alınmıştır.

[268] Dârimi, Mukaddime. Babu't-Teverru' an'il-Cevabı fimâ leyse fihi Kitabun velâ sünnetin, no:116, Vehb ibn Amr el-Cumehi rivayeti. Kenzu'l-Ummal 3/46, no:5413 (Tabera'ninin el' Kebir inden Muaz ibn Cebel rivayeti)

[269] Kenzu'1-Ummal'in müellifi çok soru sormanın yasaklandığı anlamına gelen pek çok hadis nakletmiştir. Bunlardan birisi de şu hadistir: *"Allah Teala sizin üç şeyinizden hoşlanmaz- Dedikodu yapmanızdan, çok soru sormanızdan ve malı mülkü boşa vermenizden."* 16/46. 47. no-43871. 43873: 43874. Kenzul Ummal bu hadisi şu kaynaklardan nakleder: Taberâni, el-Kebir, Ma'kil ibn Yesar ve İbn Sa'd'dan! yine Taberâni, el-Kebir, Müslim ibn Abdillah ibn Sebura'dan o da babasından ve el'Hatib'ten, o da el-Muğire ibn Şübe'den. Kenzu'l-Ummal 16/86. da 44028.No'lu hadis ise yine Taberâni el-Kebir'den ve Ammar ibn Yâsir, Muğire ve Ma'kıl ibn Yesar rivayeti olarak.

[270] Bu hadisi Beyhaki es-Sünenü'l-Kübra'da Ebû Sa'lebe'den (R.A) mevkuf olarak rivayet etmiştir (Kitabu'd-Dahâyâ, Babu mâlem yüzker tabrimuhû 10/13) Bu hadisi el-Hakim de Ebû Sa'lebeden manasıyla rivayet etmiştir: (el-Müstedrek, 4/115.) Ayrıca şu kaynaklar da rivayet eder: İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-îlim, 2/136, Ebû Sa'lebe'den Kenzü' Ummal. 1/381. no:1656 (İbn en-Neccar, Hakim ve Beyhaki'nin rivayeti gibi rivayet etmiştir.)

[271] Arzu edilen gayenin gerçekleşmesi için bu çok önemlidir. Çünkü yetki ve otorite, âlimlerden sonra emirlere aittir. Emirler (yöneticiler), insanların maddi dünyalarına hükmederler, âlimler ise onların kalplerine hükmederler, Alimler, emirlerin üzerinde bir otoritedirler. Çünkü emirler ve âlimler, kıyamet, günü Allah'ın huzurunda halkı gözetmekten sorumludurlar. Yanlarında fetva işlerini kendilerine havale edecekleri alimlerden salih bir ekibi bulundurmaları emirlerin âdetlerindendir. Çünkü Allah Teala Kur'an'la engellemediğini sultanla (güç ve kuvvetle) engeller. Bu ümmetin selefi de böyle yapmıştır. Onlar böylece başarıya ulaşmışlar ve cennetlere koşmuşlardır. Siyer ve tarih kitapları onların haberleriyle doludur. Allah Teala bizim alimlerimizi ve yöneticilerimizi bu zor işte başarılı kılmıştır. Meşhur Fetâvâyı Hindiyye'ni. Hint meliklerinden birisi olan Alemgir Şah'ın himayesindeki bir âlimler topluluğu tarafından yazıldığını unutmayalım.

[272] Câsiye: 32.

[273] İstihsan ilmin onda dokuzudur sözü aslında istihsam övmek demektir ki bu cümlenin akışına aykırıdır. Herhalde bu sözde bir yanlışlık olsa gerektir. İmam Şâfi'den şöyle dediği sabit olmuştur: İstihsan yapan kendiliğinden hüküm koymuş demektir.

[274] Belki de bununla hadisçilerin, imam Ebu Hanife hakkındaki sözlerim kastetmektedir. İyice araştırmak için bak. Câmiu Beyâni'l- İlim, 2/135 ve devamı.

[275] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/127-133.

[276] Müellif, bidatçiler hakkında (onların kafir olmadıklarına dair) hüsnü zanna götürücü şeyleri destekleyen delilleri yukarıda zikretmişti. Burada ise selefin takındığı ve halefin de takınması gereken tavrı zikretmektedir.

[277] İbn Mace bunun gibisini Huzeyfe'den. Deylemi de Enes'ten rivayet etti. Bk. Kenzul-Ummal. 1/220. no:1108. 1115

[278] Bak: Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 6/15, Hılye, 2/3

[279] Kenzu'l-Ummal. 1/220, 221, no:1108, 1115 (İbnu Mâca'den)

[280] A- İbn Ömer Hadisi: Müslim, K. İman. B. İsbâti'l Kader. C.II, Nesâî, K. İman, B. Na'tü'l İslam. no:4493: İlin Mâce, Mukaddime, B. İman, no:63l Buhari aynısını Ebu Hureyreden K. Tefsir'de. no: 4777'de Ebû Dâvud, K. Sünnet, B. fi'1-Kader'de no4695'de tahriç etmiştir. B-Cibril Hadisi: Bu hadis: Hz. Ömer'in rivayet ettiği ve bu isimle meşhur olan bir hadistir. Çünkü bu hadiste Cebrail'in bazı soruları ve hz. Peygamberin (S.A) de bunlara cevapları vardır. Ahdullah ibn Ömer (R.A) Kaderiyye hakkındaki cevabında bunu delil getirmiştir. Bu hadis biraz önce zikredilen yerlerde zikredildiği gibi, içerisinde ibn Ömer'in cevabı bulunmaksızın daha başka yerlerde de Hz. Ömer'den rivayet edilmiştir. Buralar şunlardır. Buharı, K. İman. B. Suâli Cibril'in-Nebiyye (s.a); no:50; Müslim, K. İman, B. Ta'rif'i İslam ve'1-iman, C.I, s.157. Ebû Dâvud et-Tayâlisî, C.l, s.5. Ömer ibn el-Hattab'ın müsnedinden, Abdullah ibn Ömer'in ondan yaptığı rivayetle; Beyhaki. Sünen, K. Hac. Babu İshati Farzil-Hac. c.IV. s.325. C-İbn Ömer'in: "Onlara rastlarsan şunu bildir: Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar." sözü bizim konumuz hakkındaki en can alıcı sözdür. Çünkü bir ihtilaf dinin temel esaslarında meydana geldiği ve iman esaslarını değiştirdiği zaman ondan uzak durmak gerekir. Bu ihtilaf dinin ameli gerektiren diğer temel ve talî ahkamında vâki olan ihtilafa benzemez. Onlardaki ihtilaf, ihtilaf edenlerin birbirlerinden uzaklaşmalarını ve ayrılmalarını gerektirmez. Uyarı bu sebeple gereklidir.

[281] Bu Hariciler hakkında pek çok yolla rivayet edilen hadisin bir parçasıdır. Bu hadisi Buhari'nin şu bölümlerinde geçmektedir. K. el-Meğâzi. B. Ba'si Aliyy ibn-i Ebi Tâlib ve Halid ibn el-Velîd ile'l-Yemen, no:4351; K. el-Enbiya, B. Kavlillahi Teala Ve ilâ Ad'n ehâhum Hûden" no:3344: K. el-menâkıb. B. Alâmatin- Nübüvve, no:3611; K. Tevhid, B. Ta'rucu'l Melâiketü ve'r-Ruh, no:7432; K. Istitabeti'l-Mürteddin, B. Katli'l-Mürteddin ba'de ikameti'l-hücceti aleyhim. no:6930, 6931, 69321 K. Fedâilu'l-Kur'an, B. ismu men Rââ bi kırâati'l-Kur'an. nn:5057, 5058; K. el-Edeb, B. mâcâe fi kavli'r-Racüli veyleke, no:6163; Müslim'de geçtiği yerler: K. Zekat. B. Zikri'l-Havâric, no:1064 ve 1066, B.fi'f Tahriz ala Katli'I-Havaric. Nesâî. K. Zekat. B. el-Müellefetü Kulûbuhum, no:2579; Abdurrezzak el-Musannef, Babu Macâe fi'1-Harûriyye, no:18649. 18650, 18676, 18677; Ahmed, Müsned 1/88, 3/5, 4/145, 422; İbn Mâce, Mukaddime, B. fi zikri'l-Havaric, no:168, 169, 170, 171, 172 ve 174;

[282] Müellifin bu görüşü tartışma götürür. Çünkü kavli ve fiili hadislerden önemli bir bolümü tevatür yoluyla sabit olmuştur. Dileyen bu konuda bizim tahkikini yaptığımız ve Mısırda basılan îbn es-Salah'ın Mukaddimesine ve diğer kaynaklara müracaat etsin.

[283] Bu; sahih bir hadisten bir bölümdür. Bu hadisi Buhari, Sahih'inin başına almış ve kitabına onunla giriş yapmıştır ve daha başka yerlerde de zikretmiştir. Bunları şöylece sıralayabiliriz; Bâbu Keyfe Kâne Beğu'l-Vahyi no:1, K. İman, B. Mâcâe enne'l-A'male bi'nniyyeti ve'1-Hısbeti, no:54: K. el-Itk, B. el-Hatai ve'n-Nisyan... no:2529; K. Menâkıbi'l-Ensar, B. Hicratin-Nebiy (s.a) ve Eshabihi ile'1-Medine, no:3898; K. Nikah, B. Men Hâcera-litezvicimreatin... no:5070) K. el-Eyman ve'n-Nüzür, B. En-Niyyetü fi'l-Eyman, no:6689; Kitabu'I-Hıyel. B. Fi TerkiTHıyel ve etine liküllimriin mânevâ, ntv6953; Müslim. el-İmara, 1907; Tirmizi. Fedâilu'l'Cihad, no:1647: Nesâi. Taharet, no:75, Talak (6/158) İbn Mâce, Zühd. no:4227; Ahmed. Müsned. 1/25: (2; Beyhaki. K. Taharet, B. en-Niyyetü fi't-Taharati'l-Hükmiyye, 1/41; Ayrıca Beyhaki, 6/331. "298. 2/14. 4/112, 5/309. Ayrıca Darekutni, Mâlik ve İbn Hıbban da rivayet etmişlerdir…

[284] Kitabın ibaresindeki ifade budur. Öyle görülüyor ki bunda bir yanlışlık var. Biz başvurduğumuz rivayetlerin içinde Haricilerin vasfı hakkında böyle bir ifadeye rastlamadık. Daha önceki bölümlerden birisinde biz bu hadisin tahririni yapmıştık. İaret ettiğimiz husus için oraya bak.

[285] Âli İmran: 106.
[286] Maide:3
[287] Enam: 153
[288] Yahya ibn Yahya: İbn Kesir ibn Veslâs ibn Şemlal: Büyük bir imam. Endülüsün fakihi. Künyesi Ebû Muhammed el-Leysi el-Berberi el-Endelûsi el-Kurtubi'dir. 152 yılında doğdu. İmam Malik'i dinledi ve ondan Muvatta'ı rivayet etti. Ayrıca Ziyad ibn Abdirrahman, Leys ibn Sa'd. Sufyan ibn Uyeyne ve diğer kişilerden hadis dinledi. Kendisinden de oğlu Ubeydullah. Muhammed ibn el-Abbas, İlin Veddah, Baki ibn Mahled ve diğer bir grup rivayette bulundu. Endülüs'te ilim adamlarından hiç kimsenin ulaşamadığı bir saygınlığa ve büyük bir mertebeye ulaştı. 234 yılının Recep ayında vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 10/519; Tehzibü't-Tehzib. 11/300; Şezerat, 2/82; Şeceratü'ı-Nûr ez-Zekiyye. 63, 64)
[289] Bakara: 213.
[290] Yunus: 19.
[291] Âli İmran: 103
[292] Âli İmran: 102
[293] Hac: 78
[294] Kenzul Ummal el, s.219'daki 1102 nolu: *"Kim bid'atçiye saygı gösterirse..."* hadisi Taberâni. el'Kebir'de ve Said ibn Mansur, Sünen'inde; Kenzul Ummal, C.I, s.222'deki 1123 nolu: *"Kim saygı göstermek için bid'atçiye doğru giderse."* hadisini ise Taberâni, el-Kebir'de. Ebu Nuaym da Hilye'de rivayet etmiştir.
[295] Bunun aynısı Müsned'de Gadif ibn el-Hâris'ten rivayet edilmiştir. Yine bunun aynısını Taberani el-Kebirde Tim Abbas'tan rivayet, etmiştir. Ayrıca Said ibn Mansur Sünen'de Gadif ibn el'Haris'ten rivayet etmiştir. Bk: Kenzul-Ummal, 1/219, no:1098. 1099, 1100.
[296] Bu rivayetler hakkında da aynı kaynak!ara bakınız.
[297] Bu rivayetler hakkında da aynı kaynak!ara bakınız.
[298] Bu rivayetler hakkında da aynı kaynak!ara bakınız.
[299] Ali îmran: 86, 87
[300] Bakara: 159.
[301] Ali İmran: 3/105
[302] Enam: 6/153
[303] Rum: 30/32
[304] En'am: 6/159.
[305] Amr ibn Ubeyd: Mutezilenin büyüklerinden ve onların ilkidir. Künyesi Ebû Osman el-Basridir. Zahid ve âbiddir. İnsanlardan pek çok kişiyi özellikle Mansur gibi idarecileri etkiledi. Halife Mansur onu kendisine yakınlardan saydı. Ebu'l-Aliye ve Hasan'ı Basri'den rivayette bulundu. İki Hammad, İbn Uyeyne ve el-Kattan da ondan rivayet ettiler. el-Kattan daha sonra onu kaderi inkar ediyor iddiasıyle terketti. 143 veya 144 yılında Mekke yolunda vefat etti. (Kitabu'l-Mecrûhin, 2/69; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 10/73; Tehzib et-Tehzib, 8/30; Şezerat. 1/2101 Siyeru A'lami'n-Nubelâ. 6/104)
[306] Muaz ibn Muaz: İmam. hafız ve Kadı. İbn Nasr ibn Hassan et-Temimi Ebu'l"Müsenna el-Anberi el-Basri. Süleyman et'-Teymi'den, Eş'ar ibn Abdil melik'ten, Avf el-A'râbi'den, Humeyd et-Tavil'den, Sevri'den ve daha pek çok kişiden rivayette bulundu. Ondan ise Ahmed. İshak, Yahya, Ali, Bendar, İbn Ebi Şeyhe ve daha pek çok kişi rivayet etti. Sikadır, sağlamdır, hadis ilminin yüz akıdır. Harun Reşid tarafından Basra kadılığına getirilmiş, sonra azledilmiştir. 196 yılında vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam, 9/54; el-Mearif. 512: el-Cerh ve't-Ta'dil, 8/248; Tehzili. 10/194; Şezerat, 1/345; Meşâhiru Ulemâil-Emsar, 1270)
[307] Osman. 3. Râşit halifedir. Amr ibn Ubeyd'in bu sözü apaçık sünneti bir inkardır. Sahibini helake götürmesin-den korkulur. Çünkü sahih hadiste de bildirildiğine «öre Peygamberin sünnetimi fin sonra râşit halifelerin sünneti de bizim için sünnettir: "Benim sünnetime ve benden sonraki râşit halifelerimin sünnetine sarılınız. Onlara azı dişlerinizle yapısınız.." Bu hadis ve onunla İlgili dipnot daha önce geçti
[308] Semüra ibn Cündüb ibn Hilal el-Fezari, sahabinin âlimlerindendir. Oğlu Süleyman. Ebû Kılabe, Hasan-ı Basri, İbn Şirin ve el-Utaridi ondan rivayette bulunmuştur. Güvenilir ve doğru bir kişiliğe sahibtir. Küfe ve Basra'nın sorumlusudur. Hâricilere karşı çok serttir. Pek çoklarını öldürtmüştür. 58 veya 59 da vefat etmiştir. (Siyerul-A'lam. 3/183; el-Mearif. 305: el'Cerhu ve't-Ta' dil. 4/154; Meşahirü Ulemai'l-Emsar. 223; el-İstiab. 653; Tehzili. 4/236: Şezerat 1/65)
[309] Tevbe: 32.
[310] Bu hadisin kaynağını bulamadım. Fakat manası sahihtir ve bundan sonra gelecek olan hadisten de bu mana çıkartılabilir. îbn Ebi Asım'ın kitabında da bu konuda zayıf bir hadis gördüm; Şöyle ki: "*Ümmetimden iki sınıf şefatime nail olmayacak- Mürcie ve Kaderiyye"* es-Sünne. 2/461.
[311] Maide: 118.
[312] Nisa:48
[313] Asıl nüshanın hamişinde "fesuhkan'/uzak olun tâbiri bir defa yazılıdır.
[314] Nahl: 25.
[315] Buhari, K. Ehadisi'l-Enbiya. 3335; K. Ed-Diyat. B. Kavlillahi Tealâ: "men ahyâhâ..." no:6867: K. İ'tisam. B. İsmu men Deâ ilâ Dalâletin. no;7321. Müslim. K.Kaseme. B. İsmu men senne'1-Katl. no:1677, Abdurrezzak, Musannef, B. Men Katele nefsen. hocası Ma'mer ibn Râşid'in Kitabul-Cami'inden. 10/464. no:19718. İbn Hıbban, Sahih. K. Cinâyat. no:5951. Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra. K. Cinayât. 8/15. İlin Mâce. K. Diyât. B. Et-Tagliz fi katli müslimin zuhnen no:2615. Nesei, K. Tahrimi'd-Dem, 7/75. Ahmed, Müsned, 1/383. 430, 433. Şerhu's-Sünne, K. İman, Bâbu Sevabı men deâ ilâ Huden....1/198. no:111
[316] Aslın hamişine göre yazılan nüshada bu ifadeler daha farklı bir şekildedir. Öyle anlaşılıyor ki her iki ibarede de bir hattat hatası vardır. Biz bu karışıklığa rağmen ibarenin akışına göre bir tercüme yapmaya çalıştık (çeviren)
[317] Bu hadisi ibn Ebi Asım, es-Sünne'de 1/21 ve 37 no ile rivayet etti. Kenzu'l-Ummal'de şöyle denildi Bu hadisi Taberâni el'Evsat'ta, Ebu Yala ve Beyhaki Şuabü'l-İman'da ez-Ziya el-Makdisi el-Muhtara'da Enas'ten; îbn Asakir ve ibn en-Neccar yine Enes'ten rivayet ettiler. Bak. Kenzu'l-Ummal. 1/220 h.no: l105 ve 1/1121, no:1116
[318] Ebu Dâvud, Kitabu's Sünne, Bâbu Şerhus-Sünne, no:4597. Ahmed, Müsned. 4/102
[319] Kenzu'l-Ummal, 1/221, no:1l4, 117
[320] Ğaşiye: 2.3,4
[321] Kehf- 103, 104
[322] Müddessir:31
[323] A'raf.152
[324] Enam: 140
[325] Bakara: 6l.
[326] Bazılarızamanımızdaki Yahudilerin alçaklık/zillet içinde değil, izzet ve onurlu bir hayat yaşadıklarını zannedebilir. Kur'an'ın açık ifadeleri bunu yalanlıyor. Ortada farklı bir görünüm de olsa gerçek şu ki. onlar, nerede olurlarsa olsunlar, ve nereye giderlerse gitsinler her zaman alçaktırlar. Ne kadar zaman geçse de onlar izzet ve şerefe asla sahip olamayacaklar: Çünkü onlar (sonunda) mağlup ve perişan olacaklar. Yarın onu gözleyenler için çok yakındır. O, kimin yardımcısının kuvvetli ve ordusunun daha büyük olduğunu yakında bilecektir. Allah işine galiptir.
[327] Abdulhak el-İşbili: O bir imamdır, hafızdır, yetenekli büyük bir âlimdir. Künyesi Ebu Muhammed, ismi Abdulhak ibn Abdirrahman el'Ezdi el-Endelüsi el-İşbili'dir. İbn el'Harrat diye bilinir. 514 yılında doğmuştur. Ebu'l-Hasen Şureyh ibn Muhammed, Ebu'l-Hakem ibn Berrican, Amir ibn Eyyub gibi kişilerden hadis nakletmiştir. Fıkıhçıdır, hafızdır. Hadisi ve illetlerini bilir. Ricali tanır. Zâhiddir. müttakidir. Sünnete ve onun edeplerine bağlıdır, el-Meâfiri (Mescidi Aksa'nın hatibi) ve Ebu'l-Haccac ibn eş-Şeyh gibi kişiler ondan nakilde bulunmuşlardır. 581 yılında vefat etmiştir (Siyeru'l-A'lam. 21/198. Şezeratü'z-Zeheb. 4/271)
[328] Ra'd:11
[329] Bel'am ibn Bâura kıssasını ibn Kesir, Araf sûresi 175. âyetin tefsirinde 2. Cilt 253 ve 254. sayfalarda çeşitli yollarda gelen rivayetlerle anlatılır.
[330] A'raf 99
[331] En'am:159
[332] Tirmizi. Zühd. 110:2379, Babu'r-Racül alâ dini halilih; Ebû Davûd, K. Edeb, B. Men yü'meru en yücalise, 4833; Müsned. 2/302. 224
[333] Yusuf: 108
[334] Mübadele: 22
[335] Nûr: 63
[336] İbn Mes'ud, bunu bir bid'at olarak görüyordu. Çünkü Peygamber (s.a) ashabına bu şekilde bir zikri telkin etmemişti. Yapılan iş güzel görülen şeylerden bile olsa Rasulullah'tan bu konuda herhangi bir bilgi bulunmadığı müddetçe ashab böyle bir şeye meyletmezlerdi ve onlar Peygambere uymada insanların en hırslı olanı idiler.
[337] Bakara:16
[338] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/134-160.
[339] İnsan: 3
[340] Beled: 10
[341] Fatiha:6
[342] Bakara:26
[343] Müddessir: 31

[344] Ali îmran: 7
[345] Buhari, Kitabul-İ'tisam, Babu Ecri'l-Hâkim izectehede fe esâbe ev ahtae, 7352. Müslim. K. e1-Akzıye, B. Ecril-Hâkim izertehede, 1716 Ebû Dâvud, K. el-Akziye, B. Fi'l-Kâdı Yuhtıu, 3574. Tirmizi, el-Ahkam, B. el-Kâdî Yusibu ve Yuhtıu, Ebu Hureyre'den. Nesei, el-Akzıye, B.el-İsabe fi'l-Hüküm. İbn Mâce, el-Ahkam, B.el-Hâkim Yectehid, 2314.
[346] Yasin: 47
[347] Nisa:60
[348] İbn Kesir bu âyetin tefsirini yaparken şunları dedi. Burada Allah Teala, davaların sonuca bağlanmasında Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti dışında başka birisinin hakemliğine başvurmak istediği halde, Allah'ın Peygamberine ve geçmiş peygamberlere indirdiği şeylere inandığını iddia eden kimsenin bu iddiasını reddetmektedir. Nitekim bu âyetin nüzul sebebi olarak zikredildiğine göre Ensar'dan bir adamla. Yahudilerden bir adam birbiriyle davalı duruma düştüler, Yahudi, aramızda Muhammed hakem olsun derken, diğeri Ka'b ibn el-Eşrefin hakem olmasını istedi. Bir rivayete güre bu âyet müslüman olduklarını açıklayıp câhiliye hakemlerini kendilerine hakem seçmek isteyen münafiklar hakkında inmiştir. Bir rivayete göre de başkaları hakkında inmiştir. Ayet-i kerime hepsini içine alacak şekilde genel bir anlam ifade eder. Çünkü âyet, Kitab ve sünnetten sapan ve bâtıl olan başka şeylerin hakem ligine başvuran herkesi kötülemektedir. Burada tağutla kasdedilen de budur. Bu sebeple: Onlar tâğutun hakemliğine başvurmak istiyorlar, buyurdu. (Tefsiru'1-Kur'ani'l-Azim. 1/492)
[349] Maide: 103, İslam öncesi Arapların bâtıl inanç ve âdetlerinden birisi de bazı sebep ve bahanelerle birtakım hayvanları putlara kurban etmeleri, onları putlar adına serbest bırakmaları idi. Bu cümleden olarak beş kere doğuran ve beşinci yavrusu dişi olan deveye bahira denir, kulağı çentilir, sağılmaz, sütü putlara bırakılırdı. Put namına serbest bırakılan ve sütünden yalnızca müsafirlerin yararlandığı deveye "sâibe" denirdi vs. (Çeviren)
[350] Maide: 105
[351] Enam: 140
[352] En'am: 136
[353] Enam: 137
[354] Enam: 138
[355] En'am: 140
[356] En'am: 144
[357] Zümer: 3
[358] Maide:33
[359] Maide: 77
[360] Meryem: 34
[361] Meryem: 38
[362] Nisa: 142. 143.
[363] Yasin: 23
[364] Yasin: 24
[365] Bakara: 146
[366] Bk: Tefsiru ibn Kesir. 1/27.
[367] En'am: 153,
[368] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/161-168.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2 — NAMAZ KİTABI
1 — Namaz Vakitleri Bâbları
2– Sabah Namazının Vakti Babı
3 _ Öğle Namazının Vakti Babı
4 — Şiddetli Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak Babı
İkindi Namazının Vakti Babı
6 — İkindi Namazına Sıkıca Devam Etme Babı
7_Akşam Namazının Vakti Babı
7—Yatsı Namazının Vakti Babı
9— Bulutlu Havadaki Namaz Vaktinin Babı
10 — Uykuda Kalarak Veya Unutarak Namaz Kılmayan Babı
Uyuya Kalan Veya Unutanın Kaçırdığı Namazı Derhal Kaza Etmesi Gerekir Mi ?
Kasden Namazı Terkedenin Kaza Etmesi Vâcib Mi ?
11 — Özür Ve Zaruret Hâlindeki Namaz Vaktinin Babı
Vaktin Bitiminde Mazereti Kalkanın Hükmü
Bir Rek'ate Yetişmek Sabah Ve İkindiye Mi Mahsustur ?
12 — Yatsı Namazını Kılmadan Önce Uyumaktan Ve Kıldıktan Sonra" Konuşmaktan Nehiy Babı
13 — (Yatsı Namazına) Ateme Namazı Denmesinden Nehiy Babı

2 — NAMAZ KİTABI

1 — Namaz Vakitleri Bâbları

667) Büreyde (bin El-Husayb) (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek kendisine (beş) namaz (in) vakit deri) ni sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Bu iki gün bizimle beraber namaz kıl.» buyurdu. Güneş (gök ortasından batıya doğru) zevala varınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ Bilâl (Radıyallâhü anh)'a emretti. Bilâl (Radıyallâhü anh) da ezan okudu. Sonra emretti. O da öğle namazı için ikamet getirdi. Sonra ona emretti. O da Güneş henüz yüksek ve bembeyaz iken ikindi namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. O da Güneş battığı zaman Akşam namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. O da şafak battığı zaman yatsı namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. Oda Fecir doğduğu zaman, sabah namazı için ikamet etti. İkinci gün olunca ona emretti. O da öğle için ezan okudu da öğle namazını serinliğe bıraktı. Hem de hava iyice serinleyinceye kadar geciktirdi. Sonra güneş henüz yüksek iken ikindi namazını kıldı. İlk günkü vakitten sonraya tehir etmiş oldu. Daha sonra şafak batmadan önce akşam namazını kıldı. Yatsı namazını da gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Sabah namazını da, ortalık iyice aydınlandıktan sonra kıldı. Daha sonra :
-Namaz vakit(leri)ni soran kişi nerededir?» buyurdu. Adam da.-Ben (buradayım) Yâ Resûlallah! deyince, O:
«Namazınızın vakti, gördüğünüz süreler arasıdır.- buyurdu."[1]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişler;Tirmizî, bunun hasen - garib - sahîh olduğunu söylemiştir.
Nevevi,hadîsin muhtevasıyla ilgili olarak şöyle der:
1 — Her namaz için bir fazilet vaktinin bir de ihtiyar vaktinin bulunduğu;
2 — Akşam namazı vaktinin, şafak batmçaya kadar devam ettiği;
3 — Kuvvetli bir maslahat için namazın ilk vakit faziletini bırakarak ihtiyar vaktinin son anına kadar tehirinin meşruluğu;
4 — Şer'î bir hükmün açıklanmasının ihtiyaç zamanına kadar bekletilmesinin câizliği;
5 — Şer'î bir hükmün sözle olduğu gibi, fiil ile de açıklanabileceği gibi hükümler hadîsten anlaşılıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Namazınızın vakti, gördüğünüz süreler arasıdır.» hitabı soru sahibine ve diğerlerinedir. Fıkranın mânâsı ise şudur: Her namaz; iki günde ayrı ayrı vakitlerde kılınmakla, her namazın vaktinin başlangıç ve nihayeti gösterilmiş oluyor. İkinci gün namaz kılman vakit, ihtiyar vaktinin sonunu açıklamak içindir. Yatsı namazının, gecenin üçte birisi geçince kılınmasıyla, ihtiyar vaktinin bitiminin bu olduğu anlaşılıyor. Müs1im'in rivayet ettiği Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisinde ise gece yarısı olunca yatsı namazı kılındığı bildirilmiştir. Buna göre ihtiyar vakti gece yarısına kadar devam eder. Âlimler, hangisinin kuvvetli olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafiî' nin bir kavline göre gecenin üçte birisine, diğer kavline göre yatsı namazının vakti gecenin yansına kadar devam eder. İkinci kavli daha sıhhatlidir.
(Hanefî âlimlerine göre yatsıyı, gecenin üçte birisinin bitimine kadar tehir etmek müstehabtır.)
Ebül'Abbas bin Şüreyh: Ne rivayetler arasında ne de Şafii' nin iki kavli arasında ihtilâf yoktur. Çünkü maksad, gecenin üçte birisinin bitimi, yatsının ihtiyar vaktinin başlangıcıdır. Gecenin yansının bitimi de, ihtiyar vaktinin nihayetidir. Rivayetler arası böylece bulunur, demiştir.Ebü'l-Abbâs'in söylediği bu söz, hadîslerin lafızlarının zahirine uygundur. Çünkü Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Yatsının vakti gece yarısına kadardır buyruğunun zahiri gece yansının, ihtiyar vaktinin nihayeti olduğudur.
Büreyde ve EbûMûsa' nin hadîsine göre. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz vakitlerini soran adama ve başkalarına öğretmek üzere ikinci gün, yatsı namazına gecenin üçte birisi bittikten sonra başladığı bildirilmiştir. O halde buna göre yatsının ihtiyar vakti gece yansına yakın bir zamana kadar devam eder. Böyle yorum yapmakla, bu konuda vârid olan fiilî ve kavli hadîslerin araları bulunmuş olur.»
İkinci gün öğle namazının hava serinleyinceye kadar tehir edildiği ve ikindi namazının da birinci güne nisbeten tehir edildiği bildiri İmiş tr. Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı bu ifâdelerde kasdedilen mânâ şudur, der:
'tik gün, her şeyin istiva (= Güneş gök ortasında olduğu) zamanındaki gölgesinden başka gölgesi o şeyin boyu kadar uzanınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını kılmış, ikinci gün ise, gölge o şeyin boyunun iki katı kadar uzanınca ikindiyi edâ etmiştir.'
İkinci gün Öğle namazının serinliğe bırakıldığı bildiriliyor. Fakat buradaki rivayette tehir süresi belirtilmemiştir. Müslim, Ebü Dâvûd, Nesâi ve Beyhakî' nin Ebu Musa El-Eş'âri (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri benzer hadîste ikinci günkü öğle namazının, ilk günkü ikindi namazının kılındığı zamana yakın bir vakitte kılındığı bildirilmiştir. Böylece serinliğe bırakılması durumu da açığa kavuşmuş olur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e namaz vakitlerini soran kişinin ismi bildirilmemiştir.

668) Ibn-i Şihâb (Radtvaltokü 'den rivayet edildiğine göre
Kendisi Medine i Münevvere EmÎri Ömer bin Abdü'l Aziz[2] (Radıyallâhü anhümâVnın döşekleri üzerinde oturuyormuş. Yanında da Urve bin Ez-Zübeyr (Radıyallâhü anh) bulunuyormuş. Emir Ömer (Radıyallâhü anh), ikindi namazını biraz tehir etmiş. Bunun üzerine Urve Ona:
Dikkatli ol. Şüphesiz Cibril (Aleyhisselâm) indi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e imam olarak namaz kıldırdı demişi Ömer (Radıyallâhü anh)'de ona:
— Ne söylediğini bil ya Urve, deyince Urve de şöyle demiştir i

— Ben, Beşîr bin Ebî Mesudu dinledim. Diyordu ki t Ben (babam) Ebû Mesudu tUkbe bin Amr El-En sâri) dinledim diyorduk! t Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken dinledim *
«Cibril, indi de bana imam oldu. Ben de onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyururken beş namazı mübarek parmaklarıyla hesaplıyordu."[3]

İzahı

Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a âit hadîs kısmını B u -hâri. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhakî, Tahavi ve Darekutni bâzı lafız farklarıyla rivayet etmişler. Mâlik ve Ahmed de tahriç etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, hadîsin izahı ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lu-matı vermiştir:
Buhâri' nin bir rivayetinde belirtildiği gibi Ömer bin Abdü '1 - Aziz (Radıyallâhü anh) bir gün ikindi namazını, müs-tahab olan ilk vaktinden biraz tehir etmiştir. Buradaki rivayette buna işaret eder. Yoksa Ömer (Radıyallâhü anh) 'in namaz geciktirmeyi itiyad hâline getirdiği söz konusu değildir.Urve (Radir yallâhü anh) 'nin duruma müdahalesinin sebebi Cibril (Aley-hisselâm)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e namaz kıldırdığı fazilet vaktinin kaçırılması idi.
Kadı Iyaz: 'Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ikindiyi tehir etmesi, bir mazeretten dolayı değilmiş. Çünkü Urve' nin itirazı üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) bir özür beyan etmemiştir. Namaz fazilet vaktinin tahdidini bile bile kasden geciktirmesi de söz konusu değildir.Ömer (Radıyallâhü anh) bu tehirin câizliğini sandığı için böyle yapmıştır. Zâten hadiste belirtildiği gibi geciktirme olayı bir defa vuku bulmuş, yâni itiyad hâline getirilmiş değildi. Hal böyleyken eğer namazı ihtiyar vaktinden sonraya bırakmışsa, Urve' nin itirazı ve müdahalesinin sebebi açıktır. Çünkü-emir değil, avam tabakasından olan bir müslüman dahi, namazı bu kadar tehir etmemelidir. Şayet Ömer (Radıyallâhü anh) cemâat için sünnet olan fazilet vaktini kaçırmış olmakla beraber, henüz ihtiyar vaktinde iken Urve (Radıyallâhü anh) uyarıda bulunmuş ise bunun sebebi Ömer (Radıyallâhü anh) gibi bir şahsiyetin örnek oluşudur. Onun bu davranışı, toplum için bir mesned edilebilir endişesiyle Urve itirazda bulunmuştur.
Emir Ömer (Radıyallâhü anh), Cibril (Aleyhisse-lâm)'in namaz vakitlerini sınırlandırdığını bilmemiş olabilir. Çünkü insanın bütün hadîsleri bilmesi mümkün değildir,' demiştir.
El-KurtubİÜ: Ömer bin Abdülaziz (Radıyallâhü anh) 'in faziletine uygun olan yorum şudur ki: Ömer (Radıyallâhü anh) o gün ikindi namazını en faziletli vakitten sonraya bırakmış, kendisi önder olduğu için namazı tehir etmesiyle bu halin sünnet olduğu sanılmasın diye Urve müdahale etmiştir, demiştir .
Nevevi de, Müs1im'in şerhinde: 'Ömer (Radıyallâhü anh), ikindiyi tehir edince Urve (Radıyallâhü anh) itirazda bulunmuş. El-Muğire bin Şu'be de Küfe'de bir defa tehir edince Ebû Mes'ud El-Ensârî, itiraz et-miş; ikisi de Cibril (Aleyhisselâm)'in imamlık mes'elesini delil göstermişlerdir.Ömer (Radıyallâhü anh) ve E1-Muğîre'nin geciktirmeleri ya Cibril hadisinin kendilerine ulaşmamasından ya da vakit çıkmadıkça, tehirin câizliği görüşünde olmalarındandır. Nitekim bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi de budur. Urve ve Ebû Mes'ud'un Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadisini delil göstermelerine gelince, Ebû Dâvûd ve Tirmizi sünenleri ile başka kitablarda Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in ve başka sahâbilerin rivayeti ile sabit olduğu gibi Cibril (Aleyhiseslâm), beş vakit namazı iki defa iki günde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e imam olarak kıldırmış-tır. ilk gün beş vakit namazı, ilk vakitte kıldırmış, ikinci gün ise ihtiyar vaktinin sonunda kıldırmıştır. Hal bu olunca, Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadîsi, Urve ve Mes'ud (Radıyallâhü anh) tarafından nasıl delil gösterilmiştir? Bu soruya şöyle cevab verilebilir Ömer (Radıyallâhü anh) ve El-Muğire (Radıyalîâ: hü anh) 'nin ikindiyi ihtiyar vaktinden çıkarmış olmaları muhtemsl dir. İkindinin ihtiyar vakti, bir cismin istiva anmdaki gölgesinden başka, o cismin boyunun iki katı kadar uzaması zamanıdır.' demiştir.
Urve' nin : «Dikkat et.» sözü, Ömer (Radıyallâhü anh) 'e uyan mahiyetindedir. Ömer (Radıyallâhü anhî'in de ona. söylediği : «Ne söylediğini bil...» sözünden maksad: «Gafil olarak bir şey söyleme. îyi bellediğin ve güzelce zabtettiğin hadisi naklet.» demektir. Şafiî1 nin Süfyân aracılığıyla Zühri' den yaptığı rivayette Ömer (Radıyallâhü anh) 'in sözü şöyledir: «Ey Urve! Allah'tan kork ve söylediğin söze dikkat et.»
Râfii: Urve (Radıyallâhü anh) gibi bir zât itham edilemez. Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı, Urve (Radıyallâhü anh)'nin ihtiyatlı davranması ve iyice düşünüp hatırladıktan sonra hadîsi rivayet etmesi, yanılma ve unutma gibi, insana arız olan durumlardan kaçınmasıdır, demiştir.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu sözü, Urve (Radıyallâhü anh) için bir ikazdır. Bu ikaza ihtiyaç duyulmasının sebebi de, Urve (Radıyallâhü anh) 'nin sened zikretmeden doğrudan doğruya: «Cibril İndi...» diyerek hadis rivayetine girişmesidir. Nitekim ikazdan sonra Urve (Radıyallâhü anh); hadisi senediyle beraber rivayet edince, Ömer (Radıyallâhü anh) kanaat getirmiştir.
Bu iki zât arasında cereyan eden olay, âlimlerin emirlerin yanına gitmeleri ve dîne aykırı gördükleri işlerde itiraz etmeleri, ihtilâf hâlinde sünnete baş vurma gerekliliği gibi hükümler vardır. [4]

2– Sabah Namazının Vakti Babı

669) Âişe (RadtyaUâkü anhâ)yden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Mü'min kadınlardan bazıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) ile beraber sabah namazını kılarlardı. Sonra evlerine dönerlerken, alaca karanlıktan dolayı kimse onları tanımazdı."[5]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, NesâİÜ ve Beyhakî de muhtelif senedlerle ve az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.Buhâri, Müslim ve bazı sünen sahiplerinin rivayetlerinde Kadınlar çarşaflarına bürünerek...» kaydı mevcudtur. Ebû Mesut ve oğlu Beşir (R.A)'in Hal Tercemeleri
Ebû Mes'ud Ukbe bin Amr bin Salebe EI-Ensârf sahabi olup Peygamber (S^A.V.)'aen nacns rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu BesİÜr, Ebû VâÜl. Alkarna, Ebtil-Ahvas, Kay s bin Ebi Hâzim ve başkaları rivayet etmişlerdir. Sahih kavle göre Bedir savaşına katılmıştır. Onun için Buhâri onu Bedir ehlinden saymış, Müslim de Bedir'de bulunduğunu söylemiştir, tbn-i Sa'd, onun Uhud ve daha sonraki savaşlarda bulunduğunu söylemiştir. Hicretin 40. yılı vefat ettiği söylenmiştir.
Oğlu Beşlr ise, Buhâri, Müslim, tbn-i Hibbân ve Ebû Hatem tarafından tabiilerin sikaları arasında zikretmiştir. El-lcİ de, onun sıka bir tabii olduğunu söylemiştir, tbn-i Müneddeh ise, onun sahfibllik şerefine kavuştuğunu söylemiştir. Kendisi babasından rivayette bulunmuştur. B&vileri ise oğlu Abdurahman, Urve bin Ez-Zübeyr, Yûnus bin Meysere ve Hilal bin Cebr'dlr. Buhâri, Müslim ve tbn-i M&-ceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (BH-Menhel, Cild 3, SahJfe : 292-293)
Gales: Alaca karanlık, demektir.
Taglis : Alaca karanlıkta sabah namazını kılmak, demektir.
671 nolu hadîste geçecek olan «İsfâr» sabah namazını ortalık aydınlanınca kılmaktır. Şafiî, Ahmed ve İshak'a göre «İsfâr» tan yerinin iyice ağarması demektir.
Sabah namazının alaca karanlıkta kılındığı ye cemâate giden kadınların, namazdan çıkınca bu karanlık henüz devam ettiği için kimsenin onları tanımadığı bu hadîste ifâde edilmiştir.
Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî yazan, El-H&fız tbn-i Haceri'l-Askalani Fethü'l-Baride şöyle dediğini «Tağlîs» babında nakletmiş tir:
«Davudi: «Alaca karanlıktan dolayı kimse onları ^ımnv. di.» fıkrasının mânâsı şudur: Bakan adam, onların kadın mı, erkek mi olduklarını bilemezdi. Çünkü, sadece, karaltılar görürdü, demiştir.
Bâzıları: Bu fıkradan maksad, geçen kadınların Hatice mi Zeyneb mi diye şahsen taninmamalarıdır, demişlerdir. Nevevî: Örtülü kadın gündüzde şahsen tanınmaz. Burada alaca karanlığın henüz devam ettiği bildirilmek isteniyor. Camiden dönen kadınların örtülü oldukları için şahsen tanınmamaları, örtülerinden dolayıdır. Bu nedenle söylenen bu yorum, bir mânâ ifâde etmez demiştir.
Hâfız: Eğer fıkradan maksad, bunların erkekler mi, kadınlar mı olduklarının bilinmemesi olmuş olsaydı, fıkrada tanımak anlamım ifade eden «Ma'rifet» fiili yerine, anlamını ifâde eden «İlim» fiili kullanılacaktı. «Ma'rifet» fiili kullanıldığı için, fıkradan maksad kadınların şahsen tanınmamalarıdır. Nevevî' nin: «Örtülü kadınlar gündüz ıJe şahsen tanınmazlar» sözüne itiraz edilir. Çünkü genellikle kadınlar giyinişleri, yürüyüşleri ve genel durumlarıyla birbirlerinden ayırt edilebilirler, demiştir.

El-Bâcî de: Hadîs, o kadınların yüzlerinin açık olduğuna delâlet eder. Çünkü yüzleri kapalı olsaydı karanlıktan dolayı değil, kapalı oluşlarından dolayı tanınmamış olurlardı, demiştir.Nevevî' nin sözüne yapılan itiraz, E1-Bâc î' nin sözüne de yapılır.
Ebü Berze (Radıyallâhü anh)'nin:
«Adam, yanında oturan kişiyi tanıyabildiği bir aydınlık olunca,
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazından dönerdi.» mealindeki hadîsi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)"nin hadîsine ters düşmez. Çünkü adamın, yanında oturan adamı tanıması başka bîr şeydir, sokaktan geçen örtülü kadını tanımaması başka bir şeydir.»
Tirmizî, bu hadîsi rivayet ettikten sonra şöyle der:Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisi hasen - sahih bir hadistir. Sahâbilerden Ebû Bekir (Radıyallâhüanh) ve Ömer (Radıyallâhü anhJ'in dâhil olduğu bir kısım âlimler ve onlardan sonra gelen tabiî âlimlerin bir kısmı, sabah namazını alaca karanlıkta kılmayı tercih etmişlerdir. Şafiî, Ah me d ve İshak da sabah namazında tağlisi müstahab görmüşlerdir.'
El-Menhel yazarı da 'Sabah Vakti' babında rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der :
«Hadîs, sabah namazını tan yeri ağardık tan hemen sonra kılmanın müstahab olduğuna delâlet eder.Mâlik, Şafiî,Ahmed, İshak, Ebû Sevr, El-Evzâî, Dâvûd bin Ali ve Taberi böyle demişlerdir.Ömer, Osman, îbn-i Zübeyr, Enes, Ebû Musa ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet olunan kavil de budur. E1-Hâzimi,bu kavli Hulefâ-i Râşidin' den kalan Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ali (Radıyallâhü anh)'-den, ayrıca Ebû Mes'ud-i Ensâri ve Hicaz ehlinden rivayet etmiştir.
Bu âlimler, Âişe (Radıyallâhü anh)'nin bu hadîsini, Ebû Mes'ud'un şu mealdeki hadîsini ve benzer sahih hadisleri delil olarak göstermişlerdir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazını, bir defa alaca karanlıkta kıldı. Başka bir defa ortalık aydınlandıktan sonra kıldı. Ondan sonra, vefat edinceye kadar tağlis etti. Yâni daima alaca karanlıkta kıldı. Hiç isfara dönmedi.» Âlimler, ayrıca «Hayrat için yarışınız» ve «Rabbinizin mağfiretine koşuşunuz.» âyetlerini de delil göstermişlerdir.
Ebû Hanife, arkadaşları, Sevri ve Irak âlimlerinin ekserisi sabah namazında isfârın afdal olduğunu söylemişlerdir. Ashabtan Al i ve Ibn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhümâ) '-dan da bu kavil rivayet edilmiştir .
Bu görüşteki âlimler Râfi' bin Hadîc'in (672 nolu) hadisini delil göstermişlerdir. Bir de Buhârî ve Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadise dayanmışlardır:
«Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i her hangi bir namazı vaktinden başka bir zamanda kılarken görmedim. Yalnız şu iki namazı gördüm. (Müzdelife'de akşam ve yatsı namazını beraber kıldı. Ve o gün sabah namazını vaktinden önce kıldı.)» Bu âlimler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazını fecir doğmadan Önce kılmadığı malûmdur.O gün sabah namazını fecir doğduktan sonra, henüz ortalık aydınlanmadan kılarak tağlis etmiştir. Şu halde hadîs. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başka zaman tağlis etmediğine delâlet eder. îsfar, cemâatin çoğalmasına, safların dolmasına ve nafile namaz için geniş bir zamanın verilmesine vesile olduğu için daha faziletlidir, demişlerdir.
Diğer âlimler şöyle cevab vermişlerdir: Râfi' bin Hadic (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki isfâr'dan maksad, tan yerinin iyice ağarması ve belirgin olmasıdır.Râfi'in hadisindeki:
•Şafak iyice zuhur ettikten sonra sabah namazını edâ etmenin ecri daha büyüktür.» fıkrası, isfânn böyle yorumlanmasına engel değildir. Çünkü buna göre isfârdan önce sabah namazı kıhnabiliyorsa da ecri daha azdır. Çünkü kişinin vaktin girdiğini kesin olarak bilmemekle beraber, kuvvetli zan ile kanaat ettiği zaman namaza durması caizdir ve ecri vardır. Eğer fecrin doğduğunu belirgin bir halde müşahede ettikten sonra namaza durursa daha afdaldır ve ecri daha büyüktür. Yahut isfâr emri mehtablı gecelere mahsustur. Çünkü fecrin doğuşu, mehtablı gecelerde ilk anlarda belirgin olmuyor. Böyle gecelerde ihtiyar olmak üzere isfarla emrolunmuşlar, denilebilir.
Ibn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'un hadîsine de şöyle cevap verilmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) şâir zamanlarda, fecir doğduktan sonra cünüb adamın guslünü yapabileceği ve abdestsizin abdest alabileceği bir süre bekledikten sonra sabah namazını kılmayı itiyat hâline getirmişken; Müzdelife gecesi sabah olunca Hac menâsikine genişçe bir vaktin ayrılması için, mutadından önce sabah namazına durmuştur.
TahavÎ «Tağlis hadisleri» ile «İsfâr hadîsleri»nin arasını bulmak için şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca karanlıkta sabah namazına başlar ve kıraatim uzatarak, or-
talik aydınlandıktan sonra namazdan çıkardı.Tahavi: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi, sabah namazında kıraati uzatma emrinden önce idi. Bu nedenle Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi mensuhtur, demiştir. Fakat Tahavi' nin m en şuhluk dâvası mes-nedsizdir. Tirmizî1 nin : Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi hasen - sahihtir. Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü an-hümâ)'nın dâhil olduğu bir grup sahâbi ve onlardan sonra gelen tabiîler, bu hadiste beyan edildiği gibi sabah namazında tağlisi seçmişlerdir, şeklindeki sözü, hadisin mensuh olmadığını takviye eder. Çünkü, eğer mensuh olmuş olsaydı nesih durumunu herkesten daha iyi bilen bu büyük zatlar tağlisi tercih etmiyeceklerdi. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin bâzı hallere âit olduğu umulur. Çünkü delillerin zahirine göre çoğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karanlık varken sabah namazına başlıyormuş. Bazen, henüz aydınlık olmadan namazdan çıkarmış ki Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi buna delâlet ediyor. Bazen ortalık aydınlandıktan sonra namazdan çıkarmış ki Ebû Berze' nin hadîsi buna delâlet eder. Kıraatin uzunluğuna ve kısalığına göre bu değişik durumlar oluyormuş. Çünkü sabah namazında bazen altmış âyet, bazen de yüz âyet okuyormuş.
Yukarıdan beri verdiğim bilgileri okuduktan sonra tağlîs görüşünün delilleri sıhhatli ve daha kuvvetli olduğu için bu kavil daha racihtir. [6]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Sabah namazını alaca karanlıkta kılmak daha efdaldır.
2 — Bir fitne endişesi olmadığı takdirde kadınların geceleyin namaz için camiye gitmeleri caizdir.
3 — Meşru bir amaçla evlerinden çıkan kadınlar iyice örtünme-lidirler.

670) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiftine göre Re-sûlullah (SallaUakÜ Aleyhi ve Sellem) I
«... Bir de sabah namazı kıl. Çünkü şüphesiz sabah namazına şâhidlik edilmiş olur.[7] mealindeki âyet bölümünü okuyup buyurdu ki t
«Gece ve gündüz melekleri, sabah namazında hazır bulunurlar. [8]

İzahı

Bu hadîs de sabah namazında tağlisin isfâr'dan daha afdal olduğuna delâlet eder. Fahr-ı Râzi bu âyetin tefsirinde şöyle der: 'Bu âyet, tağlisin isfardan daha efdal olduğuna delâlet eden kesin ve kuvvetli bir delildir. Çünkü insan, fecir doğduktan hemen sonra sabah namazına başlayınca, gece karanlığının bir kısmı henüz kaldığı için gece melekleri hazır bulunur. Sonra uzun kıraat ile namaz uzatılınca karanlık gider ve aydınlık zuhur eder. Bu kere gündüz melekleri de hazır bulunmuş olur. Böylece hem gece hem gündüz melekleri sabah namazında hazır bulunmuş olurlar. Fakat isfar vaktinde sabah namazına başlandığı zaman artık gece melekleri kalmadığı için, âyette anlatılan mânâ hâsıl olmamış olur. Böylece âyet, sabah namazının ilk vaktinde kılınmasının daha efdal olduğuna delâlet eder.1
Sindi de : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «Gece ve gündüz buyruğu, âyetteki «Şüphesiz sabah namazına...» ilâhi nazmın tefsiridir. Müellif, bu hadisi burada zikretmekle, mer-fû olan bu tefsir ile sabah namazında tağlis etmenin uygunluk hükmünü çıkarmak mümkündür. Çünkü şer'İ gündüz, alaca karanlığın bitmesiyle başlar ve gündüz meleklerinin inişiyle gece meleklerinin dönüşü zahiren bu vakte rastlar, tki grup meleğin sabah namazında içtimâ etmeleri namazın bu vakitte kılınmasını gerektirir. Bu hadîsten tağlis hükmünün çıkarılması, ince bir istinbatdır, demiştir.

671) Muğîs bin Sümeyye [9] (Radtyailâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Abdullah bin Ez-Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber sabah namazını alaca karanlıkta kıldım. Abdullah (Radıyallâhü anh) selâm verince (= biz namazdan çıkınca) ben (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya dönerek t Bu namaz nedir? diye sordum, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) : (Tağlisle kılınan) bu namaz bizim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeÎlem) ile beraber ve Ebû Bekir ile Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber kılageldiğlmiz nama-zumızdır. Ömer (Radıyallâhü anh) (tağlisle kıldırdığı sabah namazında) vurulunca, Osman (Radıyallâhü anh) sabah namazını isfar-da kıldı, (ortalık aydınlanınca kıldı.) diye cevap verdi."[10]

İzahı

Hadiste belirtildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) zamanında ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfetleri devrinde sabah namazında tâğlise devam ediliyormuş. Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) henüz ortalık karanlıkken sabah namazını kıldırdığında şehid edilince, katilin karanlıktan faydalandığı nedeniyle halife Hz.Osman (Radıyallâhü anh) ortalık aydınlandıktan sonra sabah namazına durmayı tercih etmiş ve anılan maslahat nedeniyle sahâbîler deHz. Osman (Radıyallâhü anh)'a muvafakat etmişlerdir. Çünkü güvenlik bakımından isfar, tağlisten daha iyi görülmüştür.Tahavi' nin rivayet ettiğine göre İbrahim En-Nahâi: Sahâbîler isfar üzerinde ittifak ettikleri kadar hiç bir şey üzerinde ittifak etmemişlerdir, demiştir. Sindi: 'İbrahim, Osman (Radıyallâhü anhümâ) 'in hilâfeti vaktinde uygulanan isfarı kasdetmiştir. Halbuki belirtilen maslahat nedeniyle yapılan isfar uygulanması, tabiisin mensuhluğuna delâlet etmez. Bilâkis varlığını te'yid eder, demiştir.
Zevâid'de hadîsinin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir. Sindi, Zevâid'den naklen bu bilgiyi verdiğine göre hadis Kütüb-i Sit-te'den yalnız sünenimizde rivayet olunan Zevâid kısmındandır.

672) Râfi' bin Hadic (Radtyailâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Fecir doğunca hemen sabah namazını kılınız. Çünkü şüphesiz, o anda sabah namazını kılmanın sevabı daha çoktur.»" [11]

İzahı

Tirmizi, Nesâi ve Ebü Dâvûd da bu hadîsi.rivayet etmişler; TirmizİI, bunun hasen-sahîh olduğunu da söylemiştir. Tirmizi'nin rivayetinde hadisin lafzı;
«Şafak aydınlanınca sabah namazını kılınız.» diye başlar. Tirmizi, bu hadîsi isfar babında açmış ve hadîsi rivayet ettikten sonra: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından ve tabiilerden bâzı ilim ehli sabah namazında isfar etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Süfyân-ı SevrİI de bununla hükmetmiştir. (Bunlar, hadisteki isfar ile ortalığın aydınlanmasının kasdedildiğini söylemişlerdir. Şafiî, Ahmed ve İshak'a göre hadîsteki isfann mânâsı, fecrin doğduğunun iyice anlaşılması ve en ufak bir şüphenin kalmamasıdır. îsfar'ın mânâsı sabah namazının ortalık aydınlanıncaya kadar tehir edilmesi demek değildir, demiştir.
Süyûti: îbn-i Mâceh sünenindeki Râfi' bin Hadiç'in hadis lafzının; diye başlamasından anlaşılıyor ki, diğe rivayette geçen; ifâdesi ile aynı mânâ kasdedilmiş ve hadîs mânâ itibariyle rivayet edilmiş olur. Yâni her iki rivayetle kasdedilen mânâ, sabah namazını ortalık aydinlanıncaya kadar tehir etmek değil, maksadtan yeri ağarın-ca hemen sabah namazına durmaktır.' demiştir.
Sindi, Süyûtî' nin sözünü naklettikten sonra : ifâdesinin, hadîsi mânâ itibariyle rivayet etmek mâhiyetinde olduğunun belirlenmesi, delile muhtaçtır. Çünkü bunun aksi de olabilir: Yâni: Bu rivayet asıldır, «Asbihû Bi'l Subhi» ifâdesi, hadîsi mânâ itibariyle rivayet olabilir. Evet, sabah namazında isfa-rın müstahab olduğu görüşündeki âlimlerin isfâr rivayetini delil göstermeleri kabule şayan değildir. Çünkü diğer rivayetin asıl olması ve isfar rivayetinin, râvinin bir tasarrufu olması muhtemeldir. Nasıl ki, sabah namazında tağlisin müstahablığım söyleyen âlimlerin «Asbihû» rivâyetiyle istidlal etmeleri de tam değildir. Çünkü 'İsfar' rivayeti asıl olabilir, 'İsbah, rivayeti râvinin tasarrufudur, denilebilir. Ancak şu var ki tağlis delillerine uygun olanı «İsbah» rivayetidir. Tağlis delilleri çoktur. İsfar rivayetinden başka isfar delili yoktur. Hadîsler arasında çelişkinin olmayışı asıldır. Bu nedenle diğer delillere muvafık olan «İsbah» rivayetinin asıl olması ve «İsfar» lafzının, râvinin tasarrufu olması açıktır.
Şu var ki «İsbah» rivayetine göre, «Sabah olunca sabah namazını kılmanın sevabı daha çoktur.» Şu halde sabah olmadan sabah namazını kılmak da caizdir. Ve onun da sevabı vardır, gibi yanlış bir mânâ çıkabilir. Bu sakınca şöyle bertaraf edilebilir: Hadisin mânâsı tan yeri iyice ağarınca ve fecrin doğduğu hususunda en ufak bir şüpheye yer kalmadan, kesinlikle sabah olduğunu bildiğiniz zaman sabah namazına durmanızın sevabı daha çoktur. Bununla beraber, fecrin doğduğuna kuvvetle kanaat getirdiğiniz zaman, ufak bir şüpheniz olsa bile sabah namazına durmanız caizdir. Ve sevabı da vardır. Lâkin sevabı diğeri kadar değildir.' der.
El Menhel yazarının yorum şekli, bence daha uygundur. Ona göre hadisin mânâsı şudur: Fecir doğduğu zaman sabah namazını kılmanın sevabı, ortalık aydınlanıncaya kadar sabah namazını tehir etmenin sevabından daha çoktur.
Hulâsa yukarıda verilen malûmattan da anlaşıldığı gibi isbah ve isfardan maksad, fecrin doğduğunun anlaşılmalıdır.
Hadîsin fıkıh yönü ise, sabah namazında tağlisin matlub olduğu ve fecir doğduktan sonra hemen sabah namazını kılmanın sevabının, onu ortalık aydınlanıncaya kadar tehir ederek kılmanın sevabından daha çok olduğudur. [12]

3 _ Öğle Namazının Vakti Babı

673) Câbir bin Semure (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazım güneş (gök ortasından batıya) kaydığı zaman kılardı. [13]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.Ebû Dâvûd'un rivayetinde:
«Güneş gök ortasından zail olunca Bilâl öğle ezanını okurdu.»
denilmiştir. İki rivayetin ifâde ettiği mânâ aynıdır.
Dahd: Hadiste geçen ve bu mastardan türeme 'Dahat, fi'linin asıl mânâsı kaymaktır. Burada maksat güneşin gök ortasından zail olması ve batıya doğru kaymasıdır. Güneşin kaydığı ve öğle vaktinin girdiğini anlamak için henüz güneş gök ortasına varmadan önce düzgün bir yere bir çubuk dikilir ve gölgesinin ucuna işaret konur. Gölge kısaldıkça henüz güneşin gök ortasına varmadığı anlaşılır. Gölge kısalması durduğu an güneş gök ortasına varmış olur. Bu âna 'İstiva, zamanı denir ve bu andaki gölgeye de 'İstiva, gölgesi denir. Bu andaki gölgenin ucunu işaretlemelidir. Çünkü o gölge ikindi namazı vaktinin hesaplanmasında lâzım olur. Durgun olan gölge uzamaya başlayınca Güneş'in gök ortasından batıya doğru kaydığı anlaşılmış olur. İşte o zaman öğle vakti girmiş olur. O çubuğun gölgesi gittikçe uzar. Nihayet istiva gölgesinden başka, çubuğun gölgesi, çubuğun boyu kadar uzaymca öğle namazının vakti sona ermiş olur.
Nevevi: Bu hadîs, öğle namazını ilk vajctinde .kılmanın müs-tahablığma delâlet eder. Şafii ve cumhurun kavli de budur, demiştir.
E1-AynI ise : Hadis, öğle namazının, ilk vaktinde kılınmasının müstahabhğına delâlet etmez. Çünkü hava serinleyinceye kadar öğle namazını geciktirerek kılan kişi de bu hadis gereğince güneşin zevalinden sonra namaz kılmış denilebilir, demiştir.

674) Ebû Berze[14] El-Eslemî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sizin öğle namazı dediğiniz hecîr nam a/in i, güneş (gök ortasından) kayınca kılardı." [15]

İzahı

Hecîr i Günün ortası demektir. Öğle namazı da bu sıralarda kılındığı için; râvi ona hecir namazı demiştir. Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre Buhârî ve Müslim de Ebû Berze (Radı-yallâhü anh)'nin hadisini rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de bir önceki hadîsin hükmünü ifâde eder. Ebû Dâvûd ise Ebû Ber-ze (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini daha uzun bir metin hâlinde rivayet ederek öğle, ikindi, yatsı ve sabah namazlarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından hangi vakitte kılındığını açıklamaktadır.

675) Habbâb [16] (Radıyallâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
'Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kızgın kumların hararetinden şikâyet ettik. Fakat şikâyetimizi gidermedi.'
El-Kattân dedi ki: Bize Ebû Hatim tahdis etti. (O da dedi ki:) Bize El-Ensâri tahdis etti. (O da dedi ki:) Bize Avf bu hadisin mislini tahdis etti.Habbâb (R.A.)'ın hadîsini Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.

676) Abdullah bin Mes'ud (Radıyalâhü anh)'den rivayet edildiğine »öre şöyle demiştir :
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızgın kumların hararetinden şikâyet ettik. Fakat bizim şikâyetimizi gidermedi.Râvî Mâlik-i Tâi'nin

tanınmadığı ve Muâviye bin Hişâm'ın pek zabıt tabibi olmaması nedeniyle bu isnadın söz götürdüğü Zevâid'de bildirilmiştir. [17]

İzahı

Ramda': Güneş harâretiyle fazla ısınan kumdur. İşkâ': Şikâyeti gidermektir. Sa'leb, buna başka bir mânâ bularak : Şikâyet etmeye muhtaç kılmamaktır, demiştir.
Nesâî, Habbâb (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini «Mevâkit» kitabında rivayet etmiştir. Süyûtî, Nesâi' nin şerhinde bu hadîsle ilgili olarak şöyle der: «Nihâye'de belirtildiğine göre râvi Habbâb şunu demek istemiştir: 'Sahâbiler öğle namazını kılmak için mescide gitmek üzere dışarı çıktıkları zaman, kızgın kumların harareti ayaklarına dokunarak onları rahatsız ediyordu. Bu nedenle öğle namazını biraz tehir etmek talebinde bulunmuşlar, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların dileklerini yerine getirmemiş ve şikâyetlerini gidermemiştir.' Hadîsçiler, bu hadîsi namaz vakitleri bahsinde zikrederler. Çünkü râvisi Ebû İshak'a: Sahâbilerin şikâyeti öğle namazının erken kılınması hakkında mıydı? diye sorulmuş; Ebû İshak da: Evet, diye cevap vermiştir. Fıkıhcılar ise bu hadisi Secde bahsinde zikrederler. Sebebi de şudur: Kumların sıcaklığının şiddetinden dolayı sahâbîler elbiselerinin bir kenarı üzerine secde ediyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onları böyle yapmaktan men etmişti. Sahâbîler kızgın kum üzerinde secde etmenin meşekkatini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ederek elbiselerinin bir tarafını secde ederken alınlarının altına koyma iznini istemişler fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapmalarına müsaade etmemiştir.
Kurtubide: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söz konusu şikâyeti gidermemesi, muhtemelen öğle namazının serinliğe bırakılması emri verilmeden önceymiş. Yahut hava nisbeten se-rinleninceye kadar öğle namazının geciktirilmesi emri verilmişken şikâyetçi olan zatlar, öğle namazını daha fazla tehir etme talebinde bulunmuşlar da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların talebini kabul etmemiştir, demiştir.
Sa'leb ise, hadisin; cümlesini şöyle yorumlamıştır: «Yâni bizi şikâyet ve sızlanmaya muhtaç buyurmadı. Vehava serinleninceye kadar öğle namazını geciktirmek için bize ruhsat verdi.» Sa'leb'in bu yorum şeklini Kadı Ebü'l-Ferec nakletmiştir. Bu yorum şekline göre Habbâb'in hadîsi ile öğle namazının serinliğe bırakılmasının câizliğine âit hadîsler, aynı mânâyı ifâde etmiş olurlar. [18]

4 — Şiddetli Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak Babı

677) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sıcak şiddetlendiği zaman (öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti, cehennemin kaynamasındandır.»"

678) Ebû Hüreyre (Radtyalâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sıcak şiddetlendiği zaman öğle namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin kükreyişindendir.»"

679) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Öğle namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti, cehennemin kükreyişindendir.»"

680) El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber öğle namazını (zevalden hemen sonra) gündüzün ortasında ve sıcağında kılardık. Sonra O, bize:
«(Öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin galeyanındandır buyururdu.[19]

681) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyalâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir : •Öğle namazını serinliğe bırakınız.[20]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Bu babta geçen EbûHüreyre (Radıyallâhü anh)'nin
hadısı Kutub-i Sitte sahiplerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.
Tuhfetü'I-Ahvezî yazarının bildirdiğine göre Ebû Said (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhari de rivayet etmiştir.
E1-Muğire (Radıyallâhü anh)'nin Hadisi (notta bildirildiği gibi Zevâid kısmından olmakla beraber) Ahmed tarafından da tah-riç edilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini buhâri de rivayet etmiştir. (Halbuki notta belirtildiği gibi Zevâid yazarı, İbn-i Ömer'in hadîsini Zevâid kısmından saymıştır.)
Tirmizî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini rivayet ederek hasen - sahih olduğunu söyledikten sonra : «Bu bâbta Ebû Said, Ebû Zer, İbn-i Ömer, El-Muğîre, Ebû Musa, İbn-i Abbâs, Enes ve Safvân (Radıyallâhü anhüm)'den rivayetler vardır. Alimlerden bir cemâat sıcağın şiddetli olduğu zamanlarda öğle namazını tehir etmeyi tercih etmişlerdir. tbnü'l-Mübârek, Ahmed ve İshak'ın kavli budur. Şafiî de : Cemâati uzak yerden gelen mescidde kılındığı zaman, şiddetli sıcakta öğle namazını tehir etmeyi tercih etmiş fakat münferit olarak namaz kılan ile kendi yanındaki mescidde namaz kılanların bence sevimli olanı şiddetli sıcakta bile öğleyi tehir etmemeleridir, demiştir. Münferid olsun olmasın; kendi mahalle mescidinde kılsın veya uzak bir camiye gitsin, hadîslere uyma bakımından en uygun olanı, sıcağın şiddetli zamanında öğle namazını tehir etmektir.» demiştir.
El Menhel yazarı «Öğle namazı vakti bâbı»nda rivayet olunan hadislerin izahı bahsinde aşağıdaki malûmatı vermiştir:
«Öğle namazını şiddetli sıcakta ibrad etme yâni serinliğe bırakmaya âit hadîslerin zahirine göre ibrad vâcibtir. Kadı Iyâz'ın anlattığına göre bâzıları: îbrad vâcibtir, demişlerdir. Fakat cumhura göre hadîste ibrad ile ilgili verilen emir, mendubluk içindir. Vü-cub için olmadığının alâmeti şudur: İbrad'ın hikmeti namaz kılanın zorluktan kurtarılması olunca veriledi emir onun menfaati ve güçlükten kurtarılması içindir. Eğer verilen emir vücub için olsaydı, bu emir onun için kolaylık değil bir güçlük ve tazyik olurdu. Dolayısıyla onun yararına değil zararına olacaktı.
Cumhura göre ibradın mendubluğu, sıcağın şiddetli zamanına mahsustur.
Hadislerin zahirine göre ibrâd hususunda cemaatla namaz kılan ile münferit namaz kılan arasında fark yoktur. Ahmed, İshak, tbn-i Münzir ve Küfe âlimleri böyle demişlerdir.
Mâ1iki1er'in ekserisine göre münferit için efdal olanı ibrad etmemektir.
Şafiî, ibrad etmeyi sıcak memleketlere tahsis etmiş ve : Uzaklardan gelen cemâat için ibrad mendubtur. Fakat cemâat toplu halde hazır ise, yahut gölgelikte gitmeleri mümkün ise, acele etmek, ib-râddan efdaldır, demiştir.
Bundan önceki bâbta geçen ve öğle namazının zevalden hemen sonra kılınmasını öngören hadîsler ile ibrada âit hadîsler arasında zahiren bir çelişki görülüyorsa da âlimler bu durumu şöyle cevaplamışlardır :
Öğle namazının ta'cili ve ilk vaktin daha faziletli oluşuna dâir vârid olan hadîsler mutlaktır veya umumîdir. İbrad hadîsleri kayıtlıdır veya hususîdir. Umûmî hadîs ile hususî hadîs arasında veyahut mutlak hadis ile kayıtlı hadîs arasında bir çelişkinin varlığı söz konusu edilemez. Yâni şiddetli sıcak zamanı öğle namazının tehiri ibrad hadîsleri ile istendiği için böyle günlerde kılman öğle namazı, ilk vakit fazileti hükmünden müstesna kılınmış olur. Böyle zamanlarda öğle namazının ibrâdı daha efdaldır. Sair zamanlarda ise ta'cili efdaldır.
675 noda geçen Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadisine de âlimler şöyle demişlerdir:
Esrem ve Tahâvî' nin dediği gibi Habbâb (Radıyallâhü anh)'in hadisi mensuhtur. Delîli de El-Muğire (Ra-ııyallâhü anh)'nin (680 nolu) hadisidir.
Habbâb (Radıyallâhü anh)'in hadîsi için şöyle de denile-oilir: Bâzı sahâbîler ibrad için tanınan tehir süresini az görerek süreyi uzatmak için kumların hararetinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet etmişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu dileği reddetmiştir. Habbâb (Radıyallâhü anh) bunu anlatmak istemiştir. Bâzı âlimler: İbrâd hadîsiyle tanınan geciktirme süresi, eşyanın öğleden sonraki gölgesinin yararlanılabilir hâle gelmesi ile tâyin edilmiştir. Artık gölgeliklerden faydalanarak mescidlere gitmek mümkün olur. Bu kadarlık bir geciktirmeye müsaade edilmiştir. Habbâb (Radıyallâhü anh)'m hadîsiyle istenilen geciktirme süresi ise kum ve çakılların soğuması için gereken süredir. Güneş sararmadıkça bunlar soğumaz. Bunun için ibrada müsaade edilmiş fakat namazın, öğle vakti çıkıncaya kadar tehirine müsaade edilmemiştir.

Nevevi de : 'Âlimler, Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ile ibrad hadislerinin arasını bulmak hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları ibrad ruhsattır, ta'cil efdaldır diyerek Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine dayanmışlar ve ibrad hadisini; ruhsat ve kolaylık içindir» diye yorumlamışlardır. Bizim arkadaşlarımızın bir kısmı ve diğer mezheb âlimleri böyle demişlerdir.
Âlimlerden bir cemâat da; Habbâb (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, ibrad hadisleriyle mensuhtur, demişlerdir.
Başka bir grup âlim de; İbrad müstahabtır. Çünkü bir çok hadîsle sabittir. Habbâb (Radıyallâhü anh)'m hadîsi de bâzı sahâbîlerin ibrâd süresinden daha fazla bir süre tehir talebinde bulundukları yolunda yorumlanır, demiştir.' diye malûmat vermiştir.
İbrad hadîslerinde öğle namazının geciktirilmesi nedeni olarak «... Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasından, kükre m esinden, galeyanından.» Duyurulmuştur.
Bu fıkrada geçen «Feyh» kelimesi galeyan, kaynama, kükreme, yayılma ve benzeri mânâlara geldiği için tercemelerde bu kelimelere yer verilmiştir.
Şiddetli sıcak, namazın huzur ve huşuunu giderdiği için ve meşakkati defetmek gayesiyle şiddetli sıcakta öğle namazının ibrâdı meşru kılınmıştır" Açık olan hikmet budur.
Şöyle de denilebilir: Sıcağın şiddeti anında ilâhi azab yayılır. Bu nedenle o esnada namaza durulmaması istenmiştir.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Namaz, ilâhi rahmete vesiledir. Namaz kılmak, ilâhî azabın kalkmasına yarar. Bu ibâdetin o esnada terkedilmesi nasıl emredilebilir. Ebü'1-Feth El-Ya'mü-rî şöyle cevap vermiştir:
Şârîî Hakîm tarafından gelen hikmetin sırrı kavranma-sa bile kabul edilmesi gerekir.
Ez-Zeyn bin El-Münir ise şöyle münâsip bir cevap vermiştir: tlâhî öfkenin zuhur ettiği vakit mezun olan zâtlar müstesna hiç kimsenin dileği yerine getirilmez.Namaz, dilek ve duadan boş değildir, tlâhî gazabın yayıldığı esnada mezun olmayan zâtların o esnada susması uygun düşer.
Fıkranın zahirine göre sıcağın şiddeti gerçekten Cehennemin hararetinin yayılmasından ve kaynamasından meydana gelir.Bu fıkra teşbih üzerinde kurulmuş olabilir.Yâni: Sıcağın şiddeti, cehennem ateşine benzer. Bundan kaçının ve zararından sakının, denilmiş olabilir.
Nevevî: Doğrusu bunun, zahirine göre kabul edilmesidir. Çünkü fıkranın hakiki mânâsına yorumlanmasına hiç bir mâni yoktur, demiştir. İbrâd süresinin sonucu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Kimisi eşyanın istiva zamanındaki gölgesinden başka, gölgenin bir arşın kadar uzamasını; kimisi normal bir boyun dörtte biri kadar, kimisi üçte biri kadar, kimisi de yansı kadar uzamasını ibrâd süresinin bitimi olarak göstermişlerdir. El-Mâziri: İbrâd süresinin bitimi, zaman ve ahvale göre değişir. Zaman ve zemin ne olursa olsun, bu sürenin öğle vaktinin bitimine kadar uza-maması şarttır, demiştir. [21]

İkindi Namazının Vakti Babı

682) Enes bin .Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını güneş henüz yüksek ve dipdiri iken kılardı. Namazdan sonra Avali'ye gitmek isteyen adam henüz güneş yüksek iken oraya giderdi." [22]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hadisin son fıkrası şöyledir:
«Namazdan sonra Avali'ye gitmek isteyen kimse gider ve güneş henüz yüksek iken Avali'ye varırdı.»
Avali s Âliye'nin çoğuludur. Âliye yüksek demektir. Burada Avali'den maksad Medîne-i Münevvere' nin yakınındaki yüksek yerlerdir.
El-Menhel yazarının «İkindi namazı babı-n da ki beyânına göre Avali Medîne-i Münevvere' nin doğu tarafında bulunan ve en yakını 2 mil, en uzağı da 8 mil mesafedeki köylere denirdi. El-Feth yazarı: Avali Medine-i Münevvere' nin çevresinde bulunan ve Necd istikametine düşen köylerdir. Tihame yönündeki köylere Saf ile denir, demiştir. İbnü'1 Esir: Avali denilen köylerden Medine'ye en yakın olanı 4 mil ve en uzağı 8 mil mesafededir, demiştir.
l mil 3500 ile 4000 adımlık mesafedir.
El-Menhel yazan hadisin açıklaması ile ilgili olarak şöyle der: -Hadîs ikindi namazının ilk vaktinde kılınması müstahablığına delâlet eder. Çünkü her cismin istiva anındaki gölgesinden başka gölgesi onun bir boyu kadar uzadığı zaman bir kimse ikindi namazını kılıp yola çıkarsa güneş henüz yüksek ve sararmamış iken iki üç millik mesafeyi katetmesi mümkündür. Şayet cismin gölgesi iki boyu kadar uzadıktan sonra namaz kılıp yola çıkarsa anılan mesafeyi kat edinceye kadar Güneş bir hayli alçalmış ve sararmış olur. Demek oluyor ki cismin gölgesi istiva gölgesi müstesna bir boyu kadar uzadığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazım kılarnuş. Bu vakit ikindi namazının ilk vaktidir. Hadîste anılan ve üç - dört mil mesafedeki Avali'ye varılırken Güneş'in henüz yüksekte oluşu ancak uzun günlerde olabilir. Ebû Dâvûd'un Zührî' den bir senedle rivayet ettiğine göre Zühri: Avâ-li'nin 2-3 veya 4 millik mesafede olduğunu söylemiştir. Hadîs, ikindi vaktinin her cismin istiva anındaki gölgesi hâriç, bir boyu kadar gölgesi uzadığı zaman, ikindi vaktinin girdiğini söyleyen âlimlerin cumhurunun mezhebine delildir. Hanefî âlimlerinden Ebû Yûsuf, Muhammed, El-Hasım, Züfer ve Tahâ-vi cumhurun mezhebini benimsemişlerdir.E1-Hasan'ın Ebû Hsnife1 den rivayeti de böyledir. Tutulan ve azhar olan kavil budur. Bununla fetva verilir. Bir çok haber ve eser buna delâlet eder. Fakat Ebû Hanife' nin meşhur kavline göre, cismin istiva zamanındaki gölgesi hâriç, iki boyu kadar bölgesi uzamadıkça, ikindi namazının vakti girmez. Ebû Hanife' nin delili Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Öğle namazını serinliğe bırakınız.» mealindeki hadisidir. Şöyle ki: Hadîsin mânâsı, sıcaklığın şiddeti azalmca öğle namazını kılın. Hicaz' da sıcağın şiddeti, cismin gölgesi istiva anındaki hâriç, bir boyu kadar uzadığı zaman gerçekleşir. Ve iki boyu kadar uzadıktan sonra sıcaklık hafifler. Hadisler, birbirine muarız olunca, her hüküm eskisi gibi kalır.Öğle namazının vakti, kesinlikle sabittir. Şüpheyle değişmez. İkindi namazının kafi olanı bellidir. Şüpheyle daha önce girmez, demek istemiştir.Ebû Hanîfe'-ye göre, anılan cismin gölgesi, bir boyu kadar uzamadan öğle namazı kılınmalı ve iki boyu kadar uzadıktan sonra ikindi namazı kılınmalıdır. Bir boy ile iki boy arasındaki zaman zarfında ne Öğle ne de ikindi namazı kılınmamalıdır. El-Menhel yazarı daha sonra Ebû Hanîfe'nin,Hicaz'da sıcaklığın şiddetinin, cisimlerin gölgeleri istiva zamanındaki hâriç, bir boyu kadar uzadığı zaman oluştuğu ve iki boyu kadar uzamadıkça gevşemediği, yolundaki sözünün kabul olunmayacağını beyanla şöyle der: Çünkü Ebû Zerr (Radıyallâhü anhJ'in hadîsiyle sabit olduğu gibi öğle namazının ib-râd sonucu tepeciklerin gölgesinin zuhur etmesidir. Cisimlerin gölgelerinin bir boyu kadar uzaması ölçüsü ibrâd için söz konusu değildir.
İmam Ebû Hanîfe' nin delillerinden ikisi de şu mealdeki hadislerdir:
Ali bin Şeybân: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varmak için Medine'ye gittik. O, güneş bembeyaz kaldığı müddetçe ikindi namazını geciktirirdi, demiştir.1 Câbir: Her cismin gölgesi, iki boyu kadar uzayınca, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize ikindi namazını kıldırdı, demiştir.'
Bu iki hadîsin delil gösterilmesi pek uygun değildir. Çünkü bunlar, gölge iki kat kadar uzadığı zaman ikindi namazını kılmanın câiz-liğine delâlet ederler. Fakat bundan önce ikindi namazı vaktinin girmediğine delâlet etmezler. Kaldı ki bir çok sahih hadîsler her şeyüı gölgesi, istiva vakttndekinden başka onun boyu kadar uzadığı zaman ikindi vaktinin girdiğine delâlet ederler.
Fıkıhçılardan bir cemâat,İmam-1 A'zam (Rahimehul-lah)'ın iki boy gölge hükmünden bir boy hükmüne rücu' ettiğini anlatmıştır.
Hadiste geçen «...Güneş dipdiri iken...» tâbiri ile, Güneş'in sıcaklığının şiddeti, renginin bembeyazlığı ve ışığının kalışı kasdedümiştir.Beyhaki bu yorumu Hayseme' den bir senedle
nakletmiş tir.

683) Âişe (Radıyallâhü anha)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Güneş benim hücrem içinde olup gölgesi henüz hücremin üstüne yükselmemiş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ikindi namazını kıldırdı." [23]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişler, Tirmizi: «Bu hadîs hasen - sahihtir. Sahâbî ve tabîîlerden ilim ehlinin bir kısmı Âişe (Radıyallâhü anhâl'nin hadîsini seçerek ikindi namazının erken kılınmasına ve tehirinin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Ömer, Abdullah İbn-i Mes'ud, Âişe ve Enes (Radıyallâhü anhüm) ile Abdullah, İbn-i Mübarek, Şafiî, Ahmed ve İshak (Radıyallâhü anhüm) böyle demişlerdir.»

demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin: «Güneş benim hücrem içinde...» sözünden maksadı Güneş ışığı O'nun odasının zemininde iken ve güneş gölgesi O'nun odasının tabanının tamamını kaplamamış iken ikindi namazına durulduğunu beyan etmektir. Keza: «(Güneş) gölgesi henüz hücremin üstüne yükselmemiş...» cümlesinden maksadı güneş ışığının-hücre tabanından doğu duvarına yükselmemiş olduğunu belirtmektir. Hattâbi: Bu cümledeki «Zuhur»un mânâsı Güneş ışığının yükselmesidir, demiştir. Nevevi: Âişe (Radıyajlâhü anhâ)'nin hücresi dardı. Duvarları kısaydı. Öyle ki duvarlarının yüksekliği, hücrenin genişliğinden biraz fazlaydı. Duvarın gölgesi bir boyu kadar uzayınca ikindi vakti girmiş olurdu. Ve Güneş ışığı, hücre tabanının sonlarına çekilmiş olurdu. Bu esnada gölge henüz doğu cephesindeki duvara gelmemiş olurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadîsi, cisimlerin gölgesi bir misli uzadığı zaman ikindi vaktinin girdiğine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindi namazını ilk vakitte kıldırdığına delâlet eder, demiştir.
El-Hâf iz, El-Fetih'te : ikindi namazının ilk vaktinde kılınmasının sünnet-i Nebeviyye'ye uygunluğu bu hadîsten anlaşılıyor. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin râvisi Urve' nin görüşleri budur. Urve, buna dayanarak ikindi namazını tehir eden Ömer bin Abdülaziz'i uyarmıştır, der.
Tahavi: Bu hadîs ikindi namazının erken kılındığına delâlet etmez. Çünkü hücre duvarının alçak olması muhtemeldir. Bu takdirde Güneş ışığı, ancak gruba yakın, hücreden kalkmış olur ve dolayısıyla hadis ikindi namazının erken değil bilâkis tehirine delâlet eder, demiştir. Fakat, hücre tabanı geniş olduğu takdirde T a-havi' nin dediği şey düşünülebilir. Halbuki müşahade ve bir çok rivayetlerle sabit olmuştur ki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in muhterem zevcelerinin hücreleri geniş değillerdi. Dar olan bir odanın tabanında güneş ışığının bulunması, ancak güneş yüksekte iken mümkün olabilir. Güneş, tam olarak eğildiği zaman, ışığı dar olan hücrenin tabanından kalkar.
Şafiî, bu hadîsi zikrettikten sonra: Bu hadîs, ikindi namazının ilk vakitte kılındığına dâir rivayetlerin en açık olanlarmdan-dır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in zevcelerinin hücreleri Medine' nin alçak bir semtinde idiler. Ve hücreler geniş değildi. Bu nedenle ikindi'nin ilk vaktinde Güneş ışığının hücrelerden kalkması kavi görülmektedir. [24]

6 — İkindi Namazına Sıkıca Devam Etme Babı

684) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre §Öyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hendek günü kâfirler hakkında buyurdular ki:
«Onlar, bizi orta namazdan alıkoydukları gibi Allah da onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.»" [25]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerindeki hadisin sonunda; Güneş batınca ya kadar...» ifâdesi de bulunur.
Bâzı rivayetlerde Hendek günü yerine Ahzâb günü ifâdesi bulunur. Meşhur Hendek savaşma Ahzâb savaşı da denildiği için ikisi aynı mânâyı ifâde eder.
Buhâri' nin tercihine göre Hendek savaşı, hicretin 4. yılı Şevval ayında vuku bulmuştur. 5. yılı vuku bulduğunu söyleyenler de vardır.Medîne-i Münevvere etrafında hendek kazıldığı için ve savaş Hendek dolaylarında cereyan ettiği için savaşa bu isim verilmiştir. Kureyş müşrikleri, Yahudiler ve onlardan yana çıkan düşman taifeleri, müslümaniarla savaşmak üzere toplandıkları için Hizibler demek olan Ahzâb ismi de bu savaşa verilmiştir. Savaşa katılan müslümanların kuvveti 3000 kişi idi. Müşrikler 10.000 kişi idi.
Savaş nedenleri, safhaları ve sonucunu öğrenmek isteyenler Siyer kitablarına müracaat etsinler.
Hadisin mânâsına gelince; «Onlar, bizi orta namazdan alıkoydukları...» fıkrasının mânâsı şudur: Kâfirler orta namazı kılmamıza mâni oldular. Çünkü onların yüzünden hendek kazmakla meşgul olduk ve dolayısıyla orta namazı kılmadık veya kılamadık.
Ebü Dâvûd ve Müslim'in rivayetinde orta namazın ikindi namazı olduğu belirtilmiştir. Müslim'in, Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ) 'nin azatlısı Ebû Yûnus' tan rivayet ettiğine göre; Âişe (Radıyallâhü anhâ), kendisi için bir mushaf yazmasını Ebû Yûnus'a emretmiş ve : «Namazlara ve orta namaza devam edin.» (mealindeki Bakara sûresinin 238.) âyetine ulaşıldığı zaman haberdar edilmesini istemiş. Ebü Yûnus Mushaf'ı yazarak, o âyete varınca Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye haber vermiş; Âişe (Radıyallâhü anhâ) de ona âyeti şöyle yazmasını emretmiş:
«Namazlara, orta namaza ve ikindi namazına devam ediniz...» Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den böyle işittiğini bildirmiş, Ebû Yûnus da böyle yazmıştır.
EI-Menhel yazarı «Orta namaz bâbı-nda rivayet olunan A1î (Radıyallâhü anh)'nin hadisini açıklarken şöyle der:
«Hadis, orta namazın ikindi namazı olduğunu söyleyenler için delildir. Ali, Ibn-i Mes'ud, Ebû Eyyûb, İbn-i Abbas, Ebû Said-i Hudri, Ebû Hüreyre, Ubeyde Ee-Selmânî, Hasan-ı Basri, İbrâhimî Nahaî, Katâde, Dahhâk, El-Kelbî, Mukâtil, Ebû Hanife, Ahmed, Dâvûd, Îbnü'l-Münzir (Radıyallâhü anhüm) ve bir çok âlim bu görüştedir. Tirraizi; Ashabtan ve onlardan sonra gelenlerden âlimlerin ekserisinin kavli budur, demiştir. EI-Menhel yazarı bu arada mezkûr âlimlerin delillerini sırayla zikretmiş daha sonra sözlerine devamla şöyle demiştir :
Ömer bin El-Hattâb, Muâz bin Cebel, Câ-bir, bir rivayete göre İbn-i Abbâs ile İbn-i Ömer ve ashabtan sonra gelen âlimlerden Atâ', İkrime, Mücâ-hid, Rabî' bin Enes, Mâlik ve Şafiî (Radıyallâhü anhüm) orta namazın sabah namazı olduğunu söylemişlerdir.
EI-Menhel yazan, bu görüşteki âlimlerin delillerini ve gösterdikleri gerekçeyi beyan ettikten sonra şöyle der:
Orta namazın sabah namazı olduğunu söyleyen âlimlerin gösterdikleri deliller, orta namazın ikindi namazı olduğunu söyleyen âlimlerin delillerine denk gelecek durumdan uzaktır. Orta namazın ikindi namazı olduğu, merfu' ve sahih olan hadislerde sarahaten bildirilmiştir.
Nevevi, El-Mühezzeb'in şerhinde: Sahih hadîslerin gerektirdiği sonuç, orta namazın ikindi namazı olduğudur. Muhtar olan da budur, demiştir.
Şafii âlimlerinden EI-Hâvî sahibi: Şafii orta namazın sabah namazı olduğunu söylemiştir. Sahih hadîsler de orta namazın ikindi namazı olduğunu tesbit etmiştir. Şafiî' nin mezhebi, sahih hadise uymaktır. O halde Şafiî' nin mezhebi, orta namazın ikindi namazı olmasıdır. Bâzı arkadaşlarımızın sandıkları gibi orta namaz meselesi hakkında Şafiî1 nin iki kavli yoktur, demiştir.
Zeyd bin Sabit, Üsâme bin Zeyd, Ebû Saîd-i HudrÎ, Âişe, Abdullah bin Şeddâd ve Ebû Hanîfe (Radıyallâhü anhüm)'den yapılan bir rivayete göre orta namaz öğle namazıdır.
El Men he I yazarı, bu görüşteki âlimlerin delillerini de zikrettikten sonra, orta namazın akşam namazı olduğunu söyleyenlerle, orta namazın yatsı namazı olduğunu söyleyenlerin görüşlerini delilleriyle zikretmiştir. Daha sonra orta namazın beş vakit namaz içinde gizli olduğunu söyleyenleri delilleriyle birlikte zikretmiştir.»
Hadîsin: «Allah da evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.» fıkrasına gelince; bu fıkra, Buhârî ve Müslim" in bâzı rivayetlerinde : «Allah karınlarını ve kabirlerini ateşle doldursun.» şeklinde geçer. Buna benzer değişik ifadeli rivayetler de vardır. Fıkra, müşrikler için bir bedduadır. Mazi fi'liyle gelişi, bedduanın kabul edilmesinin kuvvetle umulduğuna alâmettir.
Tıybî fıkrayı şöyle yorumlamıştır: Yâni Allah, müşrikleri dünya ve âhirette ateşle ta'zib eylesin. Hem dünyada hem âhiret-te onlara azab versin.
Bâzıları da, beddua ile kasdedilen mânâ şudur: Allah, dünyada evlerini tahrib ettirmek, mallarım talan ettirmek ve çoluk çocuklarını esir ettirmekle ta'zib eylesin. Ölümlerinden sonra da kabirleri ateşle dolup taşsın, demişlerdir.
Diğer bîr kısım âlimler : Müşrikler iyiıı istenei;ı dünya den maksad ateş gibi. dayanılması çok zor olan çeşitli belâlara çarpılmalarıdır, demişlerdir.
Yukarıda belirtilen yorumların hangisi olursa olsun Allah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bedduasını kabul buyurarak müşrikleri Dünya'da çeşitli felâketlere uğratmıştır. Kâfir olarak ölmekle ebedi azaba da müstehak kılınmışlardır.
Hadîste belirtildiği gibi Hendek savaşı yüzünden ikindi namazı kazaya bırakılmıştır. Ahmed ve Nesâî' nin rivayetlerine göre Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: 'Müşrikler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i öğle, ikindi ve akşam namazından alıkoydular. Müslümanlar geceleyin bu namazları kılabildiler. Bu olay, korku hâlinde yaya veya binek üzerinde yürürken namaz kılınabileceğine dâir ilâhi emir gelmeden önce vuku bulmuştur.'
Tirmizi ve Nesâî' nin İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiklerine göre; 'Müşrikler, Hendek günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dört vakit namazından alıkoymuşlar ve geceden, Allah'ın dilediği bir süre geçtikten sonra bu namazlar kılınmıştır.' Fakat yatsı namazı zamanı çıkmadığı için kazaya bırakılan namaz sayısı dört değil, üçtür.
Buhâri ve Müslim'in Ali ve Câbir' den rivayet ettiklerine göre Hendek günü yalnız ikindi namazı kaçırılmıştır. Bunun için İbnü'l-Arabî, rivayetler arasında tercih yolunu tutarak: Sahih olanı yalnız ikindi namazının kazaya bırakıldığına dâir Ali ve Câbir'in rivayetidir, demiştir.

Nevevi, rivayetler arasını şöyle bulmuştur: Hendek vak'ası bir kaç gün devam etmiş, bâzı günlerde şu namaz, bâzı günlerde bu namaz veya o namaz kazaya kalmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı kazaya bırakması muhtemelen kasten olmuştur. Henüz korku namazı âyetleri inmediği için düşmanla meşguliyet, namazı bilerek kazaya bırakmak için meşru bir özür sayılmış olur. Düşmanla meşguliyeti dolayısıyla namazı unutmuş olması muhtemeldir. Müslim'in rivayetinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazaya bıraktığı ikindi namazını akşam ile yatsı arasında kılmıştır.
Bugün ise, savaş için vakit namazını kazaya bırakmak caiz değildir. Duruma göre korku mımuzuu kılnruık mecburivari vnrdır. [26]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Kederler diyarı olan Dünya hayatında kâfirin müslümana eziyet edebilmesi mümkündür.
2 — Peygamberliğe noksanlık getirmeyen beşeri arızaların Pey-gamber'de husule gelmesi mümkündür.
3 — Zâlim adama, yaptığı zulme uygun bir cezaya çarptırılması için beddua etmek caizdir.
4 — Orta namaz ikindi namazıdır.
5 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve arkadaşları, düşmanla meşguliyetleri dolayısıyla ikindi namazını kazaya bırakmışlardır. Çünkü korku namazı emri, henüz gelmemişti.

685) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâi'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir : İkindi namazını kaçıran kimse ehli ve malı kaçırılmış gibidir.» [27]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir.
Hadisin; cümlesindeki fiil, binâ-i Meçhul olarak okunup «ehil» ve «mal» kelimeleri mensub yâni üstünlü okunarak «vütire» fiilinin ikinci mefulu veya cer harfinin atılmasıyla mensub olduğu söylenebilir. İkinci, mef ul olduğu halde hadisin mânâsı şu olur: İkindi namazını kaçıran adam, sanki ehli ve malı ek-siltilrniştir. Artık kimsesiz ve malsız kalmış olur. Bu yüzden ehlinin ve malının gitmesinden kaçındığı gibi kişi, ikindi namazım kaçırmaktan sakınsın. İkinci ihtimale göre hadîsin mânâsı şöyle olur: İkindi namazını kaçıran kimse, sanki ehli ve malı hakkında bir musibete duçar olmuştur. Yukarıda yazılı cümledeki «Ehil» ve «mal» kelimelerinin «Vütire» fiiline nâib-i fail olarak merfu' (ötüreli) okunması caizdir. Buna göre hadisin mânâsı şöyle olur: İkindi namazını kaçıran kişi, sanki ehli ve malı kendisinden alınmıştır.
El-Fetih'te : Mevturi Göz göre göre ehli ve malı elinden alınan kimseye denir. Bu şekilde ehil ve malın alınmasının kederi daha şiddetli olduğu için, ikindi namazını kaçıran kişi buna benzetilmiştir. Çünkü mal ve ehli alınan kişi, iki yönden kederlidir. Birisi malının alınması kederi; diğeri de intikam alma isteğine ait ızdırabtır. İkindi namazını kaçıranın da iki kederi bulunur. Birisi büyük bir günaha girmiş olma kederidir. Diğeri de namazın büyük sevabını kaçırmış olma kederidir, denmiştir.
Ibn-i Abdi'1-Berr de: Lügat ehlince ve fıkıhçılarca mânâsı şudur: İkindi namazını kaçıran kişi, malı ve ehli ile ilgili olarak başına öyle ağır bir musibet gelmiş ki, ancak intikamını almakla teselli bulacak kimse gibidir. Bu adamın başında iki keder toplanır. Birisi musibet kederidir. Diğeri de intikam alma hasretidir, demiştir.
Dâvûd i ise: Hadîsin mânâsı şudur; İkindi namazını kaçıran kişi, ehlini ve malını kaybetmiş gibidir. Artık çok kederli, pişman ve hasretli olması gerekir, demiştir.
El-Menhel yazarı, bu nakilleri yaptıktan sonra: Bence hepsi muhtemeldir.Hepsinin kasdedilmiş olmasına bir engel yoktur. İkindi namazını kaçırmaktan maksad, güneş batmcaya kadar kılmamaktır. Suhnun ve Asili böyle demişlerdir. Îbn-i Cüreyc'-den rivayet edildiğine göre kendisi: İkindi namazını kaçırmak güneşin batmasıyla mı olur? diye Nâfi'e sormuş;Nâfi'de: Evet, demiştir.Hâvi fıkıhçı olduğu zaman onun yorumu başkasının yorumundan evlâdır. Ebu Dâvûd, Evzâi' nin : İkindi namazını kaçırmak Güneş saranncaya kadar kılmamakla gerçekleşir, dediğini rivayet etmişse de her halde Evzâi'ye göre Güneş'in sararmasıyla ikindi vakti çıktığı için böyle demiştir.»
Hadisteki tehdit, ikindi namazını unutarak kaçırana da şümullü müdür?
El-Menhel yazarı, bu hususta da şu ma'lumatı verir: «Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Salim bin Abdillah bin Ömer: Bu tehdit, unutarak ikindiyi kaçıran hakkındadır, demiştir. Tirmizi de buna temayül etmiştir. Çünkü bu hadis için açtığı babın-başlığını şöyle düzenlemiştir: 'İkindi vaktinden sehv hakkında gelen hadisler babı.'
Davudi: Bu tehdit, ikindi namazını kasden kaçıran hakkındadır, demiştir. Nevevî de bu görüşü benimsemiştir. Zahir olanı da budur.
Cumhura göre ikindi namazının kaçırılmaması için âzami itina gösterilmek üzere bu tehdit buyurulmuştur.
Tehdit yalnız ikindi namazını kaçırmaya mı mahsustur? Hadîsin zahirine göre mezkûr tehdit, ikindi namazını kaçırmaya mahsustur.
Nevevî,Müslim in şerhinde şöyle der: İbn-i Ab-di'1-Berr:Diğer namazların, ikindi namazının hükmüne tâbi olması muhtemeldir. Birisi ikindi namazını sorduğu için, hadiste ikindi namazının ismi geçmiş olabilir.Yahut ikindi namazı zikredilmekle diğer namazlara da dikkat çekilmiş olabilir, demiştir. Fakat îbn-i Abdi'l-Berr'in dediğine itiraz edilebilir.Çünkü şer'î hüküm, ikindi namazı hakkında vârid olmuştur.Hükmün illeti belirtilmemiştir. Başka namazlar, şüpheyle ona tâbi tutulamaz. Biz şer'î hükmün illetini tanıdığımız ve hakkında nass bulunan mesele ile, hakkında nass bulunmayan mesele o illete ortak oldukları takdirde hakkında nass bulunmayan meseleyi nass bulunan meseleye kıyaslamak ve hükmüne tâbi tutmak mümkündür. [28]

Hadisin Fıkıh Yönü

İkindi namazını kaçırmak büyük bir tehdidi mucibtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu. aile efradını ve malını kaybedene benzetmiştir. Bu benzetme bizim anlayışımıza yakınlığı dolayısıyla buyurulmuştur. Hakikatta ikindi namazını kaçıran» azabı daha şiddetlidir.

686) Abdullah (İbn-i Mes'ud (Radtyalâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Müşrikler, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i güneş batmcaya kadar ikindi namazından alıkoydular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlar bizi orta (ikindi) namazından alıkoydular. Allah, onlara kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun.» buyurdu."
Müslim'in de rivayet ettiği bu hadîs Alî (Radıyallâhü anh)'nin (684 nolu) hadisine benzer ve aynı hükümleri ihtiva eder. [29]

7_Akşam Namazının Vakti Babı

687) Râfi' bin Hadic (Radtyalâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz, Resul ull ah (Sallallahü Aleyhi ve S el] em J hayatta iken akşam namazım kılardık. Sonra birimiz namazdan çıkar da attığı okların düştüğü yerleri görürdü."
Bize Ebû Yahya Ez-Za'ferâni tahdis etti. (O da dedi ki:) Bize İbrahim bin Musa bu hadîsin mislini tahdis etti. [30]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Hadisin benzerini, Ebû Dâvûd, Enes bin Mâlik' ten; Nesâî, Eşlem kabilesine mensub bir sahâ-bîden; Ahmed de Ensar' dan bir cemaattan rivayet etmişlerdir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, akşam namazını erken kıldığına ve akşam namazında kısa sûreler okuduğuna delâlet eder. Çünkü erken kılmasaydi ve kısa sûrelerle yetinme-seydi, namazdan çıkanların, attıkları okların düştüğü yerleri görebilmeleri mümkün değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in genellikle böyle yaptığı umulur. Bu nedenle akşam namazında A'raf veya Sâffât veya Duhân veya Tür veya Mürselât sûresini okuduğuna dâir sabit olan rivayet, bu hadîse muhalif düşmez. Çünkü bazen böyle yapıyormuş. Bazen de akşam namazını şafağın batmasına yakın bir zamana kadar tehir ettiğine dâir rivayetin durumu da böyledir. Yâni bazen câizliği-ni beyan etmek için

akşam namazını tehir ediyormuş.
Hadîs, merfu' hükmündedir. Müslim, Ebü Dâvûd ve diğer bâzı rivayetlerde hadîsin metni meâlen şöyledir:
«Biz akşam namazını Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kılardık. Sonra birimiz namazdan çıkar da attığı okların düştüğü yerleri görürdü.» [31]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, akşam namazının erken kılınmasının meşru olduğuna delâlet eder. Ve yukarıda anlatıldığı gibi zamm-i sûrenin kısa olmasının matlub olduğuna zımnen delâlet eder.

688) Seleme bin El-Ekvâ'[32] (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre :
Güneş (ufuk) perdesiyle gizlendiği zaman, kendisi akşam namazını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kılarmış." [33]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, birbirine yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir.Tirmizi,hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Hadiste geçen «Hicab» kelimesinin asıl mânâsı örtü ve perdedir. Burada ufuk kasdedilmiştir. Çünkü ufuk, perde gibi Güneş ile bakanlar arasına girer ve Güneş, onun arkasında gizlenmiş olur.
Tirmizî, Seleme (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivayet edip hasen - sahih olduğunu söyledikten sonra şöyle der: Sahâ-bîlerin ve tabiilerin ilim ehlinin çoğu, akşam namazının erken kılınmasını tercih ederek, tehirini mekruh görmüşlerdir. Hattâ âlimlerin bir kısmı:. Akşam namazı için tek bir vakit vardır, demişlerdir.'
Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'I-Ahvezî'de bu konuda şu ma'-lumat vardır:
'Selef âlimleri, akşam namazının bir veya iki vakte sahip olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafii ve Îbnü'1-Mübârek akşam namazının tek vaktinin olduğunu, onun da ilk vakti olduğunu söylemişlerdir. Âlimlerin ekserisi: İki vakit vardır.Vaktin başlangıcı Güneş'in tamamen battığı andır. Vaktin sonu da, kırmızı şafakm kaybolmasıdır, demişlerdir. Şafii ve İbnü'l-Mübarek, Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadîsine dayanmışlar.Çünkü Cibrli (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'e namaz vaktini bildirmek için inip Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namaz kıldırdığı her iki günde de akşam namazını ilk vaktinde kıldırmıştır.
Kırmızı şafakın batışına kadar akşam namazı vaktinin devam ettiğine hükmeden ve çoğunluk teşkil eden âlimler Müs1im'in ve başkalarının rivayet ettikleri İbn-i Ömer ve Ebû Mûsa' nın hadislerini delîl göstermişlerdir. Bu iki hadîs, akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğine delâlet eder.Bu görüş haktır.Çünkü Cibril (Aleyhisselâm)'in hadisi Mekke.'de buyurulmuş, bu iki hadisbilâhereirad edilmiştir.Nevevî, Müslim'in şerhinde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken: Bu ve bundan sonraki hadisler, akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğini sarahaten bildirmişlerdir. Mezhebimizi nakleden cumhur yanında bu kavil, mezhebimizin zayıf bir görüşüdür. Bizim Şafii âlimlerimizin cumhuru.- Mezhebimizin sahih kavline göre akşam namazının tek vakti vardır. O da Güneş battıktan sonra, bir adamın abdest alıp avretini örtmesi, ezan okunması ve ikamet etmesi iki rekat hafif sünnet kılması, bundan sonra akşam farzına durması ve teşbih edip, akşam farzından sonraki sünneti kılması için geçen süredir. Akşam farzı bu süreden sonraya bırakıldığı takdirde kazaya kalmış olur, demişlerdir. Lâkin Muhakkik arkadaşlarımız şafak batıncaya kadar akşam namazı vaktinin devam ettiğine dâir kavli tercih etmişlerdir. Sahih olan Şâfii mezhebinin bu görüşüdür. Başka bir deyimle doğrusu budur, başkası değildir. Cibril (Aleyhisselâm) 'in akşam namazını iki günde de ilk vakitte kıldırdığı noktasma gelince, buna üç şekilde cevap verilir:
1 — Cibril (Aleyhisselâm), öğle namazı hâriç, diğer dört namazın ihtiyar vakitlerini açıklamakla yetinmiş, ihtiyar vaktinden sonra devam eden ve namaz kılmanın sahih olduğu cevaz vaktini beyan etmemiştir.
2 — Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadisi, Mekke'de, namazın farz kılındığı esnada buyuru İm ustur. Akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğini bildiren hadisler, bilâhere Medine'de buyurulmuştur. Bu sebeple, bunlara dayanmak vâcibtir.
3 — Bu hadislerin senedleri Cibril (Aleyhisselâm) *in hadisine âit senedden çok daha sıhhatlidir. Bu nedenle bunlara öncelik verilmesi vâcibtir.'
Müellifimizin 667 nolu hadisinde, namaz vakitlerini soran adama «Bizimle iki gün namaz kıl.» buyuran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHemTin akşam namazını ilk gün güneş batınca kıldırdığı, ikinci gün ise şafak batmadan önce kıldırdığı bildirilmiştir. Bu da akşam namazı vaktinin şafakın batışına yakın bir zamana kadar devam ettiğine delâlet eder.
Bu hadîs de bir önceki hadîs gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'in akşam namazını erken kıldırdığına delâlet eder. Bu hadîs de merfu' hükmündedir.

689) Abbâs bin Abdilmuttalib (Radtyalâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUaUakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Benim ümmetim, yıldızların işti bakine (çoğalıp birbirine karı-şıncaya) kadar akşam namazını geciktirmedikçe fıtrat üzerinde olacaktır.»
(Müellifimiz) Ebû Abdillah bin Mâcete demiştir ki: Ben Muham-med bin Yahya'yı şöyle derken dinledim: Bağdat'ta bu hadis hakkında halk birbirine girdi. Bunun üzerine ben ve Ebû Bekir El-A'yan beraberce hadîs râvisi Abbâd bin El Avvâm'm oğlu El-Avvâm'a gittik. Kendisi bize babasına ait orj inalı çıkardı. Baktık ki bu hadîs onda mevcuttur.Zevâid'de hadisin isnadının sahih olduğu ve Ebû Davud'un bunu Ebû Eyyûb'dan rivayet ettiği bildirilmiştir. [34]

İzahı

Bu hadisi îbn-i Huzeyme ve Dârimi de Abbâs (Hadıyallâhü anh) 'dan rivayet etmişlerdir. Bunun bir benzerini Ebû Dâvûd, Ahmed ve El-Hâkim de Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen «Yıldızların iştibâki»nden maksad çok yıldızın görülmesi ve çokluğu dolayısıyla birbirine karışmasıdır. Bununla, ortalığın kararması kasdedilmiştir.
Fıtrat i Kelimesi ile sünnet, hak din ve istikâmet muraddır.
Bu hadis de akşam namazını erken kılmanın önemini ve ortalık iyice kararıp çok sayıda yıldızlar görülünceye kadar geciktirmenin sünnete aykırı olduğunu belirtmektedir.
Ebû Davud'un rivayeti şöyledir: Ukbe bin Âmir, Mısır valisi iken, Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) oraya varıyor. Vali Ukbe, akşam namazını (yıldızların iştibâkine kadar) geciktirince, Ebû Eyyûb ona doğru kalkarak : Yâ Ukbe! Bu namaz nedir? diye onun bu hareketini kınamış, Ukbe de: Meşgul edildik, diye cevap verince Ebû Eyyûb ona : Sen Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işitmedin mi? diyerek şu mealdeki hadîsi buyurdu :
«Benim ümmetim, akşam namazını yıldızla m iştibâkine kadar geciktirmedikçe hayırlı veya fıtrat üzerinde olacaktır.* «...hayırlı veya fıtrat...» tâbiri, râvinin şüphesinden ileri gelmiştir. [35]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Akşam namazına erken durmak müstahabtır.
2 — Yıldızların iştibâkine kadar tehir etmek mekruhtur.
3 — Tehiri, hayrın gitmesine; acele edilmesi de, hayrın kazanılmasına sebeptir.
Rafızi le r yıldızların iştibâkine kadar akşam namazını geciktirmeyi müstahab kılmışlardır. İcmâ' ve bu bâbtaki hadisler, onların iddiasını reddetmiştir. [36]

7—Yatsı Namazının Vakti Babı

690) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur :

«Ümmetime güçlük yüklemek korkusu olmasaydı, yatsı namazını tehir etmelerini emredecektim."

691) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Ümmetime meşakkat yüklemek endişesi olmasa idi, yatsı nama-zını gecenin üçte birisine veya yarısına tehir edecektim. [37]

İzahı

667 nolu Büreyde hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, yatsı namazını ilk gün şafak battığı zaman kıldığı, ikinci gün de gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldığı bildirilmişti.
Âlimler, bu sürenin yatsı namazının ihtiyar vakti olduğunu ve tan yeri ağarıncaya kadar, yatsı vaktinin devam ettiğini bildirmişlerdir.
Şafak'ın batmasıyla yatsı vaktinin girdiği hükme bağlanmıştır. Söz konusu şafakm kırmızı şafak mı, beyaz şafak mı olduğu hususunda ihtilâf vardır. Tirmizi' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezı «Namaz vakitleri bâbı-nda şöyle der:
«Hadiste geçen şafaktan maksad, en meşhur kavle göre kırmızı şafaktır.EI-Kâri böyle demiştir. Nevevî de Müsli m'in şerhinde : 'Şafak ile kırmızı olanı kasdedilmiştir. Şafiî' nin ve fıkıhçıların cumhuru ile lügat ehlinin çoğunun görüşü budur. Ebû Hanif e, El-Müzeni ve fıkıhçılar ile lügat ehlinden birer cemâat: Maksad beyaz şafaktır, demişlerdir. Seçkin ve kuvvetli olanı birincisidir.' demiştir.
Ebû Hanîfe' nin arkadaşları Ebû Yûsuf ile Muhammedde : Şafak kırmızılıktır, demişlerdir. Ebû Hani-fe'den de böyle bir rivayet vardır. Hattâ En-Nehr sahibi: îmam-1 Â'zam buna rücû' etmiştir, der. Ed-Durr yazan da : Ebû Yûsuf ile Muhammed şafak kırmnzhktır, demişler;1mam-1 Â'zam da buna rücu' etmiştir. Nitekim El-Mecma' ve başka ki-tabların şerhlerinde bu durum belirtilmiştir. Onun için: Hanefi mezhebinin görüşü budur, demiştir. Sadrü'ş-Şeria da: 'Bununla fetva verilir. Şüphesiz kuvvetli ve muhtar mezheb, kırmızılığın şafak olduğudur. 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği: «Şafak kırmızılıktır.» hadîsi buna delâlet eder. Darekutnî, bunu rivayet etmiş, İbn-i Huzeyme de sahîh olduğunu bildirmiş, başkası ise hadîsi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Muhammed bin ismail El-Emir de SübülüV Selâm'da: Şafakın mahiyeti lügat meselesidir. Bu husustaki merci, lügat ehlidir. İbn-i Ömer (Radryallâhü anh), lügat ehlinden ve araplarm beynidir. Bu nedenle hadîs, ona mevkuf da olsa onun sözü hüccettir, demiştir.' der.»
Ebû Hüreyre'nin ikinci hadisini Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Onun her iki hadisi de yatsı namazını tehir etmenin daha sevab olduğuna delâlet eder.
Âlimler, yatsı namazının tehir edilmesinin mi yoksa ilk vaktinde kılınmasının mı daha sevab olduğu hususunda iki görüş beyan etmişlerdir. Her iki görüş de Selefe âit meşhur iki yoldur. Âlimlerden bir cemâat tehire âit hadîslere dayanarak geciktirmenin daha sevab olduğunu söylemiştir. Diğer grup: Yatsı namazını erken kılmak daha efdaldır, demiştir. Delilleri de şudur : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) umumiyetle erken kılardı. Bazen bir özür veya meşguliyeti dolayısıyla yahut da câizliği beyan için geç kılardı. Eğer tehiri daha faziletli olsa idi meşakkat olsun olmasın buna devam edecekti.
İkinci görüş şöyle reddedilmiştir. Eğer bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız fiîli durumu olsaydı beyan ettikleri gerekçe tam sayılırdı. Halbuki bu hususta kavli hadisler de vardır. İbn-i Mâceh ve Tirmizî' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri mezkûr hadîsler gibi.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisi yatsı namazını tehir etmenin daha efdal olduğuna ve meşakkat dolayısıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devamlı olarak tehir etmediğine delildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiîli, bu kavli hadislerine muarız değildir. İlk vaktin fazileti hakkında vârid olan hadîsler bu husustaki hadîslerle tahsis edilmişlerdir. Yâni yatsı namazı müstesna kılınmıştır.
Buhar i, Müslim, Nesâî ve Ebû Davud'un Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını cemâat çok olunca erken kıldırırdı. Az olunca geciktirirdi. Ebû Dâvûd, bu hadîsi «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz vakitleri» başlıklı bâbta rivayet etmiştir. Hadis uzundur. Yatsı namazı ile ilgili fıkrayı yukarıda naklettik.
El Menhel yazarı, Câbir' in hadîsi ile ilgili olarak tba-i Dakîki'l-Iyd'in şöyle dediğini nakletmiştir:
'Yatsı namazı hususunda fıkıhçılar ihtilâf etmişlerdir. Fıkıhçıların bir kısmı: Yatsı namazını erken kılmak daha efdaldır, demişlerdir. Şafiî' nin mezhebinin zahiri budur.
Bir grup fıkıhçı: Tehiri efdaldır, demiştir.
Başka grup fıkıhçı: Cemâat toplanmış ise erken kılmak efdaldır. Cemâat geç toplanırsa geciktirmek efdaldır, demiştir. Mâliki-ler' den, rivayet olunan bir kavil böyledir. Onların mesnedi bu hadîstir.
Diğer bir kısım fıkıhçılar: Durum, mevsimlere göre değişir.Kışın ve Ramazan ayında tehir edilmeli, şâir zamanlarda erken kılınmalıdır. Kışın tehir edilmesinin daha sevab oluşunun hikmeti, gecelerin uzunluğu ve yatsı namazından sonra konuşmanın mek-ruhluğudur.
Tirmizi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü aıh) 'nin ikinci hadîsini rivayet ettikten sonra, bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiş ve:Ashab ile tabiîlerin âlimlerinin ekserisi yatsı namazını tehir etmenin daha sevab olduğu görüşündedirler. Ahmed ve 1shak da bununla hükmetmişlerdir, demiştir.
Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî de hadisin «Gecenin üçte birisine veya yarısına...» tâbiri ile ilgili olarak şöyle denmiştir: «Bu tâbir, râvinin tereddüdünden ileri gelebilir. Bâzıları: Yazın gecenin üçte birisine, kışın da gecenin yarısına tehir edilmesi murad-dır, demişlerdir.
E1-Hâfız: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsine göre yatsı namazını tehir edebilen ve fazla uykusu olmayanlar için tehir daha efdaldır. Nevevî de Müslim'in şerhinde bu görüşü benimsemiştir. Şafiî olan ve olmayan hadîs ehlinin çoğu bu kavli seçmişlerdir. Îbnü'l-Münzir, E1-Leys' ten ve İshak' tan naklettiğine göre bu iki âlim de yatsı namazının gecenin üçte. birisine kadar tehirini müstahab görmüşlerdir.Tahavi de, gece yarısına bırakılmasının müstahab olduğunu söylemiştir. Mâlik, Ahmed ve Sahâbilerin ekserisi ile tabiilerin çoğu bununla hükmetmişlerdir.Şâfiî' nin ce-did kavli budur. Kadim kavline göre erken kılmak daha efdaldır. Kadim kavlinin tercih edildiği yerlerden birisi de burasıdır. Delil bakımından tercihe şayan kavil yatsının- tehir edilmesidir. Cemâat ve ortam bakımından bazen tehir etmek, bazen de erken kılmak ef-, daldır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde geçen: «...emredecektim.» ifâdesi ile, uygulaması mecburi olan vücub emri kasdedilmiştir. Yâni: «Ümmetime güçlük yükleme endişesi olmasaydı, yatsı namazını tehir etmeyi onlara vâcib kılardım.» denmek istenmiştir. Şu hâlde tehir etmek vâcib değildir. Bunun vâcib olmayışı tehirin müstahablığına engel teşkil etmez.»

692) Humeyd (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yüzük kullandı nıı, diye Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhâ)'e sorulmuş; Enes (Radıyallâhü anh)'de:
— Evet. (Yüzük kullanmıştır.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece yatsı namazını gece yarısının yakınına kadar tehir etti. Sonra namaz kıldırınca mübarek yüzünü bize çevirdi ve i
«Şüphesiz halk namaz kılmış ve uyumuştur. Sizler şüphesiz namazı beklediğiniz sürece, namaz içinde (sayılır) siniz.» buyurdu. Enes (Radıyallâhü anh) : Onun (gümüş) yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir, demiştir.[38]

İzahı

Bu hadisi Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Müs1im'in rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzüğünün gümüş olduğu ve Enes (Radıyallâhü anh) 'in: «Yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir.» dediğinde sol elinin parmağını kaldırdığı belirtilmiştir. Bu işaret, yüzüğün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in büyük parmağında olduğunu göstermektedir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yatsı namazını gece yarısına doğru geciktirdiğine ve cemaatla namaz kılmak için beklenen sürenin tamamının namazla geçirilmiş gibi sevab olduğuna delâlet eder. Ayrıca gümüş yüzük takınmanın caiz olduğuna delâlet eder. Bu hususta ümmetin icmâı vardır. Hattâ gümüş yüzüğün kullanılmasının erkekler için sünnet olduğuna delil olduğu da söylenebilir.

693) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize akşam namazını kıldırdı. Sonra (eve giderek) gecenin yarısı geçinceye kadar çıkmadı. Bundan sonra çıkarak cemaata namaz kıldırdı ve namazdan sonra:
«Şüphesiz halk (yatsı) namazını kılmış ve uyumuştur. Sizler namazı intizâr ettiğiniz müddetçe hep namazdasınız (demektir.) Eğer

(insanlardan) zayıf ve hasta olmasaydı bu namazı (yatsıyı) gece yarısına tehir etmeyi aralayacaktım., buyurdu. [39]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Nesâi, Ebû Dâvûd, Beyha-ki ve Îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.
Hadisin: «Halk, namazım...» fıkrasındaki halktan maksad, o gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yatsı namazını kılmaya gelmeyen müslümanlardır.
Cemaatla namaz kılmak için bekliyenlerin, bekledikleri sürenin tamamını namazla geçirilmiş gibi sevab taşıdığı belirtilmiştir. Çünkü namazdan maksad, Allah Teâlâ'ya ibâdet etmektir. İbâdeti beklemek de bir ibâdettir.
•Eğer zayıf ve hasta olmasaydı...» fıkrasıyla şu husus anlatılmak istenmiştir: 'Zayıflık ve hastalık özrü halkta bulunmasaydı ben dâima yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirecektim. Lakin güçlüğün defi için devamlı olarak geciktirmeyi bıraktım.'
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu fıkrayla, geciktirr menin iki yönden faziletini beyan buyurmuştur.
1 — Halk namazı beklediği sürece namazda olmuş olurlar.
2 — Namazı gece yarısına tehir etmenin sevabı daha çoktur. Yukarıda işaret olunan fazilete rağmen tehire gücü yetmeyen hastaların ve zayıfların durumuna riâyet etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ekseriyetle yatsı namazını tehir etmemiştir. Çünkü tehir faziletini kazanma yolunda cemâatin çokluğu fazileti kaçırılmış olacaktı. Cemaatın çokluğu fazileti, tehirin faziletinden daha önemlidir. [40]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Âlim bildiğini bilmeyenlere öğretmelidir.
2 — Cemaatla namaz kılmak için beklemenin sevabı, namazla meşgul olanın sevabı gibidir.
3 — Zayıf ve hastanın haline riayet etmek ve onlara acımak raat-lubtur.
4 — Din, kolaylık üzerine kurulmuştur. Onda güçlük yoktur.
5 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün şefkatini göstermektedir. [41]

9— Bulutlu Havadaki Namaz Vaktinin Babı

694) Büreyde (bin el-Husaym) el-Eslemî (Radtyaltâkii anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir ;
Biz, bir savaşta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde bulunuyorduk. Buyurdular ki:
«Bulutlu günde namazı erken kılınız. Çünkü ikindi namazını kaçıran kimsenin ameli bâtıl olur.»" [42]

İzahı

Bu hadisi Buharı ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buhârî' nin rivayetinde hadis şöyledir .
*Ebü*I-Melih (Amir bin Üsâme el-Hüzelî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir i Biz, bulutlu bir günde Bürey-de (Radıyallâhü anh) ile beraber bir savaşta bulunuyorduk. Büreyde (Radıyallâhü anh) bize ; İkindi namazına acele ediniz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İkindi namazım (kasden) terkeden kişinin ameli (nin sevabı) şüphesiz bâtıl olmuş olur.» buyurdu.'
Buharı" deki rivayete güre hadisin «Bulutlu günde namazı erken kılınız» fıkrası Büreyde (Radıyallâhü anh)'nin sözüdür. Erken kılınması istenen namaz da ikindi namazıdır.
Sünenimizdeki rivayete göre bu fıkra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğudur. Buradaki rivayette erken kılınması emrolunan namazın hangi namaz olduğu sarahaten bildirilmemiştir. Fakat, gerek ikinci fıkra ve gerekse Buhâri' nin rivayeti, bununla ikindi namazının kasdedildiğine delâlet eder. Mamafih havanın kapalı olduğu günlerde her namaz vaktinin girdiği kesinlikle bilindikten sonra erken kılınması matlubtur. Çünkü geciktirildiği takdirde, ihtiyar vaktinden çıkarılması veya cevaz vaktinden çıkarılarak kaçırılmasından korkulur.
Sindi bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
«Namazı erken kılın... fıkrasının mânâsı şudur: Bulutlu gün-lerde namaza acele ediniz. Çünkü havanın kapalı olduğu günlerde namazı geciktirmek, tamamen kazaya bırakmaya veya müstahab vakitten çıkarmaya sebebiyet verebilir. Namazı kaçırmak, bilhassa ikindiyi kaçırmak büyük bir musibettir. «İkindi namazını kaçıranın ameli bâtıldır.» fıkrası hakkında şöyle denmiştir: 'Bundan maksad, ha-kikatan kişinin amelinin bozulması ve sevabının yok olması değil, günahın azametini bildirmektir.'
Bu yorum, küfürden başka hiç bir günahla amelin sevabı gitmez, hükmüne göredir. Lâkin;
«Ey Müminler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın ve yek diğerinize bağırır gibi Ona bağırmayınız. Haberiniz olmadan amelleriniz boşa çıkıverir. (Hucurât: 2)» âyetinin zahirine göre amellerin sevabı, küfürden başka bazı günahlarla gidebilir. İkindi namazını kasden terketmek, amelin gitmesine sebep olan günahlar çeşidinden olabilir.» [43]

10 — Uykuda Kalarak Veya Unutarak Namaz Kılmayan Babı

695) Enes bin Mâlik (RadtyaÜâhü <z»A)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü aleyhi ve Sellem) 'e namazdan gafil kalarak unutan veya uyuyakalıp namazı kaçıran adamın durumu sorulmuş. O da t
«Namazı hatırladığı zaman kılar.» buyurmuştur."

696) Enes bin Mâlik (RadtyaÜâhü anh)'âtn rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir»
«Kim bir namazı (kılmayı) unutursa, onu hatırladığında kılsın.»" [44]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Davüd ve Tahavî de rivayet etmişlerdir. Tirmizi de tahriç ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.
Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerindeki hadisin sonunda :
«...Ondan başka keffâreti yoktur.» fıkrası da mevcuttur. Fıkranın mânâsı: 'Unutulan namazın hatırlandığı zaman kaza edilmesinden başka bir keffâreti yoktur.' demektir. Şu halde bâzıları: Unutulan namaz kaza edilmekle beraber, ertesi gün o namazın vakti girdiğinde tekrar kaza edilir, demişler ise de bunun tutarsız olduğu anlaşı hyor.
Hattâbi: 'Fıkradan maksad şudur: Unutulan namazın, kaza edilmesinden başka, sadaka veya benzeri bir keffaretin ödenmesi gerekmez. Halbuki özürsüz olarak Ramazan orucunu tutmayana keffaret gerekir. Hac veya umre için ihrama girmiş olan kişi menasikten bir şeyi terkettiği zaman, bazen keffaret ödemesi gerekir. Namaz bunlar gibi değildir. Kişi başkası yerine hac yapabilir ve onun yerine borçlarını ödeyebilir. Hadîs, kimsenin başkası yerine namaz Allamayacağına delildir. Keza oruç ve başka ibâdetlerin boşluğu bazen malı tasadduk etmek ile tamir edilebilir. Namaz böyle bir şeyle tamir edilemez.1 demiştir.

697) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber savaşından[45] döndüğü zaman gece boyunca yolculuk etmiş, nihayet uykusu gelince gece yansına doğru konaklamış ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'a»
«Bizim için bu geceyi sen koru.» buyurmuştur. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü anh) kendisi için Allah tarafından takdir edildiği kadar namaz kılmakla meşgul olmuş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı da uyumuşlardı. Fecir yaklaşınca Bilâl (Radıyallâhü anh), yüzünü fecre döndürerek bineği olan deveye yaslanmış sonra bineğe yaslanmış halde uykuya dalmış ve Güneş harareti onlara vuruncaya kadar, ne Bilâl (Radıyallâhü anh) ne de hiç kimse uyanmamış. Onların ilk uyananı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olmuştur. Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) uykudan sıçrayarak: «Ey Bilâl!» diye seslenmiş, Bilâl (Radıyallâhü anh) de i Babam annem sana feda olsun Yâ Resûlallah! Senin nefsini kudretinde tutan (Allah) benim nefsimi de tutmuş, dedi.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bineklerinizi (n yularlarından tutup arkanızdan) çekiniz,» bu yurmuş, Sahâbîler bineklerini çekerek biraz gitmişler sonra Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almış ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'a emretmiş, Bilâl (Radıyallâhü anh) namaz için ikamet etmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara sabah namazım kıl-dırmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kaza ettikten sonra:
«Kim bir namazı unutursa onu hatırladığı zaman kılsın. Çünkü
Allah Azze ve Celle = «Beni andığın zaman namaz kıl.[46] buyurmuştur."
(Râvi Yûnus) demiştir ki t İbn-1 Şihâb, âyeti ıjJ'JJJ olarak okumuştur. [47]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Davûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen «Kerâ» kelimesi, uyuklamak demektir. Bazıları: Uykudur, demişlerdir. Bir de : Adamın uyku ile uyanıklık arası hâline denir, diyenler vardır.
Ta'ris t Yolcunun gecenin sonunda istirahat ve uyumak için ko-naklamasıdır. Cumhur böyle demiştir. Ebû Zeyd ' e göre gece veya gündüzün her hangi bir vaktindeki konaklamaya ta'ris denir.
Buhâri' deki rivayete göre sahâbîler konaklama arzusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e iletmişler, Peygamber/ (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Uykuda kalıp (sabah namazını) kaçırmanızdan korkarım buyurmuş, Bilâl (Radıyallâhü anh) : Ben sizleri uyandırırım, demiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlar için önce ihtiyatlı olanı tutmuş, sonra muhtaç olduklarını görünce konaklamalarına izin vermiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a: «Bizim için geceyi sen koru.» emriyle, sabah namazını kaçırmamak için nöbet tutmasını istemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uyanırken sıçraması, namazının kaçırılmasından dolayıdır. El-Asili: Müşriklerin müslümanları izlemeleri endişesi ile sıçradığını söylemişse de bu söz tutarsızdır. Çünkü siyer ehlinden hiç kimse böyle bir şey söylememiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), tam bir zafer ile Hay ber savaşından dönmüştü. Hiç bir düşmanın onları izlemesi söz konusu değildi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Yâ Bilâl!' diye seslenişi şu maksadladır: Yâni niçin uyudun da sabah namazının vakti çıktı? tbn-i îshak'ın rivayetinde: «Bize ne yaptın Yâ Bilâl?» buyurmuştur. Buna benzer başka rivayetler de vardır. Bundan maksad Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in bir daha nefsine güvenmemesi ve benzer iddialardan kaçınmasıdır. Çünkü Buhâri' nin rivayetinde geçtiği gibi Bilâl (Radıyallâhü anh) : Ben sizi uyandırırım, demişti.
Sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle binek hayvanlarının yularlarından çekerek az bir zaman yürüdükten sonra durup abdest almışlardır.
Kaza namazı için ezan ve ikamet edilir mi?
Hadîsin: «Bilâl {Radıyallâhü anh), sabah namazı için ikamet etti.» fıkrası, kaza namazı için İkamet edilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Ezandan bahsedilmediğine göre ezan okunmaz. Mâlik, cedid kavline göre Şafiî ve Evzâi böyle demişlerdir. Bundan başka delilleri, Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)' nin Hendek günü kaçırılan öğle, ikindi ve akşam namazı kaza edilirken yalnız ikâmet edildiğine dâir hadisidir.
Ebû Hanife, Ahmet? ve Ebû Sevr'e göre hem ezan okunur, hem ikamet edilir. Şafiî' nin kadim kavli de budur. Ve Şafii' nin arkadaşları bu kavliyle amel etmişlerdir. Bunların delili de bu olayın anlatıldığı Buhâri ve Müs1im'in rivayetleridir. Çünkü orada:
«Bilâl (Radıyallâhü anh) namaz için ezan okudu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'at namaz kıldı. Bundan sonra sabah namazını kıldırdı...» buyurulmuştur.
Süfyân-ı Sevri'ye göre kaza namazı için ne ezan okunur ne de ikâmet edilir. Fakat onun sözü mevcut hadîslerle reddedilmiştir.
Birkaç namaz bir arada kaza edildiği zaman, Şafiî âlimleri ve Hanef iler' den Muhammed'e göre yalnız ilk namaz için hem ezan okunur, hem ikâmet edilir. Ondan sonraki namazlar için yalnız ikâmet edilir. Ebû Hanife'ye göre ezan da okunabilir.
Hadiste anlatılan gün sabah namazı kaza edildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kim bir namazı unutursa... yâni: Veya uykuda kalırsa, demektir. Nitekim 695 nolu Enes (Ra~ dıyallâhü anh)'in hadîsinde, yine Enes (Radıyallâhü anh)'in Müslim 'deki rivayetinde, 698 nolu Ebû Katâde hadisinde ve Tirmizi' nin Ebû Katâde' den olan rivayetinde: «...veya uykuda kalırsa...» cümlesi mevcuttur. Râvi burada unutma hâlini zikretmekle yetinmiş, uyku hâlini zikretmemiştir. Çünkü taksiratın ve şuurun olmayışı bakımından uyku da unutmak gibidir. [48]

Uyuya Kalan Veya Unutanın Kaçırdığı Namazı Derhal Kaza Etmesi Gerekir Mi ?

Hadisin: «Namazı hatırladığı zaman kılsın.- fıkrası derhal kılınmasının vâcibliğine delâlet eder.
Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, El-Müzeni ve El-Kerhî böyle demişlerdir. Delilleri bu hadis ve bundan sonra gelen Ebû Katâde hadîsi ile daha önce geçen En e s ' in hadîsleridir.
Şafiî ve Mâlik'e göre bilâhere kaza edebilir. Onların delili de bu ve benzeri hadîslerdir. Zira hadîste anlatılan gün, güneş doğduktan sonra uyanınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), sahâbilerin o yerden hareket etmelerini emretmiştir. Eğer cfer-hal kaza edilmesi vâcib olsaydı aynı yerde kaza etmeleri emredilecekti. Diğer taraftan mezkûr fıkrada: «...hatırladığı zaman...' bu-yuruluyor. Hatırlama zamanı geniştir. Hatırladıktan sonra bir müddet ara verilip kılmırsa yine hatırlandığı zaman kılınmış olur. Hatırlandığı ilk anda kılmak müstahabtır. Verilen emir istihbabdir. [49]

Kasden Namazı Terkedenin Kaza Etmesi Vâcib Mi ?

Kasden namazı terkedenin kaza etmesinin vâcibliği hadisten anlaşılıyor. Cumhurun görüşü budur. Cumhura göre bu hadislerde namazın kaza edilmesi, unutmak ve uykuda kalmakla kaydedilmiş ise de, bu kayıtlamadan maksad, bilerek kazaya bırakanın kaza etmemesi değildir. Anılan özre binâen namazı kazaya bırakan .kişi kaza etmekle mükellef olunca, özürsüz olarak namazı kaçıran kimse kaza etmekle yükümlü tutulmaz mı? Bu hüküm Kur'an-ı Kerîm'in «Baba ve anneye öf deme» emrine benzer. Baba ve anneye öf demek yasaklanınca bu sözden daha ağır plan sövmek ve dövmek gibi davranışlar hayda hay yasak kılınmış oluyor.
Bilerek namazı kaçıranın, unutarak veya uykuda kalarak kaçırandan farkı şudur ki: Bilerek kaçıran kişi kaza etmekle mükellef olmakla beraber, bununla günahtan kurtulamaz. Bununla beraber kaza etmesi, faydadan hâli değildir. Hadîsin sonundaki âyete gelince; Bu âyetin sonundaki kelime meşhur kıraate göredir.
Bu kıraatin zahirine göre âyet hadis konusu münasip görülmüyor. Çünkü zahirine göre âyetin mânâsı şudur: «Beni anmak için namaz kıl.- Bu yoruma benziyen bir kaç yorum şekli rivayet olunmuştur. Bunlardan bir kısmı şunlardır:
1 — «Namaz kıl ki ben seni överek anayım.»
2 — «Zikir (namaz) vakitlerinde namaz kıl.»
3 — «Ben, anlatıp emrettiğim için namaz kıl.»
4 — «îhlâsh olarak beni anmak için namaz kıl.»
Sindi: Âyetin hadîsle uygunluğunu sağlamak için bâzı âlimler âyeti şöyle yorumlamışlardır:
«Ben(im namazım)! hatırladığın vakit namaz kıl.» veyahut «Beni hatırladığın (yâni namazımı hatırladığın) vakit namaz kıl.»
Her iki taktirde «Zikr» kelimesinin başında cer harfi olan «lâm» tevkit içindir. Yâni vakit ifâde eder. Birinci yorum şekline göre zikir kelimesi ile mütekellim zamiri arasında salât kelimesi mahfuzdur, ikinci yorum şekline göre zikirden maksad namazdır.
İbn-i Şihâb'ın kıraatına göre âyetin hadîsle münasebeti
açıktır. Çünkü kelimesi hatırlamak demektir. Başındaki cer harfi tevkit içindir. Âyetin tefsiri şudur: «Hatırladığın zaman namaz kıl.» [50]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — ihtiyaç hâlinde istirahat etmek ve uyumak meşrudur.
2 — Önemli işler için nöbet tutturulmalıdır.
3 — Peygamberlik görevine noksanlık getirmeyen beşerî arızaların Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'de görülmesi mümkündür.
4 — Mazeret dolayısıyla va'dini yerine getirmeyenin mazeretini kabul etmek meşrudur.
5 — Şeytan yatağı olduğu sanılan yerden başka yere geçmek meşrudur.
6 —Kaçırılan namaz kaza edilmelidir.
7 — Kaza namazı için ikamet edilmelidir.
8 — Kaza namazının cemâatle kılınması meşrudur.
9 — Âlimler, dinî hükümleri başkalarına öğretmelidirler.
10 — Unutulan namaz hatırlandığı zaman kaza edilmeli, keza uykuda kalınarak kazaya kalan namazı uyandıktan sonra kılınmalıdır.
İbn-i Şihâb (RA.)ın Hal Tercemesi
Ebu Bekir Muhammed bin Müslim bin Ubeydlllah bin Abdillah bin Şihab, bin Abdillfth, bin el-Hâris bin Zühre bin Kilâb el-Kureş! ez-Zührl, Hicretin ellinci yılı doğmuş, hadis hafızlarının en büyük âlimlerindendir. Îbn-i Ömer, Seni bin Sa'd, Enes bin Mâlik, Mahmud bin Rabi', Said bin el-Müseyyeb, Ebû Ümâms bin Sehl (Radıyallâhü anhüm) ve onların tabakasından sayılan sah&btlerin meşhurları ile tabiilerin meşhurlarından hadis rivayet etmiçtir. Kendisinden de Yunus bin Yezld Zebidt, Salih bin Keysân, Maliıer, Şuayb bin Ebi Hamze, Evzâl, el-Leys, Malik tbn-i EbÎ Zi*b, Amr bin el-Hâris, tbrahim bin Sa'd, Süfyan bin Uyeyne ve bir çok zat hadis rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un dediğine göre ikibin ikiyüz hadisi bulunup yansı müsneddir. ZÜhrî : Ben, İbnü'l-Müseyyeb ile beraber sekiz yıl oturdum, demiştir. El-Leys : Ben Zühri'den daha geniş malûmatı bulunan hiç bir âlim görmedim. Terğlb hakkında hadis anlatırken ancak bunu güzel bilir dersin; Arap va£nsâbdan bahsederken yalnız bunu güzel yapar dersin; Kur'an ve sünnetten bahsederken, bunu çok iyi bilir dersin, demiştir. El-Leys'in dediğine göre Züh-rt: Hiç kimse benim kadar ilim yolunda sabretmemi^ ve hiç kimse benim kadar, İlim yaymamiştır. Kalbime giren hiç bir ilmî meseleyi unutmamışım demiştir. Mâlik : tbn-i Şihâb'ın dünyada dengi yoktur demiştir. Amr bin Dinar: Altın ve gümüş, ZührÎ yanında hayvan tersi gibidir, demiştir.
Halife Hişâm bin Abdümelik çocukları için bir miktar hadis yazmasını Zühri'den rica etmiş, Zührî de 400 hadîs yazıp gitmiş bir ay sonra Hişâm ile karşılaştığında, yazdığı kitabın zayi olduğunu öğrenince bir kâtip isteyerek yeniden 400 hadis yazdırmış, bilâhare kaybolan kitab bulununca, iki kitâb karşılaştırılıyor, aralarında bir harflik fark bile görülmüyor. ZührÎ'nin hıfzının kuvvet derecesi Kur'an-ı Kerim'i sekiz gecede hıfzetmesinden anlaşılıyor. Mftlik'ten rivayet edildiğine göre îbn-i Şihâb Medine'ye geldiğinde Rabia'nın elini tutarak beraberce divan evine girmişler, ikindi vakti evden çıktıklarında tbn-i Şihâb : Ben Medine'de Rabîa gibi bir âlimin bulunduğunu sanmazdım, demiş; Rabîa da : tbn-i Şihâb'ın eriştiği ilmi mertebeye hiç bir kimsenin erişeceğini zannetmiyorum, demiştir. El-Leys : tbn-i Şihâb çok bol yerdi ve hiç bal yemezdi, demiştir.
Zührrnin menakıbuıı anlatmak için kırk sahtfelik yazıya İhtiyaç var. El-Hâfız tbn-İ Asâkir, onun hakkında geniş bilgi vermiştir. Hicri 124. yılı Ramazan ayinde vefat etmiştir. (Tezkire : Sah. 108)
Yûnus Bin Yezîd <R-A.)"in Hal Tercemesi
Yûnus bin Yezld bin Ebî Necâr Ebû Yezld el-EylI, mevlâ Muâviye bin EbÎ Süfyân'dır. İkrime. el-Kâsım, ez-Zühri ve bir cemaattan hadîs rivayet etmiş; kendisinden de Evzâi, Cerir bin Hâzim, el-Leys, tbn-i Veheb, Osman bin Ömer bin Paris ve başkaları rivayette bulunmuşlardır. Hâfız-ı Mısri Ahmed bin Salih : Biz, Zühri'den yapılan rivayet hususunda hiç kimseyi Yûnus'a takdim etmeyiz, demiştir. Ahmed : Yûnus sıkadır, demiştir. Ebû Sald bin Yûnus'un dediğine göre hicretin 152. yılı vefat etmiştir. (Tezkire : Sah. 162

698) Ebû Katâde [51](Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Sahâbîler, uyumak hususundaki kusurlarını anlattılar. Onlardan birisi de: Güneş doğuncaya kadar uyudular, dedi. Bunun üzerine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Uyumak hâlinde kusur yoktur. Kusur, ancak uyanıklık halindedir. Bunun İçin biriniz bir namazı, unutarak veya uyuya kalarak kılmadığı zaman onu hatırlayınca kılsın ve ertesi gün vaktinde (kılsın.)» buyurdu.
(Ebû Katâde'nin râvisO Abdullah bin Rebâh demiştir ki ı Ben bu hadîsi anlatırken İmrân bin El-Husayn beni dinledi. Sonra bana t Ey genç! nasıl hadîs rivayet ettiğine dikkat et. Çünkü ben aynı hadîsin görgü şahidiyim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle beraberdim, dedi. Râvi demiştir ki s İmrân, Abdullah bin Rebâh'ın rivayet ettiği hadîsten hiç bir şey reddetmedi." [52]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd daha uzun olarak, Nesâl ve Tirmizi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Tirmizi, hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Ebû Davud'un rivayeti şöyledir:
«Ebû Katâde' den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir yolculuğunda yoldan ayrıldı. Ben de onunla beraber ayrıldım. Bunun üzerine bana :
«Bak (gelen var mı)» buyurdu. Ben de: İşte bir süvari, işte iki süvari drha. Şunlar üç kişi, dedim. Nihayet biz yedi kişi olduk. Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Namazımızı (vaktini) koruyun.» buyurdu. Bununla sabah namazını kaydediyordu. Sonra hepsi uyuyakaldılar. Ve ancak güneş harareti onları uyandırdı. Uyandıkları zaman, biraz gittikten sonra konaklayarak abdest aldılar. Bilâl (Hadıyallâhü anh) ezan okudu. İki rekat sabah sünnetini kıldılar. Sonra sabah farzını kıldılar ve bineklerine bindiler. Daha sonra birbirlerine: Biz, namazımız hakkında kusur işledik dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz uyumakta kusur yoktur. Kusur, ancak uyanıklık halindedir. Sizden birisi bir namazı unuttuğu zaman, onu hatırlayınca kılsın ve ertesi gün vaktinde (kılsın)» buyurdu.»
Sindi bu hadîsi açıklarken şöyle demiştir:
«Sahâbiler, uyuya kalmak sebebiyle, namaz hakkında taksiratlarını kendi aralarında anlatmışlar. Onlardan birisi de kusurlu olduklarını ifâde etmek için: Güneş doğuncaya kadar uyudular, demiştir. Namaz kaçırmaları yüzünden duydukları meşakkat ve sıkıntıyı gidermek ve meseleyi kolaylaştırmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Uyumak hâlinde kusur yoktur.» buyurmuştur. Bu buyruktan maksad, uyumakta ve bunun için gerekli hazırlığı yapmakta kusur yoktur demek değildir. Çünkü bazen bunda kusur olur. Meselâ yatsı namazını kılmadan önce uyumak, yatsı nama" zmın kaçırılmasına sebep olabilir. Haliyle böyle yapıp namazı kaçıran kişi, kusur işlemiş olur. Maksad, uyku halindeyken kaçan bir şey hakkında kişi kusurlu sayılmaz. Çünkü irâdesi dışında kaçmıştır. İbâdet etmeden uyumak teşebbüsü uyanıklık hâlinde işlenen bir suç olup, bu suçu işleyen kişi de kusurludur...»
Müs1im'in rivayetinde bu fıkradan sonra şöyle buyuru-luyor:
«Ancak şöyle yapan kişi kusurludur: Başka bir namaz vakti gelinceye kadar namaz kılmayan kişi kusurludur.»
Hadisin:..ve ertesi gün vaktinde (kılsın.)» fıkrası ile ilgili olarak El-Menhel yazarı şöyle der:
«Yâni ertesi gün vakti gelince aynı namazı ikinci defa kaza etsin Hadisin zahirine göre, kişi unutarak veya uyuyakalarak kaçırdığı namazı hatırlayınca bir defa kaza edecek, ertesi gün vakti gelince bir daha kaza edecek. Böylece kaçırdığı namazı iki defa kaza etmiş olacaktır. Bâzı âlimler böyle yorum yapmışlar ve ikinci deiâ kaza etmeyi müstahabhk anlamına yorumlamışlardır.
Hattâbi:İkinci defa kaza edilmesinin vâcibliğini söyleyen hiç bir fıkıhçı bilmiyorum. Ayni vakitte kaza edilmekle vaktin faziletine erişmek için, müstehab olmak üzere tekrar kaza edilmesi emredilmiş olabilir.' demiştir.
Âlimlerin cumhuru: Fıkranın zahiri kasdedilmemiştir. Selef âlimlerinden hiç kimse ertesi gün vakti gelince kaçırılan namazın ikinci defa kaza edilmesi müstehabtır dememiştir, derler.
Nevevî: 'Fıkranın mânâsı şudur:Kişi bir namazı kaçırıp kaza ettikten sonra, onun vakti değişecek değildir. Vaktin, eskisi gibi kalır.Bu nedenle ertesi gün olunca, o günkü namazı, mutad Vaktinde kılsın. Zamanını değiştirmesin. Fıkranın mânâsı: Kaçırılan namazı iki defa kaza etsin. Hatırlayınca derhal kaza etsin. Ertesi gün vakti gelince kaza etsin, değildir. Fıkranın mânâsı yukarıda anlattığımız gibidir,» demiştir.
Cumhurun kavlini te'yid eden delillerden birisi Dârekütni'-nin İmrân bin Husaym (Radıyallâhü anhJ'dao rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl * (Radıyallâhü anh))'a emretti. Bilâl (Radıyallâhü anh) ikâmet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kaçırılan namazı kıldırdı. Sonra biz Yâ-Nebiyallah! Yarın vakti gelince bu namazı (tekrar) kaza etmiyelim mi? diye sorduk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:

«Allah sizi faizcilikten men edip, faizciliği sizden kabul eder mi?» buyurdu.»
İbrahim En-Nahâi: Bir namazı terkedip yirmi seneye kadar kaza etmeyen kişi, bundan sonra kaza ederken yalnız bir defa kılacak, demiştir. [53]

Hadisin Fıkıh Yönü

Namaz vakti girmeden önce uyuya kalan ve vakti gelince uyanmayan kişi günaha girmez. Keza vakit olduktan sonra henüz geniş bir zaman vardır, diye uyuyan ve vakit çıktıktan sonra uyanan kişi de günahkâr olmaz. Fakat bâzı âlimler: Vakit girdikten sonra, namaz kılmadan uyumayı alışkanlık hâline getirerek uyanmıyacağını kuvvetle sanan kişi uyumadan namaz kılmak zorundadır. Aksi takdirde, vakit çıkıncaya kadar uyanmazsa günaha girmiş olur.
Vakti daralmış namazı kılmadan uyuyan kişi, şüphesiz günah işlemiş olur.» [54]

11 — Özür Ve Zaruret Hâlindeki Namaz Vaktinin Babı

Abdullah Bin Rabâh <R.A.)1n Hal Tercemesi
Abdullah bin Rabâh EbÛ HâlİÎd el-Ensârt, Basra'da oturmuştur. Dbeyy bin Kat), Ammâr bin Yâsir, Ebû Katâde, Ebû Hüreyre, Aişe (R.A.) ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Sabit el-Bunant, Katâde, Asım el-Ahvel, Ebû tmran ve bir çok zât rivayette bulunmuştur. Nesal ve İbn-i Sa'd onu sıka saymışlar, el-îcll de : Sıka bir tabiidir, demiştir. Buhârl'den başka sahih hadis kitab sahihleri ondan rivayette bulunmuşlardır. (El-Menhel C. 4, Sah. 29)
İmran Bin El-Husayn (R-A.)'ın Hal Tercemesi
tmran bin el-Husayn bin Ubeyd bin Halef el-Huzâl Ebû Nüceyd, Hayber yılı müslüman olmuştur. Peygamber (S-A.V.)'den 180 hadis rivayet etmiştir. Buhârl ve Müslim 8 hadisini İttifakla, Buhârl 4 hadisini, Müslim de 9 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri Ebû Recâ' el-Utftridl, Mutarraf bin Abdillah, Şa'bl, tbn-i Slrln ve Hasan-ı Basrl'dir. tbn-i Sa'd : Melekler, onunla tokalaşır ve ona selâm verirlerdi, demiştir. Sahâblller devrinde meydana gelen fitneden uzak kalanlardandır. Bir kaç savaşa katılmıştır, Mekke fethinde Huzâa kabilesinin bayrak' tarlığını yapmıştır, tbn-i Abdil-Berr: O, Sahâbtlerin »kılıcılarından ve İleri ge-lenlerindendi, demiştir. Basra halkı, kendisinin; hafaza meleklerini gördüğünü, onlarla konuştuğunu, nihayet bir hastalık nedeniyle vücudunu dağlayınca, meleklerin kendisine görünmez olduklarını ve dağlama eseri kalmayınca tekrar onlarla görüşüp konuşmaya başladığını söylediğini naklederler. Ebû Nalm : Onun duası makbul İdi, demiştir. Hicretin 52. veya 53. yılı Basra'da vefat etmiştir. (El-Menhel C. 4. Sah. 38)

699) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Güneş batmadan önce ikindi namazından bir rek'ate yetişen kimse, namaza yetişmiş olur ve güneş doğmadan önce bir rek'ate yetişen kimse, namaza yetişmiş olur.»" [55]

İzahı

KütÜb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir.Tirmizî hadisin hasen - sahih olduğunu söyleyerek, Şafii, Ahmed ve İshak'ın bununla hükmettiklerini ve bunlara göre hadisin mânâsının özür sahibinin mezkûr namazlardan birer rek'ate yetişmesi hâlinde namaza gitmiş sayılacağını söylemiş, özür için de şu örneği vermiştir: Meselâ adam uykuda kalır veya namazı unutur da Güneş doğacağı veya batacağı zaman uyanırsa özür sahibi sayılır.
Tuhfetü'kAhvezî yazarı El-Hâfız, İbn-i Hacer Aş-ka1âni' den naklen beyân ettiğine göre meşru mazereti olmayan kimsenin bir rek'atlik vakit kalıncaya kadar namazı geciktirmesinin haram olduğuna âlimler ittifak etmişlerdir.
Ebû Dâvûd bu hadisi «Orta namaz- babında rivayet etmiş, El-Menhel yazarı da aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
«Cumhura göre hadisin mânâsı şudur: Adam, vaktin sonunda ikindi namazından veya sabah namazından bir rek'at kıldıktan sonra kıldığı namazın vakti çıkarsa o namazın tamâmını vaktinde edâ etmiş sayılır. Bu hususta mazereti olan ve olmayan arasında, namazın sıhhati bakımından bir fark yoktur. (Özürsüz olarak namazı bu kadar geciktirmek günahtır.)
Ebû Hanife Cumhura muhalefet ederek: Böyle kılınan sabah namazı bâtıldır, demiştir. Bâzıları: Böyle kılınan namazın tamamı kaza olarak kılınmış sayılır, demişler; Bir kısım âlimler de: Vakit çıkmadan kılınan rek'at' edâ, vakit çıktıktan sonra kılınan bir veya daha fazla rek'at kaza olarak kılınmış sayılır, demişlerdir.
Nevevl, Müslim'in şerhinde: 'Mezkûr ihtilâfın etkisi, yolcunun, seferi olarak kıldığı namazda görülebilir. Şöyle ki: Yolcu bir rek'at kıldıktan sonra namaz vakti çıktığında eğer namazın tamamını edâ olarak sayarsak kasır yapabilir. (Dört rek'atlik farzı iki rek'at olarak kılabilir.) Eğer böyle kılınan namazın hepsi veya bir kısmı kaza sayılır, desek kasır yapamaz, namazı tam olarak kılması gerekir. Tabi yolculuk .hâlinde kazaya bırakılan namaz, seferde kaza edilince tam olarak kılınması vâcibtir, desek durum anlattığımız gibidir.
Şayet vaktin sonunda namaza duran kişi, henüz vakit çıkmadan bir rek'ate bile yetişmez de rek'atın bir parçasını kıldıktan sonra vakit çıkarsa, bâzı arkadaşlarımız.Bunun hükmü bir rek'ate yetişenin hükmü gibidir, demişlerse de, Cumhura göre namazın tamamı kaza olarak kılınmış sayılır,' demiştir.
Ebû Hanife hadîsi şöyle yorumlamıştır: Delilik, aybaşı âdeti, lahosalık, bayılmak ve çocukluk gibi özürü olan kişi mazereti kalktığında sabah veya ikindi vaktinden bir rek'atlik süreye yetişirse bu namaz ona farzdır.
Sabah namazı dâhil, her hangi ,bir namazın bir rek'atini vakit çıkmadan kılan kişinin namazının sıhhatına ve namazının tamamının edâ sayıldığına hükmeden cumhurun görüşünü te'yid eden delillerden birisi Beyhakî'nin Zeyd bin Eşlem (Radı-yallâhü anh'den rivayet ettiği şu hadîstir:
«Sabah namazından bir rek'ate Güneş doğmadan, bir rek'ate de Güneş doğduktan sonra yetişen kimse namaza yetişmiş olur.»
Diğer bir delil de, yine Beyhakî' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu hadistir:
«Güneş batmadan önce bir rek'at, ve Güneş battıktan sonra kalan rtk'atleri kılan kimse, ikindi namazını kaçırmamış olur.»
Cumhurun başka bir delili Buhârî' nin Ebû Seleme tarikiyle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet et-tiği bu haçüstir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki;
«Sizden birisi, Güneş batmadan önce ikindi namazından bir secdeye yetiştiği zaman namazını tamamlasın ve Güneş doğmadan sabah namazından bir secdeye yetiştiği zaman namazını tamamlasın.»
Hadîsteki secde ile rek'atın tamamı kasdedilmiştir. Cumhurun bir başka delili de Nesâi'nin İbn-i Şihâb yoluyla Salim' den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Namazdan bir rek'ate yetişen kimse, namazın tamamına yetişmiş olur. Ancak vakit içinde yetiştiremediği rek'atlere devam ederek namazını tamamlar.»
El-Hâf iz, El-Fetih'te: 'Mezkûr deliller, Tahâvî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadisindeki: «bir rek'ate yetişme...»yi çocuğun erginlik çağına erişmesi, hayızlı kadının temizlenmesi, kâfirin müslüman olması ve benzeri özürlerin kalkmasına tahsis etmesini reddeder. Tahâvi, bu yorumla mezhebinin görüşüne yardımcı olmak istemiştir. Çünkü Hanefî mezhebine göre sabah namazından bir rek'ate yetişen ve henüz diğer rek'a-ti kılmadan Güneş doğan adamın namazı bozulur. Çünkü kerahet vaktinde tamamlanmış olur. Kerahet vaktinde nafile namaz kılın-mayacağına ittifak var ise de farz namazın kılınıp kılmmayacağı hususunda meşhur ihtilâf vardır. Bu görüş, farz namazın da kılınamayacağı esası üzerinde kuruludur.
Ebû Hanife, cumhura muhalefet ederek: Sabah namazını kılarken Güneş doğan adamın namazı bâtıldır, demiştir. Delili de Güneş doğarken namaz kılmanın yasak olduğuna âit hadîslerdir.
Bâzı âlimler, bu vakitte namaz kılmanın yasağına âit hadislerin, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini neshettiğini iddia etmişlerse de bu iddia delîle muhtaçtır. Çünkü, ihtimale dayanılarak nesih yoluna gidilemez, tki hadîsin arasını bulmak mümkündür. Şöyleki: Bu vakitte namaz kılmanın yasaklığma âit hadîsler, bir sebebe dayalı olmayan nafile namazları hakkındadır, diye yorumlanabilir. Kaza namazı ve bir sebebe dayalı nafile nev'inden sayılan ta-hiyyetülmescid ve abdest alındıktan sonra kılman abdest sünneti gibi namazların bu vakitte kılınması mekruh değildir.'

El-Menhel yazarı, E1-Hâfız' in yukardaki sözlerini naklettikten sonra şöyle der:
Hak budur ki: Nehiy hadisleri umumîdir. Bütün namazları kapsar. Anılan vakitte hiç bir namazın kılınması caiz değildir. Sebebe dayalı olan sünnetler ile sebebe dayalı olmayan nafile namazlar arasında hiç bir fark yoktur. Ancak başka bir delil ile istisna edilen namazlar varsa bunlar için kerahet söz konusu olmaz. Sabah namazının bu vakitte kılınabileceği hakkında özel hadîs vardır. O da bu bâbtaki hadistir.
Hadîsin mefhûmuna göre, vakit içinde bir rek'atı tamamlayamayan ve kalan kısmı vakit dışında kılan kişi o namazı kaza etmiş olur. Cumhurun görüşü de budur. Bazıları: O namaz edâ olarak kılınmış sayılır, demişler ise de hadisin mefhûmu bunu reddeder. [56]

Vaktin Bitiminde Mazereti Kalkanın Hükmü

Bir namaz vaktinden bir rek'atlik süreden daha az bir zaman, kalmış iken mazereti kalkan kişiye o namaz farz mı, değil' mi? Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Mâlik'e ve Şafiî' nin bir kavline göre farz değildir. Hadisin mefhumu bunu gerektirir.
Ebû Hanîfe ve Şafiî' nin en kuvvetli kavline göre farzdır. Çünkü mükellef, vaktin bir parçasına yetişmiştir. Hadîste 'Bir rek'at' kaydı, çoğu zamanki durum itibarı iledir.
Bu yorumun uzaklığı besbellidir.
Özürlü adamların mazeretleri kalkarken henüz bir rek'athk süre kalmış ise âlimlerin ittifakı ile o namaz farzdır.
Nevevi, Müslim'in şerhinde: Bir rek'at veya namaza giriş için gereken süreden başka, abdest almak süresi de şart mıdır? Arkadaşlarımızın ikf görüşü vardır. En sıhhatli kavle göre şart değildir, demiştir.
Şu halde Şafiî mezhebinin kuvvetli görüşüne göre şart değildir.
MâIikî1er'e göre kâfir için bu süre şart değildir. Çünkü daha erken Müslümanlığı kabul etmek onun elindedir. Fakat özür sahipleri için bu süre şarttır.
Hanefîler'e göre özürlüye bir namazın farz olması için onun vaktinden abdest almak, avret yerini örtmek ve tahrim tekbirini almak için gereken bir sürenin kalması şarttır.
E1-Ayni: Bu hadîs, ikindi namazından bir rek'at kıldıktan sonra vakit çıkarsa kişinin namazının bozulmayacağına ve namazına devam etmesinin gerekliliğine delâlet eder. Bu husus icmâ ile sabittir. Sabah namazında ise Şafii, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel'e göre hüküm aynıdır. Ebû Hanîfe'ye göre sabah namazı güneşin doğması ile bozulur. Şâfii1er'e göre, hadis Ebû Hanîfe aleyhinde delildir, demiştir. [57]

Bir Rek'ate Yetişmek Sabah Ve İkindiye Mi Mahsustur ?

Vakit çıkmadan önce bir rek'ate yetişmek, sabah ve ikindi namazlarına mahsus değildir. Çünkü Buhârî ve Müslim nezdinde sabit olan ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) tarafından merfu' olarak rivayet edilen hadîste Peygamber (Salla 1-lahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur:
-Namazdan bir rek'ate yetişen kişi, namaza yetişmiş olur.» Bu hadîs, 699 nolu hadîsten daha umumîdir. Bâzı âlimler: Sayısı yazılı hadis, ikindi ve sabah namazlarıyla kayıtlıdır. Buhâri ve Müs-1 i m ' in hadîsi mutlaktır. Mutlak hadîs, kayıtlı hadîse yorumlanır, demişlerdir. Buna göre, mutlak olan hadisle sabah ve ikindi namazları kasdedilmiş olur. Lâkin bu hadîs, hükmün sabah ve ikindi namazına mahsus olduğuna, mefhumu itibariyle delâlet eder. Halbuki Buhâri ile Müslim'in hadîsi, mantuk yâni lafzın sarahati itibariyle hükmün bütün namazlarda değişmediğine delâlet eder. Hadis usulü ilminde belirtildiği gibi mantuk, mefhuma tercih edilerek hüküm çıkarılır. Bir de Buhârî ve Müslim'in hadîsinde diğer hadise zıt olmayan bir fazlalık vardır. Bu fazlalık geçerlidir. [58]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Vakit çıkmadan önce bir rek'atine yetişilen namazın tamamı eda sayılır. Nevevî: Namazı bu zamana kadar tehir etmenin caiz olmadığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir, der.
2 — Vaktin bitimine bir rek'atlik sûre kaldığında özrü kalkan kişiye o namaz farzdır.

700) Aişe (RadtyaUâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Güneş doğmadan önce sabah namazından bir rek'ate yetişen kişi, sabah namazına yetişmiş olur ve güneş batmadan önce ikindi namazından bir rek'ate yetişen kişi, ikindi namazına yetişmiş olur.» [59]

İzahı

Müellifimiz, aynı hadîsin ikinci bir sened olarak Cemil bİri El-Hasan, Abdü'I-A'lâ, Ma'mer, Zühri, Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüm) aracılığıyla kendisine intikal ettiğini söylemiştir.»
Bu hadisi Ahmed, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadisin metni, Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh)' nin hadîsinin mislidir. Taşıdığı hükümler bakımından aralarında bir fark yoktur. [60]

12 — Yatsı Namazını Kılmadan Önce Uyumaktan Ve Kıldıktan Sonra" Konuşmaktan Nehiy Babı

701) Ebû Berze el-Eslemî (Radıyallâhü ıwh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazını tehir etmeyi müstahab görürdü. Yatsı namazından önce uyumaktan ve yatsı namazından sonra konuşmaktan kerahet ederdi." [61]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahipleri kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Tirmizi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yatsı namazından önce uyumaktan ve namazdan sonra konuşmaktan kerahet ettiğine dâir Ebû Berze (Radıyallâhü anh) hadîsini naklettikten sonra bunun hâsen-sahih olduğunu söylemiştir. Oradaki rivayette yatsı namazının tehirinden bahsedilmiyor. Tirmizi, bu arada: İlim ehlinin ekserisi, yatsı namazını kılmadan önce uyumayı mekruh görmüşlerdir. Bâzı âlimler buna ruhsat vermişlerdir. Abdullah bin El-Mübârek, hadîslerin ekserisinin kerahete delâlet ettiğini ve bâzı âlimlerin Ramazan ayına mahsus olmak üzere yatsıdan önce uyumaya ruhsat verdiklerini söylemiştir, der.
Ebû Davud'un rivayetinde yatsı namazının tehiri ile ilgili fıkr» şöyledir.
«O, yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmeye iltifat etmezdi.»
EI-Menhel yazarı, hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der: « Nevevi: Yatsı namazını kaçırmak endişesi olmadığı takdirde uykusu fazla gelen kişinin yatsıyı kılmadan uyuması mekruh değildir, demiştir.
İbn-i Seyy idi'n-Nâs, Tirmizî şerhinde: Yatsı namazından önce uyumayı mekruh gören âlimler, durumu ciddî göstermişlerdir. Ömer, oğlu Abdullah ve İbn-i Ab-bas (Radıyallâhü anhüm), bu görüşteki âlimlerdendirler. Mâlik de bu yoldan gitmiştir.
Ali ve Ebû Musa (Radıyallâhü anhümâJ'nın dâhil olduğu bir grup âlim, uyumayı caiz görmüşlerdir. Kûfelilerin mezhebi de budur.
Bâzı âlimler de: Uyuyan kişinin yanında, kendisini namaz için uyandıracak birisinin bulunması hâlinde uyumakta kerahet yoktur, demişlerdir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den bu görüş de rivayet edilmiştir. Tahâvi de bu yola gitmiştir.
İbnü'l-Arabî: Yatsı vakti çıkmadan önce uyanacağını alışkanlığıyla bilen kişi, veyahut onu uyandıran bir kimse bulunduğu takdirde yatsı namazını kılmadan uyuyabilir, demiştir.
Uyumanın kerahetine hükmedenler, bu bâbtaki hadisi delil göstermişlerdir. Mekruh olmadığına hükmedenler ise Buhârî ve başkasının rivayet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin şu mealdeki hadîsini delil göstermişlerdir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazını

geciktirdi. Hattâ Ömer (Radıyallâhü anh), O'na seslenerek kadınların ve çocukların uyuduğunu haber verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuyanlara itiraz etmedi.» Diğer bir delil de, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in şu mealdeki hadîsidir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gece meşgul olduğundan yatsı namazını geciktirdi. Hatta biz mes-cidde uyuduk, sonra uyandık. Daha sonra uyuduk. Sonra uyandık. Peygamber. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp yanımıza geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuyanlara itiraz etmedi.»
İbn-i Se yy id i'n-Nâs: Ben, Sahâbilerin mescidde namazı beklerken uyuklamalarını yatsı namazından önce nehyedile uyku nev'inden görmüyorum. O, uyku değil, bir uyuklamadır, demiştir.
(Haddim olmayarak şöyle de denilebilir kanaatindeyim: Yatsı namazını kılmadan uyuma yasaklığının sebebi yatsı namazını kaçırma endişesi ise, bu endişe, yatsı namazını cemâatle kılmak için camide toplanmış olan bir cemaat için pek söz konusu olmasa gerek.)
Yatsı namazından sonra konuşmaya gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazı kılındıktan sonra Dünya ile ilgili şeyleri konuşmaktan kerahet ederdi. Fakat yatsı vakti girip de henüz yatsı namazı kılınmamışken, bu tür konuşmadan kerahet etmezdi. Namaz kılındıktan sonra konuşma kerahetinin sebebi, günlük işin sonucunun ibadetle kapanma arzusudur. Çünkü uyku, ölümün kardeşidir.
Yatsı namazından sonra konuşmanın kerahetine hükmeden âlimler arasında bulunan Saîd bin El-Müseyy eb: Yatsı namazını kılmadan uyumak, yatsıyı kılıp, arkasında boş laf etmekten bence daha sevimlidir, demiştir.
Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh) yatsı namazından sonra Dünya ile ilgili konuşmalara dalan halkı döverek: Gecenin ilki konuşmakla ve sonu uykuyla mı? derdi. Sebebi de yatsı namazından sonra konuşmak, uykusuz kalmaya sebebiyet verebilir. Bu takdirde geç uyuyan kişinin, gece namazını veya sabah namazını kaçırma endişesi doğar. Diğer taraftan gece uykusuz kalmak, gündüz din ve dünya ile ilgili işleri de aksaklığa uğratır.
Nevevi:Yatsı namazından sonra Siretü'l-Battâl, Antere ve benzerî uydurma hikâyeleri okumak haram konuşma türündendir. Ama hayırlı bir iş hakkında konuşmak veya bir mazeret dolayısıyla söz söylemek mekruh değildir, demiştir.
El-Hâfız da : Bu kerahet, mutlak bir işe âit olmayan konuşmalara mahsustur, demiştir.
Yukarıda yapılan nakillerden anlaşılıyor ki, yatsıdan sonra mekruh olan konuşma, yararlı olmayan şeylerle ilgili konuşmadır. Ama ilmi çalışma, sâlihlerin hikâyelerini anlatmak, kişinin çoluk çocuğu ile konuşması, misafirlerle gerekli şeyleri görüşmek ve müslümanla-rın maslahatları hakkında konuşmak mekruh değildir. Çünkü Tirmizî1 nin rivayet ettiğine göre, Ömer (Radıyallâhü anh) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müsiümanların işleri hakkında Ebû Bekr (Radıyallâhü anh) ile geceleyin görüşürdü. Ben de, Onlarla beraber bulunurdum, demiştir.

702) Âişe (RadtyaUâhü ankâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazım kılmadan önce uyumamış ve yatsı namazından sonra -konusınamıştır.Zevâid'de, isnadının sahih, ricalinin de sıka olduğu bildirilmiştir.

703) Abdullah İbn-i Mes'ud (RadtyaUâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazından son-tıa konuşma yapmamızı kınamıştır. Yani bizi (konuşmaktan) men etmiştir.[62]

İzahı

Semer i Geceleyin konuşmaktır. Bâzı râviler, bu kelimeyi «Semr» olarak rivayet etmişlerdir. Kelimenin asıl mânâsı: 'Ay ışığı'dır. Araplar geceleyin ay ışığında konulurlardı. Onun için bu konuşmaya «Semer» veya «Semr» denilmiştir.
«Cedb» Masdarından alınma «Cedebe» fiili: 'Ayıpladı, kınadı, yerdi' ve başka mânâlara gelir. Burada ayıplamak ve kınamak mânâsında kullanılmıştır.
Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivayet ettiği anlaşılan 702 ve 703 nolu hadisler Kütüb-İ Sitte sahiplerinin rivayet ettikleri 701 nolu hadîsin hükmünü te'yid eder mahiyettedirler. [63]

13 — (Yatsı Namazına) Ateme Namazı Denmesinden Nehiy Babı

704) (Abdullah) tbn-i Ömer (RadtyaUâhü anhütnâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken dinledim t
«Araplar (şu) namazınızın adında size galebe etmesinler. Çünkü O(nun adı) 'İşA'dır. Ve araplar, develer sebebiyle (o namazı) gece karanlığına tehir ederek ona -Ateme» ismini verirler.»" [64]

İzahı

Ateme : Gece karanlığıdır. Araplar yatsı namazına Ateme diyorlardı. Bu hadîsi Müslim'de Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) 'den iki senedle ve biraz lafız farkıyla rivayet etmiştir. Oradaki bir rivayet, meâlen şöyledir:
«Araplar şu yatsı namazının «Işâ» isminde size galebe çalmasınlar. Çünkü O(nun ismi) Allah'ın kitabında İsa'dır. Ve o namaz develerin sağılması sebebiyle gece karanlığına tehir edilerek,ona «Ateme ismi verilir.»
Hadisi bu lafızla E1-İsmâi1î Müstahrec'inde Ebû Mes'ud Râzi' den, Ebû Ya'lâ ile Beyhakî de Abdurrahman bin Avf' tan rivayet etmişlerdir.
Buhârî, Abdullah El-Müzenî (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Senem) şöyle buyurmuştur:
«Araplar akşam namazının Mağrib isminde size gâlib gelmesinler. Araplar, akşam namazına İşâ derler.» Arapların akşam namazına İşâ ismini verdiklerine ait hadîsin son cümlesinin râvi Abdullah El-Müzeni'ye ait olması muhtemeldir.
Müellif, Müslim ve yukarıda adları anılan zatların rivayet ettikleri hadîsler ile Buhârî' deki hadisten anlaşılıyor ki; Araplar akşam namazına «İşâ» ve yatsı namazına «Ateme» diyorlarmış. Bir de Araplar akşam ile yatsı namazının ikisine «Işâeyn iki İşâ» derlermiş.
Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der:
«Hadîsin mânâsı şudur: Araplar, yatsı namazına Ateme ismini verirler. Çünkü araplar, develeri sağmakla meşgul olduklarından dolayı yatsı namazını şiddetli karanlığa tehir ederlerdi. Halbuki Allah'ın kitabında; ve yatsı namazından sonra...» âyetinde «İşâ» olarak geçer. Bu sebeple sız Ona İşâ demelisiniz.»
Sahih hadislerde yatsı namazının ismi Ateme diye geçmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazına bir taraftan Ateme isminin verilmemesini emrediyor; diğer taraftan kendileri bu namaz hakkında «Ateme» ismini kullanıyor, diye bir istifham hatıra gelebilir. Buna iki şekilde cevap verilir:
1 — Ateme isminin verilmesine âit yasaklama tenzihen kerahet içindir. Tahrim için değildir. Ateme isminin kullanılabileceğini beyan için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kullanmıştır.
2 — O günkü Araplar yatsı namazına İşâ adının verildiğini bilmedikleri ve İşâ denilince akşam namazını anladıklarından dolayı bir yanlışlığa meydan verilmemesi için Peygamber yatsı namazı hakkında Ateme ismini kullanmıştır.»

705) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine-gprer Peygamber (Sallaiahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Araplar (yatsı) namazının isminde size galip gelmesinler.» Râvi İbn-i Harmele (Radıyallâhü anh) şu fıkrayı da rivayet etmiştir: Çünkü şüphesiz O(nun adı İsa'dır.Araplar develerde meşguliyetleri) sebebiyle (yatsı namazını) gecenin şiddetli fcaranh-ğına geciktirdikleri için (ona) Ateme derler.Zevâid'de, Ebû Hüreyre (R.A.)'nin bu hadisinin isnadının sahih olduğu bildirilmiştir. [65]

İzahı

Müellif, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin bu hadîsi için iki sened zikretmiştir. Birinci seneddeki râviler aracılığıyla rivayet edilen hadiste Ibn-i Harmele (Radıyallâhü anh)'-nin ilâveten rivayet ettiği fıkranın bulunmadığı anlaşılıyor. Ibn-i Harmele (Radıyallâhü anh) 'nin de bulunduğu ikinci sened ile yapılan rivayette hadîsin iki fıkrası da mevcuttur.
Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız İbn-i Mâceh'in rivayet ettiği anlaşılan bu hadîste de yatsı namazının adının İşâ olduğu, Arapların hadiste belirtilen nedenle ona Ateme ismini verdikleri bildiriliyor. İsim hususunda arapların galebe çalmamaları için yatsı namazına Ateme değil, İşâ

denmesi emrediliyor. [66]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/399-400
[2] Bu zat. Emevi halifelerinden olup, takva ve adaleti ile meşhurdur. Enes bin Mâlik, Abdullah bin Câ'fer, Ukbe bin Âmir, SâİB bin Yezid ve bir çok zattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ebû Seleme bin Abdirrahman. İbn-İ Şiha-bi'z-ZührİI, Ömer bin Muhacir ve bir cemaat rivayet etmiştir. Mâlik bin Enes : Sald bin El-Müseyyeb, bundan başka hiç bir halifeye gitmezdi, demiş; tbn-i Sa'd'da : O sıka, emin, alim, fıkıhçı ve takva sahibi olup, bir hayli hadis rivayet etmiş, adil bir halife idi, demiştir. Mücahid de : Biz ona öğretmek İçin giderdik. Fakat her sefer ondan bir şey öğrenirdik, demiştir. Meymun bin Mihrân da : Alimler onun yanında talebeler gibiydi, demiştir. Öldüğü gün Hasanı Basri : İnsanların en hayırlısı öldü, demiştir. Hicri : 101 yılı, 3» küsur yaşında iken vefat etmiştir. (El-Menhel CİId : 3, Sahife : 291)
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/400-403
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/403-405
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/406
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/406-410
[7] İsra sûresi, ayet : 78
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/410-411
[9] Ebû Eyyûb-i Ş&ml denilen bu zât Ömer'in râvisidir. Onun râvisi Asım bin Ebf Nücûd'dur. Şıkadır.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/411-412
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/412-413
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/413-414
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/415
[14] **Ebû Berze (R.A.)'in Hal Tercemesi**
Ebû Berze (R.A.)'nİn adı Nadle olup babasının adının Ubeyd veya Âiz olduğu söylenmiştir. Eşlemi olan bu zat müslümanlığı ilk kabul eden sahâbilerdendir. Peygamber (S.A.V.) île beraber yedi savaşa katılmış ve Mekke fethinde bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den kırk altı hadis rivayet etmiş olup; Buhârl ve Müslim iki hadisini, yalnız Müslim 4 hadisini ve yalnız Buhârl iki hadisini rivayet etmişlerdir. Râvüeri Ebu'l-Minhal, Ebû Osman En-Nehedl, Kinâne bin Nalm, Ezrak bin Kays ve başkalarıdır. Basra'da ikamet etmiş. Peygamber (S.A.V.) devrinden sonra Horasan savaşma katılmış ve Mu&viye (R.A.Vntn hilafetinin sonlarında veyahut Yezidin günlerinde Horasan'da vefat etmiştir. (El-Menhel C. 3, Sah. 307)
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/415-416
[16] Habbâb Ebû Yahya bin Eratt (R.A.) Ashab'dan olup. âzadlı kölelerden-dıı. Bazıları onun arap olduğunu söylemişlerdir. Bedir gazasına iştirak etmiştir
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/416-417
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/418
[19] Zevâid'de; isnadının sahih, ricalinin de sıka olduğu, İbn-i Hibbân'ın bu hadîsi sahihinde rivayet ettiği bildirilmiştir.
[20] Zevâid'de : İsnadının sahih olduğu ve îbn-i hibbân'ın bunu sahihinde rivayet ettiği bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/419-420
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/420-424
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/424
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/424-427
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/427-428
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/428
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/428-432
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/432
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/433-434
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/435
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/435-436
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/436
[32] **Seleme bin El-Ekra (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Seleme bin Amr bin El-Akva bin Sinan bin Abdillah EI-Esleml Ebû Müslim sahâbldır. El-Ekva onun dedesinin lâkabıdır. Bey'atü'r-Rıdvan'da bulunmuş ve o gün üç defa Peygamber (S.A.V.)'e biat etmiştir. İlk biat edenler arasmda biat ettikten sonra orada bulunan sahâbllerln takriben yarısına yakım biat ettikten sonra tekrar cemaatın içerisine girerek biat etmiş ve en son biat edenler arasına katılarak üçüncü defa biatta bulunmakla üç defa bu yüce şerefe erişmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den yetmiş yedi hadis rivayet etmiştir. Buhârl ve Müslim 16 hadisini müttefikan, Buhftrt 5, Müslim de 7 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Ra-vileri oğlu lyas. Zeyd bin Eşlem, Ebû Seleme bin Abdirrahman, Yezld bin Ebl Hubeyd ve bir çok zatlardır. Kendisi kahraman, nişancı, iyilik seve* ve çok hayır yapan biriydi. Koşarken atları bile geçtiği söylenmiştir. Hicretin 74. yıh Medine'de vefat etmiştir. (El-Menhel: CİId 3, Sah. 340)
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/436-437
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/437-440
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/440
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/441
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/441
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/441-445
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/445-446
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/446-447
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/447
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/447-448
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/448-449
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/449
[45] Bu savaş hicretin 8. yılı Muharrem ayında vuku bulmuştur.
[46] Tâ-ha sûresi, ayet: 14
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/450-452
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/452-453
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/454
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/454-455
[51] Ebû Katade (RJV..)'ntn hal tercemesi 35 nolu hadisin izahında geçmiştir.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/455-457
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/457-459
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/459-460
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/460-461
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/461-464
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/464-465
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/465
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/466
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/466
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/467
[62] Zevfiidde : Bu İsnadın ricali sikadırlar. İsnadın her hangi bir illetini bilemiyeceğim. Ancak râvi Ata' bin es-Sâib, rivayetleri birbirine karıştırdıktan sonra Muhammed bin Pudayl ondan rivayette bulunmuştur. (Burada Ata'ın ravi-si Muhammed bin Fudayl'dır.) denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/467-470
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/470-471

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/471
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/471-473
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/473

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- NAMAZ

Çıkarılan Hükümler:
Namazı Terkeden Küfre Girmiş Sayılır Mı?
Namazı Terketmenin Küfrü Gerektirmiyeceğini Söyleyenlerin Delilleri
Alışması İçin Çocuğa Namaz Kılmasını Emretmek
Çıkarılan Hükümler:
Kafir İslam'a Girince Geçmiş Namazları Kaza Etmez
Çıkarılan Hükümler:
Namaz Vakitleri
Çıkarılan Hükümler:
Öğle Namazını Vakit Girince Hemen Kılmak Veya Bir Süre Geçiktirerek Kılmak
Çıkarılan Hükümler:
İhtiyari Ve İztirari Hallerde İkindi Vaktinin Eweli İle Sonunu Belirlemek
Çıkarılan Hükümler:
İkindi Namazını Vakit Girince Hemen Kılmak
Çıkarılan Hükümler:
Salat-i Vüsta (Orta Namaz)
Akşam Namazının Vakti
Akşam Vakti Yemek Hazır Olunca Önce Yemeğe Oturup Karnı Doyurmak Sonra Namaz Kılmak
Çıkarılan Hükümler:
Akşam Farzından Önce İki Rek'at Namaz Kılmak
Yatsı Namazının Vakti Ve Geciktirilmesinin Fazileti
Yatsı Namazını Kılmadan Uyumak Ve Kıldıktan Sonra Konuşup Sohbet Etmek Mekruhtur
Çıkarılan Hükümler:
Sabah Namazının Vakti Ve Erken Kılınması
Çıkarılan Hükümler:
Vakit İçinde Namazın Bir Kısmına Yetişen Kimse Onu Vakit Çıksa Bile Tamamlar Mı?
Çıkarılan Hükümler:
Vaktinde Eda Edilmeyen Namazları Kaza Etmek
Çıkarılan Hükümler:
Kazaya Kalmış Namazları Kılarken Tertibe Riyayet
Çıkarılan hükümler:

EZAN

Ezan Ve İlgili Hükümler
Ezanın Gereği Ve Fazileti
Çıkarılan Hükümler:
Ezanın Sıfat Ve Elfazı
Çıkarılan Hükümler:
Ezanda Sesi Yükseltmek
Çıkarılan Hükümler:
Ezan Sesini İşitirken Ne Söylenir?
Çıkarılan hükümler:
Ezan İle İkameti Aynı Kişinin Okuması Gerekli Midir?
Çıkarılan Hükümler:
Ezan İle İkamet Arasında Az Bir Süre Oturmak
Çıkarılan Hükümler:
Ücret Karşılığında Ezan Okumak Caiz Midir?
Çıkarılan Hükümler:
Kazaya Kalan Namazlar Kılınırken Ezan Ve İkamet Okumak Sünnet Midir?
Çıkarılan Hükümler:
Avret (Utanç) Yerini Örtmek
Çıkarılan Hükümler:
Göbeğin Ve Dizkapağının Kendisi Avret Midir?
Çıkarılan Hükümler:
Hür Kadını Avret Yerleri
Çıkarılan Hükümler:
İpek Veya Gasbedilmiş Elbiseyle Namaz Kılmak
Çıkarılan Hükümler:
İpek Elbise Giyinmek Ve Altın Eşya Takınmak Erkeklere Haramdır
Çıkarılan Hükümler:
İpek Yaygı Üzerinde Oturmak, Onu Giyinmek Gibidir
Çıkarılan Hükümler:
Altın ve Gümüş İle Diş Kaplatmak
Çıkarılan Hükümler:
Üzerinde Suret Bulunan Elbise, Örtü Ve Benzeri Eşya
Çıkarılan Hükümler:
Güzel Elbise Giyinmek Ve Alçak Gönüllü Davranmak
Çıkarılan Hükümler:
Kadını Beden Hatlarını Gösterecek Ve Onu Erkeklere Benzetecek Şekilde Elbise Giyinmesi Men'edilmiştir
Çıkarılan Hükümler:
Elbiseyi Sağdan Başlayarak Giyinmek
Namazda Giyilen Elbiseyi Ve Namaz Kılınan Yeri Necasetten Arındırmak
Çıkarılan Hükümler:
Kundura, Çizme, Fotin, Lapçin Ve Benzeri Ayakkabılarla Namaz Kılmak Caiz Mi?
Çıkarılan Hükümler:
Namaz Nerelerde Kılınabilir, Nerlerde Kılınamaz
Çıkarılan Hükümler:
Kabenin İçinde Nafile Namaz Kılmak

Çıkarılan Hükümler:
Gemide Namaz Kılmak
Çıkarılan Hükümler:
Cami Yapmak VeYaptırmak
Çıkarılan Hükümler:
Camilerin Süpürülerek Temizlenmesi Güzel Kokularla Havasının Değiştirilmesi
Camiye Girilirken Ve Çıkılırken Hangi Dualar Okunur
Camilerin Nelerden Korunması Gerekir Ve Camilerde Neler Mübahtır?
Çıkarılan Hükümler:
Caminin Kıblesinde Namaz Kılanları, Oyalayacak, Dikkatlerini Dağıtacak Şeyler Bulundurmak
Ezan Okunduktan Sonra Camiden Çıkılmaz
Çıkarılan Hükümler:

7- NAMAZ

Namaz dinin direği, ailenin düzeni, toplumun dengesi, hayatın hikmeti, kulluğun gereği ve imânın açık belgesidir. Allah ile kulları arasında en işlek yoldur. Hiçbir peygamber namazdan vareste tutulmamış, semavî hiçbir din bu ibâdete ilgisiz kalmamıştır.
Onun için Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Namaz benim gözümün aydınlığı kılınmıştır!"* buyurarak, namazın her iki hayatımıza nasıl bir aydınlık getireceğine işaret etmiştir. Âhiret'te insandan ilk önce bu ibâdetten sorulacağı da onun önemini anlatmaya yeterli bir delildir. Aynı zamanda namaz küfürle imân arasında bir alâmet-i farika sayılır.
Kur'ân-ı Kerîm'in elliden fazla yerinde bundan bahsedilerek Allah'ın kullarının günlük hayatlarında maddeyle mâna, dünya ile âhiret, nefs ile ruh arasında denge sağlayacak, köprü kuracak namazı görmek istediğine en belirgin şahittir.
İlgili hadîsler:
Abdullah b. Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"İslâm beş (esas) üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü bulunduğuna şehadet etmek; namaz kılmak, zekât vermek Beytullah'a haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.."[1]
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki: İsrâ gecesinde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e elli vakit namaz farz kılınmıştı. Sonra azaltılarak beş vakte indirilmiştir. Sonra da ona şöyle seslenilmiştir: *"Ya Muhammed! Şüphesiz ki söz benim yanımda değişmez. O bakımdan şu beş vakit ile sana elli vaktin (sevabı) vardır."*[2]
Hz. Aişe (r.a.) Vâlidemiz'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Namaz ikişer rek'at olarak farz kılındı. Sonra hicret edince dört rek'at olarak farz kılındı ve seferi namaz evvelki (sayı) üzerine bırakıldı."[3]
Talha b. Ubeydullah (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: "Bir bedevi, saçları dağınık bir halde Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldi ve aralarında şu konuşma geçti:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın benim üzerime namazdan neyi farz kıldığını haber ver?"
"Beş vakit namaz, meğer ki tetavvu' olarak bir şey (fazladan) kılasın..."
"Allah'ın benim üzerime oruçtan ne kadar farz kıldığını haber ver?"
"Ramazan ayı... Meğerki tetavvu' olarak bir şey (oruç tutasın.)"
"Bana Allah'ın üzerime zekâttan neyi farz kıldığını haber ver?"
Böylece Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona İslâm şeriatının hepsini haber verdi. Bunun üzerine Bedevî şöyle dedi:
"Sana ikramda bulunan Allah'a yemin ederim ki, bundan ne fazlasını yaparım, ne de Allah'ın üzerime farz kıldığından bir şey eksiltebilirim!.."
Onun bu sözü üzerine Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Eğer doğru söylediyse kurtuluşa erdi veya Cennet'e girdi..."[4]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İslâm beş esas üzerine kurulmuştur. Onlardan biri de namazdır.
2- Namaz Mi'rac gecesi, önce elli vakit olarak farz kılınmış, sonra noksanlaştırılarak beşe indirilmiştir. Bu artık ne artar, ne de eksilir. Günde belirli zamanlarda beş vakit namaz kılmak farzdır ve bu elli vakit namaz değer ve sevâbındadır.
3- Namaz önceleri ikişer rek'ât olarak farz kılınmıştır, yani her vakitte iki rek'at farz namaz kılınırdı. Hicretten sonra bu sabah ve akşam dışındaki vakitlerde dörder rek'ata çıkarılmıştır.
4- Seferde ise, yine önceleri olduğu gibi, öğle, ikindi ve yatsı farzları ikişer rek'ât olarak kalmıştır.
5- Kurtuluşun en açık yolu, Allah'ın farz kıldığı ibâdetleri dosdoğru yerine getirmektir. Ancak dileyen fazladan nafile ibâdet yapabilir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, ictihâd ve istidlalleri:
a) Hanefîlere göre:
Namaz beş vakittir. Bu, kitap, sünnet ve ümmetin icma'ıyla sabit olmuştur. Namazın rek'at sayısına gelince, bu, mükellef kişinin mukiym ve misafir (eyleşik ve yolcu) olmasına göre değişir. Eyleşik ise, 17 rek'at, yolcu ise 11 rek'attır.
Hz. Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Yolculuk halinde olan kimsenin namazı iki rek'attır; Cuma namazı da iki rek'attır; bu tamdır, noksanlaştırılmış değildir. Peygamberinizin diliyle bu şekil ifadesini bulmuştur."
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette ise, şöyle demiştir:
"Namaz aslında iki rek'at olarak farz kılındı, ancak akşam namazı değil, çünkü o gündüzün tek namazıdır. Sonra hazar (eyleşik hal) da artırıldı ve seferde (yolculuk halinde) eski haline terkedildi."[5]
Böylece Hanefiler, naklettiğimiz iki rivayete de itibar etmişler ve farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Esasta ise ihtilâf söz konusu olmamıştır.
b) Şafiilere göre:
Namaz beş vakittir. Eyleşik halde öğle, ikindi ve yatsı farzı dörder, akşam üç, sabah iki rek'attır. Yolculuk halinde ise, dört rek'atlı farzlar ikişer rek'at olarak kısaltılır. Akşam ile sabah namazı aynen muhafaza edilir. Böylece Şafiîler, bu konuda Hz. Ömer'den (r.a.) nakledilen rivayeti sened seçmişlerdir. Onlara göre, beş vakit namaz önce ikişer rek'at olarak değil, şimdi kılındığı gibi, öğle, ikindi ve yatsı farzları dörder rek'at olarak farz kılınmıştır. Seferde ise, bir ruhsat olarak dört rek'atlı olanlar ikişer rek'at kılınabilir.[6]
c) Hanbelî'lere göre:
Namaz, kitap, sünnet ve icma, ile farziyeti sabit olan önemli bir farzdır. Maide: 5/98 sûrede bu açıkça belirtimiştir. Sünnet'te ise, Abdullah b. Ömer'in (r.a.) hadîsiyle istidlal edilir. Farz kılınan namazlar, bir gün ve bir gece (24 saat) içinde beştir. Bunun bu vakitlerde farziyeti hakkında müslümanlar arasında en küçük bir ihtilâf olmamıştır. Başka namaz ancak bir harici sebepten dolayı vâcib olur, adak ve benzeri şeyler gibi. İmam Ebû Hanîfe ise, vitir namazı da bizatihi vâcibdir, demiş ve şu hadîsle istidlal ve ihticacda bulunmuştur:
"Şüphesiz ki Allah size bir namaz daha artırdı, o da vitir'dir."
Diğer bir hadîste ise, *"Vitir haktır"* buyurmuştur ki, bu vücubu gerektirmektedir.[7]
Hanbelîler bu konuda daha çok İbn Şihab'ın Enes b. Mâlik'den (r.a.) yaptığı rivayeti kendilerine sened seçmişler ve onunla ihticac etmişlerdir ki, konunun başında 1057 no'lu Enes hadisin biraz uzun şeklini ihtiva etmektedir.[8]
d) Mâlikîlere göre:
Onların görüş ve ictihadı, Hanbelîlerle birleşir. O bakımdan açıklamaya gerek görmüyoruz.
Rivayetler ve tahliller:
Şüphesiz ki, beş vakit namazla ilgili rivayetlerin hepsini buraya nakletmemize hacmimiz müsait değildir. Ancak rivayet ettiğimiz hadîsler üzerinde yapılan incelemeye yer vermek istiyoruz.
Birinci hadis, yani 1056 no'lu Abdullah b. Ömer (r.a.) hadîsi, İslâm'ın beş sütun, beş esas üzerine kurulduğunu ifâde ediyor. Oysa ilk nazarda İslâmiyet'in bu beş şeyden ibaret olmadığı karşımıza çıkmaktadır. Ama mes'eleyi iyice inceleyip hikmet ve gayesiyle ele aldığımızda, İslâm'ın tamamını içine alıp kapsadığını görürüz. Şöyle ki:
Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Resulü bulunduğuna şehadet, çok geniş ve kapsamlıdır: Dinin bütün esas ve füruâtını içine almakta, Allah ve Resûlüna imânın, onlardan gelen bütün esas ve prensiplere uymayı gerektirir. O halde yalnız iki şehadet kelimesi İslâm'ın tamamını gölgesi altında bulunduran bir çadır veya çatı mahiyetinde tezahür eder. Namaz, zekât, hacc ve oruç ise, fert ve toplumun ahlâkını tehzîbe, iç disiplini sağlamaya, sosyal adaletin gerçekleşmesine yardımcı olmaya ve toplum yapısında huzur ve sükûnun kurulmasına, düzenli bir hayat sisteminin oluşmasına yarayan ibâdetlerdir ki, bunları imânın değişmez ürünleri olarak vasıflandırabiliriz.
O bakımdan İslâm, sözü edilen beş sütun üzerinde kurulu bir çadıra veya binaya benzetilmiştir. Başta birinci şart, imânın esaslarını ve İslâm'ın dünya ve âhireti birlikte kucaklayıp düzene sokmaya yöneldiği bir din olduğuna; diğerleri ise, İslâm'ın ahlâkî, ictimai ve ailevî bütün esaslarını beraberinde taşıdığına delâlet eder.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz böylece İslâm sistemini bir bütünlük içinde işlerken onu beş maddede özetlemiştir.
Yukarıda sözünü ettiğimiz hadîsin sahîh olduğunda ittifak vardır. O bakımdan fazla bir yorumda bulunmaya gerek görmüyoruz.[9]
1057 nolu Enes hadisi, sahihayn'de ittifakla rivayet edilmiş ve hayli uzun olan İsra hadîsinin sadece bir tarafını oluşturmaktadır. İlim adamlarımız, beş vakit namazdan başka farz

bir namaz olmadığını bununla istidlal etmişlerdir. Tabii Cuma farzı öğle farzının yerine kaim olduğundan beş sayısının kapsamına girer. Vitir namazı ise, müctehidlerin çoğuna göre sünnet kabul edilmiştir. İleride buna yeri gelince değineceğiz...
İlim adamlarından bir kısmı bu hadîse dayanarak, elli vakit namazın beş vakitle neshedildiğini ve böylece tebliğ gerçekleşmeden neshin vaki olduğunu söylemişlerse de, olayın cerayan şekli ve taşıdığı yüce amaçlar dikkate alınınca, nâsih ve mensûhla ilgili olmadığı görülür. Amaç beş vakit namazın, yirmidört saatlik bir zamanı tamamen içine alıp ilâhî rızâ doğrultusunda değerlendirmeyi kendinde taşıdığını bildirmektir.
1058 nolu hadîse Ahmed b. Hanbel İbn Keysan tarikiyle "Ancak akşam namazı değil..." fazlalığını nakletmiştir. Hadîsin açık delâleti, seferde iki rek'atın farz kılınmasının azîmet olup ruhsata delâlet etmediğini göstermektedir. Nitekim İmam Ebû Hanîfe'nin de ictihadı bu anlamdadır. Diğer müctehid imamlardan buna "ruhsattır" diyenlerin delili ise, *"Yeryüzünde yolculuğa çıktığınızda, inkâra sapanların sizi fitneye düşürüp kötülük edeceklerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir vebal yoktur..."* mealindeki Nisa sûresi 101. âyettir. Burada "bir vebal yoktur" tabirinin ruhsata delâlet ettiği söylenir.
Birinciler ise kendi ictihad ve görüşlerine ayrıca şu hadisi de delîl göstermişlerdir:
"Ruhsat Allah'ın size tasadduk ettiği bir sadakadır, O'nun sadakasını kabul edin!"
Aynı zamanda Hz. Aişe (r.a.), namaz farz kılındığı yıllarda henüz çocuk idi, konuyu akletmesine imkân yoktur. İbn Hacer ise, böyle diyenlere karşı çıkmış ve "Hz. Aişe (r.a.) olaya şahit olmamış, ona ulaşmamışsa da hadis mürsel sayılır ve o bir sahabîdir, sözü hüccet kabul edilir" demiştir. Çünkü bu gibi önemli mes'eleleri Resûlüllah'tan (a.s.) işittiği veya bir sahabeden duyduğu mümkündür.
İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayette ise, Hz. Aişe'nin hadîsine muhalif bir hüküm görülmektedir:
"Namaz hazar (eyleşik hal) de dört, seferde iki rek'ât farz kılınmıştır."[10]
İlim adamları bu iki hadîsi bağdaştırmanın mümkün olacağı üzerinde durarak şöyle demişlerdir: Beş vakit namaz İsrâ gecesi ikişer rek'ât olarak farz kılınmış, sadece akşam namazı üç rek'ât olarak belirlenmişti. Hicretten sonra sabah ve akşam namazı dışındaki diğer farzlara ikişer rek'ât ilâve edilmiştir. Nitekim İbn Huzeyme ile İbn Hibbân ve Beyhakî'nin Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptıkları rivayette, şöyle demiştir: Hazar ve sefer namazı ikişer rek'ât olarak farz kılınmıştı. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Medine'ye hicret edip güven ve istikrara kavuşunca hazarı namazlara ikişer rek'ât ilâve edildi ve sabah namazı -ondaki kıraatin uzunluğu sebebiyle- iki rek'ât olarak kaldı. Birde akşam namazı, gündüzün vitri sayıldığından üç rek'ât olarak kaldı.
Böylece dört rek'atli farzlar yerleşip istikrar bulunca, seferde hafifletilerek, daha önce belirttiğimiz âyetin inmesiyle iki rek'ât olarak belirlendi.
İbn Esîr'in el-Müsned'in şerhinde söylediği şu sözler bu manayı kuvvetlendirmektedir:
"Şüphesiz ki namazın kısaltılması, hicrî dördüncü yılda olmuştur." Çünkü korku âyetinin o yılda indiğini tesbit edenler olmuş ve İbn Esîr'de onların bu tesbitine dayanarak böyle söylemiştir. Bazısına göre, namazın kısaltılması, hicrî ikinci yılın Rebiulâhır'inde gerçekleşmiştir. Dolabî de aynı şeyi belirtmiştir.[11]
1058 no'lu Talha b. Ubeydullah hadîsini aynı zamanda Ebû Davud, Nesâî ve İmam Mâlik de tahrîc etmişlerdir. Ancak Ebû Dâvud'da soru sorulan bedevinin Necdli olduğu kaydedilmiştir.
Hadîs sahihtir. Vitir, bayram, kuşluk gibi namazların vâcib olmadığını söyleyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Ayrıca Aşurâ orucunun da vâcib olmadığı yine bu rivayete dayanılarak söylenmiştir. Aynı zamanda bir malda zekâttan başka çıkarılıp verilecek başka bir hak olmadığı istidlal edilmiştir. Vergi konusu devletin irâdesine bırakılarak ayrı bir statüye bağlanmıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Beş vakit namaz İsrâ gecesinde farz kılınmıştır. Farziyeti Kitap, Sünnet ve icma' ile sabittir.
2- Namaz ikişer rek'at olarak farz kılınmıştır, sadece akşam namazı gündüzün vitri sayıldığından üç rek'at olarak farz kılınmış ve Mekke'de hicretten önce hep böyle kılınmıştır.
3- Öğle, ikindi ve yatsı farzları hicretten birkaç yıl sonra dörder rek'âta çıkarılmış ve farz kılınmıştır.
4- Seferi halde ise, öğle, ikindi ve yatsı farzları ikişer rek'at olarak kılınır. Bu ya bir azimet, ya da ruhsattır.
Beş vakit namazın dışında kalan vitir, bayram ve kuşluk namazı, kimine göre sünnettir; kimine göre, vitir ile bayram namazı vâcibdir.
6- Ramazan orucundan başka oruçlar farz değildir, ancak arızî bir sebeple adama, keffaret ve benzeri nedenlerle vâcib olanları vardır.
7- Muhtaçlara yardım hususunda farz olanı zekâttır, diğer yardımlar sadaka kapsamına girer ve sünnettir. Ancak arızî bir ebeple vâcib olan keffaretler vardır.

Namazı Terkeden Küfre Girmiş Sayılır Mı?

Namaz, imânın en verimli ve en yararlı ürünlerinin başında gelir. İmânın tahkik derecesinde kalbde köksalmasına yardımcı olan amellerden biri hiç şüphesiz ki namazdır. Kılınması farz ve farziyetini kabul imânın gereğidir. Terki büyük günah, farziyetini red ve inkâr ise küfürdür.
İnkâr etmediği halde namazı terkeden kimsenin küfre girip girmeyeceği hakkında farklı görüş ve tesbit ortaya çıkmıştır. Önce ilgili hadîsleri nakledelim:
Cabir (r.a.)'den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Adamla küfür arasında namazı terki vardır."[12]
Büreyde (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Bizimle sizin arasındaki (ahid, eman, söz güven ve zimmed) namazdır. Artık kim onu terkederse küfre girmiş olur."[13]
"Şüphesiz ki bizimle onlar (münafıklar) arasındaki ahid (eman, söz, güven ve zimmet) namazdır. Kim onu terkederse küfre girer."[14]
Münâvî bu hadisi açıklarken (onlar) dan maksat, münafıklardır) demiştir.[15]
Abdullah b. Şakiyk el-Ukayli diyor ki:
"Resûlüllah'ın (a.s.) ashabı, amellerden hiçbirini değil, yalnız namazın terkini küfür görürler (sayarlar) di."[16]
Abdullah b. Amir b. Âs (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz bir gün namazdan söz ederek dedi ki:
"Kim namaz kılıp onu muhafaza ederse, namaz onun için Kıyamet gününde bir nur, bir burhan ve bir kurtuluş olur. Kim de onu muhafaza etmezse, onun için ne bir nûr, ne bir burhan, ne de bir kurtuluş olur. O, Kıyamet gününde Karun, Fir'avn, Haman ve Ubey b. Halefle beraber olur."
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Adamla küfür arasındaki alâmet-i farika namazdır. Böylece namazı terketmek küfrü gerektiren sebeplerden biridir.
2- Namazı terkeden küfre girer.
3- Namazı kılıp muhafaza eden, kendi lehine bir nûr ve kesin delil kılmayan da kendi aleyhine bir delil hazırlamış olur.
Hadislerin ışığında ilim adamlarının görüş ve tesbitleri:
Namazı, farziyetini inkârla terkeden kimsenin küfre gireceğine hiçbir ilim adamı muhalif bir görüş ortaya koymamıştır. Meğer ki, İslâm'a daha yeni girmiş bulunsun. O takdirde mazur sayılabilir veya müslümanlardan uzak bulunup namazın farziyeti hakkında kendisine bir bilgi ulaşmamış olsun...
Namazın farziyetini kabul etmekle beraber gevşeklik veya bıkkınlık gösterip veya işlerinin çokluğundan fırsat bulamadığını bahane ederek kılmayan kimse hakkında nasıl bir hüküm verilebilir? Bu hususta ilim adamları farklı görüşler izhar etmişlerdir:
a) İmam Mâlik ve İmam Şafii'ye göre, kâfir olmaz, sadece fasık sayılır. Tövbe ederse mesele yok. Etmediği takdirde ölüm cezasına çarptırılır ve infaz için kılıç kullanılır.
b) Seleften bir cemaate göre, kâfir olur. Bu, Hz. Ali (r.a.)'den ve İmam Ahmed'den rivayet edilmiştir. İmam Ahmed'den bir diğer rivayet ise, kâfir olmadığını ifade etmektedir. Abdullah b. Mübarek ve İshak b. Rahuye de öylesinin kâfir olacağını söylemiştir. Şafii'nin arkadaşlarından bir kısmı da aynı görüştedir.
c) İmam Ebû Hanîfe, rey tarafdarları ve Şafiî'nin yakın arkadaşı el-Müzenî'ye göre, kâfir olmaz ve öldürülmez, sadece namaz kılıncaya kadar hapsedilir.
İmam Mâlik ve İmam Şafiî bu konuda şu âyetle istidlal etmişlerdir:
"Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz? bundan başka (günahları) dilediği kimseler için bağışlar..."[17]
Kılıçla öldürüleceği hakkındaki görüşlerini ise şu hadîse dayayıp istidlal etmişlerdir:
"İnsanlar, La ilahe illallah deyinceye, namaz kılıncaya ve zekât verinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde, -haklı bir sebep dışında- kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar..."[18]
Ayrıca bu konuda şu âyetle ihticacda bulunmuşlardır:
"Haram ayları çıkınca artık müşrikleri bulunduğunuz yerde öldürün; yakalayıp tutuklayın; gelip geçecek bütün gözetleme yollarını tutun. Tevbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse onları serbest bırakın gitsinler..."[19]
Bunlar, *"Kul ile küfür arasında namazın terki vardır"* mealindeki hadîsi ve diğer ilgili hadîsleri şöyle yorumlamışlardır: Namazı terketmesi sebebiyle kâfire uygulanacak cezaya müstehak olur, o da öldürmedir. Çünkü onun bu fiili, kâfirin fiiline benzemektedir.
İkinciler ise, konunun başında naklettiğimiz hadîsle ihticac etmişlerdir. Üçüncüler ise, birincilerin ihticac ettiği âyet ve hadîsle ihticac etmişlerdir ve öldürülmeyeceği hakkında görüşlerini ise şu hadise istinad edip delillendirmişlerdir:
"Müslüman kişinin kanı ancak şu üç şeyden biriyle helâl olur: Evlilikten sonra zina eder, İslâm'dan sonra dinden döner veya haksız yere bir cana kıyarsa..."[20]
Sonuç olarak hangi görüş tercihe lâyıktır?
Şüphesiz ki, İmam Ebû Hanife ve İmam Müzeni ile rey tarafdarlarının görüşü, İslâm'ın ana kaidesine ve uygulamadaki neticelere daha uygundur. Allah daha iyisini bilir.

1065 no'lu Büreyde hadîsini Nesâî ve Iraki sahîhlemiş, İbn Hibban ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Bu hadîs ise, namazın terkedilmesi, mü'minin veya müslimin imânına delâlet eden açık belgelerden birini kaldırmış sayılır. Namazı terkeden o belgeyi ve alâmeti kendinden uzaklaştırmış olur.
Abdullah b. Şakiyk hadîsini aynı zamanda Hakim rivayet edip Buhari ve Müslim'in şartına göre sahîhlemiştir. Hafız onu et-Telhis'te nakletmiş, ama üzerinde bir yorum yapmamıştır.
Ashab-ı Kiram, namazın terkedilmesini küfrün alâmetlerinden biri saymışlardır. Bu, namazı terkedenin kâfir olduğuna delâlet etmez. Meğerki farziyetini inkâr etmiş olsun...
Abdullah b. Amr b. As hadisine gelince: Taberânî de onu el-Kebîr'de ve el-Evsat'ta tahrîc etmiş ve Mecmau'z-Zevâid'de, "Ahmed'in ricali sıkat (güvenilir) kimselerdir," demiştir.
"Hadîs, müslüman namazını muntazaman kılıp ona devam etmediği takdirde yeterince yararlanmayacağına; terkettiği takdirde, kendini küfür ehline benzetmeye çalıştığına delâlet eder. Bu yüzden Kıyamet günü elim bir azaba uğrar.

Namazı Terketmenin Küfrü Gerektirmiyeceğini Söyleyenlerin Delilleri

Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den şöyle işittiğini söylemiştir:
"Kıyamet gününde kula ilk hesaba çekileceği şey, farz namazdır. Eğer onu tamam kılmışsa (mesele yok), değilse, nafile namazı var mıdır bir bakınız? denilir. Nafile namazı varsa, (noksan kalan) farzı onunla tamamlanır. Sonra da diğer farz olan amelleriyle bunun gibi işlem yapılır."[21]
Ubade b. Sâmit (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun bir olduğuna, ortağı bulunmadığına; Muhammed'in de O'nun kulu ve Resulü olduğuna; İsâ (Peygamberin) de Allah'ın kulu ve Meryem'e ilka olunan kelimesi ve ruhu buluncuna; Cennet ve Cehennemin hakk olduğuna şehadet ederse, Allah onu bulunduğu amel üzerine (ne olursa olsun) Cennet'e sokar."[22]
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ya Muaz!" Diye seslendi. O da:
"Buyur Ya Resulellah! Emrine hazır bekliyorum" deyince Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Herhangi bir kul, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve resulü bulunduğuna şehadet ederse, mutlaka Allah onu Cehennem ateşine haram kılar."
Bunun üzerine Muâz (r.a.):
"Ya Resûlüllah! Bunu insanlara haber verip onların müjdelenmesini sağlayayım mı?" diye sordu. Peygamber (a.s.) Efendimiz,
"O zaman hep buna güvenip dayanırlar da amel etmez olurlar!" buyurdu. Muâz da bu haberi ancak -günahtan korktuğu için- öleceğine yakın bir zamanda anlattı.[23]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Her peygamberin makbul bir duası vardır ki hemen hepsi bu hususta acele edip (Dünya'da dile getirmiştir). Ben ise duamı ümmetim için şefaatte bulunmam arzusuyla Kıyamet gününe bıraktım. Ümmetimden Allah'a bir şeyi ortak koşmadığı halde ölen kimse inşaallah buna nail olacaktır."[24]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Benim şefaâtımla en çok mes'ud olacak kimse, kalbinden hâlisen la ilahe illallah diyendir."[25]
İbn Mes'ûd (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Müslümana sövüp saymak fisktir, onunla savaşmak küfürdür."*
Yine İbn Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir adam, bildiği halde babasından başkasına kendini nîsbet edip iddiada bulunursa, mutlaka küfre girer ve kim de kendisine ait olmayan bir şeyi iddia edip (kendine mal etmek isterse), o, bizden değildir. Cehennemdeki yerine hazırlansın!."[26]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"İnsanlarda iki şey vardır ki, onlar onunla küfre giriyorlar: Soya sopa dil uzatıp sövmek ve ölü üzerine sesi yükselterek ağlamak..."[27]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Ömer (r.a.) "Babam hakkı için" diye yemin ederdi. Peygamber (a.s.) onu bundan men'etti ve şöyle buyurdu:
"Kim Allah'tan başka bir şeyle yemin ederse, gerçekten ortak koşmuş olur."[28]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İçkiye devam eden kimse (o hal üzere) ölürse, Allah'a, puta tapan gibi kavuşur."[29]
Hadîslerini açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Farz namazın terki küfrü gerektirmez. Meğerki farziyeti inkâr edilmiş olsun.
2- Farz namazlardan kılınmayan veya noksan kalanlar, nâfile namazlarla tamamlanır. Bu, Âhiret'le ilgilidir. Dünya'da ise, terkedilen farz namazları kaza etmek farzdır.
3- Kıyamet gününde kılınmayan farzlardan dolayı meydana gelen açıklık nafile namazlarla kapatılacağı, farz namazı terketmenin küfrü gerektirmediğine delâlet eder.
4- Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in (a.s.) Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna, İsa Peygamberin Allah'ın bir kelimesi olup Meryem'e ilka olduğuna şehadet eden, Cennet ve Cehennem'in hak olduğuna inanan kimsenin Cennet'e sokulacağı, namazı terkinden dolayı kişinin kâfir olmayacağına delâlet eder.
Aynı zamanda Allah'ın varlığına ve birliğine, Muhammed'in de O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehadet eden kimseye Cehennem ateşinin haram kılınması hakkındaki rivayet de, farzın terki küfrü gerektirmediğini isbatlar.
Ümmetten Allah'a ortak koşmadığı halde ölen kimsenin inşaallah Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şefaâtına nail olacağının müjdelenmesi de farzı terkeden kimsenin küfre girmediğine delâlet eden belgelerden biridir.
Halisen lâ ilahe illallah diyen kimsenin en çok şefaâta nail olup mutlu olacağı hakkındaki haber de bu delillerden bir başkasıdır.
Müslümanla savaşmak konusuna gelince: Müslümanın kanını, malını helal sayarak savaşan kimse küfre girer. Bunları ve onunla savaşmayı helâl saymadığı halde yine de savaşırsa, büyük günâh işler. Hadîsteki, *"Onunla savaşmak küfürdür"* cümlesi bu manâ ile yorumlanır.
Kendini bile bile babasından başkasına nisbet eden kişinin küfre girmesi de yorum isteyen bir konudur. Soy sop bağlarının lüzumsuzluğuna ve saçma olduğuna inanıp zina ve benzeri ahlâksızlıkları mübah sayarsa küfre girer. Sadece bilerek de olsa, kendini başkasına nisbet edip bunun mübah olduğuna inanmıyorsa, küfre girmez, büyük günâh işlemiş olur.
Diğer rivayetler ve hadîslerin tahlilleri:
1072 no'lu Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsini Ebû Davud üç tarikle tahrîc etmiştir: İkisi Ebü Hüreyre'ye, biri Temîm ed-Dârî'ye dayanır. Her üç rivayeti de tenkid eden olmamıştır. Ne Ebü Dâvud, ne de el-Münzirî bunlar üzerinde konuşmuştur. Nesâî isnad-ı ceyyid ile tahrîc etmiş; ricali de sahih kişiler olarak kabul edilmiştir. İbn Kattan da bunu sahîhlemiş, Hâkim kendi Müstedrek'inde rivayet ederken, "isnad-ı sahihtir" diye kaydetmiştir. Buhari ile Müslim bu hadîsi tahrîc etmemiştir.
Sonuç olarak, yukarıda belirttiğimiz gibi, hadisten farzlarda meydana gelen noksanlıklar nafilelerle kapatılır, hükmü ortaya çıkıyor ve namazı terkedenin küfre girmediği anlaşılıyor.
Diğer hadîslere gelince: Önceki âlimlerle, sonra gelen âlimler şu hususta birleşmişlerdir: *"Lâ ilahe illallah diyen Cennet'e girer"* mealinde varid olan bütün hadisler birtakım kayıtlarla mukayyed bulunmaktadır; şöyle ki, farzları yerine getirmiş olması, büyük günâhlardan kaçınıp, işlenilenlerinden tövbe edip dönüş yapması gerekir. Mücerred şehadet ne yeterlidir, ne de Cennet'e girmemek için kâfi bir hüccettir. Nitekim İmam Nevevî diyor ki:
"Bu kelimeyle ilgili rivayet mücmeldir, açıklamaya muhtaçtır:
"Kim şehâdette bulunur, hakkını ve farzlarını yerine getirirse, o Cennet'e girer."
Hasan el-Basrî de aynı görüştedir. Buhari ise, "Bunu pişmanlık duyup tevbe ettiğinde söyler ve akabinde ölürse, Cennet'e girer" demektir, diye ayrı bir yorum getirmiştir.
Ayrıca Nevevî bütün görüşleri toplayarak hepsinden ortaklaşa şu neticeyi çıkarmıştır: "Allah'ın varlığına ve birliğine inanıp şehâdette bulunan her müvahhid, ya affedilerek hemen Cennet'e konulur, ya da gereken cezayı çektikten sonra oraya alınır. Cehennem ateşinin ona haram kılınmasından maksat ise, orada ebediyyen kalmayacağıdır... Nitekim Kadı Iyaz da bu anlamda bir yorumda bulunmuştur.
Sonuç olarak şöyle diyebiliriz:
1- Farziyetini red ve inkâr etmedikçe namaz ve benzeri ibâdetleri terketmek kişiyi küfre sokmaz. Sadece büyük günâh işlemiş olur.
2- Sadece şehâdette bulunup Allah'ın birliğine inanan kimse, hesaba çekilip gereken azabı çektikten sonra Cennet'e girer, Cehennem'de ebedî kalmaz. Ancak şehadetten maksat, Allah'ın varlığına, Hz. Muhammed'in Peygamber olduğuna inanıp şehâdette bulunmaktır.

Alışması İçin Çocuğa Namaz Kılmasını Emretmek

Çocuk, ana babasının bir kopyası, içinde yetiştiği muhitin ahlâk ve kültürünün küçük bir modelidir. Ana baba bir yay, çocuk ise bir oktur. Onu ne yana, nereye atarlarsa oranın rengini ve karakterini alır. Ailesi onu küçük yaşta ya iyiye, doğruya ve güzele çevirip yönlendirir; ya da ona bir takım kötü itiyadlar kazandırır. Ergen olduktan sonra Allah'ın hidâyetine lâyık görülürse kurtulur, değilse, aldığı renk ve maya ile bir ömür tüketir.
O bakımdan büyük terbiyeci Hz. Muhammed (a.s.) Efendimiz, çocuk terbiyesine gereken önemi vermiş ve bu hususta sağlıklı bütün yolları göstermiştir.
Namaz kılan ve helâl lokma ile geçinen ana babanın çocuklarına verdikleri örnek, eğitimin omurgasını teşkil eder. Bunun aksine bir tutum çocuğun elden çıkmasına neden olur.

Çocuk henüz fazilet kalıbında şekillenmeye müsait bir dönemde iken onu namaz ve benzeri ibâdetlere alıştırmak bir bakıma farzdır. Küçük çocuğunu avutup yanına çağırırken avucunda hurma bulunduğunu ve hemen geldiği takdirde onu kendisine vereceğini söyleyen annenin bu hareketine şahit olan Peygamber (a.s.) Efendimiz, ona: *"Elinizde cidden hurma var mıdır? Sakın çocuğa yalan söyleyerek onu avutmaya çalışma, sonra güvensizlik doğurur ve çocuğu da yalana alıştırırsın, o yüzden günah işlemiş olursun!"* buyurarak çocuk eğitiminin nasıl bir dikkat ve itina istediğini belirtmiştir.
Bizim konumuz ahkâmla ilgili olduğundan meselenin derinliğine inmek istemiyoruz. Sadece çocuğu küçük yaşta namaza alıştırma ve hayatı bir baştan bir başa düzende tutmaya yeten bu ibâdete onun kalbini, ruhunu ve dimağını açma konusunu işleyeceğiz. Önce ilgili hadîsleri nakledelim:
Amir b. Şuayb (r.a.)'den yapılan rivayette, o babasından, o da dedesinden rivayetle Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Çocuklarınız yedi yaşında iken onlara namaz ile emrediniz; on yaşına girdiklerinde (kılmazlarsa ölçülü ve yönlendirici anlamda) dövünüz ve yataklarını ayırınız."[30]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in. şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Üç (kimse) hakkında kalem kaldırıldı: Uyanıncaya kadar uyuyandan, ergen oluncaya kadar çocuktan, aklî dengesi yerine gelinceye kadar deliden..."*[31]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Çocuk yedi yaşına girince onu namaza alıştırmak sünnettir.
2- On yaşına girince, bu alışkanlığını sürdürmesini sağlamaya çalışmak ve çocuk eğitiminin son çarelerinden ve yeri geldiği zaman uygulanmasında fayda olan dayağa başvurmak müstehabdır. Ancak bu yara-bere açacak, çocuğu rencide edecek, kişiliğini zedeleyecek ölçüde değil de, hafiften kaba kısımlarına dokunmak ve o korkuyu vermek şeklinde olmalıdır.
3- Çocuklar on yaşına girince, yataklarını ayırmak, özellikle kız çocuğuyla erkek çocuğunu birbirinden uzak tutup yataklarını ona göre düzenlemek sünnettir.
4- Uykuda meydana gelen ve günâh anlamında olan şeyler amel defterine yazılmaz. Çünkü olup bitenlerin hemen hepsi kişinin irâdesi dışında cereyan eder.
5- Çocuk ergen oluncaya kadar, günâh mahiyetinde işlediği hiçbir fiil amel defterine yazılmaz, çünkü bu dönemde henüz mükellef değildir.
6- Aklî dengesini kaybeden bir kişiden de sadır olan günâh ve kötülükleri amel defterine yazılmaz ve bunlardan dolayı sorum tutulmaz.
Mezhepler bu konuda ittifak halindedir.
Birinci hadîsi Hâkim de tahrîc etmiştir. Tirmizî ile Darekutnî aynı hadîsi Abdülmelik b. Rabi' b. Sebre el-Cühenî babasından, dedesinden rivayet etmişler, ancak çocukların yatağının ayrılmasını zikretmemişlerdir.
Bezzar'ın Ebû Râfi'den yaptığı rivayette bu konuda şöyle tesbit yapılmıştır:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in vefatından sonra kendisine ait bir kılıç kınının içinde yazılı bir sahife bulduk, içinle şunlar yazılıydı: Bismi'llâni'r-Rahmâni'r-Rahîm. Erkek ve kız çocuklar ile erkek ve kız kardeşler yedi yaşına girdiklerinde (yataklarını) ayırınız, dokuz yaşına (buyurduğunu sanıyorum) girdikleri zaman namaz (kılmadıkları takdirde) dövünüz."[32]
Muâz b. Abdullah İbn Habîb el-Cühenî'den yapılan rivayette, o kendi eşine veya başka bir kadına sormuştu: "Çocuk ne zaman namaz kılar?" Kadın şu cevabı vermişti: "Bizden bir adam, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayetle, şöyle buyurduğunu söyledi:
"Çocuk sağını solundan ayırd edip bilince ona namaz ile emredin!"
Bunu aynı zamanda Ebû Dâvud da tahrîc etmiştir. İbn Kattan, "biz ne o kadını, ne de ona bu hadisi söyleyen adamı tanımıyoruz" demiştir.
Taberânî'de bu anlamda bir rivayet yapmıştır. İbn Sâid, bu rivayetin isnadı hasen ve gariptir.
Bu konuda ayrıca Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette -ki aynı rivayet Enes'den (r.a.) de yapılmıştır- şöyle buyurmuştur:
"Çocuklara yedi yaşına girince namaz ile emredin ve onüç yaşına girince (kılmadıkları takdirde, dövün!)"
Taberânî'nin naklettiği bu hadisin râvileri arasında Davud b. Muhabber bulunuyor ki, bu zat metruktür. Hadisi rivayette teferrüd etmiştir. Ahmed b. Hanbel'e göre, Dâvud, hadîs nedir bilmez. İbn Medenî, "onun hadîsi alınmaz," demiştir. Ebû Zür'â ise, onun hadîsinin zayıf olduğunu, Ebû Hatim, onun sıka (güvenilir) olmadığını belirtmiştir. Darekutnî de onun hadisinin metruk olduğuna dikkatleri çekmiştir.
Emir bu babda nedb ve istihbabı ifade eder...
İkinci hadîsi yani 1077 nolu hadîsi aynı zamanda İbn Hibban ve Hâkim Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet etmişlerdir. Ayrıca bu iki muhaddîsle birlikte Nesâi' Darekutnî ve İbn Huzayme Hz. Ali'den (r.a.) rivayet etmişlerdir. Ancak Ebû Zer'â Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edilenin mursel olduğunu söylemiştir. Nitekim İbn Mâce, Kasım b. Yezîd'den onun da Hz. Ali'den (r.a.) bunu mursel olarak rivayet ettiği bilinmektedir. Tirmizî ise, Hasan el-Basrî tarıkıyla Hz. Ali'den (r.a.) rivayet etmişse de Ebû Zer'â, Hasan el-Basrî'nin Hz. Ali'den (r.a.) bunu işitmediğini kaydetmiştir.[33]
Ayrıca aynı hadîs başka tariklerle de rivayet edilmiştir. Hepsi biraraya gelince kuvvet kazanmakta ve ihticaca uygun görülmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İlgili hadîslerde geçen "emredin" tabiri nedb ve istihbab ifade eder.
2- Yedi yaşına giren çocuk -kız olsun erkek olsun- namaza alıştırılır ve bu ana babanın görevidir. Terkinde kerahet söz konusudur.
3- Çocuk on veya dokuz yaşına girince namazı bırakmaması için gayret edilir. Eğitimle heveslendirilip itiyad edinmesi sağlanır. Aksi halde yara bere açmayacak, kişiliğini zedelemiyecek şekilde dövülür. Bu sünnettir.
4- On veya dokuz yaşına girdikleri zaman yatakları ayrılır. Bu da sünnettir.
5- Çocuk ergen oluncaya kadar ilâhî tekliflerle mükellef değildir. O bakımdan o yaşa kadar bilerek, bilmeyerek işlediği günâhlar amel defterine yazılmaz. Uyku hali ile cinnet dönemi de böyledir...

Kafir İslam'a Girince Geçmiş Namazları Kaza Etmez

İslâm, ruha yepyeni bir hayat getirir; kalbi her türlü kirden arındırıp vicdanı berraklaştırır. O bakımdan yıllarca küfür ve şirk bataklığında kirlenen bir kişi, İslâm'ı din olarak seçip Kelime-i Şehadeti getirince, anasından yeni doğmuş gibi olur ve o güne kadar kalbini karartan, ruhunu silik hale getiren bütün mânevi kirlerden temizlenir. Artık geçmişiyle muahaza edilmez, o güne kadar yaptıklarıyla kınanmaz. Onun için taze bir hayat başlar. İslâm'a girdiği andan itibaren iyilik ve kötülükleri yazılır...
İlgili hadîs:
Amir b. Âs (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"İslâm kendinden önceki şeyleri söküp atar..."*[34]
Bu hadisi aynı zamanda Taberânî ile Beyhakî de tahric etmiştir. İbn Sa'd ise Cübeyr b. Mut'im hadîsinden naklen rivayet etmiştir. Müslim ise bu hadîsi değişik bir lâfızla kendi Sahîh'inde şöyle rivayet etmiştir:
"Bilmez misin ki, İslâm kendinden önceki şeyleri (temelinden) yıkar da (atar) ve hicret de kendinden önceki şeyleri yıkar. Hacc da kendinden önceki (kul hakkı dışındaki) şeyleri (günâhları) yıkar..."
Yine Müslim'in Sahîh'inde Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivâyette, adı geçen şöyle anlatmıştır: "Ya Resûlellah! Cahiliyye devrinde işlediklerimizden dolayı muahaza olunacak mıyız?" Diye sorduk. Buyurdu ki:
"Kim İslâm'da ihsan üzere bulunur (İslâmiyetini güzelleştirir) se, cahiliyyetteki yaptıklarından dolayı muâhaza edilmez. Kim de İslâm'da kötülük işler (İslâmiyetini güzelleştirmezse), hem öncekilerle, hem sonrakilerle muahaza edilir."
Bu hadîs mukayyed, yukarıdaki ise mutlak anlamda idi. O halde mutlakı mukayyed üzerine hamletmek vâcibdir. Bu nedenle İslâm'ın kendinden önceki günâhları kökünden yıkıp temizlemesi için ona girenin İslâmiyetini güzelleştirmesi, ihsan doğrultusunda bulunması şarttır.
Burada hadîsteki "ahsene" fiilinin asıl delâlet ettiği manâyı, taşıdığı hükmü bilmeye ihtiyaç vardır. Aksi halde sağlıklı bir sonuç veya hüküm çıkarmak mümkün değildir. İlim adamlarına göre, konunun temasını teşkil eden "ihsan", küfrü bırakıp İslâm'ı seçerken gönülden inanmış olması, İslâmî hükümleri tereddütsüz kabullenmesi ve Allah'ın emrettiklerine inanıp imkânı nisbetinde yerine getirmesi demektir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İslâm kendinden önceki günâhları kökünden koparıp atar.
2- Bir kâfir günâh ve kusuru ne olursa olsun, iyi niyetle halisane bir özentiyle İslâm'ı seçip kabullendikten sonra onun bütün emirlerini tereddütsüz benimser ve amel etmeye çalışırsa, geçmiş bütün günâhları temizlenip anasından doğmuş gibi olur.
3- Hicret de, kendisinden önceki kusur, günâh ve ihmalleri yıkıp temizler.
4- Hacc da kendinden önceki günâhları yıkıp temizler. Ancak son iki durumda şu istisnayı unutmamak gerekir: Kul hakkı bunun dışındadır, yani o temizlenmez, hakk sahibi razı edilmedikçe...
özetliyecek olursak, İslâm'a giren kimse hakikaten girmiş olacak, yani hem zahiren, hem batınen onu kabullenip benimseyecek. O takdirde geçmiş günâhları temizlenip atılır. Nevevî de buna yakın bir yorumda bulunmuştur.[35] Nevevî aynı zamanda bu hususta icma' vaki olduğunu belirtmiştir.

Namaz Vakitleri

Vakit, namazın şartlarından biridir. Günün belli vakitlerinde insanın yüce yaratanının huzuruna çıkıp, bir bakıma onunla konuşması kadar eğitici ve yönlendirici bir başka eğitim yoktur. Her yönüyle iç ve dış disiplini sağlar; ahlâk ve fazilet duygularını geliştirir, hayatı Allah'ın iradesi doğrultusunda düzene sokar.
Ancak mahalli saatlere göre vakitleri belirlememiz emredilirken, 45. dereceden itibaren gün ve gecelerin anormal şekilde uzayıp kısaldığı ve daha yukarılarda kutuplara doğru günlerin ve gecelerin aylarca sürdüğü bir gerçektir. Vakti namazın şartlarından biri olarak belirleyen dinimizin, sözünü ettiğimiz bölgelerde vakit kavramının kalktığını dikkate almış mıdır ? Deccal hadîsi her türlü şüpheyi giderecek bir açıklıktadır. Bir günün bir yıl kadar süreceğini söylemesi üzerine ashab-ı kirâm'ın öyle bir günde namaz ve oruç ibâdetinin nasıl yerine getirileceğini sorduğu ve Peygamberimizin de (a.s.), *"ona göre takdir edin"* yani beş vaktin gerçekleştiği yerin saatlerine göre vakitleri belirleyip ibâdetinizi yapınız, buyurduğu, bizi yeterince aydınlatmaktadır.
Böylece İslâm Dininin bütün çağlara ve milletlere hitap etme kudretini kendinde taşıdığı ve bütünüyle ilâhî olduğu bir defa daha isbatlanmış oluyor.
Vakitlerin belirlenmesi, günlük hayatı dünya ile âhiret, bedenle ruh arasında denge ve düzen kurmamızı ilham ederken Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bu konuda neler buyurduğunu naklediyoruz:
Câbir b. Abdillâh (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Cibril (a.s.), Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi: Kalk da namaz kıl! Peygamberimiz de güneş gökkubbeden batıya doğru meyledince kalkıp öğle namazını kıldı. Sonra ikindi vakti Peygamberimiz'e gelerek, kalk (bu vaktin) namazını kıl, dedi. Peygamberiniz de her şeyin gölgesi bir mislini bulunca ikindi namazını kıldı. Sonra akşam vakti ona geldi ve, kalk da bu vaktin namazını kıl, dedi. Peygamberimiz de güneş (ufukta) sakıt olup (kaybolunca) akşam namazını kıldı. Sonra Cibril yatsı vakti geldi ve kalk (bu vaktin) namazını kıl, dedi. Peygamberimiz de şafak (batı ufkunda görünen kızıllık veya sarılık) kaybolunca kalkıp yatsı namazını kıldı. Sonra Cibril fecir vakti ona geldi ve kalk (bu vaktin) namazını kıl, dedi. Fecir ışıldayınca Peygamberimiz sabah namazını kıldı. (Veya fecrin aydınlığı yükselince namaz kıldı) Sonra Cibril (a.s.) ertesi gün Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldi ve öğle için şöyle dedi: Kalk da (bu vaktin) namazını kıl. Peygamberimiz de her şeyin gölgesi bir mislini bulunca öğle namazım kıldı. Sonra ikindi vakti ona gelip, kalk da (bu vaktin) namazını kıl, dedi. Peygamberimiz de her şeyin gölgesi iki mislini bulunca ikindi namazını kıldı. Sonra akşam vakti gelip ve onu tek bir vakit olarak (belirledi) artık o değişmedi. Sonra yatsı vakti ona geldi ki, gecenin yarısı geçmiş bulunuyordu ve üçte biri geçmiş idi, yatsı namazını kıldı. Sonra (sabah vakti) ona geldi ki, ortalık cidden aydınlanmıştı ve ona: kalk da (bu vaktin) namazını kıl, dedi. Peygamberimiz de fecir (sabah) namazını (emredilen vakitte) kıldı. Sonra da Cibril (a.s.) şöyle dedi: Bu iki vaktin arası (faziletli) vakittir..."[36]
Buhari, bu hadis namaz vakitleri hakkında en sahihidir, demiştir.
İbn Abbas (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"(Melek) Cibril, Beyt'in (yani Kabe'nin) yanında iki defa bana imamlık etti..."
Ve Cabir'in hadisinin benzerini anlattı, ancak burada şunu zikretti:
"İkinci bir defa, ertesi günün ikindi vakti için her şeyin gölgesi bir mislini bulunca namaz kıldı..." Ve Peygamber (a.s.) bu haberinde şunu da söyledi: "Sonra gecenin üçte biri geçince son işa (yatsı) yi kıldı ve sonra da şöyle dedi: "Yâ Muhammed! Bu, senden önceki peygamberlerin vaktidir. (Senin için) vakit ise, bu iki vaktin arasıdır."[37]
Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu belirtmiştir.
Hadislerin açık delâletinden anlaşılan hükümler:
1- Vakit namazları mahallî saatlere göre Melek Cebrail'in talimatına göre belirlenmiştir.
2- Öğle namazı için, biri her şeyin gölgesi bir mislini bulunca, diğeri güneş gökkubbeden batıya meylettiğinde kılınmak üzere iki vakit belirlenmiştir.
3- İkindi namazı için biri her şeyin gölgesi bir mislini bulunca, diğeri her şeyin gölgesi iki mislini bulunca kılınmak üzere iki vakit belirlenmiştir.
4- Akşam namazı için, güneşin batı ufkunda batıp kaybolması vakti belirlenmiştir.
5- Sabah namazı için, biri fecir doğunca, diğeri ortalık iyice ağarınca kılınmak üzere iki vakit belirlenmiş ve bu iki vaktin ortası tavsiye edilmiştir.
6- Yatsı namazı için, batı ufkundaki kızıllığın veya sarılığın kaybolması ve bir de gecenin üçte biri veya yarısı geçtikten sonra alınmak üzere iki vakit belirlenmiştir. Bu iki vaktin ortası tavsiye edilmiştir.
7- Melek Cebrail nasıl imamlık yapılacağını fiilî olarak Peygamber (a.s.) Efendimiz'e imamlık ederek göstermiştir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Sabah namazının ilk vakti "fecr-i sadık"ın doğmasıyla başlar, güneş doğuncaya kadar devam eder. Bu ikisinin ortasını ayarlayıp sabah namazını kılmak efdâldir.
"Fecr-i sadık"dan maksat, sabahleyin doğu ufkunda enine yayılan aydınlıktır. Bunun aksine bir de "fecr-i kâzib" vardır ki, sabahleyin doğu ufkunda önce dikey olarak bir aydınlık belirir; bu, sabah namazının vaktinin henüz girmediğini ama çok yakın olduğunu gösterir.
Buna işaretle Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Bilâl'ın (ilk) ezanıyla fecr-i müstatil (doğu ufkunda beliren dikey aydınlık) sizi aldatmasın!"* buyurmuştur.[38] Çünkü Bilâl, biri fecirden önce, biri de fecir doğduktan sonra iki ezan okurdu. Hadîsin de açık delâletinden, birinci fecir, ufukta dikey bir aydınlık olarak belirir ki, henüz sabah namazının vakti girmiş sayılmaz. İkinci fecirde ise aydınlık ufukta enine yayılır ve artık namaz vakti girmiş demektir.
Öğle namazının başlangıç vakti hakkında görüş birliği vardır. Güneş gökkubbe'nin tam ortasına gelip dikey cisimlerin gölgesi son bularak titreşip yerinde kaldığı andan sonra batıya doğru meyletmesiyle öğle namazının vakti girmiş olur. Vaktin sonu hakkında farklı görüş vardır: İmam Ebû Hanîfe'ye göre, her şeyin gölgesi -fey'-i zeval hariç- iki mislini buluncaya; İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, yine fey'-i zeval hariç bir mislini buluncaya kadar devam eder.
Bu her iki ictihâdla da amel edinilebilir...
İkindi namazının vakti hakkında da aynı farklı görüşler söz konusudur. Her şeyin gölgesi bir mislini veya iki mislini bulunca ikindi vakti girmiş olur ve güneş batıncaya kadar devam eder.
Akşam namazının vakti hakkında da imamların farklı görüşleri olmuştur: İmam Ebû Hanîfe'ye göre, batı ufkunda beliren kızıllıktan sonra ortaya çıkan beyazlık kaybolunca akşam vakti sona ermiş, yatsı vakti girmiş olur. İmâmeyn'e göre, sadece kızıllığın kaybolmasıyla akşam vakti sona ermiş ve yatsı vakti girmiş sayılır.[39]
b) Şâfiilere göre:
Öğle namazının vakti, güneşin gökkubbenin ortasından batıya doğru meyletmesiyle başlar ve istivâ-i şems gölgesinden başka her şeyin gölgesi bir mislini buluncaya kadar sürer ve böylece ikindi namazının vakti girmiş olur da güneş batıncaya kadar devam eder. Uygun olanı ise, ikindi vaktini, her şeyin gölgesi iki mislini bulduktan sonraya bırakmamaktır. Akşamı da güneşin batması gerçekleşince hemen kılmaktır. Ancak batı ufkundaki kızıllık kaybolunca kadar akşam namazının vakti sürer. Bu Şafiî'nin kavl-i kadîm'ine göredir. Kavl-i cedîd'inde ise, güneş battıktan sonra bir abdest alacak, avret yerini örtecek, ezan ve ikamet okuyacak ve beş rek'at kılınacak kadar bir sürenin geçmesiyle akşam namazının vakti sona erer.
İmam Yahya en-Nevevi'ye göre, kavl-i kadîm daha zahirdir.
Yatsı namazının ilk vakti, batı ufkundaki kızıllığın kaybolmasıyla başlar ve fecir doğuncaya kadar sürer. Ama en uygun olanı, gecenin üçte birinden sonraya geciktirilmemesidir.
Sabah vakti, fecr-i sadık'ın doğmasıyla başlar güneş doğuncaya kadar sürer. Daha uygun olanı, bu namazı ortalık ağarıncaya kadar geciktirmemektir.[40]
c) Hanbelîlere göre:
Bu mezhep imamlarına göre de, öğle namazının vakti, zeval ile başlar ve her şeyin gölgesi -hey'-i zeval hariç- bir mislini buluncaya kadar devam eder. Ve bundan biraz sonra ikindi vakti girer. Her şeyin gölgesi iki mislini bulunca ihtiyar vakti çıkmış olur. Güneş batmadan ikindi namazının bir rek'atine ulaşan kimse ona bizzarure ulaşmış olur.
Akşam namazının vakti ise güneşin batmasıyla girer ve batı ufkunda kızıllık kaybolunca kadar devam eder. Yatsı namazının vakti, kızıllığın kaybolmasıyla başlar ve fecir doğuncaya kadar sürer. Ancak uygun olan vakti gecenin üçte biri henüz geçmeden kılınmasıdır.[41]
d) Mâlikîlere göre:
Öğle namazının vakti, zeval ile başlarsa da zeval vaktindeki gölge bir zira' (60-70 cm,) olunca kılmak ve dikey cisimlerin gölgesi bir mislini buluncaya kadar vaktin devam ettiğini bilip ona göre ayarlamak efdâldir.
Sabah namazı ise, yıldızlar henüz rahat görüldüğü zaman kılınırsa afdaldır. Fecr-i sadık'ın doğmasıyla vakit girmiştir ve ortalık iyice aydınlanıncaya kadar devam eder. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) de Musa el-Eş'ârî'ye bu mealde bir mektup yazmıştır.[42]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller:
Sabah namazının fecr-i sadık'ın doğmasıyla birlikte kılınmasını daha uygun gören İmam Şafiî ve arkadaşları bu hususta bazı rivayetlerle istidlal etmişlerdir ki, Ebû Cafer et-Tahavî bunları şöyle sıralamıştır:
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Biz mü'mine kadınlar olarak Rasûlüllah (a.s.) Efendimizle birlikte sabah namazını dış elbisemize bürünüp örtündüğümüz halde kılar ve kendi ailemize döndüğümüzde (yolda, çevrede) bizden hiçbiri tanınmazdı."
Bu, ortalık henüz iyice ağarmadan namaz kılıp evlerine döndüğünü ifade etmektedir.
Beşir b. Ebi Mes'ud'un babasından yapılan rivayete göre, "Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz sabah namazını ortalık henüz karanlık iken kıldı, sonra ortalık iyice ağarınca kıldı ve vefat edinceye kadar bir daha iyice ağarıncaya kadar bırakmadı, karanlık iken kılmaya devam etti."
Nehik berim'in Muğis İbn Semiy'den yaptığı rivayete göre, Muğîs şöyle demiştir:

"İbn Zübeyr ile beraber sabah namazını ortalık henüz karanlık iken kıldıktan sonra ben İbn Ömer'e dönüp, bu nedir? diye sordum. O bana şöyle dedi: Bu, bizim Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz'le beraber kıldığımız, Ebûbekir ve Ömer ile birlikte devam ettiğimiz namazdır. Hz. Ömer öldürülünce Hz. Osman (r.a.) sabah namazını artık ortalık biraz aydınlanınca kılmaya başladı."
Râfi' b. Hudayc (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılınız! Siz ne kadar böyle aydınlık olunca sabah namazını kılarsanız onun ecri (o nisbette) büyük olur."
Ebû Cafer birbiriyle tearuz eden iki rivayeti birçok kanallardan tesbit ederek rivayet ettikten sonra iki rivayet arasını te'life çalışarak şöyle demiştir:
"Ortalık henüz karanlık iken sabah namazına başlamak ve ortalık aydınlanınca namazı bitirip (camiden) çıkmak en uygundur. Nitekim bu Ebû Hanîfe'nin, Ebû Yusuf'un ve Muhammed b. Hasan'ın kavlidir."[43]
Tahliller:
Bir nolu Cabir hadîsini, İbn Hibban ile Hâkim de tahrîc etmişlerdir. Tirmizî de kendi Sünen'inde -az yukarıda da belirttiğimiz gibi- Buhari'den naklen onun şöyle dediğini belirtmiştir: "Bu babda en sahîh rivayet de budur!.."
İbni Abbas (r.a.) hadisine gelince, onu Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, İbn Huzeyme, Darekutnî ve Hakim tahrîc etmiştir. Ancak isnadında üç ravi ihtilâf konusudur. Birincisi, Abdurrahman b. Ebî Zennad'dır. İbn Mehdi gibi bir hadis âlimi ondan hadîs rivayet etmemiştir. Ahmed b. Hanbel "o, muzdaribü'l-hadîstir" demiştir. Nesâî onun zayıf olduğunu belirtmiş; Yahya b. Maîn ile Ebû Hatim, "onun hadisiyle ihticac edilmez" demişlerdir. İmam Şafiî de onun zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ancak Medine'de tahdîs ettiklerinin Bağdat'ta tahdis ettiklerinden daha sahîh olduğu söylenir. İmam Mâlik ise, onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. Buharî ise onun bir başka hadîsini şahit olarak gösterip delil saymıştır.[44]
İkincisi, birinci râvinin şeyhi Abdurrahman b. Hars b. Abdullah b. İyaş'dır. Ahmed b. Hanbel onun "metruk" olduğunu, İbn Main ise "salih, elverişli ve uygun" olduğunu, Ebû Hatim onun "şeyh hadîste çok bilgili" olduğunu, İbn Sa'd onun "sıka" olduğunu, İbn Hibban onun "ehl-i hadis" bulunduğunu söylemiştir.[45]
Üçüncüsü, Hakim b. Hakim'dir ki, İbn Ubad b. Hanîf olarak bilinir. Ebû Sa'd, "hadis rivayeti pek azdır, rivâyetiyle ihticac olunmaz" derken, İbn Abdilberr ve Ebûbekir b. Arabi, İbn Abbas'ın yukarıdaki hadîsini sahihleyerek Hakîm'in rivayetini salih görmüştür. Zehebî ise onu Hakim b. Ebi Hakim şeklinde tesbit edip meçhul olduğunu belirtmiştir.[46]
Sözünü ettiğimiz raviler hakkındaki görüş ve tesbitler tek noktada birleşmediğinden hadîsler ihticaca elverişli kabul edilmiştir. Zeylâî ise bu konuda Cibril'in imametiyle ilgili hadîse yer verip, şu mealde nakletmiştir:
"Cibril, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e birinci gün fecir doğunca; ikinci günü ortalık cidden aydınlanınca neredeyse güneş doğmak üzere iken imamlık ettikten sonra şöyle demiştir:
"Şu iki vaktin ortası seninle ümmetin için vakittir."
Bu hadisi ashabdan, İbn Abbas, Cabir b. Abdillâh, İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Amir b. Hazim, Ebû Saîd el-Hudrî, Enes b. Mâlik ve İbn Ömer gibi kadri yüce ilim adamları rivayet etmişlerdir. Allah hepsinden razı olsun...
Hz. Cabir b. Abdillah'ın (r.a.) rivayet ettiği hadîsi biraz değişik lâfızlarla İbn Abbas şöyle rivayet etmiştir:
"Cibril, Beyt'in (Kabe) yanında iki defa bana imamlık etti: Birinci defa güneşin istiva gölgesi nalın kayışı gibi olunca öğle namazını kıldırdıktan sonra her şeyin gölgesi bir mislini bulunca ikindi namazını kıldırdı. Sonra güneş batıp kaybolunca akşam namazını kıldı ki, bu vakitte oruçlu iftar eder. Sonra da şafak (ufuktaki kızıllık) kaybolunca yatsı namazını kıldırdı. Sonra da fecir iyice doğup aydınlanınca ve oruçluya artık yeme içme haram olunca sabah namazını kıldırdı. İkinci defa ise, her şeyin gölgesi bir mislini bulunca, bir gün önceki ikindi vaktinde, öğle namazını kıldırdı, sonra her şeyin gölgesi iki mislini bulunca ikindi namazını kıldırdı. Sonra akşam namazını ilk gündeki vaktinde kıldırdıktan sonra gecenin üçte biri geçince yatsı namazını kıldırdı. Sonra da ortalık ağarınca sabah namazını kıldırdıktan sonra Cibril bana dönüp şöyle dedi: Ya Muhammed! Bu, senden önceki peygamberlerin vaktidir; (senin için) vakit ise bu iki vaktin arasıdır."
Tirmizî bu hadîs için "sahîh-hasen" demiştir. Ayrıca İbn Hibban gibi değerli bir hadis hafızı sahîhlemiş ve Hâkim kendi Müstedrek'inde bunu sahih bir tesbitle rivayet etmiştir. Buharî ve Müslim bunu tahric etmemiştir.
Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi ravîlerden Abdurrahman b. Haris hakkında söz söylenmiş, "merukû'l-hadîs" olduğunu belirtenler bulunmuştur. Ahmed b. Hanbel onlardan biridir. İbn Cevzî de onu Kitabu'd-Duâfa'da zikretmiş, Nesâî, İbn Maîn ve Ebû Hatim er-Razî onu müliym bulmuşlardır. İbn Sa'd ve İbn Hibban onun sıka olduğuna dikkat çekmiş, İbn Huzeyme kendi Sahîh'inde ona yer vermiştir.
Netice, Zeylâî diyor ki: İbn Abbas'ın bu hadisini rivayet edenlerin hemen hepsi ilimle şöhret bulan zatlardır. Abdurrezzak da aynı hadisi Sevrî'den tahric etmiştir.
İbn Abbas'ın rivayetine yakın bir diğer rivayet Ebû Hüreyre'den (r.a.) yapılmıştır ki, meâlen şöyledir: "Cebrail (a.s.), Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek ona iki ayrı vakitte namaz kıldırdı, ancak akşam namazını bir vakitte kıldırdı. Peygamberimiz (a.s.) buyurdu ki:
"Cibril bana geldi, güneşin istiva vaktinde gölgesi nalın kayışı kadar olunca öğle namazını bana kıldırdı. Sonra gelip gölge bir mislini bulunca ikindi namazım kıldırdı. Sonra akşam vakti gelip güneş kaybolunca bana namaz kıldırdı. Sonra yine gelip şafak (ufuktaki kızıllık) kaybolunca yatsı namazını kıldırdı. Sonra da fecir vakti bana gelip fecir aydınlanınca sabah namazını kıldırdı. Sonra ertesi gün geldi ve her şeyin gölgesi bir mislini bulunca öğleyi kıldırdı. Sonra ikindi vakti geldi, her şeyin gölgesi iki mislini bulunca ikindi namazını kıldırdı. Sonra akşam vakti geldi, güneş kaybolunca akşam namazını kıldırdı da birinci günkü vaktini değiştirmedi. Sonra yatsı vakti geldi, gecenin evvelinin üçte biri geçince yatsı namazını kıldırdı. Sonra ortalık iyice aydınlanınca bana sabah namazını kıldırdı ki, gökte o sırada hiçbir yıldız göremiyordum. Sonra da şöyle dedi: Bu iki vaktin ortası (senin için) vakittir."[47]
Bezzâr bu rivayeti kendi Müsned'ine aldıktan sonra şöyle demiştir:
"Râvileri arasında Muhammed b. Ammar b. Sa'd'i bilmiyoruz!"
Aynı hadîsi Nesâî kendi Sünen'inde rivayet etmiştir. Hâkim de kendi Müstedrek'ine almış ve "Müslim'in şartına göre sahihtir" demiştir.
Bu konuda Ebû Saîd el-Hudri'nin hadisini ise Ahmed b. Hanbel kendi Müsned'inde rivayet etmiş ve akşam namazı dışında diğer namazları iki ayrı günde iki ayrı vakitte kıldırdığını bildirmiştir. Aynı hadîsi Tahâvî, şerhu Meâni'l-Asâr'da nakletmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Farz namazların belirlenmiş vakitleri vardır. Ancak o vakitlerde kılınmakla eda edilmiş olurlar.
2- Farz namazların belirlenmiş beş vakti vardır.
3- Müctehidlerin çoğuna göre, öğle, ikindi, akşam ve yatsının ikişer vakti vardır.
4- Öğle vaktinin başlangıcı, zeval ile gerçekleşir. Bu, güneşin gökkubbesi ortasında bulunup her şeyin gölgesinin titreşip kaldığı ve sonra da gölgenin doğuya doğru meyletmesiyle oluşur. Bu hususta farklı görüş ve tesbitte bulunan olmamıştır.
5- Öğle vaktinin sonu ise, bazı müctehidlere göre, her şeyin gölgesinin bir mislini, bazısına göre ise, iki mislini buluncaya kadar devam eder.
6- İkindi vaktinin evveli bazısına göre, her şeyin gölgesinin bir mislini, bazısına göre, iki mislini bulunca başlar, güneş batıncaya kadar devam eder.
7- Akşam namazının evveli, güneş batınca başlar, batı ufkunda beliren kızıllığın veya ondan sonra meydana gelen beyazlığın kaybolmasına kadar sürer.
8- Yatsı namazının evveli, batı ufkunda beliren kızıllığın, bazısına göre, beyazlığın kaybolmasıyla başlar, fecir doğuncaya kadar devam eder.

Öğle Namazını Vakit Girince Hemen Kılmak Veya Bir Süre Geçiktirerek Kılmak

Dinimiz ibâdette de kolaylık sağlamıştır. Sıcak bölgelerde, sıcak mevsimlerde öğle namazını hava biraz serinleyinceye kadar vakit içinde geciktirmemizi, soğuk mevsimlerde vakit girince kılmamızı tavsiye etmiştir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Cabir b. Semure (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz, güneş batıya meyledip (titreşen gölgenin doğuya doğru uzanmaya başlamasıyla) öğle namazını kılardı."[48]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz, kış aylarında öğle namazını kılardı ki, biz, günün çoğunun geçtiğini veya ondan ne kadar kaldığını pek bilemezdik."[49]
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, sıcak olunca öğle namazını biraz havanın serinlemesine kadar geciktirirdi; hava soğuk olunca da onu (vakit girince) hemen kılardı."[50]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sıcak iyice basıp şiddetlenince namazı havanın serinlemesine kadar geciktirin. Çünkü gerçekten sıcağın şiddeti, Cehennem'in sıcaklığının galeyânındandır."[51]
Ebû Zerr (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'le beraber bir seferde idik. Müezzin öğle namazı için ezan okumak isteyince, Peygamber (a.s.) ona: *"Havanın serinlemesini bekle!"* buyurdu. Biraz sonra yine ezan okumak istedi, Peygamberimiz (a.s.) ona: *"Havanın biraz serinlemesini bekle!"* buyurdu. Bu hâl, tâki tepeciklerin doğuya doğru uzanan gölgesini görmemize kadar devam etti. Bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki, sıcağın şiddeti, Cehennem'in sıcaklığının galeyânındandır. Sıcak şiddetlenince, (öğle) namazını (vakit içince) havanın biraz serinlemesine kadar geciktirin!"[52]

Hadislerin açık delâletinden anlaşılan hükümler:
1- Çok sıcak günlerde veya mevsimlerde, öğle namazını vakit içinde havanın serinlemesine kadar geciktirmek müstehabdır.
2- Soğuk günlerde ise, öğle namazını vakit girince geciktirmeden kılmak müstehabdır.
3- Ezan, vaktin değil namazın sünnetidir.
4- Yaz mevsiminde ekvatora yakın bölgelerde güneş ışınlarının dik olarak indiği bölgeler çok sıcak olur. Güneş'te helyum gazının bir devridaim halinde yanması büyük bir enerji meydana getirmektedir. Cehennem ateşi de buna benzer bir özelliktedir. Hadîsteki beyân buna işarettir.
Mezhep imamlarının konuyla ilgili görüş, ictihad ve istidlâllari:
a) Hanefilere göre:
Yaz aylarında öğle namazını hava biraz serinleyinceye kadar geciktirmek ve kış olunca da vaktin girmesiyle birlikte kılmak müstehabdır. Çünkü bu hususta Enes (r.a.) rivayeti söz konusudur.[53]
b) Şâfiilere göre:
Öğle namazını -vakit içinde- havanın biraz serinlemesine kadar bekletip, sıcak ülkelerde şiddetli sıcaklarda, sokaklarda duvar gölgelerinden yürüyüp mescidlere gitme imkânı doğuncaya kadar geciktirmek sünnettir. Bu daha çok cemaatle namaz kılmak isteyenler hakkında bir kolaylıktır.[54]
Şâfiîler Ebû Hüreyre hadîsiyle istidlal etmişlerdir.
c) Hanbelîlere göre:
Namazı ilk vaktinde kılmak afdaldır; ancak son yatsı vaktine yatsı namazını, çok sıcak günlerde serinlik çökünceye kadar öğle namazını geciktirmek daha faziletlidir.
Genel olarak üç vakit söz konusudur: Fazilet vakti, cevaz vakti ve zaruret vakti... Birincisi, yatsı ve öğle namazı dışında kalan diğer namazları vaktin evvelinde kılmaya işarettir. Nitekim İmam Ahmed bu hususta şöyle demiştir; Vaktin evvelinde namaz kılmak bana göre daha uygundur, ancak yatsı ile öğle namazı bunun dışındadır.[55]
d) Mâlikilere göre:
İbn Kasım'ın yaptığı rivayete göre, İmam Mâlik şöyle demiştir: "İnsanların kış ve yaz mevsimlerinde öğle namazını, dikey eşyanın gölgesi bir zira' (yaklaşık 65-75 cm.) olunca kılmalarını müstehâb görüyorum. Nitekim İbn Ömer (r.a.) sefere çıkınca, dikey eşyanın titreşip kalan gölgesi doğuya doğru meyletmeye başladığı andan itibaren iki, üç mil yol katettikten sonra öğle namazını kılardı.
Ayrıca bu konuda Hz. Ömer (r.a.) görevli tahsildar ve memurlara şu emri yazıp göndermiştir:
"Benim yanımda sizin en önemli işiniz önce namaz kılmanızdır. Artık kim namaza devam edip onu muhafaza ederse, dinini muhafaza etmiş olur, kim de namazı bırakıp zayi' ederse, o da başka şeyleri de (namazla birlikte) zayi' etmiş olur."
Hz. Ömer (r.a.) sonra da şunu yazıp ilâve etmiştir:
"İstiva vakti her şeyin gölgesi titreşip kaldıktan sonra doğuya doğru uzamaya başlayınca bu uzama bir zira'ı bulunca öğle namazını kılın. İkindi namazını da güneş henüz yüksek ve parlak bir derecede iken suvarinin iki veya üç fersah bir yol kat'edeceği süre geçtikten sonra kılın."[56]
Diğer rivayetler ve tahliller:
Sıddîk Hasan Han, 16 no'lu Ebû Hüreyre hadîsinde geçen "ebridû!" emrinin vücub ifade ettiğine temas ederek öğle namazını sıcak mevsim ve günlerde hava serinleyinceye kadar geciktirmenin vâcib olduğunu söylmiştir. Çünkü emir de asıl olan vücubdur. Bazısına göre, emir burada iştihbab içindir. Cumhur da aynı görüştedir. Emrin zahiri ise, fert ve cemaatı, sıcak ve soğuk bölgeleri kapsamına almaktadır.[57]
Emrin böylesine kapsamlı olduğunu söylemek, onun zahirinden uzaklaştırmak olur. Çünkü Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz, şiddetli sıcakta tabirini kullanmıştır ki, emir bununla ilgilidir.
İmam Tirmizî 13 nolu Cabir hadîsini sahihlemiştir. Buharî ve Müslim bunu Habbab'dan ve Ebû Berze'den; İbn Mace, İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivayet etmişlerdir. İbn Mace'nin rivayetinde Zeyd b. Cebire bulunuyor ki, Ebû Hatim onun zayıf olduğunu, Buharî münkerü'1-hadis sayıldığını söylemiştir. Nesâî ise onun sıka (güvenilir) olmadığına dikkat çekmiştir.[58]
14 nolu Enes hadîsini aynı zamanda Abdurrezzak tahrîs etmiştir. Buna yakın bir hadîsi Buharî ve İbn Mâce İbn Ömer'den, Nesâî ise Ebû Musa'dan; İbn Huzeyme, Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ve yine İbn Mace ve İbn Hibban, Muğîre'den rivayetle hadisin sahih olduğuna kuvvet kazandırmışlardır. Nitekim el-Hilâl, "ibrad" mes'elesini, Resûlüllah'ın (a.s.) son iki emri olduğunu belirtmiştir.
Bu mealde bir hadîsi, Hafiz Bezzar, İbn Abbas (r.a.)'dan rivâyet etmiştir ki, râvileri arasında Amir b. Sahban bulunuyor. Bu zatın zayıf olduğunu söyleyenler varsa da Zehebî bu isim üzerinde herhangi bir tesbit yapıp durmamıştır.
Zeylâî eimme-i sitte'nin ibrad-i zühürle ilgili tahrîc ettikleri hadîsi, Buharî'nin A'meş hadisinden naklen el-Hudrî'den; ayrıca eimme-i sitte'nin Ebû Hüreyre'den; Taberânî Abdurrahman b. Harise'den ve Ebû Musa ile Amir b. Anbese ve Safvan'dan; ayrıca Buharî ve Müslim Ebû Zerr'den rivayet ettiklerini naklederek öğle namazının sıcak günlerde biraz geciktirilmesiyle ilgili hadîsin sıhhatini belirterek başka bir açıklamada bulunmamıştır.[59]
et-Tahavî, "ibrad-i zühür" konusuna geniş yer ayırarak otuz beş kadar rivayet nakletmiştir. Onlardan konumuza ağırlık kazandırması bakımından birkaç tanesini nakletmeyi uygun gördük:
Cabir b. Abdülâh (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle namazını, güneş zevale yüztutunca gün ortasında kılardı."
Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz, öğle namazını gün ortasında sıcak bir zamanda kılardı."
Yine Cabir b. Abdülâh (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Biz, Peygamber (a.s.) Efendimiz'le birlikte öğle namazını kılardık da yerdeki çakıl taşlarını avuçlayıp bir elimden diğerine aktararak soğumasını sağlar, sonra onu alnımı koyacağım yere bırakırdım da şiddetli sıcaktan (korunmaya çalışırdım)."
Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:
"Hiç kimseyi öğle namazını kılmakta, Resûlüllah (a.s.) Efendimizden daha acele eder görmedim." Hz. Aişe (r.a.), bu hususta ne babasını, ne de Ömer'i istisna etmiştir.
Enes b. Mâlik'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz bir konakta konakladığı zaman öğle namazını kılmadan hareket etmezdi."[60]
Ebû Cafer Tahavî bu rivayetleri naklettikten sonra diyor ki: Bir grup ilim adamı bu hadîslerle ihticac ederek öğle namazının hemen her mevsimde vakit girince hemen kılınmasının müstehab olduğunu söylemiştir. Diğer bir grup ise, kış aylarında belirtilen şekilde vakit girince öğle namazının kılınmasını müstehab sayarken yaz aylarında havanın biraz serinlemesini bekleyip öylece kılmanın efdal olduğunu belirtmiştir. Bu ikincilerin istidlal ettikleri hadîslerden bir kısmı:
Ebû Zerr el-Gıffâri (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bizler, Rasûlüllah (a.s.) Efendimizle birlikte bir konaklama yerinde bulunuyorduk. Bilâl ezan okumak isteyince, Resûlüllah (a.s.) ona: *"Vazgeç yâ Bilâl!"* buyurdu. Biraz sonra Bilâl tekrar kalkıp ezan okumak istedi. Peygamber (a.s.) ona: *"Vazgeç yâ Bilâl!"* buyurdu. Sonra tekrar Bilâl ezan okumak istedi. Peygamber (a.s.) ona: *"Vazgeç ya Bilâl!"* buyurdu." Böylece sıcak bir havada, havanın biraz serinlemesini beklemesini istedi. Ebû Zerr devamla diyor ki, bu gecikme biz tepeciklerin gölgesini iyice görmeye başladığımız zamana kadar sürdü. Sonra Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurdu: *"Doğrusu sıcağın şiddeti, Cehennem sıcağının galeyânındandır. O halde sıcak iyice arttığında namazı havanın serinlemesine bırakın."*[61]
Tahâvî bu mealde altı kadar daha hadîs rivayet ettikten sonra, Muğire'nin kendi hadîsinde şunu haber verdiğini söylüyor:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz önceleri sıcakta bile öğle namazını vakit girince hemen kılar ve kılınmasını emrederdi. Yukarıda naklettiğimiz rivayetlerden ise, şiddetli sıcakta öğle namazının hemen kılınması hususu neshadilmiş ve onun yerine havanın biraz serinlemesine kadar geciktirilmesi emredilmiştir.
Nitekim Enes b. Mâlik ve İbn Mes'ud'dan (r.a.) yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin kış mevsiminde öğle namazını vakit girince hemen kıldığı, yaz aylarında bunu geciktirdiği anlaşılıyor.
Böylece, ikinci grubun istidlal ettiği hadîslerin, birinci grubun istidlal ettiği hadîslerin hükmünü kaldırdığı anlaşılıyor. Nitekim Ebû Hanîfe, Ebu Yusuf ve Muhammed de aynı görüştedirler.

Çıkarılan Hükümler:

1- İlk önce Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle namazını sıcak ve soğuk hemen her mevsimde vakit girince hemen kılardı. Sonra sıcak mevsimlerde biraz geciktirilerek havanın serinlemesi beklenmiş ve böylece ilk uygulamanın hükmü kaldırılmıştır.
2- Ebû Zerr (r.a.) hadîsinden, ezanın vakitten ziyâde namazın sünneti olduğu anlaşılıyor.
3- Öğle namazını vakit girince kılmak caiz olduğu gibi, sıcak günlerde biraz geciktirmek müstehabdır.

İhtiyari Ve İztirari Hallerde İkindi Vaktinin Evveli İle Sonunu Belirlemek

İkindi namazının vakti hakkında farklı ictihad ve ihticacları daha önce nakletmiş bulunuyoruz. Konunun önemine binâen biri ihtiyarî, diğeri iztirari hallerde bu namazın ilk vakti

ile son vakti hakkında birtakım rivayetler, tesbitler ve görüşler söz konusudur. Onları nakletmek suretiyle mes'eleye açıklık getireceğiz.
İlgili hadîsler:
Abdullah b. Amir (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Öğle namazının vakti, ikindi vakti hazır olmadığı (girmediği) süre devam eder. İkindi namazının vakti, güneş sararmadığı süreye kadardır. Akşam namazının vakti, ufuktaki kızıllığın yayılması sakıt olmadığı (kaybolmadığı) süreye kadardır. Yatsı namazının vakti, gece yarısına kadardır. Sabah namazının vakti, güneş doğmadığı sürecedir."[62]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den şunu işittiğini söylemiştir:
"İşte o münâfikın namazıdır, oturur da güneşi gözler, tâki şeytanın iki boynuzu anasında olunca (doğmak ve batmak üzere iken) kalkıp (kuş gibi) gagasını yere vurup kaldırır da dört rek'at namaz kılar ve Allah'ı pek az anar."[63]
Ebû Musa (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e bir soru soran geldi de namaz vakitlerinden sordu. Peygamberimiz hiçbir sözle ona cevap vermedi ve fecir açıldığı zaman Bilâl'e emretti, o da sabah namazı için ikamet getirdi ki, neredeyse insanlardan bir kısmı bir kısmını tanıyamıyordu, (ortalık henüz karanlık idi). Sonra güneş gökkubbesinin ortasından batıya meyledince öğle namazı için ikamet getirmesini emretti. Sonra emretti ikindi namazı için ikamet getirdi ki, güneş henüz yüksekte idi. Sonra güneş batınca da akşam namazı için ikamet getirmesini emretti. Şafak kaybolunca da yatsı namazı için ikamet getirmesini emretti. Sonra ertesi gün sabah namazını geciktirdi, o kadar ki sözcü "güneş doğdu veya doğmak üzeredir" dedi. Öğle namazını geciktirdi, öyle ki, bir gün önceki ikindi vaktine yakın bir zamanda kıldı. Sonra ikindi namazını geciktirerek kıldı, o kadar ki, namazı bitirince sözcü, güneş iyice kızarıverdi. Sonra akşam namazını ufuktaki kızıllık kaybolmasına az kalıncaya kadar geciktirdi. Diğer bir rivayette: Kızıllık kaybolmadan akşam namazını kıldı. Yatsı namazını geciktirdi, öyle ki gecenin ilk üçte biri oldu. Sonra sabah olunca soru soranı çağırdı ve şöyle buyurdu:
"Vakit, şu ikisinin arasıdır."[64]
Hadislerin açık delâletinden anlaşılan hükümler:
1- Öğle namazının vakti, ikindi vakti girinceye kadar devam eder.
2- İkindi namazının vakti, güneş sararıncaya kadar sürer. Ondan sonra kerahet vakti başlar, o günün ikindi namazını kılmamış olan kerahetle kılmış olur.
3- Akşam namazının vakti, ufuktaki kızıllığın yayılıp henüz kaybolmadığı zamana kadar devam eder. Ondan sonra ortaya çıkan beyazlığın kaybolmasına kadar devam edip etmiyeceği ihtilâf konusudur.
4- Yatsı namazının vakti, gece yarısına kadardır. Bu, afdal olan süredir. Ondan sonra fecir doğuncaya kadar devam eder.
5- Sabah namazının vakti, güneş doğuncaya kadar sürer.
6- İkindi namazını zaruret olmadığı halde güneş sararıp gözün fer'ini almayacak duruma gelinceye kadar geciktirmek mekruhtur. Buna "münafik namazı" denir. Sabah namazını da yine zarurî bir hal yokken güneş doğmasına az kala bir zamana geciktirmek mekruhtur.
7- Öğle namazı, güneş batıya meyledince (zeval vaktini aşmaya başlayınca) kılınır.
8- İkindi namazı, güneş henüz yüksekte iken (her şeyin gölgesi bir mislini bulunca) kılınır.
9- Akşam namazı, güneş ufukta batınca kılınır.
10- Yatsı namazı, ufukta beliren kızıllık kaybolunca kılınır.
11- Sabah namazı, güneşin doğmasına az bir süre kalıncaya kadar kılınır.
12- Öğle namazı, her şeyin gölgesi bir misline yaklaşıncaya kadar kılınabilir.
13- İkindi namazı, güneş kızarıp sararıncaya kadar kılınabilir.
14- Akşam namazı, ufuktaki kızıllık kaybolmaya yüztutarken kılınabilir.
15- Yatsı namazı gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar geciktirilip kılınır.
16- Her namaz için iki vaktta kılınması gösterildikten sonra, her namazı o iki vaktin ortasında kılmak afdaldır.
17- İhtiyari hallerde ikindi namazını, her şeyin gölgesi bir misliyle iki misli ortasındaki zamanda kılmak afdaldır. Iztırarî hallerde ise güneş sararmaya yüztutmaya başlayınca kılınabilir.
Tesbitler ve tahliller:
Abdullah hadisi, ikindi namazının güneş sararıncaya kadar vaktinin uzadığına delâlet ediyor. Böylece güneş batmadan önce kılındığı takdirde eda edilmiş sayılır. Cumhur da bu görüştedir. İmam Ebû Hanîfe ise, ikindi vaktinin sonu, güneşin sarardığı, gözün fer'ini almayıp batmaya yaklaştığı zamandır, demiştir.
Cibril hadîsiyle istidlal edenler ise, ikindi vaktinin sonunun dikey cisimlerin gölgesinin -fey-i zeval hariç- iki mislini buluncaya kadar devam edeceğini, ondan sonraya geciktirildiği takdirde ancak kaza edilebileceğini söylemişlerdir. Hatırlanacağı üzere, Melek Cibril birinci gün, her şeyin gölgesi bir mislini bulunca, ikinci gün iki mislini bulunca ikindi namazını kıldırdıktan sonra "ikindi vakti bu iki vaktin ortasıdır" demiştir.
Cibril'in bu açıklaması, ihtiyarî vakti belirlemeye yöneliktir, ikindi vaktinin tamamını kapsayan bir ölçü değildir. Aynı zamanda Cibril hadisi diğer hadisleri neshedir mahiyette de değildir. Cumhur da aynı görüştedir. Güneş sarardıktan sonra kılınacak ikindi namazı -zorlayıcı bir sebep yoksa- münafik namazı sayılır. Çünkü kişi bu hususta mazur kabul edilemez.
Yine cumhurun mezhebine göre, ikindi namazının ilk vakti, her şeyin gölgesi bir mislini bulunca başlar. Cibril hadisinde de bu net biçimde belirtilmiştir. İmam Ebû Hanife'nin, iki mislini bulunca başlar, diye ictihadda bulunması pek rağbet görmemiştir. İlim adamlarının çoğu, bir mislini bulunca başlar görüş ve ictihadını benimsemiştir.
İmam Nevevî sıraladığımız hadîslerin ışığı altında ikindi vaktinin beş vakti vardır, demiştir:
1- Fazilet,
2- İhtiyar,
3- Kerahetsiz cevaz,
4- Kerahetle birlikte cevaz,
5- Özür vakti...
Fazilet vakti: İlk vakittir, yani her şeyin gölgesi bir mislini bulduğu zamandır.
İhtiyar vakti: Her şeyin gölgesi iki mislini buluncaya kadar devam eder.
Cevaz vakti: Güneş sararmaya yüz tuttuğu zamandır.
Kerahetle birlikte cevaz vakti: Güneş sarardıktan sonra batıncaya kadar geçen zamandır.
Özür vakti: Yolculuk halinde olup, öğle ile ikindi namazını birleştirip bir arada kılındığı zamandır.
İkindi namazı bu beş vakitten birinde kılınınca eda sayılır. Güneş battıktan sonraya kalırsa, kazaya kalmış olur.
Hadîslerin delâletinden ayrıca, akşamın iki vakti olduğu ve batı ufkunda beliren şafakın kızıllık olduğu ve öğle namazı vaktinin bitmesiyle ikindi vaktinin girdiği anlaşılıyor. Sonra da yatsı namazını gece yarısına geciktirmenin caiz olduğuna delâlet ediyor. Akşam namazının vaktinin kızıllığın kaybolmasıyla sona ereceğine delâlet eden bir diğer hadisin meali şöyledir:
"Şafak (ufukta beliren) kızıllıktır. Şafak kaybolunca (ikindi) namazı vâcib olur."[65]
Beyhakî bu hadîsi sahihlemiştir:
27 Nolu Enes hadisini Ebû Davud, "İşte o münafik namazıdır" ve "şeytanın iki boynuzu arası..." lâfızlarıyla birlikte rivayet etmiştir. Şeytanın iki boynuzundan maksat nedir? İlim adamları farklı yorumlarda bulunmuşlardır: Kimine göre, bu zahiri ve hakikati üzeredir. Böylece güneş doğarken ve batarken şeytanın boynuzları arasına muvazi olarak doğar ve batar, denilmiştir. Çünkü kâfirlerden Güneş'e tapanlar, ona doğarken ve bir de batarken secde ederler. Kimine göre ise, bu mecazî bir tabirdir. Şeytan bir anda doğu ve batıda bulunabilir. Güneş doğarken ve batarken mü'minleri namazdan alıkoymak için durmadan sinyal verir. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) sözü edilen tabiri kullanmıştır.
İkindi namazını güneş sararıncaya kadar geciktirmenin de mekruh olduğu bu hadîsten anlaşılıyor.
29 nolu Ebû Musa hadîsi sahihtir. Aynı zamanda akşam namazı için iki vakit bulunduğunu isbatlar ve ikindi namazının güneş sararıncaya kadar geciktirilmesinin caiz olduğuna delâlet eder. Bu hadis, Cibril hadîsinden, sonra söylenmiştir. Beyhâki ve Darekutnî'ye göre, Cibril hadîsi Mekke'de, bu hadis ise Medine'de söylenmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İkindi namazı, dikey cisimlerin gölgesi bir mislini bulunca kılınır. Bu onun afdal olan vaktidir. Ancak İmam Ebû Hanife'nin ictihadı buna muhaliftir, ona göre iki mislini bulunca başlar ve afdal olan vakitte odur.
2- İkindi vakti güneş iyice sararıp batmasına az kala bir zamana kadar devam eder.
3- Güneş iyice sararınca ikindi namazını kılmak kerahetle caizdir.
4- Akşam namazının vakti, çoğu ilim adamlarına göre, batı ufkunda beliren kızıllığın kaybolmasına kadar devam eder. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, kızıllıktan sonra beliren beyazlığın kaybolmasına kadar devam eder.
5- Yatsı namazının vakti, akşam namazının vakti sona erince başlar ve fecir doğuncaya kadar devam eder. Afdal vakti, ilk vaktidir. Gecenin üçte biri geçinceye kadar geciktirmek de uygundur. Gece yarısına geciktirmekte bir sakınca yoktur.

İkindi Namazını Vakit Girince Hemen Kılmak

Özellikle kapalı havada ikindi namazını vakit girince geciktirmeden kılmak müstehabdır. Bu hususta Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ve ashabının ta'cili tavsiyeleri vardır.
İlgili hadîsler:
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, güneş henüz yüksekte ve iyice ortalığı yaktığı sırada ikindi namazını kılar ve (Medine çevresindeki) köylere gidecek olan gidip döndüğünde güneş hâlâ yüksekte bulunurdu."[66]
Yine Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize ikindi namazını kıldırdıktan hemen sonra Benî Seleme kabilesinden bir adam geldi ve: 'Ya Resûlâllah! dedi. Kendimize ait bir deveyi kesmek istiyoruz ve sizin de orada hazır bulunmanızı arzu ediyoruz...' Bunun üzerine Peygamber (a.s.) 'Evet' dedi ve hemen yürüdü, biz de onunla beraber yürüdük, devenin henüz kesilmediğini gördük. Kesildi, eti parçalandıktan sonra pişirildi ki, güneş henüz batmadan önce ondan yedik."[67]
Râfi' b. Hudayc (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Biz Resûlüllah (a.s.) Efendimizle birlikte ikindi namazını kıldıktan sonra deve keser, onu on kısma ayırır ve sonra da güneş henüz batmadan etini bişirip yerdik."[68]
Büreyde el-Eslemî (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Biz, Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bir savaşta bulunuyorduk. Efendimiz (a.s.) bize:
"Hava kapalı bulunduğu günde namazı erken kılın! Çünkü gerçekten kim ikindi namazını kaçınrsa ameli boşa çıkar."[69]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Özellikle hava kapalı olduğu günlerde, fey'-i zeval hariç dikey cisimlerin gölgesi bir mislini bulduğu saatla tesbit edilip ikindi namazını geciktirmeden kılmak müstehabdır.
2- İkindi namazından sonra hayvan kesip pişirmekte bir sakınca yoktur.
3- İkindi namazını bir özür yokken kaçıran kimsenin o günkü amelleri boşa çıkar.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Hanefi imamları, bu hususta Râfi' b. Hudayc ile Ebû Halabe rivâyetiyle istidlal ederek, ikindi namazını, her şeyin gölgesi iki mislini hatta güneşin rengi sararmaya yüztutmadan öncesine kadar geciktirmeyi müstehab saymışlardır.[70] Nitekim Fetâvâ-yı Hindiyye'de şöyle denilmiştir: "İkindi namazını hemen her zaman (yaz, kış, açık kapalı her mevsimde) güneşin hacmindeki göz alıcı parlaklık değişmedikçe geciktirmek müstehabdır. Parlaklıktan maksat, bakıldığı zaman gözün ferini almasıdır.[71]
b) Şâfiilere göre:
Bu mezhep imamlarına göre, fey-i zeval hâriç her şeyin gölgesi iki mislini buluncaya kadar ikindi namazını geciktirmek onun ihtiyarî vaktidir. Şâfiiler bu mes'elede Cibril hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[72]
c) Hanbelilere göre:
İkindi namazını vakit girince hemen kılmak müstehabdır. Nitekim bu husus Ömer, İbn Mes'ûd, Aişe, Enes, İbn Mübarek, Medine halkı, Evzâi, Şafiî ve İshak b. Rahûye'den rivayet edilmiştir.
İbn Kalabe ve İbn Şübrüme'ye göre, geciktirilmesi afdaldır.
Hanbeliler bu konuda Râfil b. Hudayc ve Enes b. Mâlik hadîsleriyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca şu rivayeti de delil olarak göstermişlerdir: Ebû Ümame (r.a.) diyor ki:
"Ömer b. Abdülâziz ile birlikte öğle namazını kılıp dışarı çıktık, Enes b. Mâlik'in yanına girdiğimizde ikindi namazını kılar bir halde bulduk. Onun üzerine kendisine:
"Ey Ebû Ammâre! Bu kıldığın ne namazıdır?" diye sorduk. Bize şu cevabı verdi:
"İkindi namazıdır, aynı zamanda bizim Rasûlüllah (a.s.) Efendimizle bu namazı kıldığımız bir vakittir."[73]
d) Mâlikîlere göre:
İbn Kasım diyor ki:
"İmam Mâlik, ikindi vakti için iki misli gölge diye bir tahdid koymazdı, sadece şöyle dediğini biliyorum: "Güneş henüz parlak ve gözalıcı iken namazı kılın!"
Mâlikîler bu mes'elede Hz. Ömer'in (r.a.) kendi amillerine yazdığı şu mektupla istidlal etmişlerdir: "Şüphesiz ki, benim yanımda sizin en önemli işiniz, namazdır. Kim ona devam edip muhafaza ederse, dinini korumuş olur. Kim de namazı zayi' ederse, artık o (namazla birlikte) diğerlerini daha çok zayi' etmiş olur..."[74]
Zeylâî, beş vakit namazı, özellikle ikindi namazını vakit girince hemen kılmanın afdaliyeti üzerinde durarak şu hadîsleri nakletmiştir:
"Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, "hangi namaz daha üstündür, daha faziletlidir?" diye sorduğumda şu cevabı verdi:
"İlk vaktinde kılınan namaz!.."[75]
Aynı hadîsi İbn Huzeyme de kendi Sahîh'inde rivayet etmiş ve Ebû Nuaym kendi Mustahrac'ında ona yer vermiştir. Hâkim de Müstedrek'ine alıp "hadisün sahîhün" demiştir. Buhari ve Müslim bunu tahric etmemiştir.
"Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Namazın ilk vakti Allah'ın rızasıdır; son vakti ise Allah'ın affıdır."[76]
Yani namazı ilk vaktinde kılan Allah'ın hoşnutluğuna erer, son vaktine bırakıp kılan, farz namazı vakit içinde eda ettiği için ilâhi affa mazhar olur. Ortasına gelince, o her yönüyle rahmettir.
Aynı hadîsi Hâkim kendi Müstedrek'inde şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Amellerin hayırlısı, ilk vaktinde kılınan namazdır."
Ancak Hâkim, hadîs zincirinde yer alan Yakup b. Velîd üzerinde durmuş, onun şüpheyle karşılandığına işarette bulunmuştur. Nitekim İbn Hibban, bu zatın hadîs uydurduğunu söylerken Ahmed b. Hanbel onun bu vadide büyük yalancılardan biri olduğunu belirtmiştir. Ebû Hatim ile Yahya b. Mâin de onun yalancı olduğunu tesbit etmişlerdir.[77]
Bu konuda Darekutni'nin İbrahim b. Zekeriyyâ'dan yaptığı rivayette ise hadîs şu fazlalıkla nakledilmiştir:
"Vaktin evveli Allah'ın rızasıdır, ortası Allah'ın rahmeti, sonu ise Allah'ın gufranıdır."
İbn Cevzî bu rivayet üzerinde durarak râvî İbrahim b. Zekeriya'nın münkerü'l-hadîs olduğunu belirterek Ebû Hâtim'in onun için "meçhul" dediğini ve onun rivayetinin münker olduğuna dikkat çektiğini söylemiştir. İbn Adiy onun zayıf ravîlerden biri olduğunu kaydetmiş, Ahmed b. Hanbel ise, hadîsinin sabit olmadığını belirtmiştir. Zehebî de bu zat üzerinde durmuş, hadîs, otoritelerinin onun hakkındaki tesbitleri naklederek genellikle zayıf sayıldığını belirtmeye çalışmıştır.[78]
Yine aynı konuda biraz daha kısa olarak İbn Adiy el-Kâmil de Abdullah Meclâ, Osman b. Afvan'dan şunu rivayet etmiştir:
"Vaktin evveli Alah'ın rızası, sonu ise Allah'ın affıdır..."
Hadîsin Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiği bilinmektedir. Ancak ravilerinin çoğu meçhuldür. Çünkü Abdullah Mevlâ Osman ile Abdülâziz tanınmayan kişilerdir. Nitekim Nevevî el-Hulâsa adlı kitapta bu hadîsler hakkında şöyle tesbitte bulunup görüşünü açıklamıştır: "Vaktin evveliyle ilgili hadislerin hemen hepsi zayıftır."[79]
Konuyla ilgili diğer bir hadisi Darekutni, İbrahim b. Fazıl'den, o da el-Makberi'den o da Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetle şöyle demiştir:
"Sizden biri namazı vakti içinde kılar, oysa onu vaktin evvelinde terkeder ki, o kendisine ehlinden ve malından daha hayırlıdır."
Zehebi, hadîsin ravîlerinden İbrahim b. Fazıl üzerinde durup hadis otoritesi sayılan İbn Main'in onun hakkındaki şu sözünü nakletmiştir: "Zayıftır, hadîsi yazılmaz..." Marre ise, "o kayde değer bir ravî değildir" derken, Nesâi onun metruk olduğunu belirtmiştir.[80]
Zeylâî, namazı vaktin evvelinde kılmanın faziletiyle ilgili rivayetleri sıraladıktan sonra Buharî ve Müslim'in ittifakıyla rivayet ettikleri şu iki sahîh hadisi naklederek, diğer hadîslerden çoğunun zayıflığına rağmen manâ itibariyle sahîh olduklarını belirtiyor:
Ebû Hüreyre (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ikindi namazını kıldıktan hemen sonra, bizden biri dönüp konağına (Medine çevresindeki köye) giderdi de güneş henüz parlaklığıyla dururdu."[81]
Bir de yukarıda naklettiğimiz Rafi' b. Hudayc hadîsidir ki, ikindi namazının vaktin evvelinde kılınmasının afdaliyetini yansıtan en sahîh hadîslerden biridir.
Ebû Cafer Tahavî de, ikindi namazının vaktin evvelinde kılınmasının fazileti üzerinde durarak yirminin üstünde rivayete yer vermiştir. Biz onlardan birkaç tanesini nakletmekle yetinmek istiyoruz:
"Enes b. Mâlik'ten (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Biz ikindi namazını kıldıktan sonra (cemaatten bir) kimse Benî Amir b. Avf kabilesine gider ve onları ikindi namazını kılarken bulurdu."
Bu, Medine'de ikindi namazının ilk vaktinde kılındığına delildir.
Yine Enes b. Mâlik (r.a.) diyor ki:
"Rasûlullah (a.s.) Efendimiz ikindi namazını kıldırdıktan sonra, (bizden) biri Küba'ya giderdi de onları ikindi namazını kılarken bulurdu. Bir diğer rivayette, güneş henüz yüksekte bulunurdu..."
"Ebû Ervâ diyor ki:
"Ben, Peygamber (a.s.) Efendimizle birlikte ikindi namazını kıldıktan sonra Zülhûleyfe'ye gittim ve tekrar onlara (Medîne'dekilere) döndüm, güneş henüz batmamıştı."
Bu da ikindi namazının, dikey eşyanın gölgesinin bir mislini bulunca kılındığının başlıca delillerinden biridir.
Yukarıda nakledilen rivayetlerin aksine, ikindi namazını geciktirmenin müstehab olduğuna delâlet eden birçok rivayetler mevcuttur. Tahâvî bunlardan önemli bir kısmını

naklederek iki rivayet arasını telife çalışırken, ikindi namazının geciktirilmesi hakkındaki rivâyetlerin ağırlık kazandığını dolaylı şekilde anlatmak isteyerek şöyle demiştir: "Bu rivayetlerden sabit oldu ki, ikindi vaktinde namaz kılınması uygun olan zaman, geciktirilmesine kail olanların belirttiği zamandır." Bu, her şeyin gölgesi iki mislini bulduğu vakittir ki, İmam Ebû Hanîfe'nin görüş ve ictihadıdır. Tahâvi, Hanefî mezhebine bağlı bulunduğu için, bu görüşü tercih etmiştir.[82]
Konuyla ilgili diğer tesbitler ve tahliller:
Fethû'l-allâm sahibi, ikindi namazını ilk vaktinde kılmakla ilgili hadîsleri rivayet ettikten sonra, her şeyin gölgesinin bir mislini bulunca ikindinin ilk vakti olduğuna işaretle bu görüşte olanların ictihadının ağırlık kazandığını dolaylı şekilde ifade ediyor.[83]
Konunun baş kısmında ise naklettiğimiz dört hadîsten üçünün sıhhatında ittifak vardır. O bakımdan ikindi namazını ilk vaktinde kılmanın afdal olduğu ortaya çıkıyor.

Çıkarılan Hükümler:

1- İkindi namazını ilk vaktinde kılmak afdaldır.
2- İkindi namazının ilk vakti, fey'-i zevâi hariç dikey cismin gölgesi bir mislini bulunca başlar.
3- Özellikle hava kapalı olduğu günlerde ikindi namazını ilk vaktinde kılmak müstehabdır.
4- İkindi namazını vaktinde kılmayıp, bir özürü olmadığı halde kaçıran kimsenin o günkü ameli boşa çıkar.

Salat-i Vüsta (Orta Namaz)

İkindi namazı "salat-i vüsta" mıdır?
Bilindiği gibi, Kur'ân-ı Kerîm'de özellikle "salat-i vüsta" üzerinde durulmuştur. Bakara sûresi 238. âyette şöyle buyuruluyor:
"Namazlara, özellikle orta namaza devam edin, onu gerektiği gibi koruyun ve Allah'a saygı ve korku dolu bir gönül ile elbağlayıp durun!"
Hadîslerde de o nisbette bu namazın fazileti üzerinde durulmuş ve ümmetin dikkati, namazı, özellikle orta namazı muhafazaya çekilmiştir.
Bunun birtakım sebep ve hikmetleri vardır.
a) İkindi vakti duaların en çok kabul olunduğu bir zaman parçasıdır.
b) Şehir ve kasabalarda alım-satımın en çok hareketlendiği bir dönemdir. Kendini dünyalığa kaptıran her mü'minin o saatte işini bırakıp Hakk'a yönelmesi kadar eğitici, yönlendirici, ahlâk ve fazilet verici bir şey yoktur.
c) Köylerde tarla ve bahçede havanın serinlemesinden yararlanılarak daha verimli bir çalışmaya girişilir, yorgunluk başlar. Böyle bir sırada abdest alıp ikindi namazını kıldırmak kadar ruh ve bedeni dinlendiren başka bir şey düşünülemez.
d) Rahmet meleklerinin sabahleyin ve bir de ikindi vakti en çok inip, rahmet saçtığı vakitlerdir. Bundan yararlanmak için, bu namazları vaktinde gönül huzuru içinde kılmak gerekir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in Ahzâb savaşında şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Onlar bizi güneş batıncaya kadar salât-i vüsta'dan meşgul edip alıkoydukları gibi, Allah onların kabirlerini ve evlerini ateş doldursun."[84]
Müslim, Ebû Dâvud ve Ahmed'in tesbitinde hadîsin son cümlesi şu lâfızla rivayet edilmiştir:
"Bizi salât-i vüsta -ikindi namazından- meşgul edip alıkoydular..."
Yine Hz. Ali (r.a.) diyor ki:
"Biz, salât-i vüsta'yı sabah namazı olarak biliyorduk. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"O, ikindi namazıdır"* buyurdu."[85]
İbn Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i, Hendek savaşında müşrikler o kadar meşgul ettiler ki, güneş kızarmaya veya sararmaya yüztuttuğu halde, O hâlâ ikindi namazını kılamamıştı. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle bedduada bulundu:
"Bizi salât-i vüsta ikindi namazı'ndan alıkoyup meşgul ettiler; Allah onların içlerini ve kabirlerini ateşle doldursun. Allah onların içlerini ve kabirlerini vakşetle doldursun!"[86]
İbn Mes'ûd (r.a.) diyor ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Salât-i vüsta ikindi namazıdır"* buyurdu.[87]
Semure b. Cündüb (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Salât-i vüsta (orta namaz), ikindi namazıdır."[88]
Ahmed b. Hanbel'in yaptığı rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz buyurdu ki:
"Namazlara, özellikle salat-i vüsta (orta namaza) devam ediniz!"
Böylece Peygamber (a.s.) bize onun ikindi namazı olduğunu ismen bildirdi.[89]
Berâ' b. Azıb (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: *"Namazlara, özellikle ikindi namazına devam edin..."* mealindeki âyet indi, biz de onu Allah'ın dilediği kadar okuduk. Sonra o âyeti neshetti ve *"Namazlara özellikle orta namaza devam edin, onu gerektiği gibi koruyun..."* mealindeki âyet indi. O zaman bir adam şöyle dedi: O takdirde, salat-i vüsta ikindi namazıdır.[90]
Ebû Yunus Mevlâ, Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Hz. Aişe kendisine bir mushaf yazmamı emretti ve şöyle tenbihte bulundu: Namazlara, özellikle orta namaza devam edin, mealindeki âyete geldiğinde bana haber ver! Ben de o âyete gelince ona haber verdim. Bana o âyeti şöyle yazdırdı: "Namazlara, özellikle orta namaza ve ikindi namazına devam edin..."
Hz. Aişe (r.a.) devamla şöyle dedi:
"Ben bunu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittim..."[91]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Salât-i vüsta, ikindi namazıdır. Biz buna "orta namaz" diyoruz.
2- Orta namazın ayrı bir fazileti ve başka bir hususiyeti vardır.
3- İkindi namazını -müşriklerin saldırısından dolayı- kaçıran Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in çok üzüldüğü ve bu yüzden müşriklere betduada bulunması, namazın ve özellikle ikindi namazının önemini yansıtmaktadır.
Hadîsler üzerinde tahliller ve görüşlerle rivayetler:
49 nolu Hz. Ali (r.a.) hadîsi sahihtir. Muhalefet eden olmamıştır.
50 nolu yine Hz. Ali (r.a.) hadîsini İbn Mehdi şu tarikle rivâyet etmiştir: Ubeyde'ye dedim ki, Hz. Ali'den salât-ı vûsta'yı sor. O da sorduğunda Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir:
"Bizler salât-i vüsta'yı sabah namazı olarak görüyorduk. Ama Hendek günü Rasûlüllah'ın şöyle dediğini işittim:
"Bizi salât-i vüsta, ikindi namazından alıkoyup meşgul ettiler!"
Bu rivayet de, salât-i-vüsta'nın ikindi namazı olduğuna açık ve net biçimde delâlet ediyor.
Bununla beraber bu rivayetlerin hilâfına bazı rivayetler daha tesbit edilmiştir:
Zeyd b. Sabit (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle namazını günortasında sıcağın iyice arttığı bir zamanda kılardı. Hiçbir namaz bundan daha çok ashaba ağır gelmezdi. Bunun üzerine *"Namazlara, özellikle orta namaza devam edin..."* mealindeki âyet indi ve Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki, öğle namazından önce iki namaz, sonra da iki namaz vardır."
Böylece salât-i vüsta, öğle namazı oluyor.[92]
Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den yapılan rivayette salât-i vüsta hakkında şöyle demiştir: "O, öğle namazıdır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle namazını günortasında iyice sıcakta kılardı da arkasında ancak bir veya iki saf cemaat bulunurdu. İnsanların çoğu sıcaktan gölgeliğe çekilmiş ve ticaretiyle meşgul bulunurlardı. Bunun üzerine Allah, Bakara sûresi 238. âyeti indirdi."[93]
O bakımdan ilim adamları "salât-ı vüsta" hakkında farklı yorum ve görüşler ortaya koymuşlardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:
1- Salât-i vüsta -orta namaz- ikindi namazıdır. Ashab-ı kirâm'dan Hz. Ali, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amir b. As, Hz. Aişe, Hz. Hafsa, Hz. Ümmü Seleme; tabiînden Ubeyde es-Selmanî, Hasan el-Basrî, İbrahim Nahaî, Kelbî, Katâde, Dehhak, Mukatil, Ebû Hanife, Ahmed, Davud b. Münzir bu görüştedirler.
2- Salât-i vüsta, öğle namazıdır.
el-Vahidî bunu Zeyd b. Sabit'ten, Ebû Said el-Hudfiden, Usâme b. Zeyd'den, Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. İbn Müzir de Abdullah b. Şeddad'dan, el-Mehdı Bahır'da Hz. Ali'den (r.a.) rivayet etmiştir.
3- Salât-i vusta sabah namazıdır.
Bu, imam Şafii'nin görüş ve ictihadıdır. Nevevî aynı hususu Ömer b. Hattab'dan, Muaz b. Cebel, İbn Abbas, İbn Ömer, Câbir, Atâ', İkrime, Mucahid, Rebî' b. Enes, İmam Mâlik b. Enes ve Şafii'nin hemen bütün arkadaşlarından rivayet etmiştir. Maverdî ise, Şafiî'nin mezhebi onun ikindi namazı olduğu hakkındadır. Çünkü bu konuda sahih hadîsler mevcuttur, demiştir.
İmam Şafiî'nin, "sabah namazıdır" demesine gelince, ikindi namazı olduğu hakkındaki sahih hadisler ona o zaman ulaşmamış bulunuyordu. Oysa o hadîslerden haberli olsaydı,

mutlaka, salât-ı vüsta, ikindi namazıdır, derdi. Çünkü onun mezhebi, daha çok hadîslere dayanmaktadır.
4- Salât-i vüsta akşam namazıdır. Kubeyse b. Züayb bu görüştedir.[94]
5- Salât-i vüsta yatsı namazıdır.
İbn Seyyidünnas bunu bazı ilim adamlarına nisbet etmiştir. el-Mehdî ise el-Bahır adlı kitapta, İmamiyye mezhebinin görüşünün de bu doğrultuda olduğunu belirtmiştir.
6- Cuma günündeki cuma namazıdır. Diğer günlerde ise öğle namazıdır. Bunu Kadı İyaz, bazı ilim adamlarından nakletmiştir.
7- Bu da beş vakit namaz içinde kapalı kalıp bilinmeyen hususlardan biridir, yani hangi vakit namazı olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Bunu, İbn Seyyidünnas, Zeyd b. Sâbit'ten, Rebi' b. Haysem' Saîd b. Müseyyeb Nâfi', Şürayh ve benzeri ilim adamlarından nakletmiştir.
8- Beş vakit namazın hepsidir.
Bunu Kadı ile Nevevî nakletmişlerdir. Aynı zamanda İbn Seyyidünnâs bazı ilim adamlanndan rivayet etmiştir.
9- Yatsı ve sabah namazlarıdır.
Bunu İbn Muksim kendi tefsirinde nakledip Ebû Derda'ya (r.a.) nisbet etmiştir.
10- Sabah ve ikindi namazlarıdır.
Bu, Ebûbekir el-Ebherî'nin görüşüdür.
11- Cemaatle namaz kılmaktır.
Bu, İmam Ebû Hasan el-Mâverdî'den nakledilmiştir.
12- Korku namazıdır.
Bu, Dimyatî'nin görüşüdür ki, şöyle demiştir:
"İlim ehlinden güvenilir kişiler bu yorumu bize bildirdi..."
13- Vitir namazıdır.
Bu, Ebû Hasan Ali b. Muhammed es-Sahavî'nin görüşüdür.
14- Kurban bayramı namazıdır.
İbn Seyyidinnas Tirmizi şerhinde nakletmiştir.
15- Ramazan bayramı namazıdır. Bunu Dimyatî nakletmiştir.
16- Sadece Cuma namazıdır. Bunu İmam Nevevî zikretmiştir.
17- Kuşluk namazıdır.
Bunu Dimyatî bazı şeyhlerden nakletmiştir.
Birincilerin delili, konunun başında Enes (r.a.) ile Büreyde hadisidir. Sahih olan da budur. İlim adamlarının çoğunun ittifakı vardır. Öğle ve diğer vakitler olduğu hakkındaki rivayetler, sözü edilen sahih ve muttafakun aleyh hadîs karşısında istidlale pek salih görülmez.
İkinciler ise, öğle namazının tam ortada bulunduğunu, aynı zamanda Müsned-i Ahmed'de "salât-i vüsta" ile ilgili âyetin iniş sebebini dikkate almışlardır ki hem o hadîs, hem iniş sebebi üzerinde ittifak yoktur.
Üçüncüler ise, sabah namazının uykunun iyice tatlı olduğu zamana rastladığını ve mutlaka kaçırılmaması hakkında sahîh rivayetlerin bulunduğunu delîl göstermişlerse de, bu da sözü edilen sahîh hadîsler karşısında hüccet sayılmaz.[95]
Diğerlerinin de seçtikleri delillerin çoğu yetersizdir. Böylece orta namazın ikindi namazı olduğu hem ağırlık, hem sıhhat kazanmıştır.
52 nolu İbn Mes'ûd hadîsi sahihtir ki, Müslim tahric etmiştir.
53 nolu Semure hadîsini Tirmizi hasenlemiştir. Aynı zamanda tefsir bölümünde sahih olduğunu kaydetmiştir. Ancak Hasan'ın Semüre'den işittiği ihtilâf konusudur:
a) Şu'be'ye göre, ondan işitmemiştir.
b) Buhari ve Ali b. Medenî'ye göre, Hasan'ın ondan işittiği sahîhtir. O bakımdan hadisin hasen ve sahih olduğu ağırlık kazanmış oluyor.
54 nolu Ahmed b. Hanbel rivayetine gelince, Hafiz İbn Seyyidünnas Tirmizî şerhinde ondan söz etmişse de üzerinde pek konuşmamıştır. Ancak Sahihayn'deki sahih rivayetler ona şehadet etmektedir.
55 nolu Berâ' hadîsini Müslim, Şakıyk b. Akabe tarikiyle tahrîc etmiştir. Ancak Müslim'de Şekıyk'den bundan başka hiçbir rivayet nakletmemiştir.
56 nolu Amir b. Nâfi' hadîsi, salât-i vüsta'nın ikindi namazı olduğuna dair âyet bulunduğuna delâlet ediyor. Zira Hz. Aişe (r.a.)'nin yazdırdığı ilk hatıra gelen ancak Kur'ân âyetlerinden bir parça olabilir. Oysa Kur'ân âyetleri tevatür yoluyla sabit olmuştur. Amir b. Nafi' ise "haber-i vahid" sınırında kalmıştır. O halde Hz. Aişe'nin; "ve salâtü'l-asri" sözü âyet olamaz. Sadece salât-i vüsta'nın ikindi namazı olduğuna delâlet eden bir rivayet derecesinde kalır.
57 ve 58 nolu Zeyd ve Üsâme hadislerine gelince: Birincisi hakkında Ebû Dâvud ve Münzir'i susup konuşmamışlar. Buharı Tarih'de tahric etmiş, Nesâi ise sıkat (güvenilirler) sayılan ricale isnad ederek rivayet etmiştir. Buna benzer bir rivayeti Muvatta'da görmekteyiz. Tirmizî de Zeyd'den rivayet etmiştir.
İkincisini ise, Nesâî, İbn Menî', İbn Cerir rivayet etmiş, ez-Ziya ise, Muhtarat'te nakletmiştir. Ricali ise, Nesâî'nin Sünen'inde geçtiği üzere güvenilir kişilerdir.
Hadislerin sahih olduğu kabul edilse bile, ikindi namazı olduğuna dair rivayetler derecesinde iddia edilemez. Nitekim ilim adamlarının çoğunun da görüş ve tesbiti bu doğrultuda görülmüştür.

Akşam Namazının Vakti

Namaz vakitleri hakkında icmali bilgi verdikten sonra önemine binâen tafsili bigi vermeyi uygun gördük. Akşam namazı özellikle 45. dereceden itibaren bazı ülkelerde yılın bazı mevsinılerinde çok kısa bir zaman parçasıyla bağlı kalır, hattâ yatsı namazını kılmaya vakit bile kalmaz. Normal yerlerde de bir saatle, rivayetlerin ihtilâfına göre birbuçuk, iki saat kadar bir süreyle sınırlanır. Anlaşıldığı gibi, mesele hayli karamaşıktır. İlgili hadisleri ve ilim adamlarının görüş, ictihad ve istidlallerini naklettikten sonra tam açıklığa kavuşabilir.
Seleme b. Ekva' (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Doğrusu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, akşam namazını güneş batıp hicap ile örtününce kılardı."[96]
Ukbe b. Amir (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Ümmetim akşam namazını yıldızlar ortaya çıkıncaya kadar geciktirmediği sürece hep hayır ve fitrat üzere olacak!"[97]
Mervan b. Hakem'den yapılan rivayette, demiştir ki: Zeyd b. Sabit (r.a.) bana şöyle dedi:
"Sana ne oluyor da akşam namazında kısar-ı mufassal'ı okuyorsun? Oysa Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den tuveli't-tuleynî okuduğunu işittim."[98]
"Kısar-ı mufassal" Muhammed sûresinden Kur'ân'ın sonuna kadar devam eden sûrelerdir, "tuvel-i tulayn" ise A'raf ve En'am sûreleridir.
Hadîslerin açık delâletinden anlaşılan hükümler:
1- Akşam namazı, güneş batıp iyice kaybolunca kılınır. Bu aynı zamanda akşam namazının ilk vakti kabul edilir.
2- Akşam namazını, yıldızlar henüz çıplak gözle görülemiyecek bir vakitte kılmak afdaldır. Bazı alimlere göre, yıldızlar gözükmeden önce kılmak müstehabdır, gözüktükten sonra kılmak ise mekruhtur.
3- Resûlüllah (a.s.) Efendimizin akşam namazında En'am ve A'raf sûrelerini okuduğu, böylece bu namazı uzun sûrelerle eda ettiği anlaşılıyor.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Hemen her mevsimde ve her bölgede akşam namazını vakit girince kılmak müstehabdır.[99]
b) Şafiîlere göre:
Akşam namazının beş vakti vardır. Fazilet, ihtiyar, cevaz, özür ve zaruret. Birinci ve ikinci vakit, vaktin evvelidir, güneş iyice battıktan sonra akşam namazını kılmak afdaldır. Üçüncüsü, ufukta beliren kızıllık henüz kaybolmadan akşamın sonuna doğru olan vakittir. Namazı vaktin evvelinde kılamayıp belirtilen süreye geciktirerek kılanın namazı caizdir. Dördüncüsü, akşam ile yatsı namazının yatsı vaktinde cem'edilip birlikte kılınma vaktidir ki, Şâfiilere göre, seferde bu kabil cem'-i te'hîr ve cem'-i takdim yapmak caizdir. Hanefîlere göre, sadece hacc mevsiminde Arafat'tan Müzdelife'ye gidilirken akşam namazı yatsı vaktine geciktirilerek ikisi yatsı vaktinde kılınır. Beşincisi zaruret vaktidir ki, vaktin en sonuna geciktirilip sadece farz eda edilecek kadar kalan vakittir.[100]
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki: Akşam namazını vaktin evvelinde kılmak fazileti camî'dir.
c) Hanefîlere göre:
Özür durumu dışında akşam namazını vaktin evveline alıp, kılmak müstehabdır, bu hususta ayrı bir görüş ortaya koyan olmamıştır. Nitekim Ashab-ı kiram ve onlardan sonra gelen ilim adamlarının da görüş ve tavsiyeleri bu doğrultuda cereyan etmiştir.[101]
Hanbelîler de bu mesele hakkında Cabir (r.a.), Rafi' b. Hudeyc hadîsleriyle istidlal etmişlerdir.
d) Mâlikîlere göre:
İmam Mâlik bu konuda şöyle demiştir:
"Akşam namazının vakti, yolculuk halinde olmayıp evinde, memleketinde eyleşik olanlar için güneşin batmasıyla başlar, vaktin evvelinde kılmaları müstehabdır. Yolculuk halinde bulunanlara gelince, onların bir mil kadar mesafe katettikten sonra konaklayıp kılarlar. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e Melek Cibril iki günde namaz kıldırırken akşam namazını her iki günde de aynı vakitte, güneş battıktan hemen sonra kıldırmıştır. İbn Ömer (r.a.) da yolculukta akşam namazını biraz geciktirirdi.[102] Cibril'in, biri güneş

battıktan hemen sonra, biri de kızıllık sakıt oluncaya (yakın) vakitte kıldırdığı da rivayet edilmiştir.[103] Nitekim Rafi' b. Hudayc (r.a.) diyor ki:
"Akşam namazını Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'le beraber kıldıktan sonra bizden birimiz (Mescid'den) ayrılıp çıktığında (atacağı) okun yerini görebiliyordu."[104]
Bu hadîs, akşam namazının vakit girince hemen kılınmasına, namaz kılınınca aydınlığın henüz devam ettiğine delâlet etmektedir.[105]
Diğer rivayetler, görüşler, yorumlar ve tahliller:
Mâlikîler daha çok İbn Ebi Davud'un da rivayet ettiği Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) ile Rafi' (r.a.) hadîsleriyle istidlal etmişlerdir.
Ebû Cafer et-Tahavî de bu rivayeti almış ve delil olarak göstermiştir.[106]
61 nolu Seleme hadîsinin bir benzerini Ahmed b. Hanbel, Câbir'den, Taberânî, Zeyd b. Halid'den, Ahmed ve Ebû Dâvud, Enes'den; Tirmizî Ümmu Habibe'den; İbn Mace, Abbas b. Abdulmuttalib'den rivayet etmiştir. Tirmizî, Abbas b. Abdülmuttalib'in hadîsinin mevkuf olduğunu tesbit etmiştir ki, en sahih olan da budur. İbn Ebî Hatim el-İlel'de Ubey b. Ka'b'den rivayet ederek hadisin sıhhatına ağırlık kazandırmışlardır.
62 nolu Ukbe hadîsini aynı zamanda Hâkim Müstedrek'inde tahrîc etmiştir. İbn Mâce, Hâkim ve bir de İbn Huzeyme kendi Sahîh'inde mezkûr hadisi şu lâfızla rivayet etmişlerdir:
"Ümmetim akşam namazını yıldızlar ortaya çıkıncaya kadar geciktirmediği sürece fitrat üzere olmaya devam edecek."
Muhammed b. Yahya, hadîsin muzdarip olduğunu, söylemiştir. Ancak başka tariklerden de bu mana da birçok rivayet yapıldığı için, hadisle istidlalde bulunabilir.
63 nolu Mervan hadîsine gelince: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in akşam namazında devamlı uzun sureleri okuduğu söylenemez. Çünkü gerek Buhari ve Müslim'in gerekse diğer güvenilir muhâddislerin yaptıkları tesbitlere göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazan Tür sûresini, bazan Saffât sûresini, bazan Hâ-mîm Duhân sûresini, bazan Sebbih İsmi sûresini, bazan Tin sûresini, bazan Muavvazateyn'i ve bazan da Murselât'ı okumuştur.[107]
Zeylâi aynı anlamdaki hadîsi birkaç tarîkten rivayet etmiştir. Ebû Davud'un, *"Ümmetim akşam namazını acele ettiği, yatsıyı geciktirdiği sürece hep hayır üzere olacaktır!"* mealindeki rivayetini garip olarak vasıflandırmış ve savaşçı olarak Mısır'a giden Ebû Eyyûb'un Akabe b. Amîr'e şöyle dediğini nakletmiştir. Akabe, akşam namazını geciktirdikten sonra kıldı. Bunun üzerine Ebû Eyyûb ona: "Ya Akabe! Bu ne namazıdır?" diyerek uyarıda bulundu, Akabe, "Meşguliyetimiz vardı" diye cevap verince, Ebû Eyyûb, "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in, *"Ümmetim akşam namazını geciktirmediği sürece hayır üzere olacak"* buyurduğunu işitmedin mi? diyerek bilgi yerdi.[108]
Aynı hadîsi Hâkim el-Müstedrek'te rivayet ettikten sonra şöyle demiştir:
"Müslim'in şartına göre sahihtir." İbn Ebî Hâtım, Hayat'tan, o da İbn Lehîa'dan, o da Yezîd b. Ebi Habîb'den, o da Eslem Ebû İmran'dan o da Ebû Eyyub'dan şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Yıldızlar doğmadan önce akşam namazını kılmakta acele ediniz!"
Ünlü hadis âlimi Ebu Zer'â, bu kanaldan rivayet edilen hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.
Böylece rivayetlerin tamamı, akşam namazını vakit girince geciktirmeden kılmanın müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim müctehid imamlar da aynı görüştedirler.

Akşam Vakti Yemek Hazır Olunca Önce Yemeğe Oturup Karnı Doyurmak Sonra Namaz Kılmak

Akşam namazını vakit girince geciktirmeden kılmanın müstehab ye fazileti cami' olduğunu belirtmiştik. Ancak akşam namazının vakti girdiğinde sofra kurulup yemek hazırlanmışsa, o takdirde vakti kaçırmak söz konusu değilse, önce oturup yemeği yemek, sonra kalkıp akşam namazını kılmak müstehabdır.
Bunun sebebi açıktır: Hazır olan yemek acıkmış bulunan kimsenin kafa ve kalbini meşgul edebilir. Oysa namaz dikkat ve huzur isteyen bir ibâdettir.
İlgili hadîsler:
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Namaz ikame edilmek üzere iken akşam yemeği hazır olursa, önce yemeğe başlayın!"*[109]
İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivâyette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden birinin akşam yemeği (sofraya) konulur da namaz ikame edilmek üzere olursa, akşam yemeğine başlasın, yemeği bitirip kalkıncaya kadar acele etmesin."[110]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Akşam yemeği takdim edilince, akşam namazından önce ona başlayın ve akşam yemeğini (yerken, vakit müsaitse) acele etmeyin."[111]
Nitekim İbn Ömer (r.a.) için yemek konulur ve namaz da kılınmak üzere olunca, yemeği yiyip karnını doyurmadan namaza kalkmazdı ki, o sırada imamın kıraat sesini duyardı.[112]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Akşam vaktinde namaza ikamet edilirken, sofra da konulmuş bulunursa, önce akşam yemeğini yemek sonra kalkıp namaz kılmak müstehabdır.
2- Diğer namazlarda da -cuma ve bayram müstesna olmak uzere- yemek hazır ise, önce yemeği yemenin müstehab olduğu kabul edilmiştir.
Bu ikinci hükmü ilim adamları Müslim'in rivayet ettiği şu hadisle istidlal ederek istihbabına kail olmuşlardır: "Yemek hazır olunca, namaz kılınmaz." Ancak bunun birtakım istisnaları vardır:
a) Cuma ve bayram namazlarında yemek hazır olsa bile önce namaz kılınır. Çünkü bu iki namazın kazası olmadığı gibi, münferiden kılınması da caiz değildir.
b) Vakit daraldığı, yemek yenilinceye kadar vaktin çıkacağı söz konusu olduğu zamanlarda önce namaz kılınır.
Müctehid imamların görüş ve yorumu:
a) Hanefilere göre, yemek hazır olduğu zaman, namaza durulursa, bu kalbi hem meşgul eder, hem de namazdaki huşu'a engel olabilir. O bakımdan zorlayıcı bir sebep yoksa yemeğe öncelik tanınmak müstehabdır.
b) Şafiîlere göre: Yemeğe ihtiyâç hissediliyorsa, o takdirde öne alınması müstehabdır.
c) Hanbelîlere göre: Açlık hissediliyor, yemeğe de iştiha varsa, o takdirde önce yemeğe oturmak sünnettir. Diğer bir rivayette, vâcibdir.
d) Mâlikîlere göre: Yemek hafif cinsten ise, fazla vakit almıyacak ve mideyi de tıka-basa doldurmayacaksa, o takdirde önce yemeğe oturmak müstehabdır.[113]
e) İbn Hazım ve Zahiriler hadîsin zahiriyle istidlal ederek, vakti kaçırma söz konusu değilse, akşam namazından önce hazır bulunan yemeği yemek sünnettir veya vâcibdir.
f) Ebûbekir, Ömer, İbn Ömer, Ahmed ve İshak da aynı görüştedirler.
g) el-Irakî ve es-Sevr'e göre, yemeği öne almak vâcibdir. O bakımdan yemek hazır beklerken namaz kılmak hükümsüzdür.
h) Cumhara göre, yemek hazır olduğu halde namaza durmak mekruhtur.
Cumhur bu hadîslerle, cemaatle namaz kılmanın vâcib olmadığını istidlal etmiştir.[114]

Çıkarılan Hükümler:

1- Akşam yemeği hazır bekliyorsa, önce oturup açlığı gidermek, sonra kalkıp akşam namazını kılmak müstehabdır.
2- Cuma ve bayram namazları dışında namazlarda da, yemek hazır olduğu takdirde önce yemek yenilir, sonra namaz kılınır. Böyle yapmak da müstehabdır.
3- Vakit daralmışsa, yemek yenilinceye kadar vaktin çıkması muhtemelse, önce namaz kılmak gerekir.
4- Yemek yeme ihtiyacını duymayan, karnı tok olan kimsenin akşamleyin yemek hazır olsa bile, önce namaza durması müstehabdır. Çünkü sofraya oturmaktan maksat, açlığı gidermek hissedilen iştihaya cevap vermektir.

Akşam Farzından Önce İki Rek'at Namaz Kılmak

Bilindiği gibi, akşam namazı, üçü farz, ikisi sünnet olmak üzere beş rek'attır. İki rek'at sünnet, müekkettir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona hep devam etmiştir.
Akşam farzından önce iki rek'at namaza gelince, bu hususta ki rivayetler ve ilim adamlarının tesbit, görüş ve yorumlan farklıdır.
İlgili hadîsler:
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Müezzin ezan okuyunca Peygamber (a.s.) Efendimiz'in ashabından hayli kimseler acele ile (Mescid'deki) sütunlara doğru durup namaz kılarlardı. Tâ ki, Peygamber (a.s.) çıktığı vakit onları akşam namazından önce iki rek'at namaz kılmakla meşgul bir halde bulurdu. Ezan ile ikamet arasında ise çok birşey yoktu.[115]
Bir başka rivayette ise, "ezan ile ikamet arasında pek az bir şey kalırdı."
Diğer bir lâfızla hadis şöyle rivayet edilmiştir:
"Bizler, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında akşamın farzından önce, güneş battıktan sonra iki rek'at namaz kılardık. " Bunun üzerine Enes'e denildi ki:
"Resûlüllah (a.s.) da o iki rek'atı kılar mıydı?" O da şu cevabı verdi:
"Bizim kıldığımızı görürdü de ne kılmamızı emreder, ne de bizi ondan men'ederdi."[116]
Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Akşamın farzından önce iki rek'at kılın!"
Sonra yine:
"Akşam farzından önce iki rek'at kılın!"
Sonra üçüncü defa şöyle ilâve etti:

"Arzu eden kimse için..."
Bununla insanların o iki rek'ati sünnet edinmelerinden hoşlanmadığını bildiriyordu.[117]
Diğer bir rivayette ise, şöyle buyurmuştur:
"Her iki ezan (ezan ile ikamet) arasında bir namaz, her iki ezan arasında bir namaz vardır."
Sonra da üçüncü seferinde şöyle buyurdu:
"Dileyen kimse."[118]
Ebû'l-Hayr'dan yapılan rivayette, demiştir ki, "Ukbe b. Amir'e gelip dedim ki: Ebû Temîm'den hayretle karşılayacağın bir halden söz edeyim mi? Akşam namazından önce iki rek'at namaz kılıyor." Bunun üzerine Ukbe şöyle dedi:
"Şüphesiz ki biz, Resûlüllah (a.s.) zamanında öyle yapardık..." Ben de, "peki sizi şimdi onu yapmaktan alıkoyan nedir?" diye sorduğumda, "meşguluyet..." diye cevap verdi.[119]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Akşam ezanı okunduktan hemen sonra iki rek'at namaz kılmak müstehabdır.
2- Hz. Peygamberin (a.s.) Mescid'e geldiğinde ashabının sütunlara doğru iki rek'at namaz kıldıklarını görüp sesini çıkarmaması, onun cevazına delâlet eder.
3- Hz. Peygamber'in (a.s.) üç defa üstüste *"akşam farzından önce iki rek'at kılın"* buyurması ve son defasında, *"dileyen için..."* diye ilâve etmesi, bu namazın istihbabına delâlet eder.
4- İki ezan arasından maksat, ezanla ikamet arasıdır. O halde her ezan ile ikamet arasında iki rek'at namaz kılmak müstehabdır.
Müctehid imamların görüş, istidlal ve yorumları:
a) Ashab ve Tabiîn'den bir cemaat bu namazı müstehab saymış eve kılmışlardır. Delilleri ise, yukarıda naklettiğimiz hadislerdir.
b) Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahûye'ye göre de müstehabdır.
c) İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve bu iki mezhebe bağlı olan diğer ilim adamlarına göre müstehab değildir. Nitekim dört halîfeden de bu anlamda rivayet yapılmıştır, yani onlara göre de müstehab değildir.
d) İmam Nahâî'ye göre, bid'adır.
Müstehabdır diyenlerin delili, yukarıdaki hadîsler ile İbn Hibbân'ın Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den yapılan rivayettir. Böylece onlara göre, bu iki rek'atın cevazı Peygamber (a.s.) Efendimiz'den kavlen, fîlen ve takriren sabit olmuştur.
Mekruhtur diyenler, Akabe b. Amir (r.a.)'in hadîsiyle ihticac etmişlerdir. Çünkü o hadîse göre, akşam namazını geciktirmeden hemen kılmak müstehabdır. O bakımdan Hanefîler, akşam namazından önce iki rek'ât namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.[120] Çünkü farzdan önce kılınan bu namazla asıl müstehab olan akşam farzının hemen kılınması geciktirilmiş olur.
e) Şâfîîlere göre:
Akşam farzından önce iki rek'at hafif namaz kılmak, gayr-i müekkeddir. Çünkü Ebû Davud ile başka hadîs âlimlerinin rivayet ettikleri hadiste bu hususta emir vardır. Aynı zamanda Buhari ve Müslim'in naklettikleri hadîste *"Her iki ezan (ezan ile ikamet) arasında bir namaz vardır"* buyurulmuştur.[121]
Rivayetlerin tamamından şu hüküm çıkmaktadır:
1- Arzu edenler akşam ezanı okununca iki rek'at hafif namaz kılabilirler. Terkinde bir sakınca yoktur.

Yatsı Namazının Vakti Ve Geciktirilmesinin Fazileti

Yatsı namazı, günlük hayatımızın muhasebesini yapıp onu duâ, niyaz ve Cenâb-ı Hakk'a yaklaşma arzu ve isteğiyle noktalamanın en uygun ölçüsüdür. O bakımdan gece kalkmayı itiyâd edinmeyenlerin bu namazı kılmadan uyumaları mekruh sayılmıştır. Çünkü uyanmayabilir de farz namazı kaçırmış olabilir.
Yatsı namazının vakti girince, cami ve cemaat söz konusu ise, onu geciktirmeden kılmak müstehabdır. Çünkü cemaatın faziletine ermek isteyen mü'minleri bekletmek doğru değildir. İçlerinde iş sahibi olanlar bulunmakla beraber, yaşlı ve rahatsızlar da olabilir. O bakımdan imamın yatsı namazını geciktirmesi mekruhtur.
İş durumu müsait olup da evinde kılmak isteyenlerin onu gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar geciktirmesi istihbab yollu tavsiye edilmiştir.
İlgili hadisler:
İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şafak kızıllıktır. Şafak kaybolunca namaz vâcib olur."[122]
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir gece, ilk üçte bir geçinceye kadar (yatsı namazını) geciktirdi. Hz. Ömer (r.a.), 'Kadınlar ve çocuklar uyudu' diye sesini yükseltti. Onun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz çıktı ve şöyle buyurdu:
"Sizden başkası beklemiyor, bugün için ancak Medine'de namaz kılındı."
Sonra da devamla buyurdu ki:
"Yatsı namazını şafak'ın kaybolması ile gecenin (ilk) üçte biri arasında kılınız...."[123]
Cabir b. Semure (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yatsı namazını yatsının son vaktine geciktirirdi."[124]
Cabir (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle namazını günortasında (sıcak zamanda), ikindi namazını güneş henüz pırıl pırıl iken, akşam namazını güneş battığı zaman kılardı, yatsı namazını bazan geciktirir, bazan acele edip hemen kılardı. Öyleki, (ashabın) toplandığını görünce hemen kıldırırdı, onların ağırdan alıp geciktirdiğini görünce kendisi de geciktirirdi. Sabah namazını ise, Peygamber (a.s.) veya ashabı gecenin son karanlığı henüz duruyorken kılardı."[125]
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir gece Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, (yatsı namazını) geciktirdi, o kadar ki, gecenin önemli bir kısmı geçmiş bulunuyor, Mescid ehli de uyumuş idi. Sonra çıkıp namaz kıldı ve şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki bu, yatsının vaktidir, ama ümmetime meşakkat vermemiş olsaydım (hep bu vakta geciktirirdim)"[126]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdikten sonra kıldı ve sonra da şöyle buyurdu:
"İnsanlar namaz kılıp uyudu, ama siz, (cemaati bekleyip) intizar ettiğiniz sürece namazda idiniz."[127]
Enes (r.a.) devamla diyor ki: Sanki ben (şu anda) o geceki gibi O'nun yüzünün parlaklığına bakıyormuşum gibiyim.
Ebû Saîd (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bir gece yatsı namazı için Resûlüllah (a.s.) Efendimizi bekledik, o kadar ki gecenin yarısı geçmiş oldu. Sonra gelip bize namaz kıldırdı ve şöyle buyurdu:
"Oturacak yerlerinizi alın, çünkü insanlar yatacak yerlerini almış buluyor ve siz (yatsı) namazını beklediğiniz sürece hep namazda oldunuz. Eğer zayıf kimsenin zayıflığından, hastanın hastalığından olmasaydı, hacet sahibinin ihtiyacından olmasaydı ben bu namazı gecenin yarısına (veya bir parçasına) geciktirirdim."[128]
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ve ashabı yatsı namazını ufukta kaybolan kızıllıkta gecenin ilk üçte biri arasında kılarlardı."[129]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ümmetime meşakkat vermemiş olsaydım, yatsı namazını gecenin üçte birine veya yarısına geciktirmelerini emrederdim."[130]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Yatsı namazının ilk vakti batı ufkunda beliren şafakın, yani kızıllığın kaybolmasıdır.
2- Yatsı namazını, vakit girince kılmayıp biraz geciktirmek müstehabdır.
3- Namazı beklemek, namaza devam etmek kadar sevap getirir.
4- Yatsı namazını yalnız başına kılan kimse gecenin üçte birine geciktirebilir, bazısı bunun müstehab olduğunu söylemiştir.
5- Öğle namazı günortasında, güneş batıya hafif meylettiğinde kılınır.
6- İkindi namazı güneş henüz sararmadan kılınır.
7- Akşam namazı, güneş batınca kılınır.
8- Yatsı namazı, cemaatle kılınıyorsa, geciktirilmeden, yalnız kılınıyorsa, geciktirilerek kılınır.
9- Yatsı namazını gece yarısına geciktirmekte bir sakınca yoktur.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların; görüş, tesbit ve ihticacları:
a) İmam Ebû Hanife'ye göre:
Batı ufkunda beliren kızıllık kaybolduktan sonra ortaya çıkan beyazlık kaybolunca, yatsı namazının vakti girmiş olur. Bu durumda özellikle yaz günlerinde gecenin üçte biri geçmiş olur.[131]

O halde Hanefilerin yatsı namazını gecenin ilk üçte biri geçince kılınmasını müstehab saydıkları anlaşılıyor.
b) Şâfiilere göre:
Bu konuda Cibril hadîsiyle istidlal edip yatsı namazını gecenin ilk üçte birine geciktirmenin "vakt-i ihtiyar" olduğuna kaildirler. Sözü edilen hadîste, yatsının iki vakti belirtildikten sonra, (faziletli) vakit bu ikisi arasındakidir, açıklanmıştır ki bu vakt-i ihtiyara hamledilmiştir.
Şafiiler böylece yatsının altı vakti bulunduğunu belirterek şöyle sıralamışlardır: Fazilet, ihtiyar, kerahetsiz cevaz, hürmet, zaruret, özür vakti...[132]
c) Hanbelîlere göre:
Yatsı namazını, bir meşakkat arzetmiyorsa vaktin sonuna geciktirmek müstehabdır. Nitekim bu, Peygamberin (a.s.) ashabından ve sonra da tabiinden ilim ehlinden birçoğunun ihtiyarı da budur.[133]
Hanbelîler bu mes'elede 94 nolu Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişler ve bunun hilâfına nakledilen hadîslerin zayıf olduğunu bilhassa belirtmişlerdir. Abdullah b. Ömer el-Ömerî'nin rivayet ettiği *"Vaktin evveli Allah'ın hoşnutluğudur..."* mealindeki hadîsten söz ederek zayıf olduğu, Ümmü Ferve' hadîsinin ravîlerinin meçhul bulunduklarını yine Hanbelî fukahası söylemiştir. Ahmed b. Hanbel ise, vaktin evveli şöyle, ortası böyle, sonu öyle diye yapılan rivayetleri bilmiyorum, yani bunların sıhhati tesbit edilememiştir, diyor.
Yatsı namazını yalnız başına kılanın geciktirmesi, cemaat halinde kılınıyorsa, onların rızasıyla geciktirilmesi müstehabdır. Meşakkat söz konusu ise, müstehab değildir.[134]
d) Mâlikîlere göre:
İbn Kasım diyor ki:
"Düşmanı gözetleme yerinde bulunan muhafızların yatsıyı gecenin üçte birine geciktirdiklerini sorduğumda, bunu şiddetle inkâr etti ve sanki şöyle demek istedi: İnsanların namaz kıldığı gibi kılıyorlardır. Bununla şunu belirtmek istiyordu: İnsanların şafak (kızıllık) kaybolduktan sonra yatsıyı biraz geciktirip kılmaları müstahabdır. Nitekim Rasûlüllah (a.s.), Ebûbekir ve Ömer (r.a.) yatsı namazını kılarlar, fakat böylesine bir geciktirme yapmazlardı.[135]
Bu kayıtlardan, İmam Mâlik, yatsının vakit girdikten az bir süre sonra kılınmasını müstehab saymış, gecenin üçtebirine geciktirilmesini hoş karşılamamıştır.
İlgili diğer rivayetler, tesbitler ve yorumlar:
Fıkhü's-Sünne'de Hz. Aişe, Ebû Hüreyre ve Ebû Said (Allah hepsinden razı olsun) hadîsleri delil gösterilerek, yatsı namazının, meşakkat söz konusu olmadığı takdirde gecenin üçtebirine geciktirilmesinin müstehab olduğu belirtiliyor ve Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bu konuda cemaatın durumunu dikkate alıp bazan vaktin evvelinde, bazan da geciktirerek kıldığına dikkatleri çekiyor.[136]
İmam Mâlik, ilgili hadîslerle istidlal etmemiştir. Nitekim Muvatta'da konuyla ilgili hadîsleri rivayet etmediğini görüyoruz. O daha çok Medine halkının amelini dikkate alarak mezhebini kurmuştur.
Ebû Cafer Tahavî, yatsı namazının geciktirilerek kılınmasıyla ilgili rivayetlerden yirmi kadarını tesbit edip kendi kitabına almıştır. Biz onlardan birkaç tanesini kitabımıza almak suretiyle bu değerli hadis âliminin görüş ve tesbitini yansıtmak istiyoruz.
Son yatsı vaktine gelince, İbn Abbas, Ebû Saîd el-Hudri ve Ebû Musa'ya göre (Allah hepsinden razı olsun) Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu namazı gecenin üçte birine kadar geciktirip öylece kılardı.
Cabir b. Abdillâh (r.a.) diyor ki: Resûlüllah (a.s.) bu namazı bir vakitte kıldı: Bazısına göre de vakit gecenin üçte biri idi, bazısına göre gece yarısı idi.
İhtimal ki, gecenin üçte biri geçtikten sonra kılmıştır ki, bu yatsı namazının (fazilet bakımından) son vaktidir. Nitekim Ebû Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Şüphesiz ki, namazın bir evvel vakti, bir de son vakti vardır. Doğrusu yatsı namazının ilk vakti ufukta (şafak-kızıllığın) kaybolmasıdır. (Fazilet bakımından) son vakti ise, gece yarıyı bulduğu zamandır..."
Tahâvi, sonra da konunun başında naklettiğimiz Hz. Aişe (r.a.) ile Enes (r.a.) hadislerini naklederek mes'eleye ağırlık kazandırmıştır.[137]
Fethü'l-allâm sahibi, yatsı namazının vaktiyle ilgili olarak 90 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsini naklederek, bir gece, gecenin önemli bir kısmı geçtikten sonra kıldığını naklederken, bu tabirden maksadın, gecenin yarısı olduğunu belirtiyor, çünkü ilim adamlarının hiçbiri Peygamber (a.s.)'ın yatsıyı gece yarısından sonraya bıraktığını söylememiştir, diyerek bu vaktin "vakt-i muhtar" yani efdaliyet anlamında muhtar vakit olduğuna dikkatleri çekiyor.
Sonra da İbn Mes'ud'dan (r.a.) rivayet edilen, "Amellerin en üstünü (faziletlisi) vaktin evvelinde kılınan namazdır" hadîsini naklederek Tirmizî ile Hâkim'in bunu sahîhlediklerini belirtiyor ve *"Ümmetime meşakkat olmasaydı yatsıyı gece yarısına veya ona yakın bir vakta geciktirirdim"* mealindeki hadîsle tearuz edip etmediği üzerinde duruyor: Bunun umumdan sonra husus olduğu, amm ile hass arasında muâraza bulunmadığı kaidesine irca' ederek genellikle namazı ilk vaktinde kılmanın afdal olduğuna, ancak yatsı ve sabah namazının, bir de çok sıcak mevsimde öğle namazının geciktirilmesinin müstehab sayıldığına, böylece has ile amm arasında hem muaraza, hem nesih söz konusu olamıyacağına dikkatleri çekmiştir.[138]
Diğer bir husus ise, namazın vaktin evvelinde kılınmasıyla ilgili hadisi rivayette Ali b. Hafs yalnız başına kalmıştır. Oysa Şube'nin arkadaşlarının hemen hepsi aynı hadîsi "evvel" lâfzı olmaksızın "alâ vaktihâ" şeklinde rivayet etmişlerdir. O takdirde, Ali b. Hafs'in rivâyetiyle istidlal etmektense, diğer râvilerin rivayet lafzıyla istidlal daha uygun olmaz mı?
Buna şöyle cevap verilmiştir: Her ne kadar Ali b. Hafs "fî evveli vaktihâ" lâfzını rivayette yalnız kalmışsa da kendisi ilimde üstâd sayılan saduk (çok doğru) bir zattır, aynı zamanda Müslim'in ricalindedir. Ayrıca İmam Tirmizî ile İbn Huzeyme hadisi sahihlemişlerdir. Bu bakımdan Ali b. Hafs hadîsiyle istidlal edilir.[139]
Tahliller:
86 nolu İbn Ömer hadîsini Darekutnî el-Garâib'de zikretmiş ve böylece hadîsin garib olduğunu belirtmiş, ancak râvilerinin hepsinin sıkat (güvenilir kişiler) olduklarını tesbit etmiştir. İbn Asâkir ile Beyhakî de rivayet ederek sahîh olduğunu belirtmişlerdir. İbn Huzeyme ise kendisi Sahîh'inde Abdullah b. Ömer'den (r.a.) merfû'ân şunu rivayet etmiştir:
"Akşam namazının vakti, şafakın kızıllığının gitmesine kadardır."
Ancak rivayet zincirinde Muhammed b. Yezîd yalnız başına kalmıştır. Hafiz İbn Hacer, onun "saduk" olduğunu söylemiştir.
87 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadisinin ricali, Nesâî'nin Sünen'inde geçer ve hepsi de sahîh kabul edilmiştir.
92 nolu Ebû Said hadîsini İbn Mâce, Nesâî, İbn Huzeyme ve diğer hadis hafizları tahrîc etmiştir. İsnadı sahihtir.[140]
Ayrıca ilgili hadisler üzerinde Zeylâî'nin tesbit ve tahlilleri de çok önemlidir. Ancak kitabımızın hacmine göre mes'eleyi yeterince açıkladığımızdan onları nakletmeye gerek görmedim.[141]

Yatsı Namazını Kılmadan Uyumak Ve Kıldıktan Sonra Konuşup Sohbet Etmek Mekruhtur

İslâm dini her konuda olduğu gibi, ibâdet, uyku, iş ve dinlenme konularında da birtakım kurallar koymuş ve bunların hepsini düzene sokup en faydalı düzeyde tutmuştur.
Erken yatıp erken kalkmak hem günü, hem işi, hem hayatın her safhasını bereketlendirir. Vücuda kuvvet, ruha neşat, kalbe inşirah verir. Uyuşukluğu giderir, tembelliğe pek imkân vermez. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz önemli bir iş dışında yatsı namazından sonra uyumayı müstehab saymış ve fiiliyle de bunu ortaya koymuştur. Hattâ bazı ilim adamları sünnet olduğunu bile söylemiştir.
Geç yatmanın, yani yatağa girip uyumanın birtakım zararları söz konusudur: Düzenli bir uyku uyunmaz, sabah namazına zor kalkılır veya o sırada uyku derinleşip hiç kalkılmaz. Yataktan kalkılmadan güneş doğar ve böylece vücutta bir ağırlık, isteksizlik başlar. İşe geç gidilir ve o günkü iş hayatı alt-üst olabilir.
İlgili hadisler:
Ebû Berzete el-Eslemî (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ateme (gecenin ilk üçte biri geçtiği vakit) diye söyledikleri vakte kadar yatsı namazını geciktirirdi ve yatsıdan önce uyumayı, ondan sonra konuşmayı (oturup sohbet etmeyi hoş karşılamaz mekruh sayardı."[142]
İbn Mesûd (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bizi yatsı namazından sonra oturup sohbet etmekten men'etti."[143]
Hz. Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gece Ebûbekir'in yanında oturup müslümanların (önemli) işleri üzerinde görüşüp konuşurdu, ben de beraberinde bulunurdum."[144]
İbn Abbas (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir gece Meymûne'nin evinde kaldım ki, o gece Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de onun yanında bulunuyordu. Maksadım, Resûlüllah (a.s.)'ın geceleyin namazı nasıl idi, onu görmek istiyordum. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ev halkıyla bir saat kadar sohbet ettikten sonra uyudu."[145]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Yatsı namazını gecenin üçte birine geciktirmek müstehabdır.
2- Yatsı namazını kılmadan uyumak mekruhtur.
3- Yatsı namazı kılındıktan sonra -önemli bir mes'ele, ilmî bir konu yoksa- oturup sohbet etmek de mekruhtur. Ülke ve millet yararına çözülecek, görüşülüp sonuca bağlanacak veya yetkililerin fikirleri alınacak; çok önemli ilmî bir konu üzerinde tartışılacaksa, o takdirde bu bir istisna teşkil eder. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Müslümanların önemli işlerini Ebûbekir Sıddîk'la (r.a.) görüşmek üzere yatsıdan sonra oturup görüştüğü tesbit edilmiştir.
4- Aile reisinin eve geç geldiği, yani yatsıyı kılıp öylece geldiği veya gelip hemen yatsıyı kılıp oturduğu zamanlarda, bir saat kadar oturup ev halkıyla sohbet etmesine cevaz verilmiştir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yatsı namazını kıldırdıktan sonra Hz. Meymûne'nin evine gelmiş ve bir saat kadar onlarla sohbet ettikten sonra uyumuştur.

Müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit ve yorumları:
a) İmam Ebû Hanife ve rey tarafdarlarına göre, uyuyup bir süre sonra uyanmayı itiyâd edinen veya uyuduktan sonra kendisini uyandıracak birinin bulunması halinde uyuması mekruh değildir. Nitekim Hz. Ali (r.a.) ile Ebû Musa (r.a.)'den de bu anlamda rivayetler yapılmıştır.[146]
b) İmam Mâlik'e göre, itiyadı olsun olmasın namaz kılmadan uyuması mekruhtur. Nitekim Hz. Ömer (r.a.), oğlu Abdullah (r.a.) ve İbn Abbas (r.a.) da aynı görüştedirler.
c) Diğer müctehid imamlar da namaz kılmadan uyumayı mekruh saymışlardır. Nitekim imam Tirmizi diyor ki:
"İlim ehlinden birçoğu yatsı namazını kılmadan uyumayı mekruh görmüşlerdir."
d) İlim adamlarından bir kısmı, ramazanda yatsıdan önce biraz uyumaya cevaz vermişlerdir. İmam Tahavî de, Hanefilerin görüşü istikametinde istidlalde bulunmuştur. İbn Arabî de aynı görüştedir.
Birinciler bu mes'elede, Buhari ve diğer muhaddîslerin Hz. Aişe (r.a.)'den tahric ettikleri şu hadîsle istidlal etmişlerdir.
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yatsıyı gecenin üçte birine kadar geciktirdi, o kadar ki, Hz. Ömer (r.a.) kadınlar ve çocuklar uyudu, diye seslendi. Peygamber (a.s.) Efendimiz de onların (yatsı namazını kılmadan) uyuduklarını kınamadı." Ayrıca İbn Ömer'in (r.a.) şu hadîsiyle de istidlal etmişlerdir: "Doğrusu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir gece meşgul bulunuyordu ki, yatsıyı geciktirdi, o kadar ki, biz Mescid'de uyuya kalmıştık. Sonra uyandık, yine uyuduk, sonra tekrar uyandık, derken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz çıkageldi..." Ve onların namazdan önce uyumaları üzerinde durmadı, hiçbirini kınamadı...
İkinciler ise, Ebû Berze el-Eslemî'nin hadisiyle istidlal etmişlerdir. Çünkü bu anlamdaki hadîsi aynı zamanda İbn Hibban, Hz. Aişe'den, Tirmizî, Enes (r.a.)'den, Kadı Ebû Tahir, İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etmiştir.[147]
Tahliller ve yorumlar:
107 nolu İbn Mes'ud hadîsinin ricali, İbn Mace'nin Sünen'inde rical-i sahih kabul edilmiştir. Tirmizi de buna işarette bulunmuş ve zayıf olduğuna dair bir görüş ortaya çıkmamıştır.
Ayrıca Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî şu lâfızla rivayet etmişlerdir:
"Namazdan sonra artık sohbet yoktur."
Tabii namazdan maksat, yatsı namazıdır.
"Ancak iki kimse müstesna: Namaz kılmaya devam eden ve bir de müsafir..."[148]
Hafiz Ziyâuddîn el-Makdisî Ahkâm'da Hz. Aişe'den merfûân şu lafızla rivayet etmiştir:
"(Yatsı namazından sonra) oturup sohbet etmek ancak üç kimse için (caizdir veya) üç kimseye (ruhsat verilmiştir). Namaz kılmaya devam eden, müsafir ve damat..."
108 nolu Ömer hadîsini Tirmizi "hasen" olarak belirlemiş ve Nesâî kendi Sünen'inde tahrîc ederek ricalinin sahih olduğunu söylemiştir.
Böylece yatsı namazından sonra ilmî bir konu üzerinde veya aile ve toplumun selâmeti bakımından veya önemli bir mes'ele üzerinde oturup konuşmanın mekruh olmadığı anlaşılıyor. Nitekim cumhur da bu görüştedir. Nevevî de hayırlı bir iş, faydalı bir konu dışında oturup konuşmanın mekruh olduğunu söyleyerek konuya açıklık getirmiştir.[149]
109 nolu İbn Abbas hadisi, yatsıdan sonra oturup sohbete cevaz verenlerin istidlal ettiği rivayetlerden biridir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Yatsı namazından sonra uyumayıp sohbet etmek, tenzîhen mekruhtur.
2- Ancak dinî, ilmî, ahlâkî, siyâsî gibi önemli bir konu üzerinde görüşmek üzere yatsı namazından sonra biraraya gelip görüşmek mekruh değildir.
3- Yatsı namazından sonra önemli bir konu yoksa uyumak müstehabdır.
4- Akşam geç vakit işinden dönüp ev halkıyla görüşme imkânı bulamayan kimsenin, yatsı namazından sonra bir süre eşiyle, çocuklarıyla oturup sohbet etmesine ruhsat verilmiştir.
5- Sabah namazına uyanamıyacak kadar geç yatmak -önemli bir mes'eleden dolayı değilse- mekruhtur.
6- Erken yatıp erken kalkmak ve erken iş başı yapmak müstehabdır.

Sabah Namazının Vakti Ve Erken Kılınması

Sabah namazının dindeki yeri, bedendeki başın yeri gibidir. Farz namazların hepsinin ayrı ayrı önemi, yararı ve faydası vardır. Ama özellikle sabah namazının önemi daha başkadır. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimizin talîm ve terbiyesinde yetişen mü'minlerin hemen hepsi beş vakit namaza devam gösterdikleri, sabah namazını ise cemaatle kılmaya özen gösterip kaçırmamak için bütün dikkat ve duyarlılıklarını ortaya koydukları muhakkaktır.
Ancak "namaz vakitleri" bölümünde sabah namazının ilk ve son vakti üzerinde durmuş, kısa bir bilgi vermiştik. Önemine binâen bu konuya yeniden dönme ihtiyâcını duyduk. Çünkü fazla izahat isteyen bir mes'ele olarak herzaman karşımızda bulunuyordur.
İlgili hadisler:
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Biz mü'mine kadınlar, sokak kıyafetimize bürünmüş bir halde Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber sabah namazına hazır olur, namazdan sonra evlerine dönerlerdi de, ortalık henüz karanlık bulunduğu için hiç kimse onları tanımazdı."[150]
Ebû Mes'ûd el-Ansarî (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir defa sabah namazını ortalık henüz karanlık iken kıldı, sonra bir defa da ortalık ağarmış halde kıldı. Ondan sonra hep ortalık karanlık iken kılmaya başladı ve vefat edinceye kadar bir daha ortalığın ağarmasına kadar (geciktirip) bırakmadı."[151]
Enes'den (r.a.), Zeyd b Sabit (r.a.) demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber sahura kalkıp yemek yedik ve sonra da kalkıp (sabah) namazını kıldık." Enes devamla diyor ki: Zeyd b. Sâbit'e sordum, dedim ki:
"Sahurla namaz arasında ne kadar bir zaman takdir edildi?" Bana şu cevabı verdi:
"Elli âyet okunacak kadar bir zaman..."[152]
Ebû Rabî' (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"İbn Ömer ile beraber bulunuyordum. Ona şöyle dedim: Doğrusu ben seninle beraber namaz kılıyorum sonra (sağ ve sol tarafıma) iltifat ettiğimde yanımda oturanın yüzünü göremiyorum. Sonra bazan da sen ortalık aydınlanınca namaz kılıyorsun. Bunun üzerine bana şöyle dedi: Ben Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in böyle yaptığını, böyle namaz kıldığını gördüm de o bakımdan, onun namaz kıldığı gibi namaz kılmayı arzu ettim."[153]
Muâz b. Cebel (r.a.) demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni Yemen'e gönderdi. Bu arada bana şöyle buyurdu:
"Ya Muâz! Kış olunca sabah namazını ortalık henüz karanlık iken kıl da cemaatin takat getireceği kadar kıraati uzat, onlara bıkkınlık verme. Yaz olunca sabah namazını ortalık aydınlanırken kıl. Çünkü gece (o mevsimde) kısadır, insanlar da uyurlar; o bakımdan onlara mühlet ver de tâ ki gelip (namaza) yetişsinler."[154]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Sabah namazını ortalık henüz aydınlanmadan kılmak müstehabdır.
2- Kadınların sokak kıyafetine bürünüp örtünerek sabah namazına gitmeleri caizdir.
3- Peygamber (a.s.) Efendimiz sabah namazını daha çok ortalık henüz karanlıkken kılardı.
4- Bazan da ortalık ağarınca kıldığı olurdu.
5- Daha çok kış mevsiminde sabah namazını erken, yani ortalık henüz karanlıkken kılmak, yaz mevsiminde ise ortalık ağarınca kılmak müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve ilim adamlarının; tesbit, görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Sabah namazını geciktirip ortalık aydınlanınca kılmak menduptur. Çünkü dört sünen sahibinin rivayet ettiği ve Tirmizi'nin sahîhladığı hadiste:
"Sabah namazını ortalık ağarınca kılın, çünkü böyle yapmanın ecri daha büyüktür."
Ancak ortalığın aydınlanmasını şöyle takdir etmek gerekir, kılınan namazı iade etmek gerektiğinde, iadeye yetecek kadar vaktin kalması dikkate alınır.[155]
Ebû Cafer et-Tahavî ise, ortalık karanlık ile başlanır, ortalık aydınlanınca bitirilir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet edilene uymak bakımından uygun olan budur, demiştir.
Tahavî bu konudaki rivayetlerin çoğunu toplamış ve erken kılınması ile ortalık aydınlanınca kılınması hakkında varid olan hadis ve rivayetleri naklettikten sonra yukarıda belirttiğimiz görüşünü belirtmiştir.[156]
b) Şafiilere göre:
Sabah namazının "vakt-i ihtiyarî" si, ortalık ağarınca kılınmasıdır. Şâfiîler bu meselede Cibril hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Çünkü Cibril'in "vakit bu ikisi arasındaki vakittir" yanı sabah namazının fazilet vakti, bu iki vaktin ortasıdır, demesi, ihtiyari vakte işarettir. Bundan sonraki vakit kerahetsiz cevaz vaktidir; güneş doğmasına az kala bir zaman parçasında kılmak ise kerahetle caizdir.[157]
Ancak İmam Şafiî el-Ümm'de, "tağlis" ile "isfar"'dan hangisi daha sabittir? sorusuna şu cevabı vermiştir:
"Hz. Aişe, Zeyd b. Sabit ve beraberlerinde bir üçüncü sahabî'nin Peygamber (a.s.) Efendimiz'den "tağlis" yani ortalık ağarmadan önce sabah namazının kılınmasıyla ilgili

rivayetleri; Rafi' b. Hudayc'in (r.a.) yalnız başına Peygamber (a.s.)'dan "isfar" yani ortalık biraz aydınlandıktan sonra sabah namazının kılınmasıyla ilgili rivayetinden daha sabittir, yani onların rivayeti daha kuvvetli ve ihticaca daha uygundur. Böylece İmam Şafii sabah namazının ortalık ağarmadan kılınmasının müstehab olduğuna kaildir.[158]
Sonra da İmam Şafiî, bu konuda hüccetlerin en sabit olanı, Allah'ın *"Namazları kılmaya devam edip onları muhafaza edin"* emriyle, Rasûlüllah (a.s.)'ın, *"Vaktin evveli Allah'ın rızasıdır..."* Ve hangi amel daha faziletlidir? sorusuna, *"Vaktin evvelinde kılınan namaz"* diye buyurmasıdır, diyerek bu görüş ve ictihadının isabetine işarette bulunmuştur.[159]
Böylece Fethülvahhab'da Şeyhülislâm Ebû Yahya Zekeriya el-Ansarî'nin Şafiî mezhebinin sözü edilen mes'ele hakkındaki görüş ve tesbiti İmam Şafiî'nin görüş ve ihticacından farklı bir durum arzediyor. İhtimal ki, Şeyhülislâm, "isfar"dan ortalığın pek az ağarmasını kasdetmiş ve böylece "tağlis"e çok yakın bir vakti "vakt-i ihtiyarî" olarak belirlemiştir veya bu mes'elede kendi imamından ayrılmıştır. Çünkü kendisi de ictihad seviyesine kadar yükselmiş değerli bir din âlimidir.
c) Hanbelilere göre:
Sabah namazında "tağlîs" afdaldır. Yani ortalık henüz ağarmadan namazı vaktin evvelinde kılmak daha üstündür. İmam Mâlik ve İmam Şafiî de aynı görüş ve ictihattadırlar. İshak b. Ruhuye de bu kavli ihtiyar etmiştir. Ebûbekir Sıddîk (r.a.), Ömer (r.a.), İbn Mes'ûd (r.a.), Ebû Musa (r.a.) ve İbn Zübeyir ile Ömer b. Abdülaziz'den de bu anlamda rivayetler yapılmıştır. İbn Abdilberr diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) ile Ebûbekir, Ömer ve Osman'dan "tağlîs"in afdal olduğu sahîh rivayetle sabit olmuştur. Bu durumda onların afdal olanı terketmeleri mümkün değildir. Çünkü hepsi de faziletin doruğuna çıkan ve hep ona doğru giden zatlardır.[160]
İmam Ahmed ise şöyle demiştir:
"Bu hususta itibar mü'minlerin durumuna göredir. Eğer ortalık ağardıktan sonra kılmaya devam ediyorlarsa, o takdirde "israf" afdaldır. Nitekim Resûlüllah'ın (a.s.) Cabir'den yapılan rivayete göre, yatsı ve sabah namazında mü'minlerin durumuna göre vakti ayarladığı anlaşılmaktadır. *"Sabah namazını ortalık ağarınca kılın, çünkü böyle yapmanın ecri daha büyüktür"* hadisi hakkında İmam Tirmizî "hadîsün hasenün sahîhün" demiştir.[161]
Hanbelîler bu konuda daha çok Hz. Câbir, Ebû Berzete ve Hz. Aişe (r.a.) hadîsleriyle istidlal etmişlerdir.
Ancak İbn Kudame, "isfar" tabirini, yani hadîste yer alan bu lafzı, sabah namazını fecr-i sadık'ın doğduğu iyice anlaşılıp kesinlikle fecrin aydınlığının ortaya çıkması şeklinde yorumlamıştır ki, bu "tağlîs"e çok yakın bir vakte delâlet eder.
Netice olarak; geciktirilmesi müstehab olan bir namazı vaktin evvelinde kılmakta veya hemen vaktin evvelinde kılınması müstehab olan bir namazı geciktirmekte bir sakınca yoktur. Yeterki vakit çıkmış olmasın. Veya ibâdeti tastamam yerine getirmek için vakit daralmış bulunmasın. Çünkü Cibril namazı Peygamber (a.s.) Efendimize hem vaktin evvelinde, hem sonuna doğru kıldırmıştır.[162]
a) Mâlikîlere göre:
Sabah namazının vakti "iğlas" yani ortalık henüz ağarmadan kılmaktır, öyleki yıldızlar henüz açık şekilde gözükür bir halde iken bu namazı yerine getirmek (daha faziletlidir). Son (fazilet) vakti ise, "israf"dır, yani ortalık ağarıp yıldızlar pek görünmez olduğu zamandır.[163]
Diğer tesbitler, rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Zeylâî İbn Mace'nin Sünen'inde Muğîs'in şöyle dediğini tesbit etmiştir:
"Abdullah b. Zübeyir ile beraber sabah namazını ortalık henüz ağarmadan kıldım. Selâm verdikten sonra kendisine dönüp sordum. Bu nasıl bir namazdır? Cevapla dedi ki: Bu, bizim Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber kıldığımız ve aynı zamanda Ebûbekir ve Ömer'le birlikte eda ettiğimiz namazdır. Ömer (r.a.) suikasde uğrayıp öldürülünce Hz. Osman (r.a.) bu namazı ortalık ağarmaya başlayınca kıldırmaya başladı."[164]
Bu rivayetten, sabah namazının gerek Resûlüllah (a.s.) zamanında, gerekse ilk iki halifesi döneminde fecir doğduktan sonra ortalık henüz ağarmadan kılındığı, sonra Hz. Osman (r.a.) döneminde ortalık ağarınca kılınmaya başlandığı anlaşılıyor.
114 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsinden, sabah namazının fecir doğduktan hemen sonra kılınmasının müstehab olduğu ortaya çıkıyor. Nitekim yukarıda da belirttiğimiz gibi, İmam Mâlik, İmâm Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye, Ebü Sevr, Evzâî, Davud b. Ali ve Ebû Cafer et-Tahavî'nin de görüş ve mezhepleri bu anlamdadır. Aynı görüş ve uygulamanın Hz. Ömer, İbn Zübeyr, Enes, Ebû Musa ve Ebû Hüreyre'den (Allah hepsinden razı olsun) nakledildiği de tesbit edilmiştir. Nitekim Hz. Râfi' hadîsi de bunu kuvvetlendirmektedir.
Ebû Hanife ve rey tarafdarları ile Hasan b. Hay ve Sevri'ye göre, isfar afdaldır, yani ortalık ağardıktan sonra kılınması daha faziletlidir. Bunlar *"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılın!"* mealindeki hadisle ihticac etmişlerdir.
115 nolu Ebû Mes'ud hadîsinin aslı Buharî ve Müslim'dedir. Ebû Dâvud kendi Sünen'inde naklederek ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Nesâî ile İbn Mâce de kendi Sünen'lerinde bunu rivayet etmişlerdir. el-Münziri bunun râvilerinin hepsinin sıkat (güvenilir kişiler) olduğunu belirtmiştir. Böylece sabah namazının ortalık henüz aydınlanmadan önce kılınması efdaldır, hususu ağırlık kazanmış oluyor.
116 nolu Enes (r.a.) hadîsi de "tağlis"in afdal olduğuna delâlet eden rivayetlerden biridir. İbn Hibban ile Nesâî de aynı hadisi tahrîc etmişler ve tamamını şöyle belirtmişlerdir:
Peygamber (a.s.), *"Ya Enes! Bana biraz yiyecek getir,"* buyurdu. Enes diyor ki:
"Biraz hurma ile biraz su alıp getirdim ki, o sırada Bilâl ezan okumuş bulunuyordu." Peygamber (a.s.): *"Ya Enes! Bir bak da benimle birlikte yiyecek bir adam bul!"* buyurdu. Ben de Zeyd b. Sâbit'i çağırdım. Geldi Peygamberle birlikte sahur yemeğini yedi. Sonra Peygamber (a.s) kalkıp iki rek'at namaz kıldı ve (sabah) namazı için (Mescid'e) çıktı."
Bu rivayette, Bilâl'ın fecr-i sadık doğmadan ezan okuduğu anlaşılıyor. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz, o ezan okuduktan sonra sahur yemiştir. Zaten bir hadislerinde de buna işaretle: *"Bilâl'ın ezanı ve ufukta beliren dikey aydınlık sizi aldatmasın!"* buyurarak Bilâl'ın henüz fecr-i sadık doğmadan ezan okuduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca Resûlüllah'ın ramazanda da sabah namazını vakit girince hemen kıldığı anlaşılıyor. Böylece "tağlîs"in istihbabı ortaya çıkıyor.
Bu konuda Râfi b. Hudayc hadîsine gelince, beşlerin rivayet ettiği bu hadisi aynı zamanda İbn Hibban ve Taberânî de rivayet etmiştir. Hadisi birçok ilim adamları sahîhlemiştir. Bu "tağlîs"i nesheder mahiyette değildir. Sadece ortalık aydınlanınca da sabah namazını kılmanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Hadîsin meali şöyledir:
"Sabah namazını ortalık ağarınca kılın, çünkü bunun ecri çok daha büyüktür."
117 nolu Ebû Rebî' hadisinin isnadında, adı geçen Ebû Rebî' bulunuyor ki, Darekutnî onun meçhul olduğunu belirtmiştir. Zehebî de onun zayıf kabul edildiğini kaydetmiştir.[165] Bununla beraber, İbn Ömer gibi büyük bir fakıyh, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in vefatından sonra da sabah namazını ortalık ağardıktan sonra kılmaya devam etmiştir. Eğer bu hadîs mensûh olsaydı İbn Ömer (r.a.) hiç devam eder miydi? Nitekim Peygamber (a.s.) Efendimizin de bazan ortalık karanlıkken bazan da aydınlıkken kılmıştır.
118 nolu Muâz hadîsinde, tağlîse illet olarak kış mevsimi gösterilmiştir. Ancak bu illet ve sebeplerden biridir. O bakımdan camilerin uzaklık ve yakınlığı, cemaatın erken veya geç toplanma durumu dikkate alınarak bazan erken saatte, bazan da ortalık aydınlanınca kılmakta bir sakınca yoktur; her iki durumda da afdaliyet söz konusudur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Sabah namazını bilhassa yaz mevsiminde ortalık aydınlandığı zaman, kış mevsiminde ortalık henüz karanlık iken kılmak afdaldır.
2- İmam Ebû Hanife ve rey tarafdarlarına göre, ortalık aydınlandığında kılmak afdaldır. Diğer üç imama göre, ortalık henüz ağarmadan kılmak afdaldır.
3- Kadınların sokak kıyafetiyle örtünüp sabah namazını kılmak üzere yakınlarındaki camilere gitmelerinde bir sakınca yoktur. Ancak yollarda sarkıntılık yapanlar olduğu takdirde evlerinde kılmaları afdaldır. Genç hanımların ise daha dikkatli olmaları, rahatsız edenlerin bulunacağı ihtimal dahilindeyse, çıkmayıp evlerinde kılmaları tavsiye edilmiştir.

Vakit İçinde Namazın Bir Kısmına Yetişen Kimse Onu Vakit Çıksa Bile Tamamlar Mı?

Vakit, namazını şartlarından biridir. 45 dereceden yukarıda yaşayan insanların zaman zaman yatsı vakti için bir namaz kılacak kadar zaman bulamadıkları için, ilim adamlarından bir kısmına göre, yatsıyı kılmaz, bir kısmına göre, kılması gerekir. Çünkü şartlardan birinin zorunlu olarak kalkmasıyla diğer şartlar kalkmış olmaz ve o bakımdan namaz terkedilmeyip takdir yapılarak kılınır.
Ayrıca namazı herhangi bir sebepten geciktirip vaktin sonuna bırakan kimse, kılacağı namazın bir kısmını vakti içinde kılma imkânı varsa kılar, geriye kalanını -vakit çıksa bile- tamamlar, diyenler vardır. Bunun aksini savunup namazı hükümsüz kalır, diyenler de eksik değildir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Güneş doğmadan önce sabah namazının bir rek'atine yetişen kimse, sabah namazına gerçekten yetişmiştir. Güneş henüz batmadan ikindi namazının bir rek'atına yetişen kimse, cidden ikindiye ulaşmıştır."[166]
Aynı hadîsi Buharî şu lafızla rivayet etmiştir:
"Sizden biri güneş henüz batmadan ikindi namazının bir secdesine yetişirse, namazını tamamlasın! Sabah namazından, güneş henüz doğmadan önce deye ulaşırsa, namazını tamamlasın!.."[167]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Kim, güneş batmadan ikindi namazının bir secdesine yetişirse, veya güneş doğmadan sabah namazının bir secdesine yetişirse, o namaza gerçekten yetişmiştir."*[168]
Hadislerin ışığında müctehid imamların tesbit ve istidlalleri:
a) Hanefîlere göre:
Sabah namazını kılarken güneş doğarsa, namaz bozulur. Bilâhara onu kaza etmesi gerekir. Ama ikindi namazını kılarken güneş batarsa, namaz bozulmaz vaktin çıkmasına rağmen

namazı tamamlar ve bu namaz kaza değil edâ sayılır.[169] Hanefilerin usûl yönünden vakt-ı kâmil ve vakt-ı nakısla ilgili görüş ve ictihadları söz konusudur. Bu hususta geniş bilgi edinmek isteyenlerin Usûl-ı Fıkıh kitaplarına bakmaları tavsiye olunur.
b) Şâfiilere göre:
Başlanılan namazın tam bir rek'âti vakit içinde kılınır, gerisi vakit dışında kılınırsa, hepsi edâ edilir, kaza sayılmaz. Çünkü Buhari ve Müslim'in sahih tesbitlerine göre, *"Namazdan bir rek'ate ulaşan, hepsine ulaşmış olur..."* mealindeki hadîs istidlal ve ihticaca mesned seçilmiştir.[170]
Bundan anlaşılan odur ki: Başlanılan namazın bir rek'atını tamamlamadan vakit çıkarsa, o namaz bozulur, kaza edilmesi gerekir. Çünkü bir rek'at namazın a'zami ef'âlini kapsamaktadır. Diğer rek'atlar aynı şeyin tekrarı mahiyetindedir. O bakımdan vakit dışında kalan rek'atlar vakit içinde eda edilen rek'ata tabidirler.[171]
c) Hanbelilere göre:
Bir rekâta ulaşan kimse namazın tamamına ulaşmış olur, yani vakit içinde bir rekât namaz kıldıktan sonra vakit çıkarsa, namazını tamamlar ve bu edâ kabul edilir. Ancak bir rek'attan az bir miktara erişen kimse namaza vakit içinde ulaşmış sayılır mı? Bu hususta iki rivayet vardır: Birinci rivayete göre, ulaşmış olmaz. Harki'nin zahir görüşü de budur. Mâliki mezhebi de aynı görüştedir. Nitekim daha önce yaptığımız rivayette bir rekâtın tahsisi, namazın tamamına yetişmenin bundan daha az bir cüz ile gerçekleşmiyeceğine delâlet eder. Nitekim Cuma namazının bir rek'âtına yetişen, tamamına yetişmiş olur, daha az bir cüz'üne yetişen, cumaya yetişmemiş sayılır. İkinci rivayete göre, namazın bir cüz'üne yetişmekle tamamına yetişmiş sayılır. Kadı diyor ki, "Bu, İmam Ahmed'in görüşünün zahiridir." Ebulhattab diyor ki:
"Namaza ihram tekbiri miktarı yetişen kimse, vakit çıkmadan bu cüz'e erişmişse, namaza yetişmiş sayılır, yani kılacağı namaz edâ kabul edilir." Nitekim İmam Ebû Hanîfe'nin de mezhebi budur.[172]
Hanbelîler bu mes'elede daha çok Buharî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Kim güneş batmadan önce ikindi namazının bir secdesine yetişirse, namazını tamamlasın ve güneş doğmadan önce sabah namazının bir secdesine yetişen kimse de namazını tamamlasın."[173]
d) Mâlikîlere göre:
Bir tam rekata ulaşan, namazın tamamına ulaşmış olur, böylece vaktin dışında kalan kısmı kılar ve bu edâ sayılır.
Böylece Mâlikiler biri ihtiyari, diğeri zaruri olmak üzere vakti iki kısma ayırırlar. Bir rek'atinde ihtiyarî vakta ulaşır da gerisini zarurî sayılan vakitte tamamlarsa, hem namazı edâ sayılır, hem de günahkâr olmamıştır.[174]
Nitekim Malikîler cuma namazı hakkında şöyle demişlerdir: Kim cuma namazının bir rekâtına yetişirse, imam selâm verdikten sonra kalkıp bir rekât daha kılıp namazını iki rekât olarak tamamlar. Ama et-Tahiyyâtta gelip imama ulaşan kimse, imam selâm verdikten sonra kalkıp dört rekât kılar. Bu artık cuma namazı değil, onun yerine geçen öğle namazı sayılır.[175]
Malikîler bu mes'elede Süfyan tarikiyle İbn Ömer'den (r.a.) rivâyet edilen şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Cumadan bir rekâta yetişen kimse, ona bir rekât daha izafe eder (ekler), cemaate et-Tahiyyâtta ulaşırsa, kalkıp dört rekât kılar."[176]
Ayrıca bu mealde Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edilen şu hadîs de onlar için ihticaca mesned seçilmiştir:
"Kim cuma namazından bir rek'ata yetişirse, ona bir rekât daha eklesin. Kim de her iki rekâtı kaçırırsa, dört rekât kılsın.! (diğer bir rivayette, öğle farzını kılsın)..."[177]
Diğer rivayetler, tesbitler, yorumlar ve tahliller:
130 nolu Ebû Hüreyre hadisinde "bir rekâte yetişen..." tabirinden maksat nedir? İlim adamlarından bir kısmına göre, bu yorum isteyen bir sözdür: "Namazın hükmüne ulaşmış olur" demektir. Veya "Namazın vücubuna ve faziletine kavuşmuştur" diye bir izmar yapılabilir. Kimine göre ise, o namaza eda olarak yetişmiştir, demektir. Nitekim Ebû Hüreyre'den yapılan bir diğer rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim ikindi namazından -güneş henüz batmadan önce- bir rekât kılar ve geri kalan kısmını güneş battıktan sonra kılarsa, ikindiyi kaçırmamış demektir."[178]
Ve bunun bir benzeri rivayeti de sabah namazı hakkında vârid olmuştur. Buhari'nin Ebû Hüreyre'den (r.a.) yaptığı bir rivayette, Hadisin son kısmında "namazını tamamlasın." denilmiştir. Nesâî'nin yaptığı rivayette ise, hadisin son kısmı şöyle bağlanmıştır.
"Gerçekten o namazın hepsine ulaşmıştır, ancak ne var ki, kaçırdığını kaza eder."
Beyhâkî ise, şu cümleyi nâkletmiştir:
"O rek'âta bir diğer rek'ât kılıp ilâve etsin!"
Bütün bu rivayetlerden çıkarılan hüküm şudur: "Sabah, ve ikindi namazlarına güneş doğmadan ve güneş batmadan birer rekâtına yetişen kimse, o namazın tamamına yetişmiş demektir."
Tahavî (Ebû Cafer) ise, bu idrak yani yetişmeyi çocuğun ihtilâm olması, yani ergenlik dönemine girmesi, ayhali olan kadının temizlenmesi ve kâfirin İslâm'a girmesiyle yorumlayarak bağlı bulunduğu Hanefî mezhebinin görüşünün isabetini iddia etmiştir ki, böyle bir yoruma başka ilim adamları pek itibar etmemişlerdir. Tahavî şunu demek istiyor: Hadiste belirtilen "bir rekâte yetişme", o sırada ergen olan veya ayhalinden temizlenen veya İslâm'a giren kimse hakkında cari bir hükümdür. Onlar abdest alıp vaktin bir rek'âtına yetişirlerse, namaza ulaşmış sayılırlar veya vakitten bir rek'ât namaz kılacak kadar bir cüz' kaldığında bu olaylar İmam Ebû Hanife bu mes'elede, vârid olan diğer hadîslerle istidlal ederek, sabah namazına güneş doğmadan yetişen kimse o namaza cidden yetişmiştir, bir rekâtına veya bir cüz'üne yetişen o namaza yetişmemiş demektir, hükmünü çıkarmıştır. Çünkü güneş doğarken namaz kılmak men'edilmiştir. O zaman hiçbir namaz kılınmaz, diyerek sabah namazı hakkında belirtilen ictihadda bulunarak diğer imamlardan farklı bir yorum ortaya koymuştur.
131, 132. nolu hadîslere gelince, onlarda "bir rek'ât" tabiri yerine "bir secde" tabiri geçmektedir. Bir secdeden maksat nedir? Müslim de kendi sahihinde belirttiği gibi, bundan bir rekât kasdedilmiştir.
Buhari ise, aynı hadîsi şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Kim bir rekâta yetişirse..."
Müslim'in Hz. Aişe'den yaptığı rivayette, hadisin sonunda râvi şöyle demiştir: "Secde rekât demektir".
Fethülallâm sahibi diyor ki:
"Eğer bu söz Peygamber (a.s.) Efendimiz'in ise, yani O'na aitse, artık hiç bir işkal söz konusu değildir. Eğer râviye aitse, o da kendi rivayetini daha iyi bilir demektir. Hattabi ise, bu konuda şöyle demiştir: "Secdeden maksat, secdeleriyle rükû'uyla birlikte olan bir rekât demektir. Zira rekât ancak secdeleriyle tamamlanır. O bakımdan hadîste rek'ât, "secde" olarak anılmıştır.[179]
Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsinde ise, sabah ve ikindi namazları tasrih edilmeksizin sadece namaz tabiri kullanılarak şöyle buyurulmuştur:
"Kim namazdan bir rekâta ulaşırsa, gerçekten namaza ulaşmış demektir."[180]
Anlaşıldığı gibi, bu hadîs "idrak-i rekât" hususunda umum ifâde etmekte ve sadece sabah ve ikindi namazına has bir hüküm taşımamaktadır. İbn Hacer'e göre, "mine's-salât"ın başındaki (elif-lâm) ahd içindir ve böylece namazdan maksat, sabah ve ikindi namazlarıdır. Konunun başında naklettiğimiz hadîsler ise, mutlak değil mukayyeddir. O halde bu babda mutlak rnukayyed üzerine hamledilir.
Fıkhü's-Sünne sahibi de her iki rivayeti naklettikten sonra şöyle demiştir:
"Kim namazdan bir rekâta ulaşırsa, gerçekten o namaza ulaşmış demektir" hadîsi, bütün namazları kapsamaktadır. Buhari'nin ise, *"Sizden kim güneş batmadan ikindi namazının bir secdesine yetişirse, namazını tamamlasın ve güneş doğmadan önce sabah namazının bir secdesine yetişirse, yine namazını tamamlasın."* mealinde rivayet ettiği hadîste ise, secdeden maksat, rek'âttir.
Hadîsin zahiri, ikindi ve sabah namazından bir rekâta yetişen kimse hakkında güneş doğduktan ve güneş battıktan sonra namaz kılmak mekruh değildir hükmüne delâlet etmektedir, isterse kalan rekâtleri kerahet vaktinde kılmış olsun, onun hakkında kerahet söz konusu değildir. Böylece kılınan namaz eda sayılır, kaza değildir. Her ne kadar kasden namazı böyle dar vakte geciktirmek caiz değilse de, hüküm böyledir...[181]
Zeylâî "idrak-i rek'ât"le ilgili sahîh hadisleri naklettikten sonra, Hanefi mezhebinin, sabah namazını kılarken güneş doğacak olursa, namaz bozulur şeklindeki görüşlerini belirterek ortaya çıkan müşkile dikkatleri çekmiş, aynı zamanda Buhari ve Müslim'in bu bapta yaptıkları rivayeti, kâfirin İslâm'a girmesiyle yorumlayanları reddeder mahiyette bulunduğunu söylemiştir. Böylece o da, Tahavi'nin yorumunun uygun olmadığını belirterek hadîsleri zahirî manâlarından saptırmamaya özen göstermiştir.[182]

Çıkarılan Hükümler:

1- Sabah namazının bir rekâtına yetişen kimse, güneş doğunca ikinci rekâtını da kılmak suretiyle namazını tamamlar ve bu edâ sayılır.
2- İmam Ebû Hanife'ye göre, namazı, bitirmeden güneş doğarsa, namazı bozulur, kerahat vakti çıkınca kaza etmesi gerekir.
3- İkindi namazının -güneş batmadan- bir rekâtına yetişen kimse, güneş batınca geriye kalan üç rekâtını da kılmak suretiyle namazı tamamlar ve bu edâ kabul edilir.
4- Namazın vakit içinde sadece ihram tekbirine ve bir rekâtın bir cüz'üne yetişen kimse de o namaza yetişmiş sayılır. Bu İmam Ebû Hanîfe ile, bir rivayete göre, İmam Ahmed'in kavlidir. Diğer iki mezhebe göre, namaza yetişmiş sayılır ve o namazı bilâhere kaza etmesi gerekir.

Vaktinde Eda Edilmeyen Namazları Kaza Etmek

Vakit, namazın şartlarından biridir. Zorunlu bir hal yokken namazı vaktinde kılmamak büyük günâhlardan sayılır. Aynı zamanda vakit içinde tecellî eden feyiz ve rahmeti hiçbir şeyle telâfi etmek mümkün değildir. Ancak gerek zarurî bir sebepten veya ihmalden dolayı vaktinde kılınmayan namazlar birer borç olarak kalır. Onları kaza etmek farzdır.

Konuyla ilgili hadîsler:
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim bir (farz) namazı unutursa, onu hatırladığı zaman kılsın. Bundan başka onun için bir keffâret yoktur."[183]
Müslim'in kendi Sahîh'inde yaptığı rivayette şu lâfızla yukarıdaki hadîs nakledilmiştir:
"Sizden biri uyur da namazı kaçırrsa veya namazdan gaflet edip (vaktini geçirirse), onu hatırladığı zaman kılsın."[184]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söyler:
"Kim bir namazı unutur (da kılmazsa), onu hatırlayınca kılsın."[185]
Ebû Katâde'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz'den uyuyup namaza kalkamadıklarını anlattılar. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki, uykuda tefrît (kasıtlı bir ihmal, tembellik ve gevşeklik) yoktur; tefrit ancak uyanıldık halindedir. O halde sizden biri bir namazı unutur veya uyur da kaçırırsa, hatırladığı zaman onu kılsın."[186]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktıdır:
1- Vaktinde kılınmayan namazı ilk müsait zamanda kaza etmek farzdır.
2- Vaktinde kılınmayan namazın keffareti, onu kaza etmektir.
3- Namazı kasden bırakıp vaktinde kılmayana kazası gerekmez. (Bu, Zahirilerden Davud'a ve İbn Hazım'a göredir).
4- Uykuda olan kimse -uyku halinde- mükellef değildir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Farz namazlardan birini kaçırıp vaktinde kılmayan veya kılamıyan kimse onu hatırlayınca, vaktin farzına takdim ederek kılar. Çünkü kaza namazlarıyla vaktin farzı arasında tertip gözetilmesi gerekir bir haktır. Şâfiilere göre müstehabdır, tertibe riâyet edilmediği takdirde o mezhebe göre bir şey gerekmez. Çünkü İmam Şafiî'ye göre, her farz namaz bizatihi asıldır, başkasına şart olamaz.[187]
Hanefilerin bu mesele hakkındaki delilleri, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şu hadîsidir:
"Kim uyuduğu için vakit namazını kaçırır veya unutup kılmaz ve ancak imamla beraber namaz kılarken hatırlarsa, önce (başlayıp) içinde bulunduğu namazı kılsın, sonra da hatırladığı namazı kılsın ve imamla beraber kıldığı namazı iade etmesin!"[188]
b) Şâfiilere göre:
İmam Şafiî'den yapılan rivayete göre, bu mesele hakkında şöyle demiştir:
"Namazı vaktinde kılmayıp kaçıran kimse, içinde bulunduğu vaktin namazını kılmaya başladıktan sonra hatırlarsa, başladığı namaza devam edip bozmaz. Bu durumda ister imam, ister memum olsun farketmez. Namazı bitirince o kaçırdığı namazı kılar. Bunun gibi kaçırdığı namaz, içinde bulunduğu vakit namazına başlamadan hatırlarsa, bununla beraber vakit namazına -hatırladığı halde- başlarsa, başladığı namaz kâfi gelir, yani onu kılmasında bir sakınca yoktur. Namazı kılıp bitirince, bu defa hatırladığı o kaza namazını kılar. Ancak muhtar olan şudur ki, henüz içinde bulunduğu vakit namazına başlamadan kazaya kalmış namazı hatırlarsa, vakit de müsaitse, yani onu kaza ederken vaktin farzını kaçırma tehlikesi yoksa, önce kazaya kalmış namazı kılar, sonra vakit namazını edâ eder."
"Kazaya kalan namazlar ister bir günün, ister bir yılın birikmiş namazı olsun farketmez."[189]
c) Hanbelîlere göre:
Başladığı namaz esnasında üzerinde kazaya kalmış namaz bulunduğunu hatırlayan kimse, başladığı namazı tamamlar ve sonra diğer namazı kaza eder. Vakit kalmışsa, kazadan önce kıldığı namazı iade eder.
Çünkü kazaya kalmış namazlarda tertip vâcibdir. Bu hususta bir çok yerlerde kesin beyân vardır. Ebû Davud'un rivayetinde deniliyor ki:
"Bir yıllık namazı terkeden kimse, onları kılar ve bu kaçırdığı namazları hatırladığı halde kıldığı bütün vakit namazlarını iade eder. İbn Ömer'den de tertibin vücubuna delâlet eden rivayetler yapılmıştır. Aynı zamanda Nahaî'den, Rebi'a, Yahya el-Ansari'den, İmam Mâlik, İmam Leys, İmam Ebû Hanîfe ve İshak b. Rahuye'den de aynı görüş doğrultusunda rivayetler mevcuttur. Şafii ise, "tertip vacib değildir" demiştir.
Hanbeliler hem konumuzun başındaki hadislerle ve bir de İmam Ahmed'in tesbit ettiği şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz'in Hendek günü dört vakit namazını kaçırıp onları tertib üzere kaza ettiği ve sonra da şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir:
"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüğünüz gibi namaz kılın!"
Yine İmam Ahmed'in Ebû Cum'a Habib b. Siba'dan naklen onun şöyle dediğini tesbit etmiştir: "Peygamber (a.s.) Efendimiz Ahzâb yılı akşam namazını kılıp bitirdikten sonra sordu:
"Sizden biri, benim ikindi namazını kıldığımı bilen var mı?"
Bunun üzerine ashab:
"Ya Resûlellah! Onu kılmadınız," diye cevap verdiklerinde, müezzine emretti namaz için ikamet getirdi ve kalkıp ikindi namazını kaza ettikten sonra akşam namazını iade etti."
Bu da tertibin vücubuna delâlet eden rivayetlerden biridir.[190]
d) Mâlikilere göre:
İmam Mâlik şöyle demiştir:
"Farz namaz kılarken unutup da kılmadığı bir namazı hatırlayan kimse, eğer yalnız başına kılıyorsa ve namaza da yeni başlamışsa, onu olduğu yerde bırakıp kazaya kalan namazı kılsın ve sonra da başlayıp bıraktığı namazı edâ etsin. Şayet başladığı farz namazdan bir tam rek'ât kılmışsa, artık onu kesmeyip bir rekât daha ilâve ettikten sonra kessin (olduğu yerde bıraksın). Üç rekât kıldıktan sonra hatırlarsa, ona bir rekât daha ilâve ederek tamamlasın ve sonra kaza namazını kılsın."
Mâlikilerden İbn Kasım diyor ki:
"Başlamış olduğu farz namazdan üç rekât bile kılmış olsa, kazaya kalan namazı hatırlayınca, bence müstehab olan onu orada kesmesi ve hatırladığı kaza namazını kıldıktan sonra o farzı yeniden kılmasıdır."
İmam Mâlik yine bu mesele hakkında şöyle demiştir:
"Unutup kılmadığı namazı, öğle ve ikindi namazlarını kıldıktan sonra hatırlarsa, güneş henüz batmamışsa ve o da kazaya kalan namazı kıldıktan sonra öğle ve ikindi namazlarını kılmaya imkân bulabiliyorsa o takdirde önce hatırladığı kaza namazını, sonra da öğle ve ikindi namazlarını kılar. Şayet unutup kazaya bıraktığı namazla sadece iki vakitten birini kılmaya imkân bulabiliyorsa, önce kaza namazını sonra da ikindi namazını kılar."[191]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, görüşler, yorumlar ve tahliller:
Ebû Cafer et-Tahavî bu konuyla ilgili onaltı kadar rivayet tesbit etmiştir. Biz onlardan bir kısmını -konuya ağırlık kazandırmak ve diğer ilgili rivayetleri görmek için- kitabımıza meâlen nakletmeyi uygun gördük:
Muhbir (veya Muhmir) b. Ahi Necâşî (r.a.) diyor ki:
"Bir seferde Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bulunuyorduk. Uyuduk, ancak güneşin sıcaklığıyla uyanabildik ve o yerden uzaklaştık. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize namaz kıldırdı. Sabah olup güneş doğup yükselince, ezan okuması için Bilâl'a emretti, sonra ikamet getirmesi için emretti ve kalkıp bize (o kazaya kalan) namazı kıldırdı. Namazı kaza edince şöyle buyurdu:
"Bu bizim dünkü namazımızdır!"[192]
Bu rivayetin açık delâletinden anlaşılıyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kazaya kalan sabah namazını, öğle veya ikindiden önce kılmamış, ancak ertesi gün güneş doğup yükseldikten sonra kaza etmiştir. Burada Peygamberimiz ve ashabının tertip sahipleri olmadıkları da söz konusu değildir.
Ancak bu hadîs râvilerinden Mesleme b. Alkame'nin zayıf olduğunu Ahmed b. Hanbel şu sözleriyle şöyle ifade etmiştir: "Zayıf bir şeyhtir; Davud'dan birçok münker rivayetler yapmıştır." Yahya b. Maîn ise onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiş ve Ebû Hatim de onun "salihü'l-hadîs" olduğunu belirtmiştir. O bakımdan müctehid imamların çoğu onun rivâyetiyle ihticac etmemişlerdir.[193]
Yukarıdaki Necâşî hadisini kuvvetlendiren bir diğer hadisin ashabdan Semure b. Cündeb'den (r.a.) rivayet edildiğini görüyoruz:
"Kim bir (farz) namazı unutur da kılmazsa, hatırlayınca onu ertesi günü aynı vakitte kılsın!"[194]
Bu da, kaza namazında sahib-i tertip olup olmamanın bir ölçü olmadığına, kazaya kalan bir namazın hatırlanınca ertesi gün aynı vakıtta kılınmasının gerektiğine veya sünnet olduğuna delâlet etmektedir.
Hadîsin râvilerinden Hammad b. Seleme hakkında İmam Ahmed şöyle demiştir:
"O dayısı Hamîd et-Tavil hadîslerini hıfzetmede, insanların en âlimi idi. İbn Maîn ise şöyle demiştir: "Hadîs tesbitinde insanların en bilgini idi. Bir kişinin ona dil uzattığını görürseniz, onu İslâm'a karşı zan ve töhmet altında tutun..." Amir b. Seleme ise, Hammad'ın 10.000'den fazla hadîs bildiğini kaydetmiştir.[195]
O bakımdan yukarıdaki hadîs istidlale uygundur, diyebiliriz. Bu iki rivayetin hilâfına şu rivayetler de yapılmıştır:
İbn Ebî Meryem'in babasından, yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Peygamber (a.s.) Efendimiz ile ashabı uyuyakaldılar da sabah namazını kılamadılar. Güneş doğunca uyandılar. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ezan okuması için Bilâl'e emretti. Sonra iki rekât (sünnet) namaz kıldı ve arkasından ikamet getirmesini emretti ve böylece (kazaya kalan sabahın) farz namazını kıldı.[196]
Hadîsin ravilerinden Atâ' b. Sâib, tabiînin ileri gelenlerindendir. Ömrünün son yıllarında hafizasının iyice zayıfladığı söylenir. O bakımdan Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir:

"Atâ'dan önceleri işitilenler sahihtir; sonradan işitilenler ise kayde değer bir şey sayılmaz." Yahya b. Main diyor ki: "Onun rivayeti ile ihticac edilmez."[197]
O nedenle yukarıdaki hadîsin gençlik çağında mı, yoksa yaşlandıktan sonra mı kendisinden nakledildiğini tesbit pek mümkün olmamıştır. Müctehid imamların çoğu, sözünü ettiğimiz sebepten dolayı onun rivayetine pek itibar etmemişlerdir.
Bu rivayetle birlikte, kazaya kalan namazın hatırlandığı zaman kılınması emredilmiştir. Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Bir (farz) namazı unutup kılmayan kimse, onu hatırladığı zaman kılsın!"[198]
Bu anlamda bir rivayet de Hz. Katâde'den yapılmıştır.
Bu son mânayı kuvvetlendiren birkaç rivayet daha var ki, onlardan bir kısmını konunun başlangıcında nakletmiş bulunuyoruz. *"Kim bir (farz) namazı unutur da kılmazsa, onu hatırladığı zaman kılsın. O namaz için bundan başka keffaret yoktur"* mealindeki Enes hadîsi bu cümledendir.
Böylece Tahavî'nin naklettiği hadîsler bize iki ayrı hüküm getirmektedir:
1- Kazaya kalan namazı, ikinci gün aynı vakitte kaza etmek gerekir veya böyle yapmak sünnettir.
2- Kazaya kalan namaz hatırlandığı zaman kılınır.
Tahavî hadîslerin sıhhat derecesi üzerinde durmadığı gibi, kesin bir sonuç da ortaya koymamıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Kazaya kalan bir namazı, vaktin farzından önce kılmak gerekir. Ancak vakit daralmışsa o takdirde önce vaktın farzı kılınır.
Bu Hanefî'lere göredir.
2- Kaza namazları hatırlanınca, vaktin farzına başlanmışsa, o takdirde onu edadan sonra kılınmasında bir sakınca yoktur, Bu, Şâfiîlere göredir.
3- Vaktın farzına başladıktan sonra üzerinde kaza namazı bulunduğunu hatırlarsa, başladığı namazı bozmayıp tamamlar ve sonra kaza namazını kılar; onu müteakip vakit çıkmışsa, vaktin namazını iade eder. Bu, Hanbelîlere göredir.
4- Vaktin farzını kılmaya başladıktan hemen sonra üzerinde kalan kaza namazını hatırlarsa, başladığı namazı kesip ona başlar. Bir rekâti tamamlamışsa, bir rek'at daha ilâve edip öylece keser. Bu imam Mâlik'e göredir.
5- Kazaya kalan namazın, onu hatırlayınca kılmaktan başka bir keffareti yoktur.
6- Uyku halinde meydana gelen bu gibi geciktirmeden dolayı kişi günahkâr olmaz. Çünkü uyuyup da sabah namazına uyanmamak irade dışında olan bir haldir.

Kazaya Kalmış Namazları Kılarken Tertibe Riyayet

Bundan bir önceki konuda da kısaca belirttiğimiz gibi, kazaya kalan namazları kılarken vaktin farzından önce kılınmasına işaret etmiştik. Konunun önemini dikkate alarak biraz daha açıklamayı uygun gördük. Bir misâl ile değerlendirmek istediğimizde ikindi ile akşam namaz arasındaki tertibi gösterebiliriz: İkindi namazını kılamayıp vakit çıktıktan sonra hatırlayan kimse akşam namazından önce kılması gerekir. Ancak vakit dardır da sadece akşam
kılacak kadar bir zaman kalırsa, o takdirde kazaya kalan ikindi namazı ondan sonra kılınır.
İlgili hadisler:
Cabir b. Abdullah (r.a.) 'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Hendek savaşı günü güneş battıktan sonra Hz. Ömer (r.a.) gelip Kureyş kâfirlerini ağır bir ifadeyle yerdi ve:
"Ya Resûlellah! Güneş batmak üzere ve ben de neredeyse ikindi namazını kılamadım" dedi. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu:
"Vallahi ikindi namazını ben de kılamadım."
Sonra hemen abdest aldı ve güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldı (kaza etti), ondan sonra da akşam namazını kıldı."[199]
Ebû Saîd (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Hendek günü namazdan alıkonduk; o kadar ki, akşamdan sonra gecenin bir bölümü girmiş oldu. İşte Aziz ve Celil olan Allah'ın "Allah savaşta (yardımcı olarak) müzminlere yetti. Allah çok güçlüdür, çok üstündür." sözü bu idi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Bilâl'ı çağırdı, öğle namazı için ikamet etti, Peygamber de öğle namazını vaktinde nasıl kılıyorsa öylece güzel kıldı. Sonra ikindi için ikamet etmesini emretti. O da ikamet getirdi ve Peygamberimiz (a.s.), ikindi namazını vaktinde nasıl güzel kılıyorsa, öyle kıldı. Sonra akşam namazı için ikamet etmesini emretti. O da ikamet edince, Peygamber (a.s.) onu da öylece kıldı. Tabii bu, Allah'ın korku namazı hakkında *"Eğer (düşman ve benzeri bir tehlikeden korkar da belirlendiği şekilde huzurda duramazsanız) yaya ya da süvari olarak (namazı kılın)..." mealindeki ayeti indirmeden önceydi..."*[200]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Herhangi önemli bir sebepten dolayı vakit içinde o vaktin namazı kılınmaz da kazaya kalırsa, ondan sonraki vakit içinde, vaktin farzından önce kaza edilmesi gerekir.
2- Kazaya kalan bir veya birkaç namaz olsun, hangi vakit içinde kaza edilecekse, yine bilinen tertibe göre kaza edilmesi gerekir. Meselâ, öğle ve ikindi namazları kazaya kalmışsa ve bunları akşam namazının vaktinde kaza edecekse, hem akşam namazından önce kaza eder, hem de önce öğlenin farzını, sonra da ikindinin farzını kaza eder.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit ve ihticaclari:
a) Hanefîlere göre:
Altı vakitten az olan kaza namazıyla vaktin farzı arasında ve az sayıda olan kaza namazları arasında tertibe riâyet etmek vacibdir. Hanefîler bu meselede -yukarıda da temas edildiği gibi- 153 nolu Ebû Davud'un rivayet ettiği nadisle ve bir de Hendek savaşında Peygamber (a.s.) Efendimizin kazaya kalan öğle ve ikindi namazlarını tertip üzere kılmasıyla istidlal etmişlerdir.[201]
O halde altı vakit veya daha fazla üzerinde kaza namazı bulunan kimse tertip sahibi olmaktan çıkıyor.
Vakit dar olduğu takdirde, kaza namazı geciktirilir ve vaktin farzı kılınır, böylece tertib hükmü kendiliğinden kalkmış olur. Ayrıca tertip, unutmakla da sakıt olur. Ömür boyunca, -namaz kılınması mekruh olan üç vakit dışında- bütün vakitlerde kaza namazı kılınabilir.
İmam Muhammed'e göre, kaza namazlarını geciktirmekte bir sakınca yoktur, "terahi üzerine vacibdir". İmam Ebû Yusuf'a göre geciktirilmesi mekruhtur, hatırlandığı vakit -kerahet zamanı değilse- kılınması vacibdir. Bu hususta İmam Ebû Hanîfe'den iki rivayet vardır.[202]
İmam Leys, Zührî, Nahâî ve Rabî'a da aynı görüştedirler.
b) Şâfiîlere göre:
Kazaya kalan namazları kılmak vacibdir. Ancak farz namazı bir özürden dolayı vaktinde kılmayıp kaçırmışsa, onu herhangi müsait bir zamanda kaza etmesi vacibdir, hemen acele etmesi gerekli değildir. Özürsüz kılmayıp kazaya bırakmışsa, hemen kaza etmesi vacibdir. Ancak şu durumlar müstesna: Cuma hutbesi okunduğu bir sırada kaza namazını hatırlamak, o anda hemen kılınmasını gerektirmez, cuma namazı kılındıktan sonra kılınır. Vakit iyice daralıp sadece o vaktin farzını kılacak kadar bir zaman kalmışsa, o takdirde kaza namazı geciktirilip, vaktin farzı kılınır. Bir de vaktin farzına niyet edip namaza başladıktan sonra kazaya kalmış namazı hatırlayan kimse, başladığı namazı bozmayıp tamamladıktan sonra onu kılar.
Kazaya kalmış namazlar arasında tertibe riâyet etmek sünnettir. Sayısının az veya çok oluşu buna te'sîr etmez. O halde tertibe riâyet etmeyip (meselâ ikindi namazını öğle namazından önce kaza ederse) sonra geleni önce gelen üzerine takdim ederse, sadece sünnete muhalefet etmiş olur, ama kazası yerine gelmiş kabul edilir. Ne var ki, bu durumda evlâ olanı, iade etmektir. Bunun gibi, kazaya kalmış namazlarla vaktın farzı arasında da tertibe riâyet etmek sünnettir. Ancak vaktin namazını kaçırma endişesi söz konusu ise veya vaktin farzına niyet edip başladıktan sonra kazaya kalan namazı hatırlıyorsa, artık kaza namazıyla vaktın farzı arasında tertip kalkar.[203]
c) Hanbelilere göre:
Kazaya kalmış namazlar kılınırken tertibe riâyet etmek vacibdir. Nitekim Ebû Davud'un yaptığı rivayette bu husus kesin bir şekilde şöyle ifade edilmiştir:
"Kim, (kaza veya vakit) namazı kılarken üzerinde bir namaz kaldığını hatırlarsa, başladığı namazı tamamlar ve sonra kaza namazını kılıp diğer namazı iade eder."
Nitekim yapılan sahih rivayete göre, Hendek savaşı günü Peygamber (a.s.) Efendimiz dört vakit namazını kılamayıp kazaya bırakmış ve bunları tertip üzere kaza etmiştir.
Kaza namazlarının sayısı ne kadar çok olursa olsun, aralarındaki tertibe riâyet etmek vacibdir. İmam Mâlik ile İmam Ebû Hanife'ye göre, kazaya kalan namaz birgün, bir gece namazından fazla olursa tertibe riâyet vâcib değildir.[204]
d) Mâlikilere göre:
Kazaya kalmış namazlarla vakit farzı arasında tertip vacibdir. Sayısı az birkaç namazı kazaya bırakan kimse bunların hepsini vakti hazır olan namazdan önce kılmaya başlar. Sayısı çok olursa, vakti hazır olan farzı kıldıktan sonra kaza etmeye başlar.[205]
Yine bu mezhep imamlarına göre, kazaya kalmış namazlar arasında da tertip vacibdir. Bunların az veya çok olması farketmez. Ancak bu tertip iki şartla vacib olur: Geçen namazları hatırlaması ve tertip üzerine kılmaya kudretinin yetmesi... [206]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller; 163 nolu Cabir hadisini Haccac b. Nusayr dışında diğer bütün hadis hafizları rivayet etmiştir. Haccac ise, bunu Ali b. Mübarek'den, o da Yahya b. Ebi Kesîr'den rivayet etmiş ve rivayet zincirinde Cabir'den, Ömer'den diyerek onu Ömer'e isnad edilen hadisler arasında zikretmiştir. Ancak bu tarikte Haccac yalnız kalmıştır ve kendisi zayıf kabul edilmiştir. İbn Maîn ise onu saduk olarak vasıflandırmıştır. İbn Medenî ise, "onun hadîsi (sıhhat ölçüsünü aşıp) gitti" demiştir. Ebû Hatim ise, onu zayıf saymış ve hadîsini terketmiştir. Nesâî de onu zayıf saymış ve diğer bir yerde "o sıka değildir" demiştir. Ebû Davud ise, "onun hadisini ilim adamları terketmişlerdir" derken Darekutnî onu zayıflar arasında saymıştır. İbn Hibbân ise onu sıkat (güvenilir muhaddîsler) arasında zikrederken şöyle demiştir: "Hata yapar ve vehme kapılır."[207]

164 nolu Ebû Saîd hadîsinin ricali, rical-i sahihtir. Tirmizî ile Nesâî aynı hadîsi şu lâfızla rivayet etmişlerdir:
"Doğrusu müşrikler, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i Hendek günü dört namazdan meşgul edip alıkoymuşlardı." İmam Mâlik de aynı rivayeti Muvatta'da tahric etmiştir.
Ancak rivayetlerin delâleti farklı tesbitlerin yapıldığını göstermektedir. Bir kısmına göre, sadece ikindi namazını kılmaya vakit bulamamışlardı, kimine göre ise, dört vaktin namazını kaçırıp kılamamışlardı. Bir kısmı ise sadece öğle ile ikindi namazını kaçırdıklarını söylemiştir.
Bunlardan daha çok şu iki rivayet üzerinde durmak gerekir: Cabir'in hadîsinde sadece ikindi namazını; Abdullah b. Mes'ûd'un hadisinde dört vaktin namazı...
İbn Seyyidinnas, bu sahih rivayetler arasını birleştirmek daha racihtir. Çünkü Ebû Saîd'in hadîsinin isnadı sahihtir, buna muhalefet eden pek olmamıştır. Aynı zamanda aynı hadîsi İbn Huzeyme ile İbn Hibban da kendi sahihlerinde rivayet etmişlerdir. İbn Seken de bunun sahih olduğunu belirtmiştir. O bakımdan Cabir hadîsinin sadece ikindi namazı üzerinde durması, diğerlerinden söz etmemesi mes'eleyi bağlayıcı değildir.
Sadece ikindi namazının kazaya kaldığını gösteren bir başka rivayeti Zeylâî tesbitle, Peygamber (a.s.)'ın ashabından Habîb b. Siba'ın şöyle dediğini nakletmiştik: "Peygamber (a.s.) akşam namazını kıldıktan sonra ashabına *"benim ikindi namazımı kıldığımı gördünüz mü?"* diye sordu. Onlar da "hayır ya Resûlullah, onu kılmadın" demeleri üzerine müezzine emretti. Müezzin ezan okudu, sonra ikamet getirdi; Peygamber (a.s.) ikindi namazını kıldıktan sonra akşam namazını kıldı."[208]
Ancak İbn Lehi'a'nın rivâyetiyle ihticac edilemiyeceği üzerinde durulmuş, ve o yalnız bulunduğu takdirde şüpheyle karşılanacağı söylenmiştir. Ayrıca râviler arasında Muhammed b. Yezîd'in de zayıf olduğunu Ebû Hatim belirtmiştir.
Böylece Habib b. Siba'ın hadisiyle istidlalin pek isabetli olmayacağı ortaya çıkmaktadır.
İbn Mes'ud hadîsi için Tirmizî "İsnadında hiçbir sakınca yoktur" derken, Ebû Ubeyde'nin bu hadisi babasından işitmediğine dikkatleri çeker. Nesâî de aynı kanaati izhar etmiştir. Ebû Davud ise, İbn Mes'ud vefat ettiğinde oğlu Ebû Ubeyde'nin yedi yaşında olduğunu kaydetmiştir.
Zeylâî, Ebû Ubeyde hakkındaki farklı görüşleri sıralarken hadîs ile ihticac edilip edilmiyeceği üzerinde durmamıştır. Çünkü hadîsin isnadında bir beis olmadığı ilim otoriteleri tarafından beyân edilmiş ve o nedenle istidlale uygun görülmüştür.[209]
İbn Mes'ud hadîsinin zahiri üzerinde biraz durmakta fayda vardır. Çünkü Peygamberin dört vaktin namazını kaza ettiği söylenir.
Oysa kazaya kalan öğle, ikindi ve akşam namazlarıdır. Bunları yatsı vakti içinde kılmıştır. Ancak yatsı namazını da mûtâd vaktinden biraz sonra kıldığı için kuvvetli bir ihtimalle hepsi için "faite" tabiri kullanılmıştır ki, diğer üç namazın faite olduğu belirtilirken yatsının mecazen faite olduğu söylenmiş olabilir.
"Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız öylece namaz kılın!" sahih hadis bize, kazaya kalan namazlar arasında ve kaza namazlarıyla vaktin farzı arasında tertibe riâyetin vacib olduğunu anlatıyor, İbn Mes'ud (r.a.) hadîsine çok yakın bir rivayeti Hafiz Bezzar kendi Müsned'inde Abdülkerim b. Ebi Maharik tarikiyle Cabir b. Abdullah (r.a.)'den rivayet etmiştir ki, meâlen şöyledir:
"Peygamber Efendimiz Hendek günü, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazından alıkonuldu, o kadar ki, geceden bir bölüm geçmiş oldu. Bunun üzerine ezan okuması için Bilâl'a emretti. O da ezan okuyup ikamet getirince, Peygamber (a.s.) öğle namazını kıldı. Sonra ezan okuması için Bilâl'ıa emretti, o da ezan okuyup ikamet getirdi. Peygamber ikindi namazını kıldı. Sonra yine ezan okumasını emretti, O da ezan okuyup ikamet getirdi; Peygamber (a.s.) akşam namazını kıldı. Sonra ezan okuması için Bilâl'a emretti. O da ezan okuyup ikamet getirdi; Peygamberimiz (a.s.) yatsı namazını kıldı ve sonra da şöyle buyurdu:
"Bugün yeryüzünde şu saatte sizden başka Allah'ı anıp ibadet eden başka bir kavim yoktur..."
Râvi Abdülkerim üzerinde durulmuş ve zayıf olduğuna dikkat çekilmiştir. Daha önce de bu zatla ilgili bazı görüşleri nakletmiştik. Zehebî ilim adamlarının sözlerini şöyle naklediyor: Ma'mer'in Eyyub'dan yaptığı rivayete göre, Abdülkerim'den herhangi bir hadîs alınıp başkasına nakledilmez, demiştir. Yahya onun bir şey olmadığını, yani hadîs ilminde kayde değer bir yerinin bulunmadığını belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel, onun hadîsinin metruke benzer bir ölçüde olduğunu söylerken, Nesâi ile Darekutnî, onun doğrudan metruk olduğunu belirtmişlerdir.[210]
Bu konuda İbn Cevzi'nin el-İlel'de İbrahim el-Harebî'ye isnad ettiği şu mealdeki hadîs: *"Üzerinde (kaza) namazı bulunan kimsenin namazı (makbul) değildir"*, Ahmed b. Hanbel'den sorulduğunda, "Ne böyle bir hadis biliyorum, ne de Peygamber'den (a.s.) böyle bir hadîs mesmuumuz olmuştur" diye cevap vermiştir.[211]

Çıkarılan hükümler:

1- Vaktinde kılınmayan namaz bir borç olarak kalır ve hatırlandığı ve vakit de müsait olduğu zaman kılınması vâcib olur. Terkinden dolayı kişi büyük günâh işlemiş sayılır.
2- Kazaya kalan namazlar, bir günün namazından fazla ise, Hanefîlere göre, artık tertip gerekli değildir, onları vaktin farzından önce kılabileceği gibi, sonra da kılabilir. Kazaya kalmış altı veya daha fazla namaz arasında tertibe riâyet sünnettir.
3- Diğer iki mezhebe göre, az olsun, çok olsun kazaya kalmış namazlar arasında tertip nasıl vacibse, onlarla vaktin farzı arasında da tertip farzdır.
4- Kazaya kalan namazlar kılınırken ezan okuyup ikamet getirmek sünnettir.
5- İmam Şafiî'ye göre, her iki durumda da tertip sünnettir.
6- Mâliki ve Hanbelî mezheplerine göre, vaktin farzını kılarken üzerindeki kaza namazını hatırlarsa, başladığı namazı tamamladıktan sonra onu kılar ve sonra da vaktin farzını iade eder.

EZAN

Ezan Ve İlgili Hükümler

Ezan; Hakk'ın sesi, Tevhidin ölçü ve anlamı, İslâm'ın şiârı ve Hakk'a davetin ezeli ve ebedî nağmesidir... Belli sözlerle namaz vaktini duyurmaya şer'ân "ezan" denir. Taşıdığı birkaç cümle, ciltlerle akaid mes'elesini taşıyıp özetlemektedir.
Ezan'ın ne zaman meşru' kılındığı hakkında farklı görüş ve tespitler vardır.
a. Namaz farz kılındığı zaman ezan da meşru' kılınmıştır. Nitekim İbn Hibban buna delâlet eden bir rivayeti İbn Abbas (r.a.)'dan nakletmiştir. Ancak o rivayetin isnadında Abdülaziz b. İmrân bulunuyor ki, onun rivâyetiyle ihticac olunmaz. Nitekim Buhari, "Onun hadîsi yazılmaz" derken, Nesâî, "O metruktür" demiş, Yahya ise, "o sıka (güvenilir) değildir" diye kaydetmiştir.[212]
Bu mealde bir hadîsi Darekutni, Enes (r.a.)'den rivayet etmişse de, Hafiz İbn Hacer onun da zayıf olduğunu tesbit etmiştir.
b. Taberânî'nin İbn Ömer (r.a.)'den yaptığı rivayete göre, ezan, İsra gecesi meşru' kılınmıştır.
Yapılan araştırmalara göre, bu rivayetin isnadında "mutrukü'l-hadis" olan Talha b. Zeyd bulunuyor. Nitekim Buhari, "O münkerü'l-hadistir" derken, Nesâî, "O metruktür" demiştir, İbn Hibban ise, "O, cidden münkerü'l-hadîstir" diye belirtmiştir.[213]
c. Müslümanlar Medine'ye hicret ettikten hemen sonra meşru' kılınmıştır ki bu husus Buharî, Müslim ve Tirmizî'nin tesbitiyle sabit olmuştur. Ayrıca Tirmizî o rivayet için "hasen-sahîh" demiştir. Nesâi de aynı hususu Abdullah b. Ömer'in hadîsinden naklederek sıhhatına işarette bulunmuştur.
Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edilen hadîs şöyledir:
"Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde, toplanıp namaz (vaktini) iştiyakla beklerlerdi. Hiç kimse namaz için çağırmazdı. Bir gün bu hususta konuştular. Bir kısmı, Nasarâ'nın çam gibi çan çalınmasını önerdi. Bir kısmı, Yahudilerinki gibi boynuz üflenmesini önerdi. Derken Ömer (r.a.), 'Namaz için seslenecek bir adam, göndermez misiniz?' dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *'Ya Bilâl! Kalk da namaza çağır'* diye emretti."[214]
Şevkanî diyor ki:
"Ezan vaktinin başlangıcını belirleme hakkında varid olan rivayetlerin en sahihi budur."[215]

Ezanın Gereği Ve Fazileti

Ebu Derda (r a)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizden şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir:
"Herhangi üç kişi (birarada olur da) ezan okumazlar ve içlerinde namaz kılınmazsa mutlaka şeytan onlara üstün gelir."[216]
Mâlik b. Huvayris (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Namaz hazır olunca (namaz vakti girince), sizden biriniz ezan okusun, en büyüğünüz de size imamlık etsin!"[217]
Muâviye (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki, Kıyamet gününde müezzinler insanların en uzun boylusudurlar."[218]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"İmam zâmîn (cemaatın namazını korumada) sorumlu ve kefildir; müezzin (namaz vakitlerini koruyup gözetmede) güvenilirdir. Allah'ım! İmamları doğruya eriştirip irşâd eyle, müezzinleri de mağfiretine mazhar kıl!"[219]
Ukbe b. Amir (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir:
"Aziz ve Celîl olan Rabbın, dağın bir kesiminde ezan okuyup namaz kılan davar çobanının (hayret uyandıran bu halini pek) beğenir. Onun için Aziz ve Celil olan Allah der ki: Benim bu kuluma bakın, ezan okuyor, namaz kılıyor ve benden korkuyor. Gerçekten ben kulumu bağışladım ve onu Cennet'e yerleştirdim (yerleştireceğim)."[220]

Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır.
1- Vakit girince namaza davet için ezan okumak sünnettir.
2- Ezan şeytanların uzaklaşmasına, meleklerin yaklaşmasına sebep olur.
3- Birkaç kişi biraraya gelir de namaz vakti girmiş olursa, onlar ister bir evde, ister şehir içinde, ister şehir dışında olsunlar, yakınlarında okunan ve duyulan ezan yoksa, ezan okumaları ve cemaat olup namaz kılmaları sünnettir.
4- Yaş, ve bilgi itibariyle kim daha büyükse, o imam olur.
5- Sesi güzel olan da ezan okuyarak müezzinlik eder.
6- İmam, arkasındaki cemaatin namazını tastamam kıldırmakla sorumlu ve yükümlüdür. O bakımdan namazın bütün şartlarına, farz ve vaciblerine, sünnet ve adabına riâyet etmesi gerekir.
7- Müezzinin de vakitleri iyi belirlemesi ve bu hususta güvenilir bir kimse olması gerekir.
8- Kimselerin olmadığı tenhâ yerlerde namaz vakti girince ezan okuyup namaz kılmak hem kulu bu borçtan kurtarır, hem de yaptığı bu amel Allah yanında en güzel şekilde değerlendirilip mükâfatlandırılır. Çünkü dağda, bayırda ezan okuyup namaz kılmak, ibâdet etmek, her türlü gösterişten uzak, her yönüyle ihlâsa yönelik bir anlam taşır.
Ezan ve ikametle ilgili müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Ezan ve ikamet, fakiyhlerin çoğuna göre, sünnettir. Ezanı kifayet üzere vacib sayanlar da olmuştur.
Ezan, beş vakit namaz ve bir de cuma namazı için sünnettir, diğer namazlar için sünnet değildir. Çünkü bu hususta tevatür derecesinde rivayet ve nakiller vardır.[221]
b) Şâfiîlere göre:
Farz namazlar için ister eda, ister kaza olsun, ezan okumak, ikamet getirmek sünnet-i kifayedir, bir mahalle, köy ve beldede bir veya birkaç kişinin ezan okumasıyla diğerlerinin üzerinden o sünnet kalkmış olur. Nitekim önceki ilim adamlarıyla, sonrakiler bu sünnete devam etmişlerdir. Hem Buhari ve hem Müslim'de rivayet edilen, *"Namaz hazır olduğu zaman, biriniz size ezan okusun!"* mealindeki hadîs açık delillerden biridir.[222]
c) Hanbelîlere göre:
Ezan, beş vakit namaz için müekked bir sünnettir; vâcib değildir. Bazısına göre, farz-ı kifâyelerden biridir, bir kısmının ezan okumasıyla diğerlerinin üzerinden kalkar. Ezan ve ikametsiz namaz kılan kimsenin bir kavle göre, namazı sahihtir. Diğer bir görüşe göre, ezan vacibdir, ancak şehir ve kasaba halkına vacibdir, yolculara vâcib değildir. Şehir halkı işitebiliyorsa, bir tek ezan kâfi gelir. Evinde namaz kılan kimse için de oturduğu beldede okunan ezan yeter.
Kaza namazı kılarken veya vakit dışında namaz kılınırken ezan aşikar okunmaz. Kaza namazını cemaat halinde kılanlara, ilk vaktin kazası için bir ezan yeter, ondan sonra kaza edilen her namaz için ikamet getirirler.[223]
d) Mâlikîlere göre:
Ezan, halkın cemaat halinde namaz kıldığı mescid ve benzeri yerlerde, ihtiyarî vakitte farz-ı ayn olan namazlar için okumak kifayet üzere sünnettir. İsterse birkaç cami birbirine bitişik olsun, herbirinde ayrı ayrı ezan okunur. Nafile ve kazaya kalmış namazlar için ezan okunmaz. Onun gibi farz-ı kifâye olan cenaze namazı için de okunmaz. Aynı zamanda zaruri vakitte de ezan okunmaz. Bu saydıklarımız için ezan okumak mekruhtur. Çölde, bayırda yalnız başına, olup namaz kılan kimsenin ezan okuması ise, menduptur.[224]
Diğer rivayetler, tesbitler ve tahliller:
Zeylâî, ezanın sadece beş vakit namaz ve bir de cuma namazı için sünnet olduğunu, yukarıda konunun başında geçen hadîslerle istidlal ederek belirttikten sonra, iki bayram, güneş tutulma namazları için sünnet olmadığına temasla diyor ki:
"Sahîh-i Müslim'de Cabir b. Semure'den yapılan rivayette, demiştir ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber birkaç defa bayram namazını ezansız ve ikametsiz kıldık.
Yine Sahîh-i Müslim'de Hz. Aişe'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında Güneş tutulma olayı meydana geldi. Bunun üzerine, O, bir çağırıcı göndererek es-Salâtu camia diye nida ettirdi..."
Bu sahih rivayetten de Güneş ve ona kıyasla Ay tutulma olayından dolayı kılınacak "husuf ve küsûf" namazları için ezan meşru kılınmamıştır.
Cuma namazına gelince, o hususta hem âyet, hem de Sâib b. Zeyd (r.a.) hadîsi vardır.
180 nolu Ebû Derdâ hadîsini İbn Hibban ve Hâkim de tahrîc etmişlerdir. Hakim onun isnadının sahîh olduğunu belirtmiştir. Ebû Dâvud ise, aynı hadisi şu lâfızla rivayet etmiştir: *"Bir kasaba veya çölde üç kişi bulunur da içlerinde namaz kılınmazsa, mutlaka şeytan onlara üstünlük sağlar. Sana gereken, cemaate gerekli olmandır, çünkü kurt ancak sürüsünden ayrılanı yer."*[225]
Şevkanî, Ebû Derdâ hadîsini açıklarken İmam Mâlik ile İmam Ahmed b. Hanbel'in beş vakit namaz ve bir de cuma namazı için ezanın vâcib olduğunu söylemişse de, iki mezheple ilgili kaynak eserlerde Mâlikîlere göre, müekked sünnet, Hanbelîlere göre ise, bir görüşe göre vacib, bir görüşe göre müekked sünnet olarak tesbit edilmiş ve müekked sünnet diyenlerin görüş ve tesbiti ağırlık kazanmıştır.[226]
Yine Şevkanî ve diğer bazı ilim adamları, ezan hakkında Şâfiîlerin üç ayrı görüşünden söz ederler: Bir kısmına göre, farz-ı kifâyedir. Bir kısmına göre, sünnettir. Diğer bir kısmına göre, cumadan başka farzlar için sünnet, cuma için farz-ı kifayedir. İmam Şafiî ise el-Ümm adlı eserinde, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in farz namazlar için ezanı sünnet kıldığını, bunun dışındaki namazlar için ezan ile emrettiğini tesbit eden olmamıştır, diyerek her türlü farklı görüşü bertaraf etmiştir.[227]
181 nolu Mâlik b. Huvayris hadîsi, müezzin için yaş ve üstünlük aranmayacağına delâlet etmektedir. İmamette ise durum bunun aksinedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Beş vakit ve bir de cuma namazı için ezan okumak sünnettir.
2- Ezanı vaktin evvelinde okumak sünnet veya müstehabdır.
3- Ezandan sonra ikamet getirmek de sözü edilen namazlar için sünnettir.
4- Ezan ve ikamet namaz dahil sünnetlerden değildir, namaz dışında fakat onunla ilgili bir sünnettir.
5- Müezzinin daha bilgili ve daha yaşlı olması söz konusu değildir. Vakitleri iyice bilip tayin etmesi ve sesinin müsait bulunması yeterlidir.
6- Mahalle camiinde veya mescidinde okunan ezan evlerde duyuluyorsa o takdirde evinde namaz kılanların ezan okumasına gerek yoktur. Sadece ikametle yetinirler.
7- Çölde, dağda ve bayırda ezan sesi işitilmiyorsa, orada bulunan müslüman hem ezan okur, hem ikamet getirerek namazını kılar.
8- İmam güvenilir, bilgili, olgun ve salih amel sahibi olmalıdır. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz'in makamını işgal etmektedir.

Ezanın Sıfat Ve Elfazı

İslâm, ibadeti âdetten ayırmıştır. Ezan, abdest, gusül dahil, bütün ibâdetler belli bir plân ve programa bağlanmıştır. Ezan ve ikamet de bizzat Resûlüllah (a.s.) Efendimiz tarafından, Melek Cibril'in öğretisi doğrultusunda hem lâfızları, hem sıfatı belirlenmiştir. Artık onu ne değiştirmemiz, ne de ilâvede bulunmamız veya noksanlaştırmamız caiz değildir.
İlgili hadisler:
Muhammed b. İshak'dan, o da Zuhrf den, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Abdullah b. Zeyd b. Abdirabbih'den rivayetle, Abdullah'ın şöyle dediğini haber vermiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Nasârâ'ya (hıristiyanlar) muvafakat arzettiği için hoşlanmadığı halde (namaza davet için) çan çalınması üzerinde toplanmışlardı. Geceleyin uyuduğum sırada etrafımda bir kimsenin dolaştığını, üzerinde yeşil iki elbise bulunan bir adamın elinde bir çan taşıdığını gördüm. Ona: 'Ey Allah'ın kulu! Çanı satar mısın?' diye sorduğumda, bana: 'Onu ne yapacaksın?' dedi. Ben de, 'onunla (müslümanları) namaza çağırırız' dedim. Bunun üzerine o bana şöyle dedi: 'Bundan daha hayırlı bir şeye irşad edip yol göstereyim mi?' diyerek öneride bulundu. Ben de 'evet, göster' dedim. 'O halde şöyle (dâvette) bulunursun: Allahu Ekber, Allahu Ekber, Eşhedü Ella İlahe İllallah Eşhedü Ella İlahe İllallah, Eşhedü Enne Muhammed'den Resulüllah, Eşhedü Enne Muhammed'den Resulüllah. Hayye Ala'ssala, Hayye Ala'ssala, Hayye Ala'l-Felâh, Hayye Ala'l-Felah. Allahu Ekber Allahu Ekber, La İlahe İllallah.
Sonra o adam biraz geriye çekilip pek uzaklaşmadan şöyle dedi: Namaz kılmaya kalktığında şöyle ikamet getir: Allahu Ekber Allahu Ekber, Eşhedü Ella İlahe İllallah, Eşhedü Enne Muhammed'den Resulüllah. Hayye Ala'ssalat, Hayye Ala'l-Felah; Kad Kametî's-Salatü Kad Kametî's-Salatü, Allahu Ekber, Allahu Ekber, La İlahe İllallah...
Abdullah b. Zeyd (r.a.) devamla diyor ki:
Sabah olunca Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldim ve gördüğüm rüyayı kendisine haber verdim. Resûlüllah (a.s.): 'İnşâallah bu rüya hakktır' Sonra da ezan okunmasını emretti ki, Ebûbekir Sıddik'ın (r.a.) (azadlı) kölesi Bilâl bu (benim görüp naklettiğim) sözlerle ezan okudu. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i bununla namaza çağırıyordu. Nitekim bir defa sabahleyin fecir (namazı) için gelip Onu çağırdı. Biri ona: Peygamber (a.s.) Efendimiz uyuyor dedi. Bunun üzerine Bilâl sesinin bütün yüksekliğiyle "Es-Salatü Hayrün Mîne'n-Nevm" dedi."
Saîd b. Müseyyeb diyor ki:
"Böylece bu kelime sabah ezanına dahil edildi."[228]
Ahmed b. Hanbel ile Ebû Davud'un Muhammed b. İshak tarikiyle Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den, O da Muhammed b. Abdullah b. Zeyd'den, o da babasından rivayetle Zeyd'in (r.a.) şöyle dediğini söylemiştir:
"Sabah olunca Resûlüllah (a.s.) fendimiz'e gelip gördüğüm rüyayı haber verdim. Buyurdu ki. *"Şüphesiz ki o hakk bir rüyadır, inşâalah. Kalk da gördüğünü Bilâl'a aktar.*

Çünkü gerçekten o, senden daha yüksek (ve güzel) seslidir."
Bunun üzerine kalkıp gördüğüm şeyi Bilâl'a naklettim ve o da onunla ezan okudu. O sırada evinde oturan Hattab oğlu Ömer (r.a.) onun ezan sesini işitince, üstlüğünü yerde sürüyerek dışarı çıktı ve şöyle diyordu; 'Seni hakk peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, Abdullah'ın gördüğünün aynını ben de (rüyamda) gördüm...' Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle dedi: *"Hâmd Allah'a mahsustur.."*[229]
Tirmizî bu hadîsin hasen ve sahih olduğunu belirtmiştir.
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bilâl'e, ezanı çift, ikameti tek söylemesi, ancak kad kameti's-sala sözünü çift söylemesi emredilmişti."[230]
İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında ezanın (her cümlesi) ikişer ikişer (defa), ikamet ise, birer birer (defa) okunurdu. Ancak (müezzin) ikamette iki defa kad Kameti's-salat, kad kameti's-salat derdi. Biz de ikameti işitince abdest alıp namaza (durmak üzere) çıkardık."[231]
Ebû Mahzure (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona ezanı şöyle öğretmiştir: Allahu Ekber Allahu Ekber, Eşhedü Ellâ İlahe İllallah, Eşhedü Ella İlahe İllallah, Eşhedü Enne Muhammed'en Resûlüllah, Eşhedü Enne Muhammed'en Resûlüllah.' Sonra dönüp iki defa Eşhedü Ella İlahe İllallah, iki defa Eşhedü Enne Muham-Med'den Resulüllah, iki defa Hayye Ala's-Sala, iki defa Hayye Ala'l-Felah ve sonra da Allahu Ekber, Allahu Ekber, La İlahe İllallah dedi.[232]
Böylece tekbiri başlangıçta dört defa söylemiştir.
Beşlerin Ebû Mahzure'den yaptığı rivayete göre, Peygamber (a.s.) ona ezanı 19 kelime, ikameti 17 kelime olarak öğretmiştir.
Ebû Mahzure (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlülah (a.s.) Efendimiz'e, 'bana ezanın sünnetini öğret' dedim. Peygamber (a.s.) da ona ezanın sünnetini öğretti ve şöyle buyurdu:
"Sabah namazı olursa (onun ezanına şunu ilâve ederek) dersin ki: Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm, Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm. Allahu Ekber, Allahu Ekber, La İlahe İllallah."[233]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namaza davet hususunda, Abdullah b. Zeyd ile Hz. Ömer (r.a.)'in rüyası, Resûlüllah'a (a.s.) Melek Cebrail tarafından verilen bilgiye uygun düşmüştür.
2- Ezan; Kitap, Sünnet ve İcma' ile sabit olmuştur. İnkârı küfrü gerektirir.
3- İlk ezan okuyan Bilâl olmuştur. O bakımdan sesi müsait olup makam bilenlerin ezan okuması sünnet veya müstehabdır.
4- Ezan okurken sesi yükseltmek sünnettir.
5- Sabah ezanında "Es-Salatu Hayrün Mine'n-Nevm" cümlesini ilâve etmek, takriri sünnet ile sabit olmuştur.
6- Ezandaki cümleleri ikişer defa, ikametteki cümleleri birer defa söylemek sünnettir. Ancak ikamette "Kad Kameti's-Sala" cümlesi iki defa söylenir.
7- Ezanda Allahu Ekber'i dört defa söylemek sünnettir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Hanefiler ezanın mâruf ve mütevatır olan elfaz ve elfazdaki tekrarla okunacağını söylerken, bu mes'elede Abdullah b. Zeyd (r.a.), Ebû Mahzure hadîsleriyle istidlal etmişlerdir. Şehadet kelimesinde terci' olmadığına yani iki şehadeti önce kendisi duyacak kadar alçak sesle ikişer defa söyledikten sonra ikişer defa da sesini yükselterek söylemek, yoktur: Şâfîiye göre, terci' vardır. İmam Şafîi bu hususta 196 nolu Ebû Mahzure (r.a.) hadisiyle istidlal etmiştir. Yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Ebû Mahzure'ye ezanı öğretirken, o, Allahu Ekber Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber diye başlayıp dört defa söyledikten sonra her iki şehadeti söylerken sesini iyice alçaltmışti.
Hanefiler, bu hadîsi, yani Şâfiilerin delil gösterdikleri hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Ebû Mahzure, ya kâfirlerden korktuğu için vefa sesi tok ve yüksek tona sahib bir kimse. Cahiliyye devrinde o gür sesiyle Peygamber (a.s.) Efendimiz'e dil uzatırdı. İslâm'a girip küfrün kirlerinden arındıktan sonra ezan okumayı öğrenirken şehadeteyne gelince, o günleri hatırlayıp utanmış ve sesini elde olmayarak alçaltmıştır. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onu çağırıp kulağını bükmüş ve dön yeniden, sesini iki şehâdetle yükselt de kâfirleri iyice öfkelendir, buyurmuştur.[234]
İkamete gelince, o da çoğu ilim adamlarına göre, ezan gibi ikişer ikişer söylenir. Şafîi ve Mâlik'e göre, birer defa söylenir. Ancak Kad Kameti's-Sala cümlesi iki defa söylenir. Şâfîiler bu meselede 194 nolu Enes hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Hanefiler ise Abdullah b. Zeyd hadîsiyle istidlal edip ezanın 19, ikametin 17 kelime olduğu rivayetini hüccet kabul etmişlerdir.[235]
Tesvîb hususuna gelince, Hanefilere göre, sadece sabah ezanında Hayye Ala'l-Felah'dan sonra Es-Selatu Hayrün Mine'n-Nevm denilir ve bu da iki defa tekrarlanır. Bu cümleye tesvîb denilmesinin sebebi, Resûlüllah (a.s.), diğer bir rivayete göre, mü'minler bunu beğenip tasvib etmişlerdir. Çünkü mü'minlerin iyi ve uygun gördüğü şey, Allah yanında da iyi ve uygundur.[236]
Şâfiilerden bir kısmı, yatsı ezanında da tesvîb'in müstehab olduğunu söylemiştir.
b) Şâfîilere göre:
Gerçi Hanefilerin görüşünü aksettirdiğimiz maddede Şâfîilerin görüşüne kısmen yer vermiş idik, önemine binâen daha geniş bilgi vermemizde yarar görüyoruz:
Ezanda yer alan cümleler ikişer ikişer, ikâmette yer alan cümleler -kad kameti's-sala cümlesi dışında- birer birer söylenir ve bu sünnettir. Ayrıca iki şahadette terci' yapılır, yani önce herbiri ikişer defa alçak sesle, sonra ikişer defa da yüksek sesle söylenir. Böyle yapmak da keza sünnettir. Sabah ezanında tesvîb'e yer vermek sünnettir.[237]
c) Hanbelîlere göre:
Ezan 15 kelimeden ibarettir ki, onu Bilâl okumuştur. Öyle ki, Bilâl (r.a.) aldığı talimat üzerine ezanı şu lâfızlarla okuyup bitirmiştir: Allahu Ekber, Allahu Ekber. Eşhedü Ella İlahe İllallah, Eşhedü Ella İlahe İllallah. Eşhedü Enne Muhammed'den Resulüllah, Eşhedü Enne Muhammed'den Resûlüllah. Hayye Ala's-Sala, Hayye Ala's-Sala. Hayye Ala'l-Felah, Hayye Ala'l-Felah. Allahu Ekber, Allahu Ekber, La İlahe İllallah.
İmam Ahmed b. Hanbel, Bilâl'ın bu şekilde ezan okuduğunu tesbitle istidlal etmiştir. Yine ona göre, ezanda terci' yoktur. Nitekim Sevrî ile rey tarafdarlan ve İshak b. Rahuye de aynı görüştedirler.[238]
Sabah ezanında ise iki defa Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm demek de sünnettir ki, buna tesvib denir. Başka ezanlarda bu cümleyi söylemek mekruhtur.[239]
İkamet ise, Hanbelîlere göre, birer defa söylenerek yerine getirilir. Allahu Ekber. Allahu Ekber Eşhedü Ella İlahe İllallah, Eşhedü Enne Muhammed'en Resulüllah. Hayye Ala's-Sala, Hayye Ala'l-Felah. Kad Kameti's-Sala. Allahu Ekber. La İlahe İllallah... şeklinde okumak sünnettir. Şafîi de aynı görüştedir.[240]
d) Mâlikîlere göre:
Ezan konusunda Mâlikîler ile Şâfîiler aynı görüştedirler. İmam Mâlik de tercî'in sünnet olduğunu söylemiştir. Sabah namazında ise, diğer mezheplerde olduğu gibi tesvîb yapmak, yani Es-Salatu Hayrün Mine'n-Nevm demek de ona göre sünnettir, bu, hem eyleşik, hem yolculuk halinde ezan okununca söylenir. İmam Mâlik bu konuda İbn Mahzure (r.a.) hadîsiyle istidlal etmiştir.
İkamet ise de bu mezhebe göre de şöyle söylenir: Allahu Ekber, Allahu Ekber. Eşhedü Ella İlahe İllallah, Eşhedü Enne Muhammed'den Resulüllah. Hayye Ala's-Sala, Hayye Ala'l-Felah. Kad Kametî's-Sala. Allahu Ekber Allahu Ekber, La İlahe İllallah...
İmam Mâlik ikamet meselesinde ise 194 nolu Bilâl hadîsiyle istidlâl etmiştir.[241]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
192 nolu Muhammed b. İshak'ın Zührî'den rivayet ettiği hadîsi aynı zamanda Hâkim de birinci tarikten rivayet ve tahrîc etmiş ve "Abdullah b. Zeyd kıssasında bu rivayetlerin en üstünü ve en seçkinidir" demiştir. Çünkü Tabiîn'den Saîd b. Müseyyeb de aynı hadîsi Abdullah b. Zeyd'den işitmiştir. Yunus, Ma'mer, Şayb ve İbn İshak ise Zührî'den rivayet etmişlerdir. Bu zatların sözü edilen hadîsin rivayetinde İbn İshak'a tabi' olmaları, tedlîs ihtimalini kaldırmaktadır. Çünkü Muhammed b. İshak'ın bazı hadisleri rivayet ederken tadlîs yaptığı, yani muasırı olup görüştüğü halde bizzat kendisinden işitmediği halde işittim, demesi veya musasırı olduğu halde kendisiyle görüşmediği zattan hadis işittim diye rivayette bulunması söz konusudur.
İkinci bir tarîkla hadîsi İbn Huzeyme ve İbn Hibban kendi sahihlerinde, Beyhâkî ile İbn Mace kendi sünenlerinde tahrîc etmişlerdir.[242]
Muhammed b. Yahya ez-Zühelî diyor ki:
"Abdullah b. Zeyd'in verdiği haberlerde, Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den naklen rivayet ettiği hadîsten daha sahihi yoktur."
İbn Huzayme kendi Sahîh'inde ise şöyle demiştir:
"Bu, nakil cihetiyle sahih bir hadîstir. Çünkü Muhammed, kendi babasından işitmiştir. İbn İshak ise et-Teymî'den işitmiştir. Artık bunda tedlîsi gerektiren bir şey söz konusu değildir.
Bu anlamda bir hadîsi Ahmed b. Hanbel ve Ebu Dâvud, Muhammed b. Amir el-Vakıfî tarikiyle Muhammed b. Abdullah'tan, o da amcası Abdullah b. Zeyd'den rivayet etmiştir. Ancak Muhammed b. Amir zayıftır. Nitekim İbn Sirîn ve İbn Maîn onun zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Bununla beraber İbn Hibban gibi bir hadîs hafızı, onu sıkat (güvenilirler) arasında zikretmiştir. İbn Adiy de onun zayıf olduğunu söylemiştir.[243]
Hâkim diyor ki: Küfe âlimlerinin, ezandaki cümlelerin ikişer, ikametteki cümlelerin de ikişer defa tekrar edilerek okunmasıyle ilgili delilleri, Abdurrahman b. Ebî Leylâ hadîsidir. Ancak Abdurrahman'ıri kimine göre, Muaz b. Cebel'den, kimine göre, Abdullah b. Zeyd'den rivayet ettiği söylenir. Hadîste, Allahu Ekber cümlesinin dört defa söylendiği yer almaktadır ki İmam Şafii, İmam Ebû Hanîfe, İmam Ahmed ve Cumhur bununla istidlal etmişlerdir. Ayrıca Ebû Mahzûre'nin hadîsi de onların istidlal ettiği rivayetlerden biridir. Nitekim Mekke halkının da ezanda Tekbiri dört defa söyledikleri tesbit edilmiştir ki, o devirde yaşayan Ashabdan hiçbiri bunu red ve inkâr etmemiştir. İmam Mâlik ile İmam Ebû Yusuf, tekbirin de ikişer defa getirilmesine kaildirler. Onlar da Müslim'in rivayet ettiği Ebû Mahzure hadisi ile ilgili diğer hadisleri hüccet olarak almışlardır. Nitekim Medine halkının ameli de bu doğrultuda cereyan etmiştir ki, sünnetleri en iyi bilenler de onlardır.[244]

Ayrıca İmam Mâlik ve onun görüşünde olanlar; yine Müslim'in yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in Bilâl'a, ezanı ikişer ikişer okumasını emrettiğiyle istidlal etmişlerdir. Aynı rivayette ikameti birer defa okuması yer almaktadır. Ancak müctehidlerin çoğu, Tekbir'in dört defa tekrarlanma hakkındaki rivayeti tercih etmişlerdir.
Terci' hususuna gelince, İmam Ebû Hanîfe ile rey terafdarları, ezanda yer alan iki şehadetin, ikişer defa alçak sesle, ikişer defa da yüksek sesle okunmasıyla ilgili rivayetlere istidlal etmemiş ve o bakımdan böyle yapmanın müstehab olmadığını söylemişlerdir. İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve İmam Mâlik'in bu hususta Ebu Mahzure hadîsiyle istidlal ettikleri bilinmektedir. Nitekim İmam Nevevî Müslim şehrinde bu konuya temas ederek diyor ki:
"Ezanda tercî, Ebû Mahzure hadisiyle sabit olmuştur ki, o sahih bir hadîstir, ve ayrılık arzetmeyen bir fazlalığı da içine almaktadır; o bakımdan kabul edilmesi vâcibdir."[245]
Sabah ezanında tesvîb mes'elesine gelince: İbn Mâce, Bilâl'in bunu söylediğini, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in de takrir ettiğini nakletmiştir. Ancak bu hadîsin isnadında bir zaaf olduğu görülmüştür. Ayrıca İbni Mâce, Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri Bilâl hadîsinde şu lâfızlar yer almaktadır:
"Sabah namaza.dışında hiçbir namazda tesvîb yoktur."
Bunun isnadında İsmâil el-Melâî bulunuyor ki, bu zat genellikle zayıf kabul edilmiştir. Zehebî onun, zayıflardan biri olduğuna dikkatleri çekmiştir. [246] Ayrıca İbn Ebî Leylâ'nın Bilâl'den işitmesi mümkün değildir. Çünkü İbn Ebi Leylâ, hicretin 17. yılında doğmuştur. Bilâl (r.a.) ise, hicretin 20 veya 21. yılında Şam'da vefat etmiştir. Kaldı ki, İbn Ebî Leyla Şam'lı değil, Kûfe'lidir.
Tesvib ile ilgili rivayetlerden birini Ebû Davud ve İbn Hibban Ebu Mahzure'den rivayetle tahrîc etmişlerdir ki, o rivayette şu fazlalık bulunuyor:
"Sabah ezanında bulunduğun zaman, hayye alâ'l-felâh dedikten sonra, es-salâtü hayrün mine'n-nevm, söyle..."
Ancak bu hadîsin isnadında Muhammed b. Abdülmelik b. Ebî Mahzure bulunuyor ki, bu zatın durumu pek mâruf değildir ve Hars b. Ubeyd bulunuyor ki, onun hakkında da bazı şeyler söylenmiştir.[247]
İbn Huzeyme ise aynı rivayeti İbn Cüreyc tarikiyle yapmış, İbn Mâce de başka bir tarikle tahrîc etmiştir. İbn Huzeyme bunun sahih olduğunu söylemiştir.
Tesvîb ile ilgili rivayeti ayrıca Taberanî ve Beyhakî, isnad-i hasen ile İbn Ömer (r.a.)'den şu lâfızla yapmışlardır:
"Ezan, hayye alâ'l-felâh'dan sonra iki defa es-salâtu hayrün mine'n-nevm ile okunurdu."
Yapılan tesbitlere göre bu isnad sahihtir. Diğer yandan İbn Huzeyme, Darekutnî ve Beyhâkî, Hz. Enes (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
"Müezzinin sabah ezanında Hayye Ala'l-Felah dedikten sonra Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm demesi sünnettir."
İbn Seyyidinnas, bu isnadın sahih olduğunu söylemiştir. Böylece sabah ezanında Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm demenin Hz. Ömer b. Hattab ve oğlu Abdullah; Enes, Hasan el-Basrî, İbn Şirin, Zührî, Mâlik, Sevrî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye, Ebû Sevr, Dâvud ve Şafiî'nin arkadaşları meşru' olduğunu, yani sünnete dayandığını söylemişlerdir. İmam Şafiî'nin Kavl-i Kadîm'indeki ictihadı ve istidlali da bu anlamdadır. İmam Ebû Hanîfe de aynı görüştedir.
Ancak bu cümlenin hangi vaktin ezanının neresinde yer alması gerektiği üzerinde farklı görüş ortaya koyanlar olmuştur. Ama meşhur olan tesbit ve görüş, sabah ezanında ve yukarıda geçen hadîslerde belirtilen yerde olmasıdır. İmam Nahaî ile İmam Ebû Yusuf'a göre, bütün namazlarda okunan ezanda yer alması sünnettir. [248]
eş-Şa'bî ve arkadaşları, tesvîb'in yatsı ve sabah ezanlarında müstehab olduğuna kaildirler. Hadîslerin açık delâleti ise, sadece sabah ezanında meşru olduğunu gösteriyor. Hz. Ali (r.a.)'den yapılan bir rivayete göre, ezanlarda tesvîb'in meşru olmadığını söylemişse de sahîh rivayetle amel edilmiyecek bir açıklık ve kuvvette değildir.
194 nolu Enes hadîsini rivâyefeden Nesâî ve İbn Mâce sadece ikameti iytar yapması, yani yer alan cümleleri birer defa okumasını belirtmişler, ezanın çift çift okunması hakkındaki cümleye yer vermemişlerdir. Tirmizî de aynı rivayeti nakletmiştir.
Bilâl'a emreden zattan söz edilmemiştir. Ancak şer'i hükümleri o dönemde ancak Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in emredeceğini düşünürsek, kimin emrettiği rahatlıkta anlaşılır. Nitekim Revh'in Atâ'dan yaptığı rivayette, Bilâl'a ezan ve ikamet hakkında emredenin Peygamber (a.s.) Efendimiz olduğu açıklanmıştır. Bundan daha açık olan rivayeti ise, Nesâî'nin Kuteybe b. Abdülvehhab'dan yaptığı rivayettir ki, orada "Peygamber (a.s.); Bilâl'a emretti..." denilmektedir.
Beyhakî ise, isnad-ı sahihle Enes (r.a.)'den şu rivayeti yapmıştır: "Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Bilâl'e ezanı çift çift ikameti tek tek okumasını emretti...
Ancak ikamette bütün cümleler tek söylenmez, Tekbîr iki defa söylenir. Nitekim konunun başında naklettiğimiz Abdullah b. Zeyd hadîsinde bu husus açıklanmıştır. Bazıları, ezanda tekbîrin dört defa tekrarlanması dikkate alınınca, ona çift denildiğine göre, iki defa tekrarlanan Tekbir için tek denilebilir.
Sonuç olarak ilim adamlarının cumhuruna göre ve Mekke, Medine, Hicaz, Şam, Yemen, Mısır, Mağrıb ve diğer İslâm ülkelerinde ikametteki sözler birer defa söylenir. İmam Mâlik dışında diğer âlimlere göre, Kad Kameti's Sala tekrarlanır. Böylece Ömer b. Hattab, İbn Ömer, Enes, Hasan el-Basrî Zührî, Evzâî, Ahmed, İshak, Ebû Sevr, Yahya b. Yahya, Davud ve İbn Münzir'e ikamet on bir kelimedir. Onlara göre, tekbirler ve bir de Kad Kametî's-Sala sözleri tekrarlanır, ikişer defa söylenir, diğer kelimeler birer defa söylenir. Kad Kametî's-Sala kelimesinin de bir defa söyleneceğini belirtenler arasında Said b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyir, İbn Sirîn ve Ömer b. Abdülaziz bulunmaktadır. İmam Bağavî, bunun daha yaygın olduğunu, çoğu ilim adamlarınca tasvîb edildiğini söylemiştir.
Onlara karşılık, Kad Kametî's-Sala fazlalığı dışında ikametin de ezan gibi, aynı cümle ve kelimeleri taşıdığını söyleyenlerin başında İmam Ebû Hanîfe, İmam Sevrî, İbn Mübarek ve Küfe âlimleri gelmektedir.
Bunlar, sözünü ettiğimiz görüş ve tesbitlerine dayanak olarak Tirmizî ile Ebû Davud'un rivayet ettiği Abdullah b. Zeyd hadîsini seçmişlerdir. Abdullah b. Zeyd'den bu konuda yapılan rivayetler munkati' olmakla beraber, istidlale uygun görülmüştür. Nitekim Tirmizî, Abdullah'dan nakledilen rivayeti sahihleyerek şüpheleri gidermiştir. Öyleki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ebû Mahzure'ye de ezan ve ikameti ikişer ikişer öğretmiştir, yani her cümleyi ikişer defa okumasını talim etmiştir. Ebû Davud, Tirmizî ve Nesâî'nin şart ve ölçülerine göre, Ebû Mahzure'nin hadîsi sahihtir. Beşlerin yaptığı rivayette ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin Ebû Mahzure'ye ezanı 19 kelime, ikameti 17 kelime olarak öğrettiği anlaşılıyor. Bu da her ikisinde de cümlelerin ikişer defa tekrarlanmasını gösterir. Aynı zamanda, ikametin birer defa yapılmasını Bilâl'e emretmekle ilgili hadîsten sonra söylendiği, çünkü Ebu Mahzure Fetih'ten sonra Müslüman olmuştur. Bilâl'e verilen emir ise, hicretin ilk yıllarında olduğu kesindir. O halde Ebu Mahzure hadîsiyle onun hükmünün kaldırıldığı anlaşılıyor.
Bu konuda ünlü hadîs âlimi Ebû Şeyh diyor ki:
"Bilâl, Mina'da ezan okurken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de orada bulunuyordu. Bilâl hem ezanı, hem ikameti ikişer defa, yani her cümlesini ikişer defa tekrarlayarak okudu."[249]
195 nolu İbn Ömer (r.a.) hadîsine gelince: Onu aynı zamanda İmam Şafiî, Ebû Âvâne, Darekutnî, İbn Huzeyme, İbn Hibban ve Hâkim tahrîc etmişlerdir. Ancak isnadında Ebu Cafer el-Müezzin bulunuyor ki, bu hadîsten başka kendisinden bir rivayet yapılmamıştır. Zehebî bu zat hakkında herhangi bir tesbitte bulunmamıştır. İbn Hibbân, onun asıl adının Muhammed b. Müslim b. Mehren olduğunu, el-Hâkim ise, Umeyr b. Yezîd b. Habîb olduğunu söylemiştir. Hafız İbn Hacer, el-Hâkim'in bu hususta vehimde bulunduğunu belirtir.
İbn Mace'nin bu konuda Sa'd el-Kurez'den merfûân ve Ebû Râfi'den bir benzerini rivayet ettiği görülmektedir ki, her iki rivayette zayıftır.
Buna rağmen, müctehid imamlardan bir kısmı bu hadisi de delil kabul ederek istidlalde bulunmuşlardır.
196 nolu Ebu Mahzure hadisi, İmam Şafiî, Ebû Dâvud ve İbn Hibban da tahrîc etmişlerdir. İbn Kattan bu rivayeti dikkate alarak ezanın 19 kelime olduğunu belirtmiştir. Ebû Nuaym el-Mustahrec'de ve ayrıca Beyhâkî ezanda tekbirin dört defa söyleneceğini tesbit etmişler ve Müslim'in de İshak'tan bu anlamda tahrîc yaptığını söylemişlerdir. Nitekim Ebû Âvâne de kendi Müstahrec'inde İbn el-Medenî tarikiyle Muâz (r.a.)'den bu anlamda bir rivayet yapmıştır.
Böylece tekbîrin dört defa tekrarlanması ve şahadeteynde tercî' yapılmasıyla ezanın kelimeleri 19'u bulmaktadır. İkamet'te ise, başlangıçta tekbirin dört defa tekrarlanması, şehadeteynde terci'in terkedilmesi ve iki defa Kad Kameti's-Sala denilmesiyle kelimeler 17'ye ulaşmakdadır.
197 nolu Ebû Mahzure hadîsiyle ilgili açıklamaları, Abdullah b. Zeyd hadîsiyle ilgili tahlillerde yapmıştık. İbn Hibban ve Nesâi de bunu rivayet etmiş, İbn Huzeyme sahihlemiştir. Ancak isnadında Muhammed b. Abdülmelîk b. Ebî Mahzure ve Haris b. Ubeyd bulunuyor ki, bu iki zat hakkında Zehebî'nin tesbitiyle ilgili dipnotu nakletmiş bulunuyoruz.
Ebû Cafer et-Tahavî de bu konuda Ebû Mahzure hadisini bölümün baş kısmına alarak naklettikten sonra Ebû Mahzure'nin oğlu Abdülmelik'in anasının şöyle dediğini ilâve etmiştir: "Ben bunu Ebû Mahzure'den işittim." Ayrıca Ebû Âsım'ın da Abdülmelik'in anasının bu sözünü naklederek rivayete kuvvet kazandırıyor. Sonra Ali b. Şeybe'den yapılan rivayeti nakledip Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in Ebu Mahzure'ye: *"Kalk, namaz için ezan oku!"* buyurarak, yukarıda açıklandığı üzere ezanı ona öğrettiğine yer verdikten sonra bir cemaatin buna muhalefet ettiğini ve iki yerde bu muhalefetlerini ortaya koyduklarını belirtiyor. Birincisi, ezanın evvelinde dört defa Allahu Ekber denilmesi gerekir, demişler ve Abdullah b. Muhâyrız'ın Peygamber Efendimiz'in kendisine ezam 19 kelime olarak öğrettiği rivâyetiyle ihticâc etmişlerdir.
Bu rivayet ve görüş Hanefilerce daha sahih kabul edilmiştir. İkincisi, terci hususunda muhalefet etmişlerdir. Çünkü bir kısmına göre bu da sünnettir, bir kısmına göre, değildir. Sünnet olmadığını söyleyenler bu hususta İbn Merzuk'un, Abdullah b. Zeyd'den senedini de zikrederek naklettiği şu rivayete dayanmaktadırlar:
"Gökten, üzerinde yeşil iki elbise veya yeşil iki üstlük bulunan bir adam indi ve yüksekçe bir duvar kalıntısı üzerinde ayakta durarak: Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber Allahu Ekber diyerek, (Ebu Mahzure hadîsinde geçen ezana uygun) bir ezan okudu, ancak terci'i zikretmedi." Abdullah (r.a.) kalkıp Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek gördüğü rüyayı haber verdi. Peygamber (a.s.) ona: *"Evet gördüğün (doğrudur ve hakktır). Sen onu Bilâl'a öğret..."* buyurdu.[250]
Ebu Cafer, ikamet konusuyla ilgili rivayetleri de toplayıp nakletmiştir. İkamet sözlerinin birer defa okunmasıyla ilgili rivayetleri öne alarak Ebu Kılâbe'nin Enes b. Mâlik (r.a.)'den şu hadisi rivayet ettiğini naklediyor: "Bilâl'e, ezanı çift, ikameti tek okuması emredildi."[251]
Müellif bunu kuvvetlendirir mahiyette beş ayrı tarikden aynı rivayeti yapmıştır. Bu rivayetlere dayanıp ikametin her kelimesinin birer defa söyleneceğine muhalefet edenler ise, Kad Kametî's-Sala sözünün tekrarlanmasının gereği üzerinde durmuş ve İbn Ebî Davud'un, Simak b. Atiyye tarikiyle Ebû Kılâbe'den, onun da Enes (r.a.)'den yaptığı şu rivayetle ihticac etmişlerdir: "Bilâl'e, ezanı çift, ikameti tek okuması, ancak Kad Kameti's-Sala'yı tekrarlaması emredildi."
Ebû Cafer bu görüş ve tesbite ağırlık kazandıran altı, yedi kadar rivayeti naklettikten sonra ikametin de ezan gibi ikişer ikişer okunup tekrarlanmalıyla ilgili rivayetlere geçiyor; önce İbrahim b. Merzuk'un, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan yaptığı rivayeti, onun da Abdullah b. Zeyd'den (r.a.) duyduğu hadîsi delil olarak gösteriyor ki, sözü edilen hadîsi 224 no ile az yukarıda meâlen yazmış bulunuyoruz.

Aynı hadîsi Ali b. Şeybe'nin Yahya b. Yahya tarikiyle yine Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan onun da ashab-ı kiram'dan bazı zevattan rivayetle naklederek birinci rivayeti kuvvetlendiriyor ve sonra da Abdullah b. Zeyd'in şöyle dediğini rivayet ediyor:
"Kendimi töhmet altında tutmam endişesi olmasaydı, o yeşil elbiseli adamı uykuda değil, uyanık bir halde gördüğümü zannediyorum, derdim." O'nun bu sözlerim duyan Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Vallahi Abdullah'ı tavaf eden, yani onu ziyaret eden (adam şeklindeki melek) beni de ziyaret etti. Ancak Abdullah'ın benden önce anlattığını görünce susmayı tercih ettim."
Bu rivayetlerden, ezan ve ikametin Abdullah b. Zeyd tarafından Bilâl'e öğretildiği ve Bilâl'ın de kalkıp hem ezanda, hem ikâmette cümleleri ikişer defa tekrarlayarak okuduğu ve bundan önceki rivayete muhalif bir anlam ve hüküm taşıdığı anlaşılıyor. Sonra da Bilâl'den yapılan rivayette, kendisinin Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sonra da ezan ve ikameti ikişer ikişer, yani her cüümlesini ikişer defa tekrarlayarak okuduğunu söylemiştir. [252]
Ayrıca Ahmed b. Davud'un, Yakub b. Humeyd, Abdurrezzak, Ma'mer, Hammad, İbrahim ve Esved'den, onun da Bilâl'dan yaptığı rivayete, Bilâl'ın (r.a.) Ezan ve ikameti ikişer ikişer okuduğu belirtilmiştir.[253]
Diğer yandan yukarıdaki rivayetleri te'yîd eder mahiyette Ebûbekre'nin Âsim tarikiyle Ümmü Abdilmelik b. Ebî Mahzure'den yaptığı rivayette, hem Abdülmelik, hem anası, Ebû Mahzure'nin şöyle dediğini işitmişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bana ikameti ikişer ikişer defa her cümlesini tekrarlayarak okumamı öğretti, Allahu Ekber Allahu Ekber. Eşhedü Ella İlahe İllallah, Eşhedü Ella İlahe İllallah. Eşhedü Enne Muhammed'den Resûlüllah, Eşhedü Enne Muhammed'en Resûlüllah Hayye Ala's-Sala, Hayye Ala's-Sala, Hayye Ala'l-Felah, Hayye Ala'l-Felah; Kad Kameti's-Salatü Kad Kameti's-Sala, Allahu Ekber Allahu Ekber La İlahe İllallah..."[254]
Anlaşıldığı gibi, ikamette geçen cümlelerin ikişer ikişer okunmasıyla, Kad Kameti's-Sala dışındaki cümlelerin birer defa okunması hakkında hayli rivayet vardır. Müctehid imamlar da o yüzden farklı görüş izhar edip farklı delillerle istidlal etmişlerdir.
Bir yanda Ebû Mahzure hadîsi vardır ki, hem ezanın, hem ikametin ikişer defa tekrarlanarak okunduğu belirtiliyor; diğer yanda İbn Ömer hadîsi yer alıyor ki, ona göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında ezandaki cümleler ikişer defa tekrarlanarak; ikamet ise Kad Kametî's-Sala dışında kalanlar birer defa söylenerek yerine getirildi. İmam Mâlik de bu rivayetle istidlal etmiştir.
Allahu Ekber'in dört defa tekrarlanmasına gelince, bunu Ebû Davud tahric etmiştir. Şeyh ise el-İmam adlı eserinde diyor ki: "Ebu Âvâne kendi Müsned'inde Ali b. el-Medenî'den, onun da Muâz b. Hişam'dan, onun da babasından, onun da Amir'den yaptığı rivayette, Tekbîr'in dört defa tekrarlanacağı yer almıştır." [255] Böylece ezanın 19 kelime olduğu sıhhat kazanıyor. Abdullah b. Zeyd'in rüyası da aynı hususu belirtir mahiyettedir. Nitekim Ebû Hanîfe, İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel bu rivayetlerle istidlal etmişlerdir.
Ancak Ebû Davud'un, Tekbîr'in dört defa tekrarlanmasıyla ilgili rivayet zincirinde Muhammed b. Abdülmelik b. Ebî Mahzure bulunuyor ki, İbn Kattan onun durumu pek belli olmadığından bahisle rivayetinin muallel olduğunu, yani sıhhatini zedeliyen bazı kusurların söz konusu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca râvîlerden Haris b. Ubeyd'in de zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Main de aynı görüştedir. Daha önce Zehebî'nin bu iki zat hakkındaki tesbitlerini de nakletmiştik. Ancak Ebû Hatim, "onun hadîsi yazılır, fakat ihticâc edilmez" demiştir.
Aynı zamanda Ebû Mahzûre'den yapılan rivayetler arasında da açık bir farklılık vardır; bir rivayette dört defa tekrarlandığından, bir başka rivayette iki defa tekrarlandığından bahsedilmiştir. Ne var ki, Tekbîr dört defa tekrarlanır rivayetini sikat (güvenilir) kabul edilen hafizlar yapmışlardır ki, ilim adamlarının çoğu onların rivayetini mesned seçmişlerdir.[256]
Sabah ezanında tesvib konusuna gelince, az yukarıda bu hususta kı rivayetleri kısmen nakletmiş idik. Burada, konunun önemine binâen et-Tahâvî'nin tesbitlerini de nakletmek suretiyle ona açıklık getirmek istiyoruz:
Bir grup sabah ezanında tesvib'i mekruh saymıştır. Onlar bu hükümlerinde Abdullah b. Zeyd hadîsıyle ihticac etmişlerdir. Diğer bir grup onlara muhalefet ederek, bunun sabah ezanında müstehab olduğunu söylemişlerdir. İkincilerin delili ise, her ne kadar Abdullah b. Zeyd'in rüyasında ve Bilâl'a öğretmesinde bu cümleye yer verilmemişse de bilâhare Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ebu Mahzure'ye Es-Salatu Hayrün Mîne'n-Nevm cümlesini ezana dahil etmesini emretmiştir.[257] Nitekim Ali b. Ma'bed'in Hevh b, Ubade' den, onun da İbn Cüreyc'den, onun da Osman b. Sâib'den, onun da Ümmu Abdümelik'ten, onun da babası Ebu Mahzûre'den yaptığı rivayette deniliyor ki:
"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz sabahın ilk ezanında Ebu Mahzure'ye Es-Salatü Hayrün Mîne'n Nevm' Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm demesini öğretti."[258]
Ali'nin Heysem b. Hâlid b. Yezîd'den yaptığı rivayette, Abdülaziz b. Refî'in Mahzure'nin şöyle dediğini işittiği belirtilmiştir:
"Ben henüz çocuk denecek yaşta idim ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bana şöyle buyurdu:
"Es-Salatü Hayrünmine'n-Nevm, Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm" söyle."
Et-Tahavî diyor ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu cümleyi Ebu Mahzure'ye öğretince, haliyle Abdullah b. Zeyd'in Bilâl'e öğrettiği üzerine bir fazlalık olmuştur.[259]
İbn Ömer (r.a.)dan yapılan rivayette ise, adı geçen şöyle demiştir:
"İlk ezanda Hayye Ala'l-Felah'tan sonra Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm, Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm cümlesi yer alırdı."
Hz. Enes'ten de bu mealde bir rivayeti İbn Ebî Davud, Amir b. Avn'dan o da Muhammed b. Sirîn'den yapmıştır.
Böylece güvenilir iki büyük sahabi tesvibin meşruiyetini ifade ediyorlar. O bakımdan İmam Ebû Hanîfe ile iki arkadaşı bu rivayetlerle istidlal ederek sabah ezanında Hayye Ala'l-Felah, tan sonra iki dafa Es-Saatü Hayrün Mîne'n-Nevm demenin sünnet olduğuna kail olmuşlardır.[260]

Çıkarılan Hükümler:

1- Ezanda başlangıçtaki tekbîr dört defa tekrarlanır.
2- İki şehadetin terci' suretiyle tekrarlanması hakkında ictihad ve istidlaller farklıdır: İmam Şafiî ve İmam Mâlik'e göre sünnettir. Diğer iki mezhebe göre, terci' yapılmaz.
3- Sabah ezanında tesvîb yani Hayye Ala'l-Felah'tan sonra iki dafa Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm demek, dört mezhebe göre de sünnettir.
4- İkameti, müctehidlerden bir kısmı tek tek, yani ikamette yer alan Kad Kameti's-Sala dışındaki cümleleri birer defa söylemek, diğer bazısına göre ikişer defa söylemek sünnettir. İmam Şafiî ile İmam Mâlik birer defa; İmam Ebû Hanîfe ise ikişer defa tekrarlanarak okunur, İmam Ahmed de birer defa okunmasının müstehab olduğunu söylemiştir.
5- Aklı erip iyiyi kötüden ayırd edecek yaşa gelen çocuğun ezan okuması caizdir.

Ezanda Sesi Yükseltmek

Ezan, Allah'ın varlığını ve birliğini; Hz. Muhammed'in (a.s.) Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu ilân edip imân edenleri namaza ve kurtuluşa davet etmektir. O bakımdan yüksek sesle okunması sünnettir.
Bu konuyla ilgili hadisler hayli çoktur. Biz birkaç tanesini naklederek ezanın delâlet ettiği hükümleri belirtmeye çalışacağız:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Müezzine sesinin yetiştiği yer nisbetinde mağfiret olunur ve yaş-kuru ne varsa her şey onun lehine şahitlik eder."[261]
Abdullah b. Abdirrahman b. Ebî Sa'saa'dan yapılan rivayette, ashab'dan Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) ona şöyle demiştir:
"Görüyorum ki sen, davarları ve badiyeyi seviyorsun (çobanlıktan hoşlanıyorsun). Davarların yanında veya badiye (çölde) de bulunduğun zaman (namaz vakti olunca) ezan okurken sesini iyice yükselt. Çünkü gerçekten müezzinin sesinin ulaştığı yere kadar onu cin ve insandan ve diğer şeyden ne duyarsa, mutlaka Kıyamet gününde onun lehine şehadette bulunurlar. Ben bunu Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittim."[262]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Müezzinlik çok şerefli dinî bir hizmettir.
2- Ezan okurken ahengi bozmamak şartıyla sesi yükseltmek sünnettir.
3- Ezan sesini duyan canlı cansız ne varsa, Ahiret gününde müezzinin lehine şehadette bulunurlar.
4- Şehir dışında olup okunan ezan sesini işitmeyen kimsenin namaz vakti girince hem ezan okuması, hem sesini yükseltmesi sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Ezanın sünnetleri, biri ezanın kendisine, diğeri müezzine raci' olmak üzere iki nev'e ayrılır? Ezanın kedisine raci' olanı şunlardır:
1- Ezanın aşikâr okunması, sesin iyice yükseltilmesi,
2- Yüksekçe bir yerde okunması,
3- Her cümle arasında az duraklaması,
4- Kıbleye yönelerek okunması...Bu cümledendir.
Müezzine raci' olan sünnetler:
1- Erkek olması, (kadının ezan okuması mekruhtur).
2- Aklı dengesi yerinde bulunması, (delinin ezan okuması mekruhtur) .
3- Takva sahibi olması,
4- Sünneti bilen bir kişi olarak tanınması,

5- Namaz vakitlerini bilmesi,
6- Taharet üzere bulunması bu cümledendir. Ayrıca ezan okurken şehadet parmaklarını kulaklarına tıkaması da sünnettir.[263]
b) Şafiilere göre:
Ezan okurken sesi yükseltmek sünnettir. Ancak içinde cemaatle namaz kılınıp cemaatı dışarı çıkmış cami ve mescidde aynı vaktin namazını kılmak isteyenler seslerini yükseltmeyerek ezan okurlar. O bakımdan yanlız başına namaz kılmak isteyen kimse, ezanı sadece kendisi duyacak kadar bir ses tonuyla okur. Şehir dışında ise, Ebû Saîd el-Hudrî hadisinde olduğu gibi, sesini iyice yükseltmesi sünnettir.[264]
c) Hanbelilere göre:
Çevreye namaz vaktini daha iyi duyurabilmek için ezan okurken sesi yüseltmek müstehabdır ve aynı zamanda böyle yapmanın sevabı daha büyüktür. Ebu Saîd hadîsinde de belirtildiği gibi, takatını aşacak şekilde kendini zorlayıp sesini yükseltmeye çalışması doğru değildir. Çünkü böyle yapmanın başta sesin iyice kısılması olmak üzere birtakım zararları da söz konusudur. Ezanda eğer herkes duysun diye okuyorsa bazı yerlerde sesini yükseltmesi bazı yerde kısması da uygun değildir. Çünkü böyle yapmak, amaca ters düşer. Ancak kendi veya etrafindaki cemaat için okursa, o takdirde sesini kısması veya yükseltmesi caizdir.
Parmaklarını kulağına tıkıp okuması ve yüksek bir yere çıkıp orada ezan okuması da müstehabdır. Çünkü Ebu Katade'nin hadîsinde, Peygamber (a.s.), Bilâl'a (r.a.) *"Kalk da ayakta durup ezan oku!"* buyurduğu tesbit edilmiştir.[265]
d) Mâlikilere göre:
Ezanda fazla tağannî edip tiz bir ses çıkarmayı İmam Mâlik şiddetli kerahat saymış, parmakları kulaklara tıkayarak okumayı ise, uygun görerek bunu müezzinin arzusuna bırakmıştır.[266]
Böylece bu mezhebe göre de ezan okurken, kendini fazla sıkmamak şartıyla sesini yükselterek ezan okuması müstehabdır.
Fethü'l-allâm'da ezanın her cümelesinin tekrar edilmesinin sebebi açıklanırken şöyle denilmiştir: Çünkü ezan, hazır olmayanlara namaz vaktinin girdiğini duyurmak içindir, o bakımdan cümleleri tekrarlanır, okuyan yüksekçe bir yere çıkıp sesini yükseltir. Bütün bunlar meşru' görülmüş ve müstehab sayılmıştır. İkamette ise, hazırlara duyurmaya yönelik olduğundan hem tekrara, hem sesi fazla yükseltmeye gerek yoktur. O bakımdan alçak sesle okunması meşru' kılınmıştır.[267]
Fıkhüssünne' de bu konuya temasla deniliyor ki:
"Müezzin ezan okurken sesini yükseltmesi müstehabdır; isterse yalnız başına çölde olsun..." Eser sahibi Ebû Saîd el-Hudri hadisiyle istidlal ederek bu neticeyi belirlemiştir.[268]
Tahliller; ve yorumlar:
235 nolu; Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsini aynı zamanda İbn Huzayme ve İbn Hibban kendi Sahihlerinde tahrîc etmişlerdir. Ancak isnadında Ebü Yahya er-Râvî bulunuyor. İbn Kattan, bu zatın ma'ruf olmadığını söylemiştir.[269] Ancak Zehebî bu zat üzerinde durmamış ve zayıf olduğunu belirtir bir kayıt koymamıştır. İbn Hibban, onun isminin Sim'ân olduğunu iddia etmişse de hangi Sim'ân olduğunu belirtmemiştir. O bakımdan herhangi bir görüş belirtmek isabetli olmaz. Zehebî hadîs ricali arasında üç tane Sim'ân'dan söz eder. Birincisinin kaviy, ikincisinin sıka, üçüncüsü gayr-i maruf olduğu söylenir.
Bu mealde bir hadîsi Ahmed b. Hanbel ve Nesâî, Bera' b. Âzîb (r.a.)'den rivayet etmişlerdir: "Müezzinin sesinin yetiştiği yer nisbetinde mağfiret olunur; yaş ve kuru ne varsa onun sesini işiten her şey onu tasdik eder. Kendisiyle birlikte namaz kılanların sevabının bir misli de ona vardır."
İbn Seken bu hadîsi sahîhlemiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Şehir içinde ve dışında ezan okurken müezzinin sesini yükseltmesi sünnettir.
2- Kendini fazla zorlayıp takatinin üstünde sesini yükseltmesi mekruhtur.
3- Şehir, kasaba ve köyde kendi evinde namaz kılan kimse, eğer mahalle camiinde okunan ezan sesini işitmiyorsa, kendisi işitecek bir tonla ezan okur. Şehir dışında ise, sesini yükselterek okuması müstehabdır.

Ezan Sesini İşitirken Ne Söylenir?

Ezan her ne kadar namaz vaktini bildirmek için meşru kılınmışsa da, bütünüyle Hakk'ın sesi, İslâm davetinin mayasıdır. O bakımdan müezzinin okuduğu ezan sesini işiten mü'minlerin bu davete nasıl karşılık vermeleri gerekir? Bu karşılık iki türlü olur: Birincisi, Resûlüllah'ın talimatına göre, ezan cümlelerini müezzinle birlikte tekrarlamak ve sonunda tavsiye edilen duayı okumak; ikincisi, çağrıya olumlu cevap vererek cami ve cemaate gitmek...
Ezan gibi ikamet edilirken de bazı şeyler tavsiye edilmiştir. Onları ilgili hadislerden daha iyi öğrenip uygulamamız mümkün.
Ebû Said (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Nidayı (ezan) işittiğinizde, müezzinin dediği gibi söyleyin!"[270]
Ömer b. Hattab (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendiniiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Müezzin Allahu Ekber Allahu Ekber dediği zaman, sizden biri de Allahu Ekber Allahu Ekber der; sonra müezzin Eşhedü Ella İlahe İllallah dediğinde, o da Eşhedü Ella İlahe İllallah der; sonra müezzin Eşhedü Enne Muhammed'en Resûlüllah dediğinde, o da Eşhedü Enne Muhammed'en Resûlüllah der, sonra müezzin Hayye Ala's-Sala deyince, o, La Havle Vela Kuvvete İlla Billah der; sonra müezzin Hayye Alal-Felah deyince, o yine La Havle Vela Kuvvete İlla Billah der, sonra müezzin Allahu Ekber Allahu Ekber deyince, o da Allahu Ekber Allahu Ekber der; sonra da müezzin La İlahe İllallah deyince, o da gönlünden La İlahe İllallah derse, Cennet'e girer."[271]
Şehr b. Havşeb'den, o da Ebu Ümâme'den veya Peygamber (a.s.)'ın ashabından birinden rivayetle şöyle demiştir:
"Bilâl ikamet getirmeye başladı. Kad Kameti's-Sala cümlesini söyleyince, Peygamber (a.s.) Efendimiz, *"Allah namazı hem ikame, hem idâme ettirsin!"* diye karşılık verdi. İkametin diğer yerlerinde ezanda olduğu gibi, Hz. Ömer'in hadîsinde belirtildiği şekilde karşılık verdi, yani müezzinin ikamette söylediği cümleleri aynen söyledi.[272]
Cabir (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim ezan sesini işittiği zaman, derse, şefaatim ona helâl olur."[273]
Abdullah b. Amir (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'den şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Müezzini işittiğiniz zaman, onun dediği gibi söyleyin. Sonra bana salât getirin. Çünkü gerçekten kim bana bir defa salâvat getirirse, Allah onu on rahmet ile anar. Sonra da benim için Allah'tan vesile isteyin. Çünkü vesile Cennet'te bir makamdır ki, ancak Allah kullarından bir kula lâyık görülmüştür, umarım ki o kul ben olayım. Artık kim benim için Allah'tan vesile isterse, şefaatim ona helâl olur."[274]
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Ezan ile ikamet arasında yapılan dua reddolunmaz."[275]
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticâcları:
a) Hanefilere göre:
Ezan okununca onu işitenlere vâcib olan şey, ezana icabet etmektir. Zira Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Dört şey cefâdandır: Ayakta durup idrar eden, namazı henüz bitirmeden alınını (yapışan şeyleri gidermek) için silen, ezan okununca ona icabet etmiyen ve yanında anıldığım zaman bana salâvat getirmeyen..."*[276]
Ezana icabet, müezzinin dediklerini demektir. Ancak Hayye Ala's ve Hayye Ala'l-Felah denilince La Havle Vela Kuvvete İlla Bi'llahi'l-Alîyyi'l-Azim diye karşılık verilir. Bir de sabah ezanında Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm deyince, "doğru söyledin, iyilik ve hayır işledin" denilir.
Müezzini cevaplamanın vacib veya sünnet olduğu ihtilaflıdır. İlimde şeyhlik derecesine yükselenlerin çoğu vâcibdir, derken İmam Kerhî, sünnet olduğunu söylemiştir.[277]
b) Şâfiilere göre:
Ezan ve ikameti işiten kimselere -ister abdestli, ister abdestsiz, isterse cünüb olsunlar- müezzinin dediklerinin aynını söylemek, sadece Hayye Ala's-Sala ve Hayye Ala'l-Felah söylenirken ve bir de sabah ezanında Es-Salatu Hayrün Mîne'n-Nevm denilirken, bunları aynen söylemezler, iki hayye'de La Havle Vela Kuvvete İlla Billah, sabah ezanındaki tesvîb'de ise "Doğru söyledin, hayır ve iyilik işledin" der. İkamet'in Kad Kametî's-Salatu cümlesi söylenirken de "Allah hep kılınmasını ve devamını sağlasın ve beni namaz ehlinin sâlihlerinden eylesin!" diye duâ eder. Aynı zamanda gerek müezzin, gerek önün sesini işitenlerin ezan ve ikametten sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimizze salât-ü selâm getirmeleri sünnettir. Sonra da şu duayı yaparlar: Allahümme Rabbe Hazihi'd-Da'veti't-Tammetî Ve's-Sala Ti'l-Kaime, Ati Muhammedeni'l-Vesîlete Ve'l-Fazile... Ve'd-Deracete'r-Rafia. Ve'b'ashü Makamen Mahmude-Nillezi Vaadtehü İnneke La Tuhlifu'l-Mîad.[278]
c) Hanbelilere göre:
Müezzinin sesini işiten kimsenin onun dediğinin mislini söylemesi müstehabdır. Bu hususta ilim ehli arasında muhalif bir görüşün olduğunu bilmiyorum. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in: *"Nidayı (yani ezanı) işittiğiniz zaman müezzinin dediğini deyin!"* buyurduğunu Buharî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Hayye Ala'larda ise La Havle Vela Kuvvete İlla Billah demek müstehabdır. Ahmed b. Hanbel'in bu hususta kesin görüş ve tesbiti vardır.[279]
Hanbelîler son hususla ilgili olarak el-Esrem'in Ebû Râfi'a isnâd ettikleri şu hadîsle istidlal etmişlerdir: "Peygamber (a.s.), ezan sesini işitince, müezzinin dediğinin mislini söylerdi. Müezzin Hayye Ala's-Sala'ya gelince, Peygamber (a.s.): La Havle Vela Kuvvete İlla Billah derdi."
İkamette de müezzinin dediği aynen tekrar edilir, ancak Kad Kameti's-Sala cümlesine gelince, "Allah hep kılınmasını ve devamını sağlasın!" diye duâ edilir. Hanbelîler bu meselede ise Ebû Davud'un ashabdan bazısına isnad ettiği 246 nolu hadîsle istidlal etmişlerdir.[280]

d) Mâlikilere göre:
Müezzinin sesini işiten herkes, ister abdestli, ister abdestsiz, ister cünüb, ister ayhali, isterse loğusa olsun ezanın cümlelerini aynen söyler. Ancak o vaktin farzını kılan kimsenin demesi müstehab değildir. Ayrıca, Hayye'lerde La Havle... ve sabah ezanında Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm'de "Doğru söyledin, hayır ve iyilik işledin" demek müstehabdır.[281]
Bu konuda İmam Nevevî şöyle demiştir:
"Ezan okunurken müezzinin sesini işiten abdestli, abdestsiz, cünüb, ayhali, loğusa, küçük ve büyük herkesin onun dediklerini bir bir söylemesi müstehabdır. Çünkü bunların hepsi de zikir ve namaz ehli sayılır. Ancak helada bulunan, cinsel temas halinde olan kimseler müezzine icabet etmezler, yani onun dediklerini söylemezler. Heladan çıkınca, ezan hâlâ devam ediyorsa ona uyarak okunan cümleleri aynen söyler. Kur'ân okuyan ve zikir halinde olanlar ise, o sırada okumayı ve zikri bırakıp ezana icabet ederler. Ders okutanlarla, okuyanlar da öyle."[282]
Hayye Ala'larda La Havle denilmesinin birçok hikmetleri varsa da en başta geleni şu hususdur:
a) Önce her hareket ve güç bulmanın ancak Allah'ın iradesiyle gerçekleşeceğini düşünerek kuvvet ve kudreti O yüce Yaratan'a irca' etme şuurunda olduğumuzu ifade etmektir.
b) Hiç bir kötülüğü geri çevirmeye, hiçbir hayrı elde etmeye güç ve kudretimizin bulunmadığını belirterek Allah'tan bu iki husus ta da bize güç, kuvvet ve basiret vermesini dilemektir.
c) Günahtan ancak Allah'ın yardım ve inâyetiyle korunabileceğimizi, O'na, ibadet ve kullukta bulunmayı ancak O'nun yardımıyla gerçekleştirebileceğimizi itiraf etmektir.
Çünkü müezzin, mü'minleri kurtuluşa, felah ve necata, hayır ve iyiliğe davet ederken, böylesine önemli ve önemli olduğu kadar lüzumlu, amaca yönelik bir ameli layıkıyla yerine getiremeyeceğimizi düşünerek Allah'ın sebepleri kolaylaştırıp bize yardımda bulunmasını istememiş en uygun bir haldir ki, ilâhî hoşnutluğa vesile olur.
Bu hususta Sıddîk Hasan Han da icabetin hikmet ve sırrını kısmen belirterek bilgi vermeye çalışmıştır.[283]
Tahliller ve yorumlar:
244 nolu Ebu Said hadisini Nesâî, Ebu Râfi'dan: yine Nesâî, Ebu Hüreyre'den: Tahavî, Ümmü Habibe'den; Ebu Dâvud, İbn Ömer'den; yine Ebu Dâvud, Hz. Âişe'den rivayet etmişlerdir. Ebu Şeyh ise, Muâz (r.a.) dan rivayet etmiştir.
Müezzinin sesini işiten mü'minlerin icabette bulunması, hadisin zahiriyle istidlal edenlere göre vâcibdir. Tahavî de aynı görüştedir. Hanefiler, Zahiriler ve İbn Vehb de aynı görüşü izhar etmişlerdir. Cumhur ise, vâcib olmadığına kaildir.[284]
Ezanın sesini namaz kılarken işiten kimse, namazla meşgul bulunduğundan artık cevaplamaz. Bu ekserin görüşüdür. Cumhurun da kavli aynı doğrultudadır.
246 nolu Şehr b. Havşeb hadîsine, gelince, isnadında bir meçhul vardır. Şehr b. Havşeb hakkında da hayli söz söyleyenler olmuştur. Ancak Yahya b. Main ve Ahmed b. Hanbel onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. Şehr, Ümmü Seleme'den, Ebu Hüreyre'den, Katade'den, Davud b. Ebî Hind'den, Abdülhamid b. Bihram ve diğer bir cemaatten rivayetler yapmıştır. Ahmed b. Hanbel onun Esma binti Yezîd'den yaptığı rivayetlerin hasen olduğunu dikkatleri çekmiştir. Ebu Zür'a, "Onun rivayetinde bir sakınca yoktur" derken; Nesâî ile İbni Adiy onun "kaviy" olmadığını belirtmişlerdir. O yüzden bazı hadîs alimler Şehr'den rivayet yapmışlardır.[285]
Görüldüğü gibi, râvi Şehr üzerinde hayli farklı görüş ve tesbitler vardır. Ama Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel gibi iki büyük hadis âliminin onun hakkında tezkiyede bulunup "sıka"dır demeleri, yeter. O bakımdan hadîs zayıf sayılmaz.
247 nolu Cabir hadîsini, Tahavi, İbn Mes'ûd'dan; İbn Hibban, Enes'den ve İbn Abbas'dan rivayet etmişlerdir. Hâkim ise el-Müstedrek'inde aynı hadîsi rivayet etmiştir. Ancak rivayet zincirinden Ufeyr b. Ma'dan bulunuyor ki, bu zat hakkında hayli söz söyleyenler olmuştur. Atâ'dan, Katade'den ve Süleym b. Amir'den rivayetler yapılmıştır. Ebulyeman da ondan rivayet etmiştir. Ebu Dâvud onun hakkında şöyle demiştir: "Salih bir ilim adamıdır, ancak hadisi zayıftır." Ebu Hatim ise, "Süleym'den çok rivayetler yapmıştır ki, çoğunun aslı yoktur. Aynı şekilde Ebu Ümame'den de bazı asılsız rivayetler yaptığı tesbit edilmiştir. O bakımdan İmam Ahmed onun hakkında "münkerü'l-hadis" demiştir. [286] Böylece Ufeyr'in zayıf olduğu ağırlık kazanmıştır. Ne var ki, Cabir hadisi, güvenilir râviler tarafından da rivayet edildiği için sahih kabul edilmiştir.
248 nolu hadis de sahihler arasında bulunuyor. 249 nolu Enes b. Mâlik hadîsini Nesaî, İbn Huzeyme, İbn Hibban ve ez-Ziyâ tahrîc etmişlerdir. Tirmizi hasen olduğunu söylemiştir.
Böyle ezan ile ikamet arasında yapılan duâ günahı gerektiren bir muhtevada değilse, iyi niyete ve sağlam imâna dayalı bulunuyorsa, inşâallah makbuldür.

Çıkarılan hükümler:

1- Müezzinin sesini işiten, bazı istisnalar dışında her mü'minin ona icabet etmesi, yani müezzinin dediklerini söylemesi, kimine göre vacib, kimine göre sünnettir.
2- Ancak Hayye Ala'larda, La Havle Vela Kuvvete İlla Billah demek sünnettir. Bir de sabah ezanında tesvib cümlesi söylenirken, yani Es-Salatü Hayrün Mine'n-Nevm denilirken, Arapça olarak Sadakte Ve Berîrte, Türkçe olarak "Doğru söyledin, iyilik ve hayır işledin" denilmesi sünnettir.
3- Hela ve benzeri yerlerde bulunan kimseler, ezanı cevaplamaz.
4- Ayhali ve loğusa kadınlar da, icabet etmezler.
5- Bazı müctehidlere göre, ezandan önce vakit namazını cemaatle kılan kimse de icabet etmeyebilir.
6- İkamette de aynı cümleler söylenir, yani ikamet getiren kişinin sesini işiten mü'minler onun dediklerini söylerler, ancak Kad Kame lafzına söyleyince, yukarıda belirttiğimiz duâ okunur.

Ezan İle İkameti Aynı Kişinin Okuması Gerekli Midir?

Ezandan maksat, önce Allah'ın varlığını ve birliğini; Hz. Muhammed'in (a.s.) risaletini ilân etmek, namaz vakti girdiğini duyurup mü'minleri kurtuluş ve saadete davet etmektir. İkamet ise, bu manada namazın kılınmak üzerine olduğunu duyurmak içindir. O halde bunları tek kişi yürütebileceği gibi, herbirini ayrı ayrı kişiler de yerine getirebilir. Ne var ki, bazı farklı rivayet ve tesbitler söz konusudur, Konuyla ilgili hadîsler ve rivayetler:
Ziyad b. Haris es-Sadaî'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Ey Sada'ın kardeşi! Ezan oku."
Bu emri üzerine, Ziyad diyor ki: Ezan okudum. Bu da, fecirin aydınlığı belirginleşince cereyan etmişti. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz abdest alıp namaza kalkınca, Bilâl ikamet getirmek istedi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ona: *"Sada'ın kardeşi ikamet edecektir; çünkü kim ezan okursa, o aynı zamanda ikamet getirir."* buyurdu.[287]
Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den yapılan rivayette, o rüyasında kendisine ezan öğretilmişti. O sebeple diyor ki: Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelip gördüğümü haber verdim. Bana, *"Onu Bilâl'a ilka et. (ona okuyup öğret)"* buyurdu. Ben de Bilâl'a öğrettim. Bilâl kalkıp ezan okudu ve ikamet getirmek istediğinde, ben Resûlüllah'a (a.s.) "Onu ben rüyamda gördüm ve ikameti ben getirmek istiyorum" dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) bana *"Peki sen ikamet getir"* buyurdu. Böylece Abdulah ikameti getirmiş, Bilâl ise ezan okumuş oldu.[288]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ezan ile ikameti aynı kimsenin okuması müstehabdır.
2- Ezanı ayrı bir kişinin, ikameti de ayrı bir kişinin okumasında, bir sakınca yoktur.
Mezheb imamlarının bu husustaki görüş ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Ezan okuyanın aynı zamanda ikamet getirmesi de sünnettir. İkameti başkasının okuması, müezzini incitiyor veya üzüyorsa, o takdirde mekruhtur. Çünkü müslümana eziyet etmek mekruhtur. Eğer müezzin ondan dolayı incinmiyorsa, o takdirde bir sakınca yoktur.[289]
b) Şâfiîlere göre:
Ezanı kim okuyorsa, ikameti de o okur. Başkasının ikamet okuması müezzini incitsin incitmesin, mekruhtur. [290] Şâfiîler bu meselede Ziyad b. Haris es-Sadi'nin hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Hanefiler ise, yukarıda naklettiğimiz 261 nolu Abdullah b. Zeyd hadîsiyle istidlal etmişlerdir.
c) Hanbelîlere göre:
Ezanı okuyan kimsenin aynı zamanda ikameti de okuması daha uygundur. İmam Şafiî de aynı görüştedir. Bunlar da Ziyad b. Haris es-Sadaî hadîsiyle istidlal etmişlerdir. İkisi de namazdan önce zikir mahiyetinde birer fiildir ki, iki hutbe misali aynı adamın yerine getirmesi sünnettir. Nitekim Ebû Mahzure'den önce bir adam çıkıp ezan okuyor ve hemen sonra Ebû Mahzure çıkageliyor ve çıkıp ezanı kendisi okuyor, sonra da ikamet getiriyor. Bunu el-Esrem rivayet etmiştir. Ama ezanı iade etmeyip sadece ikamet getirirse, bunda da bir sakınca yoktur.[291]
d) Mâlikîlere göre:
Ezanı başka biri, ikameti de başka biri okuyabilir ve her ikisini aynı adam da okuyabilir. Bunda bir sakınca yoktur.[292] Nitekim İmam Mâlik'ten soruldu:
"Müezzin bir topluluk için ezan okuduktan sonra nafile namaz kılıyor. O topluluk ise, başkasının ikamet okumasını ve öylece namaz kılmayı arzu ediyorlar, bunda bir sakınca var mıdır?" İmam Mâlik şu cevabı vermiştir:
"Bunda bir beis yoktur, müezzinin ikamet getirmesiyle başkasının getirmesi arasında bir fark söz konusu değildir..."[293]
Rivayetler, yorumlar ve tahliller:
260 nolu Ziyad b. Haris hadîsinin isnadında Abdurrahman b. Ziyad b. En'ûm el-İfrikiy, Ziyad b. Naîm el-Hadremî'den, o da Ziyad b. Hars (veya Haris) es-Sadâî'den rivayet etmiştir. İmam Tirmizî, biz bu hadîsi ancak el-İfrikîy tarikiyle biliyoruz ki, bu zat zayıftır. Yahya b. Saîd el-Hattan da onun zayıf olduğunu belirtmiş ve Ahmed b. Hanbel Ben, el-

İfrikiy'nin hadîsini yazmam demiştir. Ancak Muhammed b. İsmail'in, onun kaviy olduğunu söylediğini yine Tirmizî nakletmiştir.
Afrika'da kadılık yapan Abdurrahman b. Ziyad hakkında Zehebî de bir çok rivayetleri naklederek durmuş, Yahya b. Maîn'in onun hakkında bir beis bulunmadığını söylediğini nakletmiştir. Ayrıca Nesâi onun için "zayıf" tabirini kullanmış, Dârekutnî onun kaviy olmadığını; İbn Hibban ise, onun güvenilir râvilerden uydurma hadisler rivayet ettiğini söylemiştir. İshak b. Rahûye ise, hadis âlimi Yahya b. Saîd'in onun için "sıka" güvenilir, bir ravî olduğunu söylediğini işittiğini nakletmiştir.[294]
Anlaşıldığı gibi, Abdurrahman b. Ziyâd, Enûm'ün zayıf olduğunu söyleyenler kadar, kaviy olduğunu belirtenler bulunuyor. O bakımdan yukarıdaki rivayetine itibar edilebilir. İlim adamları da o rivayete dayanarak amel etmişler ve o bakımdan kim ezanı okuyorsa, ikameti de o getirir, demiştir.
Bu konuda, *"İkameti ancak ezan okuyan kimse getirir"* mealindeki hadisi Taberani tahrîc etmemiş ve onu zayıf hadisler arasında zikretmiştir. el-Akıylî de aynı şeyi söylemiştir. Nitekim isnadında Saîd b. Reşid bulunuyor ki, bu zatın zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Nitekim İbn Ebi Hatim, diyor ki:
"Saîd b. Reşid hakkında babamdan sordum onun zayıf olduğunu söyledi."
Zehebî'nin tesbitine göre, Buharî onun için "münkerü'l-hadîs" demiştir. Nesâî de onun "metrukü'l-hadîs" olduğuna dikkat çekmiştir.[295]
Böylece, ikameti ancak ezan okuyan okur, hükmü kesinlik kazanmamıştır. O nedenle birçok yerlerde ezanı başka bir kişi okurken, ikameti diğer bir kimse okumaktadır. Bununla beraber her ikisinin aynı şahıs tarafından okunması, İmam Şafiî'nin de el-Ümm'de dediği gibi daha uygundur.
261 nolu Abdullah 'b. Zeyd hadîsinin isnadında Muhammed b. Amir el Vakıfî el-Basrî bulunuyor ki, bu zat zayıftır. el-Kattan da onu zayıflar arasında zikretmiştir. Yahya b. Maîn de aynı görüştedir. İbn Abdilberr ise, onun isnadı, el-İfrikiy'ninkinden daha hasendir, diyerek ayrı bir tesbit ortaya koymuştur. İbn Şahin ise, bu hadîsi en- Nâsih ve'1-Mensûh'ta zikrederek bir bakıma 260 nolu hadisin bununla hükmü kaldırıldığını anlatmak istemiştir.[296]

Çıkarılan Hükümler:

1- İkameti, ezan okuyan kimsenin okuması evlâdır.
2- Ezan ve ikametin ayrı kişiler tarafından okunmasında bir sakınca yoktur.
3- Ancak görevli müezzinden izin almadan birinin kalkıp ikamet getirmesi, eğer müezzini incitiyorsa, kerahet vardır. Çünkü müslümanı incitmek mekruhtur.

Ezan İle İkamet Arasında Az Bir Süre Oturmak

Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında müezzin ezanı okuduktan sonra farzdan önce sünnet varsa o kılınırdı, yoksa -akşam namazı gibi- az bir süre oturduktan sonra kalkıp ikamet getirirdi. Günümüzde, özellikle Türkiye'deki gibi ezandan sonra sünnet kılınınca üç ihlâs okunmazdı. O bakımdan ezanla ikamet arasında üç ihlâs okumak bid'â-yı hasene sayılır.
Ezan ve ikametle ilgili hadîslerin tamamı biraraya getirilince de ikisi arasında az bir süre beklemenin müstehâb olduğu anlaşılır. Biz konuyla ilgili hadisi nakletmekle yetiniyoruz:
Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan yapılan rivayette, ilim adamlarından arkadaşlarının Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in yanında şöyle denildiğini haber vermişlerdir: Ansardan bir adam gelip, "Ya Resûlellah! dedi. Senin ihtimamını gördüğüm için döndüğüm zaman, üzerinde sanki yeşil iki elbise bulunan bir adam gördüm. Mescid'in üzerinde ayağa kalkıp ezan okudu. Sonra az bir oturuş oturduktan sonra kalkıp okuduğu ezanın bir benzerini okudu, ancak Kad Kameti's-Sala dedi..."
Bu ve ilgili diğer hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş ve tesbitleri:
a) Hanefilere göre:
Akşam namazı dışında diğer namazlarda ezanla ikamet arasını ayırmak sünnettir. Çünkü her birinden maksat, ilâm, yani ezanda vaktin girdiğini, ikamette namaza başlamak üzere olduğunu bildirmektir. Bu da aralarında zaman bakımından bir fasılanın konulmasını gerektirir.
Akşam namazı dışındaki namazlarda fasıl, ya bir süre oturmakla, ya da sünnet namazı kılmakla gerçekleşir. Ezanla ikameti birleştirmek, yani ara yere bir zaman parçası fasıl olarak koymamak mekruhtur.
Hanefilerin bu husustaki asıl delilleri, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in Bilâl'a:
"Ezan okuduğun zaman teressül yap, (yani harflerin mahreçlerine ve durulacak yerlere, uzatılacak kısımlara dikkat et); ikamet ettiğin zaman, biraz seri oku ve senin ezanınla ikametin arasında, yemek yemekte olan kimsenin yemeğini yiyip bitirmesi, bir şey içmekte olanın içtiğini tamamlaması, sıkışık halde olanın girdiği helada tabii ihtiyacını gidermesi kadar bir süre bulunsun... Hem beni görmedikçe kalkıp saf bağlamayın..."
Hem ezan, gaibde olanların hazır olmasını sağlamaya yöneliktir. O bakımdan ezandan sonra bir süre beklemek lâzımdır, tâ ki gaib olanlar gelip namaza hazır olsunlar.
Sonra zahir rivayette ezanla ikamet arasındaki faslın miktarı zikredilmemiştir. el-Hasen'in Ebû Hanîfe'den yaptığı rivayete göre, sabah vaktinde yirmi âyet okuyacak bir süre; öğle vaktinde, her rekâtinde on âyet okuyacak miktar dikkate alınarak dört rek'ât namaz kılınacak kadar bir süre; ikindi vaktinde, her rekâtinde on ayet okuyacak miktar dikkate alınarak iki rek'at namaz kılınacak kadar bir süre; akşam vaktinde üç âyet okuyacak kadar bir süre; yatsı vaktinde, öğle vatinde olduğu kadar bir süre ayarlanır. Ancak bu gerekli bir takdir değildir. O bakımdan cemaatin toplanıp hazır olmasına yetecek kadar bir süre takdir etmek daha uygun olur. Bu da, müstehab olan vakte riâyet edilerek ayarlanır.
Akşam vaktinde ise, ezanla ikamet arası namaz ile fasledilmez. Ancak Şafii'den yapılan bir rivayette, hafif iki rek'atle fasledilebilir.[297]
Bu meselede Hanefiler şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Her iki ezan (ezan ile ikamet) arasında isteyen kimse için bir namaz vardır, ancak akşam ezanı ile ikameti müstesna... (Yani onlar arasında namaz yoktur)."
Akşam ezanıyla ikameti arasında, İmam Ebû Hanîfe'ye göre, az bir süre olsun oturulmaz bile, ezandan hemen sonra ikamet edilir.. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhamme'd'e göre, hafif bir celse yapıldıktan sonra ikamet edilir.[298]
b) Şâfiîlere göre de, akşam namazı hariç olmak üzere beş vakitte ezanla ikamet arasını ayırmak için bir süre fasıl olarak koymak sünnettir. Akşam vaktinde ise, en sahih kavle göre, ezanla ikamet arasında fasıl konulmaz.
c) Hanbelîlere göre:
Ezanla ikamet arasını bir abdest ve iki rek'at namaz kılacak kadar bir süreyle ayırmak, müstehabdır. Akşam vaktinde ise, sadece hafif bir celseyle ayırmak müstehabdır.[299]
Hanbeliler bu meselede Ebû Davud ile Tirmizî'nin Ubey b. Kâ'b'den yaptıkları şu rivayetle istidlal etmişlerdir:
"Ya Bilâl, ezanınla ikametin arasına, yemeğini yemekte olanın acele etmeksizin onu bitirinceye kadar ve tabii ihtiyacını gidermekte olanın onu acele etmeksizin bitirinceye kadar bir nefes (zaman) koy."
Buna benzer bir rivayet Câbir (r.a.)'den yapılmıştır. Konunun başına aldığımız hadîs de istidlale uygun görülerek delil sayılmıştır. Nitekim İshak b. Mansur diyor ki:
"Ahmed b. Hanbel'i gördüm, akşam namazı için geldi ve saf yerine kadar yürüdü, o sırada müezzin de ikamet etmeye başlayınca İmam Ahmed oturdu."
Ayrıca İmam Ahmed'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Akşam ezanı okununca kişinin iki rekât namaz kılacak kadar bir süre oturması müstehabdır." Bunun üzerine biri ona:
"Neye dayanarak böyle diyorsunuz?" diye sorunca, şu cevabı vermiştir:
"Enes ve başka sahabinin hadîsinden... Rasûlüllah'ın (a.s.) ashabı, müezzin ezan okuyunca Mescid'deki sütunlara doğru yürürler ve iki rek'ât namaz kılarlardı. Hem ezan, vakti bildirmek için meşru kılınmıştır. O takdirde halkın namaza yetişmesi için bir süre beklenir."[300]
d) Mâliki mezhebinde ezanla ikamet arasındaki fasıla hususunda yeterli bir açıklamaya rastlayamadım.
Yorumlar, rivayetler ve tahliller:
Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Bilâl'e şöyle buyurmuştur:
"Ezan okuduğun zaman kelimeleri tane tane telâffuz et, uzatılacak yerleri uzat, acele okuyup birbirine karıştırma. İkamet ettiğin zaman biraz acele et, uzatılacak yerleri uzatma... Ezanınla ikametin arasında yemek yemekte olan kimsenin yemeğini yiyip bitirmesi kadar bir süre bulundur..."
Tirmizî bu hadîsi rivayet etmekle beraber zayıf olduğunu söylemiş ve "biz bunu ancak Abdülmun'im hadîsinden biliyoruz ki, isnadı meçhuldür" diye belirtmiştir. Aynı hadîsi Hâkim de tahrîc etmiştir.
Ancak sözü edilen hadîs, Ebû Hüreyre ve Selmân'dan yapılan rivayetler şâhid olarak bulunuyor ki, Ebuşeyh tahrîc etmiştir. Ayrıca Abdullah b. Ahmed'in Ubey b. Kâ'b'den rivayet ettiği hadîste şahit olarak bulunuyor.[301]
Diyebiliriz ki, şevahid olarak gösterilen hadisler de zayıftır. O bakımdan istidlal ve ihticaca pek uygun sayılmazlar.
Nitekim İbn Battal diyor ki:
"Ezanla ikamet arasında bir süre koymanın belli bir sınırı yoktur. Vaktin iyice girmesi ve namaz kılacak cemaatin toplanması söz konusudur. Bu da, ezanı tane tane, uzatılacak yerleri uzatarak kılmaya, ikameti seri okumaya delâlet eder. Çünkü ezandan maksat, uzakta bulunanlara vaktin girdiğini duyurmaktır. O halde onların hazırlanıp gelmesini beklemek en uygun süredir.[302]
Konumuzun başına aldığımız Abdurrahman b. Ebî Leylâ hadîsini aynı zamanda Dârekutnî, A'meş hadisinden, Amir b. Mürre'den, o da İbn Ebî Leylâ'dan, o da Muâz b. Cebel (r.a.)'dan rivayetle tahric etmiştir. Ebû Şeyh ise onu ezan bölümünde Yezid b. Ebî Ziyâd tarikiyle rivayet etmiştir ki, Yezid, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Abdullah b. Zeyd'den rivayet etmiştir. İbn Hacer diyor ki: Bu hadîsin munkatı' olduğu açıktır. İbn Münzir ise mursel olduğunu belirtmiştir. Ama İbn Ebî Şeybe'nin, İbn Huzeyme, Tahavî ve Beyhâki'nin rivayetine bakılınca munkati' olduğu belirginleşiyor.
O bakımdan hadîsi İbn Hazım ve İbn Dakıyk el-Iyd sahihlemişlerdir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ezan ile ikamet arasını az da olsa bir zaman parçasıyla ayırmak müstehâbdır.
2- Ezan okunduktan sonra farzdan önce sünneti bulunan vakitlerde sünnetin kılınmaya başlaması, haliyle ezanla ikameti birbirinden ayırmakta ve araya bir süre koymaktadır. Farzdan önce sünnet kılınmayan vakitlerde ise, bir süre beklemek müstehab sayılır.
3- Akşam vaktinde, müctehidlerden kimine göre, ezandan sonra hemen ikamet getirilir, hafif bir celse olsun fasıla olarak arayere konulmaz.
Kimine göre ise, iki rek'at hafif bir namaz kılınır, kimine göre ise, hafif bir celse yapılır, yani birkaç saniye oturulup öylece kalkılarak ikamet okunur.

Ücret Karşılığında Ezan Okumak Caiz Midir?

İbadet sırf Allah için, O'nun hoşnutluğuna erişmek için ve bir de farz ve vacibi eda edip o borçtan kurtulmak için yapılır. Namaz kılmak nasıl mükellef olan her mü'mine farzsa, ezan okumak ve ikamet getirmek de öylece sünnettir. Öyleki bir mü'min evinde ve ya şehir dışında veya başka bir semtte gerek yalnız başına gerekse cemaatle namaz kılmak istediğinde, ezan okuması ve ikamet etmesi sünnettir. Cemaat halinde namaz kılınıyorsa, onlardan birinin bu sünneti yerine getirmesi gerekir. Aksi halde hepsi sünneti terketmiş sayılır.
Gerçek bu olunca, namaz, ezan ve ikamet gibi ibâdetler karşılığında ücret alınması en uygun ve mâkul bir yoldur. Ancak rivâyetlerin tamamı ve günün şartları dikkate alınınca, bazı cevaz yollarının bulunduğu görülür.
İlgili hadisler:
Osman b. Ebî Âs (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bana en son sözü, (camilerde) ezanına karşılık ücret almayan bir müezzin edinmemi tavsiyesi olmuştur."[303]
Aynı hadîsi İbn Münzir şöyle rivayet etmiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Osman b. Ebî Âs'a (r.a.): *"Ezanına karşılık bir ücret almayan bir müezzin edin!."* buyurmuştur.
İbn Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Dört şeye karşılık ücret alınmaz: Ezan, kıraat-i Kur'ân, mekasim (zekât veya beytülmalı fakirlere taksim eden kimsenin kendine bir şey ayırması) ve kaza (iki kişi arasında hükmetmek)..."*[304]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümle anlaşılmaktadır:
1- Ezan okuma karşılığında ücret almak mekruhdur.
2- Ücretle Kur'ân okumak da mekruhtur.
3- Zekât ve beytülmal'dan fakirlere taksim ederken, bu işi yürüten kimsenin ücret alması doğru değildir.
4- İki kişi arasında hükmeden kimsenin de bundan dolayı ücret taleb etmesi mekruhtur.
Müctehitlerin görüş ve istidlalleri:
a) İmâm Ebû Hanîfe'ye göre, ezan ve ikameti ücret karşılığında okumak mekruhtur. Müezzinin mühtesip olması lâyıktır.[305] O bakımdan müezzinin bu hizmeti, dinî bir görev olarak Allah rızası için yerine getirmesi, ezan ve ikâmete karşılık bir ücret almaması sünnettir. Müezzinlik hizmetine karşılık ücret alması helâl değildir. Çünkü o zaman ibâdet ve taâte karşılık ücretle tutulmuş olur ki bu caiz görülmemiştir. Çünkü insan ibadet taâti tahsilde kendi nefsinden yana amel eder, o bakımdan karşılık ücret alması caiz olmaz.[306]
Hanefîler bu meselede Osman b. Ebî As hadisiyle istidlal etmişlerdir. Ancak cemaat, müezzinin muhtaç olduğunu anlar da, şartsız ve pazarlıksız olarak ona bir şey verirlerse, bunda bir sakınca yok-.tur. Çünkü bu ücret yerine geçmez, iyilik ve sadaka kapsamına girer ki, iyi bir şey sayılır. Allah daha iyisini bilir.[307]
b) Şafiilere göre:
Müezzinin ücret alması helâldir.[308]
İmam Şafîi diyor ki:
"Müezzinlerin bu hizmeti isteyerek ücretsiz yapmalarını müstehab sayarım. O bakımdan müezzinlik görevini fahriyen yapan bulunduğu takdirde ne müezzinlerin hepsi, ne de birisine imam (devlet büyüğü olan zat) ın geçimlik sağlamasına gerek yoktur. Ancak kendi şahsi malından vermesinde bir sakınca yoktur."[309]
Bir beldede güvenilir, Allah rızasını gözeterek müezzinlik yapan kimseler bulunmazsa, o takdirde, ganimetten ayrılan beştebir hisseden müezzinlere geçimlik ayrılıp verilir.[310]
c) Hanbelîlere göre:
Mezhebin zahir rivayetine göre, ezan karşılığında ücret almak caiz değildir. Nitekim Kasım b. Abdurrahman, Evzai, rey tarafdarlan ve İbn Münzir bu hususta ücret mekruh saymışlardır. Delilleri ise, Osman b. Ebi Âs hadisidir. Hem ezan, faili için bir kurbet yani Allah'a yakınlıktır.[311]
İmam Ahmed'den yapılan başka bir rivayette ise, müezzinlik hizmetine karşılık ücret almak caizdir, denilmiştir.[312] Ancak bu hizmeti ücretsiz yapanlar bulunduğu takdirde, ücretle adam tutmaya gerek yoktur; çünkü ihtiyar, söz konusu değildir.
d) Mâlikilere göre:
İmam Mâlik, müezzinin ücret almasına ruhsat vermiştir.[313] Nitekim Sahnûn'un Abdurrahman b. Kasım'dan yaptığı rivayette, Abdurrahman diyor ki:
"İmam Mâlik'e ücretle adam tutup mescidinde ezan okutan ve ehline namaz kıldıran adam hakkında sordum, bunda bir sakınca yoktur, dedi. Ancak İmam Mâlik, kadının beytü'l-maldan fakirlere mal taksim etmesine karşılık ücret almasını mekruh saymıştır. Ayrıca (Kur'ân ve din dersi okutan) muallimin -şart koşulsun- ücret almasında da bir sakınca söz konusu değildir. Hattâ bir ücret almayı şart koşarak Kur'ân öğretmeyi üstelenen kimse hakda da İmam Mâlik bir beis görmemiştir.[314]
Diğer rivayetler ve yorumlar:
İbn Hibban'ın Yahya el-Bekâli'den yaptığı rivayete göre, Yahya şöyle demiştir:
"Bir adamın İbn Ömer'e (r.a.), şüphesiz seni Allah için seviyorum, dediğini işittim. İbn Ömer (r.a.) ise ona şöyle karşılık verdi: Doğrusu ben de seni Allah için sevmiyorum sana Allah için buğzediyorum. Adam hayretle şöyle dedi: Sübhanellah, ben seni Allah için seviyorum, sen ise Allah için bana buğzediyorsun!. İbn Ömer (r.a): Evet, çünkü sen okuduğun ezana karşılık ücret istiyorsun, diyerek buğzunun sebebini açıkladı.[315]
Dahhak'tan yapılan rivayete göre, adı geçen de, müezzinin ezana karşılık ücret almasını mekruh görmüştür. Ama kendisi bir şey taleb etmediği halde bir şeyler verilirse, bunda da bir sakınca yoktur, demiştir.
İbnü'l-Arabi, "Sahih olan şudur ki, müezzine, ezana karşılık namaz, iki kişi arasında hükmetmek ve diğer dini ameller karşılığında ücret takdir etmek caizdir; nitekim İslâm Halifesi bütün bu amellere karşılık ücret almaktadır," demiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, müezzinin ücret alması mekruhtur. Ancak böyle bir şart ve istek izhar etmeden, cemaatten ona yardım veya bağış kabilinden bir şeyler verilirse, almasında bir sakınca görülmemiştir.
2- İmam Şafîi'ye göre, müezzinin ücret alması mübahtır. Çünkü bu hizmeti fahriyen yürütmek zordur.
3- Hanbelîlerden bu mesele hakkında iki değişik rivayet yapılmıştır: Mezhebin zahirine göre, caiz değildir. İmam Ahmed'den yapılan bir rivayette ise buna cevaz verildiği söylenir.
4- İmam Mâlik de müezzinin ücret alması caizdir.

Kazaya Kalan Namazlar Kılınırken Ezan Ve İkamet Okumak Sünnet Midir?

Vaktinde kılınmayan namazlara "fevâit" denilir. Türkçe karşılığı "kaçırılan, elden giden namazlar" demektir. Bu namazlar borç olarak kişinin üzerine kalır. Müsait vakitlerde kılınmasına "kaza" denir.
Kazaya kalan bir namazı kılarken ezan ve ikamete ihtiyaç var mıdır? Bu hususta mezhep imamlarının görüş ve tesbitleri farklı mıdır? Önce ilgili hadîsleri nakletmemizde fayda vardır:
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber gecenin geç vaktinde uyuduk ve güneş doğuncaya kadar uyanmadık. Bunun üzerine Reaûlüllah (a.s.) Efendimiz:
"Her adam kendi bineğinin başını (yularını) tutsun. Çünkü gerçekten burasi öyle bir konaktır ki şeytan da onda yanımızda hazır oldu."
Biz de Peygamber'in (a.s.) buyurduğunu yaptık. Sonra su istedi ve abdest aldıktan sonra iki secde (iki rekât) namaz kıldı. Sonra da ikamet edildi ve Sabah namazını (kaza ederek) kıldı."[316]
Aynı hadîsi Ebu Dâvud rivayet ederken, sabahın iki secdesi "iki rek'âtı" sözünü zikretmiş ve Peygamberin (a.s.) Bilâl'a ezan okuyup ikamette bulunmasını emrettiğini ve öylece namaz kıldığını belirtmiştir.
Ebu Ubeyde b. Abdillah b. Mes'ûd'dan, oda babasından rivayet etmiştir:
"Müşrikler Hendek günü (Ahzab savaşı) Peygamber (a.s.) Efendimizi, dört (vaktin) namazını kılmaktan meşgul edip alıkoydular: o kadar ki, geceden Allah'ın dilediği kadar geçmiş bulunuyordu. Peygamber (a.s.) Bilâl'a ezan okumasını emretti sonra ikamet etti ve önce öğle namazını (kaza edip) kıldı; sonra ikamet etti ve ikindi namazını kıldı; sonra ikamet etti ve akşam namazını kıldı; sonra da ikamet etti ve yatsı namazını kıldı."[317]

Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Vaktinde kılınmayıp kaçırılan farz namaz, ilk fırsatta - kerahet vakti dışında- kaza edilir.
2- Namazı vaktinde nasıl kılmak farzsa, vaktinde kılınmayan farz namazın kazası da farzdır.
3- Kazaya kalan birden fazla vakit namazı bulunuyorsa, vakitler arasındaki sıra ve tertibe göre kılınması gerekir.
4- Kazaya kalan namaz kılınırken ezan okumak ve ikamet getirmek sünnettir.
5- Birden fazla vaktinde kılınmayan namazlar birarada kaza edilmek istendiğinde, önce bir ezan okumak, sonra da her farz için ikamet getirmek sünnettir.
Hadislerin ışığında mezhep imamlarının görüş, tesbit ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Cemaat halinde namaz kıldıktan sonra o namazın fasid olduğunu anlarlarsa, aynı mescidde yeniden kılarlarsa, ezan ve ikamete gerek yoktur. Vakit çıktıktan sonra ve o mescidden başka bir mescid veya yerde kaza ederlerse, hem ezan okumaları, hem de ikamet getirmeleri sünnettir.
Vaktinde kılmayıp kaçırdığı bir namazı kaza ederken, ister yalnız başına, ister cemaat halinde kılsın, hem ezan okur, hem ikamet getirir.
Birden fazla vakit namazını kaçırıp bilâhare kaza etmeye başlarken, birincisi için hem ezan okur, hem ikamet getirir. Diğerlerini kılarken, muhayyerdir, dilerse herbiri için hem ezan okur, hem ikamet getirir idilerse sadece ikametle yetinir. Ama onlardan her biri için ezan okuyup ikamet getirmesi güzel bir ameldir. Zira eda namazının sünnetlerine uyulmuş olur:[318]
Hanefiler bu meselede, Ebû Ubeyde hadisiyle ve bir de o manâda Ebû Yusuf'un yaptığı rivayetle istidlal etmişlerdir.
b) Şâfiilere göre:
Ezan ve ikamet kifayet üzere, tek başına veya cemaat halinde namaz kılan kimseye, isterse kıldığı namaz kaza olsun, sünnettir.[319] Şâfiiler bu mesele hakkında Ahzâb savaşında Peygamber (a.s.) ve arkadaşlarının dört vakit namazını kaçırmalarını ve sonra sıra ile kılarken ezan ve ikamet getirdiklerini delil olarak göstermekte, böylece kaza namazları için de hem ezan okumanın, hem ikamet getirmenin sünnet olduğunu belirtmektedirler.
c) Hanbelilere göre:
Birden fazla vakit namazını kaçırıp kazaya bırakan kimse, onları kaza ederken, birincisi için hem ezan okur, hem ikamet getirir. Diğerleri için ise, sadece ikametle yetinir. Birincisini kılarken ezan okumadığı takdirde bir sakınca söz konusu değildir.
el-Esrem diyor ki: İmam Ebû Abdillah (Ahmed b. Hanbel) hazretlerine sordum, dedim ki: Bir adam bir namazı kaza ederken ezan hususunda ne yapmalıdır? O bana, İbn Mes'ûd'un (r.a.) oğlu Ebû Ubeyde b. Abdillah'ın hadisini hatırlatarak ona göre amel edileceğini söyledi.
Ayrıca Ahmed b. Hanbel'den yapılan bir başka rivayete göre, birden fazla namazı vaktinde kılamayıp kaçıran adam, onları kaza ederken bir defa ezan ve bir defa da ikamet okuması kâfidir. Çünki bunda kolaylık vardır ve o bakımdan imam bunu hasen kabul etmiştir.[320]
d) Malikîlere göre:
Birkaç namazı unutup vaktinde edâ etmiyen kimse, onları kaza ederken sadece herbiri için bir ikamet getirmesi yeter, ezan okumaz. Çünkü ezan vaktin girdiğini cemaate duyurmak için meşru' kılınmıştır.[321]
Rivâyetler, yorumlar ve tahliller:
289 nolu Ebû Hüreyre hadisi sahihtir. Kaza namazı kılınırken hem ezan okumanın, hem ikamet getirmenin meşruiyetine delâlet etmektedir. Ayrıca kaza namazlarının cemaatle kılınacağına da açık delâlet vardır.
290 nolu Ebû Ubeyd hadisinin ricali, rical-i sahîh kabul edilmiştir. Hadîste tek illet, Ebu Ubeyd'in babasından işitmediğidir. İbn Hacer bu hususta kesin bir ifade kullanmıştır. Ancak bu babda diğer tariklerden sahih rivayet vardır. Nitekim Buhari, Cabir'den rivayet etmiştir.[322]

Çıkarılan Hükümler:

1- Kazaya kalmış bir namazı kılarken ezan okuyup ikamet getirmek sünnettir. Bu, İmam Ebû Hanîfe'ye göredir.
2- Üzerinde birden fazla kaza namazı bulunan kimse, onları kaza ederken, ilk namaz için hem ezan okuması, hem ikamet getirmesi sünnettir. Sonrakileri sadece ikamet getirerek kılması müstehabdır. Bu İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göredir.
3- Kazaya kalan namazları kılarken herbiri için sadece ikamet getirmek müstehabdır. Ezan okumasına gerek yoktur. Bu, İmam Mâlik'e göredir.
4- Birden fazla namazlar kaza edilirken, vakit sırasına göre kaza edilir, bu müstehabdır.
5- Vaktinde kılınmayan namazları, üç kerahet vakti dışında ilk fırsatta kaza etmek sünnettir. Bizatihi kaza edilmesi farzdır.

Avret (Utanç) Yerini Örtmek

Namaz, saygı ve edep makamıdır. Kalb temizliğine gerek olduğu kadar beden, elbise ve namaz kılınan yer temizliğine de o nisbette gerek vardır. Ayrıca Allah'ın huzurunda temiz fakat eski, yamalı elbiseyle durmakta hiçbir sakınca olmamakla beraber, mahviyet ve tavazuu yansıtır bir tavır da söz konusudur. Yırtık, kirli elbiseyle namaz kılmak bu ölçüye aykırıdır. Avret yeri açık bir vaziyette namaz kılmak ise, -zorlayıcı bir sebep yoksa- makbul değildir.
Ancak erkek ve kadının avret yerleri denilince nereleri kasdolunmaktadır, ne miktar o yerlerden açık bulunursa, namaza engel teşkil eder? Bunları cevaplıyabilmemiz için, önce ilgili hadisleri, sonra da müctehid imamların görüş ve istidlallerini nakletmemiz gerekmektedir.
İlgili hadîsler:
Behz b. Hakîm'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir. Dedesi şöyle demiştir:
"Ya Rasûlâllah! Avretimizden neyi (biraraya) getirip (örteceğiz, neyi terkedeceğiz?) dedim. Buyurdu ki:
"Zevcen ve sağ elin sahip bulunduğu câriye dışında avretini koru (kimseye açma)."
Ben yine topluluk birarada bulunursa? dedim. Buyurdu ki:
"Hiçbir kimsenin (senin) avretini görmemesine gücün yetiyor da (kendini koruyabiliyorsan), elbette ki avretini görmesinler."
Ben yine, ya bizden birimiz kimsenin bulunmadığı bir yerde yalnız olursak? Buyurdu ki:
"O çok yüce, çok mukaddes ve mübarek Allah utanılmaya çok daha lâyık ve haklıdır."[323]
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette, Resülüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Uyluğunu dışarı atma ve ne bir dirinin, ne de bir ölünün uyluğuna bakma."*[324]
Muhammed b. Cahş'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ma'mer'in yanından geçerken iki uyluğu açık bir vaziyette bulunuyordu. Ona şöyle buyurdu:
"Ya Ma'mer! uyluğunu ört; çünkü gerçekten iki uyluk avrettir."[325]
İbn Abbas (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Uyluk avrettir."*[326]
Cerhed el-Eslemî (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: Üzerimde hırka bulunuyordu ve uyluğum da açılmış bulunuyordu ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yanımdan geçti ve şöyle buyurdu:
"Uyluğunu ört, çünkü gerçekten uyluk avrettir."[327]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Kişinin kendi karısı ve eli altında bulunan cariyesi yanında avret yerini açık bulundurmasında bir sakınca yoktur.
2- Başkalarının yanında avret sayılan yerleri açık bulundurmak haramdır.
3- Kimselerin bulunmadığı yerlerde de avret yerlerini örtülü, kapalı tutmak gerekir. Çünkü Allah utanılmaya çok daha lâyıktır...
4- Uyluk kısmı da avrettir.
5- Ölü olsun, diri olsun birinin uyluğuna bakmak haramdır.
Hadislerin ışığı altında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Erkeğin namaz konusunda avret yerinin sınırı göbekle dizkapağı arasıdır. Göbeğin kendisi avret değilse de dizkapağı avrettir. Kadının namaz konusunda avret yerinin sınırı, iki elinin içi (ayası) ve iki ayağının üst kısmı dışında vücudunun heryanı avrettir. Böylece kadının ayaklarının altı ve ellerinin aya dışındaki kısmı avrettir.[328]
b) Şâfiilere göre:
Erkeğin avret yeri, göbekle diz arasıdır. Göbekle dizkapağı bizatihi avret değildir. Hür kadının avret yeri, iki eli ve yüzü dışında kalan bedenin heryanıdır, tabii bu tarif ve sınır namaza nisbetledir. Ellerin içi ve dışı bileklere kadar avret değildir.[329]
c) Hanbelîlere göre:
Namaza nisbetle erkeğin avret yeri göbekle dizkapağı arasıdır. Göbekle dizkapağı bizatihi avret değildir. İmam Ahmed bu hususu birkaç yerde kesin bir ifadeyle açıklamıştır.
Avret yerlerini örtmekten, gizlemekten maksat, derinin rengini göstermiyecek vasıfta ve özellikte olan bir örtünmedir. O halde derinin rengini aksettirecek kadar ince bir elbiseyle namaz kılmak caiz değildir. Derinin rengini iyice örttükten sonra vücut hattının belli etmesi, namaza engel sayılmaz.[330]

d) Malikîlere göre:
Namaza nisbetle erkeğin avret yeri, göbekle dizkapağı arasıdır. Göbekle dizkapağı avret değildir. Bu, erkeğin muhaffafa sayılan avret yeridir. Muğallaza olanı ise, ön ve arkasındaki utanç yerleridir.[331] Kadının ise, iki eli önlü-arkalı ve yüzü dışında kalan yerleri avrettir.
Onun için İmam Mâlik şöyle demiştir:
"Kadın, saçından bir kısım açıkta olduğu veya göğsü açık bulunduğu veya ayaklarının üst kısmı örtülü olmadığı halde veya bileğinden üst kısım (bilezik takılan yer) açık bulunduğu halde namaz kılarsa, vakit çıkmadan onu iade etmesi gerekir.[332]
Namazda sözü edilen avret yerinden bir kısım açılacak olursa, namaz bozulur mu? Bu hususta imamların farklı görüş ve ictihadları vardır. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, avret sayılan bir organın dörtte biri veya daha fazlası açılır ve bir rükün miktarı devam ederse, namaz bozulur. Bundan daha az bir kısmın açılması namazı bozmaz. İmam Ebû Yusuf ise organın yarısı açılırsa, namaz bozulur; ondan az miktar bozmaz. İmam Muhammed ise, İmam Ebû Hanîfe'nin görüşündedir.[333]
İmam Şafiî'ye göre, avret yerinden az bir kısmın açılması bile namaza mani' teşkil eder, yani namazda avret yerlerinden az bir kısmın açılması sebebiyle namaz hükümsüz olur, iadesi gerekir. İmam Ahmed b. Hanbel'e göre ise, az miktarın açık olması namaza mani' değildir. Bu meselede Ahmed b. Hanbel, Hanefilerin görüşüyle birleşmektedir.[334]
Hanefilerle Hanbelîler bu meselede Ebû Davud'un Eyyub'dan, onun da Amir b. Seleme'den yaptığı rivayetle istidlal etmişlerdir. Hadîs şöyledir:
Amir b. Seleme diyorki:
"Babam, kavmini temsilen Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gitti. Peygamberimiz (a.s.) onlara, namaz kılınmasını öğrettikten sonra, en iyi okuyanınız size imamlık yapsın, diye emretmişti. Kavmimiz arasında en iyi okuyan ben bulunuyordum, o bakımdan beni öne geçirip imam olmamı istediler. Ben de üzerimde sarı ve fakat küçük bir hırka (ya da üstlük) bulunduğu halde öne geçip imamlık yapmaya başladım. Secdeye vardığımda bazı (avret) yerim açılıyordu. Cemaattan bir kadın, "Size imamlık yapan bu gencin avret yerini örtüveriniz" diyerek uyarıda bulundu. Onun üzerine cemaat bana Amman kumaşlarından bir entari aldı. İslâm'a girmem dışında hiçbir şeye bu kadar sevinmemiştim."
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Uyluğun avret olmadığını söyleyenler de var. Onların delili ise, Hz. Âişe (r.a.) dan yapılan şu rivayettir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz uyluğu açılmış bir vaziyette oturuyordu. Ebûbekir (r.a.) içeri girmek için izin istedi. Peygamber (a.s.) da o hal üzere bulunduğu halde ona izin verdi. Az sonra Ömer (r.a.) içeri girmek için izin istedi, Peygamber (a.s.) yine o hal üzere bulunduğu halde ona da izin verdi. Az sonra Osman (r.a.) izin istedi. Peygamber (a.s.) hemen uyluğundan açık bulunan kısmı elbisesiyle örtüverdi. Onlar kalkıp gidince, dedim ki: Ya Resûlüllah! Ebû Bekir ile Ömer izin istediler, sen bulunduğun hali değiştirmeden onlara izin verdin. Osman izin isteyince, elbisenle o kısmım örttün?" Peygamber (a.s.) benim soruma şu cevabı verdi:
"Ya Âişe! Vallahi meleklerin kendisinden utandığı bir adamdan utanmayayım mı?"[335]
Uyluğun avret olmadığını söyleyenlerin ikinci delili, Hz. Enes'in (r.a.) şu rivayetidir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz Hayber gününde (Hayber savaşının yapıldığı günde) üstündeki entariyi uyluğunun üzerinden açmış bulunuyordu; o kadar ki, ben O'nun uyluğunun beyazlığına bakıp duruyordum."[336]
Hz. Âişe hadîsini Buhari talikan tahric etmiş ve kendi Sahih'inde uylukla ilgili bazı hususlara temas ettikten sonra şöyle demiştir:
"Ebû Musa dedi ki: Osman içeri girince Resûlüllah (a.a.) Efendimiz, iki dizini örtüverdi."
Müslim'in yaptığı rivayette ise Hz. Âişe (r.a.)'nin şu lâfızla olayı naklettiği tesbit edilmiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz benim evimde uylukları veya baldırları açık bir vaziyette uzanmıştı. Osman izin isteyince, Peygamber (a.s.) toparlanıp oturdu.
Bu iki rivayetle, yukarıda rivayetler arasında çelişki bulunduğu sanılırsa da, aslında böyle bir hüküm doğru değildir. Çünkü uyluğun avret olmadığıyla ilgili rivayetler arasında da tam bir uyum yoktur; Müslim'in tesbitinde baldırlar konu ediliyor ki, baldırların avret olmadığı icmaan sabittir. Ayrıca bu hal kendi evinin içinde Resûlüllah'a (a.s.) has bir durum olabilir. Diğer bir husus da, Resûlüllah'ın haberi olmadan uyluğunun açılmış olabileceği ihtimali de söz konusudur. O halde konunun başında nakledilen hadisler ihticac ve istidlale daha uygun görülmüş ve müctehit imamların hemen hepsi onlara göre, ihticac ve istidlalde bulunmuşlardır.
296 nolu Behz hadîsini Nesâî de tahrîc etmiş, Buhari onu talikan rivayet ederken Tirmizî hasen, el-Hâkim sahih olduğunu söylemişlerdir. İbn Ebî Şeybe ise, az bir değişiklikle Yezîd b. Harun'dan, o da Behz b. Hakîm'den rivayet etmiştir.
297 nolu hadisi el-Hakim ve Hafiz Bezzar da tahric etmişlerdir.
el-Hâkim de kendi Müstedrek'inde İsmail b. Cafer tarikıyla tahrîc etmişlerdir. İbn Hacer'e göre, ricalinin hepsi sahihtir. Sadece Ebû Kesir üzerine biraz duranlar olmuştur.
298 nolu İbni Abbas hadîsinin isnadında Ebû Yahya el-Kattat bulunuyor ki, bu zat zayıf kabul edilmiştir. Hatta ismi üzerinde bile ihtilâf edilmiş kimi Zazan'dır derken, kimi Dinar, kimi de Yezid'dir demişlerdir.
Yahya b. Maîn, "Ebû Yahya el Kattat zayıftır" derken Ahmed b. Hanbel de ona yakın bir görüş izhar etmiştir. Birçok münker hadîsler rivayet ettiği söylenir.[337]
308 nolu Hz. Aişe hadisini et-Tahavî, aynı konuyla ilgili hadîsleri naklederken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in uzanık bir halde iken uyluğunun açılma olayının Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'nın (r.a.) evinde cereyan ettiğini İbn Merzûh tarikiyle rivayet etmiştir.
Ayrıca İbrahim b. Merzuk tarikiyle olayın Hz. Aişe (r.a.)'nin evinde cereyan ettiğine dair bir diğer rivayeti değişik lâfızlarla rivayet edildiğine bakılınca, "uyluk açılma olayı"nın iki defa cereyan ettiği intibaını veriyor. Oysa araştırıcılar böyle bir yorumda bulunmamışlardır. Et-Tahavî diğer rivayetleri de naklederken olayın Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edildiğini gösteren iki rivayete daha yer vermiştir ki, birini Muhammed b. Aziz, diğerini Revh b. el-Ferec tarikiyle nakletmiştir.[338]
et-Tahavî rivayetleri sıraladıktan sonra şöyle diyor:
"İşte bu hadîsin aslıdır, anlatımında Resûlüllah'ın uyluklarının açık bulunduğunu belirten bir kayıt mevcut değildir."[339]
Nitekim Ebû Musa (r.a.) da, aynı olayla ilgili rivayetinde "Peygamber (a.s.) Efendimiz, Osman içeri girince dizlerini örttü..." demiştir. Buhari bu rivayete de yer vermiştir. Müslim'in Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptığı rivayette ise olay iki değişik lâfızla nakledilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz evimde (odamda) uylukları veya baldırları açık bir vaziyette uzanmış bulunuyordu..."
Rivayetlerin tamamı dikkate alınıp incelendiğinde, üç ayrı tabirin kullanıldığı görülür: Fahiz, rükbe, sak... Rasûlüllah'ın her zaman ve her yerde edeb, terbiye, nezaket ve ciddiyetin en üst manasını kendinde taşıyıp uyguladığını düşünürsek, şu iki sonucu çıkarmamız çok daha uygun olur: Birincisi, uzanık bir halde iken farkına varmadan uylukları açılmış olabilir. Hz. Osman içeri girince ona olan saygı ve ilgisini izhar ederken toparlanma ihtiyacını duymuş ve öylece açık bulunan uyluğunu da örtmüştür. İkincisi, uyluğunun değil, baldır veya dizlerinin açık bulunduğu keyfiyetidir ki, bunda bir sakınca yoktur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Erkeklerin diz kapaklarıyla göbekleri arası avrettir. Namazda belirtilen kısımdan bir bölüm açık olduğu takdirde, namaz bâtıl (hükümsüz) olur, iadesi gerekir.
2- Yine erkeğin belirtilen avret yerini insanların bulunduğu yerlerde açık bulundurması haram ve büyük günâtır. Kimselerin bulunmadığı yerde açması mekruhtur. Çünkü Allah utanılmaya çok daha lâyıktır.!
3- Erkeklerin uyluk kısmı da avrettir. Bunda görüş birliği vardır.
4- Diri olsun, ölü olsun hiç kimsenin uyluğuna bakılmaz, haramdır.

Göbeğin Ve Dizkapağının Kendisi Avret Midir?

Hadîs ve diğer ilgili rivayetlerde "göbekle dizkapağı arası..." denilmiştir. Bundan iki manâ anlaşılmaktadır; Birincisi, göbeğin ve diz kapağının kendisi avret değildir, avret yerinin sınırı buralarda son bulmaktadır. İkincisi ise, bunların da avret yeri sınırlarına dahil olmasıdır. O bakımdan müctehidlerin ictihad ve görüşleri farklı olmuştur. Biz önce ilgili hadisleri nakledelim, sonra da onların görüşlerini belirtmeye çalışalım.
Ebû Musa (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, içinde su bulunan bir yerde oturuyordu. (Ayaklarını suya sokmak için) iki dizini veya bir dizini açtı. Osman içeri girince, Peygamber (a.s.) dizini örttü."[340]
Umeyr b. İshak'dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Hasan b. Ali (r.a.) ile beraber bulunuyordum, derken Ebû Hüreyre ile karşılaştık. Ebû Hüreyre (r.a.), Hz. Hasan'a, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in öptüğü yeri müsaade et de ben de öpeyim, dedi. O da entarisini (göbeğinin üzerinde sıyırıp) işarette bulundu. Ebû Hüreyre (r.a.) onun göbeğini öptü."[341]
Abdullah b. Amir (r.a.)'dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber akşam namazını kıldık. Dönen dündü, takip eden etti, derken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz acele nefes nefese geldi ki iki dizkapağı açılmış vaziyette idi, şöyle buyurdu:
"Size müjde, işte Rabbiniz gök kapılarından bir kapıyı açmış bulunuyor da sizinle iftihar ediyor buyuruyor ki: "Kullarıma bakın, bir farzı kıldılar ve diğer farzı (kılmak için) bekliyorlar."[342]
Ebû Derdâ (r.a.)dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz'in yanında oturuyordum, derken Ebubekir Sıddîk (r.a.) elbisesinin bir ucunu tutmuş vaziyette çıkageldi ki iki dizi açılmış bulunuyordu. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu:
"Sizin arkadaşınız öfkeli geldi ve öylece selâm verdi."[343]

Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Göbek avret değildir.
2- Allah için sevdiği dostunun göbeğinden öpmekte bir sakınca yoktur.
3- Dizkapakları da avret değildir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş ve istidlalleri:
a) Hanefî âlimlerine göre, göbeğin kendisi avret değildir. Bu, üç müctehidin tesbit ve yorumudur. Dört müctehide göre ise, dizler avrettir.[344]
b) Şâfîîlere göre:
Erkek ve cariyenin avret yerinin sınırı, göbekle diz arasıdır. Göbek ve diz avret değildir.[345] Ancak Şâfiilerin hepsi aynı görüşte değildir. Nitekim aşağıda bu husus açıklanmıştır.
c) Hanbelilere göre:
Erkeğin avret yeri, göbekle diz arasıdır. Göbek ile diz avret yerine dahil değillerdir. İmam Ahmed'in bu hususta kesin beyânı vardır.[346]
d) Mâlikîlere göre:
Mâlikiler de bu hususta Hanbelilerle aynı görüştedirler.[347]
Diğer rivayetler, tahliller ve yorumlar:
313 nolu hadisi Buhari nakletmiştir. Bundan, göbekle dizkapağının avret olmadığı istidlal edilmiştir. İmam Şafîî ise, dizkapağının avret olduğunu söylerken, Rasûlüllah'ın (a.s.) ayaklarını suya soktuğunda elde olmayarak dizkapaklarının açıldığını, ortada bir özürün bulunduğunu, rastgele açılmadığını ileri sürerek kendine göre yorumda bulunmuştur. Ayrıca Hz. Osman'ın içeri girmesiyle birlikte dizkapaklarını örtmesi de, avret olduğuna delil sayılır, demiştir. İmam Şafîî ve o görüşte olanlar sadece bu yorumla yetinmeyip bir de Derekutnî ve Beyhakî'nin Ebû Eyyub'dan rivayet ettikleri şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Erkeğin avreti, göbekten dize kadardır."
Abdestte kolların yıkanması nasıl dirseklere kadar denilirken dirsekler de aynı hükümde kollara dahil oluyorsa, burada da dizlere kadardır, denilince, dizler de aynı hükümde avret yerine dahil sayılıyor.
Dizkapağının avret olmadığını söyleyenler ise, bu hadîsin metruk olduğunu, ileri sürmüşlerdir; çünkü râvilerinden İbad b. Kesîr metruktür.[348]
Ebû Said hadîsi üzerinde duranlar ise, râvileri arasında Şeyh el-Hars b. Ebî Üsâme Davud b. el-Mahber bulunuyor ki, bu zat, hadisi İbad b. Kesir'den rivayet etmiştir. İbad ise Ebu Abdillah eş-Şâmî'den, o da Atâ'dan rivayet etmiştir ki, bu zincirde hep zayıflar yer almaktadır. [349] Diğer yandan dizleri abdestte dirseklere kıyas, etmek bâtıldır, çünkü dirseklerin kola dahil olduğunun delili ayrıdır, yani kıyasın şartlarından bir olan menatta birleşme gerçekleşmemektedir. Şart yerine gelmeyince kıyas hükümsüz oluyor.
Dizkapağıyla göbeğin avret olmadığını kabul edenlerin bir diğer dayanağı, Ebû Dâvud ile Darekutnî'nin Amir b. Şuayb'dan yaptıkları rivayettir. Amir b. Şuayb'ın dedesinden yapılan rivayette şöyle denilmiştir:
"Sizden biriniz hizmetçisini, kölesini veya ücretle çalıştırdığı kimseyi evlendirdiği zaman, göbekten alt kısma, dizkapağından üst kısmına bakması."
Böylece göbekle dizkapağının avret olmadığı anlaşılıyor.
314 nolu Umeyr b. İshak hadîsinin isnadında Umeyr b. İshak el-Hâşimî bulunuyor ki, bu zat hakkında hayli söz söylenmiştir. Sıka olduğunu söyleyenler bulunmakla beraber rivayetinin yazılmaya değer olmadığını belirtenler de var. Nitekim Yahya b. Maîn, "onun hadisi bir şeye denk gelmez" yani fazla değer taşımaz. O bakımdan onun hadisi yasılmaz demişlerdir.[350]
Nesâî ise, onun rivayetinde bir beis bulunmadığını belirtmiştir.
O bakımdan Umeyr hadîsi istidlale uygun sayılabilir. Ancak Ebû Hüreyre'nin (r.a.), Hz. "Hasan'ın göbeğini öpmesinde hiçbir hüccet yoktur. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, torunu Hz. Hasan'ın göbeğini, o çocuk iken öpmüştü. Oysa Ebû Hüreyre (r.a.), onun göbeğini, mükellef bulunduğu yıllarda öpmüştü Çocukla ergen kişinin avreti elbetteki farklıdır.
315 nolu Abdullah b. Amir hadîsinin ricali sahîh kabul edilmiş, çünkü hepsi de İbn Mâce Sünen'inde yer almıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Göbek avret değildir.
Dört mezhep imamlarının bu meselede ittifakı vardır..
2- Dizkapaklanrı avret değildir: Bu üç mezhep imamlarına göredir İmam Ebû Hanîfe'ye göre avrettir.
3- Evde eşi ve çocukları arasında bulunduğu sırada erkeğin uyluk veya dizkapağı açık bulunursa, bunda bir sakınca yoktur.
4- Namaz kılarken, erkeğin göbekle dizkapağı arasının örtülü olması şarttır. Aksi halde namaz hükümsüz kalır. Ancak zururî haller bu genellemenin dışındadır.

Hür Kadını Avret Yerleri

İslâm fıkhında "hür kadın" denilince, karşılığında hürriyeti elinden alınmış câriye hatıra gelir. Gerçi günümüzde artık kölelik ve cariyelik diye bir konu kalmamıştır. Ancak kölelik müessesesinin işler bulunduğu asırlarda İslâm dini, insan haklarını korumak, köleleri kölelik kaydından kurtarmak ve onlara insanca muamele edilmesini sağlamak için bir takım maddi ve manevi müeyyideler, esaslar ve prensipler koymuştur.
O halde "hür kadın" denilince, cariye olmayıp hürriyeti elinde olan kadın demektir.
İslâm kadını, erkeğin şehvet nazarından uzak tutmak, onun annelik ve kadınlık vakarını korumak, kişiliğinin zedelenmesini önlemek, iffet ve namusunu, şeref ve itibarını muhafaza etmek için onu iffet, namus, şeref ve vakar örtüsü altına almış, saygınlığını en üst derecede tutarak hürmet telkin eden bir kıyafeti sunmuştur.
İlgili hadisler:
Hz. Aişe (r.a.) Validemizden yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Allah ayhali görme çağına gelmiş kadının namazını ancak himar (başörtüsü) ile kabul eder."[351]
Ümmü Seleme (r.a.)'den yapılan rivayette, onun, Peygamber (a.s.) Efendimizden:
"Kadın, üzerinde entarisi olmadığı halde sadece gömlek (veya gecelik, iç çamaşır) ve başörtüsü ile namaz kılınabilir mi?" sorduğunda, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in de ona:
"Gömlek (gecelik) yeterli olur da ayakların üst kısmını örterse (namaz kılınır)." buyurdu.[352]
İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim elbisesini kibir ve bencillik olsun diye yerde sürüklerse, Allah kıyamet gününde ona; (rahmetle) bakmaz."
Bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a.) "Ya kadınlar eteklerini ne yapsınlar?" diye soruncu, Efendimiz *"Bir karış sarkıtsınlar"* buyurdu. Ümmü Seleme, "O takdirde ayakları açılmış olur" dedi, Peygamber (a.s.), *"O halde bir zira' sarkıtsınlar ve artık bundan fazlasını yapmasınlar"* buyurdu.[353]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ergenlik çağına girmiş olan kadının namazda mutlaka başını örtmesi gerekir. Aksi halde namazı kabul olunmaz.
2- Kadının geceliğiyle namaz kılması caizdir, yeter ki uzun olup ayaklarının üstünü örtecek kadar uzun olsun.
3- Kadının ayaklarının üstü avrettir.
4- Kadınların entarilerinin de ayaklarını örtecek kadar uzun olması vâcibdir. Ancak bundan az kısa olur da kalın çarapla ayaklar örtülürse, buna cevaz verilmiştir.
Hadislerin ışığında müctehit imamaların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Hür kadın bedeninin tamamı avrettir, ancak yüzü ve iki eli müstesna. Ayaklarının avret olup olmadığı hakkında iki rivayet vardır. Ebû Hanîfe'ye göre avret değildir. Çünkü birtakım ihtiyaçlar karşısında kadının yürümesi gerekmektedir ki, her zaman örtülü bulundurması çok zordur. Hem yüz ve eller şehevî duyguyu daha çok tahrik edebilir. Onlar avret olmadığına göre, ayakların da avret olmaması gerekir.[354] Nitekim el-Hasan'ın Ebu Hanîfe'den yaptığı rivayete göre, kadının ayaklarına bakmanın helâl olduğu belirtilmiştir.[355]
O halde bu mezhebe göre, namazda kadının yüzü ve iki eli açık bulunursa, bir sakınca yoktur. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, ayaklarının da açık olması namaza mani' değildir. Dışarıya çıkınca da yüzünü ve ellerini açık bir vaziyette bulundurması men'edilmez. Erkeklerin de kadının yüzüne ve ellerine şehvetle bakmaları haramdır.
b) Şâfîîlere göre, hür kadının yüzü ve iki eli dışında kalan yerleri avrettir. O halde kadının ayakları da avrettir ve namaz kılarken örtmesi vâcibdir.[356]
c) Hanbelîlere göre:
Hür kadının yüzü dışında diğer her yanı avrettir. O halde namaz kılarken ellerini ve ayaklarını örtmesi gerekir. Sokak kıyafeti de yine bu ölçüde olmalıdır.[357]
d) Mâlikîlere göre:
İki elin içi ve üstüyle yüzün tamamı dışında kalan yerler avrettir. O halde kadının yüzü ve iki eli örtülü olmadığı halde namaz kılması caizdir; [358] aynı şekilde sokakta da bu iki azasını açık bulundurmasına cevaz verilmiştir.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
324 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsini aynı zamanda İbn Huzayme ve el-Hakim de rivayet etmişlerdir. Darekutni ise, hadîsin mevkuf olduğunu, el-Hakim ise mürsel olduğunu

söylemiştir. Bilindiği gibi mevkuf, ashab-ı kiramdan rivayet edilen söz, fiil ve takrirdir. Mursel ise, senedinden bir sahabi düşen hadistir. Gerek mevkuf, gerekse mursel hadisler daha çok zayıf hadisler arasında sayılır. Ancak mevkufun böyle olduğunda tam ittifak yoktur.
Taberânî ise, bu mealde bir hadisi es-Sağîr ve'1-Avsat'da Ebû Katade'ten şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Allah, zînet yerlerini örtmedikçe kadının; ergenlik çağına giren kızın da başını örtmedikçe namazını kabul etmez."
İbn Huzeyme ise, şu lâfızla kendi sahihinde rivayet etmiştir:
"Allah ergenlik çağına giren kadının namazını ancak başörtüsüyle kabul eder."
Hadisler kadının namaz kılarken başını örtmesinin vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca hür ve cariye arasında bu hususta bir fark olmadığı da anlaşılıyor. Ancak İmam Şafiî, İmam Ebû Hanîfe ve cumhur, hür kadınla cariye kadın avretleri arasında fark bulunduğunu belirtmişler ve ona göre bir tarifte bulunmuşlardır. Hadîsin zahirine bakıp ikisi arasında fark yoktur, diyenler ise, Zahiri mezhebine mensup olanlardır. Sözünü ettiğimiz imamlara göre, cariyenin avret yeri dizkapağıyla göbek arasıdır. İmam Mâlik'e göre, cariyenin avret konusunda hür kadından farkı sadece saçlarıdır; cariyenin saçları avret değildir.[359] Kuvvetli ihtimalle, İmam Mâlik, Hicaz'da cariyelerin başaçık gezdiğini görünce, sahabenin böyle uygun gördüğüne kail olmuştur. el-Iraki ise Tirmizî şerhinde diyor ki:
"İmam Mâlik'ten meşhur olan rivayete göre, cariyenin avreti erkeğin avreti gibidir."
Bize göre, el-Iraki'nin bu tesbiti isabetli değildir. Çünkü İbn Kudame gibi, kendi mezhebinde yetkili bir ilim adamı sözü edilen mesele hakkında şöyle diyor:
"İmam Mâlik hür olmayan (cariye) kadın hakkında, "başörtüsüz namaz kılabilir." demiştir."[360]
325 nolu Ümmü Seleme hadisini el-Hâkim de tahrîc etmiş, Abdülhak ise, Mâlik ve diğer râvilerin bunu mevkufen rivayet ettiklerini söylemiştir. el-Hâkim ise, Buhari'nin şartına göre, hadisin ref'i sahihtir, diyerek Abdülhakk'ın görüşüne katılmamıştır. Ancak hadîsin isnadında Abdurrahman b. Dînar bulunuyor ki bu zat üzerinde hayli şeyler söylenmiştir, et-Takrîb de onun sadûk (doğru, güvenilir) olduğu belirtilmiş, ancak bazan hatâ yaptığına dikkatler çekilmiştir.
Diğer yandan bu hadîsi Mâlik b. Enes, Bekir b. Mudar, Hafs b. Ğıyas, İsmail b. Cafer, İbn Ebî Zid'b ve İbn İshak, Muhammed b. Zeyd' den, o da Ümmü Seleme'den rivayet etmişler ve hiçbiri, Ümmü Seleme'nin Peygamber (a.s.) Efendimiz'den rivayet ettiğini zikretmemiştir.[361]
Darekutnî'den ise bu hadîs sorulduğunda, şu cevabı vermiştir:
"Muhammed b. Zeyd b. Muhacir b. Kunfez kendi anasından, o da Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir. Ancak merfu, olduğu hakkında farklı tesbitler vardır: Abdurrahman b. Abdullah b. Dıhar yaptığı rivayette Peygamber (a.s.) Efendimiz'e kadar ref'etmiştir. Hişam b. Sa'd da bu hususta ona tabi olmuştur. İbn Vehb ise muhalefet ederek hadîsi Hişam b. Sa'd dan mevkufen rivayet etmiştir. Doğru olan da budur. et-Tenkîh sahibi ise, Abdurrahman b. Abdillah b. Dinar'dan Buhari'nin kendi Sahîh'inde rivayet ettiğini belirterek bazı ilim adamlarının onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemişlerse de yukarıdaki hadîsi ref'etmekte hatâ etmiştir, diyor.[362]
Namazda avret yerinin örtülü tutulmasının aslı şu âyete dayanmaktadır:
"Ey âdemoğulları! Her mescidde güzel ve temiz elbisenizi alıp giyinin." [363]
Ayette, "zînet" tabiri kullanılmıştır ki ilim adamlarının çoğu bunu avret yerini örtüp kapatan elbise, ile yorumlamışlardır.
"Mescid'den maksat, namazdır, aynı zamanda namaz kılınan cami anlamına da gelir. Nitekim Seleme b. Ekva, (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e dedim ki:
"Ya Resûlellah! kamîs (gömlek) ile namaz kılayım mı?",
"Evet, bir dikenle olsa bile onu düğümle (öylece kıl)" buyurdu.[364]
Kadının namaz kılarken ne gibi elbise giymesi gerektiği hakkında Hz. Âişe (r.a.) Validemiz'den sorulduğunda, sorana, git bu meseleyi önce Ebû Tâlib oğlu Ali'den sor, sonra da gel bana ne dediğini haber ver, dedi. Sonra sahibi Hz. Ali'ye (r.a.) gelip sordu. O da, "Başörtüsü ve ayakların üzerini örtecek kadar uzun bir iç çamaşırla." diye cevap verdi. Adam durumu gelip Hz. Âişe'ye (r.a.) haber verince, "Ali doğru söylemiştir" diyerek onu tasdik etti.[365]

Çıkarılan Hükümler:

1- Hür kadının iki eli ve yüzü dışında diğer bütün bedeni avrettir. Namazda avret yerlerini örtmesi vâcibdir. Aksi halde namazı kabul değildir.
2- Kadının ayakları da avret değildir. O bakımdan ayakları açık olduğu takdirde namaz kılabilir. Bu iki hüküm İmam Ebû Hanife'nin ictihadıdır.
3- Kadının ayakları da avrettir. Bu, Şâfiîlerle Hanbelîlere göredir. Yani iki müctehidin ictihadı bu anlamdadır.
4- Kadının elleri de avrettir. Bu, İmam Ahmed b. Hanbel'in ictihadıdır.
5- Kadının namaz kılarken geceliği veya entarisi ayaklarının üstünü örtecek kadar uzun olması gerekir. Entari veya gecelik bu kadar uzun olmazda açık kalan kısımlar teni göstermeyecek çorapla örtülürse, bu da caizdir.
6- Tek gömlek veya gecelikle namaz kılındığı takdirde, vücudun açılması için düğmelemek vâcibdir. Üzerinde iç çamaşırı bulunanlar için düğmelemek söz konusu değildir, yeter ki avret yeri gözükmesin.

İpek Veya Gasbedilmiş Elbiseyle Namaz Kılmak

İbâdetin birçok hikimetleri vardır, onlardan biri de haklara saygılı olmak, haramdan kaçınmak, başkasının malına, ırzına ve şerefine el ve dil uzatmamaktır. Sonra da Allah'ın rızası doğrultusunda hayatı tanzim edip dünya ile âhiret, ruh ile beden arasında denge kurmak; lüks ve israftan kaçınmak suretiyle sade bir ömür sürmektir.
.
O bakımdan lüks sayılan ipek elbiseyle namaz kılmak erkeklere haram kılınmış, kadınlara cevaz verilmiştir. Çünkü erkek hayat ve hareket adamıdır. Hergün kollarını sıvayıp işinin başına koşmakla emrolunmuştur. İçinde yaşadığımız topluma ayakuydurmak, onlara tepeden bakmamak, dikkatleri çekecek şekilde süs ve zînetten uzek durmak onun günlük hayatının ölçüsü ve Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e uymaya çalışmasının belirtisidir.
Gasbedilmiş, yani sahibinin rızası hilâfına zorla alınmış bir elbiseyle de ibâdet, hedef ve amacını kaybeder, ölçü ve anlamını bir bakıma yitirir. Çünkü namazın hikmetine ters düşen herşey ya mekruh ya da haramdır, ya da mahzurludur.
Konuyla ilgili hadîsler:
İbn Ömer (r.a.)dan yapılan rivayette:
"Kim on dirhem bir elbise alır da onda bir dirhem haram bulunursa o elbise üzerinde bulunduğu sürece Allah onun hiçbir namazını kabul buyurmaz."
İbn ömer (r.a.)'dan bunu söyledikten sonra iki parmağını kulaklarına sokup şöyle dedi:
"Bunu eğer Resulüllah'ın (a.s.) buyurduğunu işitmedimse ikiniz de sağırlaşın!"[366]
"Hz. Aişe (r.a.)dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim bir amelde bulunur da o amel üzerinde bizim emrimiz yoksa, o merduttur."[367]
Aynı hadîsi Ahmed b. Hanbel şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Kimi bizim emrimiz hilâfına bir iş yaparsa, o iş merduttur."
Her iki hadîste geçen "emir" tabirinden maksat, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ile ashabının yaşadığı dinî esas ve prensiplerdir.
Ukbe b. Âmir (r.a.)'den yapılan, rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e ardı ve eteği yırtık olan kaftan hediye edildi. O da onu giydi ve sonra üzerinde olduğu halde namaz kıldı. Namazı bitirince, hoşlanmadığını belirtir şekilde şiddetle tutup üzerinden çıkardıktan sonra şöyle buyurdu:
"Bu, muttakıylere lâyık değildir."[368] .
Câbir b. Abdillah (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
Resûlülah (a.s.) Efendimiz kendisine hediye edilen kalın ipek kumaştan bir elbise giyindi; sonra çok geçmeden ki onu çıkarıp Hattab oğlu Ömer'e gönderdi. Bunun üzerine kendisine: Ya Resûlüllah! Çok sürmedi onu üzerinden çıkardın? diye soruldu. Buyurdu ki
"Cibrîl (a.s.) beni ondan men'etti."
"Az sonra Ömer ağlayarak geldi ve şöyle dedi:
"Ya Resûlüllah! Bir şeyden hoşlanmadın da onu bana verdin, benim neyime?" Peygamber (a.s.):
"Onu sana giyinsin diye vermedim, satasın diye verdim."
Bunun üzerine Ömer (r.a.) onu iki bin dirheme sattı.[369]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Haram parayla satın alınan bir elbiseyle kılınan namaz makbul değildir.
2- Dinî hususlarda Resûlüllah'ın sünnetine uymayan, O'nun getirdiği prensiplere ters düşen her amel merduttur.
3- İpek elbise erkeklere, haramdır. İpek elbiseyle kılınan namaz makbul değildir.
4- İpek elbiseyle kılınan namazı iade etmek gerekmez.
5- İpek, elbise takvaya aykırıdır, muttakıylere lâyık değildir.

6- Hediye edilen bir şeyi başkasına hediye etmek caizdir
Hadîslerin ışığında müetehit imamların görüş, tesbit ve istidlalleri:
a) Hanefi, Şafiî ve Hanbeli mezhep imamlarına ve ilim adamlarının cumhuruna göre, ipek elbise giyinmek erkeklere haramdır. Üzerinede ipek elbise bulunduğu halde namaz kılan kimsenin namazı sahîhse de günah işlemiş kabul edilir. Namazı iade etmesi gerekmez. Gasb edilen elbise de böyledir.
b) İmam Mâlik'e göre, vakit içinde iade etmesi gerekir.[370] İleride ipek konusuna daha geniş yer verip lüzumlu bütün açıklamayı yapacağız.
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
338 nolu İbn Ömer hadîsini aynı zamanda Abd. b. Humayd ve Beyhakî tahrîc ettikten sonra zayıf olduğu belirtmişlerdir. Ayrıca el-Hatîb, İbn Asâkir ve Deylemî de rivayet etmişlerdir. İsnadında Hâşim bulunuyor ki, bu zat İbn Ömer'den rivayet etmişse de bu alanda pek tanınmıyor.
Hadîsin zahiri, ipek ve mağsub elbiseyle kılınan namaz kabul ediliniyeceğine delâlet ediyorsa da sahîh olmadığına delâlet etmemektedir. Çünkü namazın kabulü başka, sıhhati daha başkadır. Kabul edilmemesi, faziletinden marumiyete delâlet eder. Nitekim kocası kendisine öfkeli bulunduğu halde geceleyen kadının namazını Allah kabul etmez, mealindeki hadîste de hüküm bu doğrultuda ele alıp yorumlanmıştır, yani namazının feyiz ve bereketinden mehrum kalır, ama borcunu ödemiş sayılır; namazı sahihtir.
"Kabul edilmez" şeklindeki ifade genellikle iki ayrı yorum ister; birincisi, sıhhatını olumsuz yönde etkiler, diğeri kemal ve faziletini olumsuz kılar. Konumuzu oluşturan hadiste kemal ve faziletini nefyedeceğiz yani olumsuz, yönde etkileyeceği söz konusudur. Sıhhatini olumsuz yönde etkiliyen ise, "Bu bir abdesttir, Allah namazı ancak onunla kabul eder" meâlindeki hadiste belirtmiştir.
Hadîsin senedinde bazılarına göre, pek tanınmayan Hişam bulunuyorsa da, genellikle ilim adamları onunla istidlal etmişlerdir.
339 nolu Hz. Aişe hadisine gelince, bu dinî kavaidden birçok hükümleri kendinde taşımaktadır. Öyle ki, ilim adamları, Peygamber (a.s.) Efendimiz tarafından yasaklanan, men'edilen bütün akidler hükümsüzdür, demişlerdir. Çünkü bir şeyi men'etmek, onun sıhhatli bir hüküm ifâde etmiyeceğine, fasit olduğuna delâlet eder. O halde dini kaide ve ölçülere girmeyen her türlü menhiyata reddetmek vâcibdir. O bakımdan hâkimin verdiği hüküm, işin ve meselenin asıl içyüzünü değiştiremez. Haksızı haklı çıkarmak, helâli haram kılmak gibi hükümler, hiçbir zaman haksızı haklı, helâli haram yapamaz.
Onun için hadîste geçen "leyse aleyhi emruna" cümlesi, dinî ölçü ve kaidelerle yorumlanmıştır. Şevkanî'nin de dediği gibi, bu hadîsin taşıdığı kaideler sayılmıyacak kadar çoktur.
Özetliyecek olursak, şöyle bir ifade kullanmak mümkün: Kim dinde aslı olmayan, bir asla dayanmayan bir şey icad ve ihdas ederse, ona asla iltifat edilmez. O nedenle et Tuhî şöyle demiştir; Bu hadîs, şer'î delillerin yarısıdır. İpek elbise, zorla alınan (gasbedilen elbise) ile kılınan namazın Allah katında hiçbir fazileti yoktur. Sadece kul bir bakıma namaz borcunu ödemiş sayılır. Çünkü namazdan amaç, ilâhî hududa riâyettir.
340 nolu Ukbe b. Amir hadîsiyle istidlal eden İmam Şafiî, ipek elbiseyle namaz kılmanın haram olduğunu söylemiştir. İmamiyye mezhebine salik olanlar da aynı görüştedirler.[371] Diğer birçok ilim adamlarına göre, mekruh sayılmıştır. Çünkü ipek elbisenin illeti, kibir ve gururdur, namazda bu ikisi de söz konusu değildir. Ayrıca onlar, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kalın ipekten dokunan elbiseyi giyip namaz kıldıktan sonra çıkarmış, fakat kıldığı namazı iade etmemiş ve ipek elbiseyle kılınan namaz iade edilmelidir, diye bir ifade kullanmamıştır.
İpek elbise henüz haram kılınmamıştı ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kalın ipekten mamul bir üstlük giyinmişti; Onu görenler beğendiler ve hayretlerini ifade ettiler. Peygamberimiz (a.s.) geçici dünya hayatında bu gibi şeyleri beğenmenin hakikatte bir değer taşımadığını belirterek şöyle buyurmuştur:
"Canımı kudret eliden tutan zata yemin ederim ki, Sa'd b. Muâz'ın Cennet'teki mendili bundan çok daha güzeldir!"[372]
el-Bahır kitabının sahibi diyor ki:
"İpek elbiseden başka örtünecek bir şey bulamazsa, o takdirde onunla kıldığı namaz sahihtir. Çıplak kılacak olursa namazı hükümsüz sayılır. "Ahmed b. Hanbel ise, çıplak kılması evlâdır, demişse de diğer ilim adamları ona muhalefet etmişlerdir. Nitekim yukarıda da belirttiğimiz gibi, ipek giyinmek haramdır, o vaziyette namaz kılarsa, namazı sahihtir, ancak haramı irtikâp ettiğinden büyük günah işlemiş.
341 nolu Câbir b. Abdillah hadîsi sahîhtir. İpek elbise giyinmenin tahrimine delâlet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İpek elbiseyle namaz kılmak ilim adamlarının çoğuna göre, mekruhtur. Ahmed b. Hanbel'e göre, bir rivayette haramdır.
2- İpek elbiseyle kılınan namaz sahîhtir, ancak kemal ve fazileti gitmiştir.
3- Gasbedilen bir parayla satın alınan elbiseyle namaz kılmak mekruhtur, namazın kemal ve faziletini tamamen düşürür. Ancak kılınan namaz sahihtir.
4- İpek elbise giyinip onunla kibir ve gurur taslamak da haramdır.
5- Kadınların ipek elbise giyinmesi ve o vaziyette namaz kılması caizdir.

İpek Elbise Giyinmek Ve Altın Eşya Takınmak Erkeklere Haramdır

Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, ipek ve altın en çok tanınan ve yaygın olan iki şeydir. Tarih boyunca ne ipek, ne de altın hiçbir zaman değerini kaybetmemiştir. O bakımdan her ikisi de birer böbürlenme, başkasına karşı üstünlük taslama ve gurura kapılma aracı olarak bilinir. İslâm dini ise, sadeliği, kardeşliği emreder, sınıf farkını kaldırır, mü'minleri Allah katındaki durumlarını bir tarağın dişleri gibi eşit sayar, ancak üstünlüğün, faziletin takvada olduğunu söyler; yani kim daha çok ilâhî hududa bağlı kalıp kötülüklerden sakınabiliyorsa, Allah katında daha değerli ve üstündür. O bakımdan erkeği atalete iten, onu bir biblo durumuna getiren, kibir ve gurur duygusunun kabarmasına sebep olan ipek elbise ve altın zînet kullanması yasaklanıp haram kılınmıştır. Ellerine, parmaklarına altın değil, nasır yakışır. Sırtına ipek değil ter ve emek lâyık görülür.
Kadınların durumu onlarınkinden çok farklıdır. Pazarda, çarşıda tezgahta, büroda erkekler daha çok çalışır, İslâm kadın erkek bir arada çalışmayı yasaklamış, her cinsin kendi hemcinsleri arasında çalışmasını uygun görüp vâcib kılmıştır. O bakımdan kadın daha çok ev işleriyle uğraşır, çocuklarını besleyip büyütme, temizleyip sıhhatli yetiştirme işini yüklenir. Kocasına karşı süslenmesi, zînet takınması güzel bir davranıştır. İslâm bunu sünnet veya müstehab kılmıştır. Evinin dışında ise, zînetini teşhir, etmesini yasaklamış ve o ancak kocası için süslenir hükümünü koymuştur. O bakımdan kadına hem ipek elbise giyinmek, hem altın takınmak mübah sayılmıştır.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'den şöyle işittiğini söylemiştir:
"İpek giyinmeyiniz. Doğrusu kim Dünya'da ipek giyinirse, âhirette giyinmez."[373]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Dünya'da ipek giyinen, âhirette elbette giyinemiyecektir."[374]
Ebu Musa (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Altın ve ipek, ümmetimin kadınlarına helâl kılınmış, erkeklerine haram kılınmıştır."[375]
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e sarı çizgili ve altın işlemeli entari veya üstlük hediye edilmişti, onu bana gönderdi, ben de giyindim. Ancak Peygamber'in (a.s.) yüzündeki öfkeyi anladım. Bana dedi ki:
"Ben onu sana giyinmen için göndermedim, belki baş örtüsü olcak şekilde kadınlar arasında bölüp vermen için gönderdim."[376]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette deniliyor ki:
"Enes (r.a.), Peygamberimizin kızı Ümmü Gülsüm'ün üzerinde sarı çizgili veya altın işlemeli bir hırka görmüştür."[377]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Dünya'da ipek elbise giymen erkekler âhirette ondan mahrum kalacaklardır.
2- Altın eşya takınmak ve ipek elbise giyinmek ümmetin erkeklerine haram, kadınlarına helâl kılınmıştır.
3- Kadınların ipek başörtüsü veya altın işlemeli ipek başörtü kullanmalarına cevaz verilmiştir.
4- Kadınların ipek entari, ipek dış kıyafet giyinmelerinde bir takınca yoktur.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
İpek elbise erkeklere haram kılınmıştır. Bu ister ince, ister kalın olsun farketmez. Onlar bu meselede, Ebû Musa hadîsiyle Enes (r.a.) hadisini sened olarak seçip istidlal etmişlerdir. Savaşta erkeklerin ipek elbise giyinmelerine ruhsat verilmiştir.[378]
b) Şâfîîlere göre:
İpek elbise erkeklere haram, kadınlara helâl kılınmıştır. Ancak giyilen elbise ipek ve diğer bir madde karışımından imal edilmişse, o takdirde eksere göre hükmedilir. İçindeki ipek daha çoksa haramdır, daha azsa helâldir.[379]
İpek elbiseyi sadece giyinmek değil, onu kullanmak da erkeklere haram kılınmıştır. O halde erkeklerin ipek bir yaygı üzerinde oturmaları da helâl değildir. Ancak arayerde bir örtü veya astar bulunursa, o takdirde bir sakınca yoktur. Onun gibi elbisenin astarı, yüzüne dikili bir vaziyette ipek olursa ona da cevaz verilmiştir. Çünkü astar kendi başına bir elbise değildir. Üzerine oturulan yaygının astarı da ipekten olursa, tahrîm hükmü cari olmaz. Erkeklerin ipek mendil kullanması da haram sayılmıştır.[380]
c) Hanbelîlere göre:
Tahrîmi sadece erkeklere has olan elbise, ipektir. Altınla işlenmiş veya altın suyuyla süslenmiş bir ipeği giymek, yaygı olarak kullanmak hem namazda, hem namaz dışında

haramdır.
Hanbelîler bu meselede Ebû Dâvud ile Tirmizî'nin rivayet ettiği *"İpek elbiseyi ve altını ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâl kılıyorum."* mealindeki hadîsle istidlal etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen ve sahih olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Hz. Ömer' den (r.a.) rivayet edilen: *"İpek elbise giyinmeyin; çünkü gerçekten kim dünyada onu giyinirse, âhirette giyinmez."* mealindeki Buhari ve Müslim'in ittifakla naklettikleri hadîsi delil olarak seçmişlerdir.[381]
Bit ve benzeri haşereden sakınmak ve bedendeki bir hastalığı gidermek hususlarında faydalı olacağı biliniyorsa, o takdirde erkeklerin ipek gömlek giyinmelerine cevaz verilebilir. Nitekim yapılan rivayetlere göre, ashabdan Abdurrahman b. Avf ve Zübeyir b.Avvam, bitten şikayetçi olmuşlar, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onlara ipek giyinmeleri için ruhsat vermiştir.[382]
Abdurrahman el-Cezîri'nin tesbitine göre: İpek elbise mutlaka, ister yüz, ister astar şeklinde; ister uçkur, ister teşbih püskülü ve ipi ve benzeri olsun kullanılması haramdır. Ancak düğme ve ilik gibi şeylerin, başkasına tabi olduklarından ipekten olması haram değildir. Onun gibi, ipek yaygı üzerine oturmak, yastık olarak kullanmak ve duvarları ipekle kaplamak da haramdır.
Erkeklerin giyindikleri elbisenin çoğu yün, pamuk, keten ve benzeri bir madde, azı da ipek olursa, buna cevaz verilmiştir. Eşit olması halinde de hüküm aynıdır.[383]
d) Mâlikîlere göre:
Ergenlik çağına giren her erkeğe ipek elbise giyinmek haramdır. Ergen olmayan erkek çocuklar hakkında ise iki farklı rivayet vardır. Yine bu mezhebe göre, bit ve benzeri haşereden korumak için ipek elbiseye cevaz verilmez, nasıl ki savaşta da giyinmesine cevaz verilmemiştir. İpek yaygı üzerinde oturmak da öyle. Aynı zamanda astarı veya elyafı ipek olan bir elbise giyinmek de haramdır. İki parmak eninden az bir ipek parçanın elbisede bulunmasında bir sakınca yoktur.[384]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
İbn Ebî Müleyke'den yapılan rivayette Masavver b. Mahreme (r.a.) şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e (bir yerden) hayli kaftan takdim edilmiştir. Ebû Mahreme bu haberi alınca bana: "Oğulcağızım, bana ulaşan habere göre, Resûlüllah'a (a.s.) birçok kaftan takdim edilmiş de onları dağıtıyormuş. Bizi beraberinde Peygamber'e (a.s.) götür" dedi. Ben de kalkıp gittik, Peygamber'i (a.s.) evinde bulduk. Babam bana: "Resûlüllah'ı (a.s.) bana çağır," dedi. Ben de, onun bu sözünü gözümde büyüttüm ve "Sana Peygamber'i (a.s.) çağıracağım öyle mi?!" diyerek hayretimi belirttim. Babam, "Oğulcağızım, Peygamber (a.s.) zorba ve mağrur bir kimse değildir" dedi. Onun üzerine Resûlüllah'ı (a.s.) çağırdım. Dışarı çıktı, üzerinde kalın ipekten imal edilmiş bir kaftan bulunuyordu ki, düğmeleri altından idi. Babama şöyle seslendi: *"Ya Mahreme! bunu senin için sakladım"* dedikten sonra ona verdi.[385]
Ebû Cafer et-Tahavî diyor ki:
"Bir topluluk bu rivayete dayanarak demişler ki: "Erkeklerin ipek elbise giyinmesinden bir sakınca yoktur." Diğer ilim adamları ona muhalefet ederek, erkeklerin ipek elbise giyinmelerini hoş karşılamamışlar ve bu mesele hakkında rivayet edilen mütevatir hadîslerle istidlal etmişlerdir."
Ebû Cafer, bu açıklamadan sonra seksen kadar rivayeti biraraya getirip nakletmiş ve böylece ipek elbisenin erkeklere haram olduğu hakkındaki rivayet ve tesbitlerin ağırlık kazandığını belirtmek istemiştir. Biz o rivayetlerden birkaç tanesini lüzumuna binaen kitabımıza meâlen nakletmeyi uygun bulduk:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ipek elbiseyi giyinmeyi yasakladı, ancak iki veya üç veya dört parmak kadarını yasaklamadı."[386]
İbn Merzuk'un yaptığı rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) bir adamın üzerinde ışıl ışıl parıldayan ipekten bir hırka veya üstlük gördü ve onu alıp iki parmağının arasına yerleştirerek ikiye böldükten sonra şöyle dedi:
"Ben bunu sana kıskandığım için yapmadım ama Resûlüllah'ın (a.s.) ipeği yasakladığını işittim de ondan..."
Hz. Ömer (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz'e dedi ki:
"Ya Resûlüllah! Utarid veya Lebîd'e uğradım, ipek elbise satışa arzediyordu, cuma günü ve bir de hariçten elçiler geldiğinde (giyinmeniz için) almış olsaydım, (isabetli olurdu). Onun bu sözü üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Dünya'da ipek elbiseyi ancak, âhirette nasibi olmayan giyinir."
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Dünya'da ipek giyinen Ahiret'te giyinmez. Dünya'da içki içen Ahiret'te (Cennet şarabından) içemeyecektir. Altın ve gümüş kaplarda su içen, âhirette o (gibi) kaplarda su içemeyecektir."
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, ipeği sağ eline, altını sol eline aldıktan sonra şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki bu ikisi, ümmetimin erkeklerine haramdır."
Ebû Cafer et-Tahavî rivayetleri sıraladıktan sonra, şöyle diyor:
"Rivayetlerin çoğu, ipek elbisenin önceleri giyilmesinin mübah olduğuna delâlet ediyor. Haram kılınması, mübah sayılmasından sonradır. Böylece ipek elbisenin giyilmesinin yasaklanmasının, daha önce mübah olduğu hükmü neshettiğini anlıyoruz. Nitekim bu, aynı zamanda İmam Ebû Hanîfe'nin, Ebû Yusuf'un, Muhammed'in ve ekseri ilim adamlarının kavlidir.[387]
İpek elbisenin ergen olmayan çocuklar için de haram olduğunda ilim adamlarının ittifakı yoktur. Çoğuna göre, onlar hakkında da tahrîm hükmü câridir. Çünkü hadîste "ümmetimin erkeklerine" buyurulmuştur ki, bu küçük, büyük her erkeği kapsamına alan bir tabirdir. Nitekim Ebû Davud'un Sevbân'dan (r.a.) yaptığı rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz bir savaştan döndüğünde, kızı Fatıma'nın evine uğradı, zaten her savaştan dönüşünde önce Fatıma'ya uğrardı. O gün, Fatıma'nın kendi kapısına bir (ipek) perde astığı ve Hasan ile Hüseyin'in kollarına bileziğe benzer gümüş taktığını gördü. O bakımdan onlara doğru geldi ama içeri girmedi. Hz. Fatıma, O'nun o asılı perdeden ve Hasan ile Hüseyin'in kollarına taktığı gümüş bilezikten dolayı girmediğini zannederek perdeyi yırttı ve o iki sabinin kollarındaki bilezikleri açıp çıkardı. Çocuklar da ağlayarak Resûlülllah'a (a.s.) gittiler. Peygamber (a.s.) o bilezikleri onlardan aldı ve Sevbân'a vererek, bunu falan aileye götür, diye emretti..." Bu olay, her ne kadar erkek çocuklarına takılan zînet eşyası hakkında ise de, onların bu hususta mükelleflerin hükmüne tabi olduğuna delâlet etmektedir. O bakımdan ipek elbise hususunda da mükelleflerle ilgili hükmün kapsamına girerler.
İlim adamlarından bir cemaat ise, bu hususlardaki teklif ergen olanlara yöneliktir, küçük çocuklara değil, demişlerdir. Nitekim Muhammed b. Hasan bu konuda şöyle demiştir:
"Çocuklara, ipek elbise giydirmek caizdir."[388] Şafiî mezhebine bağlı olan ilim adamları ise, bayram günlerinde erkek çocuklara ipek elbise giydirmekte bir sakınca yoktur, demişlerdir. Çünkü çocuklar ilâhî tekliflerle mükellef değillerdir.
347 nolu Ebu Musa hadisini aynı zamanda Hâkim tahrîc etmiş ve Taberânî sahîhlemiştir. Ancak isnadında Said b. Ebî Hind bulunuyor ki, bu zatın Ebû Musa'ya yetişmediği söylenir. O bakımdan İbn Hibban kendi Sahîh'inde, "Said b. Ebî Hind'in hadisi malûldür, sahih sayılmaz", demiştir Tirmizî ise bu hadîsi sahîhlemiştir. İbn Hazım da sahîh olduğunu belirtenler arasında bulunuyor.
Darekutnî ise, aynı hadîsi Nâfi'dan, o da Saîd b. Ebi Hind'den, o da Ebû Saîd'den rivayet etmiştir.
Bu konuyla ilgili bir başka hadîsi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, Nesâi, İbn Mâce ve İbn Hibban şu lâfızla Ali b. Ebi Tâlib'den (r.a.) rivayet etmişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ipeği sağ eline, altını sol eline aldıktan sonra şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki bu ikisi, ümmetimin erkeklerine haramdır."
Az yukarıda aynı hadîsi Ebû Cafer et-Tahavî'nin de rivayet ettiğini belirtmiştik. Ancak İbn Mâce bu rivayetin son kısmını şu fazlalıkla tesbit etmiştir:
"Kadınlarına ise helâldir."
Abdülhakk'ın Ali b. Medenî'den yaptığı rivayete göre, Ali şöyle demiştir:
"Bu hadîs hasendir ve ricali de tanınmış kişilerdir." İsnadında Yezîd b. Ebî Habîb ve Eflah adında iki kişi bulunuyor ki, İbn Kattan onları cehaletle vasıflamış ve o bakımdan hadîs malûldür, demiştir.
Yine bu konuda Beyhakî, Akabe b. Amir'den isnad-ı hasen ile bir hadis rivayet etmiştir. Ebû Musa hadîsinin bir benzerini İbn Mace, Bezzar, Ebu Ya'lâ ve Taberânî, el-İfrikıy'ye isnad ederek rivayet etmişlerse de, el-İfrikıy'nin zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Nitekim Taberânî ve İbn Hibban onu zayıflar arasında zikretmişlerdir. Ayrıca hadîsin isnadında Sabit b. Zeyd bulunuyor ki; Ahmed b. Hanbel onun birçok münker rivayetleri olduğunu söylemiştir. İbn Hibban ise, "onun hadîsinde galip gelen şey, vehimdir. O bakımdan münferit kaldığı rivayette onunla ihticac edilmez", demiştir.[389]
Bütün bu tesbitlerle beraber Ebu Musa hadîsini kuvvetlendiren birçok rivayetlerin tesbiti, konuya sıhhat kazandırmakta ve istidlale uygun olduğunu ortaya koymaktadır.
348 nolu Ali (r.a.) hadîsi sahihtir ve ipek elbisenin erkeklere haram, kadınlara helâl kılındığına açık delildir.
349 nolu Enes b. Mâlik hadîsi de sahîh kabul edilmiş ve yukarıdaki Ali hadisini kuvvetlendirir anlamda bir hüküm taşıdığı ortaya konmuştur.

Çıkarılan Hükümler:

1- İpek elbise giyinmek, ipek yaygı ve döşek üzerinde oturmak erkeklere haram kılınmıştır.
2- Kadınların ipek elbise giyinmelerinde, ipek yaygı, döşek ve benzeri eşya kullanmalarında bir sakınca yoktur.
3- Ergen olmayan erkek çocuklarına ipek elbise giydirmeğe cevaz verilmiştir. İlim adamlarından bir kısmı, bunlar için tahrîm hükmünün geçerli olduğunu söylemişlerse de, cumhurun görüşü bunun hilâfınadır.
4- Erkeklerin altın zinet taşımaları, kullanmaları haramdır. Kadınlar için helâldir.
5- Giyilen elbisede iki parmak kadar ipek kordon bulunursa buna cevaz verilmiştir.

6- Elbise astarının veya üzerinde oturulan döşek ya da yaygının astarının ipek olması ve alt tarafta kalması sakıncalı değildir. Ancak müctehid imamların bu hususta ki tesbit ve ictihadları farklıdır. O bakımdan meseleyi biraz daha açıklığa kavuşturmak için, ilgili hadîsleri ayrı bir başlık altında nakletmeyi ve imamların görüşlerine yer vermeyi uygun bulduk.

İpek Yaygı Üzerinde Oturmak, Onu Giyinmek Gibidir

Amaç, erkeklerin bu gibi lüks sayılan eşyaya ilgisini azaltmak ve onları hayat adamı olarak her an sahnede çalışır halde görmektir. Kaldı ki, ipek yaygıya ve benzeri eşyaya cevaz veya ruhsat verildiği halde, tahrîm hükmü hedefine ulaşmamış olur, Oysa İslâm'ın genel kaidelerinden biri de şudur: Yasaklanan bir şeye vesile ve vasıta olan veya ona kapı açan her şeyi de yasaklamak gerekir.
İlgili hadîsler:
Huzeyfe (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bizi altın ve gümüş kaplardan (su veya herhangi bir meşrubat İçmemizi ve onlarda yemek yememizi ipek ve dîbac atlas denilen kalınca ipekten dokunmuş) elbise giyinmemizi, bunların üzerinde oturmamızı yasakladı."[390]
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz meyasir üzerine oturmamı yasakladı."[391]
Meyasir, daha çok Mısır ülkesinde Kass bögesinde kadınların, kocaları için, binekleri üzerine koyup oturmaları için yaptıkları yumuşak ipek yüzlü minder, demektir.
Hz. Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ipek (minder, yaygı ve benzeri şey) üzerine oturmayı men'etti, ancak Peygamber (a.s.) işaret ve orta parmağını kaldırıp birleştirerek, ancak şu kadarı müstesnadır, dedi.[392]
Buhari hariç beşlerin rivayetinde ise hadîsin son kısmı şu lâfızla tesbit edilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ipek giyinmeyi yasakladı, sadece iki parmak veya üç parmak veya dört parmak yeri (kadar) yasaklamadı."
Esma (r.a.)'dan yapılan rivayette: O, birtane Tayalise (Taylasan) cübbesi çıkardı ki üzerinde Kisra ülkesine ait bir karış (eninde) dîbac (kalınca ipek) yaka bulunuyordu ve cübbenin ön iki kanadı onunla kaplı idi. Hz. Esma (r.a.), şöyle dedi:
"Bu, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin (hayatta iken) giyindiği cübbedir. Hz. Âişe'inin yanında idi. O vefat edince, cübbeyi ben aldım. Hasta için onu suya bandırıp (içirmek veya üzerine serpmek suretiyle) şifa dileriz."[393] Muâviye (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kaplan derisinden (yapılmış eyer, semer, döşek ve benzeri şey) üzerine binmeyi ve az bir parça dışında altın takınmayı yasakladı."[394]
Hadîsleri açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Altın ve gümüş kaplardan su içmek veya onlardan yemek yemek haramdır. Bu hususta, erkek ve kadın farkı söz konusu değildir.
2- Altın veya gümüş kapları süs eşyası olarak evde bulundurmak caizdir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) sadece onların kullanılmasını yasaklamıştır.
3- İpek elbise giyinmek ipek yaygı, döşek ve benzeri eşya üzerinde oturmak, erkeklere haramdır; kadınlara mübahtır.
4- At eyerini ipekle kaplamak ve üzerine o vaziyette oturmak da haramdır.
5- Giyilen elbisenin yakası veya kenarları iki veya üç, ya da parmak eninde ipek olursa, buna cevaz verilmiştir. Ancak müctehit imamların farklı tesbit ve ictihadları olmuştur.
6- Kaplan derisinden imal edilen eyer, semer ve minder üzerine oturmak haramdır.
7- Altın işlemeli elbise de giyinmek yasaklanmıştır. Ancak altından imal edilen zînet eşyası, aşırı olmadığı takdirde, kadınlar için takınmaları mübahtır.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların ve diğer ilim adamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
İpek elbise erkeklere haram kılınmıştır. Onlar bu hususta yukarıda geçen hadîslerle istidlal etmişlerdir. Özellikle Hz. Ömer'e (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz tarafından gönderilen kalın ipek kumaştan üstlükle ilgili rivayeti senet olarak seçmişlerdir. Resûlüllah'ın (a.s.) kalın ipketen imal edilmiş hırkayla dışarı çıktığı hadîsinin se mensûh olduğunu, yani hükmünün kaldırıldığını ve O'nun bu elbiseyi savaşta değil, savaş dışındaki bir günde giydiğini ve ondan sonra bir daha giymeyip yasakladığını ihticacla tahrim hükmünün baki kaldığını belirtmişlerdir.
Savaş halinde ise, İmam Ebû Hanîfe, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, ipek elbise giyinmek haram değildir. Çünkü buna lüzum vardır. Hem sıcaktan korur, hem düşmanın moralini bozar, hem taşınması hafif olur.
Yastık, döşek, minder, yaygı ve benzeri ipek eşyayı kullanmak, yatmak ve dayanmak İmam Ebû Hanîfe'ye göre mekruh değildir, İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, mekruhtur.[395]
Altından mamul zînet eşyasını erkeklerin kullanması haramdır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, altınla ipeği tutup kaldırarak ikisinin de ümmetinin erkeklerine haram kılındığını açıklamıştır. Hanefiler bu meselede Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hibban'ın rivayet ettikleri Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir. İpek elbise kadınlara haram kılınmadığı gibi, altından imal edilen zînet eşyasını takınmak da haram kılınmamıştır. Ancak altın ve gümüş kapları kullanmak, mutfakta sofraya koymak hem erkeklere, hem de kadınlara haram kılınmıştır. Erkeklerin gümüş yüzük takınmalarına ruhsat verilmiştir.[396]
b) Şâfîilere göre:
Erkeklerin ipek yaygı ve benzeri eşya üzerinde oturmaları, ipek yastık veya kanepe gibi bir şeye dayanıp oturmaları caiz değildir. Ancak arada başka bir kumaş ipeği örter şekilde bulunursa, o takdirde bir sakınca yoktur. Bunun gibi, erkeğin, eşine ait ipek döşek üzerinde yatması ve ipek çadır altında oturması da haramdır. Zarurî hallerde ise buna ruhsat verilmiştir.[397]
Altın ve gümüş kapların kullanılması hem erkekler, hem kadınlar için haramdır. İster kabın tamamı, ister büyük bir kısmı altın veya gümüş olsun farketmez. O bakımdan bir kaba yama olarak yapıştırılan altın veya gümüş süs içinse veya büyük bir yama ihtiyâçtan dolayı ise, o kabın kullanılmasının mekruh olduğu belirtirmiştir.[398]
c) Hanbelîlere göre:
Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu mezhebe göre de, ipek kumaşı hem namazda seccade olarak, hem de oturmak için yaygı, döşek ve benzeri şeylerde kullanmak haramdır.[399] Ancak bunlar kullanıldığı halde kılınan namaz yine de sahih sayılır, çünkü namızın şartlarından birini ihlâl etmemektedir. Ne var ki, zarurî bir hal olmadığı halde belirtilen hususlarda kullanmak haram olduğundan, kullanan kimse büyük günâh işlemiş olur.[400]
d) Mâlikîlere göre:
İpek elbise giyinmek nasıl haramsa, üzerinde oturmak da, itimad edilen kavle göre, haramdır. Eşinin ipek döşeği üzerinde onunla birlikte oturduğu takdirde, bazısına göre, bir sakınca yoktur.[401] Bu mezhebe göre de, altın ve gümüş kap kullanmak hem erkeklere, hem kadınlara haramdır. Kadınların altından mâmûl süs eşyası kullanmaları ise caizdir.
Altın ve gümüş kaplar hakkında birinci ciltte mezheplerin görüş ve tesbitlerini açıklamış olduğumuzdan burada fazla teferruata inmek istemedik.
Konuyla ilgili hadîslerin sahih olduğu dikkate alınınca, başka bir yorum ve tahlile de gerek görmedik.

Çıkarılan Hükümler:

1- İpek elbiseyi giymek haram olduğu gibi, ipek yaygı, döşek ve benzeri şeyler üzerinde oturmak da haramdır. Tabii bu tahrîm erkekler içindir.
2- Kadınların, ipek yaygı, döşek ve benzeri şeyler üzerinde oturmaları caizdir. Mezheplerin bu hususta ittifakı vardır.
3- Altın ve gümüş kaplardan su içmek, onlardan yemek yemek ve mutfakta bu maksatla kullanmak haramdır.
4- Altın ve gümüş kaplan süs eşyası olarak evde bulundurmak caizdir.
5- Kadınlar altın ve gümüş süs eşyası kullanabilirler, aşırı olmadığı takdirde bunda kerahet yoktur.
6- Altın ve gümüş olmayan kaplara altın ve gümüş yama veya motif konulmuşsa, bu gibi kapları mutfakta kullanmak mekruhtur. Ancak mezhep imamlarının sözü edilen yama ve motiflerin büyüklük ve küçüklüğüne, kullanılırken ağız kısmına gelen yerde olup olmadığına göre, birtakım görüş ve ictihadları olmuştur. Birinci ciltte kısmen onları nakletmiş bulunuyoruz.
7- Elbisenin yaka, yen ve yırtmaç kısmında üç veya dört parmak eninde ipek kumaş kullanmaya ruhsat verilmiştir. Müctehitlerin bu nisbet hakkında da görüşleri biraz farklıdır. Cumhurun da görüşü budur. Ancak Mâlikîler, bu nisbetin biraz daha fazla olmasında bir sakınca bulunmadığını belirterek garip bir görüş ortaya koymuşlardır.[402]

Altın ve Gümüş İle Diş Kaplatmak

Altın ve gümüş kap kullanmak haram kılındığı gibi, erkeklerin altın ve gümüşten mamul süs eşyası kullanmaları da haram kılınmış, sadece gümüş yüzük kullanmaya ruhsat verilmiştir. Kadınların ise, bu iki madenden yapılan süs eşyasını aşırı olmamak şartıyla kullanmaları caiz dir ki, buna da yeterince temas etmiş bulunuyoruz.
Sözünü ettiğimiz hususların dışında altın ve gümüş madeniyle diş kaplatmak veya kesilen bir organın yerine onlardan koymakta bir sakınca var mıdır? Müctehit imamlarla, ilim adamlarının bu mesele hakkındaki tesbit, görüş, ictihat ve istidlalleri nelerdir? Bunları cevaplamak için güvenilir kaynak eserlerden gereken nakilleri yapmamız gerekmektedir.
Ahmed b. Hanbel'in, Abdullah et-Teymî tarikiyle yaptığı rivayette, Hz. Osman'ın (r.a.) dişlerini altınla kaplattığı belirtilmektedir.[403] Hz. Osman'ı (r.a.) gören adamın bu hususta "tadbib" tabirini kullandığını görüyoruz ki, bu, dişleri altınla besleyip semizlendirmek mânasına delâlet eder. Arapçada diş kaplatmaya "şeddü'l-esnan" denildiği gibi, "tadbîbü'l-esnan" da denilmiştir. Nitekim Şeyh Mecdüddin el-Fîruzâbâdi bu kelimeyi şöyle açıklamıştır: "Tadbîb, tef'ü kalıbında, bir nesne üzerini oduğu gibi kaplayıp

kuşatmaktır."[404]
Sahabeden Arfece'nin (r.a.) Yevmü'l-kilâb savaşında burnuna isabet eden bir kılıç darbesi neticesi bu organının önemli bir kısmı kesilmiş bulunuyordu. O da gümüşten bir burun yaptırıp takdırdı. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onu görünce, altından burun yaptırıp taktırmasını emretti. O da bu emri üzerine altından bir burun edindi (yaptırıp taktı)!."[405]
Bu rivayetlerin ışığı altında mezheplerin görüş, tesbit ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Sallanan dişi altınla sıkıştırmayı İmam el-Kerhî (r.a.) caizdir diye belirtmiş ve buna muhalefet eden olup olmadığını zikretmemiştir. el-Câmiussağir'da ise, İmam Ebû Hanîfe'ye göre, mekruh olduğu; İmam Muhammed'e göre mekruh olmadığı rivayet edilmiştir. Gümüş ile sıkıştırmak ise, bi'l-icma' caizdir. Bunun gibi burnu kopan kimsenin altından imal edilen burun takması da ittifakla mekruh değildir. Çünkü gümüşten yapılan burun kokabilir, aynı zamanda okside olmaya müsaittir. Altın ise hem kokmaz, hem okside olmaz.
O bakımdan altın takmakta zaruret vardır ve böylece hürmet itibarı kendiliğinden düşmektedir.[406]
Hanefiler bu görüş ve tesbitlerinde Arfece hadîsiyle istidlal etmişlerdir. O bakımdan İmam Muhammed, bu rivayete dayanarak dişlerin altınla kaplanmasının caiz olduğunu söylemiştir. Bunun gibi, gümüşle de kaplatmakta bir sakınca yoktur. Çünkü bu iki maden hürmet-i isti'malda eşittirler. Hem kaplama dişe tabi' oluyor, o bakımdan diş asıldır. Asla tabi' olan şey, aslın hükmünü alır.[407]
Düşen dişin yerine ölmüş bir kimsenin dişini çıkarıp takmak, bi'l-icma' mekruhtur. Aynı zamanda düşen dişi tekrar yerine oturtup kullanmak da mekruh sayılmıştır. Bu husuta İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'in görüşü aynıdır. İmam Ebû Yusuf ise, kişinin düşen dişini alıp yerine oturtması (şayet mümkünse), caizdir, bunda bir sakınca yoktur. Ama başkasının dişini takmak mekruhtur. Şer'î şekilde kesilen bir koyunun dişini alıp takmakta da bir sakınca görülmemiştir.
İmam Ebû Yusuf, düşen dişi yerine oturtma hususunda şöyle bir gerekçe ileri sürmüştür: Düşen dişin yerine konulması, daha iyi uyum sağlar ve kapanması umulur. Bu bedenden kopan bir organ veya bir parçanın yerine yapıştırılıp kaynamasını sağlamak gibi olumlu bir sonuç verebilir.[408] Başkasının dişini nakledip o yere yerleştirmek ise böyle bir ihtimal taşımamaktadır.
Görüldüğü gibi, İmam Ebû Yusuf bir takım ihtimaller üzerinde durmuş, hem başkasının bir organını nakletmenin doğru olmayacağını, hem de nakledilen dişin konulduğu yerle uyum sağlamıyacağını ve dolayısıyla bir kaynama olmayacağını söylemiştir.
Kâsânî bu konuya epeyce yer verdikten sonra organ nakline geçiyor ve Hanefilerin görüş ve ictihadını şu sözlerle naklediyor: "Ademoğulundan kopup ayrılan bir parçayı (bir organı) alıp başka bir adamda) kullanmak bir bakıma ihanettir. Çünkü insan bütün cüzleriyle (organlarıyla) mükerremdir. Ama kişinin kopan kendi parçasını alıp yerine oturtmakta bir ihanet söz konusu değildir. Çünkü o, kendi parçasıdır."[409]
Fetâvâ-yı Hindiyye'de Hanefilerin görüşü ve ictihadı az farklı bir ifadeyle şöyle belirtilmektedir; İmam Muhammed, el-Camiussağir'de diyor ki: "Dişler altın ile sıkıştırılmaz, gümüş ile sıkıştırılır." Bununla, dişler sallandığında adam onların düşmesinden endişe duyduğu zaman, yerinde sıkıştırıp kullanır hale getirmek için onu gümüşle sıkar, altınla değil, mânasını kasdetmiştir. Bu, İmam Ebû Hanîfe'nin kavlidir. İmam Muhammed ise, "Onu altınla da sıkıştırabilir, demiştir. İmam Muhammed el-Camiussağîr'de İmam Ebû Yusuf'un kavlini zikretmiştir. Bazısına göre, o, İmam Muhammed'le, bazısına göre ise, İmam Ebû Hanîfe'yle beraberdir.
el-Hâkim ise el-Münteka'da diyor ki:
"Bir adamın dişi sallanır da onun düşmesinden endişe ederse, onu altınla veya gümüşle sıkıştırabilir, bunda İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göre bir sakınca yoktur."
el-Hasen'in Ebû Hanîfe'den yaptığı rivayete göre, Ebû Hanîfe'nin bu hususta diş ile burun arasında fark bulunduğunu, dişin altınla sıkıştırılmasında bir sakınca olmadığını, burunda ise mekruh olduğunu söylemiştir."[410]
Diş kaplatırken veya doldururken abdest veya gusle gerek var mıdır? Çünkü hanefilere göre, abdestte ağızın içi yüzden sayılmaz. Şâfiîler de aynı görüştedirler. Gusülde ise, Hanefilere göre, ağza su alıp çalkalamak farzdır. Şâfiîlere göre, farz değil, sünnettir. Meselenin zahirine bakıp gusül abdesti almadan dişini kaplatan veya dolduran kimsenin ağzının içi, yapacağı gusül abdestinde tamamen yıkanmayıp kaplanan dişlerin altına su nüfuz etmiyeceğinden gusül abdesti yerine gelmemiş intibaını verir. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Çünkü çürüyen dişin üzerine geçirilen altın veya gümüş kaplama ve bir maddeyle yapılan dolgu o dişin hemen hükmünü almaktadır. Tıpkı yara üzerine sarılan sargı bezi gibi.
Nitekim Kâsânî bu meseleye açıklık getirerek şöyle demiştir:
"Kaplama dişe tabi'dir, tabiiyet de aslın hükmünü taşır."[411] Yani gerek abdestte, gerekse gusülde ağıza alınan su ile kaplamanın ıslanması yeterlidir. Çünkü o bağlı bulunduğu dişin hükmünü almıştır. Bu bakımdan diş kaplatmadan ve doldurmadan önce abdest ve gusle gerek yoktur.
Şafii mezhebine gelince, yukarıda belirttiğimiz gibi, gerek abdestte, gerekse gusülde ağzın içini yıkamak farz değildir, O bakımdan, kaplanan bir dişten dolayı abdest veya gusül yerine geldi mi, gelmedi mi? diye bir soru ortaya çıkmaz.
b) Mâlikîlere göre:
Bu mezhebe göre, dişi düşen kimsenin onun yerine altın yeva gümüşten mamul diş takması ve burnu kopan kimsenin de onun yerine altın veya gümüşten burun yaptırıp takması caizdir.[412]
Mâlikîler diş kaplatmak ve altın ve gümüş diş takmak konusunu cevaz hükmüyle belirtirken, bunun abdest veya gusle engel olup olmayacağını konu bile edinmemişlerdir.
c) Şâfiîlere göre:
Bu mezhep imamları da, kadın ve erkeğin altın veya gümüşten kesilen burunun yerine burun takılması, dişleri düşen kimsenin onların yerine altın veya gümüşten dış yaptırıp taktırması, kopan parmağının yerine altın veya gömüşten parmak yaptırıp takması caizdir derken, abdest ve gusüle engel teşkil edip etmiyeceği hususu üzerinde durmaya lüzum görmemişlerdir. Nitekim cebire konusunda, yara üzerine sarılan sargı üzerine meshedilir derken, sargı bezinin altını yıkamak gerekir diye bir icdihad ortaya koşmamışlardır.[413]
d) Hanbelîlere göre:
Sargı, yara üzerine abdestli bir halde konulmuş ve yara sınırını aşarak sağlam kısımlardan bir kısmını da kaplamışsa, o takdirde, abdest veya gusülde üzerine meshedilir, taşan kısımdan dolayı teyemmüm eder. Taharet üzerine bulunmadığı halde yara üzerine sargı sararsa, o takdirde sağlam azaları yıkar, ve sargılı yer için sadece teyemmüm etmesi gerekir, artık orayı meshetmez.[414]
Diş kaplatmak veya doldurmak ise bunun ötesinde bir hüküm taşımaktadır; şöyle ki, kaplanan diş artık öyle kalıp devam edecektir. O bakımdan yapıştığı yerin hükmünü almış sayılır. Bununla beraber Hanbelilerin cebire hakkında görüşleri dikkate alınınca, dişleri kaplatmadan veya doldurmadan önce abdest alması daha isabetli olur, o takdirde teyemmüme gerek kalmaz.
Bu konuda Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı adlı eserimizin 4/63-67'de bazı bilgiler vermiş bulunuyoruz. Meraklıların o kısma müracaatları tavsiye olunur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Diş kaplatmak ve doldurmak caizdir.
2- Çürüyen dişi altın veya gümüşle kaplatmakta bir sakınca yoktur.
3- Burun, kulak gibi bir organın kesilmesi sebebiyle yerine altın veya gümüşten burun veya kulak yaptırıp taktırmakta da caizdir.
4- Diş kaplatmadan veya doldurmadan önce abdest almak veya gusletmek gerekmez. Kaplanmakta kullanılan altın veya gümüş bağlı bulunduğu yerin hükmünü alır. Hem Hanefilere göre, abdestte ağız yıkamak farz ve vâcib değildir. Şâfiîlere göre, hem abdestte, hem gusülde ağzı yıkamak vâcib değildir, sadece sünnettir.
Ancak Hanbeli mezhebine göre, taharet üzere kaplanmamışsa, o takdirde abdest aldıktan sonra teyemmüm edilir. Bu da mezhebin görüşünü yansıtan rivayetlerden biridir. Cebireye kıyas edilir mi, edilmez mi? İkisi arasında müşterek illet, yani menat var mıdır, yok mudur? Bu da ayrı bir konu.
5- Ölü veya diri bir insanın bir organını diğer bir insana nakletmeyi Hanefiler mekruh saymışlardır. Çünkü insan mükerrem ve muhteremdir.
Bu hüküm kıyas yoluyla ortaya konmuş bir ictihattır. Günümüzde üzerinde en çok durulan konulardan biri de "organ nakli" dir. O bakımdan bunun caiz olup olmadığına daha çok ilim adamlarının cumhuru karar verebilir.

Üzerinde Suret Bulunan Elbise, Örtü Ve Benzeri Eşya

Önce "suret" nedir, ne değildir? Ayet ve hadîslerde geçen bu tabirden maksat nedir? Bilmemize gerek vardır. Aksi halde konuyu sağlıklı biçimde anlayıp kavramamız çok zor olur.
Sözlükte, timsal, şekil, kıyafet gibi manâlara gelir. Osmanlıcada timsal, suret, resim diye belirtilmiştir. O bakımdan heykele "timsal-i mücessem" denilmiştir. Kıyafet ise, bir şeyin dış görünüşü, bir kimsenin giydiklerinin bütünü, kılık gibi manâlara delâlet etmektedir.
Suret denilince "resim" anlaşılır mı? Her ikisi de Arapçadır. Resim, yazmak ve iz bırakmak mânasına delâlet eder. O bakımdan kök ve sözlük manâları bakımından birbirinden farklıdırlar. Sonraları biri diğeri yerinde kullanılmıştır. Özellikle Osmanlıcada buna sık sık rastlamak mümkün.
Kur'ân'da ise suret kelimesi altı yerde geçer. Dört yerde fiil şeklinde, bir yerde masdar, bir yerde de sıfat şeklinde zikredilmiştir. Hemen hepsi de vücut yapısını, aldığı biçimi ve üzerindeki hatları yansıtır anlamdadır. Ayrıca ruh ve karakter yapısına da dolaylı şekilde delâlet ettiği söylenir. Nitekim hadîs-i şerifte *"Şüphesiz Allah, Adem'i kendi sureti üzere yarattı."*[415] buyurulmuştur. İlim adamları bunu, yukarıda belirttiğimiz gibi, ikinci mânaya, basar ve basiret yeteneğine hamlederek manâlandırmışlardır ki, bunda ilâhî sıfatın tecellîsi söz konusudur.
Şeyh Mecdüddin Firuzâbadî'nin Basâir'deki açıklamasını mütercim Asım şöyle nakletmiştir: "Suret, a'yan-i eşyanın mabihi'l-intikaş olup ve sairden mabihi'l-imtiyazı olan

nesneden ibarettir. Bu da iki çeşittir: Biri mahsusdur ki, hassa ve amme, belki mutlaka insan ve ekseri hayvanatı idrak eder insanın, himar ve feresin bilmuayene suretleri gibi. Diğer ise, makuldür ki onu hasse idrâk edip amme idrak eylemez, insana muhtass olduğu akıl ve rüyet ve her şeyin mahsus olduğu maani gibi *"Allah Adem'i kendi sureti üzerine yarattı"* hadîsinde suretten murad, insanın muhtass olduğu heyet ve kıyafettir ki, basar ve basiretle müdriktir ve Hak Teâlâ onunla insanı mahlûkatı kesîre üzere tafdîl eylemiştir ve burada Hak Teâlâ'ya izafeti ala sebilil'l-mülk olup haşa ala vechi'l-ba'ziye ve't-teşbih değildir. Nitekim "beytullah", "naketullah" ala sebilit-teşriftir. O halde hadisin manası şöyledir: "Allah Ademi kendi sıfatı üzerine yarattı."[416]

Hz. Aişe Vâlidemiz'den yapılan rivayette, demişti ki:

"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz, evinde üzerinde salîb (canlı resmi ve şekli) bulunan hiçbir şeyi bırakmayıp mutlaka bozardı."[417]

Aynı hadisi Ahmed b. Hanbel kendi müsnedinde şu lafızla rivayet etmiştir:

"Peygamber (a.s.) Efendimiz evinde, üzerinde salip bulunan hiçbir elbise bırakmaz, mutlaka bozup değiştirirdi."[418]

Yine Hz. Âişe (r.a.) Vâlidemiz'den yapılan rivayete göre, kendisi üzerinde tasvirler (canlı hayvan resimleri) bulunan bir perde asmış bulunuyordu. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz içeri girince o perdeyi kopardı. Bunun üzerine Hz. Aişe diyor ki:

"O perdeyi iki yastık yüzü yaptım. Peygamber (a.s.) Efendimiz dirseğini onlara dayayıp otururdu."[419]

Ahmed b. Hanbel'in kendi Müsned'indeki tesbit ve rivayette ise, şöyle denilmektedir:

"Ben onu dirsek dayayıp oturmaya elverişli ikî yastık yaptım. And olsun ki, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in onlardan birine yaslanıp oturduğunu gördüm ki, üzerinde suret bulunuyordu..."[420]

Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Cibril bana geldi ve dedi ki: Gece sana geldim, ancak içinde bulunduğun eve girmeme hiçbir şey değil de içinde bulunan bir adam timsali bana engel oldu. Nitekim Peygamber'in (a.s.) evinde (o sırada) nakışlı bir perde ve üzerinde timsaller (resimler) bulunuyordu ve evde bir de köpek vardı. Cebrail (Peygamber'e a.s. şöyle dedi):

"Evin kapısında (ki perdede) olan timsallerin kafa kısmının kesilmesini emret de onlar ağaç şekline dönsünler ve emret de perde kesilip yere atılıp basılan iki yastık (yüzü) yapılsın ve emret de köpek dışarı çıkarılsın."

Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de öyle yaptı ve köpeğin bir enik olduğu ve Hasan ile Hüseyin'e ait olup yatak dolabının altında bulunuyormuş."[421]

İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Şu suretleri işleyip yapanlar, kıyamet gününde azab edilecekler ve yarattığınız şeyleri diriltin denilecek..."[422]

İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, bir adam ona gelip demiş ki:

"Doğrusu ben şu tasvirleri yapıyorum, bu hususta bana fetva verir misin?" İbn Abbas (r.a.) ona şöyle demişti:

"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittim buyurdu ki:

"Suret yapan herkes ateştedir ve yaptığı her surete karşılık bir nefs yaratılıp Cehennem'de ona azâb ederler. O halde sen herhalde bu işi yapmak istiyorsan, bari ağaç ve canı olmayan eşya suretleri yap..."[423]

Hadislerin açık delâletinden anlaşılan hükümler:

1- Evin içinde gerek duvarlarda, gerekse ev eşyası üzerinde canlı hayvan resmi bulundurmak mekruhtur.

2- Özellikle perde ve benzeri eşya üzerinde insan veya herhangi canlı bir hayvan resmi bulundurmak yasaklanmıştır.

3- Minder, yastık gibi yere konulan ve üzerinde oturulan ve yaslanılan eşya üzerinde bulunması, hürmet ifade etmediğinden yasaklanmamıştır.

4- Canlılar arasında insan resminin bulunması daha da sakıncalıdır.

5- Evin içinde köpek beslemek mekruhtur.

6- Eşya üzerinde bulunan insan veya herhangi bir hayvan resminin başını silmekle kerahat kalkar. Çünkü o zaman bir canlı resmi olmaktan çıkar da cansız bir cisim görüntüsünü verir.

Konunun giriş kısmında suret ve timsal kavramları hakkında kısa bir açıklamada bulunduksa da bu kelime ve benzerlerinin biraz daha açıklanmasında yarar vardır. Kaynaklarıyle İslâm Fıkhı, adlı eserimizde yaptığımız izahı aynen naklediyorum:

Resim: Kâğıt ve benzeri düz alanı olan şeyler üzerine kalem, boya ve başka araçlarla canlı, ya da cansız bir şeyin çizilen benzeri demektir.

Suret: Canlı, ya da cansız bir şeyin dış görünüşü, şekli ve benzeri anlamında daha çok kullanılır.

Timsâl: Üç buudlu, yani uzunluğu, eni ve derinliği olan ve olmayan yapılmış suret demektir.

Fotoğraf: Belli makina ve âletlerle gözle görülen şeylerin kâğıt ve benzeri maddeler üzerine tesbit edilen şekli ve görüntüsü demektir.

Kur'ân'da suret ve timsal tabirleri geçer. Hadîslerde ise, bu iki tabirle beraber bir de "salîb", "tasvir" tabirleri de geçer. İsa Peygamber'in yapılan kabartma veya üç buutlu şekil ve suretine o bakımdan "salîb" denilmiştir.

Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş ve ictihadları:

a) Hanefilere göre:

İmam Ebû Hanîfe'ye göre, insan veya diğer bir canlı hayvan resmini evin duvarına asmak, giyilen elbise üzerinde bulundurmak, sarık ve benzeri başa konulan şey üzerine nakşetmek, perde ve benzeri eşya üzerinde bulundurmak haramdır. Ama yastık, döşek, yaygı ve benzeri eşya üzerinde bulunması haram değildir; çünkü bunda hürmet yok, tahkir vardır.[424]

Bununla beraber içinde resim bulunan bir eve melek girer mi, girmez mi? hususunu ileride açıklayacağımızdan burada belirtmeye gerek görmüyoruz.

Suret konusunda gölgesi olanla olmayan arasında, belirttiğimiz yerlere konulup konulmamasında fark yoktur.

b) İmam Mâlik'in ve İmam Sevrî'in de görüş ve ictihadı, Hanefilerinkiyle birleşmektedir.[425]

c) Şâfîilere göre, hayvan suretlerini resmetmek haramdır. Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:

386 nolu Hz Aişe (r.a.) hadîsini Nesâî de tahrîc etmiştir. Hadisin zahiri, evdeki bütün eşyalar üzerinde bulunan suret ve timsalleri, taşıdığı hükmün kapsamına almaktadır. O halde elbise, örtü ve yaygı gibi eşya üzerinde resim, bulunması haramdır.

Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Mekke'yi fethettiği gün Kabe'ye girdi, İbrahim ile İsmail Peygamberlerin, ellerinde fal okları bulunduğu halde suretleriyle karşılaştı ve şöyle buyurdu:

"Allah putperestleri kahretsin. Vallahi İbrahim'le İsmail fal okları kullanmamışlar ve bunlarla nasiplerini aramamışlardır."

O bakımdan İmam Nevevî, hayvanların suretlerini resmetmenin şiddetle haram olduğunu belirtmiştir.

Seleften bazı kişiler, gölgesi olan suret ve timsaller haramdır, diğerleri haram değildir, demişse de bu görüşe pek katılan olmamıştır, aynı zamanda cumhurun görüşüne de ters düşmektedir. Çünkü Hz. Aişe'nin (r.a.) kapısının iç kısmına asılı bulunan perdede gölgesi olmayan bir resim bulunuyordu, -iki kuş resmi olduğu söylenir- bununla beraber Resûlüllah (a.s.) Efendimiz perdeyi yerinden koparmış ve bölüp başka bir şeyde kullanması için işarette bulunmuştu. O bakımdan İmam Zührî, resim hakkındaki yasağın umum ifade ettiğini söylemiştir.

Kadı Iyaz ise, küçük çocukların oynaması için gölgesi olan ve olmayan suret ve resimlerin yapılması ve çocuklara verilmesi haram değildir, demiştir. Genellikle müctehidler de buna ruhsat verildiğini belirtmişlerdir. Ancak İmam Mâlik satın alınmasını mekruh saymıştır.

Meyvalı olsun, meyvasız olsun her türlü ağaç resmine cevaz verilmiştir. Tabiinden Mücahid müstesna, ilim adamlarının hemen hepsi bu hususta görüş birliği halindedirler. Mücahid ise, meyvalı ağacın resmini mekruh saymıştır.[426]

390 nolu Ebû Hüreyre hadisi, içinde suret ve köpek bulunan bir eve melek girmiyeceğine delâlet etmektedir. Nitekim Melek Cebrail, içerisinde enik bulunan hane-i saadete girmemiştir. Ancak sözü edilen meleklerden maksat, bereket ve rahmet ile inen meleklerdir. Yoksa iyilik ve kötülükleri yazan ve insanları bazı görünmeyen şeylerden koruyan melekler değildir. Zira onlar her zaman insanla beraberdirler, ayrılmazlar.

Buharî, Müslim, Ebû Davud, Tirmizî ve Nesâî'nin rivayet ettikleri diğer sahih bir hadîste şöyle buyurulmuştur:

"İçinde köpek ve timsal (resim, suret ve heykel) bulunan bir eve melekler girmez."

Üzerinde hayvan resmi bulunan perdenin, Resûlüllah'ın (a.s.) asılı bulunduğu yerden koparıp alması ve Hz. Aişe (r.a.) Vâlidemiz'in onu bölüp yastık örtüsü yapması ve yastıklardan birinin üzerinde resimlerden birinin olduğu gibi kalması; Resûlüllah (a.s.)Efendimiz'in zaman zaman o yastığa dayanıp oturması, bize şu neticeyi vermektedir: Yere konan eşya üzerinde resim bulunmasından dolayı melekler girmemezlik etmezler. Çünkü eğer öğle olsaydı, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o yastığa hem kolunu dayayıp oturmaz, hem de evde bulundurulmasına müsaade etmezdi.

O bakımdan evde sırf hatıra olarak albüm ve benzeri yerlerde muhafaza edilip duvarlara ve benzeri yerlere asılmayan fotoğraflara ruhsat verilebilir.

İslâm dini, putperestliğin bir daha hortlamaması ve insanların yontulmuş taşlardan, şekillerden medet beklememesi için, putperestliğe yol açan her türlü şeyin karşısına çıkmış ve çoğunu haram kılmış, bir kısmını mekruh saymıştır.

Resûlüllah (a.s.) Efendimiz devrinde daha çok üç buutlu, gölgesi olan heykeller yapılarak tapılırdı. Bunun yanısıra kabartma resimler ve taş veya kemik, ya da benzeri şeyler üzerine çizilen suretler vardı. Hemen hepsi de tâ'zîm edilmek, hattâ ibadete lâyık görülmek üzere hazırlanırdı. Kiliselere nakşedilen melek, Meryem ve İsa Peygamber'in resimleri bu cümledendi. O bakımdan İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) ileride müslümanların da böyle bir hataya düşmemeleri için, tâ'zîm derecesinde ne kadar heykel, timsal, suret ve resim varsa, (canlı mahlûka ait olmak üzere) hepsini yasakladı. Yastık üzerinde kalan kuş veya başka bir hayvan suretini pek yadırgamadı. Zira onda tazimi gerektiren bir hususiyet yoktu.

Konuyu Şevkanî biraz daha inceliyerek, hadislerin delâletinde şu sonucu çıkarıyor:

"Elbise üzerine tab'edilenle üç buutlu olan arasında fark yoktur. Bunu Hz. Aişe (r.a.) Validemizin hadîsi te'yîd etmekte ve Müslim ile diğer hadîs kitaplarında nakledilen şu rivayet de kuvvetlendirmektedir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sedir üzerine daha çok konulup Hz. Aişe'ye ait olan üzerinde kanatlı iki at bulunan bir örtü veya sedir döşeği, ya da elbiseyi yerinden alıp birkaç parçaya böldü. O sebeple Hz. Aişe onlardan iki yastık yüzü yaptı."[427]
Yine Buharî, Müslim, Nesâî ve Muvatta'da yapılan rivayete göre, Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Bana ait kapının önünde gölgelikte astığım perde üzerinde suretler bulunuyordu. O sırada Resûlüllah (a.s.) Efendimiz seferden döndü ve o perdeyi görünce tutup kopardı ve yüzünün rengi değişti. Sonra da bana şöyle buyurdu:
"Ya Aişe! Kıyamet gününde insanlardan en çok azab görenler, Allah'ın yarattıklarına benzer suretler yapanlardır."
Yine Buharî, Tirmizî ve Nesâî'nin İbn Abbas'dan (r.a.) tahric ettikleri hadîste Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Kim bir suret çizip tasvir ederse, kıyamet gününde Allah o surette onu ta'zîb eder, o kadar ki, ona ruh üflemesini (emreder) ama o üfleyici de değildir."
Ebû Cafer et-Tahavî bu konuya ağırlık vererek yirminin üstünde rivayet toplamıştır. Bunlardan on tanesi, *"İçinde suret bulunan bir eve melek girmez."* mealinde veya ona yakın manâdadır. Diğerleri ise, suret yapanların kıyamet gününde azâb edileceklerine dairdir.
Her iki gruptan da önemine binâen birkaç tane meâlen nakletmeyi uygun gördük:
"İçinde suret (canlı resmi veya heykeli) bulunan bir eve melek girmez."[428]
"Cebrail bana dedi ki: Şüphesiz ki biz, içinde köpek ve bir de suret ve timsal bulunan bir eve girmeyiz!"[429]
İbn Abbas (r.a.) diyor ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Beyt'e (Kabe) girdiğinde, orada İbrahim ve Meryem'in suretlerini gördü. O sebeple şöyle buyurdu:
"Onlar duymadılar mı ki, melekler, içinde İbrahim sureti bulunan bir eve girmez ve İbrahim hiçbir zaman fal oklarıyla kısmet aramadı..."[430]
Melek Cebrail, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e: "Doğrusu biz, içinde suret bulunan bir eve girmeyiz" demiştir.[431]
Ebû Zer'a diyor ki, Ebû Hüreyre (r.a.) ile beraber Mervan b. Hakem'in yanına girdik. İçerde hayli timsal (suret ve resim) ler vardı. O sebeple Ebû Hüreyre şöyle dedi: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Aziz ve Celil olan Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirdi:
"Benim yarattığım halk gibi halk yaratan (ona benzetmek suretiyle canlı resimleri veya heykelleri yapan) dan daha zalim kim vardır? Haydi bir zerre yaratsınlar veya bir dane yaratsınlar veya bir arpa yaratsınlar (bakayım)?!"[432]
"Şüphesiz ki bu suretlerin sahipleri, kıyamet gününde, onlara (ruh) üfleyinceye kadar asab edilirler. Onlara: Haydi yarattıklarınızı diriltin denilir."[433]
el-Leys'ten yapılan rivayette demiştir ki: Salim b. Abdullah'ın yanına girdim, üzerinde resimler bulunan kırmızı bir yastığa dayanıp oturuyordu. Aramızda şu konuşma geçti:
"Bu mekruh değil midir?"
"Hayır, sadece bundan bir yere asılanı ve dikilen timsalleri (heykelleri) mekruhtur. Üzerine basılan ve oturulanında ise bir sakınca yoktur."[434]
Ebû Cafer et-Tahavî sonra da, suretten maksat neler olduğu üzerinde durup canlı her şeyi kapsayıp kapsamadığını konu edinerek farklı görüş ve tesbitleri nakletmiştir.
Gerek Ebû Cafer et-Tahavî'nin, gerekse diğer hadîs âlimlerinin bu konuda rivayet ettikleri hadîslerin tamamı dikkate alınınca şu sonuç çıkmaktadır: Üstünde kanatlı at veya kuş resmi işlenmiş bulunan perdeden dolayı Melek Cebrail'in içeri girmediği ve seferden dönen Resûlüllah (a.s.) Efendimizin o perdeyi görünce koparıp birkaç parçaya ayırdığı olayı, evde ister gölgesi olan üç buutlu bir canlı timsali, ister düz bir alan üzerine işlenmiş gölgesi olmayan bir suret olsun, isterse kâğıt ve benzeri bir cisim üzerine kalemle çizilmiş bulunsun, her üç durumda da meleklerin içeri girmesine engel teşkil ettiğine delâlet etmektedir.
Nitekim Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette deniliyor ki: Melek Cebrail, içeri girmek istedi, Resûlüllah (a.s.) ona "gir!" deyince, o da "Nasıl gireyim ki, senin evinde, üzerinde at ve adam timsali olan bir perde bulunuyor. Onların ya başlarını koparacaksın, yada bölüp yastık yapacaksın... Zira biz melekler, için timsaller bulunan bir eve girmeyiz" dedi.[435]
Bu rivayet, "timsal" denilince, canlı mahlûkun gölgesi olan ve olmayan suretlerinin evde bulundurulmasının kerahetine delâlet ediyor. Aynı zamanda rahmet ve bereket indiren meleklerin o evlere girmiyeceğini bildiriyor. Ayrıca üstünde suret bulunan bir kumaşın yastık veya yaygı olarak kullanılmasında bir sakınca olmadığını, perde ve benzeri ev eşyası üzerinde başı kesik hayvan suretlerinin bulundurulmasında kerahetin kalkacağı ifade ediliyor.
Ebû Hüreyre (r.a.) hadîslerin delâletini dikkate alarak şöyle demiştir:
"Suretten maksat, baştır. Başı olmayan bir şey suret değildir."[436]

Çıkarılan Hükümler:

1- İslâm Allah'a ortak koşmayı, eşyayı ilâhlaştırmayı yasaklamış ve bunu küfür saymıştır.
2- İslâm bir şeyi yasaklarken ona vasıta ve vesile olan şeyleri de yasaklar. İçkiyi haram kılarken, hem bunun damlasına cevaz vermemiş, hem de buna vasıta ve vesile olan şeyleri de haram kapsamına almıştır. Putperestliği yasaklarken, ona yol açan, vasıta olan resim, heykel, timsal ve sureti de -bir canlıyı temsil ediyorsa- yasaklayıp haram kılmıştır. Budizm'in aşırı putperestliğe gidilmesinin sebeplerinden biri ve belki başta geleni budur. Buda'ya olan aşırı ilgi ve sevgi onun suretini çizmekle hedefinden saptırılmış ve zamanla suretten heykele geçilerek ilâhlaştırmıştır. Mekke'deki putperestliğin temelinde de buna yakın bir dalgalanma söz konusudur.
3- O halde ev ve benzeri yerlerde insan veya başka bir canlı resmini, timsalini ve üç buutlu heykelini asmak, yüksekçe bir yer üzerinde bulundurmak haramdır.
4- Yaygı, yastık, döşek ve benzeri eşya üzerinde bulunan hayvan resimlerinde - ta'zim ifade eden bir husus söz konusu olmadığından- bir sakınca yoktur.
5- Hatıra anlamında çekilen fotoğrafların, albüm ve benzeri yerlerde muhafaza edilmesine ruhsat verilmiştir.
6- İnsan veya hayvan resim, timsal ve suretlerinin başı kesikse, buna da ruhsat verilmiştir. Çünkü o durumda asıl vasfını kaybetmiş ve tazime delâleti kalkmış sayılır.
7- Ağaç veya cansız bir eşyanın resmini bulundurmakta, evin duvarına asmakta veya yüksekçe bir yere koymakta bir sakınca yoktur.
8- İçinde insan veya hayvan sureti ve heykeli bulunan ve yüksekçe bir yere konulan veya duvara asılan ve içinde köpek bulundurulan eve rahmet, bereket ve feyiz indiren melekler girmez.
9- Hafeze ve diğer koruyucu melekler ise, resim, heykel, timsal ve suret sebebiyle insandan ayrılmazlar, evlerden uzak kalmazlar.

Güzel Elbise Giyinmek Ve Alçak Gönüllü Davranmak

İslâm, temizliği nasıl temel kural kabul ederse, güzel giyinmeyi, kibar ve nazik olmayı, alçakgönüllü ve ülfet etme ve edilme düzeyinde bulunmayı emreder. *"Allah güzeldir, güzelliği sever."* [437] meâlindeki hadîs, kılık kıyafeti düzeltmenin, güzel elbise giyinmenin, güzel görünmenin ilâhî mahabbete vesile olacağını haber veriyor.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in günlük hayatını incelediğimizde hep bu güzelliğin misallerini görürüz. Pejmürde, dağınık ve perişan gezip dolaşanları; üst-başını temiz tutmayanları, rastladığı her yerde uyardığı ise bir gerçektir. Zira İslâmiyet, hakiki medeniyeti getirmiş, insanca yaşamanın bütün yollarını açarken bunları kelimenin dar kalıbında bırakmamış, uygulama alanına getirip örnek vermek suretiyle eğitim konusu olarak belirlemiştir.
İlgili hadîsler:
İbn Mes'ûd (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan kimse Cennet'e girmeyecektir."
Bunun üzerine bir adam:
"Adam elbisesinin ve ayakkaplarının güzel olmasından hoşlanıyor (sa, bunda bir sakınca var mıdır?)" deyince, buyurdu ki:
"Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir ise, hakkı inkâr ve defetmek, insanları hakîr ve aşağı görmektir."[438]
Sehl b. Muâz el-Cühenî'den, o da babasından, o da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den yaptığı rivayet, Resûlüllah şöyle buyurmuştur:
"Kim, gücü yettiği halde, sırf Aziz ve Celil olan Allah için tevazu göstererek uygun güzel elbise giyinmeyi terkederse, Allah (kıyâmat gününde) onu mahlukatın önünde çağırarak da imân kaftanlarından hangisini dilerse onu seçmekte serbest bırakacaktır."[439]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim dünyada şehvet elbisesi giyinirse, Allah ona kıyamet gününde mezellet (horluk, hakirlik) elbisesi giydirir."[440]
Yine İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim elbisesini kibir ve gururundan dolayı yerden sürüyüp çekerse, Allah kıyamet gününde ona (rahmet) nazarıyla bakmaz."[441]
Yine İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"(Kibir ve gurura delâlet eden sarkıtmak), entari, sarık ve gömlekte olur. Artık kim kibir ve gurura kapılarak bir şey sarkıtıp sürüklerse, Allah kıyamet gününde ona (rahmet) nazarıyla bakmaz."[442]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim azgınlık ve kibir göstererek entarisini (ve üstlüğünü sarkıtıp yerden) çekerse, Allah ona rahmet nazarıyla bakmaz."[443]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Büyüklük taslamak, kibir ve gurur gösterip başkasını küçük görmek, Cennet'e girmeye engel teşkil eden büyük günahlardan biridir.
2- Kibir ve gurur göstermeksizin, güzel ve düzenli elbise giyinmek müstehabdır.
3- Allah için tevazu kaftanına bürünerek süslü ve güzel elbise giyinmeyi terketmekte bir sakınca yoktur; yeter ki, kişinin kıyafeti temiz ve düzgün olsun.

4- Şehveti tahrik edecek şekilde elbise giyinmek mekruhtur.
5- Entari veya üstlüğün eteğini uzatıp yerde sürükleyip çekmek mekruhtur. Bu, daha çok Arap Yarımadasında uzun entari giyinen erkeklerle ilgilidir.
6- Sarığın ucunu uzunca sarkıtmak da mekruhtur. Bir karış kadarını uzatmakta bir sakınca yoktur.
Müctehit imamların hemen hepsi, kibir ve gurura vesile kılınmaksızın güzel elbise giyinmeyi müstehab saymışlar; yırtık, pejmürde bir kıyafetle sokağa çıkmanın sünnete aykırı olduğunu söylemişlerdir. Ancak kişinin malî gücü güzel ve düzenli kıyafete yetmediği takdirde, yamalı ve temiz olmak şartıyla eski ve yıpranık elbise giyinmekte hiçbir sakınca görmemişlerdir. Nitekim İmam Ebû Hanîfe'nin en güzel kumaştan elbise diktirip giydiği; İmam Mâlik'in tertemiz ve düzgün bir kıyafetle Mescid-i Saadet'e gelip ders verdiği birer vakıadır. İmam Şafiî'nin devamlı İslâmî ilim merkezleri arasında dolaşıp mekik dokuduğu halde, kıyafetine özen gösterdiği bilinmektedir.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
407 nolu İbn Mes'ûd hadîsinde, kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan kimsenin Cennet'e giremeyeceği belirtilmiştir. Bu ifadeden maksat, gereken cezayı çekmeden Cennet'e giremeyecektir, denilmiştir. Çünkü "tevhîd ehli"nin Cennet'e gireceğinde hiçbir farklı görüş ortaya koyan olmamıştır. Aynı zamanda "tevhid ehli"nin âsi ve günahkârlarının da Cehennem'de ebediyen kalmayacağı kesin ifadelerle beyân edilmiştir.
408 nolu Sehl hadîsini, Tirmizî hasenlemiş ve bunu Abdurrahman b. Meymun tarikiyle rivayet etmiştir. Nesâî, bu zat hakkında "leyse bihi be'sün" derken, İbn Maîn, onun zayıf olduğunu söylemiştir. Sehl b. Muâz'a gelince, İbn Hibban onun "sıka" olduğunu belirtirken, İbn Maîn zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir.[444]
Hadîsin açık delâleti, züht, takva ve tevazu yönlerinden, başkasının dikkatini çekecek kadar güzel elbise giymeyi tefketmekte bir sakınca olmadığı gibi, bazı faydaları bulunduğunu ifade etmektedir. Konu bu açıdan değerlendirilince, sözü edilen güzel elbiseden maksadın, âdetin üstünde bir görünüm arzedeni olduğu anlaşılıyor. Nitekim Hafız İbn Kayyım diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazan tedariki kolay olan kaba yünden, bazan ketenden, bazanda pamuktan elbise giyinirdi. Yemen'de dokunan hırkaların çeşitli renklerinden giydiği olurdu. O halde insanlardan bir kısminin züht ve taabbüd olsun diye Allah'ın mübah kıldığı giyecek, yiyecek ve evlenilecek şeyleri men'etmeye çalışması; bir kısmının da onların aksine en nadide elbiseleri ve en güzel yiyecek maddelerini seçmek suretiyle lüküs yaşamaya özenmesi, şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz'in sünnetine muhaliftir."
O bakımdan ortalama bir yol tutup giyim, kuşamda; yiyecek ve içecekte ifrat ve tefritten kaçınmak sünnete daha uygundur.
Şeyh Ebû İshak-el-Esfehanî, isnad-i sahîh ile Cabir b. Eyyub'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Salt b. Râşit, ünlü bilgin ve muabbir İbn Sirîn'in yanına girdiğinde üzerinde kalın ve kaba yünden dokunmuş bir entari, bir sarık ve bir cübbe bulunuyordu. İbn Sirîn onun bu kıyafetinden hoşlanmayarak yüzünü ekşiterek tiksinti duyduğunu belirtti ve şöyle buyurdu: Sanıyorum ki, bazı kimseler, İsa Peygamberin kaba yünden elbise giydiğini düşünerek öyle giyiniyorlar. Oysa, sıhhatından pek şüphe etmediğim zatların verdiği habere göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hem keten, hem yün, hem de pamuk kumaşlardan elbise giyinmiştir. Peygamberimizin (a.s.) sünnetine uymamız elbetteki daha uygun ve daha lâyıktır..."[445]
Sonuç olarak bu konuda diyebiliriz ki, vasat ve vasatın üstünde elbise giyinmek niyete göre mana ve hüküm taşır. Müslüman kimsenin toplum içinde daha güzel, daha düzenli görünmesi ve hem ameliyle, hem kıyafetiyle misal olması düşüncesinden hareketle, kendine güzel bir çeki düzen vermesi, elbette mübahtır ve örnek alınmaya lâyıktır. Bunun aksine başkasına üstünlük sağlamak, kibir ve gurur taslamak için yapıyorsa, her haliyle günâhtır.
409 nolu İbn Ömer hadîsinin ricali sahîh isnadı sağlamdır. Râvileri sıka (güvenilir) kişilerdir. Ravilerinden Muhammed b. İsa üzerinde konuşanlar olmuşsa da, Ebû Hatim onun sıka olduğunu söylerken Buharî onun tarikiyle rivayet yapmış ve İbn Hibban onu sıka (güvenilir raviler) arasında zikretmiştir.
Büyüklük taslayarak güzel elbise giyen kimseye, kıyamet gününde misliyle ceza verilir, böylece mezellet (horluk ve hakirlik) elbisesi giydirilir. Çünkü ceza amelin cinsinden olur.
Kadınların eteklerini yere dokunacak şekilde uzun tutmaları, bu husustaki hükmün dışındadır. Çünkü onların ayaklarının üzerinin örtülü bulunması vâcibdir. Ancak kalın çorap giyinen kadınların topuklarına kadar entarilerini uzun tutmalarında bir sakınca yoktur.
O halde kadınlar sırf kibir gösterip başkasını küçük görmek için entarilerini lüzumundan fazla uzatır da etekleri yerde sürünürse, o takdirde kerahet işlemiş olurlar. Bazı ilim adamlarına göre, erkeklerin de büyüklük taslama niyeti olmaksızın eteklerini uzatmalarında bir sakınca yoktur, demişlerse de, onların bu görüşü fazla ilgi ve tarafdar toplamamıştır. Nitekim İmam Şafiî, niyetleri ne olursa olsun, erkeklerin eteklerini yerde sürünecek şekilde uzatmaları mekruhtur, demiştir. [446] el-Butî de kendi Muhtasar'ında İmam Şâfii'nin şöyle dediğini nakletmiştik:
"Etekleri büyüklük taslayarak uzatmak, ne namazda, ne de namaz dışında caizdir. Erkeklerin giydiği üstlük, entari ve cübbenin topukları aşması ve biz bunu büyüklük taslamak için böyle yapmıyoruz diye yorumda bulunmaları da doğru değildir. Çünkü elbisenin topukları aşması, kibir ve gurur alâmeti olarak bilinir.
Ancak elbisenin topuklardan aşağı veya topuk seviyesinde olma hususu daha çok sıcak bölgelerde entari giyinen erkeklerle ilgilidir ve oraların âdetleriyle yakından alâkalıdır.
Şafiî'nin görüşünü benimseyenlerin delili ise, daha çok şu rivayettir:
"Entarini bacakların yansına kadar uzat, daha fazla uzatmak istiyorsan topuklarına kadar uzat ye sakın eteğini (daha aşağı sarkacak şekilde) uzatma; çünkü öyle yapmak kibir ve gururdur. Allah ise kibir ve gurur (taslayanı) sevmez."[447]
Ayrıca şu hadîsle de istidlal etmişlerdir: Ebû Ümâme (r.a) diyor ki, birara Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bulunuyorduk, derken Amir b. Zürare el-Ansarî ile karşılaştık ki, üzerindeki üstlüğü yere kadar sarkmış bulunuyordu. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onun elbisenin bir ucundan tutup Allah'a karşı tevazu göstererek şöyle dedi:
"Senin kulun, kulun ve cariyen oğlu!.."
Bunu Amir işitecek sesle söyledi ve o sebeble şöyle dedi:
"Ya Resûlellah! Doğrusu ben ince bacaklıyım.." Peygamber (a.s.):
"Ya Amir! Şüphesiz ki, Allah yarattığı her şeyi en güzel biçimde yaratmıştır. Ya Amir! muhakkak ki Allah, eteklerini (yere kadar) uzatanı sevmez."[448]
Bu hadîsin ricali sıkat (güvenilir) kişilerdir. Zahiri ise, Amr'ın böyle yapmakla büyüklük taslamadığına delâlet ediyor.
411 nolu İbn Ömer hadîsinin isnadında Abdülaziz b. Revvad bulunuyor ki, bu zat üzerinde konuşanlar olmuştur. İbn Mübarek, "o insanların en abidi idi." derken Ebû Hatim, "o sadûk doğru ve ibâdete düşkün bir zattır." demiştir. Ahmed b. Hanbel, "Hadisi (rivayeti) uygundur" diyerek onu tezkiye etmiştir. İbn Cüneyd ise, onun zayıf olduğunu belirtmiştir.[449]
İbn Hibban ise ona iki münker hadîs isnâd etmiştir ki, onlardan biri Abdurrahim b. Harun, diğeri Zafir b. Süleyman tarikiyle rivayet etmiştir.
Nevevî ise, Müslim şerhinde onun isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Büyüklük taslamak niyetiyle ağır kumaştan elbise diktirip giyinmek mekruhtur.
2- Müslümanın vakar ve şerefine yakışır ölçü ve biçimde güzel elbise giyinmek müstehabdır.
3- Bununla beraber, daha çok, ifratla tefritten kaçınarak vasat bir elbise giyinmek takvaya ve sünnete daha yakındır.
4- Şehveti tahrîk edecek şekilde giyinmek mekruhtur.
5- Kadınların entari ve dış kıyafetlerinin topuklara kadar uzun olması sünnettir. Topuklardan az yukarıya kadar uzanan entari veya mantonun örtmediği bilek ve yukarısını kalın çorap giyinmek suretiyle örtmeleri de tesettürü gerçekleştireceğinden caizdir.
6- Sıcak bölgelerde entari giyinen erkeklerin etek uçlarını topuklardan aşağıya kadar uzatıp sarkıtmaları mekruhtur.

Kadını Beden Hatlarını Gösterecek Ve Onu Erkeklere Benzetecek Şekilde Elbise Giyinmesi Men'edilmiştir

İslâm, kadına lâyık olduğu yeri vermiş, onun iffet ve namusunu korumayı her yönüyle planlamış, toplum içinde saygı görmesi için her türlü tedbiri almış ve yollarını, yöntemlerini belirlemiştir. Onun annelik vakarını zedeliyecek, ruhundaki incelik ve zerafeti silecek, çocuk terbiyesinde başarı sağlamasına engel olacak ve onu bir şehvet oyuncağı haline getirecek her türlü kötü düşünce ve nazarlardan uzak tutmuş, onun fıtratındaki cevhere uygun kıyafeti emredip tesettürün en anlamlı ölçü ve biçimini tavsiye etmiştir.
Kadın cidden İslâmî bir kıyafet içinde büyümekte, saygınlık kazanmakta ve kem gözlerin şehevî bakışının tesirini azaltmakta, böylece birçok fitne ve kötülüklerin ortaya çıkmasına imkân vermemektedir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Üsame b. Zeyd (r.a.)'dan yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kendisine Dıhye el-Kelbî tarafından hediye edilen Kıbt kumaşından kesif bir elbiseyi bana giydirdi. Ben de o elbiseyi eşime giydirdim. Bir ara Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bana: *"Neden o Kıbt elbisesini giyinmiyorsun?"* diye sordu. Ben de "Ya Resûlellâh onu eşime giydirdim", diye cevap verdim. Buyurdu ki:
"Eşine emret de o elbisenin altından bir gömlek (iç çamaşır) giyinsin çünkü korkarım ki, o elbise içinde eşinizin kemiğinin hacmi (vücut hatları ve tenin rengi) belirmiş olur."[450]
Yapılan tesbitlere göre, Kubtiyye denilen elbiseler kasîf olmakla beraber tenin rengini az da olsa gösterecek kadar incedir. O bakımdan altından bir şey giymeden kadının sadece onunla yetinmesi doğru değildir.
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir.
"Ateş (Cehennem) ehlinden iki sınıfı, kendi asrımda meydana çıkmayacaklarından görmüş olmayacağım: (Yarı) giyinik çıplak, Hakk'a taâtten (nefs ve iblîs'e) meyledip, başkalarına da kendi fena fillerini öğreten kadınlar ki, başlarının üzerinde Horasan develerinin hörgücüne benzer bir görünüm vardır. Onlar Cennet'i göremiyecekler ve

onun kokusunu da alamıyacaklardır. Diğer sınıf ise, yanlarında öküz kuyruğuna benzer kamçılar bulunduran erkeklerdir ki, o kamçılarla insanları döverler."[451]
Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Doğrusu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kadın elbisesi giyinen erkeği, erkek elbisesi giyinen kadını lânetlemiştir."[452].
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Kadınların, ten rengini az veya çok belli edecek kadar ince kumaştan elbise giyinmeleri haramdır. Ancak entarinin altına, tenin rengini iyice örtecek ve belli etmeyecek kalınlıkta bir gömlek ve benzeri bir şey giyerse, buna ruhsat verilmiştir.
2- Kadınların vücut hatları iyice belirecek şekilde dar ve ince elbise giyinmeleri mekruhtur.
3- Kadınlar başörtülerini başlarına bir defa dolayacak şekilde örtünürler, böyle yapmaları müstehabdır.
4- Kadınların yarı çıplak bir vaziyette sokağa çıkması haramdır. Mahrem yerlerinden bir kısmını bile açık bulundurmaları dinen yasaklanmıştır. Uymayanlar için Cehennem ateşi va'dedilmiştir.
5- Kadınların başlarını açmaları ve o vaziyette sokağa çıkmaları dinen haram kılınmıştır.
6- Kadınların saçlarını deve hörgücüne benzer şekilde yaptırmaları, başlarına ona benzer bir şey dolamaları da dinen yasaklanmıştır.
7- Haklı pir sebep yokken ellerine kamçı alıp halkı dövenler lanetlenmiştir.
8- Kadın elbisesine benzer elbise giyinen erkekler; erkek elbisesine benzer giyinen kadınlar lanetlenmiş ve bu hareketleri büyük günâhlardan saymıştır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, istidlal ve ictihadları:
Dört mezhep imamlarının bu konuda ittifakı vardır. Daha önce belirttiğimiz bazı nüans farkı dışında esasta bir ihtilâf olmamıştır. O bakımdan kadının teninin rengini belli edecek, vücut hatlarını iyice gösterecek şekilde ince ve dar elbise giyinmesini, mahrem yerlerinin az bir kısmı olsun açık bulundurmalarını, yarı çıplak bir vaziyette sokağa çıkmalarını, saçlarını deve hörgücüne benzetmelerini, erkeklerin kadın elbisesi, kadınların da erkek elbisesi giyinmelerini haram saymışlardır. Daha önce bu konuyla ilgili kaynak eserleri dip notlarımızda belirlediğimiz için tekrarına lüzum görmüyoruz.
et-Tahavî, kadının iki eli ve yüzü dışında kalan yerlerinin avret olduğunu belirterek ilgili rivayetleri nakletmiş ve hicab âyetinin inmesi üzerine alınan tedbirleri belirterek aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Sonra da yabancı erkeğin, kadının yüzü ve elleri dışında başka tarafına bakmasının haram olduğunu belirterek, ihtiyâç anında kadının yüzüne ve iki eline bakmakta bir sakınca olmadığına dikkatleri çekmiştir.
Eserimizin hacmi bu rivayetlere müsait olmadığı ve esasen konunun ana hatları açıklandığı için onları buraya almaya gerek görmedik.[453]
419 nolu Üsâme hadîsini aynı zamanda İbn Ebî Şeybe ile Hafiz Bezzar İbn Sa'd, Barudi, Taberânî ve Beyhakî de tahrîc etmişlerdir.
Ebu Davud da buna benzer bir rivayeti Dıhye b. Halife tarikiyle yaparak şu lâfızla nakletmiştik "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e Kıbt elbiselerinden birkaç tane getirilmişti. Onlardan bir tanesini bana verdi ve *"bunu ikiye böl, bir parçasını gömlek yap, diğerini eşine ver de onu başörtüsü edinsin"*, buyurduktan sonra ayrıldı, sonra dönüp şöyle buyurdu:
"Eşine emret de onun altına başka bir elbise giyinsin de (teni) belli olmasın."
Ancak bu rivayetin isnadında İbn Lehi'a bulunuyor ki, onun hadîsiyle ihticac edilmez. İbn Lehi'a bu rivayetinde Ebû Abbas Yahha b. Eyyub'a tabi' olmuştur ki, o zat hakkında konuşanlar olmuştur. Ne var ki, Müslim onun rivâyettiyle ihticac etmiştir.
420 nolu Ümmü Seleme hadîsini, Vehb Mevlâ Ebî Ahmed rivayet etmiştir. İbn Münzir, bunun meçhule benzer tarafı olduğunu belirtirken İbn Hibban onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. Zehebi onun mâruf olmadığını kaydeder.[454]
421 nolu Ebû Hüreyre hadîsi hakkında İmam Nevevî şöyle demiştir:
"Bu hadîs, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in mu'cizelerinden biridir ki, asrımızda o iki sınıf da mevcuttur."[455]
422 nolu Ebû Hüreyre hadîsini aynı zamanda Nesâî de tahrîc etmiştir. Ancak hadîs üzerinde ne Ebû Dâvud, ne de Münzerı bir söz söylemiştir. İsnadının ricali, ricâl-i sahihtir.
Ebû Dâvud ayrıca Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetle şu hadîsi tahric etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kadınlardan erkeklere benzemeye özenenleri lânetlemiştir."
Buhari, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin İbn Abbas'dan yaptıkları rivayette ise, şöyle denilmektedir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kadınlardan erkeklere benzemeye, erkeklerden de kadınlara benzemeye özenenleri lânetlemiştir."
Müsned-i Ahmed'de Abdullah b. Amır'dan (r.a.) yapılan rivayette, deniliyor ki:
"Abdullah b. Amir, boynuna bir yay takıp erkek yari yürüyen bir kadına gözü ilişti ve sordu, bu kimdir? Kendisine: Ümmü Sa'd binti Ebû Cehl'dir denildi. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: "Resûlüllah (a.s.) Efendimizden işittim, buyurdu ki:
"Kadınlardan erkeklere benzemeye özenenler bizden değildir."
Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (r.a.)'den yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ellerini ve ayaklarını kına ile boyamış olan Muhnes (veya Muhnis) adındaki adam Peygamber (a.s.) Efendimiz'e getirildi. Peygamber (a.s.) *"Buna ne oluyor?"* diye sorunca dediler ki: "Kadınlara benzemeye özeniyor." Bunun üzerine Peygamber (a.s.) Efendimiz onu Nakiy'e sürgün gönderdi. Peygamber'e (a.s.), "onu öldürseydin ya" denilince, buyurdu ki:
"Namaz kılanları öldürmekten men'olundum..."
Beyhakî ise adı geçen adamın Ebû Bekir (r.a.) tarafından sürgün edildiğini rivayet etmiştir. Hz. Ömer'in de (r.a.) bir kişiyi o yüzden sürgün ettiği söylenir.[456]

Çıkarılan Hükümler:

1- Kadınların, bedenlerinin rengini belli edecek kadar ince elbise giyinmeleri haramdır. Ancak ince entarinin altına bedeni iyice örtecek, ten rengini belli etmeyecek bir gömlek veya ikinci bir entari giydikleri takdirde ince entari giyinmelerinde fazla bir sakınca yoktur.
2- Vücut hatlarını iyice belli edecek kadar dar ve ince elbise giyinmeleri de tahrîmen mekruhtur. Zarurî haller müstesna...
3- Erkeklerin de avret yerlerini belli edecek kadar ince elbise giyinmeleri haramdır. Altta kalın bir gömlek veya iç çamaşır bulunuyorsa, buna cevaz verilmiştir.
4- Kadınların baş örtülerini, bir defa başlarına dolayacak şekilde kullanmaları müstehabdır.
5- Kadınların avret yerlerinden bir organ veya bir organdan bir kısım açık bulunduğu halde sokağa çıkmaları haramdır, çünkü kadınların yüzü ve iki eli dışında kalan vücutlarının her yanı avrettir.
6- Kadınların erkeklere benzemeye özenerek, onlara mahsus elbiselerden giyinmeleri; erkeklerin de kadınlara benzemeye özenerek onlara mahsus elbiselerden giyinmeleri haramdır.

Elbiseyi Sağdan Başlayarak Giyinmek

İslâm dini, günlük hayatımızın her bölüm ve parçasıyla içiçedir. Sabahleyin yataktan kalkıp akşam tekrar yatağa dönünceye kadar geçen süre içinde nasıl hareket etmemizden yakından ilgilidir. Hemen her söz ve davranışımızı yönlendirir, birtakım kurallara bağlar ve düzenli bir yaşam ölçüsü verir.
O bakımdan elbise giyinirken sağdan başlamamız sünnet kılınmış ve böylece her işimizde bize Allah'ı hatırlatmak suretiyle hayatımızı tam bir manevî disiplin altına almıştır.
İslâm'da, iyi, yararlı, hayırlı ve meşru' işlere sağdan başlamanın ayrı bir yeri başka bir önemi ve hikmeti vardır. Sağ rahmeti inceliği, zerafeti, feyiz ve hareketi temsil eder. O bakımdan günlük amellerimizi tesbit eden, yazan Hafeze denilen meleklerden sağ omuzumuzdaki hayır ve iyiliklerimizi, sol omuzumuzdaki ise, günâh ve kötülüklerimizi yazar.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, hayatı boyunca hep sağ eliyle, verip almış, hep sağ ayağını atarak dışarı çıkmış, hep sağdan başlayarak elbisesini giyinmiş ve uyurken bile sağ yanı üzeri yatıp uyumayı tercih etmiştir. Aynı zamanda bütün bunları yaparken Allah'ın ismini anmayı ihmal etmemiş, her vesileyle kendini o yüce kudret'in gölgesi altında bulundurmuştur.
Konuyla ilgili hadîsler:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz,
"Sağ el ile istinca (tabii ihtiyacı giderdikten sonra temizlenme) yi men'etmiştir."[457]
"Sağ el ile yemek yemeği tavsiye etmiştir."[458],
"Sağ eli cinsel organa dokundurmak mekruhtur."[459]
"Elbise giyindiğin zaman sağdan başla!"[460]
"Sizden biriniz yemek yediğinde sağ eliyle yesin, bir şey içtiğinde yine sağ eliyle içsin."[461]
"Resûllüllah (a.s.) Efendimiz sağ eliyle alır ve yine sağ eliyle verirdi."[462]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir gömlek (veya entari ya da üstlük) giyindiği zaman sağdan (giyinmeye) başlardı."[463]
Ebû Saîd (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yeni bir elbise giyinmek istediğinde, önce onu ismiyle anar, sarık veya gömlek veya üstlük dedikten sonra şöyle duâ ederdi: Allahım! hamd sanadır, sen beni giydirdin, bunun hayrını ve yapıldığı şeyin hayrını Senden dilerim ve bunun şerrinden ve ne için yapılmışsa, onun şerrinden Sana sığınırım."[464]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:

1- Sağ el ile istinca mekruhtur.
2- Sağ el ile yemek yemek sünnettir.
3- Sağ eli cinsel organa sürmek mekruhtur. Zaruri haller müstesnâ...
4- Elbise giyinirken sağdan başlamak sünnettir.
5- Yemeğe sağ el ile başlamak ve sağ el ile su içmek sünnettir.
6- Verip alırken, alım satımda bulunurken sağ el ile vermek ve almak sünnettir.
7- Elbise giyinirken sağdan başlamak sünnettir.
8- Yeni bir elbise giyinirken, elbisenin ismini söylemek ve Sonra sağdan başlamak ve Allah'ın adını anmak ve zikredilen duayı okumak müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş ve istidlalleri:
Mezhep imamlarının hemen hepsi, elbise giyinirken ve diğer hayırlı her işte sağdan başlamanın sünnet veya müstehab olduğunda müttefiktirler. Nitekim Hanefi imamları bu konuda şu genel tabiri kullanmışlardır:
"Resûlüllah (a.s.) hemen her işinde ve durumunda (bazı istisnalar dışında), hatta ayakkabısını giymekte ve saç-sakalını taramakta bile sağdan başlamayı çok severdi."[465]
Abdest konusunda sağdan başlama hususunu da kısmen belirtmiş idik.
Şâfiîler de Buharî ve Müslim'in rivayet ettikleri şu rivayetle istidlal etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gücünün yettiği kadar hemen her işinde; temizliğinde, saç sakalını taramasında, ayakkaplarını giyinmekte sağdan başlamayı çok severdi."[466]
Hanbeliler de yukarıdaki Hz Aişe (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Bu konuda muhalif biri görüş ortaya koyan ilim adamı olmamıştır.[467]
Mâlikîler de aynı görüş ve ictihadı izhar etmişlerdir.
Rivayetler, yorumlar ve tahliller:
433 nolu Ebû Hüreyre hadîsini aynı zamanda Nesâî de tahrîc etmiştir. Hafiz bunu et-Teshîs'de zikretmiş ve başka herhangi bir görüş ve tesbit ortaya koymamıştır. Ancak hadîsin sihhatına şu rivayet de şehadet etmektedir:
"Abdest aldığınız ve elbise giyindiğiniz zaman sağınızdan başlayınız!"[468]
İbn Dakıyk el-Iyd de hadîsin sahih olduğunu söyleyerek, yukarıda Şafiî'lerin Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri Hz Aişe (r.a.) Hadisini şahit olarak göstermiştir. [469] Böylece sahih rivayetlerin hepsi, elbise giyinirken de sağdan başlamanın sünnet veya müstehab olduğuna delâlet etmektedir.
434 nolu Ebû Saîd hadîsini de Nesâî tahric etmiş ve Tirmizî hasenlemiştir. Hadîs, giydiğimiz elbiseyi ibâdet, hayır, iyilik ve fazilet yolunda kullanmamızı emretmekte, yapılan duanın daha çok bu mânaya yönelik bulunduğuna delâlet etmektedir. Aynı zamanda yeni bir elbise giyinirken Allah'a hamdetmenin müstehab olduğu belirtilmiş, bunun bir bakıma şükür anlamını da beraberinde taşıdığına işaret edilmiştir.

Namazda Giyilen Elbiseyi Ve Namaz Kılınan Yeri Necasetten Arındırmak

İslâm dini imânı ibâdetle, her ikisini temizlikle birleştirmiştir. O bakımdan temizliğin dinimizdeki yeri, tuzun yemekteki yeri ve önemi gibidir. Diğer bir tabirle, ağaçtaki meyvenin yeri gibidir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in günlük hayatında temizliğe gösterdiği özen her türlü tahminlerin üstündedir. O bakımdan mezhep imamları İslâm fikhını toplayıp işlerken, temizliğe has bölümler meydana getirmişler ve konuya yeterince ağırlık vermişlerdir.
İlgili hadisler:
Câbir b. Semure (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: Bir adamın Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, eşimle cinsel temasta bulunurken üzerimde bulunan elbiseyle namaz kılabilir miyim? diye sordu. Efendimiz (a.s.) ona şu cevabı verdi:
"Evet, ancak onda bir şey (ıslaklık) görürsen, yıkarsın."[470]
Muâviye (r.a.)'dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Ümmu Habîbe'ye (r.a.) dedim ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, cinsel temasta bulunurken üzerinde bulunduğu elbiseyle namaz kılar mıydı? O bana şöyle dedi: Evet, elbisesinin üzerinde bir eziyet (ıslaklık, necaset) bulunmadığı zaman kılardı."[471]
Ebû Saîd (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz namaz kılarken ayakkabısını çıkardı, bunun üzerine (oradaki) insanlar da ayakkaplarını çıkardılar. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazı bitirip ayrılınca onlara sordu; Ayakkaplarınızı neden çıkardınız? Onlar da, biz senin ayakkaplarını çıkardığını görünce, çıkardık, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki, Cibril bana geldi ve ayakkaplarımda murdarlık bulunduğunu söyledi, O bakımdan, sizden biriniz Mescid'e geldiğinde ayakkaplarını çevirip altlarına baksın, onlarda bir murdarlık görürse, yere sürüp gidersin, sonra da onları giyinik bulunduğu halde namazını kılsın."[472]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namaz kılmaya kalkan kimsenin, bedeni, elbisesi ve namaz kılacak yeri her türlü pislikten arındırılmış bulunmalıdır. Çünkü namazda necasetten temiz bulunmak farzdır.
2- Eşiyle cinsel temasta bulunduğunda üzerinde taşıdığı elbiseyle namaz kılmasında bir sakınca yoktur, yeter ki elbiseye menî ve benzeri bir şey bulaşmış olmasın. O takdirde yıkadıktan sonra namaz kılabilir.
3- Elbiseye dokunan meni necistir, namaz kılabilmek için meninin yıkanıp temizlenmesi gerekir. Bu, Hanefî mezhebine göredir. Şafiî ve Hahbelî mezheplerine göre, meni necis değildir.
4- Ayakkapların alt veya üstüne necaset dokunmuşsa, ayaklardan çıkarmadan o vaziyette namaz kılmak caiz değildir. Üstünde ve altında necaset yoksa veya dokunan necaset, toprağa sürtülmek suretiyle temizlenmişse, o takdirde ayakkabları çıkarmadan o vaziyette namaz kılmak caizdir.
Müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Birinci ciltte açıkladığımız gibi, meni nacistir. Dokunduğu yere bakılır, bir el ayası miktarını aşmışsa, herhalde yıkanması; kurumuş ise, çitilenmesi gerekir.[473]
b) Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre, meni necis değildir. O bakımdan elbise veya bedene dokunmuşsa, namaza engel sayılmaz.[474]
Ayakkablarla namaz kılmaya gelince, müctehid imamların bu hususta pek farklı görüşleri olmamıştır. Kırda, bayırda, çölde ve benzeri yerlerde ayakkabılara dokunmuş gözle görülen veya bilinen bir necaset yoksa, onları çıkarmadan namaz kılmakta bir sakınca yoktur. Evde, camide ve benzeri yerlerde, halı, kilim ve benzeri bir yaygı üzerinde namaz kılmacaksa, o takdirde eşyanın tozlanmaması için ayakkabıları çıkarıp öyle namaz kılmak müstehabdır. Sözü edilen yerlerde herhangi bir yaygı yoksa, toprak, döşeme ve benzeri şeyler üzerinde kılmıyorsa, o takdirde temiz olan ayakkabıları çıkarmadan namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
440 nolu Cabir b. Semure hadîsin isnâd ricali, rical-i sahihtir. İbn Mâce'ye göre, hepsi de sıka (güvenilir) kimselerdir.
441 nolu Muâviye hadîsinin isnad zincirindeki ricalin hepsi sıkadır.
Her iki hadis de namaz kılan kimsenin üzerindeki elbisesinin necasetten temiz olmasının vücubuna delâlet etmektedir. Ancak bu temizliğin namazın şartından biri olup olmadığı hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır:
a) İlim adamlarının çoğuna göre şarttır.[475]
b) İbn Mes'ûd, İbn Abbas ve Saîd b. Cübeyr'e göre, şart değildir.
c) İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayete göre, elbisenin temiz olması vâcib değildir. en-Nihâye sahibinin İmam Mâlik'ten naklettiği iki rivayet bulunuyor, birincisine göre, elbisedeki necaseti gidermek sünnettir, farz değildir; ikincisine göre, hatırladığı takdirde farzdır, unuttuğu takdirde farziyeti sakıt olur. İmam Şafiî'nin kavli kadîm'ine göre de elbisedeki necaseti gidermek şart değildir.
d) Cumhura göre, vâcibdir.
Cumhur, Müddessir süresindeki *"elbiseni de tertemiz tut!"* âyetiyle istidlal etmiştir. Aksini ileri sürenler ise, konunun başında naklettiğimiz iki hadîsin de vücuba delâlet etmediğini, bunun sünnet olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü emir şeklinde ifade edilmemiştir.[476]
Ayrıca cumhur, bu konuda Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadîsle de istidlal etmiştir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sabahleyin elbisesini alıp giyindikten sonra dışarı çıkıp sabah namazını kıldırdı. Bu arada bir adam, "ya Resûlüllah! İşte elbiseniz de el ayası kadar kan lekesi bulunuyor" dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o elbiseyi üzerinden çıkarıp bir delikanlının eline vererek, yıkayıp kurutmam için bana gönderdi. Ben de bir teşt veya çanak getirtip yıkadım, kuruttuktan sonra çıkartıp gönderdim. Bir süre sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, o elbise üzerinde bulunduğu halde geldi."
Ebû Davud'un ve bazı muhaddislerin rivayet ettiği bu hadîsin garib olduğu anlaşılmıştır. Nitekim İmam el-Münzirî de aynı şeyi söylemiştir. Ayrıca Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in o namazı iade ettiğine dair hiçbir kayıt mevcut değildir. Eğer, elbisenin temiz olması namazın şartlarından biri olsaydı, elbette Resûlüllah (a.s.) farkına vardıktan sonra o namazı iade ederdi.
Ayrıca bu konuda Ammar hadisi söz konusudur, şöyle ki, Resûlüllah (a.s.) ona:
"Elbiseni ancak idrardan, dışkıdan, kusuntudan, kandan ve menî'den dolayı yıkarsın..."[477]
Bu hadîsi rivayet edenlerin hemen hepsi de onu zayıf hadisler arasında zikretmişler ve hadîs âlimleri de aynı tesbitte bulunduklarını belirtmişlerdir. Çünkü isnad zincirinde Sabit b. Hammad bulunuyor ki, bu zat hem metruktür, hem de uydurma hadîs rivayet ettiği söylenir. Ayrıca yine râvileri arasında Ali b. Zeyd b. Ced'ân bulunuyor ki o da zayıftır. O

kadar ki, Beyhakî kendi Sünen'inde onun bâtıl olup hiçbir aslı bulunmadığını belirtmiştir.
Aynı zamanda hadîste bir şart anlamı söz konusu değildir. Çünkü elbisenin başka pisliklerden dolayı da yıkanmasıyla ilgili birçok sahih rivayetler mevcuttur. Meselâ, meninin (belsuyu) çitilenmesi hakkında Buhari ve Müslim'de sahih hadîsler yer almaktadır. Kaldı ki, çitilemenin vâcib olduğu da hadisten pek anlaşılamamaktadır.
O bakımdan Ammar hadisinde sadece sözü edilen pisliklerden dolayı elbisenin yıkanmasının vücubunu anlamak pek isabetli olmaz.
Elbiseye dokunan dirhem miktarı kandan dolayı namazın iade edilmesiyle ilgili şu hadîse gelince, *"Bir dirhem miktarı kandan dolayı namaz iade edilir."* Bunu Dârekutnî ile Beyhâki duâfa arasında tahrîc etmişler; İbn Adiyy ise el-Kâmil'de onun zayıf olduğunu söylemiştir. Çünkü isnadında Revh b. Ğutayf bulunuyor ki, Nesâî onun hakkında "metruk"tur demiş, İbn Main ise itibar edilmeyen bir râvîdir, demiştir.[478] Buhari de onun hadîsinin bâtıl olduğuna atıfta bulunmuş, Bezzar da münker olduğunda âlimlerin icmai vardır, demiştir.[479]
442 nolu Ebû Saîd hadîsini aynı zamanda Hâkim, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân tahrîc etmişlerdir. Ancak vasıl ve irsalinde ihtilâf edilmiştir: Ebû Hatim el-İlel'de mevsul olduğunu belirtmiştir. Hâkim ise onu Enes ve İbn Mesûd hadîsinden naklen rivayet etmiştir. Dârekutnî ise, İbn Abbas'dan ve Abdullah b. Şahir'den rivayet etmiş ve ikisinin de isnadının zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir. Bezzar, Ebû Hüreyre'den rivayet etmiş ve isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.
Ayakkabılara dokunan habis yani murdarlığın sadece necis olmadığını, bunun balgam, tükrük ve benzeri tiksindirici şeyler de olabileceğini cumhur beyân etmiştir. Melek Cebrail'in bu hususta verdiği haberin asıl amacı, elbise ve mescidin sözü edilen şeylerle kirlenmemesine yöneliktir.
Konuyla ilgili hadîsin çeşitli tariklerden rivayeti, çoğu zayıf olsa bile sıhhatına delâlet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Menî necistir. Bu, Hanefî mezhebine göredir. 440 nolu hadis de buna delâlet etmektedir.
2- Namazda beden, elbise ve namaz kılınan yerin temiz olması şarttır. (İlim adamlarının bu mes'ele hakkında ittifakı yoktur).
3- Cinsel temasta bulunurken üzerinde taşıdığı elbiseyi değiştirmeden -guslettikten sonra- o elbiseyle namaz kılmasında bir sakınca yoktur. Yeter ki üzerinde dirhem miktarı meni veya başka bir necis bulunmasın.
4- Ayakkabıların altına herhangi bir pislik dokunmuşsa, onu giderip öylece camiye girmek gerekir. Dokunan şey necis ise, giderilmedikçe o ayakkabıyla namaz kılmak caiz olmaz.
5- Kırda, bayırda, açık arazide ayakkabılar temizse, çıkarmadan namaz kılmakta bir sakınca yoktur. Evlerde ve camilerde, içeriye mikrop ve benzeri zararlı şeyler taşınabilir endişesiyle, ayakkabıyla içeri girmemek ve onunla namaz kılmamak daha uygun olur.
6- Toprak da temizleyici kabul edildiğinden, ayakkabılara dokunan pisliği yere sürtmek suretiyle temizlemek mümkündür.

Kundura, Çizme, Fotin, Lapçin Ve Benzeri Ayakkabılarla Namaz Kılmak Caiz Mi?

Az yukarıda ayakkabıyla namaz kılınır mı, kılınmaz mı? hususu üzerinde kısmen duruldu. Ancak konunun önemine bakarak ilgili birkaç hadîs nakletmek suretiyle biraz daha geniş bilgi vermeyi uygun gördük. Aynı zamanda dinimizin ibâdette bize sağladığı kolaylığa bir misal vermeyi düşündük.
İlgili hadîsler:
Ebû Seleme'den, o da Saîd b. Yezîd'den rivayet etmiştir. Saîd şöyle demiştir:
Hz. Enes'e, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ayakkabıları ayağında bulunduğu bir halde namaz kılar mıydı?" diye sordum. Buna şu cevabı verdi: "Evet..."[480]
Şeddad b. Evs (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Yahudilere muhalefet ediniz, çünkü onlar ayakkabılarıyla namaz kılmaz (ibadet etmez) ler."[481]
Hadislerin açık delâletinden anlaşılan hükümler: Bir adam, Ebû Hureyre'ye (r.a.) gelerek dedi ki:
"İnsanları ayaklarında ayakkabıları olduğu halde namaz kılmaktan men'eden sen misin?"
"Hayır, ama bu hürmetli yerin Rabbı hakkı için, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ayaklarında ayakkabıları bulunduğu halde bu makama doğru yönelip namaz kıldığını ve namazı bitirip ayrılınca da ayakkabılarının ayağında olduğunu gördüm, diye cevap verdi.[482]
Ayrıca Küba halkından bir delikanlı, Resûlüllah'ın (a.s.) Küba'da ayakkabıları ayağında bulunduğu halde namaz kıldığını hatırlıyorum, dediğim Ahmed b. Hanbel kendi Müsned'inde rivayet etmiştir.[483]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Temiz olduğu takdirde ayakkabılarını çıkarmadan o vaziyette namaz kılmak caizdir.
2- O gün için Yahudilerin ayakkabıları ayaklarında olduğu halde ibadet etmedikleri anlaşılıyor.
3- İbâdette de kitap ehline uymanın caiz olmadığı bildiriliyor. Çünkü ibadet de İslâmiyetle kemal mertebesine erişmiştir. Hem kitap ehli peygamberlerinin nasıl ibâdet ettiklerini tesbit edemediklerinden kendi anlayışlarına göre, ibâdet şekilleri icad etmişlerdir.
Temiz olduğu takdirde ayaklardaki ayakkabılarını çıkarmadan namaz kılmanın caiz olduğunda müctehid imamların görüş birliği vardır. Necasetten taharet bahsinde toprağın da temizleyici olduğunu belirtmiştik. Burada tekrar detayına inmek istemiyoruz. Sadece diğer rivayetleri ve yorumları nakletmekle yetinmek istiyoruz:
Ebu Seleme ile Şeddad b. Evs hadîslerinin isnadında şüphe izhar eden olmamıştır.
Aynı konuda dört hadîs daha rivayet edilmiştir. Birincisini Taberânî ve Beyhâkî tahrîc etmişlerdir. Beyhakî "isnadında beis yoktur" diye bir kayıt koymuştur. İkincisini Hafiz Bezzar, Şeddad'ın rivayetine benzer anlamda nakletmiştir. Üçüncüsünü İbn Murdeveyh şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Ayakkabılarınız ayaklarınızda olduğu halde namaz kılın!"
Ancak bunun isnadında Abbas b. Cüveyriye bulunuyor ki, Ahmed b. Hanbel ile Buhari onun yalancı olduğunu belirtmişlerdir. Zehebî onun hakkında şu bilgileri toplamıştır:
"Ahmed b. Hanbel, "O çok yalancı ve iftiracıdır...", Buhari "O yalancının tekidir", Ebû Zür'a, "O bu vadide hiçbir şey değildir", Nesâî, "O metruktür" demişlerdir.[484]
Dördüncüsünü İbn Murdeveyh rivayet etmiştir ki, onun isnadında Abdullah el-Askalânî bulunuyor. Zayıf olduğu, hadîs çaldığı söylenir.
Rivayetlerin ışığında Ashab ve Tabiîn'in görüşlerine gelince, Hz. Ömer'in ayakkabıyla namaz kılmayı mekruh saydığı, İbn Mes'ud'un da aynı görüşte olduğu rivayet edilir. İbrahim en-Nehaî' namazda ayakkabılarını çıkarmayı mekruh saymıştır.
Diğer bir rivayete göre, el-Irakî, Tirmizî şerhinde şöyle demiştir:
"Namazda ayakkabıları giyenler arasında Osman b. Afvan, Abdullah b. Mes'ud Uveymir b. Sâide, Enes b. Mâlik, Seleme b. Ekvâ' ve Evs es-Sakafî bulunuyor. Tabiinden ise, Sâid b. Müseyyeb, el-Kasım, Urve b. Zübeyr, Salim b. Abdullah, Atâ' b. Yesar, Atâ' b. Ebî Rebah, Mücahid, Tavus, Kadı Şüreyh, Ebu Miclez ve benzeri kişiler bulunuyor.[485]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in ise, bazan ayakkabılarını çıkarmadan, bazan çıkararak namaz kıldığı rivayet edilirse de, ekseri çıkardığı ağırlık kazanıyor. Nitekim Amir b. Şuayb (r.a.) babasından, dedesinden rivayetle diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i hem ayakkabıyla, hem ayakkabısız namaz kılarken gördüm."[486]
Ayrıca İbn Ebî Şeybe'nin Abdurrahman b. Ebî Leylâ'ya isnadla tahrîc ettiği hadîste, şöyle diyor: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ayakkabılarıyla namaz kıldı. İnsanlarda (ona bakarak) ayakkabılarını çıkarmadan namaz kıldılar. Peygamber (a.s.) bir ara ayakkabılarını çıkarıp öyle namaz kıldı. İnsanlar da (ona bakarak) ayakkabılarını çıkarıp öylece namaz kıldılar. Peygamber (a.s.) namazı bitirince şöyle buyurdu:
"Kim ayakkabılarıyla namaz kılmak istiyorsa, kılsın, kim de çıkarmak istiyorsa çıkarsın..."
el-Irakî bu hadîs hakkında şöyle demiştir:
"Bu hadîs mürseldir, isnadı da sahihtir."[487]
Çıkarılan Hükümler:

1- Kırda, bayırda, çölde, tarla ve bahçede, ayakkabının alt ve üstünde pislik, necaset gibi tiksindirici bir şey yoksa, çıkarmadan namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
2- Ayakkabıya dokunan pislik, toprağa iyice sürtüldüğü takdirde temizlenmiş sayılır.
3- Savaş ve benzeri felâketli ve sıkıntılı günlerde, yine temiz olmak şartıyla ayakkabıları çıkarmadan evde, mescidde namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
4- Özellikle ibâdette kitap ehli taklîd edilmez.
5- Ayakkabıyla namaz kılmaya cevaz verilmesinin illeti sadece Yahudilere benzememek değil, dinin getirdiği bir kolaylıktır.
6- Normal zamanlarda, ev ve camilerin kirlenmemesi, içerilere mikrop taşınmaması için, ayakkabıları çıkarıp namaz kılmak daha uygundur.
7- Resûlüllah (a.s.) Efendimiz çoğu vakitlerde ayakkabılarını çıkardığına göre, ayakkabıyı çıkararak namaz kılmak müstehab sayılabilir.

Namaz Nerelerde Kılınabilir, Nerlerde Kılınamaz

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.), ibâdeti mabedin dar çerçevesine hapsetmeyip yeryüzünün her yanını mescid olarak ilân etmiş, temiz olduğu ve haklara tecavüz gibi bir sakınca bulunmadığı takdirde herhangi bir yerde vakit girince namaz kılmakta bir sakınca yoktur. Çünkü amaç yer değil, kâinatın yaratıcısına kulluk görevini yapmak, O'nun rızasına ermek niyetiyle emrettiği şeyleri yerine getirmektir.

O halde yeryüzünde bazı yerlerde namaz kılmak caiz veya mübah olduğu halde bazı yerlerinde mekruh veya haram olabilir. Bunları tefrik edebilmek için ilgili hadîsleri nakletmemiz gerekmektedir: Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Yeryüzü benim için temizleyici ve mescid kılınmıştır. Hangi adama namaz (vakti) gelip ulaşırsa, orada namazını kılsın."[488]
İbn Münzir diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu rivayet yoluyla sabit olmuştur:
"Yeryüzünün hepsi benim için temiz, mescid ve temizleyici kılınmıştır."[489]
Ebû Zer (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
Peygamber (a.s.) Efendimiz'e sordum,
"İlk konulan mescid hangisidir?" Cevab verdi:
"Mescidü'l Haram" Ben:
"Ondan sonra hangisi?" diye sordum. Buyurdu ki:
"Mescid-i Aksa" Ben,
"İkisi arasında ne kadar (zaman geçmiştir)?" diye sordum. O,
"Kırk yıl" diye cevap verdi. Ben
"Ondan sonra hangisi?" diye sordum. Buyurdu ki:
"Nerede namaz vaktine ulaşırsan orada namaz kıl, yerin hepsi mesciddir."[490]
Ebû Mersedi'l-Ğanevî (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kabirlere doğru namaz kılmayın ve kabirler üzerine oturmayın."[491]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Namazlarınızın bir bölümünü evlerinizde kılın, onları kabirler (gibi namaz kılınmayan yerler) edinmeyin."*[492]
Cündeb b. Abdullah el-Beceli (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir: Vefatından beş gün önce Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle dediğini işittim:
"Doğrusu sizden öncekiler peygamberlerini ve salih kişilerinin kabirlerini mescid edindiler; haberiniz olsun ki, ben sizi bundan men'ediyorum, sakın kabirleri mescidler edinmeyin!"[493]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Koyun-keçi ağlında namaz kılın, fakat devenin çöküp yattığı yerde kılmayın."*[494]
Zeyd b. Cübeyre'den, o da Dâvud b. Husayn'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet etmiştir: "Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şu yedi yerde namaz kılınmasını yasakladı:
1- Çöplükte,
2- Hayvan kesilen yerde (mezbaha),
3- Kabristanda,
4- Yol ortasında,
5- Hamamda,
6- Develerin çöküp yattığı yerlerde,
7- Beytullah'ın damında...[495]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1-Yeryüzünün her yanı teyemmüme elverişli anlamda temizdir ve namaz her yerde kılınabilir.
2- Yeryüzüne Allah'a ibadet için konulan ilk mescid, Kabe'dir. Sonra da Mescid-i Aksa'dır.
3- Kabristanda namaz kılmak mekruhtur. Kabirlere doğru namaz kılmak da mekruhtur.
4- Kabirlerin üzerine oturmak mekruhtur.
5- Beş vakit namazı ve kazaya kalan namazları, hattâ nafile namazları cami ve mescitlerde kılıp evi namazsız, niyâzsız bırakmak mekruhtur. O bakımdan bazı vakitleri, kaza namazlarını ve nafile namazları evde kılmak müstehabdır.
6- Cami ve mescitlere ölü defnetmek mekruhtur.
7- Salih kişilerin ve velî bilinen kimselerin kabirlerini mescid haline getirmek mekruhtur.
8- Koyun ve keçi ağıllarında namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
9- Deve ağıllarında namaz kılmak mekruhtur.
10- Çöplükle, mezbahada, kabristanda, yollarda, hamamda, develerin çöküp yattığı yerlerde ve Kabe'nin damında namaz kılınmaz.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Bazı zamanlarda namaz kılmak mekruh olduğu gibi, bazı yerlerde de kılmak mekruh sayılmıştır. Kabe'nin damı gibi... Bu ta'zimi terke delâlet ettiği için mekruh kılınmıştır. Yollarda namaz kılmak da mekruhtur, zira insanların gelip geçmesine engel teşkil eder. Aynı zamanda umumun hakkına saygısızlık sayılır.
Böylece Hanefiler Zeyd hadisiyle istidlal edip sözü edilen yedi yerde namaz kılmanın mekruh olduğunu belirtmişler; ayrıca kiliselerde, gasb edilen yerlerde de namaz kılmanın mekruh olduğuna temas edilerek sayı artırılmıştır.[496]
b) Şâfiilere göre:
Şâfiîler de bu konuda Hanefilerle aynı görüştedirler. Hadiste belirtilen yerlerde, necaset bulunmazsa bile, namaz kılmak mekruhtur.[497]
c) Hanbelîlere göre:
Çöplükde, mezbahada, yol ortasında, hamamda, deve ağılında namaz kılmak haramdır ve bâtıldır. Ancak o gibi yerlerde tutuklu bulunma halinde kılınabilir. Sözü edilen yerlerin damlarında da namaz kılınmaz. Ancak cenaze namazının kabristanda kılınması sahihtir.[498]
d) Mâlikîlere göre:
Çöplükte, mezbahada, yol ortasında, necasetten güven içinde olduğu takdirde namaz kılmak kerahatsiz caizdir. Ama necasetin kesin bulunması veya sanılması halinde kılınan namaz hükümsüz sayılır. Şüphe edildiği takdirde vakit çıkmamışsa, kılınan namaz iade edilir. Ancak cami dar olduğunda yolda kılmaya mecbur kalan kimse, namazdan sonra yolun temiz olup olmadığında şüphe etse bile artık iade etmesi gerekmez. Develerin çöküp yattığı yerlerde, necasetten emin olsa bile, namaz kılmak mekruhtur, vakit çıkmamışsa orada kıldığı namazı iade eder.[499]
Kabristanda namaz kılmanın mekruh olup olmadığı hakkında farklı görüş ve ictihadlar vardır:
Hanefilere göre, kabirler kıbleye yönelen kimsenin hemen önünde ise, namaz kılmak mekruhtur Ama arka veya üst veya alt kısmında ise, o gibi yerlerde namaz kılmak mekruh değildir. Ayrıca kabristanda namaz için özel bir yer ayrılmış ve temiz tutulmuşsa, orada da namaz kılmakta kerahet söz konusu değildir.[500]
Hanbelîlere göre, üç veya daha fazla kabir bulunan kabristanda, bu iş için vakfedilmiş se, namaz kılmak batıldır. Bir veya iki kabir bulunuyor ve namaz kılan da o kabirlere yönelik bulunmuyorsa, hiçbir kerahet yoktur.[501]
Şâfiilere göre, kabirler namaz kılanın ister önünde, ister yanında veya arkasında olsun, kabristanda namaz kılmak mekruhtur. Ancak şehîdlerle peygamberlerin kabirlerinin bulunduğu yerde mekruh değildir. Bu da bir tazim kastı taşımıyorsa, aksi halde mekruh sayılır.
Kabirler açık bir vaziyette ise, o gibi yerlerde necaset bulunacağından kılınan namaz mutlaka bâtıldır.[502]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ebû Cafer et-Tahavî, konuyla ilgili hadîsleri naklettikten sonra develerin çöküp yattığı yerde namaz kılmanın kerahatine temas ederek bunun nedeni üzerinde durmuş ve ilim adamlarının iki ayrı görüşünü şu sözlerle ifade etmiştir:
Bir topluluk, deve çobanlarının umumiyetle develerini çökertip yatırdıkları yerde küçük ve büyük abdestlerini bozmayı âdet edindiklerini, o yüzden etrafın pislik içinde bulunduğunu, pisliğin bulunduğu yerde namaz kılmanın mekruh sayıldığını söylemişlerdir. Koyun ve keçi ağılında abdest bozma âdeti olmadığından etrafta necis bulunmadığı, o bakımdan oralarda namaz kılmakta bir sakınca görülmediği de ayrı bir illet olarak ileri sürülmüştür. Nitekim Şüreyk b. Abdullah sözü edilen hadîsleri böyle yorumlamıştır.
Yahya b. Adem ise, asıl illetin bu olmadığını ileri sürerek neh-yin sebebini, devenin azgınlık gösterip secdede bulunan kimseyi çiğneme tehlikesi olarak yorumlamış ve Râfid b. Hudayc'in şu hadisini delil olarak göstermiştir:
"Şüphesiz ki şu develerin, vahşi canavar gibi birtakım azgınlık ve hırçınlıkları vardır."
Koyun ve keçide se bu tehlike söz konusu değildir.
Muâviye b. Salih Iyaz'dan naklen şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Develerin çöküp yattığı, gecelediği yerde namaz kılmaktan men'edilmenin sebebi, bazı kimseler küçük ve büyük abdestlerini bozmak istediklerinde deveyi siper edinirler; koyun ve keçileri ise siper edinmek söz konusu değildir.[503]
İbn Kudame bu konuyu ayrı bir bölüm halinde işleyerek özette şu bilgiyi vermiştir: "Kabristanda, abdest bozulan yerde, hamamda ve develerin çöküp yattığı, gecelediği yerde namaz kılan kimse, onu iade eder. Ahmed b. Hanbel'den yapılan rivayete göre, bu gibi yerlerde namaz kılmak sahih değildir. Nitekim bunu mekruh görenler arasında Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Ata', Nahâî, İbn Münzir gibi şahsiyetler bulunuyor. Aynı zamanda koyun ağılında namaz kılınabileceğini, deve ağılında kılınamıyacağını söyleyenler

arasında, İbn Ömer, Câbir b. Semure, el-Hasan, Mâlik, İshak ve Ebû Sevr de bulunuyor.
İmam Ahmed'den yapılan ikinci bir rivayete göre ise, bu gibi yerlerde necis bulunmadığı takdirde namaz kılmak sahihtir. İmam Mâlik, İmam Ebû Hanife ve İmam Şafiî'nin de mezhebi bu görüştedir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Yeryüzünün heryanı bana mescid ve temizleyici kılınmıştır..."* buyurmuştur.
Diğer sahih bir hadîste ise -ki biz onunla istidlal ediyoruz- *"Yerin heryanı mesciddir, ancak hamam ve kabristan müstesna."* [504] bu hadîs, rivayet edilip umum ifade eden hadîslere mukaddem bir hastır.[505]
İbn Kudame mezbaha, çöplük, yol ortası, Kabe'nin damını da hadiste belirtildiği gibi, kerahet kapsamına alıp geniş açıklamada bulunmuştur. Ancak İbn Kudame'nin istidlale uygun gördüğü hadîsin muzdarip olduğunu Zeylâî Nasburrâye'de Tirmizî'den naklen beyan etmiştir.[506]
456 nolu Câbir hadîsinin tahlilini teyemmüm bahsinde yaptığımızdan tekrar ona dönmek istemedik. Ancak hadîsin birkaç tarikle rivayet edildiğini, bir kısmında "tayyibeten" lâfzının da yer aldığı ve böylece nüans farkıyla aynı manâ ve hükmün ifade edildiğini hatırlatmamızda yarar vardır.
Hadiste mutlak anlamda kullanılan "arz" tabiri, tahir ve mübah olana delâlet etmektedir. Çünkü necis yerde namaz kılmak sahih değildir. Gasbedilen yer ise, manen temiz sayılmaz.
458 nolu Ebu Zer hadisini Müslim şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Namaz nerede sana ulaşırsa orada kıl, çünkü o yer mesciddir."
Müslim'in diğer bir rivayetinde buna yakın şu lâfiz ifade edilmiştir:
"sonra nerede namaz sana ulaşırsa..."
Nevevî bu hadîsi açıklarken şöyle diyor:
"Bunda namazın hemen her yerde kılınabileceğinin caiz olduğu hükmü yer alıyor, ancak şeriatın istisna ettiği kabristan ve üzerinde necaset bulunan çöplük, mezbaha ve benzeri yerler bunun dışındadır. Develerin yatıp gecelediği yerler, yollar, hamam ve benzeri yerler de namaz kılmaya müsait olmayan, o bakımdan o yerlerde kılınması men'edilenler arasında bulunuyor.
459 nolu Ebu Saîd hadîsini İmam Şâfii, İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Hâkim tahric etmişlerdir. İmam Tirmizî, bunda ızdırap bulunduğunu söylemiştir. Süfyan Sevrî, Amir b. Yahya'dan, o da babasından, o da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet etmiştir. Bu tarikle mürsel olduğu anlaşılmış ve üzerinde hayli durulmuştur. Çünkü senedinde bir sahabı düşmüş ve böylece bir atlama meydana gelmiştir.[507]
Aynı hadîsi Hammad b. Seleme, Amir b. Yahya'dan, o da babasından, o da Ebu Saîd (r.a.)'den rivayet etmiştir. Aynı şekilde Muhammed b. İshak da Amir b. Yahya'dan, o da babasından rivayet etmiştir.
Görüldüğü gibi, hadîsin birkaç rivayet yolları Ebû Sâîd'de birleşmektedir ki, o da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet etmiştir. Ancak Süfyan Sevrî'nin rivayetinde Ebû Sâîd'in ismi anılmamış, Amir b. Yahya'nın babasının doğrudan Peygamber (a.s.) Efendimiz'den rivayet ettiği belirtilmiş ve böylece Sahabinin ismi anılmayarak rivayet zincirinden düşürülmüştür. O bakımdan sözü edilen tarikten yapılan rivayet hem mursel, hem muzdarıp kabul edilmiştir. Nevevi bu hususları dikkate alarak hadisi zayıf saymışsa da Hâkim, Müstedrek'inde sahih kabul etmiş, İbn Hazım ez-Zahirî de aynı görüşe katılmıştır.
İbn Dakıyk el-İyd ise el-İmam'da hadisin sıhhatına işarette bulunmuştur.
Hadîsin açık delâletini dikkate alan Ahmed b. Hanbel, kabristan ister açık, ister kapalı olsun, ister üzerine bir şey örtülü bulunsun, ister örtülmemiş olsun içinde namaz kılmayı haram saymıştır. Zahirîler de aynı görüştedirler. Bunlar müslüman kabristanıyla, müşrik kabristanı arasında bu hususta bir tefrik de yapmamışlardır. Şafiîler ise, kazınıp alt-üst edilmiş, kemikler dışarı çıkmış bir kabristanda namaz kılmanın doğru olmadığını, kazınmayıp kapalı ve düzenli bulundurulan kabristanda ise, temiz bir yerde namaz kılınacak olursa, yeterli sayılır. İmam Râfiî ise, her halü kârda kabristanda namaz kılmak mekruhtur, diyerek herhangi bir yoruma gerek görmemiştir. Nitekim İmam Sevrî, İmam Evzâî ve İmam Ebû Hanife de aynı görüş ve ictihattadırlar. İmam Mâlik, kabristan temiz olduğu takdirde namaz kılmakta bir sakınca görmemişse de, hadîslerin tamamı onun hilâfına bir hüküm taşımaktadır. Mâlikîler, Mescid-i Saadet'in temizliğini yapan siyahi kadının öldüğünü birkaç gün sonra haber alan Resûlüllah (a.s.) Efendimizin onun kabrine kadar giderek orada cenaze namazı kıldığını delîl olarak göstermişlerse de, diğer müctehidler onu istidlale uygun bulmamışlardır.
459 nolu Ebu Mersed hadîsi, kabirlere doğru namaz kılmayı, yani kabristan içinde namaz kılmayı kesin men'a delâlet ediyor, aynı zamanda kabirlerin üzerine oturmayı da yasaklıyor. Müslim ise Ebû Hureyre'den rivayetle hadisi şu lâfızla tahric etmiştir:
"Sizden biriniz kor üzerine oturup elbisesinin yanması ve ateşin derisine sirayet etmesi, din kardeşinin kabrinin üzerine oturmasından hayırlıdır."
Ancak ilim adamları ve bazı müctehitlerin bu husustaki görüş ve ictihatları biraz farklı olmuştur:
a) İmam Mâlik'e göre, kabir üzerine oturmak mekruh değildir. Mekruh olanı, oturup tabii ihtiyacı gidermektir, yani abdest bozmaktır. Nitekim Muvatta'da yapılan rivayette, Hz. Ali'nin (r.a.) kabirlere yaslanıp oturduğu belirtilmiştir. İbare şöyledir: "İmam Mâlik'ten yapılan rivayette, ona ulaşan habere göre, Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) kabirlere dayanıp otur ve kabirlerin üzerine uzanır."[508]
Buhari'de de yapılan tesbite göre, Yezîd b. Ebî Sâdık ki bu, Zeyd b. Sabıt'ın kardeşidir, kabirler üzerine otururdu. O halde oturmak mekruh değil, abdest bozmak mekruhtur. Yine Buhari'de İbn Ömer'in de (r.a.) kabir üzerine oturduğunu rivayet edilmiştir.
Diğer üç mezheb imamları, kabirler üzerine oturmayı mekruh saymışlar ve bu hususta hadîslerin, çoğunun sahih olduğunu belirterek aksini iddia edenlerin o ölçüde delillerinin bulunmadığına dikkatleri çekmişlerdir. Nitekim Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce, İbn Hibban ve Hâkim'in Cabir (r.a.)'dan rivayet ettikleri şu sahih hadîs de bu konuda yeterli delillerden biridir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kabirlerin kireçlenmesini, üzerine bir şeyler yapılmasını, bir şeyler yazılmasını ve basılmasını men'etmiştir." Ancak Sahîh'i Müslim'de bu hadis, "bir şey yazılması" cümlesine yer verilmeksizin rivayet edilmiştir. Kabirler üzerine oturmak, daha çok ayakla basılmak suretiyle olur.
460 nolu İbn Ömer hadîsi, bazı namazların evde kılınmasını tavsiyeye yönelik bir hüküm taşımaktadır. Kurtubî, bundan maksat nafile namazlardır, demiştir. Çünkü Sahîh-i Müslim'de Câbir (r.a.)'dan yapılan rivayette şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz namazını camide kılıp tamamlayınca, namazından bir nasip de evine ayırsın."
Kadı Iyaz ise, bu hadîsi şöyle yorumlamıştır:
"Farz namazınızdan bir kısmını evinize ayırınız ki, mescide çıkmayan kadın ve yaşlılar size uyup cemaat halinde namaz kılabilsinler..." Hafiz İbn Hacer, Kadı Iyaz'ın bu yorumunun bir ihtimal taşıdığını belirterek birinci görüşün daha râcih olduğunu söylemiştir.[509]
461 nolu Cüdeb b. Abdullah hadîsini Nesâî tahric etmiş; Buharî, Müslim ve Nesâî. Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet etmişlerdir. Ayrıca Buharî ve Müslim, Ebü Dâvud ve Nesâî Ebû Hüreyre (r.a.)'den de buna benzer bir rivayet nakletmişlerdir. Ebû Dâvud ve Tirmizî, İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet etmişler ve Tirmizî hadîsi hasenlemiştir. Ahmed b. Hanbel ile Taberânî ise, Üsame b. Zeyd'den (r.a.) isnad-i ceyyid ile rivayet etmişlerdir. Ayrıca Taberânî, İbn Mes'ud (r.a.)'den isnad-i ceyyid ile rivayet etmiştir. Hafiz Bezzar ise, Hz. Ali'den (r.a.) rivayet etmiştir. Ancak isnadında Ömer b. Sühban bulunuyor ki, bu zat metrûkü'l-hadîstir. Ahmed b. Hanbel, onun rivayetinin bir şey olmadığını belirtirken, Buhari, "münkerü'l-hadis" tabirini kullanmıştır. Dârukutnî ise, "mütrukü'l-hadîs" demiştir.[510]
Hadîs, peygamberlerin ve sâlih kişilerin kabirlerini mescid edinmenin tahrimine delâlet ediyor. İlim adamlarımız ise, Peygamber (a.s.) Efendimizin vefatından beş gün önce böyle bir uyanda bulunması, kabrine ölçüsüz şekilde tazimi önlemeye ve o yüzden ilâhi sınırları aşmalarına engel olmaya yöneliktir. Çünkü geçmiş ümmetlerde olduğu gibi, bazan bu, insanları küfre kadar sürüklemekte, her türlü ölçüyü aşmaktadır.
O bakımdan ashab ve tabiîn, Mescid-i Saadet'i büyültmek istediklerinde, kabr-ı şeriflerinin bulunduğu Hz. Aişe'ye ait odayı ve diğer bazı hücreleri mescide dahil etmek istediklerinde, mescidin içinde kabir bulunmasın diye Resûlüllah (a.s.) Efendimizin kabrinin çevresine yerden tavana kadar demir parmaklıklar yerleştirip görünmeyecek duruma getirmişler ve böylece aklı ermeyen bazı kişilerin kabre yönelip namaz kılmalarını veya kıbleye yöneldiklerinde bazı kişilerin önünde meydanda kabrin bulunmasını önlemişlerdir.
462 nolu hadîsi İbn Mâce tahrîc etmiş, Müslim ise Cabir b. Semüre'den Ebû Dâvud: Berâ'dan, İbn Mace ayrıca Abdullah b. Muğfel'den ve İbn Ömer'den Buhari ve Müslim, Enes (r.a.)'den, Taberâni, Üseyd b. Hudayr'den rivayet etmişlerdir
Ahmed b. Hanbel, bu hadisle istidlal ederek, develerin çöküp yattığı yerde hiçbir suretle namaz kılmak sahih değildir, demiştir. Kılan olursa, iade etmesi gerekir. İmam Mâlik'ten, deve ağlından başka namaz kılacak yer bulamayan kimseye orada namaz kılma ruhsatı verilebilir mi? diye sorulduğunda, hayır, orada kılamaz, diye cevap vermiştir. O yere bir yaygı üzerinde namaz kılsa olmaz mı? denilince, yine hayır, olmaz, demiştir. İbn Hazım da aynı görüştedir. Cumhura göre, buradaki nahiy, kerâhate hamledilir. Ancak o yerde necaset bulunursa, o takdirde nehiy tahrîme hamledilir.
Ancak bu konuda nahyin illetinin sırf olmadığı anlaşılıyor. Çünkü koyun-keçi ağlında da aynı ölçüde necaset söz konusu olabilir, oysa o ağıllarda namaz kılmaya cevaz verilmiştir. Demek oluyor ki, illet bizatihi necaset değildir, develerin bazan azgınlık ve hırçınlık göstermesi, namaz kılmakta olan kişiyi çiğneyip zarar vermesi söz konusudur. Nitekim az yukarıda Ebû Cafer et-Tahavî'nin de bununla ilgili görüş ve tesbitlerini nakletmiştik.
Bunu kuvvetlendirir mâna ve muhtevada Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Abdullah b. Muğfel'den rivayet ettiği bir hadîs vardır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur.
"Develerin yataklarında namaz kılmayın, çünkü gerçekten onlar cinden yaratılmışlardır; ürküp azdığı zaman onların gözlerini ve tavırlarını görmüyor musunuz?"[511]
Koyun ağılında namaz kılmakla ilgili emir ise, ibâhe üzeredir, yani o yerde namaz kılmanın vâcib değil, mübah olduğuna delâlet eder.
Sonuç olarak İbn Hazım bu konuda diyor ki: "Deve yatağında namaz kılmayı yasaklayan hadîsler nakil yönünden tevatür derecesindedir ki, kesin bilgiyi gerektirmektedir.[512]
463 nolu Zeyd b. Cübeyre hadîsini aynı zamanda Abd b. Hümeyd kendi müsnedinde rivayet etmiş, Tirmizî ile İbn Mâce kendi sünenlerinde ona yer vermişlerdir. Tirmizî, hadîsin isnadının pek kuvvetli olmadığını, Zeyd b. Cübeyre'nin hıfız hususunda istenilen güçte sayılmadığını söylemiştir. Zehebî ise, Zeyd'in babasının adı Cebire olarak belirlemiş ve ravi hakkında şunları tesbit etmiştir: Buhari ve diğer hadis âlimleri onun metruk olduğunu İbn Ebî Hatim ise, onun hadîsi yazılmaz, İbn Adiy ise, onun rivayet ettiklerinin hemen çoğuna uyulmaz, demişlerdir.[513]

Zeyd'in rivayet ettiği bu hadîsi, Leys b. Sa'd, Abdullah b. Ömer el-Ömeri'den, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den (r.a.), o da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet etmiştir.
İbn Mâce'nin aynı hadîsi rivayetinin isnadında Abdullah b. Sâlih ve Abdullah b. Ömer el-Ömerî bulunuyor ki, ikisi de zayıftır. Ancak İbn Seken ve İmamü'l-Haremeyn onu sahîhlamışlardır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Şâriin belirttiği bazı yerler dışındaki yerlerde namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
2- Temiz olduğu takdirde her toprakla teyemmüm etmek caizdir. Ancak gasbedilmiş, zulmen alınmış bir toprak üzerinde hem namaz kılmak, hem onunla teyemmüm etmek mekruhtur.
3- Kabristanda ve kabirlere doğru namaz kılmak mekruhtur. Ancak kabristanda namaz için özel bir yer ayrılmışsa, kıbleye yöneldiğinde kabirler namaz kılınan kıble cihetine rastlamıyorsa, o takdirde o yerde namaz kılmak caizdir.
4- Farz namazlar dahil olmak üzere bütün namazları cami ve mescitlerde kılıp evi namazsız bırakmak pek uygun değildir. O bakımdan namazlardan bir kısmını zaman zaman evde kılmak sünnettir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bazı vakit sünnetlerini evinde kılar, gece namazlarını ise hep yattığı odada kılmıştır.
5- Cami ve mescitlerin içine ve avlusuna ölü defnetmek mekruhtur. Mescid-i Saadet'te Resûlüllah'ın kabri o bakımdan ayrı bir bölüm haline getirilmiştir.
6- Koyun-keçi ağılında, yere bir yaygı sermek suretiyle namaz kılmak mübahtır.
7- Deve yatağında namaz kılmak mutlaka mekruhtur.
8- Çöplükte, mezbahada, hamamda, necaset bulunan yerde namaz kılmak keza mekruhtur.

Kabenin İçinde Nafile Namaz Kılmak

Bilindiği gibi, Kabe yeryüzüne konulan ilk mâbeddir. Bundan maksat, Allah'a ibâdet için konulan mâbedlerin ilki demektir. Namazda müslümanların kıblesi olarak belirlenmiştir.
Kabe, dört duvarla çevrili, küp veya dikdörtgen şeklindedir. Sadece bir kapısı vardır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Mekke'yi fethettiği gün, Kabe'nin kapısı açıldı ve yanında Usame b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha bulunduğu halde içeri girdikten sonra kapı kapatıldı. Bir süre sonra kapı açıldığında Resûlüllah (a.s.) Efendimiz dışarı çıktı, içerde namaz kılıp kılmadığı Bilâl'dan sorulunca, "iki yemanî sütun arasında namaz kıldı" diye cevap verdi.
O günden buyana önemli kişilere Kabe'nin kapısı açılır ve içeri giren kimse, Resûlüllah'ın orada iki rek'at nafile namaz kıldığı gibi, iki rekât namaz kılar ve öylece çıkar.
Konuyla ilgili hadîsler:
İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ve yanımda Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha bulunduğu halde Beyte (Kabe) girdiler ve kapıyı kapadılar. Kapıyı açtıklarında ilk oraya sokulup soran ben oldum, Bilâl ile karşılaştım ve kendisine sordum, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz içeride namaz kıldı mı? O bana şöyle dedi: Evet, Yemânî iki sütun arasında namaz kıldı."[514]
Yine İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayete göre, o, Bilâl'a şunu sormuştu:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Kabe'de namaz kıldı mı?" O da şu cevabı vermişti:
"Evet, Kabe'ye girdiğinde solundaki iki sütun arasında iki rek'at namaz kıldı, sonra dışarı çıkınca Kabe'ye yüzçevirip iki rekât namaz kıldı."[515]
Resûlüllah'ın (a.s.) Kabe'nin içinde iki rekât namaz kılması, Mekke'nin fethinde gerçekleşen bir olaydır. Ancak Resûlüllah (a.s.) Efendimizle birlikte içeriye girenler hakkında farklı rivayetler
el-Ezrakî ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Kabe'den dışarı çıkarken kapıda Halid b. Velid (r.a.) bulunuyordu ve insanların izdi vardır: Sahîh-i Müslim'den içeriye yalnız Peygamber (a.s.) Efendimizin girdiğine dair bir rivayet vardır. Nesâî'nin İbn Avn tarikiyle Nâfi'den yaptığı rivayette ise, Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber içeriye girenlerin şu dört kişi olduğu belirtiiliyor: Fazıl b. Abbas, Üsâme, Bilâl ve Osman...Ham yapmasını önlemeye, Peygamber (a.s) rahat yürümesini sağlamaya çalışıyordu.
Naklettiğimiz her iki hadis de Kabe'nin içinde namaz kılmanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Peygamber (a.s.) Efendimiz içeri girince kapının kapatılmasına rıza göstermesi, Kabe'nin içinde namaz kılmanın sünnet kılınmayacağını iş'ar için değil, oradaki insanların içeriye girip sıkıntı doğurmamalarına yönelik bir tedbirdir. Osman b. Talha'nın içeriye alınması, Kabe anahtarını taşıma görevinden azledilmediğini bildirmek içindi. Çünkü o güne kadar Kabe'nin anahtarı hep o ailenin elinde bulunuyordu. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onları o şereften mahrum etmek istemedi.
Bu konuda Buhârî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan yaptığı diğer bir rivayette Resûlüllah (a.s.) Efendimizin Kabe'nin içinde tekbir getirdiği, fakat namaz kılmadığı belirtilmişse de, ilk iki rivayet daha sabit ve daha sıhhatlidir. Çünkü o gün Peygamberle (a.s.) içeri giren Bilâl idi, İbn Abbas değildi.
Bazıları bu farklı rivayetler arasını telif etmek için, Resülüllah'ın biri fetih gününde, biri de Veda haccında olmak üzere iki defa Kabe'nin içine girdiğini, birinci girişinde iki rekât namaz kıldığını, ikinci girişinde sadece tekbir getirmekle yetindiğini söylemişlerse de, Resûlüllah'ın (a.s.) Veda Haccında Kabe'nin içine girdiğini isbât eden yeterli delil tesbit edilememiştir. Nitekim el-Ezrâkî Mekke Kitabı'nda, birçok ilim adamlarından naklederek konuyu yeterince açıklamış ve Resûlüllah'ın (a.s.) sadece fetih günü Kabe'nin içine girip içerde iki rekât namaz kıldığını yazmıştır. Ancak fetih günü iki defa girdiğinin ihtimal dahilinde bulunduğunu unutmamak gerek...
Müctehid imamların bu husustaki tesbit ve ictihadları:
a) Hanefilere göre:
Kabe'nin içinde hem farz, hem nafile namaz kılmak sahihtir. İçeride cemaat halinde kıldıkları zaman, imamın etrafında bir halka oluşturdukları takdirde cemaatten bir kısmının arkası imamın arkasına, bir kısmının yüzü imamın arkasına dönük olursa, yine de kılınan namaz sahih.kabul edilir. Ancak cemaatın yüzü imamın yüzüne karşı gelir de arayerde sutre bulunmazsa, o takdirde kerâhat söz konusudur. Aynı zamanda sırtını imamın yüzüne dönük vaziyette namaz kılan kimsenin o namazı caiz olmaz.[516]
b) Mâlikilere göre:
İmam Mâlik, Kabe'nin içinde ne farz, ne de vâcib olan tavafın iki rek'atını kılmak caizdir; aynı zamanda Hicir'de de bunları kılmak caiz değildir, demiştir. Bunun gibi vitir ve sabahın iki rekât namazı da Kabe'nin içinde kılınmaz. İmam Mâlik'den farz namazı Kabe'nin içinde kılan kimse hakkında sorulduğunda şu cevabı vermiştir: Vakit içinde bulunuyorsa iade eder.[517]
c) Şâfiilere göre:
Kabe'nin içinde farz veya nafile namaz kılan kimse, isterse bunu yıkılmış bulunan Kabe'nin arsasında veya damında kılsın, önünde bir zira'ın üçte iki uzunluğunda bir sütre bulunursa, caizdir. O halde Kabe'nin içinde farz ve nafile kılmakta bir sakınca yoktur. Kabe'nin damında veya yıkılmış ise arsasında namaz kılarken herhalde önüne belirtilen yükseklikte bir sütre koyması gerekir, aksi halde kıldığı namaz sahîh olmaz. Sütre, taş, toprak yığını ve benzeri bir şey de olabir.[518]
d) Hanbelîler'in bu mesele hakkındaki görüş ve ictihadlarını tesbit edemedim.

Çıkarılan Hükümler:

1- Kabe'nin içinde farz ve nafile namaz kılmak caizdir. Bu, Hanefi ve Şâfiilere göredir. Mâlikîlere göre, caiz değildir.
2- Kabe'nin içinde tekbîr getirmek de caizdir.
3- Kabe'nin kapısını dinimizce önemli sayılan bazı zevata açmakta bir sakınca yoktur.

Gemide Namaz Kılmak

Müctehid imamlar zamanında bugünkü seri vasıtaların çoğu yoktu. Karayolunda da, merkep, deve gibi bineklerle yolculuk yapılır, denizde ise, yelkenli gemilerle seyahat edilirdi. O bakımdan namaz konusunda sadece bu nakil vasıtası üzerinde durulmuştur. Biz önce müctehidlerin ilgili görüş, tesbit, istidlal ve ihticaclarını nakletmeyi, sonra da bugünkü seri vasıtalarla yapılan yolculukta nasıl namaz kılınacağını belirteceğiz.
İlgili hadîsler:
İbn Ömer (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz den gemide nasıl namaz kılayım? diye sorulduğunda şu cevabı verdi:
"Ayakta durup namaz kıl, meğer ki, boğulmaktan endişe etmiş olasın, (o takdirde oturarak da kılabilirsin."[519]
Ebû Ya'lâ b. Mürre'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ashabı da beraberinde dar bir yere geldiler. Resûlüllah (a.s.) bineği üzerinde idi; üzerlerinde yağmur, altlarında ıslaklık vardı. Namaz vakti girdi; müezzine emretti, ezan okuyup ikamet getirdikten sonra Resûlüllah bineği üzerinde bulunduğu halde öne geçip ashabına namaz kıldırdı. Baş işareti yapıyor, secde için başını rükû'dan daha fazla eğiyordu.[520]
Amir b. Rabi'a (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi bineği üzerinde nafile namaz kılarken gördüm, hangi yana yönelip gidiyorsa başıyla o yana doğru ima' ediyor (rükû' ve secdeler için başını hafif eğiyordu). Ama farz namazlarda böyle yapmıyordu."[521]

Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Gemide ayakta durup namaz kılmak vâcibdir. Ancak boğulmak ve benzeri bir tehlike söz konusu olunca, oturarak da kılınabilir.
2- Şehir dışında, yolculuk halinde yağmurlu ve çamurlu bir havada binek üzerinde farz namazları kılmak caizdir.
3- Yine böyle havalarda imamın binleği üzerinde öne geçip cemaatına namaz kıldırması, rükû ve secdeleri baş işaretiyle yerine getirmesi caizdir.
4- Binek üzerinde namaz kılan kimsenin rükû' ve secdeler için başını hafif eğmesi, ancak secde için biraz fazla eğmesi gerekir.
5- Binek üzerinde nafile namaz kılarken bineği durdurmaya ve kıbleye yönelmeye gerek yoktur. Binek hangi cihete yönelip gidiyorsa, üzerindeki kişi de o yana yönelik olarak nafile namaz kılar, bunda bir sakınca yoktur.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Binek üzerinde farz namazları, vitir ve adanarak vâcib olan namazlar ve bir de başlandıktan sonra bozulup yeniden kılınan nafile namazları kılmak sahih değildir. Bunlar gibi cenaze namazı, yerde okunan secde âyetinden dolayı tilâvet secdesi de binek üzerinde yerine getirilmez. Ancak, indiği takdirde mal ve canına bir tehlike geleceği, malının çalınma endişesi bulunduğu veya yerin namaz kılınmayacak kadar çamurlu olduğu durumlarda sözü edilen namazları binek üzerinde kılmak caizdir. Aynı zamanda bineğin hırçın ve tekrar binmeğe pek imkân vermemesi veya kişinin hasta olup binip inmesinin çok sıkıntı ve tehlike doğurması gibi haller de istisnanın kapsamına girmektedir.[522]
Nafile namazları ise, hayvan hangi cihete yönelip giderse gitsin, binek üzerinde baş işaretiyle kılmak caizdir.
Binek üzerine konulan mahfe içinde de farz ve vâcib namazları kılmak sahih değildir. Ancak yerle irtibatı sağlanır şekilde altına bir destek konulduğu ve binek de hareket etmediği takdirde, caiz olur. Nafile namazı ise kılmakta bir sakınca yoktur.[523]
Binek üzerinde nafile namazı, şehir dışına çıktığı takdirde caizdir. Şehir içinde binek üzerinde hiçbir namaz caiz ve sahih olmaz. Şehir dışına çıkıldığında ister üç konaklık, ister daha az bir mesafeye yolculuk etsin fark etmez, her iki durumda da nafile namazları binek üzerinde kılabilir. Bu binek hangi istikamette yol alıyorsa, kişi yüzünü o tarafa çevirmiş bir halde namazını kılar, başka bir tarafa yüzünü çevirmesi caiz değildir.[524]
Binek üzerinde namaz kılarken semer, palan, eyer veya ön kısma konulmuş bir şey üzerine başını koyup secde etmesi caiz olmaz. Hem rükû'u, hem secdeleri baş işaretiyle yerine getirir; secde için başını biraz daha eğer...[525]
Gemide namaz kılmak:
İmam Ebû Hanife'ye göre, seyir halinde bulunan gemide hiçbir özür yokken oturup namaz kılmak sahihtir. Ancak rükû ve secdeleri, gemi dışındaki gibi yerine getirir, baş işaretiyle yetinmez. Çünkü ayakta durmak çoğu zaman baş dönmesine, bulantıya neden olur, ama rükû' ve secdede böyle bir durum söz konusu değildir.
O halde gemide oturarak hem farz, hem vacip namazları, rükû, ve secdeleri tam yaparak kılmak sahihtir. Ama gemiden çıkıp müsait bir yerde kılma imkânı varsa, o daha faziletlidir.
İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, bir özür yokken gemide oturarak namaz kılmak sahih değildir; en zahir olan budur. İmameyn bu meselede yukarıda mealini naklettiğimiz 487 nolu İbn Ömer hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[526]
Tabiînden Mücahit diyor ki:
"Gemide bir cenaze namazını oturarak kıldık, oysa isteseydik ayakta da kılabilirdik. İbn Ömer ile Cafer hadîsleri nedb (mendubiyet) üzere hamledilir." İbn Sirîn de diyor ki:
"Biz Enes (r.a.) ile beraber gemide oturarak namaz kıldık. İsteseydik, kıyıya çıkıp orada kılabilirdik, ama öyle yapmaya gerek görmedik."[527]
Liman veya rıhtıma halatlarla bağlandığı halde rüzgârın denizde çalkantı meydana getirmesi sebebiyle sallanan gemi, hareket halinde olan gemi gibidir, namaz konusunda aynı hükmün kapsamına girer. Ama yerinde sakin duran gemide artık oturarak namaz kılmak mekruhtur, hattâ hanefilerin çoğuna göre, caiz değildir.
Fetâvâ-yı Hindiyye'de İmam Ebû Hanîfe'nin görüşü, Tahtavi'nin tesbitinden biraz farklı olarak şöyle nakletmiştik: Gemi hareket halinde iken ayakta durup namaz kılma imkânı varsa, oturarak kılmak mekruhtur. Bu, İmam Ebu Hanife'ye göredir. İmameyne göre, caiz değildir. Ama gemi limana bağlı ise, o takdirde oturarak namaz kılmak bil'icma' caiz değildir.[528]
b) Şâfiîlere göre:
Yolculuk halinde bulunan kimsenin süvari ve yaya olarak kıbleye yönelmeksizin nafile namazı kılması caizdir. Yolculuk ettiği mesafenin uzun olması şart değildir. Hayvan hangi cihete doğru yol alıyorsa, o da o cihete yönelik bir halde namaz kılabilir. Kıbleden başka bir cihete yönelmek için yolunu çevirmesi doğru olmaz. Hayvan üzerinde rükû' ve secde etmek mümkün olduğu takdirde baş işaretiyle bunları yerine getirmez. Bunun gibi, kıbleye yönelmesi kolay gelirse, yönelir, değilse sadece namaza giriş tekbirinde yönelmekle yetinir.
Yaya olarak yolculuk yapan kimsenin yürür halde nafile namaz kılması caizdir; ancak hem ilk tekbirde, hem rüku ve secdelerde kıbleye yönelmesi ve sadece ayaktaki rüknü yerine getirirken yürümesi caizdir.[529]
c) Hanbelîlere göre:
Uzun bir seferde binek üzerinde nafile namaz kılmanın cevazı hakkında ilim ehli arasında muhalif bir görüş bilmiyoruz. İbn Abdi'l-Berr ise, içinde kasr-i salât (dört rek'atlı farzları iki rekât olacak kılma) imkânı olan her seferde nafile namazı binek üzerinde kılmanın cevazında icma' vardır, demiştir. Rükû' ve secdeleri baş işaretiyle yerine getirir, ancak secde için başını biraz daha eğer. Kısa mesafeli bir yolculukta ise, İmam Ahmed'e göre binek üzerinde nafile kılmak mübahtır. Nitekim Leys, Hasan b. Yahya, Evzâî, Şafiî ve rey tarafdarı imamlara göre de mübahtır. Çünkü bu, mücerred yolculukta bir ruhsattır, yolculuk kısa veya uzun olabilir, farketmez.
Hanbelîler de bu konuda İbn Ömer hadîsiyle istidlal etmişlerdir.
Binek üzerinde genişçe bir yer varsa, büyükçe mavnalarda olduğu gibi, kişi o yerde istediği gibi, istediği cihete dönebiliyorsa, o takdirde kıbleye yönelmesi gerekir, aynı zamanda baş işaretiyle değil, doğrudan secde ederek namazını kılar. Çünkü o bu durumda, gemiye binmiş kimse gibidir. Sadece rükû ve secdeler dışında kıbleye yönelme imkânı varsa, yönelir.[530]
Yaya olarak yolculuk yapan kimsenin, yürür halde namaz kılması caiz midir? el-Harki'nin görüşünün zahirine bakılırsa, caiz değildir. Ancak bu hususta İmam Ahmed'den iki ayrı rivayet vardır ki, biri şöyledir: Yürür halde namaz kılabilir diyenin sadece Ata' olduğunu biliyorum. Yaya yürüyenin o vaziyette namaz kılması benim pek hayretime mucip olmuyor. Diğer rivayete göre, yolcu yaya yürüdüğü halde namaz kılabilir, demiştir.[531]
d) Mâlikîlere göre:
İmam Mâlik'e göre, binek üzerinde ancak uzun bir seferde, yani üç konak veya daha fazla bir mesafeye yapılan yolculukta mübahtır.[532]
Gemide ise, dışarı çıkıp kılma imkânı varsa, öyle yapar; değilse içinde kılması kâfi gelir. Gemide ayakta durup kılma imkânı varsa, oturarak kılmaz. Gemide namaz kılarken kıbleye yönelirler. Gemi döndükçe onlar da kıbleye doğru dönerler. Dönme imkânları yoksa, yönelmiş bulundukları cihete doğru kılmaları da kâfi gelir.[533]
Vitir namazının binek üzerinde kılınıp kılınmayacağı hakkında farklı görüş ve tesbitler vardır. Ebû Cafer et-Tahavî bununla ilgili 13 kadar rivayet tesbit edip nakletmiştir. Biz birkaç tanesini, konuyu açıklama bakımından nakletmekle yatiniyoruz:
Salim b. Abdullah'dan o da babasından rivayet etmiştir; babası şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz binek üzerinde hangi cihete yönelmişse o cihete doğru namaz kılar ve aynı zamanda vitir namazını da binek üzerinde kılar, sadece farz namazları kılmazdı."[534] Said b. Yesar diyor ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) ile beraber Mekke yolunda yolculuk yapıyorduk. Fecir doğar endişesiyle bineğimden inip vitir namazını kıldım. Bunun üzerine Abdullah (r.a.) bana, "Nerede bulunuyorsun?" diye sordu. Ben de, fecir doğar endişesiyle inip vitir namazını kıldım, dedim. Buyurdu ki: "Senin için Resûlüllah'ta (a.s.) güzel örnek yok mudur?" Ben de elbetteki vardır, dedim. "Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz devesi üzerinde vitir namazını kılardı" buyurdu.[535]
Böylece ilim adamlarından bir grup yukarıdaki rivayetlere dayanarak, nafile namazların binek üzerinde kılındığı gibi, vitir namazının da kılınacağını söylemişlerdir. Diğer bir grup ise, onlara muhalefet ederek vitir namazını binek üzerinde kılmanın caiz olmadığını belirtmişlerdir. Bu ikinci grubun delil ve hücceti ise, Resûlüllah'ın (a.s.) farz ve vâcib namazları binek üzerinde kılmadığına dair olan rivayetlerdir. Nitekim Ebû Bekre'nin yaptığı rivayete göre, Mücahit şöyle demiştir: Doğrusu İbn Ömer (r.a.) yolculukta, hangi cihete yönelirse yönelsin bineği üzerinde (nafile) namaz kılar, ancak vitir namazını kılmak istediğinde, bineğinden inip onu yerde kılardı."[536]
Birinci grup bunlara cevap vererek şöyle bir yorumda bulunmuşlardır: İbn Ömer'in inip vitri yerde kılması, onu binek üzerinde kılmasına engel sayılmaz. Nitekim Nafi'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"İbn Ömer (r.a.) vitir namazını bineği üzerinde kılardı, bazan da inip yerde kıldığı olurdu..."[537]
Ebû Cafer ilgili rivayetlerden sonra şöyle diyor:
"Bu hususta kaide şöyledir: Ayakta durup namaz kılmaya gücü yeten kimse oturarak kılmaz. Seferde bineğinden inip binmeğe gücü yeten kimse de, vitir ve farz namazları biniti üzerinde kılmaz."
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
487 nolu İbn Ömer hadisini, el-Hâkim, Cafer b. Berkan tarikiyle rivayet etmiştir. Hadisin zahiri, gemide bir özür olmaksızın oturarak namaz kılmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bu görüşü savunanlar şu hadîsi de delil olarak göstermişlerdir:
"Hasta kimse, gücü yetiyorsa ayakta namaz kılar; yetmiyorsa oturarak kılar. Secde edemiyorsa, baş işaretiyle secde eder ve secdesi için başını rükû'da eğdiğinden biraz çok eğer. Oturarak kılamıyorsa, sağ yanı üzerine uzanarak kıbleye müteveccihen namaz kılar. Buna da gücü yetmiyorsa, ayaklarını kıbleye doğru uzatıp sırt üstü uzanarak namaz kılar..."[538]
Ancak bu hadisin isnadında Hüseyin b. Zeyd bulunuyor ki, İbn Medeni onun zayıf olduğunu söylemiştir. Ayrıca isnadında Hasan b. Hüseyin el-Urnî bulunuyor ki, bu zat da metruktür. İbn Hibbân onu sıkat (güvenilirler) arasında anmıştır. Yahya b. Maîn zayıf olduğunu belirtmiştir.[539]

Zehebî, Hasan b. Hüseyin el-Urnî hakkında şunları tesbit etmiştir: Ebu Hatim, onun saduk (doğru, güvenilir) olmadığını söylemiştir. Aynı zamanda Şia'nın ileri gelenlerindendir. İbn Adiy, onun hadisinin sıkanın hadisine benzer tarafı yoktur, derken İbn Hibban onun hayli yanılıp kaydığı yerler olmuştur, der.[540]
O bakımdan İmam Nevevî, Darekutnî'nin rivayet ettiği bu hadîsin zayıf olduğunu belirtmiştir.
Hafiz Bezzar ile Beyhakî'nin tahrîc ettikleri bir hadîs ise şu lâfızla tesbit edilmiştir:
"Gücün yeterse yerde namaz kıl, yetmezse ima' (baş işaretiyle) kıl ve secdesini rükû'dan biraz daha (başını) eğerek yerine getir."
Ebu Hatim, bu hadîsin mevkuf olduğunu, merfu' diyenlerin hatâ ettiğini belirtmiştir.[541]
438 nolu Ya'lâ b. Mürre hadîsini Nesâi ile Darekutnî tahrîc etmişler ve Tirmizî onun garip olduğuna dikkatleri çekmiştir. Çünkü râvilerden Amir b. Riyan yalnız başına kalmıştır. O bakımdan müctehidlerin çoğu hüccet olarak almamışlardır.
Hadîsin zahiri, binek üzerinde farz namaz kılmanın sıhhatına delâlet etmektedir.
489 nolu Amir b. Rabi'a hadisi genellikle sahih kabul edilmiştir. Buhari, Ebu Dâvud ve Tirmizî, Câbir'den rivayet etmiş ve Tirmizi onu sahihlemiştir. Buna benzer birkaç tarikten daha rivayet edildiği tesbit olunmuş, çoğunun isnadı sahîh kabul edilmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Yolculukta binek üzerinde nafile namaz kılmaya ruhsat verilmiştir. Binek hangi cihete gidiyorsa, oraya doğru kılınır.
2- Binek üzerinde farz ve vâcib namazları kılmak caiz değildir. Ancak mal, can ve eşyanın telef olma korkusu veya yerin fazla çamurlu, veya hayvanın binip inmede huysuzluk ettiği gibi mazeretler karşısında farz ve vâcib namazları binek üzerinde kılmaya cevaz verilmiştir.
Bu daha çok İmam Ebû Hanife'nin ictihadıdır.
3- Binek üzerinde nafile namaz ancak şehir dışına çıkıldığında caizdir. İmam Mâlik'e göre, üç konaklık bir yolculuğa çıkıldığı takdirde caizdir.
4- Yaya olarak yolculuk eden kimsenin de yolda yürür halde nafile namaz kılması caizdir, ancak iftitah tekbirinde ve bir de rükû' ve secdelerde kıbleye yönelmesi gerekir. Bu, daha çok İmam Şafiî'nin ictihadıdır.
5- Hayvan üzerinde namaz kılınırken baş işaretiyle rükû' ve secdeler yerine getirilir. Semer veya palan ve eyer üzerine secde edilmez.
6- Binek üzerinde dönme imkânı olacak kadar geniş bir yer varsa, o takdirde kıbleye yönelip namaz kılması ve baş işaretiyle değil, doğrudan rükû' ve secde yapması gerekir. Bu daha çok İmam Ahmed'in ictihadıdır.
7- Gemide, hareket halinde ise veya limanda rüzgarın tesiriyle sallantı halindeyse, oturarak namaz kılmakta bir sakınca yoktur. Bu İmam Ebû Hanîfe'nin ictihadıdır.
8- Ayakta durup kılabiliyorsa, o takdirde oturarak kılması câiz değildir. Bu, imameynin ictihadıdır.
9- Gemiye kıyasla uçak ve otobüslerde ayakta durup namaz almak mümkün olmadığından oturduğu yerde, iftitah tekbiri getirirken yüzünü göğsüyle birlikte kıbleye çevirmek kâfidir. Ondan sonra yönelmiş bulunduğu cihete dönerek baş işaretiyle namazını kılar. Otobüs veya uçağın namaz vakti müsait bir yerde mola vermesi kesinse, o takdirde içinde kılmaya gerek kalmaz, vaktin çıkması tehlikede olmadığı sürece, vasıta dışında namazını kılması daha uygun ve sıhhatli olur.

Cami Yapmak VeYaptırmak

Camiler Allah'ın inayet ve rahmetinin, feyiz ve ikramının bolca tecelli ettiği kutsal yerlerdir. Allah'ın varlığını ve birliğini kalbden dile, dilden dış organlara en anlamlı şekilde aktaran mü'minlerin birleşip bütünleştiği en önemli mezkezlerdir. Ruh ve bedenin terbiye edilip olgunlaştığı ilâhî mektepler; İslâm kültürünün gönüllere ve kafalara işlendiği en mükemmel akademilerdir.
O bakımdan İslâm'da mabedin yeri çok büyük, önemi kelimeyle anlatılamıyacak kadar kapsamlıdır. Rasûlüllah (a.s.) Efendimiz, küfürün ve şirkin zulmünden kurtulup Medine'ye hicret ettiğinde henüz şehre girmeden Küba dolaylarında ilk iş olarak bir mescid yaptırdı ve ilk cumayı da orada kılarak cami ve mescidsiz bir müslüman beldesinin, içinde incisi bulunmayan sedefe benzediğine işarette bulundu.
Tarih boyunca İslâmiyeti ayakta tutan, dinden kaynaklanan ilim ve irfanı yaygınlaştıran ve nesilden nesile ulaştıran vasıtaların başında cami ve mescid gelmektedir.
Bu sebeple ilim adamları ve müctehit imamlar cami konusuna ağırlık vermiş ve müstakil bablar meydana getirmişlerdir.
İlgili hadîsler:
Osman b. Affân (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den işittim, buyurdu ki:
"Kim bir mescid (cami) yaparsa, Allah onun için o mescidin bir mislini Cennet'te yapıp hazırlar."[542]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim Allah için, isterse bağırtlak kuşunun kendi yumurtası için yapmış olduğu yuva kadar olsun, bir mescid yaparsa, Allah Cennet'te onun için bir ev yapar."[543]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Mescidleri yapı olarak yükseltmekle emrolunmadım."
İbn Abbas (r.a.) bu hadîsin yorumunda diyor ki:
"Yahudi ve Nasarâ'nın kendi mabetlerini süsleyip şatafatlı ettikleri gibi, sizler de herhalde mescidleri süsleyip şatafatlı yapacaksınız (ki bu doğru değildir)."[544]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar mescidler hakkında, (yaptıkları nakış motif, süsleme ve benzeri şeylerden daloyı) övünmedikce kıyamet kopmaz!"[545]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Cami yapmak müekked sünnettir.
2- Allah rıza için yapılan bir caminin mükâfatı Cennet'tir.
3- Cami ve mescitleri lüzumundan fazla yükseltme bid'attır. Ancak bunun bid'at-ı hasene olduğu söyleyebiliriz.
4- Camileri nakış ve motiflerle yaldız ve renklerle süsleyip şatafatlı hale sokmak sünnete aykırıdır. Bunları daha çok Yahudi ve Hıristiyanlar kendi mâbedlerinde uygularlar.
5- Bir beldede muhtelif semtlerde yapılan camileri süsleme ve şatafatlı duruma getirme karşılıklı övünç nedeni kılınmadıkça kıyamet kopmaz, yani bu gibi sünnet dışı düşünce ve davranışların yaygınlaşması, kıyamet alâmetlerinden biridir.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Camileri kireç, alçı, altun suyu ile süslemekte bir sakınca yoktur. Ancak bunlara harcanan parayı fakirlere dağıtmak daha faziletlidir. Fetva da buna göredir. Camileri kireç ve benzeri şeylerle yapıp sıvamak, güzel bir şeydir, çünkü böyle yapmakla sağlam bir bina oluşturulmuş olur. Meşayıh'ten bir kısmı mihrap ve kıble tarafındaki duvarı nakış ve motiflerle süslemenin mekruh olduğunu; çünkü bunun kalbleri meşgul edeceğini söylemişlerdir. el-Fakiyh Ebu Cafer, Şerh-i Siyerü'l-Kebîr'de cami duvarları üzerinde az olsun, çok olsun nakış bulundurmanın mekruh olduğunu belirtmiş, tavanının az alarak süslenmesine ruhsat verildiğine dikkatleri çekmiştir.[546]
Camileri vakıf parasıyla süslemek pek iyi değildir, çünkü böyle yapmakta vakfın gelirini zayı'etmek söz konusudur.
Camiyi gümüş suyuyla süslemek, kişinin kendi malından sarfedilerek yerine getirilirse bir beis yoktur.[547]
Anlaşıldığı gibi, Hanefi imamları camileri süsleme hususunda, rivayet edilen hadîsleri pek delil olarak seçmemişlerdir. Çünkü çoğu haber-i vahit ile nakledilmiştir.
b) Şâfiîlere ve Hanbelilere göre, altun ve gümüş ile süslemek, bu iki madenle nakışlamak haramdır.[548]
c) Mâlikîlere göre, camiyi süsleyip nakışlamak mekruhtur. Süsler altın ve gümüşle olsa yine de farketmez. Ama kireç ve benzeri şeylerle yapıp sağlamlaştırmak mendubdur.[549]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
508 nolu hadîsi aynı zamanda Taberânî el-Evsat'ta Ebu Bekre'den (r.a.), İbn Adiy ise el-Kâmil'de rivayet etmişlerdir. Ancak Taberânî'nin rivayet zincirinde Vehb b. Hafs bulunuyor ki, bu zat zayıftır. İbn Adiy'in rivayet zincirinde ise, el-Hakem b. Yâ'lâ b. Ata' bulunuyor ki, bu zat da münkerü'l-hadîstir.[550]
İbn Mâce, Ömer'den ve Ali'den (r.a.) rivayet etmiştir. Onun da isnadında İbn Lahiy'â bulunuyor ki, bu zat da zayıf kabul edilmiştir. Nitekim daha önce Zehebî'nin onun hakkındaki tesbitlerini nakletmiş bulunuyoruz.
İmam Tirmizi ise, Enes (r.a.)'den rivayet etmiştir, onun da isnadında Zıyad en-Nemeri bulunuyor ki, o da zayıf ravilerden sayılmıştır.
Aynı mealdeki hadîs daha birçok tariklerden rivayet edilmişse de çoğunun isnadında zayıf veya metruk kabul edilen raviler yer almaktadır.[551]
Aynı hadisin birçok tariklerden rivayet edilmesi, aradaki bazı ravilerin zayıf kabul edilmesine rağmen sahih sayılır ve ihticaca elverişlidir, denilebilir. O bakımdan mezhep imamları dahil bütün ilim adamları hadisin delâlet ettiği hususu aynen benimsemişlerdir.
510 nolu İbn Abbas hadîsini İbn Hibban sahihlemiş ve ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir.
511 nolu Enes hadîsini İbn Huzeyme sahihlemiş ve Buhari'de Enes'den rivayet edip taliken şu lâfızla nakletmiştik
"Mescidleri süsleyip yükseltmekle övünecekler, sonrada pek azı onları mamur edecek..."

Çıkarılan Hükümler:

1- Camileri kireçle, altun ve gümüş suyuyla süslemekte bir sakınca yoktur. Bu, Hanefilere göredir.

2- Camilerin mihrab ve kıble cihetini süsleyip nakışlandırmak mekruhtur. Bu, Hanefilerin birkaç ileri gelenlerinin ictihadıdır.
3- Tavanını az miktarda süslemekte bir sakınca yoktur. Bu, Ebu Cafer'e göredir.
4- Camileri altun ve gümüş ile süsleyip nakışlamak haramdır. Bu, Şâfîîlerle Hanbelîlere göredir.
5- Camileri süsleyip nakışlandırmak mekruhtur. Bu, İmam Mâlik'e göredir.
6- Camileri tezyin edip yükseltmek övünme, böbürlenme vesilesi olmamalıdır. Çünkü camiler sırf Allah'a ibâdet için, O'nun rızasına erişmek maksadıyla yapılır.
7- Camileri kireç, beton ve benzeri şeylerle yapıp sağlamlaştırmakta bir sakınca yoktur.
8- Vakıf gelirlerini camilerin tezyinatına harcamak mekruhtur. Kişilerin kendi mallarından bu tezyinat için sarfetmesine cevaz verilmiştir.

Camilerin Süpürülerek Temizlenmesi Güzel Kokularla Havasının Değiştirilmesi

İslam, ibadeti temizlikle birleştirip bütünleştirmiş, özellikle beden, elbise, cami, mescit, ev ve sokak gibi hayatımızla içice olan şeyleri ciddi bir temizliğe tabi tutmamızı emretmiştir. Camiler, günde beş defa mü'minlerin toplanıp biraraya geldiği hem kutsal yerler, hem de ilim ve irfan meclisleridir. O bakımdan günde en az bir veya iki defa temizlenmesi, güzel kokularla havasının değiştirilmesi ve pencerelerini belli vakitlerde açıp içeriye temiz havanın girmesinin sağlanması müekked sünnetlerden biridir.
O bakımdan camileri temizlerken burunlarına mabedin tozundan girenlerin Cehennem kokusu almayacakları, yani Cehennem'in pis kokusu onların burnuna girmiyeceği haber verilmiştir.
Bilindiği gibi, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cami konusunda çok duyarlı idi, o kadar ki, soğan, sarımsak, prasa gibi kokusu ağızda kalıp etrafı rahatsız eden şeyleri yedikten sonra camiye gelenleri uyarmış ve bu vaziyette mâbedlere, umumî toplantı yerlerine girmeyi mekruh kılmıştır.
İlgili hadîsler:
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Ümmetimin ecirleri (sevap ve mükâfatları) bana arzolundu hattâ adamın mescidden dışarı çıkardığı çer-çöp (ten dolayı verilen ecir ve sevap da gösterildi). Ümmetimin günâhları da bana arz olundu. Adamın, Kur'ân'dan bir sûre veya âyet kendisine verildikten (onu belledikten) sonra unutmasından daha büyük bir günâh görmedim!"[552]
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mahallelerde mescidler yapılmasını, çok temiz tutulup güzel kokularla havasının değiştirilmesini emretti."[553]
Semure b. Cündeb (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kendi kabile ve semtimizde mescidler edinmemizi ve onları çok temiz tutmamızı bize emretti."[554]
Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sarımsak, soğan ve prasa yiyen kimse bizim mescidlerimize yaklaşmasınlar; çünkü gerçekten melekler, âdemoğullarının tiksinip eza duyduğu şeylerden tiksinirler, eziyet duyarlar."[555]
"Semure b. Cündab (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûllüllah (a.s.) bize, kendi mahalle, semt ve kabirlerimizde mescidler yapmamızı ve yapısını uygun kılmamızı tertemiz tutmamızı emretti."[556]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Cami ve mescitleri süpürüp temiz tutmak müekked sünnettir veya vaciptir. Bunun mükâfatı ise çok büyüktür.
2- Kur'ân'dan bazı sure ve âyetleri öğrendikten sonra onları ihmal edip unutmak, büyük günahtır.
3- Mahalle ve semtlerde, köy ve kasabalarda cami yapmak vâcibdir.
4- Camileri havalandırıp güzel kokuyla havasını değiştirmek sünnettir.
5- Sarımsak, soğan, prasa ve benzeri tiksindirici koku yapan şeyleri yedikten sonra cami ve mescitlere gitmek mekruhtur. Bunun gibi, toplum arasına katılıp çevreyi bu gibi kerih kokularla rahatsız etmek de mekruh sayılmıştır.
6- Meleklerin soğan, sarımsak, prasa ve benzeri şeylerin kokusundan tiksindiği ve onun için bu gibi şeyleri yedikten sonra ağızdaki kokuları gidermeyi, dinimiz emretmiştir. Bu emir sünnet ifade eder.
7- Cami ve mescitleri sağlam ve uygun biçimde yapmak sünnettir.

Camiye Girilirken Ve Çıkılırken Hangi Dualar Okunur

Cami, ilâhî rahmet ve mağfiretin bolca indiği, rahmet meleklerinin en çok uğradığı kutsal yerdir. O bakımdan içerisine girilirken de, çıkılırken de İslâm'ın koymuş olduğu adaba uymak müstehabdır. Böylece camiyi diğer yerlerden giriş çıkışımızda da ayırt etmiş oluruz.
Ebu Humayd'den ve Ebu Üseyd'den (r.a.) yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemişlerdir:
"Sizden biriniz mescide girdiği zaman şöyle desin: Allah'ım! Bize rahmet kapılarını aç. Dışarı çıkarken de şöyle desin: Allah'ım! Şüphesiz ki, senin fazl-ü keremini diliyorum."[557]
Fatıma ez-Zehrâ (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mescide girdiği zaman şöyle derdi:
"Bismillah, ve's-selâmü ala Resûlillah. Allah'ım, günâhlarımı bana bağışla ve rahmet kapılarını bana aç. Camiden çıktığı zaman ise şöyle derdi: Bismillah, ve's-selâmü alâ Resûlillah; Allah'ım! günâhlarımı bana bağışla ve fazî ü keremin kapılarını bana aç."[558]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Camiye girerken, Allahım! Bize rahmet kapılarını aç, demek sünnettir.
2- Camiden çıkarken, Allahım! şüphesiz ki senin fazlü keremini diliyorum demek de sünnettir.
3- Camiye girerken ayrıca günâhların bağışlanmasını dilemek ve rahmet kapılarının açılmasını istemek de sünnettir.
4- Camiye girerken de, çıkarken de Resûlüllah (a.s.) Efendimize salâvat getirmek ve ondan önce Besmele çekmek de sünnettir.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş ve istidlalleri:
Müctehid imamların hemen hepsi, camiye giriş ve çıkış adabnda ve belirtilen duaların yapılmasının müstehab olduğunda müttefiktirler. Cumhurun da görüşü bu merkezdedir.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
523 nolu Ebu Humeyd ve Ebu Usey hadisini İbn Mâce sadece Ebu Humayd'den rivayet etmiştir ki, bu zatın esas adı Abdurrahman b. Sa'd es-Saidî'dir. Ebu Useyd ise Mâlik b. Rebi'a es-Sâidî el-Ensarî adındaki zatın künyesidir.
Bu konuda İbni's-Sünnî'nin Enes (r.a.)'den yaptığı rivayette se hadis şu lâfızla tesbit edilmiştir. "Peygamber (a.s.) Efendimiz mescide girdiği zaman şöyle derdi: Bismillâhi Allahümme sallî alâ Muhammedin. Mescid'den çıktığı zaman ise şöyle derdi: Bismillâhi, Allahümme sallî alâ Muhammed'in."
Rivayetleri biraraya getirince şu sonuç ortaya çıkıyor: Resûlülah (a.s.) Efendimiz, bazan Besmele'den sonra rahmet ve mağfiret kapılarının açılmasını ister, bazan da kendine salâtü selâm verirdi.
Gerek Ebû Humayd, gerekse Hz. Fatıma hadîslerinde Allah'ın fazlü keremini istemek tavsiye edilmiştir. İlim adamları bu tabir üzerinde birbirine yakın iki yorumda bulunmuşlardır: Birincisi, fazl-ü kerem, helâl ve bereketli rızıktır. İkincisi, faydalı ilimdir. Birinci yorum Cumu'a sûresinde cuma bahsinde geçen "fazl" tabirinin dalâleti dikkate alınarak yorumlanmış, ikincisi ise, hadîslerde bunun manâya hamledildiği görülerek ona göre tefsir edilmiştir.
524 nolu hadîsi İbn Mâce şu tarikle rivayet etmiştir: Ebubekir b. Ebi Şeybe'den, o da İsmail b. İbrahim'den, o da Leys'den, o da Abdullah b. Hasan'dan, o da anasından, o da Resûlüllah'ın kızı Hz. Fatıma (r.a.)'den... Ancak bu rivayet zincirinde inkıta' (kopukluk) vardır, çünkü Abdullah b. Hasan'ın anası Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in kızı Hz. Fatıma'ya yetişmemiştir ve ayrıca isnad zincirinde Leys'den maksat, İbn Ebî Selim ise, o zat hakkında hayli şeyler söylenmiştir.[559]
Diğer yandan Ebû Davud'un Abdullah b. Amir (r.a.)'den yaptığı rivayette ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin mescide giriş ve çıkışında şöyle duâ ettiği tesbit edilmiştir:
"Eûzü billahi'l-azîm ve bi-vechihi'l-kerîm ve sültanihi'l-hadîm mine'ş-şeytani'r-racîm."
Böylece Resûlüllah (a.s.) Efendimiz günün ve olayların durumuna ve seyrine göre, Mescid'e girip çıkarken farklı dua ve istiâzede bulunmuştur. Bunlardan herhangi birini söylemek müstehab olduğu gibi, bilip öğrenenlerin hepsini birden söylemesi de müstehabdır.

Camilerin Nelerden Korunması Gerekir Ve Camilerde Neler Mübahtır?

Camiler ibadet, ilim ve irfan yuvalarıdır. Oralarda ancak Allah rızasına ve Resulüllah (a.s.) Efendimizin talimatına uygun hareket edilebilir.
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim mescidde bir adamın herhangi bir yitik eşyayı ilân ettiğini işitirse, şöyle desin: Allah onu sana çevirip vermesin!"[560]
Büreyde (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir: Bir adam Mescid'de yitik devesini ilân ederek, kim kızıl deveyi bulup (bize) seslenir? dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Effendimiz, ona:
"Onu bulmaz ol! Mescidler ancak inşâ edildiği amaç içindir..."[561]

Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim bizim şu mescidimize hayır (iyilik ye ilim) öğretmek veya öğrenmek için girerse, o, Allah yolunda cihât eden kimse gibidir. Kim de bundan başka şey için girerse, kendisine ait olmayan şeye göz diken kimse gibidir."[562]
Hakim b. Hizam (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Mescidlerde hadler (suçlular için takdir edilen cezalar) uygulanmaz ve kısas ve misilleme de yapılmaz."*[563]
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Camide alım-satımda bulunan bir kimseyi gördüğünüz zaman şöyle söyleyin: Allah senin ticaretini hiç de kârlı kılmasın! Camide yitik bir eşyayı ilân eden kimseyi gördüğünüz zaman, deyin ki: Allah onu sana geri çevirmesin!"[564]
Amir b. Şuayb (r.a.)'de, o da babasından, o da dedesinden yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mescidde alım-satımı, içinde şiir inşad edilmesini, yitiğin aranıp ilân edilmesini ve cuma günü namazdan önce halka kurup oturmayı yasakladı."[565]
Sehl b. Sa'd (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bir adam, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e sorup dedi ki: Ey Allah'ın Resulü! Ne dersiniz, bir adam kendi karısıyla beraber (cinsel temasta bulunan) bir adam görürse, o adamı öldürür mü?.....hadîsin son kısmında ravî diyor ki: Karısına zina isnad eden adamla karısı mescidde mülaânede bulundular ki, ben de orada hazır bulunuyordum.[566].
Saîd b. Müseyyeb'den şöyle demiştir; Ömer (r.a.) Mescid'e uğradı ki, şâir Hassan da orada şiir söylüyordu, Ömer durup ona dikkatle bakınca, Hassan şöyle dedi: "Ben yine bu Mescid'de, senden daha hayırlı bir zat hazır bulunduğu halde şiir söylemiştim" ve sonra da Ebû Hüreyre'ye dönerek, "Allah için söyle, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bana hitapla: *"Benden yana cevap ver! Allah'ım! onu Ruhü'1-Kuds ile destekleyip kuvvetlendir"* buyurduğunu duymadın mı? Ebû Hüreyre (r.a.), "evet duydum" diye cevap verdi.[567]
Câbir b. Semüre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: En az Mescid'de yüz defa Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e şahit oldum ki, Onun ashabı kendi aralarında şiir ve başka cahiliyet dönemiyle ilgili şeyler konusunda müzâkerede bulunurlardı da bazan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (onların dediklerini işitirdi de) onlarla beraber tebessüm ederdi.[568]
Abbad b. Temîm'den, onun amcasından yapılan rivayette amcası, Resûlüllah (a.s.) Efendimizi Mescid'te sırt üstü uzanıp bir ayağını diğeri üzerine koymuş bir halde görmüştür.[569]
Abdullah b .Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, o henüz genç ve bekâr bulunduğu dönemde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in Mescid'inde uyurdu.[570]
Ahmed b. Hanbel aynı hadîsi şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Biz, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında gençlik günlerimizde Mescid'de uyur ve öğle sıcağında orada uzanıp dinlenirdik."
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Hendek Günü (Ahzab savaşında) Kureyş'den Habban b. el-Adıka adında bir adam ok atıp ashabdan Sa'd b. Muâz'ın elindeki damara isabet ettirerek yaralamıştı. Resûlüllah (a.s.) sık sık onu sorup ziyaret etmek için onun adına Mescid'de bir çadır kurdurdu."[571]
Abdurrahman b. Ebübekir (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sizden biriniz bugün bir yoksula yemek yedirdi mi?"
Bunun üzerine Ebübekir (r.a.):
"Mescid'e girdiğimde dilenen bir dilenciyle karşılaştım, Abdurrahman'ın önünde bir parça ekmek vardı, onu alıp o yoksula verdim."[572]
Abdullah b. el-Harîs (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Bizler, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında Mescid'de et ve ekmek yerdik."[573]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Cami ve mescitlerde kaybettiği şeyi aramak suretiyle ilânda bulunmak veya bulunan şeyi ilân etmek mekruhtur.
2- Bu keraheti işleyene şöyle demek "Allah o kaybettiğini sana geri çevirmesin" demek müstehabdır.
3- Cami ve mescidler asıl amacına yönelik olarak kullanılır. Onun dışında başka konular için onları kullanmak mekruhtur.
4- Cami ve mescitlerde suçlular hakkında ceza uygulanmaz, meselâ içki içtiği sabit olan bir kimseye orada had vurulmaz.
5- Cami ve mescitlerde kısas ve misilleme yapılmaz.
6- Cami ve mescitlerde alım satımda bulunmak mekruhtur.
7- Cami ve mescitlerde, din ahlâk ve sağlam örfün sınırlarını aşar şekilde şiir söylemek mekruhtur.
8- Cuma günü namazdan önce camide halka kurup oturmak mekruhtur.
9- Cami ve mescidde, karısına zina isnad edip dört şahit getiremiyen adamla karısının mülâânede bulunmasında bir sakınca yoktur.
10- Cami ve mescitlerde namaz dışında, faydalı, yönlendirici şiir söylemek, cahiliyye devriyle ilgili kötü âdetleri yerip daha faydalısından söz etmek caizdir.
11- Cami ve mescitlerde namaz vakitleri dışında sırtüstü uzanmak ve o vaziyette ayak ayağın üzerine atmakta bir sakınca yoktur.
12- Cami ve mescitlerde namaz vakitleri dışında, kirletmemek ve dikkatleri üzerine çekmemek şartıyle bir köşede uyumaya ruhsat verilmiştir.
13- Cami ve messitde, mü'minlerden bir kimsenin tedavi edilmesine ruhsat verilmiştir
14- Cami ve mescitlerde dilenen kimseye bir şey vermekte bir sakınca görülmemiştir.
Hadislerin açık delâletinden bu hükümler anlaşılmakla beraber gerek müctehit imamların, gerekse ilim adamlarımızın tesbit, yorum, istidlal ve ihticaclan bazı değişik hükümler getirmiştir:
a) Hanefilere göre:
Ciddî bir mazeret yokken cami ve mescitleri yol edinmek, bir kapısından girip diğerinden çıkmak suretiyle işgal etmek tahrîmen mekruhtur. Ciddi bir özürden dolayı böyle yapmak caizdir. Cami ve mescitlere sık sık girip çıkan kimsenin bir defa tahiyyetü'l-mescid namazı kılması yeterlidir; her defasında kılması gerekli değildir.
Cami ve mescitlerde uyumak mekruhtur. Ancak yer bulamayan bir yabancı müslümanın veya i'tikâfe giren kimsenin uyumasında bir sakınca yoktur. O halde camide uyumak isteyen kimsenin önce i'tikâfe niyet etmesi uygun olur.
Fena kokusu olmayan gıda maddelerinden bir şeyleri cami ve mescitlerde yemek mekruhtur. Soğan sarımsak ve pırasa gibi kerih kokusu olan bir şeyi yemek ise tahrîmen mekruhtur.
Cami ve mescitlerde zikir ve tesbih yaparken, namaz kılanları şaşırtacak, uyuyanları uyandıracak kadar sesli yapmak mekruhtur. Böyle bir durum yoksa, o takdirde sesi yükseltmekte bir sakınca görülmemiştir.
Cami ve mescitlerde alım-satım, icare gibi mübadeleyi gerektiren ticari alış-verişte bulunmak mekruhtur. Hibe (bağış) caizdir. Nikâh akdi ise müstehabdır. Camide i'tikâfda bulunan kimsenin diğer akitleri yapmasına da cevaz verilmiştir.
Çocuk ve delilerin kirletecekleri kesinlikle biliniyorsa cami ve mescitlere sokulması tahrîmen kirletmiyecekleri biliniyorsa tenzîhen mekruhtur.
Cami ve mescitlere tükürmek, sümkürmek tahrîmen mekruhtur. Bu gibi pislikleri duvarlarına, kenarlarına, hasırlarının altına bile dokundurmak doğru değildir.
Cami ve mescitlerde kayıp eşya ilân etmek veya kayıp eşyasının bulunması için duyuru yapmak mekruhtur.
Cami ve mescitlerde öğüt, ibret, zikir, ilâhî nimeti hatırlatma, takvâ sahiplerinin sıfatlarını belirtme gibi yararlı konulan içeren veya yansıtan şiirleri okumakta bir sakınca olmadığı gibi, tasvip edilen bir harekettir. Zamanla, milletlerin tarihiyle ve benzeri konularla ilgiliyse, mübahtır. Başkasını yermek, taşlamak, müstehcen ve ahlâk dışı konuları yansıtan şiirler ise, haramdır.
Cami ve mescitlerde dilenmek haramdır, onlara oralarda bir şeyler vermek mekruhtur.
Cami ve mescitlerde ilim öğretmek ve öğrenmek, Kur'ân talim etmek, vaaz ve nasihatta bulunmak caizdir. Ancak içeride namaz kılanlar varsa namazlarını teşviş etmemek yani onları şaşırtmamak, yanıltmamak için fazla yüksek sesle konuşmaktan ve anlatmaktan kaçınmak uygun olur.[574]
b) Şâfiilere göre:
Abdestli ve abdestsiz, cünüp ve gayr-i cünüp kimsenin camiden geçmesi, bir kapısından girip diğer kapısından çıkması caizdir. Ayhali olan kadının geçmesi ise, mekruhtur. Camiyi kirleteceğini biliyorsa, o takdirde geçmesi haramdır.
Cami ve mescitten geçmek isteyen kimse abdestli ise, her girişinde iki rek'at tahiyyetü'l-mescid namazı kılınması sünnettir.
Cami ve mescitlerde, namaz kılanları, Kur'ân okuyanları rahatsız edecek bir horlama durumu yoksa uyumak caizdir. Aksı halde mekruhtur.
Cami ve mescitlerde, kirletmemek şartıyla yemek yemek mübahtır. Camileri ve mescitleri kirletme durumu varsa, tahrimen mekruhtur.
Cami ve mescitlerde namaz kılanı, Kur'ân okuyanı, uyuyanı rahatsız etmediği teşvişe düşürmediği takdirde yüksek sesle zikretmek mekruh değildir, aksi halde mekruh kabul edilmiştir.
Cami ve mescitlerde alım-satımda bulunmak, onların hürmetini ihlâl ediyorsa haramdır; ihlâl etmiyorsa mekruhtur. Zarurî haller müstesna. Cami ve mescitlerde nikâh akdi yapmak caizdir. İlim adamlarından çoğuna göre, itikâf halinde bulunan kimse için caizdir.
Cami ve mescitlere henüz temyiz çağına girmemiş çocukları ve bir de delileri sokmak, ortalığı kirletme durumları söz konusu değilse, caizdir. Camidekileri rahatsız etmek, zarar vermek, ortalığı kirletmek gibi halleri varsa, o takdirde tahrîmen mekruhtur. Temyiz çağına girmiş çocukları sokmakta bir sakınca yoktur.
Cami ve mescitlerde kayıp eşyayı ilân etmek veya kaybolan eşyasının bulunması için duyuruda bulunmak, namaz kılanları ve uyuyanları rahatsız edecek tonda değilse, mekruhtur; rahatsız ediyorsa, haramdır.
Cami ve mescitlerde şeriata muhalif olmayan ölçü ve anlamda şiir söylemek, namaz kılanlan teşvişe düşürmemek kaydiyle caizdir. Aksi halde haramdır.

Cami ve mescitlerde dilenmek mekruhtur. Aynı zamanda dilenirken namaz kılanların dikkatini bölüyorsa, haramdır.[575]
c) Hanbelîlere göre:
Cami ve mescitleri yol edinmek, abdestli olan için de, cünüb kimse için de mekruhtur. Ayhali ve loğusa olan kadının, kirletme durumu olmasa bile camileri yol edinmeleri mekruhtur. Ancak ortada bir ihtiyaç söz konusu ise, bu kerahet kalkar.
Cami ve mescitlerde, namaz kılanların ön kısmında olmamak kaydiyle uyumak, hem i'tikâfta olan kimse için, hem başkaları için mbahtır. Namaz kılanların önünde uyumak ise, mekruhtur, çünkü uyuyan kimsenin kıble cihetinde bulunması halinde ona doğru durup namaz kılmak mekruh sayılmıştır.
Cami ve mescitlerde, yerleri ve çevreyi kirletmemek şartıyle yemek yemek mübahtır. Ancak kerih kokusu bulunan maddeleri yemek genellikle mekruh kabul edilmiştir.
Cami ve mescitlerde namaz kılanın dikkatini bölmediği takdirde sesli zikir ve tesbihte bulunmak mübahtır. Aksi halde mekruhtur. Cami ve mescitlerde alım-satımda bulunmak, icare akdi yapmak haramdır, yapılan akit geçersizdir. Ancak nikâh akdi sünnettir.
Cami ve mescitlere temyiz çağına girmemiş çocukları -Kur'ân okuyup öğrenme durumu söz konusu değilse- sokmak mekruhtur. Kur'ân ve ilmihal bilgilerini öğrenmek içinse, etrafı kirletmemesine dikkat edildiği takdirde caizdir. Delileri de camilere sokmak mekruhtur.
Cami ve mescitlerde haram ve mekruh ölçü ve anlamda olmayan şiirleri söylemek mübahtır.
Cami ve mescitlerde dilenmek, dilenene bir şeyler vermek mekruhtur. Dilenmeyene bir şey vermek mübahtır. Ayrıca hatibin de şuna yardım edin dediği takdirde, belirlediği kişiye camide yardım edilebilir.[576]
d) Mâlikîlere göre:
Fazla olmamak şartıyle camiden geçmek, bir kapısından girip diğer kapısından çıkmak, zaman zaman onu yol edinmek mekruh değildir. Ama bu âdet haline getirilir de sık sık geçilirse, o takdirde mekruhtur. Camiden geçen kimsenin tahiyyetü'l-mescid namazı kılması da taleb edilmez.
Öğle sıcağından korunup dinlenmek üzere cami ve mescitlerde uyumak mekruh değildir. Geceleyin ise, şehir ve kasaba dışındaki camilerde uyumakta bir sakınca yoktur. Ama şehir ve kasabadaki camilerde, zarurî bir hal yoksa, mekruhtur. Ancak yatacak yer bulamayan gariplerin uyuması caizdir. Aynı zamanda o gibi kimselerin kirletmemek şartıyle camilerde bir şey yemesi de mekruh sayılmamıştır. Fena koku neşreden şeyleri yemek ise mutlaka mekruhtur, hattâ haramdır.
Cami ve mescitlerde zikrederken, ilim öğretirken veya öğrenirken sesi yükseltmek mekruhtur. Ancak şu dört hal müstesna:
1- Ders veren kimsenin talebeye sesini duyurmak için, mekruh değildir.
2- Namaz kılanların dikkatini bölecek tonda ise haramdır.
3- Mekke'de Mescid-i Haram'da ve Minâ'da telbiye getirip sesi yükseltmek mekruh değildir.
4- İntikal tekbirlerini sağlayan kimsenin sesini tekbîr getirirken yükseltmesi de mekruh değildir.
Cami ve mescitlerde alım satımda bulunmak mekruhtur. Sadece mala bakmak ve kontrol etmekte bir sakınca yoktur. Bağışta bulunmak, nikâh akdi yapmak da caiz kabul edilmiştir.
Cami ve mescitlere, yerinde sakin durduğu takdirde çocukları sokmak mekruh değildir. Delileri sokmak mekruhtur. Ancak etrafı rahatsız etmeyen camiyi kirletmeyen delinin girmesine cevaz verilmiştir. Temyiz çağına girmiş çocukların camiye girmesinde ise, bir sakınca görülmemiştir.
Cami ve mescitlerde Allah ve Peygamberini över mahiyette şiir söylemek mübahtır. Bunun gibi hayırlı işlere tahrik eden şiirler de caizdir. Diğerleri ise caiz değildir.
Cami ve mescitlerde dilenmek ve dilenene bir şey vermek men'edilir. Ancak sakada vermek bir sakınca yoktur.[577]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
526, 527 nolu Ebû Hüreyre ve Büreyde hadîsleriyle istidlal eden İmam Mâlik ve ilim adamlarından bir cemaat, mescitte, ilim ve başka sebeple sesi yükseltmenin mekruh olduğunu söylerken, İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed b. Mesleme (ki bu zat İmam Mâlik'in arkadaşlarından biridir) ilmi konularda sesi yükseltmenin mekruh olmadığını belirtmişlerdir. Çünkü insanların buna ihtiyacı vardır.[578]
Hattâ Mâlikilerden bir kısmı, camilerde ücretle Kur'ân okutmak da mekruhtur. Çünkü böyle yapmak da bir bakıma alım-satım gibidir. Ancak ücretsiz bu hizmet sürdürüldüğü takdirde camilerde okutulmasında bir sakınca yoktur. Çocukların camiyi kirletmeleri söz konusu olduğu takdirde kerahet vardır. Diğer üç mezhep, çocukların camiyi kirletmemelerine dikkat edilmek suretiyle Kur'ân okutulmalarında bir sakınca yoktur, görüşündedir,
528 nolu Ebü Hureyre hadîsinin isnadı İbn Mâce'de geçmektedir Raviler arasında Hatim b. İsmail üzerinde durulmuşsa da, İbn Sa'd onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. Diğer ravileri ise sıkat (güvenilirler) dir.
Hadiste "bizim bu mescidimize..." şeklinde bir ifade kullanılmıştır ki bu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in Mescid'ine mi hastır yoksa, bütün cami ve mescitleri kapsamına almakta mıdır? İlim adamlarının farklı görüşleri olmakla beraber, bütün cami ve mescitleri kapsadığı ağırlık kazanmıştır. Çünkü yeryüzündeki bütün cami ve mescitler, Resûlûllah'ın ve Müslümanların mabetleridir, "bizim" zamirinden maksat, "biz müslümanların"anlamı çıkar.
O halde cami ve mescitlere din ve dünyamız için hayırlı ve yararlı olan ilim öğrenmek veya öğretmek için girilir. İbadetler ise, bu hayrın başında gelir. Sözü edilen hususların dışında cami ve mescitleri kullanmak caiz değildir.
529 nolu hadîsi aynı zamanda Hâkim, İbn Seken ve Beyhâkî tahrîc etmişlerdir. İsnadında bir reis görülmemiştir. Ancak İbn Hacer, Bülûğü'l-Meram'da bu hadisin isnadı zayıftır, demiştir. Aynı hadisi Tirmizi ve İbn Mâce, İbn Abbas (r.a.)'den rivayet etmişlerdir ki, isnadında İsmail b. Müslim el-Mekki bulunuyor. Bu zatın hıfz bakımından zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Hafiz Bezzar ise, Cübeyr b. Mut'im'den rivayet etmiştir ki, isnadında el-Vâkıdî bulunuyor.
Hadîs, cami ve mescitlerde şer'î cezaların uygulanmasının haram olduğuna delâlet etmektedir ki, bunu asıl manasında alıp başka bir manada kullanmak için hiçbir rivayet mevcut değildir.
530 nolu Ebû Hüreyre hadîsini Nesâî tahric etmiş, Tirmizî ise hasenlemiştir.
531 nolu Amir b. Şuayb hadîsini, Tirmizî hasenlemiş, İbn Huzayme sahîh olarak belirlemiştir. İbn Hacer, bunun isnadının Amir b. Şuayb'e ulaştırılmasında şüphe yoktur ve isnadı o bakımdan sahihtir, demiştir.
Hadîsteki nehiy, tamime mi, kerahete mi delâlet etmektedir? Tahrîm manasında hakikî ise de ilim adamlarından çoğu kerahet manâsında hamletmişlerdi. O bakımdan camide yapılan alım-satım mekruhsa da âkit sahihtir, denilmiştir. Şafiî'nin bazı arkadaşları, camide alım-satımın mekruh olmadığını söylemişlerse de, sahîh hadîsler bunu reddetmektedir. Hanefîlerin bir kısmı ise, fazla bir alım-satımda bulunmak mekruhsa da, azında bir sakınca yoktur, gibi bir görüş ortaya koymuşlardır ki, onların bu farklı tesbitlerinin sağlam bir delîli yoktur. Ancak ahlâk ve fazilet yansıtan, dinî hükümlere ters düşmeyen yararlı konularla ilgili şiirlerin camilerde söylenmesine ilim adamlarının çoğu cevaz vermiştir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanın da buna misal teşkil edecek bir takım olaylar mevcuttur. O bakımdan hadiste geçen nehiy, belirttiğimiz ölçülerin dışında kalan şiirlerle ilgilidir. Nitekim İmam Şafiî, "Şiir de bir sözdür; iyisi iyi, kötüsü de kötüdür." diyerek ortaya bir kıstas koymuştur. Ancak Şafiî'nin bu hususta şu hadîse dayandığı sanılmaktadır: Taberânî'nin el-Evsat'ta Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şiir de normal söz gibidir; iyisi sözün iyisi ve güzeli gibidir; kötüsü, sözün kötüsü gibidir."
Nitekim Câbir b. Semüre'nin yaptığı rivayete göre, Ashab-ı kiram camide şiir üzerinde müzakerede bulunur ve câhiliyyye devrine ait (bazı kötü) âdetleri anlatır ve yererlerdi. Ayrıca ünlü şâir Kâb b. Züheyr, Medine'ye gelip Resûlûllah'ın Mescidinde huzura kabul edilince, o meşhur Benet Suad şiirini söylediği bazı rivayetlerle tesbit edilmiştir. Ne var ki, el-Irakî diyor ki:
"Biz Kâb'ın kasidesini sahîh olmayan tariklerden naklen rivayet etmiş bulunuyoruz." İbn İshak ise, onu munkati' bir senedle rivayet etmiştir. Bununla beraber o hususta ki rivayetlerin çokluğu kuvvet kazandırmaktadır.
532 nolu hadîsi Lîân bahsinde açıklayacağımızdan burada sadece metin ve mealine yer vermekle yetindik.
534 nolu Cabir b. Semüre hadîsini ise Tirmizî şu lâfızla rivayet ve tesbit etmiştir:
"En az yüz defa Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber oturdum, Ashab-ı kiram (o mecliste) şiirler söylerler ve câhiliyyet devriyle ilgili bazı şeylerden bahsederlerdi. Resûlüllah (a.s.) susardı ve bazan da ashab ile birlikte tebessüm ederdi." Tirmizi bu hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir. Nitekim az yukarıda camide hangi şiirlerin okunması caizdir, hususunu belirtirken. Câbir'in bu rivayetinden söz etmiştik.
533 nolu Said b. Müseyyeb hadîsine gelince, Saîd, Hz. Ömer'e yetişmemiştir, o bakımdan hadîsin mursel olduğu söylenir. Ancak kuvvetli bir ihtimalle, Said bunun daha sonra Ebû Hüreyre'den (r.a.) işitmiştir. Hasan'dan da işitmiş olabilir.
Bu konuda Tirmizî Hz. Aişe (r.a.)'dan şunu rivayet etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Şâir Hasan için Mescid'de bir minber yaptırdı da Hasan (zaman zaman) o minbere çıkar ve (Peygamber'e dil uzatan kâfirler) hicvederdi." Hâkim el-Müstedrek'te bunu tahrîc etmiş ve isnadı sahihtir, demiştir.
535 nolu Abbad b. Tamim hadîsinde, Resûlûllah'ın (a.s.) Mescid'de sırt üstü uzanıp bir ayağını diğerinin üzerine koyduğuna gelince, bu avret yeri açılıp görünmesin diye bir tedbir sayılır. el-Hattabi de bu ihtimal üzerinde durmuştur.[579]
İbn Battal ve diğer bazı ilim adamları bu hadîsin nesholunduğunu söylemişlerse de isbatı mümkün olmamıştır. Çünkü Hz. Peygamber'in (a.s.) sözünü ettiğimiz vaziyette Mescid'de uzandığı Müslim'de ve Ebu Davud'un Sünen'inde nakledilerek sübut bulmuştur. Diyebiliriz ki, o hal ve tavır Peygamber'e (a.s.) hastır, ümmetine teşmil edilmez, ancak Hz. Ömer ile Hz. Osman'ın da Mescid'de aynı şekilde uzandıkları keza birçok rivayetlerden anlaşılmaktadır. O bakımdan edeb yerlerinin açılmasını önlemeye yönelik bir harekettir ki kınanmaz. Aynı zamanda Resûlüllah'ın (a.s.) hoş gördüğü bir âmeli hoş görmemenin makul bir ölçüsü yoktur.
536 nolu Abdullah b. Ömer hadisi de camilerde uzanıp uyumanın cevâzına delâlet etmektedir. Nitekim Buhari'nin tahrîcine göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz geldiğinde Hz. Ali (r.a.) Mescid'de uyuyordu ki, üzerindeki hırkası veya üstlüğü kayıp toz bulaşmış idi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hem o tozu eliyle gideriyor, hem de Hz. Ali'ye "Kalk yâ Ebâ Türâb!" diye sesleniyordu. O bakımdan cumhur camide uyumanın caiz olduğunu belirtmişlerdir. İbn Abbas ise, mekruh olduğuna kaildir. Ancak namaz için girip de vakit erken

olduğundan uyuya kalmakta bir sakınca olmadığını söylemiştir. İbn Mes'ud'a göre, mutlaka mekruhtur. İmam Mâlik'e göre, evi olan kimse için mekruhsa da, evi olmayan için mekruh değildir, demiştir.
537 nolu Hz. Aişe hadîsi ise, hasta kimsenin camide bir süre kalmasında bir sakınca olmadığına delâlet etmektedir. Nitekim Sa'd b. Muaz (r.a.) Mescid-i Saadet'te bir süre tedavi edildi, fakat kurtarılamıyarak vefat etti.
539 nolu Abdullah b. el-Hâris hadîsin isnadı İbn Mâce'de geçmektedir. Ricalinin hepsi sahihse de Yakup b. Hamîd (veya Humayd) üzerinde durulmuştur. Zehebî onun babasının Humeyd olduğunu tesbitle şöyle açıklamada bulunmuştur: Buhari'nin "biz ondan ancak hayır gördük, o aslında saduk (doğru) bir adamdır" demiştir. Ebu Zür'a'dan sorulduğunda, başını sallamıştır. Nesâî onun bir şey olmadığını belirtirken Ebu Hatîm onun zayıf olduğunu söylemiştir.[580]
Bunun gibi Bahreyn'den gelen malı, Resûlüllah'ın (a.s.) ashabına Mescid'de taksim ettiği de rivayetler arasında bulunuyor. Buharî de aynı rivayeti nakletmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Camilerde kayıp eşya ilânı yapılması mekruhtur.
2- Sözü edilen keraheti işleyen kimseye "Allah o kaybettiğini sana geri çevirmesin!" demek müstehabdır.
3- Camiler ibâdet, zikir, ilim ve Kur'ân öğrenmek merkezleridir. Onları bu amacından saptırıp başka konular için kullanmak haramdır.
4- Camilerde şer'i uygulanmaz, bundan tahrîmî kerahet vardır.
5- Camilerde zaruri durumlar dışında alım-satımda bulunmak haramdır. Hanefilere göre az bir şey satın almak da kerahet yoktur.
6- Dinî ölçülere uygun şiirler söylemekte bir sakınca yoktur. Çünkü bu durumda şiirle normal söz arasında bir fark söz konusu değildir.
7- Cuma günü namazdan önce camide halka kurup oturmak mekruhtur. Çünkü böyle yapmak cumaya gelenlerin saf kurup oturmalarına engel teşkil eder, aynı zamanda camiyi daraltır.
8- Camilerde mülââne yapılmasında bir sakınca yoktur.
9- Evi ve yatacak yeri olmayan müslümanın camide yatmasına cevaz verilmiştir.
10- Bir yorgunluktan dolayı, namaz vakitlerinin dışında camilerde sırtüstü uzanmakta bir beis görülmemiştir.
11- Bazı hallerde, örneğin savaş günlerinde hasta ve yaralının camilerde tedavi edilmesine ruhsat verilmiştir.
12- Camilerin içinde dilenmek mekruh veya haramdır, dilenciye bir şey vermek de mekruhtur.
13- Hatibin tavsiye ettiği bir adama yardımda bulunmaya da cevaz verilmiştir.
14- Dilencilik yapmadığı halde, fakir ve muhtaç olduğu bilinen bir kimseye camide yardım etmekte bir sakınca görülmemiştir.
15- Camileri kirletmek haramdır. O bakımdan bazı hallerde kötü koku neşretmeyen bir gıda maddesinden camide yemeğe ruhsat verilmişse de, etrafı gerek kerih kokuyla, gerekse kirletmekle rahatsız etmenin haram olduğu belirtilmiştir.

Caminin Kıblesinde Namaz Kılanları, Oyalayacak, Dikkatlerini Dağıtacak Şeyler Bulundurmak

Namaz huzur içinde kılındığı takdirde, gayesine uygun eda edilmiş sayılır. Bilindiği gibi, dikkat bölünmez, bir şeyde toplanınca, diğer şeyden kopar. O bakımdan namazda kişiyi meşgul edecek, dikkatini çekecek, onu oyalayacak şeylerden kaçınmak sünnettir. Özellikle kıble tarafında nakış, şekil ve benzeri şeylerin bulundurulmamasında büyük yarar vardır.
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: Hz. Aişe (r.a.)'nu evinin güney kısmında birkaç renkli yünden dokunmuş ince bir örtü bulunuyordu. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona şöyle dedi:
"Benim önümden şu çok renkli ince örtünü gider (kaldır). Çünkü devamlı surette ondaki renkli nakışlar namazda gözlerime dokunuyor."[581]
Osman b. Talha (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Kabe'ye girdikten sonra onu çağırdı ve şöyle buyurdu:
"Ben, Kabe'ye girdiğimde iki koyun boynuzu gördüm, örtmen için unuttum da sana emretmedim, onları derhal ört, zira Kabe'nin kıblesinde namaz kılanı oyalayan bir şeyin bulunması uygun değildir."[582]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namaz kılanın ister evinde, ister camide kıblesi tarafında onu oyalayıcı, dikkatini dağıtıcı bir şeyin bulunması mekruhtur.
2- Koç, geyik ve benzeri bir hayvanın boynuzu dahil, nakış, motif ve bir takım renkli yaldızlı suretlerin bulunması da mekruhtur.
3- Camilerin renk renk nakış ve motiflerden uzak tutulması sünnettir.
4- Namaz kılınan yerin kıblesinde oyalayıcı dikkat çekici bir cisim bulunuyorsa, üzerine bir örtü örtmek müstehabdır.
Kitabımızın önce geçen sahifelerinde üzerinde canlı resmi bulunan elbise ve örtüler hakkında müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticaclarını nakletmiştik. Burada ise, bir nüans farkı söz konusudur; şöyleki namaz kılınan yerde veya cami ve mescitte, kıble cihetindeki duvara, namaz kılanın dikkatini çekecek, huzurunu dağıtacak, oyalayacak bir takım şekil, nakış ve benzeri şeylerin konulması mekruh sayılmıştır. Canlı bir hayvan resmi veya üç buutlu şeklini koymak ise, haramdır. Müctehid imamların çoğunun bu hususta farklı bir yorum ve ictihadı olmamıştır.
Yorumlar ve Tahliller:
Enes b. Mâlik hadîsi, kıble cihetinde şekil, nakış ve benzeri şey bulunan yerlerde namaz kılmanın mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Ancak böyle yerlerde kılınan namaz bozulmuş, hükümsüz olmuş sayılmaz, kerahetle kılınmış kabul edilir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, çok renkli ve nakışlı perdeye karşı namaz kılarken yarıda kesmemiş ve sonra o namazı iade etmemiştir.
Osman b. Talha hadîsinin isnadında bazı şüpheler ortaya konmuşsa da, hadisin zayıf olduğunu belirtecek ölçüde olmadığı anlaşılmıştır. Osman b. Talha, öteden beri Kabe'nin anahtarını taşıma şerefine lâyık görülen bir aileden gelmedir. Abdü'd-Dâr oğullarına mensuptur. Hicabetlik, İslâm'dan sonra da o aileden alınmamıştır.

Ezan Okunduktan Sonra Camiden Çıkılmaz

Ezan hem vakti bildirmek, hem Hakk'a davet, hem de kurtuluş ve saadetin namazda olduğunu duyurmak içindir. O bakımdan ezan okunduktan sonra camide bulunan kimsenin, bir özür yokken namaz kılmadan dışarı çıkması doğru olmaz. Zira böyle yapmak, ilâhî davete bir bakıma arka çevirip önemsememek anlamına gelir.
İlgili Hadisler:
Ebu Hureyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize şöyle emretti:
"Camide bulunduğunuz zaman, ezan okunup namaza çağrıldığında, sizden biriniz namaz kılmadan dışarı çıkmasın."[583]
Ebû Şa'sa' (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"İçinde ezan okunduktan sonra bir adam Mescid'den dışarı çıktı. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle dedi:
"Şu adam cidden Ebû Kaasım'a (Hz. Muhâmmed'e) (a.s.) isyan etti."[584]
Osman (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim mescidde bulunduğu halde ezan okunduktan sonra dışarı çıkar da bu o çıkışı bir ihtiyâçtan dolayı olmaz ve geriye dönmek de istemezse, o cidden münafiktır."[585]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Ezan okunurken camide bulunan kimsenin namaz kılmadan çıkıp gitmesi haramdır, büyük günâhtır.
2- Ezan okunurken camide bulunan kimsenin, tabii ihtiyacını gidermek, abdest almak ve benzeri bir özürden dolayı dışarı çıkmasında bir sakınca yoktur.
3- Ezan okunurken camide veya avlusunda bulunan kimse, bir özürü bulunmadığı halde ayrılıp giderse, münafiklardan sayılır.
Müctehid imamların hemen hepsi, ezan okunurken camide bulunan kimsenin bir özürü bulunmadığı halde namaz kılmadan dışarı çıkıp gitmesi mekruhtur, demişlerdir. Ortada bir özür varsa, kerahet söz konusu değildir. Mezhep imamları da aynı görüştedirler.
Yorumlar ve tahliller:
548 nolu Ebû Hüreyre hadisi İbn Ebî Şa'sâ' tarikiyle rivayet edilmiştir. Bu zatın asıl adı Eş'as'dır. Ayru hadîsi Ebû Hureyre'den Ebû Salih, Muhammed b. Zazan ve Saîd b. Müseyyeb de rivayet etmişlerdir. İbn Seyyid en-Nâs, hadîsi, Tirmizi'nin şerhinde rivayet ettikten sonra herhangi bir görüş izhar etmemiştir. Bu, hadîsin sahih olduğuna delâlet eder.
549 nolu Ebû Şa'sâ' hadîsine gelince, ilim adamlarından bazısı onun mevkuf olduğunu söylemiştir. Ayrıca isnadında İbrahim b. Muhacir bulunuyor ki bu zat hakkında farklı tesbitler yapılmıştır: Kimine göre, sıka (güvenilir) dır, kimine göre zayıftır. Buhari dışında diğer beş hadis kitabında ondan rivayetler yapılmıştır. Ancak Zehebî hadîs ricali arasında bu isimde iki kişiden bahsetmiştir. Birincisi, İbrahim b. Muhacir b. Mismar el-Medenîdir. İkincisi, İbrahim b. Muhacir b. Câbir el-Becelîdir. Birincisi hakkında Buharî, "münkerü'l-hadîs" derken, Nesâî "zayıftır" demiştir. Muhaddîs Yahya ise, "onun rivayetinde bir sakınca yoktur" şeklinde bir ifade kullanmıştır, ikincisi hakkında ise, İbn Medeni, "onun rivayet ettiği hadisler kırka ulaşmıştır" demiş, Yahya b. Said, "o kavi değildir" diyerek belirtmiş. Ahmed b. Hanbel, "onun rivayetinde bir sakınca yoktur"

diyerek güvenilir olduğuna işaret etmiştir, Yahya b. Main'den yapılan rivayete göre; zayıf olduğu üzerinde durulmuştur.[586]
Müctehid imamlardan sadece İbrahim en Nahâî, müezzin henüz ikamete başlamadan camiden dışarı çıkılabilir, demişse de, diğer imamlara göre, ancak bir özürden dolayı çıkabilir sözkonusudur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ezan okunurken camide bulunan kimsenin hiçbir özürü yokken namaz kılmadan dışarı çıkması mekruhtur.

---

[1] Buharî, İmân: 201, Tefsir: 2, Müslim, İmân: 19-22, Tirmizî, İmân: 3, Nesâî, İman: 13.
[2] Tirmizî, Mevakıyt: 45, Ahmed: 3/161.
[3] Buharî, Menakıb: 48, Müslim, Müsafirîn: 1, Ebû Dâvud, Sefer: 1, Nesâî, Salat: 3, Taberânî, Sefer: 8, Ahmed: 6/234, 241, 265.
[4] Buhari, İman: 34, Savm: 1, Şehadet: 26, hiyel: 3, Müslim, Îman: 8, 9, Ebû Dâvud, Salat: 1, Tirmizî, Mevakıyt: 4, Siyam: 1, Nesaî, Siyam: 1, İman: 23, Taberanî, Sefer: 94, Dâremi, Salat: 208.
[5] Bedayiu's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/91, 92'den özetlenerek...
[6] Fethülvahhab: 1/29-69'dan özetlenerek.
[7] İbn Mâce, Salat.
[8] el-Muğni, Falü's-Salat: 1/369, 370.
[9] Geniş bilgi için bak: Neylü'I-evtar: 1/333.
[10] Müslim.
[11] Neylü'I-evtar: 333, 334'den kısaltılarak...
[12] Müslim, İmân: 134, Ebû Dâvud, Sünne: 15, Tirmizî, İmân: 9, İbn Mâce, İkamet: 17, Dâremî, Salat: 29.
[13] Nesâî, Salat: 8, Tirmizi, İmân: 9, İbn Mâce, İkamet: 77, 78, fiten: 23, Ahmed: 5/346, 355.
[14] Nesâî, Salat: 8, Tirmizî, İmân: 9, İbn Mace, İkamet: 77, 78, fiten: 23, Ahmed: 5/346, 355.
[15] Feyzü'l-kadir: 4/395-574 nolu hadis...
[16] Neylü'l-evtar: 1/345, 348.
[17] Nisa: 4/48.
[18] Buharî, Müslim.
[19] Tevbe: 9/5.
[20] Buharî, Diyet: 6, Müslim, Kasamet: 25, 26, Ebû Dâvud, Hudud: 1, Tirmizî, Hudud: 15, Nesâî, Tahrim: 1, Dâremi, Siyer: 11, Ahmed: 1/61, 63, 65, 70, 163, 382, 428, 444, 465, 6/187, 214.
[21] Tirmizî, Salat: 188, Ebû Dâvud, Salat: 145, Nesâî, Salat: 6, tahrîm: 2, İbn Mâce, İkame: 202, Daremî, Salat: 91, Ahmed: 2/290, 425, 4/65, 103, 5-72, 377.
[22] Buhari, Müslim: Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den...
[23] Buhari, Müslim: Enes b. Mâlik (r.a.)'den.
[24] Müslim, Îmân: 334, 335, 337, 341, 345, Buharî, Daavat: 1, Tirmizî, Daavat: 130, İbn Mâce, Zühd, 37, Daremî, Rikak: 85, Ahmed: 1/281, 295.
[25] Buharî, İlim: 33, rikak: 51, Ahmed: 2/373.
[26] Buhari, İmân: 36, edeb: 44, Müslim, İmân: 116, Tirmizi, Birr: 51, imân: 15, Nesâî, Tahrim: 27, İbn Mâce, Fiten: 4, Ahmed: 1/176, 178, 385, 411, 433, 454, 5, velâ': 3, Nesâi, Hudud: 36, vasaya: 6, Daremî, Siyer: 81, ferâiz: 2, Ahmed: 2/118, 5/38, 46.
[27] Müslim, İmân: 121.
[28] Tirmizî, Nezir: 9, Nesâî, Eyman: 4, İbn Mâce, Keffarat: 2, Daremî, Nezir: 6, Ahmed: 1/47, 2/34, 67, 69, 87, 125, 142.
[29] Ahmed: 1/272, 2/69, 128, 134, 164, 201, 203, 3/14, 28, 83, 226, 399, 6/441.
[30] Ahmed: 2/180, Ebû Dâvud: Amir b. Şuayb'dan.
[31] Buharî, Hudud: 22, talak: 11, Ebû Dâvud, Hudud: 17, Tirmizî, Hudud: 1, İbn Mâce, Talak: 15, Daremî, Hudud: 1, Ahmed: 6/100, 101, 144.
[32] Hafız Bezzar: Ebu Râfi'den...
[33] Fazla bilgi için bak: Neylü'1-evtar: 1/348, 349...
[34] Ahmed: 4/199, 204, 205.
[35] Nevevî Alâ Sahıhi'l-İmami Müslim: 1/499, 500.
[36] Müslim, Mesacid: 179, Tirmizi, Mevakıyt: 1, Ahmed: 4/416, Nesâi...
[37] Tirmizî, Mevakıyt: 1, salat: 1, Ahmed: 1/333-354-3/30.
[38] Müslim, Siyam: 41, Nesâî, Siyam: 30, Ahmed: 5/7, 9, 13, 18, 45.
[39] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 1/176-179
[40] es-Siracü'I-Vahhac Alâ Methi'l-Minhac: 34-35. Fethü'l-Vahhab bi-şerhi Menhıci't-Tullâb: 1/30.
[41] el-Muğnî: 1/370-1575'den özetlenerek...
[42] el-Müdevvenetü'I-Kübrâ: 1/55-57'den özetlenerek...
[43] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/176-184'den özetlenerek
[44] Neylü'I-Evtar: 352'den özetlenerek...
[45] Mîzânti'l-İ'tidâl: 2/554-4840 nolu Abdurrahman...
[46] Mizânü'l-İ'tidâl: 1/585-2217 nolu Hâkim...
[47] Müsned-i Bezzar, Nâsburraye: 1/224.
[48] Müslim, mesacid: 188, Ebû Davud, salat: 4, Daremi, Salat: 66, Ahmed: 4/420, 423.
[49] Müsned-i Ahmed: 3/135-160.
[50] Buhari, Mevakıt: 9-10, ezam: 18, Ahmed: 5/155-162-178.
[51] Buharî, mevakıt: 9-10 bedü'l-halk: 10, Ebû Dâvud, salat: 4, Tirmizi, salat; 5, Nesai, mevakıt: 5, İbni Mace, salat: 4 Daremi, salat: 14, Taberani, vuku: 27-29, Ahmed: 2/229-238-266-318-348.
[52] Sahih-i Müslim, Buhari, bedü'l-halk: 10.
[53] el-İhtiyar Ii-Ta'lili'l-Muhtar: 1/40.
[54] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/31.
[55] el-Muğnî: 1/383.
[56] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/55-56.
[57] Fethü'l-allâm li Şerhi Büluğü'l-merâm: 1/78'den özetlenerek.
[58] Mizânü'l-i'tidâl: 2/99-100, 2995 nolu Zeyd...
[59] Nasburraye: 1/228.
[60] Şerhu Meâni'1-Asar: 1/184-186.
[61] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/187-188.
[62] Ebû Dâvud, salât: 2, Nesai, Mevakiyt: 15, Ahmet: 2/210-213-223.
[63] Buhari ve İbn Mâce dışında el-cemaat (eimme-i arbaa) rivayet etmiştir
[64] Ahmed, Müslim, Ebû Davud, Nesai, Buhari dışında diğer hadis imamları rivayet etmişlerdir.
[65] İbn Asakir Fi-Garaibi Mâlik, Darekutnî, Beyhaki; İbn Ömer'den (r.a.) merfuân rivayet etmişlerdir.
[66] Buhari, mevakıyt: 11-13, ezan: 104, Müslim, mesacid: 235, Nesai, mevakıyt: 2, Daremi, salat: 98, Ahmet: 4/425, Ebû Davud, salat: 2.
[67] Müslim, mesacid: 197.
[68] Buhari, şirket: 1, Müslim, mesacid: 198-199, Ahmed: 4/141.
[69] Buhari, mevakıt: 15-34, Nesai, salat: 15, İbn Mace, salat: 9, Ahmed: 3/237 5/349-360-361.
[70] el-İhtiyar li-Ta'lili'1-Muhtar: 1/40'dan özetlenerek...
[71] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/52.
[72] Şerhûlvahhab li-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/30.
[73] el-Muğnî: 1/391-392, Buhari, Müslim, Enes b. Mâlik'den.
[74] el-Müdevvenetü'1-Kübra: 1/58.

[75] İbn Hibban: 8/4.
[76] Tirmizi: Yakub b. Velîd el-Meden'den, o da Abdullah b. Amer'den.
[77] Fazla bilgi için bak: Mîzânü'l-i'tidâl: 4/455, 9829 nolu Yakup.
[78] Mîzanü'l-i'tidal: 1/31, 90 nolu İbrahim...
[79] Nasburraye li-Ahadisi'1-Hidâye: 1/242-243.
[80] Mîzanü'I-i'tidal: 1/52, 165 nolu İbrahim...
[81] Buharî, Müslim: Ebû Hüreyre (r.a)'den.
[82] Fazla bilgi için bak, Şerhu Meâni'l-Asan: 1/189-194.
[83] Fethü'l-allam: 1/77'den özetlenerek...
[84] Buharî, tefsir: 2, 42, cihâd: 98, mağazî; 29, Müslim, mesacid: 202, 206, Ebû Davud, salat: 5, Tirmizi, tefsir: 2-31, Nesaî, salat: 14, İbni Mâce, salat: 6, Daremi, salat: 28, Ahmed: 1/82, 113, 122, 126, 135, 137, 144, 146, 154, 292, 404, 456.
[85] Müsned-i Ahmed: Abdullah b. Ahmed'in tesbit ve rivayetiyle...
[86] Müslim, mesacid: 202, 206, İbn Mâce, salat: 6, Ahmed: 1/82, 113, 122, 126, 135,137.
[87] Tirmizi, salat: 112, Daremî, salat: 28.
[88] Tirmizi, salat: 19, Ahmed: 5/12, 13, 23.
[89] Ahmed: 5/8, Daremî, Salat: 5.
[90] Müslim, Ahmed b. Hanbel: Bera' b. Azıb (r.a.)'den.
[91] Buhari dışında el-Cemaa (beş muhaddis) rivayet etmiştir.
[92] Buhari, mevakıy: 11, 21, Müslim, salat: 233, Ebû Dâvud, salat: 3-5, Nesai, mevakıyt: 18, İbn Mace, salat: 4, Ahmed: 3/369, 4/250.
[93] Ahmed: 5/206.
[94] Neylü'l-evtar: 1/363.
[95] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 1/363-368.
[96] Müslim, mesacid: 216, Ebû Davud, salat: 3, Tirmizî, mevakıyt: 8, İbn Mâce, İkame: 44-111. Daremî, salat.
[97] Ebû Davud, Ahmed: 4/147-349, 5/417, 422.
[98] Buhari, Ahmed, Nesai, İftitâh: 67.
[99] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/53, Fazilet-i evkat.
[100] Fethü'l-Vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/30.
[101] el-Muğnî: 1/392.
[102] el-Müdevvenetti'1-kübrâ: 1/56.
[103] Fıkhü's-Sünne: 1/101.
[104] Buhari, Müslim: Rafi' b. Hudayc (r.a.)'den.
[105] Fazla bilgi için bak, Fethülallam li-Şerhi Bülûği'l-meram: 1/78.
[106] Şerhu Meâni'1-Asar: 1/147.
[107] Neylü'l-evtar: 2/5-8.
[108] Nasburraye: 1/246.
[109] Buhari, ezan: 42, et'ime: 58, Müslim, mesacid: 64-68.
[110] Buhari, ezan: 42, et'ime: 58, Müslim, mesacid: 64-66, Ebû Davud, et'ime: 10, Tirmizi, mevakıyt, 145, Nesâî, İmamet: 51, İbn Mâce, ikamet: 34, Daremi, salat: 58, Ahmed: 2/20, 102, 3/100, 110, 161, 231, 238, 249, 4/49, 54, 6/40, 51, 149.
[111] Ahmed: 2/20, 102, 3/100, 110, 161, 231, 238, 249, 4/49, 54, 6/40, 51, 149.
[112] Ebû Davud, et'ime: 10.
[113] Neylül-Evtar: 2/7.
[114] Neylül-Evtar: 2/7.
[115] Buhari: 1/590.
[116] Müslim ve Ebü Davud: Enes (r.a.)'den.
[117] Buhari, teheccüd: 35, İ'tisam: 27, Ahmed: 5/58.
[118] Buhari, ezan: 14, 16, müsafirin: 304, Ebû Dâvud, tatavvu': 11, Tirmizi, salât: 22, Nesaî, ezan: 39, İbn Mace, ikamet: 110, Daremi, salat: 145, Ahmed: 4/86 5, 54, 56, 57.
[119] Buhari, Müsned-i Ahmed, Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den,
[120] Hâşiyetü't-Tahtavî ala Meraki'l-felâh: 102.
[121] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/56.
[122] Darekutnî, Ebû Dâvud, salat: 2, Tirmizi, salat: 1, Nesâî, mevakıyt: 6, 7, 10, 12, 15, 17, 29, İbn Mace, salat: 1, Ahmed: 1/333, 2/4, 3/30, 129, 169, 330, 352, 4, 416, 5/349.
[123] Nesai, mevakıyt: 20, salat: 19, Ahmed: 6/34, 199, 210, 272.
[124] Müslim, Nesâi, Ahmed: 5/89.
[125] Buhari, mevakiyt: 11, 18, 21, mesacid: 223, Ebû Davud, salat: 3, 5, Nesâi, mevakıyt: 18, İbn Mace, salat: 4, Ahmed: 3/369, 4/250.
[126] Müslim, mesacid: 218, 225, Nesâî, salat: 19, mevakıyt: 20-21.
[127] İbn Mâce, salat: 8, Nesâi, mevakıyt: 21.
[128] Ahmed: 3/5.
[129] Sahîh-i Buhari: Hz. Aişe (r.a.)'dan.
[130] Ahmed b. Hanbel, İbn Mace, Tirmizi Ebû Hüreyre (r.a.)'den
[131] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/124.
[132] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/30.
[133] el-Muğnî: 1/393.
[134] el-Muğni: 1/393'den özetlenerek..
[135] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/56.
[136] Fıkhü's-Sünne: 1/103.
[137] Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/156-158'den özetlenerek...
[138] Fethü'l-allâm li-Şerhi Bulûği'l-Meram: 1/78-84'den özetlenerek...
[139] Fazla bilgi için bak: Fethü'l-Allam: 1/84.
[140] NeylüI-Evtar: 2/15. .
[141] Fazla bilgi için bak: Nasburraye: 1/247.
[142] Buhari, Mevakiyt: 13-20, Müslim, Mesacid: 218-225, Nesâi, Mevakıyt: 20, Ahmet: 2/131, 4/423, 5/432, 6/ 215.
[143] İbn Mâce, salat: 12, Ahmed: 1/389, 410.
[144] Tirmizi, salât: 12, Ahmed: 1/26, 34.
[145] Sahîh-i Müslim: İbn Abbas (r.a.)'dan.
[146] Neylü'l-Evtar: 2/16.
[147] Neylü'l-Evtar: 2/16.
[148] Müsned-i Ahmed ve Tirmizî.
[149] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 2/16, 17.
[150] Buhari, salat: 13, mevakiyt: 27, ezan: 163, Müslim, mesacid: 230, 231, 232, Ebû Davut, salat: 8, Tirmizi, mevakiyt: 2, Nesâî, mevakıyt: 25, seher: 101, Daremî, salat: 20, Taberani, vukût: 4, Ahmed; 6/33, 36, 179, 248.
[151] Ebû Dâvud, salat: 2.
[152] Buhari, savm: 19, Müslim, siyam: 47, Tirmizi, savm: 14, Nesâî, siyam: 21, 22, İbn Mace, savm: 23, Daremi, savm: 8, Ahmed: 5/82, 185, 188.
[153] Müsned-i Ahmed: Ebû Rabi (r.a.)'den.
[154] Hüseyin b. Mes'ud el-Bağavî, şerhü's-Sünne, Müsnedü'l-Musannaf.
[155] el-Bahrü'r-râik Şerhü Kenzi'd-dakayık: 1/260, el-İhtiyar li-Ta'lilil-Muhtar: 1/39.
[156] Fazla bilgi için bak: Şerhu Maani'1-Asâr: 1/176-184.

[157] Fethülvahhab bi-Şerhi Minheci't-tullâb: 1/30.
[158] el-Ümm: 1/75.
[159] el-Ümm: 1/75.
[160] el-Muğni, Fasl-i salat-i subh: 1/394.
[161] el-Muğnî: 1/394.
[162] el-Muğnî. 1/395
[163] el-Müdevvenetü'l-Kübra, Ma caae fi'1-vukut: 1/56, 57.
[164] Nasburraye Li-Ahadîsi'1-Hidâye: 1/240.
[165] Mizânü'l-i'tidâl: 4/524-10182 nolu Ebû Rebî'..
[166] Tirmizi, salat: 23, cumuâ: 25, hacc: 57, tefsir: 3, Nesâî, mevakıyt: 11, 28, 30, salat: 23, 197, cumua: 25, 41, İbn Mace, ikamet: 91, menasik; 106, Daremî, salat: 27, menasik: 54, Taberani, vukut: 15, 17, 18, cumua: 13, hacc: 170.
[167] Buhari, mevakıyt: 60, menasik: 68.
[168] Müslim, mesacid: 18, Nesâi, mevakıyt: 11, 28, Ahmed: 2/399, 474, 6/78, İ. Mâce.
[169] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/127.
[170] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/31, es-Siracülvahhac alâ metni'l-Minhac: 35.
[171] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/31.
[172] el-Muğnî, İdrak-i rek'ât bölümü: 1/377, 378.
[173] el-Muğnî, İdrak-i rek'ât bölümü: 1/378.
[174] el-Fıkhu alâ'I-mezahibi'l-erbaa: 1/181.
[175] el-Mudevvenetü'1-Kübra, idraki rekât yevmi'l-cumu'â: 1/147.
[176] Tirmizî, cumu'a: 23, Ebû Dâvud, salat: 234, Nesai, mevakıy: 30, cumu'a: 41, İbn Mâce, İkamet: 91, Taberani, cumu'a: 12.
[177] Tirmizî, cumu'a: 23, Ebû Dâvud, salat: 234, Nesai, mevakıy: 30, cumu'a: 41, İbn Mâce, İkamet: 91, Taberani, cumu'a: 12.
[178] Neylü'l-evtar: 2/25.
[179] Fethülallâm li-Şerhi Bülûği'l-meram, mevakiyt: 1/80, Neylü'1-evtar, İdrak-i ba'zı's-salat: 2/25.
[180] Buhari, mevakiyt: 29, Müslim, mesacid: 161, 165, Ebû Dâvud, salat: 102, Tirmizi, salat: 23, 197, cumu'a: 25, Nesâî, mevakiyt: 11, 28, 30, cumu'a: 41, Daremî, salât: 22, Taberani, cumu'a: 13-15, Ahmed: 2/241, 254, 265, 271, 280, 376.
[181] Fıkhü's-Sünne, İdraki rekât: 1/105.
[182] Geniş bilgi için bak: Nasburraye li-Ahâdısi'l-Hidâye: 1/229, 229.
[183] Buhari, mevakiyt: 37, Müslim, mesacid: 309, 314, 315.. Ebû Dâvud, salat: 11, Tirmizi, salat: 16, 17, Nesâî, mevakiyt: 52, 54, İbn Mace, salat: 10, Daremî, salât: 26, Taberani, salat: 25, sefer: 77, Ahmed: 3/100, 243, 237, 269, 282, 5/22.
[184] Müslim, mesacid: 316, Taberani, vuku: 26, Ahmed: 3/184, 216.
[185] Nesai, mevakıyt: 52, 54, Tirmizi, salat: 16, 17, Ebü Davud, salat: 11.
[186] Müslim, mesacid: 311, Ebû Davud, salat: 11, Tirmizî, mevakıyt: 16, Nesai, mevakıyt: 53, İbn Mace, salat: 10, Ahmed: 5/305.
[187] Şerhu Fethilkadir, Kazâ-i fevâit: 1/346.
[188] Ebû Davud, salat: 11, Nesaî, mevakiyt: 53, İbn Mace, salat: 10, Daremî, salat: 26.
[189] el-Ümm, salât-ı faite: 1/78.
[190] el-Mugnî, kazai fevaitle ilgili mesle: 1/607.
[191] el-Müdevvenetü'l-Kübra, Kaza-i salat: 1/139.
[192] Şerhu Meâni'1-Asâr, kaza-i salat: 1/484, 465.
[193] Mizânü'l İ'tidâl: 4/109, 8526 nolu Mesleme.
[194] Sahih-i Müslim.
[195] Mizânü'l İ'tidâl: 1/580, 2251 nolu Hammâd...
[196] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/465.
[197] Mizânü'l-i'tidâl: 3/70, 5641 nolu Atâ'.
[198] Şerhu Meâni'l-Asar: 1/466.
[199] Buharî, mevakiyt: 36, havf: 4, mağazî: 29, Müslim, mesacid: 209, Tirmizî, salat: 18, Nesâî, sehiv: 103.
[200] Daremi, salat: 186, Nesâî, mevakıyt: 55, ezan: 23, Ahmed: 3/25.
[201] Meraku'l-felâh, kaza-i fevâit: 77.
[202] Haşiyetü't-Tahtavî Ala Meraki'1-Felâh, Kaza-i fevâit: 239.
[203] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, Kazau'l-faite: 1/491, 495, 496.
[204] el-Muğnî, mesele: Men zekere enne aleyhi salatün: 1/607, el-Fıkhu Ala Mezahibi'-Arbaa: 1/495.
[205] el-Müdevvenetü'1-Kübra, kaza-i salat: 1/131.
[206] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, muraatü't-tertîb: 1/494.
[207] Mizânü'l İ'tidal: 1/465, 1747 nolu Haccac...
[208] Müsned-i Ahmed, Taberânî el-Mu'cem'inde İbn Lehîs tarikiyle...
[209] Fazla bilgi için bak: Nasburraye: 1/164, 165.
[210] Mizânü'l İ'tidâl: 2/646-1572 nolu Abdülkerim.
[211] Nasburraye lİ-Ahadisi'1-Hidâye: 1/163.
[212] Mîzanü'l-i'tidal: 2/632, 5119 nolu Abdülaziz...
[213] Fazla bilgi için bak: Mîzanü'l-i'tidal: 2/338, 3999 nolu Talha...
[214] Buhari, ezan: 1, Müslim, salat:1, Tirmizi, salat: 1, Nesai, ezan: 1, Ahmed: 2/148.
[215] Neylü'1-evtar, ebvab-i ezan: 2/35.
[216] Müsned-i Ahmed.
[217] Buhari, Müslim.
[218] Müslim, İbn Mace, Müsned-ı Ahmed.
[219] Ebû Davud, Tirmizî.
[220] Ebû Davud, Nesâî, Ahmed.
[221] Şerhu Fethilkadir, babü'1-ezan: 1/167, 168.
[222] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb, babü'1-ezan: 1/33.
[223] Mu'cemu'l-Fıkhi'l-Hanbelî, ezan: 1/23.
[224] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, hukmü'l-ezan: 1/313.
[225] Ebû Dâvud, Salat: 46, Ahmed: 5/196-6/446.
[226] Şevkani'nin görüşü için bak: Neylü'l-evtar: 2/36.
[227] el-Ümm, babu cimai'1-ezân: 1/82.
[228] Ebû Davud, salat: 28, İbn Mace, ezan: 1, Daremi, salat: 3, Ahmed: 4/42.
[229] Tirmizî, mevakıyt: 25, Ebû Dâvud, salat: 28, İbn Mace, ezan: 1, Daremi, salat: 3, Ahmed: 4/42.
[230] Buharî, ezan: 1-3, enbiya: 50, Müslim, salat: 2, 3, 5, Ebû Davud, salat: 29, Tirmizî, salat: 27, Nesâi, ezan: 2, İbn Mace, ezan: 6, Daremî, salat: 6, Ahmed: 3/103.
[231] Ebû Dâvud, Nesâi, Ahmed: 2/85, 87.
[232] Müslim, Nesâî, Ahmed: 3/403, 409.
[233] Ebû Davud, Ahmed: 3/408, 409.
[234] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi, babu'l-ezan: 1/148.
[235] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertihi'ş-Şerayi, babu'1-ezan: 1/148.
[236] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi, babu'I-ezan: 1/148.
[237] es-Siracü'1-vehhac Ala Metni'1-Minhac, faslü'l-ezan ve'1-ikame: 37, Fethü'lvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab, babü'1-ezan: 1/34.
[238] el-Muğnî, faslün el-aslâ fi'1-ezan: 1/404.

[239] Mu'cemü'l-Fikhı'l-Hanbeli, Sıfatü'l-Ezan: 1/26.
[240] el-Muğnî, meseletün: 1/406.
[241] el-Müdevvenetü'l-kübrâ, Fi'l-ezan: 1/57, 58.
[242] Neylü'l-evtar: 2/41.
[243] Mîzanü'l İ'tidâl: 3/674, 8017 nolu Muhammed b. Amir...
[244] Neylü'l-evtar: 2/42
[245] Şerhu'l-İmami'n-Nevevî Ala Sahih'il-İmam Müslim: 2, sifetü'l-Ezan: 468.
[246] Mizânü'l-i'tidal: 1/222, 849 nolu İsmail...
[247] Mizânül-i'tidal: 3/631, 7888 nolu Muhammed... 1/438-1632 nolu Harîs...
[248] Neylü'l-evtar: 2/43.
[249] Neylü'l-evtar: 2/47.
[250] Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/131.
[251] Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/1132-133.
[252] Şerhu Meâni'l-Asâr.
[253] Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/134.
[254] Şerhu Meâni'1-Asân 1/134.
[255] Nasburraye: 1, babü'l-ezan: 258.
[256] Fazla bilgi için bak: Nasburraye: 1/255-259.
[257] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/136.
[258] Şerhu Meani'I-Asâr: 1/137.
[259] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/137.
[260] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/137.
[261] Tecrîd-i Sarih Tercemesi: 2/564, Müslim, Ebû Davud, İbn Mâce, Nesâî, ezan: 14, Ahmed: 2/136, 411, 429, 458, 461.
[262] Buharî, ezan: 5, bed-i halk: 12, tevhîd: 52, İbn Mâce, Nesâî, ezan: 14, Taberâni: 5, Ahmed: 3/35, 43.
[263] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': I/150,151'den özetlenerek...
[264] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/33.
[265] el-Muğnî, faslü'1-ezan: 1/423'den özetlenerek...
[266] el-Müdevvenetetü'l-kübrâ, el-kelâmu fi'1-ezan: 1/59.
[267] Fethülallâm, babü'l-ezan: 1/86'dan özetlenerek...
[268] Fıkhü's-Sünne, ma-yüstehebbü li'l-müezzini: 1/117.
[269] Neylü'1-evtar, babu refi's-savt: 2/50.
[270] Buharî, ezan: 7, salat: 10-11, Tirmizî, salat: 40, menakib: 1, Nesâî, ezan: 33, 35, 37, İbni Mace, ezan: 4, Taberani, nida: 2, Daremi, salat: 10, Ahmed: 1/120-2, 188 - 3/6, 53, 90 - 4/92, 83, 95, 98, 200- 3/9, 328.
[271] Müslim, Ebû Dâvud: Ömer b.Hattab (r.a.)'den.
[272] Ebü Dâvud: Şehr b. Havşeb'den...
[273] Buharî, ezan: 8, tefsin 17, Ebû Davud, salat 43, Nesâî, ezan: 38, İbn Mâce, ezan: 4, Ahmed: 3/337, 354.
[274] Müslim, Ebû Dâvud, Nesâi, Tirmizî: Abdullah b. Amir (r.a.)'den.
[275] Tirmizî, salat: 44, daavat: 128, Ebû Dâvud, salat: 35, 37, cihâd: 39, Ahmed: 3/119, 155-225, 254.
[276] İbn Adiy, Beyhakî; Hadîsin zayıf olduğu tesbit edilmiştir.
[277] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi' 1/155'den özetlenerek.
[278] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/35.
[279] El-Muğnî: 1/427.
[280] el-Muğnî, limen semi'a'1-müezzine: 1/426, 427.
[281] el-Fıkhu Alâ'l Mezahibi'I-Arbaa: 1/317, 318.
[282] Fikhü's-Sünne: 1/114'den özetlenerek...
[283] Bilgi için bak: Fethülallâm Li-Şerhi Bülûğü'l-merâm: 1/92.
[284] Neylü'l-evtar: 2/58.
[285] Fazla bilgi için bak: Mîzanü'l i'tidal: 2/283, 3754 nolu Şehr
[286] Fazla bilgi için bak; Mîzanü'l-i'tidal: 3/83, 5679 nolu Ufeyr...
[287] Buhari, Müslim, Ebû Davud, Tirmizi, İbn Mâce, Ahmed.
[288] Ebû Davûd, Ahmed.
[289] Bedayi'u's-Sanayi', Fi Tertibi'ş-Serayi': 1/151.
[290] Bedâyi': 1/151.
[291] el-Muğni, ezan: 415, 416.
[292] el-Muğnî, ezan: 415, 416.
[293] Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Ala Muvatta'i Mâlik: 1/92.
[294] Fazla bilgi için bak: Mîzanü'l-i'tidal: 2/561, 4866 nolu Abdurrahman...
[295] Fazla bilgi için bak: Mizanül-i'tidal: 2/135, 3160 nolu Sâid...
[296] Nasburraye: 1/280.
[297] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi, Ezan: 1/150'den özetlenerek.
[298] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi', Ezan: l/150'den özetlenerek...
[299] el-Muğnî, ezan: 1/412.
[300] el-Muğnî, ezan: 1/412.
[301] Fethülallâm Li-Şerhi Bülûğü'l-Merâni: 1/94.
[302] Fethülallâm Li-Şerhi Bülûğü'l-merâm: 1/94'den özetlenerek.
[303] Müslim, salat: 187, Tirmizî, mevakıyt: 41, İbn Mâce, ezan: 3, ikamet: 48, Ahmed: 4/218, 334.
[304] İbn Seyyidinnas, Şerh-i Tirmizî'de rivayet etmiştir
[305] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/54.
[306] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şarayi': 1/152.
[307] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şarayi': 1/152.
[308] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şarayi': 1/152 .
[309] el-Ümm: 1/84'den özetlenerek...
[310] el-Ümm: 1/84'den özetlenerek...
[311] el-Muğnî-ezan: 1/415.
[312] el-Muğni-ezan: 1/415.
[313] el-Muğnî-ezan: 1/415.
[314] el-Müdevvenetü'I-kübra: 1/62.
[315] Neylü'l-evtar: 2/65.
[316] Müslim, mesacid: 31, Nesâî, mevakiyt: 55, Ahmed: 2/428, 4/441.
[317] Tirmizî, mevakıyt: 18, Ahmed: 1/375, Nesâî, ezan: 21, 22.
[318] Fetâvâ-yı Hindiyye, ezan: 1/54, 55, Bedayi': 1/154.
[319] Fethülvahhab Bi-Şerhi Menheci't-Tullâb, ezan: 1/33.
[320] el-Muğnî, faslün: men fatethü salâvatün: l/419'dan özetlenerek...
[321] el-Muğnî, faslün: men fatethü salâvatün: 1/419, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, ezan: 1/62.
[322] Fazla bilgi için bak: NeyIü'l-evtar: 2/67, 68, Nasburraye: 1/279, 280.

[323] Ebû Dâvud, hammam: 2, Tirmizî, edeb: 22, 39, İbn Mâce, nikâh: 28, Ahmed: 5/3, 20.
[324] Ebû Dâvud, cenâiz: 28, İbn Mâce, cenâiz: 8.
[325] Tirmizî, edeb: 40, Ahmed: 1/275, 290, 497, Buhari kendi Tarih'inde...
[326] Tirmizî, edeb; 40, Ahmed.
[327] Muvatta', Ahmed b. Hanbel. Ebû Davud, Tirmizi, hasenün...
[328] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/188.
[329] Fethülvahhab Bi-Şerhi Menheci't-Tullâb, şurutü's-salat: 1/48, 49, el-Fıkhu Alâl-Mezahibi'l-Arbaa: 1/189.
[330] el-Muğnî, ma-yestürü: 1/577, 578'den özetlenerek...
[331] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/189.
[332] el-Müdevvenetü'1-Kübra, salâtü'l-harâir: 1/94, 95.
[333] Bedayi'u's-Sanayf Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/117.
[334] el-MufenİI: 1/579.
[335] Müslim, fezail: 26, Ahmed: 1/71- 6/62, 155, 288.
[336] Buhari, salat: 12, Müsned-i Ahmed.
[337] Geniş bilgi için bak: Mizânü'l-i'tidâl: 4/586, 10729 nolu Ebû Yahya.
[338] Şerhu Meâni'1-Asâr: 1/473, 474.
[339] Şsrhıı Meâni'1-Asâr: 1/474.
[340] Buhari, Fazâil-i nebiy: 7.
[341] Ahmed: 2/255, 493.
[342] Müslim, mesacid: 149, Ebû Dâvud, salat: 119, Nesâî, iftitah: 19, İbn Mâce, mesacid: 19, Ahmed: 2/187, 208-3/167, 168, 188, 232.
[343] Buhari, fezail: 5, Tefsin: 207, Müsned-i Ahmed.
[344] Fetâvâ-yı Hindiyye, şurûtü's-salat: 1/58, Şerhu Fethilkadîr: 1/180.
[345] el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l Arbaa, sitrü'l-avres: 1/189.
[346] El-Muğnî, sitrü'l-avre: 1/579, el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhibi'l-Arbaa: 1/189.
[347] el-Muğnî, sitrül-avre: 1/579.
[348] Mizânü'l-İ'tidâl: 2/375, 4135 nolu İbad b. Kesir.
[349] Neyü'l-evtar: 2/73.
[350] Mizaaü'1-İ'tidal: 3/296, 6485 nolu Umeyr b. İshak.
[351] İbn Mâce, taharet: 132, Tirmizî, salat; 160, Ahmed: 6/150, 218, 259.
[352] Ebû Dâvud, salat; 83, 84, Taberânî, cemaat: 33, 36.
[353] Buhari, libas: 1, 2, 5, fezâil: 5, Müslim, libas: 42, 43, 48, 48, Ebû Davud, Iibas: 25, 27, Tirmizî, libas: 8, 9, İbn Mace, libas: 6, 9, Taberânî, libas: 9, 12, Ahmed: 2/5, 10, 32, 42, 44, 55, 56, 60-3/5, 44, 97.
[354] el-İhtiyar li-Ta'lili'1-Muhtar: 1/48, 156.
[355] Bedayi'u's'-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayı: 121,122.
[356] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/49, el-Fıkhu Ala'l Mezahıbı Arbaâ: 1/189.
[357] el-Fıkhu Alal-Mezahibi'l-Arbaa: 1/189.
[358] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/189.
[359] Neylü'l-evtar: 2/75.
[360] El-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/94.
[361] Neylü'l-evtar: 2/76.
[362] Nasburraye li-Ahadîsi'1-Hidâye; 1/300.
[363] A'râf: 7/31.
[364] Buhârî kendi Tarihinde rivayet etmiştir.
[365] Fıkhü's-Sünneî 1/127.
[366] Ahmed: 2/98.
[367] Buhari, Müslim.
[368] Buharî, salat: 16, libas: 12, Müslim, Iibas: 23, Nesâi, kible: 19, Ahmed: 4/149, 150.
[369] Müslim, libas: 16, Nesâî, zînet: 88, Ahmed: 3/383.
[370] Neylü'l-evtar: 2/90.
[371] Neylü'l-evtar: 2/90.
[372] Müsned-i Ahmed.
[373] Buharî, libas: 25, Müslim, libas: 11, 21.
[374] Buharî, libas: 25, Müslim, libas: 11, 21, Tirmizî, adab: 1, İbn Mâce, libas: 18, Ahmed: 1/20, 26, 36, 37, 39, 49, 2/166, 209, 329, 337, 3/23, 101, 4/5, 156,6/324, 430.
[375] Buhârî, libas: 39; Nesâî, zînet: 40, İbn Mâce, libas: 19.
[376] Ebû Davûd, libas: 7, Nesâî, zînet: 83, Ahmed: 1/90, 139, 153.
[377] Buharî, libas: 30, Ebû Dâvud, Iibas: 11, Nesaî, zînet: 83, İbn Mâce, libas; 19.
[378] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/130, 131'den özetlenerek...
[379] Fıkhü's-Sünne: 3/484.
[380] el-Fıkhu Alâ'1-Mezahibi'l-Arba, ma yahîllü lebsühü: 2/10'dan özetlenerek.
[381] el-Muğnî, fimâ yahrum lebsuhu: 1/588.
[382] el-Muğnî, fimâ yahrum lebsuhü: 1/589.
[383] el-Fıkhu Alâ'1-Mezâhibi'l-Arbaa, ma yahillü lebsuhü: 2/11.
[384] el-Fıkhu Alâ'1-Mezahibi'l-Arbaa, ma yahillü lebsuhü: 2/13.
[385] Şerhu Maâni'I-Asar: 4/243, 244.
[386] Şerhu Mâanî'I-Asar: 4/243, 244, Ömer b. Hattata (r.a.)'dan..
[387] Şerhu Meâni'1-Asar: 4/248.
[388] Neylül Evtar: 2/93.
[389] Mizânü'l İ'tida: 1/364, 1360 nolu Sabit..
[390] Buhari, cenâiz: 2, hibe: 28, bed-i halk: 8, fezâil; 10, et'ime; 29, 32, eşrıbe: 27, 28, edebî 124, isti'zam: 8, Müslim, libas: 7, 9, 40, eşribe: 17, Tirmizi, edep: 45, Nesâî, tatbiyk: 7, cenâiz: 53, zînet; 40, 43, 45, 76, 79, 84, 87, 90, 92, Ahmed; 1/16, 43, 46, 50, 2/99, 4/92, 150, 5/261, 383, 6/228.
[391] Buharî/cenâiz: 2, eşribe: 28, merza, 4, libas 28, 36, 45, istizan, 8, Müslim, Iibas: 8, Tirmizî, salat: 80, libas: 13, 44, edep; 45, Nesâî, tatbiyk: 8, 61, eşrıbe: 26, Ahmed: 1/80, 81, 92, 94, 114, 119, 121, 127, 132, 134, 137.
[392] Ebu Dâvud, libas: 9, Tirmizî, kıyâmet: 32, Ahmed: 4/143, 149, 150- 6/49, 53, 241.
[393] Sahîh-i Müslim, Ahmed: 6/347.
[394] Ebû Dâvud, Nesâî, Müsned-i Ahmed: 4/95.
[395] Bedayi'us-Sanayi Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 5/131'den özetlenerek.
[396] Bedayi'u's'-Sanayi Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 5/82.
[397] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'I-Arbaa: 2/10, 11'den özetlenerek.
[398] Fethü'l-vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/6.
[399] el-Muğnî: 1/588
[400] el-Muğnî; 1/588, 589 (dan özetlenerek)
[401] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/13.
[402] NeylüI-evtar: 2/97.
[403] Müsned-i Ahmed: 1/73.
[404] Kamus Tercümesi: 1/347, Tadbib maddesi.

[405] Ebû Dâvud, hatem; 7, Tirmizî, libasî 31, Nesâî, zînet: 41, Ahmed : 5/23.
[406] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 5/132.
[407] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 5/132.
[408] Yerinden çıkıp kopan dişin tekrar yerine konulması mümkün mü, değil mi? İmam Ebû Yusuf o gün için bunun mümkün olabileceğini düşünürek ictihadi yürütmüştür
[409] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi, 5/132, 133.
[410] Fetâvâ-yı Hindiyye, isti'malü'z-zehebi ve'l-fidde: 5/336.
[411] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayı': 5/132.
[412] el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/14.
[413] Fazla bilgi için bak: El-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, Cebir: 1/168.
[414] el-Muğni: 1/277.
[415] Buharî, i'tizam: 1, Müslim, birr: 115, Cennet: 28, Ahmed: 2/244, 251, 315, 323, 463, 519.
[416] Kamus tercümesi, sûret maddesi.
[417] Ebû Dâvud, Buharî, libas: 90.
[418] Buhari, libas: 90, Ahmed: 6/52.
[419] Buharî, bed'-i halk: 7, mezalim: 32, Müslim, Iibas, 83, 88, Ebû Dâvud, libas: 45, Tirmizi, kıyamet: 32, edeb: 44, İbn Mâce, libas: 45, Nesâî, zînet: 111, 113, Ahmed: 2/305, 308- 4/28-6/49, 53.
[420] Ahmed: 6/247, 478.
[421] Ebû Dâvud, libas: 1, Tirmizî, edeb: 44, Ahmed: 2/305.
[422] Buharî, tevhid: 56, libas: 89, 92, 95, Müslim, libas: 98, 97, Ahmed: 2/40.
[423] Buharî, büyu': 104, Nesâî, zînet: 112, Müslim, libas: 99, Ahmed: 1/308.
[424] Neylü'l-evtar: 2/114.
[425] NeylüI-evtar: 2/114.
[426] Neylü'l-evtar: 2/115.
[427] Neylü'l-evtar: 2/117.
[428] Şerha Maani'l-asâr: 4/282, Hz. Ali (r.a.)'den
[429] Şerhu Maani'1-asâr: 4/282, Hz. Ali.
[430] Şerhu Maani'l-asâr: 4/282, Hz. İbn Abbas (r.a.)'den
[431] Şerhu Maani'1-asâr: 4/282, Hz. Aişe .
[432] Şerhu Maani'l-asâr: 4/282, Ebu Hureyre (r.a)'den.
[433] Şerhu Maani'1-asâ; 4/282, Hz. Salim b. Abdullah'ın babasından.
[434] Şerhu Maani'1-Asâr: 4/282-286.
[435] Serhu Maani'1-Asâr: 4/287.
[436] Şerhu Maani'l-Asâr; 4/287.
[437] Müslim, İmân: 147, İbn Mâce, duâ: 10, Ahmed: 4/133, 134, 151.
[438] Müslim, imân: 147, İbn Mâce, duâ: 10, Ahmed: 4/133, 134, 151.
[439] Tirmizî, kiyâmet: 39, İbn Mace, cihad: 12, Ahmed: 3/430, 439, 4/131.
[440] Ahmed, Ebû Dâvud, İbn Mâce: İbn Ömer r.a.'dan.
[441] Buharî, fezâil-i sahabe: 5, Ebu Dâvud, libas: 23.
[442] Ebu Dâvud, libas: 27, İbn Mâce, libas: 9.
[443] Buharî, libas: 1, 2, 5; fezâil-i sahabe: 5, Müslim, libas: 42, 43, 46, 48, Ebû Dâvud, libas: 25, 27, Tirmizî, Iibas: 8, 9, İbn Mâce, libas: 6, 9, Taberânî, libas: 9, Ahmed: 2/5, 10, 32, 42, 44, 46, 55, 56, 60, 65, 67, 74, 76, 81, 386, 397, 409, 430454, 467, 479, 3/5, 44, 97.
[444] Mîzanü'l-i'tidal: 2/241-3592 nolu Sehl.
[445] Neylü'l-evtar: 2/125.
[446] Neylü'l-evtar: 2/127.
[447] Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî.
[448] Taberânî: Ebû Ümâme (r.a)'den
[449] Mîzanü'l-i'tidali 2/628- 5101 nolu Abdülaziz.
[450] Buharî, libas: 30, Müslim, libas: 19, Ahmed; 1/92, 97, 119, 2/96, 98.
[451] Müslim, cennet: 52.
[452] Ebû Dâvud, libas: 28, Ahmed: 2/325.
[453] fazla bilgi için bak: Şerhu Maani'l-Asâr: 4/332-335
[454] Mîzanü'l-i'tidâl: 4/355- 9437 nolu vehb.
[455] Neylü'l-evtar: 2/130.
[456] Neylü'l-evtar: 2/131.
[457] Dâremî, vüdu'; 13.
[458] Buhari, et'ime: 2, Ebû Dâvud, et'ime: 19, İbn Mâce, et'ime: 8.,Dâremî, et'ime: 9.
[459] Ebû Dâvud, Taharet: 18.
[460] Müsned-i Ahmed: 2/409.
[461] Müslim, eşribe: 105, Ebû Dâvud, et'ime: 19, İbn Mâce, et'ime: 8, Daremî, et'ime: 9, Taberânî, sifatü'n-Nebiy: 8, Ahmed: 2/8, 33, 146, 325, 349.
[462] Nesâi, zinet: 8.
[463] Tirmizî, libas: 28.
[464] Ebû Dâvud, libas: 1, Tirmizi, libas: 28, Ahmed; 3/30, 50.
[465] Ebû Dâvud, libas: 1, Tirmizî, libas: 28, Ahmed: 3/30, 50.
[466] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/14.
[467] el-Muğnî, gaslü'l-meyamin: 1/109.
[468] İbn Hibbân, Beyhaki, Taberânî.
[469] Neylü'l-evtar: 2/132.
[470] İbn Mâce, Ahmed: 5/89, 97.
[471] Ebû Dâvud, taharet: 131, Buharî, vüdu': 69, salat: 3, Müslim, taharet: 107, nesâî, taharet: 185, İbn Mâce, taharet: 81, 83, Daremî, salat: 103, Ahmet: 5/ 89, 97.
[472] Ebû Dâvud, Müsned-i Ahmed.
[473] Geniş bilgi için bak: Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/84.
[474] Geniş bilgi için bak: el-Fıkhu Alâ'l Mezahibi'I-Arbaa: 1/13.
[475] Neylü'l-evtar: 2/133.
[476] Neylü'l-evtar: 2/133.
[477] Ebû Ya'lâ, Bezzar, İbn Adiy, Darekutnî, Beyhakî.
[478] Mîzanü'l-i'tidal: 2/60- 2809 nolu Rvh.
[479] Neylü'l-evtar: 2/134.
[480] Buharî, salât: 24, libas: 37, Müslim, mesacid: 60. Tirmîzî, mevakiyt: 176, Nesâî, kıble: 24, Dâremî, salât: 103, Ahmed: 3/100, 166; 4/9.
[481] Ebû Dâvud, salât: 89.
[482] Müsned-i Ahmed: 2/365.
[483] Müsned-i Ahmed: 3/502.
[484] Mîzanü'l-i'tidal: 2/365, 4111 nolu Abbad.
[485] Neylü'l-evtar: 2/146'dan özetlenerek.
[486] Ebû Davud İbn Mâce.
[487] NeylüI-evtar: 2/146.
[488] Buharî, teyemüm: 1, salât: 56, Müslim, mesacid: 3, 4, 5, Ebû Dâvud, salât: 24, Tirmizî, mesacid: 119, siyer: 5, Nesâi, gusül: 26, İbn Mâce, taharet: 90, Dâremî, salât: 111, siyer: 28, Ahmed:

1/250, 301, 2/222, 240, 250, 412, 442.
[489] el-Hattab.
[490] Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce: Ebû Saîd (r.a.)'den.
[491] Müslim, cenâiz: 97, 98, Ebû Dâvud, cenâiz: 73, Tirmizî, cenâiz; 57, Nesâî, kıble: 11, Ahmed: 4/135.
[492] Buharî, salat: 52, teheccüd: 37, Müslim, müsafirîn: 208, 209, Ebû Dâvud, salât: 199, vitir: 11, Tirmizî, salât: 213, Nesâi, kiyamü'lleyl: 1, Ahmed: 2/6, 16, 123, 5/192, 6/65.
[493] Buharî, mesacid: 62, Nesâî, cenâiz: 106, Dâremî, salât: 120.
[494] İbn Mâce, mesacid: 4, Müsned-i Ahmed, Tirmizî.
[495] Tirmizî, salat: 14, İbn Mâce, mesacid: 4.
[496] Geniş bilgi için bak: İbn Abidîn: 1/394, 395.
[497] el-Fikhu Alâ'I-Mezâhabı'I-Arbaa: 1/279.
[498] el-Fıkhu Alâ'I-Mezâhabı'l-Arba: 1/279.
[499] el-Fıkhu Alâ'I-Mezâhbı'l-Arbaa: 1/279.
[500] el-Fılîhu Ala'l-Mezâhbı'l-Arbaa .1/279.
[501] el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhabı'l-Arbaa: 1/280.
[502] el-Fikhu Alâ'l-Mezahibı 1-Arbaa: 1/230.
[503] Şerhu Maani'I-asâr: 1/384, 385.
[504] Ebu Davud, salat: 24, Tirmizi, salat: 119, İbn Mace, mesacid: 4, Daremi, salat: 111, Ahmet: 3/83; 96.
[505] el-Muğnî: 2/67, 68.
[506] Nasburraye: 2/324.
[507] Neylü'l-evtar: 2/148.
[508] Tenvirü'l-havâlik şerhün alâ Muvatta'i Mâliki:' 2/132.
[509] Neylü'l-evtar: 2/150
[510] Mizanül-i'tidali: 3/207-6149 nolu Ömer.
[511] Müsned-i Aluned: 3/404, 405- 4/85, 86, 150, 302 - 5/54, 55.
[512] Neylü'l-evtar: 2/153
[513] Mîzanü'l-i'tidab, 2/99-2995 nolu Zeyd...
[514] Buharî, hac: 51, Müslim, hac: 393, 394, Ahmed: 2/120, Nesâî, mesacid: 5.
[515] Buhari, Müsned-i Ahmed.
[516] Fetâvâ-yi Hindiyye: 1/65.
[517] el-Müdevvenetü'l-kübra: 1/91.
[518] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/37.
[519] Derekutnî, el-Hâkim Ebû Abdillah: İbn Ömer (r.a.)'dan.
[520] Ahmed, Tirmizî.
[521] Taberanî, el-Kebir.
[522] Hâyetü't-Tahtavi ala Meraki'l-felâh: 222.
[523] Hâşiyetü't-Tahtâvi alâ Meraki'I-felâh: 222.
[524] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/142.
[525] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/143.
[526] Hâşiyetü'l-Tahtâvî ala Meraki'l-felah: 223.
[527] Hâşiyetü't-Tahtâvî alâ Meraki'l-felâh: 223.
[528] Fetâvâ-yi Hindiyye: 1/143.
[529] es Siracü'I-vahhac alâ metni Minhac: 39, Fethü'l-vahhab bi-Şerhi Menhecı't-Tullâb: 1/36, 37.
[530] el-Muğnî': 1/435, 436.
[531] Fazla bilgi için bak: el-Muğni: 1/437.
[532] el-Muğni: 1/434.
[533] el-Müdevvenete'I-kübra: 1/123, 124.
[534] Şerhu Maani'1-Asâr: 1/428.
[535] Şerhu Maanil-Asâr: 1/429.
[536] Şerhu Maani'l-Asâr: 1/429
[537] Şerhu Maani'1-Asâr: 1/429, 430.
[538] Darekutnî: Hz. Ali (r.a.)'den.
[539] Mîzanü'l-i'tidali 1/492-1850 nolu Hasan.
[540] Mîzanü'l-i'tidal: 1/483-1829 nolu Hasan.
[541] Neylü'l-evtar: 2/159.
[542] Buharî, salât: 65, Müslim, mesacid: 24, 25, müsafir: 103, zühd: 43, 44, Ebû Dâvud, tatavvu: 1, Tirmizî, salât: 120, 189, 204, Nesâi, mesacid: l, kıyamu'l leyl: 66, 67, 1/20, 53, 61, 70, 241, 2/221, 298, 388, 6/328, 327, 428, 461.
[543] Müsned-i Ahmed: 1/53, 70.
[544] Ebû Dâvud: İbn Abbas'dan.
[545] Buharî, Müslim, Nesâî, İbn Mace, Ebû Dâvud.
[546] Fetâvâ-yı Hindiyye: 5/319.
[547] Fetâvâ-yı Hindiyye: 5/319.
[548] el-Fıkhu Alâ'I-Mezahibi'I-Arbaa: 1/287.
[549] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'I-Arbaa: 1/287.
[550] Mîzanü'l-i'tidal: 4/351, 0425 nolu Vehb.
[551] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar; 2/165.
[552] Müslim, mesâcid: 57, Ebû Dâvud, salât: 16, Tirmizî, seva-ı kur'an: 19, Ahmed; 5/178 180.
[553] Tirmizî, cumaa: 64, Ebû Dâvud, salât: 13, İbn Mâce, mesacid: 8, 9.
[554] Müsned-i Ahmed, Tirmizi.
[555] Buhari, ezan: 160, i'tisam: 24, Müslim, mesâcid: 68, 72, 74, 76, Ebû Dâvud, et'ime: 40, Tirmizî, et'ime: 27, İbn Mace, ikamet: 58, Nesai, Mesacid: 16, Daremi, Etime: 21, Taberânî, taharet: 1, Ahmed, 2/13, 20, 3/12, 4/99, 5/26.
[556] Ebû Dâvud.
[557] Müsned-i Ahmed, Nesâî, Müslim, Ebû Dâvud
[558] Müsned-i Ahmed, İbn Mâce Hz. Fatıma (r.a.)'dan.
[559] Neylü'l-evtar: 2/174.
[560] Müslim, mesacid: 79, münafikîn: 17, Ebû Dâvud, salât: 21.
[561] Müslim, mesacid: 79, münafikîn: 17, Ebû Dâvud, salât: 21, İbn Mace, mesacid: 11, Ahmed: 2/349, 420
[562] Müsned-i Ahmed: 2/350, 418, İbn Mâce, mesacid.
[563] Tirmizî, diyat: 9, İbn Mâce, hudud: 31, Dâremî, diyat: 6, Ahmed: 3/434.
[564] Tirmizî, buyû': 75, Taberânî, sefer, Müsned-i Ahmed.
[565] Ebû Dâvud, salat: 214, Tirmizî, büyû: 75, Nesâî, mescid: 22, İbn Mace, Mesacid: 5, Ahmed: 2/179, 212
[566] Buharî, talak: 20, 31, Müslim, Iiân: 12, Nesâî, talâk: 39.
[567] Müslim, fezâil-i sahabe: 151, Müsned-i Ahmed: 5/222.
[568] Müsned-i Ahmed: Câbir (r.a.)'den.
[569] Sahîh-i Buharî, Sahîh-i Müslim Abbad b. Temîm'den.
[570] Sahîh-i Buhari, Nesâî, Ebû Dâvud, Müsned-i Ahmed.

[571] Sahîh-i Buharî, Sahîh-i Müslim: Aişe (r.a.)'dan.
[572] Ebû Davud, Abdurrahman b. Ebübekir (r.a.)'dan
[573] İbn Mâce, Abdullah b. el-Hâris (r.a.)'den.
[574] el-Fıkhu Alâ-1-Mezahibi'l Arbaa: 1/284-290'dan özetlenerek.
[575] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/284-290'dan özetlenerek.
[576] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/284-280'dan özetlenerek.
[577] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'I-Arbaa: l/284-290'dan özetlenerek.
[578] Neylü'l-evtar: 2/175.
[579] Neylü'l-evtar: 2/100.
[580] Mîzanü'1-i' tidlâl: 4/450-9810 nolu Yakub b. Humayd.
[581] Buharî, salât: 15, Ahmed: 3/151, 283.
[582] Müsned-i Ahmed: 4/68-5/380.
[583] Müsned-i Ahmed: Ebû Hüreyre (r.a.)'den.
[584] Müslim, mescit: 258, Ebû Dâvud, salât: 42, Tirmizî, mevâkit: 36, Ahmed: 2/410, 416, 471-6/5, 537, Nesâî, salat: 40, İbn Mâce, ezan: 7, Daremî, salat: 12.
[585] İbn Seyyidi'n-Nâs,Tirmizî'nin şerhinde.
[586] Fazla bilgi için bak: Mizanü'l-itidal: 1/67-224 ve 225 nolu İbrahim meddelerine.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Namazda Kıbleye Yönelmek
Çıkarılan Hükümler:
Uzak Mesafede Olanların Kıblesi
Çıkarılan Hükümler:
Namaza Tekbir İle Başlamak Farzdır
Çıkarılan Hükümler:
İmam Saflar Düzene Girdikten Ve İkamet De Bittikten Sonra Tekbir Getirir
Çıkarılan Hükümler:
Namazda Elleri Kaldırmak
Çıkarılan Hükümler:
Namazda Sağ Eli Sol El Üzerine Koymak
Çıkarılan Hükümler:
Namazda Secde Yerine Bakmak
Çıkarılan Hükümler:
Tekbirle Kıraat Arasında İstiftah
Çıkarılan Hükümler:
Kıraat Farzını İyice Yerine Getirmeyenler
Çıkarılan hükümler:
Fatihadan Sonra Îlk İki Rekatte Süre Okumak
Çıkarılan Hükümler:
Her Rekatte İki Sureyi Aynen Tekrarlamak
Çıkarılan Hükümler:
Farz Namazda Okunan Sureler
Çıkarılan Hükümler:
Rüku', Sücud Ve Refi' İçin Tekbir Getirmek
Çıkarılan Hükümler:
İmamın, Arkasındakilere Duyurmak İçin Tekbirleri Sesli Söylemesi
Çıkarılan Hükümler:
Rüku'un Şekil Ve Sureti
Çıkarılan Hükümler:
Rüku' Ve Secdelerde Zikir Ve Tesbih
Çıkarılan Hükümler:
Rüku' Ve Secdelerde Kur'an Okunmaz
Çıkarılan Hükümler:
Rükü'dan Kalkınca Ne Söylenir?
Çıkarılan Hükümler:
Rükü'dan Kalkınca Beli Doğrultup Durmak Farzdır
Çıkarılan Hükümler:
Secdenin Şekli Ve Keyfiyeti
Çıkarılan Hükümler:
Üstünde Taşıdığı Elbisesinin Üzerine Secde Etmesi Caiz Midir ?
Çıkarılan Hükümler:
İki Secde Arasında Oturmak
Çıkarılan Hükümler:
İkinci Rekatte Doğrudan Kıraate Başlamak
Çıkarılan Hükümler:
Birinci Teşehhüdün Emredilmesi Ve Yanılma Sebebiyle Sakıt Olması
Çıkarılan Hükümler:
Teşehhütte Ve İki Secde Arasında Oturmak
İbn Mes'ud'un (r.a) Teşehhüdü
Çıkarılan Hükümler:
Teşehütte Şehadet Parmağıyla İşarette Bulunmak
Çıkarılan Hükumler:
Teşehhüden Sonra Peygambere (a.s.) Salat Getirmek
Çıkarılan Hükümler:
Teşehhütten Sonra Peygember'in (a.s.) Âl Ve Ezvacına Da Salat Getirmek
Çıkarılan Hükümler:
Namazın Sonunda Yapılacak Dualar
Çıkarılan Hükümler
Namazdan Selam İle Çıkmak
Çıkarılan Hükümler
Namazdan Sonra Zikir Ve Dua
Selam Verdikten Sonra Az Bir Süre Oturup Bulınduğu Yerden Biraz Sapmak
Çıkarılan Hükümler
Namazdan Sonra Tesbihi Parmaklarla Veya Tohum Ve Benzeri Bir Şeyle Yapmak
Çıkarılan Hükümler
Namazda Konuşmak, Namazı Bozar Mı?
Çıkarılan Hükümler
Namazda Öksürrmek Ve Öf Diye Püflemek
Çıkarılan Hükümler
Namazda Allah Korkusundan Dolayı Ağlamak
Çıkarılan Hükümler
Namazda İken Aksırıp El-Hamdu Lillah Demek
Çıkarılan Hükümler
Namazda İken Önemli Bir Olay Meydana Gelirse, Sübhannellah Denilir. Kadınlar İse, Sağ Ellerini Sol Ellerinin Üzerine Vururlar
Çıkarılan Hükümler
Namazda Kıraat Esnasında Takılıp Kalan İmama Fetihte Bulunmak
Çıkarılan Hükümler

Namazda Kıbleye Yönelmek

Bilindiği gibi, namazda kıbleye yönelmek namazın 12 farzından biridir. Zaruri haller dışında kıbleye yönelmeden namaz kılmak caiz ve sahih olmaz. Çünkü kıble birliğin sembolüdür. Aynı zamanda ibâdeti âdetten ayıran şartlardan biridir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Namaza kalkmak istediğinde tastamam abdest al, sonra da kıbleye yönel ve arkasından tekbîr getir."[1]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"İnsanlar Kuba'da sabah namazını kılarlarken bir kimse onlara geldi ve şöyle dedi: Şüphesiz ki, Peygamber (a.s.) Efendimizin üzerine bu gece Kur'ân'(dan âyet) indi ve kıbleye yönelmekle emrolundu o sebeple kıbleye yöneldiler ki, o esnada yüzleri Şam cihetine yönelik bulunuyordu, oldukları yerde (namazlarını bozmadan) yüzlerini (Kabe cihetine) döndürdüler."[2]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Beytümakdis'e doğru yönelip namaz kılardı. Sonra, *"Şüphesiz ki biz yüzünü, (ilâhî buyruğu bekleyerek) göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz. Artık seni -and olsun ki- hoşnut olacağın bir kıbleye döndürüyoruz: (Bundan böyle namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir..."* mealindeki âyet indi. Benî Seleme kabilesinden bir adam, onlar sabah namazından bir rekât kılmış bulunuyorlardı ki, yanlarına vardı ve şöyle seslendi: Haberiniz olsun ki, kıble değiştirildi. Bunun üzerine onlar bulundukları vaziyeti bozmadan kıbleye (Kabe) doğru döndüler."[3]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namaz kılabilmek için tastamam (şartlarına, vaciblerine, sünnetlerine uygun) abdest almak farzdır.
2- Namazda kıbleye yönelmek farzdır. Kıble, bilindiği gibi, Mekke'deki Mescid-i Haram'dır.
3- Namaza tekbir getirerek başlamak farzdır.
4- Araziyi bilmemekten veya karanlıktan dolayı kıbleden başka bir cihete -kıble sanarak- yönelip namaza başladıktan sonra ya kendisi yanlış cihete yöneldiğini farkeder, ya da başka biri doğru haber verirse, namazı bozmadan bulunduğu hal üzere kıbleye doğru dönüp namazını tamamlar.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Allah, yüzünüzü Mescid-i Haram cihetine çevirin buyurduğu ve Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hem fiiliyle, hem kavliyle namazda kıbleye yöneldiği ve mü'minlerin de yönelmelerini emrettiği için, namazda kıbleye yönelmek farzdır.
Mekke'de oturanlar veya orada müsafir olarak bulunanların kıblesi, gözünün Kabe'ye isabet etmesiyle gerçekleşir. Öyle ki, evde, otelde veya benzeri kapalı bir yerde namaz kılarken önündeki duvarlar ve engeller kaldırılınca gözlerinin Mescid-i Haram'a isabet etmesi gerekir. Mekke dışında olanlar için kıble, o cihete isabet etmesiyle gerçekleşir. Çünkü teklif imkânla orantılıdır.
Namazda kıbleye yöneldiği takdirde mal ve cana bir zarar gelmesinden korkulduğu zaman, hangi cihete mümkünse oraya yönelip namaz kılar. Çünkü ortada tıpkı kıble hakkında şüpheye düşen gibi bir özür bulunuyor.
Kıble'nin ne yanda olduğunda şüphe eder de soracak kimse bulamazsa o takdirde kendi rey ve ictihadına göre, kıbleyi belirleyip namaz kılar.[4]
b) Şâfiilere göre:
Kudreti yeten kimse için namazda kıbleye yönelmek şarttır. Hasta kimse kıbleye yönelemiyor ve kendisini yönlendirecek de bulunmuyorsa, o takdirde bulunduğu hal üzere yüzü hangi yana çevrili bulunursa bulunsun, namazını kılar. Korku hissedilen durumda ister farz, ister nafile olsun, kıbleye yönelmek şart değildir. Bunun dışında yolculuk halinde bulunan kimse, ister süvari, ister yaya yürüsün nafile namaz için kıbleye yönelmesi şart değildir. Bu durumda yolculuğunun uzun olması, kasr-i salât yapacak mesafede bulunması gerekli değildir.[5]
Kıbleyi tayinde zorluk çeker de şüpheye düşerse, rey ve ictihadına göre, belirleyip namazını kılar, sonra da isabet etmediği anlaşılırsa, o namazı iade eder.
c) Hanbelîlere göre:
Namazın sıhhati için kıbleye yönelmek şarttır. Bu konuda temel hüküm Bakara sûresi 144. âyettir. Sonra da tahvili kıbleyle ilgili, Peygamber (a.s.) Efendimizle namaz kılan bir adamın, gelip Ansardan namaz kılmakta olanlara haber vermesidir. Ancak korkulu anlarda bu şart kakar, hangi tarafa yönelip kılmak mümkünse öyle yapar.[6]
d) Mâlikîlere göre:
Namazda kıbleye yönelmek şarttır. Ancak diğer üç mezhebden farklı bir ictihatları söz konusudur: Mekke'de bulunan kimse Kabe'nin kendisine yönelip namaz kılar. Bulunduğu yer yüksek olup Kabe'nin tavanını aşıyorsa, o takdirde Mâlikîlere göre, namaz sahih olmaz. Çünkü bu durumda Kabe'nin kendisine değil, o cihete ama boşluğa yönelmiş sayılır. Diğer üç mezhebe göre, bu durumda da bir sakınca yoktur.
Yine İmam Mâlik'e göre, bilmeyerek Kabe'den başka bir cihete yönelip namaz kılarken, yanlış cihete döndüğünü farkederse, o takdirde namazı bozup yeniden kılması gerekir. Namazı bitirdikten sonra farkederse, vakit çıkmamışsa iade eder, çıkmışsa iadesi gerekmez.[7]
Rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Kıble cihetinden başka bir yana yönelip namaz kıldıktan sonra, durum farkedilirse, diğer üç mezhebe göre, namazı iade etmek gerekmez denilmişti. Onlar bu meselede şu hadîsle istidlal etmişlerdir: "Amir b. Rebi'a (r.a.) diyor ki:
"Çok karanlık bir gecede Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bulunuyorduk. Kıble'nin ne yanda olduğunu bilenimiz yoktu. Bizden herkes kendi tahminine ve ictihadına göre, bir cihete yönelip namaz kıldık. Sabah olunca durumu Resûlüllah'a (a.s.) arzettik. Bunun üzerine, *"Ne yana yönelirseniz, Allah'ın vechi oradadır..."* mealindeki âyet indi."[8]
Eğer bu durumda namazı iade etmek vâcib olsaydı, herhalde, ya vakit içinde veya daha sonra iade etmeleri için Resûlüllah (a.s.) emrederdi. Böyle bir emir vermediğine göre, belirtilen durumlarda namazı iade gerekmez.
Gerçi, bu konuda diğer bir şahit olarak birkaç hadîs daha vardır. Onlardan birini Beyhakî, Câbir (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:
"Kapalı ve karanlık bir gecede namaz kıldık ve kıble hakkında endişelendik. Namazı bitirdikten sonra dikkat edip baktığımızda başka bir cihete yöneldiğimizi anladık. Durumu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e bildirdik. O bize şöyle buyurdu:
"İyi etmişsiniz."
Namazı iade etmemizi emretmedi."
Diğer bir tarikle yapılan rivayette ise Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Gerçekten namazı yeterli buluyorum!"
Ne var ki, bu hadîsin senedinde Muhammed b. Salim ile Muhammed b. Abdullah el-Arzemî bulunuyor ki, bu iki zat da zayıf kabul edilmişlerdir. Nitekim Ata'da ayni görüştedir. Dârekutni de bu görüşe katılmıştır.[9]
Zehebî bu iki râvi hakkında kısaca şu bilgileri vermiştir:
"Onu cidden zayıf olarak tesbit etmişlerdir." Yahya el-Kattan ise, "o kayde değer bir şey değildir" demiştir. İmam Ahmed ise onun hadîslerini rivayet etmemiştir. Muhammed b. Abdullah el-Arzemî ise, Ahmed b. Hanbel'de onun hadîsini terkedip yazmamıştır. İbn Maîn ise şöyle demiştir: "Onun hadîsi yazılmaz." Fellas ise, "o metruktür" diyerek tesbitini belirtmiştir.[10]
Ancak bütün bu görüş ve tesbitlere rağmen Zehebî diyor ki:
"O Allah'ın sahih kullarından idi..."
553, 554 nolu hadîsleri aynı zamanda Ebû Dâvud dışında kalan beşler Berâ' (r.a.)'den; Ahmed b. Hanbel, Hafiz Bezzar ve Taberânî, İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet etmişlerdir. el-Irakî bunun isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Yala ise Ammare b. Evs (r.a.)'de kendi Müsned'inde, Taberânî de ayrıca el-Kebîr'de rivayet etmişlerdir. Beyhakî de Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'den rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. Taberânî ve Darekutnî ise, Sehl b. Saîd'den (r.a.) rivayet etmişler ve ayrıca Taberânî ile Bezzar Ebû Sa'd el-Muallâ'dan rivayetle hadîsin bir çok tariklerden nakledildiğine dikkatleri çekmişlerdir.[11]
Kıblenin tahvili hakkında ilâhî emir inince Peygamber (a.s.) ve ashabı hangi vaktin namazını kılıyorlardı? Bu husutaki rivayetler farklı bilgiler vermektedirler:
a) Sahîh-i Müslim'in Enes (r.a.)'den yaptığı rivayette, sabah namazı olarak belirlemiştir. Rükû'da iken tahvil emri inmiş ve namazlarını bozmadan kıbleye yönelmişlerdir. Taberânî'nin de Sehl b. Sa'd'den yaptığı rivayette de sabah namazı kılınırken ifadesi kullanılmıştır.
b) Tirmizî'nin Berâ' (r.a.)'den yaptığı rivayette ise, ikindi namazı vaktinde tahvilin gerçekleştiği açıklanıyor. Ammare b. Evs hadîsinde ise Resûlüllah'ın (a.s.) Kabe'ye yönelip kıldığı namaz, öğle ve ikindi namazlarından biri idi, deniliyor. Nitekim Ammare b. Rüveybe ve Tevliye hadîsleri de bu anlamda bir ifade taşımaktadır.
c) Ebû Saîd el-Muallâ hadîsinde ise, öğle namazı olduğu belirtiliyor.
Küba halkının sabah namazında bulundukları bir sırada tahvil haberi onlara ulaştırıldı, rivayetine gelince, haberi onlara geç ulaştığı mümkündür.
Kıblenin değiştiği gerçekleşince, gerek Resûlüllah (a.s.) ile ashabı, gerekse Küba halkı namaz içinde bulunuyorlardı. Bulundukları yerde namazlarını bozmadan yüzlerini Mekke'deki Kabe cihetine döndürdüler. Bu durumda bir kaç husus hatıra gelebilir:
a) Beytü'l-makdis, Medine'nin kuzey batısına, Mekke ise güneyine düşmektedir. O takdirde namaz içinde 180 dereceye yakın bir dönme söz konusudur. O halde namazda kıble hususunda şüpheye düşen kimse yanlış cihete yöneldiğini namaz içinde farkederse, böyle bir hareket namazı bozar mı? Bu hususta müctehit imamların farklı tesbit ve görüşleri vardır ki, yeri gelince "amel-i kesir" bahsinde açıklanacaktır.

b) Cemaat halinde namaz kıldıkları anlaşılıyor ki, 180 derecelik bir dönüşle, arka saflarda bulunan kadınlar ön saflara, ön saftaki erkekler arka saflara geçmiş oluyor. Böyle bir durumda erkeklerin namazı bozulmaz mı? Hadislerin açık delâletinde buna işaret dahi mevcut değildir. O halde bu, ya kadın-erkek muhazat meselesi henüz belirlenmeden öncedir, ya da cemaat içinde kadın bulunmuyordu. Bu iki ihtimal üzerinde durulabilir.
c) Üçüncü bir ihtimal, Kabe'ye yüzlerini çevirirken, yine erkekler ön saflarda, kadınlar geri saflarda yerlerini almak için çok hareket göstermişlerdir ki, bu doğruysa, ya o sırada böyle hallerde amel-i kesir ile namaz bozulmuyordu, ya da kıblenin tahviline has bir ameldir ki, diğer ameller ona kıyas edilmez.
Diğer bir husus da, haber-i vahitle amel etmenin cevazı söz konusudur. Çünkü kıblenin değiştiğini ashab-ı kiramdan bir zat gidip Küba halkına haber vermiş, onlar da hiç tereddüt etmeden yüzlerini namaz içinde Beytü'l makdis'ten Mescid-i Haram'a doğru çevirmişlerdi. Ashab arasında ve Peygamber (a.s.) Efendimizin hayatta olduğu bir dönemde haber-i vahit ile amel edildiği anlaşılıyor.
İlim adamlarından bazısı bunu şöyle yorumlamıştır: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zaman zaman yüzünü göğe çevirip kıblenin değişmesini arzu ediyordu. Ashab-ı kirâm'ın bundan haberleri vardı ve hemen hepsi de böyle bir olayın bir gün gerçekleşeceğini bekliyorlardı. O bakımdan Küba halkına haber verilince, bekledikleri emrin indiğini anladılar ve şüpheye kapılmadan Kabe'ye yönelldiler.
el-Iraki ise, bu yorumu pek uygun görmemiş ve kendine göre ayrı bir yorum ortaya koymuştur, şöyle ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında haber-i vahit'le amel etmek caizdi. Çünkü ashabın hepsi de âdil, muttaki ve ve müctehit idi. Peygamber (a.s.) Efendimiz'den sonra artık haber-ı vahit'le amel edilmedi.
Taberânî'nin yaptığı rivayette, Küba halkı, haber-i vahit'le amel edip Kabe'ye yönelince, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Onlar öyle adamlardır ki, gaybe imân etmişlerdir."* buyurmuştur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda kıbleye yönelmek şarttır.
2- Korku ve benzeri hallerde bu şart kalkar.
3- Hastalık ve benzeri durumlarda da kıbleye yönelme imkânı yoksa, başka bir cihete yönelip namaz kılmak caizdir.
4- Karanlıktan veya yabancı bir yerde olduğundan kıbleyi tam tayin etme imkânı olmayan kimse, kendi reyine göre, bir cihete yönelip namaz kılar. Buna cevaz verilmiştir. Ancak ya namaz içinde, ya da namazdan sonra bunun farkına varırsa, Hanefîlere göre, namazın içinde fazla bir hareket göstermeden kıbleye döner ve namazını tamamlar. Mâlikîlere göre, namazı olduğu yerde keser ve yeniden kılar. Vakit çıktıktan sonra farkına varırsa, artık kazası gerekmez.

Uzak Mesafede Olanların Kıblesi

Mekke'den uzak ülkelerde oturanların kıblesi, Hicaz cihetidir. Kabe veya Mekke'nin tam kendisine isabet farz değildir; çünkü genellikle böyle bir isabette bulunmak mümkün değildir. Gerçi gelişen teknik imkânlarla Mekke'yi belirleyip yönelmek bir bakıma mümkünse de bu herkes için söz konusu değildir. İslâmiyet ise, her konuda olduğu gibi, kıble konusunda da kolaylığı âmirdir. Müctehid imamlar dinimizin bu genel kaidesi ile, mezkur hadîslerin ışığında -esası zedelememek şartıyla- birtakım kolaylıklar getirmişlerdir.
İlgili hadîsler:
Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Doğu ile batı arası kıbledir."[12]
Ebû Eyyüb (r.a.)'den yapılan rivayette ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Tabii ihtiyacınızı giderirken ön ve arkanızı Kıbleye çevirmeyin, ya doğuya ya da batıya çevirin!"* buyurmuştur.[13]
Hadîslerin açık delaletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Kabe'den uzak yerlerde oturanların kıblesi, o cihettir, Kâbe veya Mekke'nin kendisi değildir; çünkü isabet etmek çok zordur.
2- Doğu ile batı arası denilince bu konuda ilk akla gelen Arap Yarımadasıdır. O halde uzak mesafede bulunanlar Hicaz kesimine isabet ederlerse, kıbleyi bulmuş sayılırlar.
Hadislerin ışığında müctehid imamların görüş, istidlal ve ictihatları:
a) Hanefîlere göre:
Kur'ân'da kıble konusunda "şatır" tabiri kullanılmıştır ki, bu, daha çok Mekke dışında olanların o cihete yönelmesinin yeterli olduğuna delâlet eder. O bakımdan Mekke'den uzakta bulunan kimselerin o cihete yönelmesiyle farz yerine gelmiş sayılır. Hanefi fukahasının çoğunun görüş ve ictihadı böyledir. Kerhî ve er-Râzi gibi fıkıhta söz sahibi ilim adamları da aynı şeyin sıhhatini belirtmişlerdir Ancak Ebu Abdillah el-Basrî ve benzeri birkaç ilim adamı, Kabe'nin kendisine isabet etmek şarttır, bu da ictihad ve araştırma ile sağlanır, demişlerse de, onların bu görüşünde ümmet için zorluk söz konusu olduğundan pek itibar görmemiştir.[14]
b) Şâfiilere göre:
Mekke'de bulunduğu yerde Beytullah'ı göremiyorsa veya Mekke dışında ise, farz namaz vakitlerinde Kabe'ye isabet etmek için, yıldızlar, güneş, ay, rüzgâr, dağ ve kıbleyi belirlemeye yarayacak şeylerden yararlanmaya çalışması gerekir.[15]
Kıble'yi araştırdıktan sonra kendi ictihadına göre namaz kıldıktan sonra hatâ ettiği belli olursa, vakit içinde ise iade etmesi, vakit çıkmışsa kaza etmesi gerekir.[16]
c) Hanbelîlere göre:
Kabe'yi görecek durumda ve yerde ise, Kabe'nin kendisine yönelip namaz kılması gerekir. Mekke dışında ise, araştırıp o ciheti belirlemesi, ictihatta bulunması söz konusudur. Şehir ve kasabalarda ise, mihraplara minare kapılarına bakmak suretiyle kıbleyi tayin eder. Başka bir yerde ise, Kabe'nin kendisine isabet etmesi şart değildir. İctihat edip kendi reyine göre, belirliyerek namazını kılar. Namazda hata ettiğini anlarsa, iadesi gerekmez. Bu, İmam Ahmed'den yapılan bîr rivayete göredir.[17]
d) Mâlikîlere göre:
Kabe'yi gözle görebilecek bir yerde ise, Kabe'nin kendisini belirleyerek namaz kılar. Mekke dışında ise, bazı alâmetlere bakar. Mihrap ve benzeri şeyler birer delil sayılır. Onlar yoksa ictihat edip araştırır ve bu durumda Kabe'nin kendisine isabet ettirmesi şart değildir, o ciheti belirleyip yönelmesi yeterlidir.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
565 nolu Ebû Hüreyre hadîsini, dipnotta belirttiğimiz gibi, Tirmizî ve İbn Mâce, Ebu Ma'şer tarikiyle rivayet etmişlerdir. Bu rivayette Ebu Ma'şer'e, Ali b. Zebyân (Halep kadısı) da tabi olmuştur ki, İbn Adıy el-Kâmil'de bu hususu belirtmiş bulunuyor. Ancak Ali b. Zebyân hakkında hayli şeyler söylenmiştir. İbn Main, "o bir şey değildir" derken, Nesâî onun için "metrukü'l-hadîs"tir demiştir. Ancak Ebû Hatim'in onu sıka saydığı söylenir. Ahmed b. Hanbel ise, onun kaviy olmadığına dikkatleri çekmiştir.
Aynı hadîsi el-Hâkim ile Darekutnî de rivayet etmişlerdir. Tirmizi de onu Ebu Ma'şer'den başka bir tarikle ikinci defa tahrîc ettikten sonra hasen ve sahih olduğunu kaydetmiştir. Beyhakî ise, aynı isnadı zayıf kabul etmiştir. Nitekim isnadı incelendiğinde Osman b. Muhammed b. Muğîre b. Ahnes bulunuyor ki, bu zat üzerinde hayli durulmuştur. Ali b. el-Medenî, onun birçok münker hadîs rivayet ettiğinden bahsetmiştir. Ancak İbn Main ile İbn Hibban onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemişlerdir. O halde bu hususta en isabetli tesbit, Tirmizî'nindir.
566 nolu hadîse gelince, onu tabi ihtiyacı giderme bölümünde yeterince açıklamış bulunuyoruz.
Bu hadîsi kuvvetlendiren bir diğer rivayeti Beyhakî İbn Abbas (r.a.)'den şöyle yapmıştır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz buyurdu ki:
"Beytullah, Mescid ehlinin kıblesidir. Mescid, Harem ehlinin kıblesidir. Harem ise, yeryüzünün doğularında ve batılarında (yaşayan) ümmetimin kıblesidir."
Ancak Beyhakî bu rivayeti naklettikten sonra, isnadında Ömer b. Hafs el-Mekki'nin teferrüd ettiğini ve o zatın zayıf olduğunu belirtmiştir.
Ashab-ı Kiram da kıble tayini konusunda birtakım kolaylıklar ortaya koymuşlardır:
a) İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir:
"Kıbleye yönelirken batı cihetini sol tarafına, doğu cihetini sağ tarafına aldığın zaman bu ikisinin arası kıbledir."[18]
b) İbn Mübarek ise şöyle demiştir:
"Doğu tarafında oturanlar için doğuyla batı arası kıbledir. "Şüphesiz ki, İbn Mübarek'in bu belirlemesi genel anlamda değildir, Irak ve benzeri taraflarda oturanlarla yakından ilgilidir, ancak bir kolaylık getirme bakımından dikkat çekicidir. Nitekim Beyhaki'nin el-Hilâfiyat'ta yaptığı şu rivayet, İbn Mübarek'in görüşüne dayanak gösterilebilir: Ebu Hureyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: "Doğuyla batı arası Irak halkı için kıbledir."
c) İbn Ebi Şeybe'nin yaptığı rivayette ise, İbn Ömer (r.a.) bir başka defa şöyle demiştir:
"Batıyı sağ tarafına, doğuyu sol tarafına aldığın zaman ikisi arası doğulu kimseler için kıbledir."

Çıkarılan Hükümler:

1- Mekke'de oturanlar için, Beytullah'a isabet ettirip yönelmek farzdır.
2- Mekke dışındakiler için, Beytullah'ın kendisi değil de o cihet kıbledir.
3- Mekke dışında kıbleyi tayin için ictihat edip araştırmada bulunmak gerekir. Şehir ve kasabalarda cami ve mescitlerin mihrabına bakmak, ona göre belirlemek yeterlidir.
4- Şehir dışında sağlam bir pusula varsa, onunla belirlenir. Yoksa güneş, yıldızlar, ay ve benzeri şeylerle belirlemeye çalışılır.
5- Mekke'den uzak yerlerde şehir dışında kıbleyi kendi ictihadıyla belirleyip namaz kıldıktan sonra hata ettiğini anlarsa, artık iade etmesi gerekmez. Ancak Mâlikîlere göre, gerekir.

Namaza Tekbir İle Başlamak Farzdır

Farz, vâcib, sünnet, nafile hangi namaz olursa olsun, tekbir ile başlamak farzdır. Bu hususta farklı bir görüş ortaya koyan olmamıştır.
Tekbir, bir yandan Allah'ın sınır, ölçü, nisbet, zaman ve mekân kabul etmez büyüklüğünü bütün ihtişamıyla yansıtırken, diğer yandan O'nun huzurunda kendi küçüklüğümüzü, acizliğimizi ve her dem muhtaç durumda bulunduğumuzu dile getirmek ve öylece en büyük kudretin karşısında kulluk görevini bu niyet ve duygularla yerine getirmeyi terennüm eder. Tekbirle birlikte ellerimizi kaldırmamız, Allah'ın sınırsız büyüklüğü karşısında dünyevî bütün şeyleri arkamıza atıp kalbimizle, kalıbımızla Hakk'ın divanına yönelmemizin kavli ve fiilî belirtisidir.
İlgili hadîsler:
Ali b. Ebi Tâlib (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu belirtmiştir:
"Namazın anahtarı tuhur (abdest ve temizlik) dir; tahrimî tekbîrdir, tahlîli ise, teslimdir."[19]
Mâlik b. el-Huveyric (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız öyle namaz kılın!"[20]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Necasetten temizlenmek ve abdest almak namazın anahtarıdır. Yani bu ikisi yerine getirilmedikçe namaza başlamak caiz ve sahih değildir.
2- Namaz dışında mübah olan şeyler, Allahu Ekber deyip tekbîr getirildiğinde işlenmesi haram olur ve bu namaz bitinceye kadar devam eder. Buna bir-iki misal verelim: Namaz dışında dünyâ kelâmı etmek, bir şey yemek veya içmek mübahtır. Namaza durup Allahu Ekber diyerek ellerini kaldırıp bağlayınca artık bunlar namaz bitinceye kadar haram olur. O bakımdan namaza giriş tekbîrine, "Tekbîr-i Tahrim" de denilmiştir.
3- Et-Tehiyyattan sonra selâm vermekle namaz kılınmış olur ve tahrîm kalkar, yani tekbîr ile haram olan şeyleri işlemek selâm vermek suretiyle mübah olur.
4- Resûlüllah (a.s.) Efendimiz taharet-i kâmile üzere olup tam edeb ve huşu ile namaza dururdu. O bakımdan Resûlüllah'ın namazı nasıl kıldığını ashab-ı kiramın yaptıkları tarif ve nakillerden öğreniyoruz. O halde sahîh rivayetle sabit olan hadîslere göre, müctehid imamlar ciddi bir tesbite gider Resûlüllah'ın (a.s.) nasıl namaz kıldığını belirlemişlerdir.
Hadîslerin ışığında müctehid imamların görüş, tesbit, ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Namazın şartlarından biri de "tahrîm"dir. Bu, İmam Ebû Hanife ile İmam Ebû Yusuf'a göre rükün değildir. İmam Muhammed'e göre, kıraat gibi o da rükündür. Buna "tahrîm tekbîri" denildiği gibi, "iftitah tekbiri" de denir.
Tahrim Tekbîrinin şart kılınması, Kitap, Sünnet ve İcma' ile sabit olmuştur. Ancak tahrimin sıhhati için 12 şart vardır ki, onlar fıkıh kitaplarında açıklanmıştır.[21]
Tekbîr, Allahu Ekber lafzıyla olabileceği gibi, tazime ve senaya delâlet eden Allahu'l-Kebîr, Allahu Eceli, Allahu A'zam veya el-Hamdu lillâh Sübhanellah, La ilahe illallah gibi lâfızlarla da olabilir.[22]
b) Şâfiilere göre:
Namazın rükünleri 13 tanedir... İkincisi "ihram tekbîri"dir. Onu telâffuza kudreti yeten kimse için Allahu Ekber demek taayyün eder. Buna bir sıfat daha eklemek suretiyle "Allahu'l-Celilü'l-Ekber" demekte bir sakınca yoktur. Ancak sıfatı öne alıp "Ekberullah" demek sahîh olmaz. Bunları telâffuzdan âciz olan kimse, kendi diline tercüme ederek söyleyebilir, ancak Arabcasını öğrenmesi ona vâcibdir.[23]
c) Hanbelilere göre:
Namaz ancak "Allahu Ekber" sözüyle bağlantı yapar. Bu, hem İmam Ahmed'in, hem İmam Mâlik'in kavlidir. Hanbeliler, *"Namazın tahrîmi, tekbîrdir"* mealindeki hadîsi ile, *"Namaza kalktığın zaman tekbîr getir"* mealinde sahîh rivayetle ve ayrıca Hz. Rıfâa'dan rivayet edilen şu hadîs ile istidlal etmişlerdir:
"Allah bir kişinin namazını, abdesti (lâyık olduğu) yerlerine koymadıkça, sonra da kıbleye yönelip Allahu Ekber demedikçe, kabul etmez."[24]
Yapılan ciddi tesbitlere göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, hiçbir namazda Allahu Ekber lâfzından ayrılmamıştır. Ebû Hanîfe'nin bu hususta görüşü rivayetlere muhalif düşmektedir.
Tekbîr, namazın rükünlerinden biridir ki, namaz ancak onunla gerçekleşir. Kasden veya unutarak terkedildiği takdirde namaz sahih olmaz. Bu aynı zamanda Rabi'a, İmam Mâlik, İmam Sevrî, İmam Şafii, İshak b. Rahuye, Ebû sevr ve İbn Münzir'in görüş ve ictihadıdır. Saîd b. Müseyyeb, el-Hasen, Katade, Zührî ve Evzâî'ye göre namazda iftitah tekbirini unutan kimseye, rükû'a varış tekbiri kâfi gelir.[25]
d) Mâlikilere göre:
Az yukarıda Hanbeli'lerin görüşünü aksettirirken İmam Mâlik'in görüşüne atıfta bulunmuştuk. Bununla beraber es-Sahnûn'un tesbitini yansıtmakta yarar görmekteyiz:
İmam Mâlik, Hz. Ali (r.a.) hadîsine dayanarak şöyle demiştir:
"Namazın tahrîmi, tekbîrdir, tahlili ise selâmdır." İbn Kâsım'ın İmam Mâlik'ten yaptığı rivayete göre yine bu konuda şöyle dediği anlaşılıyor: "Namazda ihram ancak Allahu Ekber lafzıyla kâfi olur ve namazdan çıkmak için verilen selamda da ancak "es-Selâmü âleyküm" yeterlidir. Aynı zamanda Mâliki'lere göre, namaza tekbîr ile başladıktan sonra "sübhaneke" okunmaz, doğrudan kıraate başlanır."[26]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
573 nolu Ali b. Ebi Tâlib hadîsini aynı zamanda İmam Şafiî, Hafiz Bezzar ve Hâkim tahrîc etmişlerdir. Bezzar hadîsin isnadını Abdullah b. Muhammed b. Akıl'den o da İbn Hanîfe'den, o da Ali'den rivayet yolunu ortaya koyarak belirtirken, "biz bu hadîsi ancak bu vech ile biliyoruz" demiştir. Ebû Nuaym ise "bu hadîsi rivayette İbn Akil teferrüd etmiş, (yalnız kalmıştır)" diyerek şüphe izhar etmiştir. el-Akîlî'ye göre, hadîsin isnadında az da olsa bir gevşeklik söz konusudur. İbn Arabî ise, Câbir hadisinin daha sahîh olduğuna dikkat çekmiştir. İbn Hibban ise, "Bu sahih olmayan bir hadîstir", diyerek görüşünü ortaya koymuş ve sebebini ise şöyle açıklamıştır:
"Hadisin iki tarikle geldiği kesindir. Birinci tarik Hz. Ali'den (r.a.) rivayetle belirlenmiştir ki, isnadında İbn Akil bulunuyor, bu zatın zayıf olduğu bilinmektedir." İkinci tarik Ebu Nara'dan, o da Ebu Saîd'den rivâyetle belirlenmiştir. Bu rivayette Ebû Saîd'den rivayet eden Ebû Süfyan yalnız kalmıştır.[27]
Yine bu babda rivayet edilen hadîslerden birini de İmam Ahmet, Bezzar, Tirmizî ve Taberânî Câbir (r.a.)'den rivayet etmişlerdir. Bunun isnadında Ebu Yahya el-Kattat bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Nitekim Yahya b. Main de aynı görüştedir. Alımed b. Hanbel ise, Şerîk'in onun hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebû Yahya el-Kattat zayıftır." [28] İbn Adiy ise, "onun hadisleri benim tesbitime göre hasendir", demiştir. Tirmizî ile İbn Mâce'nin Ebû Saîd'den yaptıkları rivayetin isnadında ise Tarif b. Şihab bulunuyor ki, bu zat da zayıftır. Hakim'in Saîd b. Mesruk es-Sevrî tarikiyle Ebû Said'den yaptığı rivayet malûl sayılmıştır.
Bunların dışında birkaç tarikten daha rivayetler yapılmışsa da çoğunun isnadında zayıflık söz konusudur. Sadece Ebu Nuaym'in İbn Mes'ud'dan rivayet ettiği hadîsin isnadı sahîhse de hadîs mevkuftur.
Bu babda Hz. Aişe'den yapılan rivayette ise, Resûlüllah (a.s.) namaza tekbîr ve hemen arkasından el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn diyerek kıraate başlardı..... Ve namazı selâm ile bitirirdi." Müslim'in bu rivayetini Darekutnî Ebu İshak tarikiyle, Beyhaki Şu'be tarikiyle rivayet etmişlerdir. Böylece bütün bu tarikler birbirini kuvvetlendirmekte ve hadîsin ihticaca elverişli olduğunu ortaya koymaktadır.
574 nolu Mâlik hadisi, namaz hususunda Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sübut bulan söz ve davranışların hepsinin vacib olduğuna delâlet ediyorsa da, gerçek öyle değildir. Çünkü namazında isaette bulunan kimseye namazı tâlim edip öğretirken, kendisinin bütün kavl ve fiilini anmamış, devam ettiği bazı şeyler üzerinde durmamıştır. Bundan anlıyoruz ki, Mâlik hadîsi, Peygamber (a.s.) Efendimizin namazda izhar ettiği her söz ve davranışının vâcib olmadığını göstermektedir.[29]
Zeylâî bu konuda Ali b. Ebî Talib, Ebu Saîd ve Abdullah b. Zeyd hadîslerini bir bir yorumlerken birinci rivayet veya tarik üzerinde, yukarıda naklettiğimiz hususları naklederek görüşleri belirtmiştir. İkinci tarikle rivayet edilen Ebû Said hadîsi hakkında İmam Tirmizi'nin görüşünü naklederken şöyle dediğini nakletmiştik:
"Hz. Ali'nin hadîsinin isnadı daha Ceyyîddir ve Ebu Saîd hadisinden daha sahihtir. Ebu Saîd hadîsini ayrıca Hakim el-Müstedrek'te rivayet ettikten sonra şöyle demiştir:
"Hadisin isnadı, Müslim'in şartına göre sahihtir."[30] Buhari ile Müslim bu hadisi tahrîc etmemişlerdir.
Abdullah b. Akîl'in İbn Hanîfe'den yaptığı rivayette naklettiği hadîsin isnadı daha çok meşhurdur, ne var ki Buharî ile Müslim İbn Akîl'in hadîsine iltifat etmemişlerdir.
Abdullah b. Zeyd hadîsi üzerinde de hayli durulmuş ve isnadında Vâkîdî yalnız kalmıştır ki, İbn Hibban bu zatı "Kitabü'd-duâfâ"da anmış, yani onu zayıf ravîler arasında zikretmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namaza, "tahrîm tekbîri" ile başlamak kimine göre şart, kimine göre rükündür.
2- Tahrim Tekbiri "Allahu Ekber" lafzıyla olabileceği gibi, İmam Ebu Hanifi'yegöre Allah'ın başka sıfatlarıyla da olabilir. Diğer üç İmama göre, ancak "Allahu Ekber" lafzıyla namaz sahih olur.
3- Tahrîm Tekbîri ile namaz dışındaki söz ve davranışlar haram olur.
4- Namaz selâm ile son bulur ve daha önce haram olan şeyler mübah olur.

İmam Saflar Düzene Girdikten Ve İkamet De Bittikten Sonra Tekbir Getirir

Namazda safları düzenli ve düzgün tutmak hep tavsiye edilmiştir. Bunun sayılmayacak kadar yarar ve hikmetleri söz konusudur.

a) Mü'minleri disiplinli ve düzenli bir hayata alıştırmak,
b) İman gücünün ancak mü'minlerin omuz omuza vermesiyle gerçekleşebileceğini belirtmek,
c) Kuvvet ve başarının birlikten doğduğunu öğretmek,
d) Baştaki mü'min lidere fire vermeksizin, açıklık bırakmaksızın uymayı telkin etmek.
e) İbadeti de disiplinli ve düzenli bir şekilde yerine getirmek,
f) Yüce âlemlerde meleklerin Allah'ın huzurunda saf bağlatıkları gibi, yeryüzünde de ona benzer saflar oluşturmak...
O halde saflar arzulanan şekilde doldurulup düzene sokulmaları imamın iftitah tekbiri getirmesi sünnete uygun değildir. Ayrıca ikametin bitmesini beklemek de uygun olur.
Bununla ilgili hadisler:
Nu'man b. Beşir (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, namaza kalktığımız zaman saflarımızı düzeltirdi, safları düzgün ve düzenli tuttuğumuz zaman O, tekbîr getirirdi."[31]
Ebu Musa (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize şunları öğretti:
"İkamet getirilip namaz kılmaya kalktığınız zaman sizden biriniz imam olsun; imam okumaya başlayınca siz susup dinleyin."[32]
Yapılan rivayete göre, Hz. Ömer (r.a.), namaz kıldırmaya kalkığında önce safları düzene sokmak için birkaç adamı görevlendirirdi. Onlar saflar düzelip düzgün hale gelmiştir, diye haber verdiklerinde Ömer (r.a.) tekbir getirirdi."[33]
Aynı şeyi Hz. Osman ile Hz. Ali (Allah ikisinden de razı olsun) ihmal etmez yaparlardı. Hz. Ali (r.a.) zaman zaman, "sen az ilerice doğru gel, sen biraz geriye çekil!" diyerek safları düzeltirdi.
İbn Seyyid en-Nâs diyor ki:
"Süveyd b. Gafle (r.a.) bize şöyle haber verdi:
"Bilâl (r.a.) namaza durduğumuzda ayaklarımıza dokunup aynı hizada tutmamızı ve omuzlarımızın aynı doğrultuda olmasını sağlardı."
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz okları bir dizi halinde dizer gibi (namaza kalktığımızda) saflarımızı öylece dizip düzene koyardı."[34]
Nu'man b. Beşîr (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Ya saflarınızı iyice düzeltirsiniz, yoksa yüzleriniz arasında Allah'a muhalefet edersiniz!."[35]
Enes b. Mâlik (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Saflarınızı iyice düzeltiniz. Çünkü gerçekten safların düzeltilmesi namazın tamamından sayılır."[36]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki ben önümdeki şeye bakıp gördüğüm gibi, arkamdaki şeye de bakıp görüyorum. Saflarınızı iyice düzeltin, rükû' ve secdelerinizi güzelce yerine getirin!"[37]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda safları düzgün ve düzenli tutmak müekked sünnettir.
2- Safları gayr-i muntazam şekilde tutmak mekruhtur.
3- Saflar düzeltildikten sonra imamın tekbîr getirmesi müstehabdır.
4- İmam'ın ikamet bitince tekbîr getirmesi sünnettir.
5- Birkaç kişi biraraya geldiğinde, namaz vakti girince içlerinden birinin imam olması müstehabdır.
6- Namazda imam okumaya başlayınca ona uyanlar bir şey okumayıp susarlar.
7- İmamın bizzat safları düzene koyması müstehabdır.
8- Safları düzgün tutmak, namazın faziletini ve sevabını tamamlar.
9- Rükû' ve secdeleri dinin talim ettiği şekilde yerine getirmek vâcibdir.
Hadislerin ışığında mezhep imamlarının görüş, ictihat ve istidlalleri:
Müctehid imamların hemen hepsi safların düzenli ve tertipli tutulmasının sünnet olduğunda ittifak etmişlerdir. Ayrıca Hanefi imamlarından bazısı dışında diğer bütün imamlar imam, ikamet bitince tekbîr getirilmesinde birleşmişlerdir. Cumhurun da görüşü bu doğrultudadır.
O halde cemaat halinde namaz kılarken safları düzgün ve tertipli tutmak müekked sünnettir, ikametin bitiminde imamın tekbir getirip namaza başlaması müstehabdır.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
576 nolu hadîsi Ebû Dâvud naklettiğimiz lâfızla tahrîc etmiştir. Semmak b. Harb tarikiyle yaptığı rivayette ise şu lâfızla hadîsi nakletmiştir:
"Resülüllah (a.s.) Efendimiz, okları bir dizi haline dizip tertiplediği gibi, bizim saflarımızı düzenleyip tertiplerdi."
578 nolu Hz. Ömer'den yapılan rivayet, ikamet bitmeden, saflar düzeltilmeden imamın namaza başlamamasına delâlet etmektedir Hz. Ömer (r.a.) bu hususta sadece Resülüllah'ın (a.s.) sünnetini uygulamıştır. Nitekim Kadı Iyaz diyor ki:
"Safları düzeltmenin cemaatla namaz kılmanın sünnetlerinden olduğunda hiç kimse muhalif bir görüş ortaya koymamıştır."[38]
İbn Hazm ise, Buhari'nin rivayet ettiği şu hadisle istidlal ederek safları düzeltmenin farz olduğunu söylemiştir:
"Çünkü gerçekten safları düzeltip tertiplemek namazı yerine getirmenin bir bölümüdür."
Çünkü farzdan olan kısım da farzdır. Diğer ilim adamları İbn Hazm'in bu istidlâlinâ itiraz ederek şöyle, demişlerdir:
"Bu hususta iki rivayet tesbit edilmiştir: Birincisi, namazı yerine getirmenin bir bölümü şeklindedir, diğeri ise, namazın (faziletinin) tamamlanmasından, şeklinde nakledilmiştir. O halde sözü edilen hadîsle istidlal edebilmek için, "ikame" lâfzını "tamam" lafzıyla biraraya getirmek gerekir. Oysa İbn Hazm böyle yapmamış, sadece "ikame" lafzıyla rivayet edilen hadîsi dikkate alarak istidlalde bulunmuştur.
577 nolu Ebû Musa (r.a.) hadîsinin, saf ve ikamet bahsinde nakledilmesinin sebebi, hadîsten ikâmet okunmadan imamın namaza başlamadığı anlaşıldığı içindir. Ayrıca aynı hadîs namazda kıraat bahsinde de nakledilerek delâlet ettiği hükümler açıklanacaktır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Cemaat halinde namaz kılınmak istendiğinde, imam tekbîr getirmeden önce safların düzeltilip tertiplenmesi sünnettir.
2- İkamet bittikten sonra imamın tekbîr getirmesi müstehabdır.
3- İmanın bizzat saflarla meşgul olması ve düzene sokması müstehabdır.

Namazda Elleri Kaldırmak

Namaza başlarken tekbîrle birlikte eller kaldırıldığı gibi, bazı mezheplerin ictihat ve istidlallerine göre, rüku'dan kalkıldığı zaman da eller kaldırılır. Ancak elleri ne kadar kaldırmak ve ne ölçüde kaldırmak gerekir? Müctehit imamların görüş, tesbit ve ictihatları farklıdır. Nitekim az aşağıda onların görüşleri nakledilmiştir.
Konuyla ilgili hadîsler:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resülüllah (a.s.) Efendimiz namaza kalktığı zaman ellerini kaldırıp uzatırdı."[39]
Vâil b. Hücür (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz tekbîrle birlikte ellerini kaldırırdı."[40]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz namaza kalktığı zaman ellerini omuz seviyesini buluncaya kadar kaldırdıktan sonra tekbîr getirirdi. Rüku'a eğilmek istediğinde yine ellerini aynı şekilde kaldırır ve rüku'dan başını kaldırdığı zaman yine ellerini aynı şekilde kaldırır ve semi'allahu limen hamidehü Rebbenâ leke'l-hamd derdi."[41]
Buhari'de aynı rivayet aynı lâfızla yapıldıktan sonra şu ilâveye yer verilmiştir:
"Secdeye gidince ve secdelerden başını kaldırınca öyle yapmazdı, yani ellerini kaldırmazdı." Müslim'de ise hadîsin son kısmında şu ilâveye yer verilmiştir.
"Secdelerden başını kaldırınca artık öyle yapmazdı..."
Nâfi'den yapılan rivayette, demiştir ki: İbn Ömer (r.a.) namaza girdiği zaman tekbîr getirip ellerini kaldırır, rûku'a gidince yine ellerini kaldırırdı. Semi'allahu limen hamidehü deyince yine ellerini kaldırır ve iki rekât kılıp kalkınca yine ellerini kaldırır ve İbn Ömer (r.a.), bu el kaldırmayı Peygamber (a.s.) Efendimiz'e kadar ref'eder, yani Resûlüllah'ın da öyle yaptığını söylerdi.[42]
Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz farz namaza kalkınca tekbîr getirip ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı; kıraatini yerine getirdikten sonra da öyle yapardı; rüku'a gitmek istediğinde ve rüku'dan kalktığında yine öyle yapardı. Oturduğu zaman böyle bir şey yapmazdı, iki secdeden kalktığı zaman yine ellerini kaldırıp tekbîr getirirdi."[43]
Ebu Kalâbe'den yapılan rivayete göre, o, Mâlik b. Huveyris'i (r.a.) namaz kılarken şöyle yaptığını görmüştü: Namaz kılarken tekbir getirip ellerini kaldırıyordu. Rüku'a gitmek istediğinde de ellerini kaldırıyordu. Başını rüku'dan kaldırınca yine ellerini kaldırıyordu.[44]

Diğer bir rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in namazda şöyle yaptığı belirtilmiştir:
"Tekbîr getirdiği zaman ellerini kulak yumuşakları hizasına kadar kaldırırdı. Rüku'a gittiğinde yine ellerini kulak yumuşaklarına kadar kaldırırdı. Rüku'dan kalkıp semi'allahu limen hamidehü deyince yine ellerini aynı şekilde kaldırırdı."[45]
Ebû Humayd es-Sâidî'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: Aralarında Ebû Katade'nin de bulunduğu 10 sahabiyle beraber birarada idik. Onlara:
"Ben, Resûlüllah'ı (a.s.) nasıl namaz kıldığı hususunda sizden daha bilgiliyimdir," dedim. Diğerleri ise, "Sen bizden önce Resûlüllah'ın sohbetinde bulunmuş değilsin ve bizden daha çok da Resûlüllah (a.s.) Efendimize gidip gelen değilsin", diye itirazda bulunduklarında, cevap olarak şöyle dedim:
"Hayır, Onun namazını sizden daha iyi bilirim" diye tekrarladım. Onlar da,
"Öyle ise bize anlat bakalım", diye teklifte bulundular. Bunun üzerine şöyle söze başladım: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaza kalktığında belini iyice doğrultup ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı; sonra rüku'a varmak istediği zaman tekbir getirip ellerini omuz seviyesine kadar kaldırırdı. Sonra da Allahu Ekber der ve rüku'a varırdı, sonra rüku'da itidal üzere durup başını ne yukarı kaldırır, ne de aşağı indirirdi, ellerini de iki dizi üzerine koyardı. Sonra Semi'allahu limen hamidehü der ve ellerini kaldırırdı, itidala riâyet eder, her kemik yerini alacak şekilde doğrulurdu, sonra eğilip secdeye varırdı. Sonra Allahu Ekber der, ayağını yanlamasına yere yatırıp üzerinde oturur, sonra her kemik yerini alıncaya kadar durur, sonra kalkıp birinci rekâttekileri aynen ikinci rekâtte yapar, tâki iki secdeden kalktığında tekbir getirip ellerini omuzları seviyesine kaldırır, tıpkı namaza başlarken tekbir getirdiğinde yaptığı gibi. Sonra son rekâtı de öyle yapar, böylece namaz tamamlanırdı, ancak teşehhütte sol ayağını geriye çekip sol kalçası üzerine oturur, sonra da selâm verirdi."
Beni dinleyen dokuz sahabi,
"Doğru söyledin, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öyle yapardı."[46]
Hadîs ve rivayetlerden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namaza durup tekbîr getirirken elleri kaldırmak ya vâcib, da sünnettir.
2- Namazda tekbîr getirirken elleri omuz seviyesine kadar kaldırmak ya vâcib ya da sünnettir.
3- Rüku'a varılacağı zaman tekbîr getirilirken yine elleri omuz hizasına kadar kaldırmak sünnet veya müstehabdır.
4- Rükü'dan kalkıldığında yine tekbir getirilir ve elleri omuz hizasına kadar kaldırmak sünnet veya müstehabdır. İki secdeden kalktığında yine tekbîr getirip elleri omuz hizasına kadar kaldırmak sünnet veya müstehabdır.
5- Namaza giriş tekbiri getirirken, rüku'a varmak için tekbîr getirirken ve rükü'dan kalkıldığında tekbîr getirilirken elleri kulak yumuşaklarına kadar kaldırmak sünnet veya müstehabdır.
6- Rüku' ve secdelerde, secdeler arasında, ayakta durulduğunda ta'dîl-i ekâna rivayet etmek vâcib veya sünnettir.
7- Son oturuşta teverrük etmek, sağ ayağı dikip solayağı az geri çekip sol kalça üzerine oturmak sünnet veya müstehabdır.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, istidlal ve ictihatları:
a) Hanefilere göre:
Namazın sünnetlerinden biri de, "tahrîm tekbir"i getirirken elleri kaldırmaktır. Bunun seviyesi, kulak yumuşakları hizasına kadar yükseltmektir. Aynı şekilde bayram ve kunut tekbirlerinde de elleri kaldırmak sünnettir. Bunu terketmeyi itiyat haline getiren günakâr olur. Muhtar olan görüş de budur. Ellerini belirtilen hizaya kadar kaldırmaktan âciz olanlar, kudretleri nisbetinde kaldırırlar, bunda bir sakınca yoktur; zira ortada özür söz konusudur.
Henefiler, İmam Şafiî'nin İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadisin özür haline hamledileceğini söylemişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi namaza başlarken tekbîr getirerek ellerini omuzları seviyesine kadar yükselttiğini gördüm."[47]
b) Şâfiîlere göre:
İmam Şafiî'nin Salim b. Abdullah'dan, onun da babasından yaptığı rivayete göre, demiştir ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i, namaza başlarken tekbîr getirdiği zaman iki elini omuzları hizasına kadar kaldırdığını, rüku'a gitmek istediğinde, başını rükü'dan kaldırdığında da ellerini omuz hizasına kadar kaldırdığını gördüm." Resûlüllah (a.s.) Efendimîz'in hemen her namazda böyle yaptığını ashabdan 12 kişi rivayet etmiştir; ayrıca İbn Ömer (r.a.) dan da bu anlam ve hükümde sahîh rivayet yapılmıştır..
İmam Şafii diyor ki:
"İşte biz bu rivayetlere dayanarak imam olsun, me'mum olsun, münferit olsun, cemaat halinde bulunsun, kadın veya erkek olsun her namaz kılana, namaza başlarken, tekbîr getirip rüku'a giderken, rükü'dan başını kaldırırken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırmasını emrediyoruz."[48]
c) Hanbelîlere göre:
Namaza başlarkan iftitah tekbirinde, rüku'a gidilmek istediğinde ve rükü'dan kalkıldığında elleri ya kulak yumuşaklarına, ya da omuz seviyesine kadar kaldırmak müstehabdır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazan kulak yumuşağına, bazan da omuz seviyesine kadar ellerini kaldırmıştır. O halde namaz kılan kimse belirtilen yerlerde ellerini iki seviyeden birine göre kaldırmakta serbesttir. Ancak el-Esrem diyor ki:
"İmam Ahmed'e sordum, eller nereye kadar kaldırılsın? O şöyle cevap verdi: Ben iki omuz seviyesine kadar kaldırmak hakkındaki İbn Ömer rivayetini seçiyorum. Kulak seviyesine kadar kaldırmak da güzel bir şeydir. Ne var k, omuz seviyesine kadar kaldırmak hakkındaki rivayetler daha çoktur.[49]
d) Mâlikîlere göre:
Namaza başlarken "ihram tekbîri"ni getirirken elleri omuz seviyesine kadar kaldırmak menduptur. Başka yerlerde kaldırmak mekrûhtur. Elleri kaldırırken iç kısmı yere, üst kısmı göğe yönelik bir vaziyette tutulur. Meşhur olan da budur.[50]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ebû Cafer et-Tahâvî, tekbîr getirirken ellerin kaldırılmasıyla ilgili rivayetleri tesbit ederek şöyle belirlemiştir: Ellerin omuz seviyesine kadar kaldırılması hakkında 6, kulak yumuşağı seviyesine kadar kaldırılması hakkında 4-5 rivayet naklettikten sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in soğuk günlerde omuzlarına kadar, normal günlerde kulak yumuşaklarına kadar kaldırıldığını iddia edenlerin ve üzerindeki elbisenin durumuna göre de ellerini kaldırmasının farklı olduğunu ileri sürenlerin görüşlerinin isabetli olup olmadığı üzerinde durmuş ve sonra da İbn Ömer (r.a.) hadîsini esas kabul edip çoğu sahih rivayetlerin o anlamda varit olduğuna dikkatleri çekerek Hanefi imamlarının ictihadını benimsediğini ortaya koymuştur.[51]
Bu durumda Tahavî'nin naklettiği hadîsleri kitabımıza almaya gerek görmedik.
Zeylâî, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in tekbîr getirirken ellerini omuz seviyesine kadar kaldırdığıyla ilgili İbn Ömer, Ebû Humayd es-Sâidî ve Ali b. Ebû Tâlib hadîslerini naklettikten sonra Şeyh Takıyüddin'in el-İmam adlı eserinde İbn Münzir'den naklen şöyle dediğini belirtiyor:
"İlim ehlinden kiç kimse Resûlüllah (a.s.) Efendimizin iftitah tekbirinde ellerini kaldırdığı hakkında muhalif görüş ortaya koymamıştır."[52] Farklı tesbit ve görüş ise, ellerinin omuz seviyesine kadar mı, yoksa kulak yumuşağına kadar mı olduğunda ve bir de rukü'a gidildiğinde ve rükû'dan kalkıldığında, iki secde yapılıp ayağa kalkıldığında ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağında ortaya çıkmıştır.
584 nolu Ebû Hüreyre hadîsinin isnadının sıhhati üzerinde kimse şüphe izhar etmemiştir. Çünkü Ebû Dâvud onu Müseddid'den, Nesâî Amir b. Ali'den rivayet etmiştir ki, bu iki zat da onu Yahya el-Kattan'dan o da İbn Ebî Zi'b'den rivayet etmiştir. Bunların hepsi de hadîs imamlarının imamları sayılırlar.
Bu hadîsle istidlal eden İbn Hazım, İbn Münzir, İbn Sübkî Evzaî, Buhari'nin şeyhi el-Humeydî ve İbn Huzayme iftitah tekbirinde elleri kaldırmanın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Kadı Hüseyn'in İmam Ahmed b. Hanbel'den yatığı rivayete göre, o da bunun vücübuna kail olmuştur. [53] Ebû Hanîfe'den yapılan rivayette ise, tekbir getirirken ellerini kaldırmayanın günahkâr olacağı belirtilmiştir. Kaffal'ın Ahmed b. Yesar'dan yaptığı rivayete göre, iftitah tekbirinde elleri kaldırmanın vâcib olduğu, kaldırmayanın namazının sahih
olmayacağı ifade edilmiştir ki bu tamamiyle Ahmed b. Yesar'ın görüş ve ictihadıdır. Çünkü bu hususta kesin bir delil ortaya koymak mümkün değildir.
585 nolu Vâil b. Hücür hadîsini aynı zamanda Beyhakî, Abdurrahman b. Amir tarikıyla Vâil'den rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanben ile Ebû Dâvud aynı hadîsi Abdulcebbar b. Vâil tarikıyla rivayet etmişlerdir. el-Münzirî ise, bu hadîsi, Abdulcebbar babasından işitmemiştir ve onun aile durumu meçhuldür, demiştir.[54]
586 nolu hadîsi, Beyhakî şu fazlalıkla tahrîc etmiştir:
"Resûlüllah'ın (a.s.) bu namazı (kıldığı namazdaki fiilleri) Allah'a kavuşuncaya kadar hep devam etti."
İbn Medenî diyor ki:
"Halktan bu hadisi duyan herkesin aynı şekilde amel etmesi gerekir. Çünkü hadîsin isnadında hiçbir şüphe ve ta'n yoktur. Nitekim İmam Buhari bu mesele hakkında tek başına bir cüz tasnif etmiş ve onda el-Hasen, Humayr b. Hilâl'dan şunu nakletmiştir: Ashab-ı kiram hep öyle amel ederlerdi, yani üç yerde ellerini kaldırırlardı. el-Hasen bunu söylerken ashabdan hiç birini istisna etmemiştir. Nitekim el-Mervezî diyor ki:
"İslâm ülkelerindeki ilim adamları bu üç yerde elleri kaldırmanın meşruiyetinde icma, etmişlerdir, ancak Küfe âlimleri müstesna. İmam Mâlik'ten ise, sadece İbn Kasım, rükû'a varılırken ve rükû'dan kalkılırken ellerinin kaldırılmaması hususunu rivayet etmiştir."
Böylece İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel, sözü edilen üç yerde ellerin kaldırılmasının müstehab olduğuna kail olmuşlardır ki ashab-ı kiramdan da bu görüşte olanlar hayli çoktur. Ayrıca İmam Şafiî, birinci teşehhüdden kalkıldığında, yani ikinci rekâtten üçüncü rekate kalkıldığı zaman da elleri kaldırmanın müstehab olduğunu söylemiştir.[55]
587 nolu Nâfi' hadîsi hakkında Ebu Dâvud şöyle demiştir:
"Râvilerinin hepsi sıka (güvenilir) dir." Ancak Darekutnî bu hadîsin merfu' ve mevkuf olduğu üzerinde durmuş ve el-Ilel adlı eserinde buna geniş yer vermiştir. Ancak hadîsin sıhhatına delâlet eden birçok şevahid mevcuttur. Böylece ilgili hadîs, namazda dört yerde elleri kaldırmanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Nitekim İmam Şafiî ile İmam Mâlik de ictihat ve görüşlerini ortaya koyarken bu rivayeti dikkate almışlardır.
588 nolu Ali b. Ebî Tâlib hadîsini Ahmed b. Hanbel sahihlemiştir. Bu da dört yerde elleri kaldırmanın meşruiyetine delâlet eden sahîh hadîslerden biridir.

Müctehitler bu hadîslere dayanarak elleri kaldırma hususunda kadınla erkek arasında bir fark olmadığını belirtmişlerdir, ancak İmam Ebu Hanîfe ikisi arasında bir ayrım yaparak şöyle demiştir: Erkekler, ellerini kulaklarına kadar kadınlar ise omuzlarına kadar kaldırırlar. İmam Ebu Hanîfe kulaklara kaldırma meselesini 589, 590 nolu' hadîsleri de dikkate alarak ortaya koymuştur.
591 nolu Ebu Humayd hadîsini aynı zamanda İbn Hibban da tahrîc etmiştir. et-Tahavî ise bu hadîsin malûl olduğunu belirterek şöyle demiştir:
"Zira râvilerden Muhammed b. Ata', Ebu Katade'ye ulaşmamıştır."[56]
Oysa İmam Buharî onun kesinlikle Ebu Humayd'den işittiğini belirtmiştir. Çünkü Ebu Katade'nin hicrî 54. yılda vefat ettiği söylenir ki, bu durumda Muhammed'in ona ulaştığı muhakkaktır. Yapılan tesbitlere göre, Muhammed b. Amir ise hicrî 120 yılında 80 yaşında iken vefat etmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namaza başlarken iftitan tekbiri getirince elleri kaldırmak kimine göre sünnet, kimine göre vâcibdir. Çünkü Resûlüllah'ın (a.s.) bunu terkettiği tesbit edilememiştir.
2- Rükû'a varılırken, rükû'dan kalkılırken ve bir de üçüncü rekâta kalkıldığında elleri kaldırmak müstehabdır.
İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre, kaldırılmaz, sadece İftitah tekbirinde kaldırılır. İmam Mâlik'e göre de öyle... İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre belirtilen yerlerde elleri kaldırmak meşru'dür ve müstehabdır.
3- Elleri hem kulak yumuşaklarına kadar, hem omuz seviyesine kadar kaldırmak caizdir. Namaz kılan bunlardan birini tercih edebilir. Nitekim Hanefîler erkekler için kulak yumuşaklarına kadar kaldırmayı, diğer imamlar omuz hizasına kadar kaldırmayı müstehab saymışlar.

Namazda Sağ Eli Sol El Üzerine Koymak

Namazın farzlarından biri de kıyam, yani ayakta durmaktır. Namaza niyet edip tekbîr getirdikten sonra kıraat süresince ayakta durmak farzdır. Bu aynı zamanda bir rükündür.
Hikmetine gelince, bizi iki ayak üzerine yürüten ve dimdik ayakta durma kudretini veren, böylece ahsen-i takvim üzere yaratıldığımızı bu özelliğimizle de belirginleştiren Rabbımıza hamdediyor, bu nimetine karşı şükür borcumuzu huzurunda el bağlayarak yerine getirmek istiyoruz. Hem Fâtiha'yı okumak, bir bakıma Allah'a hitap edip O'nunla konuşmak demektir. O bakımdan da ayakta edeple durup el bağlayarak O'nun huzurunda kulluğumuza yakışanı yapmamız kadar tabii ne olabilir?
Namazda kıyam, yani ayakta durmanın farz olduğuna muhalefet eden olmamıştır, bunda icma' vardır. Ancak kırat süresinde erkeklerin göbek altında, kadınların göğüsleri üzerinde el bağlamaları müctehid imamların hepsi tarafından sünnet sayılmamıştır. Konuyu bu açıdan incelemek istiyoruz.
İlgili hadîsler:
Vâil b. Hücür (r.a.)'den yapılan rivayette, o, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in namaza giriş yaptığında tekbîr getirerek ellerini kaldırdığını, sonra da elbisesini (ön kısmını bitiştirerek) kapadığını, sonra da sağ elini sol elinin üzerine koyduğunu; rükû' yapmak istediğinde ellerini çıkarıp kaldırdığını, tekbîr getirerek rükû'a vardığını, semi'allahu limen hamidehü dediği zaman yine ellerini kaldırdığını, secde ettiğinde iki eli arasına secde ettiğini görmüştür.
Ayni hadîsi Ahmed ve Ebû Dâvud şu cümleyi de fazla olarak rivayet etmişlerdir:
"Sağ elini sol elinin ayası üzerine, bileğinin iç kısmını, sol bileğinin üst kısmına koyduğunu..."[57]
Ebu Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd (r.a.) den rivayet etmiştir:
"İnsanlara namazda adamın sağ elini sol bileği üzerine koyması emrediliyordu. Ebu Hâzim şöyle dedi: "Bunu bilmiyorum, ancak Peygamber (a.s.) Efendimize kadar refedildiğini (biliyorum)."[58]
İbn Mes'ûd (r.a.)'den yapılan rivayete göre, adı geçen, namaz kılarken sol elini sağ eli üzerine koyardı. Cenâb-ı Peygamber (a.s.) onu böyle yaptığını görünce, sağ elini tutup sol eli üzerine koydu.[59]
Ali (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Namazda eküffü eküff üzerine koyup göbek altında bağlamak sünnettir."[60]
Eküff, "keff"ın çoğuludur, kelime olarak elin ayası demektir. Bundan maksat, sağ elin ayasını sol elin üzerine koymaktır; Arapçada bazan birbirine yakın iki ayrı şeyden söz edilirken her ikisi için galip olanın ismi kullanılır. O bakımdan Hz. Ali (r.a.) de el ayası ile elin üst kısmı için birden "eküff" ismini kullanmıştır.
Hadîslerin açık delâletinden anlaşılan hükümler:
1- Namaza başlarken tekbîrde elleri kaldırmak sünnettir.
2- Namaza niyet edip tekbîr getirdikten sonra hırka, üstlük, pardüsü ve benzeri bir elbisenin açık bulunan ön kısmındaki iki kanadını el ile bitiştirip biraraya getirmekte bir sakınca yoktur.
3- Namazda kıyam rüknü yerine getirilirken sağ eli sol el üzerine koymak sünnettir.
4- Rükû'a varırken tekbîr getirip elleri kaldırmak ve rükû'dan kalkılırken yine elleri kaldırmak sünnet veya müstehabdır.
5- Secde ederken alın ve burnu iki elin arasında koymak müstehabdır.
6- Kıyamda sağ eli sol elin bileği üzerine koymak müstehabdır.
7- Sol eli sağ el üzerine koymak mekruhtur.
8- Elleri göbek altında bağlamak sünnet veya müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefîlere göre:
Namazda ayakta dururken erkeklerin sağ ellerini sol elleri üzerine koyup göbek altında bağlamaları sünnettir. Bu da, niyet edip iftitah tekbirini alırken ellerini kaldırınca artık yanlarına sarkmayarak bağlamakla gerçekleşir. İmam Muhammed'e göre, kıraate başlamadan ellerini bağlamaz. Sübhanekeyi okuyup eûzü besmele çekinceye kadar ellerini yanlarına sarkıtır, kıraate başlayınca bağlar. Ayrıca sağ elinin serçe ve baş parmaklarıyla sol elinin bileğini hafif kavrayıp tutar. Gerçi bunu hanefî fukahasından çoğu istihsanen uygun görmüşse de muhalefet eden de olmuştur.
Kadınlar ise, kıyamda sağ ellerini sol elleri üzerine koyup göğüsleri üzerinde bağlarlar, onlar hakkında müstehab olan böyle yapmaktır. Ancak serçe ve baş parmaklarıyla sol elin bileğini kavramazlar.[61]
b) Şâfiîlere göre:
Namazda erkek ve kadının sağ ellerini sol elleri üzerine koymaları ve ellerini göğüsleriyle göbekleri arasında bağlamaları sünnettir. Bu durumda sağ elinin parmaklarını bitişik tutması veya sol elinin bileği üzerine yayması hususunda muhayyerdir.[62]
c) Hanbelilere göre:
Erkek ve kadının namazda sağ elinin içini sol elinin üzerine koyup göbekleri altında bağlamaları sünnettir.[63]
Hanbeliler bu mesele hakkında Kubayse, Sehi b. Sa'd ve Ebu Hâzim hadîsleriyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca Vâil b. Hücür'den rivayet edilen hadîsle de istidlal ederek, sağ eli sol elin bileği üzerine koymanın da müstehab olduğunu belirtenler olmuştur.[64]
Yine İmam Ahmed'e göre, kadın ve erkeğin ellerini göbekleri üzerinde bağlamaları sünnettir. Nitekim Saîd b. Müseyyeb'in de kavli böyledir.[65]
d) Mâlikîlere göre
Mezhebin zahirine göre, namazda eller bağlanmayıp yan tarafa sarkıtılır. Aynı zamanda bu görüş, İbn Zübeyir ile el-Hasen'den rivayet edilmiştir.[66]
Abdurrahman el-Cezîri'nin tesbitine göre, Mâlikîler bu mesele hakkında şöyle demişlerdir: Sağ eli sol el üzerine koyup göbek üzerinde bağlamak menduptur sünnet değildir, şu şartla ki, namaz kılan böyle yapmakla Peygamber (a.s.) Efendimiz'in sünnetine uymayı kasdetmiş olacak; bunun aksine daha rahat durmak ve bir bakıma ellerini bağlamak suretiyle kendine destek sağlamak için yaparsa, mekruh sayılır. Nafile namazlarda ise, ne maksatla bağlarsa bağlasın, mendup sayılır.[67]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
602 nolu Vâil b. Hücür hadîsini aynı zamanda İbn Hibban ile İbn Huzeyme de tahrîc etmişlerdir. Aynı babda bir diğer hadîsi Ahmed ile Tirmizî de Kubeyse b. Helb tarikiyle rivayet etmişlerdir. Semmak'tan başkası ondan rivayet etmemiştir. Bununla beraber sıka olduğunu kabul edenler vardır. İbn Medenî ile Nesâî onun meçhul olduğunu, Tirmizî ise hasen sayıldığını söylemiştir.
Darekutnî, Beyhaki ve İbn Hibban ise İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etmişlerdir. el-Akılî ise, İbn Ömer'den (r.a.) rivayet etmiş ve zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ayrıca Darekutnî Huzayfe'den rivayet etmiştir. Beyhakî ise Hz. Âişe (r.a.)'dan rivayet etmiş ve hadîsi sahîhlemiştir. Hafiz Bezzar ise, Şeddad b. Şurahbîl'den rivayet etmiştir, ancak isnadında Abbas b. Yunus bulunuyor ki, bu zat üzerinde duranlar olmuştur. Zehebî'nin onu zayıflar arasında anmadığına bakılırsa, sıka olduğu ağırlık kazanır. Taberânî ise, Ya'lâ b.Merre'den rivayet etmişse de isnadında Abdullah b. Ya'lâ bulunuyor ki, bu zat zayıf kabul edilmiştir.
Rivayetlerin çokluğu dikkate alınınca, hadîsle istidlal ve ihticacın doğru olacağı neticesi ortaya çıkmaktadır. Böylece hadîs, namazda elleri belirtilen şekilde bağlamanın meşruiyetine delâlet ediyor.
Şevkanî'nin tesbitine göre, bu babda yirmi rivayet, onsekiz sahabî ve tabiîden yapılmıştır. O bakımdan İbn Abdülber şöyle demiştir:
"Bu babda belirtilen hususun hilâfına Peygamber (a.s.)'dan başka bir rivayet yapılmamıştır."[68]
603 nolu Ebu Hâzim hadîsi hakkında Nevevî şöyle demiştir:
"Bu hadîs sahih ve merfu'dür."

604 nolu İbn Mes'ud hadîsi hakkında ise İbn Seyyid'in-nâs şöyle demiştir:
"Ricali, rical-i sahihtir yani senedi ve ricali sahîh tesbit edilmiştir." Bu konuda Ahmed b. Hanbel ve Darekutnî, Câbir (r.a.)'den şu lâfızla rivayet yapmışlardır:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaz kılmakta olan bir adamın yanından geçerken, o adamın sol elini sağ eli üzerine koyduğunu gördü ve tutup kaldırdı, sağ elini sol eli üzerine koydu."
Bu rivayet de, namazda sağ eli sol el üzerine koymanın meşru'iyetine aksinin meşru' olmadığına delâlet etmektedir. Cumhur da aynı görüştedir.
605 nolu Hz. Ali hadîsinin isnadında Abdurrahman b. İshak el-Kûfî bulunuyor ki, Ebû Dâvud diyor ki, Ahmed b. Hanbel'in onu zayıflar arasında andığını duydum. Buhârî ise, onun hakkında şüpheyle durulmuştur, derken İmam Nevevî onun zayıf olduğunu belirtmiştir. Bu bapta ayrıca Ebû Davud'un Ebû Cerîr'den onun da babasından yaptığı bir rivayet daha var ki, şu lâfızla tesbit edilmiştir:
"Hz. Ali'yi gördüm, namazda sağ eliyle sol elinin bileğini tutup göbeğinin üzerinde bağlamıştı." Ancak bunun isnadında Ebu Tâlût Abdusselâm b. Ebî Hâzim bulunuyor ki, bu zat üzerinde de durulmuştur. Ebû Dâvud, onun hadîsinin yazılabileceğini kaydetmiştir.[69]
Ayrıca Ebû Dâvud bu bapta Tâvus'tan yaptığı rivayette, şöyle denildiğini tesbit etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazda sağ elini sol eli üzerine koyar, sonra da ikisini göğsü üzerinde bağlardı." Bu hadis, mürseldir, yani senedinden bir sahabi düşmüştür.
Namazda elleri göbek altında bağlamanın müstehab olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe, İshak b. Râhuye, Ebu İshak el-Mervezî ve İmam Şafîî'nin arkadaşları 605 nolu Hz. Ali (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir. İmam Şafîî ise bu husustaki diğer rivayetleri de dikkate alarak ellerin göbekle göğüs arasında bağlanmasının müstehab olduğunu söylemiştir. Cumhur da aynı görüştedir. İmam Şafîî daha çok İbn Huzeyme'nin kendi Sahîh'inde, Vâil b. Hücür'den naklettiği şu hadîsle ihticac etmiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber namaz kıldım. O, sağ elini sol eli üzerine koyup göğsü üzerinde bağlamış bulunuyordu." Oysa bu rivayet, İmam Şafîî'nin görüşünü destekler mahiyette bir hüküm ifade etmemektedir. Çünkü Şafîî göğüsle göbek arası derken hadîste göğüs üzerine bağlandığı belirtilmektedir.
Vâil'in bu rivayetini, Hz. Ali'nin şu yorumu kuvvetlendirmektedir: Kevser sûresinde "venhar", elleri göğüs üzerinde bağlamak demektir. Diğer bir yoruma göre, rükû'dan kalkıldığında elleri göğüs hizasına kadar kaldırmak demektir. Bunu deve kesme manasına hamledenler de olmuştur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda sağ eli sol el üzerine koymak sünnet veya müstehabdır.
2- Elleri erkeklerin göbek altında, kadınların ise göğüsleri üzerinde bağlamaları müstehabdır. Bu, Hanefilere göredir.
3- Sağ eli sol el üzerine koyup göğüsle göbek arasında bağlamak sünnettir. Bu İmam Şâfîîye göredir.
4- Sağ elin içini, sol elin üzerine koyup göbek altında bağlamak hem erkeklere, hem kadınlara sünnettir. Bu, Hanbelilere göredir. İkinci bir rivayete göre, göbekleri üzerinde bağlamaları sünnettir.
5- Namazda elleri bağlamayıp yan taraflara sarkmak müstehabdır. Bununla beraber göbek üzerinde bağlamak da müstehab sayılmıştır, şu şartla ki, sünnete uyma kasdiyle yapılmış olsun. Bu, Mâlikîlere göredir.

Namazda Secde Yerine Bakmak

Namaz, huzur, dikkat, saygı ve edep makamıdır. Bir bakıma vuslat zamanıdır. Fâtiha'yı okumak suretiyle Allah ile konuşma makamına yükselme dönemidir. Göğüs ve alın kıbleye yönelik, gözler secde yerine bakar vaziyette kemal-i edeple durup ibâdet etmek, şüphesiz ki büyük bir bahtiyarlıktır. Dikkatin başka bir yana dağılması, insanı asıl dikkat edeceği noktadan uzaklaştırır. O bakımdan namazda gözle de olsa sağa sola iltifat etmek, duvarlardaki yazı ve nakışlarla, halı ve kilimlerdeki renk ve motiflerle meşgul olmak namazın feyiz ve faziletini düşüreceğinden mekruh sayılmış tavana doğru kaldırmak da doğru değildir.
Konuyla ilgili hadisler:
İbn Sirîn'den yapılan rivayete göre "Resûlullah (a.s.) Efendimiz (bazan, gözlerini semaya doğru çevirirdi. O sebeple, *"Onlar ki namazlarında saygıyla korkarlar..."* mealindeki âyet indi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, başını eğdi."[70]
Açıklama:
Resûlüllah (a.s.) Efendimizin zaman zaman namazda olsa bile gözlerini semaya doğru çevirmesi, Allah'a olan aşk ve üstün saygısından kaynaklanır, inen ilâhi tecellilere hayranlık duymasının ayrı bir tezahürü hikmetini taşırdı. Diğer insanların böyle bir mazhariyete ermeleri söz konusu olmayacağına göre, Resûlüllah'ın (a.s.) o davranışı, namazın sünnetlerinden sayılarak ümmeti tarafından taklîd edilmesini önlemek için, ilgili âyetle, secde yerine bakmak suretiyle ümmetine namaz adabından birini daha öğretmesi tavsiye edilmiştir.
Ebu Hureyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Bazı topluluklar namazda ya gözlerini göğe doğru kaldırmaktan vazgeçerler, ya da gözleri herhalde kapılıp alınır."[71]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Bazı topluluklara ne oluyor da namazda gözlerini göğe doğru kaldırıyorlar?"
Sonra da Resûlüllah (a.s.) bu hususta sözünü biraz daha tesirli kılarak buyurdu ki:
"Ya vazgeçerler, ya da gözleri (bakışları) kapılıp alınır."[72]
Abdullah b. Zübeyir (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz teşehhütte oturunca sağ elini sağ uyluğunun üzerine, sol elini de sol uyluğu üzerine bırakır, şehadet parmağıyla işarette bulunur ve bakışı parmak işaretini aşmazdı, (yani teşehhütte önüne bakar, başka tarafa gözlerini kaydırmazdı.)"[73]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda gözleri sağa sola kaydırmak, çevreyi taramak mekruhtur.
2- Namazda daha çok secde yerine bakılır, böyle yapmak müstehabdır.
3- Namazda gözleri göğe doğru kaldırmak mekruhtur.
4- Teşehhüde oturulduğunda elleri uyluklar üzerine koymak sünnettir.
5- Teşehhüt esnasında diz kapaklarına bakmak, etrafı gözle taramamak müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Namazda başıyla sağa-sola iltifat etmek mekruhtur. Göğüsüyle sağa-sola çevrilmek ise namazı bozmasa bile hem mekruh, hem de fazileti gidericidir. Ancak göz ucuyla çevreye iltifatta bulunmak mekruh değildir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gözünün ucuyla ashabının davranışlarını bazan tarardı.[74]
Namazda ayakta iken secde yerine bakmak, rükû'da ayaklara, otururken uyluklara bakmak namazın adâbındandır.[75]
b) Şâfîîlere göre:
İlgili hadislerle istidlal edip namazda ayakta iken secde yerine bakıp etrafa iltifat etmemek, teşehhüde otururken şehadet parmağına bakıp yine ileriye ve etrafa iltifatta bulunmamak sünnettir. Aksini yapmak mekruhtur.[76] Göğsüyle kıbleden ayrılan kimsenin namazı bozulur.[77]
c) Hanbelilere göre:
Namazda sağa-sola iltifat mekruhtur. Vücudunu bütünüyle kıbleden başka yana çevirirse namazı bozulur. Ancak Kabe'de veya aşırı korkulu anlarda böyle yapmasıyla namaz bozulmaz. Yüzüyle veya göğsüyle sağa-sola iltifat namazı bozmaz.[78] Gözleri göğe kaldırmak ise, mekruhtur.
d) Mâlikîlere göre:
Namaz kılanın ayakları kıbleye yönelik bulunduğu takdirde sağa-sola iltifat mutlaka mekruhtur, bu ister baş ve göğüsle, isterse vücudun bütünüyle olsun farketmez. Ancak ayakları da kıbleden çevrilirse, o takdirde namazı bozulur.[79]
Namazda gözleri göğe doğru kaldırmak, eğer öğüt ve ibret almak içinse, mekruh değildir.[80]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
615 nolu İbn Sirin hadisi murseldir. Çünkü bu zat tabiîndendir, Peygamber (a.s.) Efendimize ulaşmamıştır. Bundan, onun hadîsi rivayet ettiği sahabinin ismini atladığı anlaşılıyor. Ancak ricali sıkat (güvenilirler) dir. Beyhakî ise hadisi mevsulen tahrîc etmiştir. el-Hâkim ise Müstedrek'te Ebû Hüreyre'den (r.a.) şu lâfızla tahrîc etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaz kıldığı zaman gözünü göğe doğru kaldırırdı. *"Onlar ki namazlarında saygıyla korkarlar..."* âyeti inince, başını eğmeye başladı."
İbn Zübeyr'in hadîsini ise, İbn Hibban kendi sahihinde tahrîc etmiştir. Aslı ise Müslimde geçer, ancak orada şu cümleye yer verilmemiştir:
"Gözleri işaret parmağını aşmazdı."
Gözlerin kapılıp alınmasından maksat, kör olmasıdır. Bu, zahirî bir körlük değil, manevî körlüktür, yani gözler namazın nurundan mehrûm kalır, demektir.
Ezvac-ı tahirattan Ümmü Seleme (r.a.) şöyle anlatmıştır:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında namaz kılmaya kalkan kimsenin gözlerinin bakış açısı ayaklarını aşmazdı. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz vefât ettikten sonra, namaz kılan kimsenin bakış açısı alnını koyduğu secde yerini aşmazdı. Ebûbekir (r.a.) vefat etti, Hz. Ömer zamanında namaz kılan kimsenin namazdaki bakış açısı kıble yerini aşmazdı. Hz. Osman (r.a.) zamanında ise, fitneler baş gösterdi, o yüzden insanlar namazda sağa-sola iltifat etmeye başladılar."[81]

İbn Hazım hadîsin zahirine bakarak, sağa-sola iltifat edenin namazı bozulur demiştir. Yine bu zata göre, namazda gözleri göğe doğru kaldırmak da namazı bozar.

Çıkarılan Hükümler:

1- Nazmada sağa-sola baş ile veya göğüsü çevirerek iltifat etmek mekruhtur, namazın faziletini düşürür.
2- Namazda ayakta iken secde yerine, otururken diz kapaklarına veya uyluğa bakmak adâbdandır. (Bu Hanefîlere göredir).
3- Namazda ayakta iken secde yerine bakmak, otururken şehadet parmağına bakmak sünnettir. Sağa-sola iltifat mekruhtur. Ayrıca namazda göğüsü kıbleden çevirmek namazı bozar. (Bu Şafiîlere göredir).
4- Sağa sola iltifat etmek mekruhtur. Namazda vücudu bütünüyle kıbleden çevirmek namazı bozar. (Bu, Hanbelîlere göredir).
5- Namazda ayaklar kıbleden başka bir cihete çevirilmedigi takdirde göğüsün veya vücudun tamamının kıbleden çevrilmesi taamazı bozmaz. (Bu, Mâlikîlere göredir).
6- Namazda gözleri göğe doğru kaldırmak mekruhtur.

Tekbirle Kıraat Arasında İstiftah

Namaza niyet edip tekbir getirdikten sonra hemen kıraate geçilmez, me'sur dua okunur, sonra Euzü-Besmele çekilir ve öylece kıraate başlanır.
Konuyla ilgili hadisler:
Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaza namaza kalktığı zaman şu duayı okurdu:
Veccehtü Vechiye Lillezi Ve'l-Arza, Hanîfen Müslimen Vema Ene İnnesalatı Ve Nüsüki Ve Mehyaye Ve Mematilillahi Rabbi'l-Alemin, La Şerike Lehu Ve Bizalike Ümirtu Ve Ene Mine'l-Müslimîn.
Allahümme Ente'l-Melikü La İlahe Ente, Ente Rabbî Ve Ene Abdüke, Zalemtü Nefsi Ve'tereftü Bi-Zenbi, Feğfir Lî Zünûbî Cemî'an La Yağfirü'z-Zünûbe İlla Ente Vehdîni Lî-Ahseni'l-Ahlaki La Yehdi Li-Ehseniha Îlla Ente, Vasrif Annî Seyyieha La Yasrifü Annî Seyyî-Eha İlla Ente, Lebbeyke Ve Sa'deyke Ve'l-Hayru Küllühü Fi Yedike Ve'ş-Şerrü Leyse, İleyke, Ene Bike Ve İleyke Tebarekte Ve Tealeyte, Esteğfiruke Ve Etübu İleyke...
Meali:
"Şüphesiz ki ben yüzümü, bâtıldan uzak, Hakk'a tamamen yönelmiş müslim olarak gökleri ve yeri örneksiz ve benzersiz yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Şüphesiz ki benim namazım, diğer ibâdetlerim, dirimim ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah'a aittir; O'nun hiçbir ortağı yoktur ve ben bununla emrolundum, ben müslümanlardanım.
Allahım! Sen yegâne sahipsin senden başka hiçbir ilâh yoktur, ancak sen varsın, sen benim Rabbimsin ve ben de senin kulunum. Nefsime zulmettim ve günahımı itiraf ettim, artık benim bütün günahlarımı bana bağışlayıp affet, günahları ancak sen bağışlayıp affedersin. Beni en güzel ahlâka eriştir, çünkü ahlâkın en güzeline ancak sen eriştirirsin. Ahlâkın kötüsünü benden çevirip uzaklaştır, çünkü onun kötüsünü benden ancak sen çevirip uzaklaştırırsın. Buyur, emrine hazır bekliyorum. Hayrın hepsi senin elindedir, şer ise senden yana değildir. Ben seninle (varım) ve sana yöneliğim. Sen çok mübarek ve çok yücesin. Senden mağfiret dilerim ve sana tevbe ederim."
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz rüku'a varınca şöyle duâ ederdi:
Allahümme Leke Reka'tü Ve Bike Amentü Ve Leke Eslemtü. Haşea Leke Semî Ve Basari Ve Muhhî Ve Azmi Ve Asabi.
Meali:
"Allahım! senin için rükû' ettim, ancak sana inandım ve ancak sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, iliğim, kemiğim ve damarlarım sana saygı duyup ürperdi."
Başını rükû'dan kaldırınca şu duayı yaptı:
Allahümme Rebbena Leke'l-Hamdu Mil'e's-Semavati Ve Mil'e Ma Beynehüma Ve Mil'e Ma-Şi'te Min Şeyin Ba'du.
Meali:
"Ey Allahım! Ey Rabbımız! Sana gökler dolusu, yer dolusu, gökle yer arası dolusu ve bunlardan sonra dilediğin şey dolusu hamd olsun."
Secdeye vardığında şöyle duâ ederdi:
Allahümme Leke Secedtü Ve Bike Amentü Ve Leke Eslemtü. Secede Vechi Lillezî Halakahu Savverehu Ve Şakka Sem'ahü Ve Basarehü, Fe-Tebareke'llahü Ahse Nü'lhalikîn.
Meali:
"Allahım! Ancak sana secde ettim ve ancak sana imân ettim ve ancak sana teslim oldum. Yüzüm kendini yaratana, tasvir edene, işitme ve görme hissini yarıp ortaya çıkarana secde etti. Yaratanların en güzeli olan Allah çok yüce çok mübarektir!"
Sonra da Resûlüllah'ın (a.s.) teşehhütle selâm arasında en son yaptığı duâ şu idi:
Allahümme'ğfir Lî Ma-Kaddemtü Vema Ehhartü Vema Esrertü Vema A'lentü Vema Esreftü Vema Ente A'lemü Bîhi Minni, Ennete'l-Mukaddemu, Ente'l-Müehharü, La İlahe İlla Ente.
Meali:
"Allahım, önden gönderdiğim, geriye bıraktığım gizlediğim, açıkladığım ve israf ettiğim şeyleri ve senin benden bildiğin şeyleri bağışlayıp temizle. En ön sensin ve en son da sensin. Senden başka hiçbir ilâh yoktur, ancak sen varsın."[82]
Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaza başladığı zaman şöyle dedi:
Sübhaneke'llahümme Ve Bi-Hamdike Ve Tebareke İsmuke Ve Teala Ceddüke Vela İlahe Gayruke.
Meali:
"Allahım! Seni hamdinle tesbîh ve tenzih ederini; ismin çok mübarektir, ululuk ve azametin çok yücedir ve senden başka hiçbir ilâh yoktur."[83]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Tekbîr ile kıraat arasında duâ etmek sünnettir.
2- Rukû'a varınca yine me'sür duayı okumak müstehabdır.
3- Rükû'dan kalkınca yine me'sür duayı okumak müstehabdır.
4- Secdeye varıldığında yine rivayet edilen me'sür duayı okumak müstehabdır.
5- Teşehhütle selâm arasında zikredilen duayı okumak da müstehabdır.
6- Tekbîr getirdikten sonra Sübhaneke'yi okumak sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, ictihat, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Namaz için tekbir getirip eller bağlandıktan sonra Sübhaneke'yi okumak namazın sünnetlerinden biridir. Namaz kılan ister imam, ister ona uyan cemaat olsun ister yalnız başına kılan olsun hepsi için sünnettir. Bazı rivayetlerde "Vecelle Senâüke" de ilâve edilmişse de, meşhur rivayetler arasında bu yoktur.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre, Veccehtü Vechiye...duası ne tekbîrden önce, ne de sonra okunmaz, İmam Ebû Yusuf önceleri bu duânın da okunmasını müstehab saymış, sonra bu görüşünden rücu, etmiştir.[84]
Rükû'da ise üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm demek sünnettir. İmam Şafiî'ye göre bir defa kâfidir. Çünkü bu hususta emir tekrarı gerektirmez. Bunun dışında Hanefîlerce başka duâ okunması sünnet veya müstehab sayılmamıştır.[85]
Rüku'dan kalkıldığında Semi'allahu Limen Hamidehu demek de sünnettir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, İmam böyle söylerken cemaat de Rebbena Leke'l-Hamd der. İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Şafiî'ye göre, imam hem Semi'allahu Limen Hamidehü, hem de Rabbena Leke'l-Hamd der.
Bazı rivayetlerde ise, Rabbena Ve Leke'l-Hamd şeklinde belirtilmişse de meşhur olanı, (VE) siz söylenmesidir.[86]
Bunun gibi, secdede üç defa Sübhane Rabbiye'l-A'lâ demek de sünnettir. İmam Ebû Hanîfe bunun dışında başka bir duanın yapılmasını müstehab veya sünnet saymamıştır.
b) Şâfiîlere göre:
Tahrim takbîrinden sonra iftitah duasını okumak sünnettir. Hz. Ali'nin hadîsinde ifade edilen Veccehtü Vechîye... duası okunur. [87] Rüku'da ise imam üç defa, yalnız başına kılan ise arzu ederse daha fazla Sübhane Rabbiye'l-Azîm demesi ve Hz. Ali hadîsinde rivayet edilen Allahümme Leke Reka'tü... duasını yapması sünnettir.[88]
Rükû'dan kalktığında Semi'allahu Limen Hamîdehü der ve tam dağrulunca da Rabbena Leke'l-Hamd diye ilâve ederek şu duayı Mil'e's-Semavati Ve Mil'el-Arzi... sonuna kadar okur. Yalnız başına kılıyorsa, şu lâfızları da ilâve eder:
Ehle's-Senai Ve'l-Mecdi Ehakku Ma Kale'l-Abdü Ve Kulluna Leke Abdün, La Mani'a Lima A'tayte Vela Mu'tiye Lima Mene'te Veya Yenfeu Za'l-Ceddi Minke'l-Cedd.[89]
c) Hanbelîlere ve Mâlikîlere göre:
İstiftah, yani tekbirden sonra Sübhaneke duâsıyla namaza başlamak ilim ehlinden çoğuna göre, sünnettir. İmam Mâlik ise, istiftah duasını sünnet olarak görmemiş ve tekbirden sonra kıraate başlanır, demiştir. O, bu hususta Buharî ve Müslim'in ittifakla Enes (r.a.)'den yaptıkları şu rivayetle istidlal etmiştir:
"Peygamber (a.s.) Ebûbekir (r.a.) ve Ömer (r.a.), namaza El-Hamdulîllahi Rabbi'l-Alemîn ile başlarlardı.
Hanbelîler ise, Peygamber (a.s.) ile ashabının istiftah duası okuyarak namaza başladıklarına dair birçok rivayetlerle istidlal etmişlerdir. Hatta Hz. Ömer'in (r.a.) tekbirden sonra istiftah duasını, çevresindeki insanlar da işitsinler diye aşikâr okuduğu rivayet

amin demesiyle birlikte cehren amîn derler. Bu en zahir kavle göredir.[90]
Abdurrahman el-Cezîrî bu konuyu şöyle açıklamıştır:
"Namazın sünnetlerinden biri de, Fâtiha'yı okuduktan sonra amîn demektir. Bu da, Fâtiha'yı okuduktan sonra uzun süre susup beklemediği takdirde sünnettir. Amîn demek hem imama, hem ona uyanlara, hem yalnız başına namaz kılana sünnettir. Buraya kadar belirttiğimizde üç müctehit imam müttefiktirler. Ancak İmam Mâlik, bunun sünnet değil mendup olduğunu söylemiştir. Şâfiilerle Hanbelîler, gizli okunan namazlarda aminin gizli söylenmesi, aşikâr okunanlarda aşikâr okunması hususunda aynı görüşü izhar etmişlerdir."[91]
Yine aynı zat, Hanefilerin görüş ve ictihadını şöyle nakletmiştir: "Gizli ve aşikâr kılınan bütün namazlarda amîn gizli söylenir."[92]
c) Hanbelilere göre:
Bu mezhebin görüş ve ictihadını az yukarıda kısmen nakletmiş idik. Ancak mezheple ilgili en kuvvetli kaynak kitabı kabul edilen İbn Kudame'nin el-Muğnî'sinde bu meseleye ait bölümü özetleyerek nakletmeyi faydalı gördük: "Fâtiha'nın okunması bitince imam ve ona uyan kimsenin amîn demesi sünnettir. Hanbeliler bu hususta Ebu Hüreyre hadîsiyle istidlal etmişler ve ashab, tabiîn ve müctehitlerden de şu zatların görüşüyle uyum sağlamışlar: İbn Ömer, İbn Zübeyr, es-Sevrî, Atâ', îmam Şafiî, Yahya b. Yahya, İshak, Ebu Hayseme, İbn Ebî Şeybe, Süleyman b. Dâvud ve rey tarafdarlarından da amîn demenin sünnet olduğu rivayet yoluyla sabit olmuştur.
Aşikâr okunan namazlarda hem imamın, hem ona uyanların amîn'i aşikâr söylemeleri, gizli okunan namazlarda ise, gizli okumaları sünnettir. Nitekim İmam Ebû Hanîfe'den de yapılan iki rivayetten birinde böyle dediği anlaşılmaktadır."[93]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
714 nolu hadîsi aynı zamanda İbn Mâce, Hz. Ali (r.a.)'den; Ebu Dâvud, Bilâl'dan; Ebu Avâne, Ebû Musa'dan; Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve İbn Mâce, Hz. Aişe (r.a.)'den ve yine İbn Mâce, İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet etmişlerdir. Ancak isnadında Talha b. Amir bulunuyor ki, bu zat hakkında bazı sözler söylenmiştir. Zehebî şu bilgiyi vermektedir: İbn Main ve başka hadîs âlimleri onun zayıf olduğunu belirtmişler; Ahmed b. Hanbel ile Nesâi, "o, metrukü'l-hadîstir" demişlerdir. Buharı ile İbn Medenî, "o, bir şey değildir" derken, el-Fellas, Yahya ile Abdurrahman'ın ondan hadîs rivayet etmediklerine dikkat çekmiştir.[94]
Taberânî aynı hadîsi el-Kebir'de Selman'dan rivayet etmiştir; isnadında Saîd b. Beşîr bulunuyor ki, bu zat üzerinde durulmuştur. Katade, Zührî ve bir cemaatten rivayet etmiştir. Hadîs hıfzında başarılı sayılırsa da, münkerü'l-hadîs olduğu söylenir.[95]
Yine Taberâni el-Kebîr'de Ümmu'l-Husayn'den rivayet etmiştir. Ancak isnadında İsmail b. Müslim bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Ebu Zür'a da onun zayıf olduğunu belirtmiş, Ahmed ve diğer hadîs âlimleri onun münkerü'l-hadîs olduğunu söylemişlerdir.[96]
Araştırıldığında bu bapta daha birkaç tarikten rivayet edilen hadisler vardır. Hepsi biraraya gelince kuvvet kazandırmaktadır. Böylece yukarıda mealini verdiğimiz 714 nolu hadisin istidlal ve İhticaca elverişli olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.
Hadîsin zahirinden, imamın gizli okunan namazlarda aşikâr amîn demiyeceği anlaşılmakta ise de, bunun imam hakkında meşru olduğunu, diğer rivayetlere dayanarak ifade edenler bulunuyor. O halde ister gizli, ister aşikâr okunan namazlar da imam âmin dediği ve sesi işitildiği takdirde cemaat de amîn der. Mezhep imamların görüş ve ictihatları ise, bu hususta da farklıdır.
716 nolu Ebû Hüreyre hadîsini Darekutnî de tahrîc etmiş ve isnadının hasen olduğunu söylemiştir. el-Hâkim ise bunun iki şeyhin şartına göre sahihtir, diyerek ihticaca elverişli olduğunu belirtmiştir. Beyhakî de bu hadîs için, "sahîh-hasen" tabirini kullanmıştır.
Bu hadîs de, imamın amîn demesinin ve onu işitilecek bir sesle söylemesinin meşruiyetine delâlet etmektedir. Nitekim amini aşikâr söylemenin meşruyetine delâlet eden iki rivayet daha söz konusudur. Birincisini İmam Ahmed, İbn Mâce ve Taberânî, Hz. Aişe (r.a.)'den şu lafizla rivayet etmişlerdir: *"Yahudiler, sizin selâm ve amin demenize haset ettikleri kadar hiçbir şeye haset etmemişlerdir."* Diğerini ise İbn Mâce, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir:
"Yahudiler, sizin âmîn demenize haset ettikleri kadar hiçbir şeye o kadar haset etmemişlerdir."
717 nolu Vâil b. Hücür hadîsini aynı zamanda Darekutni ve İbn Hibbân tahric etmişlerdir. Ancak Ebû Dâvud bu hadîsi şu fazlalıkla rivâyet etmiştir:
"Peygamber bununla sesini yükseltirdi.."[97]
Hadîsin senedi sahihtir. Nitekim Darekutnî onu sahihlemiş, ancak İbn Kattan onu Hücür b. Anbes sebebiyle muallel saymıştır, yani sıhhatını zedeleyen bir kusur bulunduğunu belirtmiştir. O da, Hücür b. Anbes'in iyice tanınmadığıyla yorumlanmıştır. Ne var ki, Yahya b. Maîn onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir.
Aynı hadisi İbn Mâce, Ahmed ve Darekutnî başka bir tarikten şu lafizla rivayet etmişlerdir: "Peygamber (a.s.) âmîn derken sesini alçaltıyordu."
Ancak bunun isnadında ızdırap bulunduğu üzerinde durulmuştur. Çünkü Şu'be ile Süfyan farklı mânalarla rivayette bulunmuşlar ve böylece hadîsin muzdarip olduğu intibaını uyandırmışlardır. Ancak İbn Hibbân, Hücür b. Anbes'in sıka olduğunu belirttiğine göre, hadisin sıhhati ağırlık kazanıyor.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda imam olsun, ona uyanlar olsun, Fatiha'dan sonra çok alçak sesle âmin derler, bu sünnettir. Hanefiler'in ictihadı bu doğrultudadır.
2- İmam aşikâr âmîn deyince, cemaat de aşikâr âmîn derler. Bu sünnettir; Şâfiîlerin de ictihadı bu doğrultudadır.
3- Gizli okunan namazlarda âmîn'in gizli söylenmesi sünnettir. Müctehit imamların çoğunun ictihadı bu doğrultudadır.

Kıraat Farzını İyice Yerine Getirmeyenler

Namaz, kul ile Allah arasında en işlek yol, en sağlam, köprülerden biridir. Daha önce belirttiğimiz gibi, kul ile Mevlasını konuşturan ve kulu Mevlası huzuruna yükselten bir ibadettir. Allah sözü ise, Arapçadır, yani Kur'ân Arapça indirilmiştir. İndirildiği gibi yazılmış, yazıldığı gibi korunması emredilmiştir. O bakımdan namazda Fatiha ve sûreyi Kur'ân'da yazılı olduğu gibi okuyamıyan ve dili Arapçaya bir türlü yatmıyan kimse ne yapmalıdır? Çünkü namazda Kur'ân'dan kolay gelen sûre veya âyetleri ve tabii Fâtiha'yı okumak farz veya vâcibdir. Bu vücup veya farz yerine getirilmediği takdirde namaz sahih olur mu?
Bunu cevaplıyabilmek için hem ilgili hadisleri, hem müctehit imamların görüş, tesbit ve ictihatlarını bilmemiz gerekir.
İlgili hadîsler:
Rıfaâ b. Râfi' (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki :
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir adama namaz kılınmasını öğretti ve şöyle buyurdu:
"Yanında Kur'ân'dan (bildiğin) bir şey varsa onu oku; yoksa Allah'a hamd et, tekbîr getirerek Onu ulula ve tehlîl getir, sonra da rükû'a var.."[98]
Abdullah b. Ebî Evfâ (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir:
"Bir adam Peygamber (a.s.) Efendimize geldi ve şöyle dedi:
"Doğrusu ben, Kur'ân'dan bir şey alıp öğrenmeye takat getiremiyorum, o bakımdan bana yetecek, şeyi öğret!" Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona:
"Sübhanellahi ve'l-hamdu lillahi vela ilahe illallahu vallahu ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billah, söyle..." diye emretti![99]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda Kur'ân'dan bir şeyler bilenler, ezberleyenler onu okur, bilmeyenler ise, hamd, tekbîr ve tehlîl getirmekle yetinir, yani kıraat yerine bunları okur ve öylece rüku'a varır. Bu bir ruhsat ve cevaz kapısıdır.
2- Kur'ân'dan bir şey öğrenmeye gücü yeten, yani böyle bir yeteneği olan kimsenin herhalde Kur'ân öğrenmesi vâcibdir. Aksi hem günahkâr olur, hem de namazı sahih olmaz.
3- Buna gücü yetmeyen, dili yatmayan ve öğrenecek yeteneği olmayan kimsenin namazı terketmesi caiz olmaz, kıraat yerine belirtilen şeyleri okumakla yetinir.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
İmam Ebu Hanîfe'ye göre, farz olan kıraat miktarı, tam bir âyet okumaktır, bu uzun da olabilir, kısa da olabilir. İmameyn'e göre, en az üç kısa âyet veya o uzunlukta olan uzun bir âyet okumaktır.[100]
Meseleyi bu açıdan ele alınca, Arapçayı beceremeyenler için cevaz yolu nedir? sorusu karşımıza çıkmaktadır. İmam Ebu Hanîfe'ye göre, kıraat farzı, nasıl Arapça diliyle sübut buluyorsa, öylece başta dille de sübut bulur; kişi bu durumda ister Arapçayı iyice telaffuz edebilsin, isterse etmesin fark etmez. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, Arapçayı teleffuz edebilen kimsenin namazda kıraatı başka bir dille okuması caiz olmaz, ama Arapçayı iyice beceremiyorsa, o takdirde caiz olur. İmam Ebû Hanîfe diyor ki: Namazda kıraatın vâcib olması, Arapça lafiz olması demek değildir, Allah kelâmına delâlet eden lafizdır ki bu Arapça olabileceği gibi, başka dille le olabilir.[101]
İbn Âbidîn bu konuya geniş yer verip ilim adamlarının farklı görüş ve yorumlarını naklettikten sonra tetimme olarak şu açıklamayı yapmıştır:
"Namazın caiz olduğu Kur'ân, ilim adamlarının ittifakıyla, Hz. Osman tarafından zapt ve tesbit edilip İslâm ülkelerindeki imamlara (eyalet valilerine) gönderdiği Mushaftır ki eimme-i aşare onun üzerinde icma' etmişlerdir..."[102]
Menar ve benzeri bazı kitaplarda İmam Ebû Hanife'nin bu görüşünden vaz geçip imameynin kavline döndüğünden söz edilir.
Yine İmam Ebû Hanîfe'ye göre, namazda Tevrat veya İncil veya Zebur'dan bir şey okursa, bakılır: Eğer okuduğu şeyin tahrife uğramadığına yakın hâsıl ederse, caizdir. Diğer

Hanefî imamları ise, yakîn hasıl etsin etmesin, caiz değildir, demişlerdir.[103]
b) Şafiilere göre:
Fatiha'yı bilmeyen kimsenin birbirini takip eden yedi âyet okuması, ardarda olan yedi âyet beceremiyorsa, dağınık vaziyette yedi âyet okuması farzdır. Bununla beraber İmam Şerefüddin Yahya Nevevî diyor ki:
"Birbirini takip eden yedi âyet bildiği halde dağınık vaziyette yedi âyet okuması da caizdir. Allah daha iyisini bilir." Bunu da beceremiyorsa, âhiretle ilgili zikirde bulunur. Ancak yaptığı zikrin kapsadığı harfler Fâtiha'nın kapsadığı harflerden noksan olmaması gerekir, aksi halde caiz olmaz. Hiçbir şey beceremiyorsa, Fatiha okunacak süre kadar durur ve öylece rükû'a varır.[104]
c) Hanbelîlere göre:
Namazda Mushaf-i Osman'da yazılı olan okunur. İmam Ahmed'den yapılan rivayete göre, kendisi daha çok Nâfi' kıraatini beğenip seçermiş ki bu İsmail b. Cafer tarikiyle gerçekleşmiştir. O olmadığı takdirde Ebubekir b. Iyaş tarikiyle gelen Âsim kıraati seçilir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel, Ebu Amir b. el-Alâ' kıraatını da överdi. Bununla beraber on kıraatten hiçbirini mekruh görmezdi, sadece Haraza ve el-Kissaî kıraatleri seçmezdi, çünkü onlarda kesre, idğam ve tekellüf, bir de fazla med vardır.[105]
Mushaf-ı Osman dışında kalan İbn Mes'ûd ve diğerlerinin kıraatini namazda okumak caiz değildir. Çünkü Kur'ân tevatür yoluyla sübut bulmuş, o kıraatler ise tevatür yoluyla sübut bulmamıştır.[106]
Abdurrahman el-Cezîrî Hanbelilerin bu hususla ilgili görüş ve ictihatlarını daha geniş biçimde şöyle açıklamıştır:
"Şafiîlerle Hanefiler şunda ittifak etmişlerdir: Namazda Fatiha okumasını beceremeyip âciz olan kimse, Kur'ân'dan Fatiha miktarı âyet okuyabiliyorsa, onları okuması vâcib olur. Sadece bir âyet biliyorsa, onu Fâtiha âyetleri sayısınca tekrarlayarak okuması gerekir. Kur'ân'dan hiçbir şey okuyamıyor da âciz durumda kalıyorsa, Fâtiha'yı okuma süresi kadar Allah'ı zikretmekle yetinir, böyle yapması da vâcibdir. Zikir de yapamıyorsa, o takdirde Fatiha okunacak süre kadar susup beklemesi gerekir.[107]
Anlaşıldığı gibi, Hanbelîler de bu hususta Şâfiîler gibi ictihatta bulunmuşlardır.
d) Mâlikîlere göre:
Namazda Fatiha okumasını beceremiyen kimseye onu öğrenmek vâcibtir. Bu mümkün olmadığı takdirde, Fâtiha'yı güzel okumasını beceren kimseye uyması vâcib olur. Böyle bir kimse bulamadığı takdirde, tekbîrle rükû' arasına bir fasıla koyması mendup olur. Bu süre içinde Allah'ı anması da menduptur.[108]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
728 nolu Rıfaa hadisinin hasen olduğunu Tirmizî kaydetmiştir.
729 nolu Abdullah b. Ebî Evfâ hadîsini ise, aynı zamanda İbn Carud, İbn Hibbân ve el-Hâkim tahrîc etmişlerdir. Ancak isnadında İbrahim b. İsmail es-Seksekî her ne kadar Buhari'nin ricalinden sayılırsa da bazı hadîs âlimlerince kusurlu görülmüş, Nesâî onu zayıflar arasında zikretmiştir. İbn Kattan ise onun hakkında şöyle demiştir:
"Birkaç kişi onu zayıf saymışsa da bunu isbatlar mahiyette bir hüccet gösterememişlerdir."[109] Nitekim İbn Adiy, "metni münker olan bir hadîsin ondan nakledildiğine rastlayamadım" demiştir. Nevevi ise, el-Hulasa'da zayıflar bölümünde onun ismini de anmıştır.
Ancak bu hadîsin rivayetinde İbrahim yalnız kalmamıştır. Taberânî kendi eserinde, İbn Hibban kendi Sahih'inde Talha b. Musarrıf tarikiyle İbn Ebî Evfâ'dan rivayet etmişlerdir. Ne var ki, bu rivayetin isnadında el-Fazl b. Muvaffak bulunuyor ki, Ebû Hatim onun zayıf olduğunu belirtmiştir.
Sonuç olarak, yukarıdaki hadîslerle istidlal eden üç mezhep imamı okumasını beceremiyen, dili Arapçaya bir türlü yatmayan ve öğrenme kabiliyeti olmayan kimselere kolaylık getirmişlerdir. Özellikle Şafiî ve Hanbeli imamları... Hanefilere gelince, onlar bu meselede ittifak edememişlerdir. Diğer yandan başka bir dile çevrilerek Fatiha ve sûrenin okunmasına İmam Ebû Hanîfe cevaz vermiştir. Ne var ki, onu bu bapta destekleyen pek olmamıştır. Hem bazı ilim adamlarının tesbitine göre, İmam bu görüş ve ictihadından rücu' etmiştir.

Çıkarılan hükümler:

1- Namazda farz olan mutlak kıraattir. O halde Kur'ân'dan bir âyet bile okuyunca farz yerine gelmiş olur. Fâtiha'yı okumak ise vâcibdir. Aynı zamanda Fâtiha'yı başka dile çevirip okumakta bir sakınca yoktur. Bu, İmam Ebû Hanîfe'nin ictihadıdır. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, Arapçayı öğrenip belleme yeteneği olduğu takdirde, Fâtiha'yı nazil olduğu dil üzere okuması gerekir.
2- Fâtiha'yı bilen kimsenin onu aynen okuması farzdır. Okuyamıyorsa, yedi kısa âyet okuması farzdır. Onu da beceremiyorsa, Fatiha kelimelerine denk gelecek ölçüde Allah'ı zikretmesi gerekir. Bu İmam Şafii ile İmam Ahmed'e göredir.
3- Fatiha okumasını beceremiyen kimsenin onu öğrenmesi vâcibdir. Mümkün olmadığı takdirde Fâtiha'yı okuyan birine uyması gerekir. Bu da mümkün olmadığında tekbirle rükû' arasında bir süre beklemesi menduptur. Bu, Mâlikîlere göredir.

Fatihadan Sonra İlk İki Rekatte Süre Okumak

Namazda Fatiha sûresini okumak hakkındaki hadîsleri, ictihatları ve rivayetleri gördük. Fâtiha'dan sonra bir sûre okumak farz mıdır, değil midir? Sûrenin uzunluk ve kısalığı, onun yerine geçecek üç âyetin kâfi gelip gelmiyeceği? Ayrıca üç ve dört rekâtlı namazda sûre okumanın vacip olup olmadığı gibi birçok sorular ve konular hatıra, gelebilmektedir? Bütün bu soruların cevabını, ilgili hadîsleri ve müctehit imamların görüş ve ictihatlarını nakledince vermiş olacağız.
İlgili Hadîsler:
Ebû Katade (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle namazının ilk iki rek'âtinde Ümmu'l-kitab (Fâtihay) ı ve iki sûre, son iki rekâtte ise Fâtiha'yı okur ve bazı vakitlerde âyeti bize îşittirirdi; birinci rekâtte uzatır, ikinci rekâtte uzatmazdı. İkindi namazında da öyle, sabah namazında da öyle..."[110]
Aynı hadîs şu fazlalıkla da rivayet edilmiştir:
"Birinci rekâtte kıraati uzatmasından, gelecek olan kimselerin birinci rekâte yetişmesini arzu ettiğini tahmin ediyorduk."
Cabir b. Semure (r.a.)'den, demiştir ki:
"Ömer, Sa'de dedi ki:
"And olsun (Kûfe halkı) namaza varıncaya kadar her şey hakkında senden şikâyetçi oldular." Bunun üzerine Sa'd (r.a.) şöyle dedi:
"Bana gelince, ilk iki rekâtte uzatıyorum, son iki rekâtte hazfediyorum (fazla uzatmıyorum); Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in namazından iktida ettiğimden daha noksan (fazla) tutmadım (veya herhangi bir taksirat yapmadım)". Hz. Ömer onu dinledikten sonra, "doğru söyledin, bu senin hakkındaki zandır, veya benim seninle ilgili zannımdır" dedi.[111]
Ebu Saîd el-Hudrî (r.a.) den yapılan rivayette:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz öğle namazının ilk iki rekâtinden her birinde otuz âyet kadar okurdu, son iki rekâtte ise, onbeş âyet kadar okurdu (veya ilk iki rekâtte okuduğunun yarısı kadar okurdu). İkindi namazında ilk iki rekâtın her rekâtinde onbeş âyet kadar okurdu, son iki rekâtinde onun yarısı kadar okurdu."[112]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Öğle ve ikindinin farzlarında önce Fatiha ve bir veya birkaç sûre okunur.
2- İmamın gerek Fatiha, gerekse arkasından okuduğu sûreleri yakınındakilerin işiticeği kadar hafif sesle okumasında bir sakınca yoktur.
3- Fâtiha'dan sonra, ilk iki rekâtte sûre okumak vâcibdir.
4- Birinci rekâtte biraz uzun sûre okumak müstehabdır.
5- Birinci rekâtteki sûreyi, arkadan gelecek cemaatin de yetişmesi için uzatmakta bir sakınca yoktur.
6- İlk iki rekâtte uzatmak, son iki rekâtte kısa tutmak müstehabdır.
7- Öğle namazının ilk iki rekâtinde otuz âyet kadar, son iki rekâtinde onbeş âyet kadar okumak da müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Yolculukta zorunlu hallerde sadece Fatiha ve beraberinde herhangi bir sûre okumakla yetinir. Eyleşik durumda zorunlu bir hal varsa, namaz sahih olacak kadar okumakla yetinir. Yolculukta zorunlu bir durum yoksa, vakit de müsaitse, kendisi emniyette ise, sabah namazında Bürûc veya benzeri uzunlukta bir sûre okur, böylece hem sünnete uymuş olur, hem de yolculuk halinde namazı hafif tutma istihbabı yerine gelmiş olur.
Öğle namazında da bunun gibi ölçü izlenir. İkindi ve yatsı namazlarında bunlardan biraz daha az bir kıraate yer verilir. Akşam namazında ise kısa sûre okumakla yetinir.
Eyleşik halde sünnet ölçüsüne uygun kıraate gelince, sabah namazının her rekâtinde 40 veya 50 âyet kadar okur. Tabii Fâtiha'yı okuduktan sonra bu nisbeti gözetir. Öyle namazında ise, buna yakın bir uzunlukta kıraatte bulunur. İkindi ile yatsı namazlarında ilk iki rekâtte Fâtiha'dan başka yirmi âyet okur. Akşam namazında her rekâtte kısa bir sûre okur.[113]
Hanefilerin yaptığı bu tesbit sünnet doğrultusundadır.
b) Şafiîlere göre:
Fatihadan sonra bir sûre okumak sünnettir. Üç ve dört rekâtli namazlarda ise, sadece birinci ve ikinci rekâtlerde sünnettir. Mezhebin en zahir kavli de budur. İmama uyanlar Fâtiha'yı okurlar, ama sûre okumazlar, onu dinlemekle yetinirler. Ama imamdan uzak bulunurlar veya kıraat gizli okunuyorsa, o takdir de en sahih kavle göre, onlar da okurlar.
Sabâh ve öğle namazlarında tivâl-i mufassal'dan, yani uzun sûrelerden, ikidi ve yatsı namazlarında ise evsattan, yani orta uzunlukta olanından, akşam namazında kısa

sûrelerden okumak sünnettir.
Tival-i mufassalın evveli Hücurat süresidir, evsatı eş-Şems süresidir. Kısa olanı ise, Asır süresi gibi olanlarıdır. [114] Ancak müctehidlerin bu, husustaki tesbit ve görüşleri farklıdır. İleride buna geniş yer verilecektir.
c) Hanbelîlere göre:
Farz namazlarda Fatiha ile birlikte bir sûre okumakla yetinmek, başka fazla bir şey okumamak müstehabdır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz çoğu namazlarını böyle kılmıştır. Aynı zamanda Muaz'a da böyle yapmasını emretmiştir.
Bir rekâtte iki sûre arasını birleştirmek, yani aralarda iki sûreyi okumak hakkında iki ayrı rivayet vardır: Birincisi, mekruhtur, ikincisi mekruh değildir, şeklindedir. el-Hilâl'ın İbn Ömer'den yaptığı rivayette ise İbn Ömer (r.a.) farz namazlarda bir rekâtte bazan iki sûre peşpeşe okurdu.
Aynı sûreyi birinci rekâtte okuduktan sonra onu ikinci rekâtte okumasında bir sakınca yoktur. Zira Ebû Davud'un Cüheyne kabilesinden bir adamdan yaptığı rivayete göre, o adam, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in sabah namazının her iki rekâtinde de Zilzal sûresini okuduğunu işitmiştir.
Ancak birinci rekâtte okuduğu sûreden sonra gelen sûreyi ikinci rekââtte okuması müstehabdır, yani önceki sonraki sırayı gözetmek müstehab sayılmıştır.[115]
d) Mâlikûilre göre:
İki rekâtli namazlarda, üç rekâtli ve dört rekâtli namazların ilk iki rekâtında Fatiha'dan sonra Kur'ân'dan bir şey okumak sünnettir. Nitekim Şâfiîlerle Hanbeli'ler de aynı görüştedirler. Matlub olan kıraat miktarı ise, kısa bir sûredir. Bununla beraber bir âyet veya bir âyetin bir kısmını okumakla da matlup hâsıl olur.[116]
Sabah ve öğle namazlarında tival-i mufassaldan; ikindi ve akşam namazlarında kısa sûrelerden; yatsı namazında evsattan okumak menduptur. Bu mezhebe göre, tival-i mufassal, Hücurat'tan Naziat'ın sonuna kadar olanlardır. Evsat olanları, Naziat'ın bitiminden sonra başlayıp Duha sûresine kadar olanlardır.[117]
Anlaşıldığı üzere, Hanefilerin dışında diğer mezhepler, Fâtiha'dan sonra sûre okumanın sünnet olduğuna kaildirler. Hanefiler ise, onun vâcib olduğunu belirtmişlerdir.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
et-Tahavî öğle ve ikindi farzlarında kıraat bahsinde birbirine zıt ve muhalif hayli rivayetleri toplayıp nakletmiştir. Biz onlardan önemli bir kısmını kendi kitabımıza almayı uygun gördük:
Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Bizler Hâşim oğullarının gençlerinden bir grup İbn Abbas'ın (r.a.) yanında oturuyorduk. Bir adam şöyle dedi: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle ve ikindi namazlarında okurdu (veya okur muydu?) diye sorunca, İbn Abbas (r.a.), hayır diye cevap verdi."
İkrime'den yapılan rivayette, biri İbn Abbas'a (r.a.) demiştir ki:
"Doğrusu bazı insanlar öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okuyorlar." İbn Abbas (r.a.) ona şu cevabı vermiştir:
"Eğer onlara karşı bir yol, bir imkân bulabilseydim, herhalde dillerini koparırdım. Çünkü Resûlüllah okudu; O'nun (a.s.) kıraati bize kıraat, sükûtu bize sükûttur."
Velîd b. Kays diyor ki:
"Süveyd b, Ğafele'den sordum, dedim ki:
"Öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okunur mu?"
"Hayır", diye cevap verdi.
Bu rivayetlerin hilâfına şunlar nakledilmiştir:
Ayzar b. Hars'ın İbn Abbas (r.a.)'dan yaptığı rivayette, İbn Abbas şöyle demiştir:
"Öğle ve ikindi namazlarında imamın arkasında oku!"
Yine aynı zat İbn Abbas'dan (r.a.) şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ne kadar bir namaz kılarsan mutlaka onda, Fâtihatü'l-Kitap bile olsa (Kur'ândan bir şey) oku!"
Ebu'l-Âliye el-Bera'ın İbn Abbas (r.a.)'dan yaptığı rivayette, diyor ki:
"Ondan sordum veya ondan soruldu: Öğle ve ikindi namazında kıraatten.. O şöyle cevap verdi: "Kur'ân senin imamındır, ondan az veya çok bir şey oku. Aslında Kur'ân'da az diye bir şey yoktur."[118]
Ebu Cafer Tahavi diyor ki:
"İşte bu İbn Abbas'tır ki onun reyine göre, imama uyan kimse onun arkasında öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân'dan bir şeyler okur. Oysa biz araştırmalarımızla gördük ki, imam, kendisine uyanların da kıraatini taşımaktadır, ama kendisine uyanların imamın kıraatini taşıdığını görmedik..
Ebu'l-Âliye diyor ki:
"İbn Ömer'den (r.a.) sordum. Bana şu cevabı verdi:
"Ben doğrusu içinde Ümmu'l-Kur'ân'ı ve Kur'ân'dan kolay gelen kısmı okumadan bir namaz kılmaktan utanırım!"
Abdullah b. Ebî Katade'ye babası şu haberi vermiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle ve ikindi namazında okurdu ve zaman zaman bize duyaracak kadar sesini yükseltirdi."
Abdullah b. Ebî Râfi'in Hz. Ali'den (r.a.) yaptığı rivayete göre, Hz. Ali öğle namazının ilk iki rekâtinde Ümmu'l-Kur'ân'ı, ikindi namazında da onun benzerini, son iki rekâtlerinde ise sadece Ümmu'l-Kur'ân'ı; akşam namazında ilk iki rekâtinde Ümmu'l-Kur'ân'ı ve Kur'ân'dan bir kısmı, üçüncü rekâtinde ise sadece Ümmu'l-Kur'ân'ı okurdu.[119]
Buna benzer birçok rivayetler mevcuttur. İbn Abbas'tan (r.a.), öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okunmaz şeklinde yapılan rivayetler iki yorum istemektedir: Birincisi, sözü edilen namazlarda imama uyanlar bir şey okumazlar; çünkü imamın kıraati onlar için de kıraattir. Bu biraz uzak ihtimale dayalı bir yorumdur. Zira rivayetlerin zahirinden bu mana anlaşılmamaktadır. İkincisi ise, bu rivâyetlerin tamamı zayıf ve mualleldir. O bakımdan müctehit imanlardan hiçbiri onlarla istidlal ve ihticac etmemiştir.
İkinci grupta rivayet edilenler ise, sahîh bilinen hadîslerle uyum halindedirler.
Nitekim Abdullah b. Mıksem'in Cabir b. Abdullah'tan (r.a.) yaptığı rivayette, öğle ve ikindi namazlarında kıraatten kendisinden sordum, bana şöyle cevap verdi:
"Bana gelince, ilk iki rekâtinde Fâtihatü'l-Kitab'ı ve birer süre, son iki rekâtlerinde ise, sadece Fatihatü'1-Kitab'ı okuyorum."
Ebu Râfi'in Hz. Ali'den (r.a.) yaptığı rivayette, demiştir ki:
"Hz. Ali (r.a.) emreder veya arzu ederdi ki imamın arkasında öğle ve ikindi namazlarında ilk iki rekâtte Fatihatü'l-Kitab ve birer sûre okunsun, son iki rekatte ise, sadece Ümmu'l-Kitap (Fatiha) okunsun..."[120]
Zeylai Nasburraye'de namazda Fâtiha'dan sonra bir sûre veya Kur'ândan bir kısım okunacağı hakkında yedi kadar rivayeti nakletmiş ve üzerinde gerekli incelemeyi de yapmış, ancak üç ve dört rekatli namazların ilk iki rekâtinde ve son bir ve iki rekâtlerinde sûrenin okunup okunmayacağına dair rivayetlere yer vermemiştir.
740 nolu Ebu Katade hadîsinde *"öğle namazının ilk iki rekâtinde Ümmu'l-Kitabı ve iki sûre..."* cümlesinde geçen iki sûreden maksadın, her rekâtte bir sûre okuduğu anlamında olduğunu Şevkanî Neylü'l-evtar'da belirtmiştir.
Şüphesiz ki bu hadîsi, Fâtiha'dan sonra Kur'ân'dan bir sûrenin okunmasının gereğine delâlet etmektedir, hem de ilk iki rekâtte..
Bu bapta Ebû Dâvud ile Nesâî, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle sorulduğunu tahrîc etmişlerdir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle ve ikindi namazlarında okur muydu? O da, hayır, hayır ...diye cevap verince, denildi ki: Herhalde Peygamber (a.s.) içinden okurdu. Bunun üzerine İbn Abbas (r.a.) beş defa üstüste hayır demiş ve şöyle ilâve etmiştir: Bu evvelkinden de şiddetlidir. Peygamber (a.s.) emrolunmuş bir kul idi, gönderildiği şeyi tebliğ etmiştir."
el-Hattabi bu konuda diyor ki:
"Bu, İbn Abbas'tan sadır olan bir vehimdir. Çünkü gerçekten gerek Ebu Katade, gerekse Habbab b. Eret ve diğer sahabi, öğle ve ikindi namazlarında kıraatın gizli okunduğunu isbat eder mahiyette rivayetlerde bulunmuşlardır. Bir şeyi isbat ise, onu nefyetmekten önde gelir. Nitekim bazı rivayetlerde İbn Abbas'ın sorulan şeyi cevaplamakta tereddüt geçirdiği de ayrıca belirtilmiştir. Ebû Davud'un yaptığı bir başka rivayette İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir:
"Bilemiyorum, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öğle ve ikindi namazlarda okudu mu, okumadı mı?..."
Yine Ebu Katade'nin rivayetinde geçen, "bazı vakitlerde kıraati bize işittirirdi.." cümlesinden gizli okunan namazlarda sesi biraz yükseltip yakındaki kimselerin duymasında bir sakınca olmadığı anlaşılıyor.
741 nolu Cabir b. Semure hadîsi ise, dört rekâtli namazlarda ilk iki rekâtte kıraati uzatmak, diğer iki rekâtte kısa kesmek konu ediliyor ki, bunun müstehab olduğu anlaşılıyor.
742 nolu Ebu Saîd el-Hudrî hadîsi de ilk iki rekâtte kıraati uzatmanın, son iki rekâtte ondan biraz az, yarısı kadar uzatmanın müstehab olduğu, ikindi namazında ise öğle namazında okunanın yarısının okunmasının müstehab olduğu anlaşılıyor.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda Fâtiha'dan sonra bir sûre okumak sünnettir. Bu Şâfiilere göredir. Hanefilere göre, vâcib, Hanbelîlere göre müstehab, Mâlikîlere göre de sünnettir.
2- Fâtiha'dan sonra ilk iki rekâtte sûre okumak vâcib, son iki rekâtte ise okunmaz. Bu, Hanefilere göredir. Şafiilere göre, ilk iki rekâtte Fâtiha'dan sonra sûre okumak sünnettir. İmama uyanlar ise, sadece Fatiha okumakla yetinirler, sûre okumazlar.
3- Dört rekâtli namazlarda kıraati ilk iki rekâtte uzatmak, son iki rekâtte kısa tutmak müstehabdır. Bu, Hanefilerin dışında üç mezhebe göredir.
4- Öğle namazının ilk iki rekâtinde otuz âyet, son iki rekâtında onbeş âyet; ikindi namazının ilk iki rekâtinde ve son iki rekâtında öğleninkine nisbetle kıraatin yarısını okumak müstehabdır.

Her Rekatte İki Sureyi Aynen Tekrarlamak

Namazda Kur'ân'dan muhtelif sûre ve âyetleri okumak sûretiyle ezberi çoğaltmak müstehabdır. Böylece değişik sûre ve âyetleri okudukça manası üzerinde durulup dikkatin dağılması önlenir, aynı zamanda Allah'ın kitabıyla günde beş defa yüzyüze gelinerek iç huzuruna kavuşma imkânları elde edilir.
Namazda sadece bir sûreyi her rekâtte aynen tekrarlamakta bir sakınca var mıdır? Yine her rekâtte iki ayrı sûreyi peşpeşe okumakta bir beis görülmüş müdür? Kısa sûreleri okumakla yetinmek elverir mi? Bütün bu soruların cevaplarını, ilgili hadisleri ve müctehidlerin tesbit ve ictihatlarını naklettikten sonra vermiş olacağız.
İlgili hadîsler:
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Ansardan bir adam Küba mescidinde onlara imamlık yapıyordu; ne var ki ne kadar bir sûreye başlarsa, onlar için namazda yine aynı sûreyi okurdu. Şöyle ki, Kul Huvallahu Ahad süresiyle başladı ve namaz bitinceye kadar hep ona devam etti, sonra da onunla beraber bir sûrede okuyordu. O bunu hemen her rekâtte yapıyordu. Peygamber (a.s.) Efendimiz'e geldiklerinde olup biteni ona haber verdiler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ona sordu:
"Her rekâtte bu sûreyi okumana seni iten nedir?"
O şöyle cevap verdi:
"Şüphesiz ki ben o sûreyi seviyorum!" Peygamberimiz (a.s.):
"Onu sevmen seni Cennet'e sokacaktır!"[121]
Huzeyfe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir gece Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber namaz kıldım; Bakara sûresine başladı. Ben, yüz âyeti tamamlayınca rükû'a varır dedim, sonra o devam edip geçti. Ben, herhalde bir rekâti Bakara ile kılacak, dedim. O yine devam edip geçti ve ben onunla rükûa varır dedim, O yine devam edip geçti, sonra Nisa sûresine başladı ve okudu; sonra da Âl-i İmrân sûresine başladı ve onu müteressilen okudu: İçinde tesbih bulunan bir âyete gelince tesbihte bulundu. İçinde istek ve dilek bulunan bir âyete gelince dilekte bulundu, teavvüze gelince Allah'a sığındı. Sonra rükû'a vardı ve rükûda Sübhane Rabbiye'l-Azîm dedi. Rukû'u kıyamına yakın idi. Sonra Semi'allahu Limen Hamidehü Rabbena Leke'l-Hamd dedikten sonra kıyama kalktı ve rükû'a yakın bir uzunlukta bekledikten sonra secdeye vardı ve Sübhane Rabbiye'l-A'lâ dedi. Secdesi kıyamına yakın (bir uzunlukta) idi."[122]
Cüheyna kabilesinden bir adamdan yapılan rivayette, o, Peygamber (a.s.) Efendimiz'den şöyle işitmiştir:
"Peygamberimiz (a.s.) sabah namazında Zilzal sûresini her iki rekâtte de okumuştur. Ancak bilemiyorum, Resûlüllah (a.s.) unuttuğu için mi öyle yaptı, yoksa bilerek kasden mi yaptı?"[123]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz sabah namazının iki rekâtinden birincisinde Kulu Amenna Billahi Vema Unzile İleyna âyetini -ki bu Bakara'dadır-, diğer rekâtinde ise Amenna Billahi Veşhed Bien Müslimun âyetini okudu."
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmiştir:
"Peygamber (a.s.) sabah namazının iki rekâtinde, Kulu Amenna Billahi, Vema Ünzile İleyna âyetini ve bir de Âli îmrân'daki Tealev İla Kelimetin Sevaün Beynena Ve Beyneküm.. âyetini okudu."[124]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda her rekâtte aynı süreyi okumak caizdir. Örneğin, birinci ve ikinci veya Şafiî mezhebine göre, her dört rekâtte Fatiha'dan sonra İhlâs sûresini okuyarak namazını kılan kimsenin bu namazı tamamdır.
2- Namazda -yalnız başına kılıyorsa- istediği kadar kıraati uzatmasında bir sakınca yoktur.
3- Fâtiha'dan sonra bir sûre okuduktan sonra onu takip eden sûreyi değil ondan sonraki sûreyi ekliyerek okuyan kimsenin namazı da sahihtir. Ancak ara yerdeki sûrenin uzun olması matluptur.
4 - Namazda sûreyi okurken teavvüz gelince, Allah'a sığınmak, dilek bahsi gelince Allah'a dilek arzetmek gibi teressülde bulunmak caizdir. Ancak bunu kendi nefsinde söylemesi uygun olur.
5- Yalnız başına namaz kılan kimsenin rükû'unu ve secdelerini kıyam kadar uzatması da caizdir. Çünkü bu yerler Allah'ı zikir, tesbih ve tazim yerleridir.
6- Namazda birinci rekâtte Bakara sûresinden birkaç âyet, ikinci rekâtte Âl-i İmrân sûresinden birkaç âyet okumakta bir sakınca yoktur.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefîlere göre:
Namazlarda Kur'ân'dan belli bir sûreyi veya birkaç âyeti özellikle belirleyip okumak ve bunu lüzumlu görmek mekruhtur. Ama sırf hoşuna gittiği veya o kısımları daha iyi bildiği veya okuduğu için öyle yapıyorsa, bunda kerahet yoktur. Nitekim et-Tahavî el-Isbîcabî de aynı görüştedirler.[125] Ne var ki zaman zaman başka sûre veya âyetleri okuması şarttır, tâki konuyu bilmeyenler başkasını okumanın caiz olmadığını sanmasınlar.
Bu hususta afdal olanı şudur: Farz namazlarda Fâtiha'dan sonra bir sûrenin tamamını okumaktır. Bundan âciz olduğu takdirde, bir sûreyi iki rekâtte okuyabilir. Buna mekruh diyenler olmuşsa da, sahih olan kavle göre mekruh değildir.
Bir rekâtte bir sûrenin ortasından, diğer rekâtte başka bir sûrenin ortasından veya son kısmından okumakta bir sakınca yoktur. Ancak böyle yapılmaması daha uygun görülmüştür.
Bir rekâtte bir sûrenin son kısmından, diğer rekâtte kısa bir sûre okumak da mekruh değildir.[126]
Bir rekâtte, aralarında birkaç sûre veya bir sûre bulunan iki sûreyi birleştirip okursa, bunda kerahet olduğunu söyleyenler olmuştur. Ama iki rekâtte ise bunda kerahet yoktur.
Bazısına göre, bir rekatte bir sure okuduktan sonra ya o rekatte veya ondan sonraki rekatte ilk okuduğu sureden önceki sureyi okursa, kerahet işlemiş olur.
Bütün bu kayıtlar farz namazlarla ilgilidir. Sünnet namazlarda ise sözü edilen hususların hiçbiri mekruh değildir.[127]
b) Şâfiilere göre:
Fatiha'dan sonra bir sure okumak müstehabdır. Surenin bir kısmını okursa yine de kafi gelir. Sadece fatiha'yı okur da arkasından bir şey okumazsa, namazı iade etmesi gerekmez ama sünneti terketmiş olur.[128]
c) Hanbelîlere göre:
Farz namazlarda Fâtiha'dan sonra sadece bir sûre okumak müstehabdır. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimiz ekseri böyle yapmıştır. Aynı zamanda Muâz'a namazında öyle yapmasını emretmiştir. Şüphesiz; ki bu emir, tavsiye mahiyetindedir.
Bir rekâtate iki süreyi birleştirip okursa, bunda iki rivayet vardır: Birincisi mekruh, ikincisi gayr-i mekruh şeklindedir. el-Hilâl'in İbn Ömer'den yaptığı rivayete göre, adı geçen bir rekâtte iki sûreyi birleştirip okurmuş.[129]
Birinci rekatte okuduğu sûreyi aynen ikinci rekâtte iade ederse, bunda bir sakınca yoktur.[130]
Hanbeliler bu meselede Ebû Davud'un Cüheyneli bir adamdan yaptığı rivayetle istidlal etmişlerdir.
İkinci rekatte okuyacağı sûrenin, birinci rekâtte okuduğu sûreden sonra tertip bakımından gelen bir sûre olması müstehabdır. Zira bu, Peygamber (a.s.) Efendimiz'den nakledilmiştir. O bakımdan İbn Mes'ûd'dan (r.a.) sûreleri menkûs (sondakini öne almak suretiyle) okuyan vermiş kimse hakkında ne düşündüğünü sorduklarında, o şu cevabı vermiştir:
"O adamın kalbi menkûstür." Ama İmam Ahmed b. Hanbel böyle yapmakta bir sakınca olmadığını söylemiştir.[131]
d) Mâlikîlere göre:
Farz namazlarda Fâtiha'dan sonra Kur'ân'dan bir sûre veya âyet okumak sünnettir. Aynı zamanda bir sürenin bir kısmını veya uzun bir âyetin bir bölümünü okumak ta kâfi gelir.[132]
Mâlikiler aynı rekâtte iki sûreyi birleştirip okumak veya aynı sureyi bütün rekâtlerde iade etmek hakkında fazla bir görüş izhar etmemişlerdir. Bu husustaki rivayetlerden, aynı sûrenin iade edilmesinde veya bir rekâtte iki süre arasını birleştirmekte bir sakınca görmedikleri anlaşılıyor.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
751 nolu Enes (r.a.) hadîsini Tirmizî "hasen, sahih, garip" şeklinde açıklamıştır. Aynı zamanda Hafiz Bezzar, Beyhaki ve Taberânî tahric etmişlerdir.
Cüheyneli adamın Külsüm olduğunu İbn Mende rivayet etmiştir.[133]
Hadiste "Kul Huvallahu Ahad ile başlardı", sözünden Fatiha'nın mutlaka vacib olmadığını göstermektedir. Nitekim namazda mutlak kıraatin yeterli olduğunu söyleyenler daha çok bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Oysa râvi, Fâtiha'nın herhalde okunmasının gereğini bildiğinden onu anmaya gerek görmeden sûreden söz etmiştir.
752 nolu Huzayfe hadisinden sûreleri Kur'ân'daki tertibine göre okumanın, yazmanın ve okutmanın şart olmadığı anlaşılıyor. Yazmaktan maksat, Kur'ân'dan bazı âyet veya sûreleri nakledip başka bir yere yazmaktır, yoksa Mushafı olduğu gibi yazmak demek değildir. Çünkü o takdirde Kur'ân'daki tertibe göre yazılması şarttır. Çünkü ilim adamlarının cumhuruna göre, sûrelerin mushaftaki tertibi tevkifidir. Hz. Osman'ın hazırlattığı Mushaf'taki tertip asıldır. Peygamber (a.s.) Efendimiz'in gece namazında önce Bakara'yı ardından Nisa sûresini ve onun ardından Âl-i İmrân sûresini okuduğu hakkındaki rivayete gelince, namaz da bu tertibe riâyet etmenin şart olmadığına delâlet etmektedir. İkinci bir ihtimal, sûre tertipleri henüz Peygamber (a.s.) Efendimiz tarafından tam tevkifi yapılmadan böylesine bir takdim ve tehir olmuş olabilir.
Namazda sûreyi okurken teressülde bulunmak, yani zikir ve tesbihi ifade eden yerlerde zikir ve tesbihte bulunmak, teavvüz beyân eden yerlerde Allah'a sığınmak hem imam, hem ona uyanlar, hem de yalnız başına kılanlar için müstehaptır, diyenler olmuştur. Nitekim İmam Şafiî de ayni görüştedir.[134]

Rükû' ve secdelerdeki tesbihleri üç defa tekrarlamanın müstehab olduğunda üç mezhep imamının ittifakı vardır. İmam Mâlik'e göre, müstehab değildir.
Rükû' ve secdelerin uzatılması, gece kılınan nafile namazlarla igilidir.
753 nolu Cüheyneli adamın hadisini rviâyet eden Ebu Dâvud ve el-Münzirî susup bir şey söylememişlerdir. Şüphesiz ki, Ebû Dâvud'un bir hadis hakkında susması, onun ihticaca elverişli olduğunu gösterir. Nitekim hadîsin isnadında bir noksanlık yoktur, ricalinin hepsi sahihtir.
Hadis, Fâtiha'dan sonra kısa bir sûrenin okunmasının istihbabına delâlet etmektedir. Râvînin, bilemiyorum, unuttuğu için mi tekrarladı, yoksa bilhassa mı öyle yaptı? şeklindeki sözü üzerinde durulmuş ve Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şu hadîsleriyle bağdaştırılmak istenmiştir:
"Ben de ancak bir beşerim, sizin unuttuğunuz gibi unutabilirim."
Bu uzak bir ihtimaldir, Resûlüllah'ın öyle yapması, bunun cevazına delildir. Çünkü O, hemen her konuda ümmetine fiil-î sünnetleriyle de açıklamalarda bulunmuştur.
754 nolu İbn Abbas hadisi ve diğer ilgili rivayetleri biraraya getirdiğimizde göreceğiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sabah namazının iki rekâtinde muhtelif sûreler okumuştur; bazan İbn Abbas'ın naklettiği gibi kısa ve değişik olmuştur; bazan de Ebû Hüreyre'nin naklettiği gibi, Peygamber (a.s.) birinci rekâtte Kul Ya Eyyühe'l-Kafirûn sûresini, ikinci rekâtinde İhlas sûresini okumakla yetinmiştir. Buhari ve Müslim'in Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptıkları rivayette ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in sabahın farzından önce kıldığı iki rekât sünnet namazı öylesine hafif tutardı ki, Fâtiha'yı okuyup okumadığı bile anlaşılmazdı.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda Fâtiha'dan sonra bir sûre veya birkaç âyet okumak, müctehitlerin çoğuna göre sünnet, İmam Ebû Hanife'ye göre, vâcibdir.
2- Üç ve dört rekâtli namazlarda ilk iki rekâtte Fâtiha'dan sonra sûre veya birkaç âyet okumak, yine müctehitlerin çoğuna göre, sünnet, Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir.
3- Üçüncü ve dördüncü rekâtlerde sûre veya âyet okunmaz. Nafile namazlar müstesna.
4- İki, veya üç ve dört rekâtli farz namazlarda ilk iki rekâtte Fâtiha'dan sonra aynı sûreyi okumakta bir sakınca yoktur.
5- Farz namazlarda devamlı bir iki sûreyi belirleyip okumak kimine göre mekruhsa da çoğuna göre mekruh değildir, ancak o sûrelerden başkasının okunmasını tasvip etmiyorsa, o takdirde mekruh sayılır.
6- Namazda birinci ve ikinci rekâtlerde sûreleri takdim te'hir ederek okumak, yanı ikinci rekâtte okuduğu sûrenin Kur'ân'daki yeri, birinci rekâtte okuduğu sûreden önce ise, müctehitlerden bir kısmına göre, mekruhtur, bir kısmına göre mekruh değildir. İkincilerin ictihadının dayanağı, 752 nolu Huzayfe hadîsidir. Birincilerin delili ise, Mushaf'taki sûrelerin tertibi tevkifidir, takdim te'hir yapılmaz diyen cumhurun görüşüdür. İmam Ahmed birincileri tasvip ederek bir sakınca olmadığını belirtmiştir.
7- Bir rekâtta ardarda iki sûre okumakta bir sakınca yoktur. İbn Ömer'in böyle yaptığı sahih rivayetle sabit olmuştur. Huzeyfe hadîsi de buna delâlet etmektedir, ancak Resûlüllah'ın üç sûreyi bir rekâtte okuması, gece kılınan nafileyle ilgilidir.
8- Birinci rekâtte okuduğu sûre ile, ikinci rekâtte okuduğu sûre arasında kısa bir sûre bulunursa, bazısına göre bunda kerahet vardır. Uzun bir sûre bulunursa bir sakınca yoktur. Müctehitlerin çoğuna göre, her iki durumda da bir sakınca yoktur.

Farz Namazda Okunan Sureler

Bu konuyla ilgili rivayetlerin tamamı biraraya getirildiğinde, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şu ve şu sûreler okunsun diye bir tayin yapmadığı görülür. Çünkü Kur'ân'ın tamamı Allah kelâmıdır, hangi sûre veya âyet okunsa, O'nun kelâmı tilâvet edilmiş olur.
İlgili hadîsler:
Câbir b. Semûre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz sabah namazında Kaf Ve'l-Kurâni'l-Mecîd ve benzeri sûreleri okurdu. Onun bu namazdan sonraki namazları daha hafif tutulurdu.
Diğer bir rivayette ise şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) öğle namazında Ve'lleyli İza Yağşa'yı, ikindi namazında da buna benzer bir sûreyi; sabah namazında ise, ondan daha uzununu okurdu."
Bir başka rivayette, demiştir ki:
"Güneş batıya meyledince öğle namazını kılar ve Ve'lleyli İza Yağşa'yı ve benzeri bir sûreyi okurdu; ikindi namazında da ona benzer sûre okurdu. Hulâsa O'nun bütün namazları böyle idi, ancak sabah namazı müstesna.. Resûlüllah (a.s.) sabah namazının kıraatini uzun tutardı."[135]
Cübeyr b. Mut'un (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in akşam namazında Va't-Turi sûresini okuduğunu işittim."[136]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Ümmu'l-Fazl bint Haris, o Ve'l-Mürselatı Urfen sûresini okurken işitmiş ve şöyle demiştir:
"Oğulcağızım! sen bu süreyi okumanla bana, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in akşam namazında onu okuduğunu hatırlattın.."[137]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz akşam namazında A'raf sûresini iki rekâte tefrik ederek okurdu."[138]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz akşam namazında Kul Ya Eyyühe'l-Kafirun ile İhlas sûrelerini okurdu."[139]
Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Ya Muâz! sen fettan mısın veya sen fatin misin? Sebbih İsme Rebbike'l-A'la Ve's-Şemsi Ve Duhaha Ve'lleyli İza Yağşa ile namazı kılsaydın ya.."[140]
Fettan, çok fitneci; fâtin ise sadece fitneci anlamına gelir. Bundan maksat, imamın namazı fazla uzatmamasını tenbih içindir. Çünkü cemaat arasında çok yaşlı, hasta ve âcil ihtiyaç sahipleri bulunabilir. Onları üzmek, işlerinden alıkoymak bir bakıma nefret uyandırmak ve fitneye sebep olmaktır.
Süleyman b. Yesar (r.a.)'den, o da Ebu Hüreyre (r.a.)'den yaptığı rivayette, Ebu Hüreyre (r.a.) demiştir ki:
"Falan adamdan namaz hususunda Resûlüllah'a en çok benzeyen başka bir kimse görmedim ki o adam Medine'de imamlık yapıyordu. Süleyman diyor ki, ben onun arkasında namaz kıldım: Öğle namazının ilk iki rekâtini uzatıyordu, son iki rekâtini ise hafif tutuyordu. İkindi namazını da hafif tutuyordu; akşamın ilk iki rekâtinde kısar-i mufassaldan okuyordu; yatsı namazının ilk iki rekâtinde vasat-i mufassalden okuyordu; sabah namazında ise, tival-i mufassaldan okuyordu."[141]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Sabah namazında tival-i mufassaldan okumak müstehabdır. 744. dibnottada belirttiğimiz gibi, bu Hücurat'tan başlar veya ona kadar devam eder.
2- Diğer dört vakitte kılınan namazlarda ise kıraati tival-i evsattan seçip okumak müstehabdır.
3- Akşam namazında ise, kısa sûreleri okumak müstehabdır. Bununla beraber yalnız başına kılan kimse onda da tival-ı mufassaldan veya evsattan okuyabilir. Uzun bir süreyi iki rekâte tefrik edip okumasında da bir sakınca yoktur.
4- Öğle namazının ilk iki rekâtini biraz uzun, son iki rekâtini kısa tutmak müstehaptır.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, ictihat ve istidlâlleri:
a) Hanefilere göre:
Eyleşik durumda olan kimsenin sabah namazının iki rekâtinde 40 ilâ 50 âyet okuması sünnettir. Tabii Fatiha sûresi bu sayıya dahil değildir. Öğle namazında da buna yakın uzunlukta okumak sünnettir. İkindi ve yatsı namazlarının iki rekâtinde yirmi âyet okumak, akşam namazının her rekâtında kısa bir âyet okumak sünnettir. Eyleşik durumda olanlar için tival-i mufassaldan okumalarının müstehab olduğu söylenmiştir ki, bunlar Hücurat'tan Bürûc'a kadar olan sûrelerdir. Evsât olanları ise, Bürûc'dan Lem yekün'a kadar olanlardır. Kısar (kısa) olanları ise, Lem yekün'dan Kur'ân'ın sonuna kadar olan sûrelerdir. Nitekim el-Muhit ve el-Vikaye kitaplarında da böyle açıklanmıştır.[142]
Ancak Hanefilerden bir kısmının bu konuda farklı görüş ve ictihatları olmuştur. el-Hasen diyor ki: "Sabah namazında altmış ile yüz arasında âyet okumak en çoğu, kırk âyet okumak en azı sayılır. Tabii bu sayı iki rekâte tefrik edilir, şöyle ki, birinci rekâtte yirmi beş âyet, ikinci rekâtte onbeş âyet okunur. Bazısı da sabahın iki rekâtinde kırk âyet, zayıf ve tembeller için, elli ilâ altmış arası vasat durumda olanlar için, altmışla yüz arası çok istekli ve gayretliler için uygundur. Bazısı da uzunluk ve kısalık, gecenin uzunluk ve kısalığına göre ayarlanır, demiştir. Çok kısa gecelerde az uyku uyunduğu için sabah namazı vasat ölçüde tutulur. Uzun gecelerde ise tival-i mufassaldan okunur."[143]
b) Şâfiîlere göre:
İster imam, ister münferit olsun sabah namazında tival-i mufassaldan, öğle namazında ona yakın uzunluktaki sûreleri; ikindi ve yatsı namazlarında ortalama uzunlukta olan sûreleri okumak sünnettir. Eğer imamın arkasında kendisine uyanlar belli bir sınırda olup başkasının gelip yetişmesi söz konusu değilse, onların rızasını alması uygun olur. Akşam namazında ise kısa sûre okumak sünnettir.[144]
c) Hanbelilere göre:
Öğle namazının ilk iki rekâtında Fatiha'dan sonra birincisi uzun, ikincisi ondan biraz kısa olmak üzere iki sûre okumak; ikindi namazının da ilk iki rekâtinde, birincisinde uzun ikincisinde biraz kısa olmak üzere iki sûre okumak; sabah namazının birinci rekâtinde uzun bir sûre, ikincisinde ona nisbetle kısa bir sure okumak sünnettir.
Hanbelîler bu konuda Ebu Katâde hadisiyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca Ebu Berze'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in sabah namazının iki rekâtinde 60-100 arasında âyet okuduğu belirtilmiştir ki, Hanbelîler bunu sabah namazı için bir ölçü olarak benimsemişler.
Ayrıca bu konuda Resûlüllah'ın (a.s.) Muâz'a şöyle tavsiyede bulunduğu sahih rivayetle sabit olmuştur:
"Ve'ş-Şemsi Ve Duhaha ve Sebbih İsme Rabbike'l-Ata sûrelerini oku!"[145]

Buharî ve Müslim'in ittifakla aldığı bu hadîs de Hanbelîlerin istidlal ettiği dayanaklardan biridir.
d) Mâlikîlere göre:
Cübeyr b. Mut'im'in babasından yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in akşam namazında ve't-Tûr sûresini okuduğunu işittiğini kaydetmiştir. Ebu Abdıllah es-Sunabihî'den yapılan rivayette de, Medine'ye gelip akşam namazını Ebu Bekir Sıddık (r.a.)'ın arkasında kılmış ve Fâtiha'dan sonra halîfenin kısa sûrelerden okuduğunu işittiğini belirtmiştir. Mâlikîler bu rivayetle istidlal etmişlerdir.[146]
Sabah namazında ise, Hişam b. Urve'nin babasından yaptığı rivayete göre, Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) sabah namazını kıldırırken Bakara sûresini iki rekâtte okuyup tamamlamıştır.
Âmir b. Rebi'a da diyor ki:
"Hz. Ömer'in arkasında sabah namazını kıldım, birinci rekâtte Yusuf, ikinci rekâtte Hac sûresini okudu." Mâlikîler bu hususta ilgili rivayetle istidlal ederek, sabah namazlarında tival-i mufassaldan okunmasının mûstehab olduğunu söylemişlerdir.
Sonuç olarak öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında kıraati cemaatın durumuna ve ortamın mevcut ölçülerine göre, uzun veya kısa tutmakta fayda vardır. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bazan akşam namazında Ve'ş-Şemsi ve bir de Sebbih İsme Rabbike'l-A'la sûrelerini, bazan da en kısa sûreleri okuduğu; sabah namazında bazan uzun sûreleri, bazan da kısa sûreleri okuduğu vakidir. Bütün bunları mevcut ortama ve cemaatin durumuna göre ayarlamıştır. Nitekim daha önce de naklettiğimiz gibi, Muâz (r.a.) akşam namazını imam olup cemaate kıldırınca Fâtiha'dan sonra Bakara ve Nisa sürelerini okumaya başlamıştır. O yüzden bir adam namaza niyete başladığı halde, uzatıldığını görünce imamdan ayrılıp yalnız başına kılmıştır. Muâz onun bu davranışını münafiklıkla vasıflarken durum Hz. Peygamber'e (a.s.) bildirilmiş ve Peygamberimiz (a.s.), Muâz'a şöyle buyurmuştur:
"Ya Muâz sen fitneci misin? Sebbih İsme Rabbike ve Ve'ş-Şemsi ve Duhaha sûrelerini okusaydın ya.. Çünkü sana uyanlar arasında hacet sahibi, zayıf, küçük ve büyük kimseler bulunuyor.."[147]
Ayrıca Ebu Hüreyre'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in akşam namazında kısa sûrelerden okuduğu rivayet edilmiştir.[148]
Birinci ve ikinci rekâtlerde okunacak sûrelerin aynı uzunlukta mı, yoksa birincisinin daha mı uzun olması sünnettir? Bu hususta Ebu Katâde el-Ansarî'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s) Efendimiz öğle namazının ilk iki rekâtinden birincisinde uzun, ikincisinde kısa sûre okur ve âyetleri işittirecek kadar bazan sesini hafif yükseltirdi. İkindi namazında Fâtiha'dan sonra birinci rekâtte sûreyi uzatır, ikinci rekâtte biraz kısa tutardı. Sabah namazında da birinci rekâtın kıraatini uzatır, ikinci rekâtinkini ona nisbetle biraz kısa tutardı."[149]
İbn Dakik el-Iyd bu hadîsin açıklamasında diyor ki: Şafiiler, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in birinci rekâtlerde kıraatin uzun tutmasını, gelecek olan cemaatin namaza yetişmesiyle yorumlamışlardır. Kurtubî ise, bu hususta kesin bir delil yoktur, diyor.[150]
765 nolu Câbir b. Semüre hadisinde Resûlüllah'ın sabah namazında Kaf ve benzeri sûreleri okurdu, ifadesi, devamlılık arzeden "kâne" fiiliyle belirtilmiştir. Bundan, çoğu zaman bu ve benzeri sûreleri okuduğu anlaşılıyorsa da, bazan bu, fiilin sadece vukuunu da ifade eder. O bakımdan ikinci mânaya hamli daha uygundur. Nitekim Tirmizî ve Nesâî'nin Amir b. Hars'ten yaptıkları rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bazan sabah namazında Îza'ş-Şemsü Küvvîrat sûresini okuduğu da olurdu. Ayrıca Müslim'in Abdullah b. Sâib'den yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Mekke'de sabah namazını kıldırırken Mü'minin süresiyle kıraate başladığı belirtiliyor. Buharî'nin yaptığı tesbite göre, bazan da Ve'ttûr sûresini okuduğu vakidir.
Yine Buhari ve Müslim'in Ebû Berze'den yaptıkları rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin sabah namazında 60 ilâ 100 âyet arasında okuduğu ifade edilmektedir. Nesâî'nin ashabdan bir adamdan yaptığı rivayette ise, sabah namazında Rum sûresini ve aynı zamanda sadece Muavvazateyn'i okuduğu tesbit edilmiştir. Yine Nesâî'nin Akabe b. Âmir'den yaptığı rivayete göre, Peygamberimiz (a.s.) sabah namazında İnna Fetehna sûresini okumuştur.
Buna benzer daha birçok sahîh rivayetler vardır. Sonuç olarak hepsini dikkate aldığımızda, Peygamber (a.s.) Efendimiz gerek sabah namazında, gerekse diğer namazlarda devamlı belirli bazı sûreleri okumakla yetinmemiş, muhtelif sûreleri okumak suretiyle belli bir kaç sûrenin belirlenerek devamlı onların okunmasının müstehab olmadığını belirtmek istemiştir.
766 nolu Cübeyr b. Mut'im hadisinde, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in akşam namazında Tür sûresini okuduğu yine "kâne" fiiliyle ifâde edilmiştir. Yukarıdaki açıklama burada da geçerlidir. Çünkü Resûlüllah'ın akşam namazlarında yalnız Tûr sûresini değil, muhtelif sûreleri muhtelif günlerde okuduğu vakidir. O bakımdan İmam Mâlik, akşam namazında uzun sûreleri okumak mekruhtur, demiştir. İmam Şafiî ise, bunda kerahet görmediği gibi, müstehab da saymamıştır.[151]
767 nolu Ümmu'l-Fazl hadîsi, akşam namazında 50 âyetten ibaret olan Murselât sûresini okuduğunu belirtiyor. Bu, akşam namazında uzun sûre okumanın hem mekruh olmadığını, hem de bu husustaki hükmün kaldırılmadığını göstermektedir. Zira Resûlüllah'ın bu sûreyi vefatından birkaç gün önce okuduğu tesbit edilmiştir. O halde cemaatın, ortamın elverişli olup olmadığına bakılarak uzun veya kısa sûreler okumakta bir sakınca yoktur. Ne var ki, Peygamberimizin (a.s.) ekseriya kısa sûre okuduğuna bakılırsa, karşımıza müstehab ölçü çıkmış olur.
768 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsinin isnadı Nesâî'de tesbit edilmiştir. İsnadında zayıf sayılan Bakiye bulunuyorsa da, Ebû Hayat'ın ona tabi olduğuna bakılınca, mahzur kendiliğinden ortadan kalkıyor, çünkü Ebû Hayat sika (güvenilir ve doğru) bir zat olarak bilinmektedir.
Bu hadîsin bir benzerini İbn Ebî Şeybe, kendi Musannaf'inde Ebu Eyyûb'dan şu lafızla rivayet etmiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz akşam namazında iki rekâtte Araf sûresinin tamamını okudu." Ayrıca Hafiz İbn Huzayme, Zeyd b. Sabit hadîsinden bunun bir benzerini tahrîc etmiştir ki, sıhhatına, Buharî, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin Zeyd b. Sâbit'ten (r.a.) yaptıkları şu rivayet delâlet ve şahitlik etmektedir: "Peygamber (a.s.) Efendimiz akşam namazında uzun sûrelerden okudu." Ebû Dâvud şu fazlalığı da rivayet etmiştir:
"Ona sordum, uzun sûrelerden okuduğu hangisidir? A'rafdır diye cevap verdi..."
769 nolu İbn Ömer hadîsinin isnadının zahirine bakılınca, sahih olduğu görülürse de ma'lûl olduğu tesbit edilmiştir. Nitekim Darekutnî, bu hadîsin rivayetinde râvilerinden bazısının hatâ yaptığını söylemiştir. Aynı hadisin bir benzerini İbn Hibbân ve Beyhakî Cabir b. Semure'den rivayet etmişse de isnadında Saîd b. Simak bulunuyor ki, bu zat metruktür. Zehebî, Ebû Hatim er-Râzî'nin onun hakkında "metrukü'l-hadîs" dediğini nakletmiştir.[152]
770 nolu Câbir hadîsine gelince, el-Feth kitabında olayın yatsı namazıyla ilgili olduğu kaydedilmiştir. Nitekim Buharî, Câbir hadîsiyle ilgili rivayetinde bunu tasrîh etmiştir.[153]
Hadîsin, yatsı namazında orta uzunlukta olan sûrelerin okunmasının meşruiyetine delâlet ettiğini söyliyebiliriz. Aynı zamanda ortama göre, yatsı namazını hafif tutmanın, yani kıraati uzatmaksızın kısa sûrelerle kılmakta bir sakınca olmadığı anlaşılıyor. Özellikle imam olacak kimsenin bu hususlara dikkat etmesi sünnettir.
771 nolu Süleyman b. Yesar hadîsini İbn Huzayme ve başka hadis hafızları sahîhlemişler. Bülûğü'l-merâm'da Nesâî'nin bu hadîsin isnadını sahih olduğuna dikkat çekilmiştir.[154]
el-Hafiz el-Feth'de diyor ki, kıraatin uzunluk ve kısalığıyla ilgili muhtelif rivayetleri biraraya getirdiğimizde, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şartlara ve ortamlara göre, bazan uzattığı, bazan kısa tuttuğu, bazan orta uzunluktaki sûreleri okuduğu ortaya çıkar ve bunda ümmet için kolaylık söz konusudur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Sabah namazının birinci rekâtinde, durum müsaitse uzun sûrelerden birini, ikinci rekâtte orta uzunluktaki sûrelerden birini okumak müstehabdır.
2- Yine sabah namazında her iki rekâtte 60 ilâ 100 âyet arasında okumak meşru'dür.
3- Durum müsait olmadığı takdirde sabah namazını orta uzunluktaki sûrelerle, daha da müsait olmadığı zaman kısa sûrelerle kılmakta bir sakınca yoktur.
4- Öğle ve ikindi namazlarında orta uzunluktaki sûreleri okumak müstehabdır. Durum müsait değilse, yani cemaat arasında hasta, zayıf, iş sahibi gibi kimseler bulunuyorsa, biraz daha kısa sûreleri okumakta hiçbir sakınca yoktur.
5- Öğle namazındaki kıraati ikindiye nisbetle biraz uzun tutmak müstehabdır.
6- Akşam namazını kısa sûrelerle kıldırmak müstehabdır. Bununla beraber yalnız başına kılan kimse, uzun sûrelerle de kılabilir. Bunda da bir sakınca yoktur. Yatsı namazı da öyle...

Rüku', Sücud Ve Refi' İçin Tekbir Getirmek

Ayakta kıraati bitirdikten sonra rükû'a eğilmek istendiğinde Allahu Ekber denilerek tekbir getirmek, rükû'dan kalkıldığı zaman yine Allahu Ekber deyip tekbîr getirmek, secdeye gidildiğinde, secdeden kalkıldığında da Allahu Ekber deyip tekbir getirmek sünnettir. Bu, namazın her bölümünde Allah'ın büyüklüğünü kalbden dile aktarmak suretiyle kendi acizimizi ve küçüklüğümüzü ifade etmek ve tam bir mahviyet içinde namazı eda etmenin açık belirtisidir.
Konuyla ilgili hadîsler:
İbn Mes'ûd (r.a.)'den yapılan.rivayette, demiştir ki:
"Resülüllah (a.s.) Efendimiz'in, namazda her kalkıp doğrulmasında, her eğilmesinde ve her ayakta durması ve oturmasında tekbîr getirdiğim gördüm."[155]
İkrime (r.a.)'den yapılan rivayette, İbn Abbas'a şöyle dediğini haber vermiştir:
"Batha'da ahmak bir şeyhin yani yaşlı bir adamın arkasında öğle namazını kıldım. Namazda 22 tekbîr getirdi; secdeye vardığında, başını kaldırdığında tekbîr getiriyordu." Bunun üzerine İbn Abbas (r.a.) şöyle dedi:
"İşte o, Ebu'l-Kasım Efendimizin (a.s.) namazıdır."[156]
Ebû Musa (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:

"Resülüllah (a.s) Efendimiz bize hitapta bulunarak sünnetimizi bize açıkladı namazımızı bize öğretti, o sebeple şöyle buyurdu:
"Namaz kıldığınız zaman saflarınızı doğrultun, sonra sizden biri önünüze geçip imam olsun. İmam tekbîr getirince siz de tekbîr getirin, imam okumaya başlayınca siz susun, okumayın. İmam Gayri'l-Mağdubi Aleyhim Vala'd-Dâllîn deyince, siz âmîn deyin, Allah sîzin âmin demenizi ve duanızı kabul eder. İmam tekbîr getirip rükû'a varınca siz de tekbîr getirip rukûâ varın. Çünkü imam sizden önce rükû' yapar ve sizden önce başını kaldırır."
Resülüllah (a.s.) Efendimiz devamla buyurdu ki:
"İşte bu ona karşılıktır (yani imamın dediğine karşılık sizin aynı şeyi söylemenizdir). İmam, semiallahü limen hamidehü deyince, siz, Allahümme Rabbena Leke'l-Hamd deyin ki, Allah sizi işitir (dediğinizi kabul buyurur). Çünkü Allah Teâlâ, Peygamberinin diliyle şöyle demiştir: Allah kendisine hamd edenleri işitip kabul eder.
İmam tekbîr getirip secdeye varınca, siz de tekbîr getirip secdeye varın. Çünkü imam sizden önce secdeye varır ve sizden önce başını kaldırır."
Resülüllah (a.s.) Efendimiz devamla buyurdu ki:
"İşte bu ona karşılıktır (yani imamın dediklerine karşılık sizin aynı şeyleri söylemenizdir. Oturma durumu olunca, sizden her birinizin ilk sözü: Et-Tahiyyatü Et-Tayyibatü Essalavatü Lillahi, Es-Selamü Aleyke Eyyühe'n-Nebiyyü Ve Rahmetü'llahi Ve Berekatühü, Es-Selamü Aleyn Ave Alâ İbadillahi's-Sâlihîne, Eşhedü Ellâ İlahe İllâllahu Ve Eşhedü Enne Muhammed'den Abdühü Ve Resûlühü."[157]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda her rekâtte rükû'a eğilirken, secdeye varılırken, secdeden kalkılırken Allahu Ekber deyip tekbîr getirmek sünnettir. Böylece her rekâtte, iftitah Tekbîri dışında beş tekbir getirilir.
2- Namazda safları düzgün bir hizada tutmak sünnettir.
3- İki veya daha fazla müslüman birarada bulunur da namaz vakti girerse, onlardan okumasını en iyi bilen birinin imam olması, diğerlerinin de ona uyması sünnettir.
4- İmam tekbîr getirince, ona uyanların da tekbîr getirmesi, İftitah Tekbiri ise farz, diğer tekbirler ise sünnettir.
5- İmam Fatihayı bitirince cemaatin de âmîn demesi sünnettir.
6- Rükû'dan kalkılınca İmam Semi' Allahu Limen Hamîdehü deyince cemaatin Allahümme Rabbena Lekel'hamd demesi sünnettir.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Namazda îftitah Tekbîri dışında beş yerde tekbîr getirmek sünnettir: Rükû'a varılırken, secdeye gidilirken, secdeden kalkılırken, ikinci secdeden ayağa kalkılırken..[158]
Ancak bu mezhebe göre, bayram namazlarında ikinci rekâtte Fatiha ve sûre okunduktan sonra ardarda getirilen üç bayram tekbirinden sonra rükû'a varmak üzere getirilen tekbir vâcibdir. Çünkü orada vâcib olan bayram tekbirlerine tabi kılınarak aynı hükmü alır.
b) Şafiîlere göre:
İftitah Tekbiri dışında her rekâtte beş tekbir getirmek sünnettir: Rükû'a varılırken, secdeye gidilirken, birinci secdeden kalkılırken, ikinci secdeye varılırken ve ikinci secdeden kıyama kalkılırken..[159]
c) Hanbelîlere göre:
Namazda belirtilen beş yerde de tekbîr getirmek vâcibdir. Ancak imama rükû'da yetişen kimsenin rükû' için getirdiği tekbir sünnettir. O bakımdan imama rüku'da yetişen kimse sadece İftitah Tekbîri alıp rükû'a giderse, namazı sahih ve caiz olur.[160]
Kudreti yeten kimseye rükû'a varmanın vâcib olduğunda ümmetin icma'i söz konusudur. İlim ehlinin çoğuna göre, rükû'a tekbîr ile başlamak da vâcibdir. Aynı zamanda her eğilip kalkıldığında da tekbîr getirmek böyledir.[161]
d) Mâlikîlere göre:
İftitah Tekbiri dışında beş yerde tekbîr getirmek sünnettir.[162] Sahnûn'un yaptığı rivayette ise, İmam Mâlik'in belirtilen beş yerde tekbîr getirileceğini söylediği açıklanmış, ancak bu tekbirlerin sünnet veya vâcib olup olmadığı hakkında bir beyanda bulunulmamıştır.[163]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Tirmizî'nin yaptığı rivayete göre, Resûlullah (a.s.) Efendimiz namazda her eğildiğinde ve her kalktığında tekbîr, getirirdi.
Nesâî'nin Ebu İshak'tan, onun da Abdurrahman b. Esved'den, onun da Alkame'den ve yine Esved'in İbn Mes'ûd'dan yaptığı rivayette, deniliyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her eğildiğinde, başını kaldırdığında, oturduğunda ve ayağa kalktığında tekbîr getirirdi. Ebubekir ile Ömer (r.a.) da öyle yaparlardı."
Tirmizî bu hadîs için hasen ve sahih demiştir. Ayrıca aynı hadisi Ahmed b. Hanbel ve İbn Ebi Şeybe ve İshak b. Rahuye ile Daremî kendi müsnetlerinde; Taberânî ise, Mu'cem'inde rivayet etmişlerdir. Ancak bunların rivayeti şu lâfızla belirlenmiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz namaza kalkınca, ayakta durduğu zaman tekbîr getirirdi, sonra rükû'a varınca da tekbîr getirirdi. Sonra Semi'allahu Limen Hamidehü deyip rukû'dan kalkarak belini doğrultunca Rabbena Leke'l-Hamd derdi. Sonra secde için eğilince tekbîr getirir, secdeden başını kaldırınca yine tekbîr getirir, sonra tekrar secdeye eğilince tekbîr getirir, sonra secdeden başını kaldırınca yine tekbîr getirirdi. Sonra da bunu namazın her rekâtinde namazı bitirinceye kadar yapardı. İkinci rekâtin sonunda oturup et-Tehiyyattan sonra kalkınca yine tekbîr getirirdi."[164]
Buhari bu rivayeti şu fazlalıkla nakletmiştir:
"İşte bu Resûlüllah (a.s.) Efendimizin vefat edinceye kadar kıldığı namazdır."
Ayrıca Buharî ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den Ebu Seleme'nin şöyle rivayet ettiğini nakletmişlerdir: Ebu Hüreyre halka namaz kıldırırken ne kadar eğilse ve başını kaldırsa tekbîr getirirdi. Namazı bitirince de şöyle demiştir:
"Sizden en çok Resûlüllah'ın (a.s.) namazına benim namazım benzemektedir."
İki şeyhin Ebû Hüreyre'den yaptıkları bir diğer rivayette, Ebu Hüreyre (r.a.) ne kadar eğilir ve başını kaldırırsa tekbîr getirirdi. Kendisine, "bu ne tekbîrlerdir ya Ebâ Hüreyre?!" diye sorduğumuzda şu cevabı verdi:
"Şüphesiz ki bu, Resûlüllah'ın namazıdır."[165]
İmam Mâlik'in el-Muvatta'da İbn Şihab ez-Zührî'den, onun da Ali b. Hüseyin b. Ali b, Ebî Tâlib'den yaptığı rivayete göre:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazda ne kadar eğilse ve başını kaldırsa tekbîr getirirdi ve O, Aziz ve Celîl olan Allah'a kavuşuncaya kadar hep böyle yapardı."[166]
785 nolu İbn Mes'ûd hadîsinin bir benzerini Buharî ile Müslim İmrân bin Husayn'den rivayet etmişlerdir ve yine bunun bir benzerini Ebû Hüreyre'den rivayet ettiklerini görmekteyiz. İmam Ahmed ve Nesâî ise, İbn Ömer'den, İbn Ebî Şeybe, Ebu Mâlik el-Eş'âri'den rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebu Dâvud, Ahmed, Nesâî ve İbn Mâce, Vâil b Hücür'den rivayet etmişlerdir. Böylece hadîsin birçok tariklerle rivayet edilmesi, onun hem sıhhatına, hem meşhur derecesine yaklaştığına delâlet etmektedir.
Böylece namazda rüku'dan kalkıldığı dışında diğer her eğilmede ve kalkmada tekbîr getirmenin meşruiyeti ortaya çıkmış oluyor. O bakımdan İmam Nevevî Müslim Şerhinde diyor ki:
"Bu, bugün de, geçen asırlarda da üzerinde icma' vâki olan dinî hükümlerden biridir."[167] Nitekim dört halîfe ve tabun devrinde de namaz aynı şekilde belirtilen tekbîrlerle kılınmıştır. el-Beğavî, Şerhu's-Sünne'de diyor ki:
"Ümmet bu tekbîrlerin meşruiyeti üzerinde ittifak etmiştir."
786 nolu İkrime hadîsinde 22 tekbîr söz konusu edilmiştir ki, bu dört rekâtli namazda gerçekleşir, şöyle ki: İftitah Tekbîri dışında her rekâtte beş tekbîr yer almaktadır. Bir de ikinci rekâtin celsesinden kalkıldığı zaman bir tekbir getirilir, böylece İftitah Tekbîriyle birlikte 22'ye ulaşmış olur.
787 nolu Ebu Musa hadîsinde safların düzgün tutulmasıyla ilgili emrin nedb üzere olduğunu yine Nevevî söylemiştir.
Sizden biriniz imam olsun, emrine gelince, bunun üzerinde farklı görüşler ortaya çıkmıştır: Kimine göre, nedeb, kimine göre vücub ifâde eder. Diğer bazı ilim adamları da sünnet olduğuna delâlet eder, demişlerdir. İleride bu konuya geniş yer verileceğinden burada üzerinde durmak istemiyoruz.
"Tilke bi-tilke" yi "Bu ona karşılıktır yani imamın dediğine karşılık sizin aynı şeyi söylemenizdir." şeklinde yorumlamıştık. Ancak bazı ilim adamları bu cümleyi değişik şekilde tefsir etmişlerdir. Şevkanî diyor ki:
"İmam sizden az önce rükû'a eğilir, siz de rükû'dan, ondan biraz sonra başınızı kaldırırsınız, böylece sizin rükû'nuz zaman itibariyle, onun rükû'una denk gelmiş olur. Secdelere de gidildiğinde aynı durum meydana gelir ve bir denkleşme gerçekleşir."[168]
Rükû'dan kalkıldığında Semi'allahü Limen Hamidehü'nun manası, Allah hamdinizi kabul eder, demektir.[169]

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda her rekâtte beş yerde tekbîr getirmek sünnettir.
2- İftitah Tekbîri getirmek farzdır.
3- İmam Mâlik'e göre, belirtilen yerlerde getirilen beş tekbîr vâcibdir.
4- Birinci oturuştan kalkıldığında da tekbîr getirmek sünnettir.
5- Dört rekâtli bir namazda 22 defa tekbîr getirilir. Bunlardan biri farz, diğerleri, üç imama göre, sünnet; İmam Mâlik'e göre ise, vâcibdir.
6- Tekbir, Allahü Ekber sözüyle söylenir. Buna yakın tazim ifade eden sıfatlarla da söylenebileceğine cevaz verilmiştir.

İmamın, Arkasındakilere Duyurmak İçin Tekbirleri Sesli Söylemesi

Cemaatin uydukları imamı iyice takip edebilmeleri için, imamın getireceği tekbîrleri duymalarına bir bakıma ihtiyaç vardır. Özellikle çok büyük camilerde ve kalabalık bir cemaatin önünde namaz kılındığında bu ihtiyaç biraz daha kendini hissettirir. O bakımdan imamın namaz süresince getireceği tekbîrleri aşikâr söylemesi meşru kılınmıştır.
İlgili hadîsler:
Saîd b. el-Hâris (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Ebu Saîd (r.a.) bize namaz kıldırdı ve başını secdeden kaldırırken tekbîr getirdi, secdeye giderken yine tekbir getirdi, secdeden kalkarken yine tekbîr getirdi; iki rekâti kılıp üçüncü rekâte kalktığınla yine tekbîr getirdi. Sonra da şöyle dedi: Ben, Resûlüllah (a.s.) Efendimizi (namaz kılarken) böyle gördüm."[170]
Câbir (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hasta idi, oturduğu halde bize namaz kıldırdı ki arkasında bulunuyorduk. Ebubekir Siddîk de O'nun tekbîrini bize (intikal ettirerek) duyuruyordu."[171]
Diğer bir rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize öğle namazını kıldırdı ki, Ebubekir (r.a..) da O'nun arkasında bulunuyordu. Peygamber (a.s.) tekbîr getirince, o da tekbîr getiriyor ve bize duyuruyordu."[172]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İmam namaz kıldırırken her rekâtte beş yerde tekbîr getirmesi ve arkasında kendisine uyanlara duyuracak kadar sesli söylemesi sünnettir.
2- Bir rahatsızlıktan dolayı imamın oturarak namaz kıldırması caizdir.
3- İmamın getirdiği tekbîri, cemaat duyamıyorsa, o takdirde imama yakın olan birinin tekbîrleri işitilecek kadar yüksek sesle intikal ettirmesi caizdir.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, istidlal ve ictihatları:
a) Hanefîlere, Şâfiîlere ve Hanbelilere göre, imamın aşikâr tekbîr getirmesi sünnettir.
b) Mâlikilere göre, müstehabdır.[173]
Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, her rekâtte beş tekbîr getirmek üç mezhebe göre, sünnet, Hanbelilere göre, vâcibdir. İmamın bu tekbîrleri cemaatin duyabileceği bir sesle aşikâr söylemesi ise, çoğuna göre sünnettir.
İmam tekbîr getirirken sesini duyuramıyorsa, imama yakın yerde olan cemaatten birinin o tekbîrleri intikal suretiyle tebliğ etmesi caizdir. Ancak bununla namaza ihram niyeti getirmesi uygun olur. Sadece tebliğ niyetiyle intikale çalışırsa, Şâfiilere göre, namazı hükümsüz olur. Hanefilere göre de böyledir.[174]

Çıkarılan Hükümler:

1- İmamın namaz kıldırırken tekbirleri aşikâr söylemesi sünnettir.
2- Cemaatın çokluğunda veya imamın sesinin az çıkmasından dolayı duyulmuyorsa, o takdirde cemaattan biri tekbîrleri duyurmaya çalışır, bu da müstehabdır. Sünnet diyenler de var.
3- Mübelliğ yüksek sesle tekbîr getirirken, yalnız tebliğe niyet etmiş olmayacak, aksi halde bazı mezheplere göre, namazı hükümsüz olur.

Rüku'un Şekil Ve Sureti

İslâm, ibâdeti hem âdetten, hem keyfi hareket ve sözlerden ayırmak, ona ciddiyet ve resmiyet kazandırmak için birtakım ölçüler koymuş, kurallar getirmiştir. O bakımdan hemen her ibâdette o ölçü ve kurallara riâyeti gerekli kılmış ve ibâdetin kabul olunması için onların bir kısmını şart, bir kısmını rükün, bir kısmını vâcib, bir kısmını da sünnet ve adâb çerçevesi içine almıştır.
O bakımdan rükû'un şekil ve sureti de belirlenmiş, Resûlüllah'ın (a.s.) kavli ve fiili sünnetiyle bunun sınırları çizilmiştir.
İlgili hadîsler:
Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amîr'den yapılan rivayette:
"Ebu Mes'ûd rükû'a vardığında ellerini (kollarını) yanlarından biraz uzaklaştırıp uzak tutar, iki elini dizlerinin ön kısmının üzerine koyar, parmaklarının arasını açık tutar ve şöyle derdi:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i böyle namaz kılarken gördüm."[175]
Diğer bir rivayette, Rîfaâ b. Râfi'in (r.a.) Peygamber (a.s.)'den naklettiği haberde, Peygamber (a.s.) buyurdu ki:
"Rükû'a vardığında iki elinin iç kısmını dizlerin üzerine koy!"[176]
Mus'âb b. Sa'd (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Babamın yanıbaşında namaz kılıyordum, iki elimin içini üstüste getirdikten sonra iki uyluğumun arasına koyuyordum. Babam beni böyle yapmaktan men'etti ve şöyle dedi: Biz de öyle yapıyorduk, ama ellerimizi dizler üzerine koymakla emrolunduk."[177]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Rükû'a eğildiğinde kolları biraz açık tutmak, parmaklar arasını hafif açık bulundurarak elleri dizlerin ön kısmını kaplar şekilde koymak sünnettir.
2- Rükû'da ellerinin iç kısmını birleştirip uyluk arasına koymak mekruhtur.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Rûkü'da elleri diz kapakları üzerine koymak sünnettir. Bu, Ashab-ı-Kiram'ın hemen hepsinin görüş ve amelidir. İbn Mes'ud (r.a.) ise, iki elin içini biraraya getirip uyluklar arasında koymanın sünnet olduğunu söylemişse de, sahîh kabul edilmemiştir.
Hanefîler bu konuda Enes (r.a.)'den yapılan şu rivayetle istidlal etmişlerdir:
"Rükû'a gittiğinde iki elin içini dizlerin üzerine koy, parmakların arasını açık tut.."[178]
b) Şafiîlere göre:
Rükû'da iki elin içiyle diz kapaklarını tutmak ve parmaklar arasını açık bulundurarak kıbleye tevcih etmek sünnettir..[179]
c) Hanbelilere göre:
Rükû'a giden kimseye, ellerini dizleri üzerine koyması vâcibdir. Bu, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet yoluyla sabit olmuştur. Aynı zamanda Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Sa'd, İbn Ömer ve Tabiiinden önemli bir cemaat de böyle yapmışlardır. İmam Sevrî, İmam Mâlik, İshak b. Rahuye ve rey tarafdarları da aynı görüştedirler.[180] Ancak ismi geçenlerden bir kısmına göre, vâcib, bir kısmına göre sünnettir.
Seleften bir gruba göre, ellerinin içini birbirine kavuşturup uyluk arasında tutmak vâcîb veya sünnettir. Ancak İslâm'ın ilk yıllarında bu böyle idi, sonra neshedildi, yani böyle yapmak kaldırıldı. Mus'ab hadîsi de buna delâlet etmektedir.[181]
d) Mâlikilere göre:
Sahnûn'un İbn Kasım'dan naklen tesbitine göre, İmam Mâlik rükû' hususunda bir had koymamış, bunu bid'a saymış ve herkes nasıl rükû' yapıyorsa öyle rükû' yapılır, demiştir.[182]
Abdurrahman el-Ceziri ise, bu meseleyle ilgili Mâliki mezhebinin görüşünü şöyle nakletmektedir: "Elleri dizlerin üzerine koymak, kolları yanlardan biraz açmak menduptur, sünnet değildir. Rükû'da parmakların arasını açmak veya kapamak söz konusu değildir, kendi haline bırakılır, sadece temkini sağlamak için eller iyice diz kapaklarına dayatılır."[183]
Diğer üç mezhebe göre, kadınlar rükû'da kollarını yanlarından açık tutmazlar, bilâkis tam yanlarına bitiştirerek rükû' yaparlar. Bunda, ittifak vardır.

Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ebu Cafer et-Tahavi bu meseleyle ilgili, farklı rivayetleri naklederek rükû'da elleri nasıl tutmanın sünnet olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Önce, iki elin içini birbirine dayayıp uyluk arasında tutanların istidlal ettikleri rivayetleri şöyle sıralamıştır:
Alkame ve el-Esved'den yapılan rivayette, bu iki zat, Abdullah'ın yanına girmişler. Abdullah onlara, "bunlar sizin arkanızda namaz kıldılar mı?" diye sormuş, onlar da "evet..." diye cevap vermişler. Bunun üzerine Abdullah kalkıp namaza dururken birini sağına, diğerine soluna almıştır. Alkame ile Esved devamla diyorlar ki, bizler ellerimizi dizlerimiz üzerine koyup rükû'u yerine getirdik. O eliyle ellerimize vurdu ve ellerimizin içlerini bitiştirdi, sonra da kendi ellerini bitiştirip uylukları arasına koyduktan sonra şöyle dedi:
"İşte Peygamber (a.s.) da böyle yapardı."
Aynı rivayet iki ayrı tarikden daha yapılmıştır. Bazıları bu rivayetlerle ihticac ederek rükû'da ellerin içlerini bitiştirip uyluk arasına konulması görüşünü savunmuşlardır.[184]
Ebu Abdurrahman'ın yaptığı rivayete göre, Ömer (r.a.) şöyle demiştir:
"Ellerinizle dizlerinize iyice tutunun, çünkü diz kapaklarına iyice tutunmak size sünnet kılınmıştır."
Ata' b. Sâib, Salim el-Birad'dan rivayet ediyor ve "Salim benim yanımda kendi nefsimden daha sika (güvenilir) dir" diyor. Salim şöyle demiştir: Ebu Mes'ud el-Bedrî bize dedi ki:
"Size Resulüllâh'ın (a.s.) nasıl namaz kıldığını göstereyim mi?" Bunu müteakip uzun bir hadis nakletti ve sonra şöyle dedi:

"Resûlüllah (a.s.) rükû'a vardı, iki elinin içlerini dizleri üzerine koydu ve parmaklarını diz kapaklarının altına doğru açık bir vaziyette bulundurdu."[185]
Amir b. Atâ' da diyor ki:
"Ebu Humayd es-Sâidî'den işittim, o, biri Ebu Katâde olmak üzere on tane ashabın yanında belirtilen şekilde rükû' yapıldığını söylemiş, hepsi de doğru söylüyorsun diye onu tasdik etmişlerdir."
Mus'ab b. Sa'd'in de kendi babasından buna benzer bir rivayet yaptığı, namazda ellerinin içini üstüste koyup uylukları arasında tutunca, babası ona mani olmuş ve "oğulcağızım, biz de öyle yapıyorduk. Sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ellerimizin içini dizlerimizin üzerine koymamızı emretti," demiştir.
Ebu Cafer bu mana ve hükümde birkaç rivayet naklettikten sonra rükûda elleri dizlerin üzerine koymanın sünnet olduğu neticesini istidlal ederek aksine olan rivayetlerin hükmünün kaldırıldığını belirtiyor.
Enes b. Mâlik (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e on yıl hizmet ettim, hiçbir gün beni dövüp azarlamadı, eliyle beni itmedi ve ağır bir söz söylemedi ve yüzünü bile olsun ekşitmedi..." Enes anlattıklarını uzun uzadıya ifade ettikten sonra şöyle dedi:
"Peygamber (a.s.) bana:
"Oğulcağızım, rükû'a vardığında ellerin içini dizlerin üzerine koy ve parmakların aralarını açık bulundur, kollarını da iki yanından açıp biraz yüksekçe tut..."
Bu hadîsi Taberâni el-Mucemü's-Sağîr'inde, Ebu Ya'lâ el-Mevsalî kendi Müsned'inde rivayet etmişlerdir.
Bu manada bir diğer hadîsi İbn Adiy el-Kâmil'de, el-Akiylî ve İbn Hibban Kitabu'z-Zuafa'da Kesir b. Abdullah Ebu Hâşim el-Âmâli'den rivayet etmişlerdir. Ancak İbn Adiy ve el-Akiylî hadisin zayıf olduğunu belirtmişler; râvilerinden Kesir b. Sâlim'in hadîs uydurduğunu İbn Hibban söyleyerek güvenilir bir kişi olmadığına dikkatleri çekmişlerdir.[186]
Ebu Velîd Muhammed b. Abdullah el-Erzakî Mekke Tarihi'nde İsmail b. Râfi' tarikiyle Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle birlikte Mescid-i Hayf'de bulunuyordum. İki adam O'na geldi. Biri Ansardan, diğeri Sakîf kabilesinden idi, Sakifli öne geçip bir şey sormak isteyince Peygamber (a.s.) ona:
"Sakifli kardeş! hacetin ne ise sor, ama ister sen ne sormak istediğini ben sana haber vereyim?"
O da, bu benim için çok daha uygun olur, diye cevap verdi. Peygamber (a.s.):
"Namazından sormak üzere geldin, değil mi?" O da:
"Evet, seni hak peygamber olarak gönderen Allah hakkı için öyledir", dedi. Peygamber (a.s.) ona şöyle buyurdu:
"Gecenin evvelinde ve sonunda namaz kıl, sonra gecenin ortasında uyu. Namaza kalktığın zaman, rükû'a vardığında ellerini dizlerin üzerine koy, parmakların arasını açık tut, sonra başını kaldır ve eklemlerinden her biri yerini alıncaya kadar doğrulup bekle.."
Bu hadîsin bir benzerini de İbn Hibban kendi Sahîh'inde rivayet etmiştir. Taberânî ise el-Mu'cem'inde naklederek hadîsin tamamını zikretmiştir.[187]
Zeylaî, rüku'da ellerin dizler üzerine konulmasıyla ilgili ona yakın hadîs rivayet etmiştir ki, çoğu sahihtir. Böylece namazda rükû'da elleri dizler üzerine koymak, parmaklar arasını biraz açık tutmak sünnettir. Aksine bir şekil ise mekruhtur.
794 ve 795 nolu Ebu Mes'ud ve Rifa'a hadîslerinin ricali sikat (güvenilirler) dir. O bakımdan her iki hadisin sıhhati üzerinde şüphe eden çıkmamıştır.
796 nolu Mus'ab hadisini ise Tirmizî sahîhlemiştir. Aynı zamanda bu manada ona yakın hadis rivayet edilmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Rükû'a gidildiğinde elleri dizler üzerine koymak ve parmaklar arasını biraz açık tutmak sünnettir.
2- Rükû'da ellerin içlerini birbirine yapıştırıp uyluk arasına konulması ile ilgili hüküm kaldırılmıştır. O bakımdan yapılmasında kerahet vardır.
3- Rükû'da kolları biraz yükseltip açık tutmak müstehabdır. Kadınların ise, kollarını yanlarına bitiştirmeleri müstehabdır.

Rüku' Ve Secdelerde Zikir Ve Tesbih

Namaz baştan sonuna kadar duâ, zikir ve tesbihten ibarettir. O bakımdan rükû' ve secdelerde de sadece şekle bağlı kalınmayıp zikir ve tesbih yapılır.
İlgili hadîsler:
Huzayfe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) ile beraber namaz kıldım. Rükû'a da Sübhane Rabbiye'l-Azîm diyordu. Secdelerde ise, Sübhane Rabbiye'l-A'lâ diyordu. Peygamberimiz (a.s.) namazda ne kadar bir rahmet âyetine gelirse, durup orada rahmet ister, ne kadar azâb âyetine gelirse, ondan (Allah'a) sığınırdı."[188]
Ukbe b. Âmir (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki Fesebbih İsme Rabbike'l-Azîm âyeti indiğinde, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize, *"bunu rükûunuzda yerine getirin"*, diye buyurdu. Sebbih İsme Rabbike'l-A'lâ âyeti inince, Resûlüllah (a.s.), *"bunu da secdelerinizde yerine getirin"*, buyurdu."[189]
Hz. Aişe (r.a.) yapılan rivayette:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz rükû' ve secdelerinde şöyle derdi:
"Sübbuhun- Kuddüsun Rabbü'l-Melâiketi Ve'r-Ruh.."[190]
Yine Hz. Aişe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, rükû' ve secdelerinde çokça Sübhane'lla-Hümme Rabbena Ve Bihamdike, Allahümme'ğfir Lî.. Böylece Resûlüllah Kur'ân'ı te'vîl ederdi."[191]
Kur'ân'ı te'vilinden maksat, Fesebbih Bî-Hamdî Rabbike Ve'steğfirhu âyetini yorumlayarak adı geçen şekilde duâ ederdi.
Avn b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Mes'ud'dan (r.a.) yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz rükû' yaptığı zaman, rükû'unda üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm derse, gerçekten rükû'u tamamlamış olur. Bu da (oradaki tesbihin) en aşağı (sayısıdır). Secde ettiği zaman, secdesinde üç defa Sübhane Rabbiye'l-A'lâ derse, gerçekten secdesi tamamlanmış olur ve bu da (secdede yapılan tesbihin) en aşağı (sayısıdır)."[192]
Saîd b. Cübeyr (r.a.)'den, o da Enes b. Mâlik (r.a.)'den yaptığı rivayette, Enes (r.a.) şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in arkasında namaz kıldıktan sonra, şu gencin namaz kıldırmasından daha çok ona benzeyenini görmedim. Bununla Ömer b. Abdülaziz'i kasdediyordu. Enes devamla diyor ki:
"Biz onun rükûunda on tesbîh, secdesinde de on tesbih söylediğini takdir edip (saydık)."[193]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Rükû'da Sübhane Rabbîye'l-Azîm demek sünnettir.
2- Secde de ise, Sübhane Rabbiye'l-A'lâ demek sünnettir.
3- Namazda kıraat esnasında rahmet âyetlerine gelince, Allah'tan rahmet dilemek, azap âyetlerine gelince, Allah'a sığınmak müstehabdır.
4- Ayrıca rükû ve secdelerde Sübbuhun, Kuddusün Rabbü'l-Melaiketi Ve'r-Ruh demek müstehabdır.
5- Rükû' ve secdelerde yapılan tesbihleri üçer defa söylemek sünnettir.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, ictihat, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Rükû'da üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm demek sünnettir. Bu, aynı zamanda ilim adamlarının çoğunun kavlidir. Hanefiler bu konuda Akabe b. Âmir (r.a.)'den yapılan şu rivayetle istidlal etmişlerdir:
"Fesebbîh Bîsmi Rabbike'l-Azîm âyeti inince, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"bunu rükû'unuzda yerine getiriniz"*, buyurdu. Sebbih İsme Rabbike'l-A'lâ âyeti inince, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"bunu da secdenizde yerine getiriniz,"* buyurdu.
Rükû' ve secdelerde sözü edilen tesbihleri üçer defa söylemek sünnettir ve bu en aşağı sayıdır.[194] Ayrıca Hanefiler İbn Mes'ûd (r.a.)'den yapılan şu rivayeti de kendilerine senet olarak seçmişlerdir: "Sizden biriniz namaz kıldığı zaman rükûunda üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm desin. Secdesinde ise, üç defa Sübhane Rabbiye'l-A'lâ desin. Bu, en aşağı sayıdır.
O bakımdan İmam Muhammed'den yapılan bir rivayette, rükû' ve secdelerde sözü edilen tesbîhi sadece bir defa söylemek mekruhtur, dediği belirtilmiştir. Çünkü hadîs bunun en aşağı sayısını üç olarak belirlemiştir. Üç defadan fazla söylemek ise daha faziletlidir.[195]
b) Şâfiîlere göre:
Rükû'da bir defa Sübhane Rabbîye'l-Azîm demekle sünnet yerine gelmiş olur. İkinci ve üçüncü defa tekrarlamak menduptur. İmam üçten fazla söylemez, ama münferit (yalnız başına namaz kılan) söyleyebilir.
Ayrıca yalnız başına namaz kılan kimse rükû'da tesbihten sonra şu duayı okuması müstehabdır: "Allahümme Leke Rekâ'tü Ve Bike Amentü Ve Leke Eslemtü Haşaa Leke Semi Ve Basari Ve Muhhî Ve Azmî Ve Asabi Vema'stekalet Kademî."[196]
Kâsâni ise, bu konuda Şafiî'nin görüşünü belirtirken, rükû'da sadece bir defa tesbih söyler, diyerek bir sınırlamaya yer vermiştir. İllet olarak da bu mezhebin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Çünkü bir fiil ile emir tekrarı gerektirmez. O bakımdan bir defa yerine getirilince emre imtisal gerçekleşmiş olur."[197] Oysa az önce de belirttiğimiz gibi, bir defa söylemek, sünnet, ikinci ve üçüncü defa söylemek menduptur. İhtimal Kâsânî, sadece sünnet olanı yansıtmakla yetinmek istemiştir.

Ayrıca İmam Şafiî bu mesele hakkında şöyle demiştir:
"Rükû'a eğilenin o vaziyette üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm demesini müstehab görüyorum. Yapılan rivayete göre Resûlüllah (a.s.) Efendimiz rükû' ve secdelerinde ne demişse, onu kısaltmamamız bence müstehabdır, ister namaz kılan imam, ister münferit olsun.."[198]
Anlaşılan İmam Şafiî rükû'da söylenecek tesbîh hususunda İbn Mes'ûd hadisini dikkate almış ve onunla istidlal etmiştir. Ancak el-Ümm'de, "eğer hadîs sahihsa..." ifadesini kullandığına bakılırsa, bu mesele üzerinde ictihatta bulunurken hadîsi tesbit edebilmiş, sadece sıhhati üzerinde yeterli bir araştırmada bulunma imkânı elde edemediğini ima etmek istemiştir.
c) Hanbelîlere göre:
Rükû'da üç defa Sübhane Rabbîye'l-Azîm söyler ve bu kemal derecesinin en aşağısıdır. Şayet bir defa söylerse kafi gelir.
Hanbeliler bu konuda Akabe b. Âmir hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca el-Esrem'in Hüzayfe (r.a.) den yaptığı şu rivayeti de kendilerine senet seçmişlerdir:
"Rükû'a eğildiğinde üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm söyler..."
Ayrıca İmam Ahmed'in Hasan el-Basrî'den yaptığı rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Tam olan tesbîh yedi defadır, ortalama olanı beş, en aşağı olanı üç defadır..."[199]
d) Mâlikîlere göre:
Rükû ve secdelerde tesbih menduptur ve onun belirli bir lafzı yoktur. Ancak zikredilen lâfzı söylemek afdaldır. Aynı zamanda belirtilen iki yerde tesbîh için belirlenmiş bir sayı da söz konusu değildir.[200]
İbn Kudame de İmam Mâlik'in bu konuda şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bize göre, rükû' ve secde de sınırlanmış bir tesbîh yoktur. Sadece ben rükû' ve secdede tesbîh olduğunu işittim."[201] İmam Mâlik'in "işittim" sözünden maksat, bu husustaki rivayetler kulağıma kadar ulaştı, demektir.
Haber-i vahid olarak rivayet edilen hadîslerin delil olabilmesi için, İmam Mâlik'e göre, o haberin Medinelilerin ameline uyması şarttır. Aksi halde yani onların ameline uymayan haber-i vahid'le amel edilmez. Burada da İmam Mâlik hadîslerden ziyade Medineli'lerin amelini dikkate almış ve "üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm söyler" mealindeki haber-i vahidle istidlal etmemiştir.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Rükû'da belirtilen tesbihten başka Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in birtakım dualar yaptığı rivayet yoluyla sabit olmuştur. Bunlardan birkaç örnek verelim:
Abdullah b. Ebî Râfi'in Hz. Ali (r.a.)'den yaptığı rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz rükû'da bulunduğunda şöyle diyordu:
"Allahümme Leke Rekâ'tü Ve Bike Âmentü Ve Leke Eslemtü Ve Ente Rabbî, Haşaa Leke Sem'î Ve Basari Ve Muhhî Ve Azmî Ve Asabî Lillahi Rabbi'l-Âlemîn."[202]
Mesruk'un Hz. Âişe (r.a.)'dan yaptığı rivayette, demiştir ki:
"Resûlülah (a.s.) Efendimiz rükû'unda (duaları) çoğaltır ve şöyle derdi:
"*Sübhaneke'llahümme Ve Bi-Hamdike Estağfirüke Ve Etübu İleyke, Fağfir Lî İnneke Ente't-Tevvab."*[203]
Mutarrif'in Hz. Âişe (r.a.)'dan yaptığı rivayette, Hz. Aişe demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz rükû' ve secdelerinde şöyle derdi:
"Sübbuhun Kuddusün Rabbü'l-Melâiketi Ve'r-Ruh."[204]
Yine Hz. Aişe (r.a.)'dan, Rebi'u'l-Müezzin tarıkıyla yapılan rivâyette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin bir gece secdede şöyle dua ettiğini işitmiştir:
"*Allahümme İnnî Eûzü Bi-Rıdake Min Sahatike Ve Eûzü Bi-Avfike Min İkabîke Ve Eûzü Bike Minke, Lâ Uhsî Senâen Aleyke Ente Kema Esneyte Ala Nefsike."*[205]
Ebû Cafer et-Tahavî bu ve benzeri rivayetleri sıraladıktan sonra şöyle diyor: Bir topluluk bu haberleri dikkate alarak, adamın rükû' ve secdelerde hoşuna gittiği duaları yapmasında bir sakınca yoktur, demişler ve onlara göre, bu iki yerde belirlenmiş bir dua ve tesbîh yoktur. Delilleri de yukarıdaki rivayetlerdir.
Diğer bir topluluk onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir:
"Namaz kılan kimsenin rükû'unda Sübhane Rabbiye'l-Azîm tesbihinden başkasını söylemesi uygun olmaz, ama bunu istediği kadar tekrarlayabilir, üç defadan aşağı söylemesi de uygun olmaz Aynı zamanda secdesinde de, Sübhane Rabbiye'l-A'lâ dan başka bir şey söylemesi uygun olmaz. Ama bunu istediği kadar tekrarlayabilir, üç defadan aşağı olması da uygun değildir. Bunlar konumuzun başında naklettiğimiz Akabe b. Âmir hadîsiyle istidlal ve ihticac etmişlerdir. Ayrıca bu grup, Akabe b. Âmir hadîsinde geçen iki âyet inmeden önce, Resûlüllah'ın (a.s.) değişik dualar okuduğu oluyordu, ama o âyetler inince artık rükû'da sadece Sübhane Rabbiye'l-Azîm ve secdede Sübhane Rabbiye'l-A'lâ tesbihlerini söylemiştir.
Bu âyetler inince Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ashabına rükû'da ve secdede bu iki tesbihin söylenmesini emretmiş, böylece bu emir önceki dua ve tesbihleri neshetmiştir."[206]
Sonra da Ebû Cafer et-Tahavî, Resûlüllah'ın (a.s.) rükû'da Sübhane Rabbiye'l-Azîm ve secdede Sübhane Rabbiye'l-A'lâ dediğine dair rivayetleri nakledip sıralamıştır. Sonuç olarak da görüşünü şöyle belirtmiştir:
"Bu açıdan biz tekbîri kendine has yerlerde, teşehhüdü kendine ait yerde, istiftahı kendine has yerde, teslimi kendine has yerde anıp başka bir şeye geçmemeyi belirttik. Bunlar gibi rükû' ve secdelerde de has bir zikir vardır, başkasına geçmek uygun değildir."[207]
Zeylaî rükû'da tesbih konusuyla ilgili rivayetleri muhtelif tariklerden naklederek şöyle sıralamıştır:
"Sizden biriniz rükû'a eğildiğinde, orada üç defa şöyle desin: Sübhane Rabbîye'l-Azîm ve bu en aşağı olanı (sayıca en aşağı derecede bulunanı) dır."[208]
İbn Mace ise, Avn b. Abdullah tarikiyla İbn Mes'ud (r.a.)'den, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir:
"Sizden biriniz rükû'a eğildiğinde üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm desin ve bu en aşağı (sayısı) dır. Secde ettiğinde ise, üç defa Sübhane Rabbiye'l-A'lâ desin ve bu da en aşağı (sayısı) dır."
Aynı rivayeti Ebû Dâvud da yapmıştır.
Tirmizî ise şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Sizden biriniz rükû'a eğildiğinde, orada üç defa Sübhane Rabbiye'-Azîm derse, gerçekten rükû'u tamamlanmıştır... Secde ettiği zaman, orada üç defa Sübhane Rabbiye'l-A'lâ derse, gerçekten secdesi tamamlanmış olur. Bu da en aşağı (sayısı) dır."
Ebu Dâvud, bu hadîsin mursel olduğunu, çünkü Avn b. Abdullah'ın İbn Mes'ûd'a ulaşmadığı bilinmektedir, demiştir. İmam Tirmizî de, "bu hadîsin isnadı muttasıl değildir; zira Avn, Abdullah'la buluşmamıştır," der. Beyhakî de aynı görüştedir.[209]
807 nolu Huzayfe hadîsinde rükû ve secdelerde hangi tesbihin söylenmesi gerektiği belirtiliyor, ancak bu vâcib değil, sünnettir. Nitekim müctehit imamlar da aynı görüştedirler. Sadece İmam Mâlik bunun mendup olduğunu söylemiştir.
Peygamberimiz namazda ne kadar bir rahmet âyetine gelirse, durup orada rahmet ister, ne kadar bir azap âyetine gelirse, ondan Allah'a sığınırdı, bölümüne gelince, İmam Şafiî, bunun mendup olduğunu belirtmiştir. İshak b. Râhuye ise, rükû ve secdelerdeki tesbihin vâcib olduğunu söylemiş ve o bakımdan kasden terkedenin namazı bozulur, diye ilâve etmiştir. Davud ez-Zahirî de aynı görüştedir. İmam Ahmed'den yapılan bir rivayette ise, namazdaki bütün tekbîrler, rükû ve secdelerdeki tesbihler ve rükû'dan kalkıldığında Semi'allahu Limen Hamidehu demek vâcibdir. Bunlardan birini kasden terkedenin namazı hükümsüz olur. İmam Ahmed'den bunların sünnet olduğuna dair rivayetler de yapılmıştır.
808 nolu Akabe b. Âmir hadîsini ayrıca el-Hâkim kendi Müstedrek'inde tahrîc etmiş, İbn Hibban da sahîhlemiştir.[210]
809 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsinde Sübbuh Ve Kuddüs tabirleri geçmektedir. Birincisinin mânası, noksanlıklardan, şirkten ve ulûhiyetine lâyık olmayan her şeyden berî; ikincisinin mânası, yaratana lâyık olmayan her şeyden pâk ve temiz olan demektir. Hadîs sahihtir.
810 nolu yine Hz. Aişe (r.a.) hadîsine gelince, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in rükû' ve secdelerde belirtilen tesbîh ve tahmidi, İza Cae Nasrullah âyeti indikten sonra devam ettiğini Şevkanî nakletmektedir.[211]
811 nolu Avn b. Abdullah b. Utbe hadîsinin mürsel olduğunu Ebu Dâvud söylemiştir ki buna daha önce de işaret etmiştik. Çünkü yapılan tesbitlere göre, Avn, Abdullah b. Mes'ûd'a (r.a.) yetişmemiştir. Aradan bir sahabinin düşürüldüğü anlaşılıyor. Tirmizî de bunun isnadı muttasıl değildir, demiştir. Bundan, hadîsin senedinde bir kesiklik tesbit edildiği anlaşılıyor.
Avn b. Abdullah'a gelince, sika (güvenilir) kabul edilmiş ve ashabdan bir cemaatten rivayet yapmıştır. Müslim de onun hadîslerini tahrîc etmiştir.
812 nolu Saîd b. Cübeyr hadîsinin ricalinin hepsi sikat (güvenilirler) dir. Ancak Abdullah b. İbrahim b. Amir b. Keysan Ebu Yezîd as-San'ânî üzerinde durulmuştur: Ebû Hatim, onun salihü'l-hadîs olduğunu; Nesâi, onun rivayetinde bir beis yoktur, demişlerdir. Aynı zamanda Nesâî onun bir hadîsini kendi kitabına almıştır.[212]
Hadîsin açık delâletinden, rükû ve secdelerde, yalnız başına namaz kılan kimse tesbihleri istediği kadar çoğaltabilir, yani üçten fazla tekrarlamasında bir sakınca yoktur. Ömer b. Abdülaziz'in 10 defa söylemesi tahdidi değildir. İmama gelince, cemaati bıkkınlık hissetmiyor da memnun kalıyorlarsa, tesbihleri üçten fazla tekrarlayabilir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Rükû'da üç defa Sübhane Rabbiye'l-Azîm demek sünnettir. Bir defa da söylendiği takdirde sünnet yerine gelmiş olur.
2- Secdede üç defa Sübhane Rabbî'l-A'lâ demek sünnettir. Bir defa söylendiği takdirde de sünnet yerine gelmiş sayılır.
3- Rükû ve secdelerde tesbihleri üçten fazla söylemekte bir sakınca yoktur. Ancak imamlık yapan kimsenin cemaatin durumunu bilmesi, üçten fazla söylediğinde sıkılıp sıkılmadıklarını tesbit etmesi uygun olur. O bakımdan yalnız başına namaz kılan kimse üçten fazla söyleyebilir. İmamın üç defa ile yetinmesi daha uygun olur.

4- Rükû ve secdelerde tesbihten başka dua ve benzeri şeyler söylemek hakkında müctehitler arasında ittifak yoktur. Mendup diyenler olmuşsa da çoğu muhalefet etmiştir. Ancak yalnız başına namaz kılan kimsenin vakti müsaitse, me'sur dua ve tesbihleri söyleyebilir. Buna cevaz verilmiştir.
5- Namazda kıraatte rahmet âyetlerine gelince, gönülden rahmet dilemek, azap âyetleri gelince yine gönülden Allah'a sığınmak menduptur. Dil ile söylenmesi hakkında ittifak yoktur.
6- İmam Mâlik'e göre, rükû ve secdelerde tesbih söylemek menduptur. Bir rivayette İmam Ahmed'e göre, vâcibdir.

Rüku' Ve Secdelerde Kur'an Okunmaz

Namazda kıraatin yeri belirlendiği gibi, zikir ve tesbihlerin de yeri belirlenmiştir. Tesbîh söylenecek yerlerde Kur'ân'dan bir şeyler okumak yasaklanmıştır.
Konuyla ilgili hadîsler:
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (hasta iken) perdeyi açtı, insanlar da o sırada Ebu Bekir'in (r.a.) arkasında saf bağlamış durumda idiler. Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! peygamberlik mübeşşiratından bir şey kalmadı, ancak sâlih rüya kaldı ki Müslüman onu görür veya ona gösterilir. Haberiniz olsun ki, ben rükû' ve secdelerde kıraatten men'olundum. Rükû'a gelince, orada Rabbınıza tazimde bulunun, secdede ise, orada duâ hususunda gayret sarfedin, lâyıktır ki dualarınız kabul oluna.."[213]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sonra artık vahiy inmiyecektir. O yoldan yapılan tebşiratların kapısı kapanmış oluyor.
2- Salih rüya, o tebşiratların ayrı bir tecellisidir ki, müslüman onu görür veya ona gösterilir.
3- Rükû' ve secdelerde Kur'ân'dan sûre veya âyetler okumak men'edilmiştir.
4- Rükû'da Allah'a tazim edilerek Sübhane Rabbiye'l-Azîm denilir.
5- Secdelerde duâ yapılmasında bir sakınca yoktur.
Hadîsin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Kıraati tamamladıktan sonra rükû'a gidilir. Sahîh olan budur.
Tekbîri ise tam eğilirken söyler.[214] Bu ifadeden de rükû'da Kur'ân'dan bir şeyler okumanın mekruh olduğu anlaşılıyor.
b) Şâfiilere göre:
İmam Şafiî bu konuda 832 nolu İbn Abbas hadîsiyle istidlal etmiştir. O bakımdan el-Ümm'de şöyle belirtmiştir:
"Bir kimsenin rükû' ve secdelerde Kur'ân okumasını müstehab görmüyorum; çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bunu men'etmiştir. Rükû ve secdeler kıraatın ötesinde zikir yerleridir. Bunun gibi, teşehhüt yerinde de bir kimsenin Kur'ân okumasını müstehab görmüyorum."[215]
c) Hanbelilere göre:
Rükû' ve secdelerde Kur'ân okumak mekruhtur. Hanbelîler bu meselede Tirmizî'nin hasenleyip sahîhlediği Hz. Ali'nin (r.a.) şu hadîsiyle istidlal etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz rükû' ve secdelerde Kur'ân okumamı men'etmiştir." Ayrıca İbn Abbas'ın rivayet ettiği hadîsi de kendilerine mesned seçmişlerdir:
"Doğrusu ben rükû' ve secdede Kur'ân okumaktan men'olundum!..."
Ebu Davud'un rivayet ettiği bu hadîsin tamamı şöyledir:
"Şüphesiz ki ben, rükû' ve secdede Kur'ân okumaktan men'olundum. Rükû'a gelince, orada Rabbınıza ta'zimede bulunun, Secdede ise duâ etmek için gayret sarfedin ki duanız kabul olunsun."[216]
d) Mâlikilere göre:
İmam Mâlik'in rükû'da duâ edilmesini mekruh saydığını, ama bunu secdede mekruh görmediğini Sahnûn kendi eserinde nakletmiştir.[217] Bundan, kıraatin da rükû' ve secdede yapılmasının mekruh olduğu anlaşılıyor.
Böylece rükû' ve secdelerde Kur'ân okumanın mekruh olduğunda müctehit imamların ittifakı vardır. Buna muhalefet eden olmamıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Rükû'da sadece Allah'a ta'zîm edilerek belirtilen tesbîh söylenir. O bakımdan rükû'da Kur'ân okumak veya ayakta iken başlanılan kıraati rükû'da tamamlamak mekruhtur.
2- Rükû'da Şâfiilere göre, bazı me'sur dualar yapılabilir. Mâlikîlere göre, bu da mekruhtur.
3- Secdede hem tesbih, hem duâ etmek müstehabdır. Sadece belirtilen tesbîhi söylemek sünnettir.

Rükü'dan Kalkınca Ne Söylenir?

Bu hususta da müctehit imamların farklı tesbit ve ictihatları olmuştur. Rivayetler de biraz farklıdır.
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaza kalkınca, ayağa kalkınca tekbîr getirirdi, sonra rükû'a gidince yine tekbîr getirirdi ve sonrada o rek'atten kalkıp belini doğrultunca Semi'alahu Limen Hamidehü derdi. Sonra ayakta iken şöyle derdi: Rabbena Ve Leke'l-Hamd. Sonra secde için eğilirken tekbîr getirirdi, sonra başını kaldırınca yine tekbîr getirirdi, sonra tekrar secdeye gidince tekbîr getirirdi, sonra yine secdeden başını kaldırınca tekbîr getirirdi ve sonra da bunu her rekâtinde yapardı ve bir de ikinci rekâte oturup üçüncü rekâte kalkınca yine tekbîr getirirdi."[218]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: *"İmam Semi'allahu Limen Hamidehü dediği zaman siz Rabbena Ve Leke'l-Hamd deyin."*[219]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah Efendimiz başını rükû'dan kaldırınca, "Allahümme Rabbena Leke'l-Hamdu Mil'e's-Semavati Ve Mil'e'l-Arzi Ve Mil'e Mabeynehüma Ve Mil'e Ma Şi'te Min Şey'in Ba'dü Ehle's-Senâi Ve'l-Mecdi, Lâ Mâni'a Lima A'tayte Vela Mu'tiye Lima Mena'te Vela Yenfeu Za'l-Ceddî Minke'l-Cedd."[220] derdi.
Hadiselerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Rükû'dan kalkıldığı zaman Semî'allahu Limen Hamîdehü demek sünettir.
2- Rükû'dan kalkılıp beli doğrulttuğunda Rabbena Ve Leke'l-Hamd demek sünnettir. Bazı rivayetlerde ise, Rabbena Leke'l-Hamd şeklinde bir ibare nakledilerek Leke'nin başında (vav) kullanılmamıştır.
3- Namaza başlarken, rükû'a eğilirken, secdeye gidilirken, secdeden başı kaldırırken, yine ikinci secdeye gidilirken ve ikinci secdeden başı kaldırırken tekbîr getirmek sünnettir.
4- İkinci rekâte oturup üçüncü rekâte kalktığında yine tekbir getirmek sünnettir.
5- İmama uyup cemaat halinde namaz kılınırken, İmam rükû'dan Semî'allahu Lîmen Hamidehü diyerek kalktığında ona uyanların Rabbena Ve Leke'l-Hamd Veya Rabbena Leke'l-Hamd demeleri sünnettir.
6- Rükû'dan kalkılıp Rabbena Leke'l-Hamd'den sonra 839 nolu hadîste geçen duayı okumak müstehabdır.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefilere göre:
Namaz kılan kimse imam olarak bulunuyorsa, başını rükû'den kaldırdığında sadece Semî'allahu Limen Hamidehü der, Rabbena Leke'l-Hamd demez. Bu, İmam Ebû Hanîfe'nin kavlidir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, her ikisini de söyler.
Ancak Ebû Hanife'den yapılan bir rivayete göre ise, o da imamın her ikisini söyleyebileceğini belirtmiştir.[221]
Hanefiler bu meselede Ebu Hüreyre hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Yalnız başına namaz kılan kimse sözü edilen iki duayı birlikte söyler. İmam Ebû Hanîfe'nin bilinci kavline gelince, Kâsânî'nin tesbitine göre, imam bu görüş ve ictihadında Ebu Musa el-Eş'arî ile Ebû Hüreyre'den rivayet edilen şu hadîsle istidlal ve ihticac etmiştir:
"İmam ancak kendisine uyulsun diye imamdır, o halde ona muhalefet etmeyiniz; O tekbîr getirince siz de tekbîr getirin, o okumaya başlayınca siz susun; o, Vela'd-Dallîn dediği zaman, siz Âmîn deyin. İmam Rükû'a varınca siz de varın, imam Semî'allahu Lîmen Hamidehü deyince siz, Rabbena Leke'l-Hamd deyin.."[222]
b) Şâfiilere göre:
Namaz kılan kimse başını rükû'dan kaldırdığı zaman Semî'allahu Lîmen Hamidehü der, belini doğrultunca da Rabbena Leke'l-Hamd veya Rabbena Veleke'l-Hamd der. Veya Allahümme Rabbena Leke'l-Hamd de diyebilir. Buna ilâveten me'sur duayı okuyabilir. Yalnız başına namaz kılan kimse, daha fazla dua ve senada bulunabilir.[223]
c) Hanbelîlere göre :
Rükû'u tamamlayıp başını kaldırdığı zaman Se'mîallahu Lîmen Hamidehü söyler. Hem rükû'dan kalkmak, hem de beli doğrultmak vâcibdir. İmam ise Tesmî'î aşikâr söyler. Sonra belini doğrultunca da Rabbena Lekel-Hamdu Mîl'e's-Semavati Ve Mil'e'l-Arzı Ve Mil'e Ma Şi'te Min Şey'in Ba'dü.. der.
İmam Ahmed'den yapılan bir rivayette ise, yalnız başına namaz kılan bu son kısmı söylemez. Her ikisini birarada söylemek imam için meşru'dür.[224]

Tabii bunları söylemek sünnettir.
d) Mâlikîlere göre:
İmam Mâlik, Rabbena Leke'l-Hamdı yalnız imama uyanlar söylerler. İmam ise, Semi'allahu Lîmen Hamidehü ile yetinir, demiştir.
Böylece bu iki duâ hakkında müctehit imamlar arasında bazı farklı yorum ve ictihat söz konusudur.
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
et-Tahavî bu konuda Ebu Musa el-Eş'ârî hadîsini ve bir de Ebû Hüreyre hadîsini birkaç tarikten rivayet ettikten sonra şöyle demiştir:
Sözü edilen hadîsler, imam ve me'mumun neler söyleyeceğine açık şekilde delâlet etmektedir: İmam Semi'allahu Lîmen Hamîdehü deyince, siz Allahümme Rabbena Leke'l-Hamd deyin, mealindeki hadîsin bu bölümü, Semi'allahu Limen Hamîdehü'yü sadece imamın söyliyeceğine, me'mumun demiyeceğine delildir; Rabbena Leke'l-Hamd'i ise me'mumun söyliyeceğine, imamın söylemiyeceğine delildir, diyenler vardır.
Bu görüşte olanlar arasında İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik de bulunuyor, yani bu aynı zamanda onların da kavlidir.
Diğer bir grup onlara muhalefet etmiştir. Bunlara göre, İmam hem Semi'allahu Lîmen Hamidehü, hem de Rabbena Leke'l-Hamd söyler. Ona uyanlar da sadece Rabbena Leke'l-Hamd derler. Zira bu ikinci gruba göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin hadîslerinde, *"İmam Semi'allahu Limen Hamidehü dediği zaman siz Rabbena Leke'l-Hamd deyin"* şeklinde bir emir yoktur.[225]
Buna cevap verecek olursak, diyebiliriz ki, Resûlüllah'ın hadîsinden eğer imamın Rabbena Leke'l-Hamd demiyeceği anlaşılıyorsa, o takdirde yalnız namaz kılan kimsenin de aynı şeyi söylememesi anlaşılıyor demektir. Oysa yalnız başına namaz kılanın hem Semi'allahu Limen Hamidehü, hem de Rabbena Leke'l-Hamd demesine muhalefet eden olmamıştır. Buna kıyasla imamın da söylemesini engelleyen bir kayıt yoktur, demektir. Nitekim et-Tahavî de aynı hususa bilhassa değinerek ikincilerin görüşünün isabetli olmadığını belirtmiştir.
Ebû Hüreyre (r.a.), ben aranızda Resûlüllah'ın (a.s.) namazına en çok benzer şekilde namaz kılanınızım, der ve o namazda rükû'dan başını kaldırınca hem Semi'allahu Limen Hamîdehü, hem de Rabbena Leke'l-Hamd derdi.
Urveden yapılan rivayette ise, şöyle demiştir: Hz. Aîşe (r.a.) bana şöyle haber verdi:
"Resûlüllah'ın (a.s.) hayatında güneş tutuldu. O da insanlara namaz kıldırdı, başını rükû'dan kaldırınca, Semi'allahu Limen Hamidehü, Rabbena Leke'l-Hamd dedi."[226]
Kaldı ki, 837 nolu Ebu Hüreyre hadîsi, imamlık yaparken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in sözünü ettiğimiz tesmi' ve tahmîdin ikisini de söylediği, yalnız başına kılarken de aynı şeye devam ettiği kesinlik kazanmıştır.
Zeylâi de Ebu Hüreyre hadîsini naklettikten sonra İbn Ömer'den ve Abdullah b. Ebî Evfâ'dan iki ayrı rivayete yer vererek meseleye ağırlık kazandırmıştır. İki ayrı rivayeti meâlen naklediyoruz:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaza başlarken tekbîr getirip iki elini omuzları seviyesine kadar kaldırırdı ve Rükû'dan başını kaldırınca, Semi'allahu Limen Hamidehü, Rabbena Veleke'l-Hamd derdi."[227]
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz başını rükû'dan kaldırınca, Semi'allahu Limen Hamidehü, Allahümme Rabbena Leke'l-Hamdü Mil'e's-Semavati.....derdi."[228]
Bu mealde daha uzun bir hadîsi Sahîh-i Müslim'de Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in rükû' ve secdelerde tesbihlerden başka birtakım dua ve zikirlerde bulunduğu, rükû'dan başını kaldırdığında ise, Semi'allahu Limen Hamidehü Rabbena Ve Leke'l-Hamdü Mil'es-Semavati Ve'l-Arzi Vema Beynehüma Ve Mil'e Ma Şi'te Min Şeyin Ba'du dediği belirtilmiştir.[229]
İbn Dakiyk el-Iyd, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in rükû'dan başını kaldırınca ellerini omuz seviyesine kadar yükseltip Semi'allahu Lîmen Hamidehü Rabbena Ve Leke'l-Hamdü dediğiyle ilgili Abdullah b. Ömer hadîsini açıklarken bu hadîse Buharî, Müslim ve Nesâi'nin yer verdiğini belirtmiş, sonra da açıklamanın tamamını rükû'dan kalkınca elleri omuz seviyesine kadar kaldırma meselesine teksif etmiş, diğer husus üzerinde durmamıştır.[230]

Çıkarılan Hükümler:

1- İmam başını rükû'dan kaldırınca Semi'allahu Limen Hamidehü, Rabbena Leke'l-Hamdü der, bunu söylemesi sünnettir. Şafiîler de aynı görüştedirler. Hanbelîler de buna yakın ictihatta bulunmuşlarsa da, İmam Ahmed'den yapılan bir rivayette, bu ikisini imamın söylemesi sünnettir, yalnız başına kılan ise, sadece tesmi' söylemesi sünnettir.
İmam Mâlik ise, imama uyanlar sadece Rabbena Leke'l-Hamd derler, İmam ise sadece tesmi' ile yetinir. Onlara göre, belirtilen şekilde hareket etmek sünnettir.
2- Rükû' ve secdelerde me'sür duâ ve zikirleri söylemek müstehabdır.

Rükü'dan Kalkınca Beli Doğrultup Durmak Farzdır

Namaz her ne kadar duâ, tesbih, zikir ve tehlilden ibaretse de, ibâdeti âdetten ayırmak için ona resmiyet verilerek belli ölçülere bağlanmıştır. O bakımdan namazı kılınıp belirlendiği, tarif edilip öğretildiği şekilde kılmamız gerekmektedir. Laubali şekilde namaz kılmak mutlaka mekruhtur. Hele bir de farz ve vaciplerden birini ihlâl edecek derecede ise, haramdır, aynı zamanda kılınan namaz makbul değildir. Her rükünde aza yerini almalı, vücut dengesini bulmalıdır. Buna "ta'dîl-i erkân" denir. Müctehit imamlar, ta'dîl-i erkân farz ya da vacip olduğu üzerinde durup farklı ictihatlarda bulunmuşlardır. Yeri gelince açıklayacağız.
Bu konuda bizi en çok aydınlatan ve en sağlam ölçüyü veren hadislerden birini Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle anlatmıştır:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Mescid'e girdi, arkasından bir adam da gelip girdi ve namaz kılmaya başladı. Namazını bitirdikten sonra gelip Resûlüllah'a (a.s.) selâm verdi. Resûlüllah (a.s.) onun selâmını alıp cevapladı ve:
"Dön yeniden namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın!" buyurdu. Adam dönüp yemden namaz kıldı ve bu hal üç defa tekrarlanınca adam şöyle dedi:
"Seni hak peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, bundan daha iyisini bilemiyorum, onun için bana (nasıl kılınacağını) öğret." Resûlüllah (a.s.) ona dedi ki:
"Namaza kalktığın zaman tekbîr getir, sonra da Kur'ân'dan yanında (ezberinde) bulunandan sana kolay geleni oku, sonra rükû'a var, vücudun tam istikrar buluncaya kadar bekledikten sonra başını kaldır ve ayakta tam doğruluncaya kadar dur, sonra secde et ve secdede vücudun her organı istikrar buluncaya kadar bekle ve sonra başını kaldırıp otur, vücudun istikrar buluncaya kadar bekle ve bunu namazın her rekâtinde yerine getir ve işte böyle yapacak olursan namazın gerçekten tam ölçüsünü bulmuş olur. Bunlardan bir şey noksan bıraktığın nisbette namazını noksan bırakmış olursun."[231]
Ancak Ebu Dâvud bu hadîsi ayrıca Rifaa b. Râfi'den daha uzun şekilde rivayet etmiştir ki Zeylaî onu hem nakletmiş, hem kısmen açıklamasını yapmıştır.[232]
İlgili diğer hadîsler:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Rükû' ve secdeleri arasında belini doğrultmayan adamın namazına (kabul) nazarıyla bakmaz."[233]
Ali b. Şeyban (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Rükû' ve secdelerde belini doğrultmayan kimsenin gerçekte makbul bir namazı yoktur."[234]
Ebu Mes'ûd (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Rükû' ve secdelerde belini doğrultmayan adamın namazı yeterli değildir."[235]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda rükû'a varınca itmi'nan buluncaya, yani her aza istikrar buluncaya kadar beklemek farzdır.
2- Rükû'dan kalkıldığı zaman beli doğrultup ayakta itmi'nan sağlanıncaya kadar beklemek farzdır.
3- Secdeye varıldığında her aza itmi'nan sağlanıncaya kadar beklemek farzdır.
4- Secdeden başı kaldırınca, yine oturup itmi'nan sağlanıncaya kadar beklemek farzdır. İkinci secdeye varıldığında da öyle..
5- Belirtilen yerlerde itmi'nan sağlanıncaya kadar beklemeyen kimsenin namazı kabul değildir.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, ictihat ve istidlalleri:
a) Hanefîlere göre:
Namazın aslî vâciblerînden biri de, rükû'da tuma'nine ve karardır, yani rükû'a varıldığında her organın yerinde karar kılacağı kadar beklemek vâcibtir. Bu, İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'in kavlidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, rükû'da bir tesbih miktarı tuma'nine farzdır. İmam Şafiî de aynı ictihattadır. O kadar ki namaz kılan kimse rükû'da tuma'nineyi terkedecek olursa, İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre, namazı (kerahetle) caizdir. İmam Ebu Yusuf ile İmam Şafiî'ye göre, namazı caiz olmaz. Gerçi bu hilaf Zahiri'r-Rivâye de zikredilmemiş tir, sadece el-Muallâ kendi Nevadir'inde belirtmiştir.
Bu açıdan bakılarak rükû'dan sonraki doğrulmayı ve iki secde arasındaki oturmayı terkedecek olursa, İmam Ebu Hanîfe'ye göre, onun bu durumu ayakta durmaya daha yakınsa, namazı caiz olmaz, ama rükû'a daha yakın olursa, kâfi gelir. Çünkü burada ekseri makamı küllde ikamet etmek söz konusudur.
Böylece ta'dîl-i erkânın İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre vacip, İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafiî'ye göre farz olduğu neticesi ortaya çıkıyor.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed, Kur'ân'da: *"Ey imân edenler! rükû' ediniz, secde ediniz!"* mealindeki âyetle ihticac etmişlerdir. Burada mutlak emir vardır, o da rükû' ve secde için eğilmektir. Deve secde etti, denilince, otlamak için başını yere kadar eğdi demektir. İtmi'nan ve karar ise fiilin aslı üzere devam demektir ki, emir böyle bir devama delâlet etmemektedir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafiî, ise 850 nolu Ebû Hüreyre hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[236]
Nitekim Şafiî mezhebinin ileri gelen fakihlerinden Şerefüddin Yahya en-Nevevi bu konuyu şöyle belirtmiştir:
"Namazın beşinci farzı rükû'dür. Bunun en azı, iki elinin içinin diz kapaklarına kadar ulaşmasıdır ki, kalkması eğilmesinden ayrılacak kadar az bir karar kılmakla gerçekleşir."[237]

Rükû'un ekmel şekli ise, şöyledir: Bel ve boynu aynı seviyeye, getirmek ve bacakları dimdik tutup elleri diz kapaklarının üzerine parmakları hafif açık bulundurup kıbleye müteveccih bulundurmak.[238]
İmam Şâfi de el-Ümm'de diyor ki:
"Başını rükû'dan kaldırıp belini doğrultarak ayakta dik durmaya kudreti yeten kimsenin böyle yapmayıp da bu şekilden bir şey noksan bırakıp yerine getirmiyecek olursa, (kıldığı namaz) yeterli sayılmaz."
b) Hanbelilere göre:
Rükû'da organlar yerli yerince yatışıncaya, yani karar kılıncaya kadar beklemek vaciptir. Bu da, namaz kılan kimse rükû sınırına vardıktan sonra söz konusudur, şöyle ki: Rükû' sınırına vardıktan sonra organların yerli yerince az da olsa karar kılması gerekir, aksi halde vacip terkedilmiş olur. İmam Şâfi de ayni görüştedir.
Hanbelîler bu meselede yukarıda naklettiğimizüç hadîsle istidlal etmişlerdir.[239]
c) Mâlikîlere göre:
İmam Mâlik, rükû' ve secde için belirli bir duâ olmadığını belirtikten sonra, rükû, ellerin diz kapakları üzerine konulmasıyla, secdenin de alnın yere konulup karar kılmasıyla gerçekleşeceğini söylemiştir.[240]
Farz ve vacip ölçü dışında sünnete uygun rükû'un şöyle yapılmasında bütün müctehitler görüş birliği izhar etmişlerdir: Namaz kılan kimse rükû'a eğildiğinde belini bir köprü gibi dümdüz tutar, başıyla arka kısmını aynı seviyeye getirip yatay bir düzlem meydana getirir. Nitekim Peygamber (a.s.) Efendimiz rükû'da aynı şeylere dikkat eder, başını ne yere doğru eğer, ne de yukarıya doğru kaldırırdı.[241]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ali b. Şeyban'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.), Efendimiz'in arkasında namaz kılıyorduk, rükû' ve secdelerde belini doğrultmayan bir adamı gözünün ucuyla bakıp gördü. Namaza bitirince şöyle buyurdu:
"Ey Müslümanlar cemaati! Rükû ve secdelerde belini doğrultmayan kimsenin namazı (makbul) değildir."[242]
İbn Maîn, Ebu Zer'a ve İbn Hibban bu hadîsi sahihlemişlerdir.
Ashabdan Hz. Huzayfe (r.a.), rükû' ve secdeleri tamamlamıyan, noksan bırakan bir adam gördü. Adam namazını bitirince, Hz. Huzayfe onu çağırdı ve sordu.
"Ne zamandan beri böyle namaz kılarsın?"
O da:
"Şu kadar zamandan beri", diye cevap verdi.
"Doğrusu sen Allah için bir namaz kılmamışsın. Eğer bu vaziyette ölecek olursan, Muhammed'in (a.s.) sünnetinden başka bir şey üzerine ölmüş olursun."[243]
852 nolu hadisi rivayette İmam Ahmed teferrüd etmiştir. Mecmau'z-Zevaid sahibi diyor ki:
"Bu hadîsin râvilerinden Abdullah b. Zeyd el-Hanefî'nin tercüm-i hayatına rastlayamadım." İbn Hacer onun bu sözünü garip karşılamış ve o râviyi Abdullah b. Zeyd diye adlandırması vehimden başka değildir, diyerek onun Abdullah b. Bedir olduğuna dikkatleri çekmiştir ki, bu zat sika olarak tanınır. Ancak Abdullah b. Bedir doğrudan Ebû Hüreyre'den değil, aradaki bir râvi vasıtasiyle rivayet ettiği sanılmaktadır.
853 nolu Ali b. Şeyban hadîsini İbn Mâce, Ebu Bekir b. Ebi Şeybe'den o da Mülazım b. Amir'den rivayet etmiştir ki bu zatın sika olduğunu Ahmed b. Hanbel, Yahya ve Nesâî belirtmişlerdir. Ebu Davud ise, onun rivayetinde bir beis yoktur, demiştir. İbn Maîn, Zer'â ise onun sika olduğunu kaydetmişlerdir. Râvilerinden Abdurrahman b. Ali b. Şeyban'ın da sika olduğunu İbn Hibban söylemiş ve böylece hadîs ile istidlal etmekte bir sakınca söz konusu olmadığına atıflar yapılmıştır.
854 nolu Ebu Mes'ûd hadîsinin isnadı sahihtir. Nitekim Tirmizî de onu sahîhlemiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Rükû'da karar kılmak, yani her aza yerini alıp karar kılacak kadar durmak vaciptir. O bakımdan organlar karar kılmadan eğilip kalkanın namazı kerahetle caizdir. İmam Ahmed'in de ictihadı bu doğrultudadır.
Bu, İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göredir.
2- Rükû'da her aza yerini alıp karar kılacak kadar beklemek farzdır. O bakımdan bir tesbih miktarı durmadan kalkan kimse farzı yerine getirmediğinden namazı bozulur. Bu, İmam Şafiî ile İmam Ebû Yusuf'a göredir.
3- Ellerin diz kapaklarına kadar ulaşmasıyla rükû', başın (alnın) yere değmesiyle secde gerçekleşmiş olur, yani farz yerine gelmiş sayılır. Bu, İmam Mâlik'e göredir.
4- Rükû'dan kalkınca beli iyice doğrultmak da vâcibdir.
5- İki secde arasında beli doğrultarak oturmak da vâcibdir.
6- Özetle: Namazda "tadil-i erkân" kimine göre vacip, kimine göre farzdır.

Secdenin Şekli Ve Keyfiyeti

Kulun Allah'a en yakın bulunduğu an, secdede olduğu zamandır. Çünkü secde, kulluğun en yüksek mertebesi, teslimiyet ve mahviyetin en açık belirtisi, kula kul olmamanın en belirgin belgesidir. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimizin secde durumu ve sureti, tek ve değişmeyen ölçüdür. Çünkü O, kulluğun da en üst derecesinde bulunuyordu.
İlgili hadîsler:
Vâil b. Hücür (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi secde ederken gördüm, iki dizini iki elinden önce yere koyuyordu ve secdeden kalkınca da ellerini dizlerinden önce kaldırıyordu."[244]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Sizden biri secde ettiği zaman deve çöker gibi çökmesin; önce ellerini yere koysun, sonra dizlerini..."[245]
Abdullah b. Buhayne (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz secde ettiği zaman, koltuklarının beyazlığı gözükecek şekilde kollarını açardı."[246]
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Secdede mu'tedil olun; sizden biriniz kollarını, köpeğin dirseklerini yere yaydığı gibi yaymasın."[247]
Ebu Humayd, Resûlüllah'ın (a.s.) namazının sıfatı hakkında şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz secde ettiği zaman, iki uyluğu arasını biraz açık tutar, göbeğinden hiçbir şeyi uylukları üzerine yüklemezdi."[248]
Yine Ebu Humayd'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, secde ettiğinde burnunu ve alnını iyice yere koyup üzerinde sağlamca tutardı. Ellerini (dirseklerini) yanlarından biraz açık tutar, ellerini omuzları hizasına gelecek şekilde yere koyup o vaziyette tutardı."[249]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Secdeye eğilirken önce dizleri, sonra elleri yere koymak sünnettir.
2- Secdeden kalkarken önce elleri, sonra dizleri kaldırmak sünnettir.
3- Secdeye eğilirken deve çöker gibi çökmek, yani önce elleri, sonra dizleri yere koymak mekruhtur.
4- Secdede kolları yanlardan biraz açık tutmak sünnettir.
5- Secdede kolları, dirsekleri yere yaymak mekruhtur.
6- Secdede uyluk arasını biraz açık bulundurmak ve göbeği uyluklardan biraz ayırıp arada açıklık bırakmak sünnettir.
7- Uylukları bitiştirmek ve göbeği uyluklar üzerine yüklemek mekruhtur.
8- Secdede burnu ve alnı yere koymak sünnettir. Yalnız alnı yere koymak vâcibdir.
9- Secdede elleri omuz hizasına gelecek şekilde yere koymak sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, istidlal ve ictihatları:
a) Hanefilere göre:
Namazın sünnetlerinden biri de secdeye eğilirken önce dizleri, sonra elleri yere koymaktır. İmam Mâlik ile İmam Şafii'ye göre, önce elleri, sonra dizi yere koymak sünnettir. Hanefîler 863 nolu (Malikîlerle Şafiîler, Ebu Hüreyre 1864 nolu) hadisiyle istidlal etmişlerdir. Konuyla ilgili diğer rivayetler ise, Hanefilerin görüşünü kuvvetlendirmektedir.[250]
Secdeye gidilirken önce alnını, sonra burnunu yere koymak, bazısına göre önce burnunu, sonra alnını yere koymak sünnettir. Böylece secdede hem burnu, hem alnı yere koymakta birleştirmek sünnettir. Çünkü yedi aza üzerine secde edilmekle emredilmiştir. İmam Şafii'ye göre, alnı yere koymak vâcib olduğu gibi, burnu da koymak vaciptir. Şafiî bu meselede şu hadisle istidlal etmiştir:
"Alnını yere dokundurduğu gibi, burnunu da yere dokundurmayanın Allah namazını kabul etmez."[251]
Secdede elleri kulak hizasına gelecek şekilde yere koymak sünnettir. Çünkü yapılan sahih rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz secde ettiğinde ellerini kulakları hizasına gelecek şekilde yere koyardı, denilmektedir.[252]
Secdede itidal üzere olup dirsekleri yere yaymamak sünnettir. Hanefîler 866 nolu Enes hadîsiyle istidlal etmişlerdir. İmam Mâlik ise, nafile namazda dirsekleri yere yaymakta bir

sakınca görmemiştir. Farz namazda ise, öyle yapmak namazı bozar.
Bütün bunlar erkekler hakkındadır. Kadınlara gelince, onlar secdede dirseklerini yere yayarlar, göbeklerini uylukları üzerine koyarlar.[253]
b) Şâfiîlere göre:
Secdeye gidilirken önce dizler, sonra eller yere konulur, bunun gibi önce alnını, sonra burnunu yere koyar. Bu tertibin aksini yapmak ise mekruhtur.[254]
Görüldüğü gibi, İmam Kâsânî, el-Bedayi'de Şâfiîlerin görüş ve ictihadını biraz farklı şekilde yansıtmıştır. Oysa bu mezhepte en yetkili fakîhlerden biri olan Minhac müellifi Şerefüddin Yahya en-Nevevî, Kâsânî'nin hilâfına, secdeye Hanefilerde olduğu gibi, önce dizleri, sonra elleri yere koymanın sünnet olduğunu belirtmiştir. Kanaatimce Yahya en-Nevevî'nin tesbiti daha sahihtir.
Secdede elleri omuzlar hizasına gelecek şekilde yere koymak sünnettir. Eller de parmaklar bitişik halde kıbleye yönelik olarak tutulur. Dizler de birbirinden açık vaziyette tutulur ve göbek uyluklardan, kollar da yan taraflardan açık tutularak aralarında boşluk bırakılır. Kadınlar ise, bunun aksini yaparlar.[255]
Yahya en-Nevevî'nin tesbitinin isabetini el-Ümm'deki beyânda görüyoruz. İmam Şafiî diyor ki: "Secdeye gidilirken önce dizler, sonra eller yere konulur. Onun gibi, iki elden sonra yüz yere konulur. Bunların aksini yapmak mekruhsa da namazı iade etmeyi gerektirmez. Aynı zamanda yanılma secdesine de gerek yoktur."[256]
c) Hanbelîlere göre:
Secdeye gidilirken önce dizleri, sonra elleri, sonra da alnı yere koymak mezhebin meşhur kavline göre, müstehabdır. Nitekim Müslim b. Yesar en-Nahaî, es-Sevrî ve İmam Şafiî de aynı görüştedirler. İmam Ahmed'den bir başka rivayette ise, ellerini dizlerinden önce yere koyar, şeklindedir. Nitekim İmam Mâlik'in tesbit ve ictihadı bu doğrultudadır. İmam Mâlik bu meselede Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan şu rivayetle istidlal etmiştir:
"Sizden biri secde ettiği zaman ellerini dizlerinden önce yere koysun ve deve çöker gibi, çökmesin."[257]
Hanbeliler ise bu meselede Vâil b. Hücür hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Nitekim konunun baş kısmında 863 numarayla o hadîsi nakletmiş bulunuyoruz. el-Hattabî de bu konuda şöyle demiştir: Bu, Ebû Hüreyre hadîsinden daha sahihtir.[258]
Ebu Saîd'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bizler önceleri namazda secdeye varırken dizlerden önce elleri yere koyardık. Sonra ellerimizden önce yere koymakla emrolunduk." Şüphesiz ki bu, birinci şeklin neshedildiğine delâlet etmektedir. Aynı zamanda el-Esrem de Ebu Hüreyre'nin hadîsini şu lâfızla rivayet etmiştir:
"Sizden biriniz secde ettiğinde önce dizlerini, sonra ellerini yere koysunda deve çöker gibi çökmesin."[259]
Ayrıca burun dışında diğer bütün zahirî azalar üzerine secde etmek vaciptir. Çünkü burnun yere konulması hakkında farklı görüş ve ictihatlar vardır. Çoğu şu hadise dayanarak burnun yere konulmasının vâcib olmadığını istidlal etmişlerdir:
"Yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum: İki el, iki diz, iki ayak ve alın...."[260]
Secdede kolları, dirsekleri yere yaymayıp yüksekçe tutmak, karınla uyluk arasında açıklık bırakmak sünnettir. Nitekim. Resûlüllah'ın (a.s.) böyle yaptığı sahih rivayetle sabit olmuştur. Hanbeliler bu meselede Enes ile Ebu Humayd hadîsleriyle istidlal etmişlerdir.
Secdede elleri omuz hizasına gelecek şekilde yere koymak müstehabdır.[261] Aynı zamanda secdede iki diz ve iki ayak arasını açmak da müstehabdır. Bu meselede de Ebû Humeyd hadisiyle istidlal etmişlerdir.[262]
d) Mâlikilere göre:
Yukarıda yer yer Mâlikîlerin görüş ve ictihatlarını kısmen de olsa açıklamış olduk. Ancak Salmun'un yaptığı nakilerden birkaç parça vermekte yarar, görüyoruz. Şöyle ki: İmam Mâlik'e soruldu, "adam namazda secdeye vardığında göbeğini uyluklarından ayrı tutup arada bir boşluk meydana getirir mi?" O da, "evet, öyle yapar ancak fazla miktarda arayı açık tutmaz, mutekarip bir tefrîç yapar." Ona, "Farz namazda dirsekleri uyluklar üzerine koymak caiz midir?" diye sorulunca, şöyle demiştir:
"Hayır, caiz değildir, bu ancak nafile namazlar da caiz olabilir, o da secde çok uzun tutulduğu için.."
Yine İmam Mâlik:
"Adamın secdede dirseklerini yere yaymasını mekruh görüyorum" demiştir.[263]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ebu Cafer et-Tahavî secdenin suret ve keyfiyeti hakkında 20 kadar rivayet tesbit edip sıralamıştır. Biz onlardan birkaç tanesini teberrüken kitabımıza naklediyoruz.
Nâfi'in İbn Ömer'den (r.a.) yaptığı rivayete göre, İbn Ömer secdeye eğildiği zaman dizlerinden önce ellerini yere koyardı ve şöyle derdi:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz böyle yapardı..."
A'rac'ın buna benzer bir rivayeti Ebû Hüreyre (r.a.)'den yaptığı tesbit edilmiştir ki, Ebû Hüreyre (r.a.) de secdeye giderken önce ellerini yere koyar ve Peygamber (a.s.) Efendimiz'in böyle yaptığını söylerdi. Hadis şu lâfızla rivayet edilmiştir:
"Sizden biriniz secde ettiği zaman, deve çöker gibi çökmesin, ama önce ellerini, sonra da dizlerini yere koysun."
Böylece secdeye gidildiğinde elleri dizlerden önce koymanın sünnet olduğunu söyleyenler, bu rivayetlerle ihticac etmişlerdir.
Onların hilâfına ictihatta bulunup ellerden önce dizlerin yere konulmasının sünnet olduğunu söyleyenler ise, şu hadîs ve rivayetlerle istidlal ve ihticac etmişlerdir :
Abdullah b. Sa'd'ın dedesinden, onun da Ebû Hüreyre'den (r.a.) yaptığı rivayette, Ebu Hüreyre demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz secde ettiği zaman ellerinden önce dizlerini yere koyardı.."
Rebi'u'l-Müezzin'in Esed b. Musa tarikiyle Abdullah b. Sa'd'dan, onun da dedesinden, onun da Ebû Hüreyre'den (r.a.) yaptığı rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Sizden biri secde ettiği zaman ellerinden önce dizleriyle başlasın (önce onları yere koysun); erkek deve çöker gibi çökmesin."
Âsim b. Kelib el-Ceremi'nin kendi babasından, onun da Vâil b. Hücür'den yaptığı riyâyette, Peygamber (a.s.) secde ettiği zaman, ellerinden önce dizlerini (yere koymakla) başlardı.[264]
Peygamber (a.s.) Efendimiz'den secdeye gidilirken farklı rivayetlerin yapıldığını görüyoruz. Bunun tashih yolu ise şöyledir: Vâil'in rivayetinde ihtilâf meydana gelmemiş ve Vâil farklı rivayetlerde bulunmamıştır. Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan farklı rivayetler söz konusudur. O bakımdan Vâil'in rivayetini bu meselede delil seçmek daha uygundur.
Secdede elleri omuz hizasına gelecek şekilde mi, yoksa kulaklar hizasına gelecek biçimde mi tutmak sünnettir? Bu hususta da farklı rivayetler vardır:
İbrahim b. Merzuk'un Ebû Âmir tarikıyla Abbas b. Sehl'den yapığı rivayette deniliyor ki:
"Ebu Humayd, Ebu Said, Sehl b. Sa'd biraraya gelip Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in namazını andılar. "Ebu Humayd şöyle dedi: Ben sizden daha çok Resûlüllah'ın (a.s.) namazını bilirim. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz secde ettiği zaman burnuyla alnını iyice yere koyar ellerini (kollarını) yanlarından açar ve iki elini omuz hizasına gelecek şekilde yere bırakırdı."
Ebu Cafer bu rivayetleri naklettikten sonra şöyle diyor:
"Bir grup bu rivayetlerle istidlal ederek, namaz kılan kimsenin secdede ellerini omuzları hizasına gelecek şekilde yere koyması gerekir, demişlerdir. Başka bir grup onlara bu konuda muhalefet ederek, elleri kulak seviyesine gelecek şekilde koyar, demişlerdir. Bu ikinciler, Vâil b. Hücür'ün (r.a.) şu hadîsiyle ihticacda bulunmuşlardır:
"Reslüllah (a.s.) Efendimiz secde ettiği zaman iki elini kulakları hizana gelecek şekilde yere koyardı."
Yine ayrı bir tarikle Vâil b. Hücür'den (r.a.) yapılan rivayette şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in arkasında namaz kıldım; secde ettiği zaman yüzünü iki eli arasına koyardı."
Ebu İshak da el-Bera'dan, Resûlüllah'ın (a.s.) secde ettiği zaman alnını nasıl nereye koyardı? diye sorduğunda, ona şu cevabı vermiştir:
"İki eli arasına koyardı."
Namazda elleri kulak veya omuz seviyesine kaldırıp tekbir getirme hakkındaki ihtilâf, secdede de meydana gelmiş bulunuyor. İmam Ebû Hanîfe, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed, ellerin kulaklar seviyesine gelecek şekilde yere konulmasını benimsemişlerdir.[265]
İbn Dakiyk el-İyd İbn Abbas'ın (r.a.) Peygamber (a.s.) Efendimiz'den, *"Yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum: Alın (derken eliyle burnuna işaret etti), iki el, iki diz ve iki ayağın etrafı..."* [266] mealinde rivayet ettiği hadîsi açıklarken şöyle diyor:
"Şâfiîlerden el-Mahamilî, alın ile burnu yere koymanın vâcib olduğuna kail olmuştur. Bu, vacip olmadığını tercih edenlerin kavlinden bizce daha güzeldir. Ebu Hanîfe ise, sadece burnunu yere koyup secde ederse, bu kâfi gelir, demiştir. Bu aynı zamanda İmam Mâlik'in ve arkadaşlarının mezhebinde de yer alan bir kavildir. İmam Mâlik ise, alın ve burun ile secde etmenin vâcib olduğunu belirtmiştir.[267]
863 nolu Vâil b. Hücür hadisi hakkında Tirmizî şöyle demiştir:
"Hadîs hasen ve gariptir. Serik'ten başka birinin rivayet ettiğini bilmiyoruz." Nesâî ise hadisi ta'lilde bulunarak Yezîd b. Harun'un Serik'ten rivayet ettiğini ve bu rivayetinde teferrüd ettiğini belirtmiştir. Darekutni, Şerîk'in teferrüd ettiği rivayette kaviy olmadığına dikkatleri çekmiştir.
Ebu Davud aynı hadîsi Muhammed b. Cehhade'den, o da Abdülcebbar b. Vâil'den, o da babasından rivayet etmiştir. el-Münzirî, Abdülcebbar b. Vâil'in bu hadîsi babasından işitmediğini söylemiş, İbn Main de aynı görüşü izhar etmiştir.[268]
Aynı hadis, Hümam b. Şakik tarikıyla Âsim b. Kelîb'den, o da babasından, o da Peygamber (a.s.) Efendimiz'den rivayet edilmiştir. Ancak bu mursel derecesindedir. Çünkü Kelîb b. Şihab, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e ulaşmamıştır.
Bu babda Enes'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) tekbîr getirerek (secdeye) eğildi, dizleri ellerinden önce yere dokundu."[269]
Hadisin senedinde el-Alâ' b. İsmail teferrüd etmiştir ki bu zat meçhuldür. Zehebi ise, Mizanül-İ'tidal'da bu zatın ismini bile anmamıştır. İbn Ebi Hatim, babasından yaptığı rivayette, onun münker olduğunu bildirmiştir.[270]
Bu farklı tesbitlerle beraber hadîs muhtelif tariklerden rivayet edildiği için kuvvet kazanmıştır. O bakımdan cumhur bu ve benzeri hüküm taşıyan rivayetlere dayanarak, namazda

secdeye gidilirken ellerden önce dizleri yere koymanın meşruiyetine kail olmuştur. Nitekim Kadı Ebu't-Tayyib, hemen birçok fukahadan bunun meşruiyeti hakkında rivayet yapmıştır. İbn Münzir, Hz. Ömer'den böyle yaptığını nakletmiştir. Nahaî, Müslim b. Yesar, Süfyan es-Sevrî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye ve rey tarafdarları da hu görüştedirler.
Resûlüllah'ın (a.s.) secdeye varırken ellerini dizlerinden önce koyduğu rivayetine gelince, sahih bile olsa mensûhtur, yani hükmü kaldırılmıştır. Nitekim Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın babasından yaptığı rivayet böyle olduğunu belirtmektedir.
864 nolu Ebu Hüreyre hadîsine gelince: Tirmizî bunu tahrîc ettikten sonra, "gariptir, Ebu Zennad'dan sadece bu rivayeti biliyoruz" demiştir. Dârekutnî ise, bu hadîsin rivayetinde Deraverdî, Muhammed b. Abdullah'tan tahdîste teferrüd etmiştir, diyerek hadîsin garip olduğunu belirtmek istemiştir.
Aynı hadîsi Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahric etmişlerdir. Ebu Bekir b. Ebî Dâvud es-Sicistanî diyor ki:
"Secdeye varırken önce elleri yere koymak, bir sünnettir ki, Medine halkı bununla teferrüd etmişlerdir. Onların delil olarak da iki isnatları söz konusudur: Biri Ebu Hüreyre'den rivayet edilen yukarıdaki hadîs, diğeri ise, Abdullah b. Nâfi'dan, o da İbn Ömer'den, o da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet ettiği hadîstir. Dârekutnî ile Hâkim tahric etmişler, İbn Hüzeyme ise, onu sahîhlemiştir.[271]
865 nolu Abdullah b. Buhayne hadîsi sahihtir. Bu manada Taberânî isnad-i sahihle şu hadîsi rivayet etmiştir:
"Yırtıcı hayvanlar gibi kollarını yere serip yatma, iki avucunu yere koyup onlara dayan, iki pazunu göster. İşte böyle yaparsan sendeki her aza secde yapmış olur."
Sahîh-i Müslim'in Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptığı rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz adamın yırtıcı canavarların kollarını yayıp yüzükoyun yattığı gibi (secdede) kollarını yere serip dayamasını men'etti."
866 nolu Enes hadîsinin zahiri, secdede kolları yüksekçe tutup yere dokundurmamanın vâcib olduğuna delâlet ediyorsa da, buradaki nehyin istihbab ifade ettiği birçok ilim adamlarınca belirtilmiştir. Müctehitlerin de çoğu aynı görüştedirler.
867 nolu Humayd hadîsi, secdede uylukların arasını açık tutmanın ve göbeği uyluklara dokundurmayarak biraz yüksekte bulundurmanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Bu hususta muhalif bir görüş ortaya koyan olmamıştır.
868 nolu Ebu Humayd hadîsi, secdede elleri omuz hizasına gelecek şekilde koymanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Ancak bunun hilâfına bazı sahih rivayetler daha vardır.
Zeylaî ise secdenin suret ve keyfiyeti hakkındaki rivayetleri hem nakletmiş, hem de yorum ve tahlilde bulunmuştur:
Ebu Kutaybe'den, o da Süfyan es-Sevrî'den, o da Âsim el-Ahvel'den, o da İkrime'den, o da İbn Abbas (r.a.)'dan rivayetle, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Namazda alnını yere dokundurduğu gibi burnunu yere dokundurmayalım namazı namaz değildir."[272]
İbn Cevzî, et-Tahkik adlı eserde, Ebu Kutaybe'nin sıka (güvenilir) olduğunu ve Buharî'nin ondan tahrîc yaptığını kaydetmiştir.
İkrime'den, onun da İbn Abbas (r.a.)'dan yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim secde ettiği zaman burnunu alnıyla birlikte yere yapıştırmazsa, namazı caiz olmaz."
Hadisin râvileri arasında Dahhak b. Hümre bulunuyor ki, bu zatın sika (güvenilir) olmadığı belirtilmiş, İbn Maîn, onun bir şey olmadığına dikkatleri çekmiştir. Zehebî bu zattan bahsederken Nesâî'nin onun hakkında "sika değildir" dediğini ve Buharî'nin de "münkerü'l-hadîs ve meçhul" diye vasıflandırdığını nakletmiştir.[273]
Nâşib b. Amr eş-Şeybanî'den, onun da Mukatıl b. Hayyan'dan, onun da Urve'den, onun da Hz. Aişe (r.a.)'dan yaptıkları rivayete göre, Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kendi ehlinden bir kadının namaz kıldığını ve burnunu yere koymadığını gördü. Bunun üzerine ona şöyle dedi:
"A kadın! (secdede) burnunu da yere koy. Çünkü secdede alnıyla birlikte burnunu yere koymayanın namazı namaz değildir."[274]
Dârekutnî bu hadîsi rivayet ettikten sonra râvilerinden Naşib'in zayıf olduğunu, Mukatil'in Urve'den rivayetinin sahîh olmadığını belirtmiştir.
"Yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum: Alın, iki el, iki diz ve ayakların etrafı..."[275]
Kütüb-i Sitte'de rivayet edilen bu hadiste burundan söz edilmeyip sadece alın anılmıştır. O bakımdan müctehit imamlardan, bazısı secdede alnı yere koymanın farz veya vâcib, burnu yere koymalı sünnet veya müstehab olduğunu söylemişlerdir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda secdeye eğilirken önce dizleri, sonra elleri yere sünnettir.
2- Secdede önce alnı, sonra burnu yere koymak veya bunun aksini yapmak sünnettir.
3- Secdede elleri kulak hizasına gelecek şekilde yere koymak sünnettir.
4- Secdede kolları yere yaymayıp yüksekçe tutmak sünnettir.
5- Secdede kolları yan tarafa yapıştırmayıp biraz açık tutmak sünnettir.
6- Secdede göbeği uyluktan ayrı tutup arada boşluk bırakmak sünnettir.
7- Son üç madde erkeklere hastır. Kadınların kollarını yanlarına bitişik tutup göbeklerini uylukları üzerine koymaları sünnettir.

Üstünde Taşıdığı Elbisesinin Üzerine Secde Etmesi Caiz Midir ?

Secde ancak Allah'a yapılır. Kulun O'na en yakın olduğu zaman, secdede bulunduğu anlardır. O bakımdan kul bu durumda mahviyetin kemal mertebesine erişme niyetiyle başını kuru bir zemin üzerine, üstünde örtü bulunmayan toprak ya da taş üzerine koymalıdır. İlk hatıra gelen budur. Çünkü toprak tevazu ve mahviyeti ifade eder.
Ancak müctehit imamların ve diğer ilim adamlarının bu konudaki tesbit, istidlal ve yorumlan hem farklı, hem de değişiktir. O bakımdan önce ilgili hadîsleri nakletmemiz, sonra da tesbit, yorum ve ictihatları sıralamamız gerekmektedir.
İlgili hadîsler:
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bizler çok sıcakta Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber namaz kılıyorduk. Bizden birimiz (fazla sıcaktan dolayı) alnını iyice yere koymaya güç getiremeyince, elbisesini serip onun üzerine secde ederdi."[276]
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"And olsun ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i çok yağmurlu bir günde çamurdan sakınmak için secde edince üzerindeki elbiseyi ellerinin önüne gelir şekilde koyarak (üzerine) secde ettiğini gördüm."[277]
Abdullah b. Abdurrahman'dan (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz bize geldi ve Mescidi Benî Eşhel'de bize namaz kıldırdı. Secde ettiği zaman elerini elbisesinin içine koyduğunu gördüm."[278]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Secdede asıl olan, toprak üzerine alnı koyup secde etmektir.
2- Fazla sıcaktan dolayı secde yerine elbisesinin bir ucunu serip üzerine secde etmek caizdir.
3- Üzerindeki elbisenin bir ucunu secde yerine koyup üzerine secde etmek caizdir.
4- Özellikle çok sıcak veya yağmurlu günlerde açık havada namaz kılındığı zaman sıcaktan ve çamurdan korunmak için secde yerine bir elbise veya benzeri bir şey üzerine hem elleri, hem alnı koyup secde etmek caizdir.
5- Namaz kılarken üzerindeki elbisenin bir ucunu ellerin altına gelecek şekilde serip öyle secde etmek de caizdir.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, istidlal, ictihat ve yorumları:
a) Hanefîlere göre:
Topraktan korunmak için yenini secde yerine serip üzerine secide etmek mekruhtur. Ama sarığını ve elbisesini topraktan korumak için sermesinde bir kerahet söz konusu değildir. Bunun gibi, toprak üzerinde namaz kılan adamın, alnını yerin sıcağından korumak için secde yerine bir parça kumaş sermesinde kerahet yoktur.[279]
b) Şâfiîlere göre:
Alnının üzerinde bir yara bulunmadığı halde bir bez sarıp üzerine secde ederse, caiz olmaz. Ama bir yara veya hastalıktan dolayı sarmışsa, o bir özür sayılacağından bir sakınca yoktur. Sıcak ve soğukta ellerini örtmeyip o vaziyette secde etmesi müstehabdır. Ama bu iki sebepten dolayı ellerini bir şeyle örtüp üzerine secde ederse, hem namazını iade etmesi, hem de yanılma secdesi yapması gerekmez.[280]
c) Hanbelîlere göre:
Başındaki sarığın sargısı üzerine veya yeni üzerine veya eteği üzerine secde ederse, namaz bir tek rivayetle sahihtir. İmam Mâlik ile İmam Ebu Hanîfe'nin de mezhebi budur. Namazda, sıcak ve soğuk günlerde elbise üzerine secde etmeye ruhsat verenler şu zatlardır: Ata', Tavus, Nahâî, Şa'bî; Evzâî, İmam Mâlik, İshak b. Rahuye ve rey tarafdarı olanlar. Sarığın sargısı üzerine secde etmeye ruhsat verenler ise şu zatlardır: el-Hasan, Mekhul, Abdurrahman b. Yezîd ve arkadaşları.
Hanbelîler bu meselede Enes (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[281]
Rivayetlerin tamamından anlaşılıyor ki: Üç mezhebe göre, fazla bir hareket göstermeden, soğuk veya sıcaktan korunmak için elbisenin yeni veya eteği üzerine secde etmekte bir sakınca yoktur. Ayrıca secde yerine bir şey serip üzerine secde etmeye de cevaz verilmiştir. Şâfiîler ise, bu hususta sadece eller üzerine secde etme konusu üzerinde durmuş ve böyle yapıldığı takdirde namazın sahih olmayacağını belirtmişlerdir. İbn Kudâme, Şâfiîlerden belirtilen mesele hakkında tek rivayet vardır, diyerek muhalif bir görüş olmadığını

anlatmak istemiştir.[282]
d) Mâlikilere göre:
Yukarıda kısmen onların görüşünü belirtmiş bulunuyoruz. Ancak bu mezhepte söz sahibi kabul edilen Sahnûn'un yaptığı nakle yer vermemizde yarar görüyoruz :
İmam Mâlik şöyle demiştir:
"Adam alnını neyin üzerine koyuyorsa, ellerini de onun üzerine koymasını uygun görüyorum. Ama sıcak veya soğuk durumu söz konusu ise, bir elbise serip üzerine secde etmesinde ve bu esnada ellerini onun üzerine koymasında bir sakınca yoktur. Nitekim Hz. Ömer ile oğlu Abdullah'ın öyle yaptıkları bize kadar rivayet yoluyla ulaşmış bulunuyor."[283]
Şâfiilerden Şeyhülislâm Ebu Yahya Zekeriya el-Ansarî, İmam Şafii'nin el-Ümm'deki ictihadını şöyle yorumlayarak meseleye açıklık getirmiştir:
"Namazda iki defa ardarda (her rekâtte) secde eder ve her secdede azaları yerini alıp karar kılacak kadar bekler. Bu, üzerinde taşıyıp kıyam ve kuudda kendi hareketiyle hareket etmiyen bir elbise üzerine de yapılabilir. Çünkü bu durumda o elbise ondan ayrı sayılır. Ama onun kıyam ve kuud hareketiyle elbise de hareket ediyorsa, o zaman ondan ayrı değil, bir cüz' sayılır ve tahrimini bilerek o elbisenin bir ucu üzerine secde ederse namazı hükümsüz olur, tahrîmini bilmediği halde üzerine secde ederse, namazı hükümsüz olmaz, ama o secdeyi iade etmesi vâcib olur.[284]
Zeylâî bu konuyla ilgili şu rivayetlere yer verip bazı yorumlarda bulunmuştur:
İkrime'nin İbn Abbas (r.a.)'dan yaptığı rivayette; İbn Abbas demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir tek elbise ile namaz kıldı ve elbisenin fazla olan kısmıyla yerin sıcaklık ve soğukluğundan korunuyordu."[285]
Aynı hadîsi İbn Adiy el-Kâmil'de rivayet etmiş ve râvilerinden Hüseyn b. Abdullah sebebiyle hadîsin malûl olduğunu söylemiştir. İbn Maîn de bunun zayıf olduğunu belirtmiş, İbn Medenî de aynı görüşü izhar etmiştir. Sonra da İbn Adiy, Hüseyn'in hadîsleri yazılabilir, çünkü ona ait münker bir hadîse rastlayamadım diye ilâve etmiştir.
Nitekim yukarıdaki hadîsin mânasına uygun bir diğer hadîsi altı hadîs imamı kendi kitaplarında rivayet etmişlerdir. Hadis şu lâfızla tesbit edilmiştir:
"Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den o da Enes (r.a.)'den rivayetle Enes şöyle demiştir:
"Biz çok şiddetli sıcakta Resûlüllah (a.s.) Efendimizle namaz kılıyorduk, bizden birimiz yüzünü tam yere koymaya takat getiremeyince, elbisesini (secde) yerine serip öyle secde ediyordu."[286]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
895 nolu Enes hadîsi, secdede bedene bitişik olan elbisenin bir ucu üzerine secde etmenin cevazına delâlet etmektedir. İmam Nevevi, Ebu Hanife ile cumhurun da ictihatlarının böyle olduğunu, Şafii'nin ise, bu cevazı bedene bitişik olmayan elbiseye hamlettiğini belirtmiştir.
İbn Dakiyk el-Iyd diyor ki:
"Yerin sıcaklık ve soğukluğundan korunmak için namaz kılan kimsenin secde edeceği yer ile alnı ve elleri arasında elbise kullanmasının caiz olduğu biliştidlâl anlaşılıyor. Saniyen secdede alın ve ellerin doğrudan yere dokunması asıldır. Ara yere elbise serilmesi ise soğuk ve sıcağa dayanamamakla ilgili bir hususiyettir. Böylece secdede asıl ve mutad olanı, ara yere bir şey konulmamasıdır."[287]
Diğer yandan Enes hadisi Habab b. Eret'in rivayet ettiği şu hadîs ile tearuz etmekte, yani birbirine karşıt bulunmaktadır:
"Biz, Resûlüllah'a (a.s.) alın ve ellerimizi dokunan yakıcı bir sıcaktan şikâyet ettik ama o bize (bundan dolayı) şikâyette bulunmadı."[288]
Şevkanî bu iki hadîs arasını telifle şöyle bir yorum getirmiştir:
"Sıcaktan şikâyet, ara yerde elbise kullanmayı arzusundan değil, namazın ortalık biraz serinlemesine kadar geciktirilmesiyle ilgilidir. Çünkü eğer şikâyet elbiseyi secde yerinde kullanmakla ilgili olsaydı, herhalde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bedene bitişik olmayan bir elbiseyi hâil olarak kullanmalarına izin verirdi. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in küçük bir seccade üzerinde namaz kıldığı tesbit edilmiştir. Nitekim daha önce bu hususu belirtmiştik."[289]
Ebu Davud'un el-Merasil'de Salih b. Hîvân es-Sibaî'den yaptığı şu rivayete gelince, "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir adamı kendi canibine doğru alnını sarık ile kapamış bir halde secde ettiğini görüyor, o sebeple onun alnını açıyor, (sarığı o kısmdan gideriyor.)"
Ayrıca İbn Ebî Şeybe'nin Iyaz b. Abdullah'tan yaptığı rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) bir adamı başındaki sarığın (alnı kapatan) sargısı üzerine secde ettiğini gördü, ona eliyle işarette bulunarak sarığını kaldır, (buyurdu)."
Bu iki hadîsin hilâfına, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in sarığının alın kısmına gelen sargısı üzerine secde ettiği rivayet edilmiştir.
Beyhakî bu farklı rivayetler hakkında şöyle demiştir:
"Resûlüllah'ın belirtilen şekilde secde ettiği merfuân sabit olmamıştır. Ebu Naym'in Hilye'de birçok ashabdan ve bilhassa İbn Abbas'tan yaptığı rivayetlerin hemen hepsi zayıftır.
896 nolu İbn Abbas hadîsini aynı zamanda İbn Ebî Şeybe şu lâfızla tahrîc etmiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz bir tek elbiseyle namaz kılıyor ve onun fazla kısmıyla yerin sıcaklık ve soğukluğundan korunuyordu." İmam Ahmed ve Ebu Ya'lâ da aynı lâfızla tahric etmişler, Taberânî da el-Evsat ve el-Kebîr'de rivayet etmiştir.[290] Mecmau'z-Zevâid'de, İmam Ahmed'in bu rivâyetindeki ricalin hepsi sahihtir, deniliyor.
Hadîs, sıcak ve soğuk gibi bir sebepten dolayı namaz kılan kimsenin üzerindeki elbisenin bir ucunu secde yerine serip üzerine hem ellerini, hem alnını koyup secde etmesinin cevazına delâlet etmektedir. 897 nolu Abdullah b. Abdirrahmân hadîsini, İbn Mâce, Ebu Bekir b. Ebî Şeybe'den rivayetle tahrîc etmiştir. Ayrıca aynı hadîsi, Abdülaziz b. Muhammed ed-Derâverdî, İsmail b. Ebî Habibe'den, o da Abdullah b. Abdirrahman'dan rivayet etmiştir.
Ancak hadîsin isnadında farklı tesbit ve yorumlar ortaya çıkmıştır: İbn Ebî Evs'in İsmail b. Ebî Habîbe'den o da Abdullah b. Abdurrahman b. Sabit b. Sâmit'ten, o da babasından, o da dedesinden rivayet ettiği de tesbit edilmiştir ki isabetli olanı da budur. Hadîs, namaz kılarken soğuk ve sıcaktan dolayı elleri elbisenin bir kısmının içine koyup öylece kapalı bir vaziyette secdeye varmanın cevazına delâlet etmektedir. Nitekim Buhari, el-Hasen'den naklen diyor ki:
"Kavm (ashab-ı kiram) sarık, külah üzerine secde ediyorlar ve elleri de yenlerinin içinde bulunuyordu." Saîd ise kendi Sünen'inde İbrahim'den naklen diyor ki:
"Ashab-ı kiram uzun yenli gömlek, uzunca takye ve uzunca sarık ile namaz kılarlar, ellerini de dışarı çıkarmazlardı."
Beyhakî bu rivayet üzerinde durup diyor ki:
"Secde hakkında ashabdan mevkufen rivayet edilenlerin en sahihi budur."

Çıkarılan Hükümler:

1- Yerin sıcaklık veya soğukluğundan korunmak için namaz kılan kimsenin önünde seccade bulunmuyorsa, üzerinde taşıdığı genişçe elbisenin bir ucunu secde yerine serip üzerine hem ellerini, hem alnını koyup secde etmesi caizdir.
2- Toprak üzerine seccade serip namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
3- Temiz toprak üzerinde durup namaz kılmak, yine toprak üzerine alnı koyup secde etmek asıldır.
4- Kalkıp otururken kendisiyle birlikte hareket eden bir elbise üzerine secde etmek -tahrîmi bilinerek yapılırsa- namazın sıhhatini bozar. Bu, Şafiîlere göredir.

İki Secde Arasında Oturmak

İki defa secde edilir. İki secde arasında biraz oturmak, vacip midir, yok sünnet midir? Terkedildiği takdirde namaz bozulur mu? Bunların cevabını ancak ilgili hadîsleri nakledip müctehit imamların tesbit ve istidlallerini, ictihad ve ihticaclarını belirttikten sonra verebiliriz.
İlgili hadîsler:
Enes (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (namazda) Semi'allahu Limen Hamidehü deyip ayakta (belini doğrultarak) dururdu, o kadar ki, biz "Peygamber namazı terketti veya yanıldı" derdik. Sonra secdeye eğilip iki secde arasında otururdu, o kadar ki, biz "Peygamber namazı terketti veya yanıldı" derdik."[291]
Buharî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri hadîste ise, Enes (r.a.) demiştir ki:
"Doğrusu size namaz kıldırırken, Resûlüllah (a.s.) Efendimizi bize namaz kıldırırken gördüğüm gibi, (O'nunkinden) kısa (ve noksan) yapacak değilim: Resûlüllah (a.s.) başını rükû'dan kaldırdığında doğrulup ayakta dururdu, o kadar ki, insanlar, Peygamber unuttu, derlerdi. Başını secdeden kaldırdığında bir süre dururdu, o kadar ki, insanlar, Peygamber unuttu derlerdi."
Huzayfe (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in iki secde arasında şu duayı okuduğunu söylemiştir:
"Rabbi'ğfir lî, Rabbi'ğfir lî (Rabbım! beni mağfiret eyle, Rabbım! beni mağfiret eyle..."[292]
İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz iki secde arasında şöyle derdi:
"Rabbi'ğfir lî verhamnî vecbürnî vehdinî verzuknı (Allahım! beni mağfiret eyle, bana merhamet eyle, beni ıslâh edip düzelt, beni doğru yola eriştir ve beni rızıklandır)."[293]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Rükû'dan kalkıldığında beli doğrultup ayakta bir süre durmak vaciptir.
2- Birinci secdeden başı kaldırıp oturmak ve bir süre beklemek vaciptir.

3- İki secde arasında hadîste belirtilen şekilde dua etmek sünnettir.
Buna 'ta'dîl-i erkân" denir. Nasıl rükû'dan kalkıldığında beli doğrultup her organ yerini bulup istikrar sağlayıncaya kadar ayakta durmak bazı müctehitlere göre farz, bazısına göre vâcipse, iki secde arasında beli doğrultup oturmak da ya farz, ya da vaciptir. 51. hadîsin açıklamasında mezheplerin bu konuyla ilgili görüş, tesbit ve ictihatlarını naklettiğimizden burada tekrar etmek istemiyoruz.
Özetliyecek olursak, şöyle sıralayabiliriz:
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre, ta'dil-i erkan vaciptir. Hanbeliler de aynı görüştedirler.
İmam Şâfii ve İmam Ebû Yusuf'a göre, farzdır. Mâlikiler bu konu üzerinde fazla durmamışlardır. Onlara göre, rükû'dan kalkıp beli biraz doğrultmak kâfidir. Diğer yerlerdeki durum da öyle..
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Berâ' hadîsinde, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizin rükû'ü ve secdesi, rükû'dan başını kaldırdığı zaman iki secde arasındaki (celseye) yakın eşitlikte idi."
Buhari'nin tesbit ettiği lâfızda ise, şöyle denilmektedir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz'in rükû' ve secdeleri, iki secde arasındaki (celsesi) ve başını rükû'dan kaldırdığında -kıyam ve kuud müstesna- birbirine yakın bir eşitlikteydi."
Böylece, rükû'dan ve birinci secdeden kalkıldığında beli doğrultup her organ yerini bulup karar kılıncaya kadar beklemek vaciptir. Şâfiîlerden bazısı, i'tidali ve iki secde arasında oturmayı uzatmak namazı bozar, çünkü rükünlerin ardarda yapılmasına engel olur, demişlerse de, onların bu görüş ve ictihadı ilim çevresinde pek tarafdar bulmamıştır. Zira muvalat, yanı rükünleri ardarda yapmaktan maksat, ara yere başka bir şeyin girmemesi demektir. Rüknü kendi özelliği doğrultusunda uzatmakta bir sakınca yoktur. Meselâ kıraati istediğimiz kadar uzatabiliriz, bu hiçbir zaman namazın muvalatına engel olduğundan namazı hükümsüz kılar, denilemez.
911 nolu Huzayfe hadîsini aynı zamanda Tirmizî ve Ebû Dâvud daha uzun şekliyle tahrîc etmişlerdir. Yukarıdaki lâfız, Nesâî ile İbn Mâce'nin tahrîcleridir.
912 nolu İbn Abbas hadisini Hâkim tahrîc etmiş, Beyhakî sahîhlemiştir. Ancak İbn Mâce ile onların tahrîcleri arasında bazı farklar varsa da esasta bir değişiklik söz konusu değildir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İki secde arasında, organlar karar kılacak kadar oturmak vaciptir.
2- Rükû'dan kalkıldığında beli doğrultup ayakta her organ karar kılacak kadar durmak vaciptir.
3- İki secde arasında me'sür duayı okumak sünnet veya müstehabdır.

İkinci Rekatte Doğrudan Kıraate Başlamak

Bilindiği gibi, birinci rekâtte Sübhaneke okunduktan sonra Euzü Billahî Mîne'ş-Şeytani'r-Racim denildikten sonra Besmele söylenir ve öylece kıraate başlanırdı. Gerek Sübbaneke'yi okumak, gerekse eûzü-besmele çekmek sünnettir. Ancak ikinci ve müteakip rekâtlere kalkıldığında yine eûzü-besmele çekmek sünnet midir? Bu hususta tesbit edilen bir hadîs mevcuttur. Önce onu, sonra da mezheplerin tesbit ve istidlallerini nakledelim.
İlgili hadîs:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (namazda) ikinci rekâte kalkınca, doğrudan El-Hamdü Lillahi Rabbi'l-Âlemîn diyerek kıraate başlardı ve bu arada bir sekte yapmazdı."[294]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İkinci rekâte kalkıldığında sübhaneke okunmaz.
2- İkinci rekâtte kıraatten önce eûzü-besmele çekilmez.
Hadîsin ışığında mezhep imamlarının tesbit ve istidlâllleri:
a) Hanefîlere göre:
Namaza başladıktan sonra kıraatten önce teavvüzde bulunmak, yani Eûzü Billahi Mîne'ş-Şeytani'r-Racîm demek sünnettir. Bu sadece farz ve sünnet namazlarda birinci rekâtte söylenir. Nâfile namazlar dört rekât halinde kılınıyorsa ikindinin ve yatsının dörder rekât gayr-i müekked sünnetleri gibi üçüncü rekâte kalkıldığında da kıraatten önce eûzü-besmele çekmek sünnettir.
Namazın birinci rekâtinde teavvüzde bulunmak imam ve münferit için sünnettir, muktedi, yani imama uyan kimse için sünnet değildir. Bu İmam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed'in kavlidir. İmam Ebu Yusuf'a göre, muktedi hakkında da sünnettir, çünkü teavvüz senâya, yani Sübhaneke'yi okumaya tabi'dir.[295]
b) Şafiîlere göre:
Namazın her rekâtinde teavvüz'de bulunmak, yani kıraatten önce Eûzü Billahi Mine'ş-Şeytani'r-Racîm demek sünnettir. Çünkü her rekâtte kıraata başlanır ve kıraatten önce de teavvüzde bulunulur. Hem iftitah duası, hem teavvüz gizli okunur. Bu, aşikâr ve gizli okunan bütün namazlarda böyledir.[296]
Kur'ân'daki ilgili âyete dayanarak namazda Fatiha'dan sonra teavvüzde bulunmak sünnettir, diyenler olmuştur. İmam Şafii, Fâtiha'dan önce söylenmesini müstehab görmekte ve lafız olarak da, Eûzü Billahî Mineş'ş-Şeytani'r-Racîm denilmesini, daha uygun bulmaktadır.[297]
c) Hanbelilere göre:
Bu konuda İmam Ahmed'den iki farklı rivayet yapılmıştır. Bir rivayete göre, her rekâtte teavvüzde bulunmak sünnettir. Diğer rivayette ise, sadece birinci rekâtte teavvüzde bulunulur. Nitekim bu ikinci rivayete Atâ', el-Hasan, Nahai ve Sevrî de katılmışlardır, yani onların da ictihatları bu doğrultudadır. Hepsi de yukarıdaki Ebu Hüreyre hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[298]
İbn Kudame bu konuyu işlerken şöyle diyor: Zira namazın hepsi bir bütündür... Birinci rekâtte istiazeyi terkeden kimse onu ikinci rekâtte okur. Istiftah duasını terkederse onu ikinci rekâtte okumaz. Çünkü istiâze kıraat içindir. Ama istiazeden önce kıraate başlarsa, artık o rekâtte istiâze okumaz. Zira yerini kaçırmış bulunuyor.
Şafiî ile İbn Sirin, bu hususta Nahl: 16/98. âyete dayanarak her rekâtte istiâzede bulunmak sünnettir, demişlerdir.[299]
d) Mâlikilere göre:
Farz namazlarda kıraatten önce istiâze getirmez, ancak Ramazan'da (teravih) namazı kıldıklarında teavvüzde bulunurlar. Namaz dışında Kur'ân okuyan kimse, isterse kıraatten önce istiâzede bulunur.[300]
İmam Mâlik'in bu ictihat ve görüşünden anlaşılıyor ki, namazda kıraatten sonra teavvüzde bulunulabilir.
Tahliller:
Ebu Hüreyre hadisini Nesâî ve İbn Mâce de tahrîc etmişlerdir. Ayrıca Ebû Dâvud da tahrîc etmiş, ancak sekte lafzını nakletmemiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namaza başlandığında istiftah duasından sonra istiâzede bulunmak sünnettir.
2- Namazda sadece birinci rekâtte teavvüzde bulunmak sünnettir. Bu, Hanefîlere göredir. Şafiîlere ve bir rivayette Hanbelîlere göre, her rekâtte sünnettir.
3- İkinci ve diğer rekâtlerde kıraatten önce sekte meşru' değildir.
4- Kıraatten önce teavvüzde bulunulmaz, namaz dışında Kur'an okununca kıraatten önce teavvüzde bulunmak müstehabdır. Bu, Mâliki'lere göredir. Çünkü Nahl: 16/98, âyette Kur'ân okunduktan sonra teavvüzde bulunulması emredilmiştir.

Birinci Teşehhüdün Emredilmesi Ve Yanılma Sebebiyle Sakıt Olması

Bilindiği gibi, üç ve dört rekâtli namazlarda iki teşehhüd vardır. Birinci teşehhüt vacip, ikincisi farz sayılmıştır. Bu duruma göre, birinci teşehhüdü unutup üçüncü rekâte kalkan kimseden bu sakıt olur mu? İkinci teşehhüdü unutup yerine getirmeyen kimsenin namazı bozulur mu?
Bu hususta ilgili hadîsleri nakledip müctehit imamların görüş, tesbit ve ictihatlarını belirttikten sonra mesele açıklığa kavuşmuş olur.
İlgili hadîsler:
İbn Mes'ûd (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Şüphesiz ki Muhammed (a.s.) şöyle buyurdu:
"Her iki rekâtte oturduğunuz zaman, Et-Tehiyyatu Lillahi Va's-Salavatü Vat-Tayyibatü, Es-Selamü Aleyke Eyyühennebiyyü Ve Rahmetüllahî Ve Berekâtühü Es-Selâmü Aleyna Ve Alâ İbadillahi's-Salihîn. Eşhedü Ellâ İlahe İllallah Ve Eş-Hedü Enne Muhammed'en Abdühü Ve Resülühü, söyleyin, sonra da sizden herbiri kendisince hoşuna giden dualardan seçip onunla Aziz ve Celîl Rabbına duâ etsin."[301]
Rifaa b. Râfi' (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Namazına kalktığın zaman tekbîr getir, sonra Kur'ân'dan sana kolay geleni oku. Namaz ortasında oturduğun zaman itmi'nan sağla (organların yerini alıp karar

kılsın), sol uyluğunu yere döşe, sonra Teşehhüdde bulun."[302]
Abdullah b. Buhayne (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz öğle namazına kalktı ve üzerinde bir oturma (birinci ka'de) kaldı. Namazını tamamlayınca, ardarda iki secde yaptı ve her secde için tekbîr getirdi, oturmuş vaziyette idi, selâm vermeden önce (yanılma secdesini yerine getirdi), insanlar (cemaat) de onunla beraber secde ettiler ki bu Peygamber'in (a.s.) unuttuğu cülusa karşılıktı."[303]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- İki rekâtli namazlarda ikinci rekâtin sonunda et-Tehıyyat'a, diğer bir tabirle Teşehhüd'e oturmak farzdır.
2- Üç ve dört rekâth namazlarda ikinci rekâtin sonunda Teşehhüd'e oturmak vaciptir.
3- et-Tehiyat'tan sonra birkaç duâ okumak sünnettir. Ancak üç ve dört rekâtli farz ve müekked sünnetlerde durum değişiktir.
4- Namaza tekbîr getirerek başlanır. Daha önce bu husus açıklanmıştı.
5- Kur'ân'dan kolay gelen bir parça okumak farzdır. Bu da daha önce yeterince açıklanmıştı.
6- Namaz ortasında ikinci rekâtin sonunda sol kalça ve uyluğu yere döşeyip öyle oturmak sünnettir.
7- İkinci rekâtin sonunda Teşehhüt okumak vâcibdir.
8- İkinci rekâtin sonunda ilk celseyi unutup yerine getirmemekten dolayı yanılma secdesi yapmak vâcibdir.
9- Yanılma secdesi, selâm vermeden önce iki secde olarak ardarda yerine getirilir.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların tesbit, ictihat ve istidlâlleri:
a) Hanefilere göre:
Üç ve dört rekâtli farz ve müekked sünnet namazlarda ikinci rekâtin sonunda oturmak vâcibdir. Bu, her iki rekâti birbirinden ayırmak üzere meşru kılınmıştır.
Her iki oturuşta da sol ayağın yan ve üst kısmını yere döşeyip üzerine oturmak, sağ ayağı, parmaklar kıbleye gelecek şekilde dikmek sünnettir.[304]
Hanefiler oturuş şekli hakkında Hz. Aişe (r.a.) ile Enes b. Mâlik (r.a.) hadîsleriyle istidlal etmişlerdir. Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Şüphesizki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazda oturduğu zaman sol ayağını yere döşeyip üzerine oturur ve sağ ayağını dikerdi." Enes b. Mâlik (r.a.) de diyor ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz namazda teverrükü men'etti."[305]
Ancak sözünü ettiğimiz oturuş şekli erkeklere mahsustur. Kadınlar ise teverrük ederler. Teverrük, sol kalçayı uylukla birlikte yere döşeyip üzerine oturmaktır.
Namazda ilk oturuşta et-Tehiyat'tan fazla bir şey okumak mekruhtur. Bu hususta icma' vâki olmuştur. et-Tahavî de aynı hususu belirtmiştir.[306]
b) Şâfiilere göre:
Namazda iki rekâtın sonunda hem teşehhüt, yanı et-tahiyat okumak, hem oturmak, eğer selâm verilecekse, rükündürler. Selâm verilmeyip üçüncü rekâta kalkılacaksa, ikisi de sünnettir. Teşehhüde oturmak nasıl gerçekleşirse öyle oturmak caizdir. Ancak birinci celsede sol ayağın topuğu üzerine oturup sağ ayağı dikmek; ikinci oturuşta teverrük etmek sünnettir. İkinci oturuşta Peygamber (a.s.) Efendimiz'e salât'ü selâm getirmek farz, birinci oturuşta ise, sünnettir. Ancak birinci oturuşta Peygamber'in âl ve ashabına salâvat getirmek sünnet değildir, ikinci oturuşta sünnettir. Bazısına göre, vâcibdir.[307]
İmam Şafii, teşehhütte oturma şekliyle ilgili görüş ve ictihadını Ebu Humayd es-Sâidî (r.a.) hadîsine dayamış, yani onunla istidlal etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz iki secdeden sonra oturunca sol ayağını yere yatırıp üzerine oturur, sağ ayağını ise dik tutardı. Dört rekâtin sonunda oturunca, sol kalça ve uyluğunu yere döşeyip üzerine oturur, sağ kalça ve ayağını dik tutardı.[308]
c) Hanbelîlere göre:
İki rekât namaz kılınca teşehhüde oturur. Hem oturmak, hem et-Tahiyat okumak meşru'dur, buna muhalefet eden olmamıştır. Çünkü Peygamber (a.s.) Efendimizden mütevatiren nakledilmiştir. Ümmet de aynı şeyi namazlarında yapmaktadırlar. Akşam namazı veya dört rekâtli bir namaz ise, hem oturmak, hem et-Tahiyat okumak vâcibdir. Ancak bu iki rivayetten birine göredir. Nitekim Leys ve İshak'ın da mezhebi böyledir. Diğer rivayete göre, vâcib değillerdir. Birinci rivayet daha sıhhatlidir. Çünkü Peygamber'in (a.s.) buna devam ettiği kesindir.[309]
Teşehhüd'ü belirtilen şekilde okumak, ona bir şey eklememek daha uygundur. İmam Ahmed'e göre, müstehab olan şekli, İbn Mes'ud'dan rivayet edilenidir ve birinci oturuşta sadece onu okumakla yetinilir.
d) Mâlikilere göre:
Gerek birinci oturuş, gerek ikinci oturuşta et-Tehiyat'tan sonra Peygamber (a.s.) Efendimiz'e salâvat getirmek sünnet veya müstehabdır. Her iki oturuşta da teverrük şeklinde oturmak sünnettir.[310]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ebu Cafer, et-Tahavi, namazda birinci ve ikinci oturuş arasında fark bulunduğunu konu edinerek bunlarla ilgili ashab ve tabiinin söz ve fiillerini nakletmiştir. Müctehitlerin de bu konuda ikiye ayrıldıklarını belirterek, bir kısmına göre, birinci oturuşta sağ ayak dikilir, sol ayak üzerine oturulur; ikinci oturuşta ise, sol kalça ve uyluk yere döşenerek üzerine oturulur ve sağ ayale dikilir. İkincilere göre her iki oturuşta da sağ ayak dikilir, sol ayak yere serilerek üzerine oturulur.
et-Tahavi bu konuda daha çok Vâil b. Hücür (r.a.) rivayetinin sıhhatı üzerinde durmuş ve şöyle bağlamıştır:
"Bununla sabit oldu ki, Vâil b. Hücür'ün rivayeti dikkate alınmış ve Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf ve Muhammed'in kavli de buna göre gerçekleşmiştir."[311]
920 nolu İbn Mes'ûd hadîsini Ahmed b. Hanbel, farklı lâfızlarla farklı yollardan rivayet etmiştir, ama hepsinin de ricali sahihtir, sikattır. Nesâî ve Ahmed hadîsin baş kısmında "Her iki rekâtte oturduğunuz zaman.." ibaresiyle tesbitte bulunmuşlardır. Tirmizî ise, hadise şu lâfızla başlandığını rivayet etmiştir:. "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, iki rekâtte oturduğumuz zaman bize şunu öğretti..." Nesai'nin bir diğer rivayetinde ise hadîs şu lafızla rivayet edilmiştir:
"Siz her celsede şöyle deyin..."
Hadîsin son kısmını ise, Buhârî ve Müslim şu lafızla tesbit etmişlerdir:
"Sonra da sizden biriniz hoşuna giden duadan seçip onunla dua etsin."
Diğer bir rivayette ise, *"Sonra da sena anlamında olanlardan istediğini seçsin."* şeklindedir. Nesâî'nin Ebû Hûreyre'den yaptığı bir başka rivayette ise, şu cümle nakledilmiştir:
"Sonra da kendi nefsi için hatırına geldiği şekilde duâ etsin.."
Böylece bu rivayetlere dayanıp istidlal edenler, teşehhüdün vâcib olduğuna kail olmuşlardır. Meşhur olan rivayete göre, İmam Ahmed de aynı görüştedir. Leys, İshak ve İmam Şafii'nin de ictihatları böyledir.
Taberi ise, teşehhüdün vücubunu istidlal ederken şöyle demiştir:
"Namaz önceleri iki rekât olarak farz kılınmıştı, teşehhüd de o iki rekâtin sonunda vâcib idi. Namaz rekâtları fazla kılınınca, yani üç ve dört rekât olunca, fazlalık o vücubu gidermedi."[312]
Birinci teşehhüdün vâcib olmadığına kail olanlar ise, Resûlüllah'ın (a.s.) bazan bunu terkettiği ve dönüp yerine getirmediği, sadece yanılma secdesiyle tamir ettiğiyle istidlal ve ihticac etmişlerdir. Ancak birincilerin kavli daha sıhhatlidir.
921 nolu Rıfaa hadîsini Tirmizî hasenlemiştir. Hadîs, namazda birinci oturuşun vücubuna delâlet etmektedir.
922 nolu Abdullah hadîsinde "üzerinde bir oturma (birinci ka'de) kaldı" tabirinden; birinci oturuşun vâcib olduğu istidlal edilmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Üç ve dört rekâtli namazlarda birinci ka'de (oturuş) vâcibdir. Müctehitlerin bu hususta görüş birliği söz konusudur.
2- Birinci oturuşta et-Tahiyyat okumak, Hanefilere göre, sünnet; Şafiî ve Hanbelilere göre vâcibdir.
3- Namazda birinci ve ikinci oturuş şekline gelince, sağ ayağı dikmek, sol ayağı yere yatırıp üzerine oturmak sünnettir. Bu, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göredir. Diğer müctehit imamlara göre, son oturuşta teverrük şeklinde oturmak sünnettir.
4- Birinci oturuşta et-Tahiyat'tan sonra salavat ve dua okumak meşru değildir. Bu, Hanefilere göredir. Diğer imamlara göre, sünnet veya müstehabdır.
5- Birinci ka'deyi (oturuşu) unutup veya yanılarak yerine getirmeyen kimseye yanılma secdesi gerekir.

Teşehhütte Ve İki Secde Arasında Oturmak

Namazda her iki rekâtin sonunda oturmak ve her rekâtte yapılan iki secde arasında oturmakla ilgili birçok rivayetler mevcuttur. Çoğu bu iki yerde oturmanın sıfatı üzerinde durmuş ve Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in daha çok nasıl oturduğunu belirtmiştir.
"Vâil b. Hücür (r.a.)'den yapılan rivayette, o, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in namaz kıldığını, kılarken de secde ettiğini, sonra sol ayağını yere döşeyip üzerine oturduğunu görmüştür."[313]
Saîd b. Mansur (r.a.)'den yapılan rivayette, konu şu lâfızla nakledilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in arkasında namaz kıldım: Oturduğu ve teşehhüt ettiği zaman, sol ayağını döşeyip üzerine oturdu."[314]
Ebu Humayd (r.a.)'den yapılan rivayette, o, Resûlüllah'ın (a.s.) ashabı arasında bulunan bir kişi olarak şöyle demiştir:

"Ben, Resûlüllah'ın (a.s.) namazını sizden daha çok hafizamda tutmaktayım. Resûlüllah tekbir getirdiğinde ellerini omuzları hizasına kadar kaldırıyordu, rükû'a eğildiğinde elleriyle iyice dizlerini tutup karar kılıyor, sonra da belini dümdüz tutuyordu. Başını rükû'dan kaldırdığında her omurga yerine dönünceye kadar doğruluyordu. Secde ettiğinde ellerini tabi halinde tutup öylece yere koyuyordu, ayaklarının parmaklarını da kıbleye çeviriyordu, iki rekâtin sonunda oturunca, sol ayağının üzerine oturuyor, sağ ayağını dikiyordu. Son rekâtte oturunca, sol ayağını öne doğru kaydırıp diğerini dik tutmak suretiyle mak'âdı üzerine oturuyordu."[315]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaza tekbir ve bir de El-Hamdü Lillahi Rabbi'l-Alemîn'i okuyarak başlardı. Rükû'a vardığında başını ne kaldırır, ne de eğerdi, bu ikisi arasında bir ölçüde tutardı. Rükû'dan başını kaldırdığında, iyice doğrulup ayakta durmadıkça secde yapmazdı. Secdeden başını kaldırınca, iyice oturmadan ikinci secdeyi yapmazdı. Her iki rekâtte et-Tahiyatı okurdu; aynı zamanda sol ayağını yere koyup sağ ayağını dik tutardı, kalçaları yere koyup bacakları dikmeyi men'ederdi, (buna akibi'ş-şeytan oturuşu denir). Aynı zamanda kolları, yırtıcı hayvanların ön ayaklarını yere yayıp uzattığı gibi yayıp uzatmayı de men'ederdi. Ve namazı selam vermek suretiyle tamamlardı."[316]
Ebu Hureyre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni üç şeyden men'etti: (Namaz kılarken secde ettiğimde) horoz yeri gagalar gibi, başımı kaldırıp indirmemi, kalçayı yere koyup dizleri dikerek elleri yere koymak suretiyle köpek oturur gibi oturmamı, tilki gibi etrafa bakınıp iltifat etmemi..."[317]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Teşehhüde otururken, sol ayağı yere yayıp üzerine oturmak sünnettir. Sağ ayağı ise dik tutmak sünnettir.
2- Namazda tekbîr getirirken elleri omuz seviyesine kadar kaldırmak sünnettir. (Bu konu daha önce açıklanmıştır).
3- Rükû'da ellerle diz kapaklarını iyice kavrayıp istikrar sağlamak sünnettir. (Bu konu da daha önce açıklanmıştır).
4- Rükû'da beli düz tutmak sünnettir. (Buna da daha önce yer verilmiştir).
5- Rükû'dan kalkıldığında beli iyice doğrultup ayakta dimdik durmak sünnet veya vâcibdir. (Bu konuyu da daha önce açıklamış bulunuyoruz).
6- Secdede elleri normal vaziyette tutup yere koymak sünnettir. (Bunu da daha önce açıklamış bulunuyoruz).
7- Secdede ayakları dikip parmakları kıbleye çevirmek sünnettir.
8- Birinci oturuşta, az önce belirttiğimiz gibi, sol ayağı yere döşeyip üzerine oturmak, sağ ayağı dikmek sünnettir. İkinci oturuşta ise, sol ayağı biraz öne kaydırıp sol kalça üzerine oturmak ve sağ ayağı belirtilen şekilde dikmek sünnettir.
9- Namaza tekbîr ile başlamak farzdır. (Bu konuyu da daha önce açıklamış bulunuyoruz).
10- Tekbirden sonra kıraate başlanır. Bu konu hakkındaki tesbit ve ictihatları daha önce açıklamış bulunuyoruz).
11- Her iki rekâtin sonunda et-Tahiyat okumak sünnet veya vâcibdir.
12- Namazda kalçayı yere koyup dizleri dikmek mekruhtur.
13- Namazda secdeye varıldığında kolları yere sermek mekruhtur. (Bu erkekler hakkındadır. Kadınlar kollarını yere dokundurarak secdeyi yerine getirirler).
14- Namaz, selâm vermekle tamamlanır.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, ictihat ve istidlalleri:
Mezhep imamlarının tesbit ve ictihatlarını daha önce kısaca belirttiğimiz için burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz. Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller. 932 dibnotlu Vâil hadîsi hakkında Tirmizi, hasen ve sahih kaydını koymuştur.
Bu konuda Rıfaâ b. Râfi' (r.a.)'den yapılan rivayette ise, şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, bedeviye dedi ki:
"Secde ettiğin zaman secden için iyice temekkün eyle, her azan karar kılıp sakinleşsin. Oturduğun zaman, sol ayağın üzerine otur."
Ahmed b. Hanbel'in kendi Müsned'inde naklettiği bu hadîsi, aynı zamanda İbn Ebî Şeybe ve İbn Hibban da tahrîc etmişlerdir. Bu iki hadîsle ihticac edenler, namazda sol ayağın üzerine oturmanın, sağ ayağı dik tutmanın müstehab olduğuna kail olmuşlardır. Nitekim Zeyd b. Ali, Ebû Hanîfe ve arkadaşları, İmam Sevrî ve arkadaşları aynı görüştedirler. İmam Mâlik, İmam Şafîî ve arkadaşları, son oturuşta teverrükün müstehab veya sünnet olduğuna kail olmuşlardır. İmam Âhmed b. Hanbel ise, bir rivayete göre, teverrükün sadece iki oturuşu olan namazlarda son oturuşta müstehab olduğunu, iki rekâtli namazların sonunda ise, sol ayak üzerine oturup sağ ayağı dik tutmanın müstehab olduğunu söylemiştir.
Birinci grup, İmam Tirmizi'nin hasen ve sahîh kabul ettiği Ebû Humayd hadîsiyle istidlal etmişlerdir ki onu 934 numara ile nakletmiş bulunuyoruz. Ayrıca 935 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsi de onlar için delil teşkil etmektedir.
Müslim'in kendi sahihinde İbn Zübeyr hadîsini naklederek Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in üçüncü bir oturuş şeklini belirtmiştir ki o da şöyledir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazın son oturuşunda sol ayağını uyluğuyla bacağı arasına alıp sağ ayağını yayıp üzerine oturmuştur.. Nitekim Ebû Bekir el-Harakî bu rivayeti ihtiyar etmiştir. Ancak yapılan bütün araştırmalardan ve ilgili hadislerden, Resûlüllah'ın (a.s.) bir defaya mahsus böyle yaptığı ortaya çıkıyor. O bakımdan müctehit imamlardan hiçbiri bu rivayetle ihticac etmemiştir.
Namazda son teşehhüt için oturmak vacip midir? Bu hususta farklı ictihat ve görüşler vardır. Onları da şöyle özetliyebiliriz:
a) Ömer b. Hattab (r.a.), Ebu Mes'ud ve Ebû Hanîfe'ye göre vaciptir. İmam Şafii de aynı görüştedir. Ancak buradaki vücuptan maksat farzdır. O bakımdan Hanefî mezhebiyle ilgili fıkıh kitaplarında son teşehhütte oturmak farzdır diye yazılıdır.
b) Hz. Ali (r.a.), İmam Sevrî, Zührî ve İmam Mâlik'e göre, vacip değildir.
Birinciler, Resûlüllah'ın (a.s.) buna devam ettiğini dikkate alarak istidlal etmişlerdir. İkinciler ise, namaz kılmasını dosdoğru bilmeyen adama Peygamber (a.s.) Efendimizin namaz kılmayı öğretirken son oturuştan söz etmediğini dikkate alarak istidlal etmişlerdir.
934 nolu Ebû Humayd hadîsinde, Resûlüllah'ın (a.s.) namazı tarif edilirken secdeye vardığında iki ayağının parmaklarını kıbleye çeyirdiği belirtilmiştir. Nitekim müctehitlerin çoğu bu hadîsle istidlal ederek secdede ayak parmaklarını kıbleye çevirmenin sünnet olduğunu söylemişlerdir.
935 nolu Hz. Aişe hadîsine gelince: Bunu Ebu'l-Cevzâ'nın Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet ettiği bilinmektedir. İbn Abdilber, Ebû'1-Cevzâ'nın bunu Hz. Aişe'den işitmediğini söyleyerek mursel olduğunu belirtmiştir. Böylece hadisin senedinden bir sahabinin düştüğü anlaşılıyor. Bununla beraber sıhhatında pek şüphe edilmemiş ve o bakımdan istidlale uygun görülmüştür.
936 nolu Ebu Hüreyre (r.a.) hadîsini Beyhakî de tahrîc etmiştir ki, Leys b. Ebî Selim rivâyetiyle bilinmektedir. Ebu Ya'lâ ve Taberânî'nin de tahrîc ettikleri rivayetler arasında yer almaktadır. Mecmau'z-Zevâid'de, Ahmed'in isnadının hasen olduğu kaydedilmiştir.[318]
"Karga yeri gagalar gibi" cümlesini Ebu Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce, "Horoz yeri gagalar gibi" cümlesinin yerine zikrederek tahrîcde bulunmuşlar ve bu rivayeti Abdurrahman b. Şibl tarikiyle nakletmişlerdir. Namazda köpek oturur gibi oturmayı men'eden rivayeti aynı zamanda Tirmizi, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce tahrîc etmişlerdir.. Ancak hadîsin isnadında el-Hars el-A'ver bulunuyor. Şevkani Neylü'l-evtar'da bu râviye dikkatleri çekmişse de, Zehebî Mîzanü'l-i'tidal'da böyle bir isim üzerinde durmamıştır.
Ancak İbn Mâce'nin Enes (r.a.)'den yaptığı rivayetin isnadında el-Alâ' Ebû Muhammed bulunuyor ki, bu zatın zayıf olduğunu bazı hadîs imamları tesbit etmişlerdir.[319]
Ancak Beyhakî değişik bir lafızla yine onun rivayetinden bu manada bir hadîs tahrîc etmiş ve ayrıca Cabir b. Semure'den de buna yakın bir rivayet nakletmiştir. İbn Mâce ise şu mânada bir hadîsi Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet etmiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz secde ettiği zaman, başını kaldırınca iyice oturup belini doğrultmadan ikinci secdeye eğilmezdi ve sol ayağını yayıp üzerine otururdu."

İbn Mes'ud'un (r.a) Teşehhüdü

Bilindiği gibi, namazın birinci ve ikinci oturuşlarında teşehhüt okunur, buna et-Tahiyat da deriz. Ancak bu konuda Ashab-ı Kirâm'dan dört, beş kadar ayrı metin rivayet edilmiştir. Onlardan biri, İbn Mes'ud'un (r.a.) naklettiği teşehhüttür. Yapılan sahih tesbitlere göre, rivayet şu lâfızlarla nakledilmiştir:
İbn Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bana, Kur'ân'dan nasıl bir sûre öğretiyorduysa, öylece teşehhüdü öğretti:
Et-Tehiyyatü Lillahî Va's-Salavatu Va't-Tayyîbatü, Es-Selamü Aleyke Eyyühen-Nebiyyü Ve Rahmetü'llahi Ve Berekatuhü, Es-Selamu Aleyna Ve Alâ İbadillahi's-Salihine, Eşhedü Ella İlahe İllallah Ve Eşhedü Enne Muhammed'en Abduhü Ve Resuluhu.[320]
Diğer bir lafızla Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biri namazda oturduğu zaman şöyle desin: Et-Tehîyyatü Lillahî... Ve Ala İbadillahî's-Salîhın dediğiniz zaman, gökte ve yerde Allah'ın her sâlih kulu üzerine selâm vermiş olursunuz. et-Tahiyat'ın sonunda ise, istediğinizi seçip isteyin."[321]
Ahmed b. Hanbel'in Ebu Ubeyde'den yaptığı rivayette, Abdullah (r.a.) şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona teşehhüdü öğretti ve insanlara öğretmesini emretti: Et-Tehiyyatü....."[322]
İmam Tirmizî, teşehhüt hakkında en sahîh hadîs İbn Mes'ud'un (r.a.) hadîsidir ki, ilim ehlinin çoğu onunla amel etmektedir, demiştir.
Rivayetlerin ışığında müctehit imamların ihticac ve istidlalleri:
a) Hanefî mezhebine göre:
Üç ve dört rekâtli namazlarda birinci oturuş vaciptir. Kasden terkeden isâet işlemiş olur, yanılarak terkedene yanılma secdesi gerekir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) hayatı boyunca buna devam etmiştir ki, onun bu devamı vücuba delâlet eder.
Birinci oturuşun farz olmadığı ise, şu rivayetten anlaşılmaktadır:

"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz birinci oturuşu yapmadan üçüncü rekâte kalktı, sübhanellah denildiği halde geri dönmedi.."[323] Hanefî fukahasından çoğu bunu dikkate alarak birinci oturuş sünnettir, demişlerdir. Bundan maksat, birinci oturuşun vücubu sünnet ile anlaşılmıştır veya vâcib derecesinde kuvvetli bir sünnettir demektir.
Namazın ikinci (son) oturuşunda Teşehhüt okumak vaciptir. İmam Şâfiîye göre, farzdır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hayatı boyunca buna devam etmiştir. Bu da İmam Şafii'ye göre, onun farz olduğuna delil sayılır.
Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Teşehhüt henüz farz kılınmadan önce biz namazda otururken Es-Selamü Ala Cibrîle ve Mikile derdik. Peygamber (a.s.) Efendimiz (bir gün) bize dönerek şöyle buyurdu: Et-Tehiyyatü Lillahi... deyin ve böylece Teşehhüt ile bize emretti. Bu da Teşehhüd'ün farziyetine delâlet eden bir diğer delil olarak bulunuyor.[324]
Hanefilerin bu hususta delili ise, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in bedeviye:
"Başını son secdeden kaldırdığın ve teşehhüt miktarı oturduğun zaman namazın cidden tamamlanmış olur.."
Böylece namazın mücerret oturmakla tamam olacağı sübut bulmuş oluyor, o bakımdan Hanefilere göre, Teşehhüt okumak farz değil vaciptir. İbn Mes'ud'un Teşehhüd'ü okunur.
b) Şafiî mezhebine göre:
Az yukarıda Şafiî mezhebinin görüşünü kısa belirtmiş olduk. Ancak önemi bakımından o mezhepte kaynak sayılan kitaplardan bir iki parça nakletmemizde yarar görüyoruz.
Namazın 11. rüknü, Teşehhüt ve kuuddür. Eğer bu ikisinden sonra selâm veriliyor, yani namaz bitiyorsa, ikisi de rükündür, selâm verilmiyorsa o takdirde sünnettirler. Bunun gibi son oturuşta Peygamber (a.s.) Efendimiz'e salât getirmek de farzdır. Birinci oturuşta ise, mezhebin en zahir kavline göre, sünnettir.[325]
Birinci ve ikinci oturuşta okunacak Teşehhüdü İmam Şâfii, İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet edilen şekliyle daha uygun görmüştür ki şu lafızlarla okunur:
Et-Tehiyyatü Lillahi, Selamün Aleyke Eyyühe'n-Ne-Biyyü Ve Rahmetüllahî Ve Berakatühü, Selamün Aleyna Ve Ala İbadi'llahi's-Salihıne, Eşhedü Ella İlahe İllallah Ve Eşhedü Enne Muhammeden Resülüllah.[326]
c) Hanbelî mezhebine göre:
Diğer mezheplerde olduğu gibi, namazın sonunda oturmak farzdır. Ancak Hanbeli'lere göre, teşehhüt ve iki selâm miktarı oturmakla bu farz gerçekleşir. Şafiî mezhebinde ise, son oturuş teşehhüt ve salâvat miktarı oturmakla gerçekleşir.
Okunan teşehhüde gelince, Hanefilere göre, vacip, Mâlikilere göre, sünnet Şâfiîlere göre farzdır. Hanbeli'lere göre, bir rivayete göre vacip, bir rivayete göre sünnettir. Onlar da lafız olarak, İbn Mes'ud (r.a.)'un rivayetini seçmişlerdir.[327]
d) Malikî mezhebine göre:
Bu mezhebin görüş ve ictihadını kısmen açıkladık. İmam Mâlik, Teşehhüt efazında Hz. Ömer'den (r.a.) yapılan rivayeti seçmiştir.
Farz olan selâm miktarı oturmak farzdır, teşehhüt miktarı oturmak sünnettir. Peygamber'e (a.s.) salât-ü selam getirecek kadar oturmak menduptur. Sahih olan da budur.[328]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
İbn Mes'ud hadîsini aynı zamanda Hafiz Bezzar da hem rivayet etmiş, hem de bu konuda en sahihidir, demiştir. Yapılan tesbitlere göre, sözü edilen hadîs, yirmi küsur tarikle ele alınıp nakledilmiştir. el-Bağavi Şerhü's-Sünnet'te bunun üzerinde durmuş ve kesin ifadeler kullanmıştır. İmam Müslim ise, insanların daha çok İbn Mes'ud (r.a.)'ın rivayet ettiği teşehhüdü seçip üzerinde icma' etmesinin sebebini, İbn Mes'ud'un (r.a.) arkadaşlarının ve kendisine tabi olanların bu hususta birbirine muhalefet etmediklerinde görmektedir. Diğer ashaptan rivayet edilen Teşehhütler hakkında ise, onların arkadaşları ve kendilerine tabi' olanların farklı görüşleri bulunduğu tesbit edildiğinden, insanların çoğu o rivayetleri seçmemişlerdir.
Teşehhüdü, İbn Mes'ud'dan başka birçok ashab-ı kiram, Resûlüllah'tan rivayet etmişlerdir. Onları şöyle sıralayabiliriz:
1- Câbir (r.a.)
Bunu Nesâî, İbn Mâce, Tirmizi ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Ricali sikat (güvenilirler) dir.
2- Hz. Ömer (r.a.)
Hz. Ömer'in (r.a.) bu konudaki hadîsini İmam Mâlik, İmam Şafii, Hâkim ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Dârekutnî Hz. Ömer hadîsinin mevkuf olduğunu belirtmiş ve bu hususta farklı görüş ortaya koyan olmamıştır, demiştir.
3- İbn Ömer (r.a.)
Onun hadîsini Ebû Dâvud, Dârekutnî ve Taberânî tahrîc etmişlerdir.
4- Hz. Ali (r.a.)
Onun hadîsini sadece Taberâni, isnad-i zayıf ile tahrîc etmiştir.
5- Ebû Musa (r.a.)
Onun hadîsini Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve Taberânî rivayet etmişlerdir.
6- Hz. Aişe (r.a.)
Onun hadîsini Hasan b. Süfyan kendi Müsned'inde tahric etmiş, Beyhakî de ona yer vermiştir. Dârekutni onun mevkuf olduğunu belirterek bu yönüyle ağırlık kazandığını, söylemiştir.
7- Hz. Semüre (r.a.)
Onun hadîsini Ebû Dâvud tahrîc etmişse de isnadı zayıf kabul edilmiştir.
8- İbn Zübeyr (r.a.)
Onun hadîsini Taberâni tahrîc etmiştir. Ancak rivayet zincirinde İbn Lühay'a teferrüt etmiştir.[329]
9- Muaviye (r.a.)
Onun hadîsini Taberâni isnad-i hasen ile tahrîc etmiştir.
10- Selmân (r.a.)
Onun bu konudaki hadîsini Taberâni, Bezzar ve Ebû Nuaym rivayet etmişlerdir. İsnadı zayıftır.
11- Ebu Humayd (r.a.)
Onun hadîsini Taberâni tahric etmiş, Hafiz Bezzar isnad-i hasen ile rivayet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe mevkufen rivayet etmiştir.
12- Hüseyin b. Ali (r.a.)
Onun bu konudaki rivayetini Taberâni tahric etmiştir.
13- Talha b. Ubeydullah (r.a.)
el-Hafiz tahrîc etmiş ve isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.
14- Enes (r.a.)
Yine el-Hafiz onu rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
15- Ebû Hüreyre (r.a.)
Onun hadîsini yine el-Hafiz tahrîc etmiş ve ve isnadının sahih olduğunu belirtmiştir.
16- Ebû Saîd (r.a.)
el-Hafiz onun da isnadının sahih olduğunu kaydetmiştir. Bunlardan başka Ümmü Seleme, Huzayfe ve Muttalib b. Rabi'a ile İbn Ebî Evfâ (Allah hepsinden razı olsun) Teşehhütle ilgili rivayetler yapmışlardır. Ancak bir kısmının isnadı üzerinde bazı şeyler söylenebilir.
Teşehhüt'te yer alan bazı kelimelerin açıklanması:
et-Tehıyyat, "tehiyye" nin çoğuludur. Selâm, Baka, Azamet. Selâmet ve Mülkü saltanat gibi manalara delâlet eder. Bütünüyle tâ'zimi müşirdir.
es-Salâvat, beş vakit namaz, bütün namazlar, Hakk'a yapılan her türlü ibâdet ve dualar demektir. Ayrıca rahmet manasına da delâlet eder.
Bazı ilim adamlarına göre, et-Tehiyyat, sözlü ibâdete; es-Salâvat, fiilî ibâdetlere; et-Tayyibat malî ibâdetlere işarettir.
et-Tayyibat, güzel ve uygun sözler, Allah'ı anmalar, salih ameller gibi manalara delâlet eder.
Teşehhütle ilgili diğer iki hadis:
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize Kur'ân'dan sûre öğrettiği gibi, Teşehhüd'ü de öğretti. Resûlüllah şöyle buyurdu:
"et-tahıyyatü el-mubarekâtü es-salavatü et-tayyibatü es-selamü aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetü'llahi ve berekâtühü, es-selâmü aleyna ve ala ibadîllahi's-salihîne, eşhedü ella îlahe illallah ve eşhedü enne muhammeden resûlüllah."[330]
Tirmizi bu hadisi sahihlemiş ve içinde geçen "es-Selâm" kelimesini "selâmün" şeklinde elif-lâmsız rivayet etmiştir. İbn Mâce de bunu Müslim gibi rivayet etmiş, ancak "Resûlüllah" yerine, "abdühü ve resulühü" lafızlarını zikretmiştir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed b. Hanbel de "es-Selâm" lafzını nekre, yani elif-lâmsız ve sonunda "eşhüdü" lâfzını zikretmeyip sadece "ve enne Muhammed'en.." şeklinde rivayet etmişlerdir. Nesâi de Müslim gibi rivayet etmiş, sadece "es-selâm" yerine "selâm" lafzını koymuştur.
Hz. Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette, demiştir ki:
"Namaz ancak teşehhütle yeterli olur."[331]

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazın son oturuşunda Teşehhüt okumak vaciptir.
Bu, İmam Ebû Hanîfe'ye göredir. İmam Şafiî'ye göre, farzdır.
2- Namazın birinci oturuşunda Teşehhüt okumak sünnettir. Mâlikîlere göre, her iki oturuşta da Teşehhüt sünnettir.
3- Üç ayrı Teşehhüt şekli rivayet edilmiştir. En sahih, İbn Mes'ûd'un ki kabul edilmiştir. Bununla beraber gerek İbn Abbas'tan, gerekse Hz. Ömer'den (Allah ikisinden de razı olsun) rivayet edilen şekilleri okumakta bir sakınca yoktur.

Teşehütte Şehadet Parmağıyla İşarette Bulunmak

Namaz bütünüyle zikir, dua, niyaz ve teslimiyettir. O bakımdan teşehhüt için oturulduğunda kalbimiz Allah'ın varlığını tasdik, dilimiz ikrar, parmağımız tanıklık edip işarette bulunur. Ancak bununla ilgili rivayetler üzerinde durup istidlal ve ihticacda bulunan ilim adamlarının tesbitleri farklı, ictihatları değişik olmuştur.
İlgili hadîsler:
Vâil b. Hücr (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin namazını vasfederken bellediklerini söyledikten sonra şöyle dedi:
"Peygamber (a.s.) oturdu, sol ayağını yere yayıp sol elinin içini sol uyluğu ile dizi üzerine koydu; sağ dirseğinin ucunu sağ uyluğunun üzerine koyduktan sonra parmaklarından ikisini kapadı, baş parmağıyla orta parmağını halka şeklinde tuttu ve sonra da şehadet parmağını kaldırdı. Onu hareket ettirip onunla dua ettiğini gördüm."[332]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazda oturduğu zaman iki elini iki dizi üzerine koyar, sağ elinin baş parmaktan sonraki parmağını kaldırıp onunla duâ ederdi. Sol elini de açık bir vaziyette sol dizi üzerine koyardı."
Diğer bir lafızla şöyle rivayet etmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efend,miz namazda oturunca, sağ elinin içini sağ dizi üzerine koyar ve bütün parmaklarını yumar, sadece baş parmağından sonraki parmağıyla işarette bulunurdu. Sol elinin içini sol dizi üzerine koyardı."[333]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda teşehhüde oturulduğunda ellerin içini dizlerin üzerine koymak sünnettir.
2- Serçe parmakla bitişiğindeki parmağı kapayıp orta parmakla baş parmağı halka yapmak ve şehadet parmağıyla işarette bulunmak müstehabdır. Tabi bu sağ ele mahsustur.
3- Namazda teşehhüde oturulduğunda sağ elin bütün parmaklarını kapayıp sadece şehadet parmağıyla işarette bulunmak müstehabdır.
4- Şehadet parmağıyla işarette bulunmak, "illallah" lafzı söylenirken gerçekleştirilir. Böylece Allah'ın varlığını ve birliğini isbatta söz, fiil ve itikat birleşmiş olur.
Mezhep imamlarının görüş, tesbit ve istidlalleri:
a) Hanefi mezhebine göre:
Teşehhütte "eşhedü ellâ ilahe illallah" denildiğinde parmakla işarette bulunma hususunda meşayihin farklı görüşleri olmuştur: Bir kısmı, işarette bulunmak müstehab değildir, çünkü elin içini açık bir vaziyette diz üzerine koymak sünnettir. Parmakların kapanıp işaret parmağının hareket ettirilmesi bu sünnete muhalif düşer. Bir ikisini ise, işaret parmağı kaldırılarak hareket ettirilir. Nitekim İmam Muhammed Kitabü'l-Müsebbihe'de, Peygamberin (a.s.) parmağıyla işarette bulunduğunu rivayet ederek Peygamber (a.s.) Efendimizin yaptığı gibi yapmanın müstehab olduğunu söylemiştir. Ebû Hanife'nin de kavli bu doğrultudadır.
Ancak teşehhütte parmakla işarette bulunmanın keyfiyeti hakkında iki ayrı tesbit söz konusudur: Medine halkı parmaklan kapayıp 53 rakamını ifade eder bir şekil üzerinde durmuştur, yani serçe parmakla bitişiğindeki parmak kapatılır, orta parmakla baş parmak halka edilir ve şehadet parmağıyla işaret yapılır. el-Fakıh Ebû Cafer el-Hendevânî de bu şekli uygun görmüştür.[334]
Bununla beraber hanefi fukahası, elleri açık bir vaziyette dizler üzerine koymanın daha uygun olacağı üzerinde durmuşlardır. O bakımdan bu mezhebe bağlı olanların çoğu teşehhütte hem parmaklarını kapamazlar, hem de işarette bulunmazlar.
b) Şafiî mezhebine göre:
Teşehhütte sağ elinin serçe ve bitişiğindeki parmakları kapamak, onlarla birlikte orta parmağı da kapayıp müsebbiha (şehâdet parmağı) serbest bırakılır ve "illallah" lafzı söylenirken yukarıya kaldırılır, başka hareket ettirilmez. En zahir kavle göre, baş parmak da orta parmakla birlikte halka edilip kapatılır ve el, 53 rakamını ifade edenin şekline sokulur.[335]
c) Hanbeli mezhebine göre:
Namazda teşehhüde oturulduğunda sol eli açık vaziyette, sağ eli de hadiste belirtilen 53 rakamının ifade eder şekilde diz üzerine koymak müstehabdır. Hanbeliler bu konuda yukarıda naklettiğimiz iki hadîsi delil seçip istidlalde bulunmuşlardır. Şafii mezhebinde olduğu gibi, şehadet parmağını sadece kaldırmakla yetinir, başka bir hareket ettirmez.[336]
Teşehhütte her iki eli de açık bir vaziyette dizler üzerine koymakta bir sakınca olmadığı gibi, sağ eli 53 rakamını ifade eder şekle sokup koymak daha uygun olur. Medine halkının ameli de hep böyle olmuştur.
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
951 nolu Vâil b. Hücr hadisini aynı zamanda İbn Huzayme ve Beyhakî de tahrîc etmişlerdir. Ancak hadîste Vâil, "Peygamber (a.s.) Efendimizin şehadet parmağını kaldırdığını, hareket ettirdiğini gördüm" demiştir ki, bu konuyla ilgili diğer hadîslere uymamaktadır. Nitekim Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Hibban'ın İbn Zübeyr'den (r.a.) rivayet ettikleri hadiste, adı geçen şöyle demiştir: "Peygamber (a.s.) sebbabe (şehadet) parmağıyla işaret ediyor, hareket ettirmiyordu ve gözleri işaret sınırını aşmıyordu."
Müslim ise, İbn Zübeyr'in hadîsinin sadece "Sebbabe (şehadet) parmağıyla işaret ediyor.." bölümünü nakletmiştir.
O halde Vâil hadîsinde "hareket ettirdiğini gördüm" sözünden maksat, işaret için kaldırmak olabilir. Çünkü parmağı kaldırmak, onu hareket ettirmek demektir.
952 nolu İbn Ömer hadisini Taberâni şu lâfızla tahrîc etmiştir:
"Peygamber (a.s.) namazda teşehhüt için oturduğu zaman elini sağ dizi üzerine koyar, sonra şehadet parmağını kaldırır, diğer parmaklarını yumardı."
Teşehhütte sağ elin şehadet parmağını kaldırma ve diğer parmakları kapama konusuna Ebu Cafer et-Tahavî, Zeylaî ve İbn Dakik el-Iydi gibi, ahkâm hadîslerini nakleden ilim adamları yer vermemişlerdir. Ancak Şevkanî Neylü'l-Evtar'da konuya geniş yer ayırmış ve birçok rivayetleri nakletmiştir.
Aynı zamanda Mâliki mezhebinde mutemed fıkıh kitaplarından el-müdevvenetü'l-Kübra'da da bununla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Abdurrahman el-Cezîrî ise, Kitabu'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahıbi'l-Arbaa adlı eserinin birinci cilt "Teşehhüdü'l-Ahîr" başlığı altında kısmen bilgi vermiştir.

Çıkarılan Hükumler:

1- Namazda teşehhüde oturulduğunda et-Tahiyyat'ın şehadet bölümüne gelindiği zaman, yani "eşhedü ella ilahe illallah" denildiğinde sağ elin şehadet parmağını kaldırmak müstehabdır. Şafiî mezhebine göre, sünnettir. Hanefiler de bunun istihbab olup olmadığında farklı görüşler ortaya koymuşlardır.
2- Parmağı sadece kaldırmakla yetinmek, başkaca hareket ettirmemek müstehabdır.

Teşehhüden Sonra Peygambere (a.s.) Salat Getirmek

Allah'ı bize tanıtan, kulluğumuzu öğreten, bizimle Allah arasındaki engeleri kaldıran, insan ruhunun ancak ibâdetle arınabileceğini ve yeterli gıda alabileceğini beyân eden Resûlüllah (a.s.): Efendimizi salât ü selâmla anmamız Müslüman olarak terbiyemiz, nezaketimiz ve kadir bilirliğimizin gereğidir. O bakımdan namazda teşehhüde oturduğumuzda, Onun talim ettiği şekilde ibâdetimizi tamamlarken kendisini salât ü selâm ile yadetmemiz sünnet sayılmıştır.
İlgili hadisler:
Ebû Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Sa'd b. Ubade'nin (r.a.) meclisinde bulunduğumuz bir sırada Resûlüllah (a.s.) Efendimiz çıkageldi. Beşir bin Sa'd (r.a.), Peygamberimize dedi ki:
"Allah bize sana salât getirmemizle emretti; sana nasıl (hangi lâfızlarla) salât getirelim?"
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sustu, o kadar ki, keşke Beşîr O'ndan sormasaydı diye temenni ettik. Sonra Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Deyin ki: Allahümme Salli Alâ Muhammed'în Ve Alâ Âlî Muhammed'in Kema Salleyte Alâ İbrahim'e Ve Barik Alâ Muhammed'în Ve Alâ Âli Muhammed'in Kema Barekte Alâ Âli İbrahim'e, İnneke Hamîdün Mecîd. Selâm vermeyi daha önce öğrenmiş bulunuyorsunuz."[337]
Kâb b. Ucre (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Bizler, Ey Allah'ın Peygamberi! dedik, sana nasıl selâm verilir, onu bize öğret veya tanıt. Şöyle buyurdu:
"Deyin ki: Allahümme Sallî Alâ Muhammed'in Ve Alâ Âlî Muhammed'în Kema Sallayte Alâ Âli İbrahîm'e İnneke Hamîdün Mecîd. Allahümme Bârik Alâ Muhammed'in Ve Alâ Âli Muhammedin Kema Barekte Alâ Âli İbrahîm'e İnneke Hamîdün Mecîd"[338]
Ancak Tirmizî bunu rivayette, her iki yerde de ayrıca İbrahim ismini kullanmış, âli'ni zikretmemiştir.
Fezale bin Ubeyd (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, bir adamın namazda dua edip Peygamber'e (a.s.) ve âline salât getirmediğini işitti. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Bu adam acele etti."

Sonra da onu çağırıp ona veya başka birine dedi ki:
"Sizden biri namaz kıldığı zaman, önce Allah'a hamd sena ile başlasın, sonra Peygamber'e (a.s.) ve âline salât getirsin, ondan sonra da dilediği kadar dua etsin."
Aynı hadîsi Tirmizî rivayet edip sahîhlemiştir:
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazın sonunda teşehhütten sonra Peygamber (a.s.) Efendimiz ile âline salât-ü selâm getirmek, yani hadîste belirtilen elfazı söylemek sünnettir.
2- Namazın birinci oturuşunda da aynı şeyin söylenmesinin müstehab olduğu anlaşılıyorsa da mücteheit imamların farklı görüşleri söz konusudur.
3- Duada müstehab olan tertip şöyledir: Önce Allah'a ham ve sena edilir; sonra Peygamber (a.s.) Efendimiz'e salât-ü selâm getirilir; sonra da meşru sınırlar içinde duâ edenin arzusu doğrultusunda dilek ve hacetler arzedilir.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların istidlal, ihticac ve ictihatları:
a) Hanefî mezhebine göre:
Namazda birinci oturuşta sadece İbn Mes'ud (r.a.)'den rivayet edilen teşehhüt okunur, başkaca ne bir duâ, ne de salâvat söylenir. Nitekim et-Tahavî bu konuda şöyle demiştir:
"Kim bundan fazla bir şey okur veya söylerse, gerçekten o, icmaa muhalefet etmiş sayılır." Şüphesiz ki, Ebû Cafer et-Tahavî selefin mezhebini en iyi bilenlerden biridir.[339]
O halde birinci oturuşta teşehhütten sonra unutarak Allahümme Salli Ala Muhammed'in derse, îmanı Ebû Yusuf ile İmam Muhamnıed'e göre, yanılma secdesi gerekmez. Hasan b. Ziyat ise el-Amâlî'sinde İmam Ebû Hanîfe'den yaptığı rivayette, yanılma secdesinin gerektiğini belirtmiştir.[340]
Namazda ikinci oturuşta ise, teşehhütten sonra, kişi kendi hacetini ifade eder, ancak bunlar insan sözüne benzer ölçüde olmamalıdır. et-Tahavî ise, teşehhütten hemen sonra Peygamber (a.s.) Efendimiz'e salât-ü selâm getirilir ve sonra hacetini dile getirip birtakım dileklerde bulunur, demiştir. Bu arada kendisi, ana-babası ve bütün mü'minler için istiğfarda bulunur. Sahih plan da budur. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biri namaz kıldığı zaman önce Allah'a hamd ve sena ile başlasın, sonra bana salât-ü selâm versin, sonra duâ etsin ve Peygambere (a.s.) salât getirsin."
İşte ümmet için maruf olanı budur.[341]
b) Şafii mezhebine göre:
İkinci veya son oturuşta Peygamber'e (a.s.) salât-ü selâm getirmek farzdır. Mezhebin en zahir kavline göre, birinci oturuşta Peygambere salât getirmek sünnettir. Birinci oturuşta Peygamberin Âline salât getirilmez, sahîh olan budur. İkinci oturuşta getirmek sünnettir.
Peygamber'e (a.s.) salâtın en kısa şekli şöyledir: Allahümme Sallî Alâ Muhammed'in Ve Âlihi.. Fazla olarak İnneke Hamidün Mecîd'e kadar uzatmak ise, son oturuşta sünnettir. Salâttan sonra duâ etmek de sünnettir, ancak me'sür olanını seçip söylemek af daldır.
Salât ve me'sur duaları söylemekten âciz olanlar kendi dillerine çevrilmiş olanını söyleyebilirler.[342]
İmam Şafiî de şöyle demiştir:
"Peygambere (a.s.) salât getirmenin en uygun farz olduğu yer namazda teşehhütten sonra olanıdır. Ayrıca İmam Şafiî teşehhütten sonra, yani ikinci oturuşta söylenecek salât elfazını, Kâb b. Ucre ile Ebû Hüreyre'den (Allah ikisinden de razı olsun) rivayet edilenin daha uygun olduğunu söylemiştir.[343]
c) Hanbelî mezhebine göre:
İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, teşehhütten sonra -son oturuşta- Peygambere (a.s.) salât getirmek vâcib değil, sünnettir. Nitekim el-Mervezî diyor ki:
"Bir adam, İmam Ahmed'e dedi ki: Efendim, İbn Râhuye diyor ki:
"Eğer bir adam teşehhütte Peygambere (a.s.) salât getirmeyi terkederse, namazı bâtıl olur, siz ne buyurursunuz? İmam ona şu cevabı verdi: Ben böyle demeye cesaret edemem.."[344]
d) Mâliki mezhebine göre:
Birinci oturuşta teşehhütten sonra sadece Peygambere (a.s.) salât getirmek, ikinci oturuşta yine teşehhütten sonra hem Peygambere (a.s.), hem onun âline salât getirmek sünnettir.[345]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ihkâmü'l-Ahkâm sahibi İbn Dakiyk el-Iyd, Kâb b. Ucre (r.a.) hadîsini açıklarken şöyle diyor: Buhari bunu birden fazla yerde muhtelif lafızlarla tahric etmiştir. Ayrıca Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizi ve İbn Mâce de aynı hadîsi tahrîc edenler arasında bulunuyorlar. Bu bapta bir çok, sahih değişik ibareler varit olmuştur.
İmam Nevevî el-Mühezzeb Şerhi'nde diyor ki:
"Salâtla ilgili varit olan sahih hadislerdeki lâfızları toplayıp şöyle demek daha uygun olur: Allahümme Salli Ala Muhammed'îni'n-Nebîyyi'l-Ümmiyyî Ve Alâ Âli Muhammed'în Ve Ezvacihi Ve Zühriyyetîhi Kema Sallayte Alâ İbrahim'e Ve Alâ Âli İbrahim'e Fi'l-Âlemîne İnneke Hamîdun Mecîd.
el-Irakî ise, bu hususta diğer sahih hadîslerle varit olan bazı lâfızlar daha kaldı ki onlar beş tanedir, hepsini şöyle demek suretiyle biraraya toplamış oluruz: Allahümme Salli Alâ Muhammed'în Abdike Ve Resûlîke'n-Nebiyyî'l-Ümmîyyi Ve Alâ Âlî Muhammed'in Ve Ezvacihi Ümmehâti'l-Mü'minîne Ve Zürriyetihi Ve Ehli Beytihî Kema Sallayte Alâ İbrahim'e Ve Alâ Âlî İbrahim'e İnneke Hamîdün Mecîd."[346]
el-Münteka Şehr'inde diyor ki:
"Hadîste Resûlüllah'ın (a.s.) "deyin.." emri, namazda salât getirmenin vücubuna delâlet etmektedir ki bu teşehhütten sonra söylenir. Nitekim Hz. Ömer, oğlu Abdullah, İbn Mes'ud ve Câbir b. Zeyd de aynı görüştedirler. Allah hepsinden razı olsun. İmam Şa'bî, Muhammed b. Kâb el-Kurezî, Ebu Cafer el-Bakır, el-Hâdî, el-Kasım, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak da bu görüştedirler."[347] Ancak az yukarıda da açıkladığımız gibi, İbn Kudâme el-Muğnî'de İmam Ahmed'in görüşünü belirtirken, teşehhütten sonra salât getirmenin sünnet olduğuna kail bulunduğunu söylemiştir. el-Münteka sahibi ise, onun hilâfına bir tesbitte bulunmuştur. Kanatimce, İbn Kudâme'nin tesbiti daha sıhhatlidir.
Nitekim Cumhur da teşehhütten sonra salât getirmenin vâcib olmadığını belirtmiştir ki İmam Mâlik, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşları, İmam Sevri, İmam Evzaî ve arkadaşları cumhurun bir kanadını oluşturmaktadırlar. Taberi ile Tahavî de önce gelen ilim adamlarıyla, sonra gelenler de salâtın adem-i vücubuna kail olmuşlardır, demişlerdir.[348]
Aynı konuyu Sıddîk Hasan Han, Bülûğü'l-Meram şerhinde ele alıp üzerinde durmuş ve teşehhütten sonra salât getirmenin vâcib olup olamadığıyla ilgili görüşleri naklederek araştırıcılara malzeme, vermiştir. Ayrıca Peygamberin âline salât getirmenin gereği üzerinde durmuştur ki, ileride o konuyu ayrıca işleyeceğimizden burada üzerinde durmak istemedik.[349]
Zeylai ise İbn Mes'ud hadîsini tahlil ederek diyor ki: Hadîsin son kısmında "böyle dediğiniz" veya "böyle söylediğiniz zaman..." cümlesi üzerinde durulmuş, Peygambere (a.s.) ait olup olmadığı hakkında farklı görüşler izhar edilmiştir. Eğer Peygambere ait olduğu sıhhat kazanırsa, o takdirde teşehhütte Peygambere salât getirmenin vacib olmadığı ortaya çıkar.[350]
956 nolu Ebû Mes'ud hadîsiyle istidlal edenler ise, teşehhütten sonra Peygambere (a.s.) salât getirmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Hakim bunu el-Müstedrek'te tahrîc edip, Müslim'in şartı üzerine sahihtir, demiştir. Dârekutnî de kendi sünen'inde rivayet etmiştir.
Vücubuna kail olanların ikinci delili şu hadîstir:
Abdülmuheymin b. Abbas b. Sehl b. Sa'd es-Sâidi'den, o da babasından, o da dedesinden, o da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet etmiştir ki, Efendimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Abdesti olmayanın namazı caiz değildir. Allah'ın ismini anmayanın abdesti caiz değildir. Peygambere (a.s.) salât getirmeyenin namazı caiz değildir. Ansarı sevmeyenin namazı namaz değildir."[351]
İbn Mâce'nin tahrîc ettiği bu hadîs üzerinde hayli durulmuş, Hakim el-Müstedrek'te nakledip Buharî ve Müslim'in Abdülmuhaymin'den tahrîc yapmadıklarına dikkatleri çekmiştir. Dârekutnî kendi Sünen'inde rivayet ettikten sonra, "Abdülmuhaymin kaviy değildir" demiştir. İbn Hibban ise, onunla ihticac olunmaz, diyerek zayıf olduğunu belirtmiştir. Taberâni bunun bir benzeri hadisi Ubey b. Abbas b. Sehl b. Sa'd'den, o da babasından, o da dedesinden merfuan rivayet etmiştir ki, bu durumda Abdülmuhaymin'in hadîsi sevaba daha müşabih görülmüştür. Bununla beraber ilim adamlarından bir topluluk Ubey b. Abbas üzerinde hayli şeyler söylemişlerdir ki İmam Ahmed onlardan biridir. Nesâî ile İbn Maîn de onun zayıf olduğuna kail olmuşlardır. Nitekim Zehebî bu zat hakkında şöyle yazmıştır: "İbn Maîn onun zayıf olduğunu, Ahmed b. Hanbel münker olduğunu, Nesâî ve Dolabi onun kaviy olmadığını söylemişlerdir."[352]
Zeylai'nin işaret ettiği Abdülmühaymin hakkında ise Zehebi şu sözleri yazmıştır:
"Buharî, onun münkerü'l-hadîs olduğunu, Nesâî onun sika olmadığını Dârekutni onun kaviy olmadığını söylemişlerdir."[353]
Namazda Resûlüllah'a (a.s.) salât getirme hakkında bir diğer hadîsi Dârekutnî Câbir ec-Cu'fî'den, o da Ebû Mes'ud el-Ansarî'den rivayet etmiştir ki, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Kim bir namaz kılar da onda bana salât getirmezse ve ehl-i beytime de salât getirmezse, o namaz ondan kabul olunmaz."
Dârekutnî bu hadîsi rivayet ettikten sonra râvi Cabir ec-Cu'fî'nin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bu hadîs bazan mevkuf, bazan da merfu' rivayet edildiğine ve adı geçen râvinin de zayıf olduğuna göre, ihticaca uygun görülmemiştir. Zeylai'nin tesbitine göre, adı geçen râvinin sika olmadığı anlaşılmıştır.[354]
Bu konuda bir diğer hadîsi Beyhaki, Yahya b. es-Sebbak'dan, o da Beni Hâris'ten bir adamdan, o da İbn Mes'ud (r.a.)'den rivayet etmiştir. Reslüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Sizde biri namazda teşehhüt okuduğu zaman şöyle desin: Allahümme Salli Ala Muhammed'in Ve Alâ Âli Muhammedin Ve Bârik Alâ Muhammedin Ve Alâ Âlî Muhammed'in Verham Muhammed'den Ve Âla Muhammedin, Kema Sallayte Ve Barekte Ve Terhamte Alâ İbrahîm'e Ve Alâ Âli İbrahim'e İnneke Hamîdun Mecîd."
Hâkim bunu Müstedrek'te riyâyet etmiş ve "isnadı sahih ve mühmeldir" demiştir. Bu hadisin senedinde meçhul bir râvi vardır; o bakımdan ihticaca uygun görülmemiştir. Nitekim müctehit imamlar bununla istidlal etmemişlerdir.[355]
956 nolu Ebû Mes'ud hadîsini aynı zamanda İbn Huzayme, İbn Hibban ve Dârekutnî tahric etmişler, Hakim ile Beyhakî onu sahîhlemişlerdir. Ancak birkaç tarikten rivayet edilen bu hadîsin metni bazı farklarla ve ilâvelerle nakledilmiştir. Meselâ, Muhammed isminden sonra en-Nebî el-Ümmî kelimeleri ve Alâ Âli İbrahîm'den sonra Fi'l-Alemîn kelimesi

eklenmiş halde rivayetler mevcuttur. Az yukarıda da kısmen bu hususa temas etmiştik.
957 nolu Kâb b. Ucre hadîsinden Peygambere (a.s.) salâtın Teşehhütten sonra meşru olduğuna delâlet vardır.
958 nolu Fedale b. Ubeyd hadîsi ise, namazda teşehhütten sonra Peygambere (a.s.) salâtı, duadan önce getirmenin meşru olduğuna delâlet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda birinci oturuştan sonra sadece teşehhüt okunur, ardından salât getirilmez ve duâ yapılmaz. Bu, Hanefîlere göredir.
2- Namazda birinci oturuşta teşehhütten sonra sadece Peygambere (a.s.) salât getirmek sünnettir. Bu, Şâfiilere göredir.
3- Namazda ikinci oturuşta teşehhütten sonra Peygambere (a.s.) salât getirmek, sünnet veya vaciptir. Bu, Hanefîlere göredir.
4- Namazda teşehhütten sonra son oturuşta salât getirmek farzdır. Bu, Şâfiilere göredir.
5- Her iki oturuşta da Peygambere salât getirmek sünnettir, ancak ikinci, oturuşta onun âline de salât getirmek sünnettir veya müstehabdır. Bu, İmam Mâlik'e göredir.
6- Birinci ve ikinci oturuşta teşehhütten hemen sonra, ikinci oturuşta yine teşehhütten hemen sonra ve duadan önce salât getirmek meşrudur.
7- İkinci oturuşta teşehhütten ve salâttan sonra duâ yapmak meşrudur.

Teşehhütten Sonra Peygember'in (a.s.) Âl Ve Ezvacına Da Salat Getirmek

Bu konuda varit olan rivayetlerin bir kısmını Peygamber'e (a.s.) salât bahsinde nakletmiştik. Burada önemine binaen daha çok hadîsi nakletmek suretiyle müstehap veya sünnet olduğunu belirtmek istiyoruz.
Âl, kelimesi Arapçadır. Bir bölük asker, kişinin etba'ı, çoluk-çocuğu ve ev halkı gibi mânalara gelir. Terim olarak çok Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in eş ve çocukları, ev halkı, kendisine dosdoğru uyan arkadaşları gibi mânalara delâlet eder. Bunu daha geniş kapsamlı tefsir edenler de olmuştur.
Ebu Humayd es-Sâidi (r.a.)'den yapılan rivayette, onlar şöyle demişlerdir:
"Ya Resûlelllah! sana nasıl salât getirelim?" O da şöyle buyurmuştur:
"Deyin ki: Allahümme Sallî Alâ Muhammed'in Ve Alâ Ezvacihi Ve Zürrîyetîhi Kema Salleyte Alâ Âli İbrahim'e Ve Barik Alâ Muhammedin Ve Ezvacihi Ve Zürriyetihi Kema Barekte Alâ Âlî İbrahim'e, İnneke Hamîdün Mecîd."[356]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Kim tastamam ölçekle ölçmeği sevip arzu ederse, bize ehl-i beyte salât getireceği zaman şöyle desin: Allahümme Sallî Alâ Muhammed'înî'n-Nebiyyî Ve Ezvacîhi Ümme-Hatî'l-Mü'minîne Ve Zürrîyetihi Ve Ehli Beytıhi, Kema Salleyte Ala Âlî İbrahim'e İnneke Hamîdün Mecid."[357]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda teşehhütten sonra önce Peygamber'e (a.s.), sonra da O'nun zevcelerine, zürriyetine salât getirmek sünnettir.
2- Peygamber'e (a.s.) ve ehl-i beytine dalâttan sonra İbrahim Peygamberi ve âlini de zikretmek sünnettir.
3- Namazda Peygamber'in (a.s.) ehl-i beytine salât getirmek sünnettir.
Hadîslerin ışığında müctehit imamların istidlal ve ihticacları:
a) Hanefî mezhebine göre:
Namazda ikinci oturuşta teşehhütten sonra Peygamber (a.s.) Efendimiz'e ve O'nun Âline salât getirmek sünnettir. Zira hanefîlere göre, Âl tabiri, hem Peygamberin (a.s.) zevcelerini, hem zürriyetini, hem kendisine uyan arkadaşlarını kapsamaktadır. Nitekim İmam Muhammed'den salât'ın keyfiyeti sorulduğunda şöyle tarif etmiştir: Allahümme Salli Alâ Muhammedin Ve Alâ Âli Muhammedin Kema Sallayte Alâ İbrahim'e Ve Alâ Âlî İbrahîm'e Ve Barik Alâ Muhammedin Ve Alâ Âlî Muhammed'în Kema Barekte Alâ İbrahim'e Ve Alâ Âlî İbrahim'e İnneke Hamîdün Mecîd..[358]
b) Şafiî mezhebine göre:
Daha önce de belirttiğimiz gibi, namazda birinci oturuşta Peygamber'e (a.s.) salât getirmek sünnettir. Âline ise, sünnet değildir. İkinci oturuşta ise, Peygamber'e (a.s.) salât getirmek farz, âline getirmek ise, sünnettir. Mezhebin en zahir kavli budur. O bakımdan sahih diye belirlenmiştir.[359]
c) Hanbelî mezhebine göre:
Teşehhütten sonra hem Peygamber'e (a.s.), hem âline salât getirmek sünnettir. İmam Ahmed'den yapılan bir rivayette ise, vaciptir. Birinci tesbit daha sahihtir.[360]
d) Mâliki mezhebine göre :
Birinci oturuşta teşehhütten sonra Peygamber'e (a.s.) salât getirmek sünnettir. İkinci oturuşta hem Peygamber'e, hem âline salât getirmek sünnettir.[361]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
Ebû Humayd hadîsiyle ihticac edenlerden bir grup ilim adamı, hadiste geçen Âl'dan maksat, Peygamber (a.s.) Efendimizin zevceleri ve zürriyetidir. Bunlar aynı zamanda şu âyeti delil olarak göstermişlerdir:
"Ey Ehl-i beyt! Allah elbette sizden her türlü çirkinliği gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."[362]
Çünkü hitap o gün için Ehl-i beyt'e yapılmıştır ki, bu tabir Peygamberin (a.s.) eşlerini, evlâdını ve torunlarını kapsamaktaydı.
Diğer bazı ilim adamlarına göre, Âl'dan maksat, kendilerine zekât verilmesi haram olan Hâşim oğullandır. İmam Yahya da aynı görüştedir. [363] Bunlar Zeyd b. Erkam'ın (r.a.) şu yorum ve tefsîriyle de istidlal etmişlerdir:
"Peygamberin (a.s.) Âl'i, Hz. Ali'nin, Hz. Cafer'in, Hz. Akiyl'in ve Hz. Abbas'ın ev halkıdır." Şüphesiz ki, Ashab-ı Kiram, Peygamberin (a.s.) bu gibi konularda maksat ve muradını daha bilirlerdi.
Diğer bazı ilim adamlarına göre, Âl'dan maksat, Hâşim oğullarıyla, Abdülmuttalib oğullarıdır. Nitekim İmam Şafiî de aynı görüştedir. Bazısına göre ise, Hz. Fatıma, Hz. Ali ve Hasan ile Hüseyin'dir. Ehl-i beyt'in cumhuru bu görüştedir.[364]
Bunlar şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Allahım! şüphesiz ki bunlar (Fâtıma, Ali, Hasan ve Hüseyin -Allah hepsinden razı- olsun) ehl-i beytimdir."[365]
Peygamber (a.s.) Efendimizin Ehl-i beyti, bunlarla sınırladığı söylenemez. Çünkü diğer bazı hadîslerde bunun kapsamını hayli geniş tuttuğu bilinmektedir.
Kimi de Âl'dan maksat, ümmetin tamamıdır, demişlerdir. Nitekim İmam Nevevî, Müslim Şerhinde bu yorumun daha zahir olduğunu belirtmiştir. Tahkik ehlinden el-Ezheri ve diğerleri bu görüşü ihtiyar etmişlerdir.
Ehl-i salibin âli denilince, sadece onların etba'ı kasdedilir. Nitekim Kur'ân'da Fir'avn'ın âlinden söz edilirken şöyle buyurulmuştur:
"Kıyametin kopuşu meydana gelince Fir'avn'ın âlini (yandaş ve etbaını) azâbın en şiddetlisine sokun!"[366]
Peygamber (a.s.) Efendimiz de bu manayla şöyle buyurmuştur:
"Muhammed'in âli, takva sahibi olan herkestir."[367]
Ebu Hüreyre hadîsini tahrîc eden Ebû Dâvud ve Münzirî, hadîs hakkında susup bir şey dememişlerdir. Ebu Cafer tarikiyle rivayet edilmiş ve bu zat üzerinde farklı görüş ve tesbitler ortaya konulmuştur. Nesâî ise, Müsned-i Ali'de Amr b. Âsim tarikiyle Hibban b. Yesar'dan rivayet etmiştir ki Hibban da Abdurrahman b. Talha'dan, o da Ebu Cafer'den, o da Muhammed b. Hanefiye'den o da babasından ve o da Peygamber (a.s.)'dan rivayet etmiştir. Sonuç olarak ilim adamları hem Ebû Cafer, hem de Hibban b. Yesar üzerinde durmuşlardır. Zehebî, Ebû Cafer'in meçhul olduğunu kaydetmiştir.[368] Yine Zehebi Hibban b. Yesar üzerinde durmuş ve biri Hibban b. Züheyr, diğer Hibban b. Yesar diye iki hibban birbirine karıştırılmış ve o bakımdan onların rivâyetiyle ihticac yapılamıyacağına dikkatleri çekmiştir.[369]
Buna rağmen hadîs ile istidlal edenler, zevcat-i tahiratın ve zürriyetinin Âl'dan olduğunu söylemişlerdir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Namazda teşehhütten sonra Peygamber (a.s.) Efendimize salât getirmek farzdır veya sünnettir.
2- Birinci oturuşta salât getirmek, Şâfiîlere, Hanbelî ve Mâlikîlere göre sünnettir. Hanefîlere göre, sünnet değildir.
3- İkinci oturuşta teşehhütten sonra salât getirmek farzdır. Bu Şâfiîlere göredir. Âline ise, sünnettir.
4- İkinci oturuşta hem Peygamber'e (a.s.) hem âline salât getirmek sünnettir. Bu, Hanefîlere, Mâlikîlere ve Hanbelîlere göredir. İmam Şafiî'ye göre, Peygamber'e (a.s.) salât getirmek farz, âline getirmek sünnettir.
5- Âl tabiri hem ezvacı, hem zürriyeti, hem erbaı içine almaktadır.

Namazın Sonunda Yapılacak Dualar

Namaz bizatihi tesbîh, dua ve niyazdan ibarettir. O bakımdan onun her bölümünde bu üçünün yeri ve anlamı söz konusudur. Bu konuda birçok rivayetler vardır. Biz müctehit imamların seçip üzerinde durduklarını nakletmekle yetinmek istiyoruz. Çünkü onların ciddi araştırma ve incelemesi, bize yetecek kadar malzeme vermektedir.

Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivâyette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Sizden biri son teşehhütten fariğ olunca, şu dört şeyden Allah'a sığınsın: Cehennem azabından, kabir azabından, hayat ve ölümün fitnesinden, Mesih Deccal'ın şerrinden.."[370]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazda şöyle dua ederdi:
"Allahım! kabir azabından sana sığınırım.. Mesih Deccal'in fitnesinden sana sığınırım.. Hayat ve ölümün fitnesinden sana sığınırım. Allahım! borçtan ve günahtan da sana sığınırım.."[371]
Ebu Bekir Sıddîk (r.a.)'den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimize şöyle dediğini haber vermiştir:
"Bana, namazımda yapacağım bir dua öğret." Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"De ki: Allahım! Şüphesiz ki ben kendime çokça haksızlık ettim ve günahları da ancak sen bağışlarsın; beni kendi katından bağışlayan ve çok merhamet edensin."[372]
Uhey b. Ka'ka' (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bir adam, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaz kılarken şöyle hafif şekilde ona bakmış ve şöyle dua ettiğini farketmiştir:
"Allahım! günahımı bana bağışla, evimi bana genişlet ve bana rızık olarak verdiğini benim için mübarek eyle."[373]
Şeddad b. Evs (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin namazda şöyle dediğini haber vermiştir:
"Allahım! Şüphesiz ki işimde sebat etmemi, doğruyu arayıp bulmamda azimli olmayı senden dilerim. Nimetine şükretmedi, sana güzel ibâdette bulunmayı isterim. Senden selîm bir kalb, doğru bir dil dilerim. Senin bildiğin hayrı senden isterim. Senin bildiğin serden sana sığınırım ve senin bildiğin (günah ve kusurlarımdan dolayı), sana istiğfar eder (bağışlanmamı) dilerim."[374]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin secdede iken şöyle dediğini haber vermiştir:
"Allahım! benim küçük, büyük, önceki ve sonraki, açık ve gizli olan bütün günahlarımı bağışla.."[375]
Ammar b. Yâsir (r.a.)'dan, adı geçen namaz kıldı, onu hayli kısa ve hafif tuttu. O yüzden (onun böyle yapmasını) inkâr ettiler (beğenmediler). Bunun üzerine o, onlara:
"Ben rükû ve secdeleri tamamlamadım mı?" diye sordu. Onlar da,
"Evet" dediler. Ammar şöyle dedi:
"Doğrusu ben kıldığım bu namazımda, Resûlüllah'ın (a.s.) yaptığı duayı okudum:[376]
"Allahım! gaybe olan ilminle, halk üzerindeki kudretinle, hayatın benim için hayırlı olduğunu bildiğin sürece beni hayatta tut; vefat benim için hayırlı olduğu zaman ruhumu al. Senden (halkın) hazır bulunduğunda da, hazır bulunmadığında da saygı ile korkmamı; gazap ve rıza hallerinde hak sözü söylememi; fakirlik ve zenginlik illerinden ifrat ve tefritten uzak dengeli bulunmamı; Senin vechine nazar kılma lezzetini, Sana ulaşıp kavuşma heves ve heyecanını istiyorum. Zarar veren sıkıntıdan, sapıttıran fitneden sana sığınırım. Allahım! bizi imân zînetiyle süsle, bizi doğru yolu bulmuş yol gösteriler eyle."
Muâz b. Cebel (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz benimle karşılaştı ve şöyle buyurdu:
"Her namazda söylemen için sana birtakım kelimeler tavsiye diyorum: Allahım! Sana zikretmek ve şükretmek üzere bana yardım et, güzel ibâdette bulunmanı için inayette bulun."[377]
Hz. Aişe (r.a.)'dan yapılan rivayette, o, Peygamber (a.s.) Efendimizi döşeğinde bulamamış ve eliyle (etrafa) dokunup ararken eli Peygamber'e dokunmuş ki, o sırada Peyagmber (a.s.) secdede bulunuyormuş ve şöyle duâ ediyormuş:
"Rabbım, nefsime takvasını ve zekâsını ver. Sen nefsi tezkiye edenlerin hayırlısı ve onun velîsi ve mevlâsısın."[378]
Buradaki zekâdan maksat, nefs temizliği ve arınmışlığıdır.
İbn Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz namazında veya secdesinde şöyle duâ ediyordu:
"Allahım! kalbimde bir nur, kulağımda bir nur, gözümde bir nur, sağımda bir nur, solumda bir nur, önümde bir nur, arkamda bir nur altımda bir nur lûtfedip kıl."
Veya *"beni nur eyle"* demiştir.[379]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda son teşehhütte duâ okumak meşru'dür.
2- Namazda son oturuşta et-Tahiyyatı okuyup salât getirdikten sonra rivayet edilen dualardan birini veya birkaçını okumak sünnettir.
3- Namazda secdede duâ etmek merşû'dür.
Hadislerin ışığında mezhep imamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefi mezhebine göre:
Son oturuşta teşehhütten sonra duâ eder, hacetin dile getirip istekte bulunur. Çünkü Cenâb-ı Hak, *"Namazdan boş kaldın mı hemen duâ et"* buyurmuştur.[380]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, İbn Mes'ud'a (r.a.) *"Bunu yaptığında veya dediğinde, namazın cidden tamam olmuştur."* buyurmuştur ki, bu namazda teşehhütten sonra duayla ilgilidir. Ne var ki, insanların sözlerine benzer şekilde duâ etmemesi daha uygundur, tâ ki namazdan çıkıncaya kadar sünnet üzere bulunmuş olsun.
İnsanların sözünü Hanefi imamları şöyle tefsir etmişlerdir: Başkasından istenmesi muhal olmayan şeylerdir. Meselâ bana şu malı ver, beni şu kadınla evlendir. İnsanların sözlerine benzemiyeni ise, başkasından istenmesi muhal olan şeylerdir. Meselâ Allahım beni bağışla..
Tahavî kendi Muhtasar'ında, duânın, Peygamber'e (a.s.) salât getirdikten sonra yapılacağını belirtmiştir. Salâttan sonra hacetini dile getirir, kendisi ve ana-babası, bir de bütün mü'minler için istiğfar eder. Sahih olan tesbit de budur. [381]
Böylece namazda teşehhüt ve salâttan sonra duâ yapmak müstehabdır.
b) Şâfi' mezhebine göre:
Namazda son oturuşta teşehhüt ve salâttan sonra din ve dünya ile ilgili duâ etmek, istekte bulunmak sünnettir. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Sizden biriniz namazda oturduğu zaman, et-Tahiyyat'ı sonuna kadar okusun, sonra da istediği duayı yapsın."
Buhari'de ise, şöyle rivayet edilmiştir:
"Sonra da hoşuna giden duayı seçip okusun."
Birinci teşehhütten sonra ise, dua okumak sünnet değildir.
Şafiîlere göre, sözü edilen yerde yapılacak me'sür duaların efdalı şudur:
"Allahım, önden gönderdiğim, geriye bıraktığım, gizlediğim, açıkladığım, israf ettiğim ve Senin benimle ilgili bildiğin (günah ve kusurlarımdan) dolayı beni bağışla. Sen her şeyden öndesin, sen her şeyden sonrasın (her şeyin önünde ve sonundasın). Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Ancak sen varsın.."[382]
Ama imamlık yapan kişinin, namazın son oturuşunda teşehhütten ve salâttan başka bir duâ yapmaması sünnettir. Ancak bunlara ilâve edip duâ yaparsa bir zararı yoktur. Ama uzatması mekruhtur, ancak mü'minlerin rızası olduğu takdirde uzatması mekruh değildir.[383]
c) Hanbelî mezhebine göre:
Namazda teşehhütten sonra şu dört şeyden Allah'a sığınılması müstehabdır: Cehennem azabından Allah'a sığınırım Kabir azabından Allah'a sığınırım.. Mesih Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınırım.. Dirilerin ve ölülerin fitnesinden sana sığınırım.. Nitekim Ebu Hüreyre'nin (r.a.) yaptığı rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz duâ edip bu dört şeyden Allah'a sığınmıştır.
Teşehhütte haberlerde varit olan dualarla duâ etmekte bir sakınca yoktur. Özet olarak, hadîslerde varit olduğu şekilde duâ etmek caizdir. el-Esrem diyor ki:
"Âhmed b. Hanbel'e,
"Şunlar diyorlar ki, farz namazlarda ancak Kur'ân'da geçen dualar yapılabilir." Bu hususta ne dersiniz? diye sordum. Öfkeli bir tavırla elini silkip,
"Kim bunu tesbit edip üzerinde duruyor? Oysa Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet edilen hadisler onların söylediklerinin hilâfına tevatür etmiştir."
Namazda insan sözüne benzer şekilde dünya levazımatı ve şehevatıyla ilgili şeyler istemek caiz değildir. Meselâ, Allahım, bana güzel bir cariye nasip eyle.. Bana genişçe bir ev ver.. Nefis bir yemek rızık eyle gibi..[384]
d) Mâliki mezhebine göre:
Namaz kılan adamın, farz namazlarda gerek ayakta, gerek oturduğunda, gerekse secdede dünya ve âhiretle ilgili hacetlerini dile getirip duâ etmesinde bir sakınca yoktur. Ancak rükû'da duâ yapmak mekruhtur.
İmam Mâlik bu konuda Urve b. Zübeyir'den (r.a.) şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Doğrusu ben tuz da dahil olmak üzere bütün ihtiyaçlarını için namazda Allah'a duâ ederim."[385]
Böylece İmam Mâlik'e göre, ayakta (kunut duası), otururken ve secdede bulunurken dünya ve âhiret havaiciyle ilgili istek ve dualarda bulunmak meşru'dur. Bunun mendup olduğu söylenebilir.
Secdede iken duâ etmenin meşruiyetine gelince, diğer üç mezhep imamları bunda bir beis olmadığını söylemişlerdir. Ancak bu cevaz imamla ilgili değildir. Çünkü onun namazı -cemaatin muvafakati olmaksızın- uzatması mekruhtur.
Ayakta duâ yapmanın meşruiyetine gelince, bu, sabah namazında ikinci rekâtte rükû'dan kalkıldığında ayakta iken okunan kunut duâsıdır. Bir de vitir namazının üçüncü rekâtinde fatiha ve zamm-ı sûre okunduktan sonra okunan kunut duâsıdır. Şafiîlere göre, sabah namazının ikinci rekâtinde rükû'dan kalkıldığında ayakta kunut duası okumak

vâcibdir, ki buna ebâd-i salât denilir. Ayrıca Ramazanın son yarısında vitir namazında da okumak onlara göre, ebâd-i salât olan sünnetlerden biridir ki, vâcib derecesindedir, terkinden dolayı yanılma secdesi gerekir. Diğer musibet ve felâket günlerinde namazda okunan kunut duası, ebâd-i salâttan değildir.[386]
Konuyla ilgili diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
988 nolu Ebu Hüreyre hadisi, istiâze ve duanın teşehhütten sonra okunacağını belirlemektedir. O bakımdan teşehhütten evvel istiâze ve duâ etmek meşru sayılmamıştır.
989 nolu Hz. Âişe hadîsinde ise, istiâze mutlak şekilde ifade edilmişse de, Ebu Hüreyre (r.a.) hadîsinin sıhhati dikkate alınarak ona hamledilir ve böylece mutlak mukayyede bağlanmış olur. Diğer dualar ise, istiâzeden sonra edilir.
Ker iki hadiste "hayat ve ölümün fitnesi" tabirleri kullanılmıştır. İbn Dakiyk el-Iyd diyor ki:
"Hayat fitnesinden maksat, insana hayatı boyunca arız olan dünyalık, şehvet ve cehaletle ilgili fitnelerdir ve bunun en fenası, ölüm anındaki son demdir. (Çünkü insan yaşadığı hal üzerine ölür, öldüğü hal üzerine kalkar). Ölüm fitnesinden maksat, ölüm anındaki fitne olabilir; ölüme izafe edilmesi o hale yakın olduğuna nisbetledir."[387]
Diğer bir yorumcuya göre, hayat fitnesinden maksat, bir belâ ile karşı karşıya gelip sabrın elden gitmesidir. Ölüm fitnesinden maksat, kabirdeki sualdir kî meleklerin suali karşısında kişinin şaşkınlaşmasıyla yorumlanabilir.[388]
Deccal'ın Mesih veya Messîh diye vasıflanmasına gelince: Ebu Dâvud kendi Sünen'inde, "Deccal hakkında kullanıldığında şeddeli okunur, İsa Peygamber (a.s.) hakkında kullanılınca, şeddesiz okunur" demiştir. Ferberî ise, Halef b. Âmir'den naklederek şöyle demiştir:
"m-s-y-h maddesi ister şeddeyle, ister şeddesiz okunsun aynı anlama gelir. Hem Deccal, hem de İsa Peygamber (a.s.) hakkında kullanılır, arada kelime kipi olarak bir fark yoktur."
el-Cevherî kendi Sıhah'ında diyor ki:
"Sözü edilen sıfatı şeddeşiz okuyan kimse, bununla o kimsenin yeryüzünü gezip dolaştığını; şeddeli okuyan ise, onun gözlerinin memsuh olduğunu ifade etmiş olur."[389]
990 nolu Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) hadisi, Resûlüllah'ın (a.s.) tavsiye buyurduğu duanın namazda meşru' olduğuna delâlet etmektedir. Ancak namazın neresinde okunabileceği tasrîh edilmemiştir. O bakımdan İbn Dakiyk el-Iyd diyor ki:
"Bunun iki yerden birinde yapılmasının meşru olduğu umulur: Birincisi, secdede; ikincisi, Teşehhütte... Çünkü Resûlüllah (a.s.) bu iki yerde duâ yapılmasını (zaman zaman) emretmiştir. Nitekim Resûlüllah (a.s.), *"secdede ise, duâ etmekte cehd ü gayret gösterin!"* buyurmuştur."[390]
İmam Buharî ise, bu duanın yerine işarette bulunmuş ve Selâm'dan önce dua babında bunu belirtmiştir.
991 nolu Ubeyd b. el-Ka'ka'ın durumu pek bilinmiyor, onu Humeyd b. Ka'ka' diye adlandıranlar da var. Ondan bu hadîsi rivayet eden Ebu Mes'ud el-Cerîrî de marufu'1-hal değildir, yani durumu pek bilinmemektedir diyor. Zehebî bu iki isim üzerinde de durmamıştır. İbn Hacer, Ebu Musa hadîsi başta olmak üzere onun birtakım şevahidi söz konusudur. Ebu Mes'ud el-Cerîri ise, Saîd b. lyas'tır ve bu zatın ,sika (güvenilir) olduğu tesbit edilmiştir, diyerek hadîsin öih-hatına kail olmuştur.
Hadîs, bir yer belirlemeksizin mezkûr duânın namazda yapılmasının meşruiyetine delâlet etmektedir.
992 nolu Şeddad b. Evs (r.a.) hadîsine gelince, isnadında yer alan ricalin hepsi sika (güvenilir) dir. Nesâî bu hadisi namaz bahsinde değil, Fi'1-yevmi ve'1-Leyle bölümünde zikretmiştir.
Bu duanın da belli bir yer gösterilmeksizin namazda yapılması tavsiye edilmiştir. Ancak diğer hadîslerle biraraya getirildiğinde, teşehhütten sonra veya secde de yapılmasının uygun olacağı neticesi ortaya çıkar.
993 nolu Ebu Hüreyre (r.a.) hadîsiyle, Peygamberlere günah nisbet etmenin cevazını istidlal edenler olmuşsa da, konu ihtilaflıdır. Zira Peygamberler (salâtü selâm hepsine olsun) küçük ve büyük günahlardan korunmuşlardır. Resûlüllah (a.s.) Efendimizin günahı kendine nisbet etmesi, ümmetine talîm maksadına yönelik bir ifadedir.
994 nolu Ammar b. Yasir (r.a.) hadîsinin isnadında yer alan ricalin hepsi sika (güvenilir) dir.
Ammar'ın (r.a.) namazı kısa ve hafif tutması, diğer sahabenin itirazına sebep olmuştur. Bundan, onun namazı sünnete uygun şekilde kılmadığı anlaşılıyorsa da, Ammar gibi, Peygamber terbiyesinde ve meclisinde yetişen bir sahabinin sünnete muhalefeti düşünülemez. Rükû ve secdeleri tamam yapmadım mı? sözü bunu doğrulamaktadır. Ancak bazı yorumcular onun bu sözünden şu neticeyi çıkarmışlardır: Rükû ve secdeleri tam olarak yerine getirmişse de diğer rükünleri tam olarak yerine getirmemiş ve o yüzden itiraz vaki olmuştur. Bütün bu yorumlar birer ihtimalden öteye geçmemektedir. Allah daha iyisini bilir.
Biz şunu da ilâve edelim ki, Resûlüllah'ın (a.s.) namazını tarif eden ashabdan bir kısmı, "evceze" tabirini kullanmışlardır. Bu, namazı noksan bıraktı demek değil, kısa ve hafif tuttu, demektir. Ammar hakkında da aynı tabir kullanıldığına bakılırsa, ashabın itirazı, onun namazı çok acele kılmasıyla ilgili olsa gerek.
995 nolu Muâz b. Cebel hadîsi üzerinde durulmuşsa da, İbn Hacer, senedinin kaviy olduğunu söylemiştir. Ayrıca farz ve nafile her namazda sözü edilen duanın yapılmasının meşru olduğu anlaşılıyor. Bazı rivayetlerde ise, sözü edilen duayla ilgili rivayette, "her namazda" değil de, "her namazın arkasında" cümlesi yer almıştır. Nitekim Ebu Dâvud, bu ikinci cümleyi rivayet etmiştir. Ne var ki, her namazın arkası tabirinden iki yer hatıra gelebilir: Birincisi, teşehhüt ve salâttan sonra; ikincisi, selâm verdikten sonra..
996 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadisini az değişik lâfızlarla Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrîc etmişlerdir. Bunların tesbit ve zaptı şöyledir:
"Bir gece Resûlüllah (a.s.) Efendimizi kaybettim; secde yerini elimle dokunduğumda onu secde halinde buldum, iki ayağı (parmakları kıbleye müteveccih idi; şöyle duâ ediyordu: Senin gazabından, rızana sığınırım; Senin vereceğin cezadan affına iltica ederim.. Senden yine sana sığınırım. Seni övmekten âcizinı, sen kendini övdüğün gibisin."
İmam Ahmed'hı rivayet ettiği değişik lâfızlara gelince, o bu hadîsin az farklı rivayetlerinden biridir. Aynı zamanda olayın bir defa değil, birkaç defa cereyan etmiş olduğu intibaını da verir.
997 nolu İbn Abbas (r.a.) hadîsini, Müslim kendi Sahîh'inde hem uzun, hem kısa şekilleriyle rivayet etmiştir. İki rivayet arasında elfaz farkı da söz konusudur. Her iki rivayet de Resûlüllah'ın (a.s.) yaptığı o duanın gece namazında olduğunu gösteriyor.
Hadîste "namazında veya secdesinde" diye bir şek ortaya konulmuştur, bu râviden vâki olan şektir. Başka bir rivayet ise, namaz ile kayıtlanmaksızın mezkûr duayı yaptığını ifade etmektedir. Nurdan maksat, hakkın beyânı, ziyası ve hidayetidir.
Böylece Hz. Aişe'den farklı lâfızlarla yapılan iki rivayetten, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in secdede duâ ettiği anlaşılıyor. Nitekim Beyhakî, el-Marife'de bunu kuvvetlendirir mahiyette şu hadîsi rivayet etmiştir:
"Kulun Rabbına en yakın olduğu hal, secdede bulunduğu haldır. O halde siz secdede duayı çoğaltın, duanızın kabul olunması (o halde) uygun ve lâyıktır."
et-Tahavî ise, secdede duâ ile ilgili hadîslerin, Akabe b. Âmir hadîsiyle neshedildiğini iddia etmiştir. Akabe hadîsinde deniliyor ki: Fesebbîh İsme Rabbike'l-Azim âyeti inince, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz *"bunu rükûunuza alıp orada söyleyiniz"*, buyurdu. Sebbih İsme Rabbike'l-A'lâ âyeti inince, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"bunu da secdenize alıp orada söyleyiniz"*, buyurdu.
Zeylaî bu rivayetleri biraraya getirdikten sonra şöyle bir tahlilde bulunuyor:
"et-Tahavî, bu âyetin Peygamber'e (a.s.) secdede yaptığı duadan sonra inmiş olabilir, diye ilâve etmiştir. Oysa bu söz çok soğuk ve donuktur. Çünkü İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet edilen hadisin, Resûlüllah'ın (a.s.) vefatına yakın pazartesi günü söylediğini bizzat İbn Abbas kaydetmiş ve şöyle demiştir: Peygamber (a.s.) hasta idi, mescide çıkamamıştı, insanlar Ebu Bekir Sıddîk'in arkasında durup saf bağlamışlardı. İşte o gün Resûlüllah'ın (a.s.) vefat ettiği gün idi."
Nitekim Buharî'nin tahrîc ettiği ve Teheccüt bahsinde yer verdiği Hz. Enes (r.a.) hadîsi de bunun böyle olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca Berâ' b. Âzib'in (r.a.) rivayet ettiği hadîs de bu manayı kuvvetlendirmektedir.[391]
Fethü'l-allâm'da namazda teşehhütten sonra salât ve duâ okunmasıyla ilgili hadisler nakledilerek kısa açıklamalarda bulunulmuş, secdede duâ edilip edilmiyeceği hakkındaki rivayetlere yer verilmemiştir. Neylü'l-evtâr'da ise, ilgili birçok hadîsler nakledilerek konuya ağırlık kazandırılmış ve geniş tahliller yapılmıştır.

Çıkarılan Hükümler

1- Namazda ikinci oturuştan sonra Peygamber (a.s.) Efendimiz'e salât getirip duâ etmek mûstehabdır. Bu, Hanefîlere göredir. Şâfiîlere göre, kuvvetli sünnettir. Ancak imamlık yapan kimsenin, namazı uzatması, teşehhütten sonra uzun duâ yapması doğru değildir.
2- Teşehhütten sonra hadîste belirtilen dört şeyden Allah'a sığınmak mûstehabdır. Bu, Hanbelîlere göredir.
3- Namazda gerek ayakta, gerek otururken teşehhütten sonra, gerekse secdede dünya ve âhiret hacetleriyle ilgili isteklerde bulunup duâ etmekte bir sakınca yoktur. Bu, Mâlikîlere göredir. Rükû'dan ise duâ yapmak mekruhtur.
4 - Yalnız başına namaz kılan kimsenin secdede Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet edilen dualardan bir kısmını okumasında bir sakınca yoktur. Bu, diğer üç mezhep imamlarına göredir.

Namazdan Selam İle Çıkmak

Müminin miracı sayılan namaza Allahü Ekber denilerek başlanır ve sonunda selâm verilerek çıkılır. Ancak nasıl Tekbir getirilip namaza başlanır konusu işlenirken, bunun şekli üzerinde durulduğu gibi, namazdan selâm verilerek çıkılır denilirken nasıl selâm verilir ve nasıl bir hareket gösterilir, huhusunu da açıklamamıza ihtiyaç vardır. Zira İslâm Dini, ibâdeti âdetten ayırmış, ibâdete bir resmiyet kazandırarak bizi kendi halimize ve arzumuza bırakmamıştır. Bir olan Allah'a, aynı kıbleye yönelip aynı inanç, duygu ve düşüncelerle ibâdet ederken, ibâdeti aynı ölçüler içinde yapmamız gerekir. Şüphesiz ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin nasıl ibâdet ettiği, nasıl namaz kıldığı, nasıl abdest aldığı ve ibâdetlerinde neler okuduğu, nasıl bir resmiyet ortaya koyduğu en ince taraflarına kadar tesbit edilip bize kadar rivayet yoluyla aktarılmıştır. Yeter ki, o rivayetleri sıhhatli şekilde tesbit edip müctehit imamların istidlal, ihticac ve ictihatlarını bilmiş olalım; işte o zaman bir karışıklık, bir zorluk söz konusu olmuyor ve ibâdeti en doğru şekliyle manasıyla yapma imkânları

elde ediliyor..
Konuyla ilgili hadisler:
İbn Mes'ûd (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz sağına ve soluna selâm verir, Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetüllahi, Es-Selâmü Aleyküm Ve Rahmetüllahî der, o kadar ki (arkasında duranlarca) yanağının beyazlığı görülürdü."[392]
Âmir b. Sa'd'den, o da babasından rivayet etmiştir. Babası şöyle haber vermiştir:
"Ben Resûlüllah (a.s.) Efendimizi (namaz kılarken) gördüm, yanağının beyazlığı gözükecek şekilde sağına ve soluna selâm veriyordu."[393]
Câbir b. Semure (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bizler Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber namaz kıldığımız zaman (namazdan çıkarken) (sağımıza ve solumuza Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetullah, Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetullah diyorduk." (Râvi bunları anlatırken eliyle iki yanına işaret ediyordu). Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: *"Neden ellerinizle işarette bulunuyorsunuz da sanki elleriniz serkeş huysuz atın kuyruğuna benziyor. Sizin için yeterli olanı şudur: Elini uyluğu üzerine bırakır, sağındaki ve solundaki kardeşine selâm verir."*[394]
Diğer bir rivayette ise şöyle nakledilmiştir:
"Biz, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin arkasında namaz kılıyorduk. Buyurdu ki:
"Şunlara ne oluyor ki elleriyle selâm veriyorlar, elleri huysuz serkeş atların kuyruklarına benziyor. Size elini uyluğunun üzerine koymak yeter ve sonra da Es-Selamu Aleyküm, Es-Selamu Aleyküm der."[395]
Semüre b. Cündeb (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, imamlarımıza selâm vermemizi ve birbirimize selâm vermemizi bize emretti."[396]
Ebû Davud'un tesbit ettiği rivayette ise, şöyle denilmiştir:
"İmam'ın selâmını cevaplayıp çevirmemizi, birbirimizi sevmemizi ve birbirinize selâm vermemizi bize emretti."
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Selâm lâfzını uzatmamak, çekmemek sünnettir."[397]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazın sonunda önce sağa, sonra sola selâm vermek meşru'dür.
2- Selâm verildiğinde, arkada duran kimsenin selâm verenin yanağını görecek şekilde başı sağ ve sol omuza doğru çevirmek sünnettir.
3- Namazın sonunda selâm verirken Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetullah demek sünnettir.
4- Selâm verirken el işaretinde bulunmak mekruhtur.
5- Selâm verirken de elleri dizler üzerine konulmuş bir halde bulundurmak sünnettir.
6- Namazın sonunda selâm vermek için Es-Selamü Aleyküm demek kâfidir.
7- Namazın sonunda selâm verirken imamı kasdetmek müstehabdır.
8- Yine cemaat halinde namaz kılınırken müslümanlar sağ ve sol taraflarına selâm verdiklerinde bununla birbirlerini kasdetmeleri müstehabdır.
9- Selâm lâfzını çekip uzatmadan, yani med yapmadan teleffuz etmek sünnettir.
Hadîslerin ışığında mezhep imamlarının istidlal, ihticac ve ictihatları:
a) Hanefi mezhebine göre:
Namazın sonunda selâm vermek ve "selâm" lâfzını kullanmak vâcibdir.[398]
Namazdan "selâm" lafzıyla çıkmak farz değildir.[399] Sağ ve sol tarafa selâm verilirken selâm lâfzını kullanarak "es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah" demek ve yanaklar görülecek şekilde başı sağ ve sol omuzlara doğru çevirmek, sağa selâm verince sağındaki melekleri ve insanları kasdetmek, sola selâm verirken yine sol taraftaki melekleri ve insanları kasdetmek sünnettir. İmamın bulunduğu cihette bulunanlar selâm verirken aynı zamanda imamı da kasdederler.
Yalnız başına namaz kılan kimsenin ise, selâm verirken sadece Hafeze denilen melekleri kasdetmesi yeter.
Peygamber (a.s.) Efendimiz, *"Namazın tahlili, çözülüp sona ermesi, teslimdir."* buyurduğu için selâm lafzıyla namazdan çıkmak vâcib oluyor.[400]
Selâmda önce sağa, sonra sola selâm vermek sünnettir. O bakımdan İmam Ebu Hanîfe'ye göre, önce sola selâm veren kimse, sağına selâm verir ve soluna verdiği selâmı iade etmez. Ancak böyle yapmak mekruhtur. Bunun gibi önce ön cephesine, sonra da sol tarafına selâm veren de, birinci selâmı iade etmez.[401]
Selâm verirken başı iyice sağ ve sol tarafa çevirip arka safta duranların onun yanağını görecek şekilde olması da sünnettir. Hanefiler bu konuda İbn Mes'ud (r.a.) hadisiyle istidlal etmişlerdir.
Selâmı aşikâr söylemek de sünnettir.[402]
b) Şafîî mezhebine göre:
Namazın on ikinci farzı, selâm vermektir. Nitekim Sahîh-i Müslim'de, *"Namazın tahrîmi tekbirdir, tahlili ise selâmdır"* buyurulmuştur. Selâm'ın en kısa şekli "es-Selâmü aleyküm" dır. Bunun aksi de olabilir, yani "Aleykümü's-Selâm" da demek kâfidir. Ancak bu ikinci şekilde selâm vermek mekruhtur. En kâmil şekli ise, "es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah" dır. Selâm bir defa sağa, bir defa da sola verilir ve tekrar edilmez. Sağ yanağı görülecek şekilde iltifatta bulunur ve verdiği selâmla iltifat ettiği cihetteki melekleri, mü'min olan insanları ve cinleri kasdeder. Bu da sünnettir. Ayrıca cemaat halinde kılınan namazlarda, imam ve cemaatten kendisine selâm verenleri de kasdeder. Şafiîler bu meselede Semüre b, Cündeb (r.a.) hadisiyle istidlal etmişlerdir.[403]
c) Hanbeli mezhebine göre:
Namazın sonunda, namazdan çıkmayı irâde ederken sağ tarafına ve sol tarafına iltifat ederek Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetullah der. Bu şekil selâm vermek vâcibdir, başka bir lâfız bunun yerine geçmez. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'nin de görüşü budur. İmam Ebû Hanife'ye göre, namazdan çıkmak için "selâm" lâfzı taayün edilmiyebilir, herhangi bir amelle namazdan çıkılabilir. Ancak selâm vermek suretiyle çıkmak vâcibdir diğer bir rivayete göre, sünnettir.
Hanbeliler bu konuda şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Namazın anahtarı abdesttir; tahrîmi tekbirdir; tahlili ise, teslimdir."[404]
Hem Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her namazında sağa ve sola selâm vermiş ve buna devam etmiş ve: *"Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız öylece namaz kılın!"* diye emretmiştir.[405]
Birinci defa sağ tarafa selâm vermek vâcib, sol tarafa vermek se sünnettir. Diğer bir rivayette sol tarafa da selâm vermek vâcibdir. Daha sahîh olanı da budur. Hanbeliler bu meselede Cabir b. Semüre (r.a.) hadisiyle istidlal etmişlerdir.[406]
Selâmda sünnet olan lafız, Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmettullah'dır. Zira Peygamber (a.s.) böyle selâm vermiştir. Hanbeliler bu meselede, İbn Mes'ud ile Câbir b. Semüre (Allah ikisinden de razı olsun) hadîsleriyle istidlal etmişlerdir. Bununla beraber, sadece "Es-Selamü Aleyküm" demek de kâfi gelir.[407]
Belirtilen şekli tersine çevirip "Aleykümü's-Selam" demek yeterli olmaz. İmam Şafiî'ye göre yeterli olur.
İbn Kudame namazın sonunda selâm verme konusu üzerinde hayli rivayet toplayarak buna geniş yer ayırmıştır. Arzu edenlere el-Muğnî kitabını tavsiye ederiz.
d) Mâliki mezhebine göre:
Sahnun diyor ki, imamın nasıl selâm vereceğini İbn Kasım'dan sorduğumda bana şu cevabı verdi:
"Bir defa hafif sağa meylederek ön cihetine verir." Ya yalnız başına namaz kılan kimse nasıl verir? diye sorduğumda, "o da aynı şekilde bir defa verir" dedi.
İmamın arkasında bulunan kimse, eğer sol cihetinde bir kimse varsa, ona da redd-i selâmda bulunur. Namazda erkek ve kadının selâm verme şekli ve ölçüsü aynıdır.
İmam Mâlik diyor ki:
"Namaz kılan imamın arkasında bulunuyorsa, sağ tarafına selâm verdikten sonra imama redd-i selâmda bulunur. Bunun üzerine İbn Kasım, İmam Mâlik'e sormuş, demiş ki:
"İmama nasıl redd-i selâmda bulunur, Aleyke's-Selâm mı der, yoksa es-Selâmu aleyke mi der?" İmam şöyle karşılık vermiştir:
"Bu ikisi de caizdir, ama benim için daha müstehab olanı, Es-Selamü Aleyküm'dür."
İmam Mâlik bu meselede, bazan Peygamber (a.s.) Efendimiz'in ve sonra da Ebû Bekir, Ömer, ve Ömer b. Abdülaziz'in namazdan çıkarken bir defa selâm verdiklerini dikkate alarak istidlalde bulunmuştur.[408]
Özetliyecek olursak:
Mâliki mezhebine göre, namazdan çıkmak için sağ tarafa selâm vermekle yetinilir. Ancak bu imama ve bir de yalnız başına namaz kılana has bir sünnettir. Cemaatla namaz kılan kimse, hem hafif sağına, hem de soluna selâm verir, böylece sağ ve sol tarafındaki mü'minlerin selâmını karşılayıp cevaplamış olur.
Yine bu mezhebe göre, ön cihete doğru selâm verilir, cümlenin sonuna geldiğinde, yani (mim) harfini teleffuz ederken hafif sağ tarafa iltifat etmesi menduptur.[409]
Diğer rivayetler, tahliller ve yorumlar:
1010 nolu İbn Mes'ud (r.a.) hadîsini aynı zamanda Darekutnî ve İbn Hibban rivayet etmişlerdir. Hadîsin az farklı lâfızları nakledilmiştir, aslı ise, Sahîh-i Müslim'dedir. el-Akiylî diyor ki:
"Hadîsin isnadları sahihtir ve İbn Mes'ud hadîsine göre, namazın sonunda iki tarafa selâm vermek sabit olmuştur. O halde bir selâm vermek sahih olmaz."[410]
1011 nolu Âmir b. Sa'd hadîsini Hafiz Bezzar, Darekutnî ve İbn Hibban tahrîc etmişlerdir.
Bu babda birçok hadîsler vardır ki hepsi de namazın sonunda biri sağa diğeri sola olmak üzere iki selâm vermeye delâlet etmekledirler. Nitekim İbn Mâce'nin Ammar'dan,

Darekutnî'nin de Ammar'dan, İbn Ebi Şeybe'nin Berâ' b. Âzib'den Ahmed b. Hanbelin Sehl b. Sa'den, yine İbn Mâce'nin Hz. Hüzeyfe'den ve Adiy b. Umeyre'den rivâyet ettikleri hadîsler bu cümledendir. Yapılan ciddi tesbitlere göre bunların isnadı hasendir. Bunlardan başka birkaç hadîs daha rivayet edilmişse de çoğunun zayıf olduğu görülmüştür.
Nitekim. İbn Münzir'in Ebu Bekir Sıddîk'dan, Ali'den, İbn Mes'ud'dan, Ammar b. Yasir'dan ve Nâfi' b. Abdülharsden (Allah hepsinden razı olsun) yaptığı rivayette, hepsinin de namazın sonunda iki tarafa selâm verdikleri tesbit edilmiştir. Tabundan Ata b. Ebî Rebah, Alkame, Şa'bi ve Abdurrahman es-Sülemî de ayni görüştedirler ve uygulamaları da öyle olmuştur. Müctehitlerden, İmam Mâlik'in dışında olanların da istidlal ve ictihatları bu doğrultudadır. İshak Ebû Sevr de aynı paralel de yer almışlardır. İbn Münzir de aynı görüştedir, Şevkani de aynı şeyi ifade etmiştir.[411]
Namazdan çıkışta sadece bir defa selâm vermenin meşruiyetini söyleyenlere gelince, onlar bu meselede daha çok İbn Ömer, Enes, Seleme b. el-Ekva' (Allah hepsinden razı olsun) uygulamalarını dikkate almışlardır. Hz. Aişe'nin de (r.a.) aynı paralelde olduğu sabit olmuştur. Tabiînlerden Hasan el-Basri, İbn Sirin ve Ömer b. Abdülaziz'in de görüşü bu doğrultudadır. İmam Evzaî de bu meselede İmam Mâlik'in görüşüne katılmıştır. Ehl-i Beyt'ten ise, Abdullah b. Musa b. Cafer, namazın sonunda öne, sağa ve sola olmak üzere üç selâm verip çıkmak vâcibdir, demiştir.
İki selâmın meşruiyetine kail olanlara göre, her iki tarafa selâm vermek vâcib midir, yoksa sağa selâm vermek vâcib, sola vermek sünnet veya müstehab mıdır? Cumhura göre, ikinci selâm müstehabdır. O bakımdan İbn Münzir diyor ki:
"İlim adamları, namazdan çıkarken bir selâmla yetinmenin caiz olduğuna kail olmuşlardır, bu hususta onların icma'ı vardır."
İmam Nevevî de Müslim'in şerhinde buna yakın bir ifade kullanmıştır.
Özetliyecek olursak, namazın sonunda iki veya bir selâm meselesi hayli geniş tutulmuş ve ilim adamları birçok rivayetlere yer vermişlerdir. O bakımdan konuyu burada fazla uzatmaya gerek görmüyor, onu bundan sonraki fasılda ilgili hadîsleri de nakletmek suretiyle açıklamak istiyoruz.
1012 nolu Cabir b. Semüre hadîsi, hem sahihtir, hem de namazın sonunda iki tarafa selâm vermenin meşruiyetine açık biçimde delâlet etmektedir. Ayrıca selâm verirken sadece "Es-Selâmu aleyküm" demekle yetinmenin caiz olduğunu ifade etmektedir.
1014 nolu Semüre b. Cündeb (r.a.) hadîsini aynı zamanda Hâkim ve Bezzar tahrîc etmişlerdir. Hafiz Bezzar'a göre, isnadı hasendir. Ancak el-Hasen'in bu hadîsi Semüre'den işittiği ihtilaflıdır, bu hususta dört görüş ve tesbit ortaya çıkmıştır: Mutlaka ondan işitmiştir. -Mutlaka ondan işitmemiştir- Ondan sadece el-Akiyka hadîsini işitmiştir. - Ondan üç hadîs işitmiştir..
Hadîste "sonra birbirinize selâm verin" emri, namazdaki selâmla ilgilidir. Nitekim Hafiz Bezzar bunu belirterek kesinlik ifade eden bir cümle kullanmıştır. Böylece hadîsin zahirî delâletinden şu husus anlaşılmaktadır: Namazın sonunda sağa ve sola selâm verirken, bununla imam, cemaat birbirini kasdeder, biri diğerine selâm vermeye niyetlenir.
1015 nolu Ebû Hüreyre hadîsini aynı zamanda Hâkim tahrîc etmiş ve "Müslim'in şartı üzere sahihtir" demiştir. Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre, isnadında Kurre b. Abdurrahman b. Hivîl bulunuyor ki, İmam Ahmed'e göre, münkerü'l-hadîstir. Yahya ise, onun için "hadîsi zayıftır" demiştir. Ebu Hâtim'e göre, kaviy değildir. İbn Adiy diyor ki:
"el-Evzaî, Kurre'den onun üstünde hadîs rivayet etmiştir. O bakımdan onun rivayetinde bir beis olmadığını umuyorum."[412]
Müslim ise kendi Sahîh'inde onu Amr b. el-Hâris'e makrun olarak zikretmiş; İbn Hibban onu sikat (güvenilirler) arasında anmıştır.[413]
Tirmizî ise, yukarıda naklettiğimiz hadisi sahihlemiş ve mevkuf olmadığını belirtmiştir. Ancak Tirmizî'nin rivayetinde "Hazfü't-teslîm" yerine, "Hazfü's-selam.." denilmiştir.
Nitekim İbrahim en-Nahaî'den yapılan rivayette, onun şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Tekbir cezmdir, selâm da cezmdir." Bundan maksat, Allahü Ekberu yerine çekmeden ve sonuna hareke koymadan Allahü Ekber; Es-Selamü Aleykümü yerine yine çekmeden Es-Selamü Aleyküm demektir. İbn Seyyid en-Nas da diyor ki:
"Selâm'ın uzatılmayacağı hakkında âlimlerin görüş birliği vardır, buna muhalefet edeni bilmiyorum."
Namazın sonunda selâm verirken, Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetullah demek, yani sağa ve sola başı çevirip bu cümleyi söylemek hakkında birçok rivayetler vardır. Darekutnî'nin Fezale b. Fazl'dan yaptığı rivayette, Ammar b. Yâsir (r.a.)'ın şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sağına selâm verdiği zaman, sağ yanağının beyazlığı görünürdü; sol tarafına selâm verdiği zaman sol yanağının beyazlığı görünürdü. Selâm vermesi ise şöyle idi: Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetullah.."
Râvî Fezale b. Fazl üzerinde biraz durulmuş, Ebû Hatim onun "sadûk" doğru ve güvenilir olduğunu kaydetmiştir. İbn Mâce kendi Sünen'inde zikretmiştir.[414]
Diğer bir hadîsi de İmam Ahmed kendi Müsned'inde, Taberâni kendi Mu'cem'inde Mülazim b. Amr'den, o da Hevde b. Kays b. Talk'den, o da babasından, o da dedesinden rivâyet etmiştir ki, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resûlüllah (a.s.) sağına ve soluna selâm verirdi, öyle ki, sağ ve sol yanağının beyazlığı görülürdü." Burada nasıl selâm verdiği, yani hangi lâfızlarla söylediği rivayet edilmemiştir.
Bir başka hadisi Beyhaki el-Ma'rife'de İmam Şafii tarikiyle rivayet etmiştir ki, Şafiî'ye İbrahim b. Muhammed haber vermiş, o da İshak b. Abdullah'tan o da Abdülvahhap b. Baht'tan, o da Vasile b. el-Eska' (r.a.)'den rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yanağının beyazlığı görünecek şekilde sağ ve soluna selâm verirdi."
İki tarafa selâm vermekle ilgili bir başka hadisi Ebû Dâvud, Vâil b. Hücür (r.a.)'den rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber namaz kıldım. O, başını sağına çevirip Es-Selâmü Aleyküm Ve Rahmetullah soluna çevirip Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetü'llah derdi."
İmam Nevevî el-Hülasa'da, bu hadisin isnadının sahih olduğunu kaydetmiştir.
Darekutni ise kendi Sünen'inde Hüreys b. Ebî Matar'dan, o da eş-Şa'bî'den o da Berâ' b. Âzib (r.a.)'den rivayet etmiştir ki, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, iki selâm verirdi.."
Ancak bu hadîsin râvisi Hüreys hakkında bazı sözler söylenmiştir. Buharî onlardan biridir. Ebu Hatim, İbn Main ve Nesâî de Buharî'ye katılmışlardır. Zehebî, onun birçok kimseler tarafından zayıf kabul edildiğini kaydeder ve Nesâî'nin onun hakkında "metrukü'l-hadîs" dediğini nakleder. Buharî, onun kaviy olmadığını belirtmiştir.[415]
Tirmizî ve İbn Mâce'nin Züheyr b. Muhammed'den, o da Hişam b. Urve'den, O da Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet ediyor. Adı geçen demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (namazın sonunda) bir defa yüzünün istikametine selâm verirdi."
Aynı hadîsi Hâkim el-Müstedrek'te rivayet etmiş ve "Şehayn'in şartı üzere.." demiştir. et-Tenkih sahibi diyor ki:
"Züheyr b. Muhammed, her ne kadar sahih ricaldan sayılırsa da onun birçok münker rivayetleri vardır. Bu hadîs de o münkerlerden biridir." Nitekim Ebû Hâtim de, "Bu hadîs münkerdir" demiştir.[416]
Bilindiği gibi, münker hadîs, zayıf bir râvinin sika (güvenilir) bir râviye muhalif olarak rivayet edilen hadîstir.
et-Tahavî ise, Züheyr b. Muhammed hakkında şöyle demiştir:
"Bu zat her ne kadar sika (güvenilir) se de, Amr b. Ebî Seleme'nin rivayeti onun zayıf olduğunu ortaya koymaktadır."[417] İbn Maîn de aynı görüştedir.
Nevevi, Hâkim'in bu hadîsi sahihlemesi kabule şayan değildir, zira, namazın sonunda bir tek selâmla yetinmenin hiçbir şekilde sabit olmadığı bilinmektedir, demiştir.[418]
Bir selâmla yetinmekle ilgili bir başka rivayeti İbn Mâce, Abdülmüheymin'den, o da babası Abbas'dan, o da kendi babasından, o da dedesi Sehl b. Sa'd (r.a.)'den yapmıştır. Adı geçen demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizin bir tek selâm verdiğini işittim, onan fazlasını yapmadı."
Darekutnî bu rivayet üzerinde durarak, "Abdülmüheymin kaviy değildir" derken, İbn Hibban, onunla ihticac bâtıldır, diye kaydetmiştir.[419]
Zehebî bu zat üzerinde durarak şunları nakletmiştir:
"Abdülmuhaymın b. Abbas'ın on kadar rivayet ettiği hadis vardır. Buhari, onun münkerü'l-hadîs olduğunu söylemiş; Nesâî, sika olmadığına dikkat çekmiş, Darekutnî ise, onun kaviy olmadığını belirtmiştir."[420]
Bu konuda bir başka rivayeti İbn Mâce, Yahya b. Râşid'den, o da Yezid Mevlâ Seleme'den, o da Seleme b. el-Ekva' (r.a.)'den yapmıştır. Adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi namaz kılarken gördüm, bir defa selâm verdi."
Ne var ki, râvi Yahya b. Râşid üzerinde durulmuş, İbn Main, onun kayda değer bir şey olmadığını söylerken, Nesâî onun zayıf olduğunu belirtmiştir.[421]
Aynı konuyla ilgili bir hadîsi İbn Adiy el-Kâmil'de, Atâ' b. Ebî Meymune'den, o da Ebu Hafs'dan , o da el-Hasen'den, o da Semüre (r.a.)'den rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (namazın sonunda) bir tek defa selâm verirdi, o da yüzü istikametine.."
Abdülhak bunu kendi Ahkâm'ında İbn Adiy cihetiyle zikretmiş ve Atâ'ın zayıf olduğunu belirtmiştir. [422] İbn Maîn onun sika olduğunu belirtmişse de Ebû Hatim onun hadîsiyle ihticac edilmez demiştir. Aynı zamanda bu zatın Kaderi mezhebinin baş elemanlarından olduğunu Ebu İshak el-Cevzecânî söylemiştir.[423]
Böylece namazın sonunda Peygamber (a.s.) Efendimiz'in yüzü istikametine bir selâm vermekle yetindiğiyle ilgili rivayetlerin hemen hepsi istidlal ve ihticace elverişli olmadığı, çoğunun zayıf ve metruk olduğu anlaşılmaktadır. O bakımdan iki tarafa belirtilen şekilde ve zikredilen elfaz ile selâm vermenin sahîh olduğu ihticaca uygun görüldüğü kesinlik kazanmış oluyor. O bakımdan müctehit imamların çoğunun istidlal ve ictihatları bu doğrultudadır.
Nitekim Ebu Cafer et-Tahavî bir selâmla yetinmekle ilgili iki rivayete yer verdikten sonra iki tarafa selâm vermekle ilgili yirmiden fazla rivayeti toplamış ve böylece konuya ağırlık kazandırarak araştırıcılara yeteri kadar malzeme hazırlamıştır. Onları buraya nakletmemiz, -kitabımızın hacmini büyüteceğinden- mümkün olmamıştır. O, bu rivayetleri topladıktan sonra Mâliki mezhebi dışında üç mezhebin görüşüyle birleşmiştir. [424]

Çıkarılan Hükümler

1- Namazın sonunda selâm vermek ve "selâm" lafzını kullanmak vâcibdir.

2- Başı sağa ve sola çevirip selâm vermek sünnettir. Bu, Hanefilere göredir.
3- Selâm verirken sağdaki ve soldaki melekleri ve mü'minleri kasdetmek müstehabdır.
4- Önce sağa, sonra sola selam vermek sünnettir. Bu da Hanefilere göredir.
5- Selâm verirken başı iyice sağa ve sola, yanaklar görünecek şekilde çevirmek sünnettir. Bu Hanefi, Şafii, ve Hanbeli mezhebine göredir.
6- Namazın sonunda selâm vermek farzdır.
7- Selâm verirken Es-Selamü Aleyküm Ve Rahmetullah demek sünnettir ve selâmın kâmil şeklidir.
8- Sağ tarafa selâm vermek vâcib, sol tarafa vermek sünnettir. Bu, Hanefilerle Hanbelilere göredir.
9- Namazın sonunda sadece ön cihete selâm verip başı hafifçe sağa çevirmek kâfidir. Bu, Mâlikîlere göredir.
10- Selâm'ı cezm şeklinde teleffuz edip uzatmamak sünnettir.

Namazdan Sonra Zikir Ve Dua

Namaz bütünüyle zikir, tesbih, tehlîl ve duâ olmakla beraber, onu kılmaya bizi muvaffak kılan Allah'a ne kadar duâ etsek ve onu ne kadar ansak, ne kadar tesbîh etsek yine azdır. Cenâb-ı Hakk'ın hidâyet nasip ederek bizi huzuruna kabul buyurması ve günde beş vakit bizi buna davet etmesi, iltifatların en güzeli, nimetlerin en büyüklerinden biridir.
Sevbân (r.a.)'den yapılan rivayette demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazdan fariğ olunca üç defa istiğfar eder ve şöyle derdi:
"Allahümme Ente's-Selâm Ve Minke's-Selâm, Tebarekte Ya Ze'l-Celâlî Ve'l-İkrâm."[425]
Abdullah b. Zübeyir (r.a.)'dan yapılan rivayette, adı geçen her namazın arkasından selâm verince şöyle derdi: La İlahe Îllallahü Vahdehü La Şerike Leh, Lehü'l-Mülkü Ve Lehü'l-Hamdü Ve Hüve Alâ Külli Şey'in Kadîr Vela Havle Kuvvete İlla Billahi'l-Aliyyi'l-Azim, Vela Na'bdü İlla Iyyaihü, Lehü'n-Ni'metü Ve Lehü'l-Fazlü Ve Lehü's-Senaü's-Senaü'l-Hasen. La İlahe İllallahü Muhlisine Lehü'd-Dîne Velev Kerihe'l-Kâfirûn.
Abdullah devamla dedi ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her namazın arkasında bunlarla tehlîlde bulunurdu."[426]
Muğire b. Şu'be (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin her farz namazın arkasında şöyle dediğini haber vermiştir: La İlahe İllallahü Vahdehü La Şerike Lehü, Lehü'l-Mülkü Ve Lehü'l-Hamdü Ve Hüve Ala Külli Şey'in Kadir Allahümme La Mani'a Lima A'tayte Vela Mu'tiye Lima Mene'te Vela Yenfe'ü Ze'l-Ceddî Mînke'l-Cedd..[427]
Abdullah b. Amr (r.a.)'dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"İki haslet var ki, hangi bir müslüman adam onları (zikredip) sayarsa, mutlaka Cennet'e girer. O iki haslet çok kolaydır, ama onlarla amel eden pek azdır: Her namazın arkasında on defa Allah'ı tesbîh eder, on defa tekbir eder, on defa da hamd eder."
Râvi devamla diyor ki:
"Resûlüllah'ı (a.s.) gördüm, eliyle (onları sayıp parmaklarını bükerek) bağlıyordu ve (şöyle diyordu):
"İşte bu, dil ile yüz ellidir, terazide ise binbeşyüzdür."
"Döşeğine gelip uyumak istediğinde yüz defa tesbîh, hamd ve tekbîr getirirdi ve (şöyle buyururdu):
"Bu dil ile yüzdür, terazide ise, bindir."[428]
Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'2d(n yapılan rivayete göre, adı geçfen kendi oğullarına, öğretmenin küçük çocuklara yazmayı öğretir gibi, şu kelimeleri öğretiyordu. Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namazın arkasında o kelimelerle (Allah'a sığınır) teavvüz ederdi:
"Allahım! cimrilikten sana sığınırım, korkaklıktan sana sığınırım, ömrün en rezil (dönemine) döndürülmekten sana sığınırım, dünya fitnesinden sana sığınırım ve kabir azabından da sana sığınırım."[429]
Ümmü Seleme (r.a.)'dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin sabah namazını kıldığı zaman şöyle dua ettiğini haber sermiştir:
"Allahım senden faydalı bir ilim, kabul olunan bir amel isterim." [430]
Ebu Ümame (r.a.)'den yapılan rivayette, şöyle haber vermiştir:
"Ey Allah'ın Resulü! Hangi duâ daha çok makbuldür?" diye soruldu. Resûlüllah (a.s.):
"Gecenin ortasının son bölümünde ve bir de farz namazların arkasında (yapılan duâ)..." diye buyurdu.[431]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Her namazdan sonra, Abdullah b. Zübeyir'in (r.a.) rivayet ettiği duayı okumak sünnettir.
2- Her namazın ardında Muğire b. Şu'be'nin (r.a.) rivayet ettiği tehlîl anlamındaki duayı okumak da sünnettir.
3- Her namazın ardından on defa Sübhanellah, on defa Allahu Ekber, on defa da el-Hamdü lillah çekip tesbih, tekbîr ve tahmîdde bulunmak sünnettir. Aynı zamanda her tesbih, tekbir ve tahmid on misliyle karşılık görür.
4- Akşamlayın uyumak üzere yatağa uzanıldığında yüz defa tesbîh, tekbir ve tahmîdde bulunmak müstehabdır. Bu da bire on karşılık görür.
5- Her namazdan sonra Sa'd b. Ebî Vakkas'dan (r.a.) rivayet edilen hadîste belirtilen şekilde teavvüzde bulunmak sünnettir.
6- Sabah namazından hemen sonra Ümmu Seleme'den rivayet edilen duayı yapmak müstehabdır.
7- En çok kabule şayan olan duâ, gece yarısının son bölümünde ve bir de farz namazlardan sonra yapılanıdır.
Böylece namazdan sonra birçok tesbih, tekbîr, tahmîd ve dualar tavsiye edilmiştir. Herkes zamanın elverdiği nisbette bunlardan birini veya birkaçını yerine getirmekte muhtardır. Rivâyetlerin tamamı dikkate alınınca, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin her namazın arkasından bunların hepsini bir dizi halinde yapmadığı, ama mutlaka bir iki tanesini ihmal etmediği görülür. Dua ve tesbihlerin çokluğu bir bahçedeki, renkleri, kokuları ve şekilleri farklı yüzlerce gül ve çiçeğe benzetilebilir. Hepsi de aynı bahçenin toprağında yer almıştır. Bu bahçeye bakan herkes en çok hoşuna giden gül ve çiçeklerden birini veya birkaçını seçer. Biz de yüzlerce duâ ve tesbih arasından birini veya birkaçını seçebilir ve onlara devam edebiliriz. Bunda bir sakınca yoktur.
Hadislerin ışığında mezhep sahibi imamların görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
Önce şunu belirtelim ki, müctehit imamlar namazdan sonra yapılacak duâ ve tesbîh üzerinde fazla durmamışlar, sadece me'sur duâ ve tesbihlerin yapılmasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel bu hususa temasla şöyle demiştir:
"Selâm verdikten sonra Allah'ı anmak ve duâ etmek müstehabdır. Daha çok Resûlüllah (a.s.) Efendimizden rivayet edilenlerle zikir ve duâ etmek müstehab sayılmıştır."
Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel bu hususa temasla şöyle demiştir ve Evzaî'den rivayet edilen hadîslerle istidlal edildiğini söyler. Ayrıca Sa'd. b. Ebî Vakkas hadîsiyle de istidlal edildiğini nakleder.[432]
O nedenle mezhep imamlarının görüş ve istidlallerini ayrı ayrı nakletmeyi gerek görmüyoruz.
Konuyla ilgili yorumlar, rivayetler ve tahliller:
1043 nolu Sevban (r.a.) hadîsi sahihtir. Namazın arkasından üç, defa istiğfar etmenin meşruiyetine delâlet etmektedir.
1044 nolu Abdullah hadîsi de sahihtir. Namazdan hemen sonra belirtilen zikri bir defa yapmanın meşruiyetini ifade etmektedir.
1045 nolu Muğîre hadîsi, Buharî ve Müslim'in ittifakıyla sahihtir. Ancak Taberânî bu rivayeti şu fazlalıkla tesbit etmiştir:
"Yuhyi Ve Yümîtü Ve Hüve Hayyün Lâ Yemut, Bi-Yedîhi'l-Hayrü Ve Hüve Alâ Külli Şeyin Kadir.."
Hadîsin râvilerinin hepisi sikat (güvenilir) dirler. Buna benzer bir rivayeti Hafiz Bezzar, Abdurrahman b. Avf (r.a)'dan sahîh bir senetle rivayet etmiştir.
Hadîsin zahiri, namazdan sonra sözü edilen zikrin meşruiyetine ve bir defa söylenmesine delâlet etmektedir. Ancak Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve İbn Huzeyme bunun üç defa söylenmesinin daha uygun olacağını belirtmişlerdir.
Ancak şunu hatırlatmamızda fayda vardır: Hadîste belirtilen zikir, az değişik lâfızlarla çeşitli tariklerle rivayet edilmiştir. Herhangi birini virt edinmekte bir sakınca yoktur.
1046 nolu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadîsi sahihtir. Ancak sözü sdilen tesbîh, tekbîr ve tahmîdin sayısıyla ilgili rivayetler muhteliftir :
a) Naklettiğimiz hadîste onar defa tavsiye edilmiştir. Tirmizî ve Nesâî'nin Enes (r.a.) hadîsinde, Nesâî'nin Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) hadîsinde, Ahmed b. Hanbel'in Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) hadîsinde, Taberânî'nin Ümmu Mâlik hadîsinde sözü edilen tesbihlerin onar defa yapılması belirtilmiştir.
b) Tirmizî ve Nesâî'nin İbn Abbas (r.a.) hadîsinde; Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin Kâb b. Ücre hadîsinde; Buharî ve Müslim'in Ebû Hüreyre hadîsinde; Nesâî'nin Ebû Derdâ hadîsinde her birinden otuz beş defa söylenmesi tavsiye edilmiştir.
c) Nesâî'nin Zeyd b. Sabit (r.a.) hadîsinde, yine Nesâî'nin Abdullah b. Ömer hadîsinde yirmi beş defa söylenmesi tavsiye edilmiştir.
d) Hafiz Bezzar'ın İbn Ömer (r.a.) hadîsinde onbir defa söylenmesi tavsiye edilmiştir.
Ayrıca altı defa ve bir defa tavsiye edilen bazı rivayetler de mevcuttur: Taberânî ise el-Kebir'de Ebû Zümeyl hadîsini naklederek yetmiş defa söylenmesini belirtmiştir. Ancak bu hadîsin isnadında bir cehalet vardır. Diğer yandan Nesâî'nin Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsinde yüz defa tavsiyesi yer almıştır Ancak bu rivayetin zayıf olduğu tesbit edilmiştir.
Günümüzde namazdan sonra tesbih, tahmîd ve tekbîrin 33'er defa söylenmesi, Buhari ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettikleri sahih hadîse dayanmaktadır. Ayrıca Nesâî aynı rivayetin bir benzerini "Amelü'l-yevmi ve'lleyle" bölümünde ashabdan bir zattan naklen rivayet etmiştir.[433]
1047 nolu Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) hadîsi sahihtir. Resûlüllah'ın (a.s.) sözünü ettiğimiz altı şeyden Allah'a sığınması, onların önemine binaendir. Ayrıca ümmetini o altı hususta uyanık tutmaya yönelik bir tavsiyedir.
1048 nolu Ümmu Seleme (r.a.) hadîsini aynı zamanda İbn Ebi Şeybe tahric etmiştir. İbn Mâce ise kendi Sünen'inde Ebu Bekir b. Ebî Şeybe'den rivayet etmiştir ki, ricalinin hepsi

sikat (güvenilirler) dir. Sadece Ümmu Seleme'nin azatlı kölesi pek bilinmemektedir.
1049 nolu Ebu Ümâme (r.a.) hadisini Tirmizî hasenlemiştir. Hadîs duaların daha çok, gece ortasında ve bir de farz namazların arkasında makbul olduğuna delâlet etmektedir.
Öteden beri farz namazların arkasında tesbihlerden önce Ayete'l-kürsî okunmaktadır. İlim adamları bunu belirtilen yerde okunmasını tavsiye ederlerken şu hadîsle istidlal etmişlerdir:
"Kim her farz namazın arkasında Âyete'l-kürsî'yi okursa, ölümden başka onun Cennet'e girmesine engel olacak bir şey yoktur."
Nesâî'nin Ebû Ümame (r.a.)'dan rivayet ettiği bu hadîsi, İbn Hibban sahîhlemiştir. Taberânî aynı rivayeti şu fazlalıkla rivayet etmiştir:
"Kim her farz namazın arkasında Âyete'l-kürsi ve Kul huvallahu ahadi okursa..."
Bunların dışında namazdan sonra birçok duâ, zikir, tesbih ve teavvüzler tavsiye edilmiştir. Hepsini buraya nakletmemize hacmimiz müsait değildir.

Selam Verdikten Sonra Az Bir Süre Oturup Bulınduğu Yerden Biraz Sapmak

İmam farz namazı kıldırdıktan sonra ne yapmalıdır? Bulunduğu yerde oturup tesbih ve duâ ile mi meşgul olmalıdır, sünnet namaz varsa kalkıp onu mu kılmalıdır, bulunduğu yerden biraz sağa ve ya sola mı sapmalıdır?
İmama uyup namaz kılanlar, selâmdan sonra safları bozmalı mıdırlar, yoksa safları bozmadan sünnet namaza veya duâ ve tesbihleri yerine mi getirmelidirler?
Bütün bu soruların cevabını, ilgili hadîsleri ve onlarla ilgili ilim adamlarının tesbit ve görüşlerini naklettikten sonra vermiş olacağız.
İlgili hadîsler:
Hz. Âişe (r.a.) Validemizden yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz (namazın sonunda) selâm verince, Allahümme Ente's-Selâm Ve Minke's-Selâm Tebarekte Ya Ze'l-Celâlî Ve'l-İkram diyecek kadar otururdu."[434]
Semüre (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz bir namaz kıldığı (kıldırdığı) zaman dönüp yüzüyle bize yönelirdi."[435]
Berâ b. Âzib (r.a.)'den, demiştir ki:
"Bizler Resûlüllah (a.s.) Efendimizin arkasında namaz kıldığımız zaman, Onun sağında bulunmayı ve (selâm verince) yüzüyle bize yönelmesini çok arzu ederdik."[436]
Yezîd b. Esved (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Veda haccında Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ile birlikte haccetmiş bulunuyorduk. O bize sabah namazını kıldırdıktan sonra bulunduğu yerden biraz saptı ve yüzünü çevirip insanlara yönelerek namaz kılmayan iki adamın kıssasını anlattı. Bu sırada hazır bulunanlar yerlerinden kalkıp Resûlüllah'a (a.s.) doğru yürüdüler; ben de yerimden kalkıp onlarla beraber yürüdüm ki o gün ben oradakilerin en genci ve en yakışıklısı idim. Durmadan kalabalığı yarıp Resûlüllah'a (a.s.) ulaştım ve elinden tutup ya yüzünün, ya da göğsünün üzerine koydum. Hemen belirteyim ki, Resûlüllah'ın (a.s.) elinden daha temiz ve güzel, daha serin bir el görmedim. Resûlüllah o gün Mescid-i Hayf de bulunuyordu."[437]
Ebu Cuhayfe (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gün ortasında Betha'ya doğru çıktı, abdest aldıktan sonra öğle namazını iki, ikindi namazını da iki rekât olarak kıldı ki o esnada önünde kısa bir harbe bulunuyordu, o harbenin ön kısmından da kadın geçiyordu.. (Namazı müteakip) oradaki insanlar kalkıp Resûlüllah'ın (a.s.) ellerini tutarak yüzlerine sürdüler."
Râvi devamla diyor ki:
"Ben de Peygamber (a.s.)'ın elinden tuttum ve yüzümün üstüne koydum da onu kardan daha soğuk, misk kokusundan daha güzel ve hoş buldum."[438]
İbn Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Sizden hiç kimse namazını kılınca mutlaka sağ tarafa ayrılmayı kendi üzerine bir hak olarak görüp ondan şeytan için bir şey ayırmasın. And olsun ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimizi daha çok sol tarafına ayrılırken gördüm."
Diğer bir rivayette, "daha çok insirafı (ayrılması) sol tarafına id" denilmiştir.[439]
Kabisa b. Hilb'den o da babasından rivayet etmiştir. Babası şöyle haber vermiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize imam olurdu da (namazı kıldırınca) hem sağına, hem soluna ayrılırdı." Yani bazan sağına, bazan da soluna ayrılırdı.[440]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazı kılıp selâm verdikten sonra, Allahümme Ente's-Selamü Ve Minke's-Selâmü Tebarekte Ya Ze'l-Celâl'î Ve'l-İkrâm diyecek kadar oturmak sünnettir.
2- Namazdan sonra Allahümme Ente's-Selâm..... söylemek de sünnettir.
3- İmam namaz kıldırdıktan sonra, farzı müteakip sünnet yoksa, yüzünü cemaate döndürmesi sünnettir.
4- İmam namazı kıldırdıktan sonra sağ tarafına doğru dönüp yüzünü cemaate çevirmesi sünnettir.
5- Farz namazı kılan kimse, mescide geldiğinde imamın cemaate aynı namazı kıldırdığını görürse, onun da imama uyması sünnettir. Çünkü aynı namazı ikinci defa kılması onun için nafile sayılır.
6- İlim ve irfan sahibi sâlih kişilerin elini tutup yüze sürmek müstehabdır.
7- Açık yerde namaz kılarken secde mahalline mızrak ve benzeri bir sütre dikmek sünnettir.
8- Kadınların sütrenin önünden geçmesinde bir sakınca yoktur.
9- İmam namaz kıldırdıktan sonra bulunduğu yerden biraz kayıp veya sağından veya solundan dönüp yüzünü cemaate çevirmesi sünnettir.
Hadîslerin ışığında mezhep imamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
İmam farzdan sonra sünnet namazı olmayan sabah ve ikindi namazlarından birini kıldırdığı zaman isterse kalkıp ayrılır, isterse yerinde oturup duâ ile meşgul olur. Ancak kıbleye yönelik bir halde oturması mekruhtur. Bunun bid'a olduğunu söyleyenler de olmuştur.[441]
Hanefiler bu meselede 1052 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir.
İmam selâm verdikten sonra az durup arkasında namaz kılan yoksa yüzünü cemaate çevirir. Böyle yapması müstehabdır. Arkasında namaz kılan varsa, yüzünü ona çevirmesi mekruhtur.
İmamın yerinden az ayrılıp sağından veya solunda dönerek yüzünü cemaate çevirmesi müstehabdır. Bu hususta imam muhayyerdir, yani istediği veya uygun gördüğü tarafından dönüp yüzünü cemaate çevirir.
İbn Ömer (r.a.), "İmamın farz namazı kıldırdıktan sonra hiç yerinden inhiraf etmeyip aynı yerde nafile veya sünnet namaz kılması mekruhtur" demiştir.[442]
Yine hanefilere göre, açık havada namaz kılan kimseye, bir parmak kalınlığında ve bir zira' (yaklaşık 60-70 cm.) boyunda bir sütreyi secde yerinin önüne dikmesi müstehabdır. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, şehir dışına çıkınca beraberinde kısa bir mızrak taşırdı ki onu namaz kılarken secde yerinin önüne dikerdi.
Dikilen sütrenin önünden geçmekte bir beis yoktur.[443]
Namaz kılanın önünden kadının, eşeğin ve köpeğin geçmesi namazı kesmeyi gerektirmez. İlim adamlarının çoğu bu görüştedir. Zahirilere göre, namazı kesmeyi gerektirir. Onlar bu meselede Ebû Zerr'in (r.a.) *"Kadının, eşeğin ve köpeğin geçmesi namazı keser"* mealindeki hadisle istidlal etmişlerdir. Hanefiler ise, Ebu Cuhayfe hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca Ebu Said el-Hudrî'nin (r.a.) rivayet ettiği, *"Hiçbir şeyin geçmesi namazı kesmez"* mealindeki hadîsi dayanak seçmişlerdir. Nitekim Hz. Aişe (r.a.) Urve'ye Irak ehlinin bu mesele hakkında ne dediklerini sormuş, onların, kadın, eşek ve köpeğin geçmesiyle namaz kesilir, dediklerini öğrenince üzülmüş ve şöyle demiştir:
"Ne kötüdür Irak, nifak, şikak ehli ki, biz kadınları o iki hayvanla bir tutuyorlar! Oysa Resûlüllah (a.s.) Efendimiz geceleyin benim hücremde kalkıp namaz kılardı, ben de onun ön kısmında cenaze gibi uyur halde bulunurdum.."[444]
b) Şâfiilere göre:
Namaz kıldırdıktan sonra sağa veya sola inhiraf etmek sünnettir. Onlar bu meselede Ebu Hüreyre'nin (r.a.), "Peygamber (a.s.) Efendimiz namazı kılıp bitirince sağına veya soluna inhiraf eder, (yerinden az ayrılıp sağından veya solundan dönerek yüzünü cemaate çevirirdi)." mealindeki hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[445]
Nitekim İmam Şafiî bu konuda, şöyle demiştir:
"İster imam olsun, ister yalnız başına namaz kılan veya cemaatle bulunan kimse olsun, namazı kılıp kalkınca, arzu ettiği şekilde sağdan veya soldan dönüp yüzünü sağa, sola veya arkasındakilere çevirebilir, isterse ayrılıp gidebilir. Ama ben, imamın sağa doğru teveccüh etmesinin müstehab olduğunu söylüyorum.[446]
Yine Şâfiîlere göre:
Açık yerde namaz kılınırken sütre kullanmanın dört mertebesi vardır; birinci mertebe mevcut iken diğerlerine gidilmez:
Birinci mertebe, sabit olan temiz eşyadır, duvar, sütun ve benzeri şeyler bu cümledendir. İkinci mertebe, dikilen değnek ve benzeri şeylerdir. Üçüncü mertebe, üzerinde namaz kılmak içine edindiği seccade, aba ve benzeri şeylerdir. Tabii o seccadenin cami mefruşatından olmaması şarttır. Aksi halde sütre için yeterli sayılmaz. Dördüncü mertebe, yere uzunlamasına veya enine çekilen hattır. Uzunlamasına çekilmesi evlâdır.
Birinci ve ikinci mertebedeki sütrenin yüksekliğinin bir zira'ın üçte ikisi kadar veya daha fazla olması şarttır. Aynı zamanda o sütreyle namaz kılan kimse arasında üç zira'dan fazla bir mesafenin bulunmaması da şarttır. Üçüncü ve dördüncü mertebedeki sütrenin kıble cihetine doğru, en az bir zira'ın üçte ikisi kadar veya daha fazla uzun olması şarttır ve ayak parmaklarından itibaren kıble cihetine doğru çekilen hattın üç zira'dan daha uzak bir mesafede olmaması gerekir.[447]
c) Hanbelilere göre:

Cemaat erkek ve kadınlardan oluşuyorsa, o takdirde gerek imam, gerekse erkek cemaatı kadınların kalkıp dışarı çıkmalarına imkân vermek için bulundukları yerde biraz oturmaları müstehabdır, yani namaz kılıp selâm verdikten sonra hemen kalkmayıp kadınların kalkıp çıkmasını beklerler. Nitekim Ümmu Seleme (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında, namaz kılınınca kadınlar oturmayıp hemen kalkarlardı."
Cemaat arasında kadın yoksa, namazı bitirince fazla oturmak müstehab değildir. Hanbeliler bu meselede 1052 nolu Hz. Aişe hadisiyle istidlal etmişlerdir. O halde imam veya münferit selâm verdikten sonra Allahümme Ente's-Selâm Ve Minke's-Selâm, Tebarekte Ya Ze'l-Celâli Ve'l-İkram der veya bunu söyleyecek kadar bekler de öylece yerinden kalkar.
Farzdan sonra sünnet namaz yoksa, kıbleye yönelik oturmak mekruhtur. Sağa veya sola dönülerek az bir inhiraf yapılır. Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz öyle yapmıştır.[448]
Hanbeliler bu meselede 1057 nolu İbn Mes'ud (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir.
İmam Ahmed b. Hanbel de şöyle demiştir:
"İmam farz namazı kıldığı yerde sünnet ve nafile namaz kılmaz. Nitekim Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) de öyle demiştir. Ancak imamın arkasında namaz kılanların aynı yerde sünnet ve nafile kılmalarında bir sakınca yoktur. Nitekim İbn Ömer (r.a.) de öyle yapmıştır. İshak da aynı görüştedir."
Ahmed b. Hanbel bu meselede, Muğire b. Şu'be'nin (r.a.) rivayet ettiği şu hadîsle istidlal etmiştir:
"İmam, insanlara namaz kıldırdığı yerde, sünnet ve nafile namaz kılmasın!"[449]
d) Mâlikîlere göre:
Sahnun'un İbn Vehb'den onun da Said b. Ebi Eyyûb'dan, onun da Zehre b. Muabbid'den yaptığı rivayete göre, İbn Müseyyeb namazın sonunda hem sağına, hem soluna selâm verir, sonra da imamın selâmına karşılık verirdi. İmam Mâlik de bu rivayeti benimsemiştir. Sonra da İbn Vehb Yunus b. Yezid'den rivayetle Ebu Zennad'ın, Hârice b. Zeyd b. Sâbit'in, imamların selâm verdikten sonra oturmalarını kınadığını haber vermiş ve şöyle demiştir: "İmamlar selâm verdikleri zaman artık yerlerinden ayrılırlar." İbn Vehb diyor ki:
"Bana ulaşan bilgiye göre, İbn Şihab selâm verdikten sonra bulunduğu yerden ayrılmanın sünnet olduğunu söylemiştir." Yine İbn Vehb diyor ki:
"İbn Mes'ûd (r.a.) selâmdan sonra oturmaktansa, iyice ısıtılmış taş üzerinde oturmak hayırlıdır, demiştir."
Yine aynı zat diyor ki:
"Bize kadar gelen haberden, Ebû Bekir Sıddık'ın (r.a.) selâm verdikten sonra sanki kızgın taş üzerinde duruyormuş gibi bir hali olurdu, vakit kaybetmeden yerinden kalkıp ayrılırdı. Hz. Ömer (r.a.) ise, selâmdan sonra bulunduğu yerde oturmak bid'attır, demiştir."[450]
Diğer rivayetler yorumlar ve tahliller:
1052 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadîsi sahih kabul edilmiştir. Mâlikiler bu hadîsle de istidlal ederek, selâmdan sonra oturmanın mekruh olduğunu belirtmişlerdir. Bu hadîsi kuvvetlendirir manada Abdurrezzak'ın Enes (r.a.)'den yaptığı şu rivayeti de dikkatten uzak tutmamak gerekir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizin arkasında namaz kıldım. Selâm verdiği saatte (anda) kalkardı. Sonra Ebu Bekir Sıddîk'ın (r.a.) arkasında namaz kıldım, o da selâm verince hemen yerinden kalkar, sanki kızgın bir taş üzerinde duruyormuş gibi davranırdı."[451]
Bunu kuvvetlendiren bir diğer rivayette şudur:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz selâm verdikten sonra az bir süre oturup kadınların ayrılmalarını bekler ve öylece kalkardı." Bu da selâm verdikten sonra vakit kaybetmeden bulunduğu yerden kalkmak asıldır ve meşru'dür.
1053 nolu Semüre (r.a.) hadisini Buhari salât bahsinde kısa, cenâiz bahsinde uzun olarak rivayet etmiştir. Sahih hadîslerden biri sayılan bu rivayet de namazdan sonra imamın yüzünü cemaate döndürmesinin meşruiyetine delâlet etmektedir. Aynı zamanda buna devam edildiği de anlaşılıyor. Çünkü (kâne) fiiliyle anlatılmıştır, bu fiil muvazebet (devamlılık) ifade eder. Ancak İmam Nevevi bu fiilin geçmişle ilgili bir kip olduğunu devam ve tekrarı gerektirmediğini söylemiştir.
Birincilerin görüş ve tesbiti daha uygun kabul edilmiştir. Çünkü Resûlüllah'ın (a.s.) farzdan sonra sünnet olmayan namazlarda ekseri böyle yaptığı bilinmektedir.
1054 nolu Berâ' (r.a.) hadîsi ise, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in selâm verdikten sonra sağına meyledip o cihette bulunanlara yüzünü çevirdiğine delâlet etmektedir. O halde bu iki hadîsin arasını te'lif ve cem'etmek gerekir: Resûlüllah (a.s.) Efendimizin bazan yüzünü iyice cemaate döndürdüğü, bazan da sadece sağ tarafındaki cemaate çevirdiği olmuştur. Her ikisi de meşru'dur. Aynı zamanda Berâ' Hazretlerinin rivayeti, Semüre Hazretlerinin rivayetini tefsir ettiğini de söyleyebiliriz, "Peygamber (a.s.) namazı kılınca yüzünü bize çevirirdi" sözünden, biz sağında bulunan cemaate çevirirdi, manası çıkabilir.
1055 nolu Yezîd b. Esved hadisini Ebu Dâvud, Nesâî ve Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Ayrıca Tirmizî bu hadîsin hasen ve sahîh olduğunu kaydetmiştir. Ancak Tirmizi'nin rivayetinde hadis şu lâfızla başlamıştır:
"Peygamber (a.s.) Efendimizin haccında ben de hazır bulundum ve Onunla birlikte Mescid-i Hayf'de sabah namazını kıldım. Namazını bitirince yerinden ayrıldı..."
Hadîsin isnadında Câbir b. Yezid b. Esved hakkında farklı tesbitler ortaya çıkmışsa da Nesâî onun sika (güvenilir) olduğunu söylemiştir.
1056 nolu Ebu Cuhayfe (r.a.) hadîsini Buharî hem kısa, hem de uzun şekliyle rivayet etmiştir. Hadîs, kadınların namaz kılan erkeğin önünden geçtiği takdirde onun namazını kesmiyeceğine delâlet etmektedir.
Diğer 1057 ve 1058 nolu hadisler de, imamın selâm verdikten sonra sağ veya sol tarafına dönmesinin veya tam dönüş yapıp yüzünü olduğu gibi cemaate çevirmesinin meşru olduğuna delâlet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler

1- İmamın selâm verdikten sonra kıbleye müteveccih bir şekilde oturması mekruhtur. Bu, İmam Ebû Hanîfe'ye göredir.
2- İmam Namazı kıldırdıktan sonra, farzı müteakip sünnet namaz yoksa, yüzünü cemaate çevirir, bu müstehabdır.
3- İmam Selâm verdikten sonra arkasında henüz namaz kılan varsa, dönüp yüzünü ona çevirmesi mekruhtur.
4- İmamın farz namazı kıldırdıktan sonra sünnet namaz yoksa, sağına veya soluna dönüp o cihetteki cemaate yönelmesi müstehabdır.
5- Açık yerde namaz kılan kimsenin secde edeceği yerin az önüne bir parmak kalınlığında bir cisim dikmesi müstehabdır.
6- Namaz kılan kimsenin önünden kadın, köpek ve eşek geçecek olursa, namazı kesmeyi gerektirmez. Bu da Hanefilere göredir.
7- İmamın namazı kıldırdıktan sonra sağına veya soluna doğru kayması sünnettir. İmam Şafiî, namazı kılıp bitiren kimse, sağına, soluna kaymak veya ayrılıp gitmekte serbesttir, demiştir.
8- Açık yerde namaz kılan kimse, önüne dikecek bir sütre bulamadığı takdirde, yere bir çizgi çekilmesi sünnettir. Bu, Şâfiî'lere göredir.
9- Cemaat arasında kadın da bulunuyorsa, o takdirde gerek imamın selâm verdikten sonra, gerekse cemaatin, kadınların kalkıp çıkmalarına imkân vermek için bulundukları yerde az bir süre oturmaları müstehabdır. Bu, Hanbelilere göredir.

Namazdan Sonra Tesbihi Parmaklarla Veya Tohum Ve Benzeri Bir Şeyle Yapmak

Bilindiği üzere, tesbîh, Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan, beşeri vasıflardan (tenzih etmek, onun büyüklüğünü, yüceliğini dile getirip övülmeyi her zaman lâyık olduğunu düşünerek hamd etmektir.
Ancak Resûlüllah (a.s.) Efendimiz tesbih, tekbir ve tahmid hususunda bazı rakamlar üzerinde durmuştur. Her sayının ayrı bir hikmeti ve başka bir feyiz ve bereketi bulunduğundan belirtilen rakamlara aynen uymak sünnettir. Sayıda bir yanlışlık yapmamak için de ya parmaklardaki boğumları dikkate alarak hesaplamak, ya da tohum ve benzeri bir şeyle onu gerçekleştirmek caizdir. Günümüzde kullanılan 99'luk tesbihler, sonraları Hindistan ve benzeri yerlerden bize geçmiştir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında mü'minler tesbihlerini daha çok parmak hesabıyla yerine getirirlerdi.
Konuyla ilgili hadîsler:
Büseyre (r.a.)'den yapılan rivayette -ki bu zat muhacirattandır-, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize şöyle buyurdu:
"Size gereken tehlîl, tesbih ve takdistir. Sakın bunları yapma hususunda gaflet etmeyin (yeri ve zamanı gelince herhalde yapın). Aksi halde rahat hususunda unutulur (ondan mahrum kalırsınız). Parmak uçlarını bağlayıp (sayınız). Çünkü parmaklar sorumludurlar; konuşturulacaklardır."[452]
Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'dan yapılan rivayette, onun şöyle dediği tesbit edilmiştir: Hz. Sa'd, Peygamber (a.s.) Efendimizle beraber bir kadının yanına girdiklerinde, kadının önünde tohum veya küçük taş bulunuyormuş, kadın tesbihlerini onlarla (sayıp) yapıyormuş. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona,
"Bundan daha kolay ve daha faziletli olanını sana haber vereyim mi: Sübhanellahi Adede Ma Halaka Fi's-Semaî Ve Sübhane'llahî Adede Ma Halaka Fi'l-Ardi Ve Sübhanetlahî Adede Ma Beyne Zalike Ve Sübhane'llahî Adede Ma Huve Hâlikun, Vallahu Ekber Mîsle Zalike Ve'l-Hamdu Lillahî Misle Zalike Vela İlahe İlla'llahu Misle Zalîke Vela Havle Vela Kuvvete İlla Billahi Misle Zalike."[453]
Hz. Safiyye (r.a.)'dan yapılan rivayette, adı geçen sahabiye, diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yanıma girdi. Önümde 4000 tohum bulunuyordu ki, onlarla tesbîh ediyordum. Resûlüllah (a.s.) bana,
"Gerçekten sen bunlarla tesbih ettin, ama bundan daha çok sayılacak bir tesbihi sana öğreteyim mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet öğretiniz" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"De ki: Sübhane'llahi Adede Halkıhi."[454]

Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazdan sonra tehlîl, tesbîh ve tasdîste bulunmak müstehabdır.
2- Tesbihi parmak uçlarıyla yapmak müstehabdır. Kıyamet gününde parmaklar konuşturulup lehte veya aleyhte şahitlik edeceklerdir.
3- Çok tesbîh yapmak isteyenlerin, Sa'd b. Ebî Vakkas hadîsinde belirtilen tesbih ve duayı yapmaları meşru'dur. Aynı zamanda Hz. Safiyye hadîsindeki tesbih de bunun bir benzeridir.
Yorumlar ve tahliller:
1070 nolu Büseyre (r.a.) hadîsini aynı zamanda Hâkim tahric etmiş, Tirmizî ise, hadisin garip olduğunu, çünkü bu rivayeti ancak Hânı' b. Osman hadisiyle bildiğini kaydetmiştir. İmam Süyutî ise bunun isnadını sahihlemiştir.
1071 nolu Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) hadisini, Nesâî, İbn Mâce, İbn Hibban ve Hâkim tahric etmişlerdir. Aynı zamanda Hâkim onu sahîhlemiş, Tirmizi de hasenlemiştir.
1072 nolu Hz. Safiyye (r.a.) hadîsini Hâkim tahric etmiş, Süyutî de sahihlemiştir.
Birinci hadîs, tesbihte parmak uçlarıyla saymanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Bu manada bir diğer hadîsini Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesâî ve Hâkim tahrîc etmişler, Tirmizî onu "hasen" ile kayıtlarken Nesâi ile Hâkim sahîhlemişlerdir.[455] Bu ikinci rivayet şöyledir:
"Peygamber (a.s.) Efendimizi gördüm, tesbihte parmaklarını bağlayıp (hesaplıyordu)." Ebû Davud'un rivayetinde ise, şu fazlalık vardır: "Sağ elinin parmaklarını..."
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, parmakla tesbih sayısını belirlemenin illetini de açıklamıştır ki, bu bize parmakla yapılan tesbihin evlâ ve afdal olduğunu gösterir.
Diğer iki hadis ise; bu hesabın tohum veya küçük taş ile de yapılmasında bir sakınca olmadığına delâlet etmektedirler. Buna kıyasla bildiğimiz tesbihlerle aynı şeyi yapmakta bir sakınca olmadığı anlaşılıyor. Nitekim Peygamberimizin azatlı kölesi Ebu Safiyye (r.a.)'dan yapılan rivayette, bu zatın önüne bir zenbil dolusu küçük taş konulurdu ve o da öğleye kadar onlarla tesbihlerini yerine getirirdi. Bazan da öğle namazını kıldıktan sonra aynı taşlarla akşama kadar tesbihini sürdürürdü. Bu rivayeti Ahmed b. Hanbel kendi müsnedinde zühd bahsinde nakletmiştir. Ayrıca İbn Sa'd'ın Hakim b. Deylemî'den yaptığı rivayette Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (r.a.) da küçük çakıl taşlarıyla tesbih ettiğini nakletmiştir.
Ayrıca İbn Sa'd'ın kendi Tabakat'ında Abdullah b. Musa tarikiyle Cabir'den, o da kendisine hizmet eden bir kadından, o da Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyn'in kızı Fatıma'dan rivayet etmiştir ki, adı geçen Fatıma, düğüm düğüm yapılmış bir sicimle tesbih edermiş. İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'ın Zevâidü'z-Zühd'de yaptığı rivayette, Ebu Hüreyre'nin (r.a.) içinde bin düğüm bulunan bir cisim tesbihi varmış, onunla tesbihini bitirmeden uyumazmış. Başka bir rivayette o sicimde ikibin düğüm bulunuyormuş..[456]
Ahmed b. Hanbel'in Zühd bölümünde Kasım b. Abdurrahman'dan yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Ebû Derdâ (r.a)'ın bir kese içinde hurma çekirdekleri bulunuyordu. Sabah namazını kılınca onları bir bir çıkarıp bitinceye kadar tesbihini sürdürürdü.
Buna benzer altı yedi kadar başka rivayetler daha vardır. Hepsi de düğüm, tohum, çekirdek, çakıl taşı ve benzeri şeylerle tesbih etmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Nitekim mezhep sahibi imamlar da bu konuda farklı bir ictihat ve görüş ortaya koymadıkları anlaşılıyor.

Çıkarılan Hükümler

1- Gerek namazdan sonra, gerekse başka vakitlerde tehlil, tesbih, tekbîr ve tahmîdi parmak uçlarını bağlayıp hesaplamakla yapmak müstehabdır.
2- Aynı şeyleri içinde düğüm bulunan cisimle veya tohum, çekirdek ve küçük çakıl taşı gibi maddelerle yapmak da caizdir.

Namazda Konuşmak, Namazı Bozar Mı?

Namaz bütünüyle zikir, duâ, tesbîh, tahmîd ve tehlîlden ibarettir. İlk farz kılındığı günlerde Ashab-ı Kiram'dan bazısının namaz kılarken birbirlerine selâm verdikleri ve konuştukları vakidir. Sonra Melek Cebrail'in işareti üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onları böyle yapmaktan men'etmiştir. O bakımdan namaz kılarken konuşmak, namazı bozar, hükmü konulmuştur.
Zeyd b. Erkam (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki: Bizler (önceleri) namazda iken konuşurduk. Öyle ki bizden bir adam yanıbaşında namaz kılan arkadaşıyla konuşurdu. Bu hal, Ve Kumu Lillahi Kanitîn *"Ve Allah'a saygı ve korku dolu bir gönül ile el bağlayıp durun!"* [457] âyeti ininceye kadar devam etti. Bu âyet inince susmakla emrolunduk, (namazda) konuşmaktan men'olunduk."
Aynı rivayeti Tirmizî şu lâfızla nakletmiştir:
"Bizler, Resûlüllah'ın (a.s.) arkasında namaz kılarken konuşurduk.."
İbn Mes'ud (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Bizler, Peygamber (a.s.) Efendimiz namazda iken kendisine selâm verirdik, o da selâmımızı alıp cevaplardı. Necaşî'nin yanından (Medine'ye) döndüğümüzde yine kendisine o vaziyette iken selâm verdik, selâmımızı alıp cevaplamadı. Bunun üzerine kendisine dedik ki:
"Ey Allah'ın Resulü bizler daha önce sana namazda iken selâm verirdik sen de selâmımızı alıp cevaplardın." Bize şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki namazda (kendine has) bir meşguliyet vardır."[458]
Diğer bir rivayette aynı hadis şöyle nakledilmiştir:
"Bizler Mekke'de bulunduğumuz sıralarda, henüz Habeş diyarına gitmeden önce Peygamberimiz (a.s.) Efendimize (namazda iken) selâm verirdik. Habeş diyarından dönüp geldiğimizde yine (namazda iken) Ona selâm verdik, fakat o selâmımızı alıp cevaplamadı. O sebeple yakın ve uzak kalma duygusu beni aldı, tâki O namazını kılıp bitirdi. Bunun sebebini sorduğumda buyurdu ki:
"Şüphesiz ki Allah kendi emrinden dilediğini ortaya çıkarır, şimdi de namazda konuşmamamız için yeni bir emir ortaya koymuştu."[459]
Muâviye b. Hakem'den (r.a.) yapılan rivayette, şöyle demiştir:
Bir ara Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber namaz kılıyordum, ansızın hazır bulunanlardan bir adam aksırdı, ben de Yerhamu-Kellah dedim. Cemaat göz uçlarıyla bana bakmaya başladılar. Ben de, ananız sizi yitirsin, size ne oluyor ki durup bana bakıyorsunuz?! dedim. Bunun üzerine onlar ellerini uylukları üzerine vurmaya başladılar. Beni susturmak istediklerini görüp anlayınca sustum. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz selâm verip namazdan çıkınca, anam-babam ona feda olsun, ne önce, ne de sonra Ondan daha güzel eğiten ve öğreten bir muallim görmüş değilim. Allah'a yemin ederim ki, ne bana yüzünü ekşitip isteksizlik gösterdi, ne beni dövdü, ne de kinci bir dil kullandı, sadece şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki bu namazda insanların sözlerinden hiçbiri yakışmaz ve uygun düşmez. Namaz ancak tesbih, tekbîrdir ve Kur'ân okumaktır."
Veya Resûlüllah (a.s.) nasıl buyurduysa öyledir.[460]
Hadislerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Mekke'de mü'minler henüz Habeşistan'a hicret etmeden önce namazda iken konuşmaya ve selâm vermeye ruhsat vardı. O bakımdan belirtilen dönemde namazda konuşmak veya selâm verip almak namazı bozmuyordu.
2- Bakara sûresinin 238 âyeti inince, namazda konuşmak, selâm verip almak yasaklandı.
3- O bakımdan namazda konuşmak, selâm verip almak, aksırana duâ etmek gibi namaz dışı sözler sarfetmek namazı bozar.
4- Namazda insan sözüne benzer sözler sarfetmek, konuşmak, selâm verip almak gibi namaz dışı söz ve davranışlar Allah'ın emriyle yasaklanmıştır. O bakımdan mü'minlerin uyması farzdır, uymayanlar hem günahkâr olurlar, hem de namazları bozulur.
5- Namazda önemli bir olay karşısında göz ucuyla bakmak namazı bozmaz.
6- Namazda et-Tahiyyatta iken, birinin söz ve hareketini düzeltmesini veya konuşmasını kesmesini hatırlatmak için elleri dizler üzerine vurmak da namazı bozmaz.
7- Namaz belli tesbih, zikir, kıraat ve tahmid ile tehlilden oluşur. Hz. Peygamber (a.s.) onu nasıl öğretmişse, aynen korunması ve uygulanması farzdır.
Hadislerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit, istidlal ve ictihatları:
a) Hanefilere göre:
Namazda huşu' (saygı dolu edeple, korku ve tazimle) durmak müstehabdır. Çünkü Cenâb-ı Hak, huşu' üzere olanları övmüştür. O bakımdan namaza duran kimsenin bakışları secde yerini aşmamalıdır.[461]
Namazda göz ucuyla sağa veya sola bakmak mekruh değildir. Ancak yüzünü de baktığı cihete çevirirse kerahet işlemiş olur.[462]
Namazda unutarak veya kasden veya yanılarak, az veya çok olsun, namazı düzeltmekle ilgili bulunsun konuşmak namazı bozar. İmamın yaptığı hatayı düzeltmek için de olsa hüküm yine böyledir. Meselâ, imam oturacağı yerde ayağa kalkar, o da ona "otur!" derse veya ayağa kalkacağı yerde otururs a, o da ona "kalk!" derse, namazı bozulur. Belirtilen hususta konuşulan söz az olsun, çok olsun fark etmez. Ancak teşehhüt miktarı oturduktan sonra belirtilen ölçü ve anlamda konuşursa, namazı bozulmaz.[463]
Konuşmanın sınırı:
Konuştuğu sözü yanındakiler tarafından duyulmasa bile, kendisi işitecek seste ise, yine namazı bozulur. Kendisi de işitmiyecek kadar sessiz bir konuşma (fısıldama) ise, namazı kerahetle caiz olur.[464]
Namazda selâm vermek veya verilen selâmı alıp cevaplamak -bile bile yapılıyorsa- namazı bozar. Ama selâm vermekle namazın bozulmayacağını sanıyor veya unutarak selâm veriyorsa, namazı bozulmaz. Ancak unutarak verilen selâm, namazdan çıkma selâmı ise, hüküm böyledir. Başkasına selâm vermek ya da almak niyetini taşıyor ve unutarak ağzından çıkıyorsa, ilim adamlarının çoğuna göre, o da namazı bozar.[465]
b) Şafiilere göre:
Namazda iki harf teleffuz etmek veya manası anlaşılan bir harf teleffuz etmek (duyulacak kadar sesli söylemek) en sahih kavle göre, namazı hükümsüz kılar. Ancak elde

olmayarak dili kayar da az bir söz söyler veya namazda olduğunu unutarak bir söz ağzından çıkar veya İslâm'a yakın zamanda girdiği için onun haram kılındığını bilmeden söylerse namazı bozulmaz. Ama konuşulan söz çok olursa, en sahih kavle göre bozulur.[466]
c) Hanbelîlere göre:
Namazda ondan olmayan yabancı bir söz, bir kelime söylemek, bütün imamların ittifakıyla namazı hükümsüz bırakır. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, *"Şüphesiz ki bu namaza, insan sözünden hiçbir şey yakışmaz, uygun düşmez."* buyurmuştur.
Namazda bir manaya delâlet etmese bile en az iki harften meydana gelen bir kelime veya bir manaya delâlet eden bir harften meydana gelen bir kelime konuşmak, üç imama göre de namazı bozar. Mâlikîlerin bu hususta ki görüşü farklıdır.
Namazda, namazdan olmayan yabancı bir kelime konuşmak, isterse unutularak söylenmiş olsun namazı bozar. Şafiî ve Mâlikîlere göre, unutularak söylenirse, bozmaz.
Namazı bozup bozmayacağını bilmediğinden namazda bir kelime konuşursa, namaz bozulur. Şâfiilere göre, bozulmaz. Namazda zorla konuşturulan kimsenin de bu suretle namazı bozulmuş olur.[467]
Bunun gibi, namazda yanılan imama, "unuttun", veya kalkacağı yerde oturan imama, "ayağa kalk" derse, Mâlikîlerin dışında üç imama göre namazı bozulur.
d) Mâlikîlere göre:
Namazda, namazdan olmayan yabancı bir söz, bir kelime kullanmak, namazı bozar. Namazda konuşulan şeyin sınırı, mana ifade eden bir kelime olmasıdır. Mana ifade etmiyen veya bir kelime ölçüsünde olmayan bir şey teleffuz etmek namazı bozmaz.
Yanılarak az bir kelime söylemek namazı bozmaz. Ayrıca namazı düzeltmek niyetiyle gerek imamdan, gerekse ona uyan kimseden sadır olan bir söz de namazı bozmaz. Bu, ister selâm'dan önce, ister sonra olsun fark etmez. Ancak bu sözün örfen çok olmaması şarttır.[468]
Yorumlar, rivayetler ve tahliller:
1076 nolu hadîsi Tirmizî sahîhlemiştir. Aynı konuda Buhari ile Müslim Câbir b. Abdullah'tan (r.a.), Taberânî ise Ammar (r.a.)'dan rivayet etmişlerdir. Hafiz Bezzar, Ebû Saîd'den tahrîc ederek rivayete ağırlık kazandırmışlardır.
Hadîs, namazda konuşmanın haram kılındığına delâlet etmektedir ki, bu hususta ilim adamları arasında pek farklı bir görüş ortaya çıkmamıştır. Ancak kelime üzerinde durulmuş ve sınırları belirlenirken az farklı ictihatlar ortaya çıkmıştır.
İlim adamlarının çoğu, namazda meydana gelen konuşma ister unutularak, ister kasden, isterse bilmeyerek gerçekleşsin, her üç halde de namazı bozacağına hükmetmişlerdir. İmam Sevrî, İbni Mübarek İmam Nahaî, Hammad b. Ebi Süleyman ve İmam Ebû Hanîfe de aynı görüş ve ictihattadırlar. Katade'den yapılan iki rivayetten biri bu manadadır.
İlim adamlarından bir kısmı ise, unutarak ve bilmeyerek konuşulan sözün farklı hüküm taşıdığını söylemişlerdir. Nitekim İbn Münzir aynı hususu İbn Mes'ûd, İbn Abbas ve Abdullah b. Zübeyir'den (Allah hepsinden razı olsun) rivayet etmiştir. Tabiînden Urve b. Zübeyir, Ata' b. Ebî Rebah, Hasan el-Basrî, Katade de aynı görüştedirler. el-Hâzimî ise, bu manada bir rivayeti Amr b. Dinar'dan yapmıştır.
Müctehit imamlardan İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed, İmam Ebu Sevr ve arkadaşları da bu rivayetleri benimsemişlerdir. Nevevî ise, bunun cumhurun görüşü olduğunu belirtmiştir.
Birinci gruba dahil olanlar, konunun başında naklettiğimiz hadîslerle istidlal etmişlerdir. Şöyle: Namazda konuşmak mutlaka namazı bozar, ister kasden, ister unutarak, isterse bilmeyerek vaki olsun, fark etmez.
İkinci gruba dahil olanlar, unutarak konuşanın namazı bozulmaz derken, Resûlüllah'ın (a.s.) yanılarak konuştuğu, fakat namazını bozmayıp devam ettiği rivâyetiyle istidlal etmişlerdir. Ayrıca Taberânî'nin Ebu Hüreyre (r.a.)'den yaptığı şu rivayeti de delil olarak göstermişlerdir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz unutarak namazda iken konuştu ve namazını öylece bina edip tamamladı." Hem Resûlüllah (a.s.), *"Ümmetimden hata ve nisyan kaldırılmıştır"*, yani bu iki şeyden dolayı muahaza edilmiyeceklerdir, buyurmuştur.[469] Diğer bir rivayette, ise hadîs şu lafızla tesbit edilmiştir:
"Şüphesiz ki Allah, benim ümmetimin hata ve nisyanından vazgeçip (günah saymamıştır)."
Aynı rivayeti İbn Hibban, Dârekutni, Taberânî, Beyhakî ve Hâkim de tahric etmişlerdir.
İkinci grup diğer yandan Muaviye b. Hakem'in hadîsiyle istidlal edip namazda namaz dışı konuşmasından dolayı Resûlüllah (a.s.) ona namazını iade etmesini emretmemiştir.
Birinci grup, yukarıda *"Ümmetimden hata ve nisyan kaldırılmıştır"* mealindeki hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Buradaki kaldırılmıştır, sözünden maksat günahı kaldırılmıştır, hükmü ise bakidir, yani günahı gerektirmez ama namazı bozar hükmü söz konusudur. Nitekim Hatâ ile adam öldürene keffaretin vâcib olduğu şer'î bir hüküm olarak yer almaktadır. O halde hatâ ile adam öldüren günahkâr olmasa bile, keffaret ödemek zorundadır.
Konumuzu oluşturan Zeyd b. Erkam hadîsinde "kanitin" sıfatı, "susmak"la yorumlanmıştır. Bunu, Zeynüddin, Tirmizî şerhinde belirtmiştir. İbnü'l-Arabî ise, bu kelimenin on kadar mânası bulunduğuna dikkatleri çekmiştir. Namazda susup konuşmamak o on manasından biridir.
1077 nolu İbn Mes'ud hadisi ikinci bir rivayetle Ebu Dâvud ve İbn Hibban tahric etmişlerdir. İbn Hibban aynı zamanda bunu sahihlemiştir. Ebu Davud'un tesbit ettiği rivayette, namazdan sonra Resûlüllah'ın (a.s.) onun selâmını cevapladığı kaydedilmektedir ki bu, namazda bulunduğumuz bir sırada bize selâm verenin selâmı namazdan sonra cevaplamamızın müstehab olduğuna delâlet eder. Nitekin aynı görüş ve ictihat, Ebû Zer, Atâ', Nahai ve Sevri'den riâyet edilmiştir.[470]
İbn Reslân ise, namazda verilen selâmı işaretle cevaplamanın müstehab olduğunu belirterek Şafii'nin de mezhebinin buna cevaz verdiğini, cumhurun da bu görüşte olduğunu söylemiştir. Nitekim Hz. Suhayb (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimize uğradığımda namaz kılıyordu, selâm verdim, o da selâmımı işaretle alıp cevapladı."
İleride bu meseleye tekrar dönülecektir.
1078 nolu Muaviye b. Hakem es-Sülemi hadîsini aynı zamanda İbn Hibban ile Beyhakî tahric etmişlerdir.
Namazda, konuşan kişinin susması için ashabın ellerini dizlerine vurmaları, yanılanı sübhanellah demek suretiyle ikaz etme henüz meşru kılınmadan önceki zamana ait bir uyarı şeklidir. Hadîs, namazda konuşmanın haram kılındığına delâlet etmektedir. İmam Evzaî ise, namazda meydana gelen bir aksaklığı düzeltmek için konuşmakta bir sakınca yoktur, demiştir.
Namazın tesbih, tekbir ve Kur'ân okumaktan ibaret olduğu belirtilmiştir. Bu bir hasır ifade eder mi? Ettiğini söylersek, o takdirde namazda bu üçünün dışında başka bir şeyin yeri yoktur, dememiz gerekir. O bakımdan ilim adamlarından bir kısmı, namazda duâ yapılmaz demişlerdir. Oysa namazda bazı duaların yapılacağına dair sahih hadisler ve rivayetler mevcuttur. O halde hadîste belirtilen üç şey, duayı içine almaktadır.
Nitekim yapılan ciddi tesbitlere göre, namazda konuşmanın haram kılınması Mekke'de meydana gelmiştir. Dua ve zikirlerin namazda yapılmasıyla ilgili tavsiyelerin çoğu ise, Medine'de vuku' bulmuştur.
Zeylaî, namazda unutarak veya yanılarak konuşan kimsenin namazı bozulmaz diyenlerin delil olarak seçtikleri, *"Ümmetimden hatâ ve nisyan kaldırıldı"* mealindeki hadis üzerinde durarak şu bilgileri vermektedir
Hadîs her ne kadar birçok fakîh tarafından bu lafızla rivayet edilmişse de aslında bundan farklı olarak tesbit edilmiştir. Bizim en yakın olarak rastladığımız rivayette şu lâfızla nakledilmiştir:
"Allah bu ümmetten üç şeyi kaldırdı..."
İbn Adiy el-Kâmil'de Ebû Bekre'den (r.a.) rivayet etmiştir. Daha çok yaygın olan şekli ise şöyledir: *"Şüphesiz ki Allah, benim ümmetimin hata ve nisyanından dolayı (günah yazmayıp) geçmiştir."* Nitekim İbn Abbas, Ebu Zer, Ebu Derdâ, İbn Ömer ve Ebû Bekre (Allah hepsinden razı olsun) den rivâyet edileni bu ölçü ve anlamdadır.
İbn Mâce'nin talâk bölümünde Evzâi'den, onun da Atâ' b. Ebî Rebah'dan, onun da İbn Abbas'dan, Onun da Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den rivayet ettiği hadîsin meali şöyledir:
"Şüphesiz ki Allah ümmetimden hatâ, nisyan ve bir de zorlandıkları şeyi (in günahını) kaldırmıştır."
İbn Hibban aynı rivayeti kendi Sahîh'inde 3/68 bölümünde İbn Abbas'tan merfuân rivayet etmiştir. Hakim ise el-Müstedrek'inde talak bahsinde tahrîc etmiş ve "Şeyhayn'in şartına göre sahihtir" demiştir.
Buharî ile Müslim bu hadisi tahric etmemişlerdir.[471] Aynı hadîsi Taberânî kendi Mu'cem'inde Hz. Sevban (r.a.)'dan merfuân şöyle rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki Allah, ümmetimin hatâ, nisyan ve bir de zorlandıkları şeyin (günahını affedip) geçmiştir."
Ayrıca Taberânî Ebû Derdâ'dan da, sözü edilen hadîsi biraz değişik lafiz ve anlamda şöyle rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki Allah, ümmetimin nisyan ve bir de zorlandıkları şeyin (günahını affedip) geçmiştir."
Ebu Nuaym'ın ise, Muhammed b. el-Musaffa tarikiyle Velid b. Müslim'den, onun da Mâlik'ten, onun da Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den, onun da Resûlüllah (a.s.) Efendimizden yaptığı rivâyette *"Şüphesiz ki Allah, ümmetimden hata ve nisyanın (günahını) kaldırmıştır."* denilmektedir. Ancak el-Ukiylî bunu kendi kitabında ele almış İbn Musaffa'nın malûl olduğunu söylemiş, Ahmed b. Hanbel de onun zayıf olduğunu belirtmiştir.[472]
Zehebî bu zat üzerinde durmuş ve hem sadûk, hem meşhur olduğuna dikkatleri çekmiştir. Salih Cezere ise, onun birçok menakîrleri olduğunu, ancak kendi kanaatince onun sadûk bulunduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ise, yukarıda mealini naklettiğimiz hadisi Muhammed b. el-Musaffa'nın rivayet ettiğini bunun güvenilir olup olmadığını babasından sorduğunu, babanın onu münker görüp zayıf saydığını söylemiştir.
Zehebî tekrar kendi tesbit ve görüşünü şöyle belirterek konuyu noktalıyor:
"İbn Musaffa sikadır, Sünnete bağlı bir kişidir ve aynı imanda hadîs âlimlerindendir."[473] Nitekim Ebu Hatim de onun saduk olduğuna dikkatleri çekmiş, Muhammed b. Avf de onun vefatından sonra onu rüyasında görmüş ve "nereye gittin?" diye sormuş. O da "hayra ve iyiliğe..." diye cevap vermiş, sonrada şunu ilâve etmiştir: "Biz her gün Rabbımızı iki defa görmekteyiz.."[474]
Ayrıca Zeylaî, 1078 nolu Muaviye b. Hakem hadîsini tahlil ettikten sonra metinde geçen "lâ yaslehu" cümlesini şöyle yorumlamıştır:

"Burada lâ yaslehu butlana delâlet etmez, namazda namaz dışı konuşmanın mahzurlu olduğunu ve her mahzurlu şeyin namazı hükümsüz bırakmıyacağını söyleyebiliriz. Ayrıca hadîsi böyle yorumlayıp istidlal edenler, ikinci delil olarak, Resûlüllah'ın (a.s.) Muaviye'ye namazda konuşmasından dolayı onu iade etmesini emretmediğini göstermişlerdir.
Bu başta Buhari ve Müslim'in Câbir'den (r.a.) yaptıkları rivayet birincilerin görüş ve ictihadını kuvvetlendirmektedir. Şöyle ki; Câbir (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni elçi olarak Beni Mustalık kabilesine gönderdi. Dönüp geldiğimde bir tarafa gidiyordu; Onu devesi üzerinde namaz kılar bir halde buldum. Konuştum, eliyle işarette bulundu, sonra yine konuştum, hem okuyordu, hem başıyla (bana) işarette bulunuyordu. Namazını bitirince, *"seni gönderdiğim hususta ne yaptın?"* diye sordu ve şöyle ilâve etti:
"Seninle konuşmaktan beni ancak namaz kılmam alıkoydu.."
Sahih olduğu kabul edilen bu hadis, namazda dünya kelâmı etmenin haram olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Dârekutnî'nin Ebu Şeybe'den, onun da Yezid Ebû Hâlid ed-Dâlânî'den, onun da Ebû Süfyan'dan, onunda Câbir (r.a.)'dan yaptığı rivayette, Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Konuşmak namazı bozar, abdesti bozmaz."
Ancak bu hadîsin râvîleri arasında Ebu Şeybe İbrahim b. Osman bulunuyor ki, onun zayıf olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Aynı zamanda Yezid ed-Dâlânî de zayıf kabul edilmiştir. İbn Hibban onunla ihticac caiz değildir, demiştir. Tabii rivayette infirad ettiği zaman onunla ihticac doğru olmaz, demek istemiştir. Zehebî, Yezid Ebû Hâlid'in meçhul olduğunu belirtmiştir.[475]
Namazda konuşmanın namazı bozup bozmayacağı hakkında ilim adamlarının farklı görüş ve tesbitleri olmuştur. İbn Dakiyk el-Iyd, ilgili hadîslerin açıklamasında özetle diyor ki:
"İbn Münzir diyor ki: İlim ehli, namazı düzeltmek niyeti olmaksızın namaz içinde bile bile kasden konuşan kimsenin namazının fasit olduğunda icma' etmişlerdir."
Yanılarak veya bilmeyerek konuşan kimsenin namazının bozulup bozulmayacağı hakkında da ilim adamlarının görüş ve tesbitleri farklı olmuştur. İmam Tirmizî kendi Sünen'inde birçok ilim adamlarının bu konuda unutanla, bilmeyen ve kasden konuşan arasında bir fark olmadığını, her üç halde de namazın bozulacağını söylediklerini belirtmiştir. İbn Mübarek, Sevrî, Nahaî, Hammad b. Ebî Süleyman, Ebu Hanîfe ve başka ilim adamları aynı görüşü izhar etmişlerdir.
Bir diğer grup, unutanla, bilmeyen ve bilerek konuşan arasında fark bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Nitekim İbn Münzir, İbn Mes'ud'un, Abdullah b. Zübeyr'in ve İbn Abbas'ın (Allah hepsinden razı olsun) ictihat ve görüşleri bu cümledendir, demiştir. Tabiînden de Urve b. Zübeyir, Atâ b. Ebî Rebah, Hasan el-Basrî ve Katade de bu paralelde yer alanlardandır.
Birinciler Zeyd b. Erkam'ın (r.a.) hadisiyle, ikinciler ise, Peyamber (a.s.) Efendimizin yanılarak konuştuğu, fakat namazı kesmeyip kalan kısmı tamamladığıyla ilgili rivayetlerle ihticac etmişlerdir. Aynı zamanda *"Şüphesiz ki ümmetimden hata ve nisyan kaldırılmıştır"* mealindeki hadisle de istidlal etmişlerdir.[476]

Çıkarılan Hükümler

1- Namazda hüşû üzere bulunmak sünnettir.
2- Namazda secde yerine bakıp dikkati başka tarafa çekmemek de sünnettir.
3- Namazda bazı dikkat çekici olaylardan dolayı göz ucuyla sağa veya sola bakmak mekruh değildir. Yüzü sağa veya sola çevirmek mekruhtur.
4- Namazda konuşmak, az olsun çok olsun, kasden veya yanılarak ya da unutarak olsun mutlaka namazı bozar. Bu, Hanefilere göredir.
5- Namazda ister etrafındakiler, isterse kendisi duyacak kadar sesli konuşmak namazı bozar.
6- Namazda verilen selâmı alıp cevaplamak veya birine selâm vermek de namazı bozar.
7- Şâfiîlere göre, namazda konuşulan kelime iki harf olur veya mâna taşıyan bir harf olursa, yine de namazı bozar. Ancak yanılarak veya namazda olduğunu unutarak az bir kelimeyle konuşur veya İslâm'a yeni girdiği için namazda konuşmanın haram olduğunu bilmediğinden konuşursa, namazı bozulmaz. Konuşulan söz çok olursa, mutlaka namazı bozar.
8- Namazda zorla konuşturulan kimsenin de namazı bozulur.
9- Mâlikîlere göre, mana ifade etmiyen bir kelime söylemek namazı bozmaz.
10- Namazda namazı düzeltmek için konuşmak da Mâlikîlere göre namazı bozmaz. Ancak bu konuşmanın örfen çok olmaması şarttır.

Namazda Öksürrmek Ve Öf Diye Püflemek

Namaz edep makamıdır. Kulun Mevlâsıyla konuştuğu anlardır ki mutlak mahviyet ve teslimiyeti gerektirir. Ancak bazan elde olmayarak öksürme, öfleme ve püfleme gibi sesler zuhur edebilir. Bu durumda namaz bozulur mu veya kerahet işlenmiş sayılır mı? Şüphesiz ki, diğer konularda olduğu gibi, bu konu hakkında da az farklı tesbit ve ictihatlar vardır.
İlgili hadîsler:
Hz. Ali (r.a.)'den yapılan rivayette şöyle demiştir:
"Benim için gece ve gündüz Peygamberin (a.s.) yanına girmem imkânı vardı. Namaz kılarken yanına girdiğim zaman benim için hafif öksürürdü."[477]
Abdullah b. Amr (r.a.)'dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Şüphesiz ki Peygamber (a.s.) Efendimiz güneş tutulma namazında öf, uf diyerek ses çıkarıyordu."[478]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda öksürmek namazı bozmaz.
2- Namazda öf, uf ve benzeri şekilde ses çıkartmak da namazı bozmaz.
Hadîslerin ışığında mezhep imamlarının tesbit, görüş, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefilere göre:
Namazda kasden öksürmek veya benzeri sesler çıkarmak mekruhtur. Ancak elde olmayarak öksürük gelir de onu önleyemezse, o halde kerahet söz konusu değildir.[479]
b) Şâfiilere göre:
Tutmak mümkün olmadığı takdirde az öksürük namazı bozmayacağı gibi, mekruh da sayılmaz. Bir hastalıktan dolayı öksürüyor kendine hâkim olamıyorsa, o takdirde çok öksürmek de namazı bozmaz Onun gibi, kıraati mahreçlerinden çıkarıp dosdoğru teleffuz etme imkânı kalmadığında, boğazı açmak için öksürmekte bir sakınca yoktur. Tabii farz ve vacip olan kıraat esnasında bir tıkanıklık olursa, öksürmeye cevaz vardır. Sünnet olan kısımlarda buna cevaz verilmemiştir.[480]
c) Hanbelîlere göre:
Bir sıkıntı olmaksızın, ihtiyaç duyulmaksızın iki veya daha fazla harfi içine alan öksürme namazı bozar. Ama kıraatte sesi güçleştirmek veya imama doğru olanı telkin etmek için öksürmek namazı bozmaz. Bir rahatsızlık veya benzeri bir sebepten dolayı öksürmek de namazı bozmaz.[481]
d) Mâlikîlere göre:
Namazda öksürmek namazı bozmaz, bu ister bir ihtiyaçtan dolayı meydana gelsin, isterse hiçbir ihtiyaç olmaksızın ortaya çıksın fark etmez. Muhtar olan görüş budur. Ancak çok öksürmek veya eğlence olsun diye öyle yapmak namazı bozar.[482]
Diğer yorumlar, rivayetler ve tahliller:
1095 nolu Hz. Ali (r.a.) Hadîsini İbn Seken sahîhlemiştir. Ancak Beyhaki, bunun hem isnadında, hem metninde ihtilâf vardır: Bir rivayete göre, Peygamber (a.s.) öksürmemiş de sübhanellah demiştir. Râvîleri arasında Abdullah b. Nüccâ bulunuyor. Buhari ona dikkat çekmiştir. Zehebî, Cabir ec-Cu'fî ondan rivayet etmiştir ki, nekâret bu zatla ilgili bulunuyor, demiştir. Nesâî ise, Abdullah'ın sika olduğunu söylemiştir.[483] İbn Hibban da aynı görüştedir.
Yahya b. Maîn'a göre, Abdullah bizzat Hz. Ali'den (r.a.) değil, babasından, babası da Hz. Ali'den işitmiştir.[484]
Böylece hadîs, öksürüğün namazı ifsat etmiyeceğine delâlet etmektedir. Nitekim İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafii'nin mezheplerine göre de hüküm böyledir. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre, namazı bozan sebeplerden biridir.
1096 nolu Abdullah b. Ömer (r.a.) hadîsini Tirmizi tahric etmiştir. Ebu Davud'un tesbitinde ise, değişik bir anlatım yer almıştır, şöyle ki:
"Sonra secdesinin sonunda öf, uf etti.. Sonra da şunu söyledi: Ya Rab! ben onların içinde bulunduğum sürece onlara azap etmiyeceğini bana va'detmedin mi? Onlar istiğfar ettiği sürece kendilerine azap etmiyeceğini bana va'detmedin mi? Az sonra güneş tutulma olayı geçmişti ki Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu sırada hayli korkup endişelenmişti."
Ancak Ebû Davud'un bu rivayetinde Ata' b. Sâib bulunuyor. Bu zat için Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir:
"Ondan daha önce duyulan hadîs sahihtir, sonra duyulanlar ise bir şey ifade etmez." Yahya b. Maîn "Onunla ihticac olunmaz" derken Buhari de ondan daha önceleri işitilen hadîsler sahihtir, diyerek onun hakkında en sağlam kıstası vermiştir. Nesâi de aynı görüştedir. Zehebî onunla ilgili görüşleri toplayıp özetini vermiştir.[485]
Hadisin Arapça metninde Resûlüllah'ın (a.s.) namazda öflemesi nefh kelimesiyle ifâde edilmiştir. Nefh'in sözlük mânası, ağızdan hava çıkarmaktır. Nitekim Kamus ve diğer lügatlerde de aynı husus belirtilmiştir. Hadîste ise bu, öf, uf olarak tefsir edilmiştir.
Böylece hadîs, namazda öf, uf, üf demenin namazı bozmayacağına, ayrıca bir takım dualar yapmanın da bir sakıncası olmadığına delâlet etmektedir.
Öf, üf, uf demenin namazı bozacağını söyleyenler ise, namazda konuşmanın men'edildiğini dikkate alarak kıyas yapmışlar ve böylece bunun da bir konuşma olduğunu belirtmişlerdir. İbn Abbas (r.a.) da aynı görüştedir.
Diğer ilim adamları ise, bu gibi şeylerin ağızdan çıkmasıyla namazın bozulmayacağını, zira bunların mutad kelime harflerinden mürekkep olmadığını söylemişlerdir. Birinciler ayrıca Taberâni'nin el-Kebîr'de Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadîsle istidlal etmişlerdir:

"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz secdede üflemeyi, su içerken de üflemeyi men'etmiştir." Oysa bu hadîsin isnadında Hâlid b. İlyas bulunuyor ki, Buhari "O bir şey değildir", yani rivayetine itibar edilmez, demiştir. Ahmed b. Hanbel ile Nesâi, onu metruk saymışlardır. İbn Maîn de, "O kayde değer bir şey değildir, hadîsi yazılmaz" diyerek dikkatleri o isme çekmiştir.[486]
Birinci grupta olanlar bir de Ebû Hüreyre'nin (r.a.) hadîsiyle istidlal etmişlerdir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz namazda önüne üflemeyi ve bir de suya üflemeyi men'etmiştir."
Zeynüddin el-Irakî diyor ki:
"Bu hadîsin isnadında, üzerinde konuşulan birkaç kişi vardır." Hafiz Bezzar'ın rivayet ettiği şu hadisi de kendilerine delil olarak seçmişlerdir:
"Üç şey cefadır: Adamın secdesinde üflemesi, namazı bitirmeden alnına el sürüp silmesi..."
Hafiz Bezzar rivayeti burada kestikten sonra şöyle demiştir:
"Üçüncüsü hafizamdan silindi, unuttum.."[487]
Beyhaki'nin yaptığı rivayette bu manayı kuvvetlendirir mahiyette şöyle denilmiştir:
"Kimi namazda iken bir şey oyalarsa, işte o onun payıdır, nefh (öf, uf..) de sözdür."
Bunun isnadında Nuh b. Ebi Meryem bulunuyor ki, bu zat metruktür, hadîsiyle ihticac edilmez. Nitekim Ahmed b. Hanbel, "Hadîs konusunda ehil değildir, ancak Cehmiyye'ye karşı oldukça şiddetlidir" derken, Müslim ve diğer hadîs âlimleri de onun metrukü'l-hadis olduğunu belirtmişlerdir. İmam Buharî de "O, münkerü'l-hadîstir" diyerek ilim adamlarını onun hakkında uyarma ihtiyacını duymuştur. İbn Adiy ise, daha farklı bir görüş ortaya koymuştur:
"Zayıf olmakla beraber hadîsleri yazılabilir!"[488]
Bu konuda Hafiz Bezzar, Büreyde (r.a.)'den şu hadîsi de rivayet etmiştir:
"Üç şey cefadandır: Adamın ayakta durup idrar etmesi, namazı bitirmeden alnına el sürüp meshetmesi ve secdede iken üflemesi."
el-Irakî bu hadîsin ricalinin sahih olduklarını söylemiştir. Buna itiraz edenler de olmuştur. Aynı mânada birkaç rivayet daha söz konusudur ki hepsini buraya nakletmeye gerek görmedik. Sonuç olarak bu konudaki rivayetlerin çokluğu, mana ve delâlet ettiği hükmü kuvvetlendirmektedir. Ancak öf, uf, uf gibi sesler kelâm (söz) olup olmadığı ihtilâf konusudur. Sözdür diyenlere göre, namazı bozar, değildir diyenlere göre bozmaz.

Çıkarılan Hükümler

1- Namazda özürsüz öksürmek veya benzeri öf, üf gibi sesler çıkarmak mekruhtur. Bir özürden dolayı olursa kerahet kalkar. Bu daha çok Hanefîlere göredir.
2- Az öksürük namazı bozmayacağı gibi, mekruh da sayılmaz. Bir rahatsızlıktan dolayı çok da olsa öksürmek namazı bozmaz. Özürsüz çok öksürmek namazı bozar. Bu daha çok Şâfiîlere göredir.
3- Namazda kıraat esnasında boğazın tıkanıklığını gidermek için öksürmekte bir sakınca yoktur. Ancak bu cevaz, farz ve vâcib olan kıraatla ilgilidir. Sünnet olan kıraatlerde buna cevaz verilmemiştir. Bu daha çok Şâfiîlere göredir.
4- Özürsüz iki veya daha fazla harften meydana gelen bir öksürme (öf, üf, uf... gibi seslerin çıkması) namazı bozar. Bir özürden dolayı ise, bozmaz. Bunun gibi, kıraatteki yanlış teleffuzu doğrultmak içinde öksürmek namazı bozmaz. Bu, Hanbelilere göredir.
5- Namazda çok olmamak kaydıyla özürlü, özürsüz, bir ihtiyaç hissedilsin, edilmesin öksürmek namazı bozmaz. Bu, Mâlikîlere göredir. Ancak çok öksürmek namazı bozar.

Namazda Allah Korkusundan Dolayı Ağlamak

Namazda Allah'ın huzurunda bulunduğumuzu düşünerek edep ve huşu' üzere olmamız çok önemlidir. Mü'minin Allah'a en yakın olduğu an, secdede bulunduğu anlardır. O'na olan üstün saygı ve korkudan dolayı ağlamak namazı bozmaz. Dünyevî bir maksattan dolayı ağlamak ise, ilim adamlarının çoğuna göre, bozar.
İlgili hadîsler:
Şanı Yüce Allah buyurdu:
"Rahmân'ın âyetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar."[489]
Abdullah b. eş-Şahhîr (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizi gördüm, namaz kılarken göğsünde ağlamaktan dolayı bakır tencerenin (kaynarken çıkardığı) sese benzer ses çıkarıyordu."[490]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah'ın (a.s.) ağrı ve sızısı şiddetlenince, kendisine "namaza.." denildi. O da:
"Ebû Bekir'e söyleyin de insanlara namaz kıldırsın!" diye emretti. Bunun üzerine Hz. Âişe (r.a.): "Doğrusu Ebû Bekir yufka yürekli bir adamdır, okumaya başlayınca müteessir olup ağla" dedi. Peygamber (a.s.) yine:
"Söyleyin de o namaz kıldırsın!" buyurdu. Hz. Aişe (r.a.) tekrar aynı sözleri söyleyince, Peygamber (a.s.):
"Ona söyleyin de namaz kıldırsın. Doğrusu sizler (ey kadınlar) Yusuf'un arkadaşlarısınız!" buyurdu.[491]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda, Allah korkusundan, O'nun huzurunda bulunmanın verdiği ürperti ve üstün saygıdan dolayı ağlamak, namazı bozmaz. Hattâ bu sesli bile olsa..
2- Ebu Bekir Sıddîk'ın namazda Kur'ân okurken zaman zaman duygulanıp ağladığı olmuş ve namazı iade etmemiştir.
Hadîslerin ışığında meshep imamlarının tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Namazda inlemek, âh, vâh etmek, sesli ağlamak, Allah korkusundan dolayı değil de başka bir sebepten ise, namaz bozulur. Bir de vücutta meydana gelen bir rahatsızlıktan dolayı da inlemek ve ağlamak namazı bozmaz. Ancak kendine hâkim olabiliyorsa, o takdirde bir hastalık ve sıkıntıdan dolayı da olsa ağlamak namazı bozar.[492]
b) Şâfiîlere göre:
Namazda inlemek, ağlamak ve benzeri sesler çıkarmak suretiyle iki veya daha fazla harf oluşuyorsa, bu durumda üç husus söz konusudur: Birincisi, duygulanıp inlemek veya ağlamak üstün gelip ona engel olunamıyorsa, o takdirde örfen az sayılanı affedilir türden kabul edilir, yani namazı bozmaz. Örfen çok sayılanı ise, namazı bozar, isterse âhiret korkusundan olsun, fark etmez, ikincisi, inlemek, duygulanıp ağlamak üstün gelmiyorsa, yani ona engel olabiliyorsa, o takdirde azı da, çoğuda affedilmez, namazı bozar, isterse bu âhiret korkusundan dolayı olsun fark etmez. Üçüncüsü, örfen çok kabul edilenidir ki azı da af edilmez. Ancak kaçınılması zor bir hastalıktan dolayı ise, o takdirde zarurete binaen namazı bozmaz.[493]
c) Hanbelilere göre:
Bu meselede Hanbelîlerle Hanefiler birleşmektedir.
d) Mâlikilere göre:
Namazda inlemek, ağlamak ve benzeri sesler çıkarmak bir hastalıktan veya Allah korkusundan ise, namazı bozmaz. Ancak bir acı ve sıkıntıdan dolayı çokça ağlamak namazı bozar.[494]
Konuyla ilgili yorumlar, rivayetler ve tahliller:
1107 nolu Abdullah b. eş-Şahhîr hadîsini aynı zamanda İbn Hibban ile İbn Huzayme tahric etmişler ve Tirmizî de sahihlemiştir. Hadîs, namazda ister iki harf, isterse fazla harfleri ihtiva etsin ağlamanın namazı bozmayacağına delâlet etmektedir. Bunu kuvvetlendiren bir diğer rivayeti ise İbn Hibban şu sözlerle Hz. Ali (r.a.)'den nakletmiştir:
"Bedir günü içimizde Mikdad b. el-Esved'den başka süvari yoktu. And olsun ki o gün bizim içimizde Resûlüllah (a.s.) Efendimizden başka ayakta duran kimse yoktu. Resûlüllah (a.s.) bir ağacın altında hem namaz kılıyor, hem ağlıyordu, onun bu hali sabaha kadar sürdü."
Bu rivayet de namazda Allah korkusundan dolayı ağlamakta sakınca olmadığına delâlet etmektedir. Nitekim Buharî'nin, Saîd b. Mensur'un ve İbn Münzir'in yaptıkları rivayette, Hz. Ömer'in (r.a.) sabah namazını kıldırırken Yusuf sûresini okuduğu ve *"Ben keder ve üzüntümü ancak Allah'a şikâyet ederim..."* mealindeki âyete gelince sesli ağladığı işitüdiği belirtilmektedir.
1108 nolu İbn Ömer (r.a.) hadîsinde Ebu Bekir'in (r.a.) yufka yürekli olup namazda ağlayacağı Resûlüllah'a (a.s.) haber verildiği halde onun namaz kıldırmasını ısrarla söylemesi ve ağlaması hususunda bir şey söylememesinden, namazda Allah korkusundan ağlamanın namazı bozmayacağı istidlal edilir.

Çıkarılan Hükümler

1- Namazda ya Allah korkusundan, ya da vücuda arız olan bir sıkıntı ve hastalıktan dolayı inlemek, ağlamak, ah ve öf demek, namazı bozmaz.
2- Namazda bir hastalık veya sıkıntıdan dolayı ağlayan veya inleyen kimse, kendine hâkim olabiliyorsa, o takdirde ağlayıp inlemesi namazı bozar.
3- Namazda bir hastalık veya sıkıntıdan dolayı elde olmayarak ağlıyor veya inliyorsa, bu namazı bozmaz. Bunun dışında ister Allah korkusundan, ister dünyevî bir maksattan dolayı ağlayan veya inleyen kimse bununla iki veya daha fazla harf çıkarıyorsa, namazı bozulur.
Bu, Şâfiîlere göredir.
4 - Namazda Allah korkusundan veya bir hastalıktan dolayı ağlamak veya inlemek namazı bozmaz. Ancak bir sıkıntı veya acıdan dolayı fazla ağlamak namazı bozar. Bu,

Mâlikîlere göredir.

Namazda İken Aksırıp El-Hamdu Lillah Demek

Her ne kadar el-hamdu lillah namazda söylenen zikirlerden biriyse de, namaz dışı bir olaydan dolayı söylenmesi doğru değildir. O halde namazda iken ne kendi aksırmasından dolayı hamdedilir, ne de başkasının,aksırıp el-hamdu lillah demesine karşılık "yerhamukellah" denilir.
İlgili hadîsler:
Rıfa'a- b. Râfi' (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizin arkasında namaz kılarken aksırdım ve o sebeple El-Hamdulillahi Kesiren Tayyıben Mübareken Fihi Kema Yuhubbi Rabbuna Ve Yerda dedim.
Peygamber (a.s.) Efendimiz namazı kılıp bitirince,
"Namazda konuşan kim idi?" diye sordu. Hiç kimse konuşmadı, yani cevap vermedi. Peygamber (a.s.) ikinci defa sordu, yine kimse cevap vermedi. Üçüncü defa sorunca, Râvi diyor ki:
"Ben konuştum ya Resûlellah!" diye cevap verdim. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu:
"Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, 33 melek birden harekete geçti de hangisi o sözü daha önce (ilâhî huzura) yükseltirim diye acele etti."[495]
Hadîsin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda iken me'sur olmayan bir zikir veya tesbîh ve tahmîdi söylemekte bir sakınca yoktur.
2- Namazda namazdan olmayan zikir, tesbîh ve tahmidi, çevresindekilerin duyacağı bir sesle söylemek namazı bozmaz.
3- Namazda zikir, tesbih ve tahmîdde bulunmak, ilâhî rızaya yaklaştırıcıdır.
4- Namazda aksıran kimsenin "el-hamdu lillah" demesi meşru'dur.
Hadislerin ışığında müctehit imamların tesbit, görüş, ictihat, istidlâl ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Namazda iken başkası aksırır da o "yerhamukellah" derse, namazı bozulur. Yine kendisi namazda iken aksırır da bir başkası ona "yerhamukellah" der, o da "âmin" derse, yine namazı bozulur.
Bunun gibi, kendisi namazda iken bir başkası aksırır, o da "el-hamdu lillah" derse, namazı bozulmaz. Çünkü bu bir cevap sayılmaz. Ancak böyle derken bir cevap verme niyetini taşırsa, o takdirde sahih kavle göre, namazı bozulur.
Namazda iken kendisi aksırır da el-hamdu lillah derse, namazı bozulmaz. Ancak başkası işitmiyecek kadar hafif söylemesi çok daha uygun olur. Daha güzel olanı da susup bir şey söylememesidir.
Namazda aksırır da el-hamdu lillah demezse, namazdan sonra demesi, sahih kavle göre uygun olur. Aksıran kimse imama uymuş bir halde ise, ne gizli, ne aşikâr hamd etmez.[496]
b) Şâfiîlere göre:
Namazda iken bir başkası aksırır da o da ona "yerhamukellah" derse, namazı bozulur. Ancak ikinci şahsa değil de üçüncü şahıs zamiri kullanarak "yerhamuhü'llahü" veya birinci şahıs çoğul zamiri kullanarak "yerhamuna'llah" derse, namazı bozulmaz.[497]
c) Hanbelilere göre:
Bu meselede Şâfiîlerle aynı görüş ve ictihattalar.
d) Mâlikîlere göre:
Aksıranı dil ile teşmîtte bulunmak, yerhamukellah demek mutlaka namazı bozar. Kendisi aksırır da kimse işitmiyecek şekilde el-hamdu lillah derse, namazı bozulmaz, ancak demeyip susması hayırlıdır.[498]
Bu ifadeden, namazda aksırıp sesli şekilde "el-hamdulüllah" derse, namazının bozulacağı anlaşılıyor.
Diğer rivayetler ve yorumlar:
1112 nolu Rıfa'â (r.a.) hadisini aynı zamanda Buhari tahrıc etmiştir, lafzı ise şöyledir:
"Bu gün Peygamber (a.s.) Efendimizin arkasında namaz kılıyorduk, başını rükû'dan kaldırdığında, Semi'allahu Lîmen Hamîdehü dedi. Bunun üzerine arkasında kendisine uyup namaz kılanlardan biri şöyle dedi: Rabbena Ve Leke'l-Hamdu Hamden Kesîren Tayyiben, Mübareken Fîhi. Peygamber (a.s.) namazı kılıp selâm verince sordu:
"Kim konuştu?".
Rıfa'â da:
"Ben konuştum" diye cevap verince Efendimiz şöyle buyurdu:
"Otuz üç meleğin önce yazayım diye acele ettiklerini gördüm!"
Buhari bu rivayette aksırmadan söz etmemiştir. Aynı zamanda Kema Yuhibbu Rabbuna Ve Yerda sözlerini de nakletmemiştir. Çünkü onun tesbitine göre, bunlar hadîsin metninde yer almamıştır.
Müctehit imamların farklı tesbit ve görüşleri ise, hem hadîslerin haber-i vahit şeklindeki rivayetinden, hem de bu konuda rivayet edilen diğer farklı hadîslerden kaynaklanmaktadır.
Rıfa'a'nın Peygamber (a.s.) Efendimiz'in sorusuna cevap vermeyip susması, saygısızlığından değil, yanlış bir şey söylemiş olduğunu sanıp korkmasındandır. Böylece vaki yanlıştan dolayı affedilirim umuduyla cevap vermemiş ve kınanırım endişesiyle susmayı bir süre tercih etmiştir. Cenâb-ı Peygamber (a.s.), konuşan kimsenin endişesini anlamış ve üç defa sormayı tekrarlıyarak cevap verme fırsatını tanımıştır.

Çıkarılan Hükümler

1- Namazda iken aksırır da el-hamdu lillah derse, namazı bozulmaz. Ancak kendisi işitecek kadar bir tonda söylemesi hayırlıdır. Bazı ilim adamlarına göre hiçbir şey söylemeyip susması daha uygundur.
Bu, Hanefîlere göredir.
2- Namazda aksırır da hiçbir şey demezse, namazdan sonra el-hamdu lillah demesi tavsiye edilmiştir.
3- Namazda iken başkasının aksırmasını cevaplıyarak yerhamukellah derse, namazı bozulur. Ancak Şâfiîlere göre, bunu üçüncü şahıs veya birinci şahıs çoğul zamiriyle söylerse, namazı bozulmaz.

Namazda İken Önemli Bir Olay Meydana Gelirse, Sübhannellah Denilir. Kadınlar İse, Sağ Ellerini Sol Ellerinin Üzerine Vururlar

Namazda iken, yanılan imamı uyarmak, yanlış okuduğu kıraati düzeltmek veya önemli bir olayı duyurmak, uyarıda bulunmak için erkeklerin "sübhanellah" demesi, kadınların ise, sağ ellerini sol ellerinin üzerine vurması tavsiye edilmiştir. Bu tarz söz ve hareketle namazın bozulmayacağı belirtilmiş ve bunun dışında başka bir söz söylenmesinin veya başka bir harekette bulunmasının doğru olmayacağına dikkatler çekilmiştir.
İlgili hadisler:
Sehl b. Sa'd (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Kime namaz kılarken önemli bir olay vaki olur (ve bunu başkasına duyurmak isterse) tesbîh getirsin, (sübhanellah desin). Tasfiyk ise kadınlara mahsustur."[499]
Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Seher vakti bana ayrılmış bir saat vardı ki, o saatte Resûlüllah (a.s.) Efendimizin yanına girerdim. Girdiğimde ayakta namaz kılıyorsa, benim için tesbîh getirip sübhanellah derdi ve bu O'nun bana izin verdiği anlamına gelirdi. Namazda değilse, bana izin verirdi."[500]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Namazda tesbih (sübhanellah demek) erkeklere, tasfiyk de kadınlara mahsustur."[501]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda iken, içeri girmeye izin istendiği veya bir tehlikeyle karşılaşan âmâyı veya başka birini uyarmak gerektiğinde tesbihte bulunmak, yani sübhanellah demek sünnettir.
2- Belirtilen durumlarda kadınların se tasfiyk yapmaları, yani sağ ellerini sol ellerinin üzerine vurmak suretiyle uyarıda bulunmaları sünnettir.
3- Bunun gibi cemaatle namaz kılınırken imamın yanıldığını hatırlatmak için de aynı şey yapılır, yani erkekler sübhanellah, derler, kadınlar el çırparlar. Böyle yapmak veya söylemek kimine göre sünnet, kimine göre müstehabdır.
Hadîslerin ışığında mezhep imamlarının görüş, tesbit, istidlal ve ihticacları:
a) Hanefîlere göre:
Birinin içeri girmek için izin istemesi veya imamın bir hata yapması halinde namazda olan kimsenin konuşmayıp sadece sübhanellah demesinde bir sakınca yoktur, yani namaz

bozulmaz. Hanefîler bu meselede Sehl b. Sa'd'ın (r.a.) 1116 nolu hadîsiyle istidlal etmişlerdir.[502]
b) Şâfiîlere göre: Namazda önemli bir olaydan, dolayı, meselâ hata yapan imama hatırlatmak, içeri girmek isteyene izin vermek ve tehlikeyle karşıkarşıya gelen amayı uyarmak için erkeğin sübhanellah demesi, kadının da sağ eliyle sol eline vurup el çırpması sünnettir.[503]
c) Hanbelîlere göre:
Namazda iken herhangi bir maksada yönelik olarak Sübhanellah veya Lâilâhe illallah demek veya benzeri bir zikirde bulunmak namazı bozmaz. Meselâ hayretini mucip bir şey gördüğünde "sübhanellah" der veya başına bir musibet gelir de "İnna lillahi..." der veya bir ağrı ve sızı hisseder de "bismillah" derse, namazı bozulmaz, ancak kerahet işlemiş olur. Bunun gibi namazda herhangi bir maksada yönelik olarak Kur'ân'dan bir âyet okuması da namazı bozmaz. Ancak Kur'ân'dan bir kelime söyler de o insanların sözünden ayırt edilmezse, meselâ "ya İbrahim!" derse, namazı bozulur.[504]
d) Mâlikîlere göre:
Namazda olan kimse, namaz dışındaki kimseye bir şey anlatmak için veya hatırlatmak için kıraat mahallinde bir âyet okursa, namazı bozulmaz. Ama bunu rükû' veya secdede okursa, namazı bozulur, çünkü kıraat mahallinin dışında okunmuş olur. Buna bir misal verelim İçeri girmek için izin isteyen adama, *"Udhuluha Bi-Selâmin Âmînin"* âyetini kıraat mahallinde okursa, namazı bozulmaz, onun dışında bir yerde okursa namazı bozulur.
Önemli bir olayı hatırlatmak veya anlatmak için namazda iken "sübhanellah" veya "lâilâhe illallah" ya da "la havle velâ kuvvete illâ billah" derse namazı bozulmaz. Çünkü namazın her bölümü tesbîh, tehlil ve la havle'ye mahal sayılır.[505]
Diğer rivayetler, yorumlar ve tahliller:
1116 nolu Seni b. Sa'd (r.a.) hadîsini Ebû Dâvud şu lafızla rivayet etmiştir:
"Namazda iken sizce önemli sayılan bir olay zuhur ederse, erkekler tesbihte bulunsun, kadınlar da tasfiyk yapsınlar."
Hadisin ricali sahihtir. Hemen hemen bütün müctehitler bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
1117 nolu Hz. Ali Hadîsini Nesâi ve Beyhakî de tahrîc etmişlerdir. Ancak isnadında ve metninde ihtilâf söz konusudur. Bazı rivâyette "tesbihte bulundu", bazısında ise, "hafif öksürdü" denilmiştir. Bu da daha çok râvîlerinden Abdullah b. Nücca bulunuyor ki, bu zatla ilgili hadîs âlimlerinin görüşlerini 1100 nolu kısımda açıklamış bulunuyoruz.
1118 nolu Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsinin merfu' veya mevkuf olduğu hakkında ihtilâf vardır. İsnadında ise Ebû Harun Umare b. Cüveyna bulunuyor ki, Hammad b. Zeyd onun yalancı bir kişi olduğunu söylemiştir. Şu'be onun hakkında şöyle demiştir:
"Ebû Harun'dan hadîs rivayet etmektense boynumun vurulmasını tercîh ederim." Zehebi onunla ilgili birçok görüş ve tesbitleri toplamıştır. İbn Maîn, onun zayıf olduğunu, Nesâi ise, metrukü'l-Hadîs olarak tanındığını belirtmiştir.[506]
Zeylaî Sehl b. Sa'd (r.a.) hadîsinin tamamını naklederek hadisin asıl söyleniş sebebini belirtmek istemiştir. Rivayetin tamamı şöyledir: Peygamber (a.s.) Efendimiz, aralarında barışı gerçekleştirmek üzere Benî Amr b. Avf kabilesine gitti. Namaz vakti girmiş oldu. Müezzin, Ebû Bekir Sıddîk'a (r.a.) gelip, "cemaate namaz kıldırmaz mısın?" diye teklifte bulundu. O da olumlu cevap verdikten sonra kalkıp namaz kıldırmaya başladı, derken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz dönüp geldi. Cemaat namazda bulunuyordu. Peygamber (a.s.) ilerleyip safta yerini aldı. Cemaat O'nun geldiğini görünce el çırpmaya başladılar. Ebû Bekir ise namazda bir yana dönüp bakmadı, ancak cemaat el çırpmayı artırınca, etrafına dönüp baktı, Peygamber (a.s.) Efendimizi gördü. Peygamberimiz ona, yerinde dur, diye işarette bulundu. Bunun üzerine Resûlüllah'ın (a.s.) kendisine vaki bu emrinden dolayı Allah'a hamd etti ve sonra geri çekilip safta aynı hizada durdu. Resûlüllah (a.s.) öne geçip namaz kıldırdıktan sonra Ebû Bekir'e şöyle dedi:
"Ya Ebâ Bekir! Sana emrettiğim halde neden yerinde kalmadın?"
Ebû Bekîr şu cevabı verdi:
"Ebû Kahafe'nin oğluna, Resûlüllah'ın (a.s.) bulunduğu bir yerde öne geçip namaz kıldırmak yakışmaz." Sonra Reslüllah (a.s.) cemaate dönerek şöyle buyurdu:
"Neden tasfiyki artırdınız, sorabilir miyim? Kim namazda iken önemli bir olay görürse, tesihte bulunsun Çünkü o tesbihte bulununca kendisine iltifat vaki olur. Tasfiyk ise ancak kadınlara mahsustur."[507]

Çıkarılan Hükümler

1- Namazda iken bir olaydan dolayı "sübhanellah" demek namazı bozmaz. Bu, Hanefîlere göredir.
2- Namazda iken, önemli bir olaydan dolayı erkeklerin "sübhanellah" demeleri, kadınların tasfiykte bulunmaları sünnettir. Bu, Şafiîlere göredir.
3- Namazda iken herhangi bir maksada yönelik olarak tesbîh, tehlîl ve benzeri bir zikirde bulunmak namazı bozmaz. Bu Hanbelilere göredir. Mâlikîler de aynı görüştedirler.
4- Namazda iken, namaz dışında meydana gelen bir olay sebebiyle, hatırlatmada bulunmak veya uyarmak veya cevap vermek, müsaade etmek niyetiyle kıraat mahallinde ise, Kur'ân'dan bir âyet okumakta da bir sakınca yoktur. Kıraat mahallinin dışında böyle yapmak ise, namazı bozar. Bu, Mâlikîlere göredir.

Namazda Kıraat Esnasında Takılıp Kalan İmama Fetihte Bulunmak

İmamın arkasında cemaat halinde namaz kılarken, imam kıraatte takılıp kaldığı ve hemen hatırlayamadığı takdirde cemaatten birinin ona fetihte bulunması caizdir.
Konuyla ilgili hadisler:
Musavver b. Yezîd el-Mâliki'den (r.a.) yapılan rivayette, şöyle haber vermiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz namaz kılarken (veya kıldırırken) bir âyeti terketti. Bunun üzerine (namazdan sonra) bir adam:
"Ya Resûlellah! şu ve şu âyeti (atladınız)" dedi. Resûlüllah (a.s.) ona:
"Bana hatırlatsaydın ya.." buyurdu.[508]
İbn Ömer (r.a.)'dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir namaz kıldı (veya kıldırdı) (kıraatte) okurken karışıklık meydana geldiğinden durup kaldı.
Namazı kılıp bitirince babama, "bizimle beraber namaz kıldın mı?" diye sordu. O da "evet" diye cevap verdi. Peygamber (a.s.) ona, *" (fetihte bulunmana) engel olan ne?"* buyurdu.[509]
Hadîslerin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır:
1- Namazda kıraat esnasında takılıp kalan imama fetihte bulunmak meşrudur. O bakımdan fetihte bulunan kimsenin namazı bozulmaz
2- Kıraatte farz olan miktar yerine geldikten sonra imam takılıp kalırsa, fetihte bulunmak caiz olur mu? Hadîsin zahirinden bu husus anlaşılmamaktadır
3- İmam takılıp kaldığında namaz harici bir kimsenin fetihte bulunması meşru mudur? Bu hususta hadislerden anlaşılmamaktadır
Hadîslerin ışığında müctehit imamların görüş, tesbit ve istidlâlleri:
a) Hanefilere göre:
İmam namaz kıldırırken âyeti unutur, veya biraz okuduktan sonra duraklayıp kalır veya tereddüt gösterirse, arkasında namaz kılan kimsenin ona fetihte bulunması caizdir. Ancak o bununla imamını irşada niyet eder, tilâvete niyet etmez. Zira imamın arkasında ona uyanların okuması mekruhtur.[510]
İmam takılıp kaldığında ona uyan kimsenin hemen acele fetihte bulunması mekruhtur. Çünkü imam bu durumda matlûp olan başka bir sûreye intikal edebilir veya farz miktarı okumuşsa, beklemeye gerek görmeden rukû'a varabilir.
İmama uyan kimse, kendi imamına değil de başka birine fetihte bulunursa, namazı bozulur. Ancak bu durumda tilâvete niyet edip irşadı niyet etmezse, namazı bozulmaz.[511]
b) Şafiîlere göre:
İmam kıraat esnasında takılıp kalır ve az bir süre beklerse, o takdirde kendisine uyanlardan birinin fetihte bulunmacı caizdir.
Ama imam takıldığı yerde tereddüt ederse, o takdirde fetih yapılmaz. Aynı zamanda imama fetihte bulunan kimsenin, bununla sadece kıraati kasdetmesi gerekir veya kıraatle birlikte fetihte bulunmayı kasdetmesi gerekir, sadece fetihte bulunmayı kasdeden veya hiçbir şey kadetmezse, namazı bozulu. [512]
c) Hanbelilere göre:
İmam kıraat esnasında durup kalır veya yanlış okursa, ona uyan kimsenin fetihte bulunması vaciptir. Çünkü namaz ancak kıraatle sahih olur; imamın kıraatte duraklayıp kalması veya Fâtiha'yı yanlış okuması, namazın sıhhatına mani olur. O bakımdan cemaatten birinin fetihte bulunması gerekir. İmamından başka birine fetihte bulunması, o kimse ister namaz içinde olsun, ister dışında olsun, mekruhtur, fakat namazı hükümsüz bırakmaz, çünkü yaptığı fetih namaz içinde meşru bir sözdür.[513]
d) Mâlikîlere göre:
İmama fetihte bulunmak namazı bozmaz. Ancak me'mumun kendi imamına fetihte bulunması meşru'dür, o da imam kıraat esnasında durup kalır ve tereddüt ederse, fetih caizdir. Sadece duraklayıp kalır ama tereddüt etmezse, o takdirde fetihte bulunmak mekruhtur. İmamın Fatihada tereddüt etmesinden dolayı fetih vâcib olur; zamm-ı sürede tereddüt etmesinden dolayı fetihte bulunmak sünnettir. Eğer okumakta olan sûreyi tamamlamak üzere ise, fetihte bulunmak menduptur. İmamından başkasına -ister o başkası namazda bulunsun, ister namaz dışında olsun- fetihte bulunmak namazı bozar.[514]
Rivayetler, yorumlar ve tahliller:
1125 nolu Musavver (r.a.) hadîsini aynı zamanda İbn Hibban ve el-Esrem tahric etmişlerdir. İsnadında Yahya b. Kesir el-Kâhilî bulunuyor ki, bu zat hakkında Ebû Hatim "Şeyhtir" demiştir. Bunun hadis âlimi olduğunu kasdetmiştir. Nesâî ise, onun zayıf olduğunu belirtmiştir. Sika olduğunu söyleyenler de olmuştur.[515]
el-Hatîb sahabeden olan Musavverin, Resûlüllah (a.s.) Efendimizden sadece bir hadîs rivayet etmiştir, diyerek bu zatın başka hadîs rivayet etmediğini hatırlatmıştır.
1126 nolu İbn Ömer (r.a.) hadîsini aynı zamanda Hâkim ve İbn Hibban tahrîc etmişlerdir. İsnadındaki ricalin hepsi sahihtir.

Ayrıca bu konuda bir diğer hadisi Hâkim, Enes (r.a.)'den rivayet etmiştir ki, meâlen şöyledir:
"Bizler Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında imamlara fetihte bulunurduk."
Buraya kadar naklettiklerimiz, namazda takılıp kalan imama fetihte bulunmanın caiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun aksini iddia edenler veya ona göre ictihatta bulunanlar da vardır. Onların istidlal ettiği hadîslerden biri, İbn İshak es-Sübey'i'nin el-Hâris'ten, onun da el-A'ver'den, onun da Hz. Ali (r.a.)'den yapılan şu rivayettir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Hz. Aliye şöyle buyurmuştur:
"Ya Ali! namazda imama fetihte bulunma."[516]
Ebû Dâvud bu hadîsin tahlilini yaparken diyor ki:
"Ebu İshak el-Sübey'i bunu el-Hâris'ten işitmemiştir. Ancak dört hadîs işitmiştir ki bu onlardan biri değildir." el-Münziri ise, el-Hâris el-A'ver hakkında şöyle demiştir:
"İmamlardan birçoğu onun çok yalancı olduğunu belirtmişlerdir."[517]
el-Hâris'in hadisini Abdurrezzak kendi Müsannef'inde Hz. Ali'den (r.a.) merfuân şu lafızla rivayet etmiştir:
"Ya Ali! namazda iken sakın imama fetihte bulunma."
Bu rivayetin münkati' olduğunu söyleyenler olduğuna göre, hadîs zayıf sayılır. O bakımdan müctehit imamların çoğu onunla istidlal etmemişlerdir.
Fethin cevazına delâlet eden hadîsler ise, hem istidlale, hem ihticaca elverişli görülmüştür.

Çıkarılan Hükümler

1- Namaz kıldırırken kıraate takılıp kalan veya tereddüt eden imama, cemaattan birinin fetihte bulunması caizdir. Ancak fetihte bulunan bununla tilâvette bulunmayı kasdetmiyecektir, aksi halde kerahet işlemiş olur. Bu, Hanefilere göredir.
2- İmam takılıp kalınca, ona uyan kimse fetihte acele etmemelidir. Çünkü bu durumda olan imam ya farz miktarı okumuş olabilir, ya da başka bir sûreye geçebilir. Buda Hanefilere göredir.
3- Kendi imamından başkasına fetihte bulunan kimsenin namazı bozulur. Ancak bu durumda tilâvete niyet ederse, namazı bozulmaz, kerahet işlemiş olur. Bu, Hanefilere göredir. Mâlikîlere göre namazı bozulur.
4- İmama fetihte bulunan kimse, bununla kıraati veya hem kıraati, hem fetihte bulunmayı kasdetmesi gerekir. Sadece fetihte bulunmayı kasdederse namazı bozulur. Bu, Şâfiilere göredir.
5- Kıraat esnasında takılıp kalan ve yanlış okuyan imama fetihte bulunmak vaciptir. Bu, Hanbelilere göredir.

---

[1] Buhari, vudu': 29, salat: 46, ısti'zaran: 18, Ebû Dâvud, taharet: 46, 56, salât: 144, Nesâî, taharet: 55, 70, 88, 91, İbn Mâce, taharet: 44, Ahmed: 1/78, 2/164, 193, 201, 228, 409.
[2] Sahih-i Müslim, mesacid: 15.
[3] Müsned-i Ahmed Müslim, Ebû Dâvud: Enes (r.a.)'den.
[4] Şerhu Fethi'l-kadir: 1/190, 191.
[5] Es-Siracü'l-vahhac ala metni'l-Minhac: 39, Fethüvahhab bi-Şerhi Menheci't Tullab: 1/35, 36.
[6] el-Muğni istikbal-i kıble: 1/431, 432.
[7] El-Müdevvenetü'l-kübrâ, kıble: 1/92, 93.
[8] Tirmizî, Müsned-i Ahmed, Tâberânî, Amir b. Rebi'a (r.a.)'dan.
[9] Neylü'l-evtar: 186.
[10] Mîzanü'l-i'tidal: 3/556-7571 nolu Muhammed b. Salim. 635-7905 nolu muhammed b. Abdullah.
[11] Neylü'l-evtar: 2/186.
[12] Tirmizî, salât: 139, Nesâî, Siyam: 43, İbn Mâce, ikâmet: 56, Tabernî, kıble: 8.
[13] Buharî, Müslim.
[14] Fazla bilgi için bak: Bedayi'us-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/118-119.
[15] el-Ümm: 1/93.
[16] el-Siracü'l-vahhac: 1/40.
[17] Geniş bilgi için bak: el-Muğnî: 1/440, 444.
[18] el-Fıkhu alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/197'den özetlenerek.
[19] Ebu Dâvud, taharet: 31, salât: 73, Tirmizi, taharet: 3, mevakıyt: 62, İbn Mâce, taharet: 32, Dâremî, vudu': 22, Ahmed: 1/123, 129.
[20] Buhari, ezan: 18, edeb: 27, ahâd: 1, Dâremî, salât: 42, Ahmed: 5/53.
[21] Haşiyetü'l-Tahtâvî: 118, 119,
[22] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertıbi'ş-Şerayi': 1/130.
[23] es-Siracü'1-vahhac: 41, 42.
[24] Birincisi hadisi Ebu Davud, ikincisi Buhari ile müslim rivayet etmiştir: Üçücü hadisi İbn Kudame nakletmiştir
[25] el-Muğnî, tekbîr: 1/460, 481'den özetlenerek.
[26] el-Müdevvenetü'1-kübrâ, ihrâm: 1/62.
[27] Neylü'l-evtar: 2/192'den özetlenerek.
[28] Mîzanü'l-i'tidal: 4/586-10729 nolu Ebû Yahya.
[29] Neylü'l-evtar: 2/195.
[30] Nasburraye li-Ahadisi'1-Hidâye: 1/303.
[31] Ebü Dâvud, salât: 93.
[32] Müsned-i Ahmed: Ebu Musa (r.a.)'den.
[33] Tirmizî.
[34] Müslim, salât: 127, Ebû Dâvud, salât: 93, Tirmizî, İkamet: 50, Ahmed: 4/270, 276, 277.
[35] Buhari, ezan: 71, Müslim, salat: 127, 128, Ebû Davud, salat: 93, Tirmizi, mevakiyt: 53, İbn Mâce, ikamet: 50, Ahmed: 4/271, 272, 277.
[36] Buhari, ezan: 74, Müslim, salât: 124, Ebû Dâvud, salât: 93, Dâremî, salat: 48, 49, İbn Mâce, İkamet: 50, Ahmed: 2/234, 319, 505-3/177, 254, 274, 279, 291-5/262.
[37] Ahmed: 2/234, 319, 505.
[38] Neylü'l-evtar: 2/196.
[39] Buhari, salat: 3, 16, Müslim, salat: 119, Ebû Davud, salât: 115, 117, 136, 138, 140, Tirmîzî, salat: 63, 76, Nesâî, iftitah: 6, 11, 36, 37.
[40] Müsned-i Ahmed. Ebû Dâvud.
[41] Buharî, Müslim: İbn Ömer (r.a.)'dan.
[42] Buharî, Nesâî, Ebû Dâvud: Nâfi'dan.
[43] Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud, Tirmizî, Ali b.Ebı Tâlib (r.a)'den.
[44] Buharî, Müslim: Ebû Kalâbe'den.
[45] Müsned-i Ahmed, Sahîh-i Müslim: Ebu Kalebe'den.
[46] Buharî, Müslim, Tirmizî, Ebu Davut, İbn Mace: Ebu Humayd'den.
[47] Haşiyetü't-Tahtâvî alâ Meraki'l-felâh: 139.
[48] el-Ümm, refü'l-yedeyn fi't-tekbîr: 1/103, 104.
[49] el-Muğnî, yerfeu yedeyh, 1/469, 470'ten özetlenerek.
[50] el-Fıkhu Alâ'I-Mezahibi'l-Arbaa: 1/250.
[51] Fazla bilgi için bak: Şerhu Maani'l-Asâr: 1/195-197.
[52] Nasburraye: 1/309, 310.
[53] Neylü'l-evtar: 2/198.
[54] Neylü'l-evtar: 2/200.
[55] Fazla bilgi için bak: el-Ümm: 1/103-105.

[56] Neylü'l-evtar: 2/207.
[57] Müsned-i Ahmed, Sahîh-i Müslim, Vâil b. Hücür (r.a.)'den.
[58] Müsned-i Ahmed, Sahîh-i Buharî, Ebû Hâzim (r.a.)'den.
[59] Ebû Dâvud, Nesâi, İbn Mâce: İbn Mesûd (r.a.)'den.
[60] Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud: Ali (r.a.)'den.
[61] Hâşiyetü't-Tahtâvî ala Meraki'l-felâh: 140.
[62] el-Fıkhu alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/251.
[63] el-Fıkhu alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, 1/251.
[64] el-Muğni, vazi'l yedi'l-yümnâ: 1/472.
[65] el-Muğni, vazi'l yedi'l-yümnâ: 1/473.
[66] el-Muğnî meseletün fi vazi'l yed: 1/472.
[67] el-Fıkhu Alâ'1-Mezahibi'l-Arbaa, Vaz'u'l-yed: 1/251.
[68] Neylü'l-evtar: 2/208.
[69] Neylü'l-evtar: 2/211.
[70] Müsned-i Ahmed.
[71] Müsned-i Ahmed, Müslim, Nesaî.
[72] Buhari, Ebû Dâvud, Nesâî.
[73] Nesâî, Ebû Dâvud, Müsned-i Ahmed.
[74] Şerhu Fethilkadîr, kerahat: 1/291.
[75] Fetâvâ-yi Hindiyye, adabü's-salât: 1/72.
[76] Fethülvahhab bi-Şerhi Menbeci't-Tullâb: 1/47.
[77] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, iltifat: 1/274.
[78] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/274.
[79] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/274.
[80] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/274.
[81] İbn Mâce, Neylü'l-evtar: 2/212.
[82] Müsned-i Ahmed, Müslim, Tirmizî.
[83] Ebû Dâvud, Dârekutnî.
[84] Bedayi'us'-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi, Sünen-ı salât: 1/202.
[85] Bedayi'u's'-Sanayi, Fi-Tertibi'ş-Şerayi, Sünen-i salât: 1/202.
[86] Bedayi'u's-Sanayi, Fi-Tertibi'ş-Serayi: 1/208.
[87] es-Siracü'lvahhac Alâ Metni'l-Minhac: 43.
[88] es-Siracü'lvahhac Alâ Metni'l-Minhac: 45.
[89] es-Siracü'lvahhac Alâ Metni'l-Minhac: 46.
[90] es-Siracü'l-vahhac Ala Metni'l-Minhac: 44.
[91] el-Fıkhu alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/250.
[92] el-Fıkhu alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/250.
[93] el-Muğnî 489, 490'dan özetlenerek.
[94] Mîzanü'l-i'tidal: 2/340-4003 nolu Talha b. Amir.
[95] Fazla bilgi için bak: Mîzanü'l-itadal: 2/128-3148 nolu Saîd.
[96] Mizanü'l-i'tidab 1/248- 945 nolu İsmail.
[97] Neyü'l-evtar: 2/250.
[98] Ebû Dâvud, Tirmizî, mevakıyt: 110.
[99] Ebû Dâvud, salât: 135, Nesâi, iftitah; 32, Ahmed: 4/353, 356.
[100] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/112.
[101] Bedayi'u's-Sanayfi' fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/112'den özetlenerek.
[102] İbn Abidîn: 1/506.
[103] Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/113.
[104] es-Siracü'l-vahhac Alâ Metni'l-Minhac: 44.
[105] el-Muğnî, kıraat: 1/492.
[106] el-Muğnî, kıraat: 1/492.
[107] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/230.
[108] el-Fıkhu Alâ'I-Mezahibi'l-Arbaa: 1/230.
[109] Neylü'l-evtar: 2/251.
[110] Buharî, ezan: 107, Müslim, salât: 170, 171, Ebû Dâvud, salat: 127, 135, Ahmed: 1/257, 5/86, 88, 101, 103, 106, 108, 111-6/395.
[111] Buharî, ezan: 103, Müslim, salât: 159, Nesâî, iftitah: 74, Ahmed: 1/175.
[112] Müsned-i Ahmed, Müslim.
[113] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/77'den özetlenerek.
[114] es-Siracü'1-vahhac Alâ Metni'1-Minhac: 14, 45.
[115] el-Muğnî: 1/393, 394.
[116] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/254.
[117] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/258.
[118] Şerhu Maani'l-Asar: 1/205, 206.
[119] Şerhu Maani'l-Asâr: 1/206.
[120] Şerhu Maani'l-Asar: 1/206.
[121] Buharî, ezan: 106, Tirmizî, sevabü'l-Kur'an: 11.
[122] Müslim, müsafirin: 203, Ahmed: 5/384, 397.
[123] Ebû Dâvud, salât: 130, 132, 212.
[124] Müslim, müsafirîn: 98, 99, 100, Ahmed: 2/35-6/184, 225.
[125] Fetâvâ-yi Hindiyye: 1/78.
[126] Fetavâ-yı Hindiyye: 1/78.
[127] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/78.
[128] el-Ümm, babü'l-kıraat: 1/109.
[129] el-Muğnî, Kıraat: 1/494.
[130] el-Muğnî, Kıraat: 1/495.
[131] el-Muğnî, Kıraat: 1/495.
[132] Fazla bilgi için bak: el-Müdevvenetü'l-kübrâ: 1/64-88, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'1-Arbaa: 1/254.
[133] Neylü'l-evtar: 2/255.
[134] Neylü'l-evtar: 2/256.
[135] Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud, Müslim.
[136] Buharî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Nesâî.
[137] Buhari, Müslim İbn Mâce, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî.
[138] Nesâî.. Hz. Aişe (r.a.)'dan.
[139] İbn Mâce, İbn Ömer (r.a.)'dan.
[140] Buharî, Müslim, Câbir (r.a.)'den.

[141] Müsned-i Ahmed, Nesâi; Sülayman b. Yesar'dan.
[142] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/77.
[143] Geniş bilgi için bak: Haşiyetü't-Tahtâvî: 143.
[144] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/41.
[145] el-Muğnî, kıraat: 1/491-492.
[146] Fazla bilgi için bak: el-Muvatta, 1/99, 100.
[147] Şerhu Maâni'l-Asâr: 1/213.
[148] Şerhu Maâni'l-Asâr: 1/214.
[149] İhkâmü'l-Ahkâm, Şerhu Umdeti'l-Ahkâm, Buhari, Müslim, Nesa, İbn Mâce, Ebû Dâvud.
[150] İhkâmü'l-Ahkâm: 2/15'den özetlenerek.
[151] Neylü'l-evtar: 2/260.
[152] Mîzanü'l-i'tidâl: 2/143-3205 nolu Saîd b. Sımak.
[153] Neylü'l-evtar: 2/262.
[154] Bülüğü'1-merâm: 1/132
[155] Müsned-i Ahmed, Nesâi, Tirmizî.
[156] Müsned-i Ahmed, Buharî.
[157] Müsned-i Ahmed, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvud.
[158] Hâşiyetü't-Tahtâvî Alâ Meraki'l-felâh: 145, 148.
[159] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/38-48.
[160] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa, tekbirat: 1/253, el-Muğnî: 1/495, 496.
[161] el-Muğni, tekbîr: 1/495.
[162] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/253.
[163] el-Müdevvenetü'1-kübrâ: 1/70, 71.
[164] Neylü'l-evtar: 2/269.
[165] Fazla bilgi İçin bak: Nasburrâye li-Ahadîsi'l-Hidâye: 1/372.
[166] el-Muvatta': 1/191.
[167] Şerhü'n-Nevevî Alâ Sahîhil-Müslim: 3/5-7.
[168] Neylü'l-evtar: 2/270.
[169] Neylü'l-evtar: 2/270.
[170] Buharî, salât: 145, 148, Ahmed: 1/100, 2/240, 284, 285, 301, 450- 3/18, 94, 179, 218- 4/39, 41, 318, 338, 5/322, 365- 6/65, 141.
[171] Buharî, salât: 82, 84, 91, Ebû Dâvud, salât: 68, Nesâî, sehv: 11, İbn Mace, ikamet: 144, Ahmed: 3/334- 4/312.
[172] Müslim, salt: 48, Nesâî, Taberâni, nida: 16.
[173] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/252.
[174] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/252.
[175] Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâi: Ebû Mes'ud'den.
[176] Sünen-i Ebî Dâvud: Rifaâ b. Râfi'den.
[177] Kütüb-i Sitte...
[178] Bedayi'us'-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/208.
[179] Fethü'l-vahhab bi-Şerhi Menhec'it-Tullab: 1/42.
[180] el-Muğnî: 1/499.
[181] el-Muğnî: 1/499.
[182] el-Müdevvene'tü'l-kübrâ: 1/71, 72.
[183] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/260.
[184] Şerhu Maâni'l-Asâr: 1/229.
[185] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/229.
[186] Fazla bilgi için bak: Nasburrâye: 1/373.
[187] Nasburrâye: 1/373.
[188] Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî.
[189] Müsned-i Ahmed, Ebu Davud, İbn Mace.
[190] Müsned-i Ahmed, Müslim, Ebu Davud, Nesai.
[191] Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mace.
[192] Tirmizî, Ebû Dâvud, İbn Mace.
[193] Müsned-i Ahmed, Tirmizi, Ebu Davud.
[194] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi, 1/208.
[195] Besayi'u's-Sanayi, Fi-Tertibi'ş-Şerayi, 1/208.
[196] es-Siracü'l-vahhac Ala Methi'l-Minhac: 45.
[197] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerâyi: 1/208.
[198] el-Umm, el-kavlü fi'r-rükû: 1/208.
[199] el-Muğnî, rükû: 1/501.
[200] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/260.
[201] el-Muğnî: 1/501.
[202] Şerhü Maani'l-Asâr: 1/233.
[203] Şerhü Maani'l-Asâr: 1/234.
[204] Şerhü Maani'l-Asâr: 1/234.
[205] Şerhü Maani'1-Asâr: 1/234.
[206] Şerhu Maani'l-Asâr: 1/236, 237.
[207] Şerhu Maani'1-Asâr: 1/237.
[208] Tirmizî, Ebû Dâvud tahrîc etmişlerdir.
[209] Nesburraye li-Ahadisi'l-Hidâye: 1/375, 376.
[210] Neylü'l-evtar: 2/275.
[211] Neylü'l-evtar: 2/275.
[212] Mîzanü'l-i'tidal: 2/389- 4191 nolu Abdullah.
[213] Müsned-i Ahmed, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvud.
[214] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/74.
[215] el-Ümm: 1/111.
[216] Geniş bigi için bak: el-Muğnî: 1/503, 504.
[217] el-Müdevvenetü'1-kübrâ: 1/72.
[218] Buharî, Müslim: Ebû Hüreyre (r.a.)'den.
[219] Buhari, ezan: 52, 74, 82, 86, 117, daavat: 99, Müslim, salât: 25, 28, 55, 62, 64, 71, 77, Ahmed: 1/95, 102, 143- 2/18, 230- 3/3, 18 87 -5/343, 388, 400- 6/78.
[220] Müslim, salât: 21, 22, 24, 25, 28, 33, 114, 115, 133, 194, 195, 197, 199, 202, 205, 206, 240. Nesâî, ezan: 41, kıble: 16, imamet: 38.
[221] Bedayi'us'-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/209.
[222] Buhari, salât: 18, ezan: 51, 74, 82, 128- taksîrü's-salât: 17, sehv: 9, merda: 12, Müslim, salât: 77, 82, 86, 89, Ebû Dâvud, salât: 68, Tirmizî, salât: 150, Nesâî, eimme: 18, 38, 40, iftitah: 30, tatbiyk: 22, İbn Mâce, ikamet: 13, 144, Dâremî, salât: 44, 71, Taberâni, nîdâ: 56, cemaat: 18, 17, Ahmed: 2/230, 314, 341, 441, 420, 438, 440 -3/110, 154, 162, 200, 217, 300- 4/401, 405-6/51, 58, 68, 148, 194.
[223] es-Siracü'1-vehhac Ala Metni'l-Minhac: 45, 46.

[224] el-Muğnî: 1/507, 508.
[225] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/238.
[226] Şerhu Maâni'l-Asar: 1/239.
[227] Buharî, refi yed: 102, İbn Ömer (r.a.)'dan.
[228] Abdullah b. Ebi Evfâ (r.a.)'den, Sahîh-ı Müslim, ref-i re's: 190.
[229] Nasburrâye li-Ahadisi'1-Hidâye: 1/377.
[230] İhkâmü'I-Ahkâm Şerhu Umdeti'l-ahkâm: 1/220.
[231] Ebu Dâvud, Buharî, eyman: 15, Tirmizî, salây: 110, isti'zan: 4, Nesâî, istiftah: 7, tatbiyk: 15, sehv: 67, İbn Mâce: 72.
[232] Nasburrâye: 1/279.
[233] Müsned-i Ahmed: 2/252- 4/22, 23.
[234] İbn Mâce, ikamet: 16, Nesâî, tatbiyk: 77, Ahmed: 4/23.
[235] Tirmizî, mevakiyt: 81, 91, Ebû Dâvud, salât: 44, Nesâî, tatbiyk: 54, iftitah: 88, İbn Mâce, ikamet: 16, Daremî, salât: 78, Ahmed: 2/525-4/22, 23, 119, 122-5/310.
[236] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayî: 1/162.
[237] es-Siracü'1-vahhac Şerhün Alâ Metni'l-Minhac: 44.
[238] es-Siracü'l-vahhac: 1/44.
[239] el-Muğnî: 1/500.
[240] el-Müdevvenetü'1-kübrâ: 1/72'den özetlenerek.
[241] Geniş bilgi için bak: el-Fıkhu Alâl-Mezahibi'1-Arbaa: 1/261.
[242] Müsned-i Ahmed.
[243] Buhari, Nasburrâye: 1/380.
[244] Buhari, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce.
[245] Ebû Dâvud, salât: 137, Ahmed: 2/381, Nesâî.
[246] Sahîh-i Buhari, Müslim, salât: 236, Ahmed: 5/345.
[247] Buharî, mevakiyt: 8, ezan: 141, Müslim, salât: 233, Ebû Dâvud, salât: 154, Tirmizî, salât: 89, İbn Mâce, ikamet: 21, Nesâî, if'titah: 86, tathiyk: 53, Ahmed: 3/109, 115, 177, 179, 191, 214, 274, 291, 315, 336, 389.
[248] Ebu Dâvud, salât: 116.
[249] Ebu Dâvud, salât: 116, Tirmizî, mevakıyt: 86.
[250] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Serayi: 1/210.
[251] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/210.
[252] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/210.
[253] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/210.
[254] es-Siracülvahhac Alâ Metni'l-Minhac: 47.
[255] es-Siracülvahliac Ala Metni'l-Minhac: 47.
[256] el-Ümm: 1/113.
[257] Nesâi, tatbiyk: 38.
[258] el-Muğnî: 1/514, 516.
[259] el-Muğni: 1/515.
[260] Buhari, ezan: 133, 134, 138, Müslim, salât: 58, İbn Mace, ikamet: 19, Dâremî, salât: 73, Ahmed: 1/279, 280, 286, 292, 305.
[261] el-Muğni: 1/520.
[262] el-Muğnî: 1/520.
[263] el-Müdevvenetü'1-kübrâ: 1/73.
[264] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/255'den özetlenerek.
[265] Geniş bilgi için bak: Şerhu Maâni'I-Asâr: 1/257.
[266] Benzeri rivayeti ve kaynağını 879 nolu hadîste belirtmiş bulunuyoruz, oraya bakılması..
[267] İhkâmü'l-Ahkâm Şerhu Umdeti'I-Ahkâm: 1/224.
[268] Neylü'l-evtar: 2/282.
[269] el-Hakim-Beyhakî-Darekutnî
[270] Neylü'l-evtar: 2/282.
[271] Neylü'l-evtar: 2/285.
[272] Dârekutni, Ebu Kutaybe'den.
[273] Mîzanü'l-i'tidal: 2/322-3929 nolu Dahhak...
[274] Dârekutnî, Nasburrâye li-Ahâdisi'I-Hidâye: 1/383.
[275] Buharî, sücud: 112, Müslim, sücud: 136, Ebû Dâvud, sücud: 136, Nesâî, sücud: 166, Tirmizi, sücud: 37, İbn Mâce, sücud: 83.
[276] Buharî, amelü fi's-salât: 9, Müslim, mesacid: 191, İbn Mâce, ikamet: 64, Ahmed: 3/100.
[277] Ahmed: 1/265.
[278] İbn Mâce, ikamet: 64, Ahmed: 4/335.
[279] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/108.
[280] el-Ümm: 1/114.
[281] el-Muğnî: 517.
[282] el-Muğni: 518.
[283] el-Müdevvenetü'l-kübrâ: 1/74.
[284] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/43.
[285] Müsned-i Ahmed, İshak b. Rahuye, Ebû Ya'lâ el-Mevsalî, Taberâni.
[286] Geniş bilgi için bak: Nasburrâye: 1/386.
[287] İhkâmü'l-Ahkâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm: 2/63.
[288] Beyhakî , Hâkim el-Erbain'de...
[289] Neylü'l-evtar: 2/290.
[290] Neylu'l-evtar: 2/291.
[291] Sahîh-i Müslim.
[292] Nesâî, İbn Mâce.
[293] Tirmizî, Ebû Dâvud.
[294] Müslim, mesacid: 148.
[295] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/202, el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar: 1/49.
[296] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/41.
[297] Fazla bilgi için bak: el-Ümm, 1/107.
[298] el-Muğnî: 1/531, 532.
[299] el-Muğnî: 1/532'den özetlenerek
[300] el-Müdevvenetü'1-kübrâ: 1/64.
[301] Müsned-i Ahmed, Nesâî, tatbiyk: 100.
[302] Sünen-i Ebu Davud.
[303] Buharî, sehv: 5, Nesâî, sehv: 21, 27, 28.
[304] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/211.
[305] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/211.
[306] Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/212, 213'ten özetlenerek.
[307] es-Siracülvahhac Şerhün Alâ Metni'l-Minhac: 48, 49.

[308] el-Ümm: 1/116'dan özetlenerek.
[309] el-Mugnî: 1/529-532'den özetlenerek.
[310] Bedayi': 1/210.
[311] Şerhu Maâni'l-Asar: 1/261.
[312] Neylü'I-evtar: 2/303.
[313] Nesâî, iftitah: 11, sehv: 34, Dâremî, salât: 96, Ahmed: 4/218.
[314] Müslim, mesacid: 112, Ebû Dâvud, salât: 181.
[315] Buhari, ezan: 120, 145, Ebû Dâvud, salât: 116.
[316] Ebû Dâvud, salât: 122, İbn Mâce, ikamet: 4, Ahmed: 6/31, 171, 194, 281.
[317] Ahmed: 2/311.
[318] Neylü'l-evtar. 2/308.
[319] Neylü'l-evtar: 2/309.
[320] Buharî, isti'zan: 27, 28, Müslim, salât: 59, 60, 61, Tirmizî, nikâh: 17, salât: 100, Nesâî, nikâh: 39, 40, tatbik: 100, 103, 104, sehv: 42, 45, İbn Mâce, ikamet: 24, Ahmed: 1/262, 394, 413, 414, 450-5/363.
[321] Müslim, salât: 56, Nesâî, sehv: 43.
[322] Ahmed: 1/276.
[323] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/163.
[324] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/163.
[325] es-Siracü'1-vahhac Ala Metni'1-Minhac: 48, 49, Fethülvahhab: 1/44.
[326] Fethülvahhab bi-Şerhi Menhaci't-Tullab: 1/45.
[327] Kitabü'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/234, 235, el-Muğnî: 1/536, 537.
[328] Kitabü'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/235.
[329] Neylü'l-evtar: 2/311.
[330] Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizi.
[331] Saîd kendi Sünen'inde, Buharî kendi Tarih'inde rivayet etmiştir.
[332] Müsned-i Ahmed, Nesâi, Ebû Dâvud.
[333] Müslim, mesacid: 114, 118, Nesai, sehv: 23, 31, 33, 35, salât: 7, 20, Ahmed: 4/3.
[334] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/214'den özetlenerek.
[335] es-Siracü'1-Vahhac Şerhün Ala Metni'l-Mincah: 48.
[336] el-Muğnî: 1/534.
[337] Müslim, salât: 65, Ebû Dâvud, salât: 179, Tirmizî, tefsir: 3, Nesâi, sehv: 49, 50, 51, Daremî, salât: 85, Ahmed: 5/27.
[338] Kütüb-i Sitte'den beşi rivayet etmiştir.
[339] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi, 1/212, 213.
[340] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/213.
[341] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi: 1/213.
[342] es-Siracü'1-vahhac: 49.
[343] Fazla bilgi için bak: el-Ümm: 1/117.
[344] el-Muğnî: 1/541, 542.
[345] Bedayi'u's-Sanayi: 1/212, el-Muğni: 542.
[346] Ihkâmü'l-Ahkâm Şerhü Umdeti'l-Ahkâm: 2/72.
[347] Ihkâmü'1-Ahkâm Şerhü Umdeti'l-Ahkâm: 2/73.
[348] Geniş bilgi için bak: İhkâmü'l-Ahkâm: 2/73, 74.
[349] Fethü'I-Allâm li-Şerhi Bülüğü'l-Meram: 1/146'ya bakılması tavsiye edilir.
[350] Nasbu'rrâye: 1/424'den özetlenerek.
[351] Nasbu'rrâye: 1/426.
[352] Mîzanü'l-İ'tidal: 1/78- 273 nolu Ubey b. Abbas.
[353] Mîzanü'l-İ'tidal: 2/671-5279 nolu Abdülmuhaymin.
[354] Nasbü'rrâye: 1/427.
[355] Fazla bilgi için bak: Nasbu'r-râye: 1/427, 428.
[356] Buhari, enbiya: 10, daava: 31-32, Müslim, salât: 65-66-69, Ebû Dâvud, salât 179.
[357] Ebû Dâvud.
[358] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/76.
[359] es-Siracü'1-Vahhâc Alâ Metni'l-Minhâc: 40.
[360] Geniş bilgi için bak: el-Muğnî, 1/542, 543, 544.
[361] el-Bedayi': 1/212, Kitabü'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'I-Arbaa: 1/243.
[362] Ahzâb: 33/33.
[363] Neylü'l-evtâr: 2/324.
[364] Neylü'l-evtar: 2/324.
[365] Tirmizî, tefsîr-i sûre: 3, menakib: 20.
[366] Mü'min: 40/43.
[367] Taberânî.
[368] Mîzanü'I-İ'tidal: 4/511-10066, 10067 nolu Ebû Cafer.
[369] Mîzanü'l-İ'tidal: 1/448-1680 nolu Hibban.
[370] İbn Mâce, ikamet: 26, Dâremî, salât: 86, Nesâî, istiaze: 18, 21, Tirmizî, daavat: 88, Ahmed: 2/168, 198, 237, 340, 365, 451- 3/283.
[371] Buhari, daavat: 39, 44, 46, Müslim, zikir: 48, Nesâî, istiaze: 47, Ahmed: 6/200, 201.
[372] Buharî, daavat: 17, ezan: 149, tevhîd: 9, Müslim, zikir: 47, 48, Tirmizî, daavat: Nesâî, sehv: 57, 59, İbn Mâce, dua: 2, Ahmed: 1/4, 7.
[373] Ahmed: 4/55, 63, 329-5/375.
[374] Sünen-i Nesâî.
[375] Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebû Dâvud.
[376] Nesâî, sehv: 62, Ahmed: 4/264.
[377] Ahmed: 5/247, Ebû Dâvud, vitir: 26, Nesâi.
[378] Ahmed: 6/209.
[379] Müslim, müsafirîn: 181, 187, 189, Ebû Dâvud, tetavvû: 36, Tirmizî, daavat: 30, Ahmed: 1/284, 343, 352, 373.
[380] İnşirah: 94/7.
[381] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/213.
[382] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/46.
[383] Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/46.
[384] el-Muğnî: 1/546- 548'den özetlenerek.
[385] el-Müdevvenetü'1-kübrâ: 1/102, 103.
[386] Kitabu'l-Fıkhı Alâ'1-Mezahibi'l-Arbaa: 1/244.
[387] Ihkâmü'l-Ahkâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm: 2/75, 76.
[388] Neylü'l-evtâr: 2/327.
[389] Neylü'I-evtâr: 2/327.
[390] Ihkâmü'l-Ahkâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm: 2/77.
[391] Fazla bilgi için bak: Nasburrâye: 1/428, 429.

[392] Müslim, ikamet: 28, Ebû Dâvud, salât: 41, 184, 188, Tirmizî, mevakiyt: 28, Nesâî, tatbiyk: 34, 83, sehv: 68, 71, İbn Mâce, ikamet: 28, Dâremî, salât: 41, 87, Taberanî, nida: 54, Ahmed: 1/172, 181- 2/72-1/183, 312, 317-5/60 86, 88, 102, 107, 238, 344.
[393] Müslim, ikamet: 28, Nesâî, tatbiyk: 34, 83, sehv: 68, 71, İbn Mâce, ikamet: 28, Ahmed: 1/172, 181- 2/72-4/193.
[394] Müslim, salât: 120, Nesâî, tatbiyk: 34, 83, sehv: 68, 71, İbn Mâce, ikamet: 28, Dâremî, salât: 41, Ahmed: 1/386, 390, 406, 408, 409, 414, 418, 427, 444, 465, 4/316, 317.
[395] Nesâî, tatbiyk: 34, 83.
[396] Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud.
[397] Tirmizî, salât: 107, Ebû Dâvud, salât: 186. Ahmed 2/532.
[398] Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı, Celâl Yıldırım: 1/252.
[399] el-Ihtiyar Li-Ta'lîl'I-Muhter: 1/54.
[400] el-Ihtiyar Li-Ta'lîl'l-Muhter: 1/54.
[401] Bedayî's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/214.
[402] Fazla bilgi için bak: Bedayi: 1/214, 215.
[403] Fazla bilgi için bak: Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/46.
[404] Ebû Dâvud, taharet: 31, salât: 73, Tirmizî, taharet: 3, mevakiyt: 62, Mâce, taharet: 32. Daremî, vüdû': 22, Ahmed: 1/123, 129.
[405] Buhari, ezan: 18, edeb: 27, âhad: 1, Dâremî, salât: 42, Ahmed: 5/33.
[406] Geniş bilgi için bak: el-Muğnî: 1/551, 553.
[407] el-Muğni: 1/554.
[408] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/143, 144'den özetlenerek.
[409] Kitabü'l-Fıkhı Alâ'I-Mezahibi'l-Arbaa: 1/265.
[410] Neylü'l-evtar: 2/333.
[411] Fazla bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 2/333, 334.
[412] Mîzanü'1-İ'tidal: 3/388-6886 nolu Kurre.
[413] Neylü'l-Evtar: 2/336.
[414] Nesburrâye: 1/431.
[415] Mîzanü'l-İ'tidal: 1/474 -1700 nolu Hureys.
[416] Geniş bilgi için bak: Nasburrâye: 1/433.
[417] Şerhu Maâni'1-Asâr: 1/270.
[418] Zeylai, el-Hulasa'dan naklen belirtmiştir. Nesburraye: 1/433.
[419] Nesburrâye: 1/433.
[420] Mîzanü'l-İ'tidal: 2/671-5279 nolu Abdülmeheymin.
[421] Mîzanü'l-İ'tidal: 4/373-9499 nolu Yahya.
[422] Nasburrâye: 1/434.
[423] Mîzanü'l-İ'tidal: 3/76-5650 nolu Atâ.
[424] Geniş bilgi için bak: Şerhu Maâni'l-Asar: 1/266-277.
[425] Tirmizî, mevakiyt: 108, Ebû Dâvud, vitir: 25, Nesâî, sehv: 81, Ahmed: 4/88, 254.
[426] Müslim, Müsned-i Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâî.
[427] Buharî, Müslim.
[428] Tirmizî, salât: 185, İbn Mâce, ikamet: 32, Ahmed: 2/205.
[429] Buharî, cihad: 25, Tirmizi Hadisün sahîhün.
[430] İbn Mâce, ikamet: 32, Ahmed: 6/294 305, 313, 32.
[431] Tirmizî, daavat: 78.
[432] Fazla bilgi için bak: el-Muğni: 1/559, 560.
[433] Geniş bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 2/343, 344.
[434] Tirmizî, salât: 100, İbn Mâce, ikamet: 32, Müsned-i Ahmed, Müslim.
[435] Sahîh-i Buhari, Ahmed: 2/284, 285.
[436] Buharî, ezan: 149, 150, isti'zan: 3, Müslim, müsafirîn: 62, Ebû Dâvud, salât: 71, 184, Tirmizî, mevakiyt: 92, İbn Mâce, ikamet: 55, Nesâî, ikamet: 34, sehv: 69, 72, Ahmed: 4/291, 292, 300-5/86, 88, 107.
[437] Müslim, hac: 311, 312, Ahmed: 4/161, 343- 5/262.
[438] Buharî, salât: 17, libas: 3, Müsüm, salât: 250, Ahmed: 4/307, 308, 309.
[439] Buharî, ezan: 159, Nesâî, sehv: 100, İbn Mâce, ikamet: 33, Ahmed: 1/384, 408, 429, 459, 464-2/178, 208, 5/228.
[440] Buhari, ezan: 159, Nesâi, sehv: 100, İbn Mace, ikamet: 33, Ahmed: 1/384, 408, 429, 459, 464, 2/178, 206-5/226.
[441] Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/159'dan özetlenerek.
[442] Fazla bilgi için bak: Aynı eserin 160. sahîifesine.
[443] Bedayi'us-Sanayi': 1/217.
[444] Bedayi'us-Sanayi': 1/241'den özetlenerek.
[445] Fazla bilgi için bak: el-Ümm: 1/127.
[446] Fazla bilgi için bak: el-Umm: 1/128.
[447] Kitabu'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/270.
[448] El-Muğni, 1/560, 561'den özetlenerek.
[449] el-Muğnî, 1/562, Buharî, ezan: 157.
[450] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/144.
[451] Neylü'l-evtar: 2/347.
[452] Ebû Dâvud, Tirmizî, duâ: 120, Ahmed: 6/371.
[453] Ebû Dâvud, vitr: 24, Tirmizi, duâ: 113.
[454] Tirmizî, duâ: 103.
[455] Neylü'l-evtar: 2/353.
[456] Neylü'l-evtar: 2/353.
[457] Bakara: 2/238, Buhari, amel: 2, tefsir: 2, 13, Müslim, mesacid: 35, Tirmizî, mevakiyt: 180, Ahmed: 1/377.
[458] Buhari, el-amelü fissalât: 2, tefsir: 2, 3, Müslim, mesacid: 35, Tirmizî, mevakıyt: 180, tefsir: 2, Ahmet: 1/435, 463- 4/368.
[459] Müslim, mesacid: 12, Ahmed: 6/2.
[460] Müslim, Nesâî, Ebû Dâvud, salât: 167, Ahmed: 4/46- 5/448.
[461] Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/215.
[462] Bedayi'us'-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/215.
[463] Kanaklarıyla İslâm Fıkhı/Celâl Yıldırım: 1/341.
[464] Kanaklarıyla İslâm Fıkhı/Celâl Yıldırım: 1/341.
[465] Kanaklarıyla İslâm Fıkhı/Celâl Yıldırım: 1/341.
[466] es-Siracü'lvahhac, Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 55, 58.
[467] Kitabü'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/297, 298.
[468] Kitabü'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/297, 298.
[469] İbn Mâce, talâk: 16.
[470] Neylü'l-evtar: 2/357.
[471] Nasburrâye Li-Ahâdisi'l-Hidâye: 2/64.
[472] Nasburrâye Li-Ahâdisi'1-Hidâye: 2/65.
[473] Mizânü'l-I'tidal: 4/43-8181 nolu Muhammed b. el-Musaffa.
[474] Mizânü'l-I'tidal: 4/43-8181 nolu Muhammed b. el-Musaffa.

[475] Mizânü'l-İ'tidal: 4/443-9773 nolu Yezîd.
[476] İhkâmü'l-Ahkâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm: 2/30.
[477] Nesâî, sehv: 17, Ahmed: 1/80,107, İbn Mâce.
[478] Buharî, el-amelü fi's-salât: 12, Ebû Dâvud, Ahmed, Nesâî.
[479] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/107.
[480] Kitabu'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/299, 300.
[481] Kitabu'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/299.
[482] Kitabu'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/298.
[483] Mîzanü'l-İ'tidal: 2/514-5650 nolu Abdullah.
[484] Neylü'l-Evtar: 2/360.
[485] Fazla bilgi için bak: Mîzanü'l-İ'tidal: 3/70, 71-5641 nolu Atâ'.
[486] Mizanü'1-İ'tidal: 1/627- 2408 nolu Halid...
[487] Neylü'l-Evtar: 2/361.
[488] Mizanü'l-İ'tidal: 4/279-9143 nolu Nuh b. Ebî Meryem.
[489] Meryem: 19/58.
[490] Ebu Davud, salât: 158, Nesâî, sehv: 18, Ahmed: 4/25, 26.
[491] İbn Mâce, ikamet: 142, Buhari, ezan: 46, 51, Müslim, salât: 90, 94, 101, Nesaî imamet: 40, Dademi, mukaddeme: 14, salat: 44, Ahmed: 2/52, 4/412- 5/361-6/34, 96, 159, 210, 229, 251.
[492] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/300.
[493] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/300.
[494] el-Fıkhu Alâ'l-Mezabibi'l-Arbaa: 1/300.
[495] Tirmizî, mevakiyt: 179, Nesaî, iftitah: 36.
[496] Fetava-yı Hindiye: 1/98.
[497] Kitabu'l-Fıkhı Alâ'l mezatübi'l-Arbaa: 1/304.
[498] el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 1/100.
[499] Buharî, amelün fissalâtî: 16, sehv: 9, Müslim, salât: 102, Ebû Dâvud, salât: 169, Nesâî, imamet: 7, 15, sehv: 4, Ahmed: 5/330, 332, 333.
[500] Tirmizi, mevakiyt: 155, Ahmed: 1/77, 79, 98, 103, 112-3/290.
[501] Buharî, el-amelü fissalât: 5, ezan: 48, sehv: 9, Müslim, salât: 107, Ebû Dâvud, salât: 169, 170, Tirmizî, mevakiyt: 155, Nesâî, sehv: 15, 16, Taberânî, sefer: 61, Ahmed: 2/261, 317, 376, 412, 440, 473, 479, 492, 507, 529- 3/348, 357- 5/336, 338.
[502] Kitabü'l-Fıkhı Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/303.
[503] es-Siracü'lvahhac şerhün Alâ Metni'1-Minhac: 56.
[504] Kitabu'l-Fıkhi Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/304.
[505] Kitabu'l-Fıkhi Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/303.
[506] Fazla bilgi için bak: Mîzanü'l-İ'tidal; 3/173-6018 nolu Umare b. Cüveyn.
[507] Nasburrâye: 2/76.
[508] Ebû Dâvud, Müsned-i Ahmed.
[509] Ebû Dâvud, salât.
[510] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/301'den özetlenerek.
[511] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/301.
[512] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibil-Arbaa: 1/302.
[513] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/302.
[514] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/302.
[515] Bilgi için bak: Neylü'l-evtar: 2/365, Mîzanü'l-İ'tidal: 4/403-9609 nolu Yahya b. Kesîr.
[516] Ebü Dâvud, Ahmed: 1/146.
[517] Neylü'l-Evtar: 2/386.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Namazda Dua Ve Zikirde Bulunmak
Hadisin Açık Delaletinden Şu Hüküm Anlaşılıyor:
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:
Çıkarılan Hükümler:
Namazda İken Verilen Selamı İşaretle Alıp Cevaplamak
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:
Çıkarılan Hükümler:
Namazda İken Sağa, Sola İltifat Etmek
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:
Farklı Rivayetler Ve Hükümleri:
Çıkarlan Hükümler:
Camide Ve Namaz Kılarken Parmak Çıtlatmak Ve Parmakları Birbirine Kenetlemek
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:
Hadislerin Ve Rivayetlerin Tahlili:
Çıkarlan Hükümler:
Namazda İken Yılan Ve Akrep Öldürmek Namazı Bozar Mı?
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:
Namazda İken Kalbe Gelen Vesvese Namazı Bozmaz
Felaket Ve Musibet Günlerinde Farz Namazlarda Kunut Okumak
Konuyla İlgili Hadisler:
Rivayet Ettiğimiz Hadislerin Ve Bu Rivayetlerin Işığı Altında Müctehid İmamların İstinbat, İstidlal Ve İctihadları:
Bu Konuda Diğer Hadisler Ve Rivayetler:
Çıkarılan Hükümler:
Namaz Kılan Kimsenin Önünde Sütre Bulundurması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve Îctihadları:
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:
Çıkarılan Hükümler
Sünnet Ve Nafile Namazlar
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamların İstidlal Ve Îctihadları
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:
Çıkarılan Hükümler:
Farzlara Tabi Olan Dört Rekatlı Namazlar Ve Faziletleri
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve Îctihadları:
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:
Çıkarılan Hükümler:
Vitir Namazı
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadisler Işığında Mezhep İmamlarının Istidlal Ve Îctihadları:
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Teravih Namazı
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamların İstidlal Ve Îctihadları
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler
Gece Namazı (Teheccüd)
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Duha (Kuşluk) Namazı Ve Fazileti
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri
Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Tahiyyetü'l-Mescid Namazı
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadis Ve Rivayetlerin Işığı Altında İmamların Îctihad Ve İstidlalleri
Abdest Aldıktan Sonra İki Rekat Namaz Kılmak
Konuyla İlgili Hadisler:
Mezhep İmamlarının İctihad Ve İstidlalleri
İstihare Namazı
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Çıkarılan Hükümler
Nafile Namazın Cemaatle Kılınması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamların İstidlal Ve İctihadları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Namaz Kılınması Mekruh Olan Vakitler
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve Îctihadları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

Tilavet Ve Şükür Secdesi
Kur'an'da Secde Ayetlerinin Yer Aldığı Sureler
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının Îstidlal Ve Îctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Şükür Secdesi
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Secde-i Sehv (Namazda Yanılma Secdesi)
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında, Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Namazda Şek
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhap İmamlarının İstidlal Ve Îhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cemaatle Namaz Kılmanın Gereği
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kadınların Camiye Gitmesi ve Cemaate Katılması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Camiye Sekinet Ve Vekarla Gitmek
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İmamın Namazı Hafif Tutup Uzatmaması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Namazda İmama Uymanın Vücubu
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Namazda Bir Çocuk Veya Bir Kadınla Cemaat Oluşturmak
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İmamet Bahsi Ve İmamın Sıfatı
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Fasıkın İmameti
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliler Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Namazda Mukimin Misafire Uyması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliler Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Farz Kılanın Nafile Kılana Uyması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadisler Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Oturarak Namaz Kılanın Ayakta Durana, Ayakta Duranın Oturarak Kılana Uyması
İlgili Hadisler Ve Rivayetler
Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlaller Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Müteveddi'in Müteyemmime Uyması
İlgili hadisler:
Bu İki Rivayetlerin Işığında Mezhep İmamlarının İctihadları
Tahliler Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İmamın Saffın Ortasına Denk Gelecek Şekilde Önde Durması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve Îhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Namazda Cemaatin Arasında Kadın Ve Çocukların Yeri

Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliler Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Namazda İmamın veya Cemaatin Yüksek Yerde Durması Sakıncalı Mıdır?
Konuyla İlgili Hadisler Ve Rivayetler:
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının Görüşleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Sünneti, Farzı Kıldığı Yerin Gayrinde Kılmak
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Fakih İmamlarının Görüş Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hastanın Namaz Kılmasıyla İlgili Fıkhi Hükümler
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Seferi Namaz
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Fakih İmamlarının İctihad Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İki Namazı Birarada Kılmak (Cem'u Takdim-Cem'u Te'hir)
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cuma Namazı Ve Önemi
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Fakih İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliler Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cuma Namazının Kırk Kişilik Bir Cemaatle Kılınması
Konuyla İlgili Hadisler Ve Rivayetler
Fakih Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cuma Farzından Önce Ve Sonra Sünnet Namaz
Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler
Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İmam Minbere Çıkınca Selam Vermesi Ve Oturunca Da Ezan Okunması
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadisler Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hutbe Ve Özelliği
Konuyla İlgili Hadisler:
Rivayetlerin Işığında Fakih İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bayram Namazı, Önemi Ve Vakti
Konuyla İlgili Hadisler:
Fakih İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliler Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bayram Namazında Tekbir Sayısı Ve Yeri
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bayram Namazından Ne Önce, Ne De Sonra Nafile Kılınır
Konuyla İlgili Hadisler
Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bayram Hutbesi Ve Hükümleri
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

Namazda Dua Ve Zikirde Bulunmak

Namaz baştan sonuna kadar belirlenmiş şekilde zikir ve duadan ibarettir. Ancak bu ibadeti yaparken onun dışında olan birtakım zikir ve duada bulunmak doğru olur mu veya namazı bozar mı? Bu soruya ancak ilgili hadisleri ve müctehid imamların tesbit, istinbat ve ictihadlarını nakledince cevap vermiş oluruz.
Abdurrahman b. Ebi Leyla'nın kendi babasından yaptığı rivayette, onun şöyle dediğini nakletmiştir:
"Farz olmayan bir namazda Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin okuduğu surede ne kadar cennet ve cehennem kavramları anılınca O'nun şöyle Allah'a sığındığını duydum:
"Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım ve Cehennemliklere veyl olsun!"[1]

Hadisin Açık Delaletinden Şu Hüküm Anlaşılıyor:

Farz olmayan bir namazı kılarken, cehennem ve azaptan söz edilen yerde, ondan Allah'a sığınmak; tesbih ve tazimden söz edilen yerde, Cenab-ı Hakkı tesbih ve tenzih etmek

meşrudur. Aynı zamanda bunun müstehab olduğunu söyleyen müctehidler de vardır.
Nitekim Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, o şöyle haber vermiştir:
"Ayın dolunay haline geldiği gecede ben Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte kalkıp namaz kılarak ibadette bulunduk. Rasulüllah (s.a.v.) Bakara, Al-i İmran ve Nisa surelerini okuyordu. Bu halde iken ne kadar korkutucu bir ayete geldiyse, Allah'a dua edip istiazede bulundu (O'na sığındı). Ne kadar beşaret va'deden bir ayete geldiyse, mutlaka Allah'a dua edip O'na rağbet eyledi."[2]
Musa b. Ebi Aişe'den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir
"Bir adam evinin damında namaz kılıyordu. Zamm-ı Sureyi okurken, *"Artık bunu yapan (o yüce kudret) ölüleri diriltmeye kadir değil midir?"* [3] mealindeki ayeti okuyunca: "Seni tenzih eder tesbihte bulunurum, evet sen kadirsin!" dedi. Bunun üzerine kendisinden neden böyle yaptığı sorulunca, şu cevabı verdi:
"Ben bunu Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden işittim, o da böyle yapıyordu."[4]
Bu hadislerin ravilerinin sıka (güvenilir) olduğu tesbit edilmiş, sadece birinci hadisin ravisi Musa b. Ebi Aişe'nin irsal yaptığı, yani rivayet zincirinde bir sahabenin adını anmadığı görülmüştür. Bununla beraber abid ve güvenilir bir kişi olduğunu et-Takrib sahibi belirtmiştir.[5]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:

Bu konudaki hadis ve rivayetlerin çoğunun sahih olduğuna bakılınca, müctehid imamların hepsinin nafile namazlarda zamm-ı sure okunurken dua ve zikirde bulunmanın sünnet veya müstehab olduğunda ittifak etmeleri akla gelebilir. Ancak onlardan her birinin kendi yöntem ve metoduyla yaptığı tesbit, istidlal ve ictihadlar az farklı olarak ortaya çıkmıştır. Şöyle ki:
a) Hanefilere göre: Namazda insanların sözüne benzer şekilde dua etmek, zikir ve tesbihte bulunmak namazı bozar. Bu hususta kuralları ise şöyledir: Namaz esnasında Kur'an'da ve Hadiste olmayan bir dua veya tesbih ile dua ve tesbihte bulunmak namaza münafi sayılır ve o gibi dileklerin insanlardan talep edilmesi de gayr-i mümkün addedilmez. O bakımdan kişinin namaz kılarken Allah'ın kitabından, Rasulüllah'ın (s.a.v.) sünnetinden istediği dua ve zikirlerle duada bulunabilir, zikredebilir. Bir de insanlardan istenmesinin gayr-i mümkün görüldüğü hususları da istemekte bir sakınca yoktur. Mesela rızık istemek, mal ve çocuklarda feyiz ve bereketin doğmasını talep etmek bu cümledendir. Yani bu gibi isteklerle namaz bozulmaz.[6]
b) Malikilere göre: Nafile namazda dünya ve ahiretle ilgili hayırlı şeyleri istemek, buna benzer dileklerde bulunmak mutlaka namazı bozmaz. Hatta insanlardan istenmesi mümkün olan şeyleri bile Allah'tan istemekte bir sakınca söz konusu değildir.[7]
c) Şafiilere göre: Namaz esnasında namazı bozan dua, haram veya gayr-ı mümkün bir şey istemekle ilgilidir. Bunun dışında kişi namazda istediği şekilde dünya ve ahiret hayrını dile getirip Cenab-ı Hak'tan isteyebilir. Şu şartla ki, o dileğini Allah'tan başkasına arzetmemeli ve O'ndan başkasından istememeli...[8]
d) Hanbelilere göre: Namaz esnasında namazı bozan dua, kitap ve sünnette varid olmayanıdır ve aynı zamanda ahiretle ilgili bulunmayanıdır. Mesela dünyevi ihtiyaçları ve gerekli şeyleri istemek: Allah'ım! Bana güzel bir zevce ihsan eyle gibi isteklerde bulunmak bu cümledendir.[9]
Diğer bir rivayete göre: Ahmed b. Hanbel, namazda yapılan bu gibi dua ve zikirlerin cehren değil gizli yapılması halinde doğru olabileceğini söylemiştir.[10]
İmam Şafii ise, belirtilen ölçüler çerçevesinde nafile namazlarda rahmet ayetine gelince, ilahi rahmet ve cenneti istemek; azap ayetine gelince, cehennem ve ateşinden Allah'a sığınmak müstehabdır.[11]
Bu konuda diğer bir rivayet de Avf b. Malik (r.a.) den yapılmıştır. Adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte bulunuyordum. (Gece ibadetine) kalktım. Rasulüllah (s.a.v.) önce ağzını misvakladı ve abdest aldı. Sonra kalkıp namaza durdu: Fatiha'yı okumaya başladı, arkasından Bakara suresini okudu. Bu arada ne kadar bir rahmet ayetine geldiyse duraklayıp (Allah'tan rahmet) diledi. Ne kadar bir azap ayetine geldiyse duraklayıp (ondan Cenab-ı Hakk'a) sığındı. Sonra rukü'a vardı, ayakta durduğu kadar rukü'da bekledi ki o esnada şöyle diyordu: "Sübhane zi'l-ceberuti ve'l-melekuti ve'l-kibriyai ve'l-azameti". Sonra secdeye vardı ve rüku'da durduğu kadar orada durdu da bu esnada şöyle diyordu: "Sübhane zi'l-ceberuti ve'l-melekuti ve'l-kibriyai ve'l-azameti. Sonra (kalkıp ikinci rek'atte Fatihadan sonra) Al-i İmran suresini ve arkasından bir sure, bir sure daha okudu. Sonra birinci rek'atte yaptığının bir benzerini yaptı."[12]
Bu hadisin isnadında yer alan ricalin hepsi sıka (güvenilir)dır. Darekutni de aynı görüşü izhar etmiştir.[13]

Çıkarılan Hükümler:

1) Nafile namazlarda kıraat esnasında geçen rahmet ayetlerine gelinince Allah'tan rahmet dilemek; azap ayetlerine gelinince cehennem ateşinden Allah'a sığınmak, müstehabdır.
2) Namazda bu tarz bir dilek ve sığınmanın cehren söylenmesinde bir sakınca yoktur.
3) Gece kalkıp ibadet ederken, iki rekat namaz kılmak ve bu namazda uzun sureleri okumak kimine göre sünnet, kimine göre müstehabdır.
4) Yine gece namazında rüku' ve secdeyi uzatıp Cenab-ı Hakk'a tazimde bulunarak tesbihte bulunmak müstehabdır.

Namazda İken Verilen Selamı İşaretle Alıp Cevaplamak

Namaz her yönüyle saygı, tazim ve teslimiyet makamıdır. Namaza aykırı söz ve davranışlarda bulunmak, hem onun faziletini düşürür, hem de bozulmasına sebep olur. O bakımdan biz bu ibadeti kemal-i edeple yerine getirirken, kendiliğimizden bir şey ilave edemeyiz ve ondan bir şey de noksanlaştıramayız. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den nasıl tesbit edilip rivayette bulunulmuşsa, onu aynen uygulamakla mükellefiz.
Namazda iken başkasına sözlü olarak selam verilmez. Başkasının da namaz kılan kimseye selam vermesi pek uygun değildir. Ancak Rasulüllah (s.a.v.) zamanında verilen selamın işaretle alınıp cevaplandırıldığı sahih rivayetle sabit olmuştur. Şöyle ki:
İbni Ömer (r.a.) diyor ki:
"Bilal'a sordum, dedim ki: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namazda iken mü'minler ona selam verirdi. (Bu durumda Rasulüllah (s.a.v.) ne yapar veya karşılık verir miydi?)" Bilal bana şunu söyledi:
"Evet, eliyle işaret ederdi."[14]
İbni Ömer'in (r.a.) Suhayb'den (r.a.) yaptığı rivayete göre, Suhayb (r.a.) şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize uğradığımda onu namaz kılar bir halde buldum. Kendisine selam verdim, O da bana işaretle cevap verdi, yani selamımı işaretle alıp işaretle cevapladı."
İbni Ömer (r.a.) diyor ki:
"Pek bilemiyorum, ancak Suhayb'ın "Parmağıyla işaret etti" dediğini biliyorum."[15]
Tirmizi diyor ki:
"Bu iki hadis de bana göre sahihtir. Aynı zamanda Ümmü Seleme'nin (r.a.) ikindiden sonra iki rekatle ilgili hadisinde ve Hz. Aişe (r.a.) ile Cabir (r.a.) nın, Rasulüllah'ın son ölüm hastalığında oturarak namaz kılmasıyla ilgili hadislerinde Rasulüllah'ın (s.a.v.) arkasında bulunanların ayağa kalktıklarında onlara işaret edip oturmalarını emrettiği sıhhat derecesinde tesbit edilmiştir."[16]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:

a) Hanefilere göre: Namaz kılmakta olan kimse, yanılarak birine selam verir ve sadece "es-Selam" der ve sonra da namazda olduğunu hatırlarsa, namazı bozulur.
Bunun gibi namazda iken verilen selamı ister yanılarak, ister bilerek cevaplarsa namazı bozulur. Çünkü selam vermek veya alıp cevaplamak, zikir türünden değildir. Ancak bu durumda verilen selamı sözlü olarak değil de elinin işaretiyle veya başının hafif hareketiyle cevaplarsa ya da parmağıyla işaret ederek cevaplarsa, sahih kavle göre namazı bozulmaz.[17]
b) Şafiilere göre: Namazda iken verilen selamı sözlü olarak cevaplamak namazı bozar. Nitekim Ata, Nahai, İshak ve Ebu Sevr'de aynı görüş ve ictihaddadırlar.[18]
c) Tabiinden Said b. Müseyyeb, el-Hasan ve Katade'ye göre: Verilen selamı sözlü olarakta cevaplamakta bir sakınca yoktur.[19]
Bu anlatım tarzından anlaşılan şudur ki: Verilen selamı parmak işaretiyle alıp cevaplamakta bir sakınca söz konusu değildir.
d) Malikilere göre: Sahnunun İbn Kasım'a: "Namazda iken adamın bazı ihtiyacını ifade için işarette bulunmasını İmam Malik mekruh görüyor muydu?" sormasına karşılık şu cevabı vermiştir:
"Onun mekruh saydığını bilmiyorum. Ben şahsen bunda bir sakınca görmüyorum, yeter ki yapılan işaret hafif olsun. Nitekim İmam Malik'in verilen selamın işaretle alınıp cevaplanmasında bir beis görmediği kesindir. Zira İmam şöyle dedi:
"Farz veya nafile namazda olan kimse, kendisine selam verilince, onu ya el ya da baş işaretiyle cevaplasın."[20]
e) Hanbelilere göre: Namaz kılmakta olan kimseye selam vermekte bir sakınca yoktur. Ancak onun redd-i selam yapması halinde namazı bozulur. Yani namaz kılmakta olan kimse kendisine verilen selamı ne sözlü, ne de işaretle cevaplıyamaz.[21]
İmam Ahmed bu konuda İbn Mes'ud (r.a.) hadisiyle istidlal etmiştir. Şöyle ki: İbn Mes'ud (r.a.): "Rasulüllah'a (s.a.v.) uğradım, namaz kılıyordu. Kendisine selam verdim, ama O

selamımı cevaplamadı. Namazını kıldıktan sonra bana şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Cenab-ı Hak emrini dilediği şekilde ortaya kor ve şüphesiz ki Allah namazda konuşmamanız hakkında emrini ortaya koymuştur."
Bu hususu belirttikten sonra selamıma karşılık verdi."[22]
Hadislerin açık delaletinden anlaşıldığı üzere, diğer üç mezhebin tesbit, istidlal ve ictihadları daha sıhhatlidir. Ebu Davud'un rivayet ettiği: *"Namazda ne gırar ne de teslim vardır"* mealindeki hadise gelince: Verilen selamı işaretle alıp cevaplamaya değil, sözlü olarak cevaplamaya delalet etmektedir.
"Gırar": Namazda bir şey noksan kılmak anlamına geldiği gibi, İmam Ahmed'in yorumuna göre, ne selam vermek ne de verilen selamı alıp cevaplamak manasına gelmektedir.[23]

Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz kılan kimseye selam vermekte bir sakınca yoktur. Hanefilere ve Hanbelilere göre, verilmemesi daha uygundur.
2- Namaz kılmakta olan kimse verilen selamı sözlü olarak cevaplarsa, ittifakla namazı bozulur.
3- Namazda iken verilen selamı parmak, ya da baş işaretiyle alıp cevaplamak müstehabdır.

Namazda İken Sağa, Sola İltifat Etmek

Namaz, ibadetin özeti, kalp huzurunun aynası, edep ve terbiyenin en zarif makamıdır. Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudreti karşısında aczimizi, ihtiyacımızı, mutlak anlamda baş eğmemizi söz ve davranışımızla ortaya koyduğumuz bir dönemdir. O bakımdan bu çok mübarek ibadeti yerine getirirken kalp ve, kalıbımızı Hakk'a yönelterek tam huzur ve huşu üzere bulunduğumuzu göstermemiz kadar tabii ne olabilir?
Ancak önemli bir konu zuhur ettiğinde göz ucuyla hafif sağa veya sola bakmakta pek sakınca görülmemiştir. Zira böyle hallerde belirtilen şekilde bakmamak daha çok kalbi meşgul edebilir.
Nitekim ashâb-ı kiramdan Enes (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bana şöyle buyurdu:
"Namazda iltifattan sakın! Çünkü namazda iltifat helak olmaya sebep olabilir. Ama herhalde bir tarafa iltifat etmek gerekiyorsa, bu da tetavvu' (nafile) namazda olabilir, farzda değil."[24]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e namazda iken iltifattan sordum. Buyurdu ki:
"Şeytanın kuldan kapıp çaldığı bir davranıştır."[25]
Ebu Zer (r.a.) ise şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki:
"Kul namazda iltifatta bulunmadığı (sağa-sola bakmadığı) sürece, Allah (rahmet ve gufranıyla) ona yönelmiş olur. Kul yüzünü başka tarafa çevirince, Cenab-ı Hak, ondan (rahmet ve gufran) yüzünü çevirir."[26]
Yukarıdaki 23 ve 24 nolu hadislerin sahih olduğunda ittifak edilmiştir. 25 nolu hadisin isnadında Ebu'l-Ahvas bulunuyor. Bu zat hakkında farklı tesbitler olmuştur:
Ebu Zer'den rivayet eden Ebu'l-Ahvas'den ancak Zührî rivayet etmiştir. Bu da onun güvenilir olduğuna bir işarettir. Ancak hadis alimlerinin ileri gelenleri daha da net bir görüş ortaya koymuşlar ve Ebu'l-Ahvas'ın sıka, yani güvenilir olduğunu belirtmişlerdir. Yahya b. Main ise, onu "sıka"dan saymamıştır. İbn Kattan'da "Onunla ilgili bir durum bilinmemektedir" demiştir.[27]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:

a) Hanefilere göre: Mekruh olan iltifatın ölçü ve sınırı, yüzü kıbleden ayırıp başka tarafa çevirmektir. Ama göz ucuyla sağa veya sola bakmak mekruh değildir; yeter ki yüz kıbleden çevrilmiş olmasın. Nitekim sahih tesbit ve rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namaz kıldırırken bazan ashabının, Cenab-ı Hakk'ın huzurunda nasıl durup davrandıklarını tesbit için göz ucuyla, -yüzünü kıbleden ayırmaksızın- atf-ı nazarda bulunurdu.[28]
Ayrıca Hanefilere göre: Zorunlu bir hal olmadığı halde namazda göğsünü kıbleden çeviren kimsenin namazı bozulur. Zorunlu bir hal karşısında göğsünü çevirmesi bir rükün eda edecek kadar süre devam ederse, namaz yine bozulur.
b) Şafiilere göre: Namazda göğsü kıbleye müteveccih bulundurmak şarttır, yüzü müteveccih bulundurmak şart değildir. Aynı zamanda savaş ve benzeri durumlarda, korkulu, tehlikeli zamanlarda kıbleden başka cihete yönelip namaz kılmakta bir sakınca yoktur.[29]
Namazda iken başkası tarafından göğsü kıbleden başka yana çevrilenin de namazı bozulur. Ancak unutarak veya bilmeyerek göğsünü kıbleden başka yana çevirenin namazı bozulmaz.[30]
Bazı hallerde namazda iken göz ucuyla sağa veya sola bakmakla namaz bozulmaz. Ancak, namazda genel anlamda sağa, sola iltifat mekruhtur.[31]
c) Malikilere göre: Namazda iken ayaklar kıble cihetinden ayrılmadığı takdirde yüzün veya göğsün kıbleden ayrılmasıyla namaz bozulmaz.[32] Böylece bu mezhebe göre de, namazda iken göz ucuyla sağa, sola iltifat mekruh değildir.
d) Hanbelîlere göre: Göz işaretiyle iltifat namazı bozmayacağı gibi, namaz kılan kimse bütünüyle kıbleden başka cihete yönelmedikçe de namazı bozulmaz.[33]
Böylece bu mezhebe göre, namazda göğsün veya yüzün kıbleden başka cihete çevrilmesi namazı bozmaz, ancak böyle yapmak mekruhtur, göz ucuyla iltifat ise mekruh değildir.

Farklı Rivayetler Ve Hükümleri:

Yukarıda 23, 24, 25 nolu hadislerin açık delâletinden, namazda iltifatın yani sağa-sola bakmanın mekruh olduğu anlaşılıyor. Buna rağmen müctehid imamların istidlal ve ictihadları farklı hüküm ortaya koymuştur. Zira bu konuda bize kadar gelen rivayetler sadece sözü edilen üç hadis değil, başka rivayetler de vardır. Şöyle ki:
Hakim'in Şeyhayn'in şartına uygun rivayet ettiği hadiste İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namazda bazan, boynunu çevirmeksizin göz ucuyla sağa iltifat ederdi."
el-Hazimî bu rivayetin hasen olduğunu belirtmiştir. Şevkanî bunun garip olduğuna dikkat çekmiştir. Zira ravilerden Fazl b. Abdillah teferrüd etmiş; başkası da bunu İklime'den murselen rivayet etmiştir.
Buna rağmen ilim adamlarından bir kısmı bu ve bu anlamdaki rivayetlerle istidlal ederek namazda boynu döndürmeksizin göz ucuyla iltifatta bulunmakta bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Nitekim Atâ, İmam Malik, Ebu Hanife ve arkadaşları, Evzaî ve Küfe ilim adamlarının da ictihadları böyledir.
Bazı ilim adamları da sözü edilen "iltifatın" İbn Sirîn'e isnad edilen hadisle neshedildiğini söylemiştir. İbn Sirîn diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) namaza kalkıp durunca, sağa-sola nazar ederdi. *"(Mü'minler gerçekten korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşmuşlardır. Onlar ki, namazlarında saygı dolu bir korkuyla eğilirler."* mealindeki Mü'minun süresi 1. ve 2. ayetler inince Rasulüllah (s.a.v.) artık hep önüne (secde mahalline) bakmaya başladı."[34]
Bu hadis murselse de birtakım şahidleri vardır.
Aynı görüşte olanlar bir de Ebu Hureyre'nin (r.a.) şu hadisiyle de istidlal etmişlerdir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namaz kılarken gözünü göğe doğru çevirirdi. Mü'minun suresi 1. ve 2. ayet inince artık çevirmeyip önüne baktı."
Müctehid imamların dayanak seçip istidlal ettikleri bir diğer hadis de Sehl b. Hanzele'nin (r.a.) rivayet ettiğidir. Şöyle ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namaz kılarken tasvip edildi (yani sabah ezanında es-salatü hayrun mine'n-nevm denildi). Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) şi'be doğru iltifat etti (göz ucuyla baktı)."[35]
Zira Rasulüllah (s.a.v.) o gece bir süvariyi şi'be, yani iki dağ arasındaki geçide göndermişti. Namazda onun oradan ayrılıp ayrılmadığına nazarda bulundu.
Ebu Davud'un tahric ettiği bu hadisi aynı zamanda Hakim, Şeyhayn'in şartı üzere tahric etmiştir.

Çıkarlan Hükümler:

1- Namazda yüzü kıbleden çevirmek mekruhtur.
2- Göğsü çevirmek namazı bozar. Ancak İmam Şafii'ye göre, zorunlu bir sebepten dolayı çevirir de bir rükün miktarı devam etmezse, namaz bozulmaz.
3- Namazda bir hacetten dolayı göz ucuyla sağa-sola iltifat etmekte bir sakınca yoktur. Keyfi olarak yapılmasında kerahet söz konusudur.
4- Savaş ve korkulu anlarda göğsü çevirmeksizin yüzü çevirmeye cevaz verilmiştir. Ancak bu hususla ilgili birtakım farklı ictihadlar da söz konusudur.

Camide Ve Namaz Kılarken Parmak Çıtlatmak Ve Parmakları Birbirine Kenetlemek

Müslümanın her yerde, özellikle cami ve mescidlerde edep, terbiye, nezaket ve saygı kurallarına riayet etmesi sünnettir. Zira müslüman kişi iman nuruyla aydınlandığı ve böylesine paha biçilmez manevi bir cevheri kalbinde taşıdığı için vakarlıdır, ağır başlıdır, fakat mütevazidir ve halim, selimdir.
Camiler Hakk'a ibadet edilen, dini ilimlere sahne olan kutsal yerlerdir. Oralarda laubali davranışlarda bulunmak mekruhtur. Hele bir de namaz kılmaya duran kimsenin çok daha ciddi ve saygılı bulunması gerekir.
Camide ve namaz kılarken parmak çıtlatmak da lâubaliliğe delalet eden davranışlardan biri sayılmıştır. Parmakları birbirine kenetlemek de böyle..
Ebu Said.(r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz mescidde bulunduğu sırada parmaklarını birbirine kenetlemesin. Zira böyle yapmak şeytandandır. Hem sizden biriniz camide bulunduğu sürece namazda sayılır da bu hal oradan çıkıncaya kadar devam eder."[36]
Kâ'b b. Ucre (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Sizden biriniz abdest alıp namaz kılmak üzere (evinden, iş yerinden) çıkarsa, artık parmaklarını birbirine geçirip kenetlemesin. Çünkü o bu durumda hep namazda sayılır."[37]
Yine Kâ'b b. Ucre (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namazda parmaklarını kenetleyen bir adama gözü ilişti, hemen kalkıp onun parmaklarını birbirinden ayırdı."[38]
Hz. Ali (r.a.) dan yakılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Namazda iken parmaklarını çıtlatma!."[39]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:

a) Hanefilere göre: Namazda parmakları birbirine kenetlemek veya parmak çıtlatmak mekruhtur, sünnete aykırıdır. Çünkü böyle yapmakta saygı ifade eden huşu' terkedilmiş olur. Aynı zamanda parmakları kenetlemekle, sağ eli sol el üzerine koymak, teşehhüdde ise dizler üzerine koymakla ilgili sünnet terkedilmiş olur.[40]
b) Diğer üç mezhebe göre de: hem teşbîk (kenetlemek), hem de tefkı' (parmak çıtlatmak) mekruhtur.[41]

Hadislerin Ve Rivayetlerin Tahlili:

Mecmau'z-zevaid'de 34 nolu hadisin hasen olduğu belirtilmiştir. Bu ve diğer hadisleri dikkate alan İmam Nevevî, hem camide, hem de namazda parmakları kenetlemenin ve çıtlatmanın mekruh olduğunu belirtmiş ve bunun kesin bir hüküm olduğuna dikkat çekmiştir.[42]
İmam Nahaî 'de aynı görüş ve ictihaddadır.
el-Irakî'nin ise, İbn Ömer ve İbn Salim'in namazda iken parmaklarını kenetlediklerini, Tirmizi'nin şerhinde nakletmesi, delil olarak alınmamıştır. Rivayete göre, Hasan el-Basri'nin de mescidde parmaklarını kenetlediği nakledilmiştir. Ulema bu rivayeti de delil seçmemiştir.
Nitekim İmam Ahmed'in ve Taberanî'nin, Enes b. Muaz'ın merfu' olan hadisini delil gösterip, adı geçenin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
"Şüphesiz ki namazda gülmek, iltifat etmek, parmak çıtlatmak gibi hareketlerin hepsi aynı çizgidedir."
Ancak bu rivayetin isnadında İbn Lehi'a bulunuyor ki, bu zatın rivayetinin bir kısmına pek itibar edilmemiştir.
35 nolu hadisin isnadında Tirmizi'ye göre meçhul bir adam vardır. Ancak Ebu Davud bu adamın künyesini tesbit etmiş ve hadisi şöyle rivayet etmiştir:
"Bana Ebu Sümame el-Hayyat haber verdi, o da Kâ'b'den rivayet etti.."
İbn Hibban ise Ebu Sümame'yi sıkat (güvenilir raviler) arasında zikretmiştir.[43]
36 nolu hadisin isnadında Alkame b. Amr bulunuyor. Bu zatın zayıf hadis rivayet ettiği söylenir. Buna benzer 37 nolu hadisin isnadında el-Haris el-A'ver bulunuyor. Ancak bu konudaki hadislerin tamamı biraraya gelince kuvvet kazanıyor ve gerek camide, gerekse camiye giderken ve bilhassa namazda parmakları kenetlemenin ve çıtlatmanın mekruh olduğu kesinlik kazanıyor.

Çıkarlan Hükümler:

1- Müslümanın gerek toplum arasında, gerekse cadde ve sokaklarda yürürken parmak çıtlatması veya parmaklarını birbirine kenetlemesi tenzihen mekruhtur.
2- Camide ve namaz kılarken sözü edilen iki harekette bulunmak mekruhtur.
3- Zarurî hallerde bu kerahet kalkar.

Namazda İken Yılan Ve Akrep Öldürmek Namazı Bozar Mı?

İslam, insan hayatına ve sağlığına yeterince önem vermiş ve "hakk-ı hayat muhteremdir" diyerek onu layık olduğu dereceye yükseltmiştir. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin koruyucu hekimlikle ilgili yüzün üstündeki hadisleri, İslam'ın insan sağlığına verdiği değerin çizgisini belirlemektedir.
O bakımdan mü'minin namazda bile olsa, ortaya çıkan yılan, akrep ye benzeri zehirli ve tehlikeli haşereyi öldürmesine ruhsat verilmiştir.
Nitekim Ebu Hureyre (r.a.) den yapılan rivayette diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, namazda iken iki siyahın (yılan ve akrebin) öldürülmesini emretti."[44]
Böylece namaz içinde istisnai olarak namaz dışı harekette bulunmaya cevaz verildiği anlaşılıyor. Bunu kuvvetlendirir mahiyette, Hz. Aişe (r.a.) validemiz şöyle diyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, kapı içeriden kilitli olduğu sırada evde namaz kılıyordu. Ben kapıya geldim (ve tıkıldattım). Rasulüllah (s.a.v.) yürüyerek geldi, kapıyı açtıktan sonra yerine döndü."[45]
Hz. Aişe bu olayı anlatırken, evin kapısının kıble cihetinde olduğunu belirtmiştir. Bundan anlaşılan odur ki, nafile namazda bir ihtiyaca mebni kıble cihetine yürüyüp geri dönmek namazı bozmaz. Yılan ve akrep konusunda Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, diğer bir hadislerinde buna yakın bir anlatımla şöyle buyurmuştur:
"Namazda bile olsanız, iki siyahı (yılan ve akrebi) öldürünüz."[46]
Bu hadisler, kişinin nafile namazda iken ortaya çıkan akrep ve yılanı öldürmesinin vücubuna delalet etmekteyse de, buradaki emrin, ilim adamlarının çoğuna göre "nedb" ifade ettiği belirlenmiştir. Aynı zamanda bu öldürme olayında meydana gelen hareketlerle namazın bozulmayacağı istidlal edilmiştir.
İlim adamlarının bir kısmı ise, bu hadisi veya hadisleri, "Namazı olduğu yerde kesin ve öylece öldürün" şeklinde yorumlamışlardır.
Ancak hemen belirtelim ki, böyle bir hareket hususiyet taşıdığından "amel-i kesîr" ile kıyas edilmez. O bakımdan böylesine özellik arzeden bir hareketin namazı bozmayacağı hakkındaki ictihad ve yorum ağırlık kazanmıştır.

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İctihadları:

a) Hanefilere göre: Hadiste geçen emir, ruhsat ve ibahe manasınadır. Çünkü bu iki zehirli hayvanı öldürmek, namaz harici bir özellik taşımaktadır, yani namaza dahil amellerden değildir. O bakımdan sözü edilen hayvan öldürülürken fazla hareket ortaya çıkarsa, namaz bozulur.[47]
Mecmeul-Enhür sahibi de, "sözü edilen iki hayvanı öldürmek mekruh değildir" derken bunu namaz ile takyid etmekte, yani kişinin namaz kılarken bu hayvanları öldürmesi mekruh sayılmaz demek istemektedir.[48]
b) Şafiî'lere göre: Namazda iken ortaya çıkan yılan veya akrebi öldürmekte bir sakınca yoktur. el-Hasan, İshak ve rey taraftarları da aynı görüş v e ictihaddadırlar.[49]
c) Hanbelilere göre: Namazda iken sözü edilen zehirli hayvanları öldürmekte bir beis (sakınca) yoktur.
d) İmam Nahai'ye göre: Namazda iken yılan ve akrebi öldürmek mekruhtur. Ancak namazı bırakıp öylece öldürürse, o takdirde o namaza yeniden başlaması gerekir.[50]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:

Yukarıda geçen 41 nolu Ebu Hureyre (r.a.) nin rivayet ettiği hadisi, İmam Tirmizi hasenlemiş, yani "hasen"dir diye tesbitte bulunmuştur. Aynı zamanda İbn Hibban aynı hadisi kendi sahihinde nakletmiş ve Hakim bunu sahihlemiştir.
Bu konuda Hakim, İbn Abbas'dan bir rivayet yapmışsa da, isnadının zayıf olduğu anlaşılmış ve İbn Mace de buna benzer bir rivayete yer vermişse de isnadında Mendel bulunuyor ki, Zehebi bu zat üzerinde durmuş ve Ahmed b. Hanbel'in onun için "zayıftır" dediğini nakletmiştir.[51]
Şevkani ve el-Iraki'ye göre, cumhur-i ulema, namazda iken yılan ve akrebi öldürmenin mekruh olmadığını ortaya koymuştur. Ancak en-Nahai ile Katade, cumhura muhalif olarak şöyle demişlerdir: "Namazda iken yılan veya akreb sana saldırmadıkça onu öldürme!"[52].
Yapılan sahih rivayete göre hem Hz. Ömer (r.a.), hem de Hz. Ali (r.a.) namazda iken yılan veya akrep öldürmüşler veya öldürmeye azmetmişlerdir.
42 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadisini İmam Tirmizi hasenlemiş ve Nesai ise şu cümleyi de fazla olarak nakletmiştir: "Nafile namaz kılarken.."

Bu sahih rivayetlerden anlıyoruz ki, nafile namaz kılarken, kapı kıble tarafında olursa, fazla bir hareket göstermeden adım atıp kapıyı açmak mekruh değildir.

Namazda İken Kalbe Gelen Vesvese Namazı Bozmaz

İnsan, zıd duyguların sürtüşüp tartıştığı bir ortamı içinde taşımaktadır. Namaza durup Hakk'a yöneldiğinde ruhu yüce ve kutsal aleme doğru kanat açarken, nefsi İblis'in sık sık gönderdiği sinyallerin tesiri altında kalıp aşağı aleme kapı açar da birtakım vesvese ve temayüller baş gösterir.
Bu durumda namazın fazileti mi düşer, yoksa olduğu gibi bozulur mu?
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bu konuda her türlü şüpheyi giderecek anlamda ümmetini şöyle aydınlatmıştır:
"(Ezan okunup) namaza davet başladığında şeytan arkasını dönüp uzaklaşır da bu arada ezanı duymamak için birtakım uygunsuz sesler çıkarır. Ezan okunup bitince, o dönüp gelir. İkamet edilmeye başlayınca, o yine arkasını dönüp uzaklaşır; ikamet tamamlanınca dönüp gelir de kişiyle nefsi (kalbi) arasına birtakım vesveseler sokar: "Şunu hatırla, bunu hatırla" diye diye kişiyi (tesir altına alır ve o da) olmadık şeyleri aklına getirmeye başlar. Öyle ki bu arada kaç rek'at namaz kıldığını şaşırır.
O bakımdan sizden biriniz namaz kılarken üç rek'at mı, yoksa dört mü kıldığını bilmediği zaman (teşehhüd halinde) oturur bir vaziyette iki secde yapar (yanılma secdesi)."[53]
Dört mezhebe göre de, namazda iken kalbe gelen vesvese ve benzeri kalbi amellerden dolayı namaz bozulmaz. Çünkü insanın yaratılışında hakim olan vasıf ve özelliği gereği, bu gibi şüphe ve vesveselerden kurtulması pek mümkün değildir. Her kişi derece ve makamına, takva ve teslimiyetine göre, birtakım vesvese ve şüphelerin tesiri altında kalır. Önemli olan, namaz boyunca kalbi bu tür şeylere kaptırmamak, gelen şüphe ve vesveseyi atıp okuduğu ayet ve surenin manasını düşünerek idrak içinde ibadetini tamamlamaktır.
Bunun için Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ümmetine yol göstererek şöyle buyurmuştur:
"Seni şüpheye düşüren şeyi bırak, şüpheye düşürmeyen şeye yönel!"[54]
Rasulüllah'ın (s.a.v.) bu emir ve tavsiyesi genellik arzetmekte, hem namazı, hem de namaz dışı birçok konuları kapsamına almaktadır.
50 nolu hadiste "durat" lafzı kullanılmıştır. Kadı Iyaz'a göre, bu zahiri manasına hamledilebilir. Çünkü şeytan da kendine has bir cisimdir ve onun yellenmesi de doğru olabilir. Çoğuna göre, bu onun ezan ve kametten şiddetli nefretine delalet eder anlamda bir anlatım tarzıdır. Nitekim Müslim'in rivayetinde "husas" lafzı nakledilmiştir ki bu, şiddetli düşmanlık manasına gelir.

Felaket Ve Musibet Günlerinde Farz Namazlarda Kunut Okumak

Şüphesiz müminin Cenab-ı Hakk'a en çok yakınlık sağladığı zaman, farz namazları huşu ile eda ettiği anlardır. Felaket ve musibetler kapıyı çaldığında, vakit namazlarını eda ederken kunutta bulunmak, ilahi inayet ve rahmetin tecellisine vesile olur. Çünkü "kunut", Allah'a ümit bağlayıp dua etmek ve bu vesileyle namazda kıyamı uzatmaktır.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Malik el-Eşcai diyor ki: Babama sordum:
"Babacığım. Şüphesiz sen hem Rasulüllah'ın (s.a.v.), hem de Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin (Allah hepsinden razı olsun) arkasında namaz kıldın. İşte şurada Küfe ve beş yıla yakın bir süre geçmiş bulunuyor. Onlar namazda kunut duası yaptılar mı?"
Babası ona şöyle haber veriyor:
"Oğulcağızım! Bu, sonradan uydurulup ortaya çıkarılmıştır."
Bir diğer rivayette, aynı hadiste soru şu şekilde yer almıştır:
"Onlar sabah namazında kunut okurlar mıydı?"
Nesai'nin tesbit ve rivayetinde ise şu lafızlarla nakledilmiştir:
"Ogulcağızım! Rasulüllah'ın (s.a.v.) arkasında namaz kıldım, O kunut yapmadı; Ebu Bekir'in arkasında namaz kıldım o da kunut yapmadı; Ömer'in arkasında namaz kıldım o da kunut yapmadı, Osman'ın arkasında namaz kıldım, o da kunut yapmadı; Ali'nin arkasında namaz kıldım, o da kunut yapmadı." Sonra da oğluna şöyle dedi:
"Ogulcağızım! bu bid'adır."[55]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen şöyle diyor:
"Doğrusu Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir ay süreyle kunut duası yaptı ve sonra bıraktı."
Diğer bir lafızla şöyle demiştir:
"Bir ay kunut duası yapıp Arap kabilelerinden bazıları aleyhine dua etti, sonra bıraktı."
Başka bir lafızla da şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Kurra'dan bazı kişiler öldürülünce bir ay süreyle kunut yaptı. Ben hiçbir zaman Rasulüllah'ın o derece üzüldüğünü görmedim."[56]
Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Kunut (önceleri) akşam ve sabah (namazında) yapılırdı."[57]
Kunut duası hakkında Kütüb-i Sitte'de, aynı zamanda Müsned-i Ahmed ile Daremi ve Taberani'de yirmiye yakın, fakat birbirinden farklı rivayetlere rastlamak mümkündür. Şüphesiz bütün bu rivayetleri biraraya getirip söyleniş sebepleriyle, cereyan tarzını ve mukaddem ile muahhar olanını, hükmü kaldırılanla kaldırılmayanı tesbit ve ayırt etmeden hüküm çıkarmak mümkün değildir. Müctehid imamlar bu rivayetleri belirtilen doğrultuda inceleyip ona göre istidlal ve istinbatta bulunmuşlardır.
Biz burada önce yapılan rivayetlerin başlıklarını birer özet şeklinde sıraladıktan sonra müctehid imamların istidlal ve ictihadlarını yansıtmaya çalışacağız:
1- Rasulüllah (s.a.v.) sadece bir ay süreyle kunut duası okuduktan sonra onu terketmiştir.
2- Bir ay süreyle yatsı namazında okuduktan sonra bırakmıştır.
3- Yalnız sabah namazında okumuştur.
4- Bir ay süreyle ikindi ve akşam, sonra da yatsı namazlarında okumuştur.
5- Bir ay süreyle sabah namazında rukü'dan kalkınca okumuştur.
6- Peygamber (s.a.v.) birinin aleyhine dua etmek istediği zaman, namazda rukü'dan kalkınca kunut duası okurdu.
7- Yatsı namazının son rekatından kalkınca kunut okurdu.
8- Sabah ve akşam namazlarında kunut okurdu.
9- Vitir namazında kunut okurdu.
10- Peygamberle birlikte (s.a.v.) namaz kıldım, kunut okuduğunu görmedim.
11- Ubey b. Ka'b (r.a.) ramazanın son yarısında (vitir namazında) kunut okurdu.
12- Abdullah b. Ömer (r.a.) hiçbir namazda kunut okumazdı.
13- Ebu Hüreyre (r.a.) öğle namazında kunut okurdu.
14- Sabah namazında rukü'dan evvel ve sonra kunut okurdu.
15- Sabah namazında ikinci rek'atin rüku'undan kalkıldığı zaman kunut okunur.

Rivayet Ettiğimiz Hadislerin Ve Bu Rivayetlerin Işığı Altında Müctehid İmamların İstinbat, İstidlal Ve İctihadları:

a) Hanefilere göre: İmam Ebu Hanife, kunutun vacib, Ebu Yusuf ile Muhammed sünnet olduğuna kaildirler. Kunut duası bütün sene sadece vitir namazının üçüncü rek'atinde rüku'dan önce yapılır.[58]
b) Şafiilere göre: Sabah namazının ikinci rek'atinde rukü'dan kalkılıp doğrulduğunda kunut okumak sünnettir. Bu dua yapılırken ellerin içi göğe doğru kaldırılır ve sonunda yüze sürülmez. İmam bu duayı cehren (aşikar) okur, cemaat ise "amin" der. Ayrıca felaket ve musibet günlerinde de kunut okumak meşrudur."[59]
c) Hanbelilere göre: Kunut duası, senenin tamamında vitir namazında sadece bir rek'atinde sünnettir. Aynı zamanda bu, İbn Mes'ud'un (r.a.), İbrahim'in, İshak'ın ve rey tarafdarlarının görüş ve ictihadıdır. Hasan'dan da bu anlamda bir rivayet yapılmıştır.
İmam Ahmed'den yukarıdaki beyanın hilafına bir rivayet daha yapılmıştır ki, onda, kunut duasının sadece ramazan ayının son yarısında sünnet olduğu belirtilmiştir. Nitekim bu, Hz. Ali (r.a.) ile Ubey b. Ka'b (r.a.) den rivayet edilmiştir. İmam Malik ile İmam Şafii de aynı doğrultuda ictihad etmişlerdir.[60]
Kunut duasıyla ilgili rivayetler arasında en güzeli, Hasan b. Ali'nin (r.a.) rivayetidir. Adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bana birtakım (dua anlamında) sözler öğretti ki, onları vitir namazında okuyorum"[61]
d) Malikilere göre: İmam Malik, "sabah namazında rukü'dan önce de, sonra da kunut duası okunabilir" demiştir. Kunut duasını unutup okumayan kimseye yanılma secdesi gerekmez. Aynı zamanda kunut için belirlenmiş bir dua da yoktur. Onun için vakitlerden biri de belirlenemez. Dünya ve ahiret hacetlerinden dolayı namazlarda kunut okunabilir. Bunun gibi, namaz kılan kimse bu kabil ihtiyaçlarını ayakta, teşehhüdde ve secdede dile getirebilir.

Kunut duası aşikar değil, gizli okunur.
Süfyan b. Habib'in Ebu Sabit'ten, onun da Abdurrahman b. Süveyd el-Kahili'den yaptığı rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) sabah namazında kunut olarak şu duayı yapmıştır:[62]
Yahya'nın Malik'den, onun da Nafi'dan yaptığı rivayete göre, Nafi' şöyle demiştir:
"Doğrusu Abdullah b. Ömer (r.a.) hiçbir namazda kunut duası yapmazdı."[63]
İmam Malik daha çok bu rivayeti delil ve dayanak seçmiştir.

Bu Konuda Diğer Hadisler Ve Rivayetler:

Taberani'nin, "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz hiçbir namazında kunut duası yapmamıştır" mealindeki rivayetinin isnadında Bişr b. Harb ed-Dari bulunuyor ki, bu zat zayıftır. İmam Ahmed onun kavi olmadığını söylemiştir.[64]
İbn Mace'nin Ümmü Seleme (r.a.) den yaptığı rivayette: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz sabah namazında kunut duası edilmesini men'etti" denilmektedir. Aynı hadisi Darekutni de rivayet etmişse de isnadında zaiflik söz konusudur.
el-Iraki'nin: "Ebu Bekir, Ömer, Ali ve İbn Abbas'ın (Allah hepsinden razı olsun) kunut duası yaptıkları sahihtir"dediği tesbit edilmiştir. Böylece bir konu, bir mesele hakkında sahihlik düzeyinde isbat ile nefiy tearuz ederse, isbat nefyin önüne alınıp onunla amel edilir. Bu kurala göre, kunut duası meşrudur ve belirlenen namazda okunması sünnet veya müstehabdır.
el-Hazimi'nin yaptığı araştırma ve tesbite göre: Kunut duasının meşru olduğu hakkında 19 kadar sahabeden, 12 kadar tabiinden ve birçok müctehid imamdan rivayet vardır. Bütün bunlar "meşru"dur diyenlerin görüş ve ictihadına ağırlık kazandırmaktadır.
Yine yapılan ciddi araştırma ve tesbitlere göre: Kunut duası rüku'dan sonra yapılmalıdır. Zira böyle söyleyenlerin rivayeti daha çok ve daha sahihtir. Muhaddis Beyhaki'de aynı görüştedir. Nitekim Hasan el-Basri (r.a.) şöyle demiştir:
"Bedir Savaşına katılan 28 sahabenin arkasında namaz kıldım, hepsi de sabah namazında rüku'dan sonra kunut duası okurdu."
Ne var ki, Hafız İbn Hacer, bu rivayetin isnadında zayıf bir ravinin bulunduğunu belirtmiştir.[65]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, sabah namazının ikinci rek'atinin rüku'undan başını kaldırıp Semi'allahu Limen Hamidehu, Rabbena Leke'l-Hamd dedikten sonra şöyle dua ederdi:
"Allah'ım, falana, falana ve falana lanet eyle (onları rahmet ve inayetinden uzaklaştır)"
Bir süre sonra şu ayet indi:
"Senin elinde emirden bir şey yoktur; Allah ya onların tevbesini kabul eder, ya da onlara azab eder. Çünkü onlar zalimlerdir."[66]
Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) o müşrik ve münafiklar aleyhine duadan vazgeçmiştir.[67]

Çıkarılan Hükümler:

1- Her gün sabah namazında ikinci rek'atin rüku'undan kalkıldığında elleri kaldırıp belirlenen kunut duasını okumak sünnettir. (Bu, Şafiilere göredir)
2- Her gün vitir namazının son rek'atinde Fatiha ve zamm-ı sureden sonra rüku'a varmadan ve elleri kaldırmadan kunut duası okumak sünnettir veya vacibdir. (Bu, daha çok Hanefilere göredir.)
3- Musibet ve felaket çöktüğü günlerde farz namazların son rek'atinde rüku'dan sonra kunut duası yapmak meşrudur.

Namaz Kılan Kimsenin Önünde Sütre Bulundurması

Namaz, kul ile Rabbı arasında işleyen bir yoldur. O, Rabbına yakınlık sağlamaya yönelirken kendini bilmezin birinin gelip bu yol üzerinde durması, yani secde mahallinden geçmesi büyük saygısızlık kabul edilir.
O bakımdan hem namaz kılanın huzurunun bozulmaması, hem de önünden geçen kimsenin günahkar olmaması için namaz kılan mü'minin kapalı yerde ise, kıble cihetindeki duvara veya dolap ve benzeri bir cisme iyice yanaşması, yani eğilip rahat secde edebilecek kadar bir mesafe ayarlaması sünnettir. Açık ve büyükçe kapalı yerde buna imkan bulamadığı takdirde, en az 60-70 cm. uzunluğunda ve bir parmak kalınlığında bir cismi dikey olarak önüne tesbit etmesi uygun olur.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz namaz kılacağı zaman bir sütreye doğru namaz kılsın ve ona yaklaşsın."[68]
Hz. Aişe (r.a.) validemizden yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den Tebuk Seferi'nde namaz kılan kimsenin sütresi hakkında soruldu. Buyurdu ki:
"Deve üzerinde semerin gerisinde süvarinin sırtını dayadığı dikey ağaç gibi.."[69]
Bu da bir zira'ın üçte ikisi uzunluğunda idi. O bakımdan sütrenin en kısası bu kadar olanıdır, en uzununa ise bir sınır koymaya gerek yoktur.
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bayram günü namazgaha çıktığı zaman, emrederdi de mızrağı önüne dikilirdi ve O da o mızrağa yönelmiş halde namaza durur, mü'minler de Onun arkasında yerlerini alıp dururlardı. Ve Rasulüllah (s.a.v.) bunu çıktığı seferlerinde ihmal etmez, yapardı."[70]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz namaz kılmaya başlayacağı zaman, önüne bir şey koysun. Bir şey bulamıyacak olursa, elindeki değneği diksin. Yanında değneği de yoksa, bir çizgi çeksin. Artık bu durumda önünden geçen kimse ona bir zarar vermez."[71]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları:

a) Hanefilere göre: Sütre namaz kılan kimsenin gelip geçenlere engel olmak ve uyarıda bulunmak üzere ön kısmına diktiği herhangi bir cisim veya yaklaştığı duvar, dolap ve benzeri şeylerdir. Namaz için böyle yapmak müstehabdır. Sütre en az bir zira' (yaklaşık 60-70 cm.) uzunluğunda olmalıdır. Bundan kısası hakkında farklı görüş ve ictihadlar varsa da daha uzunu hakkında farklı görüş yoktur.
Kuhustanî'ye göre: Sözü edilen sütre, arkası dönük olup ayakta veya oturmuş bir insan olabileceği gibi, bir hayvan da olabilir.[72]
Bunun aksine, yüzü namaz kılana yönelik olan adam, mahremi olmayan kadın, uykuda olan kimse, deli ve kafirin sütre edinilmesi caiz değildir.
Aynı zamanda sütre denilen ve dikey olarak öne dikilen cismin en az bir parmak kalınlığında olmasına dikkat edilmelidir.[73]
b) Şafiilere göre: Namaz kılan kimsenin, duvara, dikey direğe, sütuna veya dikey konulan değneğe yönelip namaz kılması sünnettir. Bunlar yoksa yere seccade sermesi, o da yoksa, geçenlere engel olmak için önüne bir çizgi çekmesi sünnettir.
Sahih kavle göre, namaz kılanın önünden geçmek haramdır.[74]
c) Hanbelilere göre: Kıble cihetine sütre koyup veya duvar ve benzeri şeyi sütre edinip öylece namaz kılmak müstehabdır. Nitekim kapalı yerlerde kıble cihetindeki duvara yaklaşıp onu sütre edinmek daha uygun olur. Bunun gibi, sütun, direk ve benzeri şeyleri de sütre edinmekte fayda vardır. Açık yerlerde ise, mızrak, değnek ve benzeri şeyleri namaz kılınan yerde kıble cihetine dikey olarak yerleştirip öylece namaz kılmak suretiyle istihbab yerine gelmiş olur. Bu konuda farklı görüş izhar eden olmamıştır. Nitekim Peygamber (s.a.v.) seferi durumlarda ve bir de açık havada namaz kılarken ya önüne mızrak dikmiş, ya da çökmüş vaziyette olan deveyi sütre edinmiştir.
Sütre edinilen cismin uzunluğunun bir zira' (yaklaşık 60-70 cm.) olması ve bir parmak kalınlığında bulunması da müstehabdır.[75]
d) Malikilere göre: Sütrenin en az zira'ın üçte iki uzunluğunda olması müstehabsa da İmam Malik diyor ki:
"Onun bir zira' (60-70 cm.) olması veya bir mızrak uzunluğunda bulunması bence daha uygun olur." Açık havada deve veya benzeri bir hayvanı da sütre etmekte bir sakınca yoktur. Zira Nafi'den, onun da İbn Ömer'den yaptığı rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz çöküp durmakta olan devesini kıble cihetine alıp onu sütre edinerek namaz kılmıştır.
Bununla beraber namaz kılanın önünden geçen hiçbir şeyden dolayı namaz bozulmuş olmaz.[76]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:

19 nolu Ebu Said hadisinin isnadında Muhammed b. Aclan bulunuyor. Buhari bu zatın biyografisini verirken onu zayıf raviler arasında zikretmiştir. Yahya el-Kattan ise, "onun Nafi'den rivayet ettiği hadiste ıztırap vardır" demiştir.
Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, İbn Uyeyne ve Ebu Hatim, İbn Aclan'ın Muhammed b. Ömer'den daha sıka olduğunu belirtmişlerdir. Bunda hiç kimse şüphe etmemiştir.[77]

Hadisin geriye kalan ricalinin hepsi sahih kimselerdir.[78] Bu sebeple mezhep imamları Ebu Said hadisiyle istidlalde bulunmakta bir sakınca görmemişlerdir.
20 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadisi sahih kabul edilmiş ve sütre edinmenin meşruiyetine delaletinde dayanak olarak seçilmiştir.
Nitekim 21 nolu İbn Ömer hadisi, bu konuya daha da açıklık kazandırmakta ve açık havada namaz kılan kimsenin sütre koyması, yani kıble cihetine bir şey dikip öyle namaza durması müstehab sayılmış ve bunun meşruiyetinde farklı görüş izhar eden olmamıştır.
22 nolu Ebu Hüreyre (r.a.) hadisini aynı zamanda İbn Hibban da tahric etmiş ve Beyhaki onu sahihlemiştir. Ancak Süfyan b. Uyeyne bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiş, İbn Salah ise onu muzdarip hadise misal göstermiştir. Büluğu'l-Meram sahibi bu hadisin muzdarip olduğunu iddia edenlerin isabet kaydetmediklerini belirterek sıhhatına kail olmuştur. Nitekim bu rivayeti kuvvetlendiren hayli sahih hadisler mevcuttur.

Çıkarılan Hükümler

1- Kapalı yerde namaz kılarken kıble cihetindeki duvar veya dolap ve benzeri bir şeyi sütre edinmek ve ona yaklaşmak suretiyle namazı eda etmek müstehabdır.
2- Gerek açık, gerek kapalı yerlerde arkası dönük bir kimseyi veya yerinde duran bir hayvanı sütre edinmek meşru'dur.
3- Açık yerlerde bir zira' uzunluğunda cisim dikip öylece namaza durmak müstehabdır.
4- Dikilecek cisim bulunmadığı zaman belirgin bir çizgi çizmek de müstehab sayılmıştır.
5- Namaz kılan kimsenin secde mahallinden veya ellerinin ya da dizlerinin geleceği yerden geçmek namazı bozmaz. Ne var ki, geçen kimse günahkar olur.
6- Mahremi olmayan kadını ve bir de kafiri deliyi ve uyumakta olan kimseyi sütre edinmek caiz değildir.

Sünnet Ve Nafile Namazlar

İslam, insanın günlük hayatını ilahi nizam düzeyinde değerlendirirken bedenle ruh, dünya ile ahiret arasında köprü kurar ve denge sağlamayı emreder. Böylece iki hayata birden sarılmanın gereğini belirtirken, her iki hayatta mutlu ve bahtiyar; huzurlu ve güvenli olmanın gerçek kıstas ve ölçüsünü ortaya koyar.
Farz namaz, aklı başında ergen olan her müslümanın bizzat yapması lüzumlu ibadettir. O bakımdan bu ibadet hiçbir zaman vekil tutmak suretiyle eda edilemez. Zira her müslümanın namazı vakitlerinde kemal-i edep ve huzur ile kılmasının sayılmayacak kadar ecirleri söz konusudur. Farz namazlarda bilerek veya bilmeyerek birtakım kusurlar meydana gelirse, sünnet namazlarla bu gedikler kapatılmış olur. O bakımdan vakti ve sıhhati müsait olan mü'minlerin farz namazlarla birlikte sünnet namazları kılmaları tavsiye edilmiş ve bununla Rasulüllah'a (s.a.v.) daha çok yaklaşma imkanının doğacağına dikkat çekilmiştir.
Böylece İslam, zamanı ve sıhhati müsait olanlara bir yandan sünnet namazları, bir yandan da nafile namazları tavsiyede bulunur ve bununla insanın bir günlük hayatını en güzel ve en dengeli şekilde değerlendirme yolunu gösterir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Abdullah b. Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den şunu öğrenip hıfzettim: Öğle farzından önce iki rek'at, öğle farzından sonra iki rek'at, akşam farzından sonra iki rek'at, yatsı farzından sonra iki rek'at ve sabah farzından önce iki rek'at ki, bu öyle bir saatte cereyan ederdi ki, ben o saatte Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına giremezdim. Hz. Hafsa (r.a.) bana şöyle haber verdi:
"Fecir doğup müezzin ezan okuyunca, Rasulüllah (s.a.v.) iki rek'at namaz kılardı."[79]
Abdullah b. Şakik'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Hz. Aişe (r.a.) dan, Rasulüllah'ın (s.a.v.) namazından sordum. O şöyle dedi:
"Rasulüllah (s.a.v.) öğle farzından önce iki rek'at, öğle farzından sonra iki rek'at; akşam farzından sonra iki rek'at, yatsı farzından sonra iki rek'at ve sabah farzından önce iki rek'at namaz kılardı."[80]
Ebu Süfyan kızı Ümmü Habibe (r.a.) dan yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim bir gündüz ve bir gecede farz namazlardan başka oniki rek'at namaz kılarsa, onun için Cennet'te bir ev yapılır."
Tirmizi ise bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:
"Kim bir gün ve gecede oniki rek'at namaz kılarsa, onun için Cennette bir ev yapılır: Dört rek'at öğle farzından önce, iki rek'at öğle farzından sonra, iki rek'at akşam farzından sonra, iki rek'at yatsı farzından sonra ve iki rek'at da sabah farzından önce."
Nesai de Ümmü Habibe hadisini Tirmizi gibi rivayet etmiş, şu farkla ki, o "iki rek'at ikindi farzından önce" lafzını ilave etmiştir.[81]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamların İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Sabah farzından önce, öğle farzından sonra, akşam farzından sonra ve yatsı farzından sonra iki rek'at nafile (müekked) namaz kılınır. Aynı zamanda öğle farzından önce de iki rek'at kılınır.
Bu tertip, kılınan sünnet namazın kuvvet derecesine göredir. Nitekim Müslim'in rivayetinde Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir:
"Sabahın iki rek'at (sünneti) hem dünyadan, hem de ondaki her şeyden hayırlıdır."
Aynı zamanda terkedilen hiçbir sünnet kaza edilmez, ancak sabahın iki rek'at sünneti farzıyla birlikte terkedilirse, zevalden önce kaza etme imkanı olduğu takdirde, farzla birlikte sünnet de kaza edilir. el-Bahr kitabında deniliyor ki:
"Kim sabahın iki rek'at sünnetini inkar ederse onun küfre gitmesinden endişe edilir."
el-Mebsut'ta ise, bu sünnetlerden söz edilirken önce öğle sünnetiyle başlanılmıştır.[82]
b) Şafiilere göre: Nafile namazlar iki kısımdır: Bir kısmı cemaatle kılınması sünnet değildir, (bir kısmı ise, teravih gibi, cemaatle kılınması sünnettir.)
Cemaatle kılınması sünnet olmayan nafile (revatib), farz namazlarla birlikte kılınanlarıdır: Öğle farzından önce iki rek'at, öğle farzından sonra iki rek'at, akşam ve yatsı farzlarından sonra ikişer rek'at.. Bazısına göre, yatsı vaktinde hiçbir ratib (sünnet) namaz yoktur. Bir kısmına göre, öğle farzından önce dört rek'at ratib vardır. Bir kısmına göre ise, öğle farzından sonra da dört rek'at ratib vardır. Bazısına göre, ikindi farzından önce dört rek'at ratib vardır ve bunların hepsi sünnettir. İhtilaf ancak müekked olan revatib hakkındadır. Akşam farzından önce hafif iki rek'at sünnet kılınır. Yahya en-Nevevi'ye göre, sahih tesbitle, bu iki rek'at sünnettir.[83]
c) Hanbelilere göre: Tetavvuat (sünnet ve nafile) namazlar iki kısımdır: Biri cemaatle kılınması sünnet olanıdır: Güneş tutulma, istiska (yağmur talep etme) ve teravih namazları bu cümledendir. Diğeri, münferid kılınanlarıdır ki bu da iki kısımdır: Biri muayyen (belirli) olan sünnettir, diğeri mutlak nafiledir. Muayyen olan sünnet birkaç, çeşittir. Onlardan biri, farzlarla birlikte kılınan revatib (sünnet namazlar)dır. Bunlar 10 rek'attir: iki rek'at öğle farzından önce, iki rek'at öğle farzından sonra, iki rek'at akşam farzından sonra, iki rek'at yatsı farzından sonra ve iki rek'at de sabah farzından önce..
Ebu'l-Hattab diyor ki:
"Dört rek'at de ikindi farzından önce.." Nitekim İbn Ömer'in (r.a.) yaptığı rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"İkindi farzından önce dört rek'at (sünnet) kılana Allah rahmet eylesin."[84]
Akşam farzından önce hafif iki rek'at ise, İmam Ahmed'in zahiri kavline göre, sadece caizdir, sünnet değildir.[85]
d) Malikilere göre: Farzlara tabi olan nafile namazlar iki kısma ayrılır: Biri revatib, diğeri başka olanıdır. Revatib, öğle farzından önce vakti girdikten sonra, öğle farzından sonra, ikindi farzından önce vakit girdikten sonra, akşam farzından sonra kılınan sünnetlerdir; bunlarla ilgili belli bir sayı yoktur. Ancak efdal olanı, hakkında hadis varid olanlarıdır ki onlar: Öğle farzından önce dört rek'at, öğle farzından sonra dört rek'at, ikindi farzından önce dört rek'at ve akşam farzından sonra (evvabin namazı olarak) altı rek'attir. Bunların hükmü, hepsinin müekkeden mendup olmasıdır.
Akşam farzından önce nafile kılmak, vakit dar olduğu için mekruhtur. Yatsı farzından önce ise, nafile namaz kılmak hakkında bir nass varid olmamıştır.[86]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:

76 nolu İbn Ömer hadisinde öğle farzından önce iki rek'at denilirken, başka sahih bir rivayette dört rek'at denilmektedir. Bu, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin bazan iki, bazan da dört kıldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Nitekim Hz. Aişe'den (r.a.) de bu hususta dört rek'at lafzı rivayet edilmiştir. Diğer bir ihtimal ise, Rasulüllah'ın (s.a.v.) bu sünnetin iki rek'atini camide, iki rek'atini evine döndüğünde kıldığıdır. Bunun aksi de söz konusu olabilir: Öğle farzından önce iki rek'ati evde, iki rek'ati de mescidde kıldığı düşünülebilir. İbn Ömer (r.a.) O'nun sadece mescidde kıldığı iki rek'ati görmüştür. Evde kıldığı iki rek'ate ise, Hz. Aişe (r.a.) muttali olmuştur.[87]
Akşam namazından sonra iki rek'at sünnetten söz edilirken, Buhari "evinde" diye bir kayıt koymuştur. Diğer bir rivayetinde ise, "akşam ve yatsı farzından sonraki sünneti evinde kılar" şeklindedir. Bazı ilim adamları bu rivayetle istidlal edip gece namazlarının (ki akşam ve yatsı sünnetleri buna dahildir), evde kılınması efdaldir. Gündüz sünnetlerini ise evde değil, camide kılmak daha iyidir. Nitekim İmam Malik ve İmam Sevri'den de bu anlamda rivayetler vardır.
74 nolu Ümmü Habibe (r.a.) hadisi için Tirmizi "hasen ve sahih" kaydını koymuştur. İbn Hibban da bu hususu açıklayarak hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

İbn Mace'nin yaptığı rivayette ise, bu konuda şu hadis nakledilmiştir:
"Kim bir günde oniki rek'at kılarsa, Allah onun için Cennet'te bir ev yapar: Sabah farzından önce iki rek'at, öğle farzından önce ve sonra ikişer rek'at, (ravi diyor ki:) Sanıyorum ki iki rek'at ikindi farzından önce, iki rek'at, sanıyorum ki akşam namazından sonra ve iki rek'at de son işa (yatsı farzından sonra).."
Bu hadisin isnadında Muhammed b. Süleyman el-Esbehani bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Nitekim Ebu Hatim: "Onunla ihticac edilmez" demiştir. Nesai onun zayıf olduğunu belirtmiştir. İbn Adiy, o çok az hadis rivayet etmiştir, diyerek pek güvenilir olmadığına işarette bulunmuştur.[88]
Rivayetlerin tamamı, bu on iki rek'atin müekked olduğunu göstermektedir ki hepsi de farzlara tabi olan sünnetlerdir.
Ancak Ümmü Habibe hadisi hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır: Tirmizi yatsıdan sonra iki rek'at isbat ederken, ikindiden önce iki rek'atın sübut bulmadığını söylemiştir. Nesai onun aksine bir tesbit ortaya koymuştur. Hz. Aişe (r.a.) hadisi ise, yatsı farzından sonra iki rek'atin sübutunu ortaya koymakta, ikindi farzından önce iki rek'atin sübut bulmadığını göstermektedir. Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet edilen hadiste ise, ikindiden önce iki ve yatsıdan sonra iki rek'atın ve öğle farzından önce de iki rek'atın sübutu söz konusudur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Sünnet namazlar iki kısma ayrılır: Cemaatle kılınanlar ve münferiden yerine getirilenler.
2- En kuvvetli ve faziletli müekked sünnet, sabah farzından, önce kılınan iki rek'at namazdır.
3- Sabah farzından önce, öğle farzından önce ve sonra, akşam farzından sonra ve yatsı farzından sonra kılınan iki rek'at namaz müekked sünnettir. Rasulüllah (s.a.v.) bunları terketmemiştir.
4- Öğle farzından önce ve sonra kılınan dört rek'at sünnetlerin ikişer rek'ati gayr-i müekkeddir. Bunun gibi, ikindi fqrzından önce ve bir de yatsı farzından önce kılınan dört rek'at namaz da gayr-ı müekkeddir.
5- Malikilere göre, bunların hepsi müekked mendup namazlardır.

Farzlara Tabi Olan Dört Rekatlı Namazlar Ve Faziletleri

Bir önceki konuda da değindiğimiz gibi, sünnet namazlar, farzlarda meydana gelen noksanlıkları kapamaya yönelik bulunuyor. Aynı zamanda bunların birtakım faziletleri ve sevaba kapı açan özellikleri söz konusudur.
Ancak sünnet namazlar, yani farza tabi olan revatib iki kısma ayrılır: Müekked olan ve gayr-i müekked olanlar. Birincisi, Rasulüllah ve ashabının devam edip terketmedikleri sünnetlerdir. İkincisi, ara sıra kılıp bazan da terkettikleri sünnetlerdir.
Müekked sünnetleri bir önceki konuda belirtmiş bulunuyoruz. Burada ikinci kısımla ilgili olan hadisleri ve rivayetleri nakledeceğiz.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ümmü Habibe (r.a.) dan yapılan rivayette şöyle demiştir:
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden işittim, şöyle buyurdu:
"Kim öğle farzından önce dört, sonra dört rek'at namaz kılarsa, Allah onu Cehennem ateşine haram kılar."[89]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"İkindi farzından önce dört rek'at namaz kılana Allah rahmet eylesin."[90]
Bera' b. Azib (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim öğle farzından önce dört rek'at kılarsa, gecesini teheccüd ile geçirmiş gibi olur. Kim de yatsıdan sonra dört rek'at kılarsa Kadir gecesinde kılınan benzeri namaz gibi sayılır."[91]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve Îctihadları:

a) Hanefilere göre: İkindi farzından önce dört veya iki rek'at, akşam namazından sonra altı rek'at, yatsı farzından önce ve sonra dört rek'at namaz menduptur.
Gündüzleyin kılınan nafile namazlarda bir selamla dört rek'attan fazla rek'at tutmak mekruh olduğu gibi, geceleyin kılınan nafile namazlarda da bir selamla sekiz rek'atten fazla tutmak mekruhtur. Bununla beraber gece ve gündüz her dört rek'ati bir selamla kılmak efdaldır. İmameyne göre, geceleyin kılınan nafile namazların her iki rek'atini tür selamla tamamlamak efdaldır.[92]
b) Şafiilere göre: Gayr-i müekked sünnetler on iki rek'attir: Öğle farzından önce müekked iki rek'atın dışında iki rek'at de, yine müekked sünnetin dışında farzdan sonra; Cumadaki durumda öğle farzından önceki ve sonraki gibidir. İkindiden önce dört rek'at, akşam farzından önce iki rek'at. Bunu hafif tutmak sünnettir.[93]
c) Hanbelilere göre: Öğle farzından önce dört, sonra dört rek'at kılmak müstehabdır. (Bunların ikisi müekked sayılır) İkindi farzından önce dört rek'at de müstehabdır. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.): *"İkindi farzından önce dört rek'at kılana Allah rahmet eylesin"* buyurmuştur. Bu namazlarda her iki rek'at bir selamla birbirinden ayrı tutulur. Akşam farzından sonra, iki rek'at müekkedin dışında dört rek'at daha kılmak müstehabdır. Akşam namazından önce iki rek'at ise, sünnet değil sadece caizdir.[94]
d) Malikilere göre: Öğle farzından önce dört ve sonra dört, ikindi farzından önce dört ve akşam farzından sonra altı rek'at kılmak müekkeden menduptur. Akşam vaktinde ise, farzdan önce nafille kılmak -vaktin darlığı sebebiyle- mekruhtur. Yatsı farzından önce ise, nafile namaz kılmak hakkında şari'den sarih bir nass varid olmamıştır.[95]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler:

86 nolu Ümmü Habibe hadisi, Mekhul tarikiyle rivayet edilmiştir, Nesai'ye göre, Mekhul bu hadisi Anbese b. Ebi Süfyan'dan işitmemiştir. Münzeri de aynı görüştedir. İbn Kattan ise bu hadisi muallel saymıştır; yani dış görünüşü ile kusursuz gibiyse de sıhhatini zedeleyen bir kusur vardır. Tirmizi ise aynı hadisi Ebu Abdirrahman Kasım b. Abdirrahman tarikıyla rivayet edip sahihlemiştir. Ne var ki bu Kasım'ın zayıf olduğunu söyleyenler vardır. Bununla beraber sıka (güvenilir) olduğunu kabul edenler de hayli çoktur. Nitekim İbn Hibban da onun bu rivayetini sahihlemiştir. Bu sebeple müctehidlerin çoğu hadisle istidlal etmişlerdir.
87 nolu İbn Ömer hadisini Tirmizi "hasen" diye kaydederken, İbn Hibban ve İbn Huzayme onu sahihlemişlerdir. İsnadında Muhammed b. Mehran bulunuyorsa da, İbn Hibban ve İbn Adiy gibi iki hadis alimi ve hafızı onun sıka (güvenilir) olduğunu belirtmişlerdir.[96]
Bu babda Hz. Ali'nin (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ikindi farzından önce iki rek'atte bir selam vermek suretiyle dört rek'at namaz kılardı. Taberani de el-Kebir ve el-Evsat'ında bunu kuvvetlendirir anlamda Amr b. As (r.a.) dan şu hadisi rivayet etmiştir:
"Kim ikindi farzından önce dört rek'at kılarsa ateş ona dokunmaz."
Hadislerin tamamı, ikindi farzından önce dört rek'at nafile kılmanın müstehab olduğuna delalet etmektedir.
88 nolu Bera b. Azib hadisinin isnadında Nahid b. Şalini el-Bahili ve Ammar bulunuyor ki, el-Iraki, "Bunlar hakkında cerh ve ta'dile rastlayamadım, demiştir. Taberani bu manada bir diğer hadisi Bera'dan rivayet etmiştir. Ancak onun isnadında Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Leyla bulunuyor ki bu zatın hafizası zayıf kabul edilmiştir. Nitekim Zehebi onun hakkında şu ifadeyi kullanmıştır: "Saduktur, ancak hafizası pek iyi değildir. Sıka (güvenilir) olduğu belirlenmiştir."[97]
Taberani de yine buna yakın anlamda bir hadis rivayet edilmişse de isnadında Yahya b. Ukbe bulunuyor ki bu zat sıka (gevenilir) değildir.
Sonuç olarak konumuzu oluşturan hadis, öğle farzından önce dört rek'at namazın meşruiyetine delalet etmektedir. Aynı zamanda yatsı farzından sonra da dört rek'at namazın meşruiyeti söz konusudur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Öğle farzından önce, müekked sünnetin yanında iki rek'at daha kılmak ve öğle farzından sonra yine iki rek'at müekked sünnetle birlikte iki rek'at kılmak müstehabdır.
2- İkindi farzından önce dört rek'at kılmak müstehabdır.
3- Akşam farzından sonra iki rek'at müekkedle birlikte dört rek'at daha kılmak müstehabdır.
4- Yatsı farzından sonra iki rek'at müekked sünnetle birlikte iki rek'at daha kılmak müstehabdır. İmam Malik'e göre, bunların hepsi müekked mendupdur.
5- Şafii ve Hanbeli'ye göre, sözü edilen dört rek'atları birer selamla ikişer rek'at halinde kılmak müstehabdır.
6- Akşam farzından önce iki hafif rek'at kılmak, İmam Ahmed'e göre caiz, diğer iki imama göre müstehab, İmam Malik'e göre mekruhtur. Çünkü vakit oldukça dar sayılır.

Vitir Namazı

Vitr, "tek" demektir. Yatsı farzından sonra tek rek'at üzere kılındığından ona bu isim verilmiştir. Hanefi Mezhebine göre, vacib; diğer üç mezhebe göre sünnettir. İmam Ebu Hanife'den bu namaz hakkında üç rivayet tesbit edilmiştir: Farzdır, vacibdir, sünnettir. Ancak son olarak onun "vacibdir" sözünde karar kıldığı söylenmekte ve hüküm ona göre belirtilmektedir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Vitir namazını kılmayan bizden değildir."[98]
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Vitr, diğer farzlar ölçüsünde vücubiyet ifade etmez. O ancak Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin sünnet kıldığı bir sünnettir."[99]
Eyyub (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Vitr (namazı) haktır. Artık kim onu beş rek'at olarak kılmak isterse, öyle yapsın. Kim de onu üç rek'at olarak kılmak isterse, öyle yapsın. Kim de onu bir rek'at olarak kılmak isterse öyle yapsın."[100]
Ebu Davud ise bu hadisi naklederken şu lafızla rivayeti tesbit etmiştir:
"Vitr namazı her müslüman üzerine haktır."
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen Vitir Namazının ilk iki rek'atini üçüncü rek'atinden bir selamla ayırırdı ve bazan da selamdan sonra bazı hacetinden dolayı emir de verdiği olurdu."[101]
İbn Ömer (r.a.) ile İbn Abbas (r.a.), Rasulüllah (s.a.v.) in şöyle buyurduğunu işittiklerini söylemişlerdir.
"Vitir namazı, gecenin sonuna doğru bir rek'attir."[102]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, şöyle demiştir.
"Rasulüllah (s.a.v.) yatsı namazını bitirince fecir doğuncaya kadar (arada geçen zaman parçası içinde) onbir rek'at namaz kılar ve her iki rek'atte bir selam verir, son bir rek'atı de kılıp selamla bitirirdi.."[103]

Hadisler Işığında Mezhep İmamlarının Istidlal Ve Îctihadları:

a) Hanefilere göre: Vitir namazı vacibdir. İmam Ebu Hanife'den bunun sünnet olduğuna dair bir rivayet yapılmışsa da, son tesbitlere göre imam bu görüşünden vaz geçmiştir. Zira eğer sünnet olsaydı, gecenin sonuna geciktirilmesi caiz olmazdı, yani yatsının farzıyla birlikte kılınması gerekirdi. Oysa vitir namazını gecenin son üçte birine kadar geciktirmekte bir sakınca olmamakla beraber, hatta böyle yapılmasının efdal olduğunu söyleyenler de eksik değildir.[104]
Vitir namazı bir selamla üç rek'attir. İmam Şafii bu namazın rek'at sayısında mükellefin serbest olduğunu, dilerse bir rek'at, dilerse üç rek'at, dilerse beş, yedi, dokuz veya onbir rek'at olarak kılabilir. İmam Zühri ise, "vitir namazı Ramazan ayında üç rek'at, sair zamanlarda bir rek'at olarak kılınır" demiştir.
Vitir namazının vakti, yatsı namazının vaktidir. Ancak yatsıdan önce, yani bu vaktin farzından önce kılınması sahih olmaz. Fecir doğuncaya kadar vakti sürer.
İmam Ebu Yusuf'a göre, yatsı farzından hemen sonra kılınır.[105]
b) Şafiilere göre: Vitir namazı sünnettir. En azı bir, en çoğu onbir rek'attir. Onüç rek'at diyen de olmuştur. Her iki rek'atinde bir selam verilir ve son kalan bir rak'at tek olarak kılınır.
Vitir namazının vakti, yatsı namazıyla fecir doğması arasında geçen zamandır. Bu namazı gecenin en sonuna doğru en son kılınan namaz olarak bırakmak sünnettir. Ramazan ayının son ikinci yarısında ise, vitir namazının üçüncü rek'atinde kunut duası okumak menduptur.[106]
c) Hanbelilere göre: Vitir namazı bir rek'attir, aynı zamanda müekked sünnettir. Ancak bunu üç veya daha fazla rek'ata çıkarmakta bir sakınca yoktur. Nitekim Osman b. Affan, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zeyd b. Sabit, İbn Abbas, İbn Ömer, İbn Zübeyr, Ebu Musa, Muaviye ve Aişe (Allah hepsinden razı olsun) bu namazı bir rek'at olarak kılmışlardır. Buna itiraz eden de olmamıştır. İbn Ömer (r.a.): "Vitir bir rek'attir. Bu, Rasulüllah'ın (s.a.v.), Ebu Bekr'in ve Ömer'in vitridir" demiştir.
Ebu'l-Hattab ise, "Vitrin en azı bir, en çoğu onbir, kemal mertebesinin en aşağısı ise üç rek'attir" demiştir.[107]
d) Malikilere göre: Vitir müekked menduptur (sünnettir). Onu iki rek'at şeklinde kılmak mekruhtur veya ona iki rek'at eklemek mekruhtur. Ancak bir rek'at eklenirse, namaz bozulmaz, iki rek'at eklenirse kılınan namaz hükümsüz kalır.
Vitrin biri ihtiyari, diğeri zaruri olmak üzere iki vakti vardır: İhtiyari vakti, yatsı farzından sonra olan vakittir. O bakımdan kılınan yatsı farzının vakit girmeden kılındığı anlaşılırsa, o takdirde vitir namazı da iade edilir. Zaruri vakti ise, fecir doğduktan sabah namazı tamamlanıncaya kadar olan zamandır. O bakımdan kişi sabah namazını kılarken, vitir namazını kılmadığını hatırlarsa, sabah namazını olduğu yerde kesip vitri kılması menduptur. İsterse kişi bu durumda imam veya münferid olsun farketmez. Bu durumda vitir namazını özürsüz olarak zaruri vakte kadar geciktirmek mekruhtur. Sabah namazını kıldıktan sonra vitir namazını kılmadığını hatırlarsa, artık vitri kaza etmesi gerekmez; çünkü sünnet namazdır, yani nafile kapsamına girer ve kazası vacip değildir.[108]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler

95 nolu Ebu Hüreyre hadisini aynı zamanda İbn Ebi Şeybe de rivayet etmiştir. Ancak isnadında Halil b. Mürre bulunuyor. Ebu Hatim ve Buhari'ye göre, bu zat zayıflar arasında bulunuyor.
Ebu Zer'a ise onun salih bir kişi olduğunu söylemiştir.[109]
Hadisin senedinde zayıf bir ravinin bulunmasından dolayı müctehid imamların çoğu bu hadisi dayanak seçmemişler ve istidlale uygun görmemişlerdir.
96 nolu Hz. Ali hadisini ise, Tirmizi hasenlemiş ve el-Hakim de sahihlemiştir. Bu sebeple müctehidlerce istidlale uygun görülmüştür.
97 nolu Ebu Eyyub hadisini Ebu Hatim, Darekutni ve başka hadis alimleri sahihlemişlerdir. Hafiz İbn Hacer de bu tesbitin isabetli olduğunu belirtmiştir. Aynı hadisi az değişik lafızlarla İbn Hibban, Darekutni ve el- Hakim de tahric etmişlerdir.[110]
98 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir. Aynı zamanda vitir namazının üç rek'atinden ikisini, son rek'atinden selamla ayırmanın meşruiyetine delalet etmektedir.
100 nolu Hz. Aişe hadisine gelince: Hz. Aişe (r.a.) dan bu konuda birbirinden farklı dört rivayet yapılmıştır:
"Peygamber (s.a.v.) onüç rek'at kılar ve beş rek'atle vitri yerine getirirdi." Rasulüllah (s.a.v.) ne ramazan ayında, ne de başka zamanlarda (geceleyin) onbir rek'atten fazla kılmazdı. Önce dört rek'at kılardı ki onun güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra yine dört rek'at kılardı; onunda güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra da üç rek'at kılardı."
"Rasulüllah (s.a.v.) dokuz rek'at namaz kılar ve ancak sekizinci rek'atte teşehhüde otururdu. Sonra kalkıp dokuzuncu rek'ati kılar selam verirdi. Sonra da yani selam verdikten sonra oturduğu halde iki rek'at daha kılıp selam verirdi. Ve işte bu onbir rek'at eder. Sonra yaşlanınca vitri dokuz rek'at olarak kılardı."
Bütün bu farklı rivayetlerden dolayı Hz. Aişe hadisinde ızdırab olduğu söylenir. Zira aralarında bir tercih yapmak çok zordur.
Şevkani ise, bu rivayetlerin arasını telif etmenin mümkün olduğunu ye hepsinin de onbir rek'atla ilgili bulunduğunu kaydetmiştir.[111]
Vitir namazı konusunda daha birçok rivayetler vardır. Beyhaki el-Hilafiyatta: *"Allah tektir, teki sever. O halde ey Kur'an ehli siz vitir namazını kılın"* hadisini; İbn Ebi Şeybe ve Ahmed b. Hanbel: *"Allah size bir namazı fazla kıldı, onu muhafaza edin; o, vitir namazıdır"* hadisini rivayet etmiştir. Bunun isnadında iki zayıf tesbit edildiğinden istidlale uygun görülmemiştir. Hafiz Bezzar: *"Şüphesiz Allah size bir namaz ile emretmektedir; o, vitirdir"* Beyhaki: *"Şüphesiz Allah size bir namaz artırdı; o, vitirdir"* mealindeki hadisi rivayet etmişlerdir. Ancak ikinci hadisin isnadında birtakım farklı tesbitler söz konusudur.
İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayette, şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Vitir her müslümana vacibdir."
Ancak bu hadisin isnadında Cabir el-Cu'fi bulunuyor ki, cumhur bunun zayıf olduğunu belirtmiştir. Sevri ise onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir.
Şüphesiz bu hadisler dikkate alınınca, bir kısmı vitrin vücuhuna, bir kısmı sünnet olduğuna delalet etmektedir. Cumhur ise, bu namazın vacib değil, sünnet olduğuna kaildir. Cumhura bu babda Ebu Hanife muhalefet etmiştir. Başka da ona muvafakat eden olmamıştır.
Nitekim İbn Ömer (r.a.) dan yapılan sahih rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) vitir namazını deve üzerinde bulunduğu bir sırada inmeden kılmıştır. Eğer bu namaz farz veya vacib olsaydı, hayvan üzerinde kılınması caiz olmazdı.
Diğer yandan *"Vitir haktır." "Vitir namazını muhafaza edin"* şeklindeki rivayetler ise, onun vücubuna delalet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ebu Hanife'ye göre, vitir namazı üç rek'attir ve vacibdir.
2- Şafii'ye göre, en azı bir, en çoğu onüç rek'attir ve sünnettir. Üç rek'at olarak kılındığı takdirde, iki rek'atin sonunda selam verilir ve sonra kalan bir rek'at tek olarak kılınır.
3- Hanbeli imamına göre, vitir bir rek'attir ve müekked sünnettir. Ancak isteyen üç veya daha fazla (tek olmak kaydıyla) rek'at kılabilir.
4- İmam Malik'e göre, Vitir bir rek'attir ve müekked sünnettir. Biri ihtiyari, diğeri iztirari olmak üzere iki vakti vardır.

Teravih Namazı

Teravih, "terviha"nın çoğuludur. Aslı masdar olup "rahata kavuşturma", "rahatlatma" gibi manalara gelir.
Her iki veya her dört rek'at sonunda kısa bir süre dinlenme; faslına geçildiği veya yemekten sonra sindirim sistemini rahata kavuşturduğu veya iftardan sonra mü'minlerle toplu halde yapılan ibadetle ruha huzur ve neşe bahşettiği için ona bu isim verilmiştir.
Teravih namazıyla ilgili hayli rivayetler vardır... İlim adamlarının, müctehid imamların bu konuda tesbit ve istidlalleri az farklıdır.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a.) dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, ramazanda gece ibadetini tergib ve teşvik ederken onun mutlaka yerine getirilmesini (azimet düzeyinde) emretmedi. Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kim inanarak, sevabını yalnız Allah'tan bekleyerek ramazan geceleri kalkıp ibadet ederse, geçmiş günahları bağışlanır." (Kul ve millet hakkı müstesna)[112]
Abdurrahman b. Avf (r.a.) den yapılan sahih rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki Cenab-ı Hak ramazan orucunu farz kıldı; ben de ramazan geceleri namaz kılıp ibadet etmeyi sünnet kıldım. Artık kim ramazan orucunu tutar ve inanarak, karşılığını yalnız Allah'tan bekleyerek kalkıp ibadet ederse, anasından doğduğu gündeki gibi günahlarından çıkmış olur."[113]
Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da Ebu Zer (r.a.) den rivayet ediyor. Ebu Zer (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte oruç tuttuk ve ramazandan yedi gün geçtikten sonra bizimle beraber gece ibadetine (teraviha) başladı, gecenin üçte biri geçinceye kadar buna devam etti. Üçüncü gün bizimle birlikte bu ibadete kalkmadı, beşinci günü kalktı ve gecenin yarısı geçinceye kadar devam etti. Bunun üzerine biz O'na:
"Ya Rasulallah! Bu gecemizden kalan kısmı da nafile namazla geçirsek ya?" dedik. Buyurdu ki:
"Kim imamla birlikte kalkar da imam bitirip ayrılıncaya kadar namaza devam ederse, ona bütün bir geceyi ibadetle geçirmişcesine sevap yazılır."
Bundan sonra Rasulüllah (s.a.v.) ramazandan üç gün kalıncaya kadar bizimle birlikte gece namazı (teraviha) gelmedi. Üçüncü günü gelip bizimle o namazı kılarken ehlini ve eşlerini de çağırdı ve bizimle namaz kılmaya başladı ve o kadar devam etti ki, sahuru kaçıracağımızdan endişe ettik."[114]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Mescid'de namaz kıldı; müslümanlar da Onun kıldığı namazı kıldı ve insanlar iyice (rağbet edip) çoğaldı. Sonra üçüncü gece veya dördüncü gece insanlar namaz için gelip toplandılarsa da Rasulüllah (s.a.v.) onların yanına çıkmadı. Sabah olunca da şöyle buyurdu:
"Sizin ne yapıp işlediğinizi gördüm; beni sizin yanınıza çıkmaktan alıkoyan tek şey, bu namazın size farz kılınır endişesi idi."
Bu olay ramazanda cereyan etti."[115]
Abdurrahman b. Abdi'l-Kaari'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ramazanda Ömer b. Hattab ile birlikte mescide doğru çıktık. İnsanlar dağınık bir şekilde ayrı ayrı namaz kılıyor; adam namaz kılarken bir grup onun kıldığı gibi kılıyordu. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) şöyle dedi:
"Bunları bir tek kari' (güzel kur'an okuyan bir zat)ın arkasında toplamayı, (yani cemaat halinde bu namazı kılmalarını) uygun görüyorum" Sonra Ömer (r.a.) buna azmederek müslümanları Ubey b. Ka'b'ın imamlığı altında topladı. Bir gece sonra Ömer'le birlikte mescide çıktığımızda, insanların hepsinin bir tek kari' (Kur'an okuyan imamın) arkasında ona uyup namaz kılmakta olduklarını gördük. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.):
"Bu ne güzel bid'attır! Bu namazı gecenin sonuna doğru geciktirmek üzere uyuyanlar, gecenin evvelinde kılanlardan daha üstündürler, yani faziletleri daha büyüktür."[116]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamların İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Teravih namazı, erkek ve kadınlara müekked sünnettir. Bunda ashabın icma'ı vardır. Onlardan sonra gelen ilim adamlarından hiç biri bunu red ve inkar etmemiştir. O bakımdan teravih namazını inkar eden kimse günahkar ve yoldan sapmış sayılır, aynı zamanda şehadeti makbul tutulmaz.
Teravih namazı, ramazanın her gecesinde bütün bir ay yatsı namazından sonra kılınır; gecenin sonuna kadar vakti devam eder. Vitir namazından önce de, sonra da kılınmasında bir sakınca yoktur. Ancak ilim adamlarının ileri gelenleri, bunun vitirden önce kılınmasını daha uygun görmüşlerdir.
Yirmi rek'at olarak cemaatle kılınması sünnettir. Ancak bu sünnet kifayet üzere sayıldığından, cemaatten bir kısmının kalmasıyla diğerlerinden cemaatle kılma sünneti sakıt olur. Her iki rek'atte bir selam verilebileceği gibi, her dört veya her sekiz rek'atte de bir selam verilebilir. Ancak iki veya dört rek'atte bir selam vermek efdaldır. Her dört rek'atin sonunda bir süre oturmak müstehabdır.
Ayrıca teravih namazını hatimle kılmanın da sünnet olduğu söylenir. Ayakta kılmak mümkün olduğu takdirde oturarak kılmak mekruhtur.[117]
Teravih namazından sonra ramazana mahsus olmak üzere Vitir Namazı da cemaatle kılınır. Bunda icma' vardır.
b) Şafiilere göre: Teravih namazı, erkek ve kadınlara müekked sünnettir. Cemaatle kılınması da sünnettir. Ancak bu namazın cemaatle kılınması sünnet-i ayndır, yani her kişinin cemaate katılması sünnettir. Bir kısmının katılmasıyla bu sünnet katılmayanlardan sakıt olmaz. O bakımdan evinde teravih kılmak isteyen kimsenin, ev halkıyla cemaat halinde kılması sünnettir. Yalnız başına kıldığı takdirde namazı sahih kabul edilir, ama cemaat sevabını kaçırmış olur.
Teravih namazı yirmi rek'at olarak kılınır, her iki rek'atte bir selam verilir. Hepsini bir tek selam ile kılmak caiz ve sahih değildir..[118]
Ömer b. Abdilaziz zamanında Teravih namazı otuz altı rek'ate çıkarılmıştır. Bunun sebebi müslümanların Mescid-i Haram'da bu namazı kılarken her dört rek'atin sonunda Kabe'yi bir defa tavaf etmeleridir; yani tavaf dolayısıyla uzayan teravih vaktine beraberlik sağlamaktır.
Vakti ise, yatsı namazından sonra başlar, fecir doğuncaya kadar devam eder. Vitir namazından önce kılınması efdaldır.
Teravih namazının cemaate bıkkınlık vermediği takdirde hatimle kılınması sünnettir. Şu şartla ki, imam kıraati çok acele okumayacak, harflerin mahreçlerini birbirine karıştırmayacak, Allah kelamını anlaşılır bir tarz ve sadelikle okuyacak.[119]
c) Hanbelilere göre: Teravih namazı müekked sünnettir. Tamamı yirmi rek'attir. Cemaatle kılınması efdaldır. Cemaate ağır gelmeyecek, meşakkat doğurmayacak hususu dikkate alınarak kıraati uzatmamak efdaldır. Teravihten sonra vitir namazının da cemaatle kılınması müstehabdır.[120] Diğer bir tesbite göre, teravih namazını cemaatle kılmak sünnet-i ayndır, yani her kişinin bizzat cemaate katılmasıyla cemaat sevabına erişmesi mümkündür. Bir kısmının katılmasıyla diğerlerinden bu sünnet sakıt olmaz.[121]
d) Malikilere göre: Teravih namazı, namaz kılma durumunda olan her erkek ve kadına te'kiden menduptur. Aynı zamanda cemaatle kılınması da menduptur.
Ayrıca bu namazı yatsının farzından sonra, vitir, namazından önce kılmak sünnettir. Vitirden sonra kılmak ise, mekruhtur.
Tamamı 36 rek'at olmakla beraber yirmi rek'at olarak da kılmakta bir sakınca yoktur. Her iki rek'atin sonunda oturmak suretiyle yirmi rek'atin sonunda selam vermek kerahetle sahihtir. Ramazan süresince teravih namazını hatimle kılmak menduptur. Ancak imam hafiz değilse, hatimle kılmamakta bir sakınca yoktur..[122]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler

109 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir ve istidlale engel bir durum yoktur.

Gece Namazı (Teheccüd)

İbadetin en güzeli ve en makbulü, şartlarına uygun kalp yatışkanlığıyla eda edilen farzlardan sonra, gecenin sükûnetinde her türlü gösterişten, art niyetten uzak olarak kılınan namaz, yapılan zikir, dua ve tesbihtir.
O bakımdan başta Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ve ashab-ı kiram olmak üzere bu ümmetin salihleri, velileri, kamil ilim adamları gece ibadetine ayrı bir ilgi duymuşlar ve başka bir özen göstermişlerdir.
İslam fikhında bu namaza "teheccüd" denilmiştir. Bunun manası, uyumayıp kalkmak demektir. Bu manayla, gece bir süre uyuduktan sonra kalkıp namaz kılmaya, zikir ve duada bulunmaya bu isim verilmiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden "Farz namazdan sonra hangi namaz daha üstündür ve fazileti muciptir?" diye soruldu. Efendimiz şöyle cevap verdi:
"Gecenin içinde kılınan namaz."
O'na yine: "Ramazan'dan sonra hangi oruç daha üstündür?" diye soruldu. Buyurdu ki:
"Allah'ın ayı Muharrem orucu."[123]
Amr b.Absete (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Kulun rabbısına en yakın olduğu anlar, gecenin sonuna doğru (kalkıp namaz kıldığı, zikrettiği) zamandır. Artık sen o saatte Allah'ı zikredenlerden olmaya güç getirebiliyorsan, öyle ol!.."[124]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Oruçların Allah yanında en çok sevileni, Davud'un orucudur. Yine Allah yanında namazın en çok sevileni, Davud'un namazıdır. Davud (a.s.) gece yarısı uyur ve (kalan kısmın) üçte birinde kalkardı. Altıda birinde uyurdu. Ve O, bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi."[125]
Övülen ve misal verilen Davud'un (a.s.) namaz ve orucu, nafile kapsamına girenidir.
Hz. Aişe (r.a.) dan soruldu:
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin geceleyin (namaz kılarken) kıraati nasıldı?
Cevap verdi:
"Bazan gizli okur, bazan da aşikar okurdu."[126]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Gece kalkıp namaz kılmak, ibadet etmek menduptur. ilim adamlarından bir cemaate ve usulcülerin ileri gelenlerine göre, bu namaz Rasulüllah'a (s.a.v.) farz idi. Diğer bir gruba göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz hakkında da tetavvu' idi. Onun için tetavvu' olan bir namaz, ümmeti için sünnet kabul edilir.
Özellikle gece namazını, gecenin son bölümüne geciktirmek sünnettir ve daha faziletlidir.
Gece namazının sekiz rek'at olması tavsiye edilmişse de, bunun azının iki, çoğunun sekiz veya yedi, dokuz, onbirdir. Hatta onüç olduğunu söyleyenler de vardır. Tabii tek rakamlarda vitir namazı da buna dahildir.
Şüphesiz teheccüd namazı Allah'a yakınlık sağlar ve günahların temizlenmesine vesile olur.[127]
Fetava-yi Hindiyye'de de teheccüd namazından sözedilirken şu kısa bilgi verilmiştir: "Nafilelerden biri de "gece namazı"dır. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin teheccüdünün tavanı sekiz, tabanı iki rek'at idi."[128]
b) Şafiilere göre de teheccüd namazı nafiledir. Bunu itiyad haline getiren kimsenin terketmesi mekruhtur. Ancak zaruri haller müstesna.. Nitekim Buhari ve Müslim'in yaptıkları rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Abdullah b. Amr b. As'a (r.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sen artık falan kimse gibi olma! O, gece kalkıp namaz kılardı, sonra onu bırakıverdi."
Gece namazında kıraat, gizli ile aşikar arasında bir tonda olmalıdır. Ancak teravih namazı müstesna, o aşikar okunur. Bütün geceyi ibadetle geçirmek, sağlığa zararlı olacağından mekruh sayılmıştır. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) bu hususta Abdullah b. Amr'i uyardığı söz konusudur. Aynı zamanda geceler arasında yalnız cuma gecesini namaz ve ibadete tahsis etmek de mekruhtur. Nitekim Müslim'in yaptığı rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Cuma gecesini, geceler arasında seçip namaz ve ibadete tahsis etmeyin!"[129]
c) Hanbelilere göre: Teheccüd'ün efdalı, gecenin son bölümünde olanıdır. Nitekim Rasulüllah"ın (s.a.v.) Amr b. Anbese'ye bu hususta tavsiyeleri olmuştur.
Aynı zamanda gecenin son üçte biri kalınca Cenab-ı Rabbi'l-Alemin'in rahmet ve gufranıyla dünya semasına tecelli etmesi ve kullarına seslenmesiyle ilgili hadis, bu namazın gecenin son bölümünde kılınmasının daha faziletli olduğuna delalet etmektedir.
Gece namazına kalkıldığında ağzı misvaklamak sünnettir. Aynı zamanda" teheccüde iki hafif rek'atle başlamak da müstehabdır.[130]
Ayrıca bu namaz, vitir dahil onbir veya onüç rek'ate kadar kılınabilir. Nitekim İbn Abbas'ın (r.a.) Rasulüllah'ın onüç rek'at, Hz. Aişe'nin (r.a.) da onbir rek'at kıldığını söylediklerine dair sahih rivayet varid olmuştur.
Teheccüd namazını itiyad haline getiren kimsenin, onu kaçırdığı takdirde bu mezhebe göre, onu sabah namazından sonra öğle namazına kadar olan süre içinde kaza etmesi müstehabdır.[131]
d) Malikilere göre de, teheccüd namazı menduptur ve ikişer rek'at halinde kılınması sünnettir.[132]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler

Bu konuda İbn Adiy'yin, Taberani'nin ve Beyhaki'nin Bilal'dan yaptıkları, *"Size gereken gece kalkıp (teheccüd) namazı kılmaktır. Çünkü bu sizden önceki salihlerin yol ve adetidir"* mealindeki rivayetin isnadında el-Leys'in katibi Abdullah b. Salih bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı tesbitler söz konusudur. Zehebi bu isim üzerinde durmamıştır.
İbn Mace'nin Cabir (r.a.) den rivayet ettiği: *"Kimin gece namazı çok olursa, gündüzleyin yüzü güzel olur"* mealindeki hadisin isnadında şüphe vardır. el-Iraki bunun mevzu' hadise benzerliğine dikkat çekmiştir.[133]
120 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir ve istidlale, salih görülmüştür. .
121 nolu Amr b. Anbese hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sahihtir. Bunu kuvvetlendirir mahiyette Kütüb-i Sitte'de geçen Ebu Hüreyre (r.a.) hadisidir. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz: *"Cenab-ı Hak her gece, gecenin üçte biri geçince (rahmet ve gufranıyla) dünya semasına iner ve şöyle buyurur: Gerçek melik benim. Artık kim bana dua edip istekte bulunursa onu karşılarım, kim benden bir istekte bulunursa veririm; kim istiğfarda bulunursa, onu bağışlarım. İşte bu hal fecir doğuncaya kadar sürer"* buyurmuştur.
Buna yakın birkaç hadis daha rivayet edilmişse de yapılan ciddi araştırmalarla münker veya zayıf oldukları tesbit edilmiştir.
122 nolu Abdullah b. Amr hadisi de sahihtir ve istidlale salih görülmüştür. Böylece gecenin üçte ikisi geçtikten sonra teheccüd namazına kalkmanın ve bir gün oruç tutup bir gün iftar etmenin Allah yanında sevilen bir ibadet olduğuna açık delalet vardır.
123 nolu Hz. Aişe hadisinin ricalinin hepsi sahihtir.. Bu babda konuyu kuvvetlendirir anlamda şu rivayet de vardır: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Ebu Bekir'e:
"Sana uğradım, okuyordun, ama sesini çok alçaltıp hafif tutuyordun?" buyuranca, o,
"Münacaatta bulunduğum zat beni duymaktadır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v) ona:
"Sesini biraz yükselt" buyurdu. Sonra Ömer'e dedi ki:
"Sana uğradım, (namazda) okuyordun ve sesini yükseltiyordun?" Bunun üzerine Ömer:
"Ben uyuyanları uyandırıyorum, şeytanı da kovup uzaklaştırıyorum" diye cevap verdi. Resulüllah (s.a.v) ona:
"Sesini biraz alçalt!" buyurdu.
Nitekim Ebu Davud'un İbn Abbas (r.a) dan yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah'ın (s.a.v) kıraati, odasında ve evinde bulunanlara duyuracak bir tonda idi."
Buna yakın anlamda Ebu Davud'un yaptığı rivayette, Ebu Hüreyre (r.a) diyor ki:
"Resulüllah'ın (s.a.v) geceleyin kıraatine gelince: Bazan sesini yükseltir, bazan da alçaltırdı."
Şüphesiz bütün bu rivayetler geceleyin kılınan namazla ilgilidir. Gündüz namazına gelince, ister farz, ister nafile olsun, cemaatle kılınmadığı takdirde çevresindekilerin işitmeyeceği dikkate alınarak bir kıraat yapılır; daha doğrusu sadece kendisi işitecek kadar hafif okur. Nitekim Resulüllah (a.s) ashabına uğradığında namaz kıldıklarını ve kıraatte birbirlerine duyuracak kadar seslerini yükselttiklerini görünce onlara şöyle tavsiyede bulundu:
"Şüphesiz namaz kılan kimse, ancak aziz ve celil olan Rabbına münacaatta bulunuyor. O bakımdan kime münacaatta bulunduğuna dikkat etsin ve Kur'an okurken birbirinize duyuracak şekilde sesinizi yükseltmeyin."
Bu hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş ve el-Irakî de bunun isnadının sahih olduğunu belirtmiştir.
Gece namazına kalkıldığında önce hafif sayılacak şekilde iki rek'at namaz kılmak, sonra da kıyamı uzun tutmak suretiyle ikişer rek'at halinde kılmak müstehabdır.
Nitekim Hz. Ayşe'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v) Efendimiz gece namazına kalkınca, önce hafif iki rek'at ile başlardı."[134]
Ebu Hüreyre (r.a) ise, şöyle demiştir: Resulüllah (s.a.v) Efendimiz'den duydum buyurdu ki:
"Sizden biriniz geceleyin kalkınca, namazına önce hafif iki rek'atle başlasın."[135]
Bu iki hadis de sahihtir ve gece namazına önce hafif iki rek'at kılmak suretiyle başlamanın meşruiyetine delalet etmektedir.
Şüphesiz böyle yapmanın birtakım faydaları söz konusudur:
a- Önce bedene az bir hareket sağlamayı ve ondan sonra ayakta daha fazla durmaya yönelmeyi amaçlar.
b- Daha iyi toparlanmaya, ilahi huzurda daha çok saygı ve tazimle durmaya yardımcı olur.

Çıkarılan Hükümler

1- Gecenin bir bölümü geçtikten sonra uykudan kalkıp teheccüd namazı kılmak sünnet veya müstehapdır.
2- Bu namaz Resulüllah (s.a.v) Efendimiz hakkında vacib idi.
3- Gece namazının en azı, iki, en çoğu sekiz rek'attır.
4- Vitir namazıyla birlikte bu onbir rek'at eder.

5- Gece namazına önce hafif sayılır anlamda iki rek'atle başlamak, sonra diğer rek'atlerde kıyam ve kıraati uzatmak sünnet veya müstehapdır.
6- Gece namazına daha çok gecenin üçte ikisi geçtikten sonra kalkmak müstehapdır.
7- Gece namazını itiyad haline getiren kimsenin onu bir mazeret yokken terketmesi, Şafiîlere göre mekruhtur.
8- Gece namazında, çevreyi rahatsız etmemek şartıyla sesi biraz yükseltmekte bir sakınca yoktur. Bazan az yüksek sesle, bazan da hafif alçak sesle kıraatte bulunmak suretiyle kılmak daha uygundur. Öyle ki, sesi, ortam ve şartları dikkate alarak ayarlamak müstehabdır.
9- Gece namazı kalbi yufkalaştırıp irfanı artırır. Yüzde ilahi letafetin tecellisine sebep olur.
10- Rahmet meleklerinin daha çok yaklaşmasını, şeytanın uzaklaşmasını sağlar.

Duha (Kuşluk) Namazı Ve Fazileti

Sabah namazından sonra güneş doğup bir mızrak (yaklaşık 35-45 dakikalık süre) yükselinceye kadar namaz kılmak müctehid imamların çoğuna göre mekruhtur, imamlardan bir kısmına göre ise, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar kaza namazı kılınabilir.[136]
Kuşluk vakti olunca, hayata yepyeni bir güçle, tazelenmiş imanla dönmek ve o günü kalp huzuruyla ve ilahi murakaba şuuruyla geçirmek için en az iki rek'ât namaz kılmak sünnettir. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz fırsat ve imkan buldukça bu namaza devam etmiş ve ashabına da tavsiyede bulunmuştur.

Konuyla İlgili Hadisler:

Yapılan sahih rivayete göre, Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir:
"Gönül dostum Rasulüllâh (s.a.v.) bana şu üç şey ile tavsiyede bulundu:
1- Her ay üç gün oruç tutmayı,
2- Kuşluk vakti iki rek'at namaz kılmayı,
3- Uyumadan önce vitir namazını kılmayı.."[137]
Ebu Zer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden herbiriniz sabahladığında her eklemine karşı bir sadaka gerekir. Her tesbih bir sadakadır, her tahmid bir sadakadır ve her tehlil de bir sadakadır; her tekbir de bir sadakadır; iyilikle emretmek de bir sadakadır, kötülükten men'etmek de bir sadakadır. Bunların hepsine karşılık, kuşluk vakti kılınan iki rek'at namaz kafi gelir."[138]
Bu manayla Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"İnsanda 360 eklem vardır. Her ekleme karşılık bir sadaka vermesi gerekir."
Bunun üzerine ashab-ı kiram:
"Ya Rasulallah! Kimin buna gücü yeter?" deyince, Efendimiz (s.a.v.):
"Mescide atılan sümüğü savıp gidermek veya yolda (gelip geçenlere eziyet veren) şeyi uzaklaştırıp atmak (bu sadakalara bedel kafi gelir). Buna da gücü yetmeyen kimseye iki rek'at kuşluk namazı yeter."[139]
Nuaym b, Hemmar (r.a.) den, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Aziz ve Celil olan rabbınız buyurdu ki; Ey ademoğlu! Günün evvelinde benim için dört rek'at namaz kıl, günün sonunda ben sana yeterli olayım."[140]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri

a) Hanefi mezhebine göre: Duha (kuşluk) namazı menduptur. En azı iki, en çoğu oniki rek'attir. Vakti ise, güneş (bir mızrak boyu) yükseldikten zevale kadar olan zaman parçasıdır.[141]
b) Şafiilere göre: Kuşluk namazının en azı iki, efdalı altı, ekseri oniki rek'attir. Bazısına göre, efdalı sekiz rek'attir. Her iki rek'atte bir selam vermek menduptur.[142].
Kuşluk namazı sünnettir. Vakti ise, Hanefilerde olduğu gibi, güneş bir mızrak boyu yükseldikten sonra başlar, zeval vaktine kadar devam eder. Gündüzün dörtte biri geçtikten sonra kılınması ise efdaldır.[143]
c) Hanbelilere göre: Kuşluk namazı müstehabdır. Vakti ise güneş biraz yükselip ısısı artıp şiddetlendiği zamandır. Bu namaza devam etmek, Ebu'l-Hattab'a göre müstehabdır. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bunu ashabına tavsiye etmiştir.
Bazılarına göre, kuşluk namazına devam etmek müstehab değildir. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) ona devam etmemiştir.[144]
d) Malikilere göre: Kuşluk namazı te'kiden menduptur, "sünnettir" diyenler de olmuştur. Bu namazı, ikindi namazıyla güneş batması arasında geçen süre kadar güneş doğduktan sonra geciktirmek efdaldır.[145]

Hadislerin Tahlili Ve Diğer Rivayetler

134 nolu Ebu Hüreyre hadisinin ricali sahihtir. Nitekim bunu kuvvetlendirir mahiyette bir diğer rivayet yine Ebu Hüreyre'den (r.a.) yapılmıştır. Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Duha (kuşluk) namazının iki rek'atine devam edip koruyan kimsenin günahları deniz köpüğü kadar bile olsa, bağışlanır."
Tirmizi bu hadisi hasenlemiş ve Ebu Said'den (r.a.) yaptığı rivayetle bunun arasında bağ kurmuştur. Şöyle ki, Ebu Said diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bazan duha namazına öyle devam ederdi ki, biz "artık bir daha onu bırakmayacak" derdik. Bazan da öyle bırakırdı ki, biz "artık bir daha bu namazı kılmayacaktır" derdik."
Muaz el-Adviyye diyor ki: Hz. Aişe'ye (r.a.) sordum:
"Rasulüllah (s.a.v.) kuşluk namazı kılar mıydı?"
O bana şu cevabı verdi:
"Evet, dört rek'at kılar ve Allah'ın dilediği kadar rek'atleri artırırdı."
Bunu, Müslim, Nesai ve Tirmizi rivayet etmişlerdir.
Bu konuda birçok rivayet daha vardır. İbn Kayyım bunları yedi maddede toplamıştır:
1- Sünnettir.
2- Rasulüllah (s.a.v.) bazı olay ve sebeplerden dolayı kuşluk vakti namaz kılmıştır. Nitekim Mekke'nin fetih günü Ümmü Hani' (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) çok hafif olmak üzere kuşluk vakti sekiz rek'at namaz kıldı." O bakımdan emirler bu namaza "Fetih Namazı" da demişlerdir.
3- Seferden dönünce bu vakte rastladığı zaman namaz kılmıştır. Hz. Aişe (r.a.) validemiz bu konuda şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) seferden dönünce eve girmeden mescide girer ve iki rek'at namaz kılardı."
4- Bir sahabinin evinde kuşluk vakti namaz kılması, kuşluk vaktiyle değil, ev sahibine namaz nasıl kılınır hususunu göstermek ve öğretmek içindi.
5- Müstehab bile değildir..
6- Bazan kalmak, bazan terketmek müstehabdır.
7- Bid'attir, kılınmaması daha doğru olur. İbn Ömer'den de bu anlamda bir rivayet vardır.
Muhaddis el-Hakim ise, bu namazın sünnet olduğunu isbat eder anlamda yirmi kadar sahabeden rivayet yapmış ve bu konuda özel bir bölüm meydana getirmiştir. Suyuti de bu konuyla ilgili rivayetleri biraraya getirerek bir cüz oluşturmuş ve sünnet veya müstehab olduğunu belirtmiştir.
Böylece bütün, rivayet, tesbit ye görüşler biraraya getirildiğinde, kuşluk namazının sünnet veya müstehab olduğu ağırlık kazanıyor. 135 nolu Ebu Zer hadisinin senedi sahihtir. 136 nolu Nuaym b. Hemmar hadisi üzerinde hayli ihtilaf (görüş ve tesbit farkları) vardır. Önce "Hemmar" ismi üzerinde durulmuştur: Kimine göre "Hammâr", kimine göre "Hemmar", kimine göre "Heddar", kimine göre "Hemmam" ve kimine göre de "Hammar"dır
O bakımdan bu isim şüpheyle karşılanmıştır.

Çıkarılan Hükümler

1- Kuşluk namazı, sünnet veya müstehabdır.
2- En azı iki rek'at, en çoğu oniki rek'attir. Dört veya sekiz rek'at olarak kılınması efdaldır.
3- İki rek'atte bir selam yermek efdaldır.
4- Kuşluk namazının vakti, güneş bir mızrak boyu yükselince (yaklaşık 35-45 dakikalık süre) başlar, zevale kadar devam eder.
5- Malikilere göre, vacib kuvvetinde sünnettir.

6- Hergün mutlaka devam edilmesi sünnet değildir.
7- Büyük ecir ve mükafatlara vesiledir.

Tahiyyetü'l-Mescid Namazı

Cami ve mescidler, Cenab-ı Hakk'a ibadet edilen kutsal evlerdir. Oralarda ancak Allah'a kulluk ölçüleri içinde ve kuralları doğrultusunda mü'minler izzet ve şeref kazanıp gerçek kişiliklerini bulurlar. Aynı zamanda fanilere kul olma zilletinden kurtulup Hakk'a yakınlık sağlamanın mutluluğuna erişirler.
Şüphesiz mabedler, ilahi rahmet ve gufranın bolca tecelli ettiği, rahmet dileyen meleklerin nöbetleşe uğradığı müstesna yerlerdir. O bakımdan abdestli bir vaziyette cami ye mescidlere giren müslümanın, oraya hürmet ve tazim niyetiyle oturmadan önce hafif anlamda Allah rızasını arzulayarak iki rek'at namaz kılması tavsiye edilmiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Katade (r.a.), dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz mescide girdiği zaman, iki rek'at kılmadıkça oturmasın."[146]
Cabir b. Abdillah (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Gatafan kabilesinden Selik cuma günü mescide girdiğinde oturdu. O sırada Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz hutbe irad ediyordu. Ona iki rek'at namaz kılıp öyle oturmasını emretti."[147]
Müslim'in yaptığı tahricde ise konu şöyle ifade edilmiştir:
"Gatafan kabilesinden Selik, Hz. Peygambere (s.a.v.) sattığı devenin bedelini almak üzere Mescide geldiğinde, Rasulüllah (s.a.v.) ona iki rek'at kılmasını emretti."
Bu iki rivayetten birinden namaz kılmadan oturması nehyedilmiş, diğerinde ise namaz kılması emredilmiştir. Rivayetlerin zahiri, emrin vücuba; nehyin bu vücubun tahkikina, terkinin de tahrimine delalet etmektedir. Buna dayanarak Zahiriler "Tahiyyetü'l-Mescid Namazı"nın vücubuna kail olmuşlardır.
Cumhur ise bu konudaki diğer rivayetleri de dikkate alarak, Tahiyyetü'l-Mescid Namazının sünnet olduğunu belirtmiştir. İmam Nevevi de "bu hususta ümmetin icma'ı vardır" diyerek cumhurun görüşüne katılmıştır.
Cumhur bu konuda birçok delillerle birlikte daha çok şu rivayeti göz önünde bulundurmuştur: "Camiye girip içerideki cemaatin omuzlarını aşarak ilerleyen adama, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz: *"Otur, cidden (cemaata) eziyet ettin!"* buyurmuş ve fakat Tahiyyetü'l-Mescid namazı kılmasını emretmemiştir."
Aynı zamanda bu namazın vacib olmadığına delil olarak da, "ashab-ı kiramın zaman zaman mescide girip çıktıkları olurdu ki, bu girişlerinde namaz kılmazlardı" rivayeti söz konusudur. İbn Ebu Şeybe bunu Zeyd b. Eslem'den rivayetle nakletmiştir.[148]

Hadis Ve Rivayetlerin Işığı Altında İmamların İctihad Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Tahiyyetü'l-mescid, yani mescidin rabbına tazim namazı sünnettir. Zira tahiyyet yere değil, yerin sahibinedir. Cami ve mescidlerin sahibi ise ancak Cenab-ı Rabbi'l-Alemin'dir.
Mescid ve cami denilince umum ifade ederse de, Mescid-i Haram istisna teşkil eder. Zira oraya girildiğinde Tahiyyetü'l-Mescid değil de onun yerine tavaf yapılır. Ancak tavaf yapmak istemeyen kimsenin yine hürmeten orada da iki rek'at namaz kılması tavsiye edilmiştir.
Tahiyyetü'l-mescid namazı iki rek'attir. Arzu eden dört rek'at kılabilirse de efdal olanı iki rek'atle yetinmektir. Aynı zamanda bu namaz kerahet vaktine tesadüf ettiği takdirde kılınmaz. Mesela: Fecirden sonra veya ikindi farzından sonra cami veya mescide giren kimse Tahiyyetü'l-mescid namazı kılmaz, belki tesbih ve tehlilde bulunur ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) salat-ü selam getirir.
Cami ve mescide giren kimsenin oturmadan önce Tahiyyetü'l-Mescid namazı kılması meşru' kılınmıştır. Bazısına göre, az oturup öyle kalkıp kılması uygun olur, denilmişse de birinci tesbit ve görüş daha sahihtir.[149]
b) Şafiilere göre: Tahiyyetü'l-Mescid namazı sünnet olarak iki rek'attir. Camiye giren kimsenin hemen farza veya başka bir sünnete durması da bu namazın yerine geçer ve böyle durumlarda ayrıca iki rek'at kılmaya gerek yoktur. Ancak bir tek rek'at kılmakla gerçekleşmeyeceği gibi, sahih kavle göre cenaze, tilavet secdesi ve şükür secdesi de Tahiyyetü'l-Mescid yerine geçmez. Cami ve mescide tekrar girmekle de bu namaz da tekrarlanır.[150] Kerahet vakti söz konusu değildir.
Camiye girip oturmak isteyen kimsenin abdestli ise en az iki rek'at kılması sünnettir. Bu da oturmadan önce yerine getirilir. Ancak farzı kaçırmak veya vaktin çıkması tehlikesi söz konusu olduğu zaman terkedilir.[151]
c) Hanbelilere göre: Cami ve mescide giren kimseye oturmadan önce iki rek'at namaz kılmak sünnettir. Bununla beraber girip namaz kılmadan oturan kimseye yine de kalkıp iki rek'at Tahiyyetü'l-Mescid kılması sünnettir. Hanbeliler bu konuda Ebu Katade hadisiyle Gatafanlı Selik olayıyla istidlal etmişlerdir.[152]
d) Malikilere göre: Tahiyyetü'l-Mescid sadece iki rek'attir. Aynı zamanda te'kiden menduptur. Sünnet olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Tahiyyetü'l-Mescid, cami ve mescide oturmak maksadıyla giren kimseye menduptur; ama sırf bir kapısından girip diğer kapısından çıkmak için giren kimseye mendup değildir.[153]

Abdest Aldıktan Sonra İki Rekat Namaz Kılmak

Abdest namazdan önce, Hakk'a takarrup için yapılan bir ameliyedir; aynı zamanda Cenab-ı Hakk'ın huzuruna iç ve dış temizliğini biraraya getirmek suretiyle çıkmak için yerine getirilen bir farizadır.
Abdestin sayılmayacak kadar faydaları söz konusudur. O bakımdan Cenab-ı Hak böylesine fazileti cami' bir ibadeti yerine getirmemizi bize müyesser kıldığı için iki rek'at namaz kılmak suretiyle O'na arz-ı ubudiyyette bulunmak kadar tabii ne olabilir?

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, sabah namazında Bilal'e şöyle demiştir:
"Ya Bilal! İslam'da işlediğin en çok umut veren amelinden bana haber ver. Çünkü gerçekten ben Cennette hemen önümde senin ayakkabının tıkırtı sesini duydum."
Bunun üzerine Bilal şöyle dedi:
"Benim yanımda en çok ümit beslediğim amelim, gece olsun, gündüz olsun, ne kadar abdest aldımsa, bana takdir edilen namaz (müyesser kılınan) ne ise onu yerine getirdim" Yani abdestten sonra namaz kıldım.[154]

Mezhep İmamlarının İctihad Ve İstidlalleri

Dört mezhebe göre de, abdestten sonra; sefere çıkılırken ve seferden dönüldüğünde ikişer rek'at namaz kılmak menduptur. Çünkü hiç kimse evinden ayrılırken kıldığı iki rek'at namazdan daha hayırlı bir şey geriye bırakmış olmaz.[155]
Ka'b b. Malik (r.a.) da diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz seferden mutlaka gündüzleyin daha çok kuşluk vakti gelmiş olurdu. Şehre girince önce mescide girer iki rek'at namaz kıldıktan sonra orada bir süre otururdu."[156]

İstihare Namazı

İstihare, "hayır" kökünden türetilen mezid masdardır. Türkçemizde buna "Allah'tan hayır dileme, hayır umma" diyoruz.
Cenab-ı Hak ilmiyle, kudretiyle, rahmet ve inayetiyle her şeyi kapsayıp kuşatmış, her zerreye nüfuz etmiş ve eşyayı bütünüyle tasarrufu altında tutmuştur. O'na nisbetle geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman diye bir kavramı söz konusu değildir.
O kudret kalemiyle beşerin kader çizgisini çizmiş; bize nisbetle olmuş, olacak her şeyi takdir edip belirlemiştir.
Bu bakımdan bir mesele hakkında tereddüt ettiğimiz veya teşebbüs etmek istediğimiz bir iş, bir konuya doğru adım atmaya cesaret edemediğimiz neticenin iyi mi, yoksa kötü mü olacağını kestiremediğimiz zaman, Rasulüllah'ın (s.a.v.) tarif ettiği şekilde Cenab-ı Hakk'a yönelip O'ndan hayır ve yardım, ilham ve işaret beklememiz tavsiye edilmiştir.
Bunun için önce "İstihare"de bulunmamız sünnettir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Cabir b. Abdillah (r.a.) diyor ki:

Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bize hemen her işte, Kur'an'dan nasıl bir sure öğretiyorduysa, öylece istiharede bulunmamızı da öğretti. O şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir işe başlamaya azmedip yönelince, önce farz namazdan başka olmak üzere iki rek'at namaz kılsın ve arkasından şöyle desin: Allah'ım Senin ilminle Senden hayır diler ve umarım; Senin kudretinle Senden kudret isterim ve Senin o büyük fazl-u kereminden dilerim. Çünkü gerçekten Senin kud-retin yeter, benîm kudretim yetmez; Sen bilirsin, ben bilmem. Sen gaybleri çokça bilensin.
Allah'ım! Eğer şu (teşebbüs etmek istediğim) işin benim dinim, geçimim ve akıbetim için hayırlıysa, (veya şöyle der: Şimdi ve şimdiden sonraki durumum ve işim için hayırlıysa), onu bana takdir edip kolaylaştır; sonra da onu benim için mübarek kıl. Eğer bu iş dinim, geçimim ve akıbetim için (veya şöyle der: Şimdiki ve şimdiden sonraki durumum için) şer ve kötüyse, onu benden çevirip uzaklaştır, beni de ondan... Hayır ve iyilik ne yandaysa onu bana takdir eyle ve sonra da beni hoşnut kıl onunla. Bunları söyledikten sonra asıl haceti ne ise onu söyler."[157]
İbn Mes'ud (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize istiharede bulunmamızı öğretti. O şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir işe teşebbüste bulunmayı dilediği zaman şöyle desin:..."[158]
Ebu Bekir Sıddik (r.a.) diyor ki:
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir işe teşebbüsü murad ettiği zaman, şöyle dilek ve duada bulunurdu: *"Allah'ım! Bunu benim için hayırlı eyle ve seç.."*[159]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den işittim şöyle buyuruyordu:
"Sizden biriniz bir iş ve durumu irade ettiği zaman şöyle dua ve dilekte bulunsun: Allah'ım! Senin ilminle Senden hayır diliyorum.."
Sonunda da şunu söyler:
"La havle vela kuvvete illa billah."[160].
İbn Abbas ve İbn Ömer (Allah ikisinden de razı olsun) şöyle demişlerdir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bize nasıl Kur'an'dan bir sure öğretiyorduysa, öylece istiharede bulunmayı da öğretti. Şöyle dilek ve duada bulunmamızı buyurdu:
"Allah'ım! Senden hayır ve iyilik diliyorum"[161] .
Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Ademoğlunun saadetine delalet eden (hususlardan biri de), Aziz ve Celil olan Allah'a istihare etmesi, O'ndan hayır ye iyilik ummasıdır."[162]
154 nolu Cabir hadisinde, iki rek'at namaz kılmakla emredilmesi, vücup ve farziyeti gerektirmemektedir. Zira sahih tesbitlere göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bedevinin:
"Şu beş vakit namazı Allah mı farz kıldı?" şeklindeki sorusuna,
"Evet" diye cevap vermiş ve bedevinin,
"Bundan fazlası var mıdır?" sorusuna ise,
"Hayır, meğer ki nafile kılasın" buyurmuştur. Şüphesiz bu hadis, sadece beş vakit namazın farz kılındığına açık delil olarak bulunuyor.

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

Dört mezhep imamlarının hepsi de istihare namazının meşruiyetini kabul etmiştir.
a) Hanefilere göre: İstihare, hayırlı bir işi arzulamak ve hayırla sonuçlanmasını dilemektir. O bakımdan gelecekle ilgilidir. Cenab-ı Hakk'ın iki durumdan hayırlı olanını izhar etmesi için O'na yönelip iki rek'at namazla bu husustaki dileği arzetmekle gerçekleşir.[163]
Abdurrahman el-Ceziri'ye göre de, istihare namazı dört mezhebin fıkhında menduptur.[164] İbn Kudame de Cabir hadisini naklederek bu namazın mendup olduğuna temas etmiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Bir işe başlamada tereddüt hasıl olduğu zaman, istiharede bulunmak menduptur.
2- İstihare namazı iki rek'attir ve diğer namazlar gibi kılınır.
3- Namazdan sonra Cabir (r.a.) hadisinde geçen dua okunur.

Nafile Namazın Cemaatle Kılınması

Bilindiği gibi, nafile namazlardan Teravih, Husuf (ay tutulma), Küsuf (güneş tutulma) namazı cemaatle kılınır. Vitri sünnet kabul eden mezheplere göre, bu namaz da ramazanda cemaatle kılınır.
Diğer nafile namazların münferiden kılınması tavsiye edilmiş ve cemaatle kılınması ise, çoğu imamlara göre mekruh sayılmıştır.

Konuyla İlgili Hadisler:

Zeyd b. Sabit (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Namazın efdalı (en üstünü ve faziletlisi), kişinin kendi evinde kıldığı namazdır; ancak farz namazlar müstesna.."*[165]
Hz. Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden (namazın mescidde kılınmasıyla, evde kılınması hakkında) sordum. Buyurdu ki:
"Ama kişinin kendi evinde kıldığı namaz nurdur. O halde evinizi nurlandırın!"[166]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz mescidde namazını kılıp yerine getirdikten sonra, namazından kendi evi için de bir nasip (pay) ayırsın. Çünkü Cenab-ı Hak onun evinde kıldığı namazından bir hayır meydana getirir."[167]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Evlerinizi kabirler yapmayın. Çünkü gerçekten şeytan, içinde Bakara Suresi okunan evden kaçar."[168]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Evlerinizde (de) namaz kılınız, onları kabir yapmayınız!"[169]
Utban b. Malik (r.a.) anlatıyor:
"Ya Rasulallah! Dedim. Şüphesiz benim evimle bulunduğum semt mescidi arasına (zaman zaman) sel giriyor. O bakımdan şunu arzu ediyorum: Evime şeref versende onun bir yerinde namaz kılsan ve ben de o yeri mescid edineyim."
Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"İleride öyle yaparım" buyurdu. Bir süre sonra onun evine geldi ve:
"Nerede namaz kılmamı arzu ediyorsun?" diye sordu.
Ravi diyor ki:
"Evimde münasip bir yere işaret ettim. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz kalkıp orada namaza durdu, biz de Onun arkasında saf olduk ve bize iki rek'at namaz kıldırdı."
Bu rivayete dayanıp istidlalde bulunanlara göre, nafile namazını cemaatle kılmak sahihtir. Ancak müctehid imamların tesbit, yorum ve ihticacları farklıdır.

Hadislerin Işığında Mezhep İmamların İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Ramazan dışında nafile namazı cemaatle kılmak mekruhtur. Ancak Ramazan'da Teravih namazı nafile kapsamına girmekle beraber cemaatle kılınması meşru' kılınmıştır. O bakımdan nafile namazları cemaatle kılmamak ihtiyata daha uygundur.[170]
Yine nafile namazları evde kılmak efdaldır. Rasulüllah (s.a.v.) bu konuda gösterişten uzak kalacağına işaretle şöyle buyurmuştur:
"Farz namaz dışında adamın kıldığı en faziletli ve üstün namaz, evinde kıldığıdır."[171]
Nitekim yapılan sahih rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz sabahın iki rek'at sünnetini evinde kılıp öylece Mescid'e gelirdi. Hem cemaatle namaz kılmak İslam'ın şeairindendir ve farzlara, vaciplere mahsus bir sünnettir. Nafileler için meşru' değildir. Sadece Teravih namazı bir istisna teşkil eder ki, o da Rasulüllah'ın (s.a.v.) fiiliyle sübut bulmuştur.[172]
b) Şafiilere göre: Kaza ve nafile namazlarda cemaat farz ve sünnet değildir.[173]
c) Hanbelilere göre: Tetavvuat, yani nafile namazlar, biri cemaatle, diğeri münferiden kılınmak üzere iki kısımdır. Cemaatle kılınanı, ay tutulma, güneş tutulma ve teravih namazlarıdır. Münferiden kılınanı ise, beş vakit farza tabi olan sünnetlerle diğer nafile namazlardır.

Sünnet ve nafile namazların ise evde kılınması efdaldır. Nitekim Rafi' b. Hudayc (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Beni Abdi'l-Eşhel kabilesine uğrayıp bize geldi. Akşam namazını kıldırdıktan sonra şöyle buyurdu:
"Akşamın iki rek'at sünnetini evinizde kılınız."[174]
d) Malikilere göre: Nafile namazları gece veya gündüz cemaatle kılmakta bir sakınca yoktur. Bunun gibi adam kendi evinde nafile namazları ev halkıyla cemaat halinde kılabilir.[175]

Tahliller Ve Rivayetler

Nafile namazlar evde cemaat halinde kılınabilir diyenlerin dayandıkları birtakım rivayetler vardır:
a) İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Bir gece Rasulüllah'ın (s.a.v.) arkasında durup namaz kıldım; ancak Onun sol tarafında durmuş bulunuyordum; O başımı tutup beni sağ tarafına doğru çekip götürdü."[176]
b) Enes b. Malik (r.a) diyor ki:
"Ben ve evimizde (büyüttüğümüz) yetim bir çocuk annem Ümmü Süleym'le birlikte Resulüllah'ın arkasında cemaat olup namaz kıldık. Biz iki çocuk Resulüllah'ın arkasında, annem de bizim arkamızda durmuş bir halde Resulüllah'a uyduk."[177]
Bu iki rivayet sahih olmakla beraber kılınan namazın nafile olduğu İbn Abbas rivayetinden anlaşılıyorsa da, ikinci rivayetten anlaşılmıyor. Hem bunlar haber-i vahid olduğundan müctehidlerin çoğu delil olarak seçmemiştir. Sadece İmam Malik bu rivayetlerle istidlal etmiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- İster farzlara bağlı sünnetler, isterse diğer nafile namazlar olsun, bunlar cemaatle kılınmaz; cemaatle kılınmasında kerahet vardır.
2- Nafile namazlardan Teravih, Ay Tutulma ve Güneş Tutulma namazları cemaatle kılınır, bunda kerahet yoktur. Bu, Hanbelilere göredir.
3- İmam Malik'e göre, nafile namazlar gece olsun, gündüz olsun cemaatle kılınabilir. Özellikle adamın kendi evinde ev halkıyla cemaat olup kılmasında bir sakınca yoktur.

Namaz Kılınması Mekruh Olan Vakitler

İslam, Allah'ın insanlara en son mesajı olarak yepyeni hükümlerle, kalıcı müeyyidelerle donatılmış ve furuatta, ahkamda diğer dinlerden ayrı hükümler getirmiş ve kötü adet ve geleneklerden ayrılıp ruha taze gıda veren esas ve prensipler koymuştur.
O bakımdan, Allah'a ortak koşan müşriklerin Allah'tan başkasına ibadet ettikleri vakitlerde müslümanların namaz kılmasını yasaklamış ve bunun için birtakım kerahet vakitlerini belirlemiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İkindi farzından sonra güneş batıncaya kadar hiçbir namaz (meşru) değildir. Aynı zamanda sabah farzından sonra güneş doğuncaya kadar hiçbir namaz yoktur"[178]
Diğer bir anlatım ve lafızla şöyle buyurulmuştur:
"İki namazdan sonra namaz yoktur: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar.."
Ömer b. Hattab (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar; ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklamıştır."[179]
Amr b. Absete (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Peygambere (s.a.v.):
"Ya Nebiyyellah! Bana namazdan sözet" dedim. Buyurdu ki:
"Sabah namazını kıl, sonra güneş doğup yükselinceye kadar namaz kılma, bekle. Çünkü gerçekten güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğmaktadır ki o sırada kafirler ona secde ederler. Sonra namaz kıl, zira namaz meşhûd ve mahdûrdür (yani melekler ona şahid olup hazır olurlar).Ta ki gölge yerinde titreşip (dikey mızrak misali) sağa sola meyletmediği vakte kadar (istediğin takdirde namaz kılabilirsin). Güneş tam istivaye gelince, o sırada Cehennem iyice köpürüp kızışır. Gölge (doğuya) doğru yönelince namaz kıl. Çünkü gerçekten namaz meşhûd ve mahdûrdür. İkindi vaktine kadar (istediğin kadar namaz kılabilirsin), İkindi farzını kılınca, güneş bâtincaya kadar namaz kılma. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında guruba gider ki o sırada kafirler ona secde eder."[180]
Ukbe b. Amir (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bizi şu üç vakitte namaz kılmaktan ve ölülerimizi defnetmekten men'etti:
1- Güneş çıkıp belirginleşerek yükseldiği zaman,
2- Öğleye doğru istivaye gelip (herşeyin gölgesinin titreşip kaldığı) vakit;
3- Guruba yönelip batıncaya kadar geçen süre içinde..[181]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Mekruh olan üç vakit var ki, o vakitlerde farz, vacib ve nafile olarak hiçbir namaz kılınmaz:
1- Güneş doğup bir mızrak (35-45 dakikalık süre) boyu yükselinceye kadar,
2- Güneşin gök kubbesinin ortasına gelip her şeyin gölgesinin titreşip durduğu istiva vaktinden batıya meyledinceye kadar geçen süre içinde,
3- İkindiden sonra güneşin sararıp gözün ferini almayacak duruma geldiği vakitten batıncaya kadar geçen süre içinde. Ancak o günün henüz eda edilmeyen ikindi farzı kerahetle kılınır.[182]
Hanefiler bu konuda Ukbe b. Amir hadisiyle istidlal etmişlerdir. .
Sözü edilen bu üç vakitte nafile namaz kılmak tahrimen mekruhtur. İsterse o nafile namaz bir sebebe dayansın; abdestten sonra tavsiye edilen iki rek'at namaz, tahiyyetü'l-mescid namazı gibi.
İmam Ebu Yusuf'a göre, istiva vaktinde nafile kılmak mekruh değildir.
Ayrıca fecir doğduktan sonra sabahın iki rek'at sünnetinin dışında nafile kılmak da mekruhtur. Aynı zamanda sabahın farzından sonra da nafile kılmak mekruh sayılmıştır.
Bunlar gibi ikindi farzından sonra, isterse güneş sararmamış ve gözün ferini alacak kadar parlak olsun yine de nafile namaz kılmak mekruhtur.
Akşam farzından önce de nafile kılmak mekruhtur. Bunun gibi, cuma günü hatip hutbeye çıktığı andan namaz kıldırıncaya kadar geçen süre içinde nafile kılmak mekruh sayılmıştır.
Farz namaz için ikamet getirildiğinde, sabah sünneti müstesna olmak üzere, nafile kılmak keza mekruhtur. Bayram namazından önce evde; sonra ise camide nafile kılmak da kerahet kapsamına girmektedir. Hac günlerinde Arafat ile Müzdelife arasında akşam namazı yatsı vaktine geciktirilir ve bu iki farz arasında nafile kılınmaz, kerahet söz konusudur.
Bunlardan başka, sofra hazır olduğunda, küçük veya büyük abdes sıkıştırdığında, farzı eda etmek için vakit daraldığında da nafile kılmak mekruhtur.[183]
b) Şafiilere göre: Mekke haremi dışında istiva vaktinde, güneş doğunca, sabah farzından sonra güneş doğup yükselinceye kadar, ikindi farzından sonra, güneş sararıp batıncaya kadar namaz kılmak mekruhtur. Ancak belli sebebe dayanan namazlar bu genellemenin dışında kalır: Kaçırılan farz namaz, güneş tutulma namazı, tahiyyetü'l-mescid namazı, şükür secdesi, başlanıp da bozulan nafilenin kazası bu cümledendir.[184]
c) Hanbelilere göre: Sabah namazından sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar, güneş gök kubbesinin ortasına gelip her şeyin gölgesinin titreşip yerinde kaldığı (istiva) zamanı ve bir de ikindi farzından sonra güneş batıncaya kadar geçen süre içinde namaz kılmak mekruhtur.
Ancak kazaya kalmış namazları; ister mutlak, isterse mukayyed olsun nezir (adak) namazları, tavaf namazı, cenaze namazı bu genellemenin dışında kalır, yani bunlar için kerahet vakti söz konusu değildir.[185]
d) Malikilere göre: Hadislerde belirtilen üç vakitte namaz kılmak men'edilmiştir: Sabah namazından sonra güneş doğup yükselinceye kadar; istiva vaktinde ve bir de ikindi farzından sonra güneş batıncaya kadar..[186]

Tahliller Ve Rivayetler

Bu konuda ondan fazla sahih rivayet vardır. Onlardan bir kısmını nakletmekte yarar görüyoruz:
Taberani'nin Abdullah b. Amr (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Sabah farzından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi farzından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayın."
Taberani'nin Zeyd b. Sabit (r.a.) den yaptığı rivayete göre:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ikindi farzından sonra namaz kılmayı men'etmiştir."
Tirmizi'nin Seleme b. Ekva' (r.a.) den yaptığı rivayete göre:
"Rasulüllah (s.a.v.) her farz namazdan sonra mutlaka iki rek'at nafile kılardı; ancak sabah ve ikindi farzından sonra kılmazdı."
Cumhur da sabah ve ikindi farzlarından sonra namaz kılmanın mekruh olduğunu belirtmiştir. İmam Nevevi ise bu hususta ittifak hasıl olduğunu söyler. Hafiz İbn Hacer de aynı görüştedir. Ancak seleften bir cemaatin, mekruh vakitle ilgili hükmün kaldırıldığını iddia ettiğini nakletmekte ve bu hususta geniş bilgi vermektendir. Zahiriler de bu husustaki nehyin mensuh olduğuna kaildirler.
İmam Şafii ise, bu iki vakitte bir sebebe dayanan namazlar kılınabilir, demiştir.[187]
Bunların delili, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin kaçırdığı öğle sünnetini ikindi farzından sonra kılmasıdır.
İbn Hazm ise, kerahetle ilgili hükmün nesh edildiğini belirtmiş ve şu hadisin nasih olduğunu iddia etmiştir:
"Sabah farzından bir rek'ate -henüz güneş doğmadan- yetişen kimse ve güneş henüz batmadan ikindi farzından bir rek'ate yetişen kimse (o namaz yetişmiş sayılır.)"
Oysa bu hadis, vaktin geciktirilen farzıyla ilgilidir, diğer namazlarla ilgili değildir. O bakımdan kerahet hükmünü neshettiği söylenemez.
Hz. Aişe'nin (r.a.) azadlı kölesi Zekvan'ın yaptığı rivayete göre: Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz hem ikindi farzından sonra namaz kılar, hem de (başkasını ondan) men'ederdi. Aynı zamanda oruç tutup itftar etmeden ikinci gün oruca başlardı ve visali (iftar etmeden iki günü birbirine bağlayarak oruç tutmayı) men'ederdi."
Bu rivayetin senedinde Muhammed b. İshak'ın, Muhammed b. Amr b. Ata'dan yaptığı rivayet söz konusudur ki, Muhammed b. Amr hakkında birtakım sözler söylenmiştir. O bakımdan bu rivayete pek itibar edilmemiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Sabah farzından güneş doğup yükselinceye, ikindi farzından, güneş batıncaya kadar namaz kılmak tahrimen mekruhtur. Aynı zamanda istiva vaktinde de namaz kılmak mekruhtur.
2- Sözü edilen bu üç vakitte farz, vacib ve nafile namazlardan hiç biri kılınmaz. Ancak geciktirilen ikindi farzı kerahetle kılınır.
Bu, daha çok rey tarafdarı olan imamlara göredir.
3- Fecir doğduktan sonra sabah sünnetinden başka nafile namaz kılmak; sabah farzından sonra nafile namaz, akşam farzından önce nafile namaz kılmak mekruhtur.
4- Belirtilen bu iki vakitte kaza namazı kılmak mekruh değildir.
5- Bir sebebe dayanan namazları sözü edilen kerahet vakitlerinde kılmakta bir sakınca yoktur. Bu, daha çok İmam Şafii'nin ictihadıdır.
6- Nezir, tavaf, cenaze ve benzeri belli sebebi olan namazlar için kerahet vakti yoktur, her zaman kılınabilir. Bu, Hanbelilere göredir.
7- Zahirilere göre: Mekruh olan vakitlerle ilgili hüküm neshedilmiştir. O bakımdan farz, vacib ve nafile namazlar her zaman kılınabilir.

Tilavet Ve Şükür Secdesi

Tilâvet'ten maksat, Kur'an'da geçen secde ayetlerinin okunması ve o sebeple Cenab-ı Hakk'a secde edilmesidir.
Müctehidlerden bir kısmına göre, Kur'an'ın 15, bir kısmına göre ise 14 yerinde secde ayeti geçmektedir. Aradaki fark, Hac Suresinde bir mi, yoksa iki mi secde ayeti bulunduğundan kaynaklanmaktadır. İmam Malik'e göre 11 yerde geçer.
Kur'an'dâki secde ayetlerini okuyan veya okunduğunu duyan mü'minlerin abdestli bir vaziyette Allah'a secde etmeleri vâcib olur. Zira sözü edilen ayetlerde ya doğrudan, ya da dolayısıyla secde emredilmektedir. Şüphesiz ilahi emre uymak vücubu gerektirir ve aklı başında olan ergen her müslümana da yakışan ancak böyle yapmasıdır. Zira Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz: *"Kulun Cenab-ı Hakk'a en yakın olduğu zaman, secdede bulunduğu anlardır"* buyurarak, secdenin önemini ve lüzumunu belirtmiştir. Namaz ibadetinin dindeki yerinin önemi ve yüksek fazileti de bir yönüyle içendeki secdeden dolayıdır.

Kur'an'da Secde Ayetlerinin Yer Aldığı Sureler

1- Â'raf: 7/206.
2- Ra'd: 13/15.
3- Nahl: 16/48.
4- İsra: 17/107.
5- Meryem: 19/58.
6- Hac: 22/18.
7- Furkan: 25/60.
8- Neml: 27/25.
9- Secde: 32/15.
10- Sad: 38/24.
11- Fussilet: 41/38.
12- Necm: 53/62.
13- İnşikak: 84/21.
14- Alak: 96/19.

Konuyla İlgili Hadisler:

Amr b. As (r.a.) den yapılan rivayete göre: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona, Kur'an'dan onbeş secde ayeti okutmuştur. Onlardan üçü mufassal (Necm, İnşikak, Alak) surelerdedir; ikisi de Hac suresindedir."[188]
İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) ve'n-Necm suresini okudu ve secde etti, onunla beraber bulunanlar da secde ettiler; ancak Kureyş'ten bir şeyh (yaşlı adam veya kabilenin ileri geleni) secde etmedi, o sadece yerden bir avuç kumlu çakıllı toprak alıp alnına doğru yükseltti ve "Bu bana yeter" dedi.
Ravi Abdullah diyor ki:
"Ben o adamın bir süre sonra kafir olarak öldürüldüğünü gördüm."[189]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Necm suresini okuyup secde etti; Onunla birlikte müslümanlar, müşrikler, cin ve ins hepsi secde ettiler."[190]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"İnşikak suresi ile Alak suresi okunduğunda Peygamber (s.a.v.) Efendimizle birlikte secde ettik."[191]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz minber üzerinde bulunduğu bir sırada Sad suresini okudu, secde ayetine gelince minberden inip secde etti ve insanlar da onunla birlikte secde ettiler. Başka bir gün ise, yine Sad suresini okudu ve secde ayetine gelince orada bulunanlar bir tarafa meyledip secdeye hazırlandılar. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onlara: *"Bu ancak bir peygamberin tevbesiyle ilgili bir secdedir; ama sizin bir tarafa secde için meyledip hazırlandığınızı görüyorum"* buyurdu ve minberden inip secde etti, oradaki insanlar da onunla birlikte secde ettiler."[192]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Kur'an'ın 14 yerinde geçen secde ayetleri okunduğu zaman, hem okuyanın hem de işitenin ve dinleyenin -isterse dinlemeyi kasdetsin, isterse etmesin- secde etmesi vacib olur.[193]
Secde ayetinin tamamını veya yarısını, ya da çoğunu "secde" kelimesiyle birlikte okuyan kimsenin secde etmesi keza vacib olur.
Okunan secde ayeti ister Arapça, ister başka bir dile çevrilmiş şekliyle tilavet edilsin fark etmez; yani her iki durumda da secde gerekli olur.
Namazda imam secde ayetini okursa, hem onun, hem de cemaatin secde etmesi vacib olur. Cemaatten biri okursa, ne kendisinin, ne de imamının secde etmesi gerekir. Ancak İmam Muhammed'e göre, namaz kılındıktan sonra o kimsenin secde etmesi gerekir.
Namaz dışındaki kimse, ister namaz kıldıran imamdan, isterse cemaatten birinden secde ayetini işitirse, kendisinin secde etmesi vacib olur.[194]
Sureyi okuyup secde ayetini atlamak mekruhtur.

Namazda içinde secde ayeti bulunan sure okunur da secde ayetiyle zamm-ı sure noktalanırsa ayrıca secde etmeye gerek kalmaz, mücerred rüku'a gitmek ve arkasından secde etmek kafi gelir.
b) Şafiileri göre: Tilavet secdesi sünnettir ve secde ayetleri Kur'an'ın 14 yerinde geçer. İkisi Hac suresindedir. Sad süresindeki ise, şükür secdesidir. O bakımdan şükür secdesi namaz dışında okunursa secde etmek müstehab olur. Namaz içinde ise ondan dolayı secde edilmez.
Namazda imanı secde ayetini okursa, hem onun, hem de cemaatin secde etmesi sünnet olur. Namaz dışında secde ayetini okuyan veya işiten kimse, secdeye niyet ederek ellerini kaldırır, tekbir getirir ve namaz secdesi gibi secde eder. Zira tilavet secdesinde tekbir getirmek şarttır.[195] .
c) Hanbelilere göre: Secde ayeti 14 yerdedir. Bu tesbit aynı zamanda Ebü Bekir, Ali, İbn Mes'ud, Ammar, Ebu Hüreyre, İbn Ömer (Allah hepsinden razı olsun) ve tabiinden bir cemaatin kavlini yansıtmaktadır.
Tilavet secdesi ancak abdestli yapılır. Öyle ki, nafile namaz kılmak için şart olan ne ise, aynı şeyler tilavet secdesi için de şarttır.
Abdestsiz veya cünüp kimse secde ayetini işitirse, hemen onun için abdest alması veya gusletmesi gerekmez ve bu durumda secde etmesi de sünnet değildir.
Secde için tekbir getirilir ve secdeden kalkılınca selam verilir. Mekruh sayılan vakitlerde tilavet secdesi yapılmaz. Tilavet secdesi müekked sünnettir; yerine getirilirse hasendir, terkedilirse bir şey lazım gelmez.[196]
d) Malikilere göre: Kur'an'ın 11 yerinde secde ayeti vardır. Mufassal olan üç suredeki secdeyle ilgili ayet, tilavet secdesi kapsamına girmemektedir.
Secde ayetini okuyan kimsenin ister namazda, ister namaz dışında olsun secde etmesi müstehabdır. Abdestsiz kimsenin secde ayetini okumaması daha uygundur.[197]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

185 nolu Amr b. As hadisini aynı zamanda Darekutni ve Hakim tahric etmişlerdir. el-Münzeri ve Nevevi hasenlerken, Abdulhak ve İbn Kattan zayıf saymışlardır. Zira isnadında meçhul olan Abdullah b. Metin el-Küllabi buluyor, aynı zamanda tanınmayan, maruf olmayan Hars b.Said el-Itki el-Mısri ondan rivayet etmiştir.[198]
Secde ayetlerinin sadece 11 olduğunu mufassal surelerde geçen üç ayetin secdeyle ilgili bulunmadığını iddia edenlere gelince. Onlar bu konuda İbn Abbas'ın (r.a.) şu rivayetiyle ihticacda bulunmuşlardır: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Medine'ye göç edip geldiğinden beri mufassalda geçen secde ayetlerini okurken secde etmedi."[199]
Bu rivayetin isnadında Ebu Kudame el-Hars b. Ubeyd ve bir de Matar el-Varrak bulunuyor ki, bu iki zatın zayıf olduğu ve rivayetleriyle ihticacın sahih olmadığı belirtilmiştir.
Zehebi, Matar ismi üzerinde durmuş ve şu bilgiyi vermiştir: İbn Sa'd'e göre, onun rivayetinde zaaf vardır. Ebu Hatim'e göre: Bu zat zayıftır. Ahmed b. Hanbel ile Yahya da onun zayıf olduğunu söylemişlerdir.[200]
187 nolu İbn Abbas hadisi, 188 nolu Ebu Hüreyre hadisi, 189 nolu Ebu Said hadisinin isnadları sahihtir ve istidlal ve ihticaca elverişlidir.

Çıkarılan Hükümler

1- Kur'anda secde ayetleri, Hanefi, Şafii ve Hanbeli imamlarına göre 14, İmam Malik'e göre, 11'dir.
2- Tilavet secdesi vacibdir. Bu Hanefilere göredir.
3- Tilavet secdesi sünnettir. Bu, Şafii ve Hanbeli imamlarına göredir. İmam Malik'e göre, müstehabdır.
4- Tilavet secdesi dört mezhebe göre de abdestli yapılabilir.
5- Tilavet secdesi, namazdaki secde ölçüsünde yapılır, bir defa baş (alın) yere konularak kaldırılır.
6- Tilavet secdesinde tekbir getirmek şarttır. Bu, İmam Şafii'ye göredir.
7- Tilavet secdesi yapılıp baş kaldırılınca selam verilir. Bu, Hanbeli imamlarına göredir.
8- "Secde ayetini okuyanın da, işitenin de, dinleyenin de secde etmesi, vacibdir" diyenlere göre vacib, "sünnettir" diyenlere göre sünnettir.
9- Namazda imam secde ayetini okursa, hem kendisinin, hem de cemaatinin secde etmesi vacib veya sünnet olur.
10- İçinde secde ayeti bulunan sureyi okurken secde ayetini atlamak mekruhtur.
11- Secde ayetini işiten kimse, abdestsiz ise, bunun için abdest alması gerekmez. Bu, Hanbeli imamlarına göredir.
12- Secde ayetini okuyan kimsenin abdesti yoksa, abdest alıp secde etmesi gerekir. Bu, daha çok Hanefi imamlarına göredir.

Şükür Secdesi

Şükür: Verilen nimetten, elde edilen başarıdan, sevindirici haberden, vücutta duyulan ağrı, sızı ve hastalıktan kurtulup şifa bulmaktan, karşılaşılan bir felaketi savmaya muvaffak olmaktan, sevdiğine kavuşmaktan, korktuğundan kurtulup güvene kavuşmaktan, sıkıntıları ve üzüntüleri atmaktan dolayı Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve keremini, inayet ve rahmetini, tecelli eden hidayetini düşünerek O'nun huzurunda başı yere eğip alnı zeminin üzerine koymak suretiyle secde etmekten ve Yüce Rabbımızın yardım ve lütfunu bizden yana artırmasını dilemekten ibarettir.
İslam'ın özelliklerinin başında gelen güzel hasletlerden biri de, hemen her konuda Cenab-ı Hakk'ı hatırlamamızı, O'nun sonsuz kudretinin damgasını müşahede ederek O'na hamd etmemizi, verdiği sayısız nimetleri hatırladıkça O'na şükretmemizi telkin ve tavsiye etmesidir.
Şüphesiz bu durumda mü'minin her hali ve işi hayra yönelir ve hayırla sonuçlanır. Ayrıca ruhunda gelişme ve arınma, kalbinde irfan, yüzünde letafet başlar ve onun yüzünde tezahür eden bu ilahi letafeti görenler, ister istemez Allah'ı hatırlar.
Aklını kullanan bir fani için bundan daha büyük bahtiyarlık ne olabilir?

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Bekre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, kendisini sevindiren ve müjde anlamında kendisine verilen haberden dolayı Allah'a şükür olsun diye yere kapanıp secde ederdi."[201]
Buna yakın bir rivayeti Ahmed b. Hanbel şu lafızla nakletmiştir:
"Ebu Bekre (r.a.), şuna şahit olmuştur kî, Rasulüllah'ın (s.a.v.) düşmanına karşı gidip savaşan askerinin zafer sağladığı kendisine müjdelendjğinde, mübarek başını Hz. Aişe'nin (r.a.) dizi üzerine koyup uzanmış bir halde idi, bu müjde üzerine hemen kalkıp yere kapanarak secde etti ve secdesini uzattı. Sonra başını secdeden kaldırıp kendine ait yüksekçe kısma geçerek kıbleye yöneldi."[202]
Abdurrahman b. Avf (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz (mescidden) çıkıp kendisine ait evin yüksekçe kısmına girdi ve kıbleye yönelerek secde etti; secdesini hayli uzattı. Sonra başını kaldırıp şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Cibril bana geldi ve şöyle haber verdi: "Aziz ve Celil olan Allah sana buyuruyor ki, kim seni salat-u selam ile anarsa, ben de onu rahmet ve gufranımla anarım. Kim de sana selam verirse, ben de ona selam veririm." Bunun üzerine Allah'a şükür olsun diye secde ettim"[203]
Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) den yapılan rivayette şöyle anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte Medine'ye gitmek üzere Mekke'den çıkıp hareket ettik. Azvera mevkiine yakın bir yere geldiğimizde, Rasulüllah (s.a.v.) devesinden indi ve bir süre ellerini kaldırarak Rabbına dua ve niyazda bulundu. Sonra da yere kapanıp secde etti ve bir süre secdede kaldı; sonra secdeden kalktı ve ellerini bir süre kaldırdı (dua etti). Sonra yine yere kapanıp secde etti ve bunu üç defa tekrarladıktan sonra şöyle buyurdu:
"Doğrusu Rabbımdan dilekte bulundum, ümmetim için şefaat ettim. O, bana ümmetimin üçte biri(nin bağışlandığı haberi)ni verdi. Bunun üzerine yere kapanıp Rabbıma şükür olsun diye secde ettim. Sonra başımı kaldırdım, yine Rabbımdan ümmetimi (bağışlamasını) istedim. O, bana ümmetimin üçte birini de (bağışladığının müjdesini) ve.rdi. Bunun üzerine yere kapanıp Rabbıma şükür olsun diye secde ettim. Sonra secdeden kalkıp tekrar Rabbım'dan ümmetimi (bağışlamasını) diledim. O, ümmetimin son kalan üçte birini (de bağışladığının müjdesini) verdi. Bunun üzerine yere kapanıp Rabbıma şükür olsun diye secde ettim."[204]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Şükür secdesi mekruhtur. Zira Cenab-ı Hakk'ın nimetlerini saymamız mümkün değildir. Eğer O'nun her nimetine karşı şükür secdesi vacib olsaydı o takdirde her an, her lahza secde etmek gerekir. Çünkü ilahi nimetler kullarından yana çokça durmadan gelmekte ve birbirini izlemektedir.
Bu mezhebin diğer imam ve ilim adamları, bu görüş ve ictihadın mensuh olduğunu söylemişler, delil olarak da Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden sonra ashabın ileri gelenlerinin şükür secdesi yaptıklarını göstermişlerdir. Mesela Yemame fethedildiği zaman Ebu Bekir (r.a.) Allah'a şükür olsun diye yere kapanıp secde etmiştir. Yermuk Savaşı zaferle sonuçlanınca Hz. Ömer (r.a.) şükür olsun diye yere kapanıp secde etmiştir. Hz. Ali'nin de (r.a.) bu anlamda secde ettiği bilinmektedir.
Böylece "şükür secdesi" Allah'a bir yakınlıktır ki kişi ondan dolayı sevaba erer.[205]
Bu konuda fetva, ikincilerin istidlal ve ictihadına göredir.
Abdurrahman el-Ceziri de, Hanefi mezhebine göre, şükür secdesinin müstehab kabul edildiğini ve müftabih kavlin bu olduğunu belirtmiştir.

Şükür secdesi, tilavet secdesi gibi bir defa yapılır ve ancak namaz dışında yapılması caizdir.[206]
O bakımdan namaz içinde bir nimeti veya savılan bir musibeti hatırlayarak şükretmekle namaz bozulur, o namazı yeniden kılmak gerekir. Zira Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin namaz içinde şükür secdesi yaptığı vaki değildir. Ashab-ı Kiram da yapmamıştır.
b) Şafiilere göre: Şükür secdesi müstehabdır, yapılmasında bir sakınca yoktur. Çünkü bize kadar gelen rivayetlere göre, hem Rasulüllah (s.a.v.), Hem Ebu Bekir (r.a.), hem Ömer (r.a.), hem de Ali (r.a.) şükür secdesinde bulunmuşlardır.
Başkaları bu secdeyi inkar edip mekruh olduğunu söylüyorlar, biz ise Allah'a secde etmekte bir sakınca görmüyoruz.[207]
Bu mezhebe göre de, şükür secdesi ancak namaz dışında yapılır. Namaz içinda yapılırsa, namaz bozulur ve iadesi gerekir.
Şükür secdesi bir tek secde halinde yapılır.[208]
c) Hanbelilere göre: Nimet yenilendiği ve sıkıntı giderildiği zaman şükür secdesi yapmak müstehabdır. Şafii, İshak, Ebu Sevr ve İbn Münzir de aynı görüştedirler.
Oysa hem Rasulüllah'ın (s.a.v.), hem de ashabının şükür secdesi yaptıkları rivayet yoluyla sabit olmuştur. Ancak namaz içinde şükür secdesi yapmak caiz değildir. Aksi halde namaz bozulur. Meğer ki unutur veya böyle yapmanın caiz olmadığını bilmeden yaparsa namazı bozulmaz.[209]
d) Malikilere göre: Şükür secdesi mekruhtur. Ancak bir nimete erişildiği veya bir sıkıntı ve musibet defedildiği zaman iki rek'at namaz kılmak müstehabdır.[210]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

201 nolu Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) hadisi üzerinde duran el-Münzeri, "Bunun isnadında Musa b. Yakub ez-Zemei bulunuyor ki bu zat hakkında bazı tesbit ve görüşler ortaya çıkmıştır.[211] Zehebi de bu zat üzerinde durarak şu bilgiyi vermiştir:
"İbn Mein onu sikadan saymıştır. Nesai ise onun kaviy olmadığını belirtmiş; Ebu Davud onun salih olduğuna dikkat çekmiştir. İbn Adiy de onun rivayetinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.[212]
Bu konuda Ebu Davud'un Ebi Musa el-Eş'ari (r.a.) den yaptığı rivayette, Rasulüllah. (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ümmetim, ümmet-i merhumedir (ilahi rahmete mazhar olmuş bir ümmettir.) Ümmetim üzerine ahirette azap yoktur; onun azabı dünyadaki fitneler, depremler ve öldürme olaylarıdır."
Bu hadisin isnadında Abdurrahman b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ud bulunuyor ki, hakkında hayli şeyler söylenmiştir. Ukayli, bu zatın ömrünün sonuna doğru iyice bozulup bunamaya yüz tuttuğunu ve o bakımdan hadisinde ıztırap bulunduğunu belirtirken, İbn Hibban, onun hadisinin karışık bir durum arzettiğini, ayırt etmenin çok zor olduğunu söylemiş ve terkedilmesinin daha uygun olduğuna dikkat çekmiştir.[213]
Bunun gibi 198 nolu Ebu Bekre hadisi üzerinde durulmuştur. Tirmizi onun "hasen ve garib" olduğunu belirtmiştir. Ancak isnadında Bekkar b. Abdilaziz bulunuyor ki, bu zat zayıf kabul edilmiştir. Nitekim el-Ukayli ve başkaları da aynı görüşü izhar etmişlerdir. Ancak İbn Mein gibi değerli bir hadis alimi, "O, salihü'l- hadistir" demiştir.
Zehebi bu zatla ilgili bilgi verirken, İbn Mein ile İbn Adiy'in görüşlerini nakletmiş ve İbn Adiy'in şöyle dediğini belirtmiştir:
"Bu, hadisleri yazılan zayıf ravilerden biridir. Ancak onun hadisini nakletmekte bir sakınca görmüyorum."[214].
Bu tesbit ve görüşlerden çıkaracağımız sonuç şudur: Hem Ebu Bekre, hem de Sa'd b. Ebi Vakkas hadisiyle istidlal edilebilir.
200 nolu Abdurrahman b, Avf (r.a.) hadisine gelince: Bezzar ve İbn Ebi Asım bu hadisi tahric etmişlerdir. el-Ukayli ise bunu zuafa (zayıf raviler ve zayıf hadisler) arasında zikretmiştir.
Bu konuda İbn Mace'nin Enes (r.a.) den yaptığı rivayetin ise, senedinde zaaf ve ıztırap, vardır; o bakımdan istidlale salih değildir.

Çıkarılan Hükümler

1- Bir nimete erişildiğinde veya bir sıkıntı ve musibet giderildiğinde, Allah'a şükür olsun diye secde etmek müstehabdır.
2- Şükür secdesi, tilavet secdesi gibi bir tek secde olarak yapılır..
3- Tilavet secdesinde şart olan hususlar bunda da şarttır.
4- Malikilere göre, mekruhtur. Ancak gerektiğinde şükür olsun diye iki rek'at namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
5- Hanefi imamları bu konuda farklı ictihadda bulunmuşlardır. Ebu Hanife bunu mekruh sayarken, diğer imamlar müstehab kabul etmiştir.

Secde-i Sehv (Namazda Yanılma Secdesi)

İnsanın hem iç alemi, hem de dış alemi zıdların sürtüşüp tartıştığı alanlardır. İç aleminde nefsinde kümelenen hayvani duygularla, ruhunda yer alan meleki duygu ve sıfatlar; dış aleminde ise, iç aleminde yer alan bu duyguları destekleyen şeytan ve melekler bulunuyor.
Böylesine karmaşık bir atmosfer içinde bulunan mü'min, ilahi emre uyarak ibadetini, özellikle de namazı yerine getirirken iç ve dışında yer alan menfi kuvvetler daha çok harekete geçer ve birtakım vesvese doğurmaya çalışırlar. Ruhundaki manevi cevherle iman ve akıl birleşirce, bu cereyanın önüne geçebilir ve tesirini gidermeye muktedir olurlar. İşte böyle bir ortamda mü'min namaz kılarken yanılabilir.
Gerçek böyle olunca da onun bu yanılmasıyla meydana gelen boşluk ne ile, nasıl doldurulabilir? İslam fikhında "yanılma secdesi" diye çevirisini yaptığımız "secde-i sehv"in vücubu açılan bu boşluğu doldurur.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu, Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki aşiy namazından (öğle ve ikindi) birini bize kıldırdı; iki rek'at kılıp sonra selam verdi. Arkasından kalkıp Mescid'de destek mahiyetinde uzatılan tahtaya dayandı, sanki öfkeli bir hali vardı. Sağ elini sol elinin üstüne koyup parmaklarını birbirine kenetledi ve sağ yanağını sol elinin ayası üstüne koydu. Acele işi olanlar ise süratle Mescid'in kapısından çıktılar da şöyle dediler: "Namaz kısaltıldı". Cemaat arasında Ebu Bekir ile Ömer de bulunuyordu, ama (üstün saygılarından olsa gerek) Peygamberle konuşmaktan çekindiler. Cemaat arasında kendisine "Zü'l-yedeyn" denilen bir adam bulunuyordu; o:
"Ya Rasulallah! Unuttunuz mu, yoksa namazı kısalttınız mı?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Ne unuttum, ne de namaz kısaltıldı" dedikten sonra ashabına döndü ve sordu:
"Zü'l-yedeyn'in dediği gibi bir olay mı oldu?" Onlar da:
"Evet..." diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ileri geçip terkettiğini kıldıktan sonra selam verdi; sonra tekbir getirip secde etti. Bu normal secdesi gibi idi veya ondan biraz uzunca. Sonra başını kaldırıp tekbir getirdi. Sonra yine tekbir getirerek secde etti. Bu normal secdesi gibi idi veya biraz uzunca.. Sonra tekbir getirerek başını kaldırdı.
Bazan da (raviden) sordular, o da "Sonra selam verdi" dediği olmuştur.[215]
İmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ikindi namazını üç rek'at olarak kıldıktan sonra kalkıp evine gitti. (Diğer bir rivayette: Kalkıp odasına girdi.) Hırbak adında bir adam kalkıp peygamber'e (s.a.v.) doğru yaklaştı ki elinde uzunluk (veya davar bağlamak için ip) bulunuyordu. Peygamber'e (s.a.v.) yaptığı hususu hatırlattı. Bunun üzerine peygamber öfkeli bir halde ve üstlüğünü yerde sürükleyerek çıkageldi ve cemaate yaklaşıp sordu:
"Bu adam doğru mu söylüyor?" Onlar da:
"Evet.." diye cevap verince, Peygamber (s.a.v.) bir rek'at daha kıldıktan sonra selam verdi ve arkasından iki secde yaptı ve tekrar selam verdi."[216]
Ata'dan yapılan rivayete göre, İbn Zübeyr (r.a.) akşam namazını kıldı ve (unutup) iki rek'atte selam verdikten sonra kalkıp Hacerü'l-esved'i istilam etmek istedi. Cemaat "sübhanellah" dedi. Bunun üzerine o: "Size ne oluyor?" diye sordu. Durumu öğrenince kalan bir rek'ati daha kıldı ve iki secde yaptı.
Ba durum İbn Abbas'a (r.a.) anlatıldığında şöyle dedi:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimizin sünnetinden sapmamış, uzaklaşmamıştır."[217]

Hadislerin Işığında, Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Kişi namaz kılarken yanılır da bir şey fazla veya noksan yaparsa, bundan dolayı namazın sonunda iki secde yapar. Ancak bu iki secdeyi yapacak kadar vaktin bulunması gerekir. Mesela sabah namazında yanılır da namazın sonunda yanılma secdesi yapacağı zaman güneş doğarsa, kendisinden bu secdeler sakıt olur.
Yanılma secdesi, namazın sonunda iki tarafa selam verildikten sonra yapılır. Diğer bir görüşe göre, sadece sağ tarafa selam verilir ve arkasından yanılma secdesi yapılır. İki secdeden sonra teşehhüdde bulunur, yani et-Tehiyat okur ve peygamber (s.a.v.) Efendimize salat-ü selam getirir, öylece selam verir.
Yanılma secdesi, namazda rüku' ve otururken bir ayet okumaktan veya bir rüknü öne almaktan veya geriye almaktan veya bir rüknü tekrar etmekten, ya da bir vacibi değiştirmekten veya unutarak terketmekten dolayı gerekir.[218]

Namazın ortalarında gelip imama uyan (mesbûk) da imamla birlikte yanılma secdesi yapar.
b) Şafiilere göre: Farz olsun, nafile olsun namazda şu dört şeyden dolayı yanılma secdesi yapmak sünnettir: Namazda yapılması emredilen şeyin tamamını veya bir kısmını terketmek. Men'edilen bir şeyin tamamını veya bir kısmını işlemek.
Bu da sekiz yerde meydana gelebilir: Birinci teşehhüdde, teşehhüdde oturmada, kunutda, kunut için kıyamda, peygamber (s.a.v.) Efendimize salat-ü selamda, O'nun âline salat-ü selamda (bu da son teşehhüdde ve bir de kunuttan sonra terkedildiği takdirde yanılma secdesi sünnet olur) bunlardan bir kısmıdır.[219]
Bu mezhebe göre, yanılma secdesi teşehhüdden sonra selam verilmeden önce yapılır. O bakımdan teşehhüdün sonunda selam verdikten sonra yanılma secdesini hatırlarsa, artık vakti geçmiş olduğundan yapılmaz.[220]
c) Hanbelilere göre: Yanılma secdesinin beş şeyden dolayı Peygamber (s.a.v.) tarafından yapıldığı tesbit edilmiştir: Üç veya dört rek'atli farzın ikinci rek'atinde selam verince yanılma secdesi yapmıştır. Namazda bir fazlalık veya noksanlık yaptığında yine yanılma secdesinde bulunmuştur. İkinci rek'atte oturacağı yerde ayağa kalktığında yine yanılma secdesi yapmıştır.
Selam verdikten sonra kıldığı namazdan bir şey noksan bıraktığını hatırlarsa, dönüp noksan olanı tamamlar ve selam verdikten sonra iki yanılma secdesi yapar. Sonra teşehhüde oturur ve selam vererek namazdan çıkar.[221]
d) Malikilere göre: Namaz kıldıran imam, bir rek'at noksan kıldırır ve hatırlamadan selam vererek namazdan çıkar; bu arada cemaatten biri ona: "Namazı noksan bıraktın, onu tamamla der, o da öteki cemaate bunun doğru olup olmadığını sorar, cemaat de doğru olduğunu haber verirse, imam dönüp o cemaate bir rek'at daha kıldırır ve teşehhüdden sonra selam verir, sonra yanılma secdesi yapar ve tekrar teşehhüde oturup selam verir.
Münferiden kılan kimse, bir veya iki rek'at noksan kılar, onun bu durumunu gören bir kimse kendisini uyarır, o da yanındaki diğer insanlara onun doğru söylediğini soraysa, artık namazı hükümsüz olur, yeniden kılması gerekir.[222]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

212 nolu Ebu Hüreyre hadisi birçok tarikle rivayet edilmiştir. Hafiz Selahuddin el-Alâî bunları biraraya getirip sadre şifa verecek bir açıklamada bulunmuştur. Böylece hadisin sahih olduğu, muhtelif tariklerden rivayeti ise ona kuvvet kazandırdığı ortaya çıkıyor. O bakımdan İmam Ebu Hanife, bu konuyla ilgili diğer hadisleri de dikkate alarak hepsinden bir sonuç çıkarmak suretiyle istidlal ve ihticacda bulunmuştur.
213 nolu İmran hadisi de sahihtir. Ebu Hüreyre hadisiyle bu hadis aynı namaz ve aynı olayı değil, ayrı ayrı yanılmaları gösteriyor.
214 nolu Ata' hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar tahric etmiş; Taberani de hem el-Kebir, hem de el-Evsat'ta zikretmiştir. İsnadındaki rical sahih kabul edilmiştir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salihtir.[223]

Namazda Şek

Kılmakta olduğu namazı iki rek'at mı, üç rek'at mı kıldığında veya üç rek'at ile dört rek'at arasında şüphe ederse, ne yapması gerekir? Şüphesiz bu hal namaz kılanların çoğunda meydana gelmekte ve birtakım tereddütlere yol açmaktadır.
İlgili hadisleri ve imamların tesbitlerini naklettikten sonra konu daha iyi anlaşılmış olacak ve tereddütler de kalkmış bulunacak.

Konuyla İlgili Hadisler:

Abdurrahman b. Avf (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle diyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden işittim, buyurdu ki:
"Sizden biriniz namazında şek (şüphe) ederse, yanı bîr rek'at mi, iki rek'at mi kıldığını kesin bilmezse, bir rek'ât kılmış kabul eder ve öyle tamamlar. İki veya üç rek'at kıldığını bilmezse, onu iki rek'at kılmış kabul eder ve öylece tamamlar. Üç rek'atle dört rek'at arasında şek edip hangisini kıldığını bilmezse, onu üç kılmış kabul eder ve öylece tamamlar. Sonra da namazını bitirip oturmuş bir vaziyette henüz selam vermeden iki secde yapar."[224]
Ebu Said el-Hudri (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz namazda şek (şüphe) eder de üç mü, yoksa dört rek'at mı kıldığını bilmezse, şüpheyi atsın ve kalbinin yatıştığına göre namazını bina etsin, yani tamamlasın. Sonra da henüz selam vermeden (namazın sonunda) iki secde yapsın. Bu durumda eğer beş rek'at kılmış oluyorsa, (iki secde yapmak suretiyle) onu çift rek'atli yapmış olur. (Çünkü iki yanılma secdesi bir rek'at yerine geçer.) Yok eğer dört rek'atli kılmış oluyorsa, (o iki secde) şeytanı zelil ve hakir kılmış olur."[225]
İbrahim'in Alkame'den, onun da İbn Mes'ud (r.a.) den yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namaz kıldırdı. (İbrahim diyor ki: Namazda bir şey fazla veya noksan yaptı). Selam verince, kendisine:
"Ya Rasulallah! Namazda bir olay meydana geldi.." denildi. O da:
"Hayır, o ne gibi bir olaydı?" diye sordu. Cemaat de:
"Şu kadar şu kadar namaz kıldırdın" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ayaklarını bulunduğu halden çevirip kıbleye yöneldi, iki secde yaptıktan sonra selam verdi. Sonra da yüzünü bize çevirerek şöyle buyurdu:
"Doğrusu şu ki, namazda bir şey ortaya çıkarsa, onu size haber verdim, ama ben de bir insanım, sizler unuttuğunuz gibi ben de unutabilirim. Unuttuğum zaman bana hatırlatın. Hem sizden biriniz namazında şek (şüphe) ederse, (zann-i galibe göre) isabetli olanı seçsin de ona göre tamamlasın ve arkasından selam versin ve iki secde yapsın."[226]
Ebu Hüreyre (r.a) den yapılan rivayete göre, Peygamber (a.s) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki şeytan, ademoğluyla onun nefsi arasına girer de o ne kadar, kaç rek'at namaz kıldığını bilmez olur. Sizden biriniz böyle bir şüphe hissederse, (namazın sonunda) selam vermeden önce iki secde yapsın."[227]
Abdullah b, Cafer (r.a) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim namazında şek (şüphe) ederse, (namazın sonunda) selam verdikten sonra iki secde yapsın."[228]

Hadislerin Işığında Mezhap İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Namazında şek (şüphe) edip üç mü, dört mü kıldığında tereddüd meydana gelir ve bu halde ilk olarak vaki oluyorsa, o takdirde o namazı bozar ve yeniden kılar. Ama bu hal sık sık vaki oluyorsa o takdirde zann-i galibe göre amel eder, Zann-i galibde bulunamazsa, az olan tarafı ihtiyar edip ona göre namazını tamamlar ve namazın sonunda selam verdikten sonra yanılma secdesi yapar.
Son teşehhüde oturup et-tehiyyatı okuduktan veya selam verdikten sonra kaç rek'at kıldığında şek ederse, artık o şekke itibar edilmez ve namazı tamam kabul edilir.
Namazda iken kaç rek'at kıldığında şüphe arız olur da bir rükün geçecek kadar bir süre bunun üzerinde düşünür, sonra da kaç rek'at kıldığını kesin şekilde hatırlarsa bu düşünmesinden dolayı namazın sonunda yanılma secdesi gerekir.[229]
b) Şafiilere göre: Üç mü, dört mü rek'at kıldığında şüphe ederse, bir rek'at daha kılar ve namazın sonunda yanılma secdesi yapar. Hatta selam vermeden önce şüphesi zail olursa, yine de yanılma secdesi yapar. Sahih olan da budur.
Böylece üçüncü rek'atte iken üç ve dört rek'at kıldığında şüphe eder ve sonra aynı rek'atte üç kıldığını hatırlarsa, artık yanılma secdesi yapmaz. Ama dördüncü rek'atte böyle bir şüphe doğar ve az sonra dört rek'at kıldığını hatırlasa bile, yine de yanılma secdesi yapar.
Selam verdikten sonra bir farzı terkettiğinde şüphe ederse, artık bu şüphe onun namazına tesir etmez, yani namazı tamam kabul edilir:[230]
c) Hanbelilere göre: İmam kıldırmakta olduğu namazı kaç rek'at kıldırdığında şüphe ederse, zann-i galibe göre amel eder. Sonra da selamdan sonra secde eder. İmam Ahmed'den yapılan bir diğer rivayette, selam vermeden önce yanılma secdesi yapar.
Ancak bu mezhebin imamlarının çoğuna göre, ister imam, ister münferid olsun, namazda kaç rek'at olduğunda şüphe eder ve zann-i galib hasıl olmaz, her iki taraf eşitlik arzederse, yakin hasıl ettiğine göre amel edip namazını tamamlar ve selam vermeden önce yanılma secdesi yapar.[231]
d) Malikilere göre: Namazda fazla bir rek'at kıldığına zann-i galib hasıl olursa selamdan sonra; bir rek'at noksan kıldığına zann-i galib hasıl olursa, selamdan önce yanılma secdesi yapar.
Aynı zamanda kendisine yanılma secdesi gereken kimse, namazın sonunda selamdan önce ve sonra unutur da yanılma secdesi yapmazsa, o kendisinden sakıt olmaz, hatırladığı zaman yerine getirir.[232]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

221 nolu Abdurraliman b. Avf hadisi malûldür. Çünkü bunu İbn İshak Mekhul'den, o da Küreyb'den, o da İbn Abbas (r.a.) dan, o da Abdurrahman'dan rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ise, aynı hadisi kendi müsnedinde İbn Aliyye'den, o da İbn İshak'dan, o da Mekhul'dan murselen rivayet etmiştir.

İbn İshak diyor ki:
"Hüseyin b. Abcüllah'la buluştum. O bana:
"Bunu sana isnad ederek rivayet edeyim mi?" diye sordu. Ben de:
"Hayır" dedim. Bu defa o bana:
"Ama siz bana onu Küreyb haber vermiştir diye tahdis edin" dedi, Hüseyin ise cidden zayıftır. Rivayetine pek itibar edilmez.
Sonra aynı hadisi İshak b. Rahuye ve Heysem b. Küleyb kendi müsnedlerinde Zühri tarıkıyla Abdullah b. Abdillah'dan o da İbn Abbas (r.a.) dan muhtesaran rivayet etmişlerdir. Ancak bu ikisinin de isnadında İsmail b. Müslim el-Mekki bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[233]
Zehebi bu zat hakkında özetle şu malumatı vermektedir:
"Ebu Zür'a, onun zayıf olduğunu, Ahmed b. Hanbel ve diğer ilim adamları onun münkerü'l-hadis sayıldığını; Nesai ve diğer hadis alimlerinin, "o metrukü'l-hadistir" dediklerini söylemişlerdir.[234]
222 nolu Ebu Said hadisine gelince: İbn Münzir diyor ki:
"Bu babda en sahih hadis, Ebu Said hadisidir." Nitekim bu hadis le istidlal edenler olmuş ve namazda rek'at sayısında kalpte doğan şek ve şüpheyi atmak vacibtir ve yakin üzere tamamlamak daha uygun. Cumhur da bu görüştedir. Aynı zamanda yanılma secdesinin selam vermeden önce yapılmasının vücubu da bu hadisten istidlal edilmiştir.
223 nolu İbrahim b. Alkame hadisi de sahihtir; o bakımdan istidlale salih görülmüştür.
224 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir. Müctehidlerin bir kısmı bununla istidlal etmiştir ki, İmam Şafii onlardan biridir.
225 nolu Abdullah b. Cafer hadisinin isnadında Mus'ab b. Şeybe vardır. Nesai bu zat için "Münkerü'l-Hadis" demiştir. İbn Main ise onu sıkat (güvenilir hadis ravileri) arasında anmıştır. Ahmed b. Hanbel ise, "Mus'ab birçok münker hadis rivayet etmiştir" diyerek sıka olmadığını belirtmiştir. Darekutni, onun kavi olmadığını söylemiştir.[235]
Son iki hadisi kuvvetlendirir mahiyette Beyhaki'nin Enes (r.a.) den yaptığı şu rivayettir: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz namazında şek (şüphe) ederse, şekki atsın, yakın üzere kılıp tamamlasın."
Bu hadisin isnadındaki ricalin hepsi sıka (güvenilir) kimselerdir.
Birinci hadisi kuvvetlendirir anlamda Ebu Davud'un Abdullah b. Cafer'den yaptığı rivayet söz konusudur. Bu rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim namazında şek ederse, selam verdikten sonra iki secde yapsın."
Ancak yapılan ciddi araştırma ile, bu hadisin isnadında Mus'ab b. Umeyr bulunuyor. Nesai bu zatın münkerü'l-hadis olduğuna dikkat çekmiştir. Aynı zamanda isnadında Utbe b. Muhammed b. Haris bulunuyor. Iraki bu zatın maruf olmadığını belirtmiştir. Beyhaki ise, onun bu rivayetinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.[236]

Çıkarılan Hükümler

1- Namazda kaç rek'at kıldığında şüpheye düşen kimsenin zann-ı galib ile amel etmesi gerekir. Ancak bu hal ilk defa vaki oluyorsa, namazı iade etmesi gerekir. Sık sık vaki oluyorsa, iade etmesine gerek yoktur. Kaç rek'at kıldığına daha çok kalbi yatışıyorsa ona göre kılıp tamamlar ve namaz sonunda yanılma secdesi yapar.
2- Namazın sonunda selam vermeden önce veya sonra kaç rek'at kıldığında şüphe ederse, artık o şüpheye itibar edilmez ve namaz tamam kılındı kabul edilir.
3- Namazda şek edip zann-ı galibe göre namazını tamamlayan kimse, namazın sonunda selam verdikten sonra yanılma secdesi yapar ve bu vacibdir.
Bu üç madde Hanefilerin ictihadına göredir.
4- Namazda üç mü, dört mü kıldığında şüphe eder ve üç kıldığını kabul edip bir rek'at daha ilave eder ve namazın sonunda selam vermeden şüphesi zail olursa, yine de yanılma secdesi yapar. Bu daha çok Şafiilerin ictihadını yansıtır.
5- Selam verdikten sonra şüpheye düşerse, artık o şüphe ile amel etmez. Bu, hem Hanefilerin, hem de Şafiilerin ictihadına göredir.
6- Yanılma secdesi selam verilmeden önce yapılır. Bu Şafiilerle, Malikilerin ictihadıdır.

Cemaatle Namaz Kılmanın Gereği

İslam dini, ferdi cemaate bağlayarak, onu onlardan kopmaz bir parça yapar. Ferdin cemaatten ayrılmasına, meşru sınırlar içinde onlarla kaynaşmaktan uzak kalmasına cevaz vermez. Zira İslam'a göre, bir müslüman yalnız kendisi için var değildir ve sadece kendi çıkarı için çalışıp kazanmaz; aynı zamanda birçok önemli konularda kişisel çıkarını ön plana almaktan kaçınır; toplumdan yana birtakım hayırlı hizmet verir. Böylece fert hem kendisi, hem ailesi, hem de İslam cemaati için vardır ve çalışır.
Namaz, oruç, zekat, hac, adak, keffaret ve benzeri ibadetlerin hedeflerinden biri. belki en önemlisi, cemaatle kaynaşıp onlardan biri olmak ve ümmet yapısında kardeşlik düzeyinde sosyal adaleti sağlamaktır.
Bu sebeple İslam dini, günde beş vakit camiye gidip cemaat halinde namaz kılmayı müekked sünnet kılmış ve bu sünnete riayet edenleri kat kat ecir ve sevapla müjdelemiştir.
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ile ashabı bu sünnete önem vermiş ve islam birliğini ve kardeşliğini pekiştirmişlerdir. Cami onların hem ibadet, hem kaynaşma, hem birlik kurma, hem de ilim ve irfan merkezi olmuştur.
O bakımdan müslümanın camiye, caminin de müslümana ihtiyacı söz konusudur.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Münafiklara en ağır gelen namaz, yatsı ile sabah namazıdır. Eğer insanlar bu iki namazda ne (gibi sevap ve faziletlerin) bulunduğunu bilmiş olsalardı, emekleyerek bile olsa o iki namaza gelirlerdi.
And olsun ki, şöyle kasdettim: Kılınsın diye namaz ile emredeyim; sonra da adama, insanlara namaz kıldırması için emir vereyim ve sonra da yanlarında birer kucak odun taşıyan birtakım adamları beraberimde alıp namaza (cemaate) katılmayan, hazır olmayan kavmi (topluluğu)n evlerini ateşle yakıp üzerlerine (yıkayım)."[237]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Eğer evlerde kadınlar ve çocuklar olmasaydı, yatsı namazını kılarken gençlerimize emredeyim de evlerde bulunanları ateşle yaksınlar."[238]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre: A'ma bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelip:
"Ya Rasulallah! Beni camiye kadar elimden tutup götürecek bir kimsem yoktur" dedi ve evde kılması için ruhsat istedi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) o a'maya evinde namaz kılması için ruhsat verdi. A'ma dönüp gitmeye başlayınca Rasulüllah (s.a.v.) onu çağırdı ve sordu:
"Ezan sesini duyuyor musun?" O da:
"Evet duyuyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"O halde çağrıya icabet et (yani mescide gel, cemaate katıl)" buyurdu. "[239]
Aynı olayı Amr b. Ümmi Mektum (r.a.) anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize dedim ki:
"Ya Rasulallah! Ben iki gözümden arızalıyım. Benim elimden tutup rehberlik eden bir kimse var ama bana uygun değildir, pek anlaşamıyoruz. O bakımdan evimde namaz kılmama ruhsat vermeyi uygun görür müsünüz?"
Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) bana sordu:
"Nida, yani ezan sesini işitiyor musun?" Ben de:
"Evet, işitiyorum" dedim.
"O halde sana ruhsat vermeyi uygun görmüyorum" buyurdu. "[240]
İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Cemaatle kılınan namazın, yalnız başına kılınan namazdan yirmi yedi derece üstünlüğü vardır."[241]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Adamın cemaatle kıldığı namaz, evinde ve sokağında yalnız başına kıldığı namazdan yirmi şu kadar derece üstündür."[242]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Ezan sesini duyan müslümanlara, ona icabet etmeleri vacibdir. Ancak bu icabet camiye gitmek anlamında değil, müezzinin dediklerini demek ve sonunda Vesile duasını okumak manasınadır.
Cemaatle namaz kılmak, aklı başında, hür ve kudreti yeten müslüman erkeklere vaciptir. Bir sıkıntı ve meşakkat söz konusu olmadığında cemaate katılmaları gereklidir.
O halde cemaate katılmak, kadınlara, ergen olmayan çocuklara, delilere, kölelere, yürüme kudreti olmayanlara, eli, ayağı kesik bulunanlara, güç ve takati kalmamış yaşlılara ve hastalara vacib değildir.
Cemaat en az iki kişiyle gerçekleşir, yani imamla birlikte bir kişinin bulunmasıyla cemaat oluşur ve namaz kılınır.

Bulunduğu semtteki camide cemaate yetişemiyen kimsenin yakınında başka cami varsa oraya gitmesi tavsiye olunur. Bununla beraber kendi semtindeki camide yalnız başına kılması da uygundur.[243]
Hanefilerin önemli bir kısmı buradaki vücubu, müekked sünnet manasına hamletmişlerdir.
b) Şafiilere göre: Cemaatle namaz kılmak, cuma hariç diğer beş vaktin farzını eda etmekte müekked sünnettir. Bazısına göre, farz-ı kifayedir. Ancak bu farz veya müekked sünnet erkekler hakkında caridir. Kadınlar için ne farz, ne de müekked sünnettir.
Ancak bu konuda yetkili fakih olarak bilinen Şeyhülislam Zekeriya el-Ensari diyor ki: "Kesinlik arzeden en sahih tesbite göre, cemaate katılıp namaz kılmak erkeklere farz-ı kifayedir. Kadınlar hakkında ise, cami ve mescidler haricinde, yani kendi evlerinde kılmaları daha uygundur.
İmam henüz selam vermeden ona ulaşan kimse, cemaate katılmış ve sevabına ermiş sayılır. Sahih olan da budur.
Soğuk, aşırı sıcak, yağmur, çamur, hastalık, çok yaşlılık gibi hallerde bu farz veya müekked sünnet kalkar.[244]
c) Hanbelilere göre: Beş vakit namazı cemaatle kılmak vacibdir, şart değildir. Aynı zamanda cemaatle namaz kılmak namazın sıhhatinin şartlarından değildir. Yalnız başına namaz kılan kimsenin namazı sahihtir.
Cemaat en az iki kişiyle gerçekleşir. Bu hususta ayrı görüş ortaya koyan olmamıştır. Aynı zamanda evde veya kırda-bayırda da cemaat olup namaz kılmakla bu vücup yerine gelmiş olur. Bazısına göre, bizzat camiye gidip oradaki cemaate katılmak vacibdir. Ancak bu durumda cami yakın olursa hüküm böyledir. Çünkü yeryüzünün her yanı temiz olduktan sonra bu ümmete mescid kılınmıştır. Nerede namaz vakti girerse, orada namaz kılabilirler.[245]
d) Malikilere göre: Cemaatle camilerde namaz kılmak müekked sünnettir. Onlardan bir kısmı bunun farz-ı kifaye olduğunu söylemiştir. Ama birinci görüş ve tesbit daha meşhurdur.[246]
Namazın cemaatle kılınması hususunda hemen hemen dört mezhebin istidlal ve ictihadları bazı istisnalarla aynı noktada birleşiyor.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

234 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir ve istidlale salihtir.
235 nolu Ebu Hüreyre hadisinin isnadında Ebu Mi'şer bulunuyor ki bu zat zayıf sayılır. Zehebi onun isminden söz eder ken fazla bir bilgi vermemiştir.
237 nolu Amr hadisini aynı zamanda İbn Hibban ve Taberani de rivayet etmişlerdir.
238 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir. Onu kuvvetlendiren bir diğer hadisi Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace, Ubey b, Ka'b (r.a.) den şöyle rivayet etmişlerdir:
"Adamın diğer bir adamla (cemaat olup) namaz kılması, yalnız başına kılmasından daha iyi ve faziletlidir. Adamın iki adamla (cemaat olup) namaz kılması, bir adamla cemaat olup namaz kılmasından daha iyi ve faziletlidir. Artık cemaat ne kadar çok olursa, bu Allah yanında daha güzel ve daha sevimlidir."
Ayrıca Tirmizi'nin işarette bulunduğu ve lafzını İbn Seyyidü'n-nas'ın zikrettiği Muaz hadisi de bu konuda delil olarak gösterilmektedir. Hadis şöyledir:
"Cemaatle kılınan namazın, adamın yalnız başına kıldığı namazdan yirmi beş derece üstünlüğü vardır."
Bu rivayetleri kuvvetlendiren dört hadis daha rivayet edilmiştir. Çoğunda 25 derece zikredilirken, azında yirmi yedi derecedenilmiştir.
Bu cümleden olarak Ahmed b. Hanbel'in isnadını Şerik el-Kadı'ya ulaştırdığı rivayette de 27 derece olarak belirtilmişse de, bu hadisin hıfzında zaaf bulunduğu tesbit edilmiştir.[247]
Böylece ilim adamları, cemaatle kılınan namazın yalnız başına kılınan namazdan 25 derece ile 27 derece arasındaki farka dikkat çekerek hangisinin racih olduğu hakkında farklı yorum ve görüş belirtmişlerdir:
a) Bazısına göre, 25 derece ile ilgili olan rivayetler çoğunluktadır; o bakımdan tercihe şayandır.
b) Bazısı ise, 27 dereceyle ilgili hadisi rivayet edenler adaletle isim yapmış hadis hafızlarıdır. O bakımdan tercihe daha uygundur.
Bu iki görüş arasında bir köprü kurmak isteyenler ise şöyle yorum getirmişlerdir:
1- Az olanı zikretmek, çok olanı olumsuz kılmaz.
2- Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize önce bu fazilet ve üstünlüğün 25 derece, sonra da 27 derece olduğu bildirilmiştir.
3- Bu fark, caminin uzaklık ve yakınlığıyla ilgilidir: Uzak olan camiye gidene 27 derece, yakın camiye gidene 25 derece sevap ve fazilet vardır.
4- Namaz kılan kişinin takva ve huşu'uyla ilgili bir farktır. Namazda daha çok saygı, edep ve huşu' içinde olana 27, daha az olana 25 derece ecir vardır.
5- Erken gitmekle ilgilidir: Cami ve cemaate daha erken gidene 27, daha sonra gidene 25 derece vardır.
6- Cemaatin çokluğuyla ilgilidir: Cemaati çok olana 27, az olana 25 derece ecir ve fazilet vardır.
7- 27 derece yatsı ve sabah namazıyla, 25 derece diğer üç vakitle ilgilidir.
8- Aşikar ve gizli kıraatle ilgilidir.

Çıkarılan Hükümler

1- Namaz için cami ve cemaate gidip katılmak müekked sünnettir.
2- Bir kısınma göre, farz-ı kifayedir.
3- Cemaate katılmak, onlarla birlikte olmak tslamın şiarı ve Hz. Peygamberin değişmeyen sünnetidir.
4- Çok yaşlılar, hastalar, gözleri arızalı olanlar, el ve ayağı kesik bulunanlar, kadınlar, deliler ve çocuklar hakkında bu sünnet kalkar. Ancak a'manın elinden tutup camiye götüren kimse bulunursa ve o a'ma da ezan sesini duyacak kadar camiye yakınsa, cemaate katılması keza sünnettir.
5- Çok soğuk, çok sıcak, çok çamurlu günlerde, fırtına ve kasırga baş gösterdiğinde cemaati terketmekte bir sakınca yoktur.
6- Cami dışında herhangi bir yerde cemaat olup namaz kılmanın da fazileti büyüktür; aynı zamanda sünnet yerine getirilmiş sayılır. Çünkü arzın her tarafı temiz olduğundan bu ümmete mescid kılınmıştır. Ancak camiye gidip oradaki cemaate katılmanın ayrı bir yeri ve hikmeti söz konusudur.
7- Kadınlar, bir fitne endişesi olmadığı, camide erkekleri muhazat bakımından [248] müşkil duruma düşürmedikleri takdirde cemaate katılabilirler.
8- Çocukları, yani henüz temyiz çağına girmeyen küçükleri cami ve cemaate götürmek mekruhtur.

Kadınların Camiye Gitmesi ve Cemaate Katılması

İslamda cami ve cemaatin yeri ve önemi çok büyüktür. Aynı zamanda camiler İslam kültürünün merkezi sayılır. Cami, minare görmeyen, ezan sesi duymayan nesiller, dini kültür bakımından son derece cılız kalırlar.
Bugün hâlâ Rusya'da, Bulgaristan'da, Yunanistan'da, Yugoslavya ve benzeri ülkelerde müslüman cemaat bulunuyor ve kendi dini kültürlerine göre hayatlarını sürdürebiliyorlarsa, bunda caminin rolü çok büyüktür. Eğer o yerlerde cami, minare ve ezan olmasaydı, zamanla müslümanlar kendi dini kültürlerinden, adet ve geleneklerinden uzaklaşır ve birkaç nesil geçince şekil değiştirirlerdi.
Kadınların cami ve cemaate katılmasına gelince: Evdeki önemli işlerini aksatmadıkları, gidip gelirken bir fitne söz konusu olmadığı ve çocuklarının bakımına bir zarar getirmediği takdirde onların da cami ve cemaate iştirakinde bir sakınca yoktur. Çünkü nesli kendi kucaklarında yetiştirip şekillendiren annelerin de cami kültürüne ihtiyaçları vardır.

Konuyla İlgili Hadisler:

İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a. v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kadınlarınız geceleyin (akşam ve yatsı, bir de sabah namazı için) camiye gitmek için sizden izin isterlerse, onlara izin veriniz!"[249]
Diğer bir lafızla şöyle buyurulmuştur:
"Kadınları camilere gitmekten men'etmeyiniz. Evleri ise onlar için hayırlıdır."[250]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hangi kadına bahur (buhur) tütsüsü (güzel koku) dokunur (böyle bir koku sürünür)se, bizimle birlikte son işaye (yatsı namazına) hazır olmasın."[251]
Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kadınlar için en hayırlı mescidler, onların evlerinin uzantısındaki köşedir."[252]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Kadınların, bir fitneye sebebiyet verdiği takdirde cami ve cemaate çıkması mekruhtur. Fitne sözkonusu olmadığı takdirde cemaate katılmalarında bir sakınca yoktur.[253]
Ayrıca kadınlar kendi aralarında cemaat olup birlikte namaz kılabilirler. Ancak imam olan hanımın önde değil onların ortasında durması söz konusudur. Nitekim Hz. Aişe'nin (r.a.) ikindi namazını, Ümmü Seleme'nin başka bir namazı onların arasında durmak suretiyle kıldırdığı vakidir. Ne var ki onların cemaat olup namaz kılmaları tenzihen mekruh

sayılmıştır.[254]
b) Şafiilere göre: Erkeklerin cemaatle kılmasında olduğu gibi, kadınların da kendi aralarında cemaat olup namaz kılmaları müstehabdır.[255]
Kasani diyor ki: Şafiilerin müstehab dediği kadın cemaati hakkındaki hüküm, İslam'ın ilk yıllarında idi. Sonraları bu hüküm kaldırılmıştır. Özellikle genç kadın ve kızların camiye gitmesi, cemaate katılması mübah görülmemiştir. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) genç kadınları cami ve cemaatten men'etmiştir. Bunun da sebebi fitnedir. Yaşlı kadınların ise, camiye gitmelerinde ve cemaate katılmalarında bir sakınca yoktur.[256]
c) Hanefilere göre: Yanlarında mahremi bulunmayan kadınları cemaat edinip namaz kılmak mekruhtur. Ancak camilerde, cemaatin bulunduğu vakitlerde bunda bir sakınca yoktur. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, mescidde namaz kıldırırken o gibi kadınlar da cemaate katılmıştır. Hz. Aişe (r.a.) de diyor ki:
"Kadınlar Peygamber (s.a.v.) ile birlikte cemaat olup namaz kılarlar ve namaz bitince de örtülerine bürünerek çıkıp giderlerdi. Ancak kadının kendi evinde namaz kılması daha faziletlidir.[257]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

237 nolu İbn Ömer hadisi, Sahihayn'de *"Evleri ise onlar için hayırlıdır"* lafzı yoktur. Bu fazlalığı İbn Huzayme kendi sahihinde tahric etmiştir. Taberani de bu anlamdaki lafza yer vermiş ve onu isnad-i hasen ile rivayet etmiştir.
Ayrıca İbn Ömer ve onu müteakip hadisi kuvvetlendirir anlamda bir hadisi Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmiştir:
"Allah'ın emetlerini (O'na kulluk eden kadınları) Allah'ın mescidlerinden men'etmeyiniz. Ancak kadınlar güzel koku sürünmedikleri halde cami ve mescidlere gitsinler."[258]
Böylece kadınların camiye giderken, cemaate katılırken güzel koku sürünmesi men'edilmiştir. Çünkü böyle bir davranış fitneye sebebiyet verebilir ve camide erkeklerin huzurunu bozabilir.
Nitekim İbn Mes'ud'un eşi Zeyneb'den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) bir diğer hadislerinde şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz (kadınlardan biri) mescide gidip orada bulunmak isterse, güzel koku sürünmesin!"
Müslim'in rivayet ettiği bu hadis de yukarıdaki rivayetleri kuvvetlendirmektedir.
İbn Ömer hadisiyle istidlal edenler, aynı zamanda kadınların kocalarından izin almadan evlerinden dışarı çıkmalarının mekruh olduğunu belirtmişler ve kadınların cemaate katılmasının vacib olmadığını istinbat etmişlerdir. Zira eğer vacib olsaydı, kocalarından izin almalarına gerek kalmazdı.
240 nolu Ümmü Seleme hadisini aynı zamanda Ebu Yala tahric etmiştir, Taberani de el-Kebir'de ona yer vermiştir. Ancak isnadında İbn Lehbea bulunuyor ki bu zat üzerinde durulmuş ve birtakım görüşler ortaya konmuştur.
Ahmed ve Taberani'nin tesbit ve rivayetlerine göre: Ümmü Humayd es-Saidi (r.a.) Rasulüllah'a (s.a.v.)gelerek şöyle demiştir:
"Ya Rasulallah! Seninle birlikte (senin arkanda cemaat olup) namaz kılmak istiyorum." Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona şöyle buyurmuştur:
"Bilirsin ki, senin kendi evinde namaz kılman kendi hücrende namaz kılmandan hayırlıdır. Hücrende namaz kılman, bulunduğun evin herhangi bir yerinde namaz kılmandan hayırlıdır. Bulunduğun evde namaz kılman, mescidde namaz kılmandan hayırlıdır. Kendi semtindeki cami ve mescidde namaz kılman, (büyük) cemaatin olduğa camide namaz kılmandan hayırlıdır."
Açıklama:
Burada geçen "beyt", ailenin barındığı çatı altı; "hücre", etrafı duvarla çevrili avlu; "dar" ise, evin kapsadığı saha demektir. Tabii bu isimlerin daha başka manaları da vardır.

Çıkarılan Hükümler

1- Kadınların kendi aralarında cemaat olup namaz kılmaları Hanefilere göre tenzihen mekruhsa da Şafiilere göre müstehabdır.
2- Kadınların güzel koku sürünüp camiye gitmeleri, cemaate katılmaları mekruhtur.
3- Fitneye sebep olmadıkları takdirde kadınlar zaman zaman camilere gidebilirler ve cemaate katılabilirler.
4- Ancak kadınların evlerinde ibadetlerini yerine getirmeleri daha hayırlıdır.
5- Kadınlar camiye gitmek istedikleri zaman kocalarından izin istemelidirler.
6- Kadınlar camiye gidip cemaate katılmak istedikleri takdirde, erkeklerin gerisinde durmaları gerekir.

Camiye Sekinet Ve Vekarla Gitmek

"Sekinet" bu konuda, acele etmeyip vekarla, normal adımlarla gitmek anlamına gelir.
Müslüman her zaman, her yerde ağırbaşlı, vekarlı, sabırlı, temkinli, edepli, terbiyeli ve nezaketlidir. Düşmanla savaşırken bile o, edep ve nezaketini korur, ama cesaret ve enerjisini bütünüyle ortaya koyarak sonuç almaya çalışır.
İbadet her yerde sükûnet, huzur, gönül yatışkanlığı ister. Nasıl küçük ve büyük abdest bozma ihtiyacı hissedilince namaza durmak mekruhsa, cemaate yetişmek için camiye acele koşarak nefes nefese gitmek de öylece mekruhtur. Hem İslam dini, güzel ahlakı, malı, aileyi nasıl korumayı farz kılmışsa, sağlığı da korumayı farz kılmıştır. Acele tıka-basa yemek yemeyi, bardaktaki suyu bir nefeste içmeyi mekruh saymıştır. Zira bu gibi hareketler sağlığı bozar. Camilere cemaate ulaşabilmek için de acele edip hızlı adımlarla yürümek, koşmak iki yönden zararlıdır: Biri, ibadeti huzurla, rahat bir davranışla kılmaya engel olur. Diğeri, kalbi yorar, özellikle yaşlı kişilerin kalp krizi geçirmesine sebep olabilir. Aynı zamanda yolda bir kazaya uğrama tehlikesi doğurabilir. Bunların da ötesinde, camiye gitmek ve cemaate katılmak üzere evinden, işyerinden çıkan kimse bir bakıma namazda sayılır. O sebeple hareketlerini ona göre ayarlaması tavsiye edilmiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Katade'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Birara Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte namaz kılarken bazı adamların nefes nefese ses çıkardıklarını duydu. Namazı kıldırınca onlara şöyle sordu:
"Size neler oldu da (öyle nefes nefese içeri girdiniz?)"
Onlar da:
"Namaza yetişmek için acele ettik" diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v.) onlara:
"Böyle yapmayın! Namaza geldiğiniz zaman sekinet ve vekarlı olmaya gerekli olun; sürat göstermeyin. Yetiştiğinizi kılın, kaçırdığınızı tamamlayın."[259]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İkaameti (veya ezanı) duyduğunuz zaman, sekinet ve vekara dikkat ederek namaza doğru yürüyün, acele etmeyin. Yetiştiğinizi kılınız, kaçırdığınızı (kalkıp) tamamlayınız"[260]
Müslim'in rivayetinde ise, şu lafızla nakledilmiştir:
"Namaz için ikaamet getirildiği zaman, hiçbiriniz namaza acele yürüyerek gitmesin üzerinde sekinet ve vekar olduğu halde yürüyerek gitsin... Yetiştiğini kıl, yetişemediğini kaza et."[261]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlalleri

Bu konuda rivayet edilen hadislerin hepsi sahihtir ve istidlale, ihticaca salihtir. O bakımdan cami ve cemaate giderken hızlı adımlarla gitmenin, koşarak yol almanın ve nefes nefese camiye girip imama uymanın mekruh olduğunda bütün müctehidler görüş birliği halindedir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Hadislerde iki ayrı emir lafzı kullanılmıştır: "etimmû" ve "fakdû"... Ancak birinci lafzın daha çok kullanıldığını görüyoruz. "Kaza" kavramı her ne kadar vaktinde kılınmayan namazı kaza etme manasında yaygınsa da, "eda" manasına da geldiği ve başlanılan bir işi bitirip ondan fariğ olma manasında da kullanılmıştır. O bakımdan hadislerde geçen ve aynı hükmü taşıyan bu iki ayrı lafzın eşanlamlı olduğunda şüphe yoktur.

Çıkarılan Hükümler

1- Ezan okunmaya başlayınca, mümkün olduğu takdirde işi bırakıp sekinet ve vekarla camiye gitmek sünnettir.
2- Biraz gecikme meydana geldiği takdirde de acele etmeyip yine normal şekilde yürüyerek gitmek sünnettir.

3- Bunun aksine hızlı adımlarla veya koşarak, nefes nefese gitmek mekruhtur.
4- İmama namazın bir kısmında yetişen kimseye "mesbuk" denilir. Bu durumda olan kimse, yetiştiği rek'atin rüku'una yetişirse, o rek'ate yetişmiş sayılır ve yetiştiği kısmı imama uyarak kılar, imam selam verince o kalkar, yetişemediği rek'atleri kendi başına kılarak namazı tamamlar.
5- Bu arada imam yanılma secdesi yaptığı takdirde mesbuk da onunla birlikte bu secdeye iştirak eder.

İmamın Namazı Hafif Tutup Uzatmaması

Günde beş vakit camiye gidip cemaate katılmak nasıl müekked sünnetse, imam ve müezzinin de namazı, dua ve tesbihleri sünnete uygun yerine getirip cemaate bıkkınlık ve sıkıntı verecek kadar uzatmamaları da öylece sünnettir. Zira camiye gelip cemaate katılan müslümanların çoğunu şu üç grupta düşünmemiz gerekmektedir:
a) Yaşlı olup abdestini uzun süre tutamayanlar,
b) Hasta olup uzun süre beklemeye tahammülü olmayanlar,
c) İş, güç sahibi olup bir an önce işinin, tezgahının, masasının başına dönmek ihtiyacında olanlar veya zorunda kalanlar...
İmam ve müezzinin kendi cemaatlerini çok iyi tanımaları ve ona göre namazı, süre bakımından ayarlamalıdırlar. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ile dört halife zamanında bu ölçü ve sünnete hep dikkat edilir ve farz namaz kılınınca cemaat serbest bırakılırdı: Artık isteyen sünnet namazı camide, isteyen evinde ve iş yerinin müsait bir yerinde kılabilirdi. Tesbih ve dua da, bugünkü toplu halde merasim şeklinde değildi. Öyle ki isteyen bunları camide, isteyen evinde veya iş yerinde yerine getirirdi.
Müezzin ise, gereksiz nağmelerden, mukaddem elerden kaçınıp tesbih ve duayı kısa tutmaya özen göstermelidir. Cuma günleri iç ezanı çok yüksek sesle ve fazla nağme yaparak okuması da sünnete aykırıdır. Çünkü dış ezan okunmuş ve namaz vakti zaten duyurulmuştur.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz cemaate namaz kıldıracağı zaman, namazı hafif tutsun. Çünkü cemaat arasında zayıf, hastalıklı ve yaşlı kimseler vardır. Kendi başına kılınca dilediği kadar uzatabilir."[262]
"Arkasında namaz kıldığım hiçbir imam arasında, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden namazı daha hafif tutan ve daha tamam kıldıranı görmedim."[263]
Enesi (r.a) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu nabaşlayıp girerim ve onu uzatmak isterim ana o sırada çocuğun ağlamasını duyarım ve o sebeple namazı uzatmayı geçerim; çünkü onun ağlamasından annesinin aklının ona takılıp üzüntü duyduğunu biliyorum."[264]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

Bu konudaki hadislerin hemen hepsi sahihtir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüş ve mezhep imamlarının hepsinin görüş ve ictihadı aynı noktada toplanıp birleşmiştir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Müslim'in yaptığı rivayette, cemaate katılan üç grup arasında bir de "sağır" kelimesi ilave edilmiştir ki bu, yaşı küçük olanlara delalet etmektedir.
Taberani ise, bu konuda Osman b. Ebi As'dan yaptığı rivayette, "hamil" ve "murzi" kavramlarına yer verilmiştir ki, birincisi gebe kadına, ikincisi çocuk emziren kadına delalet etmektedir; yani cemaat arasında gebe ve çocuk emziren kadın da bulunabilir. O bakımdan namazı hafif tutup uzatmamak daha uygun olur.
İbn Mace'nin bu konuda Osman b. Ebi As'dan yaptığı rivayetin isnadında Muhammed b, Abdillah el-Kadı bulunuyor ki, cumhur bu zatın zayıf olduğunu söylemiştir. Ama İbn Main ve İbn Sa'd onun sıka, yani güvenilir olduğunu belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Cemaate namaz kıldıran imamın namazı uzatmayıp hafif tutması sünnettir.
2- İmam, camiye gelen cemaatinin durumunu her zaman göz önünde bulundurmak ve aralarında kimlerin bulunduğunu bilmekle yükümlüdür.
3- Yalnız başına namaz kılan kimse, zamanı müsaitse, vakit içinde kılmakta olduğu namazı istediği kadar uzatabilir. Elverir ki, bu uzatma onu işinden, mesleğinden ve maişetini te'minden alıkoymasın.
4- İmam namazı hafif tutunca, rükünlere, farz ve vaciblere çok dikkat etmeli ve namazı noksan bırakacak veya rüknü, farzı ihlal edecek kadar acele etmemelidir. Aksi halde ya namazı bozulur, ya da kerahet işlemiş olur.
5- Çocukları camiye sokmak mekruhtur. O bakımdan mescidde namaz kıldırırken mescide komşu olan evlerden çocuk ağlama sesi işitilirse, o takdirde namazı hafif tutmak yine sünnet sayılır. Çünkü o çocuğun annesi cemaate katılmış olabilir.
6- Geniş zamanı ve sağlık durumu müsait olan kimseler, namazın uzun tutulmasını istememelidirler ve imam da onların arzusuna göre bir tavır içine girmemelidir. Çünkü cemaatin çoğunu oluşturanların durumu daha önemlidir.
7- Müezzinler de bu hususları dikkate alarak, tesbih ve duaları sünnet çerçevesinde kısa tutmalıdırlar. Aksi halde kerahet işlemiş olurlar.

Namazda İmama Uymanın Vücubu

"İmam", çok yönlü bir kavramdır. Konumuzda ise, namazda kendisine uyulan ehil kimse demektir. Bunun dışında kelime olarak şu manalara delalet eder:
a) Önder, lider.
b) Önde bulunan, söz sahibi olan.
c) Mezhep bahsinde kendisine uyulan, taklid edilen.
d) Şer'i konularda görüş ve rey sahibi bulunan.
e) İlmin herhangi dalında uzman olup sözü senet kabul edilen.
f) İslam ülkesini idare etme makamından olan halife, İmam, cami ve mescidde müslüman cemaatin önüne geçip namaz kıldırırken, aynı zamanda birliği, dirliği, itaat ve saygıyı telkin etmekte, onlardan olan lider ve hükümdara meşru konularda itaat ve bağlılığı kendi şahsında sembolize etmektedir.
Namazda, bütün rükün, farz ve vaciplerde, imama uymak vaciptir. Rükün, farz ve vaciplerde imamın önüne geçmek mekruhtur ve bazı hallerde böyle bir davranış namazın bozulmasına sebep olur.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hureyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İmam ancak, kendisine uyulması için öne geçip imamlık yapmaktadır. O bakımdan ona muhalefet etmeyiniz: Tekbir getirince, tekbir getiriniz, rüku'a varınca siz de rüku'a varın. O, Semi'allahu limen hamidehu deyince, siz "Allahümme Rabbena leke'1-hamd" deyin. O secde edince siz de edin. O oturarak namaz kılınca, siz de hepiniz oturarak namaz kılınız."[265]
Diğer bir rivayette şöyle buyurulmaktadır:
"İmam ancak kendisine uyulmak için imamdır. O bakımdan imam tekbir getirince siz de tekbir getirin; ama o tekbir getirmeden tekbir getirmeyin. Rüku'a varınca siz de rüku'a varın; ama o rüku'a varmadan siz varmayın. Secde edince siz de secde edin; o secde etmeden siz secde etmeyin."[266]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz imamdan önce başını kaldırınca, başının eşek başına çevirilmesinden endişe etmez mi veya Cenab-ı Hakk'ın onun suretini eşek suretine döndürmesinden korkmaz mı?"[267]
Enes b. Malik (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ey insanlar! Şüphesiz ki ben sizin imamınızım; o bakımdan rüku'da da, secdelerde de, ayakta dururken de, otururken de ve namazdan çıkıp ayrılırken de benim önüme geçmeyin."[268]
Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İmam ancak kendisine uyulsun diye öne geçip imam olmuştur. O halde o rüku'a varmadıkça rüku'a varmayın, o başını kaldırmadıkça başınızı kaldırmayın."[269]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İmama uyan kimsenin, imamdan önce rüku'a varması, secde etmesi ve rüku ile secdeden ondan önce kalkması mekruhtur.[270].
İmama uyan kimse bir rükünde imamın önüne geçerse, isterse bu geçişi kasden, isterse yanılarak olsun, namazı bozulur. Ancak geçtiği rüknü dönüp imamla birlikte veya imam o rüknü yaptıktan hemen sonra yaparsa, namazı bozulmaz.[271]
b) Şafiilere göre: İmama uyan kimsenin namaz ef'alinde imama uyması vacibdir; ama kıraat ve teşehhüdde öne geçmesi veya geri kalmasıyla namaz bozulmaz.
İmama uyanın başlama fiilinin, imamın başlama fiilinden hem sonra gerçekleşmesi hem de imamın bir fiili bitirmesiyle ona uyanın o fiile başlaması, imama fiillerde uymayı sağlamış olur. Bununla beraber fiil ve kavide imamla aynı anda başlarsa, namazına bir zarar vermez, sadece kerahet işlemiş olur. Ancak İftitah Tekbir'i bu genellemenin dışında kalır; yani namaza dururken bu tekbiri imamla birlikte getiren kimsenin namazı bağlantı yapmaz, yani imama uymuş olmaz. O bakımdan imama uyan kimsenin bütün tekbirleri imamın tekbirlerinden sonra alması gerekir.
Me'mum (imama uyan kimse) bir rükünde imamdan geri kalır, mesela imam rüku'u bitirip başını kaldırırken me'mum henüz kıraatle meşgul olursa, en sahih kavle göre namazı bozulmaz. Ancak kerahet işlemiş olur. Tabii unutarak veya yanılarak böyle yapmasında kerahet de söz konusu değildir.
İmam iki rüknü tamamladığı halde me'mum geride kalırsa, mesela imam ikinci secdeyi tamamlayıp kıyama kalkarken me'mum henüz birinci secdede bulunursa, bu bir özürden dolayı değilse, namazı bozulur.[272]
c) Hanbelilere göre: Rükünlerde imamın önüne geçmek caiz değildir. O halde imamının rüku'undan önce rüku'a varıp kalkar ve bunu kasden bilerek yaparsa, namazı bozulur mu? Bir kavle göre, namazı bozulur; diğer kavle göre, sadece bir rükünde öne geçtiği için bozulmaz. Mezhep imamlarının bir kısmına göre, hangi rükün olursa olsun, me'mum imamın önüne geçerse namazı hükümsüz olur. Bir kısmına göre ise, sadece rüku'da imamın önüne geçerse namazı bozulur, diğer rükünlerde geçmesinde kerahet varsa da namaz bozulmaz. Ama rüku'da da böyle yapmanın namazı bozacağını bilmiyorsa veya yanılarak öyle yapıyorsa, namazı bozulmaz.
İmamın herhangi bir rükünde me'mumun önüne geçmesiyle me'mum arkadan acele edip ona yetişmek için kaçırdığı rüknü yerine getirir ve öylece namaza devam ederse, namazı bozulmaz.[273]
d) Malikilere göre: Me'mumun imamını kasden bir rükün geçerse, mesela imam rüku yapmadan önce o rüku' yaparsa, namazı bozulmaz. Ancak yanılarak böyle yaparsa, dönüp imamıyla birlikte yine o rüknü yerine getirir. Kasden bilerek yaptığı takdirde kerahet işlemiş olur.[274]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Bu babda ayrıca Buhari, Müslim, Ebu Davud ve İbn Mace'nin Hz. Aişe (r.a.) dan; Müslim, Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace'nin Cabir (r.a.) den; Ahmed ve Taberani'nin İbn Ömer'den; Taberi'nin el-Kebir'de Muaviye'den rivayet ettikleri hadisler vardır ki, hepsinin ricali sahihtir. Ayrıca İbn Hibban'ın Ebu Ümame'den (r.a.) naklettiği bir hadis daha vardır.
Hadislerin zahiri delaletinden anlıyoruz ki, imamdan önce rüku' ve secdeye varmak, ondan önce başı kaldırmak mekruhtur, ama namazı bozmaz. Tavsiye edilen husus ise, me'mumun imama uyması, her rüknünde imamı takip etmesidir.
Nitekim Ebu Hüreyre (r.a.) hadisinde, imamdan önce rükünleri yapmaya başlayan, yani ondan önce rüku'a ve secdeye varan, ondan önce başını secdeden kaldırıp ayağa kalkan kimsenin bu davranışının ahmaklığına delalet ettiğini anlıyoruz. Zira "eşek" e benzetilme mecazi bir anlatım tarzıdır ki, ahmaklığa ve bönlüğe delalet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler

1- İmamdan önce rüku' ve secde etmek, ondan önce rüku ve secdeden baş kaldırmak mekruhtur.
2- İmamdan önce bir rüknü yerine getiren kimsenin namazı bozulur. Bu, İmam Ebu Hanife'nin ictihadıdır.
3- Me'mumun bir rükün öne geçmekle namazı bozulmaz, sadece kerahet işlemiş olur. Bu Hanbeli ve Maliki imamlarının ictihadıdır.
4- İmamdan bir rükün geride kalan me'mumun namazı bozulmaz, şu şartla kî, o rüknü selam vermeden önce yerine getirmiş olsun. İki rükün geri kalırsa, namazı bozulur. Bu, daha çok Şafii imamların imamların ictihadıdır.

Namazda Bir Çocuk Veya Bir Kadınla Cemaat Oluşturmak

İslam'a göre, cemaat rahmettir, ayrılmak, bölünmek azaptır. Cemaatin nüvesini, cemaat halinde kılınan namaz oluşturur. O bakımdan kişinin kendi evinde eşiyle veya temyiz çağına girmiş çocuğuyla cemaat olup namaz kılması, yani kendisinin imam olup onlardan birini arkasında cemaat olarak bulundurması müstehabdır ve cemaat sevabına erişmesine vesiledir.
Konuyla ilgili hadisler:
İbn Abbas (r.a) diyor ki:
"Teyzem Meymune'nin (r.a.) evinde geceledim. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz gece kalkıp namaz kılmaya başladı. Ben de kalktım ve O'nun sol tarafında durup onunla birlikte namaz kılmaya başladım. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) başımdan tutup beni sağ tarafına aldı."[275]
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir:
"On yaşında bulunduğum günlerde idi. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte namaz kılmaya kalktım ve Onun sol yanında durdum. Ama O beni tutup sağ yanında durdurdu."[276]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim geceleyin uyanır ve aile halkını da uyandırıp hep birlikte iki rek'at namaz kılarlarsa, Allah'ı çokça zikreden kullardan yazılırlar."[277]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cemaat iki kişiyle gerçekleşir. İsterse imamdan başka o bir kişi kadın veya köle veya temyiz çağına girmiş çocuk olsun fark etmez. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki kişiyi mutlak anlamda cemaat saymıştır.[278]
b) Şafiilere göre: İsterse akleden bir çocukla olsun namazı camide cemaat halinde kılmak, başka yerde cemaatle kılmaktan efdaldır. Evdeki hanımla birlikte evde cemaat olup kılmak ise, camide kılmaktan efdaldır. Bu, her zaman için değil, ihtiyaç duyulduğu vakitle ilgilidir.[279]
c) Hanbelilere göre: Kadınla çocuğun erkeklere imam olması caiz değildir. Ama imam olan erkeğe temyiz çağındaki çocuğun veya kadının uyması caizdir. Yani cemaat bunlarla da oluşabilir.[280]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

263 nolu İbn Abbas (r.a.) hadisinde, "sol tarafında durdum" sözünden şu üç ihtimal ve yorum ortaya çıkmaktadır:
1- Tam sol yanında aynı hizada durdum.
2- Az geride durup uydum.
3- Epeyce geride durup uydum.
Nitekim Maliki imamları, cemaatin tam imamın hizasında durmasında bir sakınca olmadığını belirtmişler ve ikinci delil olarak şu rivayeti göstermişlerdir: İbn Mes'ud (r.a.) diyor ki:
"Günün ortasında Hz. Ömer'in (r.a.) yanına girdiğimde, tesbih ve zikirde bulunduğunu gördüm. (Namaz kılmaya kalktı). Ben de geçip onun arkasında durdum. Bunun üzerine beni tutup kendine yaklaştırdı ve sağ yanına getirip tam hizasında durdurdu."[281]
Malik b. Nafi' de şöyle diyor:
"Namazlardan bir namazda Abdullah b. Ömer'in arkasında durdum, benden başka onun yanında kimse yoktu. Abdullah (r.a.) eliyle beni tutup kendi hizasına getirdi (de öylece namaz kıldık)."[282].
İmam Ebu Hanife bu rivayetleri delil seçnıemiştir. O bakımdan ona göre, imama uyan bir kişi ise, imamın sağ tarafında, hiç değilse dört parmak kadar gerisinde durması gerekir.
İmam Şafii'nin bir kavline göre de, cemaatin imamın tam hizasında durmasında bir sakınca yoktur.
Ebu Said ve Ebu Hüreyre hadisini mevkufen rivayet edenler olduğu gibi, Nesai ve İbn Mace mürselen tahric etmişlerdir.
Bu manada bir diğer hadisi Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle rivayet etmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu:
"Allah şu adama rahmet eylesin ki, geceleyin kalkar da namaz kılar ve eşini de uyandırır. Eşi kalkmak istemezse, yüzüne su serper. Allah rahmet etsin o kadına ki, gece kalkıp namaz kılar ve kocasını da uyandırır. Kocası kalkmak istemezse yüzüne su serper."[283]

Ancak bu hadisin isnadında Muhammed b. Aclan bulunuyor. İmam Ahmed ile Yahya onun sıka (güvenilir) olduğunu belirtmişlerdir. Buhari onun rivayetiyle istişhad etmiştir. Müehhirinden bazı ilim adamları bu zat hakkında konuşmuşlardır. Yahya el-Kattan onun Nafi'den rivayet ettiği hadisinin muzdarip olduğunu söylemiştir. İmam Malik de onun alim olmadığını belirtmişse de Zehebi bu zatın sıka olduğuna dikkat çekerek ilim adamlarının görüşlerine yer vermiştir.[284]
Böylece Muhammed b. Aclan'ın rivayetiyle istidlalin sahih olduğu ağırlık kazanmış oluyor.

Çıkarılan Hükümler

1- Cemaat iki kişiyle de gerçekleşir, imamın arkasında aklı eren bir çocuğun durup uyması veya bir kadının uyması caizdir.
2- Müctehidlerin bir kısmına göre, aklı eren çocuğun imameti sahihtir. Bir kısmına göre ise, sahih değildir.
3- Kadının erkeklere imam olması caiz değildir. Bunda dört mezhep müttefiktir.
4- Nafile namazı ev halkıyla birlikte cemaat halinde kılmanın caiz olduğunu söyleyenler vardır. İmamların çoğuna göre, mekruhtur.
5- İmama uyan bir kişi ise, imamın sağ tarafında durması sünnettir.
6- İmama uyan bir kişinin imamın sağında ve tam hizasında durup ona uyması Maliki ve bir rivayete göre Şafii imamlarına göre sahihtir.
7- Aynı zamanda cemaatin imamın hizasında durup uymasında da -Malikilere göre- bir sakınca yoktur.
8- Hanefi ve Hanbelilere göre, cemaatin imamın arkasında durması, hiç değilse dört parmak miktarı bir mesafe hesaplayarak yanında yer alması gerekir. Aksi halde namazları sahih olmaz.

İmamet Bahsi Ve İmamın Sıfatı

İmam isminin çok yönlü bir kavram olduğunu az yukarıda belirtmiştik. Bu çok önemli, aynı zamanda Rasulüllah'ın (s.a.v.) bizzat yürüttüğü ve yerine getirdiği ulvi hizmeti yüklenecek kimsede birtakım vasıfların bulunması söz konusudur. Zira şahsiyetini bulmuş bir imamın, dirayeti, ehliyeti ve gelişkin olan sosyal yönü, örnek ahlakı ile cemaati üzerinde çok olumlu tesirler bırakacağında şüphe yoktur. O, bu özellikleriyle her bakımdan toparlayıcı, barıştırıcı, birleştirici ve yönlendirici rol oynar.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"(Müslümanlardan) üç kişi olunca, onlardan biri diğerlerine imamlık yapsın. Onların imamete en haklı ve layık olanı, en güzel ve en doğru okuyanıdır."[285]
Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kavim ve topluluğa, Allah'ın kitabını en iyi okuyan kimse imamlık eder. Eğer kıraatte eşit durumda olurlarsa, sünneti en iyi bilen imam olur. Sünneti bilmede de eşit durumda olurlarsa, daha önce hicret eden imam olur. Hicret etmede de eşit durumda olurlarsa, daha yaşlı olanı imam olur. İmamlık yapmak isteyen adam, başkasının mülk-ü tasarrufunda olan yerde (evinde, bahçesinde, çiftliğinde, iş yerinde) imamlık yapmasın; aynı zamanda başkasının evinde ve ikram ettiği sofrasına ancak sahibinin izniyle otursun."[286]
Malik b. Huveyris (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ben ve arkadaşım birlikte Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize geldik. Bir süre kaldıktan sonra Rasulüllah (s.a.v.) yanından ayrılıp evimize, kabilemize dönmek istedik. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Namaz vakti girince, ezan okuyun, ikamette bulunun ve ikinizden büyük olanınız imam olsun"[287]
Yine Malik b. Huveyris (r.a.) den yapıları rivayete göre, adı geçen, Peygamber (s.a.v.) Efendimizden, şöyle buyurduğunu işittiğini haber veriyor:
"Bir kavmi (cemaat ve topluluğu) ziyaret eden kimse onlara imamlık etmesin, onlardan biri imamlık yapsın."[288]
Bu rivayetleri, İbn Ömer'in (r.a.) Hz. Peygamberden (s.a.v.) rivayet ettiğini şu genel anlamdaki hadis kuvvetlendirmektedir.
"Üç (sınıf) kimse kıyamet gününde miskten tepeler üzerinde olacaktır:
***1**- Hem Allah'ın, hem de efendisinin hakkını ödeyen (yerine getiren) köle,*
***2**- İmamlık ettiği kavmin (cemaatin) kendisinden razı olduğu adam,*
***3**- Her gece (ve gündüz) beş vakit namaz için ezan okuyup çağrıda bulunan adam."*[289]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Bulunulan evde ve yerde ev sahibi veya ücretle tutulmuş adam varken veya biri imamlık için orada bulunuyorsa, imamlığın bütün vasıflarını kendi üzerinde taşıyan ziyaretcidense, diğerleri (görevliler) imamlığa daha haklı ve layıktırlar.
Bu ortamın dışında bir yerde toplanmış bulunan cematten namaz ahkamını en iyi bilen ve kıraati sünnete uygun yerine getiren kimse imam olur. Bu konuda eşit durumda olurlarsa, daha yaşlı olan imam olur. Bu durumda da eşit olurlarsa, daha çok haram ve şüpheli şeylerden sakınan kimse imam olur. Bu hususta da eşit durumda olurlarsa, ahlakı en güzel olanı; bunda da eşit olurlarsa, yüzü en çok çekici ve güven telkin edici olan imam olur. Bu hususta da eşit durumda olurlarsa, soy bakımından daha şerefli olan imam olur. Bu husuta da eşit olurlarsa, sesi en güzel olan imam olur. Bu hususta da eşit olurlarsa, elbisesi daha temiz ve zarif olan kimse imam olur. Bütün bu vasıflarda eşit olurlarsa, aralarında kur'a çekilir.
Ancak o yerde vazifeli imam bulunduğu veya sultanın yetkili adamı hazır olduğu takdirde, belirtilen vasıflar dikkate alınmaksızın imamlık görevini bunlar yerine getirir.[290]
b) Şafiilere göre: Cemaat arasında mahallin amiri bulunuyorsa, onun öne geçip imamlık yapması; o yoksa görevli imamın öne geçip imamlık yapması menduptur. Sonra da bir ücret karşılığı tutulan ve bu sebeple oranın sakini sayılan kimse -eğer bu göreve ehilse- imamlık yapar.
Belirttiğimiz bu vasıftaki kimseler yoksa, daha fakih olanı, sonra daha kıraati düzgün olanı, sonra daha zahid bulunanı, sonra haram ve şüphelerden daha çok kaçmanı, sonra İslamda daha çok ömür geçireni, sonra nesep bakımından daha üstün olanı, sonra ahlakı, huyu ve yaşayışı daha güzel olanı, sonra elbisesi daha temiz ve nezih olanı, sonra sesi daha güzel olanı, sonra yüzü daha çekici bulunanı, sonra da evli olanı öne geçip imam olur.
Bütün bu sıfatlarda eşit olurlarsa, aralarında kura çekilir. Bununla beraber imamlığa daha layık olan kimsenin bir başkasını yerine geçirmesinde de bir sakınca yoktur.[291]
c) Hanbelilere göre: Ebu Mesud'un hadisinde belirtilen sıra gözetilir. Nitekim İmam Ahmed, önce Allah'ın kitabını en iyi okuyan, kıraati en düzgün olan öne geçirilir demiştir.[292]
Bu ölçüyü dikkete alan Hanbeli fukahası şöyle bir sıralamada bulunmuşlardır:
a) Daha fakih olup kıraati daha güzel olan,
b) Fakih olup kıraati daha güzel ve düzgün olan,
c) Daha çok tecvide riayet eden, namaz ahkamını bilen,
d) Namazla ilgili konulan daha iyi bilip hafızasında tutan,
e) Sonra yaşı ileri olan,
f) Sonra da daha takva sahibi ve haram ile şüpheli şeylerden daha çok kaçınan kimse öne geçip imam olur.[293]
d) Malikilere göre: Cemaat toplanır da hepsi de imamete elverişli vasıfta olursa, sultanın veya naibinin öne geçirilip imamlık yapması mendup olur. İsterse, başkaları daha fakih ve daha üstün olsunlar fark etmez. Sonra da caminin görevli imamı gelir. Bir evde iseler, ev sahibi imam olur. O evde ücretle tutulan bir imam varsa, ev sahibine takdim edilir. Ev sahibi erkek değil de kadınsa, o takdirde birini naib seçip onun imamlık yapmasını sağlar. Sonra namaz ahkamını daha iyi bilen, sonra da hadis fennini iyi bilen, sonra da kıraati iyi bilen öne geçer. Sonra da fazla ibadet eden, sonra İslam'a intisapta mukaddem olan, sonra nesebi yüksek olan, sonra ahlakı daha güzel olan, sonra elbisesi ve bedeni daha temiz ve nezih olan öne geçer. Bütün bu sıfatlarda eşit durumda olurlarsa, aralarında kura çekilir.[294]

Tahliller Ve Rivayetler

273 nolu Ebu Said hadisinde "üç kişi olunca.." kaydı tahdidi değildir, yani mefhumuna bu babda itibar edilmez. Rasulüllah (s.a.v.) bununla birarada bulunan birden fazla cemaati kasdetmiştir.
Bu hadisle istidlal edenlere göre, kıraati daha iyi olanın daha fakih olana tercih edileceği hükmü çıkarılmıştır. Nitekim Ahnef b. Kays, İbn Sirin, Sevri, Ebu Hanife ve Ahmed de bu hadisle ihticac etmişlerdir.İmam Şafii ile İmam Malik daha fakih olanın tercih edileceğini belirtmişlerdir.
275 nolu Malik b. Hüveyris hadisi de sahihtir. İki kişiden yaşı daha büyük olanının imamlık yapması hususuna gelince, ikisinin kıraatte eşit olduklarına, fıkıhta da aynı çizgi üzerinde bulunduklarına delalet vardır. Bununla beraber "ekber"den maksat, kıraat ve fıkıhta daha ileri seviyede bulunanı olabilir. Nitekim Müslim ve Ahmed'in aynı hadisi nakledderken şu fazlalıkla tesbitini yapmışlardır:
"O gün için ikimiz ilimde eşit durumda bulunuyorduk.."

Bu hadisten bir önceki 274 nolu Ebu Mes'ud hadisi hem sahihtir, hem de bu babda en sağlam ölçüyü vermektedir.
276 nolu Malik b. Hüveyris hadisini Tirmizi hasenlemiştir. İsnadında Ebu Atıyye bulunuyor. Ebu Hatim onun maruf olmadığını belirtmiştir. Ancak Taberani'nin isnad-ı sahihle İbn Mes'ud (r.a.) den yaptığı rivayet bu hadisin sıhhatına şehadet etmektedir. Şöyle ki: Rasulüllah (s.a.v.): *"Ev sahibinin öne geçmesi sünnettir"* buyurmuştur.
277 nolu İbn Ömer hadisini de Tirmizi hasenlemiştir. Ancak isnadında Ebu'l-Yakzan Osman b. Umeyr el-Beceli bulunuyor ki bu zat, zayıftır. Ahmed b. Hanbel ve diğer hadis alimleri onun zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir. İbn Main, "O bir şey değildir" derken, Nesai onun kaviy olmadığını söylemiştir. Darekutni de bu zatın rivayetlerinde zaiflik bulunduğunu söylemiştir.[295]

Çıkarılan Hükümler

1- Toplanılan bir evde cemaatle namaz kılınmak istendiğinde, ev sahibi imam olur. Bu, kimine göre, müstehab, kimine göre sünnettir.
2- Ev sahibi, bu ulvi vazifeyi başka birine havale edebilir. Bunda bir sakınca yoktur.
3- Diğer umumi toplantı yerlerinde ise, sultan veya naibi bulunuyorsa, onlar imamlık yapar. Bulunmuyorsa, görevli imam öne geçer. O da yoksa, kıraat ve fıkıhta daha bilgili olan tercih edilir.
4- Cami ve mescidlerde ise, görevli kimse öne geçer. Ondan izin almadan başkasının daha ehil de olsa öne geçmesi doğru olmaz.
5- Gerek Ebu Mes'ud hadisinde belirtilen sıfatlar, gerekse mezhep imamlarının yaptıkları sıralamalar dikkate alınır ve bütün bunlarda cemaat eşit durumda olursa, aralarında kura çekilir.

Fasıkın İmameti

Fasık, Arapça sıfat olup günah işleyen, ilahi emirlerin dışına çıkan kimse hakkında kullanılır. Böylesine dikkat çekici günah işleyen bir adamın cemaatin önüne geçip namaz kıldırması ne derece uygun veya doğru olur? Gerçi peygamberler dışında günah işlemeyen, kusuru bulunmayan kimse yoktur. Herkes iman ve irfanı, takva ve fazileti nisbetinde birtakım günah ve kusur işleyebilir. Ancak Allah'tan utanıp korkmadığı gibi, çevresinden de çekinmeyen ve öylece açıktan günah işleyen, ahlak dışı söz ve davranışlarda bulunan bir müslümanın imam olması hep yadırganmıştır. Çünkü imam cemaate güzel misal teşkil eden, onlar üzerinde her haliyle olumlu tesir bırakan kişi demektir.
Bununla beraber konu ihtilaflı bir seyir izlemiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hiçbir kadın hiç bir erkeğe imam olmasın; hiçbir (cahil) bedevi, hiçbir muhacire (Mekke'den Medine'ye hicret edene) imamlık etmesin. Aynı zamanda hiçbir facir de hiçbir mü'mine imamlık etmesin. Meğer ki sultan ile kahredilmiş ve sultanın kılıç veya değneğinden korkmuş buluna.." (O takdirde fasık ve facirin imametine ses çıkarmayabilir)[296]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"İmamlarınızı hayırlı kişilerinizden seçin. Çünkü imamlar (bir bakıma) sizinle Rabbınız arasında temsilcileriniz (ve elçileriniz) dir."[297]
Mekhul'dan, o da Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet etmiştir. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki:
"Her emir (lider ve hükümdür, önder ve kumandan) ile birlikte cihada çıkmanız size vacibdir. İster o emir iyi ve ahlaklı olsun, isterse facir (günah işleyen, kötü işlerle vakit geçiren biri) olsun. Her iyi kimsenin ve facirin arkasında namaz kılmanız da size vaciptir; isterse o facir büyük günah işlemiş olsun."[298]
Abdulkerim el-Bekka diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimizin ashabından 10 kadarına ulaştım, hepsi de zalim ve mütecaviz imamların arkasında namaz kılıyorlardı"[299]
Bu son rivayeti kuvvetlendirir anlamda Ebu Davud şu hadisi kendi müsnedinde nakletmiştir:
"(Müslüman olduğu takdirde) her ölünün namazını kılınız ve her emir (hükümdar ve kumandan) la birlikte cihada çıkınız."[300]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Akli dengesi yerinde olan her müslüman erkek imamlık yapabilir. Yeter ki, namaz ahkamını bilen ve kıraati düzgün olan biri olsun. O bakımdan kölenin, bedevinin, iki gözünden arızalı olanın ve veled-i zinanın ve fasık'ın imameti caizdir.[301]
Hanefiler bu konuda son üç rivayetle istidlal etmişler ve ayrıca Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin *"Her iyinin ve facirin arkasında namaz kılın!"* tavsiyesiyle ihticacda bulunmuşlardır.
Şüphesiz sözü edilen kişilerin arkasında ancak daha ehil kimse bulunmadığı zaman namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
b) Şafiilere göre: Adaletle vasıflanan kimsenin imameti, fasıkın imametinden evladır; yani ilahi sınırları koruyan kimse varken fasıkın, arkasında namaz kılmak mekruhtur. Bunun gibi bid'adcının da arkasında namaz kılmak mekruh sayılmıştır.
İki gözünden arızalı olanın ve bir de kölelik kaydı altında bulunanın imamlık yapmasında bir sakınca yoktur.[302]
c) Hanbelilere göre: Bid'atçı, fasık ve rafizinin arkasında namaz kılınmaz; ancak sultan tarafından bir tehdit ve ceza verme endişesi söz konusu olduğu zaman kılınır ve sonra iade edilir.[303]
Hanbeli imamları bu konuda Cabir hadisiyle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
d) İmam Malik'e göre: Fasıkın arkasında namaz kılmak caiz değildir. Çünkü imamet bir bakıma emanettir; fasık ise haindir, emanete ehil değildir. O bakımdan fasıkın şehadeti muteber tutulmamıştır. Çünkü şehadet de emanet kapsamına girmektedir.[304]

Tahliler Ve Diğer Rivayetler

284 nolu Cabir hadisinin isnadında Abdullah b. Muhammed et-Temimi bulunuyor ki, bu zat münkerü'l-hadistir. İbn Hibban, "onun rivayetiyle ihticacda bulunmak caiz değildir" demiştir. Veki' ise onun hadis uydurduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca aynı hadisin isnadında Ali b. Zeyd b. Cüd'an bulunuyor ki, bu zat da zayıf olarak bilinmektedir.[305]
285 nolu İbn Abbas (r.a.) hadisinin isnadında Sellam b. Süleyman el-Medaini bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Ebu Hatim onun kavi olmadığını belirtirken, İbn Adiy onun münkerü'l-hadis olduğunu söylemiştir. El-Ukayli de bu zatın rivayet ettiği hadislerde hayli münkerler vardır diyerek muteber olmadığına işarette bulunmuştur.[306]
286 nolu Ebu Hüreyre hadisini Beyhaki tahric etmiştir ve hadis munkatı'dır. İbn Hibban ise bunu zayıflar arasında saymıştır. Nitekim isnadında Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Urve bulunuyor ki, bu zat metruktür.[307]
Abdulkerim el-Bekka'nın rivayetine gelince:
a) Şevkani "Onun rivayeti ihticaca salih değildir" demiştir.
Çünkü sahabenin yaşadığı, asırda emir ve liderlerin çoğu dîn, diyanet sahibi kişilerdi. Hemen hepsi de beş vakit namazlarını kılarlardı. Sonra Emeviler döneminin ortalarına doğru emirler iyice bozuldu ve çoğu facir sayılacak çizgide bulunuyordu.
Darekutni'nin rivayet ettiği hadiste buyuruluyor ki:
"La ilahe illallah diyen kimsenin arkasında namaz kılın ve yine la ilahe illallah diyen kimsenin cenaze namazını kılınız!"
Bu hadisin isnadında Osman b. Abdirrahman bulunuyor ki, bu zatın yalancı olduğuna kail olanlar vardır. Onlardan biri de ünlü hadis alimi Yahya b. Main'dir. [308] Nesai ile Darekutni onun metruk olduğunu belirtmişlerdir. [309]

Çıkarılan Hükümler

1- İslam birliğinin zede almaması için, kıraati yerinde olup namaz ahkamını bilen ve aklı başında olan kimsenin imameti sahihtir. Bu, Ebu Hanife'ye göredir.
2- Adaletle tanınan ve namaz kıldırmaya ehil olan kimse dururken fasıkın arkasında namaz kılmakta kerahet vardır.
3- Köle, a'ma ve veled-i zina imamlık yapabilir. Ancak veled-i zinanın arkasında namaz kılmak birtakım şüphelere yol açıyorsa, o takdirde kerahet vardır.
4- İmam Malik'e göre, fasık ve facir'in arkasında namaz kılmak caiz değildir.
5- Hanbelilere göre, bid'atçının, fasıkın ve rafizinin arkasında namaz kılınmaz. Ancak sultan tarafından bir zorlama varsa kılınır ve arkasından kaza edilir.

Namazda Mukimin Misafire Uyması

İslam dini, yolculuk halinde bulunan mü'minlere ibadette birtakım kolaylıklar getirmiştir. Mesela:

a) Dört rek'atlı farz namazlar iki rek'at halinde kılınır.
b) Sünnet namazları terketmekte bir sakınca yoktur.
c) Mestleri meshetme süresi üç gün, üç gece uzatılabilir.
d) Yolculuk ramazana tesadüf ederse, orucu bozmaya ruhsat vardır.
Ancak yolculuk halinde olan kimse, mukim (eyleşik) olanlara imamlık yapabilir mi? Çünkü mukimin dört rek'at, misafirin iki rek'at kılması söz konusudur.
Bu sorunun cevabını ancak ilgili hadisleri ve müctehid imamların görüş ve tesbitlerini naklettikten sonra vermiş oluruz.

Konuyla İlgili Hadisler:

İmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ne kadar bir sefere çıktıysa, mutlaka dönünceye kadar (dört rek'atlı farzları) iki rek'at olarak kıldı. Fetih zamanında Mekke'de 18 gece kaldı ve akşam namazı hariç diğer namazları cemaate ikişer rek'at olarak kıldırdı ve (selam verince de) şöyle buyurdu:
"Ey Mekke halkı! Kalkınız iki rek'at daha kılınız. Çünkü bizler sefer halinde olan bir kavmiz (topluluğuz)"[310]
Ömer (r.a.) den:
"Hz. Ömer (r.a.) Mekke'ye ayak basınca, oradaki cemaate iki rek'at kıldırdı ve (selam verince onlara) şöyle dedi:
"Namazınızı tamamlayın. Çünkü biz sefer halinde olan bir kavmiz (topuluğuz)."[311]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Misafirin mukime uyması sahihtir. Vakit namazında ona yetiştiği takdirde niyet edip tabi' olur. Ama vakit çıktığı takdirde ona uyması sahih olmaz. Çünkü misafirin farzı vakitten sonra değişmez. Değişmesine sebep olan vakit ise çıkmış bulunuyor.
Mukimin misafire uyması ise, hem vakit içinde, hem de vaktin dışında sahihtir. Çünkü misafirin namazı her iki halde de bir değinmemektedir. İkinci rek'atin sonunda ettahiyyata oturmak misafir için farz, mukim için farz değildir. O bakımdan da zayıfı kuvvetli üzerine bina etmek caizdir.
Misafir dört rek'atli namazı, imam olurken iki rek'at kılar, ona uyan mukim ise, dört rek'at olarak tamamlar.
İmamlık yapan misafirin selam verdikten sonra, kendisine uyan mukimlere: "Siz namazınızı tamamlayın; çünkü biz yolculuk halinde bulunuyoruz" demesi müstehabdır.[312]
b) Şafiilere göre: Yolculuk halinde olanlarla eyleşik bulunanlar biraraya geldikleri zaman, eyleşik olanlardan birinin imam olması müstehabdır. Bununla beraber yolculuk halinde olanlardan birinin öne geçip namaz kıldırmasında bir sakınca yoktur.
Yolculuk halinde olan misafirlerle mukimlerden oluşan cemaate misafirlerden biri imamlık edecek olursa, iki rek'at kıldırır. Mukim olanlar kalkıp iki rek'at daha kılmak suretiyle namazlarını tamamlarlar; misafir olanlar isterlerse dört rek'ate, isterlerse iki rek'ate niyet edebilirler. Dört rek'ate niyet edenler de imam selam verdikten sonra kalkıp iki rek'at daha ilave ederek tamamlarlar.[313]
c) Hanbelilere göre: Misafir farz namazlardan birinde imama uyabilir. Dört rek'atli namazlarda ister tamamına, ister bir kısmına yetişmiş olsun, yine dört rek'at olarak kılması gerekir. Misafirin uyduğu imamın mukim mi, yoksa misafir mi olduğunu bilmediği durumda da yine dört rek'at kılar, isterse imamın misafir olduğu sonradan anlaşılmış olsun. Tabii misafir yalnız başına kıldığı zaman, dört rek'atli namazları iki rek'at olarak kılar.
Ancak uyduğu imamın misafir olduğunu kesin bilen yolcu, iki rek'ate niyet eder.
Böylece misafirin mukimlere imamlık yapması caizdir. Ancak iki rek'atin sonunda selam verince, arkasındaki cemaate: "Siz namazınızı tamamlayın; çünkü ben misafirim" demesi müstehabdır.[314]
d) Malikilere göre: Misafir dört rek'atli farzda mukim olan imama uyarsa, ister bu uyması vakit içinde olsun, ister dışında olsun, başladığı namazı dört rek'at olarak tamamlar. Ancak bu durumda misafirin en az bir rek'ate ulaşması gerekir. Aksi halde o imama uyarak başladığı namazı iki rek'at olarak kılar. Bunun gibi mukim olanlar da misafire uyabilirler. Ancak onlar, imam selam verdikten sonra kalkıp namazlarını tamamlarlar.[315]

Tahliler Ve Diğer Rivayetler

298 nolu İmran b. Husayn hadisini aynı zamanda Tirmizi tahric edip hasenlemiştir. Beyhaki de bunun isnadının hasen olduğuna değinmiştir. Ancak yapılan ciddi araştırmaya göre, hadisin isnadında Ali b. Zeyd b. Cud'an bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Hadis kritiğinde bulunan ilim adamlarının çoğu bu kişi hakkında hep şüphe izhar etmişlerdir. Hatta Yezid b. Züray' onun rafizi olduğunu iddia etmiştir.[316]
Ne var ki, onun rivayet ettiği bu hadisin birtakım şevahidi bulunduğunu dikkate alan Tirmizi onu bu bakımdan hasenlemiştir.
Ömer (r.a.) den yapılan rivayet ise, sahihtir. Çünkü isnadındaki ricalin hepsi sıka (güvenilir) kimselerdir.
İmam Malik'in Nafi'den yaptığı rivayete göre: Abdullah b. Ömer (r.a.) Mina'da imama uyduğu zaman dört, rek'at olarak kılardı; yalnız başına kılanca iki rek'atin sonunda selam verip seferilere mahsus şekilde namazını tamamlardı. Yani dört rek'atli namazları iki rek'at olarak kılardı. İmama uyunca dört rek'at olarak kılardı.[317]

Çıkarılan Hükümler

1- Misafirin mukime, mukimin de misafire uyması caizdir.
2- Misafir, mukim olan imama uyduğu takdirde dört rek'at olarak kılar.
3- Misafir mukim olan imama ancak vakit içinde uyabilir. Vakit çakınca artık kazaya kalan namazı imamla birlikte kılmaz. Bu, Hanefilere göredir.
4- Misafir imama uyan mukimler, imam selam verdikten sonra kalkıp iki rek'at daha kılmak suretiyle namazlarını dört rek'at olarak tamamlarlar.
5- Misafir olan kimse mukim olan imama namazın son bir rek'atinde yetişirse, yine de o namazı dört rek'at olarak kılar. Daha az bir kısımda ulaşırsa, artık iki rek'at olarak kalar. Bu, İmam Malik'e göredir.
6- Misafir olan imam, mukimlere namaz kıldırdığında iki rek'atin sonunda selam verir ve cemaatine: "Siz namazınızı tamamlayın; çünkü ben misafirim" der. Fukaha onun böyle demesini müstehab saymışlardır.
7- Misafirlerle mukimler bir araya geldiklerinde, mukim olanlardan birinin imam olması müstehabdır. Bu İmam Şafii'ye göredir.

Farz Kılanın Nafile Kılana Uyması

Bu konuda hakim olan fikhi kural şudur: Farz kuvvetli, nafile zayıf sayılır. O bakımdan kuvvetlinin zayıf üzerine bina edilmesi caiz değildir. Bununla beraber fakih müctehidlerin tesbit, görüş ve ihticacları biraz farklılık arzetmektedir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre: "Ashab-ı Kiram'dan Muaz (r.a.) Peygamberimiz (s.a.v.) ile birlikte son yatsıyı kılar, sonra kendi (semtindeki) insanlara döner ve (aynı namazı) onlara kıldırırdı."[318]
Muaz b. Rıfaa'dan yapılan rivayette, Beni Seleme Kabilesinden Süleym adında bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelerek şöyle diyor:
"Ya Rasulallah! Doğrusu Muaz b. Cebel, bizim uyumuş olmamız gereken bir vakitte çıkıp geliyor -ki biz erken uyuyup gündüzleyin işlerimizde bulunmak istiyoruz- ve bizi namaza davet ediyor. O sebeple biz de çıkıp onunla birlikte namaz kılıyoruz ve o, namazımızı hayli uzatıyor. (Böylece tam uykumuzu alamıyoruz)." Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz:
"Ya Muaz! Sen fitneci olma. Ya bizimle namaz kıl, ya da (kavminle de kılacak olursan) namazı onlardan yana hafif tut" diye buyurdu.[319]

Hadisler Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Farz namaz kılanın nafile kılana uyması caiz değildir. İsterse o farz nezredilmiş (adanmış) bir namaz olsun fark etmez. Çünkü farz kavi, nafile ise zayıftır. Kavi zayıfa bina edilemez.[320]
b) Şafiilere göre: Farz kılan kimsenin nafileye niyet eden kimseye uyması caizdir. Çünkü bu husus sahih sünnet ile sabit olmuştur. Hem namaz kılanlardan her birinin niyeti kendine aittir; başkasının niyetinin ona uymaması, onun namazını bozmaz.[321]
c) Hanbelilere göre: Farz kılanın nafile kılana uyması hakkında iki rivayet vardır: Birincisi, böyle bir uymanın sahih olmadığıdır. Nitekim İmam Ahmed bu hükmü kesin belirtmiş ve Hanbeli fukahasının çoğu da benimsemiştir. Zühri ve rey tarafdan olan müctehid fakihler de aynı görüşü izhar etmişlerdir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: *"İmam*

ancak kendisine uyulsun diye imam olmuştur. Artık ona (namazda) muhalefet etmeyin!" buyurmuştur.
Fukahadan az bir kısmına göre ise, bu caizdir. Esrem de buna cevaz verenler arasında bulunuyor.[322]
d) Malikilere göre: Farz kılanın nafile kılana uyması caiz değildir. O bakımdan uyan kimsenin namazı sahih olmaz.[323]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

307 nolu Muaz b. Rıfaa hadisinin isnadı sahihtir, ricali sıkadır. O bakımdan istidlale salihtir. Ancak Şafiiler ve bir de Hanbeli fukahasından az kimse dışında diğer müctehidler bu rivayetle istidlal etmemişlerdir. Nitekim İmam Şafii bu hadis hakkında şöyle demiştir:
"Bu konuda Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden bir tarikle rivayet edilen bu hadisten daha sabit başka bir rivayet bilmiyorum."[324]
Aynı hadisi az değişik lafızla Buhari, edeb: 73, Müslim, salat: 178, Ebu Davud, salat: 124, Nesai, imamet: 39, 41'de rivayet etmişlerdir.
Ebu Cafer Tahavi ise, Muaz hadisini kendi mezhebi doğrultusunda tevil ederek şöyle demiştir: "Rasulüllah'ın (s.a.v.) *"Ya bizimle namaz kıl, ya da (kavminle de kılacak olursan) namazı onlardan yana hafif tut"* buyurması, ikisinden birini ihtiyar etmesine delalet etmektedir. Yani bizimle kılacak olursan, artık onlara kıldırma, onlara kıldırmak istiyorsan, bizimle kılmadan git"[325]
Tahavi'nin bu te'vili pek isabetli değildir. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, *"Onlarla kıldırmak istiyorsan bizimle kılmadan git"* şeklinde değil, *"Ya bizimle kıl, ya da (kavminle de kılacak olursan) namazı onlardan yana hafif tut"* buyurması, ikisinden birine tercihe yönelik bir anlatım değil, *"İstersen hem bizimle kıl, hem de onlara kıldırdığın zaman uzatma, hafif tut"* şeklinde bir uyarı ve tavsiyedir.
Zira 306 nolu Cabir hadisinin son kısmında şu cümlenin yer aldığı rivayet yoluyla sabit olmuştur:
"Bu ikinci defa kılması onun için tetavvu'dur, kavmi için farz olan vakit namazıdır." Şevkani:
"Bu cümle senet bakımından en racih, mana bakımından en sahih olanıdır" demiş ve Tahavi'nin:
"Bu cümle Cabir'in zan ve tahminidir" sözüne değinerek: "Böyle bir iddiada bulunmak merduttur. Çünkü Cabir'in Muaz'la birlikte namaz kıldığı ve bu cümleyi ondan duyduğu rahatlıkla söylenebilir. Zira Cabir (r.a.) böyle fazla bir hükmü ilave etmekten hem korkar, hem de huşu' ve aldığı dini kültüre sığmaz."
Kaldı ki, Muaz'ın namaz kıldırdığı şahısların hepsi de sahabi idi. Bunların otuzunun Akabe bey'atine katılanlar, kırkının da Bedir savaşına iştirak edenler olmak üzere 70 kişi olduğu söylenir.
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin: *"Bir farz namazı aynı günde iki defa kılmayın"* emri, iki defasında da farz olarak kılınmasını men'e yöneliktir. Sonra bu hadisin farz ve nafile niyetiyle de olsa aynı namazın iki defa kılınmayacağını söylesek bile, bunun Muaz hadisiyle neshedildiği uzak bir ihtimal değildir.
Çünkü sözü edilen hadisin hükmünün kaldırıldığına delalet eden bir diğer rivayet mevcuttur. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kendi araç ve eşyanız yanında namaz kıldıktan sonra cemaat mescidine geldiğinizde, onlarla beraber (aynı) namazı kılın. Çünkü bu ikinci defa kılmanız sizin için nafile olur."
Bu rivayeti ashab-ı sünen tahric etmiş ve İbn Huzayme bunu sahihlemiştir. Yapılan tesbitlere göre, Rasulüllah (s.a.v.) bunu hayatının son döneminde Veda Haccı'nda iken söylemiştir.
Bunun gibi, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin, kendisinden sonra iş başına geçecek (zalim) hükümdarların namaz vaktini geciktirerek kıldırdıkları takdirde, mü'minlerin o namazı vakit içinde kendi evlerinde kılıp öyle mescide gelmelerini ve o hükümdarların arkasında aynı namazı nafile niyetiyle kılmalarını tavsiye buyurduğu da sahih rivayetle sabit olmuştur.

Çıkarılan Hükümler

1- Farz kılanın nafile kılana uyması caiz değildir. Bu İmam Malik ve İmam Ebu Hanife'ye göredir.
2- İmam Şafii'ye göre: Caizdir. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) zamanında ashab-ı kiramın böyle yaptığı sahih rivayetle sabit olmuştur. Nitekim Muaz hadisi bunun başlıca şahidi olarak bulunuyor.
3- Aynı farz namazı iki defa kılmakta bir sakınca yoktur. Birincisi vaktin, farzı olarak eda edilmiş olur, ikincisi nafile yerine geçer.
4- Vakit namazını evinde veya iş yerinde kıldıktan sonra camiye gelen ve aynı namazın cemaat halinde kılınmaya başlandığına yetişen kimse, niyet edip imama uyar ve bu onun için nafile olur.

Oturarak Namaz Kılanın Ayakta Durana, Ayakta Duranın Oturarak Kılana Uyması

Farz namazlarda gücü, kudreti, sağlığı yerinde olan kimsenin niyet, iftitah tekbiri ve kıraat süresince ayakta durması farzdır. Bununla beraber zorunlu bir sebepten dolayı ayakta duramıyacak olursa, oturduğu yerde, ayakta durup namaz kıldıran kimseye uymasında bir sakınca yoktur. Aynı zamanda ayakta durup namaz kılan kimsenin oturarak namaz kılana uyması doğru olur mu? Bu konudaki hadis ve rivayetleri; fakih müctehidlerin görüşlerini getirdikten sonra mesele açıklığa kavuşturulmuş olur.

İlgili Hadisler Ve Rivayetler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz (vefatına yakın günlerde) hastalandığı zaman, büründüğü bir elbise içinde oturarak Ebu Bekir'in (r.a.) arkasında namaz kıldı."[326]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefat ettiği hastalığında oturarak Ebu Bekir (r.a.) ın arkasında namaz kıldı."[327]
Yine Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ağrı ve sızıdan şikayetçi olduğu bir halde oturarak namaz kılarken, arkasında ayakta durup Ona uyan bir cemaat bulunuyordu. Onlara oturup öyle namaz kılmalarını işaret etti. Sonra namazı bitirince onlara şöyle buyurdu:
"İmam ancak kendisine uyulsun diye imametlik yapmaktadır. O bakımdan imam rüku'a varınca siz de varın, başını rüku'dan kaldırınca siz de kaldırın; oturarak namaz kılıyorsa siz de oturarak kılın."[328]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz attan düştü ve sağ yanı berelendi. Bunun üzerine Rasulüllah'ı (s.a.v.) sormak, geçmiş olsun demek üzere yanına girdik. Namaz vakti de girmiş oldu. Oturduğu yerde bize namaz kıldırdı, biz de Onun arkasında oturarak namaz kıldık. Namazı bitirince şöyle buyurdu:
"İmam ancak kendisine uyulsun diye imametlik yapmaktadır. O tekbir getirince siz de tekbir getirin; o secde edince, siz de secde edin; o başını kaldırınca siz de kaldırın; o (semi'allahu limen hamidehu) deyince, sîz (rabbena leke'1-hamd) deyin. O oturarak namaz kılınca hepiniz de oturup namaz kılın."[329]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Medine'de bir ata bindi ve at Onu bir hurma kökünün üzerine düşürüverdi. O sebeple Rasulüllah'ın (s.a.v.) ayağında çıkık meydana geldi. Biz Onu ziyaret edip sormak üzere kendisine gittiğimizde , Hz. Aişe'ye ait meşrube (elbise, yiyecek ve benzeri şeyler konulan tavansız odacık veya kiler) de oturmuş olarak tesbih eder (namaza durmak üzere) bir halde bulduk. Biz de hemen arkasına geçip uyduk. Sesini çıkarmadı. Sonra bir defa daha geldik, kendisini sorduk ve O oturarak farz namaza başladı. Biz de arkasında durduk; derken oturmamızı işaret etti, oturduk. Namazı bitirince şöyle buyurdu:
"İmam oturarak namaz kılarsa, siz de oturarak kılın; o ayakta kılacak olursa, siz de ayakta kılın. Faris halkının kendi ileri gelen liderlerine yaptıkları gibi yapmayın."[330]

Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlaller Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ayakta duranın, rüku' ve secde yapıp oturarak namaz kılan kimseye uyması sahihtir, rüku' ve secdeyi işaretle yerine getiren kimseye uyması sahih değildir.[331]
Böylece ayakta durup namaz kılanın, oturarak namaz kılana uyması caizdir. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ömrünün son günlerinde rahatsızlığından dolayı oturarak namaz kılarken o vaziyette cemaat Ona uyuyordu. Ancak İmam Muhammed'e göre bu sahih değildir. Çünkü ayakta duranın hali kamil, oturanın ise nakıstır.[332]
b) Şafiilere göre: İmam ayakta durmaya takat getiremezse, oturarak namaz kıldırır. Cemaat bu vaziyette ona uyar. Bunda bir sakınca yoktur. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz son günlerinde oturarak cemâatine namaz kıldırmıştır. Ancak cemaat ayakta durup imama uyar. O oturarak kıldığı için onlar oturmaz. Rasulüllah'ın (s.a.v.) önce buna izin verdiği, sonra vefatına yakın bu hükmü kaldırdığı Hz. Aişe (r.a.) hadisinden istidlal edilmektedir.[333]
İmam ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak cemaate namaz kıldırırsa, cemaatin namazı sahih ve yeterlidir; imam isaet işlemiş olduğundan iade etmesi gerekir.[334]
c) Hanbelilere göre: Oturarak namaz kılanın arkasında ayakta durup namaz kılma hususunda iki husus vardır: Birincisi, cemaatin namazının bu vaziyette sahih olmadığıdır ki, İmam Ahmed de buna meyletmiştir. Çünkü ona göre: İmam oturmuş halde ise, cemaat onun arkasında durup namaz kılacak olurlarsa, gerçek anlamda ona uymamış sayılırlar.

Ancak cemaat de imam gibi oturarak kılarsa, o takdirde sahih olur.
Aynı zamanda imam ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak namaz kıldırırsa, ayakta duranlar ona uymaz.[335]
d) Malikilere göre: İmam Malik'ten yapılan iki rivayetten birinde, ayakta duracak kadar kudreti olan kimsenin, oturarak namaz kılana uyması sahih değildir.
İmam Malik ve İmam Muhammed b. Hasen bu konuda şu hadisle istidlal ve ihticac etmişlerdir:
"Benden sonra artık hiç kimse, oturarak imama uymasın!"
Bu hadisi Darekutni tahric etmiştir. Çünkü ayakta durmak namazın rükünlerinden biridir. Bu rüknü yerine getirmeye kudreti yeten kişinin, kudreti yetmeyen kişiye uyması sahih olmaz.[336]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

313 nolu Enes ve 314 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir. Her iki rivayet de Ebu Bekr'in imam olduğuna açık biçimde delalet etmektedir.
315 nolu Hz. Aişe hadisi de sahih kabul edilmiştir. 316 nolu Enes ve 317 nolu Cabir hadisi fakih imamlar ve diğer hadis âlimleri tarafından sahih kabul edilmişse de, İmam Şafii'ye göre, bunların hükmü kaldırılmış, yani neshedilmiştir. Zira Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefatından birkaç gün önce, bir rivayete göre, bir gün veya iki gün evvel oturarak da olsa öne geçmemiş, Ebu Bekr'in imam olmasını emretmiş ve kendisi de oturmuş bir halde ona uyarak namazını kılmıştır.
Fakih müctehidlerin çoğu ise, bu hadislerle istidlal edip oturarak namaz kıldırmak zorunda olan imama, ayakta durup uymanın sahih olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim İshak, Evzai, İbn Münzir ve Davud ez-Zahiri de aynı görüşü izhar etmişlerdir. Cumhur da aynı görüştedir.
Muhaddis Abdurrezzak ise şöyle demiştir: "İmam ne kadar oturarak namaz kıldırdıysa, cemaatin de oturarak kıldığını gördüm, bunun aksini müşahede etmedim. Bu, birçok kanaldan rivayet edilen bir sünnettir. İbn Hibban da ismi geçen üç sahabiden aynı rivayeti yapmıştır. Ashabdan bunun hilafına bir rivayet yapılmamıştır.[337]
Tabiin'den de aynı görüş Cabir b, Zeyd ve Ebu'ş-Şa'şa'den rivayet edilmiş ve onlardan buna muhalefet eden çıkmamıştır. Yani imam oturarak namaz kıldırmak zorunda kalırsa, cemaatin de oturarak ona uyması gerekir.
Kadı Iyaz ise, "Rasulüllah'dan (s.a.v.) sonra hiç kimsenin oturarak namaz kıldıran imama oturarak uyması sahih ve caiz olmaz, o ancak Rasulüllah'a (s.a.v.) has bir hal idi." demiştir.
Şa'bi'nin Cabir'den rivayet ettiği ve Darekutni'nin tahricde bulunduğu: *"Benden sonra hiç kimse oturarak imama uymasın!"* mealindeki hadise gelince: Bunun üzerinde hayli durulmuş ve ravi Cabir el-Cu'fi'nin metruk olduğu söylenmiştir. Seçkin ilim adamlarından bir kısmı bu zatı tezkiye etmiş ve güvenilir olduğunu belirtmişlerdir. Muhaddis Yahya'nın ise onun rivayetlerini terkettiğini Abdullah b. Ahmed bildirmektedir. İmam Ebu Hanife'de onun çok yalancı bir kimse olduğuna dikkat çekmiştir. Nesai onun metruk olduğunu söyleyenler arasında yer almıştır.[338]
Sonuç olarak Cabir'in hadisiyle istidlal ve ihticacın uygun olmadığı ortaya çıkıyor ve böylece İmam Şafii ile İmam Muhammed'in delillerinin zayıf olduğu ağırlık kazanıyor.

Çıkarılan Hükümler

1- Ayakta duranın, oturarak namaz kılana uyması sahihtir; şu şartla ki, bu durumda olan imamın rüku' ve secdeyi doğrudan yerine getirmesi gerekmektedir.
2- Oturarak namaz kılan, fakat rüku' ve secdeyi işaretle yerine getiren imama, ayakta durup rüku ve secde yapma kudreti olan cemaatin uyması sahih olmaz.
Bu iki görüş de Hanefilere aittir.
3- Rahatsızlığından dolayı oturarak namaz kıldıran imama uyanlar, oturarak değil, ayakta durarak uyarlar. Bu, İmam Şafii'nin görüşüdür.
4- İmam gücü yettiği halde ayakta durmayıp oturarak namaz kıldırırsa, ona uyan cemaatin namazı tamamdır, imamın namazı ise sahih değildir, iade etmesi gerekir. Bu da İmam Şafii'nin ictihadıdır.
5- Oturarak namaz kıldıran imama ayakta durup uymak sahih değildir. Bu, Ahmed b.Hanbel'in görüşüdür. İmam Malik de aynı görüştedir.
6- Evzai, Zahiri ve İshak'a göre, imam oturarak namaz kıldırıyorsa, cemaatin de oturması gerekir. Ashab ve Tabiin zamanında da uygulama böyle idi.

Müteveddi'in Müteyemmime Uyması

"Su ile abdest alanın, toprak ile teyemmüm edene uyması.."
"Müteveddi" sıfattır, genellikle su ile normal ölçülere ve kurallara göre abdest alan kimse hakkında; "müteyemmim" ise, herhangi bir sebepten dolayı su bulamayan veya su bulunduğu halde onu kullanamayan ve o yüzden namaz için toprağa ellerini sürmek suretiyle teyemmüm eden kimse hakkında kullanılır.
Bu durumda olan kimse, su ile abdest alan kimsenin önüne geçip imamlık yapabilir mi? Yani müteveddi'in müteyemmime uyması sahih ve caiz olur mu?
Konuyla ilgili hadisleri ve müctehid imamların görüş ve tesbitlerini nakledince bu sorunun da cevabı verilmiş olacak.

İlgili hadisler:

Tabiinden Said b. Cübeyr'den yapılan rivayette, İbn Abbas (r.a.) beraberinde Rasulüllah'ın (s.a.v.) ashabından birkaç zat olduğu halde bir seferde bulunuyorlardı. Ammar b. Yasir (r.a.) da onların arasında idi. Peygamber'e (s.a.v.) olan yakınlığı dikkate alınarak namazda öne geçiriliyor, imamet hizmetini o yerine getiriyordu.
Bir gün yine Ammar (r.a.) arkadaşlarının önüne geçip imam olarak namaz kıldırdıktan sonra gülerek onlara şu haberi verdi: Kendisine ait Rum asıllı cariyeyle yattığı ve o yüzden cünüp olduğu, ancak teyemmüm ederek namaz kıldırdığını söyledi.[339]
Buna benzer bir olay da Amr b. As (r.a.) ın başından geçmiştir. Şöyle ki: Amr (r.a.) bir grup ashabla birlikte Zatü's-Selasil gazvesi sebebiyle seferde bulunurlarken Amr gece uykuda ihtilam oluyor ve hava çok soğuk olduğundan su ile yıkanmaya cesaret edemiyor ve o sebeple teyemmüm ederek sabah namazını kıldırıyor.
Medine'ye döndüklerinde durum Hz. Peygambere (s.a.v.) arzediliyor. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"Ya Amr! Cünüp olduğun halde mi arkadaşlarına namaz kıldırdın?" diye sorunca; o şöyle diyor:
"Ya Rasulallah! Hava soğuktu. Allah ise kendinizi öldürmeyiniz buyurmaktadır."
Amr'ın bu cevabına Rasulüllah (s.a.v.) tebessüm etti ve başka bir şey demedi.[340]

Bu İki Rivayetlerin Işığında Mezhep İmamlarının İctihadları

a) Hanefilere göre: Müteveddi'in müteyemmime uyup namaz kılması caizdir. Çünkü bu konuda toprak suyun yerine geçmekte ve aynı hükmü almaktadır. O bakımdan bu ikisiyle de namazın şartı vücut bulmuş oluyor.[341]
b) Şafiilere göre: Müteveddi'in müteyemmime uyup namaz kılması sahihtir. Zira her ikisi de nass-ı kur'an ve sünne-ti Rasulüllah ile sabit olmuştur.[342]
c) Hanbelilere göre: Şafiilerle aynı görüştedirler; yani su ile abdest alan kimsenin suyu kullanamayan veya bulamayan ve fakat toprak ile teyemmüm eden kimseye uyup namaz kılması caizdir.[343]
Hanefilere göre, teyemmüm mutlak bedeldir; yani zaruri bir kayıt olmaksızın abdest yerine geçmektedir. Şafiiler ise, onların hilafına bir yorumda bulunmuşlar ve teyemmümün zaruri bedel olduğunu belirtmişlerdir. O bakımdan bu mezhebe göre vakit girmeden teyemmüm edilmez.
d) Malikilerin bu konuda açık bir ictihad ve görüşlerini tesbit edemedim. Ancak Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra'da İmam Malik'in şöyle dediğini İbn Kasım'dan nakletmektedir:
"Yolculuk halinde bulunan adam, yanında yetecek kadar su yoksa, beraberinde taşıdığı eşiyle veya cariyesiyle cinsel temasta bulunmaz. Ancak suyu kullanmaya engel bir yara veya hastalık söz konusu ise, o takdirde su bulunmasa bile cinsel temasta bulunması caizdir. İbn Şihab da aynı görüşü izhar etmiştir."[344]

Tahliler Ve Diğer Rivayetler

İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayetin isnadı sahihtir. O bakımdan fakih müctehidlerin önemli bir kısmı onunla istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
Amr b. As hadisi de sahih kabul edilmiş ve ihticaca elverişli sayılmıştır.
Onun bu hadisini kuvvetlendiren bir diğer hadisi Darekutni, Bera' b. Azıb'den rivayetle, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"İmam öne geçip cemaate namaz kıldırır ve abdestsiz olduğunu hatırlarsa, cemaatinin namazı kafi gelir, onun ise iade etmesi gerekir."
Ne var ki, bu hadisin isnadında Cüveybir b. Said bulunuyor ki bu zat zayıf ve metruktur. Aynı zamanda isnadında inkıta' da vardır.[345]
Yine bu manada sahih bir rivayeti Ebu Davud'da görüyoruz ki, İbn Hibban onu sahihlemiştir: Beyhaki de aynı tesbitte bulunmuştur:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz sabah namazına başladı, sonra eliyle cemaate işaret ederek yerinizde bekleyiniz diyerek ayrıldı, az sonra saçlarından su damladığı halde gelip namazı kıldırdı. Sonra şöyle buyurdu:
"Ben de ancak sizin gibi bir beşerim; doğrusu cünüp idim (hatırlayınca gidip guslettim ve geldim.)"

Müteyemmimin müteveddi'e imam olmasının caiz olmadığını ileri süren fakihler ise, şu hadisle istidlal etmişlerdir:
"Müteyemmim müteveddi'lere imamlık yapmasın!"
Ancak bu hadisin zayıf olduğu anlaşılmış ve o bakımdan ihticaca salih görülmemiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanma imkanı olmadığında namaz için toprakla teyemmüm etmek meşrudur. Bu, kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- Müteveddi'in müteyemmime uyması sahih ve caizdir..
3- Mukim kimse su bulamadığı için teyemmüm ederse, abdestli olan kimsenin ona uyması sahih olmaz. Çünkü o adamın ileride su bulunca kıldığı namazı iade etmesi gerekir. Bu, imam Şafii'ye göredir. Ancak seferi haldeyse veya bir hastalıktan dolayı su kullanamıyorsa, o takdirde müteveddi'in ona uyması sahih olur.
4- Hanefilere göre, Teyemmüm mutlak anlamda abdeste bedeldir. Şafiilere göre, zaruri bedeldir.
5- Malikilere göre, yolculuk halinde bulunan adam, yanında gusledecek suyu yoksa ve te'min de edemeyecekse, beraberinde taşıdığı eşiyle veya cariyesiyle cinsel temasta bulunmaz.
6- Abdest nasıl namazın şartlarından biriyse, onun yerine geçen teyemmüm de namazın şartlarından biri sayılır.

İmamın Saffın Ortasına Denk Gelecek Şekilde Önde Durması

İmamın, namazda kendisine uyulan kimse olduğundan cemaatin önünde birinci saffin ortasına denk gelecek şekilde durması söz konusudur. Bu düzenleme cemaatin hem imamı görüp hareketlerini izlemesi, hem de sesini daha rahat duyması bakımına yönelik olduğu gibi, uyulan kimse olması bakımından da önemlidir.
Bunun gibi imamın arkasında durup ona uyan cemaatin nasıl bir sıra tertiplemeleri sünnettir? Zira cemaatin düzenli saf halinde durması, İslam'ın her hususta disipline önem veren, düzenden yana olan bir din olduğunun başka bir göstergesi sayılır.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İmamı ortalayın ve (safta) aranızdaki boşlukları kapayınız."[346]
Ebû Mes'ûd el-Ansarı (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namazda omuzlarımıza dokunurdu da şöyle buyururdu:
"Saflarınızı düzgün tutunuz, farklı şekilde durmayın, sonra kalpleriniz de farklılaşma gösterir. Sizden ergen aklı başında olanlar arkamda yer alsın; sonra da sırayla diğerleri onların arkasında, diğerleri de onların arkasında saf olup yerlerini alsınlar."[347]
İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden ergen olup aklı melekesi yerinde olanlar arkamda yer alsın. Sonra da sırasıyla diğerleri onların arkasında ve sonra da diğerleri de onların arkasında saf olup yerlerini alsınlar. Bir de sokak, çarşı ve pazarlardaki gürültü, patırtı, sürtüşme ve çekişmeden sakının."[348]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Erkek saflarının hayırlısı, önde olanıdır; şerli olanı da sonda olanıdır. Kadın saflarının hayırlısı, sonda olanıdır; şerlisi ise, önde olanıdır."[349]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İmamdan başka üç kişi olursa, imam öne geçer, onlar onun arkasında bir saf olur. Zira hem Rasulüllah (s.a.v.) böyle yapmıştır, hem de ümmetin ameli bu doğrultuda cereyan etmiştir.
İmamın, arkasındaki saffin ortasına denk gelecek şekilde durması sünnettir. Onların sağında, ya da solunda dururs a caizdir, ancak isaet etmiş olur. Bunun cevazına gelince: Böyle yapmak doğrudan rükünlerle ilgilidir ki o da gerçekleşmiş oluyor. İsaete gelince: Cemaatin sağ veya sol tarafına gelecek şekilde durmasiyla mütevatir olan sünneti terketmiş bulunuyor.[350]
b) Şafiilere göre: İmamın yeri, kendisine uyan cemaatin önüdür, ona uyan ister bir kişi, ister birden fazla olsun.. O bakımdan imama uyan iki kimse ise, imam onların önünde durur, onlar da imamın arasında saf olup dururlar.
İmama uyanlardan bir kısmı imamın önünde yer alırlarsa, kılınan bu namaz imam ve yan taraftarıyla arkasında olanlar için kafi gelir, ama önüne geçenler için kafi gelmez. Çünkü, imamın kendisine uyanların önünde veya hizasında durması sünnettir.[351]
c) Hanbelilere göre: Sünnet odur ki, imama uyanlar onun arkasında dururlar. Eğer imamın önünde dururlarsa, bu sahih olmaz. Malikilere göre sahih olur.
İmama uyan bir adam olursa, imamın sağ arkasında durur, iki adam olursa, tam arkasında yer alıp durular.[352]
d) Malikilere göre: Cemaatin imamın önüne taşması sakıncalı değildir. O bakımdan imama uyanların öne taşıp onun önünde duracak olurlarsa, namazları yine sahih kabul edilir. Çünkü böyle yapmak, iktidae (yani imama uymaya) engel değildir.[353]

Tahliller Ve Rivayetler

333 nolu Ebu Hüreyre hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzeri susup bir şey dememişlerdir. Nesai ise, bunun salih olduğunu belirtmiştir. İsnadında Yahya b. Beşir b. Hallad bulunuyor. İbn Kattan onun meçhulü'l-hal olduğuna dikkat çekmiştir. Abdülhak ise onun bu isnadının kavi olmadığını söylemiştir.[354]
334 nolu Ebu Mes'ud hadisini Ebu Davud tahric etmiştir. İstidlale salihtir
335 nolu İbn Mes'ud hadisini Tirmizi rivayet ettikten sonra hasen-garip olduğunu belirtmiştir. İbn Seyyidin-nas ise, bu hadisin sahih ve ravisi Halid b. Mehran'ın sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. Zira hadisin birçok şahitleri vardır. İmam Müslim'de onun sahih olduğuna hükmetmiştir.
Bu konuda Taberani el-Kebir'de Semüre (r.a.) den şu hadisi nakletmiştir:
"Muhacirlerle Ansarın arkasında bedeviler dursun ki namazda onlar (bu iki) zümreye uysunlar."
Bunun gibi Darekutni'nin İbn Abbas (r.a.) den yaptığı rivayette, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir:
"Birinci safta bedeviler, Arap olmayan yabancılar ve bir de henüz ergen olmamış (temyiz çağındaki) çocuklar öne geçmesin!."
Ancak bu hadisin isnadında Leys b. Ebi Süleym bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[355] Yahya b. Main ve Nesai onun zayıf olduğunu belirtirlerken, İbn Hibban onun ömrünün sonuna doğru hafizasının zayıfladığını ve rivayetleri birbirine karıştırdığını söylemiştir. Bunlara karşın, Abdülvaris onun ilim kabı olduğuna değinerek övgüde bulunmuştur.[356]

Çıkarılan Hükümler

1- İmamın, saffin ortasına denk gelecek şekilde önde durması sünnettir.
2- İmamın arkasında yalnız bir adam bulunursa, onun sağ gerisinde durması sünnettir. İki veya daha fazla kimse bulunursa, tam arkasında saf olup durmaları sünnettir.
3- İmamın arkasında birinci safta ergen olup aklı eren kimselerin durması müstehabdır. O bakımdan İslam fikhını bilen alimlerin birinci safta yer almasına dikkat edilmelidir.
4- Cemaatin, imamın tam hizasında durması halinde, namazları sahih sayılır. Bu, İmam Şafii'ye göredir.
5- Cemaatin imamın önüne taşması caiz değildir. Bu üç mezhebe göredir. İmam Malik'e göre, taşmalarında bir sakınca yoktur.
6- Safların düzgün tutulması ve arada boşluk bırakılmaması sünnettir.
7- Saf dışında durup imama uymakta kerahet vardır. İmam Malik'e göre kerahet yoktur.

Namazda Cemaatin Arasında Kadın Ve Çocukların Yeri

Namaz ibadeti insana kişilik kazandırdığı gibi, saygılı olmayı, büyüklerin yerini ve kadrini bilmeyi, küçükleri sevip korumayı ve birlik, beraberlik olmayı öğretir.
O bakımdan cemaat halinde namaz kılarken sınıf farkı kalkmakta; herkes Cenab-ı Hakk'ın huzurunda ve yanında kul olma düzeyinde eşit bulunmaktadır. Ancak bundan bir önceki konuda belirttiğimiz gibi, aklı eren ergen kişilerin ön safta yer alması tavsiye edilmiştir. Bu tabirden maksat, namaz ahkamını daha iyi bilip konulara daha çok aklı erenler kasdedilmektedir. Zira imamın yanılması halinde bu kişilerden birinin hemen onun yerini işgal etmesi, yani biraz öne geçip imamlık yaparak namazı tamamlaması söz konusudur. Şayet bu kimseler arka saflarda kalır ve imamın bir sebepten dolayı namazı olduğu yerde bırakması gerekirse, ehil olmayan kimselerin öne geçmesi durumu hasıl olur.
Kadınlara gelince, onların erkeklerin yanında veya önünde bulunmasının birtakım sakıncaları vardır. En azından şehveti tahrik etme söz konusudur. O bakımdan, onların erkek

ve temyiz çağına girmiş çocukların gerisinde durmaları gerekmektedir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Abdurrahman b. Gunm'den, onun da Ebi Malik el-Eş'ari'den, yaptığı rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, dört rek'atte kıraat ve kıyam hususunda eşitlik sağlardı:
"Birinci rek'ati diğerlerinden biraz uzun tutardı, ta ki insanlar (cemaate katılanlar) sevaba nail olsunlar... Erkekleri, (temyiz çağına girmiş) çocukların önünde bulundururdu. Kadınların da o çocukların gerisinde durmasını sağlardı."[357]
Ebu Davud ise bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:
"Size Rasulüllah'ın (s.a.v.) namazından haber vereyim mi? Namaza ikamet edilip durulurken, erkekler saf olup yerlerini alır, çocuklar da onların arkasında saf olup yerlerini alırlardı."
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Nenem Müleyke, yapıp hazırladığı yemek için Rasulüllah'ı (s.a.v.) davet etti. Rasulüllah (s.a.v.) yemeği yedikten sonra şöyle buyurdu:
"Kalkınız size namaz kıldırayım."
Bunun üzerine, uzun süre beklemesinden dolayı kararan bir hasırımız vardı, üzerine su döküp (temizledim). Rasulüllah (s.a.v.) o hasırın üzerine gelip durdu; ben ve bir yetim çocuk da Peygamber'in (s.a.v.) arkasında durduk. Yaşlı kadın da bizim arkamızda durdu. Rasulüllah (s.a.v.) bize iki rek'at namaz kıldırıp ayrıldı."[358]
Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Ben, evimizdeki yetim çocuk Rasulullah'ın (s.a.v.) arkasında namaz kıldık. Annem Ümmü Süleym de bizim arkamızda durdu."[359]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Erkeklerin saflarının hayırlısı, önde olanıdır, şerli olanı da sonda olanıdır. Kadınların saflarının hayırlısı, sonda olanıdır; şerli olanı ise, önde olanıdır."[360]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İmamla birlikte bir tek kadın bulunursa, imamın arkasında durur. Bir erkek, bir de kadın bulunursa, erkek, imamın sağ tarafında, kadın da arkasında durur. İki erkek, bir kadın olursa, erkekler imamın tam arkasında, kadın da onların arkasında durur.
Cemaat birçok erkek, kadın ve ergenlik çağına yaklaşmış çocuklardan oluşuyorsa, erkekler imamın arkasında saf olup dururlar, onların arkasında çocuklar, onların da arkasında kadınlar durup imama uyarlar.[361]
b) Bu konuda Şafiilerin ictihadı, Hanefilerinkinin bir benzeridir; yani onlar da yukarıda belirtilen tertip üzere cemaatin saf bağlamasını belirtmişlerdir.[362]
c) Hanbeliler de aynı görüş ve ictihadı izhar etmişlerdir.[363]
d) Malikilere göre: Erkek ve kadınların birarada karışık vaziyette namaz kılmaları mekruhsa da, bu yüzden kimsenin namazı bozulmaz, hepsinin de namazı tamamlanmış kabul edilir. İade etmelerine gerek yoktur.[364]
Bununla beraber yukarıda belirtilen tertip üzere saf bağlayıp imama uymaları sünnete daha uygundur.

Tahliler Ve Diğer Rivayetler

344 nolu Ebu Malik el-Eş'ari hadisi Hakkında Ebu Davud ve el-Münzeri susup bir şey beyan etmemişlerdir. Ancak isnadında Şehr b. Havşeb bulunuyor ki bu zat hakkında söz söyleyenler olmuştur: İmam Ahmed, "O, Esma bint Yezid'den birçok hasen hadis rivayet etmiştir" derken, İbn Main onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. Ebu Hatim ise, "Onun rivayetiyle ihticac edilmez" diyerek güvenilir olmadığına işarette bulunmuştur. Nesai ve İbn Adiy'e göre, kavi değildir.[365]
345 ve 346 nolu Enes hadisleri sahihtir ve ihticaca elverişlidir.
347 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve aynı zamanda kadınların saf olup gerek erkek imama tabi' olmalarının, gerekse kendi aralarında saf bağlayıp cemaat halinde namaz kılmalarının, caiz olduğuna delalet etmektedir.
Hadiste safların hayırlısı ve şerlisi diye bir anlatım tarzı bulunuyor. Burada hayırlı olmasından maksat, fazilet ve sevaptır; şerli olmasından maksat, faziletin terk edilmesidir.

Çıkarılan Hükümler

1- İmamla birlikte cemaat olarak bir tek erkek bulunursa, imamın sağ gerisinde durması sünnettir.
2- İmamdan başka cemaat olarak sadece bir erkek, bir de kadın bulunursa, yine erkek imamın sağ gerisinde, kadın da imamın arkasında durur.
3- İmamla beraber iki erkek, iki de kadın cemaat bulunursa, erkekler imamın arkasında, kadınlar da erkeklerin arkasında durur.
4- Cemaat erkek, kadın ve ergenlik çağına yaklaşmış çocuklardan oluşuyorsa, erkekler önde saf olup dururlar. Onların arkasında çocuklar; çocukların arkasında ise kadınlar saf olup dururlar. Sünnet bu tertibi amirdir.
5- Erkekle kadınlar karışık vaziyette saf olup imama uyarlarsa, fıkıhta belirtilen şekilde erkeklerden bir kısmının namazı bozulur. Bu üç imama göredir. İmam Malik'e göre, hiçbirinin namazı bozulmaz.
6- İmanım arkasında yalnız kadınlar cemaat olup namaz kılabilirler. Bunda bir sakınca yoktur. Ancak bir kadının veya iki kadının yalnız olarak mahremleri yokken imama uymaları mekruhtur. Çünkü bu durumda birtakım şüpheler doğabilir.

Namazda İmamın veya Cemaatin Yüksek Yerde Durması Sakıncalı Mıdır?

Namaz mümkün olduğu kadar sadelik, şatafattan uzaklık, uyum ve ahenk isteyen bir ibadettir. Çünkü böyle bir ibadetle insan Allah'a kul olmanın şuuruyla mahviyet ve muhtaçlığını dile getirmekte, tevazuun en güzel örneğini sergilemektedir. O bakımdan imamla cemaatin aynı seviyede bulunup cemaat halinde namaz kılmaları çok daha uygun olur. Bununla beraber bazı sebeplerden dolayı birinin yüksekçe yerde bulunması cemaat olmaya engel teşkil etmez.

Konuyla İlgili Hadisler Ve Rivayetler:

Hemmam'dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Hz. Huzeyfe (r.a.) Medain'de [366] bir dükkan (veya yüksekçe bir yer) üzerinde durup namaz kıldırmaya başladı. Bunun üzerine Ebu Mes'ud (r.a.) onun entarisinden tutup çekti. Huzeyfe (r.a.) namazını tamamlayıp cemaate dönünce, Ebu Mes'ud (r.a.) ona: "Onların (imam ve cemaatin) bundan men'edildiğini bilmiyor musun?" dedi. O da: "Evet sen beni tutup çekince hatırladım" diye cevap verdi"[367]
İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, imamın, arkasında namaz kılmak üzere insanlar olduğu halde (yüksekçe) bir yer üstüne çıkmasını men'etmiştir."[368]
Sehl b. Sa'd (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, (mescid'e) ilk konulduğu gün çıkıp minberin üzerine oturdu ve o vaziyette iken tekbir getirerek (namaza başladı). Sonra rüku'a vardı, arkasından oradan inip gerisin geri çekilerek secde etti. İnsanlar da onunla birlikte secde etti. Sonra (yerine) döndü, ta ki (namazını tamamlayıp) bitirdi ve şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Bunu ancak bana uyasınız ve namazımı öğrenesiniz diye böyle yaptım."[369]
Ebu Hüreyre (r.a.) mescidin damında durup (mescidin içindeki) imama uyarak namaz kıldı.
Enes (r.a.) ise, Basra'da Ebu Nafi'in evinde mescidin sağ tarafıyla birleşen bir insan boyu yükseklikteki gurfe (sahanlık, balkon) de -ki kapısı mescide bakar durumda idi- durup imama uydu.[370]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının Görüşleri

a) Hanefilere göre: Bir veya birkaç kişi mescidin damında durur, imam da mescidin içinde cemaatin önünde bulunur ve dam ile mescidin iç kısmı arasında bir kapı veya benzeri bir açıklık olursa, onların imama uyup namaz kılmaları sahih olur.
Bu durumlarda imamın kıraat ve diğer rükünlerini tam anlamıyla takip edebildikleri takdirde hüküm böyledir. Aksi halde namazları sahih olmaz.[371]
b) Şafiilere göre: İmamın kendisine uyan cemaatin bulunduğu yerden yüksekçe bir yerde durması veya cemaatin ondan yüksekçe bir yerde durup uyması mekruhtur. Ancak ortam ve yer bunu gerektiriyorsa bunda bir sakınca yoktur.[372]
c) Hanbelilere göre: İmamın kendine uyan cemaatten yüksekçe bir yerde durup namaz kıldırması mekruh değildir. İmam Ahmed bu konuda Sehl b. Sa'd hadisiyle istidlal etmiştir.

Ayrıca Ammar b. Yasir'in yüksekçe bir yerde durup namaz kıldırmasını hüccet olarak almışlardır. Ancak bu yüksekliğin fazla olmaması uygun olur.[373]
d) Malikilere göre: İmamın kendisine uyanların bulunduğu yerden yüksekçe bir yerde durup namaz kıldırması, -ister onlara öğretmek için olsun, ister başka bir sebepten olsun- mekruhtur. İmam Evzai'nin de ictihadı budur.[374]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

354 nolu Hemmam hadisini İbn Huzeyme, İbn Hibban ve el-Hakim sahihlemişlerdir. Ebu Davud bu hadisi bir başka vech ile rivayet ederken, imamın, Ammar b. Yasir ve onu tutup eteğinden çekenin de Huzeyfe olduğunu belirtmiştir. Bu rivayet hem merfu'dur, hem de isnadında bir meçhul vardır. O bakımdan bizim baş kısma naklettiğimiz rivayet daha sağlam ve daha kuvvetlidir.[375]
355 nolu İbn Mes'ud hadisini Hafiz et-Telhis'te zikretmiş, fakat sıhhati üzerinde bir şey demeyip susmuştur.
Ebu Hüreyre'nin yüksekçe yerde durup imama uyması hakkındaki rivayete gelince: Onu İmam Şafii ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Buhari ise onu ta'likan zikretmiştir.
Hemmam ve İbn Mes'ud hadisi dışında kalan rivayetlerin hemen hepsi gerek imamın, gerekse cemaatin yüksekçe bir yerde durup namaz kılmasının sahih olduğuna delalet etmektedir. Hemmam rivayeti ile İbn Mes'ud hadisi ise, bunun mekruh olduğunu göstermektedir.
Yüksekliğin nisbeti üzerinde birtakım farklı görüşler izhar edilmişse de fakih müctehidlerin çoğuna göre, cemaatin imamın durumunu bildiği takdirde fazla yükseklikte bir sakınca yoktur. Cami dışında imamın en çok bir adam boyu yükseklikte bulunmasında, cami içinde ise bir boydan yüksek yerde durmasında kerahet olmadığı ağırlık kazanmıştır.

Çıkarılan Hükümler

1- İmamın durduğu yerle cemaatin durduğu yer arasında, imamın durumunu bilmeye engel bir şeyin olmaması gerekir. Aksi halde imama uyma gerçekleşmez.
2- İmamın bulunduğu yerin, cemaatin bulunduğu yere nisbetle yüksek olmasında bir sakınca yoktur. Aynı zamanda cemaatin bulunduğu yerin imamın bulunduğu yere nisbetle yüksek olması da böyle...
3- O bakımdan günümüzdeki cami ve mescidlerde bulunan mahfil ve benzeri yüksekçe kısımlarda durup imama uymakta bir sakınca yoktur.
4- Cami bitişiğindeki dükkan veya ev gibi bir yerin damında veya balkonunda durup camideki imama uyabîlmek için, arada açık bir kapı veya benzeri bir menfezin bulunması ve oradan camiye geçme imkanının mevcut olması şarttır. Aksi halde orada durup camideki imama uymak sahih olmaz.
5- İmam Malik'e göre, imamın yüksekçe yerde durup namaz kıldırması mekruhtur
6- Resulüllah (s.a.v.) Efendimizin minber üzerinde durup namaz kıldırması ve secde için inip yerde secde etmesi, kendisine has bir durumdur. Nitekim O da bunu sırf talim için bir defa yapmıştır.

Sünneti, Farzı Kıldığı Yerin Gayrinde Kılmak

Şüphesiz mü'minin namaz kıldığı yer, ahirette onun lehine şehadette bulunur. Hem namaz kılan mü'min vefat edince, namaz kıldığı yer onun için ağlar.
Sonra da cemaatle kılınan namazda, imam selam verince sünneti mihrabın ya sağına, ya soluna biraz kayarak, ya da biraz geriye çekilerek kılması; cemaatin de yer müsaitse boş bulduğu yere kayıp sünneti orada kılması müstehabdır. Çünkü bu durumda dışarıdan yeni gelenler, farzın kılındığını anlar ve ona göre uygun yer seçip namazlarını kılarlar.

Konuyla İlgili Hadisler:

Muğire b. Şu'be (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İmam, farzı kıldığı yerde (sünneti) kılmaz; oradan biraz (sağa, sola veya geriye) çekilerek kılar."[376]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz (farz) namazı kılınca biraz öne veya geriye kaymaktan veya biraz sağına veya soluna çekilmekten aciz midir?"[377] *veya "acizlik duyar mı?"*

Hadislerin Işığında Fakih İmamlarının Görüş Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Kılınan farzdan sonra sünnet namaz varsa, artık kişinin o yerde oturması mekruhtur. Bu kerahet, hem Ebu Bekir, hem de Ömer (r.a.) den rivayet edilmiştir. Bu daha çok imam hakkında söz konusudur. Ona uyanlara gelince: Hanefilerin fakihlerinden yapılan rivayete göre, farz namazı kıldıkları yerden sünnet namaz için ayrılmaları, yani başka bir yana kaymaları söz konusu değildir. Yani aynı yerde sünneti de kılmalarında bir sakınca yoktur.[378]
b) Şafiilere göre: Sünneti kılmak için farz kıldığı yerden ayrılıp başka yerde kılması sünnettir. Bunun efdalı, ayrılıp sünneti evinde kılmasıdır. Ancak arkalarında namaz kılan kadınlar bulunuyorsa, onlar namazlarını kılıp tamamlayıncaya kadar erkeklerin farzdan sonra kalkmayıp onları beklemeleri sünnettir. Camide bulunuyorsa, farzdan sonra sünneti de camide kılmak istiyorsa, sağ tarafına kayması daha uygundur.[379]
c) Hanbelilere göre: İmamın farz kıldığı yerde sünnet kılması mekruhtur. İmam Ahmed'in kesin görüş ve ictihadı budur. Nitekim Ali b. Ebi Talib (r.a.) de böyle söylemiştir. İmama uyanlara gelince: Farz kıldıkları yerde sünnet kılmalarında bir sakınca yoktur. Nitekim İbn Ömer (r.a.) da böyle yapmıştır.[380]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

363 nolu Muğire b. Şu'be hadisinin isnadında Ata' el-Horasani bulunuyor ki bu zat, Muğire b. Şu'be'ye (r.a.) ulaşmamıştır. Nitekim Ebu Davud da böyle tesbitte bulunmuştur. el-Münzeri bunu doğrulayarak şöyle diyor:
"Doğrusu Ata el-Horasani hicri 50. yılda doğmuş ki Hz. Muğire o yılda vefat etmiştir" el-Hatib de "İlim adamlarının bu tesbitte icma'ı vardır" diyerek olayı doğrulamıştır.
364 nolu Ebu Hüreyre hadisinin isnadında İbrahim b. İsmail bulunuyor ki, Ebu Hatim er-Razi onun meçhul olduğunu belirtmiştir. Buhari de onun nafile namazla ilgili hadisi sabit değildir demiştir.[381]
Bu iki hadiste de bazı tesbit ve şüpheler izhar edilmekle beraber, fakih imamların çoğu onlarla istidlal etmişlerdir.

Çıkarılan Hükümler

1- İmamın farz namazı kıldırıp selam verince, bulunduğu yerden sağa veya sola kayıp öylece sünnet namazı kılması sünnettir veya müstehabdır.
2- İmama uyanlar da, bulundukları cami veya mescidde yer müsaitse, sünneti başka yerde kılarlar; bunun onlar hakkında müstehab olduğunu söyleyen fakihler vardır. Bununla beraber farzı kıldıkları yerde sünneti de kılmalarında bir sakınca yoktur.

Hastanın Namaz Kılmasıyla İlgili Fıkhi Hükümler

Bilindiği gibi namazın birtakım şartları ve rükünleri vardır. Onları yerine getirmek farzdır. Aksi halde kılınan namaz sahih olmaz. Ancak hasta olan kimsenin o farzlardan birini veya birkaçını yerine getirmeye gücü yetmezse, o takdirde namazı terketmesi mi gerekir, yoksa farzlardan birinin düşmesiyle diğer şartlar ve farzlar düşmez kuralına göre mi amel edilir?
Namaz, kul ile rabbısı arasında en işlek yoldur; aynı zamanda Hakk'ın huzurunda mahviyet, teslimiyet, tazim ve dua makamıdır. O bakımdan terki caiz değildir. Meğer ki kişi bunamış veya komaya girmiş olsun.
Bu sebeple yüce dinimiz hastanın namaz kılması konusuna ayrı bir bap ayırmış ve nasıl namaz kılacağını belirlemiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

İmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Bende basur vardı. O sebeple Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden nasıl namaz kılacağımı sordum. Buyurdu ki:
"Ayakta durup namaz kıl. Buna gücün yetmezse, oturarak, ona da gücün yetmezse yan üzeri uzandığın halde namaz kılarsın."[382]
Nesai bunu, şu lafızları fazla olarak rivayet etmiştir:
"Buna da gücün yetmezse, sırtüstü uzanıp kılarsın, Allah herkese vus'atına (mevcut imkan, güç ve yeteneğine göre) teklifte bulunur."
Ali b. Ebi Talih (r.a.) deri yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hasta olan kimse, gücü yeterse ayakta durup namaz kılar. Gücü yetmezse oturarak kılar. Secde etmeye gücü yetmezse, başını hafif eğer ve böylece secdesi için rüku'una

nisbetle biraz fazla eğer. Ayakta durup namaz kılmaya gücü yetmezse, sağ yanı üzerine kıbleye yönelik bir halde kılar. Buna da gücü yetmezse, ayakları kıbleye gelecek şekilde sırt üstü uzanıp kılar."[383]
Hz. Enes (r.a.) den hastanın nasıl namaz kılacağından sorulduğunda şu cevabı vermiştir:
"Farz namazda oturmuş halde rüku' ve secdeleri yapar."[384]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Hasta kimse ayakta duramıyorsa veya durduğu takdirde hastalığının artmasından korkuyorsa, o takdirde oturarak namaz kılar. Böylece onun mevcut özürü kendisinden birkaç rüknü düşürmüş oluyor. O bakımdan oturarak rüku ve secdelerini yerine getirir. Ancak rüku ve secde yapmaya gücü yetmezse, bu rükünleri başını hafif eğmek suretiyle yerine getirir. Secde için yüzüne doğru bir cisim yükseltmez. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir hastayı sormaya gittiğinde, onun bir yastık üzerine secde ettiğini gördü ve tutup o yastığı bir tarafa itti. Hasta adam secde için bir ağaç budağını veya kütüğünü önüne koydu. Peygamberimiz (s.a.v.) onu da bir tarafa itti ve şöyle emretti:
"Gücün yeterse başını yere koymak suretiyle secdeleri yap. Yetmezse, başını eğerek yap, ancak secde için biraz daha fazla eğ!"
Ancak Kuhustani ve bazı fakihler secde için konulan cisim rüku'dan ziyade secde etme durumuna daha yakın yükseklikte bulunursa, onun üzerine secde etmek caizdir demişlerdir.
Oturarak namaz kılması mümkün olmuyorsa, o takdirde, sırt üstü uzanıp başının altına bir yastık yerleştirir ve ayakları kıbleye yönelik olduğu halde namazını baş işaretiyle kılar, yani rüku ve secde için başını hafif eğer. Başıyla ima etmesi mümkün olmadığı takdirde namazı geciktirir, yani kazaya bırakır. Artık bu durumda kaş ve gözüyle işarette bulunmak suretiyle kılmaz.[385]
b) Şafiilere göre: Namazı ayakta durup kılmaya imkan bulan kimse, rüku' ve secdeleri de imkan nisbetinde yerine getirir. Ayakta durmaktan aciz olursa, istediği şekilde oturup öyle kılar. Ancak ayakları uzatıp yayılarak oturmaktansa bağdaş kurup oturmak efdaldır. Makadı yere koyup dizleri dikerek oturmak mekruhtur.
Oturmaya gücü yetmiyorsa sağ yanı üzerine uzanıp kılar. Buna da gücü yetmezse, sırt üstü uzanıp öylece kılar.[386]
c) Hanbelilere göre: Bu konuda Hanbeliler Hanefilerin görüş ve ictihadına benzer bir ictihad ortaya koymuşlar, ancak göz işaretiyle de olsa namazını kılar da onu kazaya bırakmaz hususunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda göz işaretiyle de kılmaya gücü yetmezse, kalbiyle niyet etmesi kafi gelir ve bu durumda da namazını kazaya bırakmaz.[387]
d) Malikilere göre; Hasta oturarak namaz kılmaktan aciz olursa, yan üzeri uzanıp yüzünü kıbleye müteveccih bir halde namaz kılar.[388]
Sırt üstü uzanıp namaz kılması caiz değildir. İmam Evzai de aynı görüştedir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

369 nolu İmran hadisi sahihtir ve ihticaca salih kabul edilmiştir.
370 nolu Ali b. Ebi Talib hadisinin isnadında Hüseyn b. Zeyd bulunuyor ki bu zatın zayıf olduğunu İbn Medeni belirtmiştir.[389] Ebu Hatim ise, onun hem maruf hem münker olduğunu söylemiştir. İbn Adiy de onun hadisinde bazı nekre yanlar bulduğuna dikkat çekmiştir.[390] Bu bakımdan İmam Nevevi bu hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir.
Bu babda bazı müctehidlerin istidlale uygun gördüğü şu hadis de rivayet edilmiştir: Bezzar ve Beyhaki'nin Cabir'den yaptıkları rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) bir hastayı sormaya gitmişti. Adam secde için önüne bir yastık koymuş, onun üzerine başını koyarak bu rüknü yerine getiriyordu. Rasulüllah (s.a.v.) yastığı tutup bir tarafa itti, Adam bir defa bir ağaç budağı veya kütüğünü önüne koydu. Rasulüllah (s.a.v.) onu da bir tarafa itti ve şöyle buyurdu:
"Gücün yeterse, (başını) yere koymak suretiyle namaz kıl. Gücün yetmezse, başını eğerek namaz kıl, ancak secde için başını biraz fazla eğ!"
Bu rivayet hakkında Ebu Hatim'den sorulunca, şöyle demiştir:
"Doğru olanı, bu hadisin mevkuf olduğudur, onu merfu' saymak hatalıdır." Sonra ona: "Bu hadis Sevfi'den merfu'an rivayet edilmiştir" denilince, şöyle karşılık vermiştir; "O kayde değer bir şey değildir."[391]
Buluğu'l-Meram'da ise, bu hadisin isnadının kavi olduğu üzerinde durulmuştur. Nitekim Taberanî de buna benzer bir hadisi Tarık b. Şihab tarikiyle İbn Ömer (r.a.) den rivayet etmiştir. Ancak isnadında zaaf bulunduğu söylenir.

Çıkarılan Hükümler

1- Hasta kimse ayakta durup namaz kılmaya gücü yetmezse, oturarak kılar. Bu durumda rüku' ve secdeyi yapabiliyorsa, yapar.
2- Rüku' ve secdeyi normal şekilde yapmaya gücü yetmezse, başını hafif eğerek bu farzları yerine getirir. Ancak secde için biraz fazla eğer.
3- Oturarak kılmaya gücü yetmediği takdirde, sağ yanı üzere uzanıp yüzünü kıbleye çevirerek kılar ve rüku' ile secde için başını hafif eğerek bu rükünleri yerine getirir.
4- Yan üstü uzanmaya gücü yetmezse, sırt üstü uzanır, ayakları kıbleye yönelik başının altında yastık bulunduğu halde, baş işaretiyle namazını kılar.
5- İmam Malik'e göre, sırt üstü uzanıp baş işaretiyle namaz kılmak caiz değildir.
6- Baş işaretiyle rüku' ve secdeleri yerine getirmekten acizse, kalben niyet etmesi kafi gelir. Bu, imam Şafii ve İmam Ahmed'e göredir. İmam Ebu Hanife'ye göre, o vaziyette namaz kılmaz, kazaya bırakır.

Seferi Namaz

Eyleştiği beldeden, oturduğu evden ayrılıp sefere çıkan kimse, hangi vasıtayla yolculuk yaparsa yapsın, seferin getireceği birtakım zorluklar, sıkıntılar ve külfetler vardır. Bazı istisnalar bu genel kuralı pek değiştirmez. O bakımdan yüce dinimiz her konuda olduğu gibi, bu konuda da birtakım kolaylıklar getirmiş ve ilahi ruhsatın kapısını açık tutmuştur. Zira gerçek mü'min hiçbir zaman Allah'a ibadetten uzak kalmaz ve farz kılınan namazları terketmez. İbadet onun değişmeyen manevi gıdası; kabir ve ahiretîni aydınlatan nur, dünyasını ahlak ve fazilet havasıyla dolduran rahmettir. O, eyleşik olduğu günlerde de, yolculuğa çıktığı dönemlerde de bu gıdaya muhtaçtır.
Bütün bu hikmetlere dayalı olarak İslamiyet "Yolcu Namazı" diye özel bir bap koymuş ve ilahi hükümleri bu babın altında anlaşılır bir uslüp ile açıklamıştır.

Konuyla İlgili Hadisler:

İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle diyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize arkadaşlık ettim (seferde Onunla birlikte bulundum), yolculukta iki rek'atten fazla kılmazdı. Ebu Bekir, Ömer ve Osman'a da arkadaşlık ettim onlar da öyle."[392]
Ya'la b. Ümeyye'den yapılan rivayete göre, şöyle anlatıyor:
"Hz. Ömer'e (r.a.) dedim ki: Cenab-ı Hak Kur'an'da seferi namazdan bahsederken şöyle buyurmaktadır:
"Yeryüzünde yolculuğa çıktığınızda, küfredenlerin sizi fitneye düşürüp kötülük edeceklerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda (veya hafif tutmanızda) size bir vebal yoktur.."
Oysa insanlar bugün güven içindedirler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) şöyle dedi:
"Senin hayret ettiğin gibi ben de hayret etmiş, (yani bu konudaki gerçeği anlayamamış) tım. Onun için bu hususu Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden sordum. Buyurdu ki:
"O bir sadakadır ki Cenab-ı Hak onunla size tasaddukta bulunmuştur. Artık siz O'nun sadakasını kabul ediniz!"[393]
Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte ramazan umresine çıkmış bulunuyordum. (Yolculuk süresince) o iftar etti, ben oruç tuttum, o namazı kısalttı, ben tamam kıldım. Sonra da Ona:
"Anam, babam sana feda olsun! Sen iftar ettin, ben oruç tuttum, sen kasr yaptın (dört rek'atlı farzları iki rek'at olarak kıldın), ben ise tamamladım." Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Çok iyi ettin ya Aişe!"[394]

Hadislerin Işığında Fakih İmamlarının İctihad Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Misafir (yolculuğa çıkan kimse) için dört rek'atli farzların iki rek'at olarak kılınması farz kılınmıştır.
Eyleşik kimsenin seferi olabilmesi için seferi sayılacak süre için niyet etmesi ve bulunduğu şehir veya kasabanın evlerinin bittiği yerden çıkıp ayrılması gerekir. Sözü edilen müddet, deve yürüyüşü veya normal bir kimsenin yürüyüşüyle üç günlük bir mesafedir. İmam Ebu Yusuf'a göre, iki günlük bir mesafedir.
Hanefi fukahasının ileri gelenleri bunu 15 fersah olarak belirlemiş ve her gün için beş fersahlık bir mesafe yürünmesini belirlemişlerdir.[395]
Beş fersah yaklaşık altı saatlik bir zamanı kapsamaktadır. O takdirde evinden çıkan kimse şehrin veya kasabanın evlerinin bittiği noktadan itibaren üç konaklık bir mesafeye

gitmeye niyetlenirse, seferi sayılır ve ona göre namaz, oruç ve mestler üzerine mesh konularını düzenler.
Misafir ne zaman mukim sayılabilir? Fukaha onun mukim sayılması için dört şeyin sübut bulmasını şart koşmuşlardır:
1, 2- Açık anlamda ikamete niyet etmesi, yemi vardığı şehir veya kasaba ve köyde 15 gün ikamete niyet etmes:i,
3, 4- İkamet edeceği yerin belirlenip ikamete elverişli bulunması..
O halde misafir gittiği şehirde ikamete niyet etmez de bugün, yarın ayrılabilirim düşüncesiyle aylarca bile kalsa, yine misafir sayılır ve dört rek'atli farzları iki rek'at olarak kılması gerekir.
Aynı zamanda 15 günden az bir süre, kalacağına niyet ederse, yine de misafirlikten çıkmaz ve sefer ahkamı aynen cari olur.
Eyleşmek istediği yer, kalmaya elverişli değilse, her an zorlayıcı bir faktörün ortaya çıkması mümkünse, o takdirde yine seferi olmaktan çıkmaz. Mesela, askere giden kimse katıldığı birliğin o yerde ne kadar kalacağını bilemez ve her an ayrılması söz konusu olabilir. O bakımdan askerlik süresince hep seferi sayılır.[396]
b) Şafiilere göre: Mübah olan uzun seferde ancak o seferde eda edilecek dört rek'atlı farzlar kısaltılır, yani iki rek'at olarak kılınır. Eyleşik halde kazaya kalmış farzları seferde kaza edecek olursa, yine onları dört rek'at olarak kılması gerekir; ama seferde kazaya kalmış farzları yine seferi halde iken kaza etmek isterse, ikişer rek'at olarak kılar, eyleşik halde onları kaza etmek isterse dört rek'at olarak kılar.
Sefere niyetlenip çıkan kimse, bulunduğu şehrin evlerinin son bulduğu kesimden itibaren seferi sayılır. Gittiği şehir, kasaba veya köyde 4 gün ikamete niyet ederse, seferi olmaktan çıkar, mukim sayılır. Ancak oraya girdiği ve çıkacağı gün bu dört güne dahil değildir. Sahih olan da budur.[397]
Dört rek'atli farzları iki rek'at olarak kılabilmek için katedilecek mesafenin en az 16 fersah olması, yani bugünkü uzunluk birimiyle yaklaşık 82 km. olması gerekir. Bu da üzerinde yük bulunan devenin yürüyüşüne göre takdir edilir.[398]
Bu mezhebe göre, seferde namazı kısaltmak bir ruhsattır, azimet değildir. O bakımdan seferi halde bulunan kimse, isterse öğle, ikindi ve yatsı farzlarını dört, isterse iki rek'at olarak kılar. Hanefilere göre, bu bir azimettir, herhalde iki rek'at kılınması gerekir.
Aynı zamanda bu mezhebe göre, namazı kısaltabilmek için seferin mübah olması şarttır. Günah ve isyan amacıyla çıkılan bir seferde kasr yapmak sahih olmaz.
c) Hanbelilere göre: 16 fersah (yaklaşık 82 km.) lık bir raesa feyi aşmak üzere niyet edip bulunduğu kasaba veya şehirden çıkan kimsenin dört rek'atli farzları iki rek'at olarak kılması caizdir. Ancak bu yolculuğun mübah bir sebebe dayanması gerekir. Günah işlemek maksadıyla çıkana bu ruhsat yoktur.[399]
Gittiği yerde mutlak ikamete niyet getiren kimse artık kasr (namazı kısaltma) yapamaz. Aynı zamanda yirmi vakitten fazla namaz kılacağına niyet ederse, seferi olmaktan çıkar ve namazları dört rek'at olarak kılar.[400]
Böylece gittiği yerde dört gün ikamete niyet eden kimse seferi olmaktan çıkar.
d) Malikilere göre: Gittiği yerde dört gün ikamete niyet ederse, seferi olmaktan çıkar ve bu durumda giriş ve çıkış günleri buna dahil edilmez. Öyleki yirmi vakti kılacak bir süre söz konusudur. Aynı zamanda katedeceği mesafenin 16 fersah, yaklaşık 82 km. olması iktiza eder. Mekruh kabul edilen bir seferde kasr (namazı kısaltma) yapmak da mekruhtur. Sözü edilen mesafe ise, deve yürüyüşüne göre takdir edilir.[401]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

379 nolu İbn Ömer hadisi, hem sahihtir, hem de Rasulüllah (s.a.v.) çıktığı seferlerinde kasr-ı salat (namazı kısaltma) yaptığına açıkça delalet etmektedir.
Nitekim bu hadisi Müslim şu lafızla naklederek açıklayıcı bir hüküm getirmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize arkadaşlık ettim (çıktığı seferlerinde Onunla beraber bulundum) (Dört rek'atli namazları) iki rek'at olarak kıldı, bundan fazlasını kılmadı ve vefat edinceye kadar buna böyle devam etti."
İbn Ömer (r.a.), Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın da (Allah hepsinden razı olsun) Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz gibi, ölünceye kadar seferde bulundukları süre içinde dört rek'atli farzları iki rek'at olarak kıldıklarını da belirterek bunun bir ruhsat değil, azimet olduğuna işarette bulunuyor.
İmam Nevevi ise, yaptığı tesbite göre, Hz. Osman'ın hilafetinin ilk altı yılı içinde kasr-ı salat yaptığını, ondan sonra yapmayıp seferde farzları dört rek'at olarak kıldığını belirtmektedir. Diğer ilim adamları ise, buna itiraz ederek Hz. Osman'ın (r.a.) sadece hac mevsiminde Mina'da dört rek'at olarak kıldırdığını, diğer seferlerinde kasr yaptığını söylemişlerdir ki, sahih olan budur. Nitekim Buhari ve Müslim'de Abdurrahman b. Yezid'den yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği nakledilmiştir: "Osman (r.a.) Mina'da bize namazı dört rek'at olarak kıldırdı. Bu durum Abdullah b. Mes'ud'e (r.a.) anlatılınca, istirca'da bulundu, yani "inna lillahi ve inna ileyhi raciun" dedikten sonra şunu ilave etti: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte Mina'da iki rek'at olarak kıldım; aynı şekilde Ebu Bekir ve Ömer (r.a) ile de Mina'da iki rek'at olarak kıldım. Artık dört rek'at olarak neden kılındığını keşke bilseydim."
Nevevi kasr-ı salat'ın azimet değil ruhsat olduğuna kaildir ve Hz. Osman'ın da (r.a.) onu böyle kabul edip dört rek'at olarak kılmakta bir sakınca görmediğini söyleyerek, Rasulüllah'ın (s.a.v.): *"O bir sadakadır ki Cenab-ı Hak onunla size tasaddukta bulunmuştur. Artık siz O'nun sadakasını kabul ediniz"* hadisini delil göstermiştir.
Ama Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edilen diğer bir sahih hadiste ise, bu görüşün isabetsizliğini ortaya koymaktadır:
"Namaz önce iki rek'at olarak farz kılındı. Sonra bu seferde olduğu gibi kaldı, hazarde ise dört rek'at olarak tamamlandı."
Hazarde nasıl dört rek'ati iki rek'at olarak kılmak veya onu altı rek'ate çıkarmak caiz değilse, seferde de iki rek'ati dört rek'at kılmak caiz değildir.
Sahih-i Müslim'de ise bunu kuvvetlendirir anlamda İbn Abbas'dan (r.a.) şu rivayet nakledilmiştir: "Şüphesiz ki Cenab-ı Hak namazı, peygamberinin dili üzere misafir kişiye iki rek'at olarak farz kılmıştır. Mukim üzerine ise dört rek'at farz kılmıştır. Korku vaktinde ise, bir rek'at olarak farz kılmıştır."
Bu rivayetleri kuvvetlendiren bir diğer rivayet ise Hz. Ömer (r.a.) den şöyle nakledilmiştir:
"Seferi namaz iki rek'attir; Fıtır (ramazan bayramı) namazı iki rek'attir; cuma namazı iki rek'attir ve bunlar Muhammed (s.a.v.) lisanı üzere tanı namazdır, kasır değildir."[402]
Bütün bu rivayetler seferi namazın iki rek'at olarak farz kılındığına delalet etmektedir.
Seferi namazın iki rek'at olarak kılınması bir ruhsattır, isteyen onu dört rek'at olarak da kılabilir, diyenlerin delili ise şöyledir:
Önce Cenab-ı Hak Kur'an'da bu namazdan bahsederken. *"Feleyse aleyküm cünahun en taksuru mine's-salati"* ayetinde "cünah" kelimesini kullanmıştır ki bu, sadece ruhsata delalet etmektedir.
Aynı zamanda Hz. Osman (r.a.) Mina'da kendisi seferi olduğu halde oradaki mukim ve misafirlere dört rek'at olarak kıldırmıştır.
Ömer b. Hattab'ın (r.a.) yaptığı rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) seferde iki rekat olarak kılmanın Allah'ın bir sadakası olduğunu nakletmesi, onun ruhsat anlamında olduğunu göstermektedir.
381 nolu Hz. Aişe hadisi de buna delalet etmektedir. Ayrıca yine Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan diğer bir rivayette şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Şüphesiz ki peygamber (s.a.v.) Efendimiz seferde hem kasır (namazı kısaltma) yapar, hem de tamamlardı; hem iftar eder, hem de oruç tutardı."
Darekutni bu hadisi naklettikten sonra "İsnadı sahihtir" demiştir.
Aynı zamanda Hz. Ömer'den (r.a.) naklettiğimiz gibi rivayet edilen hadisin ricali sahihtir. Ancak Yezid b. Ziyad İbn Ebi Ca'd üzerinde duranlar olmuştur: Ahmed b. Hanbel ile İbn Main onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemişlerdir. Aynı hadis diğer bir tarikle rivayet edilmiştir ki, ricalinin hepsi sahihtir.[403]
Bu konuda bir diğer hadis İbn Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir:
Rasulüllah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Şüphesiz ki Allah ruhsatlara gelinmesini nasıl seviyorsa, günah kıldığı şeylere gidilmesinden öylece hoşlanmıyor."[404]
Veya "Cenab-ı Hak nasıl günah kıldığı şeylere gidilmesinden hoşlanmıyorsa, öylece ruhsat verdiği şeylere gelinmesinden hoşlanıyor."
İşte seferi namazın ruhsat mı, yoksa azimet mi olduğunda ihtilaf eden fakih müctehidlerin dayandıkları deliller bunlardır. İmam Ebu Hanife birincilerin görüş ve rivayetlerini dayanak seçerken, diğer üç imam ikincilerin rivayetlerini delil ve dayanak seçmişlerdir.

Çıkarılan Hükümler

1- Üç konak bir mesafeye yolculuk yapan kimsenin dört rek'atli farzları iki rekat olarak kılması ruhsat veya azimettir.
2- Gittiği yerde 15 gün (Hanefilere göre); 4 gün (diğer üç mezhebe göre) ikamete niyet getiren kimse seferi olmaktan çıkar.
3- Seferde kazaya kalan namazlar eyleşik duruma geçildikten sonra kaza edilmek istendiğinde yine iki rek'at olarak kılınır.

İki Namazı Birarada Kılmak (Cem'u Takdim-Cem'u Te'hir)

İslam dininin seferi olan müslümanlar için ruhsat verip kolaylık sağladığı bir diğer husus, öğle ve ikindi, akşam ile yatsı namazlarını birleştirip birarada kılınması keyfiyetidir. Yolculuk halinde olan kimsenin gerek su temin edip abdest almasında, gerekse vakit içinde namaz kılmasında birtakım zorluklar çıkabilir. O bakımdan öğle vaktinde şartlar elverdiği takdirde ikindi farzını da öğle vaktine alıp önce öğle namazını, arkasından ikindi namazını kılmaya ruhsat verilmiştir. Bunun gibi öğle vakti değil de ikindi vaktinde şartların el vereceğini düşünerek öğle vakti olunca o vaktin farzını ikindi vaktine geciktirdiğine niyet eder ve ikindi vakti girince önce öğle, sonra ikindi farzını kılar.
Akşam ile yatsı farzları aracındaki takdim ve tehir de böyledir. Ancak bu konuda müctehid imamların görüş birliği yoktur.

Konuyla İlgili Hadisler:

Enes (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir yerden bir yere, -güneş henüz batı cihetine meyletmeden önce- hareket edince öğle namazını ikindi vaktine geciktirirdi. İkindi vakti girince inip iki farzı birarada kılardı. Ama güneş batıya meylettikten sonra hareket etmek istese, önce öğle namazını, arkasından ikindi namazını kılar ve öylece binip yoluna devam ederdi."[405]
Müslim'in rivayetinde ise şöyle deniliyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki namazı birarada kılmak istediğinde, öğleyi ikindinin ilk vakti girinceye kadar geciktirir, sonra iki farzı birarada kılardı."
Muaz (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Tebuk gazvesinde bulunuyordu. Güneş henüz batı cihetine meyletmeden hareket etmek istediğinde öğle namazını geciktirir ve böylece onunla ikindi namazını birarada kılardı. Güneş meylettikten sonra hareket etmek istediği zaman, öğle ile ikindiyi (öğle vaktinde) birarada kılıp öylece hareket ederdi.
Bunun gibi, akşam namazından önce hareket etmek istediğinde onu geciktirir ve yatsı ile birarada (yatsı vaktinde) kılar, sonra hareket ederdi. Akşam namazı vakti girince hareket etmek istese, yatsı farzını ta'cil edip iki farzı (akşam vaktinde) birarada kılardı."[406]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette diyor ki:
"Peygamber Efendimiz seferde iken konakladığı yerde güneş batı cihetine meyledince öğle ile ikindi farzlarını birarada (öğle vaktinde) kılardı. Konakladığı yerde güneş henüz batıya meyletmemişse hareket etmek istediği takdirde öğle vaktinin girmesini beklemeden hareket eder ve ikindi vakti girince iki namazı birarada kılardı.
Bunun gibi konakladığı yerde akşam vakti girince, akşam ile yatsı namazını birarada kılardı. Akşam vakti girmeden hareket etmek istediği takdirde ise, akşam namazını yatsı vaktine geciktirir ve yatsı vakti girince iki namazı birarada kılardı."[407]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İki namazı cem' edip birarada kılmak ne seferde, ne hazerde ne de hiçbir özür sebebiyle caiz değildir. Ancak iki durum bu genellemenin dışında tutulmuştur:
1- Hac mevsiminde hacce niyet etmiş ihramlı kimsenin Arafat'ta cemaat halinde öğle ile ikindi namazlarını cem'edip birarada kılması.
2- Yine hacce niyet edip ihrama giren hacının akşam olmadan Arafat'tan hareket etmesi ve yatsı vakti Müzdelife'de bulunup ikisini birarada kılması caizdir.
Bu cem'lerde her iki namaz için bir ezan okunur, herbiri için ayrı kamet getirilir.[408]
İmam Ebu Hanife ve arkadaşları bu konuda Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) şu rivayetiyle ihticac etmişlerdir:
"Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki,* Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz şu iki namaz dışında mutlaka her namazı vaktinde kılmıştır: Biri öğle ile ikindiyi Arafat'ta; diğeri akşam ile yatsıyı Müzdelife'de birarada kılmıştır."
b) Şafiilere göre: Uzun seferde, bir kavle göre kısa seferde de öğle ile ikindi namazlarını; akşam ile yatsı namazlarını takdim ve te'hir olarak birarada kılmak caizdir. O bakımdan vaktin evvelinde hareket ederse, o vaktin namazını geciktirmesi; vakit girdikten sonra hareket etmek isterse ondan sonraki vaktin takdimini, yani öne alıp ikisini birarada kılmasını sağlaması efdaldır.
Takdimin, yani öne almanın üç şartı vardır: Önce vakti giren namazı kılmak, iki namazı birarada kılmaya niyet etmiş bulunmak, ikisi arasını uzun bir fasılayla açmamak, yani ardarda kılmak...[409]
c) Hanbelilere göre: Uzun bir seferde, yani seferi sayılacak bir yolculukta öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarının arasını birleştirmek suretiyle iki namazı bir vakitte kılmak caizdir. Nitekim Şafii, Maliki imamları ile İshak ve İbn Münzir de aynı görüştedirler.[410]
d) Malikilere göre: Yolculuk halinde yol almaya şiddetli ihtiyaç olduğu takdirde iki namaz arasını birleştirmek caizdir. Böylece öğle namazını ikindi vaktine akşam namazını yatsı vaktine geciktirmekte bir sakınca yoktur. Bunun aksini uygulamak, yani ikindi namazını öğle vaktine, yatsı namazını akşam vaktine alıp ikisini birarada kılmak da caizdir. Ancak bu konuda en uygun olanı şudur: Öğle ile ikindi namazını ya öğle vaktinin sonunda, ya da ikindi vaktinin evvelinde ve yatsı namazıyla akşam namazını ya akşam namazının vaktinin sonunda, ya da yatsı vaktinin evvelinde kılmak...[411]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

392 nolu Enes hadisi, ister şiddetli bir ihtiyaca mebni olsun, isterse olmasın seferde cem-i te'hir ve cem-i takdimde bulunmanın caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim ashab ve tabiinden birçoğu bu ruhsatı sefere çıktıklarında uygulamışlardır.
İmam Malik ve onun ictihadını benimseyenlere göre, bunun caiz olması için seferde yol almanın şiddetli bir ihtiyaca mebni olması gerekir. Zira Buhari'nin de İbn Ömer'den (r.a.) yaptığı rivayet buna delalet etmektedir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz yolculuğunda herhalde yol alması gerektiği, yani buna çok ihtiyaç duyulduğu zaman akşam ile yatsı namazını birleştirip birarada kılardı."
İbn Abbas (r.a.) dan da buna benzer bir rivayet vardır.
İmam Evzai bu rivayetleri yorumlayarak, "iki namazı birarada kılabilmek için bir özrün bulunması şarttır" demiştir. Özrü olmayan cem-i takdim ve cem-i te'hir yapmaz.
393 nolu Muaz hadisine gelince: Onu aynı zamanda İbn Hibban, Hakim, Darekutni ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Tirmizi ise onun hasen ve garip olduğunu belirtmiş ve sebep olarak da Kuteybe'nin bunda teferrüd ettiğini göstermiştir.
Ebu Davud ise bunun münker bir hadis olduğuna değinmiş ve cem-i takdim hakkında önümüzde duran bir hadis yoktur demiştir. İbn Hazm ise bu hadisin Yezid b. Ebi Habib ile muanan olduğu,[412] onun Ebu Tufayl'den rivayetinin maruf olmadığını belirterek istidlale salih olmadığına işarette bulunmuştur. İbnü'l-Medeni "Onun hadisini terkettim" derken, İbn Hibban, "o, isnadların yerini değiştirir" demiştir.[413]

Çıkarılan Hükümler

1- Seferi sayılacak kadar bir mesafede seyreden yolcunun, öğle vakti girmeden yoluna devam etmesi söz konusu ise, öğle namazını ikindi vaktine geciktirmesi veya öğle vakti girdikten sonra yoluna devam etmesi söz konusu ise, ikindi namazını öğle vaktine alması ve iki namazı bir arada kılması caizdir.
2- Bunun gibi, akşam vakti henüz girmeden yoluna devam etmesi söz konusu ise, akşam namazını yatsı vaktine geciktirmesi;, akşam vakti girdikten sonra yoluna devam etmesi söz konusu ise, yatsı vaktini akşam vaktine alıp iki namazı birarada kılması caizdir. Buna fıkıhta cem-i takdim ve cem-i te'hir" denilir.
Bu ictihad ve istinbat, üç imama göredir. Ebu Hanife'ye göre, sadece hac mevsiminde hacca niyet edip Arafat'a çıkan ihramlı kimsenin öğle vakti cemaat halinde namaz kılarken ikindi vaktini öğle vaktine alıp ikisini birden kılmaları ve bunun gibi, akşam vakti olmadan Arafat'tan Müzdelife'ye hareket edildiğinde, akşam namazını yatsı vaktine geciktirip ikisini birden yatsı vaktinde Müzdelife'de kılmaları meşrudur.
3- Yolculuğun şiddetli bir ihtiyaca mebni olması halinde cem-i takdim ve cem-i te'hir yapmak caiz olur. Bu İmam Malik'in ictihadıdır.
4- Yolculuk yapan kimsenin bir özrü bulunduğu takdirde iki namazı birarada kılmasına cevaz verilebilir. Bu, İmam Evzai'nin ictihadıdır.
5- İki namazı birarada kılmanın birtakım şartları vardır ki, Şafiilerin görüşünü belirtirken açıklamış bulunuyoruz.
6- Birarada kılınan iki farz arasında sünnet namaz kılınmaz.

Cuma Namazı Ve Önemi

İslam'da cuma namazının yeri ve önemi kelimeyle anlatılamayacak kadar büyüktür. O kadar ki, İslam cumasız, cuma da İslamsız düşünülemez. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz küfrün amansız saldırı ve ablukasından kurtulup Medine'ye hicret ettiğinde, henüz Medine'ye varmadan yolda Beni Salim b. Avf kabilesinde cuma vakti olunca ilk cumayı orada kıldırarak İslam'ın devlet hüviyetine girmenin ilk adımını atmış ve bunun için cumanın lüzumunu belirtmiş oldu. Ondan sonra da hayatı boyunca -seferi durumlar dışında- cuma namazına devam etmiş ve devam edilmesini hep emretmiştir.
Böylece cuma namazının farziyeti, kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuş; terki büyük günah, inkarı ise küfür kabul edilmiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin, cumaya gitmeyip geri kalan bir kavme şöyle buyurduğu belirtilmektedir:
"Azmettim ki, insanlara namaz kıldırması için bir adama emredeyim, sonra da cumaya gitmeyip geri kalanların üzerine evlerini yakıp (yıkayım)."[414]
Ebu Hüreyre ve İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette, Rasulüllah'ın (s.a.v.) minberi üzerinde şöyle buyurduğunu işittikleri belirtilmektedir:
"Ya şu kavim ve topluluklar cumayı terketmekten vaz geçerler ya da Cenab-ı Hak onların kalplerinin üzerini mühürler de hepsi de gafillerden olurlar."[415]
Ebu Ca'd ed-Dameri'den rivayet edilmiş ki, onun Rasulüllah (s.a.v.) ile sohbeti vardır. Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim gevşeklik göstererek üç cumayı (üstüste) terkederse, Allah onun kalbini mühürler."[416]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Cuma (namazı) nidayı (cuma ezanını) işiten kimseye gereklidir (farzdır)."[417]
Hafse (r.a) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ergen olan her erkeğe cumaya gitmek vacibdir."[418]
Tarık b. Şihab (r.a.) dan yapılan rivayete göre, peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Cuma namazı cemaat halinde her müslüman üzerine vacib bir haktır; ancak şu dört kimse müstesna: Başkasının mülkü olan köle, kadın, çocuk ve hasta"[419]

Hadislerin Işığında Fakih İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cuma namazı kendisinde şu yedi şartı toplayan herkese farz-ı ayndır:
1- Erkek olmak,
2- Hür olmak,
3- Mukim (eyleşik) olmak,
4- Şehir, kasaba veya bunların sınırına giren yerde bulunmak,
5- Zalimden güven içinde olmak,
6- İki gözden ve iki ayaktan, arızalı ve sakat bulunmamak, hasta olmamak,
7- Aklı başında ergen olmak.
İmam Ebu Hanife ile İmam Ebu Yusuf'a göre: Vaktin farzı, öğle namazıdır. Cuma onun yerine geçmektedir. Bu, hem özürlü olmayan, hem de özürlü olan hakkında caridir. Ne var ki, özürlü olmayan kimse cuma namazını bilfiil kılıp yerine getirmekle me'murdur ve bu onun hakkında kesinlik arzeden bir hükümdür. Özürlü olan kimse ise, cuma namazını ruhsat yollu kılmakla memurdur. O bakımdan cumayı kıldığı takdirde öğle namazı üzerinden kalkmış olur ve kıldığı cuma, farz yerini alır. Ruhsatı terkedecek olursa, emir azimete döner ve kendisine öğle namazı farz olur.
İmam Muhammed'e göre ise, yapılan bir rivayette, vaktin farzı cumadır. Ruhsat sebebiyle öğle farzı onun yerine geçer ve farziyetîni düşürür.
O halde cuma namazı akli dengesi yerinde olmayanlara, çocuklara, yolculuk halinde bulunanlara, bunaklara, hastalara, köle ve esirlere, hapis ve zindanda yatanlara farz değildir. Bunun gibi şehir ve kasabaya bağlı olmayan köylerde de cuma kılmak farz değildir. Ancak fakihlerin bir kısmına göre, köyler şehre veya kasabaya bağlı bulunur da devleti temsil eden görevliler orada yer alırsa, a takdirde köylerde cuma kılmak farz olur. Aynı zamanda cuma namazını ya sultan, ya da onun naibinin kıldırması şarttır. Hutbe ve cemaat de cumanın şartları arasındadır. Cuma namazı kılınan yerin herkese açık olması da şarttır. Buna "izn-i'amm" denir.
Cemaate gelince, İmam Ebu Hanife'ye göre, imamdan başka en az üç kişi, İmam Ebu Yusuf'a göre, imamdan başka iki kişi cemaat kabul edilir ve cuma bunlarla sahih olur.[420]
b) Şafiilere göre: Cuma namazı, mükellef, hür, mukim olan, sıhhati yerinde olup cumaya gidemeyecek kadar hasta bulunmayan ergen, aklı başında her erkeğe farzdır.
Cemaati terke ruhsat verilen kimseye cuma namazı fara; değildir.
Kimin öğle namazı sahihse, cuma namazı da sahih kabul edilir: Temyiz çağında olan çocuğa, köle, kadın ve misafire öğle namazı farzdır ve sahihtir. O bakımdan öğleyi bırakıp cuma namazını ruhsat yollu kılarlarsa, cumaları da sahih olur. O bakımdan sözünü ettiğimiz bu kimseler cuma camiinden henüz namaza başlanmadan çıkıp ayrılabilirler. Çünkü bu durumda onlara cuma namazı değil, öğle namazı farzdır. Ancak hasta ve iki gözünden arızalı kimse cuma için camiye gelirse, namaz kılmadan ayrılmaları caiz değildir; fakat cuma namazını beklerken hastalık ve vücutlarındaki arızanın artma endişesi varsa, o takdirde ayrılabilirler.
Köylerde oturanlara gelince: Şehir veya kasabada okunan ezan sesini duyabiliyor veya duymadıkları halde cuma şartlanın haiz kırk kişi bulunuyorsa, o takdirde cuma namazı kılmaları farzdır.
Kendilerine cuma farz olmayanların öğle namazını cemaat halinde kılmaları sünnettir.
Cuma namazının vakti öğle namazının vaktidir. Aynı zamanda ancak cemaatle kılınır. Bu da imamla birlikte kırk kişi olmasıyla gerçekleşir.[421]
c) Hanbelilere göre: Cuma namazının vakti, güneş bir mızrak boyu yükselince başlar ve her şeyin gölgesi bir mislini buluncaya kadar devam eder. Kırk kişiyle kılınır.
Hanefi ve Şafii mezheplerinde cuma namazı kimlere farzsa, bu mezhepte de öyle.[422]
d) Malikilere göre: Cuma namazının vakti, güneş batıya meylettikten sonra başlar ve batıncaya kadar devam eder. Cuma namazı ancak camilerde kılınır.[423] Sultan ve naibinin, vali veya naibinin imam olması şart değildir.[424]

Tahliler Ve Diğer Rivayetler

400 nolu İbn Mes'ud hadisi ve 401 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir.
402 nolu Ebu Ca'd hadisine gelince, onu aynı zamanda İbn Hibban, Hakim ve Bezzar tahric etmişlerdir. İbn Sikkin ise onu sahihlemiştir. Tirmizi ise Buhari'den naklen onu tanımadığını belirtmiş ve Ebu Hatim de aynı görüşe katılmıştır. Taberani onun künyesini açıklarken, isminin Edra' veya Cünade veya Amr olduğu hakkında birtakım söylentilerin bulunduğuna değinmiştir.
Bu konuda Cabir (r.a.) den yapılan rivayette Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
"Kim özürsüz olarak üç cumayı (üstüste) terkederse, kalbi mühürlenir."
Bu hadisi Nesaî, İbn Huzeyme ve Hakim rivayet etmişlerdir. Darekutni ise bu hadis hakkında şunu söylemiştir:
"Bu, Ebu Ca'd hadisinden daha sahihtir."
Ayrıca bu konuda Cabir'den (r.a.) ikinci bir hadis daha rivayet edilmiştir:
"Şüphesiz ki Allah, şu ayınızda cumayı size farz kılmıştır. Artık kim onu hafife alarak veya önemsemeyerek terkederse, haberiniz olsun ki Allah onun işlerini bir araya getirmesin! Bilin ki, Allah onu mübarek kılmasın!... Haberiniz olsun ki, onun hiçbir namazı (makbul) değildir."[425]
Ancak bu hadisin isnadında Abdullah el-Belvi (veya Belevi) bulunuyor ki, onun hadisi vahi (zayıf ve aciz) kabul edilir.[426]
Aynı hadisi Bezzar tahric etmiş, ancak başka bir vecihle rivayetini sağlamıştır. Onun bu rivayetinde ise Ali b. Zeyd b. Ced'an bulunuyor. Bu zat hakkında farklı tesbit ve görüşler vardır; çoğu onun iyi bir hadis hafızı olduğunu söylemiştir. Zeyd b. Zürey' ise onun Rafizi olduğunu iddia etmiştir, İmam Ahmed'e göre, o zayıftır. Yahya ise onun kavi olmadığına dikkat çekmiştir.[427]
O bakımdan Darekutni her iki hadisin de sabit olmadığına kail olmuştur. Nitekim İbn Abdi'l-Ber'de: "Bu hadisin isnadı vahidir" diyerek ona katılmıştır.
Yine bu konuda Taberani'nin: *"Kim özürsüz olarak: üç cumayı (üstüste) terkederse münafıklardan yazılır"* mealinde rivayet ettiği bir hadis vardır. Ancak bunun isnadında Cabir ec-Cu'fi bulunuyor ki cumhur onun zayıf olduğunu belirtmiştir.[428]
Bu konuda bir hadis de Enes (r.a.) den rivayet edilmiştir ki Deylemi onu Müsned-i Firdevs'de nakletmiştir:
"Kim üstüste üç cumayı özürsüz olarak terkederse, Allah onun kalbini mühürler."
Taberani el-Kebir'de Abdullah b. Ebi Evfa'dan şu hadisi rivayet etmiştir:
"Kim cuma günü nidayı (yani ezanı) işitir de cumaya gelmezse, sonra yine onu işitir yine gelmez ve bunu üç defa böyle yaparsa, kalbi mühürlenir ve kalbi münafığın kalbine çevrilir."
el-Iraki "Bunun isnadı iyi ve güzeldir" demiştir.
400 nolu İbn Mes'ud hadisine dayanıp cuma namazının mükellef olan her müslüman erkeğe farz olduğunu istidlal edenler olmuştur.
el-Hattabi ise, cuma namazının farz-ı ayn ve farz-ı kifaye olduğu hakkında bir takım farklı görüş ve yorumların bulunduğunu, ancak fukahadan çoğuna göre, farz-ı kifaye olduğunu nâkletmiştir. Aynı zamanda bunu İmam Şafii'ye isnad edenler de olmuştur. Ebu İshak el-Mervezi, böyle bir görüşün İmam Şafii'ye isnadının caiz olmadığını belirterek ortada bir hatanın bulunduğuna dikkat çekmiştir. Zira dört mezhebin de cuma namazının farz-ı ayn olduğunda ittifakı vardır.
403 nolu Abdullah b. Amr hadisini Ebu Davud kendi süneninde nâkletmiştir. Ayrıca bir cemaat de onu Abdullah b. Amr'den rivayet ederken onu Rasulüllah'a (s.a.v.) kadar refi' etmemişlerdir. Ancak Kubeyse onu Rasulüllah'a (s.a.v.) isnat etmiştir.
Hadisin isnadında Muhammed b. Said et-Taifi bulunuyor ki bu zat hakkında hayli sözler söylenmiştir. et-Takrib sahibi onun "saduk" olduğunu; Ebu Bekir b. Ebi Davud onun "sıka" yani "güvenilir" olduğunu söylemiştir.[429]
Zehebi ise, bunun Tavus'tan ve Süfyan es-Sevrî'den yapılan rivayete göre, "meçhul" olduğunu yazmıştır.[430]
Bu konuda Darekutni'nin Velid'den, onun da Züheyr b. Muhammed'den yaptığı rivayet vardır ki, bu iki ravi de ricali sahihten sayılmıştır. Ancak el-Iraki, Züheyr'in Şam ehlinden bazı menakir rivayet ettiğine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda Velid'in de tedlisde bulunduğunu belirtmiştir.
Nesai'nin Hz. Hafsa'dan rivayet ettiği hadisin isnadında yer alan ricalin sahih olduğu tesbit edilmiş; ancak Ayyaş b. Ayyaş'ın sahih olmadığını söyleyenler vardır. Bununla beraber el-Aceli onun güvenilir olduğunu söylemiştir.[431]
Zehebi ise üç Iyaş ismini nakledeken hiçbirinde "Iyaş b. Iyaş" dememiştir.
404 nolu Tarık b. Şihab hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiştir. el-Hafiz İbn Hacer bu hadisi; birçok kimsenin sahihlediğini belirtmiştir. el-Hattabi ise, bu hadisin isnadı üzerinde durmuş ve "Tarık b. Şihab'in Peygamber (s.a.v.) den işittiği sahih değildir. Ancak Peygamber'e (s.a.v.) ulaştığı kesindir" demiştir. el-Iraki bu son tesbiti dikkate alarak onun hadisinin sıhhati sübut bulmuş oluyor demiştir.[432]

Çıkarılan Hükümler

1- Cuma namazı ergen, aklı başında, hür, sıhhatli ve mukim olan her müslüman erkeğe farzdır.
2- Misafire, kadına, çocuğa, köleye, esir ve tutukluya, deliye, bunağa ve hastaya farz değildir.
3- Cuma namazını özürsüz terkeden kimsenin kalbi mühürlenir.
4- Üç cumayı üstüste özürsüz terkeden kimse münafik yazılır ve kalbi mühürlenerek gafiller zümresine dahil edilir.
5- Cuma namazı imam hariç iki kişiyle de kılınabilir. İmam Şafii'ye göre ancak 40 kişiyle kılınması sahih olur. Malikilere göre 12 kişiyle kılınması gerekir.
6- Kadın, köle, hasta ve misafir cuma namazına katılıp cemaatle kılarlarsa, bu kafi gelir ve öğle farzının yerine geçmiş olur.

Cuma Namazının Kırk Kişilik Bir Cemaatle Kılınması

Cuma namazının kaç kişiyle kılınmasının şart olduğu hakkında farklı ictihad ve istidlaller olmuştur. Aslında cuma namazı da diğer vakit namazları gibi farzdır; ancak vakit namazlarını cemaatle kılmak sünnet, cuma namazını cemaatle kılmak farzdır. Böylece cemaat kavramı bakımından düşünüldüğünde, cumanın da imamla birlikte iki kişiyle kılınması düşünülebilirse de ictihad bu doğrultuda değil, rivayetler üzerindeki araştırmaya müstenid olarak farklı sayılar ortaya koymaktadır.

Konuyla İlgili Hadisler Ve Rivayetler

Abdurrahman b. Ka'b b. Malik, babası gözlerini kaybedince onun elinden tutup (cami ve cemaate götürmekte) rehberlik ederdi. Babasından şöyle rivayet etmiştir:
"Babam, cuma günü ezan okununca Es'ad b, Zürare'yi rahmet ile anardı. Ona: Babacığım, ezanı işitince Es'ad b. Zürare'yi rahmet ile anıyorsun, neden? diye sorduğum zaman bana şu cevabı verdi: "Çünkü bizi (cuma için) ilk olarak Naki'de Beni Beyza Harresi olan Hezmi'n-i Sebite de toplayan odur."
Kendisine:
"O gün kaç kişi idiniz?" diye sorduğumda ise şu cevabı verdi:
"Kırk adam idik."
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Medine'ye henüz gelmeden, Medine'deki müslümanlara cuma namazını ilk kıldıran kişi, Es'ad b. Zürare'dir.[433]
İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin mescidinde kılınan cumadan sonra ilk kılınan cuma namazı, Bahreyn'de Cünasi Karye'sinde (köyünde) Abdülkays mescidinde gerçekleşmiştir."[434]

Fakih Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cumanın sahih olabilmesi için cemaat şarttır ve onların da imamdan başka en az üç veya iki kişi olması; aynı zamanda hutbeye hazır bulunması gerekir.
Bunun gibi o üç veya iki kişiden oluşan cemaatin erkek olması şarttır, isterse o erkekler köle veya hasta veya misafir olsunlar fark etmez.
b) Şafiilere göre: İmamla birlikte en az kırk kişi olması, bunların da hür, erkek mükellef, eyleşik bulunması gerekir. Zira köle, kadın, çocuk ve misafirle cuma cemaatinin oluşması caiz değildir.
Ayrıca kırk kişinin en az birinci rek'ati imamla kılması gerekir.
c) Hanbelilere göre: Şafiilerde olduğu gibi, cemaatin imamla birlikte en az kırk kişi olması şarttır.
d) Malikilere göre: imamdan başka en az 12 kişinin bulunması şarttır. Bunların arasında köle, kadın ve çocuk olmaması gerekir.[435]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

418 nolu Abdurrahman hadisini aynı zamanda İbn Hibban ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Hafiz İbn Hacer bu rivayetin hasen olduğunu belirtmiştir. Ancak isnadında Muhammed b. İshak bulunuyor ki bu zat hakkında farklı tesbitler söz konusudur. Zehebi hadis ricali hakkında bilgi verirken 15 tane Muhammed b. İshak ismine yer vermektedir. Bunların çoğu sıka değildir.
İmam Şafii ile İmam Ahmed bu rivayetle istidlal ederek cuma cemaatinin en az 40 kişi olmasını şart koşmuşlardır. Oysa Es'ad b. Zürare'nin oluşturduğu bu sayıdan söz edilirken Rasulüllah (s.a.v:) Efendimizin bu hususta bir emir ve tavsiyede bulunduğuna değinilmemiştir. Sonra da cuma namazı Rasulüllah (s.a.v.) Medine'ye hicret edince farz kılınmıştır. O bakımdan Hanefi imamları bu rivayeti mesned seçmemişlerdir.
Bazı ilim adamlarına göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin kıldırdığı cuma namazlarında cemaatin kırk kişiden az olduğu görülmemiştir. Aynı zamanda cuma namazı Mekke'de farz kılınmış, fakat orada cemaat halinde kılınma imkanı bulunmadığı için Medine'ye hicret edilinceye kadar kılınmamıştır. Bu hususta Taberani'nin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı bir rivayet söz konusudur. Medine'de ilk defa cuma için toplanan cemaatin de kırk kişiyi bulduğu bu rivayetler arasında yer almaktadır.
Hanefi ve Maliki imamları bunun dondurulmuş bir sayı olmadığını, cuma günü Peygamber (s.a.v.) in hutbe okurken cemaatin çoğunun gıda maddesi getiren kervana gitmesiyle mescidde sadece 12 kişinin kaldığını belirterek kırk kişinin şart olmadığını söylemişlerdir.
Bu konuda yine Taberani'nin İbn Mes'ud el-Ansari'den yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir:
"Muhacirlerden Medine'ye ilk giden, Mus'ab b. Umeyr (r.a.) dır. Peygamber (s.a.v.) henüz Medine'ye gelmeden ora halkını cuma namazı için ilk toplayan da odur ve o gün toplananlar 12 erkek idi."
Yapılan ciddi araştırma ile, bu rivayetin isnadında Salih b. Ebi'l-Ahdar bulunuyor ki, bu zat zayıf kabul edilir. Nitekim İbn Main onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. İbn Adiy de onun hadisi yazılabilen zuafadan olduğunu söylemiştir. Yahya el-Kattan da aynı görüştedir.[436]
Diğer yanda bu babda Taberani'nin tahric ettiği şu hadis üzerinde de durulmuştur:
"Cuma, içinde imamı bulunan ve her karye (köy ve kasaba) da, dört kişi bile mevcut olsa vacibdir." Diğer bir rivayette:
"İsterse orada üç kişi bulunsun, dördüncüleri imam olsun, cuma onlara vacib olur."
Hem Taberani, hem de İbn Adiy bu rivayetin zayıf olduğunu, isnadında bir metruk bulunduğunu belirtmişlerdir.[437]
40 sayısı üzerinde duranların bir diğer delili de şu rivayettir:
"Her kırk veya fazla kişinin bulunmasında cuma, Kurban ve Ramazan Bayramı namazı vardır."
Darekutni Beyhaki'nin Cabir'den tahric ettikleri bu rivayet de zayıftır. Hatta İmam Âhmed'e göre isnadında Abdülaziz b. Abdirrahman bulunuyor ki bu adam hem yalancı, hem de hadis uydurucusudur. Nesai de onun sıka olmadığını belirtmiştir. İbn Hibban ise, "Onun hadisiyle ihticac caiz değildir" demiştir. Nitekim Beyhaki de, "Bu rivayetle ihticac olunmaz" diyerek görüşünü ortaya koymuştur.
Bu konuda 15'e yakın rivayet vardır. Hepsini nakletmeye gerek görmüyoruz. Çünkü çoğu zayıftır. Zira rivayetlerde muhtelif rakamlar üzerinde durulmuş, 80, 40, 30, 20, 9 ve 7 gibi çok farklı sayılar izhar edilmiştir ki bunların ciddi bir dayanağı yoktur.
Özetleyecek olursak, şöyle bir sonuca bağlamamız mümkündür:
Cuma namazı için cemaat şarttır, fakat kesin bir sayı şart değildir. Çünkü bu hususta Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden kesin bir beyan sadır olmamıştır.
419 nolu İbn Abbas hadisi, cuma namazının köyde kılınmasının cevazına delalet etmekteyse de, ilim adamlarının bu hususta farklı yorumları söz konusudur. Rivayette geçen "karye" kavramı üzerinde durulmuş, kimine göre köy veya kasaba, kimine göre şehir kastedildiği belirtilmiştir. Öyle ki sözü edilen bölgede Cünasi'nin şehir mi, köy mü olduğunda farklı tesbitlere yer verilmiştir: Zemahşeri ile İbn Esir, onun Bahreyn'de bir kale ismi olduğunu söylemiştir. Ebu Hasan el-Lahmi ise, onun bir şehir ismi olduğunu belirtmiştir. Bir kısmına göre ise, önceleri orası köy imiş, sonra şehir durumuna gelmiştir.
Böylece cuma namazının ancak şehir ve kasabada kılınacağı üzerinde duranlar, yukarıdaki rivayetle istidlal ettikleri gibi, Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edilen şu hadis ile de istidlal ettikleri vakidir:
"Cuma ve teşrik ancak mısr-i cami'de caizdir."
Şüphesiz bu rivayet üzerinde de farklı tesbit ve yorumlar olmuştur.
Oysa Hz. Ömer'in (r.a.) Bahreyn halkına yazdığı şu yazı, köyde de cumanın kılınmasının cevazına delalet etmektedir:
"Ne yerde biraraya gelirseniz, orada cuma namazını kılın."
Nitekim Âbdurrezzak'ın İbn Ömer'den (r.a.) yaptığı sahih rivayete göre: Mekke ile Medine arasındaki köylerde halkın toplanıp cuma kıldığı ve ashabdan hiç kimsenin buna itiraz etmediği anlaşılmaktadır.

Çıkarılan Hükümler

1- Cuma namazını cemaatta kılınması şarttır.

2- O bakımdan Cuma namazı münferiden kılınmaz ve kaçırıldığı takdirde kaza edilmez.
3- Cuma cemaatinin en az üç veya imamdan başka iki kişi olması şarttır. Bu Hanifilerin ictihadıdır.
4- Cuma namazı için imamdan başka en az 12 kişinin bulunması şarttır. Bu, imam Malik'in ictihadıdır.
5- Cuma namazı imamla birlikte en az kırk kişiyle kılınır. Bu, İmam Şafii ile İmam Ahmed'in ictihadıdır.
6- Şehir ve kasabalara bağlı köylerde cuma namazı kılmak.

Cuma Farzından Önce Ve Sonra Sünnet Namaz

Cuma farzından ve hutbesinden önce sünnet namaz var mıdır? Bu hususta fakih imamların ve ilim adamlarının farklı tesbit ve ihticacları olmuştur.
İbn Kayyım el-Cevzi, Zadü'1-Mead adlı eserinde cuma farzından önce meşru hiçbir sünnet ve nafile namaz olmadığını ısrarla belirtmiş ve Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin böyle bir namaz kılmadığını, bazı deliller göstererek anlatmaya çalışmıştır. Kanaatimce İbn Kayyım bu konudaki rivayetlerin bir kısmını tesbit edememiştir. Zira bize kadar gelen rivayetlerden böyle bir namazın meşru olduğunu anlıyoruz.

Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler

Nübşete el-Hüzeli (r.a.) den yapılan rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki müslüman kimse cuma günü gusleder ve sonra mescide yönelir de hiç kimseye eziyet vermeden (yerini alır). Eğer imam hutbeye çıkmamışsa, kendisince bilindiği şekilde namaz kılar. İmamın hutbeye çıktığını görürse, oturup onu dinlemeye koyulur ve imanı cuma hutbesini bitirinceye kadar o konuşmayıp susar.
Bu durumda eğer bütün günahları o cumasında mağfiret olunmamışsa, ondan sonraki cumaya keffaret olur."[438]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim cuma günü gusleder ve sonra da cumaya gelir, takdir edildiği gibi namaz kılar; sonra imam hutbesini bitirinceye kadar o susup dinler; sonra da kalkıp imamla beraber cuma namazını kılarsa, o cumayla gelecek cuma arasındaki (günah ve kusurları) üç gün de fazlasıyla bağışlanır.."[439]
Yapılan rivayete göre:
"İbn Ömer (r.a.) cumadan önce kıldığı (sünnet) namazı uzatır ve cuma farzından sonra da iki rek'at namaz kılardı. Sonra da Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin böyle yaptığını anlatırdı."[440]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz minber üzerinde hutbe okurken cuma günü bir adam mescide girdi. Peygamber (s.a.v.) ona, iki rek'at namaz kılmasını emretti."[441]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Cuma günü bir adam içeri girdi, o sırada Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz hutbe irad ediyordu. O adama: *"Namaz kıldın mı?"* diye sordu. O da:
"Hayır kılmadım" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v) ona:
"İki rek'at namaz kıl" diye emretti.[442]

Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cumadan önce dört, sonra da dört rek'at sünnet kılınır. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin cumadan önce iki veya dört rek'at namaz kıldığı ihtilaf konusudur. O bakımdan imam Ebu Yusuf, cumadan sonra altı rek'at namaz kılmayı tavsiye etmiştir.
Fakihlerin çoğuna göre, cumadan sonra sünnet olan sadece dört rek'attir.[443]
b) Şafiilere göre: Cuma farzından önce dört rek'at, farzından sonra ise iki rek'at müekked sünnet kılınır. Farzdan sonra iki rek'at daha sünnet kılınır ki, bu müekked değildir.[444]
c) Hanbelilere göre: Cumadan sonra iki rek'at kılınır. Aynı zamanda bu, altı rek'at olarak da kılınabilir. Cuma farzından önce kılınan dört rek'at da sadece sünnetttir, yani müekked değildir.[445]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

423 nolu Nübşete hadisinin isnadında Ata' el-Horasani bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı sözler söylenmiştir. Ancak cumhur bu zatı güvenilir olarak belirlemiştir.[446]
Bu hadisten şu hükümler çıkmaktadır:
a) Cuma günü gusletmek meşru'dur.
b) Cuma günü camiye girilince cemaate eziyet etmemek sünnettir.
c) Hutbe okunurken susup dinlemek meşru'dur.
d) Hatip hutbe okumaya başlamadan önce namaz kılmak meşru'dur. Hutbeye başlayınca artık namaz kılınmaz.
424 ve 425 nolu Ebu Hüreyre ve İbn Ömer hadisleri sahihtir. Nitekim el-Iraki, İbn Ömer hadisinin isnadının sahih olduğunu özellikle belirtmiştir. Nesai aynı rivayete "cumadan önce namazı uzatırdı" sözünü almamıştır.
Bu iki hadis de cuma farzından önce sünnet namazın meşru'iyetine delalet etmektedir. Ancak zeval vaktinde kılınmasının mekruh olduğu söz konusudur.
Bu konuda Darekutni'nin Enes (r.a.) den yaptığı rivayette şöyle belirtilmiştir:
"Bir adam geldi, ki Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz o sırada hutbe irad ediyordu. Rasulüllah (s.a.v) o adama: *"Kalk iki rek'at namaz kıl"* buyurdu ve o adam iki rek'at namaz kılıncaya kadar Rasulüllah (s.a.v) hutbeyi kesip bekledi."
Şüphesiz bu rivayet de yukarıdaki rivayetleri kuvvetlendirmekte ve cumadan önce sünnetin meşruiyetini ortaya koymaktadır.
Ancak Tirmizi'nin sahihlediği Ebu Said hadisini şu lafızla rivayet etmesi, Rasulüllah'ın (s.a.v) o sırada hutbeyi kesmediğine delalet etmektedir:
"Bir adam cuma günü hakir ve perişan bir görünüm içinde geldi. O sırada Peygamber (s.a.v) Efendimiz hutbe irad ediyordu. O adama iki rek'at namaz kılmasını emretti, ki Peygamber (s.a.v) hutbesini irada devam ediyordu."
Ancak gerek bu, gerekse Darekutnî'nin rivayeti, hutbe esnasında sünnet namaz kılmanın meşru'iyetine delalet ediyorsa da, konuyla ilgili başta naklettiğimiz hadisler bunun hilafına delalet etmekte ve bir bakıma bu hükmü kaldırdığını göstermektedir. Nitekim müctehid imamların çoğunun da ictihadı bu doğrultudadır.

Çıkarılan Hükümler

1- Cuma günü öğle vakti girince cuma farzından ve hutbesinden önce dört rek'at veya iki rek'at sünnet kılmak meşru'dur.
2- Cuma farzından sonra dört veya iki rek'at, bir kısım müctehidlere göre altı rek'at sünnet kılmak meşru'dur.
3- Camiye gelen kimse, hatip henüz hutbeye çıkmamışsa, sözü edilen sünneti kılabilir. Hatip hutbeye başlamışsa, artık kılmayıp hutbeyi dinler ve susup konuşmaz.
4- Cuma günü -gereksin, gerekmesin- gusletmek, yani banyo yapmak sünnettir.
5- Hutbe irad edilirken konuşmak, başka bir şeyle meşgul olmak haramdır.

İmam Minbere Çıkınca Selam Vermesi Ve Oturunca Da Ezan Okunması

Cuma namazının ve hutbesinin birtakım özellikleri vardır ki onlardan çoğu diğer vakit namazlarının cemaatle kılınmasında yoktur.
Cuma bir taraftan ergen olan mü'minleri biraraya getirmekle kalmaz, diğer yandan onların arasında sevgi ve saygı bağlarını kuvvetlendirir; müslüman lidere itaati öğretir ve disiplinli, düzenli bir hayat sürmelerini ilham eder.
Aynı zamanda imamla cemaat arasında kopmaz bağlar oluşturur. İmamın minbere çıkıp cemaate selam vermesi, arkasından ezan okunması ve sonra da kalkıp hutbe irad etmesi müstesna bir tablo oluşturmakta ve her yanıyla mü'minlere birlik, dirlik, rahmet, feyiz ve bereket havası estirmektedir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Cabir (r.a) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle anlatmıştır:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz (cuma günü) minbere çıktığında selam verirdi."[447]
Said b. Yezid'den (r.a.), adı geçen demiştir ki:
"Cuma günü nida (ezan)nın evveli, Rasulüllah (s.a.v), Ebu Bekir (r.a) ve Ömer (r.a) devirlerinde imam çıkıp minbere oturduğu zaman idi. Hz. Osman (r.a) devrinde ise, insanlar çoğaldı, o da üçüncü bir nidayı (ezan) Zevra' üzerinde (okutarak) fazladan ilave etti. Rasulüllah'ın (s.a.v) (cuma günü ezan okuyan) sadece bir müezzini vardı."[448]

Adiy b. Sabit'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet le demiştir ki:
"Peygamber (s.a.v) Efendimiz minbere çıkınca, ashabı yüzlerini Ona çevirerek yönelirlerdi."[449]
"Rasulüllah (s.a.v) minbere çıkıp doğrulunca biz yüzümüzü ona çevirip yönelirdik."[450]
"Rasulüllah (s.a.v) minbere çıkıp oturunca Bilal ezan okurdu."[451]
"Cuma günü, imam çıkıp minber üzerinde oturunca ezan okunurdu."[452]

Hadisler Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Hutbe irad ederken ayakta durmak ve cemaate yönelmek sünnettir. Hz. Osman (r.a) fazla yaşlanınca oturarak hutbe irad etmiştir. Ashabdan hiçbiri onun böyle yapmasına itiraz etmemiştir.
İmam hutbe okurken cemaatin de ona yüzlerini çevirip yönelmeleri sünnettir.[453]
İmam minbere çıkıp oturunca ikinci ezan okunur.
b) Şafiilere göre: İmamın minbere çıkınca hazır olanlara selam vermesi ve yüzünü onlara çevirmesi; aynı zamanda ezan okunup bitinceye kadar oturması sünnettir.[454]
c) Hanbelilere göre: İmamın minbere çıkınca cemaate yönelip selam vermesi ve sonra oturması müstehabdır. Müezzin ezanı bitirinceye kadar imamın oturup beklemesi sünnettir. Aynı zamanda sözü edilen iç ezanın okunması da sünnettir.[455]
d) Malikilere göre: İmam minbere çıkınca ezan okunur.
Ezan okunması sona erince cemaatin her şeyi ve konuşmayı bırakıp yüzlerini imama çevirip yönelmeleri gerekir.
Ezandan önce ve hutbe bitince cemaat ve imamın namaza başlamadan konuşmalarında bir sakınca yoktur.[456] Elverir ki bu sıradaki konuşma cami ve ibadetle ilgili soru-cevap şeklinde kısa ve anlamlı olsun.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

432 nolu Cabir hadisini aynı zamanda el-Esrem kendi süneninde tahric etmiştir. Ancak o şu lafızla nakletmiş bulunuyor:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz minbere çıkınca insanlara yüzünü çevirip yönelir ve es-selamu aleyküm derdi."
Ancak İbn Mace'nin isnadında İbn Lühay'a bulunuyor ki bu zat zayıf kabul edilmiştir.
Bu babda İbn Adiyy'in İbn Ömer (r.a) den yaptığı şu rivayet de bulunuyor:
"Peygamber (s.a.v) Efendimiz cuma günü minbere yaklaşınca minberin yanında bulunanlara selam verir, sonra minbere çıkıp insanlara yüzünü çevirip yöneldikten sonra tekrar selam verir ve öylece otururdu."
Aynı rivayeti Taberani ve Beyhaki de nakletmişlerdir. Ancak onların isnadında İsa b. Abdillah el-Ensari bulunuyor ki, İbn Adiy ve İbn Hibban onun zayıf olduğunu belirtmişlerdir.[457] Ayrıca İbn Adiy, onun hiçbir rivayetine uyulmaz, yani itibar edilmez demiştir.[458]
İmam Şafii de, Seleme b. Ekva' (r.a.) den yapılan rivayeti naklediyor:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz iki hutbe okudu ve iki defa oturdu." Aynı zamanda hadisi imam Şafii'ye nakleden zat şunu da ilave etmiştir:
"Mistirah'ın önündeki derece (basamak) üzerinde ayakta durdu ve selam verip oturdu. Müezzin ezanını bitirinceye kadar Rasulüllah Mistirah üzerinde oturup bekledi. Sonra kalkıp hutbe okudu ve oturdu. Sonra tekrar kalkıp ikinci hutbeyi okudu."
Buraya kadar sıraladığımız rivayetlerin hepsi, şu hususların meşruluğuna delalet etmektedir:
a) Hatibin minbere çıkıp yüzünü cemaate çevirdikten sonra selam vermesi,
b) Selamdan sonra minber üzerine oturup ezanın okunup bitmesini beklemesi,
c) Ezan bittikten sonra hatibin ayağa kalkıp bir ve ikinci hutbeleri okuması,
d) İki hutbe arasında az bir süre oturması...
434 nolu Adiy b. Sabit hadisinin muttasıl olduğunu İbn Mace kaydetmektedir.
Bu anlamda Tirmizi İbn Mes'ud (r.a) den şunu rivayet etmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz minbere çıkıp doğrulunca yüzünü bize çevirirdi, biz de yüzümüzü Ona çevirip yönelirdik."
Ancak bunun isnadında Muhammed b. Fazl b. Atiye bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Nitekim Tirmizi onun için: "Zahibul-Hadis" demiştir.
Ancak bu babda Buhari ve Müslim, bir de Nesai Ebu Said'den şunu rivayet etmişlerdir:
"Rasulüllah (s.a.v) bir gün minber üzerine oturdu ve biz de etrafına toplanıp oturduk." Buhari bunu bir bab olarak belirlemiştir.
Diğer yandan Adiy hadisinin bir çok şahitleri vardır ki, hepsini biraraya getirdiğimizde kuvvet kazanır ve Rasulüllah'ın (s.a.v) minbere çıkınca cemaatin Ona yüzünü çevirip yöneldiklerinin sıhhati anlaşılır.
433 nolu Saib hadisinde üç ezandan söz ediliyor ki, bunun biri ikamet, diğer ikisinden biri dış ezan, biri de iç ezandır ki hepsine birden "nida" denilmiştir.
Ayrıca aynı hadiste geçen "Zevra" ismi ise, daha çok Mescidin kapısında bulunan büyükçe bir taşın veya Medine'de bir sokağın ismidir. Diğer bir tesbite göre, üzerinde ezan okunan bir evdir.

Çıkarılan Hükümler

1- İmamın minbere çıkıp selam vermesi ve öylece oturması sünnettir. Bu İmam Şafii ile İmam Ahmed'e göredir.
2- İmam çıkıp minbere oturduktan sonra müezzinin iç ezanı okuması sünnettir.
3- Ezan süresince imamın oturması da sünnettir.
4- Ezan bitince imamın kalkıp birinci hutbeyi okumaya başlaması ve cemaatin ona yüzlerini çevirip yönelmesi sünnettir.
5- İki hutbe arasında hatibin kısa bir süre oturması sünnettir.

Hutbe Ve Özelliği

Hutbe cumanın önemli bölümlerinden biridir. Bir hafta içinde cereyan eden olayları inanç, ahlak ve ahkam potasında değerlendirip bir komprime haline getirerek cemaate sunmak hutbenin hikmetini yansıtan özelliklerinin başında gelir.
Böylece Rasulüllah'ın (s.a.v) sünnetine uyarak hutbeyi az ve öz tutup ruhları serinletecek, kalp ve kafada derin iz bırakacak, mü'minlere manevi gıda verecek, onları hayata ve memata hazırlayacak, doğruluk çizgisinde tutacak muhtevada tutmakta sayısız faydalar vardır.
Bunun dışında hutbenin birtakım vücub ve sünnetleri, kural ve ölçüleri daha vardır ki onları müctehid fakihlerin tesbit ve ictihadlarında görmemiz mümkündür.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Hüreyre (r.a) den yapılan rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"El-Hamdullilah ile başlanmayan her söz kesik ve marizdir."[459]
Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi'nin rivayetinde ise şu lafızla rivayet edilmiştir:
"İçinde şehadet (veya teşehhüd) bulunmayan hutbe kesik el gibidir."
İbn Mes'ud (r.a) den yapılan rivayete göre; adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz (hutbede) teşehhüdde (şehadet kelimesi anmada) bulunurken şöyle derdi:
"Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım bekleriz ve günahlarımızın bağışlanmasını O'ndan dileriz. Nefsimizin şerlerinden Allah'a sığınırız. Allah kimi doğru yola eriştirirse, onu sapıtan bir kimse olmaz. Kimi de sapıklığı içinde bırakırsa, onu doğru yola eriştiren olmaz. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim; Muhammed'in de Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şehadet ederim ki Allah onu hak ile müjdeci ve uyarıcı olarak kıyamete yakın bir zamanda göndermiştir. Artık kim Allah'a ve rasulüne itaat ederse, gerçekten o doğruyu bulmuş olur. Kim de Allah'a ve peygamberine karşı gelirse, o ancak kendine zarar vermiş olur ve Allah'a hiçbir suretle zarar veremez."[460]
İbn Şihab (r.a) den, Peygamber (s.a.v) Efendimizin cuma günü (hutbedeki) teşehhüdünden sorulduğunda, o da yukarıda naklettiğimiz gibi anlatmış ve sadece şu cümlede az bir değişiklik ifade etmiştir. O da:
"Kim Allah'a ve Rasulüne karşı gelirse, cidden o azıp sapıtmış olur."[461]
Cabir b. Semure (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz ayakta durup hutbe okurdu ve iki hutbe arasında oturup birkaç ayet okur ve insanlara öğütte bulunurdu."[462]

Yine Cabir b. Semure (r.a) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v) Efendimiz cuma günü (hutbede) meviza (öğüt), kısmını uzatmazdı; Onun hutbedeki mevizası sadece az birkaç kelimeden (cümleden) ibaretti."[463]
Ümmü Hişam bint Harise b. Nu'man'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ben (Kaf Ve'1-Kur'an'il-Mecid) suresini ancak Rasulüllah (s.a.v) Efendimizin dilinden aldım ki o, bunu her cuma minber üzerinde hutbe esnasında okurdu."[464]

Rivayetlerin Işığında Fakih İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İmam Azam Ebu Hanife'ye göre, hutbenin farzı bir tesbih veya bir tahmid ve tehlilden ibarettir. Yani hatibin minberde bir defa "el-Hamdu lillah" veya "Allahu Ekber" ya da "Sübhanellah" demesiyle bu farz yerine gelmiş olur. İmameyne göre, hutbe denilecek kadar uzun bir zikirde bulunmak farzdır. Bu ya üç ayet miktarında olması, ya da Kerhi'ye göre, teşehhüd nisbetinde olmasıyla gerçekleşir.
Hutbeyi ayakta okumak, taharet üzere bulunmak, iki hutbe şeklinde tutmak, iki hutbe arasında hafif oturmak, cemaate yüz çevirmiş halde durmak, iki hutbeyi de aşikar okumak, hutbe arasında bir ayet okumak, takva ile tavsiyede bulunmak ve Peygamber (s.a.v) Efendimize salat-ü selam getirmek sünnettir. Bunları terketmek ise mekruhtur.[465]
b) Şafiilere göre: Hutbe okumak farzdır. Bunun rüknü beştir:
1- Allah'a hamdetmek,
2- Rasulüllah (s.a.v) Efendimize salat-ü selam getirmek,
3- Takva ile tavsiyede bulunmak, her iki hutbede de bunu yerine getirmek,
4- Anlaşılır şekilde bir ayet okumak,
5- Mü'minler için dua etmek. (Bu ikinci hutbede yerine getirilir)
Hutbelerin vakit içinde okunması ve ardarda yapılması, hatibin abdestli bulunması, üzerinde necaset olmaması, avret yerlerinin örtülü olması, kudreti yettiği takdirde ayakta okuması, iki hutbe arasında oturması ve kırk kişinin dinlemesi şarttır.
Aynı zamanda hutbenin rükünlerinde tertibe riayet edilmesi, cemaatin susup dinlemesi, hutbenin minber veya yüksekçe bir yer üzerinde irad edilmesi, yanındakilere selam vermesi, minbere çıkınca cemaate yönelmesi ve onlara selam verip öylece oturması ve bu sırada müezzinin kalkıp ezan okuması, hutbenin beliğ bir üslupla yerine getirilmesi ve uzun tutulmaması, hatibin sağa-sola yönelmeden cemaate müteveccih durması, sol yanında kılıç bulundurması, iki hutbe arasında ihlas okuyacak kadar bir süre oturması sünnettir.[466]
c) Hanbelilere göre: Cuma namazı kılınan cami ve mescidde cuma günü hutbe okumak şarttır; onsuz cuma sahih olmaz. Hatip minbere çıkınca cemaatin ona yönelmesi müstehabdır. Her iki hutbede de Allah'a hamdetmek, Peygamber (s.a.v) Efendimize salat-u selam getirmek de şarttır. Bunlarsız hutbe sahih olmaz. Hatibin iki hutbe arasında oturması müstehabdır. Aynı zamanda hatibin abdestli olarak hutbe irad etmesi de sünnettir. Hatibin hutbe esnasında cemaate yüzünü çevirmiş bulunması da sünnet kabul edilmiştir. İki hutbeyi ardarda yapmak şarttır. Hatibin hutbe esnasında mü'minler için dua etmesi, aynı zamanda hem kendisi, hem de hazirun için dua edip af ve mağfiret dilemesi sünnettir.[467]
d) Malikilere göre: Hutbede Allah'a hamd etmek, Peygamber'e (s.a.v) salat-ü selam getirmek, bir ayet okumak ve takva ile tavsiyede bulunmak vaciptir.[468]
Ayrıca imamın minberde iyilikle emretmesi, kötülükten menetmesinde bir sakınca yoktur.[469]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

444 nolu Ebu Hüreyre (r.a) hadisini aynı zamanda Darekutni, İbn Hibban ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Tirmizi onu hasenlemiştir. Ancak hadisin mursel veya merfu olduğu hakkında görüş ayrılığı vardır.
Bu anlamda İbn Hibban, el-Askeri ve Ebu Davud, Ebu Hüreyre'den (r.a) merfuan şunu rivayet etmişlerdir:
"Allah'a hamd ile başlanmayan her matlup olan iş kesik (feyizsiz, bereketsiz) dir."
Buna yakın bir anlatım ve lafızla Taberani el-Kebir'de Ka'b b. Malik'den bir rivayeti nakletmiştir.
Böylece her bakımdan matlup olan hutbeye "el-Hamdu lillah" ile başlamanın meşruiyeti kendiliğinden anlaşılmış oluyor.
445 nolu İbn Mes'ud hadisinin isnadında İmran b. Daver Ebu'1-Avam el-Basri bulunuyor. Yahya b. Main ve Nesai'ye göre, bu zat zayıftır. Bununla beraber Buhari onun rivayetiyle istişhadde bulunmuştur. Affan ise onun sıka (güvenilir) olduğunu belirtmiştir. İmam Ahmed: "Onun salihü'l-hadis olduğunu umuyorum" demiştir. Ebu Davud ise onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. İbn Adiy ise, "Onun hadisi yazılabilir" diyerek olumlu bakmıştır.[470] İmam Nevevi ise, Müslim'in şerhinde bu hadisi sahihlemiştir.
447 nolu Cabir hadisi sahihtir. Hutbe esnasında ayakta durmanın meşruiyetine delalet etmektedir. Aynı zamanda iki hutbe arasında bir süre oturmanın da sünnet olduğunu göstermektedir. Bu hadisle istidlal eden İmam Şafii ayakta durup hutbe okumanın vücubuna kail olmuştur. Cumhur ise vacib olmadığını belirtmiştir. Ayrıca İmam Şafii bu konuda şu hadisle de istidlal ederek ictihadını kuvvetlendirmiştir:
"Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız, öyle namaz kılın!"
Buradaki emir vücubu gerektirmektedir.
Yine İmam Şafii bu hadisin iki hutbenin vücubuna delalet ettiğini söylemiştir. Diğer imamlar ise, sadece birinci hutbenin vacip olduğuna kaildirler. Nitekim el-Iraki, Tirmizi'nin şerhinde bu konuya yer verip müctehid imamların görüşlerini açıklamıştır. Cumhur da bu görüştedir.
Hadis diğer yandan hutbede Kur'an'dan bir veya birkaç ayet okumanın ve müslümanlara öğütte bulunmanın meşruiyetine delalet etmektedir. İmam Şafii öğüt vermenin vacip olduğunu söylemiştir. Diğer bir rivayette, bir ayet okumanın da vücubuna kail olduğu belirtilmektedir. Cumhur ise, bunun vacip olmadığına değinmiştir.
448 nolu Cabir hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sıkat (güvenilirler) dir. Bu, hutbede vaaz etmenin, ancak onu kısa tutmanın meşruiyetine delalet etmektedir.
449 nolu Ümmü Hişam hadisi hutbede sadece Kaf' suresinin okunacağına delalet etmemektedir. Zira Rasulüllah'ın diğer kısa sureleri de zaman zaman okuduğu birçok sahih rivayetlerden anlaşılmaktadır. Nitekim İbn Ebi Şeybe'nin Sabi'den yaptığı rivayete göre, "Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz minbere çıkınca yüzünü cemaate çevirir, sonra es-Selamu aleyküm der ve Allah'a hamd-u senada bulunur ve bir sure okuduktan sonra otururdu." denilmektedir. Bu da herhangi bir sureyi okumanın meşru olduğunu göstermektedir.
Diğer yandan Nesai'nin Cabir b. Semure (r.a) den yaptığı rivayete göre: "Rasulüllah ayakta durup hutbe irad eder, sonra oturur, sonra kalkıp birkaç ayet okur, Allah'ı anardı.." buyurulmaktadır. el-Iraki bu hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. [471]

Çıkarılan Hükümler

1- Hutbenin farzı bir tesbih, bir tehlil, bir tekbir veya bir tahmidden ibarettir. Bu, İmam Ebu Hanife'nin ictihadıdır.
2- Hutbe, en az bir teşehhüd miktarı uzun olmalıdır. Bu, imameynin ictihadıdır.
3- Hutbeyi ayakta okumak, taharet üzere bulunmak, iki hutbe olarak düzenlemek, iki hutbe arasında kısa bir süre oturmak, hutbede cemaate yüz çevirmek, cemaatin de hatibe yüz çevirip yönelmesi, iki hutbeyi de aşikar irad etmek, hutbede ayet okumak, takva ile tavsiyede bulunmak, öğütle ilgili kısa bilgi vermek sünnettir.
Bunlar daha çok Hanefilerin ictihadına göredir.
4- Hutbe vacibtir veya farzdır.
5- Hutbenin rüknü beştir: Allah'a hamdetmek, Peygambere salat-ü selam getirmek, takva ile tavsiyede bulunmak, bir veya birkaç ayet okumak, mü'minler için dua etmek...
Bu, Şafiilerin ictihadına göredir.
6- İmamın minbere çıkınca cemaate selam vermesi sünnettir. Bu da Şafiilerin ve Hanbelilerin ictihadıdır.
7- İki hutbeyi ardarda yapmak şarttır. Bu, Hanbelilere göredir.
8- Hutbe esnasında konuşmak, başka bir işle meşgul olmak haramdır.

Bayram Namazı, Önemi Ve Vakti

Müslümanların dini anlamda, cuma dışında iki büyük bayramı vardır: Fıtr ve Azha... Birincisi, Ramazan Bayramına, ikincisi Kurban Bayramına delalet eden isimlerdir.
Bu iki bayramda cumadan farklı şekilde bir kaynaşma, görüşme, selamlaşma, tebrikleşme ve fakirlere yardım elini uzatma; dostları ve yaşlıları ziyaret etme kendini gösterir. Böylece küçüklerin, fakirlerin, muhtaçların daha çok sevindirildiği; büyüklerin daha çok saygı ve ilgiyle ziyaret edildiği bu günlerde şüphesiz ki İslam'ın yüce hikmetleri söz konusudur.
İman ve kültür birliği çerçevesinde kalpler feyiz ve rahmet le dolup taşar; vicdanlar huzura kavuşur; aileler geniş çapta sevgi ve saygı havası içinde kaynaşma ortamı bulur; inanan herkes için bayram huzur, güven, neşe kaynağı olur.
Bunun için bayram günü her müslümanın güzel ve temiz elbisesini giymesi, güzel koku sürünmesi, güzel bir görünüm arzetmesi, daha çok cömert olması ve daha fazla dost ve yakınlarıyla buluşması sünnet kılınmıştır.
Camiye namaza, dostuna ve büyüklerine ziyarete giden mü'minin, -düşman tehlikesi yoksa- silah taşıması mekruhtur.
Mümkün olduğu takdirde camiye yaya gitmek, camiden eve dönerken başka bir yol izlemek, yolda tekbir getirmek de sünnettir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Cafer b. Muhammed'den, o da babasından, o da dedesinden yaptığı rivayete göre, şöyle demiştir: "Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz her bayramda alaca kumaştan (Yemen mamulü) üstlük giyinirdi."[472]
Said b. Cübeyr (r.a) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"İbn Ömer (r.a) ile birlikte Mina'da bulunduğum bir sırada ayağının üzengisine mızrak ucu isabet etmiş ve ayağını üzengiye sıkıştırmıştı. İnip ayağını oradan çektim. Bu olay Haccac'a (Emeviler döneminde zulmüyle isim yapan Haccac) haber verilince gelip İbn Ömer'i ziyaret etti ve şöyle dedi: "Ah kimin sana bu mızrağı vurduğunu bir bilseydik.."
İbn Ömer (r.a) ona:
"Bunu sen yaptırdın!" dedi. Haccac:
"Nasıl olur?" deyince, İbn Ömer şu cevabı verdi:
"Nasıl olmasın ki, silah taşınmayan bir günde silah taşıyorsun ve Harem sınırlarına silah sokuyorsun ki bugüne kadar Hareme silah sokulmadı.."[473]
Hz. Ali (r.a) den yapılan rivayete göre, şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bayram namazına yaya olarak çıkmak sünnettir. Aynı zamanda (Ramazan Bayramında) sabahleyin camiye gitmeden bir şey yemek de sünnettir."[474].
Ümmü Atiyye (r.a) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz bize, fitr ve azha (ramazan ve kurban bayramların) da bakire ve ergenlik çağına yaklaşan kızları, örtü arkasında oturan kadınları, bir de ayhali olanları (mescide doğru) çıkarmamızı emretti. Ancak ayhali olanlar namazdan kendilerini alıkoyuyorlardı. Böylece onlar da (müslümanların bayram gününde) hayırlara hazır ve şahit oluyor, müslümanların duasına katılıyorlardı.
Bunun üzerine dedim ki:
"Ya Rasulallah! Bizden bazısının baş örtüsü yoktur." Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:
"Artık din kardeşi kendi örtüsünden ona örtü verip örtünmesini sağlasın."[475]
Büreyde (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz fitr (ramazan bayramı) günü bir şey yemeden sabahleyin (evinden çıkıp mescide) gitmezdi. Azha (kurban bayramı) günü de (namaz kıldırıp) eve dönünceye kadar bir şey yemezdi."[476]
Enes (r.a) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz fitr (ramazan bayramı) günü birkaç hurma yemeden (kalkıp sabah ve bayram namazına) gitmezdi. Aynı zamanda hurmadan da tek sayıya dikkat ederek (yani ya bir, ya üç, ya da beş tane yerdi)."[477]
İbn Ömer (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen demiştir ki:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz, Ebu Bekir (r.a) ve Ömer (r.a) iki bayram namazını da hutbeden önce kılarlardı."[478]
Cabir b. Semure (r.a) den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (s.a.v) Efendimizle birlikte ne bir, ne de iki defa, birçok defa bayram namazı kıldım ki bu namazı ezansız ve ikametsiz kılardı."[479]

Fakih İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cuma namazı kimlere farzsa bayram namazı onlara vaciptir. En sahih görüş ve tesbit de budur. Cumanın şartları -hutbe dışında- bayram namazı hakkında da aynen geçerlidir. Hutbe ise, bayram namazında sünnettir ve namazdan sonra yerine getirilir.
Fıtr (ramazan) bayramında namaza çıkmadan bir şey yemek ve yenilecek şeyin tek sayıda tutulmasına dikkat etmek, dişleri misvaklamak, gusletmek (banyo yapmak), güzel koku sürünmek ve temiz güzel elbise giyinmek müstehabdır.
Camiye gidiş ve dönüş yollarını ayrı olarak kullanmak da tavsiye edilen sünnetler arasında bulunuyor.
Camiye gidip dönerken, fitr (ramazan) bayramında gizli şekilde, kurban bayramında aşikar şekilde tekbir getirmek müstehabdır.
Bayram namazının cemaatle kılınması şarttır. Kaçırıldığı takdirde kaza edilmez.[480]
b) Şafiilere göre: Bayram namazı sünnettir; cemaatle kılınır, yalnız başına kılınmaz, ancak imamla birlikte bu namazı kaçıran kimse yine imamla birlikte herhangi bir vakitte kılabilir. Ancak zevaldan önce kılarsa eda, sonra kılarsa kaza olur.[481]
c) Hanbelilere göre: Bayram namazı kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Farz-ı kifayedir; yani mükelleflerden bir kısmının kılmasıyla diğerlerinin üzerinden kalkmış olur. Güneş bir mızrak boyu yükselince vakti girmiş olur.
Bayram namazına gidilirken yolda tekbir getirmek, gitmeden önce gusletmek, temiz güzel elbise giyinmek, güzel koku sürünmek, dişleri misvaklamak (veya fırçalamak), camiye gitmeden önce Fıtr Bayramı ise bir şey yemek; Kurban Bayramı ise bir şey yemeden çıkmak müstehabdır.[482]
Bayram namazının cemaatle kılınması şarttır. Ancak imamla birlikte kaçıranlar, onu diledikleri vakit kılabilirler.[483]
d) Malikilere göre: Bayram namazı sünnettir ve cemaatle kılınması şarttır. Diğer mezheplere göre, müstehab olan şeyler bu mezhebe göre sünnet veya müstehabdır.
Bayram namazına gidilirken yolda tekbir getirilir. Ancak bunu kendisi ve yanındaki duyacak kadar bir sesle söyler. İmam hutbeye çıkınca artık cemaat tekbir getirmez. Aynı gamanda camiden eve dönüldüğünde de tekbir getirilir.[484]

Tahliler Ve Diğer Rivayetler

457 nolu Cafer hadisini, İmam Şafii, şeyhi İbrahim b. Muhammed'den rivayet etmiş; İbrahim de babasından, babası da kendi babasından rivayet etmiştir.
Hafiz İbn Hacer, bu rivayette İbrahim'in teferrüd etmediğini ve rivayetinin de mursel olduğunu belirtmiştir. Taberani de aynı hadisi tahric etmiştir.[485]
Bu babda İbn Huzayme'nin Cabir (r.a) den rivayet ettiği bir hadis vardır. Deniliyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz her iki bayramda ve bir de cuma gönü. kırmızı üstlüğünü giyerdi."
Bir rivayette o üstlüğün istebrakden olduğu belirtilmiştir. Ancak bu rivayet zayıftır. Zira İbn Ömer'in (r.a) yaptığı rivayete göre:
"Babası Ömer (r.a) çarşıda satılmakta olan istebrakten mamul bir hülle (entari ve üstlük) buldu ve onu alıp Hz. Peygamber'e (s.a.v) getirerek şöyle dedi:
"Ya Rasulallah! Bunu satın al da bayramda ve bir de heyetler, temsilciler geldiğinde güzelce giyinip kuşan." Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v):
"Bu ancak (ahiret gününde) nasibi olmayan kimselerin elbisesidir."[486] buyurdu.
Çünkü "istebrak", kalın atlas kumaştır ki, ekseriya yüzü ipek, tersi pamuk kumaştan imal edilir. Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz, ipek ve atlası lüks sayıp erkeklere yasaklamıştır.
458 nolu Said hadisi sahihtir. Cuma ve bayram namazlarında, düşman tehlike ve korkusu olmadığı takdirde taşınması yasaktır. Zira böyle günlerde kişinin silah taşıması din kardeşlerine saygısızlık kabul edilir.
459 nolu Hz. Ali hadisini İbn Mace tahric etmiştir. Ancak isnadında el-Hars el-A'ver bulunuyor ki, bu zatın yalancı olduğunda ilim adamlarının ittifakı vardır. Nitekim İmam Nevevi el-Hulasa'da onun "kezzab" çok yalancı olduğuna dikkat çekmiştir. Gerçi rivayet mana yönünden doğrudur, ancak istidlale salih değildir
Bu babda İbn Mace'nin İbn Ömer (r.a) den yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz bayram namazına yaya olarak çıkar ve yine yaya olarak dönerdi."
Ancak bu hadisin isnadında Abdurrahman b. Abdillah b. Ömer bulunuyor ki, Ahmed b. Hanbel onun yalancı olduğunu belirtmiş; Ebu Zer'a, Ebu Hatim ve Nesai onun metruk olduğunu söylemişlerdir. İmam Buhari de: "O, kendisinden rivayet yapılacak ravilerden değildir" diyerek sıka olmadığına dikkat çekmiştir.[487]
Ayrıca bu konuda yine İbn Mace'nin Ebu Rafi'den yaptığı bir diğer rivayet vardır. Orada deniliyor ki: "Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz bayram namazına yaya olarak gelirdi."
Bu hadisin isnadında Mendel b. Ali ve Muhammed b. Abdillah b. Ebi Rafi' bulunuyor. Mendel hakkında farklı görüş ve tesbitler olmuştur: Ahmed b. Hanbel onun zayıf olduğunu söylerken, İbn Main, "Onun rivayetinde beis (sakınca) yoktur" demiştir. Muhammed b. Abdillah hakkında ise Buhari: "O, münkerü'l-hadistir" diyerek tesbitini ortaya koymuştur. İbn Main de onun rivayetinin kayda değer olmadığına değinmiştir.[488]
460 nolu Ümmü Atiyye hadisiyle istidlal edilmiştir. Bu babda İbn Mace'nin İbn Abbas (r.a) dan yaptığı şu rivayet de vardır:
"Peygamber (s.a.v) Efendimiz her iki bayramda da kızlarını ve kadınlarını (bayram namazı kılınan yere) çıkarırdı."
Ancak bu rivayetin isnadında Haccac b. Ertat bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı görüş ve tesbitler ortaya çıkmıştır.
Taberani ise bu konuda sözü edilen rivayete yer vermiştir. Ahmed b. Hanbel ise Cabir'den naklen onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz iki bayram (namazın) a çıkar ve ehlini de çıkarırdı."
Bu rivayetin de isnadında yine Haccac b. Ertat bulunuyor.
İbn Ebi Şeybe'nin bu konuda Hz. Aişe (r.a) dan yaptığı bir rivayet söz konusudur ki, el-Iraki onun ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir.
Böylece Ümmü Atiyye hadisi, bayram namazında kızların ve kadınların -yer müsait olduğu takdirde- camiye gitmelerinde bir sakınca olmadığına, böyle yapmanın meşru olduğuna delalet etmektedir.
461 nolu Büreyde hadisini aynı zamanda İbn Hibban, Darekutni, Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. İbn Kattan ise bu hadisi sahihlemiştir.

Böylece ramazan bayramında namaza çıkmadan önce bir şey yemek; kurban bayramında ise bir şey yemeden çıkmak sünnettir hususu anlaşılıyor.
462 nolu Enes hadisini ayrıca İbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. Hadis istidlale salihtir. O bakımdan Ramazan bayramında namaza çıkmadan önce tek sayıya riayet ederek birkaç hurma veya tatlı bir şey yemenin meşruiyetine delalet etmektedir.
Bu konuda birkaç sahih rivayet daha vardır. Onları nakletmeye gerek görmüyoruz.
463 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Aynı zamanda bu babda Buhari'nin Cabir (r.a) dan yaptığı şu rivayet de onu kuvvetlendirmektedir:
"Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz fitr (ramazan) bayramı günü çıktı ve hutbeden önce namaz kıldırdı."
İbn Abbas (r.a) diyor ki:
"Bayram namazında Resulüllah (s.a.v) ile, Ebu Bekir, Ömer ve Osman ile hazır bulundum hepsi de hutbeden önce namaz kıldırdılar."[489]
Buhari ve Müslim'in Enes (r.a) den yaptıkları rivayette de bu konuda Enes şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v) Efendimiz Kurban Bayramı günü önce namaz kıldırdı, sonra hutbe okudu."
Yine Buhari ve Müslim'in Cündeb'den yaptıkları rivayette, adı geçenin şöyle haber verdiği nakledilmiştir: Peygamber (s.a.v) Nahr (Kurban Bayramı) günü önce namaz kıldı, sonra hutbe irad etti, sonra da kurbanlık hayvanı kesti."
Bütün bu sahih rivayetlerin, her iki bayramda da hutbeden önce namaz kılmaya ve sonra hutbe okumaya delalet ettiği anlaşılıyor.
464 No'lu Cabir hadisi sahihtir ve birçok şahidi vardır.
Nitekim Bezzar'ın Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a) dan yaptığı rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v) Efendimiz bayram namazını ezansız ve ikametsiz kıldı."

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram günü temiz, güzel elbise giyinmek,
2- Namaza çıkmadan önce gusletmek,
3- Güzel koku sürünüp öylece çıkmak,
4- Camiye giderken ve dönerken tekbîr getirmek, ancak sesi fazla yükseltmek,
5- Camiye gidip gelirken ayrı yolları tercih etmek,
6- Cuma ve bayram namazına silah takmadan, yani silah taşımadan gitmek,
7- Bayram namazına mümkün olduğu takdirde yaya gidip gelmek,
8- Ramazan bayramında camiye çıkmadan önce tatlı bir şey yemek, hurma ve benzeri bir şeyse tek sayıya dikket etmek, başka bir şey ise tek sayı da lokma alıp yemek,
9- Kurban Bayramında bir şey yemeden camiye gitmek ve ancak namazdan sonra bir şey yemek sünnettir.
10- Aynı zamanda bayram namazları hutbeden önce kılınır.
11- Hutbeden sonra kurban kesilir.
12- Bayram namazları ezansız ve ikametsiz kılınır.
13- Gerek bayramlarda, gerekse sair günlerde erkeklerin ipek ve atlas giyinmesi yasaktır.
14- Bayram namazı ve hutbesi için, yer müsait olduğu takdirde kızların ve kadınların örtünmüş bir halde camiye gitmeleri meşrudur.

Bayram Namazında Tekbir Sayısı Ve Yeri

Bayram namazında diğer farz ve sünnet namazlardan farklı olarak birinci ve ikinci rek'atlerde fazladan tekbir getirilir.
Zira müslümanların bayram havasına, sosyal kaynaşmaya, aile sevindirmeye, muhtaçlara yardımda bulunmaya; küçüklerin sevilmeye, büyüklerin sayılmaya yöneldiği bir günde, bütün bu fazilet ve mutlulukları yaşamamıza imkan, güç ve kudret veren Cenab-ı Hakk'ın büyüklüğünü dile getirmemiz kadar tabii ne olabilir? O bakımdan bayram namazında fazla olarak birkaç tekbir getirilerek bu duygumuz tam bir mahviyet ve teslimiyet ifadesiyle izhar edilmektedir.

Konuyla İlgili Hadisler

Amr b. Şuayb'den, o da babasından, dedesinden şöyle rivayet etmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir bayramda 12 tekbir getirdi: Yedisini birinci rek'atte, beşini ikinci rek'atte... Ve bayram farzından ne önce, ne de sonra (nafile) namaz kılmadı."[490]
Amr b. Avf (r.a.) den yapılan rivayete göre:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki bayram (namazında) da (fazladan) tekbir getirdi: Birinci rek'atte kıraatten önce yedi, ikinci rek'atte kıraatten yine önce beş tekbir .."[491]
Peygamber (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Fıtr (Ramazan) bayramında kılınan namazda tekbir birinci rek'atte yedi defa, ikinci rek'atte beş defa getirilir ve kıraat de bu tekbirlerden sonradır."[492]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Bayram namazında birinci rek'atte istiftahtan sonra fazla olarak üç tekbir; ikinci rek'atte ise Fatiha ve zamm-ı sureden sonra üç tekbir getirilir.
İmam Ebu Yusuf'a göre: İftitah ve rüku'a varış tekbiriyle birlikte beşi birinci, dördü ikinci rek'atte olmak üzere dokuz tekbir getirilir. Bunlardan beşi birincide, dördü ikincidedir.[493]
Tekbirlerde eller kaldırılır.[494]
b) Şafiilere göre: Bayram namazında fazla olarak birinci rek'atte iftitah duasından sonra yedi tekbir getirilir ve her iki tekbir arasında normal uzunlukta bir ayet okunacak kadar durularak tesbih ve tahmidde bulunulur. İkinci rek'atte ise kıraatten sonra beş tekbir getirilir ve bu 12 tekbirde de eller kaldırılır.
Sözünü ettiğimiz fazla tekbirleri getirmek farz değil, sünnettir.[495]
c) Hanbelilere göre: Birinci rek'atte ihram tekbiriyle birlikte yedi tekbir; ikinci rek'atte beş tekbir getirilir. Birinci rek'atte tekbirler, istiftah duasından sonra, kıraatten önce; ikinci rek'attaki tekbirler ise kıraatten sonra getirilir.
Fazla tekbirler getirilirken elleri kaldırmak müstehabdır. Böylece bayram namazında fazla olarak getirilen tekbirlerin sayısı 11'dir..[496]
d) Malikilere göre: Birinci rek'atte fazla olarak ihram tekbirinden sonra, kıraatten önce altı; ikinci rek'atte kıyam tekbirinden sonra, kıraatten önce beş tekbir getirilir ve bunlar sünnettir. Tekbirler aşikar olarak getirilir.[497]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

475 nolu Amr hadisinin isnadının sahih olduğunu el-Iraki belirtmiştir. Tirmizi de onu sahihlemiş ve bu hususta Buhari'den nakilde bulunmuştur.
Amr hadisi, bayramda fazla olarak getirilen tekbirlerin 12 olduğuna ve bayram namazından önce ve sonra nafile namazın meşru olmadığına delalet etmektedir.
476 nolu Amr b. Avf hadisini aynı zamanda Darekutni, İbn Adiy ve Beyhaki tahric etmişlerdir. İsnadında ise, Kesir (veya Küseyr) bin Abdillah bin Amr, bin Avf bulunuyor ki, İmam Şafii ile Ebu Davud bu zat hakkında şöyle demişlerdir: "O, yalan konusunda rükünlerden bir rükündür." İbn Hibban da "onun mevzu bir nüshası vardır" diyerek hadis uydurduğunu belirtmiştir.[498]
İbn Main onun kayda değer bir kişi olmadığına dikkat çekmiş, Darekutni onun metruk olduğunu söylemiştir. Nesai: "O sıka (güvenilir) değildir" diyerek görüşünü ortaya koymuştur.[499]
Tirmizi onun bu hadisini hasenlemişse de ilim adamları bunu yeterli kabul etmemişler ve belki de onun hadisinin birtakım şevahidini dikkate alarak "hasen" demiş olabileceğine değinmişlerdir.
Bu babda bir diğer hadisin rivayeti de, Rasulüllah'ın (s.a.v.) müezzini Sa'd el-Müezzin'den yapılmıştır ki, o, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle namaz kıldığını haber vermiştir:
"Bayram namazında birinci rek'atte kıraatten önce yedi, ikinci rek'atte kıraatten yine önce beş tekbir getirirdi."[500]
İbn Mace'nin rivayet ettiği bu hadisin isnadında, el-Iraki'ye göre zaaf vardır. O bakımdan istidlale salih görülmemiştir.
Bu konuda bir diğer hadisi, Hafiz Bezzar, Abdurrahman b. Avf (r.a.) den şöyle rivayet etmiştir: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin, iki bayram namazında ucu sivri bir değnek çıkartılarak (sütre olarak) önüne dikilirdi ve bu namaz kılıncaya kadar öyle kalırdı. Rasulüllah (s.a.v.) bayram namazında 13 tekbir getirirdi. Ebu Bekir ve Ömer de öyle yaptılar."
Bu hadisin isnadında Hasan el-Beceli bulunuyor ki bu zatın linü'l-hadis, yani yumuşak olup zayıf olmayan ama ona yakın olan hadis rivayet ettiği söylenir. Darekutni bunun irsalini sahihlemiştir.
Taberani ise el-Kebir'de İbn Ab'bas (r.a.) dan şu hadisi nakletmiştir:

"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki bayram namazında da 12 tekbir getirirdi: Birinci rek'atte yedi, ikinci rek'atte ise beş.."
Bunun isnadında Süleyman b. Erkam bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[501] Ahmed b. Hanbel, "Ondan rivayet yapılmaz" demiştir. İbn Main onun bir şey olmadığını belirtmiş; Ebu Davud ile Darekutni onun metrukü'l-hadis olduğuna dikkat çekmişlerdir.[502]
Yine bu babda bir diğer hadisi Bezzar ve Darekutni İbn Ömer (r.a.) den nakletmişlerdir:
"İki bayramdaki tekbirler birinci rek'atte yedi, ikinci rek'atte beştir."
Bu hadisin isnadında Ferec b. Fezale bulunuyor. Ahmed b. Hanbel'e göre bu zat sıka (güvenilir) dir. Buhari ile Müslim onun münkerü'l-hadis olduğunu belirtmişlerdir.
Bu konuda daha altı kadar rivayet nakledilmiştir ki, çoğu zayıftır.

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram namazında fazladan tekbir getirmek meşrudur.
2- Ebu Hanife'ye göre, fazla olarak altı tekbir, Ebu Yusuf'a göre, dokuz tekbir getirilir.
3- İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, 12 tekbir getirilir.
4- İmam Malik'e göre 11 tekbir getirilir.
5- Tekbirleri getirmek farz değil sünnettir.
6- Tekbirlerde eller kaldırılır.
7- Tekbirler arasında tesbih ve tahmidde bulunmak müstehabdır.
8- Tekbirler aşikar olarak getirilir.

Bayram Namazından Ne Önce, Ne De Sonra Nafile Kılınır

Bilindiği gibi, her farz namazla birlikte, özellikle çoğunda farzdan önce sünnet namaz meşru kılınmıştır. Bayram namazı her ne kadar farz değilse de, bazı müctehidlere göre farza yakın bir kuvvet taşımaktadır, yani vacibtir. İlk hatıra gelen, bu vacipten önce de nafile kılınmasıdır.
Ancak bu husustaki rivayetleri farklı hükümler ifade etmesinden dolayı müctehid imamların da farklı tesbit ve yorumlan ortaya çıkmıştır.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bayram günü (evinden) çıktı ve iki rek'at bayram namazı kıldı. Bu namazdan ne önce, ne de sonra (nafile) kılmadı."[503]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen bayram günü (evinden) çıkıp (mescide gitti, bayram namazını kıldı). Ancak ne bundan önce, ne de sonra nafile kıldığı görülmedi. O, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin de böyle yaptığını hatırlattı."[504]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bayram namazından önce hiçbir şey kılmazdı. Ancak namazı kılıp evine dönünce iki rek'at (nafile) kılardı."[505]
Ayrıca Buhari bu babda şunu nakletmiştir:
"Bayram namazından önce nafile kılmak mekruhtur."[506]

Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Bayram namazından, yani hutbe okunduktan sonra nafile namaz kılmak müstehabdır. Hanefiler bu hususta daha çok Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayetle istidlal edip onunla ilgili birtakım şahitleri de dikkate almışlardır.[507]
Böylece bayram namazından önce evde veya camide, bayram namazından sonra ise camide nafile namaz kılmak mekruhtur. Zira Rasulüllah'ın (s.a.v.) sadece namazdan sonra evine döndüğünde iki rek'at nafile kıldığı bilinmektedir.[508]
b) Şafiilere göre: İmamdan başkasına bayram namazından önce nafile kılmak mekruh değildir, imama ise, hem namazdan önce, hem de sonra mekruhtur.[509]
c) Hanbelilere göre: Bayram namazından önce ve sonra hem imamın, hem de ona uyanların -ister camide, isterse evde olsun- nafile kılmaları mekruhtur.
Bu, aynı zamanda İbn Abbas ve İbn Ömer'in (r.a.) de mezhebidir.
d) Malikilere göre: Bayram namazından ne önce, ne de sonra musalla (açık hava namazgah) da nafile kılınmaz. Cami ve mescidde ise, İmam Malik'ten iki rivayet nakledilmiştir. Ancak namazdan sonra eve dönüldüğünde nafile kılmakta bir sakınca yoktur.[510]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

488 nolu İbn Abbas hadisi sahihtir ve ihticace elverişlidir. Tirmizi ile İbn Mace bu hadisi şu fazlalıkla nakletmişlerdir:
"Bayram namazından (ve hutbesinden) sonra Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz kadınların bulunduğu kısma gelerek -ki Bilal da onlarla birlikte bulunuyordu- sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar yüzüklerini ve gerdanlıklarını çıkarıp tasaddukta bulundular."
489 nolu İbn Ömer hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiştir ve o da diğeri gibi sahihtir. Nitekim Tirmizi de bunu sahihlemiştir.
Aynı hadisi Taberani başka bir tarikle nakletmiştir. Ancak isnadında Cabir el-Cu'fi bulunuyor ki, bu zat metruk kabul edilmiştir.
490 nolu Ebu Said hadisini Hakim tahric etmiş ve sahihlemiştir. Ancak isnadında Abdullah b. Muhammed b. Akil bulunuyor ki, bu zat hakkında birtakım şeyler söylenmiştir: İbn Main onun zayıf olduğunu, İbn Huzayme, "Onun hadisiyle ihticac olunmaz" demiştir.[511]
Bu babda İbn Mace'nin Abdullah b. Amr (r.a.) dan, Bezzar'ın Ali ve İbn Abbas (r.a.) dan yaptıkları şu rivayet bulunuyor:
"Amr b. Hurays diyor ki:
"Ali b. Ebi Talib (r.a.) ile birlikte bir bayram günü çıkmış bulunuyorduk. Bir grup insan ondan bayram namazından önce ve sonra nafile namazdan sordular. Hz. Ali (r.a.) onlara bu hususta bir cevap vermedi. Az sonra bir başka grup gelip aynı şeyden sordu, onlara da cevap vermedi. Sonra namaz; kılınacak yere vardık ve cemaate namaz kıldırdı; yedi ve beş defa tekbîr getirdikten sonra hutbe irad etti ve sonra da (minberden) inip bineğine bindi. Orada bulunanlar:
"Ya Emirel-Mü'minin! Bunlar namaz kılan topluluktur (onlara bir cevap vermedin)" dediler. O da şöyle buyurdu:
"Sizin benden sorduğunuz sünnet namazı ben de yapmayı ummadım. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bayram namazından ne önce, ne de sonra namaz kılmıştır. Artık isteyen kılar, isteyen terkeder. İster misiniz namaz kılan bir cemaati men'edip, namaz kılan bir kulu ondan men'eden durumuna mı düşeyim.!"
el-Iraki: "Bu rivayetin isnadında İbrahim b. Muhammed b. Numan el-Cu'fi bulunuyor ki ben onun durumuna tam vakıf değilim. Ama geri kalan ricalinin hepsi sahihtir, demiştir."[512]
Böylece Hz. Ali (r.a.), bayram namazından önce ve sonra namaz kılanlara "kılmayın" demeyi uygun görmediğini belirtmiş oluyor. O günlerde konunun yanlış anlaşılır endişesiyle böyle bir düşünceye sahip olması ihtimallerden biridir.
Taberani'nin el-Kebir'de İbn Mes'ud (r.a.) den yaptığı bir rivayet bulunuyor:
"Bayram günü imam henüz çıkmadan namaz kılmak sünnetten sayılmamıştır."
Bunun ricalinin hepsi sıka (güvenilir) dir.
Bu konuda yine Taberani'nin el-Kebir'de Ka'b b. Ucre (r.a.) den yaptığı bir rivayette, adı geçen sahabinin oğlu Abdulmelik diyor ki:
"Ka'b b. Ucre (r.a.) ile birlikte bayram namazının kılındığı yere gittik. İmam gelinceye kadar o oturdu, namaz kılmadı. İmam namaz kıldırıp ayrılınca camidekiler de bir dizi halinde ayrılmaya başladı. Ben: "Bunları görmüyor musun?" dedim. O bana şöyle cevap verdi:
"Bu bid'attir ve sünneti terktir."
el-Iraki bu rivayetin isnadının ceyyid olduğunu belirtmiştir.
Bununla beraber yine Taberani el-Kebir'de İbn Ebi Evfa (r.a.) dan yaptığı rivayetle, bayram namazından önce ve sonra nafile (sünnet) namaz olmadığını belirtmeye çalışmıştır ki, o rivayet şöyledir:
"Rasulüllah (s.a.v.) bayram namazından önce de, sonra da (nafile) namaz kılmamıştır."
Ancak yapılan ciddi araştırma ile, bu rivayetin isnadında Kaid Ebu'l-Verka' bulunuyor ki, bu zat metrukü'l-hadistir.[513]
Böylece rivayetlerin hepsini biraraya getirdiğimiz zaman, bayram namazından önce ve sonra sünnet namaz olmadığı ağırlık kazanır. Nitekim İbn Abbas ve İbn Ömer'in de mezhebi budur.

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram namazından önce ve sonra sünnet namaz yoktur.
2- Hanefi imamlarından bir kısmına göre, bayram namazından sonra evine dönen kimsenin nafile olarak iki rek'at namaz kılması müstehabdır. İmam Malik'de aynı görüştedir.
3- Şafii imamlarına göre, bayram namazından önce cemaatin nafile kılmasında bir sakınca yoktur, imamın kılması ise mekruhtur.

Bayram Hutbesi Ve Hükümleri

Gerek cuma, gerekse bayram günlerinde hatibin minberden mü'minlere seslenmesinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Zira dindarlık daha çok öğüt, vaat ve tavsiyeyle kalplerde yer eder ve güçlü hatiplerin, uzman ilim adamlarının hutbe, vaaz ve konferanslarıyla ruhlar üzerinde olumlu tesirler uyandırır.
O bakımdan İslam bilgiye ne kadar takdir sunmuşsa, bir o kadar güzel, çekici ve çarpıcı konudan hatiplere de o nisbette takdir sunup ilgi göstermiştir.
Şüphesiz nesli dini ahlak potasında şekillendiren, kitleyi doğruya yönelten, katı kalpleri yumuşatıp incelten, kötü niyet ve fena düşünceleri gideren dini, ahlaki konuşmalardır. Tabii bu konuşmayı beceren, bilgi dağarcığı dolu olan kişiler yüklendiği takdirde öyledir.
Bunun için Rasulüllah (s.a.v.) münasebet düştükçe, ihtiyaç hissedildikçe konuşur; ancak konuşmasını bıkkınlık vermeyecek, tesirini kaybetmeyecek çizgide tutardı, az konuşup çok şey öğretmeye özen gösterirdi. Cuma ve bayram hutbelerini kısa, fakat kapsamlı ve tesirli tutar; kalp ve kafalara çok ustaca işlemeye bilhassa dikkat ederdi.
Böylece Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz hutbeyi birtakım kurallara bağlayıp onu gelişigüzellikten, başıboşluktan kurtarmış ve kendisinden sonraki hatiplere sağlam, tesirli misal ve kıstaslar emanet etmiştir.

Konuyla İlgili Hadisler:

Ebu Said (r.a.) den yapıları rivayette, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz fitr ve adha (ramazan ve kurban bayramı) günü namaz kılınacak yere çıkar ve orada ilk yaptığı şey, namaza başlamak olurdu. Namazı bitirince, ayağa kalkıp cemaate döner -ki cemaat de kendi saflarında oturmuş halde bulunurlardı- onlara vaaz eder, tavsiyelerde bulunur ve birtakım emirler verirdi: Bir taifeyi görevli olarak bir yere göndermeyi veya başka bir şeyi emretmeyi dilediği zaman onunla emreder ve ayrılırdı."[514]
Tarık b. Şihab (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir:
"Mervan bir bayram günü minbere çıktı, henüz bayram namazını kıldırmadan hutbeye başladı. Bunun üzerine cemaatten bir adam kalkıp şöyle dedi:
"Ya Mervanî Sünnete muhalefet ettin, bayram günü minberi (dışarı) çıkarttın ki o çıkarılmazdı; aynı zamanda namazdan önce hutbeye başladın."
Ebu Said diyor ki:
"Şüphesiz o adam kendine düşeni yaptı. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu işittim:
"Sizden kim bir münker (sünnet ve kitap dışı bir olay) görürse, gücü yetiyorsa onu eliyle gidersin; buna gücü yetiniyorsa diliyle onu değiştirmeye çalışsın. Ona da gücü yetmiyorsa, kalbiyle giderme (yollarını araştırsın ve tiksinsin) ki bu imanın en zayıf yanıdır."[515]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Bayram günü Rasulüllah (s.a.v.) ile birlikte hazır bulundum. Hutbeden önce, ezansız ve ikametsiz olarak namaza başladı. Sonra Bilal'e dayanarak kalktı, Allah'tan korkmayı emretti, O'na taat-ü ibadette bulunmaya teşvikte bulundu; cemaate vaaz edip birtakım öğütlerde ve hatırlatmalarda bulundu. Sonra yürüyüp kadınların bulunduğu kısma geldi, onlara da vaaz edip, öğüt ve hatırlatmalarda bulundu.."[516]
Sa'd el-Müezzin (r.a.) diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz hutbenin bölüm ve kısımlarında tekbir getirir ve iki bayram hutbesinde tekbir getirmeyi çoğaltırdı."[517]
Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"İmamın bayram gününde iki hutbe okuması ve aralarında bir süre oturması sünnettir."[518]
Ata'dan, o da Abdullah b. Saib (r.a.) den rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimizle birlikte bayram namazına hazır oldum. Namazı kılıp tamamlayınca, buyurdu ki:
"Şüphesiz biz hutbe okuruz; artık hutbe için oturup (dinlemek) isteyen otursun; gitmek isteyen de gitsin."[519]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Bayram namazından sonra iki hutbe ardarda irad edilir. Birinci hutbeye peşpeşe dokuz tekbir getirilerek başlanır; ikinci hutbe ise yedi tekbir getirilerek yerine getirilir. Bu tekbirleri getirmenin müstehab olduğunu el-Bahr sahibi kendi eserinde belirtmiştir. el-Mücteba'da ise "Bayram hutbesinde 14 tekbir getirmek sünnettir" denilmiştir. Bayram hutbesinde daha çok günün önemi üzerinde durulur. Fıtr bayramı ise, fitre konusu da işlenir. Kurban bayramı ise, kurban kesmek hakkında aydınlatıcı bilgi verilir.[520]
b) Şafiilere göre: Bayramlarda erkan ve sünnetleriyle cuma hutbesi gibi hutbe okunur. Ramazan bayramında fitreyle ilgili bilgi verilir. Kurban bayramında ise, kurban hakkında bilgi verilerek cemaat aydınlatılır.
Birinci hutbeye dokuz, ikinci hutbeye yedi tekbir ile başlamak sünnettir.[521]
c) Hanbelilere göre: Bayram namazından sonra iki hutbe okumak meşrudur. Birinci hutbeye dokuz, ikinciye yedi tekbir ile başlanır. Ramazan bayramında fitre konusu işlenir, sadakanın öneminden bahsedilir. Kurbân bayramında kurban hakkında bilgi verilir.
Her iki hutbe de sünnettir. Hutbelere hazır olmak vacib olmadığı gibi, dinlemek de vacib değildir. Vakti müsait olanların oturup dinlemesi müstehabdır.[522]
d) Malikilere göre: Bayram hutbesi cuma hutbesine benzer. Hatip minbere çıkınca az oturup öylece birinci hutbeye başlar.[523]
Bayram hutbesi sünnettir. İmam Malik'e göre, menduptur. Aynı zamanda namazdan sonra yerine getirilir. Cuma hutbesine hamd ile başlanırken, bayram hutbesine tekbir ile başlanır.[524]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

499 nolu Ebu Said hadisi sahihtir. Hutbede vaaz edip öğütte ve tavsiyede bulunmanın istihbabına delalet etmektedir. Aynı zamanda hutbenin namazdan sonra yerine getirilmesinin sünnet olduğuna delalet etmektedir.
500 nolu Tarık rivayeti, emr-i bi'l-ma'rufun ve nehy-i ani'l-münkerin el ile, olmadığı takdirde dil ile yapılmasının meşruiyetine delalet etmektedir.
501 nolu Cabir hadisi, namazın hutbeden önce kılınmasına ve aynı zamanda bayram namazının ezansız, ikametsiz kılınmasına delalet etmektedir. Ayrıca hutbede öğüt, tavsiye ve vaazda bulunmanın müstehab olduğunu göstermekte; diğer yandan bayram günü kadınlara da vaaz-u nasihatte bulunmanın müstehab olduğu anlaşılmaktadır.
502 nolu Sa'd hadisinin isnadında Abdurrahman b. Sa'd b. Ammar bulunuyor ki bu zat zayıftır.
Ancak Beyhaki bu hadisi kuvvetlendirir anlamda Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den şunu rivayet etmiştir:
"Birinci hutbeye ardarda olmak üzere dokuz, ikinci hutbeye yedi tekbir ile başlamak sünnettir."
503 nolu Şafii hadisi ise, bayramda, aralarında oturmak üzere iki hutbenin meşruiyetine delalet etmekte ve bunun sünnet olduğu anlaşılmaktadır.
504 nolu Ata' hadisi murseldir; yani senedinden bir sahabi düşmüştür. Ebu Davud'da aynı tesbitte bulunmuştur. Böylece bayram hutbesinin sünnet olduğuna delalet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram hutbesi dört mezhebe göre sünnettir.
2- Bayram hutbesi, bayram namazından sonra yerine getirilir.
3- Hutbelere genellikle hamd ile başlandığı halde, bayram hutbelerine tekbir ile başlamak sünnet veya müstehabdır.
4- Birinci hutbeye dokuz, ikinci hutbeye yedi tekbir ile başlamak müstehabdır.
5- Tekbirler dışında bayram hutbesiyle cuma hutbesi arasında erkan ve sünnet bakımından fark yoktur.
6- Ramazan bayramında sadaka konusunu işlemek müstehabdır. Fitrenin özellikleri ve yararları, aynı zamanda nisbeti üzerinde de durulur.
7- Kurban bayramında daha çok kurbanlık hayvanlardan, onların kesilmesinden, dağıtılmasından bahsedilmesi müstehabdır.
8- Bayram hutbesi farz ve vacip olmadığından cemaatin onu dinlemek üzere camide oturup beklemesi gerekmemektedir. Oturup dinleyen me'cur olur, işi olan kimsenin de çıkıp gitmesinde bir sakınca yoktur. Müctehidlerden bir kısmına göre, terkinde kerahet vardır.
9- Bayram hutbesinde imam minbere çıkınca ezan okunmaz. Ancak imamın hutbeye başlamadan az bir süre oturup öylece ayağa kalkması müstehaptır.

[1] Müsned-i Ahmed, İbn Mace: Abdurrahman b. Ebi Leyla.
[2] Müsned-i Ahmed.
[3] Kur'an-ı Kerim: 75/40.
[4] Ebu Davud, salat: 149.
[5] Neylü'l-Evtar: 2/367.
[6] Abdurrahman el-Cezîri, Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa : 1/300.
[7] Abdurrahman el-Ceziri, Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/301.
[8] Abdurrahman el-Ceziri, Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/301.
[9] Abdurrahman el-Ceziri, Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/301.
[10] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 2/367>
[11] İbn Kudame, el-Muğni: 1/710.
[12] Ebu Davud, Salat: 147, Nesai, Tatbik: 12, 25, 73, 86, Ahmed: 5/388, 397,400,401-6/24.
[13] Şevkani, Neylü'I-Evtar: 2/368.
[14] Buhari, cuma: 35, Müslim, istiska: 9, Tirmizi, salat: 154, Nesai, Sehv: 6, İbn Mace, ikamet: 59, Taberani, dahaya: 1, Ahmed: 2/10.
[15] Ebu Davud, Salat: 166, Tirmizi, salat: 154, Nesai, sehv: 6, Daremi, salat: 94.
[16] Neylü'l-Evtar: 2/369.
[17] Mecmeü'1-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/119, 120.
[18] İbn Kudame, el-Muğni: 1/711.
[19] İbn Kudame, el-Muğni: 1/711.
[20] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/99.
[21] İbn Kudame, el-Muğni: 1/711.
[22] Ibn Kudame, el-Muğni: 1/712.
[23] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 2/370.
[24] Tirmizi, cumua: 59.
[25] Buhari, ezan: 93, Bed'i-halk: 11, Nesai, sehv: 10, Ahmed: 6/70, 106.
[26] Ebu Davud, salat: 161, Nesai, sehv: 10, Daremi, salat: 134, Ahmed: 5/172.
[27] Mizanü'l-İ'tidal Fi-Nakdi'r-Rical, Zehebi: 4/9932 nolu Ebu'l-Ahvas.
[28] Kasani, Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/215.
[29] Zekeriye el-Ansari, Fethü'l-Vahhab bi Şerhi Menhecil-Tullab: 1/35.
[30] Abdurrahman el-Ceziri, Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/306.
[31] Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/52.
[32] Abdurrahman el-Ceziri, Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/306.
[33] Abdurrahman el-Ceziri, Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/306.
[34] Fazla bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 1/37.
[35] Ebu Davud, cihad: 16.
[36] Müsned-i Ahmed: 3/43, 54.
[37] Tirmizi, mevakit: 167, Ebu Davud, Salat: 50, Daremi, salat: 21, Ahmed: 3/43, 54, 4/241, 244.
[38] İbn Mace, ikaamet: 42.
[39] İbn Mace, ikaamet: 42, 43.
[40] Kasani, Bedayi'u's-Sanayi': 1/215, Mecmeu'l-Enhür: 1/123.
[41] Bilgi İçin bak: İbn Kudame, el-Muğni: 1/661, 662.
[42] Bilgi için bak: Kasani, Neylü'l-Evtar: 1/373.
[43] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 2/374.
[44] Tirmizi, salat: 170, Nesai, sehv: 12, İbn Mace, ikamet: 146, Daremi, salat: 178, Ahmed: 2/233, 248, 255, 473, 475, 49.
[45] Tirmizi, cumua: 69.
[46] Ebu Davud, salat: 165, Tirmizi, mevakıyt: 170, Nesai, sehv: 12, İbn Mace, ikamet: 146, Daremi, salat: 178, Ahmed: 2/248.
[47] Kasani, Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/218.
[48] Mecmeu'l-Enhür: 1/126.
[49] İbn Kudame, el-Muğni: 1/663.
[50] İbn Kudame, el-Muğni: 1/163.
[51] Mizanü'l-İ'tidal: 4/180, 8757 nolu Mendel.
[52] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 2/382.
[53] Buhari, ezan: 4, el-amelü fi's-salat: 18, sehv: 6, bed'-i halk: 11, Müslim, salat: 19, mesacid: 83, Ebu Davud, salat: 31, Nesai, ezan: 20, 30, Daremi, salat: 11, 174, Taberani, nida: 6, Ahmed: 2/313, 398, 411, 460, 503, 522, 531.
[54] Buhari, büyû': 3, Tirmizi, kıyamet: 60, Nesai, kudat: 11, Daremi, büyû': 2, Ahmed: 6/153.
[55] Nesai, taibiyk: 32.
[56] Ahmed: 3/162,167, 180, 191, 204, 207, 216, 218, 252, 255, 259, 278, 282.
[57] Buhari, cenaiz: 41.
[58] Kasani, Bedayi'u's-sanayi': 1/273.
[59] Ebu Zekeriya Yahya, minhacü't-talibin: 10.
[60] eş-Şerhü'l-Kebir Ala'l-Muğni: 1/784.
[61] İbn Kudame, el-Muğni 1/785, Şafiiler bu duayı okur.
[62] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/102, 103.
[63] Tenvirü'l-Havalik Şerhün Ala Muvatta'i Malik: 1/174.
[64] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/314, Şevkani, Neylü'l-Evtar.
[65] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 2/388.
[66] Al-i İmran: 3/128.
[67] Buhari, meğazi: 21, tefsir: 3, 9, daavât: 58, i'tisam: 17, Nesai, tatbiyk: 31, Daremi, salat: 216, Ahmed: 2/93, 147, 255.
[68] Buhari, salat: 90, Ebu Davud, salat: 106, 107, 109, Tirmizi, mevakıyt: 133, Nesai, kıble: 5, İbn Mace, ikamet: 59, Daremi, salat: 124, 125.
[69] Müslim, salat: 243, 244, Nesai, kıble: 4.
[70] Buhari, ıydeyn: 13, İbn Mace, ikamet: 164.
[71] İbn Mace, ikamet: 36, Ahmed: 2/249, 255, 266.
[72] Haşiyetü't-Tahavi Ala Meraki'l-Felah: 201.
[73] Haşiyetü't-Tahavi Ala.
[74] es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni Minhac: 57.
[75] eş-Şerhü'l-Kebir Ala'l-Muğni: 1/622.
[76] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/113, 114.
[77] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/633, 7938 nolu Muhammed.
[78] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/1.
[79] Buhari, salat: 90, 94, mevakiyt: 31, 33, ezan: 12, 14, 15, 38, Müslim,salat: 33, 105, 175.
[80] Müslim, Ebu Davud, Müsned-i Ahmed.
[81] Müslim, Nesai, İbn Mace, Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed: 6/426, 428.
[82] Mecmeü'l-Enhür Şerhu Mültekal-Ebhur: 1/130.
[83] es-Siracü'l-Vehhac Şerhun Ala Metni'l-Minhac: 63, 64.

[84] İbn Kudame, el-Muğni: 1/762, (Zehebi bu zatın meçhul olduğunu kaydetmiştir.).
[85] İbn Kudame, el-Muğni: 1/766.
[86] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi's-Erbaa: 1/328, 32.
[87] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/18.
[88] Zehebi, Mizanü'l-İtidal: 3/569, 7619 nolu Muhammed.
[89] Tirmizi, mevakiyt: 189, Ahmed: 1/147, 6/325, 326, 426.
[90] Tirmizi, salat: 201, Ahmed: 2/117.
[91] Ebu Davud, tetavvu': 8, Tirmizi, mevakıyt: 201, Ahmed:2/117.
[92] Mecmeü'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/129, 130.
[93] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/328.
[94] İbn Kudame, el-Muğni: 1/765, 766.
[95] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/329.
[96] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/20.
[97] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/613, 7825 nolu Muhammed.
[98] Ebu Davud, vitir: 2, 3, Ahmed: 2/443, 5/357, Nesai, kıyamu'l-leyl: 40.
[99] İbn Mace, ikamet, Nesai, kıyamu'l-leyl: 27, Ahmed: 1/86, 98, 100, 107, 115,148.
[100] İbn Mace, ikamet: 123, Ahmed: 5/357.
[101] Buhari, vitir: 1, Taberani, leyi: 20.
[102] Müslim, müsafirîn: 153, 154, Ebu Davud, Vitir: 3, Nesai, kıyamu'l-leyl: 34, Ahmed: 2/33, 43, 51, 83, 100, 154.
[103] Ebu Davud, tetavvu': 26, Nesai, sehv: 74, ezan: 41, Taberani, levl: 8.
[104] Bilgi için bak: Fetava'yi Hindiyye: 1/111.
[105] Kasânî, Bedayiu's-Sanayi, 272.
[106] Zekeriya el-Ansari, Minhacü't-Talibin: 14.
[107] İbn Kudame, el-Muğni: 1/782, 783.
[108] Abdurrahman el-Cezirî, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/336, 337.
[109] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/667, 2572 nolu Halil.
[110] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/35.
[111] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/39.
[112] Nesai, siyam: 40, Ahmed: 1/191, 195.
[113] Nesai, siyam: 1, Ahmed: 2/230, 385, 425.
[114] Ebu Davud, ramazan: 1, Nesai, sehv: 103, İbn Mace, ikamet: 173, Daremi, savm: 54, Ahmed: 5/159, 163.
[115] Buhari, teheccüd: 5, ezan: 80, teravih: 1, Müslim, müsafirîn: 177, 178, Ebu Davud, ramazan: 1, Nesai, kıyamu'l-leyl: 1, 4.
[116] Buhari, teravih: 1, Taberani, ramazan: 3, 50.
[117] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/135, 136.
[118] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/341.
[119] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/341, 342.
[120] İbn Kudame, el-Muğni: 1/798, 799.
[121] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/341.
[122] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibil-Arbaa: 1/342, 343.
[123] Müsüm, siyam: 202, 203, Ebu Davud, savm: 55, Tirmizi, salat: 168, 207, savm: 40, Nesai, kıyamu'l-leyl: 6, Daremi, savm: 45, Ahmed: 2/342, 344.
[124] Müslim, salat: 215, Nesai, mevakiyt: 35, tatbiyk: 78, Tîrmizi, daâvat: 118, Ahmed: 2/421.
[125] Buhari, teheccüd: 7, enbiya: 37, 38, Müslim, siyam: 189, 190, Ebu Davud, savm: 66, Nesai, siyam: 14, 68, 69,76, 77, Ahmed: 2/314.
[126] Tirmizi, mevakıyt: 212, sevabu'l-kur'an: 23, Nesai, iftitah: 82, kıyamü'l-leyl: 23, Ahmed: 3/192, 289, 6/149.
[127] Haşiyetü't-Tahtavi ala Meraki'l-Felah: 216, 217.
[128] Fetava-yi Hindiyye: 1/112.
[129] Ebu Yahya Zekeriya el-Ensari, Fethü'l-Vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 58.
[130] İbn Kudame, el-Muğni: 1/771, 772, 773'den özetlenerek.
[131] İbn Kudame, el-Muğni: 1/774.
[132] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/329.
[133] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/65.
[134] Müslim, misafirîn: 197, Ahmed: 6/30.
[135] Müslim, misafirîn: 198, Ahmed: 2/399.
[136] Kasanî, Bedayiu's-Sanayi': 1/296.
[137] Buhari, teheccüd: 33, savm: 60, Müslim, misafirin: 85, 86, Ebu Davud, vitir: 7, Nesai, siyam: 8, kıyamu'l-leyl: 28, Daremi, salat: 151, savm: 38, Ahmed: 2/229, 233, 254, 258, 260, 5/1 61, 172, 6/440, 450.
[138] Buhari, sulh: 11, cihad: 72, Müslim, misafirin: 84, zekat: 56, Ebu Davud, tatavvu': 12, edeb; 160, Ahmed: 2/316, 328.
[139] Müslim, zekat: 54, Ebu Davud, adab: 160, Ahmed: 5/354, 359.
[140] Ebu Davud, Müsned-i Ahmed: 3/359, 4/153.
[141] Feteva-yi Hindiyye: 1/112.
[142] Ebu Yahya Zekeriyya el-Ansari/Fethu'l-Vahhab bi- Şerhi Menheci't-TufÎab:1/57
[143] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/332.
[144] İbn Kudame, el-Muğni: 1/767, 768.
[145] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/332.
[146] Müslim, misafirîn: 68, 70, Buhari, salat: 60, teheccüd: 25, Tirmizi, salat: 117, 118, Nesai, mesacid: 36, 37, İbn Mace, mesacib: 13, Daremi, isti'zan: 56, Taberani, sefer: 58.
[147] Ebu Davud, salat: 88.
[148] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/78.
[149] Haşiyetü't-Tahtavi Ala Meraki'l-Felah: 215.
[150] Gamravî, Siracü'l-Vehhac Ala Metni'l-Minhac: 65.
[151] Ebu Yahya Zekeriya, Fethu'l-Vahhab: 1/57.
[152] İbn Kudame, el-Muğni: 1/770.
[153] Abdurrahman el-Cezire, el-Fıkhu Ala'l-Mezahabi'l-arbaa: 1/331, 333.
[154] Buhari, teheccüd: 17, fezail-i âshab: 123, Ahmed: 2/333, 439.
[155] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/334.
[156] Taberani: Ka'b b. Malik (r.a) den.
[157] Buhari, teheccüd: 25, daâvat: 49, tevhid: 10, Tirmizi, vitir: 18, İbn Mace, ikamet: 188, Ebu Davud, vitir: 3, Nesai, nikah: 26, 27, Ahmed: 3/344.
[158] Taberani: İbn Mes'ud (r.a) den.
[159] Tirmizi, vitir: 18, kader: 15.
[160] Ebu Yala el-Mevsalî.
[161] Taberani Fil-Kebîr.
[162] Tirmizi, kader: 15, Ahmed: 1/168.
[163] Haşiyetü't-Tahtavi: 217.
[164] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/335.
[165] Buhari, ezan: 81, i'tisam: 3, Tirmizi, mevakıyt: 213, Taberani, cemaat: 4, Ahmed: 5/182.
[166] Müslim, müsafirîn: 210, İbn Mace, ikamet: 186, Ahmed: 3/15, 59, 316.
[167] Ebu Davud, menasik: 96, Ahmed: 2/367.

[168] Ebu Davud, menasik: 97, İbn Mace, ikamet: 186, Ahmed: 27367, 4/114, 116.
[169] Buhari, ezan: 154, Nesai, ikamet: 46, sehv: 73, Ahmed: 4/44, 5/449.
[170] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mültekal-Ebhur: 1/137, 138.
[171] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/137, 138.
[172] Kasanî, Bedayi'u's-Sanayi': 1/297.
[173] Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/59.
[174] İbn Kudame, el-Muğni: 1/762.
[175] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/97.
[176] Buhari, Müslim, salat: 50, 52, 165, 176, Ebu Davud, salat: 188, İbn Mace, edeb: 55.
[177] Müsned-i Ahmed: 3/110, 131.
[178] Müslim, müsafirîn: 288, Daremi, salat: 42, 143, Ahmed: 1/18, 3/46, 52 53.
[179] Buhari, mevakıyt: 30, 31, 32, Müslim, müsafirîn: 286, Ebu Davud, tetavvu': 10, Tirmizi, mevakıyt: 20.
[180] Müslim, iman: 81, Ahmed: 2/18, 23, 26, 72, 73, 90, 92, 111, 118, 121, 126, 4/118, 5/273.
[181] Müslim, müsafirîn: 293, Ebu Davud, cenaiz: 51, Tirmizi, cenaiz: 41, Nesai, mevakıyt: 31, 34, cenaiz: 89, İbn Mace, cenaiz: 30, Daremi, salat: 142, Ahmed: 4/151.
[182] Haşiyetü't-Tahtavi ala Meraki'l-Felah: 102.
[183] Haşiyetü't-Tahtavi ala Meraki'l-Felah: 103.
[184] Zekeriya Ansarî, Fethü'l-Vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/32.
[185] İbn Kudame el-Muğni: 1/747, 752.
[186] Suyûtî, Tenvirü'l-Hevalik Şerhün ala Muvalta'i Malik: 1/220, 221'den özetlenerek.
[187] Neylü'l-Evtar: 3/100.
[188] İbn Mace, ikamet: 71, Müsned-i Ebî Davud.
[189] Sahih-i Müslim, Buhari, sücud: 1, 4, 5, menakıb-i ansar: 29, Ahmed: 1/388.
[190] Buhari, Tirmizi, Ahmed: 1/388, 401,437,443, 462.
[191] Tirmizi, cumua: 50, İbn Mace, ikamet: 71, Daremi, salat: 163.
[192] Ebu Davud, Tirmizi, cumua: 52, Daremi, salat; 161, 197,Ahmed: 5/156.
[193] Fetava-yi Hindiyye: 1/132.
[194] Mecmeu'l-Enhür Şerhun el-Mülteka'l-Ebhur: 1/156, 157.
[195] Zekeriya el-Ansari, Minhacü't-Talibin: 13, 14.
[196] İbn Kudame, el-Muğni: 1/652, 653.
[197] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/109, 110.
[198] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/109.
[199] Ebu Davud, İbn Sikkîn.
[200] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/126, 8587 nolu Matar.
[201] İbn Mace, ikamet: 192, Müsned-i Ahmed.
[202] Âhmed: 1/191, 2/223.
[203] Buhari, ezan: 90, küsuf: 2, salat: 11, Müslim, küsuf: 1, 9, 11, 16, istiska: 4, İbn Mace, İkamet: 158, Ahmed: 1/191, 2/188, 223, 6/32, 53.
[204] Ebu Davud, cihad: 162.
[205] Haşiyetü't-Tahtavi âla Meraki'l-Felah: 27, 272.
[206] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/470.
[207] İmam Şafii, el-Ümm: 1/134.
[208] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/470.
[209] İbn Kudame, el-Muğni: 1/654, 655.
[210] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/470.
[211] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/121.
[212] Zehebi, Mizanü'l İ'tidal: 4/227, 8945 nolu Musa.
[213] Neylü'l-Evtar: 3/121.
[214] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 3/120, Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/341.
[215] Buhari, salat: 88, sehv: 5, lukata: 5, edeb: 45, Ebu Davud, salat: 189, Nesai, sehv: 22, salat: 177, 202, Ahmed: 2/226, 293.
[216] Buhari, salat: 88, Nesai, sehv: 22.
[217] Müsned-i Ahmed: 1/351.
[218] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/147, 148.
[219] Zekeriya Ansari, Fethu'l-Vahhab bi Şerhi Menheci't- Tullab: 1/53.
[220] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü't-Talibin: 13.
[221] İbn Kudame, el-Muğnî: 1/664, Muvafakuddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir:1/664.
[222] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/133.
[223] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/129.
[224] Tirmizi, salat; 174, İbn Mace, ikamet: 132, Ahmed: 1/190, 193, 204.
[225] Müsned-i Ahmed: 3/72, 83, 84, 87.
[226] Buhari, salat: 31, 32, Nesai, sehv: 25, 26, Taberani, nida: 49, Ahmed: 1/379, 438, 443.
[227] Ebu Davud, İbn Mace, ikamet: 135.
[228] Ebu Davud, Nesai, Ahmed.
[229] Fetavayi Hindiyye: 1/130, 131.
[230] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni'l-Minhac: 60.
[231] İbn Küdame, el-Muğni: 668, 669.
[232] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/133, 137.
[233] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/130.
[234] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/248, 249, 945 nolu İsmail.
[235] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/120, 8563 nolu Mus'ab, Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/134.
[236] Şevkani, Neylül-Evtar: 3/130.
[237] Buhari, mevakıyt: 20, ezan: 34, Ebu Davud, salat: 47, Nesai, iman: 45, İbn Mace, mesacid: 18, Daremi, salat: 53, Ahmed: 5/140, 141.
[238] Müsned-i Ahmed: 1/394, 402, 449, 2/244, 5/206.
[239] Müslim, mesacid: 255, Nesai, imamet: 50.
[240] Ebu Davud, salat: 46, İbn Mace, mesacid: 17, Ahmed: 3/423.
[241] Buhari, ezan: 29, 30, büyü': 49, Müslim, mesacid: 245, 247, 250, 272, Tirmizi, salat: 47, Nesai, imamet: 42, İbn Mace, mesacid: 16, Daremi, salat: 56, Ahmed: 1/376, 382, 2/65, 102, 112, 252, 264, 328.
[242] Buhari, Müslim.
[243] Kasanî, Bedayiu's-Sanayi': 1/155, 156.
[244] Şeyhülislam Zekeriya el-Ansari, Minhacü't-Talibin: 15.
[245] İbn Kudame, el-Muğni: 2/3, 4, Şemsüddin Ebu'l- Ferec, eş-Şerhu'l-Kebir: 2/4.
[246] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/406.
[247] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/144.
[248] Kadınlarla erkeklerin namazda aynı hizada, aynı safda beraber durmaları ki, namazı ifsad eden bir haldir.
[249] Buhari, ezan: 162, cumua: 13, Müslim, salat: 137, 139, Ebu Davud, salat: 32, Tirmizi, cumua: 48, Ahmed: 2/98, 127, 142, 145.
[250] Buhari, cumua: 13, Müslim, salat: 136, Ebu Davud, salat: 52, Daremi, salat: 57.
[251] Müslim, salat: 143, Ebu Davud, tereccül: 7, Nesai, zinet: 37, 38, 74, Ahmed: 2/304.

[252] Ahmed: 6/297, 301.
[253] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/155.
[254] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/157.
[255] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/157.
[256] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/157.
[257] İbn Kudame, el-Muğnî: 2/24-27'den özetlenerek.
[258] Buhari, cumua: 13, Müslim, salat: 136, Ebu Davud, salat: 52, Daremi, salat: 51, Taberani, kıble: 12, Ahmed: 2/16, 151, 5/192, 6/69.
[259] Buhari, ezan: 20, ahkam: 31, Müslim, mesacid: 155, akdiye: 5, Ahmed: 5/306.
[260] Buhari,cumua: 13, ezan: 23, Ebu Davud, salat: 54, İbn Mace, mesacid: 14, Ahmed: 2/237, 238, 239, 270, 5/306, 310.
[261] Müslim, mesacid: 151, 152, 153, 154.
[262] Buhari, ilim: 28, ezan: 62, Müslim, salat: 183, 186, Tirmizi, salat: 61, Nesai, imamet: 35, İbn Mace, ikamet: 48, 49, Daremi, salat: 46.
[263] Buhari, taksir: 12, teheccüd: 31, meğazi; 50, Müslim, müsafirin: 80, Tirmizi, vitir: 80, Daremi, salat: 151, Ahmed: 5/226, 6/342.
[264] Buhari, ezan: 65, Müslim, salat: 192, Tirmizi, salat: 159.
[265] Buhari, sehv: 9, mecaz: 12, Müslim, salat: 77, 82, 86, 89, Tirmizi, salat: 150, Nesai, eimme: 16, 38, 40, iftitah: 30, tatbiyk: 22, İbn Mace, ikamet: 13, 144, Daremi, salat: 44, 71.
[266] Ebu Davud, salat: 68, Ahmed: 2/230, 314, 3/110.
[267] Tirmizi, cumua: 56, Nesai, imamet: 37, İbn Mace, ikamet: 41, Taberani, nida: 56.
[268] Nesai, sehv: 102, Ahmed: 3/102, 126, 154, 245.
[269] Buhari, salat: 18, ezan: 51, 74, 82, 128, tefsir: 17.
[270] Fetava-yi Hindiyye: 1/107.
[271] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/308.
[272] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni'l-Minhac: 75, 76.
[273] İbn Kudame, el-Muğni: 2/14.
[274] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/308.
[275] Buhari, ilim: 41,vudû': 5, ezan: 57, 59,77, 161,daâvat: 10, libas: 75, Müslim, müsafirin: 181, 184, 187, 192, 193, Tirmizi, salat: 57, Nesai, gusül: 29, imamet: 45, İbn Mace, ikamet: 44, Daremi, salat: 43.
[276] Müsned-i Ahmed: 1/341, 342, 347, 3/326, 421.
[277] Ebu Davud, tetavvu': 18, vitir: 13, ramazan: 1.
[278] Kasanî, Bedayiu's-Sanayi': 1/156.
[279] Ebu Zekeriya el-Ansari, Fethü'l-Vahhab: 1/59.
[280] İbn Kudame, el-Muğni: 2/54, 55.
[281] İmam Malik, el-Muvatta'; 1/154.
[282] İmam Malik, el-Muvatta': 1/154.
[283] Ebu Davud, tetavvu': 18, vitir: 13, Nesai, kıyamu'l-leyl: 5, Ahmed: 2/250, 536.
[284] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/644, 7938 nolu Muhammed.
[285] Müslim, mesacid: 289, 291, Ahmed: 3/24, 5/53.
[286] Buhari, ezan: 54, Müslim, mesacid: 290, 291, Ebu Davud, salat: 60, Tirmizi, salat: 60, Nesai, imamet: 3, 5.
[287] Buhari, ezan: 18, 35, Tirmizi, salat: 37, Nesai, ezan: 7, 8, 29, imamet: 4, İbn Mace, ikamet: 46, Ahmed: 5/35.
[288] Tirmizi, salat: 147, Buhari, ezan: 50, Ahmed: 3/436, 437, 5/53.
[289] Tirmizi, birr: 53, cennet: 25, Ahmed: 2/26.
[290] Haşiyetü't-Tahtavi Ala Meraki'l-Felah: 163, 164'den özetlenerek.
[291] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/428.
[292] İbn Kudame, el-Muğni: 17-20'den özetlenerek.
[293] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/429'dan.
[294] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Alal-Mezahibi'l-Arbaa: 1/4291 dan özetlenerek.
[295] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/50, 5550 nolu Osman ve Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/181.
[296] İbn Mace, ikamet: 28, 31.
[297] Darekutni, Neylü'l-Evtar: 3/184.
[298] Ebu Davud, Darekutni.
[299] Buhari, kendi tarihinde.
[300] Ebu Davud, cihad: 33.
[301] Kasanî, Bedayiu's-Sanayi': 1/156.
[302] Ebu Zekeriya el-Ansari, Fethü'l-Vahhab: 1 /61, 62, 63.
[303] İbn Kudame, el-Muğni: 2/21, 22'den özetlenerek.
[304] Kasanî, Bedayiu's-Sanayi': 1/156.
[305] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/185.
[306] Zehebi,Mizanü'l-İ'tidal: 2/178, 3346 nolu Sellam.
[307] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/185'den özetlenerek.
[308] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/186.
[309] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/43, 5531 nolu Osman.
[310] Ahmed: 3/442, 4/193, 430, 431, 432.
[311] İmam Malik, et-Muvatta': 1/164.
[312] Mecmeu'l-Enhür Şerhun Ala Mülteka'l-Ebhur: 1/163.
[313] İmam Şafii, el-Ümm: 1/180, 181.
[314] İbn Kudame, el-Muğni: 2/130-132.
[315] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/478.
[316] Bilgi İçin bak: Zehebi, Mizanü'i-İ'tidal: 3/127, 5844 nolu Ali.
[317] İmam Malik, el-Muvatta': 1/163.
[318] İmam Şafii, el-Ümm: 1/172.
[319] İmam Şafii, el-Ümm:1/172, Ahmed b. Hanbel: 3/124, 299, 300, 308, 369.
[320] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/111.
[321] İmam Şafii, el-Ümm: 1/173.
[322] İbn Kudame, el-Muğni: 2/52.
[323] İbn Kudame, el-Muğni: 2/52.
[324] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/190.
[325] Şerhu Maani'l-Asar: 1/409.
[326] Müslim, salat: 281, 283, Tirmizi, mendubat: 151, Nesai, imamet: 8, İbn Mace, taharet: 83, ikamet: 69, Ahmed: 1/256, 303, 3/53, 4/27.
[327] Tirmizi, salat: 151.
[328] Buhari, Müslim.
[329] Buhari, ezan: 128, salat: 18, Müslim, salat: 77, 79, Nesai, imamet: 16, Tirmizi, salat: 150.
[330] Ebu Davud, salat: 68.
[331] Feteva-yi Hindiyye: 1/85.
[332] Mecmeu'l-Enhür: 1/112.
[333] İmam Şafii, el-Ümm: 1/171.
[334] İmam Şafii, el-Ümm: 1/171.
[335] İbn Kudame, el-Muğni: 2/49, 50.

[336] İbn Kudame, el-Muğni: 2/48, eş-Şerhu'l-Kebir: 2/49.
[337] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/194.
[338] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/379, 1425 nolu Cabir.
[339] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/196, Ebu Davud, taharet: 124.
[340] Ebu Davud, Darekutni, Ahmed: 4/203, 204.
[341] Mecmeu'l-Enhür: 1/112.
[342] Ebu Zekeriya el-Ansari, Minhacü't-Talibin: 15.
[343] İbn Kudame, el-Muğni: 2/51.
[344] el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/31.
[345] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/197.
[346] Ebu Davud, salat: 98.
[347] Müslim, salat: 122, Ebu Davud, taharet: 121, Nesai, taharet: 196, İbn Mace, taharet: 95, Daremi, salat: 51, Ahmed: 4/122, 264, 320, 321.
[348] Müslim, salat: 122, 123, Ebu Davud, salat: 95, Tirmizi, mevakıyt: 54, Nesai, imamet: 23, 26, İbn Mace, ikamet: 45, Daremi, salat: 51, Ahmed: 1/457, 4/122.
[349] Müslim, salat: 132, Ebu Davud, salat: 97, Tirmizi, mevakıyt: 52, Nesai, imamet: 32, İbn Mace, ikamet: 52, Daremi, salat: 52, Ahmed: 2/485, 3/3, 16, 293, 398.
[350] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/158.
[351] İmam Şafii, el-Ümm: 1/169.
[352] İbn Kudame, el-Muğni: 2/43, 44.
[353] İbn Kudame, el-Muğni: 2/43.
[354] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/367, 9469 nolu Yahya.
[355] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/206.
[356] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/420'den özetlenerek.
[357] Ahmed: 6/235, 5/344.
[358] Nesai, mesacid: 43, imamet: 19, Buhari, ezan: 41, 161, salat: 20, teheccüd: 33, Müslim, mesacid: 266, Ebu Davud, salat: 70, 91, Tirmizi, salat: 59, İbn Mace, mesacid: 8, Ahmed: 3/131, 141.
[359] Buhari, ezan: 78, Nesai, imamet: 62, Ahmed: 3/110, 131, 140.
[360] Müslim, salat: 132, Ebu Davud, salat: 97, Tirmizi, mevakıyt: 52, Nesai, imamet: 32, İbn Mace, ikamet: 52, Daremi, salat: 52, Ahmed: 2/485, 3/3, 16, 293, 398.
[361] Kasani, 183, Bedayiu's-Sanayi': 1/159.
[362] Ebu Yahya Zekeriya Ansari, Fethü'l-Vahhab: 1/349.
[363] İbn Kudame, el-Muğni: 2/44.
[364] Sahnûn, Müdevvenetü'l-Kübra: 1/106.
[365] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/283, 3754 nolu Sehr.
[366] Medain: Bağdat'ın alt kısmında Dicle nehri kenarında tarihi bir şehir.
[367] Ebu Davud, salat: 66.
[368] Darekutni.
[369] Buhari, cumua: 26, Nesai, mesacid: 45, Ahmed: 5/339, Müslim, mesacid: 45.
[370] Said, kendi süneninde.
[371] Feteva-yi Hindiyye: 1/88.
[372] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü't-Tullab: 16.
[373] İbn Kudame, el-Muğni: 2/40, 41.
[374] İbn Kudame, el-Muğni: 2/40, 41.
[375] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 3/220.
[376] Ebu Davud, İbn Mace, ikamet: 2203.
[377] Ebu Davud, salat: 188, İbn Mace, ikamet: 203, Ahmed: 2/425.
[378] Kasanî, Bedayiu's-Sanayi': 1/160.
[379] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 52.
[380] İbn Kudame, el-Muğni: 2/79, eş-Şerhü'l-Kebir: 2/79.
[381] Bilgi İçin bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/224, Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/2041 nolu ibrahim.
[382] Buhari, taksir: 19.
[383] Darekutni.
[384] Müsned-i Ahmed: 3/126.
[385] Mecmeu'l-Enhür: 1/153, 154.
[386] el-Gamravi, Siracü'l-Vehhac: 42, 43.
[387] İbn Kudame, el-Muğni: 2685, 86, 87, eş-Şerhü'l-Kebir: 87, 88.
[388] Şemsüddin, eş-Şerhü'l-Kebir: 2/88, 89.
[389] Şevkani, Neyîü'l-Evtar: 3/225.
[390] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/535, 2002 nolu Hüseyn.
[391] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/225.
[392] Buhari, Müslim.
[393] Müslim, müsafirin: 4, Ebu Davud, sefer: 1, 3, Tirmizi, tefsir: 4, Nesai, sefer: 1, İbn Mace, ikamet: 73, Daremi, salat: 179, Ahmed: 1/25, 36.
[394] Darekutni, isnad-ı hasen ile...
[395] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/93.
[396] Bilgi için bak: Kasani, Bedayiu's-Sanayi": 1/ 97, 98.
[397] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü'l-Talibin: 17.
[398] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/472, 473.
[399] İbn Kudame Şemsüddin, eş-Şerhü'l-Kebir: 90, 91.
[400] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1 472, 473.
[401] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/472, 473.
[402] Nesai, cumua: 37, taksir: 1, lydeyn: 11, Ahmed: 1/37.
[403] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/232.
[404] Müsned-i Ahmed: 2/108.
[405] Buhari, taksir: 6, 14, Müslim, müsafirin: 42, 45, 48, mevakıyt: 18.
[406] Buhari, tefsir: 15, 16, Müslim, müsafirin: 46, Tirmizi, cumua: 42, Nesai, mevakıyt: 42, Ahmed: 3/247, 265.
[407] Ahmed b. Hanbel, İmam Şafii, Müsned.
[408] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/487.
[409] el-Gamravi, Siracül-Vehhac: 82.
[410] Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir: 2/114-116.
[411] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/116, 117.
[412] Muan'an hadis: Istima' ve tahdîs sözlerine yer verilmeden sadece "falan filandan" denilen hadistir
[413] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 3/243, 244.
[414] Müslim, mesacid: 251, 254, Müsned-i Ahmed: 2/531, 539.
[415] Müslim, cumua: 40, Nesai, cumua: 2, Ahmed: 1/239, 254, 335, 2/84.
[416] Nesai, cumua: 2, Tirmizi, cumua: 7, İbn Mace, ikamet: 93, Daremi, salat: 205, Taberani, cumua: 20, Âhmed: 5/8.
[417] Ebu Davud, taharet: 127, Nesai, cumua: 2.
[418] Nesai: Hafse (r.a.) dan.
[419] Ebu Davud, cumua.
[420] Haşiyetü't-Tahtavi Ala Meraki'l-Felah, 272-278, Kasani, Sanayi': 1/256-260.

[421] el-Gamravi, Siracü'l-Vehhac: 83-87.
[422] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/374-376.
[423] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/374-376.
[424] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/152, 153.
[425] İbn Mace, ikamet: 78.
[426] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/252.
[427] Fazla bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/127, 128, 5844 nolu Ali.
[428] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/253.
[429] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/256.
[430] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/563, 7594 nolu Muhammed.
[431] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/258.
[432] Şevkani, Neyiü'l-Evtar: 3/258.
[433] İbn Mace, ikamet: 78.
[434] Buhari, cumua: 11, meğazi: 69, Ebu Davud, salat: 209, Nesai, cumua: 1, İbn Mace.
[435] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/377-389.
[436] Zehebi, Mizanü' İ'tidal: 2/288, 3769 nolu Salih.
[437] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/263.
[438] Müsned-i Ahmed: 5/75.
[439] Ebu Davud, taharet: 127, Buhari, cumua: 4, 19, Müslim, cumua: 10, 26, Tirmizi, cumua: 6, Nesai, cumua: 14, Daremi, salat: 191, İbn Mace, ikamet: 83, Ahmed: 2/460, 3/81, 5/198, 420.
[440] Ebu Davud, salat: 238, Ahmed: 5/32, 6/227.
[441] İbn Mace, ikamet: 72, Ahmed: 3/45.
[442] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/326, Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/285'den özetlenerek.
[443] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/326, Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/285'den özetlenerek.
[444] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/326, Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/285'den özetlenerek.
[445] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/326, Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/285'den özetlenerek.
[446] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/288.
[447] İbn Mace, ikamet: 85.
[448] Buhari, cumua: 21, 22.
[449] İbn Mace, ikamet: 98.
[450] Tirmizi, cumua: 14.
[451] İbn Mace, cumua: 15, Ahmed: 3/449.
[452] Buhari, cumua: 22.
[453] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/263, Mecmeu'l-Enhür: 1/171.
[454] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacüt-Tullab: 1/19.
[455] İbn Kudame, el-Muğni: 2/144, 145.
[456] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/148, 149.
[457] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/297.
[458] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/316-6579 nolu İsa.
[459] İbn Mace, nikah: 19, Ebu Davud, edeb: 18, Ahmed: 6/35, 184.
[460] Ebu Davud, salat: 223.
[461] Ebu Davud, salat: 224.
[462] Buhari, cumua: 27, Ahmed: 5/87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 100, 101.
[463] Ebu Davud, salat: 225, Ahmed: 4/119.
[464] Müslim, cumua: 52.
[465] Mecmeu'l-Enhür: 1/168.
[466] Mecmeu'l-Enhür: 1/168.
[467] Ebu Yahya Zekeriya, Fethü'l-Vehhab: 1/75, 76.
[468] Mecmeu'l-Enhür: 1/168, İbn Kudame, el-Muğni: 2/149-156'dan özetlenerek.
[469] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/150.
[470] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/236, 6282 nolu İmran, Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/300.
[471] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/304.
[472] Şafii, el-Ümm, Ahmed: 1/267, 3/99.
[473] Neylü'l-Evtar: 3/322.
[474] Tirmizi, cumua: 30, İbn Mace, ikamet: 161.
[475] Buhari, ıydeyn: 20, salat: 2, Müslim, ıydeyn: 10, Ahmed: 6/409, 5/84, Daremi, salat: 223.
[476] İbn Mace, Tirmizi, Müsned-i Ahmed.
[477] Müsned-i Ahmed: 5/353.
[478] Buhari, ıydeyn: 8, Müslim, ıydeyn: 8, İbn Mace, ikamet: 155.
[479] Müslim, ıydeyn: 7, Ebu Davud, salat: 244, Tirmizi, cumua: 32, Ahmed: 5/91, 95.
[480] Mecmeu'l-Enhür: 1/172, 173, Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/349.
[481] Zekeriya el-Ensari, Minhacü't-Talibin: 21, Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/349.
[482] eş-Şerhü'l-Kebir: 2/223, İbn Kudame, el-Muğni: 2/223- 227.
[483] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/349.
[484] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/167-169.
[485] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/322.
[486] Müslim, libas: 8, Nesai, ıydeyn: 5, 50.
[487] Bilgi için bak: Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidal: 2/571-4900 nolu Abdurrahman.
[488] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/325, Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/180, 8757 nolu Mendel.
[489] Buhari, ıydeyn: 8, libas: 56, Nesai, ıydeyn: 14, Ahmed: 1/345, 2/39, 4/45.
[490] İbn Mace, ikamet: 156, Ahmed : 2/180.
[491] İbn Mace, ikamet: 156, 157, Daremi, salat: 22, Ahmed: 16/65, 70.
[492] Darekutni, Ebu Davud, ıydeyn.
[493] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/277.
[494] Mecmeu'l-Enhür: 1/74.
[495] el-Gamravi, Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni Minhac: 95.
[496] Şemsüddin, eş-Şerhü'l-Kebir: 2/238, İbn Kudame, el- Muğni: 2, 237-239.
[497] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/348.
[498] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/338.
[499] Zehebi, Mizanül-İ'tidal: 3/407, 6943 nolu Kesîr.
[500] İbn Mace, ıydeyn.
[501] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/339.
[502] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/196, 3427 nolu Süleyman.
[503] Ebu Davud, Nesai, İbn Mace, Buhari, rekat: 21, libas: 57, 59, Ahmed: 1/345, 355.
[504] Tirmizi, Müsned-i Ahmed: 2/57.
[505] İbn Mace, ikamet: 160.

[506] Buhari, ıydeyn: 26.
[507] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/280.
[508] Mecmeu'l-Enhür: 1/173.
[509] Yahya Zekeriya Ensari, Fethü'l-Vahhab: 1/84.
[510] İbn Kudame, el-Muğni: 2/247, Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/169, 170.
[511] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/484, 4536 nolu Abdullah, Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/342.
[512] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/342.
[513] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/342.
[514] Buhari, ıydeyn: 6, zekat: 44, Nesai, ıydeyn: 20.
[515] Ebu Davud, salat: 242, İbn Mace, fiten: 20, Ahmed: 3/10, 52.
[516] Buhari, ıydeyn: 7, 19, Müslim, ıydeyn: 3, 4, Ebu Davud, salat: 242, Nesai, ıydeyn: 19, Daremi, salat: 224, Ahmed: 3/296, 318.
[517] İbn Mace, ikamet: 158.
[518] İmam Şafii, el-Ümm.
[519] Ebu Davud, udhiye: 7, edeb: 112, 155, Nesai, dahaya: 4, İbn Mace, edahî: 12, cihad: 13, Daremi, salat: 224, Ahmed: 3/2.
[520] Mecmeu'l-Enhür: 1/174.
[521] Ebu Yahya Zekeriya, Fethü'l-Vahhab bi Şerhi Menheci't-Tullab: 1/83.
[522] İbn Kudame, el-Muğni ve eş-Şerhü'l-Kabir: 2/243-246.
[523] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/150.
[524] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/353, 354.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Teşrik Günleri
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller, Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Korku Namazı
İlgili Hadisler:
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Tehlike Artıp Korku Şiddetlendiği Zaman Namaz Nasıl Kılınır?
Konuyla İlgili Hadisler:
Fakih İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Güneş Tutulma Namazı
İlgili Hadisler:
Ay Tutulması Namazı:
Hadislerin Ve Rivayetlerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları
Güneş Tutulması Namazının Kılınışı:
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İstiska (Yağmur Dileme) Namazı
Konuyla İlgili Hadisler
Fakih İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
HASTA ZİYARETİ
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
ÖLEN MÜSLÜMANI YIKAMAK (GASL)
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Allah Yolunda Şehid Edilenler Yıkanmaz
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cenaze Yıkamanın Keyfiyeti
Konuyla İlgili Hadisler Ve Rivayetler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kefenin Güzel Olması Müstehabadır
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cenaze Namazı Ve Onunla İlgili Husular
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler:
Çıkarılan Hükümler
Cenaze Namazında Cemaatin Çokluğunu Faydaları
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Çıkarılan Hükümler
Ölen Kimse Üzerine Sesli Ağlamak Mekruhtur
Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cenaze Namazında Kaç Tekbir Getirlir?
İlgili Hadisler Ve Rivayetler
Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cenaze Namazında Kıraat, Salavat Ve Dua
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Cenaze Geçilirken Önünden Kalkmak
İlgili Hadisler
Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Ölü Kabre Konulunca Besmele Çekmek Ve Kabri Düzeltmek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Görüş Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Definden Sonra Ölü İçin Dua Etmek
İlgili Hadisler
Hadis Ve Rivayetin Işığında Fakih İmamların Görüş Ve İctihadları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler:
Kabir Ziyareti
İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Tesbit Ve İhticaclar
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:

Teşrik Günleri

Kurban bayramının ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerine "Eyyam-ı Teşrik" denilir. Teşrik sözlükte: Eti doğrayıp güneşte kurutmak demektir. Kurban bayramında sıcak bölgelerde kesilen hayvanların eti güneşte kurutularak korunduğu için, sözü edilen üç güne bu isim verilmiştir.
Teşrik genellikle yeme, içme ve meşru şekilde eğlenme günleri olduğundan, sözü edilen üç günde oruç tutmak haram kılınmıştır.
Teşrik günlerinde farz namazları müteakip getirilen tekbirin vacip veya sünnet olduğu ihtilaflıdır.

Konuyla İlgili Hadisler:

Nübeyşe el-Hüzeli (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu bildirilmiştir:
"Teşrik günleri, yeme, içme ve Aziz, Celîl olan Allah'ı anma günleridir."[1]
Nitekim İbn Abbas'ın şöyle dediğini Buhari nakletmektedir:
"Kur'an'da, Allah'ı belli günlerde anın... Allah'ı sayılı günlerde anın ayetleri teşrik günlerine işarettir."
İbn Ömer (r.a.) ile Ebu Hüreyre (r.a.) da Zilhicce'nin ilk on gününde çarşı, pazara çıkıp tekbir getirirler ve halk da onlara katılarak tekbir getirirdi. Hz. Ömer (r.a.) de Mina'da bulunduğu çadırda yüksek sesle tekbir getirir ve mescid ehli onun tekbir sesini işitir, böylece onlar da ona katılıp tekbir getirirlerdi. Aynı zamanda çarşı-pazarda olanlar da bu tekbire katılarak seslerini yükseltirlerdi. O kadar ki, yükselen tekbir sesleri Mina'yı çınlatırdı.

Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Teşrik tekbirleri vaciptir. Buna sünnet diyenler de olmuşsa da en sahih olanı birincilerin görüşüdür.
Arafe günü sabah namazını müteakip söylenmeye başlanır, bayramın birinci günü ikindi namazına kadar sürer. Bu, İmam A'zam'ın ictihadıdır. İmameyn'e göre: Bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar sürer. Böylece, İmam A'zam'a göre, teşrik tekbirleri sekiz vakit; imameyn'e göre 23 vakit getirilir.
Teşrik tekbiri kadına ve yolculuk halinde bulunana da vaciptir. Ancak kadın tekbir getirirken sesini çok alçak tonda tutar.[2]
Fukahadan bir kısmına göre, sözü edilen vakit namazları cemaatle kılındığı takdirde farzları müteakip tekbir getirmek vacip olur. Münferiden, yani yalnız başına kılanlar için bu tekbirleri getirmek müstehabdır. Bu durumda kadın ve yolcu cemaate katıldıkları zaman onlara da vacip olur, katılmadıkları takdirde, müstehab olarak kalır.
Tekbirin sıfatı şöyledir:
Allahu Ekber Allahu Ekber, La İlahe İllallahü Vallahu Ekber, Allahu Ekber Velillahi'l-Hamd.[3]
İmam namazı kıldırıp tamamlayınca tekbir getirmeyi unutursa, cemaat bu hususta ona uymaz, kendileri tekbir getirirler.[4]
b) Şafiilere göre: Gerek hac menasikini yerine getirenler, gerekse diğer mü'minler bayramın birinci günü öğle namazından sonra tekbir getirmeye başlarlar ve dördüncü günü sabah namazına kadar devam ederler. Diğer bir kavle göre: Bayramın birinci günü akşam namazından sonra başlanır veya arafe günü sabah namazından sonra başlanır ve dördüncü günü ikindi namazına kadar devam edilir. Amel de buna göredir.
Mezhebin zahir kavline göre: sözü edilen bu günlerde kılınan kaza namazlarından, sünnetlerden ve nafilelerden sonra da tekbir getirilir.[5]
Hanefilerde olduğu şekilde tekbir getirilir.
Sözü edilen tekbirin sonuna "Kebîren Ve'l-Hamdü Lillâhi Kesîran Ve Sübhâne'llahi Bükraten Ve Asıla" cümlesini eklemek müstehabdır.[6]
c) Hanbelilere göre: Bayram günlerinde tekbir getirmenin meşruiyeti hakkında görüş birliği vardır. Arafe günü sabah namazından itibaren başlanır ve teşrikin son günün ikindi namazına kadar devam eder.
Nitekim Ömer (r.a.), Ali (r.a.), İbn Abbas (r.a.) ve İbn Mes'ud (r.a.) nın da mezhebi böyledir.
Yukarıda belirtilen lafızlarla yerine getirilir.
Teşrik tekbirlerini belirtilen süre içinde cemaatle kılınan farzlardan sonra getirmek meşru'dur. Ancak İmam Ahmed'den, münferiden kılındığı takdirde de hüküm böyledir diye bir rivayet yapılmıştır.[7]
d) Malikilere göre: Teşrik tekbirleri bayramın birinci günü öğle namazından sonra başlar, dördüncü günü sabah namazına kadar devam eder. Bu süre içinde vakit namazlarını kılan kimse ister cemaatle kılsın, ister münferiden kılsın tekbir getirir.
Bu mezhebe göre. tekbirlerin getirilmesi müstehabdır.[8]

Tahliller, Rivayetler

Teşrik günlerinde birtakım eğlenceler tertiplemekte bir sakınca yoktur. Yeter ki meşru sınırlar içinde olsun. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında böyle bir günde Habeşlilerden bir grub kılıç, kalkan ve benzeri oyunlar, gösteriler sergilemişlerdir. Zira sözü edilen günler, mü'minlerin bayramıdır. Oruç tutmazlar. Birbirlerini ziyaret edip hoş vakitler geçirirler.
Bazılarına göre, bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerine "Eyyam-ı Teşrik" denilmesinin sebebi, bayram. namazının güneş doğduktan sonra kılınmasıdır. İbn Arabi de buna yakın bir yorum ortaya koyarak şöyle demiştir: "Çünkü hediyelik kurbanlar ve diğer kurbanlar ancak güneş doğduktan sonra kesilir. O bakımdan sözü edilen günlere "teşrik günleri" denilmiştir."[9]
İbn Ömer ile Ebu Hüreyre'nin çarşı pazara çıkarak tekbir getirdikleri hususuna gelince: Hafiz İbn Hacer bu rivayeti mevsul olarak görmediğini belirtmiştir. Sadece Beyhaki bunu o ikisinden ta'likan rivayet etmiştir.
Bu konuda Beyhaki ve Darekutni'nin yaptıkları bir rivayet vardır. O da şöyledir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Arafe günü sabah namazından itibaren tekbir getirir ve teşrikin son günü ikindiye kadar devam ederdi."
Bu hadisin isnadında Amr b. Bişr bulunuyor ki, bu zat metruktur. Aynı zamanda kendisi Cabir el-Cu'fi'den rivayet etmiştir ki, Cabir zayıf kabul edilmiştir. Nitekim Beyhaki, "Onun hadisiyle ihticac yapılamaz" demiştir. El-Akili de Amr b. Bişr'in münkerü'l-hadis olduğunu dikkat çekmiştir.[10]

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram günleri tekbir getirmek meşru'dur.
2- Teşrik günleri oruç tutmak haramdır.
3- Teşrik günleri hem tekbir getirmek vacip veya sünnettir, hem de o günlerde yemek, içmek ve meşru şekilde eğlenmek müstehapdır.
4- Arafe günü sabah namazından itibaren ya bayramın birinci günü ikindi namazına kadar, ya da dördüncü günü ikindi namazına kadar cemaatle kılınan farz namazları müteakip tekbir getirmek vaciptir. İmamların çoğuna göre, sünnettir.
5- Teşrik tekbirine bayramın birinci günü öğle namazından sonra başlayıp dördüncü günü sabah namazına kadar devam etmek müstehapdır. Bu, İmam Malik'in kavlidir.
6- Kadın ve yolculuk halinde olan da cemaate katıldıkları takdirde tekbir getirmeleri vacip olur. Yalnız başlarına kılarlarsa, müstehap sayılır.

Korku Namazı

"Korku Namazı"ndan maksat, savaş günlerinde düşman saldırısı veya bir canavar ve benzeri bir tehlike söz konusu olduğu vakit namazlarının -sünnette belirtilen şekilde- kılınmasıdır.
Dinimiz hem tehlikeli anlarda tedbir almayı emreder, hem de vakit namazlarının kılınması hususunda birtakım kolaylıklar sağlar. Korku namazının kendine has eda şekli vardır. Ancak farklı rivayetlerden dolayı bu hususta farklı görüş ve ictihadlar ortaya çıkmıştır.

İlgili Hadisler:

Salih b. Havvati'den yapılan rivayete göre: Zatü'rreka' günü Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ile birlikte namaz kılanlar olmuştu. Şöyle ki: Bir grup Peygamber (s.a.v.) ile birlikte saf bağladı, bir diğer grup düşmana karşı durdu. Peygamber (s.a.v.) kendisine uyan o bir gruba bir rek'at kıldırdı ve kendisi ayakta durdu. Onlar ise kendi kendilerine namazı kılıp tamamladılar. Sonra ayrılıp düşmana karşı durdular ve daha önce düşmana karşı durup bekleyen grup geldi, Peygamber (s.a.v.) kalan rek'ati onlarla birlikte kıldı (onlara kıldırdı) ve sonra onlar kendi kendilerine namazlarını tamamlayıp Peygamberle birlikte selam verdiler."[11]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Adı geçen diyor ki: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki gruba ayırdığı askerlerden bir gruba bir rek'at namaz kıldırdı, diğer grup düşmana karşı durdu. Namaz kılan grup ayrıldı ve arkadaşlarının yerine geçip düşmana karşı durdu. Diğer grup geldi ve Peygamber (s.a.v.) onlara bir rek'at kıldırdıktan sonra kendisi selam verdi. Sonra da o ve diğer grup bir rek'at daha kılarak namazlarını tamamladılar."[12] Böylece her grup, Peygamber (s.a.v.) ile birlikte birer rek'at kılmış oldu.
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte korku namazına hazır oldum. O bizi iki safa ayırdı ve arkasına aldı. Düşman ise bizimle kıble arasında bulunuyordu. Peygamber (s.a.v.) tekbir getirdi, biz de onunla birlikte tekbir getirdik. O ruku'a vardı, biz de hep birlikte ruku'a vardık. O başını ruku'dan kaldırdı, biz de hep birlikte başımızı kaldırdık. Sonra secde için eğildi, arkasındaki saf da eğildi. Diğer saf ise düşmanın karşısında ayakta durdu. Peygamber (s.a.v.) ve arkasındaki saf secdelerini tamamlayınca diğer gerideki saf secdeye eğildi ve ayağa kalktılar. Sonra diğer saf öne geçti ve önde olan saf arkaya geçti. Sonra Peygamber (s.a.v.) ruku'a vardı, biz de hep birlikte ruku'a vardık. Sonra o ruku'dan başını kaldırdı, biz de hep birlikte kaldırdık. Sonra o ve birinci rek'atte geride duran saf secdeye eğildiler. Geride kakın saf ise kalkıp düşmana karşı durdu. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz o öne geçen saf ile secdeyi tamamlayınca, diğer gerideki saf secdeye eğildi de secde ettiler. Sonra Peygamber (s.a.v.) Efendimiz selam verdi, biz de hep birlikte selam verdik."[13]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Biz Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte Zat-i Rika'da bulunuyorduk. Namaz için duruldu; Resulüllah (s.a.v.) bir grup ile iki rek'at namaz kıldıktan sonra, o grup geri çekildi, diğer grup geldi, Resulüllah (s.a.v.) onlara da iki rek'at namaz kıldırdı. Böylece Hz. Peygamber dört rek'at kılmış oldu; o iki grup ise iki rek'at kılmış oldular."[14]
Bu konuda İmam Şafii ile Nesai'nin el-Hasan'dan, onun da Cabir'den yaptığı rivayete göre, şöyle deniliyor:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz (savaş günlerinde) ashabından bir gruba iki rek'at namaz kıldırıp selam verdi. Sonra diğer gruba iki rek'at namaz kıldırıp selam verdi."
Hasan'dan, onun da Ebu Behre (r.a.) den yaptığı rivayette, Ebu Behrenin şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize korku namazı kıldırdı: Ashabının bir kısmına iki rek'at kıldırdıktan sonra selam verdi. Sonra onlar geri çekildi ve diğer kısım gelip onların yerine geçti ve Resulüllah (s.a.v.) onlara da iki rek'at namaz kıldırdıktan sonra selam verdi. Böylece Peygamber (s.a.v.) dört rek'at , ashabı ise iki rek'at kılmış oldular."[15]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Necd gazası yılında idi, Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte korku namazı kıldım. Resulüllah ikindi namazına kalktı, bir grup da onunla birlikte kalktı. Diğer bir grup düşmana karşı durup arkaları kıble tarafına dönük bulunuyordu. Peygamber (s.a.v.) (namaz için) tekbir getirdi, kendisine uyan grup ile düşmana karşı duran grup da tekbir getirdiler. Sonra Peygamber (s.a.v.) ruku'a vardı, arkasındaki grup da ruku'a vardı. Sonra Peygamberimiz (s.a.v.) secdeye vardı, düşmana karşı duran grup onunla birlikte secde etti, diğeri ise ayakta durup düşmanı gözetledi. Sonra Peygamber (s.a.v.) secdeden kalktı, onunla birlikte secdeye varanlar da kalktılar ve düşmana karşı gittiler, düşmana karşı durup bekleyen grup geldi, rüku' ve secde yaptılar. Resulüllah (s.a.v.) ise bulunduğu hal üzere bekliyordu. Sonra o grup secdeden kalktı. Peygamber (s.a.v.) tekrar ruku'a vardı, onlar da onunla birlikte ruku'a vardılar. Peygamber (s.a.v.) secde etti, onlar da onunla birlikte secde ettiler. Sonra düşman karşısında beklemekte olan grup geldi rüku' ve secde yaptılar. Resullah (s.a.v.) ve yanında olanlar oturmuş vaziyette bekliyorlardı. Sonra selam verme durumuna gelindi. Peygamber (s.a.v.) selam verdi, onların hepsi de onunla birlikte selam verdi.
Böylece hem Resulüllah (s.a.v.), hem de ona uyan iki ayrı grup ikişer rek'at namaz kılmış oldular."[16]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Zî-Kaared'de namaz kıldı, oradaki insanlar onun arkasında iki saf oluşturdular: Bir saf Peygamber'e uymak üzere tam arkasında dururken, diğer saf düşmana karşı durdu. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, arkasında durup kendisine uyan grubla birlikte bir rek'at namaz kıldı. Sonra bunlar kalkıp diğer grubun yerine geçtiler, o diğer grup geldi, Peygamber (s.a.v.) onlarla birlikte bir rek'at namaz kıldı ve artık o iki grup da geriye kalan bir rek'ati kaza etmediler."[17]
Salebe b. Zehdem (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Biz, Saîd b. As (r.a.) ile birlikte Taberistan'da bulunuyorduk. O bize şöyle sordu:
"Sizden kim Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte korku namazı kıldı?" .
Bunun üzerine Hz. Huzayfe (r.a.) ona:
"Ben kıldım", diye cevap verdi ve şöyle anlattı:
"İki gruptan her birine bir rek'at kıldırdı ve onlar herhangi bir rek'ati kaza etmediler (yani bir rek'atle yetindiler)[18]
Yine İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Cenab-ı Hak sizin Peygamberinize hazarda (eyleşik bulunulan halde) dört rek'at, seferde ise iki rek'at ve korkulu vakitlerde bir rek'at farz kılmıştır."[19]
Bu rivayetlerin sıhhat dereceleri üzerinde durmadan her birinin korku namazı hakkında delalet ettikleri farklı hüküm ve manaları belirtmemizde yarar vardır:
1- Korku namazı iki rek'attir; bir rek'ati imamla, bir rek'ati de imamsız olarak kılınmıştır.
2- Peygamber (s.a.v.) korku namazının iki rek'atini de sözü edilen iki grup cemaata imam olup kıldırmıştır.
3- Peygamber (s.a.v.) Efendimiz korku namazım her gruba ikişer rek'at olarak kıldırmış ve böylece kendisi dört rek'at olarak kılmıştır.
4- Korku namazını Peygamber (s.a.v.) iki rek'at olarak kılmış, ona uyan gruplar ise bir rek'at olarak kılmışlar ve kalan bir rek'ati ise imamsız kılmışlardır. Bundan, korku namazının bir rek'at olduğu anlaşılıyor.
5- İbn Abbas'ın (r.a.) ifadesiyle, korku namazı bir rek'at olarak farz kılınmıştır.
Görüldüğü gibi, bu beş rivayet ve hüküm arasını birleştirmek ve öylece sağlıklı bir hüküm çıkarmak lüzumu ortaya çıkıyor. Bunu da daha çok müctehid imamların ictihad, istidlal ve ihticaclarını gözden geçirdikten sonra belirtmekte fayda vardır:
a) Hanefilere göre: Seferi halde imam iki rek'at olarak kılar. Eyleşik halde ise dört rek'atliler dört rek'at olarak, üç rek'atli üç rek'at olarak, sabah farzı da iki rek'at olarak kılınır ve düşman korkusu sebebiyle rek'atlerde bir eksiltme söz konusu olmaz.
Bu durumda imam kendisine uyacak olan cemaati iki saffa ayırır: Bir saffi düşmana karşı durmak üzere görevlendirir, diğer saffi arkasına alıp -yolculuk halinde iseler- onlara bir rek'at kıldırır ve onlar ayrılıp düşmana karşı dururlar, diğer saf gelip beklemekte olan imama uyarak onunla birlikte kalan bir rek'ati kılar. Sonra ayrılıp düşmana karşı dururlar ve diğer saf gelip kalan bir rek'ati kıraatsiz olarak kılarlar ve ayrılıp düşmana karşı dururlar, diğer saf gelip kalan bir rek'ati kıraatsiz olarak kılıp namazlarını tamamlamış olurlar. [20]
Böylece imam da, cemaat de seferi halde düşman korkusu baş gösterdiği vakitlerde dört rek'atli namazları ikişer rek'at, diğer namazları aynen kılarlar.
b) Şafiilere göre: Korkulu vakitlerdeki duruma ve şartlara göre "korku namazı" dört şekilden biriyle kılınır:
1- Düşman kıble cihetinde ise, imam, namaz kılacakları iki saffa ayırır da onlara namaz kıldırır: Her iki saf da imamın arkasında yerlerini alırlar. İmam secde edince bir saf imamla birlikte eğilip onunla iki secdeyi ifa eder; diğer saf ayakta düşmana karşı durur. O saf imamla birlikte secdeden kalkınca imamla birlikte ayakta dururlar, diğer saf secdeleri yerine getirir ve kalkıp onlara lahik olurlar. İlk gözetlemede bulunan saf ikinci rek'atte imamla birlikte secdeye varıp onları yerine getirirken, diğer saf ayakta gözetlemede bulunur. İmam teşehhüde oturunca, gözetlemede olan saf secdeye eğilir ve iki secdeyi yaptıktan sonra imama yetişip onlar da teşehhüde otururlar ve hep birlikte teşehhüdü yerine getirip selam verirler. Bu, Usfan denilen mevkide Resulüllah'ın (s.a.v.) kıldırdığı korku namazıdır.
2- Düşman kıble cihetinden başka bir tarafta ise, imam yine orduyu iki saffa ayırır ve her biriyle ayrı olarak namaz kılar.
Bu, Resulüllah'ın (s.a.v.) Batn-î Nahl'de kıldırdığı korku namazıdır.
3- Düşman yine kıble cihetinden başka bir tarafta ise, imam orduyu iki saffa ayırır: Bir saf düşmana karşı durup gözetlemede bulunurken diğer saf imamla birlikte bir rek'at kılar, ikinci rek'ate kalkılınca o saf ikinci rek'ati imamsız olarak kıldıktan sonra düşmana karşı gözetleme yerine gidip durur, diğer saf, ayakta beklemekte olan imama gelerek tabi olur. İmam onlara bir rek'at kıldırır ve teşehhüde oturunca onlar kalkıp ikinci rek'ati kendi başlarına kılıp tamamlar ve teşehhüdde beklemekte olan imama lahik olup onunla beraber selam verirler.
Bu da Resulullah (s.a.v.) Efendimizin Zatü'r-reka' mevkiinde kıldırdığı bir diğer korku namazıdır.
4- Savaş başlar da ortalık karışır veya başlamak üzere olur da korku ve endişe had safhaya varırsa, artık mü'minler ister süvari, ister yaya olarak nasıl imkan bulurlarsa öylece namazlarını kılarlar. Bu durumda kıbleden sapmaları söz konusudur ki, mazur sayılırlar. Rüku' ve secde imkanı bulamadıkları takdirde baş işaretiyle onları yerine getirirler.[21]

c) Hanbelîlere göre: Korku namazı kitap ve sünnet ile sabit olmuştur.
Düşman ile aynı hizada bulunuyorlarba, imam orduyu iki gruba ayırır; bir grubu gözetlemede bulunmak üzere düşmana karşı gönderir, diğer guruba bir rek'at namaz kıldırır ve o grup ayrılıp düşmana karşı gözetleme yerine geçer, gözetlemede bulunan grup gelir de ayakta beklemekte olan imama uyar ve onunla birlikte bir rek'at namaz kılar. Her grup imamla bir rek'at kıldıktan sonra geri kalan bir rek'ati kendi başına kılar ve teşehhüdde beklemekte olan imama uyup selam verir.
Korku konusu namazın rek'atlerini azaltmaya tesir etmez. Yani seferi halde iseler dört rek'atli farzları iki rek'at, eyleşik halde iseler dört rek'at olarak kılarlar.[22]
d) Malikilere göre: Bu mezhep imamlarının görüş ve ictihadları, Hanbeli imamlarının görüş ve ictihadıyla aynıdır.[23]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

520 no'lu Salih b. Havvat hadisi sahihtir. O bakımdan İmam Şafii, İmam Malik, Ebu Sevr ve diğer bazı ilim adamları bununla istidlal ve ihticac etmişlerdir.
Nitekim Ali b. Ebî Talib, İbn Abbas, İbn Mes'ud, İbn Ömer, Ebu Hüreyre, Zeyd b. Sabit, Ebu Musa ve Sehl b. Ebî Hayseme'nin de mezhepleri budur, Allah hepsinden razı olsun.
521 no'lu İbn Ömer hadisi sahihtir. Müctehidlerin çoğu bu hadisle de istidlal etmişlerdir. Bu hadis, korku namazının sadece iki rek'at olduğuna delalet etmiyor, seferi halde bulundukları için iki rek'at kıldıkları anlaşılıyor. Böylece imamın her taifeye bir rek'at kıldırması ve geriye kalan bir rek'atin her taifenin kendi başına kılarak namazlarını tamamlamaları söz konusu oluyor.
522 no'lu Cabir hadisinin isnadı üzerinde duranlar olmuşsa da, ilim adamlarının çoğuna göre sahihtir. Burada secde konusu farklı biçimde yer almıştır. O bakımdan müctehidlerin çoğu bununla istidlal etmemişlerdir.
523 no'lu Cabir hadisinin de isnadının sahih olduğu belirtilmiştir. Ancak seferi halde bulundukları halde dört rek'at kılmaları üzerinde hayli durulmuştur: Müctehidlerin önemli bir kısmına göre, onun iki rek'ati farz, iki rek'ati sünnettir. Nitekim 523 no'lu el-Hasan rivayeti de bunu kuvvetlendirmektedir. Gerçi İbn Kattan, Ebu Bekir'in korku namazı vuku' bulduktan bir müddet sonra İslam'a girdiğini ve o sebeple bu rivayetin malul bulunduğunu söylemişse de, Hafiz İbn Hacer bu tesbiti hadisin sıhhatına te'sir eden bir illet olarak görmemiştir. Nitekim İmam Şafii bu hadislerle istidlal etmiştir.
Ebu Cafer et-Tahavî yukarıda iki hadiste belirtilen korku namazının dört rek'at kılındığı şeklindeki hükmün neshedildiğini, yani bu hükmün kaldırıldığını belirtmişse de bunu isbat eder anlamda bir delil ortaya koyamamıştır.[24]
525 no'lu Ebu Hüreyre hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzeri susup birşey söylememişlerdir. Nesai, "Bunun isnadındaki ricalin hepsi sahihtir." diyerek hadisin istidlale salih bulunduğunu belirtmiştir. Ebu Davud ise, bu hadisi ayrıca diğer bir tarikten sevkederek almıştır. Ancak isnadında Muhammed b. İshak bulunuyor ki, bu zat hakkında söylenenler pek şöhret bulmuştur.[25]
526 nolu İbn Abbas hadisini Nesai tahlil ederken ricalinin sahih olduğunu belirtmiş ve Hafiz İbn Hacer bununla ihticac edip üzerinde bir söz, bir hüküm beyan etmemiştir.[26] Aynı zamanda İbn Hibban da bu hadisi sahihlemiştir.
527 nolu Salebe hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sahihtir. Bununla beraber Ebu Davud, el-Münzeri ve İbn Hacer bu rivayet üzerinde bir görüş beyan etmemişlerdir.
528 nolu İbn Abbas hadisi üzerinde durulmuş ve bu bâbda Nesai'nin Cabir'den, Bezzar'ın İbn Ömer'den yaptıkları rivayetin isnadının zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Bu ikisinin rivayet ettiği hadis şöyledir:
"Korku namazı ne yönde olursa olsun, hangi tarzda bulunulursa bulunulsun bir rek'attir."

Çıkarılan Hükümler

1- Korku namazı, düşmana karşı çıkılıp tehlike baş gösterdiği günlerde veya vakitlerde kılınır.
2- Seferi durumda iseler, diğer seferi hallerde olduğu gibi dört rek'atli farzları iki rek'at olarak kılarlar. Sabah ve akşam namazı ise, kısaltma yapılmadan aynen kılınır.
3- Eyleşik durumda iseler, hiçbir namazda kasr (kısaltma) yapılmaz.
4- Seferi halde imam orduyu veya beraberinde bulunan birliği iki gruba ayırır, bir grup düşmana karşı gözetleme durumuna geçer, diğer grup imama uyup bir rek'at kıldıktan sonra ya geri kalan bir rek'ati kendi başlarına kılıp öylece düşmana karşı durarak gözetleme vaziyeti alırlar ya da o rek'ati kılmadan gözetleme yerine geçip beklerler. İkinci grup ayrılıp kendilerini ayakta beklemekte olan imama uyarak onunla birlikte bir rek'at kıldıktan sonra ayrılırlar, bu durumda birinci grup gibi, ya kalan bir rek'ati, kendi başlarına kılıp öylece düşmana karşı vaziyet alırlar, ya da kılmadan gidip vaziyet alırlar ve ikinci grupla birlikte oturmakta olan imama uyup birlikte selam verirler.
5- Eyleşik durumda iseler, imam her gruba iki rek'at kıldırır ve geri kalan iki rek'ati onlar kendi başlarına kılıp tamamlarlar.
İmam ile birlikte selam verme imkanları varsa ona göre bir ayarlama yaparlar. O imkan yoksa, kendi başlarına kıldıkları iki rek'atten sonra selam verirler.
6- İmam ile birlikte kılma imkanları olmadığı takdirde herkes yalnız başına imkan bulduğu şekilde kılar.
7- Rüku ve secde etme imkanı olmadığı vakitlerde baş işaretiyle bunları yerine getirir. Ayakta durup kıraati o vaziyette yerine getirmek mümkün olmadığında yürüdüğü halde bu rüknü eda eder.
Bu hususta müctehid imamların farklı ictihadları vardır. Onları bundan sonraki kısımda belirteceğiz.

Tehlike Artıp Korku Şiddetlendiği Zaman Namaz Nasıl Kılınır?

Namaz, vakti girince farz-ı ayn olarak kılınması gerekli bir ibadettir. Fevkalade bir durum olmadıkça geciktirilmesi, yani kazaya bırakılması caiz değildir.
Bilindiği gibi, namazın 12 farzı vardır. Bunların altısı namaz dışında olanıdır ki, namazın şartları olarak belirlenir. Altısı ise içindedir ki, bunlar namazın rükünleri olarak bilinir. Zaruri bir hal ortada yokken namazın şartlarından birinin terki namazın sıhhatına mani olur, böylece kılınan namaz sahih olmaz. Rükünlerden birinin terki namazın bozulmasına ve yeniden kılınmasına sebeb olur.
Ancak savaş halinde şiddetli korku ve tehlike baş gösterdiğinde bu rükünlerden birinin veya birkaçının terkinden dolayı namaz bozulur mu, yani kılınan namaz sahih olur mu? Aynı zamanda böyle durumlarda bazı rükünleri terketmektense namazı kazaya bırakmak, yani geciktirip vaktin dışına çıkarmakta bir sakınca var mıdır?
Bütün bu hususları ancak hadislerden ve hadislerin ışığında ictihad eden fakihlerin görüş ve tesbitlerinden öğrenmemiz mümkündür.

Konuyla İlgili Hadisler:

İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı gecen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz korku namazını vasfederken şöyle buyurdu:
"Eğer korku bundan da şiddetli olursa, o takdirde (namazı) süvari ve yaya olduğunuz halde (nasıl mümkünse öyle) kılarsınız."[27]
Abdullah b. Üneys (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz beni, Halid b. Süfyan el-Hüzeli'ye gönderdi. Halid Arefe ve Arafat cihetinde idi. Peygamber (s.a.v.) bana şu emri verdi:
"Git, onu öldür."
Onu gördüğüm zaman ikindi vakti girmiş bulunuyordu. Ben, benimle onun arasındaki mesafeyi aşmak sebebiyle namazın gecikmesinden pek endişe etmiyordum. (Yani vakit çıkmadan onun işini bitireceğimi tahmin ediyordum). Bununla beraber (ne olur, ne olmaz) hem yaya olarak yürümeye devam ettim, hem de ona doğru yönelik halde baş işaretiyle namazı kılmaya başladım. Ona yaklaştığımda, bana dönüp sordu:
"Sen kimsin?" cevap verdim:
"Araplardan bir adamım. Bana ulaşan bilgiye göre, sen şu adam (Hz. Muhammed) e karşı (adam) topluyor muşsun, işte onun için sana geldim". O da:
"Evet, ben bu hususta (bir şeyler toplayıp hazırlık içinde) bulunuyorum" dedi. Onunla birlikte bir saat kadar yürüdüm; ta ki imkan hasıl oldu ve kılıcımla onun üzerine çullandım ve (vücudu) soğuyuncaya kadar" üzerinde durdum."[28]
İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Ahzab (savaşın)dan döndüğü gün aramızda durup şöyle seslendi:
"Sizden hiç kimse Benî Kurayze'ye varmadan ikindi namazını kılmasın."
Bununla beraber insanlar ikindi namazının fevt olmasından (vaktinin çıkmasından) endişe ettiler de henüz Benî Kurayze'ye varmadan namazı kıldılar. Bir diğer grup ise: "Biz ancak Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in emrettiği yere varınca namaz kılarız, isterse vakit çıkmış olsun" dediler. (Resulüllah (s.a.v.) ile buluştukları zaman, durum ona arzedildi). Resulüllah bu iki gruptan hiçbirini kınamadı."[29]

Fakih İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Korku ister düşmandan, isterse bir canavardan olsun, belirtilen şekilde namaz kılınır. Aynı zamanda durup, kılmak tehlikeli olduğu takdirde yürüdüğü halde namazını kılar. Ancak namaz kılarken düşmanla savaşırlarsa, namaz hükümsüz olur. Çünka savaş, namazla ilgili amellerden değildir.

Savaş tehlikesi artar da korku şiddetlenirse, o takdirde süvari halde hangi yöne müteveccih bulunurlarsa bulunsunlar herkes kendi başına namazını kılar. Rukü' ve secdeleri baş işaretiyle yerine getirirler. Normal duruma geçince bu vaziyette kılınan namazın iadesi gerekmez.
Belirtilen durumda süvariler cemaat halinde namaz kılmazlar. Bu hem mümkün değil, hem de tehlike arzedebilir. Ancak aynı binek üzerinde bulunan iki kişiden öndeki imam, arkasındaki cemaat olabilirler.[30]
Savaş halinde süvari olan kimse namaz kılmak için bineğinden inip kılması mümkün olduğu takdirde hayvan üzerinde kılması caiz olmaz.
Savaş bilfiil başlamışsa, artık namaz kılınmaz ve geciktirilir. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Hendek gazasında günün önemli kısmında devamlı savaş halinde bilfiil bulunduğu için dört vakit namazını kılamadı ve savaştan sonra karanlık çökünce onları kaza ettikten sonra şöyle buyurdu:
"Bizi vusta (ikindi veya öğle veya akşam) namazından alıkoydular. Allah onların kabirlerini ateşle doldursun."[31]
b) Şafiilere göre: Savaş iyice kızıştığı ve korku arttığı zaman ister süvari, ister piyade olsunlar imkanları nasıl elverirse öylece namaz kılarlar. Bu durumda kıbleden başka cihete sapmalarında mazur sayılırlar. Aynı zamanda namaz efaline uymayan hareketlerde bulunmalarından dolayı da namazları bozulmaz. En sahih tesbit de budur.. Rüku' ve secde yapmaktan aciz olurlarsa, baş işaretiyle bu rükünleri yerine getirirler, ancak secde için biraz fazla başlarını eğerler. Normal duruma geçilince artık savaşta kıldıkları namazları kana etmeleri gerekmez.[32]
c) Hanbelilere göre: Savaş iyice kızışır, korku ve tehlike artarsa, o takdirde süvari veya piyade olarak nasıl mümkünse öyle namaz kılınır. Kıbleye yönelmek mümkün olmadığı takdirde hangi cihete yönelik olurlarsa olsunlar namazlarını kılarlar. Rüku ve secdeyi baş işaretiyle yerine getirirler. Bilfiil savaşı sürdürürken yine de namazı geciktirmezler, yani vaktinden çıkarmazlar.[33]
d) Malikilere göre: Savaş kızışır da tehlike artarsa, kılıçlar, yani silahlar da yerinde kullanılırsa, artık herkes imkan nisbetinde namazını baş işaretiyle kılar, onu vaktinin dışına çıkarmamaya çalışır.. Bu durumda ister süvari, ister piyade durumunda olsunlar namazı terketmezler.[34]

Tahliller Ve Rivayetler

536 no'lu İbn Ömer hadisi aynı zamanda Buhari'de Bakara Suresi'nin tefsirinde şu lafızla geçmektedir:
"Eğer korku bundan da şiddetliyse, (savaşçılar) yaya olarak ayakta durdukları halde veya süvari bulundukları halde namazlarını kılarlar; yüzlerini kıbleye veya başka bir cihete çevirmiş halde bunu yerine getirirler."
Müslim'de de buna yakın şekilde rivayet edilmiş; İbn Huzeyme de bu anlamda Malik hadisini nakletmiştir.
Nevevî el-Mühezzeb şerhinde diyor ki:
"Bu rivayet korku namazının hükümlerinden bir hükmü beyan etmektedir ki, tefsire muhtaç değildir."
537 no'lu Abdullah b. Üneys hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzerî susup bir şey söylememişlerdir. İbn Hacer ise bunu hasenlemiştir.
Her iki hadis de korku şiddetlendiği zaman imkanın elverdiği şekilde namaz kılmanın cevazına ve sıhhatına delalet etmektedir.
538 no'lu İbn Ömer hadisi sahihtir ve ictihad düzeyinde bulunan her müctehidin ictihadında musab olduğuna delalet etmektedir. Buhari ve diğer ilim adamları bu hadisle istidlal edip ima ile namaz kılmanın caiz olduğunu belirtmişlerdir.

Çıkarılan Hükümler

1- Savaş kızıştığı zaman, savaşçılar ister yaya, ister süvari durumunda bulunsunlar, namazları terketmeyip kılarlar. Ancak İmam Ebu Hanife'ye göre, savaşın fiilî durumunda namaz kılınmaz, geciktirilir.
2- Kıbleye yönelmek mümkünse yönelilir, değilse herhangi bir cihete yönelik bulunulduğu halde kılınır.
3- Rüku' ve secdeler baş işaretiyle yerine getirilir
4- Vaktinde eda edildiğinden, normal zamana geçilince kaza edilmez.

Güneş Tutulma Namazı

Şüphesiz ay ve güneş Allah'ın varlığına ve kudretinin yüceliğine delalet eden iki önemli ayet ve belgedir.
Ayın dünya ile güneş arasına girmesiyle güneş tutulması olayı meydana gelir.
Ayın yörüngesi dünya ile güneş arasından geçerse, o zaman ayın gölgesi dünyanın üzerine düşer. Böylece dünyanın gölgede kalan yerlerinde güneş görülmez olur. Buna "Güneş Tutulması" denir.
Dünya devamlı surette güneşe karşı bulunduğu için uzaya doğru dünyadan bir gölge konisine rastladığı zaman dünyadan kısmen veya tamamen görünmez olur; yani dünya, güneşle ay arasında bulunduğu için ay üzerine gölgesi düşer; bu gölge onun birkısmını veya tamamını kaplar. Böylece "Ay Tutulması" olayı meydana gelir.
Namaz vakitlerini güneş saatlerine göre düzenleyip yerine getirmenizi emreden İslam Dini, ilahî düzenlemenin kusursuz devam etmesine, saniye şaşmadığına delalet eden güneş ve ay tutulması olayından dolayı Cenabı Hakk'ın kudretinin yüceliği karşısında eğilip secde etmemizi emretmesi yadırganabilir mi? Bunun kadar tabii ne olabilir? Sözü edilen olaydan dolayı namaz kılmak güneş ve aya değil, onları yaratıp belli hesaplara bağlayarak insanoğlunun hizmetine veren Allah'adır.

İlgili Hadisler:

Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) zamanında güneş tutulması meydana gelince, "es-Salate Camiaten" diye namaza çağırıldı. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir secde, iki rüku' yaptı. Sonra kalktı bir secde, iki rüku' daha yaptı. Arkasından güneş açıldı (tutulma olayı sona erdi)." Yani iki rek'at olarak kıldı. Her rek'atinde iki rüku', bir secde yaptı.
Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:
"Bundan daha uzun ne rüku', ne de secde yapmış bulunuyordum."
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz devrinde güneş tutulması olayı meydana geldi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) bir çağırıcı göndererek "es-Salate Camiaten" dedirterek namaza davet ettirdi ve kalkıp dört rüku' ve dört secdeyle iki rek'at namaz kıldı."
Yine Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in hayatında (yaşadığı zaman) güneş tutulması olayı meydana geldi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) çıkıp Mescid'e gitti. Namaza durup tekbir getirdi; insanlar da Onun arkasında durup saf bağladılar. Peygamber uzun kıraatte bulunduktan sonra uzun bir rüku' yaptı ki bu birinci kıraatten biraz aşağı (kısa) idi. Sonra başını kaldırdı ve Semi'allahu Limen Hamidehu Rabbena Leke'l-Hamd dedi. Sonra ayakta durup yine birinci kıraatten biraz aşağı (kısa) olmak üzere uzun kıraatte bulundu. Sonra tekbir getirip, birinci rüku'dan biraz kısa rüku' yaptıktan sonra başını kaldırıp Semi'allahü Limen Hamidehu Rabbena Leke'l-Hamd dedikten sonra secdeye vardı. Sonra bunun gibi ikinci rek'ati kıldı ve böylece dört rek'ati dört secdeyle tamamladı ve O henüz namazı bitirmemişti ki güneş açılıverdi.
Sonra Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz kalkıp hutbe okudu, Allah'a layık olduğu şekilde senada bulundu ve sonra şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki güneş ve ay, Aziz ve Celil olan Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü, ne de hayatı (ve doğumu) için tutulurlar. Ancak siz güneş ve ayın tutulduğunu gördüğünüz zaman namaza yonelip ondan yardım ve medet bekleyin."
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Güneş tutulması" olayı meydana geldi. Resulüllah (s.a.v.) namaza durdu, Bakara Suresi uzunluğunda.kıraati uzattı. Sonra uzun bir rüku' yaptı. Sonra başını kaldırıp ayakta uzun süre durdu ki bu birinci kıyamdan biraz kısa idi. Sonra birinci rüku'dan biraz kısa olmak üzere uzun bir rüku' yaptı. Sonra secdeye vardı ve arkasından kalkıp birinci kıyamdan biraz az olmak üzere uzun bir kıyamda bulundu. Sonra birinci rüku'dan biraz az olmak üzere uzun bir rüku' yaptı. Sonra başını kaldırdı ve birinci kıyamdan biraz kısa olmak üzere uzun bir kıyamda bulundu. Sonra yine birinci rüku'dan biraz kısa olmak üzere uzun bir rüku' yaptı. Sonra secdeye varıp namazı bitirince güneş te açılmış oldu. Arkasından şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü, ne de hayatı için tutulurlar. Siz böyle bir olayı gördüğünüz zaman Allah'ı anın.."[35]
Esma (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen demiştir ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, güneş tutulması sebebiyle namaza durdu ve kıyamı uzattı. Sonra uzun bir rüku' yaptı; arkasından kalkıp yine uzun bir kıyam ve uzun bir rüku' yaptı. Sonra başını kaldırdı ve secdeye gitti ve secdeleri uzattı. Sonra kalkıp uzun bir kıyam yaptı; sonra rüku'a varıp uzun süre rüku'da durdu. Sonra kalkıp uzun bir kıyam daha yaptı; sonra uzun bir rüku' yaptı. Sonra başını kaldırdı ve secdeye varıp secdeleri uzun tuttu. Sonra başını kaldırdı, sonra yine secdeye vardı ve onu da uzun uttu. Sonra namazı bitirdi."[36]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) zamanında güneş tutulması olayı meydana geldi. Bu sebeple Resulüllah (s.a.v.) ashabıyla birlikte namaz kıldı: Kıyamı o kadar uzattı ki, (neredeyse) ashab yere kapanacaktı. Sonra rüku'a vardı ve uzattı. Sonra yine uzun bir rüku' yaptı. Sonra iki secde yaptı. Sonra ayağa kalkıp birinci rek'atte yaptıklarını aynen yaptı ve böylece dört

rüku' ve dört secdeyle (iki rek'at) kılıp tamamladı."[37]
Yine Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında güneş tutulması olayı meydana geldi. Resulüllah (s.a.v.) o sebeple namazı altı rüku' ve dört secdeyle kıldı."[38]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz güneş tutulması sebebiyle namaz kıldı: Ayakta okudu; sonra rüku'a vardı. Sonra kalkıp tekrar okudu ve rüku'a vardı. Sonra kalkıp tekrar okudu ve rüku'a vardı. Sonra da secdeye vardı. Diğer rek'at de bunun gibi idi."[39]
Yine İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) güneş tutulması sebebiyle namaz kıldı: Ayakta okuduktan sonra rüku'a eğildi. Sonra tekrar okudu ve rüku'a eğildi. Sonra yine kalkıp okudu ve rüku'a vardı. Sonra yine kalkıp okudu ve rüku'a eğildi. Ondan sonraki rek'atte bunun gibi yaptı."[40]
Diğer bir lafızla:
"Resulüllah (s.a.v.) sekiz rüku'u dört secdeyle kılmış oldu."
Ubey b. Ka'b (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında güneş tutulması olayı meydana geldi. O sebeple Resulüllah (s.a.v.) ashabıyla birlikte namaz kıldı: Uzun surelerden birini okudu ve beş rüku', iki de secde yaptıktan sonra ikinci rek'ate kalktı; yine uzun bir sure okudu, beş rüku' iki secde yaptıktan sonra, diğer namazlarda olduğu gibi kıbleye yönelik vaziyette oturdu ve güneş açılıncaya kadar dua etti."[41]
Güneş tutulması sebebiyle kılınan namazda kıraat aşikar olarak yerine getirilir.
Bu konuda Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz güneş tutulması sebebiyle kıldığı namazda kıraati aşikar yerine getirdi; böylece iki rek'atte dört rüku', dört de secde yaptı."[42]
Bu hadisin aksine ikinci bir rivayet Semüre (r.a.) den yapılmıştır. Adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize güneş tutulması sebebiyle iki rek'at namaz kıldırdı. Namazda Ondan hiçbir ses duymadık (kıraati gizli okudu)."[43]

Ay Tutulması Namazı:

Hasan el-Basrî (rahmetullahi aleyh) diyor ki:
"İbn Abbas (r.a.) Basra'da emir olarak bulunduğu bir sırada ay tutulması olayı meydana geldi. Bunun üzerine adı geçen çıkıp bize iki rek'at namaz kıldırdı ki her rek'atte iki defa rüku' yaptı. Sonra ayrılıp bineğine binince şöyle dedi:
"Ben, Hz. Peygamberin (s.a.v.) namaz kıldırdığı gibi namaz kıldırdım, Ondan gördüğümü aynen yaptım."[44]

Hadislerin Ve Rivayetlerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Güneş tutulması olayı sebebiyle namaz kılmak vacip midir, yoksak sünnet midir? Bu Hususta mezhep imamlarının farklı görüş ve ictihadları olmuştur. İmam Muhammed'in bu namazla ilgili beyanı, onun sünnet olduğuna delalet etmektedir. Şöyle ki, adı geçen cemaatle kılınan namazlardan söz ederken diyor ki:
"Nafile namazlardan -Ramazan'da geceleyin Teravih ve bir de güneş tutulma namazı dışında- hiçbiri cemaatle kılınmaz." Müstesna minhunun cinsinden olduğuna bakılınca, güneş tutulması sebebiyle kılınan namazın da nafile (sünnet) olduğu anlaşılıyor.
Diğer bazı fukahaya göre, hadislerde Resulüllah'in (s.a.v.) böyle bir olay karşısında mü'minlerin ne yapması gerektiğini şöyle açıklarken: *"Allah'a hamd edin, O'nu tekbir getirerek ululayın, O'nu tesbîh edin ve namaz kılın."* bunu emir sığasıyla söylemiştir. Malum başka karine olmadığı takdirde emir vücubu gerektirir.
İmam Ebu Hanife ise bu namaz hakkında şöyle demiştir:
"Dilerseniz iki rek'at, dilerseniz dört rek'at ve dilerseniz daha fazla rek'at kılabilirsiniz." Şüphesiz böyle bir tahyîr ancak nafile namazlar hakkında cari olur; farz ve vacip namazlar hakkında tahyîr söz konusu olamaz. Bu da, güneş tutulması sebebiyle kılınacak namazın sünnet olduğunu gösteriyor.
Güneş tutulması namazı iki rek'attir; her rek'atinde bir rüku' iki secde yapılır; diğer namazlardan farksızdır. Aynı zamanda cemaatle değil münferiden kılınır.[45]
b) Şafiilere göre: Güneş tutulması sebebiyle Peygamber (s.a.v.) namaz kılınmasını emretmiştir. Bunun için mekruh vakit yoktur. Namazdan sonra güneş açılınca imam hutbe okur. Tutulma olayı geçtikten sonra artık namaz kılınmaz.[46]
Böylece bu mezhebe göre, güneş tutulmasıyla ilgili namaz vaciptir. Çünkü Resulüllah'ın (s.a.v.) emri vardır. Emir ise vücubu gerektirir.
Güneş tutulması olayıyla ilgili, cumada olduğu gibi iki hutbe okunur. Hamd ve salat-ü selam ile başlanır. Müslümanlara hayır, iyilik, tevbe ve tekarrub ile tavsiye edilir.
Güneş tutulması namazı ezansız ve ikametsiz kılınır.

Güneş Tutulması Namazının Kılınışı:

Namazı kıldıracak olan imam kalkar tekbir getirir ve farz namazlara başladığı gibi başlar, yani iftitah duasını okur. Sonra birinci rek'atte ezber biliyorsa Bakara suresini okur veya o nisbette Kur'andan ayetler okur. Sonra rüku'a varır ve rüku'da Bakara suresinden 200 ayet okuyacak kadar bir süre durur. Sonra başını kaldırır ve Semi'allahu Limen Hamidehu Rabbena Leke'l-Hamd der. Sonra yine ayakta Bakara Suresinin 200 ayetine denk gelecek şekilde Kur'an'dan ayetler okur. Sonra rüku'a varır ve birinci rüku'da beklediği nisbetin üçte ikisi kadar bekler; sonra başını kaldırıp dikelir ve secdeye eğilir. Sonra ikinci rek'ate kalkar, ayakta Bakara suresinin 250 ayetine denk gelecek uzunlukta ayetler okur ve arkasından rüku'a varır, orada Bakara suresinin 70 ayetine denk gelecek uzunlukta ayetler okur; sonra başını kaldırır ve Fatihayı okur, arkasından Bakara Suresinin 100 ayetine denk gelecek uzunlukta ayetler okur. Sonra rüku'a varır ve Bakara suresinin 50 ayetine denk gelecek uzunlukta ayetler okur. Sonra başını kaldırıp dikelir ve secdeye eğilerek namazı tamamlar.
Bu namazın hem birinci, hem de ikinci rek'atinde Fatiha okunur. Onlardan birinde onu terkederse, o rek'ate itibar edilmez, yerine başka bir rek'at kılması gerekir ve namazın sonunda yanılma secdesi yapar.[47]
c) Hanbelilere göre: Güneş ve ay tutulmasıyla ilgili namaza "Salatü'l-Küsûf" adı verilir. Bu iki olaydan biri meydana gelince, mü'minler namaza yönelip ya cemaat halinde, ya da yalnız başlarına kılarlar.
Güneş ve ay tutulmasıyla ilgili namaz, müekked sünnettir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) hem onu kılmış, hem de kılınmasını emretmiştir. Bu namazın meşruiyeti üzerinde hilaf yoktur, yani buna muhalefet eden olmamıştır.
Sözü edilen namaz şöyle kılınır: Birinci rek'atte Fatiha ve uzun bir sure aşikar (yani sesli) okunur. Sonra rüku'a varılır ve rüku' uzatılır. Sonra rüku'dan kalkılır ve ayakta yine kıraatte bulunulur, ancak birincisi kadar uzun tutulmaz. Sonra rüku'a varılır ve yine birinci rüku'dan biraz kısa olmak üzere uzatılır. Sonra iki uzun secde yapılır. Sonra kalkılır bu iki rek'atin aynı olmak üzere iki rek'at daha kılınır ve böylece dört rüku' ve dört secdeyle bu namaz kılınmış olur. Tabii namazın sonunda teşehhüde oturulur ve arkasından selam verilir.[48]
Ancak bu konuda müstehab olan şudur: İki rek'at namazı kılmak, birinci rek'atte iftitah duasından sonra euzü çekip Fatihâ'yı ve Bakara suresini veya o uzunlukta Kur'an'dan ayet okunur. Sonra rüku'a varılır ve 100 defa tesbih getirilir. Sonra rüku'dan kalkılır ve Semi'allahu Lîmen Hamidehu Rabbena Leke'l-Hamd denilir. Sonra Fatiha ve.Al-i İmran Suresi veya bu sure uzunluğunda Kur'an'dan ayetler okunur. Sonra birinci rüku'un üçte ikisi nisbetinde rüku'da durur ve yine Semi'allahu Limen Hamidehu denilir. Sonra secdeye varılır ve iki secde de uzatılır. Sonra ikinci rek'at buna nisbetle biraz kısa tutulur.
Böylece her rek'atte iki kıyam, iki kıraat, iki rüku' ve iki secde yapılır. Gece olsun, gündüz olsun kıraat sesli okunur. Hutbe okunmaz. Çünkü İmam Ahmed'den buna dair yani hutbe okunmasına dair bir rivayet gelmemiştir.[49]
d) Malikilere göre: Dört rek'at olarak kılınır. Her rek'atte Fatiha okunur ve kıraat gizli okunarak yerine getirilir. Rüku' uzun tutulur. Cemaat halinde kılınması nriistehabdır. Kadınlar ise kendi evlerinde bu namazı kılarlar. Böylece her rek'atte iki uzun rüku' ve iki kıyam yapılır ve sonunda secde yapılarak namaz tamamlanır.[50]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Her rek'atte iki rüku' yapıldığına dair birçok rivayetler vardır: Ahmed b. Hanbel'in Hz. Ali'den, Nesai'nin Ebu Hüreyre'den, Hafiz Bezzar'ın İbn Ömer'den (Allah hepsinden razı olsun) bu hususta rivayeti bu cümledendir. O bakımdan Hanefilerin çoğunun dışında diğer bütün müctehid imamlar bu rivayetlerle istidlal etmişlerdir. Müslim'in Cabir'den yaptığı rivayette de buna yakın bilgi vardır.
547 nolu Cabir hadisini Beyhaki de rivayet etmiş ve onu Şafii'den naklettiğini belirtmişse de bu yanlıştır. Aynı hadisi Müslim kendi sahihinde Ebu Bekir b. Ebi Şeybe'den, o da İbn Nümeyr'den, o da Abdülmelik'den, o da Ata'dan, o da Cabir'den rivayet etmiştir.
548 nolu İbn Abbas hadisini Tirmizi, Muhammed b. Beşşar'dan, o da Yahya b. Said'den, o da Süfyan'dan, o da Habib b. Ebi Sabit'den, o da Tavus'tan, o da Peygamber (s.a.v.) Efendimizden rivayet etmiştir. Ancak yapılan araştırmada Habib'in Tavus'dan işitmediği anlaşılmış ve o bakımdan hadis malûl sayılmıştır. Nitekim Beyhaki bu hususta diyor ki:
"Habib her ne kadar sıka (güvenilir) sayılsa da, o tedlis yapıp Tavus'tan işittiğini beyan etmemiştir."

549 nolu İbn Abbas hadisini her ne kadar Tirmizi sahihlemişse de İbn Hibban onun sahih olmadığını belirtmiştir.[51]
550 nolu Ubey hadisini aynı zamanda Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Ancak senedi itibariyle Şeyhan onunla ihticac etmemişlerdir. Bu demektir ki Buhari ile Müslim bu hadisi ihticaca uygun görmemişlerdir. İbn Seken ise onu sahihlemiştir. Hakim de "Bunun ravileri doğru kişilerdir" diyerek tesbitini ortaya koymuşsa da hadisin senedinde Ebu Cafer İsa b. Abdillah b. Mahan er-Razi bulunuyor ki, İbn Medeni onun hadîslerini birbirine karıştırdığını kaydetmiştir. İbn Main ise "O sıka (güvenilirdir)" diyerek hadisiyle ihticac edilebilir görüşünü ortaya koymuştur.[52]
552 nolu Semure hadisine gelince: İbn Hibban ile Hakim onu sahihlemiştir. Ancak İbn Hazm, onun ravilerinden Salebe b. İbad'ın cehaleti sebebiyle onun muallel olduğunu belirtmiş, yani bu bakımdan sıhhatini zedeler mahiyette böyle bir cehaletin söz konusu olduğuna dikkat çekmiştir. Nitekim İbn Medeni de onun meçhul bir kimse olduğunu söylemiştir.[53]
Salebe tabiindendir. Semure (r.a.) den hadis istima' etmiştir, (işitmiştir.) Ondan da Esved b. Kays İstiska ile ilgili hadisi rivayet etmiştir. Ancak İbn Medeni onun birçok meçhul kişilerden rivayet ettiğine dikkat çekerek sıka olmadığını belirtmek istemiştir.
Şevkani de bu zattan söz ederek birtakım nakillerde bulunmuş ve Zehebi'nin tesbitlerini aktarmıştır.
Bu manada bir diğer hadisi Ebu Ya'la ile Beyhaki İbn Abbas (r.a.) dan şöyle rivayet etmişlerdir: "Güneş tutulması sebebiyle namaz kılmakta olan Rasulüllah'ın (s.a.v.) yanında bulunuyordum. Kendisinden kıraati esnasında Kur'an'dan bir harf olsun işitmedim."
Ancak bu hadisin isnadında İbn Lüheya bulunuyor ki bu zat hakkında farklı görüşler vardır.
Güneş tutulmasıyla ilgili namazda kıraatin aşikar okunması hakkında Buhari, Hz. Aişe (r.a.) hadisini Semure hadisinden daha sahih kabul etmekte ve ihticaca salih olduğuna işarette bulunmaktadır. Ancak İmam Şafii bu konuda Semure hadisini tercih etmiş ve İbn Abbas'ın (r.a.) rivayetine muvafik olduğunu sebeb-i tercin olarak göstermiştir.
553 nolu Hasan el-Basri rivayeti hakkında farklı tesbitler bulunuyor: Şevkani'nin tesbitine göre, sahih değildir. "Çünkü İbn Abbas (r.a.) Basra'da bulunduğu yıllarda Hasan el-Basri orada bulunmuyordu" diyor.
Rivayeti sahih kabul edenler ise, Hasan el-Basri'nin "Bize namaz kıldırdı" sözünü te'vil ederek "Basra halkına namaz kıldırdı" manasına geldiğini belirtmişlerdir.

Çıkarılan Hükümler

1- Güneş tutulmasıyla ilgili namaz meşrudur. Sünnet ile sabit olmuş ve ashabın önemli bir kısmının rivayet ve ameliyle sübut bulmuştur.
2- Bu konuda daha çok kıyasa yönelen İmam Ebu Hanife, bunun da diğer farz namazlar şeklinde kılınacağını belirtmiştir.
3- İki veya dört rek'at olarak kılınabilir.
4- Cemaat halinde ve münferiden de kılınabilir.
5- Bu namaz için mekruh vakit hükmü kalkar, yani tutulma olayı hangi vakitte meydana gelirse gelsin kılınabilir. Bu daha çok İmam Şafii'nin ictihadıdır.
6- Güneş tutulma olayı geçip güneş tam görülmeye başlayınca artık güneş tutulma namazı kılınmaz.
7- Namaz kılınıp güneş açılınca dua edilir; bazı müctehidlere göre hutbe okunur.
8- Bu namaz için ezan okunmaz, ikaamet getirilmez; sadece "es-Salat Camia" denir.
9- Güneş tutulmasıyla ilgili namaz İmam Şafii'ye göre vaciptir.
10- Her rek'atinde iki rüku' ve iki kıyam yapılır.
11- Kıraat ve rüku'lar uzun tutulur.
12- Secdeler normal tutulur.
13- Müctehidlerin çoğuna göre, kıraat aşikar okunur. İmam Malike göre gizli okunur.

İstiska (Yağmur Dileme) Namazı

Yağmur yağması, bulutların oluşup yağmur yüklenerek indirecek duruma gelmesi şüphesiz ki birtakım fiziki kanunlara ve bilinen sebeplere dayanmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki bu kanunlar ve sebepler kendi haline bırakılmamıştır. Şart ve ortam oluştuğunda yağmur yağması normal kabul edilirse de bazı hallerde her şeye rağmen yağmur yağmamakta ve kuraklık sürmektedir. Zira kainatta "tabii olaylar" denilen hemen her hadise ilahi plan ve programa göre cereyan eder veya ona göre gerçekleşir. Gelişigüzel, sebepsiz, illetsiz, plansız ve programsız hiçbir olayın meydana gelmesi düşünülemez. Sebep ve illetleri ilahî programa göre harekete geçiren görevli melekler vardır. Böylece bir olayın meydana gelmesini sağlayan sebepler ve illetler mevcut olunca, onları bağlı bulundukları kanunlar ve program doğrultusunda harekete geçiren melekler de ilahi irade düzeyinde hizmete katılırlar.
Ayrıca yağmurun oluşmasını sağlayan sebep ve illetler oluşmayabilir ve uzun süre yağmur yağmayıp ihtiyaç had safhaya gelebilir. Şüphesiz bu olayda da görevli meleklerin varlığını unutmamak gerekir.
O bakımdan gerek sebeplerin oluşturulması, gerekse o sebepleri harekete geçirip yağmur yüklü bulutların meydana gelmesi için her şeyi kudretinin tasarrufu altında bulunduran Allah'a'el açıp dua etmek, nemli gözlerle dilekleri O'nun kapısına sunmak da kulluğumuzun gereği ve imanımızın bir başka belirtisidir.
Bunun için Allah'ı ve O'nun cari kanunlarını, melekleri ve görevlerini en iyi bilen Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz kuraklık baş gösterdiğinde tam tezellûl, teslimiyet ve mahviyet içinde çıkıp toplu halde namaz kılmayı, dilekte bulunmayı tavsiye buyurmuştur. Zira bu durumda ilahi rahmet harekete geçip kullarından yana tecelli eder.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Halk yağmur yağmamasından ve kıtlık tehlikesi söz konusu olduğundan dolayı Rasulüllah'a (s.a.v.) baş vurup hallerini arzettiler. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) minberin açık havadaki namazgaha çıkarılmasını emretti ve yağmur namazı, duası için oraya çıkılacağı bir günü vadetti. O gün gelince Rasulüllah (s.a.v.) güneş doğmaya başlayınca çıktı, minber üzerinde oturdu, tekbir getirip Aziz ve Celil olan Allah'a hamd ettikten sonra şöyle buyurdu:
"Sizler ülkenizde kıtlık ve sıkıntı baş gösterdiğinden şikayetçi oldunuz ve sizden yana yağmur yağmasının zamanının geciktiğini ifade ettiniz. Oysa Cenab-ı Hak O'na dua etmenizi emretmiş ve ettiğiniz takdirde onu kabul buyuracağını da vaadetmiştir."
Rasulüllah (s.a.v.) bunları belirttikten sonra şöyle başladı:
"Hamd alemlerin Rabbı Allah'a mahsustur. O Rahman ve Rahim'dir. Hesap ve ceza gününün yegane sahibi ve malikidir. O'ndan başka ilah yoktur. Allah dilediğini yapar.
Allahım! Sen Allah'sın, Senden başka ilah yoktur, ancak Sen varsın. Sen ganîsin, biz ise fakirleriz. Üzerimize yağmur indir; indirdiğini bize kuvvet ve bir süreye kadar yetecek çizgiye ulaştır."
Sonra Rasulüllah (s.a.v.) ellerini kaldırdı ve o kadar yükseltti ki koltuklarının beyazlığı göründü. Sonra arkasını halka döndürdü ve üstündeki üstlüğünü veya hırkasını tersine çevirdi ki, elleri henüz yukarıya kalkık bulunuyordu. Sonra yüzünü halka döndürdü ve minberden indi iki rek'at namaz kıldı. Bunun üzerine Cenab-ı Hak bir parça bulut ortaya çıkardı, derken şimşek ve yıldırım birbirini izledi; sonra da Allah'ın izniyle bulut yağmur indirmeye başladı. Rasulüllah (s.a.v.) mescid'e gelmeden sel akmaya başladı. Rasulüllah (s.a.v.) halkın bir örtü altına girmek için acele koştuklarını görünce dişleri görünecek şekilde güldü ve şöyle buyurdu:
"Şehadet ediyorum ki, Allah herşeye kadirdir, O'nun gücü her şeye yeter ve ben de O'nun kulu ve rasulüyüm."[54]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir gün yağmur duasında bulunmak üzere çıktı ve bize ezansız, ikametsiz iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe okudu ve Aziz, Celil olan Allah'a dua etti, yüzünü kıbleye çevirip ellerini kaldırmış bir halde duasına devam etti. Sonra sırtındaki hırkasını tersine çevirdi: Sağını soluna, solunu sağına getirdi."[55]
Abdullah b. Zeyd (r.a.) den yapılan rivayette, demiştir ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz namazgaha çıktı ve yağmur dileme duası yaptı. Üstündeki hırkasını, kıbleye yönelirken çevirdi ve hutbeden önce namaza başladı. Sonra yine kıbleye yönelerek dua etti."[56]
Yine Abdullah b. Zeyd (r.a.) den yapıları rivayette diyor ki:
"Rasulüllah'ı (s.a.v.) yağmur duası ve namazı için dışarıya çıktığı gün gördüm. Arkasını halka döndürdü, kıbleye yöneldi ve dua etmeye başladı. Sonra bu arada hırkasını tersine çevirdikten sonra iki rek'at namaz kıldı ve kıraati aşikar olarak yerine getirdi."[57]
İbn Abbas (r.a.) dan istiska namazından soruldu. O da şöyle dedi:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz mütevazı, mütezellil, mütehaşşi' ve mutazam' bir halde çıktı, bayramda olduğu gibi iki rek'at namaz kıldı, ama sizin bu hutbenizi yapmadı."[58]
Enes (r.a) den yapılan rivayette diyor ki:
"Ömer b. Hattab (r.a), kuraklığa uğrayıp sıkıntıya düştükleri zaman, Abbas b.Abdilmuttalib (r.a) ile tevessülde bulunup yağmur dileğinde bulunarak şöyle duada bulundu:
"Allahım! Şüphesiz ki biz sana, Peygamberin (s.a.v) ile tevessülde bulunuyoruz, bize yağmur indirerek kuraklığı gider. Allah'ım! Doğrusu biz, Peygamberin amcası ile tevessülde bulunuyoruz, bizi yağmura kavuştur." Böylece onlara yağmur yağar ve kuraklık kalkardı."[59]
eş-Şa'bî (r.a) diyor ki:

"Ömer (r.a) dışarı çıkıp yağmur dileğinde bulundu, fakat istiğfarı fazla artırmadı (kısa kesti). Bunun üzerine kendisine:
"Biz senin yağmur dileğinde bulunduğunu göremedik!" denildi O da şöyle dedi:
"Ben gök mecâdîhi (meteorolojik olaylar) ile yağmur dileğinde bulundum ki, o olaylarla (onların oluşmasıyla) yağmur iner." Sonra da o, şu ayeti okudu:
"Rabbınızdan bağışlanma dileyin; çünkü mutlaka O, çok bağışlayandır.. Gökten üzerinize faydalı yağmur -gönderir." Artık Rabbmıza istiğfar edip tevbede bulunun.."[60]
Enes (r.a) diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v) Efendimiz yağmur dilediğinde ellerini yukarıya kaldırdığı kadar hiçbir şeyde kaldırmazdı. Gerçekten O, koltuğunun altındaki beyazlık görününceye kadar ellerini yükseltirdi."[61]
Müslim şu rivayeti de nakletmiştir:
"Peygamber (s.a.v) elinin dış kısmıyla göğe doğru işarette bulunarak yağmur dileğinde bulundu."
Enes (r.a) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Cuma günü bedevilerden biri geldi ve şöyle dedi:
"Ya Resulellah! Davarlar helak oldu, çoluk çocuk da helak oldu, insanlar da helak oldu." Bunun üzerine Resullah (s.a.v) Efendimiz ellerin kaldırıp dua etti, insanlar da Onunla birlikte ellerini kaldırıp dua ettiler. Biz henüz (Mescid'den) dışarı çıkmamıştık ki, yağmura nail olduk."[62]
İbn Abbas (r.a) dan rivayette, diyor ki:
"Bedevilerden biri Peygamber (a.s) Efendimize geldi ve şöyle dedi:
"Ya Resulellah! Öyle bir kavmin yanından geliyorum ki, hiçbir çoban onlara zad (yiyecek, azık) hazırlayamıyor ve hiçbir erkek davar kuyruğunu oynatamıyor. (İnsanlar aç, davarlar cılız kaldı)." Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v) minbere çıktı, Allah'a hamd ettikten sonra şöyle duada bulundu:
"Allah'ım! Bize, bizi şiddetten kurtaracak, sonu övgüye değer olacak, bol çayır ve ürün bitirecek, her tarafı kapsayacak, bol su sağlayacak, hemen yağacak, gecikmeyecek bir yağmurla bizi sula."
Bu duayı yaptıktan sonra minberden indi. ona her gelen mutlaka şöyle diyordu:
"Gerçekten ihya olunduk.."[63]
Amr b. Şuayb (r.a)den, o da babasından ve dedesinden yaptığı rivayette, diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v) Efendimiz yağmur dileğinde bulununca şöyle dua ederdi:
"Allah'ım! Kullarını ve hayvanlarını sula (suya kavuştur). Rahmetini yay; ölü beldeni ihya eyle (dirilt)."[64]
Muttalib b. Hantab (r.a) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Peygamber (s.a.v) Efendimiz yağmur söz konusu olunca şöyle dua ederdi:
"Allah'ım! Rahmete vesile olan yağmurla bizi sula, azaba sebep olan yağmurla bizi sulama. Bela ve yıkıntıya yol açan; boğulmaya sebep olan bir yağmurla bizi sulama. Allah'ım tepeler, engebeli yerler, ağaçlıklar üzerine yağdır. Allah'ım, çevremizi de kapsayacak şekilde indir, sadece bizim üzerimize değil."[65]
Abdullah b. Zeyd (r.a) den yapılan rivayette diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v) Efendimizi bizim için yağmur dileğinde bulunurken gördüm, duasını hayli uzun tuttu ve dileklerini çokça dile getirdi. Sonra kıbleye döndü, hırkasını çevirdi, (astarını yüz tarafına veya sağını soluna, solunu sağına getirdi); insanlar da Onunla beraber hırkalarını tersine çevirdiler."[66]

Fakih İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Henefîlere göre: İstiskâ konusunda cemaat halinde namaz kılınmaz. Dileyen yalnız başına kılabilir. Çünkü yağmur isteğinde bulunmak için daha çok dua ve istiğfar edilir. İmam Muhammed'e göre: İmam veya onun vekil olarak belirlediği kimse cemaate iki rek'at namaz kıldırır, cuma namazında olduğu gibi iki rek'at olarak kılınır.
İmam Muhammed bu konuda İbn Abbas (r.a) hadisiyle istidlal etmiştir. İmam Ebu Hanife ise daha çok Nuh Suresi 10. ayetle ihticac etmiştir.
İstiska namazı ezansız ve ikametsiz kılınır. Birinci rek'atte Sebbih İsme Rabbîke, ikinci rek'atte Hel Etâke Hadîsü'l Gaşiye surelerim okumak müstehabdır.[67]
b) Şafiilere göre: İstiskâ namazı, ihtiyaç duyulduğunda kılınır ve sünnettir. Kuraklık devam ettiği takdirde ikinci ve üçüncü defa kılınabilir.
İstiskâ için toplanıp namaz kılmaya hazırlanırken, yağmur yağmaya başlarsa, artık namaz kılmaya gerek kalmaz, şükür ve dua edilir. Ancak diğer sahih kavle göre, yine de mü'minler namaz kılarlar. Yağmur dileğinde bulunmadan önce imam cemaate üç gün oruç tutmalarını tavsiye edip tevbe etmelerini, iyilik ve hayır yapmak suretiyle Allah'a yakınlık sağlamalarını ve işledikleri haksızlıktan kurtulmak için hak sahiplerini razı etmelerini bildirir ve öylece namaz ve dua için şehir dışına çıkılır, yani üç gün oruç tutulduktan sonra dördüncü günü çıkılır. Herkes mümkün olduğu kadar eski, yamalı elbise giyinir ve beraberlerinde çocukları, yaşlanmış zatları da çıkarırlar.
İstiskâ namazı, bayram namazı gibi iki rek'attir. Bayramda olduğu gibi hutbe okunur, ancak tekbir değil bol istiğfar edilir. Dua edilirken, hırka, ceket, pardesü gibi elbise ters döndürülür. Resulüllahtan (s.a.v) rivayet edilen dua ve istiğfar yapılır, ayrıca istenildiği kadar duaya devam edilir.[68]
c) Hanbelilere göre: İstiskâ namazı müekket sünnettir. Kuraklık başlayıp sıkıntı baş gösterince tam mahviyet ve teslimiyet havası içinde mütevazi bir eda ile çıkılır, imam halka iki rek'at namaz kıldırır. Bu namaz için belli bir vakit yoktur. İhtiyaç duyulduğu zaman çıkılır ve cemaat halinde kılınır.
Bazılarına göre, bayram namazında olduğu gibi, birinci rek'atte yedi, ikinci rek'atte beş tekbir getirilir. Bu aynı zamanda İbn Hazm ve Davud ez-Zahîrî'nin mezhebidir.
İstiskâ namazı ezansız ve ikametsiz kılınır. Namazdan sonra hutbe okunur, sonra kıbleye yönelik bir halde dua yapılır. Bu arada hırka ve benzeri elbisenin sağı soluna, solu da sağına getirilir. Eller fazla kaldırılarak duaya devam edilir, ve arada sık sık istiğfarda bulunulur.
İmam Ahmed'e göre de, hutbeye tekbir ile başlanır ve bol istiğfarda bulunulur.
Namaz kılınıp dua edildiği gün yağmur yağmazsa, ikinci ve üçüncü günler de çıkılıp namaz kılınır ve dua edilir.[69]
d) Malikilere göre: İstiskâ namazı hem cemaat halinde, hem de münferiden kılınabilir. Cemaatle kılınması şart değildir.
Bu namaz ancak güneş doğup ortalığı aydınlattığı zaman kılınır. Başka vakitlerde kılınmaz. Namazdan sonra hutbe okunur, iki hutbe arasında oturulur. Açık havada kılındığı takdirde minber çıkarmaya gerek yoktur. İmam bir değneğe dayanarak hutbe okur. Namazda kıraati aşikar okumak sünnettir, bir yıl içinde birkaç defa istiskâ namazı kılmakta bir sakınca yoktur.
İstiskâ namazı iki rek'attir. Birinci rek'atte Sebbih İsme Rabbike'l-A'lâ, ikinci rek'atte Ve'ş-Şemsi Ve Duhâhâ suresi okunur. Hutbe bitince kıbleye yönelinir ve dua edilir ve başka imam olmak üzere cemaatin hepsi hırka veya üstlüklerini ters çevirirler. İmam ayakta dua ederken, cemaat oturmuş halde duaya katılır. Ne namazda, ne de hutbede tekbir getirilmez. Kıraat aşikar olarak yerine getirilir.[70]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

563 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda Ebû Avâne, İbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. İbn Seken ise bunu sahihlemiştir. Ebu Davud: "Bu garip bir hadistir ve isnadı ceyyiddir" demiştir.
Böylece bu hadis, istiskâ namazına güneş doğarken çıkmanın müstehab olduğuna ve cemaat halinde çıkıldığının meşruiyetine; önce dua ve istiğfarda bulunulacağına, sonra iki rek'at namaz kılınacağına delalet etmektedir. Aynı zamanda istiskâ duası yapılırken hırka veya üstlüğü tersine çevirmenin sünnet olduğunu göstermektedir.
564 nolu Ebu Hüreyre hadisini Ebu Avane ve Beyhaki tahric etmişlerdir. el-Hilafiyat'ta bu hadisin ravilerinin sıkat (güvenilir) kimseler olduğu belirtilmiştir.
Hutbenin namazdan önce mi, sonra mı okunacağı hakkındaki rivayetler farklıdır. Konumuzu oluşturan Ebu Hüreyre hadisi ile Enes'in ve Abdullah b. Zeyd'in hadisi hutbenin namazdan sonra okunduğuna delalet etmektedir.
İbn Abbas ile Hz. Aişe hadisleri ise, Peygamberin namazdan önce hutbe okuduğuna delalet etmektedir.
Ancak rivayetleri biraraya getirdiğimizde, ashabın anlatım tarzından bu ihtilafın kaynaklandığı ve sonuç olarak Rasulüllah'ın önce duaya başlayıp istiğfarda bulunduğu, sonra iki rek'at namaz kıldığı ve arkasından hutbe irad ettiği anlaşılır.
Hadislerin tamamı, istiskâ namazının meşruiyetine delalet etmektedir. Ebu Hanife dışında bu görüşe muhalefet eden olmamıştır.
567 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda Ebu Avane, İbn Hibban, Hakim, Darekutni ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Ebu Avane ile İbn Hibban bunu sahihi emişlerdir.[71]
İmam Şafii bu hadise dayanarak, istiska namazında tekbir getirmenin meşru' olduğunu söylemiştir.
Diğer yandan bu hadis istiskada hutbe okumanın meşru' olmadığına delalet etmektedir.
568 nolu Enes rivayeti, istiska duasında Rasulüllah ile Onun yakınlarının şefaatini dileyerek tevessülde bulunmakta bir sakınca olmadığına delalet etmektedir.
571 nolu Enes hadisi, istiska duasının cami ve mescidlerde de meşru' olduğuna delalet etmekte, aynı zamanda cami ve mescidlerde sadece dua ve istiğfarla yetinmekte bir sakınca bulunmadığını göstermektedir.
572 nolu İbn Abbas hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sahihtir. Ebu Avane de bunu tahric etmiştir. Hafiz İbn Hacer bu hadisi naklettikten sonra bir şey söylemeyip susmuştur. Aynı zamanda cami ve mescidde istiska duası için minbere çıkmanın meşruiyetine delalet etmektedir.
573 nolu Amr b. Şuayb hadisini Ebu Davud muttasıl olarak, İmam Malik mursel olarak rivayet etmiştir. Yani Ebu Davud'a göre, senedinde kesiklik yoktur. İmam Malik'e göre, senedinden bir sahabi düşmüştür.
574 nolu Muttalib hadisi ise, murseldir, yani senedinden bir sahabi düşmüştür. Ancak lafızlarının çoğu sahihayn'de zikredilmiştir.

Böylece hadis, istiska duasını daha kapsamlı ve umumi anlamda yapmanın sünnet veya müstehab olduğuna delalet etmektedir.
575 nolu Abdullah b. Zeyd hadisinin aslı Buhari'dedir. Aynı zamanda birtakım farklı lafızlarla da rivayet edilmiştir.
İstiska duasını uzun tutmanın ve kıbleye yönelik bulunmanın, aynı zamanda hırka veya üstlüğü tersine çevirmenin meşruiyetine delalet etmektedir.
Bu son birkaç hadiste istiska namazından söz edilmemişse de, daha önceki sahih hadislerde bu namazdan açık şekilde bahsedilmiş ve meşruiyeti kesinlik kazanmıştır.

Çıkarılan Hükümler

1- İstiska namazı iki rek'attir ve sünnettir.
2- İstiska namazında Fatiha ve zamm-ı sûre aşikar okunur.
3- İstiska namazı münferiden kılınabileceği gibi, cemaat halinde de kılınabilir.
4- İstiska namazı için ezan ve ikamet meşru kılınmamıştır.
5- Birinci rek'atinde Sebbih İsme Rabbîke, ikinci rek'atinde Ve'ş-Şemsî Ve Duhâhâ surelerini okumak müstehabdır. Başka sureler de okunabilir.
6- Namazdan sonra hutbe okunur. Hutbede sık sık istiğfar edilir.
7- Hutbeden sonra imamın kıbleye yönelmesi, sırtındaki ceket ve benzeri elbiseyi tersine çevirmesi, ellerini iyice kaldırıp dua etmesi ve duasını uzatması sünnettir.
8- İstiska duası, umuma teşmili dikkate alınarak yapılır.
9- Şafiilere göre, şehrin dışına çıkılmadan önce üç gün oruç tutmak, hayır ve iyilikte bulunmak, yapılan haksızlıkları gidermek ve öylece çıkmak sünnettir.
10- Eski elbiseyle çıkmak ve yaşlıları, çocukları da çıkarmak müstehabdır:
11- Şafiilere göre, davarları da çıkarmak müstehabdır.
12- Birinci gün yağmur yağmadığında, ikinci ve üçüncü günler de aynı şeye devam edilmesi müstehab veya sünnettir.

HASTA ZİYARETİ

İnsan kendisine verilen ömrün başlangıç ve bitiş noktaları arasında aynı çizgi üzerinde durma şansına sahip değildir. Hayatımızın acı ve tatlı, sağlıklı ve hastalıklı günleri birbirini izler durur. Çünkü insan olarak bu ölçü ve düzeyde yaratılmışız. Onu bütünüyle değiştirmemiz bir bakıma mümkün değildir.
O halde birbirimizi sıhhatli, neşeli ve ikbal günlerinde ziyaret ettiğimiz gibi, hastalandığımız, musibete uğradığımız, felaketle karşı karşıya geldiğimiz; makam ve servetimizi kaybettiğimiz zamanlarda da ziyaret etmemiz imanımızın, İslam oluşumuzun gereği; asil düşünce ve davranışımızın ayrı bir görüntüsüdür.
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu hususta da ümmetine bir çok güzel misaller vermiş ve tavsiyelerde bulunmuştur.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Müslüman'ın müslüman üzerindeki hakkı beştir:
1- *Verdiği selamı alıp cevaplamak,*
2- *Hastalandığı zaman ziyaret edip sormak,*
3- *Öldüğü zaman cenazesini teşyi' etmek, (kabre kadar götürmek)*
4- *(Meşru sınırlar içindeki) davetine icabet etmek (gitmek)*
5- *Aksırıp "el-Hamdu lillah" dediğinde, "Yerhamuke'llah" (Allah sana rahmetini indirsin veya sana merhamet etsin) demek..."*[72]
Sevban (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki müslüman kişi müslüman kardeşini (hastalandığı zaman) ziyaret edip sorarsa, oradan ayrılıp dönünceye kadar cennet bağ ve bahçesinde bulunur."[73]
Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Müslüman kişi hastalanan kardeşini ziyaret edip sormaya giderse, oturuncaya kadar cennet, bahçesinde yürümüş olur. Oturunca da rahmet her yandan onu kuşatıp, örter. Bu ziyaret sabahleyin yapılırsa, akşama kadar yetmişbin melek onu rahmet ve gufranla; akşamleyin yapılırsa, sabaha kadar yetmişbin melek onu rahmet ve gufranla anar, (Allah'tan onun için rahmet ve gufran diler)."[74]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, hastayı ancak üç günden sonra ziyaret edip sorardı."[75]
Zeyd b. Erkam (r.a.) den yapılan rivayete göre diyor ki:
"Gözümdeki bir ağrı ve rahatsızlıktan dolayı Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz beni ziyaret edip sordu."[76]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ölülerinize (ölmek üzere olan kardeşlerinize) La İlahe İllallah'ı telkin ediniz."[77]
Telkin:
Şeddad b. Evs (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ölenlerinize hazır olduğunuz (onların yanında bulunduğunuz) da, gözünü kapayın. Çünkü göz (bedenden çıkan) ruhu izler ve siz "hayrdır" deyin. Çünkü ev halkının söylediklerine "amin" denilir."[78]
Ma'kıl b. Yesar (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ölüleriniz üzerine Yasin okuyun."
"Yasin Kur'an'ın kalbidir. Kim Allah (ın rızasını) ve ahiret yurdunu arzulayarak onu okursa mutlaka bağışlanır. Artık siz Yasin'i ölüleriniz üzerine okuyun."[79]
Teçhiz:
Husayn b. Vahvah'dan yapılan rivayetlere göre: Talha b. Bera' (r.a.) hastalandı. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz gelip onu ziyaret ederek sordu. Sonra şöyle buyurdu:
"Doğrusu ben Talha'nın ölmek üzere olduğunu görüyorum. Ölüm olayı vuku' bulunca bana haber verin ve onu defnetmekte acele edin. Çünkü müslüman kişinin ölmüş bedeninin ev halkı arasında tutulması uygun değildir."[80]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Mü'minin canı borcuna bağlı bulunur, borç ödeninceye kadar o bağlılık devam eder."[81]
Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefat edince alaca bir örtüyle örtündü."[82]
Hz. Aişe ve İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayete göre:
"Rasulüllah'ın (s.a.v.) vefatından sonra Ebu Bekir'in (r.a.) gelip O'nu öptüğünü söylemiştir." [83]
Yine Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Osman b. Mez'ûn (r.a.) ölmüş bulunuyordu. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz gelip (yüzünü açarak) onu öptü. Bu arada gözlerinin yaşardığını gördüm."[84]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Hasta ziyareti sünnettir.
Hasta ölmek üzere olursa, mümkün olduğu takdirde sağ yanı üzerine getirilerek kıbleye tevcih edilir. Kendisine La İlahe İllallah telkin edilir. Ölünce de gözleri açık kalmışsa kapatılır; çenesi bağlanır. Yakınları, dostları, sevenleri onmri cenazesini teşyi' için haberdar edilir.[85]
b) Şafiilere göre: Herkes, özellikle hastalanan kimse ölümü çokça hatırlamalı, kendini toparlayıp tevbe etmeli ve yaptığı haksızlıkları asıl sahibine yönelerek helallaşmalı, üzerinde olan hakları sahiplerine vermelidir.
Ölmek üzere olan kimse sağ yanı üzerine uzatılarak yüzü kıbleye yönelik olarak bulundurulur. Böyle yapmak zorlaşırsa, sırt üstü yatırılıp yüzü kıbleye gelecek şekilde düzenlenir. Israr etmeksizin kendisine Kelime-i Şehadet telkin edilir. Baş ucunda Yasin okunur ve Rabbına karşı hüsn-i niyet beslemesi söylenir.
Hasta ölünce gözleri kapatılır ve çenesi sarkmasın diye bağlanır. Bedeninin tamamı hafif bir örtüyle örtülür. Karnının üzerine ağırca bir cisim konur..[86]
c) Hanbelilere göre: Ölümü hatırlamak ve ona hazırlanmak müstehabdır.
Hastayı ziyaret edip sormak müstehabdır. Aynı zamanda ölmek üzere olan hastanın yanına ehlinden en şefkatli, onun siyasetini en iyi bileni ve rabbından en çok korkanı gelmeli ve ona Allah'ı hatırlatmalı, günahlardan tevbe etmeyi, yaptığı haksızlıkları telafi etmeyi ve gereken vasiyeti yapmayı telkin etmelidir. Ayrıca ona La İlahe İllallah'ı telkin etmelidir. Ancak bunu fazla tekrarlamamalı ve hastayı sıkmamalıdır.
Ölüm olayı meydana gelince veya gelmeden önce Yasin Suresi okunur. Yüzü kıbleye gelecek şekilde uzatılır. Ölüm olayı vuku' bulunca gözleri açıksa kapatılır. Sarkmasın diye

çenesi bağlanır. Karnı üzerine, şişmesin diye bir cisim konulur.[87]
d) Malikilere göre: Ölmek üzere olan kimseyi kıbleye tevcih etmek, yani sağ yanı üzerine uzatıp kıbleye getirmek; bunda zorluk olursa, sırtüstü uzatıp başının altına bir şey koymak suretiyle yüzünü kıbleye yönelik hale getirmek müstehabdır. Aynı zamanda La İlahe İllallah telkin edilir.[88]
Ölmek üzere olan hastaya telkinde bulunmak müstehabdır. Defnedildikten sonra ise mekruhtur. Aynı zamanda ölmek üzere olan kimsenin yanında Kur'an'dan bir şey okumak da mekruh sayılmıştır. Çünkü selef-i salihin böyle yapmamıştır. Ancak Maliki fakihlerinden bir kısmı, Yasin okumanın müstehab olduğunu söylemiştir.
Ölüm olayı vuku' bulunca, gömleği dışındaki elbiseleri çıkartılır ve bedeni üzerine bir örtü örtülür. Sarkmasın diye çenesi bağlanır.[89]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

581 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir. Müslim'in rivayetinde ise, müslümanın müslüman üzerine olan hakkının altı olduğu belirtilir ve bu altıncısının da *"Sana nasihatta bulunduğu zaman, nasihatlarını al!"* cümlesi olduğudur.
Bera' (r.a.) den yapılan rivayette ise, bunun yedi olduğu belirtilmiştir. Beşi, yukarıda sıralananları, diğer ikisi ise, "Zulme uğradığında kendisine yardım etmek" ve "yeminini doğru kabul etmek"dir.
Hadiste geçen "hak" kavramı çok yönlüdür: Vacip, sabit, lazım ve sıdk (doğru) gibi manalara delalet eder. İbn Battal'a göre, buradaki "hak"tan maksat, hürmet ve sohbettir. Hafiz İbn Hacer'e göre: Vücub-i Kifaye'dir. Yani müslümanlardan bir kısmının hastayı ziyaret edip sormasıyla bu vücup yerine gelmiş olur, diğer müslümanlardan kalkmış olur.[90]
583 nolu Hz. Ali hadisinin sahih bir veçhile isnad edilmediğini Ebu Davud belirtmiştir. Ona göre, bunun Hz. Ali'ye isnadı, sahih vech üzere değildir. Tirmizi ise, bunun hasen ve garip olduğunu söylemiştir. Hafiz Bezzar aynı hadisin Ebu Muaviye tarikıyla Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan rivayet edildiğine değinerek başka tariklerden de rivayet edildiğini anlatmak istemiştir.
584 nolu Enes hadisi ise, isnadında metruk kabul edilen Müslim b. Ali bulunuyor.[91]
585 nolu Zeyd b. Erkam hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzeri susup bir şey dememişlerdir. Buhari onu el-Edebü'l-Müfred'de tahric etmiş; Hakim ise onu sahihlemiştir.
Bu babda Buhari'nin Ebu Musa'dan yaptığı rivayette ise, şöyle buyurulmuştur:
"Hastayı ziyaret edip sorun; aç olanı yedirip doyurun; esirin bağını çözün."
Ayrıca Ebu Davud bu konuda şu hadisi de rivayet etmiştir:
"Kim abdest alır da abdestini güzelleştirir ve müslüman kardeşini Allah için (hastalanmasından dolayı) ziyaret ederse, cehennemden yetmiş yıl mesafe uzaklaştırılır."[92]
Ancak bu hadisin isnadında Fazl b. Delhem bulunuyor ki, bu zat kassap, şair ve mu'tezilîdir. İbn Main onun zayıf olduğunu, Ebu Davud ise kavi olmadığını, İbn Hibban onun rivayetiyle ihticacda bulunmanın doğru olmadığını belirtmiştir.[93]
Ayrıca bu babda Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Nesai'nin Hz. Aişe (r.a.) den yaptıkları şu rivayet de Zeyd hadisini kuvvetlendirmekte ve hastayı ziyaret edip sormanın sünnet olduğunu ortaya koymaktadır:
"Hendek Savaşında ensardan Sa'd b. Muaz (r.a.) yaralanmıştı. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onu yakınında bulundurup sık sık sormak için nıescidde onun için bir çadır kurdurdu."
Sa'd kızı Aişe (r.a.) da babasından şunu rivayet etmiştir:
"Rahatsızlandım, ağrı ve sızıdan şikayetçi oldum. Derken Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz teşrif etti ve benim halimi sordu; sonra elini alnımın üzerine koydu, arkasından göğsüme dokundurdu ve karnıma elini sürdükten sonra şöyle dua etti:
"Allah'ım! Sa'd'e şifa ver ve onun hicretim kendisine tamamla."[94]
Bu rivayeti de Buhari ve Ebu Davud tahric etmişler; Tirmizi de buna işarette bulunmuştur.
Tirmizi ile İbn Mace bu konuda Ebu Hüreyre (r.a.) den şunu rivayet etmişlerdir:
"Kim bir hastayı ziyaret edip sorarsa, gökten bir çağrıcı şöyle nida eder: "Güzel ve hoş ol; yürüyüp gelmen de güzel ve hoş olsun. Cennette kendine bir konak hazırlamış oldun."[95]
586 nolu Ebu Said hadisi sahihtir. Bu babda Müslim'in Ebu Hüreyre (r.a.) den yaptığı bir rivayet vardır ki, İbn Hibban da onu rivayet etmiş ve şunu fazla olarak nakletmiştir:
"Çünkü kimin son sözü La İlahe İllallah olursa, Cennete girer. İsterse içinde yaşadığı zamandan bir gün kalmış olsun ve isterse bundan önce başına birtakım (haktan uzaklaştıran) olaylar gelmiş olsun."
Yine İbn Hibban'ın Ebu Hüreyre dan (r.a.) yaptığı bir diğer rivayette şöyle buyurulmuştur:
"Hastanız ağırlaştığı zaman, ona La İlahe İllallah kelimesini (çok tekrarlamakla) bıkkınlık vermeyin; ama bu kelimeyle telkini yapın. Çünkü bu kelime ile hiçbir münafığın ömrü noktalanmaz."
Ancak bu hadisin isnadında Muhammed b. Fazl b. Atıyye bulunuyor ki bu zat metruktür.[96] İmam Ahmed onun hadisinin yalancı zümrenin hadisi olduğunu, Yahya ise onun hadisinin yazılamayacağını söylemiştir. Ancak bu zatın otuz küsur defa hac yaptığı söylenir.[97]
Sonuç olarak rivayetlerin tamamından, hasta ziyaretinin sünnet olduğu ve ona La İlahe İllallah kelimesini telkinin müstehab sayıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim ilim adamlarının bu hususta icma'ı vardır. Ancak bıkkınlık ve usanç verecek şekilde bir telkinde bulunmanın sünnete uymayacağını unutmamak gerekir.
587 nolu Şeddad b. Evs hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiş ve Taberani ile Hafiz Bezzar da kendi kitaplarında nakletmişlerdir. Ancak hadisin isnadında Kazaa b. Süveyd bulunuyor ki bu zatın kavi olmadığı söylenir. Buhari de aynı görüşü izhar etmiştir. İbn Main ise bu zat hakkında iki ayrı görüş izhar etmiş: Birinde onun sıka (güvenilir) olduğunu, diğerinde ise zayıf bulunduğunu söylemiştir. Ebu Hatim ise "Onun hadisiyle ihticac olunmaz" diyerek güvenilir olmadığına işarette bulunmuştur. Nesai de onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.[98]
Ancak bu babda Müslim'in Ümmü Seleme'den rivayet ettiği sahih bir rivayet vardır. Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu ruh bedenden çekilip alınınca, göz onu izlemeye başlar."
588 nolu Ma'kıl hadisini aynı zamanda Nesai tahric etmiş ve İbn Hibban sahihlerken İbn Kattan onu ızdırap ile muallel göstermiştir. Darekutni de bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir. Çünkü ona göre, metni meçhuldür.
589 nolu Husayn b. Vahvah hadisi hakkında Ebu Davud susup bir şey dememiştir. Ebu Kasım el-Beğavi ise "Bu hadisin ravileri arasında Sa'd b. Usman el-Belvi'den başkasını bilmiyorum" demiş ve onu da garip saymıştır.[99]
Bu babda bir diğer hadisi Tirmizi Hz. Ali'den şöyle rivayet etmiştir:
"Ya Ali! Üç şey var ki onlar geciktirilmez: Vakti giren namaz, hazır olan cenaze, dengi bulunan bakire kız."
Bunu aynı zamanda Ahmed tahric etmiş ve Tirmizi bu rivayet için "Hadisün Garibun" demiştir. Çünkü Tirmizi bunun isnadını muttasıl görmemiştir. Ebu Hatim'e göre muttasıldır.
590 nolu Ebu Hüreyre hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sıkat (güvenilir) kabul edilirse de içlerinden Ömer b. Ebi Seleme b. Abdirrahman istisna edilmiştir. Çünkü bu zatın hem doğru bir kimse olduğu, hem de hata yaptığı görülmüştür. Bununla beraber onun hadisiyle istidlal edilebilir. Zira bu babda birçok hadis ve rivayetler daha vardır. Hepsi bir araya gelince, kuvvet kazanır ve ihticaca uygun sayılır.
591 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadisi sahihtir. Onun 592 nolu hadisi de öyle.. Ancak 593 nolu hadisinin isnadında Asım b. Ubeydullah b. Amr b. Hattab bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[100] İmam Malik de aynı görüştedir. Yahya da onun zayıf olduğuna dikkat çekmiş ve "Onun hadisiyle ihticac olunmaz" demiştir. İbn Hibban ise, onun çok vehimli olduğunu belirtmiştir. Nesai de aynı görüştedir.[101]

Çıkarılan Hükümler

1- Hasta yatan din kardeşimizi ziyaret edip sormamız sünnettir.
2- Hastayı teselli etmek ve duasını almak müstehabdır.
3- Ölen müslümanın tekfin, teçhiz ve defninde bulunmak sünnettir.
4- Hastayı ziyaret eden kimse, onun yanında bulunduğu sürece cennet bahçesinde bulunuyor gibi feyiz ve rahmete nail olur.
5- Ölüm döşeğinde yatan müslümanın sık sık iki şehadet kelimesini söylemesi sünnettir.
6- Ölmek üzere olan hastanın yanında kelime-i şehadeti söylemek sünnettir. Bir kısım müctehidlere göre, müstehabdır.
7- Hastaya bıkkınlık verecek veya onu üzecek kadar telkin yapılmamalıdır.
8- Ölen müslümanın gözleri açık vaziyette ise onları yummak sünnettir.
9- Ölen din kardeşimizle ilgili sadece hayır düşünüp hayır söylememiz müstehap veya sünnettir.
10- Ölen müslüman üzerine, -yıkanıp kefenlenmişse- Yasin okumak müstehabdır.
11- Ölüm olayı kesinlik arzedince, artık onu biran önce yıkayıp kefenlemek müstehabdır.
12- Ölen kimsenin defninden hemen sonra insanlara olan borcu varsa ödenir ve bu vaciptir.
13- Ölen kimsenin üzerine bir örtü örtmek müstehabdır.
14- Ölen kimseyi yakınlarının öpmesinde bir sakınca yoktur.

ÖLEN MÜSLÜMANI YIKAMAK (GASL)

İslam dini, insanın dirisine verdiği değerin, gösterdiği yakın ilginin bir mislini onun ölüsüne vermiş ve her yerde insanın şeref, itibar, vekar ve azizliğini korumayı emretmiştir. Hele o insan Allah'a dosdoğru iman eden bir müslüman olursa... Çünkü insan bizatihi muhteremdir, mükerremdir. Yeter ki o, hayat planındaki yerini alsın ve hılkatindeki hikmete yönelerek iman düzeyinde bulunsun. Cenab-ı Hak insanın bu hassas durumunu beyan ederken şöyle buyurmaktadır:
"Biz elbette insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra da onu (kendi kıymetini, yerini ve vazifesini bilmediği için) aşağıların aşağısına çevirdik. Ancak iman edip iyi, yararlı amellerde bulunanlar müstesna; onlar için ardı arkası kesilmez ecir vardır."
Şu gerçektir ki insanı insan yapan, onun kadrini yüceltip koruyan en önemli olay, Allah'a dosdoğru imandır. Bu nimete kendini layık görüp iman doğrultusunda hayatını düzen ve dengede tutan insanın ölümü, şüphesiz toplum için büyük bir kayıp sayılır. O bakımdan ölen din kardeşimize karşı birtakım görevlerimiz vardır. Onların başında onun tektin, teçhiz ve defin işi gelir. Öyle ki, ruhu Allah'tan tertemiz olarak gelen kardeşimizin ruhunun tertemiz dönmesi için dua ve istiğfarda bulunuruz. Bedenini de Berzah alemine yine temizlenmiş bir halde terkederiz. Bu bakımdan ölünün yıkanıp namazının kılınması önemlidir.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim ölüyü yıkar da o hususataki emaneti yerine getirir ve o esnada gördüğü şeyi (birtakım nahoş halleri) ifşa etmezse, anasından doğduğu gündeki gibi günahlarından çıkmış olur.
Ölüyü, eğer biliyorsa ona en yakın olanı yıkasın; bilmiyorsa, artık siz kimde günahlardan titizlikle sakınma ve emanete riayet etme halini görüyorsanız onun yıkamasını sağlayın."[102]
Yine Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ölünün kemiğini kıran kimse, onun dirisinin kemiğini kırmış gibidir."[103]
İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim bir müslümanı (ondaki hoşa gitmeyen halleri) örtüp gizlerse, Allah da onun (hoşa gitmeyen hallerini) kıyamet gününde örtüp gizler."[104]
Ubey b. Ka'b (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Doğrusu Adem (a.s.) ın ruhunu melekler tutup aldı, onu onlar yıkayıp kefenledi ve ona güzel kokulu ot sürüp lahd kazıyıp açtılar, namazını kıldılar; sonra kabrine inip onu yerleştirdiler, üzerine sal taşlar koydular; sonra kabrinden çıkıp üzerine toprak attılar ve arkasından şöyle dediler: "Ey ademoğulları! Bu sizin (bundan böyle uygulayacağınız) sünnetinizdir."[105]
Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Baki kabristanından bir cenazenin (defninden) dönüp bana geldi; o sırada ben de baş ağrısından mustarip bulunuyordum ve "Ah başım!" diye sızlanıyordum. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, *"Belki, ben, vah başım! (derim). Benden önce ölecek olursan senin için ne zarar söz konusudur; seni yıkar ve kefenlerim; sonra da namazını kılar seni defnederim"* buyurdu."[106]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ölüyü yıkamak kifaye üzere vaciptir. Müslümanlardan bir kısmının bunu yerine getirmesiyle diğerlerinin üzerinden bu vücup sakıt olur.
Vacip olan bir defa yıkamaktır. İkinci ve üçüncü defa yıkamak sünnettir.
Ölünün yıkanması için elbiseleri çıkarılır. Şafiilere göre, iç çamaşırı çıkarılmaz. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in üzerindeki gömleği çıkarılmadan gasli gerçekleştirilmiştir.
Ölüyü yıkarken başına ve sakalına güzel koku sürmek sünnettir. Bu daha çok "hıtmi" ile yerine getirilirdi. O bulunmazsa, başka güzel bir koku kullanmakta bir sakınca yoktur.
Erkek erkeği, kadın da kadını yıkar. Yıkayan kişi ister cünüp, isterse ayhali olsun farketmez. Çünkü maksat temizliktir ki o da yerine gelmiş oluyor.
Erkek kadını, kadın da erkeği yıkamaz. Bu caiz değildir. Çünkü bu hürmet hayatta sabit olduğu gibi öldükten sonra da sabittir. Ancak kadın kendi kocasını yıkayabilir. Yeter ki ölüm olayı meydana gelmeden önce boşanma olayı vuku' bulmamış olsun.
Küçük yaştaki kız ve erkek çocuklarını her iki cinsten biri yıkayabilir. Bunda sakınca görülmemiştir.[107]
b) Şafiilere göre: Ölüm olayı meydana gelince, ölenin gömleği dışında elbiseleri çıkarılır ve yıkanmak üzere kıbleye çevrilir. Onun en yakını yıkama işini üstlenir. Böylece ölüyü yıkamak, kefenlemek, namazını kılmak ve defnetmek farz-ı kifayedir. Yıkamanın en az sınırı, necaseti giderdikten sonra bütün bedenini kaplayacak şekilde bir defa yıkamaktır. Gâsilin niyet getirmesi vacip değildir.[108]
O bakımdan suda boğulan kimsenin bu hali gasil yerine geçer. el-Gamravi ise, buna muhalefet ederek suda boğulanın ayrıca gasle dilmesinin vacip olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda ölüyü kapalı bir yerde yüksekçe bir cisim (teneşir) üzerinde ve üzerinde bir entari, gömlek bulunduğu halde soğuk su ile yıkamak da gaslin en uygrun şeklidir.[109]
c) Hanbelilere göre: Ölüyü yıkamak, kefenlemek ve defnetmek farz-ı kifayedir. Yani müslümanların bir kısmının bu farzı yerine getirmesiyle diğerlerinin üzerinden kalkmış olur. Hiç kimse bunu yerine getirmezse, o kasaba veya belde halkının hepsi günah işlemiş kabul edilir.
Ölüyü yıkamada en önde geleni babası, sonra dedesi, sonra, da hısımlık cihetiyle en yakınlarıdır. Ancak cenaze namazı için beldenin emiri buna daha layıktır. Ne var ki ölenin bu hususta bir vasiyeti söz konusu ise, o takdirde vasisi daha uygun ve evla sayılacağından namazı onun kıldırması uygun olur.
Karı-kocanın birbirini yıkaması caizdir. Bu hususta farklı rivayetler vardır. Erkeğin kendi eşini yıkamasına cevaz verenler, "Hz. Ali'nin (r.a.) vefat eden eşi Hz. Fatıma'yı yıkadığını delil göstermişlerdir. Nitekim Hz. Ali (r.a.) böyle yaparken ashaptan hiç kimse itirazda bulunmadığından icma' vaki olmuştur. Bununla beraber, ilim adamlarının çoğuna göre, kadın da kocasını yıkayabilir. Bunlar ise, Hz. Aişe'nin (r.a.) "Eğer biz bu hususta geri kalmayıp önceden (cevazını) bilmiş olsaydık, Rasulüllah'ı (s.a.v.) ancak zevceleri yıkardı." mealindeki rivayetini delil göstermişlerdir.
Ölen kadını yıkayacak kadın veya kocası yoksa; ölen erkeği de yıkayacak erkek veya eşi yoksa, teyemmüm ettirilmek suretiyle gasli yerine getirilir.
Yıkama esnasında ölünün göbeğiyle diz kapağı arası bir örtüyle örtülür.
Gasil gördüğü bazı halleri ifşa etmez. Aynı zamanda suya güzel koku katarak yıkama işini öylece sürdürür.[110]
d) Malikilere göre: Ölüyü yıkamada bir sınır yoktur; temizleninceye kadar yıkanması müstehabdır. Yıkarken de üzerine bir hırka (örtü) atılır. Yıkamaya başlarken ölüye abdest aldırmasıyla aldırmaması arasında bir fark yoktur. Ancak abdest aldıracak olursa güzel sayılır.
İmam Malik ise, ölüyü ya üç, ya da beş defa yıkamayı daha uygun görmüş ve suyuna sidr denilen kokulu nesneden katılmasını tavsiye etmiştir.
Erkek kendi karısını, kadın da kendi kocasını yıkayabilir, bunda bir sakınca yoktur. Ancak onlardan herbiri kendi eşini yıkarken avret yerini örter.
Erkekler arasında ölen kadın; kadınlar arasında ölen erkeği en yakını, üzerine bir örtü örttükten sonra örtü üstünden yıkar. Bununla beraber yıkamayıp teyemmüm de ettirebilirler.[111]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

611 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda Taberani el-Evsat'ta rivayet etmiştir. Ancak isnadında Cabir el-Cu'fi bulunuyor ki, bu zat hakkında hayli şeyler söylenmiştir. Araştırıcılardan bir kısmı onun yalancı olduğunu belirtmiştir. Zehebi kendi eserinde onunla ilgili görüş ve tesbitleri toplarken beş sahife ayırmıştır.[112]
612 nolu Hz. Aişe hadisinin ricali, sahih kabul edilmiştir.
613 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir ve istidlale salihtir.
614 nolu Ubey b. Ka'b kadisini aynı zamanda Hakim el-Müstedrekte tahric etmiştik; ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
Ubey hadisi, ölen kimseyi, hısımlık yönünden kendisine en yakın olan kişinin yıkamasının daha uygun ve layık olduğuna delalet etmektedir.
615 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda Daremi, İbn Hibban, Darekutni ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Ancak isnadında Beyhaki'nin muallel kabul ettiği Muhammed b. İshak bulunuyor.
Aynı hadisi Buhari şu lafızla rivayet etmiştir:
"Eğer böyle olsa (yani sen vefat edecek olsan), ben de hayatta bulunursam senin için istiğfar eder ve yine senin için dua ederim."

Çıkarılan Hükümler

1- Ölüyü yıkayan kimsenin güvenilir olması, gördüğü bazı nahoş halleri ifşa etmeyecek bir karaktere sahip bulunması müstehabdır. .
2- Ölenin vasiyet edip belirlediği bir vasi yoksa, hısımlık yönünden kendisine en yakın olan kişi -yıkama işini becerebiliyorsa- yıkama hizmetini yerine getirir.
3- Ölü yıkanırken çok dikkat edilmeli ve herhangi bir organının zedelenmemesi, kemiğinin kırılmamasına özen gösterilmelidir. Aksi halde keraheti ve günahı mucip olur.

4- Ölüyü yıkamak, kefenlemek, defnetmek Adem Peygamberden beri devam edegelen bir sünnettir. Bu sünneti uygulamak farzdır veya vaciptir.
5- Erkeğin kendi eşini, kadının da kendi kocasını yıkamasına cevaz verilmiştir. Ancak sözü edilenler birbirini yıkarken ara yerde bir örtü bulundururlar ve örtü üzerinden yıkarlar.

Allah Yolunda Şehid Edilenler Yıkanmaz

Peygamberlik mertebesinden sonra bir fani için en yüksek mertebe, şüphesiz ki Allah yolunda düşmanla çarpışırken şehid olmaktır. Zira bu durumda mü'min en çok sevdiği canını vermekte, ilahi rızaya erişmeyi canından çok daha aziz ve kıymetli kabul etmektedir. O bakımdan şehidin üzerindeki elbisesi onun kefeni, akan kanı onun gasli sayılır. Zira o, ahiret gününde kanlı elbisesiyle, misk kokusundan daha güzel ve çarpıcı bir koku neşrederek kalkar.
Bunun için şehidler yıkanmaz, kefenlenmez ve o halde defnedilirler. Ancak namazlarının kılınıp kılınmayacağı hakkında farklı rivayet ve ictihadlar vardır.

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Uhud Savaşında öldürülen (şehid edilen) lerden iki adamı bir araya getirip bir tek elbise içinde bulundurur ve sonra şöyle sorardı:
"Bu ikisinden hangisi Kur'an'dan daha çok (bilgi ve ezber) almıştır?"
Onlardan birine işaret edilince, Rasulüllah (s.a.v.) önce onu kabre indirirdi. Böylece Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onların kanlarıyla defnedilmesini emretti. Yıkanmadılar ve üzerlerine namaz da kılınmadı."[113]
İmam Ahmed'in rivayetinde ise şöyle buyurulmuştur:
"Rasulüilah (s.a.v.) Uhud'da şehid edilenler hakkında şöyle buyurdu:
"Onları yıkamayın. Çünkü her yara veya her kan kıyamet gününde misk neşreder."
Ve Peygamber (s.a.v.) onların cenaze namazını kılmadı."[114]
Muhammed b. İshak, el-Meğazi'de Asım b. Ömer b. Katade'ye isnad ederek Mahmud b. Lebid'den şunu rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki:
"Şüphesiz sizin arkadaşınızı melekler yıkadı".
Bununla Hz. Hanzele'yi kastediyordu.
"Onun ev halkından bir sorun, durumu ne idi?"
Gidilip Hanzele'nin eşinden soruldu. O şöyle bilgi verdi:
"O savaşa çağrı sesini işitince cünüp bir halde çıktı." Bunun üzerine Rasulüilah (s.a.v.):
"İşte bundan dolayı melekler onu yıkadı" buyurdu.[115]
Ebu Selam, Peygamberin ashabından bir adamdan şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Cüheyne kabilelerinden birinin üzerine hücum ettik. İlk etapta müslümanlardan bir adam, onlardan bir adamı düelloya çağırdı ve çarpışırken o müslüman hata yaparak kendi silahıyla kendini öldürmüş oldu. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz *"Ey müslüman topluluğu, kardeşinize yetişiniz!"* buyurdu. Koştular, ama ölmüş bir halde buldular. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onu kendi elbisesine kanıyla birlikte sardı, namazını kılıp defnetti. Ashab-ı Kiram:
"Ya Rasulallah! O şehid midir?" diye sordular. Efendimiz onlara:
"Evet.." dedi ve ilave etti:
"Ben de ondan yana şahidim."[116]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Savaş ehlince, İslami devlete karşı baş kaldırıp isyan edenlerle veya yol kesenlerle vuruşma esnasında öldürülen müslüman veya savaş alanında vücudunda yara izi olduğu halde ölü olarak bulunan müslüman, şehid kabul edilir.
Şehid olan müslüman kendi elbisesiyle kefenlenir, namazı kılınır ve yıkanmadan defnedilir. Üzerindeki elbiselinden kefen olmaya müsait olanlar bırakılır, şapka, ayakkabı, kemer, silah ve benzeri şeyler alındıktan sonra defin işi sağlanır.
Savaşta yaralanıp bir süre hayatta kalan, yiyen, içen ve akleden durumda olan kimse ölünce hem yıkanır, hem de kefenlenip namazı kılınarak öyle defnedilir.[117]
b) Şafiilere göre: Kafirlerle savaşırken öldürülen kimse şehiddir. Bu durumda yıkanmaz ve üzerine namaz kılınmaz da öylece defnedilir. Savaş bittikten sonra aldığı yaradan dolayı ölen veya asi kuvvetler tarafından öldürülen kimse mezhebin en zahir kavline göre şehid sayılmaz, gayr-i zahir kavle göre sayılır.
Cünüp olduğu halde şehid edilen kimse yıkanıp öylece defnedilir. Aynı zamanda şehid üzerindeki elbiseyle birlikte defnedilir. Elbisesi onun kefeni olur.[118]
c) Hanbelilere göre: Savaş meydanında iken ölen, yani öldürülen kimse şehiddir; yıkanmaz ve namazı kılınmaz, o vaziyette defnedilir. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre, şehidin namazını kılmak müstehabdır. Cünüp olarak şehid edilen kimse yıkanır.
Şehid olan kimsenin üzerindeki elbisesi kefen sayılır; ancak silah ve benzeri eşya üzerinden alındıktan sonra defnedilir. Savaş alanında düşmana silah kullanırken hata ile silahı kendisine dokunur da ölürse, yine şehid sayılır.[119]
d) Malikilere göre: Şehid, savaşçı kafirin öldürdüğü veya müslümanlarla kafirler arasında vuku' bulunan savaşta öldürülen kimsedir. İster bu savaş küfür diyarında, ister İslam diyarında olsun fark etmez. Şehid yıkanmaz ve namazı kılınmaz.
Savaş esnasında henüz savaşa başlamadan gafil veya uyku halinde öldürülür veya bir müslüman onu kafir sanarak öldürür veya atların ayakları altında çiğnenip ölür ve savaşta kendi kullandığı silah ve oku kendisine isabet edip ölürse, yine de şehid sayılır ve bu durumda yıkanmaz ve namazı kılınmaz.
Şehid, üzerinde taşıdığı elbisesiyle gömülür. Yetmediği takdirde ilave yapılır. Ayakkabısı, şapkası veya külahı çıkarılmaz. Parmağındaki yüzük, belindeki kemer fazla kıymetli değilse onlar da alınmaz.[120]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

622 nolu Cabir hadisinde, iki kişinin bir elbise (kefen) içinde defnedildiğine delalet eden bir anlatım tarzı vardır. Bu, ya kefen olacak bir elbise ikiye bölünerek her birine ayrı bir kefen sarıldığıyla, ya da mecazi bir tabir olup iki kişinin bir kabre gömülmesiyle yorumlanabilir. Ancak Cabir'den yapılan bir diğer rivayette bu iki yorumu da reddeder anlamda bir cümle yer almaktadır. O da şöyledir:
"O gün Rasulüllah (s.a.v.) babamla amcamı alaca renkli yünden mamul bir örtüyle kefenledi.."
Bununla beraber o yün örtüyü ikiye bölüp öylece herbiri için ayrı bir kefen oluşturulduğu manası da çıkarılabilir. Zira konumuzla ilgili hadiste "Uhud savaşında şehid edilen iki adamı biraraya getirir ve sonra da *"Bu ikisinden hangisi Kur'an'dan daha çok (bilgi ve ezber) almıştır"* diye sorar. Onlardan birine işaret edilince, önce onu kabre indirirdi" buyuruluyor ki, biraraya getirilen iki kişinin ayrı kefenlendiği ve onlardan daha bilgili olanına definde öncelik tanındığı ortaya çıkıyor ve bu sebeple iki kişinin bir kefen içine sarıldığı görüşünün isabetli olmadığı anlaşılıyor.
Ayrıca Tirmizi'de iki ve üç kişinin aynı kabre gömüldüğü tasrih edilerek bu konudaki diğer rivayetlere de yer veriliyor. Nitekim Abdürrezzak'tan yapılan rivayette şöyle deniliyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) iki ve üç adamı bir kabre gömmek suretiyle defnediyordu." Aynı zamanda Ashab-ı Sünen'in tesbit ettikleri bir rivayet de bunu kuvvetlendirmekte ve şüpheleri gidermektedir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Ensara, iki ve üç adamı birarada bir kabre defnetmelerini emretti." Tirmizi bu rivayeti sahihlemiştir.
Bir erkekle bir kadının aynı kabre birarada gömülmesine gelince:
Abdürrezzak'ın isnad-ı hasen ile Vasile b. Eska' (r.a.) den yaptığı rivayete göre şöyle denilmiştir: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz erkekle kadını birarada aynı kabirde defnetti. Ancak defin işinde önceliği erkeğe tanıdı, kadını onun arkasından defnetti."
Burada kuvvetli ihtimalle, Rasulüllah (s.a.v.) şehid edilen kadınla erkeği aynı kabre defnederken aralarına engel olarak toprak yerleştirdiği söylenebilir.[121]
Yine ilgili hadisin açık anlatımından, Kur'an'da ve diğer faydalı ilimlerde daha bilgili olan kimseye definde öncelik tanınmanın ve şehid edilen mü'mini yıkamadan defnetmenin sünnet olduğu anlaşılıyor. Ekserin görüşü de böyledir. Tabii müctehidlerden bir kısmına göre, yıkanır.
Bu konuda diğer rivayetler ise şöyledir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Uhud'da öldürülen mü'minlerin namazını kılmadı ve onları yıkamadı."[122]
"Bir adam, atılan okun göğsüne veya boğazına isabet etmesiyle oluverdi. Olduğu gibi elbisesi ona kefen olarak sarıldı ki biz de orada Rasulüllah (s.a.v.) ile beraber bulunuyorduk."[123]
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Uhud'da öldürülen (şehid edilen) mü'minlerin üzerinde bulunan demir, deri (ve benzeri eşyanın) alınmasını ve kanlarıyla, elbiseleriyle birlikte defnedilmelerini emretti."[124]
Ancak bu son rivayetin isnadında Ali b. Asım bulunuyor ki bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir. Yakub b. Şeybe, onun diyanet, salah ve hayır ehlinden olduğunu ve takva

konusunda çok titiz davrandığını ve böylece hata yapmayacağını belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel ondan hadis alıp rivayet etmiştir. Ama Yezid b. Harun, onun yalancı olduğunu; İbn Main ise, onun kayda değer bir muhaddis olmadığını söylemiştir.[125]
623 nolu Muhammed b. İshak hadisi başkaları tarafından da rivayet edilmiştir. İbn Hibban kendi sahihinde tahric ederken, Hakim, Beyhaki ve Taberani kendi eserlerinde buna yer vermişlerdir. Ancak Hakim'in yaptığı rivayetin isnadında Mualla b. Abdirrahman el-Vasıtî bulunuyor ki, Darekutni onun zayıf ve yalancı olduğuna dikkat çekerken, Ebu Hatim onun metrukü'l-hadis olduğunu söylemiştir. İbn Medeni ise, onun hadis uydurduğunu belirtmiş; İbn Adiy ise, "Onun rivayetinde bir sakınca yoktur" diyerek ayrı bir tesbit ortaya koymuştur.[126]
Taberani'nin isnadında ise, Ebu Şeybe el-Vasıtî bulunuyor ki, Şevkani onun cidden zayıf olduğunu belirtmiştir.[127]
Bu babda Taberani'nin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayette ise şöyle buyurulmuştur:
"Hamza b. Abdilmuttalib ile Hanzele b. Rahib cünüp bulundukları halde ölüm darbesi alıp vefat ettiler. Rasulüllah (s.a.v.) onlar hakkında şöyle buyurdu:
"Meleklerin onları yıkadığını gördüm."
Ancak bu hususun Hamza (r.a.) hakkında garip olduğu söylenebilir. Zira rivayeti kuvvetlendiren bir başka rivayet yoktur.
625 nolu Ebu Selam hadisi hakkında Ebu Davud susup bir şey dememiştir. Ancak isnadında Sellam b. Sellam bulunuyor ki bu zat meçhuldür.
Hadis, şehidin namazının kılınacağına delalet etmektedir. Ancak kılınmayacağıyla ilgili rivayetler bu hususta hem daha sahih, hem de ilim adamları arasında ağırlık kazanmıştır.

Çıkarılan Hükümler

1- Savaş alanında veya İslami devlete baş kaldıran veya yol kesen eşkiya tarafından öldürülen bir müslüman, şehid kabul edilir.
2- Şehidler, üzerlerindeki elbiseleri yettiği halde başka bir kefene gerek görülmeksizin o elbiseleriyle defnediliyor; yani üzerlerindeki elbiseleri onların kefeni olur.
3- Şehidler yıkanmayıp kanlarıyla birlikte defnedilirler.
4- Şehidlerin namazı, İmam Ebu Hanife'ye göre kılınır. Diğer üç imama göre kılınmaz.
5- Şehidlerin üzerindeki elbise soyulmaz. Ancak silah, külah, ayakkabı, bel kemeri ve benzeri teçhizat alındıktan sonra defnedilir.
6- Cünüp olduğu halde şehid edilen kimse yıkanır.
7- Savaş alanında silahını düşmana karşı kullanırken hata ile silahı kendisine isabet edip ölürse, yine de şehid sayılır.
8- Savaşta düşman askeri sanılıp öldürülen müslüman da şehiddir ve şehidlere has işleme tabidir.
9- Savaşta yaralandıktan sonra yemek yer, konuşur ve bir süre yaşadıktan sonra ölürse, artık şehid sayılmaz; yani yıkanır, kefenlenir, namazı kılınıp öylece defin edilir.
10- Savaşta öldürülen müslümanlar defnedilirken, Kur'an ilimlerinde daha çok tahsil yapıp bilgili olanlara ve Kur'an'ı daha iyi ezberleyip amel edenlere öncelik tanınır.
11- Savaşta şehid edilenlerden iki ve üç kişi bir kabre konulabilir.

Cenaze Yıkamanın Keyfiyeti

Ölen mü'mini yıkamanın birçok hikmetleri vardır. Önce İslam'ın insana verdiği değer söz konusudur. Sonra da Allah'tan tertemiz olarak gelen ruhun eyleştiği bedeni onun fitratındaki temizliğine yakın şekilde temizleyip öylece Mevlasına göndermek hikmetini taşımaktadır. Çünkü Cenab-ı Hak çokça temizlenen kullarını sever. Ölen kimsenin artık o dönemde temizlenme gücü ve idraki yoktur. Onu Cenab-ı Hakk'ın sevgisine layık düzeye getirme arzusuyla mü'min kardeşlerinin yıkayıp temizlemesi güzel hasletlerden biri ve kardeşlik duygusuyla gösterilen vefanın açık belirtisidir.
Ancak dinimiz her ibadet ve konuyu bir takım kurallara bağlayarak her işte ve amelde düzenli olmamızı emreder. O bakımdan cenaze yıkama hususunda da birtakım kurallar, yani sünnet ve istihbablar vardır ki, onları dikkate almamızda büyük yararlar vardır. Her şeyden önce Rasulüllah'ın (s.a.v.) o konudaki sünnetini yansıtan tavsiyelerine uyduğumuzdan, hem sevap kazanır, hem de O'nun şefaatine mazhar olma bahtiyarlığına erişme yolunu açmış oluruz.

Konuyla İlgili Hadisler Ve Rivayetler

Ummü Atıyye (r.a.) anlatıyor:
Kızı Zeynep (r.a.) vefat ettiği zaman Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz yanımıza geldi ve şöyle buyurdu:
"Onu, (imkanların el verdiğini) görüyorsanız su ve sidrle üç veya beş defa ya da daha fazla yıkayın ve en son defa yıkarken suyuna kafur veya kafurdan bir şey katın. Yıkama işini tamamladığınızda bana haber verin."
Biz de yıkamayı bitirince Rasulüllah'a (s.a.v.) haber verdik ve O da üzerindeki uzun gömleğini (kefen yapmamız için) bize verdi ve şöyle buyurdu:
"Bunu onun bedenine sarın."[128]
Diğer bir rivayette ise şöyle buyurdu:
"Kefeni sarma hususunda onun sağından ve abdest yerlerinden (yani abdest azasından) başlayın."
Bir başka rivayette:
"Onu tek sayıyı dikkate alarak yıkayın: Üç, beş, yedi veya daha fazla (tabii imkanların el verdiğini uygun) görürseniz öyle yapın."[129]
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefat edince nasıl yıkandı?
Hz. Aişe (r.a.) diyor ki: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin mübarek naaşını yıkamayı arzu ettikleri zaman, bu hususta tereddütler ve farklı görüşler ortaya çıktı: "Ne yapacağımızı bilemiyoruz; ölülerimizin elbisesini çıkardığımız gibi, Rasulüllah'ın (s.a.v.) elbisesini çıkaralım mı veya çıkarmadan elbisesi üzerinde bulunduğu halde mi yıkayalım?" dediler. Bu tereddüt ve ihtilaf devam ederken, Cenab-ı Hak onların üzerine uyuklama (havası) gönderdi; o kadar ki orada bulunanlardan hemen herkesin çenesi göğsünün üzerine düştü. Sonra o sırada evin bir yanından konuşanın biri şöyle seslendi ki, onun kim olduğunu bilen yoktu: "Peygamberi (s.a.v.) üzerinde elbisesi bulunduğu halde yıkayınız" Bunun üzerine oradakiler yerlerinden sıçrayıp, Peygamber (s.a.v.) Efendimizi üzerindeki gömleği bulunduğu halde o vaziyette su döküp, sidr karıştırarak yıkadılar ve yıkayanlar döktükleri suyu ellerini O'nun gömleği üzerinde götürüp getirerek yıkamayı sağladılar."[130]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cenazeyi yıkamak farz-ı kifayedir. Müslümanlardan bir kısmının bu hizmeti yerine getirmesiyle diğerlerinin üzerinden düşer. Hiç kimse yıkamazsa, kasaba veya belde halkının hepsi günahkar olur.
Ölü yüksekçe bir cisim (teneşir) üzerine uzatılır, etrafında buhur veya benzeri güzel koku neşreden bir tütsü veya benzeri güzel bir koku döndürülür ve bunun tek sayı olmasına dikkat edilir. En çok beş defa döndürülmelidir, fazlasına gerek yoktur.
Cenazenin elbisesi soyulur, ancak avret mahalli örtülü tutulur. Çünkü avret yerine bakmak haramdır. Ancak burada sadece galiz olan avret yeri söz konusudur. et-Tebyin ve el-Gaye kitaplarında, göbekle diz kapağı arası örtülür diye kaydedilmiştir. Sahih olan kavi de budur.
Yıkamaya başlanırken ölüye abdest aldırılır, ancak ağzına ve burnuna su verilmez. Sidir ile ısıtılmış su ile yıkanır. Ve "Sabun otu" denilen "hurz" ile yıkanır. Sıcak su "tercih edilir, İmam Şafii'ye göre, soğuk su tercih edilir. Baş ve sakalının hıtmî otuyla, bulunmadığı takdirde sabun ile yıkanması efdaldır. Önce sol yanına doğru çevrilip sağ yanı, sonra sağ yanına çevrilip sol yanı yıkanır. Yıkandıktan sonra ölüden bir şey dışarı çıkarsa, sadece o şey temizlenir ve gasil iade edilmez, yani yeniden yıkanmaz. Güzel kokuya bandırılmış pamuk veya benzeri şey başına ve sakalına konur. Secde yerlerine ise kafur konur. Saç ve sakalı düzeltilmez. Tırnakları kesilmez.[131]
b) Şafiilere göre: Ölüyü yıkayıp teçhiz, tekfin ve defnetmek farz-ı kifayedir. Bunda icma' vardır. Yıkamanın en azı, ölü cünüp bile olsa, bedeninin her tarafını kapsayacak şekilde bir defa su dokundurmaktır. Bir kafirin bile ölen müslümanı bir defa belirtilen şekilde yıkaması yeterli sayılır. Ancak suda boğulan kimsenin bu hali gasil sayılmaz ve biz onu yıkamakla memur bulunuyoruz. Ölüyü halvette yıkamak en uygun şeklidir. Aynı zamanda üzerindeki gömleği çıkarmadan o vaziyette yıkamak da böyle. Çünkü bu örtmeye daha elverişlidir. Sonra da yüksekçe bir cisim üzerine konulur ve soğuk su ile yıkanır. Ancak vücudu fazla kirli ise, temizliğin sağlanması bakımından sıcak su tercih edilir, ikinci ve üçüncü defa yıkamak sünnettir. Yıkandıktan sonra bir şey çıkarsa, temizlenir, ama gasl iade edilmez.[132]
c) Hanbelilere göre: Cenaze yıkanmaya hazırlanırken göbeğiyle diz kapağı arası örtülür. Gömleğiyle birlikte yıkamak, istenilen temizliği sağlamaya engel olur. Rasulüllah'ın (s.a.v.) elbisesi çıkarılmadan yıkanması, O'na has bir haldir.
Ölüyü kapalı yerde ve gözlerden uzak şekilde yıkamak müstehabdır. Yıkayıcının yanında sadece yardımcıları bulunmalıdır. Ölüde gizlenmesi gereken bir durum görüldüğü takdirde gizlenip ifşa edilmemesi sünnettir. Önce abdest aldırılır; ancak ağzına ve burnuna su verilmez. Sonra sağ, sonra da sol tarafı yıkanır. Her defasında suya sidr veya benzeri güzel kokulu bir nesne katılır. Son defa suya kafur katmak müstehabdır. Bulunmadığı takdirde güzel bir koku kullanılabilir.
Yıkama olayında sıcak su ve sabun kullanmak da müstehabdır. Üç defa yıkandıktan sonra bir şey çıkarsa iki defa daha yıkayıp beşe çıkarılır. Yine bir şey çıkarsa bu yediye çıkarılır. Sonra da bir bez ile kurulanır ve öylece kefenlenir.[133]
d) Malikilere göre: Yıkanmak üzere yüksekçe cisim üzerine uzatılan ölünün elbisesi çıkarılır, sadece avret yeri bir bezle örtülü bulundurulur. Abdest aldırılıp aldırılmaması arasında pek fark yoktur; ancak aldırılırsa iyi olur. Yıkama konusunda sınırlı bir sayı yoktur. Temizlenmesi söz konusudur. Başı kafurla yıkanır. Bununla beraber üç veya beş defa yıkanması müstehab sayılabilir.[134]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

637 nolu hadis sahihtir ye istidlale salihtir. Rasulüllah'ın (s.a.v.) vefat eden kızının Ümmü Gülsüm olduğu söylenir. Bazısına göre, Ebu'l-As b. Rebi'in zevcesi olan Zeyneb'dir. Nitekim Müslim'de Zeyneb olduğu belirtilmiştir. İbn Mace'de ise, onun Ümmü Gülsüm olduğu açıklanmıştır. Rivayetinde şu cümle yer almaktadır:
"Peygamber (s.a.v.) yanımıza geldi ki o sırada Onun kızı Ümmü Gülsüm'ü yıkıyorduk."
Hafiz İbn Hacer bu iki ayrı rivayetin arasını cem'ederek diyor ki:
"Hem Zeyneb'i hem de Ümmü Gülsüm'ü Hz. Ümmü Atiyye yıkamış olabilir. Nitekim İbn Abdilber, Ümmü Atiyye'nin gâsile (yıkayıcı) olduğunu, birçok kadınları yıkadığını kaydetmiştir.
Hadis, ölünün kaç defa yıkanmasının uygun olacağı hususunun yıkayıcının iradesine bırakıldığına delalet etmektedir.
Ümmü Gülsüm'ün veya Zeyneb'in (Allah ikisinden de razı olsun) saçları üç örgü haline getirilip arkasına doğru atılmıştır. Bu da yıkayanların ictihadına ve iradesine bırakılmış bir husustur.
638 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda İbn Hibban ve Hakim rivayet etmişlerdir.
Rasulüllah'ı (s.a.v.) Hz. Ali (r.a.) yıkamıştır.
Bu babda İbn Mace, Hakim ve Beyhaki de şunu rivayet ettnişlerdir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizi yıkamaya hazırlanırken, evin içinden bir ses geldi:
"Peygamberin gömleğini çıkarmayınız!"
Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas (r.a.) den yaptığı rivayette, deniliyor ki:
"Hz. Ali gasil işini yerine getirirken Rasülüllah'ı (s.a.v.) göğsüne doğru getirip dayadı ki, Efendimizin üzerinde uzunca gömleği bulunuyordu."
Ancak bunun isnadında Hüseyin b. Abdillah bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[135].

Çıkarılan Hükümler

1- Ölüyü yıkamak farz-ı kifayedir. Bunda icma' vaki olmuştur.
2- Yıkanma olayını yerine getirmek için ölünün elbisesini çıkarmak ve avret yerini iyice örtmek sünnettir.
3- Cenazeyi rahat yıkayabilmek için yüksekçe bir yere uzatmak sünnettir.
4- İçine sidr veya kafur karıştırılmış sıcak su ile yıkamak müstehabdır. İmam Şafii'ye göre soğuk su tercih edilir.
5- Cenazeye abdest aldırtmak bazısına göre müstehabdır. Ağzına ve burnuna su verilmez. Bütün bedenini bir defa kaplayacak şekilde yıkamak farz veya vaciptir. İkinci ve üçüncü veya dördüncü ve beşinci defalar yıkamak müstehabdır.
6- Kaç defa yıkanması konusunda bir tahdit yoktur. Yıkayanın ictihadına bırakılmıştır. Temizlenmesi söz konusudur.
7- Ölünün saçı, tırnağı kesilmez; saçları taranmaz. Başına ve sakalına güzel koku sürülmüş pamuk koymak, secde azası üzerine kafur kovmak müstehabdır.
8- Ölüyü tenha yerde yıkamak, gözlerden uzak tutmak müstehabdır.
9- Yıkama esnasında nahoş haller görülürse, onları ifşa etmemek sünnettir.

Kefenin Güzel Olması Müstehabadır

Kişinin yaşı, makamı, servet ve ailevi durumu ne olursa olsun, hayata gözlerini yumduğu andan itibaren her şeyinden kopup iman, niyet ve ameliyle başbaşa kalır ve ancak bunları beraberinde alıp ahirete götürür.
"Kefenin cebi yoktur" sözü, muhterisleri uyarmaya yönelik bir deyimdir. Böylece kefen hem ölünün teninin görünmemesine, hem insana verilen değere, hem de dünyalık olarak kabre bundan başka bir şey götürülemeyeceğine yönelik bir hikmeti içermektedir.
Kefen daha çok ölen kişinin sosyal ve ekonomik durumuna göre ayarlanır; yani böyle bir takdir ve düzenleme müstehabdır; yapılmasında güzellik vardır, yapılmamasında sakınca yoktur.

Konuyla İlgili Hadisler

Habbab b. Eret (r.a.) anlatıyor:
"Muhacirlerden Mus'ab b. Umeyr (r.a) Uhud Saveşı'nda şehid edilmişti. Geriye sadece alaca bezden bir üstlük bırakmıştı, onu (kefen yapmak üzere) Mus'ab'ın başına doğru çekip o kısmı örtmek istediğimizde ayakları açıkta kalıyor; ayaklarına doğru çekip o kısmı örtmek istediğimizde başı açık kalıyordu. Resulüllah (s.a.v) Efendimiz o üstlükle onun baş kısmını örtmemizi ve ayak tarafını ızhir denilen bitkiyle kapamamızı emretti."[136]
Yine Habbab b. Eret (r.a) anlatıyor:
"Hz. Hamza (r.a.) (şehid edildiğinde) kefen olarak ancak beyazlı siyahlı bir hırka bulunuyordu. Ayaklarına doğru çekilip uzatıldığında baş kısmı açılıyordu. Sonunda başına doğru uzatılıp o kısım örtüldü ve açık kalan ayak nahiyesi üzerine ızhir otu konuldu."[137]
Ebu Katade'den (r.a.) yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz (ölen) kardeşine velî (sahip) olur da onun işlerini yürütmeyi üzerine alırsa, kefenini güzelleştirsin."[138]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir gün ashabına hitapta bulunurken, arkadaşlarından bir adamın vefat ettiğini ve tam olmayan (hakir olan) bir kefene sarıldığını, aynı zamanda geceleyin defnedildiğini hatırlayarak konuyu andı.
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz; cenazenin, namazı kılınmadan geceleyin defnedilmesini yasakladı. Meğer ki insan böyle bir zorunlu durum içinde bulunursa (o takdirde gece defnetmekte bir sakınca yoktur.)"
Sonra Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Artık sizden kim (din) kardeşini kefenleyecekse, onun kefenini güzelleştirsin."[139]
Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Ebu Bekir (r.a.) içinde hasta yattığı elbisesine baktı, üzerinde zaferandan bir leke bulunuyordu. Bunun üzerine şöyle dedi:
"Bu elbisemi yıkayın ve buna iki elbise daha katın da beni onlarla kefenleyin." Ben de:
"Bu yeni bir elbise değildir" dediğimde şöyle dedi:
"Şüphesiz yeni elbiseye diriler ölülerden daha müstahıktır. Kefen ise ancak (kabirde kan ve) irine bulaşmak içindir." (Yani kabirde kısa zamanda kan ve irin bulaşıp özelliğini kaybeder.)[140] İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, demiştir ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz üç elbiseyle kefenlendi: İçinde vefat ettiği entarisi, Necran imalatı bir hülle idi ki, bu iki ayrı elbise olarak bulunuyordu."[141]
Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz üç elbiseyle kefenlendi:
1- Sehûl Kasabasının imalatı beyaz bez,
2- Yemen imalatı pamuk bez ki, bunlar arasında entari ve sarık bulunmuyordu. Rasulüllah'a bunlar kefen olarak sarıldı."[142]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Elbiselerinizden beyaz olanını giyininiz; çünkü beyaz sizin elbiselerinizin en hayırlısıdır. Aynı zamanda ölülerinizi de beyaz elbiseyle kefenleyiniz."[143]
Leyla bint Kanıf es-Sakafiyye (r.a.) anlatıyor:
"Rasulüllah'ın (s.a.v.) kızı Ümmü Gülsüm'ü yıkayanlar arasında ben de bulunuyordum. Rasulüllah'ın (s.a.v.) (kefen olarak) bize ilk verdiği şey izar (entari) oldu. Sonra gömlek, sonra baş örtüsü, sonra da bütün bedeni kaplayacak çarşafı verdi. Sonra bunların üstüne bir çarşafa sarıldı."
Raviye devamla diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) beraberinde kefen bulunduğu halde kapının bir kenarında bekliyordu ve bize kefen olacak bezleri bir bir veriyordu."[144]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ölen kimsenin kefeni bıraktığı maldan ayrılıp karşılanır. Mal bırakmadan ölen kimsenin kefeni ise, hayatta iken nafaka vermekle yükümlü bulunduğu yakınlarına gerekir, yani onların kendi paralarıyla alıp ölen yakınlarını kefenlemeleri vacip olur. Yakınları yoksa, onun kefeni beytü'l-mal'dan karşılanır.
Beytü'l-mal bunu karşılayamadığı takdirde, müslümanların alıp onu kefenlemesi gerekir, yani bu onlara vacip olur.

Ölüyü kefenlemek, onu yıkamak ve namazını kılmak gibi farzdır. Bir kasaba veya mahalle halkı ölen fakir kimseye kefen almazlarsa, hepsi birden günahkar olur.
Erkeğin sünnet olan kefeni üç parçadır:
1- Kamis
2- Izar
3- Lifafe
Birincisi, boyun nahiyesinden ayaklara kadar kısmı örtecek büyüklükteki bez parçasıdır, ikincisi, baş ucundan ayak ucuna kadar olan kısmı örtecek büyüklükteki bezdir. Üçüncüsü ise, baş ve ayak uçlarından bağlanacak kadar o nahiyeyi aşan daha büyükçe bez parçasıdır.
Kefenin kalitesi, daha çok ölen kişinin cuma ve bayramlarda giyindiği elbisenin kıymetiyle az-çok orantılı olacak şekilde seçilir. Fazla pahalı bir {umaştan seçilmez.
Sözünü ettiğimiz bu üç parça, sünnet olan kefendir. Bir de "kefen-i kifaye" vardır ki, bu iki parçadan ibarettir: İzar ve lifafe...
Kefenlik kumaşın pamuktan mamul beyaz renkten seçilmesi müstehabdır.
Kadın için sünnet olan kefen, sözü edilen üç parçadan başka bir de himar ve hırka eklenir. Himar yüzünü ve başını örtecek şekilde bir bez parçasıdır. Hırka ise, göğsüyle göbek arasını örtecek büyüklükteki bez parçasıdır.
Kadın için "kefen-i kifayet" ise, belirtilen üç büyük parça, bir de yüzünü ve başını örtecek büyüklükteki himardır.
Erkek ve kadın için zaruri kefen ise, vücudunu örtecek kadar bir parçadır.[145]
b) Şafiilere göre: Kişiye, hayatında giyindiği elbise dikkate alınarak ona göre kefen seçilir. Bunun en azı bir parçadır. "Bana hiç kefen sarmayın" diye vasiyet eden kimsenin bu vasiyetine itibar edilmez. Ancak "sadece bütün vücudumu örtecek şekilde bir parça kefen sarın" diye vasiyet ederse, buna itibar edilir.
Erkek için efdal olan kefen üç parçadır; bu dört ve beş parça da olabilir, yani fazlasına cevaz verilmiştir..
Kadın için efdal olan kefen beş parçadır.
Erkeklere vücudunu örtecek üç parçadan fazla olarak dördüncü ve beşinci parça kullanıldığı takdirde, bunun kamîs ve imame olması söz konusudur. Kadın için üç lifafe, izar ve himar söz konusudur. Kefenin beyaz kumaştan olması sünnettir.
Kefen ölenin terekesinden alınıp hazırlanır. Tereke bırakmamışsa, kendisine nafakası gereken kimselerin alması gerekir.[146]
c) Hanbelilere göre: Erkek üç beyaz parça ile kefenlenir, bunların arasında kamis ve imame yoktur. Bu üç parçadan fazlası konulmaz. Ancak bu üç parçanın en güzelinden ve geniş olanından seçilmesi müstehabdır. Sadece iki parça sarmak da kafi gelir. Aynı zamanda kefenin beyaz bezden olması efdaldır.
Kefeni üç parçadan fazla tutmak mekruhtur. Çünkü bunda malın zayi' edilmesi söz konusudur.[147]
d) Malikilere göre: Kefenin üç kattan eksik olmaması müstehabdır. Meğer ki üç parçayı temin etme imkanı olmadığı zaman, bundan azı da olabilir. Erkeğin başına sarık misali bir bez sarılması da müstehabdır. Nebati boyayla boyanmış bezden kefen yapılması mekruhtur. Aynı zamanda katıksız ipekten de kefen kullanmak mekruh sayılmıştır. Bir de kefenin tek sayıda olması müstehabdır.[148]

Tahliller Ve Rivayetler

645 nolu Habbab hadisi sahihtir ve ihticaca elverişlidir. Buhari'de bu rivayeti kuvvetlendirir anlamda bir diğer rivayet Abdurrahman b. Avf (r.a.) den yapılmıştır:
"Doğrusu Mus'ab b. Umeyr benden hayırlıdır. O şehid edildiğinde bir uzun hırkadan başka kefeni yoktu. Hamza veya başka bir adam da öldürüldüğünde onun için de bir hırkadan başka kefenlik bulunmadı."
Hadis, kefenlik olarak tek parça bulunduğunda ve o da kısa geliyorsa, ölünün baş kısmına doğru çekilip örtülür, açıkta kalan ayakları üzerinde ot, yaprak ve benzeri şey konmasının caiz olduğuna delalet etmektedir. Mevcut parça daha da küçük olursa, sadece avret yeri örtülür. Böylece kefende vacip olan nisbetin bütün bedeni örtecek şekilde olmasıdır. Bu temin edilmediğinde avret yerinin örtülmesi vaciptir.
646 nolu Habbab hadisi de istidlale salih görülmüştür.
647 nolu Katade hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sahihtir. Tirmizi de bunu hasenlemiştir.
Bu babda Deylemi'nin Ümmü Seleme'den yaptığı rivayette şöyle buyurulmuştur:
"Kefeni güzelleştirin. Ölülerinize sesli ağlamak, aşırı tezkiyede bulunmak, vasiyetini geciktirmek, hısımlarından ilgiyi kesmek suretiyle eziyet etmeyin. Borcunu edada acele ediniz. Kötü komşulardan udûl edip insaflı davranın. Kabrini kazdığınız zaman derin ve geniş tutun."
Deylemi'nin naklettiği bir hadiste ise şöyle buyurulmuştur:
"Ölülerinizin kefenini güzel tutunuz; çünkü onlar kefenleriyle kabirlerinde fahr duyup ziyaretleşirler."
Nevevi bu iki rivayetin de sahih olduğunu kaydetmiştir.[149]
649 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir. Ebu Bekir Sıddîk'ın (r.a.) kefen hakkında kullandığı "muhle" kelimesini her ne kadar irine bulaşma şeklinde tercüme ettikse de bunun daha başka manaları da vardır. O bakımdan Deylemi hadisiyle ters düşmemektedir.
650 nolu İbn Abbas hadisinin isnadında Yezid b. Ebi Ziyad bulunuyor ki bu onun en zayıf hadislerinden biridir. Nevevi, "Hadis münekkitlerinin bu zatın zaif olduğunda birleşmişlerdir" demiştir. Nitekim Müslim, Rasulüllah'ın (s.a.v.) hülle ile kefenlenmediğini belirtmiş ve "insanlara o kefenin hülleye benzerlik arzettiği intibaını vermiştir." [150] diye ilave etmiştir.
Bu babda Bezzar'ın ve İbn Adiy'in el-Kamil'de Cabir (r.a.) den yaptığı rivayette, şöyle buyurulmuştur: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz üç kefenle kefenlenmiştir: Kamis, izar ve lifafe..."
Ancak bu rivayetin isnadında Nasıh bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Zehebi yaptığı tesbitte üç Nasıh isminden söz etmiştir: Nasıh b. Abdillah el-Kufi, Nasıh b. Ala' el-Basri ve Nasıh el-Kürdî... Bu üçünün de zayıf olduğu; ikincisinin güvenilir kabul edilmediği ve üçüncüsünün bu babda bir şey olmadığı ifade ediliyor.[151]
Bu konuda bir diğer hadisi ise İbn Adiy İbn Abbas (r.a.) den rivayet etmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz kırmızı kadifeyle kefenlenmiştir."
Bu rivayetin isnadında Kays İbn Rebi' bulunuyor ki, bu zat da zayıf olarak tesbit edilmiştir.[152]
İbn Ebi Şeybe, Ahmed ve Bezzar'ın Hz. Ali'den (r.a.) naklettikleri hadiste şöyle denilmektedir: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz yedi kat kefenle kefenlendi."
Bu hadisin isnadında Abdullah b. Muhammed b. Akil bulunuyor ki, bu zatın hafızası pek sağlam olmadığından "seyyiü'l-hıfz" denilmiştir, yani hafızası kötüdür. O bakımdan hadisi ihticaca elverişli değildir.[153]
Şüphesiz bu konuda daha birçok rivayetlerde bulunuyor- ki, çoğu istidlal ve ihticaca uygun değildir. O bakımdan tamamını nakletmeyi zaid gördük.
652 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda İmam Şafii, İbn Hibban, Hakim ve Beyhaki tahric etmişler ve İbn Kattan da sahihlemiştir. Diğer yandan Tirmizi de bunu sahihlemiştir.
Bu konuda birkaç rivayet daha vardır ki hepsi de İbn Abbas hadisini kuvvetlendirmekte ve ihticaca salih olduğunu göstermektedir. Böylece özellikle sıcak bölgelerde beyaz renkteki elbiseleri, her bölgede de yine beyaz kefeni tercih etmenin müstehab olduğu anlaşılıyor.
653 nolu Leyla hadisinin isnadında Nuh b. Hakim bulunuyor ki İbn Kattan onun meçhul olduğunu söylemiş, ama İbn Hibban onun sıka (güvenilir) olduğuna dikkat çekmiştir.[154]
Böylece sözünü ettiğimiz hadisle istidlal edilebilir.

Çıkarılan Hükümler

1- Yetecek miktarda kefen te'min edilemediği zaman, mevcut bez parçası ile ölünün avret yerleri başı kısmı örtüler, açıkta kalan ayakları üzerine ot, yaprak gibi temiz şeyler konularak her tarafı örtülür.
2- Kefenlik bezin temiz ve iyi olanını seçmek müstehabdır.
3- Fazla pahalı olmayan kumaştan seçilmesi ve beyaz olması da müstehabdır.
4- Kefenin daha çok kişinin hayatta iken sosyal durumuna, ekonomik yapısına göre ayarlanması tavsiye edilir.
5- Farz olan kefen, vücudun her tarafını kaplayıp örtecek büyükçe bir parçadır, ikinci ve üçüncü kat kefen sarmak ise sünnettir.
6- Erkekler için sünnet olan kefen üç parçadan ibarettir.
7- Kadınlar için sünnet olan kefen beş parçadan ibarettir.
8- Kefenin çok ağır, pahalı kumaştan edinilmesi mekruhtur.
9- En son sarılacak olan lifafenin baş ve ayak uçlarından bağlanacak kadar büyük olması müstehabdır.
10- Kirli ve çok renkli bezi -zaruret yokken- kefen olarak kullanmak mekruhtur.
11- Zorunlu hallerde temiz olan herhangi bir bez kefen olabilir.
12- Mevcut bez kirli ise, yıkandıktan sonra kefen olarak kullanılmalıdır.
13- Erkeğin başına imame denilen bez sarmak, müctehidlerin çoğuna göre meşru değildir; bir kısmına göre ise, meşrudur.

Cenaze Namazı Ve Onunla İlgili Husular

Cenaze namazı, ölen kardeşimize saygı göstermemizden; onu dua, rahmet, gufran ile anmamızdan ve Cenab-ı Hakk'ın af ve bağışlamasını dilememizden ibarettir. Aynı zamanda ferdin toplumdaki yerini, önemini, itibarını göstermeye yönelik bir anlam arzetmektedir.
Böylece namaz, ferdin toplumun kopmaz bir parçası olduğunu; her mü'minin yalnız kendisi için değil toplum için de çalışıp mesai sarfettiğini ve bu bakımdan da onun sevgi ve saygıya layık bulunduğunu yansıtır.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefat ettiğinde, insanlar (cenaze namazını kılmak üzere) onun bulunduğu odaya cemaat olup girdiler ve namazını kıldılar. Erkekler bu görevi yerine getirdikten sonra kadınlar girmeğe başladı ve onlar da namaz kılıp çıkınca sıra çocuklara (temyiz çağına gelenlere) geldi, onlar girmeğe başladılar. Böylece gruplar halinde girip Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz üzerine namaz kılanlara kimse imamlık etmedi, yani her grup kendi başına namaz kılıp çıktı."[155]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Uhud savaşında şehid edilenler yıkanmadılar, kanlarıyla birlikte defnedildiler; aynı zamanda cenaze namazları da kılınmadı."[156]
Muğire b. Şube (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Cenaze (kabre götürülürken), binek üzerinde onu teşyi' edenler cenazenin arkasında yürürler, yaya olarak teşyi' edenler ise, onun önünde, sağ ve sol yakınında bulunurlar. Düşük çocuğun ise namazı kılınmaz, sadece ana ve babası için mağfiret ve rahmet ile dua edilir."[157]
Zeyd b. Halid (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Müslümanlardan bir adam Hayber'de vefat etmiş bulunuyordu. Durumu Rasulüllah'a (s.a.v.) baber verildiğinde:
"Arkadaşınızın namazını kılınız" buyurdu. Bu sebeple orada bulunanların rengi değişti. Peygamber (s.a.v.) onların bu durumunu görünce şöyle buyurdu:
"Arkadaşınız Allah yolunda savaşırken kendine bir şey aşırmış bulunuyor. (O bakımdan ben namazını kılmayacağım)"
Bunun üzerine biz onun eşyasını aradık, içinde kıymeti iki dirhem eden Yahudi pabuçlarından bir pabuç bulduk."[158]
Cabir (r.a.) diyor ki:
"Eslem Kabilesinden bir adam peygamber (s.a.v.) Efendimize gelerek zina ettiğini itirafta bulundu. Peygamber (s.a.v.) yüzünü ondan çevirdi; ta ki adam dört defa kendi aleyhine zina ile şehadet ve itirafta bulundu. Peygamber (s.a.v.) ona:
"Sende cinnet belirtisi mi var?" diye sordu. Adam:
"Hayır" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) ona:
"Evli misin?" diye sordu. O da:
"Evet" diye cevap verince, Peygamber (s.a.v.) onun musallada recmedilmesini emretti. Atılan taşlar ona dokunup (canı iyice acıyınca) kaçtı ve arkasından yetişilerek recmedildi ve öldü. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onun lehine hayırdır dedi ve namazını kıldı."[159]
Ahmed, Ebu Davud, Nesai ve Tirmizi ise "Peygamber (s.a.v.) onun namazını kılmadı" şeklinde rivayet etmişlerdir. Ancak namaz kıldığına dair olan rivayet daha sabittir. Nitekim Peygamber (s.a.v.) in sahih tesbite göre, Ğamıd kabilesinden zina suçundan dolayı recmedilen kadının cenaze namazını kıldığı bilinmektedir.
İmam Ahmed diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) hiçbir müslümanın cenaze namazını terketmemiş, ancak (ganimet, devlet ve millet) malını aşıran ile kendi kendini öldüren kimsenin namazını kılmamıştır."
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Ashame Necaşi'nin, dört tekbir getirmek suretiyle cenaze namazını (gıyabında) kıldı."
Diğer bir lafızla şöyle denilmiştir: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Bugün Habeş ülkesinde salih bir adam öldü, onun namazını kılınız!"
Bunun üzerine biz Rasulüllah'ın arkasında saf olduk, O da biz arkasında saf saf dururken namazı kıldırdı."[160]
İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir kabrin yanına kadar gitti ki o kabir henüz ıslak bulunuyordu. Kabirdeki kişi üzerine namaz kıldı, biz de arkasında saf halinde durmuştuk ki dört tekbir getirdi."[161]
Ebu Hüreyre (r.a.) diyor ki:
"Mescidde kayyımlık yapan siyahi bir kadın veya genç bir adamı Peygamber (s.a.v.) bir süre göremeyince sordu. Ashab da:
"O öldü" diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v.):
"Neden bana haber vermediniz?" buyurdu ki ashab-ı kiram o kadının veya gencin durumunu biraz küçümsüyorlar di (ki o yüzden peygambere haber vermemişlerdi). Peygamber (s.a.v.) Efendimiz:
"Onun kabrini bana gösterin" buyurdu. Onlar da gösterdiler ve Peygamber (s.a.v.) orada onun cenaze namazını kıldı ve sonra şöyle buyurdu:
"Şüphesiz şu kabirler karanlıkla dopdoludur; Allah onları benim onlar üzerine kıldığım namazla nurlandırır."[162]
İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir ölünün üç günden sonra namazını kıldı"[163]
Said b. Müseyyeb'den yapılan rivayete göre, Sa'd'ın anası vefat ederken, o sırada Rasulüllah (s.a.v.) (orada) bulunmuyordu. (Seferden) dönüp gelince o kadının namazını kıldı ki, aradan üç ay geçmiş bulunuyordu."[164]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İhticacları

a) Hanefilere göre: Cenaze namazı ashab ve ulemanın icma'ıyla farz-ı kifayedir. Doğumdan sonra ölen her müslümanın namazı kılınır; ancak İslami devlete karşı gelip isyan eden ile yolları kesip mal ve cana kasdedenler fiili durumlarında iken öldürüldükleri takdirde namazları kılınmaz.
Cenaze üzerinde bir defa namaz kılınır. Bunun tekrarı ne münferiden, ne de cemaaten meşru'dur. Ancak asıl velayet sahibinden izin almadan başkaları namaz kılmışsa, veli hazır olunca o namazı iade eder. İmam Şafii delil olarak, Hz. Peygamber'in namazının gruplar halinde tekrar tekrar kılındığını göstermiştir. Hanefiler ise, namazı kılınan kimsenin Hz. Ömer (r.a.) tarafından da namazı kılınmak istendiğinde Peygamber'in (s.a.v.) cenaze namazının iade olunamayacağını buyurmasını delil olarak almışlardır. Aynı zamanda hazır olmayan, başka yerde ölen bir kimsenin cenaze namazı gıyabında kılınmaz. İmam Şafii'ye göre kılınır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) Habeşistan'da vefat eden Kral Necaşi'nin gıyabında namazını kılmıştır.
Namazı kılınmadan defnedilen ölünün en çok üç gün içinde namazı kılmabilir. Üç günden sonra kılınmaz.[165]
b) Şafiilere göre: Cenaze namazına farz-ı kifaye olarak niyet getirmek farzdır. Niyet ederken ölüyü ismen belirlemeye gerek yoktur. Birinci tekbirden sonra Fatiha okumak farzdır. Eûzü Besmele çekilir, iftitah duası okunmaz. Gurbette ölen kimsenin gıyabında namazını kılmak sahihtir. Cenaze namazı definden önce kılınır; bununla beraber definden sonra da kılmak caizdir. Müslümana ait olduğu bilinen bir azaya raslandığında namazı kılınır. Düşük çocuk ses çıkarır veya ağlarsa namazı kılınır; aksi halde kılınmaz. Ancak fukahanın çoğuna göre, hayat belirtisi görülürse, yine de namazı kılınır. Şehit edilen kimse ne yıkanır, ne de namazı kılınır. İsterse cünüp olduğu halde şehid edilmiş olsun, yine de yıkanmasına gerek yoktur.[166]
c) Hanbelilere göre: Cenaze namazı farz-ı kifayedir. İmamın tabutun baş kısmı hizasında durması müstehabdır. Ancak ölen kimse kadınsa, imâm tabutu tam ortalayarak durur. Birinci tekbirden sonra sadece Fatiha okunur. Bu vaciptir. Namaz tamamlanınca sadece sağ tarafa selam vermekle yetinilir. Cemaatin üç saf olması müstehabdır.
Böylece cenaze namazında dört tekbir, ayakta durmak, fatiha okumak, peygambere salatu selam getirmek ve ölen kimse için dua etmek vaciptir.
Namazı kılınmadan defnedilen kimsenin namazı bir aylık sure içinde kılınabilir. Bu sureden fazla olunca artık namazı namazı kılınmaz. Namazı kılınan kimsenin artık başkası tarafından o namazın iadesi sünnet değildir. Gurbette ölen kimsenin gıyabında cenaze namazını kılmak caizdir. Bunun bir ay süresi vardır. Ölen kimsenin vücudunun bir kısmına raslanırsa hem yıkanır, hem de namazı kılınır.[167]
d) Malikilere göre: Hazır olan cenazenin namazı kılınır. Ğaibin namazı kılınmaz. Cenaze namazında salavat ve dualar gizli okunur. İftitah tekbiri getirilirken eller kaldırılır, deiğer üç tekbirde el kaldırılmaz. Duaya "el-Hamdulillah" sözüyle başlanır.[168]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler:

664 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda Beyhaki tahric etmişse de İbn Hacer onun isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.[169]
Bu babda Ahmed b. Hanbel'in Ebu Useyb'den yaptığı rivayette şöyle denilmiştir:
"Adı geçen ravi Rasulullah'ın (s.a.v.) cenaze namazına hazır olmuş ve (vefat etmeden az önce ona:)
"Senin namazını nasıl kılalım?" diye sormuş. O da:
"Gruplar halinde girip kılın" buyurmuş.

Bu mealde Taberani'nin Cabir (r.a.) ile İbn Abbas (r.a.) den yaptığı rivayetin isnadında Abdülmin'im b. İdris bulunuyor ki bu kişi çok yalancıdır. [170] Zehebi onun meşhur kıssacılardan olup itimada şayan bulunmadığına dikkat çekmiş ve Buhari'nin de onun hakkında şöyle dediğini ilave etmiştir: "Zahibü'l-hadis"tir.[171]
Böylece İbn Abbas hadisi, Rasulullah (s.a.v.) Efendimiz üzerine namaz kılanların cemaatle değil, herkesin kendi başına kıldığına delalet etmektedir. Aynı zamanda önce erkeklerin, sonra kadınların, sonra da temyiz çağına girmiş çocukların sırayla içeri girip namaz kıldıkları anlaşılıyor. Tabii bu durum Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şahsına has bir olaydır.
665 nolu Enes hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiştir. Tirmizi ise bunun garip bir hadis olduğunu belirtmiş ve "Enes hadisinden ancak bu vechi biliyoruz" diye ilave etmiştir.
Ebu Davud el-Merasil'de ve Hakim ilgili hadis bölümünde şöyle rivayet etmişlerdir:
"Rasulüllah (s.a.v.) (savaş alanında şehid edilen) Hamza'ya uğradı ki bedeni parçalanıp azası kesilmiş bulunuyordu. Uhud'da şehid edilenlerden -Hamza dışında- hiç kimsenin namazı kılınmadı."
Buhari bu rivayetin ma'lûl olduğunu; Tirmizi ile Darekutni ise bunun galat bulunduğunu söylemiştir. Çünkü isnadında Üsame b. Zeyd bulunduğu söyleniyor. Oysa Zühri'den, o da Enes'den rivayet etmiştir. Zühri'den yapılan rivayetin tercihe şayan olduğu belirtilmiştir.
Bu babda İbn İshak'ın İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayette ise şöyle denilmektedir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, (şehid edilen) Hamza'nın üstündeki hırkasının kendisine iyice sarılmasını emretti. Sonra onun namazını kıldı ve yedi tekbir getirdi. Sonra da (savaş alanında) öldürülen müslümanlar Hamza'nın yanına getirildi ve böylece hem onların, hem de Hamza'nın namazı kılındı. O kadar ki Rasulüllah (s.a.v.) Hamza üzerine 72 defa namaz kılmış oldu." Ancak bu hadisin isnadında mübhem (belirsiz) bir ravi vardır. Çünkü İbn İshak bu konuda şöyle demiştir:
"Bana, itham edemeyeceğim bir kimse İbn Abbas'ın azadlı kölesi Muksim'den, o da İbn Abbas (r.a.) dan rivayet etti."[172]
Nitekim es-Süheyli diyor ki:
"Eğer İbn İshak'ın mübhem saydığı, itham etmeyeceği ravi, Hasan b. Amare ise, bu zat zaten zayıftır. Bu değilse, o takdirde o ravi meçhuldür ve bu sebeple bu hususta bir hüccet ortaya koymaya gerek yoktur."
Bu konuda Ebu Dacud el-Merasil'de Ebu Malik el-Giffari'den yaptığı rivayette ise, yukarıdaki rivayeti kuvvetlendirir mahiyette şöyle denilmektedir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Uhudda öldürülen (şehid edilen)lerden her on kişiyi bir araya getirip -Hamza da aralarında olmak üzere- namazlarını kıldı ye böylece Hamza üzerine 70 defa namaz kılmış oldu." Hafiz İbn Hacer bunun ricalinin sıka (güvenilir) olduğunu söylemişse de İmam Şafii bunun muallel bulunduğuna dikkat çekmiştir. Çünkü Uhud'da şehid edilenlerin tamamı 70 kişi idi. Onların onar, onar namazını kılmışsa, bu yedi defa eder, O bakımdan 70 defa namaz kıldı denilebilir mi?
Bu konuda daha birçok rivayet vardır. Ancak tamamını biraraya getirdiğimiz zaman şu hüküm ağırlık kazanmaktadır: Uhud'da şehid edilenlerden yalnız Hz. Hamza'nın namazı kılınmıştır.
666 nolu Muğire b. Şu'be hadisini aynı zamanda İbn Hibban tahric etmiş ve Hakim de sahihlemiştir. Hakim bunu Buhari'nin şartına uygun şu lafızla rivayet etmiştir:
"Düşüğün namazı kılınır ve ana-babasına rahmet ve afiyetle dua edilir."
Bu babda İbn Mace'nin Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiği bir diğer hadis vardır. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Çocuklarınız üzerine (cenaze) namazını kılınız; çünkü onlar sizin için önceden oluşan hayır ve ecirdir."
Şevkani bu hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.[173]
667 nolu Zeyd b. Halid hadisi hakkında Ebu Davud susup bir şey dememiştir. Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre ricalinin hepsi de sahihtir.
Bu hadis, millet ve devlet malını aşıran kimsenin cenaze namazının kılınmayacağına delalet etmez; işlediği suç ve günahın ağırlığını yansıtır. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin kılmayıp ashabına havale etmesi yeterli delildir. Böylece gerek ganimetten, gerek devlet hazinesinden, gerekse millet malından çok az bir şey bile aşırmanın haram olduğu kesinlik arzediyor.
Ayrıca namazı kılınmayan günahkarlardan birinin de kendi canına kıyan kimse olduğu ortaya çıkıyor. Cabir b. Semure'nin (r.a.) yaptığı rivayete göre: Bir adam mızrak veya makas ve benzeri keskin bir aletle kendi canına kıyıp intihar etti. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onun namazını kılmadı."[174]
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin müntehimi namazını kılmadığı, ancak ashabının kıldığı dikkate alınınca, ağırlık "namazı kılınır" diye ictihad edenlerin tesbîtinde görülür. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.): *"(Müslüman olduktan sonra her iyi ve kötünün namazını kılınız"* ve *"La ilahe illallah diyen kimsenin de namazını kılınız"* buyurmuştur. O bakımdan mevcut hadislerin arasını te'lif etmek gerekir.
668 nolu Cabir hadisi sahihse de son kısmında "ve namazını kıldı" cümlesini ta'lil edenler olmuştur. Çünkü ravilerden Muhammed b. Yahya hadisi naklederken bu fazlalığı anmamıştır. Böylece Muhammed'in, aynı hadisi rivayet eden Mahmud b. Gaylan'dan daha mazbut olduğu söylenebilir. Ancak usûlde bir kaide vardır: "Sıka (güvenilir) olan ravinin fazla olarak yaptığı rivayet, eğer sahih rivayetlere münafi değilse, makbul sayılır."
Ayrıca Müslim, Ebu Davud ve Nesai'nin Büreyde (r.a.) den yaptıkları rivayete göre, "Gamid kabilesinden bir kadın Peygamber'e (s.a.v.) gelerek zina ettiğini bildirdi.. Sonra o kadın recmedilince, Peygamber (s.a.v.) onun namazını kıldı."
Bu manada bir diğer hadisi Ebu Davud ve Nesai Ebu Bekre'den rivayet etmişse de isnadında bir meçhul vardır. O bakımdan istidlale salih değildir.
Böylece sanih rivayetlere dayanılarak, recmedilen kimsenin namazının kılınacağında icma' vaki' olmuştur.[175]
369 nolu Cabir hadisi sahihtir ve ihticaca elverişlidir. Aynı zamanda bu konuda Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir. Böylece gaibin cenaze namazının meşruiyetine delalet eden sahih hadisler söz konusudur. Nitekim İmam Şafii, İmam Ahmed ve diğer birçok ilim adamları bu hadislere dayanarak istidlalde bulunmuşlardır.
Aynı zamanda ilgili iki hadis, cenaze namazında dört tekbir getirileceğine delalet etmektedir ki, müctehidlerin çoğu bununla amel etmişlerdir.
Bu babda İmran b. Husayn'den rivayet edilen hadiste, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu belirtilmektedir:
"Şüphesiz ki kardeşiniz Necaşi vefat etmiştir. Kalkınız onun namazını kılınız."
Bunun üzerine biz de kalkıp hazır olan ölünün karşısında saf bağladığımız gibi saf saf olduk ve hazır olan ölünün üzerine kılman namaz gibi namaz kıldık."[176]
670 nolu İbn Abbas hadisi sahihtir. O bakımdan fakihlerin bir kısmı bu ve benzeri rivayetlerle ihticac etmişlerdir.
671 nolu Ebu Hüreyre hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar da rivayet etmiştir. İmam Malik de bu manada bir hadisi Muvatta'da Ebu Ümame (r.a.) den rivayet etmiştir. İbn Mace ise bu manadaki hadisi Ebu Said'den rivayet etmişse de isnadında İbn Lehi' bulunuyor ki bu zat zayıf kabul edilmiştir.
Bu babda dört rivayet daha bulunuyor ki, çoğunun isnadı sahihtir.
672 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda Taberani el-Evsat'ta Muhammed b. Sabbah ed-Dulabi tarikiyle İsmail b. Zekeriya'dan, o da eş-Şeybani'den rivayet etmiştir. Bu rivayette, Rasulüllah'ın o şahsın vefatından iki gece sonra gidip kabrinde namazını kıldığı belirtilmekledir. Ancak Hafiz İbn Hacer, Taberani'nin bu rivayetinin isnadının mursel ve sahih olduğunu belirtmiştir. Beyhaki de aynı hadisi İbn Abbas'dan rivayet etmiştir. Ancak Beyhaki'nin rivayetinde Süveyd b. Said bulunuyor ki, bu zat her ne kadar sikadan olup kuvvetli bir hafızaya, geniş hadis ilmine sahipse de ömrünün son yıllarında gözlerini kaybettiği ve bazan kendisine rivayet etmediği hadisin telkin edilerek kabul ettirildiği söylenir. O bakımdan Buhari "Onun hadisi münkerdir" demiştir. Nesai de onu zayıf saymıştır. Diğer hadis alimlerinin çoğu ise onu tezkiye etmişlerdir.[177]

Çıkarılan Hükümler

1- Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz çoğu kere cenaze namazını cemaat halinde kılmıştır. O bakımdan bu namazın cemaatle kılınması sünnettir.
2- Rasulüllah'ın (s.a.v.) namazını mü'minler gruplar halinde girip kılmışlardır ve cemaat olup birlikte kılmamışlardır. Bu, Rasulüllah'ın yüksek şahsiyetine has bir olaydır. Çünkü peygamberler vefat ettikleri yerde gömülürler. O bakımdan Rasulüllah'ın aziz na'şı küçük bir odada bulunuyordu ki orası onun kabri olacaktı. Bu sebeple onu dışarı çıkarmalarına ashabın gönlü razı olmadı. Sonra da gaibden gelen bir ses de söz konusudur ki, *"Peygamberin namazını veya benim namazımı gruplar halinde girip kılın!"* buyurulmuştur.
3- İmam Malik ve onun yolunu takip eden müctehidlere göre, kadınlar da cenaze namazına katılabilirler.
4- Şehidler yıkanmazlar, namazları da kılınmaz ve öylece kanlı elbiseleriyle birlikte defnedilirler. Müctehidlerden bir kısmına göre, şehidlerin namazı kılınır.
5- Cenaze kabre götürülürken binek üzerinde bulunanlar cenazeyi arkadan takip ederler; yaya yürüyenler ise, tabuta yakın durup hem önünde, hem sağ ve sol tarafında yerlerini alıp takip ederler. Böyle yapmak müstehabdır.
6- Düşük çocuk şekillenip hayat belirtisi taşıdıktan sonra ölürse, namazı kılınıp ana-babasına gufran ve rahmet ile dua etmek vaciptir.
7- Ganimet, hazine ve millet malından bir şey aşıran kimse büyük günah işlemiş olmakla kalmaz, o ülkedeki bütün müslümanların hakkına tecavüz etmiş sayılır. Ancak bu hakkı ödemeden ölürse, yine de namazı kılınır. Çünkü müslüman olarak ölmüştür.
8- İntihar eden kimsenin de namazı kılınır. Müctehidlerden bir kısmına göre kılınmaz. Bununla beraber ağırlık, kılınır diyenlerden yanadır. Müftabih olan da budur.
9- Zina suçundan dolayı recmedilen kişinin cenaze namazı kılınır.
10- Gaibin, yani başka yerde ölüp hazır olmayan kimsenin cenaze namazı kılınabilir. Müctehidlerin çoğu bunun meşru' olduğuna kaildir.
11- Aynı zamanda gaibin cenaze namazını cemaat halinde kılmak da meşru'dur.
12- Aynı şahsın birden fazla namazı kılınabilir mi? Müctehidlerin bir kısmına göre kılınabilir. Bir kısmı ise, veli veya vasi hazır olmadığı halde başkası tarafından kılınır ve sonra da veli veya vasi çıkagelirse, cenaze namazını iade edebilirler.
13- Namazı kılınmadan gömülen kimsenin namazını en çok üç gün içinde gidip kabrinde kılmak caizdir. Müctehidlerin çoğu bunun meşruiyetine kaildirler.
14- Aradan üç günden fazla bir süre geçerse, müctehidlerin çoğuna göre, artık o kimsenin namazını kılmaya gerek yoktur. Bu sürenin bir ay olduğunu belirtenler de vardır.

15- Böylece kabrin önünde durup cenaze namazı kılmak caizdir. Her ne kadar kabristanda namaz kılmak mekruhsa da, bu namaz daha çok dua makamındadır ve ölen şahıs içindir. O bakımdan kerahet olmadığını söyleyenler çoğunluktadır.

Cenaze Namazında Cemaatin Çokluğunu Faydaları

Bilindiği gibi, cemaat rahmettir; ayrılık ise azaptır. Yani müslümanların din ve dünya işlerinde birleşip tek vücut olmaları ve kendi meselelerini kendi aralarında şûra düzeyinde çözmeleri vaciptir. Müslümanların birliğine katılmayan, farklı zümrelere ayrılan kimselerde hayır yoktur. Cenaze namazına camideki cemaatin katılması, cami ve cemaate katılmayanların dışarda ayakta beklemesi rahmet değil azaptır. Bu hem İslami kurallara ters düşmekte, hem de çirkin bir manzara oluşturmaktadır. Bu da yetmiyormuş gibi bir de ojeli, boyalı kadınların gözlerinde siyah gözlük bulunduğu halde cami avlularına dolup ayakta beklemeleri de bütünüyle İslam inancına ve kültürüne aykırı bir davranıştır. İşin en garip tarafı, ölen zatın en yakınları cami avlusunda namaz kılmayıp ayakta beklerken onun yakınları olmayan cami cemaati saf bağlayıp merhumun namazını kılmaktadır. Bunun ötesinde ayakta duranların çoğu sohbete dalar ve cami avlusu gönderilen çelenklerle süslenirken mabedin kutsal havası değiştirilir ve sanki bir fabrikanın veya büyük bir iş yerinin açılış merasimi görünümüne bürünür.
Bütün bunlar kendi öz değerlerimizden, kültürümüzden kopup yabancıların kültürünü benimsememizin ve kendi şahsiyetimizi kaybedip yabancı kültürle ayakta durmaya çalışmamızın açık belirtileridir.
Şüphesiz cenaze namazında cemaat ne kadar çok olursa, ölünün ruhu o nisbette şad olur ve ilahi rahmet ile gufran o nisbette merhuma yönelir.
Bu konuda Tahir Mevlevi'nin şu dört mısraını nakletmeden geçemeyeceğim:
"İstemem nakl-i cenazemde çeleng-u aheng,
Debdebe ile girilir saha değildir makber.
Orası medhalidir barigah-i Mevlanın,
Kapısından içeri acz ile girmek ister."

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Kim, namazı kılınıncaya kadar cenazeye hazır olursa, onun için bir kıyrat vardır. Kim de o defnedilinceye kadar hazır bulunursa, onun için iki kıyrat vardır."
Bunun üzerine soruldu:
"Ya Rasulallah! İki kıyrat nedir?"
"İki büyük dağ gibidir", buyurdu." (Yani o büyüklükte sevaba nail olur)[178]
Malik b. Hübeyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir mü'min ölür de müslümanlardan bir cemaat üç saffa ulaşarak onun namazını kılarsa, mutlaka bağışlanırlar."[179]
O bakımdan Malik b. Hübeyre (r.a.) cenaze namazına katılanlar az olduğu zaman da onların üç saf oluşturmasında ecir ve sevap arayıp arzulardı.
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğu belirtilmiştir:
"Herhangi (müslüman) bir ölünün namazını, sayıları yüzü bulan müslüman bir cemaat kılar ve hepsi de onun için şefaat dileğinde bulunursa, hepsinin de bu husustaki şefaat dilekleri kabul olunur."[180]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"Müslümanlardan herhangi bir kimse ölür de onun cenaze namazında Allah'a ortak koşmayan kırk müslüman bulunursa, mutlaka Cenab-ı Hak onların o ölü hakkındaki dua ve şefaat dileklerini kabul buyurur."[181]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

Başta dört mezhep olmak üzere, hak olup inkıraz bulan mezhepler de dahil Ehl-i Sünnete bağlı bulunan mezheplerin hepsi, bu konuda görüş birliği içindedirler. Cemaatin çokluğunun sağlayacağı büyük ecir ve sevaplar hakkında birleşmişlerdir.
O bakımdan bu babda mezhep imamlarının görüş, ictihad ve istidlallerini ayrı ayrı zikretmeye gerek görmüyoruz. Çünkü cemaatin çokluğu rahmetin bolca inmesine vesiledir.
Böylece hem cenaze namazına katılan mü'minler için, hem de ölü için büyük ecirler, kalıcı sevaplar söz konusudur.
Bu olay da şunu öğretmektedir ki, din ve dünya işlerinde mü'minler ne kadar çok biraraya gelip büyük çapta cemaat oluştururlarsa, ilahi inayet, rahmet ve gufran da o nisbette büyük olur.

Çıkarılan Hükümler

1- Cenaze namazı farz-ı kifayedir. Müslümanların bir kısmının katılmasıyla bu farz yerine gelmiş olur.
2- Cemaatin çokluğu ölü için geniş rahmet ve gufrana vesiledir.
3- Mevcut cemaati mümkün olduğu takdirde üç saf yapmak müstehabdır.
4- Cenazeye hazır olup da meşru bir mazereti yokken namaza katılmayan müslümanlar o büyük ecirden kendilerini mahrum bırakmış olurlar. Ve böylece ölünün yakınları bu tarz harekette bulunurlarsa, onlar da merhumun ruhunu sıkmış ve üzmüş olurlar.

Ölen Kimse Üzerine Sesli Ağlamak Mekruhtur

Ölüm olayı ezelde planlandığı üzere değişmeyen kanunlardan biridir. Her canlı mutlaka ölümü tadacaktır. Hem sonsuz hayatın yolunda doğum bulunduğu.gibi ölüm de bulunuyor. Aynı zamanda ölümden sonra yeniden dirilme de aynı yolun basamaklarından biridir. Bu bakımdan ölüm yok olup meçhule karışmak değil, kalıcı bir hayatın kapısından girmenin bir tezahürüdür.
Ölüm olayı bazı kişilerin başına gelip bazılarının ondan kurtulması söz konusu olamıyacağına göre, ölen yakınımız için elbetteki içimiz yanacak, gözlerimiz yaşaracaktır. Zira bu duygu biz insanların mayasına zerkedilmiştir, onu bütünüyle söküp atmamız mümkün değildir. Ancak bu duygumuzu sınırlı tutmamız, sesli ağlamaktan kaçınmak, feryad-u figandan uzak kalmakla gerçekleşir. Aksine bir tutum ve tavır hem bizi günahkar edebilir, hem de ölenimizin ruhunu sıkabilir.

Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler

İbn Mes'ud (r.a.), Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Ölüm haberini (şatafata kaçarak, çevreyi telaşlandırarak) etrafa yaymaktan sakının! Çünkü böyle yapmak cahiliyet devri amelindendir."[182]
Huzayfe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ben öldüğümde, ölüm haberini hiç kimseye duyurmayın. Çünkü gerçekten böyle yapmanızın na'y (ölüm haberini çevreyi telaşa vermek) suretiyle duyurmanız olacağından endişe etmekteyim. Çünkü Rasulüllah'ın (s.a.v.) na'yi men'ettiğini kendisinden işitmiş bulunuyorum."[183]
İbrahim'den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Adam öldüğü zaman, onun ölüm haberini dostlarına, arkadaşlarına duyurmakta bir sakınca yoktur. Mekruh olan şekli ise, cahiliye devrinde olduğu gibi meclisleri dolaşıp, "Ben falanın ölüm haberini veriyorum" deyip (çevreyi rahatsız etmektir)."[184].
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"(Mute savaşını Medine'de minber üzerinde kalp gözüyle izlerken) Sancağı Zeyd aldı, ona (ölüm darbesi) isabet etti. Sancağı Cafer aldı. Ona da (ölüm darbesi) isabet etti. Arkasından sancağı Abdullah b. Revaha aldı. Ona da (ölüm darbesi) isabet etti."
Bu sırada Rasulüllah'ın gözlerinden yaş akıyordu.
"Sonra sancağı Halid b. Velid bir emirlik söz konusu olmaksızın eline aldı ve fetih ondan yana gerçekleşti."[185]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticacları

a) Hanefilere göre: Ölenin ev halkının kendi evlerinde ta'ziyeleri kabul etmek için üç gün oturmalarında bir sakınca yoktur. Bunun gibi kendi semtlerindeki mescidde de üç gün bulunabilirler. Ölüm olayından dolayı yas tutup kapı eşiğinde oturmak mekruhtur. Yüksek sesle ağlamak ise caiz değildir. Sessiz ağlamak kalp yufkalığının eseridir ki bunda bir

sakınca görülmemiştir. Erkeklerin yas alameti olarak siyah elbise giyinmeleri mekruhtur. Kadınların giymesinde bir sakınca yoktur.[186]
b) Şafiilere göre: Ölüm olayından dolayı ta'ziyede bulunmak sünnettir. Bu hem defninden önce, hem de sonra üç gün içinde yerine getirilir. Ölenin, ölmek üzere olanın üzerine ağlamakta bir sakınca yoktur. Ancak onun haslet ve faziletini sayıp dökerek ağlamak mekruhtur.
Ölüm olayını hem namazının kılınması, hem de başka hususlar için çevreye duyurmakta bir sakınca yoktur. Ancak cahiliyet devrindeki ilan şekli mekruhtur.[187]
c) Hanbelilere göre: Bağırıp çağırmaksızın, yaka yırtmaksızın, saç ve sakalı yontmaksızın ağlamakta bir sakınca yoktur. Ölen kişinin birtakım meziyetlerini sesli bir hava içinde sayıp dökmek mekruhtur. Hem böyle yapmak, sesli ağlamak gibi, ölünün kabirde sıkıntı çekmesine sebep olur. Ölüm olayını ölenin yakınlarına duyurmakta bir sakınca görülmemiştir.[188]
d) Malikilere göre: Ölüm olayını yüksek sesle etrafa duyurmak mekruhtur. Ama normal bir anlatımla haber vermekte bir sakınca yoktur.[189]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

691 nolu İbn Mes'ud hadisinin isnadında Ebu Hamze Meymun el-A'ver bulunuyor ki, bu zat hadis ehline göre kavi değildir.[190] Tirmizi'ye göre, bu hadis gariptir.
692 nolu Huzeyfe haberinin isnadı hasendir.
693 nolu İbrahim'in haberini kuvvetlendirir anlamda Muhammed b. Sirinden bir rivayet yapılmıştır ki, adı geçen şöyle demiştir:
"Ölüm olayını, ölenin yakın dost ve arkadaşlarına duyurmakta bir beis (sakınca) bilmiyorum."[191]
Bu rivayetleri kuvvetlendiren bir diğer olay, Rasulüllah'ın (s.a.v.) Habeş Kralı Necaşi'nin ölüm haberini, ashabına duyurmasıdır. Sonra da ashabına: *"Sizden biri ölünce herhalde bana haber verin!"* diye tenbih etmesi söz konusudur.
İbn el-Arabi, "Bütün bu ve benzeri rivayetlerden şu üç durumu çıkarmak mümkündür" diyor;
1- Ölenin ölüm haberini ev halkına, yakınlarına, ve salih kişilere duyurmak,
2- Böbürlenmek için birçok kimselerin toplanmasını sağlamaya yönelik duyuruda bulunmak.
3- Sesli şekilde ağlayıp çevreyi haber etmeye çalışmak ve kendisini acındırmak...
Birinci durum mübahtır, hatta müstehabdır denilebilir. İkinci ve üçüncü durum mekruhtur. Buna tahrimen mekruh diyebiliriz.
Sonuç olarak hak mezheplerin hemen hepsine göre, gusül, tekfin, namaz ve taşıyıp defnetmek için ölüm olayını çevresine duyurmakta bir sakınca yoktur. Ashab ve Tabiin zamanında da bu tarz duyurmalar olmuştur.

Çıkarılan Hükümler

1- Ölüm olayını, ölenin yakınlarına, dost ve arkadaşlarına haber vermekte bir sakınca yoktur.
2- Kapı kapı, sokak sokak, mahalle mahalle dolaşıp dellalın yaptığı gibi ölüm olayını sesli bir şekilde haber vermek mekruhtur.
3- Kişinin ölen yakınını, dostu için ağlayıp göz yaşı akıtmasında bir sakınca yoktur.
4- Sesli ağlayıp feryad etmek, saç sakalı yolmak, yakayı yırtmak ise haramdır.
5- Böbürlenmek için birçok kimselere haber salıp büyük kalabalık oluşturmaya çalışmak mekruhtur.
6- Taziye kabul etmek için üç gün evde veya mescidde oturmakta bir sakınca görülmemiştir. Gurbette olmayanlar üç gün içinde taziyetlerini gelip bildirirler. Gurbette olanlar ne zaman dönerlerse, gidip taziye verebilirler.

Cenaze Namazında Kaç Tekbir Getirlir?

"Bilindiği gibi, cenaze namazının kendine has şekli ve sünnetleri vardır. Ama her haliyle o namazdır. Bazılarının iddia ettiği gibi, sadece duadan ibaret değildir. O bakımdan diğer namazlar için şart olan hususlar bu namaz için de şarttır.
Ancak bayram namazında olduğu gibi, cenaze namazında da fazladan tekbir getirilir. Bunlar dört müdür, beş midir, altı mıdır, yoksa daha fazla mıdır?
Bu konuda az farklı rivayetler vardır. Önce onları, sonra da müctehidlerin tesbit ve ihticaclarını naklettiğimizde, konu daha iyi anlaşılmış olur.

İlgili Hadisler Ve Rivayetler

Az yukarıda Ebu Hüreyre ve Cabir (r.a.) den yapılan sahih rivayette, bu tekbirlerin dört olduğu belirtilmişti.
Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Ashabdan Zeyd b. Erkam (r.a.) bizim cenazelerimizin namazını kılarken dört tekbir getiriyordu. Ancak bir cenazenin namazında o beş tekbir getirdi. Bunun üzerine kendisine sebebini sordum. Şu cevabı verdi:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz beş tekbir getirirdi."[192]
Hz. Huzayfe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen bir cenaze namazını kılarken beş tekbir getirdikten sonra dönüp (orada hazır bulunanlara) şöyle dedi:
"Ne unutarak, ne de vehm ederek böyle yaptım; ama Rasulüllah'ın (s.a.v.) tekbir getirdiği gibi (ve o kadar) tekbir getirdim. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) bir cenaze namazına beş tekbir getirdi."[193]
Hz. Ali'den (r.a.) yapılan rivayete göre, o, Sehl b. Hanif'in cenaze namazını kılarken altı tekbir getirdi ve şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Sehl, Bedir savaşına hazır olanlardan biridir."[194]
Hakem b. Uteybe'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ashab-ı Kiram genellikle Bedir savaşına katılanların cenaze namazını kılarken beş, altı ve yedi tekbir getirirlerdi."[195]

Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cenaze namazı farz-ı kifayedir ve dört tekbirle kılınır. Birinci tekbir, iftitah anlamı taşıdığı için şarttır ve bir rek'at yerine geçtiği için de rükündür, diğer üç tekbir ise üç rek'at yerine geçtiğinden onların da rükün olduğu söylenir.[196]
b) Şafiilere göre: Cenaze namazının bir takım rükünleri yardır. Niyet etmek ve dört tekbir getirmek o rükünlerden ikisidir. İmam beşinci tekbir getirecek olsa namaz bozulmaz, ancak bu hususta cemaat ona uymaz, yani cemaat beşinci tekbiri getirmeyip bekler. Üçüncü rüknü, birinci tekbirden sonra fatiha okumaktır, dördüncü rüknü selam vermektir. Beşinci rükün peygamber (s.a.v.) Efendimize salat-ü selam getirmek; altıncı rükün ölü için dua etmektir. Yedinci rükün ise, bu namazı ayakta durup yerine getirmektir.[197]
c) Hanbelilere göre: Cenaze namazında dört tekbir getirmek sünnettir; bundan fazlası sünnet olmadığı gibi, azı da sünnet değildir. Birinci tekbirden sonra Euzü-Besmele çekilir ve fatiha suresi okunur. İstiftah duası, yani "Sübhaneke"yi okumak sünnet değildir. Fatiha'nın okunması vaciptir. Hem fatiha, hem de dua gizli okunur. İkinci tekbirle Peygamber'e (s.a.v.) salat-ü selam getirilir. Üçüncü tekbirle kişi kendisi, ana babası, müslümanlar ve o ölü için dua eder. Her tekbirde eller kaldırılır. Dördüncü tekbir getirildikten sonra az durulur ve sadece sağ tarafa selam verilir.[198]
d) Malikilere göre: Önce niyet getirilir; sonra iftitah tekbiri getirilir ve bu tekbirde eller kaldırılır. Diğer tekbirlerde kaldırılmaz. İkinci ve üçüncü tekbirler getirildikten sonra dua edilir. Sonra dördüncü tekbir getirilir ve arkasından sadece sağ tarafa selam verilerek namazdan çıkılır.[199]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

701 nolu Abdurrahman hadisi sahihtir. Nitekim bunu kuvvetlendiren birkaç rivayet daha vardır. Ancak Ukbe b. Amir, Bera b. Azib, Zeyd b. Sabit ve İbn Mes'ud (Allah hepsinden razı olsun) daha çok dört tekbir getirileceğini belirtmişlerdir.
Bu babda İbn Abdilber el-Ezkar'da Ebu Bekir b. Süleyman tarikiyle şunu rivayet etmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz cenaze namazında dört, beş, yedi ve sekiz tekbir getirirdi. Bu hal Necaşi'nin gıyabında namazı kılınıncaya kadar devam etti. Necaşi'nin namazını ise dört tekbirle kıldı. Bundan sonra da yapılan ciddi tesbitlere göre, Rasulüllah (s.a.v.) vefat edinceye kadar cenaze namazını hep dört tekbirle kılmıştır."
Kadı Iyaz da aynı görüştedir.
Taberani'nin el-Eysat'ta Cabir (r.a.) dan yaptığı rivayette şöyle buyurulmuştur:
"Ölüleriniz üzerinde gece, gündüz, onlar küçük olsun, büyük olsun, sıradan biri olsun veya hükümdar ve yetkili bir kişi olsun dört tekbirle namaz kılın."
Ancak bu rivayetin isnadında Amr b. Hişam el-Beyruti bulunuyor ki bu zat hadisi rivayette münferid kalmıştır.
Cumhur da cenaze namazında dört tekbirin meşruiyetinde görüş birliği sağlamıştır. İmam Tirmizi de ashabın çoğunun böyle amel ettiğine değinerek cumhurun tesbitine katılmıştır.
Nitekim müctehid imamların çoğu bu doğrultuda ictihadlarını ve ihticaclarını sürdürmüşlerdir. Anlaşılan o ki: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz önceleri bu namazı bazan dört, bazan

beş, altı, bazan da yedi tekbirle kılmış; sonra Necaşi'nin namazını kılarken dört tekbir getirmiş ve vefat edinceye kadar bunu değiştirmemiştir. Böylece Melek Cebrail'in bu konuda bir işareti söz konusu olabilir. Allah daha iyisini bilir.
Bu konuda çok farklı rivayetler vardır: Üç tekbir, dört, beş, altı, yedi ve sekiz tekbir şeklinde bir uygulamanın olduğu belirtilmektedir. Ancak rivayetlerin çoğunun isnadında zayıf raviler bulunuyor. O bakımdan istidlal ve ihticace elverişli kabul edilmemişlerdir.
702 nolu Huzayfe hadisinin isnadında Yahya b. Abdillah el-Bacûrî bulunuyor ki, bu zat hakkında hayli şeyler söylenmiştir. Ancak Zehebi bu zatın isminden söz etmemiştir.[200]
703 nolu Ali rivayetini Berkani kendi Müstahrec'inde "altı tekbir" lafzıyla rivayet etmiştir. Aynı rivayete Buhari kendi tarihinde ve Said b. Mensur da Müsned'de yer vermiştir.
Beyhaki ise Hz. Ali'nin (r.a.) vefat eden Ebu Katade'nin namazını kılarken yedi tekbir getirdiğini rivayet etmişse de kendisi de bu rivayetin galat olduğunu, çünkü Ebu Katade'nin Hz. Ali'den sonra bir süre daha yaşadığının bilindiğini belirtmiştir.
Ancak bu rivayetlerin tamamını bir araya getirdiğimizde, vefat eden kişinin ilim ve faziletini dikkate alan Hz. Ali'nin (r.a.) tekbirleri artırdığı söylenebilir.

Çıkarılan Hükümler

1- Cenaze namazında iftitah tekbiri dahil dört tekbir getirilir.
2- Müctehidlerden bir kısmına göre, bu tekbirler şart ve rükündür; bazısına göre birinci tekbir rükündür, diğerleri sünnettir.
3- İmam beşinci tekbir getirdiği takdirde, müctehidlerin çoğuna göre cemaat ona katılmaz ve selam vermesini bekler.
4- Tekbirlerde, imamların çoğuna göre el kaldırılmaz. Bazısına göre kaldırmak sünnettir. Ancak iftitah tekbirinde eller kaldırılır.
5- Birinci tekbirden sonra Euzü Besmele çekmek sünnettir. Müctehidlerden bir kısım bu sünneti belirtirken akabinde Fatiha okumak vaciptir, demişlerdir.
6- İmam Malik'e göre, ikinci ve üçüncü tekbir ardarda getirilir ve dua edilir.
7- Tekbirden sonra salavat getirmek ve yine tekbirden sonra dua etmek sünnet midir, vacip midir? Bu hususta müctehid imamların ictihadları farklıdır.
8- Birinci tekbirden sonra istiftah duasının okunup okunmayacağı da ihtilaf konusudur: Kimine göre, okunur, kimine göre okunmaz.
9- Detayda ihtilaf olmakla beraber, cenaze namazının farzı kifaye olduğunda ihtilaf yoktur.
10- İlim erbabı, salih kişilerin cenaze namazında dörtten fazla tekbir getirmekte, ashabın bir kısmına göre bir sakınca yoktur. Ancak yaşamakta olan dört mezhep imamları bununla ilgili rivayetlerle amel etmemişlerdir. O bakımdan yapılmaması daha uygun olur.
11- İmam Şafii'ye göre, her tekbir bir rükün ve bir rek'at sayılır.

Cenaze Namazında Kıraat, Salavat Ve Dua

Cenaze namazı, yukarıda da belirttiğimiz gibi, hem ölen mü'mine saygı ifade eder, hem de mü'minin mü'min kardeşine karşı birtakım vazifelerinin bulunduğunu, ölünce de o vazifenin devam edeceğini yansıtır. Mesela, ölen kardeşimizi yıkayıp kefenlememiz, namazını kılıp defnetmemiz, sonra da zaman zaman onun için istiğfar edip Allah'tan rahmet ve gufran dilememiz ve yeri geldikçe sevabı ona ulaşmak üzere tasaddukta bulunmamız bu vazifenin birer uzantısı sayılır.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen bir cenazenin namazını kılarken Fatiha suresini okumuş ve sonra şöyle demiştir:
"Bilesiniz ki bu sünnettir."[201]
Ebu Ümame b. Sehl'den yapılan rivayete göre, adı geçene Rasulüllah'ın ashabından bir adam şunu haber vermiştir:
"Cenaze namazında sünnet odur ki, imam tekbir getirdikten sonra gizli olarak Fatiha suresini okur. Sonra da Peygamber (s.a.v.) Efendimize salavat getirir ve cenaze için ihlas ve ciddiyetle dua eder ve bunları tekbirleri getirerek yapar ve başka bir şey okumaz. Sonra da gizli olarak selam verir."[202]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Ölen kimsenin cenaze namazını kıldığınızda, onun için ihlas (ciddiyet ve samimiyet) üzere dua ediniz."[203]
Yine Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir cenazenin namazını kılarken şöyle dua ederdi:
Türkçesi:
"Allah'ım! Dirimizi, ölümüzü, hazır olanımızı, hazır olmayanımızı; küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi, kadınımızı, mağfiret edip bağışla. Allah'ım! Bizden kimi diriltip hayata getirirsen onu İslam üzerine dirilt; bizden kimin ruhunu alırsan, iman üzerine ruhunu al."[204]
Avf b. Malik'den (r.a.) yapılan rivayete göre, diyor kî:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin bir cenazenin namazını kılarken şöyle dua ettiğini işittim:
"Allah'ım! Bu kulunu bağışla ve ona merhamet et, onu affedip afiyete erdir. İneceği yeri şerefli, keremli kıl, gireceği yeri genişlet ve onu su, kar ve dolu (soğuk sıvı) ile yıka; hatalardan temizleyip arındır, nasıl ki beyaz elbise kir ve pastan arındırılıyorsa... Ona yurdundan daha hayırlı bir yurt, ehlinden daha hayırlı ehil, eşinden daha hayırlı eş ver. Onu kabir fitnesinden ve cehennem ateşinin azabından koru."
Ravi Avf diyor ki:
"Rasulüllah'ın (s.a.v.) bu duasına mazhar olmak için kendimin o ölen kişinin yerinde olmamı temenni ettim."[205]
Vasile b. Eska' (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, müslümanlardan bir adamın cenaze namazını bize kıldırdı. Onun şöyle dua ettiğini işittim:
"Allah'ım! Şüphesiz falan oğlu falan senin zimmetinde ve komşuluğun hablinde bulunuyor. Artık sen onu kabir fitnesinden ve cehennem ateşinin azabından koru. Sen vefaya daha ehilsin ve övülmeye daha çok layıksın. Allah'ım! Onu bağışla ve rahmet eyle. Şüphesiz ki sen çok bağışlayan ve çok merhamet edensin."[206]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İhticacları

a) Hanefilere göre: Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet edilen hadiste belirtilen duanın okunması sünnettir. Ancak duaya Allah'a hamd ve Peygambere (s.a.v.) salat-ü selamla başlamak da sünnettir. [207]
b) Şafiilere göre: Bu mezhebin zahirine göre, Ebu Hüreyre'den rivayet edilen dua okunur ve şu cümleler ilave edilir:
"Allah'ım! Bizi bunun ecrinden mahrum etme ve ondan sonra bizi fitneye düşürme. Allah'ım! Bu senin kulundur, kulunun oğludur; dünyanın rahatlık ve genişliğinden çıktı, kabrin karanlığına indi. Senin bu kulun Senden başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Senin kulun ve resulün olduğuna şehadet ederdi. Onun bu durumunu Sen daha iyi bilirsin. Allah'ım! Bu kulun sana konuk olarak geldi, Sen konak sahiplerinin hayırlısısın. Fakir olarak Senin rahmetine geldi, Sen ona azap etmekten müstağnisin. Biz Sana rağbet ederek gelmiş bulunuyoruz, onun için şefaat ediyoruz: Allah'ım! Eğer o iyi bir insansa, onun iyiliğini artır; kötü bir insansa, onun kötülüklerini bağışlayıp geç; onu rahmetinle, rızanla karşılaştır; kabir fitnesinden ve azabından koru. Kabrini genişlet... ve güven içinde cennetine eriştir. Ey merhametlilerin en çok merhamet edeni..."[208]
c) Hanbelilere göre: Cenaze namazında belirlenmiş bir dua yoktur. Ancak dua okumak vaciptir ve dua eden kimse önce kendi nefsi, sonra ana-babası, sonra da diğer bütün müslümanlar için rahmet, mağfiret ve atıfet diler. Bununla beraber Ebu Hüreyre ve o anlamda İbrahim el-Eşheli hadislerinde belirtilen duayı okumak uygun olur.[209]
d) Malikilere göre: Birinci tekbirde eller kaldırılır, diğerlerinde kaldırılmaz. Her tekbirden sonra dua edilir ve böylece cenaze namazında her tekbirden sonra dua edilerek dört defa bu ameliye yapılır.[210]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

710 nolu İbn Abbas (r.a.) hadisini aynı zamanda İbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. İsnadı sahihtir. İmam Şafii ve Ahmed b. Hanbel bu ve bunu kuvvetlendiren diğer rivayetlerle ihticac etmişlerdir.
711 nolu Ebu Ümame hadisinin isnadında Mutarrif bulunuyor. Ancak Mizan'da üç Mutarrif ismi üzerinde durulmuş ve her üçü hakkında da müsbet ve menfi tesbit ve görüşlerin bulunduğuna değinilmiştir.[211]
Beyhaki ise onun kavi olduğunu söylemiştir.
Aynı manaya delalet eden bir hadisi Hakim ve ayrıca Nesai tahric etmişlerdir. Ne var ki bu rivayetlerde "tekbirden sonra" ve bir de "Sonra da gizli şekilde selam verir" cümlelerine yer verilmemiştir. Gizli selamdan maksat, aşikar verilmeyenidir.
Bu babda ayrıca Tirmizi ve İbn Mace şunu rivayet etmişlerdir:
"Peygamber (s.a.v.) cenaze namazını kılarken Fatihayı okudu." Şu kadar ki, bu hadisin isnadında İbrahim b. Osman Ebu Şeybe el Vasıtî bulunuyor ki, bu zat cidden

zayıftır.[212] İbn Main onun sıka olmadığını söylerken, İmam Ahmed de zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.[213]
Hakimin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı bir rivayette şöyle denilmiştir:
"İbn Abbas Evba mevkiinde bir cenaze üzerine namaz kıldı; Tekbir getirdi ve Fatiha'yı okudu, okurken sesini yükseltti. Sonra Peygamber'e (s.a.v.) salavat getirdi ve sonra da şöyle dua etti: "Allah'ım! Bu senin kulundur ve kulunun oğludur. Senin rahmetine fakir olarak geldi, Sen ise ona azap etmekten ganîsin. Allah'ım! Bu kulun temiz ise Sen onu tezkiye et, günahkar ise onu bağışla. Allah'ım! Bizi onun ecrinden mahrum bırakma ve bizi ondan sonra saptırma." Sonra üç tekbir getirdi ve namazı tamamladı. Sonra da şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben bunu, siz sünnet olduğunu bilesiniz diye aşikar okudum."
Ancak bunun isnadında Şürahbil b. Sa'd bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı sözler söylenmiştir.
Nesai, Hakim, Şafii ve Ebu Leyla'nın Cabir'den yaptıkları rivayette deniliyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) cenaze namazında Ümmu'l-Kur'an (Fatihay)ı okudu."
Bu konuda birkaç rivayet daha vardır ki, hepsi de cenaze namazında Fatihanın okunacağına delalet etmekte ve İbn Abbas rivayetini kuvvetlendirmektedir.
712 nolu Ebu Hüreyre hadisini İbn Hibban tahric etmiş ve Beyhaki sahihlemiştir. Ancak isnadında İbn İshak bulunuyor ki, bu zat hakkında "Muanan rivayette bulunmuştur" denilmiştir. Yani senedinde sözleri açıkça belirtilmeden "falan filandan" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Ne var ki İbn Hibban başka bir tarikle bunu "sima" lafzını kullanarak tahric etmiştir.
713 nolu Ebu Hüreyre hadisini Nesai, İbn Hibban ve Hakim tahric etmiştir. Bu rivayetin, başta Hz. Aişe'den (r.a.) olmak üzere şahitleri bulunuyor. Nitekim Tirmizi o şahidi rivayet edip İkrime b. Ammar ile muallel göstermiştir. Yani sıhhatini zedeleyen bir kusuru söz konusudur.
Böylece rivayetlerin tamamı biraraya getirilince, asıl murad olan mana ve hüküm kuvvet kazanmış oluyor. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih sayılabilir.
714 nolu Avf hadisini aynı zamanda Tirmizi muhtasar olarak tahric etmiştir. İsnadı sahihtir.
715 nolu Vasile hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzeri susup bir şey dememiştir. Ancak isnadında Mervan b. Cenah bulunuyor ki, bu zat hakkında Ebu Hatim: "Onun rivayetiyle ihticac edilmez" demiş, Beyhaki ise "bir sakınca yoktur" diyerek farklı bir tesbit ortaya koymuştur.[214]
Bu ve benzeri iki rivayetten, Rasulüllah'ın (s.a.v.) cenaze namazında duayı aşikar yaptığı anlaşılıyor.
Bununla beraber ilim adamlarından bir cemaat duanın gizli yapılmasının müstehab olduğunu belirtmişlerdir. Rasulüllah'ın (s.a.v.) bazan aşikar dua etmesi, talim için olabilir. O bakımdan duayı iki şekilde yapmak da caizdir denilebilir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Cenaze namazında birinci tekbirden sonra fatiha okumak sünnettir. Bu, İmam Şafii ile İmam Ahmed'in ictihadıdır.
2- Cenaze namazında zamm-i sure okunmaz.
3- Müctehidlerin bir kısmına göre istiftah duası yapılmaz. Bazısına göre yapılır. İmam Ebu Hanife'ye göre de yapılır.
4- İkinci tekbîrden sonra Peygamber'e (s.a.v.) salavat getirmek kimine göre vacip, kimine göre sünnettir.
5- Üçüncü ve dördüncü tekbirlerde dua edilir ve hiç birisinde fatiha ve ayet okunmaz.
6- Duayı ihlas üzere yapmak sünnettir.
7- Cenaze namazında kesin belirlenmiş bir dua olmamakla beraber, Rasulüllah'tan ve ashabdan rivayet edilen birkaç çeşit dua şekli söz konusudur. Onlardan herhangi biri seçilebilir. Bunun dışında ayrı bir dua yapmakta bir sakınca yoktur.
8- Kendine göre ayn bir dua tertipleyen kimse, önce kendi nefsi için, sonra ana-babası için, sonra da bütün müslümanlar için rahmet ve gufran dileyerek bir tertip gözetir. Böyle yapmanın müstehab olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.
9- Cenaze için dua fazla uzatılmaz, Rasulüllah'ın yaptığı dua kadar uzun tutulması müstehabdır.
10- Dua, salavat ve kıraatin gizli okunması sünnettir. Bu, müctehidlerden çoğunun ictihadıdır.
11- Cenaze namazından sonra başka dua edilmez ve cenaze bir an önce defnedilmek üzere kabristana taşınır.
12- Cemaat, imamın dua ve salavatiyla yetinmez, yani imam dua ederken cemaat de kendi içlerinden dua eder. Salavat da öyle...

Cenaze Geçilirken Önünden Kalkmak

Dinimizin insana kıymet verdiğine ve iman edenlerin Allah yanında aziz ve şerefli olduğuna değinmiştik. Cenaze konusunda, insanın dirisine verilen değerin bir mislinin ölüsüne de verildiğine atıfta bulunup aydınlatıcı bilgi vermiştik. Burada ise, cenaze geçirilirken oturmakta olan müslümanın ayağa kalkıp kalkmaması söz konusudur. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin önceleri, ölen kim olursa olsun ayağa kalktığı, fakat sonraları aldığı işaret üzerine ayağa kalkmadığı rivayet yoluyla bilinmektedir.
Bununla beraber ilgili hadisleri ve müctehidlerin görüş, tesbit ve hüccetlerini nakletmemizde, konunun aydınlanması bakımından ihtiyaç vardır.

İlgili Hadisler

İbn Ömer ve Amir b. Rebi'a (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Cenaze gördüğünüz zaman, sizin önünüzden geçirilinceye veya yere konuluncaya kadar onun için ayağa kalkın!"[215]
Ahmed b. Hanbel'in yaptığı rivayette ise deniliyor ki:
"İbn Ömer (r.a.) bir cenaze görünce ayağa kalkar ve o geçirilinceye kadar oturmazdı. Hazan da cenazenin önüne geçer de bir süre oturur ve yaklaştığını görünce ayağa kalkardı da yere bırakılmcaya kadar oturmazdı."
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Önümüzden bir cenaze geçirildi. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz (onu görünce) ayağa kalktı, biz de ayağa kalktık. Sonra da:
"Ya Rasulallah! O geçirilen cenaze Yahudi idi" diyerek bilgi verdik. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:
"Siz cenaze gördüğünüzde ayağa kalkınız."[216]
Sehl b. Hunayf ve Kays b. Sa'd (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Bu iki zat da Kadisiye'de oturuyorlardı. Onların önünden bir cenaze geçirildi, ikisi de ayağa kalktılar. Biri onlara:
"Bu cenaze bu yerin ehlinden, yani gayr-i müslim vatandaşdır" diye bilgi verdi. Onlar şöyle dediler:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin önünden cenaze geçirilince ayağa kalktı. Bunun üzerine biri Ona:
"Bu bir Yahudi'nin cenazesidir" diye bilgi verince, Efendimiz şöyle buyurdu:
"O bir can değil midir?"[217]
Ali b. Ebi Talib (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz önceleri bize cenazenin önünden ayağa kalkmamızı emretti. Ondan sonra kendisi kalkmayıp oturdu ve bize de oturmamızı emretti."[218]
İbn Sirin (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle anlatıyor:
"Bir cenaze Hz. Hasan ile Hz. İbn Abbas (r.a.) in önünden geçirildi. Hz. Hasan ayağa kalktı, İbn Abbas ayağa kalkmadı. Bunun üzerine Hz. Hasan (r.a.), İbn Abbas'a:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz cenaze geçirilirken önünden kalkmadı mı?" diyerek hatırlatmada bulundu. İbn Abbas (r.a.) şu cevabı verdi:
"Evet (önceleri kalkardı, ama sonra) oturup kalkmadı."[219]

Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Cenaze geçirilirken ayağa kalkılmaz. Ancak ona hazır olmak, yani teşyi' etmek istediği takdirde ayağa kalkar. Bunun gibi adam musallanın yanında otururken cenaze getirildiğinde, taşıyanlar onu musallaya koyuncaya kadar kalkmaz ve konulduktan sonra kalkmasında bir sakınca yoktur. Sahih olan da budur.[220]
Cenazeyi kabre götürdüklerinde, onu yere bırakmadan orada bulunanların oturması mekruhtur.[221]
b) Hanbelilere göre: Cenaze geçirilirken ayağa kalkmak müstehab değildir. İmam Ahmed bu konuda şöyle demiştir: "Ayağa kalkan olursa ayıplamam; kalkmayıp oturan kimse için de bir sakınca söz konusu değildir," derim.
Cenazeyi taşıyıp musalla veya kabre götürürken, yere konulmadıkça beraberinde bulunanların oturmaması müstehabdır.[222]
c) Şafiilere göre: Cenazeyi görünce oturmakta olan kimselerin ayağa kalkması müstehabdır. Muhtar olan kavi de budur.[223]
d) Malikilere göre: Diğer üç mezhepte olduğu gibi, cenazenin önünden kalkmak mekruhtur.[224]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Bu babda Buhari'nin İbn Ebi Leyla'dan yaptığı rivayete göre:
"Ashabdan Ebu Mes'ud (r.a.) ile Kays (r.a.) cenazeyi görünce ayağa kalkarlardı."

724 nolu İbn Ömer, 725 nolu Cabir ve 726 nolu Sehl hadisi sahihtir.
Ancak cenazeyi görünce ayağa kalkan kimse, cenaze için mi kalkıyor, yoksa onun ruhunu alan veya canları çekip alan Cenab-ı Hakk'ın yüksek kudretine ta'zim olsun diye mi kalkıyor? Hakimin Enes'den tahric ettiği rivayette, Enes'in (r.a.) şöyle dediği merfuan tesbit edilmiştir:
"Biz, cenazenin önünde ancak meleklere tazim olsun diye kalkıyoruz."
Buna benzer bir rivayeti de İmam Ahmed, Ebu Musa, (r.a.) den yapmıştır. Ayrıca Ahmed, İbn Hibban ve Hakim'in Abdullah b. Amr (r.a.) dan merfuan yaptıkları rivayete göre, şöyle demişlerdir: "Müslümanlar gördükleri cenazenin önünden ancak onun ruhunu kabzeden Cenab-ı Hakk'a ta'zim olsun diye kalkarlar."
Yahudinin önünde kalkma konusuna gelince:
İmam Ahmed, Hasan b. Ali (r.a.) den şu rivayeti nakletmiştir:
"Rasulüllah'ın ayağa kalkması, Yahudiden çıkan kerih kokudan eziyet duyduğundan dolayı idi"
Taberani ise, "Yahudi için tütsülendirdikleri bahurun kokusundan tiksindiği için ayağa kalkmıştır" şeklinde rivayet etmiştir.
Diğer yandan Taberani ve Beyhaki'den yapılan rivayette ise başka bir vecih ortaya konarak şöyle denilmiştir:
"Rasulüllah'ın (s.a.v.) ayağa kalkması, geçirilmekte olan Yahudi'nin Rasulüllah'ın başının seviyesini aşmamasına yönelik bulunuyordu."
Bütün bu yorumlar ilim adamlarının kendi görüş ve ictihadlarıdır. Ancak hiçbirisi hadisin sıhhatiyle tearuz edemez. Zira her üç hadis de sahihtir. Sonraları bu hükmün neshedildiği söylenebilir. Bununla beraber İshak, İbn Habib ve İbn Macişûn sözü edilen hadislerin neshedilmediğine kaildirler. Rasulüllah'ın oturup kalkmaması, bunun cevazına delalet eder. Yani ayağa kalkmak nasıl caizse, kalkmayıp oturmak da öylece caizdir. İbn Hazm de aynı görüştedir.[225]
727 nolu Hz. Ali hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sahihtir. İbn Hibban da hadisi aynı lafızla tahric etmiş; Beyhaki ise şu lafızla tesbitte bulunmuştur:
"Sonra oturdu ve ashabına da oturmalarını emretti."
728 nolu İbn Sirin rivayetinin isnadındaki ricalin hepsi sıkadır, yani güvenilir kişilerdir.
Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace ve Bezzar'ın yaptıkları rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v.) cenazenin önünden kalkınca, Yahudilerin de öyle yaptıkları bildirildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"O halde (bundan böyle cenazenin önünden) kalkmayın, oturun ve onlara muhalefet edin!"
Ancak bu rivayetin isnadında Bişr b. Rafi' bulunuyor ki, bu zat kavi değildir. Buhari: "Onun hadisine mutabaat edilmez" derken, İmam Ahmed: "O zayıftır" demiştir. İbn Main ise, onun münker hadisler rivayet ettiğine dikkat çekmiştir. İbn Hibban da onun mevzu hadis rivayet ettiğini belirterek güvenilir olmadığına değinmiştir.[226]

Çıkarılan Hükümler:

1- Cenazenin önünden kalkmakta bir sakınca yoktur.
2- Cenazeyi görünce kalkmayıp oturmakta da bir, sakınca yoktur.
3- Üç mezhebe göre, kalkmak müstehab değildir, bir kısmına göre ise mekruhtur.
4- İmam Şafii'ye göre, kalkmak müstehabdır.
5- Cenaze musallaya getirildiğinde veya kabre götürüldüğünde, orada bulunanların cenaze yere konmadıkça oturması mekruhtur.

Ölü Kabre Konulunca Besmele Çekmek Ve Kabri Düzeltmek

Allah'a inanan ve O'na döneceğinden şüphe etmeyen kimse hayatı boyunca her iş ve davranışında, her konu ve meselede Allah'ı anmayı ihmal etmez. Çünkü kalpler ancak Allah'ı anmakla yatışır ve huzura kavuşur. Aynı zamanda iç disiplini de bu düşünce atmosferi içinde gerçekleşebilir.
O bakımdan ölen din kardeşimizi nasıl yıkarken Allah'ın ismini anarak başlıyor ve yine o isimle yıkamayı tamamlıyorsak, namazını kılarken, kabre götürürken ve defnederken de hep Allah'ın ismini anıyor ve böylece hem kendimizden, hem de ölen kardeşimizden şeytanı uzaklaştırıyor, rahmet meleklerini yaklaştırıyoruz.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ölüyü kabre korken: "Bismillahi ve ala milleti Rasulillah'i" derdi. Diğer bir lafızla: "ve ala sünneti Rasulillah'i" derdi.[227]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir cenazenin namazını kıldıktan sonra onun kabrine geldi ve baş tarafından üç defa küçük taş veya toprak parçalarını alıp kabrin içine attı."[228]
Sufyan et-Temmari'den yapılan rivayete göre, adı geçen, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in kabrini müsennem (yüksekçe, tümsekçe) bir halde görmüştür.[229]
el-Kasım'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Hz. Aişe (r.a.) validemizin yanına girdim ve ona şöyle dedim:
"Ey anam! Allah için benden yana Rasulüllah (s.a.v.) ile Onun iki yakın arkadaşı (Ebu Bekir ile Ömer)in kabirlerini aç (üzerlerindeki örtüyü kaldır)." O da bu üç kabrin üzerindeki örtü veya perdeyi kaldırdı: Kabirler ne yüksek idi, ne de yere yapışık, aynı seviyede idi. Küçük çakıl taşlı kırmızı toprağa yakın bir görünümdeydi."[230]
Cafer b. Muhammed'den o da babasından yaptığı rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, oğlu İbrahim'in kabri üzerine su serpti ve küçük çakıl taşları koydu."[231]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, ashabdan Osman b. Maz'un'un (r.a.) kabrine büyükçe bir taş alamet olsun diye dikti."[232]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz kabrin kireçle sıva ve badana yapılmasını ve kabir üzerinde oturmayı, üzerine bina yapmayı yasakladı."[233]
Diğer bir lafızla şöyle denilmiştir:
"Kabirlerin kireçle sıvanıp badana yapılmasını, üzerine yazı yazılmasını, üzerine bina yapılmasını ve basılmasını yasakladı."

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Görüş Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ölü kabre konulurken, onu koyup yerleştiren kimsenin "Bismillahi ve ala milleti Rasulillahi" demesi sünnettir. İmam Ebu Hanife bu sünnetin şu lafızla denilmesini belirtmiştir: "Bismillahi ve fi sebilillahi ve ala milleti Rasulillahi"
Kabir biraz tümsekçe (balık sırtı gibi) yapılır. Dört köşe yapılmaz. Bu tümsekliğin de bir karış veya biraz fazla olması sünnete daha uygundur. Bunun gibi kabri kireçle sıvamak veya badana yapmak, üzerine bina oturtmak ve birtakım alametler koymak mekruhtur. İmam Ebu Yusuf'a göre, kabrin üzerine yazı yazmak da mekruhtur.
Aynı zamanda kabir, içinden çıkan toprakla örtülür, hariçten toprak ilave edilmez. Ancak çıkan toprak yetmezse, o takdirde hariçten ilave etmekte bir sakınca yoktur. Kabrin üzerine su serpmekte bir sakınca yoktur. Ebu Hanife'ye göre: Kabre basmak, üzerine oturmak, üzerinde uyumak, üzerinde küçük, büyük abdest bozmak mekruhtur. Bunun gibi, kabir üzerinde namaz kılmak da mekruhtur.[234]
b) Şafiilere göre: Ölü defnedilirken üzerinde bir örtü tutulur. Kabre indirilirken "Bismillahi ve ala milleti Rasulillahi" demek müstehabdır. Ölünün kabirde altına bir şey, halı, kilim ve benzeri yaygı serilmez. Toprak çok gevşek ve kaygan olmadığı takdirde ölüyü tabut içinde gömmek mekruhtur. Gece defnetmekte bir sakınca yoktur.
Kabri kireçlemek, üzerine bina yapmak, yazı yazmak mekruhtur.
Kabrin üzerine su serpmek ve üzerine küçük çakıl taşları koymak, baş ucuna bir taş dikmek veya bir tahta yerleştirmek ise menduptur.[235]
c) Hanbelilere göre: Ölü kabrine konurken "Bismillahi ala milleti Rasulillahi" demek ve ölen kadın ise defin esnasında üstünde bir örtü tutularak defninin sağlanması müstehabdır.
Kabrin içine üç defa arada az toprak ve küçük çakıl taşı alıp atmak da müstehab sayılmıştır. Kabir yerden bir karış yükseltilir ve balık sırtına benzer şekilde tümsek tutulur. Böyle yapmak da sünnettir.
Kabre ateşe dokunmuş bir cisim (tuğla ve benzeri şeyler) konulmaz. İmam Ahmed'e göre tahta da konulmaz. Tabutla birlikte defnetmek müstehab değildir. Kabrin üzerine su serpmek ve alamet olsun diye bir taş ve tahta dikmekte bir sakınca yoktur.[236]
d) Malikilere göre: Kabri biraz tümsek tutmak, yerle bir düz tutmaktan efdaldır. Kabri kireçlemek, yani kireçle sıva ye badana yapmak, üzerinde bina inşa etmek mekruhtur.[237]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

736 nolu İbn Ömer hadisini aynı zamanda İbn Hibban ile Hakim tahric etmişlerdir. Ancak hadisin merfu' ve mevkuf olduğu üzerinde farklı tesbitler ortaya çıkmıştır: Darekutni ve Nesaî mevkuf olduğuna ağırlık verirken, başka muhaddisler onun merfu' olduğunu belirtmişlerdir.
Bu babda İbn Hibban, Şaid tarikıyla Katade'den merfuan; Bezzar ve Taberani ise, İbn Ömer'den ve bir benzerini İbn Mace, İbn Ömer'den merfuan rivayet etmişlerdir. Ancak bunun isnadında Hammad b. Abdirrahman el-Kelbi bulunuyor ki, bu zat meçhuldür.[238] Ebu Hatim de onun zayıf olduğuna değinmiştir.[239]
Bu babda bir diğer hadisi Hakim ile Beyhaki, Ebu Ümame (r.a.) den şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Rasulüllah'in (s.a.v.) kızı Ümmü Gülsüm kabre konulunca, Rasulüllah (s.a.v.)

şöyle buyurdu:
"Sizi topraktan yarattık, sizi oraya döndüreceğiz ve tekrar oradan çıkaracağız. Bismillah! ve fi sebilillahi ve ala milleti rasulillahi"
Bu hadisin senedi zayıftır, İbn Hacer de aynı görüştedir.
737 nolu Ebu Hüreyre hadisine gelince: Ebu Hatim el-Ilel'de onun batıl olduğunu; Hafiz İbn Hacer "onun isnadının zahiri sahihtir" demiştir. Böylece İbn Hacer'in tesbit ve görüşü ağırlık kazanmıştır.
Bu mealde bir hadisi Ebu Davud'un oğlu rivayet etmiş ve sahihlemiştir.
Diğer yandan Bezzar ve Beyhaki Amir b. Rebi'a (r.a.) den şunu rivayet etmişlerdir:
"Osman b. Mez'un defnedildiğinde, Rasulüllah onun namazını kıldı ve dört tekbir getirdi, sonra kab rine üç defa toprak alıp attı ki o sırada onun kabrinin baş ucunda ayakta duruyordu." Bezzar bu rivayete şunu da eklemiştir:
"Ve emretti de onun kabri üzerine su serpildi."
740 nolu Cafer hadisi murseldir, yani senedinden bir sahabi düşmüştür. Aynı hadisi Beyhaki, Said b. Mensur'dan mursel olarak tahric etmiştir.
Bu babda yine Beyhaki'nin Cabir'den yaptığı rivayette deniliyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin kabrine su serpildi. Suyu serpen ise, Bilal b. Rebah'dır..."
Rivayetin sonunda şu ifadeye yer verilmiştir:
"Suyu, baş kısmından başlayıp ayak kısmına kadar (düzenli şekilde) serpti." Ancak bu rivayetin isnadında Vakıdi bulunuyor ki, onun rivayetine pek itibar edilmez.
Ancak başta İmam Ebu Hanife ve İmam Şafii olmak üzere birçok fakih ve müctehidler kabrin üzerine su serpmenin meşru' olduğunu belirtmişlerdir.
741 nolu Enes hadisini aynı zamanda İbn Adiy tahric etmiştir. Taberani de el-Evsat'da Enes'den başka bir isnadla rivayet etmiştir ki, bu isnadda zaaf vardır.
Bu konuda Ebu Davud'un Muttalib b. Hantab'dan yaptığı rivayette şöyle denilmiştir:
"Osman b. Mez'un vefat ettiğinde cenazesiyle çıkıldı ve defnedildi. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir taş getirilmesini emretti. Getirmeye giden adamın taşı kaldırıp getirmeye gücü yetmedi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) kalktı, kollarını sıvadı ve taşı kaldırıp getirdi, Osman'ın baş ucuna diktikten sonra şöyle buyurdu:
"Bu taşla kardeşimin kabrini belirliyorum ve ehlimden ölenleri de bundan böyle onun yanına defnedeceğim."
Hafiz İbn Hacer bu rivayetin isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.
742 nolu Cabir hadisini İbn Mace, İbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. Bu babda Müsned-i Firdevs'de İbn Mes'ud'dan (r.a.) yapılan rivayette buyuruluyor ki:
"Ölü devamlı surette ezan sesini işitir, ancak kabri sıvandığı zaman duymaz olur."
Hafiz İbn Hacer bu hadisin isnadının batıl olduğunu belirtmiştir.[240] Çünkü bu, Muhammed b. Kasım et-Taykani'den rivayet edilmiştir ki bu zat hadis uydurmakla tanınmıştır. Hakim de onun hadis uydurduğuna dikkat çekmiştir.[241]
İmam Şafii ile Hasan el-Basri bu rivayetlere pek itibar etmemişler ve bizzat Rasulüllah'ın (s.a.v.) kabrinin yerden bir karış yüksek tutulduğunu ve arsadan alınan kırmızımsı bir çamurla sıvandığını delil olarak göstermişlerdir.
Sıvanıp badana yapılması dışında kalan hükümlere muhalefet eden olmamıştır. O bakımdan kabir üzerine oturmak, üzerine bina yapmak ve süslü, yaldızlı cümleler yazmak mekruh sayılmıştır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Ölüyü kabre indirirken besmele çekmek ve rivayet edilen "Bismillahi ve ala milleti Rasulillahi" cümlesini demek sünnettir.
2- Ölünün baş ucundan yana yerden az toprak veya küçük çakıl taşları alıp kabre atmak ve bunu üç defa tekrarlamak müstehabdır. Bunları atarken ilgili şu ayetleri okumakta bir sakınca yoktur.[242]
3- Defin esnasında kefenin açılma ihtimali göz önüne alınarak, özellikle defnedilen kadın ise, üzerine örtü tutmak müstehabdır.
4- Definden sonra kabrin üzerine su dökmek ve çakıl taşlarını kabrin üzerine koymak da müstehab sayılmıştır.
Kabrin üzerine su dökerken baş kısmından başlamak tavsiye edilmiştir.
6- Kabir en çok yerden bir karış veya ondan biraz fazla yüksek tutulur ve balık sırtı şekline sokularak düzenlenir. Böyle yapmak sünnete daha muvafiktır. Bununla beraber kabrin etrafına taş dizmek ve kaybolmaması için o taşları sıvamaya cevaz verenler olmuştur.
7- Kabrin çok yüksek tutulması, mermer ve betondan yapılması mekruhtur. Çünkü İslam, kabrin üstüne değil, altına önem verir.
8- Zaruret yokken kabirleri çiğnemek, kabirlerin üzerine oturmak tahrimen mekruhtur.
9- Kabrin üzerine kümbet yapmak, bina oturtmak da mekruhtur. Buna daha çok şekle önem veren kimseler heveslenir.
10- Kabirden çıkan toprağı yine kabri düzenlemede kullanmak müstehabdır. İhtiyaç olmadığı takdirde hariçten toprak getirip kullanmamak daha uygun olur.
11- Ölüyü defnederken, onun için rahmet ve mağfiret dilemek, kabir sualinin kolay geçmesi için dua etmek meşru'dur.
12- Ölü defnedilirken oturmak veya ayakta durmakta bir sakınca yoktur. Ancak defin işiyle meşgul olanlara yardımcı olmak sünnettir.

Definden Sonra Ölü İçin Dua Etmek

Cenaze namazında ölen din kardeşimiz için dua etmemiz, yani cenaze namazına katılıp bu görevi yerine getirmemiz farz-ı kifayedir. Din kardeşimizi kabir alemine yolcu ederken, onu dua, salavat ve benzeri zikirlerle anıp ilahi rahmet ve mağfireti dilememiz İslamın güzel sünnetlerinden biridir. Bu, hem din kardeşliğimizi pekiştirir, hem aramızdaki soğukluğu giderir, hem de ecir ve sevap kazanmamıza vesile olur.
Ayrıca defin esnasında ve bir de defin olayından hemen sonra onun için dua etmemiz, kabirde rahat etmesine, rahat cevap vermesine yardımcı olur.

İlgili Hadisler

Osman (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ölüyü defin işinden fariğ olunca, baş ucunda ayakta durur ve şöyle buyururdu:
"Kardeşiniz için mağfiret dileyiniz ve onun için tesbit (sükûnet, sebat ve doğru cevap vermek) isteyiniz. Çünkü o şu anda (melek tarafından) sorguya çekilmektedir."[243]
Raşid b. Sa'd ve Damre b. Habib ve Hakim b. Umeyr'den yapılan rivayete göre, şöyle demişlerdir: "Ölünün kabri kapanıp tesviye edildikten ve oradaki insanlar ayrılmak üzere oldukları zaman isterler ki ölen kimseye kabrinin yanında şöyle telkinde bulunsunlar: "Ya Filan! De ki: La ilahe illallah ve Eşhedü ella ilahe illallah" Bunu üç defa tekrarlarlar ve sonra devamla: "Ya filan! De ki; Rabbım Allah'tır, dinim İslam'dır, Peygamberim Muhammed (s.a.v.) dir..." Sonra ayrılıp giderler.[244]

Hadis Ve Rivayetin Işığında Fakih İmamların Görüş Ve İctihadları

Defin işi tamamlandıktan sonra ölü için dua etmekte bir sakınca yoktur. Dört mezhep imamları da aynı hususu belirtmişlerdir. Ancak Telkin konusunun müstehab veya meşru' olduğunu söyleyen olmamıştır. İmam Ahmed, Osman hadisiyle istidlal ederek dua etmekte bir sakınca olmadığını belirtmiş; telkin hakkında ise bir görüş ortaya koyduğu tesbit edilememiştir. Diğer müctehid imamlardan da telkinin meşruiyetine delalet eden sarih bir ictihad nakledilmemiştir. Ancak el-Esrem, daha çok Şam halkının telkinde bulunduklarını kaydetmiştir.[245]
el-Kadi ve Ebu'l-Hattab telkinin müstehab olduğunu belirtmişlerdir. Bu ikisi şu hadisle ihticac etmişlerdir: Ebu Ümame el-Bahili (r.a.) diyor ki: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz ölünce, defnedip üzerine toprak atarak düzeltme yaptıktan sonra sizden biriniz onun baş ucunda durup şöyle söylesin: "Ey falan ibn fülane! (Çünkü ölü bu sesi duyar ama cevap veremez) İkinci defa yine Ya fiil an ibn fülane! der ve oturmuş bir halde yine aynı sözü üçüncü defa söyler. O sırada ölü şöyle der: "Allah sana rahmet indirsin, beni irşad eyle" Ama onun bu sözünü kimse işitemez. Devamla şöyle der: "Dünyadan "La ilahe illallah, Muhammedün abduhu ve resulünü" şehadetiyle çıktın, bu sözü hatırla ve an ki, sen Allah'ın rab olduğuna, İslam'ın din olduğuna, Muhammed'in (s.a.v.) peygamber bulunduğuna, Kur'an'ın imam olduğuna razı olmuş idin.."*[246]
Telhis'te bu hadisin Taberani tarafından da rivayet edildiği ve isnadının salih olduğu belirtilmiştir. ez-Ziya ise, bunu Ahkam'ında kuvvetlendirir anlamda rivayet etmiştir. Abdülaziz, eş-Şafi adlı eserinde bunu tahric etmiştir.[247]
Ancak müctehid imamların çoğu bu rivayeti salih görmemişlerdir.

Tahliller

751 nolu Osman hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiş ve Hafiz Bezzar sahihlemiştir.
752 nolu Raşid ve diğer iki ravinin rivayetini İbn Hacer et-Telhis'te almış fakat üzerlerinde bir görüş ortaya koymamıştır. Adı geçen Raşid'in Sıffin savaşına katılıp Muaviye

taraftarı olduğu belirlenmiştir. O bakımdan İbn Hazm onun zayıf olduğunu söylemiş, ama Darekutni: "Onun rivayetine itibar edilir" demiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Defin işi bitince ölü için dua etmek meşru'dur. Buna müstehab diyenler de olmuştur.
2- Telkin'de bulunmak ise, ilim adamlarından bir kısmına göre, müstehabdır. Dört mezhep imamı ise, bunun istihbabına kail olmamışlardır.
3- O bakımdan telkinde bulunmak isteyeni men'etmemek, bulunmak istemeyeni de teşvik etmemek daha uygundur.

Kabir Ziyareti

İnsan için en tesirli öğütlerden biri de ölümü hatırlamaktır. Bunun için Hz. Ömer (r.a.) yüzüğünün taşma "Nefis için ölümü hatırlamak yeterli bir öğüttür" mealinde bir ibare yazdırmış idi.
O bakımdan cenazeye iştirak etmek, onu teşyi' edip kabrine kadar götürmek ve arasıra kabirleri ziyaret etmek, insanı madde cenderesinden, dünyalığa aşırı yönelmekten çekip, bozulan hayat dengesini sağlar. Aynı zamanda bedenle ruh, dünya ile ahiret arasında zayıflayan köprüyü sağlamlaştırıp dengede tutmayı ilham eder.
Ancak kabir ziyaretinin birtakım adap ve kuralları vardır ki, onları sünnet çerçevesinde ele alıp hurafeden uzak bir çizgide bulundurmamız gerekir. Bunun için de ilgili hadisleri ve müctehid imamların ictihad, tesbit ve ihticaclarını bilmemizde lüzum söz konusudur.

İlgili Hadisler:

Büreyde (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ben sizi kabirleri ziyaretten men'etmiştim. Artık Muhammed'e anasının kabrini ziyarete izin verilmiş bulunuyor. O bakımdan siz de kabirleri ziyaret edin; çünkü kabir ziyareti ahireti hatırlatır."[248]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz anasının kabrini ziyaret edip ağladı ve bu sebeple onun etrafında yer alan ashabı da ağladı. Peygamber (s.a.v.) onlara şöyle buyurdu:
"Annem için istiğfarda bulunmam hususunda Rabbimden izin istedim, O bana izin vermedi. Sonra annemin kabrini ziyaret etmem için Rabbımdan izin istedim, bana izin verdi. O bakımdan artık siz de kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü bu, ahireti hatırlatır."[249]
Yine Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette deniliyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz kabirleri ziyaret eden kadınları lanetledi."[250]
Abdullah b. Ebi Müleyke (r.a.) diyor ki:
"Bir gün Hz. Aişe kabirlerden dönüp geliyordu. Kendisine dedim ki:
"Ey mü'minlerin anası! Nereden geliyorsun?" O bana:
"Kardeşim Abdurrahman'ın kabrini ziyaretten" diye cevap verdi. Ona:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz kabirleri ziyareti menetmemiş miydi?" diye sordum. O bana:
"Evet, men'etmişti, sonra ziyaret etmeyi emretti" diye cevap verdi.[251]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz kabristana geldi ve şöyle dedi:
"Selam size olsun ey mü'minlerin yurdu! Şüphesiz biz de -inşaallah- size katılacağız."[252]
Ahmed b. Hanbel bu hadisi şu fazlalıkla rivayet etmiştir:
"Allah'ım! Bizi bunların ecrinden (sevap ve mükafatından) mahrum bırakma ve onlardan sonra bizi fitneye düşürme."
Büreyde (r.a.) den yapılan rivayette diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, ashabına, kabirleri ziyarete çıktıklarında şöyle demelerini öğretiyordu:
"Selam size olsun ey mü'minlerden ve müslimlerden oluşan diyar ehli! Şüphesiz biz de -inşaallah- gelip size katılacağız. Allah'tan bizim ve sizin için afiyet dileriz."[253]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Tesbit Ve İhticaclar

a) Hanefilere göre: Kabirleri ziyaret etmek hem erkeklere, hem de kadınlara menduptur. Bazı ilim adamlarına göre, kadınların kabirleri ziyaret etmeleri haram kılınmıştır. Ancak en sahih tesbite göre bu hususta hem erkeklere, hem de kadınlara ruhsat vardır.
Kabirleri ayakta durup ziyaret etmek ve yine ayakta dua etmek sünnettir. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Baki' Kabristanı'nı ziyaret ederken böyle yapar ve şöyle derdi:
"Selam size olsun ey mü'min topluluğun yurdu! Şüphesiz biz de inşaallah- gelip size katılacağız. Allah'tan bize ve size afiyet dilerim."
Ziyaretçinin Yasin Suresini okuması müstehabdır. Okurken kabrin yanı başında oturmasında bir sakınca yoktur.[254]
b) Şafiilere göre: Kabirleri adabına uygun ziyaret etmek sadece erkeklere menduptur; kadınlara ise mekruhtur. Ancak kadınların ziyarete çıkmaları bir fitne çıkmasına veya haram bir şeyin işlenmesine sebebiyet verdiği takdirde, ziyaret kerahet sınırında kalmaz, haram olur.[255]
c) Hanbelilere göre: Erkeklerin kabirleri ziyareti hakkında görüş birliği vardır, buna muhalefet eden olmamıştır.
Kabir ziyaretinde Rasulüllah'dan (s.a.v.) rivayet edilen duayı söylemek sünnettir. Aynı zamanda kabrin yanında Kur'an okumakta bir sakınca yoktur. Kadınların ziyaret etmesi ise, mekruhtur.[256]

Tahliller Ve Rivayetler

756 nolu Büreyde hadisini Tirmizi sahihlemiştir. O bakımdan ihticaca salih sayılır. Nitekim müctehidlerin hemen hepsi bu hadisle istidlal edip kabir ziyaretinin sünnet olduğunu belirtmişlerdir. Kimi de müstehab olduğuna kaildir.
757 nolu Ebu Hüreyre hadisini Buhari dışında diğer beş sahih kaynak nakletmiştir. Aynı zamanda Hakim tahric etmiştir.
Bu babda Şafii, Ahmed ve Hakim, Ebu Zer (r.a.) den bir hadis rivayet etmişlerse de senedinin zayıf olduğu tesbit edilmiştir. İbn Mace ve Hakim'in İbn Mes'ud (r.a.) den rivayet ettikleri bir hadis daha var ki, onun isnadında Eyyub b. Hani' bulunuyor. Bu zat hakkında farklı tesbitler söz konusudur.[257]
Bunun gibi Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali (r.a.) den; İbn Mace, Hz. Aişe (r.a.) den rivayet etmiştir.
Hadis ve rivayetlerin tamamını biraraya getirince, kabir ziyaretinin meşruiyeti ortaya çıkıyor ve daha önce men'edilen hükmün kaldırıldığı kesinlik kazanıyor.
758 nolu Ebu Hüreyre hadisini aynı zamanda İbn Hibban tahric edip sahihlemiştir. Ancak hadisin delaleti mutlak değil mukayyeddir; yani sünnete aykırı ağlamak, çırpınmak veya bir fitne ve fesada sebebiyet vermek söz konusu olduğunda, kadınların kabirleri ziyaret etmesi haramdır. Böyle bir durum olmadığı takdirde, müctehidlerin bir kısmına göre ziyaret etmelerinde bir sakınca yoktur, bir kısmına göre ise kerahet vardır. Böylece, ziyaret sebebiyle birtakım günah ve fitneye sebebiyet veren kadınlar lanetlenmiştir.
759 nolu Abdullah hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiş; İbn Mace de muhtasar biçimde Hz. Aişe (r.a.) den rivayete yer vermiştir. Şöyle ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz kabirleri ziyarete ruhsat vermiştir."
Bu babda Ahmed, İbn Mace ve Hakim, Hasan (r.a.) dan ve Ahmed de ayrıca İbn Abbas (r.a.) dan hadis rivayet etmiştir. Ancak isnadında Ümmü Hani'in azadlı kölesi Ebu Salih'in bunun isnadında yer aldığı bilinmektedir ki, bu zat zayıftır. İbn Mehdi onun kavi olduğunu söylemişse de, İmam Ahmed kavi olmadığına dikkat çekmiştir.[258]
Kabirleri ziyaretin kadınlar için mekruh veya haram olduğuna dair Ebu Davud ve Hakim'in İbn Ömer (r.a.) den rivayet ettikleri bir hadis söz konusudur:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, kızı Fatıma'ya gözü dokundu ve sordu:
"Seni evinden dışarı çıkaran şey nedir"?
"Şu ölü evine geldim de onların ölüsüne merhamet duygumu (kullanarak rahmet dileyip) izhar ettim", diye cevap verdi. Rasulüllah (s.a.v.):
"Umulur ki onlarla birlikte kabre kadar vardın!" buyurdu. O da şöyle dedi
"Allah'a sığınırım, bu hususta sizin neler anlattığınızı sizden işitmiş bulunuyorum."
"Eğer onlarla beraber kabre gitmiş olsaydın şöyle şöyle günahkar olurdun" buyurarak konu üzerinde şiddetli durdu.
Bir diğer rivayette ise, bu son cümle şu lafızla nakledilmiştir:
"Eğer onlarla beraber kabre kadar gitmiş olsaydın, senin babanın dedesi Cenneti görmedikçe sen de cenneti göremez olurdun."
Hakim bu hadisin, şeyheynin şartına göre "sahihü'l-isnad" olduğunu belirtmiştir. İbn Dakik el-Iyd, İhkamü'l-Ahkâm'da bu babda görüşünü ortaya korken, Hakim'in sözü üzerinde şüpheyle durmuştur; Çünkü Buhari ve Müslim'in Ümmü Atıyye (r.a.) dan yaptıkları rivayete göre, Ümmü Atıyye şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz biz kadınları cenazeyi takip ve teşyi'den men'etti, ancak bu men' üzerinde ısrarla durmadı."
Şüphesiz cenazeyi kabre kadar teşyi' etmek başkadır, kabirleri gidip ziyaret etmek yine başka bir olaydır.

760 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. Onun gibi 761 nolu Büreyde hadisi de sahihtir.
Bu babda ayrıca Müslim'in Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ettiği bir hadis bulunuyor ki, mealen şöyledir: "Rasulüllah (s.a.v.), Hz. Aişe'ye kabirleri şöyle selamlamasını emretti:
"De ki, mü'minlerden ve müslimlerden oluşan kabir ehline selam olsun. Allah bizden ve sizden önden gidenlerle geride kalanlara rahmetini indirsin. Şüphesiz biz de -inşaallah- gelip size katılacağız."
Yine Müslim Hz. Aişe (r.a.) dan şu hadisi tahric etmiştir; adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz hemen hemen bir çok gecelerinde evden çıkıp Baki' kabristanına gider ki bu daha çok gecenin son bölümüne raslardı ve şöyle derdi:
"Ey mü'minlerin eyleştiği dâr! Selam size olsun. Size va'dolunan size gelip ulaştı ve biz de -inşaallah- gelip size katılacağız. Allah'ım! Baki' el-Ğarkad (kabristanında) bulunanları bağışla."
Kabirlere selam verme konusunda zikredilen "dâr" kelimesinden maksat, hem kabirler, hem de kabir ehli olanlardır.
Bu sahih rivayetlerden, kabirleri ziyaret edip onlara selam vermenin ve ilgili duayı yapmanın sünnet olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda kabirleri sık sık ziyaretin meşruiyetine delalet vardır. Sonra da kabir ehli ve hayatta olanlar için bu esnada mağfiretle birlikte afiyet dilemenin de müstehab olduğuna delalet vardır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Kabirleri önceleri ziyaret etme yasaklanmıştı.
2- Sonra İslami hükümler kalp ve kafalara iyice yerleşip cahiliye devri adetlerinin önüne bir sed çekilince bu yasak kaldırılmış ve böylece kabirleri ziyaret sünnet kılınmıştır.
3- Kadınların kabirleri ziyaretinin uygun olup olmayacağı, günün, ortamın ve toplum yapısındaki ahlaki seviyenin ölçülerine bağlıdır: Sesli ağlamak, hıçkırmak ve fitneye sebep olmak söz konusu olmadığı takdirde, kabirleri ziyaret etmelerine cevaz verilebilir. Bu gibi durumlar mevcut olduğu takdirde cevaz verilmez.
4- Kabirleri ziyarete giden kimsenin ayakta durup, Rasulüllah'dan (s.a.v.) nakledilen selamı vermesi ve sonra diğer duayı yapması, mağfiret ve afiyet dilemesi de sünnettir.
5- Kabirleri ziyaret ederken, zorunlu bir sebep olmadıkça kabirleri çiğnemek, üzerinde oturmak, küçük abdest bozmak mekruhtur ve günahtır.
6- Kabirleri ziyarette daha çok ölümü, kabir alemini ve ahireti; sonra da dünyanın geçici olduğunu, toplanılan mal ve servetin; elde edilen makam ve şöhretin ölümle noktalanacağını düşünmek ve ona göre ibret almak müstehabdır.

---

[1] Müslim, siyam: 144, 145, Nesai, iman: 7, Ahmed: 2/229, 3/451, 460, 4/ 335, 5/75, 76.
[2] Mecmeu'l-Enhür: 1/176, Haşiyetü't-Tahtavi: 287, 288.
[3] Mecmeu'l-Enhür: 1/176.
[4] Mecmeu'l-Enhür: 1/176.
[5] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 96, 97.
[6] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 96, 97.
[7] İbn Kudame, el-Muğni: 2/254, eş-Şerhu'l-Kebir: 2/253, 254.
[8] İbn Kudame, el-Muğni: 2/254, eş-Şerhu'l-Kebir: 2/253, 254.
[9] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/357.
[10] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/247-6334 nolu Amr.
[11] Buhari, meğazi: 31, Müslim, misafirin: 310, Ebu Davud, sefer: 14, Nesaî, havf: 12, Ahmed: 5/370, 6/275.
[12] Buhari, havf: 1, 2, 3, meğazi: 3, tefsir: 2, Müslim, müsafirin: 305, 307, 309, 312.
[13] Müsned-i Ahmed. Müslim, ibn Mace. Nesai/ıydeyn
[14] Buhari, havf: 1, Müslim, müsafirin: 306.
[15] Müsned-i Ahmed: 4/391, 413, Nesai, Ebu Davud.
[16] Ebu Davud, Nesai, havf: 15, Ahmed: 2/230.
[17] Nesai, havf: 2, 5, Ahmed: 1/232, 357, 5/183, 385, 399.
[18] Nesai, imamet: 41, taksir: 1.
[19] Müslim, müsafirin: 5, 6, Nesai, salat: 3, salatü'1-havf: 4, Ebu Davud, sefer: 5 .
[20] Kasani, Bedayiu's-Sanayi!': 1/243.
[21] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni Minhac: 92, 93.
[22] İbn Kudame, el-Muğni: 2/260, 261'den özetlenerek.
[23] Bilgi için bak: Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/160, 161, Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/243.
[24] Bilgi İçin bak: Ebu Cafer et-Tahavi, Şerhu Maâni'l-Asâr: 1/316.
[25] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: Muhammed b. İshak ismi.
[26] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/365.
[27] İbn Mace, ikamet: 151.
[28] Ebu Davud, Müsned-i Ahmed.
[29] Sahih-i Müslim, cihad: 69.
[30] Feteva-yi Hindiyye: 1/156.
[31] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/244, 245.
[32] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü't-Talibin: 21.
[33] İbn Kudame, el-Muğni: 2/270.
[34] Bilgi için bak: Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/162, 163.
[35] Buraya kadar naklettiğimiz.dört hadisi Buhari ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Buhari, küsuf: 1, 3, 8, 13, 17, Müslim, küsuf: 9, 10, 16, 17, 23, 29.
[36] Ebu Davud, istiska: 4, 5, 7, İbn Mace, küsuf, Ahmed: 1/298, 358, 3/347, 382, 6/53, 76, 164, 168, 345, 354.
[37] Müslim, Ebu Davud, Ahmed.
[38] Müslim. Ebu Davud, Ahmed.
[39] Tirmizi, küsuf ve cumua.
[40] Müslim, Ahmed, Nesai, Ebu Davud, küsuf.
[41] Ebu Davud, Müsned-i Ahmed.
[42] Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim.
[43] Buhari, Müslim, Nesai, Ebu Davud, İbn Mace, Ahmed: 5/19.
[44] Müsned-i Şafii.
[45] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/281-282'den özetlenerek.
[46] İmam Şafii, el-Ümm: 1/243, 244'den özetlenerek.
[47] İmam Şafii, el-Ümm: 1/245.
[48] eş-Şerhu'l-Kebir: 2/274, 275.
[49] İbn Kudame, el-Muğni: 2/275, 276.
[50] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 163, 164.
[51] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/375.
[52] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 3/375, Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/510, 10065 nolu.
[53] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/371, 1389 nolu Salebe.
[54] Ebu Davud, istiska: 2.
[55] İbn Mace, cihad: 142, Müsned-i Ahmed.
[56] Müsned-i Ahmed: 4/39, 40, 41.
[57] Buhari, istiska: 1, 15, 17, 20, Müslim, istiska: 1, 3, 4, Ebu Davud, istiska: 1, 2, Tirmizi, istiska; 7, Ahmed: 4/40, 41.
[58] Ebu Davud, istiska, Tirmizi, cumua: 44, Nesai, istiska: 3, İbn Mace, İkamet: 153, Ahmed: 1/230, 269, 355.
[59] Buhari, istiska: 3, fezail: 11.
[60] Sünen-i Saîd.
[61] Müslim, istiska: 7, Ahmed: 4/193.

[62] Buhari, istiska: 21.
[63] İbn Mace, ikamet: 154, Ahmed: 4/235.
[64] Taberani, istiska: 2, Müsned-i Şafii.
[65] Müsned-i Şafii, Neylü'l-Evtar: 4/12.
[66] Ebu Davud, Müsned-i Ahmed: 4/39, 40, 41.
[67] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/282, 283'den özetlenerek.
[68] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü't-Talibin: 22, 23'den özetlenerek.
[69] İbn Kudame, el-Muğni: 2/283-296'dan özetlenerek.
[70] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/165-167'den özetlenerek.
[71] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/8.
[72] Müslim, birr: 41, Tirmizi, cenaiz: 2, Ahmed: 1/81, 2/326, 354, 5/276, 279, 283, 284.
[73] Müslim, birr: 41, Tirmizi, cenaiz: 2, Ahmed: 1/81, 2/326, 283, 284.
[74] İbn Mace, cenaiz: 2, Ahmed: 1/81, 91, 138.
[75] İbn Mace.
[76] Buhari, tefsir: 4, vasaya: 3, Müslim, feraiz: 7, vasaya: 5, 7, Ebu Davud, cenaiz: 1, 5, Tirmizi, cenaiz: 6, İbn Mace, cenaiz: 1, Ahmed: 1/176, 4/375, 5/328.
[77] Müslim, cenaiz: 1, 3, Ebu Davud, cenaiz: 16, Tirmizi, cenaiz: 7, Nesai, cenaiz: 4, İbn Mace, cenaiz: 3, Ahmed: 3/3.
[78] İbn Mace, cenaiz: 6, Ahmed: 4/123.
[79] Ebu Davud, cenaiz: 20, İbn Mace, cenaiz: 4, Ahmed: 5/26, 27.
[80] Ebu Davud, cenaiz: 34.
[81] Tirmizi, cenaiz: 76, İbn Mace, sadakat: 12, Daremi, büyû: 52, Ahmed: 2, 440, 475
[82] Buhari, libas: 18, Müslim, cenaiz: 48, Ebu Davud, cenaiz 19, Ahmed: 6/ 153, 269.
[83] Buhari, cenaiz: 3, meğazi: 83, Nesai, cenaiz: 11, Ahmed: 6/117.
[84] Tirmizi, cenaiz: 14, İbn Mace, cenaiz: 7, Ahmed: 6/43, 55, 206.
[85] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/299.
[86] Ebu Zekeriya Yahya Nevevi, Minhacü't-Talibin: 23.
[87] İbn Kudame, el-Muğni: 302-307'den özetlenerek.
[88] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/500'den özetlenerek.
[89] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/501, 502'den özetlenerek.
[90] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/18.
[91] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/18.
[92] Ebu Davud, cenaiz: 3.
[93] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/351, 6721 nolu Fazl.
[94] Buhari, merzâ: 13, 20, Müslim, vasaya: 8, Ahmed: 1/168, 171.
[95] Tirmizi, İbn Mace, Ahmed: 1/196.
[96] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/23.
[97] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/6, 8056 nolu Muhammed.
[98] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/389, 6894 nolu Kazaa.
[99] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/26'dan özetlenerek.
[100] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/28'den özetlenerek.
[101] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/355.
[102] Ahmed: 2/280, 433, 454, 472, 4/246.
[103] Taberani, cenaiz: 45, Ebu Davud, cenaiz: 60, İbn Mace, cenaiz: 63, Ahmed: 6/58, 100, 105, 169, 200, 264.
[104] Buhari, mezalim: 3, Müslim, birr: 58, 72, zikr: 38, Ebu Davud, edeb: 38, 60, Tirmizi, hudud; 3, birr: 19, kur'an: 10, İbn Mace, mukaddeme: 17, hudud: 5, Ahmed: 2/91, 252, 269, 389, 404.
[105] Ahmed: 5/136.
[106] İbn Mace, Cenaiz: 9, 55, Dâremî, Mukaddeme: 14, Ahmed: 6/228.
[107] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/304'den özetlenerek.
[108] Ğamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 103.
[109] Ğamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 103.
[110] İbn Kudame, el-Muğni: 2/305-318'den özetlenerek.
[111] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/184-186'dan özetlenerek.
[112] Bilgi için bak: Mizanü'l-İ'tidâl: 1/370-384.
[113] Buhari, cenaiz: 73, 74, 76, 79, Ebu Davud, cenaiz: 27, Tirmizi, cenaiz: 46, Nesai, cenaiz: 62, İbn Mace, cenaiz: 28.
[114] Ahmed b. Hanbel.
[115] Buhari, gusül: 23, 25, 27.
[116] Ebu Davud, cihad: 38.
[117] Mecmeu'l-Enhür 1/188, 189'dan özetlenerek.
[118] Ğamravi, es-Siracül'l-Vehhac: 110.
[119] İbn Kudame, el-Muğni: 2/401-404.
[120] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahil- Arbaa: 1/529.
[121] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/32.
[122] Ahmed, Hakim, Ebu Davud, Tirmizi: Hadistin garibün.
[123] Ebu Davud: Cabir (r.a.) den.
[124] Ebu Davud, İbn Mace: İbn Abbas (r.a.) den.
[125] Geniş bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/135, 136.
[126] Geniş bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/148, 8673 nolu Mualla.
[127] Neylü'l-Evtar: 4/34.
[128] Buhari, cenaiz: 12, 13, 17, Müslim, cenaiz: 38, Nesai, cenaiz: 34, Ahmed: 5/85, 6/407, 408.
[129] Buhari, Müslim.
[130] Ebu Davud, Ahmed: 6/267.
[131] Mecmeu'l-Enhür: 1/179-181'den özetlenerek
[132] Ebu Yahya Zekeriya Ansari, Fethü'l-Vahhab: 1/89-91'den özetlenerek.
[133] İbn Kudame, el-Muğni: 2/317-328'den özetlenerek.
[134] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/184, 185.
[135] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/38.
[136] Buhari, meğazi: 17, 26, Ahmed: 5/112, 6/395.
[137] Buhari, meğazi: 17, 26, Ahmed: 5/112, 6/395.
[138] Müslim, cenaiz: 49, Tirmizi, cenaiz: 19, Nesai, cenaiz: 37, İbn Mace, cenaiz: 12, Ebu Davud, cenaiz: 30, Ahmed: 3/295, 329.
[139] Müslim, cenaiz: 49, Ebu Davud, cenaiz: 30, 37, Ahmed: 3/295.
[140] Buhari, cenaiz: 94, Ahmed: 6/132.
[141] Buhari, cenaiz: 18, 19, 23, 24, Müslim, cenaiz: 45, 46, Ebu Davud, cenaiz: 30, Tirmizi, cenaiz: 20, Nesai, cenaiz: 39, İbn Mace, cenaiz: 11, Ahmed: 1/94, 102, 222.
[142] Buhari, cenaiz: 18, 19, 23, 24, Müslim, cenaiz: 45, 46, Ebu Davud, cenaiz: 30, Tirmizi, cenaiz: 20, Nesai, cenaiz: 39, İbn Mace, cenaiz: 11.
[143] Ebu Davud, tıb: 14, libas: 13, Tirmizi, cenaiz: 18, edeb: 46, Nesai, cenaiz: 38, zinet: 97, İbn Mace, cenaiz: 12, libas: 5, Ahmed: 1/247, 274, 328, 355.
[144] Ebu Davud, cenaiz: 32, Ahmed: 6/380.
[145] Haşiyetü't-Tahtavi Ala Meraki'l-Felah: 316, 317.
[146] el-Ğamravi, Siracü'l-Vehhac: 105.

[147] İbn Kudame, el-Muğni: 2/328-330'dan özetlenerek.
[148] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/187, 188.
[149] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/40.
[150] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/42.
[151] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/240.
[152] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/393, 6910 ve 6911 nolu Kays.
[153] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/42.
[154] Bilgi İçin bak: Neylü'l-Evtar: 4/44.
[155] İbn Mace, cenaiz: 65.
[156] Ebu Davud, cenaiz: 27, Taberani, cihad: 37.
[157] Ebu Davud, cenaiz: 45, Tirmizi, cenaiz: 42, Nesai, cenaiz: 55, 56, 59, İbn Mace, cenaiz: 15, Ahmed: 4/247, 248, 249, 252.
[158] Ebu Davud, cihad: 133, Nesai, cenaiz: 66, İbn Mace, cihad: 34, Ahmed: 4/ 114, 5/192.
[159] Müslim, hudud: 21, Ebu Davud, hudud: 23, Tirmizi, hudud: 5, Nesai, cenaiz: 63, Daremi, hudud: 14, Ahmed: 1/8, 289, 314, 3/323.
[160] Buhari, cenaiz: 4, 5, 61, 65, menâkıb-ı ansar: 38, Müslim, cenaiz: 63, 64, Ahmed: 2/281, 438, 439.
[161] Müslim, cenaiz: 69.
[162] Buhari, cenaiz: 67, 74, Müslim, cenaiz, Ebu Davud, cenaiz: 57, İbn Mace, cenaiz: 32.
[163] İbn Mace, cenaiz: 32, Ahmed: 6/28.
[164] Tirmizi: Said b. Müseyyeb.
[165] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/312, 313.
[166] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü't-Taübin: 24.
[167] İbn Kudame, el-Muğni: 2/344, 358.
[168] El-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/522, 523.
[169] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/47.
[170] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/47.
[171] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/668, 5270 nolu Abdülmin'im.
[172] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/49.
[173] Neylü'l-Evtar. 4/52.
[174] Ebu Davud, cenaiz: 47, İbn Mace, cenaiz: 87.
[175] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/55.
[176] Tirmizi, Nesai, Ahmed: İmran b. Husayn'dan.
[177] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal; 2/248, 3621 nolu Süeyd.
[178] Buhari, cenaiz: 59, Müslim, cenaiz: 52, 53, Nesai, cenaiz: 79, İbn Mace, cenaiz: 34, Ahmed: 2/233, 284, 401, 421.
[179] Tirmizi, cenaiz: 40, Nesai, cenaiz: 78.
[180] İbn Mace, cenaiz: 19, Müslim, cenaiz: 58, Nesai, cenaiz: 78, Ahmed: 3/ 266, 6/40.
[181] Ebu Davud, cenaiz: 41.
[182] Tirmizi, cenaiz: 12, 60.
[183] Tirmizi, cenaiz: 12, İbn Mace, cenaiz: 14.
[184] Sünen-i Saîd.
[185] Sahih-i Buhari.
[186] Feteva-yi Hindiyye: 1/167'den özetlenerek.
[187] el-Gamravi, Siracü'l-Vehhac: 112.
[188] İbn Kudame, el-Muğni: 2/410, 411'den özetlenerek.
[189] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/502.
[190] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/64.
[191] Said b. Mensur: Muhammed b. Sirîn'den.
[192] Buhari, cenaiz: 4, 55, 61, 65, menakıb-'ı ansar: 38. Müslim, cenaiz: 63, 65, 69, 70, 72, Ebu Davud, salat: 243, cenaiz: 53, 58, 215, Tirmizi, cenaiz: 38.
[193] Müslim, cenaiz: 72, Ebu Davud, cenaiz: 54, Tirmizi, cenaiz: 7, Nesai, cenaiz: 76, İbn Mace, cenaiz: 25, Ahmed: 4/367, 370, 5/406.
[194] Buhari, meğazi: 12.
[195] Sünen-i Said.
[196] Haşiyetü't-Tahtavi: 318.
[197] Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü't-Talibin: 24.
[198] İbn Kudame, el-Muğni: 2/369, 371.
[199] Abdurrahman-el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibil- Arbaa: 1/517.
[200] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/68.
[201] Buhari, cenaiz: 66, Tirmizi, cenaiz: 39, Nesai, cenaiz: 77.
[202] Müsned-i İmam Şafii.
[203] Ebu Davud, cenaiz: 56.
[204] İbn Mace, cenaiz: 23, Ebu Davud, cenaiz: 53, Nesai, cenaiz: 77, Taberani, cenaiz: 16, 25, Ahmed: 2/256, 345, 363, 368, 459, 4/170.
[205] İbn Mace, cenaiz: 44, Ahmed: 1/283.
[206] Ebu Davud, cenaiz: 56, İbn Mace, cenaiz: 23, Ahmed: 3/491.
[207] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/313.
[208] Ebu Yahya Zekeriya Ensari, Fethü'l-Vahhab: 1/95.
[209] İbn Kudame, el-Muğni: 2/347.
[210] Abdurrahman el-Ceziri, el-Frkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/517'den özetlenerek.
[211] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/124, 125.
[212] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/69.
[213] Bilgi için bak: Mizanü'l-İ'tidal: 1/47, 48.
[214] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/90, 8442 nolu Mervan.
[215] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, Ahmed b. Hanbel.
[216] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/86.
[217] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/86.
[218] Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, İbn Mace.
[219] Müsned-i Ahmed, Nesai: İbn Sirin'den.
[220] Feteva-yi Hindiyye: 1/162.
[221] Mecmeu'l-Enhür: 1/186.
[222] İbn Kudame, el-Muğni: 2/366.
[223] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibil- Arbaa: 1/533.
[224] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/533.
[225] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/87.
[226] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/317, 1194 nolu Bişr.
[227] Ebu Davud, cihad: 82, Tirmizi, cenaiz: 54, İbn Mace, cenaiz: 38, Ahmed: 2/27, 40, 5/254.
[228] İbn Mace, cenaiz: 44.
[229] Buhari, cenaiz: 96.
[230] Ebu Davud, cenaiz: 68.
[231] Neylü'l-Evtar: 4/95.

[232] İbn Mace, cenaiz: 42.
[233] Müslim, cenaiz: 94, Tirmizi, cenaiz: 58, Nesai, cenaiz: 96, 98, İbn Mace, cenaiz: 43, Ahmed: 3/245, 332, 399, 6/299.
[234] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/319, 320.
[235] el-Gamravi, Siracü'l-Vehhac: 114, 115'den özetlenerek.
[236] İbn Kudame, el-Muğni ve eş-Şerhu'l-Kebir: 2/382, 385'den özetlenerek.
[237] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/165 ve İbn Kudame, el-Muğni: 2/385.
[238] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/92.
[239] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/597, 2256 nolu Hammad.
[240] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/97.
[241] Fazla bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/11, 8069 nolu Muhammed.
[242] Kur'an-ı Kerim, Taha: 20/55.
[243] Ebu Davud, cenaiz: 69.
[244] Sünen-i Said, Neylü'l-Evtar: 4/101.
[245] İbn Kudame, el-Muğni: 2/385.
[246] İbn Şâhîn, Kitabu Zikri'l-Mevt, el-Muğni: 2/386.
[247] Bilgi için bak: İbn Kudame, el-Muğni: 2/386, haşiye...
[248] Müslim, cenaiz: 106, adahî: 37, Taberani, dahaya: 105, Ahmed: 3/38.
[249] Müslim, cenaiz: 105, 108, Nesai, cenaiz: 101, İbn Mace, cenaiz: 40, Müslim, cenaiz: 105, 108, Nesai, cenaiz: 101, İbn Mace, cenaiz: 40.
[250] Ebu Davud, cenaiz: 78, Tirmizi, salat: 121, Nesai, cenaiz: 104, Ahmed: 1/ 229, 287.
[251] el-Esrem, Sünen. Neylü'l-Evtar: 4/125.
[252] Müslim, taharet: 39, 45.
[253] Müslim, cenaiz: 104, İbn Mace, cenaiz: 36, Ahmed: 5/353.
[254] Haşiyetü't-Tahtavi: 340-342.
[255] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/540'dan özetlenerek.
[256] İbn Kudame, el-Muğni: 2/424'den özetlenerek.
[257] Neylü'l-Evtar: 4/124.
[258] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/538, 10302 nolu Ebu Salih.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU EHÂDÎSİ'L-ENBİYÂ
PEYGAMBER KISSALARI BÖLÜMÜ
Bâb: Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Dost Edindi.." Buyruğu Hakkında
Bâb: Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Dost Edindi.." Buyruğu Hakkında

KİTÂBU EHÂDÎSİ'L-ENBİYÂ

PEYGAMBER KISSALARI BÖLÜMÜ

Bâb: Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Dost Edindi.." Buyruğu Hakkında

291- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletmiştir: Uhud dağı Allah Resûlü'ne (sav) göründüğünde şöyle buyurdu: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz. Allahım! Medine'nin iki yakası arasını İbrahim'in Mekke'yi harem kılması gibi harem kılıyorum.
Abdullah b. Zeyd de bunu Allah Resulü'nden (sav) rivayet etmiştir.[1]

Şerh

İbrahim Mekke'yi harem kıldı" ifadesinde, Hz. İbrahim' in (as) Mekke 'yi harem kılmasına atıfta bulunulmaktadır. Efendimizin (sav) bu buyruğundan Mekke Hareminin bizzat Hz. İbrahim (as) tarafından oluşturulduğunu anlamaktayız. Kendisi de dedesi ibrahim (as) gibi adını taşıyan şehrin iki yakası arasını 'harem' ilan etmiştir.

Hüküm

Bir beldenin 'harem' kılınarak kutsal bir havzaya dönüşmesi, bir takım yasaklar ve meziyetlerle donatılması anlamına gelir. Medine şehrinin çevresinde de harem bölgesi vardır. Bu bölge şehrin güney ve kuzeyinde Âir dağı İle Sevi dağı arasındaki alanla, doğu ve batıdaki kara taşlık alanı içine alır. Allah Resûlü'nün (sav) "Medine Ayr'dan Sevr'e kadar haremdir" hadisi ile "Allah Resulü (sav) Medine'nin doğu ve batısındaki kara taşlık arasındaki alanları harem kıldı" hadisi bunun delilleridir.
Yaklaşık oniki mil kadar olan bu bölgenin merkezi, O'nun, ashâbiyla birlikte bina ettiği Mecsid-i Nebevidir.
Medine haremi, Mekke hareminden farklı özelliklere sahiptir. Örneğin Medine harem bölgesinde yeşilliklerin ihtiyaç hâlinde kesilmesi caiz görülmüştür. Yine Medine dışında avlanma serbest bırakılmıştır.
Mekke'ye ihramsız girilememesi sebebiyle O'nun kutsallığı Medine'den daha yüksek sayılmıştır.

Bâb: Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Dost Edindi.." Buyruğu Hakkında

192- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şiib'dan, o Salim b. Abdillah'tan, o İbni Ebî Bekr'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ona dedi ki: Görmedin mi kavmin Kabe'yi inşa enikleri zaman, İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler?
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Onu İbrahim'in (as) temellerine tekrar orurtsamz olmaz mı?"
Bunun üzerine şöyle buyurdu: Keşke kavminin küfür dönemiyle başları yakın olmasaydı, o zaman yapardım.
Abdullah (ra) der ki: Eğer Âişe (r.anhâ) bunu bizzat Allah Resû-lü'oden (sav) dinlemişse, Allah Resûlü'nün (sav) Hicr'in yanındaki rükünleri istilâm etmeyi terk ettiğini görmezdim. Ancak Kabe'nin İbrahim in (as) temelleri üzerine tamamlanmadığı da gerçektir.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili tafsilat için 184 no.lu hadise bakınız. Burada yeraîma nedeni büyük peygamberlerden biri ve Hz. Muhammed'in dedesi Hz. ibrahim'in adının geçiyor olmasıdır.

---

[1] Bkz. 271 no.luhadis-i şerif.
[2] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HAYA BÖLÜMÜ
Umumî Açıklama:

HAYA BÖLÜMÜ

Umumî Açıklama:

Hayâ, lügat olarak, ayıplanan bir şeyin korkusuyla insanda hâsıl olan değişme ve inkisâr mânasına gelir. Mamafih, herhangi bir sebeple bir şeyin mücerred terkine de hayâ dendiği olmuştur. Aslında terk, hayâ değil, hayânın gerektirdiği şeylerden biridir. Râğıb: "Nefsin kendini kabih şeyi yapmaktan tutmasıdır" diye tarif edip açıklar: "Hayâ insana has bir duygudur. Bununla her istediğini yapmaktan kendini alıkoyarak hayvandan ayrılır. İffet ve hayırdan mürekkeptir. Bu sebeple hayâ sahibi çok şecaatli olamaz. Nadir şecaat sahipleri utangaçtır."
Hayâyı, "nefsin, mekruh addedilen şeyi işlemek korkusuyla kendisini tutmasıdır" diye tarif edenler de olmuştur. Burada işlenmesinden korkulan mekruh dinî bir mekruh olabilir, aklî bir mekruh olabilir, örfî bir mekruh olabilir. Dinî mekruhu işleyene fâsık, aklî mekruhu işleyene mecnun, örfî mekruhu işleyene ebleh denir.
Bazı âlimler hayâ, haram kılınan şeylerde ise vâcib, mekruh şeylerde ise mendub, mübah şeylerde ise örfîdir demiştir.
Şeriatte, kötü ve çirkin olandan içtinab etmeye, hak sahibinin hakkına riayetsizlikten men etmeye sevkeden ahlâka denir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Hayânın tamamı hayırdır" demekle, her çeşit çirkinlik, haksızlık ve kötülüklerden içtinâb ve kaçınmanın hayır olduğunu belirtmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hayânın İslâm dininde tuttuğu ehemmiyeti belirtmek için, onun "imandan bir şube" olduğunu belirtmiştir. İnsanlık tarihindeki yerini de şöyle belirtmiştir:

???? ?????? ???????? ???????? ???? ????? ??????????? ??????: ???? ???? ??????? ????????? ??? ??????

"İnsanlığın ilk nübüvvetten aldığı öğüt şudur: "Eğer hayân yoksa git dilediğini yap."
Hayâ duygusu fıtrî mi mukteseb mi?
Bu hususu açıklama sadedinde İbnu Hacer, "Hayâ imandan bir şubedir" hadisine atıf yaparak bir sual sorar ve sonra cevabını verir:
"- Eğer: "Hayâ fıtrattan gelen (garîzî) bir huydur, nasıl olur da imanın bir şubesi olur?" dersen, cevaben deriz ki:
"- Hayâ bazan garîzî yani fıtrî ve yaratılıştan, bazan da tahallukîdir, yani irade ile kazanılır. Ancak şeriatın isteğine uygun olarak kullanılması iktisâba, bilgiye ve niyete muhtaçtır. Böylece hayânın niyet ve gayretle kullanılması, taate sevkedici, masiyet işlemekten menedici olması, onu imandan bir parça kılar. Hiçbir zaman: "Hayâ vardır, hak söylemekten veya hayır işlemekten mani olur" denemez. Zîra böylesi bir hayâ anlayışı şer'î değildir."
Ebu'l-Abbâs Kurtubî de şöyle der: "Mükteseb (yani irade ile kazanılan) hayâ, Şâri'in imandan bir şube kıldığı hayâdır. İşte kişinin mükellef olduğu hayâ da bu hayâdır, garîzî olanı değil. Ancak kimde garîzî hayâ mevcut ise bu, mükteseb olan hayâya yardımcı olur. Şu da var ki, mükteseb olan da insan tabiatına işleyerek garîzî hayâ hükmüne de geçebilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her iki çeşidi de nefsinde cemetmişti: Garîzî hayâda bâkire kızdan daha ziyade ilerde, mükteseb hayâda da zirvede idi."
Örfen hayâ edip utanılacak bir kısım meselelerin sorulması veya açıklanması hususunda dinimiz hayâ aramaz. Bir başka ifadeyle hayâ gerekçesiyle o çeşit meselelere temas edilmemesini, ihmâl edilmesini hoş karşılamaz ve buna hayâ demez. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), yeri geldiği zaman, o çeşit mevzulara şu âyeti okuyarak çekinmeden girmiştir: ???????? ? ??????????? ???? ???????? "Allah gerçeği söylemekten çekinmez" (Ahzâb 53).
Ashâb da, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan öğrendikleri bu metoda uyarak, gerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ve gerekse birbirlerine, hacâletâver meseleleri sormaktan çekinmemişler, aynı âyeti okuyarak söze başlayıp meselelerini sormuşlardır. Bu davranış dolayısıyla kimse kimseyi ayıplamamış, o çeşit meseleler, tedkik, tahlil, ta'lim ve taallüm dışı bırakılmamıştır.
Nevevî der ki: "(Hakkı öğrenme meselesinde hayâ etmek, dinin taleb ettiği) hakikî hayâ değildir. Zîra hayânın tamamı hayırdır, hayâ hayırdan başka bir şey getirmez. Dini ilgilendiren ve fakat utandırıcı meselelerde sualden vazgeçmek hayır değil, şerdir. Öyle ise şer getiren şey nasıl hayâ olur?"
Bediüzzaman, hatırımıza gelebilecek bir soruyu cevaplar: Allah'a karşı edeb nasıl olabilir?
"SUAL: Her şeyi bilen ve gören, hiçbir şey O'ndan gizlenmeyen ALLÂMÜ'L GUYUB'a karşı edeb nasıl olur? Sebeb-i hacalet olan hâletler, O'nda gizlenmez. Edebin bir nev'i tesettürdür. Mucib-i istikrah hâlâtı setretmektir. ALLÂMÜ'L GUYUB'a karşı tesettür olamaz?
ELCEVAP: Evvelâ: Sani-i Zülcelâl, nasıl ki kemal-i ehemmiyetle san'atını güzel göstermek istiyor ve müstekreh şeyleri perdeler altına alıyor ve nimetlerine, c nimetleri süslendirmek cihetiyle nazar-ı dikkati celbediyor. Öyle de: Mahlukatını ve ibâdını sâir zîşuurlara güzel göstermek istiyor. Çirkin vaziyetlerde görünmeleri, Cemil ve Müzeyyin ve Lâtif ve Hakim gibi isimlerine karşı bir nevi isyan ve hilâf-ı edeb oluyor.
İşte Sünnet-i Seniyye'deki edeb, O Sâni-i Zülcelâl'in esmâlarının hudutları içinde bir mahz-ı edeb vaziyetini takınmaktır.
Saniyen: Nasıl ki bir tabib, doktorluk noktasında bir nâmahremin en mahrem uzvuna bakar ve zaruret olduğu vakit ona gösterilir. Hilâf-ı edeb denilmez. Belki, edeb-i tıp öyle iktiza eder denilir. Fakat o tabib, reculiyet unvanıyla yahut vâiz ismiyle yahut hoca sıfatıyla o nâmahremlere bakamaz. Ona gösterilmesini, edeb fetva vermez. Ve o cihette ona göstermek, hayâsızlıktır. Öyle de: Sâni-i Zülcelâl'in çok esmâsı var. Herbir ismin ayrı bir cilvesi var. Meselâ: Gaffâr ismi, günahların vücudunu ve Settâr ismi, kusuratın bulunmasını iktiza ettikleri gibi; Cemil ismi de, çirkinliği görmek istemez. Latif, Kerim, Hakim, Rahim gibi esmâ-i cemâliye ve kemâliye, mevcudatın güzel bir surette ve mümkin vaziyetlerin en iyisinde bulunmalarını iktiza ederler. Ve o esmayı cemâliye ve kemâliye ise melâike ve ruhanî ve cin ve insin nazarında güzelliklerini mevcudatın güzel vaziyetleriyle ve hüsn-i edebleriyle göstermek isterler.
İşte Sünnet-i Seniyye'deki âdâb, bu ulvî âdâbın işaretidir ve düsturlarıdır ve numûneleridir."[1]

?1? ?? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? #: ??????????? ???? ?????? ??? ????????. ??????? ????? ????????? ???? ?????? ?? ??????? ?????? ????????????????. ?????: ?????? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ????? ????????? ??? ???????? ???????? ????? ?????? ?????????? ????? ????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?Œ?????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ?Œ?????? ???? ?'????
?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ????? ??????????[. ????? ???????.??????? »??? ??? ????????« ????? ?????? ???????. ?»??? ???? ?????????« ??????? ????????. ???????: ???? ??? ??? ???? ?? ?????? ???????? ??? ??????? ?? ????? ????? ????? .

1. (1669)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah'tan hakkıyla hayâ edin!" buyurdular. Biz: "Ey Allah'ın Resûlü, elhamdülillah, biz Allah'tan hayâ ediyoruz" dedik. Ancak O, şu açıklamayı yaptı: "Söylemek istediğim bu (sizin anladığınız hayâ) değil. Allah'tan hakkıyla hayâ etmek, başı ve onun taşıdıklarını, batnı ve onun ihtivâ ettiklerini muhâfaza etmen, ölümü ve toprakta çürümeyi hatırlamandır. Kim âhireti dilerse dünya hayatının

zinetini terketmeli, âhireti bu hayata tercih etmelidir. Kim bu söylenenleri yerine getirirse, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur." [Tirmizî, Kıyâmet 25, (2460).][2]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah'tan hakkıyla hayâ etmek" diye farklı bir mefhumdan söz etmektedir. Farklı diyoruz. Çünkü, halkın mutad hayâ anlayışını kabul etmeyerek, hakkıyla hayâyı yeni baştan târif ediyor. Buna göre, kişi dinleyip, görüp öğrendiğinden, yiyip içtiğine kadar her şeyin Allah'ın rızasına uygun olmasına dikkat etmelidir, gerçek hayâ budur. Zîra başın taşıdıklarından göz, kulak, lisan gibi maddî ve zâhirî; hâfıza, hayâl, tefekkür gibi ruhî ve görünmez duygu ve hasseler kastedilmektedir. Keza batnın ihtiva ettiklerinden murad da mide, ferc, kalb, el ve ayaklar gibi batın ve batna bağlı her şeydir. Bu uzuvların ilgili olduğu bütün fiiller buraya dahildir. Şu halde insan bütün organlarını helâlde kullanmadıkça hakikî hayâya eremez.
Beyzâvî der ki: "Allah'tan hakkıyla hayâ, sizin zannettiğiniz şey değildir. Bilakis o, kişinin nefsini bütün organlarıyla Allah'ın razı olmayacağı fiil ve sözlerden korumasıdır."
Süfyan İbnu Uyeyne de şöyle demiştir: Haya takvanın en hafif mertebesidir. Kul hayâ etmedikçe Allah'tan korkmaz. Ehl-i takvânın takvâya, hayâdan başka girdiği bir kapı var mıdır?"
Hadîsle ilgili olarak Tîbî de şunu söylemiştir: "Burada baş, her çeşit kötü ahlâkın kab ve zarfı kılınmış; ağız, göz, kulak ve bunlara bağlı olan diğer manevî duyguların hepsi kastedilmiş ve bunların kötülüklerden korunması emredilmiştir.
Münâvî, hadiste geçen "ölümü ve toprakta çürümeyi hatırla" ibaresiyle ilgili olarak şu açıklamayı kaydeder: "Kim kemiklerinin çürüyeceğini, azalarının dağılacağını derhatır eder, aklına getirirse; dünyevî, fani lezzetler nazarında kıymetini kaybeder ve âhireti kazanmada gerekli olan şeyler ehemmiyet kazanır, Allah'a saygı ve sevgi ile ibadet eder."
Tîbî hadisin sonunda geçen: "Kim bu söylenenleri yerine getirirse, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur" cümlesiyle ilgili olarak der ki: "Bu sözle, bütün geçmiş kaydedilenlere işaret edilmektedir. Kim bunlardan birini ihmâl ederse hayâ duyma sorumluluğundan kurtulamaz. Bundan şu husus ortaya çıkmıştır: İnsanın cibilleti ve baştan ayağa dahili ve hâricî uzuvlarıyla hilkati, kusur madeni ve rüsvaylık mahallidir, bunu yegâne bilen de Allah Teâlâ'dır. Öyle ise, hakikî hayâ, O'ndan utanmak ve yapıldığı takdirde ayıplanılacak şeylerden kaçınmakla hâsıl olur. Bunun da aslı, esâsı, İslâm'a göre değeri olmayan şeyleri yani mâlayâniyâtı terketmek, mânası, değeri, sevabı olan şeylerle meşgul olmaktır. Kim bu söyleneni yerine getirirse Allah ona gerçek hayâyı müyesser kılar.
Hayânın pekçok mertebesi vardır. En üst mertebesi: Zâhiren ve bâtınen, içiyle dışıyla kişinin Allah'tan hayâ etmesidir. İşte bu, kişiye müşâhede makamı kazandıracak olan murâkabe makamıdır.
el-Mecmû'da Şeyh Ebu Hâmid'den şu kaydedilmiştir: "Hasta veya sağlam herkes bu hadisi, dilinde pelesenk olacak şekilde çokca zikretmesi lazımdır ve bilhassa hastalar!"[3]

?2? ??? ??? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ?????? # ?????? ??????? ???? ??????????? ?? ?????????)?1(? ??????? ???? ???? ??????? ?????????? ????????? ????? ?? ????????[. ????? ??????? .

2. (1670)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çadırdaki bâkire kızdan daha çok hayâ sahibi idi. Hoşlanmadığı bir şey görmüşse biz bunu yüzünden hemen anlardık." [Buhârî, Edeb 77, Menâkıb 23; Müslim, Fedâilu'n-Nebi 67, (2320).][4]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fevkalâde bir hayâya sahip _____)?1(?????: ????? ?? ????? ???? ????? ??? ????? ???? ??????? ?????. olduğunu anlatmaktadır. Bekâr kızın hayâsı ile yapılan mukayese, onun şiddetini ifade içindir. Çünkü, normal olarak en ziyade utanan kimseler bekâr kızlardır ve bunların da hususî örtünmelerinin gerisinde veya çadırlarında içerisinde yalnız oldukları zamanda, yanlarına bir yabancının girmesi durumunda duyacakları hayâ hâlidir. İşte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayâsı bu haldeki bâkire kızın hayâsı ile mukayese edilerek ondan daha şiddetli bir hayâya sahip olduğu belirtilmiştir.
Şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bu hayânın sudur mahallini "Hududullah'a girmeyen meselelerde" diye belirtmeyi ihmâl etmezler. Hududun sübutunda kinâye tarzı yetmediği, açıklık gerektiği için, hududla ilgili meselelerde açık konuşmaya hayâ mâni olmamıştır. Nitekim Buhârî'de geçen zinâ itirafıyla ilgili bir vak'ada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mü'terife: ??????????? ? ??????? "Sen kadına temas mı ettin? Kinâyesiz söyle!" demiştir.[5]

?3? ??? ??? ?? ???? ?? ????? ????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ??? ??????? ????? ???????? ???????? ?"????? ?????????[. ????? ???? .

3. (1671)- Zeyd İbnu Talha İbnu Rükâne (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her bir dinin kendine has bir ahlâkı vardır. İslâm'ın ahlâkı hayadır." [Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 9, (2, 905); İbnu Mâce, Zühd 17, (4181, 4182).][6]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada her dinin ehemmiyetiyle üzerinde durup mensuplarında öncelikle aradığı bir seciyye olduğunu belirtmekte, İslâm'ın ısrarla üzerinde durduğu seciyyenin hayâ olduğunu haber vermektedir. Yani İslâm'a kıvam veren seciyyesi, güzellik katan mürüvveti hayâ olmaktadır.
Hayânın lügat olarak hayat kelimesinden geldiğini belirten Zürkânî: "Kalb, Allah'a imanla hayat bulup canlanırsa, onda hayâ da artar" der ve ilâve eder: "Görmez misin, utangaç kimse, utandığı vakit terler. Onun teri, ruhta coşan hayânın hararetinden ileri gelir. Hayânın coşmasından ruh feveran ederek cesedin ve bilhassa alnın terlemesine sebep olur. Zîra hayânın hakimiyeti, yüz ve göğüsle tezâhür eder. Bu da kişideki İslâm'ın kuvvetli olmasından ileri gelir. Zîra İslâm nefsin teslimiyetidir. Din zaten nefsin boyun eğmesi ve inkiyâdıdır. İşte bu sebeple hayâ İslâm'ın ahlâkı olmuştur. Müslüman âdeta, fıtrî bir şekilde mütevazi ve hayâ sahibidir. Bu açıklamayı, Hakim Muhammed İbnu Ali et-Tirmizî yapmıştır. Diğer bazı âlimler de şöyle demişlerdir: "Öteki din mensuplarında hayâ dışında muayyen bir seciyyenin galebesi vardır. Müslümanlar üzerinde ise galib olan hayâdır. Çünkü o, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, tamamlamak üzere gönderildiği mekârimu'l-ahlâk'ın mütemmimidir. İslâm dini, bütün dinlerin en şereflisi olması haysiyetiyle, Cenab-ı Hakk, ahlâkın en yüce ve en eşrefini ona vermiştir..."[7]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???:]??? ????????? #: ??? ????? ????????? ?? ??? ??? ???????? ????? ????? ????????? ?? ???? ??? ???????[. ????? ??????? .

4. (1672)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Edebsizlik ve çirkin söz girdiği şeyi çirkinleştirir. Hayâ ise girdiği şeyi güzelleştirir." [Tirmizî, Birr 47, (1975); İbnu Mâce, Zühd 17, (4185).][8]

AÇIKLAMA:

Edebsizlik diye tercüme ettiğimiz kelime fuhş'dur. Fuhş, günah ve meâsiden çirkinliği fazla olanlara denmiştir. Söz ve fiilden açık şekilde çirkin olanlar hep fuhş kelimesiyle ifade edilmiştir. Zinâ da günahların en çirkini olması sebebiyle fuhş kelimesiyle ifade edilmiştir.
Sadedinde olduğumuz hadisteki fuhştan çirkin ve kaba sözlerin kastedildiği umumiyetle benimsenmiştir. Ancak, kaba ve sert davranışın kastedildiği de söylenmiştir. Çünkü bu mânayı te'yiden bir başka hadiste şöyle buyurulmuştur:

??? ????? ????????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ???? ?????? ??? ???????

"Bir şeye rıfk girdi mi onu güzelleştirir, bir şeyden de çıkarıldı mı onu çirkinleştirir."
Tîbî, hadisteki: "Hayâ bir şeye girerse onu güzelleştirir" ifadesindeki "şey'e" kelimesinde mübâlağa kastı olduğunu söyler ve der ki: "Hayâ veya fuhş cansızı güzelleştirir veya çirkinleştirebilirse, insanı nasıl güzelleştirip çirkinleştirdiği anlaşılmalıdır! denmek istenmiştir." [9]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/333-335.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/336.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/336-337.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/337.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/337-338.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/338.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/338-339.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/339.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/339.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30- VASIYETLER KİTABI (Bölümleri)
1- VASIYET GEÇİKTİRİLMEMELİ
2- RASÛLULLAH (S.A.V) VASİYET ETMİŞ MİDİR?
3- MALIN ÜÇTE BİRİNİ VASİYET ETMEK
4- MİRAS TAKSİMİNDEN ÖNCE BORÇ ÖDENMELİ
5-VARİSE VASİYET YOKTUR
6- YAKIN AKRABAYA VASİYET OLUR MU?
7- ANSIZIN VEFAT EDEN ADINA VARİSLERİ HAYIR YAPAR MI?
8- ÖLEN KİMSE İÇİN YAPILAN SADAKANIN DEĞERİ VE KIYMETİ
9- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
10- SORUMLULUK GETİREN İŞLERDEN UZAK DURMAK
11- YETİM MALINI YÖNETEN KİMSENİN DURUMU
12- YETİM MALINI YEMEKTEN SAKINMAK GEREKİR

30- VASIYETLER KİTABI (Bölümleri)

1- VASIYET GEÇİKTİRİLMEMELİ

3553- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi sadakanın sevabı daha büyüktür" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Sadakanın hayırlısı vücudun sıhhatle ve mala düşkünlüğün fazla olup fakirlikten korkup ebedi kalacakmış gibi olduğun anda verilenidir"** buyurdu ve, **"Sadaka vermeyi can boğaza geldiği ve sen de şu malım şu kimseye şu malımda şu kimseye aittir diyeceğin güne erteleme."** (Ebû Davud, Vesaya: 3; Müslim, Zekat: 31)

3554- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hanginiz varislerinin malını kendi malından daha çok sever?"** Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz kendi malımızı severiz varislerin malını değil" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İyi bilin ki şu anda sevdiğinizi söylediğiniz tüm bu mallarınız sizin mallarınız değildir varislerinizin mallarıdır. Senin malın ahiret ve Cennet için önceden verdiğin maldır geri kalanlar ise varislerin mallarıdır."** (Buhârî, Rikak: 12; Müsned: 3443)

3555- Mutarrif (r.a)'in babasından rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Tekâsür sûresi 1.2 ayeti olan: **"Aç gözlülük saplantısı içinde mal mülk çokluğuyla övünmek oyaladı sizleri. Öyle ki mezara girinceye kadar bu oyalanmaya devam ettiniz."** Ayetler hakkında şöyle buyurdu: **"Ademoğlu dünyada sahip olduğu şeylerle malım malım diyerek övünür durur. Ey Ademoğlu! Senin olan mal yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve Sadaka olarak verip ahiret için hazırladığındır."** (Müslim, Zühd ve Rekaik: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 89)

3556- Ebu Habibe et Taî (r.a) şöyle demiştir: "Bir adam Allah yolunda harcanmak üzere bir miktar para vasiyet etti. Ebu'd Derda'ya bu durum sorulunca Peygamber (s.a.v)'den şu hadisi nakletti: **"Ölümüne yakın köle azâd eden veya bir şey tasadduk eden kendisi doyduktan sonra başkasına hediye veren gibidir."** (Dârimi, Vasiyet: 34; Tirmizî, Vasiyet: 7)

3557- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Vasiyet edebilecek malı bulunan bir kimseye vasiyet'i yanında yazılı bulunmadıkça iki gece geçirmesi caiz değildir."** (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3558- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir Müslüman kişinin vasiyeti yanında yazılı olarak bulunmadıkça iki gece geçirmesi caiz değildir."** (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3559- Abdullah b. Ömer (r.a)'in haber verdiğine göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hiçbir Müslüman kimsenin vasiyeti yanında olarak bulunmadıkça üç gece geçirmesi caiz değildir."** Abdullah b. Ömer diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v)'den bu hadisi duyduğum andan itibaren vasiyetim daima yanımdadır." (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3560- Sâlim b. Abdullah (r.a) babasından naklediyor. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Vasiyet edebileceği kadar dünyalığı bulunan bir kişiye vasiyeti yanında yazılı bulunmadıkça üç gece geçirmesi helâl değildir."** (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

2- RASÛLULLAH (S.A.V) VASİYET ETMİŞ MİDİR?

3561- Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn ebî Evfa'ya: "Rasûlullah (s.a.v) vasiyette bulunmuş mudur?" diye sordum. **"Hayır"** dedi. "Peki Müslümanlara vasiyet nasıl emrolundu?" dedim. Allah'ın Kitab'ına uyarak emretti dedi. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3562- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefatında geriye ne bir dinar ne de bir dirhem ne koyun ne de deve bıraktı. Bu yüzden hiçbir şey de vasiyet etmedi. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3563- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefatından sonra geriye ne bir dirhem ne de dinar ne koyun ne de deve bıraktı. Bu yüzden de hiçbir şey vasiyet etmemişti. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3564- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefatından sonra geriye ne bir dirhem ne de dinar ne koyun ne de deve bıraktı. Bu yüzden de hiçbir şey vasiyet etmemişti. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3565- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ali'ye vasiyet etti diyorlar. Halbuki vefatından az önce idrarını yapmak için bir kap istemişti de o esnada tüm vücudunu bırakıvermişti, benim göğsüme dayalı olmasına rağmen ben bile vefat ettiğini anlayamadım, şu halde kime vasiyet etti? (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3566- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat ettiğinde yanında benden başka kimse yoktu. Vefatına yakın idrar yapmak için bir kap istemişti. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3- MALIN ÜÇTE BİRİNİ VASİYET ETMEK

3567- Amir b. Sa'd (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Şifa bulduğum bir hastalığa yakalanmıştım. Rasûlullah (s.a.v) beni ziyarete gelmişti. Ben de şöyle demiştim: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim malım çoktur, kızımdan başka da mirasçım yok, malımın üçte ikisini tasadduk edebilir miyim?" diye sordum. **"Hayır"** dedi. Ben: "Peki yarısına ne dersiniz?" dedim. Yine **"Hayır"** dedi. Ben: "Ya üçte biri nasıl olur?" deyince, **"Üçte bir… üçte bir de çoktur ama senin için yeterlidir. Mirasçılarını zengin bırakman başkalarına avuç açacak durumda bırakmandan daha hayırlıdır"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3568- Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Mekke'de hasta iken Rasûlullah (s.a.v) beni ziyarete geldi. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! malımın hepsini vasiyet etmek isterim ne dersiniz?" dedim. **"Hayır olmaz"** buyurdu. Ben: "Yarısını" dedim. Yine **"Hayır olmaz"** buyurdu. "Üçte birine ne dersiniz?" deyince: **"Üçte bir… üçte bir de çoktur ama vasiyet edebilirsin. Ey Sa'd! Mirasçılarını zengin bırakman onları fakir ve başkalarına el açar halde bırakmandan daha hayırlıdır"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3569- Amir b. Sa'd (r.a) babasından naklediyor ve şöyle diyor: Sa'd Mekke'de hasta yatıyordu, vaktiyle hicret ettiği bu toprakta ölmek istemiyordu. Peygamber (s.a.v) onu ziyarete geldi. **"Allah, Sa'd b. Afra'ya merhamet etsin veya Allah Sa'd'e acısın"** buyurdu. Onun mirasçı olarak tek bir kızı vardı. Ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! malımın hepsini vasiyet etmek istiyorum ne dersiniz?" Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır öyle yapma!"** buyurdu. "Yarısını" dedim, yine: **"Hayır öyle yapma"** buyurdu. Üçte bir deyince: **"Üçte bir… üçte bir çoktur… zira mirasçılarını zengin bırakman insanlara el avuç açacak şekilde muhtaç bırakmandan hayırlıdır"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3570- Bükeyr b. Mismar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Amir b. Sa'd tan işittim. O da babasından şöyle aktarmıştı: "Sa'd hastalanmıştı Rasûlullah (s.a.v) ziyaret için yanına girmişti. Sa'd, Rasûlullah (s.a.v)'i görünce ağladı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Vaktiyle hicret ettiğim yerde öleceğim" dedi. **"Rasûlullah (s.a.v) hayır inşallah iyileşirsin"** buyurdu. Sa'd: "Malımın hepsini Allah yolunda vasiyet etmek istiyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır öyle yapma"** buyurdu. "Sa'd üçte ikisini mi vasiyet edeyim" deyince, yine: **"Hayır öyle yapma"** buyurdu. Yarısını mı deyince, yine: **"Hayır olmaz"** dedi. "Ya üçte birine ne dersin?" deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Üçte bir… üçte birde çoktur, çocuklarını zengin bırakman onları başkalarına el açacak şekilde fakir bırakmandan hayırlıdır"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3571- Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hastalığımda Rasûlullah (s.a.v) beni ziyaret etti ve **"Vasiyette bulundun mu?"** diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. **"Ne kadarını"** diye sordu. Ben de: "Malımın tamamını Allah yolunda vasiyet ettim" dedim. **"Çocuğuna bir şey bırakmadın mı?"** buyurdu. "Onlar zengindir" dedim. **"Öyleyse o malının onda birini vasiyet et"** buyurdu ben daha fazlasını istedim. Rasûlullah (s.a.v)'de artırdı ve: **"Üçte birini vasiyet et hatta üçte bir de çoktur ve büyüktür"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3572- Sa'd (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) onu hastalığında ziyaret etmişti. Sa'd: "Ey Allah'ın Rasûlü! Malımın tamamını vasiyet etmek istiyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır öyle yapma"** buyurdu. Sa'd: "Yarısını vasiyet etmeme ne dersin" dedi. Rasûlullah (s.a.v), yine: **"Hayır olamaz"** dedi. Sa'd: "Üçte birini vasiyet edeyim" deyince: **"Üçte bir kafidir gerçi o da çoktur ve büyüktür"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 1; Ebû Davud, Vesaya: 1)

3573- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Sa'd'ı ziyarete gelmişti. Sa'd: "Ey Allah'ın Rasûlü! Malımın üçte ikisini vasiyet edeyim mi?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır"** dedi. "Öyleyse yarısına ne dersiniz?" deyince yine: **"Hayır"** buyurdu. "Üçte biri olur mu?" deyince: **"Peki üçte birini vasiyet et, üçte bir de gerçi çoktur ve büyüktür. Varislerini zengin bırakman onları başkalarına el açacak şekilde fakir bırakmandan hayırlıdır"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3574- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Temenni olunur ki insanlar vasiyet konusunda dörtte biri tercih etsinler çünkü Rasûlullah (s.a.v): **"Üçte bir… üçte bir de çoktur ve büyüktür"** buyurmuştur. (Ebû Davud, Vesaya: 1; Buhârî, Vesaya: 3)

3575- Muhammed b. Sa'd, babası Sa'd b. Malik'ten naklediyor: O hasta iken Rasûlullah (s.a.v) ona geldi ve Sa'd: "Bir kızımdan başka çocuğun yok dolayısıyla malımın hepsini vasiyet etmek istiyorum" dedi. Peygamber (s.a.v)'de: **"Hayır öyle yapma"** buyurdu. Sa'd: "Yarısını vasiyet etsem" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"O da çoktur"** buyurdu. "Üçte birini vasiyet etsem" deyince: **"Üçte bir yeterlidir hatta o bile çoktur"** buyurdu. (Ebû Davud, Vesaya: 1; Buhârî, Vesaya: 3)

3576- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan: Câbir'in babası Uhud savaşında şehid düşmüştü, geriye altı kız ve bir sürü de borç bırakmıştı. Hurma toplama zamanı geldiğinde Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve şöyle dedim: "Biliyorsunuz ki babam, Uhud savaşında şehid düştü, pek çok ta borç bıraktı ve ödemenin hakkından gelemeyeceğimi sanıyorum bu sebeple alacakliların sizinle görüşmelerini istiyorum" dedim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sen şimdi git her cins hurmayı ayrı ayrı yerlere topla ve bana haber ver."** Ben de, Rasûlullah (s.a.v)'in dediğini yaptım ve sonra da O'nu çağırdım. Alacaklılar Rasûlullah (s.a.v)'i orada görünce isteklerindeki ısrarı biraz daha artırdılar. Rasûlullah (s.a.v) onların bu yaptıklarını görünce en büyük hurma yığınının etrafını üç defa dolaştı ve o yığının yanına oturdu ve **"Alacakliları çağır"** dedi. Rasûlullah (s.a.v) alacaklılara ölçerek hurmayı verdi ve sonunda babamın borcunu Allah ödettirmiş oldu ve ben: "Allah babamın borcunu ödemeyi nasib etsin de tek bir hurma bile bana ve kardeşlerime kalmasın buna bile razıyım" diyordum. Halbuki borçların tamamı ödenmiş ve yığınlardan tek bir hurma bile eksilmemiş gibiydi. (Buhârî, Vesaya: 37; İbn Mâce, Sadakat: 20)

4- MİRAS TAKSİMİNDEN ÖNCE BORÇ ÖDENMELİ

3577- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Câbir'in babası borçlu olarak vefat etmişti. Câbir diyor ki: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! babam bir sürü borç bırakarak vefat etti, miras olarak ta sadece bir hurmalık bıraktı. Bu hurmalıktan çıkacak ürünlerle bu borç birkaç senede ancak ödenebilir. Alacaklıların bana bir kötülük yapmamaları için hurmalığa beraberce gidelim" dedim. Rasûlullah (s.a.v) geldi ve hurma yığınlarını dolaştı ve onların etrafında selâm verdi, dua etti ve yığının yanına oturdu. Alacaklıları çağırdı ve alacaklarını ödedi yine de kalan yığınlar hiç alınmamış gibi duruyordu. (Buhârî, Vesaya: 37; İbn Mâce, Sadakat: 20)

3578- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Amr b. Haram vefat etmişti. Pek çok ta borç bırakmıştı. Rasûlullah (s.a.v)'den alacaklıların bir kısım alacaklarından vazgeçmeleri için yardım istedim. Rasûlullah (s.a.v) alacaklılardan böyle bir istekte bulundu fakat kabul etmediler. Rasûlullah (s.a.v)'de bana: **"Git hurmalarını çeşitlerine göre, Acve'yi bir yere, Izk Ubn Zeyd çeşidini bir yere ayrı ayrı topla sonra bana haber ver"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v)'in dediğini yaptım. Rasûlullah (s.a.v) geldi, hurma yığınlarını en üstte olanını veya ortadakinin yanına oturdu sonra da şöyle buyurdu: **"Alacaklılara alacakları nispette ölç."** Ben de ölçtüm onlara verdim borcum kalmadı sonra baktım hurma yığınları hiç eksilmemiş gibiydi. (Buhârî, Vesaya: 37; İbn Mâce, Sadakat: 20)

3579- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yahudinin babamdan hurma alacağı vardı. Babam da Uhud savaşında şehid olmuştu, geriye miras olarak iki hurma bahçesi bırakmıştı. Hurmaların tamamı ise yahudinin alacağını ancak karşılayacaktı. Rasûlullah (s.a.v), o yahudiye: **"Alacağın hurmanın yarısını şimdi alsan yarısını da diğer seneye bıraksan olmaz mı?"** dedi. Yahudi buna yanaşmadı. O zaman Rasûlullah (s.a.v), bana: **"Hurmaları toplamaya başladığında bana haber ver"** buyurdu. Ben de dediğini yaptım ve Rasûlullah (s.a.v)'e haber verdim. Rasûlullah (s.a.v): "Ebu Bekir ile birlikte geldi. Hurmanın en altından başlanarak toplanmaya ve ölçülmeye başlandı, Rasûlullah (s.a.v)'de bereketlenmesi için dua ediyordu. Neticede o iki bahçenin küçüğünden çıkan hurmalarla yahudinin borcunu ödedik. Sonra Rasûlullah (s.a.v) ve Ebu Bekir'e ikram olmak üzere yaş hurma ve su getirdim, yiyip içtiler ve şöyle buyurdular: **"İşte bu hurma ve su ahirette hesaba çekileceğiniz şeylerdendir."** (Buhârî, Vesaya: 37; İbn Mâce, Sadakat: 20)

3580- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam borçlu olarak vefat etmişti. Alacaklılara alacaklarına karşılık hurma almalarını teklif ettim kabul etmediler ve alacaklarını karşılamayacağını söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve durumu anlattım. O da şöyle buyurdu: **"Hurmaları toplayıp kurutma yerine koyduğunda Bana haber ver."** Ben de toplayıp kurutma yerine yığdığımda haber vermek üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldim. Rasûlullah (s.a.v)'de Ebu Bekir ve Ömer ile birlikte hurma kurutma yerine geldiler. Oraya oturdu ve bereket için dua etti sonra

şöyle buyurdu: **"Alacaklıları çağır ve alacaklarını hurmadan öde."** Babamdan alacağı olan herkese alacaklarını verdim, on üç vesk hurma arttı. Bunu Rasûlullah (s.a.v)'e söylediğimde güldü ve: **"Ebu Bekir ve Ömer'e de git bunu haber ver"** buyurdu. Ebu Bekir ve Ömer'e gidip haber verdim onlar: "Rasûlullah (s.a.v) bereket için dua ettiğinde bunun böyle olacağını bilmiştik" dediler. (Buhârî, Vesaya: 37; İbn Mâce, Sadakat: 20)

5-VARİSE VASİYET YOKTUR

3581- Amr b. Harice (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir hutbe vererek: **"Allah, her hak sahibine hakkını miras paylaşımında vermiştir. Artık varise vasiyet yapılamaz."** (Tirmizî, Vasiyet: 6; İbn Mâce, Vasiyet: 6)

3582- İbn Harice (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in geviş getirirken ağzının köpüğü dışarıya akan devesi üzerinde insanlara hitab ederken şöyle buyurduğuna şahit oldu: **"Allah, mirastan herkese hisselerini bildirmiştir. Artık varise vasiyet caiz değildir."** (Tirmizî, Vasiyet: 6; İbn Mâce, Vasiyet: 6)

3583- Amr b. Harice (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"İsmi aziz olan Allah, her hak sahibine hakkını vermiştir. Artık varise vasiyet yoktur."** (Tirmizî, Vasiyet: 6; İbn Mâce, Vasiyet: 6)

6- YAKIN AKRABAYA VASİYET OLUR MU?

3584- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Yakın akrabalarını uyar"** (Şuarâ sûresi 214.) ayet nazil olunca Rasûlullah (s.a.v) Kureyş'i çağırdı, Kureyş'te toplandı. Rasûlullah (s.a.v) bazen tek olarak şahıslara bazen de halkın geneline hitab ederek şöyle buyurdu: **"Ey Ka'b b. Lüey oğulları, Ey Ka'b b. Mürre oğulları, Ey Abdi Semş oğulları, Ey Abdi Menaf oğulları, Ey Hâşimoğulları, Ey Abdülmuttalib oğlulları kendinizi ateşten koruyunuz. Ey Fatıma sen de kendini ateşten koru! Çünkü ben Allah'ın buyruğu karşısında size hiçbir şey yapamam. Ancak akrabalık hakkı vardır ki ben o bağdan dolayı sizlere bağlı bulunuyorum."** (Buhârî, Vesaya: 11; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 27)

3585- Musa b. Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Abdi Menaf oğulları! Kendinizi Rabbinizin azabından koruyunuz! Yoksa Allah katında size hiç bir şey yapamam. Ey Abdülmuttalib oğlulları! Kendinizi Rabbinizin azabından koruyunuz. Allah katında sizin için hiçbir şey yapamam şu kadar ki aramızda akrabalık bağı vardır. Ben bu akrabalık bağını koparmam."** (Buhârî, Vesaya: 11; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 27)

3586- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Şuarâ sûresi 214. ayeti olan: **"Yakın akrabalarını uyar"** ayeti nazil olunca Kureyş'i topladı ve şöyle dedi: **"Ey Kureyş topluluğu! Allah'ın azabından kendinizi koruyunuz. Allah'tan hiçbir şeyi sizden geri çeviremem. Ey Abdülmuttalib oğlulları! Sizden Allah'ın hiçbir azabını geri çeviremem. Ey Abdülmuttalib oğlu Abbas! Allah'ın azabına karşı sana hiçbir faydam olamaz. Ey Rasûlullah (s.a.v)'in halası Safiye! Allah'ın sana karşı olacak hiçbir azabını senden geri çeviremem. Ey Muhammed kızı Fatıma! Benden ne istersen iste vereyim, yapayım fakat Allah'ın azabına karşı sana bir şey yapamam."** (Buhârî, Vesaya: 11; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 27)

3587- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Şuarâ sûresi 214. ayeti inince kalktı ve şöyle dedi: **"Ey Kureyş topluluğu! Kendinizi Allah'ın azabından koruyunuz. Çünkü Allah'ın azabına karşı sizlere bir şey yapamam. Ey Abdi Menaf oğulları! Size olacak olan Allah'ın azabından hiçbir şeyi sizden geri çeviremem. Ey Abdülmuttalib oğlu Abbas! Allah'ın sana vereceği azabdan hiçbir şeyi senden çeviremem. Ey Peygamber (s.a.v)'in halası Safiyye! Allah'ın azabına karşı sana da bir şey yapamam. Ey kızım Fatıma! Benden dilediğini iste fakat Allah'ın azabına karşı hiçbir şey yapamam."** (Buhârî, Vesaya: 11; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 27)

3588- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Yakın akrabalarını uyar (Şuarâ 214. ayet) nazil olduğunda Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Muhammed'in kızı Fatıma! Ey Abdülmuttalib'in kızı Safiye! Ve Ey Abdülmuttalib oğlulları! Allah'ın azabına karşı sizlere bir şey yapamam. Dünyada malımdan istediğiniz kadar isteyin fakat ahiretteki azabı başınızdan savamam."** (Müsned: 24359)

7- ANSIZIN VEFAT EDEN ADINA VARİSLERİ HAYIR YAPAR MI?

3589- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Annem ansızın vefat etti. Eğer konuşmaya fırsat bulsaydı tasaddukta bulunurdu, onun için tasaddukta bulunayım mı?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun için tasadduk et"** buyurdu. (Ebû Davud, Vesaya: 15; İbn Mâce, Vesaya: 8)

3590- Sa'd Ubâde (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: "Sa'd b. Ubâde, Peygamber ile birlikte bir savaşa katılmak üzere çıkmıştı. O esnada annesi de Medine'de vefat etmek üzereydi, kendisine bir şey vasiyet et" denildi. Ne vasiyet edebilirim ki mal Sa'd'ın malıdır, Sa'd gazveden dönmeden de vafat etti. Sa'd, Medine'ye geldiğinde bu olay ona aktarıldı. Bunun üzerine Sa'd: "Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer anam hakkında tasaddukta bulunursam ona faydası dokunur mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdu. Sa'd ta şu ve şu bahçem diyerek bahçesinin ismini söyledi ve annem için sadakadır dedi. (Müsned: 21421)

8- ÖLEN KİMSE İÇİN YAPILAN SADAKANIN DEĞERİ VE KIYMETİ

3591- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsan ölünce tüm amellerinin sevabı kesilir ancak şu üç çeşit amelinin sevabı devam eder: 1. Sadaka-i** (su yol köprü vs. gibi devam eden işler) **2. Kendisinden istifade edilen dini bilgi çalışmaları 3. Kendisine hayırlı duada bulunan hayırlı evlat."** (Ebû Davud, Vesaya: 14; Tirmizî, Ahkam: 36)

3592- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Babam öldü geriye mal da bıraktı. Fakat vasiyette de bulunmadı onun için tasadduk ta bulunsam onun günahlarına keffâret olur mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Evet olur"** buyurdu. (İbn Mâce, Vesaya: 8; Müsned: 8486)

3593- Şerid b. Süveyd es Sekafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e geldim ve: "Annem vefat etmeden kendisi için bir köle azâd edilmesini vasiyet etmişti. Şu anda benim elimde Nubiyeli bir cariye (Kadın köle) var, bu cariyeyi onun adına azâd etmemle üzerimdeki borcum ödenmiş sayılır mı?" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v): **"O cariyeyi bana getir"** buyurdu. Yanına getirdim, Peygamber (s.a.v) ona: **"Rabbin kimdir?"** diye sordu. Cariye "Allah'tır" dedi. **"Ben kimim?"** diye sordu. "Sende Allah'ın elçisisin" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu azâd ediver o mü'mindir"** buyurdu. (Ebû Davud, Vesaya: 12; Müsned: 18636)

3594- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd Peygamber (s.a.v)'e: "Annem bir şey vasiyyet etmeden öldü, onun için bir şeyler tasaddukta bulunabilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3595- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Annem vefat etti, onun adına bir şeyler tasadduk etsem ona faydası dokunur mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** dedi. O adam da: "Öyleyse benim bir hurma bahçem var Seni şahit tutuyorum ki o bahçeyi onun için tasadduk ettim" dedi. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3596- İbn Abbas (r.a) Sa'd b. Ubâde (r.a)'den naklediyor: Sa'd b. Ubâde Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Annem vefat etti. Onun bir adağı vardı, onun için bir köle azâd etsem borcunu ödemiş olur muyum?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Annen adına köle azâd et"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3597- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde'nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa'd bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun adına adağını yerine getir"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3598- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde'nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa'd bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun adına adağını yerine getir"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3599- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde'nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa'd bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun adına adağını yerine getir"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

9- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

3600- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde'nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa'd bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun adına adağını yerine getir"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3601- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde'nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa'd bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun adına adağını yerine getir"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3602- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde'nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa'd bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun adına adağını yerine getir"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3603- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde'nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa'd bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onun adına adağını yerine getir"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3604- Sa'd b. Ubâde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Annem öldü onun için sadaka verebilir miyim?" dedim. O da: **"Evet"** buyurdu. Ben de: "Hangi sadaka daha hayırlı ve değerlidir" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Su hayrı"** buyurdu. (Buhârî, Vesaya: 19; Ebû Davud, Vesaya: 15)

3605- Sa'd b. Ubâde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi sadaka daha hayırlı ve kıymetlidir" diye sordum. **"İnsanları ve hayvanları sulamaktır"** buyurdu. (Müsned: 21421)

3606- Sa'd b. Ubâde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd b. Ubâde'nin annesi vefat etmişti ve Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Annem öldü onun adına sadaka verebilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdu. Sa'd: "Hangi sadaka daha hayırlı ve değerlidir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İnsan ve hayvanların su ihtiyaçlarına cevap vermektir"** buyurdu. Bu yüzden Sa'd'ın Medine'de bir çeşmesi vardı. (Müsned: 21421)

10- SORUMLULUK GETİREN İŞLERDEN UZAK DURMAK

3607- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle dedi: **"Ey Ebu Zer! Ben, seni başkanlık ve emirlik vazifelerini yapmakta güçsüz görüyorum. Ben kendim için sevip hoşlandığımı senin için de sevip hoşlanırım. Aman sakın iki kişiye bile olsa başkan olma ve hiçbir yetimin malının idaresini de üzerine alma."** (Müslim, Imara: 4; Ebû Davud, Vesaya: 4)

11- YETİM MALINI YÖNETEN KİMSENİN DURUMU

3608- Amr b. Şuayb (r.a) babsından ve dedesinden aktararak şöyle dedi: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ben fakirim, hiç malım mülküm de yok fakat bir yetimin vasiliğini yapıyorum ne yapmalıyım?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Yetimin malından ye fakat israf etme, şaçıp savurma ve kendi üzerine de geçirme"** buyurdu. (Ebû Davud, Vesaya: 8; İbn Mâce, Vesaya: 9)

3609- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Enâm sûresi 152. ayeti olan: **"Ergenlik çağına erişinceye kadar yetimin malına onun iyiliği için olmadıkça dokunmayın"** ayeti ile Nisâ sûresi 10. ayeti olan **"Doğrusu yetimlerin mallarını ve imkanlarını haksızca yiyip bitirecekler karınlarını sadece ateşle doldurmuş olurlar"** ayetleri nazil olunca insanlar yetim malıyla ilgilenmekten uzak durmaya başladılar ve bu durum Müslümanlara ağır geldi ve Peygamber (s.a.v)'e bu durumdan şikayette bulundular. Bunun üzerine Allah, Bakara sûresi 220. ayetini indirdi: **"…Yetimlere nasıl davranılacağı hakkında sana sorarlar deki: Onların durumlarını düzeltmek en iyisidir. Ve onların hayatlarını paylaşırsanız unutmayın ki onlar sizin kardeşlerinizdir. Zira Allah bozgunculuk yapanları düzeltmeye çalışanlardan ayırt etmesini bilir, Allah dileseydi taşıyamayacağınız yükleri omuzunuza yüklerdi..."** (Ebû Davud, Vesaya: 4; Müsned: 2845)

3610- İbn Abbas (r.a) Nisâ sûresi 10. ayeti hakkında şöyle dedi: "Bu ayet indiği sırada bazılarının gözetimi altında yetimler bulunuyordu. Ayetteki tehditten korktukları için aynı evde olmalarına rağmen yiyeceklerini, içeceklerini ve kaplarını ayırıyorlardı. Bu da Müslümanlara zor geldi ve yetimlerle ilgilenmekten uzak durmaya başladılar. Bunun üzerine kolaylık getiren Bakara 220. ayeti nazil oldu ve birlikte yiyip içmeleri helâl kılındı." (Ebû Davud, Vesaya: 4; Müsned: 2845)

12- YETİM MALINI YEMEKTEN SAKINMAK GEREKİR

3611- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanları helak edecek olan şu yedi şeyden uzak durunuz."** "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar nelerdir?" denilince; Rasûlullah (s.a.v): **"1. Allah'a kanun koyuculuğunda ortak koşmak 2. Cimrilik 3. Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymak, haksız yere adam öldürmek 4. Faiz yemek 5. Yetim malı yemek 6. Savaştan kaçmak 7. Zinadan uzak olan Müslüman kadınlara zina isnadında ve iftirasında bulunmaktır"** buyurdu. (Ebû Davud, Vesaya: 5; Buhârî, Vesaya: 24)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30. ALLAH'IN SINIRLARINA BAĞLILIK
Hadisin Sıhhat Derecesi:

30. ALLAH'IN SINIRLARINA BAĞLILIK

Ebu Salebe el-Huşenî-Cürsum b. Naşir- (r.a)den, o Rasulullah (s.a)'dan buyurdu ki: "Muhakkak Yüce Allah birtakım farzları farz kılmıştır, onları zayi etmeyiniz. Birtakım hadler de tesbit etmiştir, onları da aşmayınız. Bazı şeyleri haram kılmıştır, onları çiğnemeyiniz. Bazı şeyler hakkında da -unutmaktan dolayı değil de- sizin için rahmet olsun diye susmuştur. Onları da araştırmayınız." Bu hasen bir hadis olup bunu Dârakutni ve başkaları rivayet etmiştir. [1]

Hadisin Sıhhat Derecesi:

Bu hadis, sahih olmayan, zayıf bir hadistir. Büyük ilim adamı muhaddis Nasiruddin el-EIbâni'nin bu konuda söylediklerini -İrvau'l-Galil adlı kitabında kaydettiği şekilde aynen aktarıyoruz:
Hadis zayıftır; bunu Darakutni'nin Sünen'inde (s.502) yine Beyhaki (X, 12, 13), Ebu Bekr ez-Zekvâni İsnâ Aşera Meclisen (vr. 12a)'de îbn es-Simâk, Hadisinde (II, 12b), el-Hatib e!-Bağdadi, el-Fakih ve'î-Mutafakkih (vr. 160 b)'de, Muhammed b. Muhammed et-Tâi, eİ Erbain'de (vr. 31 b 16 ncı hadis)'de, İbn Batta, el-İbâne (vr. II, 126 a)'da, değişik yollardan gelen rivayetlerle Davud b. Ebi Hind'den, O. Ebu Salebe el-Huşeni'den, dedi ki; Rasulullah (s.a) buyurdu ki; deyip hadisi zikretmektedirler.
Derim ki: Bu, isnadı itibariyle ricali, Müslim'in yollarından hadis rivayet ettiği güvenilir kimselerdir. Fakat Hafız İbn Receb'in "Şerhu'l-Erbain en-Ne-veviyye" de (s.200) dediği gibi iki illeti vardır.
Bunlardan birisi şudur: Mekhulün Ebu Sa'lebe'den hadis dinlediği sahih olarak sabit olmuş değildir. Ebu Müshir ed-Dımeşki, Hafız Ebu Nuaym ve başkaları da böyle demiştir.
Derim ki: Genel olarak ondan hadis dinlediği sahih olarak sabit olsa bile, onun {yani Mekhulün) ondan (yani Ebu Sa'lebe'den) bizzat bu hadisi dinlediği sahih olarak kabul edilemez. Zira Mekhul, tedlis yapan bir ravi idi ve bu hadisi Ebu Sa'lebe'den An'ane (an lafzını kullanarak) rivayet etmiştir.
İkincisine gelince; hadisin [Rasulullah (S.A.S.)] merfûan rivayeti ile Ebu Sa'lebe'ye mevkufen rivayeti ihtilaflıdır. Kimisi Mekhul'den C da Ebu Sa'lebe'den; Ebu Sa'lebe'nin sözü olarak rivayet etmiştir; fakat Dârakutni şöyle demiştir: Doğruya daha yakın olan hadisin merfu' olduğudur ve bu daha meşhurdur. İbn Receb de şöyle demektedir: Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu hadisin hasen olduğunu kabul etmiştir. Aynı şekilde ondan önce Hafız Ebu Bekr es-Sem'âni[2] de el-Emâli adlı eserinde bunun hasen olduğunu belirtmiştir.
Derim ki: Ebu'l-Futuh et-Tâî[3] de bu hususta ona tabi olmuş ve akabinde şunları söylemiştir: "Bu, büyük hasen bir hadistir. Bunu yalnızca Dâvud, Mekhul'den münferiden rivayet etmiştir."
Derim ki: Eğer bu hadisin lügat (söz dizisi) itibariyle güzel olduğunu kastetmiş iseler bu böyledir. Eğer ıstılahı itibariyle hasen olduğunu kastetmiş iseler -zahiren anlaşıldığı gibi- durum böyle değildir. Çünkü birinci illet bunun böyle olmasına engeldir. Çünkü hadisin hasen oluşunu engelleyen bir illettir. Diğer illet ise, böyle bir özellikte değildir. Zira sika ravilerden bir topluluk bu hadisi Dâvud b. Ebi Hind'den rivayet etmiştir ki, bunlar arasında Hafs b. Gayâs da vardır. Beyhaki de bu hadisi ondan mevkuf olarak rivayet etmiştir, fakat bunun merfü olması daha uygundur. Zira bunu merfu' olarak rivayet eden diğerlerinin rivayetine muvafıktır. İşte bundan dolayı, önceden de geçtiği gibi Dârakutni onun merfu' oluşunu tercih etmiş gözüküyor. Doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'tır.
Bu hadisin lehine tanıklık edecek (şâhid) iki hadis daha vardır; fakat her ikisi de oldukça gevşektirler, tanık görülmeye elverişli değildirler.
Bunların birincisi Esram b. Havşeb'den senedini kaydederek, Ebu'd-Derdâ'dan buna yakın naklettiği rivayettir. Ayrıca bunu Tebarâni de el-Mu'cemu's-Sağir'de {s. 230) rivayet etmiştir.
Diğeri ise, Nehşel el-Horasani yoluyla senedini kaydederek yine Ebu'd-Derdâ'dan yaptığı rivayettir. Bunu da Dârakutni (s. 550) rivayet etmiştir. Fakat Esram da Nehşel de yalancıdırlar.[4]

---

[1] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 315.
[2] Adı Muhammed b. Mansur b. Muhammed es-Sem ani'clir. el-Ensab adlı eserin müellifi Ebu Sa'd es-Sem'ani'nin babasıdır, 510 H. de vefat etmiştir.
[3] Bilinen meşhur bir muhaddistir H. 555'te vefat etmiştir.
[4] et-Elbâni, Gâyetu'l-Merâm, 17-19
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 315-317.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-MENAKIB
MENKIBELER BÖLÜMÜ
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı
Bâb: Müşriklerin Peygamber (Sav)'Den Mucize Talepleri
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Muhacirlerle Ensârı Kardeş İlan Etmesi
Bâb: Câhiliyye Günleri
Bâb: Peygamber (Sav) Muhacirlerle Ensârı Nasıl Kardeş Yaptı?

KİTABU'L-MENAKIB

MENKIBELER BÖLÜMÜ

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

293- İbni Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Hâlid b. Saîd b. Ebî Hilâl'den, o Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, c Enes b. Mâlik'ten (ra) Allah Resûlü'nün (sav) sıfatlan hakkında şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) kavmin orta boylusu idi, ne uzun, ne de kısaydı. Teni kırmızıya çalan beyazdı, ne siyah, ne de tam beyazdı. Ne kıvırcık saçlı, ne de düz uzun saçlı idi. Kendisine kırk yaşında iken vahiy indirildi. Kendisine vahiy inerken Mekke'de on sene, Medine'de on sene kaldı. Başında ve sakalında yirmi kadar bile beyaz tem yokken irtihal etti.
Rebîa şöyle der: O'na ait bir saç teli gördüm. Fakat kırmızıydı. Sorduğumda, sürülen kokudan dolayı olduğu söylendi.[1]

Şerh

Kavmin orta boylusu idi" ifadesinden Allah Resûlü'nün (sav) yaşadığı toplum bakımından ne uzun, ne de kısa olmadığı çıkmaktadır. Ebû Hüreyre'nin (ra) ez-Zühlî vasıtasıyla gelen rivayetinde ise hadiste geçen 'rab'a' sıfatının uzuna daha yakın olduğu bildirilmektedir.
Kırmızıya çalan beyaz" sıfatı, Enes'ten (ra) gelen başka bir rivayette daha açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Tarihçi İbni Sa'd da eserinde Hz. Ali ve Câbir'in (r.anhüma) hadislerine yer vermiş ve orada da bu sıfat geçmiştir.
ne siyah, ne de tam beyazdı" ifadesinden anlaşılan ne bembeyaz, ne de koyu esmer olduğu şeklinde olmasına rağmen bunun, beyazlığının kırmızıyla karışık olduğunun beyanı için böyle dendiği de söylenmiştir. Çünkü Araplar, beyazlığı kırmızılıkla karışmış olana esmer derlerdi. Nitekim İbni Hibbân'ın sahih saydığı bir rivayette Allah Resûlü'nün (sav) 'esmer' olduğu geçmektedir. el-Muhib et-Taberî ise buna itiraz ederek Allah Resûlü'nün (sav) esmere meyyal bir beyaz bir tene sahip olduğunu söylemiştir.
Konuyla ilgili bütün rivayetlerin toplamından ortaya çıkan şudur ki kastedilen esmerlik, beyazla karışık kırmızılıktır.
Ne kıvırcık saçlı, ne de düz uzun saçlı idi" ifadesinde anlatılan saç şekli bu ikisi arasında hafif dalgalı bir saç olduğudur. Konuyla ilgili rivayetlerin hemen hepsi bu sıfat üzerinde birleşmekte olup ihtilaf söz konusu değildir.
Kendisine kırk yaşında iken vahiy indirildi'1 ifadesi hakkında şöyle denmiştir: Allah Resulü (sav) cumhur-i ulemâya göre Rebîievvel ayında doğmuş, vahiy ise Ramazan ayında nazil olmuştur. Kırk yaşının tam başında peygamber olabilmesi için vahyin Rebîievvel ayında inmesi gerekirdi. Şu hâlde Peygamber olarak gönderildiğinde ya kırk buçuk, ya da otuzdokuz buçuk yaşında olması gerekir. Fakat Mesûdî'nin rivayetine göre İbni Abdi'1-Berr vahyin Rebîievvel ayında inmeye başladığını söylemiştir. Bu durumda tam kırk yaşında gönderilmiş olması mümkün olmaktadır. Konuyla ilgili şâz görüşlerde kırk iki, kırk üç yaşları da dile getirilmektedir.
Kendisine vahiy inerken Mekke'de on sene" ifadesinden çıkan altmış yıl yaşadığıdır. Müslim'in Enes'ten (ra) naklettiği bir hadiste ise altmış üç yıl yaşadığı geçmektedir ki bu Hz. Âişe (r.anhâ) hadisine de uygundur. Cumhur da bu görüştedir.
Başında ve sakalında yirmi kadar bile beyaz teî yokken irtihal etti" yani vefat ettiğinde saçı ve sakalın-daki beyaz tel sayısı yirmiden azdı.
Rebîa şöyle der: O'na ait bir saç teli gördüm. Fakat kırmızıydı. Sorduğumda, sürülen kokudan dolayı olduğu söylendi" Burada soru sahibi ve cevap verenin kim olduğu zikredilmemektedir. Fakat yaptığımız inceleme sonunda Ömer b. Abdülaziz'in Enes b. Mâlik'e (ra) şöyle dediğine rastladık: Allah Resûlü'nün (sav) renk bir saç telini gördüm. O saçını boyatır mıydı?
Enes b. Mâlik (ra) şu cevabı verdi: O saç telinin rengini değiştiren sürülen miskin boyasıdır.
Ancak bu soruyu Rebîa'nın da Enes'e sormuş olma ihtimali vardır.

Hüküm

Bu hadis-i şerifte anlatılan sıfatlar, genel olarak Efendimizin Şemail
adıyla bilmen fiziksel özellikleridir. Bunlarla ilgili müstakil eserler yazılmış olup en meşhurlarından biri İmam Tirmizî'nin

Şemâil-i şerife'siâk.

Ders

Bu bölümde Hz. Ali (ra) tarafından yapılan bir tarifi zikretmek istiyoruz: Onun beyanına göre Peygamber Efendimiz (sav):
* Uzuna yakın oita boylu, iri kemikli, iri yapılı, güçlü kuvvetli ve yakışıklı bir insandı.
* Cildi yumuşak, teni kırmızıya çalan beyazdı.
* Kirpikleri siyah ve uzundu.
* Gözleri kara ve büyükçe idi.
* İki kaşının arası açık, fakat kaşları birbirine yakındı.
* Saçları ne dümdüz, ne de kıvırcıktı.
* Sakalı sık ve bir tutamdı.
* Büyük başlı ve hilâl kaşlıydı.
* Alnı yüksek, burnu çekme, boynu uzun, göğsü genişti.
* Karnı ile göğsü bir idi, şişman değildi. Zayıf da değildi, sıla etliydi.
* Ayaklarının altı çukur idi; düz taban değildi.
* Gözleri uzağı görür, kulakları uzaktan ses alırdı.
* Ağzı genişçe idi.
* Dişleri sıktı.
* Yüzünün bütün çizgileri görünürdü.
* Omuzlan etli, omuz kemikleri enliydi.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

294- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ne çok uzun, ne kısaydı. Ne aşırı beyaz, ne de esmerdi. Ne kıvırcık saçlı, ne de uzun düz saçlıydı. Kırk yaşının başında Allah ona risâleti gönderdi. Bu dönemde Mekke'de on yıl, Medine'de on yıl kaldı. Başında ve sakalında henüz yirmi beyaz tel yokken irtihal etti.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili şerh ve açıklama üstte geçmişti.(Bkz. 293 no.lu hadis)

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

295- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Hemmâm bize Katâde'den şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) "Allah Resulü (sav) saçlarını boyadı mı?" diye sorduğumda şöyle dedi: Hayır. Sadece şakaklarında az bir beyazlık vardı.[3]

Şerh

Sadece şakaklarında az bir beyazlık vardı" ifadesi, daha önce de geçtiği üzere Allah Resûlü'nün (sav) saç ve sakallarında fazla ağarma olmadığını teyit etmektedir.

Hüküm

Ağaran saçların sarı ve kızıl renge boyanması müstehap görülmüşken siyaha boyanmaları, tercih edilen görüşe göre caiz değildir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

296- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Sabit'ten, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûiü'nün (sav) elinden daha yumuşak ne bir yün ipeğe, ne de kumaş ipeğe dokundum. Allah Resûiü'nün (sav) ter ve kokusundan daha güzel bir koku veya çiçek koklamadan.[4]

Şerh

Ailah Rcsûlü'nün (sav) elinden daha yumuşak ne bir yün ipeğe, ne de kumaş ipeğe dokundum" ifadesi, Allah Resulü'nün (sav) yaklaşık on sene hizmetinde bulunmuş olan Enes b. Mâlik'e (ra) aittir.

Allah Resulü'nün (sav) ter ve kokusundan daha güzel bir koku veya çiçek koklamadım" ifadesinde ise Allah Resûlü'nün (sav) hem fitrî kokusunu, hem de terinin çok güzel koktuğuna işaret edilmektedir.

Bâb: Müşriklerin Peygamber (Sav)'Den Mucize Talepleri

297- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Eyyûb'dan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber'i sabah erkenden kuşattı. (Yahudiler) kürekleriyle çıkmışlardı. O'nu görür görmez "(Eyvah) Muhammedi Ordu!" diyerek çığlık attılar ve koşarak kaleye sığındılar. Allah Resulü (sav) ellerini kaldırarak şöyle nida etti: Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı![5]

Şerh

Bu hadis daha önce 277 no ile geçmiş ve şerhedilmişti. İmam Buhârî'nin hadise burada yer verme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) "Hayber yıkıldı" ibâresidir ki bunun olmamış bir olayın önceden haber verilmesi şeklinde mucizevî bir bilgi olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Hüküm

Müşrikler Allah Resûlü'nden (sav) ısrarla risâletini tasdik edecek bir mucize göstermesini istiyorlar, O da kendiliğinden bir şey yapma imkânı olmadığı için işi Rabbine havale ediyordu. Fakat müşrikler tarafından istenen mânâda bir mucize gösterilmeyecek gibi görünüyordu. Çünkü asıl mucize an be an inmekte olan Kur'ân-ı Kerim'di.
Bir de her hang bir talebe bağlı olmaksızın gösterilen mucizevî hâller vardı ki "Yıkıldı Hayber" ifadesini bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Burada Allah Resulü (sav), olmamış bir olayı önceden haber vermek suretiyle aslında bir mucize sergilemiş olmaktadır. O'nun bu tarz mucizeleri bir çoktur. Fakat müşriklerin istekleri üzerine gösterdiği mucize yoktur. Çünkü böylesi bir mucizede inanmayan kavmin toptan helak edilmesi farz olmaktadır. Tıpkı önceki peygamberlerden bazılarının kavimleri gibi.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Muhacirlerle Ensârı Kardeş İlan Etmesi

298- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Cafer Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) Medine'ye yanımıza geldi. Allah Resulü (sav) onunla Ensâr'dan Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti. Sa'd varlıklı bir kimseydi. Abdurrahman'a "Ensâr benim malca en zenginleri olduğumu iyi bilir. Servetimi seninle yarı yarıya paylaşacağım, ayrıca benim iki hanımım var. Beğendiğini söyle- Ondan boşanayım. Helal olunca onunla evlenirsin " dedi. Abdurrahman "Allah senin aileni de, servetini de mübarek kılsın " dedi. O gün döndüğünde ticaretinden çökelek ve tereyağı kazanmıştı. Bu şekilde kısa bir süre sonra üzerinde damatların süründüğü kokunun sanlığıyla Allah Resûlü'ne (sav) geldi.
Allah Resulü (sav) "Evlendin mi?" diye sordu. "Ensâr'dan bir hanımla evlendim ya Resulallah!" dedi. Allah Resulü (sav) "Mehir olarak ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât ya da nevât ağırlığınca- altın" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: -Bir koyunla bile olsa düğün yemeği ver.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerif de daha önce şerhedilmişti. Bkz. 212 no.lu hadis-i şerif. Burada tekrar zikredilme sebebi, muhacirlerle ensar arasında kurulan kardeşlik bağına yer vermesinden dolayıdır.

Bâb: Câhiliyye Günleri

299- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Dikkat edin! Her kim yemin edecekse Allah'tan başka bir şey üzerine etmesin. Kureyş ataları üzerine yemin ederdi. Siz atalarınız üzerine yemin etmeyin.[7]

Şerh

Kureyş ataları üzerine yemin ederdi" ifadesinde, Câhiliye döneminde Kureyşlilerin nasıl yemin edildiklerine işaret edilmektedir. Allah Resulü (sav) bir keresinde Hz. Ömer'in (ra) böyle yemin ettiğine tanık olmuş ve onu uyararak bir daha ataları üstüne yemin etmemesini istemiştir. Şayet yemin edilecekse Allah üstüne yemin edilmelidir

Hüküm

Yeminin esas itibarıyla Allah'ın adıyla yapılması gerektiğini daha önce görmüştük. Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Peygamber (Sav) Muhacirlerle Ensârı Nasıl Kardeş Yaptı?

300- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süryân bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) Medine'ye geldi. Allah Resulü (sav) onunla Ensâr'dan Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti. Sa'd, Abdurrahman'a ailesini ve servetini yan yarıya paylaşmayı teklif etti. Bunun üzerine Abdurrahman "Allah aileni de, servetini de mübarek kılsın, bana çarşının yerini göster" dedi. O gün ticaretinden biraz çökelek ve tereyağı kazanmıştı. Allah Resulü (sav) birkaç gün sonra onu damatların süründüğü kokunun sarılığıyla görerek sordu: "Evlendin mi?" Abdurrahman, "Ensâr'dan bir hanımla evlendim ya Resulallah!" dedi.
Allah Resulü (sav) "Mehir olarak ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât ağırlığınca altın" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Bir koyunla bile olsa düğün yemeği ver.[8]

Şerh
Allah Resulü (sav) onunla (Abdurrahman b. Avf) Sa'd b. er-Rebî el-Ensârî arasında kardeşlik tesis etti" ifadesinde muhacir ensâr kardeşliği açık bir şekilde beyan edilmektedir.

Hüküm

Muhacirlerle ensâr arasındaki kardeşlik, ev sahipleri konumunda olan ensârın muhacir kardeşlerini barındırmalarını ve onlara yardımcı olmalarını içeriyordu. Ama ensârdan bazıları o derece ileri gitmişlerdi ki, muhacir kardeşlerine servetlerini, hatta evlerini dahi paylaşmayı teklif etmişlerdi. Tamamen inanca dayanan bu kardeşlik bağının dünya tarihinde emsali yoktur.

---

[1] Buhârî, menâkıb/3283-3284, 3286, 3297, libâs/5444-5445, 5449, 545-5457- Müslim fezâil/4311-4313, 4317-4322, 4330; Tirmizî, libâs/1676, menâkıb/3556; Nesâî, zi ynet/4967, 4999-5000, 5139-5140; Ebû Dâvud, tereccul/3653-3654, 3676; İbn Mâce, libâs/3619, 3624; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11527, 11550, 11612, 11817, 11877, 11934, 12017, 12043, 12174, 12229, 12362, 12363, 12453, 12488, 12525, 12578, 12594, 12605, 12633, 12668, 12786, 12850, 12893, 12902, 12938, 12984, 13031, 13075, 13116, 13139, 13161, 13169, 13181, 13249,13260, 13307, 13338; Mâlik, akziye/1214, câmi/1434; Dârimı, mukaddime/61-62.
[2] Bkz. 293 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 293 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 293 no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 277 no.iu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 212 no.lu hadis-i şerif.
[7] Buhârî, vekâlet/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hudûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'I-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musneâu'ş-Şâmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293; Dârimî, hudûd/2214.
[8] Bkz. 212 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HULK (HUY) BÖLÜMÜ
Umumî Açıklama:

HULK (HUY) BÖLÜMÜ

Umumî Açıklama:

Hulk (veya huluk), Nihâye'de din, tab' ve seciyye olarak açıklanır. Dilimizdeki huy'un karşılığıdır. Bazen tabiat kelimesini de bu mânada kullanırız.
Hulk ile, bir bakıma insanın nefsi olan bâtınî sûreti ve evsâfı ifade edilir. Tıpkı zâhirî sûret ve evsâfına da halk dendiği gibi. Nefsin iyi ve kötü vasıfları vardır. Sevab ve ikab, zâhirî sûretin evsafından çok, bâtınî sûretin evsafına taalluk etmektedir.
Hulk şu hadise göre fitrîdir ve yaratılıştan gelen bir vasıftır:
???? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ????????????
"Allah aranızda rızkınızı taksim ettiği gibi ahlâkınızı da taksim etmiştir."
Huyun yaratılıştan geldiğini ifade eden bir diğer hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın el-Eşecc (radıyallâhu anh)'e söylediği şu sözdür:
"Sende iki haslet var ki Allah onları sever: Hilm ve hayâ." Eşecc sormuştur:
"Ey Allah'ın Resûlü, bunlar bende eskiden beri mi var, (yoksa Müslüman olduktan sonra) yenilerde mi hasıl oldu?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mevzumuz açısından ayrı bir ehemmiyet taşıyan cevabı şu:
"Eskiden beri var!" Bunun üzerine Abdü'l-Kays kabilesinden olan Eşecc'in Allah'a ifade ettiği şükran cümlesi de mevzumuzu aydınlatır:
"Beni, sevdiği iki hasletle mecbul kılan Allah'a hamd olsun:
?????????? ????? ??????? ???????? ???? ??????????? ?????? ???????????? ??????
Hadiste Eşecc'in, o iki hasletin eski mi, yeni mi? olduğunu sorması ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın eskiden beri mevcudiyetini beyan etmesi, huyu meydana getiren bir kısım hasletlerin yaratılıştan mevcut olduğunu ifade eder.
Ancak bâzı hasletlerin sonradan kazanıldığı, irade ve gayretle iyi hasletlere sahip olunabileceği de inkâr edilemez. Gerçi ahlâkçılar, dünyanın her tarafında, huyun fıtrî mi, iktisabî mi olduğunu tarih boyunca münâkaşa etmiştir. Bu münâkaşaya sadece Doğulu hükemâ değil, Batılı feylesoflar da katılmıştır. Her iki görüşü destekleyen müşâhedeler ve dogmaya ve nassa dayalı deliller mevcuttur. Aristo, Lock, Rousseau, Erasme gibi feylesof ve terbiyeciler insan ruhunu her bilgiyi, her ahlâkı almaya kabil boş bir levhaya, bal mumuna, ekime hazır verimli boş bir tarlaya benzetirken, Goethe, Schopenhauer gibi diğer bir kısımları da karakterin doğuşta sâbit şekilde tesbit edildiğini, sonradan verilecek terbiye ile hiçbir şeyin değişmeyeceğini söylemişlerdir.
"Ey iman edenler, kendinizi ve âile halkınızı yakıtı taş ve insanlar olan ateşten koruyun" (Tahrim 6).
"Nefsini temizleyen kurtuluşa ermiş, ihmal edip örten de ziyana uğramıştır" (Şems 9-10) gibi âyetlerden, "Ben bir muallim olarak gönderildim", "Hayır bir alışkanlıktır", "Çocuklarınıza ikrâm edin, terbiyelerini güzel yapın" gibi terbiyevî faaliyete dikkat çeken, teşvik eden pek çok nass, insanı kurtuluşa erdirecek güzel hasletlerin terbiye yoluyla kazanılacağını beyan ederler. Bu inanç esas olmasaydı, peygamberlik müessesesinin, kitapların, dâvetin, irşadın ne mânası olurdu?
Meseleyi her iki yönüyle de değerlendiren İslâm âlimleri, yaratılıştan gelen iyi hasletlerin irâdî gayretle desteklenerek meleke haline getirilmesine, kötü huyların da baskı altında tutularak sindirilmesine hükmederler. Sözgelimi Hz. Ömer (radıyallâhu anh): "İnsanda on (fıtrî) ahlâk vardır, bunlardan dokuzu iyidir, birisi kötü. Bu kötü (serbest kalırsa) diğerlerini de bozar..." demiştir.
İbnu'l-Arabî de şunu söyler: "...Güzel ahlâk ile mecbul olanlar cidden azdır. Kötü ahlâk üzere mecbul olanlar ise, insanların çoğunluğunu teşkil eder. Zîra insan tabiatına galebe çalan, şerdir. Bu sebeple eğer insan, fikrini, temyiz gücünü, hayâ duygusunu, korunma melekesini kullanmaksızın kendisini tabiatının akışına bırakıverecek olsa ona hayvanî huylar galebe çalar. Zîra insan fikir ve temyiz vasıflarıyla hayvanlardan ayrılır. Bunları kullanamazsa âdetlerinde onlara iştirak eder, kuvve-i şeheviye her çeşidi ile onu istila eder, hayâ uzaklaşır, yok olur..." Aynı görüşü paylaşan Mâverdî, akıl vs.'ye güvenmeyip her daim nefsin te'dibiyle uğraşmanın gereğine dikkat çektikten sonra şunu söyler:
"Zîra edeb tecrübe ile kazanılır!" [1]

?1? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ??? ??????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ???? .

1. (1673)- Hz. Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Ey Muâz, insanlara karşı iyi ahlâklı ol!" dedi.' [Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 1.][2]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin aslında Hz. Muâz, bu nasihatı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisini Yemen'e gönderirken son söylediği söz olarak tanıtır. Hadisin Tirmizî'de gelen vechi meâlen şöyledir: "Ey Allah'ın Resûlü, bana faydalı olacak şeyi öğret!" dedim de şu nasihatta bulundu: "Nerede olursan ol, Allah'tan sakın. Kötülüğe karşı iyilik yap ki, kökünü kesesin. İnsanlara karşı da iyi ahlâkla muamele et!"
2- Hz. Muâz'ı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Yemen'e kadı, tebliğci, tahsildar, muallim gibi birçok yetki ve vazifelerle me'mur olarak göndermişti. Bu tavzif sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Hz. Muâz'a söylediği diğer sözler ve verdiği başkaca talimatlar da var. Şu hâlde, halka karşı iyi davranması hususunda, yukarıda kaydedilen tenbih en son söz ve talimat olmaktadır.
3- Şârihler, halka karşı iyi ahlâkla muamele etmekten, yanına gelenlere ve oturma arkadaşlarına güler yüz, hilm, merhamet, öğretim sırasında sabır, büyük küçük -layık olan herkese- sevgi izhâr etmeyi anlarlar. Layık olan diyoruz çünkü, cemiyette küfr ehli, kebâir işlemekte ısrarlı, başkalarına zulmetmekte devamlı olan kimseler vardır. Onlar iyi davranıştan anlayarak ıslah-ı hâl etmeyebilirler ve hatta iyi davranma onların daha da azmasına sebep olabilir. Böylelerine karşı da adaletli ve otoriter olmak gerekir.
Hadiste kötülüğü yok etme çaresi olarak "iyilikle mukâbele"nin gösterilmesi İslâm ahlâk anlayışının hatırdan çıkarılmaması gereken bir prensibidir.[3]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ????????????? ??????????? ‘??????[.

2. (1674)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'minler arasında imanca en kâmil olanı, ahlâkça en güzel olanıdır. En hayırlınız da ailesine hayırlı olandır." [Tirmizî, Radâ 11, (1162); Ebu Dâvud, Sünnet 16, (4682).][4]

?3? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ??? ???? ?? ??????? ?? ???????? ????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? ?????????[. ??????? ??? ???? ????????.??? ????? ???????:]?????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????????[.»??????????« ????? ?? ????? .

3. (1675)- Hz. Ebu'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyâmet günü, mü'minin mizanında güzel ahlâktan daha ağır basan bir şey yoktur. Allah Teâla hazretleri, çirkin düşük söz (ve davranış) sahiplerine buğzeder." [Tirmizî, Birr 62, (2003, 2004); Ebu Dâvud, Edeb 8, (4799); Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Güzel ahlâk sahibi, ahlâkı sayesinde, namaz ve oruç sahibinin dereceisine ulaşır."][5]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadis de güzel ahlâkın dindeki ehemmiyetini belirtmektedir. Mü'minin en kıymetli varlığı olan iman, kemâlini ancak güzel ahlâkla bulabilmektedir. Öyle ise ebedî kurtuluşun yegâne vesilesi olan imanda daha yüksek bir mertebe elde etmek, mükemmele yaklaşmak isteyen, ahlâkını güzelleştirmek için gayret gösterecektir.
2- Bu iki hadis gösteriyor ki, din insanlarla olan münâsebetlerimize ehemmiyet vermektedir. İman esaslarını dilimizle ikrar etmemiz, gerçek bir mü'min olmak için yeterli olmuyor. İmanın, insanlara karşı iyi olmak şeklinde tezâhür eden güzel ahlâklılıkla takviyesi şarttır.
3- İyi davranma hususunda en çok en yakınımıza karşı hassas olacağız: Ailemize. Çünkü hem onların hukuku üzerimizde fazladır, hem de devamlı onlarla karşılaşmaktayız. Her an karşılaştığımız insanlara güler yüz, sabır, müsamaha, tatlı söz gibi iyi davranışlarda bulunmaya dikkat eder, kendimizi iradî olarak buna zorlarsak, bu bir alışkanlık ve meleke hâline gelir. Böylece diğer insanlara da aynı davranışı devam ettirebiliriz. Her an karşılaştığı ailesine karşı kötü davranmayı alışkanlık haline getiren kimsenin davranışları kötülük üzerine otomatlaşmış demektir. Böyle birinin çeşitli durumlarda başkalarına karşı, kendiliğinden hasıl olacak tabii ve otomat reaksiyonu kötülüktür, irâdî olarak iyi davransa bile bu samimi ve tabîî olmaz ve her zaman olamaz. Ailenin bir terbiye yuvası olduğu, en iyi terbiyenin huzurlu, karşılıklı sevgi ve saygının hakim olduğu bir ortamda verildiği, iyi muamele gören kimselerin hayatta başkalarına iyi davranacağı gibi hususlar gözönüne alındıkça, aileye karşı iyi olmanın ehemmiyeti daha çok anlaşılır. Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "En hayırlınız âilesine hayırlı olandır" sözü, fıtrî bir hakikatı dile getirmiş olmaktadır.
4- Kezâ kıyamet günü, mizanda güzel ahlâkın "en ağır amel"i teşkil etmesi de tabii bir durumu, mühim bir hakikatı ifade etmektedir. Çünkü güzel ahlâk mü'minin imanını tamamlar, mükemmelleştirir. Kemâl mertebesindeki iman, kişinin her ameline müessir olur ve yönlendirir. Böyle bir kimse, her işini Allah rızası için ve sünnete uygun olarak yapmaya gayret eder. Ameller niyetlere göre değer kazanacağına göre hayırlı bir işin "insaniyet adına" veya "vicdanın emri" olarak yapılması ile, "Allah'ın rızası" için yapılması arasında Mizan'da büyük fark olacaktır. Bu üç muharrikle hareket eden kimselerin mü'min olmaları halinde üçünün ameli de şüphesiz mizan-ı haşr'e girecektir, ama "Allah rızası" için yapılanın ağırlığı çokça fark edecektir. Amellerimizin değerlendirilmesinde mûteber olacak İlâhî ölçüyü şu âyet belirtmektedir:

???? ????????? ???????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?'???? ??????? ?????? ???????? ????

"Doğrusu inkâr edip, inkârcı olarak ölenlerin hiçbirinden, yeryüzünü dolduracak kadar altın fiyde vermiş olsa bile, bu kabul edilmeyecektir" (Âl-i İmrân 91).[6]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ???? ?????????? ????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ???????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ???????????? ?????? ????????? ?????? ???????????? ????????????? ????????????????? ????????????????????. ??????: ??? ?????
??????? ??? ????????????????? ???: ????????????????[. ????? ??????? .

4. (1676)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana en sevgili olanınız, kıyamet günü de bana mevkice en yakın bulunacak olanınız, ahlâkça en güzel olanlarınızdır. Bana en menfur olanınız, kıyamet günü de mevkice benden en uzak bulunacak olanınız, gevezeler, boşboğazlar ve yüksekten atanlardır." (Cemaatte bulunan bâzıları): "Ey Allah'ın Resûlü! Yüksekten atanlar kimlerdir?" diye sordular. "Onlar mütekebbir (büyüklük taslayan) kimselerdir!" cevabını verdi." [Tirmizî, Birr 77, (2019).][7]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), pek çok irşadlarında mü'minleri diline sâhib olmaya çağırır: "Dudakları ile bacakları arasındaki hususunda garanti verene cenneti garanti ederim" "Allah'a ve âhirete inanan ya hayır konuşsun ya sükut etsin" gibi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ısrarlı uyarılarda hiçbir mübâlağaya yer vermemiştir. Zîra, Kur'ân'ın mükerrer âyetleriyle sabittir ki, âhirette kişi her ânından, her fiilinden ve dolayısıyla her bir kelâmından hesaba çekilecektir. O gün, kişinin dünyada iken ağzından çıkmış olan her söz, lehine değilse, aleyhine olacaktır.
Sadedinde olduğumuz hadis de çok konuşanlara uyarıda bulunmaktadır. Sersârun, müteşeddikûn ve mütefeyhikûn, hep ihtiyatsızca, gelişi güzel çok konuşanları ifade eden tâbirlerdir. Dilimizde de geveze, boşboğaz, laf ebesi, dedikoducu, dilli düdük, pasaf, atıptutan, yüksekten atan gibi, bir kısmı edebî, bir kısmı mahallî pek çok tâbir vardır, hepsi de çok konuşanları ifade eder. Çok konuşan, çok konuşmayı alışkanlık haline getiren kimse, her seferinde hayır konuşamıyacağına göre boş söz, gıybet, dedikodu, yalan, kaba ve müstehcen sözler, pespaye fıkralar vs. araya girecektir. Bunların hepsi de kıyamet günü günah kefesinde yer alacaktır. Çok konuşmaktan men hususunda hadisin mutlak gelmesi de mânidardır.
Kısacası bu hadisler, güzel âhlak deyince öncelikle dile hâkim olmak meselesinin anlaşılması gerektiğini ders vermektedir.
2- Bazı âlimler, mezkur kelimeler arasındaki nüansı, yani küçük de olsa taşıdıkları mâna farklılıklarını nazar-ı dikkate alarak, konuşma tarzlarında yasaklanmış olanlara dikkat çekmişlerdir. Bu cümleden olarak sersârun'la lüzumundan fazla konuşan gevezelerin kastedildiği, müteşeddikûn ile zoraki bir fesahat izhârı ile kendini satmaya, lügat parçalamaya, konuşma tarzı ile başkalarından ayrılmaya çalışanların ve hatta başkalarıyla istihzâ edenlerin kastedildiğini belirtirler. Nitekim şıdk, avurt olduğuna göre müteşeddik, avurdunu doldurarak tekellüflü konuşan demektir.
Mütefeyhikûn da ağızlarını genişleterek, normalden fazla açarak, ağzını doldurarak konuşan demektir, müteşeddik'e yakın bir mâna taşır. Bu davranışın da kibirden, başkasını küçük görmekten ileri geldiği belirtilmiştir.
Şu halde ister umumiyetle dikkat çekilen çok konuşmaya ve isterse, ekseriyetten ayrılmaya yönelik tarzlara hamledilsin hadis, konuşma meselesine dikkat çekmekte, mü'minin birinci derecede ehemmiyet vermesi gereken bir probleminin bu olduğunu söylemektedir.[8]

?5? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ?????? # ???? ???????? ???"????? ??????: ??????? ?????? ????????? ???"????: ??? ????? ?? ???????? ?????????? ??? ????????? ???????? ????????[. ????? ???? ????????.»????«: ?? ???? ?? ????? .

5. (1677)- Nevvâs İbnu Sem'an (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a iyilik (birr) ve günah hakkında sordum. Bana şu cevabı verdi: "İyilik (birr), güzel ahlâktır. Günah da içini rahatsız eden ve başkasının muttali olmasından korktuğun şeydir." [Müslim, Birr 15, (2553); Tirsmizî, Zühd 52, (2390).][9]

AÇIKLAMA:

1- İyilik diye tercüme ettiğimiz birr, Kur'ân-ı Kerim'in birçok âyetlerinde yer verilen, dikkat çekilen, tarifi yapılan bir mefhumdur: "Birr, yüzlerinizi doğuya, batıya çevirmeniz değildir. Fakat birr, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanmak, O'nun sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal vermek, namaz kılmak, zekât vermek ve ahidleştiklerinde vefa göstermek; zorda, darda ve savaş alanında sabretmektir..." (Bakara 177).
"Sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe, birre (iyiliğe) erişemezsiniz."
"...Birr'de (iyilikte) ve fenâlıktan sakınmakta yardımlaşın, günah işlemekte ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın" (Mâide 2).
2- Nevevî, Müslim Şerhi'nde, ulemânın birr'den şunları anladıklarını kaydeder: "Sılatu'rrahm, lutf, hoş sohbet, iyi geçim, taat. Bunların hepsi güzel ahlâka girer.
Tîbî, birr'in hadiste çeşitli mânalarda tefsir edildiğini söyler: Bir yerde nefsin itminân bulduğu, kalbin tatmin olduğu şey, bir yerde iman, bir yerde kişiyi Allah'a yaklaştıran şey, burada ise güzel ahlâk olarak tefsir edilmiştir. Güzel ahlâk da ezâya katlanmak, öfkelenmemek, güler yüz, tatlı söz gibi hep birbirine yakın olan tâbirlerle açıklanmıştır.
3- Günah, "içi rahatsız eden şey" olarak târif edilmiştir. Ulemâ, bu rahatsızlığı, içteki istikrarsızlık, tereddüd ve göğsün inşirah bulamayışı, serinleyemeyişi, kalbte bir şekk hâlinin ortaya çıkması, bu iş günah mı? korkusunun hâsıl olması diye târif etmişlerdir.
Şöyle açıklayan da olmuştur: Günah, çirkinliği kalbinde tesir eden veya tereddüd hâsıl eden, çirkin olması sebebiyle izhar etmeyi istemediğin şeydir. Nitekim, hadiste gelen son cümle bu mânayı te'yid etmektedir: "...başkasının muttali olmasından korktuğun şeydir."
İnsan nefsi, tabiatı icâbı, hayırlı bir şey yapınca başkasının onu görmesinden hoşlanır. Öyle ise, eğer nefis, yaptıklarından bazısına başkasının ıttıla peyda etmesini istemiyorsa, bu Allah'a yaklaştıran hayırlı bir iş değildir veya şeriatın izin vermediği bir iş demektir. Bir başka ifade ile, bu işte hayır yok, bu birr değil demektir, bu günah ve şer demektir.[10]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/340-341.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/342.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/342.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/343.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/343.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/343-344.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/345.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/345-346.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/346.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/346-347.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31- BAĞIŞ KİTABI (Bölümleri)

KİŞİ SAĞLIĞINDA TÜM ÇOCUKLARINA ÂDİL DAVRANMALIDIR

3612- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, babası ona bir köle bağışlamıştı ve Rasûlullah (s.a.v)'i de bu yaptığı işe şahit tutmak için Onun yanına gelmişti. Rasûlullah (s.a.v): **"Tüm çocuklarına aynı şekilde bağışta bulundun mu?"** diye sordu. Beşir: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse onu geri al"** buyurdu. (Tirmizî, Ahkam: 30; Müslim, Hibât: 3)

3613- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, babası onu Rasûlullah (s.a.v)'e getirdi ve: "Ben bu oğluma bana ait olan bir köle bağışladım" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Her çocuğuna aynı şekilde bağışladın mı?"** diye sordu. Beşir: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse o bağışından dön"** buyurdu. (Tirmizî, Ahkam: 30; Müslim, Hibât: 3)

3614- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, babası onu Rasûlullah (s.a.v)'e getirdi ve: "Ben bu oğluma bana ait olan bir köle bağışladım" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Her çocuğuna aynı şekilde bağışladın mı?"** diye sordu. Beşir: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse o bağışından dön"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3615- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, babası onu Rasûlullah (s.a.v)'e getirdi ve: "Ben bu oğluma bana ait olan bir köle bağışladım" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Her çocuğuna aynı şekilde bağışladın mı?"** diye sordu. Beşir: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse o bağışından dön"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3616- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, babası kendisine bir bağışta bulunmuştu. Annesi de oğluma bunu bağışladığına dair Rasûlullah (s.a.v)'i şahit yap dedi. Bunun üzerine Beşir b. Sa'd, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek durumu anlattı. Rasûlullah (s.a.v)'de bu şahitlik işini ve yapılan işi hoş karşılamadı. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3617- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, babası ona bir köle bağışlamıştı ve Rasûlullah (s.a.v)'i de bu yaptığı işe şahit tutmak için Onun yanına gelmişti. Rasûlullah (s.a.v): **"Tüm çocuklarına aynı şekilde bağışta bulundun mu?"** diye sordu. Beşir: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse onu geri al"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3618- Hişam b. Urve (r.a) babasından naklediyor. Beşir, Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Numan'a bir şeyler bağışladım ne dersin" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Diğer kardeşlerine de aynı şekilde verdin mi?"** buyurdu. O da: "Hayır" deyince, **"Öyleyse o bağışından vazgeç"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3619- Numan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Babası onu Peygamber (s.a.v)'e götürdü ve Ey Allah'ın Rasûlü! şahit ol, ben malımdan şunu bunu Numan'a bağışladım demişti. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Tüm çocuklarına Numan'a verdiğin gibi verdin mi?"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3620- Numan (r.a)'dan rivâyete göre, babası onu Peygamber (s.a.v)'e getirerek kendisine yaptığı bir bağıştan dolayı şahit olmasını istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Tüm çocuklarına aynı şekilde bağışta bulundun mu?"** dedi. O da: "Hayır" deyince; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Öyleyse ben böyle haksızlık yapılan bir işe şahitlik yapmam. Tüm çocuklarına karşı hayır ve iyilikte bulunman seni sevindirmez mi?"** buyurdu. O da: "Evet" deyince: **"O halde neden bu haksızlığı yapıyorsun"** dedi. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3621- Numan b. Beşir el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, Annesi –Revaha'nın kızıdır- babasından Numan'a malından bir miktar bağışlamasını istedi. Fakat Numan'ın babası işi ağır aldı ve bir yıl geciktirdi sonra da oğluna bir şeyler bağışladı. Fakat karısı Rasûlullah (s.a.v)'i şahit tutmaz isen buna razı olmam dedi. Bunun üzerine Numan'ın babası Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü! Bu çocuğun annesi yani karım bu çocuğa yaptığım bir bağıştan dolayı beni uğraştırıyor. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Beşir! Bu çocuğundan başka çocukların var mı?"** buyurdu. Beşir: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse aynen bu oğluna verdiğin miktarda onlara da bir şeyler verdin mi?"** buyurdu. Beşir: "Hayır" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse beni bu işe şahit tutma! Zulüm olan bir işte ben şahitlik yapamam"** buyurdular. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3622- Numan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Annem, babamdan bazı şeyleri bana bağışlamasını istemişti. Babam da onları bana bağışlamıştı. Fakat annem: "Rasûlullah (s.a.v)'i şahit tutmadıkça ben buna razı olmam" dedi. Numan diyor ki: "Ben bir çocuktum babam elimden tuttu Rasûlullah (s.a.v)'e getirdi ve Ey Allah'ın Rasûlü! Bu çocuğun annesi -ki Revaha'nın kızıdır- bu çocuğa bağışta bulunmamı istedi ve yaptığım bu bağışta da Seni şahit tutmamı istiyor" dedi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Beşir! Senin bundan başka çocukların var mı?"** Beşir: "Evet" dedi. **"Buna verdiğin gibi onlara da verdin mi?"** buyurdu: Beşir: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse Beni şahit tutma! Ben adil olmayan, haksızlık olan bir işte şahitlik yapamam"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 3)

3623- Amir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bana haber verildiğine göre, Beşir b. Sa'd Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Karım Amre binti Revaha, oğlu Numan'a bir bağışta bulunmamı istedi ve Seni de bu işte şahit yapmamı istedi" dedi. Peygamber (s.a.v) ona dedi ki: **"Senin bundan başka çocukların var mı?"** Beşir: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Buna verdiğin şeylerin aynısını onlara da verdin mi?"** buyurdu. Beşir: "Hayır" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse Beni zulüm ve haksızlık olan bir işte şahit tutma"** buyurdu. (Müslim, Hibât: 4; Buhârî, Hibe: 11)

3624- Abdullah b. Utbe b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Ben oğluma bir şey bağışladım Sen şahit ol" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Ondan başka oğlun var mı?"** buyurdu. Adam: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Onlarada buna verdiğinden verdin mi?"** buyurdu: Adam: "Hayır" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Zülüm ve haksızlık olan bir işe şahit olacağım ha!"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3625- Müslim b. Subeyh (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Numan b. Beşir'den işittim şöyle diyordu: "Babam bana verdiği bir şeyde Rasûlullah (s.a.v)'i şahit tutmak için beni Onun yanına götürmüştü. Rasûlullah (s.a.v) **"Ondan başka çocuğun var mı?"** buyurdu. Babam: "Evet var" dedi. Rasûlullah (s.a.v) ellerini bir araya getirerek: **"Onların arasında adil olmalı değil miydin?"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 4)

3626- Müslim b. Subeyh (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Numan'dan işittim şöyle diyordu: "Babam bana yaptığı bir bağışta Rasûlullah (s.a.v)'i şahit tutmak için beni Rasûlullah (s.a.v)'e götürmüştü. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Senin bundan başka çocukların var mı?"** buyurdu. Babam:

“Evet” deyince **“Aralarında adil davran”** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 4)

3627- Hacib b. Mufaddal b. Mühelleb (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Numan b. Beşir konuşurken şöyle işittim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Çocukların arasında adaletle muamele edin! Çocuklarınız arasında adaletle muamele edin.”** (Buhârî, Hibe: 11; Müslim, Hibât: 4)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31. ZÜHD'ÜN GERÇEK MAHİYETİ
Bu Hadisin Önemi:
Zühdün Tanımı:
İmam Ahmed Zühdü Şu Şekilde Kısımlara Ayırır :
Dünyanın Taşıdığı Önemin Azlığı:
Zühdü Gerektiren Sebepler:
Bid'at Olarak Ortaya Çıkan Zühd:
Allah'ı Sevmenin Yolu:
Allah'ın Sevgisi:
İnsanların Sevgisini Elde Etmenin Yolu:

31. ZÜHD'ÜN GERÇEK MAHİYETİ

Ebu'İ-Abbas Sehl b. Sa'd es-Sâidi (r.a)'den, dedi ki: Bir adam Rasulullah (s.a)'a gelip şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü, bana öyle bir amel göster ki, onu yaptığım takdirde Allah da beni sevsin, insanlar da beni sevsin. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Dünyada zâhid ol, Allah seni sevecektir, insanlar elinde bulunanlara zâhid ol, insanlar seni sevecektir.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin önemi, Allah'ın insanı sevmesinin sebebini açıklamasında saklıdır. Bu ise insanın elde edeceği başarıların en büyüklerindendir. Allah kimi severse ona ikramda bulunur, yeryüzünde onu makbul birisi haline getirir. Kime de buğzederse yeryüzünde onu buğzedilen bir kişi haline getirir.
Diğer taraftan hadis-i şerif, insanların birisini sevmelerinin sebebini de beyân etmektedir. Bilindiği gibi insanoğlu, kendisini seven bir toplum arasında yaşayacak olursa büyük bir mutluluk duyar. İnsanlar tarafından sevilen bir kişi ile insanlar kaynaşır. Allah yoluna davet eden bir kimse ise böyle bir şeye çokça muhtaçtır. Zira insanlar birisini sevdiler mi, onun söylediklerini kabul ederler. [2]

Zühdün Tanımı:

Zühd, dünyaya rağbet etmenin ve tutkun olmanın ziddıdır.[3] îbnul-Kayyim[4] da şöyle demektedir: İslâm'ın dili olan Arapçada bir şeyde zühd etmek, o şeyden daha hayırlısını buHuğundan dolayı, ona ihtiyaç duyulmayacağından o şeyi hakir görerek, onu küçümseyerek ondan yüz çevirmek demektir.[5]
Zühdü tarife dair selefin söyledikleri sözler pek çoktur. İbnü'l-Kayyım der ki: Ben Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye'yi -Allah ruhunu kutsasın- şöyle derken dinledim: Zühd, âhirette fayda vermeyecek şeyleri terketmek demektir. Vera' ise âhirette zarar vereceğinden korkulan şeyleri terketmektir. Ibnul-Kayyım der ki: Bu ifade ise zühd ile vera' hakkında söylenen sözlerin en kapsamlı olanıdır.[6]
Süfyan es-Sevri de der ki: Dünyada zühd, emelin kısa tutulmasıdır. Yoksa zühd, haşin ve kaba şeyler yemek ile aba giymek değildir.[7]
Yine ez-Zühri der ki: Zühd, helâlin şükrüne, haramın da sabrına baskın gelmemesidir.
Lisânu'1-Arab müellifi (İbn Manzur) ez-Zühri'nin bu açıklaması ile ilgili olarak şunları söylemektedir: O, bununla şunu demek istemektedir: Kişinin şükrü Allah'ın kendisine vermiş olduğu helâl rızıktan geride kalmamalı, acze düşmemeli, sabrı da kendisini haramı terketmekten geri bırakmamalıdır.[8]
el-Hasen yahut da başkası şöyle demektedir: Dünyada zühd, helâli haram kılmak, malı zayi etmek değildir. Ama zühd, Allah'ın elinde bulunana kendi elinde bulunandan daha çok güven duymaktır ve sana bir musibet gelecek olursa, o musibetin sevabını, sana isabet etmemiş olmasından daha çok arzu etmendir.[9]
İşte bunlar zühd'e dair söylenmiş en kapsamlı ve en güzel sözlerdir, selefin zühdü tanımı da özetle bu şekildedir.
Kalpte zühdün gerçek mahiyeti, dünya sevgisi, dünya tutkunluğu, ve dünyaya duyulan rağbet ve arzunun kulun kalbinden çıkması ve dünyanın insanın elinde Allah ve âhiret sevgisinin de kalbinde yer etmesidir. Yoksa Zühd, bütünüyle dünyayı reddedip ondan uzak durmak anlamında değildir. Rasulullah (S.A.S.) zâhidlerin önderi olduğu halde, dokuz tane hanımı vardı. Dâvud (A.S.) ile Süleyman (A.S.) da zâhidlerdendiler. Onların ise Yüce Allah'ın zikrettiği şekilde mülk ve saltanatları vardı. Ashab (Allah hepsinden razı olsun) da aynı şekilde zâhidlerdendiler. Bununla birlikte, bilindiği gibi onların da hanımları, çocukları, malları vardı. [10]

İmam Ahmed Zühdü Şu Şekilde Kısımlara Ayırır :[11]

1- Haramı terketmek. O'na göre bu, avamın zühdüdür. İbnü'l-Kayyım'ın görüşüne göre ise bu farz-ı ayn olan zühddür.
2- Helal olan ve ihtiyaç fazlası olan şeyleri terketmek. O'na göre bu havassın zühdüdür.
3- Allah'tan alıkoyan şeyleri terketmek. O'na göre de bu, ariflerin zühdüdür. [12]

Dünyanın Taşıdığı Önemin Azlığı:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Dünyada zâhid ol" buyruğunu açıklayıcı mahiyette gerek Allah'ın Kitab'inda gerekse de Rasulünün Sünnetinde dünyada insanı zâhid olmaya iten, dünyanın hakir oluşunu, azlığını, çabucak geçip gidişini anlatıp dile getiren, kesintisiz ve daimi olan âhiret nimetlerini teşvik eden pek çok nass vârid olmuştur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizin yanınızdaki bitip tükenir, Allah'ın yanındaki ise kalıcıdır."(en-Nahi, 16/96}
Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlencedir. Bir süstür, aranızda bir öğünüştür. Mallarda ve evlâtta -çokluklarıyia- bir yarıştır. Ekini ekincilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. Sonra o ekin gürleşir, sonra sen onu

sararmış gurursun. Sonra da o çör-çöp olur. Ahirette ise şiddetli bir azab vardır. Allah'tan bir mağfiret ve bir rıza da vardır. Dünya hayatı ise bir aldanış metâmda başka birşey değildir. "(el-Hadid, 57/20)
Dünya geçip gider, zeval bulur. O bakımdan kulun baki kalanı terkede-rek zeval bulacak, fani olanla uğraşmaması gerekir.
Ayet-i kerime dünya hayatının bir aldanış, bir bâtıl ve bir oyun olduğunu göstermektedir. Oyun gerçekte kendisinden faydalanılmayan bir şeydir. Eğlence ise kişinin kendisiyle vaktini kaybettiği şeydir. Nitekim âyet-i kerime dünya hayatının bir süs olduğuna da delildir. Süs ise kendisi ile süslenilen şeyin adıdır. Dünyaya dalan onunla süslenir, âhireti için bir iş yapmaz. Yine âyet-i kerime dünyanın bir öğünüş olduğunu da göstermektedir. İnsanlar ise zeval bulucu çocuk, mal, makam ve buna benzer nimetleri öne sürerek birbirlerine karşı öğünürler. Diğer taraftan Rabb'imiz, dünyanın geçip gidişini, çabucak zeval buluşunu, yere yağan yağmura benzetir. Yer bu yağmur sebebiyle sarsılır, yeşerir, aradan fazla bir zaman geçmeden de önceki eski haline döner, kurur ve ölü bir arazi haline dönüşür. İşte dünyanın nimeti bu şekilde zeval bulur ve sonu gelir, gider. [13]

Zühdü Gerektiren Sebepler:

Kulu dünyada zühd sahibi olmaya iten hususların bazıları şunlardır: Kulun kuvvetli bir imanı ve Rabb'inin huzurunda duracağını hatırına getirmesi, Kıyamet gününün dehşetli hallerini gözünün önünde canlandırmasıdır. Bu, dünya ve dünya nimetlerine karşı olan sevginin kulun kalbinde cılızlaşmasına sebep teşkil eder. Bunun sonucunda kul, dünya lezzet ve arzularından yüz çevirir, az bir dünyalığa kanaat eder.
Bir diğer husus, kulun dünyanın kalpleri Allah'a bağlanmaktan alıkoyduğunun şuuruna varması, insanın âhiretteki derecelerde yükselmesini engellediğini farketmesidir. İnsanın dünyadaki nimetlerinden sorgulanacağı şuuruna varmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sonra andolsun ki, o gün size nimetlerden sorulacaktır."(et-Tekâsur, 102/8) Bu şuur, kulu dünyadan yüz çevirmeye iter.
Kişi iyice yorulmadan, dünyalık toplamak için kan ter dökmeden, pek çok medeni ve zihni gayret harcamadan dünyalık elde edemez. Bazan bu uğurda bayağı insanlarla içli-dışlı olmaya, onlar ile birlikte yarışa katılmaya da mecbur kalabilir. Bu ise din ilmini talebin, davet, cihâd ve ibadetin aleyhine gerçekleşebilir. Kalbi nurlu bir kulun, bunun farkına varması, onu dünyadan yüz çevirmeye ve en hayırlı ve kalıcı olana yönelmeye iter.
Kur'ân-ı Kerim'in dünyayı ve dünya nimetlerini hakir göstermesi, onu bir aldanış, bir bâtıl, bir oyun ve eğlence olarak nitelendirmesi, Yüce Allah'ın dünyayı âhirete tercih edenleri yermiş olması anlamını ihtiva eden Ki-tab-ı Kerim'de ve Sünnet-i Seniyyede vârid olmuş bütün nasslar, müminin dünyadan yüz çevirmesini, buna karşılık kalıcı olana bağlanmasını sağlar.
Câbir b. Abdullah'tan rivayete göre, Rasulullah (s.a) Medine'nin Âliye tarafından pazara girdi, insanlar O'nun sağ ve solunda yer almışlardı. Ölmüş küçük kulaklı bir oğlak gördü. O'nu tutup kulağından yakaladıktan sonra şöyle dedi: "Sizden hanginiz bunu bir dirhem karşılığında edinmek ister." Şu cevabı verdiler: Allah'a andolsun ki eğer o diri bile olsaydı bu kusurlu bir oğlaktır. Çünkü kulakları küçüktür. Ya ölü iken bunu nasıl kabul edebiliriz? Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Allah'a yemin ederim, bunun sizin için değersizliğinden daha fazla dünya Allah için öyle değersizdir.[14]
Yine el-Müstevrid el-Fihri'den, o Peygamber (s.a)'den şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Dünyanın âhiretteki durumu ancak sizden herhangi bir kimsenin parmağını denize daldırıp çıkardıktan sonra ne ile döndüğüne bakması gibidir.[15]

Bid'at Olarak Ortaya Çıkan Zühd:

Sünnete muhalif zühdde hayır yoktur. O kalpleri karartır, köreltir. Allah'ın kulları için beğenip seçmiş olduğu dinin güzelliğini berbat eder. Allah'ın kullarını Allah'ın dininden nefret ettirir. Uygarlığı yıkar ve Allah düşmanlarının İslâm ümmetine musallat olmalarına imkân hazırlar. İnsanın şerefini heder eder. Kulu Allah'tan başkasının kulu haline getirir, bilgisizliği yayar. Semânın gösterdiği yola aykırı ve bid'at zühde davet edenlerin bazılarının söyledikleri birkaç sözü nakledelim:
1- Cüneyd der ki: "Ben mübtedi kimsenin kalbini şu üç hususla meşgul etmemesini tercih ederim, aksi takdirde durumu değişir. (Bu üç husus) kazanmak için çalışmak, hadis talep etmek ve evlenmektir. Sufi'nin okuyup yazmamasını da severim. Çünkü onun bu hali himmetini odaklaştırmasına daha bir uygundur.[16]
Ebu Süleyman ed-Dârâni de der ki: "Kişi hadis talep etti mi yahut geçimini sağlamak arzusuyla yolculuk yaptı mı veya evlendi mi dünyaya meyletti demektir.[17]
Bilindiği gibi bütün uygarlıklar ancak ilim, kazanç ve evlilik üzerine yükselir. İslâm uygarlığı da ancak bu esaslar üzerine yükselmiştir. İslâm geçimini kazanmayı emretmiştir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden yediğinden daha hayırlı bir şey yemiş değildir ve şüphesiz Allah'ın Peygamberi Davud -selam ona- el emeğinden yerdi..[18]
Yine dinimiz evlenmeyi emretmektedir. Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Ey gençler topluluğu, sizden kim evlenebilecek güce sahipse hemen evlensin. Evlenecek güce sahip olamayana da oruç tutmasını tavsiye ederim. Çünkü o (şehveti) keser.[19]
Yine dinimiz hem dini, hem dünyevi ilmi öğrenmeyi emretmektedir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "İlim talep etmek her müslüman üzerine bir farzdır.[20] Bu dini ilim açısından böyledir. Dünyevi ilme gelince, fıtratı selim iki kişi dahi tıp, mühendislik, silah sanayii ve günümüzde insanların kendileri olmaksızın yapamayacakları araçların sanayiine dair ilimlerin zorunluluğu hususunda görüş ayrılığına düşmezler.
Günümüzde müslümaniarın aşağı konumlara inmesinin tek sebebi ise, din ve dünya ilimlerini talepteki kusurları ve buna karşılık dünya ilimlerinin kabuklarını düşmanlarından almakla yetinirken, diğer taraftan mensuplarını helak oluşa götüren, dini, ahlakı ve fazileti zayi eden, gülünç ve geçici olan bu uygarlığın pek çok hususlarını almalarıdır. [21]

Allah'ı Sevmenin Yolu:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Dünyada zahid ol ki, Allah seni sevsin" buyruğunda sözü edilen "dünyada zahid olmak" Allah'ın sevgisine mazhar olmanın yollarındandır. Bu zühdden kastımız ise, bu ümmetin selefinin uyguladığı zühddür. Yoksa rnüslümanları ümmetlerin sonuncuları arasına sokmaya sebep teşkil eden bid'at olan zühd değildir. Kulun Allah tarafından sevilmesi çok büyük birşeydir. Allah sevdiği kimseyi sevdiği şeylere muvaffak kılar. Zahir ve bâtın nimetlerini üzerine sağnak sağnak yağdırır.
Allah'ın sevgisine mazhar olmanın başka birtakım yollan da vardır ki, Allah, Kitab-ı Kerim'inde bunları bize haber vermiştir. Bunların bazıları:
İhsan {Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmek): Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah ihsan edicileri sever.'VAi1/mran, 3/U4)

Tevekkül: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah tevekkül edenleri sever."(An imrân, 3/159)
Adaleti Uygulamak: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah adalet yapanları sever."(ei-Maide, 5/42)
Sabır: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve Allah sabredenleri sever. "(Ali İmrân, 3/146)
Maddi ve Manevi Arınmışhk: "Ve Allah arınıp temizlenenleri sever. "(et-Tevbe, 9/108}
Allah Yolunda Savaş: "Muhakkak Allah, kurşunla birbirine kenetlenmiş bir yapı imiş gibi bir saf halinde kendi yolunda savaşanları sever.'Vsa//,61/4)Tevbe-, "Muhakkak Allah çokça tevbe edenleri sever."(ei-Bakam, Ve buna benzer başka pek çok âyet-i kerime. Özetle söyleyecek olursak; Allah'ın sevgisine mazhar olmanın yolu, samimi olarak O'na itaat etmek ve yasaklarından kaçınmaktır. [22]

Allah'ın Sevgisi:

el-Vafi fi Şerhi Erbain en-Neveviyye kitabının müellifleri {Dr. Mustafa el-Buğa ile Muhyiddin Misto) şöyle demektedirler: Allah'ın kulu sevmesi, ondan razı olması, ona ihsanda bulunması demektir. Çünkü sevgi tabii bir eğilimdir. Yüce Allah hakkında böyle bir eğilim ise imkânsızdır. O halde bundan maksat, bu eğilimin nihai noktasıdır {yani rıza ve ihsanda bulunmaktır).[23]
Şunu belirtelim ki, böyle bir açıklama; bu ümmetin selefinin kabul etmiş olduğu Yüce Allah'ın sıfatlarını tevil, ta'til veya teşbih sözkonusu olmaksızın kabul etmek şeklindeki tutumlarına muhaliftir. Sözünü ettiğimiz bu iki müellifin naklettiğimiz bu sözleri, haklı bir dayanağı bulunmayan bir tevildir. Yüce Allah birden çok yerde kendisinin bu sıfata sahip olduğunu ifade buyurmuştur. Şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah takva sahiplerini sever, Muhakkak Allah adalet yapanları sever." Yine şöyle buyurmaktadır: "De ki: Şayet siz Allah'ı seviyor iseniz, bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin."(Aı-ümrân, 3/3D Böylelikle Yüce Rabb'imiz bizlere muayyen bjrtakım söz ve davranışları sevdiğini haber verdiği gibi, kulları arasından belirli birtakım niteliklere sahip bazı kimseleri sevdiğini de haber vermektedir. Bu haber verişin faydası ise, sevdiği şeylere koşarak onun rıza ve sevgisini elde etmemizdir.
O halde kula düşen, herhangi bir şekilde te'vil, ta'til veya insanların sıfatlarına benzetmeksizin Allah'ın kendisini vasfettiği sıfatı kabul etmek gerekir. İşte selefin izlediği yol bu idi; daha esenlikli, daha sağlam, daha ilmi olan ve kurtuluşa götüren yol da budur. [24]

İnsanların Sevgisini Elde Etmenin Yolu:

"İnsanların elinde bulunanlara zâhid ol ki, insanlar da seni sevsin" buyruğu ile Rasulullah (S.A.S.) bizlere insanların sevgisini elde etmenin yolunu öğretmektedir. Bu da onların ellerinde bulunan fani dünyanın basit değerlerinde zahid olmaktır. Şafii der ki:
"Eğer o dünyadan uzak durursan dünya ehliyle barış içinde olursun, Şayet sen onu kendine doğru çekmek istersen, onun köpekleri seninle anlaşmazlık çıkartır.[25]
Bilindiği gibi bir kimse ile sevdiği hususunda çekişmeye girenden o kişi tiksinir ve ondan uzaklaşır.
İnsanın ise insanların kendisini sevmeye ihtiyacı vardır. Çünkü o kendisini seven kimseler arasında yaşadığı taktirde mutluluk ve rahatlık duyar, buna karşılık kendisinden hoşlanmayan bir topluluk arasında yaşayacak olursa bir darlık ve bir sıkıntı hisseder.
Allah'ın yoluna davet eden kimsenin ise insanların kendisini sevmeye çok ihtiyacı vardır. Zira insanlar onu sevecek olurlarsa, onun elinde bulunan malı da sever ve onu kabul ederler.
İnsanın diğer insanların sevgisini kazanmak için çalışıp çabalaması hak ve adaletin namı hesabına olmamalıdır. Böyle birşey Yüce Allah'ın dininde caiz değildir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Her kim Allah'ı ga-zablandırmak suretiyle insanları razı edecek olursa, Allah da onun işini insanlara havale eder. Her kim de Allah'ı razı ederek insanları kızdıracak olursa, Allah da onu insanların külfetine karşı korur ve onlara muhtaç etmez.[26]

---

[1] Sahih bir hadis olup, bunu İbn Mâce ve başkaları rivayet etmiştir, bk. el-Elbâni, Sahi-hu'i-Câmi, no: 935; SÜsiletü'l-Ahâdis ed-daife... no: 942
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 319.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 319-320.
[3] Iisanu'1-Arab, ffl, 196
[4] İbnü'f-Kayyim (691-751 R): Adı, Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyub b. Sa'd ez-Zu-rai'dîr. Şemsüddİn lakablı olup Dımaşk (Şam)'hdır. Şeyhülislam İbn Teymiyye'nin öğrencisidir. Hemen hemen O'nun görüşlerinin dışına çıkmaz. Din ilimlerinde büyük ilim adamı, bir deryadır. Hocası ile birlikte hapse atılmıştır. İlmi eserlerinden bazıları: 1) Zâdul-Meâd, 2) et-Türukul-Hukmiyye, 3) Miftahu Dan's-Seâde, 4) el-Fumsiyye, 5) Medâficu's-Sâlikin, 6) İ'lâmu'l-Muvakkİ'in. Kitaplarının iyi bir şekilde okunup öğrenilmesini, dikkatle etüd edilmesini tavsiye ederiz. Çünkü Rabb'âni bir ilim adamı idi.
[5] Meââricu's-SâUkin, 284
[6] Medâricu's-Sâlikin, 285
[7] Medâricu's-Sâlikin, 284
[8] Lisâmı'l-Arab, 111, 296
[9] Medâricu's-Sâlikin, 285
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 320-321.
[11] Medâricu's-Sâlikin, 284
[12] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 321.
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 321-322.
[14] Müslim Şerhi, V, 814. (Müslim, Zühd 2; Müsned, III 365. -Çeviren-)
[15] Sahihu'i-Câmi, no: 5423
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 322-323.
[16] Kutu'l-Kulub, III, 135
[17] el-Futuhatu'!-Mekkiyye, I, 37
[18] Buhâri, III, 8
[19] Buhâri, VI, 117
[20] Sahihtir, bk. el-Câmiu's-Sahih, no: 3808

[21] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 323-325.
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 325-326.
[23] el-Vafi fi Şerhi'İ-Erba'in, 217. Şunu insanların haklarını gizlememek için söylemek gerekir ki, bu iki müellifin sözü geçen eserinden çok büyük ölçüde yararlanmış bulunuyorum. Allah onları hayırlı bir şekilde mükâfatlandırsın.
[24] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 326.
[25] İmam Şafii, Diudn, 22
[26] Sahihtir, Tirmizi rivayet etmiştir, bk. Sahihu I-Câmi', no: 5886
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 326-327.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-MEGAZI
GAZALAR BÖLÜMÜ
Bâb: Uhud Bizi, Biz Uhud'u Severiz
Bâb: Uhud Bizi, Biz Uhud'u Severiz
Bâb: Zâtü'r-Rikâ Savaşı
Bâb: Zâtü'r-Rikâ Savaşı
Bâb: Mustalik Oğullan Savaşı
Bâb: Hudeybiye Seferi
Bâb: Hayber Savaşı
Bâb: Hayber Savaşı
Bâb: Hayber Savaşı
Bâb: Hayber Savaşı
Şerh
Bâb: Hayber Savaşı
Bâb: Hayber Savaşı
Bâb: Hayber Savaşı
Bâb: Hayber Savaşı
Bâb: Peygamber Efendimiz (Sav) Sancağı Nereye Diktirdi?
Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Fetih Günü Konakladığı Yer
Bâb: Veda Haccı
Bâb: Veda Haccı
Bâb: Veda Haccı
Bâb: Veda Haccı
Bâb: Veda Haccı
Bâb: Allah Resülü'nün (Sav) Konak Yeri
Bâb: Allah Resûiü'nün (Sav) Hastalığı Ve İrtihâli

KİTABU'L-MEGAZI

GAZALAR BÖLÜMÜ

Bâb: Uhud Bizi, Biz Uhud'u Severiz

301- Nadr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Babası ona Kura b. Hâlid'den, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.301 ŞERH
Allah Resulü (sav) Uhud dağını severdi. Çünkü o dağ, henüz sayıca az olan Müslüman topluluğunun tamamen kırılmasını engelleyerek onlara bağırlarına basarak müşriklerin şerrinden kurtarmıştı. Hatırlanacağı üzere Uhud savaşının sonunda Müslümanlar bu dağa sığınarak canlarını kurtarmışlardı. Allah Resulü (sav) bunu hiç unutmamış ve Uhud'u daima hayırla anmıştır.[1]

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim ders, ister canlı, ister cansız olsun, insan hayatında önemli yeri olan varlıkların asla unutulmaması ve daima hayır ile anılmasıdır. Evet, cansız varlıklar da sevgi besleyebilirler. Bunun en güzel misâli Allah Resûlü'nün (sav) üzerinde hutbe irad ettiği hurma kütüğüdür. Hatırlanacağı üzere bu kütük, yeni minber getirildiğinde inleyerek ağlamıştır.

Bâb: Uhud Bizi, Biz Uhud'u Severiz

302- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Muttalib'in azatlısı Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti: Uhud dağı göründüğünde Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz. Allahim! İbrahim Mekke'yi harem kıldı, ben de Medine'nin iki yakası arasını harem kılıyorum. [2]

Şerh

Bu hadis-i şerif, bir önceki hadisle aynı konudadır. Sadece burada, Mekke gibi Medine'nin de harem kılındığı geçmektedir. Medine haremiyle ilgili bilgiler için bkz. 291 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Zâtü'r-Rikâ Savaşı

303- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Salim'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti: Necd tarafında Allah Resulü (sav) ile birlikte gaza ettim. Düşmanı karşımıza aldık ve onlar için saf tuttuk.[3]

Şerh

Necd tarafinda Allah Resulü (sav) ile birlikte gaza ettim" ifadesinde bahsi geçen gazanın Zâtü'r-Rikâ olduğu bilinmektedir.

Hüküm

Düşman ile savaş yapılacağı zaman onlara karşı saf tutmak Allah Resû-lü'nün (sav) savaşta uyguladığı sünnetlerdendir.

Ders

Hicretin dördüncü yılında Gatafan'dan Muhârib oğulları ile Sa'lebe oğullarına karşı yapılan gaza. Adıyla ilgili olarak iki görüş zikredilmiş olup ilki, savaşın yaşandığı yere nispetle bu ismin verilmiş olmasıdır. İkincisi ise yürümekten ayakkabıları parçalanan mücahitlerin ayaklarına bez parçalan (rikâ) sarmalarından dolayı bu adla anıldığıdır. İlkinin daha güçlü olduğu söylenebilir.
Müşrikler İslam ordusunun karşısına çıkmaya cesaret edemediklerinden savaş olmamıştır.

Bâb: Zâtü'r-Rikâ Savaşı

304- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Zürey' bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Sâlim'den, o İbni Ömer'den (ra), o babası Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) iki gruptan birine namaz kıldırırken öbür grup düşmanın karşısında duruyordu. Sonra ilk gruptakiler ayrılıp arkadaş-lannın yerini aldılar. Bu defar öbürlerine bir rekat kıldırdı. Sonra onlara selam verdi. Daha sonra onlar kalkarak rekatlarını tamamladılar. Ardından diğerleri rekatlarını tamamladılar.[4]

Şerh

Allah Resulü (sav) iki gruptan birine namaz kıldırdı" ifadesi, korku namazının kılınmasıyla ilgilidir.

Hüküm

Korku namazıyla (salât-ı havf) ilgili ayet-i kerime (Nisa, 101-103) bu gaza sırasında nazil olmuştur. Korku namazıyla ilgili hükümler için bkz. 104 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Mustalik Oğullan Savaşı

305- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, o Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, o İbni Muhayrîz'den şunu nakletti:
Mescide girdiğimde Ebû Saîd el-Hudrî'yi (ra) gördüm. Yanına oturdum ve azlin hükmünü sordum. Bana şunu anlattı:
Biz Allah Resulü (sav) ile birlikte Mustalik oğulları gazvesine çıktık. Sonunda Arap kadınlarından pek çok esir aldık. Bu sırada kadınlara iştah duyduk, bekârlık iyice ağır gelmişti. (Ama gebe kalmamaları için) azil yapmak istedik. "Allah Resulü (sav) aramızdayken O'na sormadan azil yapabilir miydik?" O'na bunun hükmünü sorduk. Şöyle buyurdu: Bunu yapmamakla yükümlü değilsiniz. Ama biline ki kıyamete kadar meydana gelecek her can mutlaka meydana gelir.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmişti. (Bkz. 239 no.lu hadis-i şerit) Burada tekrar zikredilme sebebi, Mustalik oğulları gazveyle ilgili olmasından dolayıdır.

Bâb: Hudeybiye Seferi

306- Saîd b. er-Rebî bize anlatarak dedi ki: Ali b. el-Mübârek bize Yahya'dan, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Hudeybiye yılı Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıktık. Sahabe ihrama girdiler, ben ihrama girmedim.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce avlanma bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti. Burada tekrar zikredilme sebebi Hudeybiye seferiyle ilgili olmasıdır.

Hukum

Ebû Katâde'nin (ra) ihrama girmeyişi, Hac bölümünde açıklanmıştı.

Bâb: Hayber Savaşı

307- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber'e gece ulaştı. O bir kavme gece vardığı zaman sabah oluncaya kadar hücum etmezdi. Sabah oluduğunda Yahudiler kürekleri ve kazmalanyla çıktılar. O'nu gördüklerinde "(Eyvah!) Muhammedi Ordu!" diye çığlık attılar. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı![7]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı yerlerde şerhedilmişti. Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif. Burada zikredilme sebebi, Hayber gazasryla ilgili olmasından dolayıdır.

Bâb: Hayber Savaşı

308- Sadaka b. el-Fadl bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize Eyyûb'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Enes b. Mâlik'ter (ra) şunu nakletti:
Hayber'e sabah erkenden yürüdük. Hayber halkı kürekleriyle çıktılar. Allah Resûlü'nü (sav) gördüklerinde "Vallahi Muhammed! Ordu!" diye bağrıştılar. Allah Resulü (sav) şöyle nida etti:
Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı!
Orada eşek eti elde ettik. Fakat Allah Resûlü'nün (sav) tellalı "Allah ve Resulü sizlere eşek etini yasaklıyor. O artık pistir" diye -yeni yasağıduyurdu.[8]

Şerh

Allahü Ekber! Yıküsın Hayber!" ifadesi Allah Resûlü'nün (sav) Hayber Yahudilerine karşı açtığı savaşın ilan cümleleri olmuştur. Hayber Yahudileri için ihanetlerinin bedelini ödeme zamam gelmişti. Allah Resulü (sav) sabahın ilk ışıklaryla onların meydanına indi. Hadis daha önce farklı baplarda geçmiş ve şerhi yapılmıştır. Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Hayber Savaşı

309- Abdullah b. Abdülvehhâb bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâb bize Eyyûb'dan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bir adam geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) sükût etti. Aynı adam O'na ikinci kez geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) yine sustu. Adam üçüncü defa geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) "Eşekler tüketilir mi?" buyurdu. Ardından tellala emretti ve tellal insanlara şöyle ilan etti: "Allah ve Resulü sizlere evcil eşek eti yemeyi yasaklıyor!" Bunun üzerine eşek etlerinin kaynatıldığı kazanlar ters çevrildi.[9]

Şerh

Abdülvehhâb" râvinin babası olmayıp îbni Abdülmecid es-Sekafî'dir.
Sizleri eşek etinden nehyediyor" ifadesiyle evcil eşek eti yenmesinin yasaklandığını görmekteyiz. Bu yasak da Hayber gazası sırasında konmuştur. Yasağın hikmeti, muhtemelen o dönemin yük ve insan taşıma araçları konumunda bulunan eşeklerin telef edilerek büyük bir iş kaybının oluşumuna engel olmaktır.

Bâb: Hayber Savaşı

310- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize âbit'ten, o Enes b. Mâlikften (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazını alaca karanlıkta Hayber yakınında kıldırdı. Ardından şöyle nida etti: Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Muhakkak ki biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı!
Yahudiler evlerinden çıkıp yollara dökülmüşlerdi. Allah Resulü (sav) savaşçıları öldürdü. Kadın ve çocukları esir aldı. Safiyye de esirler arasındaydı. O, önce Dihyetü'I-Kelbî'nin payına düşmüştü. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu. Allah Resulü (sav) de onun azatlığını mehir bedeli saydı.
Abdülaziz b. Suhayb Sâbit'e dedi ki: Ey Ebu Muhammed! Enes'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) mehir olarak ne verdiğini sen m sormuştun? Sabit, tasdik ederek başını salladı. [10]

Şerh

Allah Resulü (sav) savaşçıları öldürdü" ifadesinde, Hayber Yahudilerinden sadece savaşçıların öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Kalanları esir alınmış ve mücahitlere savaş ganimeti olarak dağıtılmışlardır.

Hüküm

İslam hukukuna göre savaşta sadece eli silah tutanlar öldürülür. Yaşlılara, kadınlara ve çocuklara dokunulmaz.

Ders

İslam tarihinin savaşlarla ilgili bölümleri okunurken, yaşanan dönemin sosyal ve siyasal şartlarının göz önünde bulundurulması gerekir. Aksi takdirde bir takım haksız ve yanlış yargılara varmak mümkün olacaktır. Bu savaşlarda yaşananlar konuşulurken, Müslümanların ne yaptıkları kadar, diğerlerinin galip gelmesi hâlinde onların neler yapabilecekleri de konuşulmalıdır. Savaş tarihine âdil ve önyargısız yaklaşabilmenin tek yolu da budur.[11]

Bâb: Hayber Savaşı

311- Âdem bize anlatarak dedi ki: Şube bize Abdülaziz b. Suhayb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Safiyye'yi esir aldı, sonra azat edip onunla evlendi.
Sabit, Enes'e (ra) sordu: Mehir olarak ne verdi? (Enes:) Ona kendini (hürriyetini) verdi, azat etti.3!1

Şerh

Onu azat etti ve onunla evlendi" ifadesi, Hayber savaşı sırasında esir alınan Safiye bn. Huyey'in Allah Resulü (sav) tarafından azat edilerek nikahlanmasını beyan etmektedir.

Bâb: Hayber Savaşı

312- Abdülgaffâr b. Dâvud bize anlatarak dedi ki: Yakup b. Abdurrahman bize el-Muttalib'in azatlısı Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Hayber'e vardık. Allah kalenin fethini O'na (sav) müyesser kılınca, kendisine Safiyye bn. Huyey bn. Ahtab'ın güzelliğinden sözedildi. Kocası öldürülmüştü. Bir gelin namzedi olmuştu. Allah Resulü (sav) onu kendine seçti. Onunla birlikte yola çıktı. Seddu's-Sahbâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve onunla gerdeğe girdi. Sonra küçük bir deri kapta hays yemeği yaptı. Allah Resulü (sav) sonra bana şöyle buyurdu: Çevrendekilere (yemek) için seslen.
Bu Allah Resûlü'nün (sav) Safiyye (r.anhâ) için verdiği düğün yemeği olmuştu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık. (Râvi dedi ki:) Bilâhare Allah Resûlü'nün (sav) arkasında, kendi abasıyla Örtmüş olarak gördük. Allah Resulü (sav) devesinin yanında diz çöküyor, Safiyye (r.anhâ) deveye binebilmek için dizine basıyordu.[12]

Şerh

Hayber savaşı sırasında esir alınan Hz. Safiye, Medine'ye dönüş yolunda Allah Resulü (sav) tararından nikahına alınmış ve gerdeğe girdikten sonra hays adı bir verilen bir yemekle düğün ziyafeti vermişti. O günden sonra Allah Resulü (sav) onu hicaba soktu ve artık Allah Resûlü'nün (sav) hanımı olduğu bütün sahabe tarafından bilindi.

Bâb: Hayber Savaşı

313- İsmail bize anlatarak dedi ki: Kardeşim bana Süleyman'dan, o Yahya'dan, o Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti;
Allah Resulü (sav) Hayber yolunda Safiyye bn. Huyey ile üç gün kaldıktan sonra zifafa girdi. Bundan sonra, hicap vurulan hanımlar arasına girdi.[13]

Şerh
Bundan sonra hicap vurulan hanımlar arasına girdi" ifadesi, Hz. Safiyye'nin (r.anhâ) Allah Resûlü'nün (sav) hanımı olduğunu ve hicaba girdiğini ihtiva etmektedir.

Bâb: Hayber Savaşı

314- Saîd b. Ebî Meryem bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer b. Ebî Kesîr bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber ile Medine arasında üç gece konakladı. Safiyye (r.anhâ) île gerdeğe girdi. Ben Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Yemekte ne ekmek vardı, ne de et. Sadece Bilâl'e emretmiş ve deri kaplar getirilerek içlerine hurma, çökelek ve tereyağı karışımı konmuştu, Müslümanlar kendi aralarında sordular: Acaba Müminlerin

Annelerinden biri mi oldu, yoksa O'nun cariyelerinden mi?
Sonra (fikir yürüterek) şöyle dediler: Eğer hicaba girerse Müminlerin Annelerinden biri olmuştur. Hicaba girmezse cariyelerinden biri oldu demektir.
Allah Resulü (sav) yola çiktığında, devesinin terkisini ona hazırladı ve hicabı da yaydı.[14]

Şerh

Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim, ancak ne ekmek vardı, ne et" ifadesinde Allah Resulü'nün (sav) Hz. Safiyye için verdiği düğün yemeğinin sadeliği beyan edilmektedir. Olay Hayber savaşı sonrasında yaşandığı için bu bapta zikredilmiştir.

Bâb: Peygamber Efendimiz (Sav) Sancağı Nereye Diktirdi?

315- Yahya b. Kaza'a bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Fetih Günü Mekke'ye başında miğferle girdi. Miğferini çıkartiğı sırada bir adam gelerek "İbni Hata Kabe'nin örtülerine sarılmış durumda" dedi. "Onu öldürün" buyurdu.
Mâlik dedi ki: Kanaatimize göre Allah Resulü (sav) o gün ihramlı değildi. Allah en iyi bilendir.[15]

Şerh

İbni Hatal Kabe'ni örtüsüne sarılmış durumda, dedi" ifadesinde adı geçen İbni Hatal, söy[e(jğj şiirlerle Allah Resûlü'nü (sav) hicveden biriydi.
Onu öldürün, buyurdu" ifadesi Allah Resûlü'nün (sav) açık emridir. Bu emir üzerine İbni Hatal öldürülmüş, ancak kim tarafından öldürüldüğü konusunda ihtilaf edilmiştir. One çıkan rivayetlerde Saîd b. Hureys ile Ebû Berze'nin birlikte öldürdükleri söylenmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften, hakkında ölüm cezası kesinleşmiş birinin Kâbe'nin avlusunda bile olsa öldürüleceğine dair istidlalde bulunulmuştur. Buna karşı çıkanlar ise, İbni Hatal'in katlinin, Allah Resûlü'ne (sav) haremde savaşmanın helal kılındığı sırada gerçekleştiğini söylemişlerdir. Bununla ilgili rivayet Ahmed b. Hanbei tarafından Amr b. Şuayb'a dayandırılarak nakledilmiştir.

Ders

Harem-i şerifte gerçekleşen bu olayın, Mekke'nin fethi sırasında ve tam bir savaş hâlinde meydana geldiği unutulmamalıdır. Aksi hâlde orada bir karıncanın dahi incitilmesi haramdır. İbni Hatal, Peygamber Efendimize (sav) şiirleriyle hakaret eden, bir rivayete göre Müslüman hizmetkârını öldürmüş bir katildi. Onunla ilgili ölüm cezası çok önceden verilmişti. Mekke'nin fethi sırasında verilen emân kapsamına girmediği de bilinmekteydi. İbni Hatal, Kâbe'nin örtülerine sarılmakla belki canını kurtarabileceğini sanmış, belki de Müslümanlara orada kan döktürmek suretiyle zarar vermek istemiş olabilir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Fetih Günü Konakladığı Yer

316- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şube bize Amr'dan, o İbni Ebî Leylâ'dan şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında bize haber veren olmadı. O, şunu anlatmıştır:
Allah Resulü (sav) Mekke'nin Fethi günü evinde gusletti ve sekiz rekat namaz kıldı. O'nun bu kadar hızlı namaz kılarken hiç görmemiştim. Fakat rükû ve secdeleri tam yapıyordu.[16]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Burada zikredilme sebebi, Mekke'nin fethi esnasında yaşanan bir olaydan bahsetmesinden dolayıdır.

Bâb: Veda Haccı

317- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Muhammed b. Yusuf tan, o el-Evzâî'den, o İbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Harb'den, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Veda Haccı sırasında Has'am'dan bir kadın gelerek Allah Resulü Men (sav) fetva istedi. Fadl (b. Abbâs) Allah Resûlü'nün (sav) terkisinde bulunuyordu. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi.

O da "Evet" buyurdu.[17]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Hac bölümünde geçmiş ve orada şerhedilmişti. Burada zikredilme sebebi, olayın Veda Haccı sırasında geçmiş olmasındandır. Ayrıntıları için bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Veda Haccı

318- Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süreye b. en-Nu'mân bize Fuleyh'ten, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Fetih Yılı Allah Resulü (sav) Kasvâ adlı devesine binmiş ve terkisinde Üsâme olduğu hâlde yanında Bilâl ve Osman b. Talha ile Beytullah'a yöneldi. Kabe'nin önünde devesini çökertti. Osman'a "Bize anahtarları getir" buyurdu. O anahtarı getirdi ve O'nun için kapıyı açtı. Allah Re-sûlü (sav) yanında Üsâme, Bilal ve Osman olduğu hâlde içeri girdi. Kapıyı arkalarından kapattılar. Orada günün uzun bir vakti kaldı. Sonra çıktı. İnsanlar Kabe'ye girmek için acele ettiler. Ben hepsini geçtim. Bilal'ı kapının arkasında ayakta gördüm.
Ona "Allah Resulü (sav) nerede namaz kıldı?" diye sordum. O da şöyle dedi: Şu iki ön sütunun arasında kıldı.
Kabe o sıralar altı sütun üzerine kuruluydu ve bunlar iki sıra hâlinde dizilmişti. Allah Resulü ön sıradaki iki sütunun arasında namaz kılmış, Kabe kapısını arkasına alarak yüzünü siz içeri girdiğinizde O'nunla duvar arasında kalan yöne çevirmişti.
(Abdullah dedi ki:) Bilâl'e kaç rekat kıldığını sormayı unuttum. Allah Resûlü'nün namaz kıldığı yerde kırmızı bir mermer vardı.[18]

Şerh

Muhammed" b. Râfı'dir.
Bu hadis-i şerifin Veda Haccı babında geçmesi biraz tartışmalıdır. Çünkü hadise konu olan olay, Mekke'nin Fethi sırasında yaşanmıştır. Mekke'nin Fethi sekizinei yılda, Veda Haccı ise onuncu yılda gerçekleşmiştir.

Bâb: Veda Haccı

319- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Ebû Damre bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) Veda Haccmda kafasını tıraş etti.[19]

Şerh

Allah Resulü (sav) Veda Haccında kafasını tıraş etti" ifadesi, daha önce Hac bölümünde şerhedilmişti.(Bkz. 193 no.lu hadis-i şerif) Fakat olay, Veda Haccı esnasında geçtiği için hadis burada da zikredilmiştir.

Bâb: Veda Haccı

320- Ubeydullah b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Bekr bize İbni Cüreyc'den, o Musa b. Ukbe'den, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Veda Haccmda Allah Resulü (sav) ve sahabeden bazıları (saçlarını) tıraş ettiler, bazıları ise (saçlarını) kısalttılar.[20]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte ve ilgili 193 no.lu hadis altında şerhedilmiştir. Geniş bilgi için oraya bakılabilir. Hadisin bu bölümde yer alma sebebi, Veda Haccıyla ilgili olmasındandır.

Bâb: Veda Haccı

321- Yahya b. Kaza'a bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o el-Leys'ten, o Yûnus'tan, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Veda Haccı sırasında Allah Resulü (sav) Mina'da halka namaz kıldırırken, o (İbni Abbâs) bir eşeğin sırtında oraya yönelmiş ve eşek safın bir kısmının Önünden geçtikten sonra (İbni Abbâs) inerek insanlarla birlikte saf tutmuştu.[21]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 1 no.lu hadis altında ve bilâhare Namaz bölümünde şerhedilmiştirl Burada yeralma sebebi ise, olayın Veda haccı sırasında geçmiş olmasıdır.

Bâb: Allah Resülü'nün (Sav) Konak Yeri

322- Yahya b. Bükeyr bize el-Leys'ten, o Abdülaziz b. Ebî Seleme'den, o Sa'd b. İbrahim'den, o Nâfı' b. Cübeyr'den, o Urve b. el-Muğîre'den, o da babası el-Muğîre b. Şûbe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) tuvalet ihtiyacı için gitti. O'na su dökmek için kalktım. (Tebük Gazvesini söylediğinden başka bir şey bilmiyorum.) Yüzünü yıkadıktan sonra kollarını yıkamak istedi. Ancak cüppenin yenleri dar olduğu için kollarını altından çıkartarak yıkadı. Sonra mestleri üzerine mesnetti.[22]

Şerh

Muğîre hadisi, daha önce birkaç bölümde geçmiş (Bkz. 5 no.lu hadis-i şerif) ve şerhedilmiş olup bu bölümde yer verilme sebebi, Allah Resûiü'nün (sav) konaklama âdâbıyla ilgili olmasından dolayıdır. Allah Resulü (sav) bir yerde konakladığı zaman, büyük veya küçük abdest bozmak için konak yerinden uzaklaşarak tenha bir yer seçer, temizlenmek ve abdest almak için arkasından su getirtirdi.

Bâb: Allah Resûiü'nün (Sav) Hastalığı Ve İrtihâli

323- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Ümmü'1-Fadl bn. el-Hâris (r.anhâ) dedi ki: Allah Resûlü'nü (sav) aksam namazında Mürselât sûresini okurken dinledim. Ondan sonra Allah ruhunu alıncaya kadar bize namaz kıldırmadı.[23]

Şerh

Ümmü'1-Fadl", İbni Abbas'ıı1 (ra) annesidir.
Hadis-i şerif daha önce 85 no ile geçmiş ve orada şerhedilmiştir. İmam Buhââ Allah Resûiü'nün (sav) vefatıyla ilgisinden dolayı hadise bu bölümde de yer vermiştir.

Hüküm

Allah Resûiü'nün (sav) vefatı: Allah Resulü (sav) Mâide sûresinin üçüncü ayeti nazil olduktan sonra sekseniki gün daha yaşadı. Bu ayet-i kerimenin meali şöyleydi:
"Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak
İslâm'ı beğendim."
O bu âyeti okuduğu zaman sahabe çok sevinmiş ama Hz. Ebu Bekir (ra) ağlamıştı. Ağlamasının sebebi sorulduğunda ise "Bu ayet, Allah Resûiü'nün (sav) vefatının yaklaştığını gösteriyor" demişti.
"Öyle bir günden korkun ki, o gün hepiniz Allah'a döndürüleceksiniz" (Bakara, 281) âyeti de bundan hemen sonra Kurban Bayramının birinci günü inmiş ve seksenbir gün sonra Allah Resulü (sav) ebediyete irtihâl etmişti.
Hz.Fatıma (r.anhâ) hastalığı sırasında her gün babasının ziyaretine gelirdi. Bir seferinde:
Babacığım kim bilir ne acılar çekiyor, deyince;
Babacığının sevgili kuzusu, bu günden sonra babacığın hiç acı çekmeyecek, cevabını verdi.
Nitekim 8 Haziran'a rastlayan Rebîivvel ayının Pazartesi sabahı, hastalığı biraz hafifledi. Sabah namazını Hz. Ebu Bekir'in (ra) arkasında kılarak odasına döndü. Kuşluk vakti, mübarek başı, Hz. Âişe'nin kucağında olduğu hâlde; "Ya Rab! Ölüm şiddetine karşı bana kolaylık ver, canımı tatlılıkla al" diye dua etti. Bir ara parmağıyla yukarı doğru işaret ederek:
Refîk-i âlâya - Yüce Dosta, diyerek gözlerini semaya çevirdi ve ruhunu teslim etti.

---

[1] Bkz. 271 no.Iu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 271 no.lu hadis-i şerif.
[3] Buhârî, cum'a/890-891, megâzî/3819-3820, tefsînı'l-Kur'ân/4171; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1385-1386; Tirmizî, cum'a/517; Nesâî, salâtu'l-havf/1521-1524; EbûDâvud, salât/1053; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1428; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/5884, 6066, 6089, 6143; Mâlik, nida/396; Dârimî, salât/1481.
[4] Bkz. 303 no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif
[6] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz. 65 no.îu hadis-i şerif.
[9] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[10] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[11] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[12] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[13] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif
[14] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[15] Buhâri, hac/1715, cihâd/2817, megâzî/3949, libâs/5361; Müslim, hac/2417; Tirmizî, cıhâdl6I6; Nesâî, menasik/2818-2819; Ebû Davud, cihad/2310; İbn Mâce, cihâd/2795; Ibn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11625, 12220, 12387, 12464, 12886, 12933,' 12955, 13030; Mâlik, hac/842; Dârimî, menâsik/1857, siyer/2348

[16] Bkz. 135 no.lu hadis-i şerif.
[17] Bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.
[18] Bkz. 45 no.lu hadis-i şerif.
[19] Buharı, hac/1611-1612, 1614, megâzî/4058-4059; Müslim, hac/2292-2294, 2297; Tir-mizî, hac/837; Nesâî, menâkıb/2810; Ebû Dâvud, menâsik/1689-1690; İbn Mâce, menasik/3035; İbn Hanbel, musnedu'l~müksirîn/4428, 4656, 4662, 5250, 5357, 5366, 5733, 5841, 5954, 5987, 6095; Mâlik, hac/785; Dârimî, menâsik/1815, 1827
[20] Bkz. 318 no.lu hadis-i şerif.
[21] Buhârî, salât/463, ezân/814, hac/1724, megâzî/4060; Müslim, salât/780, 781; Tirmizî, salât/309; Nesâî, kıble/744, 746; Ebû Dâvud, salât/714-715; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/937; İbn Hanbel, musned-i Şenî Hâşim/1793, 1991, 2256, 2667,, 2749, 2862, 3001, 3136, 3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salât/1379
[22] Bkz. 5 no.lu hadis-i şerif.
[23] Buhârî, ezân/721, megâzî/4076; Müslim, salât/704; Tirmizî, salât/283; Nesâî, iftitâh/975-976; Ebû Dâvud, salât/6£7; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/823; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25634, 25637; Mâlik, nidâ/158; Dârimî, salât/1261

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KORKU BÖLÜMÜ
Umumî Açıklama:

KORKU BÖLÜMÜ

Umumî Açıklama:

Havf da denen korku, insanda mevcut mühim hislerden biridir. Hayatın muhafazası için insan fıtratına Yaratıcı tarafından konmuştur. İnsan ve hayvanlarda müştereken bulunur. Korku hissi olmayan insan yoktur, denebilir. Bu hissin insan üzerinde büyük etkisi vardır. Birçok yönlenmeler bu his vasıtasıyla gerçekleşir. Bu hususu sathî olarak değerlendiren bir kısım pozitivist ve tekâmülcü espriler, insanlardaki din duygusunun temelinde korkunun olduğunu söyleyecek kadar ifrata kaçmışlardır. Onlara göre insan korktuğu şeylere, onların zararından kurtulmak için tapınmaya başlamıştır. Gerçekten insan dünyevî ve fani şeylerden korkmayı ifrat dereceye götürecek olursa ortaya çıkan durum bir şirk-i hafî olur ve bir taabbüd, bir nevi din mahiyetini kazanabilir. Zâlimler, dikdatörler, tarih boyunca tedhiş, terör gibi şiddetli korkutma vasıtalarını müessir bir silah olarak kullanarak insanları istedikleri gibi yönlendirmeyi başarabilmişlerdir.
İslâm, insanı korku vasıtasıyla zâlimlere esir olmaktan kurtarabilmek için Allah'tan korkmayı esas almış, ruhlarda onu tesbit etmeye çalışmıştır. Bu korkunun gerçek mânada girdiği kalplerde insanlardan korkma olmaz. Böylelerinde dünyevî korkular, hakikî değil, mecâzîdir, bir nevi tedbirdir, daha öteye geçmez. İnsanların korkusu ile inancından, dinî hayatından taviz vermemek bunun miyarıdır. İnsanların vicdan ve inanç dünyalarında istibdad kurmak isteyen ideolojik rejimlerin bütün güçleriyle İslâm'a ve İslâm dininin Allah korkusu prensibine saldırmaları bundandır. Kendileri, çeşitli vasıtalarla korkuyu hâkim kılmayı esas alıp bu maksadla putlarının en korkunç büst ve resimlerini yaygınlaştırırken "Allah'tan korkulmaz, Allah sevilir", "Allah öcü değildir" gibi, mugâlata ve demagojilerle Allah inancına saldırmayı, Allah'tan korkma prensibini istihza konusu yapmayı sistemle, ısrarla yürütürler. İslâm dininde Allah'ı hem sevmek ve hem de O'ndan korkmak esastır. Cenab-ı Hakk, cemâlî sıfatlarıyla sevilir, celâlî sıfatlarıyla korkulur. Hayatı ve hayatın levâzımını vermekle bizde tezâhür eden rahmetleri, lütufları sebebiyle Allah'ı sever, kulluk vazifemizdeki eksikliklerimiz, isyanlarımız sebebiyle de O'ndan korkarız. Allah'dan korkmamız Kur'ân'ın emrine uymak içindir. Zîra Kur'ân Allah'tan korkmayı emretmekte, zâlimler, âsiler için Allah'ın azâbını, cehennemi haber vermektedir.
Âyetlerde sevgiyi tahrik eden "cennet" kelimesi ile, korkuyu tahrik eden "cehennem" kelimesi çoğu kere yan yanadır. Keza, rahmet ve cennetiyle müjdeleyen âyetlerle, azab ve cehennemiyle korkutan âyetler de Kur'ân'da yan yanadır. Kısacası Allah korkusundan tecrid edilmiş bir İslâm düşünülemez.. Halk korkusunun getireceği esâret ve istibdat zehirinin panzehiri olarak İslâm, Allah korkusunu teşri etmiş, bunda ısrar etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mükerrer hadislerinde "halk korkusu" ile hakkı söylemekten kaçanları kınar, tehdid eder. Mü' min halktan değil Hakk'tan korkmalıdır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), zâlimleri frenleyip endişeli ve hatta ölçülü, istikametli olmaya sevkedecek en müessir vasıtalardan biri olarak insanlardaki Hakk korkusunu gördüğü için gerçekleri dile getirmede halktan korkmamayı başka korkuları Hakk korkusunun üzerine çıkarmamayı ısrarla, tekrarla tavsiye etmiştir. İşte birkaç irşâd:"
Cihadların en efdali, değerce en kıymetlisi zâlim sultana karşı hakkı söylemektir."
"Aman dikkat edin; HALK KORKUSU, kişiyi hakkı söylemekten alıkoymasın."
"- Sizden kimse nefsini hakir görmesin."
"- Ey Allah'ın Resûlü, kişi nefsini nasıl hakir görür?"
"- Allah için üzerine söz terettüp eden fena bir durum görür, fakat hiç ağzını açmaz. Cenab-ı Hakk kıyamet günü kendisine sorar. "Şu falanca şey hakkında gerçeği söylemekten seni ne alıkoydu?" O kul cevap verir: "HALK KORKUSU!" Allah o zaman şöyle der: "Asıl benden korkman gerekirdi."
"Eğer ümmetimin, zâlime: "Sen zâlimsin!" demekten korktuğunu görürsen, bil ki onun varlığı ile yokluğu birdir."
Şu halde, korku hissi, şuurla, irâde ile kontrol edilmesi, imandan gelen bazı düsturlar çerçevesinde mürâkebe altına alınması gereken bir damardır. Eğer akılla, iman ve irâde ile bu damar üzerinde hakimiyet ve kontrol kuramazsak, hayatın muhafazasında gerekli bir kalkan ve tedbir iken, hayatımızı tahrip edip, saadetimizi zehirleyen, ağzımızın tadını mütemadiyen acılaştıran bir musibete dönüşebilir. Vehme müptela bir kısım insanların hastalığı, büyük ihtimalle, kaynağını korku damarından almakta, bu da söylediğimiz gibi, bu fıtrî duygu üzerinde aklî ve iradî bir kontrol kuramamaktan ileri gelmektedir.
Korku üzerine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan varid olan hadisler, bu meselede orta yolu bulmamızda yardımcı olacaktır.[1]

?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ????? ???????)?1(? ?????? ??????? ?????? ??????????? ?? ???? ???????? ?????? ?????????? ?? ???? ???????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (1678)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim korkarsa akşam karanlığında yol alır. Kim akşam karanlığında yol alırsa hedefine varır. Haberiniz olsun Allah'ın malı pahalıdır, haberiniz olsun Allah'ın malı cennettir." [Tirmizî, Kıyâmet 19, (2452).][2]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada mevzubahis ettiği korku, seher vaktinde düşmanın baskın korkusudur. Çünkü, umumiyetle baskınlar sabah vakti olmakta idi.
2- Tîbî, bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ahiret yolcusu için bir temsil getirdiğini belirterek der ki: "Zîra şeytan yolunu kesmiş, nefsi ve boş hayalleri de şeytanın yardımcısı durumundadır. Bu yolcu sefer esnâsında uyanık davranır ve işlerinde halis niyetten ayrılmazsa şeytan ve hilesinden emin olur. Kimin de yolunu, şeytan avaneleriyle keserek, âhiret yolundan yürümenin zor, âhireti elde etmenin çetin bir iş olduğunu telkin ederse, o kimse azıcık bir gayret bile gösteremez."
3- Allah'ın malı diye tercüme ettiğimiz tâbirin aslı sil'atullah'tır, yani Allah'ın ticârete arzettiği metâı demektir. Bununla cennet kastedildiği de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından açıklanmıştır. Cennetin ticaret malı (sil'a) olarak tavsifi, âyet-i kerimeye uygundur. Zîra âyet-i kerimede: ????? ?????? ??????? ???? ?????????????? ??????????? ???????????????? ??????? ?????? ?????????? "Allah mü'minlerden nefislerini ve mallarını cennet mukabili satın almaktadır" (Tevbe 111) buyurulmuştur._____)?1(????: ?? ??? ?? ??? ?????.
4- "Cennetin pahalı olması", kıymetinin yüce olması demektir. Bu onun dünyevî kazançla, kolay kolay elde edilemeyeceğini de ifade eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisi dahil hiç kimsenin ameliyle cennete gidemiyeceğini, ancak İlâhî rahmetin imdâd edeceğini belirtir. Gerçek o ki, Allah cenneti râzı olduğu kullarına lütuf olarak ihsan edecektir. Onun fiyatını bir âyet-i kerime, ebediyete bakan sâlih ameller olarak tavsif eder: ?????????????? ???????? ??? ??? ??? ?????? ???? ??? "Baki kalacak sâlih ameller, sevab olarak da, emel olarak da Rabbinin katında daha hayırlıdır" (Kehf

46).[3]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ????? ?????? ?? ????????? ??????: ?????? ????????? ?????: ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????. ?????? #: ??? ?????????? ?? ?????? ?????? ?? ?????? ???? ?????????? ??? ???????? ?????? ??? ???????? ????????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

2. (1679)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölmek üzere olan bir gencin yanına girmişti. Hemen sordu:
"Kendini nasıl buluyorsun?"
"Ey Allah'ın Resûlü, Allah'tan ümidim var, ancak günahlarımdan korkuyorum" diye cevap verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da şu açıklamayı yaptı: "Bu durumda olan bir kulun kalbinde (ümit ve korku) birleşti mi Allah o kulun ümid ettiği şeyi mutlak verir ve korktuğu şeyden de onu emin kılar." [Tirmizî, Cenâiz 11, (983); İbnu Mâce, Zühd 31, (4261).][4]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kendini nasıl buluyorsun?" sözü ile, "dünyadan âhirete intikal ederken kalbinde ne hissediyorsun, Allah'ın rahmetinden ümit mi, yoksa Allah'ın gadabından korku mu?" demek istemiş, genç de böyle anlamıştır.
2- "Bu durumda olan" demek, "ölüm halinde sekerât halinde" demektir. Âlimler, düşmanla mübâreze, kısas, idam anları gibi, ölümle burun buruna olunan bütün halleri bu hükme dâhil ederler. Kişi o durumlarda Allah'ın rahmetinden ümid ettiği ve günahları sebebiyle de gadabından korktuğu takdirde, hadisteki müjdeye mazhar olacaktır.
3- Korktuğundan emin kılması, kulun günahlarını affetmesi demektir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisleriyle, ölümün yakın olduğu hallerde mü'minin takınması gereken ruhî ve fikrî âdâbı talim buyurmaktadır.[5]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ??????? ?????? ?????? # ????????????? ????? ???????? ?????? ???? ?????? ??????????)?1(? ????? ????? ??????????[. ????? ?????? ?? ???????.???? ??????? ?? ?????:]??????? ???? ???? ??????? ?????? ?? ???????? ???????? ??? ??????? ??????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? ????? ?? ???????? ??????????? ??????: ??? ????????? ??? ?????????? ??? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????????: ???? ?????? ??????????[.)?2(

3. (1680)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) diyor ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ciddi bir şekilde, küçük dili görünecek derecede güldüğünü görmedim. O, sadece tebessüm ederdi." [Buhârî, Tefsir, Ahkâf 2, Edeb 68; Müslim, İstiska 16, (899); Ebu Dâvud, Edeb 113, (5098, 5099); Trimizî, Tefsir, Ahkâf, (3254).]
Buhârî'in bir rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir bulut görecek olsa bu yüzünden bilinirdi. Ben (bir seferinde):
"Ey Allah'ın Resûlü, halk bir bulut görecek olsa, yağmur getirebilir ümidiyle sevinir, halbuki sen bir bulut gördüğünde üzüldüğünü yüzünden okuyorum, sebebi nedir?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:
"Ey Aişe! Bunda bir azab bulunmadığı hususunda bana kim te'minat verebilir? Nitekim geçmişte bir kavm rüzgarla azaba uğratılmıştır. O kavim azabı gördükleri vakit: "Bu gördüğümüz, bize yağmur getirecek bir buluttur" demişlerdi."[6]_____

)?2(???????? ? ??? ???? ???? ??? ? ???: ??????? ?? ??? ???? ????.)?3(??????: ?????? ???? ????? ?? ??? ??????.

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, bir rüzgar esmesi veya bir bulut zuhur etmesi halinde bir korku ve endişe izhar ettiği, duada bulunduğu hususunda muhtelif rivayetler mevcuttur. Yukarıda kaydedilen rivayetin Müslim'de gelen bir vechi daha teferruatlıdır: Yine Hz. Aişe anlatıyor: "Şiddetli bir rüzgar estiği zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
??????????? ????? ????????? ????????? ???????? ??? ?????? ???????? ??? ?????????? ???? ???????? ???? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ??????? ??? ????????? ????
"Allahım senden bunun hayrını ve bunda bulunan hayrı ve bununla gönderilen şeyin hayrını diliyorum. Bunun şerrinden, bunda bulunanın şerrinden, bununla gönderilen şeyin şerrinden sana sığınıyorum" derdi. Hava bulutlandığı vakit rengi değişir, (duyduğu huzursuzluk sebebiyle yerinde duramaz) girerçıkar, gidergelirdi. Yağmur yağınca da rahatlardı. Ben bunu onun yüzünden anlardım..."
2- Yağmurla helâk edildiği belirtilen kavim Ad kavmidir. Bu, hadisin başka vecihlerinde tasrih edilmiştir. Ayrıca, o kavmin yağmuru görünce sarfettikleri "Bu gördüğümüz, bize yağmur getirecek bir buluttur" cümlesi, Kur'ân-ı Kerim'in Ad kavmi ile ilgili hikâyesinde aynen geçer (Ahkaf 24).
3- Şârihlerin dikkat çektiği bir inceliği belirtmekte fayda var: "Hadisin Buhârî'den kaydedilen ziyade kısmında: ???? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????????? "İbaresinde kavm kelimesi iki sefer geçmektedir. Arapça kaideye göre birinci sefer nekre olan isim, ikinci sefer geçince ma'rife kılınır, yani ikincide ????? olması gerekir. Halbuki ibarede her ikisi de ??? şeklindedir, yani nekredir. Öyle ise burada iki ayrı kavm söz konusu olmalıdır. Diğer taraftan meseleye temas eden âyetlerde rüzgârla azaba uğratılanların o sözü söyleyenler olduğu ifâde edilmektedir.
Ortadaki işkâle dikkat çeken İbnu Hacer, Kirmânî'nin yaptığı bir açıklamayı pek tatminkâr bulmayarak kendisi şunu söyler: "Necm sûresinde Rabb Teâla: ????????? ???????? ?????? ?'???? "İlk Âd milletini helâk eden O'dur" (Necm 50) buyurur. Bu âyette, bir başka Âd kavmi daha olduğu ihsas edilmektedir. İkinci Âd kavmi üzerine bir kıssayı Ahmed İbnu Hanbel, hasen bir isnadla el-Hâris İbnu Hassân el-Bekrî'den tahric etmektedir... Tirmizî, Nesâî ve İbnu Mâce bu kıssanın bâzı kısımlarını tahric etmişlerdir... Ahkâf sûresinde zikri geçen Âd kavmi, sonraki Âd'dır. Bu durumda, âyet-i kerimede zikri geçen ????? ????? "Âd'ın kardeşi" (Ahkaf 21), Hud (aleyhisselam) değil, bir başka peygamberdir." [7]

?4? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ????? ???? ???? ????????? ????????? ???? ??????????? ?????? ??????????)?1(? ??????? ????? ??? ???????? ??? ?????? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????????

??? ??????? ???????????? ??????? ?????????????? ????????? ??????? ???????????? ???????????? ???? ????????? ?????????????? ??? ???????????? ?????????? ??? ?????? ??????? ?????????? ????? ???????? ????????[. ????? ???????.????? »???? ?????????«? ?? ???? ?? ???? ?? ?????? ?? ?????? ??? ???: ?? ???? ???? ???? ???? ?????? ????? ??????. ??? ?? ??? ???? ????)??????????(: ??????: ?? ????????? ????? »?????????? ????? ???????? ????????« ????? ?? ?????? ?? ??? ??? ?? .

4. (1681)- Ebu Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben sizin görmediğinizi görür, işitmediğinizi işitirim. Nitekim sema uğuldadı, uğuldamak da ona hak oldu. Semada dört parmak sığacak kadar boş bir yer yoktur, her tarafta Allah'a secde için alnını koymuş bir melek vardır. Allah'a yemin olsun, benim bildiğimi siz bilse idiniz az güler, çok ağlardınız, yataklarda kadınlarla telezzüz etmezdiniz, yollara, çöllere dökülür, (belanızı defetmesi için) Allah'a yalvar yakar olurdunuz." [Ebu Zerr (radıyallâhu anh) ilâve etti:] "Keşke sökülen bir ağaç olsaydım." [Tirmizî, Zühd 9, (2313); İbnu Mâce, Zühd 19, (4190).][8]

AÇIKLAMA:

1- Semâvâtın uğuldayarak ses çıkarmasını, şârih Tîbî meleklerin sikleti ile açıklar. Hadiste belirtildiği üzere, melekler miktarca çoktur, bu çokluğun hasıl ettiği ağırlık ve sıklet altında semâvât çatırdayıp uğuldamaktadır. Bu ifade, meleklerin çokluğunu bildirmek üzere getirilmiş bir temsildir. Burada gerçek bir uğultu olmasa bile, O, Allah'ın büyüklüğünü takrir için söylenen mecazî bir kelamdır." Bu yoruma Aliyyu'l-Kârî katılmak istemez. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözünün hakikati varken hangi mucib sebeple mecaza kaçıyoruz? Halbuki, aklen ve naklen hadisin hakikati mümkündür ve mecaza yönelmeye gerek _____)?1(???? ??? ??? ????? ??? ??? ??????. yoktur. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sizin işitmediğinizi işitiyorum" diyerek (insanlarca işitilmese bile semanın uğultusu olduğunu) tasrih etmiştir. Üstelik, semânın uğultusu pekâla onun tesbih, tahmid ve takdis sırasındaki sesi olabilir, zîra âyet-i kerime: "Mevcut olan her şey O'nu hamdederek tesbih etmektedir" (İsra 44) buyurmakla semânın tesbihini haber vermektedir."
2- Hadisin sonunda yer alan "ağaç olma" temennisinin, hadisin râvisi Ebu Zerr (radıyallâhu anh)'e ait olduğunu şârihler belirtir. Hadis, insana uhrevî hesabın ciddiyet ve zorluğunu anlatınca, Ebu Zerr (radıyallâhu anh) hazretleri, bu ihbarın ciddiyetini anlamış olduğunu ifade sadedinde, kazanılması zor, kaybedilmesi dehşetli bir sonuca atacak öyle bir imtihana mâruz kalmaktansa bir ağaç olmayı temenni etmiştir. Hadislere, râviler tarafından yapılan her çeşit ilâvelere idrac denir.[9]

?5? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ???????? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????????? ??? ?????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ?????????[. ????? ???? .

5. (1682)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min, Allah indindeki ukubeti bilseydi, cennetten ümidini keserdi. Eğer kâfir Allah'ın rahmetini bilse idi, cennetten ümidini kesmezdi." [Rezîn ilavesidir. Hadis'i Müslim tahric etmiştir: Tevbe 23, (2755); Keza, Tirmizî de tahric etmiştir: Da'avât 108, (3536).][10]

AÇIKLAMA:

Allah karşısında, mü'minin koruması gereken edebi veciz şekilde ifade eden hadislerden biridir: Ne tam ümid ne de mutlak yeis, fakat eşit derecede hem korku hem ümid. Ulemâ mutlak ümidi de mutlak ye'si de büyük günahlar arasında addetmiştir. Ne kadar çok hayır amel işlese de mü'min, Allah'ın azabından korku içinde olacaktır, kezâ ne kadar çok, ne kadar büyük günah işlese de Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyecektir.[11]

?6? ??? ??? ???? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??? ???????????? ????? ?????? ?????? ?????? ????????: ???? ??????? ??? ??? ??? ‘????? ??????: ?. ???: ???? ???? ??? ‘????? ??? ??? ?????: ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ?????? # ???????????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ‘??: ? ???????? ???? ?????????? ???????? ????????????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ????????? ???? ????????? ?????? ???????? ??????? ????????? ????? ?????. ??? ???: ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ??????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ???????? ?????? ???? ???[. ????? ??????? .

6. (1638)- Ebû Bürde Âmir İbnu Ebî Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bana, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhüma):
"Biliyor musun babam babana ne demiş?" diye sordu. Ben: "Bilmiyorum" dedim. Bunun üzerine:
"Babam, senin babana: "Ey Ebu Musâ! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la olan İslâmımız, onunla olan hicretimiz, onunla olan bütün amellerimiz bizim için sâbit ve devamlı olsa, ondan sonra işlediğimiz amellerin de herbirinden başa baş kurtulsak bu seni memnun eder mi?" dedi. Baban, babama şu cevabı verdi:
"Vallahi hayır! Biz ondan sonra cihad yaptık, namaz kıldık, oruç tuttuk, çok hayırlar işledik. Bizim elimizde çok insan Müslüman oldu. Biz bütün bunların ecrini ümid ediyoruz." Babam tekrar dedi ki:
"Fakat ben, Ömer'in ruhu yed-i kudretinde olan Zat-ı Zülcelâl'e kasem olsun, bunların bize sabit kalmasını, O'ndan sonra yaptıklarımızdan da başa baş kurtulmayı isterim.
"Ben atılıp: "Senin baban, vallahi benim babamdan daha hayırlıymış" dedim." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar 45.][12]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Ashab arasında korku ve ümid meselesinin nasıl yer ettiğini göstermektedir. Hadiste, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonraki hayır amelleri ile birlikte şer amelleri işlemiş olmaktan da korktuğunu, hayırları, şerleri karşılayacak miktarda olsa sevineceğini ifade buyurduğunu görmekteyiz.
Ebu Bürde, böyle düşünen Hz. Ömer'i takdirle yâd ederek, babası Ebu Mûsa'dan efdal olduğunu ikrâr eder. Aslında mutlak mânada Hz. Ömer'in efdaliyeti ulemâca kabul edilmiş ise de, Ebu Bürde, burada mevzubahis edilen amellere güvenmeme meselesinde Hz. Ömer'in üstünlüğünü dile getirmektedir. Gerçi, mutlak efdaliyete sâhip olan bir kimseye, bir başkasının hususî bir meselede üstün olması mümkün ise de Hz. Ömer (radıyallâhu anh) burada, makam-ı havfta

bulunmakla, makam-ı recâda yer alan Ebû Musa'ya tefevvuk etmiştir. Zîra ulemâ havf makamının recâ (ümid) makamından üstün olduğunu kabul etmiştir. Çünkü, insanoğlu hayır niyetiyle yaptığı her şeyde kusur işlemekten uzak olamaz. Ayrıca ümidin ucba ve atâlete götürme ihtimaline karşı havfın tevbe ve istiğfara sevketme garantisi vardır. [13]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/348-350.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/350.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/350-351.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/351.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/351-352.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/352.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/353.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/354.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/354-355.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/355.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/355.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/356.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/356-357.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29- HUDÜD BAHSİ
1- Hadd-i Serikat ve Nisabı Babı
2- Şerefli ve Şerefsiz Hırsızın Elinin Kesilmesi ve Hudüd Hakkında Şefaatte Bulunmaktan Nahi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Zina Edenin Haddi Babı
4- Zina Hakkında Evli Kimsenin Recmi Babı
5- Kendi Aleyhine Zinayı İtiraf Eden Kimse Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
6- Zimi Olan Yahudilerin Zina Sebebi İle Recmedilmesi Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
7- Nifaslıdan Haddin Te'hiri Babı
8- Şarabın Haddi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
9- Ta'zir Kırbaçlarının Mikdarı Babı
10- Hududun Sahiplerine Keffaret Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
11- Hayvanın, Ma'den ve Kuyunun Yaralamasının Heder Olması Babı

29- HUDÜD BAHSİ

Hudûd: Haddin ccm'idir. Hadd: Menetmek demektir. Kapıcıya had-dâd denilmesi, içeriye girmekten menettiği içindir.
Şerîatte hadd: Allah Teâiâ için takdir edilen cezadır. Bu cezalar, hadd-i zina, hadd-i şiirb, hadd-i kaziV gibi nevi'lere ayrılırlar.

1- Hadd-i Serikat ve Nisabı Babı

1- (1684) Bize Yahya b. Yahya ile tshfik b. İbrahim ve lbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır, lbni Ebî Ömer: Bize rivayet etti ta'bîrini kullandı. Ötekiler: Bize Siifyân b. Uyeyne Zührî'den, o da Aınra'dan, o da AişeMen naklen haber verdi, dediler. Aişe şöyle demiş:
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) çeyrek altında ve fazlasında hır-ızın elini keserdi

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdûrrazzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye1zîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Kesir ile İbrahim b. Sa'd haber verdi. Bunların hepsi Zührrden bu hadîsin mislini bu isnâdda rivayet etmişlerdir.

2- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Velîd b. Şucâ' dahî rivayet etti. Lâfız Velîd ile Haçmele'-nindir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Urve ile Amra'dan, onlar da Âişe'den, o da Resûlüllah (SatlaUaJıii Aleyhi ve SellemJ'den naklen haber verdi.
«Hırsızın eli ancak çeyrek altında veya daha fazlada kesilir.» buyurmuşlar.

3- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Hârûn b. Saîd El-Eylî ve Ahmed b. Isa rivayet ettiler. Lâfız Harun ile Ahmcd'indir. Ebû't-Tâhir: Bize habe verdi ta'bîrini kullandı. Ötekiler: Bize İbni Vehb rivayet etti dediler. (Demiş ki) : Bana Mahra m e, babasından, o da Süleyman b. Yesâr'dan, o da Amra'dan, o da Âişe'yi rivayet ederken dinlemiş olmak üzere haber verdi, ki Âişe Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken dinlemiş:
«El ancak çeyrek altında ve onun yukarısında kesilir.»

4- (...) Bana Bişr b. Hakem El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Muhammed, Yezid b. Abdillâh b. Hâd'dan, o da Ebû Bekir b Muhammed'den, o da Amra'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Âişe Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seltem) 'i:
«Hırsızın eli ancak çeyrek altında ve daha fazlada kesilir.» buyururken işitmiş.

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. El-Müsennâ ve İshâk b. Mansûr toptan Ebû Âmir El-Akadî'den rivayet ettiler. (Dediler ki) Bize Misver b. Mahreme oğullarından Abdullah b. Ca'fer, Yezîd b. Abdillâh b. Hâd'dan bu isnâdla bu hadîsin mislim rivayet etti.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce «Hudûd» bahsinde; Nesâî «Katı'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
îslâmda hırsızın cezası elinin kesilmesidir. Bunu Teâlâ Hazretleri
(Erkek ve kadın hırsızın etlerini kesiverin!) [1] âyet-i kerîmesi ile emir buyurmuştur. Kaadi Iyâz diyor ki: «Allah Teâlâ malları, hırsızın elini kesmeyi vâcib kılmak suretiyle korumuştur. Gasıb, ihtilas ve yağma gibi hırsızlık sayılmayan şeylerde el kesmeyi emr etmemiş tir; çünkü hırsızlığa nazaran bunlar az vuku' bulur. Bir de bu gibi şeyleri hükümete müracaat ederek geri almak ve beyyine ile isbât etmek kolaydır. Hırsızlık böyle değildir; ona beyyine getirmek nadiren mümkün olur. Bu sebeple hırsızlığa büyük ehemmiyet verilmiş; onu en mükemmel şekilde menetmek için cezası şîddetlendirilmiştir...»
Âyet-i kerîme ne mikdâr malda el kesileceği hususunda mücmeldir, tşte bu hadîs ve emsali bu ciheti beyan etmektedirler.

5- (1685) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nüraeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Abdirrahmân El-Ruâsî, Hişâm b. Urve'den, o da bahasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:

Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi veSellem) zamanında hırsızın eli çelik veya deriden mamul bir kalkan kıymetinden —ki İkisi de kıymet sahibidir— daha azda kesilmemiştir.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman ile Humeyd b. Abdirrahmân haber verdiler. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahîm b. Süleyman rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Hişâm'dan bu isnâdla tbni Nümeyr'in Humeyd b. Abdirrahmân Er-Ruasî'den naklettiği hadis gibi rivayette bulunmuşlardır. Abdurrahîm ile Ebû Üsâme'nin hadîslerinde: *O gün o kıymet sahibi idi.» cümlesi de vardır.

6- (1686) Bize Yahya b. Yahya -rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfî'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
Kesûiüllâh(SalIallahü Aleyhi ve Sellem) bir hırsızın elini, kıymeti üç dirhem olan bir kalkandan dolayı kesmiştir.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd île İbni Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Züheyr b. Harb ile Îbni'l-Müsennâ dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya —ki El-Kattân'dır— rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Aliy b. Müshir rivayet etti. Bunların hepsi Ubeydullah'dan rivaye etmişlerdir. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni İbni Uleyye) rivayet etti. H.
Bize Ebû'r-Rabî' ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Eyyûb-i Sahtiyanı ile Eyyûl b. Mûsâ ve İsmail b. Ümeyye'den naklen haber verdi. H.
Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Nuaym haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Eyyûb ile İsmâîl b. Ümeyye'den ve Ubeydullah ile Mûsâ b. Ukbe'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) Bana İsmâîl b. Ümeyye haber verdi. H.
Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etli. (Dedi ki) : Bize İhni Vehb, Han-zale b. EM Süfyân El-Cümahî ile Ubeydullah b. Ömer, Mâlik b. Enes v Üsâme b. Zeyd El-Leysî'den naklen haber verdi.
Bu râvİlerin hepsi Nâfi'den, o- da İbni Ömer'den, o da Peygamber (SaüaUahti Aleyhi ve Sellemfâçn naklen Yahya'nın, Mâlîk'der naklettiği hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, bazısı (sadece) «kıymeti» demiş; bazıları: «kıymeti üç dirhem olan» demişlerdir.

7- (1687) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybc ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre göyle demiş : Re-sûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah hırsıza lanet eylesin! Bir yumurtayı çalar da eli kesilir; ipi çalar da eli kesilir!» buyurdular..

(...) Bize Amrû'n-Nâkıd ile tshâk b. İbrahim ve Aliy b. Haşrem hep birden îsâ b. Yûnuş'dan, o da A'meş'den naklen bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet ettiler. Yalnız o: «Bir ip çalsa... ve bir yumurta çalsa...» diyormuş.
Bu rivayetleri Buhâri «Hudûd» bahsinde; son rivayeti Nesâî «Katı'»da, İbni Mâce «Hudûd»da tahrîc etmişlerdir.
Rivayetlerin hepsi çalınan malın nisabını yâni hırsız ne mikdâr mal çalarsa eli kesileceğini bildirmektedir. Eu hususta Nevevî şunları söylemiştir :
«Ulemâ hırsızın eli kesilmesi lâzım geldiğine ittifak etmiş; nisâb ve mikdârımn şart olup olmaması hususunda ise ihtilâfa düşmüşlerdir. Zahirîler nisabın şart olmadığına, çalman malın azında, çoğunda el kesmek lâzım geldiğine kail olmuşlardır. Bizim ulemâmızdan îbni Binti'ş.Şâfiî de buna kaildir. Kaadî Iyâz bu kavli Hasan-i Basrî-ile Haricîler 'den ve Zahirîler 'den rivayet etmiştir. Bunlar Teâlâ Hazretlerinin :
(Erkek ve kadın hırsızın ellerini kesiverini) âyet-i kertmesinin umumu ile istidlal etmiş; ayeti tahsise lüzum görmemişlerdir.
Cumhuru ulemâ: Ei ancak nisâb bulunursa kesilir; demişlerdir. Delilleri buradaki Sanih hadislerdir. Sonra nisaoın mikdârında İhtilâf etmişlerdir, imam Şafiî: Nisâb, çeyrek altın dinar veya onun kıymetidir; velev ki kıymeti Uç dirhem (gümüş) yahut daha az veya çok olsun! Bu mikalardan daha azda el kesilmez; demiştir. Ulemâdan birçoK-ları yahut ekserisi buna kail olmuşlardır. Hz. Âişe ile Ömer b. Abdi1âziz'in, Evzâi, Ley s, Ebû Sevr, lshâk ve başkalarının kavilleri de budur. Dâvûd-u Zahirî 'den dahî rivayet olunmuştur.
İmam Mâlik, Ahmed ve bir rivayette İshâk çeyrek altında veya üç dirhemde yahut bunlardan birinin kıymetinde el kesileceğine, bundan aşağı olursa kesiirnıyeceğine kail olmuşlardır.
Süleyman b. Yesâr, Ibni Şubrurr;, İbni Ebî Leylâ ve bir rivayette Hasan.ı Hasrî elin ancak beş dirhemde kesileceğini söylemişlerdir. Bu kavil Ömer b. Hattâb'dan rivayet olunmuştur.
Ebû Han îf e ile ashabına göre el ancak on dirhem veya o kıymetteki mal için kesilir.
Kaadî Iyâz bazı sahabeden buradaki nisâbm dört dirhem olduğunu rivayet etmiştir. Osman El-Bettî 'den nisabın bir dirhem olduğu, Hasan 'dan iki dirhem olduğu, İbrahim Nehaî'-den kırk dirhem yahut dört altın dînâr olduğu rivayet edilmiştir.
Sahîh olan kavil Şafiî ile ona muvafakat edenlerin söyledikleridir. Çünkü Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîslerde nisabı lâfzan tasrîh etmiş ve onun çeyrek dînâr (altın) olduğunu bildirmiştir. Geri kalan takdirler merdûddur; asılları yoktur. Bununla beraber onlar buradaki sarih hadîslere de muhaliftir.
Peygamber (Sallailahü A leyhl ve Sellem) 'in hırsızın elini üç dirhem kıymetinde bir kalkan için kestiğini bildiren rivayete gelince : Bu o mikdâ-rın çeyrek dînâra veya daha fazlasına müsavi olduğuna hamledilir. Sonra bu, umumu olmayan muayyen bir kaziyyedir. Binâenaleyh bu ihtimâlli rivayete bakarak nisabı tahdîd hususunda Peygamter (Sallailahü Aleyhi ve Scllem)'in sarih sözünü terk etmek caiz değildir; belki o rivayeti onun sözüne muvafık olana hamletmek gerekir. Diğer rivayet (yâni: Hırsızın eli bir kalkanın kıymetinden daha azda kesilmez rivayeti) de öyledir. O da kalkanın çeyrek dînâr kıymetinde olduğuna hamledilir. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)in sarih takdirine uyması için bu te'vîl mutlaka lâzımdır.
Bâzı Hanefîler'le başkalarının ihticâc ettikleri, on dirhem kıymetinde —bir rivayette beş dirhem kıymetinde— bir kalkan için el kesildiğini bildiren hadîsler ise zayıftır: Onlarla başka rivayet bulunmasa bile amel edilemez; nerede kaldı ki bunlar çeyrek dinarla takdir

hususundaki sahih ve sarih hadîslere muhalif oldukları halde amel edilsin! Mâmaiîh bu rivayetleri, hırsızın elini kesmek için şart olmayıp tesadüfen kıymeti on dirhem gelen kalkana hamletmek de mümkündür. Rivayetin lâfzında nisabın bununla takdir edildiğine delâlet eden bir şey yoktur.»
Nevevî'nin sözü burada sona erdi. Ancak onun kat'î bir lisanla sahîh ve haklı gösterdiği Şâfiî1er'in istidlaline Hanefî1er'den îmam Tahâvî şu cevâbı vermiştir:
«Bu söylediklerinizi teslim ve kabul edebilirdik : Şayet Hz. Âişe'den gelen rivayetler muhtelif olmasaydı!..» Tahâvî bundan sonra bu rivayetlerin bâzısının muttasıl, bazısının mevkuf olduğunu senedleri ile beyân etmiştir. Hanefîler bu meselede Tahâvî ve Nesâî'nin rivayet ettikleri İbni Abbâs 'Raâİyallahu anh) hadîsleri ile amel etmişlerdir. Bu rivayetlerin birinde Hz. İbni Abbâs: «Resû\üUah (Satlallahii Aleyhi ve Selle/n)*™, mukabilinde el kestiği kalkanın kıymeti on dirhemdi.» demiştir. Nesâi'nin bir rivayetinde: «Re-sûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem} devrinde kalkanın kıymeti on dirhemdi.» deniliyor, Hz. Âişe rivayetleri or dirhemden azda el kesmeyi mubah görüyor; îbni Abbâe rivayetleri ise bunu tecviz etmiyor. Usûl-i fıkıh kaidelerine g#fe hazrla ibâha yâni haramla mubah tearuz ederse hazr tercih olunur. Yâni burada olduğu gibi; bir mesele hakkında iki rivayet bulunup biri mubah olduğuna, diğeri caiz olmadığına - delâlet ederse caiz olmadığını bildiren rivayetle amel gerekir.
Hâsılı: İslâm dîninde hırsızın cezası elinin kesilmesidir.
Hırsız: Başkasının milki olduğu şüphesiz bilinen nisâb mikdân veya kıymeti nisâb mikdarım bulan korunan bir malı gizlice alan âkil ve baliğ kimsedir. Şu halde başkasının milki olmayan yahut milk olduğunda şüphe edilen veya korunmayan bir malı çalan hırsızın eli kesilmediği gibi, çaldığı mal nisâb mikdarını tutmayan, gizli çalmayan ve âkil baliğ olmayan hırsızın da eli kesilmez. Bu hususta Hanefî1er'in «El-Ihtîyâr* adlı fıkıh kitabında şöyle îzâhât verilmiştir:
«İnsanlardan öylesi vardır ki, onu ne akıl menedebilir ne nakil! Böy-lelerini ne diyanet vazgeçirebilir, ne de mürüvvet ve emânet önleyebilir!.. Eğer el kesmek, asmak ve emsali gibi şer'î zecirler olmasaydı bunlar başkalarının mallarını inad için aşikâre almaya yahut gizlice çalmaya şitâb ederlerdi. Bunda ise kimseye meçhul kalmayan bir fesad vardır. İşte küçük ve büyük hırsızlıkta [2] —fesad kapısını kapamak ve kul-larm hallerini düzene sokmak için— gerek gizlenen, gerekse inadına aşikâre çalan hırsız hakkında bu zecrî cezaları meşru kılmak münâsib olmuştur. Deliller mutlak olduğundan eli kesilmesi hususunda hür ile köle müsavidir...
Hırsızın âkil baliğ olması lâ büddür; çünkü el kesmek, cinayetten menetmek için meşru' olmuştur; sabinin ve delinin cinayeti yoktur...»
Hırsızın eli kesilmek için korunan bir malı çalmış olması bütün ulemaya göre şarttır. Bundan dolayıdır ki, kefen soyucunun eli kesilmez. Çünkü kefen korunan bir mal değildir.
Her malın korunması o yerin örfü âdedine bağlıdır. Bu hususta Dâvûd.u Zahirî cumhura muhâlefetJederek malın korunmasını şart kılmamıştır. Hırsızın çaldığı malda şüphesi olmaması da şarttır. Yâni çaldığı malın başkasına aid olduğunu yüzde yüz bilecektir. Aksi takdirde eli kesilmez; zîra şer'î hadler (cezalar) şüphe ile tatbik edilemezler.
Malı çalman kimsenin, malını istemesi de şarttır.
îlk defa çaldığında hırsızın sağ eli kesileceğinde bütün ulemâ müttefiktir. Şâ'fiî, Mâlik, Medine ulemâsı, Zührî , İmam Ahmed ve Ebû Sevr 'e göre ikinci defa çaldığında sol ayağı, üçüncüde sol eli, dördüncüde sağ ayağı kesilir. Bundan sonra her çaldığında ta'zîr olunur. Hanefîler'e göre ise ikinci hırsızlıkta sol ayağı kesilir. Bir daha çalarsa artık el ayak kesilmez; tevbe edinceye kadar hapsedilir.
İmam Azam, Mâlik, Şafiî ve cumhûr-u ulemâ elin bilekten, ayağın da topuktan kesileceğine kail olmuşlardır. Hz. Ali (RadiyaUahuanh) ayağın yarıdan kesileceğini söylemiştir. İmam Ahmed'le Ebû Sevr'in mezhepleri de budur. Seleften bazılarına göre el dirsekten kesilir; omuzdan kesileceğini söyleyenler de olmuştur.
Hırsızın yumurta veya ip çalma rivayetine gelince: Ulemâdan bir cemaate göre buradaki yumurtadan murâd: Başa giyilen miğfer; ipten maksat da gemi halatıdır ki, bunların her biri çeyrek dinardan fazla kıymetlidir. Fakat muhakkik âlimler bu te'vîli zayıf görmüşlerdir. Çünkü miğferle halatın zahiren birer kıymeti vardır. Halbuki bu makam kıymet beyanı değil, kıymetsiz bir şeyin beyânı makamıdır. Pek kıymetli
Ur mâl Çaldığı {çln di kesffen veya LpseJden Ur hırsız o ka/ar ayıplanmaz; kıymetsiz bir şeyden dolayı cezalanırsa ayıplanır. Meselâ : Yazıklar olsun filâna! Bir milyonluk mal İçin elinin kesilmesine sebep oldu! denilmez. Bu hiç bir millette âded değildir. Bilâkis çalman mal ehemmiyetsiz olursa bu söz o zaman söylenir ve : Yazıklar olsun filâna! Çürük bir ipten dolayı hapsi boyladı! denilir. Yâni çalınan şey ne kadar kıymetsizse bu makamda söz o nisbette beliğ sayılır. Neve'vî: «Doğrusu bundan murâd: Ehemmiyetsiz bir mal mukabilinde kaybettiği elin büyüklüğüne tenbîhtir...» diyor. Yumurta ile ipten bunların cinsleri kas-dedilmiş de olabilir. Yahut yumurtayı çalmakla eli kesilmeyince hırsız bundan cesaret alarak daha kıymetli malları çalmaya başlar ve nihayet eli kesilir. Buna sebep ilk çaldığı yumurta olduğu için hadîste o zikredilmiştir. Şöyle de denilebilir: Hırsız bir yumurta veya ip çalar da hükümdar siyaseten onun elini keser. Hadîste zikredilmeleri bundan olabilir.
Rasûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in :
«Allah hırsıza lanet eylesin!» buyurması, şahsı belirtilmeyen âsîlere lanet okumanın caiz olduğuna delildir. Çünkü bu lanet cinse raci'dir ve caizdir. Muayyen kimseye lanet okumak caiz değildir. Mâmafîh bâzıları : «Hadd vurıılmazdan önce lanet okumana? caiz, hadden sonra ise caiz değildir; çünkü hudûdü şer'iyye günahlara keffârettir.» demişlerse de Kaadî Iyâz bu te'vîlin bâtıl olduğunu söylemiştir.

2- Şerefli ve Şerefsiz Hırsızın Elinin Kesilmesi ve Hudüd Hakkında Şefaatte Bulunmaktan Nahi Babı

8- (1688) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumlı da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley», İbni Şihâb'dan, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki :
Hırsızlık eden Mahzûmiyye kadının hâli Kureyş'i üzmüş; ve : Bunun hakkında Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Seltcm) 'le kim konuşacak? demişler : (Bâzıları) : Buna kim cesaret edebilir! Meğer ki Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in habîbi Ümâme ola! demişler. Bunun üzerine onunla Üsâme konuşmuş. Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'tn hadlerinden bîr hadd hakkında şefaat mı ediyorsun?» buyurmuş. Sonra ayağa kalkarak hutbe okumuş ve şunları söylemiş :
«Ey nâs! Sizden öncekileri (Allah) ancak şunun için helak etmiştir ki, onlar aralarından şerefti biri hırsızlık 'ederse onu bırakırlar; zayıf olan çalarsa üzerine haddi tatbik ederlerdi. Allah'a yemin olsun ki. Mu ham-med'in kızı Fâtıme hırsızlık etse mutlaka elini keserdim!..»
İbni Rumh'un hadîsinde :
«Sizden öncekiler helak oldu.» cümlesi vardır.

9- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. Lâfız Harmele'nindir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezîd, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Urve b. Zübeyr, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in

zevcesi Âişe'den naklen haber verdi ki:
Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Fetih gazasında hırsızlık eden kadının hali Kureyş'i üzmüş de : Bunun hakkında Resulü Hah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)le kim konuşacak? demişler. (Bâzıları): Buna kim cesaret edebilir! Meğer ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m habîbi Üsâme ola! demişler. Bunun üzerine kadın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e getirilerek onun hakkında kendileri ile Üsâme h. Zeyd konuşmuş. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzü renklenmiş; ve :
«Allah'ın hadlerinden bir hadd hakkında şefâaf mı ediyorsun?» buyurmuş. Bunun üzerine Üsâme kendilerine :
— Benim için mağfiret dile yâ Resûİâllah! demiş. Akşam olunca Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkarak hutbe okumuş: Allah'a gerektiği gibi senada bulunmuş. Sonra şunları söylemiş:
«Bundan sonra (malum ola ki) : (Allah) sizden öncekileri ancak şunun için helak etmiştir ki, onlar aralarından şerefli biri hırsızlık ederse onu bırakırlar; zayıf olan çalarsa üzerine haddi tatbik ederlerdi. Hiç şüphe yoîc ki ben —nefsim yedi kudretinde bulunan Allah'a yemin olsun!— Mu-hammed'İn kızı Fâtıme hırsızlık etse mutlaka elini keserdim!»
Bundan sonra emir buyurmuş ve hırsızlık eden o kadının eli kesilmiş.
Yûnus şunları söylemiş: İbni Şihâb dedi ki: Urve şunu söyledi: Aişc:
— Sonraları kadın güzelce tevbe etti; ve evlendi. Bu işten sonra bana gelir; ben de onun hacetini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) fe arz ederdim.» dedi.

10- (...) Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'm er, Zührî'den, o da Ur-ve'den, o da Aişe'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Mahzûm kabilesinden bir kadın eşyayı âriyeten alır; ve bunu inkâr ederdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elinin kesilmesini emir buyurdu. Derken ailesi Üsâme b. Zeyd'e gelerek onunla konuştular. O da kadın hakkında Resûlüllah (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem) le konuştu.» Bundan sonra râvi hadîsi, Leys ve Yûnus hadîsi gibi rivayet etmiştir.

11- (1689) Bana Seleme b. Şebîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebû'z-Zübeyr'den o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Benî Mahzûm kabilesinden bir kadın hırsızlık etmiş de Peygamber (Sallallahü A ieyhi ve Seilem) 'e getirilmiş; ve hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Ümmü Seleme'ye sığınmış. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vallahi bu kadın Fâtıme olsa mutlaka elini keserdim!» buyurmuş; ve kadının eli kesilmiş.
Bu hadîsi Buhâri: «Enbiyâ, Hudûd» ve «Fadlu Üsâme» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce «Hu-dûd»da; Nesaî «Katı' bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Rivayetlerin mecmuundan anlaşıldığına göre Fetih yılında Benî Mahzûm kabilesinden Fâtinie binti Esved nâmında bir kadın ResûltillahfSaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evinden bir kadife (bir rivayette zînet eşyası) çalmış. Ashab işi büyüterek kadını yâ af yahut fidye yolu ile kurtarmayı düşünmüşler. Bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ancak Hz. Üsâme b. Zeyd'in konuşabileceğini ileri sürerek onu konuşturmuşlar. Fakat Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu teklifi hadîste beyan edildiği şekilde red etmiş; ve hutbe okuyarak Benî îs'râîIin helakine sebep, itibarlı hırsızın elini kesmeyip bu işi zayıf ve itibarsız hırsıza tatbik etmeleri olduğunu beyân buyurmuş. Hutbesinin sonunda ailesinin en kıymetli ferdi olan kızı -Fâtirae (Radiyallahü anha) 'ya işaretle : Bu işi o bile yapsa elini mutlaka keseceğine yemin etmiş. Neticede kadının eli kesilmiş. Kadın ondan sonra ıslah-ı hal ederek evlenmiş. Hattâ bâzı hacetlerini sormak için Hz. Aişe'nin evine gelirmiş.
Hadîsin bir rivayetinde kadının ariyet yolu ile (yâni emaneten) eşya alıp sonra onları inkâr ederdiği kaydedilmektedir. Ulemâdan bâzıları bununla istidlal etmiş; ve: «Bir kimse nisâb mîkdan bir malı emaneten alır da inkâr ederse eli kesilir.» demişlerdir. İmam Ahmedle îshâk'in mezhepleri budur. Fakat Medine ve Küfe uleması ile cumhurun ve Şâfiî1erin kavilleri buna muhaliftir. Onlara göre emaneten alınan bir malı inkâr etmekle el kesilmez. Delilleri kitabımızın rivayetleridir. İbni'l-Münzir burada bir te'vîl yaparak : «Caizdir ki, bu kadın emaneten eşya almış da inkâr etmiş; sonra hırsızlık ederek eli kesilmiştir.» diyor. Nevevî bu te'vîii te'kîden şunları söylemiştir:
«Ulemâ diyorlar ki: Burada maksat, elin hırsızlık sebebi iie kesilmesidir. Emaneten alma meselesi kadını ta'rîf ve tavsif için zikredilmiştir; el kesmeye sebep olduğu için değil!.. Filhakika Müslim bu hadîsi başka tarîklerde. (Kadın hırsızlık etti; ve eli hırsızlık sebebi ile ke-sîldİ) şeklinde zikretmiştir. Binâenaleyh rivayetlerin arasını bulmak için bu rivayeti de onlara hamletmek gerekir; çünkü hâdise birdir...»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Şer'î hadd îcâb eden bir hâdiseyi hükümet reîsi duyduktan sonra o hususta şefaatçi (aracı) olmak ve bu aracılığı kabul etmek bütün ulemânın ittifakı ile haramdır. Ama hükümet duymadan yapılırsa —hakkında şefaat edilen kimse kötülerden olmamak şartı ile— ekseri ulemâya göre caiz hattâ müstehaptır. Velev ki şefaat için me'zun olmasın!
Hadd îcâbetmeyen suçlara gelince: Bunlar hakkında aracılık yapmak ve aracılığı kabul etmek —hükümet duysun duymasın— caizdir.
2- İstenmeden yemin, etmek caizdir. Hattâ matlûb bir işi büyük göstermek için müstehabtır. Nitekim bu hadîste de böyledir.
3- Hadîs-i şerîf Hz. Üsâme'nin faziletine delildir.

3- Zina Edenin Haddi Babı

12- (1690) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin, Mansûr'dan, o da El-Hascn'den, o da Hıttân b. Abdillâh Er-Rakaaşî'den, o da Ubâde b. Sâmit'den naklen haber verdi. Ubâde şöyle demiş: Resûlüllah (Saüalkihü Aleyhi veSeilem) :
«Benden Öğrenin! Benden öğrenin!.. Allah o (kadı) nlara (çıkar) bir yol haIketti. Bekârla bekâr (zina ederse) yüz dayakla bir sene sürgün; evli İle evliye yüz dayak ve recim (var!)» buyurdular.

(...) Bize Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Man sûr bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi.

13- (...) Bize Muhammed b. El-M üşen nâ ile İbni Beşşâr hep birden Abdülâlâ'dan rivayet ettiler. İbni'I-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Abdiil-âla rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd, Katâde'den, o da El-Haşen'dcn, o da Hittân b. AbdİllâhEr-Rakaaşî'den, o da Ubâde b. Sâmil'den

naklen rivayet ettî. Şöyle demiş:
Peygamber (Sallalküıü Aleyhi ve Selleni) üzerine vahy indirildiği zaman bundan dolayı gussalamr ve yüzü rengini atardı. Bir gün kendisine vahy indirildi de yine Löyle oldu. Açıldığı vakit:
«Benden öğrenin! Allah o (kadı) nlara (çıkar) bir yol ha I ketti. Evli ile evli, bekârla bekâr!.. Eliyle yüz dayak... sonra taşlarla recim! Bekâra yüz dayak... sonra bir sene sürgün!..» buyurdu.

14- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bİze Muhammed b. Beşşar da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet eyledi.
Bu râvilerin ikisi de Katâde'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız onların hadîsinde: «Bekâra dayak vurulur ve sürgün edilir. Evli ise dÖğülerek recmolunur.» ibaresi vardır. Sene ve yüz kelimelerini zikretmezler.
«Benden öğrenin» diye terceme ettiğimizt cümlesinin
lügat mânâsı: «Benden alın!» demekse de bu cümle «an» edatı ile kullanılırsa : Benden öğrenin, benden nakledin! mânâsına gelir. ResûIallah (Sailailahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah onlara çıkar bir yol halketti...» buyurmakla Teâlâ Hazretlerinin :
«Dlüm canlarını alıncaya yahut Allah kendilerine çıkar bir yol halke-dinceye kadar o (kadı) nları evlerde tutun!» âyet-i kerîmesine işaret ederek çıkar yolun bu olduğunu anlatmıştır.
Ulemâ bu âyet hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre muhkemdir; bu hadîs onu tefsir etmiştir. Bir takımları Nûr sûresinin ilk âyeti ile neshedildiğini söylemiş; başkaları Nûr âyetinin bekârlar hakkında, bunun da evliler hususunda nazil olduğunu bildirmişlerdir.
Bekârdan murâd: Henüz sahîh nikâhla cima' etmemiş âkil baliğ ve hür olan kimsedir. Ömründe bir defa olsun sahîh nikâhla cima' edene .Araplar «seyyib» derler. Bu kelime Türkçede evli ve dul mânâlarına gelir. Aynı mânâda «muhsan» kelimesi de kullanılır.
Zina eden bekâra yüz dayak, evliye recim cezası verileceği hususunda ulemâ ittifak etmişlerdir. Keadî Iyâz'm beyanına göre bu meselede ehl-i kıbleden bir tek muhalif çıkmamış; yalnız Haricî-ler'le Mu'tezile 'den Nazzâm ve arkadaşları recme kail olmamışlardır.
Recim: Bir kimseyi taşlayarak öldürmektir. Zina eden muhsana recimle birlikte dayak cezası verilip verilmiyeceğinde ihtilâf olunmuştur. Bir kısım ulemâya göre bunların ikisi de tatbîk edilir. Hz. Alî (Radryaîlahu anh) 'nin, Hasan-ı Basrî, îshâk b. Râha-veyh ve Zahirîler'le bâzı Şâfiî1er'in kavli budur.
Cumhûr-u ulemâya göre yalnız recimle iktifa edilin Delilleri: Pey-gamherfSallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in muhsanı sadece recmettiğini bildiren hadîslerdir. Muhsan hakkında hem recim hem dayak cezası verileceğini bildiren hadîs mensuhtur. İlk zamanlarda tatbîk edilmiş; sonra hükmü kalkmıştır.
Bekâr zânînin sürgün edilip edilmiyeceği meselesi de ihtilaflıdır. Şâfiîlerle diğer birçok ulemâya göre bekâr zânî erkek olsun kadın olsun dayaktan sonra bir sene sürgün edilir. Hanefî1er'le diğer ulema sürgüne muhaliftirler. Delilleri Kur'ân-ı Kerîm'in zahiridir. Âyette sürgünden bahsedilmemiştir. îmam Mâlik ile Evzâî sürgünün erkeğe mahsus olduğuna kaildirler. Kadın avret olduğu, sürgün ise fitneye sebebiyet vereceği için bu ceza ona tatbik edilmez. Bu kavlin benzeri Hz. Alî (Radiyallahü anh) 'dan da rivayet olunmuştur.
Köle ve cariyelere gelince: Onlar recmedilmezler. Çünkü kendilerine verilecek cezanın hürlerinkinin yarısı kadar olacağı nass-ı Kur'ân'la bildirilmiştir. Recim ise yarıya bölünen şeylerden değildir. Binâenaleyh Hanefîler'e göre muhsan olmayan köle ve cariyelere ellişer dayak vurulur. îmam Şafiî 'den bu hususta üç kavil nakledilmiştir:
a) Köle ve câriye birer sene sürgün edilirler. Süfyân-ı Sevrî, Ebû Sevr, Dâvûd-u Zahirî velbni Cerîr'in kavilleri de budur.
b) Altı ay sürgün edilirler. Çünkü Teâlâ Hazretleri onlara hürlerin-kinin yarısı kadar ceza ta'yîn etmiştir. Şâfiî1er'ce esah olan kavil budur.
c) Köle ve cariyeler asla sürgün edilemezler. Hasan-ı Basrî, Hammâd, îmam Mâlik, İmam Ahmed ve îshak'ın mezhepleri de budur.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)in :
«Bekârla bekâr zina ederse... ilâh»sözü şartıyet bildirmek için değil, bekârla muhsanm haddlerini tayın için sevkedilmiştir. Yâni bekâr bir kimse gerek bekâr gerekse evli bir kadınla zina etsin, onun cezası yüz dayakla, bir yıl sürgün; keza evli bir kimse, evli veya bekâr bir kadınla zina etsin, cezası recimdir.

4- Zina Hakkında Evli Kimsenin Recmi Babı

15- (1691) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îbnî Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ubeydullah b. AbdİllâH b. Utbe haber verdi ki, kendisi Abdullah b. Abbâs'ı şunu söylerken işitmiş:
Ömer b. Hattâb, Resûlüllah (SaUaiîahü Aleyhi ve Sellem)"m minberi üzerinde otururken şöyle dedi:
«Hiç şüphe yok ki Allah, Muhammed (Satlalbhü Aleyhi veStfliem,'i Hak (din) İle göndermiş ve kendisine kitabı indirmiştir. Ona indirilenlerden biri de recim âyetidir. Biz bu âyeti okuduk, belledik ve anladık. Resûlülllah(SallalİahÜ Aleyhi ve Seliem, recmetti; ondan sonra biz de recmetttk. Ama insanların Üzerinden uzun zaman geçerse korkarım biri: Biz Allah'ın kitabında re emi bulamıyoruz, der de Allah'ın indirdiği bir farizayı terk etmekle dalâlete düşerler : Gerçekten erkek ve kadınlardan zina eden kimse üzerine —muhsan olmak, bey yine veya gebelik yahut i'tirâf bulunmak şartı ile— recim Allah'ın kitabında haktır.

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe iîo Züheyr b. Harb ve İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) Bize Süfyân, Zührî'den fc isnadla rivayet etti.
Bu hadîsi Buhâri «Hudûd» bahsinde tafsilâtlı bir şekiide tah-rîc etmiştir.
Hz. Ömer (RadiyaUahu anh) in sözüne. «Hiç şüphe yok ki Allah, Muhammed (SallaKahü Aleyhi ve Seliem)i Hak (din) ile göndermiştir!» diye başlaması, cemaatin dikkatini çekmek, bundan sonra söyliyeceğı mühim meseleyi dinlemeye onları hazırlamak içindir. Bu mesele recim âyetidir. Peygamber tSalialUıhii Aleyh; ve Seliem) e indirilenler arasında
«ihtiyar erkekle ihtiyar kadın zina ederlerse kendilerini behemeha! recmedin!» âyeti de vardı. Sonra âyetin iâfzı hem hükmü neshedilenler de vardır.
Lâfzı neshedÜenlere Kur'ân hükmü verilemez; namazda okunamazlar. Ashâb-ı kiram'in bunları yazmamaları, mushafa yazılmayacaklarına delildir. Nitekim Hz. Ömer 'in recmi minber üzerinden İlân etmesi, içlerinde birçok sahabe bulunan cemaatten hiç birinin i'tirâzda bulunmaması da recmin sübûtuna delâlet eder.

Muhsan olduğu halde zina eden erkek ve kadın recmedilirler. Zina yâ beyyine yahut i'tirâfla isbât edilir. Beyyine: Adalet sahibi dört erkeğin zinaya şâhidlik etmesidir; dörtten az olurlarsa şehâdetleri kabul" edilmez. Bu hususlarda bütün ulemâ müttefiktirler. Yalnız şâhidlerin sıfatlarında ve zânînin suçunu dört defa i'tiraf etmesi lâzım gelip gelmi-yeceğînde ihtilâf etmişlerdir. Bu cihet az sonra îzâh edilecektir.
Gebeliğin recme sebep teşkil etmesi Hz. Ömer (Radiyallahu anh)m mezhebidir. Bu hususta îmam Mâlik'le arkadaşları da ona tâbi' olmuş ve: «Kadın gebe olur, kocası veya sahibi bilinmez, zinaya mecbur edildiği dahî malum olmazsa recmi gerekir: Meğer ki garîb ve yabancı olup çocuğunun kocasından veya efendisinden olduğunu iddia ede!..» demişlerdir.
îmam Âzam, Şafiî ve cumhûr-u ulemâya göre gebelik mutlak surette recme sebep teşkil etmez. Bu hususta kadının kocası veya efendisi olsun olmasın, kadın yerli veya yabancı olsun, zinaya mecbur edildiğini iddia etsin etmesin hüküm birdir; beyyine yahut i'tiraf bulunmadıkça recmedilemez; çünkü şer'î hadler şüphe ile mündefi' ve sakıt olurlar.
Hz. Ömer (Radiyallahu anh)'m korktuğu bilâhare hakîkaten müs-lümanlann başına gelmiş; Haricîler'le Mu'tezile 'den bazıları recmi inkâr etmişlerdir. Ömer (Radiyallohu cnh)\n bu ihbarı kerametleri cümlesindendir.

5- Kendi Aleyhine Zinayı İ'tiraf Eden Kimse Babı

16- (...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. lys b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl, İbni Şihâb'dan, o da Ebû Seleme b. Abdirrahmân b. Avf ile Saîd b. El-Müseyyeb'den, onlar da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Ebû Hüreyre şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)}e mescidde iken mü si umanlardan bir adam geldi ve kendilerine seslenerek: Yâ Resûlâllah, ben zina ettim; dedi. Resû\üüah(Salla! lahit Aleyhi ve Sellem) ondan yüzünü çevirdi. Fakat adam yüzünü çevirdiği tarafa dönerek kendilerine (tekrar) : Yâ Resûlâllah, ben zina ettim; dedi. Ondan yine yüzünü çevirdi. Tâ ki bunu dört defa tekrarladı. Adam kendi aleyhine dört defa şehâdette bulununca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini çağırdı; ve:
«Sende delilik var mı?» diye sordu. Adam:
— Hayır! cevâbın verdi.
«Hiç evlendin mi?» diye sordu. Adam:
— Evet! dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu götürün de recmedin!» buyurdular.
İbni Şihâb (Demiş ki) : Bana Câbir b. Abdillâh'ı dinleyen biri haber verdi. Câbir: «Onu recmedenler arasında ben de vardım. Onu namazgâhda recmettik. Taşlar kendisini yaraladığı zaman kaçtı. Fakat biz ona Harra'da yetişerek kendisini recmettik.» diyormuş.

(...) Bu hadîsi Ley s dahi Abdurrahmân b. Hâlid b. Müsâfir'den, o da İbni Şihâb'dan bu isnadla bunun gibi rivayet etti.

(...) Bana bu hadisi Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yemân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zührî'den yine bu isnâdla haber verdi.
Her ikisinin hadîsinde Ukayl'in zikrettiği gibi: «İbni Şihâb (Dedi kî) : Bana Câbir b. Abdillâh'ı dinleyen biri haber verdi.» ibaresi vardır.

(...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer ile İbni Cüreyc haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan, o da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seİiem) 'den naklen Ukayl'in, Zührî'den, onun da Saîd ile Ebû Seleme'den, onların da Ebû Hüreyre'den naklettikleri gibi rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri «Hudûd» bahsinde; Nesâi Recim»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Gelen zât suçunu dört defa i'tiraf ettikten sonra Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir de:
«Sende delilik var mı?» diye sorması halini iyice .tahkik içindir. Zîrâ bir insan, ölümünü gerektiren bir şeyi sormadan kolay kolay söylemez. Sonra burada günahın tevbe ile afvettirilmesi cihetine de gidilebilirdi. Hattâ bir rivayette Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) o zatı kavminden de tahkik etmiştir. Bu müslümanın kanı heder olmaması babında gösterilen son derece büyük bir hassasiyettir.
Musalla: Namazgah demektir. Burada ondan murâd: Cenaze namazlarının kılındığı yerdir. Nitekim rivayetlerin birinde bu yerin Medine 'deki «El-Bakî» olduğu tasrih edilmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hanefîler'le, Hanbelîler bu hadîsle ihticâc ederek, zİ-nâ ikrarının dört ayrı mecliste dört defa yapılacağına kail olmuşlardır.
İmam Mâlik ile. Şâfii'ye göre bir defa ikrar kâfidir. Delilleri Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in ;
«Yâ Uneys! Bunun karısına git! Şayet zinasını i'tirâf ederse onu recmeyle!» hadîsidir. Mezkûr hadîste sayı şart kılınmamıştır.
2- Hadîs-i şerîf delinin ikrarı bâtü olduğuna, deliye hadd vurulmi-yacağına işaret etmektedir ki, bu hususta ulemânın ittifakı vardır.
3- Zina ne suretle sabit olursa olsun hâkim recmin şartlarını sormalıdır.
4- Kişi ikrarı ile muâhaze olunur.
5- Zinayı i'tirâf edene bu ikrarından dönmesi ta'rîz yolu ile telkin edilebilir. îkrânndan dönerse bilittifak kabul olunur.
6- Hükümdar hadd-i şer'îyi tatbîk için başkasını tevkil edebilir.
7- Hadd olarak recim kâfidir. Bir kişiye hem recim hem dayak vurulmaz.
8- Recim esnasında kaçan suçluyu öldürmek için ta'kîb lâzım gelip gelmediği ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Âzam, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı ulemaya göre ta'kîb edilmez; bırakılır. îmam Mâlik'den bir rivayete göre ta'kîb edilerek öldürülür.

17- (1692) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Huseyn El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Simâk b. Harb'dan, o da Câbir b. Sen ura'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Mâiz b. Mâlik'i Peygamber(Saîlallahü Aleyhi ve Setlem)'e getirildiği vakit gördüm. Kısa» tıknaz bir adam! Üzerinde cübbe yok! Zina ettiğine nefsi aleyhine dört defa şâhidlik etti. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)
«Olabilir ki sen...» buyurdu. Mâiz:

— Hayır vallahi! Bu alçak gerçekten zina etti... dedi. Bunun üzerine onu recmetti(rdi). Sonra hutbe okuyarak:
«Dikkat! Biz Allah yolunda her gazaya gidişimizde bunlardan biri kalır; onun teke melemesi gibi bir meleyisi vardır. Bunlardan biri (karıya) bir şeyler veriri..
Beri bakın! Vallahi, Allah bunlardan bîri hakkında bana imkân verse bu işten dolayı onu mutlaka İbretlik ederdim!..» buyurdular.

18- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Lafız İbni'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Stmâk b. Harb'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Câbir b. Semura'yı şunları söylerken işittim:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'e kısa, dağınık saçlı, adaleli bir adam getirdiler. Üzerinde bir gömlek vardı; zina etmişti. Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) onu iki defa reddetti. Sonra emir verdi de recm-olundu. Müteakiben Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyur-dular:
«Biz Allah yolunda her gazaya gittiğimizde biriniz kalır; teke mele-yı$i gibi meler; o karılardan birine bir şeyler verir! Allah bunlardan biri hakkında bana imkân vermez ki!.. Yoksa onu ibret yapardım! (Yahut: Onu tenkil ederdim!»
Simâk demiş ki: Ben bu hadîsi Saîd b. Cübeyr'e rivayet ettim de: Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onu dört defa reddetti... dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şe-bâbe rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir El-Akadî haber verdi. Bunların ikisi de Şu'be'den, o da Simâk'den, o d Câbir b. Semûra'dan, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'&en İbni Ca'fer'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Şebâbe: «Onu iki defa reddetti.» cümlesinde İbni Ca'fer'e muvafakat etmiştir. Ebû Âmir'in hadîsinde : «Onu iki yahut üç defa reddetti.» ibaresi vardır.

19- (1693) Bize Kuteybe b. Saîd ile Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Ebû Avâne, Simâk'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SalhlUthü Aleyhi ve Sellem) Mâiz b. Mâlik'e :
«Senin hakkında kulağıma gelen doğru mudur?»diye sormuş. Mâiz:
— Benim hakkımda duyduğun nedir? demiş.
«Duydum ki filân oğullarının cariyesi ile cinsî münasebette bulunmuşsun!» buyurmuşlar. Mâiz:
— Evet! demiş. Bunun üzerine kendisi dört defa şehâdette bulunmuş. Sonra emir buyurarak recmolunmuş.

20- (1694) Bana Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdüla'Iâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd, Ebû Nadra'dan, da Ebû Sad'den naklen rivayet etti ki, Eşlem kabilesinden Mâiz b. Mâlik denilen bir'adam Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e gelerek:
— Ben bir kötülük işledim; onun haddini bana vur! demiş. Peygamber fSallallaîıü Aleyhi ve Seîlem) kendisini birkaç defa reddetmiş.
Râvi diyor ki: Sonra kavmine sordu. Onlar:
— Biz onu zararsız biliriz; yalnız başına bir iş geldi ki, ondan kendisini badd vurulmaktan başka bir şey kurtaramayacağını sanıyor! dediler. Müteakiben (Mâiz) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: döndü. O da bize kendisini recmetmemizi emir buyurdu.
Onu Bakî-i Garkad'e götürdük. Kendisini ne bağladık, ne de kuyu kazdık. Ona kemik, topaç ve tuğla parçaları attık. Koşmaya başladı. Biz de arkasından koştuk. Nihayet Harra kenarına geldi ve karşımıza dikil-di. Biz de kendisine Harra'nm kayalarım (yâni taşlan) attık; nihayet sustu.
Sonra Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) akşamlayın hutbe okumak üzere ayağa kalktı ve :
«Acaba biz Allah yolunda her gazaya gittikçe çoluk çocuğumuz arasında, teke meleyişi gibi melemesi olan bir adam kalacak mı! Şu boynu* ma borç olsun ki, Bunu yapan bir adam bana getirilmeye görsün! Yoksa onu (âleme) ibret yaparım!» buyurdular. Artık onun için ne istiğfar etti, ne de söğdü!

21- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd bu isnâdla bu hadîsin mânâsı gibi rivayette bulundu. Bu hadîste şunu da söyledi:
Derken aksamsı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ayağa kalkarak Allah'a hamdü sena etti. Sonra şöyle buyurdular:
«Bundan sonra! Acep bâzı kavimlere ne oluyor ki, biz gazaya gittiğimiz vakit bunlardan, teke melemesi gibi meleyİsj olan birisi arkamızda kalıyor!..»
«Çoluk çocuğumuz arasında» demedi.

(...) Bize Süreye b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyyâ b. Ebî Zaide rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mııâ-viye b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Dâvûd'dan bu isnâdla bu hadîsin bir kısmını rivayet etmişlerdir. Yalnız Süfyân'ın hadîsinde : «Ve zinayı üç defa i'tî-râf etti.» ibaresi vardır.

22- (1695) Bize Muhammed b. El-AIâ' El-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ya'lâ —kî İbni'l-Hâris El-MuhârİbÎ'dir—[3] Gaylân'dan (bu zât Câmiu'l-Muhâribî'nin oğludur.), o da Alkame b. Mer-sed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş:
Mâiz b. Mâlik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
— Yâ Kesûlâllah! Beni temizle! dedi. Bunun üzerine:
«Vah sana! Dön de Allah'tan mağfiret dîlel Ona tevbe et!» buyurdu. (Mâiz) uzağa gitmemek üzere geri döndü. Sonra gelerek:
— Yâ Resûlâllah! Beni temizle! dedi. Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/fem)tekrar:
«Vah sana! Dön de Allah'tan mağfiret dile! Ona tevbe et!» buyurdu. Mâiz yine uzağa gitmemek üzere geri döndü. Sonra gelerek:
— Yâ Resûlâllah! Beni temizle! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Seni ne hususta temizliyeyim?» diye sordu. Mâiz:
— Zinadan! dedi. Bunu müteâkib Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunda delilik var mı?» diye sordu. Kendilerine onun deli olmadığı haber verildi.
«Şarab içmiş mi?» diye sordu. Hemen bir zât kalkarak onun ağzını kokladı; fakat şarap kokusu bulamadı. Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar:

«Sen zina mı ettin?» diye sordu. Mâiz:
— Evet! cevâbını verdi. Artık emir buyurdular ve Mâiz recmedildi. Onun hakkında cemaat iki fırka olmuştu. Kimisi: Helak oldu! Onu günahı kuşattı!., diyor; bazısı da : Mâiz'in tevbesinden efdal tevbe olmaz.!.. Zira o Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek elini onun eline koydu. Sonra: Benî taşlarla öldür! dedi... diyordu. Bu minval üzere iki veya üç gün durdular. Bilâhare onlar otururken Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) gelerek selâm verdi ve oturdu. Arkacığından : «Mâiz b. Mâlik için istiğfar edin!» buyurdular. Ashâb:
— Allah Mâiz b. Mâlik'e mağfiret eylesin! dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Gerçekten öyle bir tevbe etti ki, bu tevbe bir ümmet arasında taksim edilse onlara yeterdi.» buyurdu.
Sonra Ezd kabilesinin Gâmid kolundan bir kadın geldi; ve :
— Ya Resûlâllah! Beni temizle! dedi.
«Vah sana!.. Dön de Allah'tan mağfiret dile! Ona tevbe et!» buyurdular,. Kadın: Görüyorum beni, Mâiz'i çevirdiğim gibi geri çevirmek istiyorsun, dedi.
«Ne oldu sana?» diye sordu. Kadın kendisinin zinadan gebe olduğunu söyledi. Bunun üzerine :
«Sen mi?» buyurdu. Kadın :
— Evet! cevâbını verdi. Ona:
«Karnındakini doğuruncaya kadar...» buyurdular. Derken kadın do-ğuruncaya kadar geçimini Ensârdan bir zât üzerine aldı. Bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîle?n)Je gelerek:
— Gâmidli kadın doğurdu; dedi. Efendimiz :
«O halde onu recmedip de çocuğunu küçük olduğu halde emzirecek kimsesiz bırakamayız!» buyurdu. Bunun üzerine Ensâr'dan bir zât ayağa kalkarak:
— Çocuğun bakımı bana âid olsun ya Nebiyyaîlah! dedi. O da kadını recmetti(rdi).

23- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr dahî rivayet etti. Hadîsin lâfzı hususunda birbirlerine yakındırlar. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Büşeyr b. El-Muhâcîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Büreyde, babasından naklen rivayet etti ki:
Mâiz b. Mâlik El-Eslemî, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ye gelerek :
— Yâ Resûlâllah! Ben nefsime zulmettim; zina ettim. Beni temizlemeni dilerim! demiş. "Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) onu geri çevirmiş. Ertesi gün olunca (tekrar) gelerek:
— Yâ Eesûlâllah! Ben gerçekten zina ettim! demiş. O da kendisini ikinci defa geri çevirmiş. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun kavmine haber göndererek :
«Bunun aklında yadırgadığınız bir'kusur biliyor musunuz?» diye sormuş.
— Biz onu ancak aklı başında, kendi görüşümüze göre sulehâmızdan biliriz! cevabını vermişler. Mâiz üçüncü defa (tekrar) gelmiş. Resûlüllah (ŞallaUahü Aleyhi ve Sellem) yine kavmine haber göndererek onu soruşturmuş. Onlar da :
— Ne kendinde bir kusur vardır, ne aklında! diye haber vermişler
Dördüncü gün gelince onun için bir çukur kaz(dır)nuş: Sonra emir buyurarak recmedilmiş.
Bilâhare Gâmid'li kadın gelmiş; ve :
— Yâ Resûlâllah! Ben zina ettim, imdi beni temizle! demiş. Peygamber (Salİalİahü Aleyhi ve Sellem) onu da geri çevirmiş. Ertesi gün gelince kadın :
— Yâ Resûlâllah! Beni neye geri çeviriyorsun? Galiba beni, Mâiz'i Çevirdiğin gibi geri çevireceksin! Vallahi ben gebeyim! demiş. Efendimiz:
«Olmazsa haydi doğuruncaya kadar git (buradan!) » buyurmuşlar. Kadın doğurduğu zaman çocuğu bir bez parçası içinde getirmiş; ve :
— İşte! Onu doğurdum; demiş. (Yine) :
«Git de bu çocuğu sütten kesilinceye kadar emzîr!» buyurmuş. Kadın onu memeden ayırdıktan sonra çocuğu, elinde bir parça ekmek olduğu halde getirmiş ve:
— İşte yâ Nebiyyâllah! Onu memeden ayırdım. Yemek yemeğe de başladı... demiş. Bunun üzerine Peygamber (Salİlaîîahü Aleyhi veSeilem) çocuğu müslümanlardan birine vermiş. Sonra emir buyurarak kadın için göğsüne kadar bir çukur kazılmış. Cemaate de emir vermiş ve kadını recmetmişler. Hâlid b. Velîd bir taşla gelerek basma atmış da kan Hâ-lid'in yüzüne sıçramış; Hâlid de ona söğmüş. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Selle m) onun kadına söğdüğünü İşiterek:
«Yavaş ol yâ Hâlid! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim! Bu kadın öyle bir tevbe etti ki, onu bir baççı yapsaydı mutlaka mağfiret olunurdu!» buyurmuşlar. Sonra kadın (in ihzarın) ı emrederek cenazesini kılmış ve kadın defnedilmiş.

24- (1696) Bana Ebû Gassân Mâlik b. AbdiIvâhİd El-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz (yâni İbni Hişâm) rivayet etti. (Dec ki) : Bana babam, Yahya b. Ebî Kesirden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Kılâbe rivayet etti. Ona da Ebû'l-Mühelleb, Imrân b Husaym'dan naklen rivayet etmiş ki, Cüheyne (kabilesin) den bîr kadın zinadan gebe olarak Peygamber (Sallat lahü Aleyhi ve Sellemj'e gelmiş ve:
— Yâ Nebiyyâllah! Ben haddi hak ettim. Onu bana tatbik ediver! demiş. Nebiyyullah (SallaHahü Aleyhi ve Seliem) de velîsini çağırarak:
«Buna iyi bak, doğurduğu zaman onu bana getir!» buyurmuş. Velisi de öyle yapmış. Bunun üzerine Nebiyyullah (Salt ali ahit A teyhive Seliem i kadın hakkında emir vererek üzerine elbisesi bağlanmış. Sonra emir buyurarak recmedilmiş; ve cenazesini kılmış. Ömer kendisine :
— Bunun cenazesini kılacak mısın yâ Nebiyyâllah? Halbuki zina etmiştir; demiş. Efendimiz:
«Gerçekten o öyle bir tevbe etti kî, bu tevbe Medtnelilerden yetmiş kişi arasında taksim edilse onlara yeterdi. Sen Allah İçin cancm vermekten daha faziletli bir tevbe gördün mü?» buyurmuşlar-

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. -(Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân El-Attâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesir bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhari «Hudûd» bahsinde; Nesâi «Recim»de tahrîc etmişlerdir. Babımızın birinci rivayetinde ismi zikredilmeyen zatın da Mâiz (Radiyallahu anh) olması muhtemeldir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in :

«Olabilir ki sen...» buyurmaktan maksadı: «öpmüşsündür veya sıkmışsın dır. Nitekim bir rivayette tasrîh de edilmiştir. Bu sözle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) ona zinayı i'tirâftan vaz geçmesini işaret sureti ile telkin etmek istemiştir.
Nebîb: Çiftleşme ânında tekenin çıkardığı sestir.
Küsbe: Süt ve ^msâlinden verilen' az miktardır.
Rivayetlerin birinde Resûlüllah (Sallallcüü Aleyhi ve Seliem) 'in Mâiz'e:
«Senin hakkında kulağıma gelen doğru mudur?» diye, sorduğu; diğer rivayetlerde meşhur olduğuna göre ise Mâiz (Radiyallahuanh)'m: «Yâ Resûlâllah! Beni temizle!» dediği bildiriliyor. Ulemâ bu iki rivayet arasında tezâd olmadığını söylemişlerdir. Zira Müslim'den başkalarının rivayetinde, kavminin Mâiz'i Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çağırmadan gönderdikleri, Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) in onu gönderen zâta:
«Kendisini elbisenle Örf sen senin İçin daha hayırlı olurdu.» dediği bildiriliyor. Şu halde macerayı evvelâ başkasından duymuş; sonra Mâiz (Radtyallahu anh) : Beni temizle! deyince :
«Senin hakkında kulağıma gelen doğru mudur?» diye sormuştur.
Keza bir rivayette Hz. Mâiz için mezar kazılmadiğı, diğer rivayette ise kazıldığı bildiriliyor. Recim esnasında kaçtığı tasrîh edildiğine bakarak bâzıları bu rivayetlerin arasını bulmuş ve : «Mezar kazılmadığını bildiren rivayetten murâd: Büyük çukur kazılmadı yahut mezar tahsis edilmedi; demektir.» mütâleasında bulunmuşlardır.
Resûlüllah (Sailalîahü A leyhi ve Sellem)'in Hz. Mâiz'e sitemde bulunmaması hadd-i şer'i günahına keffâret olduğu içindir. Mağfiret dilememesi de başkası onun istiğVarına güvenerek aldanmasın; zina etmesin diyedir.
Kadın dahî bir rivayete göre çocuk doğar doğmaz recmedilmiş; diğer rivayete göre çocuk sütten kesilinceye kadar kendisine mühlet verilmiştir. Hâdise bir olduğu için bu rivayetlerin birincisi ikincisine muvafık olarak te'vîl edilmiştir.
Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) kadının velîsine :
«Buna iyî bak!» diye tavsiyede bulunmuştur.
Bu da akrabası gayrete gelip kadına eziyet' etmesinler diyedir. Bir de böyle kötülük işleyen bir kimseye karşı nefret duymak insanların tabiatında mevcut bir haslet olduğu için kadına acımış ve ona İyi muamele edilmesini istemiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Zina ve hırsızlık gibi hudûdi şer'iyyeden birini i'tirâf eden kimseye telkinde bulunmak müstehaptır. İkrarından dönmesi kabul olunur. Çünkü Hudûdi şer'iyye suhulet ve defi' esası üzerine kurulmuştur. Fakat insan haklan ile zekât ve keffâret gibi mâîî olan Allah haklan böyle değildir. Onlarda telkin caiz olmadığı gibi, ikrardan dönme de kabul edilmez.
2- Recmedilerek öldürülen erkek ve kadın için mezar kazılıp ka-zılmıyacağı ihtilaflıdır. İmam Âzam'la, Mâlik'e ve Ahmed'in meşhur olan kavline göre kazılmaz. Katâde, Ebû Sevr, Ebû Yûsuf ve bir rivayette îmam Âzam'a göre kazılır. Mâl ikîler'den bâzıları beyyine ile recmedilenler için ka-zılacağına, ikrarla recmedilenler için kazılmıyacağına kail olmuşlardır.
Şâfiî l er'e gelince: Bu hususta onlardan üç kavil rivayet olunmuştur :
a) Kadın için mezar kazmak müstehaptır; zîra tesettürüne yardım eder.
b) Mezar kazmak ne müstehaptır, ne de mekruh! Bu iş hükümdarın ihtiyarına kalmıştır.
c) Kadının zinası beyyine ile sabit olmuşsa müstehap; ikrarla sübût bulmuşsa müstehap değildir. Esah olan kavil.de budur.
3- Recim bilittifak taş, tuğla parçası, kemik ve sopa gibi şeylerle yapılır." Peygamber (Sallcllahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir hadîste:
«Sonra taşlarla recmedilir.» buyurması, taşın şart olduğunu değil, müstehap olduğunu bildirmek içindir.
4- Hadd-i şer'i; o günahın keffâretidir.
5- Tevbe ile büyük suçların günahı sakıt olur. Bu hususta müslü-manların icmâı vardır; yalnız katilin tevbesi hususunda" îbni Abbâs (Radiyallahü anh) cumhura muhalefet etmiştir. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir : O halde Muâz (Radiyallahü anh) ile Gâmid Ti kadın neden tevbe ile iktifa etmemişler de canlarına kıymışlardır?
Cevap: Hadd-i şer'î ile berâet etmek ve günahın sükûtu yüzde yüzdür. Tevbenin kabulü yüzde yüz malûm değildir; şartlarından bazısı bulunmayıp makbul olmayabilir. Bu takdirde günah da bakîdir. İşte Hz. Mâiz ile kadın bu ciheti düşünerek günahlarından berâet İçin yüzde yüz malûm olan yolu ihtiyar etmişlerdir.
6- Sarhoşun ikrarı sahîhdir îmam Mâlik ile Hicaz ulemâsının cumhuruna göre beyyine veya ikrar bulunmasa bile üzerinde şarap kokusu bulunan kimseye hadd vurulur. İmam Âzam'la Şâfiî'ye ve şâir ulemaya göre sırf koku bulunmakla hadd vurulmaz; zîra kokular birbirine benzeyebilirler; şüphe ile hadd vurulamaz.
7- Gebe kadın çocuğunu doğurmadıkça recmedilmez. Bu hususta çocuğun zinadan veya kocasından olması arasında fark yoktur. Kadın muhsane değilse kendisine dayak vurulursa da gebe kadın doğurmadıkça kendisine dayak da vurulmaz. Kısas meselesi de böyledir.
8- Kadın muhsane olursa erkek gibi o da recmedilir.
9- İmam Azam'la bir rivayette îmam Mâlik'e göre kadın doğurduktan sonra recmedilir. Çocuğuna süt anne bulması, beklenmez, îmam Şafiî, İmam Ahmed, İshâk ve Mâlikî l er'in meşhur kavline göre çocuğa süt anne bulununcaya kadar kadın recmedilmez. Süt anne bulunmazsa memeden ayınncaya kadar çocuğunu emzirmesine müsaade edilir.
10- Zânînin tevbesi kendisinden hadd-i şer'îyi ıskat etmez.
11- Recmedilen kimsenin cenaze nama'zı hususunda ihtilâf vardır. İmam Mâlik ile İmam Ahmed müslümanların reisine ve fazilet sahiplerine bunu mekruh görmüş; onun cenaze namazını başkalarının kılmasını tensîb etmişlerdir. Cumhûr-u ulemâ böyle bir ayırma yapmamışlardır.
Zühri: «Recmedilenle intihar eden kimselerin namazı kılınmaz.» demiş; Katâde'de zinadan doğan çocuğun namazı kılınmıyacağına kail olmuştur.
12- İmam Âzam'la İmam Ahmed'e göre recim esnasında müslümanların reisi mutlak surette orada bulunur. Zina beyyine ile sabit olmuşsa şahidler dahî bulunurlar; ve ilk taşı onlar atarlar. Fakat zina ikrarla sübut bulmuşsa evvelâ reîs taşlar.
İmam Mâlik ile Şafiî 'ye göre müslümanların reisinin recim yerinde bulunması lâzım değildir.

25- (1697-1698) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Muhammed b. Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b Mes'ûd'dan, o da Ebû Hüre > re ile Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'den naklen haber verdi ki, şöyle demişler:
Bedevilerden bir zât Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

— Yâ Resûlâllah! Senden Allah aşkına benim için ancak kitâbullah ile hüküm vermeni dilerim! dedi.' Öteki hasım —ondan daha anlayışlı olduğu halde—:
— Evet, aramızda Allah'ın kitabı ile hükmet! Bana da müsâde buyur! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Söyle!» dedi. (O zât) :
— Benim oğlum bu adamda çırak idi. Derken karısı ile zina etti. Ben haber aldım ki oğluma recim lazımmış; hemen onun nâmına yüz koyunla bir câriye fidye verdim. Bir de ulemâya sordum: Bana oğluma ancak yüz dayakla bir yıl sürgün cezası lâzım geldiğini; bunun karısına da recim îcâbettiğini haber verdiler; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim Ici, aranızda Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim!.. Câriye ile koyunlar geri verilecek! Oğluna yüz değnekle bir yıl sürgün gerek! Haydi yâ Uneys! Bunun karısına git! Şayet i'tiraf ederse onu recmediver!» buyurdular.
Üneys kadına gitti. Suçunu itiraf etmiş. Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellemfde emir buyurdular ve kadın recmedildi.

(...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus Jıaber verdi. H.
Bana Amru'n-Nâkıd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Salih'den naklen rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk, Ma'mer'den rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnâdla bu hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri «Vekâlet», -Şurût», «Nüzûr» ve diğer birçok bahislerde muhtelif râvilerden tahrîc ettiği gibi sair «Sünen» sahipleri de rivayet etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre vak'a Mescid-i Nebevi'de geçmiştir. jÇelen zât bede.vî olup söze : «Enşü-dükellahe...» diye başlamıştır.
Neşede : Sesini kaldırarak sordu mânâsına gelir. Burada ondan mu-râd : «Senden olanca sesimle haykırarak Allah için isterim!» demektir, ki Nevevî'nin beyanına göre bu hareket bedevilerin kabalıklarından ma'dûdtur. Nitekim arkadaşı ondan daha anlayışlı ve terbiyeli olduğu için müsaade isteyerek söze başlamış ve konuşurken bağırmamıştır. Bu zâtın daha anlayışlı olması ya şer'i meseleleri ötekinden daha çok bilmesinden,' yahut bu meseleyi ondan daha iyi kavramasındandır.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ancak Allah'ın kitabı ile hüküm verdiğine göre gelen zâtın : «Benim için ancak Kitabullah ile hüküm vermeni isterim!» demesinde ne gibi bir fayda vardır?
Cevâp: Bu zât ulemanın kendisine verdikleri hükmün ne suretle verildiğini anlayamamıştır. Allah'ın kitabı ile hüküm istemesi bundandır. Onun bu isteği Meleklerin Dâvûd (Aleyhisselam) 'a :
«Aramızda hak ile hüküm ver!» demelerine benzer. Bundan dolayıdır ki ulemâ, davacının âdil bir hâkime:
«Aramızda hak ile hükmet!» demesinin caiz olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sekeni) de o zâta bu sözü için bir şey dememiştir.
Rivayetlerin mecmuundan anlaşılıyor ki, zina eden çırağın babası, oğluna recim lâzım geldiğini duyunca kadının kocasına yüz koyunla bir câriye vermiş. O bunu herhalde recim kocanın hakkıdır zannı ile yapmış, fakat ulemaya sorunca iş değişmiş. Onlar hükmü tamamı ile Kita-bullaha uygun şekilde vermişler. Nitekim Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) da aynı hüKmü vermiş; ve koyunlarla cariyeyi kendisine iade etmiştir.
Burada Allah'ın kitabından murâd: Allah'ın hükmüdür. Bâzı ulemâ bunun ;
«Allah o kadınlara çıkar bir yol halk edinceye kadar...» âyet-i kerîmesine işaret olduğunu söylemişlerdir. Bu âyetteki çıkar yolu Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) evliler hakkında «recim» diye tefsir etmiştir. Bâzılarına göre Kİtabullahdan murâd : Koyunlarla câriye mukabilinde yapılan anlaşmanın bozulmasıdır; zîra bu anlaşma bâtıldır.
Baba oğlunun zinasını i'tirâf ederken oğlunun da orada olduğu anlaşılıyor. Çünkü hadîsin bir rivayetinde babanın oğluna işaretle : «Şu oğlum bu adamın karısı ile zina etti.» dediği tasrîh edilmiştir. Gerçi babanın oğlu nâmına ikrarı kabul edilmezse de hadîs evvelâ oğlunun i'tiraf ettiğine hamlolunmuştur. Orada bulunduğu halde ses çıkarmaması itirafına karinedir. Yahut bu bir fetvadır; yâni : «Oğlun bekâr olduğu halde zina etti ise kendisine yüz değnek vurulacak, bir yıl da sürgün edilecek.» demektir. Zina eden çırağın bekâr olduğu dahî bir rivayette tasrîh edilmiştir.
Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seilem) çırağın hükmünü bildirdikten sonra :
«Haydi yâ Uneys! Bunun karısına git! Şayet i'tiraf ederse onu recme-diver!» buyurmuştur. Bu Üneys'in kim olduğunda ihtilâf edilmiştir. Meşhur kavle göre Üneys b. Dahhâk El-Eslemî 'dir. Zîna eden kadın da Benî Eşlem kabîlesindenmiş.
Zina haddi tecessüsle sabit olmaz; o halde Hz. Üneys'in gonde-rilmesindeki hikmet nedir? Bu sualin cevabını ulemâ şöyle vermişlerdir : Bundan maksat, bu adamın kadına zina isnadında bulunduğunu ona haber vermektir. Zira haksızsa, kadın ona hadd-i kazif denilen cezanın verilmesini isteyebilir; yahut affeder. Haklı olarak isnadda bulundu ise zinasını itiraV eyler; ve recmolunur. Filhakika Hz. Üneys kadına giderek haber vermiş; o da zinasını i'tîrafla recmolunmuştur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Seîiem) zamanında ondan başkasına fetva sormak caizdi.
2- Bir âlimin kendinden daha büyüğü bulunan yerde fetva vermesi caizdir.
3- Fâsid anlaşma merdûddur. Böyle bir anlaşma ile mal almak bâtıldır; iadesi gerekir.
4- Şer'î haddler fidye kabul etmez.
5- Muhsan (evli) kimseye recimle birlikte dayak vurulmaz.
6- Bekâr zânîye dayakla sürgün cezası tatbik edilir. Şâfiî1er'in mezhebi budur. İmam Âzam'a göre sürgün edilmez. Çünkü buna kail olmak nass üzerine ziyâde demek olur. Halbuki haber-i vahidle nass üzerine ziyâde nesih sayılacağından caiz değildir.
7- Dışarıya çıkmayı âdet edinmeyen kadın, mahkemeye gelmesi için mecbur edilmez. Hüküm için hâkim onun bulunduğu yere gider.

6- Zimi Olan Yahudilerin Zina Sebebi İle Recmedilmesi Babı

26- (1699) Bana Hakem b. Mûsâ Ebû Salih rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb b. İshak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize UbeyduIIah, Nâfi'de naklen haber verdi. Ona da Abdullah b. Ömer haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe zina etmiş bir yahudi erkekle bir yahudi kadın getirmişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Setlem) kalkarak yahudilere gelmiş ve:

«Zina eden bir kimseye siz Tevrat'ta ne (ceza) buluyorsunuz?» diye sormuş. Yahudiler:
— Yüzlerini karaya boyar; kendilerini yük üzerine bindirir; yüzlerini birbirlerine ters döndürürüz ve (sokaklarda) dolaştırılırlar! demişler.
«Doğru söylüyorsanız o halde Tevrat'ı getirin!» buyurmuş. Yahudiler hemen Tevrat'ı getirerek okumuşlar. Recim âyetine gelince, okuyan genç elini recim âyetinin üzerine koymuş ve onun evvelindekini ve sonunda-kini okumuş. Abdullah b. Selâm —ki ResûlüllahfSallallahü Aleyhi ve Sellem) le birlikte bulunuyormuş. (Efendimize) :
— Buna emir buyur da elini kaldırsın! demiş. Yahudi elini kaldırınca bakmışlar ki altında recm âyeti var! Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her ikisi için de emir vererek recmedilmişler. Abdullah b. Ömer:
— Ben de onları recmedenler arasında idim. Yemin olsun yahûdînin kadını kendi vücudu ile koruduğunu gördüm! demiş.

27- (...) Bize Züfaeyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni İbni Uleyye), Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bana £bû't-Tâhir dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana ehl-i ilimden bâzı zevat haber verdi ki, Mâlik b. Enes de onlardan biridir. Onlara da Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber vermiş ki, Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Seilem) zina sebebi ile iki yahudiyi recmetmiş. Zina eden bir erkekle bir kadını! Yahudiler onları Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'e getirmişler...
Kaviler hadîsi yukarı ki hadîs gibi nakletm işlerdir.

(...) Bize Ahraed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mûsâ b. Ukbe, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, yahudiler içlerinden zina eden bir erkekle bir kadını Rcsû\üUah(Sa!laHahü Aleyhi veSellem) 'e getirmişler...
Kavi hadîsi, Ubeydullah'ın Nâfi'den rivayeti tarzında nakletnıiştir.

28- (1700) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, ikisi birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki) : Bize Ebû Mu-âviye A'meş'den, o da Abdullah b. Mürra'dan, o da Berâ' b. Âzib'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Peygamber (Salîallahii A leyhi ve Sellem) 'in yanına yüzü kömürle karartılmış, dayak vurulmuş bir yahudi getirdiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve 5W/&7i)yahudileri çağırarak :
«Siz zina eden kimsenin haddini (cezasını) kitabınızda böyle mi buluyorsunuz?» diye sordu.
— Evet! dediler. Müteakiben onların âlimlerinden birini çağırdı; ve: «Sana, Tevrat'ı Musa'ya İndiren Allah aşkına soruyorum! Zina edenin
haddini kitabınızda böyle mi buluyorsunuz?» dedi. O:
— Hayır! Eğer bana bu sözle sormasa idin sana haber vermezdim! Biz onu recim buluyoruz; lâkin bu iş eşrafımız arasında çoğaldı. Artık o hale geldik ki, şerefli birini yakalarsak onu bırakıyoruz; zayıfı yakalarsak ona haddi vuruyoruz. Dedik ki: Geliniz soyluya da, soysuza da tatbik edeceğimiz bir şey üzerine ittifak edelim! Ve kömüre boyamakla dayak vurmayı recmin yerine koyduk. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Allohıml Senin emrini onlar öldürdükte ilk ihya eden benim!» buyurdu; ve emir vererek yahudi recmolundu. Derken Allah (Azze ve) (Ey Peygamber! Küfre şitâb edenler seni mahzun etmesin!..)[4] âyeti kerîmesini: «Size bu getirilirse onu hemen alın!» kavline kadar indirdi.
Buyuruyor ki: M ilhanını e d (Sallallahü\A leyhi ve Sellem) 'e gidin! Şayet size kömürlemekle dayağı emrederse onu alın! Ama recimle fetva verirse sakının!.. Az sonra Allah Teâlâ:
«Her kim Allah'ın indirdiği (kitab) ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.» «Her kim Allah'ın indirdiği (kitab) ile hükmetmezse işte onlar zâlimlerin tâ kendleridir.» [5] «Her kim Allah'ın indirdiği (kitab) ile hükmetmezse iste onlar fâsiklerin tâ kendileridir.» [6] âyetlerini indirdi. Bunların hepsi kâfirler hakkındadır.

(...) Bize İbni Nümeyr ile Ebû Saîd El-Eşecc rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş bu isnâdla bu hadisin mislini: -Ve emir vererek yahudi recmolundu.» cümlesine kadar rivayet etti. Ama ondan sonra âyetin inmesi kısmını anmadı.

28- (1701) Bana Hârûn b. Abdillâh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhanımed rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Cüreyc şunu söyledi: Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'ı şöyle derken işitmiş:
— Peygamber (SaJlaUahu Aleyhi ve Sellem) Eşlem (kabilesin) 'den bir adamla, yahudîlerden bîr erkek ve kadınını [7] recmetti.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Yalnız o: «Bir de kadın» demiştir.

29- (1702) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhtd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Eş-Şeybân rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Abdullah b. Ebî Evfa'ya sordum. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Mtishir, Ebû İshâk Eş-Şeybânî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Abdullah b. Ebî Evfa'ya:
Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hiç recim yaptı mı? diye sordum.
— Evet! cevabım verdi.
— Nûr sûresi indirildikten sonra mı, ondan önce mi? dedim.
— Bilmiyorum! dedi.
Abdullah b. Ömer hadîsim Buhâri «Menâlub» ve «Muharibin» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Hu-düd»da; Nesâî «Recin» bahsinde Abdullah b. Ebî Evfa hadîsini Buhâri «Hudûd»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah(Saltaltahü Aleyhi ve Settem) 'in yahudilere :
«Zİnâ eden bir kimseye siz Tevrat'ta ne (ceza) buluyorsunuz?» dîve sorması onların yolundan gitmek yahut bu hükmü onlardan öğrenmek için değil, onları kendi inançları ile ilzam içindir. îhtimâl yahudilerin Tevrat 'taki recim âyetini değiştirmediklerini ya vahiyi sureti ile yahut yeni müslüman olan Yahudilerden işitmekle haber almıştı. Âyeti gizledikleri vakit de tunu Uliyordu.
Nevevî diyor ki: «Bu iki yahudi nasıl recmedildi; beyyine ile mi yoksa ikrarla mı? denilirse biz de deriz ki; zahire göre ikrarla recme-

dilmişlerdir. Filhakika Ebû Dâvûd'un «Sünen»inde ve daha başka eserlerde vârid olduğuna göre dört şâhid bunların aleyhine şehadet etmiş; erkeğin zekerini kadının fercinde gördüklerini söylemişlerdir. Şayet bu doğru ise şahidler müslüman oldukları takdirde mesele açıktır. Fakat şahidler kâfir iseler onların şehadetine i'tibar yoktur. O halde zinayı i'tiraf ettikleri teayyün eder.»
Hadîste zikri geçen Abdullah1 b. Selâm (Ead aslen yahudi olup Benî Kaynuka' kabilesine mensuptur. Müslümanlığı kabul etmiş ve Ensara yardımcı olmuştur. Resûlüllah (Saltellahü Aleyhi ve Sellem) tarafından cennetle müjdelenmiş; ve Hz. Muâviye zamanında kırk üç târihinde Medine 'de vefat etmiştir.
Elini Tevrat 'taki recm âyetinin üzerine koyarak onu gizlemeğe çalışan yahudinin adı Abdullah b. Sûryâ (yahut Sıvriyâ) dır. Son hadîsteki Nur sûresinden murâd:
«Zînâ eden erkekle kadından her birine yüz dayak vurun!» âyet-i kerîmesidir. Recim bu âyetin inmesinden sonra yapılmıştır. Nûr sûresi îfk hâdisesinden sonra dördüncü, beşinci veya altıncı yılda inmiştir. Recimde Hz. Ebû Hüreyre de bulunmuştur. Onun müslüman-lığı kabulü yedinci yılda olmuştur.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler

1- İmam Şafiî ile îmam Ahmed bu hadîsle istidlal ederek: «Muhsan olmak için îslâm şart değildir.» demişlerdir. Hanefî1er'den İmam Ebû Yûsuf'un kavli de budur. îmam Muhammed'e jgöre ise muhsan olmanın şartlarından biri de İslâm-dir; zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'a şirk koşan kimse muhsan değildir.» buyurmuştur. bu hadîs-deki recim Kur'ân-ı Kerîm 'deki Ce1d âyeti inmezden önce Tevrat hükmüne göre verilmiş; sonra Ce1d âyeti ile neshedilmiştir.
2- Kâfire zina haddini tatbik etmek vaciptir.
3- Kâfirler şeriatın furuu ile muhâtabtırlar. Bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları: «Kâfirler şeriatın aslı ile muhatab olup teferruatı ile mükellef değillerdir.» demiş; bir takımları da emirlerle muhatab olmayıp sadece nehîlerle mükellef olduklarını söylemişerdir.
4- Nevevî'nin beyanına göre küffâr müslüman mahkemelerine müracaat ederlerse dâvaları bizim şeriatımıza göre halledilir. Mamafih bu mesele de ihtilaflıdır. Hicaz ve Irak ulemâsından bir cemaata göre hâkim muhayyerdir: İsterse aralarında İslâm'a göre hüküm verir; dilerse o dâvaya bakmayabilir. İmam Mâlik 'in mezhebi bu olduğu gibi, îmam Şafiî'nin dahî bir kavli budur. Mezkûr kavil Atâ , Şa'bî ve îbrâhim Nehaî 'nin de mezhebidir.
Zührî : «Sünnet, zimmüeri hukuk, muamelât ve miraslarında kendi dinlerine reddetmektir. Meğer ki, bizim hükmümüze rağbet göstererek gelmiş olsunlar! O zaman aralarında Allah'ın kitabı ile hükmederim» demiştir.
Bâzı ulemaya göre küffâr müslüman mahkemesine müracaat ederlerse hâkimin mutlaka Allah'ın hükmü ile amel etmesi îcab eder. Onlar bu husustaki muhayyerliğin neshediîdiğine kaildirler. Zührî ile Ömer b. Abdilâzîz'in kavilleri bu olduğu gibi Hanefîler'in mezhebi ve İmam Şafiî 'nin bir kavli de budur. Yalnız İmam Âzam (Rahimehullah) : «Müslüman mahkemesine, kâfir karı-koca beraber gelirlerse aralarında adaletle hüküm vermek îcâb eder; yalnız kadın gelir de kocası razı olmazsa hâkim hüküm veremez.» demiş; imâmeyn ise hüküm verebileceğine kail olmuşlardır.

30- (1703) Bana îsâ b. Hammâd El-Mısri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi, ki onu şöyle derken işitmiş: Ben Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Sellem):
«Birinizin cariyesi zina eder de zinası sübut bulursa ona (lâyık olan) haddi vursun! Ama (suçunu) başına kakmasın! Sonra yine zina ederse ona (lâyık olan) haddi vursun! Fakat (suçunu) başına kakmasın! Sonra üçüncü defa tekrar zina eder de zinası sübût bulursa artık onu velev kıldan bir İp mukabilinde olsun salıversin!» buyururken işittim.

31- (...) Bize Ebû Bekir b, Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim hep bîrden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr El-Bursânî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Hassan haber verdi. Bunların ikisi de Eyyûb b. Musa'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile İbni Nümeyr, Ubeydullah b. Ömer'den rivayet ettiler. H.
Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme b. Zeyd rivayet etti. H.
Bize Hennâd b. Seriy ile Ebû Küreyb ve İshâk b. İbrahim de Abde b. Süleyman'dan, o da Muhammed b. İshâk'dan naklen rivayet ettiler. Bu râvilerin hepsi Said El-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayette bulunmuşlardır.
Şu kadar var ki İbni İshâk kendi hadîsinde: «Saîd'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallchü A leyhi ve Sellem) den naklen üç defa zina ettiği vakit cariyeye dayak atılması hususun, da: «Sonra dördüncüde onu satsın!» demiştir.

32- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ubeydullah b. Abdillâh'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklettiği şu hadîsi okudum:
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e muhsan olmayan câriye zina ederse hükmü ne olacağı sorulmuş.
«Zina ederse ona dayak vurun! Sonra yine zina ederse dayak vurun! Sonra tekrar zina ederse dayak vurun! Sonra onu velev bir dafîr mukabilinde olsun satın!» buyurmuşlar.
İbnî Şihâb: «Üçüncüden sonra mı, dördüncüden sonra mı bilmiyorum.» demiş. Ka'nebî kendi rivayetinde şöyle demiştir: «İbni Şihâb: Dafır iptir, dedi.»

33- (1704) Bize Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Mâlik'i sonlan söylerken işittim: Bana İbni Şihâb, Uİbeydullah b. Abdİllâh b. Utbe'den, o da Ebû Hüreyre ile Zeyd b. Hâlid El-Cüheni'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallailafıü Aleyhi ve Sellemye cariyenin hükmü sorulmuş...
Râvi yukarıki iki râvuiin hadîsi gibi rivayette bulunmuş; fakat İbni Şihâb'ın : «Dafîr iptir.» sözünü anmamıştır.

(...) Bana Amru'h-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Salih'den rivayet etti. H.

Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Bu râvilerin ikisi de Zührî'den, o da Ub ey dul] ah'dan, o da Ebû Hüreyre ile Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'den, onlar da Peygamber (Salîallahü Aleyh veSellem)den Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Her ikisinin hadisinde şek, cariyenin üçüncüde mi yoksa dördüncüde mi satılacağı hususundadır.
Bu rivayetleri Buhâri «Büyü» ve «Muharibin» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile îbni Mâce «Hudûd»da; Nesâî «Recm» bahsinde muhteli: râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Zina yâ itirafla yahut görerek şehâdet etmekle sübût bulur. Bazıları şer'î cezalarda hâkimin —kendisi biliyorsa— hüküm verebileceğini söylemişlerdir.
Başa kakmak, cariyenin aybını yüzüne vurarak onun bütün kusurlarını sayıp dökmekle olur. Bu da ona sözle eziyyet olacağı için menedilmistir. Hattâbî'ye göre hadîsten murâd : Sâdece suçunu başına kakmakla iktifa etmeyip dayak da vurmaktır.
Kıldan yapma bir ip mukabilinde bile olsa satılmasının tavsiye bu-yurulması zâniye cariyeyi elden çıkarmaya mübâlega sureti ile teşvik içindir. Yâni ne kadar az paraya satılırsa satılsın, elden çıkarıp ondan uzaklaşmaya çalışmalıdır. Zira zina câriye hakkında büyük bir kusurdur. KÖIe hakkında ise Hanefî1er'e göre âdet edinmemek şartı ile kusur sayılmaz. îmam Mâlik (Rahimehullah) zinayı câriye ve kölenin her ikisi hakkında da kusur saymıştır. İmam Ahmed 'îe, îshâk'm ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur. İmam Şâfiî'ye göre fiyatı düşüren her şey kusurdur.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Madem ki zina eden cariyeyi satarak elden çıkarmak, ondan uzaklaşmak lâzımdır; o halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun satılmasını neden emir buyurmuştur. Satın alan müsîümamn da ondan arınması gerekmez mi?
Cevap: tkinci sahibinin heybeti ile yahut iyilikle onu yola getirmesi me'muldür. İhtimâl onu evlendirir de câriye bu suretle namuslanır. Yahut bizzat onu iffet sahibi yapmaya çalışır.
Görülüyor ki, İbni Şihab (Zührî) cariyenin üçüncü zinadan mı yoksa dördüncüden mi sonra satılacağında tereddüt etmiştir. Fakat Ebû Saîd-i Makburî üçüncüde satılacağını kat'iyetle söylemiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Zina eden câriye ve köleyi satmak caiz hatta Zahirîler'e göre vaciptir.
2- Zina eden câriye muhsane (evli) olsun olmasın onun şer'i cezası iayaktır. Kendisine elli sopa vurulur. Ebû Hanîfe, Mâlik Şafiî ve îmam Ahmed'in kavilleri budur.
Fâide: Zina eden bir kimsenin recmedilmesi (yâni taşlayarak öldürülmesi) için yedi şart vardır. Bunları evvelce görmüştük. Burada da bihnünasebe tekrarlayalım. Bu şartlar: Hür olmak, âkil baliğ ve müs-lüman olmak, cinsî münâsebet, bu münâsebetin sahîh nikâhla yapılması ve cima zamanında muhsan bulunmaktır. Yalnız imam Şafiî ile îmam Ahmed'e Hanefîler 'den İmam Ebû Yûsuf'a göre recm için İslâm şart değildir. İmam Mâlik ile Küfe ulemâsına göre cariyenin muhsane olması müslümanljğı iledir.
3- Zina tekrarlandıkça cezası da tekrarlanır. Meğer ki, son zinaya kadar hadd-i şer'î tatbik edilmemiş olsun! Bu takdirde bütün zinaları için bir hadd tatbik edilir.
4- İmam Mâlik 'le İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre köle ve cariyenin cezasını sahipleri verir. İmam Âzam'-la diğer bazı ulemâ bu cezanın hâkim tarafından verileceğine kail olmuşlardır.
5- Fâsik ve âsîlerle düşüp kalkmaktan kaçınmalıdır.
6- Bazılarına göre kıymetli bir malı az para mukabilinde satmak caizdir.
7- Satılan malın kusurunu müşteriye söylemek îcab eder.
8- Hadisin bir rivayetinde muhsan olmayan cariyeye ceza olarak dayak vurulması emrolunmu'ştur. Bunun mefhumu muhalifinden muhsan cariyenin recmedileceği anlaşılırsa da burada bu mânâ kasdedümemiştir. Çünkü Kur'ân âyeti bunun hilafını bildirmiş:
«Cariyeler muhsan olurlar da yine fahişelik ederlerse onlara hür muhsan kadınlara olan azâbtn yarısı vardır.» buyuru İm ustur. Şu halde hadîs, muhsan olmayanlara dayak vurulacağını, âyet de muhsan cariyelere dayak vurulacağını bildirmektedir. Gerçi hür kadınlara verilen ceza recim olduğuna göre cariyelere onun yarısı düşerse de recim yarılanmayı yâni bölünmeyi kabul etmez. Binâenaleyh her iki delille amel ederek cariyelerle kölelere dayak cezası verilir.
Seleften bir cemâat: «Köle ve cariyelerden evli olmayanlara hadd vurulmaz... demişlerdir. İbni Abbâs (Radiyallalıı anh) ile Tavus, Atâ, îbni Cüreyc ve Ebû Ubeyde 'nin kavilleri budur.

7- Nifaslıdan Haddin Te'hiri Babı

34- (1705) Bize Muhammed b. EM Bekir El-Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Ebû Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Zaide, Süddî'den, o da Sa'd b. Ubeyde'den, o da Ebû Abdirrahmân'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) :
AH hutbe okuyarak şunları söyledi: Ey nâs! Memlüklerinize, muh-san olsunlar olmasınlar, haddi tatbik edin! Zîra Resulü! la h (SallallahU Aleyhi ve Sellemyin bir cariyesi zina etti de, ona dayak vurmamı bana emretti. Bir de baktık yeni nifâs olmuş. Ben ona dayak vurursam Öldürürüm dîye korktum; ve keyfiyeti Feygamber(SallaUalıü Aleyhi ve Sellemfe andım. Bunun üzerine:
«İyi ettin!» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem haber verdi. (Dedi ki) : Bize İsrail, Süddî'den bu isnâd-la rivayet etti. Yalnız «Memlüklerden muhsan olanı da olmayanı da» cümlesini zikretmedi. O hadîste: «İyileşinceye kadar onu bırak!» cümlesini ziyade etti.
Bundan önceki bâbda gördük ki İmam Mâlik'in îbni Şihâb-ı Zührî 'den rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radryallahu anh) hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e muhsan olmayan câriye zina ederse hükmünün ne olacağı sorulmuş; o da dayak vurulacağını bildirmiş. Bu hadîste ise zina eden câriye ve kölelere —muhsan olsun olmasın— dayak vurulacağı beyan ediliyor. Zahiren iki rivayet arasında bir çelişme var gibi görünüyorsa da hakikatte aralarında hiç bir münâfât yoktur. Şöyle ki: îmam Mâlik'in rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsi muhsan olmayan cariyenin hükmünü bildiriyor. Bu hüküm dayaktır. Muhsan olan cariyenin hükmünü de
«Cariyeler muhsan olurlar da bir fahişelik ederlerse, onlara muhsan olan hür kadınlara verilecek azabın yarısı vardır.» [8] âyet-i kerîmesi beyân ediyor; bu hüküm de dayaktır. Şu halde evlenerek muhsan olan câriye ile evlenmemiş, muhsan olmayan cariyenin ikisine de dayak cezası verilecek demektir ki Hz. A1î'nin hutbesinde beyan ettiği de budur.

Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Zina cezası hususunda evli câriye ile bekâr câriye arasında bir fark olmadığına göre âyet-i kerîmede :
«Cariyeler muhsan (evli) olurlarsa...»diye takyîd buyurulmasının hikmeti nedir?
Cevap: Âyet-i kerime cariyeye —evli de olsa— hür kadına vurulacak dayak cezasının yarısı vurulacağını tenbîh etmektedir. Çünkü yarıya bölünmek ancak dayak cezasında mümkündür: Recmin yarısı olmaz. Binâenaleyh âyetten recim kasdedilmediğinde şüphe yoktur. İşte âyetten murâd evli cariyeye yarım recim cezası olacağı vehmine düşülmemesi için «Evli cariyeler» kaydı ile hüküm beyan edilmiştir. Evli câriye zina ederse kendisine dayak cezası verileceğinde bütün ulemâ müttefiktirler.
Bu hadîs-i şerif nifâsh ve hasta kadınların cezası, iyileşinceye kadar tehir edileceğine delîld?r.

8- Şarabın Haddi Babı

35- (1706) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi, Enes b. Mâlik'-den naklen rivayet ederken dinledim ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e şarap içmiş bir adam getirmişler de ona iki hurma dalı ile kırk kadar dayak vur (dur) muş. Enes:
— Bunu Ebû Bekir de yaptı. Ömer halife olunca insanlarla istişare etti de Abdurrahmân :
— Hududun en hafifini seksen (değnek)'i vur! dedi. Bunun üzerine Ömer de onu emretti; demiş.

(...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni'l-Hâris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet etti. (Dedi k) : Enes'i:
— ResûlüUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e bir adam getirdiler... derken işittim. Râvi hadisi yukanki gibi zikretmiştir.

36- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şarap hakkında hurma dalları ve ayakkaplan ile had vurmuş. Sonra Ebû Bekir 40 değnek hadd vurmuş. Ömer halîfe olup insanlar verimli yerlere ve köylere sarkınca:
— Şarabın haddi hususunda ne diyorsunuz? diye sormuş. Abdurrah-mân b. Avf:
— Onu cezaların en hafifi gibi yapman fikrindeyim; demiş. Enes: Ömer de 80 değnek hadd vurdu; demiş.

(...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm bu isnâdla bu hadisin mislini rivayet etti.

37- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vckî' Hişâm'dan, o da Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet ett ki, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şarap için ayak kapları ve hurma dalları ile 40 değnek (hadd) vururmuş...
Bundan sonra râvi yukarıdakilerin hadisi gibi rivayette bulunmuş yalnız «verimli yerlerle köylere» cümlesini anmamıştır.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce «Hudûd» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Bu bâbtaki hadîslerin mecmuundan anlaşılıyor ki, şarap içen kimsenin cezası Peygamber (SaUaîtahü A leyhi ve Sellem) ve Hz. Ebû Bekir devirlerinde kırk kadar sopa imiş. Buna Ömer (Radiyallahu anh) zamanında da bir müddet devam edilmiş. Fakat fütuhat genişleyip Şam ve Irak gibi zengin beldeler müslümanîarm eline geçince halk su boylarına, mahsuldar topraklara yerleşmiş, bağ ve bahçeler çoğalmış; şarap içenlerin sayısı da artmış. Bunun üzerine Hz. Ömer onları ellişer sopa vurmak sureti ile cezalandırmağa başlamış. Bunun da te'sîri görülmeyince dayak adedini altmışa, nihayet seksene çıkarmış. Buhâri şârihi Aynî: «Eğer Ömer (Radiyallahu anh) bu zamana yetişse idi onlara bunun kat kat fazlasını vururdu!» diyor!
Hz. Abdurrahman'in içki cezasının şer'î haddlerin en hafifi gibi verilmesini istemesi, bu hususta henüz tekarrur etmiş bir dayak sayısı bulunmadığındandır. Ömer (Radiyallahu anh) bu hususta ashâb-ı kiramla istişare etmiş: Hz. Abdurrahmân b. Avf bu cezanın hudûdi şer'iyyenin en hafifi gibi olmasını teklif etmiştir. Kurân-ı Kerîm'de bildirilen şer'i cezalar: Hırsızın eli kesilmesi, zina eden (gayri muhsan) bir kimseye yüz değnek vurulması, zina iftirasında bulunanlara seksen değnek vurulmasıdır. Bunların içinde en hafifi seksen değnek vurmaktır.
Bu makamda Hz. AIi (Radiyallahu anh) da fikrini beyan etmiş ve; «Bir kimse şarap içerse sarhoş olur; sarhoşladı mı saçmalar; saçmaladı mı iftira eder. Müfterinin cezası ise 80 değnektir.» demiştir. Böylece içki cezasının 80 değnek olacağı hususunda Hz. Ömer zamanında saha-be-i kiram icmâ' etmişlerdir.
Tabiîn ile cumhûr-u fukaha da aynı yoldan yürümüşlerdir. Gerçi bu hususta bazı muhaliiler bulunmuşsa da cumhurun karşısında bunların görüşü şâzz bir fikir gibi kalmıştır. İbni Mes'ûd (Radiyallahu anh) bu bâbda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bir şeyi müslümanlar iyi görürse o Allah indinde de iyidir.» hadîsini hatırlatmıştır. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benim sünnetime ve benden sonra hulefâyı râşidînin sünnetine sanlın!» buyurmuştur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Şarap içmek bilicmâ' haramdır. İçene hadd vurmak îcâb eder. Az veya çok içilmesi hükmen müsâvîdir.
Şarap içen kimse öldürülmez. Velev ki tekrar tekrar içmiş olsun. Tirmizî ile ulemâdan bir cemaat bu hususta icmâ' nakletmişlerdir. Kaadî Iyâz şâzz bir taifenin : «Şarap içen kimse dördüncü defadan sonra öldürülür.» dediklerini nakletmişse de Nevevî bu sözün icmâ-ı sahabeye muhalif ve bâtıl olduğunu söylemiş; bu hususta vârid olan hadîs hakkında da : «Bu hadîs mensuhtur; bir cemaat icmâin onun mensuh olduğuna delâlet ettiğini söylemişlerdir.» demiştir.
2- îçki haddinin mikdârı ihtilaflıdır. İmam Şafiî ile İmam Ahmed, îshâk ve Zahirîler'e göre kırk kırbaçtır.
Hasan-ı Basrî, Şa'bî, İmam Mâlik, Hanefî1er ve bir rivayette İmam Ahmed 80 kırbaç olacağına kaildirler. Bu kavil Hz. Alî, Hâlid b. Velîd ve Muâviye Ebî Süfyân (Radiyaliahû anhûm) hazerâtından da rivayet olunmuştur. Ebû Ömer: «Selef ve halef ulemâsının cumhuru içki cezasının 80 kırbaç olduğuna kaildir. İmam Mâlik, Sevrî, Evzâî, Ubeydullah b. Hasen, Hasen b. Hay, îshâk ve İmam Ahmed Jin kavilleri bu olduğu gibi, Şafiî 'nin iki kavlinden biri de budur...» demiştir. Nevevî'nin beyanına göre İmam Şafiî 'nin mezhebi içki haddinin kırk kırbaç olmasıdır. Ondan yukarısı ta'zîrdir. Hâkim dilerse 80 dayak vurabilir; isterse kırk ile iktifa eder.
3- Kıyâs caizdir. Hâkim ve müftînin hüküm hususunda ya-nındakilerle istişare etmesi müstehaptır.
4- Ulemâ «iki hurma dalı ile ona kırk kadar sopa vurdu» cümlesinin mânâsı üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu dallarla ayrı ayrı kırk

sopa vurduğuna kail olmuş; şarabın cezası 80 sopadır» diyenler, dallan bir araya getirerek kırk defa vurduğunu, bu suretle sopaların sayısı yine sekseni bulduğunu söylemişlerdir.
5- Şarabın hadd-i hurma dalı, ayakkabı gibi şeylerle bilittifak vurulabilir. Kamçı ile caiz olup olmadığı ise ihtilaflıdır. Bunu caiz görenler kamçının hacminin sopa ile kamış arası orta kalınlıkta olması lâzım geldiğini söylemişlerdir. Hurma dalı gibi şeyler dahi yaşla kuru arası mu'tedil olmalı keza vuruşlar orta şiddette yapılmalı, vuran kimse eline başından yukarı kaldırmamalıdır.

38- (1707) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve Aliy b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Uley-ye) İbni Ebî Arûbe'den, o da Abdullah Ed-Dânâc'dan [9] naklen rivayet etti. H.
Bize tshâk b. İbrahim El-Han zait de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hammâd haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdül-aziz b. Muhtar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Âmir Ed-Dânâc'ın âzâd-hsı Abdullah b. Feyrûz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hudayn b Münzir [10] Ebû Sâsân rivayet etti. (Dedi ki) :
Osman b. Affân'a şâhİd oldum. Kendisine Velid getirilmişti. Velîd sabah namazını iki rek'at kıldırmış; sonra : Size daha ziyâde edeyim mî? demişti. Onun aleyhine iki zât şehâdet etti. Biri Humran olup şarap içtiğine; diğeri de onu kusarken gördüğüne şehadette bulundu. Bunun üzerine Osman:
— Bu adam şarabı içmese kusmazdı! dedi. Ve : Yâ Ali! Kalk da şuna dayak vur! emrini verdi. Alî de:
— Kalk yâ Hasan şuna dayak vur! dedi. Hasan :
— Sen onun cefâsını, sefasını sürene yükle! dedi. Galiba Osman'a dargındı. Nihayet Alî:
— Yâ Abdullah b. Ca'fer! Kalk da şuna dayak vur! dedi. O, dayağı vurdu. Alî de sayıyordu. Kırka varınca :
— Kes! dedi. Sonra şunları söyledi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) kırk değnek (hadd) vurdu. Ebû Bekir de kırk değnek vurdu, Ömer ise 80 değnek vurdu. Bunların hepsi sünnettir. Ama bence bu daha makbuldür.
Aliy b. Hucr kendi rivayetinde şunu ziyâde etti: «İsmail (Dedi kî) : Ben ondan Dânâc'ın hadîsini de dinledim ama onu bellemedim.»
Bu hadîste bahsi geçen Ve1îd , Velîd b. Ukbe b. Ebî Muayt 'tır. Küfe 'de vâlî bulunuyordu. İçki içer, kötü ahlâklı bir adamdı. Küfe 'de sabah namazını dört rek'at kıldırmış; sonra cemaate dönerek:
«Size ziyade edeyim mi?» demiş. İlk saftaki cemaat:
— Sen bize vali olalı ziyâdeye devam ediyoruz! Bize daha neyi ziyâde edeceksin? Allah hayrını vermesin! demişler ve cemaat kendisini mescidin {akılları ile taşlamıştı. Bu mesele Kûfe'ye yayılmış; nihayet Hz. Osman Veli d'i huzuruna getirtmeye mecbur olmuştu:
«Ey mü'minler! Size bir fâsik bîr haber getirirse (hakikatini) soruşturun!» [11] âyet-i kerimesi bu zât hakkında nazil olmuştur.
Hadîs-i şerifin mânâsı şudur: Ve1îd'e hadd-i şer'î lâzım gelince, o gün halife bulunan Hz. Osman bu işi Hz. A1î'ye havale ederek ona ikramda bulunmuş. «Haddi sana bırakıyorum; kime istersen emret de vursun!» demek istemişti. Alî (Radiyallahu anh) bunu kabul ederek dayak vurmayı Hasan'a teklif etmiş; fakat o Hz. Osmân'a dargın olduğu için dayak vurmaya yanaşmamış: «Sen onun cefâsını, sefasını sürene yükle!» demişti.
Bu cümle Arapların bir ata sözüdür. Esmaî'nin beyânına göre mânâsı: «Onun pisliklerini, lezzetlerinden istifâde edene havale et!» demektir, ki zamir hilâfet ve vilâyete âiddir. Yâni Osman (Radiyallahu anh) ve yakınları hilâfetin ni'metlerinden nasıl istifâde ediyorlarsa dayak vurmayı da kendileri yapsın! demek istemiştir.
Hârr: Kötü ve şiddetli; Kaar da : Soğuk güzel ve afiyetti mânâlarına gelirler- Nihayet Abdullah b. Ca'fer dayak vurmayı kabul etmiş; Hz. Alî de başında bulunarak dayak adedini saymıştır. Sayı kırka baliğ olunca «Kes!» diyerek durdurmuş; ve: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kırk sopa hadd vurdu; Ebû Bekir de kırk sopa vurdu; Ömer seksen dayak vurdu. Bunların hepsi sünnettir; ama bence bu daha makbuldür.» demiştir.
Görülüyor ki. Hz. A1î burada Ve1îd'e kırk sopa vurdunnuş-tur. Halbuki «Sahîh-i Buhâri-de Abdullah b. Adiy'den rivayet olunduğuna göre Alî (Radiyallahu anh) aynı kaziyyede seksen dayak vurdurmuştur. Bu bâbta Kaadî Iyâz şunları söylüyor: «A1î'nin mâruf olan mezhebi, şarap hakkında seksen değnek vurmaktır. Meşhur rivayete göre Hz. Ömer'e seksen dayak hadd vurmasını da işaret etmiştir. Nitekim «El-Muvatta'» ve başkalarının rivayetinden naklen yukarıda geçmişti. Bütün bunlar onun seksen dayak vurduğunu bildiren rivayeti tercih ettirmektedir.»
Bundan sonra Kaadî Iyâz iki rivayetin arasını bulmuş: «Kırk dayağı iki başlı bir kamçı ile vurmuştur; mecmu yine seksen olur.» demiştir. Ona göre Hz. Alî *nin: «Bence bu daha makbuldür.» sözündeki ismi işaretin, Hz. Ömer'in vurduğu seksen dayağa râci' olması ihtimâli de vardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Mâlik'e göre şarap kusan bir kimseye hadd vurulur. Delili bu hadîstir. Hanefîler'le Şâfiîler'e göre mücer-red şarap kusmakla hadd vurmak lâzım gelmez; çünkü zorla içirilmiş veya bilmeyerek içmiş olması ihtimâli vardır. Şüphe ile hudûd sabit olamaz.
2- Hz. Alî, Ebû Bekir'le Ömer (Radiyaiîahû anhûma) nın eserlerine hürmetkardı. Onların sözlerini, verdikleri hükümlerini sünnetten sayardı.

39- (1707) Bana Muhammed b. Minhâl Ed-Darîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân-ı Sev-rî, Ebû Hasîn'den [12], o da Umeyr b. Saîd'den [13], o da Alî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş):
Ben bir kimseye hadd vurur da bu sebeple ölürse ona acımam! Yalnız sarhoş müstesna! O Ölürse diyetini veririm. Çünkü Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve S elle m: onu (n hakkında mazbut bir) sünnet bırakmadı.

(...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sütyân bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd ve îbni Mâct «Hudûd> bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
cümlesinden murâd: «Bu hususta mazbut bir miktar tayîn etmedi.» demektir.
Hz. Alînin bu hadîsi «hadd vurulurken ölen kimsenin diyeti ödenmez.» diyenlerin delilidir. Nevevî'nin beyanına göre bu hususta ulemânın ittifakı vardır. Yalnız ta'zîr edilirken ölen hakkında ihtilâf edilmiştir. Şâfiî1er'e göre böylesinin diyeti hâkimin âkılesine ödettirilir. Hâkime de keffâret îcâb eder! Bazıları diyetin Beytülmâlden verileceğini söylemişlerdir. Cumhûr-u ulemaya göre kimsenin bir şey ödemesi lâzım gelmez.
Ulemâ hadîsteki cümlesinin doğrusu şeklinde olacağını söylemişlerdir. Nitekim Sahîh-i Buhâri'de öyledir.

9- Ta'zir Kırbaçlarının Mikdarı Babı

40- (1708) Bize Ahmed b. îsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr, Bükeyr b. El-Eşecc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bir defa biz Süleyman b. Yesâr'ın yanında otururken aniden Abdurrahmân b. Câbir gelerek onunla konuştu. Derken Süleyman bize dönerek şunları söyledi: Bana Abdurrahmân b. Câbir, babasından, o da Ebî Bürdete'l-Ensârî'den naklen rivayet etti ki Eftû Bürde Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı:
«Hiç bir kimseye on kamçıdan fazla vurulmaz. Meğer ki Allah'ın haddlerinden bir hadd hakkında ola!» buyururken işitmiş.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «Hudûd» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ta'zîr: Kabahat işleyen bir kimseyi —bir daha yapmaması için— yerine göre sözle veya fi'len te'dîp ve terbiye etmektir.
Hadîsin mânâsı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Zahir mânâya göre burada zikri geçen hadden murâd: Şeriatın tâyîn ettiği dayak veya cezadır. Bâzıları: «Hadden murâd: Allah'ın hakkıdır.» demiş; bir takımları burada ondan Allah'ın emir ve' nehîlerinden müteşekkil haklar kas-dedildiğini söylemişlerdir. Hadîsin mânâsı: Evlâd terbiyesi gibi günah olmayan te'dîplerde on sopadan fazla vurulmayacağını beyândır. Bazılarına göre bu hadîs suçların dereceleri arasında 'fark gözetmeye ihtimâlli-dir. Meselâ: Haklarında şer'an dayak sayısı belli olan suçlarda, muayyen dayaktan fazla vurulamaz; fakat muayyen cezası olmayanlarda eğer suç büyükse ser'î sayıdan fazla vurulabilir. İmam Mâlik cezanın suça göre verilmesini, bu hususta takdirin hâkimin içtihadına bırakılmasını tensip edermiş. Fakat Dâvûdî : «Bu babın hadîsi Mâl ik'e ulaşmamıştır.» diyor.
İbnü'l.Kassâr da şunları söylemiştir: «Ta'zîrin ne suretle yapılacağı hâkimin içtihadına bırakılıp zannı galibine göre hüküm vermesi tenşîb, edilmiştir. İnsanlar arasında bir sözle suçundan vaz geçenler olduğu gibi, yüz kamçı yese yine vaz geçmeyenleri de bulunduğuna göre bu hususta tahdidin bir'mânâsı kalmamış; ta'zîr hâkimin içtihadına bırakılmıştır, içtihadı o şahsın ne ile suçtan vazgeçeceğini kestirirse onunla terbiye eder.»
Ulemâ ta'zîrin kaç sopa veya kırbaca kadar vurulabileceği hususunda da ihtilâf etmişlerdir. Aynî bu bâbta on kavil saymıştır ki, şunlardır :
1- Bir kimseye on sopadan fazla vurulamaz... Hadd için vurulursa o başka! îmam Ahmed'le îshak'ın kavilleri budur.
2- Hadls-i şerîf ta'zirde on kırbaçtan yukarı geçilmemesine de bundan başkasına da ihtimâllidir. Bu kavil İmam Leys 'den rivayet olunmuştur.
3- Ta'zîrde dayak sayısı yirmi kırbacı geçmemelidir.
4- Ta'zîrde otuz kırbacı geçmemelidir. Bu iki kavil Hz. Ömer'den rivayet olunmuşlardır.
5- Dayak sayısı yirmiyi bulmamalıdır. İmam Şafiî *nin son kavli budur.
6- Dayak sayısı kırka varmamak, ondan bir noksan olmakdır.
İmam Âzam'la İmam Muhammed'in kavilleri bu olduğu gibi îmam Şafiî 'nin bir kavli de budur.
7- îbni Ebî Leylâ ile İmam Ebû Yûsuf'a göre ta'zîrde en yüksek dayak haddi yetmiş beş kırbaçtır.
8- îmam Mâlik: «Hâkimin içtihadına göre bazan ta'zîr, şer'î hadden daha fazla olabilir.» demiştir, ki bu kavil İmam Ebû Yûsuf'la Ebû Sevr 'den de rivayet olunmuştur.
9- îmam Leys: «Ta'zîrde hâkim dokuz sopa veya daha azından öteye geçemez.» demiştir. Zahiriler'in mezhebi de budur.
10- Tahâvî : «Ta'zîri hudûde kıyas etmek caiz değildir. Çünkü ulemâ ta'zîrin hâkimin içtihadına bırakıldığında ihtilâf etmemişlerdir; binâenaleyh bazan hafiften alır; bazan şiddet gösterir.» demiştir.

10- Hududun Sahiplerine Keffaret Oluşu Babı

41- (1709) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Amru'n-Nâkıd, İshâk b. İbrahim ve İbni Nümeyr hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Lâfız Amr'ındır. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Ebû İdrîs'den[14], o da Ubâde b. Sâmit'den naklen rivayet etti. Ubâde şöyle demiş:
Bir mecliste Res<üvl\&h(SalIaUahü Aleyhi ve Sellem)'le beraberdik. Şöyle buyurdular:
«Allah'a hiç bîr şeyi şerik koşmayacağınıza, zina yapmayacağınıza hırsızlık ehniyeceğinize, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürtnı-yeceğinize dair bana bey'at ediyorsunuz. İmdi sizden her kim sözünde durursa onun ecri Allah'a âiddir. Kim bunlardan birini yapar da o sebeple cezalanırsa bu da onun için keffâ retti r. Ve kim bunlardan bir şey yapar da Allah onu ört bas ederse onun işi de Allah'a kalmıştır. Dilerse kendisini affeder; dilerse azâb eyler!»

42- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-razzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnâdla haber verdi. O bu hadiste şunu da ziyade etti:
«Arkacığından bize kadınlar ayetini okudu: Mü'min kadınlar Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmayacaklarına dâir sana bey'ata gelirlerse...» [15]

43- (...) Bana İsmail b. Salim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hâlid, Ebû Kilâbe'den, o da Ebû'l Eş'as Es-San'ânî'den, o da Ubâde b. Sâmit'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Bizden Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) kadınlardan aldığı gibi: Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmayacağınıza, çalmıyacağınıza, zina etmiyeceğinize, çocuklarınızı öldürmeyeceğinize, birbirimize bühtanda bulun-mıyacağımıza dair söz aldı. Ve:
«Sizden her kim sözünde durursa onun ecri Allah'a âiddir. Her kim haddi mucip bîr şey yapar da kendisine hadd vurulursa bu onun keffâ-retidir. Kimi Allah örtbas ederse onun işi de Allah'a kalmıştır. Dilerse kendisini azâb eder; dilerse mağfiret eyler.» buyurdu.

44- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammedi b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ye-zîd b. Eb! Habîb'den, o da Ebûl-Hayr'dan, o da Sunâbihî'den, o da Ubâde b. Sâmit'den naklen onun şöyle dediğini haber verdi:
Ben ResvdüUah (Salla!lahü Aleyhi veSettem)'e bey'at eden nakîblerde-nimî Ona: Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmayacağımıza, zina etmiyeceği-mize, çalmayacağımıza, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öîdür-miyeceğimize, yağmacılık yapmayacağımıza ve isyan etmlyeceğimize (dair) bey'at ettik. Bunu yaparsak cennet!.. Bunlardan birinde bozuk çalarsak onun hükmü Allah kalmıştır.
İbni Rumh: «Onun hükmü Allah'a kalır.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «İmân» bahsinin beş yerinde «Megâzî», «Ahkâm», «Vufûdü'l-Ensâr» ve «Hudûd» bahislerinde tahrîc ettiği gibi, Tirmizî ile Nesâî dahî rivayet etmişlerdir.

Bey'at ve mubâyea: Muâhade yapmak demektir. Bu kelimeler alışveriş» mânâsına gelen «bey'at»dan alınmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîtem)'in bey'at edenlere sevâb va'dinde bulunması, onların da itaat edeceklerine söz vermeleri ahş-verişe benzetilerek aralarındaki sözleşmeye bu isim verilmiştir.
Nakib : Bir kavmin önderi, kefili mânâsına gelir. Resulü llah (SalUttlahü Aleyhi ve Setlem) Akabe denilen yerde kendisine bey'at eden cemaatin her ferdini kendi kavim ve kabilesine nakîb ta'yûı etmişti. Bu zevat on iki kişi olup hepsi Ensârdandılar. Hz. Ubâde de onlardan biri idi. Vazifeleri, kavimlerini İslâm'a da'vet ve şartlarını onlara öğretmekti.
Ubâde (Radfyallahü anh) birinci ve ikinci Akabe bey'atlannda ve Bey'atü'r-Ridvân *da, Bedir, Uhud gazalarında bulunmuş; Peygamber (Sallattahü A leyhi ve Sellem) ile bütün muharebelere iştirak etmiş bir sahâbi-i celîldir. Filistin'e ilk defa kadı tayîn edilen odur. 34 tarihinde orada vefat etmiştir. Kabri Kudüs'tedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden 181 hadîs rivayet etmiştir.
Hadîsin birinci rivayetinde:
«Kim bunlardan birini yapar da o sebeple cezalanırsa bu da onun için keffârettİr.» buyuruluyor. İşaret Duyurulan yasakların başında şirk zikredilmiştir. Acaba şirkten dolayı verilen ceza —ki ölümdür— sahibine keffâret olacak mıdır? Bu sualin" cevabını Nevevî'den dinleyelim. Nevevî şöyle diyor:
«Bu hadîs âmm-i mahsustur. Tahsisin yeri de : «Kim bunlardan birini yapar da... ilâh, cümlesidir. Bu cümleden murâd: Şirkten maadasıdır. Yoksa şirk affedilecek değildir ki, ona verilecek ceza sahibine keffâret
olsun!» Evet! Şirkin affedilmiyeceği
«Şüphesiz ki Allah, kendisine sirk koşulmasını affetmez !» [16] âyet-i kerîmesi ile bildirilmiştir. Binâenaleyh mürteddin öldürülmesi asla ona keffâret olamaz.
Allâme Aynî bu hadîsin icma'la tahsis edilmiş olabileceğini de söylüyor. Yahut ona göre hadîsteki ismi işaret şirkten geri kalan günahlara râci'dir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Günahkârı cezalandırmak Allah'a vacip değildir. Şu halde itaatkârı sevaplandırmak da vacip değildir. Zîra bunların birbirinden farklı olduğuna kail olan yoktur.
2- Tevbe etmeden ölen büyük günah sahibinin hükmü Allah'a kalmıştır. Dilerse aİfeder; dilerse cezasına kadar cehennemde azâb ettikten sonra cennetine koyar. Ehl-i sünnetin mezhebi budur. Mu'tezile taifesine göre büyük günah işleyen kimse tevbe etmezse ebediyyen cehennemde kalır. Hadîs-i şerîf onların aleyhine delildir.
3- Bu hadîs «Günahlar insanları dinden çıkarır.» diyen Haricîler. aleyhine de delildir.
4- Hudûd (şer'î cezalar) sahipler: için keffârettir.

11- Hayvanın, Ma'den ve Kuyunun Yaralamasının Heder Olması Babı

45- (1710) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed h. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şi-hâb'dan, o da Saîd b. El-Müseyyeb ile Ebû Seleme'den, onlar da Eb Hü-reyre'den, o da Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellemfden naklen onun şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«Hayvanın yaralaması hederdir. Kuyu da hederdir; ma'den de hederdir. Rilcâzda ise beşte bir vardır.»

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Züheyr b. Harb ve Abdülâ'lâ b. Hanunad dahî hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tshâk (yâni îbni îsâ) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti.
Her iki râvi Zührî'den, Leys'in isnadı ile onun hadîsinin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da tbnil-Müseyyeb ile Ubeydullah b. Abdillâh'dan, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Resulüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisin mislini haber verdi.

46- (...) Bize Muhammed h. Runıh b. El-Muhâcir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Eyyûb b. Musa'dan, o da Esved b. EI-Alâ'dan, o d Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resulüllah (Saiiallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen onun şöyle .buyurduğunu haber verdi:
«Kuyunun yaralaması hederdir; ma'denin yaralaması da hederdir; hayvanın yaralaması da hederdir. Rikâzda ise beşte bir vardır.»

(...) Bize Abdurrahmân b. Sellâm El-Cumah! de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabİ' (yâni İbni Müslim) rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize İbni Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'-fer rivayet etti. Her iki râvi: Bize Şu'be rivayet etti; demişler; ikisi de Muhammed b. Ziyâd'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Setlem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişler dir.
Bu hadîsi Buhâri «Rikâz» ve «Ahkâm» bahislerinde; Nesâî Zekât» ile «Rikâz» da muhtelif râvilerden tahrîc ettikleri gibi, diğer «Sünen» sahipleri de rivayet etmişlerdir.
Acmâ': İnsandan gayri bütün hayvanlara verilen isimdir. Hayvanlar konuşamadıkları için kendilerine bu isim verilmiştir. Arap olmayanlar Arapçayı lâyıkı vecihle konuşamadıklarından Araplar onlara «Acem» demişlerdir.
Ucme: Açık konuşamamak, sözü mübhem bırakmaktır.
Cübâr: Heder ve bâtıl olmaktır. Yâni ödenmeyen şeydir. Hayvanın yaralamasından murâd: Yaptığı zarardır. Bu hususta yaralamakla otlamak, kırıp dökmek gibi sair zararlar arasında hükmen bir fark yoktur. «Kuyu da hederdir; m a'den de hederdir.» cümlelerinde hazifler vardır. Bunlar: «Çöken su kuyusu ile çöken ma'den kuyusunun zararları da hederdir.» takdîrindedirler. Meselâ: Bir kimse su kuyusu veya ma'den yatağı açmak için birini çalıştırır da kuyu çalışanın üzerine çökerek öldürürse heder olur gider; diyetini ödemek îcab etmez. Ancak gerek hayvan gerekse kuyu zararlarının heder olması için bazı kayd ve şartlar vardır; şöyle ki:
1- Zararcılığı bilinmeyen bir hayvan gündüzleyin bir zarar yapar da yanında kimse bulunmazsa ödemek lâzım gelmez; bu hususta bütün

ulemâ müttefiktir. Fakat hayvanın sahibi veya güdücüsü yanında ise cumhura göre zararı ödemek îcâb eder. Zahirîler'e göre yanında kimse bulunsun bulunmasın zararı mutlak surette ödemek gerekmez. Meğer ki sahibi veya bakıcısı hayvanı kasden zarara sevketmiş olsun! Bu taktirde hayvan âlet gibi olur ve zararı ödemek lâzım gelir.
Şâfiîler'e göre eğer hayvanın yanında sahibi, binicisi veya güdücüsü bulunur da hayvan ağzı ile yahut ön veya arka ayakları ile bir zarar yaparsa, yanında bulunan kim olursa olsun o zararı öder. Şayet insan öldürürse diyetini hayvanın başındaki şahsın âkılesi öder; ayrıca o şahsın kendi malından keffâret vermesi îcâb eder.
İmam Mâlik, Leys ve £ vzâî, hayvanın ön veya arka ayağı ile yaptığı zararın ödenmiyeceğine kail olmuşlardır.
îmam Âzam'a göre hayvanın arka ayağı ile yaptığı zarar ödenmez; fakat ön ayağı ile yaptığı ödenir; çünkü ön ayağını kontrol ve muhafaza mümkündür. Zararcılığı bilinen bir hayvan gündüzün bir zarar yapar da yanında kimse bulunmazsa sahibinin ödemesi icabeder. Zîra bu halde o hayvanı bağlaması ve başı boş salmaması gerekirdi.
Hayvanın geceleyin yaptığı zarara gelince : İmam Mâlik 'e göre sahibi öder. Şâfiîler: «Sahibi hayvanım muhafaza hususunda kusur ederse öder; kusur etmemişse Ödemez.» demişlerdir.
Hanefîler'in cumhuruna, göre hayvanın gündüzün otlayarak yaptığı zarar Ödenmez.
2- Kuyu zararlarının heder olması için kazılan kuyunun milk olması yahut kırlarda bulunması şarttır. Bir kimse sahibinin izni olmaksızın birinin milkine yahut herkesin gelip geçtiği yola kuyu kazar da o kuyuya bir insan düşerek ölürse Hane'r'îler'le Şâfiîler'e göre diyetini kazanın âkılesi öder. Şâfiîler «Ayrıca keffâret de lâzımdır» demişlerdir. İnsandan başka bir şey düşerek telef olsa kuyuyu kazan öder.
Rikâz: Şâfiîler'le Hicaz ulemasına göre cahiliyet devrinden kalma define demektir. Hanefîler rikâzı: «Yerde gömülü mal» diye ta'rîf ederler; ve bundan hem defineyi hem de ma'deni kasde-derler. Burada ondan murâd: Ma'den içinden çıkan altın parçalandır. Ri-kâzın hükmü bütün ulemaya göre beşte birini vermektir. Yalnız eimme-i selâse (Mâlik, Şafiî ve Ahmed) rikâzda nisabı şart koşmuşlardır. Çünkü onlara göre rikâz zekâttır. Fakat üzerinden sene geçmesi bazılarına göre şart değildir. Hanefîler'e göre rikâz zekât olmadığı için nisab şart değildir. Az olsun çok olsun beşte birini vermek îcâb eder. .
Dâvûd-u Zahirî, tshâk, Îbni'l-Münzir, İmam Ahmed ve Şâfiîler 'den Müzeni ile Büveytî nisâbla birlikte üzerinden sene geçmesini de şart koşmuşlardır.
Bir müslüman kendi milkinde ma'den bulursa ona mâlik olur. Ve îmam Âzam'la îmam Ahmed'e göre nisab miktarını bulup üzerinden sene geçmedikçe bir şey vermek lâzım gelmez. îmam Ebû Yûsuf'la Muhammed'e göre derhal beşte birinin verilmesi îcâb eder. îmam Mâlik'le Şafiî ise derhal zekâtının verileceğine kail olmuşlardır.
Dağlarda, kırlarda ve sahipsiz yerlerde bulunan rikâzın beşte dördü bilittifak bulanın malı olur. Başkasının milkinde bulunan ise milk sahibine yahut mirasçılarına aiddir. Mirasçısı da yoksa Beytülmal'e verilir. Hanefîler 'den İmam Ebû Yûsuf istihsanen bulana verilebileceğini söylemiştir.
Hanefîler'e göre ma'deni bir müslümamn veya zimmînin bulması hükmen birdir. Bu hususta kadın-erkek, köle ve câriye arasında da fark yoktur. Yalnız harbî müstesnadır. Îbni'l-Münzir: «Kendilerinden ilim bellediğim üstadlarım zimmînin bulduğu rikâzdan beşte bir alınacağına ittifak etmişlerdir; Şafiî de onlardan biridir.» de-, misse de diğer Şâfiîyye ulemâsı bunu kabul etmemiş; kâfirden zekât ahnamıyacağım kitaplarında beyân etmişlerdir.
Rikâzın beşte birinin nereye Verileceği ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre ganimet kimlere verilirse bu da onlara verilir. İmam Mâlik'le bir rivayette İmam Ahmed'in ve Şâfiîler 'den Müzenî ile Ebû Hafs'in kavilleri de budur. İmam Muhammed'-den bir rivayete göre Kur'ân okuyan talebeye, hastalara ve sâi-reye verilebilir. îmam Şâfiîye göre zekâtın verildiği sınıflara verilir.

---

[1] Sûre-i M&ide, âyet: 37
[2] Yankesicilik.
[3] Kaadî lyâz i «Doğrusu Dimaşkî'nİn nüshasında olduğu yîbi: Yahya b. Yala da babasından, o da Gaylân'dan... demelidir.» diyor.
[4] Sûre-i Mâide, âyet: 41.
[5] Sûre-i Mâide, âyet: 44-45. .
[6] Sûre-i Mâide, âyet: 47.
[7] Buradaki kadından murâd zevcesi değil, zina ettiği kadındır. Nitekim rivayetin birinde «bir kadın» denilerek buna işaret olunmuştur.
[8] Âyet-i Kerîme
[9] Dânâc ve dânâ: Fârisîde âlim mânâsına gelirler.
[10] Buhârî ve Müslim'de bu zattan başka Hudayn isimli râvi yoktur.
[11] Sûre-i Hucur&t, âyet: 6.
[12] Ebû Hasîn Osman b. Asım El-Esedî: Kûfelidir.
[13] Umeyr b. Saîd: Tabiînin büyüklerindendir. 115 t&rihinde vefat etmiştir.
[14] Ebû İdrîs Aizullah. b. Abdillâh; Dimaşklıdır. Huneyn harbînde doğmuş; İbni Mes'ud, Muâz ve Ubâde hazerâtından hadîs rivayet etmiştir. Dimeşk'da kadılık yapmış âbid ve âlim bir zâttır. 80 tarihinde vefat etmiştir
[15] Sûre-i Mümtehine, âyet: 12.
[16] Sûre-i Nisâ\ âyet: 116.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32- HİBE (BAĞIŞ) KİTABI (Bölümleri)
1- MÜŞTEREK MALLARIN HİBE EDİLMESİ
2- BABA ÇOCUĞUNA VERDİĞİNİ GERİ ALABİLİR Mİ?
3- HİBESİNDEN GERİ DÖNEN KUSMUĞUNA DÖNEN KÖPEK GİBİDİR
4- HİBEDEN DÖNMEK KÖTÜ İŞ VE HAREKETLERDEN MİDİR?

32- HİBE (BAĞIŞ) KİTABI (Bölümleri)

1- MÜŞTEREK MALLARIN HİBE EDİLMESİ

3628- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden aktararak şöyle diyor: Biz Rasûlullah (s.a.v)'in yanında iken, Hevazin kabilesinden bir heyet geldi ve: "Ey Muhammed! Biz Arap boylarından ve Arap kabilelerinden biriyiz başımıza Senin de bildiğin bir müsibet geldi (yani Müslümanlara karşı savaştık yenildik, pek çok esir verdik ve şimdi de Müslüman olduk.) "Bize bir iyilikte bulun Allah'ta Sana bol bol versin" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Mallarınızdan, kadınlarınızdan ve çocuklarınızdan birini seçin öyleyse"** buyurdu. Onlar da: "Sen bizi mallarımızla kadın ve çocuklarımızdan birini seçmekte serbest bıraktın öyleyse biz kadınlarımızı ve çocuklarımızı seçiyoruz" dediler. O zaman Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O esirler içersinde bana ve Abdülmuttalib oğullarına düşen hisseler sizindir size geri veriyorum. Öğle namazını kılıp bitirdiğimizde sizler kalkın ve biz Müslüman olarak geldik, kadın ve çocuklarımızın geri verilmesi konusunda Rasûlullah (s.a.v)'den yardım istiyoruz deyin"** buyurdu. Öğle namazı bitince onlar kalkıp aynı şekilde söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Benim ve Abdülmuttalib oğullarına düşen hisseler (Kadın ve çocuklar) sizindir"** buyurdu. Hemen arkasından muhacirler: "Bizim hissemize düşenler de Rasûlullah (s.a.v)'indir" dediler. Hemen arkasından Ensar: "Bizim hissemize düşen de Rasûlullah (s.a.v)'in emrindedir" dediler. Akra b. Habis, Ben ve Temim oğulları: "Hisselerimizi vermiyoruz" dediler. "Uyeyne b. Hısn, Ben ve Fezare oğulları bizler de hisselerimizi vermiyoruz" dediler. Abbas b. Mirdas ta: "Ben ve Süleym oğulları bizler de hissemizi vermiyoruz" dediler. Bunun üzerine Süleym oğulları kalktı ve: "Yalan söylüyorsun; bizim hissemize düşenler Rasûlullah (s.a.v)'e aittir" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey insanlar, onlara kadınlarını ve çocuklarını geri veriniz. Bu konuda kim bize uyarak elde ettiklerinden bir şey verirse Allah'ın bize önceden verdiği ganimetlerden altı deve verilecektir"** buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.v) bineğine bindi, insanlarda Rasûlullah (s.a.v)'in etrafını sardı. Ganimet mallarını bize taksim et dediler. İzdihamdan dolayı Rasûlullah (s.a.v)'in biniti bir ağaca doğru gitti ve ağacın dalı Rasûlullah (s.a.v)'in cübbesinin düşmesine sebep oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey insanlar cübbemi bana veriniz"** dedi ve şöyle bir konuşma yaptı: **"Allah'a yemin olsun ki Tihame vadisindeki tüm ağaçlar ganimet olsaydı hepsini size dağıtırdım da; sizler bana korkak, cimri ve yalancı isnadında bulunmazdınız."** Sonra bir deve getirdi ve devenin hörgücünden bir tutam kıl aldı ve şöyle dedi: **"Şunu iyi bilin ki ben de fey'den başka bir şey yoktur bunlar da beşte birdir. Beşte bir de zaten sizin aranızda bölüştürülecektir."** O esnada bir adam kalktı ve bir avuç deve yününü göstererek: **"Şunu devemin çulunu tamir için almıştım"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Bana ve Abdülmuttalib oğullarının hissesine düşen deve tüyleri de senindir"** buyurdu. Bunun üzerine o adam: "Benim hisseme bu kadar düşecekse onu da istemem" diyerek elindekini atıverdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey insanlar küçük ve büyük bir iğne bile olsa ganimet malından aldığınız şeyleri geri verin çünkü ganimet malından haksız yere alınan her şey kıyamet günü alan kimse için çok utanç verici ve ayıp bir iş olur."** (Ebû Davud, Cihad: 131)

2- BABA ÇOCUĞUNA VERDİĞİNİ GERİ ALABİLİR Mİ?

3629- Amr b. Şuayb (r.a), babasından ve dedesinden rivâyet ederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Çocuğuna hediye eden baba dışında kimse verdiği hediyesinden geri dönmesin. Hibesinden dönen kimse kusmuğunu yalayan köpek gibidir."** (Müsned: 6418)

3630- İbn Ömer ve İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir kimsenin bir hediye verip de hediyesinden dönmesi helâl değildir. Ancak baba oğluna verdiği şeyden geri dönebilir. Bir hediye verip de sonra geri dönen kimse; doyuncaya kadar yiyip sonra kusan sonra da kustuğuna geri dönen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3631- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hibesinden dönen kimse kustuğu şeye geri dönüp onu yiyen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3632- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir Müslüman'a yaptığı hibesinden geri dönmesi helâl değildir. Ancak baba çocuğuna yaptığı bağıştan geri dönebilir."** Tavus diyor ki: "Ben küçüktüm kustuğu şeye geri dönmenin ne anlama geldiğini anlamamıştım. Halbuki Rasûlullah (s.a.v) bir örnek veriyordu ve şöyle diyordu: **"Kim böyle yaparsa onun örneği yiyip yiyip kusan daha sonra da kustuğuna geri dönüp onu yiyen kimse gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3- HİBESİNDEN GERİ DÖNEN KUSMUĞUNA DÖNEN KÖPEK GİBİDİR

3633- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yaptığı sadakadan geri dönen kusmuğuna geri dönüp onu yiyen kimse gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3634- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Yaptığı sadakaya geri dönen kimse kusan sonra kustuğu şeye dönüp onu yiyen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3635- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Verdiği sadakaya geri dönen kimse kustuğu şeye dönüp onu tekrar yiyen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3636- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hibesinden dönen kusmuğuna dönen gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3637- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hibesinden dönen kusmuğuna dönen gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3638- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biz Müslümanlardan hiç birisine kötü hareketler yakışmaz, hibesinden dönen kusmuğuna dönen gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3639- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biz Müslümanlardan hiç birisine kötü hareketler yakışmaz, hibesinden dönen kusmuğuna dönen gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3640- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Biz Müslümanlardan hiç birisine kötü hareketler yakışmaz,**

hibesinden dönen kusmuğuna dönen gibidir." (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

4- HİBEDEN DÖNMEK KÖTÜ İŞ VE HAREKETLERDEN MİDİR?

3641- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hibesine geri dönen kimse kustuğuna geri dönen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3642- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hibesine geri dönen kimse kusmuğuna geri dönen kimse gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3643- İbn Ömer ve İbn Abbas (r. anhüma)'dan rivâyete göre, ikisi şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v): **"Bir kimsenin bir hediye verip te ona tekrar geri dönmesi helâl değildir ama baba çocuğuna yaptığından geri dönebilir. Yaptığı bağışa tekrar dönen kimsenin hali doyuncaya kadar yiyip sonra kusan sonra da kustuğuna dönen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3644- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimseye yaptığı hibeden geri dönmesi helâl değildir. Ancak baba çocuğuna yaptığından geri dönebilir."** Tavus der ki: Ben çocukların: "Ey kustuğuna geri dönen" dediklerini işitirdim ve Rasûlullah (s.a.v)'in bu örneklemesinden ne kastettiğini anlamazdım. Sonunda Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle dediğini duyduk: **"Bir hibe yapıp ta hibesine geri dönen** (veya mana olarak benzeri bir kelime kullandı) **kustuğuna geri dönen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

3645- Hanzale Tavus'tan işitmiş ve şöyle diyordu: Peygambere yetişmiş bazı kimselerin haber verdiğine göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hibe yapıp hibesinden geri dönen kimsenin durumu ve örneği yediğini kusan sonra da kustuğuna geri dönen köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler, inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32. ZARAR VE ZARARLA KARŞILIK VERMEK
Bu Hadisin Önemi:
Zarar Ve Zararla Karşılık Vermenin Tanımı:
Müslümana Zarar Vermek Haramdır:
Zararın Çeşitleri:
Nikâhta Ric'at (Yani Boşamış Olduğu Kadını İddeti Bitmeden, İddeti Uzasın Diye Geri Dönmek):
Bir Usûl Kaidesi:

32. ZARAR VE ZARARLA KARŞILIK VERMEK

Ebu Said Sa'd b. Sinan el-Hudri (r.a)'den, Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Zarar da yoktur, zarara zararla karşılık vermek de yoktur.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Ebu Davud'un bu hadis-i şerifin fıkhın etrafında dönüp dolaştığı hadislerden birisi olduğuna dair sözü önceden geçmiş idi. Bu hadis-i şerif fukahânın birtakım hususları kıyaslarında esas almış oldukları "zarar da yoktur, zarara zararla karşılık vermek de yoktur" kaidesinin esasını teşkil etmektedir. Özellikle de ortaya çıkan çeşitli hususlarda bu kaidenin geçerliliği vardır. Meselâ, sigaranın haram olduğu hükmünü verenlerin buna dair gösterdikleri deliller arasında şu "zarar da yoktur, zarara zararla karşılık vermek de yoktur" kaidesi de vardır. Çünkü teşri'in nazil olduğu dönemlerde sigaranın varlığı sözkonusu değildi. [2]

Zarar Ve Zararla Karşılık Vermenin Tanımı:

Zarar, menfaatin zıddıdır. Rasulullah (S.A.S.)'ın hadis-i şerifteki: "Zarar da yoktur, zarara zararla karşılık da verilmez" hadisinde geçen "zarar yoktur" ifadesi şu demektir: Bir kişi müslüman kerdeşine iptidâen zarar veremez. Bu ise ibtidâen fayda vermenin zıddıdır.
Zarara zararla karşılık vermek (dırâr)e gelince: Onlardan herhangi birisi diğerine karşılık olmak üzere zarar veremez. Buna göre karşılıklı zarar (dırâr) her iki tarafın birbirine zarar vermesi demek iken, sadece zarar onlardan birisinin işidir. Buna göre hadisin anlamı şöyle olur: Kendisine zarar veren kimseye bu zararına karşılık zarar vermez, ama onun yerine o kişiyi affeder.[3]
Görüldüğü gibi İbn Manzur, zarar ile dırâr (zarara zararla karşılık vermek) in arasında fark gözetmiştir ki, meşhur olan görüş de budur. İlim adamları arasında bu ikisi arasında fark gözetmeyerek şöyle diyenler de vardır: Bunlar aynı anlama gelen iki ayrı lafızdır. Rasulullah (S.A.S.) tekid olmak üzere bu iki lafzı kullanmıştır. İbn Receb, ilim ehlinin bu iki lafza dair görüşlerini naklettikten sonra şunları söylemektedir: Durum ne olursa olsun, Peygamber (s.a) haksız yere verilecek zararı veya ona karşılık olarak zarar vermeyi reddetmektedir.[4]

Müslümana Zarar Vermek Haramdır:

Hadis-i şerif, müslüman bir kimsenin haksız yere herhangi bir kimseye zarar vermesinin caiz olmadığına delildir. Bir kimse kendisine zarar verene zarar veremez yahut da kendisine sövene sövmemeli, kendisini döveni dövmemelidir. Aksine kendisi sövmekle karşılık vermeksizin hakkını hakimden talep eder. Rasulullah (s.a) birden çok yerde müslümanlara zarar vermeyi yasaklamıştır. Şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak kanlarınız ve mallarınız birbirinize haramdır.[5]
Müslümanın ırzına (şeref ve haysiyetine), malına yahut da canına zarar vermek, şanı Yüce Allah'ın haram kılmış olduğu, zulmün en büyük çeşitleri arasında yer alır. Rasulullah (s.a) Rabb'inden naklettiği rivayette şöyle buyurmaktadır: "Kullarım şüphesiz ki ben zulmü kendime haram kıldım ve onu kendi aranızda da haram kıldım. O halde, birbirinize zulmetmeyiniz.[6]

Zararın Çeşitleri:

Mükellef kişinin zarar verme kastı iki türlü olur:
Birincisi, kullara zarar vermekten başka herhangi bir kastın bulunmaması halidir. Bunun çirkin ve haram olduğunda şüphe yoktur.
İkincisi ise meşru ve sahih bir maksadı olmakla birlikte, bu maksat sebebiyle başkalarına zarar vermesi mümkün olabilir.
Birinci türün değişik şekilleri olabilir, bunların bazıları:
Vasiyette zarar vermek. Şanı yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hepsi de edeceği vasiyet ve borcun yerine getirilmesinden sonradır. Ancak zarar verici olmamalıdır.fen-Nisâ, 4/12} Vasiyette zarar verme şekli ise mirasçılardan herhangi birisine gerçek payından fazla bir miktarı tahsis etmesi ile olur. Bu durumda mirasçıların geri kalan bölümü zarar görür. Böyle bir vasiyet ise geçerli değildir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah her bir hak sahibine hakkını vermiş bulunmaktadır. Artık hiçbir mirasçıya vasiyet yoktur.[7]
Mirasçıların böyle bir vasiyeti geçerli kabul etmeleri ise müstesnadır. Diğer bir şekil; miras bırakacak olanın yabancı bir kimseye üçte birden fazlasını vasiyet etmesi şeklinde olabilir. Mirasçılar bundan da zarar görürler. Böyle bir vasiyet de mirasçıların geçerli kabul etmeleri dışında, geçerli değildir. Çünkü Sa'd: Ey Allah'ın Rasulü, ben mal sahibi bir kimseyim. Bir kız çocuğundan başka mirasçım da yoktur. Malımın üçte ikisini sadaka olarak vereyim mi? diye sorunca Rasulullah (S.A.S.). "Hayır" diye buyurmuş. Peki yarısını (sadaka vereyim mi)? dedim, yine: "Hayır" diye buyurdu. Daha sonra "Üçte bir, bununla birlikte üçte bir büyük yahut çoktur. Çünkü senin, mirasçılarını zengin olarak terketmen, onları insanlara avuç açacak fakirler olarak terketmenden hayırlıdır" diye buyurmuştur.[8]
Yabancı bir kimseye, mirasçılara zarar vermek kastıyla malının üçte birini vasiyet edecek olur ise, o bu kastı dolayısıyla günah kazanır, bununla birlikte cumhurun dediği gibi vasiyeti geçerli olur. [9]

Nikâhta Ric'at (Yani Boşamış Olduğu Kadını İddeti Bitmeden, İddeti Uzasın Diye Geri Dönmek):

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Artık onları ya iyilikle tutun veya iyilikle salın. Yalnız onları sırf zulmedebilmeniz için ve zararlarına olmak üzere tutmayın. Kim bunu yaparsa, şüphesiz kendi nefsine zulmetmiş olur.'Vej-Bakara, 2/231) Her kim kadına bu şekilde ric'at yapmak suretiyle zarar vermeyi kastederse, bundan dolayı günah kazanır. Nitekim cahili gelenekleri sürdürenler böyle yapmaktadırlar. Önce hanımını boşar, ondan sonra iddetinin-sona ermesi yaklaştı mı, bu sefer ona ric'at yapar. Böylelikle kadın ne boşanmış, ne de nikâh altında tutulmuş olur, askıda imiş gibi kalır.
İlâ ile zarar: ilâ, kocanın hanımı ile cima' etmemek üzere yemin etmesi demektir. Câhiliyye dönemi insanlarından herhangi birisi bir yıl, iki yıl hanımına yaklaşmamak üzere yemin eder ve bununla ona zarar verme maksadını güderdi. Bu haliyle kadın askıda kalır; ne boşanmış, ne de kocasının hanımı gibi olurdu. İslâm böyle bir zarara sınır koymuş ve ilâ süresini yalnızca dört ay ile sınırlandırmıştır. Şayet bu sırada yahut da bu sürenin sonunda hanımına ric'at edecek olursa, yemininin keffâretini yerine getirir, aksi taktirde hanımını boşamış olur.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hammlarıyla cinsi temasta bulunmamaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır. Şayet dönerlerse, şüphesiz Allah Ğafur'dur, Rahim'dir. Eğer boşamaya karar verirlerse, şüphesiz Allah her şeyi işitendir, görendir.'VeJ-Bofcara, 2/226-227)
Süt Emzirmek: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ne bir anne çocuğu sebebiyle ne de bir baba çocuğu yüzünden zarara sokulsun..."lei-Baka™, 2/233) Kurtubi bu âyet-i kerimenin tefsirinde şunları söylemektedir: "Anne babasına zarar vermek kasdıyîa ya da mislinin ecrinden daha fazlasını istemek suretiyle çocuğuna süt emzirmeyi reddetmeye kalkışmasın. Babanın da çocuğuna süt emzirme arzusuna rağmen annenin süt vermesini engellemesi helâl değildir. Müfessirlerin çoğunluğunun görüşü budur.[10]
Alışverişte Zarar: İslâm, Allah'ın kullarına zarar ihtiva eden bütün satış çeşitlerini, yasaklamaktadır. Meselâ, 'îne satışını yasaklamıştır. Rasulullah {S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Ve 'îne alışverişini yaptığpız vakit ... Allah üzerinize öyle bir zillet musallat eder ki, tekrar dininize geri dönünceye kadar onu üzerinizden kaldırmaz.[11] Yine Rasulullah (S.A.S.) Bey'ul-Hasat ve Garar alışverişlerini de yasaklamıştır. Anne ile çocuğunu alışverişte ayırmayı da yasakladığı gibi. Eğer annenin yavrusu küçük ise, böyle bir alşıveriş ittifakla haramdır. Nitekim Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Her kim anne ile çocuğunu birbirinden ayıracak olursa, Allah da Kıyamet gününde onunlasevdiklerinin arasını ayırır.[12] [13]
Bir Usûl Kaidesi:[14]

Bu: "Zarar da yoktur zarara zararla kırşılık vermek de yoktur" hadisi bir usûl kaidesi olup (Mecelle, 19) bu kaidenin fıkhi fürûundan bazıları şöyledir: Bir kişi başkasına ait olan bir malı telef edecek olursa, malı telef olunan diğer kişinin misliyle muamele kabilinden olmak üzere kardeşinin malını telef etmesi caiz değildir. Çünkü böyle bir davranış faydasız yere zarar dairesini genişletmek demektir. Öncelikle başkasının malını telef eden kişi de telef ettiği malın tazminatını öder. Bu kaideden çıkan fer'i diğer hususlara gelince:
1- Zarar imkân ölçüsünde izâle olunur (Mecelle M. 31). Yani meydana gelmiş olanın izâle edilmesi ve bunun meydana geliş sebebiyle ortaya çıkan etkilerin de ortadan kaldırılması gerekir. Suyu yola aktığı için giden gelene
eziyet veren oiuk gibi. Böyle bir durumda bunun izâle edilmesi gerekir. Bu oluğun sahibi de telef olan şeylerin tazminatını öder.
2- Zarar izâle olunur (Mecelle M. 20). Yani zararın meydana gelmeden önce önlenmesi gerekir. Çünkü böyle bir önlem zararın meydana gelişinden sonra ortadan kaldırılmasından kolaydır.
3- Zarar misliyle İ2âle olunmaz {Mecelle, M. 25). Yani meydana gelmiş bir zararın misli bir zarar veya ondan büyük bir zarar meydana getirmekle ortadan kaldırılması caiz değildir.
4- Daha ağır bir zarar daha hafif bir zarar ile izâle olunur (Mecelle, M. 27). Yani hakim (yönetici) eğer zekât fukaranın ihtiyacına yeterli gelmiyor ise zenginlerden zekâttan fazla bir miktar alabilir. Yine "iki şerrin daha hafif olanı tercih olunur" (Mecelle, M. 29) kaidesi de bu anlamdadır. İki kötülük karşı karşıya geldiği taktirde, onlardan zararı daha büyük olan tesbit edilerek hafif olan tercih edilir.
5- Kamu için zararlı olan bir şeyi bertaraf etmek için özel zarara katlanılır (Mecelle, M. 26). Hakim'in, ihtikâr yapan kimseleri ellerinde bulundurdukları mallan piyasa fiyatına satmaya mecbur etmesi caizdir. Velev ki bu karaborsacıların aleyhine bir zarar olsun. Çünkü kamuya gelebilecek bir zararı önlemek, özel olarak karaborsacılara gelecek zarardan daha önemlidir.
6- Kötülüklerin bertaraf edilmesi menfaatlerin sağlanmasından ÖnCelİk-lidir (Mecelle, M. 30). Bir kötülük ile bir maslahat arasında bir çatışma söz-konusu olduğu taktirde, maslahat ortadan kalkacak olsa dahi, o kötülüğün ortadan kaldırılması gerekir.
7- Engel ile gerektirici arasında bir tearuz (çatışma) sözkonusu olduğu taktirde engel önceliklidir (Mecelle, M. 46}. Yani ortada herhangi bir iş için yapılmamasını gerektiren birtakım sakıncalar olmakla birlikte, ona müsamaha gösterilmesini gerektiren birtakım sebepler de varsa, böyle bir durumda engele öncelik tanınır. Buna ortağın ortağıyla arasında ortak bulunan maldan ortağına zarar verecek şekilde tasarrufta bulunmasının engellenmesi örnek gösterilir. Çünkü ortağın hakkı diğer ortağın bu şekilde tasarrufuna bir engeldir. Her ne kadar ortaklık hakkı diğer ortağın tasarrufunu gerektiriyor ise de bu böyledir.
8- Zarar kadim olamaz (Mecelle, M. 7). Yani zararlı olan her bir şey, ister yeni ister eski olsun, izâle olunur. Mesalâ, mükellef bir kimsenin komşusunun arazisine bakan bir penceresi bulunup da komşusu o arazi üzerine bina yapacak olur ve diğerinin pencereleri yeni binada bulunacak kadınlara ve bina sahibinin başkalarından saklanması gereken avretlerine muttali olmasına sebep teşkil ediyor ise, o taktirde ilk bina sahibinin pencerelerinin izâle olunması gerekir. Böyle bir durumda o pencerelerin kadim oluşlarına bakılmaz.
Mükelleflerin elinde bulunup da mükellefler için faydalı olan, bununla birlikte başkalarına bir zararı da dokunmayan bir şeyin kadim oluşu nazarı itibare alınır ve o mükelleflerin sahib bulundukları o haktan yararlanmaları meşrudur. Burada ise "kadim, kadimliği üzere terkolunur" (Mecelle, M. 6) kaidesi söz konusu olur.
İkinci tür zarara gelince; kişi kendi mülkünde tasarruf etmekle birlikte, bu tasarrufu sebebiyle böyle bir kastı olmamakla birlikte başkasına zarar verme halidir. Meselâ, alışılmadık ve görülmemiş bir şekilde tasarrufta bulunması gibi. Buna da şöyle bir Örnek verilebilir: Oldukça şiddetli rüzgarın estiği bir günde kişi kendi arazisinde bir ateş yakar ve bu ateş dolayısıyla çevresinde birtakım şeylerin yanmasına sebep teşkil eder. Böyle bir durumda kişi telef ettiği şeylerin tazminatını öder.
Kişinin alışılmış bir şekilde normal bir yolla tasarrufta bulunması da örnek olur. Sözgelimi; bir kişi kendi arazisinde bir kuyu kazar ve onun kazdığı bir kuyu komşusunun suyunu çeker. Yine bir kimse kendi arazisi üzerinde komşusunun güneş ışığı ve aydınlık almasını engelleyecek şekilde yüksek tutar ve komşusunun avretlerine muttali olursa, böyle bir durumda ilim ehlinin farklı bakışları vardır. Kimisi böyle bir şeye engel olunur, demektedir. Ahmed b. Hanbel gibi. Mâlik de bazı hallerde ona muvafakat etmektedir. Böyle bir kanaat ise müslümana zarar vermeyi yasaklayan, ona iyilikte bulunup ona kendisini tercih etmeyi teşvik eden pek çok delile de uygun

düşmektedir. Buna göre, kişi komşusunun kendi mülkünden yararlanmasına eğer bu yararlanma kendi mülküne zarar veriyorsa engel olabilir. Kendisinin mevcut yükünden fazlasını kaldıramayacak kadar güçsüz bir duvarı bulunuyor ise, komşusunu bu duvarda tasarrufta bulunmaktan engelleyebilir. Eğer bundan bir zarar görmeyecekse, komşusunun o duvarında tasarrufunu engellemesi caiz değildir. Ebu Hüreyre (r.a)'den; o Rasulullah (s.a)'tan; buyurdu ki: "Kişi, komşusunun kendi duvarına bir kütük yerleştirmesine engel olmaz.[15]

---

[1] Nevevi der ki: Bu hadis hasen bir hadistir. Bunu İbn Mâce, Dârakutni ve başkaları müsned olarak rivayet etmişlerdir. Mâlik de Muvatta'ında Amr b. Yahya'dan, O babasından O da Peygamber (s.a)'den senediyle mürsel olarak rivayet edip, Ebu Said'i rivayet zincirinden düşürmüştür. Bununla birlikte biri diğerini pekiştiren başka rivayet yollan da vardır.
Hadis sahihdir. Bk. el-Elbâni'nin, Sa/ı7ıu7-Câmı, No: 7393; ehlrvâ, 888 ile es-Silsile-tü's-Sahiha,250.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 329.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 329-330.
[3] Lisânu'i-Arab, IV, 484
[4] Cömiu'l-Ulumi ve'l-Hikem, 288
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 330.
[5] Müslim Şerhi, III, 343
[6] Müslim Şerhi, V, 439
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 330-331.
[7] el-Elbâni, Sahihu'i-Câmi, 1784
[8] Buhdri, II, 82; ayrıca bk. Müslim Şerhi, IV, 159
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 331-332.
[10] Kurtubi, 111, 167
[11] Sahihu'l-Cami, no:416
[12] Sohihu'l'Cami, no: 6288
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 332-333.
[14] el-Vâfi fi Şerhil-Erba'in adlı eserden özetle. (Anılan hkhi.kaideler mümkün mertebe anlaşılır bir dille tercüme edilmiş ve Mecelle-i Ahkâm-i Adliyedeki madde numaralan tarafımızdan kaydedilmiştir. -Çeviren-)

[15] Buhari, III, 102; Müslim Şerhi, IV, 130
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 333-335.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU TEFSÎRİ'L-KUR'ÂN
KUR'AN TEFSİRİ BÖLÜMÜ
Bâb: İmam "Gayri'l-Mağdûbi Aleyhim Vele'd-Dâllîn" Dediğinde
Bâb: "İbrahim Ve İsmail Kabe'nin Temellerini Yükseltiyordu.."
Bâb: "Eğer Bir Korku Halinde İseniz, Yaya Veya Binek Üstünde Giderken Kılın"
Bâb: "Allah Ne Bahire, Ne Sâibe, Ne De Vasile Kılmamıştır"
Bâb: "Sabah Namazı Şahitlidir"
Bâb: "Beşinci Defada Da; Eğer Yalancılardan İse.."
Bâb: Mücâhid Der Ki: "Eğer Şüphe Ederseniz.."

KİTÂBU TEFSÎRİ'L-KUR'ÂN

KUR'AN TEFSİRİ BÖLÜMÜ

Bâb: İmam "Gayri'l-Mağdûbi Aleyhim Vele'd-Dâllîn" Dediğinde

324- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Sümey'den, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu M: İmam "Gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn" dediğinde "âmin" deyin. Her kimin (âmin) sözü, melekle-rinkine rastlarsa, geçmiş bütün günahları bağışlanır.[1]

Şerh

Âmin! deyin" ifadesi, Fatiha sûresinin sonunda imamın ardından söylenir. Bununla ügili hüküm daha önce Namaz bölümünde beyan edilmişti.(Bkz. 88 no.lu hadis-i şerif) İmam Buhârî, hadise Kur'ân tilâvetiyle ilişkisinden dolayı bu bölümde de yer vermiştir. Bu hadis, aynı zamanda ilgili ayet-i kerimenin tefsiri mahiyetindedir.

Bâb: "İbrahim Ve İsmail Kabe'nin Temellerini Yükseltiyordu.."

325- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Sâ-lim'den, o Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Görmedin mi kavmin Kabe'yi inşa ettikleri zaman, İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler?
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Onu İbrahim'in (as) temellerine tekrar oturtsanız olmaz mı?"
Bunun üzerine şöyle buyurdu: Keşke kavminin küfür dönemiyle bağları yakın olmasaydı, (o zaman yapardım).
Abdullah (ra) der ki: Eğer Âişe (r.anhâ) bunu bizzat Allah Resû-lü'nden (sav) dinlemişse, Allah Resûlü'nün (sav) Hicr'in yanındaki rükünleri istilâm etmeyi terk ettiğini görmezdim. Ancak Kabe'nin İbrahim'in (as) temelleri üzerine tamamlanmadığı da gerçektir.[2]

Şerh

Kabe'nin binasıyla ilgili bu hadis-i şerif daha önce (180 no) geçmiş ve orada tafsilatlı olarak açıklanmıştı. İmam Buhârî, hadisi bab başlığındaki ayet-i kerimenin tefsiri niteliğinde görerek burada da zikretmiştir. Bab başlığındaki ayet-i kerimenin tamamı şöyledir:
"Hani İbrahim o Beytin temellerini, İsmail ile birlikte yükseltiyordu: fEy Rabbimiz, bizden kabul buyur. Şüphesiz hakkıyla işiten ve bilen Sensin.
Ey Rabbimiz, ikimizi de Sana teslimiyette sabit kıl. Soyumuzdan da müslüman bir ümmet yetiştir, bize ibadet edeceğimiz hac amellerini göster, tevbemizi kabul et. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden ve hakkıyla merhamet eden Sensin Sen!
Ey Rabbimiz, zürriyetlerimizin içinden, onlara Senin ayetlerini okuyacak, onlara Kitabı, hikmeti öğretecek, iyice temizleyecek bir peygamber gönder. Şüphesiz yegâne galip, tam hikmet sahibi Sensin, Sen!" (Bakara, 125-127)

Bâb: "Eğer Bir Korku Halinde İseniz, Yaya Veya Binek Üstünde Giderken Kılın"

326- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Kendisine, Korku Namazı (salât-ı havi) sorulduğunda şöyle dedi: İmam öne geçer ve insanlardan bir grup da namaza dururlar. İmam onlara bir rekat kıldırır. Bu sırada diğer grup onlarla düşman arasında mevzilenip namaz kılmazlar. İmamla beraber olanlar bir rekatı kıldıklarında, namaz kılmayanların mevzilerini alır ve selam vermezler. Namaz kılmayan grup gelir ive imamla birlikte bir rekat kılarlar. Bundan sonra imam namazı bitirir. Çünkü o iki rekatı kılmıştır. Bu defa gruplardan her biri kalkıp bulundukları yerde imamın arkasından birer rekat daha kılarlar. Böylece her iki grup da ikişer rekat kılmış olurlar. Eğer korku bundan daha çoksa, yayan veya piyade olarak bulundukları yerde namaz kılarler. Kıbleye yönelmiş olabilecekleri gibi, olmamaları da mümkündür.

Mâlik der ki: Nâfi şöyle dedi: Abdullah b. Ömer'in (ra) bunu Allah Re-sûlü'nün uygulamasından naklettiğini düşünüyorum.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce korku namazı başlığı altında geçmiş ver şerhedilmişti. İmam Buhârî korku namazıyla ilgili Bakara 239 (ve Nisa, 102-103) ayet-i kerimesinin tefsiri bağlamında onu bu bapta zikretmiştir. İlgili Bakara sûresi ayetinin meali şöyledir:
"Eğer bir korku hâlindeyseniz, yaya veya binekli olarak giderken kılın, (korkudan) emin olduğunuz zaman da böyle bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin (namazlarınızı yine her zamanki gibi huşu ile kılın)." (fBakara, 239)

Bâb: "Allah Ne Bahire, Ne Sâibe, Ne De Vasile Kılmamıştır"

327- Muhammed b. Ebî Yakup bize Hassan b. İbrahim'den, o Yû-nus'tan, o ez-Zührî'den, o Urve'den, o da Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cehennemi bir bölümü bir bölümünü yıkarken gördüm. Adak develerini ilk salıveren Amr'ı da bağısaklann sürürken gördüm.

Şerh

Bu hadis-i şerif de daha önce (Bkz. 150 no.lu hadis) geçmiş ve orada şerhedilmiştir. Ancak İmam Buharı, bab başlığında yer alan ayet-i kerimenin tefsiri meyamnda hadis-i şerife burada da yer vermiştir. İlgili ayet-i kerimenin meali şöyledir:
"Allah, Bahire, Sâibe, Vasîle ve Hânı diye bir şey koymamıştır. Fakat kâfirler Allah adına yalan uydururlar. Onların çoğu düşünmezler." (Mâide, 103)
Bahîre; Kulağı yarılmış dişi devedir. Cahiliye döneminde bir hastalık veya derdi bulunan, yahut dilek tutan bir kimse, bir deve adardı. Derdi veya hastalığı geçince, yahut dileği gerçekleşince bu deveyi koyuverirdi. Başı boş dolaşan, yemi suyu eksiltilmeyen bu deveye Bahîre denirdi.
Sâibe: Salıverilmiş dişi deve demektir. Bahîre ile aynı durumlarda adanıp kulağı yarılmaksızın salıverilen deveye denir.
Vasîle: Bir koyun, dişi doğurduğunda kendilerinin sayılırdı, erkek doğurduğunda ise onu, ilahları için kurban ederlerdi. Eğer koyun bir erkek bir dişi beraber doğurursa: "Kardeşine ulaştı" diyerek erkek yavruyu ilahlara adar, kesmezlerdi. İşte buna da Vasîle denirdi.
Hâm: Erkek bir deveden on döl alındığında "sırtı korunmuş" derler, üstüne binmezler, meraya salıp sudan ve yemden menetmezlerdi. Buna da Hâm denirdi.

Bâb: "Sabah Namazı Şahitlidir"

328- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdürrezzâk bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Ebû Seleme ve İbnu'l-Müseyyeb'den, o ikisi Ebû Hüreyre'den (ra) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav^) buyurdu ki: Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılman namazdan yirmi beş derece daha üstündür. Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazında toplanırlar.
Ebû Hüreyre der ki: Dilerseniz "Ve Kur'âne'l-fecri, imıe kur'âneU-fecri kâne meşhuda (=Ve sabah namazına. Muhakkak ki sabah namazı şahitlidir)" ayetini okuyun.[4]

Şerh

Cemaat ile kılınan namazın faziletinden ve namazı mescitte kılmanın faziletinden bahseden bu hadis-i şerif daha önce müteaddit bölümlerde (4, 46, 50, 71 no.lar) geçmiş ve oralarda şerhedilmiştir. İmam Buhâri'nin hadise burada yer vermesi ise, bab başlığındaki ayet-i kerime sebebiyledir.
Ayet-i kerimenin meali:
"Bir de sabah namazını kıl, çünkü sabah namazı şahitlidir." (İsrâ, 78)

Bâb: "Beşinci Defada Da; Eğer Yalancılardan İse.."

329- Mukaddem b. Muhammed b. Yahya bize anlatarak dedi ki: Amcam Kasım b. Yahya bize Abdullah'tan, o Nâfi'deu, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında bir adam hanımına iftira atarak ondan olan çocuğunu reddetmişti. Allah Resulü (sav) ikisinin huzura getirilmesini emretti. O'nun önünde Yüce Allah'ın emri gereğince lanetleş-tiler. Çocuğun velayetini kadına bıraktı ve lanetleşen çifti ayırdı.[5]

Şerh

"Bir adam hanımına iftira atarak ondan olan çocuğunu reddetmişti" ifadesinde sözü edilen adam, hanımını zina etmek ve

başkasının çocuğunu doğurmakla suçlamaktadır.
Allah Resulü (sav) ikisinin huzura getirilmesini emretti. O'nun önünde lanetleştiler" ifadesinde ise, Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah'ın emir buyurduğu şekilde lanetleşmeleri üzere davet edildikleri belirtilmektedir. Buradaki lanetleşme, taraflardan her birinin yalan yere yemin etmesi hâlinde Allah'ın lanetine müstahak olacağını ilân etmesidir.
Son bölümde ise Allah Resulü (sav) huzurunda lanetleşen (liân) çifti
anırmakta ve çocuğun velayetini anneye vermektedir.
İmam Buhârî bu hadis-i şerifi bab başlığındaki ayet-i kerime sebebiyle burada zikretmiştir. İlgili ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Al|ah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, besinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir (Nur, 6-7)

Hüküm

Liân: Zina sebebiyle evliliği sona erdirme yöntemidir. Liânın iki sebebi vardır: a) Bir erkeğin karısına, yabancı bir kadına isnat edildiği zaman zina haddi uygulanmasını gerektiren zina isnadında bulunması, b) Babanın henüz doğmamış veya doğmuş bulunan çocuğun nesebini reddetmesi.
Yukarıda geçen ayet-i kerime ile sabit olmuş ve ilk olarak Hilâl ailesi üzerinde tatbik edilmiştir: Hz. Peygamber, Hilâl'i çağırdı. Hilâl, doğru söylediğine dair, dört defa Allah'ı şahit tutup, beşincide, eğer yalan söylüyorsa, AÜah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını istedi. Sonra karısı getirtilerek, o da aynı şekilde yemin etti. Beşincide, eğer kocası doğru söylüyorsa, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diledi. Allah Resulü (sav) her ikisinin de remin etmesi üzerine onları ayırdı.

Ders

Bir evlilikte çiftlerin birbirlerine zina suçlaması yöneltmeleri, olabilecek en ağır suçlamadır. Böyle bir suçlamanın varlığıyla beraber o evliliği yürüt nek imkansız hâle gelir. Dolayısıyla bu tür bir suçlamanın çok kesin delillere dayanması, aksi durumda müeyyidesi pek ağır olacak yeminlere dayanması gerekir ki ayette vurgulanan da budur.

Bâb: Mücâhid Der Ki: "Eğer Şüphe Ederseniz.."

330- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bizeUkayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti.
Abdullah, hanımını hayızh iken boşamıştı. Ömer (ra) durumu Allah Resûlü'ne (sav) sordu. Allah Resulü (sav) ona kızarak şöyle buyurdu: Onu geri alsın ve temizleninceye kadar nikahında tutsun. Sonra hayız görüp yine temizlensin. Eğer hâlâ boşamak istiyorsa, onu temiz hâlde ve ilişki kurmadan boşasın. Yüce Allah'ın emrettiği biçimdeki iddet budur.[6]

Şerh

Hanımını hayızh iken boşamıştı" ifadesinde
Abdullah b. Ömer'in (ra) hanımını adet görüyorken boşadığı bildirilmektedir.
Allah Resulü (sav) ona kızdı1', yani Abdullah'ın hanımını hayızh hâlde boşamasına kızdı. Çünkü bu, İslamiyetin boşamayla ilgili hükümlerine uygun, ahlakî bir boşama değildi. Bundan sonra babasına, onun nasıl boşanması gerektiğini anlatarak ancak temiz hâlde iken ve ilişki kurmadan boşaması gerektiğini söyledi.
Hadis-i şerifin boşama bölümü dışında burada zikredilmesi ise, bab başlığı olan Talak sûresini^ dördüncü ayetiyle ilgili olmasından dolayıdır. Ayet, meâlen şöyledir:
"Kadınlarınız İçinden âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdetini görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz (iddetterinin nasıl olacağında tereddüt ederseniz), onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları, (doğum yapmaiarı)dir. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolayhk verir." (Talak, 4)

Hüküm

Talâk (Boşama): Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine ve Kur'ân'ın emirlerine uygun boşamanın üç temel şartı vardır. 1. Eşin hayız halinde bulunmaması, 2. Hayızdan temizlendikten sonra cinsî temasın olmaması, 3. Boşanmanın yalnız bir talakla yapılmasıdır. Hanefî ulemâsı bir temizlik süresinde üç defa boşamayı bid'at kabul etmekle birlikte, üç temizlik içinde üç kere boşamayı bid'at değil sünnete uygun boşama sayarlar.
Boşamanın bu şekilde üç temizliğe yayılmasının sebebi, her defasında geri adım atarak evliliği devam ettirme imkânının varolması içindir.

Ders

İslam hukukunda boşama, bazılarının sandıkları veya iddia ettikleri hiç de kolay ve basit bir muamele değildir. Boşamayla birlikte bir çok hukuk doğması bir yana, helaller içinde Yüce Allah'ın en çok buğzettiği helal olması itibarıyla da inançlı bir

insanın kırk kere düşündükten sonra alması gereken bir karardır. Öte yandan boşama hakkının sadece erkeğe ait olduğu iddiası da haksız bir iddia olup kadın nikah akdinde bu hakkı şart koşabileceği gibi, şiddetli geçimsizlik, baskı, dayak vb. hâllerde hakim tarafları re'sen boşama yetkisine sahiptir.

---

[1] Buhârî, tefsîru'l-Kur'ân/4115, ezân/738-740, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/800-801; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/841-843; İbn Hanbel, bâkîmusnedi'l-müksirîn/6890,6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Dârimî, salât/1218.
[2] Bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 104 no.lu hadis-i şerif.
[4] Buhârî, vudû/170, sal ât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786,, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909,,9916, 10090, 10116,10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.
[5] Buharı, tefsîru'l-Kur'ân/4379, talâk/4894, 4899-4903, 4930-4931, ferâiz/6251; Müslim, li'ân/2742-2747; Tirmizî, talâk/l 124; Nesâî, talâk/3420-3423; Ebû Dâvud, îa-lâk/1924-1926; İbn Mâce, talâk/2059; İbn Hanbel, musnedu'l-aşeretiM-mubeşşere/375, musnedu'I-müksirîn/4247, 4298, 4359, 4375, 4464, 4707, 4767, 4955, 5060, 5343, 5825; Mâlik, talâk/1036; Dârimî, nikâh/2132-2133
[6] Buharı, tefsîru'l-Kur'ân/4528, talâk/4850-4851, 4854, 4916-4937, ahkâm/6627; Müslim, zekât/1686, talâk/2675-2685, 2687-2688; Tirmizî, talâk/1095-1096; Nesâî, talâk-3336-3339, 3343-3345, 3500-3501, 3503; Ebû Dâvud, talâk/1864-1869; İbn Mâce, talâk/2009, 2012-2013; İbn Hanbel, musnedu'l-aşereti'l-mubeşşere/287, mus-nedu'I-müksirîn/4271, 4558, 4783, 4875, 4917, 4977, 5017, 5047, 5069, 5176, 5232, 5247, 5266, 5530, 5788, 5845, 5867, 6/47; Mâlik, talâk/1053; Dârimî, talâk/2362-2163

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALEMİN YARADILIŞI BÖLÜMÜ
Umumî Açıklama:
KÜRSÜ, ARŞ VE GÖK KÜRESİ
KÂİNAT KÜREVÎ Mİ?
ALLAH'A MEKAN İZÂFESİ Mİ?
BAŞKA DÜNYALAR MI?
YEDİ ARZ MESELESİ
BAZI SORULAR VE CEVAPLAR

ALEMİN YARADILIŞI BÖLÜMÜ

Umumî Açıklama:

Yaratılış, yani varlığın başlangıcı meselesi düşünen insanlığın en eski meselelerinden biri, belki de birincisidir. Kendini tabiattan ayrı ve müstakil bir varlık olarak hisseden her insan, ilk iş olarak kendi aslını, insanlığın aslını düşünecek ve soracaktır. Bu mevzuda elde edeceği bilgi, kişiyi ister istemez, etrafını saran fizik çevrenin, yani Dünya'nın, semâvatın, Ay, Güneş ve yıldızların da aslını sormaya sevkedecektir.
İlk başlangıcı, menşei araştıran insan zihni orada kalmayıp, bunun tabîî sonucu olan bir başka soruya geçerek, sonumuz ne olacak, nereye gidiyoruz? diyecektir. Hülasa doğumla başlayıp, ölümle noktalanan bir hayat kaderine tâbi insanoğlu mebde ve meâdını hep soragelmiştir.
Nerden geldik, nereye gidiyoruz, bu dünyadaki işimiz nedir?
Buna cevap sadedinde felsefeler, nazariyeler ortaya atılmıştır. Tesadüfle başlatıp mutlak bir sonla tamamlayan, insanlığın encamını ademe atan maddeci felsefî görüşler olduğu gibi, ruhun ezeliyetini kabul eden ruhçu, mâneviyatçı görüşler de olmuştur.
Aslında dinler de bu suallere cevap vermek için vardır. Din tesâdüfî başlangıcı reddeder. "Bir saat intizamıyla belki daha dakik ve hassas çalışan Güneş Sistemi'miz ve kâinat çok usta bir yaratıcının elinden çıkmıştır" der, sağduyu sahipleri mevcudat arasındaki itme ve çekme kuvvetleri şeklinde tezâhür eden irtibâtı, birbirine zıt ve şuursuz unsurların hayatın devamında ortaya koydukları işbirliği ve tamamlayıcılığı kâinatın parçaları ve cüzleri arasındaki dakik ve hassas intizamı, bunların bir elden çıktığına, ustalarının çok mâhir ve kâdir olduğuna, yaratma işini irâde ve şuurla yaptığına delil kabul eder.
Varlık âlemi, İslâm dininde Nur-u Muhammedî tâbir edilen bir ilk maddeden yaratılmıştır, Kadir olan Yaratıcı "Ol!" emri ile an-ı vakitte, yaratılış ağacının çekirdeği durumundaki Nur-u Muhammedî'den ilk varlık filizini ortaya çıkarmış, bu filiz tıpkı bir ağaç gibi inkişaf edip serpilerek, sonunda insan meyvesini verecek kemale ermiştir. Peygamberimiz, yaratılışın bu tekâmül seyri içerisinde meyvelerin meyvesidir. En son olan en mükemmeldir, Fahr-i Kâinattır.
İşte dinimiz, yaratılışla ilgili bahisleri Nur-u Muhammedî mebdei ile Zât-ı Muhammedî müntehası arasındaki safhaları ve halkaları ana hatlarıyla aydınlatacak şekilde yapar, bâzı ipuçları verir, fezlekeler sunar, tâli teferruata girmez. Vaz'edilen hülâsa ve fezlekeler, dünün müneccimleriyle bugünün astrolog ve faraziyecilerinin safsata ve fantezilerine kapılmayı önleyecek, buğdayla samanı ayırmaya yetecek açıklık ve zenginliktedir.
Şu halde aşağıda insanın yaratılışından, cin ve şeytanın, dünyanın yaratılışından, sema ve arşın yaratılışına kadar birçok meselede vârid olan hadislerden bazılarını göreceğiz.[1]

?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ???? ????? ?????? # ?????????? ?????? ????? ???? ????? ???????? ??????: ????????? ????????? ??? ????? ??????? ????????: ??????????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ????? ?????? ???????? ????? ???? ????? ?????????? ??????: ????????? ????????? ??? ????? ???????? ??? ???? ?????????? ????? ??????? ???????: ????????? ??? ????? ??????? ????? ??????: ??????? ???????????? ?? ????????? ??????????? ???? ?????? ???? ?‘???? ??? ?????? ???: ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ????????? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ?????????? ???‘????? ???????? ?? ????????? ????? ????[. ????? ??????? ???????? .

1. (1684)- İmran İbnu Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Mescidde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna girmiştim. (O sırada) Benî Temim kabilesinden bir grup insan geldi. Onlara:
"Ey Benî Temim, size müjde olsun!" diyerek söze başlamıştı. Onlar hemen:
"Bize müjde verdin. Öyle ise (beytü'lmâlden) iki kere bağış yap!" diye talepde bulundular. Onların bu cevabı karşısında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüzünden rengi attı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna (Hayber'in fethi sırasında) Yemen halkından bir grup (Eş'ârî) girmişti. Onlara:
"Ey Yemenliler! Benî Temim'in kabul etmediği müjdeyi siz bari kabul edin!" dedi. Onlar:
"Kabul ettik ey Allah'ın Resûlü!" dediler ve arkadan ilâve ettiler:
"Biz dinimizi öğrenmeye ve bu (yaratılış) işinin başı ne idi, onu senden sormaya geldik!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mahlûkatın ve Arş'ın başlangıcını anlatmaya başladı:
"Bidayette Allah vardı, O'ndan önce başka bir şey yoktu. O'nun Arş'ı suyun üzerinde bulunuyordu. Sonra gökleri ve yeri yarattı. Sonra zikr (denen kader defterinde ebede kadar cereyan edecek) her şeyi yazdı." [Buhârî, Megâzî, 67, 74, Bed'u'l-Halk 1, Tevhid 22; Tirmizî, Menâkıb, 3946.][2]

?2? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? ??????: ????? ????? ???????? ?????? ??? ???????? ????????? ????: ???? ?? ???????? ????? ???????? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???? ???????[.??? ????? ??? ????: »??????????«: ?? ??? ??? ??. ????? ??????? .

2. (1685)- Ebu Rezîn el-Ukeylî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, mahlukatını yaratmazdan önce Rabbimiz nerede idi?" Bana şu cevabı verdi:
"Amâ'da idi. Ne altında hava, ne de üstünde hava vardı. Arşını su üzerinde yarattı."
Ahmed İbnu Hanbel dedi ki: "Yezid şunu söyledi: el-Amâ, yani "Allah'la birlikte başka bir şey yoktu" demektir." [Tirmizî, Tefsir, Hud (3108).][3]

?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ??? ?????????? ?????? ?????? ??????: ????

?????? ????? ?????? # ??????? ??????????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ????????. ?????? ????? ???? ????????? ?????????? ???? ???????[. ????? ???????.

3. (1686)- Târık İbnu Şihâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb dedi ki: "(Birgün) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızdan doğrularak mahlûkatın ilk yaratılışından başlayarak (geçmiş olan ve gelecek olan bütün safhaları) cennet ehlinin cennete, cehennem ehlinin cehenneme girmesine kadar anlattı. Bunu bir kısmı öğrendi, bir kısmı unuttu." [Buhârî, Bed'ul-Halk 1.][4]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayet, yaratılışın başlangıcı ile alâkalı açıklamalar ihtiva etmektedir. Bunlarda âlemin yaratılışının başlangıcı hakkında bazı özet bilgiler mevcut olmakla beraber, idrak ve anlayışımızın ihâta edemediği bazı ifadeler de mevcuttur. Anlaşılan temel fikirler şunlardır:
* Hiçbir mahluk yok iken Allah mevcut idi.
* Önce suyu ve su üzerinde Arş'ı yarattı[5]
* Sonra gökleri ve arzı yarattı.
* Cereyan edecek yaratılış fiillerini kader kitabında önceden yazdı. Vukuat bu yazıya göre cereyan etmektedir, hâdiselerin hiçbirinde tesadüf yoktur.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), insanların merâkı ve sorması üzerine mebde ve meâdla ilgili açıklamalar yapmıştır.
Şu halde hadislerden elde edilen bu özet bilgiler, mü'mini, eşyanın ve âlemin ve hattâ beşeriyetin başlangıcı hususunda insanlığın merakını bir kısım boş tahminlerle tatmine çalışan nazariye mâceracılarının kapanına düşmekten kurtarmaya yeterlidir.
2- Hadislerde muğlak bırakılan hususlara gelince:
* el-Amâ ????????? lügat olarak ince bulut mânasına gelir ise de, Cenab-ı Hakk'a nisbet edilince insan idrakinde tecellî etmesi gereken mâna meçhul kalmaktadır. Selef, Cenab-ı Hakk'ın zatı ile ilgili tavsifatın mâhiyeti hususunda fikir beyanından kaçınıp, "inanırız, mahiyetini, ondan gerçek maksadı bilemeyiz" demiştir. Bu kelime bir rivayette ??????? şeklinde gelmiştir. Bu imlâ ile olunca: "Beraberinde hiçbir şey yok" demek olur. el-Amâ için: "Bu, insan aklının idrak edemeyeceği, künhüne, vasıf ve kavramanın ulaşamayacağı şeydir" dahi denmiştir. Ezherî: "Biz buna inanırız ancak nasıl olduğuna dâir fikir beyan etmeyiz" demiştir. "Rabbimiz nerede idi?" sorusunda hazfedilmiş bir kelimenin bulunduğu, bu cümlenin: "Rabbimizin Arş'ı nerede idi?" şeklinde olması gerektiği belirtilmiştir. Bu durumda "Amâ'da olan şey" Arş-ı İlâhî'dir. Yani amâ, makam-ı İlâhî'nin değil, makam-ı Arş'ın unvanı olmalıdır
* Arş: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bize mübhem ve muğlak kalan bir diğer tâbiri Arş'tır. Bunun da mâhiyeti bize meçhul kalmaktadır. Lügat olarak, yücelik ifade eden birçok şeye ıtlak olunmuştur. Padişahların oturduğu tahta arş denir ve öncelikle yücelik, yükseklik kastedilir. Cenab-ı Hakk'ın ilk yarattığı, yücelik ve yükseklik ifade eden mevcudata Arş denmiştir. Arşullah şeklinde Cenab-ı Hakk'a nisbet edilerek söylenir. Şu halde Arşullah, Cenab-ı Hakk'ın kudret ve halk (yaratma) isimlerinin tecellî ettiği ilk mahluk demektir.
Kelâm âlimleri ile eski hükemâ, Arş'ı "kainatı her cihetten kuşatan kürevî bir felek" diye tarif etmişlerdir. Bazı rivayet âlimleri, bu taht'a, ayak bile izâfe etmiştir. Ancak muhakkik ulemâya göre, şeriat örfünde gelen Arş'ın hakikatını tahdid ve takdir, beşer aklının, insanî idrakin işi değildir. Arşla ilgili bir kısım Nebevî açıklamalar, onun mahiyetini tanıtmayı değil, mahluk âleme nisbetle büyüklüğünü belirtmeyi gaye edinir.
3- Bu bâbın birinci hadisi yaratılışla ilgili soru sormanın caiz olduğunu, her üç rivayet, bu konuda -soru beklemeden- mü'minlere bilgi vermek gerektiğini göstermektedir.
4- Yine birinci hadis Yemenlilerin dinî ve mânevî yönlerinin daha güçlü olduğunu, Temimlilere ise maddî endişenin galebe çaldığını ifade etmektedir.[6]

KÜRSÜ, ARŞ VE GÖK KÜRESİ

Kürsü kelimesi Kur'ân'da 2 yerde geçer, biri İlâhî kürsüyü mevzubahis eder. Arş ise çok daha fazla geçer. Sırf İlâhî Arş'ın zikri 22 yerde geçer. Esas itibariyle maddî, dünyevî eşyaları ifade eden bu kelimelerin Cenab-ı Hakk'a nisbeti düşündürücüdür. Bunlardan kasd-ı İlâhî nedir? Eskiden beri İslâm âlimleri çok uğraşmışlar, çok münâkaşalar etmişler, farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Şüphesiz burada bu tarihî münakaşaya girecek değiliz. Gâyemiz, gerek hadisten ve gerek âyetten birkaç pasaj naklederek, meseleye dikkat çekmek, feza üzerine ihtisas yapanların ıttılâına arzetmektir.
Öncelikle şunu belirtmek isteriz: Kur'ân-ı Kerim kozmoğrafya kitabı değildir. İlk gâyesi, bütün âyetlerinde, Rabbü'l-âlemin olan Cenab-ı Hakk'ı tanıtmak, bize kulluk vazifelerimizi öğretmektir. Eşya niçin yaratılmıştır, nerden gelmektedir, nereye gidecektir, insanlar başı boş değildir, hayatın her anından hesap verecektir vs. bunları öğretmektir. Bu aslî maksadları işlerken, tâli olarak ilmin, terakkinin, tekniğin bazı ipuçlarını da vermekte, işâretlerde bulunmaktadır. Böylece her devirde insanlar Kur'ân-ı Kerim'i her hususta rehber yapabilmekte, mucize bir kitap olduğunu te'yid edebilmektedir.
Kürsü ve Arş'la ilgili âyetleri de bu çerçevede anlamak gerek. Kur' ân-ı Kerim, Cenab-ı Hakk'ın kâinat üzerindeki İlâhî hâkimiyetini bu tâbirlerle ifade etmektedir. Bu sebeple Kürsü ve Arş tâbirlerinin zihne verdikleri bu mânanın esas alınması gerekir. Şimdi kelimeleri daha yakından inceleyelim:
Kürsü, lügatte, üzerinde dayanılan, oturulan şey demektir, dilimizde sandalye kelimesi ile karşılarız. Tefsirlerde gelen bâzı açıklamalara göre, kürsü, sandalyeye oturan kimsenin ayağını hafifçe yükseltmek maksadıyla, ayak altına konan tahta parçasıdır. Şimdilerde bu şey plastik, keçe, bitki lifi, tahta veya tel kafes gibi değişik maddelerden olabilmektedir. İlâhî saltanatın vüs'atini kavramada kürsünün taşıdığı bu mânayı da zihinden uzak tutmamalıdır. Zîra âyet-i kerimede, Cenab-ı Hakk'ın gücünü ifade zımnında: "Allah'ın kürsüsü gökleri ve yeri içine alacak şekilde geniştir, onların korunup gözetilmesi O'na ağır gelmez" buyurulur (Bakara 255.)
Evet İlâhî saltanat, öylesine geniş bir mülkte hüküm sürmektedir ki, semâvat ve arzı içine alan Kürsü, bu mülkün tamamına kıyasla, dünya saltanatına mazhar bir sultanın sandalyeye oturduğu zaman ayağını koyduğu altlık hükmünde kalmaktadır. Aşağıda kaydedeceğimiz hadisler bu mânayı te'yid edecektir.
Müfessirler kürsi kelimesini, ilim ve kudret olarak te'vil ederek, "Allah'ın kürsüsü, O'nun ilmi ve kudretidir" diye açıklayarak, lügavî mânanın zihinde hasıl edebileceği Allah'a madde, mekân ve şekil izafesi gibi menfi mânaları bertaraf etmişlerdir.
Arş, lügatte, kralların saltanat tahtı demektir. Bu da, Kürsü gibi, İlâhî saltanatı ifade eden bir tâbirdir. Bir âyette: "Allah'ın hükümranlığının Arş'ı kuşattığı" (Yunus 3), bir başka âyette de Allah'ın, "Büyük Arş'ın sahibi olduğu" (Müminun 36) ifade edilir. Bu iki mâna birçok seferler Kur'an'da tekrar edilir.
Kürsî ve Arş'ın İlâhî kudretin büyüklüğünü ve dolayısıyla bütün mevcudatın İlâhî murakebe ve kontrolün içinde kaldığını anlatmak maksadını tamamlamak üzere başka açıklamalara da yer verilmiştir:
Kürsü, iç içe olan yedi semânın dışındadır, yani yedinci semadan sonra gelmektedir. Fakat son hudud değildir. Onu da Arş kuşatmıştır. Bu konuda gelen nassları, bir müfessirimiz şu şekilde değerlendirir: "Semâvat ve arz Kürsü'nün iç boşluğunda yer alır. Kürsü de Arşın önündedir."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Kürsü'nün, yedi semâya nazaran büyüklüğünü tasavvur edebilmemiz için şu teşbihte bulunur: "Yedi sema, Kürsü içerisinde, bir kalkanın içine atılmış yedi adet dirhem (kuruşluk) gibidir."
Aynı maksadla, İbnu Abbas şu teşbihte bulunur: "Eğer yedi sema ve yedi arz genişleyerek birbirlerine değecek hâle gelseler, Kürsü'nün genişliği yanında, bunlar, çöle atılmış bir halka gibi kalır."
Kürsü'nün genişliği bu olursa, Kürsü'yü kuşatan Arş'ın genişliği nasıl olur?
Bu soru, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a aynen sorulmuştur. Öyle ise cevabını O'ndan dinleyelim: "Nefsimi kudret elinde tutan Zat'a kasem ederim, yedi sema ve yedi arz, Kürsü'nün yanında, çöl bir arâziye atılmış bir (demir) halkadan baka bir şey değildir. Arş'ın Kürsü'ye olan üstünlüğü de, tıpkı bu çölün o halkaya üstünlüğü gibidir" [İbnu Kesir, Tefsir 1, 550).][7]

KÂİNAT KÜREVÎ Mİ?

Yukarıdaki açıklamalardan, top şeklinde bir kainat tasvîri çıkmaktadır. Bu mânayı te'yîd eden başka rivâyetler de var. Eski müfessirlerimiz, daha ziyâde kubbe kelimesini kullanarak bu mânaya işâret ederler. Merkezde arz ve sâbit yıldızların mahalli olan birinci sema, bunu tâkiben sırayla diğer altı sema, sonra Kürsü, en dışda BÜYÜK ARŞ gelmektedir ve Büyük Arş, Kürsü'yü kuşatmaktadır. Bunlar üst üste değil, iç içe ve kürevîdir.
Cenâb-ı Hakk'ın Arş'ı istivâsı, O'nun bu hadsiz genişliğe hâkimiyetini ifâde eder. İnsan aklının alamayacağı, hayalinin tasavvur bile edemeyeceği sonsuzluk, Allah'ın büyüklüğü yanında, dünya sultanlarının ayak koydukları tahta parçası kalmakta, hiçliğe müncer olmaktadır. O yüce zât, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle, "düşen bir yapraktan bile haberdar olacak kadar" (En'âm 59) kâinatın her noktasına ilmiyle, kudretiyle, tasarrufuyla hâkimdir, çünkü Büyük Arş'ı istiva etmiştir.[8]

ALLAH'A MEKAN İZÂFESİ Mİ?

Başta Arş'a istiva âyeti olmak üzere, ister Kur'an'da ve isterse hadislerde, Cenab-ı Hakk'ın hâkimiyetini ifâde için gelen tâbirâttan -bunları lügat ve örfî kullanışlarıyla anlayınca- Cenâb-ı Hakk'a mekân izâfe etmek, Zât-ı Akdeslerini insana benzetmek gibi, İslâm inancına uymayan mânâlar ortaya çıkarmaktadır. Kur'an âyetleriyle de tesbit edildiği üzere Zât-ı
İlâhî'nin eşi benzeri yoktur, zihinler O'nu tasavvurdan âcizdir. O'nu zaman, mekân, şekil gibi kayıtların hiçbirine tâbi kılamayız. Gözle görülmeyen, hayalle tasavvur edilemeyen, gaybî, İlâhî varlığı kavrayabilmemiz için Kur'an-ı Kerim ve hadisler, bâzı teşbîhlere yer vermiştir. İşte Kürsî ve Arş teşbîhleri bunlardandır. Biz bu teşbihler sâyesinde bir kısım İlâhî hakikatları kavrayabilmekteyiz. Yanlış anlaşılma olmasın diye bunlara yer verilmeseydi Allah tamamen meçhûlümüz kalacaktı. Öyle ise, bu çeşit ifâdeleri te'vîl ederek, kastedildikleri mânada anlamak gerekir. Nitekim selef âlimleri de öyle yapmışlardır.
Kur'ân-ı Kerim Cenâb-ı Hakk'ı tanıtırken, O'nun bize, "şah damarımızdan daha yakın" olduğunu belirtir. Bir başka âyette: "Secde et, O'na yaklaş" emriyle bizim O'ndan uzaklığımız ifâde edilir.
Yakınlık içinde uzaklık! Bu ezdâd İman mantığıyla tevhîd içinde kavranır, Aristo mantığıyla değil.
Sun'u ve yaratışını kavramaktan akılların âciz kaldığı Zât ne yüce, ne mukaddestir! Kâinatın zerrâtı adedince, O'nu nekâisten tenzîh eder, tesbîh ederiz, taksirâtımızın affını dileriz.[9]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ?????? #: ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????. ???? ????: ??????? ????????? ????? ??? ???: ??????? ?????????? ??????: ??? ???????? ??????? ?????? ????? ??????? ??? ?????????? ??? ?? ?????? ???????? ??????[. ????? ???? .

4. (1687)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâlâ hazretleri aklı yarattığı zaman ona: "Gel!" dedi, o da geldi. Sonra "Geri dön!" diye emretti. O da geri döndü. Bunun üzerine akla şunu söyledi: "Ben, kendime senden daha sevgili olan başka bir şey yaratmadım. Seni, nezdimde mahlûkâtın en sevgilisi olana bindireceğim." [Rezîn ilavesi.][10]

AÇIKLAMA:

Rezîn'in ilâvesi olan bu hadisin kaynağı gösterilmemiştir. Ancak İbnu Hacer, Fethu'l-Bârî'de 1684 numarada kaydedilen İmran İbnu Husayn hadîsini şerh sadedinde, ilk defa yaratılanla ondan sonra yaratılanların sırasını göstermeye çalışırken ilk yaratılan şeyin akıl olduğunu beyan eden ??????? ??? ?????? ?????? ????????? rivâyetini kaydettikten sonra bunun sâbit, sahih bir senedi olmadığını belirtir. Keza el-Metâlibu'l-Âliye'de Hâris İbnu Ebî Üsâme'nin Müsned'inden naklen akıl üzerine kaydettiği 30 kadar hadisin başında: "hepsi de mevzu'dur" yani uydurmadır diyerek bilgi verir.
Şu halde aklın faziletiyle ilgili hadislerin sıhhatini ihtiyatla karşılamak gerekmektedir.[11]

?5? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?? ???? ?????? #: ?????? ??? ??? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????: ???? ??? ?????? ???????? ???????? ??? ????????? ???????? ????????????? ?????[. ????? ??? ???? .

5. (1688)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Allah'ın meleklerinden olan Arş'ın taşıyıcılarından bir melek hakkında rivâyette bulunmam için bana izin verildi" dedi ve ilâve etti: "Onun kulak yumuşağı ile ensesi arasındaki uzaklık yedi yüz senelik mesâfedir" [Ebu Dâvud, Sünnet 19, (4727).][12]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu açıklamasında birkaç nokta gözükmektedir:
* Arş-ı Âzam, melekler tarafından taşınmaktadır. Bunlara hamele (taşıyıcılar) denmektedir.
* Arş-ı Âzam, insanın akıl ve hayali almayacak bir azamete sahiptir. Zîra, onu taşıyan meleklerden birinin sadece kulağı ile omuzu arasındaki mesafe, (at) yürüyüşü ile yedi yüz yıl tutmaktadır vs... İslâm ulemâsı, buradaki rakamın, çokluğu ifade (kesretten kinaye) için kullanıldığını, mesafeyi tahdîd için kullanılmadığını belirtmiştir.
İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'tan Deylemî'nin kaydettiği bir rivâyette Arş'ı taşıyan meleklerin boyu hakkında daha tamamlayıcı bazı bilgiler yer alır:
?????? ??????? ???? ???????? ????????? ??????? ???? ??????????? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ????????? ?? ?'???? ?????????? ???????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ??????????? ???????? ???? ???????????
"Arş'ı taşıyan meleklerden İsrâfil adında biri vardır. Arş'ın köşelerinden biri onun omuzu üzerindedir. Ayakları aşağı arzı, başı da yedinci semâyı delip geçmiştir. Hâlık mahlûktan büyüktür"
Ahmed İbnu Hanbel'in Abdullah İbnu Selâm'dan bu aynı mevzû üzerine kaydettiği bir hadis, meleğin büyüklüğü hakkında bazı ziyade bilgiler ihtivâ eder:
...???? ?????? ?????????? ????? ?????????? ????????? ???? ??????? ??? ?? ????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ????????? ????? ??????????? ??????????? ????????
".(Meleğin) ayakları ile topukları arasında altı yüz yıllık (yürüyüş) mesâfesi vardır. Topukları ile ayak çukurları arasında da altı yüz yıllık (at yürüyüşü) mesafesi vardır". Âlimler, bu hadisleri zayıf bulsa da birbirini destekleyip takviye ettiğini belirtirler. Bunlardan hareketle gayb âlemi üzerine kesin bir hükme ulaşılamaz ise de bir fikir elde edilebilir.[13]

?6? ??? ?????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???????? ?? ??????????? ?? ?????????)?1(?????? ???? ????? # ??? ??????? ????????? ???????? ????????? ?????? #: ???? ????????

??? ???? ?????? ??????: ??????? ???? ??????????. ???: ???????????? ??????: ??????????? ?????? #: ???????????? ??????: ????????????? ????? ????? #: ???? ????????? ???? ?????? ??? ?????? ?????????? ???‘????? ??????: ? ????????. ????: ????? ?????? ??? ??????????? ????? ??? ?????????? ??? ??????????? ??? ????? ??????????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????? ?????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????? ?????? ??????? ??? ???????? ???????? ???? ????? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ???????????? ????? ?????? ??????? ??? ???????? ????? ?????? ???????????? ????????? ??? ?????? ????????? ???????? ?????? ??? ?????? ?????????? ??? ??????????? ???????? ????? ??????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.??? ?????:]???? ???????? ??????? ??????? ?‘????? ??? ????? ???? ???????? ??????[.?? ?????? ????????? ??:]??????? ???? ????? # ??????? ???? ?????????? ??? ???????

_____)?1(?? ?????.

?????????? ??????: ?????????? ??? ???? ???? ??????????? ????? ????????)?2(?‘???? ?????????? ?????? ?????? ??? ?????? ? ????????????? ????? ????: ?????????? ??? ????? ??????????? ????? ?????????)?3(? ???????? ?????????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ???????: ?????????? ??? ???????????? ????? ???????: ???????????? ?????? ????? ???: ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ?????????? ? ??????? ???????? ???? ???? ???????? ????? ?????? ????? ???: ?????????? ??? ????? ?‘????? ???: ????????? ??????? ??????????? ????????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????[. ???? ?????? .

6. (1689)- Hz. Abbas İbnu Abdilmuttalib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bathâ nâm mevkide, aralarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da bulunduğu bir grup insanla oturuyordum. Derken bir bulut geçti. Herkes ona baktı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bunun ismi nedir bileniniz var mı?" diye sordu.
"Evet bu buluttur!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Buna müzn de denir" dedi. Oradakiler:
"Evet müzn de denir" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Anân da denir" buyurdu. Ashab da:
"Evet anân da denir" dediler. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Biliyor musunuz, sema ile arz arasındaki uzaklık ne kadardır?" diye sordu.
"Hayır, vallahi bilmiyoruz!" diye cevapladılar.
"Öyleyse bilin, ikisi arasındaki uzaklık ya yetmiş bir, ya yetmiş iki veya yetmiş üç senedir. Onun üstündeki sema(nın uzaklığı da) böyledir."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yedi semayı sayarak her biri arasında bu şekilde uzaklık bulunduğunu söyledi. Sonra ilâve etti:_____

)?2(??? ?????? ???: ??????? ?? ???? ?? ?????? ????? ????? ??? ???? ??????? ????? ??????.)?3(?????: ?????? ??? ?????? ???????: ??????? .

"Yedinci semânın ötesinde bir deniz var. Bunun üst sathı ile dibi arasında iki sema arasındaki mesafe kadar mesafe var. Bunun da gerisinde sekiz adet yabâni keçi (sûretinde melek) var. Bunların sınnakları[14] ile dizleri arasında iki semâ arasındaki mesafe gibi uzaklık var, sonra bunların sırtlarının gerisinde Arş var, Arş'ın da alt kısmı ile üst kısmı arasında iki sema arasındaki uzaklık kadar mesafe var. Allah, bütün bunların fevkindedir." [Tirmizî, Tefsir, Hâkka, (3317); Ebû Dâvud, Sünnet 19, (4723); İbnu Mâve, Mukaddime 13, (193).]
Bir rivâyette şu açıklama yer alır: "Bu hadisi Câmiu'l-Usûl sâhibi, Kütüb-i Sitte'ye dâhil kitaplardan hiçbirine nisbet etmemiştir."
Katâde ve Abdullah'dan yapılan bir rivayet şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabıyla birlikte otururken bir kısım bulutlar geçmişti:
"Bunun ne olduğunu biliyor musunuz? Bu, el-anân (denen buluttur), bu arzımızın sakasıdır.[15] Allah Teâla bunu kendisine hiç ibâdet etmeyen bir kavme göndererek (su ihtiyaçlarını görür)" dedi. Bir müddet sonra devamla:
"Bu sema nedir biliyor musunuz? Dürülmüş bir dalga, korunmuş bir tavandır. Bunun üstünde diğer bir sema vardır" dedi ve böylece üst üste yedi semanın olduğunu söyledi. Sonra konuşmasına devamla:
"İkisi arasında ne (kadar uzaklık) var biliyor musunuz?" diye sorduktan sonra "Beş yüz yıl!" dedi. Sonra tekrar:
"Bunun gerisinde ne olduğunu biliyor musunuz? Bunun gerisinde suvar. Suyun gerisinde Arş var. Allah, Arş'ın fevkindedir. Âdemoğlunun ef'âlinden hiçbiri O'na gizli kalmaz" buyurdu. Sonra tekrar:
"Bu arz nedir, biliyor musunuz? Bunun altında bir diğer arz var, ikisi arasında beş yüz yıl var. Böylece yedi arzın varlığını birer birer saydı" hadisi zikretti."[16]

AÇIKLAMA:

1- Burada, hadis özetlenmektedir. Biz, Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh)nin rivâyet ettiği Tirmizî hadîsini aynen kaydetmeyi gerekli buluyoruz: "Biz Ashab'tan bir grup, Hz. Peygiamber (aleyissalâtu vesselâm)'le birlikte otururken bir bulut geldi. Resûlullah (aleyhisalâtu vesselâm): "Bu nedir, bilir misiniz?" dedi. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Buyurdu ki: "Bunlar, bulut, yeryüzünün sakalarıdır. Allah, bunları kendisine şükür ve ibadet yapmayan bir kavme (bile) sevkeder".
Resûlullah (aleyhisalâtu vesselâm) sonra tekrar sordu: "Pekiyi, sizin şu üstünüzdeki şey nedir, bilir misiniz?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir?" dediler. "Bu, dedi, dünyamızın semasıdır (raki') korunmuş bir tavandır, kat kat dürülmüş bir dalgadır".
Sonra tekrar sordu: "Sizinle onun arasında ne kadar mesâfe var biliyor musunuz?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Bunun üzerine şu açıklamayı yaptı: "Sizinle onun arasında beş yüz yıllık mesafe vardır".
Sonra tekrar sordu: "Pekâlâ, bunun üstünde ne var biliyor musunuz?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Buyurdu ki: "Bunun üstünde iki sema mevcut, ikisinin arasında da beş yüz yıllık mesafe var".
Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar aynı şekilde açıklamalar yaparak yedi semayı saydı ve her iki sema arasında, dünya ile sema arasındaki kadar mesafe olduğunu belirtti.
Sonra tekrar sordu:"Pekâlâ bunun üstünde ne var biliyor usunuz?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Buyurdu ki: "Bunun üstünde Arş vardır. Bununla sema arasında da iki sema arasındaki mesafe kadar uzaklık vardır."
Sonra tekrar sordu: "Altınızda ne var biliyor musunuz?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. "Bu, arzdır" dedi ve sordu: "Pekâlâ bunun altında ne olduğunu biliyor musunuz?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. "Bunun altında, buyurdu, başka bir arz daha var. Bu ikisi arasında beş yüz yıllık mesafe mevcut."

Sonra Hz. Peygamber (aleyhissilâtu vesselâm), bu şekilde yedi arzı saydı ve sonunda şu açıklamayı yaptı: "Muhammed'in nefsini elinde tutan Zât-ı Zülcelal'e yemin ederim, şâyet siz, en aşağıdaki arza bir ip sarkıtacak olsanız, bu ip Allah'ın (ilmi) üzerine inecektir". Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözünü tamamlayınca: "O, her şeyden öncedir, kendisinden sonra hiçbir şeyin kalmayacağı sondur, varlığı âşikârdır, gerçek mahiyeti insan için gizlidir. O, her şeyi bilir" (Hadîd 3) âyetini kıraat buyurdu." Tirmizî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu âyeti okuması da gösterir ki, sarkıtılan ip, Allah'ın ilmine, kudretine ulaşacaktır". [(Tirmizî, Tefsir, Sûretu'l-Hadîd, (3294).]
2- Hadis nakdinde teşeddüdüyle meşhur olan İbnu'l-Cevzî, iki sebeple Hz. Abbâs (radıyallâhu anh)'ın rivâyetine mevzû demiştir:
1- Senedde yer alan Velîd İbnu Ebî Sevr,
2- Allah'a mekân izâfesi ve diğer hadislerde gelen rakamlara uymayan rakamların verilmesi.
Ancak bu itirazlara cevaplar verilmiştir:
1- Bu hadis, şiddetli zayıf olan Velîd dışında, mevsut kimseler tarafından da rivâyet edilmiştir.
2- Aynı iki şey arasındaki sâbit bir mesafeyi farklı rakamlarla ifâde etmek normaldir. Çünkü rakamlar yürüme cinsinden yıl olarak verilmektedir. Halbuki aynı mesâfe ağır yürüyüşle daha uzun zamanda katedilirken, hızlı yürüyüşle daha az zamanda katedilir."
Nitekim uzaklıklar umumiyetle, ".kadar yıllık yürüme mesafesi" şeklinde ifade edilmiştir. Hadislerde geçen, ???????? (mesîre) kelimesi seyir, yani yürümekten masdardır.
Şu halde, sadedinde olduğumuz hadiste geçen "Sema ile arz arasındaki uzaklık) ya yetmiş bir, ya yetmiş iki, veya yetmiş üç senedir" ve hatta "beş yüz senedir" şeklindeki farklı rakamlar, meleğin hızlı veya ağır yol alışına tâbidir.(21) Hızlı seyreden daha az zamanda, (yetmiş bir senede) katediyor demektir. Aynı mesafe, görüldüğü üzere, beş yüz yıllık yürüme mesafesi olarak da ifade edilmiştir. Bu tevile göre son rakam, çok daha ağır hareket eden meleğin hızı esas alınarak tesbit edilmiş olmalıdır.
Bu te'vile hak verdiren Kur'ânî bir karîne, meleklerin cins cins ve faklı sayıda (ikişer, üçer, dörder) kanatları olduğunu belirten âyettir (Fâtır 1). Kanat sayısındaki fark, sürat farklılığına bir işâret olabilir.
3- Bir kere daha tekrâr edelim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu açıklamaları, kâinatın büyüklüğü ve dolayısıyla bu uçsuz bucaksız mekân üzerinde tam bir hükümranlığa sahip olan Allah'ın büyüklüğü hakkında bir fikir vermeye, kâinatı değerlendirmede bazı prensip ve ipuçları vermeye yöneliktir. Kozmozun yapısı, mahiyeti, kâinatın bulutları husûsunda kesin bilgiler, rakamlar aranması hata olur, yanlışlık olur, lüzumsuz ve gereksiz münakaşalara da yol açabilir.
Ancak şu da bir gerçek: "Âyet ve hadislerde bu meselelere yer verilmiş olması, bazı rakamların zikredilmesi, meseleye nazar etmemizi gerekli kılar. Öyle ise bu mevzulara, _____(21) Hangi vâsıtanın hızı esas alınacağı nasslarda sarîh değildir. Şarihler meleği esas almıştır. Meleğin hızı nedir? O da sarîh değil. Şu halde nasslar uzaklık hususunda bir fikir vermek istiyor, kesin bilgi değil. ilmin ışığında, kesin hükümlerden uzak daha mülâyim yaklaşımlarla nazar etmek faydalıdır ve lüzumludur.[17]

?7? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ????????? ???????? ????????????? ?????[.??????: ?????? ????? ?? ???? ??????? ?????? ?? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ????.»?‘????????«: ???? ??????? ?????? ?????)?1(.

7. (1690)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan yapılan rivayette, [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] şöyle buyurmuştur: "Allah yedi semayı yarattı. Her birinin kalınlığı beş yüz yıl yürüme mesafesidir."
Derim ki: "Tirmizî'nin Câmi'inde yer alan Katâde hadisi, bazı takdim ve te'hirler, ziyâde ve noksanlarla Hasan Basri an Ebî Hüreyre tarikinden merfu olarak gelmiştir.Allahu a'lem.[18]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadis aslında mevkuf, yani Abdullah İbnu Mes'ud'un kendi sözü gibi görünmektedir. Ancak gaybî olan ve içtihad da yürütülemeyecek olan mevzulardaki Ashab sözünün merfu yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olacağı kabul edildiği için, parantez içerisine ilave etmek suretiyle hadisi merfu imiş gibi sevkettik.
2- Hadisin kaynağı ile ilgili kayıt yok. Rezîn ilavesi olduğu anlaşılıyor. Ancak Osman İbnu Said ed-Dârimî bunu er-Reddu ale'l-Cehmiyye'de (s. 26, 27) kaydetmiştir. İbnu Cerir et-Taberî de Katâde'den mürsel olarak kaydetmiştir. Bu hadis mâna itibariyle önceki rivayete benzer.
3- Hadisin sonunda kaydedilen Derim ki... açıklaması Teysîru'l-Vusul müellifi İbnu Deybe'ye aittir.[19]

?8? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????????[? ????????? #? _____)?1(??????? ???? ??? ??????? ?????? ????.
?????? ????????? ?????: ????????)?2(?‘??????? ??????? ??????????? ?????????? ?‘???????? ?????????? ?‘???????? ?????????? ?????? ??????? ???????????? ???? ???? ?????? ??????? ????????????? ???????? ????????? ?????? #: ???????? ???????? ??? ??????? ????????? #? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ?? ??????? ??????????? ????? ???: ???????? ?????? ? ??????????? ???????? ?????? ???? ????? ???? ????????? ????? ?????? ??????? ???? ?????! ????????? ????????? ??? ??????: ???? ???????? ???? ?????????? ? ?????? ? ???? ???????????: ?????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???????????[. ??????? ??? ???? .

8. (1691)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallâhu anh) anlatıyor. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir bedevî gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, (kuraklıktan) insanlar meşakkate düştüler. Aile efradı zayiata uğradı. Hayvanlarımız da helâk oldular. Bizim için Allah'a dua et, su göndersin. Zîra biz Allah'a karşı senin şefaatini, sana karşı da Allah'ın şefaatini taleb ediyoruz!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama şu mukabelede bulundu:
"Yazık sana, söylediğin şeyin idrakinde misin? Sübhanallah!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sübhanallahları o kadar tekrar etti ki bunun tesiri Ashab'ın yüzünden okunmaya başladı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözüne şöyle devam etti:
"Yazık sana, mahlukatından hiç kimseye karşı Allah şefaatçi kılınmaz. Allah'ın şânı böyle bir şey yapmaktan çok yücedir. Bak hele! Sen Allah'ın (azametinin) ne olduğunu biliyor musun? O'nun Arş'ı, semavatının şöyle üzerindedir. -Parmaklarıyla işaret ederek- tıpkı üzerinde bir kubbe gibi. Arş Zat-ı Zülcelâl sebebiyle inleyip ses çıkarır, tıpkı süvarisi sebebiyle atın ses çıkarması gibi." [Ebu Dâvud, Sünnet 19, (4726).][20]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, bir bedevî, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek _____)?1(????? ???????: ?? ????? ?? ??????. kuraklığa maruz kaldıklarını, bu yüzden çok sıkıntıya düşüp telafata uğradıklarını belirterek kendileri için Allah'a yağmur duasında bulunmasını taleb eder.

2- Onun bu sırada sarfettiği bir söze Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karşı koyar, yanlışlığını belirtir. Bu söz "...Sana karşı da Allah'ın şefaatini taleb ediyoruz" cümlesidir.
Bu ifade hatâlıdır. Çünkü, şefaat bir büyüğe ulaşmak için araya vasıta koymaktır. Allah'a ulaşmak için Resûlü'nün araya konması mümkün ama, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaşmak için araya Allah'ın konması" bu tevhid akidesine ters düşen bir durumdur. Burada Allahkul arasındaki hiyerarşinin karıştırılması mevzubahistir. Hiçbir mahluk Allah'tan büyük olamayacağına göre, O'na ulaşmada Allah'ın şefaatçi kılınması olamaz.
3- Hayret, öfke, reddetme gibi durumlarda Sübhanallah, Lâilâhe illallah gibi tâbirlerin kullanılmasının müstehab olacağı hadisten anlaşılmıştır.
4- Ashab'ın yüzünde beliren şey endişedir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sübhanallah'ı çokca tekrarı O'nun öfkesinin şiddetini ifade ediyordu. Ashab ise, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öfkelenmesi karşısında Allah'tan gelebilecek bir musibetin endişe ve korkusuna düşerlerdi.
5- Arş'ın inlemesi, Cenab-ı Hakk'ın azameti karşısında Arş'ın acze düşüp tahammül edememesinden ileri gelir. Ancak âlimler hadisi bu zâhirî mâna ile anlamanın Cenab-ı Hakk'a keyfiyet izafesi olacağına, ayrıca tenzih ve tevhid açısından bunun yanlışlığına, imkânsızlığına dikkat çekerler. Çünkü ?????? ?????????? ?????? "Allah'ın hiçbir benzeri yoktur" (Şûra 11).
Hattabî der ki: "...Bundan murad Allah'ın bu sıfatlarını tahkik veya O'nu bu hey'et üzere tahdid değildir. Bu hadis, Cenab-ı Hakk'ın azametini anlamaya yaklaştırıcı bir kelamdır. Onunla, soru sahibine anlama kapasitesinin anlayacağı bir üslubla meselenin beyânı kastedilmiştir. Hele muhatap kelamın ifade edeceği mâna inceliklerini bilmeyen, ilimden mahrum kaba bir bedevî ise böyle açık bir ifadeye gerek vardır. (Ancak bu ifadenin zahiri, ilim ehli tarafından esas alınarak bir kısım itikadî prensipler çıkarılamaz, bilakis te'vili gerekir)."[21]

BAŞKA DÜNYALAR MI?

1- Başka Dünyalar? Küremiz dışındaki gök cisimleri arasında, Dünya şartlarını taşıyan ve hatta bizim hayat sahiplerini barındıranlar var mı? sorusuna dinî kaynaklarımızdan oldukça dikkat çekici bir cevap alabiliyoruz. Talak sûresinde geçen: "O Allah ki, yedi semayı, arzından da onun mislini yarattı" (Talak 12) âyetinden İslâm âlimleri, -başka mânalar yanında- tıpkı 7 sema gibi, 7 ayrı arzın da var olduğu mânasını çıkarmışlardır. İslâm dini açısından 7 ayrı arzın varlığına hükmetmek için, yegane delil, bu âyetten çıkarılan mezkur işarî mâna değildir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet edilen birçok hadisler "arzlar" ve "yedi arz" tâbirlerine yer vererek buna sarahaten parmak basarlar. Meselâ, sahih hadis kaynaklarımızdan Tirmizî'nin uzunca bir rivayetinde, dünya semasından sonra gelen yedi kat sema ve bunların her biri arasında bulunan 500 yıllık mesâfe belirtildikten sonra, her semada bir arz olmak üzere, toplam 7 arzın yer aldığı açıklanır.
2- Arz Dışında Hayat? Arzın misli söz konusu olunca, arzdaki şartlar yönüyle de misli olan -sözgelimi hayat şartlarını ve canlıları da ihtiva eden- dünyalar, yukarıda kaydettiğimiz âyetin işarî mânasında müstatir ve mevcut ise de, hayat meselesini açıkça ele alan hadis de vardır. İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ)'a nisbetinin sahih olduğu bilhassa tasrih edilen bir rivayette şöyle denir: "Yedi arz vardır. Her arzda sizin peygamberiniz gibi bir peygamber, Âdeminiz gibi bir Âdem, Nuhunuz gibi bir Nuh, İbrahiminiz gibi bir İbrahim, İsâ gibi bir İsa vardır."
3- Diğer Arzların Uzaklığı? Çıplak gözle görülen sâbit yıldızlar sisteminin teşkil ettiği Dünya semâsı ile, ondan sonra gelen müteakip 2. sema arasında, az önce temas ettiğimiz Tirmizî hadisinde belirtildiği üzere, 500 yıllık mesâfe mevcuttur. Keza 2. sema ile 3. sema arasında da aynı mesâfe vardır. Bu durum, 7. semâya kadar bu şekilde devam etmektedir.
Hadiste 500 yıl olarak ifade edilen zamanı nasıl hesaplamalıyız? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinin şartlarında carî olan bir günlük vasati yürüyüş mesafesi mi esas alınmalıdır? Bu takdirde şer'î örfte bir günlük mesafe 90 km. dir. Yoksa, günümüz vasıtalarını mı esas alacağız? Zîra Kur'ân ve hadis her asra hitab eder. Günümüzü esas alacak isek hangi vasıtayı? Otomobili mi, uçağı mı, yoksa sun'î peykleri mi?
Görüldüğü gibi, bu meselede soruları çoğaltabilecek ve fakat sarahati kesin cevap elde edemeyeceğiz.
Hemen belirtelim ki, Kur'ân-ı Kerim, semavî kelamda gelen "gün"lerin 24 saatlik arzî günler gibi anlaşılmaması gereğine dikkat çeker: "Rabbinin katında bir gün, saydıklarınızdan bin yıl gibidir" (Hacc 47).
Kur'ân-ı Kerim'de geçen zaman ve mesâfe mefhumlarında belli bir müphemliğin her vakit devam edeceğini anlamak için bir başka âyet-i kerimeyi kaydedeceğiz: "Melekler ve Cebrail, miktarı elli bin yıl olan o derecelere bir günde yükselir" (Meâric, 4).
Elli bin yılı, dünya yılına göre mi anlayacağız, yoksa bir İlâhi günü, önceki âyette geçen bin yıl olarak anlayıp ona göre mi hesaplayacağız? Bu mesele, âyette müphemdir. İkinci duruma göre, elli bin yıllık mesâfe, -kamerî takvimde bir yıl 355 gün hesabıyla- 1.000x355 = 355.000x50.000 = 17.750.000.000 yıl tutar. Bazı meleklerin bir günde alacağı mesâfe yıl cinsinden bu kadar oluyor. Tabii bu, zâhire dayalı bir faraziye.
4- Işık Yılı. Yukarıda yaptığımız hesaplamayı "faraziye" sözüyle kapadık. Zîra, hesaplamayı bir başka birimle veya birimlerle yapmak da mümkün ve bunun sebebi de var. Şöyle ki: Kur'ân-ı Kerîm'in müphem âyetlerini izahta başvurulan metod şudur: Âyet, ilk önce bir başka âyetle açıklanır, açıklayıcı âyet yoksa, ikinci olarak hadise başvurulur, hadis de yoksa karîneye. vs.'ye başvurulur. İmdi, semâvî mesâfelerin hesaplanmasında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize bir başka ipucu vermektedir: "Senetu nûr" yani ışık yılı. Evet, hadisi ilk defa işitenler garipseyecekler, bu tâbirin ilim âlemine yakın zamanlarda girdiğini söyleyecekler.
Doğrudur, bu tâbir ilim âlemine yakın zamanlarda girmiştir. Ancak, ne var ki ışık yılı tâbiri hadiste geçmektedir. Şu hadisi dikkatle okuyalım: "Her şeyin mahiyetini anlamak için tefekkürde bulunun, düşünün. Fakat Allah'ın zâtı hususunda düşünmeyin. Zîra yedinci sema ile Allah'ın kürsüsü arasında yedi bin IŞIK YILI mesafesi vardır. Zât-ı Zülcelmal hazretleri(nin ilmi) bunun ötesini de kuşatmıştır." (22)
Acaba semâvî mesâfeleri belirtme zımnında -kısmen yukarıda işaret ve temas ettiğimiz- âyet ve hadislerde geçen rakamların reel değerlerini hesaplamada birim olarak "ışık yılı"nı mı esas almalıyız? Bu da çözüm isteyen bir sorudur. Şimdilik kesin bir şey söylemenin zorluluğunu belirtmek için, bir başka hadis-i şerîfe dikkat çekeceğiz: Resulûllah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhu ve cesediyle, semâvâta gidip gelişi olan Mirac mûcizesinin tasvîrinde, bindiği vâsıtalardan biri olan Burak'ın hızını belitmek için: "Adımını, gözünün görebildiği en son noktaya koyardı." (23) buyurmaktadır.
Yedinci semânın ötelerine ulaşan Mirac hâdisesi, dünyevî zamanla kısa bir müddette cereyan etmiştir. Gidişdönüş ve bu esnada çeşitli sohbet, ziyâret ve müşâhedeler,

_____(22) Aclûnî, Keşf'ıl-Hafâ (1, 311).
(23) Müslim, İman 259. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yatağının soğuma müddetinden daha az bir zamana sığmıştır. Zîra, Mirac'tan döndüğü zaman, yatağının henüz soğumamış olduğunu tesbit etmiştir. Işık hızını çok çok aşan semâvî sür'atler, insanlığın tahayyül ve tezekkür gündemine bile son zamanlarda girmeye başlamıştır.
Niçin Müphem? Yukarıda kaydettiğimiz açıklamaları okuyanlar, muhakkak ki, birçok sorular meyanında ittifakla: "Dinimiz bu meselelerde niye açık ve kesin ifâdeye yer vermemiştir? sorusunu da soracaklardır.
Zafer Dergisi'nin Ağustos 1986 sayısında bu mevzuyu genişce işledik. Tekrar özetleyelim: "Dinin asıl gâyesi kevnî bilgi vermek değildir. Yaratıcımızı tanıtmak, kulluğumuzu öğretmek, insanın aslı nedir, sonu ne olacaktır, dünyaya niçin gelmiştir, nasıl bir hayat yaşamalıdır, yaratılış gayesine uygun hayat sürmenin yolları ve şartları nelerdir? bunları bildirmek, öğretmek. İşte dinin asıl gâyesi budur. Hem dinimiz her asra, her asrın insanına, her seviyedeki anlayışa hitab eder. 20. asır insanının anlayabileceği teferruatı, yedinci asır insanı hazmedebilir miydi? Hazmetse bile ne fayda sağlayacaktı? Kur'an ve hadis günümüz insanının ancak anlayabileceği bir kısım fennî meselelerde ısrar etseydi, aklın almadığı, müşâhedenin ve zamanın ilmî anlayışının te'yîd etmediği meselelerden bahsetmiş olmakla, İslâm dininin, asırlar boyu herkesce toptan reddedilmesine mâkul bir gerekçeyi kendisi hazırlamış olmaz mıydı? Buna kimse "hayır!" diyemez. Bu sebeple, zamanla anlaşılacak bâzı ipuçları vererek meseleleri müphem bırakmak en geçerli yoldur. Dinimiz onu yapmıştır. Ama kulluk, ibâdât, muâmelât hususlarında kesin ve net hüküsmler koymuştur. Öyleleri var ki, yoruma bile tahammülü yoktur.[22]

YEDİ ARZ MESELESİ

Zafer Dergisi'nin Nisan 1987 sayısında Sonsuzluk Habercisi(24) başlığıyla neşredilen yazı, okuyucularımızın fazlaca dikkatini çekti. Mevzu hakkında

yakınlarımız şifâhen ziyâde bilgi isterken, uzak okuyucularımızdan mektupla soranlar, ihtiyatlarını beyân edenler oldu. Başka küreler ve bu kürelerde hayatın varlığı ve bilhassa oralara da peygamberlerin gelmiş olması gibi hususların şimdiye kadar işitilmediği, bunlardan bahseden rivâyetlerin mevzû (uydurma) veya çok zayıf olmaları gerektiği gibi endişeler ifâde edildi.
Dindeki hassasiyetin tezâhürü olan bu mülâzahaları ifâde eden okuyucularımıza hak vermemek, hassasiyetlerini takdîr etmemek mümkün değil. Zafer'de çıkan _____(24) Burada "Başka Dünyalar mı?" adıyla sunduğumuz makalenin adı.yazıların uzun teknik tahlillere müsâit olmaması hasebiyle, ancak ihtisas ehlinin anlıyacağı bâzı işâretler dışında tahlîle, açıklamaya yer vermemiştik. Bu yazımızda o eksikliği telâfi etmeye çalışacağız. Meselenin mâhiyeti, hadisin zannedildiği kadar zayıf, âlimlerimizin nazar-ı tedkîklerinin dışında kalmış bir rivâyet olmadığı anlaşılınca, okuyucularımızın da bize hak vereceklerini ümîd ederiz.
1- Yedi arzın varlığı, önce, Kur'ân'daki bir işârete dayanmaktadır: "Talak sûresinin 12, âyeti şöyle: "O Allah ki yedi semayı, arzdan da onun mislini yarattı".
Semâvâtın yedi olduğuna dâir âyet Kur'an'da çoktur. Arzla ilgili olarak sâdece yukarıdaki âyette bir "işâret"te bulunulmaktadır. Bu Kur'ânî işarete İslâm âlimleri farklı yorumlar getirmişlerdir. Birine göre: "Nasıl ki, sema yedi kattır, arz da yedi tabakadır". Diğerine göre, "Her sema katında ayrı bir arz vardır". "Arzın yedi tabaka olması, yedi ayrı arzın varlığına mâni değildir" diyen âlimlerimiz de var.
Biz, sözkonusu yazımızda, sâdece ikinci mâna üzerinde durduk. "Arzlar"dan bahseden hadislerin sayıca çokluğunu belirttikten sonra mûteber kitaplarımızdan olan Tirmizî'nin bu rivâyetini özetle kaydettik. Tirmizî, bu hadisin sıhhatini zedeleyici bir tâbir kullanmaz, sâdece: "Bu tarîkten garîbtir" der. Garîb, ıstılahta "zayıf" demek değildir, ferd demektir. Yukarıda kaydedilen âyet (Talak 12) için İbnu Kesîr, Suyûtî (ed-Dürrü'l-Mansûr), Fahreddin Râzi gibi mevsûk ve mûteber müfessirlerimizin tefsirlerine bakacak olsak, konu üzerine pekçok rivâyetin kaydedildiğini, rivâyetler hakkında âlimlerin faklı yorumlar yaptığını görürüz.
Bu hadisler sıhhatçe nasıldır? diye vârid olacak bir soruya cevabımız şöyledir: Her mevzu kendi ölçü ve tâbi olduğu kaideler çerçevesinde incelenmelidir. Bu mevzuda İslâm âlimlerinin -muhaddis, fakîh, müfessir- ittifak ettikleri temel bir kaideyi belirtmede fayda var. İttifakla şunu söylerler: Bir konuda, birden fazla zayıf hadis gelmiş ise bunlar, birbirini kuvvetlendirirler. Zîra, -bize kadar ulaşamayan- sahih bir "asl" a dayanmış olduğuna delil olur, bu ihtimal kuvvet kazanır.
Ben teferruata inmeden, sâdece bir hadis üzerinde duracağım: Mevzumuzun bel kemiğini teşkîl eden ve "hayata beşiklik yapan yedi adet başka arzın varlığını te'yîd eden, onlardan her birine bizim Âdemimiz gibi bir Âdem, Nûhumuz gibi bir Nûh. bizim peygamberimiz gibi bir Muhammed geldiğini beyan eden İbnu Abbâs rivâyeti.
Bu rivâyet pek çok tahlîle ve münâkaşaya yol açmıştır Münâkaşa ve tahlilleri yapanlar da sıradan kimseler değil, hadis, tefsir ve kelam sahalarında isim yapmış otoritelerdir.
Hadis Üzerine Yazılan Bir Kitap: Hindistan'ın yetiştirdiği tanınmış muhaddislerden Muhammed Abdulhayy el-Leknevî (vefatı 1886) hadis üzerine müstakil bir risâle te'lîf etmiştir. Zecrü'n-Nâs Alâ İnkâr-ı Eser-i İbni Abbâs adını taşıyan te'lîf, önce hadisin çeşitli tariklerini verir. Eser, her seferinde kaynak verir, görüş sahiplerini ismen zikreder. Tahlillerden sonra kitapta varılan birkaç sonucu şöyle özetleyebiliriz:
1- Bu rivâyet İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın bir "eser"idir, yâni şahsî sözü. Ancak, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) israiliyyâttan rivâyette bulunmaya prensip olarak karşı olduğu için, bu rivâyeti israîliyattan yapması sözkonusu olamaz. Rivâyet muhteva itibariyle, içtihada, şahsî yoruma giren bir meseleye temas etmemesi haysiyetiyle şahsî sözü de olamaz. Öyle ise bu hadis hükmen merfu'dur, yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözüdür. Hatırlatalım ki, İslâm âlimleri, içtihada girmeyen, gaybî durumlardan haber veren rivâyetleri -görünüş itibariyle sahâbe sözü olsa bile, ki sahâbe sözüne de mevkuf hadis denir- hükmen merfu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü kabul ederler. Âlimler, bu rivâyetin merfu olduğunu söylemişlerdir.
2- Leknevî, hadisin sened yönüyle sağlamlığını belirtir. Yani İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a nisbeti sahihtir, veya en azından hasendir. Bâzı âlimler, hadisin ifâde ettiği mânaya itirazda bulunsa da İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ)'a olan nisbetindeki sıhhata itirazda bulunmamıştır. Kitap şu cümle ile sona erer: "Böylece zâhir oldu ki, İbnu Abbâs'ın eseri gerek sened, gerek metin, gerek isnad ve gerekse mâna yönleriyle üzerine gölge düşmeyecek rivâyetlerden biridir".
Hadisin muhtevasını beyan sadedinde kaydedilen açıklamalardan birkaç noktayı da şöyle kaydedebiliriz:
1- Âlimlerden bir kısmı, hadisi anlarken "arzın yedi tabaka olduğu, her tabaka arasında beş yüz yıllık mesafe bulunduğu görüşünü benimsemiştir. (Ancak bu yorumu olduğu gibi kabul etmek bugünkü coğrafya bilgimize ters düşer, mutlaka yeni yorumlar yapmak gerekir. Mesela Arapça'da böylesi makamlar çokluk ifade eder, reel değeri değil, hadisten de bunu anlamak gerekir gibi).
2- Muhakkik âlimlerden bir kısmı, "Yedi arz vardır ve herbirinde canlı mahlukat vardır" demiştir. Bu görüşte olanların çoğu, bu canlıların mahiyeti, şekli, sureti hususunda tahmin yürütmekten kaçmış, "tafsilâtı Allah bilir" demiştir.
3- Diğer arzlarda (veya arzın tabakalarında) yaşayan öbür mahlukatın cin sınıfına ait olduğunu söyleyen âlimler de olmuştur.
4- Diğer arz tabakalarına (veya arzlara) gelen peygamberler hakkında başlıca iki görüş zikre şâyandır:
1) Onların herbirinde bizim yaşadığımız tabakadaki peygamberlerin ismini taşıyan bir hâdi (hidayet edici) mevcuttur, ancak onlar gerçek mânada peygamber değildir. Bizim tabakamızdaki peygamberlere tabidir, buradakilerin irşadını alıp, tebliğ ederler, bu sebeple aynı ismi taşırlar.
2) Onlar, Hakk tarafından gönderilen müstakil peygamberlerdir, bizdekilere tâbi değildirler. Ancak onlardan biri Hz. Âdem'e, biri Hz. Nuh'a... biri de Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e benzer.[23]

BAZI SORULAR VE CEVAPLAR

Leknevî, mevzuun açıklık kazanması için hatıra gelebilecek bazı soruları cevaplamaya da ehemmiyet vermiştir. Bazılarını özetleyerek kaydetmede fayda umarız:
SORU: Diğer tabakalarda (veya arzlarda) var olduğu kabul edilen peygamberler hangi yönden bizdeki peygamberlere benzerler?
CEVAP: İlk peygamber öncelikle ve ilk'lik yönüyle Hz. Âdem'e sonuncusu da sonuncu olmak yönüyle Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e benzemiştir.
SORU: Hadise göre, peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in emsali olan başka peygamberlerin varlığını da kabul etmek gerekmektedir. Halbuki, Ehl-i Sünnet inancına göre, Resûlulluh (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zâtına has sıfatlarla bir başkasının tavsifi kesinlikle mümkün değildir.
CEVAP: Hayır, hadis, Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in tam emsali olan başka peygamberlerin varlığını kabul etmeyi gerektirmez. Zîra, benzetme, öbür peygamberlerin bütün sıfatlarda peygamberlerimize benzediğini söylemiyor. Benzetme sâdece "sonluk" sıfatında yapılmıştır, bütün kemal sıfatlarında değil. Nitekim, teşbih (benzetme) kaidesine göre, iki şey birbirine teşbih edilince, bu iki şey her hususta birbirine benzer mânasına gelmez... sıfatlardan bir-iki tanesinde benzerlik olsa teşbih tahakkuk eder.
SORU: Bu hadis, peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in mutlak mânada son peygamber olmamasını gerektiriyor. Halbuki, Kur'ân-Kerim, O'nu hâtemu'nnebiyyin (peygamberlerin mührü, sonuncusu) ilan ediyor, yâni âyete göre mutlak mânada sondur, sonuncudur. Nübüvvet binası böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le tamamlanmış olmaktadır. Hadise göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in benzeri olan diğer "son"larla sonuncu olanlar çoğalmış olmuyor mu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mutlak sonluğu haleldar olmuyor mu?
CEVAP: İbnu Abbâs'ın rivayetinin zâhiri şunu ifade eder: "Allah her tabakanın sâkinlerine peygamberler göndermiştir ve bunlar, bizim tabakamızdaki gibi, belli bir silsileyi takip etmiştir. Mâlum her silsilenin bir başı bir de sonu vardır. Öyle ise her tabakada bir ilk peygamber vardır ve o, bu tabakanın peygamberlerinin ilkidir. Bir de sonuncu peygamber olacak. Diğerleri de bu ikisi arasında yer alacak. Nitekim, üst tabakadaki bu silsilenin ilki Hz. Âdem, sonuncusu da Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'dir. Geri kalanlar da bu ikisi arasında yer alırlar. Hadiste her tabakanın ilki, bizim bulunduğumuz tabakanın ilkine, sonuncusu da bizim sonuncumuza benzetilmiştir. Aradaki benzerlik de sâdece ilklik, sonluk sıfatlarındadır, diğer sıfatlarda değil. Bu açıdan sonuncular, müteaddid olabilir. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in sonluğu diğerlerine nisbetle, hakikî sonluktur. Şu mânada ki, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra, hiçbir tabakaya peygamberlik verilmemiştir. Her tabakanın sonuncusunun sonluğu da kendi tabakasına nisbetledir. Böylece "son"ların çoğalması, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mutlak sonluğuna zarar vermez."
MÜHİM NOT: Zamanımızda hadisleri değerlendirirken bir İslamî âdâbın bilinmesi gerekir: Yukarıdaki örnekten de anlaşıldığı üzere, İslâmî an'aneye göre hadislerin öncelikle sened durumuna, yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e, -veya Sahâbe'ye- olan nisbetinin doğruluğuna bakılır. Hadis sağlam bir

senedle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaşıyorsa, onun metni ve ifade ettiği hüküm gözönüne alınır. Metinde, dinin umumî prensiplerine, Kur'ân'a, diğer mevsuk hadislere, akıl ve tecrübeye açıkca muhalefet eden bir durum varsa te'vil edilir, te'vil de edilemezse, en sonunda "şazz" olduğu kabul edilerek itibardan düşürülür. Zamanımızda, hadisleri öncelikle şahsî anlayışı, vicdanî kanaati, mevcut bilgisi gibi hep ferdî ve subjektif kalan ölçülerle değerlendirip red veya kabulde acele etme, eski prensipten ayrılma temâyülü hakimdir. İncelememize konu olan hadis de, muhteva olarak acele bir hükümle reddedilmeye maruz kalacak mahiyettedir. Hoşumuza gitmedi diye bunu reddedecek olursak, aynı kaynaktan, aynı sıhhat şartlarıyla gelmiş ve fikha, ahkâma menşe' olmuş hadisleri de bir başkası reddeder... Bu, dinde müthiş bir anarşi demektir. Nitekim müsteşrikler ve içimizdeki sinsiler "Buharî'de bazı mevzu hadisler var" diyor. Onların kriterleri esas alınarak bazı hadislere mevzu demek kapısı açıldı mı, bütün hadislerin mevzu olması derhal gündeme gelecektir. Böyle bir davranışın sonunu herkes tahmin eder.
Bizce en selametli yol ve tavır, âlimlerimizin yaptığı gibi davranmaktır. Madem ki, hadisin İbnu Abbas'a nisbeti sahihtir ve hükmen de merfudur, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözüdür ve madem -yukarıda yapılan açıklama ile- umumî prensiplere muhalefet de etmemektedir, öyle ise, hadisi reddetmede acele etmeyip, hakikatının anlaşılmasını zamana bırakmalıyız. Pekçok âyet ve hadis, kâinatla, kâinatın buutları, mesafeleri, oralarda cari sür'atlerle ilgili beyanlara yer vermektedir. Yabancı menşe'li hayal-ilim romanları ve filimleri üzerinde mesâi harcarken, kendi kaynaklarımızda gelen meselelere niye eğilmeyelim, dağınık şekilde âyet ve hadislerde yer alan kayıtları, işaretleri bir bütün halinde birleştirip Şârî-i Mübin'in ihbar etmek istediği bir gerçek mi var? diye niye soru sormayıp araştırmayalım? Unutmayalım ki, İslâm dini âyet ve hadisleriyle her asra hitab etmektedir. Biz kendi imkânlarımızla bize hususî bir hitap var mı araştıralım, anlıyamadığımız işaretleri, hitapları da -reddetmekten ziyade- belki geleceğe âittir diye saygıyla karşılayalım.
Ya "ışık yılı" tâbirine yer veren hadis? Bunların mâhiyetini şimdilerde anlamıyoruz diye alelacele inkâra tevessül bize ne kazandırır? Bir mülâhaza hânesi açarsak ne kaybeder, dinin hangi esasına ters düşeriz? Unutmayalım ki, din ilimleri usulü açısından, bu hadisler kabulü vacib bir hüküm getirmiyor, sâdece reddi gerekmeyen bir mülâhaza hânesi açıyor.[24]

?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ??????: ?????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?'????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ?'?????????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?? ????? ???????? ?? ????? ??????? ???? ?????????? ????? ?????? ????????? ??? ????????? [. ????? ????.

9. (1692)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün elimden tuttu ve şu açıklamayı yaptı: "Allah toprağı cumartesi günü yarattı. Ondaki dağları pazar günü yarattı; ağaçları pazartesi günü yarattı. Mekruhları salı günü yarattı. Nuru çarşamba günü yarattı ve onda hayvanları perşembe günü yaydı. Hz. Âdem (aleyhisselam)'i cuma günü ikindi vaktinden sonra, ikindi ile gece arasındaki gündüz vaktinin en son saatinde en son mahluk olarak yarattı." [Müslim, Sıfatu'l-Kıyâme 27, (2789).][25]

AÇIKLAMA:

1- Münâvî, hadiste geçen ve toprak diye tercüme ettiğimiz türbe kelimesi ile arz'ın kastedildiğini söyler.
2- Bu hadis, âlemin yaratılması işinin cumartesi günü başladığını belirtmektedir. Böylece Yahudilerin "pazar günü başladı" iddiası reddedilmiş olmaktadır. Onlara göre, pazar günü başlayan yaratma işi cuma günü sona ermiştir. Allah yedinci gün olan cumartesi günü istirahat etmiştir. Bu telâkkiye uygun olarak: "Biz cumartesi günü istirahat ederiz, tıpkı Rabbülâlemin'in istirahat etmesi gibi" derler. İslâm ulemâsı, Allah insanlara benzetilmiş olduğu için, bu sözü reddeder ve kâilini garâbet ve cehâletle ittihâm eder, "Yorulmak yaratanın değil, yaratığın şe'nidir" der. Âyet-i kerimede: "Bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz sadece ona: "Ol!" dememizdir, o hemen olur" (Nahl 40) buyurur.
3- Dikkat edersek, eşyanın yaratılışında mantıkî bir tedric var. Sırayla toprak, dağlar, bitkiler, hayvanlar ve en sonda insan yaratılmıştır. Burada asıl hedefin, yani kâinatı yaratmaktan maksadın insan olduğu görülmektedir. Zîra, bir meyve ağacı meyvesi için dikilir. Meyve ise, ağacın en son mahsulüdür. Çekirdek, filiz, fidan ağaç, yaprak, çiçek safhalarından geçtikten sonra meyveye ulaşılır.
Âyet-i kerimedeki arzın insanlar için bir beşik kılınması (Tâhâ 53) teşbihini bu hadisin açıkladığını söyleyebiliriz. Zîra, beşik önceden bebek için, onun büyümesine uygun şekilde hazırlanır.
Buradaki tedricin fitrîliğini belirtmek için şu da söylenebilir. Dağların yaratılması ağaç ve bitkilere zemin hazırlamıştır. Bitkiler hayvanların yaratılmasına, bitki ve hayvanların varlığı insanların gelmesine zemin hazırlamıştır. İnsan hayatı bunların varlığına vâbestedir. Bazı âlimler, Allah'ın her şeyi bir anda yaratabilecek güçte olmasına rağmen tedricî şekilde yaratmış olması, mahlukatına rıfk ve tesebbüt yani teennili ve sağlam adım atma dersini vermek içindir" diye yorumlamışlardır.
4- Salı günü yaratıldığı söylenen mekruh'tan maksad, zâhire göre şerrdir, bir kısım âlimler ise buna madenler demiştir. Bazı rivayetlerin "salı günü geçim vesileleri yaratıldı" demesi tearuz sayılmaz, ikisi de aynı günde yaratılmış olabilir.
5- Bazı rivayetlerde "Çarşamba günü nun -veya hud- yaratıldı" denmiştir. Burada da bir zıtlıktan bahsedilemez, aynı günde ikisi de yaratılmış olabilir.
6- Münâvî şöyle bir paragraf sunar:"[26]

TENBİH: Şeyhülislam Zekeriya'ya: "Allah semâvat ve arzı, Hz. Âdem'i yarattığı aynı hafta içerisinde mi yarattı, yoksa daha önce mi yarattı?" Kezâ, "Arzın ömrü yaratılışından önce mi, değil mi?" diye soruldu. O, hadisin zâhirine uygun şekilde cevap verdi: "Allah arzı ve semayı, Âdem'i yarattığı hafta içerisinde yarattı. Nitekim rivayet edilmiştir ki, Allah arzı cumartesi, dağları pazar, ağaçları pazartesi, karanlığı salı, nuru çarşamba, hayvanları perşembe günü yarattı, o gün, cumadan kalan üç saate kadar semâvatı yarattı. İlk saatte âfetleri, ecelleri, ikinci saatte rızıkları, üçüncü saatte Âdem'i yarattı. Arzın ömrü, Âdem'den öncedir."
7- Bir kısım âlimler, bu rivayetin Ka'bu'l-Ahbâr'dan alınma isrâilî bir haber olabileceğini söylemişlerdir. Ayrıca metinde şiddetli garabet olduğu, zîra, hadiste semâvâtın yaratılışının mevzubahis edilmediği, arz ve içindekilerin yedi günde yaratıldığının belirtildiği, bunun da dört şeyin dört günde, sonra da semâvâtın iki günde yaratıldığını belirten Kur'an-ı Kerim'e muhalefet ettiğini belirtmişlerdir. Mevzubahis âyet şudur:"
De ki: "Gerçek siz mi o arzı iki günde[27] yaratana küfrediyor, O'na ortaklar katıyorsunuz? O, âlemlerin Rabbi'dir. (Allah) dörd(üncü) gün(ün hitamında) orada üstünden baskılar yaptı. Orada bereketler yarattı. Onda, arayanlar için dört günde müsâvi gıdalar takdir etti. Sonra (iradesi göğe) -ki o, bir buhar hâlinde idi- doğruldu da ona ve arza, "ikiniz de ister istemez gelin" buyurdu, onlar da "isteye isteye geldik" dediler. Bu suretle onları yedi gök olmak üzere iki günde vücuda getirdi. Her gökte ona âid emri vahyetti. Dünya göğünü de kandillerle donattı..." (Fussilet 9-12).
İlmî keşiflerin bu mevzuları açıklayacağı günleri bekleyeceğiz.[28]

?10? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ????? ?????? # ?? ?????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??? ???? ?????: ???????? ????? ???????? ????? ?????????? ???????: ?????? ??????????? ???????. ???: ???????? ?????????? ?????? ?????????? ????????????? ?????????? ?????? ????????? ??? ????????? ??? ???????? ???????? ????????????? ?? ??????? ?????? ????????? ?????: ???????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???? ??????????? ?????? ???????? ???????: ??????????

??????? ????????????? ????? ????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

10. (1693)- Hz. Ebu Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Güneş batarken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte mescidde idim. Bana:
"Ey Ebu Zerr, biliyor musun bu Güneş nereye gidiyor?" diye sordu. Ben:
"Allah ve Resûlü daha iyi bilirler!" dedim.
"Arş'ın altına secde yapmaya gider, bu maksadla izin ister, kendisine izin verilir. Secde edip kabul edilmeyeceği, izin isteyip, izin verilmeyeceği zamanın (kıyametin) gelmesi yakındır. O vakit kendisine: "Geldiğin yere dön!" denir. Böylece battığı yerden doğar. Bu durumu Cenâb-ı Hakk'ın şu sözü haber vermektedir. (Mealen): "Güneş, duracağı zamana doğru yürüyüp gitmektedir. Bu aziz ve alîm olan Allah'ın takdiridir" (Yâsin 38). [Buhârî, Tefsir Yâsin 1, Bed'u'l-Halk 4, Tevhid 22, 23; Müslim, İmân 250, (159); Tirmizî, Tefsir, Yâsin, (4225).][29]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ta bidayetlerden beri, insanları meşgul etmiş bulunan bir hususta açıklama yapmaktadır: "Güneş akşamları nereye gitmektedir?"
Günümüzün insanı için bu soru ilgi çekici olmaktan çıkmıştır. Burada soruyu Ebu Zerr (radıyallâhu anh)'e Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sormakta ve cevap vermektedir. Bazı rivayetlerde ise Ebu Zerr sormakta, cevabı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vermektedir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı ile alâkalı ulemânın muhtelif yorumları var. Hadisi şöyle anlamamız mümkün: Kur'ân-ı Kerim, bütün mevcudâtın ibâdet yaptığını belirtirken (İsra 44) Güneş'i secde edenler arasında betahsis zikreder (Hacc 18). Bazı âlimler mahlukatın ibadeti nasıldır? sorusuna: "Fıtrî amelleridir, yani hangi iş ve vazife için yaratılmışsa o şeyi yaptı mı ibadet etmiş olur" demişlerdir. Şu halde, Güneş her an ışık neşretme vazifesini yerine getirmekle ibadetini yapmakta, secdede bulunmaktadır. Bize nisbetle batması, ışık neşri vazifesini bizden kesmesi demektir. Ama Dünya'nın başka kıtalarında aynı vazifeyi yapmaya (secde etmeye) gidiyor demektir.
Arşın altında gitmesi de şöyle anlaşılabilir: Arş bütün semâvatı kuşattığına göre, zaten onun altından çıkması diye bir şey sözkonusu olamaz. Gündüzleyin, kendimize nisbetle tepemizde, ufukta gördüğümüz Güneş, gece görünmez olunca, bizden nisbî bir uzaklığı ve gaybubeti mevzubahistir. Bu halde kozmoğrafya bilgisi olmayan insanlara, onları tatmin edebilecek en doğru cevap bu olsa gerektir (Allahu a'lem).[30]

?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ????????? ??????????? ???????????? ?????? ????????????[. ????? ???????.»????????????«: ?? ???????? ??????? ?? ?????? ??'?? ?????? ?????? ??? ???? ??????? .

11. (1694)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Güneş ve Ay kıyamet günü sarılırlar." [Buhârî, Bed'ül-Halk 4.][31]

AÇIKLAMA:

Sarılma olarak tercüme ettiğimiz tekvir, sarık katlarının üst üste dolanması, sarılması demektir. Ay ve Güneş'in sarılmasını bazı âlimler, kıyamet günü, Ay ve Güneş'in birleştirilmesi olarak anlarlar. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de: ???????? ????????? ??????????? "Ay ve Güneş birleştirilir" (Kıyamet 9) denmektedir. Rivayetler, bu birleşmeden sonra, onların cehenneme atılacağını haber verir. Şârihler "Ay ve Güneş'in cehenneme atılması, onlara azab etmek için değil, onlara tapmış olanların azablandırılması ve dünyada iken onlara yaptıkları ibadetlerinin bâtıl olduğunu görmeleri içindir" derler.[32]

?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ??????? ????? ?????? # ???? ????????? ??? ????? ????: ?????? ????????? ????????????? ???????? ??????????
???? ????? ?????????? ????? ?????? ????? ??????. ???????: ?????? ???? ????????? ??????? ????????? ???: ???????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ????????. ???????: ????????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ???? ????????? ???: ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??? ??????? ?"???? ????????????? ???????? ??????????. ???????: ????????[. ????? ???????.»????????«: ??? ?????? ??? ?? ?'??: ????? ???? ????? ????? ?????? ?????? ?? ??????? .

12. (1695)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Yahudiler, gök gürültüsünün ne olduğunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' den sordular:
"Bulutlara müvekkel olan melektir. Berâberinde ateşten kamçılar var. Bununla bulutları Allah'ın dilediği yere sevkeder" diye cevap verdi. Onlar tekrar sordular:
"Ya şu işitilen ses, o nedir?"
"Bu, bulutların istenen yere gitmeleri için onlara yapılan bir sevkdir" dedi. Yahudiler:
"Doğru söyledin. Şimdi de İsrail'in [Yakub (aleyhisselam)] kendisine haram kıldığı şey nedir onu söyle?" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hz. Yakub (ırku'nnesâ denen) uyluk mafsalından başlayıp dize, topuğa kadar inen bir ağrıdan muzdarib idi. Deve eti ve sütü dışında kendine uygun gelen (ne yiyecek, ne içecek) münâsip bir şey yoktu. Bu sebeple o da bunları haram etti" dedi. Yahudiler: "Doğru söyledin" dediler." [Tirmizî, Tefsir Ra'd, (3116).][33]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Tirmizî'deki vechi, biraz muğlak. Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'indeki vechi ihtiva ettiği ziyadeler sebebiyle daha açık. Orada geçen bazı ziyâdeler şöyle:
"Yahudilerden bir grup Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldiler. Dediler ki:
"Biz sana bâzı şeyler soracağız, bunu sadece peygamber olan bilir. (Gerçek peygambersen) doğru cevap vereceksin!."
O da şunu söyledi:
"Tevrat'ı Musa'ya indirenin adına yemin veriyorum: Biliyor musunuz, İsrâil (Hz. Yakub) şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı. Hastalığı uzun sürdü. Bunun üzerine: "Allah bana şifa verirse, en sevdiğim yiyecek ve içeceği nefsime haram edeceğim" diye nezretti. Onun en sevdiği yiyecek deve eti, en sevdiği içecek de deve sütü idi."
Yahudiler: "Vallahi doğru söyledin!" dediler.
2- Kamçı diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı mihrâk'tır (cem'i mehârik). Mihrâk, çocuklara vurmak üzere, boyunca dürülmüş, bükülmüş mendil demektir.[34]

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ???????? ??? ????????? ????????: ????? ????? ??????? ???????? ?????? ????? ???????????: ?????? ?? ??????????? ??????? ?? ?????????? ?????? ?????? ??? ????????? ???? ???????? ???????? ??? ????????? ???? ??????????????[.

????? ??????? ???????? .

13. (1696)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennem, Rabbine şikâyet ederek dedi ki: "Ey Rabbim, bir kısmım diğer kısmımı yiyor." Bunun üzerine ona iki nefese izin verdi: Bir nefes, kışta, bir nefes de yazda. İşte bu (yaz nefesi), en şiddetli şekilde hissettiğiniz hararettir. Öbürü de (kışta) en şiddetli bulduğunuz soğuktur." [Buhârî, Bed'ül-Halk 10; Müslim, Mesâcid 185, (617); Tirmizî, Sıfatu Cehennem 9, (2595); İbnu Mâce, Zühd 38, (4319); Muvatta, Vükûtu's-Salât 27, (1, 15).][35]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, cehennemin Rabbine şikayette bulunması mevzubahistir. Ulemâ bu şikayeti lisan-ı kâl (söz) ile mi yaptı, yoksa lisan-ı hâl ile mi yaptı ihtilâf etmiştir. Bir kısmı kâl (söz) ile, bir kısmı da hâl ile yaptığını ileri sürmüştür.
İbnu Abdilberr: "Her iki görüşün de bir haklılık yönü ve benzer durumları var, ancak söz dili ile yaptı diyen görüş ercahtır, yani üstündür" der.
Kadı İyaz: "Bu daha açık, daha doğru görüştür" der.
Kurtubî: "Lâfzı hakikatine hamletmek gerekir" der ve ilâve eder: "Sözünde sâdık olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) câiz olan bir şeyi haber verdi mi onu te'vile hâcet kalmaz. (Lâfzın ifade ettiği mânaya) hamletmek en uygun yoldur." Aynı beyanda bulunan Nevevî şunu ilâve etmiştir: "Doğru olan hakikatına hamletmektir. (Yani "cehennem, şikayetini söz dili ile Rabbine götürdü" demektir.)
Beyzâvî mecaza hamletmeyi tercih ederek der ki: "Cehennemin şikâyeti onun coşup galeyâna gelmesinden mecâzdır, bir kısmı diğer bir kısmını yemesi, eczasının izdihamından (parçalarının, kısımlarının sıkışmasından) mecazdır, nefes alması, ondan yükselen kısımların (alevlerin) dışarı çıkmasından mecazdır."
Zeyn İbnu'l-Münir: "Muhtar (makbul) görüş, onu hakikatına hamletmektir, zîra kudret-i İlâhiye, cehennemi lisan-ı kâl ile konuşturmaya salihtir. Keza konuşmanın hâl diliyle olduğu bize makul gelse bile şikâyet, bunun açıklanması, sebebinin beyanı, izin, kabul, nefes alıp verme, bunun sadece ikide sınırlandırılması gibi durumlar mecazdan uzaktır, mecazın alışılmış olan kullanılma durumlarının dışında kalır" der.
Görüldüğü üzere cehennemin lisan-ı hâl veya kâl ile konuşması meselesinde İbnu Hacer, farklı görüşlerden daha çok lisan-ı kâl ile konuştu diyenlerin görüşlerini serdetmekle kendisi de bunu kabul etmiş gözükmektedir. Gerçek olan şu ki, ulemaya göre cehennem hâl-i hazırda mevcuttur, dünyamızın şiddetli hararet ve şiddetli soğukları ile irtibat halindedir. Hatta Ehl-i Sünnet ulemâsı, Mu'tezile'nin "Cehennem henüz yaratılmamıştır" iddialarının fâsidliğine bu hadisi delil kılmışlardır.
2- Yazdaki şiddetli hararet gibi kıştaki zemherir denen şiddetli soğuğun da cehennemden gelmesini, bâzı âlimler müşkil ve anlaşılması zor bir durum olarak değerlendirmiş ise de, ekseriyet: "Ateşten maksad onun yeridir, cehennemde zemherir denen çok soğuk bir tabakanın olması normaldir" diye değerlendirmiştir.
Bediüzzaman merhum, atıldığı ateşten Hz. İbrahim'in yanmadan çıktığını haber veren:
??????? ??? ????? ?????? ??????? ???????? ????? ???????????? "Dedik: "Ey ateş İbrahim'e soğuk ve selametli ol" (Enbiya 69) âyetiyle ilgili izâhatında, cehennemin zemherir tabakasıyla ilgili olarak şu açıklamayı yapar:
"...Ateşin bir derecesi var ki, bürudetiyle ihrak eder (soğukluğuyla yakar). Yani ihrak (yakma) gibi bir te'sir yapar. Cenab-ı Hakk, ?????? (26) lafzıyla bürudete _____(26) Bir tefsir diyor: ??????
demesi idi, bürûdetiyle ihrak edecekti. (soğukluğa) diyor ki: "Sen de hararet gibi bürudetinle ihrak etme." Demek, o mertebedeki ateş, soğukluğuyla yandırır gibi te'sir gösteriyor. Hem ateştir, hem berddir. Evet, hikmet-i tabiyyede nâr-ı beyzâ (akkor) hâlinde ateşin bir derecesi var ki; harareti etrafına neşretmiyor ve etrafındaki harareti kendine celbettiği için, şu tarz bürûdetle, etrafındaki şu gibi mâyi şeyleri incimâd ettirip (dondurup) mânen bürûdetiyle ihrak eder. İşte zemherir, bürûdetiyle ihrâk eden bir sınıf ateştir. Öyle ise, ateşin bütün derecâtına ve umum envaına câmi olan cehennem içinde, elbette zemheririn bulunması zarurîdir."[36]

?14? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ?????????? ???????: ????????? ?????? ??????? ???????????? ?????????? ??????????????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ???? ???????? ?'????????? ????????????? ???????? ??? ?????? ?????? ?? ?????? ??????? ?????? ??? ????????? ??? ????????? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ????????????[. ????? ??????? ????????? ??? ???? ?? ??? ?? ??? ????? ????? ???? .

14. (1697)- Katâde (rahimehullah) anlatıyor: "Bu yıldızlar üç maksatla yaratıldı:
1- Allah onları semaya zinet (ve süs) kıldı.
2- Şeytanlara atılacak taş kıldı.
3- Geceleri istikamet tayin etmede işaretler kıldı. Kim yıldızlar hakkında bunlar dışında bir te'vil ileri sürerse (kendi ilâve ettiği) hissesinde hataya düşer, nasibini kaybeder, mânasız bir yükün altına girer ve hakkında bilgisi olmayan, peygamberler ve meleklerin bile bilmekte âciz kaldıkları bir şeye burnunu sokmuş olur. Allah'a yeminle söylüyorum: Allah hiç kimsenin ne hayatını, ne rızkını, ne de ölümünü herhangi bir yıldızla irtibatlı kılmamıştır. (Aksini iddia edenler) Allah hakkında yalan söyleyerek iftira ediyorlar..." [Rezîn ilavesidir. Ancak, ???? ???? ???? ???? (hakkında bilgisi olmayan) ibâresine kadar olan kısmı, Buhârî, Bed'ül-Halk'da (3. bab) senetsiz olarak kaydetmiştir.][37]

AÇIKLAMA:

1- Katâde merhum yıldızlarla ilgili bâtıl inançları reddetme sadedinde, Kur'ân âyetlerinde yıldızların yaratılış maksadlarından zikri geçen üç tanesine temas eder:
1- Semânın zineti (Saffat 6).
2- Şeytana atılan taş (Mülk 5).
3- Geceleri istikamet tayini (En'am 97).
Şüphesiz, yıldızların yaratılış maksadı bu üç şeyle sınırlandırılamaz. Ancak bunlar Kur'an'da zikri geçen, herkesin kolayca anlayıp kabul edeceği, münhasıran insana bakan maslahatlardır.
2- Bu rivayette Katâde merhumun dile getirdiği asıl mesele, yıldızlarla ilgili batıl inançları reddetmektir. Günümüzde olduğu gibi, câhiliye devrinde de yıldızlarla ilgili hurâfelere inanılırdı. Bunlardan bir kısmı ferdi küfre atacak çeşittendi.
İbnu Hacer'in kaydettiği bilgilerden bazı özetlemeler sunuyoruz: "İbnu Kuteybe Kitâbu'l-Enva'da (Yıldızlar Kitabı) yazdığına göre... Araplar, cahiliyye devrinde, yağmurun inmesinin yıldız vâsıtasıyla olduğuna inanırdı. Bunu bazıları yıldızın yaratmasına bağlar, bazıları da yıldızı yağmura alâmet kılardı. Şeriatımız onların bu sözlerini iptal etti ve bunu küfür ilân etti. Bunu söyleyen kimse, yağmurun yağmasında yıldızın bir sun'u (yaratması) olduğuna itikad etse bu küfür, Allah'a eş koşma küfrüdür. Ancak bunu bir tecrübe kabilinden (yani falanca yıldızın görülmesiyle yağmurun da yağdığı devamlı görülmüştür, öyleyse yağmur o yıldızla birlikte gelmektedir şeklinde) söylerse bu şirk olmaz. Ancak bu söze de küfr ıtlâkı caiz olur, küfrân-ı nimet kastedilmiş olur. Çünkü, hadisin farklı tariklerinin hiçbirinde küfürle şükür arasında bir vasıta (üçüncü bir vasıf) gelmemiştir. Böylece, hadiste gelen "küfür" kelimesi -söylenen her iki durumu da içine alması için- iki mânaya hamledilir."
Hadisin geri kalan kısmı açıktır.[38]

?15? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????????? # ???????: ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ?‘????? ??????? ????? ????? ???? ?????? ?‘????? ??????????: ?‘??????? ???‘??????? ???‘??????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.

15. (1698)- Ebu Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, şunu söyledi: "Allah Teâla hazretleri, Âdem'i, yeryüzünün bütün (cüzler)inden almış olduğu bir avuç topraktan yarattı. Âdem'in oğulları da arzın kısımlarına göre vücuda geldi. Bir kısmı beyazdır, bir kısmı kızıldır, bir kısmı siyahdır. Bunlar arasında orta (renkliler) de var. Ayrıca bir kısmı uysaldır, bir kısmı haşindir, bir kısmı habis (kötü kalbli), bir kısmı iyi kalblidir." [Ebu Dâvud, Sünnet 17, Tirmizî, Tefsir, Bakara, (2948).][39]

AÇIKLAMA:

1- Burada, insan ile, onun yaratıldığı aslî kaynak olan yeryüzü arasında bir irtibat, bir kader birliği kurulmaktadır: Beyaz, siyah, kızıl vs. şekilde farklı renkteki ırklar, rengini topraktan aldığı gibi, uysalhaşin, iyikötü şeklindeki mânevî karakterler de vasıflarını topraktan almaktadırlar. Çünkü toprakta bu çeşitlerin hepsi mevcuttur. Bazı âlimler, Hz. Âdem'in altmış farklı çeşitten ve tabiattan yaratıldığını, evladlarının da, bu sebeple farklı şekillerde geldiğini, bu altmış rakamına uygun olması için kefarette altmış fakir doyurmanın vâcib kılındığını söylemiştir.
2- Bazı şârihler (Münâvî, Tîbî vs.) buradaki kabza (avuç) ile maddî, fiilî bir avuçlama kastedilmediğini, bilakis, Allah'ın şânının yüceliğini tahayyül ettirmek, yaratılış hakkında hissî bir temsil vermek kastedildiğini söylerler. Ancak, bununla hakikî avuçlama kastedilmiş olabileceğini söyleyen de olmuştur. Bunlar, "Ancak, demişlerdir, toprağı avuçlayan ölüm meleği Azrail'dir. Avuçlama işini, Allah'ın emriyle yaptığı için, fiil Allah'a nisbet edilmiştir." Bunlar delil olarak Sâid İbnu Mansur ve Ebu Hâtim'in Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh)'den kaydettikleri bir rivayeti delil gösterirler: "Allah Teâla hazretleri, Âdem (aleyhisselam)'ı yaratmak istediği zaman, arşın hamelesinden bir meleği, arzdan toprak getirmek üzere yolladı. Ondan toprak almak üzere eğildiği vakit, arz: "Seni gönderenin adına senden, bugün benden cehenneme bir pay ayrılacak herhangi bir şey almamanı taleb ediyorum" dedi. Azrail aldığını bıraktı. Rabbine döndüğü zaman durumu haber verdi. Rabbi onu tekrar gönderdi. Arz yine aynı şeyi söyledi ise de Azrail: "Beni gönderen, itaate daha lâyıktır, (senin talebine değil, O'nun emrine uyacağım) deyip yeryüzünün iyi kısmından, kötü kısmından... avuçladı..."
3- Ulemâ, arzın habisi deyince, çorak ve tuzlu araziyi, iyisi deyince münbit araziyi anlamıştır. Gerek arzla ve gerek insanla ilgili olan umur-u zâhirîye müteallik - renkleri medar-ı bahs eden- ilk dört vasfı zâhiri üzere bırakıp hakikatına hamletmiş, diğer dört vasfın da anlaşılması için te'vili gerekir demiştir. Çünkü sonuncular ahlak-ı bâtına ile ilgilidir.[40]

?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ???????: ?????????? ?????? ??? ?????? ??????? ??? ???????? ?????????? ??? ??“ ???????? ??????? ??????: ???????? ??????????? ????????: ???????? ???????? ?????????? ?????? ????????????? ????? ?????? ??? ??????? ??????: ???? ????? ?????????? ?????????? ??????? ????????????? ?????? ?????? ??????: ????????? ??????????????: ??????? ????????? ??????. ?????: ????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ?????? ????? ????????????? ??????: ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???? ??????????? ??????: ?????? ???? ????? ??????: ??????? ???????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??????. ???: ???? ?? ????????. ????: ?????? ??????? ???????? ????. ????: ??? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???? ??????? ???????? ??????. ?????: ????? ?????. ?????: ????? ???????? ????? ????????? ???????? ??????? ????? ???????? ???????? ??????? ????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ????: ???? ????????? ??????? ???? ?????? ??? ????? ??????? ???: ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ??????????. ????: ?????? ?????????? ?????? ??????????? ???????????[. ????? ???????? ????? ?? ????? ???? ?‘????: ???? ??? .

16. (1699)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla, Hz. Âdem (aleyhisselam)'i yarattığı ve ruh üflediği zaman, Âdem hapşırdı ve elhamdülillah diyerek, izni ile Teâla'ya hamdetti. Rabbi de ona:
"Ey Âdem, yerhamukallah (Allah sana rahmet etsin), (mukarreb) meleklerden şu oturan gruba git ve "Esselâmu aleyküm" de!" dedi. (Hz. Âdem öyle yaptı. Hitab ettiği melekler):
"Ve aleyke'sselamu ve rahmetullahi ve berekâtuhu!" diye karşılık verdiler. Sonra Âdem (aleyhisselam) Rabbine döndü. Rabbi ona:
"Bu cümle senin ve evlâdlarının aralarındaki selâmlaşmadır" dedi. Allah Teâla hazretleri, elleri kapalı olduğu halde Âdem'e:
"Dilediğini seç!" dedi. Hz. Âdem:
"Rabbimin sağ elini seçtim! Rabbimin iki eli de sağdır, mübarektir" dedi. Sonra Allahu Teâlâ hazretleri sağ elini açtı. İçinde Hz. Âdem ve onun zürriyeti(nin emsâlleri) vardı. Hz. Âdem (aleyhisselam):
"Ay Rabbim, bunlar nedir?" dedi. Rabb Teâla:
"Bunlar senin zürriyetindir" dedi. Her insanın iki gözünün arasında ömrü yazılıydı. Aralarında biri hepsinden daha parlak, daha nurlu idi. Hz. Âdem:
"Ey Rabbim! Bu kimdir?" dedi. Rabb Telâla hazretleri:
"Bu senin oğlun Dâvud'dur. Ben ona kırk yıllık ömür takdir ettim" dedi. Âdem aleyhisselam:
"Ey Rabbim onun ömrünü uzat!" talebinde bulundu. Rabb Teâla:
"Bu ona takdir edilmiş olandır!" deyince, Âdem:
"Ey Rabbim, ben ona kendi ömrümden altmış senesini verdim" diye ısrar etti. Bunun üzerine Rabb Teâla:
"Sen ve bu (talebin berabersiniz)." buyurdu.
Sonra Âdem cennete yerleştirildi. Allah'ın dilediği kadar orada kaldı. Sonra cennetten (arza) indirildi. Âdem burada kendi ecelini yıl beyıl sayıp hesaplıyordu. Derken ölüm meleği geldi. Hz. Âdem (aleyhisselam) ona:
"Acele ettin, erken geldin. Bana bin yıl ömür takdir edilmişti!" dedi. Melek:
"İyi ama sen oğlun Dâvud'a altmış senesini verdin" dedi. Ne var ki O bunu inkâr etti, zürriyeti de inkâr etti; o unuttu, zürriyeti de unuttu."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilâve etti: "O günden itibaren yazma ve şahidlik emredildi." [Tirmizî, Tefsir, Muavvizateyn (3365). Bu hadis A'raf sûresinin tefsirinde (612 numarada) geçti. Orada son cümle yoktur.] [41]

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, Hz. Âdem'in, ruh üflendiği zaman hapşırmasının sıhhatine alâmet kılındığını, onun hamdetmesinin de sıhhatli, eksiksiz, kâmil bir yaratılışa sahip olma nimetinin gereği olduğunu, bu nimete ancak Allah'ın lütfu ve tevfiki ile mazhar olunduğunu ifade ettiğini belirtir.
2- Tîbî Hz. Âdem'e Cenab-ı Hakk'ın selamlaşmayı öğretmesiyle ilgili olarak: "Allah, geçmiş nimetlere şükrü öğrettikten, onu kâmil kudretine vâkıf kıldıktan sonra mahlukat ile muâşeret âdâbını öğretti, böylece Hakk'ı tâzimden sonra mahlûka karşı hüsn-i ahlâkda muvaffak oldu" der.
Mahlûkla muâşerete selamla başlanması, selamın, karşılıklı sevgi kapısını açan bir anahtar, kardeşlerin kalplerini te'lif eden bir sır, imana götüren bir nûr olmasındandır.
Burada ayrıca öğreniyoruz ki, selamlaşma en eski sünnetlerden biri, insanlığa Cenab-ı Hakk'ın nimetlerinden ilkidir.
3- Cenab-ı Hakk'a "el" izâfesi müteşâbihattandır. Selef bu hususta yorum yapmamayı tercih etmiş ise de muteahhir ulemâ, Allah'ın zâtıyla ilgili bâzı ifratkâr ve tefritkâr iddiaları bertaraf etmek için bazı te'villeri uygun görmüştür. Buna göre, bu makamda Zât-ı İlâhiye'ye yedeyn'in (iki el) izafesinden maksad cemâl ve celâl sıfatlarıdır. Cemâl, mutlak sağ'dır, her ne kadar sağ, celâlde dahi varsa da. Bir diğer te'vile göre iki el ile "kudret ve mülk", "nimet ve güzel eser" kastedilmiştir. Bir başka açıklamaya göre bu çeşit teşbihlerde Ô"el"den maksad uzuv olan el değil, sıfat olan el'dir. İki elin de sağ olması cûd ve keremin bolluğu, sınırsız oluşudur vs. (27)
4- Tîbî, Allah'ın sağ elinin açılması ve içerisinden Hz. Âdem ve evlatlarının timsallerinin çıkmasını, "Hz. Âdem, âlem-i gaybtaki kendi ve evlatlarının timsalini gördü" diye açıklar. Yine onun açıklamasına göre, bu vak'a Misak'tan evvel cereyan etmiştir ve Hz. Âdem'in sağ elde görmüş oldukları sâlihlerdir, hepsi imanları nisbetinde farklı nurlara sahiptir.
5- Hz. Dâvud'un daha parlak bir nura sahip olması, onun en çok ağlayan peygamberlerden olmasıyla îzah edilmiştir. Tîbî, peygamberlik, saltanat ve adaleti nefsinde birleştirmesinden bir imtiyaz elde etmiş olabileceğini söylese de Aliyyül-Kârî bunu mâkul bulamaz. "Hz. Süleyman da saltanat sahibi idi. Saltanat tek başına _____(27) Aliyyü'l-Kari, Mirkât'da yedeyn'le ilgili geniş açıklama sunar.bir nur değil, bilakis zulmânî bir hicabtır" dedikten sonra: "Bu sebeple Hz. Süleyman, cennete peygamberlerden beş yüz yıl sonra girecek. Keza Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh) da -saltanata benzeyen- çok mala sahip olduğu için fakir Muhacirler'den beş yüz yıl sonra cennete girecektir" der.
6- Hz. Dâvud (aleyhisselam)'un kırk yıllık ömrünü Hz. Âdem'in az bularak uzatılmasını taleb etmesi meselesine gelince: Aliyyü'l-Kârî, rivâyetlerin Hz. Dâvud'a bidayetten kırk yıl ömür takdir edilmiş olmasına rağmen Hz. Âdem (aleyhisselam)'in duası üzerine ömrünün artırıldığını, rivâyetin Hz. Âdem'in duâsının kabul gördüğüne de bir delil olduğunu belirtir.
Buradan hareketle, ömrün, bâzan muallak olduğunu, bu ömr-ü muallakın artabileceğini söyleyen Aliyyü'l-Kârî bu meseleye âyetten ve hadisten delil kaydeder: ".Ömrü uzatılana çok ömür verilmesi, (kısaltılanın) ömründen eksiltilmesi de hâriç olmamak üzere (hepsi bir kitapta yazılıdır. Bu Allah'a kolaydır" (Fâtır 11). Hadisten de "sadakanın, ömrü uzatacağına" dair rivâyeti hatırlatır.
7- Hz. Âdem'in, "Ömrümden altmış yıl verdim" demesi, Allah nezdinde bir duadır. Yani Hz. Dâvud'un ömrünün artırılması talebtir. Zîra, insanların ömrünü artırma güç ve yetkisi kimseye verilmemiştir, bu Allah'a mahsus bir keyfiyettir. Öyle ise Hz. Âdem'in "altmış yıl kendi ömrümden verdim" demesi, onun ömrünün altmış yıl uzatılması için Cenab-ı Hakk'a yaptığı duayı ifade eder.
8- Hz. Âdem'e ölüm meleğinin gelişini, şârihler: "Dokuz yüz kırk yaşındayken, imtihan için" diye tasrih ederler. Rivâyet, Hz. Âdem'in, ömrünü bin yıl bilerek, yıl beyıl sayıp hesapladığını açık olarak belirtir. Daha altmış yıl ömrü olduğunu hesaplarken ölüm meleğinin ziyâret etmesi Hz. Âdem (aleyhisselam)'i biraz şaşırtmış olmalı ki: "Vaktinden önce geldin!" demiştir.
Rivâyet Hz. Âdem'in, ömründen altmış yılı Hz. Dâvud'a vermiş olduğunu unuttuğunu, evlâd babanın tinetinden olduğu için, zürriyetinin de önceden verdiği sözü unuttuğunu belirtiyor. Hz. Âdem'in bu meseledeki inkârı, kasdî bir inkâr değildir. Unutması, ona meşru bir özür olmaktadır. Hz. Âdem (aleyhisselam)'in unutkanlığını tescîl eden şu âyet de var: "Andolsun biz bundan evvel Âdem'e de vahy (ve emretmişiz)dir. Fakat unuttu o. Biz onda bir azim bulmadık" (Tâ-Hâ 115). Ancak, bu âyette, Hz. Âdem'in yasak ağaçtan yememe emrini unuttuğu kastedilmiştir.
9- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın son cümlesi, hukukun tesbîtinde dâvaların yazılması, şâhidlerin dinlenmesi meselesinin ehemmiyetine, eskiliğine parmak basmaktadır.[42]

?17? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ?????? #: ???????? ??????????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ??????? ???? ?????)?1(? ???????? ????? ?????? ?????? ??????[. ????? ???? .

17. (1700)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Melekler nurdan yaratıldılar, cinler dumanlı bir alevden yaratıldılar. Âdem de size vasfı yapılandan yaratıldı." [Müslim, Zühd 60, (2996).][43]

AÇIKLAMA:

Hadis-i şerif, yaratılışla ilgili farklı âyetlerde gelen bazı açıklamaları topluca ifâde etmektedir.
Dikkatimizi çeken husus, ruhânî varlık olarak bildiğimiz cin ve meleğin daha yaratılışta farklı asıllara dayanmasıdır. Melek nurdandır, cinler dumanlı alevdendir. Bugün, ilim hâlâ nurun mâhiyetini kesin bir dille çözememiştir. Bir zamanlar zann-ı gâlible ifâde edildiği gibi fizikî bir dalga mıdır, yoksa şimdilerde zannedildiği üzere foton denen parçacıklar mıdır?
Keza dumanlı alevle, nur arasında birleşme ve ayrılma noktaları nelerdir? Bunlar henüz ilmen kesinlik kazanmamış hususlardır. Daha mükemmel bilgi sahibi olduğumuz husûs, insanın fizikî aslı olan topraktır.
Diğer taraftan melekler, şuur sahibi fakat nefsi olmayan varlıklardır. Hangi vazîfe üzerine yaratılmışlarsa onu eda ederler, itaatsizlikleri mevzubahis olamaz. Evlenmeleri, çoğalmaları yoktur. Cinlerde nefis vardır, dolayısıyla itaat ve isyanları mevzubahistir. Evlenirler, çoğalırlar, onlar da insanlar gibi ölürler. Melek de, cin de insanlara gözükmezler, latif, ruhânî varlıklardır. Cinlerle görüşme, onlardan haber alma gibi meselelere daha önce temas ettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. 844. hadise bakın).[44]

?18? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]? ???????? ??? ????? ????????? # ???????? _____)?1(???? ?????: ????? ??????? ???????.
???????? ???????? ?????: ????????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????? ??????)?2(????????? ???????? ?????? ?????????? ????????)?3(?????? ?????? ??? ????????? ?????. ???????: ???? ?????? ??????: ????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????)?1(??????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ????????. ??????: ???? ????? ??????: ??????????? ????????? ???????? ???? ???????? ????? ??????[.??? ??????: ?????? ???? ???????? ????? ?? ?????????????. ????? ?????? ??? ???? ???? ??? ?????? .

18. (1701)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hayır, Allah'a kasem olsun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. İsa'nın kızıl çehreli olduğunu

söylemedi. Ancak şunu söyledi: "Ben bir keresinde uyumuştum. Rüyamda Beytullah'ı tavaf ediyordum. O sırada düz saçlı, kumral benizli, başından su akar vaziyette iki kişiye dayanıp ortalarında gitmekte olan birisini gördüm.
"Bu kim?" dedim.
"Meryem'in oğlu!" dediler.
Bunun üzerine daha yakından görmek için ilerledim. Kızıl, iri, kıvırcık saçlı, sağ gözü kör, gözü üzüm gibi pertlek bir adam daha vardı.
"Bu kim?" dedim.
"Bu, Deccâl!" dediler.
İnsanlardan en çok ona benzeyeni İbnu Katan'dı."
Zührî der ki: "İbnu Katan, câhiliye devrinde vefat eden Huzâalı bir kimseydi." [Buhârî, Ta'bi 33, 11, Enbiya, 42, Libâs 68, Fiten 26, Müslim, İmam 275, (169); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi 2, (2, 920).][45]

_____)?1(????? ?? ?????: ??????? ????????.)?2(??? ????: ?? ???.)?3(????? ?? ????? ?????? ??? ????????.
?19? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ?????? ?????? ?'????????? ?????????? ????????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? ???? ??????????)?2(??????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ???? ????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ????? ????????[. ????? ???? ???????? .

19. (1702)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana geçmiş peygamberler (aleyhimusselam) arzedildiler. Hz. Musa zayıfca bir erkekti. Sanki Şenûe kabilesinden (uzun boylu) birine benziyordu. Hz. İsa (aleyhisselâm)'yı da gördüm, gördüklerim içinde ona en çok benzeyen Urve İbnu Mes'ûd idi. Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'i de gördüm, gördüklerim arasında ona en çok benzeyen, arkadaşınızdı -yani kendisini kastediyor- Hz. Cebrail (aleyhisselam)'i de gördüm. Gördüklerimden ona en ziyâde benzeyen Dıhye İbnu Halîfe idi." [Müslim, İmam 271, (167); Menâkıb 27 (3651).][46]

AÇIKLAMA:

1- Peygamberlerin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e arzı, iki yerde vâki olmuş olabilir;
a. İsra (Mirac) gecesi Mescid-i Aksa'da,
b. Yine Mirac sırasında semâvatta.
Her iki ihtimâli te'yid eden rivâyetler mevcuttur. Ulemâ umûmiyetle bunun Mîrac gecesinde cereyan ettiğini benimser. Kadı İyaz "Peygamberleri vasfeden rivâyetlerin çoğu, peygamberleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mirac gecesinde gördüğüne delâlet eder" der.
3- Şenûe, Yemen taraflarında bir kabiledir, insanlarının uzun boylu olduğu belirtilmektedir. Hz. Musa onlardan bir adama benzediğine göre, öncelikle uzun boylu olmalıdır._____)?1(????? ?? ??????: ?????? ????? ??????? ???????.
4- Cebrail'in benzetildiği Dıhye İbnu Halîfe, Ashab'tan yakışıklılığı ile meşhur olan bir zattır. Cebrail birkaç kere onun sûretinde görünmüştür.
5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. İbrâhim (aleyhisselam)'i de en ziyade kendisine benzetmiştir.[47]

?20? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ????? ???? ?????????? ????????? ???? ????????? ?????? ???? ????????[. ????? ??????? .

20. (1703)- Semure İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Sâm, Arapların babasıdır. Yâfes, Rumların babasıdır. Hâm Habeşîlerin babasıdır." [Tirmizî, Tefsîr, Sâffât, (3229), Menâkıb, (3927).][48]

AÇIKLAMA:

1- Sâm, Yâfes ve Hâm, Hz. Nuh (aleyhisselam)'un üç oğlunun adıdır. İbnu Asâkir'in bir rivâyetinde Sâm'ın Arap, Fars, Rum, Mısır ve Şâm ehlinin babası Yâfes'in Hazreç ile Ye'cüc ve Me'cüc'ün babası, Hâm'ın da siyahîlerin babası olduğu ifâde edilmiştir.
İbnu Cerîr'in söylediğine göre, rivâyet edilmiştir ki: "Nuh (aleyhisselam), Sâm için dua ederek peygamberlerin onun soyundan gelmesini, Yafes için dua ederek kralların onun soyundan gelmesini, Hâm'a da beddua ederek renginin değişmesini, evlâdlarının köle olmasını dilemiş, ancak sonradan Hâm'a acıyarak diğer iki kardeşinden merhamet görmesi için dua etmiştir. Cd de yoktu.
Saîd İbnu'l-Müseyyeb de şunu söylemiştir: "Hz. Nuh (aleyhisselam)' un çocukları üçtür: Sâm, Yâfes, ve Hâm. Bunlardan her birinin çocukları da üçtür: Sâm'ın çocukları: Arap, Fars ve Rûm'dur. Yâfes'in çocukları Türk, Sakâlibe (Slav) ve Ye'cüc, Me'cüc'dür. Hâm'ın çocukları Kıbtîler (Mısır'ın yerli halkı), Sudanlılar ve Berberîlerdir." Vehb İbnu Münebbih' ten de benzer bir rivâyet yapılmıştır.[49]

?21? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ?????????? ???? ?????????[. ????? ????.

21. (1704)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekeriyya (aleyhisselam) marangoz idi." [Müslim, Fedâil 169, (2379).][50]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde: "En temiz kazanç kişinin eliyle kazandığıdır'" buyurmuştur. Bir diğer hadis aynı mânayı daha da vurgular: "Hiç kimse, eliyle kazandığından daha hayırlı bir taam yememiştir. Allah'ın nebîsi Dâvud (aleyhisselam), elinin emeğini yerdi."
Sadedinde olduğumuz hadis, Hz. Zekeriyya (aleyhisselam)'nın elinin kazancını yediğini; mesleğinin doğramacılık da denen marangozluk olduğunu belirtmektedir. Bu halde çalışarak kazanç temini, peygamberlerin sünnetidir.
Bu durumda dinimiz, kazanç için bedenen çalışmayı tecviz etmekle kalmıyor, ona teşvik de ediyor. Bu maksadla büyük peygamberlerin fiilen çalışmak sûretiyle kazanç temin ettiklerini örnek olarak gösteriyor. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm)'ın bir hadisini daha hatırlatmakta fayda var:
???? ????? ???? ???? ???????? ????? ?????????? ????
"Kim günlük çalışma sebebiyle geceyi yorgun geçirmişse, Allah'ın mağfiretine ermiş olarak sabahlar."

Şunu da kaydedelim: Temel kazanç yolu üç kabul edilmiştir: Ziraat, zanaat, ticâret. Ebu Hanife ticâretin efdal olduğunu söylemiştir. Mâverdî ziraatin efdal olduğuna hükmetmiştir. Nevevî, elle yapılan ziraatin iki fazîleti (ziraat ve elle çalışma fazîletleri) de birleştireceğini söyler.
Daha fazla açıklama Kesb'le ilgili bölümde (5162-5202. hadisler) gelecek. [51]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/358-359.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/359-360.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/360.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/361.
[5] Bu rivâyette geçmese de başlıca açıklamalara dayanan âlimler, Arş'dan sonra Kürsî'nin yaratıldığını belirtirler. Şunu da belirtelim: Bir kısım hadislere dayanan ulemâ, semâvat ve arzdan önce kalemin yaratıldığını belirtir. Öyleyse yaratılış sırayla şöyle olmuştur. Su, Arş, kalem, Kürsî, semâvat ve arz. (Allahu alem bi's-sevap).
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/361-362.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/362-364.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/364.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/364-365.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/365.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/365-266.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/366.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/366-367.
[14] Sınnak: Hayvan tırnağı demektir.
[15] Kelimenin aslı olan revâyâ, "su taşımada kullanılan develer" demektir.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/368-369.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/369-372.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/372.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/372.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/373.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/373-374.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/374-377.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/377-380.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/380-382.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/383.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/383-384.
[27] Buradaki gün, bir başka âyette (Hacc 47) bizim bin yılımıza denk olduğu belirtilen "İlahî gün" olmalıdır. (Allahu âlem)
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/384.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/385.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/385-386.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/386.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/386.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/387.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/387-388.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/388.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/388-390.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/390.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/390-391.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/392.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/392-393.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/393-394.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/395-397.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/397.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/397.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/398.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/399.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/399-400.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/400.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/400.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/400.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/401.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32 KIRÂD (SERMAYE-EMEK ORTAKLIĞI) KİTABI
1. Kâr Ortaklığı
2. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şeyler
3. Kar Ortaklığında Caiz Olmayan Şeyler
4. Kâk Ortaklığında Caiz Olan Şartlar
5. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şartlar
6. Ticaret Mallarında Kâr Ortaklığı
7. Kar Ortaklığında Kiralama
8. Kâr Ortaklığında Yetkisini Aşmak
9. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Masraflar
10. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Masraflar
11. Kâr Ortaklığında Borçlar
12. Kâr Ortaklığında Sermaye Sahibi Adına Mal Alıp Satmak
13. Kâr Ortaklığında Alacaklar
14. Kâr Ortaklığında Muhasebe
15. Kâr Ortaklığıyla İlgili Çeşitli Meseleler

32 KIRÂD[1] (SERMAYE-EMEK ORTAKLIĞI) KİTABI

1. Kâr Ortaklığı

1. Zeyd, babası Eşlem1 den şöyle rivayet etti: Ömer b. Hattab (r.a.)'ın oğulları Abdullah ve Ubeydullah (r.a.) bir ordu ile Irak seferine çıktılar. Dönüşlerinde Basra valisi Ebû Musa el-Eş'arî'ye uğradılar. Ebu Musa el-Eş'âri (r.a.) onları çok iyi karşıladı ve:
«— Size faydalı olabileceğim bir iş gelse elimden mutlaka yapardım» dedi. Sonra da:
«— Evet, burada hazineye ait biraz mal var. Ben onu Emiril-Mü'minine (halifeye) göndermek istiyorum. Size borç olarak vereyim, onunla Irak'tan biraz mal alır, Medine'de satarsınız, ana parayı Halifeye teslim edersiniz. Yapacağınız kâr da ikinize ait olur.» dedi. Onlar da kabul ettiler. Ebu Musa el-Eş'ârî (r.a.) böyle yaptı ve Ömer b. Hattab (r.a.)'a malı onlardan almasını yazdı.
Abdullah ve Ubeydullah (r.a.) Medine'ye gelince aldıkları malı sattılar ve kâr sağladılar. O malı Hz. Ömer (r.a.)'e verdiklerinde o:
«— Bütün ordu sizin gibi borç aldı mı?» diye sordu. Onlar da: «— Hayır» dediler. Bunun üzerine Ömer b. Hattab (r.a.):
«— Ey Emiril-Müminin'in oğullan, demek siz borç aldınız, hem malı ve hem de kârı ödeyiniz.» dediğinde Abdullah sustu. Ubeydullah ise:
«— Ya emirel müminin, bu kâr sana ait değil, çünkü bu mal, noksanlaşsa veya helak olsaydı biz yine onu ödeyecektik» dedi.
Hz. Ömer (r.a.) tekrar:
«— Ödeyiniz» dediğinde, Abdullah yine sustu, Ubeydullah ise aynı şekilde karşı çıktı.[2] Bunun üzerine Hz.Ömer (r.a.)'ın meclisinde bulunanlardan biri:
«— O malı kırad (mudabere) yapsanız ey müminlerin emiri» diye fikir beyan etti. Ömer (r.a.)'de:
«— Onu kırad (mudabere) yaptım» dedi ve ana para ile kârının yarısını aldı. Oğullan Abdullah ve Ubeydullah (r.a.) da kânn diğer yansını aldılar.

2. Alâ b. Abdurrahman babası tarikiyle dedesinden rivayet eder: Osman b. Affan (r.a.) Alâ b. Abdurrahman'm dedesine kân aralannda müşterek olmak üzere çalıştırmak için kırad (mudare-be olarak bir mal, bir sermaye) verdi.

2. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şeyler

3. îmam Malik der ki: Caiz olduğu bilinen kırad (mudarebe= kâr ortaklığı), bir kimsenin arkadaşından — sermaye zayi olduğunda— ödeme sorumluluğu olmaksızın[3] çalıştırmak üzere bir mal alması şeklinde olur. Kâr ortağı olan kimsenin, ortaklıkla ilgili olarak sefere çıktığında yokluğu esnasında yiyecek ve giyecek masrafları malın miktarı ile orantılı olarak israfa gitmeden o maldan ödenir. Eğer bu ticareti kendi memleketinde yapıyorsa, giyecek ve masrafları kendisine aittir, sermayeden verilmez.
îmam Malik der ki: Ortaklardan her birinin arkadaşına yardım etmesinde bir mahzur yoktur,
Yine mal sahibinin, mal verdiği kimsenin satın aldığı maldan şartsız olarak bir kısmını satın almasında da bir mahzur yoktur.[4]
Iitıam Malik der ki: Bir kimse kölesi ile başka bir adama (kâr aralarında müşterek olmak üzere) beraberce çalıştıracakları bir mal verse, bu caizdir, bir mahzuru yoktur. Çünkü kâr, kölesinin malt olmuş olur. Ondan vaz geçinceye kadar efendisinin olmaz. Çünkü o, kazancında yabancı bir kişi mesabesinded

3. Kar Ortaklığında Caiz Olmayan Şeyler

4. îmam Malik der ki: Bir kimsenin diğer birinde alacağı olsa da borçlu onun kendisine kırad (çalıştırmak için bir sermaye) olarak bırakılmasını istese alacaklı malını teslim almadıkça bu mekruhtur. Teslim aldıktan sonra ise ister kırad olarak verir, ister vermez. Çünkü bunda malı sebebiyle borçluyu sıkıştırma korkusu vardır. O da malı artırmak üzere tehir edilmesini istemektedir.
îmam Malik der ki: Bir kimse diğer birine kırad olarak, bir mal verse de çalışmaya başlamadan önce bir kısmı helak olsa, sonra o malı çalıştırarak kâr sağlasa ve çalışan kit.ıse çalışmaya başlamadan önce helak olan malın dışında kalan kısmı sermaye yapmak istese, onun sözü kabul edilmez. Kârından asıl sermayeyi tamamlamaya zorlanır. Sonra sermayeden artan kısım ortaklık şartlarına göre ikisine taksim edilir.
imam Malik der ki: Kırad ancak altın veya gümüşün aynında olur. Diğer mallarla ticaret eşyasında olmaz. Nitekim reddi hoş olmayıp durumu farklı olduğu, zaman caiz olmayan bazı alış verişler de vardır.[5] Faize gelince onun azı da çoğu da hiç bir suretle caiz değildir. Başka yerlerde caiz olan şeyler de bu hususta caiz olmaz. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:
«Eğer (faize) tevbe ederseniz sermayeleriniz yine sizin-dir. (Böylece) ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz* (Yani ne fazla almış olursunuz, ne de ek'sik)»[6]

4. Kâk Ortaklığında Caiz Olan Şartlar

5. îmam Malik» kırad olarak bir kimseye mal verip de benim malımla ancak şu mallan satın alacaksın diye şart koşan veya belirterek şu malı satın almayacaksın diyen kimse hakkında şöyle der: Bir kimse, sermaye verdiği kişiye ismi ile su malı veya şu hayvanı (muayyen bir malı veya hayvanı) satın almayacaksın diye şart koşsa, bunda bir mahzur yoktur. Ama sermaye verdiği kişiye, şu veya bu mallardan başkasını satın almayacaksın diye şart koşmak mekruhtur. Ancak kendisinden başkasının alınmamasını emrettiği mallar, çok bulunup yaz ve kış değişmiyorsa, bunda da bir mahzur yoktur.
îmam Malik der ki: Bir kimse diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verip de ortağından ayrı hususi bir kâr şartı ileri sürse, bir dirhem bile olsa, bu caiz değildir.[7] Ancak kârın yarısını kendisi, yarısını veya üçte birini veya dörtte birini yahut da bundan daha az ya da daha fazlasını arkadaşı için şart koşarsa, bu söylediği şey az olsun çok olsun bunların hepsi helâldir ve o müslü-manın kâr ortaklığıdır. Fakat kendisi için arkadaşının dışında hususi bir kâr olarak; bir dirhem veya daha az bir şeyi ayırıp geri kalan kârın aralarında yan yarıya olmasını şart koşsa, bu caiz olmaz. Müslümanların kâr ortaklığı, bu şekilde değildir.

5. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şartlar

6. îmam Malik der ki: Sermaye sahibinin çalışandan ayrı olarak kendisi için kârdan hususi bir şey şart koşması caiz değildir. Aynı şekilde çalışanın da kendisi için arkadaşından ayrı olarak hususi bir kâr şart koşması caiz olmaz. Yine kâr ortaklığı ile beraber alış veriş, kira, çalışma, selem ve ortaklardan birinin arkadaşından ayrı olarak kendisi için şart koşacağı fayda sağlayan herhangi bir şey bulunamaz. [8]Ancak ikisi için de uygun olduğu takdirde, belirli ölçüler dahilinde şartsız olarak yardımlaşabilirler. Ortaklardan biri, arkadaşından fazla olarak altın, gümüş, buğday ve başka herhangi bir şey almayı şart koşamaz. Kâr ortaklığına bunlardan bir şey girerse o kiralama olur. Kiralama ise, ancak sabit ve belli bir ücretle yapılır. Malı alan kimse, malı almakla beraber, (ondan) mükâfat vermeyi şart koşamaz. Ortak ticaret malından kimseye yardım edemez, kendisi için de bir şey alamaz. Mal çoğalınca, sermaye ayrıldıktan sonra kârı anlaşmalarına göre taksim ederler. Eğer mal kazanç sağlamamış veya zarar etmiş ise, çalışan kimseye kendisine harcadığından ve zarardan dolayı hiç bir şey lâzım gelmez.[9] Bütün bunlar mal sahibinin verdiği sermayeye aittir. Kâr ortaklığı, mal sahibi ile çalışanın (kârın taksimi hususunda) razı olacakları bir şekilde caizdir. Aralarındaki kâr da yan yarıya, üçte bir, dörtte bir, bundan daha az veya daha çok olabilir.
îmam Malik der ki: Malı kırad olarak alan kimsenin, sermaye sahibinin, sermayeyi çekmeden uzun yıllar çalıştırmayı şart koşması caiz değildir. Mal sahibinin de ona, sen bu malı —zaman tayin ederek— şu kadar yıl bana geri vermeyeceksin diye şart koşması da uygun değildir. Çünkü kırad (mudarebe), belli bir zaman için olmaz.[10] Fakat mal sahibi malını çalıştıracak kimseye verir de onlardan biri bu işi bırakmak isterse bırakabilir. Mal sahibi de
malını alır. Eğer mudarebe malı ile bir ticaret eşyası satın alınmış ise, o mal satılıp aynen önceki mala dönüşmedikçe sermaye sahibi malını geri alamaz. Eğer çalışan kimse sermayeyi eşya olarak iade etmek istese o da bunu yapamaz. Ancak o eşyayı satar, sermayeyi de aldığı gibi aynı (para) olarak iade eder.
îmam Malik der ki: Bir kimseye kırad olarak sermaye veren kimsenin o sermayenin zekâtının Özellikle kendi hissesine düşen kârdan ödenmesini şart koşamaz. Çünkü bunu şart koşunca hissesine ayrılacak kârdan kendisi için sabit bir fazlalık şart koşmuş olur.[11] Yine bir kimsenin ortaklık için sermaye verdiği kimseye yalnız filan kimseden mal satın alacaksın diye şart koşması caiz değildir.[12] Çünkü o takdirde çalışan ortak, belli olmayan bir ücretle iş yapan bir ücretli durumuna düşer.
îmam Malik, bir kimseye kırad olarak bir mal verip de ona (malın zayiinde) ödeme sorumluluğunu şart koşan bir kimse hakkında der ki: Mal sahibinin, kıradın esasları ve müslümanın geçmiş adetleri dışında malı hakkında bir şey şart koşması caiz değildir.[13] Daman (ödeme sorumluluğu) şartı üzerine mal artarsa, bu sorumluluktan dolayı kendisi hakkında kâr artmış olur. Kârı da aralarında ödeme sorumluluğu olmadan vermiş gibi taksim ederler. Eğer mal telef olursa, onu çalıştıran kâr ortağı üzerinde herhangi bir sorumluluk görmüyorum. Çünkü (mudarebede) Ödeme sorumluluğu şartı batıldır.
imam Malik der ki: Bir kimse diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verse de meyvesini veya neslini alarak, kendilerini

muhafaza etmek isteğiyle sadece hurmalık veya hayvan satın almasını şart koşsa, bu caiz olmaz. Müslümanların kâr ortaklığındaki tatbikatları, böyle değildir. Ancak bunları satın alır, sonra da diğer ticaret mallarının satıldığı gibi satarsa, bu caizdir.
imam Malik der ki: Mudaribin (çalışan ortağın) sermaye sahibine mal hususunda bir hizmetçinin kendisine yardım etmesini şart koşmasında bir mahzur yoktur. Yalnız o mal hususundaki hizmetini aşarak başka işlerde ona yardımcı olamaz.

6. Ticaret Mallarında Kâr Ortaklığı

7. îmam Malik der ki: Bir kimse diğer birine kâr ortaklığı için nakdi paradan başka bir mal veremez. Zira diğer mallarda muka-rada (kâr ortaklığı) olmaz. Çünkü ticaret mallarında mukarada ancak şu iki şekilden biriyle olur: Ya mal sahibi arkadaşına: «Bu malı al ve sat Onun bedeli ile de başka mal satın al ve kırad (mu-darebe) olmak üzere onu da sat» demesiyle olur ki, bu durumda mal sahibi kendisi için malının satışından ve gerekli masraflarından bir fazlalık şart koşmuş olur. Yahut da: «Bu malı satın al ve sat, sonra da benim için sana verdiğim gibi bir mal satın aL Eğer bir şey artarsa, onu da aramızda taksim ederiz.» demesiyle olur. Bu durumda da, belki mal sahibi çalışana o malı revaçta iken ve fiyatı yüksek olduğu bir zamanda vermiş olur. Çalışan da *'.euzla-
dığı bir zamanda iade etmekle o malı üçte bir veya daha az bir fiyatla satın almış olabilir. Böyle olunca da çalışan, kârdan kendisine düşen hissede malın fiatından eksilen miktarın yarısı kadar kazanç sağlamış olur. Yahut da malı, fiyatı düşük olduğu bir zamanda alır. Elinde çoğalıneaya kadar çalışır, sonra bu mal pahalanır ve iade edeceği zaman fiyatı yükselir, onu satın almak için elindeki malın hepsini verebilir. Böylece onun çalışması ve gayreti boşa gider. Bu ise bir belirsizliktir, doğru değildir. Eğer bu bilinmeden yapılırsa, sermaye verilen kişinin o satışı yapması ve çalışması hususundaki ücretine bakılır ve ona ödenir. Sonra da bu mal, nakde dönüşüp para olduğu günden itibaren mudarebe olur ve emsali mudarebeler gibi muamele görür.[14]
.

7. Kar Ortaklığında Kiralama

8. îmam Malik der ki: Bir kimse diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verse, o da bununla bir eşya satın alarak ticaret yapacağı bir beldeye götürse, orada da fiyatlar düşse ve satınca zarardan korksa da kira ödeyip başka bir beldeye naklederek yine zararına satsa ve kira asıl malın hepsini kaplasa, eğer sattığı mal kirayı karşılarsa yapılacak başka bir şey yoktur. Eğer kira masrafı sermayeden fazla tutarsa, eksileni sermaye sahibi değil, parayı çalıştıran öder. Çünkü mal sahibi, ona sadece malında ticaret yapmasını emretmişti. Fazla kiradan dolayı bir şey ödemez. Eğer mal sahibinden böyle bir şey istenecek olsaydı, sermaye olarak verdiği malın dışında üzerinde bir borç olmuş olurdu ki, çalışan ortak sermaye sahibine böyle bir şey yükleyemez.

8. Kâr Ortaklığında Yetkisini Aşmak

9. imam Malik der ki: Bir kimse, diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verir, o da bu malı çalıştırarak kâr eder sonra bu malın kârı ile veya o mal ile bir cariye satın alarak birleşme yapar ve bu cariye ondan hamile olur, sonra da mal eksilirse (zarar ederse), eğer malı varsa, cariyenin kıymeti o maldan alınır. Malın, eksiği de ödettirilir. Mal ödendikten sonra fazlalık kalırsa, ilk ortaklık üzerine aralarında taksim edilir. Eğer kâfi miktarda malı bulunmazsa, cariye satılır ve kıymetinden mal ödenir.
imam Malik der ki: Bir adam başka birine kırad olarak bir mal verse, o da —eksiğini yanından ödeyerek— sermayeden fazla bir mal alsa, bu mal ister kârla satılsın ister zararla, isterse de satılmasın sermaye sahibi muhayyer olur. O malı almak isterse, alır ve borcunu öder. Almak istemezse, sermayeyi çalıştıranın kendi yanından ilâve ettiğini de hesaba katarak kâr ve zararda o malın bedeline hissesi oranında ortak olur.
imam Malik der ki: Bir kimse, diğer birinden kırad olarak bir mal alsa da başka birisine verse, o da sahibinin izni olmadan o malı çalıştırsa birinci mudarıp malı öder.[15] Eğer mal zarar ederse, zarar ona aittir. Kâr ederse, mal sahibi şart koştuğu kârı alır. Sonra da çalışan mudarıp, geri kalandan şart koştuğu miktarı alır.
îmam Malik der ki: Bir kimse elinde bulunan kırad (serma-ye)'dan kendi kendine borç para çekerek kendi hesabına bir eşya satın aldığında, eğer kâr ederse, şartlarına göre aralarında taksim ederler. Zarar ederse, kendisi öder.
imam Malik der ki: Bir kimse, diğer birine kırad olarak bir mal verse, o da bu maldan biraz borç alarak kendisi için bir eşya satın alsa, mal sahibi muhayyer olur. Dilerse, sermayesine göre o mala ortak olur, dilerse ortağına bırakarak ondan bütün sermayesini alır. Bu hususta haksızlık yapanların hepsine karşı böyle muamele edilir.

9. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Masraflar

10. tmam Malik der ki: Bir kimse, diğer birine kırad olarak bir mal verdiğinde, eğer o mal masraf kaldıracak kadar çok olursa ve çalışan da o mal için yolculuğa çıkarsa, ondan yiyebilir ve malın miktarı ile mütenasip olarak normal şekilde giyinebilir. Mal çok olup da korumaya gücü yetmezse, kendisine yardım edecek birisini kiralayarak ücretini o maldan ödeyebilir. Kendisinin yapmaması ve başkasına yaptırılması gereken bazı işler olabilir. Alacakların tahsili, eşyanın ambalajı ve nakli gibi. Sermayeden bunları yapacak birini de kiralayabilir. Fakat ailesinin yanında ikamet ediyorsa —ticaret için sefere çıkmadıkça—sermayeden yiyecek ve giyecek parası çekemez.

imam Malik derki: Bir kimse, diğer birisine kırad olarak bir mal verse, o da hem o mal, hem de kendi malıyla birlikte (ticaret için) yolculuğa çıksa, masrafını hisselerine göre her iki maldan karşılar.

10. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Masraflar

11. îmam Malik der ki: Bir kimsenin yanında kırad malı bulunsa, ondan yiyecek ve giyecek masraflarını karşılar. Fakat o maldan hiç bir şeyi hibe edemez. Dilenci ve benzeri kimselere veremez ve hiç kimseyi de onunla mükâfatlandıramaz. Ama bir toplulukla beraber bulunur da onlar birer yiyecek getirir, o da bir yiyecek getirirse öbürlerine bir ikramda bulunma kastı olmadığı müddetçe bu caiz görülür [16] Eğer mal sahibinin izni olmadan böyle bir şeye yönelirse, ondan helâllik istemesi gerekir. Helâl ederse, bir şey lâzım gelmez. Helâl etmezse, sarfettiği şeyin mislini ona ödemesi gerekir.

11. Kâr Ortaklığında Borçlar

12. îmam Malik der ki: Bize göre üzerinde ittifak edilen husus şudur: Bir kimse diğer birine kırad olarak bir mal verir, o da bununla bir eşya satın alarak veresiye satar ve kâr eder, sonra da alacağını teslim almadan önce ölürse, varisleri istedikleri takdirde, o alacağı teslim alabilirler. Eğer bu hususta emin iseler, babalarına şart koşulan kâr onların hakkıdır. Eğer o alacağı istemeyi hoş görmezler, mal sahibi ile borçluyu başbaşa bırakırlarsa, onu istemekle mükellef tutulmazlar. Yani onu, mal sahibine havale ettikten sonra, kâra ve zarara karışmazlar. Eğer o alacağı tahsil ederlerse, babaları için şart koşulan kâr ve nafaka kendilerine ait olur. Çünkü onlar, bu hususta babalarının vekili sayılırlar. Eğer onlar bu hususta güvenilir değillerse, güvenilir ve emin birini getirebilirler. O, bütün malı ve kazancı tahsil edince, babalarının hakkına sahip olurlar.
İmam Malik der ki: Bir kimse, diğer birine çalıştırmak üzere sermaye olarak bir mal verse, bu hususta veresiye sattığı şeyler hakkında ödeme sorumluluğu vardır. Eğer veresiye satacak olursa, mal sahibine öder.[17]

12. Kâr Ortaklığında Sermaye Sahibi Adına Mal Alıp Satmak[18]

13. imam Malik der ki: Bir adam, kâr ortağı yaparak sermaye verdiği kimseye, ayrıca ödünç para verebilir. Ondan ödünç de alabilir. Kâr ortağı, kâr almaksızın sermaye sahibinin hesabına mal alıp satabilir. Ortaklığın gerektirmediği karşılıklı yardımlaşma sırf din kardeşliğinin icabı olacak, her iki tarafın da ard düşünceleri olmayacak, bu gibi yardımlaşmalar ortaklığı kurarken şart koşulmayacak ve mal sahibinin ortağımın işini görmezsem sermayemi çalıştırmaz, iade eder, kâr ortağının da, ortağımın işini görmezsem sermayesini çeker, endişeleri olmayacak. Aksi halde, yukarıdaki yardımlaşmalar yersiz olur. îlim erbabı, bu gibi ard düşünceli yardımlaşmalara müsaade etmemişlerdir.

13. Kâr Ortaklığında Alacaklar

14. Bir adamdan borç aldıktan sonra, o malın kendisinde kı-rad (sermaye) olarak kalmasını isteyen bir adam hakkında îmam Malik der ki:
Malını ondan almadıkça bunu uygun görmüyorum, aldıktan sonra ise ister sermaye olarak verir, ister elinde tutar.
imam Malik der ki: Yine bir adam. başka birisine sermaye olarak bir mal verir (o da bir müddet çalıştıktan sonra) kâr ederek, sermayenin çoğaldığını haber verir ve onu üzerine borç olarak yazmasını isterse, bunu da hoş görmüyorum- Ancak malını aldıktan sonra, ister ona borç verir, isterse vermez. Bu, o malın eksilmiş olup da çalışanın o eksiği tamamlamak için malı Ödemeyi geciktirmek istemesi korkusundan dolayıdır. Çünkü bu mekruhtur. doğru olmaz.

14. Kâr Ortaklığında Muhasebe

15. imam Malik der ki: Bir kimse başka birine kırad olarak bir mal verse, o da çalışarak kâr etse ve sermaye sahibinin bulunmadığı bir sırada kârdan kendi hissesini almak istese, mal sahibi olmadıkça hiç bir şey alması caiz değildir. Taksim edilmesi esnasında, mal ile beraber hesaplanmayan bir şey alacak olursa, onu Ödemek zorundadır.
Sermayedar ile çalışan ortağın, mal yanlarında olmadan hesaplaşarak birbirlerinden ayrılmaları caiz değildir. Mal sahibi önce sermayesini alır, sonra da kârı anlaşmalarına göre taksim ederler.
imam Malik der ki: Borçlu bir kimse aldığı sermaye ile bir mal satın alsa ve alacaklıları da onu arayıp sermayedarın olmadığı bir beldede elinde fazlalığı belli olan kârlı bir mal ile yakalayarak malın satılmasını ve kârdan ona düşecek hisseyi almak isteseler, bu durumda, mal sahibi gelip sermayesini aldıktan sonra kârı anlaşmalarına göre taksim edinceye kadar o kârdan hiç bir şey alamazlar.
imam Malik der ki: Yine bir adam, diğer birine sermaye olarak bir mal verir, o da ticaret yaparak, kâr elde eder. Sonra sermayeyi ayırır, kârı da taksan ederek kendi hissesini alır ve sermaye sahibinin hissesini de sermayeye katar ve bunu şahitler huzurunda da yaparsa, mal sahibi huzurda olmadan kârı taksim etmek caiz değildir. Mal sahibi sermayesini alıp, geri kalanı anlaşmalarına göre taksim edinceye kadarbir şey almışsa, onu iade eder.[19]
imam Malik der ki: Bir kimse başka birine sermaye olarak bir mal verse, o da o malı çalıştırıp mal sahibine: «Kârdan senin hissen budur. Bu kadar da kendime aldım. Sermayen de tam olarak yanımdadır.» dese, bunu hoş karşılamam. Malın tamamı hazır olur, mal sahibi kendisiyle hesap görür, sermaye meydana çıkar, o da tam olarak kendisine ulaşacağını bilir, sonra kârı aralarında taksim ederler. Bundan sonra da, malı ona ister verir, ister vermez. Malın hazır olmasının gerekliliği, çalışanın onu

eksiltmiş olması ve bu yüzden de kendisinden alınmamasını ve elinde bırakılmasını istemesi endişesinden dolayıdır.

15. Kâr Ortaklığıyla İlgili Çeşitli Meseleler

16. İmam Malik der ki: Bir adam, diğer birisine sermaye olarak bir mal verir, o da bununla bir eşya alır da sermayedar o eşyanın satılmasını ister, malı alan da »satmayı uygun görmüyorum» der ve böylece aralarında ihtilaf çıkarsa, hiç birinin sözüne bakılmaz. O eşya hakkında tücrübesi olan ve bu işten anlayan bilirkişilere sorulur. Eğer satılmasını uygun görürlerse, eşya satılır. Bekletilmesini uygun görürlerse bekletilir.
îmam Malik der ki: Bir kimse başkasından sermaye alarak çalıştırsa, sonra sermayedar malını sorduğunda: »Tam olarak benim yanımda» diye cevap verse, malını almak istediğinde de: »Benim yanımda o malın şu kadarı zarar etti. Fakat malı yanımda bırakman için Öyle dedim» dese, önce yanında olduğunu ikrar ettikten sonra inkâr etmesi fayda vermez. Kendisi hakkındaki ikrarı üzerine mal (tamamen) alınır. Ancak malın zarar ettiğine dair sözünü destekleyecek bir delil getirirse, ona göre hareket edilir. Herhangi bir delil getiremezse, önceki ikrarı ile mal alınır. İnkârın kendisine bir yararı olmaz.
İmam Malik der ki: Yine aynı şekilde: »Sermaye ile şu kadar kâr ettim» dedikten sonra sermayedar malı ile kârını istediğinde: »Ben o sermaye ile hiç bir şey kazanmadım. Ancak sermayeyi elimde bırakman için öyle söyledim» dese, bunun da bir yaran olmaz. İkrar ettiği şekilde mal kendisinden alınır. Ancak sözünü ve doğru söylediğini destekleyecek bir delil getirirse malı tamamen ödemesi gerekmez.
imam Malik der ki: Bir adam, birisine sermaye verse o da bununla kâr elde etse, sonra çalışan ortak ona: «Sen bana kârın üçte ikisi benim olmak üzere, sermaye verdin.» dese, mal sahibi de: «Ben sana üçte biri senin olmak üzere sermaye verdim dese, parayı çalıştıranın sözü —o muhitin ortaklık kurallarına uyuyorsa, kendisine yemin de ettirilerek— kabul edilir. Uymuyorsa, dedikleri kabul edilmez, benzeri ortaklık usulüne göre hareket edilir.
îmam Malik der ki: Bir adam, diğer birine kırad olarak yüz dinar verse, o da bu parayla bir mal satın alsa, sonra bedelini ödemek istediğinde para çalınmışsa, sermaye sahibi: «Malı sat. Sahibine bedelini öde. Fazla kalırsa benim, eksilirse sen tamamlarsın. Çünkü parayı sen zayi ettin.» der, borçlu da «Eksileni ödemek sana aittir. Çünkü ben o malı senin verdiğin para ile satın aldım» diyecek olursa, bu durumda çalışan ortağın satın aldığı malın parasını satıcıya ödemesi gerekir. Sermaye sahibine de: «İstersen, yüz dinarı mudaribe (çalışana) öde, satın alınan mal aranızda müşterek olsun ve önceki yüz dinar gibi şimdiki de sermaye sayılsın, istersen, o maldan ilgini kes» denir. Eğer yüz dinarı kâr ortağına verirse, ilk ortaklık şartlarına göre, bu da bir ortaklık olur. Vermezse, mal sermayeyi çalıştırana kalır, bedelini de o öder.
İmam Malik der ki: İki kâr ortağı birbirinden ayrıldığında çalışanın elinde kalan kullandığı eski kaplar ve elbiseler gibi kıymetsiz ve değersiz şeyler çalışana aittir. Bunların geri verilmesine dair hiç kimsenin fetva verdiğini duymadım. Bunlardan ancak kıymeti olan şeyler iade edilir. Hayvan, deve ve keçi gibi ismi ve kıymeti olan şeylerden elinde kalanları iade etmesini uygun görüyorum. Fakat bunlardan dolayı sahibinden helâllik alırsa iade etmez.

---

[1] Kırad: "Kard" kökünden gelen bir sözcüktür. Kelime anlamı itibariyle, kesmek, mesafe katetmek manalarına gelir. Istılah anlamı ise, bir tarafın sermaye, diğer tarafın emekle katıldığı ve zararın sermayeye ait olduğu özel şartlarla kurulan bir kâr ortaklığıdır. Buna mudarabe de denir. Hanefiler'e göre,mudarib yani çalışan kimse, sermaye sahibinin kârda ortağıdır. Onun sermayesi de, ticaret için gezip dolaşmasıdır. Sermaye kendisine teslim edilince, emanet sayılır. Çalıştırmaya başlayınca mal sahibinin vekili, kâr elde edince de ortağı olmuş olur. (Mavsılî, el-Ihtiyar: c.3, s. 19).

[2] Abdullah'ın sûkût etmesi, babasına karşı bir saygı ifadesi olarak ona karşı çıkmamasından kaynaklanmaktadır. Ubeydullah'ın cevap vermesi de delil getirerek hakkını istemekti. Bundan sonra Hz. Ömer (r.a.)'ın yine «Mal ve kârını ödeyin» demesi, maldan elde edilen kârda sermaye sahibinin de hakkı olduğunu vurgulamak içindir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 150) Halife Ömer'in, yanındaki adamın işaretini dinleyip aynen kabul etmesi takdire şayandır. Bu da islam'da bir şahsın makamı ne kadar büyük olursa olsun halktan birinin işaret ve tenkitlerini dinleyip onu değerlendirmesi gerektiğini ifade eder. Dolayısıyla, istişare ve tartışmaların önem ve faydasını gösterir.

[3] Çalışan kimse, malı alır, çalıştırır. Fakat malın helak olmasından sorumlu tutulmaz. Zarar mal sahibine ait olur. Çünkü çalıştırmak üzere teslim alanın yanında mal emanettir. Onu muhafaza etmesi gerekir. Fakat elde olmayan sebeplerle zayi olursa onu Ödemekle yükümlü değildir.

[4] Yalnız malı onun elinde biraz daha bırakmak için bir hediye kabilinden veya taksimden önce kârdan bir şeyler almak gibi gayelerle olursa caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 153).

[5] Bu bir misal olarak söylenmiştir. Yani kâr ortaklığında mekruh ve haram olan şeyler olduğu gibi alış verişte de aynı şekilde mekruh ve haram olan şeyler vardır.

[6] Bakara: 2/279.

[7] Çünkü şart koşulan miktar, belki kârın tamamını kapsayabilir. Böyle olunca da diğer ortağa bir şey kalmaz. Dolayısıyla kimin ne alacağı bilinemez. Bu yüzden böyle bir şart koşuîduğu takdirde anlaşma fasid olur. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 160).

[8] Yani bir akid, bunların hepsini kapsamına alamaz. Ayrı ayrı akid yapılması gerekir.

[9] Yani sermayenin ayrılıp sahibine verilmesinden sonra taksim edilecek bir kâr kalmazsa çalışanın ne lehine ne de aleyhine hiç birşey yoktur. Eğer zarar söz konusu ise çalışana ödettirilmez. Çünkü o emanetçi sayıldığından, bunu ödemekle yükümlü değildir. Yine mal için yaptığı yolculuk esnasında yaptığı masrafları da Ödemez.

[10] Hanefiler'e göre, mudarebeyi zamanla kayıtlamak caizdir. Mesela, yalnız yaz veya kış mevsiminde veya şu kadar sene çalışmasını, şart koşmak gibi. Bu müddet dolunca, ortaklık da sona ermiş olur. (Cezîrî, el-Mezahibu'1-Er-bea, c.3, s. 51).

[11] Aynı zamanda şart koştuğu miktar kârdan çıkarıldıktan sonra, geriye başka mal kalmayabilir. Bu miktar, kârın hepsini kapsayabilir. Böyle olunca da, çalışanın hissesine bir şey kalmaz. Bu durum bilinemiyeceği için, böyle bir şart da caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka: c.5, s. 163).

[12] Ebû Hanife'ye göre ise, böyle bîr şart caizdir. Bu o kimsenin güvenilir birisi olmasından ileri gelir. Bunda da ortakların menfaati vardır.

[13] Kıradda (kâr ortaklığında) çalışan kimseye ödeme sorumluluğu şart koş-makbu akdin fasit olmasını gerektirir. Çünkü bu akitte mal, çalışanın elinde emanet sayılır. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 164).

[14] Yani mal, çalışanın elinde para olarak bulunup, mudarebe akdine uygun hale gelince akit tashih edilir. Öncesi için de, sermayeyi çalıştırana ücreti ödenir.

[15] Çünkü sahibinin izni olmadan malı başka birisine vermekle yetkisi dışına çıkmış sayılır. Bundan dolayı da zararı ödemesi gerekir. (Mütercim).

[16] Çünkü, ekseriyetle beraber yolculuk yapan yol arkadaşları, yemeklerini de beraber yerler. Bu bakımdan normal sınırı aşmadığı müddetçe, bunda bir mahzur yoktur.

[17] Bu sorumluluk, mal sahibi ona veresiye satmamayı şart koştuğu ve bu satışta zarar olduğu zaman söz konusudur. Çünkü mudarib, burada yetkisini aşmış olur. Eğer bu satışta kâr olursa, şartlarına göre aralarında taksim edilir. Çünkü veresiye satmasıyla yetkisini aşmış olması, kârdaki hakkını düşürmez. (Bâcî, el-Münteka, c.5, s. 176).

[18] Istılahta «Bidaa» denilen bu iş şöyle olur: Sermaye ile kâr bir tarafa ait olur. Diğer taraf için, yalnız çalışmak şart koşulur. Ona kârdan bir şey verilmez.

[19] Hanefiler'e göre de, mal "sahibi sermayesini almadan Önce kârın taksim edilmesi doğru olmaz. Eğer taksim edilirse durdurulur. Yani mal sahibi, sermayesini alırsa, sahih olur. Aksi takdirde, taksim işlemi batıl olur, Şafii'lere göre ise, sermayenin tesliminden Önce de kâr taksim edilebilir. Ancak ticaret eşyalarının tamamen satılıp sermayenin nakde dönüşmesinden önce taksim edilemez. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l- el-Mezahibu'I-Erbea, c.3,

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33- RUKBA (3650. hadisde tarifi yapılıyor.)
1- RUKBA ŞEKLİNDE MAL ELDE EDİLEBİLİR Mİ?
2- RUKBA YOLUYLA MAL ELDE ETMEK CAİZ Mİ?
3- UMRA KİTABI (3650 numaralı hadiste tarifi yapılmıştır)
34- UMRA BÖLÜMLERİ
1- UMRA VE RUKBA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
2- UMRA VE RUKBA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
3- UMRA VE RUKBA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVÂYETLER
4- KOCASININ İZNİ OLMADAN KADIN BİR ŞEYLER VEREBİLİR Mİ?

33- RUKBA (3650. hadisde tarifi yapılıyor.)

1- RUKBA ŞEKLİNDE MAL ELDE EDİLEBİLİR Mİ?

3646- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Rukba Caizdir"** demiştir. (Ebû Davud, Büyü': 89; Müsned: 20658)

3647- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Rukba sûretiyle kendisine mal verilen kimseyi o malın sahibi kıldı."** (Ebû Davud, Büyü': 89; Müsned: 20658)

3648- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rukba sûretiyle mal vermek yoktur. Kime rukba yoluyla bir şey verilirse o mal o kimsenin mirasına dahil edilir veren kimseye iade edilmez."** (Müsned: 2138)

2- RUKBA YOLUYLA MAL ELDE ETMEK CAİZ Mİ?

3649- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Rukba yoluyla mallarınızı birbirinize vermeyiniz. Kim bu yolla bir şeylere sahib olursa, o mal; o sahib olan kimsenindir."** (Müsned: 2138)

3650- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Umra" = Ömrüm oldukça bu malı sana bağışladım diyerek bir kimseye mal vermek caiz olup verilen o mal, verilen kimsenin malı olur. "Rukba" = Senden önce ölürsem o mal senindir. Sen benden önce ölürsen mal yine benimdir. Şeklindeki mal verme olayı geçerlidir. Bağışından dönen kusmuğuna dönen gibidir."** (Müsned: 2138)

3651- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Umra ve Rukba yoluyla mal alıp vermek aynı hükümdedir."** (Müsned: 2138)

3652- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rukba ve Umra yoluyla birinin bir başkasına mal vermesi helâl değildir. Kime Umra modeliyle bir mal verilirse o mal kendisinindir. Kime de Rukba yoluyla bir mal verilirse o mal da kendisinindir."** (Müsned: 2138)

3653- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Umra ve Rukba yoluyla mal vermek insanlar arasında iyilik ve düzen getirmez. Fakat kim Umra ve Rukba yoluyla bir mal verirse o mal verdiği kimsenindir, veren ölse de hayatta olsa da bu hüküm değişmez."** (Müsned: 2138)

3654- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Rukba yoluyla mal vermek helâl değildir. Kime Rukba yoluyla bir mal verilirse, o mal verilen kimsenin olup onun mirasına dahil edilir."** (Müsned: 2138)

3655- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra sûretiyle verilen bir mal verilen kimseye aynen miras gibi geçmiş olur."** (Ebû Davud, Büyü': 89)

3656- Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra sûretiyle verilen mal verilen kimsenin varisine aittir."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3657- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra şeklindeki mal alıp vermek caizdir."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3658- Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra sûretiyle verilen mal verilen kimsenin varisine aittir."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3659- Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra sûretiyle verilen mal verilen kimsenin varisine aittir."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3- UMRA KİTABI (3650 numaralı hadiste tarifi yapılmıştır)

3660- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Umra sûretiyle verilen mal verilen kimsenin varisine aittir."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3661- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Umra modeli ile mal bağışlanmışsa, o mal bağışlanan kimsenin varislerine aittir."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3662- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Umra şeklindeki verilen malın verilen kimsenin varislerine ait olduğuna hükmetti."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3663- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Umra modeliyle bir şey verirse, hayatında da öldüğünde de o mal verdiği kimsenindir. Rukba modeliyle bir şey verip almayınız, kim bu yolla bir şey verirse o verdiği kimsenindir."** (Ebû Davud, Büyü': 89; İbn Mâce, Hibe: 3)

3664- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra şeklinde mal hibe etmek caizdir."** (Müsned: 2138)

3665- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra şeklinde mal hibe etmek caizdir."** (Müsned: 2138)

3666- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Umra ve Rukbayı geri dönülmez bağışlardan kıldı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

34- UMRA BÖLÜMLERİ

1- UMRA VE RUKBA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

3667- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), insanlara hitab ederek: **"Umra modeliyle bir malı hibe etmek caizdir"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3668- Ata (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Umra ve Rukba yoluyla mal hibe etmeyi yasakladı."** Ben: "Rukba nedir?" diye sordum. Şöyle buyurdular: **"Bir kimsenin diğer bir kimseye hayatta olduğun sürece bu senindir demesidir. Eğer böyle yaparsanız bu caizdir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3669- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra modeliyle hibe etmek caizdir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3670- Ata'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimseye yaşadığı sürece bir şey verilirse o verilen şey hayatı ve ölümünde de o kimsenin malıdır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3671- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Rukba ve Umra modeliyle mal vermeyiniz. Kime, Rukba ve Umra yoluyla bir şey verilirse o mal verilen kişinin varislerine aittir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3672- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra ve Rukba yoluyla mal vermek yoktur. Kime Umra ve Rukba yoluyla bir mal verirse artık o mal yaşadığı sürece ve öldüğünde de verilen kimsenindir."** (İbn Mâce, Hibe: 4)

3673- Yine İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra ve Rukba modeli mal hibe etmek yoktur. Kime, Umra ve Rukba sûretiyle bir mal verilirse o mal yaşadığı sürece ve ölümünde de verilen kimsenindir."** (İbn Mâce, Hibe: 4)

3674- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Rukba yoluyla mal hibe etmeyi yasakladı ve kime Rukba yoluyla bir mal verilirse artık o mal verilenindir"** buyurdu. (İbn Mâce, Hibe: 4)

3675- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kime, Umra şeklinde bir mal hibe edilirse o mal yaşadığı sürece ve ölümünde de hibe edilen kimsenindir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3676- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ey Ensar topluluğu! Mallarınızı elinizde tutunuz, onları Umra modeliyle hibe etmeyiniz. Zira kim Umra şeklinde bir malını başka birisine hibe ederse, verdiği o mal o kişi yaşadığı sürece ve öldüğünde de verilen kimseye aittir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3677- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mallarınızı kendi üzerinizde tutunuz o mallarınızı Umra sûretiyle başkalarına hibe etmeyiniz. Kime Umra şeklinde bir mal verilirse -yani ömrün oldukça bu mal senindir diyerek- Artık o mal yaşadığı süre ve öldüğünde de o kimsenin sayılır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3678- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Rukba modeliyle verilen bir mal artık verilen kimsenin olmuştur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3679- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra ve Rukba yoluyla mal alanların ev halkı da o maldan istifade edebilirler."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2- UMRA VE RUKBA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

3680- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kime Umra yoluyla bir mal verilirse, artık o mal onun ve çocuklarınındır. O kimseye varis olan çocuklar o mala da aynı şekilde varis olurlar."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3681- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra şeklindeki bağışlanan mal bağışlanan kimsenin ve varislerinindir. Yani o kimseye varis olanlar bu mala da varis olurlar."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3682- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimseye Umra şeklinde bir mal verilirse, artık o mal ona ve varislerine aittir. O kimsenin ölümünde varisleri tüm mallarıyla birlikte bu yolla gelen mala da varis olurlar."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3683- Abdullah b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kimse başka bir kimseye Umra yoluyla bir malı bağışlarsa o mal bağışlanan kimseye ve varislerine aittir o kimse ölünce diğer malları gibi bu malda miras olarak kalır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3684- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim, Umra yoluyla bir malı birine bağışlarsa, artık o mal kesinlikle bağışlayan kimseye dönmeyecek şekilde hibe edilene aittir. Hibe edenin o mal üzerinde sözü geçerli değildir. Dolayısıyla mal Umra olarak verilen kimse ve varislerinindir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3685- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kimseye Umra yoluyla bir mal bağışlanırsa o mal onun ve varislerinin olmuş olur. Veren kimse o malına bir daha dönemez. Çünkü verilen mal verilmiş bitmiştir. Verilen kimsenin mirasçılarına geçecektir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3686- Câbir (r.a)'in haber verdiğine göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle hükmetti: **"Bir kimse Umra yoluyla bir malı başkasına hibe ederse o mal artık hibe edilen kimsenin ve varislerinindir. O mal hibe edilenin diğer malları gibi olmuştur. Eğer bu kimse ölürse o mallarda tüm varisler aynı şekilde hak sahibidirler."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3687- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Kim bir malı Umra şeklinde bir başkasına hibe ederse o mal o kimsenin ve varislerinindir. O malda hibe eden kimsenin hiçbir şartı ve istisnası caiz değildir"** diye hükmetti. Ebu Seleme der ki: "O malı hibe eden miras geçerli olacak bir hibe de bulunmuş oldu, miraslar ve mirasçılar o hibe eden kimsenin şartını kesmiş oldu." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3688- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim başka bir kimseye kendisine ve varislerine ait bir malı Umra sûretiyle bağışlarsa yani bu malı sana ve varislerine verdim derse artık o malda veren kimsenin ve varislerinin hiçbir hakkı yoktur çünkü o mal verilen kimseye aittir. Ve mal sahibine geri dönmez çünkü o malı hibe ederken miras muameleri yapılacak şekilde yani kesin olarak vermiştir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3689- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Umra hakkında şöyle hükmetmiştir. Bir kimsenin bir kimseye ve onun çocuklarına bir bağışta bulunması ve sana ve çocuklarına bir şey olursa o mal bana ve varislerime aittir şeklinde şart koşmasıdır. Halbuki o mal verilen kimsenin ve varislerinin olmuştur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3- UMRA VE RUKBA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVÂYETLER

3690- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Umra yoluyla bir mal bağışlanmışsa o mal bağışlanan kimseye aittir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3691- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra şeklinde bağışlanan mal bağışlanan kimseye aittir."** (İbn Mâce, Hibe: 3; Tirmizî, Ahkam: 16)

3692- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Umra şeklinde mal hibe etmek yoktur kime bu yolla bir mal verilirse o mal verilen kimseye aittir."** (İbn Mâce, Hibe: 3; Tirmizî, Ahkam: 16)

3693- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kime Umra şeklinde bir mal hibe edilirse o mal hibe edilen kimsenindir."** (İbn Mâce, Hibe: 3; Tirmizî, Ahkam: 16)

3694- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Umra modeli mal bağışlamak caizdir."** (İbn Mâce, Hibe: 3; Tirmizî, Ahkam: 16)

3695- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Süleyman b. Hişam bana Umra'yı sordu. Dedim ki: Muhammed b. Şirin Şureyh'ten şunlar nakletti: **"Allah'ın Peygamberi Umranın caiz olduğuna hükmetti."** (Müslim, Hibat: 4; Buhârî, Hibe: 30)

4- KOCASININ İZNİ OLMADAN KADIN BİR ŞEYLER VEREBİLİR Mİ?

3696- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kadın bir kocaya nikahlandığında o kadını, erkeğin malından bağışta bulunması caiz değildir."** (Ebû Davud, Büyü': 87; Müsned: 6394)

3697- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mekke'yi fethettikten sonra bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: **"Evli bir kadın kocasının izni olmaksızın bir şey veremez."** (Ebû Davud, Büyü': 87; Müsned: 6394)

3698- Abdurrahman b. Alkame es Sekafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sekif heyeti Rasûlullah (s.a.v)'e gelmiş ve hediye de getirmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Bu getirdiğiniz hediye midir yoksa sadaka mıdır?"** diye sordu. **"Eğer hediye ise bu hediye ile Allah'ın Rasûlünü memnun etmek ve ihtiyacını gidermek istenmiştir. Eğer sadaka ise Allah'ın rızası kazanılmak istenmiştir."** Onlar: Hayır bu sadaka değil hediyedir dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de onların getirdikleri bu hediyeyi kabul etti. Onlarla beraber oturup konuştu onlara bazı şeyler sordu onlar da Rasûlullah (s.a.v)'e sordular o kadar çok oturup konuştular ki öğle ile ikindi namazını cem ederek birlikte kıldılar. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3699- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kureyş, Ensarî, Sekafi ve Devsiler dışında kimseden hediye almamaya karar verdim."** (Ebû Davud, Büyü': 83; Tirmizî, Menakıb: 74)

3700- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e bir miktar et getirilmişti. Rasûlullah (s.a.v):**"Bu nedir?"** diye sorunca, Berire'ye getirilen sadakalardan denildi. O zaman Rasûlullah (s.a.v):**"Bu et Berire'ye sadakadır. Fakat bize onun hediyesidir"** buyurdu. (Müslim, Zekat: 52; Ebû Davud, Zekat: 30)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33. İSLÂM YARGI HUKUKUNUN ESASLARI
Bu Hadisin Önemi:
Beyyinenin Türleri:
Davacının Delili Davalının Delilinden Önce Gelir:
Yemin İle Birlikte Şahidin Şehadeti İle Hüküm Vermek:
Davalının Yemin Etmemesi:
Davalının Yemini:
Hakim'in Mükâfatı
Hüküm'de Haksızlık Büyük Günahlardandır:

33. İSLÂM YARGI HUKUKUNUN ESASLARI

İbn Abbâs (r.a.) dan Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Eğer insanlara iddiaları üzerine {iddia ettikleri şeyler) verilecek olursa, birtakım kimseler başka kimselerin mallan ve kanlan üzerinde hak iddia edeceklerdir. Fakat beyyine (getirmek) davacıya, yemin de inkâr edene düşer.[1]

Bu Hadisin Önemi:

İbn Dakiki'1-îd der ki: Bu hadis ahkâmın esaslarından bir esas ve anlaşmazlık ve davalaşma hususunda başvurulacak en büyük bir mercidir.[2]
Nevevi der ki: "Bu hadis-i şerif Şeriat ahkâmı kaidelerinden büyük bir kaidedir.[3]
Bu hadis-i şerif insanlar arasında hüküm vermenin esaslarını ortaya jkoymaktadır. Ta ki, haklan korunabilsin, ırzlar muhafaza olunabilsin, adalet uygulanabilsin ve her hak sahibi de hakkını alabilsin. [4]

Beyyinenin Türleri:

Beyyineden kasıt, şahidliktir. Çünkü şahidlik hakkı açıklığa kavuşturur. Ayrıca şahidlik davacının (müddai) doğruluğuna delildir. Çünkü şahidlik, davacının iddia ettiği hususta (şahidin) hazır bulunmasına ve onu gözle görmesine dayanır. Bunun da birkaç çeşidi vardır:
1- Zinada şahidlik: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kadınlarınızdan fuhşu işleyenlere karşı içinizden dört şahid getirin...'Ven-Msa, 4/ısj Bir başka, yerde de şöyle buyurmaktadır: "Muhsan kadınlara iftira edip sonradan dört şahid getirmeseler, o kimselere seksener değnekAvurun.'7en-Nur, 24/4) Buna göre zina şahidliğinde dört erek şahidin bulunması şarttır. Kadınların şahid-liği kabul olunmaz.
2- Fukaha tarafından hudud diye adlandırılan Öldürme, hırsızlık, içki ve iftira hakkında da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Aranızdan adaletli iki kişiyi şahid tutunuz."tet-Taiûk. 65/2) Bunlar için iki erkeğin şahidüği kaçınılmazdır. Bu hususta kadınların şahidliği kabul olunmaz. Kimi fukahâ, nikâh ve talâka dair şahidliği hadler gibi kabul edip değerlendirmiştir ve bunlar için de iki şahidin kaçınılmaz olduğu görüşündedir.
3- Satış, borç, icâre ve buna benzer mali haklar ile ilgili olarak da Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Erkeklerinizden de iki şahid tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, o halde razı olacağınız şahidlerden bir erkekle iki kadın...'Vej-Ba kara, 2/282) Buna göre mali haklara dair davacının mutlaka ya iki erkek şahid, ya da bir erkek şahid ile iki kadın şahid getirmesi gerekmektedir.
4- Süt emmek, doğum, bakirelik ve benzeri hususlardan olup, erkeklerin muttali olmadığı haller hakkında kadınların şahidliği, erkek olmaksızın-tek başlarına kalsalar dahi, kabul edilir. Kimi zaman da tek bir kadının şahidliği dahi kabul edilir.
Ukbe b. el-Hâris'ten, dedi ki: Ben bir kadın ile evlendim. Bize siyah bir kadın gelip: İkinize süt emzirmiştim, deyince Rasulullah (s.a)'ın yanına gidip şöyle dedim: Ben filanın kızı filan kadın ile evlendim. Siyah bir kadın bize gelerek dedi ki: Ben size süt emzirmiş idim, ancak bu kadın yalan söylüyor. Rasulullah (S.A.S.) ondan yüz çevirdi. (Ukbe der ki). Bu sefer önümden gitti O'na: O kadın yalan söylüyor, dedim. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Bu kadın ikinizi emzirdiğini iddia ettikten sonra, sen artık onunla nasıl kalacaksın, onu bırak.[5]
Bunun üzerine Ukbe o kadından ayrıldı ve ondan bir başkasıyla evlendi. Hadiste konumuza delil teşkil edecek taraf, bu hususa yalnızca bir kadının şahidlik etmiş olduğudur.
Beyyine davacının delilidir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Beyyine (getirmek) davacıya düşer."
Müslim'in naklettiği rivayette ise Rasulullah (S.A.S.) davacıya: "İki şahidini getir." diye buyurmuştur. Buna göre davacı beyyine getirecek olursa, o sa-yede iddia ettiği şeye hak kazanır.
Beyyine getirme yükümlülüğünün davacıya ait oluşumdaki hikmet de şudur: Davacı açıklığa kavuşturulması gereken gizli bir husus hakkında davada bulunmaktadır. Beyyine ise bunu açıklığa kavuşturmak için güçlü bir delil teşkil etmektedir. [6]

Davacının Delili Davalının Delilinden Önce Gelir:

Meselenin hakime sunulmasından sonra o davalıya sorar, eğer kendisine nisbet edilen şeyi itiraf edecek olursa, hakim aleyhine hüküm verir. Çünkü itiraf (ikrar), itirafçıyı bağlayan bir delildir. Şayet davalı kendisine nisbet edilen hususu kabul etmeyecek olursa, bu sefer hakim davacıdan beyyine getirmesini ister. Eğer beyyine getirecek olursa, hakim onun lehine hüküm verir ve artık bundan sonra davalının inkâr etmesine yahut da
yeminlerine itibar etmez. Şayet davacı beyyine getirmekten acze düşüp hasmından yemin etmesini isteyecek olursa, bu sefer hakim davalıya yemin ettirir. Yemin ederse artık o ibra olur ve meseleleri de sona ermiş olur.

Rasulullah (s.a) da davacıya: "Peki beyyinen var mı?" diye sorunca davacının: "Hayır, demesi üzerine Rasulullah {s.a): "O halde senin yemin (ettirmek) hakkın vardır." der.[7]
Hadis-i şerif, davacının getireceği delilin davalının delilinden öncelikli olduğunun delilidir. [8]

Yemin Île Birlikte Şahidin Şehadeti İle Hüküm Vermek:

Şayet davacı tek bir şahid getirmek suretiyle beyyineyi tamamlayama-yacak olursa ve dava da ancak iki şahidin şehadeti ile sabit olan bir dava ise, acaba bir şahidin yerine de bir yemin kabul olunur mu? Bu durumda hakim davacının lehine bir şahid ve bir yemine dayanarak hüküm verebilir mi? İbn Abbâs (r.a.)'dan, dedi ki: Rasulullah (s.a) bir yemin ve bir şahidin şahidliği ile hüküm vermiştir.[9] Bu, Mâlikilerin, Şâfiilerin, Hanbelilerin, İshâk'ın, Ebu Sevr'in -hadler ve kısaslar müstesna- kabul ettiği görüştür.
Hakim durumdan şüphelenecek olursa, şahidlere de, -beyyine getirmiş olsa dahi- davacıya da yemin ettirebilir. İbn Receb*el-Hanbeli der ki: İmam Ahmed'e bu mesele hakkında soru sorulmuş O da şu cevabı vermiştir: Ali (r.a) böyle bir uygulama yapmıştır. Soruyu soran ona: Peki, böyle bir şey uygun mudur? diye sorunca, O da: Ali (r.a) bunu yapmıştır, diye cevap verdi.[10]
Nitekim İbn Ebi Leylâ, İbnu'l-Kayyım ve Kurtuba kadısı Muhammed b. Beşir de bu görüştedirler.[11]
İbn Receb de şöyle demektedir: Yolculukta vasiyete dair şahidlerin yap tıkları şahidlikten yana şüpheye düşülecek olursa, şahidlere yemin ettirileceğine dair Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Alah'ın şu buyruğu delil teşkil etmektedir: "Ey iman edenler, sizden birinize ölüm gelip çattığında vasiyet vaktinde aranızda ya içinizden adalet sahibi iki kişiyi şahid tutun yahut yeryüzünde yolculukta iken Ölüm size gelip çattığında sizden olmayan diğer iki kişiyi şahid tutun. Bu iki kişi hakkında şüpheye düşersiniz., ve Allah'ın şahidliğini gizlemeyeceğiz, o takdirde muhakkak günahkârlardan oluruz, diye Allah adına yemin ederler."(Ei-Mûtde. snoe) Bu âyet-i kerime ile amel selefin cumhuruna göre nesholmamıştır.[12]

Davalının Yemin Etmemesi:

Eğer davalı hakimin istemesine rağmen yemin etmeyecek olursa, onun bu yemin etmeyişi davacının iddiasını itiraf ve kabul etmesi gibi değerlendirilir. Çünkü davalı davayı inkâr etmekte doğru sözlü olsaydı, yapması gereken yemini yapmaktan geri durmazdı. Akıl ve din sahibi dosdoğru bir müs-lüman ise, yerine getirilmesi gereken bir hususu ifa etmekten uzak durmaz. Böyle bir nükûlun (yemin etmeyişin) geçerli kabul edileceği haklar ile kabul edilmeyeceği haklar hususunda birtakım görüş ayrılıkları ile birlikte, Hanefi-lerle Hanbelilerin kabul ettikleri görüş budur. [13]

Davalının Yemini:

Eğer davacı beyyine getirmeyecek olursa, yemin davalının delilidir. Böyle bir durumda davalı yemin ettiği takdirde davacının davasından ibra olur. Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmuştur: "Yemin ise davalıya düşer." (Müslim'in rivayetinde ise: "... yahut onun yemini" şeklindedir.) Yeminin davalı tarafından yapılması gereğindeki hikmete gelince; yemin beyyineden daha az güçlüdür. Çünkü o, (yemin etmesi istenen davalı) gizli bir hususu iddia etmemektedir. Bunun yerine onun dayanağı, zimmetin başkasının haklarından beri (uzak) olması şeklindeki aslî hükme dayanmaktadır.
Yeminin davalıya yöneltilmesi gerekmesi halinde (hakim) bütün davalılara yemin ettirir ve bu hususta davalılar arasında herhangi bir ayırım söz-konusu değildir. Ahmed, Şafii ve Ebu Hanife'nin benimsediği görüş budur. Bu husustaki delilleri ise davalıya yemin ettirmeye dair varid olmuş hadislerin genel ifadeleridir. Hakim davalıya yalnızca Allah adına yemin ettirir. Bundan başkasıyla yemin ettirmesi helal olmaz. Nitekim Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz Allah babalarınız adına yemin etmenizi size yasak kılar. Kimsemin edecek olursa ya Allah adına yemin etsin ya da sussun.[14]
Hakim'in yemin etmekle yükümlü olana öğüt vermesi ve yalan yeminin cezalarından sakındırması, ona Yüce Allah'ın: "Muhakkak Allah'ın ahdini {az bir bedele) satanlar. ."(An imr&n, 3/77) buyruğunu, Rasulullah (S.A.S.)in de: "Her kim müslüman bir kimsenin malını bu vesile ile kesip almak kasdıyla yalan yere (sabr)[15] yemini ile yemin edecek olursa, Allah'ın huzuruna o, kendisine gazab etmiş olarak çıkar.[16]
Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Yemin de (davayı) inkâr edene düşer." buyruğuna gelince, bu buyruk mutlak olarak her zaman geçerli olmaz. Bundan şu hususlar istisna edilir:
1- üânda iddia sahibi olan koca da yemin eder.
2- Aynı şekilde bir kimse ilâ süresi içerisinde hanımı ile ilişki kurduğunu iddia edecek olursa, yine yemin etmekle yükümlüdür.
3- Namazı terkeden bir kimse evde namaz kıldım, diyecek olsa yemin ettirilir.
4- Kasâme halinde yemin söz konusudur. Çünkü yeminler bu durumda levs ile birlikte davacının yükümlülüğüdür.[17]

Hakim'in Mükâfatı

Hakim'in hak ve adaleti araştırmak hususunda bütün gayretini ve çabasını ortaya koyması gerekir. Şayet verdiği hükmünde hakkı isabet ettirirse, iki ecri vardır. Amr b. el-As (r.a)'dan, o Rasululîah (s.a)'ı şöyle buyururken dinlemiş: "Hakim hüküm verip ictihad edecek olur da hakkı isabet ettirirse, onun için iki ecir vardır. Eğer hüküm verirken ictihad ettikten sonra hakkı isabet ettiremezse, onun için bir ecir vardır.[18]

Hüküm'de Haksızlık Büyük Günahlardandır:

Kendisini hakimliğe takdim eden kişinin helâl, haram ve hakimlik meseleleri hakkında yeterli bilgi sahibi olması gerekir. Diğer taraftan ona herhangi bir mesele getirildiği taktirde, Şeriat'm kaynaklarına başvurması uygundur. Cahil bir kimsenin kendisini hakimlik meydanına atması helâl değildir. Çünkü böyle bir durumda o, insanların haklarının zayi olmasına, hakh herhangi bir sebep ve gerekçe olmaksızın kanlarının heder olmasına sebep teşkil edebilir.
Aynı şekilde hakimin, verdiği hükümde Allah'ın gözetimi altında olduğunu bilmesi, hak ve adalet ile hükmetmesi de icabeder. Çünkü böyle bir konumda zulüm Cehennem'e varmayı gerektiren büyük günahlardandır. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Hakimler üç çeşittir, iki çeşidi ateştedir, bir çeşidi de Cennet'tedir. Bir kişi eğer hakkı bilip de onun gereğince hüküm verecek olursa o Cennet'tedir. Bir kimse eğer bilgisizce insanlar arasında hüküm verecek olursa o da ateştedir. Bir kimse hakkı bilmekle birlikte verdiği hükümde

haksızlık yaparsa o da ateştedir.[19]

---

[1] Nevevi der ki: Bu hasen bir hadistir, Beyhakİ ve başkaları bunu bu şekilde rivayet etmişlerdir. Bir bölümü de Buhâri ile Müslim'de yer almaktadır. Bu hadisi Müslim şu lafızlarla rivayet etmiştir: "Eğer insanlara iddialan sebebiyle (iddia ettikleri şeyler) verilecek olursa, birtakım kimseler birtakım kimselerin kan ve mallarını iddia edeceklerdir. Şu kadar var ki, yemin müddea aleyhe (davalıya) düşer." Müslim Şerhi, IV, 300. Buhâri de bu hadisi şu lafizla rivayet etmektedir: "... o takdirde birtakım kimselerin kanları ve mallan (heder olur) gider." (Buhari, 167)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 337.
[2] el-Vâfi fi Şerhi'l-Erbain, 242
[3] Aynı yer.
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 338.
[5] Buhâri, VI, 126, (Nihâh 23}
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 338-339.
[7] Müslim Şerhi, I, 344
[8] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 339-340.
[9] Müslim Şerhi, IV, 301
[10] Câmiu'l-Ulumi ve'l-Hiketn, 299
[11] Fıkhu's-Sünne, III, 460
[12] Câmiu'l-Ulumi ue'l-Hikem, 299
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 340.
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları:341.
[14] Buhâri, VII, 98, (Edeb 74); Müslim Şerhi, IV, 186
[15] Sabr yemini: Kişinin yemin etmesi için mecbur tutulması, bunun için alıkonulması ve bunun sonunda da yeminin gerektirdiği hükmün kendisi sebebiyle terettüb ettiği yemindir. el-Vâfi fi Şerhi'l-Erbainde böyle tanıtılmaktadır.
[16] Buhâri, V, 166; Tefsir, 3. sure 3. bab; Müslim Şerhi, I, 343
[17] Kasâme hadisinde Levs sözkonusu edilmektedir. Levs ise tek bir kişinin, maktulün ölümünden önce "Filân kişi beni öldürdü" şeklindeki ikrarına şahidlik etmesi yahut da iki şahidin katil ile maktul arasında düşmanlığın bulunduğuna yahut da katilin maktulü tehdit ettiğine veya buna benzer şeylere iki şahidin şehadet etmesidir. Levs kelimesi pisliğin yapışması anlamındadır. Lisdnu'i-Arab'da (IV, 185) böyle açıklanmaktadır.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 341-342.
[18] Buhâri, VIII, 157 (İ'tisâm 21); Müslim Şerhi, IV, 310
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 342-343.
[19] Sahih bir hadistir, bk. el-Elbâni, Sahihul-Cûmi, 4322; el-İrvâ, 2603
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 343.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU FEZÂİLİ'L-KUR'ÂN
KUR'ÂN'IN FAZİLETLERİ BÖLÜMÜ
Bâb: Hayırlınız Kur'an'ı Öğrenen Ve Öğretendir
Bâb: Ezberden Okumak

KİTÂBU FEZÂİLİ'L-KUR'ÂN

KUR'ÂN'IN FAZİLETLERİ BÖLÜMÜ

Bâb: Hayırlınız Kur'an'ı Öğrenen Ve Öğretendir

331-Amr b. Avn bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü'nün (sav) huzuruna bir hanım geldi ve kendini Allah'a ve Resûlü'ne (sav) hibe ettiğini söyledi. Allah Resulü (sav) "Kadına ihtiyacım yok" buyurdu. Orada bulunan bir adam "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi. Allah Resulü (sav) "Ona bir elbise ver" buyurdu. Adam, "Bulama" dedi. Efendimiz "Öyleyse demirden dahi olsa bir yüzük ver" dedi. Adam bunu da yapamayacağını söyledi. Allah Resulü (sav) "Peki Kur'an'dan ezberinde neler var?" diye sordu. Adam da "Şu şu sûreler" dedi. "O zaman bu sûreler karşılığında seni onunla evlendirdim" buyurdu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 241 no.lu hadis olarak geçmiş ve orada tafsilatlı olarak şerhedilip çıkan hüküm ve dersler beyan edilmiştir. İmam Buhârî'nin onu bu bapta zikretme sebebi ise Kur'ân öğrenimiyle ilgili içeriği sebebiyledir. Gerçekten de Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: "En hayırlılarınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir." (Ebû Dâvud, 1452; Tırınizî, 3070; İbniMâce, 211)

Hüküm

Kur'ân öğrenmek ve öğretmek, Müslümanlar üzerine vacip kılman ilimlerin en şereflisi ile meşgul olmaktır.

Ders

Bu hadis-i şeriften bölümle ilgili olarak çıkarabileceğimiz en mühim ders, Kur'ân'm ne büyük bir sermaye olduğudur. Kişi böyle bir sermayeye sahip olup onun gereğini ifa ettikçe sırtı yere gelmeyeceği gibi, dünya ve ahiret saadetinin yolunu da bulmuş olur. Unutmamak gerekir ki Allah'ın Zâtı dışında her şey fanidir. O'nun zâtının bizler için en müşahhas ifadesi ise, Mushaf kapaklan arasında her zaman ulaşma imkânımız olan Kelâmıdır. Bu Kelâm'ı gökleri ve yeri yoktan vareden Allah'ın sözü olarak görebilmek, onu öğrenme ve öğretmenin de ne büyük bir şeref olduğunu anlamaya yetecektir.

Bâb: Ezberden Okumak

332- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Yakup b. Abdirrahman bize Ebû Hâzim'den, o Sehî b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûiü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Kendimi sana hibe etmeye geldim" dedi. Allah Resulü (sav) ona baktı, baştan ayağa dikkatlice süzdü, sonra başını öne eğdi. Kadın, Allah Resûlü'nün (sav) kendisi hakkında hüküm vermediğini görünce bir kenara oturdu.
Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, eğer onunla evlenme arzunuz yoksa, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir mahn var mı?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. "O zaman ev halkına git, onlarda bir şey bulup bulamayacağına bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Aliah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izânm var." (Sehl der ki: Belden yukarısını örtecek bir ridâsı bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izânm ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu.
Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü (sav) onu sırtı dönük olarak gördü ve çağrılmasını emretti. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neler var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. Allah Resulü (sav) "Bunları ezberden okuyabilir misin?" diye sorunca "Evet" dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'an'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[2]

Şerh

Hadis-i şerifi bir önceki bab altında ve daha öncesinde şerhettiğimiz için tekrarı uygun görmüyor, Yüce Kitabımızı yüzünden okumakla yetinmeyip ezberlemenin de çok faziletli olduğunu belirtmek istiyoruz. Hadisin bu bapu yer alma sebebi de budur.

---

[1] Buhârî, vekâlet/2144, fezâiluM-Kur'ân/4641-4642, nikâh/4697, 4727, 4731, 4737, 4740> 4745, 4752-4753, libâs/5522, tevhîd/6867; Müslim, nikâh/2554; Tirmizî, nikâh/1032; Nesâî, nikâh/3238, 3306; Ebû Dâvud, nikâh/1806; İbn Mâce, nikâh/1879; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21733, 21783; Mâlik, nikâh/968; Dârimî, nikâh/2104

[2] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HİLAFET VE İMAMETLE İLGİLİ BÖLÜM
Umumî Açıklama:
BİRİNCİ BÂB
HİLÂFET VE EMİRLİGİN AHKÂMI
BİRİNCİ FASIL
İMAMLAR KUREYŞ'TENDİR.
İKİNCİ FASIL
İMAMLIĞI VE EMİRLİĞİ SAHİH OLANLAR
ÜÇÜNCÜ FASIL
İMAM VE EMİRİN VAZİFELERİ
DÖRDÜNCÜ FASIL
EMİR OLMANIN KÖTÜLÜĞÜ
Umumî Açıklama:
BEŞİNCİ FASIL
İMAM VE EMİRE İTAATİN VACİB OLUŞU
1- CEMAAT MESELESİ
CEMAATTEN MAKSAD NEDİR
CEMAATTEN AYRILANLARI TEL'İN:
TEFRİKA ÇIKARACAK ŞEYLERDEN KAÇINMAK:
CEMAAT YOKSA:
2- UMMİYE BAYRAK
3- ASABİYET
ALTINCI FASIL
İMAMLARIN VE EMİRLERİN YARDIMCILARI
İKİNCİ BÂB
HÜLAFÂ-İ RAŞİDÎN VE ONLARIN SEÇİMLERİ
BAZI HÜKÜMLER:
HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
HADİSİN İFADE ETTİGİ FAYDALAR:

HİLAFET VE İMAMETLE İLGİLİ BÖLÜM

Bu bölümde iki bâb vardır.

BİRİNCİ BÂB
HİLAFET VE İMAMETİN AHKÂMI
(Bu bâb 6 fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
İMAMLAR KUREYŞ'TENDİR
*
İKİNCİ FASIL
İMAMLIGI, EMİRLİGİ SAHİH OLANLAR
*
ÜÇÜNCÜ FASILİMAM VE EMİRİN VAZİFELERİ
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
EMÎR OLMANIN KÖTÜLÜGÜ
*
BEŞİNCİ FASIL
İMAMA VE EMÎRE İTAATİN GEREGİ
*
ALTINCI FASIL
İMAMLARIN VE EMÎRLERİN YARDIMCILARI
*
İKİNCİ BÂB
HULEFÂU'R-RAŞİDÎN VE ONLARA BİAT ŞEKİLLERİ

Umumî Açıklama:

İslâm dini devlet dinidir. Bu sebeple devlet hayatını ilgilendiren bütün müesseselerin İslam'da yeri vardır. Onlardan her birine, devlet hayatındaki ehemmiyeti nisbetinde yer vermiştir. Hayatî önem taşıyanlara ağırlık olarak yer verir.
İmamet, yani devlet reisliği meselesi bir milletin siyasî hayatının merkezinde yer alır. Bu sebeple İslâm dini, konuya fazlaca yer vermiş. İmamda aranacak vasıflardan, seçimine, azline, itaat, isyan bahislerine kadar hatıra gelebilecek her hususta esaslar, prensipler, hükümler koymuştur. Bunlar nazarî olarak işlenmekten başka çeşitli şekilleriyle tarih boyunca tatbik de edilmiş, ayrıca hukukşinaslar tarafından teşriata, kodifikasyona da tâbi tutulmuşlar ve madde madde kodifiye edilmişlerdir.
İmamet konusuna giren mühim meselelere daha önce temas ettik, burada tekrar etmeksizin mevzu üzerine kitabın yer verdiği hadislere geçiyoruz. [1]

BİRİNCİ BÂB

HİLÂFET VE EMİRLİGİN AHKÂMI

BİRİNCİ FASIL

İMAMLAR KUREYŞ'TENDİR.

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ?????? ?????????? ?? ???????? ?????????[. ????? ???? .

1. (1705)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "İnsanlar hayırda da şerde de Kureyş'e tâbidir." [Müslim, İmâret 3, (1819).][2]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????????? ?? ??? ????????? ??????????? ?????? ??????????????? ???????????? ?????? ????????????. ???????? ?????????? ??????????? ?? ????????????? ??????????? ?? ?“???? ???? ????????? ??????????? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????? _____[. ????? ??????? .

2. (1706)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar bu işte Kureyş'e tâbidirler. Müslümanları Müslüman olanlarına, kafirleri kafir olanlarına tâbidirler. İnsanlar madenler gibidir. Cahiliyede hayırlı olanlar fıkhı öğrenirlerse İslam'da da hayırlıdırlar. Bu işe en çok nefret edenleri insanların en hayırlısı bulacaksın. Onlar (rızaları hilâfına) içine düşmedikçe buna tâlib olmazlar." [Buhârî, Menâkıb 1; Müslim, İmâret 2, (1818).][3]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadislerde geçen iş (ş'en)'den murad emîrlik ve hilafettir. Emîrlik idarecilik, valilik, devlet reisliği gibi mânalara gelir. Hilâfet daha ziyade Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mânevî şahsının temsilciliğidir.
2- Kureyş, Mekke'de yaşayan Araplardır. Bunlar İslâm'dan önceki dönemden beri diğer Araplara nazaran itibarli ve nüfuzlu idiler. Birçok yönden üstünlükleri kabul edilmişti. Mekke'de ikamet edip, ataları Hz. İbrahim'den kalma mukaddes bina Kâbe'yi himaye etmeleri, hacca bağlı olarak Kâbe ile ilgili birçok hizmetleri îfa etmeleri, diğer Araplar arasında sağladıkları üstünlüğe yeterli bir sebep idi. Kaldı ki, bunların, bizzat Kur'an-ı Kerim'de yer verilen (Kureyş sûresi) ticârî hayatları, komşu ülkelerle sıkı bağlar kurmalarına, bu sâyede sâdece maddî yönden değil, kültür, görgü, tecrübe ve bilgi gibi mânevî yönden de zenginleşmelerine yol açmıştı. Onların câhiliye devrindeki üstünlüklerine bütün bu durumlarının müessir olduğu söylenebilir. Hadiste geçen "İnsanların kâfirleri Kureyş'in kâfirlerine tâbidir" ifadesi, cahiliye devrindeki durumlarını tesbit eder. Müslüman olduktan sonra da durumda bir değişiklik olmamıştır. Daha dikkat çeken husus, Mekke'nin fethine kadar bekleyiş içinde kalan taşra Araplarının, Mekke Müslüman olunca kitleler halinde İslâm'a girip Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e tâbi olmalarıdır. Kureyşli olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a tâbi olan Müslümanlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra da yine Kureyşli olan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Muâviye vs.'ye tâbi olmaya uzun müddet devam etmişlerdir.
3- Hayırlı kimselerin emîrlik ve hilafet gibi idârî sorumluluklardan nefretleri, o vazifelerin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmeme endişesinden ileri gelir. Onu kabul etmek, meşakkatin altına girmektir. Adaletle icraatte bulunup, insanların zulmüne mâni olmak zor işlerdendir. Aklı tam, diyâneten hassas kimsenin bu muhataralı (riskli) işe talib olmayacağı açıktır. "Onlar rızası hilâfına içine düşmedikçe buna tâlib olmazlar" şeklinde tercüme ettiğimiz ibârenin mefhumunda âlimler ihtilâf etmiştir. Bâzıları şöyle anlamışlardır: "Kim emîr olmak için hırs göstermeden, talibi olmadan, bu vazife uhdesine düşerse, emîrlikteki kerâhet ondan kalkar. Çünkü önceki ibâre, emîrlik talebini mutlak olarak mekruh ilân etmiştir. O ibareyi şöyle anlayan da olmuştur: "Âdet şöyle cereyan etmektedir: Kim bir şeyi elde etmek için hırs gösterir, fazla peşine düşerse nâdiren ona kavuşabilir. Kim de birşeyden yüzçevirir, ele geçirmek hususunda hırs göstermezse, umumiyetle o şeye daha rahat kavuşur."[4]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ? ??????? ????? ?‘???? ?? ???????? ??? ????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

3. (1707)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bu iş (emîrlik) insanlardan iki kişi bâki kaldıkça Kureyş'te olmaya devam edecektir." [Buhârî, Menâkıb 2, Ahkâm 2, Enbiya 1; Müslim, İmâret 4, (1820).][5]

AÇIKLAMA:

Bu hadisteki "iş"ten de murad emîrlik ve hilafettir. Kıyamete kadar buna Kureyş sâhip olacak demektir. Hadis ıtlakı üzere alındığı takdirde, üstünlükte takvayı esas alan (Hucurat 13) İslâm'da Kureyş'e mutlak bir imtiyaz tanınması gibi bir durum ortaya çıkar. Aslında, bu işkâli bertaraf eden kayıtlar başka rivâyetlerde gelmiştir:

??? ????? ??‘???????? ???? ???????? ??? ????????? ??????: ??? ???????? ????? ????????????? ?????????? ?????????? ????? ????????

"Bilesiniz üç şeyi yerine getirdikçe umerâ Kureyş'tendir: Merhametli olmaları istendiği zaman merhametli oldukça, hükmettikleri zaman âdil ve hakka riâyetkâr oldukça."

???‘???????? ???? ???????? ??? ????? ???????? ??????????

"Hükmedince adaletten ayrılmadıkça imamlar Kureyş'ten olacaktır."
Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in de şu sözü rivâyet edilmiştir:

????? ????? ??????? ??? ??????? ??? ????????? ?????? ?????????????? ????? ????????

"Kureyş Allah'a itaat edip, emri üzere doğru yolda oldukça, bu iş onlar üzerindedir."
Bu hususu tahlil eden İbnu Hacer der ki: "İşâret ettiğim hususta vârid olan hadisler üç kısımdır:
1- Bir kısım hadisler, Kureyşliler'in, gösterilen vasıfları muhâfaza etmedikleri takdirde, "Allah'ın lânetine uğrayacaklarını haber verir. Meselâ "Bilesiniz üç şeyi yerine getirdikçe ümerâ Kureyş'tendir..." hadisi bunlardandır. Bu rivâyette şu cümle de yer alır: ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????? "Kim bu söylenenleri yapmazsa Allah'ın lâneti üzerine olsun." Bu hadiste, "iş"in (emîrlik) onlardan çıkmasını gerektiren bir şey yok.
2- Onlara, aşırı şekilde eziyet edeceklerin musallat edilmekle tehdid edilmeleri Ahmed İbnu Hanbel ve Ebû Ya'la'da gelen şu hadiste olduğu gibi:

???? ??????? ???????? ????????? ?????? ????? ??????? ??? ???? ?????????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ???? ????????? ????? ??????? ??????????

"Ey Kureyşliler! Sizler bir kısım bid'atlere düşmedikçe bu "iş"in sahiplerisiniz. Şâyet bid'atlere düşerek (dinin getirdiklerini) değiştirecek olursanız Allah size öylelerini musallat eder ki, onlar ağacın dalını soydukları gibi sizleri soyarlar (derilerinizi yüzerler)..." Kezâ bu rivâyetlerde de -her ne kadar bir iş'ar (bir ihsas, bir imâ) varsa da- "iş"in Kureyşliler'in elinden çıkacağına sarih bir ifade yoktur.

3- Aleyhlerine kıyâma, onlarla savaşmaya izin veren ve "iş"in onların elinden çıkacağını ihbâr eden rivâyetler... Tayâlisî ve Taberânî'de gelen Sevbân hadisi gibi:

????????????? ?????????? ??? ???????????? ????? ?????? ???? ????????????? ???????? ??????????? ????? ????????????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ???????????

"Kureyş sizin için istikametli oldukça siz de onlar için istikametli olun. Onlar istikamette olmazlarsa kılınçlarınızı omuzlarınıza koyup çoğunu helâk edin. Bunu yapmazsanız (çok çalışıp az kazanan) bedbaht çiftçiler olun."[6] İbnu Hacer bunu takviye sadedinde şu rivâyeti de kaydeder:

????? ????? ??????? ??? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??????????

"Bu "iş" Himyerîler'in elinde idi. Allah onlardan alıp Kureyş'e verdi. Tekrar onlara dönecektir." Bu hadisler ifade eder ki Kureyşliler dini ikame etmezlerse "iş" onlardan çıkacaktır."

İbnu Hacer şöyle devam eder:

"Geri kalan hadislerden çıkarılan netice şudur: "İş"in onlardan çıkması, önce, onların lânetle tehdid edildikleri menfur hallere düşmeleriyle vaki olur. Bu zâten rüsvaylığa ve tedbirlerinin bozulmasına sebeptir. Bu durum Abbasî Devleti'nin başlarında vâki olmuştur.

Arkadan, Kureyşliler'e eziyet verecek kimselerin musallat edilme tehdidi var. Bu durum da Abbasîlerde görülmüştür. Mevâlîler onlara galebe çalınca, ellerinde, üzerlerine hacr konmuş çocuklara döndüler. Çocuk gibi bazı basit şeylerle oyalandılar, işleri başkaları yürüttü.

Sonra durum daha da kötüleşti. Deylemliler galebe çaldı. Her hususta onları sıkıştırdılar. Öyle ki, halifenin yetkisinde sadece hutbe okumak kaldı. Mütegallibe (zorbalar) her beldede memleketi aralarında paylaştılar. Böylece ard arda değişik tâifeler bunlara musallat oldu. Sonunda her yerde "iş" ellerinden çıktı. Bazı yerlerde halifenin kuru bir adı kaldı." Hilafetin Kureyş'le olan ilgisini tesbit eden hadisleri böylesi bir izaha kavuşturan İbnu Hacer, daha sonra, İslâmî grupların bu husustaki görüşlerine yer verir:

"...Cumhur-u ulemâ -bu hususta Sahâbe'den vârid olan ittifak üzere- imam için Kureyşli olmanın şart olduğuna hükmetmiştir.

Bazı tâifeler bunu Kureyş'ten belli bir grupla kayıdladılar. Bir tâife: "Hz. Ali evladları dışında kalanlardan imam câiz değildir" dedi. Şia bu görüştedir.

Sonra, Hz. Ali'nin zürriyetinden kimlere câiz olduğu hususunda çok şiddetli ihtilâflar meydana geldi. Bir tâife: "Abbâs'ın çocuklarına has" dedi. Ebû Müslim Horasânî ve etbâı bu görüşteydi.

İbnu Hazm'ın nakline göre bir taife: "Câfer İbnu Ebî Tâlib'in oğulları dışındakilere câiz olmaz" demiştir.

Diğer bir tâife: "Abdulmuttalib'in evladlarından olmalıdır" demiştir.

Bazılarının: "Benî Ümeyye dışındakilerden câiz değildir" dediği, diğer bazılarının: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in evlatları dışındakilerden câiz değildir" dediği rivâyet edilmiştir.

İbnu Hazm bu nakilleri yaptıktan sonra: "Bu gruplardan hiçbirinin lehine bir delil mevcut değildir" der.

Hâricîler ve Mu'tezile'den bir tâife: "İmamın Kureyş dışında olması câizdir. İmamete, Kitap ve Sünnet'i ikâme eden herkes lâyıktır, Arap olmuş, acem olmuş farketmez" demiştir. Hattâ Dırâr İbnu Amr mübâlağaya kaçarak: "Kureyş dışında birinin başa geçirilmesi evlâdır, zîra, öyle birisi, aşîret (ve taraftarları) cihetinden az (ve dolayısıyla zayıf) olur, haddi aşıp azdığı takdirde azli kolay olur" der.

Ebû Bekr İbnu't-Tîb: "İmamlar Kureyş'tendir" hadisinin sübût bulmasından (sahih olmasından) sonra Müslümanlar bu söze itibar etmezler. Nitekim Müslümanlar asırlardır bununla amel etmiştir. Öyle ki, ihtilâf çıkmazdan önce, bu hadise itibar edilmesi hususunda icma vâki olmuştur" der.

...Kadı İyaz der ki: "İmam'ın Kureyş'ten olmasını şart koşmak, bütün âlimlerin mezhebidir. Hatta bunu, icma edilen meselelerden addetmişlerdir. Selefe mensub hiç kimseden bunun hilâfına görüş nakledilmemiştir. Seleften sonra gelenler de her tarafta bu hususta ittifak etmiş, muhâlif görüş beyan eden olmamıştır. Öyle ise, Hâricîlerin ve Mu'tezile'den onlara uyanların görüşlerine Müslümanlara muhâlefetleri sebebiyle itibar edilmez."

İbnu Hacer, burada ihtirâzî bir kayıd koyar: "Bu hususta icma olduğunu söyleyen kimse, Hz. Ömer'den rivâyet edilen şu görüşü te'vil etmek zorundadır. Ahmed İbnu Hanbel sahih bir senedle şunu kaydeder: "Eğer ecelim geldiği zaman Ebû Ubeyde hayatta olsa onu halife seçerdim... Ebû Ubeyde'nin vefatından sonra ecelim gelecek olsa Muâz İbnu Cebel'i halife seçerdim." Burada adı geçen Muâz İbnu Cebel, Ensârî'dir. Kureyş'le hiçbir neseb bağı yok. İmamın Kureyş'ten olma şartı hususundaki icmâ muhtemelen Hz. Ömer'in vefatından sonra tahakkuk etmiştir. Ya da Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bu hususta ki ictihâdı değişmiştir.

Hilafeti Kureyş'e mahsus görmeyip, kendisine delil olarak Abdullah İbnu Ravâha ve Zeyd İbnu Hârise ve Üsâme İbnu Zeyd vs.'nin harplerde askerî birliklere komutan tâyin edilmelerini gösterenlere şu söylenebilir: "Bu tâyin, el-imametu'l-uzma (=en büyük imamlık, yani devlet reisliği) tâyini değildir. Bu örneklerden şu hüküm çıkarılır: "Halife hayatında Kureyşli olmayanları kendisine nâib seçme yetkisine sahiptir."

NETİCE:

İmamların Kureyş'ten olması meselesi Ehl-i Sünnet ulemâsı arasında bâzı kayıtlarla kabul edilen, icmaya yakın bir ekseriyetle mütekaddim ve müteahhir herkesce benimsenen bir husustur. Bu mevzuda hadis kitaplarında pek çok rivâyet yer almış olmaktan başka fakihler, şârihler, tarihçiler.... de meseleye eğilip kitaplarında yer vermişlerdir. Hadisin, sâdece mutlak vechini sathî bir nazarla değerlendirerek keşfettiğini zannettiği teâruzun giderilmesini hadisi reddetmede arayan kimse ciddi bir hataya düşer. Böyle bir davranış, ulum-i İslâmiye'nin en ziyâde işlenmiş ve geliştirilmiş olan ve bir rivâyeti kabul veya redde tamâmen objektif mi'yarlara dayanan binlerce hadis ulemasının metoduna ters düşmekten başka, Ashab'tan günümüze, meseleye eğilmiş ve icmaya yakın bir ittifakla sıhhatini ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbetini benimsemiş bütün eslaf-ı izâmı tekzib, onların techilini, tadlilini tazammun eden bir bilgiçlik iddiası olur, el-iyâzu billah.

İslâm ulemâsının tamamen objektif metodlarla değerlendirip sıhhatine hükmettiği bir rivâyet, ilim semasında parlayan bir yıldız gibidir. Hiç kimse, onu dar aklına sığmadığı veya subjektif ölçülerine uymadığı için yerinden söküp atamaz, çünkü eli yetişmez. Onun bütün mülâhaza ve gayretleri, elindeki sapanından attığı taşlarla gökteki yıldızları düşürmeye kalkan çocuğun mantığından dışarı çıkmayacağı gibi, başarısı da onunkinden öteye geçemez. [7]

?4? ??? ?????)?1(?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ?? ???????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????. ??? ??????? ???? ?????????? ????? ???: ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????????? ???????? ??????. ??????: ???? ????? ????????? ??????????? ???? ????????? ???????? ??????: ???????? ?????? ??????????? ???? ???? ??????? ???? ????? ?????????[. ????? ??? ????? ????????? ??????? ???? ??????? ??? ????? .

4. (1708)- Sefîne (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Hilâfet, ümmetim arasında otuz yıl sürecektir. Bundan sonra saltanat gelecektir." Said İbnu Cumhân dedi ki: "Sonra ilâve etti: "Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in hilâfetine Hz. Ömer'in hilâfetini, Hz.Osman'ın hilâfetine Hz. Ali'nin hilâfetini (radıyallahu anhüm ecmain) ekle (parmaklarınla say) bak!" dedi. Bunları (sayınca hakikaten) otuz yıl bulduk."

Sefîne'ye: "Emevîler, hilâfetin kendilerinde (devam ettiğini) zannederler" denmişti, şu cevabı verdi: "Beni'z-Zerkâ yalan söylüyor. Onlar krallardır, hem de en kötü krallar." [Ebû Dâvud, Sünnet 9 (4648, 4647); Tirmizî, Fiten 48, (2227).][8]

AÇIKLAMA:

1- Sefîne, aslında bir lakaptır, gemi demektir. Burada Sefîne (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir âzatlısıdır. Ebû Abdirrahman diye künyesi vardır. İsminin ne olduğu kesinlikle bilinmiyor, Mihrân vs. diyen olmuştur. Lakabı kendisine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vermiştir. Sebebi, bir yolculuk sırasında çok eşya taşımış olmasıdır. Şöyle anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yolculuk yapıyorduk. Yolculardan yorulanlar oldu. Bunlar kılıçlarını, kalkanlarını üzerime koydular. Böylece çok sayıda kılıç ve kalkan taşıdım. (Bunu gören) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen sefînesin" diye iltifatta bulundular."

2- Rivâyetin Ebû Dâvud'da gelen bir vechinde: ??????? ???????????? ???????? ?????? "Nübüvvet hilâfeti otuz yıldır" denmiştir._____)?1(?? ???? ???? ????? ??? ????? ???? ???? ????: ??? ???? ?? ????? ????? ?????? ????: ?????? ????: ?????? ????: ??? ???.

3- Alkamî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra gelen otuz yıl içinde Dört Halife ile Hz. Hasan (radıyallâhu anhüm)'ın halifelikleri vardır. Şöyle ki:
Hz. Ebû Bekir'in hilafeti 2 yıl 3 ay 10 gündür.
Hz. Ömer'in hilafeti 10 yıl 6 ay 8 gündür.
Hz. Osman'ın hilafeti 11 yıl 11 ay 9 gündür.
Hz. Ali'nin hilafeti 4 yıl 9 ay 7 gündür.
Hz. Hasan'ın hilafeti 7 aydır.
Nevevî'nin verdiği rakamlarda ufak tefek fark mevcuttur. Bizce mühim değil.

4- Hadiste geçen: "Bundan sonra saltanat (kraliyet=mülk) gelecektir" demek, "nübüvvet hilâfetinden sonra..." demektir. Âlimler, bu hadise dayanarak Emevî ve daha sonraki devirlerde devlet başkanları "halife" ünvanını almış olsalar da, bu halifeliğin Dört Halife döneminde olduğu gibi nübüvvet hilâfeti olmadığını, sâdece bir isimden ibaret olduğunu söylemişlerdir. Nübüvvet hilâfetine bihakkın lâyık olabilmek için amel yönüyle sünnete uymak gerekir. Sefîne (radıyallâhu anh)'nin, Hz. Muâviye için: "Meliklerin birincisi" dediği rivâyet edilmiştir. Öyle ise nübüvvet hilâfetinden maksad kâmil mânada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a halef olmaktır ki, âlimler bunu beş halife ile sınırlarlar.

5- Benî'z-Zerkâ, Benî Mervân demektir. Zerkâ, Emevîler'in geçmişteki annelerinden biridir.[9]

?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ? ??????? ???? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ????????? ????????? ???? ????????. ?????: ????? ??????? ??????? ????: ????? ??????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? ??? ???? ?? ????.????? ????? ??? ???? »????????«: ?????? ????? .

5. (1709)- Hz. Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu din, hepsi Kureyş'ten gelecek olan on iki halifeye kadar aziz ve güçlü olacaktır."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a soruldu:
"Sonra ne olacak?"
"Sonra herc (fitne ve kargaşa) gelecek!" diye cevap verdi." [Buhârî, Ahkâm 51; Müslim, İmâret 5-9 (1821); Tirmizî, Fiten 46, (2224). Bu üç kitap, hadisin "Kureyş'ten" kelimesine kadar kısmını: "Ebû Dâvud da [Medhi 1, (4279), 4280)] tamamını tahric etmiştir.][10]

AÇIKLAMA:

On iki imamın geleceğinden haber veren bu hadis farklı vecihlerde rivâyet edilmiştir. Herbiri bazı noksan ve ziyadeler ihtiva etmektedir:
"Bu "iş" ümmetim arasında on iki imam geçmedikçe sona ermez."
"İnsanların işi, kendilerine on iki kişi hükmettiği müddetçe yürümekte devam edecektir."
"Benden sonra on iki emîr gelecek... hepsi de Kureyş'ten olacak."
"On iki imam üzerinizde halife oldukça din ayakta kalacaktır."
"Hepsinin etrafında ümmetin toplanacağı on iki halife üzerinizde oluncaya kadar bu din ayakta kalacaktır." v.s.
Görüldüğü üzere hadisler kendi aralarında farklıdır ve yeterli açıklıktan uzaktır. Bu yüzden şârihler, tatminkâr ve birbiriyle uyuşan açıklama sunamamışlardır.
Kadı İyaz der ki: "Hadiste gelen 12 adedi, iki soru akla getiriyor:
Birincisi: "Bu hadisin zâhiri Ashâb-ı Sünen tarafından tahric edilen -İbnu Hibban ve başkalarınca da sıhhatine hükmedilmiş olan- Hz. Sefîne (radıyallâhu anh)'nin rivâyet ettiği: "Hilâfet benden sonra otuz yıldır, ondan sonra krallık vardır..." (1708 numarada geçdi) hadisi bunun zâhirine muhalefet eder. Çünkü bu otuz yıl içerisinde sâdece Dört Halife ile az bir müddet de Hasan İbnu Ali (radıyallâhu anhüm ecmâin) halife olmuştur.
İkincisi: Hilâfete geçenler sayıca bundan fazla.
Birinci sorunun cevabı: Sefîne hadisinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nübüvvet hilâfetini kasdetmiştir, Câbir İbnu Semüre hadisinde böyle bir kayıt yoktur.
İkinci sorunun cevabı: "Bu hadiste: "Benden sonra sadece on iki halife gelecektir" denmiyor, "...on iki halife olacak..." deniyor. Bu miktarda halife gelmiştir, daha fazla halifenin gelmesine de bir mâni yoktur."
Kadı İyâz devamla der ki: "Mamafih bu söz, hilâfete her geçenin kastedilmesi halinde uygundur. Ancak bu sözde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın adâletle hükmeden ve hilafete gerçek mânada liyakat kazanan kimseleri kasdetmiş olması da mümkündür. Bu şartlara uygun olarak Dört Halife geçmiştir. Kıyamet kopmazdan önce bu miktar 12'ye tamamlanacaktır.
Âlimlerden bazıları: "Bu on iki imam aynı zamanda zuhur edecek ve halk kısım kısım bunlara tâbi olacak" demiştir. Nitekim beşinci hicrî asırda sadece Endülüs'te altı adet sultan ortaya çıktı, hepsi de kendisini halife ilan etti. Bunların aynı asrında Mısır sultanı, Bağdad'da Abbâsî halifesi ve başka yerlerde Alevîler ve Hâricîler adına hilâfet iddia eden kimseler vardı. Bu te'vili te'yid eden bir rivâyet Müslim'de gelmiştir: ????????? ????????? ????????????? "...Halifeler çıkacak ve sayıları da çok olacak..."
Bazı âlimler: "Bundan hilâfetin izzet, İslâm'ın kuvvet ve işlerin istikâmet üzere gittiği, insanların halife etrafında birlik teşkil ettiği şartlar kastedilmiş olma ihtimali de var, nitekim hadisin bazı vechinde ????????? ?????????? ???????? ???????? "..hepsinin etrafında ümmet toplanır..." denilmiştir. Bu durum, Velid İbnu Yezid zamanında Emevîler'e kargaşa girip aralarında fitne çıkıncaya kadar gelen ve halkın etrafında birlik olduğu halifelerde görülmüştür. Kargaşa hâli, Abbasî Devleti'ne kadar devam etmiş, Abbasîler onları bertaraf etmiştir. Bu şekilde gelen halifeler nazar-ı dikkate alınırsa, hadiste gelen miktara ulaşılır ve hadisin ihbarı sıhhat kazanır. Hadisle ilgili başka ihtimaller de mevzubahistir. Gerçeği Allah bilir..."
Kadı İyaz dışında başka âlimler meseleye eğilmiştir, farklı yorumlar dermeyân etmişlerdir. Biz hepsini burada kaydetmeyeceğiz. Şu kadarını söylememiz gerekir: Şîî an'anesinde zikredilen 12 imamla ilgili isimlerin Sünnî ve ittifâkî bir değeri yoktur. [11]

İKİNCİ FASIL

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????????? #: ???? ??????? ?????????????? ??????????? ?Œ???? ?????????[. ????? ???? .

1. (1710)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki halifeye birden biat edildi mi, onlardan ikincisini öldürüverin." [Müslim, İmâret 61, (1852) .][12]

?2? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ???????? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????? ??????? ??? ??????? ?????????? ??? ????????? ????????????? ????????????[. ????? ???? .

2. (1711)- Arface İbnu Şureyh (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Siz bir kişinin etrafında birlik halinde iken, bir başkası gelip, kuvvetinizi kırmak veya cemaatinizi bölmek isterse, onu öldürün." [Müslim, İmaret 60, (1852).][13]

AÇIKLAMA:

1- İslâm , vahdaniyet dinidir. Bu, sadece Allah, Peygamber ve şeriatın birliğini ifade etmez. Devletin ve itaat edilecek halifenin de bir olmasını gerektir. İslâm ümmeti tek bir cemaattir, devletinin de bir olması gerekir. Bunu te'yîd eden hadisler çoktur. Meselâ bir başka hadisde: "Kim bir imama biat ederek antlaşma musâfahasını yaparsa, gücü yettiğince ona itaat etsin. Bir ikincisi çıkıp da evvelkisi ile nizâya kalkışacak olursa onun boynunu vurun" buyurulmuştur. Keza bir başka hadis: "Birinci biatınızda sâdık kalın, gereğini îfa edin... Birincilere olan borcunuzu ödeyin. Kim olursa olsun ikinciyi öldürün" diye emreder.
2- İslâm âlimleri, bu mevzu üzerinde gelen nassların sarahatini nazar-ı dikkate alarak, aynı asırda imamın birden fazla olamayacağı husûsunda icma ederler. İslâm beldesinin dar veya geniş olması bu hükme te'sir etmez. Cüveynî, el-İrşâd adlı eserinde, İslâm beldeleri bir imamın hâkimiyet kuramayacağı kadar geniş olursa, iki ayrı imamın meşruiyeti husûsunda içtihad yapılabileceğini söylemiş, sonraki âlimler onun bu görüşünü, ona nisbet ederek tekrarlamışlardır.
3- Şâyet, aynı asırda, iki ayrı imama biat edilecek olsa, bunların hangisi efdal olduğuna bakılmaksızın birincisi meşru addedilecek, ikincisi âsî ve bâğî ilan edilip, iddiasından vazgeçinceye kadar kendisiyle harb edilecektir.
Âlimler: "Böyle bir durumda, savaşı kazandığı taktirde ikinciye biat etmek gerekir" demişlerdir.
4- Ehl-i kıble addedilen sapık fırkalardan sâdece Kerrâmiyye, Sahâbe'nin ve ümmetin icmâlarına muhalif olarak iki ve daha fazla kimsenin imametinin caiz olabileceğini söylemiştir.
İmamın bir olmasındaki bu ısrar "fitneye düşüp, nizamın bozulması" korkusundan ileri gelmektedir.[14]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? #: ??????? ????? ??????????? ??????????? ?'????????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ? ?????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ????????????. ??????: ?????? ??????????? ?????: ??????? ?????????? ?'?????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ?????? ??????????? ?????? ??????????????[. ????? ??????? .

3. (1712)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benî İsrail'i peygamberler (aleyhimusselâm) idâre ediyorlardı. Bir peygamber ölünce onun yerine ikinci bir peygamber geçiyordu. Ancak, benden sonra peygamber yok. Ama ardımdan halifeler gelecek ve çok olacaklar."
Orada bulunanlar:
"(Onlar hakkında) bize ne emredersiniz?" diye sordular.
"Önceki biatınıza sadâkat gösterin. Onlara haklarını verin. Onlar üzerindeki haklarınızı (eda etmedikleri taktirde, kendilerinden değil) Allah'tan isteyin. Zîra Allah Teâlâ, idâreleri altındakilerin hukukunu onlardan soracaktır" buyurdu." [Buharî, Enbiyâ 50; Müslim, İmâret 44, (1842).][15]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, mevzumuza giren bir noktayı tasrîh etmek gerekiyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), önce kime biat edilmişse, o vazife başında oldukça başka bir kimseye biat edilmeyeceğini, bunun haram olduğunu belirtiyor. Ayrıca, biatın getirdiği vazifelerin yerine getirilmesini emrediyor.
Biat bir itaat akdidir. Öyle ise, imama biat eden kimse ona meşrû olan emirlerde itaat etmekle mükelleftir. Öyle ki, imam kendisine düşen vazifeleri yapmayarak zulme düşse bile, raiyyet, itaatle mükelleftir. İmamın zulmü, raiyyete, isyan veya imama karşı kendisine düşen vazifeleri ihmal etme hakkı kazandırmıyor. Âlimler, "onlar üzerindeki hakkınızı Allah'tan isteyin!" cümlesinden "isyan etmeyin!" hükmünü çıkarırlar. Zîra raiyyetin imamdan hak istemeye kalkması bir nevi isyandır -veya en azından imamca öyle telakkî edilerek- fitneye sebep olabilir. Bir başka hadis bu hushusta daha açıktır.
???????? ????????? ???'?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????
".Emîre kulak verip itaat edeceksin. Sırtına vurulsa, malın (zorla) alınsa bile kulak ver, itaat et!"
?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???: ??????????? ????? ????? # ???? ????? ?????????)?1(???? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

4. (1713)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), İbnu Ümmi Mektum'u, iki defa kendi yerine Medine'de halef bıraktı.' [Ebû Dâvud, Harâc 3, (2931).][16]

AÇIKLAMA:

İbnu Ümmi Mektum (radıyallâhu anh), hakkında Abese sûresi inen âmâ bir zat idi. Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) diyanet ve dirâyeti kavî olan bu zata, _____)?1(???? ????? ????? ????????? ?????: ??????? ??? ??? ???. ??? ??? ???????: ??????? ?????)?(??? ??????? ?? ???? ???: ?? ?????? ?????? ??? ???????? ????? ?? ??? ??? ?? ????? ????? ??????? ??????? ??? ???? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ??? ????? ?? ??? ??????? ??? ????? ??? ???. karşılaştıkça iltifat ederdi. Rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medîne'den ayrıldığı iki ayrı zamanda, bu zâtı âmâ olmasına rağmen, yerine vekîl bıraktığını ifâde ediyor. Ancak İbnu Abdilberr tahkîke dayanarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu zatı, gazvelere çıktığı sıralarda 13 kere yerine vekil bıraktığını belirtir. Ebva, Buvât, Zü'l-Asîre, Sevîk, Gatafan, Uhud, Hamrâu'l-Esed, Necrân, Zâtu'r-Rikâ, Bedr gazveleri, Cüheyne seferi gibi.

Hz. Enes'in "iki kere" demesini, şârihler "diğerlerini duymamış olabilir" diye te'vil ederler. Bazı âlimler: "İbnu Ümmi Mektum'u Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine'ye kazâ işlerini de görmek üzere değil, sâdece namazları kıldırmak üzere vekil bırakmıştır, zîra âmâ kimsenin kazâ işlerini tâyini uygun değildir, çünkü şahısları tanıyamaz, (dâvâya konu olan) malları tesbît edemez, kimin lehine hükmedeceğini bilemez. Bu söylenen meselelerin hepsinde mukallid kalır, taklîtle hüküm ise câiz değildir" demiştir.
Bazı âlimler, İbnu Ümmi Mektum'un vekîl tayin edilmiş olmasında, Abese sûresinde İlâhî itâba vesile olan davranışı sebebiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onun gönlünü almak için bir ikram, bir iltifatta bulunma arzusunu görmek istemişlerdir.
Ancak şunu da belirtelim ki, bazı âlimler de bu rivâyetten hareketle âmâlığın imamlığa mâni bir özür olmayacağı kanaatini izhâr etmişlerdir.[17]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ??? ???:]?????? ????????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ???? ?????? ????? # ??????? ???????? ????????? ?????? ??? ????? ???????? ???????? ???????? ????????. ???: ?????? ?????? ????? ?????? # ???? ????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ???????. ????: ???? ??????? ?????? ???????? ????????? ????????[. ????? ??????? ???????? ????????.???? ???????:]???????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????? ??????????? ?????? ?????? ????[.

5. (1714)- Ebû Bekre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitmiş olduğum bir kelimenin Cemel Vak'ası sırasında Allah'ın izni ile faydasını gördüm. Şöyle ki bir ara, neredeyse ashâb-ı Cemel'e katılarak onların yanında yer alıp savaşmaya karar vermiştim. Hemen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, "İranlıların başına Kisrâ'nın kızı kraliçe oldu" diye haber geldiği zaman (söylemiş olduğu sözü hatırladım ve onlara katılmaktan vazgeçtim. O zaman Efendimiz:) "İşlerini kadına tevdi eden bir kavm felâh bulmayacaktır" demiş idi". [Buhârî, Fiten 17, Megâzi 82; Tirmizî, Fiten 75, (2263); Nesâî, Kudât 8 (8, 227). Tirmizî'de şu ziyade gelmiştir: "Hz. Aişe Basra'ya geldiği zaman bunu hatırladım. Bu söz sayesinde Allah beni muhâfaza etti".][18]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetten de anlaşılacağı üzere Ebû Bekre, Hz. Aişe ile aynı kanaatte idi. Yani Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ı şehid edenlerin cezalandırılmasının gereğine inanıyordu. Ancak, bu mesele üzerine çıkan Cemel Vak'ası'na katılmadı. Aslında şârih İbnu Hacer'in de belirttiği üzere, ne Hz. Ali, ne de Hz. Aişe (radıyallâhu anhümâ) Müslümanlar arasında savaş çıkmasını istiyor değillerdi. Ancak Taberî'de açıklandığı üzere, araya giren suiniyet sahipleri iki orduyu, bir kısım desîselerle tutuşturduktan sonra, herkes kendini savaşın içinde buldu ve ne çıkabildi ne de savaşı durdurabildi. İşte Ebû Bekre, bu meselede, Sa'd İbnu Ebî Vakkas, Muhammed İbnu Mesleme, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhüm) gibi bir kısım sahabelerle birlikte savaşta bîtaraf kaldılar.
2- Ebû Bekre'nin bu hadisiyle "Kadının kazâ işlerine tâyini caiz değildir" diyenler ihticac etmişir. Cumhûr bu görüştedir. Ancak, İbnu Cerîr et-Taberî buna muhâlefet ederek, kadının şehâdetinin câiz olduğu kimseler hakkında hüküm de verebileceğini söylemiştir. Bâzı Mâlikîler, herhangi bir kayda yer vermeksizin "Kadın kâdı olabilir" demiştir. [19]

ÜÇÜNCÜ FASIL

İMAM VE EMİRİN VAZİFELERİ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ????? #: ????????? ????? ??????????? ????????? ???? ???????????? ???“????? ????? ??????????? ???? ???????????? ??????????? ????? ?? ???????? ?????? ????????? ???? ???????????? ??????????? ?? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??????????? ???? ????????????? ??????????? ?? ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ???? ??????????. ????: ?????????? ?????? ???? ????????? # ??????????? ????: ??????????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ???????????[. ????? ?????? ? ???????? .

1. (1715)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden mes'ulsünüz. İmam çobandır ve sürüsünden mes'ûldür. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden mes'uldür. Kadın, kocasının evinde çobandır, o da sürüsünden mes'ûldür. Hizmetçi, efendisinin malından sorumludur ve sürüsünden mes'ûldür."
İbnu Ömer der ki: "Bunları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitmiştim. Zannediyorum ki şöyle de demişti:"Kişi bâbasının malında çobandır, o da sürüsünden mes'ûldür." [Buhârî, Ahkâm 1, Cum'a 11, İstikrâz 20, Itk 17, 19, Vesâya 9, Nikâh 81, 90; Müslim, İmâret 20, (1829); Tirmizî, Cihâd 27, 1705; Ebû Dâvud, İmâret 1, (2928).][20]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, herkesin bir sorumluluk ve selâhiyet dairesinin olduğunu göstermektedir. "Çoban" diyen tercüme ettiğimiz kelime râi'dir. Lügat açısından güden demek ise de, hadiste "muhafazası için birşeyler tevdi edilmiş güvenilir muhâfız" mânasına kullanılmıştır.
2- İmam'dan maksad devlet reisidir. Bazı rivâyetlerde "emîr" denmiştir. Esasen bu bahiste emîr ve imam kelimeleri müterâdif (eş mânalı) olarak kullanılmıştır.
3- Dikkat edilirse imam, erkek, kadın, hizmetçi, evlat gibi fonksiyonları farklı şahıslar, "çoban" vasfıyla tavsifte birleşmektedirler. Şüphesiz bunların herbirinin sorumlu olduğu husûslar farklıdır.
Hattâbî: "İmamın çobanlığı, hudûdu tatbik ve hükümde adâlete riâyetkâr olmak sûretiyle şeriatı korumaktır; erkeğin ailesine çobanlığı, işlerini idâre, haklarını yerine getirmek; kadının çobanlığı evin, çocukların, hizmetçilerin işlerini tanzim etmek, her hususta kocasına hayırhah olmaktır; hizmetçinin çobanlığı, eli altında bulunan şeyleri koruması, kendisine terettüp eden hizmetleri yapmasıdır" der.
4- Tîbî demiştir ki: "Bu hadisten anlıyoruz ki, çoban zâtı için tutulmaz, mâlikin, güdülmesini istediği şeylerin muhâfazası için tutulur. Öyle ise, Şâri'in müsâde ettiği şeyler dışında tasarrufta bulunmamalıdır. Hadis, bâbında böylesine tatlı, böylesine câmi, böylesine beliğ bir başka örneği olmayacak mükemmellikte bir temsîldir. Zîra önce mücmel ve özlü şekilde beyanda bulunup arkadan tafsîl etti. Mükerrer kereler harf-i tenbîhe (uyarıcı unsura) yer vermektedir."
Bazı âlimler hadisin, baştaki: "Hepiniz çobansınız, hepiniz sürünüzden mes'ulsünüz" şeklindeki mutlak ifadesiyle hiç kimsesi olmayan bekârı da çobanlar arasına dahil ettiğine dikkat çekmiştir. "Zîra, derler, böyle birisi organları üzerine çobandır, fiil, söz ve itikad nevinden her ne emredilmişse yapmaları her ne yasaklanmışsa terketmeleri meselesinde, insanın organları, kuvveleri, hisleri kişinin sürüsü hükmündedir. Öyle ise insanın bir nokta-i nazardan, güdülen olması, bir başka nokta-i nazardan güden olmasına mâni değildir."
5- Bu hadisi tamamlayan bir başka rivâyet Ebû Hüreyre'ye aittir:
??? ???? ????? ???? ???????? ?????? ???????????? ??????? ????? ?????? ???? ?????????
"Her çoban kıyamet günü hesaba çekilecektir: "Sürüsüne Allah'ın emrini tatbik etti mi etmedi mi?"
Bu bâbta gelen başka hadisleri de nazar-ı dikkate alan ulemâ şu kesin hükme ulaşmıştır: "Mükellef kimse, hükmü altındakilere karşı vazifelerinde kusur işlemiş

ise kıyamet günü muâheze edilecektir."
Burada İbnu Hacer'in hadisle ilgili olarak kaydettiği bir notu iktibas etmek münâsip düştü:"
Bu hadiste, bâzı taassup sahiplerinin Emevîler lehine uydurdukları yalan da reddedilmektedir. Şöyle ki: Ebû Ali el-Kerâbîsî'nin "Kitabu'l-Kazâ"sında şunu okumuştum, "Bize Şâfiî'nin amcası, Muhammed İbnu Ali'den bildirdiğine göre demiştir ki: "İbnu Şihâb, halife Velid İbnu Abdi'l-Melik'in yanına girmişti. Velid ona şu hadisten sordu: "Allah bir kulunu hilâfet çobanlığına getirirse, onun hasenâtını yazar, fakat seyyiâtını yazmaz." İbnu Şihâbi'z-Zührî: "Bu düpedüz yalandır" dedi ve şu mealdeki âyeti okudu: "Ey Dâvud, biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hükmet. Hükmünde hevâ ve hevese (hissiyâta) tâbi olma ki bu, seni Allah yolundan saptırır. Çünkü Allah yolundan sapanlar hesap gününü unuttukları için onlara pek çetin bir azâb vardır" (Sâd 26). Velid, bu cevab üzerine: "İnsanlar bizi dinimizden ayartıyorlar" dedi.[21]

?2? ??? ??? ???? ?‘???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????: ??? ?????????? ???? ???? ?????? ??????: ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? # ?????????? ???????: ???? ????? ?????? ??????? ???? ??????? ????????????? ??????????? ????? ?????????? ????????????? ???????????? ???????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ???????????. ?????: ???????? ??????????? ????? ???? ????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»??? ?????????? ????«: ???? ?? ????? ?????? ??? ??? ??. ??? ???????: ????? ????: ??? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????? .

2. (1716)- İbnu Meryem el-Ezdî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallâhu anh)'nin yanına girmiştim. Bana:
"Ey Ebû fülân, seni hangi rüzgâr attı?" diyerek (ziyaretimden memnuniyeti izhâr etti). Ben de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitmiş olduğum şu hadisi, (size hatırlatmayı düşündüm)" dedim: "Allah kime Müslümanların işlerinden birşeyler tevdi eder, o da onların ihtiyaçlarına, isteklerine, darlıklarına perde olur (giderirse), kıyâmet gününde Allah da onun ihtiyaç, istek ve darlıklarına perde olur (giderir)."
Râvî der ki: "Bunun üzerine Hz. Muâviye (radıyallâhu anh) insanların ihtiyaçlarıyla ilgilenmek üzere bir adam tâyin etti." [Tirmizî, Ahkâm 6, (1332, 1333); Ebû Dâvud, Harâc 13, (2948).][22]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hangi mertebede olursa olsun me'muriyetle, halkın idâresinde bulunan kimselerin, insanlara yakınlık göstermesi, işlerini kolaylaştırıp, meşru hudud içerisinde yardımcı olması gereğine dikkat çekmektedir. Hadisin Tirmizî'de gelen vechi daha sarih:
"Amr İbnu Mürre, Hz. Muâviye (radıyallâhu anhümâ)'ye: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Herhangi bir imam kapısını bir ihtiyaç ve istek sahibine, bir darda kalmışa örterse, kıyamet günü Allah da sema kapılarını onun ihtiyaç, istek ve darlığı karşısında kapatır" buyurduğunu işittim" dedi. Bunun üzerine Hz. Muâviye, insanların ihtiyaçlarıyla ilgilenmek üzere bir adam tâyin etti."[23]

?3? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????????? #: ???? ?????????????)?1(??????????? ?????? ???????????? ???? ????????? ???? ????? ???? ??????? ?????????? ????????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?? ????????? ???????????? ????? ??????[. ????? ???? ???????? .

3. (1717)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Adil olanlar, kıyamet günü, Allah'ın yanında, nurdan minberler üzerine Rahman'ın sağ cihetinde olmak üzere yerlerini alırlar. -Allah'ın her iki eli de sağdır- Onlar hükümlerinde, aileleri ile velâyeti altında bulunanlar hakkında hep adâleti gözetenlerdir." [Müslim, İmâret 18, (1827); Nesâî, Âdâb 1, (8, 221).][24]

AÇIKLAMA:

1- İslam dini adâlete çok önem verir. Mü'mine kendi aleyhinde bile olsa, annebâba gibi en yakınlarının aleyhinde bile olsa doğruluktan, adâletten ayrılmamayı emreder (Nisa 135). Çünkü içtimâî hayatın kıvamı, huzuru, terakkisi hep adâlete bağlıdır. Hatta er-Râhman sûresinde semâvatın bile adâletle ifade edilen hassas ölçülerle kıyamda ve nizamda olduğu belirtilmiştir.
2- Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), dinin son derece ehemmiyet verdiği adâleti uygulayanların mükâfatını haber vermektedir. Allah'ın yanında nurdan, yüksek minberler... Ve bu, Rahman'ın sağında olacak... Cenab-ı Hakk'a olan yakınlığın ikinci sefer te'kid edilmesi ve Allah'ın Rahman sıfatıyla ifade edilmesi ayrı bir incelik ifade eder. Şöyle ki: Rahman, Cenab-ı Hakk'ı rızık veren, ihtiyaçları gideren yönüyle bize tanıttığına göre, Rahmân'a yakınlık, adil olanların Allah'tan daha çok lütfa, ikrama mazhar olacaklarını ifade eder._____)?1(??????: ?? ??????. ???????: ??????.
3- Adâlete riâyet edenlere vaadedilen bu yüce makam bazı âlimlerce ve mesela Kadı İyaz'a göre hakikat de olabilir, mecaz da. Mecaz olma halinde cennetteki mertebenin yüceliğinden kinayedir. Fakat diğer bazılarına ve mesela şârih Nevevî'ye göre burada hakikat vardır, mecaz değil, "Onlar der, gerçekten nurdan minberler üzerinde olacaklardır, onların menzilleri de yüksektir."
4- Allah'ın sağı tâbiri Cenab-ı Hakk'a keyfiyet, şekil izafe etmeye sebep olmamalıdır. Allah hakkında "benzeri olmamak" ?????? ?????????? ?????? prensibi esastır. Kur'ân ve hadiste zaman zaman bu müteşâbih tâbirlere yer verilmiş olması, Allah'a keyfiyet izâfesi için değil, bazı gaybî ve yüce hakikatleri anlamamızda kolaylık içindir. Mamafih selef bu çeşit müteşâbih ifadelerle karşılaştıkça hiçbir te'vil yapmadan "mahiyeti hakkında bir şey söylemeksizin inanırız, ondan gerçek muradı Allah bilir" demişlerdir. Esasen hadiste Allah'a yemin, yani sağ el izafe edildikten sonra "Onun her iki eli de sağdır" denmiş olması, bu tâbirlerin beşerî örfde ifade ettiği uzuv mânasında kullanılmadığına bir tenbihtir.
Şunu da belirtelim ki, müteahhir ulemâ, bu müteşabih ifadeleri, duyulan ihtiyaç üzerine te'vile ve bazı açıklamalara kavuşturmuşlardır. Bilhassa kelamcılar bu hususta daha mukni, daha cesurdurlar. Arapça'da yemîn kelimesi, uğur, bereket mânalarına gelen yümn kelimesinden alınmadır ve örfen, makbul olan hayırlı ve iyi işler hep sağa nisbet edilmiştir. Bu durumdan hareket eden Kadı İyaz yemîn'den iyi hal ve yüksek mertebe kastedilmiş olabileceğini söylemiştir. (Allahu a'lem bi'ssevab.)[25]
?4? ??? ????? ??????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ???????: ??????? ?????? ???????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???????.??? ???? ????? ?? ????? ??????:]???? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? # ?????? ???? ???????? ?????? ??? ??????? ???????: ??? ??????? ????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ????? ?????????? ??????????)?1(? ???????? ??? ??????? _____)?1(??? ?? ???????: ?? ?????? ?????? ??? ?? ?????

?????? ??????? ????? ????? ??? ??? ??????? ????.

????????? ??????: ??????? ??????? ????? ???? ????????? ???????? ????? ?????? # ??????: ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??? ?????????[.

4. (1718)- Hasan el-Basrî, Ma'kıl İbnu Yesâr (radıyallâhu anh)'dan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki: "Allah bir kimseyi başkaları üzerine çoban yapmış, o da idaresi altındakilere hile yapmış olarak ölmüş ise, Allah ona cennetini kesinlikle haram eder." [Buhârî, Ahkâm 8, Müslim, İman 227, (142); İmâret 21, (142).][26]
Müslim'in Hasan Basrî'den kaydettiği diğer bir rivâyet şöyledir:
"Âiz İbnu Amr (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâb-ı Güzin'inden biri idi. Ubeydillah İbnu Ziyad'ın yanına girdi ve hemen ona: "Ey oğulcuğum, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Çobanların en kötüsü hutame denen merhametsiz deve sürücüsüdür, sakın onlardan olma" dediğini işittim" dedi. Ubeydullah: "Otur, sen muhakkak ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabının kepeğindensin" deyince: "Onların kepeği var mıydı? Kepek onlardan sonra ve onların dışındakiler arasında zuhur etti" diye cevap verdi."

AÇIKLAMA:

1- Ubeydullah İbnu Ziyâd, Hz. Muâviye'nin hilafeti sırasında Basra emîri idi.
2- Birinci rivâyette raiyyete hile yapmak, ikinci rivâyette raiyyete merhametsiz davranmak kötülenmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âmir durumda olanları hileden de merhametsizlikten de menetmektedir.
Âlimler burada yasaklanan hile için şöyle derler: "Bu, âmirin raiyyetin malını almak, kanını dökmek veya ırzını lekelemek veya haklarını engellemek, dinî ve dünyevî meselelerden öğretmesi vacib olan şeylerin öğretilmesini terketmek, aralarında hududun ikâmesini, müfsidlerin cezalandırılmasını ihmal etmek, halka göstermesi gereken himâyeyi terketmek gibi zulüm kelimesiyle ifade edilebilecek davranışlarıyla hasıl olur."
3- Müslim'de kaydedilen rivâyette tasrih edildiği üzere Basra Valisi Ubeydillah'a, yüce sahabi Âiz İbnu Amr (radıyallâhu anh)'ın nasihati ağır gelmiş, enesine dokunmuş olacak ki, hiç de hoş olmayan bir tavır izhar etmiş, istihfaf etmek istemiştir. Ancak, Âiz (radıyallâhu anh) son derece olgun bir davranışla Ashab'ta kepek olmayıp, hepsinin seçkin kimseler olduğunu, hafiflerin Ashap'tan sonraki nesil içerisinden çıktığını ifade etmiştir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat uleması, Ashab arasında hiçbir tefrike yer vermeksizin, hepsinin güvenilir, sıdk ve diyanet sahibi mümtaz kimseler olduğunda ittifak ederler. Hz. Âiz de bunu ifade etmiş olmaktadır.[27]

?5? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]???? ????? ????? #: ???? ??????????????? ???? ?????? ??????????? ????????? ? ????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ????????????? ?????? ??????? ?????? ???? ?'??????? ??????: ??????? ?????? ???????? ?? ?????? ??????. ????: ?????????? ????: ?????????? ??????? ???? ??????. ????: ?????? ???????? ?Œ??: ???? ??????????????? ???????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????[. ????? ???? .

5. (1719)- Adiyy İbnu Amîre el-Kindî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir işe me'mur tayin ettiğimiz kimse, bizden bir iğne veya ondan daha küçük bir şeyi gizlemiş olsa, bu bir hiyanettir (gulûl), kıyamet günü onu getirecektir."
Bunun üzerine, Ensar'dan bir zat kalkarak:
"Ey Allah'ın Resûlü! Vazifeyi benden geri al!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sana ne oldu?" diye sordu:
"Senin (az önce şunu şunu) söylediğini işittim ya!" deyince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben onu şu anda tekrar ediyorum: "Kimi memur tayin edersek az veya çok ne varsa bize getirsin. Ondan kendisine ne verilirse alır, ne yasaklanırsa onu terkeder." [Müslim, İmâret 30, (1833).][28]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadiste devlet adına vergi toplayan memurun takip edeceği edebi açıklıyor: Memurluk gereği kendisine her ne verilmişse onu getirip hazineye teslim etmelidir. Az veya çok, hiçbir şeyi şu veya bu mülâhaza ile temellük edip, kendine ayırmamalıdır.
2- Hiyânet diye çevirdiğimiz kelimenin aslı gulül'dür. Gulül, esas itibariyle ganimet malından yapılan çalma için kullanılır. Ancak, gerek mahiyet ve gerekse uhrevî mes'uliyetleri yönüyle benzediği için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) her iki davranışı da gulülle ifade etmiştir.
3- Kıyamet günü, kişinin çaldığı şeyi getirmesi, onun mahşer yerinde hesap vermek üzere toplanan insanların içinde rezilrüsvây edilmesi içindir. Bu ifade memurları dürüstlüğe teşvik etmeye, hiyanetten caydırmaya, ne kadar değersiz olursa olsun devlet malına karşı saygıyı ikame etmeye yöneliktir.
4- Münâvî, hitâbın Müslümanlara olduğunu, çünkü beytü'lmale ait emvâlle ilgili bir hizmete kâfirin memur olarak tayin edilmesinin şer'an yasak olduğunu belirtir.
5- Adamın vazifeden istifası, memurluğun hakkını yerine getiremeyip, vebâle düşmekten korktuğu içindir.[29]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ?????? ?????? ???????????? ???????????? ?????? ????????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

6. (1720)- Ebû Said (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, insanların Allah'a en sevgili ve mekân olarak en yakın olanı, âdil imamdır. Kıyamet günü, insanların Allah'a en menfuru O'ndan mekân olarak en uzak olanı da zâlim sultandır." [Tirmizî, Ahkâm 4, (1329).] [30]

DÖRDÜNCÜ FASIL

EMİR OLMANIN KÖTÜLÜĞÜ

Umumî Açıklama:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), insanlar üzerine âmil olmayı, bir başka ifade ile me'murluğa talib olmayı tavsiye etmez. Şüphesiz bunun çeşitli sebepleri vardır:

* Her şeyden önce memurluk muhâtaralı bir meslektir, pek çok sorumluluklar araya giriyor, kul hakkı araya giriyor, adaletli olmak gibi, mânen son derece ciddi ve tehlikeli mes'uliyetler araya giriyor. Üstelik, mesleğin tabiatı icabı, bîtaraflığı, adâletli olmayı önleyen sebepler çok ve galip...
* Me'murun çoğalması devlete iktisadî bir kısım problemler getirmektedir: İstihsal azalması devlet imkanlarının memurlara ayrılarak prodüktif ve kalkınmaya yönelik yatırımların ihmâli vs...
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in aslî geçim kaynaklarını ticaret, zanaat, zîraat diye tesbit ederken me'murluğu zikretmemiş olması da mânidardır. Durum böyle iken bugün insanların devlet kapısında me'mur olmaya koşmaları İslâmî bir esprinin ifadesi değildir. Sünnetin rağmına, çeşitli zorlamalarla yapılan tâyinler sebebiyle bir kişinin yapacağı bir işe çok sayıda insan memur olarak konmakta, bu durum insanlarımızı tembelleştirdiği gibi istihsal azmini, çalışma şevkini de kırmakta, tembelliği milletimize ikinci bir tabiat haline getirmektedir.
* Memurluğa talib olmak, liyâkatsizlerin iş başına geçmeleri gibi bir başka mahzur daha getirmektedir.
Müteakip hadislerde, bu meseleye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl eğildiğini, bir kısım tâliblere, açık bir üslubla: "Sen memurluğa layık değilsin" dediğini göreceğiz. [31]

?1? ?? ?????????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ????????? ??????: ????????? ??? ????????)?1(??? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ????????? ??? ???????[)?2(????? ??? ???? .

1. (1721)- Mikdâm İbnu Ma'dikerib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) omuzuma vurdu ve:
"Ey Kudeym (Mikdamcık)! Emîr, kâtip, ârif olmadan ölürsen kurtuluşa erdin demektir!" dedi." [Ebû Dâvud, Harâc 5, (2933).][32]

AÇIKLAMA:

1- Kudeym, Mikdam'ın ism-i tasgiridir, Mikdamcık demektir. Bu tasgir, terhim yani sevgi ifade eder.
2- Kâtip ve ârif, emîrin yardımcısıdır. Ârif, halk hakkında bilgi edinir, bu bilgileri emîre aktarır. Aliyyu'l-Kârî, buradan: "Halkın tanıdığı, meşhur bir kimse olma" mânasını da anlar. Ve der ki: "Hadis, böylece hamul'ün (bilinmemezlik) rahat, şöhretin âfet olduğuna işaret etmiş olmaktadır."
Ancak, asıl mâna önceki mânadır, yani uzaktan yakından memurluğa talib olmamak tavsiye edilmektedir.[33]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ?????: ?? ?????????????? ??????? ???????? ???? ?????????? ????? ????? ??? ???? ?????: ?????? ???????? ????????? ????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ??? ???? ???????? ??????????? ??????? ??????? ???????? ??????[. ????? ????? ???? ????.?‘?? ???? ?? ????:]??? ???? ?????: ????? ?????? ????????? ??????? ??????? ???? ??? ??????? ????????? ? ??????????? ???? ?????????? ??? ???????????? ????? ???????[.

_____

)?1(????? ?????: ???? ???????? ??? ????? ?????.)?2(?? ????? ????? ??????? ?? ?????: ??? ?????? ????? ????????? ?????? ???? ??? ???????.
??? ?? ???? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ??????????? ?????? ??? ????? ????????? ???? ?????????? ???????? ??????????? ?? ????????[.

2. (1722)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedim, beni memur ta'yin etmez misin?"
Bu sözüm üzerine, elini omuzuma vurdu ve sonra da:
"Ey Ebû Zerr, sen zayıfsın, memurluk ise bir emanettir. (Hakkını veremediğin taktirde) kıyamet günü rüsvaylık ve pişmanlıktır. Ancak kim onu hakederek alır ve onun sebebiyle üzerine düşen vazifeleri eksiksiz edâ ederse o hâriç" buyurdu." [Müslim,, İmâret 17, (1826); Ebû Dâvud, Vesâyâ 4, (2868); Nesâî, Vesâya 10, (6, 255).][34]
Ebû Dâvud'un diğer bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Ey Ebû Zerr, ben seni zayıf görüyorum. Ben kendim için istediğimi senin için de isterim. Sakın iki kişi üzerine âmir olma, yetim malına da velilik yapma."
Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivâyeti (Harâc 5, (2934) şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Âriflik haktır, halka âriflik gereklidir, ancak ârifler ateştedir."[35]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, memurluk meselesinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tavrını göstermektedir. O'na göre memurluk:
* Sorumlulukları olan bir vazifedir, emanettir.
* Herkes onun hakkını veremez.
* Hakkını veremeyenleri âhirette rüsvaylık ve pişmanlık beklemektedir.
* Zayıf (liyakatsiz) olanlara memurluk verilmemelidir.
* Memurluğun hakkını ödeyen endişe etmemelidir.
* Me'murluk istenmemelidir.
2- Hadiste zayıflık kelimesiyle ifade edilen durumun yetersizlik, liyakatsizlik olduğu söylenebilir. Alınacak vazifeye, tâlib olunacak mevkiye göre zayıflığın muhtevası değişebilir.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âriflik (rârfe hakkındaki beyanı da dikkat çekicidir. Hem hak olduğu belirtiliyor, hem de bu işi yürütenlerin yani âriflerin ateşte olduğu ifade ediliyor. Burada bir tenâkuz söz konusu olmamalıdır. Zîra, emîrle halk arasında köprü olacak yani halkın meselelerini emîre sunacak, emîr adına halk için hizmet verecek, işleri yürütecek kimselere ihtiyaç var. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hizmetin gerekliliğini belirtmiş. Ancak bu işleri yürütenlerin, çoğu durumda adaletle, hakkaniyetle iş yapmadıklarını, bir kısım suistimallere yer vermek sûretiyle vebal altına girdiklerini de beyân etmiştir. "Ârifler ateştedir" cümlesini, önceki hadiste gelen "...onun (memurluğun) sebebiyle üzerine düşen vazifeleri eksiksiz eda ederse o hâriç" istisnasıyla kayıtlamak gerekir. İfadenin mutlak gelişi, çoğunluğun suistimale yer vermesinden olduğu gibi, terhibde tağliz maksadından olabilir.[36]

?3? ??? ????????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ????? # ??? ????????????????: ? ??????? ?“???????? ???????? ??? ?????????? ???? ????????? ???????? ????????? ????? ??????????? ???? ?????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ??????? ??????? ????? ??????? ???? ??????? ????????? ???? ?????????[. ????? ?????? .

3. (1723)- Abdurrahman İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey Abdurrahman! Emîrlik isteme. Eğer senin talebin üzerine sana emîrlik verilirse, istediğin şeyin sorumluluğu sana yüklenir. Eğer sen talibi olmadan sana emîrlik verilirse, o işte yardım görürsün. Bir iş için yemin eder, sonra da aksini yapmakta hayır görürsen, daha hayırlı gördüğün ne ise onu yap, ettiğin yemin için de kefârette bulun." [Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1; Müslim, İmâret 19, (1652); Ebû Dâvud, Harâc 2, (2929); Tirmizî, Nüzûr 5, (1529); Nesâî, Adâbu'l-Kudat 5, (8, 225).][37]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in emîrlik taleb etmemeyi tavsiye ettiği hadislerden biri de budur. Bu hadiste, talebin bir mahzuru belirtiliyor: "İşiyle yalnız bırakılmak, üst makamların desteğine mazhar olmamak. İbnu Hacer der ki: "Hadisin mânası şudur: "Kim emîrliğe talib olur ve kendisine de verilirse, hırsı sebebiyle, kendisine yardım edilmez. Bu hadisten, "hükümle ilgili bir vazife taleb etmenin mekruh olduğu" neticesi çıkarılır, emîrliğe keza, kisbe vs. memuriyetler de girer. Keza hadis, bu meselede hırs gösterenlerin yardımdan mahrum kalacaklarını da ifade eder."
2- Hadiste, tamamen başka bir konuya giren ikinci bir kısım daha var: Bir işi yapacağım diye yemin ettikten sonra bunun mahzurlu olacağını gören kimsenin durumu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "yeminimi yerine getirmem lazım" gerekçesiyle mahzurlu görülen işi yapmakta ısrar edilmemesini tavsiye ediyor. Müslüman, şeriatın ve aklın gösterdiği şer şeyi yapmada ısrar etmemelidir. Yemin bile etmiş olsa... Zîra, dinimiz yeminin tutulmaması halinde kefaret ödemek sûretiyle, onun günahından kurtulma çaresi getirmiştir. Bu mesele, sâdece hadisle değil, âyet-i kerime ile de takrir edilmiştir: "Allah yeminlerinizin kefaretle çözülmesini size farz (meşru) kılmıştır..." (Tahrim 2).[38]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ????????? # ???? ????????? ???? ????? ??????? ?????? ????????? ????????? ??????: ????????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ?Œ????: ?????? ?????? ??????: ????? ???????? ? ???????? ???? ????????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (1724)- Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Yanımda amcamın evlatlarından iki kişi daha olduğu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna girdim. Yanımdakilerden biri:
"Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın sana tevdi ettiği işlerden bazıları üzerine bizi emîr tayin et" dedi. Diğeri de aynı talepde bulundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onlara cevabı şu oldu:
"Biz, -Allah'a kasem olsun- bu işe, onu taleb eden veya ona hırs gösteren hiç kimseyi tayin etmeyiz!" [Buhârî, Ahkâm 7, 12, İcâre 8, İstitâbe 2; Müslim, İmâret 7, (1733); Ebû Dâvud, Harâc 2, (2930); Nesâî, Adâbu'l-Kudât 4, (8, 224).][39]

AÇIKLAMA:

1- Bâbın bu son rivâyeti de emîrlik talebini reddeden hadislerden biridir. Aslında hadis kitaplarında bunun başka örnekleri de var. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu talepleri bazan daha değişik daha mülâyim bir üslubla reddettiği de olmuştur.
Buhârî'nin bildirdiğine göre, Ensâr'dan birinin: "Ey Allah'ın Resûlü, falancayı me'mur tayin ettiğin gibi beni de tâyin etmez misin?" şeklindeki müracaatına şu cevabı vermiştir:
"Benden sonra (maddî menfaatlerde kendilerini öne alan ümerâdan vaki) bencillikler göreceksiniz. O zaman, âhirette havz-ı kevserin başında bana kavuşuncaya kadar sabredin."
Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde, benzer talepde bulunanlardan bazıları, arkadan özür diletecek olan şu sert cevabı alır:
"Benim nazarımda hıyanette en ileri olanınız iş taleb edeninizdir..."
2- Memurluk Talebi Ne Zaman Meşru Olur?
Kaydedilen rivâyetlerin hepsi memurluk talebini reddetmekte ise de, bunun aksini te'yid eden nassî örnekler de var. Her şeyden önce Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Yusuf örneği var. Mısır kraliyet sarayında hazine işlerine talib olmuştur. ????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? "Yusuf: "Beni memleketin hazinelerine memur et. Çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim" dedi." (Yusuf 55).
Kezâ Ebû Dâvud'da gelen bir hadis de şöyle: "Kim Müslümanların kazâ (hâkimlik) işlerini taleb eder, ona nail olur, sonra da verdiği adilâne hükümler, adilâne olmayanlara galebe çalarsa cenneti hak eder, kimin de adilâne olmayan hükümleri galebe çalarsa cehennemi boylar."
İbnu Hacer, kadılık talebi hususunda bu rivâyette görülen ruhsatla, önceki rivâyetlerde ifade edilen memurluk talebi yasağı arasında teâruzu şöyle te'lif eder: "Talebi sebebiyle kendisine yardım edilmeme durumu, kadılığı elde ettiği takdirde adâletle hükmetmesine mani değildir. Veya birindeki taleb kasda, diğerindeki de tâyine hamledilir. Nitekim, Ebû Musa hadisinde: -ki sadedinde olduğumuz hadistir- "Biz hırs gösteren kimseyi tayin etmeyiz" demiş, bunun mukabilini de "yardım"la ifade etmiştir. Bu durumda, eğer işi hususunda Allah'tan yardım olmazsa, bu işe o kimse yeterli değil demektir, talebine müsbet cevap verilmemesi gerekir. Şurası açıktır ki, her memuriyette bir kısım meşakkatler vardır. Öyle ise kim Allah'tan yardıma mazhar değilse, girdiği işte büyük bir vartaya (telafisi olmayan zarara) düşer, dünyası da âhireti de hüsrana uğrar. Şu halde aklı olan kimse, asla taleb peşine düşmez. Ancak yeterli ise ve talebi olmadan kendisine verildi ise bu durumda Sâdıku'l-Va'di'l-Emin olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yardım vaadetmiştir. Böylesi bir memuriyette fazilet olduğu izahtan varestedir."
Şu halde yasak liyakatta düğümlenmektedir. Bir işe layık olmadan o iş taleb edilmemelidir, mü'min, bunun mes'uliyetini düşünerek taleb etmemelidir. Tâyine yetkili kimseler de lâyık olanı aramalıdır.
Bu mesele ile ilgili olarak İmam Nevevî'nin açıklaması da konuya zenginlik getirecek mahiyettedir. Bazı iktibasları aynen kaydetmeyi -mevzuun ehemmiyeti sebebiyle- faydalı buluyoruz:
"Bu hadis, memuriyetten kaçınmak hususunda büyük bir delildir. Memuriyetten kaçmak, bilhassa onun gerektirdiği vazifeleri yerine getirmekten âciz olan kimseler için şarttır. Hadiste mevzubahis edilen rüsvaylık ve pişmanlık ise, memuriyete ehil ve layık olmayan veya lâyık olsa bile, icraatı sırasında adalete riâyet etmeyen kimselerle alâkalıdır. Allah onları kıyamet günü rüsvay edecektir.
Fakat me'muriyete ehil ve vasifesinde adaletli olanlar için büyük fazîlet vardır. Bu hususta da birçok sahih hadîs gelmiştir... Liyakatlı ve âdil memurların fazileti husûsunda müslümanlar icmâ da etmişlerdir. Bu satır atlanmıştı
Fakat şurası muhakak ki, memuriyette her şeye rağmen büyük bir tehlike vardır ve bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ondan sakındırdı, âlimler sakındırdı ve hatta seleften pekçok kimse, birçok sıkıntıları göze alma pahasına memuriyet almadılar."
Memuriyet almamak için hapsi, kırbaçlanmayı ve sonunda ölmeyi bile göze alanların başında İmam-ı Âzam Ebû Hanife (rahimehullah)'nin geldiğini yeri gelmişken kaydediyoruz. [40]

BEŞİNCİ FASIL

İMAM VE EMİRE İTAATİN VACİB OLUŞU

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ????????? ??????????? ????? ??????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????????? ??? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????[. ????? ???????.??? »???????????« ?? ?? ???? ??? ?‘???? ?????? ???? .

1. (1725)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dinleyin ve itaat edin! Hattâ, üstünüze, başı kuru üzüm danesi gibi siyah Habeşli bir köle bile tayin edilmiş olsa, aranızda Kitabullah'ı tatbik ettikçe... (itaatten ayrılmayın)." [Buhârî, Ahkâm 4, Ezân 54, 56.][41]

AÇIKLAMA:

1- İmama itaat etme gereğini ifade eden mühim hadislerden biridir. Bu mevzuda pekçok hadis varid olmuştur. Bir kısmı, müteakiben bu bâbta görülecektir.
2- Bazı âlimler, burada kendisine itaat emredilen köle herhangi bir memur mu, yoksa devlet başkanı da olabilir mi? diye incelemişlerdir. Öncelikle, devlet başkanı tarafından tayin edilen herhangi bir memurun kastedildiği belirtilir. Çünkü, İslâm ulemâsı, kölenin devlet başkanı olamayacağında icma etmiştir. Bununla beraber yine de demişlerdir ki: "Bu normal şartların kaidesidir, ihtiyarî olduğu takdirde başa köle getirilmez. Fakat, bir köle zorla, kuvvetle başa geçecek olursa, çıkacak fitneyi önlemek için, masiyet emretmediği müddetçe ona da itaat gerekir."
Hadisle ilgili olarak Hattâbî'nin getirdiği mülâhaza biraz daha farklı: "Bazan hiç olmayacak şey, olmuş gibi misal verilebilir. Bu hadis dahi böyle bir temsilde bulunmaktadır. Şer'an kölenin bu işe seçilmesi caiz olmasa da, itaat etme emrinde mübâlağa maksadıyla, Habeşli köleye itaat zikredilmiştir."
3- Habeşlinin başının kuru üzüme teşbihi, başının küçüklüğü ve saçlarının siyahlığı sebebiyledir. Bu, hakaret, suret çirkinliği ve itibarsızlığa bir temsildir.[42]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?‘????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?‘????? ????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1726)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bana itaat etmişse mutlaka Allah'a itaat etmiştir. Kim de bana isyan etmiş ise, mutlaka Allah'a isyan etmiştir. Kim emîre itaat ederse mutlaka bana itaat etmiş olur. Kim de emîre isyan ederse mutlaka bana isyan etmiş olur." [Buhârî, Ahkâm 1, Cihad 109; Müslim, İmaret 33, (1853); Nesâî, Bey'at 27, (7, 154).][43]

AÇIKLAMA:

1- Baştaki ilk cümle mâna itibariyle Kur'an'dan muktebes gibidir. Zîra âyet-i kerimede: "Kim Resûl'e itaat ederse mutlaka Allah'a itaat etmiştir" (Nisa 80) buyurulmaktadır. Bu ilk cümle şöyle de te'vil edilebilir: "Kim bana itaat ederse mutlaka Allah'a itaat etmiş olur. Çünkü ben, Allah'ın emrettiğinden başka bir emirde bulunmam, öyle ise, kim kendisine emrettiğim şeyi yaparsa, onu emretmemi bana emreden Zât-ı Zülcelâl'e itaat etmiş olur."
Mânanın şöyle olması da mümkündür: Madem ki Allah bana itaat etmeyi emretti, öyle ise kim bana itaat ederse, Allah'ın bana itaat etmesi için kendisine yaptığı emre itaat etmiş olur.
Masiyetle ilgili yasak emrine uyma hususunda da aynı şeyler söylenebilir.
2- İtaate gelince, o, "emredilen şeyi yapmak, yasaklanan şeyi de terketmektir." İsyan da bunun hilafıdır.[44]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ???????? ?????????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ??? ??? ??????? ????????????? ???? ?????? ??????????? ??? ??????? ??? ???????[. ????? ??????.

3. (1727)- Hz. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müslüman kişiye, hoşuna giden veya gitmeyen her hususta itaat etmesi gerekir. Ancak, masiyet (Allah'a isyan) emredilmişse o hariç, eğer masiyet emredilmişse, dinlemek de yok, itaat de yok." [Buhârî, Ahkâm 4, Cihad 108; Müslim, İmâret 38, (1839); Tirmizî, Cihad 29, (1708); Ebû Dâvud, Cihad 86 (2626); Nesâî, Bey'at 34, (7, 160).][45]

AÇIKLAMA:

1- Emîre itaat sadece hoşa giden şeylerde değildir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), yeni Müslüman olanlarla biat akdi yaparken çoğunlukla şu şartı koşmuştur: "Güçlülük halinde de zayıflık halinde de, zorluk halinde de, kolaylık halinde de, haksızlığa uğrama halinde de... dinleyip itaat etmek..."
Emîrde görülen hoşlanılmayan şeyler, ondan maruz kalınan haksızlık ve zulümler, ona olan itaat vazifesini kaldırmıyor, isyan hakkı getirmiyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle nâhoş durumlarda da sabır emrediyor:
???? ?????? ???? ????????? ??????? ??????????? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ??????? ????? ????? ???????????
"Kim emîrinden hoşlanmadığı bir şeyle karşılaşırsa sabretsin, zîra kim sultandan bir karış uzaklaşır ve ölürse cahiliye ölümü ile ölmüş olur."
2- İmam masiyet emredecek olursa itaat hakkını kaybeder. Demek ki zulme maruz kalmakla, masiyet emrine maruz kalmak farklı şeyler. Masiyet dinen günah olan, Allah'a isyan mânası taşıyan fiildir, namazı terketmek, içki içmek, kumar oynamak birer masiyettir. Şu halde imam bu nevi emirlerde bulunursa bu emirlere itaat edilmez.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koyduğu kaide şudur: ? ??????? ?? ?????????? ?????? "Allah'a isyanda kula itaat yoktur."
Bu mâna, hadislerde farklı ifadelerle te'kid edilmiştir.
? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? "Allah'a itaat etmeyene itaat yoktur."
? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? "Allah'a isyan edene itaat yoktur."
Ulemâ, küfre düşen imamın mün'azil olduğunda, bu durumda bütün Müslümanlara, isyan etmenin vacib olduğunda icma etmiştir. İbnu Hacer, hükmü şöyle bağlar: "İsyana gücü yetene sevap vardır. Müdahene eden günahkâr olur. Aciz kalana da oradan hicret gerekir." [46]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ?? ??????????? ????????? ?????????????? ?????????????? ??????????? ????????? ?????????????? ??????????????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ????????? ?????????????????? ?????????????????????

???????????????? ????????????????[. ????? ??????? .

4. (1728)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Size emîrlerinizin en hayırlıları kimlerdir, en şerirleri kimlerdir haber vereyim mi? Onların en hayırlıları sizlerin sevgisine mazhar olanlar, sizleri sevenlerdir; lehlerinde hayırla dua edersiniz, onlar da size hayır dua ederler. Ümerânızın şerirleri de sizin buğzettiklerinizdir, onlar da size buğzederler, siz onlara lânet edersiniz, onlar da size lânet ederler." [Tirmizî, Fiten 77, (2265).][47]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, idarecilerle halk arasındaki münasebetleri tanzime yöneliktir. Karşılıklı sevgi ve güvenin esas olması tavsiye edilmektedir. Bu hadisi bilen amir, halk tarafından sevilmiyorsa veya halkını sevmiyorsa, birbirlerine lanet okuyorlarsa, arada bir kopukluk var demektir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu noktada suçu idareciye yüklüyor: "En şerli, ön kötü amiriniz, tarafınızdan sevilmeyen, sizi sevmeyendir..." Öyle ise hayırlı bir amir olmak istiyorsa -ki mü'min, hayırlı olmayı aramak zorundadır- kendini sevdirmenin, halkını sevmenin yollarını arayacaktır.
Şu halde hadis amirlere, idarecilere halkın gönlünü, duasını almak sûretiyle "hayırlı kişi" olmak için çalışmak zorunda olduğunu gösteriyor.[48]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? #: ???? ?????? ???? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ????? ??????? ????????????[. ????? ???????.??? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ????? ???? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ????? ???????
????????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????????)?1(???????? ??????????)?2(? ??? ??????? ??? ????????? ??? ???????? ????????? ???????? ?????????? ????????????? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ???????????? ? ????????? ???? ????????? ??? ????? ???????? ??? ?????????? ???????? ?????? ???????? ??????[. ????? ???? ???????? .

5. (1729)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim itaatten dışarı çıkar ve cemaatten ayrılır ve bu halde ölürse, cahiliye ölümü ile ölür." [Buhârî, Ahkâm 4; Müslim, İmâret 53, (1848); Nesâî, Tahrim 28, (7, 123); İbnu Mace, Fiten 7, (3948).]
Ebû Hüreyre'nin bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim itaatten çıkar, cematten ayrılır (ve bu halde ölürse) cahiliye ölümü ile ölmüş olur. Kim de körükörüne çekilmiş (ummiyye) bir bayrak altında savaşır, asabiyet (ırkçılık) için gadablanır veya asabiyete çağırır veya asabiyete yardım eder, bu esnada da öldürülürse bu ölüm de cahiliye ölümüdür. Kim ümmetimin üzerine gelip iyi olana da, kötü olana da ayırım yapmadan vurur, mü'min olanlarına hurmet tanımaz, ahid sahibine verdiği sözü de yerine getirmezse o benden değildir, ben de ondan değilim." [Müslim, İmâret 53, (1848); Nesâî, Tahrim 28, (7, 123); İbnu Mâce, Fiten 7, (3948).][49]

AÇIKLAMA:

Son iki hadiste, cemaat, asabiyyet, ummiyye bayrak gibi, bilhassa zamanımızda Müslümanların iyice bilmeleri zaruret halini almış bazı tâbirler var:

1- CEMAAT MESELESİ

"... Aslında cemaate uyulması ile alâkalı Nebevî emir bundan ibaret değildir. Bu mevzuda gelen birçok rivâyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ısrarla cemaate uymayı, cemaatten ayrılmamayı emrettiğini gösterir. Bir iki tanesini kaydedelim:

_____

)?1(????: ???? ????? ????? ?????. ?? ???? ???? ?????.)?2(???? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ????? ????? ????? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ??? ??? ????? ??? ????????.
"Size cemaati tavsiye ederim, ayrılıktan da sakının, zîra şeytan iki kişiden uzak durur. Cennetin ortasını isteyen, cemaatten ayrılmasın."
"Allah ümmetimi dalalet üzere toplamaz. Allah'ın eli cemaatledir. Cemaatten ayrılan ateşe gider."
"Cemaat rahmet, ayrılık azabtır."
"Kim cemaatten bir karış ayrılır, sonra da ölürse cahiliye ölümü ile ölmüş olur... boynundaki İslâm bağını çıkarıp atmış olur."[50]

CEMAATTEN MAKSAD NEDİR

Yukarıda kaydettiklerimizle cemaatin ehemmiyeti anlaşılmış olmakla beraber, bizim için henüz müphem olan nokta, cemaatten kastedilen şeyin ne olduğudur. Acaba uymakla mükellef olduğumuz şey nedir? Bu husus zikredilen hadislerde açıkca gözükmüyor.
Nitekim âlimler de "cemaat" tâbiri ile kastedilen şey hususunda ihtilaf etmiş, bundan "Ashab", "ehl-i ilim", "ümmetin ekseriyeti", "diğer dinlerin mensuplarına karşı da -vacib meselelerde ihtilâfa düşmedikçe- Müslümanların cemaati" vs... kastedilebileceğini ileri sürmüşlerdir.
İbnu'l-Mübârek, din büyüklerinin, etrafında toplanmış bulundukları şeylerin "cemaat" olduğu görüşünü benimsediği için, kendisine buradaki cemaatten sorulunca: "Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'dir" cevabını verir. Onların ölmüş bulundukları hatırlatılınca da başka isimler... ve en sonunda da devrindeki salih ve muttaki bir kimsenin ismini vererek, tek kişiyi "cemaat" olarak vasıflandırır.
Adil imamı ve âlim kişiyi "cemaat" olarak kabul eden, bu görüşü benimseyen İbnu'l-Arabî daha vâzıh bir ifade ile: "İslam'ın cemaati adalet ve ilimdir" yorumuna ulaşır.
Kanaatimizce, hadiste uyulması vacib olduğu belirtilen cemaat hakkında âlimlerin yaptığı bu yorumların hepsinin bir doğruluk, haklılık yönü vardır. Ancak herbirinin haklılığı mutlak olmayıp hususî şartlar, değişik zaviye ve nokta-i nazarlarla kayıtlıdır.
Bütün hadisler gözönüne alındıkta ve daha umumî şartlar muvâcehesinde bu görüşlerden biri üzerine sabit kalmak oldukça zor ve tekellüflü olacaktır. Bu sebeple burada mevzubahis olan cemaatten "sevâdul-âzam"ı, yani büyük ekseriyeti anlamamız daha uygun olacaktır: İlmî meselelerde âlimlerin ekseriyetini, herkesi ilgilendiren içtimâî meselelerde efrâd-ı milletin ekseriyetini vs..
Nitekim, umumiyetle, ilim adamları, bu tâbir ile "sevâdul-âzam" yâni, ihtilaf durumunda "ekseriyetin bulunduğu taraf" kastedildiğini kabul etmiştir. Delil olarak şu hadisi gösterirler. "Benî İsrail yetmiş bir fırkaya ayrılmıştır, benim ümmetim ise yetmiş iki fırkaya ayrılacaktır. Bu fırkalardan biri hariç, hepsi ateştedir. Ateşe gitmeyecek olan fırka, cemaattir."
Cemaatten, ekseriyetin kastedildiğini ifade eden başka rivâyetler de gelmiştir. Bunlardan birinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Ümmetim dalâlet üzerine toplanmaz, öyle ise aralarında ihtilâf görürseniz, size sevâd-ı âzamı iltizam etmeyi tavsiye ederim (aleyküm bisevâdil-âzam)" buyurmaktadır.
Hadiste gelen "sevâd-ı âzam" tâbiri ile ekseriyetin kastedildiği âlimlerce belirtilmiştir.

Suyûtî, sevâdu'l-âzamı "doğru yolda gitmek üzere birleşenlerin ekseriyeti" diye izah eder.
İhtilaf ve fitne zamanlarında ekseriyet tarafın iltizam edilmesi gereğini ifade eden daha vazıh bir rivâyet Ebû Mes'udi'l-Ensârî'den gelmektedir. Mezbur (radıyallâhu anh)'dan, Hz. Osman fitnesi sırasında bu durumla alâkalı olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bir işittiği varsa onu, yoksa şahsî kanaatini söylemesi istendiği vakit şu tavsiyede bulunur: "Size ümmet-i Muhammed'in ekseriyetine uymayı tavsiye ederim (aleyküm bi-uzmi ümmet-i Muhammed). Zîra Allah, ümmet-i Muhammed'i dalalet üzerine toplamaz."
İbnu Kaadı Simavî'nin Fetâva's-Sagir'den naklen Câmiu'l-Fusûleyn'den kaydettiği bir görüş de bizim için aydınlatıcı mahiyettedir: "Eğer Hz. Ali olmasaydı, ehl-i kıble ile savaşı aklımız almazdı. Hz. Ali ve O'na tabi olanlar ehl-i adl'dir, hasmı ve ona tâbi olanlar da buğât'dır (âsilerdir). Zamanımızda kimin ehl-i adl, kimin bâği olduğu hususundaki hüküm, galebe çalana (ekseriyete) göredir. Âdil veya âsi olanı bilemeyiz, zîra hepsi de dünyayı taleb ediyorlar."
Bu meselede son olarak İbnu'l-Arabî'nin "cemaate uyup, ondan ayrılmama" emrini muhtevî hadisten çıkardığı hüküm de burada kayda değer. O, mevzuunu ettiğimiz hadisten iki hüküm çıkarır:
1- Ümmet bir meselede icma edip anlaştıktan sonra arkadan gelenlerin aynı meselede yeni bir görüş ortaya atmaları caiz değildir.
2- Müslümanlar bir imam (lider) üzerine birleştikten sonra onun üzerine arkadan niza ve ihtilâf çıkarmak helâl değildir. [51]

CEMAATTEN AYRILANLARI TEL'İN:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Müslümanları bir taraftan birliğe çağırırken, diğer taraftan da ayrılanları, nifak ve ihtilâf çıkaranları lânetlemektedir. Bu mevzuda da pek çok rivâyet gelmiştir. Birkaç tanesini daha kaydedeceğiz:
"Benden sonra bir takım şerler, fesadlar ortaya çıkacak. Bu zamanda, her kimin cemaatten ayrıldığını veya -birlik halinde olan- ümmet-i Muhammed'in birliğini bozmayı arzu ettiğini görecek olursanız, kim olursa olsun onu öldürün. Zîra Allah'ın eli (hıfzı, yardımı) (birlik içinde olan) cemaatle beraberdir, zîra şeytan, cemaatten ayrılanla beraberdir."
Müslim'in bir rivâyetinde aynı mâna şu şekilde tekrar edilir: "Siz bir lider etrafında birlik haline iken, kim size gelerek birliğinizi bozmak, cemaatinizi dağıtmak isterse, onu mutlaka öldürün."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu hadiste cemaatte ısrar edişinin, Müslümanlar için cemaatin lüzumunun iki mühim sebebini de açıklar: "Allah ümmetimi -veya Muhammed ümmetini- dalâlet üzere birleştirmeyecektir ve Allah'ın eli (himayesi, yardımı, zaferi vs.) cemaat üzerindedir. Kim ayrılırsa, gideceği yer ateştir."[52]

TEFRİKA ÇIKARACAK ŞEYLERDEN KAÇINMAK:

Şurası muhakkak ki, içtimâî heyette vukua gelecek bir çatlama, bir kopukluk bilâhere kapanması mümkün olmayacak kadar zor bir yaradır. Öyle ise bütün imkânları seferber edip, böyle bir çatlamaya önceden mani olmalı, herhangi bir kopukluğa müncer olacak her çeşit sebepleri önceden bertaraf etmelidir. İslam'ın fitne, fesad, nifak, tefrika gibi çeşitli tâbirlerle ifade edip şiddetle yasakladığı şey işte budur. "Hepiniz toptan Allah'ın ipine sarılın, parçalanıp ayrılmayın..." âyetinde geçen, parçalanıp ayrılmayın tâbirine bir kısım âlimler, "kendisinden ayrılık, tefrika çıkacak olan şeyi, mevcut kaynaşma ve beraberliği izale edecek şeyi ihdas etmeyin" şeklinde anlamıştır.[53]

CEMAAT YOKSA:

Yukarıda kaydedilen hadislere dikkat edilecek olursa, onlarda beyan edilen irşadlar "bir şahsın etrafında" birliğin bulunduğu veya ekseriyetin teveccüh etmiş bulunduğu belli bir istikamet, veya muayyen bir şahsın bulunma durumlarıyla alâkalıdır. Halbuki, insan cemiyetinde daha farklı ahvallerin zuhuru da mümkündür. Bu mevzular mevzubahis edilince hemen akla gelecek başka durumlar da vardır. Nitekim, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in muhatapları cemaatin, yani ekseriyetin bulunmama ihtimalini de gözönüne alarak, o durumlarda nasıl hareket edilmesi gerektiğini sormuşlardır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Buhârî'de gelen cevabı "inzivaya çekilmek" şeklindedir:
"...Ey Allah'ın Resûlü, bahsettiğiniz fitne devrine ulaşırsak ne tavsiye edersiniz?"
"Müslümanların cemaatine ve imamına uy."
"Ya onların cemaatleri ve imamları yoksa?"
"(O takdirde) mevcut fırkaların hepsini terket. Hatta bir ağacın köküne dişlerinle tutunmuş vaziyette olsan bile, ölüm sana gelinceye kadar öyle kal (ve fakat fitneye karışma)."
Hadiste geçen "bir ağacın köküne dişlerinle tutunmuş vaziyette olsan bile..." tabirinden, karışmamak sebebiyle maruz kalınacak sıkıntı her ne olursa olsun, insanların kınaması, ayıplaması nevinden mânevî; açlık, susuzluk vs. nevinden maddî olan tahammülü zor her çeşit zorluklara, darlıklara, meşakkatlere tahammülün kinâye edildiği şârihlerce belirtilmiştir.[54]

2- UMMİYE BAYRAK

Âlimlerin bir kısmı, bununla, gayesi, hedefi belli olmayan mübhem bir umurun kastedildiğini söylemiş, misal olarak bir kavmin asabiyet için yaptığı savaşı göstermiştir. Şahsî ihtiras ve gadab yolunda yapılan mukâtelenin de buraya girdiğini ayrıca belirtmişlerdir. Bayrak tâbirine yer verilmesini nazar-ı dikkate alan bazıları, bu tâbirle hak mı bâtıl mı olduğu meçhul olan bir iş üzerine toplanmış kimselerin kinaye edildiğini söylemişlerdir. Şu halde, hadis, bu çeşit savaşlara katılmayı yasaklamaktadır.[55]

3- ASABİYET

Sıkca geçen ve kavmiyetçilik, ırkçılık gibi tâbirlerle tercüme ettiğimiz bu kelime, -İbnu'l-Esîr'in açıklamasına göre- "kavmine zulümde yardım eden kimse" mânasına gelen asabî'den gelir. Lügat yönünden asabî, asabesi için öfkelenen ve onları himaye eden kimse demektir. Asabe ise, bâba cihetinden gelen akrabalara denir.
Asabiyet, Tarafgirlik Demektir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yasakladığı asabiyetin "zulümde kavmine yardım etmek" olduğu anlaşıldıktan sonra şunu söyleyebiliriz: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında insanları, zulümde başkasına yardım etmeye sevkeden en mühim âmil kavmî beraberlik, kan bağı idi. Zamanımızda bunun yerini başka şeyler de almıştır. Bu yeni şey, bâzan ideolojidir, bâzan siyasettir, bazan bölgeciliktir, bazan şu veya bu maksadla teşkil edilen grubculuktur, bâzan grubculuklara karşı olmak düşüncesiyle teşkil edilen grubculuktur, bâzan da eskiden olduğu gibi kabilevi, ırkî birliktir. Sebep ne olursa olsun, ileri sürülen bahane ne gösterilirse gösterilsin, adâletin tatbikine, liyâkatların haklarını almasına mani olan, lâyıkı varken liyâkatsizi iş başına getiren, mazluma karşı zâlimi koruyan her çeşit tarafgirlikler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in diliyle lânetlenen yasaklanmış olan asabiyettir. Bu nokta-i nazardan asabiyet tâbirinin zamanımızdaki en uygun karşılığı tarafgirliktir. Zîra tarafgirlik uğruna, değil aynı kabileden olanlar, aynı aileden olanlar bile birbirlerine düşman vaziyeti almakta, haksızlıklar işlemektedir.[56]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ?? ?'???? ???????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

6. (1730)- Ebû Bekre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah'ın yeryüzündeki sultanını alçaltırsa, Allah da onu alçaltır." [Tirmizî, Fiten 47, (2225).][57]

AÇIKLAMA:

Sultanı alçaltmaktan muradın ne olduğu müphem kalmaktadır. Ancak rivâyetin Tirmizî'deki aslı meseleyi aydınlatmaktadır:
"Ziyad İbnu Küseyb el-Adevî anlatıyor: "Ben Ebû Bekre ile İbnu Âmir'in minberinin dibinde oturuyordum. Ebû Âmir, üzerine ince bir elbise giymiş olarak hutbe veriyordu. Ebû Bilal: "Hele şu emîrimize bakın, fâsıkların elbisesini giyiyor" dedi. Ebû Bekre (radıyallâhu anh) atılarak: "Sus, böyle konuşma, ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:
"Yeryüzünde Allah'ın sultanını alçaltanı, kıyamet günü Allah alçaltır."
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelen şu hadiste ise, sadece hürmetsizlikten nehiy değil, hürmet etmeye teşvik ve hatta emir görülmektedir:
"Kim dünyada Allah'ın (makam vermek sûretiyle aziz kıldığı) sultanına ikramda bulunursa, kıyamet gününde de Allah ona ikram eder. Kim de Allah'ın sultanını dünyada alçaltırsa Allah da onu kıyamet günü alçaltır."
Ancak hemen şunu da kaydedelim, bu hadisler amirlerin yaptığı kötü davrınışlara göz yumup görmemeyi veya onları benimsemeyi emretmiyor. Bilakis, münker kimde görülürse, münker bilinip takbih edilecektir. Ancak münkeri ve fıskı sebebiyle alçaltılıp, otoritesi kırılmayacaktır. İşte bir Müslim hadisi daha:
... ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ????????????? ??????????? ???????? ??? ?????????? ????? ???? ???????
"...Valilerinizde hoşlanmadığınız bir şey görecek olursanız, onun yapılmasını kerih görün, (kötü addetmeye devam edin, valimiz yapmıştır diye hoş karşılamaya kalkmayın), fakat itaatten elinizi çekmeyin."
Mü'min nerede, ne zaman, kimden bir kabih görürse onu takbih etmekle mükelleftir. [58]

ALTINCI FASIL

İMAMLARIN VE EMİRLERİN YARDIMCILARI

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ???'????? ???????? ????? ???? ??????? ?????? ??? ?????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ???? ??????? ????? ??? ?????? ???? ???????????? ????? ?????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1731)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah bir emîr için hayır diledi mi ona doğru sözlü bir vezir nasib eder. Bu, ona unutunca hatırlatır, hatırladığı zaman da yardım eder. Allah emîre hayır dilemezse, kötü bir vezir musallat eder. Bu vezir, ona unuttuğunu hatırlatmaz, hatırlayınca da yardımcı olmaz." [Ebû Dâvud, Harâc 4, (2932); Nesâî, Bey'at 33, (7,159).][59]

AÇIKLAMA:

1- Vezir, sultanın (emîr, imam) yardımcısı, müşaviri mânasına gelir. Yük, ağırlık mânasına gelen vizr'den alınmış olabilir. Çünkü melikin yükünü çekmektedir. Melce ve sığınak mânasına vezir'den alınması da mümkündür, çünkü melik onun fikrine, re'yine müracaat eder. Yardım ve muâvenet mânasına gelen muâzere'den gelebileceği de söylenmiştir.
2- Sadedinde olduğumuz rivâyet iyi vezirin doğru sözlü olması gerektiğini ifade ederken, hadisin Nesâî'deki vechinde salih vasfına yer verilmiştir. Esasen salihlik doğru sözlülüğü şart kılan bir haldir. Âlimler, iyi vezirin öncelikle doğru sözlü olması, her hususta emîre doğru bilgi vermesi, gerçek fikirlerini beyan etmesi gerektiğini belirtirler. Salihlik hususunda da hem dünya işlerinde hem de âhiret işlerinde sâlih olması gerektiğini, sadece dünya işlerindeki salihliğin yeterli olmayacağını, hem fiilen, hem kavlen doğruluk ve sâlihliğin gereğini vurgularlar.
3- Unuttuğu takdirde hatırlatılması gereken şey, ahkâm-ı şer'iyye ve dinî âdab olabileceği gibi, halkın maslahatını, adâleti ilgilendiren hususlar da olabilir.
Ahnef demiştir ki: "Sultan, yardımcılar ve vezirler olmadan saltanatını devam ettiremez. Vezir ve yardımcılar sevgi ve hayırhahlık olmadan faydalı olamazlar. Sevgi ve hayırhahlık (nasihat) da dirâyetli rey ve dürüstlükle faydalı olabilir. Meliklere hassaten -bütün insanlara ammeten- en ziyade zarar getiren şey sâlih vezir ve yardımcılardan mahrumiyetleridir, vezir ve yardımcılarının mürüvvet ve hayaca fukara oluşlarıdır."
Yine Ahnef demiştir ki: "Bir vali için en büyük felâket, sözü güzel, ameli fena vezir veya arkadaşa sahip olmasıdır."
Yine demiştir ki: "Valilerin süs ve zineti, onların vezirleridir. Kimin yakınları bozulursa, o kimse; içtiği su boğazına takılan ve buna çare bulamayan kimse gibidir."
Beyhakî, Ali el-Cerrah'dan şunu nakleder:
"Emevîler'in çocuklarından: "Devletinizin yıkılış sebebi nedir?" diye sordum. Bana: "Dört sebeple!" dediler ve açıkladılar:"
1- Vezirlerimiz izhâr etmemiz gereken şeyleri bize söylemediler.
2- Vergi memurlarımız halka zulmetti, halk vatanlarından göç etti; böylece hazinelerimiz boşaldı.
3- Askerlerin maişetleri kesildi, böylece bize itaati terkettiler.
4- Adaletimizden ümidlerini kestiler ve başkalarında emniyet ve huzur aradılar."[60]

?2? ??? ??? ????? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ?????? # ??? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ??? ??????????? ???? ?????????? ??? ??????? ???? ??????????? ????????? ????????? ?????????????? ??????????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1732)- Ebû Said ve Ebû Hüreyre (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah bir peygamber gönderdiği veya onun yerine bir halife getirdiği zaman mutlaka onun iki tane de yakını olmuştur: Biri ma'rufu emretmiş ve ona teşvik etmiş, diğeri de şerri emretmiş ve şerre teşvik etmiştir. Ma'sum (yani kötülükten korunmuş) olan, Allah'ın koruduğu kimsedir." [Buharî, Ahkâm 42; Nesâî, Bey'at 32, (7, 158).][61]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste "yakın" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı bitâne'dir. Peygamber veya halifenin (melik, emîr, sultan, vali) yalnız kaldığı hususî anlarında bile yanına girebilen kimse demektir. Bitâne, "vezir"den daha umumî bir tâbirdir.

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında "kötü telkinde bulunacak yakın" bazılarınca işkal vesilesi olmuştur. Bu aklen mümkündür. Ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onu dinlemesi mevzubahis değildir. Nitekim hadisin sonunda "ma'sum, Allah'ın koruduğu kimsedir" cümlesine yer verilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın insanlara karşı korunduğunu: ???????? ?????????? ???? ???????? "Allah seni insanlardan korur" (Maide 67) âyeti ifade etmektedir. Âyet mutlak olduğu için sâdece hayatî korunmayı değil, şer telkinlere karşı korunmayı da içine alır.
Öyle ise Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "yakınları" (bitane) melek ve şeytandır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde buna temas eder ve şeytanının Müslüman olduğunu belirtir: ???????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? "Allah bana şeytanıma karşı yardım etti ve şeytanım Müslüman oldu."
3- Âlimler, halktan gizli istihbarat toplayacak kimseleri, hâkimin güvenilir, emin, anlayış ve fetânet sâhibi akıllı kimselerden seçmesini şart görürler. "Çünkü derler, me'mun hâkimin musibeti, güvene layık olmayan kimseye güvenerek sözünü kabul etmesiyle başlar. Öyle ise bu çeşit durumlarla titizlik göstermelidir."
4- Âlimler: "Hadiste, hüküm mevkiinde kimselerin şerr telkinlere iltifat etmemesi, o hususta titizliği artırması gerektiği ifade edilmektedir" demişlerdir. Zîra, bu telkinlerden sadece "Allah'ın korudukları" korunabilmektedir.
5- Âlimler, hadiste geçen iki yakından maksadın iki vezir, şeytan ve melek, nefs-i emmare ve nefs-i levvame olabileceğini söylemişlerdir. Hepsine hamletmeyi caiz gören de olmuştur. Muhibbu't-Taberî: "Bitâne, evliya ve asfiyadır" demiştir. [62]

?3? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??? ????? ?????? #: ????????? ???????? ??? ?????? ??? ??????? ???? ????????? ?????????? ??????? ???? ????? ??????????? ????????????? ?? ????????? ??????????? ???? ?????????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? ????????? ?????? ???? ?????? ????????????? ?????? ????????????? ?? ??????????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ????????. ??? ?????? ??? ????????: ???????? ?????????? ??????????? ??????? ?????????? ????????????? ???????? ??????????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ?????? ???? ?????????: ?????? ? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ??????? ???????? ????? ????[. ????? ???????? ???? ???? ???????? ??????.»?????????«: ?????? ?? ??????? ???????? ?????? .

3. (1733)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şunu söyledi:
"Ey Ka'b İbnu Ucre, seni, benden sonra gelecek ümeraya karşı Allah'a sığındırırım. Kim onların kapılarına gider ve onları, yalanlarında tasdik eder, zulümlerinde onlara yardımcı olursa, o benden değildir, ben de ondan değilim; âhirette havz-ı kevserin başında yanıma da gelemez. Kim onların kapısına gitmez, yalanlarında onları tasdik etmez, zulümlerinde yardımcı olmazsa o bendendir, ben de ondanım; o kimse, havzın başında yanıma gelecektir. Ey Ka'b İbnu Ucre! Namaz bürhandır. Oruç sağlam bir kalkandır. Sadaka hataları söndürür, tıpkı suyun ateşi söndürdüğü gibi. Ey Ka'b İbnu Ucre! Haramla biten bir ete mutlaka ateş gerekir." [Tirmizî, Salât 433. (614); Nesâî, Bey'ât 35, 36, (7, 160).][63]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ka'b İbnu Ucre'yi muhatap ederek ümmet-i merhumeye yalancı, zalim ve sefih ümerâya karşı nasıl davranılacağını ders vermektedir: Onlara uğramamak, yalanlarına kapılmamak, zulümlerine iştirak etmemek. Namaz, oruç, zekât gibi farzları edâ etmek, bunların uhrevî mükâfaatını düşünerek sefih ümeranın dünyevî menfaatlarına iltifat etmemek, istikametten ayrılmamak.
Süfyan-ı Sevrî (rahimehullah), "... o benden değildir ben de ondan değilim" ibaresinin te'vil edilmesini istemez. "Zahiri esas alınmalıdır, zecr hususunda bu daha beliğ" dermiş.[64]

?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ??? ???????? ????????? ???? ?'?????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ????: ????? ?????? #: ???? ??????? ?'????? ?????????? ?? ???????? ??????????[. ????? ??? ????.»??????????«: ??????? ??????? ?? ?"??? ??? ???? ?????? ??????? ???? ???? ?????? ??? ??? ?????? ?? ?? ???? ?????? .

4. (1734)- Cübeyr İbnu Nüfeyr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kesir İbnu Mürre, Amr İbnu'l-Esved ve el-Mikdâm (radıyallâhu anhüm) dediler ki: "Resûlullal (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Emîr, halka karşı suizanna düşerse halkı ifsad eder." [Ebû Dâvud, Edeb 44, (4989).][65]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde ümeranın (idarecilerin) halka karşı siyasetlerinde uymaları gereken mühim bir prensip vaz'ediyor. Suizanla hareket etmemek, onları müttehem, kuşkulu kimseler yerine tutmamak, haklarında hüsn-i zannı, güveni esas almak. Aksi taktirde halk, ahlâken bozulacaktır. en-Nihaye'de, "Yani emîr insanları bazı şeylerle itham ederek, alenen suizanda bulunursa bu hal onları haklarında ittiham olunan fenalıkları işlemeye sevkeder" der.
Bu meseleyi tasrih eden başka hadisler de mevcuttur: "Yine Ebû Dâvud'da aynı yerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu tavsiyeleri yer alır:
"(Ey Muâviye!) Eğer insanların kusurlarını araştırırsan onları ifsad edersin veya ifsad olma noktasına getirirsin." "Kim bir kusur görür ve onu örterse, diri gömülmüş birisine hayat vermiş gibi olur." Yani onu kabirden çıkararak ölümden kurtarmış gibi sevab alır.
Zeyd İbnu Vehb anlatıyor: "İbnu Mes'ud'a birisi gelerek: Şu falanca varya, sakalından şarap damlıyor" diye şikâyette bulunmuştu. Abdullah İbnu Mes'ud: "Biz tecessüs etmekten yasaklandık. Ancak bize bir şey zâhir olursa, ona gereğini yaparız" dedi.
İslâm'ın tecessüsü yasaklama esprisini anlamada bize yardımcı olacak bir rivâyeti yine Ebû Dâvud'dan kaydediyoruz:
"Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh)'in kâtibi Duhayn anlatıyor: "Bizim şarap içen komşularımız vardı. (İçmeyin diye) yasaklamada bulundum, dinlemediler. Durumu Ukbe İbnu Âmir'e: "Şu komşularımız şarap içiyorlar, ben içmeyin dedi isem de vazgeçmediler. (Müsaade ederseniz) onlar için polis çağıracağım" dedim. Bana: "Bırak onları!" dedi (ve üzerlerine gitmedi). Bir müddet sonra tekrar Ukbe (radıyallâhu anh)'ye: "Komşularımız inadlaştılar, içkiden vazgeçmiyorlar, ben onlar için polis çağıracağım" diye müracaatta bulundum. Bana bu sefer: "Ne münasebet, bırak onları. Zîra ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle diyordu: "Kim bir kusur görür ve onu örterse diri gömülmüş birisine hayat vermiş gibi olur." [66]

İKİNCİ BÂB

HÜLAFÂ-İ RAŞİDÎN VE ONLARIN SEÇİMLERİ

Her devirde, her yerde, bir büyük zat incelenirken, şahsın anlaşılması için çoğu kere onun yetiştirdiklerine de nazar edilir. Eserleri arkasında zikredilebilecek halefleri, bir bakıma o kimsenin ayinesidir.

Bu beşerî kâideyi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) için de mûteber addedebiliriz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiği mesajın ve sistemin anlaşılmasında, hakkıyla takdirinde, Ashab'ın bütün yönleriyle bilinmesi büyük ehemmiyet taşır. Bunu anlayan selef ulemâsı, sâdece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le ilgili sünneti değil Ashâb ve hattâ Tâbiîn ve Etbauttâbiîn ile ilgili sünneti de yazmış, hayatlarını, sözlerini, fetvâlarını, birçok fiillerini bize kadar intikal ettirmiştir.
Mevzumuz olan imamet, yâni İslâm'ın siyasî ve idarî sistemi açısından Hulefâ-i Râşidîn mühim bir yer tutar. İnsanlığın kapitalizm, komünizm gibi iktisadî; monarşi, demokrasi, diktatörlük gibi siyâsî sistemleri arasında İslâmî sistemi, bütün buutlarıyla ve gerçek (otantik) vechesiyle anlamak için Hulefa-i Râşidîn dönemini ve onların tatbîkâtını anlamak, bilmek vazgeçilmez bu zarûrettir. Gerçek İslâm'ın, onların şahsında temsîl edildiği, hakikî İslâmî örneklerin kâmil mânada onların elleriyle tatbik edildiği kanaatindeyiz. Sonraki nesillerde her hâl u kârda gayr-ı İslâmî unsurlarla sistemin müşevveşleşeceğine telmîhan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Benden sonra nübüvvet hilâfeti otuz yıldır" buyurmuştur.
Şu halde bu kısımda Hulefa-i Râşidîn'le ilgili bazı rivâyetleri, onların başta seçimleri olmak üzere siyasî yönlerini tanıtıcı bir kısım açıklamaları sunacağız.
Bu vesîle ile bir noktaya parmak basmak istiyoruz. Dört Halife Devri denince zihinler "İslâm demokrasisi" tâbiriyle şartlandırılmış durumdadır. Biz bu tâbirin yanlışlığına inanıyoruz. Zîra demokrasi Batı'ya ait bir sistemdir. İslâm'ın siyasî sistemini -bazı noktalardaki hâricî benzerlikler sebebiyle- demokrasi ile iltibas etmemek gerekir. Üstelik, her ne hikmetse, bugünün dünyasında birbirine taban tabana zıt Doğu ve Batı blok devletlerince birbiriyle yarışırcasına sahiplenilmiş olan demokrasiyi bir ideal sistem olarak telakkî edip, mezkûr maratona katılma espirisiyle "demokrasi İslâm'da da var, dolayısıyla İslâm'ın bir eksiği yok" mânasında iddialar mahzurludur, İslâmî nizamın anlaşılmasına mânidir. Böyle bir davranışın psikolojik planında demokrasiyi esas alma, ideal kabûl etme zihniyeti yatmaktadır. Halbuki İslâm vahye dayanır, semâdan inen bir amud-u nurânîdir. Onda beşerî katkı yoktur. Bununla o, hiçbir sûretle mukâyese imkânına sahip değildir. Biz İslâm'ı, hiçbir beşerî katkı ile teşvîş etmeden, kendi orijinal cüzlerinden mürekkep müstakil bir bütün olarak anlamaya çalışmalıyız. Aksi takdirde gereksiz iltibaslar onu kavramamıza mâni olacaktır. Şunu açıklıkla söyleyebiliriz: İslâmî nizâm, asla demokrasi değildir, dikdatörlük hiç değildir, kesinlikle monarşi olamaz. O hâlde nedir? denirse, "önce, Batılı ve beşerî sistemleri ifade eden tâbirlerin dışına çıkmak gerek'" deriz. Bu noktada mutabık kalındıktan sonra sistemin mahiyetini anlamaya geçilebilir. Buna Osmanlılar'ın yaptığı gibi meşrûtiyet denmiş, doğrudan nizam-ı İslâm denmiş, nizam-ı İlâhî denmiş, meşrutiyet-i meşrûa denmiş veya bir başka isim takılmış bizce mühim değil. Yeter ki Batı menşe'li, mevcut beşerî sistemlerden birinin ismiyle peşin bir sıbgaya tâbi tutulmasın.[67]

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????????:]???? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ????????? # ?? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??? ???? ????????: ?????? ??????? ????? ????? #? ??????: ??????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????: ????? ???????? ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ???????? '??? ????? ?????? # ???????????? ???? ???????? ????. ????? '?????? ??????? ????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ????? ??????? ???????? ??????? ???? ?'????? ???? ???? ?????? ??????????? ????? ???? ?? ????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????????????? ? ????????????? ???????? ????????? ??????? ???????? ? ?????????[. ????? ???????.????: »?????? ???????« ?? ????? ????? ???? ??? ????? ????? .

1. (1735)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhüma) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı rahmet-i Rahmân'a kavuşturan hastalığı sırasında yanından dışarı çıktı. (Dışarıda bekleyen) halk:
"Ey Ebû'l-Hasan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne durumda?" diye sodular.
"Allah'a hamdolsun iyileşti!" dedi. Hz. Abbâs (radıyallâhu anh) elinden tuttu. Ve:
"Üç gün sonra [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölecek, sen bir başkasına] me'mur olacaksın. Ben, vallahi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hastalığından (kurtulamayıp) vefat edeceğini görüyorum. Zîra ben, Abdulmuttaliboğullarının ölüm sırasında aldığı şekli biliyorum. Gel Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip bu "iş" (hilafet) kimde kalacak onu soralım. Bizde kalacaksa (şimdiden) bilmiş oluruz. Bizden başkasına kalacaksa kendisiyle konuşuruz, bizi (ona) tavsiye eder" dedi. Ali (radıyallâhu anh):
"Eger, biz onu sorsak bunun üzerine (hilafeti) bize yasaklasa, halk ondan sonra onu asla bize vermez. Vallahi ben böyle bir şey soramam!" dedi." [Buhârî, İstizân 29, Meğâzî 83.][68]AÇIKLAMA:Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölüm döşeğinde yatarken Hz. Ali ile Hz. Abbâs (radıyallâhu anhümâ arasında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldüğü taktirde, hilâfetin geleceği hususunda geçen bir muhâvereyi aksettirmektedir.Hz. Ali'nin ifadesinden de anlaşıldığı üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu son hastalığında, zaman zaman hafifliyor ve konuşabiliyordu. Hz. Abbâs böyle bir hafifleme ânında kendinden sonra halîfe olacak kimse hakkında konuşma teklif ederse de Hz. Ali buna yanaşmaz. Bir başka rivâyette, Hz. Ali: "Bu (hilafet) işine bizden başka istekli de var mı?" diye sorar. Hz. Abbâs: "Tahmîn ederim, Allah'a yemin olsun olacak da!" cevabını verir. Hz. Ali, bu meseleyi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e açtıkları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de müsbet cevap vermemesi hâlinde, halkın bununla aleyhlerinde ihticâc edip, ebediyyen hilafete lâyık bulunmayacaklarını söyler. İbnu Sa'd'dan gelen rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edince Hz. Abbas, Hz. Ali (radıyallâhu anhüma)'ye : "Uzat elini sana biat edeyim, halk sana biat etsin" der. Hz. Ali kabul etmez. İbnu Hacer'in kaydına göre, bazı rivâyetlerde Hz. Ali'nin "Keşke Abbâs'a itaat etseydim" diye pişmanlık izhâr ettiği belirtilmişti.

?2? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ???????? ????????? # ???????????? ?? ??? ?????????? ??? ????????? ????????: ???? ???? ???????? ????????? ??????? ????????. ???: ???? ???? ??????????? ????? ???? ??????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1736)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kadın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek bir hususta kendisiyle konuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (kendisine) tekrar gelmesini emretti. Bunun üzerine kadın:
"Ya seni bulamazsam!" dedi. Kadın (bu sözüyle) sanki ölümü kasdetmişti, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Eğer beni bulamazsan, Ebû Bekir'e uğra!" diye cevap verdi." [Buhârî, Ahkâm 57, Fedailu Ashabı'n-Nebî 5, İ'tisâm 24; Müslîm, Fedailu's-Sahâbe 10, (2386) Tirmizî, Menâkıb, (3677).][69]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, vefatından sonra hilâfete geçecek kimse hususunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bazı işaretlerde bulunduğunu gösteren rivâyetlerden biridir. İbnu Hacer'in kaydettiğine göre, bazı rivâyetlerde kadın:
"Ben geldiğimde size ölüm gelmiş olsa ve sizi bulamazsam?" demiştir.
İbnu Hacer'in, zayıflığına dikkat çekerek kaydettiği bir diğer rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Allah'ın Resûlü, senden sonra mallarımızın zekâtını kime vereceğiz?" diye soranlar olmuştur. Onlara:
"Ebû Bekri's-Sıddîk'a!" demiştir.
Keza biat yapan bir bedevî de, eceli geldiği takdirde kimin hüküm vereceğini sormuş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ebû Bekir!" diye cevap vermiştir. Bedevî tekrar: "Ondan sonra kim hükmedecek?" diye sorunca:
"Ömer!" diye cevap vermiştir.
Şu halde bu rivâyetler, vefatından sonra Hz. Ali ve Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın hilâfete geçmesi için kesin hükmettiğine dair Şîî iddiasını reddetmektedir.[70]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????????? ???? ?????? # ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????: ???????? ??? ????? ???? ????? # ?????????????????? ?????? ??????? ?????????????????? ?????? ??????? ????????????????? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ?????? #? ?????????? ???????: ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????????? ????????? ??????? ???????? ? ????????? ?????? ????????????????? ?????? ????? ?????? ??????: ??????? ????????? ???? ????????? ???????? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ??????? ????????? ????? ?????: ?? ???? ????? ???????? ?????????????? ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ????? ?????? ????? ? ???????? ?????: ?????? ??????? ?????????? ??????????. ????? ????????? ?? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ????? ??? ?????? ????????????????? ???? ????????????????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????????????? ?????? ?????????????????. ???????? ???????? ?????????? ??????????????? ?‘??????? ??? ?????? ???? ????????? ?? ????????? ????? ?????????? ????????: ?????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????????????? ?????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????: ???????? ??? ??????? ??????? ??? ????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??? ? ?????????? ???? ?????? ?????????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??? ?????????)?1(?? ??????? ?????? ??? ?????? ???????? ?????????? ??????? ?? ???????: ?????? ?‘?????? ????????? ????????????? ?????? ??????? ???? ?????????? ??????: ? ???????? ? ????????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???? ??????: ?? ????????? ?‘???????? ????????? ??????????[.??? ????:]???? ???????? ???? ?‘???? ??? ?????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ????????? ?????? ????????????? ?????????? ?????????? ???????? ??? ???? ?????????????? ?????? ??????: ???? ?????????????? ?????? ??????? ?????????? ?????????????? ?????????????? ??? ????? ?????? #? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????????? ????????? ?????? ???????!

_____

)?1(?? ???? ??????? ????????: ??? ????? ??? ????: ????.

?????????? ?????? ???? ?????????? ?????? ??????: ???????? ?????? ???????? ??????: ????? ????? ???? ??????????????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ???? ?????? ???????? ?? ?????? ?????? ????????????? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ???? ?????????: ????? ????????? ??? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ?Œ??[. ????? ??????? ????????.???: ????? ??? ????: ??? ?? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? ?? ???? ??????? ?????? ???? »?????????«: ??? ????? ??????? ??????? ???? ????? ?????: ???? ?????? ??????? ??? ????? ??? ?????? ?? ??????? ?????: »? ????????? ?????? ??????????????« ?? ?? ??????? ??? ??? ??? ??? ??? ???? ???: ?? ????? ????? ???? ????? ???? ???? ???????. »?????????????« ????? ?? ?????? »???????????«: ???? ??? ?????? ?? ???? ?? ??? ?????? .

3. (1737)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman, bâbam Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Mescid-i Nebî'den bir mil kadar uzaklıkta olan) Sunh nâm mevkide idi -ki Âliye (denen Medine'nin yüksek kısmını ki burası Hazrec'e mensûp Beni'l-Hârise'nin menzillerinin bulunduğu mevki)yi kasdetmektedir-Hz.Ömer (radıyallâhu anh) kalkıp:
"Vallahi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat etmedi. Allah mutlaka onu geri gönderecektir, o da (münafık) kimselerin ellerini ve ayaklarını kesecek." diyordu. Derken Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüzünü açtı ve öptü.
"Annem bâbam sana feda olsun. Sağlığında hoştun, ölümünde de hoşsun! Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, Allah sana ebediyyen iki ölüm tattırmayacak!" dedi. Sonra dışarı çıkıp:
"(Hz. Ömer'i kasdeterek): "Ey (Peygamber ölmedi diye) yemin eden kişi, ağır ol!" dedi. Hz. Ebû Bekir konuşmaya başlayınca Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) oturdu. Hz. Ebû Bekir Allah'a hamd ü sena ettikten sonra:
"Haberiniz olsun! Kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki artık Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyor idiyse o da bilsin ki Allah hayydır, ölümsüzdür!" dedi ve şu âyeti okudu: ??????? ??????? ??????????? ?????????? "Ey Muhammed, şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler" (Zümer 30). Şu âyeti de okudu:

????? ????????? ??? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ???????? ????? ???? ?????? ????????????? ???? ????????????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????????????

"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmişti. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, Allah'a hiçbir zarar vermez. Allah, şükredenlerin mükâfâtını verecektir" (Âl-i İmrân 144).
Bu açıklama üzerine halk boğuk boğuk ağlamaya başladı. Ensar (radıyallâhu anhüm), Benî Saîde yurdunda, Sa'd İbnu Ubâde'nin etrafında toplandı. (Muhâcir de oraya geldi. Ensarîler):
"Bizden bir emîr, sizden de bir emîr!" dediler. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ebû Ubeyde (radıyallâhu anhüm) de oraya geldiler. Hz. Ömer konuşmaya başladı ise de Hz. Ebû Bekir onu susturdu. Hz. Ömer (bilahere) şöyle diyordu:
"Vallahi, ben konuşmayı şu sebeple arzu etmiştim: (Zihnimde) hoşuma giden sözler hazırlamış, Ebû Bekir bunlara ulaşamaz (onun hatırından bunlar geçmeyebilir) diye endişe etmiştim. Ama, yemin olsun, Ebû Bekir öyle bir konuştu ki, vallahi içimde hazırlamış olduğum güzel sözlerin hepsine isâbet etti, (benim aklıma gelmeyen daha da güzelini) beliğ şekilde ifade etti. Onun sözleri arasında şu da vardı:

"(Ey Ensâr) biz (Kureyşli)ler emîrleriz, sizler de vezîrlersiniz!"
Bu söz üzerine Hubâb İbnu'l-Münzir ayağa kalktı ve:
"Hayır vallahi bunu yapmayız. Bizden bir emîr, sizden de bir emîr olacak!" dedi. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh):
"Hayır! Olmaz bu. Bizler emîrleriz, sizler de vezîrlersiniz" dedi.
Rezîn şunu ilâve etti: "Hz. Ebû Bekir devamla şunu söyledi: "Bu "iş" (hilâfet), şu Kureyş cemaati için meşrû tanınacaktır. Onlar, yer îtibârıyla Arapların ortasındadır, şerefçe de (eskiden beri) en gözdeleridir. Öyleyse, Ömer'e veya Ebû Ubeyde'ye biat edin!"
Hz. Ömer atılarak:
"Bilakis, biz sana biat ediyoruz. Sen bizim efendimizsin, en hayırlımızsın, üstelik Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a da en sevgili olanımızsın!" dedi ve Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in elinden tutup ona biat etti. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'i müteakip halk da ona biat etti.
Bunun üzerine biri:
"Sa'd İbnu Ubâde'yi katlettiniz!" diye bağırdı. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) öfkeyle:
"Allah onu katletsin!" dedi. Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) devamla der ki: "Bu her iki konuşmada geçen sözleri de Allah fâideli kıldı. Nitekim Hz. Ömer'in konuşması halkı korkuttu. Aralarında nifak vardı, onun konuşmasıyla Cenab-ı Hakk nifakı bertaraf etti. Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) de halkın nazarını Allah'a çevirip, üzerinde oldukları hakkı (İslâm'ı) öğretti. Oradan şu âyeti okuyarak ayrıldılar. (Meâlen): "Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmişti. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, Allah'a hiçbir zarar vermez.. Allah şükredenlerin mükâfaatını verecektir" (Âl-i İmrân 144). [Buhârî, Fedâilu'l-Ashâb 5, Cenâiz 3, Megâzi 83; Nesâî, Cenâiz 11, (4, 11).]
(İbnu Deybe diyor ki:) "Derim ki: "Rezîn şunu ilâve etti" sözü, et-Tecrid'de ve Tecrid'in aslında mevcuttur. Bu ziyâde aynısıyla Sahîh-i Buhârî'de mevcuttur. Allahu a'lem."
Es-Sünuh (veya es-Sünh) avâli'l-Medîne'de bir yer adıdır. Orada Benî'l-Hâris İbnu'l-Hazrec'in evleri vardır.
"Allah sana iki ölümü tattırmasın" sözü, yâni dünyada.. tattırmasın demektir. Hz. Ebû Bekir, bu sözü Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in şu sözünü red maksadıyla söylemiştir: "Allah, peygamberini geri gönderecek, O da (münafik) kimselerin ellerini ve ayaklarını kesecek." Sakîfe: Evin sofa (üstü kapalı önü açık) kısmı. Toroslarda evin bu kısmına yazlık tâbir edilir.
Nesîc: Ağlayan kişinin hıçkırığını içine tıkarak sessiz ağlaması.[71]

AÇIKLAMA:

Resûllulah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öldüğü gün, haberin meydana getirdiği şaşkınlığı ve buna rağme Hz Ebû Bekir'in halife seçilmesini bu rivâyet açık bir şekilde anlatmaktadır. Hadisle ilgili bazı müphem kelimelerin açıklanması metnin sonunda yapıldığı için aynen onları da tercüme ederek kaydettik.
Buna rağmen bir-iki noktaya daha parmak basmakta fayda var:
1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefat haberi duyulunca Ashâb öncelikle, hilâfet meselesinin halli üzerinde durmuş, ilk iş olarak onu halletmişlerdir.
2- Rivâyetler, bu işi önce Ensâr'ın yâni Medinelilerin ele aldığını ifâde ediyor. Kendi aralarında hususî şekilde toplanıyorlar. Hatta, Buhârî'nin bir rivâyetinde, halife meselesini halletmek üzere Ensar'ın toplandığı haberi üzerine, oraya koşan başta Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) bir kısım Muhâcirûnu iki Ensârî karşılayarak toplantıya katılmalarına mânî olmak ister ve: ? ?????????? ???? ? ????????????? ???????? ?????????? .Hayır, onlara yaklaşmayın, kendi işinizi halledin (aranızdan Muhacirler'e mahsus bir halife seçin)" der. Hattâ İbnu İshak'ın rivâyetinde, Bedir Ashabı'ndan olan bu iki sâlih kişinin ismi de verilir: Uveym İbnu Sâide ve Ma'n İbnu Adiyy. Ancak bunları dinlemeyip yürürler.
3- Benî Sâide sakîfesinde toplanan Ensâr, Ubade (radıyallahu anh)'ı halife seçmek istemektedir. Toplantıyı açan hatipleri, Ensar'ın faziletlerini beyandan sonra, hilâfetin kendilerinde olması gereğini ifâde eder.
Sözü bitince -rivâyetten de anlaşıldığı üzere- Hz. Ömer söz almak isterse de Hz. Ebû Bekir susturur ve kendisi söz alır. Hz. Ebû Bekir, Ensâr'ın faziletlerin aynen te'yidle sözlerine başlar, ancak hilafet işine Kureyş'in layık olduğunu, onların mekan itibarıyle merkezde olmaktan başka Arab'ın en asîli, en itibarlı kabilesi olduğunu vs. belirtiyor. Bir rivayette: "Araplar bu işte, sâdece Kureyş'i tanıyacaktır", bir başka rivayette: "Biliyorsunuz, şu Kureyş'in Araplar nezdinde öyle bir makamı var ki başkası ona sâhip değil, Araplar ancak onlardan birinin etrafında toplanır. Allah'tan korkun, İslâm'ı parçalamayın, İslâm'da ilk bid'at çıkaran siz olmayın" der.
Ensar'ı en ziyade ikna etme hususunda, Hz. Ebû Bekir'in Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivâyet ettiği ?????????? ???? ???????? "İmamlar Kureyş-'tendir" hadisi olmuştur. Bu konuşmalardan sonra Hz. Ömer veya Ebû Ubeyde'den birine biat etmelerini teklif eder.
4- Bu noktada söz alan Hz. Ömer, hilafete Hz. Ebû Bekir'in lâyık olduğunu söylüyor. Bazı rivâyetler, Hz. Ömer'in bu kanaatini te'yiden ve muhataplarını ikna maksadıyla Hz. Ebû Bekir'in bazı faziletlerini sayar:
»??? ???????? ?‘??????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?? ???????? »??? ???????? ?‘?????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ?????? # ?????? ???? ?????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ??????? ??????? ???? ??????????? ????? ??????? ????????? ??????? ???????? ???? ??????????? ????? ??????«
"Ey Ensar cemaati, Allah'ın Nebîsi'ne en lâyık olanı, (Kur'an-ı Kerim'de), "mağaradaki iki kişiden biri" (Teve 40) olduğu belirtilen kimse değil midir?" "Ey Ensar cemaati, bilmiyor musunuz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), halka imamlık yapması için Hz. Ebû Bekir'e emretmedi mi? Hanginizin ruhu Hz. Ebû Bekir'in önüne geçmeyi hazmedecek?.."
Tirmîzî'de gelen bir rivâyette Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in de şöyle dediği belirtilir: "Bu işe insanların en lâyıkı ben değil miyim? İlk Müslüman ben değil miyim? Ben şu efdaliyetlere sahip değil miyim?"
5- İbnu İshâk'ın Sîret'de kaydettiği bir rivâyet de burada kayda değer. Buna göre, Ubade'nin halife olması meselesinde bütün Ensârîler müttefik değildir. Onu, sadece Ensar'ın Hazrec grubu istemektedir, Evsliler değil. Hatta Evsliler, onların hilafetinden rahatsızlık duyabilecekler ve İslâm'la ortadan kalkmış olan Evs-Hazrec husûmeti tekrar canlanabilecektir. Ensâr'ın Benî Sâide sakîfesindeki toplantısına Hz. Ebû Bekir ve beraberindeki Muhâcir grubu uğradığı zaman, Ensâr'ın Evs grubundan olan Üseyd İbnu Hudayr ve beraberindekiler, Muhacirlerden birinin halife olmasını tercih maksadıyla, onlara dehâlet ederler.
6- Biri Muhâcir'den, diğeri Ensâr'dan iki halife olmasını teklif eden Hubâb İbnu'l-Münzir'in -bir rivâyette kaydedilen- ve Hz. Ömer tarafından ciddiye alınmayan gerekçesini de kaydediyoruz: "Bir emîr sizden, bir emîr bizden olsun. Bizler, vallahi sizlere karşı bu meselede rekâbet düşünmüyoruz. Ancak, kardeşlerini ve bâbalarını öldürdüğümüz kimselerin başa geçmesinden korkuyoruz."
Hz. Ömer: "Sebep bu ise, elindeyse hemen öl!" der.
7- Bu meyânda, hilâfetin Muhâcir'le Ensâr arasında münâvebe ile devam etmesi: "Önce bir Muhacir seçilip, ölünce Ensâr'dan biri, o ölünce tekrar Muhâcirler'den birinin seçilmesi şeklinde bir sistem daha teklif edilir. Hz. Ömer bu teklifi daha sert bir üslûbla karşılar: "Hayır, vallahi kim bize muhâlefet ederse onu öldürürüz."
8- Hz. Ebû Bekir'e bey'attan sonra söylenen "Sa'd İbnu Ubâde'yi öldürdünüz" cümlesinin, "onun itibarını rencîde ettiniz, ondan yüz çevirdiniz." mânasında kullanıldığını şârihler belirtir. Bu söze Hz. Ömer ziyadesiyle kızmış olacak ki "Allah canını alsın" demiştir.
İmam Mâlik'in bir rivâyetinde şöyle anlatır: "Öfkeliydim, ÔAllah Sa'd'ın canını alsın, zîra o, şer ve fitne kaynağıdır' dedim." [72]

?4? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ???????? ?????? ???? ?????????????? ???????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????: ???? ??????? ????? ???? ?????? ?????????? ??????: ???? ????

??? ?????? ??????????? ?? ???? ??????? ???? ???? ????? ?????? ??????????? ??????)?1(? ????????? ???
??????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ?????????? ???????? ?????? ???????:
????? ??? ????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?? ???????? ????????????? ?????? ?????????
?????????? ??? ????????????? ??????????. ???? ?????? ??????????: ???????? ??? ?????? ??????????:
?????????? ????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ???????????????? ?????????? ???? ?????????
??????????? ???? ???????? ????? ??????? ?? ????????? ?????? ????? ??? ???????? ????????? ?????????
???????????? ???????? ?????? ????? ???????? ????? ? ????????? ????? ? ?????????? ????
????????????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????????? ???????????
?????????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ??? ?????? ???????????? ???????
????? ????????? ???????????? ?????????????? ???? ???????????? ?????? ??????: ???? ???????? ???
????? ?????? ?????? ‘???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????????????. ??? ????? ????????
?????? ?????? ????????: ?????????? ?????????? ?? ?????? ??? ????????? ???????? ????? ??????
?????????? ???????? ??????????? ????? ???????? ?????????[.??? ????:]?????????? ?? ???????
???????? ????? ?????? ??? ????????? ?‘?????? ??????: ?????? ??? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ????
???????? ???????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ?????????? ???????
??????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????????:
???????????? ???????????? ???? ???? ?????????? ????????? ???? ?????????
?????? ???????????? ????????? ?????? ?????: ????? ??? ??? ??????? ??? ???? ?????? ?????????
???????? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ????? ?????? ???? ?????? ????? ????
???????? ????? ???: ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ??? ?????????? ?
?????? ?????????? ?????? ?????? ??????)?1(? ?????? ????????? ?????????? ???????????? ?????
????? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??? ? ?????????? ??? ??????? ‘???? ??? ????????
??????: ???? ?????? ?????? ?????????? # ?????????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ??????
??????? ?????? ???????? ????? ?????????)???????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????
???????? ?????????? ?? ?????? ????? ????? ????????(? ????? ????: ???????? ?????????? ???? ??????
???????: ???? ???? ????? ?????? ?????????? ?????? ??? ??????????? ??????? ??? ??????? ???????
??????? ???????? ???? ?????? ???????? ?????????? ?? ????????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????
?????? ????????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????? ?‘??????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????
??????? ???????? ???? ???? ????????? ????? ???????? ?????? ?????? # ???? ?‘??????? ???????????
???????????? ?????????? ?? ????????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ????????????
?????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????????? ?????????????? ??? ???? ?????? ?????? ??????
??????? ???????? ‘??? ??????: ??? ???? ?????? ???????? ????? ??? ?????????? ?????? ???? ?‘????????
?????????????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ????????
????????‘ ???????? ????????? ?????: ???? ?????????? ??? ???????? ?????????????? ????????? ???????
?????????? ???? ?‘??????? ??????: ? ?????????? ??? ? ?????????????? ??????? ?????????? ????????:
???????
???????????????? ?????????????? ????? ???????????? ??????? ?????? ?????????? ??????
???????????????? ???????? ???? ????? ??????: ?????? ??? ?????????? ????????: ???????? ??????:
???????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ???? ?????? ????? ???? ???????
????? ????: ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?“?????? ????????? ????????
???????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????????? ???? ???? ???????? ???
?????????????? ???? ????????? ????? ??????????? ???? ?‘????? ???????? ?????? ??????? ???
?????????? ???????? ???? ????????? ????????? ??????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ??????
???? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????)?1(? ???????? ??????? ??? ??????????. ???? ???
?????: ???? ????????? ?????????? ??? ??????????. ?????????? ??????? ??????? ?????? ??????????
???????? ??? ?????? ???? ???????? ??????????? ?? ????????? ??? ???? ?? ?????????? ?????????? ???
??????? ??????? ?????? ??????? ?????: ??? ?????????? ??????? ???? ?????? ????????? ???? ??????
?????? ??????? ????????? ????? ?‘???? ??? ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ?????????
??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????? ???????????? ?????????? ?????????
????????? ??????? ??????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ?????? ??????? ??????????
?????? ??????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ??? ????????? ?????????? ??????? ? ??????????
????? ???? ????? ?????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????. ?????????? ???
??? ????????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ? ??????? ?Œ??? ??????: ??????? ???? ?‘???????:
???? ?????????? ??????????? ????????????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????
???????? ?????????? ????????????? ?‘??????? ?????? ????????)?2(
???? ?‘??????? ????????: ??????? ?????? ??? ???? ?????? ????????????? ?????????? ?????????????

????? ????????? ?‘??????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????? ??????? ????????: ????????? ?????? ??? ?????????? ????????: ?????? ?????? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ??????? ???????? ??? ????????? ?????? ????????? ???? ???????? ????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????????? ????? ???????? ?????????? ??????? ????????????? ???? ??? ? ??????? ??????? ??? ????????????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????????? ??? ????????? ???? ??? ??????? ????????? ????????? ??? ???????[. ????? ???????? ???? ??? ???????? ??? ??? ???? ????? ???? ?????.»???????????«: ?????? »??????????? ????????« ????? ?????? ????? ?????? ?? ??? ???? »????????? ?????????« ???? ?? ??? ??????? »????????? ????????«: ????? ?? ???? ???? ??? ??????? ???? ?????? ?????: »?????? ???????«. ?? ??? ???? »?????????? ??????? ?‘???????« ????? ?????? »????????????????«: ??????? »????????????? ?????????«: ?????? »???????????«: ?????? »???????????« ??????? ?? ????? ?????? ?????. »????????????????«: ??????? ?? ??????. »????????????«: ???? ?????: ?????? ???? ???????? ??? ????? »?????????«: ???? ?????? »??????????? ??? ???????«: ???? ???????. »????????«: ???? ?‘????? ???????? ????? »??????????? ??????????? ??????????? ???????????«: ?? ??? ?? ??? ?????? ?? ?? ??????? ???? ?? ??? ???????? ???? ?? ??? ?????? ???? ???? ??????? ???????? ??????? ?????? ????? »?????????« ?????? ?????: »????????? ??? ???????« ??? ???? ????? ?????? ??? ???? ?? ???. ?? ??? ???????? ?? ?????? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ?? ?????? ??? ?? ????? .

4. (1738)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor; "Ben, Muhâcirler'den bir çoğundan Kur'an öğreniyordum. Abdurrahman İbnu Avf, onlardan biri idi. (Ben Mina'da onun menzilinde iken, o da, Hz. Ömer'in son defa yapmış olduğu haccda onun yanında idi. Abdurrahman yanıma dönüşte:)
"Bugün Hz. Ömer'in yanına gelen bir adamı keşke sen de görseydin. Dedi ki: "Ey mü'minlerin emîri, bir adam görsen ki sana: "Keşke Ömer ölmüş olsa da falancaya (Bezzar'ın rivâyetinde Talha İbnu Ubeydillah'a) biat etsem. Vallahi Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in biatı çabucak oldu bitti" dese ne dersin?" dedi.
Hz. Ömer bu söze (daha önce hiç görmediğim kadar) öfkelendi ve:
"İnşaallah bu akşam halka hitab edip, (ahd ve müşaverede olmaksızın) idâreyi gasbetmek isteyen bu heriflere karşı onları uyaracağım" dedi.
Abdurrahman ilâveten dedi ki: "(Bunun üzerine) Hz. Ömer'e:
"Ey mü'minlerin emîri, dedim, böyle bir şey yapma. Zîra hacc mevsiminde insanların cühelâ ve serseri takımı biraraya gelir. Konuşmak üzere halkın içinde doğrulduğun zaman bunlar ola ki, etrafında ekseriyeti teşkil ederler. Korkum şu ki, siz kalkar birşeyler söylersiniz, o cahillerin her biri bir başka şey anlar, esas ifâde etmek istediğiniz maksad tamamen kaybolur. Şu halde acele etmeyin, Medine'ye varın. Orası daru'lhicret ve sünnettir (hicretin yapıldığı, sünnetin yaşandığı mahaldir). Orada fıkıh ulemâsı ve insanların eşrafıyla başbaşa kalır, dilediğinizi rahatça söylersiniz. Âlimler sözlerinizi eksiksiz öğrenirler ve maksadınız ne ise onu anlarlar."
(Bu sözüm üzerine) Hz. Ömer (radıyallâhu anh):
"Pekâla, vallahi inşaallah Medine'ye vardığımda ilk fırsatta bu toplantıyı aktedeceğim!" dedi. İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) devamla dedi ki:
"Zilhicce'nin sonlarında Medine'ye geldik. Cuma günü öğle olur olmaz camiye gitmede acele ettim."
Rezîn şu ilâvede bulundu: "Öğle sıcağında(29) çıktım." Sonra önceki hadisi anlatmaya (İbnu Abbas) devam etti ve dedi ki:
"(Camiye gelince) Saîd İbnu Zeyd İbni Amr İbni Nüfeyl (radıyallâhu anh)'i minberin köşesinde oturmuş buldum. Dizim dizine değecek şekilde yanına oturdum. (Sağıma soluma bakmaya) başlamadan Ömer İbnu'l-Hattâb (yerinden minbere doğru) çıktı. Onun gelmekte olduğunu görünce yanımdaki Saîd İbnu Zeyd İbn Amr İbni Nüfeyl'e:
"Bu öğle, Ömer, halife olduğu günden beri hiç yapmadığı bir konuşma yapacak" dedim. Zeyd, söylediğimi hoş karşılamadı ve:_____(29) ??????? ??????? en-Nihâye'nin açıklamasına göre, öğle sıcağı mânasına gelen bir deyimdir. Rezîn'in ilavesi, Mâlik'in rivâyetinden alınmadır.
"Daha önce konuşmadığı şeyi konuşması ne mümkün!" deyip beni reddetti.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh) minbere oturdu. Müezzin ezanını tamamlayınca, doğruldu. Cenab-ı Hakk'a lâyık olduğu hamd ve senâda bulundu. Sonra şunları söyledi:
"Emmâ ba'd. Ben şimdi sizlere, Cenab-ı Hakk'ın söylememi takdir buyuracağı bir konuşma yapacağım. Bilemiyorum, belki de ecelim yakındır, (bu son hutbem olur). Kim bu sözlerimi anlar ve hâfızasına alabilirse bineğinin götürdüğü her yerde nakletsin. Kim de anlamış olmaktan korkarsa, hiç kimseye hakkımda yalan söylemesini helâl etmiyorum. Allah celle şânuhu, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'i hakla gönderdi, kendisine kitap indirdi. Allah'ın indirdikleri meyanında recm âyeti de vardı. Biz onu ukuduk, anladık ve ezberledik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) recm cezası verdi. O'ndan sonra da bizler verdik. Şahsen aradan fazla zaman geçince, bazılarının çıkıp: "Allah'ın kitabında biz recm âyeti bulamıyoruz" diyerek Allah'ın indirmiş olduğu bir farzı terkedip sapıtmalarından korkuyorum, recm, Allah'ın kitabında muhsan, yani bâliğ, akil, sahih bir evlilikle evlenmiş ve gerdek yapmış olduğu halde zinâ eden kadın ve erkeklere - isbatlayıcı beyyine veya hamilelik, veya itiraf olduğu takdirde- uygulanması gereken bir haktır."
Zinâ haddiyle ilgili bâbta zikri geçmiş olan İbnu Abbâs hadisi (1589 numaralı hadis) gibi zikrettikten sonra dedi ki:
"...Ve dahi bana ulaştı ki, birileri şöyle demiş: "Ömer ölünce, (herkesle istişâre, biat aramaksızın) falancaya biat edeceğim." Sakın ha! Hiç kimseyi, "Hz. Ebû Bekir'in seçimi de oldu bittiye geldi. (Biz de onun seçilme tarzına uygun olarak birini seçebiliriz)" gibi sözler aldatmasın. Haberiniz olsun, -evet onun seçimi çabuk olmuştur bu doğru- ancak, Allah (umumiyetle çabuk yapılan işlerde bilâhere karşılaşılan) şerlerden (bu ümmeti) korumuştur. Sizden hiç kimseye, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'e yapıldığı şekilde (alâka gösterilerek) boyunlar koparcasına nazarlar çevrilip baş uzatılmaz. Öyle ise, Müslümanların istişâre ve te'yidi tahakkuk etmeksizin kim bir başkasına biat ederse bilsin ki, ne biat edene, ne de edilene itibar edilmeyecektir. Böyle bir biat akdi, edeni de edileni de ölüme maruz bırakacaktır. (Hz. Ebû Bekir'e yapılan biat böyle kıt düşüncelilerin zannettiği gibi değildir. İç yüzünü anlatayım:)
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhunu Cenab-ı Hakk kabzettiği vakit, haberimiz oldu ki, Ensar büyük bir grup hâlinde bizden ayrı olarak Benî Sâide sakîfinde toplanmışlar. Ali, Zübeyr ve bunlarla birlikte (Abbâs gibi diğer) bazıları bizden ayrılarak (cenazeyle meşgul olmak üzere) geride kaldılar. Muhacirler de Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in etrafında toplandılar. Hz. Ebû Bekir'e:
"Ey Ebû Bekir, haydi şu Ensârî kardeşlerimizin yanlarına gidelim!" dedim. Onlara (bir an önce yetişmek üzere) yürüdük. Yakınlarına varınca, onlardan iki sâlih zatla karşılaştık. Kavmin (Sa'd İbnu Ubâde'yi halife seçme hususundaki) kararlarını zikrettiler, sonra da:
"Ey Muhâcirler cemaati nereye gidiyorsunuz?" diye sordular. Biz:
"Şu Ensârî kardeşlerimize gidiyoruz!" dedik.
"Hayır, onlara yaklaşmayın, hükümlerini versinler" dediler. Ben:
"Vallahi onlara gideceğiz" dedim ve yürüdük. Onları Benî Sâide sakîfinde bulduk. Ortalarında üzeri örtülü birisi vardı.
"Bu da kim?" dedim.
"Bu Sa'd İbnu Ubâde'dir!" dediler. Ben:
"Nesi var?" diye sordum.

"Titriyor!" dediler. Biraz oturmuştu ki, hatipleri şehâdet getirerek söze başladı. Cenab-ı Hakk'a layık olduğu hamd ve senâyı ifade ettikten sonra şu konuşmayı yaptı:
"Emmâ ba'd! Biz Allah'ın ensârı ve İslâm'ın ordusuyuz. Siz ey Muhâcirler, asıl kavminden kopup gelmiş (içimizde) az bir grupsunuz!"
(Anladık ki) bunlar, aslen müstehak olduğumuz fonksiyonumuzdan bizi koparmak, emîrlikten uzak tutmak istiyorlardı.
Hatip sözlerini tamamlayınca konuşmak arzu ettim. Bu esnâda, içimden söyleyecek güzel sözler hazırlamıştım, bunlar hoşuma da gitmişti. Bunları Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in huzurunda söylemek istiyordum. Ben bâzan onun hiddetini yatıştırıyordum. Konuşmak istediğim sırada Ebû Bekir:
"Acele etme!"dedi. Onu öfkelendirmek istemedim (ve konuşmaktan vazgeçtim). Ebû Bekir (radıyallâhu anh) konuştu. O aslında benden daha çok hilme sahip , daha vakur idi. Allah'a yeminle söylüyorum, içimde hazırladığım bütün güzel sözleri eksiksiz aynı güzellikte ve hattâ daha da güzel bir biçimde bu konuşması esnasında söyledi. Demişti ki:
"Hakkınızda söylediğiniz hayır (ve fazilet ne varsa) hepsine lâyıksınız. Ancak bu (emîrlik) işi, Kureyş kabilesine (meşru) tanınır. Onlar, neseb yönüyle de, yurt yönüyle de Arab'ın ortasında yer alır. Ben sizin için şu iki şahıstan birini uygun buldum, bunlardan hangisini isterseniz ona biat edin!"
Böyle deyip -benim ve Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'ın- ellerimizden tuttu. Ebû Bekir, ikimizin arasında oturuyordu. Onun (ikimizi imamlığa teklif eden cümlesinden başka) bütün söyledikleri hoşuma gitti. Vallahi, Ebû Bekir'in bulunduğu bir kavmin başına emîr seçilmektense, ortaya çıkarılıp boynumun vurulmasını gerektirecek bir günah işlemek bana daha sevgili gelirdi. Ancak, nefsimin bana ölüm ânında hoş gösterdiği şeyi şimdi bulamıyorum. Derken Ensar'ın (Hubâb İbnu'l-Münzir adındaki) bir sözcüsü:
"Beni (hasta hayvanların kaşınarak rahatladıkları) kaşınma çubukcağızı, yaslandığı dikme ile ayakta duran hurma fidancığı kabul edin (ve fikrimi dinleyin. Diyorum ki):
"Sizden bir emîr, bizden de bir emîr olsun, ey Kureyş cemaati!" dedi. Bunun üzerine her kafadan bir söz çıkmaya başladı, gürültü çoğaldı. Öyle ki ihtilâf çıkacak diye korktum. Hz. Ebû Bekir'e:
"Ey Ebû Bekr, uzat elini!" dedim. Elini uzattı, ben ona biat ettim. Muhacirler de biat ettiler. Sonra da Ensâr biat etti. Sa'd İbnu Ubâde (radıyallâhu anh)'nin üzerine atıldık. Derken onlardan biri:
"Sa'd İbnu Ubâde'yi öldürdünüz!" demez mi? Ben de:
"Sa'd İbnu Ubâde'yi Allah öldürsün!" dedim.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh) der ki: "Vallahi biz, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in defni sırasında, Hz. Ebû Bekir'in seçiminden daha ehemmiyetli bir şey düşünemedik. Biat gerçekleşmeden halkı terketmemiz halinde, oradan ayrılınca, arkamızdan kendilerinden birini halife seçiverecekler diye korktuk. Böyle bir durumda ya bize de râzı olmaya olmaya biat edecek veya muhalefet edecek ikisi de fesad olacaktı.
Bilesiniz, Müslümanlarla istişâre etmeden kim bir başkasına biat ederse, ne biat edene, ne de kendisine biat edilene itibar edilmez, ikisinin de öldürülmesinden korkulur." [Buhârî, Muhâribin 30, 31, İ'tisâm 16, Mezâlim 19, Menâkıbu'l-Ensâr 46, Megâzî 11; Müslim, Hudud 15, (1691) Müslim'de hadis muhtasar olarak kaydedilmiştir.][73]

AÇIKLAMA:

1- Bu uzun rivâyet Hz.Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in seçimini ve Hz. Ömer zamanında çıkarılmak istenen bir fitneye karşı Hz. Ömer'in tedbirini açıklamaktadır. Hadis yer yer çok veciz ve ayrıca müphem ifadeler ihtiva etmektedir. İyice anlaşılır hale getirmek için, üslubun elverdiği nisbette parantez içerisine açıklayıcı notlar ilâve ettik. Bu notlar esas itibariyle şerhlerden ve hadisin başka vecihlerinde yer alan ziyadelerden muktebestir.
2- Burada bir hususun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir: O da Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in ilk halife Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in seçilişini anlatmasına vesile olan durum... Birilerinin, kulağına gelen sözü: "Keşke Ömer ölmüş olsa da Talha İbnu Ubeydillah'a biat etsem. Vallahi Hz. Ebû Bekir'inki çabuk oldu bitti." Bu söz Hz. Ömer'i çok öfkelendiriyor. Çünkü, denmek istenen şudur: Hz. Ebû Bekir'in seçimi aceleye getirilmiştir, herkesin fikri ve rızası alınmadan cüz'î bir grup tarafından çarçabuk halife seçilmiş, diğerleri de bunu ister istemez kabul etmek zorunda kalmışlardır. Hz. Ömer vefat edince, aynı tarzda Talha İbnu Ubeydillah'a da böyle alelacele biat edilse.. sonra herkes bu biatı kabul eder.. kabul etmek zorunda kalır.. vs...
Hz. Ömer bunu duyunca fena halde öfkelenir ve bunu riyâsetin gasbı olarak değerlendirir. Hz. Ebû Bekir'in halife olması hususunda o günün şartları gereği acele edilmiştir, bu doğru. Ancak, büyüklüğü herkesce müsellem ve üstelik ilk Müslüman olmak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından imam seçilmiş olmak, hicreti sırasında mağarada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e can yoldaşlığı yapmış olmak, Kur'ân'da zikredilmiş olmak gibi pek çok imtiyazı olan ve faziletce üstünlüğü, itibarının yüceliği herkesce bilinen Hz. Ebû Bekir gibi birinin seçilmiş olması, meseleye gölge düşürmeye imkân bırakmıyordu.
Hz. Ömer'in vefatı halinde, aynı tarzda seçim meşru addedilse, ortaya birçok imam çıkabilir ve fitne kopabilirdi. Bu sebeple Hz. Ömer, kulağına gelen bu sözü ciddiye alır ve anında üzerine gitmek ister.
Ancak, yapılan pek yerinde bir tavsiye üzerine, mesele hususunda efkâr-ı umumiyenin aydınlatılmasını Medine'ye dönme zamanına bırakır.
İbnu İshâk'ın rivâyetinde, Hz. Ömer'in ölümüyle birlikte, Hz. Ebû Bekir'in seçimi tarzında yenilerini seçmek isteyenler bir değil, birçok kişidir. Yâni, Halife Hz. Ömer'in, meseleyi ciddiye almasında haklı bir durum var. Kulağına gelen rastgele bir söz değil, siyasî komplo hazırlıklarının istihbarıdır.
Hz. Ömer ümmetin ileri gelenleriyle istişare yapıp ahd almadan kimsenin kimseye biat edemeyeceğini, aksi halde, devlete savaş açmış kabul edileceğini belirtir. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de, mevcut bir imam varken ikinci bir kimsenin çıkıp biat almasını haram ilan ediyor ve öldürülmesini emrediyor.
3- Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali (radıyallâhu anhümâ) gibi büyüklerin hilafet işinin hallini öncelikle ele almaları, meselenin nezâketindendir. Ensar'dan birinin halife olması, İslâm birliğini bozabilir, çeşitli gruplar arasında münâfese ve siyasî rekâbet kavgalarını getirebilirdi. Zîra her taraftaki Müslümanlar bu çeşit işlerde Kureyş'i elyak biliyordu, onu önde görmeye alışmıştı. Muhacirler, meselenin hallinde bu noktada ısrar ettiler. Üstelik Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "İmamlar Kureyş'ten olacaktır" dediği de hatırlatılmış idi.
4- Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in, hilafetin seçimi meselesini ele almazdan önce recm âyetiyle ilgili açıklama yapması şöyle bir yoruma tâbi tutulmuştur: "Hz. Ömer: "Kur'ân'da yazılı olmamakla beraber, nasıl ki tatbikatta recm cezası mevcuttur. Kimse: "Kur'an'da recm âyeti yok, ben recmi kabul etmiyorum" diyemez ise, aynı şekilde, "Kur'ân'da halifeyi şöyle şöyle seçin diye bir emir yoktur, biz istediğimiz gibi halife seçeceğiz diyemez" demek istemiştir.[74]
5- Bazı hükümler

BAZI HÜKÜMLER:

Bu hadisten çıkartılan bazı hükümler şunlardır:
* İlmi ehlinden almak. İlim alınan, alandan yaşça küçük de olsa, kadr u kıymetce düşük de olsa..
* İlim, ehil olmayana öğretilmemeli, anlamayacak olana anlatılmamalı. Anlayışı kıt kimselere, anlamayacağı şey anlatılmamalı...
* Bazı kimselerin cemaate zarar getirebilecek sözlerini sultana ihbar etmek caizdir. Bu, mezmum olan nemîme (koğuculuk) sayılmamıştır. Ancak bunu, mübhem olarak yapıp isim vermemek gerekir, böylece hem tedbir alınır, hem de onu söyleyen kimse gizlenmiş olur: Nitekim Hz. Ömer (radıyallâhu anh), halkı uyarmak, korkutmak suretiyle meselenin üzerine gittiği halde, o sözü kim söyledi diye araştırmamış, sormamış, tecziye cihetine gitmemiştir.
* İmam seçiminde, imamın Kureyş'ten olması esastır, çünkü Araplar bu işi sadece Kureyş'e layık görürler. Ma'ruf, hilafı caiz olmayan şeydir. Ancak, Hz. Ömer bu hadiste esas itibariyle Müslümanlarla istişare etmeden imam seçimine karşı çıkmakta, imamın Kureyş'ten olmasını birinci mesele olarak zikretmektedir.
* Birçok delil, imamın Kureyş'ten olmasını gerektirmektedir. Bunlardan biri, Müslümanların velâyetini ele alanlara "Ensâr'a iyi muâmele" tavsiye etmiş olmasıdır.

* Bu hadisten, kocası ve efendisi olmayan bir kadın hâmile çıkarsa onun recmedileceği de anlaşılmaktadır, yeter ki zorlandığına dair delil olmasın.
* Bir meseleye muttali olan, bunu imama açıklamak istese, daha önce bir başkasına mücmel olarak anlatma yetkisine sahiptir, tâ ki duyduğu zaman, mesele hakkında fikir sahibi bulunsun. Nitekim İbnu Abbâs'la Said İbnu Zeyd arasında bu durum cereyan etmiştir. Said, İbnu Abbâs'ın haberini reddetmiştir, zîra onun nazarında esas olan şudur: Şer'î meseleler istikrarını bulmuştur artık... Bundan böyle her ne vukua gelse öze müteallik olmaz, teferruatta kalır.
* Re'ye giren meselelerde imama itiraz caizdir.
* İlmi eksiksiz ezberleyen ve anlayanlar, onu tebliğ etmelidirler. Anlamayanlar da, tebliğ etmemeye teşvik edilmektedir.[75]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????????? ????????????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ????????????? ???? ??????? ?????? #? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ? ??????? ??? ??????????? ????????? ??????? ??????? ??? ?????? ?? ???? ????????? ??????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ?????? ?????? # ?????????? ??? ??????????? ????? ????? ??? ???????? ?????? ???? ??????? ??? ??????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ???? ??????? ??????? ???????? ??????)?1(???? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????????????? ???????? ??????: ????? ??????????? ?????? ??????? ???????: ???? ??????? ??? ????? ???? ????? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? ??????

?????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ??? ???????? ??? ???????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ????? ?????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????: ? ???????? ????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ??????: ???????? Œ?????????? ??????? ??? ???? ??? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ??????? ?????????????? ?????? ????????? ????? ?????: ????? ??????? ??????? ??????????? ??? ??????????? ??? ???? ?????? ???????? ?????????????? ??? ????????? ????????? ????????? ????? ????? ???? ????? ?? ???? ?‘???? ?????? ???????????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???? ???? ????? # ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ????? ????: ????? ??????? ?????????? ??????????? ???? ?????? # ?????? ????? ??? ????? ???? ??????????? ??????? ???????? ??? ??????? ?? ????? ?‘??????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ???? ????????? ????????? ???????? ???? ?????? # ???????: ? ??????? ??? ??????????? ????????? ??????? ??????? ??? ????????? ?? ??? ???????? ??????? ???????? ? ????? ?????? ???????? ????? ?????? # ??? ?????????? ??? ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????: ?????????? ??????????? ???????????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ????????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??????????? ?????????????? ????? ????? ??? ???? ?????? ??????????? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ????????: ??????? ??????????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????? ?‘???? ??????????[. ????? ???????? ?????? ?????.»???????«: ?? ???? ?????? »??????????????«: ?????? ????? »??? ???????« ??????: ?? ?? ????.

5. (1739)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor:
"Hz. Fâtıma ve Hz. Abbâs (radıyallâhu anhümâ) Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'e uğrayıp, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan kendilerine kalan miras sordular. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onlara:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bize kimse vâris olamaz, bıraktıklarımız hep sadakadır. Ancak Âl-i Muhammed bu maldan (ihtiyacı kadarını) yer" dediğini işittim. Allah'a yemin olsun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığını gördüğüm bir şeyi terketmem, mutlaka onu yaparım. Ben O'nun emrinden bir şey terkedecek olsam sapıtmaktan korkarım!" dedi.
Bunun üzerine Hz. Fatıma, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anhümâ)'e küstü ve altı ay sonra ölünceye kadar onunla konuşmadı. Hz. Ali, onu geceleyin defnetti. Ölümünü Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'e haber vermedi.
Hz. Ali, Fatıma (radıyallâhu anhümâ) sağken halk nazarında ayrı bir makama, izzete sahipti. Hz. Fatıma vefat edince, halkın alâkası ondan kesildi.
Bir adam Zührî (rahimehullah)'ye: Ali, (Hz. Ebû Bekir'e) altı ay biat etmedi mi?" diye sordu.
"Hayır, vallahi hayır, Benî Haşim'den hiç kimse geri kalmadı. Ali (radıyallâhu anh), insanların nazarlarının kendinden çevrildiğini görünce Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'le musalahaya mecbur kaldı. Ona haber salarak: "Yanında kimse olmadan, yalnız olarak bize gel!" dedi. kendisine Hz. Ömer'in gelmesini istemiyordu, çünkü ondaki şiddet ve hiddet hâlini biliyordu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh):
"Onlara tek başına gitme!" dedi. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh):
"Vallahi tek başıma gideceğim. Bana ne yapabilirler ki?" dedi ve Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onlara gitti. Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin yanına girdi. Benî Hâşim, yanında toplanmışlar idi. (Hz. Ebû Bekir'i görünce) kalktı. Allah'a hamd ü senada bulundu. Sonra şunu söyledi:
"Emmâ ba'd! Ey Ebû Bekir, bizim sana biat etmemize mani olan şey senin faziletini inkârımız değildir, sana karşı bir rekâbet düşüncemiz de yok. Ancak, biz, bu "iş"te bizim de bir hakkımız olduğuna inanıyorduk. Bize karşı müstebit davrandınız!"
Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a olan yakınlığını zikretti. Ali bunları zikrettikçe Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anhümâ) ağlamaktan kendini alamıyordu. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) şehâdet getirdi, Allah Teâla'ya hamdetti, senâda bulundu. Sonra şunları söyledi:
"Emmâ ba'd! Allah'a kasem olsun, şurası muhakkak ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın akrabaları bana, kendi akrabalarımdan daha yakın, daha sevgili. Ve ben, yeminle söylüyorum, benimle sizin aranızda olan bu mal meselesinde haktan ve hayırdan hiç ayrılmış değilim. Zîra, ben Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm)'tan şunu işittim:
"Bize kimse vâris olamaz, bıraktığımız sadakadır. Âl-i Muhammed bu maldan yer." Vallahi ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığını gördüğüm bir işi terketmem, Allah'ın izniyle mutlaka yaparım" dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh):
"Biat için öğleden sonra buluşalım" dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) öğleyi kılınca, cemaate yönelip Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin (biatı geciktirmedeki) beyan ettiği özürleri halka anlattı. Sonra da Hz. Ali (radıyallâhu anh) kalkıp, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in hakkını tazim buyurdu, faziletlerini, İslâm'a sebkat eden hizmetlerini zikretti. Sonra Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'e yaklaşıp biat etti. Halk, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin etrafını sarıp:
"İsabet ettin, çok iyi bir davranışta bulundun" diyerek takdir ettiler. Hz. Ali (radıyallâhu anh) bu ma'ruf işe döndüğü zaman halk (tekrar) kendisine yakınlık (ve alâka) gösterdi." [Buhârî, Fedailu'l-Ashab 12; Müslim, Cihad 53, (1759). Metin Müslim'dendir. Hadis Buhârî'de muhtasardır.][76]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Müslim'de gelen bir diğer vechinin baş kısmı, meseleyi daha açık bir üslubla vaz'etmektedir. Buna göre, Hz. Fatıma (ve Abbas) Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'e bizzat gelmezler. Birisini göndererek, fey malından, Medine, Fedek ve Hayber'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hissesine düşen payın kendilerine miras olarak verilmesini iserler. Ancak Hz. Ebû Bekir onlara şu cevabı verir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sağken: "Bize kimse varis olamaz, her ne bırakmışsak sadakadır, bu maldan Âl-i Muhammed yer" buyurdu. Ben de, vallahi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sadakasının sağlığındaki durumu ne idiyse, onu kesinlikle değiştiremem. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlarda nasıl tasarruf etti ise ben de öyle tasarrufta bulunacağım" der ve o arazilerin kendi taraflarına bırakılma teklifini, talebini reddeder.
İşte bu hâdise üzerine, Hz. Fatıma, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anhümâ)'e gücenir ve küser, ölünceye kadar da konuşmaz. Zaten Fâtıma validemizin vefatı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan altı ay sonradır.
Rivayetin geri kalan kısmı açıktır: Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ)'nın vefatından sonra Hz. Ali (radıyallâhu anh), biraz da efkâr-ı umumiyenin baskısı ile, Hz. Ebû Bekir'e biat eder. Biat sırasında her iki taraf da birbirlerinin faziletini beyân ederler, birbirlerini ittiham etmezler.
Onların aradaki kırgınlığı kaldırıp kaynaşmaları Müslüman halkı da çok memnun kılar. Hz.Ali'ye biraz soğuklaşmış olan efkar-ı umumiye tekrar yakınlık gösterir, saygı ve sevgisini ziyadeleştirir.
2- Acaba Hz. Fatıma ve hatta Hz. Ali ve Hz. Abbâs (radıyallâhu anhüm) niçin miras istediler?
Bu hususta birkaç tahmin ileri sürülmüş ise de en mâkulü, en doğrusu şudur: Hz. Ebû Bekir'in rivayet ettiği: "Bize mirascı olunmaz, bıraktıklarımız sadakadır.." hadisini duymamış olmalarıdır. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir gibi en eski ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a en yakın olan Müslümanların pek mühim meselelerde bile Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerini, O'nun sağlığında değil, ölümünden sonra işitmelerinin birçok örneği var. Bu da onlardan biri olmalıdır. Hadisi işitmiş olan Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), Mes'uliyet makamında, işin sorumlusu olarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tatbikatından ayrılmamayı esas alıp, Hz. Fatıma ve Hz. Ali (radıyallâhu anhümâ) gibi, çok sevdiği ve hâtırasına son derece saygı duyup bağlılığını her şeyin üstünde tuttuğu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki ciğerpâresini gücendirmeyi sineye çekiyor, Hz. Ali, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığını anlatırken hep ağlayarak dinleyen Hz. Ebû Bekir'e, onları gücendirmek muhakkak ki çok ağır gelmiş idi. Ama ne yapsın? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan o mevzuda kesin bir bilgiye sahip, onunla amel etmesi lazım: "Bize kimse varis olamaz, bıraktıklarımız sadakadır..."
3- Dinimiz üç günden fazla küsmeyi yasakladığı halde Hz. Fatıma'nın ölünceye kadar (altı ay) Hz. Ebû Bekir'e küskün durması bir tezad değil mi? diye hatıra geliyor.
Âlimlerimiz, bunun selâmı kesmek mânasında bir küsme olmadığını belirtirler. Haram olan küsme, karşılaşınca selâm vermeyip yüz çevirmektir. Hz. Fatımâ'nın, bu hadiseden sonra Hz. Ebû Bekir'le karşılaşıp, selamlaşmadıklarına dair rivayet mevcut değildir. Üstelik, Beyhakî'de gelen bir rivayet onların barıştıklarını göstermektedir:
"Şa'bî'nin rivayetine göre, Hz. Fâtıma hastalanınca, Ebû Bekir hazretleri "geçmiş olsun" ziyaretine gider. İzin ister. Hz. Ali, durumu Fatımâ'ya bildirir. Hz. Fatıma, kocası Hz. Ali'ye, izin vermesini isteyip istemediğini sorar. "Evet" cevabını alınca Hz. Ebû Bekir'e izin verir. Halife, huzurlarına girer ve gönüllerini alıcı hitaplarda bulunur. Mekke'deki malını mülkünü, kavim ve kabilesini Allah ve Resûlü'nün rızası için, kendilerinin rızası için bıraktığını ifade eder ve aradaki soğukluklar kalkar.
Nevevî: "Hz. Fatıma, Ebû Bekir'le konuşmadı" cümlesini, "Bu mesele üzerine bir daha iddiada bulunmadı, gündeme getirmedi" mânasında da anlar ve devamla şunu söyler: "Veya köşesine çekildiği için ondan bir ihtiyaç talebinde bulunmadı; onunla karşılaşmaya mecbur kalmadı ki, onunla konuşsun. Onların karşılaştıklarına ve Hz. Fatıma'nın ona selam vermediğine, konuşmadığına dair hiçbir rivayet yok."
4- Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in bu meseledeki haklılığını Hz. Ali ve Hz. Abbâs (radıyallâhu anhümâ) kabul etmişlerdir. Çünkü, bilahare Hz. Ali, halife olduğu zaman, mezkur arazilerin, Hz. Ebû Bekir tarafından tesbit edilen ve Hz. Ömer ve Hz. Osman tarafından devam ettirilmiş bulunan statüsünde değişiklik yapmamıştır.
Bu hususu açıklayan bir rivayeti Nevevî, Ebû Dâvud'dan kaydeder:
"(Abbasîler'in ilk halifesi) Seffah, ilk hutbesini okuduğu zaman, boynunda Kur'ân asılı olan bir adam yanına gelerek:
"Allah aşkına benimle hasmım arasında şu Mushaf'la hükmet" der. Seffâh:
"Hasmın kim?" diye sorunca:
"Ebû Bekir'dir, Fedek arazisini bize menetmiştir" der. Halife:
"O sana zulüm mü yaptı?" diye sorar. Öbürü:
"Evet!" der. Seffah:
"Ondan sonra kimdi?" diye sorar. Adam:
"Ömer'di" der. Seffah:
"Ömer de zulmetti mi?" der. Adam:
"Evet" der. Hz. Osman için de aynı şeyi söyleyince:
"Ali de sana zulmetti mi?" der. Adam bu sefer susar. Seffâh bunu üzerine adama sert bir şekilde çıkışır."
Kadı İyaz bu meselede şunu söyler: "Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in hadisten delil getirmesi üzerine, Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ)' nın ona karşı niza etmekten vazgeçmiş olması, mesele üzerine vaki olan icmâya teslim olduğunu gösterir. Bu durum Hz.Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın kendisine hadis ulaşıp te'vili de açıklık kazanınca, o meseledeki şahsî görüşünü terketmiş olduğunu da ifade eder. Nitekim bir daha ne kendisinden, ne de zürriyetinden, miras talebi vaki olmamıştır. Bilahare Hz. Ali halife olduğu zaman, o meselede Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in amelinden ayrılmadı. Öyle ise bu da gösterir ki, Hz. Ali ve Hz Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın talebleri, o arâzilerin işletilmesiyle ilgili işlerin kendilerine verilmesini... taleb etmektir."
5- Hz. Ali'nin biatının gecikmesi, Hz. Ebû Bekir'in halifeliğinin meşruiyetine halel getirmez. Zîra, şer'an, halifenin meşruiyeti için herkesin biatı şart değildir. Ehlü'lhal ve'l-akd denen, ileri gelenlerden bir kısım şahsiyetin biatı yeterlidir. Üstelik Hz. Ali biat etmediği zaman esnasında Hz. Ebû Bekir'e, onun hilâfetinin meşrûiyetine karşı birşey söylemiş, bir eylemde bulunuş değildir. İtaatsizliği mevzubahis değildir. Hz. Ebû Bekir'in, halife seçilirken onunla istişâre etmemiş olması, daha önce de gördüğümüz gibi şartlar sebebiyledir. O iş bir an önce bitirilmeli idi, ihmale, gecikmeye tahammülü olmayan bir durum vardı. Kendisi fevkalâde meşguldü, Hz. Ali de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cenazesi ile meşguldü.
6- Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anhümâ)'i evine çağırırken yalnız gelmesini tenbih edip, Hz. Ömer'le gelmesini istememesi, Hz. Ömer'in çabuk parlayan sert mizacı sebebiyledir. Hz. Ali nizâ edilen meseleler üzerine mizâcı mülayim olan Hz. Ebû Bekir'le daha rahat konuşabileceğine kânidir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in yalnız gitmemesini tavsiye etmesi, Hz. Ebû Bekir'e ağır sözler sarfedebilirler, rencide edip, kalbini kırabilirler endişesindendir. Kendisi de beraber olduğu takdirde onu yapamayacakları kanaatindedir.[77]

?6? ??? ?????? ?? ???? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? ??????: ??????????? ?????? ????? ????? #

????? ???? ????? ?????? ?????? ????????????? ????? ???????? ????? ????????? ??????????? ???????? ????? ‘??????? ??????? ???????? ?????? ???? ????? ??????????
????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? #: ???? ???? ??????????? ?????? ????????? ??? ??????? ??? ???????? ??? ??? ?????? ????????? ?????????? ??? ??????? ???????????? ??? ?????????? ????????????????? ????? ??????. ????? ?????? ?????????? ???????????? ??? ???????? ?????? ??????? ????????????[. ????? ???????? ?????? ???????.»??????? ????????? ????????????«: ???? ??? ??? .

6. (1740)- Kasım İbnu Muhammed anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) bir gün hastalanmış:
"Vay başım, (ölüyorum)!" demişti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) (şaka olsun diye):
"Keşke bu ben sağken olsa, sana istiğfar eder, dua ediveririm!" dedi. Bunun üzerine Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) birden parladı:
"Vay başıma gelen. Vallahi görüyorum ki ölmemi istiyorsun. Ben öleceğim, sen de akşama zevcelerinden biriyle başbaşa kalacakın ha!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (sözü değiştirerek) dedi ki:
"Bilakis ben ölüyorum, vay başım! Ebû Bekir'e ve oğluna birini gönderip (benden sonra hilâfet hususunda "ben daha lâyığım" iddia veya temennisinde bulunacaklara karşı) yerime geçeceği tesbit etmek istemiştim. Sonradan (kendi kendime: "Böyle bir iddiayı Ebû Bekir dışında kim yaparsa) Allah kabul etmez, mü'minler de reddederler" dedim (ve vasiyet yapmaktan vazgeçtim)." [Buhârî, Ahkâm 51, Merdâ 16; Müslim, Fedailu's-Sahâbe 11, (2387).][78]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis farklı vecihlerden gelmiştir. Mânanın bütünlük arzetmesi için, diğer vecihlerde gelen bazı ziyadeleri, burada parantez içerisinde kaydettik.
2- Hadiste geçen ???????? (ahdetmek) , âmm bir mâna taşır ise de, başta Buhârî olmak üzere âlimler ekseriyetle bunu, bu hadiste "yerine veliahd tayin etmek" mânasında anlamışlardır.
Böyle olunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisinden sonra, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) dışında kimsenin hilâfete talib olmaması gerektiğini, olduğu takdirde mü'minlerin reddetmekte haklı olacaklarını önceden bildirmiş olmaktadır. Bu ihbar, sonraki vukuata aynen uyduğu için şârihler bunda bir nevi mucize görmüşlerdir.
Hemen belirtelim ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), vasiyette bulunma düşüncesine, kendisinden sonra, hilâfet hususunda bir ihtilâfın çıkabileceği endişesinden varmıştır. Ancak ümmetinin sağduyusuna güvenerek yerine geçecek şahıs hususunda çok sarih, yazılı bir vesika bırakmaktan imtinâ etmiştir.[79]

?7? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????: ????? ????????????? ????? ???????? ??????? ?????? # ??? ??????? ??????? ???????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ??????????????? ??????? ?????????? ??????????? ??????? ?????????? ? ??????? ????? ??? ??????? ??? ??????? ??????. ??? ??????: ??????? ??????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ??????????????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????? ? ??????? ????? ??? ????????? ??? ??????? ????????? ???????? ??? ????????? ?‘???????: ????????? ?????????? ?????? ????? ??? ???????? ??? ???????????? ??? ???????? ????? ????? ???????? ?????? ????? ????? ?????? ?? ???????? ????????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ????????: ??????? ????????: ????? ? ??????????? ???? ??????? ??????? ????????????? ???? ??????? ?????? ??????? ???? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? ???? ??????? ?????????? ?? ??????????? ???????????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ???? .

7. (1741)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor:
"Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), ölüm ânı yaklaşınca (muhtazar olunca), Hz. Ömer'i çağırttı ve:
"Ey Ömer, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı üzerine seni halife seçiyorum. Mizanı ağır olan, hakka uyması sebebiyle kıyamet günü mizanı ağır basacak ve ağırlık kendine olacak kimsedir. Sadece hakkın girdiği mizanın ağır olması da hak olmuştur.
Ey Ömer! Mizanı hafif olan da, batıla uyması sebebiyle, kıyamet günü sevabı az ve hafif olan ve bu hafiflikle teraziye girecek olandır. İçerisine sadece batıl giren mizanın hafif olması da haktır."
Ayrıca, askerlerin komutanlarına da şunu yazdı: "Başınıza Ömer'i seçtim. Kendim için de, Müslümanlar için de hayrı seçtim."
Sonra Ebû Bekir (radıyallâhu anh) vefat etti ve geceleyin defnedildi. Bilahere Hz.Ömer (radıyallâhu anh), ayağa kalkıp hamd ü sena ettikten sonra şunları söyledi:
"Ey insanlar, ben size, hiç bilmediğiniz bir şeyi kendimden uydurup öğretecek değilim. Ben Ömer'im. Size emîr olma hususunda hırsım yok. Ancak vefat eden Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bunu bana vasiyet etti. Bu işi ona Allah'ın ilham ettiğine inanıyorum. İmamlığımı, ona ehil olmayan kimseye bırakmam. Fakat onu, Müslümanlara saygı göstermeye gayret edenlere bırakırım. İşte böyleleri, Müslümanlara emîr olaya başkalarından daha çok layıktır." [Muvatta'da bulunamamıştır.][80]

?8? ??? ????? ?? ??? ????:]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? #? ????? ?????? ???? ?????? ????? ?????: ????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????????? ??????? ? ??????? ??? ????????? ??????? ?????? ??????? ???????????? ??? ??????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ??? ?????????? ??? ??????? ?????? ???? ????????? # ?????? ???????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ?? ???? ?‘????? ???? ??????????? ??????? ????? ???? ?“????? ???? ???????? ????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ????? ????: ?????????? ????? ?????????? ???? ????????? ?‘???????? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????????????? ???????? ?????????? ????????? ??????????? #? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ???? ??????????

????? ???? ??? ?????????? ?‘????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????
????????????????? ????? ??‘???????? ????? ‘???? ??????????? ????? ‘???? ????????? ????? ‘????
??????????
???????? ????? ???? ?????? ????????? ????? ???? ???? ?????? ???????? ???????? ???????? ????????
??????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ????? ?????????? ??????:
?????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ??? ????????????????? ???????????
????????????????? ????? ???????? ?????????? ????????????? ??????????? ???‘??????? ????????
?????? ?“?????? ??????? ????? ???????? ??????????? ???‘???????? ????????? ????????
????????????.??? ?????:]????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????
??????????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ??????[. ????? ???????
???????? ????? ?????.??? ?????:]?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ????: ????
????????????? ??????: ??????????? ????????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ?????? ???????????
???? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ??????? ???????
?????? #? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????????? ? ???? ??? ???????. ???? ??????????? ??????
?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ??????? ????????
??????????? ??????? ??????? ?????????[.. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ??????? .

8. (1742)- Ma'dan İbnu Ebî Talha anlatıyor:
"Hz. Ömer (radıyallâhu anh), cuma günü hutbe verdi. Önce Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hatırlattı, sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'i andı. Sonra da şunları söyledi:
"Ben rüyamda bir horoz gördüm, bana üç gaga vurdu. Bunu, ecelim yaklaştı diye yordum. Bazı kimseler, yerime birini seçmemi söylüyorlar. Allah ne dini, ne hilafetini, ne de Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm) ile gönderdiği şeyi zayi edecek değildir. Eğer ecelim çabucak gelirse hilâfet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölürken kendilerinden razı bulunduğu şu altı kişinin müşâveresi ile belirlenecektir. Ben biliyorum ki, bazıları bu seçime dil uzatacaklardır. Bunlar benim şu elimle İslâm'a kattığım kimselerdir. Eğer bunu yaparlarsa bilin ki, onlar ancak Allah'ın düşmanlarıdır, kâfirlerdir, sapıklardır.
Sonra sözüne şöyle devam etti:
"Ey Rabbim, seni Ensâr'ın ümerâsına şâhid kılıyorum. (Bilin ki) ben onları, adaletli olsunlar ve halka dinlerini, Peygamberlerinin (aleyhissalâtu vesselâm) sünnetini öğretsinler (zekatı) aralarında taksim etsinler, dinî meselelerde müşkilatla karşılaşınca bana bildirsinler diye başlarına tayin ettim."
Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bu hutbesinden bir cuma geçmişti ki hançerlendi. Yanına girmek için önce Muhacirler'e, sonra Ensâr'a, sonra Medineliler'e, sonra Şamlılar'a, sonra Iraklılar'a sırayla izin verdi. Biz, huzura girenlerin sonuncusu idik. Siyah bir bürde ile yarası sarılmış, üzerinden kanlar akıyor vaziyette gördük."
Bize vasiyette bulun!" dedik. Ona bizden başka vasiyet talebinde bulunan olmadı.
"Size dedi, Allah'ın Kitabı'nı vasiyet ediyorum. Zira ona uyduğunuz müddetce asla sapıtmazsınız. Size Muhacirler'i de vasiyet ediyorum. Zira insanlar çoğalırken onlar azalıyor. Size Ensâr'ı da vasiyet ediyorum. Zira onlar, imanın sığındığı melcedir. Size bedevîleri de vasiyet ediyorum. Zira onlar aslınız, dayanağınızdır."
Bir rivayette şöyle denmiştir: "...Zira onlar kardeşlerinizdir, düşmanınızın düşmanıdır. Size zımmîleri de vasiyet ediyorum, zira onlar Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in zimmeti ve ailenizin rızkıdır. Beni terkedin artık." [Buhârî, Ahkâm 51, Müslim, İmâret 12, (1823); Tirmizî, Fiten 48, (2226); Ebû Dâvud, Harâc 8, (2939).]
Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) hançerlendiği zaman kendisine: "Birini yerinize seçseniz!" denilmişti. Şu cevabı verdi:
"Yani işinizi sağken de, ölmüşken de ben mi sırtımda taşıyayım? Mamafih, birisini seçecek olsam (bu caizdir, zira) benden daha hayırlı olan Ebû Bekir seçmiştir. Seçimi terkedecek olsam (bu da caizdir zira) benden daha hayırlı olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da seçimi terketti. Ben istedim ki, bundaki nasibim başa baş olsun, ne lehime ne de aleyhime..."
Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) dedi ki: "(Ömer'in bu sözü üzerine) anladım ki, yerine kimseyi tayin etmeyecektir." Oradakiler:
"Allah hayırlı mükâfaatlar versin. Sen şu şu hizmetleri yaptın" dediler. O da: "Uman ve korkan" diye cevap verdi."[81]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Ömer'in yerine geçecek halifenin seçilme meselesiyle ilgilidir. Kendisine birçokları, Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi, kendinden sonra halife olacak kimseyi seçmesini telkin ederler. Hz. Ömer seçmenin de, seçmemenin de caiz ve meşru bir davranış olduğunu tebârüz ettirir:"
Seçersem bu meşrudur, çünkü Hz. Ebû Bekir seçmiştir" der. Zira kendisini, Hz. Ebû Bekir, yerine halife bırakmıştır."
Seçmezsem bu da meşrudur, çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'i seçmemiş, ümmete bırakmıştır, ümmet de Ebû Bekir (radıyallahu anh)'i seçmiştir" der.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh), bunların ne içinde ne dışında olan üçüncü ve yeni bir usul vaz'eder. Bu orta yola göre, tayini büsbütün terk yok, ancak belli bir şahsı ismen belirleme de yok. O, seçim işini, faziletleri hususunda hiç kimsenin şüphe etmediği, cennetle müjdelenmiş olanlardan altı kişilik bir şura heyetine havale ediyor. Bunlar kendi aralarından, halkın en çok arzu ettiği kimseyi halife olarak seçeceklerdir.
Nevevî bu ilk halifelerin seçimiyle ilgili usullerden hareketle İslam'da meşru olan imam seçme usulleri hakkında şu açıklamayı yapar:
"Müslümanlar şu hususta icma etmişlerdir: Halife ölüme yaklaşır, ecelinin yettiğine dair alâmetler belirlemeye başlarsa, yerine birini halife tayin etmesi caizdir. Tayin etmemesi de caizdir. Tayin işini terketmekle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uymuş olur. Birisini tayin ederse bunda da Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'e uymuş olur.
Ulemâ, iş başındaki imamın tayiniyle hilâfet akdinin gerçekleşeceğinde icma ettiği gibi, halifenin tayin etmemesi halinde ehl-i hal ve akdin bir şahıs hakkında akidde bulunmalarıyla da geçrekleşeceğinde icma etmişlerdir.
Keza, Hz. Ömer'in yaptığı gibi, halifeyi bir cemaat arasında şûra yoluyla seçmenin caiz olacağında da icma etmişlerdir. Ayrıca, bir halife seçmenin Müslümanlara terettüp eden bir vecibe olduğu, bu vecibenin, aklî olmayıp, şerî bir vecibe olduğu hususunda da icma etmişlerdir.
2- Hz. Ömer'in sonda yer alan "uman ve korkan" sözü müphemdir ve farklı yorumlara sebep olmuştur. Şöyle ki:
* Bazıları, insanlar iki sınıftır: Bir kısmı umar bir kısmı korkar. O ifade ile bu kastedilmiştir. Yani "Bir kısmı benden bir şeyler koparmayı umar bir kısmı da korkar" demektir.
Diğer bir yoruma göre, "Ben Allah'ın rahmetini umuyor, azabından korkuyorum" demektir.
Diğer bir yoruma göre, bundan maksad hilafettir, yani insanların bir kısmı ona rağbet gösterir, bir kısmı da ondan hoşlanmaz. Ben hoşlananları sevmem, hoşlanmayanların da aczinden korkarım" demektir.
Kâdı İyaz'a göre, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bu sözleri onun iki vasfını ifade etmektedir. Yani, o, Allah'ın rahmetini ummakta, azabından korkmaktadır.[82]

?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ???? ???????? ?????????????? ???????? ????????: ???????? ??? ?????? ?????? ???????????? ??????: ??? ????? ??????????? ???????: ?????? ???????. ????: ?????????? ??? ??????????? ?? ?????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ????? ????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????: ????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ????. ???????? ?????? ?????? ???????????? ???????? ???? ????? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ????? ??????? ?????????? ???????? ??? ???? ??????????? ??????????? ???????? ??????. ????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ???????? ????? ???????? ????? ??????: ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ??? ? ??????????. ?????: ?????????? ??? ???? ??? ??? ?????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ????????? ?????? ? ???????? ????????? ?????? # ??????? ???????? ?????? ????????????[. ????? ?????? ? ???????.»????????????«: ????? ?????? ????? »????????«: ???? ???.

9. (1743)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor:
"Hz. Hafsa (radıyallâhu anhâ)'nın yanına girdim, saçlarından su damlıyordu.Bana:
"Babam, yerine halife tayin etmiyormuş biliyor musun?" dedi. Ben:
"Tayin etmesi gerekir" dedim.
"Etmiyor!" dedi.
Abdullah der ki: "Bu hususta babamla konuşmak üzere yemin ettim, sustum ve sabahleyin eve gittim. Ama babamla konuşmadım. Sanki elimde bir dağ taşıyor gibi sıkıntılı idim. Nihayet dönüp babamın huzuruna girdim. Bana halkın durumundan sordu. Haber verdim. Sonra kendisine:"
Halkın birşeyler söylediğini işittim. Onu size söylemeye azmettim. Sizin, yerinize halife tayin etmeyeceğinizi zannediyorlar. Halbuki sizin bir deve çobanınız veya koyun çobanınız olsa, sonra sürüyü bırakarak size gelse, siz mutlaka sürünün zayi olacağını bilirsiniz. İnsanlara nezaretin daha (ehemmiyetli ve) çetin olduğu da malumunuzdur" dedim. Bu sözlerim ona muvafık geldi ve bir müddet başını (yastığa) koydu. Sonra tekrar bana doğru kaldırarak:
"Allah dinini, muhafaza edecektir. Ben yerime halife bırakmamış olsam meşrudur, çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da yerine kimseyi bırakmamıştır. Şayet bir halife bırakacak olsam o da meşrudur, çünkü Ebû Bekir bırakmıştır" dedi.
İbnu Ömer der ki: "Vallahi babam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile Hz. Ebû Bekir'i anmaktan başka bir şey yapmadı. Anladım ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hiç kimseyi denk tutmayacak ve yerine de kimseyi halife bırakmayacak." [Buharî, ahkâm 51; Müslim, İmâret 12, (1823); Tirmizî, Fiten 48, (2226); Ebû Dâvud, Harac 8, (2939).][83]

?10? ??? ???? ?? ????? ?‘??? ???:]????? ????????? ??? ??????? ??????????? ??????? ?????? ?? ?????? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ??????? ???? ????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ????? ???? ????? ???? ????????? ?????? ???? ???? ???? ???????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ????????

??? ?????????? ??? ?????? ????? ?? ??????????? ?‘??? ?????? ?????????? ????????? ????? ???? ??? ??? ??????? ??????????? ???????: ?????????? ??? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ?????????)?1(????????? ????? ?????????? ? ??????? ???? ????? ???????? ??? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????? ?????????: ????????? ???????? ???? ????? ??????)?1(???? ???????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???? ??????? ??????? ? ??????? ???????? ??????????? ????????? ? ????????? ??? ?‘????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????: ????????? ??????. ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ????? ????????? ???????? ??????????? ????: ??? ???? ???????? ?????? ???? ????????. ????: ??????? ?????? ????? ????? ??????: ????? ??????????? ???? ???????? ????: ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ????? ????: ????????????? ??????? ???? ???????? ?????????? ????? ???? ????? ???? ????????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????????? ??? ???????? ??????????)?2(???????????????? ??????? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????? ????????. ??? ??? ?????? ???????????? ?????: ? ?????? ??? ??????????? ????????????? ???????? ??? ??????????? ????????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ??????. ????: ???????? ???????? ???? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ???????: ?????? ????????? ????????? ???????: ? ????? ????? ??????? ????????? ??????????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ???? ????????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ?????? ???????:

??? ?????????? ??? ?????? ????? ?? ??????????? ?‘??? ?????? ?????????? ????????? ????? ???? ??? ??? ??????? ??????????? ???????: ?????????? ??? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ?????????)?1(????????? ????? ?????????? ? ??????? ???? ????? ???????? ??? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????? ?????????: ????????? ???????? ???? ????? ??????)?1(???? ???????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???? ??????? ??????? ??????????? ????????? ???????????? ??????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???? ???????

??????? ? ??????? ???????? ??????????? ????????? ? ????????? ??? ?‘????? ?????? ???????? ????
???????? ?????? ?????? ?????? ???????: ????????? ??????. ????????? ??????? ???????? ?????? ??????
?????????? ????? ????????? ???????? ??????????? ????: ??? ???? ???????? ?????? ???? ?????????.
????: ??????? ?????? ????? ????? ??????: ????? ??????????? ???? ???????? ????: ????????? ???????
?????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ????: ????????????? ??????? ???? ???????? ?????????
????? ???? ????? ???? ?????????????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????? ??? ????????
??????????)?2(???????????????? ??????? ??????????? ???????????? ????????? ?????? ???? ????????
?????? ?????? ???????? ??? ?????? ????????. ??? ??? ?????? ???????????????? ?????: ? ?????? ???
??????????? ?????????????? ???????? ??? ??????????? ????????? ????????? ????????? ???
???????? ?????? ?????? ?????? ?????????????? ??????. ????: ???????? ???????? ???? ?????????
????????? ?????? ??????????? ???????? ???????: ?????? ????????? ????????? ???????: ? ????? ?????
??????? ????????? ??????????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ????????? ????????
???? ????????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????????? ??????? ??????
???????:
??????? ????????? ???????????? ????????? ?????? ????? ???????? ???? ????? ???? ???? ????????
??????? ?????? # ????????)?3(?? ?“????? ??? ???? ????????? ????? ??????? ????????? ?????
????????? ???????: ???????? ???? ????? ????? ???????? ? ?????? ??? ????? ????????? ???????
????????? ???? ???????? ??????? ?‘????? ??????: ??????? ??????? ???????? ??????: ??? ??? ????:
??????? ???????? ??????? ????? ??????????? ??????? ????????? ????? ???? ??? ???????????: ??????
??? ??????? ???? ????????? ??????????? ??????????? ??????? ???????????? ??????? ??? ?????????
??????? ??? ????? ???? ????? ??? ????? ??????? ???? ????????????? ????? ?????? ?? ????? ??????? ???
??????? ???? ???? ???? ????????????? ?????? ?? ????????? ??? ????????? ??? ??????????? ??????
?????? ????? ???????? ????????? ??? ????? ???????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????:
???????? ???????? ?????? ????????? ??? ?????? ?????? ????????????? ?????? ?????? ????????
???????? ????????????? ????? ??????????? ?????? ??? ?????????: ??? ???????? ???? ??????????.
????: ???????????? ??? ???????? ???? ???????????? ????????: ?????? ????????? ?????????
??‘????????? ????????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????: ????? ???????????? ???? ?????? ????
?????? ??????: ??????????? ??????????? ?????? ???????? ??????: ???????????? ?????: ??????? ???????
??? ?????? ???????????? ???????? ?????: ??????????????? ??? ????? ???? ??????? ????? ???? ??????
????? ???? ???????? ????????????? ????? ??????? ??????: ??????????? ??????? ???? ??????? ???
????????????? ????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ????????????? ???????? ?????
???????????? ????????)?1(?????? ?????? ??????? ???????????? ????????????? ???????? ??????????
??????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????
?????? ??????? ??????????? ?????????? ???? ???????? ????????: ????? ??? ?????? ???????????
????????????
??????: ??? ???? ?????? ?????? ??????? ?‘???? ???? ?????? ????????? ?????????? ????????? ????????
????? ?????? #? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ????????????? ?????????
??????????????????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????: ???????????
???????????? ??? ??????? ???????? ???? ???? ???? ?‘???? ????? ?????????? ????????????? ????? ????
???????? ?“??????? ??????? ??????? ????? ????????????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ????
????????? ???? ?????? ??? ?????????? ???????: ?????? ??????????? ???? ??????? ???‘???????
???????????????? ???‘??????? ????????? ?‘???????? ???????? ?????? ????????? ????? ?????????????
???????? ???????? ??????????? ??????: ??????????? ??????? ????????: ?????????? ??????????
???????? ????????? ???? ??????????? ???????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ??????????
?????? ???????????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????: ????????? ????????? ??? ???????
????????? ?????? ???????????: ???? ???????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ???????? ????? ???
?????????? ?????? ??????: ???? ??????? ?????? ??? ?????? ?????????? ???? ??????? ??????
???????????????: ????????? ???????? ???? ???? ?‘???? ??????????? ??????? ???????? ????????
???“????? ????????????? ??????????? ?? ????????? ????????? ???????????? ??????
???????????????: ???????????????? ?????? ???????? ??????? ??? ? ????? ???? ??????????? ???:
??????? ??????? ?????? ?????????? ??????: ???? ????????? ?????? ?????? #? ??????????? ?? ?“?????
??? ???? ????????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ????????????? ???????? ????????
?????????? ????????????? ?????????????? ????? ??? ???Œ????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????
????? ??????????? ?????: ??????? ?????? ??? ????????? ??????????? ????????? ???? ?????? ??????
?????? ?????? ???????? ????? ???????? ????????????[. ????? ???????.

10. (1744)- Amr İbn Meymun el-Evdî anlatıyor: "Hz. Ömer hançerlendiği sabah ben ayaktaydım. O'nunla -yani Hz. Ömer'le- benim aramda sadece Abdullah

İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) vardı. İki saf arasından geçince, arada durup bakmıştı. Bir boşluk gördü ve "Safları düz tutun" dedi. Saflarda herhangi bir boşluk kalmayınca öne geçip tekbir getirerek namaza başladı. İlk rek'atte cemaat toplanıncaya kadar, muhtemelen Yusuf veya Nahl suresini veya bunlara mümâsil bir sûre okudu.(Rükûye gitmek üzere) tekbir getirmişti ki, hançerlendiği sırada "Köpek beni öldürdü" veya "...yedi" diye bir ses işittim. el-Ilc (mel'unu), iki ağızlı bir bıçak elinde olduğu halde (kapıya doğru) fırladı, sağında solunda kime rastladı ise hançer sapladı. O gün cemaatten tam on üç kişi yaralamıştı. Bunlardan dokuzu derhal öldü. Bir rivayete göre yedi kişi ölmüştür. Bu durumu gören Müslümanlardan biri, herifin üzerine bir bürnus attı. el-Ilc yakalandığını zannederek bıçağı kendisine saplayıp intihar etti.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Abdurrahmân İbnu Avf (radıyallâhu anh)'ı tutup öne geçirdi. Ömer'in arkasındakiler de benim gördüklerimi gördüler. Mescidin yan tarafındakiler, olup biten ne idi anlayamamışlardı. Ancak onlar, "sübhanallah, sübhanallah" diyen Hz. Ömer'in sesini duyuyorlardı. Abdurrahman cemaate namazı kısa bir şekilde kıldırıp tamamlattı. Cemaat namazdan çıkınca Hz. Ömer (radıyallâhu anh):
"Ey İbnu Abbâs, bak beni kim öldürdü!" dedi. (İbnu Abbâs) bir müddet dolaşıp döndü ve:
"Muğîre İbnu Şu'be'nin kölesi" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh):
"Allah canını alsın. Ben ona iyilik emretmiştim" dedi ve ilave etti:
"Ölümümü Müslümanlardan birinin eliyle yapmayan Allah'a hamdolsun. Sen ve baban, Medine'de el-Ilc'ların (İranlı kölelerin) çoğalmasını severdiniz."
(Bu söz İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a idi) çünkü en çok köle Abbâs (radıyallâhu anh)'da vardı. İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ):
"Dilerseniz yapayım -yani isterseniz onların hepsini öldürelim-" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh):
"Hayır, sizin dilinizle konuşmalarından, kıblenize müteveccih namaz kılmalarından, haccınızla haccetmelerinden sonra hayır!" dedi. Sonra evine taşındı. Onunla bizde gittik.
Sanki insanlara o güne kadar hiç musibet gelmemişti. Birisi: "Korkarım ölecek!" bir diğeri: "Bir şeyi yok" diyordu. Nebiz (hurma şırası) getirildi, ondan biraz içti. Bu, karnındaki yaradan geri çıktı. Sonra süt getirildi, ondan da içti. O da yarasından geri çıktı. İyice anlaşılmıştı, Ömer (radıyallâhu anh) ölecekti. Halk gelip kendisine senâda bulunuyordu. Bir genç geldi:
"Ey mü'minlerin emîri, Allah'ın müjdesiyle sizi müjdeliyorum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbetiniz var, bildiğiniz gibi İslâm'a geçmiş hizmetleriniz var. Sonra başa geçtiniz ve adaletli oldunuz ve sonunda şehadet!" dedi. Hz. Ömer (büyük bir tevazu ile):
"Bütün bunların (günahlarımı karşılayabilmesini, Allah'ın huzurunda) başa baş yeterli olmasını ne kadar isterim" diye cevapladı. Genç geri dönünce, izarının yere değmekte olduğunu gördü.
"Onu bana çağırın" dedi (ve gelince):
"Ey kardeşimin oğlu, giysini kaldır, öyle yapman giysini daha temiz kılar, Rabbine karşı muttaki ol!" dedi. Sonra bana yönelerek:
"Ey Abdullah, araştır bakalım üzerimde ne kadar borç var!" dedi. Hesapladılar, seksen altı bin dirhem kadar borcu olduğu anlaşıldı."
Ömer ailesinin malı yeterse, bunu onların malından ödeyin. Yetmezse Benî Adiyy İbnu Ka'b'ın malından ise. Onların malı da yetmezse Kureyş'in malından iste. Kureyş'ten başkasına gitme. Bana bedel bu malı öde. Mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'ye git ve:
"Ömer sana selam ediyor", de. Sakın mü'minlerin emîri deme, bugün artık ben mü'minlerin emîri değilim" De ki: "Ömer İbnu'l-Hattâb iki arkadaşıyla birlikte gömülmek için senden izin istiyor."
Abdullah der ki:
"İzin istedim, selam verip girdim. Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) ağlıyordu.
"Ömer sana selam ediyor. İki arkadaşının yanında gömülmek için izin istiyor" dedim. Hz. Âişe:
"Onu ben kendim için düşünüyordum. Fakat Ömer'i bugün kendime tercih ediyorum" cevabını verdi. Geri dönünce Ömer'e:
"İşte Abdullah İbnu Ömer geldi!" denildi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh):
"Ne haber getirdin?" dedi.
"İstediğiniz oldu, Hz. Âişe izin verdi" denilince:
"Elhamdülillah" dedi, nazarımda bundan daha mühim bir şey yoktu. Ruhum kabzedilince beni oraya götürün. (Oraya varınca, Âişe'ye tekrar) selam ver ve:"Ömer izin istiyor!" de. Eğer izin verirse beni içeri alın, eğer beni reddederse, beni Müslümanların mezarlığına götürün."
O sırada mü'minlerin annesi Hafsa (radıyallâhu anhâ) geldi. Kadınlar onu örtüyorlardı. Onu görünce kalktık. Ömer'in yanına girdi. Yanında bir müddet ağladı. Erkekler de izin istediler. Onlar için, içerde bir yere girdi. İçeriden ağlamasını işitiyorduk.
"Ey mü'minlerin emîri, dediler, vasiyet et, yerine birini tayin et!"
"Ben, dedi bu işe Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendilerinden razı olarak öldüğü şu altı kişiden daha layık birini bilmiyorum. -ve isimlerini saydı:- Ali, Osman, Zübeyr, Talha, Abdurrahman İbnu Avf ve Sa'd (radıyallâhu anhüm)." devamla dedi ki:
"Size Abdullah İbnu Ömer şehâdet ediyor. Onun hilafet işiyle hiçbir ilgisi yok, tıpkı kendisine gelen taziye heyeti gibi. Emîrlik, şayet Sa'da isabet ederse, mesele yok. Aksi halde, kim emîr olursa ondan istifade etsin. Bilesiniz, ben onu aczi veya hıyâneti sebebiyle azletmedim."
Ömer şunu da söyledi:
"Benden sonra gelecek halifeye Ensâr'ı, Muhâcirîn'i, bedevîleri ve taşra halkını vasiyet ediyorum."
Ruhu kabzedilince, onu çıkardık. Yayan (Hz. Âişe'ye kadar) geldik. Abdullah selam verip:
"Ömer izin istiyor!" dedi.
"Alın içeri!" dedi ve derhal içeri alındı. İki arkadaşıyla birlikte oraya kondu.
Defin işinden boşalınca, hilafet hey'eti toplandı. Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh): "Seçimin asgarî ihtilafla yürümesi için) aranızdan üç kişi seçin!" dedi. Zübeyr (radıyallâhu anh):
"Ben reyimi Ali (radıyallâhu anh)'ye verdim" dedi. Talha (radıyallahu anh) da:
"Ben reyimi Osman'a verdim" dedi. Sa'd (radıyallâhu anh):
"Reyimi ben de Abdurrahmân İbnu Avf'a verdim" dedi. Abdurrahman (radıyallâhu anh) (Hz. Ali ve Hz. Osman'a yönelerek): "Hanginiz bu işten (halife adaylığından) çekilir, böylece, halifemizi belirleme işini ona bırakırız. Allah ve Müslümanlar onun üzerinde murakıbtır. O da kanaatince en iyi olanı araştıracaktır" dedi. Ancak bu iki şeyh (Hz. Ali ve Hz. Osman (radıyallâhu anhümâ) sükut ettiler. Bunun üzerine Abdurrahman onlara:
"Seçme işini bana bırakır mısınız? Allah en efdalinizi seçmem hususunda benim üzerimde murakıbdır!" dedi. O ikisi de: "Evet!" dediler. İkisinden birinin (Hz.Ali (radıyallâhu anh)'nin elinden tuttu ve:
"Senin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığın, İslâm'da da kıdemin, (önceliğin) var, bunu biliyorsun. Allah da üzerinde murakıbtır. Kasem ediyorum, seni seçecek olsam mutlaka adaletli olursun, Osman'ı seçecek olsam kesinlikle onu dinleyip itaat edersin.." Dedi. Sonra diğerine yönelerek, ona da buna benzer sözler söyledi. Her ikisinden de misak (yani kesin söz) aldıktan sonra: "Ey Osman kaldır elini!" dedi ve ona biat etti. Ali (radıyallâhu anh)'de biat etti.
Sonra (kapılar açıldı) Medine halkı da gelip Hz. Osman'a biat etti." [Buhârî, Fedâilu'l-Ashâb 8, Cenaiz 96, Cihad 174, Tefsir, Haşr 5, Ahkâm 43.][84]

AÇIKLAMA:

1- Bu vak'a kaynaklarda farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Buhârî'de de bir çok babta geçer. Kitabu'l-Ahkâm'da bazı noktalarda tamamlayıcı ziyade bilgi mevcuttur.
2- Hz. Ömer'i şehid eden el-Ilc, Mugîre İbnu Şu'be'nin künyesi Ebû Lü'lü olan Fîruz İbnu Sa'd adındaki İran asıllı kölesinin lakabıdır.
İbnu Sa'd'ın bir rivayetine göre: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Medine'ye büluğa ermiş kölelerin girmesini yasaklamıştı. Kûfe'de vali olan Muğîre İbnu Şu'be (radıyallâhu anh) yazdığı mektupta Hz.Ömer (radıyallahu anh)'e, yanında bulunan san'atkâr bir köleden bahsetmiş, onun Medine'ye girmesi için izin taleb etmişti. Tavsiye mektubunda kölenin, halkın istifade edeceği demircilik, nakkaşlık, marangozluk gibi maharetleri olduğunu belirtmişti. Bu mektup üzerine Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Fîruz'a izin vererek Medîne'ye girmesine müsaade etmişti. Mugîre de kölesine ayda yüz dirhem ödeme yapmasını söylemişti. Fîruz bu

paranın ağır geldiğini Hz. Ömer'e şikâyeten söylemiş ise de Hz. Ömer: "Senin yaptığın işin yanında bu ödediğin çok olmamalı" demişti.
Fîruz cevaptan memnun kalmamış ve öfkeli şekilde ayrılmıştı. Birkaç gün sonra Halife kendisine uğrayan Fîruz'a:
"Bana söylendiğine göre, "Dilediğim takdirde rüzgarla çalışan bir un değirmeni yaparım" demişsin!" der. Köle asık çehre ile ona bir nazar atıp:
"Sana öyle bir değirmen yapacağım ki, herkes ondan bahsedecek" cevabını verir.
Birkaç gün sonra iki başlı bir hançer hazırlayarak, mescidin bir köşesine saklar..."
Hâdisenin cereyan tarzı rivayetlerde farklı şekillerde anlatılmıştır. Sadedinde olduğumuz Buhârî rivayetinde anlatılan şekliyle iktifa ederek, diğerlerini anlatmaya gerek görmüyoruz.
3- Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus, altılı şûra heyetinde halife adayı ikiye düştükten sonra, bunlardan birini (yani Hz. Ali ile Hz. Osman'dan birini) seçme işinde, hakemlik rolünü üzerine alan Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh)'ın takip ettiği çalışma vetiresidir. Sadedinde olduğumuz rivayet o noktayı o kadar kısa geçmiş ki, sanki bunlardan birini tercih işi bir oturumda halledilmiş gibi bir mâna çıkmaktadır. Halbuki bu iş, hiç ara vermeden geceli gündüzlü üç günlük bir çalışma ile halledilmiştir. Bir rivayette Hz. Abdurrahman'ın üç gün hiç uyumadığı ifade edilmiştir.
O safha, yine Buhârî'nin Kitabu'l-Ahkâm'da, Misver İbnu Mahreme tarafından anlatılmaktadır. Buna göre, Abdurrahman İbnu Avf, Misver (radıyallâhu anhümâ)'i, şûra üyeleriyle teker teker konuşmada, çağırmak için elçi olarak kullanmıştır.
Bir seferinde Sa'd'ı ve Zübeyr'i çağırtmış. Bir seferinde Hz. Ali'yi çağırtmış, hususî şekilde konuşmuş, "Hz. Ali ümitvar bir hava ile ayrılmış, Abdurrahman, Hz. Ali'den bir endişe hissetmiştir.
Hz. Osman'ı çağırtmış, onunla uzun uzun konuşmuş, sabah ezanı ayrılmalarına sebep olmuştur vs.
Bir başka rivayetin ziyadesine göre: "Bu konuşmalar sırasında zaman zaman, hususî konuşmaların ev sahibine gizli bir tarafı kalmayacak kadar sesleri yükselmiştir."
İbnu Hacer, Abdurrahman İbnu Avf'ın Hz. Ali (radıyallâhu anhümâ)' den duyduğu korku ve endişenin Hz.Ali'den başkasını seçtiği takdirde, Ali'nin buna muvafakat göstermeyebileceği korkusu olduğunu açıklar, bazı karineler zikreder.
Abdurrahman İbnu Avf, bu üç gün içerisinde kadınlara varıncaya kadar bütün Medine halkıyla görüşmüş ve anlamıştır ki büyük ekseriyet Hz. Osman'ı tercih etmektedir.
Hz. Osman'ı seçmesi halinde Hz.Ali'nin mutabakat etmeme ihtimalini bertaraf edebilmek için Hz. Yusuf (aleyhisselam)'un ölçek arama kıssasında yaptığı üzere önce Hz. Ali'den başlamak üzere, vereceği hükme uyacakları hususunda kesin garanti (mevsık) alır. Mihver (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre:"
(İstişareleri, görüşmeleri tamamlayan Abdurrahman İbnu Avf, üçüncü günün sabahı) namazdan sonra şûra heyetini minberin yanında toplar. Medine'de bulunan Muhâcir ve Ensâr'ı çağırtır. Hz. Ömer'le hacc yapmış olan askerî komutanları çağırtır..."
Bu cemaat toplandıktan sonra sadedinde olduğumuz Amr İbnu Meymun'un rivayetinde geçtiği üzere, Abdurrahman İbnu Avf, Hz. Ali'nin gönlünü alıcı ve hatta ümit verici bir üslubla, ilk defa ondan başlayarak şöyle der:
"Ey Ali, senin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığın, İslam'da kıdemin var, bunu biliyorsun. Allah da üzerinde murakıptır. Eğer seni seçersem halka adaletli davranacaksın. Yok Osman'ı seçersem dinleyip itaat edeceksin!"
İkinci olarak aynı sözlerle Hz. Osman'a hitab eder.
Her ikisinden de cemaatin huzurunda kesin söz aldıktan sonra Hz. Osman'ı halife ilan eder ve herkes ona biat eder.
4- Rivayetler, Hz.Abdurrahman (radıyallâhu anh)'ın, Osman'ı seçmesine müessir olan bir anlaşmazlığı belirtirler. Yani bir hususta Hz. Ali ile anlaşamazlar. O da şu: Abdurrahman İbnu Avf, ön görüşmeler sırasında Hz.Ali'ye sorar: "Ey Ali, bu işe seni seçtiğim takdirde Allah'ın sünneti, Peygamberinin sünneti ve önceki iki halifenin sünneti üzere icraatta bulunmak şartı ile bana söz verir misin?
Hz. Ali (radıyallâhu anh): "Hayır, lakin tâkatım üzere" diye cevap verir.
Hz. Abdurrahman sorusunu üç kere tekrar eder. Hz. Ali de her seferinde aynı cevabı verir.
Aynı soruyu Hz. Osman'a tevcih eden Abdurrahman İbnu Avf, ondan: "Ey Ebû Muhammed, ben bu şart üzere sana biat ediyorum!" der ve üç kere tekrar eder.
Bunun üzerine Hz. Abdurrahman kalkar, sarığını sarar, kılıncını kuşanır, mescide girip minbere çıkar. Hamd u senadan sonra Hz. Osman'ı çağırıp biat eder."
5- Şunu da kaydedelim ki, İbnu Hacer'in muhtelif kaynaklardan naklen kaydettiği rivayetlere göre, Hz. Ömer'den sonra hilafete Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın geçeceği, Hz. Ömer'in hilafeti yıllarından beri, İslam âleminin her tarafında beklenen bir husustur. Bir rivayet şöyle:
"Hârise İbnu Mudrib demiştir ki: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in hilafeti sırasında hacc yaptım. Karşılaştığım kimseler arasında Hz. Ömer' den sonra, Osman'ın halife olacağından şekke düşen hiç kimseyi görmedim."
6- Hadis metninde geçen bir meselenin açıklanmasında fayda var: Hz. Ömer, şûra üyelerini saydıktan sonra: "...Emîrlik şayet Sa'd'a isabet ederse, mesele yok. Aksi halde, kim emîr olursa ondan istifade etsin. Bilesiniz, ben onu aczi veya hıyâneti sebebiyle azletmedim" demiştir. Burada şu hâdiseye işaret etmektedir: Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallâhu anh), Irak fatihidir. Oraları İslâm'a kazandıran orduların başkomutanıdır. Kisra'nın Medâin şehrini fethetmiştir. Kûfe şehrinin bânisidir. Ayrıca Hz. Ömer (radıyallâhu anh), onu hicrî 21 yılında Kûfe'ye vali tayin etmiştir. Bilahare, bu vazifeden azletmiştir.
İşte rivayette temas edilen azl vak'ası budur. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Sa'd'ın aleyhine azli bahâne ederek, dedikodu yapılabileceğini düşünerek iade-i itibar nevinden bir açıklama ile, ortada bir ihânet veya beceriksizlik olmadığını, kim halife olursa, kendisinden istifade edilmesi gereken ihlâslı, dirayetli bir zat olduğunu belirtmiştir.
Nitekim, Sa'd (radıyallâhu anh), Hz. Ömer'den sonraki dönemlerde patlak veren fitne hareketlerine katılmamak ve hatta, bir ara hilafet teklif edilmiş olmasına rağmen bu netâmeli işi kabul etmemekle dirayet ve ihlâsını göstermiştir.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onun azil sebebini beyan etmez ise de, bu yüce halifenin, Halid İbnu Velid'i ordu komutanlığından azlediş sebebi ile alâkalı olarak Taberî'de gelen beyanatı bu hususu da aydınlatabilir: "Ben Hâlid'i ona karşı olan kinimden veya onun herhangi bir ihânetinden dolayı azletmedim. Azledişimin sebebi başkadır. Kazandığı her zafer onun şahsî faziletlerinden bilinmeye başlandı. O, bu başarıların gerçek fâili görülüyor, Allah unutuluyordu. Halbuki Allah, Müslümanlara bir zafer müyesser kıldığı zaman ona şükretmek gerekir, nankörlük değil. Tâ ki yenilerini versin.. Her zaferi ondan bilmek zorundayız, ne Hâlid'den ne de bir başkasından. İşte halk arasında çıkacak fitneyi önlemek için Hâlid'i azlettim."
Bu rivayetin ışığıyla bakınca, Hz. Ömer'in, İslâm ordusunun kazandığı zaferleri, komutanlardan bilerek, onları aşırı şekilde tebcile ve putlaştırmaya götürecek bir ruh halinin halk arasında hâkim olmasını istemediği ve bu maksadla tedbirler aldığı anlaşılmaktadır. Öyle ise Sa'd'ın azli de benzer bir maksadla yapılmış olabilir. [85]

7- Hadisten çıkarılan bazı hükümler

HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER

Bu uzun hadis, dikkat ettikçe çıkarılabilecek pek çok hüküm ve fayda ihtiva etmekte ise de, İbnu Hacer'in kaydettiği belli başlılarını şöyle sıralayabiliriz:
1- Hz. Ömer'in Müslümanların hepsine karşı duyduğu şefkat ve hayırhahlık, onlar arasında sünnetin tatbikini istemesi.
2- Hz. Ömer'in Rabbinden şiddetli korkusu, dinin tatbiki için gösterdiği titizlik, kendi nefsine olan titizliğinden fazla olduğu.
3- Yüze karşı medih yasağı, ifrat ve mübalağalı hallerle, yalana kaçan hallere mahsustur. Bu sebepten, Hz. Ömer, kendini öven genci, uzun elbise giymekten menettiği halde, şahsına yaptığı övgüden menetmemiştir.
4- Borcun ödenmesi için vasiyette bulunmak.
5- Hayırlı kimselerin yanına gömülmek için itina göstermek.
6- İmam seçiminde istişâre ve efdalin tercihi.
7- İmamet, biat akdi ile kesinleşir.

8- İbnu Battâl der ki: "Mefdûl'ün, kendinden efdal varken imam seçilmesinin cevâzına delil var. Böyle olmasaydı, hilâfet işi altı kişiden birinin seçilmesine bırakılmazdı. Zira Hz. Ömer biliyordu ki, bunlar faziletçe mutlak bir eşitliğe sahip değildir, biri diğerinden efdaldir."[86]

?11? ??? ???????? ?? ?? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ?????????? ???? ????????? ??????? ????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ??? ?????????? ??????? ???????: ??????? ??? ???????? ????????? ?????????? ????? ????: ? ??????? ???????? ????????????? ?????? ????? ???????? ????????: ?????? ??????????. ????: ?????? ????????????? ? ???????????? ??????? ??????? ??? ??????????? ??????? ???????? ????????? ???????????????? ????? ?????????? ??? ?????? ? ???????????????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??? ?????? ???? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?'???? ??????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ???? ?? ??????

?????????? ????? ??????: ??????? ?Œ?? ?????? ?????? # ?????? ??? ?????? ??????? ????????? ??????????? ???????? ???? ????????? ????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????????? ???????? ???????? ???????: ??????? ????????! ????????? ??????? ????????????? ?????????????? ????? ?????? ??? ?????? ???? ????????? ???? ?????????? ?? ???????? ????? ????????? ?????? ??? ?"?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?'????? ??????????: ?????????? ??????????? ? ????????? ?????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ????? ??????????? ????? ?????? ???????? ??? ??? ?????? ???? ?????? ??????? ??????????? ???? ????????????[. ????? ????.»? ???????????????«: ?? ? ????????: ??????????: ??????? ?????. »????????????????« ?????? ?????????? ?????? ??????? ???? ???? ???? ??? .

11. (1745)- Abdullah İbnu Selâm (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Hz. Osman (radıyallâhu anh) muhâsara edildiği zaman, namaz kıldırma işine Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'yi tayin etti. Bâzan Hz. İbnu Abbas kıldırıyordu. Sonra, Hz. Osman (isyancılara) elçi yollayıp, benden ne istiyorsunuz? diye sordu. Onlar: "Hilâfetten ayrılmanı istiyoruz" dediler. O da: "Allah'ın bana giydirdiği bir kaftanı çıkarmam" diyerek reddetti.
"Onlar seni öldürecekler!" dediler. O:
"Beni öldürdüğünüz takdirde, ebediyyen birbirinizi sevmeyecek, düşmanla elbirlik savaşamayacaksınız. Göre göre ihtilâfa düşeceksiniz. Ey kavm, bana karşı çıkardığınız şu ihtilâf sakın ola başınıza, sizden öncekilerin maruz kaldığı belâyı dolamasın!" dedi. İhtilâlcilerin tazyikleri artınca, cuma gününe oruçlu olarak girdi. Gün biraz ilerleyince uyudu. Uyanınca:
"Şu anda rüyamda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Bana: "Akşam yanımızda iftarını yapacaksın" buyurdu" dedi.
O gün öldürüldü. Sonra Hz. Ali (radıyallâhu anh) hutbe okumak üzere kalktı. Hamd ü senâdan sonra:
"Ey insanlar, dedi, bana yaklaşın, gözlerinizi, kulaklarınızı dört açın. Şahsen ben ve sizler hepimizin fitnenin içine düşmemizden korkuyorum. Fitne sırasında, hepimize gayret gerekecek." Devamla dedi ki:
"Allah bu ümmeti iki edeble terbiye etti: Kitap ve Sünnet. Bunların (tatbiki hususunda), sultan nezdinde gevşeklik olamaz. Öyle ise Allah'tan korkun, aranızdaki meseleleri halledin."
Hz. Ali (radıyallâhu anh) bunları söyleyip minberden indi ve beytü'lmaldan arta kalan servete yönelerek Müslümanlar arasında taksim etti." [Rezîn ilâvesidir, kaynağı bulunamamıştır.][87]

?12? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????????? ??????? ???????? ???? ?????? ??????????? ??????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???? ??????? ????????????: ????? ???????? '??? ????????? ? ??????? ?????? ???????? ??????????? ????? ???? ??????????. ??????? ?????? ?????? ????????????: ??? ???????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? ???? ??? ????????? ????????????? ???? ??? ????????????? ???? ??? ?????????????? ???????? ??????? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ??????: ?????? ?????????? ???? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ??????: ???????? ??? ???? ????????? ?????????? ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ????????????? ?????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ??????????????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ?????? ????? ?'????? ???? ??????? ?? ??????????. ????: ??????? ???????? ???????? ????? ???????? ????????? ??????? ??????????. ????? ?????? ??? ??????: ???? ?????? ???? ????? ????? ??????????? ??????? ??? ???? ?????? ???? ??? ??????????. ???? ???????? ???????????: ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ????: ??????? ????? ?????? # ???? ?????????? ?????????? ???? ??????? ??? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????? ?????????? ??????? ?????????: ???? ?????? ????? ??????? ????????? ?????? ??????? ??? ???????? ???? ?????? ?????????? ???????????? ???? ????????????[. ????? ???????.»???????????«: ??? ?????? ??? ???? ?? ????? ??????? ?????: »???????«: ?? ?????. »?????????«: ??????.

12. (1746)- Hasan Basrî (rahimehullah) hazretleri anlatıyor:
"Hasan İbnu Ali, vallahi Hz. Muâviye (radıyallâhu anhümâ)'yi dağlar gibi büyük askerî birliklerle karşıladı. Bunun üzerine Amr İbnu'l-As, Hz. Muâviye'ye:
"Ben vallahi, öyle askerî birlikler görüyorum ki, bunlar kendileri gibi (sayıca ve keyfiyetçe) akrân olan birlikleri öldürmedikçe geri dönmezler" dedi. Muâviye de Amr (radıyallâhu anh)'a -ki vallahi Hz. Muâviye bu iki adamın hayırlısıdır- şu cevabı verdi:
"Ey Amr, söyle bakalım! Şunlar (bizimkiler) öbürlerini, öbürleri de şunları öldürseler Müslümanların işlerini kim benim adıma yürütecek, kim kadınlarının, yetimlerinin bakımını benim adıma üzerine alacak?"
Sulh yapmak için, Kureyş'in Benî Abdişşems boyundan iki kişiyi yani Abdurrahman İbnu Semüre ve Abdullah İbnu Âmir'i, Hz. Hasan (radıyallâhu anh)'a gönderdi. Bunlara:

"Haydi, şu zâta gidin, ona (sulh yapmak istediğimizi) söyleyin. (Hilâfet arzusundan vazgeçmesini) taleb edin, (buna mukabil ne isterlerse) verin!" dedi. Bunlar Hz. Hasan (radıyallâhu anh)'ın yanına gidip, huzuruna çıktılar. (Hz. Muâviye'nin tenbihine uygun olarak) konuştular. (Hilâfeti Hz. Muâviye'ye bırakması halinde ne isterse vereceğini) söylediler. Hz. Hasan (radıyallâhu anh) onlara:
"Bizler Abdulmuttalib'in oğullarıyız. Beytu'lmaldan bir hissemiz var. Bu ümmet (ihtiyaç karşısında mal için) kanını israf etmeye başladı. (Beytu'lmaldan bize ayrılacak hisse nedir?)" dedi. Onlar:
"Hz. Muâviye size şunları teklif ediyor, hilâfetten vazgeçmenizi taleb ediyor, mukabilinde ne istediğinizi soruyor" dediler. Hz. Hasan (radıyallahu anh):
"Sizin bu vaadlerinizi bize kim tekeffül edecek?" dedi. Elçiler:
"Sana biz tekeffül ediyor, garanti veriyoruz!" dediler. Hz. Hasan her ne talebte bulundu ise hepsine:
"Biz tekeffül ediyoruz!" diyerek teminat verdiler. Böylece Hz. Hasan, Hz. Muâviye (radıyallâhu anhümâ) ile sulh yaptı.
Hasan Basrî demiştir ki:
"Ben Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'i işittim şöyle demişti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı minberde gördüm, yanında Hz.Hasan İbnu Ali vardı. Bâzar halka yöneliyor, bazan Hasan'a yöneliyor ve: "Şu oğlum, seyyiddir. Umulur ki, Allah bununla iki muazzam Müslüman orduyu sulha kavuşturacak" diyordu." [Buhârî, Sulh 9, Menâkıb 25, Fedailu'l-Ashâb 22, Fiten 20.][88]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Hasan (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın torunudur. Babası Hz. Ali, annesi Hz. Fatıma (radıyallâhu anhümâ)'dır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müşfik terbiyelerinde yetişmiş bahtiyarlardandır. İbadet, takva, ümmet-i Muhamed'e karşı sevgi gibi evsafta emsâlinden üstündü.
Babası Hz.Ali (radıyallâhu anh) şehid edildiği zaman (hicretin 40. yılı Ramazan'ı) kendisine biat edilmişti. Biat akdi, babasının ölüm anlarında tamamlanmıştır. Biat edenlerin, sayıca 40 binden fazla olduğu belirtilir. Irak, Horasan, Hicaz, Yemen gibi beldeler hilâfetini tanımıştır. Bu minval üzere 7 ay kadar hilâfette kaldı. Şam'da bulunan Hz. Muâviye onun hilâfetini tanımadı, ordusunun başına geçerek üzerine yürüdü. O da Muâviye'yi karşılamak üzere ordusuyla hareket etti. Sadedinde olduğumuz rivayetten de anlaşılacağı üzere, Hz. Muâviye, Hz. Hasan'ın ordusunu altedemeyeceğini anladığı için, hilâfeti bazı tavizler mukabilinde sulh yoluyla kendisine bırakmasını teklif etti.
Üsdü'l-Gâbe'nin bir rivayetine göre, sulh teklifi Hz. Hasan tarafından yapılır.
Hülâsa Hz. Hasan, askerleriyle meseleyi müşâvere eder, Müslümanlar arasında cereyan eden Sıffîn ve Nehrevân savaşlarını, bunların acı neticelerini hatırlatır, sulha taraftar olmalarını telkin eden bir konuşma yaparak, karârı askerlere bırakır. Askerler sulha talib olurlar ve İslâm tarihinde Âl-i Beyt'in şerefini artıran, ümmetin onlara olan sevgisinin ziyadeleşmesine vesile olan sulh yapılır ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihbar-ı gayb nev'ine giren bir mucizesi daha zâhir olur. Zîra sağlığında, Hz. Hasan (radıyallâhu anh)'ın iki büyük Müslüman grup arasında sulha vesile olabileceğini tebşir etmiş idi. Bazı rivayetlerde ümit ifade eden ??????? kelimesi kullanılmış ise de bazı rivayetlerde cezm ifade eden siga kullanılmıştır.
2- Hz. Hasan'ın Hz. Muâviye (radıyallâhu anhümâ)'ye biat tarihi ihtilâflıdır. Hicretin 40. yılında Rebiyyülevvelde mi, Rebiyyülâhirde mi ve hangi günlerinde? kesinlik bilinmediği için hilâfet müddeti 6 aydan biraz fazla, veya 8 aya yakın denmiştir.[89]
3- Hadisin ifade ettigi faydalar

HADİSİN İFADE ETTİGİ FAYDALAR:

* Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mucizesi gözükmektedir.
* Hz. Hasan, ümmetin menfaati için saltanatı terkederek büyük bir fazilet örneği olmuştur. Sayı azlığı, zillet, dünyevî bir menfaat için değil, sırf rızâyı Bârî için böyle yapmıştır, rivayetler bu hususu tasrih eder.
* Hadis, Hz. Muâviye ve Hz. Hasan, her iki tarafın Müslüman olduğunu te'yid etmekte, böylece Harîciler'in her iki tarafı da tekfir iddiaları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından tekzib edilmiş olmaktadır. Süfyan İbnu Uyeyne her iki tarafın Müslüman olduğunu te'yid eden ???? ?????????????? tâbiri karşısında hayret etmiş: "Bu bizi cidden memnun etti..." demiştir.* İnsanlar arasını bulmanın, bilhassa kana mani olacak sulhün fazileti görülmektedir.
* Hz. Muâviye'nin ümmet karşısındaki re'feti görülmekte, siyasî dehâsı, tedbiri anlaşılmaktadır.
* Efdal varken mefdûlün (faziletçe az olanın) halifeliğinin caiz olduğuna delil var. Çünkü Sa'd İbnu Ebi Vakkas, Sa'd İbnu Zeyd gibi Aşere-i Mübeşşere'den ve Bedir Ashâbı'ndan iki kişi henüz hayatta iken, faziletçe dûn olan Hz. Muâviye ve Hz. Hasan halife olmuşlardır.
* Müslümanların maslahatı için kişinin hilâfetten istifa etmesi, buna mukabil mal kabûl etmesi caizdir.
* Toruna oğul denilebilir. Ulemâ, dedenin hanımının, kızının oğluna haram olduğunda ittifak eder, keza kızın oğlunun hanımı da dedesine haramdır, miras meselesinde ihtilâf olsa da haramlık hususunda icma vardır.
* Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali daha haklı, hakka daha yakın olsa da, Hz. Ali veya Hz. Muâviye'nin yanında yer almaktan kaçanların re'ylerinin doğruluğu da anlaşılmıştır. Daha önce de zikrettiğimiz gibi Sa'd İbnu Ebî Vakkas, İbnu Ömer, Muhammed İbnu Mesleme, Ebû Bekre, Üsâme (radıyallâhu anhüm ecmain) vs. bu görüşte idiler.
* Cumhur, Hz. Ali'nin yanında yer alarak savaşanların doğru hareket ettiğine hükmetmiştir. Bunda şu âyete dayanırlar: "Mü'minlerden iki tâife kendi aralarında savaşırlarsa aralarını barıştırın. Eğer onlardan biri diğerine karşı hâlâ tecâvüz ederse, o tecâvüz edenle Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın" (Hucurât 9). Âyette mütecâviz, âsi tâife ile savaş emredilmektedir. Hz. Ali ile savaşanlar âsi (buğât) kabul edilmiştir. Bununla beraber, Cumhur, bu iki taifeden herhangi birinin zemmedilmesine fetvâ vermemiş, "İçtihad ettiler. İçtihadda bir taraf hata etti, bir taraf isabet. Müctehid hatasından dolayı muâheze edilmez" demiştir.[90]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/404.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/405.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/405.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/405-406.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/406-407.
[6] İbnu Hacer her üç şıktaki hadîslerin tek başına alındıkta "zayıf" sayılacaklarını belirtir, ancak şâhidlerini zikrederek takviyeden sonra hükme girer.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/407-410.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/411.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/411-412.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/412-413.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/413-414.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/415.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/415.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/415-416.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/416-417.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/417.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/417-418.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/418-419.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/419.

[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/420.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/420-422.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/422.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/422-423.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/423.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/423-424.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/425.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/425-426.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/426.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/426-427.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/427.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/428.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/429.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/429.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/430.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/430.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/430-431.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/431.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/431-432.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/432.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/432-434.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/435.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/435-436.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/436.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/436.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/437.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/437.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/438.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/438.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/439.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/439-440.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/440-441.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/442.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/442.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/442-443.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/443.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/443-444.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/444.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/444-445.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/446.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/446-447.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/447-448.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/448.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/449.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/449-450.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/450.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/450-451.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/452-453.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/453-454.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/455.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/455.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/459.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/459-461.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/465-469.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/469-471.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/471-472.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/474-475.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/475-478.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/479.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/479-480.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/480-481.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/482-484.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/484-485.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/486.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/490-493.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/493-496.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/497.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/498-499.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/500-501.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/501.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/502.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33 MÜSAKAT (BAHÇE VE AĞAÇ ORTAKLIĞI) KİTABİ
1. Müsakat İle İlgili Hadisler
2. Müsakatta Kölelerin Çalışması

33 MÜSAKAT (BAHÇE VE AĞAÇ ORTAKLIĞI) KİTABİ[1]

1. Müsakat[2] İle İlgili Hadisler

1. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) Hayber'i fethettiği gün Hayber yahudilerine:
«—Aziz ve celil olan Allah'ın sizi burada ikamet ettirdiği gibi, bahçelerinizin mahsulü olan meyveler (hurmalar) sizinle aramızda müşterek olmak üzere ben de sizi burada (yerinizde) bırakıyorum.» dedi.[3]
Said b. Müseyyeb diyor ki: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Ra-vaha (r.a.)'yı gönderirdi. O da ağaçlardaki yaş hurmanın miktarını tahmin eder, sonra onlara:
«— isterseniz size kalsın (bize düşen hissenin parasını verirseniz), isterseniz (bize düşeni) hurma olarak alırım.» derdi.
Onlar da o hurmaları alırlardı.[4]

2. Süleyman b. Yesar'dan; Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b Ra-vaha (r.a.)'yı Hayber'e gönderirdi. O da yahudilerle aralanndaki yaş hurmanın miktarını tahmin ederdi. Onlar kadınlarının süs eşyalarından onun için biraz süs eşyası topladılar ve:
«— Bunu al, taksim esnasında bize göz yum ve bizim lehimize davran» dediler. Abdullah b. Ravaha (r.a.) da:
«— Ey yahudi topluluğu, Allah'a yemin ederim ki, siz bana göre Allah'ın en çok buğz ettiği mahluklardansınız.[5] Ama bu (davranışınız) beni size karşı zulüm ve haksızlık yapmaya sevk etmeyecektir. Bana vermek istediğiniz rüşvet ise kesin olarak haramdır.
Biz onu yemeyiz.» dedi. Bunun üzerine onlar da:
«— Yer ve gökler işte böylece ayakta durur.»[6] dediler.[7]
imam Malik der ki: Bir adam, içersinde boş arazi bulunan hurmalığını bakıcıya verdiğinde, bakıcılık işini yapan kimsenin o boş yerde yapacağı ziraat kendisine ait olur.
Arazi sahibi, boş yerde onun kendisi için ziraat yapmasını şart koşarsa, bu doğru olmaz. Çünkü çalışan adam, ağaçları arazi sahibi için yetiştirir. Bu ise, fazladan yapacağı bir iş olur.
Eğer ziraatin aralarında ortak olmasını şart koşarsa tohum, sulama ve çalışma gibi masrafların hepsi çalışan adama ait olduğu takdirde, bunda bir mahzur yoktur. Ama çalışan, mal sahibine tohum sana ait olacak diye şart koşarsa, bu caiz olmaz. Çünkü bu takdirde, mal sahibine karşı bir fazlalık şart koşmuş olur. Musa-kat ise, bütün nafaka ve masraflar çalışana ait olmak üzere gerçekleşir. Mal sahibine bunlardan hiç bir şey yüklenmez. Bilinen müsakatın şekli budur.
îmam Malik der ki: İki kişi arasında ortak olan bir su gözesinin (veya kuyusunun) suyu kesildiğinde onlardan biri onu yapmak ve işletmek istese, diğeri de: «Yapacak bir şey bulamıyorum.» dese, bu durumda işletmek isteyene: «Sen yap ve masraflarını da karşıla. Suyun hepsi senin olur. Ortağın senin harcadığın masrafın yarısını getirinceye kadar onunla bahçe sularsın. Yaptığın masrafın yansını getirince sudan hissesini alır.» denilir. Burada suyun hepsi, masrafları karşıladığı için birinci adama veriliyor. Eğer çalışması neticesinde bir şey elde edemezse, diğeri de masraftan herhangi bir şey ödemez.[8]
imam Malik der ki: Bütün nafaka ve masraflar bahçe sahibine ait olur, çalışan da yaptığı işten başka bir şeye karışmaz ve meyvelerin bir kısmından ücretini alırsa, bu doğru olmaz. Çünkü belli
bir şey tayin edip de onun üzerine çatışmadıkça, ücretinin ne kadar olacağını bilemez ve az mı alacak çok mu alacak tayin edemez.
îmam Malik der ki: Hiçbir sermaye sahibinin veya bahçesini bakıcıya veren kimsenin, o maldan ve o hurmalıktan bir şey istisna etmesi (yani şu işi sadece benim için yapacaksın demesi) caiz değildir. Çünkü o zaman, ücretle çalışan bir işçisi olur. Meselâ: Benim için şu kadar hurmalıkta çalışıp sulama ve yetiştirmen üzere, bahçemi sana bakıcılığa veriyorum veya sana vereceğim mudarebe malından olmayan on dinarı (kân bana ait olmak üzere) çalıştırman şartıyla şu kadar sermaye veriyorum dese, bu doğru değildir. Caiz olmaz. Bizdeki durum böyledir.
îmam Malik der ki: Müsakatta bahçe sahibinin çalışana şart koşması caiz olan âdetler; bahçe duvarlarını çevirmek, su gözelerini temizlemek, kanalları sıyırmak, hurmaları ıslah etmek, kökleri temizlemek, meyveleri toplamak ve benzeri şeylerdir. Bahçede çalışana, anlaşmalarına göre meyvelerin yarısı, daha az veya fazlasını vermek şart koşulabilir. Ancak asıl arazi sahibi kuyu kazmak, su gözesi açmak gibi çalışanın yapacağı yeni bir iş şart koşa-maz. Fidanını kendi yanından getireceği bir ağaç dikmesini ve büyük masrafı gerektiren bir su havuzu yapmasını da şart koşamaz. Çünkü bu, bahçe sahibinin herhangi bir insana; meyveler büyüyüp satılması helâl olmadan önce: «Şu bahçemdeki meyvelerin yarısına benim için buraya bir ev yap, yahut bir kuyu kaz, yahut bir su akıt, veyahut da herhangi bir iş yap.»demesi gibi ki, bu da olgunlaşmaya başlamadan önce meyveleri satmak olur. Halbuki Resûlullah (s.a.v.), olgunlaşmaya başlamadan önce meyvelerin satılmasını yasaklamıştır.

imam Malik der ki: Meyveler olgunlaşmaya yüz tutup satılması helâl olduktan sonra bir adam diğer birine: «Bu bahçedeki meyvelerin yarısına bana şu işleri yap.» dese bunda bir mahzur yoktur. Bu durumda onu belli bir ücretle çalıştırmış olur. O da onu görmüş ve kabul etmiş olur. Ama müsakata gelince eğer bahçede meyve yoksa veya az olur ya da bozulursa (çalışan) bundan başka birşey alamaz. Amele ise ancak belli bir ücretle çalıştırılır. Ücretli çalıştırmak da bir çeşit alış veriş sayılır. Çalıştıran ondan işini satın almış olur. Aldanma olunca bu doğru olmaz. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) aldanma ve aldatma olan alışverişi yasaklamıştır.
tmam Malik der ki: Bizdeki sünnete göre müsakat, bütün hurma, zeytin, şeftali ağaçları ile üzüm asmalarında ve benzeri şeylerde caizdir. [9]Herhangi bir mahzuru yoktur. Mal sahibi meyvelerin yarısını, üçte birini, dörtte birini veya bunlardan daha az ya da fazlasını almak üzere anlaşabilir.
imam Malik der ki: Yine müsakat ziraat bitkilerinde de caizdir. Ziraat bitkileri yerden çıkıp yükseldiğinde sahibi sulamaktan ve çalışıp yetiştirmekten aciz olunca, bunlar da ortaklığa verilebilir, caizdir. Helâl olan şeylerden birinde meyveler olgunlaşıp gelişerek satılabilecek duruma gelince, artık ondan müsakat yapılmaz.[10]Böyle bir durumda müsakat ancak gelecek yıl için yapılır. Satılması helâl olacak durumdaki meyvelerde yapılacak müsakat ise kiralama olur. Çünkü bu durumda bahçe sahibi ile olgunlaşan meyveler hakkında onları korumak ve toplayıp kesmek için müsakat yapmış olur. Bu da mal sahibinin ona (ücret olarak) vereceği bir para mesabesindedir. Buna da müsakat denmez. Müsakat ancak ağaçların budanması ile meyvelerin olgunlaşmaya yüz tutması arasındaki zamanda yapılır.
imam Malik der ki: Bir kimse meyveler olgunlaşıp satılacak duruma gelmeden Önce bahçesini ortağa verse, bu müsakat olduğu gibi, caizdir.
imam Malik der ki; Boş bir arazinin müsakat yoluyla ortağa verilmesi caiz değildir. Bunu sahibi para ve benzeri belli bir kıymet verebilir. Ama bir adamın boş olan arazisini oradan karşılığı kiraya çıkarılacak ürünün üçte biri veya dörtte biri karşılığında kiraya vermesi halinde bunda belirsizlik olabilir.[11] Çünkü ziraat ürünleri bir kere az olur, bir kere çok olur. Bazan da tamamen helak olur. Böyle olunca da arazi sahibi arazisini kiraya vere-
bileceği belli bir kirayı bırakarak, tamamlanıp tamamlanmayacağım bilmediği belirsiz olabilecek bir iş almış olur. Bu ise mekruhtur. Çünkü bu bir adamın, bir yolculuk için belli bir şey karşılığında bir ücretli tutup, sonra da ona: «Sana ücret olarak bu seferimde kazandığımın onda birini vereyim mi?» demesi gibidir ki, bu caiz olmaz.
İmam Malik der İd: Bir adamın ücretle çalışması, arazisini ve gemisini kiraya vermesi, ancak bizzat kendi alacağı belli bir ücretle olabilir.
îmam Malik der ki: Hurmalık ile boş arazi hakkındaki müsa-kaiın farkı olması şundan ileri gelir: Hurmanın sahibi meyveleri olgunlaşmcaya kadar satamaz. Arazinin sahibi ise orada hiç bir şey olmadığı, yani boş olduğu halde kiraya verebilir.
imam Malik der ki: Hurmalıklar da üç sene, dört sene ya da daha az veya daha fazla süre ile müsakat yoluyla ortağa verilebilir.
Benim duyduğum budur. Diğer ağaçlar da hurma gibidir. Onda caiz olan, diğerinde de caizdir.
îmam Malik der ki: Müsakat yoluyla bahçesini veren kimse, karşı taraftan fazla olarak altın, gümüş, yiyecek veya başka hiç bir şey alamaz. Bu, doğru değildir. Yine aynı şekilde çalışan da bahçe sahibinden böyle bir şey alamaz. Aralarındaki bu ziyadelik caiz değildir.
imam Malik der ki: Aynı şekilde, kâr ortağı da bu durumdadır. Müsakat veya mudarebeye ziyadelik girince ücret olur. Bunlara ücret girince de, doğru olmaz. Kâr olup olmayacağı yahut az mı, çok mu olacağı bilinmeyen, belirsizlik olabilecek bir yerde ücretle çalışmak ise caiz değildir.
îmam Malik der ki: Bir adam, içerisinde hurma, üzüm asması ve benzeri ağaçlar bulunan bir arazisini müsakat yoluyla başkasına verdiğinde, orada boş araziler de bulunsa, eğer o boşluklar' asla tabi ise ve asıl arazi de oranın büyük bir kısmını veya çoğunluğunu teşkil ediyorsa, orada müsakat yapılmasında bir mahzur yoktur.
Meselâ, hurmalık üçte iki veya daha fazla olsa da, boş kısmı
üçte bir veya daha az bulunsa, bu takdirde boşluk asla tabi olur. Boş arazide hurma, üzüm asması ve benzeri ağaçlar bulunsa ve burada asıl arazi üçte bir veya daha az olsa da, boşluk üçte iki veya daha fazla olsa, o zaman kiraya vermek caizdir. Müsakat ise caiz değildir. İçersinde boşluk olan ağaçlı araziyi müsakat yoluyla ortağa vermek, içersinde az ağaç bulunan bir boş araziyi kiraya vermek veya gümüş süslemeli bir mushafı veya kılıcı gümüş karşılığında satmak, kaşlı ve içersinde altın bulunan bir yüzük veya gerdanlığı dinar karşılığı satmak, insanların yaptığı işlerdendir, insanların yapmakta olduğu bu alış veriş caiz olarak devam etmektedir. Bu hususta şu kadar olunca haram olur, ondan az olunca helâl olur diye bunu açıklayan bir şey (seri bir delil) gelmedi.[12]
Bize göre,insanlann amel edip aralarında caiz gördükleri husus şudur: Altın ve gümüş içinde bulunduğu şeye tabi olursa, satışı caizdir. Meselâ kılıcın demiri, yüzük kaşı veya mushafın kıymetinin üçte iki veya daha fazla olup, altın ve gümüş süslemelerin kıymetinin ise üçte bir veya daha az olması gibi.[13]

2. Müsakatta Kölelerin Çalışması

3. îrnam Malik der ki: Müsakatta çalışanın mal sahibine şart koşacağı işçi köleler hakkında duyulan en güzel şey bunda bir mahzur olmayışıdır. Çünkü onlar malın işçileridir. Mal mesabe-sindedirler. Çalışana da bir menfaatleri yoktur. Ancak onlar sebebiyle yapacağı işler hafiflemiş olur. Onlar olmasa, işlerde zorluk çeker. Bu, pınar ve taşıma suyla yapılan sulama mesabesindedir.
Hiç bir zaman ağaç ve menfaat bakımından eşit olduğu halde, biri kesilmeyen bol pınar suyu ile, diğeri de taşıma su ile sulanan iki arazide aynı şartlarla müsakat yapan birini bulamazsın. Çünkü pınar suyuna verilecek emek hafif, taşıma suya

verilecek emek ise ağırdır. Bize göre hüküm böyledir.
Bahçeye bakan, orada çalışan işçi köleleri başka bir yerde çalıştıramaz bunu müsakat yaptığı kimseye şart koşamaz.
îmam Malik; der ki: Bahçeye bakan kimsenin, mal sahibine, orada müsakat anlaşması esnasında bulunmayan kölelerin bahçede çalışmalarını şart koşması caiz değildir.[14]
imam Malik der ki: Mal sahibinin, bahçeye bakan kimseye, orada hizmet gören kölelerden birini çıkarıp almayı şart koşması, caiz değildir.
îmam Malik der ki: Bir arazide müsakat, —akit esnasında— bulunduğu durum üzerine yapılır.
Mal sahibi eğer orada hizmet gören kölelerden birini çıkarmayı istiyorsa, onu müsakat anlaşmasından önce yapsın. Bundan sonra dilerse müsakat anlaşması yapsın.
Kölelerden biri ölür, kaybolur veya hastalanırsa, mal sahibinin onun yerine başkasını getirmesi gerekir.

---

[1] Müsâkât: Lügatta sulamak, su vermek, tarlasını veya bahçesini bakıcıya vermek, manalarına gelir. Istılahta ise, bir taraftan ağaçlar, yani bir seneden fazla yerde kalan bitkiler, diğer taraftan da bunları sulama ve yetiştirme gücünün ortaya konulmasiyle meydana gelen bir ortaklık çeşididir. Bu ortaklıkta, çalışan kimse, yetiştirdiği ağaçların mahsûlünden bir kısmını, aralarında kararlaştıracakları bir nisbet dahilinde ortaklık payı olarak alır.
[2] Müsâkat: Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve diğer üç mezhep imamına göre sahihtir. Fetva da buna göre verilmiştir, tmamı Azama göre ise caiz değildir. (DâmâdMecmaül-Enhür: c. 2, s. 398).
[3] Ibn Abdilber der ki: Bütün Muvatta ravileri, çoğu tbn Şihab ravileri mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Bkz. Şeybanî, 831.
[4] Bu hadisi şeriften anlaşıldığına göre, fetihten sonra hurmalar Resûlullah (s.a.v.) ile müslümanlara ait olmuştur. Onlara buraları müsâkât yoluyla verilmiştir. Böylece, çalışmalarına karşılık, hurmaların bir kısmı kedilerine bırakılmıştır. Miktarı tahmin edildikten sonra onlara bırakılması da satış yoluyla olmuştur. Çünkü onlar rutab (yani yaş) iken yemek veya satmak istiyorlardı. Ashab ise ancak temr (kuru hurma) olarak alıyorlardı. (Bâcî, el-Münteka, c. 5 s. 118-120)
[5] Bununla onların küfrünü ve Resûlullah (s.a.v.)'e karşı olan düşmanlıklarını kast etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, bununla ilgili olarak şöyle buyuruyor: "İman edenlere düşmanlık bakımından Yahudilerle Allah'a eş koşanları insanların en şiddetlisi bulacaksın.» (Maide: 82).
[6] Bütün muvatta rivayetlerinde mürseldir.
[7] Bununla hakkı itiraf etmiş olmaları muhtemeldir. Bunu da kendilerine geleceğini zannettikleri cezadan kurtulmak ve onun sözüne döndüklerini, yaptığına razı olduklarını göstermek için söylemişlerdir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 121).
[8] İşte bu yüzden de suda hak sahibi olmaya diğerinden daha layıktır. O da kendisine düşen masrafları ödeyip ortak oluncaya kadar birinci adam kullanır.
[9] Safilere göre, müsâkât sadece hurma ile üzümde caizdir, diğerlerinde caiz değildir. Hanefilere göre ise, yerde bir sene veya daha fazla kalan bütün bitkilerde caizdir, bunlar ister meyveli olsun ister olmasın fark etmez, (el-Fıkhu al-Mezahibül-Erbea, c. 3, s. 25 ve 28)
[10] Çünkü müsâkât başkasının bahçesine emek vererek meydana getireceği mahsule ortak olmaktır. Meyveler olgunlaşıp satılacak duruma gelince, emek ve hizmete lüzum kalmadığı İçin, müsakatm bir anlamı olmaz.
[11] Boş bir araziyi ondan elde edilecek şeylerin bir kısmına karşılık kiraya vermek, Mâlikilerce caiz değildir. Ebû Hanife'ye göre ise caizdir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5 s. 132).
[12] Yani caiz olup olmamasının hududunu tayin eden seri bir kaide gelmedi. Üçte bir ölçüsü de alimlerin içtihadıyla beyan edilmiştir. (Bâcî, el-Münte-ka, c. 5, s. 138).
[13] Yani böyle olunca, onların altın veya gümüş karşılığında satılmaları caiz olur.
[14] Zira bu, müsâkât şartlan üzerine bir ziyadelik olur ki, bu da doğru değildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31- LÜKATA BAHSİ
Babımız Hadislerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
1- Hacının Lükatası Hakkında Bir Bab
2- Sahibinin İzni Olmaksızın Davarı Sağmanın Haram Kılınması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Ziyafet ve Benzeri Şeyler Babı
4- Malın Fazlası ile Yardımda Bulunmanın Müstehab Oluşu Babı
5- Yiyecekler Azaldığı Vakit Onları Karıştırmanın ve Bu Hususta Yardımlaşmanın Müstehab Oluşu Babı

31- LÜKATA BAHSİ

1- (1722) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Rafta b. Ebî Abdirrahmân'dan dinlediğim, onun da Münbais'in âzâdlısı Yezid'den, onun da Zcyd b. Hâlid El-Cühenî'den [1] naklen rivayet ettiği- şu hadîsi okudum. Zeyd şöyle demiş:
BİR adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek ona ltika* tanın hükmünü sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i «Onun mahfazasını ve bağını belle! Sonra onu bir sene i'lân et! Sahibi gelirse ne âlâ! Aksi takdirde onu nasıl istersen öyle yap!» buyurdu.
Adam:
— Kaybolmuş koyun (un hükmü nedir?) dedi.
«Senin yahut dîn kardeşinin yahut da kurdundur.» buyurdular.
Adam:
— Ya kaybolmuş deve ne olacak? dedi.
«Ondan sana ne? Su tulumu ve çarığı beraberinde! Sahibi rastlayınca ya kadar suya gider ve ağaçları otlar!» buyurdular.
Yahya : «Zannederim ifâsahâ okudum.» dedi.

2- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr da rivayet ettiler. İbni Hucr «Bize haber verdi» fa'bîrini kullandı. Ötekiler: Bize İsmâîl —ki İbni Ca'fer'dir— tahdîs etti, dediler. O da Rabîa b. Ebî Ab~ dirrahmân'dan, o da MÜnbais'in âzâdlısı Yezîd'den, o da Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'den naklen rivayet etmiş ki, bir adam Resûlüllah (Sollallahü A leyhi ve SeİIem) 'e lükatanın hükmünü sormuş. O da :
«Onu bir sene i'lân et! Sonra (bir de) onun bağını ve kabını beilel Sonra onu harca! Şayet sahibi gelirse onu kendisine veriver!» buyurmuş.
Adanı:
— Yâ Rcsûlâllah! Kaybolmuş koyunun 'hükmü nedir? demiş. «Onu al! Zîra o ya senin ya dîn kardeşinin yahut da kurdundur.» buyurmuş. Adam:
— Yâ Resulâllah! Ya kaybolmuş develer ne olacak? diye sormuş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızmış. Hattâ yanakları kızarmış. (Yahut yüzü kızarmış.) Sonra:
«Onlardan sana ne? Sahibi rastlaytncaya kadar onun çarığı ve su tulumu beraberindedir.» buyurmuşlar.

3- (...) Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb El-Hâris ve başkaları haber verdiler. Onlara da Rabîa b. Ebî Ab-dirrahmân bu isnâdla Mâlik hadîsinin mislini rivayet etmiş. Yalnız o şunu ziyade etmiş: «Dedi ki: Resûlü\lnh(Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'e ben de beraberinde iken bir adam geldi; ve ona lükatamn hükmünü sordu. Bu hadîste Amr: Şayet lükatamn arayıcısı gelmezse onu harcayıver! cümlesini söyledi.»

4- (...) Bana Ahmed b. Osman b. Hakîm El-Evdî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyma —ki İbni Bilâl'dir— Rabîa b. Ebî Abdirrahman1 dan, o da Münbais'in âzâdlısı Yezîd'den naklen rivayet etti. Yezîd şöyle demiş: Ben Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'yi şunları söylerken işittim:
«Bir adam Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'c geldi...» arkacığın-dan râvi hadîsi İsmail b. Ca'fer hadîsi gibi rivayet etmiştir. Yalnız o : «Yüzü ve alnı kıpkırmızı kesildi ve kızdı.» demiş.
«Sonra onu bir sene i'lân et!» cümlesinden sonra:
«Şayet sahibi gelmezse Iükata senin yan-nda emânet olur.» ibaresini ziyâde etmiştir.

5- (...) Bize Abdullah b. Mcsleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (yâni İbni Bilâl), Yahya b. Saîd'den, o da Münbais'in âzâdlısı Yezîd'den naklen rivayet etti ki, Yezîd, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in sahâbîsi Zeyd b. Hâjid El-Cühcnî'yİ şunu söylerken işitmiş :
— Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e altın veya gümüş lükata-nın hükmü soruldu da:
«Onun bağını ve mahfazasını belle! Sonra onu bir sene i'lân et! Şayet (sahibini) âğrenemezsen onu harca (ya bilirsin). Lükata senin elinde bir emânet olsun! Şayet günlerden bîr gün arayıcısı gelirse onu kendisine veri ver!» buyurdu. Soran zât ona kaybolan develeri de sordu. Bunun üzerine:
«Onlardan sana ne? Bırak oniarıl Zîrâ onların çarıkları ve su tulumlan yanlanndadır. Sahipleri onları buluncaya kadar suya gelirler, ağaçları otlarlar!» buyurdu. O zât koyunu da sordu. Efendimiz :
«Onu al! Çünkü o ancak ya senin, ya dîn kardeşinin yahut da kurdundur.» buyurdular.

6- (...) Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân b. Hilâl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti (Dedi ki) : Bana Yahya b. Saîd ile Rabîatü'r-Re'y b. Ebî Abdir-rahmân[2], Münbais'in âzâdlısı Yezîd'den, o da Zeyd b. Hâlid El-Cübe-nî'den naklen rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kaybolan develerin hükmünü sormuş...»
Rabîa şunu ziyade etmiş: «Bunun üzerine kızdı; hatta yanakları kızardı.» ve hadîsi yukarıdakilerin hadîsi gibi rivayet etmiş. Şunu da ziyade eylemiş: «Şayet sahibi getir de mahfazasını, sayısını ve bağını bilirse onu kendisine vcriver! Aksi takdirde o senindir.»

7- (...) Bana Ebû't-Tahir Alım e d b. Anır b. Şerh de rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Dahhak b. Osman, Ebû'n-Nadr'dan, o da Büsr b. Saîd'den, o da Zeyd b Hâlid El-Cühenî'den naklen rivayet etti. Zeyd şöyle demiş:
Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Seîlem) 'e îü katanın hükmü soruldu da: «Onu bir sene f'lân et! Şayet İ'tiraf edilmezse onun mahfazasını ve bağını belle! Bilâhare onu ye! Ama sahibi gelirse onu kendisine veri ver!» buyurdular.

8- (...) Bu hadîsi bana İshâk b. Mansûr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir El-Hanefî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Dahhâk b Osman bu isnadla rivayette bulundu. Bu hadîste o şunu da söyledi: Şayet i'tiraf edilirse onu veriver! Aksi takdirde onun mahfazasını, bağını ve sayısını belle!»
Bu hadîsi Buhâri «İlim» ve «Lükata» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Lükata-da; Tirmizî ile İbnİ Mâce «Ahkâm» da; Nesâî «Ed-Davâll ve'l Lükata»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında «Hasen sahihtir.» demiştir.
Lükata: Tesadüfen bulunan şey demektir. Bu kelime şeriat lisanında para ve eşya gibi şeyler hakkında kullanılır. Sokakta bulunan çocuğa lakît, hayvana ise dâlle denir. Lükata kelimesi «lâkta», «lükaata» ve «Lakata» şekillerinde de okunabilirse de en meşhur okunuş şekli «lükata» dır.
Resülv&lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e suâl soran zât, bu hadîsin râ-vilerinden Mâ1ik'in babası Umeyr'dır. Kendisine verilen cevapta evvelâ bulunan paranın çantasını ve çantanın bağını bellemesi tavsiye buyurulmuştur. Bundan maksat: Çantayı aramaya gelen olursa onu ta'rîf ederken yalan söyleyip söylemediğini anlamak, bir de bulduğu çantayı kendi eşyası ile karıştırmamaktır. Bundan dolayıdır ki, unutmamak için bulunan şeyi yazmak, cinsini, miktarını ve şâir vasıflarını tesbit etmek müstehapdır.
Bundan sonra B,tsû\üllah(Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bulunan şeyin bir sene ilânını emir buyurmuştur. Ulemânın beyânına göre bu ilân evvelâ günde iki defa, sonra haftada bir defa, sonra ayda bir defa olmak sureti ile eşyanın bulunduğu yerde toplantı mahallesinde yapılır. Gerçi hadîsin bir rivayetinde bulunan şeyin üç sene ilân edileceği bildirilmiş ise de rivayetin bâzı tarîklerinde bir sene mi, üç sene mi buyurulduğunda şek edilmiştir. Binâenaleyh şek ile bildirilen ziyâde kabul olunmaz. Zîra hadîsin diğer rivayetlerine muhaliftir; bazıları kıssanın ayrı ayrı iki yerde geçtiğine kail olmuşlardır.
Resûlüllah (Saliallahit Aleyhi ve Sellem)'in soran zâta:
«Sahibi gelirse ne âlâ! Aksi takdirde onu nasıl istersen öyle yap!» buyurması bulduğu parayı veya eşyayı kendi ihtiyâcına sarf etmesi için izindir. Koyun hakkındaki suâline dahî:
«Senin yahut din kardeşinin yahut da kurdundur.» buyurarak aynı izni vermiştir. Bu cümlede hazif edilmiş kelimeler vardır.
Takdiri şöyledir: «Onları sen alırsan senin, sen almazsan almak isteyen herhangi din kardeşinin yahut bulan sahibinin, alan bulunmazsa kurdun kuşun olur.» Fakat deve suâline böyle cevap vermemiş, devenin güçlü kuvvetli bir hayvan olup düşmanından kendini müdâfaa edebileceğine, kendiliğinden suya gidebileceğine, ağaçların yapraklarını otlaya-cağına işaretle onun koyun hükmünde olmadığını bildirmiştir. Şu hafde bulunan deve aradan zaman geçmekle kimsenin milki olmaz. Deve ile koyun arasındaki bu fark koyunun kendini müdafaadan âciz bir hayvan, deveninse kendini müdafaaya muktedir olmasından ileri gelir. Koyunu kurt ve ayı gibi canavarlar kolaylıkla parçalayıp yerler, fakat deveye bunu yapamazlar.
Sahipsiz koyun bulan bir kimse onu bir sene ilân eder de sonra kesip yerse, sahibi çıktığı zaman Hânefiler.'le Şâfiîler'e göre kıymetini ödemek icap eder. İmam Mâlik ödemek lâzım gelmediğine kail olmuştur.
Hadisin bir rivayetinde Resvdüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in deve sorulduğu zaman kızdığı hattâ yanaklarının kızardığı bildiriliyor. Bunun sebebi: Soranın bilgisizliği ve anlayışsızlığıdır. Çünkü, işaret buyurulan mânâyı anlayamamış, kıyas maalfârik yapmış, yâni bir şeyi örneği ve dengi olmayan şeye benzetmiştir. Zîrâ lükata, sahibinden düşüp yeri belli olmayan şeydir; deve böyle değildir, O hem isim hem sıfat itibarı ile lü-kataya muhaliftir. Yürüyüş kuvveti fazla ve suyu da karnında biriktirdiği hususî tulumda mevcut olduğu için günün birinde sahibinin yanma dönüp gelebilir. Küçük canavarlardan kendini korur. Koyun bunları yapamaz, bu sebeple koyuna lükata hükmü verilmiştir.
Hadîs-i şerifte teşbih vardır. Devenin ayaklan ve su tulumu, çarık giymiş ve yanında suyu bulunan yolcuya benzetilmiştir.

9- (1723) Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti H.
Bana Ebû Bekir b. Nâfi' dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi kî) : Bize G un der rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Seleme b Küheyl'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Süveyd b. Gafele'yi dinledim; şunları söyledi:
Ben, Zeyd b. Sûhân [3] ve Selmân b. Rabîa gazaya çıktık. Ben bir kamçı bularak onu aldım. Arkadaşlarım bana:
— Bırak onu! dediler. Ben:
— Hayır (bırakmam) lâkin ben onu ilân ederim; sahibi gelirse ne âla! Gelmezse ondan kendim faydalanırım; dedim. Hasılı (bu işte) onlara karşı çıktım. Gazamızdan dönünce haccetmem mukaddermiş. Medine'ye geldim. Ve Übeyy b. Kâ'b'a rastlayarak kamçı meselesini ve arkadaşlarımın sözünü kendisine haber verdim, Übeyy şunu söyledi:
— Ben Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Seilem) zamanında, İçinde yiU altın bulunan bir kese buldum da onu Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Selleml'e getirdim.
«Onu bir sene i'İân et!» buyurdular. Ben de İ'lân ettim; fakat onu bilen bir kimse bulamadım. Sonra kendilerine vardım. Yine:
«Onu bir sene i'İân et!» buyurdular. Tekrar i'lân ettim; fakat (yine) onu bilen bir kimse bulamadım. Bilâhare (tekrar) kendilerine vardım. (Yine) :
«Onu bir sene i'lân et!» buyurdular. İlân ettim; fakat (yine) onu bilen bir kimse bulamadım. Bunun üzerine:
«O altınların sayısını, mahfazasını ve bağını belle! Şayet sahibi gelirse ne âlâ! Gelmezse onlardan (kendin) istifâde eti* buyurdular. Artık ben de onlardan istifâde ettim.
(Şu'be demiş ki) : Bundan sonra Seleme'ye Mekke'de rast geldim. «Süveyd üç sene mi dedi, bir sene mi bilmiyorum.» dedi.

(...) Bana Abdurrahmân b. Bişr El-Abdî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) Baha Seleme b. Küheyl haber verdi; yahut ben de içlerinde olduğum halde cemaata haber verdi. (Dedi ki) : Süveyd b. Gafele'yi dinledim. Şunu söyledi:
«Zeyd b. Sûhân ve Selmân b. Rabîa ile birlikte yola çıktım; ve bir kamçı buldum...»
Kavi hadîsi: «Artık ben de onlardan istifâde ettim.» sözüne kadar yukarki hadis gibi rivayet etmiştir. Şu'be demiş ki:

— Seleme'yi on sene sonra dinledim: «»Onları bir sene ilân etti.» diyordu.

10- (...) Bize Kuteybetü'bnü Said de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den naklen rivayet etti. H.
— Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize tbni Nümeyrde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize-babam rivayet et. ti. Bu râvilerin hepsi Süfyân'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bana Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer Er-Rakkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah (yân İbni Amr Zeyd b. Ebî Üneyse'den) rivayet eyledi. H.
Bana Abdurrahmân b. Bişr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Seleme b. Küheyl'den bu isnadla Şu'be Hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Her birinin hadîsinde «üç sene» kaydı vardır. Yalnız Hammâd b. Seleme müstesna! Zîrâ onun hadîsinde: -İki veya üç sene» kaydı vardır.
Süfyân, Zeyd b. Ebî Üneyse ve Hammâd b. Seleme hadîsinde: «Şayet sana biri gelir, onun sayısını, mahfazasını ve bağım haber verirse onu kendisine veriver!» ifâdesi vardır.
Vekî'in rivayetinde Süfyân : «Aksi takdirde o senin malının sebili gibidir.» cümlesini ziyâde eylemiştir. İbni Nümeyr'in rivayetinde ise : «Aksi takdirde ondan (kendin) istifâde et!» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buharı «Lükata» bahsinin bir-iki yerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Lükata»da; Tirmizî ile İbni Mâce «Ahkâm» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Tirmizî onu rivayet ettikten sonra : «Bu bâbta Abdullah b. Amr, Cârûd b. Muallâ , Iyâz b. Hımâr ve Cerîr b. Abdillah 'dan da hadîsler rivayet edilmiştir.» demiş; Allâme Aynî bunlardan maada Ömer b. Hattâb, Ebû Saîd-i Hudrî, Sehl b. Sa'd, Ebû Hüreyre, Câbir , Abdullah b. Şihhir, .Ya'lâ b. Mürra, Süveyd Ebû Ukbe, Zeyd b. Hâlid, Âi.şe, sahabeden bir zât ve Mikdâd (Rculiyalkıhû anhûm) hazerâtından da rivayetler olduğunu kaydetmiştir.
Bunlardan Abdullah b. Amr hadîsini Ebû Dâvûd; Cârûd b. Muallâ hadisini Nesâî; Iyaz b! Hımâr hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce Cerîr b. Abdillah hadîsini Ebû Dâvûd; Ömer'le Ebû Saîd ve Sehl b. Sa'd (Radiyallahû anhûm) hadîslerini yine Ebû Dâvûd; Ebû Hüreyr (Radiyallahû anh) hadîsini Taberâ-n î ; Câbir hadîsini Ebû Dâvûd; Abdullah b. Şihhîr hadîsini İbni Mâce; Ya'lâ b. Mürra hadîsini İmam Atmed ; Süveyd hadîsini İbni Kaani'; Zeyd b. Hâttad hadisini «Sünen» sahipleri; Âişe hadîsini Saîd b. Mansûr; meçhul sahâbî hadisin Nesâî; Mikdâd hadîsini İbni Mâce tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîslerin mecmuundan anlaşılan mânâ şudur : Yolda ve şehir hükmünde olan yerde bulunan şey bir sene i'lân edilecek; ma'mur olmayan yerde bulunan ile rikâzm beşte biri verilecek; lükaatayı bulan kimse onu gizlemiyecek, bilâkis bulduğuna şahid gösterecektir. Kamçı, baston ve ip gibi şeyleri bulan kimseye onlardan İstifade etmesi caizdir. Bir dirhem ve ip gibi eşya üç gün, daha kıymetlicesi altı gün, daha kıymetlisi bir sene i'lân edilecektir.

Babımız Hadislerinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Lükatanın mahfazasını ve bağını bellemek onun alâmetlerinden biridir. Bu hususta ulemânın icmâi bulunduğunu Kaadî Iyâz nakletmiştir.
Hanefîler'e göre lükatayı arayan sahibi onu vasıflan ile beyan ederse bulan kimsenin mahkeme tarafından icbar edilmesine lüzum kalmadan o malı sahibine vermesi caiz ve helâldir. İmam Mâlik ile Şafiî 'ye göre vermeye icbar edilir. Bir kimse lükatanm sahibi olduğunu iddia eder de onu güzelce ta'rîf ve tavsifde bulunursa İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre beyyineye hacet kalmadan lükata kendisine verilir. Hanefî1erle Şâfiî'ye göre ise iddia sahibinin doğru söylediğine gönlü yatarsa verebilir, aksi halde beyyine lâzımdır.
2- Lükatayı almak îcab eder mi etmez mi? Bu hususta muhtelif kaviller vardır. İmam Mâlik 'ten bir rivayete göre bulunan şeyi almak mekruhtur. Diğer rivayete göre bulunan şeyin kıymeti varsa almak efdaldir.
İmam Şafiî 'den üç kavil rivayet olunmuştur :
a) Bulunan şeyi almak vacip değil, müstehaptır.
b) Almak vaciptir.
c) Zayi' olacağından korkarsa almak vacip, kaybolmayacağından emînse müstehaptır. İmam Ahmed'e göre alınması mendup olduğu rivayet edilir. Hanefîler'e göre lükatayı almak efdaldir. Fakat zayi' olacağından korkulursa onu muhafaza için almak vâcib olur. Bâzıları bu hususta lükata ile lâkît arasında fark görmüş: «Lükatayı almamak almaktan et'daldir; fakat lâkîtî (yâni bulunan çocuğu) almak almamaktan daha hayırlıdır.» demişlerdir.
3- Bulunan devenin alınmasını caiz görmeyen İmam Şafiî, Mâlik ve Ahmed bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. İmam Şâfîî 'den, bulunan develer büyük olursa alınamayacağı küçüklerinin alınabileceği rivayet olunur.
Mâ1ik'e göre yalnız deve, at, katır ve eşek alınamaz. İmam Ahmed'se bulunan bütün hayvanların hattâ koyunun alınamayacağına kail olmuştur. Yalnız bir rivayette koyun bulunursa ona göre de alınabilir.
Hanefîler'e göre bulunan hayvan hangi cinsten olursa olsun alınması caizdir; zira zayi olacağından korkulan bir maldır. Bu hususta mezhepler arasında tafsilât vardır. Fıkıh kitaplarında görülebilir.
4- Hanefîler'e göre lükatayı, sahibi artık aramıyacak zannı hâsıl oluncaya kadar i'lân etmek gerekir. Sahîh olan da budur; çünkü bu iş malın az ve çokluğuna göre değişir. İmam Muhammed'in İmam Âzam 'dan rivayetine göre bulunan mal on dirhemden az olursa birkaç gün i'lân edilir. On dirhem kıymetinde veya daha fazla olursa bir sene i'lân olunur. Mamafih İmam Muhammed «El-Asi» namındaki eserinde azla çok arasında fark gözetmeksizin lükatanın bir sene ilân edileceğini bildirmiştir ki, İmam Mâlik ile Şâfiî'nin kavilleri de budur.
İmam Hasan'in Ebû Hanîfe 'den rivayetine göre bulunan mal iki yüz dirhem kıymetinde veya daha fazla olursa bir sene; on dirhemden iki yüz dirheme kadar bir ay; on dirhem ise bir hafta; üç dirhem ise üç gün; bir dirhemse bir gün-ilân edilir. Hurma tanesi ve benzeri gibi şeyler bulunduğu yerde tesadduk olunur. Bulan muhtaç ise bulduğu yerde yiyebilir.
Kaadî Iyâz: «î'lanın bir sene yapılması bilicmâ'dır. Üç sene i'lânı kimse şart koşmamıştır. Yalnız bu hususta Ömer (Radiyatlahu anh)daxı bir rivayet vardır; ama o da galiba sabit olmamıştır.» diyor.
Filvaki' Hz. Ömer 'den lükatanın üç ay i'lân edileceği de rivayet olunmuştur.
İmam Ahmed 'den bir rivayete göre lükata bir ay i'lân olunur Bu hususta mezhepler arasında daha başka tafsilât da rivayet olunmuştur.
5- Hanefiler'e göre lükatayı bulan kimse zenginse ondan istifâde edemez. Ama onu ecnebi veya yakınlarından bir fakire tesadduk edebilir. îmam Şafiî de bulan kimse zenginse tesadduk edebileceğini söylemiştir. İmam Mâlik icâbında ödemek şartı ile lükatanın tesadduk edilmesini müstehap görmüştür.

Evzâî : «Bulunan mal çok olursa bir sene ilândan sonra Bey-tülmâl'e konur» diyor.
6- Gadap hâlinde hüküm ve fetva vermek caiz, Jfakat bizim hakkımızda mekruhtur; çünkü biz Peygamber (Saüalichü Aleyhi ve Setlem) gibi gadap halinde de hatâdan salim olamayız.
7- Rabbü'1-mâl, rabbü'1-metâ' gibi ta'bîrleri söylemek caizdir. Bazıları «rabb» kelimesinin canlılara izafe edilmesini kerih görmüşlerdir.
8- Lükatanın sahibi —kendisini isbât şartı ile— malını almaya, bulandan daha haklıdır. Bulan kimse o malı bir sene sonra yemiş bile olsa kendisine ödettirebilir. Zira lükata bir emanettir. Şayet tesadduk etmişse sahibi muhayyerdir. İsterse ödetir; dilerse onun sevabına razı olur. Bu kavil Hz. Ömer, Alî, îbni Mes'ûd, İbni Abbâs ve îbni Ömer (Radiyatlahû anhûm) hazeratından rivayet olunmuştur. Tâvûs, tkrime, Ebû Hanîfe ve arkadaşları, Süfyan-ı Sevrîve Hasan b. Hayy'm mezhepleri de budur.

1- Hacının Lükatası Hakkında Bir Bab

11- (1724) Bana Ebû't-Tâhir ile Yûnus b. Abdüâlâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Bukeyr b. Abdillâh b. Eşecc'den, o da Yahya b. Abdirrahmân b. Hâtıb'dan, o da Abdurrahmân b. Osman b. Et-Teymî'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) hacının lükatasından nehî buyurmuş.
Buradaki nehîden murâd: Bulunan şeyi kendine mal etmek için almaktır. Muhafaza, için almakta bir beis yoktur. Bazılarına göre hacının lükatasından nehî buyurulması, Mekke1i ise sahibine ulaşması mümkün olduğu için, yabancı ise her sene her beldeden oraya gidenler bulunduğu içindir. Bu suretle onu elde etmek kolaylaşır.
Ulemâ Mekke 'nin lükatası hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre Mekke ile sair beldelerin lükatası arasında hükmen bir fark yoktur. Bu kavil, Ömer, İbni Abbâs ve Âişe (RadİyaÜahû anhûm) ile Saîd b. El-Müseyyeb 'den rivayet olunmuştur. îmam Âzam 'la, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'in mezhepleri de budur.
Bir takımları Mekke 'nin lükatası hiç bir suretle helâl olamıya-cağına kaildirler. İmam Şafiî, îbni Mehdî ve Ebû Ubeyd b. Abdisselâm'ın kavilleri budur.

12- (1725) Bana Ebû't-Tâhir ile Yûnus b. Abdilâlâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Bekir b. Sevâde'den, o da Ebû Salim El-Ceyşânî'den, o da Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'den, o da Resûlüllah (Sallallahii Aleyh ve Sellem) den naklen haber verdi ki:
«Her kim kayıb bir hayvanı evine kaparsa onu i'lân etmedikçe kendisi kayıptır.» buyurmuşlar.
Buradaki kayıp hayvandan deve kasdedilmiş olması mümkündür. Bu takdirde mânâ: «Bir kimse bir kayıp deveyi evine kapar da ebediyyen i'lân etmezse kendisi kayıp sayılır.» demek olur. Kendinin kayıp sayılması : Doğruluktan ayrılması manasınadır.
Hadîs-i şerîf, lükatamn —ister milk edinmek isterse sahibine vermek için alınmış olsun— mutlaka i'lân edilmesi gerektiğine delildir ki, muhtar olan mezhep de budur.
Bu babın bütün hadîsleri lükatayı almanın ve mal edinmenin hâkimin hükmüne, hükümetin iznine bağlı olmadığını göstermektedir. Bu cihet ulemâ arasında ittifâkîdir.

2- Sahibinin İzni Olmaksızın Davarı Sağmanın Haram Kılınması Babı

13- (1726) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik b. Enes'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbnt Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Sakın bîr kimse İzni olmadan birinin davarını sağmasın! Biriniz kilerine gelinerek hazînesinin kırılmasını ve zahiresinin aşırılmasını hoş görür mü? Halkın davarlarının yelinlerİ, onlara yiyeceklerini biriktirir; binâenaleyh sakın bir kimse İzni olmadıkça birinin davarını sağmasın!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd ile Muhammed b. Rurah dahî hep birden Ley s b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Müshir rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. Her iki râvi Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bana Ebû'r-Rabî* ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tsmâîl (yâni îbni Uleyye) rivayet etti. Bu râviler toptan Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize İbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, İsmail b, Ümeyye'den naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk, Ma'mer'den, o da Eyyûb'dan, İbni Cüreyc dahî Musa'dan naklen rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Pey-gamber (SalîaUahü Aleyhi ve SelİemI'âen naklen Mâlik'in hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki her birinin hadîsinde «Fe yünte-sele» denilmiştir. Yalnız Leys b. Sa'd müstesna! Çünkü onun hadîsinde Mâlik'in rivayetinde olduğu gibi «fe* yüntekalü taâmuh» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Lükata» bahsinde; Ebû Dâvûd «Ci-had»da tahrîc etmişlerdir.
Mâşiye: Deve, sığır, koyun, keçi mânâlarına gelirse de ekseriyetle koyun hakkında kullanılır.
Meşrube ve meşrabe: İçerisinde zahire ve eşya muhafaza edilen kilerdir. Bu kelime hassaten meşrabe şeklinde kullanılırsa, su yeri; mişrabe de su kabı mânâsına gelir. Hızâne muhafazası istenilen şeyin yeri veya kabıdır.
Fe yüntesele: Saçılmasını demektir. Bu kelime birinci rivayetteki «aşırılmasını» kelimesinin yerine kullanılmıştır.
Duru': Dır'ın cem'idir. Dır' hayvanın yelini yâni sütünün toplandığı yerdir.
Resulü Ekrem (SaUallohü Aleyhi ve Sellem) hayvanın yelinindeki sütü, kiler veya anbarda saklanan zahireye benzetmiştir. Yâni bir kimsenin izni olmaksızın anbarındaki zahiresini almak nasıl helâl değilse, davarının sütünü sağmak da helâl değildir. Bu hususta hurma, üzüm ve karpuz gibi şeylerin hüküm i'tiban ile sütten bir farkı yoktur. Ancak süt meselesinde insanlar daha lâkayıd davrandıkları için hassaten zikredilmiştir.
Kurtubî diyor ki: «Cumhura göre sahibinin rızâsı olmadan ne davarın sütünden bir şey helâl olur ne de hurmadan! Bâzıları sahibinin haberi olmasa da bu gibi şeylerin helâl sayılacağını söylemiş; ve : Çünkü bu sâri' hazretlerinin ona bahşettiği bir haktır; demişlerdir...»
Sahibinden izin almadan onun davarını sağmayı, yemişinden yemeyi mubah hatta bir hak sayanlar bâzı hadîslerle istidlal ederler. Şöyle ki:
Ebû Davud'un Semûra (Radiyatlahü anh} 'dan tahrîc ettiği bîr hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem):
«Bîriniz bir davar sürüsünün yanına vardığı zaman şayet sahibi orada İse ondan İzin İstesin! Kendisine izin verirse ne âlâi Vermezse

hemen davan sağıp sütünü içsin! Sahibi orada yoksa üç defa seslensin! Cevap verirse ondan İzin istesin! İzin verirse ne âlâ! Vermezse hemen davan sağıp sütünü içsin! Ama alıp götürmesin!» buyurmuşlardır. Bu hadîsi Tirmizi dahî rivayet etmiş; ve: «Semûra hadîsi hasen garîb, sahîh bir hadîstir. Ulemadan bazıları bununla âmel etmişlerdir...» demiştir. Filhakika İmam Ahmed'le îshâk'ın mezhepleri budur. Tirmizî ile tbni Mâce 'nin «Sünen»lerinde buna benzer rivayetler vardır. Bunların birinde süt meselesinden sonra:
«Bir bahçeye geldiğin vakit üç defa haykır! Şayet sana icabet ederse ne âlâ! Etmezse ifsad etmemek şartı ile hemen ye!» Duyurulmaktadır.
Bir delilleri de hicret esnasında Peygamber (Sallallahü Atevhi ve Sellem) ile Hz. Ebû Bekr'in bir çobanın koyunlarından süt içmeleridir.
Hanefî1erle, Şâfiîler'e, Mâlikıler'eve cumhûr-u ulemâya göre izinsiz hiç bir kimse birinin bağ ve bahçesinden yemiş yiyemez; davarının sütünü içemez. Meğer ki muztar kala! O zaman zaruret miktarı yiyip içebilir. Bu zevat cevaz bildiren hadîsler hakkında muhtelif yönlerden cevaplar vermişlerdir.
a) Kurtubî: «Malûm kaide ile amel etmek daha iyidir.» demiştir.
b) Nehî bildiren hadîs, cevaz hadîsinden daha sahihtir.
c) Cevaz bildiren hadîsler âdete nazaran mal sahiplerinin razı olduklarının bilinmesine hamledilirler.
d) Cevaz meselesi zaruret zamanlarına hamledilir. Nitekim İslâm'ın ilk zamanlannda hâl böyle idi.
Bu hususta Tahâvi de şunları söylemiştir: «Bu hadîsler mü-safir kabul etmenin vâcib olduğu zamanlara mahsustur. Resûlüllah (SalIallahü Aleyhi ve Seltem) bunu emir buyurmuş; gelen müsafir için hane sahibine vacip kılmıştı/Bilâhare vücup neshedilerek hükmü kaldırılınca adı geçen hadîslerin hükmü de kalkmıştır.»
Hicret esnasında Peygamber(Sallailchü Aleyhi ve SeflemJ ile Hz. Ebû Bekr'in içtikleri süt hakkmda Kurtubî: «Bu Koyun sahibine bi idlâl (yâni nazı geçme) idî. Çünkü Hz. Ebû Bekir onu tanıyordu. Yahut o çobanın oradan geçenlere süt takdim edilmesine izin verdiğini bilirdi. Yahut o süt, kendisine emân verilmemiş bir harbîye ait olduğu için içmişlerdi...» diyor. Bu hususta daha başka sözler de söylenmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf zahire biriktirmenin mutlak surette caiz olmadığım söyleyenlerin aleyhine delildir.
2- Süte yiyecek denilebilir. Binâenaleyh yiyecek yememeğe yemîn eden bir kimse süt içmekle yeminini bozmuş olur. Meğer ki, sütü yiyecek saymamaya niyet etmiş olsun.
3- Sağmal koyun süt karşılığı satılabilir. Fukaha sağmal koyunun süt ve sair yiyeceklerle peşinen veya veresiye satılıp satılamayacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir, imam Mâlik'e göre koyunun memesinde süt bulunmamak ve peşin olmak şartı ile sağmal bir koyunu süt. mukabilinde satmakta beis yoktur. Koyunun memesinde süt bulunursa süt mukabilinde peşin satmak caiz değildir. Koyun sağmal değilse peşin ve veresiye satılabilir.
Hanefîler'le İmam Şafiî'ye göre sağmal koyunu yiyecek mukabili veresiye satmak caiz değildir. îmam Şafiî memesinde süt olan koyunun süt mukabilinde hiç bir suretle satılamayacağına kaildir.
4- Kıyas sahîh olabilmek için fer'in asla her hususta müsavi olması şart değildir. Zîra muhafaza hususunda meme hazîneye müsavi değildir; bununla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) izinsiz sağ-mamn haram olması babında memeyi yiyecek hazinesi hükmüne katmıştır.
5- Bir meseleyi zihinlere iyi yerleştirmek için ata sözlerinden istifade caizdir.

3- Ziyafet ve Benzeri Şeyler Babı

14- (48) Biie Küteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'den, o da Ebû Şüreyh El-Adevî'den[4] naklen rivayet etti ki, şöyle demiş :
BesûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konuşurken kulaklarım duydu ve gözlerim gördü; buyurdular ki:
«Her kîm Allah'a ve son güne îmân ediyorsa müsafirine caizesini ikram etsin!» Ashab:
— Onun caizesi nedir yâ Resûlâllah? dediler.
«Günü ile gecesîdir. Müsafirlik üç gündür. Bun 'an ötesi ona sadakadır.» buyurdu. Bir de :
«Her kim Allah'a ve son güne îmân ediyorsa (ya) hayır söylesin yahut sussun!» buyurdular.

15- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. El-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülhamîd b. Cafer, Saic b. Ebî Saîd El-Makburî'den, o da Ebû Şüreyh El-Huzâî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müsafiriik üç gündür. MüsafÎrİn caizesi de bir gün bir gecedir. Müslüman bîr adama dîn kardeşinin yanında onu günaha sokacak kadar (fazla) kalması helâl olmaz!..» buyurdu. Ashâb:
— Yâ Resûlâllah, onu nasıl günaha sokar? dediler.
«Onun yanında oturur kalır; kendisini ağırlayacak bir şeyi de yoktur!» buyurdular.

16- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir (yâni El-Hanefî) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdülhamîd b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd El-Makburî rivayet etti. Kendisi Ebû Şüreyh El-Huzâî'yi şöyle derken İşitmiş:
«ResûlüllahfSallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu söylerken kulaklarım duydu, gözüm gördü ve kalbim belledi...»
Müteakiben râvi, Leysin hadîsi gibi nakletmiştir. Bu hadîste o Ve-kî'in hadîsinde olduğu gibi:
«Hiç birinize dîn kardeşinin yanında onu günaha sokacak kadar katması helâl olmaz!» cümlesini de zikretti.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'1-Edeb» ve «Kitabu'r-Rikaak»da; Ebû Dâvûd «El-Et'ime»de; Tirmizî «Kitâbu'1-Birrde; Nesai -Rikaak»da fbni Mâce de «Kitabul-Edeb-de muhtelif râ-vilerden tahrîc etmişlerdir.
Hz. Ebû Şüreyh'in rivayetine : «Kulaklarım duydu; ve gözlerim gördü...» sözleri ile başlaması te'kîd içindir.
Caize: Bahşiş demektir. Bu kelime geçiş mânâsına gelen cevazdan alınmıştır. Çünkü caize müsafirin o haneye uğramasına karşılık bir mükâfattır. Hadîs-i şerifte bu mükafatın bir günle bir gece müsafir kalmaktan ibaret olduğu bildiriliyor.
Ha11âbî'nin beyanına göre bunun mânâsı şudur: Ev sahibi mü-safirine bir gün bir gece fazla ikramda bulunur. Müsafirlik üç gün olduğuna göre son iki günde fazla külfete gitmeyerek ne bulursa onu ikram eder. Üç gün geçti mi artık müsafirin hakkı bitmiştir. Daha fazla kalırsa

kendisine yedirilen sadaka olur.
Herevî diyor ki: Hane sahibi müsafire üç gün bakar; sonra ona bir gün bir gecelik yol azığını verir. Caize budur. Bunun en çoğu bir konaktan bir konağa yetecek kadar olur.» Mâmâfîh caizenin üç günlük mü-safirlikte dahil olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Dahildir denirse bu hususta Ha11abî. 'nin beyân ettiği şekilde hareket edilir. Değil dersek, caize üç günden evvel mi sonra mı olacak? suali ortaya çıkar. Babımızın birinci rivayetine bakılırsa caize üç günlük müsafirlikten evveldir. Fakat yine babımızın ikinci rivayetinden anlaşıldığına göre caize müsafirlik günlerinden sonra yapılacaktır. îmam Mâlik, 'ten üç günden evvel olduğuna dair rivayet vardır.
îbni Battal şöyle diyor: «Peygamber (SaVaHahü Aleyhi ve Sellem) müsafirlik meselesini üç kısma ayırmıştır. Hane sahibi ilk gün müsafire i'zâz ve ikramda bulunur; ikinci gün tekellüf gösterir; üçüncü gün ne bulursa onu yedirîr. Üçüncü günden sonra artık sadakada olduğu gibi muhayyerdir.»
Gitmek bilmeyen müsaftrin hâne sahibini günaha sokması, onun kendisini gîbet etmesi yahut üzücü bir harekette veya sû-i zanda bulunması ile olur. Ancak bu hal üç günden sonra hane sahibinden bir teklif görmeyen müsafire mahsûstur. Hane sahibi müsafirine daha fazla kalmasını teklif eder yahut müsafir onun bundan hoşnut kalacağını tahmin ederse, fazla kalmakta bir beis yoktur. Hoşnut kalıp kalmiyacağı şüpheli ise izinsiz kalması hadîsin zahirine göre helâl değildir.
«Yâ hayır söylesin, yahut sussun!» cümlelinin îzâhı hnan bahsinde geçmişti. Bu cümlede hayrı, şerri olmayan lüzumsuz sözlerden kaçınılması gerektiği sarahaten bildirilmektedir. Cönkü bazan mubah söz, harama müncer olur. Bunun her gün birçok örnekleri görülmektedir.

17- (1727) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Mühammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Ye-zîd b. Eb! Habîb'ten, o da Ebû'J-Hayr'dan [5], o da Ukbetü'bnü Amir'den naklen haber verdi ki, şunları söylemiş: Biz:
— Yâ Resûlâllah! Sen bizi gönderiyorsun; biz de bir kavme miisa-fir oluyoruz; ama onlar bize ikramda bulunmuyorlar; ne buyurursun? dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selİem) bize :
«Bir kavme müsafir olur da sizin için m üs afi re yaraşan şeyleri emrederlerse kabul edin I Bunu yapmazlarsa kendilerine yaraşan müsafir hakkını onlardan alini» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'I-Edeb» ve «Kitâbü'1-Mezâlim-de; Ebû Dâvûd «Kitabül-Et'ime»de; Tirmizî «Kitabü's-Siyer» de; îbni Mâce d «Kitabü*l-Edeb»de tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîsler müsafirperverliğin İslâm'da pek büyük ve mühim bir mevkii olduğunu göstermektedirler. İslâm ulemâsı müsafirperverliğin ifâsı gereken bir vazife olduğuna ittifak etmişlerdir. Müsâfirperverlik Peygamberlerin sünnetlerindendir. Yalnız sıfatında ihtilâf olunmuştur. İmam Âzam'la Mâlik, Şafiî ve cumhûr-u ulemâya göre müsafir kabul etmek vâcib değil, sünnettir. İmam Ahmed'le Leys bir gün bir gece müsafir kabul etmenin vâcib olduğuna kaildirler. Leys'e göre gelen müsafiri kabul etmeyen kimseden müsafirin hakkı zorla alınır. Bu hususta köylü ile kasabalının farkı yoktur. İmam Ahmed müsafir kabul etmenin hassaten bedevilere vâcib olduğunu söylemiştir. Ona göre şehirlerde yaşayanlara bu iş vâcib değildir. Mücâhid'den bir rivayete göre bir geceliğine müsafir kabul etmek farzdır.
Cumhûr-u ulemâ bu ve emsali hadîsleri istihbâb ve mekârim-i ahlâk mânâsına te'vîl etmişlerdir. Onlara göre cuma günü yıkanmak nasıl sün-net-i müekkede ise, müsafire ikram da Öyledir.
Müsâfirİn hâne sahibinden hak almasına gelince : Bunu cumhur birkaç vecihle te'vîl etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Bu hak alma meselesi muztar kalanlara mahsustur. Muztar ve biçare kalmış bir insanı müsafir etmek vaciptir. Vakti hali yerinde olan bir kimse böyle bir müsafiri kabul etmezse, müsafirin ihtiyacı kendisinden zorla alınır.
b) Bu hadîsten murâd : Hane sahibinin malını zorla elinden almak değil, sözle almaktır. Burada müsafirin hâne sahibini zemmederek kendisine gösterdiği çirkin muameleyi başkalarına söylemesine müsaade edilmiştir.
c) Müsâfirin hâne sahibinden zorla hakkını alması İslâm'ın ilk devirlerinde meşru' kılınmıştı. Bilâhare bu hüküm neshedilmiştir.
Nevevî nesih iddiasını zayıf hatta bâtıl bir te'vîl diye vasıflandırmış; buna sebep de neshin bilinmediğini söylemişse de neshi iddia eden Tahâvî dâvasını Mikdâd b. Esved (Radiyaliahu anh) hadîsi ile isbat etmektedir. Mezkûr hadîste Hz. Mikdâd şunları söylemiştir:
«Ben ve bir arkadaşım (bir yerden) geldik. Açlıktan nerde ise gözlerimiz, kulaklarımız gidiyordu. Hemen halka ma'ruzatta bulunmağa başladık; fakat bizi kimse müsâfir etmedi. Nihayet Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) e geldik. Bizi evine götürdü. Bir de baktık üç tane keçi!.. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu sütü sağarak aranızda paylaştırın!..» buyurdular. Hadîs uzundur. Tahâvî şöyle diyor: «Görülmüyor mu ki, bu zevatın ihtiyaçları son haddine vardığı halde Resûlütfah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı kendilerini müsaür kabul etmemiş; ResûlüHah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) de bundan dolayı onları tekdirde bulunmamıştır. Bu gösterir ki, vakti ile müslümanlara vâcib kıldığı müsafir kabul etme meselesi neshedilmiştir...»
d) Bu mesele zimmîlere mahsustur. Zîrâ Ömer (Radiyaliahu anh) Şam hır isti yanlarını vergiye bağladığı zaman, gelen müsafiri kabul etmelerini şart koşmuştu.
Nevevî bu kavli de zayıf bulmuştur.

4- Malın Fazlası ile Yardımda Bulunmanın Müstehab Oluşu Babı

18- (1728) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Eşheb, Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti Şöyle demiş:
Bir defa biz Peygamber (Sallallahü <4leyhi ve Sellem)'\e beraber bir seferde iken devesi üzerinde bir adam geliverdi. Ve gözünü sağa sola çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (Saltallafıü Aleyhi ve Sellem):
«Kimin yanında fazla hayvan varsa onu hayvanı olmayana versin! Ve kimin fazla azığı varsa -onu azığı olmayana versin!» buyurdular.
Râvi demiş ki: Mal çeşitlerinden söylediğim söyledi. Hattâ bir artan inalda hiç birimizin hakkı olmadığı düşüncesine vardık.
Gelen zâtın gözünü sağa sola çevirmesini, aç olduğunu ve istemeden kendisine yiyecek bir şey verilmesini imâ içindir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhİ ve Sellem) Efendimiz bunu derhal anlamış, fakat kemâl-i nezaketinden dolayı:
«Buna yiyecek verin!» demeyip;
«Kimin fazla azığı varsa onu azığı olmayana versin!» buyurmuşlardır.
Zahr: Sırt demektir. Araplar bu kelimeyi, sırtına binilecek hayvandan kinaye olarak kullanırlar. Lügat uleması onu deveye tahsis etmişlerdir.
Hadîs-İ şerif sadakaya, cömertliğe, yol arkadaşlarına ve sair eşe-dosta iyilik ve yardımda bulunmaya, onların ihtiyaçlarını gözetmeye

teşviktir. Bu iş asıl kafile reisine düşer. Muhtaç olanlara yardımı o emredecektir. İhtiyaç sahibinin halini imâ etmesi kâfidir; açıktan açığa istemesi şart değildir.
Bu hadîs ayrıca yolcuya yardım edileceğine, muhtaçsa kendisine sadaka verilebileceğine delildir. Üzerinde elbise, altında hayvan bulunması veya memleketinde zengin olması buna mâni' değildir. Bundan dolayıdır ki, o halde kendisine zekât da verilebilir.

5- Yiyecekler Azaldığı Vakit Onları Karıştırmanın ve Bu Hususta Yardımlaşmanın Müstehab Oluşu Babı

19- (1729) Bana Ahmed b. Yûsuf El-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr (yâni İbni Muhammed El-Yemâmî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime —ki İbni Ammâr'dır— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İyâs b. Seleme, babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
ResûltiUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'le birlikte bir gazaya çıktık da bize kıtlık isabet etti. Hattâ bazı binek develerimizi boğazlamayı gönülden geçirdik. Derken Nebiyyullah (Satlaiiahü Aleyhi ve Sellein) emir buyurdu da yiyecek kaplarımızı topladık. Bunların mecmuu için de (yere) bir yaygı serdik. Artık cemaatin yiyecekleri yaygının üzerinde toplandı. Ben toplananın ne kadar olduğunu tahmin için uzandım: Ve onu keçi ağılı kadar tahmin ettim. Halbuki biz yüz ondört kişi idik. Hepimiz doyuncaya kadar yedik. Sonra dağarcıklarımızı doldurduk. Müteakiben Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Abdest suyu var mı?» diye sordu. Bunun üzerine bir adam içinde biraz su bulunan matarasını getirdi; ve onu bir tasa boşalttı. Artık hepimiz abdest aldık. Yüz on dört kişi onu şarıl şarıl döküyorduk!..
Hâvi demiş ki; Bundan sonra sekiz kişi daha geldi; ve abdest suyu var mı? diye sordular. Fakat Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve SeİlemJ: «Abdest suyu bitti!» buyurdular.
Bu hadîs-i şerifte UesûlüHah (Sütiattaiıü Aleyhi ve Setlem) 'in iki mu'ci-zesi göze çarpmaktadır. Bunlardan biri yiyeceği çoğaltması, diğeri de bir yudum suyu 114 neferin bol bol abdest almasına yetecek kadar çoğ'alt-masıdır.
Bu hususta Mâzirî şunları söylemiştir: «O yiyecek ve İçecekten her cüz yenilip içildikçe yerine Allah Teâlâ başkasını halk etmiştir. Peygamber (Salîalhhü Aleyhi ve Sellem)'m mu'cizeleri iki kısımdır. Biri Kur'ân 'dır. O tevatür yolu ile nakledilmiştir. İkincisi yiyeceği içeceği çoğaltmak ve emsali gibi. şeylerdir. Bu hususta senin için iki yol vardır. Birincisi: Bu mu'cizeler Hâtem-i Tay'in cömertliği ve Ahnef b. Kays'in hilmi gibi ma'nen mütevâtirdir; diyebilirsin. Çünkü bu bâbta muayyen mütevâtir bir kıssa nakledilmemiştir. Lâkin haber-i va-hid kıssaların fertleri o kadar çoktur ki, nihayet bunların mecmuu cömertlikle hilmin tevâtüren sübûtunu ifade etmişlerdir. İşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m Kur'ân'dan mâda gösterdiği mu'cizele-rin tevatürü de böyledir.
İkinci yol şudur: Bir sahâbî böyle şaşılacak bir şeyi rivayet eder; ve kendinin diğer ashabla birlikte orada bulunduğunu söyler de ashâb bunu dinledikleri veya başkasından işittikleri halde inkâr etmezlerse, bu onu tasdik demek olur; ve sözünün sahîh olduğuna ilim îcâb eder; diye bilirsin!»
Hadîs-i şerîf yiyecek hususunda yardımlaşmanın, yiyecek az olduğu zaman onu bir araya toplayıp beraberce yemenin "müstehab olduğuna delildir.
Burada ribâ diye bir şey yoktur. Yapılan iş bir ibâhadan ibarettir. Yâni herkes kendi yiyeceğinden yemesini arkadaşına mubah kılmış olur. Sonra burada herkesin hissesinden çok veya az yemesi de bahis mevzuu değildir. Yalnız yiyecek azsa diğer arkadaşların karınlarını doyurmasını kendi nefsine tercih ederek az yemek tabiî ki müstehabtır.

---

[1] Zeyd b. Hâlid El-Cühenî (R.A.): Ebû Tâlha veya Ebû Abdirrahmân yahut Ebû Zttr'a künyesini taşır. Mekke'nin fethinde Cüheyne kabilesinin bayrağını taşıyan sahâbî-i ce'îldir. Peygamber (S.A.V.)'den 81 hadîs rivayet etmiştir. Kûfe'ye yerleşmiş ve orada 78 tarihinde 85 yaşında vefat etmiştir. Medine'de ve. Mısır'da vefat ettiğini söyleyenler vaıc.r.
[2] Rabîatü'r-Re'y: Medîneli olup İmam Mâlik'in Üit adi arın dandır.
[3] Tabiînden büyük bîr zattır. CahilÎyyet ve islâm devirlerinde yaşayan muhadrl-mîndendir. Ibni Kelbi'ye göre ashabdan, sayılır. Ccmel vak'asmda Hz. Ali tarafında İken »ehid edilmiştir.
[4] Ebû Şüreyh Huveylid b. Amr EI-Adevî (R.A.) Benî AdÎy kabilesine mensub bir sahâbîdir
[5] Ebü'1-Hayr Mersed b. Abdillâh El-Yczenî: Mısırlıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34. KÖTÜLÜKTEN ALIKOYMAK İMANDANDIR
Bu Hadisin Önemi:
Ebu Said El-Hudri'n'm Bu Hadisi Nakletmesinin Sebebi:
Münkeri Değiştirmenin Hükmü:
1- Farz-ı Kifaye:
2- Farz-ı Ayn:
Münkere Karşı Çıkışlarında İnsanların Sorumluluğundaki Farklılık:
Münkerin Kalb İle İnkârı (Değiştirilmesi):
Yanlış Bir Anlama:
Açıktan İşlenen Ve Münker Olduğu Bilinen Bir Kötülüğe Karşı Çıkmak:
İcma İle Münker Olduğu Kabul Edilen Hususların Değiştirilmesi:
İyiliği Emredip Münkerden Alıkoymaya İten Sebepler.
Münkerden Alıkoyup Ma'rufu,Emrederken Hikmete Riayet .Etmek:
İyiliği Emreden Başkalarına Örnek Olmalıdır:
İyiliği Emredip Münkerden Alıkoymayı Terketmenin Tehlikesi:
Bu Hadisten Çıkartılan Hükümler:

34. KÖTÜLÜKTEN ALIKOYMAK İMANDANDIR

Ebu Said el-Hudri (r.a)'den, dedi ki: Ben Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "Sizden kim bir münker görecek olursa, onu eliyle değiştirsin. Eğer qüc\i yetmezse diliyle, eğer gücü yetmezse kalbiyle (değiştirsin). Bu ise imanın en zayıf halidir.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu, önemi büyük bir hadistir. Çünkü münkere karşı çıkmanın vücubunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu da Nevevfnin de dediği gibi, önemli ve büyük bir husustur. Din onunla ayakta durur ve onunla işe hakim olunur. Kötülük yayıldığı taktirde verilen ceza salih olanı da olmayanı da kapsamına alır. Eğer zalimin eli zabtedilmeyecek olursa, Allah'ın hepsini kuşatacak bir azab göndermesi yakındır. "Onun emrine muhalefet edenler, kendilerine bir mihnet veya acıklı bir azabın isabet etmesinden çekinsinler.'WNur, 24/e>3) Bu bakımdan âhireti talep eden, Yüce Allah'ın rızasını elde etmeye çalışan kimsenin, bu hususa gereken önemi vermesi icabeder. Çünkü bunun faydası çok büyüktür.[2]

Ebu Said El-Hudri'n'm Bu Hadisi Nakletmesinin Sebebi:

Târik b. Şihâb'dan, dedi ki: Bayram günü namazdan Önce hutbe okumaya başlayan ilk kişi Mervan olmuştur[3] Bunun üzerine bir adam ona karşı çıkarak şöyle dedi: Namaz hutbeden öncedir. Mervan: Senin bildiğin bu husus artık bırakıldı, diye cevap verdi.
Bunun üzerine Ebu Said şöyle dedi: Bu kişi üzerine düşen[4] yaptı. Ben Rasululîah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim, deyip hadisi zikretti.
Buhâri'deki rivayete göre ise Mervân'ın bu durumuna tepki gösteren kişi Ebu Said (r.a)'dir.
Ebu Said dedi ki: İnsanların bu durumu, Medine emiri olarak görev yaptığı bir sırada bir kurban yahut ramazan bayramı gününde çıktığım vakte kadar böylece devam etti. Onunla namazgaha vardığımızda, Kesir b. es-Salt'ın yapmış olduğu bir minber ile karşılaştık. Baktım ki Mervan namaz kılmadan önce o minbere çıkmak istiyor. Ben elbisesinden onu tutup çektim, o da kendisini benden çekti ve minbere çıkıp namazdan önce hutbe irâd etti. Ben kendisine: Allah'a andolsun ki (Rasululîah (s.a)'ın Sünnetini) değiştirdiğiniz, dedim. O; Ey Ebu Said dedi, senin bildiğin şey geçti. Bu sefer ben de: Allah'a andolsun benim bildiğim bilmediğimden daha hayırlıdır, dedim. Mervan şu cevabı verdi: Cemaat namazdan sonra oturup bizi dinlemiyorlardı, o bakımdan ben de hutbeyi namazdan öncesine aldım .[5]
İki rivayeti bir arada telif etmeye gelince: Adam diliyle tepki göstermiş, Ebu Said ise eliyle tepki göstermek istemiş olabilir. Diğer taraftan, olayın birden çok defa meydana gelmiş olması ihtimali de vardır. Nevevi der ki: Bunların birisi Ebu Said'in başından geçmiş, diğeri de Ebu Said'in huzurunda o adamın başından geçmiş olduğu iki ayrı olay olma ihtimali de vardır.[6]
Hafız îbn Hacer de şöyle demektedir: Olayın birkaç defa tekrarlanmış olma ihtimali vardır. Buna da Iyâd ile Recâ yoluyla gelen iki rivayet arasındaki farklılık delâlet etmektedir. Iyâd yoluyla gelen rivayette minber namazgahta bina etmiştir. Recâ yoluyla gelen rivayette ise Mervan minberin dışarı çıkartılması tepki ile karşılanınca, daha sonra minberi dışarı çıkartmamış ve kerpiç ile çamurdan namazgahta minber yapılmasını emretmiştir. Diğer taraftan bir başka sefer de hutbeyi namazdan önceye alışı dolayısıyla ona tepki gösterilmiş olması da uzak bir ihtimal değildir. Yine olayların farklı olduğuna Ebu Said'in tepki gösterişi de delâlet etmektedir. Bu tepki gösterişi kendisiyle Mervan arasında meydana gelmiştir. Diğerinin tepkisi ise herkesin gözü önünde cereyan etmiştir.[7]

Münkeri Değiştirmenin Hükmü:

Münkerin el ve dil ile değiştirilmesinin iki hali sözkonusudur:

1- Farz-ı Kifaye:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizden hayra çağıran, iyiliği (ma'rufu) emreden, münkerden[8] alıkoyan bir topluluk bulunsun. İşte onlardır kurtuluşa erenler.'VÂJı/mrdn, mo4)
İbn Kesir bu âyet-i kerimenin tefsirinde şunları söylemektedir: Bu âyet-i kerimeden maksat, ümmetten bir bölümün bu işi fiilen

yapmaya kalkışması demektir.[9]
İbnul-Arabi de bu âyetin tefsirinde şunları söylemektedir: Bu âyet-i kerime ile kendisinden sonraki; "Siz ... insanlar için çıkartılmış en hayırlı bir ümmetsiniz..."(An imr&n, 3/no> âyet-i kerimesi, iyiliği emredip münkerden alıkoymanın farz-ı kifâye olduğuna delildir. Ayrıca iyiliği emredip münkerden alıkoymanın muhalefet edenlere karşı delil ortaya koymak suretiyle dine bir yardım olduğu da ortaya çıkmaktadır.[10]
Buna göre müslümanların imamının insanlardan bu işi yerine getirebilmek için yeterliliğe ve gerekli istidada sahip olan bir topluluğu bu işe ayırması gerekmektedir. Çünkü öyle birtakım münkerler vardır ki, bunu değiştirmeyi ancak yeterli bilgi, kavrayış ve bunu ele alışta belli bir hikmet ile yaklaşan belirli bir kesim gerçekleştirebilir. Bâtıni fırkaların görüşlerini reddedip içyüzlerini ortaya çıkarmak, inançlarını çürütmek gibi. Yine özellikle muamelât ile ilgili hususlarda açıklanması gereken yasak hükümler de böyledir. İşte böyle bir kesim görevini gereği gibi yerine getirecek olursa, bu görev diğerlerinden sakıt olur. [11]

2- Farz-ı Ayn:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Sizden kim bir münkeri görürse, onu eliyle değiştirsin. Gücü yetmezse diliyle değiştirsin" buyruğu ile hadisin bu genel ifadesi, münkeri bilen yahut gören, gücü yeten her bir kimsenin o münkere karşı çıkmasının vacib olduğuna delil teşkil etmektedir.
Kadı İbnü'I-Arabi der ki: Kişi kendisinin bu işe bakabileceğini, tek başına buna karşı mücadele edip tartışabileceğini yahut da onun bu işi yapacağı başkaları tarafından bilinecek olursa, münkeri değiştirmeye kalkışmak farz-ı ayn olur.[12]
İbn Kesir de der ki: "... Müslim'in Sahih'inde sabit olduğu gibi her ne kadar ümmetin her bir ferdi için bu ayrı ayrı vacib ise de... Ebu Hureyre dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden kim bir münker görürse, onu etiyle değiştirsin...." dedikten sonra; İbn Kesir bu hadisin geri kalan bölümünü zikretmektedir.[13]
Nevevî de der ki: Bazan iyiliği emredip kötülükten alıkoymak farz-ı ayın olabilir. Meselâ, bir kimse kendisinden başka kimsenin bilmediği bir hususun yapıldığı bir yerde bulunursa yahut da onu izâle etme imkânını ondan başkası bulamıyor ise durum böyledir. Bir kimsenin hanımını, çocuğunu yahut kölesini bir münkeri işlerken görmeyi ya da bir iyiliği işlemekte kusurlu davrandığını tesbit etmesi gibi.[14]

Münkere Karşı Çıkışlarında İnsanların Sorumluluğundaki Farklılık:

Yüce Allah'ın iyiliği emredip münkerden alıkoymayı güç oranında hepimize vacib kıldığına dair açıklamalar az önce geçti. Ancak dikkat çekilmesi gereken hususlardan birisi de şudur: İnsanların bu farz yükümlülük hususunda durumları farklı farklıdır. Avamdan olan müslüman bir kimsenin böyle bir görevi kudret ve takatine göre yapması görevidir. O aile halkına, çocuklarına bildiği kadarıyla minberlerden ve vaaz derslerinden işittiğine göre dinin buyruklarını emreder.
İlim adamlarının görevi ise başkalarından farklıdır. Çünkü onlar Peygamberlerin mirasçılarıdır. Bu görevi yerine getirmekte işi gevşek tutacak olurlarsa -İsrailoğullarının başına geldiği gibi- bu ümmette de eksiklikler baş-gösterir.
Bu görevde yöneticilerin görevi ise çok daha büyüktür. Çünkü güç, kuvvet, otorite ve insanların büyük bir kalabalığının münkerden kendisi vasıtasıyla uzak durabileceği yetki ve imkânlar onların elindedir. Zira öğütlerden etkilenenler azınlıktır.
Yöneticilerin bu görevi yerine getirmekte kusurlu davranmaları ise, büyük bir musibettir. Çünkü bundan ötürü münker yaygınlık kazanır, bâtıl ve fısk ehli hak ve salâh ehline karşı batılları ile cüret kazanırlar. [15]

Münkerin Kalb İle İnkârı (Değiştirilmesi):

Rasulullah (S.A.S.)rın: "Eğer güç yetiremezse kalbiyle (değiştirir) bu da ima-nm en zayıf halidir." buyruğuna gelince;
Münkerin el ile ve dil ile değiştirilmesi -ister farz-ı ayn olsun ister farz-ı kifâye olsun- güç ve imkâna göre yapılır. Münkerin kalb ile değiştirilmesine gelince; bu durum ne olursa olsun asla sakıt olmayan farz-ı aynlar arasındadır. Marufu maruf olarak bilmeyen, münkerden de tiksinip onu reddetmeyen bir kalb imandan yana bomboş, harabe bir kalptir. İbn Mes'ud bir adamın şöyle dediğini işitir: İyiliği emredip münkerden alıkoymayan bir kimse helak oldu, demektir. İbn Mes'ud şöyle düzeltir. "Marufu kalbiyle maruf olarak bilmeyen ve münkeri münker olarak tanımayan helak oldu, demektir." İbn Mes'ud (r.a) bununla münkeri ve marufu kalb ile bilip tanımanın hiçbir kimseden asla sakıt olmayacak bir vacip olduğunu anlatmak istemektedir. Dil ve el ile gereken tepkiyi göstermek ise, güce bağlıdır. Münkere razı olmak ise, günahların en çirkinlerindendir. Kişinin kalbiyle inkâr ve reddetmekle sorumluluktan kurtulabilmesi ise, bedeninde yahut malında kendisine gelebilecek bir zararın sözkonusu olması, onun da buna katlanacak gücünün bulunmaması sebebiyle diliyle ya da eliyle buna karşı çıkmaktan aciz ol-ması halinde söz konusu olur.
Diğer taraftan, münkeri kalb ile değiştirip red etmenin meyvesi, el ya da dil ile değiştirmenin aksine, pek azdır. El ve dil ile değiştirmenin faydası büyüktür. [16]

Yanlış Bir Anlama:

Pek çok müslüman şu âyet-i kerimeyi yanlış anlamaktadır: "Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolu bulursanız o sapanlar size zarar veremez.'Vei-Mârde, 5/105) Bu müslümanlar, münkere karşı çıkmaktan acze düşmelerini ve bu hususta kusurlarını bu âyet-i kerime ile gerekçelendirmeye çalışırlar. Oysa Ebu Bekr es-Sıddık (r.a) şu sözleriyle bu gibi kimselerin yanlış anlayışlarını şöylece düzeltmektedir: Ey insanlar! Siz: "Kendinize bakınız! Siz doğru yolu bulursanız o sapanlar size zarar veremez" âyetini okuyor ve anlaşılması gereken şekilden başka türlü anlayıp değerlendiriyorsunuz. Biz ise hiç şüphesiz, Peygamber {s.a)'i şöyle buyururken dînlemişizdir: "İnsanlar zalimi görüp de onun ellerini zulümden çekmeyecek olurlarsa, aradan fazla zaman geçmez, Allah kendinden bir ceza ile hepsini kuşatır.[17]
Nevevî der ki: Bu âyet-i kerimenin anlamı hususunda muhakkiklerce sahih kabul edilen görüş şudur: Eğer siz mükellef olduğunuz şeyleri yerine getirecek olursanız, sizden başkalarının kusurlu davranışlarının size zararı olmaz. Yüce Allah'ın: "Hiçbir kimse bir başkasının günah yükünü yüklenmez."^ -En'âm, &î64)buyruğunda olduğu gibi. Durum böyle olduğuna göre, kişi mükellef olduğu iyiliği emredip münkerden alıkoyma görevini yerine getirecek olur da muhatabı onun bu dediğine uymayacak olursa, artık bu yükümlülüğünü yerine getirenin kınanacak bir tarafı yoktur. Çünkü o, görevi olan emir ve alıkoymayı yerine getirmiştir. Muhatabın bunu kabul etmesi ise onun

görevi değildir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.[18]

Açıktan İşlenen Ve Münker Olduğu Bilinen Bir Kötülüğe Karşı Çıkmak:

Rasulullah (s.a)'ın: "Sizden kim bir münkeri görecek olursa..." buyruğu, bizim reddedip değiştirmekle emrolunduğumuz münkerin açık işlenen ve bilinen bir münker olmasını gerektirmektedir. Yoksa iyiliği emredip münkerden alıkoyacak kimsenin araştırmak, teftiş, tecessüs, evlerin duvarlarına tırmanıp içeri dalmak ve buna münkeri araştırmayı gerekçe göstermek yetkisi yoktur. Bundan dolayı ilim adamları bu gibi tutumlara karşı çıkmışlardır. Süfyan es-Sevri ve başkaları gibi, [19]

İcma İle Münker Olduğu Kabul Edilen Hususların Değiştirilmesi:

Ortadan kaldırmakla yükümlü olduğumuz hükümler, müslümanlar tarafından icmâ ile münker olduğu kabul olunan hususlardır. Faiz, zina, içki içmek, açılıp saçılmak ve namazı terketmek ve benzerleri.
İlim adamlarının haram ya da vâcib olduklarında ihtilâf ettiği hususlara gelince; eğer bu ihtilâf zayıf olup haram olduğunu kabul edenlerin delili kuvvetli ise, bu gibi işleri yapanlara karşı çıkılır.
Şayet ayrılık güçlü olup tercihte bulunmak zor gelir, ancak ileri derecedeki ilim adamlarının yapabileceği bir iş haline gelirse, böyle bir durumda -doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'tır ya- bu gibi işleri yapanlara karşı çıkıl-mamahdır. [20]

İyiliği Emredip Münkerden Alıkoymaya İten Sebepler.

İyiliği emredip münkerden alıkoymaya iten pek çok sebep vardır ki, bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
1- Ecir ve mükâfat kazancı. Çünkü insanlar birisinin kendilerine bir iyiliği göstermesi üzerine o iyiliği yerine getirecek olurlarsa, ecirlerinden herhangi birşey eksilmeksizin, o da onlar gibi ecir alır. Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir hayrı gösterirse, o hayrı yapanın ecri gibi onun için de ecir vardır.[21]
2- Allah'ın cezasından korkmak. Çünkü münker, bir toplum içerisinde yayılacak olursa, o toplum bu sebepten ötürü Allah'ın azabının inmesi tehdidi ile karşı karşıya kalır. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "İnsanlar zalimi görüp de onun ellerini yakalamayacak (ve zulümden alıkoymayacak) olurlarsa, Allah'ın kendi nezdinden üzerlerine onların hepsini kuşatıp bir azabı göndermesi pek yakın olur.[22]
3- Allah için gazablanmak, imanda bulunması gerekli özelliklerdendir. Rasulullah (s.a)'ın Allah için gazablanışına dair açıklamalar 16'ncı hadis açıklanırken geçmiş idi.
4- Mü'minlere öğüt vermek, onlara merhamet beslemek ve onları kurtarmak ümidi: Kul bir münkere düşecek olursa, bununla kendisini Allah'ın, ceza ve gazabına maruz bırakmış olur. Bundan dolayı müslümanın müslü-man kardeşini Allah'ın ceza ve gazabından kurtarmaya çalışması vâcibdir. Bu ise onu içine düştüğü münkerden alıkoymaya çalışmakla olur. Bu da o müslümana duyulabilecek rahmet şekillerinin en büyüklerindendir. Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmaktadır: "Merhametlilere Rahman {olan Allah) merhamet eder. Yerdekilere merhamet gösterin ki gökteki (melekler) de size merhamet etsin.[23]
5- Allah'ı ta'zim etmek ve Allah'ı sevmek: Yüce Allah, kendisinden korkulmaya, ona karşı takvâlı olunmaya, kendisine itaat olunmaya, ta'zim olunmaya en lâyık olandır. Bu ise O'nun vermiş olduğu emirleri kullan arasında uygulamakla ve O'nun sınırlarının çiğnenmesini engellemekle gerçekleşir. Zira münkere düşen bir kimse, yüce Rabb'ine karşı cüretkârca davranan bir kimsedir. O bakımdan müslümanlar, onun emrini insanlar arasında uygulamak için, kendileri için değerli ve kıymetli olan şeyleri feda etmeleri icabeder. Tıpkı Rasulullah (s.a)'ın yaptığı gibi. Ona Allah yolunda eziyet edildi ve onun gibi hiçbir kimseye de eziyet edilmedi. Ondan önceki Allah'ın Peygamberlerinin durumu da bu idi. Abdullah b. Mes'ud (r.a) dan dedi ki: Ben Rasulullah (s.a)'ı Peygamberlerden bir Peygamberi -Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun- anlatırken onu görür gibiyim. Kavmi O'na vurmuş, onu kanatmışken o ise yüzünden kanları siliyor ve; Allah'ım kavmime mağfiret buyur, çünkü gerçekten onlar bilmiyor, diyordu.[24]

Münkerden Alıkoyup Ma'rufu,Emrederken Hikmete Riayet .Etmek:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabb'inin yoluna hikmetle vagüzel öğütle davet et\"(en-Nahi, 16/125} Kendisine iyiliğin emrolunduğu kişinin,durumunu gözönünde bulundurmak, hikmetin bir gereğidir. Bazı hallerde yumuşak davranmak kaçınılmaz olabilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Fir'avun'a gidiniz; çünkü o, azmıştır. Ona yumuşak söyleyin, belki öğüt alır, yahut korkar.Va-hâ, 20/43-44) Kimi zaman da serhve katı davranmak gerekir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey Peygamber! Kâfirlerle münafıklara karşı cihâd et ve onlara karşı sert davran ;"fet-;eL>be, 9/73) Yine bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Emrolunduğunu açıkça bildir."(ei-Hicr, 15/94)
İşte bundan dolayı, bu görevi yerine getirmeye kalkışan kimsenin belli birtakım nitelikleri kendisinde toplaması gerekmektedir. Nitekim Süfyan es-Sevri şöyle demektedir: Ancak kendisinde şu üç hususun bir arada bulunduğu kişiler iyiliği emredip kötülükten alıkoyabilirler: Emredip alıkoymak istedikleri ile yumuşak davranan, emredip ^alıkoymak istediklerinde âdil olan, emredip alıkoymak istediği şeyleri iyi bilen.
Ahmed (b. Hanbel) de şöyle demektedir: Kişi yumuşaklıkla ve alçakgönüllülükle emreder. Eğer (muhatapları) hoşuna gitmeyecek şeyi ona işittirecek olurlarsa, kızmamahdır. O taktirde kendi nefsi adına intikam almak isteyen bir kişi olur.
Yine İmam Ahmed şöyle demektedir: İnsanların idare edilmeye, yumuşak davranılmaya, sertliğe, kaçmaksızın iyiliğin kendilerine emredilmesine ihtiyaçları vardır; ancak fâsıklığı açıkça işleyen bir kişi müstesnadır. Çünkü onun saygı duyulacak bir tarafı yokur.[25]
Aynı şekilde uyulması gerekli hususlardan birisi de emr veya inkâr ve reddin başbaşa ve gizlice olması gerekir. Çünkü böyle bir husus, verilen öğüdün kabul edilmesi sonucunu verir. İmam Şafii şöyle demektedir: "Her kim kardeşine gizlice öğüt verecek olursa, ona gerçekten samimice öğüt vermiş olur ve bunu da güzel bir şekilde yapmış olur. Her kim kardeşine açıkça öğüt verecek olursa, o kimseyi rezil etmiş ve başkası önünde ayıplamış olur.[26]

İyiliği Emreden Başkalarına Örnek Olmalıdır:

İyiliği emredenin bu görevinde muvaffak olması için başkalarına örnek olması gerekir. İyiliği emrettiği taktirde herkesten önce onu yapan olmalıdır. Bir münkerden alıkoyduğu vakit de insanlar arasında o münkerden en uzak kişi de o olmalıdır. Çünkü Yüce Allah,

başkasının yaptıklarını tepki ile karşıladığı işi işleyen ve bunun yapılmamasını emreden kişiye gazab eder. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Yapmadığınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmadığınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir hışmı gerektirir."fesSo//, eı/2-3) Şu kadar var ki bu, Allah'ın emirlerini yerine getirmekte kusurlu davranan bir kimsenin iyiliği emredip kötülükten alıkoyma işini terkedeceği anlamına gelmez. Çünkü Yüce Allah onların sözlerinin davranışlarına aykırı düşmesini reddetmekte; şu kadar var ki, iyiliği emredip münkerden alıkoymalarını reddetmemektedir. Nevevi der ki: İlim idamları şöyle demişlerdir: İyiliği emredip münkerden alıkoyan kişinin emrettiği hususları yerine getiren, yasakladığı şeylerden de uzak duranın, haliyle kâmil bir kimse olması şart değildir. Aksine emrettiği şeyleri kendisi yapmasa, yasakladığı şeylere kendisi riayet etmeyip yasakladığı şeyleri işleyen bir kimse olsa dahi, iki hususu yerine getirmesi gerekir. Hem kendisine iyiliği emredip nefsini kötülükten alıkoyması gerekir, hem de başkalarına iyiliği emredip kötülükten alıkoyması gerekir. Bu iki hususta birisini ihlâl edip yerine getirmeyen bir kimsenin, ötekini de ihlâl etmesi nasıl mubah kabul edilebilir?[27]

İyiliği Emredip Münkerden Alıkoymayı Terketmenin Tehlikesi:

Müslümanlar yönetenler ve yönetilenler olarak bu görevi gereği gibi yerine getirmeyecek olurlarsa, hayasızlık yaygınlaşır, adi davranışlar genelle-şir, günahkâr kimseler hayırlıların başına musallat olur. Hak batıl, batıl da hak olur. Böylelikle de ümmet, kendisini aşağıdaki tehlikelerle karşı karşıya bırakmış demektir:
1- Şanı Yüce Allah bu görevi terketmeleri dolayısıyla Kitap Ehlini rahmetinden kovduğu gibi, Allah'ın rahmetinden kovmak. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır; "İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud'un ve Meryemoğiu İsa'nın lisanıyla lanet olunmuşlardır. Bu, onların isyan etmeleri ve haddi aşmalarından dolayı idi. Onlar işledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Gerçekten onların yapmaya çalıştıkları ne kötü bir ŞeydÜ'fel-Mâide, 5/78-79)
2- Dünyada helak olmak. Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın sınırlarını gereği gibi koruyup muhafaza edenin misali ile bu işleri işleyenin misali, bir geminin hangi bölümlerinin kendisine isabet edeceğini ortaya çıkarmak kastıyla aralarında kura çeken bir topluluğa benzer. Onlardan kimisine geminin üst tarafı, kimisine de alt tarafı isabet edince, geminin alt tarafında bulunanlar su almak istediklerinde, üstlerinde onların bulundukları yerden geçip giderler. Bu sefer: Biz, kendi payımıza düşen bir yerde bir delik açıp yukarımızda bulunanlara eziyet vermesek diye düşünürlerken, eğer (diğerleri) onları istekleri ile başbaşa bırakacak olurlarsa, hep birlikte helak olurlar. Şayet onları engelleyecek olursa onlar da ötekiler de hep birlikte kurtulurlar.[28]
3- Duanın Kabul Edilmeyişi. Huzeyfe (r.a)'den, O Rasulullah (s.a)'tan buyurdu ki: "Nefsim elinde olana yemin ederim ya iyiliği emredip kötülükten alıkoyarsınız yahut da aradan fazla zaman geçmeksizin Allah üzerinize kendi nezdinden bir ceza gönderir de sonra Ona dua ettiğiniz halde, O da sizin duanızı kabul etmez.[29]

Bu Hadisten Çıkartılan Hükümler:

1- Bu hadis, iyiliği emredip münkerden alıkoymanın imanın özelliklerinden olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı Müslim bu hadisi "İman bölümü, münkeri alıkoymanın imandan olduğunun beyanı" başlığı altında zikretmiştir.
2- îmanın özelliklerinden herhangi birisini yerine getirebilip de bunun gereğini ifa eden bir kimse, acizlikten dolayı -bu hususta mazur olsa bile-onu terkeden kimseden hayırlıdır. Meselâ, kadın ay hali olduğu sırada namazı terketmekte mazurdur. Bununla birlikte Rasulullah (s.a) böyle bir şeyi kadının dinindeki bir eksiklik (sevap kazanma imkânını bulamama) olarak değerlendirmiştir.
3- Her kim kendisinin dövülmesinden yahut öldürülmekten çekinecek ya da malının zayi olmasından korkacak olursa, el ve dil ile münkeri değiştirme yükümlülüğü ondan kalkar.
4- Diğer taraftan, bayram gününde önce namaz kılınır, sonra hutbe okunur. Ümmetin selefinin kabul ettiği budur.
5- Hadis-i şerif, yöneticilere karşı elle cihadın olabileceğine delâlet etmektedir. Ebu Said (r.a)'in yaptığı gibi. Bir kimsenin bu yöneticilerin şaraplarını dökmesi, kendilerine ait olan eğlence âletlerini kırması da bunun gibidir. Onlara karşı kılıçla ayaklanmaya gelince, bu (namaz kılıp, kıldırdıkları sürece -çeviren-) bu hususta nehyedici hadislerin sabit oluşu dolayısıyla söz-konusu olmaz. [30]

---

[1] Müslim, İman, 78; Müslim Şerhi, I, 224
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 345
[2] Müslim Şerhi, \, 226
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 345-346.
[3] Mervan b. ehHakem b. Ebi'l-Âs, Bir Emevi halifesi olup Şam'da (65 H.) vefat etmiştir.
[4] Yani Rasululîah (s.aj'ın Sünnetine muhalefet edenlere karşı gösterilmesi gereken tepkiyi göstermek görevini yerine getirmiş olmaktadır.
[5] Fethu'l'Bâri, 111, 102; (Buhâri, îdeyn 6. -Çeviren-)
[6] Müslim Şerhi, 1,255 -
[7] Fethu'l-BĞT'l, III, 102
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 346-347.
[8] Münker olan iş, ma'ruf olanın zıddıdır. Şeriat'm çirkin görüp haram kıldığı ve hoşlanmadığı her şey münkerdir. Lisûnu'i-Arab'âa (V, 332) denildiği gibi, aynı şekilde Allah'ın bize farz kıldığı şeyleri yapmamak da bir münkerdir.
[9] İbn Kesir, II, 75
[10] İbnul-Arabi, Ahkâmu'l-Kur'ân, I, 292
[11] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 347-348.
[12] İbnü'I-Arabi, Ahkâmu'l-Kur'ân, I, 292
[13] İbn Kesir, II, 75 (İbn Kesir her ne kadar bu hadisin Ebu Hureyre'den riuayet edildiğini kaydetmekte ise de, bu hadisin Müslim'deki rivayeti sadece Ebu Said'den gelmektedir. Bk. İbn Kesir, II, 75 not 2. -Çeviren-)
[14] Müslim Şerhi, 1, 255
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 348-349.
[15] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 349.
[16] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 349-350.
[17] Hadisi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Ayrıca Bk. Sahihu'i-Câmi, 1969
[18] e/-Va/i B Şerhi'l-Erbain, 257
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 350-351.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 351.
[20] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 351.

[21] Müslim Şerhi, IV, 557
[22] Hadisi Ebu Dâuud ve Tirmizi rivayet etmiştir. Bk. Sahihu'l-Câmi, 1969
[23] Bk. Sahihu'l-Cdmi, 3516
[24] Buharı, IV, 148; Müslim Şerhi, İV, 434. Lafız Buhâri'nindir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 351-353.
[25] Câmiu'i-Uiumi ve'i-Hikem, 307
[26] Müslim Şerhi, X, 227
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 353-354.
[27] Müslim Şerhi, I, 225
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 354.
[28] Buhdri.IU, 111, (Şerike 6)
[29] Bk. Sahlhu'l-Câmi, 6947
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 354-355.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 355-356.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'N-NİKÂH
NİKAH BÖLÜMÜ
Bâb: Bir Müslümanın Din Kardeşine "Hanımlarıma Bak" Demesi
Bâb: Cariye Tutmak
Bâb: Cariyenin Azatlık Bedelini Mehir Saymak
Bâb: Maddi Sıkıntıdaki Birinin Evlendirilmesi
Bâb: "Ve Sizleri Emziren Süt Anneleriniz"
Bâb: Kadın, Teyzesi Üzerine Nikahlanamaz
Bâb: Kadın Teyzesi Üzerine Nikahlanamaz
Bâb: Berdel Usulü Evlenmek
Bâb: Kadının Sâlih Bir Erkeğe Evlilik Teklif Etmesi
Bâb: Evlenmeden Önce Geline Bakmak
Bâb: Kız İstenen Velî
Bâb: Devlet Başkanı Velî Sayılır
Bâb: Kız İsteyen Kişi, Velîsine "Beni Filân İle Evlendir" Dediğinde
Bâb: Müslüman, Din Kardeşinin İstediği Kızı İstemez
Bâb: Müslüman, Din Kardeşinin İstediği Kızı İstemez
Bâb: Yüce Allah'ın "Kadmlann Mehirlerini Verin" Buyruğu
Bâb: Kur'an Karşılığında Ve Bedelsiz Evlendirme
Bâb: Demir Bir Yüzük De Olsa Mehir Verilmesi
Bâb: Nikahta Helal Olmayan Şartlar
Bâb: Düğünde Sarı Koku Sürülmesi
Bâb: Evlenen Kimseye Nasıl Dua Edilir?
Bâb: Yolculuk Esnasında Evlilik Ve Zifaf
Bâb: Bir Koyunla Da Olsun Düğün Ziyafeti Vermek
Bâb: Bir Koyunla Da Olsun Düğün Yemeği Vermek
Bâb: Yüce Allah'ın "Erkekler Kadınlar Üzerinde Söz Sahibidirler" Buyruğu Hakkında
Bâb: Azil Yapmak
Bâb: Kıskançlık

KİTÂBU'N-NİKÂH

NİKAH BÖLÜMÜ

Bâb: Bir Müslümanın Din Kardeşine "Hanımlarıma Bak" Demesi

333- Muharnmed b. Kesîr bize Süfyân'dan, o Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) naklederek dedi ki:
Abdurrahman b. Avf (Medine'ye) geldiğinde Allah Resulü (sav) onunla Sa'd b. er-Rebî el-Ensârî arasında kardeşlik tesis etti. Bu Ensârî'nin iki hanımı vardı. Abdurrahman'a hanımlarını ve servetini yan yarıya paylaşmayı teklif etti.
Abdurrahman ona şöyle dedi: "Allah aileni ve malını senin için mübarek kılsın! Bana çarşının yerini gösterin." Nitekim o günkü ticaretinden biraz çökelek ve tereyağı kâr etti.
Birkaç gün sonra Allah Resulü (sav) onun üzerinde damatların kokusuna mahsus sarılık gördü. "Evlendin mi ey Abdurrahman?" diye sordu. Abdurrahman "Ensâr'dan bir hanimJa evlendim" dedi. "Ona ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât ağırlığınca altın" dedi. O zaman Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Bir koyunla olsun düğün yemeği ver.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmiş olduğu için, şerhini tekrar etmiyoruz. (Bkz. 212 no.lu hadis) İmam Buhârî, hadis-i şerifte geçen ve ensârdan Sa'd b. er-Rebî'in Abdurrahman b. Avf a eşlerinden beğendiğiyle evlenmesine yönelik teklifi sebebiyle bu bölümde tekrar yer vermiştir.

Ders

Hadis-i şerifle geçen olayın servetini paylaşmayla yönelik bölümü, açık ve anlaşılır görünmektedir. Ancak teklifin ikinci bölümü olan eşlerinden biriyle evlenme teklifinin günümüzde bazı kimselerce yanlış anlaşılabileceği veya hiç aniaşılamayacağmı düşünerek biraz açıklamak istiyoruz: Öncelikle bilinmesi gereken husus, İslam öncesi Arap toplumunda kadının statüsü olmalıdır. İslamiyetin geldiği yıllarda kadın, toplumun neredeyse kölelerle aynı sosyal dereceye sahip, değersiz, hatta eşya hükmünde bir unsuru idi. Bu nedenle çoğu yoksul aile, kız çocuklarını diri diri gömerek onlardan kurtulur, zengin ailelerse bu yeni doğanı memnuniyetsiz bir şekilde kabul ederlerdi. İnsanlar henüz yeni Müslüman oldukları için, dinimizin bir çok prensibini ya iyi bilmiyor veya eski alışkanlıklarından hemen kurtulamıyorlardı. İşte yeni Müslüman olmuş ensarîhin teklifini bu bağlamda anlamak gerekil". O da eşlerini, servetinin bir parçası gibi görüyor, bu yüzden onlar üzerinde sırf kendi iradesiyle tasarrufta bulunabileceğini sanıyordu. Oysa yüce dinimiz kadın ile erkeği insanî ve dinî bakımdan eşit konuma yükseltmiş, onlara daha önce hayal bile edilemeyecek hukukî, malî ve sosyal haklar tanımıştı. Mekkeli muhacir Abdurrahman b. Avf (ra) bunların bilincinde bir Müslüman olarak Medincli kardeşinin teklifini nazikçe geri

çevirdi ve bir süre çalıştıktan sonra alınteriylc kazandığı paradan mehrini ödediği bir hanımla evlendi. Olayın aslı budur. Böyle anlamak da, bu büyük dine ve onun ilk mensuplarına gösterilmesi gereken asgari vefanın gereğidir.

Bâb: Cariye Tutmak

334- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber ile Medine arasında üç (gece) konakladı. Saflyye bn. Huyey (r.anhâ) ile gerdeğe girdi. Ben Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Yemekte ne ekmek vardı, ne de et. Sadece emri üzerine deri kaplar getirilerek içlerine burma, çökelek ve tereyağı karışımı konmuştu. Bu O'nun düğün yemeği idi. Müslümanlar kendi aralarında sordular: Acaba Müminlerin Annelerinden biri mi oldu, yoksa O'nun cariyelerinden mi?
Sonra (fikir yürüterek) şöyle dediler: Eğer hicaba girerse Müminlerin Annelerinden biri olmuştur. Hicaba girmezse cariyelerinden biri oldu demektir.
Allah Resulü (sav) yola çıktığında, devesinin terkisini ona hazırladı ve insanlarla arasına da hicabı yaydı.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce (bkz. 314 no) geçmiş ve şerhedilmiş olduğu için aynı bilgileri tekrarlamak istemiyor, sadece İmam Buhârî'nin hadise bu bapta yer verme sebebine bakmak istiyoruz. Hadisin metninden de anlaşıldığı üzere, savaşta elde edilen kadın esirler, fidyeleri ödenmediği takdirde cariye olarak alınmakta idiler. Bu kadınlarla ilgili olarak sahipleri iki yoldan birine başvurur, bunları ya bulundukları cariye statüsünde tutmaya devam eder, veya azat edip evlenirlerdi. Allah Resûlü'nün (sav) Hz. Safiyye'yi almasından sonra sahabe de bunu merak etmiş ve azat edilip nikahlanmanın belirtisi olan hicaba girme hâlini takip etmişlerdir. Ertesi gün Hz. Safiyye'nin (r.anhâ) hicaba girdiğini görünce, cariye olarak değil nikahlı hanım olarak alındığını anlamışlardır.

Bâb: Cariyenin Azatlık Bedelini Mehir Saymak

335- Şuayb b. el-Habhâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Safiyye'yi azat etti ve azatlık bedelini mehir saydı.[3]

Şerh

Daha önce de beyan edildiği üzere Hz. Safiyye (r.anhâ) Hayber gazasında esir alınmış ve Peygamber efendimiz tarafından azat edilerek nikahı altına alınmıştı. Mehir olarak ne verdiği sorulduğunda Efendimizin hizmetkârı Hz. Enes'in (ra) cevabı, azat edilmesi olduğu yönünde gelmişti. Bundan çıkarılacak hüküm, cariyenin azatlık bedelinin mehri sayılabileceğidir. Allah Resulü (sav) bunu bizzat kendisi uygulamıştır.

Bâb: Maddi Sıkıntıdaki Birinin Evlendirilmesi

336- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Ebî Hâzini bize babasından, o Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî'den (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Kendimi sana hibe etmeye geldim" dedi. Allah Resulü (sav) ona baktı, baştan ayağa dikkatlice süzdü, sonra başını öne eğdi. Kadın, Allah Resûiü'nün (sav) kendisi hakkında hüküm vermediğini görünce bir kenara oturdu.
Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, eğer onunla evlenme arzunuz yoksa, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir malın var mı?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. "O zaman ev halkına git, onlarda bir şey bulup bulamayacağına bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Allah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa oîur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izânm var." (Sehl der ki: Belden yukarısını Örtecek bir ridâsı bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izârını ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu.
Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü (sav) onu sırtı dönük olarak gördü ve çağrılmasını emretti. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neîer var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. Allah Resulü (sav) "Bunları
ezberden okuyabilir misin?" diye sorunca "Evet" dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'ân'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 241 ve 331 no.lu hadis olarak geçmiş ve ibareleri yeterince şerhedilmiştir. İmam Buhârî burada yoksul ve maddi durumu iyi olmayanların everilmesi başlığı altında yer vermiştir ki hadis bu anlamda Yüce Allah'ın şu buyruğunun da bir anlamda edası hükmündedir:

"İçinizdeki bekârŞarı, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler. Allah onları lütfü ile zenginleştirir. AHah lütfü bol olandır, bilendir." (Nur, 32)

Hüküm

Bekarları, özellikle de maddi bakımdan sıkıntılı olanları evlendirmek sünnettir. Unutmamak gerekir ki Allah'ın onları lütiuyla zengin edip kimseye muhtaç etmeyeceği bir vaad-i ilahîdir.

Ders

Sağlıklı bir toplum kurabilmek, huzurlu ve mutlu yuvalar kurabilmek demektir. Yuva kurmanın imkân dışına çıktığı, varoların yuvaların da ekonomik ve sosyal sebeplerle sürekli sıkıntılarla boğuştuğu bir toplumun sağlıklı bir toplum olabilmesi mümkün değildir. Bu bakımdan, toplumun esenliği için sosyal yardımlaşma kurumunun diri tutulması, maddi bakımdan kısıtlı olanların korunup kollanması gerekir. Cahiliye toplumundaki gibi statülerin ekonomik durumla belirlendiği bir toplum, barındırdığı zulüm ve adaletsizlik tohumları sebebiyle cahiliye toplumu gibi bir inkılaba uğrama kaderinden asla kurtulamayacaktır. Müslüman bir toplumda gençlerin sırf maddî imkansızlıklar sebebiyle evlenip yuva kuramamaları o toplumun bütün fertleri için büyük bir fitne ve sosyal rahatsızlık sebebidir. Bütün bunların bilincinde olması gereken Müslümanlar, kendi çevrelerindeki maddi kısıtlı gençlerin evlenmelerine önayak olmalı, bunun uhrevî faydalar bir yana dünyevî bakımdan da büyük faydaları olacağını bilmelidirler.

Bâb: "Ve Sizleri Emziren Süt Anneleriniz"

337- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Amre n. Abdirrahman'dan, o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onun odasmdayken Hafsa'nm (r.anhâ) odasına girmek için izin isteyen bir adamın sesini işitti. (Âişe (r.anhâ) der ki:) "Ey Allah Resulü! Bir adam odanıza girmek için izin istiyor."
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Onu tanıyorum, Hafsa'nm (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir.
Aişe (r.anhâ) şöyle dedi: Peki benim süt amcam filan hayatta olup odama girmek için izin isteseydi? Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Elbette, doğumun mahrem kıldığını, emzirme de mahrem kılar.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmiş olduğu için burada tekrar etmiyor, sadece bab başlığıyla ilgili boyutuna işaret etmek istiyoruz.(Bkz. 259 no.lu hadis) Allah Resulü (sav) bu hadisinde süt emzirmenin, evlilikle aynı yaptırıma sahip olduğunu, dolayısıyla evlilik sebebiyle oluşan evlenme mahremiyetinin süt emzirmeyle de oluşacağını bildirmektedir.

Hüküm

Süt emme sebebiyle haram olanlar şunlardır:
1. Bir kimsenin süt emme bakımından usûlü. Süt annesi, süt ninesi gibi...
2. Süt emme bakımından fiirûu. Buna göre kişi süt kızı, süt oğlunun kızı ve bunların çocuk ve torunları ile evlenemez.
3. Süt anne ve babanın furûu. Kişi anne baba bir, baba bir veya yalnız anne bir olan süt kardeşleri ve bunların çocukları ile evlenemez.
4. Süt anne ve babanın usûlünden yalnız ilk fiirûu. Bunlar süt emenin, süt emme bakımından amca, hala, dayı ve teyzeleri olup bunlarla evlenmesi
yasaktır.
5. Süt baba ve dedelerin eşleri: Burada zifafın olup olmaması sonucu değiştirmez. Nitekim bir kimse, nesep babasının karısı ile de evlenemez.
6. Süt oğlun veya süt oğlun oğlunun, yahut süt kızın oğlunun karısı ile evlenmek yasaktır. Burada da zifafın olup olmaması sonucu değiştirmez. Örneğin bir adam gelinleriyle evlenemez.
Hanefller şu hâlleri süt haramlığı dışında tutmuşlardır:
a. Bir kimse süt emme bakımından erkek veya kız kardeşinin annesi ile
evlenebilir. Halbuki nesepçe kardeşin annesi ile evlenilemez. Örneğin bir kadın bir çocuğa süt emzirse, bu kadının nesepçe bir oğlu bulunsa, bu oğul, süt emzirilen çocuğun annesi ile evlenebilir.
b. Bir kimse süt emme bakımından oğul veya kızının süt kardeşi ile evlenebilir. Oysa bu nesep bakımından caiz olmaz. Örneğin bir kadın, bir çocuğa süt emzirse, bu kadının kocası süt emen çocuğun kız kardeşi ile evlenebilir.

Bâb: Kadın, Teyzesi Üzerine Nikahlanamaz

338- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bir kadın halası veya teyzesiyle beraber (aynı erkek tarafından) nikahlanamaz.[6]

Şerh

Bir kadın halası veya teyzesiyle beraber (aynı erkek tarafından) nikahlanamaz" ifadesi, îsîamiyetin evlilikle ilgili yasaklarından birini içerir. Buna göre bir teyze, kızkardesinin kızı, veya bir hala erkek kardeşinin kızı üzerine nikahlanamaz. veya bir hala erkek kardeşinin kızı üzerine nikahlanamaz.

Hüküm

Bir kadının teyzesi veya halası ile aynı zamanda nikahlanması, yani tek
bir erkeğin hanımı olmaları haramdır. Aynı haramlık, iki kızkardeşle beraber evlenmede de geçerlidir. Hz. Osman (ra) örneğinde olduğu gibi kızkardeşlerden evli olanın vefatı üzerine diğeriyle evlenmek caizdir. O Efendimizin (sav) iki kızıyla evlenmek suretiyle Zinnûreyn lakabını ihraz etmiştir.

Ders

Birbirine çok yakın olan kadınlarla aynı anda evlenmenin yasaklanmasının sebebi, daha çok ahlakîdir. Gönüllerinde karşılıklı sevgi ve saygı bulunması gereken iki kız kardeşi veya yeğen ile teyze veya halayı aynı zamanda nikahlamak, onlar arasında bir kıskançlık ve rekabete yol açar ve aralarında bulunması gereken akrabalık bağı kesintiye uğrar. Süt kız kardeş, süt hala ve süt teyzelerin durumu da böyledir.

Bâb: Kadın Teyzesi Üzerine Nikahlanamaz

339- Abdan bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yûnus'tan, o ez-Zührî'den, o Kabîsa b. Züeyb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) bir kadının halası veya teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı. Babasının teyzesi de aynı makamda görülür. Çünkü Urve bana Âişe'den (ra) şunu nakletti: Nesep ile haram kılınanlar, süt emzirmeyle de haram kılınırlar.[7]

Şerh

Bu hadis-i şerif bir önceki bapta şerhedilen hadis ile aynı hüküm ve içeriğe sahip olduğundan tekrarına gerek görmüyoruz.

Bâb: Berdel Usulü Evlenmek

340- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) berdel usulü nikahı yasakladı, Berdel, kişinin kendi kızını başka bir adamla, o adamın da kızım ona mehirsiz olarak nikahlaması şartıyla nikahlamasıdır.[8]

Şerh

Allah Resulü (sav) berdel usûlü nikahı yasakladı" ifadesi, evlilik yasaklarından birini daha içermektedir. Hadis metninde şiğârın açıklamasıyla ilgili bölümün hadisten mi yoksa Mâlik'ten mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı hadis âlimleri bu açıklama bölümünü ona nispet etmişlerdir. pet etmişlerdir.

Hüküm

Şiğâr: Toplumumuzda Berdel evliliği olarak bilinen ve iki tarafın birbirlerine mehirsiz kız vermesi şeklinde gerçekleşen evlilik türüdür. Hanefî mezhebine göre taraflar arasında mehri ortadan kaldırma konusunda bir anlaşma varsa yine mehr-i misil (^kadının emsali için takdir edilen mehir) gerekir. Mehir şâriin nikâh akdinde uyulmasını emrettiği hükümdür. Tarafların mehri kaldırma yetkisi yoktur. Eğer akde bitişik bir şartla onu kaldırmaya teşebbüs ederlerse bu şîırt fâsiddir. Bu durumda akit sahih ve şart geçersiz olur. Şiğâr evliliği Ahmed b. Hanbel, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre fasittir

Ders

Berdel usûlü evlilik büyük ölçüde ekonomik zorluklar sebebiyle ihdas edilmiş bir evlilik şeklidir. Tabii ki iki ailenin birbirleriyle kaynaşmak için bu tür bir evlilik yapmaları da mümkündür. Ancak evlenen çiftlerin birbirleriyle zoraki evlenmiş olmaları hâlinde çok acı aile facialarına yol açması muhtemeldir. Çünkü özellikle erkeklerin, kendi iradelerine rağmen eşlerine kötülük etmeleri ve kendi taraflarının yaşadığını karşı tarafın kızına da yaşatma gibi temelsiz bir kısas uygulamasına gitmeleri imkân dahilindedir. Bu sebeple, dinimizin de pek hoş görmediği bu nikah şeklinde evlenen tarafların berdel şartıyla değil, birbirlerini sevip hoşlanarak ve mehirleri ödenerek evlenmeleri daha doğrudur.

Bâb: Kadının Sâlih Bir Erkeğe Evlilik Teklif Etmesi

341- Saîd b. Ebî Meryem bize anlatarak dedi ki: Ebû Gassân bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek O'nunla evlenme teklifinde bulundu. Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir malın var mı?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. "O zaman git, bir şey bulmaya bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Allah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izârım var." (Sehl der ki: Belden yukarısını örtecek bir ridâsı bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izârım ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu. Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü (sav) onu görerek çağırdı veya çağrıldı. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neler var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. -
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'ân'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[9]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 241 ve 331 no.lu hadisler) İmam Buharı, hadisi bu bap başlığında zikredilen hususla da ilgisi bulunduğu için zikretmiştir ki gayet yerindedir. Çünkü insanların en Sâlihi Allah Resûlü'dür. Bir kadının O'na evlenme teklif etmesi kadar yerinde bir davranış olamaz.

Hüküm

Bir kadın veya velisinin sâlih bir kimseye evlilik teklif etmelerinde dinen bir sakınca bulunmayıp bilakis sünnete uygun bir davranıştır.

Ders

Günümüzde her ne kadar yadırgansa da, güzel ahlaklı, ekmeği elinde ve dindar bir gence evlilik teklif edilmesi kadar normal bir şey olamaz. Bunu gurur ve izzet-i nefs meselesi yapmanın da fazla dayanağı yoktur. Belki bizzat genç kadın veya velisinin doğrudan değil ancak dolaylı olarak bu yönde adım atmaları, hiç de çirkin bulunacak bir davranış değildir. Özellikle sosyal bağların iyice zayıfladığı metropollerde bu yola başvurulabilir. Sırf hemşehri veya uzaktan akraba olmak, yahut yüksek gelir sahibi olmak hiç de yeterli ve sağlıklı kriterler değildir. Esas kriter salâh ve güzel ahlaktır.

Bâb: Evlenmeden Önce Geline Bakmak

342- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Yakup bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Kendimi sana hibe etmeye geldim" dedi. Allah Resulü (sav) ona baktı, baştan ayağa dikkatlice süzdü, sonra başını öne eğdi. Kadın, Allah ResûhVnün sav) kendisi hakkında hüküm vermediğini görünce bir kenara oturdu.
Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, eğer onunla evlenme arzunuz yoksa, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir malın var mı?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. "O zaman ev halkına git, onlarda bir şey bulup bulamayacağına bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Allah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izânm var." (Sehl der ki: Belden yukarısını Örtecek bir ridâs| bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izârını ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu.
Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü (sav) onu sırtı dönük olarak gördü ve çağrılmasını emretti. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neler var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. Allah Resulü (sav) "Bunları ezberden okuyabilir misin?" diye sorunca "Evet" dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'ân'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[10]

Şerh

241 ve 331 no.lu hadisler babında şerhedilen bu hadis-i şerifin bu bapta da yeralma sebebi, gelin adayına nikahtan, hatta isteme ve nişan safhasına varmadan önce dikkatlice bakmanın sünnet olduğudur.
Bu konuda Allah Resûlü'nün (sav) ensârdan bir hanımla evlenme niyetinde olan Muğîre'ye söyledikleri kulaklara küpe olmalıdır:
"O kadına bak, çünkü bakmak geçinebilmeniz için daha uygundur." (Tirmizî, Nikâh, 5)

Yine başka bir sahabî ile arasında şu diyalog geçmiştir: Sahabeden biri ensârdan bir kadınla evlenmek istemişti. Allah Resulü (sav): "Kadına baktın mı?" diye sordu. Adam: "Hayır" deyince: "Git, kadına bak. Çünkü ensârın gözlerinde bir şey vardır!" (Müslim, Nikah 74; Nesai, Nikah, 23)

Hüküm

Evlenilecek kadına bakılması, kadının da erkeği görmesi kurulacak yuvanın esenliği bakımından müstehaptır. Ulemânın cumhuru yani çoğunluğuna göre kız isteyen bir erkeğin gelin adayına bakmasında mahzur yoktur. Bakılcak yerleriyle ilgili olarak sınır, el, yüz ve ayaklar olabilir. Dinen görülmesine izin verilenlerin sınırı budur.

Ders

Evlenecek erkek ve kızların birbirlerine görmeleri, hatta konuşmaları kurulacak yuvanın saadet ve esenliği için çok faydalıdır. Bu anlamda görücü usulü denilen geleneksel evlilik şeklinde dahi, büyüklerin uygun görmeleriyle yetinilmemeli, kalplerin ısınıp usunmayacağım, kafaların uyup uymayacağını tespit etmek için adayların birbirlerini görmeleri sağlanmalıdır.

Bâb: Kız İstenen Velî

343- Ahmed b. el-Mikdâm bize anlatarak dedi ki: Fudayl b. Süleyman bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Biz Allah Resulü (sav) ile beraber otururken bir kadın geldi ve O'na kendisiyle evlenmesini teklif etti. Allah Resulü (sav) kadını yukardan aşağıya süzdü, fakat bir cevap vermedi. Bu sırada sahabeden bir adam kalkarak "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi.
Allah Resulü (sav) "Yanında bir malın var mı?" diye sordu. Adam "Hiçbir şeyim yok" dedi. "Demir bir yüzüğün de mi yok?" diye sorunca, "Demir bir yüzüğüm bile yok" dedi ve ekledi: "Fakat şu bürdemi yırtıp yansını ona verebilirim, diğer yarısını ben alırım." Allah Resulü (sav) "Peki Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı?" diye sordu. Adam "Evet" deyince Allah Resulü (sav) "Haydi git, seni ezberindeki Kur'an'a karşılık onunla evlendirdim" buyurdu.[11]

Şerh

Bu hadis-i şerifi üstte ve daha önce görmüş ve şerhetmiştik. Burada tekrar yer verilme sebebi, bab başlığıyla ilgisinden dolayıdır. Çünkü Allah Resulü (sav) kendisini hibe eden hanımın velîsi konumuna gelmiş ve onunla evlenmek isteyen sahabî karşısında kadının velîsi gibi hareket etmiştir.

Hüküm

Kız velîsinin kolaylaştırıcı olması sünnettendir. Mühim olanın sağlam ve huzurlu bir yuva kurmak olduğu bilinciyle hareket edilmeli ve bir takım aşırı maddî taleplerle damat adayının işi zorlaştırılmamalıdır. Bu konuda en doğru olan yol, kolaylaştırıcı ve çözüm bulucu olmaktır.

Ders

Günümüzde birçok kız velîsi, Efendimizin (sav) bu sünnetinden uzaklaşarak damat adaylarını zora koşacak istekler sıralamakta, genç çifti ağır borç yükü altına sokacak taleplerde bulunmaktadır. Bu, dinimizin hayata bakış şekliyle hiç ilgisi olmayan bir tutumdur. Olgun ve aynı süreçleri yaşamış velîlerin bu tür yersiz taleplerle gençlerin dünyalarını karartmaları ağır bir vebaldir.

Bâb: Devlet Başkanı Velî Sayılır

344- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Kendimi hibe ettim" dedi. (Cevap alamadığı için) uzun süre ayakta dikili kaldı. Bir adam "Ey Allah Resulü! Onunla evlenme arzunuz yoksa onu benimle evlendirin" dedi. "Peki ona mehir olarak verecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam, "Izanmdan başka bir şeyim yok" dedi.
Allah Resulü (sav) "Onu verirsen, oturduğunda göbeğinin altı açıkta kalır. Başka bir şeye bak" buyurdu. Adam, "Verecek bir şey bulamıyorum" dedi. "Demir bir yüzük de olsun bak" buyurdu. Adam, aramasına rağmen bir şey bulamadı. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) "Peki Kur'anMan ezberinde bir şey var mı?" diye sordu. Adam, "Evet, şu şu sûreler" diyerek sûreleri saydı. Allah Resulü (sav) "Ezberindeki Kur'an karşılığında onu seninle evlendirdim" buyurdu.[12]

Şerh

Hadis-i şerif daha önce lafeen şerh edildiği için tekrar etmiyoruz. İmam Buhârî, devlet başkanının veliliği konusuyla ilgisinden dolayı hadise bu bapta da yer vermiştir. Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin Hz. Âişe'den (r.anhâ) naklettikleri şu hadis de nikahta

velînin varlığını şart koşmaktadır: "Velîsinin izni olmaksızın evlenen kadının nikahı bâtıldır. Velîsi olmayan kadının velîsi ise sultan (yani devlet başkanı)dır."

Hüküm

Reşit bir erkek, velisi olmaksızın kendi kararı ile evlenebilir. Bir vekil aracılığı ile evlenmesi de mümkündür. Hanefîlere göre hür, akıllı ve ergin kadın da evlenme akdinde bizzat taraf olabilir. Çünkü Hanefî mezhebine göre velînin bulunması evliliğin sıhhat şartlarından değildir.
İmam Şafiî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre, kadın için nikâhta erkek bir velinin bulunması şarttır.

Ders

Mezhebimize göre nikahta velî izninin aranma şartının bulunmaması, bireylerin yetki ve sorumluluklarını erginleştiren bir yaklaşım gibi görünse de, henüz tecrübesiz bir çağda bulunan gençlerin kendi başlarına evlenmeleri, ileride farklı sorunlara yol açabilecek bir durumdur. Bu nedenle, evlilik gibi önemli bir kutsal bir kurumun tesisinde her iki tarafın da velilerinin müdahil olmaları sağlıklı bir sonuç için yararlı olacaktır. Öte yandan toplumumuzda giderek yaygınlaşan ve henüz sorumluluk taşımaya hazır bulunmayan gençlerin gizli evliliklerinin de önü alınmış olacaktır.

Bâb: Kız İsteyen Kişi, Velîsine "Beni Filân İle Evlendir" Dediğinde

345- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek kendisiyle evlenmesini teklif etti. Allah Resulü (sav) "Şu an için evlenme ihtiyacım yok" buyurdu. Bir adam, "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi. "Neyin var?" üye sordu. Adam, "Verecek hiçbir şeyim yok" deyince Allah Resulü sav) "Demir bir yüzük olsun ona ver" buyurdu. Adam yine "Hiçbir eyim yok" deyince, Allah Resulü (sav) "Kur'an'dan ezberinde neler ar?" diye sordu. Adam, "Şu şu sûreler" deyince Allah Resulü (sav) "Seni ezberindeki Kur'an'a karşılık onunla evlendirdim" buyurdu.[13]

Şerh

Bir talipli, kadının velîsinden evlenme talebinde bulunduğunda eğer uygun bir kişiyse velîye^ düşen bu sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesine katkıda bulunmaktır. Allah Resulü (sav) de böyle yapmış ve kadının velîsi sıfatıyla onunla evlenmek isteyen sahabîden mehir talep etmiştir.

Bâb: Müslüman, Din Kardeşinin İstediği Kızı İstemez

346- Mekkî b. İbrahim bize anlatarak dedi ki: İbni Cüreyc bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) birbirinizin alışverişi üzerine alışverişi yasakladı. Kişi din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük göndermesin. Tâ ki önceki dünürlük gönderen dünürlükten vazgeçinceye veya kendisine izin verinceye kadar.[14]

Şerh

Kişi, din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük göndermesin" ifadesi, daha önce başka bir müslümamn talip olduğu hanıma, o vazgeçinceye veya müsaade edinceye kadar dünürcü göndermeyi kesin bir dille yasaklamaktadır.

Hüküm

Din kardeşinin alışverişi üzerine alışverişte bulunmak, pazarlığı üzerine pazarlık etmek nasıl tahrimen mekruh ise, dünürlüğü üzerine dünürlük göndermek de aynı şekilde tahrimen mekruhtur.

Ders

Bu hadisten çıkarmamız gereken ders, bir genç kız veya hanım istenmeden önce isteyeninin olup olmadığının araştırılması, şayet varsa onunla ilgili karar verilinceye kadar dünürcü gönderilmemesi gerektiğidir. Bu bağlamda "Bir kızı kırk kişi ister, bir kişi alır" sözünden hareketle başkalarının üstüne dünürcü göndermek hem çirkin, hem de edep dışı bir davranıştır. Bu söz ancak şöyle caiz olabilir ki, isteyenlerden hepsine olumsuz cevap verildikten sonra kiz evine dünürcü gönderilebilir ve kısmetse kabul edilir.

Bâb: Müslüman, Din Kardeşinin İstediği Kızı İstemez

347- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer b. Rebîa'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:

Zandan uzak durun. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır. Casusluk etmeyin, başkalarını araştırmayın, birbirinize buğzetmeyin. Kardeş olun. Kişi, evieninceye veya (dünürlüğü) bırakıncaya kadar din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük göndermesin. [15]

Şerh

Hadis-i şerif bir önceki bab ile aynı konuda ve benzer hüküm içerdiğinden şerh ve hükmünün tekrar edilmeyecektir. Ancak burada dünürlük göndermeme sınırı olarak evlilik veya ilk dünürlük gönderenin ikinci lehine hakkından fergat etmesi zikredilmektedir.

Bâb: Yüce Allah'ın "Kadmlann Mehirlerini Verin" Buyruğu

348- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Şube bize Abdülaziz b. Suhayb'dan, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) bir nevât ağırlığında altın (mehir vererek) bir hanımla evlenmişti. Allah Resulü (sav) onda düğünün neşesini görerek sordu. O da cevap verdi: Bîr nevât ağırlığında altın karşılığı bir hanım ile evlendim.

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı bölümlerde zikredilip şerhedildiği için lafızlarına girmek istemiyorıız.(Bkz. 333 no.lu hadis) Yalnız evlenilen kadınlara mehirlerinin verilmesiyle ilgili muhtevasından dolayı burada yeniden zikredilmiştir. Mehirlerin verilmesiyle ilgili ayet-i kerime mcâlen şöyledir:
"Aldığınız kadınların mehirlerini yürekten isteyerek ve Allah'ın bir bağışı olarak verin." (Nisa, 4)

Hüküm

Mehir: Evlenme sırasında kadına bu adla ödenen tutara denir.
Mehir, nikâh akdinin rükün veya şartlarından değildir. Bu yüzden mehirsiz kıyılacak nikâh geçerli olur ve kadın emsal mehire hak kazanır. Üst sınırı için bir miktar belirtilmemişken Ebû Hanife'ye göre alt sınırı 10 dirhem gümüştür. Allah Resulü (sav) devrinde bunun mal olarak karşılığı iki koyundur.
Mehir; Adı konmuş Mehir (=mehr-i müsemmâ) ve Adı konmamış Mehir (=mehr-i gayr-i müsemmâ) olarak iki kısma ayrılır.
Adı konmuş Mehir, nikah akdi sırasında zikredilen ve Mu'accelen (derhal) veya Müeccelen (bilâhare) ödenmesi kararlaştırılan tutardır.
Adı konmamış Mehir ise, bir şekilde akit sırasında zikredilip kavrana-madığı veya hiç zikredümediği için aynı şartlardaki bir hanıma takdir edilen Emsal Mehri (=mehr-i misi) ifade eder.

Ders

Mehir evlilik hayatı boyunca kadın için bir güvence niteliğindedir. Kocasını aniden kaybetmesi veya boşanmaları hâlinde, kocasının evinde kalması zorlaşabileceği için, kendisine yeni bir hayat programı hazırlayrncaya kadar mehir ona destek olur. Bu açıdan bakıldığında mehrin erkeğin imkânına göre bu nitelikte bir miktar olarak tayin edilmesi her iki taraf için de yerinde olacaktır. Çünkü eşini seven hiçbir erkek, Allah'ın emaneti olarak aldığı hanımı ve çocuklarının kendinden sonra perişan olmalarını isteyemez.

Bâb: Kur'an Karşılığında Ve Bedelsiz Evlendirme

349- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize, Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda bir topluluğun arasındaydım. Bir adın kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü! Bu kadın size kendini hibe itti. Hakkında görüşünüzü söyleyiniz.
Allah Resulü (sav) kadına hiçbir cevap vermedi. Kadın tekrar kalktı ve "Ey Allah Resulü! Bu kadın kendini size hibe etti, hakkında görüşünüzü söyleyin" dedi. Allah Resulü (sav) yine cevap vermedi. Kadın üçüncü kez ayağa kalktı ve "Ey Allah Resulü! Bu kadın kendini size hibe etti, hakkında görüşünüzü söyleyin" dedi.
Orada bulunan bir adam kalktı ve "Ey Allah Resulü! Onu bana nikahlayın" dedi. Ona, "Verecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam Hayır" deyince, "Demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve aradı. Sonra dönüp geldi ve "Bir şey bulamadım. Demir bir yüzük bile" dedi. Allah Resulü (sav) "Kur'an'dan ezberinde bir şeyler var mı?" diye sordu. Adam, "Şuşu sûreyer ezberimde" deyince Allah Resulü (sav) "Haydi git, ezberindeki Kur'an'a karşılık onu seninle nikahladım" buyurdu.[16]

Şerh

241 ve 331 no.lu hadisler altında şerhedilen bu hadisin burada zikredilme sebebi, Kur'an ezberinin de mehir sayılabildiğini göstermesidir. Nitekim adı geçen olayda Allah Resulü (sav) mehir olarak verecek hiçbir şey bulamayan sahabîyi ezberindeki

Kur'an sûreleri karşılığında evlendirmiştir.

Bâb: Demir Bir Yüzük De Olsa Mehir Verilmesi

350- Yahya bize anlatarak dedi ki: Vekî bize Süfyân'dan, o Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir adama şöyle buyurdu: Demir bir yüzük karşılığı olsun (mehir vererek) evlen.[17]

Şerh

Nikahın rükün veya şartlarından olmamasına rağmen evlenilecek hanıma demir yüzük dahi olsun mehir olarak verilmesi, onun hatırının alınması anlamında manidar bir harekettir. Çünkü o, bir şekilde kendisini kocasına armağan etmekte, hayatta desteği ve hayat arkadaşı olmaya hazır olduğunu ilan etmektedir. Onun bu jestinin karşılıksız bırakılması, en azından usûl ve âdaba ters düşen bir davranıştır. Bu yüzden bir parça kumaş, bir demir halka dahi olsun mehir vermek Efendimizin (sav) tavsiyesi gereğidir.

Bâb: Nikahta Helal Olmayan Şartlar

351- Abdullah b. Musa bize Zekeriyâ'dan (İbni Ebî Zaide), o Sa'd b. İbrahim'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Tavasını boşaltmak için başka bir kızkardeşinin boşanmasını istemek bir kadına helal olmaz. Onun için ancak kaderde yazılmış olan vardır.[18]

Şerh

Tavasını boşaltmak için başka bir kızkardeşinin boşanmasını istemek bir kadına helal olmaz" ifadesinde nikahta koşulması helal olmayan şartlardan biri beyan edilmektedir. "Helal olmaz" ibaresi istidlal yoluyla haram olacağı anlamına gelir. Yani boşanması talep edilen kadınla ilgili her hangi bir kuşkunun bulunmaması hâlinde bunu istemek haramdır. İbni Habîb der ki: Ulemâ bu yasağı, mendûbiyete yormuştur. Yani kişi böyle bir adım attığında ikinci kadınla nikahı feshoimaz. İbni Battal ise helalliğin reddinin, haramlığı gerektirdiğini söyleyere bu görüşe itiraz etmiş, ancak o da nikahın fesholmayacağını söylemiştir. Hadiste geçen 'tava' sözcüğü, temsili olarak kullanılmış ve böyle bir talepte bulunan kadın, başkasının tavasındakini kendi tavasına boşaltmak isteyene benzetilmiştir.

Hüküm

Böyle bir şart koşulması hâlinde nikah sahih, şart geçersiz olur.

Ders

Bunu gerektirecek meşru bir neden bulunmadıkça, Müslüman bir hanımın başka bir hanımın yuvasının dağılmasını talep etmesi çok çirkin bir davranıştır. Böyle bir tavır, ağlayanın malı gülene yâr olmaz misâli, onun için saadet değil, muhtemelen bedbahtlık getirecektir. Büyüklerimizin bu konuda birbirinden güzel sözleri vardır ki biri de "Zulüm ile âbâd olanın âhiri berbad olur" sözüdür. Evliliğini zulüm üzerine kuran bir kadının yüzünün gülmesi hiç beklenmemelidir.

Bâb: Düğünde Sarı Koku Sürülmesi

352- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf Allah Resûlü'nün (sav) yanına geldi. Üzerinde (damatlara mahsus kokunun) san izleri vardı. Allah Resulü (sav) sorunca Ensâr'dan bir hanımla evlendiğini bildirdi. Allah Resulü (sav) "Ona ne kadar mehir- verdin?" diye sordu. "Bir nevât ağırlığınca altın" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bir koyunla olsun düğün yemeği ver.[19]

Şerh

Bu hadis-i şerifi daha önce bu bölümde ve farklı bölümlerde görmüştük. Hadisin bu bapta yeralma nedeni, düğün gibi önemli bir sosyal olayın eserlerinin gelin ve damat üzerinde bulunmasının müstehap oluşudur. Toplumumuzda bunun en güzel örneği yeni evlilere sürülen kınadır. Kına askere gitme, kurban kesme, evlilik gibi çok mühim sosyal olaylarda konan bir nişandır. Kimi zaman adanmışlığı, kimi zaman mutlu bir yuvanın kuruluşunu haber vermek için yakılır.
Hadis-i şerifte de Abdurrahman b. Avf in (ra) gerdek için sürdüğü kokunun sarılığının henüz üzerinde bulunduğu, Allah Resûlü'nün (sav) bunu hoşgördüğü bildirilmektedir.

Bâb: Evlenen Kimseye Nasıl Dua Edilir?

353- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd (İbni Ebî Zeyd) bize Sâbit'ten, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Abdurrahman b. Avfın üzerinde (damatlara mahsus kokunun) sarı izini görünce "Bu nedir?" diye sordu. O da "Bir nevât ağırlığı altın vererek bir hanımla evlendim" dedi. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Allah mübarek etsin! Bir koyunla olsun düğün yemeği ver.[20]

Şerh

Daha önce muhtelif bölümlerde şerhedilen (Bkz. 241, 331 no) bu hadis-i şerifin burada zikredilme sebebi, yeni evlenenler için nasıl dua edileceğini içermesinden dolayıdır. Allah Resulü (sav) yeni evlenen Abdurrahman b. Avf a (ra) "Allah mübarek etsin!" diye dua etmiştir.

Hüküm

Yeni evlenenlere hayır duada bulunmak, Allah Resulü'nün (sav) sünne-tindendir.

Bâb: Yolculuk Esnasında Evlilik Ve Zifaf

354- Muhammed b. Selâm bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber ile Medine arasında üç (gece) konakladı. Safiyye bn. Huyey (r.anhâ) ile gerdeğe girdi. Ben Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Yemekte ne ekmek vardı, ne de et. Sadece emri üzerine deri kaplar getirilerek içlerine hurma, çökelek ve tereyağı karışımı konmuştu. Bu O'nun düğün yemeği idi. Müslümanlar kendi aralarında sordular: Acaba Müminlerin Annelerinden biri mi oldu, yoksa O'nun cariyelerinden mi?
Sonra (fikir yürüterek) şöyle dediler: Eğer hicaba girerse Müminlerin Annelerinden biri olmuştur. Hicaba girmezse cariyelerinden biri oldu demektir.
Allah Resulü (sav) yola çıktığında, devesinin terkisini ona hazırladı ve insanlarla arasına da hicabı yaydı. [21]

Şerh

Allah Resûlü'nün (sav) Safiyye bn. Huyey (ra) ile evliliğinin anlatıldığı bu hadis-i şerifi daha önce şerhetmiştik. Bu bapta yeralma sebebine gelince Allah Resûlü'nün (sav) onunla yolculuk esnasında evlenmesi ve gerdeğe girmesidir. Buna göre yolculukta evlenmek ve zifafa girmek mubah olmaktadır. Toplumun adet ve gelenekleri göz önüne alındığında bu tür bir evliliğin hoş karşılanmayacağı söylenebilir. Ancak Allah Resûlü'nün (sav) fiillerini belirleyen adet ve geleneklerden ziyade Allah'ın emirleri ve yaşadığı şartların gerekleri olmuştur. Bu açıdan bakıldığında zaruret bulunan hâllerde yolculuk esnasında evlenmek ve gerdeğe girmek mubah iken, aslolan gelin veya damadın yerleştiği beldede düğün icra edilmesidir.

Bâb: Bir Koyunla Da Olsun Düğün Ziyafeti Vermek

355- Ali bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Humeyd'den, o Enes b. Mâ-lik'ten (ra) şunu nakletti:
ABah Resulü (sav), Ensâr'dan bir hanımla evlenen Abdurrahman b. Avf a mehir olarak ne verdiğini sormuş, o da bir nevât ağırlığında altın verdiğini söylemişti.
Humeyd der ki: Enes'in (ra) şöyle anlattığını duydum: Onlar Medine'ye vardıklarında muhacirler, ensâra konuk olmuşlardı. Abdurrahman b. Ayf da Sa'd b. er-Rebî'in misafiri olmuştu. Sa'd ona şöyle demişti: Malımı seninle paylaşayım, iki hanımımdan birinden se-nin için vazgeçeyim?
Abdurrahman ona şöyle karşılık verdi: Allah aileni de malını da mübarek kılsın. Sonra çarşıya çıkmış ve yaptığı alışverişler sayesinde biraz çökelek ile tereyağı kazanmıştı. Evlendiği zaman Allah Resulü (sav) ona "Bir koyunla olsun düğün yemeği ver" buyurmuştu.[22]

Şerh

"Bir koyunla olsun düğün yemeği ver" ifadesinde düğün yemeğinin sünnet olduğuna vurgu yapılmaktadır. Hadisten çıkarılabilecek bir hüküm de, hususî işlerin umumî işlere feda edilmemesidir. Bu olayda düğün ziyafeti vermek hususî bir iştir. Gündelik hayatın devamı ise umumî iştir. Allah Resulü (sav) "Bir koyunla bile olsun düğün yemeği ver" buyurmak suretiyle Abdurrahman'dan bu hususî görevi ifa etmesini istemektedir.

Hüküm

Düğün ziyafeti vermek erkek tarafına düşer ve sünnettir.

Ders

İsrafa kaçılmamak şartıyla verilen düğün yemekleri, insanların bir araya gelerek sevinçli bir olayı paylaştıkları, yedikleri bir

kaç lokma ile düğün sahibine hayır duada bulundukları güzel bir olaydır. Düğün yemeğinin evliliğin bereketini arttırması umulur. Yemek, aynı zamanda nikahın asli şartlaruıdan biri olan ilâm yani duyurma şartının da pekişmesini sağlar. Günümüzde ateş almaya benzer şekilde evlendirme salonlarında kıyılan nikahların böyle bir bereket ve hayra vesile olmayışları üzücü bir gelişme olmakla birlikte ekonomik şartların ve şehir ortamının buna zorladığı da bir hakikattir.

Bâb: Bir Koyunla Da Olsun Düğün Yemeği Vermek

356- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Abdülvâris bize Şuayb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Safiyye ile evlendi, azatlık bedelini mehir saydı ve hays ile düğün yemeği verdi.[23]

Şerh

Bu hadisle ilgili konu üstte açıklanmış, şerh ve hükmü belirtilmiştir. Ancak düğün yemeğinde asıl olanın sadelik olduğunu bu hadisten çıkarmamız mümkündür. Zira Allah Resulü (sav) çok sade, hatta yoksul işi sayılacak türden bir ziyafet vererek konuklarına hays yemeği ikram etmiştir.

Bâb: Yüce Allah'ın "Erkekler Kadınlar Üzerinde Söz Sahibidirler" Buyruğu Hakkında

357- Hâlid b. Mahled bize anlatarak dedi ki: Süleyman bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hanımlarına bir yaklaşmamak üzere yemin etti. Kendine ait bir çardakta ikâmet etti. Yirmi dokuz gün sonra ordan inince "Ey Allah Resulü! Bir ay yaklaşmamak üzere yemin etmiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: Ay, yirmidokuz da çekebilir.[24]

Şerh

Allah Resûlü'nün |sav) hanımlarına bir ay yaklaşmamak üzere yemin edişini konu edine bu hadisi daha önce Yemin ve Namaz bölümlerinde de görmüş ve şerhetmiştik. Hadisin bu başlık altında yeralma sebebi, O'nun hanımlanyla ilgili bu kararı kendi başına alan bir aile reisi (kayyım) olduğunun belirtilmesi cihetindendir. Bab başlığında geçen ayet-i kerîme meâlen şöyledir:
"Allah'ın bazısını bazısına üstün kılması ve onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler kadınlar üzerinde gözeticidirler."
(Nisa, 34)

Hukum

Kadın ve erkeğin yaratılıştan kaynaklanan farklılık ve üstünlükleri, hukuk açısından birinin diğeri üzerinde egemen ve hükümrân olması demek değildir. Yukarıdaki ayette geçenç ve koruyucu, kollayıcı, gözetici anlamında kullanılan kavvâm kelimesi; hizmet eden, hâkim, yönetici gibi anlamları da içerir. Kavvâm kelimesinin mânâsını sadece yönetici, yöneten olarak kabul etmek ve bundan hareketle erkeğe kadının üzerinde bir hak tanımak,
Kur'ân'in ruhuna ve adaletine uygun düşmez.

Bâb: Azil Yapmak

358- Abdullah b. Muhammed b. Esma bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Mâlik b. Enes'ten (ra), o ez-Zührî'den, o İbni Muhayrîz'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Birçok Arap kadını esir almıştık. Azil yapıyordu. Allah Resûlü'ne (sav) -bunun hükmünü- sorduğumuzda şöyle buyurdu: Siz (azil) mi yapıyorsunuz? (Bunu) üç kez söyledikten sonra "Kıyamet gününe kadar meydana gelmesi mukadder olan her nefis meydana gelecektir" buyurdu.[25]

Şerh

Azil yapma konusuyla ilgili bu hadis, daha önce geçmiş ve tafsilatlı olarak şerhedilmiş, hükmü zikredilmiştir. (Bkz. 239 no.lu hadis)

Hüküm

Doğum kontrol yöntemlerinin en masumlarından biri olan azil kadının da rızasıyla caiz olur.

Bâb: Kıskançlık

359- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Hişâm'dan, o babası Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Muhammed ümmeti! Erkek veya L:i unu zina ederken görmeye en çok Allah dayanamaz. Ey

Mu-\mmti ümmeti! Eğer benim bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlaris-i şerif daha önce Küsûf bölümünde ayrıntılı olarak şerhedilmiş ükümler zikredilmiştir. (Bkz. 123 no.lu hadis) e geçen kıskançlığın kadın erkek ilişkisinde rastlanan kıskançlıkla si olmamasına rağmen yine de burada yer verilmiştir.[26]

---

[1] Buhârî, nikâh/4648, 4769, buyû/1908, havâÎât/2129, menâkıb/3497, edeb/5618, da'avât/5907; Müslim, nikâh/2556-2560; Tirmizî, nikâh/1014, bir/1856; Nesâî, nikâh/3299-3300, 3319-3321, 3335; Ebû Dâvud, nikâh/1804; İbn Mâce, nikah/1897; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-mtiksirîn/12224, 12508, 12649, 12891, 13360, 13395, 13451; Mâlik, RİIkâh/999; Dârimî, nikâh/2107
[2] Bkz. 314 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 314 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 33! no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 259 no.lu hadis-i şerif.
[6] Buhârî, nikâh/4718-4719; Müslim, nikâh/2514-2521; Tirmizî, nikâh/3045; Nesâî, nikâh/3236-3241, 3249, 3262-3266; Ebû Dâvud, nikâh/1768-1769; İbn Mâce, nikâh/1919; İbn Ilanbel, bakî musnedİM-müksirîn/6836, 7151, 8757, 8836, 9102, 9136, 9216, 9458, 9572, 9614, 9755, 9953, 10197, 10271, 10294, 10424, 10466; Mâlik, nikâh/977; Dârimî, nikâh/20S3-2084
[7] Bkz. 338 no.lu hadis-i şerif.
[8] Buharı, nikâh/4720, hiyel/6445; Müslim, nikâh/2537-2539; Tirmizî, nikâh/1043; Nesâî, nikâh/3282, 3285-3286; Ebû Dâvud, nikâh/1776; İbn Mâce, nikâh/1873; İbn Hanbe{ musnedu'l-müksirîn/4297, 4463, 4682, 5037, 5396; Mâlik, nikâh/980- Dârimî nikâh/2085.
[9] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.
[10] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif
[11] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.
[12] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.
[13] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif
[14] Buhârî, buyû/1995, 2020, nikâh/4746; Müslim, nikâh/2530-2531, buyû/2786-2787; Tirmizî, buyû/1213; Nesâî, nikâh/3191, buyû/4428; Ebû Dâvud, nikâh/1783, buyû/2979; İbn Mâce, ticârât/2162; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4492; Mâlik/nikâh/965, buyû/1188; Dârimî, nikâh/2454
[15] Buhârî, nikâh/4747, edeb/5604, 5606, ferâiz/6229; Müslim, nikâh/2533-2535, bir/4646-4649; Tirmizî, bir/1911; Nesâî, nikâh/3187-3190; Ebû Dâvud, nikâh/1781; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2165; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirfn/7035, 7375, 7402, 7520, 7536, 7770, 8148, 8365, 8690, 8746, 8757, 9387, 9620, 9682, 9698, 9828, 9861, 9971, 10112, 10149, 10237, 10283, 10527; Mâlik, nikâh/964, câmi/1412; Dârimî, nikâh/2080. Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.
[16] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.
[17] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.
[18] Buharı, buyu/1996, 2004, 2006-2007, 2015, 2017, şurût//2522, 2575, nikâh/4755, kader/6111; Müslim,zekât/1789, nikâh/2532-2535, buyû/2788-2791; Tirmizî, nikâh/1053, talâk/1111, buyu/1142, 1172-1173, 1225; Nesâî, nikâh/3187-3190, buyu/4411-4413, 4415, 4420, 4426, 4430-4431; Ebû Dâvud, nikâh/1781, buyû/2980-2981, 2986-2988; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2163, 2165-2166, 2169, 2230; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6950, 7004, 7011, 7976, 7144, 7211, 7373, 7753, 7863, 8363, 8365, 8579, 8644-8645, 8757, 8854, 8898, 8942, 8959, 9028, 9153, 9192, 9520, 9547, 9572, 9581, 9623, 9678, 9828, 9845, 9876, 9887, 9925, 9953, 9971, 10111, 10181, 10197, 10237, 10271, 10294, 10377, 10434; Mâlik, nikâh/964; Dârimî, nikâh/2080, buyû/2440, 2453.
[19] Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.
[20] Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.
[21] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[22] Bkz. 333 no.Iu hadis-i şerif.
[23] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[24] Bkz. 43 no.lu hadis-i şerif.
[25] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.
[26] cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, bed'ul-haIk/2964, tdsîru'l-Lit'4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eyraân/6141; Müslim, küsûf/1499, 1501-1502, 51^-1506; Tirmîzî, cum'a/514; Nesâî, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvud sa-K0S, 997; Ibn Mâce, İkâmetu's-salât/'1253; İbn Hanbel, bâkî musnedi'l-Ensâr/2291 /, yM- 23133, 23333, 23379, 23432,>23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Malık, ffl-â*^.400; Dârimî, salât/1486.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HUL' BÖLÜMÜ
Umumî Açıklama:

HUL' BÖLÜMÜ

Umumî Açıklama:

Hul' ve hal' giyilmiş bir elbiseyi çıkarmak mânasındadır. Ancak hul', bir nevi boşanmayı ifadede ıstılah olmuştur. Muhâlaa kelimesi de aynı mânada kullanılır. Karı ile koca, aralarındaki ilginin fazlalığı sebebiyle, bizzat âyet-i kerimenin nassıyla (Bakara 187) birbirlerine libas (giysi) olarak tavsif ve telâkki edilmişlerdir. Şu hâlde boşanma, bu elbisenin çıkarılmasına teşbih edilerek hul' denmiştir.
Hul' boşanmanın bir nev'idir. Daha ziyade kadının boşanma talebinin erkek tarafından kabul edilmesiyle vukua gelen boşanmayı ifade eder. Boşanma yetkisi normalde erkeğin elinde bulunması sebebiyle, kadın, bir ivâz (karşılık) mukabilinde kocasını boşanmaya ikna etmiştir. Mesela mehr-i muacceli iade eder, mehr-i müeccelinden vazgeçer veya belli bir meblağda anlaşır. Şu halde kocanın, zevcesine: "Şu kadar meblağ mukabilinde seni hul' ettim" demesi durumunda zevcenin "kabul eyledim" demesi ile boşanma tahakkuk eder.
Hul' muamelesi emir sigasıyla da olabilir. Şöyle ki koca, hanımına: "Nefsini şu kadar meblağ mukabilinde hul' et" der, zevece de "hul' ettim" derse, boşanma tamam olur.
Boşanma bu muhtevâda (yani kadının, kocayı bir ivaz mukabili boşanmaya razı etmesi suretinde) olmak şartıyla, başka kelimeler de kullanılabilir. Mesela koca zevcesine: "Nefsini mehrin mukabilinde sana bey' ettim (sattım) dese, öbürü de, "iştira ettim (satın aldım)" dese boşanma gerçekleşir.
Mevzu ile alâkalı teferruat, fıkıh kitaplarının talâkla ilgili bölümlerinde yer alır. Burada şunu belirtmek isteriz: Hul' suretiyle boşanmanın meşruiyeti hususunda ulemânın icmaı mevcuttur. Zira Kur'ân-ı Kerim'de bunun cevazını ifade eden âyet mevcuttur."
Boşanma iki defadır. Ondan sonrası ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır. Ey zevcler, onlara (kadınlara) verdiğiniz bir şeyi (mehri) geri almanız size helâl olmaz. Meğer ki erkekle kadın Allah'ın sınırlarını (evlilik haklarını) ayakta tutamayacaklarından korkmuş, (ümidlerini kesmiş) olsunlar. Eğer bu suretle siz de onların (zevc ve zevcenin) Allah'ın sınırlarını hakkıyla muhâfaza ve îfa edemeyeceklerinden korkarsanız o halde (kadının serbest boşanması için) fidye vermesinde ikisi üzerinde de vebal yoktur..." (Bakara 229).
Âyet, önce normal boşanmalarda kadına verileni geri almayı yasaklar. Ancak kadın ve kocanın birbirlerine karşı evliliğin getirdiği vazifeleri yerine getiremeyeceklerinden korkulması halinde, kadının fidye diye ifade edilen bir nevi boşanma tazminatı ödeyerek boşanmasını tecviz etmekle, hul' suretiyle boşanmaya yer verir ve başlıca şartını belirtir.
Âlimler, bu korku halinin, kadının, erkekten gerek hulken ve gerekse halken, yâni ahlâk yönüyle veya yaratılış yönüyle nefret duymasıyla tahakkuk edeceğini belirtirler. Misal olarak kadının: "Senin için cünüblükten yıkanmayacağım" sözünü kaydederler. Böyle bir sözün boşanmayı tecviz eden bir nefreti ifade ettiğini söylerler. Şu halde dinimiz, kadın böyle bir gerekçeyle boşanma hususunda ısrar ettiği takdirde, erkek kadından memnun da olsa, ivaz ödemek kaydıyla boşanmasını tecviz etmektedir. Bazı âlimler "gereklidir" demiştir. İvazın miktarı tesbit edilmemiştir. Mehirden vazgeçmek suretiyle olabileceği gibi, erkek, verdiğinden fazlasını da isteyebilir.
Buhârî'nin kaydettiği bir rivayete göre, Hz. Osman: "Saç tokasına varıncaya kadar her şeyi geri alabilir" demiştir. Ulemâ: "Verilen her şeyi almak dinen caiz ise de, mürüvvete yakışmaz" diye hükmetmiştir. Ebû Kılâbe, Muhammed İbnu Sîrin gibi bâzıları da: "Kadınla bir yabancı erkek görmedikçe, kocanın ivaz alması caiz değildir" görüşündedir. Ancak Cumhur âyeti ve sünnetteki tatbîkatı esas almıştır.[1]

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ???????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ??? ????? ???? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???????.??? ???? '?? ????:]??????? ???????? ??????? ???? ????????? ????????? ???????? ????????[.??? ???? ??????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ?????????????? ????? ?????????????[.

1. (1747)- Sevbân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ciddi bir sebep olmadan, kocasından hul' yoluyla boşanan kadın, cennetin kokusunu alamaz." [Tirmizî,Talâk 11, (1186, 1187); Ebû Dâvud, Talâk 18, (2226); Nesâî, Talâk 34, (6, 168). Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Hangi kadın zevcesinden boşanma taleb ederse..." Ebû Hüreyre'nin Nesâî'de gelen bir rivayetinde: "Kocasından hul' suretiyle boşanan kadınlar (günahça) münâfıklar gibidir" buyurulmuştur.][2]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): ????????? ???????? ????? ?????? ???????? "Allah'ın en çok nefret ettiği helâl, boşanmadır" buyurmuştur.
Evet dinimiz, Hıristiyanlığın aksine, boşanmayı helâl ve meşru kılmıştır. Ama tecviz etmemiştir. Karı ve koca her iki taraf birbirlerinde gördükleri hoşlarına gitmeyen hususlara sabrederek basit şeylerden boşanmaya tevessül etmemeleri gerekir. Bu meselede kadınlar daha hissî, daha aceleci, daha çabuk boşanma yolları arayabilecekleri için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları zikrederek meselenin kerâhetine parmak basmaktadır. Hul', kadının teklifi üzerine vukua gelen boşanma olduğu için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada kadını mevzubahis etmiştir. Sebepsiz kadın boşayan erkeklerin durumu farklı olmamalıdır.
2- Hadis muhâlaa suretiyle boşanan kadınları bu işten zecretmek maksadıyla mübâlağalı bir üslubla gelmiştir. Bu durumdaki kadınların cennete girmeyeceği hükmü çıkarılmaz. Mamafih "girse bile kokusunu alamaz" te'vili de yapılmıştır.[3]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????:]???? ????????)?1(??????? ???? ?????? ??? ???????? ????? ????? ?????? #? ????????? ????: ??? ??????? ????? ??????? ?? ????? ??? ?????? ????????? ??????? ????????? ?? ?"?????: ??????? ??????????? ?????? #: ??????????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ???????????? ???????????[. ????? ??????? ????????.»???????????«: ??????? ?? ????? ??? ??? ???? ????.

2. (1748)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Sâbit İbnu Kays İbni Şemmâs (radıyallâhu anh)'ın hanımı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:
"Ben Sâbit'i ahlâk ve diyanetinden dolayı itab etmiyorum. Ancak İslâm'da küfre düşmekten korkuyorum -bu sözüyle nefret ettiğini söylemek istedi-" dedi.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"(Mehir olarak aldığın) bahçesini iade eder misin?" diye sordu. Kadın:
"Evet!" deyince, Sâbit'e:
"Bahçeyi al ve onu boşa!" dedi. [Buhârî, Talak 12; Nesâî, Talâk 34, (6, 169); İbnu Mâce, Talak 22, (2056).][4]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, hul'un meşruiyyetine sünnetten bir örnektir. Kadın, Müslüman olduktan sonra küfre düşmekten korktuğunu ifade etmiştir. Ulemâya göre, bu söz "kadını imana girdikten sonra tekrar küfre düşmesine sebep olabilecek ciddi bir nefret hâlinin ifadesidir ve bu, fiilen de mümkündür." "Müslüman olduktan sonra küfre yakışan bir ahlâka düşme korkusu da olabilir" diye de yorumlanmıştır. Her iki durumda da boşanmaları gerekmektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mehir olarak kadına verilenleri, erkeğe iâde ettirdikten sonra boşamasını emretmiştir.[5]

?3? ??? ???? ?? ??? ?????)?1(?????? ?????? ??????:]??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????[. ????? ???? .

3. (1749)- Nâfi, Safiyye (radıyallâhu anhâ)'nin bir azadlısından rivayet etmiştir: "Safiyye, kendine ait ne varsa hepsini vermek karşılığında kocasından ayrılmıştır da İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) bunu yadırgamamıştır." [Muvatta, Talak 32, (2, 565).] [6]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/503-504.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/505.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/505.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/506.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/506.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/506.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35- YEMİNLER VE NEZİRLER (ADAK) KİTABI (Bölümleri)
1- KALPLERİ EVİRİP ÇEVİREN ALLAH DİYE YEMİN EDİLİR Mİ?
2- ALLAH'IN GÜÇ VE KUVVETİNE YEMİN EDİLİR Mİ?
3- ALLAH'TAN BAŞKASI ADINA YEMİN EDİLEMEZ
4- ATALARA YEMİN ETMEK
5- ANALAR ADINA DA YEMİN EDİLEMEZ
6- İSLÂM DİNİNDEN BAŞKA BİR DİN ADINA YEMİN ETMEK
7- İSLÂM'DAN UZAK OLDUĞUNA YEMİN ETMEK
8- KÂBE ADINA YEMİN ETMEK
9- TAĞUT=HER TÜRLÜ PUT VE PUTLAŞTIRAN ŞEYLERE YEMİN ETMEK
10- LÂT PUTU ADINA YEMİN ETMEK
11- LÂT VE UZZA İSİMLİ PUTLAR ADINA YEMİN ETMEK
12- YEMİNİ BOZMAMAK
13- BİR ŞEYE YEMİN EDİP DAHA HAYIRLISINI GÖREN NE YAPMALI?
14- YEMİN BOZMADAN KEFFARETİNİ ÖDEMEK
15- YEMİNİ BOZDUKTAN SONRA DA KEFFARET VERİLİR Mİ?
16- KİŞİ KENDİSİNDE OLMAYAN BİR ŞEY HAKKINDA YEMİN EDER Mİ?
17- İSTİSNA GETİREREK YEMİN ETMEK
18- HER ŞEYDE OLDUĞU GİBİ YEMİNDE DE NİYET ESASTIR
19- ALLAH'IN HELAL KILDIĞI BİR ŞEY HARAM EDİLEBİLİR Mİ?
20- SİRKENİN NE GÜZEL KATIK OLDUĞU
21- YEMİN VE YALAN KARIŞAN TİCARET NE İLE TEMİZLENİR?
22- SADAKA BAZI ŞEYLERİ TEMİZLER Mİ?
23- ADAK ADAMAK DOĞRU MUDUR?
24- ADAK BİR ŞEYİ NE ÇABUKLAŞTIRIR NE DE GECİKTİRİR
25- ADAK CİMRİDEN MAL ÇIKARMAK DEMEK MİDİR?
26- İTAATE YÖNELİK ADAK YAPILABİLİR
27- KÖTÜLÜK VE ALLAH'A İSYAN İÇİN ADAK YAPILABİLİR Mİ?
28- ADAK ADANMIŞSA MUTLAKA YERİNE GETİRİLMELİ
29- ALLAH'IN RIZASI OLMAYACAK ŞEKİLDE ADAK ADANIR MI?
30- KİŞİ SAHİBİ OLMADIĞI ŞEY ÜZERİNE ADAK YAPAMAZ
31- YÜRÜYEREK KABE'YE GİTMEYE ADAK ADANIR MI?
32- BAŞI AÇIK VE ÇIPLAK AYAKLA YÜRÜMEK ADANIR MI?
33- ORUÇ TUTMAYI ADAYIP TUTAMADAN ÖLEN KİMSENİN DURUMU
34- ADAK BORCU OLUP YERİNE GETİREMEDEN ÖLEN KİMSE
35- MALIN TAMAMI ADAK OLARAK ADANIR MI?
36- TEVBESİ ALLAH TARAFINDAN KABUL EDİLEN KA'B B. MALİK NE YAPMIŞTI?
37- GANİMET MALINDAN ÇALAN KİMSENİN DURUMU
38- YEMİN EDEN İNŞALLAH DERSE NE OLUR?
39- SÜLEYMAN PEYGAMBER NE DEMİŞTİ?
40- NEZR = ADAK'IN KEFFARETİ NASILDIR?
41- KİŞİ GÜCÜ YETMEYEN ŞEYLERİ ADARSA NE OLUR?
42- YEMİN EDEN YEMİNDE İNŞAALLAH DERSE NE OLUR?

35- YEMİNLER VE NEZİRLER (ADAK) KİTABI (Bölümleri)

3701- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Hayır! Kalpleri evirip çeviren Allah'a yemin ederim ki diyerek yemin ederdi."** (İbn Mâce, Keffaret: 1; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 12)

1- KALPLERİ EVİRİP ÇEVİREN ALLAH DİYE YEMİN EDİLİR Mİ?

3702- Sâlim (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yemin ederken:**"Hayır! Kalpleri evirip çeviren Allah adına yemin ederim ki"** diye yemin ederdi. (İbn Mâce, Keffaret: 1; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 12)

2- ALLAH'IN GÜÇ VE KUVVETİNE YEMİN EDİLİR Mİ?

3703- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah Cennet ve Cehennemi yarattığında Cibril'i Cennete göndererek; oraya ve oraya girecekler için hazırladığım şeylere bak buyurdu. Cibril Cennete bakıp dönünce şöyle dedi: "Güç ve kuvvetine yemin olsun ki Cenneti ve nimetlerini duyan herkes mutlaka oraya girmek ister" dedi. Bunun üzerine Allah emretti ve Cennete giden yollar insanların hoşuna gitmeyen, nefse ağır gelen, (namaz, oruç, cihad) gibi şeylerle kuşatıldı. Cibril oraya bakıp Cennetin nefse hoş gelmeyen şeylerle kuşatıldığını görünce: "Güç ve kuvvetine yemin ederim ki hiç kimsenin oraya giremeyeceğinden korkarım" dedi. Bu sefer Allah git Cehenneme ve Cehennemlikler için hazırladığım şeylere bak dedi. Cibril Cehenneme baktı, orada birbiri üzerine binmiş ateş çukurları ve ateş tepelerini görünce döndü ve dedi ki: "Güç ve kuvvetine yemin ederim ki oraya kimse girmek istemez." Allah emretti Cehennem hoşa giden** (Yalan zina ve her türlü günah) **şeylerle kuşatıldıktan sonra Cibril'e tekrar dön ve Cehenneme bak buyurdu. Cibril oraya bakıp oranın da hoşa giden şeylerle kuşatıldığını görünce hemen dönerek; şöyle dedi: "Güç ve kuvvetine yemin ederim ki Cehenneme herkes girecek ve hiçbir kimse oradan kurtulamayacaktır böyle olmasından korkuyorum dedi."** (Ebû Davud, Sünnet: 25; Tirmizî, Sıfatü'l Cenne: 21)

3- ALLAH'TAN BAŞKASI ADINA YEMİN EDİLEMEZ

3704- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim yemin edecekse Allah adına yemin etsin."** Kureyşliler atalarına yemin ediyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Babalarınız adına yemin etmeyiniz"** buyurdu. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 5; Dârimi, Eyman ve Nüzür: 7)

3705- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah atalarınız adına yemin etmekten sizi sakındırır."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 5; Dârimi, Eyman ve Nüzür: 7)

4- ATALARA YEMİN ETMEK

3706- Sâlim (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) bir sefer Ömer'i; "Babama yemin ederim" derken işitti. Bunun üzerine: **"Allah babalarınız adına yemin etmekten sizi sakındırır"** buyurdu. Ömer diyor ki: "Allah'a yemin ederim ki o günden sonra ne bilerek ne de başkasının sözünü naklederek te olsa atalarım adına yemin etmedim." (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 8)

3707- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah atalarınız adına yemin etmekten sizi yasaklıyor"** buyurdu. Ömer diyor ki: "Vallahi bunu duyduktan sonra ne bilerek ne de başkalarının sözünü naklederek Allah'tan başkasına yemin etmedim. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 8)

3708- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah atalarınız adına yemin etmekten sizi yasaklıyor"** buyurdu. Ömer diyor ki: "Vallahi bunu duyduktan sonra ne bilerek ne de başkalarının sözünü naklederek Allah'tan başkasına yemin etmedim. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 8)

5- ANALAR ADINA DA YEMİN EDİLEMEZ

3709- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Analarınız, babalarınız ve putlar adına yemin etmeyiniz. Sadece Allah adına yemin edip doğru söze yemin edin."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 8)

6- İSLÂM DİNİNDEN BAŞKA BİR DİN ADINA YEMİN ETMEK

3710- Sabit b. ed Dahhak (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her kim yalandan da olsa İslâm'dan başka bir din adına yemin ederse o dediği gibi olur."** Kuteybe rivâyetinde **"Bile bile" İslâm'dan başka bir din adına"** ilavesi vardır. Yezid'in rivâyetinde ise: **"Yalan olarak yemin ederse o dediği gibi olur. Kim de kendini bir şeyle öldürürse kıyamette Allah ona aynı şeyle azab eder"** ilavesi vardır. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 6; İbn Mâce, Keffaret: 3)

3711- Sabit b. ed Dahhak (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim yalan olarak İslâm'dan başka bir din adına yemin ederse o dediği gibi olur. Kim de bir şeyle kendini öldürürse ahirette aynı şeyle azab olunur."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 6; İbn Mâce, Keffaret: 3)

7- İSLÂM'DAN UZAK OLDUĞUNA YEMİN ETMEK

3712- Büreyde (r.a)'nin babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim ben İslâm'dan uzağım derse; bu sözünde yalancı ise o dediği gibi olur. Eğer bu söylediğinizde ciddi ise İslâm'a bir daha Sâlim olarak dönemez."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 6; İbn Mâce, Keffaret: 3)

8- KÂBE ADINA YEMİN ETMEK

3713- Cüheyne kabilesinden Kuteyle isimli bir kadın anlatıyor. Bir Yahudi, Peygamber (s.a.v)'e gelerek şöyle söyledi: "Siz Allah'a eşler kılıyor ve şirk koşuyorsunuz. Allah dilerse ve sen dilersen diyorsunuz. Kâbe hakkı için diye yemin ediyorsunuz.." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Müslümanlara: **"Yemin etmek istediklerinde Kâbe'nin Rabbine diye yemin etmelerini ve Allah dilerse ve sen dilersen şeklinde konuşmalarını emretti."** (Müsned: 25845)

9- TAĞUT=HER TÜRLÜ PUT VE PUTLAŞTIRAN ŞEYLERE YEMİN ETMEK

3714- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Atalarınız ve Tağutlar adına yemin etmeyiniz."** (İbn Mâce, Keffaret: 2; Müslim: İman: 17)

10- LÂT PUTU ADINA YEMİN ETMEK

3715- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz Müslüman olmadan önceki alışkanlığı icabı Lat'a yemin ederim derse hemen "Lâ ilâhe illallah" desin. Kim bir arkadaşına cahiliyye dönemindeki alışkanlığı icabı gel kumar oynayalım derse keffaret olarak mutlaka bir sadaka versin."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 5; İbn Mâce, Keffarât: 2)

11- LÂT VE UZZA İSİMLİ PUTLAR ADINA YEMİN ETMEK

3716- Mus'ab b. Sa'd (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Bazı konular konuşuyorduk ben yeni Müslüman olanlardandım bu arada Lat ve Uzza adına yemin ediverdim. Yanımda bulunan Rasûlullah (s.a.v)'in ashabı: "Ne kötü söz söyledin! Git Rasûlullah (s.a.v)'e durumu bildir, biz senin kafir olduğunu zannediyoruz" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'e gidip durumu anlattım. Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Üç defa Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur, tek O vardır, Onun ortağı yoktur de. Üç defa şeytandan Allah'a sığın ve üç defa da sol tarafına tükür ve bir daha böyle bir şey söyleme"** buyurdu. (İbn Mâce, Keffarât: 2; Müsned: 1505)

3717- Mus'ab b. Sa'd (r.a), babasından naklediyor. Bir gün Lat ve Uzzaya yemin etmiştim. Bunu duyan arkadaşlarım: "Ne kötü söz söyledin, berbat ettin" dediler. Ben de Rasûlullah (s.a.v)'e gelip durumu anlattım. O da şöyle buyurdu: **"Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur. Tek O vardır, O'nun ortağı yoktur, mülk ve otorite O'nundur. Her türlü övgüler O'na mahsustur. Onun her şeye gücü yeter de** (sonra da) **sol tarafına üç sefer tükür ve şeytandan Allah'a sığın, bir daha da böyle bir şey söyleme!"** (İbn Mâce, Keffarât: 2; Müsned: 1505)

12- YEMİNİ BOZMAMAK

3718- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bize yedi şeyi emretti: **"1. Cenazeyi kaldırmayı 2. Hasta ziyaret etmeyi 3. Aksıran kimse elhamdülillah derse ona yerhamükallah demeyi 4. Davete icabet etmeyi 5. Mazlum kimselere yardım etmeyi 6. Yemini bozmamayı 7. Selâmı almayı."** (Buhârî, Cenaiz: 17; Tirmizî, Edeb: 1)

13- BİR ŞEYE YEMİN EDİP DAHA HAYIRLISINI GÖREN NE YAPMALI?

3719- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Yeryüzünde herhangi bir şeye yemin etsem daha sonra başka bir şeyi o işten daha hayırlı görürsem mutlaka onu yaparım."** (Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6; Müslim, Eyman: 3)

14- YEMİN BOZMADAN KEFFARETİNİ ÖDEMEK

3720- Ebu Musa el Eşari (r.a) anlatıyor ve şöyle diyor: Eşarilerden bir gurupla Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldik kendisinden binek istiyorduk. Rasûlullah (s.a.v): **"Vallahi sizi bir şeye bindiremem, sizi bindirebilecek bineğim yoktur"** buyurdu. Allah'ın dilediği kadar bir süre yanında kaldık, kendisine develer getirildi. Bize üç deve verilmesini emretti. Oradan ayrılınca arkadaşlarımızdan biri Allah bu develeri bize bereketli kılmaz. Rasûlullah (s.a.v)'den binek istedik bize yok olup veremeyeceğine yemin etmişti dedi. Ebu Musa der ki: Bu söz üzerine Rasûlullah (s.a.v)'e geldik ve durumu kendisine anlattık. Rasûlullah (s.a.v): **"Develeri size ben vermedim, Allah verdi. Allah'a yemin ederim ki bir şeye yemin eder de başkasını daha hayırlı görürsem yeminime keffaret verir hayırlı gördüğümü yaparım"** buyurdu. (Müslim, Eyman: 3; İbn Mâce, Keffarât: 7)

3721- Amr b. Şuayb (r.a)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz herhangi bir şeye yemin ederde başkasını ondan daha hayırlı görürse, yemininin keffaretini versin ve o hayırlı işi yapsın."** (Müsned: 6444)

3722- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz herhangi bir şeye yemin eder de başka bir şeyi ondan daha hayırlı görürse, yeminine keffaret versin hayırlı olanı düşünüp yapsın."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3723- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse bir şeye yemin eder de başkasını daha hayırlı görürse, yemininin keffaretini versin ve hayırlı olanı yapsın."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3724- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi biriniz bir şeye yemin eder de başkasını daha hayırlı görürse, yeminine keffaret versin hayırlı olan şeyi yapsın."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

15- YEMİNİ BOZDUKTAN SONRA DA KEFFARET VERİLİR Mİ?

3725- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir şeye yemin eder de başka bir şeyi ondan daha hayırlı görürse, hayırlı olanı yapsın ve bozduğu yemini için keffaret versin."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3726- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir şeye yemin eder de ondan daha hayırlısını görürse, yemin ettiği şeyi bırakıp hayırlı olanı yapsın ve keffaretini versin."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3727- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir şey üzerine yemin eder de ondan daha hayırlısını görürse, o hayırlı olanı yapsın ve yemini terketsin."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3728- Ebu'l Ahvas (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle diyor: "Peygamber (s.a.v)'e Ey Allah'ın Rasûlü! Amcamın bir oğlu var gidip kendisinden bir şeyler istiyorum vermiyor, benimle de ilgilenmiyor sonra da ihtiyacı olursa gelip benden istiyor. Ona bir şey vermemeye ve onunla ilgilenmemeye yemin ettim" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayırlı olanı yapmamı ve yeminimi bozup keffaret vermemi"** emretti. (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3729- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Bir şeye yemin eder de başkasını ondan hayırlı görürsen hayırlı olanı yap ve yeminine keffaret öde"** buyurdu. (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3730- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir şey üzere yemin edersen ondan başkasını da daha hayırlı görürsen hayırlı olanı yap ve yeminin için keffaret öde."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

3731- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle dedi: **"Bir şey üzere yemin edersen başkasını da ondan hayırlı görürsen hayırlı olanı yap ve yeminin için keffaret öde."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Eyman: 3)

16- KİŞİ KENDİSİNDE OLMAYAN BİR ŞEY HAKKINDA YEMİN EDER Mİ?

3732- Amr b. Şuayb (r.a), babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Senin olmayan bir şey hakkında ne adak ne de yemin olur, günah olan bir şeyi işlemeye ve akraba ile bağı koparmaya da yemin edilmez."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Nüzür ve Eyman: 3)

17- İSTİSNA GETİREREK YEMİN ETMEK

3733- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse Allah dilerse şöyle yaparım diyerek yemin ederse, isterse o şeyi yapar isterse yapmaz yeminini bozmuş olmaz."** (İbn Mâce, Keffarât: 7; Müslim, Nüzür ve Eyman: 3)

18- HER ŞEYDE OLDUĞU GİBİ YEMİNDE DE NİYET ESASTIR

3734- Ömer b. Hattab (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Yapılan her iş niyete göre değerlendirilir. Herkesin niyet ettiği ne ise eline o geçer. Kimin memleketini terk etmesi veya günahları terk etmesi Allah ve Rasûlünün isteği doğrultusunda ise onun bu yaptığı iş Allah yolunda sayılır ve ahirette hesabı ona göre görülür. Kimin de memleketini terk edişi eline geçireceği bir dünyalık veya elde edeceği bir kadın için olursa onun da bu hicreti hicret ettiği şeye aittir. Onları elde etmiş olur ve ahirette de hesabı ona göre verilir."** (Müslim, Imara: 45; Ebû Davud, Talak: 11)

19- ALLAH'IN HELAL KILDIĞI BİR ŞEY HARAM EDİLEBİLİR Mİ?

3735- Ubeyd b. Umeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Aişe'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), Zeyneb b. Cahş'ın yanında kaldığında orada bal şerbeti içerdi. Bir gün ben ve Hafsa anlaştık, Rasûlullah (s.a.v) hangimizin yanına girerse Ona: "Sende meğafir kokuyor yoksa meğafir mi? yedin diyelim dedik." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) birimizin yanına girdiğinde O'na kararlaştırdığımız gibi dedik. O da: **"Hayır! Zeyneb binti Cahş'ın yanında bal şerbeti içmiştim, bu yüzden bir daha bal şerbeti içmeyeceğim"** dedi. Bunun üzerine Tahrim sûresi 1-4 ayetleri indirildi: **"Ey Peygamber! eşlerinden herhangi birini memnun etmek için neden Allah'ın Sana helâl kıldığı bazı şeyleri kendine haram kılıyorsun…"** (Müslim, Talak: 3; Ebû Davud, Eşribe: 11)

20- SİRKENİN NE GÜZEL KATIK OLDUĞU

3736- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte O'nun evine gitmiştik, orada ekmek ve sirke vardı. Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Ye, sirke ne güzel katıktır"** buyurdu. (Ebû Davud, Etıme: 40; Tirmizî, Etıme: 35)

21- YEMİN VE YALAN KARIŞAN TİCARET NE İLE TEMİZLENİR?

3737- Kays b. ebî Gareze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bize Simsarlar denilirdi. Rasûlullah (s.a.v) bize geldi. Biz alışveriş yaparken bizim ismimizden daha hayırlı bir isimle bize hitab ederek: **"Ey Tüccar topluluğu! yaptığınız bu alışverişinize yalan ve yemin karışabilir bu yüzden ticaretinizi sadaka vermek sûretiyle temizleyin."** (Tirmizî, Büyü': 4; Ebû Davud, Büyü': 1)

3738- Kays b. ebî Gareze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Baki denilen yerde alışveriş yapardık. Bize simsarlar denilirdi. Rasûlullah (s.a.v) bize geldi ve: "Ey tüccar topluluğu!" diyerek bize ismimizden daha hayırlı bir isimle hitab etti ve şöyle buyurdu: **"Bu ticaretinizde yemin ve yalan karışabilir. Siz bunlara karşılık sadaka vererek ticaretinizi temizleyin."** (Tirmizî, Büyü': 4; Ebû Davud, Büyü': 1)

22- SADAKA BAZI ŞEYLERİ TEMİZLER Mİ?

3739- Kays b. Gareze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz çarşıda alışveriş yaparken Rasûlullah (s.a.v) bizim yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: **"Bu çarşı ve pazarlarda ticaretin içersine boş söz ve yalan karışabilir. Bu sebeple ticaretinizi sadaka vererek temizleyin."** (Tirmizî, Büyü': 4; Ebû Davud, Büyü': 1)

3740- Yine Kays b. Gareze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştik. Medine çarşılarında değişik ölçü birimleriyle alışveriş yapıyorduk, insanların bize verdikleri simsarlar ismiyle anılırdık. Rasûlullah (s.a.v) bir gün yanımıza geldi ve kendimize insanların verdiği isimden daha hayırlı bir isim vererek: **"Ey Tüccarlar topluluğu! Alışverişinize yalan ve yemin karışabilir, vereceğiniz sadaka ile onu temizleyin"** buyurdu. (Tirmizî, Büyü': 4; Ebû Davud, Büyü': 1)

23- ADAK ADAMAK DOĞRU MUDUR?

3741- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Adak adamayı yasakladı ve şöyle buyurdu: **"Adak hiçbir hayır getirmez ancak böylelikle cimriden mal çıkarılır."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

3742- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) adak adamayı yasak etti ve **"Adak hiçbir şeyi önlemez**

sadece cimriden mal çıkarır" buyurdu. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

24- ADAK BİR ŞEYİ NE ÇABUKLAŞTIRIR NE DE GECİKTİRİR

3743- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Adak bir şeyi ne çabuklaştırır ne de geciktirir ancak adakla cimriden mal çıkarılmış olur"** buyurdu. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

3744- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adak adamak Ademoğluna takdir olunmayan hiçbir şeyi getirmez fakat adak yoluyla cimriden mal çıkarılmış olur"** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

25- ADAK CİMRİDEN MAL ÇIKARMAK DEMEK MİDİR?

3745- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adak adamayın çünkü adak kaderi değiştirmez ancak adak yoluyla cimriden mal çıkarılmış olur."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

26- İTAATE YÖNELİK ADAK YAPILABİLİR

3746- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'a itaat etmek üzere adakta bulunursa Allah'a itaat etsin. Kim de Allah'a isyan etmeyi nezrederse isyan etmesin."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

27- KÖTÜLÜK VE ALLAH'A İSYAN İÇİN ADAK YAPILABİLİR Mİ?

3747- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim Allah'a itaat edeceğine dair adakta bulunursa, sözünü yerine getirip Allah'a itaat etsin. Kimde Allah'a isyan konusunda adakta bulunursa, adağını yerine getirmesin ve Allah'a isyan etmesin."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

3748- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim Allah'a itaat edeceğine dair adakta bulunursa, sözünü yerine getirip Allah'a itaat etsin. Kimde Allah'a isyan konusunda adakta bulunursa, adağını yerine getirmesin ve Allah'a isyan etmesin."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 21; İbn Mâce, Keffarât: 15)

28- ADAK ADANMIŞSA MUTLAKA YERİNE GETİRİLMELİ

3749- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizin en hayırlı olanlarınız Benim asrımda yaşayanlarınızdır sonra onlara yakın olanlar daha sonra da onlara yakın olanlardır.** (Bilmiyorum kendisinden sonra iki asır mı yoksa üç asır mı söyledi) **daha sonra gelecek olan bir toplumdan bahsetti ve onlar hainlik yapacaklar ve kendilerine güvenilmeyecektir. Kendilerinden şahitlik istenmeden şahitlik yapacaklardır. Adak adayacaklar ve adaklarını da yerine getirmeyecek-lerdir. Ve o toplumlar arasında şişmanlık da yaygınlaşacaktır."** (Buhârî, Eyman ve Nüzür: 27; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 7)

29- ALLAH'IN RIZASI OLMAYACAK ŞEKİLDE ADAK ADANIR MI?

3750- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir adamı başka bir adamın boynuna ip takıp götürürken gördü ve o ipi kopardı. Boynunda ip olan adam bu yapılan işin kendi adağı olduğunu bildirdi. (Buhârî, Eyman ve Nüzür: 28; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23)

3751- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): Bir adama uğradı, o kimse başka birinin burnuna ip takarak Kâbe'yi tavaf ettiriyordu. Rasûlullah (s.a.v) bu ipi kopardı ve elinden tutarak götürmesini emretti. İbn Cüreyc der ki: Süleyman'dan, Tavus'tan ve İbn Abbas'tan bildirildiğine göre, Peygamber (s.a.v) Kâbe'yi tavaf eden iki insanın yanından geçiyordu, onlardan biri diğerinin eline ip veya değişik bir şey bağlanmış ve tavaf ediyorlardı. Rasûlullah (s.a.v) onu eliyle kopardı ve **"Elinden tutarak tavafını yap"** buyurdu. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23; Buhârî, Eyman ve Nüzür: 27)

30- KİŞİ SAHİBİ OLMADIĞI ŞEY ÜZERİNE ADAK YAPAMAZ

3752- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a isyan olabilecek yerlerde ve kişinin elinde olmayan sahibi olmadığı şeylerde adak adanmaz."** (Müslim, Nezr: 3; İbn Mâce, Keffarât: 16)

3753- Sabit b. Dahhak (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kimse yalan olarak İslâm'dan başka bir din adına yemin etse o dediği gibi olur. Kim de dünyada kendini bir aletle öldürürse kıyamet günü aynı şeyle azap edilir. Hiçbir kimse sahibi ve maliki olmadığı bir şey üzerine adak yapamaz."** (Buhârî, Eyman: 20; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 3)

31- YÜRÜYEREK KABE'YE GİTMEYE ADAK ADANIR MI?

3754- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kız kardeşim yürüyerek Kâbe'ye gideceğini adamıştı ve bunu Rasûlullah (s.a.v)'den sormamı istedi. Sorduğumda Rasûlullah (s.a.v): **"Yürüsün yorulunca da binite binsin"** buyurdular. (Müslim, Nüzür: 4; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23)

32- BAŞI AÇIK VE ÇIPLAK AYAKLA YÜRÜMEK ADANIR MI?

3755- Ukbe b. Âmir (r.a)'in haber verdiğine göre, şöyle demiştir: Kız kardeşim yalın ayak, başı çıplak yürümeyi adamıştı. Peygamber (s.a.v) ona dedi ki: **"Ona söyle, başını kapatsın ve bineğe binsin ve üç gün de oruç tutsun."** (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23; Müslim, Nüzür: 4)

33- ORUÇ TUTMAYI ADAYIP TUTAMADAN ÖLEN KİMSENİN DURUMU

3756- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir kadın gemiye bindi ve bir ay oruç tutmayı adadı, orucunu tutamadan da öldü. Kız kardeşi bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e gelip sordu. Rasûlullah (s.a.v) onun yerine kendisinin (üç gün oruç) tutmasını emretti. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 26; Buhârî, Eyman ve Nüzür: 30)

34- ADAK BORCU OLUP YERİNE GETİREMEDEN ÖLEN KİMSE

3757- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre; Sa'd b. Ubâde, annesinin adak borcunu yerine getirmeden ölmesi üzerine Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"O adağı sen yerine getiriver"** buyurdu. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 26; Buhârî, Eyman ve Nüzür: 30)

3758- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre; Sa'd b. Ubâde, annesinin adak borcunu yerine getirmeden ölmesi üzerine Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"O adağı sen yerine getiriver"** buyurdu. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 26; Buhârî, Eyman ve Nüzür: 30)

3759- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre; Sa'd b. Ubâde, annesinin adak borcunu yerine getirmeden ölmesi üzerine Rasûlullah (s.a.v)'den fetva istedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"O adağı sen yerine getiriver"** buyurdu. (Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 26; Buhârî, Eyman ve Nüzür: 30)

35- MALIN TAMAMI ADAK OLARAK ADANIR MI?

3760- Ömer (r.a), İslâm'a girmeden önce Mescidi Haramda bir gece itikafa gireceğini nezretmişti. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sorduğunda itikafa girmesini emretti. (İbn Mâce, Keffarât: 18; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 11)

3761- Ömer (r.a), İslâm'a girmeden önce Mescidi Haramda bir gece itikafa gireceğini nezretmişti. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sorduğunda itikafa girmesini emretti. (İbn Mâce, Keffarât: 18; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 11)

3762- Ömer (r.a), İslâm'a girmeden önce Mescidi Haramda bir gece itikafa gireceğini nezretmişti. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sorduğunda itikafa girmesini emretti. (İbn Mâce, Keffarât: 18; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 11)

3763- Abdullah b. Ka'b b. Malik (r.a), babasından naklediyor. Ka'b tevbesi Allah tarafından kabul edildiğinde, Ey Allah'ın Rasûlü! tüm malımı Allah ve Rasûlü yolunda vakfedeyim mi? diye sormuştu da Rasûlullah (s.a.v):**"Malının bir kısmını kendine bırak bu senin için daha hayırlıdır"** buyurdular. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 10)

36- TEVBESİ ALLAH TARAFINDAN KABUL EDİLEN KA'B B. MALİK NE YAPMIŞTI?

3764- Ka'b b. Malik (r.a)'den Tebük savaşına katılmadığımdan dolayı işlediğim günah affedilip tevbem kabul edilince, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına oturdum ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Tevbem kabul olunduğu için malımın tamamını Allah ve Rasûlü uğrunda bağışlıyorum" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Malının bir kısmını kendine bırak bu senin için daha hayırlıdır"** buyurdu. Bu sefer ben: "Hayber de hisseme düşen malı kendime bırakayım" dedim. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 10)

3765- Ka'b b. Malik (r.a), Tebük seferinden geri kalışının hikayesini anlatırken Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Tevbem kabul edildiği için malımın tamamını Allah ve Rasûlü yoluna sadaka ediyorum demiştim de Rasûlullah (s.a.v):**"Malının bir kısmını kendine bırak senin için bu daha hayırlıdır"** buyurdu. Ben de: "Öyleyse Hayber'deki bana düşen hissemi kendime bırakıyorum" dedim. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 10)

3766- Ubeydullah b. Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam şöyle anlatırken dinlemiştim dedi. Ka'b: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah beni doğruluğumdan dolayı kurtardı, tevbem de kabul edildi. Bu yüzden malımın tamamını Allah yolunda sadaka ediyorum" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Malının bir kısmını kendine tut böylesi senin için daha hayırlıdır"** buyurdu. Bunun üzerine ben:**"O halde Hayber'deki hissemi kendime bırakıyorum"** dedim. (Müslim, Tevbe: 9; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 10)

37- GANİMET MALINDAN ÇALAN KİMSENİN DURUMU

3767- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber savaşında Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdik oradan ganimet olarak arazi, eşyalar ve kumaşlar elde ettik. Dubeyb oğullarından bir adam -ki kendisine Rifaa b. Zeyd denilir- Rasûlullah (s.a.v)'e, Midam adında siyah bir köle hediye etmişti. Rasûlullah (s.a.v), Vadil Kura'ya doğru yola çıktı. Vadil Kura'ya varınca Müdam, Rasûlullah (s.a.v)'in yükünü indiriyordu. O anda kendisine bir ok isabet etti ve orada öldü. İnsanlar onun için müjdeler olsun Cennete gireceksin dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Hayır canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki Hayber'den elde edilen ganimetlerden haksız yere aldığı bir elbise ateş olarak onu yakıyor"** buyurdu. Ashab bunu duyunca içlerinden biri bir veya iki takunya tasması getirip Rasûlullah (s.a.v)'e teslim etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bir veya iki ayakkabı tasması ateş olup seni yakardı"** buyurdular. (Ebû Davud, Cihad: 143; Muvatta', Cihad: 13)

38- YEMİN EDEN İNŞALLAH DERSE NE OLUR?

3768- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Bir kimse yemin ederken inşallah derse, istisna etmiş olur yemini gerçekleşmez."** (İbn Mâce, Keffarât: 6; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 7)

3769- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Bir kimse yemin ederken inşallah derse, istisna etmiş olur yemini gerçekleşmez."** (İbn Mâce, Keffarât: 6; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 7)

3770- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kimse yemin ederken inşallah = Allah dilerse derse, o kimse yemin ettiği şeyi yapıp yapmamakta serbesttir. Dilerse yapar dilerse terk eder."** (İbn Mâce, Keffarât: 6; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 7)

39- SÜLEYMAN PEYGAMBER NE DEMİŞTİ?

3771- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Davud'un oğlu Süleyman bir gün ve gecede doksan karımı da dolaşacağım ve hepside Allah yolunda savaşacak birer kahraman doğuracaktır dedi, yanındaki arkadaşı inşallah dedi. Fakat Süleyman inşallah demedi. O gece tüm hanımlarını dolaşmıştı da hiç biri doğum yapmamış sadece biri doğum yapmıştı, o da yarım ve özürlü idi.** Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a andolsun ki Eğer Süleyman inşallah deseydi hepsi Allah yolunda cihad edecek birer kahraman olurlardı." (Buhârî, Eyman ve Nüzür: 3; Müslim, Eyman: 5)

40- NEZR = ADAK'IN KEFFARETİ NASILDIR?

3772- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Adak'ın keffareti yemin keffareti gibidir."** (Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 7)

3773- Aişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a isyan konusunda adak yapılmaz."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3774- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3775- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3776- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3777- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3778- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3779- Aişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3780- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3781- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz eğer yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3782- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Öfkeli anda adak yapılmaz eğer bir kimse böyle bir şey yapar da adağını yerine getirmezse, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3783- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Öfkeli anda adak yapılmaz eğer bir kimse böyle bir şey**

yapar da adağını yerine getirmezse, keffareti yemin keffareti gibidir." (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3784- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Öfkeli anda adak yapılmaz eğer bir kimse böyle bir şey yapar da adağını yerine getirmezse, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3785- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Adak iki çeşittir. Biri Allah'a itaat konusunda olup Allah içindir ve yerine getirilmesi gerekir. İkincisi Allah'a isyan konusunda yapılan adaktır ki bu şeytandandır. Yerine getirilmez yemin keffareti gibi keffaret gerekir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3786- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam mahallesindeki mescidde namaz kılmamayı adamıştı. Imran diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Öfkeli durumda adak adanmaz yapılırsa, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3787- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a isyan konusunda ve öfkeli durumda adak adanmaz, keffareti ise yemin keffareti gibidir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3788- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a isyan konusunda adak adanmaz, keffareti yemin keffareti gibidir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3789- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kişi sahibi olmadığı bir şeyde ve Allah'a isyan olan hususlarda adak yapamaz."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

3790- Abdurrahman b. Semûre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a isyan olan konularda ve kişinin sahibi olmadığı şeylerde adak yapması olmaz."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3791- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'a isyan konusunda ve kişinin sahibi olmadığı şeylerde adak adaması caiz değildir."** (Müslim, Nüzür: 5; Tirmizî, Nüzür ve Eyman: 6)

41- KİŞİ GÜCÜ YETMEYEN ŞEYLERİ ADARSA NE OLUR?

3792- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kolları iki adamın omuzunda olduğu halde zorla yürüyen bir adam gördü ve: **"Buna ne oldu"** dedi. Onlar da: "Yürüyerek hacca gitmeyi adamıştı" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Allah, bu adamın kendisine zulmetmesine izin vermez ve onun zulmetmesine ihtiyacı yoktur. Ona emret bineğine binsin"** buyurdular. (Müslim, Nüzür: 4; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23)

3793- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir adamı iki kişinin omuzlarına dayanarak zorlukla yürüdüğünü görünce: **"Buna ne oldu?"** buyurdu. Onlar da: Yürüyerek Kâbe'ye gitmeyi adamıştı dediler. Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ın bu adamın canına azab etmesine ihtiyacı yoktur dedi ve binitine binmesini emretti."** (Müslim, Nüzür: 4; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23)

3794- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir adamın iki oğlunun omuzlarına tutunarak zorla yürüdüğünü görünce: **"Buna ne oldu"** diye sordu. Yürüyerek Kâbe'ye gitmeyi adadı denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'e:**"Allah, insanın canına böyle zulmetmesini istemez"** buyurdu ve: **"Bineğe binmesini"** emretti. (Müslim, Nüzür: 4; Ebû Davud, Eyman ve Nüzür: 23)

42- YEMİN EDEN YEMİNDE İNŞAALLAH DERSE NE OLUR?

3795- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kimse yemin ederken inşallah = Allah dilerse derse, istisna etmiş olur ve yemini gerçekleşmez."** (İbn Mâce, Keffarât: 6; Müsned: 7762)

3796- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Süleyman (a.s) bu gece doksan hanımımı dolaşacağım ve hepside Allah yolunda savaşacak birer erkek çocuğu doğuracaklar deyince kendisine inşallah = Allah dilerse, de dediler. Fakat Süleyman inşallah demeden kadınlarını bir gecede dolaştı. Onlardan sadece bir tanesi doğum yaptı doğan çocukta yarım idi. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v):**"Eğer inşallah deseydi yemini yerini bulmuş olurdu ve istediğine kavuşurdu."** (Buhârî, Eyman ve Nüzür: 3; Müslim, Eyman: 5)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35. İSLÂM KARDEŞLİĞİ VE MÜSLÜMANIN HAKLARI
Bu Hadisin Önemi:
Kıskançlık:
Kıskançlık Kitap Ehlinin Bir Huyudur:
Kıskançlık En Güçlü Bağları Dahi Ortadan Kaldırır:
Ruhu Kıskançlıktan Arınmış Olanın Fazileti:
Övülen Kıskançlık:
Alışverişi Kızıştırmak (Necş):
Kin Beslemek:
Birbirine Sırt Çevirmek:
Alışveriş Üstüne Alışveriş:
Kardeşlik:
İslam Kardeşlik Hukuku:
Takva:
Müslümanm Saygınlığı:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

35. İSLÂM KARDEŞLİĞİ VE MÜSLÜMANIN HAKLARI

Ebu Hureyre (r.a)'dan, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Birbirinizi kıskanmayın. Birbirinizin aleyhine fiyatları kızıştırmayın (necş yapmayın). Birbirinize buğzetmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Kiminiz kiminizin alışverişi üzerine alışveriş yapmayın. Allah'ın kulları! Kardeş olun, müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yalnız bırakmaz. Ona yalan söylemez. -Üç defa göğsüne işaret ederek- takva buradadır. Kişiye kötülük olarak müslüman kardeşini hakir görmesi yeterlidir. Müsiümanın tümü müslümana haramdır: Kanı, malt ve ırzı (şeref ve haysiyeti).[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisin çok büyük faydalan ve oldukça çok anlamlan vardır. Kardeşliği emretmekte ve bazı esaslarını ortaya koymaktadır. Kıskançlık, aldatma, karşılıklı buğzetme, birbirine sırt çevirme, diğerlerini hakir görme ve benzeri, kardeşlik ve sevgiyi ortadan kaldıran çeşitli âfetlerden de sakındırmaktadır.
Aynı şekilde bu hadis-i şerif müsiümanın malının, ırz ve canının haram olduğuna da delil teşkil etmektedir. Bu üç husus ise gereği gibi korunmadıkça hiçbir toplum ayakta duramaz. [2]

Kıskançlık:

Kıskançlık, başkasının sahip olduğu nimetin zeval bulmasını temenni etmektir. Meselâ, bir kimse kardeşinde bir nimet yahut bir üstünlük bulunduğunu görüp de o nimetin ondan alınıp kardeşinin ondan mahrum edilmesiyle birlikte, yalnız kendisinin olmasını temenni etmesi bir kıskançlıktır.
Bu Öyle büyük bir hastalıktır ki, bundan kurtulan kul sayısı pek azdır. Zira insan herhangi bir hususta başkalarının kendisinden üstün olmasından hoşlanmaz. O halde müsiümanın bu kötü hastalıktan ruhunu arındırmaya çalışması gerekmektedir.
Bu şekilde bir kıskançlık haramdır. Çünkü Rasulullah (S.A.S.): "Birbirinizi kıskanmayınız" diye buyurmuştur. Kıskançlığın haram kılınışındaki hikmet ise Yüce Allah'a karşı bir itiraz oluşundan dolayıdır. Kıskanç kimse li-san-ı haliyle; ey Rab, filân kişiye nasıl olur da bana vermediğin makam, mal veya herhangi bir nimeti verebiliyorsun? der. Bundan dolayı şairlerden birisi şöyle demiştir:
"Beni kıskanıp duran kimseye de ki: Kime karşı saygısızlık ettiğini biliyor musun?
Sen Allah'a karşı hükmünde saygısız davranıyorsun, zira sen Allah'ın bana bağışladığından razı değilsin.
Rabb'im seni rüsvay kıldı, bana artırmak suretiyle (nimetini) ve senin karşına da (bu nimetlerin) talep yollarını kapatması suretiyle.[3]
Kurtubi ayrıca der ki: "Diğer taraftan kıskançlıkta Cenab-ı Hakk'ın hik-metsiz iş yaptığı ithamı vardır. O'nun, hak etmeyen kimseye nimet ihsan ettiği iddiası bulunmaktadır.[4]
Kıskanç insanlar birkaç türlüdür:
1- Kimi kıskanç kimseler, kıskandığı kimselerdeki nimetin sona ermesi için çalışırlar. Bu da söz ve davranışıyla ona karşı haksızlık yapmasıyla ve sonra da bunu kendisine nakletmeye çalışmakla olur.
2- Kimisi o nimetin kendisine geçmesi için çalışmaksızın, kıskandığı kimseden o nimetin zeval bulması için söz ve davranışıyla çalışmakla yetinir. Bu, öbüründen daha kötü bir çeşittir.
3- Kimisi de kıskandığı vakit kıskançlığının gereğini uygulamaya koymaz, söz ya da davranışıyla kıskandığı kimseye de haksızlık yapmaz.
Bu kıskançlık çeşidinin de iki hali sözkonusudur:
a) Böyle bir hastalığa yakalanmak hususunda kendisi çaresizdir, yapacak birşey bulamamaktadır. Böyle bir kimse bundan dolayı günah kazanmaz.
b) Kendi kendisine kıskançlıktan söz etmesi ve bunu'içinden geçirerek, bundan dolayı herhangi bir rahatsızlık duymaması, diğer taraftan da nefsini bundan dolayı hesaba çekmeyerek azarlamaması şeklindeki kıskançlık. Böyle bir kıskançlık dolayısıyla kişi cezalandırılır mı? Bu hususta ilim adamları arasında görüş ayrılığı vardır. Kimisi böyle bir kimsenin günah kazanacağı görüşündedir, kimisi de bu görüşte değildir.

4- Kıskançların kimisi de kalbinde kıskançlık tesbit etti mi onu izâle etmeye gayret eder. Kıskandığı kimsenin başkalarının önünde faziletlerini açıklamak suretiyle kimsenin görmediği yerde de ona dua etmek suretiyle kıskandığı kişiye iyilik yapmaya çalışır. Böyle bir davranış ise övülmeye değerdir ve bu, imana delil teşkil etmektedir. [5]

Kıskançlık Kitap Ehlinin Bir Huyudur:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kitap ehlinden bir çoğu, hak kendilerine besbelli olmuşken, ruhlarında yerleşmiş olan kıskançlıktan dolayı sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler .\t-Bakara, 2/109}
Yahudisiyle hıristiyanıyla Kitap Ehli dinimizin hak din olduğunu bilmelerine rağmen, İslâm'dan dönmemizi temenni ederler. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymak için tutarsız şüpheleri körüklerler. Yeryüzünün yönetimlerini İslâm âleminin çeşitli bölgelerinde müslüman davetçilerine zarar vermek için kışkırtırlar. Buna sebep ise hasta kalplerinin ta içine kadar nüfuz eden kıskançlıklarıdır.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yoksa onlar, insanları (mü'minleri) Allah'ın kendisine lütfundan verdiklerinden ötürü kıskanırlar mı?'7fln-Nfsa, 4/54)
Burada kastedilenler yahudilerdir. Onlar Rasulullah (s.a)'ı kendisine lütfedilen risâlet ve benzeri nimetler dolayısıyla, Ashabını da O'na iman etmelerinden ötürü kıskanmalardır.
İbn Abbâs, Mücâhid ve başkaları derler ki: Rasulullah (S.A.S.)i Nübüvveti dolayısıyla, Ashabını da O'na iman ettikleri için kıskanmalardır.[6]
Şu maymun ve domuza dönüştürülenlerin soyundan gelenler ve onların kuyrukçuluğunu yapanlar, söz ve davranışlarıyla Allah'ın yolundan alıkoymaya çalışırlar. Buna sebep ise kalplerini karartıp hakkı görmeyecek kadar körleştiren kıskançlıklarıdır. [7]

Kıskançlık En Güçlü Bağları Dahi Ortadan Kaldırır:

Yakub (A.S.)'un oğulları, kardeşleri Yusuf (A.S.)'u kıskandılar. Onlar bunun sonucunda karşı karşıya kaldığı türlü mihnet ve musibetlerine sebep teşkil ettiler. O'nu kuyunun derinliklerine atıp kaybettiler, önce köle olmak sonra da hapsedilmekle karşı karşıya bıraktılar. Buna sebep ise Yakub (A.S.)'un O'na duyduğu sevgiyi kıskanmalarıydı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani onlar şöyle demişlerdi: Yusuf ile ^kardeşi muhakkak babamızın yanında bizden daha sevimlidir. Halbuki biz birbirini destekleyen bir topluluğuz. Babamız da mutlaka apaçık bir sapıklık içindedir. Yusuf'u öldürün yahut O'nu bir yere atıverin. Babanızın yüzü yalnız size baksın ve bundan sonra da salih bir topluluk olursunuz. İçlerinden bir sözcü: Yusuf'u öldürmeyin; O'nu kuyunun dibine bırakın da onu yolcu kafilelerden birisi alsın. Eğer yapacaksanız {böyle yapın); dedi."(Yusu/, 12/8-10)
Nitekim Yüce Rabb'imiz, bize kardeşlerden birisinin diğerini öldürdüğü hâbirini de vermektedir. Buna sebep de kıskançlıktır. Allah 'nasıl olur da kardeşinin sunduğu kurbanı kabul etti de kendisininkini kabul etmedi? diye.
Yüce Allah işte bunu bize şöylece aktarmaktadır: "Bir de onlara Âdem'in iki oğlunun kıssasını hak ile oku. Hani orilar Allah'a birer kurban takdim etmişlerdi de ikisinden birininki kabul olunmuş, öbürününki kabul olunmamıştı. O da (kardeşine): Seni mutlaka öldüreceğim, demişti. Diğeri ise: "Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder" demişti. "Yemin ederim ki eğer sen beni öldürmek için bana elini uzatsan da ben seni öldürmek için elimi sana uzatacak değilim. Çünkü ben âlemlerin Rabb'i olan Allah'tan korkarım. Dilerim ki kendi günahınla benim günahımı da yüklenesin de ateşliklerden olasın. İşte zalimlerin cezası budur." Nihayet nefsi kendisine kardeşini öldürmeyi kolay ve hoş gösterdi de onu öldürdü ve hüsrana uğra-yan-lardan oldu.'Vei-Mâide, 5/27-30)
Hafız İbn Kesir, bu âyet-i kerimelerin tefsiri sadedinde şunları söylemektedir:
Yüce Allah haksızlığın, kıskançlığın ve zulmün vahim akıbetini Adem'in -cumhurun görüşüne göre- sulbünden gelme iki oğlunun haberini zikrederek beyân etmektedir. Bu iki oğlunun adı Hâbil ile Kabil idi. Bunlardan birisinin nasıl diğerine saldırarak ona haksızlık edip onu kıskanarak öldürdüğünü zikretmektedir. Kabil, Allah'ın kardeşine vermiş olduğu nimeti ve Yüce Allah'a ihlâs ile sunduğu kurbanının kabul edilmesini kıskanmıştı. Öldürülen kişi ise günahlarının kaldırılması ve Cennet'e girmekle kurtuluşa ermiş, katil ise dünyada da âhirette de çokça zararlı bir alışverişle dönmüştü. Yüce Allah: "Bir de onlara Adem'in iki oğlunun haberini hak ile oku.!" diye buyurmaktadır. Yani sen şu haksız ve kıskanç kimselere, domuz ve maymunların kardeşleri olan yahudüere ve onlara benzeyen kimselere Âdem'in iki oğlunun yani selef ile halef âlimlerinden birden çok kişinin belirttiğine göre, Hâbil ile Kabil'in haberlerini oku.
Yine Selef ile Haleften birden çok kişinin naklettiğine göre şu husus da onlarla ilgili haberlerdendir: Yüce Allah Adem (A.S.)'de durumun zaruri kılışı sebebiyle, öz kızlarını oğullan ile evlendirmesini meşru kılmıştı. {Yine bu ilim adamlarının) dediklerine göre Adem (A.S.)'in (Havva'dan) her bir batında biri erkek, biri dişi olmak üzere ikiz çocuğu oluyordu. Bir batında doğan kızı diğer batında doğan erkekle evlendiriyordu. Hâbil'in ikizi çirkin, Kabil'in ikizi ise güzeldi. Kabil kendi ikizini kardeşine vermek istemeyip kendisi almak istemişti. Âdem (A.S.) ise Allah'a bir kurban sunmadıkça bunu kabul etmeyeceğini belirtti. Kimin kurbanı kabul edilirse, o kız onun olacaktı. Her ikisi de birer kurban sundular. Hâbil'in kurbanı kabul edildiği halde Kâbil'in-ki kabul edilmedi. Daha sonra da başlarından Yüce Allah'ın Kitab'ında anlattığı olay geçti...[8]
İşte kalplere yer etti mi hasedin akıbeti bu olur. İnsanlar arasındaki en güçlü bağın dahi paramparça edilmesi sonucunu verir. Bundan dolayı Ra-sulullah (s.a) ümmetini bu kötü hastalığa yaklaşmaya karşı sakındırmış, uyandırmıştır. Zira kıskançlık topluluğu tefrikaya düşürür. Ümmet arasındaki kin ve nefreti yaygınîaştırır. Bu ise tefrikaya, dağılmaya, zayıflamaya ve çökmeye götürür. Bundan dolayı ilim adamları şöyle demişlerdir: Yeryüzünde Allah'a kendisi ile isyan olunan ilk günah -Kabil kardeşi Hâbil'i kıskandığı vakit- kıskançlık olmuştur. Nitekim kıskançlık İblis'i dahi Yüce Allah'a iman etmekten alıkoymuştur. Bu ise Âdem (A.S.)'i Yüce Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetler dolayısıyla kıskanması şeklindeydi. İblis de bu nimetin Âdem (A.S.)'den izale edilmesi için faaliyete girişti ve kendi kanaatine göre maksadına ulaştı. Âdem (A.S.)'in zürriyetinin bedbaht oluşuna sebep teşkil etti. -Kıyamet gününe kadar Allah'ın laneti üzerine olsun!-
İşte bu hususu dile getirmek için Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani Rabb'in meleklere: Muhakkak ben çamurdan bir beşer yaratacağım, demişti. Ben onu tamamlayıp ona ruhumdan üfleyeceğim vakit, siz de ona secdeye kapanın. Meleklerin hepsi secdeye kapandılar. İblis müstesna (o secde etmedi), büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu. Buyurdu ki: Ey İblis, kendi ellerimle yarattığıma secdeden seni alıkoyan nedir? Büyüklendin mi yahut yücelerden mi olsun? Dedi ki: Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın. Buyurdu ki: Oradan çık, çünkü sen kovulansın ve şüphesiz din gününe kadar da lanetim senin üzerine olacaktır.')sâd, 3&/71-78)
Bundan dolayı, ilim adamları şöyle demişlerdir: Kıskançlık semâda da, kendisiyle Allah'a isyan olunan ilk günahtır. Bu da İblis'in Âdem

(A.S.)'i kıskandığı vakit gerçekleşmiştir. [9]

Ruhu Kıskançlıktan Arınmış Olanın Fazileti:

Enes b. Mâlik (r.a)'den dedi ki: Rasulullah (s.a) ile birlikte oturuyorken şöyle buyurdu:
"Şimdi yanımıza Cennet ehlinden birisi çıkıp gelecektir."
Ensar'dan birisi çıkageldi. Sakalından, aldığı abdestten dolayı su damlıyordu, ayakkabılarını da sol elinde tutmuştu. Ertesi gün yine Rasulullah (s.a) aynı şeyi söyledi, yine birinci defada olduğu gibi o adam çıkageldi. Üçüncü gün Peygamber (s.a) yine önceki sözünü söyledi, yine o adam birinci günkü hali üzere çıkageldi. Peygamber (s.a) kalkınca Abdullah b. Amr o adamın arkasından gidip şunları söyledi: Ben babamla tartıştım.[10] Bunun üzerine üç gün süreyle onun yanına gitmemek üzere yemin ettim. Eğer bu üç gün geçip gidinceye kadar beni evinde barındırmayı kabul ediyorsan yanında kalayım. Adam: Olur, dedi. -Enes dedi ki-: Abdullah (b. Amr) şunu anlatırdı: O üç günü o adamla beraber geçirdi. Geceleyin namaza kalktığını görmedi. Şu kadar var ki, yatağında döndüğü vakit, Yüce Allah'ı anar ve tekbir getirirdi. Bu hali de sabah namazına kadar böylece devam ederdi. Abdullah (devamla) derdi ki: Bununla birlikte ben onun hayırdan başka bir söz söylediğini de duymadım. O üç gün geçtikten ve neredeyse onun işlediği amelleri küçümseyecek hale gelecekken şöyle dedim: Ey Allah'ın kulu, aslında benimle babam arasında herhangi bir kızgınlık veya dargınlık sözkonusu olmadı. Fakat ben, Rasulullah (s.a)'ın üç defa senin hakkında: "Şimdi yanınıza Cennet ehlinden birisi gelecek" dediğini duydum ve her üç seferinde de senin geldiğini gördüm. Geceleri senin evinde kalarak senin ne amelde bulunduğunu görmek istedim. Böylelikle sana uyayım dedim. Fakat ben senin fazlaca amel işlediğini de görmedim. Peki Rasulullah (s.a)'ın dediği seviyeye seni ulaştıran nedir? Dönüp gideceğim vakit beni geri çağırdı ve şöyle dedi: Gördüğünden başka bir amelim yok, şu kadar var ki ben kalbimde müslü-manlardan herhangi bir kimseye karşı bir aldatma duygusu yahut da Allah'ın herhangi bir kimseye vermiş olduğu hayır dolayısıyla bir kıskançlık duymuyorum. Bunun üzerine Abdullah ona şöyle dedi: İşte seni bu seviyeye ulaştıran budur.[11]
İşte bu hadis-i şerifte, ruhu kıskançlıktan arınan kernsenin faziletine açık delâlet vardır. İşte Rasulullah (s.a)'m bu üstün Sahabiye Cennet müjdesini verişindeki sebep de budur. [12]

Övülen Kıskançlık:

Müslüman bîr kimsenin müslüman kardeşinin sahip olduğu bir nimete, o nimetin o kişiden zeval bulmasını temenni etmeksizin, kendisinin de sahip olmasını temenni etmektir. Bu "gıpta" diye bilinir. Belki de bu "hayırlarda yarış" kapsamı içerisine girebilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte yarışacaklar bunda yarışsınlar."(et-Muta/zı/in, 83/26)
Bu kabilden kıskançlık meşrudur. Nitekim Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Kıskançlık, ancak iki şeyde olur: Allah birisine Kuran'ı öğretmiştir, o da bu Kuranı gece ve gündüz okuyup durur. Bir başkasına da Allah bir mal vermiştir, o da onu gece ve gündüz infak edip durur.[13]

Alışverişi Kızıştırmak (Necş):

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Birbirinizin aleyhine alışverişi kızıştırmayınız (necş yapmayınız)" buyruğunu ilim ehlinden bir grup, alışverişte yapılan necş (kızıştırma) diye açıklamaya çalışmışlardır. Bu ise piyasaya sunulan bir mala, onu satın almak istemeyen kimse tarafından yüksek fiyat verilmesi demektir. Bu kişinin bundan maksadı ise, o malın fiyatını yükseltmek suretiyle satıcıya fayda sağlamak, müşteriyi de zarara sokmaktır, bu ise haramdır. Buhâri ile Müslim'de Rasulullah (S.A.S.)'ın necşi yasakladığı sabittir. İbn Ebi Evfâ der ki: Necş yapan kişi faiz yiyen hain bir kimsedir. İbn Abdilberr de der ki: Bu işi yapanın Allah'a asi olduğunu ilim adamları icmâ ile kabul etmekle birlikte, böyle bir alışverişin hükmü hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Kimi fukahâ bunun fâsid bir alışveriş olduğunu söylemiş, kimisi de böyle bir alışverişin sahih olduğunu ifade etmiştir. Fukahânın çoğunluğunun kabul ettiği görüş de budur. Ebu Hanife, Mâlik, Şafii ve bir rivayete göre de Ahmed bu görüştedir.
Kimi fukahâ da necşi bundan daha kapsamlı bir şekilde açıklamıştır. Çünkü necş, aslı itibariyle tuzak ve aldatma yoluyla bir şeyi kızıştırmaktır. O bakımdan alışverişte necş yapana bu isim verilmiştir. Nitekim dilde, avcıya da "nâciş" denilmektedir. Çünkü o hile ve aldatıcı yollarla avlanmaktadır.
Bu görüşü kabul edenlere göre "birbirinize karşı necş yapmayın" buyruğu, birbirinizi aldatmayın, hile ve tuzak kurmak suretiyle kiminiz kiminize zarar vermeye kalkışmasın, demektir. Böyle bir anlayışın lehine başka birtakım naslar da tanıklık etmektedir. Bunlardan birisi Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Bizi aldatan bizden değildir[14] buyruğu ile Yüce Allah'ın: "Kötü hile ise ancak onun sahiplerini kuşatır." irstir, 35/43)buyruğudur.
Kardeşlerine karşı kötü hile ve tuzak kuran kimseyi bu tuzak ve aldatmanın akıbeti mutlaka gelir, bulur. Eskiden beri şöyle denilmiştir: "Kim kardeşine bir çukur (kuyu) kazarsa, ona kardeşinden önce o düşer." Kurtubi de bu âyet-i kerimeyi açıklarken şunları söylemektedir: İşte bu buyruk ile böyle kötü bir huya sahip olmaktan son derece beliğ bir şekilde sakındırılmaktayız.[15]
Fakat dikkat çekilmesi gereken hususlardan birisi de şudur: Allah'ı, Ra-sulünü ve mü'minleri aldatan kâfirlere karşı hile ve tuzaklar kurmak caizdir. Bu hususta mü'minler için bir vebal yoktur. Buna Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Harb hiledir" buyruğu tanıklık etmektedir.[16]

Kin Beslemek:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Birbirinize kin duymayınız." buyruğu, bize kin beslemeye sebep teşkil eden hallere sahip olmamızı yasaklamaktadır. Çünkü kin, İslâm'ın bize emretmiş olduğu sevginin zıddıdır ve Yüce Allah'ın rı-zasın-dan başka bir sebeple kin duymak haramdır.
İslâm, kine götüren her bir hususu haram kılmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak şeytan içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık bırakmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?V-Mâide, 5./91)
Ayet-i kerimede müslümanlar arasında kini yaygınlaştıran her şeyin haram oluşuna delil vardır. Nitekim gıybeti, laf alıp götürmeyi, zulmü ve aldatmayı da haram kılmıştır. Çünkü bütün bunlar kardeşliğin temiz duygularını bulandırır, müslümanlar arasında kin ve çekişmeyi yaygınlaştırır. Diğer taraftan İslâm, sevgiye götüren her şeyi emretmektedir. Hatta insanlar arasını düzeltmek kastıyla yalan söyleme ruhsatını bile vermiştir.
Müslümanlar arasında sevgi ve ülfetin yaygınlık kazanması büyük bir nimettir. Bundan dolayı Yüce Allah Rasulüne ve mü'minlere bu

nimeti hatırlatmıştır; ta ki onun şükrünü yerine getirsinler ve bunun üzerinde dosdoğru yürüsünler. Yüce Aiîah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın, üzerinizde nimetini de hatırlayınız. Hani siz düşman kimseler idiniz de o, kalplerinizin arasını bulup kaynaştırdı. Bunun sonucunda onun nimetiyle kardeşler oluverdiniz."(AlÜmrûn.&103)
Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "O, seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen, onların gönüllerine sevgi vererek birleştirendir. Şayet sen yeryüzünde bulunan her şeyi toptan harcamış olsaydın yine onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah aralarını bulup kaynaştırdı... "{e\-£nf&\, 8/62-63)
Allah için kin duymak ise, hadis-i şerifte vârid olan yasağın kapsamına girmez. Çünkü mü'min kimsenin Allah'ın dinine karşı çıkan Allah ve düşmanlarına buğzetmesi, zâlim ve fâsıklara da zulüm ve fâsıklıkları kadar kin gütmesi, imanın en sağlam kulplarından birisidir.
Nitekim Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Her kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için ahkoyarsa, onun imanı kemal bulmuştur.[17]

Birbirine Sırt Çevirmek:

Rasulullah (s.a): "Birbirinize sırt çevirmeyiniz" buyruğu ile ilgili olarak
Ebu Ubeyde şu açıklamayı yapmıştır: Birbirine sırt çevirmek (tedâbür), ilişkileri koparmak, darılmak demektir. Bu kelime kişinin arkadaşına sırtını çevirmesinden, yüzünü bir başka yere döndürmesinden alınmıştır ki, bu da aradaki ilişkileri koparmak ile aynı anlama gelir.[18]
Dünya sebebiyle nefsin isteklerine uymak, nevanın peşine gitmek sebebiyle birbirine sırt çevirmek ve üç günden fazla müslüman bir kardeşinden dargın durmak müslümana helâl değildir. Rasuluîîah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Müslüman bir kimsenin müslüman kardeşine üç günden fazla dargın durarak birbirleriyle karşılaştıkları vakit bunun yüzünü bir tarafa, ötekinin de yüzünü diğer tarafa çevirmesi (ve bu dargınlıklarını sürdürmeleri) helâl değildir. İkisinden hayırlı olan kişi ise önce selâmı başlatandır.[19]
Din sebebiyle dargınlığa gelince; bunun üç günden fazla süreyle devam etmesi de caizdir. İmam Ahmed Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bunu açıkça ifade etmiştir. Bu hususta delil ise (Tebuk savaşından) geri kalan üç kişi ile ilgili olaydır. Bunlar ise Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ile Murâre b. er-Rabi' el-Amrî'dir.
Rasulullah (s.a) da bir ay süreyle hanımlarından dargın kalmıştı, el-Hattâbi'nin naklettiğine göre, babanın oğlundan, kocanın hanımından ve buna benzer kimselerin yakınlarından te'dib maksadıyla üç günden fazla dargın durma hakları vardır. [20]

Alışveriş Üstüne Alışveriş:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Sizin herhangi biriniz diğerinizin alışverişi üstüne alışveriş yapmasın" buyruğu ile ilgili olarak Nevevi, bu hadisi açıklarken şunları söylemektedir: Herhangi bir kimse müşterinin muhayyer olması şartıyla bir mal satacak olsa, bir diğeri gelip o müşteriye alışverişini bozmasını söyleyip satın aldığının bir benzerini daha düşük bir fiyatla satmayı teklif etmesidir. Bir kimsenin başkasının satın alması üzerine satın almak da: Muhayyerlik satıcıya aitken, herhangi bir kimse gelir, ona bu alışverişi bozup sattığı o şeyi daha yüksek bir fiyatla satın almayı teklif etmesi şeklinde olur. İster satış, ister satın alma halinde bu iş, günahı gerektiren bir iştir ve Rasulullah (S.A.S.) bunu yasaklamıştır. Fakat bazı kimseler öyle bir iş yapmaya kalkışacak olup da alışveriş yapacak olurlarsa, Şâfiilere, Ebu Hanife ve başka birtakım fukahâya göre bu kabil alışveriş akdi tahakkuk eder.[21]
Buradaki nehiy (sahih kabul edilen görüşe göre) haram kılmak maksadı iledir. Yoksa tenzihi bir hüküm ifade etmiyor. Bunun haram kılınış hikmeti ise başkasına zarar ve eziyet vermesinin sözkonusu oluşundan ötürüdür. Ayrıca bu tür davranışlar müslümanlar arasında kin ve buğzun da yayılması sonucunu verir. [22]

Kardeşlik:

Rasulullah (S.A.S.): "Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz" buyruğu ile bize birbirini seven kardeşler ve Allah'ın gerçek kulları olmamızı emretmektedir. Allah'ın bize yasaklamış olduğu kıskançlık, kin, birbirine sırt çevirmek ve birbirimizin alışverişi üzerine alışveriş yapmaktan uzak duranlar olmamızı, kardeşlik ve sevginin bağlarını güçlendiren sebeplere yapışmamıza dair ver-miş olduğu emirlerini - karşılıklı ziyaretleşmek, hediyeleşmek, selamlaşmayı yaygınlaştırmak ve karşılıklı hakları- yerine getirmek suretiyle yerine getirenler olmamızı emretmektedir. [23]

İslam Kardeşlik Hukuku:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz, ona yalan söylemez, onu hakir görmez" buyruğu ile Rasululiah (s.a) bizlere İslâm kardeşlik hukukunun en önemlilerini açıkla-maktadır:
1- Müslüman bir kimsenin hangi türden olursa olsun eliyle, malıyla veya ırzıyla, namus, şeref ve haysiyetiyle müslüman kardeşine zulmetmesi haramdır. 24'ncü hadisi açıklarken zulmün haram oluşuna dair açıklamalar da geçmişti.
2- Müslümanın yardımcı olma gücü olduğu halde, müslüman kardeşini yardımsız bırakması haramdır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer din hususunda sizden yardım isteyecek olurlarsa, onlara yardım etmek sizin görevinizdir.'VeiHn/di, a^2) Rasulullah (s.a) da. şöyle buyurmuştur: "Kardeşine ister zalim ister mazlum olsun yardımcı ol!" Ashâb: Ey Allah'ın Rasulü, haydi mazlumken ona yardım ettik, zalimken ona nasıl yardım edelim? diye sorunca, Rasulullah (S.A.S.): "Onu zulmetmekten alıkoymak suretiyle" diye buyurur.[24]
3- Konuşma esnasında müslümana doğru söylemek. Çünkü doğruluk takva sahiplerinin şiarıdır, iyiliğe götüren yoldur; o esenlik yurduna ulaştırır. Müslüman bir kimsenin kendisini doğrulayacak olan müslüman bir kardeşine yalan söyleyerek konuşması helâl değildir.
4- Müslüman bir kimsenin kardeşini küçük görerek onu basit görmesi de helâl değildir. Çünkü müslümanın aslı yahut da maddi durumu ne olursa olsun, Allah nezdinde özel bir değeri vardır. Müslümanı hakir görmek, büyük bir günahtır. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Kişiye kötülük olarak müslüman kardeşini küçük görmesi yeterlidir.[25] Müslümanı küçük görmek ise Allah ve Rasulü tarafından yerilmiş, tekebbürün de alâmetlerindendir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Kibir hakka karşı çıkmak ve insanları da küçük görmek demektir.[26]

Takva:

Takva, Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da uzak durmak suretiyle Allah'ın gazab ve cezasından uzak durmak demektir. İnsanların Allah nezdinde kendisi sebebiyle birbirinden üstün tutuldukları ölçü de odur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz Allah nezdinde en değerliniz, en takvâlı olanınızdır.V'Hucurât, 49/13). Takvanın yeri kalptir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'ın şiarlannı ta'zim ederse şüphesiz ki bu, kalplerin takvasından ötürüdür .'Vef-Hocc, 22/32) Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah sizin bedenlerinize, sizin suretlerinize bakmaz, fakat O kalplerinize bakar.[27]
Takvanın yeri kalp olduğuna göre onun hakikatine gaybları çok iyi bilen Allah'tan başka kimse muttali olamaz. Yüce Allah: "O, takvâlı olanı en iyi bilendir.'Ven-Necm, 53/32) diye buyurmaktadır. [28]

Müslümanm Saygınlığı:

İslâm, rnüslümanların kanlarının, ırzlarının, namus, şeref ve haysiyetlerini ve mallarının belli bir saygınlığa sahip olduğunu ortaya koymuş, güvenli bir toplumun ortaya çıkabilmesi için bu temel haklarını teminat altına alacak yasamaları da tesbit etmiştir. Bundan dolayı onun kan, mal ve ırzının haram oluşunu büyük ve genel toplantılarda çokça tekrarladığını görüyoruz. Bu ise bunların taşıdıkları önemden ötürüdür. Rasulullah (S.A.S.) Arefe gününde, kurban kesim gününde ve teşrik günlerinin ikincisinde irâd etiği hutbelerinde bu hususu dile getirmiştir. [29]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Kalbin büyük önemine işaret vardır. Çünkü kalp, Yüce Allah'tan korkmanın, O'nun huzurunda saygı ile eğilme duygusunun kaynağıdır.
2- Takva ve iyi niyet, şanı Yüce Allah'ın kullarında kendisiyle ölçtüğü ve gereğince haklarında hüküm verdiği ana mikyas (ölçü)dır.
3- İslâm, akide, ibâdet, ahlâk ve karşılıklı ilişkilerdir.
4- İslâm kötü ahlâka karşı savaş açar. Çünkü kötü ahlâkın İslâm toplumu üzerinde olumsuz etkileri vardır[30]

---

[1] Müslim bu hadisi et-Birr ve's-Sıla bölümü zan ve tecessüsün haram kılınışı başlığı altın-,da rivayet etmiştir. Müslim Şerhi, V, 428. (Hadis, müellifin işaret ettiği bu babta değil, bir sonraki bab olan: Mülümana zulmetmenin, ona yardım etmemenin, onu küçük görmenin, kanının, ırz ve malının haram olduğu başlığı altında
ve el-Birr ve's-Sıîa bölümünün 32. hadisi olarak kaydedilmektedir. -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 357-358.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 358.
[3] Kurtubi, V, 251. (Ancak Kurtubi'nin işaret edilen bu yerinde, müellifin naklettiği üç beyitten sadece ikisi yer almaktadır. -Çeviren-)
[4] Kurtubi, II, 71.
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 358-360.
[6] Kuriubi, aynı yer.
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 360.
[8] İbn Kesir, III, 75
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 360-363.
[10] Abdullah b. Amr'ın bu sözleri söylemesi, o salih adamın neler yaptığını görmek için kendisini kabul etmesi maksadı ileydi.
[11] Hadisi Ahmcd rivayet etmiştir. el-Münziri ve Nesai'nin de dedikleri gibi, Buhâri ve Müslim'in şartına uygundur. el-Elbâni de Sahihü't-Terğib'de bunun hasen olduğunu ifade etmiştir.
[12] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 363-364.
[13] Buhâri, VIII, 209, (Tevhîd 45).
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 364.
[14] Müslim Şerhi, I, 299
[15] Kurtubi, XIV, 360
[16] Bunun müminlerle kâfirler arasında herhangi bir andiaşma ya da sözleşme bulunmadığı hallerde böyle olduğu hatırdan çıkartılmamalıdır. Nitekim "savaş hali"ni sözkonusu etmesi de buna açıklık getirmektedir. -Çeviren-
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 364-365.
[17] Bk. Sahihu'l-Câmi, 5841
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 365-366.
[18] Câmiu'l-Utumi ue'1-Hikem, 312
[19] Buharı, VII, 90, {Edeb 62); Müslim Şerhi, V, 425
[20] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 366-367.
[21] Seyyid Sabık, Fıfchu's-Sünnc, III, 72
[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 367-368.
[23] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 368.
[24] Buhâri, III, 98, (Mezâlim 4)
[25] Müslim Şerhi, V, 428
[26] Müslim Şerhi, I, 282
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 368-369.
[27] Müslim Şerhi, V, 428
[28] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 369.
[29] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 370.
[30] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 370.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

LAW BOOK

Last updated: 2026-01-01

CONTENTS

Article 1 Scope
Article 2 Definitions
1. "Ship Type"
2. "Ship Length"
3. "Ship Tonnage"
Article 3 Ship Safety
Article 4 Ship Safety Certificate
Article 5 Ship Safety Certificate Issued by Classification Society
Article 6 Ship Safety Certificate Issued by Flag State Under Authorization
Article 7 Ship Safety Certificate Issued by Flag State
Article 8 Ship Safety Certificate Issued by Other Flag State
Article 9 Ship Safety Certificate Issued by Other Flag State
Article 10 Ship Safety Certificate Issued by Other Flag State
Article 11 Ship Safety Certificate Issued by Other Flag State
**Article

33- EMİRLİK BAHSİ
1- İnsanların Kureyş'e Tabi' Olması ve Hilafetin Kuretş'de Olması Babı
2- Yerine Halife Bırakıp Barakmamak Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Emir Olmayı İstemenin ve Buna Hırs Göstermenin Yasak Edilmesi Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
4- Zaruret Yokken Emir Olmanın Keraheti Babı
5- Âdil Hükümdarın Fazileti, Zalim Olanın Cezası; Teb'aya Karşı Yumuşak Davranmaya Teşvik ve Onlara Meşakkat Vermekten Nehi Babı
6- Hıyanetin Ağır Şekilde Haram Kılınması Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
7- Me'murlara Hediyyelerin Haram Kılınması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
8- Hükümdarlara Ma'siyetten Başka Hususta İtaatin Vacib, Ma'siyet Hususunda İtaatin Haram Kılınması Babı
9- «Kumandan Bir Kalkandır. Arkasında Harb Edilir; ve Onunla Korunulur.» Hadisi Babı
10- Halifelerin Bey'atına Sıralarına Göre Riayetin Vacib Olması Babı
11- Valilerin Zulmü ve Kayırması Anında Sabır Emredilmesi Babı
12- Başkalarının Haklarını Vermeseler de Âmirlere İtaat Gerektiğine Dair Bir Bab
13- Fitneler Zuhür Ettiğinde ve Her Halde Müslümanların Cemaatine Devamın Vücubu İle İtaate Karşı Çıkmanın ve Cemaatten Ayrılmanın Haram Kılınması Babı
14- Müslümanların İşi Der Top İken Onu Dağıtan Kimsenin Hükmü Babı
15- İki Halifeye Bey'at Edilmesi Babı
16- Şeriata Aykırı Hususatta Hükümdarlara İ'tiraz Etmenin, Namaz Kıldıkları ve Benzeri İbadetleri Yaptıkları Müddetçe Onlarla Harpten Vaz Geçmenin Vücubu Babı
37- Hükümdarların İyileri ve Kötüleri Babı
18- Harbetmek İstediği Vakit Kumandanın Orduları Bey'at Olmasının Müstehab Oluşu ve Ağacın Altında (Yapılan) Bey'at-ı Ridvanın Beyanı Babı
19- Muhacirin Vatan Edinmek İçin Yurduna Dönmesinin Haram Kılınması Babı
20- Mekke'nin Fethinden Sonra İslam, Cihad ve Hayır Üzerine Bey'at Edilmesini ve: «Fetihden Sonra Hicret Yoktur!» Hadisinin Manasını Beyan Babı
21- Kadınların Nasıl Bey'at Edecekleri Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
22- Gücünün Yettiği Hususta Dini Eyip Îtaat Şartı Île Bey'at Babı
23- Bülüğ Yaşını Beyan Babı
Hadis-i Şerifden Bundan Maada Şu Hükümler de Çıkarılmıştır :
24- Ellerine Geçeceğinden Korkulduğu Zaman Mushafla Küffar Diyarına Gitmekten Nehi Babı
25- Atlar Arasında Koşu ve Onları İdmana Çekme Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
26- «Kıyamet Gününe Kadar Hayır Atların Alınlarındadır.» Hadisi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
27- Atın Sıfatlarından Hoşa Gitmeyeni Babı
28- Cihadın ve Allah Yolunda (Gazaya) Çıkmanın' Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
29- Allah Tealanın Yolunda Şehid Olmanın Fazileti Babı
30- Allah Yolunda Sabah ve Akşam Seferlerinin Fazileti Babı
31- Allah Tealanın Cennette Mücahid İçin Hazırladığı Derecelerin Beyanı Babı
32- Allah Yolunda Öldürülen Kimsenin —Borç Haric-Bütün Günahlarının Affedilmesi Babı
33- Şehid Ruhlarının Cennette Olduğunu ve Şehidlerin Rableri Katında Diri Olup Rızıklandıklarını Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
34- Cihad ve Serhad Bekçiliğinin Fazileti Babı
35- Birbirlerini Öldüren İki Adamın Cennete Gireceklerini Beyan Babı
36- Bir Kafir Öldürüp Sonra Doğru Yolu Tutan Kimse Babı
37- Allah Yolunda Sadakanın Fazileti ve Katlandırılması Babı
38- Allah Yolunda Gaza Edene Binecek ve Saire Île Yardımda Bulunmanın ve Ailesi Hakkında Hayırla Onun Yerini Tutmanın Fazileti Babı
39- Mücahidlerin Kadınlarının Hörmeti ve Kadınları Hakkında Onlara Hıtanet Edenlerin Günahı Babı
40- Özürlülerden Cihad Farzının Sakıt Olması Babı
Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :
41- Cennetin Şehide Sabit Olması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
42- «Her Kim Kelimetullah Yüce Olsun Diye Harb Ederse O Kimse Allah Yolundadır. Hadisi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
43- Riya ve Şöhret İçin Çarpışan Kimsenin Cehennemi Hak Edeceği Babı
44- Gaza Edip Ganimet Alan ve Almayan Kimsenin Sevab Mikdarını Beyan Babı
45- Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Innemel'a'malü Binniye» Hadisinin Hükmüne, Gaza ve Diğer Amellerin de Girdiğine Dair Bab
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
46- Allah Tealanın Yolunda Şehitlik İstemenin Müstehab Oluşu Babı
47- Gaza Etmeden ve Kendi Kendine Gazada Bahsetmeden Ölen Kimseyi Zem Babı
48- Gazadan Kendisini Hastalık veya Başka Bir Özür Men Eden Kimsenin Sevabı Babı
49- Denizde Gaza Etmenin Fazileti Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
50- Allah Azze ve Cellenin Yolunda Serhad Bekçiliğinin Fazileti Babı
51- Şehitleri Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
52- Atıcılığın Fazileti ve Ona Teşvik, Atıcılığı Öğrenip de Sonradan Unutanı Zem Babı
53- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Ümmetimden Bir Taife Kakka Yardım Etmekte Devam Edecektir. Onlara Muhalefet Edenler Zarar Verecek Değildir» Hadisi Babı
54- Yürürken Hayvanların Menfaatına Riayet ve Yol Üzerinde Mola Vermekten Nehiy Babı
55- Seferin Azabdan Bir Parça Oluşu ve Yolcunun İşini Bitirdikten Sonra Acele Evine Dönmesinin Müstehab Olması Babı
56- Yoldan Gelen Kimsenin Turükunun —ki Bu Kelime Geceleyin Girmek Demektir— Mekruh Oluşu Babı

33- EMİRLİK BAHSİ

1- İnsanların Kureyş'e Tabi' Olması ve Hilafetin Kuretş'de Olması Babı

1- (1818) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb ile Kuteybr h. Said rivayet eltiler. (Dediler ki): BİZe Mugîra rivâyet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb ile Amru'n-Nâkıd da rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Süfyân b. Uycyne rivayet etti. Her iki râvi Ebii'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da E':û Hüreyre'den naklen rivayet etmişlerdir. c.bû Hü-reyre şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemi; (Züheyr'in hadîsinde : «Onu Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellcm) 'e vardırarak» ifcâresİ vardır. Arar ise «rivayet itibarı ile» dedi.) [1]
«İnsanlar bu işde Kureyş'e tâbi'd ir. Müslümam müslümamna, kâfiri de kâfirine!» buyurdular.

2- (...) Bize Muhammed b. Râfi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Biae Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüljah (Çallallâkû Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği budur... diyerek bir takım hadisler zikretti. Ezcümle: Gesûlüllah {Sallaîlahii Aleyhive Sellem) :
«İnsanlar bu işde Kureyş'e tâbi'dir. Müslümanları onların muslumanlanna, kâfirleri de onların kâfirlerine tâbidir.» buyurdular. Dedi.

3- (1819) Bana Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bavh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Ded ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr rivayet etti ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'ı şöyle derken işitmiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«insanlar hayırda ve serde Kureyş'e tûbi'dirEcr.» buyurdu.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhari «Menâkıb» bahsinde tahrîc etmiştir. Mezkûr rivayetteki «bu iş»'den murâd: Hilâfet ve emirliktir. Ulemâdan bazıları bu hadîsin emir mânâsına gelen bir ihbar olduğunu söylemişlerdir. Kureyş kabilesi sair Arap kabilelerinden her cihetle üstün olduğu için hilâfet onlara tahsis buyurulmuş; sair insanla rın onlara tâbi' olmaları emrolunmuştur.
«Müslümanları müslümanlanna tabi'dir.» Yâni onlara karşı gelmek caiz değildir. «Kâfirleri de onların kâfirlerine tabi'dir.» cümlesini Kirmânı şöyle îzâh etmiştir: «Eu cümle onların geçmişteki hâllerini haber vermektedir. Yâni onlar küfür devrinde de metbû' ve reis idiler. Kureyş kabilesi Harem-i şerif dahilinde yaşadıkları için Araplar onları sever ve sayarlardı. Resûlüllah {Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) Peygamber gönderilerek hak dîne davete başlayınca Arapların ekserisi birdenbire ona tâbi' olmayıp Kureyş'in ne yapacağım beklediler. Mekke fethedilip Kureyş kabilesi müslüman olunca sair Araplar da onlara tâbi' olarak takım takım Allah'ın dînine girdiler. Peygamber'in hilâfeti Kureyş'de devam etti. Bu suretle (kâfiri kâfirlerine tâbi' idi) sözü doğru çıktı. Müslümanları da onların müslümanlarma tâbi' oldular.»
Hadîsin ikinci rivâyetindeki »hayır ve şer»'den murâd da İslâmiyet ve cahiliyyet devirleridir. Yâni: İnsanlar câhiliyyet devrinde nasıl Küreyş'e tâbi' idi iseler, İslâmiyette de yine onlara tâbi'dirler; demektir. Resulü 'Ekrem (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) bu hükmün dünya durdukça böyle devam edeceğini haber vermiştir. Aşağıdaki rivayet dahî aynı mânâdadır.

4- (1820) Bize Ahmed fa. Abdillâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim b. Muhammed b. Zeyd, babasından rivayet etti. (Demiş ki): Abdullah şunu söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem):
«İnsanlardan iki kişi kaldığı müddetçe bu iş Kureyş'de devam edecektir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Menâkıb» bahsinde tahrîc etmiştir.
Buradaki işten murâd da hilâfettir. Onu daima Kureyş kabilesi hak edecek demektir. Nevevî diyor ki : «Bu hadîste, hilâfetin Kureyş'e mahsus olduğuna delil vardır. Onu Kureyş'ten başkalarına vermek caiz değildir. Bunun üzerine sahabe ve onlardan sonra gelenler zamanında icmâ' mün'akıd olmuştur. Bid'atçılardan buna muhalefet eden kimse sahabenin icmâı karşısında mağlûptur. Gerçekten Peygamber (Saltallahü Aleyhi veSe/temjinsanlar içinde iki kişi kaldığı müddetçe bu hükmün âhir zamana kadar devam edeceğini bildirmiş; söyledikleri onun zamanından bugüne kadar zuhur etmiştir. Gerçi Kureyş'ten olmayan mütegallibe beldelere hâkim olmuş ve kulları kahretmişler-se de yine hilâfetin Kureyş'de olduğunu i'tiraf etmişlerdir. Binâenaleyh hilâfet ismi onlara bakîdir. Hadîsten murâd da müstakillen hükmetmek değil, sadece hilâfet ismidir.»
Kaadî Iyâz: «Halîfenin Kureyş'ten olmasının şart kılınması bütün ulemânın mezhebidir..,» demiştir.

5- (1821) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Husayn'dan, o da Câbir b. Semûra'dan naklen rivayet etti. Ber Peygamber (Saltaüahü Aleyhi ve Sellem) 'i buyururken işittim, demiş. H.
Bize Kifâa b. Heysem El-Vâsıtî de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni Abdillâh Et-Tahhân) Husayn'dan, o da Câbir b. Semûra'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demiş :
Babamla birlikte Peygamber (SallaHahii Aleyhi ve Sellem) "m yanına girdim. Ve onu:
«Gerçekten bu iş onların aralarında on iki halîfe geçinceye kadar bitmeyecektir!» buyururken işittim. Sonra bana gizli kalan bir s'6ı konutu. Hemen babama :
— Ne söyledi? diye sordum.
— «Hepsi Kureyş'ten» (buyurdu) dedi.

6- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize iSüfyân, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Câbir b. Semûra'dan naklen rivayet etti Şöyle demiş: Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) i :
«İnsanların (hilâfet) işi, kendilerine on iki zat hükmofr'iği müddetçe yürümekte devam edecektir.» buyurdu. Soma Peygamber (SaUallahü Aleyhi veSellem) bana gizli kalan bir söz konuştu. Hemen babiıma :
— Resûlüllah (Sallallahü Alevhi ve Sellem) m; söyledi? diye sordum.
— «Hepsi Kureyş'ten» (buyurdu) dHi.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Simâk b. Câbir b. Semûra'dan, o da Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsi rivayet etti. Ama :
«İnsanların işi yürümekte devam edecektir» cümlesini anmadı.

7- (...) Bize Heddâb b. Hâlid El-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'dan rivayet etti. Şöyle demiş : Câbi b. Semura'yi şunu söylerken işittim: Ben Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve

Seltem)'i:
«İslâm on iki halîfeye kadar azîz olmakta devam edecektir!» buyururken işittim. Sonra bir kelime söyledi ki, onu anlamadım. Ve babama :
— Ne söyledi? diye sordum.
— «Hepsi Kureyş'fen» (buyurdu) dedi.

8- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Dâvûd'dan, o da Şa'bî'den, o da Câhir b. Semûra'dan nakle rivayet etti. Câhir şöyle demiş: Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Selîem) :
«Bu iş (hilâfet) on iki halîfeye kadar azîz olarak devam edecektir!» buyurdu. Sonra bir şey konuştu ki, onu anlamadım. Ve babama :
— Ne söyledi? diye sordum.
— «Hepsi Kureyş'ten» (buyurdu) dedi.

9- (...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn rivayet etti, H.
Bize Ahmed b. Osman En-Nevelî de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ezher rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn, Şa'bî'den, c da Câbir b. Semûra'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Beraberimde babam olduğu halde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gittim. Ve onu:
«Bu dîn on ilci halîfeye kadar azız, muhkem devam edecektir!» buyu* rurken işittim. Arka çığından bir kelime söyledi ki, halk onu işitmeme mâni' oldu. Bunun üzerine bat ama:
— Ne söyledi? diye sordum.
— «Hepsi Kureyş'ten» (buyurdu) dedi.

10- (1822) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Bekir b. Ebî Şcybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hatim —ki İ' ni İsmail'dir— Muhaci b. Mismâr'dan, o da Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkaas'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Kölem Nâfi* ile birlikte Câbir b. Semûra'ya : Resûlüllah (SaUollahü Aleyhi ve Sellem) den işittiğim bir şeyi bana haber ver! diye yazdım. O da bana şunu yazdı:
Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)"ı cuma günü, Eslemî'nin recmolunduğunun akşamı:
«Bu dîn kıyamet kopuncaya yahut sizin üzerinize, hepsi Kureyş'ten olmak üzere on iki halîfe gelinceye kadar durmakta devam edecektir!» buyururken işittim. Onu:
«Müslümanlardan bir çetecik Beyaz evi, Kisrâ'nın evini yahut Âl-i Kis-râ'nın evini fethedecekler!» buyururken de işittim. Onu:
«Şüphesiz ki kıyametten Önce yalancılar çıkacaktır; onlardan korunu-verin!» buyururken de işittim. Onu:
«Allah birinize bir hayır verir (ise) kendinden ve ailesi efradından başlasın!» buyururken de işittim. Onu:
«Havzın başına ilk varacak benin!» buyururken de işittim.

(...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Efcî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni EM Zi'b, Muhacir l Mismâr'-dan, o da Amir b. Sa'd'dan naklen rivayet etti ki, Âmir Semuratü'l-Adevi'nin[2] oğluna: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğini rivayet et! diye mektup göndermiş. O da :
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim... demiş. Ve râvi, Hatim'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi Buhâri «Ahkâm» bahsinde tahrîc etmiştir: Muhtelif tarîklerinden birini Ebû Dâvûd da tahrîc etmiştir.
Mânâsı hususunda kat'î bir şey söyleyen olmamıştır. El-Mühel1eb diyor ki: «Bu hadîste kat'î bir mânâ üzerine duran bir kimseye rastlamadım. Bâzıları: Malûm hilâfetten sonra on iki makbul emîr gelecek diyor. Bir takımları bunların emirliklerinin peşi peşine geleceğini söylüyor. Kimisi hepsinin bir zamanda gelip emirlik iddia edeceklerini ve hepsinin Kureyş'ten olacaklarını bildiriyor. En akla yatan şudur ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsle kendinden sonra zuhur edecek fitnelerin acâib ve garaibini haber vermiştir. Hattâ bir za-nuuıda insanlar on iki emîrin hükümetine dağılacaklardır...»
Kaadî Iyâz'ın beyanına göre burada iki suâl ortaya yıkar. Birincisi şudur:
Bir hadîste : «Benden sonra hilâfet otuz sene sürecek; sonra kıralhk olacaktır.» buyurulmuştur. Bu hadîs on iki halîfe hadîsine muhaliftir. Çünkü otuz senede ancak hulefâ-i râşidîn denilen dört halîfe ile Hz. Hasan'in dört aylık hilâfeti vardır. Bunun cevabı: Hilafetin otuz sene süreceğini bildiren hadîsten murâd, peygamberlik hilâfetidir. Nitekim rivayetlerin birinde :
«Benden sonra peygamberlik hilâfeti otuz senedir; sonra kıratlık olacaktır.» buyurularak bu cihet tefsir olunmuştur. On iki halîfe hadîsinde ise böyle bir şart yoktur.
İkinci suâl: On ikden fazla halîfe gelip geçmiş olmasıdır. Kaadi Iyâz :
«Bu i'tiraz bâtıldır; zîra Peygamber(Sallallehü Aleyhi veÜellem) on ikiden başka halîfe gelmiyecektir dememiş; on iki halîfe geleceğini söylemiştir. Bu kadar halîfe de gelmiştir. Onlardan sonra başkalarının da gelmesinin zararı yoktur.
Mamafih on iki sözünden gelişi güzel her vâlî değil, hilâfete lâyık âdil halîfeler de kasdedilmiş olabilir. Böylelerinden malûm birkaç zât geçmiştir. Kıyamete kadar bu sayı mutlaka tamamlanacaktır.» diyor.
Bâzı ulemâya göre on iki halîfeden murâd, âhir zamanda çıkacak olan Mehdi'den sonra gelecek halîfelerdir.
Hadîsin son rivâyetindeki :
«Bir çetecik Kİsrâ'nın evini fethedecektir.» cümlesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m mu'cizelerindendir. Filhakika acem Kisrâsi-mn sarayı Hz. Ömer zamanında müslümanlar tarafından fethedilmiştir.

2- Yerine Halife Bırakıp Barakmamak Babı

11- (1823) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da İbn Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Babam yaralandığı zaman yanına vardım. Ashâb kendisini sena ederek:
— Allah seni hayırla mükâfatlandırsın! Dediler. O da :
— Uman ve korkan! dedi. Cemâat:
— Kendine halîfe bırak! dediler. Bunun üzerine şunları söyledi:
— Sizin işinizi diri iken de ölü iken de üzerime mi alayım? Hilâfetten nasibimin; lehime, aleyhime değil, (sadece) yetecek kadar olmasını dilerim! Halîfe bırakmış olsam, benden daha hayırlısı (yâni Ebû Bekir) kendine halîfe bırakmıştır. Sizi (halifesiz) bıraksam, benden daha hayırlı olan ResüiüUah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem) sîzi (halifesiz) bıraktı!

Abdullah şöyle demiş: Babam, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} 1 anınca anladım ki kendine halîfe bırakmayacak!

12- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile İbni Ebî Ömer, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfızları birbirlerine yakındır. (İshak ile Abd'ahheranâ tâbirini kullandılar. Ötekiler: Bize Abdürrazzâk rivayet etti, dediler.) (Demiş ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim, tbni Ömer'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) :
— Hafsa'nın yanına girdim de :
— Biliyor musun baban halîfe bırakmıyor, dedi.
— O bunu yapacak değildir, dedim.
— Muhakkak yapar! Dedi. Bunun üzerine onunla bu hususta konuşmaya yemîn ettim; ve sustum. Hattâ sabahleyin eve gittim; ama onunla konuşmadım. Sağ elimle bir dağ taşıyor gibi idim. Nihayet dönerek yanma girdim. Bana insanların hâlini sordu. Ben de kendisine haber verdim. Sonra ona:
— Ben halkın bir söz söylediklerini işittim de onu sana söylemeye yemîn ettim! Diyorlar ki, sen kendine halîfe bırakmayacakimşsın. Gerçekten senin bir deve çobanın veya koyun çobanın olsa da onları bırakarak sana gelse, çobanın kaybetiğine kail olurdun. İnsanlara riâyet ise daha Çetindir. Dedim. Benim sözüm ona muvafık geldi. Ve bir müddet başını indirdi. Sonra onu bana kaldırarak şunları söyledi:
— Muhakkak Allah (Azze ve Celle) dînini koruyacaktır. Ben kendime halîfe bırakmamış olsam, Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)de halîfe bırakmamıştır. Halîfe bırakmış olsam, Ebû Bekir halîfe bırakmıştır, tbni Ömer demiş ki:
— Vallahi, babam, Resûlüllah (Sallcdlahü A eyhi ve Sellem) 'Ie Ebû Bekr'i anmaktan başka bir şey yapmadı. Ve anladım ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kimse ile değişecek değil ve kendine halîfe bırakacak değildir.
Bu hadîsi Buhâri «Ahkâm» bahsinde tahrîc etmiştir.
Ömer (RadiyalMıu anh)'m : «Uman ve korkan!» sözünden murâd bir ihtimale göre insanlar iki sınıftır; biri umar, diğeri korkar demektir. Yâni bir kısmı benden bir şeyler koparmayı umar; bir kısmı da benden korkar demek istemiştir. Diğer bir ihtimale göre: Ben Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarım demektir. Bâzıları : «Bu sözden murâd hilâfettir. Yâni hilâfet meselesinde insanlar iki kısımdır. Bir kısmı ona rağbet gösterir. Bir kısmı da ondan hoşlanmaz. Ben hoşlananları sevmem; hoşlanmayanların da aczinden korkarım, demektir.» mütâleasmda bulunmuşlardır. Kaadî Iyâz'a göre Hz. Ömer'in bu sözleri kendinin iki vasfıdır. Yâni Ömer; (Radiyallahii anfı) Allah'ın rahmetini ummakta, azabından korkmaktadır. Onun için de cemaatin övgülerine bakmayarak kendine halîfe bırakmamıştır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Halîfenin kendi yerine birini halîfe bırakması caiz olduğu gibi, bırakmaması da caizdir. Bırakmazsa bu hususta Peygamcer (Sallallahü A leyhi ve Sellem) e iktida etmiş; bırakırsa Hz. Ebû Bekr'e uymuş olur.
2- Yerine halîfe bırakmak sureti ile hilâfet caiz olduğu gibi, müs-lümanlarm ileri gelenlerinin seçmesi ile de olur.
3- Halîfe kendinden sonra hilâfet vazifesini birkaç kişi arasında şûra olarak da bırakabilir. Nitekim Hz. Ömer öyle yapmıştır.
4- Müslümanların halîfe ta'ym etmesi şer'an vaciptir. Bu hususlarda ulemânın ittifakı vardır.
5- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'm kimseyi nassan halife bırakmadığına dahî icmâ-ı ümmet vardır. Gerçi bu hususâta bazı i'tirâz edenler olmuşsa da bunlar icmâın karşısında dikiş tutturamamışlardır.

3- Emir Olmayı İstemenin ve Buna Hırs Göstermenin Yasak Edilmesi Babı

13- (1652) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdurrahmân b. Semûra rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Ya Abdurrahman! Emirliği isterrte! Çünkü isteyerek sana verilirse onunla baş başa bırakılırsın! İstemeden sana verilirse onun uğrunda yardım görürsün.»

(...) Bİze Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid h. Abdillâh Yûnus'dan rivayet etti. H.
Bana Alî b. Hucr Es-Sadî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin Yûnus'la Mansûr'dan ve Humeyd'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Siraâk b. Atiyye ile Yûnus b. Ubeyd'den ve Hişâm b Hassandan naklen rivayet eyledi.
Bu râvüerİn hepsi Hasen'den, o da Abdurrahmân b. Semura'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'I-Eymân ve'n-Nüzûr» ile «Ahkâm» ve «Keffârât» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Harâo'da; Tirmizî «Eymân»'da, Nesâî «Kaza» ve «Siyer» bahislerinde muhtelif râvi-' lerden tahrîc etmişlerdir.
İmaret: Emirlik, hâkimlik demektir. Hadîste geçen «ükilte» kelimesi birçok nüshalarda bu şekilde rivayet edilmişse de Kaadî Iyâz bunun yanlış olduğunu söylemiştir. Doğrusu «vükilte»'dir. Vükilte : Terk edilirsin mânâsına gelir. Hadîsten murâd şudur : Valilik, kaymakamlık gibi bir hükümet işi isteme! Çünkü güç bir iştir. Onu herkes yapamaz. Eğer nefsim arzu ediyor diye istersen o işde yalnız başına bırakılır; Allah'ın yardımını görmezsin, ama istemeden sana verilirse kabul et; bu takdirde Allah sana yardım eder.
Hadîs-i şerif hükümete ait bir vazife İstemenin mekruh olduğuna delildir. Burada allâme Aynî: «Mücerred istemek mekruh ise rüşvet vererek iş başına geçmeye çalışanın hali nice olur?» demiş; ve rüşveti verene de, alana da Allah'ın lanet edeceğini bildiren hadisi hatırlatmıştır.

14- (1733) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Muhammed b. El-Alâ' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Büreyd b. Abdillâh'dar o da Ebû Bürde'den [3], o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Ben ve amcam oğullarından iki zât. Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve in yanına girdik. O iki zâtın biri:
— Yâ Resûlâllah! Bizi Allah (Azze ve Ceıle)'nİn seni hâkim kıldığı yerlerden bazısına hâkim yap! Dedi. Öteki de Lunun gibi bir şey söyledi. Bunun üzerine Efendimiz:
«Vallahi biz bu işe ne onu isteyen bîrini tayîn ederiz; ne de ona hırs gösteren birini!» buyurdular.

15- (...) Bize Ubeydullah b. Saîd ile Muhaınmed b. Hatim rivayet ettiler. Lâfız İbni Hâtim'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd El-Kat·

tân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Hilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Eîıû Bürd rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Mûsâ şunu söyledi:
— Yanımda Eş/arîlerden iki zât olduğu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellemYe geldim. Biri sağımda diğeri solumda idi. Bunların ikisi de vazife istediler. Peygamber (Sailallahii A leyhi ve Selle/n) misvaklanıyordu. Bunun üzerine :
«Ne diyorsun yâ Ebâ Mûsâ?» yûhut «Yâ Abdallah b. Kays!» dedi. lîen de :
— Seni hak (dîn) ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, bunlar kalplerinde olanı bana söylemediler. Ben bunların vazife İsteyeceklerini bilemedim, dedim. Ama dudağının altında misvakînin yükseldiğini (hâlâ) görür gibiyim. Ya «Ien» edatı ile yahut «lâ» ile (konuşarak) :
«Biz işimize, isteyeni tâyin etmeyiz! Lâkin sen git yâ Ebâ Mûsâ!» yahut «Yâ Abdallah b. Kays!» dedi. Ve onu Yemen'e gönderdi. Sonra onun peşinden Muâz b. Cebel'i yolladı. Muâz onun yanına varınca :
— (Ebû Mûsâ ona) Buyur etti; ve ona bir yastık serdi. Bir de baktı ki, Ebû Musa'nın yanında bağlı bir adam var!
— Bu kim? diye sordu. Ebû Mûsâ:
— Bu bir yahudi idi; müslüman oldu. Sonra tekrar kendi dînine, kötülük dînine döndü ve yahudî oldu, dedi. Muâz:
— Bu adam öldürülünceye kadar oturmam! Allah'ın ve Resulünün hükmü budur, dedi. Ebû Mûsâ :
— Otur! Evet! Dedi. Muâz :
— O öldürülünceye kadar oturmam! Allah'ın ve Resulünün hükmü budur! Dedi. Bu üç defa tekerrür etti. Nihayet onun öldürülmesini emretti; ve öldürüldü. Sonra (Muâz'la Ebû Mûsâ) geceleyin namaz kılmayı müzâkere ettiler, de biri (yâni Muâz) :
— Bana gelince : Ben hem uyurum hem namaza kalkarım. Uykum esnasında da namazımda umduğumu umarım! Dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu istitâbeti'l-Mürteddîn» ile «İcâre» ve «Ahkâm» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Hz. Ebû Mûsâ El-Eş'arî 'nin ismi Abdullah b. Kays'dır. Râvi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i Efendimizin:
«Yâ Ebâ Mûsâ» mı yoksa «Yâ Abdullah b. Kays» mı dediğinde şekk ettiği gibi «Ien» edatı ile mi yoksa «lâ» ile mi söz ettiğinde de şekk etmiştir.
Feyg&mber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Mûsâ ile Muâz b. Cebe1'in ikisini de Yemen'e ayrı ayrı vilâyetlere vali göndermiştir. Muhtelif rivayetlerden anlaşılıyor ki, orada birbirlerini zaman zaman ziyaret ederlermiş. Ebû Mûsâ (Aleyhisseiâmj'ın Hz. Muâz'in altına yastık koyması ona ikram içindir. Araplar fazla ikram etmek istedikleri müsafirlerini yastık üzerine oturturlardı. Taberâ-n î 'nin rivayetine göre Hz. Muâz Yahudi 'nin bağlı olduğunu görünce Ebû Mûsâ 'ya : «Be kardeşim, sen insanlara işkence için mî gönderildin? Biz ancak onlara dinlerini öğretmek, faydalı şeyleri emretmek için gönderildik!» demiş. Fakat yahudi 'nin irtidâd ettiğini anlayınca : «Muhammed'i hak (dîn) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, onu ateşle yakmadıkça yerimden ayrılmam!» demiştir. Bunun üzerine odun getirilerek ateş yakılmış; ve yahudî ateşe atılmış. Kitabımızın rivayeti ile bu rivayetin arası şöyle bulunur: Yahudî evvelâ boynu kılıçla kesilerek öldürülmüş; sonra cesedi ateşte yakılmıştır. Bundan anlaşılır ki, Hz. Ebû Mûsâ ile Muâz (Radiyallahû. anh)'nw mezheb-lerine göre ibret için ateşle ta'zîb caizdir. Hz. A1î'nin zındıkları yaktığı rivayet olunmuştur. Dâvûdî diyor ki: «Hz. A1î'nin zındıkları yakması hatâ değildir. Çünkü Peygamber SSallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cemâate:
«Eğer filân ve filâna rastlarsanız onları ateşle yakın!» buyurmuştu; sonradan :
«Onlara rastlarsanız öldürün! Zîra Allah'ın azabı ile ceza vermek doğru değildir.» buyurdular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rizâ halinde olsun, gadab halinde olsun ancak hakkı söyler. Teâlâ Hazretleri:
(O nevadan söz söylemez.) buyurmuştur.
«Bu üç defa tekerrür etti.» cümlesi Hz. Muaz'm sözünün tetim-mesidir. Yâni «Bu adam öldürülmedikçe oturmam!..» sözünü üç defa tekrarlamıştır. Ebû Dâvûd 'un bir rivayetinde Muâz'la Ebû Mûsâ 'nin ikisi de sözlerini üçer defa tekrarladıkları bildirilmiştir. Bu takdirde bu söz râvinin olur.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Mürtedi öldürmek vaciptir. Ulemâ bu hususta ittifak halinde iseler de tevbe etmesini istemek vacip mi yoksa müstehab mı olduğu, tev-benin müddeti ve kabulü, keza bu hususta kadının da erkek gibi olup olmadığı ihtilaflıdır. Cumhûr-u ulemâya göre tevbe etmesi istenir. Mâlikî1er'den İbnü'l.Kassâr bu hususta sahabenin icmâı olduğunu nakletmiştir. Tavus, Hasen, Hanefîler 'den Ebû Yûsuf, Mâlikîler 'den Mâcişûn ve Zahirîler mür-tedden tevbe istenmiyeceğine kail olmuşlardır. Tevbe ederse Allah indinde faydası olsa bile katli sakıt olmaz; çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve $ellem) Efendimiz:
«Bîr kimse dînini değiştirirse onu Öldürün!» buyurmuştur. Atâ'a göre mürted müslüman olarak doğdu ise kendisinden tevbe istenmez. Kâfir olarak doğdu da müslüman oldu ve tekrar irtidâd etti ise tevbesi istenir.
Bu tevbe istemenin vâcib mi müstehab mı olduğu İhtilaflıdır. İmam Âzam 'la, îmam Mâ1ik'e, Ahmed ve İshâk'a, bir kavlinde Şâfiî'ye göre tevbe müddeti üç gündür. Hz. Alî'den bir ay olduğu rivayet edilmiştir. Cumhura göre tevbe etmeyen mürted kadın da erkek gibidir; o da öldürülür. İmam Âzam'la bir cemaat öldürülmeyeceğine kail olmuşlardır. Hasen ile Katâde'ye göre kadın câriye olur. Bu kavil Hz. A1î'den de rivayet olunmuştur.
2- Şehirlerin valileri ölüm ve diğer serî cezaları tatbik ederler. İmam Âzam'la İmam Mâlik, Şafii ve diğer bütün ulemanın mezhepleri budur. Yalnız Küfe ulemâsına göre «hudûd-i şer'iyye» denilen şer'i cezaları ancak şehirlerin fukahası tatbik ederler. Kaymakam ve muhtar gibi köy işleri ile meşgul olan memurlar bu işi yapamazlar.
Vazifeleri mutlak olup bir nevi' hükme mahsus olmayan hâkimlerin hudûd-i şer'iyyeyi tatbik edip edemeyecekleri ihtilaflıdır.

4- Zaruret Yokken Emir Olmanın Keraheti Babı

16- (1825) Bize Abdülmclik b. Şuayb b. Leys_ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Leys b Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yezîd b. Ebî Habîb, Bekir b. Amr'dan, o da Haris b. Yezîd El-Hadramfden, o da İbni Huceyrate'l-Ekbcrdeıı, o da Ebû Ztrr'den naklen rivayet etti. Ehû Zerr şöyle demiş ;
— Yâ Resûlâllah! Beni vâlî yapmıyor musun? Dedim. Bunun üzerine eli ile omuzuma vurdu. Sonra :
«Yâ Ebâ Zerr! Sen zayıfsın. Bu vâiîlik bir emânettir. Gerçekten ktyâ-met gününde o kepazelik ve pişmanlıktır. Yalnız onu hakkı İle alarak o hususta üzerine düşeni yapan müstesna!» buyurdular.

17- (1826) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim, ikisi birden El-MukrîJden[4] rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Yc-

zîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebî Eyyûb, Ubeydullah b. Ebî Ca'fer El-Kuraşî'den, o da Salim b. Ebî Salim El-Ceyşânî'den, o da babasından, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti ki, ResûlülIah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem):
«Yâ Ebâ Zerr! Gerçekten ben sonİ zayıf görüyorum. Ben senin için kendime sevdiğim şeyi severim. Sakın İki kisî üzerine hâkim olma! Ve sakın yetîm malına velî olma!» buyurmuşlar.
Bu hadîs-i şerif devlet vazifesi istemekten kaçınmak hususunda büyük bir kaidedir. Bilhassa böyle bir vazifeyi görmekten âciz olanlar için pek mühim bir tenbîhtir.
Hadîste zikri geçen kepazelik ve pişmanlık, vazifeye ehil olmayanlar, yahut ehil olup da âdilâne iş görmeyenler hakkındadır. Böyleleri kıyamet gününde rezil edilecek ve yaptıklarına pişman olacklardır. Vazifeye ehil olup da dürüstlükle iş görenlere ise büyük fazilet vardır.
Eu babta birçok sahîh hadîsler ve icmâ-ı ümmet vardır. Ancak pek mühim ve tehlikeli olduğu için Peygamber (Saltallnhii Aleyhi ve Sellem) Efendimiz ondan sakınmayı tavsiye buyurmuş; seleften birçok ulema da tazyiklere ma'rûz kaldıkları halde eziyyete katlanmayı vazife kabulüne tercih etmişlerdir. İmam Âzam'm kadılığı kabul etmediği için hapsedilerek her gün bir sopa ilâvesi ile dövüldüğü ve hapishanede dayaktan öldüğü meşhurdur.

5- Âdil Hükümdarın Fazileti, Zalim Olanın Cezası; Teb'aya Karşı Yumuşak Davranmaya Teşvik ve Onlara Meşakkat Vermekten Nehi Babı

18- (1827) Bİze Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İb-nü Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan (yâni İbni Dinar'dan), o da Amr h. Evs'den, o da Abdullah b. Arar'-dan naklen rivayet etti. İbnü Nümeyr ile Ebû Bekir: (Onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ref ederek) dediler. Züheyr'in hadîsinde ise şu ibare vardır: (Demiş ki) : Resûlüllah {SdlaliahÜ ALejh'ı ve Sellem):
«Şüphesiz ki, adaletle iş görenler, Allah katında nurdan minberler üzerinde Rahman (Azze ve Celle) 'nin yemininde olacaklardır. Onun her İki yedi sağdır. Bunlar, hükümlerinde ve aileleri ile mütevellisi oldukları kimseler hakkında adalet gösterenlerdir.» buyurdular.
Muksit: Adaletle iş gören demektir. Kaasit ise : Zulmedendir. Yâni bu kelime «if'âl» babından kullanılırsa adalet, «sülâsî mücerred» olarak kullanılırsa zulüm mânâsına gelir.
Âdil hâkimlerin kıyamet gününde nurdan minberler üzerinde bulunmaları Kaadî Iyâz'a göre hakikat da olabilir; yüksek mevkilerden kinaye de Nevevî ise bu sözün hakikat mânâsında kullanılmış olmasını daha zahir görmekte ve : «Onlar hakîkaten minberler üzerinde olacaklardır. Onların menzilleri de yüksektir.» demektedir.
Âdil hâkimlerin bir de Allah Teâlâ'nın yemininde olacakları bildiriliyor.
Yemîn : Sağ taraf, sağ el gibi mânâlara geldiği gibi, yine bu hadîste zikredilen «yed» de el demektir. Binâenaleyh tercemede:
«Allah'ın sağ tarafında olacaklardır.» «Onun her iki eli sağdır.» demek icâb ederdi. Fakat hadîs-i şerîf sıfat hadîslerinden olduğu için buradaki «yemin» ve «yed* kelimeleri müteşâbih (yâni bu dünyâda mânâsını anlamaya imkân ve ümîd bulunmayan) kelimelerdendir. Müteşâbih-ler hakkında ulemânın ihtilâf ettiklerini evvelce görmüştük. Burada da bir nebze işaret edelim:
Ulemâdan bâzıları: «Biz bu gibi kelimelere inanır; te'vîli hakkıhda söz etmeyiz; mânâlarını bilmeyiz. Yalnız zahirî mânâlarının murâd olmadığına i'tikad ederiz. Onların Allah'a lâyık mânâları vardır. Ama o mânâları yalnız Allah bilir.» demişlerdir. Selef ulemânın ve bâzı kelâm âlimlerinin mezhepleri budur.
Bir takım ulemâ ise müteşâbihlerin yerine göre te'vfl edileceğine kaildirler. Ekseri kelâm ulemâsının sözleri budur. Bu takdirde Kaadî Iyâz «yemîn»'den iyi hâl ve yüksek mertebe kasdedilmiş olacağını söylemiştir. îbni Arafe 'nin beyanına göre Araplar iyi ve makbul işi sağa, zıddını da sola nisbet ederlermiş. Yemin yümn yâni uğur ve bereketten alınmıştır.
Onun her iki yedi sağdır.» cümlesi, buradaki «yemîn» kelimesinden uzuv mânâsı kasdedilmediğne tenbîhtir. Zira el, sağ gibi şeyler Allah Teâlâ hakkında imkânsızdır.
«Bunlar hükümlerinde ve aileleri ile mütevellisi oldukları kimseler hakkında adalet gösterenlerdir.» cümlesinin mânâsı : Bu fazilet, üzerine aldığı hilâfet, valilik, hâkimlik yahut yetîm malında, vakıf ve emsalinde müvellîlik gibi hukukta adalete riâyet edenlere mahsustur, .demektir.

19- (1828) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Harmele, Abdurrahmân b. Şümâse'den rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Âişe'ye bir şey sormaya geldim.
— Sen kimlerdensin? Diye sordu. Ben de:
— Mısırlılardan bir adamım! Dedim. Müteakiben Âişe:
— Bu gazanızda sizinkinin size karşı muamelesi nasıldı? Diye sormuş. O da:
— Kendisinden bir fenalık görmedik. Bizden birimizin devesi ölse hemen ona deve verir; kölesi ölse köle verir; yiyeceğe mufatâc olsa yiyecek verirdi. Demiş. Bunun üzerine Âişe şunu söylemiş:
— Beri bak! Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğim bir şeyi sana haber vermekten, onun kardeşim Muhammed b. Ebî Bekr'e yaptıkları beni men'edemez! Şu evimde:
«Allahım! Bir kimse ümmetimin umurundan bir vazîfe alır da onlara zorluk gösterirse sen de ona zorluk göster! Bir kimse ümmetimin umurundan bir vazife alır da onlara hoş muamele ederse, sen de ona hoş muamele eyle!» buyurdular. "

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim, Harmeletü'l Mısrî'den, o da Abdurrahmân b. Şümâse'den, o da Âişe'den, o da Peygamber (Saitaltahü Aleyhi ve Settem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Hz. Âişe 'nin ismini vermeden muamelesini sorduğu kumandan Amr b. Âs (Radiyallahu anh) dır. Kardeşi Muhammed b. Ebî Bekr'i onun öldürdüğüne işaret ederek : «Kardeşim Muhammed b. Ebî Bekr'e yaptıkları...» demiştir.
Vak'a şudur : Hz. A1î (Radiyallahu anh) Muhammed b. Ebî Bekr'i Mısır'a vâlî ta'yîn etmişti. Muâviye (Radiyallahu anh) tarafından üzerine Amr b. Âs gönderildi. 38. Hicrî tarihinde aralarında vuku' bulan muharebede Muhammed b. Ebî Bekir yenildi. Ve hasmının eline esîr düşerek gaddârâne şehîd edildi. Bu katlin nasıl yapıldığı ihtilaflıdır. Bâzıları harbde vurulduğunu söylemiş; bir takımları esîr edilerek öldürüldüğünü bildirmişlerdir. Harpten sonra na'şımn bir eşek İaşesi içinde bir harabede bulunarak yakıldığını iddia edenler de vardır. Hz. Âişe 'nin bu vak'aya pek üzüldüğü: «O benim kardeşim ve âhiret oğlum idi.» diyerek bir daha ölünceye kadar pişmiş et yemediği, rivayet olunur.

Hadîs-i şerif, fazilet sahibi bir kimsenin faziletinin anılması gerektiğine, buna düşmanlık, güceniklik gibi şeylerin mâni' olmamasına ve keza insanlara hoş muamele edilmesi lâzım geldiğine delildir. Bu mânâda hadîsler çoktur.

20- (1829) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H,
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâ-fi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Saliailahü Aleyhi v Sellem)*den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar:
«Hepiniz çobansınız; ve hepiniz sürüsünden mes'üldür. İnsanlara hükmeden emîr bir çobandır; o sürüsünden mes'üldür. Kişi ailesi fertlerine çobandır. O da onlardan mes'üldür. Kadın kocasının evine ve çocuklarına çobandır; o da onlardan mes'üldür. Köle, sahibinin malına çobandır; o da ondan mes'üldür. Dikkat!.. İmdi hepiniz çobansınız; ve hepiniz sürüsünden mes'üldür.»

(...) Btze Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. H.
Bize İbni Numeyr dani rivayet etti, (Dedi ki) ; Bize babam rivayet etti. H.
Bize İbnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni'i-Hâris) rivayet etti. H.
Bize Ubeyduilah b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yâni El-Kat tan) rivayet etti. Bunların hepsi Ubeyduilah b. Ömer'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ebu r-Kabî' ile Ebû Kâmil dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti, bunların hepsi Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. H.
bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebi Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (yâni İbni Osman) habe verdi. H.
Bize Harun b. Saîd El-Eylî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme rivayet eyledi.
Bu râvilerin hepsi Nafi1 den, o da İbnü Ömer'den naklen, Leys'in Nâfi'den rivayeti gibi rivayette bulunmuşlardır.

(...) Ebû İshâk dedi ki: Bize de Hasen b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den bu hadîsi, Leys'in Nâfi'den rivayeti gibi rivayet etti.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe b. Saîd ve İbnü Hucr, hep birden İsmail b. Ca'fer'den, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiler. (Şöyle demiş): Resûlüllab (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki... H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbnÜ Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş:
Ben ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim...
Râvi hadisi, Nâfi'in tbni Ömer'den rivayet ettiği hadîs mânâsında rivayet etmiştir.
Zühli'nin hadîsinde : Zannederim :
«Kişi babasının malında çobandır; ve sürüsünden mes'üldür.» buyurdu; dedi, ibaresini ziyade etmiştir.

(...) Bana Ahmed b. Abdirrahman b. Vehb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana amcam Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana bir adam (adım söyledi) ve Amr b. Haris, Bükeyr'den, o da Büsr b. Saîd'-. den naklen haber verdiler; ona da Abdullah b. Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu mânâ ile rivayet etmiş.
Bu hadîsi Buhâri «İstikraz», «Cumua» ve «Itk» bahislerinde tahrîc etmiştir. «Râî» çoban demektir. Burada ondan murâd: Koruyucu, emniyetli ve elinin altında olanların iyi halde olmasına dikkat eden kimsedir.
Hadîsi-i şerif bir kimsenin idaresi altında bulunanlara karşı adaletli olması gerektiğine delildir. Adaletle muamele ederse pek mükâfata nail olur. Aksi takdirde idaresi altında bulunanların her biri ondan hakkım isteyecektir.

21- (142) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Eşheb, HasenMen rivayet etti. (Demiş ki) : Ubeydullah b. Ziyâd Ma'kıl b. Yesâr El-Müzenî'yi ölüm döşeğinde iken dolaştı da Ma'kıl şunu söyledi:
Ben sana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden işittiğim bir hadîsi söyleyeceğim. Benim için (daha) hayât olduğunu bilsem (onu) sana söylemezdim. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yi:
«Allah'ın bîr sürüye çoban yaptığı hiç bîr kul yoktur ki, öldüğü gün sürüsüne hıyanet etmiş olarak ölsün de Allah ona cenneti haram kılmasın!» buyururken işittim.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey', Yûnus'dan, o da Hasan'dan [6] naklen haber verdi. Şöyle demiş: Ma'kıl b. Yesâr hasta iken tbni Ziyâd onun yanına girdi...
Râvi, Ebû'l-Eşbeb'in hadîsi gibi rivayette bulunmuş; şunu da ziyâde eylemiştir: «Bunu bana bu günden evvel söylemeli değil mi idin? Dedi.
— Sana söylemedim (işte) yahut) : Sana söyleyecek değildim! cevâbını verdi.»

22- (...) Bize Ebû Gassân El-Mismai ile İshâk b. tbrâhîm ve Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet ettiler. (İshâk: Bize haber verdi, tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti; dediler.) (Demiş ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Ebû'l-Melîh'den naklen rivayet etti ki, hastalığında Ma'kıl b. Yesâr'ın yanına Ubeydullah b. Ziyâd [7] girmiş. Ma'kıl ona:
— Ben sana bîr hadis söyliyeceğim! ölüm hâlinde olmasam onu sana söylemezdim. Ben Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi vcSellem)'i:
«Eğer bir âmir müslümanların işini üzerine alır; sonra onlar için çalışıp samimiyet göstermezse onlarla birlikte cennete giremez!» buyururken işittim, demiş.

(...) Bize Ukbe b. Mükrem El-Ammî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Sevâde b. Ebî'l-Esve haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti, ki Ma'kıl b. Yesar hastalanmış da, Ubeydullah b. Ziyâd onu dolaşmaya gelmiş...
Râvi, Hasen'in Ma'kıl'den rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhâri «Ahkâm» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hadîsin şerh ve îzâhi «îman» bahsinde geçmişti. Hulâsası şudur: Hıyaneti helâl i'tikad eden kâfir olur; ve ebediyyen cennete giremez. Fakat helâl itikad etmezse dînden çıkmaz; ancak cennete ilk giren bahtiyarlarla beraber olamaz. Bu gecikme ona bir cezadır. Cezası ya

cehennemde yanmakla, ya hesab anında yahut başka yerde verilir.
Hz. Ma'kı1'in : «Benim için (daha) hayât olduğunu bilsem (onu) sana söylemezdim» sözü o ana kadar bu hadîsi söylemekten çekindiğini gösteriyor. Buna sebep kendisine bir fenalık yapılacağından korkması olabilir. Öleceğini anlayınca bildiği bir şeyi müslümanlardan gizlemiş olmamak için söylemiştir. Çünkü ilmin başkalarına teblîği emrolunmuştur.

23- (1830) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasan rivayet etti ki: Âiz b Amr Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in ashâbındandı— Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına girerek şunları söylemi;:
— Ey oğulcuğum! Ben Resû\ü\\âh (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'i: «Şüphesiz çobanların en kötüsü insafsız deve bakıcılarıdır. Sakın onlardan olma!»buyururken işittim. Bunun üzerine (Ubeydulıah) ona:
— Otur! Sen ancak Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabının kepeğindensin! Demiş. O da:
— Onların kepeği var mı idi ki? Kepek ancak onlardan sonra hem de onlardan başkalarında oldu! cevabını vermiş.
Görülüyor ki vâlî Ubeydullah Hz. Aiz'in nasihatinden alınarak kendisini küçümsemiş, fakat Âiz (Radtyaltahp anh) 'dan akar sulan durduracak kadar fasîh ve yerinde bir cevâp almıştır. Filhakika sahâbe-i kiramın hepsi bu ümmetin büyükleri, seçkinleri ve kendilerinden sonra gelenlerin efdalleridir. Onların hepsi âdil olup içlerinde kepeğe ayrılacak tek kimse yoktur. Hadîsi karıştırarak rivayet eden râviler onlardan sonra zuhur etmiştir. Binâenaleyh kepeğe çıkarılacak râvileri ashâb zamanında değil, onlardan sonraki devirlerde aramak îcâb eder.
Hadîs-i şerifteki kepek sözü, un kepeğinden istiare edilmiş olup mertebesi düşük, aşağı dereceli kimse mânâsında kullanılmıştır.

6- Hıyanetin Ağır Şekilde Haram Kılınması Babı

24- (1831) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Is-mâîl b. İbrahim, Ebû Ha yy ân'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hürey re'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda ayağa kalkarak hıyaneti andı. Onu büyüttü; onun hâlini de büyüttü. Sonra şöyle buyurdu:
«Sakın sizden birinizi kıyamet günü, boynunda böğürmesi olan bir deve olduğu halde gelerek : Yâ Resûlâllaht Beni kurtar! Derken, kendimi de: Senin için bir şeye mâlik değilim; ben sana tebliğ ettim; diye cevap verirken bulmayayım! Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda kişneyişi olan bîr at olduğu halde gelerek : Yâ Resûlâllah! Beni kurtar' Derken, kendimi de : Senin için hiç bîr şeye mâlik değilim; ben sana tebliğ ettim; diye cevap verirken bulmayayım] Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda meleyişi olan bir koyun olduğu halde gelerek : Yâ Resûlâllah! Beni kurtar! Derken, kendimi de : Senin için hiç bir şeye mâlik değilim; ben sana tebliğ ettim; diye cevap verirken bulmayayım! Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda çığlığı olan bir kimse olduğu hâlde gelerek : Yâ Resûlâllah 1 Beni kurtar! Derken, kendimi de : Senin için hiç bir şeye mâlik değilim; ben sana tebliğ ettim! diye cevap verirken bulmayayım! Sakın sizden birinizi kıyamet günü, boynunda dalgalanan giysiler olduğu halde gelerek : Yâ Resûlâllah! Beni kurtar! Derken, kendimi de : Senin için hiç bir şeye mâlik değilim; ben sana tebliğ ettim! Diye cevap verirken bulmayayım! ÇcVmi sHden birinizi kıyamet günü, boynunda alt:nt gümüş olduğu halde gelerek : Yâ Resûlâllah! BenİJ kurtar! Derken, kendimi de: Senin için hiç bir şeye mâlik değilim; ben sana tebliğ ettim. Diye cevap verirken bulmayayım!»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrahîm b. Süleyman, Ebû Hayyân'dan rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Ebû T^-yyan' ile Umara b. Ka'kaa'dan, bunların hepsi Ebû Zür'a'dan, o da Ebû .yre'den naklen İsmail'in Ebû Hayyân'dan rivayet ettiği hadîs gibi »yette bulundu.

25- (...) Bana Ahmed b. Saîd b. Sahr Ed-Dârimî de rivayet ettiJ, (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Harb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ham-mâ (yâni İbni Zeyd) Eyyûb'dan, o da Yahya b. Saîd'den, o da Ebû Zür'a b, Amr b. Cerîr'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) hıyaneti anarak onu büyüttü.
Ve râvi hadîsi kıssa eylemiştir. Hammâd: «Bilâhare Yahya'yı bu hadîsi rivayet ederken işittim. Bize Eyyub'un kendisinden rivayet ettiği gibi rivayette bulundu.

(...) Bana Ahmed b. Hasan b. Hırâş da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ma'mer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâris rivayet etti. (Ded ki) : Bize Eyyûb, Yahya b. Saîd b. Hayyân'dan, o da Ebû ZürVdan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber {Sailallahü Aleyhi ve Sellem 'den naklen yukarıkilerin hadîsi gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhâri «Zekât» ve «Cihâd» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif gdfeûl yâni hıyanetin şiddetle haram olduğuna delildir. Gulûlün aslı hıyanet demekse de sonradan ganimete hıyanet mânâsında kullanılmıştır. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste: «Sakın ganimet malını hıyanetle yeyip de kıyamette benden yardım istemeyin! Zira size bu hususta hiç bir yardım yapamam! Demek istemiştir. Anlaşılıyor ki, ganimet malından aşırılan her şey kıyamet gününde aşıranın boynunda asılı olarak gelecektir. Bundan murâd: «Kimseyi bütün mahşer halkı huzurunda rezîlü rüsvay etmektir. Hadîs-i şerif:
«Her kim ganimeti aşırırsa, kıyamet gününde aşırdığı şeyle gelecektir.» [8] âyet-i kerîmesinin tefsir ve izahıdır.
Kaadi Iyâz'ın beyanına göre bu şiddet ve gadabı Peygamber (SailaUahü A leyhi ve Sellem) Efendimiz evvel emirde gösterecektir; çünkü emirlerine muhalefet edilmiştir. Sonra bütün günahkârlara şefaat edecektir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Ulemâ ganimete hıyanetin şiddetle haram ve büyük günahlardan olduğuna ittifak etmişlerdir.
2- Hıyanet eden kimsenin aşırdığı malı ordu dağılmadan kumandana iade etmesi gerekir. Ulemâ bu hususta da ittifak halindedirler. Yalnız ordu dağılır da hak sahibi olan gazilere haklarını ulaştıramazsa ne yapacağında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre aşırdığı şeyin beşte birini devlet reisine teslim eder, geri kalanını sadaka verir. Hasan-ı Basrî ile İmam Mâlik, Evzâî, Leys , Zühri, Sevrî ve İmam Ahmed'in mezhepleri bu olduğu gibi aynı kavil İbni Mes'ûd, İbni Abbâs ve Muâviye (Radiyallahü anhûm) hazerâtından da rivayet olunmuştur.

İmam Şafiî ile bir cemaat malın devlet reisine yahut hâkime teslimi gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre aşırılan ganimetin şâir kayıp mallardan bir farkı yoktur. Bir insan başkasının malını sadaka olarak veremez. Yalnız İbni Mes'ûd (Radiyallahu anh) 'dan bir rivayete göre sahibini bilmediği bir malı tesadduk edebilir.
3- Ganimeti aşıran kimseye ne ceza verileceği de ihtilaflıdır. Cumhura göre hükümdar suçlunun hâline bakarak münasib gördüğü ta'zîr cezasını verir, fakat onun eşyasını yakmaz. İmam Âzam 'la, Şafiî, Mâlik ve sahabe ile tabiînden birçok zevatın mezhepleri budur. Hasan-ı Basrî, İmam Ahmed, îshâk, Mekhû1 ve Evzâî'ye göre bütün eşyası yakılır. Evzâî bundan silâhı ile üzerindeki elbiseyi istisna etmiş; Hasan-ı Basrî dahî hayvanı ile mushafının yakılmayacağına kail olmuştur.

7- Me'murlara Hediyyelerin Haram Kılınması Babı

26- (1832) Bize Ebü Bekir b. EM Şeybe ile Amru'n-Nâkıd ve İbnü Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir'indir. (Dediler ki) : Biz Süf-yân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Urve'den, o da Ebû Humeyd Es-Saıdî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (SallaUahU Aleyhi ve Seltem) Esd (kabilesin)'den İbnü'1-Lütbiyye[9] denilen bir adamı me'mur yaptı. (Amır'la İbnü Ehî Ömer: Sadaka üzerine me'mur dediler.) (Bu zât vazifeden) geldiği zaman:
— Bu sizin; bu da benim; bana hediyye edildi, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde ayağa kalkarak Allah'a hamdü sena etti. Ve şunları söyledi :
«Benim gönderdiğim bir me'mûra ne oluyor ki: Bu sizin; bu da bana hediyye edildi; diyor! Babasının yahut anasının evinde otursa da kendisine hediyye edilecek mi, edilmiyecek mi baksa idi ya! Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz o sadakadan bir şey ele geçirirse kıyamet gününde onu boynunda taşıyarak getirecektir. Böğürmesi olan bir deve, yahut öğürmesi olan bîr inek veya mele-yen bir koyun!..
Sonra ellerini kaldırdı. Hattâ koltuklarının beyazmı gördük. Sonra iki defa:
«Allahım! Tebliğ ettim mi?» buyurdu.

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (.Dedı-ler ki) : Bize Abdürrazzâk baber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zühri'-den, o da TJrve'den, o da Ebû Humeyd Es-Sâıdî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) Ezd (kabilesin)'den bir adam olan İbnü'l-Lütbiyye'yi sadaka üzerine me'mur tâyin etti. Sonra İbnü'l-Ltitbiyye (zekât) malı (nı) getirerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye verdi. Ve:
— Bu sizin malınız; şu da bana verilen bir hediyyedir, dedi. Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona:
«Babanın ve ananın evinde otursan da sana hediyye edilecek mi, edil-miyecek mi baksa idin yâ!» buyurdular. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okumak için ayağa kalktı...
Bundan sonra râvİ, Stifyan'ın hadisi gibi rivayette1 bulunmuştur.

27- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından, da Ebû Humeyd Es-Sâîdî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (SaUaSlahü A leyhi ve Sellem) Ezd (kabilesin)'den İfenü'I-Ütbiyye denilen bir adamı Benî Süleym'in sadakalarına rae'mu tâyin etti. Geldiği zaman onu hesaba çekti. Adam:
— Şu sizin malınız; bu da hediyyedir, dedi.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Babanın ve ananın evinde otursaydın ya doğrucu isen hediyyen sana gelsin!» buyurdu. Sonra bize hutbe okudu. Ve Allah'a hamdü sena etti. Sonra şunları söyledi:
«Bundan sonra (malûm ola ki)! Ben sizden bir adamı Allah'ın benim idareme verdiği yerlerden bir vazifeye ta'yîn ediyorum da, gelerek : Şu sizin malınız; bu da bana verilen bir hediyyedir; diyor. Babasının ve anasının evinde otursaydı ya doğrucu İse hediyyesi kendisine gelsin! Vallahi eğer sizden biriniz hakkı olmaksızın ondan bir şey alırsa kıyamet gününde Allah Teâlâ'ya, onu taşır hâlde kavuşur. Sizden birinizin böğüren bir deve yahut böğürmesi olan bir inek veya meleyen bîr koyun taşıyarak Allah'a kavuştuğunu ben mutlaka bileceğim!»
Sonra ellerini kaldırdı. Hattâ koltuklarının beyazı göründü. Ve : «Allahım! Tebliğ etlim mî?» dedi. (Bunu) gözüm gördü; kulağım işitti.

28- (...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde ile İbnü Nümeyr ve Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrahîm b. Süleyman rivayet etti. H.
Bize İbnü Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Bunların hepsi Hişâm'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.
Abde ile İbnü Nümeyr'in hadîslerinde Ebû Üsâme'nin dediği gibi: «Geldiği zaman onu hesaba çekti.» cümlesi vardır.
tbnü Nümeyr hadîsinde ise: «Vallahi iyi bilin! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, sizden biriniz o sadakadan bir şey alırsa...» ibaresi vardır. SülÿYan'in hadîsinde : «Dedi ki: Gözüm gördü, kulağım işitti. Zeyd b. Sâbit'e de sorun! Çünkü benimle beraber orada idi.» ibaresini ziyade etmiştir.

29- (...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Şeybânî'den, o da Abdullah b. Zekvân'dan —ki bu zât Ebû'z-Zinâd'dır— o da Urve b. Zübeyr'den naklen haber verdi ki. Resûlüllah (Salkllahü Aleyhi ve SeİÎem) sudaka üzerine bir adamı me'mû tâyîn etmiş. O da birçok şeyler getirmiş. Ve: Şu sizin! Bu da bana hediyye edildi... demeye başlamış... Râvi yukarıki hadîs gibi rivayet etmiştir. Urve demiş ki:
«Ebû Humeydes-Sâıdî'ye : Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den mi işittin? diye sordum.
— Ağzından kulağıma! Dedi.»
Bu hadîs Buhar i «Zekât», «Hibe», «Ahkâm», «Nüzûr» ve «Ter-kü'1-Hıyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Kitâbü'l-Cirâh»da muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîste geçen sadakadan murâd zekâttır. Yâni zekât toplamak için. tâyîn olunan me'mura verilen hediyye ona haramdır. Bu bir nevi' gulül-dür. Me'mur onu kabul etmekle vazifesinde hıyanet ve sû-i isti'mal yapmış olur. Onun için de cezası ganimet aşıran kimsenin cezası gibi olacak, me'mur hediyye olarak aldığı şeyi yüklenerek mahşer yerine getirmek sureti ile kepaze edilecektir.
Hadîs-İ şerifte verilen bu hediyyenin haram kılınmasının sebebi me1-mûriyet olduğu bildiriliyor. Yâni me'mûra verildiği için ona haramdır. Memurdan başkasına verilen hediyye ise haram değil, bilâkis müstehaptır.
Hadîsin üçüncü rivâyetindeki : «Meleyen bir koyunu taşıyarak Allah'a kavuştuğunu ben mutlaka bileceğim!» cümlesi bâzı nüshalarda: «Sakın... meleyen bir koyun taşıyarak Allah'a kavuştuğunu görmeyeyim!»

şeklinde rivayet olunmuştur. Nitekim bundan önceki bâbtaki rivayetler de buna benzer şekilde idi. Kaadî Iyâz: «Bu rivayet daha meşhurdur; ama evvelkisi «Sahîh-i Müslim»in ekseri râvilerinin rivayetidir.» demiştir.
Hâvinin: «Bunu gözüm gördü; kulağım işitti.» demekten maksadı: Ben bunu yüzde yüz biliyorum; bildiğimde kat'iyyen şüphem yoktur, demektir.
Sevâd: Karaltı mânâsına gelir. Burada ondan maksat: Bariz şahıslar, birçok eşya ve hayvanlardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Me'murlann hükümet nâmına yaptıkları muamelelerde gelir ve giderleri bilinmek için hesab vermeleri îcâb eder.
2- Allah'ın iki veya daha fazla ismini anarak yemini te'kîd etmek caizdir.
3- Hâvinin veya herhangi bir sözü nakleden kimsenin —daha te'sîrli olur ümîdi ile— o sözü dinlerken beraber bulunduğu bir şahsı şâhid getirmesi caizdir.

30- (1833) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf b. Cerrah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ebî Hâlid, Ka s b. Ebî Hâzim'den, o da Adiy b. Amirate'l-Kindî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Kesûlüllah (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) ' şöyle buyu-, rurken işittim:
«Sîzden herhangi bir kimseyi biz me'mur ta'yîr» eder de bir iğneyi veya fazlasını bizden gizlerse bu hıyanet olur; kıyamet gününde onu getirir!»
Bunun üzerine Ensârdun siyah bir zât kalkarak onun yanına gitti. Onu hâlâ görür gibiyim. Ve :
— Yâ Resûlâllah! Vazifeni benden kabul eyle! Dedi. Efendimiz: «Sana ne oldu?» diye sordu.
— Seni şöyle şöyle derken işittim! Dedi. Resûlüllnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Halbuki ben onu şimdi söylüyorum : Sizden kimi bir zekât işine memur tayın edersek onun azını çoğunu getirsin! Ondan kendisine ne verilirse alır; ne yasak edilirse vaz geçer!» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babamla Muhammed b. Bişr rivayet ettiler. H.
Bana Muhammed b. Râfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvilerin hepsi: Bize İsmail bu isnâdla bu hadîsıı mislini rivayet etti; demişlerdir.

(...) Bu hadîsi bize İshâk b. İbrahim El-Hanialî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Mûsâ haber verdi. (Dedi ki) : Bize İsmâî! b. Eb Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kays b. Ebî Hâzini haber verdi. (Dedi ki) : Ben Adiy b. Amîrate'l-Kindî'yi şunu söylerken işittim : Beı Resûlüllah 'i şöyle buyururken işittim...
Râvi, yukarıkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîs dahî hüküm itibârı ile yukarıki rivayetler gibidir. Râvile-rinden Adiy b. Amîra hakkında Kaadî I y âz: «Hadîs ricalinden kendisine Umeyra denilen bir kimse bilmiyoruz; bilâkis hepsi Amîra 'dır.» demiştir. Buna mukabil Nesâî'nin rivayetinde hem Umeyra hem de Amîra vardır.

8- Hükümdarlara Ma'siyetten Başka Hususta İtaatin Vacib, Ma'siyet Hususunda İtaatin Haram Kılınması Babı

31- (1834) Bana Züheyr b. Harb ile Hârûn b. Abdillâh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbnü Cüreyc şunu söyledi:
(Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin! Resulüne ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin!) [10] âyeti Abdullah b. Huzâîe b. Kays b. Adiy Es-Sehmî hakkında inmiş. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) onu bir seriyyede göndermiş. Bana bunu Ya'lâ b. Müslim, Saîd b. Cübeyr'den, o da İbnî Abbâs'dan naklen haber verdi.
Bu hadîsi Buhâri «Tefsir» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Cihâd»'da; Nesâî «Bey'at», «Siyer» ve «Tefsîr»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Âyet-i kerîme'de zikredilen ülül-emir onbir şekilde tefsir ve îzâh olunmuştur:
1- Bundan murâd âmirlerdir. İbni Abbâs, Ebû Hüreyre, îbni Zeyd ve Süddî 'nin kavilleri budur.
2- İkrime'ye göre ülülemir Hz. Ebû Bekir'le Ömer (Radiyallahu anh) 'dır.
3- Bundan murâd bütün ashâbdir. Mücâhid'in kavli budur.
4- Hulefâ-i râşidîn denilen dört halîfedir. Sa'1ebî'nin rivayetine göre Ebû Bekir El-Verrâk buna kail olmuştur.
5- Atâ' «Bütün Ensâr ve Muhacirlerdir.» demiştir.
6- Sahabe ve tâbiîndir.
7- îbni Keysân'a göre halkı idare eden akıllı kimselerdir.
8- Ulemâ ve fukahâdır, Câbir b. Abdillâh 'Radiyallahu anh) ile Hasan-ı Basrî ve Ebû'l-Âliye 'nin kavilleri budur.
9- Ülülemirden murâd seriyye kumandanlarıdır. Meymûn b. Mihrân, Mukaatil ve Kelbî 'nin kavilleri budur.
10- Mücâhid'in bir kavline göre ehl-i ilim ve ehl-i Kur'ân'dır. İmam Mâlik bu kavli tercih etmiştir.
11- Bu söz bütün iş başında olanlara âm ve şâmildir; sahih olan da budur.
Abdullah b. Huzâfe (Radiyallahu anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bir seriyyeye kumandan tâyîn etmiş; askerlere ona itaat etmelerini emir buyurmuş. Abdullah (Radiyallahu anh) askerlerine kızarak:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tana itaat etmenizi emir bu-yurmadı mı? Demiş. Askerler:
— Evet! Emir buyurdu! cevâbını vermişler.
— Öyle ise bana odun toplayın! Emrini vermiş. Onlar da odun toplamışlar.
— Ateş yakın! Demiş. Yakmışlar:
— Bu ateşe girin! Demiş. Hemen girmek İstemişler. Fakat bazıları arkadaşlarını tutarak:
— Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'e ancak ateşten kaçtık! Demişler. Ve ateş sönünceye kadar bu minval üzere durmuşlar. Hz. Abdullah'ın da öfkesi geçmiş.
Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kulağına eriştiğinde :
«Ona girseler kıyamet gününe kadar çıkamazlardı! İtaat ancak meşru olan bir şey hakkındadır!» buyurmuşlar. Bunun üzerine itaat âyeti inmiş.

Fakat Dâvûdî, îbni Abbâs Hazretlerinden rivayet edilen bu kavle i'tirâz etmiş; bunun İbni Abbâs 'dan başkası tarafından bir vehim olduğun bildirdikten sonra şunları söylemiştir: «Çünkü bu kavilde bir şeyi o şeyin zıddı mânâya hamletmek vardır. Bu hadiste bahsedilen husus, Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in orada söylediğinin aksinedir. Orada : İtaat ancak meşru' olan bir şey hususundadır! buyurmuştu. Abdullah ordu kumandanı olarak gazaya çıkmıştı. Derken kızdı. Ateş yaktılar. Ve : Bu ateşe girin! diye emir verdi. Askerin bazıları bundan çekindi; bir takımları girmek istediler...
Eğer âyet önceden indi ise nasıl oluyor da başkalarını bırakıp tâat hususunda Abdullah b. Huzâfe'ye mahsus oluyor! Şayet bu hâdiseden sonra indi ise unutmamalı ki, Abdu11ah'm askerlerine sâdece itaat ancak meşru' olan şey hususundadır denilmiş; ona niçin itaat etmediniz? denilmemiştir...»
Dâvûdîye şöyle cevâp verilmiştir : «Abdullah b. Huzâfe kıssasından murâd :
«Eğer bir şeyde münakaşa ederseniz onu Allah'a ve Resule arzediverin!»[11] âyetidir. Hz. Abdu11ah'in seriyyesine gereken de bu idi. Kendimizi ateşe atalım mı atmayalım mı diye münaza'a ederken meseleyi Allah ve Resulüne irca' edeceklerdi. Onlar bunu yapmadılar; âyet onun için inmiştir.»

32- (1835) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîra b. Abdirrahman El-Hızânıî, Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'ruc'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi.
«Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş; ve her kim bana İsyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Bir de kim âmire itaat ederse bana itaat etmiş; kim âmire isyan ederse bana isyan etmiş olur!» buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Uyeyne, Ebû'z-Zinâd'dan bu isnâd ile rivayet etti. Ama «kim âmire isyan ederse bana isyan etmiş olur!» cümlesini anmadı.

33- (...) Bana Harmele b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, kendisine haber veren İbni ŞÎhâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize Ebû Seleme b. Ab-dirrahmân, Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (SaUallahii Aleyh ve Sellem) den naklen rivayet etti kî:
«Kİm bana İtaat ederse Allah'a itaat etmiş; her kim bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur; ve kim benim e mîrîme itaat ederse bana itaat etmiş; her kim benim emîrime İsyan ederse bana isyan etmiş olur!» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mek-kî b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Cüreyc, Ziyâd'dan, da İbni ŞÎhâb'dan, naklen rivayet etti ki, ona da Ebû Seleme b. Abdir-rahmân haber vermiş ki, kendisi Ebû Hüreyre'yİ Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular... diyerek tamamiyle yukarıki hadisin mislini rivayet ederken dinlemiş.

(...) Bana Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Yâlâ b. Atâ'dan, o da Ebû Alkame'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Hüreyre ağzından ağzıma rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den dinledim. H.
Bana Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Her iki râvi demişler kî: Bize Şu'be, Ya'lâ b. Atâ'dan rivayet etti. Ö da Ebû Alkame'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'Acn nakleden Ebû Hüreyre'den yukarıkileri hadîsi gibi dinlemiş.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebhih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamfcer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarıkileri hadîsi gibi rivayette bulundu.

34- (...) Bana Ebû't-Tahir dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize lbnü Vehb, Hayve'den, naklen haber verdi ki, ona da Ebû Hüreyre'nin âzâd-hsi Ebû Yûnus rivayet etmiş. (Demiş ki) : Ebû Hüreyre'yi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bunu rivayet ederken işittim. Ama: «Kim emîre itaat ederse» dedi. «Benim emîrime» demedi.
Hem mâ m'in Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadîsinde de böyledir.
Bu hadîsi Buhâri «Ahkâm» bahsinde tahrîc etmiştir. Hadîs-i Şerif:
«Kİm Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur!»[12] âyet-i kerîmesinden alınmıştır. Çünkü Cenâb-ı Hak Peygamberine itaat olunmasını emir buyurmuştur. Binâenaleyh ona itaat eden Allah'a da itaat etmiş olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de âmire itaati emretmiştir,
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin âmirlere itaate son derece ehemmiyet vererek bunu kendine yapılan itaat mertebesine yükseltmesine sebep olarak Hattâbî şunları söylemiştir: «Gerek Kurys, gerekse onların peşinden gelen Araplar emirlik nedir bilmezler; kendi kabileleri reislerinden başka kimseyi tanımazlardı. İslâmiyet gelerek kendilerine emirler tâyin edilince bunu hazmedemediler. Hattâ bâzısı itaatten çekindi. Bunun üzerrhe Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âmirlere itaat etmenin kendisine yapılan itaate, isyanın da kendisine yapılan isyana bağlı olduğunu bildirerek onları âmirlerine itaate teşvik buyurmuş; bu suretle tefrikanın önüne geçmiştir.»

35- (1836) Bize Saîd b. Mansûr ile Kuteybe b. Saîd ikisi birden Ya'kûb'dan rivayet ettiler. Saîd (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. Abdirrahmân, Ebû Hâzim'den, o da Ebû Salih Es-Semmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallah'ı Aleyhi ve Seliem):
«Darlığında, varlığında; neşatlı zamanında, kederli zamanında ve dünya işlerinin sana tercih edildiğinde dinleyip itaat etmelisin!» buyurdular.
Menşât ve mekrah kelimeleri mimli masdar yahut ismi zaman veya ismi mekândırlar. Biz bunları ismi zaman olarak terceme ettik.
Esera yahut üsra veya isra: Dünya işlerinde yalnız kendini düşünüp tercih etmektir. Hadîsin mânâsı: «Âmirler, kendilerinde olan haklarınızı vermeyip benimseseler bile siz yine onları dinleyip itaat edin!» demektir.
Bu babın bütün hadîsleri âmire itaat hakkındadır. Sebebi de müslü-manların birliğini korumaktır. Çünkü tefrika dîn ve dünyalarının fesadına bâdı olur. [13]

36- (1837) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Abdullah b. Berrâd El-Eş'arî ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni İdris Şu'be'den, o da Ebû İmrân'dan, o da Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zerr'-den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
— Dostum bana dinleyip itaat etmemi vasiyyet etti. Velevki (âmir) kolları, bacakları kesilmiş bir köle olsun!

(...) Bize Muhamnıed b. Bcşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-lıa inme d b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize İshâk dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümcyl haber verdi. Bu râvİter hep birden Şu'be'den, o da Ebû İmrân'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlar: Ve ikisi de hadîste: «Velev kolları, bacakları kesilmiş Ha beşli bir köle olsun!» demişlerdir.

(...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İmrân'dan bu isnâdla İbni İdrîs'in dediği gibi «Velev kolları, bacakları kesilmiş bir köle olsun!» şeklinde rivayet etti.

37- (1838) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Yahya b. Husayn'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Nenemden rivayet ederken işittim. O da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve SeUem)'i veda' haccında hutbe okurken dinlemiş:
«Üzerlerinize, sizi Allah'ın kitabı ile yöneten bîr köle bile vali tâyîn edilse onu dinleyin ve itaat edin!» buyuruyormuş.

(...) Bu hadîsi bize İbni Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer ile Abdurrahmân b. Mehdî, Şu'be'den bu isnâdla rivayet ettiler. O «Habeşli bir köle olsa da!» demiş.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' b. Cerrah, Şubeden bu isnâdla rivayet etti. O: «Kolları, bacakları kesilmiş Habeşli bir köle bile olsa!» demiş.

(...) Bize Abdurrahmân b. Bişr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bchz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnâdla rivayette bulundu. Ama «Kolları, bacakları kesilmiş Habeşli» ibaresini anmadı da, onun Resûlüliah (Sailallahü Aleyhi ve Sellempi Mina'da veya Arafât'da dinlediğini ziyade etti.

(...) Bana Seleme b. Şebîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Zeyd b. Ebî Üneyse'den, da Yahya b. Husayn'dan, o da nenesi Ümmü'l-Husayn'daıı naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Onu şunları söylerken işittim :
Veda1 bacanda Resûlüliah (Sailallahü Aleyhi ve SeUem)*\e beraber hacc ettim. Resûlüliah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) çok sözler söyledi. Sonra onu:
«Üzerinize, sizi Allah'ın kitabı ile yönetecek kolları bacakları kesilmiş —zannederim siyah dedi— bir köle vâlî tâyin edilse, onu dinleyin ve itaat buyururken işittim.

38- (1839) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen rivayet etti ki:
«Müslüman bir kimseye sevdiği, sevmediği (her) hususta (âmirini) dinleyip itaat etmek gerekir. Meğer ki, kendisine ma'sıyet emredile! Eğer ma1-sıyet emredilirse ne dinlemek vardır, ne de itaat!» buyurmuşlar.

(...) Bu hadisi bize Ziiheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya —ki El-Kattân'dır— rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet dtı. Her iki râvi Ubeydullah'dan bu Un adla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu son hadîsi yâni îbni Ömer (Radiyallahuynh) rivayetini Buhâri -Cihâd» ve «Ahkâm* bahislerinde; Ebû Dâvûd «Cihâd»'da tahrîc etmişlerdir.
Halîl: Dost demektir. Hz. Ebû Zerr'in bu sözden muradı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemydir. Yâni Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona vasiyyette bulunmuş ve âmiri kollan, bacakları kesilmiş bir köle bile olsa ona itaat etmesini söylemiştir.
Kolları, bacakları kesik köleden murâd: Onun beş para etmeyen en kıymetsiz bir köle olduğunu anlatmaktır. Yâni âmirin soyu, sülâlesi alçak da olsa kendisine itaat etmek vaciptir. Şu kadar var ki itaat olunmak için günah olan bir şeyi emretmemesi şarttır. Dînen yasak olan bir şeyi emrederse kendisine itaat edilmeyeceği yine bu hadîslerde beyan Duyurulmuştur.
Nevevî diyor ki: «Kölenin amirliği kendisini hükümdarlardan biri tâyîn ettiği yahut memleket idaresini kuvveti ve tâbi'leri ile ele geçirdiği zaman tasavvur olunur. Yoksa onu seçerek doğrudan doğruya âmir tâyîn etmek caiz değildir. Emirliğin şartı hür olmaktır.»

39- (1840) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşfâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Zübeyd'den, o da Sa'd b. Ubeyde'den, o da Ebû Abdirrahmân'dan, o da Alî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bîr ordu göndermiş ve üzerlerine bir zâtı kumandan tâyin etmiş. Bunlar bir ateş yakmışlar. Kumandan :
— Bu ateşe girin! Demiş. Bunun üzerine bir takım kimseler ateşe girmek istemiş; diğerleri:
— Bıı bundan kaçtık! Demişler. Bu iş Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemfe söylenince, ateşe girmek isteyenlere:
«Ona girseydİniz kıyamet gününe kadar onun içinde kalırdınız!» buyurmuş, ötekilere de güzel sözler söylemiş. Ve :
«Allah'a isyan hususunda itaat yoktur. İtaat ancak meşru* (olan bir şey hususun) dadır.» buyurmuşlar.

40- (...) Bize Muhammed b. Afcdillâh b. Nümeyr ile Züheyr b. Harb ve Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet ettiler. Lâfızda birbirlerine yakındırlar. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet e.tti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Sa'd b. Ubeyde'den, o da Ebû Abdirrahmân'dan, o da Alî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sellem) bir seriyye gönderdi. Üzerlerine de Ensâr'dan bir zâtı kumandan tâyîn etti. Ve onlara bu zâtı dinleyip kendisine itaat etmelerini emir buyurdu. Derken bu zâtı kızdırdılar. O da :
— Bana odun toplayın! Dedi. Hemen topladılar. Spnra :
— Bir ateş yakın! Dedi. Yaktılar. Sonra:

— Size Resûlüllah t Sal lalİahii Aleyhi ve Sellen) beni dinleyip itaat etmenizi emir buyurmadı mı? Dedi.
— Evet, buyurdu! cevâbını verdiler,
— Öyle ise bu ateşe girin! Dedi. Bunun üzerine askerler birbirlerine bakıştılar. Ve:
— Biz Resûlüllah ıSallallahü Aleyhi ve SeUem)%e ancak ateşten kaçtık! Dediler. Hakîkaten öyle yapmışlardı. Kumandanın Öfkesi de yatıştı; ve ateş söndürüldü. Döndükleri vakit buıu Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellemye söylediler de:
«Ona girseler {bir daha) çıkamazlardı. Tâat ancak meşru' (olan bir şey) hususundadır!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' ile Ebû Muâviyc, A'meş'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhâ ri «Megâzî» ve «Ahkâm» bahislerinde; Ebû Dâvûd Cihâd»'da; Nesâî «Bey'at ve «Siyer»'de tahrîc etmişlerdir.
Kumandanın askerlerini yakmak istemesi bâzı ulemâya göre şakadır. Bir takımları onları denemek istediğini söylemişlerdir. Nitekim gülerek : «Ben sizi denemek istedim!» dediği rivayet olunmuştur. Bu zâtın Abdullah b. Huzâfe olduğunu iddia edenler olmuşsa da Neve-v î bunu zayıf bulmuştur. Zîra hadîsin ikinci rivayetinde kumandanın Ensâr'dan bir zât olduğu bildirilmiştir ki, bu da onun başka biri olduğunu gösterir.
«Ona girseler (bir daha) çıkamazlardı.» cümlesi hakkında Dâvû-d î şunları söylemiştir: «Bundan murâd: Dünya ateşidir. Çünkü onun yakması ile hepsi ölür; kimse sağ kalmazdı. Maksat cehennem ateşi ve onda ebedî kalmaları değildir.»
Hadîs-i şerîf, ma'siyet hususunda âmire itaat edilmeyeceğine, itaatin sâdece meşru hususatta lâzım geleceğine delildir.

41- (1709) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet elti. (Dedi ki) : Abdullah b. İdrîs, Yahya b. Saîd ile Ubeydulluh b. Ömer'den, onlar da Ubâde b. Velîd b. Ubâde'den. o da babasından, o da dedesinden naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Biz Resûlülialı (Sallailahii Aleyhi ve SellenD'o darlıkta, varlıkta, ncşatlı ve kederli zamanlarımızda, bize tercih yapıldığında dinleyip itaat etmeye, emirlik hususunda ehil olanlu kavga etmemeye ve nerede olsak hakkı söyleyeceğimize, Allah hakkında hiç bir kınayıcının zemininden korkmayacağımıza bey'at ettik.

(...) Bu hadîsi bize İbnti Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah (yâni İbni İdrîs) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Aclâıı ile Ubeydullah b. Ömer ve Yahya b. Saîd, Ubâde b. Velîd'den bu isnâdda hu hadîsin mislini rivayet ettiler.

(...) Bize İbııü Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz (yâni Derâverdî) Yezîd'den —ki İbnül'-Hâd'dır—, o da Ubâde b. Velîd b. Ubâde b. Sâmıı'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)*c bey'at ettik... Râvi, İbni İdrîs'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

42- (...) Bize Ahmed b. Abdirrahmân b. Vehb b. Müslim rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Amcam Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Bükeyr, Büsr b. Saîd'-den, o da Cünâde b. EM Ümeyye'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Ubâde b. Sami t hasta iken yanına girdik. Ve : Allah iyiliğini versin! Bize Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğin bir hadîs rivayet et ki, Allah onunla fayda versin! Dedik. Bunun üzerine şunu söyledi:
— Resûlüllah (Salla lahü Aleyhi ve Sellem) bizi davet etti. Biz de kendisine bey'at ettik. Bizden aldığı sözler arasında : Neşatlı zamanımızda, kederli zamanımızda, darlığımızda, varlığımızda, üzerimize tercih yapıldığında dinleyip itaat etmeye ve emirlik hususunda ehil olanla kavga etmeyeceğimize dâir aldığı bey'at da vardı. Ubâde :
— Ancak hakkında elinizde Allah'tan bir hüccet bulunan aşikâr bir küfür görürseniz o başka!» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Fften» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hadîsin mânâsı şudur: îş başında bulunan âmirlerle onların vazifeleri hakkında kavga ve kemlilerine i'tirâz etmeyin! Meğer ki onların, İslâm kaidelerine göre muhakkak münker sayıldığını bildiğiniz bir kötülüğünü göresiniz! Böyle bir şey görürseniz bunu reddedin! Ve her yerde hakkı söyleyin! Ümerâ fâsik ve zâlim bile olsalar onlara karşı çıkarak kendileri ile harp etmek bütün ulemânın ittifakı ile haramdır. Bu bâbda birçok hadîsler vardır. Ehl-i sünnet ulemâsına göre hükümdar fâsıklığın-dan dolayı ma'zul olmaz. Zîra netîce kan dökmeye ve çeşitli fitnelere müncer olacağı için azlindeki mefsedet, yerinde kalmasındaki zarardan daha çok olur.
Kaadî Iyâz'in beyânına göre ulemâ kâfirden müslümanlara hükümdar olamayacağına hattâ evvelce müslümanken sonradan kâfir olsa azledilmiş sayılacağına ittifak etmişlerdir. Namaz kılmayanın hükmü de budur.
Hadis-i Şerif emir bilma'ruf'unfarz olduğuna da delildir. Nevevi diyor ki: "Ulema onun farz-ı kifaye olduğuna ittifak etmişlerdir. Bir kimse bu hususta canından, malından veya başkasının canından olacağından korkarsa eli ile ve dili ile bu vazifeyi yapmak ondan sakıt olur. Ona sadece kalbi ile kerih görmek vacib olur. Bizim mezhebimizle cumhurun mezhebi budur.

9- «Kumandan Bir Kalkandır. Arkasında Harb Edilir; ve Onunla Korunulur.» Hadisi Babı

43- (1041) Bize îbrâhîm Müslim'den rivayet etti. (Demiş ki): Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki): Bana Verkaa EbuJz-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den nakler rivayet etti.
«Kumandan ancak bir kalkandır. Arkasında harb edîür; ve onunla ko-runulur. Eğer Allah azze ve celleden korunmayı emreder ve adalet gösterirse bununla kendisine ecîr verilir; bundan başka bir şey emrederse ondan gelen aleyhine olur.» buyurmuşlar.
Bu hadisi İbrahim b. Süfyân, Müslim 'den işitmemiş; onun kendisinden icazet yolu ile rivayet etmiştir, «an Müslim» demesi bundandır. Mukaddimede bu hususta söz geçmişti.
Kumandanın kalkan gibi olması düşmana karşı durup müslümanlan kırdırmadığı ve İnsanlar onun satvetinden korkarak kendisinden çekindikleri ciheti iledir.
Arkasında harb edilmekten murâd : Onunla beraber olup düşmanla harb etmektir.

10- Halifelerin Bey'atına Sıralarına Göre Riayetin Vacib Olması Babı

44- (1842) Bize Muhammed b, Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Furât El

Kazzâz'-dan, o da Ebû Hâzim'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Ebû Hüreyre ile beş sene düşüp kalktım. Ve onu Peygamber (Sallalldhü Aleyhi ve Sel-lera) 'den hadîs rivayet ederken dinledim. Şöyle buyurmuşlar :
«Beni İsrail'i Peygamberler İdare ederdi. Bir peygamber vefat etti mi yerine (başka) bîr peygamber geçerdi. Şu muhakkaktır ki, benden sonra peygamber yoktur. Ama halîfeler gelecek hem de çok olacaklardır. Ashab:
— O halde bize ne emredersin? demişler.
«Birinciye ve ondan sonra gelene (sıra İle) yaptığınız bey'atı tutun! Onlara haklarını verin! Çünkü Allah raiyye yaptığı kimselerden dolayı onlara suâl soracaktır!» buyurmuş.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Abdullah b. Berrâd El-Eş'ârî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Abdullah b. İdrîs, Hasen b. Furât'dan, o da babasından bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'l-Enbiyâ» da; îbnî Mâce «Ci-hâd» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Hadîs-i şerif istikbâle âid vukuatı haber veren bir mu'cizedir. Mânası şudur:
Bir halîfeye bey'at edildikten sonra ikinci bir halîfeye de bey'at olunursa, birinciye yapılan bey'at sahihtir. Ona verilen sözde durmak icab eder. İkinciye yapılan bey'at bâtıldır. Ona verilen sözü tutmak haram olduğu gibi o şahsın, hilâfeti istemesi de haramdır. Bu hususta ikinci halîfeye rey verenlerin birincinin halîfe seçildiğini bilip bilmemeleri İle seçilen halîfelerin ikisine de bir şehirden veya ayrı ayrı yerlerden olmaları hükmü değiştirmez. Nevevî : «Bizim ulemamızla cumhuru ulemanın mezhepleri budur; doğrusu da budur!» diyor. .-, Bâzılar : «Eski halîfenin hemşehrisi olan zât halîfe olur.» demiş; bir takımları da halifelik isteyen iki zâtın kur'a çekileceğim söylemîşlerse de Nevevî bu iki kavlin fâsid olduğunu bildirdikten sonra şunları söylemiştir: «İslâm diyarı genişlesin genişlemesin bir asırda iki halîfeye bey'at caiz olmayacağına ulemâ ittifak etmişlerdir...»
Hadîs-i şerif ölen bir kimse için «helak oldu» demenin caiz olduğuna da delâlet etmektedir. Bu hususta Kur'ân ve sünnette bir çok misâller vardır.

45- (1843) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'I-Ahvas ile Vekî' rivayet ettiler. H.
Bana Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile tbnü Nümeyr dahî rivayet ettiler. (Dediler ki). Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim ile Aliy b. Haşrem de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr, A'meş'den,.o da Zeyd b. Vehb'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Söylememiş: Resulüllah (Salîüîlahü Aleyhi ev Sellem):
«Mesele şu ki : benden sonra kayırma ve kabul edemeyeceğiniz işler olacaktır.» buyurdu. Ashâb :
«— Yâ Resulâllah! Bizden buna yetişene ne emredersin? Dediler :
«Borcunuz olan hakkı edâ edersiniz; lehinize olanı da Allah'dan İstersiniz.» buyurdular,
Bu hadîsi Buharı «Menâkıb» ve «Fiten» bahislerinde; Tirmizî'de «Kitâbül-Fiten» de tahrîc etmişlerdir.
Eseranm mânâsını ve okunuş şekillerim az yukarıda görmüştük. Burada ondan murâd : âmirlerin Beytülmâle aid mallan benimseyip kayırmalarıdır.
Bu hadîs dahî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin mucizelerinden biridir.
Nevevî : «Bu ihbar tekrar tekrar vuku bulmuştur.» diyor.
Hadîs-i şerîf âmirleri dinleyip itaat etmeye, onlar zâlim bile olsalar haklan olan itaati kendilerine göstermeye teşvik etmektedir.
«Lehinize olanı da Allah'dan istersiniz!» cümlesinden murâd : Zâlim âmirlerin ıslâhı ve serlerinin defi için Allah'a niyazda bulunursunuz demektir.

46- (1844) Bize Zühcyr b. Harb ile İshâk b. tbrahîm rivayet ettiler. (İshâk: Bize haber verdi tâbirini kullandı.) Züheyr: Bize Cerîr, A'meş'den, o da Zeyd b. Vehb'den, o da Abdurı'ahmân b. Abdi Rabbil-kâbe'den naklen rivayet etti dedi. Abdurrahnıân şöyle demiş:
Mescid» girdim. Bir de baktım Abdullah b. Amr b. As Kâtenin gölgesinde oturuyor! İnsanlar başına toplanmışlar: Ben de yanlarına gelerek onu dinlemeye oturdum. Şunları söyledi :
— Bir seferde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) ile beraberdik. Bir menzile indik. Kimimiz çadırını düzeltiyor; Kimimiz ok atma yarışı yapıyor; bâzılarımız da mer'adaki hayvanlarının başında bulunuyordu. Derken Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in münâdîsi: Namaza toplan! Diye seslendi. Biz de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma toplandık. Şunları söyledi :
«Gerçekten benden önce hiç bîr peygamber geçmemiştir ki. bildiklerinin hayırlısını ümmeMne göstermesi ve bildiklerinin kötüsünden onları sakındırması boynuna borç olmasın! Şüphesiz sîzin şu ümmetinizin afiyeti evveline verilmiştir. Ahirine belâ ve yadırgadıkları bir takım şeyler İsabet edecektir. Bir fitne gelecek ki bazısı bazısını hafifletecek! Öyle fitne gelecek, mü'mîn: Bu benim helâkimdir diyecek! Sonra açılacak. Fİtne gelecek, mü'-mîn: Bu budur diyecek! İmdi kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulmak İsterse ecel! Allah'a ve âhiret gününe îmân etfîği hâlde gelsin. Ve insanlara kendine yapılmasını dilediği şeyi yapsın! Bîr kimse bîr hükümdara bey'at eder de ona saklayan elini ve kalbinin semeresini verirse elinden geldiği fakdîrde hemen ona itaat etsin! Başka bîri gelir de onunla çekişirse o gelenin boynunu vuruverîn!»
Ben Abduîlaha yaklaşarak: Allah aşkına! Bunu Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen mi işittin? Dedim. Bunun üzerine iki eli île kulaklarına ve kalbine uzandı. Ve: onu iki kulağım işitti; kalbim de belledi. Dedi. Ben kendisine:
— İşte amcan oğlu Muâviye! Bize mallarımızı aramızda bâtılla yememizi ve kendimizi Öldürmemizi emrediyor; halbuki Allah :
Ey îmân edenler! Kendi aranızda mallarınızı bâtıla yemeyin! Meğer ki, sizin rızanızla bir ticaret ola! Kendinizi de öldürmeyin! Şüphesiz kî Allah size acıyıcıdır. [14] buyuruyor. Dedim. Biraz sustu. Sonra:
— Sen ona Allah'a itaat hususunda itaat; Allah'a isyan hususunda da isyan et! Dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbnü Nümeyr ve Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Vekî, rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Her iki râvî A'meş'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

47- (...) Bana Muhammed b. Râ£i' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Münzir İsmail b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki); Bize Yûnus b. Ebî İshâk El-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Ebî's-Sefer, Amir.den, o da Abdurrahman b. Abdi Kabbilkâ'beti's-SâidiJden[15] naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Ben kâ^benin yanında bir cemâat gördüm... Ve râvî hadîsi A'meş'in hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Kaadî Iyaz ekseriyetle râvîlerden onu «yürakkıku» şeklinde rivayet etmiştir, ki :

«Birbirini inceltecek yânı hafifletecek; çünkü sonraki evvelkinden daha büyük olacaktır.» manasınadır. Mâmâfîh bu kelimenin «birbirine benzer» ve «birbirine karışır da gidip gelir» mânâlarına geldiğini söyleyenler olduğu gibi «bir birini iter» demek olduğunu iddia edenler de olmuştur.
«Feyerfuku» fayda verir; yardım eder demektir. «Feyedfikıo ise iter ve döker mânâlarına gelir.
«Ve insanlara kendine yapılmasını dilediği şeyi yapsın!» cümlesi ce-vâmiulkelimdendir. (Yânî sözü az, mânâsı çok olan cümlelerdendir.)
Bunlar Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) efendimize mahsustur. Bu cümle mühim bir kaidedir. Müslüman buna dikkat etmeli ve kendisine ne yapılmasını isterse başkalarına da onu yapmalıdır.
«İşte amcan oğlu Muâviye! Bize mallarımızı aramızda bâtılla yememizi ve kendimizi öldürmemizi emrediyor...» ifadesinden maksad şudur; Bu zât Abdullah b. Am'r'm sözlerini dinleyip birinci halîfeye itaatin lüzumunu, onunla çekişen ikincinin Öldürülmesi îcâbettiğini anlayınca bu vasfın Hz. Muâviye'de de -bulunduğunu düşünmüştür. Çünkü evvelâ Hz. A1î'ye bey'at edilmiş; Muâviye sonradan ona muarız çıkmıştır. O halde Muâviye 'nin Hz. Ali île yaptığı muharebede askerlerine sarf ettiği para ve erzak, malı bâtılla yemektir. Muâviye 'nin Alî (Radiyallahu anh) ile harbetmesi de haksız yere insan öldürmektir... Hz. Abdullah buna bir müddet susarak düşündükten sonra cevâp vermiş; ve Muâviye (Radiyallahu anh) m Allah'a itaat hususundaki emirlerine itaat etmesini; Allah'a ısyân için emir verirse İtaat değil kendisine isyan etmesini tavsiye etmiştir. Bu gösterir ki, tâyin ve bey'at olmaksızın zorla hükümdar olan bir kimseye itaat da vâcibtir.

11- Valilerin Zulmü ve Kayırması Anında Sabır Emredilmesi Babı

48- (1845) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize ŞuTje rivayet etti. (Dedi ki): Katâde'yi, Enes b. Mâlik'den, o da Üseyd b. Hudayr'dan naklen rivayet ederken dinledim, k Ensâr'dan bir zât Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Jle baş başa kalarak:
— Filânı vâlî tâyin ettiğin gibi beni de tayin etmez raisin? Demiş. Bunun üzerine :
«Gerçekten sîz benden sonra bîr kayırmaya rastlayacaksınız. Ama Havz üzerinde bana kavuşuncaya kadar sabredin!» buyurmuşlar.

(...) Bana Yahya b. Habîb El-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yânı İbniTHâris) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be b. Haccâc Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki): Ben Enes'i, Üseyd b. Hudayr'dan naklen rivayet ederken dinledim kî, Ensâr'dan bir zât Resûlüllah (Sal-îallahü Aleyhi ve Sellem) 'le baş başa kalmış...
Râvî yukarıki lıadîs gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bu hadîsi bana Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be bu isnadla rivayet etti. Ama :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'Ie baş başa kaldı.» demedi.
Bu hadîsi Buharî «Fiten» ve «Menâkıbu'l-Ensâr» bahislerinde; Tirmizi «Fiten» de; Nesâi «Menâkıb» bahsinde muhtelif râvîtlerden tahric etmişlerdir. Ensârînin «filânı vâlî tâyîn ettiğin gibi...» diyerek örnek gösterdiği zâtın Amr b. Âs (Radiyallahu anh) olduğu söylenir.
Resûlüllah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) bu hadîsde dahî gâibten haber vermek sureti ile mu'cize göstermiş; netice onun haber verdiği gibi çıkmıştır. Buradaki kayırmadan'.murâd vâlî ve âmirlerin kenidlerine devletten mal kayırıp başkalarına vermemeleridir. Havzdan murâd: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn âhiretteki Havz-ı Kevseridir.

12- Başkalarının Haklarını Vermeseler de Âmirlere İtaat Gerektiğine Dair Bir Bab

49- (1846) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet etliler (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (Dedi ki): Bize ŞırTıe, Sınıâk h. Harb'dan, o da Alkame b. Vâil EI-Hadramî'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş ;
Seleme b. Yezîd el-Cu'fî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e suâl sorarak :
— Yâ Nebiyyallah! Lütfen söyle! Başımıza kendi haklarını bizden isteyen fakat bizim hakkımızı bize vermeyen âmirler gelirse bize ne emir buyurursun? Dedi.
O kendisinden yüzünü çevirdi. Sonra tekrar sordu. Yine ondan yüzünü çevirdi. Sonra ikincide veya üçüncüde ona tekrar sordu, da Eş'as b. Kays onu çekti. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Dinleyin ve itat edin! Onlara ancak yüklendikleri, size de yüklendikleriniz vardır.»

50- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebabe rivyâet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Simâk'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ve şöyle dedi: «Onu hemen Eş'as b. Kays çekti. Resûlüllah (Saîlaüahü Aleyhi ve Seîlem) de ;
Dinleyin ve itaat edin! Onlara ancak yüklendikleri, size de yüklendiğiniz vardır! Buyurdu.»
«Onlara ancak yüklendikleri; size de yüklendikleriniz vardır.» cümlesi «Dinleyin ve itaat edin!» emrinin ta'lîlidir. Yânı onlara vâcib olan şey adalet göstermek ve ahâlînin haklarını vermektir. Onlar bununla mükelleftirler. Yapamazlarsa vebali onlaradır. Size gelince: sizin mükellef olduğumuz husus dinleyip itaat etmek ve başkalarının haklarını vermektir. Üzerinize düşeni yaparsanız Allah sevabınızı verir; demektir.
Bu hadis dahî yukankiler gibi âmirlerin zulmüne sabr ve tehammül gerektiğine delildir. Zulümleri sebebi ile onlara îtâat sakıt olmaz.

13- Fitneler Zuhür Ettiğinde ve Her Halde Müslümanların Cemaatine Devamın Vücubu İle İtaate Karşı Çıkmanın ve Cemaatten Ayrılmanın Haram Kılınması Babı

51- (1847) Bana Mııhammed b. Müsennâ rivâvet etti. (Dedi ki); Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Ye-zîd b. Câbir rivayet etti. (Dedi ki): Bana Büst b. Ubeydullab. El-Hadramî rivayet etti ki, kendisi Ebû tdrîs EI-Havlânî'yi şunu Söylerken işitmiş: Ben Huzeyfe b. Yemân'ı şöyle derken dinledim :
İnsanlar Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e .Bayrı soruyor; ben de başıma gelir korkusu ile ona şerri soruyordum. Ve :
— Yâ Resulâllah! Biz câhiliyyet ve kötülük içinde idik. Sonra iAllah bize bu hayrı getirdi. Acaba bu hayırdan sonra şerr var mı? Dedim.
«Evet!» cevâbını verdi.
— Ya bu şerrden sonra bir hayır olacak mı? Dedim. «Evet! Ama onda duman olacaktır!» buyurdu. Ben :

— Onun dumanı nedir? Dedim.
«Benim sünnetimden başka yo! tutan; benim yolumdan başka yolda giden bir kavım! Onların kimini tanıyacak; kimini yadırgayacaksın!» buyurdu. Ben :
— Bu hayırdan sonra bir şerr olacak mı? Diye sordum.
«Evet! Cehennemin kapılarında bir takım dellâllar!.. Cehenneme gitmek üzere bunlara kim İcabet ederse onu oraya atarlar.» buyurdu. Ben :
— Yâ Resulâllah! Onlan bize tavsif eyle! Dedim.
«Evet! Bizim aşiretimizden bir kavim! BtzİM dilimizle de konuşurlar!» buyurdu.
— Yâ Resulâllah! Bu başıma gelirse ne buyurursun? Dedim,
«Müslümanların cemaati ile imamından ayrılmazsın!» buyurdu. (Ben tekrar) :"
— Şayet cemaatleri ve imanları yoksa? Dedim.
«Bu fırkaların hepsinden uzaklaş! Velev bir ağacın kütüğünü ısırıp bu halde iken ecel sana yetişsin!» buyurdular.

52- (...) Bana Muhammed b. Sehl b. Asker Et-Temimî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Hassan rivayet etti. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya —ki İbni Hassândır— haber verdi. (Dedi ki): Bize Muâvi-ye (yâni İbni Sellâm) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zeyd b. Sellâm, Ebû SeUâm'dan rivayet etti. (Demiş ki): Huzeyfe b. Yemâı şunları söyledi:
— Yâ Resûlallah! Biz fenalıkta idik. Allah hayır .getirdi. Şimdi biz onun içindeyiz. Acaba bu hayrın ardında bir şerr var mıdır? Dedim.
«Evet!» cevâbını verdi.
— Bu şerrin arkasında bir hayır var mıdır? Dedim. «Evet!» buyurdular.
— Yâ bu hayrın arkasında bir şerr var mıdır? Dedim. «Evet!» cevâbını verdi.
— Nasıl? Dedim.
«Benden sonra benim doğru yolumdan gitmeyen ve benîm sünnetimle amel etmeyen hükümdarlar olacak. İçlerinde bîr takım adamlar rÜreyecek kî, kalpler! insan cisminde şeytan kalbi olacak!» buyurdu.
— Ben buna yetişirsem ne yapayım yâ Resûlallah! Dedim.
«Dînler ve emîre itaat edersin. Sırtın dövülse ve malın alınsa bile yine dinle ve itaat eyle!» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Fiten» ve «Menâkıb» bahislerinde; ibni Mace «Fite»» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Dehan : Duman demektir. Bâzılarına göre bu kelimenin aslı, hayvanın rengindeki siyaha çalar bulanıklıktır. Burada ondan murâd: Kalplerin birbirlerine karşı safiyeti kalmaması; habasetlerinin devam etmesidir.
Kaadi Iyâz : «Şerrdeıı sonra gelecek hayır halife Ömer b. Abdillâzîz'in zamanıdır. Kimini tanıyıp kimini yadırgayacakları, ondan sonra gelecek âmirlerdir.» diyor. Cehennem kapılarındaki dellâlîardan murâd : Haricîlerle Karmatîler gibi bid'at dalâlet propagandası yapan âmirlerdir.
Hadisin ikinci rivayeti için Dârekutnî: «Bence bu hadîs mürseldir. Çünkü Ebû Sellâm. Huzeyfe 'den işitmemiştir.» demektedir. Bu iddia doğrudur. Ancak hadisin birinci rivâyetindeki metni sahihtir. Bu ikinciyi Müslim mütâbeat için getirmiştir. Maksadı, birinci rivayeti onunla takviye etmiştir. Kitabımızın başında görmüştük ki, mürsel bir hadîs, başka bir yoldan muttasıl olarak rivayet edilirse o mürselin sahîh olduğu anlaşılır ve artık onunla ihticâc olunur. Bir meselede iki tane sahîh hadîs bulunmuş olur.
Hadîs-i şerif yukarıda görülenler gibi müslümanların cemaatine devamın ve âmirlerine —fâsik ve zâlim bile olsalar— ma'sıyeti emretmemek şartı ile itaatin.vücûbuna delildir. Bu hadis de mu'cizedîr. Bütün haber verdiği şeyler zuhur etmiştir.

53- (1848) Bize Şeyfaân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr (yânî İbni HâdmJ rivayet etfi. (Dedi ki}: Bize Gaylân h. Cerîr, Ebı Kays b. Riyah'dan, [16] o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki:
«Her kim tâattan çıkar ve cemaattan ayrılırsa câhİliyyeî ölümü İle ölür. Her kim körü körüne (çekilmiş) bîr sancağın altında harbeder bir asabe namına kızar yahud bîr asabeye davet eder veya bîr asabeye yardımda bulunur da öldürülürse bu da bir câhiliyyef Ötümüdür. Ve her kim benim ümmetime karşı çıkar, iyisini kötüsünü vurur; mü'mİnînden çekinmez; ahid sahibine verdiği sözü de yerine berİrmezse o benden değildir; ben de ondan değilim!» buyurmuşlar.

(...) Bana Ubeydullah b. Ömer EI-Kavariri de rivayet cttİ. (Dedi ki): Bize Hamnıâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb, Gaylân b Ce-rîr'den, o da Ziyâd b. Riyâh El-KaysiJden, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti.
Demiş ki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular...
Kavı, Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuş ve : demiştir.

54- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurralımân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mehdi b. Meymûn Gaylân b. Cerîr'deıı, o da Ziyâd b. Riyâhî'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim tâattan çıkar; cemaattan ayrılır da sonra Ölürse, cahilîyyet ölümü ile ölür. Her kim körü körüne (çekilmiş) bir sancağın altında ölür; asabe namtna kızar ve asabe İçin çarpışırsa benim ümmetimden değildir. Ve benim ümmetimden her kfm ümmetime karşı çıkar; iyisini kötüsünü vurur; mü'mİninden korunmaz; ahid sahibi olanına da verdiği sözü yerine getirmezse benden değildir.» buyurdular.

(...) Bize Muhamnıed b. Müsennâ ile İbnü Beşşar da ribâyet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Gaylân b. Cerîr'den bu isnâdla rivayet etti.
Ama îbnü'I - Müsennâ bu hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i anmadı, tbnü Beşşar'a gelince: O kendi rivayetinde yukariki-lerin hadîsinde olduğu gibi «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu.» dedi.
Câhillîyet ölümünden murâd : Dinsiz gider demek değildir. Cahilliy-yet devri arapları keşmekeş içinde olup hükümdar falan tanımaz; kimseye itaat etmezlerdi. Amirine itaat etmeyip cemâatten ayrılan bir müslü-man da onlara benzeyeceği için âsi olmuş ilur.
Asabe : Baba tarafından olan akrabadır. Sinirlerin bütün vücudu kaplaması gibi bir kimsenin asabesi de onu her taraftan kuşattıkları için kendilerine bu isim verilmiştir. Asabe nâmına harbetmek, kızmak ve propaganda yapmak Hakka ve dîne yardım değil, bilâkis hevâ ve hevese göre harekettir. Bu da câhiliyyet devri âdetlerinden biridir. Binaenaleyh böyle bir harpte öldürülen de şehîd değil âsi olur.

«Mü'mininden çekinmez.» sözünden murâd: mü'mini öldürdüğüne aldırış etmez; vebalından korkmaz demektir.

55- (1849) Bize Hasen b. Rabî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, Ca'd'dan, o da Ebû OsmanJdan, o da Ebû Recâ'dan, o da îbr Abbas'dan rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bîr kimse emîrİnden hoşlanmadığı bîr şey görürse sabretsin! Zira her kim cemaatleri bir karış ayrılır da ölürse, bu bir cahİlİyyet ölümüdür.» buyurdular.

56- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâris rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ca'd rivayet etti. (Dedi ki) : BİzE Ebû Recâ El-Utâridî, İbni Abbâs'dan, o da Resûlülİlah (SallaUahit Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti.
«BİR kimse emîrinİn bir şeyinden hoşlanmazsa buna sabretsin! Zira insanlardan hiç bir kimse yoktur kî, sultana bîr karış karşı çıksın ve bu halde ölsün de câhiliyyer ölümü ile ölmüş olmasın!» buyurmuşlar.

57- (1850) Bize Hüreynı b. Abdilâ'lâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki): Babamı, Ebû Miclez'den, o da Cündel b. AbdiIlâh El-Becelîden naklen rivayet ederken işittim. Şöyle demiş: Re-sûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim körü körüne (dikilmiş) bir sancağın altında, asabiyyete davet veya bir asabiyyete yardım ederken öldürülürse, bu bir câhîlİyyet ölümüdür!» buyurdular.
İbni Abbâs (Radiyallahu anh) rivayetini Buhar i «Ahkâm» ve «Fiten» bahislerinde tahrîc etmiştir.
«Bir kimse emîrinİn bir şeyinden hoşlanmazsa...» cümlesinden murâd; dîni hususunda yaramaz bir hareketini görürse demektir. Sultana bir karış karşı çıkmak ona en ufak bir şeyle dahî olsa isyan etmekten kinayedir.
Hadîs-i Şerif hükümdarın zulüm ve fâsiklıkla ma'zûî sayılmayacağına delildir. Bâzıları cemaatten bir karış ayrılmayı hükümdara yapılan bey'atı velev ednâ bir şeyle olsun bozmaya gayrettir diye tefsir etmişlerdir. Çünkü böyle bîr1 hareket, haksız yere kan dökülmesine müncerr olur.

58- (1851) Bize Ubcydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi k*ı): Bize Âsim —ki İbn Mıılıammed b. Zeyd'dir— Zeyd b. Muhammed'deıı; o da NâfiMen naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Muâviye zamanında Harra ak'ası olup bittikten sonra Abdullah b. Muti'a geldi. (îbni Muti) :
— Ebû Abdirrahman'a [17] bîr yastık atın! Dedi. (İbni Ömer)
— Ben sana oturmak için gelmedim. Sana bir hadîs söylemeye geldim. Ben ResûîüIlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :
«Her kim bîr eli taattan çıkarırsa kıyamet gününde Allah'a hiç bîr hücceti oimadığı halde kavuşur. Ve her kim boynunda bir bey'at olmadığı halde Ölürse, câhiliyyet ölümü gibi (bir ölümle) ölür.» buyururken işittim. Dedi.

(...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Ab-dillâh b. Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, UbeyduJIah b. Eb Ca'ferden, o da Bükeyr b. Abdillâh b. Eşecc'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki. kendisi İbni Mutî'a gelmiş...
Ve İbni Ömer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den yukariki hadîs gibî rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Amr b. Alî rivayet etti. (Dedi kî): Bize İbni Mehdi rivayet etti. II.
BİZe Muhammed b. Amr b. Cebele de rivayet etti. (Dedi ki): BİZe Biçr b. Ömer rivayet etti. Bunlar toptan Hişâm b. Sa'd'dan, o da Zeyd b Eşlem'd en, o da babasından, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Nafi'in, İbni Ömer'den naklettiği hadîs mânasında rivayette bulunmuşlardır.
Harra : Medine nin siyah taşlarla kaplı olan yeridir. Burada Yezîd b. Muâviye zamanında 63 tarihinde Şâm askerleri ile Medine 'İtler arasında şiddetli bir çarpışma olmuş; neticede Şam'lar galip gelmişlerdi. Bu çarpışmanın sebebi Yezîd'in içki kullanıp namazı bırakacak kadar yolunu şaşırmış olması idi. Medine 'lileri Yezid'e ısındırmak için Vâlî Osman b. Muhammed Şam'a bir hey'et göndermişti ki hadisimizde bahsi geçen Abdullah b. Mutî'de o hey'ette idi. Bunlar Yezîd 'den fevkalâde ikram gördükler! haide onun İçki içtiğini, namazı bıraktığını müşahede edip döndükleri vakit: «Biz öyle bir adamın yanından geliyoruz ki, dîni yok, şarap içiyor; hatta sarhoş olup namazı terk ediyor; tanbur çalıyor; önünde köçekler oynuyor! Allah'a şehâdet ederiz ki biz onu hal' ettik!» dediler.
Bunun üzerine Medine 'liler Yezîd'i hal' ederek Abdullah b. Hanzale'ye bey'at ettiler. Yezîd de üzerlerine Şam'dan bir ordu gönderdi. Harb ettiler. Ensar'ın Kumandanı Abdullah b. Hanzale Muhacirlerin Kumandanı da Abdullah b. Mutî'idi. Şam ordusu İse Müslim b Ukbe'nin Kumandasında îdi. Abdullah harbi kaybedince Mekke'ye giderek orada Abdullah b. Zübeyr'in maiyyetine girmiştir.
Bu hadîs dahî fisku fücurdan dolayı hükümdarın mün'azil olmayacağına delildir.

14- Müslümanların İşi Der Top İken Onu Dağıtan Kimsenin Hükmü Babı

59- (1852) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' ile Muhamnıed b. Beşşâr rivayet ettiler. (İbni Nâfi\- Bize Gunder rivayet etti dedi. İbni Beşşâr ise BİZe Muhamnıed b. Ca'fer[18] rivayet etti; dedi.) (Demiş ki): Bize Şu'be, Ziyâd b. IlâknMan rivayet etti. (Demiş ki): Ben Ari'ece'den dinledim. (Dedi ki): B^n Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'İ şöyle buyururken işittim :
«Hiç şüphesiz bir şeyler olacaktır! İmdi her kim bu ümmet derli toplu iken onun işini dağıtmak isterse, kim olursa olsun hemen kılıçla onu (n boynunu) vurun!»

(...) Bize Ahmed b. Hırâş da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Habbân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bana Kaasîm b. Zekeriyyâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubey-dulJah b. Musa, Seyhan'dan rivayet etli. II.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mus'ab b. Mik-clâm EMÎas'amî haber verdi. (Dedi ki): BİZe İsrail rivayet etti. H.
Bana Haccâc dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Arim h. FadI rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hanımâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki): BizE Abdullah b. Muhtar ile bir adam (adını vermiştir) rivayet etti.
Bu râvîlerin hepsi Zeyd b. Ilâka'dan, o da Arfece'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den .naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki hepsinin hadîsinde : «Onu hemen öldürün!"
denilmiştir.

60- (...) Bana Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yûnus b, Ebî Ya'fûr, babasından, o da Arfece'den naklen rivayet etti.

Söyle demiş : Ben ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ji :
«İşiniz bîr adam üzerinde toplu İken kim sizin sopanızı yarmak veya cemaatınızı dağıtmak İsterse onu hemen öldürün!» buyururken işittim.
Heııât : Henenin cenı'idir. Hene şey demektir. Burada ondan mır râd: Fitneler ve yeni zuhur edecek hâdiselerdir.
«Sopanızı yarmak» tâbiri cemaatı dağıtmaktan kinayedir. Yâni sizin elmaatmızı yarılmış sopanın dağıldığı gibi bir birinden ayırmak isterse onu vurun demektir. Cemâatin birbirinden ayrılıp dağılması, anlaşama-mak ve bir birlerini sevmemekle olur.
Hadis-i Şerif, hükümdar aleyhine ayaklanan veya müsİümanların birliğini bozmak isteyen bir kimsenin öldürülmesini emretmektedir. Böylesi evvelâ nasîhatla yola getirilmeye çalışılır. Vazgeçmezse kendisi ile çarpışılır, öldürmeden şerrinden kurtuîunmazsa Öldürülür.

15- İki Halifeye Bey'at Edilmesi Babı

61- (1853) Bana Vchb b. Bakıyyetel-Vâsıtî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid 1). Abdillâh, Cüreyriden, o da Ebû Nadra'dan o da Ebû Said-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş; Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İkİ halîfeye (birden) bey'at edilirse onlardan ikinciyi Öldü rü verin!» buyurmuşlar.
Bu hadis nasihat filân dinltnityip öldürmekten başka çare kalmadığı "zaman öldürüleceğine hamle dil mistir.
İki kişinin aynı zamanda halife seçilemeyeceğine ulemanın ittifak ettiklerini az önceki bâblarda görmüştük. Hadîs-i Şerif aynı hükmü bil-dirivor.

16- Şeriata Aykırı Hususatta Hükümdarlara İ'tiraz Etmenin, Namaz Kıldıkları ve Benzeri İbadetleri Yaptıkları Müddetçe Onlarla Harpten Vaz Geçmenin Vücubu Babı

62- (1854) Bize Heddâb b. Hâlid El-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Katâde Hasan'dan, o da Dabbe b. Mihsan'dan, o da Ümmii Seleme"den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellentj şöyle buyurmuş :
«Bir takım emirler gefecc-k! Siz: bilip i'tîrâz edeceksiniz. İmdi kim bilirse beıâet eder; kim İ'tirazda bulunursa kurtulur. Lâkin kim rİza gösterir de tâbi' olursa!..,» Ashâb :
— Onlarla harb etmeyelim mi? Demişler.
«Hayır! Namaz kıldıkları müddetçe!» buyurmuş.

63- (...) Bana Ebû Gassân El-Mismaî ile Mubammed b. Beşşâr da hep birden Muâz'dan rivayet ettiler. Lâfız Ebû Gassâıı'mdır. (Dedi ki) Bize Muâz —ki İbni Hişâm Ed-Dcstavâi'dir— rivayet etti. (Dedi ki): Bana babanı, Katâbe'den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Hasan, Dabb b. Mihsaıı eI-Anezi'den; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Ümmii Seleme'deıi, o d;* Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki :
«Sizin üzerinize bîr takım emirler tayin edilecektir. Sîz onları bilip itiraz edeceksiniz, İmdi her kim kerih görürse berâet etti; her kim itirazda bulunursa kurtuldu demektir. Lakin kim rizâ gösterir de tâbi' olursa!...
buyurmuştur. Ashab: Yâ Resûlul'ah onlarla harpetmeyeüm mi? demişler.
«Hayır! Namaz kıldıkları müddetçe!» buyurmuş. (Yânı her kim kalbi ile kerih görür ve kalbi ile reddederse demektir.)

64- (...) Bana EbuV-Rabi' El-Alekî de rivayet etti. (Dedi ki): BizeHammâd (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muallâ b. Ziyâd ile Hj.şâm, Hasan'dan, ada Dabbe b. Mihsan'dan, o da Ümmü Selcme'den naklen rivayet ettiler. Ümmü Seleme: ResûlüIIah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu...» demiş.
Râvî yukarki hadîs gribi rivayette bulunmuş; yalnız: «Her kim reddederse muhakkak beri olur; ve her kim kerîh görürse muhakkak kurtulur.» demiştir.

(...) Bize bu hadîsi Hasan b. Rabî' Ei-Beceli de rivayet etli. (Dedi ki): Bize İbnÜ'l-Mübârek, Hişânı'dan, o da Hasan'dan, o da Dabbe b Mih-san'dan, o da Ümmü Seleme^den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular...
Râvî yukarıki "hadîsin mislini söylemiş; yalnız «Lâkin rizâ gösterip lâbi' olan..» cümlesi müstesna! Onu anmamıştır.
«İmdi her kim bilirse beraat eder.» cümlesinden murâd: Kim kötülüğü bilir de bunda şüphesiz kalmazsa, günahından berâet etmeye kendisine bir yol açıldı demektir. Bu surette o kötülüğü imkânına göre eli ile veya dili ile değiştirir. Bunlardan âciz kalırsa kalbi ile o işi kerîh görür,
«Her kim kerîh görürse berâet etti demektir.» cümlesi de: bu kötülüğü kim kerîh görürse onun günah ve cezasından kurtulur; manasınadır. Bu türlü hareket, kötülüğü eli ve dili ile reddedemeyen hakkındadır.
«Lâkin kim rizâ gösterir de tâbi, olursa'..» ifâdesi bir şart cümlesidir. Cevâbı mahzuf olup «günaha girer ve ceza görür.» takdirindedir.
Hadîs-i Şerif gelecekten haber veren bir rmı'cizedir. Verilen haber olduğu gibi zuhur etmiştir.
Bir kötülüğü defetmekten âciz kalan insanın mücerred susmakla günaha girmeyeceği, günaha ancak ona kalben râzî olduğu zaman gireceği ve keza halife Islâmın esaslarından bir şey değiştirmedikçe sırf zulmünden ve fistondan dolayı aleyhine ayaklanmama caiz olmadığı bu hadîsin delâlet ettiği hükümlerdendir.

37- Hükümdarların İyileri ve Kötüleri Babı

65- (1855) Bize İshâk b. İbrahim EI-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize Evzâî, Yezid b. Yezîd b. Câbir'den, o da Ruzeyk b. Hayyân'dan, o da Müslim b. Karaza'dan, o da Avf b. Mâlik'ten o da Resûlüllah (Sallcıllahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen rivayet etti :
«Hükümdarlarınızın en hayırlısı Dır birlerinizi sevdikleriniz ve bİrbirferİ-nîze duâ eftiklerİnizdir. Hükümdarlarınızın en kötüleri de birbirinize buğru lanet etttklerİnizdir.n buyurmuşlar.
— Yâ Resuîâllah! Onlarla kılıçla çatışmayahm ftıt? denilmiş.
«Hayır! Aranızda namazı ikame etfikleri müddetçe!.. Şayet valilerimizden hoşlanmadığınız bir şey görürseniz onun yapılmasını kerîh

görür ve bîr eii itâafrfan çıkarmayın!» buyurmuşlar.

66- (...) Bize Dâvûd b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd (yânî İbni Müslim) rivayet etti. (Dedi ki); Bize Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir rivayet etti. (Dedi ki): Bana Beni Fezârc'nm âzâdhsi —ki bu Zât Ruzeyk b. Hayyân'dır— haber verdi ki. kendisi Avf b. Aîâük El-Eş-("îî'nin amcası oyla Müslim b. KarazaVı söyle derken işitmiş: Ben Resûlül-lah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'i :
«Hükümdarlarınızın en hayırlısı bir birlerinizi sevdikleriniz ve bir birlerinize dua eitİklerİnizdİP. Hükümdarlarınızın en kötüleri de bir birinize buğz-u lâ'net ettiklerinizdir.» buyururken işi tüm. Ashâb dediler ki
— Biz, yâ Resûlâllah! O anda onlarla atışmayalım mı? Dedik.
«Hayır! Aranızda namazı ikâme ettikleri müddetçe! Hayır; Aranızda namazı İkâme ettikleri müddetçe!..
Dikkat! Bir kimseye bîri vâlî olur da onu Allah'a ma'sıyeî olan bîr şey yaparken görürse, yaptığı ma'sıyetten ikrah etsin! Ama bir eli itâattan çıkarmasın !» buyurdular.
İbni Câbir demiş ki : «Bana bu hadîsi rivayet ettiği zaman dedim ki: (yâni Ruzcyk'a demiş) Allah aşkına söylermisin yâ Ebc'I-Mikdânı, bunu sana rivayet mi etti; yoksa Müslim b. Karaza'yi: Ben Avfi: Resûlüilah ' Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'den işitttîm derken dinledim; diyordu.

(...) Bize İshâk b- Mûsâ El-Ensârî de rivayet etti. (Dedi ki): Bizr Velid b. Muslini rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbıii Câbir bu-isnâdla rivayet etti. Ve: Beni Fezâre'ııİn âzâdlisi Ruzeyk dedi.
Müslim b. Karaza'dan, o da Avf b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadisin râvilerinden Ruzeyk b. Hayyân birçok nüshalarda burada olduğu gibi rivayet edilmişse de Ebû Zürate'r -Râzi ve Dimaski gibi bazı ulema onu Züreyk şeklinde tesbit etmişlerdir.
«Cesâ» kelimesi dahî bâz- nüshalarda «ceza» şeklinde rivayet olunmuştur. Mamafih her ikisinin mânâsı sahihdir. Cesa: çöktü; ceza: parmaklan ucuna oturdu demektir. Ebû Ömer bu iki kelimenin ayni manaya geldiğini söylemiştir. Hadis-i Şerif mânâ itibârı ile yukarıkiler gibidir.

18- Harbetmek İstediği Vakit Kumandanın Orduları Bey'at Olmasının Müstehab Oluşu ve Ağacın Altında (Yapılan) Bey'at-ı Ridvanın Beyanı Babı

67- (1856) Bize Kuteyfoe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ley s Sa'd rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys. Ebu' Zübeyr'den, o da CâbirMen naklen haber verdi. Şöyle demiş ;
Biz Hudeybiye günü bin dörtyüz kişi idik. Ve Ömer elinden lu m t olduğu halde ağacun altında ona bey'st ettik. Hu ağaç bir büyük tike ağacı idi. Câbir ;
«Ona biz, kaçmayacağımıza dair bey'at eifik; ölüm üzerine bey'; etmedik.» demiş.

68- (...) Bize Ebıi Bekir b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) Bikc İbni Uj-eyne rivayet eyledi. H.
Bize İbnü N'umeyr dahi rivayet etli. (Dedi ki): Bize Süfyân. Ebıı'i Zübeyr'den, o da Câbir'deıı naklen rivayet etti :
— lîiz Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi vt Scllem) 'e ölüm üzerine bey'a etmedik Biz ona ancak "kaçmayacağımıza bey'at ettik! Demiş.

69- (...) Bize Muhammed b. Hatim dahî rivayet etli. (Dedi ki) Bize Haccâc, İbnü Cüreyc'den rivayet etti (Demiş ki): Bana Ebu'z-Zı beyr haber verdi. Câbir'e: Hudeybiye günü kaç kişi oldukları soı-ulurker işitmiş. Câbir şöyle demiş :
— Bin dört yüz kişi idik. Ona, Ömer ağacın alımda —ki bu ağa< büyük bir tiken ağacı idi— elinden tutmuş olduğu halde bey'at ettik İbnü Kays El-Ensarî'nin dedesinden maada hepimiz ona bey'at ettik. 0 devesinin karnı altına gizlendi.

70- (...) Bana İbrahün b. Dînâr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Mücâlid'iiı âzâdhsı Haccâc b. Mulıammed EI-A'ver rivayet etti (Dedi kî): İbni Cüreyc şunu söyledi: Bana da Ebu'z-Zübeyr haber verdi, ki kendisi Câbire: Zülhulcyfe'dc Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye kuyusuna dııâ [19] etti... derken işitmiş.

71- (...) Bize Saîd b. Arar EhEş'asî ile Süveyd b. Saîd, İshâk. îbrahîm ve Ahmed b. Abde rivayet ettiler. Lâfız Saîd'indir. (Saîd îie tshâk: Bize haber verdi tâbirini kullandılar.) Ötekiler: Bize Süfyân, Anır'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti; dediler. Câbir şöyle demiş :
Biz Hudeybiye günü bin dört yüz kişi idik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :
«Bugün siz yer yüzü halkının en hayırhsısınız!» buyurdular. Câbir şunu da söylemiş: Gözüm görse size o ağacın yerini gösterdim. [20]

72- (...) Bize Muhammed b. Eî-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Amr b. Miirra'dan, o da Salim b. Ebrl-Ca'd'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Câbir b. Abdillâh'a ağaç ashabını sordum da: Yüz bin kişi olsak yine bize yeterdi. Biz bin beş yüz kişi idik; cevâbım verdi.

73- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile îbnü Nümeyr dahi rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Abdullah b. İdrîs rivayet etti. H.
Bize Kifâ'a b. Heysem de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid (yâni Tahhân) rivayet etti. Her iki râvî Husayn'dan, o da Salim b. Ebi'l - Ca'd'dan, o da Câbir'den naklen demişlerdir. Câbir :
— Yüz bin kişi olsaydık yine bize yeterdi. Biz bin beş yüz kişi idik! Demiş.

74- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim de rivayet ettiler. (İshâk: Bize haber verdi, tâbirini kullandı. Osman ise: Bize Cerîr A'meş'den rivayet etti; dedi.) (Demiş ki): Bana Sâürn b. Ebi'1-Ca'd rivayet etti. (Dedi ki): Câbire :
— O gün kaç kişi idiniz? Diye sordum.
— Bin dört yüz! Cevâbını verdi.

75- (1857) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etfi. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): BİZe Şu'bc, Amr'dan (yâni İbni Mürra'dan) rivayet etti. (Demiş ki): Bana Abdullah b. Ebî Evfâ rivayet etti. (Dedi ki):
Şecere esbabı [21] bin iiçyüz kişi idi. Eşlem Kabilesi, muhacirlerin sekizde biri idi.

(...) Bize Îbnü'l-Müsennâ da rivayet etti (Dedi kî): Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi tshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi kİ): Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. Bunlar hep bir den ŞuTje'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

76- (1858) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Zürey' Hâlid'den, o da Hakem b. Abdillâh b. Arac'dan, o da Ma'kıl h. Yesâr'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş :
Gerçekten kendimi ağaç gününde görmüşümdür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanlardan bey'at alıyor; ben de ağacın dallarından bir dalı başından kaldırıyordum. Biz bin dört yüz kişi idik. Ona ölüm ürerine bey'at etmedik. Lâkin kaçmayacağımıza dair bey'ai ettik.

(...) Bize bu hadîsi yine Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Abdillah, Yûnus'dan bu isnâdla haber verdi.

77- (1859) Bize bu hadîsi Ilânıid b. Ömer'de rivayet etti. (Dedi kî): Bize Ebû Avâne, Tarık'dan, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Babam Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ağaç yanında bey'-at edenlerdendi. Ertesi sene hacca gittik. Ama ağacın yeri bize gizli kaldı. Şayet sizin için belli ise sîz daha iyi bilirsiniz!

78- (...) Bana bu hadisi Muhammed b. Râfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Ahmed rivayet etti. İbni Râfi': Ben onu Ebû AhmedJden naklen Nasr b. Alî'ye de okudum dedi. (Ebû Ahmed demiş ki,): Bize Süf-yân, Târik b. Abdirrahmân'dan, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den, o da babasından naklen rivayet etti, İti kendileri ağaç yılında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında İmişler. Ama gelecek yıl o ağacı unutmuşlar.

79- (...) Bana Haccâc b. Şâir ile Muhammed b. Râfi' de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Katâde'den, o da Saîd b. EI-Müseyyeb'dcn. o da babasından naklen rivayet etli. Şöyle demiş:
Gerçekten o ağacı gördüm. Sonra ona geldim; ama onu bilemedim.

80- (1860) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hatim (yânî İbni İsmail) Seleme b. Ekva'ın âzâdlısı Yezîd b. Ebî Ubeyd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Seîeme'yc: Hudeybiye günü Resûliillah (Sallallahii Aleyhi vt Sellem)'e hangi şey üzerine bey'at ettiniz? DİyC sordum. — Ölüm üzerine! Dedi.

(...) Bu hadîsi bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Mes'ade rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd, Seleme'den bu hadîsin mislini rivayet etti.

81- (1861) Bize yine İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mahzunu haber verdi. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Amr b. Yahya, Abbâd b. Temîm'den, o da Abdullah b. Zeyd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Ona biri gelerek: İşte bu İbni Hanzale'dir; insanlardan bey'at alıyor! Demiş. O da: Ne üzerine? Diye sormuş.
— ölüm üzerine! cevâbım vermiş.
— Hayır! Ben bunun üzerine ResûlüUah (SallaUahü Aleyhi ve Seî-lem) 'den sonra hiçbir kimseye bey'at etmem! Demiş.
Bu hadîsin Hz. Câbir , Müseyyeb ve Seleme rivayetlerini Buharı «Kitâbü'I-Megâzb de; Abdullah b. Zeyd rivayetini «Kitâbül-Cihâd» da Câbir rivayetini Nesâî ile Buharî «Kitâbü'I-Tefsîr» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bey'ati'r - Ridvân demlen Hudeybiye bey'atında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem.) 'in yanındaki sahabenin sayısını bildiren rivayetler muhteliftir. Bunların bazısında 1400, bâzısında 1500, bir rivayette 1300 kişi olduğu bildirilmektedir. Beyhakî ekseri rivayetlerin 1400 olduğunu söylemiştir. Rivayetlerin arası şöyle bulunur: Bu bey'atta bulunan ashâb bin dört yüz küsurdur. Ancak hadisi 1400 kişi idiler, diye rivayet edenler, küsuru dikkate almamış; 1500 olduğunu söyleyenler onu da he&ıba katmışlardır. 1300 kişi olduğunu söyleyenler ise kaç olduklarım iyi bilmedikleri için bir kısmını söylememişlerdir.
O gün ashabın Peygamber (Saîlallahii Aleyhi ve Sellem) efendimize ne üzerine föz verip bey'at ettikleri de muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur.
Hz. Câbir rivayetinde ölüm için değil harbten kaçmayacaklarına, Seleme rivayetinde ölüm üzerine bey'at ettikleri bildiriliyor. Mamafih bu İki rivayet arasında zıddiyet yoktur. Çünkü ölüm üzerine yapılan bey'attan murâd: ölseler bile harbten kaçmayacaklarına söz vermektir. Bir rivayette ashab burada hicret ve cihâd için; başka bir rivayete göre dinleyip itaat için; Hz. Abdullah b. Ömer'in bir rivâyetinde ise sabır için bey'at etmişlerdir.
Ulema sabır rivayetinin bütün mânâları bir araya toplayıp maksadı tam olarak ifade ettiğini söylemişlerdir. Şöyle ki : Kaçmayacaklarına dair yaptıkları bey'aün mânâsı ya zafer kazanmcaya yahut ölünceye kadar sabretmektir, ölüm ve cihâd üzerine yapılan bey'aün mânâları da sabırdır.
Islâmiyetin ilk devirlerinde on müslümamn yüz kâfir karşısında sabredip kaçmamaları vâcib idi. Yüz müslüman bin kâfire karşı durmakla mükellef idiler. Sonraları bu hüküm lafteshedilerek iki misli düşmana karşı sabıretmek vâclb olmuştur. Malikîlerle Şâfiîlerin ve cumhurun mezhebi budur. Bu kavil Ibni Abbâs (Radiyallahu anh) 'nın da mezhebidir.
İmâm A'zam'la diğer bir kısım ulemaya göre âyet neshedil-memiştir.
Hz. Câbir'in : «Yüz bin kişi olsak yine bize yeterdi.,.» sözü, Hudeybiye kuyusu hakkındaki sahih hadîsin kısaltılmış şeklidir. O şunu demek İstemiştir: Ashâb Hudeybiye denilen yere varınca orada bir kuyu buldular. Suyu çok azdı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kuyuya tükürerek bereketlenmesi için duâ etti. Arkacığından kuyu coştu. Bütün ashab abdest aldılar; hayvanlarını suladılar. Gerçi ashab 1500 kişi idiler; fakat 100.000 kişi -olsalar kuyunun suyu yine hepsine yeterdi. Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mu'cizelerinden biridir. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Câbir'e suâl soran zât, hadîsin asimi ve mu'cize olduğunu biliyor; sadece ashabın sayısını bilmiyormuş.
Ulemânın beyanına göre altında Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sel-lem)'e bey'at yapılan ağacın yeri bulunmaması Allah'ın bir rahmetidir. Çünkü ağaç olduğu gibi kalsa câhil halkın ona tapmalarından korkulurdu. Bu ağacın altında bey'at gibi büyük bir hayır vaki'

oldu; oraya ridvân ve sekînet İnmiştir., diyerek nice kimseler fitneye düşebilirlerdi.
Câbir (Radiyallahu anh) hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Bu gün siz yer yüzü halkının en hayırlısısınız!» buyurması ile istidlal eden bâzı şüler Hz, A1î'yi Osman (Radiyallahu anh) üzerine tercih ve tafdil ederler. Çünkü o gün A1i (Radiyallahu anh) mevcud fakat Hz. Osman orada yoktu. Şîanın iddiası doğru değildir. Zîra Osman (Radiyallahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin emri ile Mekke 'de kalmış; onun namına bey'atım bizzat Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yapmıştır. Binaenaleyh hükümde Hz. Osman da dâhildir. Zâten hadîsde sahabenin bir birlerine üstünlükleri kasdedllmemiştir.
Yine bu hadîsle bâzıları Hızır (Hadır) (Aleyhisselâm) 'm peygamber olmadığına istidlal etmiş ve: «Peygamber olarak sağ bulunsa idi, ashabın bir peygamberden üstün olmaları lâzım gelirdi; bu gösterir ki o zaman Hızır (Aleyhisselâm) sağ değildi.» demişlerse de sağ ve peygamber olduğunu söyleyenler buna cevap vermiş; onun peygamberliğine delâlet eden âyetleri hatırlattıktan sonra o gün ashabla birlikte Hızır (Aleyhisselâm) 'mda arada bulunduğunu söylemişlerdir :
Yine bu hadîsle bazıları Hızır (Hadır) (Aleyhisselâm) 'm peygamber olmadığına istidlal etmiş ve : «Peygamber olarak sağ bulunsa idi, ashâbm bir peygamberden üstün olmaları lâzım gelirdi; bu gösterir ki o zaman Hızır (Aleyhisselâm) sağ değildi.» demişlerse de sağ ve peygamber olduğunu söyleyenler buna cevap vermiş; onun peygamberliğine delâlet eden âyetleri hatırlattıktan sonra o gün ashabla birlikte Hızır (Aleyhissefâm) 'n da orada bulunduğunu söylemişlerdir.

19- Muhacirin Vatan Edinmek İçin Yurduna Dönmesinin Haram Kılınması Babı

82- (1862) Bize Kuteyfae b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hatim (yâni İbnİ İsmail) Yezîd b. Ebî Ubeyd'den, o da Seleme h. Ekva'dan naklen rivayet etti, kendisi Haccâc'ın yanına girmiş de (Haccâc) :
— Ey EkvaJ oğlu! Gerisin geriye döndün mü? Bedevîleştin mi? diye
— Hayır! Ve lâkin Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Seüem) bana çöle gitmeye izin verdi. Demiş.
Bu hadisi B uhâri «Kitâb'l-Fiten» de; Nesâî «Bey'at» da lahrîc etmişlerdir. Konuşma Haccâc b. Yûsuf Es-Sekafî'-nin Hicaz valis bulunduğu sıralarda 74 târihinde olmuştur. Haccâc «gerisin geriye döndün mü » suâli ile Nesâî'nin tahrîc ettiği İbni Mes'ûd hadîsine işaret etmiş olacaktır, Mezkûr hadisde ri-bâyı yiyene ve müvekkiline lanet okunduktan sonra: «Hicretinden sonra gerisi geriye donene de Allah iânet eylesin!» denilmektedir.
Kaadî Iyâz diyor ki : «Muhacirin hicretim terk ederek tekrar vatanına dönmesinin haram kılındığına ve muhacirin çöl hayatına dönmesinin büyük günahlardan olduğuna ümmet icmâ' etmiştir. İşte Haccâc — Seleme kendisinin çöîe Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in izni ile çıktığını bildirinceye kadar— buna işaret etmiştir. Ama ihtimâl Seleme vatanından başka bir yere gitmiştir. Yahut hicretten maksad, muhacirin vardığı yerde kalmasıdır. Bunun farz kılınması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yardım etmek veya onunla beraber olmak için, onun zamanına mahsustur. Yahut bu mesele Mekke 'nin fethinden önce olmuştur. Mekke fethedilip Allah isîâmı bütün dinlerden üstün, küfrü zelil ve müslümanları aziz kılınca artık hicretin farziyeti sakıt olmuş; Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Fefihden sonra hicret yoktur! Buyurmuştur...»
Yine Kaadî'nin beyânına göre Mekke'nin fethinden önce hicretin Mekke 'liîere farz olduğuna ulema ittifak etmişlerdir. Başkaları hakkında ihtilâf edilmiş; bîr takımları onlara vâcib değil mendûb olduğunu söylemişlerdir. Bazlarına göre hicret, bütün halkı müslüman-Ilığı kabul etmeyen yerler müslümanlarma farzdı. Bunun sebebi, müslü-manı küffann hükmünden kurtarmaktı.
Buhâri'nin bir rivayetinde : «Hz. Osman şehld edildikten sonra Seleme b. Ekva' Rabeze'ye çekildi. Ve orada bir kadınla evlendi. Bu kadın ona birkaç çocuk doğurdu. Seleme ölümünün birkaç gün öncesine kadar orada kaldı. Nihayet Medîne'ye indi.» deniliyor. Rabeze Medîne'ye ^ konak mesafede bir yerdir. Hz. Seleme 74 târihinde Medine'de vefat etmiştir.

20- Mekke'nin Fethinden Sonra İslam, Cihad ve Hayır Üzerine Bey'at Edilmesini ve: «Fetihden Sonra Hicret Yoktur!» Hadisinin Manasını Beyan Babı

83- (1863) Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabbâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmâîl b. Zekeriyyâ, Âsim El-Ahvel'den, o da Ebû Osma En-Nehdî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana Mücâşi' b. Mes'ûd Es-Sülemî rivayet etti (Dedi ki) :
Hicret üzeri-e bey'at etmek için Feygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldim de: «Hicret, ehli için geçmiştir. Ve lâkin islâm, cihâd ve hayır üzerine (bey'at bakîdir) buyurdu.

84- (...) Bana Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi.ki): Bize Alî b. Müshir, Asım'dan, o da Ebû Osman'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana Mücâşi' b. Mes'ûd Es-Sülemî haber verdi. (Dedi ki): Kardeşim Ebıı Ma'bed'le Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldim Ve :
— Yâ Resûlâilah! Bundan hicret üzerine bey'at al! D^dim. «Hicret, ehli için geçmiştir!» buyurdu.
«İslâm, cihâd ve hayır üzerine!» buyurdular.
Ebû Osman demiş ki: Az sonra Ebû Ma'bed'e rastladım. Ve kendisine Mücâşi'in sözünü haber verdim.
— Doğru söylemiş! Dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fudayl, Asım'dan bu isnâdla rivayet etti. (Dedi ki) : Bunu üzerine kardeşine rastladım: Mücâşi' doğru söylemiş dedi. Ama Ebû Ma'-bed'i anmadı.

85- (1353) Bize Yahya b. Yahya ile İshâk b. İbrâhîm rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Cerir, Mansûr'dan, o da Mücâhid'den, o da Tâvûs'-dan, o da İbni Abbâs'dan naklen.haber verdi. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fetih (yânî) Mekke'nin fethi günü :
«Hicret yok! Ve lâkin crhâd ve niyet (var!) Sefere çağırıldığınız zaman hemen gıdın!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî', SüfyânJdan rivayet etti. H.
Bize İshâk b. Mansur ile İbni Râfi' dahi Yahya b. Âdem'den rivayet
ettiler. (Demiş kî): Bize Mufaddal (yânı îbni Müheihil) rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeyduilah b. Mûsâ, İsrail'den naklen haber verdi.
Bu râvîlerin hepsi Mansûr'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

86- (1864) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Habîb b. Ebî Sabit, Abdullah b. Abdirrahmân b. Ebî Hüseyn'den, o da Atâ'dan, o da Âîşe'den, naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hicret (in hükmü) soruldu, da :
«Fetihden sonra hicret yoktur. Ve lâkin cihâd ve niyet (vardır). Sefere çağırıldığınız zaman hemen gidin!» buyurdular.
Bu hadîsin Mücâşi' rivayetini Buhârî «Cihâd» ve «Me-gâzî» bahislerinde; İbni Abbâs rivayetini «Hacc» ve «Cihâd» da tahrîc etmiştir.
«Hicret, ehli İçin geçmiştir.» cümlesinden murâd: sahiplerine meziy-yet kazandıran faziletli hicret Mekke 'nin fethiden önce idi. O kimlere nasîb oldu ise oldu ve zaman geçti; demektir.
«Ve lâkin islâm, cihâd ve hayır üzerine (bey'at bakîdir.)» yâni siz hayrı, islâmiyet, cihad, ve iyi niyet gibi şeylerde arayın! Hicret sebebi île hayır kazanmak Mekke 'nin fethi ile sona ermiştir; ama bunlarla onu pek âlâ tahsil edebilirsiniz; demektir.
Hadisin bir rivayetinde :
«Hicret yok» diğerinde «fetihden sonra hicret yoktur!» buyuruluyor.
Ulema bunu iki suretle te'vîl etmişlerdir. Birinci te'vîle göre mânâ şudur : Mekke fethedildikten sonra artık oradan hicret yoktur. Çünkü orası isîâm beldesi olmuştur; ondan hicret tasavvur edilemez.
îkinvi te'vîl: Sahiplerine meziyyet kazandıran faziletli hicret yoktur. O Mekke 'nin fethinden Önce Medine'ye göç edenlere mahsustur. Ve geçmiştir; zîra islâmiyet artık kuvvet bulmuştur. Bu te'vîl daha sahihtir. Ulemâ hicreti beş kısma ayırmışlardır :
1- Habeşistan'a hicret.
2- Mekke'den Medîne'ye hicret.
3- Kabilelerin Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e hicreti.
4- Müslüman olan Mekke'lilerin hicreti.
5- Allah'ın yasak ettiği şeyden hicret. Aîlâme Aynî bu beş nev'e ikinci Habeşistan hicreti ile küfür diyarında dînîni meydana çıkaramayan müslümanlann hicretini ve âhir zamanda fitneler çıkınca Şam'a yapılacak hicreti de ilâve ediyor. Filhakika îmâm Ahmed'in rivayet ettiği bir hadîsde bu Şam hicretinden bahsedilmektedir.
Hicret hakkında birçok hadisler vardır. Ayni, Sahîh-î Buhârî şerhinde bunları sıralamıştır. Bunların hemen hepsi buradaki hadîs mânâsmdadırlar.
Ulemâ küfür diyarından hicretin kıyamete kadar devam edeceğini söylemişlerdir,
«Sefere çağrıldığınız zaman hemen gidin!» ifadesinin mânâsı : Şayet hükümdar sizi cihâda davet ederse hemen icabet ederek gidin! Demektir. Bu cümle cihâdın farz-ı kifâye olduğuna delildir. Ümmetin bâzı ferdleri-nin ifâsı ile diğerlerinden de borç sakıt olur. Ancak memleketi kâfirler îstîlâ ederlerse cihâd farz-ı ayın da olur.
Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) zamanında cihadın hükmü ne olduğu ihtilaflıdır. Esah kavle göre farz-ı kifâye idi. Mamafih farz-ı ayn olduğunu söyleyenler de vardır.

87- (1865) Bize Ebû Bekir b. Hallâd El-Bâhilî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Anar El-Evzâî rivayet etti. (Dedi ki): Bana İbni Şihâb E-Zührî rivayet etti. (Dedi ki): Bana Atâ' b. Yezîd El-Leysî rivayet etti, k kendilerine rivayette bulunmuş. (Demiş ki): Bana Ebû Saîd El-Hudrî rivayet etti ki, bedevinin biri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hicreti (in hükmünü) sormuş da :
«Vah sana! Hicretin hâli pek şiddetlidir! Senin develerin var mı?» buyurmuş. Bedevi :
— Evet! Demiş.
«Onların zekâtını veriyor musun?» diye sormuş. Bedevi (yine)
— Evet! Cevâbını vermiş.
«O hâlde köylerin ötesinden iş gor! Şüphesiz Allah senin amelinden hiç bir şeyi eksiltecek değildir!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Yûsuf, Evzâî'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Şu kadar ki o:
«Şüphesiz Allah senin amelinden hiç bir şeyi eksiltecek değildir.» dedi; ve hadîsde: «Suya geldikleri gün onları sağıyor musun? Diye sordu. Bedevi:
— Evet! Dedi.» ibaresini ziyâde eyledi.
Bu hadîsi Buhârî: «Zekât, Hicret, Edeb» ve «Hibe» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Cihâd» da; Nesâî oBeyat» ve «Siyer» bahislerinde muhteli râvîlerden tahrîc etmişlerdir.

A'râbî ve Bedevi '. Çölde yaşayan demektir. Bedevi'nin Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'e sual sorması El-Mühelleb'e göre Mekke 'nin fethinden sonradır. Zira önce olsa ona cevaben : «Fetihden sonra hicret yoktur!» buyururdu. Nitekim başkalarına böyle cevap vermişti. Mamafih Bedevi'lerin sabırsız insanlar olduğunu, bu zâtın da Medine 'nin o gün için ağır sayılan havasına sabrı tahammül gösteremiyeceğini bildiği için hicretine izin vermemiş olması da mümkündür. Kurtubi : << İhtimal bu cevap o Bedeviye mahsustur. Çünkü onun hâlini ve Medine 'de kalmaya tehammül edemiyeceğini anlamıştır.» diyor. Bâzıları Mekke 'lilerden başkalarına bu hicretin farz değil müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Rcsûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellevı) Bedeviye hicret için bey'ata İzin vermemiş; ona develeri olup olmadığını; onların zekâtını verip vermediğini sormuştur. Diğer mallarının zekâtını sormamıştır. Çünkü o zâî deve sahibi idi. Develerinin zekâtı bahis mevzuu olunca sair maUarmın zekâtı da buna kıyasla anlaşılır.
Bihâr : Denizler demektir. Fakat burada ondan murâd: Köylerdir. Araplar köylere bihâr, köye de buhayre derler.
«O halde köylerin Ötesinde iş gör!» cümlesinin mânâsı: Üzerine farz olan zekâtı verdin mi nerede bulunursan bulun aldırma! Evin köylerin ötesinde bile olsa ondan otur; hicret etme! Demektir.

21- Kadınların Nasıl Bey'at Edecekleri Babı

88- (1866) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Anır b. Şerh rivayet etti. (Dedi kİ): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus b. Yezîd haber verdi. (Dedi ki): İbni Şihâb şunu söyledi: Bana Urve b. Zübeyr haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe şunları söylemiş :

Müzmin kadınlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e hicret ettikleri vakit Allah (Azze ve Celle) 'nin :
Ey Peygamber! Sana mü'min kadınlar Allah'a hiç bir şeyi şerîk koşmayacaklarına, çalmayacaklarına ve zina etmeyeceklerine dâir bey'at etmeye gelirlerse [22]... Kavli ile —âyetin sonuna kadar— imtihan olunurlardı. Âişe (sözüne devamla) şöyle demiş:
Mü'min kadınlardan bu şartı kim ikrar «derse mihneti ikrar etmiş, olurdu. Kadınlar bunu sözle ikrar ettikleri vakit Resûlülah (Sallallchü Aleyhi ve Sellem) onlara :
«Haydi gidin! Sizin bey'aînızı kabul ettim!» derdi. Hayır! Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in eli hiç bir kadının eline dokun-mamıştır. O kadınlardan yalnız sözle b«y'at alırdı. Âişe demiş ki :
Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınlardan, Allah Teâlâ'nın emrettiğinden başka hiç bir şey almamış; ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jin avucu asla bir kadının avucuna d okunmamıştır. Onlardan bey'at aldığı zaman kendilerine sözle:
«Bey'atrnızı kabuj ettim!» derdi.

89- (...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî Ebu't-Tâhir de rivayet ettiler. (Ebu't-Tâhir: Bize haber verdi tâbirini kullandı. Hâi-ûn ise: Bize İbn Vehb rivayet etti. Dedi.) (Demiş ki): Bana Mâlik, İbni Şihâb'dan, o da Urve'den naklen rivayet etti ki. ona da Âişe. kadınların bey'atını haber vermiş; ve :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellevı) eli ile hiç bir kadına dokun-mamıştir. Lâkin kadından bey'atı sözle alırdı. Onu sözle aldı da kadın da söz verdi mi «Git! Senin bey'atını aldım!» derdi.
Bu hadîsi Buhar i «Şurût» ve «Talâk» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Hadîsdeki «İmtihan olunurlardı.» sözünden'fnurâd: Kendilerinden bey'-at ve söz alınırdı demektir. Nitekim: «Bu şartı kim ikrar ederse mihneti ikrar etmiş olurdu.» cümlesi de: «Âyetteki: şirk koşmamak, çalmamak ve zina etmemek şartını ikrar eden şer'î bey'atı yapmış olur» manasınadır.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Kadınların bey'atı el vermek sureti ile değil, yalmz sözledir. Erkeklerin ise hem söz hem de el ele tutuşmak sureti ile olur.
2- îhtiyâç ânında ecnebi bir kadının sözünü dinlemek, sesini işitmek mubahdır.
3- Ecnebi bir kadının cildine dokunmak caiz değildir. Meğer ki, hekimlik, kan aldırmak, diş çıkartmak gibi bîr zaruret ola! Bu takdirde caiz olur; çünkü zaruretler memnu' olan şeyleri mubah kılar.

22- Gücünün Yettiği Hususta Dini Eyip Îtaat Şartı Île Bey'at Babı

90- (1867) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuieybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Lâfız İbni Eyyûb'undur. (Dediler ki): Bize İsmâîl —bu zât İbni Ca'ferMir— rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdulah b. Dînâr haber verdi, ki kendisi; Abdullah b. Ömer'i:
Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dinleyip itaat şartı ile bey'at ediyorduk. Bize : «Gücünün yettiği hususta» buyururdu; derken işitmiş.
Bu hadîsi Buhâri «Ahkâm» bahsinde tahrîc etmiştir.
«Gücünün yettiği hususta» mânâsına gelen kelimesi yalnız
Müstemlî ile Serahsî1 nin rivayetlerinde burada Jİduğu gibi müfred zikredilmiştir. Başkalarının rivayetlerinde «Gücünüzün yettiği hususta» şeklinde cemi' olarak nakledilmiştir.
Nevevî bu kelimeyi müfred mütekellim yânî «gücümün yettiği hususta» mânâsına almış ve şöyle demiştir: «Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetine olan sonsuz şefekat ve merhametin dendir. Ümmetinden biri takat getiremiyeceği bir bey'atın umûmuna girmesin diye onlara (gücümün yettiği hususta) demeyi öğrenmiştir.
Hadîs-i Şerîf, gücünün yetmeyeceği bir işe özenen kimseye: yapamayacağın işe özenme! demenin caiz olduğuna delildir. Ve mânâ itibarı ile «gücünüzün yeteceği işleri iltizâm edin!» hadîsi gibidir.

23- Bülüğ Yaşını Beyan Babı

91- (1868) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Nâii'den o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş:
Uhud harbi günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni harb-te teftiş etti. (O zaman) on dört yaşında idim. Bana müsaade etmedi. Beni Hendek günü de teftiş etti. (O zaman) onbeş yaşında idim. Ve bana müsâade etti. Nâfi' demiş ki: Bunun üzerine Ömer b. AbdilâzîzJin yanına gittim. O gün halîfe idi. Ve kendine bu hadîsi söyledim. Ömer:
— Gerçekten bu, küçüklükle büyüklük arasında bir sınırdır. Dedi; ve me'murlarma: onbeş yaşında olan kimseye asker aylığı bağlamalarını yazdı. Bu yaştan aşağı olanı çocuklara katın! Dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ebü Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. İdrîs ile Abdurrahîm b. Süleyman rivayet ettiler. H. Bize Muhammed b. Müsennâ dalıi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvehlıâb (yâni Sekafi) rivayet etti. Bunlar hep birden Ubeydullah'dar bu İsnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız onların hadîsinde : «Ben on dört yaşında idim, de beni küçük gördü.» ifadesi vardı.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbifş - Şehâdât» da; îbni Mâce «Hudûd» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Bulûğ yaşından murâd : Harbde ve diğer iğlerde sahibine erkek hükmü verilen yaştır. Erkeklerin ihtilâm olmakla, kadınların hays görmekle bulûğa erdiğinde ulemâ müttefiktir. îhtilâmı geciken erkeklerle hayz görmesi geciken kadınlar hakkında ihtilâf edilmiştir. Bâzıları erkeklerin onyedi veya onsekiz yaşında baliğ sayılacağını, kadınlarda ise gebe kalmak gibi şeylerin, bulûğa alâmet olacağını söylemişlerdir.
imâm Şafiî, imâm Ahmed , Evzaî, Ibni Vehb ve Hanefîler'den îmâm Ebû Yûsuf 'la îmâm Muhammed bulûğ yaşını onbeş sene olmakla sınırlandırmış; ve: «Erkek, kadın onbeş yaşını tamamlayınca mükellef olurlar. Artık ihtilâm olmasalar bile ibâdetlerin farz olması ve saire gibi hükümler onlar hakkında da câridir. Bu yaşta bir oğlana ganimetten erkek hissesi verilir. Küffardan onbeş yaşında olanları öldürmek caiz olur.» demişlerdir.
îmâm A'zam bulûğ yaşının kadınlarda onyedi, erkeklerde on dokuz, bir rivayette onsekiz olduğunu söylemiştir, ki Sevrî'nin kavli de budur.

Hadis-i Şerifden Bundan Maada Şu Hükümler de Çıkarılmıştır :

1- Ordu kumandanı harbden evvel askerini teftiş eder. Ve harbe elverişli olmayan askerleri geri çevirir. Ancak Hanefîler'le Mâlikîler'e göre bulûğa yaklaşmış (murâhik) çocuklar harbedebilecek kadar güçlü kuvvetli olurlarsa orduya alınabilirler,
2- Bu hadîs Hendek harbinin dördüncü hicrî yılda olduğuna delildir. Sahih olan da budur. Bâzı târih ve siyer uleması hicretin beşinci yılında olduğunu söyiemişlerse de hadis-i şerif bu kavli reddetmektedir. Çünkü ulemâ Uhud harbinin hicretten üç sene sonra vuku' bulduğunda müttefiktirler. Bu hadîsde ise Hendek harbinin ondan bir sene sonra olduğu bildiriliyor.

24- Ellerine Geçeceğinden Korkulduğu Zaman Mushafla Küffar Diyarına Gitmekten Nehi Babı

92- (1869) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Nâü'den dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer'den naklettiği şu hadîsi okudum: Abdullah şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kur'ânla düşman toprağına gid ibnesini yasak etti.

93- (...) Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbnl Rumh dahî rivayet etli. (Dedi ki): Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi ki, düşmanın eline geçer endîşesi ile düşman toprağına Kur'ân-ı Kerimle gidilmesini yasak edermiş.

94- Bize Ebu'r-Rabî' El-Atekî ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Hammâd, Eyyûb'dan o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'de naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'anla sefer etmeyin! Çünkü ben onun düşman eline geçmeyeceğinden emin değilim.» buyurdular.
Eyyûb : «Gerçekten düşman onu ele geçirdi; ve onunla size münâzea ettiler.» demiş.

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail (yâni tbni Uleyye) rivayet etti. H.
Bize İbni EM Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân ile Se-kafî rivayet ettiler. Bunların hepsi Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. 0.
Bize İbni Râfî' dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dahhâk (yâni İbni Osman) haber verdi. B râvîlerin hepsi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selîem)'den naklen rivayette bulunmuşlardır.
İbni Uleyye ile SakafTnin hadîsinde : «Çünkü ben korkarım.» cümlesi, SüfyânJIa Dahhâk b. Osman'ın hadîslerinde ise :
«Düşmanın elîne geçer korkusu ile..» ifâdesi vardır.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd ve lbni Mâce «Ci-hâd» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki, Küffâr memleketine mushafla gitmek, onun ellerine geçirirler de hürmetini ayaklar altına alırlar korkusundan yasak edilmiştir. Şayet İslâm ordusu muzaffer olarak küfür diyarına girer de Kur'ânı Kerim'i tahkir korkusu olmazsa mushafı oraya götürmekte kerahet kalmaz. İmâm A'zam, Buharı ve diğer bazı ulemânın kavilleri budur. Nevevi : «sahih olan da budur.» diyor.
İmâm Mâlik'le Şâfiâler 'den bir cemaata göre küfür diyarına mushaf götürmek mutlak surette memnû'dur.
Hadîs-i Şerîf'de beyan edilen illet (yâni düşmanın tahkir etmesi korkusu) Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'e efendimizin sözüdür. Mâlikîler'den bazısı onu İmâm Mâlik'in sözü zannederek hataya düşmüştür.
Kâfirlere, içinde âyet bulunan mektup yazmak bilittifâk caizdir. B bâbta delil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hirakl'e yazdıj nâmedir. Kaadî lyâz'm beyanına göre İmâm Mâlik'le d ğer bâzı ulemâ, üzerinde besmele yazılı veya Allah Teâlâ zikredilen altı ve gümüş paralan küffara vermek suretile ile muamelede bulunmayı kf rih görmüşlerdir.

25- Atlar Arasında Koşu ve Onları İdmana Çekme Babı

95- (1870) Eize Yahya b. Yahya Et-Temimî rivayet etti. (Dedi ki) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi vs Sellem) idmanlı atlarla HafyâMaı koşu yaptı. Müsabakanın sonu seniyyetü'I-Vedâ' idi. İdman görmeyen ailar arasında da Seniyye'dcn Benî Züreyk mescidine kadar koşu yaptı. İbn Ömer, burada müsabaka yapanlar arasında idi.

(...) Bize yine Yahya b. Yahya ile Mıihanımed h. Rumh ve Kuteybe b. Saîd, Leys b. Sa'dMan rivayet ettiler. H.
Bize Halef b. HİşâM ile Ebu'r-Rabî' ve Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Hammâd —bu zât tbni Zeyd'dir— Eyyûb'da rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet elti. (Dedi ki): Bize İsmail, Eyyûb'-dan [23] rivayet etti. H.
Bize tbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H-
Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile Ubeydullah b. Saîd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Yahya —ki El-Kattân'dır— rivayet etti. Bunların hepsi Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bana Alî b, Hucr ile Ahmed b. Abde ve tbni Ebî Ömer de rivayet
ettiler. (Dediler ki): Bize Süfyân, t&mâîl b. Ümeyye'den rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki): Bize AbdÜrrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) Bana Mûsâ b. Ukbe haber verdi. H.
Bize Hârûn b. Saîd El-Eylî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Üsâme (yânı İbni Zeyd) haber verdi.
Bu râvileriıı hepsi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, naklen Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuşlardır.
Eyyûb'un, Hammad'la İbni Uleyye tarafından rivayet olunan hadîsinde şuna ziyade etmiştir: «Abdullah dedi ki: Ben geçmiş olarak geldim. At beni m esc i d den atlattı.»
Bu hadîsi Buhâ'rî «Kitabü's-Salât» ile uKitâbü'l-Megâzî» de; Ebû Dâvûd Cihâd» da; Nesâî «HayI» de muhtelif râvîlerden tahrî etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu müsabakaya «Sekb» nâ-mmdaki atı ile iştirak etmiştir.
Sekb: Yürük yânî hızlı koşan mânâsına gelir. Bu hayvanın alnı sakar, üç bacağı sekirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu B e -nî Fezâre kabilesine mensûb bir bedeviden satın almıştı. Üzerinde ilk gaza ettiği at budur. îlk koşuya da bununla iştirak etmiş ve herkezi

geçerek müslümanları sevindirmiştir.
Atın idmanı, evvelâ semizleyinceye kadar beslemek, sonra çeşitli vesilelerle onu terleterek yağını eritmek ve zayıflatmakla olur. Böylece hayvan hafifler; et ve sinirleri kuvvetlenir.
Hafyâ' yâhud Hayfâ' : Seniyyetü'1-Vedâ' denilen yere 5-6 veya 7 mü uzaklıkta bir mevki'dir.
Seniyyctü'Jı-Vcdâ': Veda yolu demektir. Bu yer Medine 'hin ke-hanndadır. Medine 'den çıkan yolcular buraya kadar uğurlandıklan için ona bu İsim verilmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- At yarışı yapmak ve yarış için atı idmana çekerek gerektiğinde harbte faydalanmak için hazırlamak biîittifâk caizdir. Hattâ Şafiî1erıden bir rivayete göre sünnettir; mubah olduğunu söyleyenler de olmuştur. Câhiliyyet devrinde araplar bunu yaparlardı. İslâmiyet dahî meşru' kılmıştır. Müsabaka atlara mahsus da değildir. Hadîs-i Şerîf Ödül-süz müsabakaya hamledilmiştir. Fukaha bu hususta bir takım şartlar beyân etmişlerdir. Meselâ taraflardan birinin ortaya Ödül koyması caizdir; fakat iki tarafın da ödül koyması kumar olur ki caiz değildir. Meğer ki aralarında Üçüncü bir muhallil ola! Tafsilat fıkıh kitaplarmdadir.
îbni Tin'in beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) atlar arasında yanş tertib etmiş; ve birinciye üç yemen kumaşı, ikinciye İki, üçüncüye bir kumaş, diğerlerine de derecelerine göre altın ve gümüş hediyyeler vermiş; hepsine hayır duada bulunmuştur.
2- Hayvanı ıslah için aç tutmak caiz; fakat işkence için aç tutmak yasaktır.
3- Koşuda mesafe tayini caizdir.
4- Mescide, yaptıran şahsa izafetle: filânın mescidi demek caizdir.
Diğer sâlih ameller de sahiplerine izafe edilebilirler.

26- «Kıyamet Gününe Kadar Hayır Atların Alınlarındadır.» Hadisi Babı

96- (1871) Bize Yahya b. Yahya rivayet etli. (Dedi ki): Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) : «Kıyamet gününe kadar hayır atların ahnlarındadrr.» buyurdular.

(...) Bize Kuteybe ile Rumh da Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ahy b. Müshirle Abdullah b. Numeyr rivayet ettiler. H.
Bize îbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Hârûn b. Saîd El-Eylî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Üsâme rivayet etti. Bunların heps Nâfi'den, o da îbni Ömer'den, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Mâlikin Nâfiden rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır. ,

97- (1872) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî ile Salih b. Hatim b. Ver-dân hepsi birden Yezîd'den rivayet ettiler. Cehdamî dedi ki: Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yûnus b. Ubeyd, Amr b. Saîd'den, o da Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr'den, o da Cerîr b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i parmağı ile bir atın alnını örüyor ve :
«Atların alınlarına kıyamet gününe kadar hayır düğümlenmiştir. Ecir ve ganîmet!» buyuruyorken işittim.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmâîl b. İbrahim rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Süfyân'dan rivayet etti. Her iki râvî Yûnus'dan bu isnâdfa bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

98- (1873) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zekeriyyâ, Âmir'den o da Urvetü'l-Bârikî'den [24] naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Resulü İlah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Atların alınlarına kıyamet gününe hayır düğümlenmiştir. Ecir vey ganimeti» buyurdular.

99- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Fudyl ile İbnİ İdrîs, Husayn'dan, o da Şa'bîMen, o da Urvetü' Bârıkî'den naklen rivayet ettiler. Şöyle demiş :
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır atların alınlarına düğümlenmiştir.» buyurdu. Kendilerine*'
— Yâ Resûlallah! Bu ne iledir? Denildi.
«Kıyamet gününe kadar ecir ve ganimet!» buyurdular.,

(...) Bize bu hadisi Ishâk b. İbralıîm de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr Husayn'dan bu isnâdla haber verdi . Şu kadar var ki O : «Urve b Ca'd» dedi.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Halef b. Hişam ve Ebû Bekir b. Ebi Şeybe toptan EbuJl-Ahvas'dan rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b, İbrahim ile İbni Ebî Ömer, ikisi birden Süfyân'dan rivayet ettiler. Bunların hepsi Şebîb b. Garkade'den, o da Urvetü'I· Bânkî'den, o da Peygamber (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmişlerdir. Ama «Ecir ve ganimet!» cümlesini anmamıştır. Süfyân'm hadîsinde: «Urvetü'l - Bârıkîden işitmiş; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmiş..» cümlesi vardır.

(...) Bize Ubeydullalı b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize İbnİ'l - Müsennâ Üe tbıı i Beşşâr dahi rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Her iki râvî Şu'be'den, o da Ebû İshâk'dan, o da Ayzâr b. Hureys'den, o da Urvetü'bnül - Ca'd'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu isnâdla

rivayet etti. Ama: «Ecri ve ganimeti!» ifâdesini anmadı.

100- (1874) Bize yine Ubeydullah b. Muâz rivayet et i. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. Her iki râvî Ştrbe'den, o da Ebu'l-Tcyyâh'dan, o da Enes b. Mâlik'den-naklen rivayet etmişlerdir. Enes şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bereket atların alınlarındadır.» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid (yâni İbni'l-Harîs) rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Velîd de rivayet elti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. CaJfer rivayet etti. Her iki râvî demişler ki: Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'dan rivayet etti. O da Enes'i Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Seî-îem) 'den bu hadîsin mislini rivayet ederken dinlemiş.
Bu hadîsin İbni Ömer ve Urve rivayetlerini Buharı" «Cihâd» bahsinde; Urve rivayetini Tirmi zi ile îbni Mâce «Cihâd» da; Nesâî «Hayl» bahsinde; Enes rivayetini Buharı «Kitâbü'I-Cihâd» ile «Alâmâtü'n-Nüb Üvve» de; Nesâî «Hayl» de tahric etmişlerdir.
Atın alnından murad: Alnına sarkan yelesidir. Hattâbî ve diğer bâzı âlimler alın kelimesinin atın bütününden kinaye olduğunu söylemişlerdir. «Hayır düğümlenmiştir.» cümlesinden murâd: hayır onlardan, düğümlenmiş gibi ayrılmaz demektir. Burada bir istiâre-i mek-niyye vardır. Çünkü hayır mahsûs şeylerden değildir kî, alının üzerine düğümlensin. Lâkin burada aklî olan şey, hissinin cinsine katılmış ve mubâlega yolu ile hissiye verilen hüküm ona da verilmiştir. Alını zikretmek istiareyi tecrîd içindir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Gaza için at beslemek müstehabtır.
2- Böyle bir atın hayır ve fazileti kıyamete kadar bakîdir. Gerçi bir hadisde uğursuzluğun atda da olabileceği bildirilmişse de ondan murad gaza için beslenmeyen atdır. Yahud hayırla uğursuzluğun ikisi de bir atda bulunur manasınadır. Zira hadîs-i şerîfde hayır, ecir ve ganimet diye tefsir edilmiştir. Bununla beraber o atla teşe'üm de edilebilir.
3- Cihâd kıyamete kadar bakidir.
4- Bir kimsenin cihâd için hazırladığı atma hizmet etmesi müstehabtır.

27- Atın Sıfatlarından Hoşa Gitmeyeni Babı

101- (1875) Bize Yahya b. Yalıya i/e Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Züheyr b. Harb ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Yahya: bize haber verdi tâbirini kullandı, ötekiler: Bize Vekî' rivayet etti dediler.) (Demiş ki); Bize Süfyân, Selm b. AbdİrrahmÂn'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) atların üç ayağı sekir olanını sevmezdi. Demiş.

102- (...) Bize Muhammcd b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bana Abdurrahmân b. Bişr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdur-razzâk rivayet etti. Bunlar hep birden Süfyân'dan bu îsnâdla bu hadîsin mi&Iini rivayet etmişlerdir. Abdürrazzâk'm hadîsinde: «Sekirlik, atın sağ arka ayağında ve sol Ön ayağında yahud sağ ön ayağında ve sol oijka ayağında beyazlık olmaktır.» ifâdesini ziyâde etti.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muham-med (yânî İbni Ca'fer) rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bana Vehb b. Cerîr rivayet etti. Bunlar toptan Şu'be'den, o da Abdullah b. Yezîd En-Nehaî'den, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Vekî'in hadisi gibi rivayette bulunmuşlardır. Vehb'in rivayetinde: «Abdullah b. Yezîd'den..» ifâdesi vardır. NehaîJyi anmamıştır.
Şıkâl, burada sağ ard ayağı İle sol Ön ayağında yahud sağ ön ayağı ile sol arka ayağında beyazlık olan attır diye ta'rif olunmuştur, ki bu bir kavildir. Ebû Ubeyd ile lügat ulemasının cumhuruna göre şikâl: üç ayağı sekir, bir ayağı sâde renkle olan attır. Bu isim atın bir ayağını kasarak üç ayağının üzerinde durmasından alınmıştır. Ebû Ubeyd üç ayağı sâde, bir ayağı sekir olan ata da şikâl denildiğini söylemiştir. îbni Düreyd: «şikâl: atın bir yandaki ayaklarının sekir olmasıdır; eğer sekirlik çapraz ayaklarda olursa ona muhalif şikâl denir.» demiştir. Şikâli: atın ön ayaklarının sekriliği diye ta'rif edenler olduğu gibi, arka ayaklarının sekirliğidir diye ta'rif edenler hattâ ön ayakları ile bir arka ayağının sekirliğidir; arka ayakları île bir ön aya-' ğının sekirliğidir di3'enler de olmuştur.
Peygamber (SaUaîîahü Aleyhi ve Seîlem) 'in bu şekil atı sevmemesi bâzı âlimlere göre at köstekli İmiş gibi durduğundandır. Bir takımları : «îhtimâl Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) bu cinsi denemiş de onda aradığı necâbeti bulamamıştır.» demişlerdir. Mamafih yine ulemâdan bazılarına göre at sekir olmakla beraber alnı da sakar olursa sevimsizliği gider. Çünkü bu suretle köstekli imiş gibi gösteren hâli kalmaz.

28- Cihadın ve Allah Yolunda (Gazaya) Çıkmanın' Fazileti Babı

103- (1876) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr Umâre'den (ki bu zât İbnü'l-Ka'kaa'dır.) o da Ebû ZürVdan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah kendi yolunda (gazaya) çıkan kimseye kefil olmuştur: (Buyurur ki): Onu (çıkaran) ancak benim yolumda cihâd etmek, bana inanmak ve Peygamberlerimi tasdîk eylemek için çıkarmıştır. Şu halde o, kendisini cennete koymamı yahud alabildiği kadar ecir veya ganimet olarak içinden çıktığı evine döndürmemi benim üzerime garantilemiştir.
Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, şayet bir yara Allah yolunda acıtırsa kıyamet gününde açıldığı zamanki kılığında gelecek, rengi kan rengi, kokusu misk olacaktır. Muhammed'in nefsi yed-î kudretinde olan Allah'a yemîn olsun ki eğer müslümanlara zor gelmese, Allah yolunda gaza eden bir seriyyenİn ardından ebediyyen oturmazdım! Lâkin varlık bulamıyorum ki, onları (hayvan üzerinde) taşıyayım! Onlar da varlık bulamıyorlar. Kendilerine benden geri kalmak zor geliyor! Muhammed'in nefsi yed-İ kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî, ben Allah yolunda gaza ederek Öldürülmeyi, sonra yine gaza ederek Öldürülmeyi, sonra yine gaza ederek öldürülmeyi pek arzu ederim!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize İbni Fudayl, Umâre'den bu isnâdla rivayette bulundu.

104- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîrc b. Abdirrahmân EI-Hizâmî, Ebu'z- Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi:
«Allah, kendî yolunda cihâd eden, evinden kendisini onun yolunda cihâdla onun kelimesini tasdıkde başka hiç bir şey çıkaramayan, kimseyi cennete koyacağına yahud İçinden çıktığı evine, kazandığı ecir veya ganimetle beraber döndüreceğine kefîl olmuştur!» buyurmuşlar.

105- (...) Bize Amru'n - Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Süfyâıı b. Uyeyne, Ebu'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti :
«Eğer bir kimse Allah yolunda yaralanırsa —ki Allah kendi yolunda yaralananı pekâlâ bilir— kıyamet gününde yarası fışkırarak gelir. Honk kan rengi, koku da misk kokusu!..» buyurmuşlar.

106- (...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Mimeb-bih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri şudur: diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir ki, onlardan biri de şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Müslümanın aldığı her yara Allah yolundadır. Sonra Kıyamet gününda bu yara, vurulduğu günkü kılığında olacak, kan fışkıracaktır. Renk kan rengi, koku misk kokusu!» buyurdu. Ve Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (sözüne devamla) :
«Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, mü'minlere meşakkat vermiş olmasam Allah yolunda gaza eden hiç bir se-riyyenîn ardında oturmazdım! Ve lâkin varlık bulamıyorum kî, onları (hayvan üzerinde) taşıyayım! Onlar da varlık bulamıyorlar ki, benim arkamdan gelebilsinler. Benîm ardımdan olurup kalmaya da gönülleri razı olmuyor.» buyurdular.

(...) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti Şöyle demiş: Ben Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'i :
«Mü'minlere meşakkat vermiş olmasam hiç bîr seriyyenİn arkasında oturmazdım!...» buyururken işittim. Râvî hadîsi yukarıkilerin hadîsi gibi ve bu isnâdîa: «Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim kî Allah yolunda öldürülüp sonra diriltümeyi pek arzu ederdim...» şeklinde Ebû ZürVnm, Ebû Hüreyre'den naklettiği hadîs gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Muhammed b. Müscnnâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dülvehhâb (yânı Sekafî) rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize îbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân b. Muâ-viye rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Yahya h. Saîd'den, o da Ebû Sâlih'-den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Kesûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
«Ümmetime meşakkat vermiş olmasam hiçbir seriyyeden geri kalmamak isterdim...» buyurdular.
Râvî yukarıkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

107- (..) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah kendi yolunda (gazaya) çıkan kimseye kefîl olmuştur...» buyurdu. Râvî hadîsi «Allah feâlâ yolunda gaza eden hiç bir seriyyeden geri kalmazdım!» ifâdesine kadar rivayet etmiştir.
Bu hadîsin muhtelif rivayetlerini Buhârî: «İmân», «Vudû'» ve «Fardu'l-Humüs» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Hak yolunda gazaya çıkan kimseye Allah'ın kefil olması: lütf-u kereminden ona cennetini nasib etmesidir. Bu kefalet, Teâlâ hazretlerinin:
«Şüphesiz ki Allah mü'minlerden cennet karşılığında canlarım ve mallarını satın almıştır.» [25] âyeH kerîmesine uygundur.
İkinci rivayetteki «Onun kelimesini tasdik» den murâd: Kelime-i şe-hâdettir. Bâzıları: «Bundan murâd: mücahide va'dedüen büyük sevabı haber veren Allah kelâmını tasdik etmektir.» demişlerdir.
Allah yolunda can veren mücâhidin cennete konması hususunda Kaadi Iyâz şunları söylemiştir «İhtimâl Allah o kimseyi öldüğü anda cennetine koyar. Nitekim Teâlâ Hazretleri şehîdler hakkında: Onlar diridirler; Rableri katında onlar rızık verilir. Buyurmuştur. Hadisde de: şehîdlerîn ruhları cennettedir. denilmiştir. Bir ihtimâl de cennete hesabsiz, azâbsız, soruşuz sualsiz giren ilk bahtiyarlar ve mukarrebîn gurubu ile birlikte girmesidir. Ve sahih hadîsde de açıklandığı vecihle şehîdlik günahlarına keffâret olur.»
«Yâhud alabildiği kadar ecir veya ganimet alarak evine döndürmemi...» cümlesinin mânâsı şudur: Henüz ganimet alınmamışsa mücâhid sadece kazandığı sevabı alarak evine döner. Düşmandan ganimet alınmışsa ecirle beraber ganimetten hissesini de alır. Bu cümledeki «ev» edatı «yahud>> mânâsına değil mecazen «ve» mânâsında kullanılmıştır. Nitekim hadîsin bâzı rivayetlerinde buradaki «ev» yerinde «vav» edatı bulunmaktadır. Hadîsden murâd: cihâda çıkan bir kimseye Allah Teâlâ her hâl-ü kârda hayır vereceğini tekeffül etmiştir. Bu hayır ya şehîd olarak cennete girmekle, ya ecir kazanarak evine dönmekle, yahud hem ecir hem de ganimet alarak dönmekle tahakkuk edecektir; demektir.
Kaadî lyâz: «Bu hadîsde geçen yed gelimesi kudret ve mülk manasınadır.» diyor. Yerinde de görüldüğü vecihle yed: el demektir. Ancak Allah Teâlâ'ya nisbet edildi mi bu keilme müteşabihâttan olur. (Mânâsını Allah bilir. Ümmet bu dünyada bilemez. Selefin ulemâsı bu gibi kelime ve cümlelere mânâ vermeye kalkışmamış. Hak olduğuna inanır; mânâsını Allah'a havale eyleriz; demişlerdir. Onlardan sonra gelen bâzı âlimler müteşâbihleri yerine göre te'vîl etmişlerdir. İşte yed kelimesini kudret ve mülk diye te'vîl etmişlerdir. îşte yed kelimesini kudret ve mülk diye te'vîl bu kabildendir.)
Bu hadîsin üçüncü rivâyetindeki :
«Allah kendi yolunda yaralananı pekâlâ bilir!» cümlesi harb ve gazada ihlâs ve samimiyet gerektiğine tenbihtir. Gazada verilecek sevâb bu ihlâs ve samimiyete göre olacaktır. Şu halde Allah için, dîni için harbedenler ölseler de kalsalar da kazanacak, ganimet veya şan kazanmak yahud düşman milletten öc almak gibi maksadlarla gazaya çıkanlar sevabtan mahrum kalacaklardır. Bu cihet Mecelle'de «Bir işten maksad ne ise hüküm ona göredir.» kaidesi ile hulâsa edilmiştir.

Hadîsin zahiri, bu hükmün kâfirlerle yapılan harblere mahsus olduğunu gösteriyorsa da âsî ve bâgîler, yol kesenler ve benzerleri ile yapılan çarpışmalar da ayni hükümde dahildir.
Şehidin kıyamet gününde yarasından kan fışkırarak gelmesinin hikmeti, faziletine ve canını feda ettiğine şahidi bulunmaktır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Hadîs-i Şerif cihadın ve Allah yolunda şehîd olmanın faziletine delildir.
2- Şehîd olmayı ve keza kudreti hâricinde bir hayrı temenni etmek caizdir.
3- îki maslahat çatıştığı zaman daha mühim olanı tercih edilir.
4- Cihâd farz-ı kifâyedir.
5- Müslümanlardan kötülüğün ve meşakkatin giderilmesine çalışılır.
6- Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a., diye yemin etmen caizdir.
7- Hadîs-i Şerif Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'in ümmetine karşı beslediği şefekat ve merhamete delildir.

29- Allah Tealanın Yolunda Şehid Olmanın Fazileti Babı

108- (1877) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi kî): Bize Ebû Hâlid EI-Ahmar, Şu'be'den, o da Katâde ile Humeyd'den, onla da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen rivayet etti :
«ö/en hiç bîr nefis yoktur ki, Allah indînde bir hayrı olsun da dünyaya dönmeyi ve dünya İle onun içinde bulunan büfün varlıkların kendisinin olmasını arzu etsin. Yafnız şehîd müstesna! Çünkü o, şehîdliğin faziletini gördüğü için dönmeyi ve dünyâda tekrar Öldürülmeyi temenni eder. buyurmuşlar,

109- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ île İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Katâde'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Ben Enes b. Mâ-lik'i Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den rivaye ederken dinledim.
«Şehîdden başka cennete giren hiç bîr kimse yoktur ki, dünyaya dönmeyi ve yer yüzündeki her şeyin kendinin olmasını dilesin. Şehîd ise gördüğü ikramdan dolayı dönmeyi ve on defa Öldürülmeyi temenni eder.» buyurmuş.
Bu hadîsi Buhârî ile Tİrmizî «Cihâd» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
îsnâdı hakkında Ebû Alî El-Gassânî şunları söylemiştin «Bu isnadın zahirine göre Şu'be bu hadîsi Katâde ile Humeyd'in ikisinden, onlar da Enes 'den rivayet etmiştir. Doğrusu Ebû Hâ1id onu Humeyd'den, o da Enes'den naklen rivayette bulunmuştur. Bunu Abdülgani b. Said de böyle söylemiştir.»
Kaadî Iyâz: «Şu halde Humeyd, Katâde üzerine değil, Şu'be üzerine atfolunmuştur...» diyor.
Hadîs-i Şerif şehîdliğin faziletini gösteren en açık delillerden biridir. İbni Battal: «Bu hadîs, şehîdliğin fazileti hakkında vârid olan delillerin en büyüğüdür.» demiştir.
Şehide niçin şehîd denildiği ihtilaflıdır. Nadr b. Şümeyl'e göre şehîd diri olduğu için ona bu isim verilmiştir. Çünkü şehîdlerin ruhları islâm darına (cennete) varır ve görürler. Başkalarının ruhları ise onu ancak kıyamette görür. İbni Enbârî'ye göre ise şehidin cennete gireceğine Allah ve Melekleri şâhid oldukları için bu isim verilmiştir. Ulemâdan bazıları şehîd ruhunu teslim ederken kendisine verîlecek sevâb ve kerameti gördüğü için ona bu ismin verildiğini söylemiş; bir takımları ruhunu rahmet melekleri aldığı ve imanına şâhid oldukları için şehîd denildiğine kail olmuşlardır. Hattâ : «Şehidin §ehîd olduğuna şahidi vardır, ki o da kanıdır!» diyenler olmuştur.
Şehidin misk gibi güzel kokusu onun fazilet ve şerefini mahşer halkına duyurmak için yayılacaktır. Kanının ve cenazesinin yıkanmaması da bundandır.

110- (1878) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi kî): Bize Hâ-lid b. AbdilJâh El-Vasitî, Süheyl b. Ebî Sâüh'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e : Allah azze ve cellenin yolunda cîhâd etmeye ne muâdil olabilir? Dediler.
«Sizin ona gücünüz yetmez!» buyurdu. Bu sözü kendisine ikî veya üç defa tekrarladılar. Hepsinde : «Sizin ona gücünüz yetmez!» buyurdu. Üçüncüde:
«Allah yolunda mücâhede eden kimsenin misâli, oruç tutan, namaz kılan, Aflah'ın âyetlerine muti' bir kişi gibidir ki tâ Allah Teâlâ'nın yolundaki mücâhid donünceye kadar ne oruçtan gevşer ne namazdan! buyurdular:

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivâvet etti, (Dedi ki): Bize rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Muâviye rivayet etti. Bunların hepsi Süheyl'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «CjiMd» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Hadîs-i Şerif Hz. Ebû Hüreyre 'den ayni mânâda muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur.
Bu dahî cihâdın pek büyük fazileti olduğuna delildir. Zira namaz, oruç ve Allah'ın âyetlerine itaat en faziletli amellerdir. Mücâhid , bu amellerden bir lâhza gevşeklik göstermeyen kimse ile bîr tutulmuştur. Halbuki bu amelleri bir an gevşeklik göstermeden yapacak kimse yoktur. Onun içindir ki cihada denk bir amelin ne olacağı sorulunca Peygamber (Saîlaîldhü Aleyhi ve Selîem) :
«Sizin ona gücünüz yetmez!» buyurmuştur.
Mücâhid her hususta dâimi oruç tutan, namaz küan bir kimseye benzer. Meselâ: bu ibâdetlere devam eden kimse yiyip içmeden ve sair lezzetlerden kendini nasıl tutarsa mücahid de nefsini düşmanla çarpışmak için tahsis eder. O nasıl bir ân bıkmadan ibâdetine devam ederse, bu da bir ân ecir kazanmaktan hâli kalmaz. Sahih bir hadîsde mücahidin şahlanan atı için bile sevaplar yazılacağı bildirilmiştir.

111- (1879) Bana Hasan b. Aliy El-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Tevbe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâviye b. Sellâm, Zeyd b. Sellâm'dan naklen rivayet etti ki, kendisi Ebû Sellâm'ı şöyle derken işitmiş: Bana NuJmân b. Beşîr rivayet etti. Dedi ki :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in minberinin yanında idim Bir adam: Ben müslüman olduktan sonra hiç bir amel işlememiş olmama aldırış etmem. Yalnız hacıları sulamam müstesna! Dedi. Bir başkası :

— Ben müslüman olduktan sonra hiç bir amel işlememiş olmama aldırış etmem. Yalnız Mecid-i Haramı ta'mîr etmem müstesna! Dedi.
Başka biri :
— Allah yolunda cîhâd etmek sizin söylediğinizden efdaldıı; dedi. Bunun Üzerine Ömer kendilerini menefti. Ve
— Bu gün cuma günüdür. ResûÌüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in minberinin yanında seslerinizi yükseltmeyin! Lâkin ben cumayı kıldığını zaman içeriye girer; sizin ihtilâf ettiğiniz hususu ona sorarım! Dedi. Arkacığmdan Allah (azze ve celle) :
Siz hacıları sulamakla MescÌd-i Haramı tâmîr etmeyi Allah'a ve son güne îmân edip Allah yolunda cihâd eden kimse ile bir mi tutuyorsunuz? [26]' âyetini sonuna kadar indirdi.

(...) Bu hadîsi bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Hassan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâvi-ye rivayet etti. (Dedi ki): Bana Zeyd haber verdi ki, kendisi Ebû SeUâm'i şeyle derken işitmiş: Bana Nu'mân b. Beşîr rivayet etti (Dedi ki): Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "m minberi yanında idim...
Râvî bu hadîsi, Ebû Tevbe'nin hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Görülüyor ki ashabdan bâzıları islâmda en makbul amelin ne olduğunda ihtilâf etmişler, içlerinden birisi bunun hacılara su vermek olduğunu, diğeri Kâ'be'yi ta'mîr etmenin daha makbul sayılacağını söylemiş; üçüncü biri cihâdın ikisinden de hayırlı olduğunu ileri sürmüştür. İnen âyet-i kerîme üçüncü zâtın haklı olduğunu meydana çıkarmıştır.
Hadîs-i Şerîf. cumada ve diğer günlerde mescidlerde yüksek sesle konuşmanın mekruh olduğuna, keza insanların toplu bulunduğu yerlerde bilir bilmez, bağırıp çağırmanın doğru olmadığına delildir. Bunun sebebi, gürültünün namaz kılanlarla zikredenleri yamltmasıdır.

30- Allah Yolunda Sabah ve Akşam Seferlerinin Fazileti Babı

112- (1880) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'ııeb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'deıı, o da Enes b. Mâlik'deı naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah yolunda bir sabah veya akşam seferi dünyâdan ve bütün dünya vakhklarmdan daha hayırlıdır.» buyurdular.

113- (1881) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dülâziz b. Ebî Hâzim, babasından, o da Sehl b. Sa'd Es-Sâıdî'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi!
«Kulun Allah yolunda yürüdüğü sabah yürüyüşü dünyâdan ve bütün dünya varlıklarından daha hayırlıdır.» buyurmuşlar.

114- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Vefcf, Süfyân'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd Es-Sâidî'den, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti.
«Allah yolunda bîr sabah veya akşam yürüyüşü dünyadan ve bütün dünya varlıklarından daha hayırlıdır.» buyurmuşlar.

114- (1882) Bize îbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mer-vân b. Muâviye, Yahya b. Said'den, o da Zekvân b. Ebî Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Saîîaila-hü Aleyhi ve Seîlem) :
«Ümmetimden bir takım adamlar olmasa...» buyurdular. Ve râvî hadîsi rivayet etmiştir. Bu hadîsde şu cümle de vardır:
«Allah yolunda bir akşam veya sabah yürüyüşü dünyadan ve bütün dünya varlıklarından daha hayırlıdır.»

115- (1883) Bize Ebû Bekir b. Efeî Şeybe ile İshâk b. İbrahim ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir'le İshâk'ın'dır, (İshak Bize haber verdi tâbirini kullandı. Ötekileri: Bize EI-Mukri' Abdullah b. Yezîd rivayet etti; dediler.) O Saîd b. Ebî EyyûVdan nakler rivayet etmiş: (Demiş ki): Bana Şurahbîl b. Şerîk El-Maâfirî, Ebû Abdirrahmân El-Hubulî'den rivayet etti. Şöyle demiş: Ben Ebû Eyyûb' şöyle derken işittim; Resûlüllah (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah yolunda bir sabah veya akşam yürüyüşü, üzerine güneş doğmuş batmış her şeyden daha hayırlıdır.» buyurdular.

(...) Bana Muhammed b. Abdilfâh b. Kuhzâz ri\âyet etti. (Dedi ki): Bize Aliy b. Hasan, Abdullah b. Mübârek'den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Saîd b. Ebî Eyyûb ile Hayve b. Şureyh haber verdiler. Bunlardan her biri dedi ki: Bana Şurahbîl b. Şerîk, Ebû Abdirrahmıân El Hubulrden naklen rivayet etti ki, kendisi Ebû Eyyûb EI-Ensârî'yi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu...» derken işitmiş Hadîs yukarıki-nin tamamîle mislidir.
Bu rivayetleri Bu har î «Cihâd» bahsinde tahric ettiği gibi bâzılarını Nesâî ve îbni Mace de tahrîc etmişlerdir. Tirmizî bu mânâda Hz. îbni Abbâs 'dan rivayet olunan bir hadîsi nakletmiş ve: «Bu hadis hasen garîbtir.» demiştir.
Gadve : Gündüzün evvelinden zeval vaktine kadar, ravha da zevalden geceye kadar yürüyüş demektir. Bu isim verilmek için yürüyüşün mutlaka yürüyenin köyünden veya kasabasından baş'aması şart değildir. Gaza yolunda bulunan kimsenin akşamda sabanda yaptığı her yürüyüş ve gezinti gadve ve ravhadır.
Hadîsin mânâsı şudur : Allah yolunda yapılan sabah ve akşam yürüyüşlerinin fazilet ve sevabı bütün dünya nimetlerinden daha hayırlıdır. Yâni bütün dünya nimetleri bir kişinin olsa Allah yolunda yapılan bir tek sabah veya akşam yürüyüşüne denk olamaz. Çünkü dünya nimetleri geçici âhiret nimetleri ise ebedîdir.
Kaadî Iyâz şöyle demiştir: «Bu hadîs ile o mânâda âhiret işlerini ve sevabını dünya işleri ile temsil eden diğer hadîsler için şöyle denilmiştir: Bir insan bütün dünya varlıklarına sahib olsa da onları âhiret umuruna sarf etse yine âhiret işlerinin sevabı dünya varlıklarından hayırlıdır. Yoksa bu hadîs mutlak surette fânîyi bakîye kıyas değildir.»
El-Mühelleb'e göre hadîsden murâd: «Cennette bir sabah yürüyüşü kadar az bir zamanın sevabı bütün dünya zamanlarından daha hayırlıdır.» demektir. Yânı âhîretin kısa zamanı dünyanın uzun zamanından daha hayırlıdır. Hâsılı maksad, cihâdın büyüklüğünü anlatarak ona teşvîkde bulunmaktır. Binaenaleyh bir insan dünyalara mâlik olan zengine değil, Allah yolunda sabah veya akşam yürüyüş yapan gaziye im-renmelidir.

31- Allah Tealanın Cennette Mücahid İçin Hazırladığı Derecelerin Beyanı Babı

116- (1884) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Hânî El-Havlânî, Ebı Abdirrahmân EI-Hubulî'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yâ Ebâ Saîd! Her kim Rabb olarak Allah'a, dîn olarak İslama, Peygamber olarak da Muhammed'e razı olursa o kimseye cennet vâcibtİr.» buyurmuş. Ebû Saîd buna şaşmış ve :
— Bunları bana tekrarla yâ Resûlâllah! Demiş. O da tekrarlamış. Sonra :
«Başka bir şey var kif onunla cennete bir kul yüz derece yükseltilir. Her iki derecenin arası yerle gök arası gibidir.» buyurmuş. Ebû Saîd :
— Nedir o yâ Resûlâllah? Diye sormuş.
«Allah yolunda cihâddır; Allah yolunda cihâddir!» buyurmuşlar.
Bu hadîs hakkında Kaadi Iyâz şunları söylemiştir; «Bundan zahirî mânâsı kasdedilmîş olması muhtemeldir. Bu takdirde buradaki derecelerden murâd, görünürde bir birinden yüksek olan menzillerdir Bu da cennet menzillerinin sıfatıdır. Nitekim cennet köşklerinin sahihleri hakkında: onlar birbirlerine parlak yıldız gibi görünürler, buyurul-muştur.
Hadîsden manevî yükseklik kasdedilmiş olması da muhtemeldir, ki bu yükseklik insanın hâtır-u hayâline gelmeyen ve mahlûk sıfatında olmayan büyük ihsanlar ve bol nimetlerdir. Allah'ın cennet ehline lütul buyurduğu nimet ve kerametlerin nevî'leri bir birinden çok farklıdır. Fa-zîlet hususunda bunların bir bîrinden uzaklığı yerle gök arası gibi olur. Ama birinci ihtimâl daha açıktır.» Nevevî, Kaadînin sözlerini tasdik etmiştir.

32- Allah Yolunda Öldürülen Kimsenin —Borç Haric-Bütün Günahlarının Affedilmesi Babı

117- (1885) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bizt Leys, Saîd b, Saîd'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da Ebû Katade'den, naklen rivayet etti ki, Abdullah, Ebû Katâde'yi Resûlüllah (Sal-lallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den rivayet ederken dinlemiş. Peygamber (Sal lallahü Aleyhi ve Sellem) aralarında ayağa kalkarak onlara :
Allah yolunda cihâdla îmânın amellerin en faziletlisi olduğunu söylemiş Bunun üzerine bir adam kalkarak :
— Yâ Besûlâllahî Ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülsenı günahlarım affolunur mu? Demiş. ResûiüIlah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) de ona :
«Evet, ihlâsla sabrettiğin halde ileri gidip gerî dönmeyerek Allah yolunda Öldürülürsen!» buyurmuş. Sonra Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Naşı/ dedin?» diye sormuş. Adam:
— Ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarım affolunur mu? demiş. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet İhlâsla sabrettiğin halde, ileri gidip geri dönmeyerek Allah yolunda öîdürülürsen!.. Yalnız borç müstesna! Gerçekten bunu bana Cibril aleyhİsselâm söyledi.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. EI-Mösennâ rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) Bize Yahya (yânî İbni Saîd), Saîd b. Ebî Saîd El-MakburîJden, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babasından naklen haber verdi. Şöyle demiş :
Bir adam Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek : Ne buyurursun, ben Allah yolunda ödlürülürsem... dedi.
Râvî, Leys'in hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.

118- (...) Bize Saîd b. Man sûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yân, Amr b. Dinar'dan, o da Muhammed b. Kays'dan naklen rivayet etti. H.
Süfyan demiş ki: Bize Muhammed b. Aclân da, Muharamed b. Kays'-dan, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babasından, o da Peygamber
(Sallaİlahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen —biri diğerinden fazla ederek— rivayette bulundu ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberde iken bir adam gelerek :
— Ne buyurursun, ben kılıcımla vururs am..,» demiş. Râvî hadîsi, Makburî'nin hadîsi gibi rivayet etmiştir.

119- (1886) Bize Zekeriyyâ b. Yahya b. Salih Eİ-Misrî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mufaddal (yânî İbni Fadâle) Ayyaş'dan —Bu zât İhni Abbâs El-Kıtbânî'dir— o da Abdullah b. Yezîd Ebû Abdirrahmân EI-Hu-bulî'den, o da Abdullah b. Arar b. Âs'dan naklen rivayet etti ki, Resû-IüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şehidin her günahı affolunur. Yalnız borç müstesna! buyurmuşlar.

120- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Yezîd EI-Mukrî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. Ebî Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ayyaş b. Abbâs El-Kıtbânî, Ebû Abdirrahmân El-Hubulî'den, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah yolunda ölüm her şeye keffâret olur; yalnız borç müstesna!» buyurmuşlar.
Bu rivayetler dahî cihâdın faziletine delildirler Görülüyor ki, cihâd kul hakkından maada bütün günahlara keffârettir. Ancak keffâret olması hadîsde beyân buyurulan şartlara riâyetledir. Bu şartlar, harbde sırf Allah rizâsı için sebat etmek, ilerlemek, geri dönmemektir. ilerleyip geri dönmemek kaydı, bir gazada ilerleyip başka gazada gerilemekten ihtiraz için olsa gerektir.
«Yalnız borç müstesna!» ifâdesi insan haklarına tenbîh içindir. Cihâd ve sair hayırlı ameller yalnız Allah hakları için keffaret olurlar. Kul haklarına keffaret olamazlar.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «Evet» cevâbını verdikten sonra «Yalnız borç müstesna!» demesi, o anda bunu vahiy yolu ile anladığına hamledilmiştir.
Nitekim «bunu bana Cibril ('Aleyhisselâm) söyledi.» ifadesi de bunu gösterir.

33- Şehid Ruhlarının Cennette Olduğunu ve Şehidlerin Rableri Katında Diri Olup Rızklandıklarını Beyan Babı

121- (1887) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ikisi birden Ebû Muâviye'deıı rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr ile İsâ b. Yûnus hep birden A'meş'den naklen haber verdiler. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Esbât ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. (Dedileı ki): Bize A'meş, Abdullah b. Mürra'dan, o da Mesrûk'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:

Abdullah'a —ki İbni Mes'ûd'dur— şu âyeti(n hükmünü) sorduk:
Allah yolunda öldürülenleri asla ölü sanma! Bilâkis onlar Rabbleri katında diri olup rızıklanmaktadırlar. [27]
Abdullah şu cevabı verdi: Bakın buraya! Biz bunu (vakti ile Peygamber efendimize sorduk da :
«Onların ruhları yeşil bir takım kuşların karnmdadır. Onların Arş'a asılı kandilleri vardır. Cennette istedikleri yerde dolaşır; sonra bu kandillere inerler. Rabbleri onlardan öyle bir haberdâr olur ki!.. Ve kendilerine : Bir şey arzu eder misiniz? diye sorar. (Onlar) :
— (Daha) ne isteyelim, işte cennette dilediğimiz yerde dolaşıyoruz! Derler. Bunu kendilerine üç defa tekrarlar. Sorulmaktan âzâde bırakılmayacaklarını görünce :
—Yâ Rabb! Ruhlarımızı bedenlerimize iade buyurmanı dileriz! Tâ ki senin yolunda bîr defa daha Öldürülelim! Derler. Ve bir hacetleri olmadığını görünce bırakılırlar.» buyurdular.
Hadîs-i Şerif muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bâzı rivayetlerde «onların ruhları kuşların kursaklarındadır.» denilmiş; imâm Mâlik «El-Muvatta'» adlı eserinde «Mü'mİnin ruhu bir kuştur.» şeklinde rivayet etmiş; Kata'de 'den nakledilen bir rviâyette «beyaz kuş suretin-dedir» denilmiştir. Kelâm ulemâsından bâzıları ((Kuştur» veya «kuş su-retindedir.» rivayetlerini daha doğru bulmuştur. Zâten ekserî rivayetler de bu şekildedir.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Bunu bâzıları baîd görmüş; bir takımları ise red ve inkâr etmemişlerdir. Zâten burada inkâr edilecek bir şey yoktur. İki şey arasında fark da yoktur. Belki «Kuştur» yahud ((Kuşun karnmdadır.» rivayeti mânâ itibarı ile daha sahihtir. Burada kıyas ve akılların hüküm salâhiyeti yoktur. Bunların hepsi caiz görülen şeylerdendir. Allah bu ruhu mü'minden yahut şehîdden çıktıktan sonra kandillere veya kuşların karınlarına yahud dilediği her hangi bir yere koymak isterse bu olur; koyar; baîd de görülmez; hele de ruhların cisim olduğu kabul edilirse!..
Demliyor ki: îkrâm veya azâb gören ruhlar, bedenin bîr cüz'üdur. Onda rûh kalır. Elem ve azabı yahut lezzet ve nimeti duyan odur. Yâ Rabbî beni dünyaya döndür diyecek de odur. Cennet ağaçları arasında dolaşacak dahî odur. O halde bu parçanın kuş şekline sokulması yahud kuş karnına konulması; Arş altında kandillere asılması ve sair Allah'ın dilediği şeyler imkânsız değildir.
Ulemâ ruhla nefsin aynı mânâya gelip gelmediğinde de ihtilâf etlerdir. Birçok meânî ulemâsı ile bâtın ilmi ve kelâm uleması: Ruhun hakikati bilinmez; onu tavsif etmek de doğru değildir; o kulların bilmediği şeylerdendir; demişler: (De kî: Rûh RabbİminişidirA,) âyeti ile istidlal etmişlerdir.
Feylesoflar taşkınlık ederek ruhun yokluğuna kail olmuşlardır. Doktorların ekseriyeti ruhun bedene dağılan latif bir buhar olduğunu söylerler Üstadlarımızdan birçoğu: rûh hayattır, demişlerdir. Diğerleri: Rûh latîf bir takım cisimler olup cismi sarmıştır. Cisim onunla yaşar; onun ayrıldığı an cismi öldürmek Allah Teâiâ'nm âdetidir; demişlerdir...»
Kaadî îyaz'in sözü burada sona erdi. Nevevî : «Bizim ulemâmıza göre rûh, bedene girmiş lâtif bir takım cisimlerdir; bu cisimler bedenden ayrıldı mı insan ölür.» diyor.
Ulemâ ruhla nefsin aynı mânâya gelip gelmediğinde de ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre ikisi bir mânâyadır. Bîr takımları nefis kandır demiş; bâzıları da nefsin hayât demek olduğunu söylemişlerdir.
Kaadî İyâz'm beyanına göre tenasüh yani ruhların bir bedenden başka bir bedene geçebileceğine, güzel suretlere girerlerse nîmet ve ikram, çirkin suretlere girerlerse azâb göreceklerine kaail olan bazı mülhidîer, bu ve benzeri hadîslerle istidlal etmiş ve: «sevap, ikab bundan ibarettir.» demişlerse de bu kavil açık bir dalâlet ve şeriatın isbât ettiği haşır, neşir, cennet ve cehennem gibi hakikatleri inkârdır.
Allah Teâiâ'nm cennete girenlere :
«Bîr şey arzu eder misiniz?» diye sorması onlara yapılan ikram ve ihsanda mubâlega içindir. Yoksa kendilerine bir insanın hatırından bile geçmeyen nimetler ihsan etmiştir. Bundan sonra daha ziyadesini istemeye teşvik buyuracak fakat onlar bu verilenden daha fazlasını bulamayarak ruhlarını bedenlerine döndürmesini zîrâ Allah yolunda can vererek bundan lezzet almak istediklerini söyleyeceklerdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Cennet yaratılmış ve hâlen mevcuddur. Ehl-i Sünnetin mezhebi budur. Mu'tezile ile diğer bid'at fırkalarından bazılarına göre hâlen cennet mevcud değildir. Cennet Kıyamette yaratılacaktır.
Bunlar : «Hz. Adem'in içinden çıkarıldığı cennet bu değildir.» derler. Halbuki gerek Kur'an-ı Kerîm 'in gerekse sünnetin zahirleri Ehl-i Sünnet ve hakkın lehine delâlet etmektedir.
2- Ölüler kıyametten önce sevab ve azâb görürler.
3- Ruhlar bakîdir; ölmezler. Bazı bid'at taifeleri buna da muhalefet etmişlerse de EhH Sünnetin mezhebi budur. Kur'an ve Sünnetten bütün deliller bunu isbât etmektedir.
4- Bu hadîsde bahsi geçen mü'minler şehîdlerdir. Sair mü'minlere ise akşam sabah yerleri gösterilecektir. Nitekim İbni Ömer hadîsinde beyan edilmiştir. Mamafih bâzı ulemaya göre bu hadîsden murad, azâbsiz cennete girecek olan bütün mü'minlerdîr. Böyleler! şimdiden cennete girebilirler. «Mü'minlerİn ruhları kabirlerinin avlusunda olacaktır.» diyenler de vardır.

34- Cihad ve Serhad Bekçiliğinin Fazileti Babı

122- (1888) Bize MansÛr b. Ebî Müzâhim rivayet etti. (Dedi ki-: Bize Yahya b. Hamza, Muhammed b. Velîd Ez-Ziibeydî'den, o da Zührîden, o da Atâ' b. Yezîd El-Leysî'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e gelerek :
— İnsanların hangisi efdaldir? diye sormuş da :
«Allah yolunda mah ile canı ile mücâhede eden kimsedir.» buyurmuş.
— Ondan sonra kim? demiş.
«Kuytulardan bir kuytuda Rabbi olan Allah'a ibâdet eden ve insanları kendi şerrinden âzâde bırakan mü'mindir.» buyurmuşlar.

123- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Na'mer, Ziihrî'den, o da Atâ' b. Yezîd EI-Leysî'den, o da Ebû Saîd'den naklen haber verdi. Şöyle demiş :
Bir adam : İnsanların en faziletlisi kimdir yâ Resûlâllah? Dedi.
«Allah yolunda malı ile canı ile mücâhade eden mü'mindir.» buyurdu. — Ondan sonra kim? Diye sordu.
«Sonra kuytulardan bîr kuytuya çekilmiş; Rabbine ibâdet eden ve insanları kendi şerrinden âzâde bırakan adamdır.» buyurdular.

124- (...) Bize Abdulah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Yûsuf, Evzâî'den, o da İbni Şihâb'dan bu isnadla haber verdi. O : «Bir kuytuda bîr adam..» demiş; «sonra bir adam..» dememiştir.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ne-sâî «Cihâd» bahsinde; îbnl Mâce uKitâbüJl-Fiten» de muhtelif râvüerden taiırîc etmişlerdir.
Hadîs-i Şerif âmm-ı mahsustur. Ve : «Allah yolunda malr İle canı ile mücâhede eden kimse insanların en iyilerindendir » manasınadır. Yoksa ulema ve sıddîklar daha faziletlidirler. Nitekim bu hususta hadisler vârid olmuştur. Nesâî'nin bir rivayetinde :
«İnsanların en hayırlılarından bir adam...» denilmiştir.
Şi'b : İki dağ arasındaki aralıktır. Ancak burada hassaten bu mânâ kasdedilmemiştir. Murâd tenha ve insanlardan uzak yerdir. Vadiler ekseriyetle insandan hâli olduğu için (şi'b) kelimesi misâl olarak zikredilmiştir.
Bu hadîs tenhada yalnız yaşamayı insanlar arasına karışmaktan evlâ görenlere delildir. Mesele ihtilaflıdır. Ekseri ulemâya göre fitneden emin olmak şartı ile insanlarla ihtilâl etmek efdaîdir. Bâzı taifeler uzletin yâni tenhada ayrı yaşamanın daha faziletli olduğuna kaildirler. Cumhur bunlara cevap vermiş: «Bu hadîs fitne ve harb zamanlarına hamlediîmiştir. Yahut'insanlarla iyi geçinemeyen kimse hakkındadır.» demişlerdir. Tirraizi'nin «Zühd» babında rivayet ettiği bir hadîs de cumhura delildir. Mezkûr hadîsde :
«İnsanlarla İhtilât edip eziyetlerine katlanan mü'minin ecri, insanlarla ihfilât etmeyen ve eziyetleri-.e sabır göstermeyen mü'minin ecrinden daha büyüktür.» buyuru!maktadır.
Ayni hadîsi İbni Mâce dahî rivayet etmiştir.
Gelmiş geçmiş bütün peygamberler, sahabe, tabiîn, ulemâ ve sulehâ hep insanlarla ihtuat etmiş; bundan cuma ve cenazelere iştirak, hastaları dolaşmak ilim ve zikir meclisleri gibi faydalar istihsal etmişlerdir.

125- (1889) Bize Yahya fa. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâzîz b. Ebî Hâzim, babasından, o da Ba'ce'den, o da Ebû Hiireyre'den, o da Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'den onun şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«İnsanların en hayırlı yaşayanlarından biri: Allah yolunda atının dİzgi-nîn tutup onun sırtında uçan, düşman sesi veya düşmana hücum feryadı İşittikçe o at üzerinde uçan, Öldürmeyi ve Ölümü, ümîd edilen yerlerinde arayan adamdır. Yahud şu tepelerden bir tepenin üstünde veya şu vadilerden bir vâdînin içinde bir koyun sürücüğünün İçinde bulunup namazını kılan, zekatını veren ve eceli gelinceye kadar Rabbına ibâdet eden, insanlara hayırdan başka bîr şey yapmayan kimsedir.»

126- (...) Bize bu hadisi Kuteybe b. Saîd de, Abdülâzîz b, Ebî Hâ-zim ile Ya'kûb (yânî İbni Abdirrahmân El-Kaarî) den naklen rivayet etti. Her ikisi Ebû HâzimJden bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. O Yahya'nın rivayeti hilâfına: «Ba'ce b. AbdiIIâh b. Bedr'den» bir de : «Şu vadilerden bir vâdîde..» demiştir.

127- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ziiheyr b. Harb ve Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Vekî' Üsâme b ZeydMen, o da Ba'ce b. AbdiIIâh ElCühenî'den, o da Ebû Hüreyre'-den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Eb Hâ-zim'in Ba'ce'den rivayet ettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuş ve : «Vadilerden bir vâdîde..» demiştir.
«Atının dizginini tutup onun sırtında uçan..» ifadesinin mânâsı: cihâd için hazır vaziyette bulunup gerektiğinde atının sırtında uçar gibi sür'atle harbe koşan kimsedir..'demektir. İbarede teşbîh-i belîg vardır.
Hey'a : Düşman geldiği zaman yükselen ses; fezea ise*, düşmana hücum için davranmakta.
«Ölümü, ümîd edilen yerlerinde arayan adamdır.» cümlesinden: şe-hid olmayı son derece arzu ettiği için ölerek şehîd olacağı yeri adetâ arayan adamdır, .manası kasdedilmiştir.
Hadîs-i Şerif cihâd ile serhad bekçiliğinin ve şehîd olmaya hırs göstermenin faziletine delildir.

35- Birbirlerini Öldüren İki Adamın Cennete Gireceklerini Beyan Babı

128- (1890) Bize 'Muhammed b, Ebî Ömer Eh Vekkî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'racJdan, o da Ebû Hü reyre'den naklen rivayet etti ki, ResûlüIInh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Alfah ki kimseye güler (muamelesi yapar.) Biri diğerini Öldürür; ikisi de cennete girer.» buyurmuş. Ashâb :
— Nasıl yâ Resûlallah? Demişler.
«Biri, Allah azze ve cellenin yolunda çarpışarak şehîd edilir; sonra Al-îah kaatilin tevbesini kabul eder de müslüman olur. Ve Allah azze ve cellenin yolunda çarpışarak şehîd düşer.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekir b, Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Vekî', Süfyân'dan, o da Ebu'z Zinâd'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.

129- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb· bih'den naklen haber verdi. Hemmâm: Bize Ebû Hiireyre'nin Resûlüllah i Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri budur: diyerek bir ta-iiim hadisler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah İki kimseye güler (muamelesi yapar.) Bîri diğerini Öldürür; ikisi de cennete girer!» buyurdu. Ashâb :
— Nasıl yâ Resûlâîlah: Dediler.
«Bîri öldürülür de cennete girer; sonra Alfah Ötekinin tevbesinî kabul ederek onu İslama hidâyet eyler. Sonra (o da) Allah yolunda mücâhede ederek şehîd düşer!» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı ile Nesâî «Cihâd» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
«Yedhakü» güler demektir. Gülmek, ağlamak gibi şeyler Allah Teâlâ hakkında caiz değildir. Binaenaleyh bunlardan biri zikredüdiği zaman onun lâzımî mânâsı kasdedilir. Gülmenin lâzımı rızâdır,
Kaadî Iyâz şöyle diyor: «Burada gülmek Allah Teâlâ hakkında istiaredir. Çünkü bizim hakkımızda ma'rûf olan gülmek ona caiz değildir. Gülmek cisimlere .ve halleri değişebilen şeylere mahsustur. Allah Teâlâ ise bundan münezzehdir. Gülmekten murad: bu iki kimsenin fiillerine râzî olmak yaptıklarına sevap yazmak, onu Öğmek ve sevmek, Allah'ın meleklerinin de bunu böyle telâkki etmeleridir. Zîra bizden birimizin gülmesi ancak râzî olduğu şeye rastladığı ve rastladığına sevindiği zaman olur. Ama buradaki gülmekten murâd: Allah Teâlâ'nm o kimsenin canını almak ve kendisini cennete koymak İçin gönderdiği meleklerinin gülmesi de olabilir. Nitekim sultan birinin öldürülmesini emrettiği zaman sultan filânı öldürdü., derler.»

36- Bir Kafir Öldürüp Sonra Doğru Yolu Tutan Kimse Babı

130- (1891) Bize Yahya b. Eyyub ile Kuteybe ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler kî): Bize İsmail Cyânî İbni Ca'fer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sal-
îalldhü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kâfirle onun kaatili ebedîyyen cehennemde bir araya gelmez!» buyurmuşlar.

131- (...) Bize Abdullah b. Avn El-Hilâlî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû İshâk El-Fezâri ibrahim b. Muhammed, Süheyl b. Ebî Sâlih'-den o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cehennemde ikisi bir bîrine zarar verecek şekilde bir araya gelmezler.» buyurdu.
— Kim onlar yâ Resulâliah? Denildi.
«Bir kâfiri öldürüp sonra doğru yolu tutan mü'mini» cevâbım verdi.
Hadîs-i Şerifin birinci rivayeti hakkında Kaadî İyâz şunları söylemiştir:
«ihtimâl bu hal, cihâdda bir kâfir Öldüren kimseye mahsustur. Ve kâfiri öldürmesi günahlarına keffâret olur; hattâ onlardan dolayı hiç azâb görmez. Yahud hususî bir niyete veya hususî bir hâle göredir. Bir de o kimsenin A'râf da (cennetin dışında) evvelâ habsedilmek gibi ateş-den başka bir şeyle cezalandırılması, fakat cehenneme girmemesi dahî ihtimâl dahilindedir. Yahud ateşle cezalendınlır da kâfirlerin olmadığı bir yerde cezalandırıldığı için ikisi bir yere gelmez.»
ikinci rivâyetindeki «ikisi bir birine zarar verecek şekilde bir araya gelmezler.» ifadesini Kaadi lyâz mânâ i'tibârı ile müşkil görmek-de ve: «Bu hususta en güsel açıklama işaret ettiğimiz gibi şayet cezayı hak etti ise ikisinin ayni zamanda bir araya gelmemeleridir. Çünkü kâfirle beraber cehenneme girmek onun için ayıptır. îmânı ve o kâfiri Öldürmesi kendisine bir fayda vermemiş demektir...» mutâleasını İleri sürmektedir. Kaadi'ye göre bu rivayet mânâ itibarı île yukarıdaki «Allah iki kimseye güler «muamelesi yapar.» hadîsi gibidir. Yâni kâfir müslümanı öldürür; müslüman cennetlik olur. Sonra kâfir de müslüman olup harbde şehîd düşer. Böylece ikisi de cennete giderler. Bazıları bu rivayetin bir hangi râvî tarafından değiştirilmiş olduğuna kaaildirler. Onlara göre hadîsin doğru rivayeti «Bir mü'minİ kâfir öldürür de sonra o kâfir doğru yolu tutarsa..» şeklindedir.
Bu takdirde: «Cehennemde İkisi bir birine zarar verecek şekilde bir araya gelmezler.» cümlesi: azâb için cehenneme girmezler., mânâsına gelir...

37- Allah Yolunda Sadakanın Fazileti ve Katlandırılması Babı

132- (1892) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Ebû Amr Eş-Şeybânî'den, o da Ebı Mes'-ûd El-Ensârî'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Bir adam yularh bir dişi deve ile gelerek: Bu deve Allah yolunda (sadaka) dır., dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun sebebi İle kıyamet gününde, hepsi yularlı yedi yüz deve verilecek!» buyurdu.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dadi ki): Bize Ebû Üsâme, Zâide'den rivayet etti. H.
Bana Bişr b Hâlid de rivayet etti. (Dedi ki):) Bize Muhammed (yânı İbni Ca'fer) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti.
Her iki râvî A'meş'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.
Ulemâdan bâzılarına göze bu hadîsden murâd: yedi yüz deve sevabıdır. Mâmâfîh zahirî mânâsı kasdedilmiş de olabilir. Bu takdirde o zâta cennette, her biri yularlı yedi yüz deve verilecek, onlar binerek istediği yerde gezecektir. Nitekim cennet atları hakkında da bu mânâda hadîs vardır. Nevevî bu ihtimâli daha kuvvetli görmektedir.

38- Allah Yolunda Gaza Edene Binecek ve Saire Île Yardımda Bulunmanın ve Ailesi Hakkında Hayırla Onun Yerini Tutmanın Fazileti Babı

133- (1893) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve İbnİ Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir. (Dediler ki): Bize Eb Muâviye, A'meşJden, o da Ebû Amr Eş-Şeybânî'den, o da Ebû Mes'ûd El-Ensârî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: Benim hayvanım helak oldu; bana bir binek hayvanı ver! Dedi. Efendimiz: «Bende yok!» buyurdu. Bunun üzerine bir adam :
— Yâ Resûlâllah! Ben ona binek hayvanı verecek kimseyi gösteririm! Dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)
«Her kim bir hayra delâlet ederse ona da hayrı yapanın ecri kadar ecir verilir.» buyurdular.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize,İsa b. Yûnus haber verdi. H.
Bana Bişr b. Hâlid dahî rivayet etti, (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer, Şu'be'den naklen haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürraz-zâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân haber verdi.
Bu râvîlerin hepsi A'meş'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Ebû Dâvûd'la başkaları da burada olduğu gibi şeklinde rivayet etmişlerdir. Bâeı müshalarda bunun yerine: denilmiştir. Doğrusu «Übdia bb dir. Mânâsı: «bindiğim
hayvan helak oldu» demektir. Hadîs-i Şerîf hayra delâlet etmenin ve hayır yapana yardımda bulunmanın, ilim öğretmenin faziletine delildir.
«Ona da hayrı yapanın ecri gibi ecîr verilir.» cümlesinden murâd : hayrı yapana nasıl ecir verilirse o hayrın yolunu gösterene de ecir verilir demektir. Bundan mikdârca her ikisinin sevaplarının müsâvî olması lâzım gelmez.

134- (1894) Bize EbÛ Bekir fa. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Seleme rivayet ett (Dedi ki): Bize Sabit, Enes b. Mâlik'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekir b. Nâfi' de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Seleme rivayet ett (Dedi ki): Bize Sabit, Enes b. Mâlik'den rivayet etti ki, Eşlem (Kabile sin) den bir genç :
— Yâ Resülâllah! Ben gaza etmek istiyorum ama yanımda hazırlıl tutacak bîr şeyim yok Demiş. (Efendimiz) :

«Filâna gît! Çünkü o hazırlık tutmuş da hastalanmıştı.» buyurmuş. C da giderek: Resûlüllab (Sallallafıü Aleyhi ve Sellem) sana selâm ediyor; ve yaptığın hazırlığı bana vermeni söylüyor! Demiş.
O zât:
—Ey filân hanım! Benim yaptığım hazırlığı buna ver! Ondan hiç bir şey saklama! Allah aşkına ondan bir şey saklama ki, sana onun hakkında bereket verilsin! Demiş.
Bu hadîs dahî hayıra delâlet etmenin faziletine delildir. Ayrıca bir insan hayır cihetlerinden birine mal sarfetmek ister de imkân bulamazsa o malı başka bir hayır cihetine sarfetmesinin mütehab olduğuna delâlet ediyor. Nezir etmedikçe mutlaka o niyet ettiği hayıra sarf etmesi îâzım gelmez.

135- (1895) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebu't-Tâhir rivayet ettiler. (Ebu't-Tâhir: Bize tbni Vehb haber verdi., dedi. SaSd ise: Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti., dedi.) (Demiş ki): Bana Amr b. Haris, Bükeyr h. Eşecc'den, o da Biisr b. Saîd"den; o da Zeyd b. Hâlid El-CühenîJden, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi ki:
«Her kim Allah yolunda bir gâzîye hazırlık verirse o da gaza etti demektir. Ve her kîm gâzînin ailesi hakkında hayırla onun yerini tutarsa mu hakkak gaza etti demektir!» buyurmuşlar.

136- (...) Bize Ebu'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd (yânî İbni Zürey') rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyn El Muallim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Ebî Kesîr, Ebû Seleme b. Abdir-rahman'dan, o da Büsr b. Saîd'den, o da Zeyd b. HâBd El· Cühenî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Nebiyyulîah (SaîlallahÜ Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir gâzîye hazırlık verirse o da gaza etti demektir; ve her kim bîr gâzînin ailesi hakkında onun yerini tufarsa muhakkak gaza efti demektir!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd,Tirmizî ve Nesâi «Cihâd» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Bu mânâda Hz. Ömer b. Hattâb, Muâz b. Cebel, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Sabit, Sehl b. Ebî Hu-neyf, Cebele b. Harise ve Ebû Ümâm (Radiyal* îahû anhûm) hazerâtmdan da hadîsler rivayet olunmuştur.
Hz. Ömer hadîsini İbni Mâce; Muâz ile Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Sabit hadislerini Taberanî «El-Evsat» mda; Sehl hadîsini İmâm Ahme <dMüsned» inde ve Taberanî «El-Kebîr» inde; Cebele hadîsini Taberânî «El-Kebîr» ile «El-Evsat» nâm eserlerinde; Ebû Ümâme hadîsini Ebû Dâvûd ile îbni .Mâce tahrîc etmişlerdir.
«O da gaza etti demektir.» cümlesinin mânâsı: bu gaza sebebi ile o da ecir kazanır demektir. Bu ecir az veya çok her cihadla kazanıldığı gibi gâzînin ailesine yiyecek, giyecek ve saiir ihtiyaçları hususunda yardımda bulunmakla da elde edilir. Yalnız yardımın az veya çokluğuna göre sevabın mikdan da değişir.
Bu hadîs ve emsali, müslümanlann yararına çalışan bir kimseye |iyilikte bulunmaya teşvîk etmektedirler,

137- (1896) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi kî): Bize İs-mâil b. Uleyye, Aliy b. MübârekMen rivayet etti. (Demiş ki): Biz Yahya b. EM Kesîr rivayet etti. (Dedi ki): Bana Mehrî'nin âzâdhsi Ebû Saîd, Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hüzeyî'in Benî Lahyân kabilesine bir müfreze göndermiş de :
«Her iki kişiden biri ilerî atılsın! Sevabı aralanndadır!» buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdüssamed (yânı Ibni Abdilvâris) haber verdi. (Dedi ki): Babamı rivayet ederken dinledim. (Dedi ki): Bize El-Hüseyn, Yahya'dan rivtiyet etti. (Demiş ki): Bana Mehrî'nin âzâdhsı Ebû Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Saîd El-Hudrî rivayet etti ki, Resûlüllah bir müfreze göndermiş...
Râvî yukarıki hadîs mânâsında rivayette bulunmuştur.

(...) Bana yine tshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubey-dullah (yânî îbni Mûsâ) Şeybân'dan, o da Yahya'dan naklen bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

138- (...) Bize Saîd b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-duliah b, Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr b. Haris, Yezîd b. Ebî Habîb.den o da Mehrî'nin [28] âzâdlısı Yezîd b. Ebi Saîd'den, o da baba sından, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi ki, Resulü ilah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Lâhyân'a müfreze göndermiş:
«Her iki adamdan biri çıksın!» buyurmuş. Sonra oturana :
«Çıkanın ailesi ve malı hakkında hanginiz hayırla yerini tutarsa çıkanın yarı ecri kadar ona yerifİr.» buyurmuşlar.
Benî Lahyân veya Benî Lihyân; Hüzeyl kabilesinin bir koludur. O zaman henüz müsliiman olmamışlardı. Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bunların üzerine gaza için asker göndermiş; ve giden gazilere: «Her kabileden yarrsr cenge çıksın!» diye ta'lmıât vermişti. Hadîsdeki «Her iki adamdan biri çıksın!» cümlesinden murâd budur.
Sevabın aralarında paylaştırılması gazaya gidenin yerine kalan kimsenin onun ailesine hayırla muamele edip yardımda bulunduğuna göredir. Nitekim diğer rivayetlerde bu cihet tasrîh olunmuştur.

39- Mücahidlerin Kadınlarının Hörmeti ve Kadınları Hakkında Onlara Hıtanet Edenlerin Günahı Babı

139- (1897) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yekî' Süfyân'dan, o da Alkame b. Mersed'den, o da Süleyman b. Bürde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş: ResûJüIJah
(Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mücâhîd kadınlarının (evlerinde) oturan erkeklere hörmeti, annelerinin hörmetİ gibidir. (Evinde) oturanlardan bir erkek, mücahidlerden bîr adama ailesi hususunda halef olur da onlar hakkında kendisine hıyanet ederse kıyamet gününde durdurulur da onun amelînden dilediğini alır. Ne zannediyorsunuz!» buyurdular.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Adem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mis'ar, Alkame b. Mersed'den, o da İbni Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Buyurdular ki... (yânı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Râvî, Sevrî'nin hadîsi manâsında rivayette bulunmuştur.

140- (...) Bize bu hadîsi Saîd b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki):
BİZe Süfyân, Ka'neb'den, o da Alkame b. Mersed'den bu İsnâdîa rivayet etti. Ve: «Onun hasenatından dilediğini al, (Buyurulacak) dedi. Arkact-ğından Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize bakarak: Ne zannediyorsunuz!» buyurdu.
Nevevi diyor ki: «Bu hürmet iki şey hususundadir. Biri mücâ-hid kadınlarına bakmak, onlarla baş başa kalmak ve konuşmak gibi şeylerin haram edilmesi, diğeri onlara iyilik etmek, fitne ve fesada, şüpheye sebep olmamak şartı ile hacetlerini görmek gibi şeylerdir.»
«Ne zannediyorsunuz!» cümlesinin mânâsı: Mücâhidin onun hasenatından almaya rağbet göstermesine, ve o makamda elinden şelse bütün hasenatını almak istemesine ne dersiniz! Demektir.

40- Özürlülerden Cihad Farzının Sakıt Olması Babı

141- (1898) Bize Muhanımed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beş-sâr rivayet eftiler. (Lâfız İbni Müsennâ'nmdır.) (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû îshâk'dan naklen rivayet etti ki, kendisi Berâtı:
Mü'minlerden (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda mücâhede edenler bir değildir. [29] âyeti hakkında şunları söylerken işitmiş:
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd'e en verdi. O da bu âyeti yazmak için bir kürek kemiği getirdi. Derken İb: Ümmi Mektûm ona körlüğünden şikâyet etti. Müteakiben: Mü'minlerd Özürlü olanlardan mâda (evlerinde) oturanlar bîr değildir., âyeti indi.
Şır'be demiş ki : Bana Sa'd b. İbrahim de bir zâttan, o da Zeyd Sâbit'den naklen şu: Mü'minierden (evlerinde) oturanlar bîr değildi âyeti hususunda Berâ hadîsinin mislini haber verdi.
İbni Beşşâr kendi rivayetinde: Sa'd b. İbrahim, babasından, o < bir zâttan, o da Zeyd b. Sabiteden-naklen., dedi.

142- (...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbi Bişr, Mis'ar'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ebû İshâk, Berâ'dan r t'âye etti. Şöyle demiş :
Mü'minierden (evlerinde) oturanlar bir değildir... âyeti inince İbn Ümmi Mektûrn onunla konuştu. Bunun üzerine :
Özür sahibi olanlardan mâada!, âyeti İndi.
Bu hadisi Buhâri «Cibâd» ve «Tefsir» bahislerinde tahric eî mistir. Hadîsin Buhâri'deki rivayetinden anlaşılıyor ki Zey b. Sabit (Radiyallahû anhûm) âyeti kemik üzerine yazarken Abdu11ah b. Ümmi Mektûm gelmiş. Ve : «Yâ Resûlâllah, cihâd; gücüm yetse mutlaka cihâd ederdim!» bir rivayette : «Nasıl olur! Bei âmâyım!» Bunun üzerine vahîy gelmiş, demiş. Hz. Abdu11ah âmâ idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin müezzinle rindendîr.

Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır :

1- Kur'an-ı Kerîm'i levha ve kemik üzerine yazmak ve yazdırmak caizdir.
2- Kesilen hayvanın "kemikleri temizdir. Bunlardan istifade edilebilir.
3- Körlük, topallık ve hastalık gibi özrü bulunan kimseye cihâd farz değildir.. Harbe gitmedikleri halde bu gibi mazurlara sevâb verilir. Ancak Nevevî'ye gÖire sevablan mücahidîer derecesinde değil niyyetterine göre verilir, Allâme Aynî ise cihada niyeti olduğu halde bir özürden dolayı yapamayan kimseye raücâhid sevabı verileceğini söylemiştir. Fihakîka Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m): «Medine 'de öyle kavimler var ki, biz bir vadiyi veya dağ yolunu tuttuk mu (gönülden) onlar da bizîmle beraber olurlar. Ama kendilerine özür mâni' olmuştur!» buyurmuştur.
4- Cihâd farz-ı kifâyedir. Hadîs-i Şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında cihâdın farz-ı ayn olduğunu iddîa edenlerin sözünü reddetmektedir. Cihâd her devirde farz-ı kifâyedir. Ancak Küffar istilâ ettiği zaman farz-ı ayn da olur.

41- Cennetin Şehide Sabit Olması Babı

143- (1899) Bize Saîd b. Arar el-Eş'as ile Süveyd b. Saîd rivayet ettiler. Lâfız Saîd'indir. (Dedi ki): Bize Süfyân, Amr'dan naklen haber verdi. O da Câbir'i şunu söylerken işitmiş: Bir adam :
— Ben öldürülürsem nerede olurum yâ ResulâSlah? Dedi.
«Cennette!» buyurdu. Bunun üzerine elinde bulunan hurmaları atfı. Sonra öîdürülünceye kadar çarpıştı.
Süveyd'in hadîsinde: Uhud harbi günü bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki...» cümlesi vardır.
Bu hadisi Buharî «Kitâbü'l-Megâzi>'de; Nesâî «Cihad» bahsinde tah-rîc etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sual soran zatın Umeyr b. Humân olduğu söylenir.
«Et-Tevdîh» adlı eserde: «Bu zât Umeyr b. Humâm b. Cemûh el-Ensârî ıdır. Saîıâbe arasında ondan başka Umeyr b. Humâm yoktur.» denilmektedir.
Bu hadîsde suâlin Uhud harbinde sorulduğu bildiriliyor. Babımızın Hz. Enes rivayetinde ise vak'anın Bedir gazasındatiği görülüyor. Aynî: «Zahire göre bunlar iki zatın başına gelmiş iki hâdisedir; doğrusu da budur.» diyor.
Hadîs-i şerif: şehidin cennetlik olduğuna; hayıra koşmanın lüzumuna delildir.

144- (1900) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): BİZe Ebû Üsâme, Zekeriyyâ'dan, o da Ebû İshâk'dan, o da Berâ'da naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Benî Nebît (kabilesin)'den bir zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi. H.
Bize Ahmed b. Cenâb el-Missîsî de rivayet etti. (Dedi ki): BİZe îsâ (yâni IbnİYûnus) Zekeriyyâ'dan, o da Ebû İshâk'dan, o da Berâ'da naklen rivayet etti. Berâ' şöyle demiş :
Ensar'm bir kabilesi olan Benî Nebit'den bîr adam gelerek : Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına; senin Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şehâdet ederim., dedi. Sonra ilerledi; ve öldürülünceye kadar harb-etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu adam, az amel işledi ama çok ecir kazandı!» buyurdular.
Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadisi şehidin yüce mertebesine ve yüksek makamına bir şehâdettir. Bâzı amellerde bu imtiyaz vardır. Meselâ: Kelime-i tevhîd böyledir. Ona hiç bir şey denk olamaz.

145- (1901) Bize Ebû Bekir b. Nadr b. Ebi'n-Nadr ile Harun b. kbdillâh, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız-ar

birbirine yakındır. (Dediler ki): Bize' Hâşim b. Kaasını rivayet etti. ('Dedi kî): Bize Süleyman —ki, Ibni'l-Muğira'dır— Sâbit'den, o da Enes). Mâlik'den naklen rivayet etti. (ŞÖyle demiş) :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Büseyse'yi[30], Ebû Süfyân'-m kervanı ne yaptığını görmek için casus olarak gönderdi. Büseyse evde ben ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den başka kimse yokken geldi. (Râvî: Kadınlarından, birini istisna edip etmediğini bilmiyorum demiş.) Ve kendisine gördüğünü anlattı. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dışarı) çıkarak konuştu ve şunian söyledi :
«Bizim bîr isteğimiz var! KİmİN hazır hayvanı varsa hemen bizimle birlikte binsin!..» «Bunun üzerine bazı kimseler Medine'nin yukarısında bulunan binek hayvanlarım almak için ondan izin istemeye başladılar. Fakat o: «Hayır! Yalnız hayvanı hazır oian (binecek)!» buyurdu.
Sonra Resûlüllah (Salîaüahü Aleyhi ve Seîlem) 'Ie ashabı yoîa revan oldular. Ve müşriklerden önce Bedr'e vardılar. Müşrikler de geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve S ellem) :
«Ben başında olmadıkça sakın sizden hiç bir kimse bir şeye ilerlemesin!» buyurdu. Derken müşrikler yaklaştı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Kalkın! Genişliği göklerle yer kadar olan cennete!..»"buyurdu. Umeyr b. Hunıâm El-Ensârî :
— Yâ Resûîâllah! Genişiği göklerle yer kadar olan cennet ha? Dedi. «Evet!» buyurdular. Umeryr :
— Hele hele!.. Dedi. Resûlüliah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem): «Seni hele hele demeye sevkeden nedir?» diye sordu. Umeyr:
— Hayır vallahi yâ Resûîâllah! Cennet ehlinden olmamı ümîd etmekten başka bir şey yok! dedi.
«Öyle ise sen onun ehlindensin!» buyurdular. Bunun üzerine Umeyr torbasından birkaç hurma çıkararak onlardan yemeye başladı. Sonra şunları söyledi :
—Eğer ben bu hurmalarımı yiyinceye kadar yaşarsam bu gerçekten uzun bir hayâttır!.. Hemen elindeki hurmaları attı. Sonra öldürülünceye kadar müşriklerle harbetti.
«Bah bah» kelimesi hayır hususunda bir işi büyültmeye delâlet eder. Bu kelime «bahin bahin» şeklinde de okunur.
Ulemâdan bazılarına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem/in; «Senİ hele hele demeye sevk eden nedir?» diye sormasından Hz. Umeyr biraz telâşlanmış; kendi sözünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin düşünmeden söylenmiş şaka gibi bir şey telakki ettiğini sanmıştır. Cevabına yeminle başlaması bundandır.
«Bu gerçekten uzun bir hayattır.» cümlesinden murâd: acele şehid olmak istediğini bildirmektir. Netekim bunu söyler söylemez hurmaları atmış; ve savaşa atılarak şehîd düşmüştür.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Harbler.de düşmanın halini anlamak için casus kullanmak caizdir.
2- Harbde kumandanın niyetini gizli tutup nereye hücum edeceğini bildirmemesi müstehabtir. Zira hücum edeceği yeri ve zamanı bildirirse düşman bunu duyarak tedbîr alabilir.
3- Harbde küf farın içine dalarak kendini şehîd olmaya ma'ruz bırakmak cumhuru ulemaya göre kerahetsîz caizdir.

146- (1902) BİZe Yahya b .Yahya Et-Temîmî ile Kuteybe b. Saîd rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Kuteybe: Haddesena tâbirini kullandı.) Yahya: Bize Ca'fer b. Süleyman, Ebû Imrân El-Cevnî'den, o da Ebû Bekir b. Abdillâh b. Kays'dan, o da babasından naklen haber verdi., dedi. Babası şöyie demiş: Ben babamı düşman karşısında iken şunu söylerken ıdinledim: Resûiüllah (Sollallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Muhakkak cennet kapıları kılıçların gölgeleri altındadır.» buyurdu. Bunun üzerine pejmürde kılıklı bir adam ayağa kalkarak:
— Yâ Ebâ Mûsâ! Bunu Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söylerken sen mi işittin? Dedi. Ebû Mûsâ :
— Evet! Cevabını verdi. Derken arkadaşlarına dönerek :
— Sizlere selâm eylerim! Dedi. Sonra kılıcının kınım kırarak attı. Sonra kılıcı ile düşmana yürüyerek öldürülünceye kadar onunla vurdu.
Ebû Mûsâ, râvi Abdullah b. Kays'm künyesidir. Nevevî'nin.beyânına göre ulemâ: «Bu hadîsin mânâsı: cihâd ve harbe iştirak cennete girmenin yolu ve sebebidir.» demişlerdir. Yahud kılıçlar, harbde düşmana yaklaşmaktan kinayedir. Burada hassaten kılıçların zikredilmesi araplarm ekseri silâhları kılıç olduğundandır. Yahud hadisden maksad: cihadın neticesi cennettir, demektir. Bu takdirde hadîs bir teşbîh-i beliğ olur.

147- (677) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş :
Bir takım insanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Bize* Kur'ân ve sünneti öğretecek adamlar gönder! Dediler. O da kendilerine Ensardan Kurrâ' ednilen ve içlerinde dayım Haram da bulunan yetmiş kişi gönderdi. Bunlar .Kur'ân okuyor; geceleri ders alıp öğreniyor, gündüzleri de su getirip mescide koyuyor; odun top'nyıp salıyor; onunla Sofa halkına ve fakirlere yiyecek satın alıyorlardı. İşte bu zevatı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara gönderdi. Ama daha yerlerine varmadan önlerine çıkarak onları Öldürdüler. Onlar da :
— Allahım! Bizden Peygamberimize ilet ki, biz sana kavuştuk. Ve senden razı olduk; sen de bizden razı oldun! Dediler.
Bir adam da Enes'üı dayısı Harâm'a arkasından gelerek onu okla yaraladı: hattâ oku geçirdi. Bunun üzerine Haram :
— Kâ'be'nin Rabbine yemin ederim ki muvaffak oldum! DedİI. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ashabına :
«Şüphesiz ki dîn kardeşleriniz öldürüldüler. Hem de şunu söylediler : Allahım! Bizden Peygamberimize ilet ki, biz sana kavuştuk: ve senden razı olduk. Sen de bizden razı oldun!» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Cihâd» ve «Megâzî» bahislerinde tahric etmiştir.
Bahis mevzuu vak'a tarihlerde «Bi'ri Maune» vak'ası nâmı ile anılır. Bu vak'a hicretin dördüncü yılında olmuştur. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen hey'et Benî Sü1eym kabilesine mensûb idiler. Burada gelenlerin Kur'an ve hadis öğretecek kimseler istedikleri bildiriliyor. Buhârî'nin «Megâzî» bahsindeki rivayetinde, Benî Sü1eym‘m Ri'1- Zekvân, Usayye ve Beni Lahya kollarının Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellevı)'den düşmanlarına karşı imdad istedikleri görülüyorsa da şüphesiz hâdise birdir. İhtimal gelen hey'et hem Kur'an ve hadîs öğretecek hern de icabında düşmana karşı yardım edecek kimseler istemişlerdir.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bunlara yetmiş kişilik güzide bîr irfan ordusu göndermişti, içlerinde Hz. Enes b. Mâlik 'in dayısı Haram b. MİIhân da vardı. Hey'et «Bi'r-i Maûne» denilen bir kuyunun yanma varınca içlerinden Hz. Haram'ı Müşriklerin reisi olan Âmi

b. Tufey1'e gönderdiler. Peygamber (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz bu adamdan emin değildi. Onun için gelen hey'ete hemen icabet edivermemiş; endişesini bildirmişti. Fakat gelenler j^üzde yüz te'mînatta bulununca muvafakat göstermişti. Netice Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in endişesinde haklı olduğunu gösterdi. Âmir, Hz. Harâm'ı şehid etti. Haram (Radiyallahû anhûma/m: «muvaffak olduin!» diyerek ettiği yemin <<jehidliğe muvaffak oldum!» manasınadır.
Hz. Haram dönmeyince arkadaşları onu aramak için yola çıkmış; fakat yolda Amir'in adamları tarafından şehîd edilmişlerdi. Bu zevatın şehîd edildiklerini ve son demlerinde söyledikleri sözleri Peygamber (SallallahüAleyhweSellem)'e Cebrail (aleyhisselâm) haber vermiştir. Bu cihet Buhâri'nin rivayetinde açıkça zikredilmiştir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Mescide, içmek ve temizlenmek için su koyarak sebîî yapmak caizdir. Ashab-ı kiram Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında, isteyen yesin diye mescide hurma salkımı asarlardı. Nevevî : «Bunun cevaz ve fazileti hakkında hılâi yoktur.» diyor.
2- Mescide evlerde olduğu gibi so/a yapmak ve orada yatmak caizdir. Resulülîab. (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin gönderdiği bu yetmiş kişi Mescidâ Nebevî'nin sofasında yatarlardı. Onun için kendilerine eshab-i sofa denilirdi.
3- Hadîs-i şerîf sadakanın ve sadaka için helâl kazancın faziletine delildir.
4- Bu hadîsde şehîdlerin fazileti ve Teâlâ Hazretleri ile şehîdler arasındaki karşılıklı riza göze çarpmaktadır. Ulemanın beyanlarına göre Allahm şehîdlerden rızâsı amel ve tâatlanndan, şehidlerin Allahdan rızâsı, da ikram ve ihsanından dolayıdır.

148- (1903) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet elti. (Dedi ki): Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğira, Sâbit'den rivayet etti. (Demiş ki): Enes şunları söyledi: Bana da kendi adı[31] verilen amcam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'le birlikte Bedir'de bulunmadığını söyledi. Bu ona güç gelmiş. (Dedi ki) :
Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bulunduğu ilk harbde bulunmadım. Allah bana bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'le birlikte bir harb gösterdi ise işte ne yaptığımı Allah görüyor!..
Başkasını söylemekten çekindi. Sonrtı ResûİüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'le birlikte Uhud gününde bulundu. Karşısına Sa'd b Muâz çıktı. Enes ona :
— Yâ Ebâ Amr, nereye? Ah (şu) cennetin kokusu!.. Onu Uhud'un yanında buluyorum! Dedi. Arkacığından küffarla harbetti. Nihayet Öldürüldü. Ve cesedinde kimi vurmadan, kimi yaralama ve ok izinden seksen küsur yara bulundu. Kız kardeşi —halam— Rubeyyi' binti Nadr :
— Kardeşimi ancak parmak uçlarından tanıyabildim! Dedi. Ve şu âyet indi: «Mü/mınlercîen Öyle adamlar kî, Allah'a verdikleri sözde sâdık kaldılar. Onlardan bazısı vefat etti; bazısı da bekliyor. Ama hiç bir tebdil yapmadılar, [32]» Bu âyetin onunla arkadaşları hakkında indiğini sanırlardı.
Bu Hadîsin benzerini Buhârî «Cİhâd» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hadîsin râvîsi Enes b. Mâlik, yararlıklarından bahsettiği amcası da Enes b. Nadr 'dır. Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, Hz. Enes b. Nadr Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ile iştirak ettiği gazada yâni Bedîr'de bulunamamasma çok üzülmüş ve: «Yâ Resûlâllah, senin müşriklerle yaptığın ilk cenkte bulunamadım ama Allah bana müşriklerle cengi nasib ederse ne yapacağımı görecektir!» demiş. Bilâhare kendisine Uhud harbî nasîb olmuş. Orada müsîümanlarm bozulduğunu görünce: «AİIahım, bunların yaptıklarından dolayı senden özür dilerim. Bu müşriklerin yaptıklarından da sana berâet arzederim!» demiş. Bu arada karcısına bozgun halde Sa'd b. Muâz çıkmış. Evs kabilesinin reîsi olan bu zât o gün Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yerinden sabit kalanlardanmış. Enes (Radiyallahû anhûm) ona MüslîmİIn rivayetinde: «nereye?» Buhâri'nin rivayetinde: «Yâ Sa'd b. Muâz! Cenneti (dilerim) Yemin olsun onun kokusunu Uhud'un yanında buluyorum.» diye seslenmiş. Ve harbe atılmış...
Hz. Sa'd: «Yâ Resûlâllah! Ben onun yaptığını anlatmaya kaadir değilim* demiş. «Onu (yâni cennetin kokusunu) Uhud dağının yanında buluyorum!» sözü hakkında İbni Battal ve başkaları şunları söylemişlerdir: «Bu sözün .hakikat olması muhtemeldir; ve Hz. Enes hakîkaten cennetin kokusunu duymuştur. Yahud güzel bir koku hissetmiş de onu cennet kokusu diye artmıştır, Şehidler için hazırlanan cenneti gözünün önüne getirerek onun burada savaş meydanında olduğunu tasavvur etmiş olması da caizdir. Bu takdirde mânâ şöyle olur: «Ben pekâlâ biliyorum ki cennet bu yerde kazanılır. Bundan dolayı ona can atıyorum.»
Hz, Enes'in tanınmaz hale gelmesi, aldığı seksen küsur yaradan ve müşrikler tarafından ağzı, burnu ve sair uzuvları kesildiğîndendir.
Hadîs-i şerif: Enes b. Nadr (Radiyallahû anhûmaj'ın faziletine ve cihadda bezli cân etmenin caiz olduğuna delildir.

42- «Her Kim Kelimetullah Yüce Olsun Diye Harb Ederse O Kimse Allah Yolundadır. Hadisi Babı

149- (1904) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni'l-Müsennâ'nmdır. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca1-fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Amr b. Mürra'dan rivayet etti. (Demiş ki): Ebû Vail'i dinledim. (Dedi ki): Bize Ebû Mûse'l-Eş'arî rivayet etti kî, bedevi bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek :
— Yâ Resûlâllah! Adam (var) ganimet için çarpışıyor. Adam (var) anılsın diye çarpışıyor ve adam (var) mevkii görülsün diye çarpışıyor. Aceb Allah yolunda çarpışan kim? Dedi. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kİm kelimetullah yüce olsun diye çarpışırsa işte o Aîlah yolundadır.» buyurdular.

150- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile tbnü Nümeyr, tshâk b. İbrahim ve Muhammed b. Alâ' rivayet ettiler. (îshâk: Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dediler.) O da A'nıeş'den, o da Şakîk'dan, o da Ebû Musa'dan nakletmiş. Ebû Mûsâ şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e .cesurluk, hamiyyet ve riya için çarpışan kimsenin hükmü soruldu. Bunların hangisi Allah yolundadır? (denildi.) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) de :
«Kim yalnız kelimetullah yüce olsun diye çarpışırsa işte o Allah yolundadır.» buyurdu.

(...) Bize bu hadisi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi kî): Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize A'meş, Şakik'dan, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e gelerek :
— Yâ Resûlâllah! Bizden bir adam şecaat için çarpışıyor... dedik...

Râvî yukarki hadîsin misimi anlatmıştır,

151- (...) Bize yine İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Orir, Mansur'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Ebû Vâil'den, o da Ebû Mû se'J-Eşarîden naklen haber verdi ki, bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) 'e Allah azze ve cellenin yolujîda çarpışmayı sormuş; ve: Bazı kimse öfkesinden çarpışıyor; bazısı hamiyyet için!., demiş. Bunun üzerine Efendimiz hasmı kaldırmış —başını sadece o ayakta olduğu için kaldırrrnş— ve :
«Kim yalnız kelimefulfah yüce olsun diye çarpışırsa iste o Allah yolundadır.» buyurmuşlar.
Bu hadisi bütün «Sahih» sahihleri «Cihâd» bahsinde muhtelif râvî-lerden tahrîc etmişlerdir. Buhârî ayrıca «Kitâbü'I-İlm» ve «Kitâbu'l-Humüs»'de de rivayet etmiştir. Tirmizi : «Bu hadîs hasen sahihtir» demiştir.
Hamiyyeti, Cevheri: arlanmak ve izzeti nefis manasına almış; bazıları: haramdan korunmaktır; bir takımları da izzeti nefis, gayret ve aşireti müdafaadır., diye izah etmişlerdir.
KeÜmetulîah'dan murad: İslama da'vettir. Lâ ilahe illallah kelimesidir diyenler de olmuştur. Cümlenin «hüve» zamiri ile başlaması ihtisas bildirir. Bineanaleyh dünyalık için çarpışan kimse hakîkatta Allah yolunda cihâd etmiş olmaz. Gazilere verilen sevap ona verilmez. Fakat bir kimse i'Îây-ı kelimetuîlahı düşünmeden sırf cennetlik olmak için cenk etse hükmen Allah yolunda gaza etmiş sayılır. Zîra maksad birdir; o da Alla-hm rızasını kazanmaktır. Onun içindir ki Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Bedir gazasında: «Haydin cennete!..» diye seslenmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Ameller iyi niyete güre değerlendirilir. Bu kaide Mecellede: «Bir işten maksad ne ise hüküm ona göredir.» şekünde tesbît edilmiştir.
2- Mücâhidler hakkında vârid olan fazilet i'lâyi kelimetullah için çarpışanlara mahsustur.
3- Bir özürden dolayı suâl .sahibinin ayakta durması caizdir. Hacet sahibinin hükmü de böyledir.
4- Konuşan kimse dinleyene karşı dönebilir.

43- Riya ve Şöhret İçin Çarpışan Kimsenin Cehennemi Hak Edeceği Babı

152- (1905) Bize Yahya b. Habîb el-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbnii Cüreye rivayet etti. (Dedi ki): Bana Yûnus b. Yusuf, Süleyman b. Yesâr'dan rivayet etti. (Şöyle demiş): Halk Ebû Hüreyre'nin yanından dağıldılar. Bunun üzerine Şamlıların Nâtil'i ona şunu fcsöyledi:
— Yâ şeyh! Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğin bir hadîs söyleî Ebû Hüreyre :
— Peki! Dedi. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim :
«Kıyamet gününde insanların, üzerine ilk hüküm verilecek olanı şehîd edilen bir adamdır. Bu adam getirilerek ona Allah nî'metlerini ta'rîf edecek, o da onları tanıyacaktır.
— Bu ni'metler hakkında ne yaptın? diye soracak; şehid :
— Senin uğrunda çarpıştım. Nihayet şehîd edildim! Diyecektir. Hak Teâlâ :
— Yalan söyledin! Lâkin sen cesur denilmek için çarpıştın. Gerçekten denildi de! Buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ye yüz üstü sürüklenecek, nihayet cehenneme atılacaktır.
Bir de ilmi öğrenip öğreten ve Kur'ânı okuyan bir adamdır. Bu da getirilerek kendisine ni'meHerinî ta'rîf edecek, o da onları tanıyacaktır.
— Bunlar hakkında ne yaptın? Diye soracak. O adam :
— İlmi öğrendim ve öğrettim. Senin rizân İçin Kur'ânı da okudum! Diyecek. Teâlâ :
— Yalan söyledin! Lâkin sen ilmi âlim deniJsin dîye öğrendin; Kur'ânı da o kaari'dir denilsin diye okudun; gerçekten denildi del Buyuracak.
Sonra onun hakkında emir verecek ve yüzü üstü sürüklenecek; nihayet cehenneme atılacaktır.
Bir de Allah'm, yakasını genişlettiği ve kendisine malın her çeşidinden verdiği adamdır. Bu da getirilerek ona ni'metlerini ta'rîf edecek; o da onları tanıyacaktır.
— Bunlar hakkında ne yaptın? Dîye soracak. O adam :
— Uğrunda mal sarf edilmesini dilediğin hiç bir yol bırakmadım. Mutlaka senin için sarfettim! Diyecek. Teâlâ Hazretleri :
— Yalan söyiedîn! Lâkin sen, o cömerttir desinler diye yaptın. Gerçekten denildi de! Buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüzü üstü sürüklenecek. Sonra cehenneme atılacaktır.»

(...) Bu hadîsi bize Alî b. Haşrem de rivayet elti. (Dedi ki): Bize Haccâc (yânı îbni Muhammed), İbnü Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Yûnus b. Yusuf, Süleyman b. Yesâr'dan rivayet etti. (Demiş ki): Halk Ebû Hureyre'nin yanından dağıldı da Nâtil-i Şâmî [33] ona şunu söyledi... Ve-hadîsi Hâlid b. Hâlis hadîsi gibi hikâye etmiştir.
Riya hakkında «Hayâtü'l-Kulûb» adlı eserde şöyle denilmektedir: «Riyanın hakikati ibâdetlerle ve hayırlı işlerle İnsanların kalplerinde mevki sahibi olmak istemektir. Riya kalp fiillerinin en çirkinlerindendir. Bu fiil, ibâdetlerde Allahla alay etmek olur!»
Riyanın zıddı ihlâs'ür. İhlâs: her türlü gösterimden hâli olarak Allah'ın rizâsmı kasdetmektir. «Şerhu'I-Eşbâh» şerhinde Hamevî şunları söylüyor:
«Ihlâs, seninle Rabbin arasında bir sirrdır. Ona melek muttali' olamaz ki yazsın! Şeytan vâkıf olamaz ki, şaşırtsın! Hevâ heves yol bulamaz kî yanıltsın!»
Bazı büyükler : «İhlâsh kimse, amelinden dolayı medhedilmeyi sevmeyendir!» demişlerdir.
Hadîs-i şerîf, riyârun şiddetle haram olduğuna, cezasının dahi pek şiddetli olacağına delâlet etmekte ve bütün amellerde ihlâsa samimiyete teşvikte bulunmaktadır. Yine bu hadîsden anlaşılıyor ki, cihâdın faziletini bildiren umumi hadîslerden murâd: cihadı ihJâsla yapanlardır.
Ilım öğreten ulemanın, hayrat yapan zenginlerin hâil de böyledir.

44- Gaza Edip Ganimet Alan ve Almayan Kimsenin Sevab Mikdarını Beyan Babı

153- (1906) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki}: Bize Abdullah b. Yezîd Ebû Abdirrahmân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hayve b. Şureyh, Ebû Hânî'den. o da Ebû Abdirrahmân el-Hubulî'den, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti ki. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyh: ve Sellem) :
«Allah yolunda gaza ederek ganimet alan hiç bir ordu yoktur ki, âhi-rerte alacakları ecirlerinin üçte ikisini peşin almış olmasınlar. Kendileri için üçte bir kalır. Ganimet almazlarsa ecirleri kendilerine tamam verilir.» buyurmuşlar.

154- (...) Bana Muhammcd b. Sehl et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kâfi' b. Yezîc haber verdi. (Dedi ki): Bana Ebû Hâni' rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Abdirrahman el-Hubulî, Abdullah b. Amr'dan rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gaza ederek ganîm et alan ve selâmette kalan hiç bîr ordu veya seriy-ye yoktur ki; ecirlerinin üçte ikisini peşin almış olmasınlar. Ve ganimet almadan gaza edip ele geçen hiç bir ordu veya serîyye yoktur ki, ecirleri tamam verilmesin!» buyurdular.
Seriyye: en çok dört yüz kişiden meydana gelen bir kıt'a askerdir. Yahud mânâsına gelen <«v» burada tenvî için kullanılmıştır. Yâni harb eden askerin sayısı az olsun çok olsun hüküm hep birdir. Bâzıları «ev» edatının burada râvînin şek ettiğini bildirmek için getirildiğini söylemişlerdir.
İhfâk: bir sev ele getirememek, boş elle dönmek demektir.
Hadîsin mânâsı şudur: Gaziler esîr edilmeden selâmetle döner yahud ganimet alırlarsa ecirleri esîr edilmeden selâmetle döner yahud ganimet alırlarsa ecirleri esîr düşenlerin yahut ganimet almayanların ecirlerinden az olur. Ganimet, gazadan elde edilecek ecrin mukabili bir cüz'dür. Gâzî-jer ganimet aldılar mı o gazadan dolayı kendilerine verilecek ecrin üçte ikisini peşin almış olurlar. Yani ganimet, ecir cümlesindendir. Sahih ve meşhur hadîslere muvafık olan budur.
Nevevi : «Hadîsin zahirî manâsı budur; buna muhalif tek bir sahih ve sarih hadîs rivayet edilmemiştir. Binaenaleyh bu hadîsi bizim verdiğimiz bu manâya hamletmek teayyün eder!» diyor.
Kaadî Iyâz bu hadîsin tefsirinde bir takım fâsid kaviller hikâye ettikten sonra aynen bu mânâyı kabul etmiştir. Onun hikâye ettiği kavillerden biri şudur:
«Bu hadis sahih değildir. Ganimet almakla gazilerin sevabı azalmaz. Nretekim Bedir gazilerinin sevabı ganimet aldılar diye azalmamıştır...»
Bâzıları râvîlerden Ebû Hâni 'in râvisini meçhul kabul etmişlerdir.
Nevevî bu kavillerin fâsid olduğunu beyân etmiştir.

45- Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Innemel'a'malü Binniye» Hadisinin Hükmüne, Gaza ve Diğer Amellerin de Girdiğine Dair Bab

155- (1907) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mâlik, Yahya b. Saîd, Muhamnıed b. İbrahim'den, o da AI-kame b. Vakkas'dan, o da Ömer b. Hattâb'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ameller ancak niyete göredir. Herkese ancak niyet ettiği şey yardır. Her kimin hicreti Allah'a ve Resulüne İdi ise onun hicreti Allah ve Resûlü-nedir. Kimin hicreti elde edeceği bir dünya yshud evleneceği bir kadın içinse, onun hicreti de hicret ettiğinedir.» buyurdu.

(...) Bize Muhanvmed b. Rıımh b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Ebû'r-Rabî' el-Atekî de rivayet etti. (Dedi ki); Bize Hairımâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dülvehhab (yânî Sekafî) rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid el-Ahmar Süleyman b. Hayyân haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs (yânî İbni Gıyâs) ile Yezîd b. Hârûn rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Alâ'el-Hemdânî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü'l-Mübârek rivayet etti. H.
BİZe İbnü Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Yahya b. Saîd'den, Mâlik'in isnadı ve onur hadisi mânâsında rivayet etmişlerdir.
Süfyân'ın hadîsinde: «Ömer b. Hattâb'i minber üzerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken işittim.» ibaresi vardır.
Bu hadisi Buhârî «îmân, Eymân, Itk, Hicret, Nikâh» ve «Terkül-hiyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Talâk» da; Tirmizî «Hudûd»da, «Nesâi «İmân, Taharet, Itâk» ve «Talâk» bahislerinde; İbnı Mâce «Zühd» de; imam Ahmed «Müsned»1nde muhtelif râvî-ierden tahrîc etmişlerdir. Mu'temed eser sahiplerinden onu kitabına almayan yalnız imâm Mâlik olmuştur.
Ali âme Aynî: «Bu hadîs bir i'tibârîa ferd garîb, başka bir i'tibarla da meşhurdur. Ama bâzılarının dediği gibi mütevâür değildir. Zira yalnız Yahya b. Saîd'den nakledilmiştir.» diyor. Şeyh Kutbuddîn dahî: <«Bu hadîs, bir çok tarîkleri bulunmakla beraber haber-i vahidlerden sayıldığı söylenir Mütevâür değildir; çünkü onun şartı bunda yoktur. Sahih olan şudur ki, onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve onhûm) 'dan Hz. Ömer 'den başka rivayet eden olmamıştır, ömer-den de yalnız Alkame, Alk. ameden yalnız Muhammed b. İbrahim, Muhammed 'den yalnız Yahya b. Said el-Ensârî rivayet etmiş; ondan sonra yaygınlaşmıştır. Şu halde hadis sonuna nisbetle meşhur; evveline nisbetle garibtir. Ama sahîh olduğunda ve mevkiinin büyüklüğünde ittifak edilmiştir.» demiştir. Ebû'l -Fütûh et-Tâî 'nin beyanına göre Yahya b. Saîd 'den onu iki yüzden fazla râvî nakletmiştir. Ancak müsned olarak yalnız bu tarîk-den sahîh olduğunda ulema müttefiktir.
Gerçi Bezzâr, îbni Sükuti ve imâm Ebû Abdillâh Muhammed b. Hattâb gibi zevat dahî bu hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Hz. Ömer'den başka rivayet eden olmadığını söyîemişlerse de hakîkatta onu" Ömer (Radiyallahû anhûma)'âan başka on }-ecîi sahabî rivayet etmiştir. îbni Mendeh şöyle diyor: «Bu hadîsi Ömer 'den başka, Peygamber (Saîlaîiahü Aleyhi ve Sellem)'âen: Sa'd b. Ebî Vakkaas, Alî b. Ebî Tâlib, Ebû Saîdi Hudri, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer, Ene s, İbni Abbâs, Muâviye, Ebû Hüreyre Habâdeb. Sami t, Utbe b. Abdi1es1emi, Hezâl b. Süveyd, Utbe, b. Âmir, Câbir b. AbdiI1âh, Ebû Zerr, Utbe b. Münzir ve Ukbe b. Müslim (Radiyallahûanhûm) rivayet etmişlerdir...»
Yine îbni Mendeh'in beyanına göre râvileri de münferid değil, hepsinin mütabi'leri vardır. Binaenaleyh hadîs şâzz değildir. Bâzıları şâzzı: «yalnız bir isnadı olup sika olsun olmasın râvîsinin münferid kaldığı hadîsdir.» diye ta'rif etmişse de bu ta'rîfe ı'tirâz olunmuş: «Hz. Ömer hadîsi ve emsali ile bilicmâ' amel olunur. O sıhhat mertebelerinin en yük-seğindedir. Dînin temellerinden bir temeldir.» denilmiştir, Halbuki imam Şafiî ile Hicaz uleması şâzzı şoyîe ta'rîf etmişî.erdir:«Şâzz, sika râvr nin başkalarına muhalif olarak rivayet ettiği hadîsdir.» yoksa başkalarının rivayet etmediğini rivayet etmek değildir. Bu hadîs ile emsalinde muhalefet diye bir şey yoktur. Bilâkis onun mânâsını doğrulayan Kitâb ve sünnetten bîr çok şahidleri vardır.

Evet, hadîs-i şerifin sahîh olduğunda şüphe yoktur. Çünkü onu bu ilmin imamlarından Yahya b. Saîd e1 Edsarî rivayet etmiştir. Ondan ise her biri bu ümmetin hafız ve imamlarından 250 kişi rivayette bulunmuşlardır. îbni Mendeh'in «el-Müstahrec»'inde bu sayı üç yüzün üzerine çıkarılmış; Hafız Ebû Mûsâ ve Şeyhülislâm Ebû îsmâîl e1-Herevî gibi bâzı zevat ise Yahya 'dan onu yediyüz kişinin rivayet ettiğini söyîemişîerdir.
Müslüman, uleması bu hadîsin dinde pek büyük bir mevkii olduğuna ittifak etmişlerdir. İmam-ı Şafii ile diğer bazı alimler; «Bu hadîs islâmm üçte bindir.» demişlerdir. îmam-ı Şafii fıkhın yetmiş bâbınm bu hadîse racî olduğunu söylemiştir. Bazılarına göre islâm'ın dörtte biridir, Ebû Dâ vud ŞÖyle diyor: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den beşyüzbin Kadts yazdım. Bunlardan ahkam hususunda dörtbin sekîzvüz hadîs seçtim. Zühd ve takvaya dair hadisler gelince: Onlan kitabıma almadım. Bir insana bunlardan dini için dört tanesi yeter.
1) Ameller niyetlere göredir,
2) Helal ve haram beyan edilmiştir,
3) Kişinin güzel müsiüman olması işine girmeyen şeyleri bırakmakladır, Ve
4) Mümin kendisi için razı olduğu şeyi din kardeşi İçinde işlemedikçe, tam mü'min oİmaz, hadisleri.»
Hadîs-i Şerif niyeti tazammun ettiği için İslâm'ın üçte birine şâmildir. Çünkü İslam kavi, fiil ve amelden ibarettir.
İmam-ı Buharı kitabına bu hadisle başlamış bir çok ulema da bu hususda onun yolunu tutmuşlardır. Hafız Îbn-i**Mehdi:** «Kitap tasnifi etmek isteyen bu hadisle işe başlasın. Ben bir kitap tasnif etsem onun her babına bu hadisle başlardım» demiştir.
Hadîsi Şerif de hasr ve kasra delalet eden «İnnemâ» edatı iki defa tekrarlanmıştır. Bunun faydası, hadis de zikredileni isbat, edilmeyeni nefiydir. Mânâ şudur:
Bütün ameller ancak niyete göre hesabedilir niyetsiz amel hesaba konmaz. Bir de ikinci «İnnemâ» ile yapılacak amelin tayini şart olduğuna işaret buyruîmuştur. Meselâ: Kaza namazı kılmak isteyen bir kimsenin hangi günün hangi namazını kılacağın] belirtmesi gerekir.
Bahsedilen hicret meselesine gelince: Bir kimse Allah rızası için yerini yurdunu terk ederek başka diyara göç ederse, bu hicretin sevabını ahr. Evlenmek veya her hangi dünyevî bir menfaat için hicret ederse kazancı yalnız niyet ettiği şeydir. Âhirette bu hicretin hiçbir sevabını göremez. Hadisde dünya menfaati ile birlikte kadının da zikredilmesi îki ihtimalden hali değildir. Birinci ihtimale göre; hadis-î şerif evlenme hususunda varid olmuştur. Bir zat Ümm-ü Kays isminde ki bir kadınla evlenmek için kadının yaşadığı yere hicret etmiş. Evlendikten sonra artık o adama, Ummü Kays 'm muhaciri denilmiştir. îkinci ihtimale göre kadının zikredilmesi sırf bu iş İçin hicret etmekten sakındırmak içindir. Binaenaleyh edebiyat nazarında cümle ehemmiyetinden dolayı âmdan sonra hâssı zikr kabilindendir.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Eimme-i Selâse (denilen Malik, Şafii ve imam-ı Ahmed (Rıdvanullahi Aleyhim ecvıaın Jîazeratt) abdest ve gusüîde niyetin farz olduğuna bu hadisle İstidlal etmişlerdir. Çünkü onlara göre Hadis-i Şerif âmm bütün amellere şamildir. Hanefilerle Sevrî, Evzâî, Hasen b. Hayyve bir rivayette imam-ı Malik abdest ve gusülde niyetin farz olmadığını söylemişlerdir.
Onlara göre Hadis-i Şerifin takdiri şöyledir: «Amellerin kemâli yahut
sevabı niyete göredir.» Çünkü değişmeyen kaide budur. Bir çok ameller vardır ki; hem niyetsiz yapılır hem de muteber olur. Bu makam şöyle tahkik olunmuştur: Amellerden murad onların hükmüdür. Hüküm iki nev'idir. Biri âhirete dairdir. Bu niyyete muhtaç olan sevap ve ikabdır-Diğeri dünyaya taalluk eder. Bu da cevaz fesad, kerahet gibi hükümlerdir. Her iki nev'in hükmü ayndır. işte Şâfii Hazretleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hazretlerinin, helal ve haramı sıhhat ve fesadı beyan etmek için gönderildiğini göz Önünde tutarak hadisi ikinci nev'e hamletmişdîr. Bineanaleyh ona göre hadis: «Amellerin sahih olması niyete göredir.» manasına gelir. îmâm-ı A'zam ikinci nev'e hamletmiştir. Ona göre de mana: «Amellerin sevabı niyete göredir.» şekliyle girmiştir. Mamafih bu hususda ulema arasında hayli çeşitli sözler söylenmiştir.
2- îmam A'zam ile İmam Malik ve İmam Abmed hac aylan dışında hac için ihrama giren kimsenin Ömresi caiz olmadığına bu hadisle istidlal etmişlerdir. Çünkü o kîmse ömreye niyet etmemiştir. Onun niyeti Hacca'dır. Bu niyet de zamansız olduğu için mek-ruhdur.
3- İmam Malik bütün Ramazan günleri için ayın başında bir niyet kâfi geleceğine bu hadisle istidlal etmiştir. İmam Ahmed'-den bir rivayete göre bu meselede o da İmam Malik ile beraberdir. Hz. Ma1ik bütün Ramazan günlerini bir ibadet saymıştır, îmam A'zam ve Şâfii'ye ve îmam Ahmed'den diğer rivayete göre her gün için ayrı ayrı nîyyet şarttır. Çünkü her günün orucu müstakil bir ibadettir.
4- İmam A'zam ile Sevrî ve Mâlik'e göre hiç haccetmeyen bir kimsenin başkası namına haccetmesi caiz ve sahihdir. Yaptığı hac kendisi İçin değiî gönderen namına olur. Çünkü onun namına niyet etmiştir. İmam Şafii, îmam Ahmed, Ishak ve Evzâî bu haccın gönderen namına değil giden için mün'akid olduğunu söylemişlerdir. Bu hadis onların aleyhine delildir.
5- Şâfii'lerden bazıları haccın tavaf, sa'y, arafatta vakfe ve tıraş olma gibi erkânında da ayrı ayn niyyet şart olduğuna bu hadisle istidlal etmişlerdir. Halbuki ihrama niyyet bütün bu nev'ilere şamil olduğu için ayn niyete hacet yoktur. Nitekim namaz rükunlarmda da hal böyledir. Bir rükundan diğerine geçerken ayrıca niyete hacet yoktur. Namaza başlarken yapılan niyet hepsi için kâfidir.
6- Delinin ibadeti sahih değildir. Çünkü deli niyete ehil değildir. .
7- Hatip hutbesi esnasında bazı hadisler okuyabilir. Nitekim Hüla-fây-i Raşidîn okumuşlardır.

46- Allah Tealanın Yolunda Şehitlik İstemenin Müstehab Oluşu Babı

156- (1908) Bize Şeyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hamnıâd b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit, Eııes b. ÎVIaİik'de rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim şehid olmayı sadakatla isterse şehitlik kendisine verilir. Ve-levki isabet almasın» buyurdular

157- (1909) Bana Ebû't-Tahir ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. Lafz Harmele'nindir. Ebû't-Tahir (bize haber verdi) tabirini kullandı. Hannele: Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti dedi. (Demiş ki): Bana Ebû Şüreyh rivayet etti, ona da babasından o da dedesinden naklen Sehl b. Ebî Ümâme b. Sehl b. Huneyt rivayet etmiş ki, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim sıdk ile Allah'dan şehitlik diferse: Allah onu şehitlerin menzilesine ulaştırır. Velev ki döşeğinde ölmüş olsun.» buyurmuşlar. Ebû't-Tahir kendi hadisinde «sıdk» kelimesini anmamıştır.
Bu hadisin ikinci rivayeti birinciyi tefsir etmiştir. Her iki rivayetin manası: Bir kmse hulusu kalbile şehit olmayı isterse döşeğinde bile ölse kendisine şehit sevabı verilir demektir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Acaba şehit olmaya niyet etmek harbe başlarken mî

şarttır, yoksa harbe çıkarken yapılan umumi niyyet kafimidir?
Cevab: Umûmi niyyet kâfidir. Çünkü sahih hadisde sabit olmuştur ki bir kimse gaza etmek niyetiyle bir at beslese kendisine o hayvanı beslediği müddetçe gaza sevabı verilir. Halbuki o zat hayvanı her doyurup suladıkça ayrı ayrı gazaya niyet etmiş değildir. Bir de harbin başladığı an telaş ve dehşet zamanıdır. Şehit olmaya niyet o anda şarttır demek güçlük doğurur. Hadisi şerif şehit olmayı istemenin ve hayra niyetin müste-hab olduğuna delildir.

47- Gaza Etmeden ve Kendi Kendine Gazada Bahsetmeden Ölen Kimseyi Zem Babı

158- (1910) Bize Muhamraed b. Abdirrahman b. Sehmel-Antâki rivayet etti. (Dedi ki): bize Abdullah b. Mübarek Vüheyb El Mekkîî'den o da Ömer b. Muhammed b. El Münkedir'den, o da Sümeyy'den, o da Ebû Salih/den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebi Hüreyre şöyle demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse gaza etmeden ve onu gönlünden geçirmeden ölürse nifakın bir şu'besi üzere ölür.» buyurdular.
Ibni Sehm şöyle dedi: «Abdullah b. Mübarek: Zannederiz ki bu Re-sûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : zamanına mahsus idi. Dedi.
Bu hadis hakkında Nevevi şunları söylemiştir: «İbni Mübarek'in söylediği muhtemeldir. Ondan başkaları ise hadisin âmm olduğunu söylemişlerdir. Maksat bunu yapan cihada gitmeyen münafıklara benzer demektir. Çünkü cihadı terketmek nifakın dallarından biridir.»
Hadisi Şerif bir ibadete niyet edipte onu yapamadan Ölen kimseye hiç niyet etmeden ölen gibi zem teveccüh etmeyeceğine delildir. Bir namazı vaktinin evvelinde kılmaya imkân varken vaktin sonuna doğru kılarım niyetiyle geciktirerek kılmadan ölen kimse ile, haccetmek elinde iken onu gelecek senelere tehir ederek haccetmeden ölen kimsenin günahkâr olup olamayacağı hususunda ulema ihtilaf etmişlerdir.

48- Gazadan Kendisini Hastalık veya Başka Bir Özür Men Eden Kimsenin Sevabı Babı

159- (1911) Bize Osman b. EM Şeybe etti. (Dedi ki): Biie Cerir A'meş'den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Cabir'den naklen rivayet etti. Ca bir şöyle demiş: Bir gazada Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Selle-m) 'le birlikte idik :
«Gerçekten Medine'de öyle adamlar var ki siz bir yolda yürür veya bîr vadiyi geçerseniz sizİnie beraber olurlar. Kendilerini hastalık hapsetmiştir.» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): bize Ebû Mua-viye haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd el-Eşecc de rivayet ettiler (Dediler ki): Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsa b. Yûnus haber verdi. Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Ancak Vekî'in hadisinde: «Ecirde sîze ortak olurlar,» cümlesi vardır.
Hadisi Şerifde gönülden harbe giden gazilerle beraber olup hastalık veya başka bir sebeple fiilen iştirak edemeyenlerin hali beyan, edilmektedir. Veki'in rivayetinde böylelerinde fiilen harb eden gaziler gih sevaba nail olacakları bildirilmiştir. Hadisin zahiri âmm'dır. Şu halde cihada farz-ı kifaye yahut farz-ı ayn olarak yani umumi seferberlikte iştirak etmeye niyetlenmek her mü'mine farzdır. Cihadın farzı ayn olduğunu söyleyenler bu hadisle istidlal etmişlerdir. Hadisi şerif hayırlı bir işe niyet etmenin faziletine, gazaya veya her hangi bir ibadete niyet edipte bir özrden dolayı yapamayan kimsenin yapmış gibi sevap kazanacağına ve yapamadığına üzüldüğü nispette sevabının artırılacağına delildir.

49- Denizde Gaza Etmenin Fazileti Babı

160- (1912) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Malik'e İshak b. Abdillah b. Ebi Talha'dan dinlediğim onun da Enes b. Malik'den rivayet ettiği şu hadisi okudum :
Resûliillah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Ümmii Haram Bînü Mil-hân'm yanına girer o da kendisine yiyecek takdim edermiş. Ümmii Haram, Übade b. Sabitin nikâhı altında imiş. Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleri) yine onun yanma girmiş o da kendisine yemek takdim etmiş.. Sonra (Efendimizin) başını taramaya oturmuş. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyumuş. Sonra gülerek uyanmış. Ümmü Haram diyor ki: Ben :
— Seni güldüren nedir ya Resûlallah? dedim.
«Ümmetimden bir takım İnsanlar!. Bana Allah yolunda gaza ederlerken arz olundular. Şu denizin enginine tahtlar üzerinde kırallar olarak yahut tahtlar üzerinde kırallar gibi bini (p gidi) yorlar. (Bu iki cümleden hangisini söylediğinde râvİ şekk etmiştir.) Ümmü Haram demiş ki bunun üzerine ben :
— Yâ Resûlallah Allah'a dua et beni onlardan eylesin. Dedim. Ona dua buyurmuş sonra başını (yastığa) koyarak uyumuş. Sonra gülerek uyanmış. Ümmü Haram diyor ki ben İyine :
— Seni güldüren nedir ya Resûlallah dedim. O birinci defada dediği gibi :
«Ümmetimden bir takım insanlar!.. Bana Allah yolunda gaza ederlerken arz olundular...» buyurdu. Ben:
— Ya Resûlallah Allah'a dua et beni onlarlardan eylesin. Dedim. «Sen evvelkilerdensin!» .buyurdular.
Sonra Ümmü Haram Binü Milhân Muaviye zamanında (Gemiye) binmiş ve denizden çıktığı anda hayvanından düşerek vefat etmiştir.

161- (...) Bize Halet b. Hişanı rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Saîd'den, o da Muhammed b. Yahya b. Ilabban'-dan, o da Enes b. Malik'den, o da Ümmii Haram'dan -ki bu kadın Enes'in teyzesidir- naklen rivayet etti. Ümmii Haram şöyle demiş:
— Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) bir gün bize gelerek bİz-de kaylule yaptın sonra gülerek uyandı. Ben:
— Annem babam sana feda olsun. Seni güldüren nedir ya Resulellah? dedim.
«Bana ümmetimden tahtlar üzerinde kırallar gibi denizin sırtına binen bir kavm gösterildi,» buyurdu. Bunun üzerine ben;
— Allah'a dua et beni onlardan eylesin, dedim.
«Şüphesiz sen onlardansın!» buyurdu. Sonra uyudu ve yine gülerek uyandı. Ben de kendisine sordum. Evvelki sözü gibi cevap verdi. Ben:
— Allah'a dua et beni onlardan eylesin, dedim. «Sen evvelkiler densin» buyurdular.
Enes demiş ki: Bundan sonra Ubâde bin Sâmit onunla evlendi ve denizde gazaya çıkarak onu da beraberinde götürdü, (varacakları yere) vardığında ona bîr katır takdim edildi o da bindi. Arkacığmdan katır kendisini yere düşürdü ve boynu kırıldı.

162- (...) Bize bu hadisi Muhammed b. Rumh b. Muhacir ile Yahya b. Yahya rivayet ettüer. (Dediler ki): Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da İbni Habban'dan, o da Enes b. Malik'den, o da teyzesi Ümmii flaram Binti Milhan'dan naklen onun söylediğini haber verdi:
ResûfüIlah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) bir gün bana yakın bir yerde uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ben:
— Ya ResuJellah seni güldüren nedir? dedim.
«Ümmetimden bir takım insanlar bana arz olundular. Şu yeşil denizin sırtına biniyorlar...» buyurdu.
Bundan sonra râvî, Hammâd b. Zeyd'in hadisi gibi rivayette bulunmustur.

(...) Bana Yahya b. Eyyub ile Kuteybe ve İbni Hucr da rivayet eltiler. (Dediler ki): Bize İsmail -Bu zat ibnü Cafer'dir- Abdullah b. Abdir-ralıman'dan rivayet etti ki o ân Eııes b. Maiik'i şunu söylerken işitmiş:
— Resûlüîlah, (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) Encs'in teyzesi Binl-i Milhana gelerek başını onıuı yanına koydu.
Râvi hadîsi İshak b. Ebîralha ile Muhanımed b. Yahya b. Habbân hadîsleri mânasında rivayet eylemiştir.
Bu hadisi bütün kütüb-ü sıtte sahipleri «Cihad» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Tirmizi onun hakkında: «Ilascıı Sahihtir» demiştir. Buhari onu «Rü'ya» ve «İsti'zan» bahislerinde de rivayet etmiştir. Ibni Abdılberr'e göre Ümmü Haram Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Selîemynin süt teyzelerinden biridir. Bazıları babasından yahut dedesinden teyzesi olduğunu söylemişlerdir. Ebü Ömer: «Bunların hangisi olursa olsun Ümmü Haram Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mahremidir» diyor.
Kaylûle uyku olsun olmasın günün ortasında yapılan istirahattır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcvı)'in iki defasında da güleıek uyanması haber verdiklerini rü'yasmda gördüğüne Ümmü Haram va her iki defasında «Allah'a dua et beni onlardan eylesin» diye ricada bulunması rü'yaların ayrı ayrı şeyler hakkında görüldüğüne delalet eder. Nitekim birinci rü'yasmda deniz, ikincide kara şehitlerini gördüğü rivayet olunur.
Ulema Hz. Ummü Haram 'in şehit düştüğü bu gazanın ne zaman yapıldığında ihtilâf etmişlerdir. Buradaki rivâyetde Hz. Muaviye zamanında yapıldığı görülüyorsa da Kadi îyaz ekseri siyer ulemasının kavillerine göre bunun Hz. Osman (Radiyallahıi anhûm) zamanında yapıldığını .söylemektedir. Ümmü Haram hazretleri anhûma) zamanında yapıldığını söylemektedir. Ümmü Haram hazretler; kocası ile beraber gemiye binerek Kıbrıs'a gitmiş orada hayvanından düşerek vefat etmiştir. Kabri bugüne kadar «Hala Sultan Türbesi» namiy-îe ziyaret edilmektedir. Şu halde Müslim 'in rivâyetindeki «Muavi-ye zamanında» tabirinden murad Muavîye'nin ordusunda bulunmuş manasına olup Muaviye'nin halifeliği zamanında manasına gelmez. Bununla beraber hadisi zahiri manasına hamlederek: «Bu hâdise Muaviye'nin hilafeti zamanında olmuştur» diyenler de vardır,
Esahh havle göre Kıbrıs adası harbîe alınmış Hz. Ümmü Haram adayan çıkacağı sırada katırdan düşerek vefat etmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Erkek mahremi olan kadının yanma girerek onunla yalnız başına bir arada kalabilir. Yanında uyuması da caizdir.
2- Kadın kocasının malından müsafirine ikramda bulunabilir.
3- Bit ve pireleri öldürmek, baş bitlemek müstehabdır.
4- Kayîüle caizdir.
5- Sevinç anında gülmek caizdir. Çünkü Peygamber (Sallallphü Aleyhi ve Seîlevı) ümmetinin kendisinden sonra İslâmiyet uğurunda denizde bile cihad edip muzaffer olacaklarım gördüğü için sevincinden gülmüştür.
6- Gaza için denize açılmak caizdir. Ashab-ı Kiram deniz yoluyla da ticaret ederlerdi. Cumhuru ulemânın kavli budur. Yalnız Ömer b. Hattab ileömer b. Abdul Aziz (Radiyallahû anhûm) denize açılmayı mutlak surette men etmişlerdir. Bazıları bunu dünj'ahk için denize açılmak manasına almış, âhiret için denize açılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir, İmam Ma1ik'e göre kadınlara deniz seyahati mutlak surette mekruhdur. Çünkü tesettürlerine mânidir. Bazıları bunun küçük gemilere mahsus olduğunu büyük gemilere binmelerinde kerahet olmadıklarını söylemişlerdir.
7- Kadınların denizde cihad etmesi mubahtır.
8- Cihad kıyamete kadar devam edecektir.
9- Gazayı ve şehit olmayı temenni etmek caizdir.
10- Hadisi Şerif bir mucizedir. Bu mucize de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gaibden bazı şeyler vermiştir.Ümmetinin denizde cihad edeceğini haber vermesi, ne halde cihad edeceklerini bildirmesi, Ümmü Haram'a «Sen evvelkilerdensin» diye tebşirde bulunması bunlardandır.
11- Peygamberlerin rü'yaları haktır.
12- Allah yolunda Ölmek şehitliktir.
13- Cihad yolunda bulunup fiilen harbe iştirak etmeden ölen kimseye ha rb edeni erin ecri kadar ecir verilir.
14- Deniz şehidinin mi yoksa kara şehidinin mi daha ziyade ecir kazandığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları karada şehid edilenin daha ziyade ecir kazandığına kail olmuş, bir takımları da bunun aksini iddia etmişlerdir.
15- Ulemadan bazıları bu hadisle istidlal ederek Allah yolunda çarpışanların Ölenleriyle kalanları ecirle müsavidir demişlerdir.

50- Allah Azze ve Cellenin Yolunda Serhad Bekçiliğinin Fazileti Babı

163- (1913) Bize Abdullah b. Abdirrahman b. Behram ed Dârimi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l-Velid Et-Tayâlisi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys (Yani îbni Sa'd) Eyyub b. Musa'dan, o da Mekhûl'den, o da Şürahbil b. Scmitden, o da Selman'dan naklen rivayet etti şöyle demiş:
Ben Eesûlüllah (Salkûtâhü Aleyhi ve Selîem)'i: «Bir gün bir gece serhat bekçiliği bîr ayın orucu ile teravihinden daha hayırlıdır. Ölürse üzerine dünyada iken yaptığı ameli ve rızkı cereyan eder. Fettandan da emin olur.» buyururken işittim.

(...) Bana Ebût-Tahir rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb, Abdur-rahman b. Şureyh'dan o da Abdulkerim b. Hâris'den, o da Ebû Übeyde b. Ukbe'den, o da Şurayhbil b. Semit'dan o da Selmanu'l-Hayr'dan, o da Resûlülath (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Leys'in Eyyub b. Musa'dan rivayet ettiği hadis manasında haber verdi.
Ribat; hayvanı bağlamaya yarayan ip demektir. Sonra bu kelime hudud muhafızına ıtlak olunmuştur. Hadİsden murad şudur. Bir gün bir gece düşmana karşı hudud muhafızlığı yapmak bir ay nafile oruç tutmakla bir ay nafile namaz kılmaktan daha hayırlıdır. Şayet hudud

muhafızlığı yaparken Ölürse o vazifede iken yaptığı amelleri devam edermiş gibi ecir ve mükafat verilir. Hadis-i Şerif şehid hakkındaki âyetlerle hadislere muvafıktır. Şehit âyetlerinde şehitlerinin ölmediği Allah katında diri oldukları ve kendilerine rızk verildiği beyan buyrulduğu gibi yukarda geçen bazı hadislerde şehit ruhlarının cennet meyvelerinden yedikleri beyan olunmuştur.
Fetian'dan murad, kabir fitnesidir. Bu kelime «Futtan» şeklinde cemi olarak rivayet edildiği gibi «Kabrin iki fettanı şeklinde tesniye olarak da rivayet edilmiştir. Kabrin fettanı Münker ve Nekir ismindeki meleklerdir.
Hadisi Şerif: Hudud muhafızlığı yapan kimsenin faziletine ve amellerinin Öldükten sonra da devam edeceğine, bu hal ona mahsus olup başka hiç bîr kimseye nasip olmayacağına delildir.

51- Şehitleri Beyan Babı

164- (1914) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Malik'e Sümeyye'den dinlediğim onunda Ebû Salîh'den, onun da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum. Resulü Hah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem):
«Bir defa bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve onu uzaklaştırdı. Bunun Üzerine Allah kendisine teşekkür etti, ve onu affetti.» buyurmuşlar. Bir de:
«Şehitler beş kısımdır. Vebadan, ishalden ve boğulmaktan ölenlerle yj-kıntıdan ölen ve Allah azze ve cellenin yolunda şehit olandır.» buyurmuşlar.

165- (1915) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem):
«Siz aranızda kimi şehid sayıyorsunuz?» diye sordu. Ashab:
— Ya Resulellah kim Allah yolunda öldürülürse o şehittir, dediler. «O halde ümmetimin şehitleri pek azdır.» buyurdu. Ashab:
— öyle ise kimdir onlar yâ Kesulellah? dediler.
— «Kim Allah yolunda öldürülürse o şehiddir. Kim Allah yolunda ölürse o da şehittir. Kim vebadan Ölürse o da şehittir. Kim İshalden ölürse o da şehittir.» buyurdular.
İbni Miksero (Demiş ki): Baban üzerine şehadet ederim ki bu hadiste o şöyle demiştir:
«Boğulan da şehiddir.»

(...) Bana Abdulhamid b. Beyan El Vasıfî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Halid, Süheyl'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki onun hadisinde: «Süheyl dedi ki: Ubeydullah b. Miksem şunu söyledi: Kardeşin üzerine şehadet ederim ki; o bu hadiste (kim boğulursa o da şehiddir) cümlesini ziyade etti.» ibaresi vardır.

(...) Bana Muhammed b. Hatim dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz rivâyfct öttİ. (Dedî ki): Bize Vüheyb rivayet etti. {Dedi ki): Biz Süheyl bu isnadla rivayet etti. Onan hadisinde şu da vardır: «Dedi ki Ubeydullah b. Miksem, Ebû Salih'den naklen haber verdi. Hadisde şunu da ziyade etti. «Boğulan da şehiddlr.»

166- (1916) Bize Hamid b. Ömer EA Bekrâvî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahid (Yani îbni Ziyâd) rivayet etti. (Dedi ki): Biz Âsim, Hafsa binti Sîrîn'den rivayet etti. Şöyle demiş: Bana Enes b. Malik:
— Yahya b. Ebî Amra neden öldü diye sordu.
— Taundan dedim. Bunun üzerine: Re$ûlüllahf_(Sallallâhü Aleyhi ve Selîem):
«Taun her müslüman İçin şehitliktir.» buyurdu dedi.

(...) Bize bu hadisi Velid b. Şüca' dah rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir, Asim'dan bu İsnâdda bu hadi seni mislini rivayet etti.
Bu hadislerin Ebû Hüreyre rivayetini Buharı «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Tirmizî «Kitabül birr» de tahric etmişlerdir. Tirmizi onun hakkında: «Bu hadis Hasen Sahihtir» demiştir. Enes rivayetini Buhârî «Cihâd» ve «Tib» bahislerinde tah-rîc etmiştir.
«Allah ona teşekkür etti.» cümlesinden murad: Onun yaptığından razı oldu fiilini kabul etti ve kendisine senada bulundu demektir.
Şüheda: Şehidin cem'idir. Şehid faîl veznin de olduğu için hâzır bulunup gören manasına ismi fail olduğu gibi, görülen manasına ismi mef'ûl de olabilir. Burada her iki takdir caizdir. Şehidin ölümünde melekler hazır bulunduğu için o meşhûd yani görülmüş demekir. Bazıları şehidin cennet için kendisine şahidîik edilmiş manasına geldiğini söylemişlerdir. Bir takımları şehid Allah katında diri ve hazır olduğu için kendisine bu isim verildiğini, daha başkaları Allah'ın ikramını gördüğü için şehid denildîğini söylemişlerdir. Şehidler hakkında birçok hadisler vardır. Bunların bazısında şehidlerin beş nevi olduğu bazıların da yedi diğerlerin de sekiz hafta dokuz ve on bir olduğu bildirilmektedir. Bu muhtelif sayılara bakarak rivayetler arasında tenakuz olduğu iddia edilemez. Çünkü bu sayıların muhtelif oluşu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimize gelen vahye göredir. Burada harb şehidlerinden maâdâ vebadan, ishalden ölenlerle boğularak ve üzerine bina yıkılarak Ölenlerin de şehid oldukları bildiriliyor. Başka rivayetlerde yanarak ölenlerle zatürieden ölenlerin hamile olarak ölenlerin malı uğrunda ödürülenlerin de şehîd gittikleri bildirilmiştir. Ulemanın beyânına göre; bu suretle ölenlerin şehîd sayılması çektikleri büyük elem ve acılara mukabil bir lütfü ihsandır. Harb meydanında ölenlerden maada şehit hükmünde olanlar yıkanırlar ve cenaze namazları kılınır. Harbde ölenlerse yıkanmazlar. Hasılı şehitler üç kısma ayrılır.
1- Dünya ve ahiret şehitleri: Bunlar harbde öldürülenlerdir.
2- Dünya ahkâmı hakkında değilde yalnız ahiret hususunda şehid sayılanlar.
3- Yalnız dünya ahkâmı hususunda şehid sayılanlar: Bunlar ganimet aşıranlar ve harbden kaçarken öldürülenlerdir, ki insanlara göre şehid sayılırlar. Çünkü yaptıklarının iç yüzünü bilen yoktur. Bunu yalnız Allah bilir. Ve kendilerine ahirette şehid sevabı vermez.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Yol üzerinden taş topaç ve diken gibi geçenlere eziyet veren şeyleri atmak bir fazilettir. Ve imanın en hafif dalı sayılmıştır.
Yoldan bir dikenin atılması mukabilinde Allah Teâlâ Hazretleri kuluna teşekkürle mukabele ederek af buyurursa bundan daha büyük hayır işleyenlere ne yapacağını bir düşünmelidir.
2- Şehidlerin mertebesi pek büyüktür. Hanefîlere göre şehid: Harbde müşriklerin öldürdüğü veya üzerinde yaralanma eseri olduğu halde harb meydanında ölü olarak bulunan yahut müslümanlarm zulmen öldürdükleri kimsedir. İmam Malik ile İmam Şafii ve

imam Ahmed'e göre şehid gazada düşmanın Öldürdüğü kimsedir. Harb meydanında ölen şehid bilittifak kefenlenir. Fakat yıkanmaz, Bu hususda yalnız Hasen-i Basrî ile îbnü1-Müseyye'in muhalefetleri rivayet olunur. Onlara göre şehidde şâir ölenler gibi yıkanır. Hanefîlere göre şehidin namazı kılınır. Bu kavi 1bnü Abbas, Ibnü Zübeyr, Ütbe b. Amir, Ikrime, Said b. el Müseyyeb; Haseni Basrî, Mekhûl, Sevri, Ezâi, Müzenî ve bir rivayette îmam Ahmed Hazretlerinden rivayet olunmuştur.
îmam Malik, Şafiî ve îshâk'a göre şehidin cenaze namazı kılınmaz. MedineliJerin kavli de budur. Neveevî «El Mühez-zeb» şerhinde şehid üzerine namaz kılmanın katiyyetîe haram olduğunu söylemiş; îbnü Hazm ise: «İsterlerse kılarlar, isterlerse kılmazlar» demiştir.

52- Atıcılığın Fazileti ve Ona Teşvik, Atıcılığı Öğrenip de Sonradan Unutanı Zem Babı

167- (1917) Bize Harun b. Mâruf rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnii Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Amr b. Haris, Ebû Ali Sümâme b Şüfiyy'den naklen haber verdi ki Ukbe b. Âmiri şöyle derken işitmiş: Ben
Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'i minber üzerinde:
«Onlar için gücünüzün yetebildiğî kadar kuvvet hazırlayın! Dikkat kuvvet atıcılıktır! Dikkat kuvvet atıcılıktır! Dikkat kuvvet atıcılıktır.» buyururken işittim.
Bu hadisde Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem): «Onlar için gücünüzün yetebildfği kadar kuvvet hazırlayın» Ayeti Kerimesini tefsir etmiştir. Bu tefsir müfessirlerin hikâye ettikleri diğer kavilleri red etmektedir. Bazıları kuvvetten murad kal'alar bîr takımları da erkek atlar olduğunu söylemişlerdir. Bu ve emsali hadisler atıcılığın faziletine ve cihad niyetiyle silah kullanmaya atıcılığın her nev'ini Öğrenmeye teşvik etmektedirler. Binaenaleyh bugünkü modern silâhların her çeşidini öğrenmek hatta tayyarecilik ve motorlu vasıtaları kullanmak hükümde dahildir. Ata binmek ve harbe yarayacak yüzücülük nişancılık ve güreş nevileri gibi spor faaliyetleri de böyledir.

168- (1918) Bize Harun b. Ma'ruf rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr b. Haris, Ebû Ali'den, o da Ukbe Amir'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş): Ben (Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem):
«Sİze yerler feth edilecektir. Allah stze kâfidir. O halde sizden biriniz oklarıyle oynamaktan aciz değildir.» buyururken işittim.

(...) BİZe bu hadîsi Davud b. Euşeyd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velid, Bekir b. Mudar'dan, o da Amr b. Hâris'den, o da Ebû AH e Hem-danî'den naklen rivayet etti. Ben Ukbe b. Âmiri Peygamber (Sallaüâhü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ederken dinledim. Demiş ve yukar-daki hadîsin mislini rivayet etmiştir.
«O halde sizden biriniz oklarıyle oynamaktan aciz değildir» cümlesi
«Aciz kalmasın» şeklinde de rivayet edilmiştir. Usulü Fıkıh, ilminde görüldüğü veçhile bir şeyden nehy o şeyin zıddımn vacip olmasını gerektirir. Burada oynamaktan aciz kalmak yasak edildiğine göre oklarla oynamak vacip oluyor demektir. Bittabi oyundan murad çocuklar gibi okdan oyuncak yapmak değil ok atmakta maharet kazanmak ve kazanılan mahareti devam ettirmektir. Çünkü harb ancak alet kullanmaktaki maharetle sürdürülebilir.
Bu hadisde fütuhat için evvelâ: «Allah size kâfidir»» buyurularak ondan sonra' silah hazırlığına teşvik edilmiştir. Demek oluyor ki cihad eden müslüman her şeyden önce Allah'a teveklül ve itîmad ederek, ondan sonra bütün gücüyle düşmana karşı silah hazırlığında bulunacaktır. Tarih okurken dikkat edilirse görülür ki: Müslümanlar ne zaman bu iki hususa lazım gelen ehemmiyeti vermişlerse mutlaka galib gelmişlerdir,

169- (1919) Bize Muhammed b. Rumh b, Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys, Haris b. Ya'kub'dan o da Abdurrahman b. Şumase'- naklen haber verdi ki Fukeym-i Lahmî, l)kbe b. Amir'e :
— Şu iki hedef arasında gidip geliyorsun. Halbuki sen yaşlısın bu sana zor gelir demiş. Ukbe:
—> Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğim bir soz olmasaydı ben buna katlanmazdım. Cevabını vermiş. Haris diyor ki; Bunun özerine ben İbnü Şumase'ye :
— Ne p? diye sordum.
— Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem): «Her kîm atıcılığı öğrenir de sonra terkederse bizden değildir. Yahu» muhakkak isyan etmiştir,» buyurdu dedi.
Görülüyor ki Hadîsi Şerif atıcılığı Öğrendikten sonra ihmal ederek unutmanın şiddetle mekruh olduğuna delalet ediyor. Bundan yalnız özürlüler müstesnadır. Yani bedenî bir ânza veya hastalık gibi özürden dolayı vaktiyle öğrendiği atış ve saire talimleri unutan kimse muaheze olunmaz. Özürsüz terk edenlerse «Bizden değildir» denilmek suretiyle muahezeye şayan görülmüşlerdir. Hadislerde geçen «Bizden değildir» cümlesinin oBİzîm yolumuzda değildir; faizim emrimizle amel etmiş sayılmaz» manalarına geldiğini kitabımızın baş taraflarında görmüştük.
Hadisdeki edatı tera'hı yani gecikme bildirirse de buradaki.
gecikme zaman itibariyle değil sadece rütbededir. Yani atışı Öğrenen bir kimse aradan zaman geçmeden onu unutur veya bırakırsa yine sünneti terk etmiş olur.

53- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Ümmetimden Bir Taife Kakka Yardım Etmekte Devam Edecektir. Onlara Muhalefet Edenler Zarar Verecek Değildir» Hadisi Babı

170- (1920) Bize Saîd b. Mensur ile' Ebû'r Rabi' El-Atekî ve Ku-teyhe b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Hammad —tbni Zeyd' dir.— Eyyub'dan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Ebû Esmâ'dan, o da Sev bân'dan naklen rivayet etti. Sevban şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlallâhü Aleyhi ve Seîlem):
«Ümmetimden bir taife hakka yardımcı olmakta devam edecektir. Onlara muhalefette bulunanlar zarar veremiyecek. Nihayet Allah'ın emri onlar bu haldeyken gelecektir.» buyurdular.
Kuteybe'nin hadisinde «Onlar bu haldeyken» kaydı yoktur.

171- (1921) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize îbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedî ki): Bize Veki' ile Abde ikisi birden İsmail b. EM Halid'den rivayet ettiler. H.
Bize İbni Ebî Ömer dahi rivayet etti. Lafz onundur onundur. (Dedi ki): Bize Mervan (yani El-Fezârî) İsmail'den, o da Kays'den, o da Mugıre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Ben ResûİÜllah (SallalİÜahü Aleyhi ve Sellem)

«Ümmetimden bîr kavim insanlara yardımcı olmakta devam edecektir. Nihayet onlar yardımcı iken kendilerine Allah'rn emrî gelecektir.»

(...) Bana bu hadisi Muhamrued b. Rafi* dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsame rivayet etti. (Dedi ki): Bana İsmail, Kays'dan rivaye etti. (Demiş ki): Muğire b. ŞuJbeJyi şunu söylerken dinledim: Ben Re-İsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururkeı işittim...
Ravi tamamİyle Mervan hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

172- (3922) Bize Muhammed b. Müsemıa ile Muhammed b. Beşşâr rivayet .ettiler. (Dediler kî): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi kİ): Bize Şu'be, Simâk b. Hark'den, o da Câbir b. Semura'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ett ki:
«Bu din kaim olmakfa mutlaka devam edecektir. Onun namına fa krya-met kopuncaya kadar müslümanlardan bir cemaat çarpışacaktır.» buyur' muşlar.

173- (1923) Bana Hârûn b. Abdillah ile Haccâc b. Şâir rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki): İbnü Cüreyc şunu söyledi: Bana Ebû'z-Zûbeyr haber verdi ki kendisi Câbir b. Abdillah, şunu söylerken işitmiş. Ben Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Seîlem)':
«Ümmetimden bîr taife hak uğruna çarpışmakta kıyamet gününe kadar yardımcı olmakta devam edecektir.» buyururken işittim.

174- (1037) Bize Mensur b. Ebi Müzâhim rivayet etü. (Dedi ki): Bize Yahya b. Hamza, Abdurrahman b. Yezid b, CâbİrI'den naklen rivayet etti. Ona da Umeyrb. Hani'rivayet etmiş. (Demiş ki): Ben Muaviye'yi minber üzerinde şunu söylerken dinledim: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ümmetimden bir taife Allah'ın emrini tutmakta devam edecektir. Onları aşağılayan veya muhalefet edenler kendilerine zarar veremeyecek. Nihâyet Allah'ın emri, onfar İnsanlara yardım ederken gelecektir.» buyururken işittim.

175- (...) Bana İshak b. Mansur da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kesir b. Hişâm haber verdi. (Dedi ki): Bize Ca'fer —Bu zât îbnü Bur kân'dır— rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b. Esamm rivayet etti. (Dedi ki) Ben Muaviye b. Ebi Süfyan'i dinledim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği bir hadis söyledi ki; ben kendisini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberi üzerinde ondan bu Ha-dîsden başka hadis rivayet ettiğini işitmedim. (Dedi ki): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah bîr kimseye hayr (vermek) murad ederse onu dinde fakîh kılar. Müslümanlardan bir cemaat kendilerine düşmanlık edenlere karşı çıka" cak tâ kıyamet gününe kadar Hakk uğruna çarpışmakta devam edecektir.» buyurdular.

176- (1924) Bana Ahmed b. Abdîrrahman b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki); Bize amcam Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Haris rivayet etti. (Dedi ki): Bana Yezid b. Ebî Habib rivayet etti. (Decfi ki): Bana Abdurrahman b. Şumaset'l-Mehri rivayet etti. (Dedi ki): Mesleme b. Muhalled'in yanındaydım. Abdullah b. Amr b, As da onun yanında idi. Abdullah şunu söyledi :
— Kıyamet ancak halkın kötüleri üzerine kopacaktır. Onlar cahilİy* yet halkından daha kötiidürlr. Allah'dan bir şey isterlerse onu üzerlerine reddeder.
Onlar bu haldeyken Ukbe b. Âmir geldi. Mesleme ona :
— Ya Ukbe! Dinle Abdullah ne diyor. Dedi. Ukbe de :
— O daha iyi bilir. Amma ben Resûlüllah (Sallctilahü Aleyhi ve Sellem)ı:
«Ümmetimden bîr cemaat düşmanlarını kahr ederek Allah'ın emri uğrunda çarpışmakta devam edeceklerdir. Onlara muhalefet edenler kendilerine bîr zarar veremiyecek. NİhayeF onfar bu halde iken kıyamet kendilerine gelecektir» buyururken işittim, cevabını verdi. Bunun üzerine Abdullah şunu söyledi
— Evet, sonra Allah misk kokusu gibi bir koku gönderecek, teması ipeğin teması gibi olacak, ama kalbinde tane ağırlığı iman olan hiç bir kimseyi bırakmayıp öldürecek, Sonra insanların kötüleri kalacak, kıyamet onların üzerine kopacaktır.

177- (1925) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü seyn, Davud b. Ebî Hind'den, o da Elbû Osman'dan, o da Sa'd b. Ebî Vak kâs'dan naklen haber verdi. Sa'd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Garb ehli kıyamet kopuncaya kadar Hakk üzere yardımcı omlakta de vam edeceklerdir» buyurdular.
Bu rivayetlerin bazılarını Buharı uMenakıb» bahsinde tahri etmişir.
Hadisi Şerifin izahı Kitabu-1-tman'ın sonlarında geçmişti. Buradak kokudan murad kıyamete yakın Yemen taraflarından çıkarak kadın ekkek her müminin ruhunu kabzedecek olan rüzgârdır. Bahsedilen taife veys cemaata gelince: Buhârî bunlardan murad ulemâ olduğunu söylemiş; imam Ahmed b. Hanbel ise: -«Bunlar ehli Hadîs değil-seler kimler olacağını bende bilemiyorum» demiştir. Kadı Iyâz imamı Ahmed İn bu sözüyle Ehl-i Sünnet vel-Cemaati, hadîs ulemasının mezhebinde olanları kasdettiğini söylemektedir. Nevevî diyor ki: «İhtimalki bu taife muhtelif müminler arasına dağılmıştır. Bazıları cengâver yiğitler, bir takımları fukaha ve hadîs uleması kimisi zâh'ıd kimisi Emri bil ma'rufu yapan zevattır. Hepsinin bir yerde toplu bulunmaları lâzım gelmez. Bilâkis muhtelif yerlerde bulunurlar.»
Hadisin son rivayetinde zikri geçen «Garb ehlî»'nden murad Ali b. Medînî'ye göre araplardır. Garb : Büyük kova manasına gelir. Bunu ekseriyetle arablar kullandıkları için onlara «Garb Ehli» denilmiştir. Diğer ulemaya göre Gabdan murad batıdır. Muaz bunların Şamlılar olduğunu söylemiştir. Kudüslüler olduğunu bildiren hadisde vardır. Bazıları «Garb EhlİIa nden murad: Hiddet ve şiddet sahibi insanlardır.
Hasılı yer yüzü kıyamete kadar cihaddan hâli kalmayacaktır. Bir yerde harb ve cidal bitse başka yerde yenisi patlayacak kıyamet yaklaşıncaya kadar bu böyle gidecek ve Hak yolunda mücahede eden halis müslüman-lar bulunacaktır.
Hadîsin bir rivayeti Allah'ın çok hayır vermek istediği kulunu fakın yaptığı bildirilmektedir.Yani o kimseye Şeriat sahibinin emirleriyle nehiy-leriniri sırrını ilâhi bir nûr ile anlatır. Bu rvâyet ilmin ve ulemanın faziletine, din âlimi olmanın imanı kurtarmaya bir alâmet sayıldığına delildir. Hadisi Şerifin bütün rivayetleri bir mucizeyi ispat etmektedir. Bu mucize Peygamber (Sallallahü Aleyhi ne Sellem)'in haber verdiği cemaatlerin bugüne kadar her devirde zuhur edip hak din uğuruna mücadele etmeleridir Hadisi Şerif ayrıca icmam hüccet olduğuna da delildir. Nevevî : ««Bu hadîs kendileriyle istidlal edilen en sahih hadislerdendir.» diyor.

54- Yürürken Hayvanların Menfaatına Riayet ve Yol Üzerinde Mola Vermekten Nehiy Babı

178- (1026) Bana Züheyr fa. Harb rivayet etti. (Dedi kî): Bîze Ce-rir, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Verimli yerde sefer ettiğiniz zaman develere o yerde nasiblerinİ verin! Çorak yerde sefer ederseniz orada yürüyüşü süratlendirin! Geceleyin mola verirseniz yoldan sakının. Çünkü yol geceleyin böceklerin sığmağıdır» bu: yurdular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdulaziz (Yani İbnû Muhammed) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Verimli yerde sefer ettiğiniz zaman develere o yerden nasiblerinİ verin!
Çorak yerde sefer ederseniz onları ilikleri çıkmadan acele yürütünüz. Mola verdiğiniz zamanda yoldan kaçınınız. Çünkü o hayvanların yollan ve gece" leyin böceklerin sığınağıdır.» buyurmuşlar.
Bu hadis hayvanlara karşı müşfik davranmak gerektiğini bildirmektedir. Mer'ası bol yerlerde sefer edilirse zaman zaman hayvanlar otlatılarak doyurulacak, icabında sulanacak; mer'asiz yerlerden geçilirse me:v zil-i maksuda biran evvel varmak için hızlı gidilecektir. Çünkü bu gibi yerlerde de mûtad yürüyüşle gidilirse yiyeceksîzlikten hayvanlar zayıflar; çok defa hastalanarak yolda kalır. Telef olur. Bir yerde konaklamak icabederse yol üstüne değil tenha bir yere çekilerek mola verilecektir. Yolculuğun âdabı budur. Çünkü geceleyin dolaşan sinek ve böcek gibi haşerat ile zehirli yılanlar ve yırtıcılar yollarda yürürler. Bu onlara hem bîr kolayhkdır. Hem de geçen yolculardan düşen yiyecek kırıntılarıyla karınlarını doyururlar. Bu sebeple hem o hayvanlara mâni olmamak hem de onlardan gelecek zarara maruz kalmamak için yoldan uzak bir yere inmek emir buyurulmuştur.

55- Seferin Azabdan Bir Parça Oluşu ve Yolcunun İşini Bitirdikten Sonra Acele Evine Dönmesinin Müstehab Olması Babı

179- (1927) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'ııeb ile hmâîl b. Ebi Üveys, Ebu MusJab Ez-Zührî, Mansur b. Ebû Müzahim ve Kuteybe b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî dahi rivayet etti lafız onundur. (Dedi ki): Mâlik'e, Sana Sümeyy, Ebû Salih'ken, o da Ebû Hüreyre'den naklen (ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in :
«Sefer azabdan bir parçadır. Sizden birinize uykusunu ve yemesini fç-mesfnî men eder. Biriniz hacetini olduğu gibi gordümü hemen evine acele dönsün» buyurduğunu rivayet etti mi? Dedim.
— Evet. Cevabım verdi.
Bu hadisi Buhârî «Hac» ve «Cihad» bahislerinde; Nes'a'î «Siyers'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Seferin azabdan bîr parça olması meşakkatin verdiği elem dolayısiy-ledir. Seferin yolcuya uykusunu ve yiyeceğini ve içeceğini men etmesinden murad bunları vaktinde ve yeteri kadar alamamasıdır. Yoksa bunların hakikatlerim men etmesi mevzu bahis değildir.
Hadisi Şerif; seferde bulunan bir kimsenin işini bitirdikten sonra lüzumsuz yere gecîkmeyip acele evine 'dönmesinin müstehab olduğuna delildir. .

56- Yoldan Gelen Kimsenin Turükunun —ki Bu Kelime Geceleyin Girmek Demektir— Mekruh Oluşu Babı

180- (1928) Bana Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b. Hânın, Hemmâm'dan, o da îshak b, Abdillah b. Ebî Talha'-dan, o da Enes b, Malik'den naklen rivayet etti ki ResûlüIIah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) ailesi nezdüıe geceleyin gelmezdi. Onlara ya sabah ya-hud akşamleyin gelirdi.

(...) Bana bu hadisi Züiıeyr b. Harb de rivayet etti. (Dedi ki); Bize Abdüssemed b. Abdîlvâris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmam rivayet etti. (Dedi ki): Bize İshak b. Abdillah b. Ebî Talha Enes b. Malik'den o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o «geceleyin girmezdi» dedi.

181- (715) Bana îsmâîl b. Salim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeynı rivayet etti. (Dedi ki): Bize Seyyar haber verdi. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti lafz onundur. (Dedi ki): Bize Hüseyni, Seyyâr'dan o da^Şa'bî'den o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. Cabir şöyle demiş: Bir gazada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'Ie birlikte bulunuyorduk. Medine'ye geildiğimizde girmeye kalkıştık. Bunun üzerine:
«Ağır olun da (oraya) geceleyin (yani yatsı zamanı) girelim. Tâki dağınık saçlı kadın taransın, kocası gurbette olan da usturasını kullansın!» buyurdular.

182- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdissamed rivayet etti. (Dedi kî): Bize Şu'be, .Seyyâr'dan o da Âmir'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz geceleyin (seferden) geldiği vakit hemen ailesi yanına daiı-vermesin, Tâki kocası gurbette olan usturasını kullansın, dağınık saçlı da taransın» buyurdular.

(...) Bu hadisi Yahya b. Habib de rivayet etti. (Dedi-ki): Bize Bavh b. Ubade rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seyyar bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

183- (...) Bize Muhammet! b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed (Yani İbni Ca'fer) rivayet etti. (Dedi ki); Bize Şu'be Âsım'dan, o da Şa'bî'den, o da Cabir b. Abdülah'dan naklen rivayet etti. Cabir şöyle demiş: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) erkeğin gur-beti uzadığı zaman ailesinin yanına geceleyin gelmesini yasak etti.

(...) Bu hadisi bana Yahya b. Habib dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be bu isnadla rivayette bulundu.

184- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebû Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Süfyan'dan, o da Muharîb'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Cabir şöyle demiş: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Erkeğin seferden geceleyin gelerek ailesinin yanına dalmasını onların hıyanetini anlamak istemesini yahut kusurlarını araştırmasını yasak etti.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan bu isnadla rivayette bulundu. Abdurrahman şöyle demiş :
«Süfyan (onların hıyanetlerini anlamak istemesini yahut kusurlarını arattırmasını) cümlesini kasdederek burası hadisde var mıdır yok mudu; bilmiyorum dedi.»

185- (...) Bize yine Muhammed b. Müşenna rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muaz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Her İki râvi demişler kî) bize Şu'be, Muharib'den, o da Cabir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yoldan geceleyin gelmenin mekruh olduğunu rivayet etti. Ama «Onlaeın hıyanetlerini anlamak yahut kusurlarını araştırmak» kaydını zikretmedi.
Bu hadisin Enes rivayetini Buharı Ömre bahsinde; Nesâî «Işretû'n-Nisa»'da, Cabir rivayetini Buharî «Nikah, Büyü', İstikraz, Cihad» v «Şurut» bahislerinde kimi uzun kimi muhtasar olmak üzere tahric etmiştir. Hz. Cabir'in beraber bulunduğu sefer Tebük gazasıdır.
Turuk: Geceleyin gelmek manasınadır.
Kadının ustura kullanmasından murad kasık ve koltuklardaki kılları yok etmesidir. Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki; uzun zaman ailesinden uzak yaşayan kimsenin dönüşte geceleyin ansızın evine gelmesi mekruhtur. Fakat yakın bir yere gitmişde karısı gelmesini bekliyorsa evine gece dönmesinde beis yoktur. Keza askerde veya benzeri kalabalık bir cemaat içinde seferde bulunurda dönmeke oldukları ve şimdi şehre girecekleri haber verilirse, istediği zaman evine girmesinde beis yoktur. Çünkü ansızın geceleyin girmek evdekiler hazır olsun, telâşa düşmesinler diye yasak edilmiştir. Burada böyle bir telâş yoktur.

---

[1] Bu sözlerden murâd: Hadîsin merfû" olduğunu anJatîuııt;
[2] Doğrusu Adevf değil, AmiıTdir.
[3] İsmi Âmir yahut Hâris'dİr.
[4] İsmi Abdullah b. YezîıTdir.
[5] Ebû Süiim'İn hm Süfyân b. Hânî'dir
[6] Hasan-i Basrî.
[7] Ubeydullah b. Ziyâd b. Ebî Süfyân, Muâviye zamanında Basra valisi idi.
[8] Sûre-i Âl-i Imrân, âyet: 161.
[9] ismi Abdullah'tır.
[10] Sûre-i Nisa', âyet: 59.
[11] Sûre-i Nisa", âyet : 59.
[12] Sûre-i Nisa', âyet: 80.
[13] Günümüz müslümanlannın kulakları çınlasın.
[14] Nisa Sûresi âyet: 29
[15] Bâzıları bu kelimeyi Âizî-şeklinde rivayet etmişlerdir. Sâid; Hemdan kabilesinin bir koludur
[16] Ebû Kays Ziya d b. Riyali el-Kaysî : tabiinden mevsuk bir zâttır.
[17] Abdullah b. Ömer'in künyesi Ebû Abdirrahmân'dır
[18] Gunder Mulvanımed b. Ca'fcrıı lakabıdır. Râvinin biri unu lakabı, diğeri ismi ile zikretmiştir
[19] Bereket duası.
[20] Hz. Câbir son ömründe görmez olmuştu.
[21] Ağaç altında Peygamber (S.A.V.)'e bey'at edenler.
[22] Sûre-i Müntehine âyet: 12
[23] Bazıları Eyyûb'tan sonra İbni Nâfi'i de zikretmişlerdir. Müslim dâhil olmak üzere bir cemaat onu anmamışlardır.
[24] Bu zâta Urvetü'bnü'1-Ca'd, Urvetü'bnü Ebi'I-Ca'd ve Urvetü'bnülyâz b. Ebİ'1-Ca'd da denir. Bank Yemen'de bir dağdır. Esd Kabilesi bu dağa nisbet olunmuşlardır
[25] Sûre-i Tevbe âyet : 112
[26] Sûre-i Tevbe âyet : 18
[27] Sûre-i Âl-i İmrân, âyet: 169
[28] Mehri'nin adı Ebû Abdi11âh Salim b. AbdiIIâh En-Nasrî, geddâd b, Hadi 'nin âzâdüsıdın Buna: Mâlik b. Evs b. Hadsâd'm âzâdlası, Devs 'in âzâdlısı, Salimi Sebelât, Salim Ebû Abdillâh El-Medînî, Nasriyyîn'in âzfidlisı Salim, Mâlik b. E-vs'in âzâdlısı Sa1im dahî denilir. Böyle çok isim ve sıfatlı bâzı kimseler görülmüştür.
[29] Sûre-i Nisa'.âyet 95
[30] Siyer kitaplarında bu zâtın ismi Besbes b. Amr diye geçer. Kendisice İbni 'Bisr de denilir. Ensardandır. Nevevî: «bunlardan biri ismi, diğeri de lakabı olabilir.» diyor.
[31] Amcasının adı Enes b. Nadr' dır.
[32] Sûre-i Ahzâb âyet: 23
[33] Nâtil b. Kays el-Hizâim: Tabiînden olup Felestin'Iidir; ve kabilesinin büyüğüdür. Babası sahâbîdir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36- MÜZAREA=ZİRAAT ORTAKLIĞI KİTABI (Bölümleri)
1- ÇIKACAK ÜRÜNÜN BELLİ BİR MİKTARI İLE ORTAKLIK YAPILIR MI?
2- ARAZİ KİRALAMASIYLA İLGİLİ DEĞİŞİK RİVAYETLER
3- ÜÇ KİŞİYE KURULAN İNÂN ŞİRKETİ SÖZLEŞME ÖRNEĞİ
4- CAİZ GÖRENLERİN GÖRÜŞÜNE GÖRE MUFAVADA ORTAKLIĞI DÖRT KİŞİ ARASINDA GERÇEKLEŞMİŞTİR
5- DEĞİŞİK ORTAKLIKLAR
6- ORTAKLARIN BİRBİRİNDEN AYRILMALARI
7- EŞLERİN BİRBİRİNDEN AYRILMALARI
8- KİTABET= Efendinin kölesine miktarı belirlenmiş para karşılığı hürriyetine kavuşma sözleşmesi yapmak demektir. Yüce Allah (Nur sûresi 33. ayetinde) "… Yasal olarak sahip bulunduğunuz köle ve cariyelerden serbestliği satın almak isteyenlerin kendilerinde iyi niyet görüyorsanız onlarla sözleşme yapıp yazışın…"
9- TEDBİR= Kölesinin özgürlüğünü kendi ölümüne bağlıyan efendinin sözleşmesi
10- KÖLE AZAD ETMEK= Köleyi hürriyetine kavuşturmak

36- MÜZAREA=ZİRAAT ORTAKLIĞI KİTABI (Bölümleri)

3797- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir işçi çalıştırırsan ona vereceğin ücreti bildir."** (Müsned: 11222)

3798- Hasan'ı Basri (r.a)'den rivâyete göre, **"Ücreti bildirilmeden işçi çalıştırılmasını hoş görmediğini söyledi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3799- Ebu Süleyman (r.a)'dan rivâyete göre, kendisine yemeği de dahil olmak üzere işçi çalıştırmanın hükmünü sordular. O da: "Kendisine ücretini bildirmeden kimse işçi çalıştırmasın" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3800- Hammad ve Katade (r.anhüma)'dan rivâyete göre, bir adam hakkında şöyle demişlerdi: Bir kimse bir kimseden Mekke'ye gitmek üzere bir binit kiralamış ve kiralarken bir ay kadar veya şu tarihe kadar demiş gününü belirlemiş süreyi geçerse, fazladan şu kadar bu kadar para vereceğini de söylemiş. Bu durum hakkında Hammad ve Katade: Zararı yok fakat bir aydan daha fazla zamanda giderse ücretini eksik vermesinin doğru olmadığını söylemişlerdir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3801- İbn Cüreyc (r.a) anlatıyor. Ata'ya dedim ki: Bir yıl yemeğini vermek bir yıl da şu kadar ücret vermek üzere bir köle tutayım mı? O da: Zararı yok fakat o köleyi tutarken yıllık olarak değil günlük olarak tutarsan daha iyidir. İbn Cüreyc: "Onu tutmuş isem ve senenin bir kısmı da geçmiş ise ne yapmalıyım?" diye sordu. Ata: "Geçmişin hesabını bana sorma" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1- ÇIKACAK ÜRÜNÜN BELLİ BİR MİKTARI İLE ORTAKLIK YAPILIR MI?

3802- Rafi' b. Üseyd b. Züheyr (r.a) babası Useyd b. Züheyr kavmi Harise oğullarının yanına giderek: "Ey Harise oğulları! Felakete uğradınız' dedi. Onlar da: "Ne oldu?" diye sordular. O da: "Rasûlullah (s.a.v) arazi kiralamayı yasak etti. Biz de Ey Allah'ın Rasûlü! içersinden çıkacak ürünün bir kısmı karşılığında kiralayalım" dedik. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır"** dedi. Ben: Kuru incir karşılığında bahçe kiralıyorduk dedim. Rasûlullah (s.a.v) **"Hayır olmaz"** dedi. Ben: "Sulak arazinin mahsulü karşılığında kiralıyorduk" dedim. Yine: **"Hayır olamaz"** dedi ve: **"Arazini ya sen ek veya mü'min kardeşine emanet olarak ver o eksin"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3803- Üseyd b. Zühayr (r.a) anlatıyor. Rafi b. Hadîc yanımıza gelerek şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v) tarlalarımızı, mahsulün üçte biri, dörtte biri karşılığında kiralamayı ve müzabene yollu alışverişi yasakladı."** Müzabene: Ağaçtaki hurmayı şu kadar bu kadar ölçek kuru hurma ile satmaktır. (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 42)

3804- Yine Üseyd b. Zühayr (r.a) anlatıyor. Rafi b. Hadîc bize gelerek, Rasûlullah (s.a.v) faydamıza olan bir şeyi yasak etti. -Rasûlullah (s.a.v)'e itaat etmek sizin için daha hayırlıdır- tarlaları belli bir mahsul karşılığında kiralamayı yasakladı ve şöyle buyurdu: **"Kimin bir arazisi varsa bir kardeşine karşılıksız ödünç versin veya boş bıraksın."** Müzabene modeli alışverişi de yasakladı. Müzabene: Pek çok hurması olan bir adamın hurmalarını belli ölçeklerde kuru hurma vermek sûretiyle satın almaktır. (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 42)

3805- Üseyd b. Zühayr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle anlatıyor. Rafi b. Hadîc bize geldi ve Rasûlullah (s.a.v) faydanıza olan bir şeyi yasakladı- fakat Rasûlullah (s.a.v)'e uymak sizin için faydanıza olan şeylerden daha hayırlıdır-Rasûlullah (s.a.v) tarlayı parayla kiraya vermeyi veya tarladan çıkan ürünlerin üçte bir dörtte bir miktarda ürününü almak karşılığında kiralamayı yasakladı. Kimin bir arazisi varsa ve ona da ihtiyacı yoksa kardeşine verip ektirsin veya boş bıraksın. Muzabene modeli alış verişide yasakladı. Müzabene: Pekçok hurmaları olan bir adama bir alıcı gelerek şu ağaçlardaki tüm hurmaları şu kadar kilo kuru hurma vermek sûretiyle satın almaktır. (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3806- Rafi b. Hadîc (r.a) şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a.v) bizim için faydalı gibi olan bir şeyi yasakladı -fakat Rasûlullah (s.a.v)'e uymak sizin için daha faydalıdır- **"Kimin bir arazisi varsa eksin, gücü yetmiyorsa kardeşine versin ve ona ektirtsin."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3807- Mücahid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Tavus'un elinden tutarak Rafi b. Hadîc'in yanına götürdüm, o da babası vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v)'den şunu nakletti: Rasûlullah (s.a.v) arazi kiralamayı yasakladı. Tavus bunu yadırgadı ve dedi ki: İbn Abbas'tan bunun zararı olmadığını işittim. (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3808- Mücahid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rafi b. Hadîc diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) bizi faydalı bir şeyden yasakladı -fakat Rasûlullah (s.a.v)'in emri başımız ve gözümüz üzerinedir- tarlayı içersinden çıkan ürünün bir kısmını alarak kiralamayı yasakladı. (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3809- Mücahid (r.a)'ten rivâyete göre, Rafi b. Hadîc şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a.v), ensardan fakir olduğunu bildiği bir kimsenin yanından geçerken: **"Burası kimindir"** dedi. O da: "Burası falan kimsenindir, bana bir ücret karşılığında kiraya vermiştir" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Kardeşine karşılıksız emanet olarak verseydi ya!"** buyurdu. Bunu duyan Rafi, ensar'ın yanına gelerek: "Rasûlullah (s.a.v) sizin faydanıza olan bir şeyi size yasak etmiştir. Fakat Rasûlullah (s.a.v)'e itaat etmek ise daha faydalıdır" dedi. (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3810- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tarlayı kiraya vermeyi yasakladı. (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3811- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yanımıza gelerek faydamıza olan bir şeyi bize yasak etti ve şöyle buyurdu: **"Kimin bir arazisi varsa kendisi eksin veya bir kardeşine emanet olarak versin de o eksin veya boş bıraksın."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3812- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yanımıza geldi ve bize faydalı olan bir şeyden bizi yasakladı. Fakat

Rasûlullah (s.a.v)'in emri bize her şeyden daha hayırlıdır. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir arazisi varsa kendisi eksin veya boş bıraksın veya bir kardeşine emanet olarak versin de orayı o eksin."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3813- Amr b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Tavus araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermeyi hoş görmüyor ve mahsulün üçte bir ve dörtte biri karşılığında kiralamakta bir sakınca görmüyordu. Mücahid ona: Rafi b. Hadîc'in yanına git ondan bu konudaki hadisi dinle deyince Tavus: "Vallahi, Rasûlullah (s.a.v)'in bunu yasak ettiğini bir bilsem yapmam. Fakat bana Rafi b. Hadîc'ten daha alim bir kimse olan İbn Abbas, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle aktarmıştı: **"Tarlasını mü'min kerdeşine ekmesi için karşılıksız vermek bir ücret karşılığında vermekten daha hayırlıdır."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3814- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir tarlası varsa onu eksin, ekemeyecekse Müslüman kardeşine ekmesi için emanet versin, bir ücret karşılığında kiralamasın."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3815- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kimin bir arazisi varsa onu kendisi eksin veya mü'min kardeşine karşılıksız ekmesi için versin ama para ve mahsul karşılığında kiralamasın."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3816- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bazı kimselerin ihtiyaçlarından fazla arazileri vardı. O arazileri içinden çıkacak ürünün yarısı, üçte biri ve dörtte biri karşılığında kiraya veriyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir arazisi varsa kendisi eksin yahud ekmesi için mü'min kardeşine ücretsiz versin veya boş bıraksın."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3817- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize bir hutbesinde şöyle buyurdu: **"Kimin bir arazisi varsa onu kendisi eksin veya bir kardeşine ücret almaksızın ektirsin ama kiraya vermesin."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3818- Câbir (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle aktarmıştır: **"Arazi kiralamak yasaktır."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3819- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Tarlayı ürünü karşılığında kiralamayı, ağaçtaki meyveyi meyve karşılığında satmayı, ağaçtaki meyveyi olgunlaşmadan satmayı yasakladı."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3820- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Ağaçtaki yaş meyveyi kurusuyla değişmeyi, olgunlaşmadan satmayı ve yaş üzümü kuru üzümle, meyveler belli olmadan değişmeyi yasakladı."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3821- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir tarlası varsa onu kendisi eksin veya Müslüman kardeşine ücretsiz vererek ektirsin ama bir kardeşine kiralamasın."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3822- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Tarlayı kiraya vermeyi ve kuru hurma karşılığında yaş hurma satın almayı yasakladı."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3823- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Ağaçtaki meyveyi kurusuyla değişmeyi, olgunlaşmadan satmayı Muhadara: Meyvenin olgunlaşmadan satılması demektir. Bağdaki yaş üzümü belli ölçeklerde kuru üzümle değişmeyi yasakladı."** (Buhârî, Müzaraa: 18; Tirmizî, Ahkam: 41)

3824- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Tarlayı mahsulün bir kısmı karşılığında kiraya vermeyi ve ağaçtaki yaş meyveyi kurusu karşılığında değişmeyi yasakladı."** (Müslim, Büyü': 13; Müsned: 9066)

3825- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Tarlayı ürününden bir kısmı karşılığında kiraya vermeyi ve ağacındaki yaş meyveyi kurusu karşılığında satmayı yasaklamıştır."** (Müsned: 11211)

3826- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Tarlayı ürününden bir kısmı karşılığında kiraya vermeyi ve ağaçtaki meyveyi kurusu karşılığında satmayı yasakladı."** (Müslim, Büyü': 14; Ebû Davud, Büyü': 18)

3827- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Tarlayı ürününden bir miktar almak sûretiyle kiralamayı ve yaş meyveyi kuru meyve karşılığında satmayı yasakladı."** (Müslim, Büyü': 14; Ebû Davud, Büyü': 18)

3828- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Arazileri kiraya vermeyi yasakladı."** (Müslim, Büyü': 14; Ebû Davud, Büyü': 18)

3829- Umeyr b. Yezid (r.a) anlatıyor: Amcam beni hizmetçisiyle beraber Said b. Müseyyeb'e, araziyi kiraya vermenin hükmünü sormak üzere gönderdi, gidip sorduğumuzda Said şunu anlattı: Rafi b. Hadîc'ten şu hadisi duyuncaya kadar Abdullah b. Ömer bunun bir sakıncası olmadığı kanaatindeymiş. Rafi dedi ki: Rasûlullah (s.a.v), Harise oğullarının bahçesine geldi ve ekinleri görünce; **"Zuheyr'in ekinleri ne güzelmiş"** dedi. Oradakiler "Burası Zuheyr'in değildir" dediler Rasûlullah (s.a.v): **"Bu tarla Zuheyr'in değil midir?"** dedi. Onlar da: "Evet ama o başkasına kiraladı" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Tarlanızdaki ürünleri kaldırın, kiraladığınız kimsenin masrafını da verin"** buyurdu. Tarla sahipleri diyorlar ki: Bunun üzerine ürünlerimizi aldık ve kiraladığımız kimseye de masrafını ödedik. (İbn Mâce, Rehin: 10; Ebû Davud, Büyü': 32)

3830- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tarlayı ürününden bir kısmı karşılığında kiraya vermeyi, ağaçtaki meyveyi kurusuyla değiştirmeyi yasakladı ve şöyle buyurdu: **"Bir tarlayı üç kişi ekebilir; 1- Tarla sahibinin kendisi 2- Emaneten verilen Müslüman kardeşi 3- Veya altın ve gümüşle kiralayan kimse."** (İbn Mâce, Rehin: 10; Ebû Davud, Büyü': 32)

3831- Said (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ürününden bir miktar karşılığı tarla kiralamayı yasak etti. (İbn Mâce, Rehin: 10; Ebû Davud, Büyü': 32)

3832- Tarık (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. Müseyyeb'ten işittim şöyle diyordu: **"Tarlayı üç kişiden başkası ekemez. 1- Arazinin sahibi 2- Emaneten verilen Müslüman kardeşi 3- Altın ve gümüşle kiralayan kimse."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3833- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v) tarlayı ürününden bir miktarı karşılığında kiraya vermeyi ve yaş hurmayı kuru hurma karşılığında değişmeyi yasakladı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3834- Sa'd b. ebi Vakkas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında tarla sahipleri sulak bölgenin ürünü kendilerinde kalmak şartıyla tarlalarını kiraya veriyorlardı. Anlaşmazlıklar üzerine davalarını görmek üzere Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) bu çeşit kiralamayı yasakladı ve: **"Altın ve gümüşle kiralayın"** buyurdu. (Buhârî, Müzarea: 19; Müslim, Büyü': 19)

3835- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında tarlalarımızı ürürünün üçte biri, dörtte biri veya tespit edilen bir miktar karşılığında başkalarına kiraya veriyorduk. Bir gün amcalarımdan biri gelerek: Rasûlullah (s.a.v) bizim için faydalı olan bir şeyi yasakladı. Allah ve Rasûlüne itaat etmek bizim için daha hayırlıdır. "Tarlalarımızı ürününden bir miktarı ile kiraya vermemizi üçte bir, dörtte bir veya belirlenen bir ölçüde ürün alarak kiraya vermeyi yasakladı. Tarla sahiplerinin kendilerinin ekmesini veya Mü'min kardeşini bir ücret almaksızın emaneten ektirmelerini emretti ve başka şekillerde kiralamayı hoş görmedi." (Müslim, Büyü: 17; Buhârî, Müzarea: 19)

3836- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz tarlalarımız içerisinden çıkacak ürürünün üçte bir, dörtte bir veya belirlenen bir ölçüde kiraya veriyorduk. (Buhârî, Müzarea: 19; Ebû Davud, Büyü': 32)

3837- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında tarlalarımız içerisinden çıkan ürünün bir kısmı karşılığında kiraya verirdik. Bir gün amcalarımdan biri gelerek şöyle dedi. Rasûlullah (s.a.v) bize faydalı olan bir şeyi yasakladı. Fakat Allah ve Rasûlüne itaat etmek bizim için daha hayırlıdır. Biz neden yasakladı dedik. Amcam şöyle dedi. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir tarlası varsa onu ya kendisi eksin veya bir Müslüman kardeşine emaneten versin o eksin. Çıkan ürünün üçte biri, dörtte biri veya tesbit edilen bir miktarı alarak kiraya vermesin."** (Buhârî, Müzarea: 19; Müslim, Büyü': 19)

3838- Rafi b. Hadîc (r.a) amcasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) zamanında tarla sahibleri sulak bölgenin ürünü kendilerine verilmek şartıyla tarlalarını başkalarına kiraya veriyorlardı. Rasûlullah (s.a.v) bu uygulamayı yasakladı. Ravi diyor ki: Rafi'e dedim ki: Dinar ve dirhemle kiralamak nasıldır dedim. Rafi: Dinar ve dirhemle kiralamakta bir sakınca yoktur dedi. (Ebû Davud, Büyü': 32; Buhârî, Müzarea: 19)

3839- Hanzale b. Kays el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rafi b. Hadîc'e dinar ve gümüşle tarla kiralamayı sordum. Dedi ki: Bunda bir sakınca yoktur. İnsanlar Rasûlullah (s.a.v) zamanında kanal ve ark kıyılarındaki yetişenler kendilerine ait olmak üzere kiraya veriyorlardı. Bazen sulak yerler bazen de kıraç yerlerin ürünü bozuk olabiliyordu. O günlerde kiralama modeli ancak bu idi. Bu yüzden bir tarafın zarar görme ihtimali göz önüne alınarak ve karşılıklı anlaşmazlıklara çok sebep olacağı için bu tür kiralama yasak edildi. **"Fakat belli bir para ile kiralamak caizdir"** dedi. (Buhârî, Müzarea: 19; Ebû Davud, Büyü': 32)

3840- Hanzale b. Kays (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rafi b. Hadîc'e tarla kiralamanın hükmünü sordum. Rasûlullah (s.a.v) arazi kiralamayı yasakladı dedi. Altın ve gümüşle kiralamayı sordum. Hayır yasaklanan tarladan çıkan ürünle olan kira şeklidir. Altın ve gümüşle kiralamakta bir sakınca yoktur dedi. (Buhârî, Müzarea: 19; Ebû Davud, Büyü': 32)

3841- Hanzale b. Kays (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rafi b. Hadîc'e boş araziyi altın ve gümüşle kiralamanın hükmünü sordum. Helaldir sakıncası yoktur, alınan para intifa hakkıdır. (Buhârî, Müzarea: 19; Ebû Davud, Büyü': 32)

3842- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) arazi kiralamayı yasakladı. O zamanlar altın ve gümüşle kiralamak adet değildi. Arazi sahibi arazisinin su kenarlarında ve ark yanındaki yetişen ürünlerden belirlenen bir miktarla arazilerini kiraya veriyorlardı. (Buhârî, Müzarea: 19; Ebû Davud, Büyü': 32)

3843- Sâlim b. Abdullah (r.a) anlatıyor. Abdullah b. Ömer Rafi b. Hadîc arazileri kiraya vermekten yasakladığını duyuncaya kadar tarlasını kiraya veriyordu. Abdullah Rafi ile karşılaşınca "Ey ibn Hadîc! Rasûlullah (s.a.v)'den naklettiğin arazi kiralama konusundaki hadis nasıldır?" diye sordu. Rafi'de Abdullah'a şöyle dedi: "Bedir'e katılan iki amcam müşriklerden öldürülmeleri caiz olan kişilerden bahsediyorlardı. O sırada Rasûlullah (s.a.v) arazi kiralamayı yasak etmişti. Abdullah: "Ben de Rasûlullah (s.a.v) zamanında arazilerin kiraya verildiğini biliyordum" dedi. Bundan sonra Abdullah, Rasûlullah (s.a.v)'in bu konuda kendisinin bilmediği bir hadisi olduğundan korkarak tarlasını kiraya vermekten vazgeçti. (Buhârî, Müzarea: 19; Müslim, Büyü': 17)

3844- Zühri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rafi b. Hadîc'in şu hadisi bize ulaştı. Bedir savaşına katılan iki amcamdan bana ulaştığına göre, Rasûlullah (s.a.v) arazi kiralamayı yasakladı. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3845- Zühri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Müseyyeb şöyle diyordu: Altın ve gümüş karşılığında araziyi kiralamakta bir sakınca yoktur. Rafi b. Hadîc Rasûlullah (s.a.v)'in ürün karşılığında arazi kiralamanın yasak olduğunu rivâyet etmiştir. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3846- İbn Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, Rafi b. Hadîc şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) arazi kiralamayı yasakladı. İbn Şihab der ki: Bundan sonra Rafi'e o günlerde nasıl kiralama yapılıyordu? diye soruldu. O da şöyle anlattı: "Arkların kenarına gelen ve ırmakların kıyısındaki verimli arazilerden çıkacak ürünlerden bir miktarı şart koşularak kiraya verilirdi. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3847- Nafi (r.a)'den naklettiğine göre, Rafi b. Hadîc Abdullah b. Ömer'e şöyle anlatmıştı: Rafi'in amcaları Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler ve döndüler, Rasûlullah (s.a.v)'in arazilerin kiraya verilmesinin yasaklandığı haberini getirdiler. Bunun üzerine Abdullah dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) zamanında arazilerin kiraya verildiğini, sulak yerlerde yetişen ürünlerden de kira alındığını biliyorduk. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3848- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, İbn Ömer arazilerini kiraya veriyordu. Rafi b. Hadîc'ten bu konuda bir şeyler kendisine ulaşınca elimden tuttu, beraberce Rafi'nin yanına gittik. Rafi bize amcalarından bazısının Rasûlullah (s.a.v)'den arazi kiralamayı yasakladığını söylediklerini söyledi. Bunun üzerine Abdullah ta o günden sonra arazi kiralamaktan vazgeçti. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3849- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, İbn Ömer tarlasını kiraya veriyordu. Rafi b. Hadîc'in amcalarından Rasûlullah (s.a.v)'in arazi kiralamayı yasakladığı hadisini duyunca ondan sonra kiraya vermekten vazgeçti. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3850- Nafi (r.a) anlatıyor. İbn Ömer tarlasını kiraya veriyordu. Muaviye'nin halifeliğinin son zamanlarında Rafi b. Hadîc'in bu işi yasakladığını duyunca beni de alarak onun yanına götürdü ve ona sordu. O da: "Rasûlullah (s.a.v) tarlaları kiraya vermeyi yasakladı" deyince, İbn Ömer ondan sonra tarlalarını kiraya vermedi. Kendisine bu konu sorulduğunda Rafi b. Hadîc, Rasûlullah (s.a.v)'in bunu yasak ettiğini iddia etti derdi.(Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3851- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Ömer tarlalarını kiraya veriyordu. Rafi b. Hadîc'in: Rasûlullah (s.a.v) bunu yasak etti dediğini duyunca, Nafi diyor ki: İbn Ömer beni de yanına aldı ve Belat (yüksekçe bir yerde) otururken Rafi'nin yanına vardık. Bu meseleyi ona sorunca, Rafi "Evet, Rasûlullah (s.a.v) arazileri kiralamayı yasakladı" dedi. Abdullah'ta tarlalarını kiraya vermeyi bıraktı. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3852- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Abdullah b. Ömer'e Rafi b. Hadîc'in Rasûlullah (s.a.v)'den araziyi kiraya vermeyi yasakladığını söylediğini haber verdi. Ben, İbn Ömer ve o haber veren şahıs üçümüz birden Rafi'nin yanına gelince, Rafi: "Rasûlullah (s.a.v) tarlaları kiraya vermeyi yasakladı" dedi. Abdullah'ta tarlalarını kiraya vermeyi bıraktı. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3853- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, Rafi b. Hadîc Abdullah b. Ömer'e Rasûlullah (s.a.v)'in tarlaları kiraya vermeyi yasakladığını aktarmıştır. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3854- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer arazisinin mahsulünün bir kısmını alarak tarlasını kiraya veriyordu. Rafi b. Hadîc'in Rasûlullah (s.a.v) bunu yasak etti dediği kendisine ulaşınca, (ve Rafi: "Rasûlullah (s.a.v), bundan yasakladı" dedi.) bunun üzerine İbn Ömer dedi ki: "Rafi'i tanımadan önce tarlamızı kiraya veriyorduk" dedi ve daha sonra bu konuda şüpheye düşerek elini omuzuna koydu ve Rafi'in yanına vardık. Abdullah Rafi'ye dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v)'in araziyi kiraya vermeyi yasak ettiğini duydun mu?" Rafi'de: Peygamber (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu dedi: **"Arazilerinizi hiçbir şeyle kiraya vermeyiniz."** (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3855- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Arazileri kiraya vermeyi yasakladı."** (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3856- Amr b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu: Tarlalarımızı belli bir miktar ürün almak karşılığında kiraya veriyor ve bunda bir sakınca görmüyorduk Rafi b. Hadîc'ten, Rasûlullah (s.a.v):**"Ürününden bir miktar alarak tarlaları kiraya vermeyi yasakladı"** hadisini işitinceye kadar böylece devam etmiştik. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3857- İbn Cüreyc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Amr b. Dinar'dan işittim şöyle diyordu: Ben şahidim ki İbn Ömer, tarlaları ürününden belli bir miktar alarak kiraya vermeyi sormuştu da şöyle diyordu: "Biz bunda bir sakınca görmüyorduk, bir önceki yıl İbnü Hadîc Rasûlullah (s.a.v)'den bu tür işi

yasakladığını öğreninceye kadar bu işe devam ediyorduk. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3858- Amr b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu: Biz önceleri arazilerimizi ürününden bir miktarı karşılığında kiraya vermekte bir sakınca görmüyorduk, bir yıl önce Rafi'nin Peygamber (s.a.v)'den bunu yasakladığını duyuncaya kadar bu kiralamaya devam etmiştik. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3859- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) araziyi ürününden bir miktar alarak kiraya vermeyi, yaş hurmayı kuru hurma karşılığında alıp vermeyi yasakladı. (Müslim, Büyü': 17; Ebû Davud, Büyü': 32)

3860- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) meyveleri olgunlaşmadan satmayı ve arazileri içersinden çıkan ürünlerin üçte bir, dörtte bir karşılığında kiraya vermeyi yasak etti. (İbn Mâce, Ticarat: 32; Ebû Davud, Büyü': 23)

3861- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Tarlalarınızı kiraya veriyor musunuz?"** diye sordu. Bende: "Evet dörtte bir veya vesak arpa karşılığında kiraya veriyoruz" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Öyle yapmayın ya kendiniz ekin ya Mü'min kardeşinize ekmesi için verin veya ekmeyin boş kalsın."** (Ebû Davud, Büyü': 32; İbn Mâce, Rehin: 10)

3862- Rafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zuheyr b. Rafi bize gelerek: Rasûlullah (s.a.v) faydamıza olan bir şeyi bize yasak etti dedi. Ben de: "Nedir o yasaklanan?" dedim. "Rasûlullah (s.a.v)'in emri haktır. Bana tarlalarınızı nasıl kiraya veriyorsunuz?" diye sordu. Ben de: Ürününden dörtte bir almak veya bir miktar arpa ve hurma karşılığında veriyoruz dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdular: **"Öyle yapmayın ya kendiniz ekin veya Müslüman kardeşinize ekmesi için verin veya boş bırakın ekmeyin."** (İbn Mâce, Rehin: 10; Ebû Davud, Büyü': 32)

3863- Üseyd b. Rafi b. Hadîc'ten Rafi'in kardeşi kavmine: Rasûlullah (s.a.v) bu gün sizin menfaatinize olan bir şeyi yasak etti. Onun emrine uyulması gerekir, hakkınızda hayırlıdır. Araziyi kiraya vermeyi yasakladı. (İbn Mâce, Rehin: 10; Ebû Davud, Büyü': 32)

3864- Abdurrahman b. Hürmüz (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Üseyd b. Rafi b. Hadîc el Ensarî'den işittim şöyle anlatıyordu: Rasûlullah (s.a.v) onları "Muhakale" türü kiraya vermekten yasaklamıştı. "Muhakale" içerisinden çıkan ürünün bir kısmıyla kiraya verilen arazi demektir. (İbn Mâce, Rehin: 10; Ebû Davud, Büyü': 32)

3865- İsa b. Sehl b. Rafi b. Hadîc (r.a) anlatıyor: "Dedem Rafi b. Hadîc'in yanında yetim olarak büyüdüm akil baliğ oldum ve birlikte hacca gittim. O sırada kardeşim Imran b. Sehl b. Rafi b. Hadîc dedeme gelerek: "Arazimizi falan kadına iki yüz dirheme kiraladık" dedi. Bunun üzerine dedem **"Evladım böyle yapma! Bırak Allah rızkını başka yerden verir çünkü Rasûlullah (s.a.v) araziyi kiralamayı yasak etmiştir"**dedi. (İbn Mâce, Rehin: 10; Ebû Davud, Büyü': 32)

3866- Zeyd b. Sabit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah, Rafi b. Hadîc'i bağışlasın. Vallahi -Allah en iyisini bilir- ben arazi kiralama konusundaki hadisi daha iyi biliyorum olay şöyle olmuştu: "Arazi kiralayıp anlaşamayan iki kişi kavga ediyorlardı. Rasûlullah (s.a.v):**"Böyle kavga edecekseniz arazilerinizi kiraya vermeyiniz"** buyurdu. Rafi; sadece "Kiraya vermeyiniz" sözünü duydu. Ebu Abdurrahman arazi kiralamasında sözleşme şöyle yapılır dedi: **"Tohum ve masraflar tarla sahibine, Allah'ın verdiği ürünün dörtte biri de kiralayana ait olmak üzere kendi arzu ve yetkisiyle filan oğlu filan, arazi sahibi falan oğlu falanla bu sözleşmeyi yapmıştır."**

Falan memleketin falan bölgesinde etrafı dört bir yandan şu sınırlarla çevrilmiş olan arazinin tamamı su kanallarıyla ağaçsız ve ekinsiz boş olarak belli şartlar içerisinde mal sahibi tarafından kiracı durumundaki şahsa teslim edilmiştir.

Bu şartlarda bu yazışmayla sınırları belli arazilerini bana teslim etmiş oluyorsun. Tüm haklarıyla su kanalı ve sulama teşkilatıyla düz araziyi hiçbir ağacı ve ekini olmaksızın bir yıl süreyle şu ayın şu gününden başlayıp şu ayın şu gününde bitmek üzere ekmem için bana teslim edilmiştir. Bu sözleşmedeki hususlara riayet edilerek sınırları belirlenmiş bu arazi parçası senenin uygun zamanlarında benim istediğim ve arzu ettiğim şekilde buğday, arpa, susam, pirinç, pamuk, yaş sebzeler, bakla, nohut, bezelye, mercimek, hıyar, acur, karpuz, havuç, şalgam, turp, soğan, sarımsak, baklagiller ve kokulu bitkiler ve bunların dışında da yaz ve kış her şeyi ekebilirim.

Tüm çekirdek ve tohumlar sana aittir. Diğer yapılacak şeyler bana aittir. Bu işleri ben kendim de yürütebilirim. Hayvanlarım ve aletlerimle ürünün en iyi olması için çalışacağım, bu konuda çalışmak bana aittir. Araziyi işletmek ürünü artırmak için gerekli su kanalları açmak, gerektiğinde gübrelemek, sulamak, ürünleri toplamak, biçmek, harmanlamak, dövüp savurmak bana, masraflar sana aittir. Kendim çalışırım, yardımcılarım işçilerimle çalışırım sana çalışmak yok. Bu süre içerisinde Allah'ın verdiği ürünlerden sözleşme şartlarına uygun hareket edildikten sonra çıkan ürünün dörtte üçü sana ait olup araziyi sulamanın, tohumunun karşılığıdır. Kalan dörtte bir ise işçilerimle ve aletlerimle çalışmamdan dolayı bana aittir. Bu sözleşmedeki şartlarla bu araziyi senden filan gün, filan ayda ekip dikmek üzere teslim aldım, mülkiyet hakkı benim değildir. Mal sahibinindir. Sadece sözleşme uyarınca ekip dikme görevi benimdir. Sözleşme süresi bitince arazi aynen teslim edilecektir. Sözleşme süresi bitince beni ve benim sebebimle orada bulunan her çalışanı çıkarabilirsin. Bu sözleşmeyi falan ve filan da okumuş ve şahit olmuşlardır, bu sözleşme iki nüsha yapılır. (Ebû Davud, Büyü': 31; İbn Mâce, Rehin: 10)

2- ARAZİ KİRALAMASIYLA İLGİLİ DEĞİŞİK RİVAYETLER

3867- İbn Avn (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muhammed diyor ki: Arazi bana göre mudarebe malı gibidir. Mudarebe malı hakkında caiz olan her şey arazide de caiz ve geçerlidir. Mudarebede geçerli olmayan ve caiz olmayan şeyler arazide de caiz olmaz. Muhammed diyor ki: Bir arazide kendisi, çocukları, hayvanları ve aletleriyle çalışan kimseye kiraya verilmesinde bir sakınca yoktur. Fakat tüm masraflar arazi sahibine olacaktır. (Mudarebe: Mal birinden, çalışmakta birinden olarak yapılan ortaklıktır.) (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3868- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gün Hayber'deki hurmalık ve arazileri çalışması Yahudilere ait olmak üzere çıkan ürünleri yarı yarıya bölüşmek şartıyla Yahudilere kiraya vermişti. (Müslim, Müsakat: 1; Ebû Davud, Büyü': 35)

3869- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), çalışması Hayber yahudilerine ait olmak üzere Hayber arazisini ve hurmalıklarını çıkan ürünün yarısı onlara yarısı da Rasûlullah (s.a.v)'e ait olmak üzere kiraya vermişti. (Müslim, Müsakat: 1; Ebû Davud, Büyü': 35)

3870- Abdullah b. Ömer (r.a) şöyle diyordu. Rasûlullah (s.a.v) zamanında su kıyılarında yetişen ziraat ürünleri -ne kadar olduğunu bilmediğim bir oranda- saman tarla sahibine kalmak üzere kiralanıyordu. (Müslim, Müsakat: 1; Ebû Davud, Büyü': 35)

3871- Abdurrahman b. Esved (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İki amcam ve babam çıkan ürünün üçte biri veya dörtte biri kendilerinde kalmak üzere arazi kiralıyorlardı. Alkame ve Esved bunu bilmelerine rağmen bu yapılan işe engel olup değiştirmiyorlardı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3872- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Yaptığınız en hayırlı iş arazilerinizi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermektir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3873- Mansur (r.a)'dan rivâyete göre; İbrahim ve Said b. Cübeyr boş araziyi kiralamakta bir sakınca görmüyorlardı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3874- Muhammed (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Kûfe kadısı Şüreyh Mudarebe davalarına şöyle bakıyordu: Malın zarar etmesinde çalışan kimsenin kusuru olmadığını ispat için deliller getirmesi gerekir diyor, mal sahibine de malını emanet ettiğin ortağının hain olduğunu ispat et, edemezsen o hain olmadığına yemin eder. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3875- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Altın ve gümüşle boş araziyi kiralamak caizdir. Bir kimse bir kimseye mudarebe usulü para kazanmak üzere malını ve parasını teslim ederken şöyle sözleşme yapmalıdır: "Bu sözleşmeyi falan oğlu falan kendi istek ve arzusu ile yetki vererek falan ve filan kimse için yazmıştır. Sen kendi isteğinle falan yılın falan ayı ve falan gününde on bin dirhemi eksiksiz ve tam olarak bana verdin. Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyarak gizli ve açık her durumda emaneti aynen iade edeceğimi ve bu emanet parayla ticaret maksadıyla istediğim yerden istediğim zaman peşin ve veresiye istediğim şekilde kendi görüş ve düşüncemle her şeyi alıp satabilirim. Sözleşmeye uygun bir şekilde ister kendim istersem vekil kılacağım biri vasıtasıyla bu sermayeye para kazandırmak için verilen süre içerisinde gayret edip çalışacağım. Elde edilen kar yarı yarıya olacaktır, yarısı sermaye sahibinin yarısı da her türlü çalışmayı yapan benim için olacaktır. Bu on bin dirhemi sağlam ve tam olarak filan gün filan ayda senden teslim aldım, sözleşmedeki şartlar dahilinde kullanacağım ve benim idaremdedir. Falan ve filan kişiler de buna şahittirler. Parayı veren ticaretin sadece peşin veya sadece veresiye olmasını isterse onu da sözleşmeye koyabilir veya borca verilmeyip peşin alım satım yapılmasınıda kayda geçirebilir." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3- ÜÇ KİŞİYE KURULAN İNÂN ŞİRKETİ SÖZLEŞME ÖRNEĞİ

Bu şirket Kanuni yeterlilik ve bilinçleri yerinde olarak falan, falan ve filan kimsenin katılımıyla kurulmuştur. Bu şirket Mufavada şirketi değildir. Üç kişi otuz bin dirhem koyarak bu şirketi meydana getirmişlerdir. Ortaklardan her biri on bin dirhem koyarak sermayelerini karıştırmışlardır ve bu otuz bin dirhem aralarında kurdukları üç ortaklı şirketin ortak sermeyesi olmuştur. Ortaklar Allah'a karşı sorumluluk bilinci içersinde ve birbirlerinin emanetlerini koruma prensibi ile çalışacaklardır. Bu sermaye ile uygun gördükleri malları satın alacaklar veya tek başlarına bile olsa kendi aralarında bu ticareti devam ettireceklerdir. Bu ticaret nakit para ile olabileceği gibi vade ile de olabilecektir. Bunu yaparken ortaklardan hiç biri bir diğerinden izin alıp danışması yoktur, isteyen istediği şekilde alışverişlerini yapabilir birlikte yapmak zorunluluğu yoktur, kendi başına yapabileceği gibi arkadaşları adına da yapma imkanına sahiptirler. Bu alışverişi kendisi yapabileceği gibi diğer iki arkadaşı adına da yapabilir. Bir kişiyi bağlayan durum diğer iki kişiyi de bağlar. Belirtilen sermayeye göre az veya çok kâr aralarında bölüştürülür. Her türlü vergi, harç vs. de yine sermayeler oranında bölüştürülür. Bu sözleşme aynı sözcüklerle üç nüsha olarak hazırlanmış birisi falana diğeri filana üçüncü de diğer kişiye verilmiştir. Sözleşmeyi imza edenler: Falan, falan ve filan.

4- CAİZ GÖRENLERİN GÖRÜŞÜNE GÖRE MUFAVADA ORTAKLIĞI DÖRT KİŞİ ARASINDA GERÇEKLEŞMİŞTİR

Allah; (Mâide sûresi 1. ayetinde)**"Ey inananlar! Akitlerinizi titizlikle yerine getirin"** buyurmaktadır. Buna dayanarak falan, falan, filan ve falan kimseler kendi aralarında aynı miktar ve aynı cins parayı bir araya getirip karıştırarak tek parça haline getirdiler. Bundan sonra artık hiç kimse kendi malını ayırt edecek durumda değildir, birinin malı aynı zamanda değerine de aittir. Az ya da çok peşin veya veresiye yapılacak alım satım ve ticari işlerde genel anlamıyla insanların yaptıkları her türlü ticari muamelede ortakların hakları eşittir. İnsanların kendi aralarında yaptıkları tüm meşru işleri gerek birlikte gerekse bireysel olarak yapabilirler. Bu şirketten dolayı bir ortağın borçlanması durumu diğer ortakları da bağlar yine bu ortaklardan her birinin kazancı ve Allah'ın bunlara verdiği rızık eşit bir şekilde dağıtılır. Zarar da aynı şekilde diğer ortaklar arasında paylaştırılır. Bu sözleşmede adı geçen falan, falan, falan ve falan hepsi dava açma, para tahsil etme ve itiraz gibi konularda diğer ortakların kefili ve vekilli durumundadır. Hatta her konuda kendisine vekil tayin ettiği gibi ölümünden sonra da kendisine vâsi olarak seçmiştir. Dolayısıyla ölenin borçlarını öder ve vasiyetini de yerine getirir. Her ortak diğer ortağını aynı şekilde her şeyiyle (alacak, borç, vasiyet hususunda) tekeffül etmiş ve bu sözleşmeyi imza altına almışlardır. İmza edenler falan, falan, falan ve falan.

5- DEĞİŞİK ORTAKLIKLAR

3876- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bedir savaşında Ben, Ammar ve Sa'd ortak olmuştuk. Sa'd iki esirle gelmişti. Ben ve Ammar hiç bir şey getirememiştik. (Ebû Davud, Büyü': 30; İbn Mâce, Ticarât: 63)

3877- Zührî (r.a)'den rivâyete göre: **"Efendileriyle mükatebe sözleşmesi imzalayan iki kölenin iş ortaklığı yapmaları caizdir. Biri diğeri adına borcunu ödeyebilir."** (Ebû Davud, Büyü': 30; İbn Mâce, Ticarât: 63)

6- ORTAKLARIN BİRBİRİNDEN AYRILMALARI

İş bu sözleşme falan, falan, falan ve filan şahıslar arasında yapılmıştır. Söz konusu kişilerden her biri bilinci yerinde ve hür iradesiyle bu sözleşmeye imza koymuştur. Ortaklar olarak biz değişik ticaretler, alışverişler ve ortaklıklar yaptık, başkalarına borç verdik, emanet para verdik, ihalelere katıldık, kiraladık, ekim dikim yaptık. Şu anda yaptığımız her işi sona erdirerek gönül rızasıyla bu ortaklığı bitirdik, birlikte yaptığımız tüm işleri ve aramızda geçen her şeyi tek tek ve açık olarak açıkladık. Her birimiz ortağının her konudaki doğruluğunu ve haklılığını bilerek ve haklılığına kanaat getirerek bu ortaklığın dağılmasına karar verdik. Ortaklardan her biri hakkı olan malın tamamını teslim aldı. Bu sözleşmede adı geçen ortakların diğer ortaklardan alacağı hiçbir şey kalmadı. Biz ortaklar hiç birimiz diğerinden bir şey isteme ve dava etme yetkisi olmadığı gibi başkalarından da hiçbir ortağın bir şey isteme hakkı yoktur ve böyle bir yetkisi de kalmamıştır. Çünkü hepimiz hakkını alıp elindekine razı olmuştur. Bu söylenenleri kabul ederek falan, falan, falan ve falan kimseler bu sözleşmenin feshini imza altına almışlardır.

7- EŞLERİN BİRBİRİNDEN AYRILMALARI

Yüce Allah şöyle buyurur (Bakara 229) **"…Boşanmadan sonra, kadınlara önceden mehir olarak verdiğiniz bir şeyi geri almanız sizin için helâl olmaz. Ancak ikisi** (karı koca) **Allah'ın sınırlarını yani evlilik haklarını koruyamamaktan korkar ve siz de onların bu sınırları koruyup yerine getiremeyeceklerinden endişe ederseniz, kadının serbestliğe kavuşması için mehrinden kocasına bazı şeyler bırakmasında her iki taraf için de bir günah yoktur."**

Bu dilekçe falan oğlu, falanın kızı filanın bilinci yerinde olarak falan oğlu filana gönderdiği dilekçesidir. Ben senin hanımın idim, benimle birlikte oldun, içli dışlı oldun. Sonra ben seninle birlikte olmaktan hoşlanmaz oldum. Bana zarar vermeksizin ve senin üzerinde hakkım olan bir görevi yerine getirmeme engel olmaksızın senden ayrılmaya karar verdim. Allah'ın sınırlarını koruyamama sıkıntısı yaşadığımızda bana ait mallarımı (mehrimi) vererek beni boşamanı istedim ki bu miktar şu kadar ve şu kadar dinardır. Ayrıca sana verdiğim şu kadar da dinarı sen olarak beni kesin bir şekilde- dönüşü olmayan- boşamayla boşamış oldun. Seninle konuştuğumda bana söylediklerini kabul etmiş ve buna razı olmuştum. Bu yüzden senin sözlerine inanarak bu dilekçede belirtilen tutarları sana verdim ancak geriye benim mehrim kaldı. Böylece bu dilekçede yazıldığı şekliyle senden boşanmış oldum. Bu durumda bu kararından vazgeçme ya da başka bir şey talep etme hakkın kalmamıştır. Benim durumumdaki bir kadının senin gibi bir kocasından alması gerekenlerin tümünü aldım. İddet süresi içinde boşanmış bir kadının alması gerekenlerin hepsini almış bulunmaktayım. Ne senin benim, ne de benim senin üzerinde herhangi bir hakkım, talebim kalmamıştır. Bundan sonra sen yada ben birbirimizin üzerinde herhangi hak talep ederse ya da başka bir alacak iddia ederse bu iddianın gerçekle bir ilgisi yoktur. Karşı taraf böyle yükümlülükten uzaktır. Her birimiz bu dilekçede belirtilen diğerimizin verdiği ifadeleri kabul etmiş, evlenmeden önce şifahi olarak konuşulan şeyleri kabul etmiş ve buna dayanarak bu sözleşmeyi imzalamış demektir. Falan ve filan imza ettiler.

8- KİTABET= Efendinin kölesine miktarı belirlenmiş para karşılığı hürriyetine kavuşma sözleşmesi yapmak demektir. Yüce Allah (Nur sûresi 33. ayetinde) "…Yasal olarak sahip bulunduğunuz köle ve cariyelerden serbestliği satın almak isteyenlerin kendilerinde iyi niyet görüyorsanız onlarla sözleşme yapıp yazışın…"

Bu sözleşme falan oğlu falanın bilinci yerinde ve sıhhatli iken sahip olduğu kölesi falan kimse için kaleme alınmıştır. Şöyle ki: Ben açık ve net

eksiksiz üç bin dirhem karşılığı ve bu dirhemleri peş peşe gelen altı yıl boyunca yedi taksit şeklinde ödenmesi şartıyla ilk taksitini şu yılın şu ayının başında verecek ve şu yılın şu ayında son taksitle ödeme sona erecektir. Bu süre içersinde bu sözleşmede belirtilen parayı ödediğin takdirde hürriyetine kavuşacaksın, özgür bir insanın sahip olduğu tüm haklara sahip olacaksın. Eğer bu sözleşmeye aykırı davranırsan bu sözleşmenin geçerliliği sona erer ve sen de köle olarak kalırsın, böyle bir sözleşme yapılmamış sayılır. Bu sözleşmede belirtilen şartlar çerçevesinde seninle bulunduğumuz yerde yaptığımız bu sözleşmeyi olduğu gibi kabul ettim. Sözleşmeyi imza eden taraflar falan ve filan.

9- TEDBİR= Kölesinin özgürlüğünü kendi ölümüne bağlıyan efendinin sözleşmesi

Bu dilekçe (sözleşme) falanca oğlu falanın o tarihte sahibi olduğu falan aşçı fırın ustası Sakalli'li kimse için yapılmıştır. Ben yüce Allah'tan sevap umarak ve O'nun rızasını isteyerek seninle bu sözleşmeyi yapıyorum. Sen benim ölümümden sonra hürsün. Ben öldükten sonra senin üzerinde hiçbir kimsenin herhangi bir hakkı yoktur. Vela hakkı ise benim ve benden sonra gelen zürriyetimin hakkıdır. İş bu ifadeyi falan oğlu falan kendi özgür iradesi ve bilinci yerinde iken vermiştir. Bütün bu ifadeler bu tutanakta ve yazan şahitlerin huzurunda ifadeyi verene okutuldu. İş bu ifadeyi duyduğunu, anladığını ve içeriğini tam olarak bildiğini söyledi. Buna Allahı da şahit gösterdi. Ve Allah şahit olarak yeterlidir dedi. Sonra şahitler huzurunda Sakalli'li aşçı köle geldi, bilinci ve sağlığı yerinde olarak bu tutanakta yazılı olanların doğruluğunu beyan etti.

10- KÖLE AZAD ETMEK= Köleyi hürriyetine kavuşturmak

Bu dilekçeyi (sözleşmeyi) şu tarihle falan oğlu filan kendi isteğiyle ve sıhhati yerinde olarak falan tarihte sahibi olduğu falan isimli Rum kölesi hakkında yazmıştır. Ben Allah'ın rızasını ve sevabını umarak geri dönmesi olmayan kayıtsız şartsız bir kararla seni azâd ettim yani hürriyetine kavuşturdum. Sen Allah rızası ve Ahiret yurdunun sevabı için artık hürsün. Ne benim ne de başka bir kimsenin senden hiçbir hak talep etme yetkisi yoktur. Sadece Vela hakkı vardır. O da bana ve benim zürriyetimden gelenlere aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36. HAYIR YOLLARI
Bu Hadisin Önemi:
Sıkıntıları Gidermenin Fazileti:
Zorluk İçinde Olana Kolaylık Sağlamak:
Müslümanların Kusurlarını Örtmek:
Müslüman Kişinin Kendi Kusurunu Örtmesi:
Bütün Hayır Alanlarında Yardımlaşmaya Teşvik
İhtiyaç Sahiplerine Şefaatte bulunmak (İltimas), Yardımlaşma Kabilindendir:
Haram Kılınan Şefaat:
Hadis-i Şerifin Selefin Hayatındaki Etkisi:
Esenlik Yurduna Ulaştıran Yol, Din İlmidir:
İlmin En Faziletlisi:
İlim Talibinin Sünnete Karşı Görevleri:
İlim Talebinin Hükmü:
İlmi Yaymaya Teşvik:
Kur'an Okumak Üzere Toplanmanın Fazileti:
Allah'ın Kitab'ını Evinde Okumaya Gayret Harcayanın Mükâfatı:
Mükafat Amelleredir, Neseblere Değildir:
Hadisten Anlaşılan Bazı Hükümler:

36. HAYIR YOLLARI

Ebu Hureyre (r.a)'den, Rasulullah (s.a)'tan buyurdu ki-. "Her kim bir mü1 minin dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse, Allah o kimsenin Kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Her kim zorda kalmışa kolaylık sağlarsa, Allah da o kişiye dünyada da âhirette de kolaylık verir. Her kim bir müslümanın kusurunu örterse, Allah da dünyada da âhirette de onu(n kusurlarını) örter. Kul kardeşine yardıma devam ettikçe, Allah da o kula yardıma devam eder. Her kim bir ilim arayarak bir yoldan gidecek olursa, Allah o sayede (ona) Cennet'e giden bir yolu kolaylaştırır. Bir topluluk Allah'ın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın Kitab'mı okur ve kendi aralarında onu tedris edecek olurlarsa, mutlaka üzerlerine sekinet (Allah'ın huzur ve sükûnu) iner. Rahmet onları örter. Melekler etraflarını çevirir, Allah onları kendi nezdindekiler arasında anar. Her kimi ameli geciktirecek olursa, nesebi onu ileriye götüremez.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Nevevi der ki: Bu büyük bir hadistir. Çeşitli ilim, kaide ve âdabı topluca ihtiva etmektedir.[2]
Bu hadis, İslâm kardeşliğinin hukukunu yerine getirmeyi, ilim talebini, Yüce Allah'ın kanununa (Kur an-ı Kerime) okumak, anlamak, gereğince amel etmek ve insanlara tebliğ etmek bakımından gereken ihtimamı göstermeyi teşvik etmektedir. [3]

Sıkıntıları Gidermenin Fazileti:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Her kim bir müminin dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderecek olursa Allah da onun Kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir." bölümündeki "gidermek" anlamına gelen ( ) fiili
Buhâri ile Müslim'in müştereken rivayetlerinde ( ) şeklindedir. O sıkıntıyı kim izâle eder ve hafifletirse, demektir. Elbisenin boğaz kısmını gevşetmek, rahat bir nefes alabilecek şekilde gevşetmek ve açmak tabirinden alınmıştır. Buhâri ile Müslim'deki rivayette yer alan kelime ise, bundan daha geniş bir açıklığı ifade eder. Bu da sıkıntıyı tamamıyla izâle etmek ve böylelikle sıkıntısını, kederini gidermek manasını ihtiva eder. Sıkıntı (el-kür-beh), kişiyi ruhunu kapsayacak şekilde üzüntü ve kedere düşüren büyük zorluk ve sıkıntı demektir. Yüce Allah: "Andolsun ki biz insanı bir zorluk içinde yarattık."(ei-Beied, 90/4} diye buyurmaktadır. İbn Cerir'in görüşüne göre âyet-i kerimede anlatılmak istenen, işlerin zorlu ve sıkıntılı hallerine göğüs germek anlamıdır.[4] Çünkü insan bu dünya hayatında kendi bedeninde, çoluk çocuğunda, aile halkında, malında, dininde, kendisini üzüntü ve kedere boğan pek çok şeye maruz kalır. O bakımdan bu sıkıntılarla karşı karşıya kalan kişiyi, akide kardeşlerinin bu sıkıntıdan kurtarmak için çalışmaları görevleridir. Acı ve üzüntülerini, güçleri yettiğince hafifletmeye çalışmaları gerekir. Müslüman haksızlık yapabilir. Haksızlık (zulüm) ise insan tabiatının özelliklerindendir. Nitekim Şair Mütenebbi şöyle demiştir: "Zulüm nefsin özelliklerindendir. Eğer sen zulmetmekten kendini koruyan birisini görürsen bil ki o, bir sebepten ötürü zulmetmemektedir."
İşte böyle bir durumda zulümden alıkoymak imkânı olduğu halde kişiyi zulümde bırakmak helâl değildir. Çünkü Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kardeşine zalim olsun mazlum olsun yardımcı ol! Peki ya zalim olursa ben ona nasıl yardımcı olayım? denilince şöyle buyurdu: "O taktirde sen de onu zulümden alıkoyar yahut engellersin. İşte bu ona yardımındır.[5]
Müslüman dinine bağlılığından ötürü zulme maruz kalabilir. Bundan dolayı kendisini kederlendiren, üzen belâlarla karşı karşıya kalabilir. Yeryüzünün hüsrana batmış, azgın, zorba ve tağutlarından, dağların dahi kaldıramayacağı belâlarla karşı karşıya kalabilir. İşte böyle bir durumda canımızla, malımızla, dilimizle, kalemimizle bu müslümanın sıkıntılarını rahatlatmaya, gidermeye çalışmak bizim görevimizdir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şayet din hususunda sizden yardım isteyecek olurlarsa, onlara yardım etmek sizin görevinizdir.'Vei-En/â/, s/72)
Bunu yapacak ve müslümanların maddi ve manevi sıkıntılarını gidermek iYin çalışacak olursak, hiç şüphesiz -denildiği gibi- karşılık, amelin türünden olacaktır. Allah da bizi koruyacak, Kıyamet gününün sıkıntılarını bu sıkıntıların en büyük ve en ağır olanlarını giderecektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar! Rabb'inizden korkun. Şüphesiz Kıyametin sarsıntısı çok büyük birşeydir. Onu göreceğiniz o günde bütün emzikliler emzirdiklerini unuturlar. Her hamile de yükünü bırakır. Sen insanları sarhoş görürsün, halbuki

onlar sarhoş değillerdir, fakat Allah'ın azabı pek çetindir. "(el-Hacc, 22/2)
Âişe (r.a.)'den, O, Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinlemiş: "İnsanlar Kıyamet gününde çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak hasredilecek-lerdir." Ey Allah'ın Rasulü dedim, kadınlar ve erkekler hep birlikte, biri diğerine bakarak mı? Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Ey Âişe, durum insanların birbirlerine bakmalarına imkân tanımayacak kadar ağır ve çetin olacaktır.[6]

Zorluk İçinde Olana Kolaylık Sağlamak:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Zorluk içinde olana kolaylık sağlayana Allah dünyada da âhirette de kolaylık sağlar" buyruğunda sözü geçen zorluk çeken {el-mu'sir) borçlarını ödeyemeyecek kadar borçlan çoğalmış ve kendisine ağır gelen kimse demektir. Buna kolaylık sağlayan kimse ise ya sıkıntısını atlatıp Allah kendisine genişlik vereceği ve borcunu kolaylıkla ödeyebileceği zamana kadar ona mühlet tanımakla olur ki, bu hususta Yüce Allah-. "Eğer (borçlu) zorîuk sahibi ise ona kolaylıkla ödeyeceği zamana kadar süre tanımak gerekir"(eı-Baica>-a, 2/28O) diye buyurmaktadır. Eğer bu kişi borca batmış bir kimse ise, borcun bir kısmını indirmek ya da sıkıntısını giderecek bir miktarı ona vermek suretiyle olur. Buhâri ile Müslim'de Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a)'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Bir tacir insanlara borç verirdi. Borcunu ödeyemeyen birisini gördü mü hizmetçilerine onu bağışlayın, olur ki Allah da bizi bağışlar, derdi. Allah da onu bağışladı.[7]
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer (alacağınızı) büsbütün tasadduk ederseniz bu sizin için hayırlıdır, eğer bilirseniz."(ei-Baka™, 2/2SO) Yine Rasulullah (S.A.S.) şöyle-buyurmaktadır: "Her kim zorluk çekene mühlet tanır yahut da onun borcunu indirirse, Allah o kimseyi kendi gölgesinde barındıracaktır.[8] Hiç şüphe ve tereddüt olmamalı ki, bizler dehşetleri çok büyük bir güne, Allah'ın dosdoğru yolundan sapan kimseler için oldukça zor bir güne doğru yol alıyoruz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O günde hak mülk (egemenlik ve hüküm) yalnız Rahmân'ın olacaktır. O gün kâfirlere çok zordur. "(ei-Furkân, 25/26) Yine bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Artık o Sûr'a üfürüldüğü zaman, işte o kâfirler için çok zor ve kolay olmayan bir gündür. " (el-Muddessir, 74/8 10)
Allah'a iman edip haklarını yerine getiren, Allah'ın kullarının üzerindeki haklarım ifa edip onlara yardımcı olan, onlara kolaylık sağlayana gelince; Allah da onun işlerini kolaylaştırır, zorluklarını giderir. Aynı şekilde Allah, Kıyamet gününde her türlü zorluğu ona kolaylaştırır, ona yardımcı olur, ona sebat verir. Bu ise dünya hayatında onun kardeşlerine yaptıklarının bir karşılığı, mükâfatı olacaktır. [9]

Müslümanların Kusurlarını Örtmek:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Her kim bir müslümanı (kusurlarını) örterse, Allah da dünyada da âhirette de onu (kusurlarını) örter" buyruğuna gelince; aslolan dosdoğru yol Ü2ere giden müslümanın kendisi için sevdiği şeyi kardeşi için de sevmesidir. Müslüman kardeşinde herhangi bir kusur veya bir eksiklik görecek olursa, ona, dosdoğru yolu bulması ve salâh üzere yürümesi için dua etmeli, ona gizlice samimi olarak öğüt vermelidir. Çünkü böylesi İmâm Şafii'nin de şu beyitlerinde söylediği gibi nasihatin kabul edilmesi açı-sından daha uygundur:
"Tek başıma iken bana nasihatini bol bol ver,
Topluluk içerisinde ise bana öğüt vermekten uzak dur;
Çünkü insanlar arasında Öğüt vermek bir çeşididir azarın,
Böyle birşeyi işitmek hoşuma gitmez.[10]
Müslüman, kardeşinin yanılması ve ufak tefek hataları dolayısıyla sevi-nemez, mutlu olamaz. Onun bu hata ve yanlışlıklarını toplantılarda zevkle dile getireceği mevzular haline getirip böylelikle kardeşini rezil etmeye Rabb'inin ve Rasulünün emirlerine muhalefet etmeye kalkışamaz.
Abdullah b. Ömer (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a) minbere çıktı ve yüksek bir sesle seslenip şöyle buyurdu: "Ey diliyle müslüman olup da imanın kalbine girmediği topluluklar, müslümanlara eziyet vermeyin, onları ayıplamayın, onların gizli kusurlarını araştırmayın. Çünkü hiç şüphesiz müslüman kardeşinin kusurlarını araştıran kimsenin Allah da kusurlarını araştırır. O kimin kusurlarını da araştınrsa, evinin içinde olsa dahi onu rezil eder.[11]
Hadis-i şerif, müslümanların kusurlarını araştırıp onları rüsvay edecek şekilde açığa çıkarmanın, imanın henüz kalplerinde iyice yer etmediği zayıf iman sahipleriyle münafıkların yapacağı bir iş olduğunu göstermektedir. Ancak burada insanların bu hususta iki türlü olduğunu da bilmek gerekir:
1- İnsanlar arasında itaat ve salâhı ile tanınan ve kötülüğü bilmeyen kimse. Böyle bir kimseden herhangi bir yanlışlık yahut bir yanılgı görülecek olursa, onu görenin bunu örtmesi icabeder. Böyle bir kişinin durumunu açığa vurmak Yüce Allah'ın haram kıldığı gıybetin kapsamına girer. Aynı şekilde böyle bir tutum iman edenler arasında kötülük ve çirkinliklerin yayılması anlamına da gelir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphe yok ki, mü'minler arasında çirkinliklerin yayılmasını sevenler için dünyada ve âhirette çok acıklı bir azab vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.'Ven-Nur, 24/19)
İlim adamları derler ki: Burada mümin aleyhine kötülüğün yayılmasından kasıt, ondan sâdır olan kötülüklerin yahut da uzak bulunduğu şeylerle itham edilmesinin açığa vurulması anlamına gelir.[12]
2- İşledikleri, masiyetleriyle tanınan, bunları açıktan işleyen, buna aldırış etmeyen, söylenenlere de kulak asmayan i kimseye gelince; bu türden olan insanların gıybeti olmaz. Aksine insanlara böylelerinin halini açıklamak mutlaka gereklidir; ta ki onun kötülüğünden korunabilsinler. Eğer kötülüklerinden vazgeçmeyecek olursa, böyle bir kimsenin durumunun te'dib edilmesi, yaşayışını da düzene sokması için yöneticilere götürülmesi gerekir. Bu ise ona had uygulamak yahut tazir ile mümkün olur. [13]

Müslüman Kişinin Kendi Kusurunu Örtmesi:

Bizzat masiyet işleyenin durumuna gelince; bunun da kendisini setret-mesi Yüce Allah'a tevbe etmesi gerekir. Zeyd b. Eslem'den dedi ki: Adamın birisi Rasulullah (s.a) döneminde kendisinin zina ettiğini itiraf etti. Rasulul-lah (s.a) bunun için bir kamçı getirilmesini istedi. Ona kırık bir kamçı getirildi. "Bundan daha güçlü birşey olsun" diye buyurdu. Bu sefer henüz kabza bölümü kesilmemiş yeni bir kamçı getirildi, bu sefer; "Ondan daha aşağı olsun" dedi. Bunun üzerine ona kabza takılmış ve yumuşamış bir kamçı getirildi, Rasulullah (s.a) emir vererek ona celde vuruldu, sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar, artık Allah'ın hadlerinden vazgeçmeniz (onları gerektirici işleri yapmamanız) zamanı geldi. Her kim bu pisliklerden herhangi birşey işleyecek olursa, Allah'ın setretmesiyle o da kendisini açığa vurmasın. Çünkü kim bize içyüzünü açıklayacak olursa, biz de ona Allah'ın Kitab'ını (hükmünü) uygularız.[14]
Abdullah b. Mes'ud (r.a) dan: Bir adam Rasulullah (s.a)'a gelip şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü, ben Medine'nin uzak yerlerinden birisinde

bir kadın ile birlikte oldum. Cima dışında, ondan her türlüsüyle faydalandım. İşte ben huzurundayım, hakkımda dilediğin hükmü ver. Ömer (r.a) ona: Allah seni setretmiştir, keşke sen de kendini saklamış olsaydın, dedi.[15]

Bütün Hayır Alanlarında Yardımlaşmaya Teşvik

Rasulullah (S,A.S.)'ın: "Kul kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah da kula yardımcı olur" buyruğunda sözü geçen "hayır üzere yardımlaşmak", topluma güç, kaynaşma ve sağlamlık kazandırır. Böyle bir toplumu kimse kahredemez yahut ona bir zarar veremez. Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerim bunu teşvik buyurmaktadır. Yüce Allah buyuruyor ki: "İyilik ve takva üzere yardımlasınız, günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayınız.'VeJ-Mâide, 5/2) Aynı şekilde kötülük üzere yardımlaşmayı da Allah ve Rasulünü gazablandıran hususlarda yardımlaşmayı yasakladığı gibi, iyilik üzere yardımlaşmak da sadaka çeşitleri arasında sayılır. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Kişiye bineğine binmesi hususunda yardımcı olman yahut üzerine eşyasını kaldırmasında yardımcı olman da bir sadakadır.[16] Diğer taraftan orucun, namazın ve sair ibadetlerin sevab ve mükâfatı vardır. Enes (r.a)den, dedi ki: Rasulullah (s.a) ile birlikte bir seferde bulunuyorduk. Kimimiz oruç tuttu, kimimiz oruç tutmadı. Oruçlu olmayanlar elbiselerini bellerine dolayarak işe koyuldular, -bir rivayette de çadırları kurdular- binekleri suladılar. Oruç tutanlar ise bazı işleri yapamadılar. Rasulullah (S.A.S.) bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bu gün oruçlu olmayanlar ecri alıp götürdüler.[17]
Yani onlar da tıpkı oruçlular gibi, ecir ve mükâfat aldılar. [18]

İhtiyaç Sahiplerine Şefaatte bulunmak (İltimas), Yardımlaşma Kabilindendir:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim güzel bir şefaatte bulunacak olursa, ondan kendisin bir pay vardır.%n-Nts&,^85)
İbn Kesir der ki: "Kim bir işin gerçekleşmesine çalışır da bunun sonucunda bir hayır meydana gelecek olursa, onun da bundan bir payı olur.[19]
Mücâhid der ki: Bu âyet-i kerime insanların birbirleri lehine yapacakları şefaatler (iltimaslar) hakkında nazil olmuştur. Kardeşi lehine şefaatte bulunan kimsenin eğer bu şefaati kabul olunacak olursa, onun iki ecri vardır: Birisi kardeşine sağladığı hayrın ecri, diğeri ise nezdinde şefaatte bulunulan kimsenin o hayır işi yapması halinde alacağı ecrin misli bir ecir.
Burde b. Ebi Burde'den, dedi ki: Dedem Ebu Burde bana babası Ebu Musa'dan, O Peygamber (s.a) den şöyle buyurduğunu haber verdi "Müminin mü'mine karşı durumu birbirini güçlendiren bir bina gibidir." Sonra da parmaklannı birbirine geçirdi. Peygamber (s.a) da oturduğu sırada bir adam gelip birşeyler diledi yahut bir ihtiyacının karşılanmasını istedi. Peygamber yüzünü bize doğru çevirip şöyle buyurdu: "Haydi şefaatte bulununuz, size ecir verilsin. Allah da Peygamberi dili üzre dilediği hükmü versin.[20]
Yani bir kimse bana bir ihtiyacını arz edecek olursa, onun lehine benim nezdimde şefaatçi olunuz. Şüphesiz bundan dolayı* sizin için bir sevap vardır. Allah Peygamberi dili vasıtasıyla ihtiyaçların karşılanmasının gereği yahut karşılanmaması hususunda dilediğini hükme bağlayacaktır. Şüphesiz ki bu, şanı Yüce Allah'ın kaza ve kaderi ile olur.
Hafız İbn Hacer der ki: Hadis-i şerifte gerek fiilen işlemek gerekse de her türlü yolla ona sebep teşkil etmek suretiyle hayra bir teşvik vardır. Bir sıkıntının giderilmesi hususunda yahut zayıf bir kimseye yardım ile ilgili olarak büyük bir kişi nezdinde şefaatte bulunmaya da teşvik vardır. Çünkü herkesin başkanın yanma ulaşmaya gücü yoktur. Huzuruna girmek imkânını ya da maksadını açıklama fırsatını bulamaz ki, başkan da onun halini gerçek haliyle bilmek imkânını elde edebilsin. İşte bundan dolayı Rasulullah (s.a), insanların kendisine ulaşmasını zorlaştıracak şekilde teşrifatçılar ve perdedarlar edinmezdi. [21]

Haram Kılınan Şefaat:

Allah'ın haklarına yahut kullarının haklarına bir tecavüzü gerektiren şefaat (iltimas) haramdır. Böyle bir şefaat yerilmiştir, Allah bunu yasakmıştır. Böyle bir şefaatte bulunan kimseye onun bu çalışması sonucu bu işteki haksızlıktan dolayı vebal söz konusudur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim de kötü bir şefaatte bulunacak olursa, ondan kendisine bir pay vardır. "(en-Nisâ, 4/85) Durumun imama (İslâm devlet başkanına) ulaşması halinde, hadler hususunda şefaat de bu kabildendir. Bunun böyle olduğuna Hz. Üsâme ile ilgili meşhur hadis tanıklık etmektedir. O, hırsızlık yapan Mahzu-moğulîarına mensup kadına şefaatte bulunmak isteyince, Rasulullah (S.A.S.) kendisine şöyle demişti: "Sen Allah'ın hadlerinden bir had hususunda mı şefaat ediyorsun?[22]
Bu hadlerin imama (devlet başkanına) ulaşmasından önce (hak sahipleri nezdinde) şefaatte bulunmaya gelince, İbn Abdilberr'in dediği gibi bu, hoş ve güzel birşeydir. [23]

Hadis-i Şerifin Selefin Hayatındaki Etkisi:

Bu ümmetin hayırlı selefinin siretini yakından tanıyan bir kimse, İslâm'ın yüce buyruklarının onların söz ve davranışlarında açık bir şekilde görüldüğünü tesbit eder. Onlar gerçekten başkaları için güzel bir örnektirler. İlim ile amel arasındaki bağlantıyı kurmuşlardı. Onlar sebebiyle pek çok kimse İslâm'ın doğru yolunu bulabilmiştir. Günümüz İslâm' ümmetinin vakıasına gelince; -Rabb'inin, rahmetiyle esirgedikleri müstesna- bu ümmet, arasında semavi Öğretiler kâğıt üzerindeki mürekkepten ve kasetlere kayıtlı sözlerden, vakıadaki etkisi oldukça cılız birtakım konferans ve hitabelerden ibaret hale gelmiştir. Allah'ın yardımı olmadan bizim ne masiyetten uzak durmaya ne de bir iyilik yapmaya gücümüz vardır.
İbn Sa'd, Uneyse'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Çevrede çobanlık yapan kızlar koyunlarını Ebu Bekr es-Sıddık (r.a)'ın yanına getirirler, O da kendilerine: "Afra'nın kızının süt sağdığı gibi, size süt sağmamı ister misiniz?" derdi. Ebu Bekir ticaretle uğraşan bir kimse idi. Her sabah pazara çıkar, birşeyler satar birşeyler satın alırdı. O'nun da bir miktar koyunu vardı. Bu koyunları sabah otlamaya giderlerdi. Kimi zaman bu koyunları arasında bizzat kendisi çıkar, kimi zaman çıkmasına gerek kalmaz, başkaları koyunlarını otlatırdı. O da çevredeki koyun sahiplerinin sütünü sağardı. Halifelik üzere kendisine bey'at edilince çevredeki koyun çobanı kızlardan birisi söyle dedi: Artık sen bizim koyunlarımızın sütünü sağmazsın. Ebu Bekir bu sözü işitinci şöyle dedi: Hayır, Allah'a yemin ederim, size bu koyunları sağmaya devam edeceğim. Üzerime aldığım bu işin daha önce huy edindiğim bu davranışımı değiştirmeyeceğini umarım. Böylelikle koyunlarını sağmaya devam etmişti.[24]
el-Evzai'den nakledildiğine göre Hz. Ömer gece karanlığında dışarı çıkmıştı, Talha (r.a) O'nu gördü. Ömer bir eve girdi, sonra bir başka eve girdi. Sabah olunca Talha, Ömer'in girdiği eve girdi. Kör ve kötürüm, oldukça yaşlı bir kadınla karşılaştı. Bu adam ne diye sana

geliyor? deyince kadın şu cevabı verdi: Şu vakitten beri belli sürelerde yanıma gelir. Benim işime yarayacak şeyleri getirir, beni rahatsız edecek şeyleri yanımdan alıp götürür. Bunun üzerine Talha kendi kendisine şöyle dedi: Hay anasız kalasıca ey Talha! Sen Ömer'in yanlışlıklarını mı takip edip ortaya çıkarmak istiyorsun?[25]
Mücahid -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle der: Bir yolculukta O'na hizmet edeyim diye Ömer (R.A.)'in oğlu ile arkadaşlık ettim, fakat O bana hizmet ediyordu.[26]

Esenlik Yurduna Ulaştıran Yol, Din İlmidir:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Her kim ilim aramak kastıyla bir yolu izleyecek olursa, Allah onun sebebiyle ona Cennet'e giden bir yolu kolaylaştırır" buyruğundan maksat, gerçek anlamıyla yolu takib etmek olabilir. Bu ise Yüce Allah'ın bizim için takdir etmiş olduğu çeşitli araçlar ve yollarla ilim adamlarının meclisine ulaşmak için yürümekle olur. Rasulullah (S.A.S.) bununla ilim elde etmeye götüren yolu manevi olarak izlemeyi de kastetmiş olabilir. Sözgelimi ilmi bellemek, onu karşılıklı olarak müzâkere etmek, etüd, mütalaa yapmak, onu kavramaya çalışmak ve buna benzer yollar. Hz. Peygamberin: "Allah kendisine onunla Cennet'e ulaşan bir yol kolaylaştırır" buyruğu ile de Cennet'in yolunun ta kendisi olan ilmi elde etmesinin kolaylaştırılacağını da kastetmiş olabilir, yahut da eğer bununla Allah rızasını arıyor ise, o ilim ile yararlanmasının, gereğince amel etmesinin de kolaylaştırılacağını kastetmiş olabilir. Bu durumda ilim onun hidayetine, Cennet'e girişine sebep teşkil eder. Ya da Yüce Allah kıyamet gününde Sırât'ı geçmek, ondan sonraki ve önceki dehşetli hallerden esenlikle geçmek suretiyle Cennet'e ulaştıran yolu kolaylaştıracaktır, anlamına da gelebilir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.
O halde faydalı ilim, Yüce Allah'ı tanımanın, O'nun rızasına ulaşmanın, O'na yakınlaşmanın bir yoludur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah'tan, kulları arasında ancak âlim olanlar korkar."(Fatır, 35/28) [27]

İlmin En Faziletlisi:

İmam Şafii -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle der: "Bir meşgaledir bütün ilimler. Kur'ân, hadis ve dinde fakih olma bilgisi dışında. İlim dediğin şey kendisinde "haddesanâ" diye geçendir. Bunun dışında kalansa, şeytanların vesvesesidir.[28]
Yine İmam Şafii şöyle demektedir: "Ben hadis âlimlerinden birisini gördüm mü adetâ Rasulullah (s.a)'ın Ashabından birisini görmüş gibi oluyorum. Allah onları hayırla mükâfatlandırsın. Onlar bu işin aslını bizim için muhafaza edip bellediler. O bakımdan onların bizim üzerimizdeki liitufları büyüktür.[29]
Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Size şüphesiz bir nur ve bir Kitap gelmiştir ki, Allah, rızâsına uyanları onun vasıtasıyla selâmet yollarına iletir. Onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarıp kendilerini dosdoğru bir yola ulaştinr.'Vel-Mdide, 5/15-16)
Allah'ın Kitabına karşı ilim talibinin görevleri aşağıdaki gibidir:
1- Lahne düşmemesi ve okuduğu sırada tecvid kaidelerine riâyet edebilmesi için ilim adamlarının nezaretinde kıraetini güzelleştirmeye gayret etmelidir.
2- Kur'ân-ı Kerim'den gücü yettiği kadar bölümünü ezberlemesi gerekir. Çünkü Allah'ın Kitab'ını ezberlemenin Allah nezdinde çok büyük bir mevkii vardır.
3- Allah'ın Kitabının manalarını anlayabilmek ve böylelikle de ümmetin selefinin yolunu izleyebilmek için bütün gücü ile gayret göstermelidir.
Ebu Abdurrahman es-Süiemi der ki: Bize Kur'ân-ı Kerim'i Osman b. Af-fan, Abdullah b. Mes'ud ve başkaları gibi okutanlar şunları anlattılar: As-hab, Rasulullah (s.a)'tan on âyet-i kerime öğrendiler mi o on âyet-i kerimedeki ilim ve ameli öğrenmedikçe başkasına geçmezlerdi. O bakımdan onlar şöyle demişlerdir: Biz böylelikle Kur'ân'ı, ilim ve ameli birlikte öğrenmiş olduk.[30]
4- Kur'ân-ı Kerim'i kavramak, anlamak için yapacağı inceleme esnasında aşağıdaki usûl ve ilkelere riâyet etmelidir. Bu usûl ve ilkeleri Şeyhülislam İbn Teymiyye, her ilim talibine incelemeyi, Öğütlediğim değerli risalesi "Usûl-i Tefsir Mukaddimesinde açıklamış bulunmaktadır:
a) Kuranın Kuran ile tefsiri,
b) Kuranın Sünnet iletefsiri,
c) Kur'ân'ın Ashabın sözleriyle tefsiri,
d) Kur'ân'ın Tâbi'inin sözleriyle tefsiri.
Ve mücerred re'ye dayanarak tefsirden uzak durmalıdır. Çünkü ilim adamlannın cumhuru bunun haram olduğu görüşündedir. Ebu Bekir {R.A.) der ki: "Eğer Allah'ın Kitab'ı hakkında bilmediğim şeyi söyleyecek olursam, hangi yer beni taşır ve hangi semâ beni gölgelendirir?[31]
Ömer (R.A.) de şöyle demiştir: "Bu Kitaptan size açıklanan şeylere tabi olunuz ve gereğince amel ediniz. Ondan bilemediğinzi de o Kitab'ın sahibi Rabb'inize havale ediniz."
Müslümanların akide, ahlâk, muamelât ve ibadetlerinde üzerlerine hücum eden ve onları değişik fırka ve gruplara ayıran sapıklığın biricik sebebi, Kur'ân-ı Kerim'i anlamak için gerekli olan sağlıklı yöntemden uzak olmalarıdır. Kimi mutasavvıflar Yüce Allah'ın: "Sana yakin (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibadet et."/d-Hia, 15/99) âyetini ele alır ve bunu İslâm'la ilgili olmayan görüşlerine tabi olarak mükellefiyetlerin kaldırıldığına delil gösterir. Bu bilmez mi ki Ashabı Kiram, Allah onların canını alıncaya kadar Rab'lerine ibadet ettiler, cuma ve cemaatleri muhafaza ettiler. Rafızi bir kimse gelir Yüce Allah'ın: "Muhakkak Allah size bir inek kesmenizi emreder."(eiBakam, 2/67) âyetini ele alır ve bundan maksadın, kendisine gelen iftiradan uzak olduğu semâdan inen vahiyle bildirilen Rasulullah (s.a)'ın kendisini Cennet'le müjdelediği sevgili hanımı, Sıddıkın kızı Âişe es-Sıddıka (r.anhâ) olduğunu söyler.
Kelâm âlimlerinden sapık olanların sapık görüşlerine kendisini kaptırmış kişi gelir, hikmet dolu Zikrin (Kur'ân-ı Kerim'in) önünde tam bir muhtaç, zelil, güçsüz, ondan hidayet ve doğruluğu arayan bir kişi gibi duracak yerde, Öğretmen ve üstad tavrını alarak, kelâm ilimlerinden üstadlarının kısır ve zayıf akıllarına binaen ortaya koymuş oldukları usûl ve kaidelere uysun diye âyetlerin boyunlarını eğer büker ve: "Rahman (olan Allah) Arşa istiva etti.'Vrd-Hd, 20/5} âyetini ele alarak; "yani orayı istilâ etti" diye açıklar; böylelikle de bu ümmetin selefinin kabul ettiği kanaate muhalefet eder. [32]

İlim Talibinin Sünnete Karşı Görevleri:

1- Eğer hadis ilminde yetkin kimselerden ise, Rasulullah (s.a)'dan sahih olan buyrukları araştırmakta olanca gayretini ortaya koymalı yahut da bu alanda yetkili oldukları kabul edilen ilim adamlarına tabi olmaları, gece karanlığında odun toplayan ve Önüne gelen her şeyi

alan kimse gibi olmamaları gerekir. Çünkü bu, bir çok ilim talebesinin müptelâ olduğu bir hastalıktır. Onlar bu işin kolay olduğunu zannederler. Yüce Allah buyuruyor ki: "Siz onu kolay birşey zannedersiniz halbuki o, Allah nezdinde büyük birşeydîr.'Ven-Nur, 24/15)
2- Buhâri ile Müslim'den ezberleyebildiği kadarını ezberlemelidir. Çünkü bu iki kitap, Rasulullah (s.a)'tan sabit olmuş buyrukların en sahihlerini toplamaktadırlar.
3- Hadislerin fıkhını iyice kavramaya çalışmalı ve bu alanda istikamet üzere oldukları, sağlıklı anlayışa sahip oldukları, ümmetin selefinin izlediği yola tabi oldukları kabul edilmiş, bu alanda kendisinden önce geçmiş üstad-lara öğrencilik yapmalı, kendi anlayışını onların anlayışlarının önüne geçirmemeli ve herhangi bir delil olmaksızın ileri sürülmedik bir anlayışı ileri sürmemelidir.
4- İlim taleb eden kimsenin Sünnet-i Seniyyede yer alan görevleri yerine getirmesi onun yasakladıklarından sakınması gerekir. Çünkü Yüce Allah bildiği ile amel etmeyene gazab eder. Ta ki, onun bu bilgisi Kıyamet gününde aleyhine bir delil teşkil etmesin ve ta ki, bildiği ile amel ettiği için başkasına iyi ve güzel bir örnek olsun. Aynı şekilde Sünnet-i Seniyyede öngörülen müstehabları da gücü yettiğince yerine getirmeli, mekruhlardan uzak kalmaya çalışmalıdır. [33]

İlim Talebinin Hükmü:

Yüce Allah, ilim adamlarından övgü ile söz etmiş ve onları başkalarına üstün kılmıştır:
"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"fe*-zümer, 39/9) Yine ilim adamlarının Kıyamet gününde derecelerini yükseltmek va'dinde bulunmuştur: "Allah sizden iman edenleri ve kendilerine ilim verilenleri dereceler ile yükseltsin...'Vef-MücddeJe, 58/iD Aynı şekilde Rasulullah (s.a), gerek bu hadiste görüldüğü gibi, gerekse başka hadislerde de ilim talebini teşvik etmiştir. Bilinmesi gereken hususlardan birisi de ilim talebinin hükümlerinin farklı farklı olduğudur:
1- Kimi ilim talebi, erkek kadın her müslümana farzdır. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "İlim talebi her müslümana farzdır[34] Bu ise mutlaka bilinmesi gerekli olan ilimdir. Yüce Allah'ın isim ve sıfatlan ile bilinmesi, O'nun üzerimizdeki haklarını bilmek gibi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şunu bil ki, gerçekten, Allah'tan başka hiçbir ilâh yok-tur.Vuhammed, 47/19) Aynı şekilde Allah'ın bize farz kılmış olduğu şeylerin nasıl eda edileceğini bilmek de bu tür ilimler arasındadır. Taharet, namaz, oruç ve benzeri diğer farzlar gibi. Yine kulların, yerine getirilmesi gerekli (vacib, farz) haklarına dair bilgi de bu türdendir.
2- Farz-ı kifâye olan bilgi. Müslümanlardan bir topluluk bu bilgiyi elde edecek olursa, diğerlerinden bunu öğrenmek mükellefiyeti sakıt olur. Ferai-zi (İslam miras hukukunu) bilmek, ilim talibinin, sahih olan rivayet ile olmayanı ayırdedebilmesini sağlayan hadis ilmini öğrenmek gibi.
3- Müstehab olan bilgi. Bütün din ilimleri böyledir, ilim taleb eden kimsenin gücü yettiği kadarıyla bu ilimlerden öğrenmesi bir görevdir. Nitekim Yüce Allah: "Ve dedi ki: Rabb'im, ilmimi artır."(Tû-hö, 20/114} Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmuştur: "Allah kimin hakkında hayır dileyecek olursa, onu dinde fakih (inceden inceye bilgi sahibi) kılar.[35]

İlmi Yaymaya Teşvik:

İlim bir nurdur, cehalet zulumâttır. İlim adamlarının Yüce Allah'ın kalplerine yerleştirmiş olduğu bu nuru avama yaymaları görevleridir. Ta ki, cehalet geri çekilsin, aydınlık her tarafı kaplasın. İnsanlar Rab'lerinin haklarını bilip onları yerine getirsin, birbirlerine karşı haklarını da öğrenip onları eda etsinler. Bu yolla insanlar iyi bir hayat sürerler. Bundan dolayı Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Benden bir âyet dahi olsa tebliğ ediniz.[36] Ayrıca ondan işittiklerini tebliğ edenlere yüzlerinin parlak olacağı müjdesini vermiştir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Bizden birşey işitip de onu işittiği gibi tebliğ edenin Allah yüzünü ak etsin. Çünkü kendisine tebliğ olunan nice kişi, bizzat işitenden daha kavrayışlıdır.[37] Aynı şekilde tebliğ edenin kendisine tabi olanların ecri gibi ecir alması da sözkonusudur. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Kim bir hidayete çağıracak olursa, onun için de ona tabi olanların ecirleri gibi bir ecir vardır. Ve bu, onların ecirlerinden herhangi birşey eksiltmez.[38]
Aynı şekilde tebliğde bulunan kimsenin insanlar arasında yaymış olduğu ilmin de ölümünden sonra kendisine fayda sağlayan şeyler arasında olduğu bilinmelidir. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Şüphe yok ki, mü'mine ölümünden sonra amel ve hasenatından yetişen şeyler arasında, öğretmiş ve yaymış olduğu ilim de vardır.[39] [40]
Kur'an Okumak Üzere Toplanmanın Fazileti:

Rasulullah (s.a)'ın: "Eğer bir topluluk Allah'ın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın Kitab'ını okur, kendi aralarında onu müzâkere edecek olurlarsa, mutlaka üzerlerine sekinet (ilahi huzur ve sükûnet) nazil olur, rahmet onları kuşatır, melekler etraflarını doldurur ve Allah onları kendi nezdinde-kiler arasında zikreder" buyruğu ile mescidlerde oturmanın, Yüce Allah'ın Kitab'ını okumak üzere toplanmanın müstehap olduğuna delil getirilmektedir. Şayet hadis-i şerif Kur'ân öğrenip öğretmeye dair kabul edilecek olursa, bunun müstehap olduğunda görüş ayrılığı yoktur. Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmaktadır: "Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenip öğretendir.[41]
Eğer hadis mutlak olarak Kur'ân-ı Kerim'in müzakere edilmesi kastıyla mescidlerde toplanmak gibi, bundan daha genel olarak anlaşılacak olursa, şüphesiz ki bu da müstehaptır. Nitekim Rasulullah (S.A.S.) kimi Ashabından kendisine Kur'ân okumalarını istedi. Abdullah b. Mes'ud'dan, dedi ki: Rasulullah (s.a) bana: "Bana Kur'ân oku!" diye buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasulü dedim, Kur'ân sana indirilmiş olduğu halde ben sana Kur'ân mı okuyacağım? "Evet" diye buyurdu; bunun üzerine ben de ona Nisa Sûresini okudum. Nihayet şu: "Her ümmetten birer şahid, bunların üzerine de seni şahid getirdiğimiz zaman halleri nice olur!'WNisâ, 4/4J) âyetine gelince; "Artık bu kadarı ile yetin" dedi. Ona dönüp baktığımda, gözlerinden yaş aktığını gördüm.[42] Şu kadar var ki, Kur'ân okumak üzere toplanma esnasında onlardan birilerinin okuması diğerlerinin de onu dinlemesi, daha sonra bir di-gerinin okuyup onu da dinlemeleri ve bunu bitirinceye kadar devam etme-leri gerekir. Bütün toplananların tek bir sesten okumalarına gelince, bu İmam Malik'in Şam halkına karşı tepki gösterdiği hususlardan birisidir. [43]

Allah'ın Kitab'ını Evinde Okumaya Gayret Harcayanın Mükâfatı:

1- Sekinetin inmesi: Sekinet, huzur ve vakar demektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "îmanlarını kat kat artırmaları için müminlerin kalbine huzur ve sükûnu (sekineti) indiren odur..."(ei-Feth, 48/4)
Ibn Abbâs der ki: mü'minlerin kalbine huzur ve sükûnu (itminanı) indiren odur, demektir. Katâde de şöyle demektedir: Müminlerin kalbine vakarı indiren odur. Burda mü'minlerden kasıt ise Allah ve Rasulünün çağrısını kabul ederek, Allah ve Rasulünün hükmüne itaatle boyun eğen -Hudeybiye Gününde- Ashab-ı Kiramdır. Bununla kalpleri huzur bulunca, Allah da imanlarına iman kattı.[44]

2- Rahmetin kuşatması: Rahmet ise rikkat (kalp inceliği), atıfet ve mağfiret demektir. Yüce Allah'tan ise rahmet ihsan ve razı oluştur. Allah'ın evinde Kur'ân'ı müzâkere edenlere rahmetin inişi ise, imanın alâmetidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Onu sakınanlara, zekâtını verenlere, bir de âyetlerimize iman edenlere yazacağım."M-A'râ/, 7/156) Aynı şekilde bu, ihsanın da alâmetidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphe yok ki, iyi hareket edenlere Allah'ın rahmeti pek yakındır.'7ei-AW. 7/56) Rahmetin onları kaplaması ise onları tamamen kuşatması ve örtmesi demektir.
3- Melekler onları kuşatır. Bu şu demektir: Yüce Allah'ın Kitab'ını mü-zekere etmek üzere toplanan kimseler, her türlü eziyet ve hoşa gitmeyen şeyden yana güvenlik, esenlik içerisinde ve koruma altındadırlar. Bu melekler onlara mağfiret ile dua ederler. Aynı şekilde meleklerin onlarla oturmasının da Yüce Allah'ın bildiği bir meyvesi de vardır. Nitekim hayırlı kimselerle oturmanın meyvesi olduğu gibi.
4-Yüce Allah onları kendi katında bulunanlar arasında anar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Siz beni anın ki, ben de sizi anayım."(ei-Baka™, 2/152) Rasulullah (S.A.S.) de kudsi hadiste, Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Ben kulumun benim hakkımda zannettiği gibi kuluma tecelli ederim. Beni anacak olursa, ben onunla birlikteyim. Beni içinde anarsa, ben de onu kendi zatımda anarım. Beni bir topluluk içerisinde anarsa, ben de onu onlardan daha hayırlı bir topluluk arasında anarım.[45]
Yüce Allah'ın kulunu anması, ona olan rahmet, şefkat ve mağfiretini dile getirir. Nitekim yalnızca anmak bile, kul için bir şeref ve bir üstünlüktür. Kul, yeryüzü hükümdar ve sultanlarının meclislerinde kendisinden söz edip hayırlı bir şekilde övdüklerini işitecek olursa ne kadar sevinir, ne kadar sürura boğulur! Bu anıştan ne kadar çok iyilik bekler ve umut eder! Kulun bütün umutlarını ve ihtiyaçlarını bilen ve hiçbir şeye muhtaç olmayan (Yüce Allah)'ın anısı dolayısıyla kul nasıl umutlanmaz, nasıl birçok şeylere arzulamaz. [46]

Mükafat Amelleredir, Neseblere Değildir:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Amelinin geri bıraktığı kimseyi nesebi ileriye götüremez" bölümü ile ilgili olarak Nevevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun-şunları söylemektedir: Ameli eksik olan bir kimse güzel amel sahiplerinin mertebesine ulaşamaz. O bakımdan böyle bir kimsenin nesebinin şerefine, atalarının faziletine güvenerek eksik amel yapmaya kalkışmaması gerekir.[47]
Buna Yüce Allah'ın şu buyruğu da tanıklık etmektedir: "Herkes için amellerine göre dereceleri vardır.'Vei-En'am, e/132)
Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Sûra üfürüldüğün-de o günde aralarında akrabalık bağı olmayacaktır. Birbirlerini de sormaz lar. "(el-Mii'mimm, 23/101)
Buhâri ile Müslim'de de Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle dediği nakledilmekledir: "Rasulullah (S.A.S.)e: "Pek yakın akrabanı uyarıp korkut."(eş-Suarâ. 26/214) âyeti indirildiğinde Rasulullah {s.a) şöyle buyurdu: "Ey Kureyş topluluğu, siz canlarınızı Allah'tan satın alınız (kendinizi kurtarınız), benim Allah'a karşı size hiçbir faydam olamayacaktır. Ey Abdülmuttalib oğlu Abbas, Allah'a karşı sana benim hiç bir faydam olmayacaktır. Ey Rasulullah (s.a)'ın halası Safiyye, Allah'a karşı benim sana hiçbir faydam olmayacaktır. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma, malımdan neyi istersen benden iste, (ama) Allah'a karşı benim sana hiçbir faydam olmaz.[48]
Kıyamet gününde insanın mevkii, iman ve ameline göredir. İster üstün bir nesep sahibi olsun, ister zayıf. İşte bu anlam çerçevesinde şairin birisi şöyle demiştir:
Ömrüm hakkı için insan ancak dini ile değerlidir. O bakımdan nesebine güvenerek takvayı sakın terketme! Andolsun ki İslâm, Selman-ı Farisi'yi yükseltmiştir. Şirk ise soylu Ebu Leheb'i alçaltmıştır.[49]

Hadisten Anlaşılan Bazı Hükümler:

1- Hadis-i şerifte, amellerin türüne göre, karşılıklarının verileceği belirtilmektedir.
2- Hadis-i şerif, Allah'ın kullarına ihsanda bulunmayı (iyilik yapmayı) teşvik etmektedir.
3- Hadis-i şerif, küçük ve büyük günahlardan tevbe hususunda eli çabuk tutmayı teşvik etmektedir.
4- Hadis-i şerif Yüce Allah'ın Kitab'ına gereken ihtimamı göstermeyi teşvik etmektedir.
5- İlmi müzâkere ve okumak için, Allah'ın evlerinde oturanın faziletini dile getirmektedir. [50]

---

[1] Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Bk. Müslim Şerhi, V, 550, (Müslim, Zfcr 38, -Çeviren)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 371-372
[2] Müslim Şerhi
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 372.
[4] İbn Kesir, VIII, 426
[5] Buhâri, VIII, 58; İkrah, 7
[6] Müslim Şerhi, V, 712
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 372-374.
[7] Müslim Şerhi, V,712
[8] Müsiim Şerhi, V, 851
[9] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 374-375.
[10] İmam Şafii, Divan, 56
[11] Bk. Sahihu'l-Câmi, 7862
[12] Câmiu'l-Ulumi ve'1-Hikem, 321
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 375-376
[14] Muvatta, II, 825, Hudud B. 2, H.No: 12
[15] Müslim Şerhi. V,607; (Müslim, Tevbe, 42; Ebu Dâvud, Hudud, 31; Tirmizi, Tefsir 11 nci sure H. 4 -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 376-377.
[16] Buharı, IV, 15 (Cihâd 128); Müslim Şerhi, III, 46.
[17] Müslim Şerhi ,\\\, 178
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 377.
[19] İbn Kesir, II, 324
[20] Buharı, VII, 80, (Edeb 36)
[21] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 378.
[22] Buhari, VH1, 16, Hudud, 12
[23] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 379.
[24] Hayatu's-Sahâbe, III, 168
[25] îbnü'l-Cevzi, Menâkibu-Umer, 68

[26] Câmiu'l-Ütumi ue'l-Hikem, 322
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 379-380.
[27] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 380-381.
[28] Şafii, 88.
[29] Aynı yer
[30] İbn Teymiyye, Mecmuu'l-Fetâuâ, XIII, 331
[31] İbn Teymiyye, A.g.e., XIII, 371
[32] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 381-383.
[33] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 383-384.
[34] Bk,Sahihu7G3mi, 3S0S
[35] Buharı, I, 27, Hm, 13; Müslim Şerhi, IV, 584
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 384-385.
[36] Buhâri, İV, 143, el-Enbiyâ, 50
[37] Bk. Sahihu'l-Câmi, 6640
[38] Müs/İm Şerhi, V, 532
[39] îbn Mace ve Beyhaki rivayet etmiş olup el-Elbâni hasen olduğunu belirtmiştir. Bk. Sahihu'l-Câmi, 2227
[40] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 385.
[41] Buharı, VI, 108, Fedâilul-Kur'ân, 21
[42] Buhâri, aynı yer.
[43] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 385-386.
[44] İbn Kesir, VIİ, 311
[45] Buharı, VIII, 171, Tevhid, 5
[46] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 386-387.
[47] Müslim Şerhi, V, 551
[48] Bk. Sahihu'i-Câmi, 7859
[49] el-Vâfi fi Şerhi'İ-Erbain en-Neveuiyye, 312.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 388.
[50] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 389.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-ET'İME
YİYECEKLER BÖLÜMÜ
Bâb: Yufka Ekmeği
Bâb: But Yemek
Bâb: Kemik Sıyırmak
Bâb: Hays Yemeği

KİTÂBU'L-ET'İME

YİYECEKLER BÖLÜMÜ

Bâb: Yufka Ekmeği

378- İbni Ebî Meryem bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğin nakletti:
Allah Resulü (sav) Safıyye ile gerdeğe girdi. Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Allah Resulü (sav) deri çıkınların getirilmesini emretmişti. Onlar serildi ve içlerine hurma, çökelek ve tereyağı karışımı kondu.
Amr, Enes'in (ra) şöyie dediğini nakletti: Allah Resulü (sav) Safıyye (r.anhâ) ile gerdeğe girdi, sonra deri çıkınlarda hays yemeği hazırladı.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce müteaddit bölümde geçmiş, şerh ve hükümleri beyan edilmişti. Burada tekrar yer verilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) düğün yemeğiyle ilgili olması ve yemekte ekmek bulunmamasıdır.

Bâb: But Yemek

379- Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Osman b. Ömer bize Fuleyh'tan, o Ebû^Hâzim el-Medenîden, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ile Mekke'ye doğru yola çıktık.[2]

Şerh

Daha önce birkaç farklı bölümde şerhedilen ve hükümleri çıkarılan bu hadis-i şerif, bu defa hayvan butu yemeyle ilgili olarak zikredilmektedir. Hatırlanacağı üzere, Ebû Katâde (ra) Hudeybiye yolunda yabani bir eşek avlamış ve ihramlı olan arkadaşlarından bazılarının tereddüt etmesi üzerine durum Allah Resûiü'ne (sav) bildirmişti. Allah Resûlü'nün (sav) eti istemesi üzerine yanına getirdiği butu Allah Resûiü'ne (sav) ikram etmiş, o da ihramlı olduğu hâlde yemişti,

Hüküm

İhramlı iken av hayvanının etini yemek caizdir. Haram olan, bizzat avlanmak, avı göstermek veya avlanan kimseye yardımcı olmaktır.,

Bâb: Kemik Sıyırmak

380- Abdülaziz b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Ebû Hâzim'den, o Abdullah b. Ebî Katâde es-Selemî'den. o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Bir gün Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bir topluluk ile Mekke yolu üzerindeki konak yerlerinden birinde oturuyordum. AHah Resulü (sav) de önümüzde bulunuyordu. Topluluk ihrama girmiş, bense girmemiştim. Yabani bir eşek gördüler. Ben pabucumu tamir etmekle meşguldüm. Hayvanı bana işaret etmemelerine rağmen, görmemi istiyorlardı. Onların dikkatle baktıkları yana bakınca yabani eşeği gördüm. Atıma atladığım gibi üzerine doğru sürdüm. Fakat kamçımla mızrağımı unutmuştum. "Bana kamçımla mızrağımı verin" dedim. "Hayır! Vallahi onu avlamana yardım etmeyiz" dediler. Sinirlenerek attan indim ve ikisini aldım. Atıma tekrar binerek eşeğe doğru mahmuzladım. Onu mızrağımla vurup getirdim. Ölünce oturup etinden yemeye başladılar.
Bir süre sonra ihramlı hâlde av eti yemekten dolayı tereddüt ettiler. Yola çıktık ve bir budu yanıma aldım. Allah Resûlü'ne (sav) yetiştiğimizde kendisine bunun hükmünü sorduk. "Yanınızda ondan bir parça var mı?" buyurduf "Evet" dedim ve butu O'na verdim. Allah Resulü (sav) bitirinceye kadar yedi. O da ihramlıydı.
Zeyd b. Eşlem bana Atâ b. Yesâr'dan, o Ebû Katâde'den (ra), o Allah Resûlü'nden (sav) benzerini rivayet etti.[3]

Şerh

Daha önce müteaddit bölümlerde geçen bu hadisin bu bapta yeralma sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) Ebû Katâde (ra) tarafından verilen eti kemiklerini zıyırıp et bırakmayacak şekilde yediğine dair geçen ibaredir.

Hüküm

Özellikle et yemeklerinde, kemik üzerinde et bırakmamak sünnettir. Tabaklarda yemek bırakmamak da sünnettir.
Bütün bunlar Allah Resûlü'nün (sav) yemekte israfa bakışının yansımalarıdır.

Ders

Bir Müslüman haram olmamak şartıyla her şeyi yiyip içebilir. Ancak ondan beklenen israf etmemesidir. Çünkü israf, kıtlık ve yoksulluğun habercisidir. Şükrü edâ edilmeyen nimetlerin külfete dönüşüp ellerden alınacağı söylenmiştir ki çok yerinde ve doğru bir sözdür. Tabaklarda yemek bırakmak, gerek yemekle ilgili israf boyutu, gerekse o tabakların temizliğinde harcanacak daha fazla su ve sebep olunacak kirliliğin artması göz önüne alındığında en ufak bir israfın dahi ne büyük dertlere yol açabileceği görülecektr.

Bâb: Hays Yemeği

381- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize el-Muttalib'in azatlısı Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ebû Talha'ya şöyle buyurdu: Hayber seferine çıkıncaya kadar hizmetimi görebilecek bir gence bakiver.
O'nun bu arzusu üzerine Ebû Talha beni terkisine alarak sefere çıktı, ergenlik çağının arifesinde bir gençtim. Allah Resulü (sav) mola verdiği zaman hizmetinde bulunuyordum. O'nun sık sık şöyle dua ettiğini duyuyordum:
"Allâhümme eûzü bike mine'l-hemmi ve hazeni ve'1-aczi ve'1-keseli ve'1-buhli ve'1-cubni ve dala'ad-deyni ve ğalebete'r-ricâli {-Allahım! Tasa, hüzün, çaresizlik, tembellik, cimrilik, korkaklık, borca batma ve insanların tasallutundan Sana sığınırım)".
Sonra Hayber'den döndük. Oradan Safiyye bn. Huyey ile dönmüştü. Onu örtmüştü. Onu abası veya bir kumaşla örterek terkisine alırken görürdüm. Seddu's-Sahbâ denen yere vardığımızda deri çıkınlarda hays yemeği yaptı. Beni, insanları yemeğe davet etmem için gönderdi. Erkekleri çağırdım. Yediler. Bu Allah ResûhVnün (sav) zifafında olmuştu.
Sonra tekrar yola çıktı. Uhud dağı göründüğünde şöyle dedi: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.
Medine'ye yaklaştığında ise şöyle dedi: Allahım! Medine'nin iki dağı arasını İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Allahım! Onların müddlerini ve sâ'lerini bereketli kıl. [4]

Şerh

Daha Önce farklı bölümlerde yer verilen hadis-i şerifin bu bölümde zikredilme sebebi, Efendimizin (sav) hazırladığı hays yemeğiyle ilgili olmasındandır
Borcun ağırlığından" ifadesinin aslında geçen "dala" kelimesi, ağırlık ve baskı gibi mânâlara gelir. abası veya bir kumaşla örterek terkisine alırken" ifadesinin aslında geçen 'yuhavvf fiili, arka tarafta gidenin yaslanması ve düşmesini engellemesi için dolgu maddesiyle doldurulmuş bir tür çuval koymak mânâsindadır.
Hays yemeği hurma, un, çökelek ve tereyağı karıştırılarak hazırlanan bir arap yemeğidir. Allah Resulü (sav) Hz. Safiyye için verdiği düğün ziyafetinde bu yemeği ikram etmiştir.

---

[1] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 258 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 258 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 240 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37- KADINLARLA İYİ GEÇİNMEK KİTABI (Bölümleri)
1- KADINLARI SEVMEK
2- BİR KOCANIN HANIMLARINDAN BAZISINA DAHA FAZLA MEYLİ
3- BİR ERKEK HANIMLARINDAN BİRİNİ FAZLA SEVEBİLİR Mİ?
4- KISKANÇLIK

37- KADINLARLA İYİ GEÇİNMEK KİTABI (Bölümleri)

1- KADINLARI SEVMEK

3878- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dünya da bana kadınlar ve güzel koku sevdirildi. Namaz da iki gözümün nurudur."** (Müsned: 11845)

3879- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bana kadınlar ve güzel koku sevdirildi. Namaz da iki gözümün nurudur."** (Müsned: 11845)

3880- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'e kadınlardan sonra en çok at sevimliydi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2- BİR KOCANIN HANIMLARINDAN BAZISINA DAHA FAZLA MEYLİ

3881- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin iki karısı olur da birine fazla meylederse ve diğerini de ihmal ederse, kıyamet günü bir tarafı çarpık eğilmiş durumda haşredilir."** (Ebû Davud, Nikah: 39; Tirmizî, Nikah: 42)

3882- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hanımları arasında taksimatı yapar, adil davranır sonra da şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Ben elimde olan gücümün yettiği fiili olan adaleti tatbik ediyorum. Elimde olmayan**(Kalbi sevgi ve benzeri şeyler) **adaletsizliğimden dolayı Beni kınama."** (Ebû Davud, Nikah: 39; Tirmizî, Nikah: 42)

3- BİR ERKEK HANIMLARINDAN BİRİNİ FAZLA SEVEBİLİR Mİ?

3883- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in hanımları, kızı Fatıma'yı Rasûlullah (s.a.v)'e gönderdiler. O da girmek için izin istedi. O anda elbisem üzerimde olduğu halde Rasûlullah (s.a.v) benim yanımda uzanmış yatıyordu, ona izin verdi. O da içeri girdi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hanımların beni sana göndererek; Ebu Kuhafe'nin (Ebu Bekir'in kızı) torunu hakkında adil davranmanı ve aralarında ayırım yapmamanı istediler" dedi. Ben susuyordum. Rasûlullah (s.a.v) ona dedi ki: **"Kızım benim sevdiğim kimseyi sen de sevmek ister misin?"** Fatıma da: "Evet sevmek isterim" deyince, **"O halde bu yanımdaki hanımım olan Âişe'yi sev"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v)'den bunu duyan Fatıma, Rasûlullah (s.a.v)'in diğer hanımlarının yanına giderek; olup biteni haber verince: Onlar bu yaptığından bir fayda görmedik, bize bir faydası olmadı tekrar git Ebu Kuhafe'nin torunu (Ebu Bekir'in kızı) hakkında adil davranması gerektiğini söyle dediler. Fatıma: "Hayır vallahi Ona, Âişe hakkında hiç birşey diyemem" dedi. Âişe diyor ki Bu sefer Peygamber (s.a.v)'in diğer hanımları Peygamber (s.a.v)'e Cahş'ın kızı Zeyneb'i gönderdiler. Onunda Rasûlullah (s.a.v)'in yanında benim kadar değeri ve kıymeti vardı. Ben Zeyneb kadar dindar bir kadın görmedim. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde en önde idi, çok doğru sözlü idi, akrabalarına çok bağlı, hayır yapmayı çok seven ve fedakar biriydi. Doğrulukta ve Allah'a yaklaştırıcı amellerde benzersizdi. Çabucak hiddetlenir ve hemen sakinleşirdi. Zeyneb geldi, odama girmek için izin istedi. Fatıma'nın geldiğinde durum nasılsa yine Rasûlullah (s.a.v) Âişe ile beraberdi. Rasûlullah (s.a.v) izin verdi, yanına girdi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hanımların beni Sana göndererek Ebu Kuhafe'nin torunu (Ebu Bekir'in kızı) hakkında adaletli olman istediler" dedi ve bana olmadık şeyler söyleyerek lafı uzattı. Ben cevap vermem için izin verir mi diye Rasûlullah (s.a.v)'in gözüne bakıyorum. Zeyneb yerinden ayrılmadıkça Rasûlullah (s.a.v)'in kızmayacağını anladım. Zeyneb'in sözlerine karşılık vererek onu susturdum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) Zeyneb'e: **"O, Ebu Bekir'in kızıdır"** buyurdu. (Buhârî, Hibe: 6; Müslim, Fedailü's Sahabe: 13)

3884- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in hanımları toplandılar ve Fatıma'yı, hanımların Ebu Kuhafe'nin torunu hakkında adil olmanı istiyorlar demesi için Rasûlullah (s.a.v)'e gönderdiler. Ben dış elbisemi giymiştim. Rasûlullah (s.a.v) yanımdayken Fatıma geldi ve Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle dedi: "Hanımları beni göndererek Ebu Kuhafe'nin torunu hakkında adil davranmanı istiyor" deyince Rasûlullah (s.a.v) **"Beni seviyor musun?"** buyurdu. Fatıma: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"O halde Âişe'yi de sev"** buyurdu. Fatıma diyor ki: "Onların yanına vardım ve olup biteni anlattım. Onlar bana bu gidişin faydası olmadı tekrar git ve tekrar söyle dediler. Ben de vallahi bir daha asla bir şey diyemem dedim. Bunun üzerine Cahş'ın kızı Zeyneb'i gönderdiler. Âişe diyor ki: "Onun da Rasûlullah (s.a.v) yanında benim kadar itibarı vardı. O da geldi ve şöyle dedi: "Hanımların Senden Ebu Kuhafe'nin kızı hakkında adil olmanı istiyorlar" dedi ve bana olmadık şeyleri söyledi. Ben cevap vermeme izin verir mi diye Rasûlullah (s.a.v)'in gözünün içine bakıyordum. Âişe şöyle diyor: Zeyneb, beni diliyle epey hırpaladı, ben de Rasûlullah (s.a.v)'in ona cevap vermemden hoşlanmayacağını zannettim ve ona karşılık verdim. Çok geçmeden Rasûlullah (s.a.v) ona dedi ki: **"O Ebu Bekir'in kızıdır."** Âişe diyor ki: Ben ondan daha hayırlı bir kadın görmedim çok sadaka veren biriydi. Akrabalarına bağlı idi. Her konuda hayır yapmayı seven ve Allah'a yaklaşmayı isteyen fedakar biriydi. Fakat çabuk hiddetlenip hemen sakinleşirdi. (Buhârî, Hibe: 6; Müslim, Fedailü's Sahabe: 13)

3885- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."** (Müslim, Fedailü's Sahabe: 13; Tirmizî, Et'ıme: 31)

3886- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."** (Müsned: 24099)

3887- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Ey Ümmü Seleme Âişe'yi kıskanarak beni üzme, vallahi ondan başka hiçbirimizin yatağında bana vahiy gelmedi."** (Tirmizî, Menakıb: 63; Müslim, Fedailü's Sahabe: 13)

3888- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in hanımları, tüm insanlar Peygamber (s.a.v)'in Âişe'nin yanına geldiğinde hediyelerini vermek üzere o günü bekliyorlar. Âişe gibi biz de hayırseveriz dememi teklif ettiler. Bende aynısını Rasûlullah (s.a.v)'e aktardım fakat cevap vermedi. Benim sıram gelip yanıma geldiğinde tekrar söyledim fakat yine cevap vermedi. Rasûlullah (s.a.v)'in hanımları: "Ne cevap aldın?" diye sorduklarında. Bir şey söylemedim dedim. Onlar da cevap alıncaya kadar söylemeğe devam et dediler. Sıra bana gelince tekrar söyledim bu sefer Rasûlullah (s.a.v): **"Âişe'yi kıskanarak beni üzme çünkü Âişe'den başka hiçbirinizin yatağında bana vahiy gelmedi"** buyurdu. (Müsned: 25304)

3889- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Müslümanlar Rasûlullah (s.a.v)'in hoşnutluğunu kazanmak maksadıyla hediyelerini getirmek

için benim günümü beklerlerdi. (Buhârî, Hibe: 6; Müslim, Fedailü's Sahabe: 13)

3890- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben yanındayken Rasûlullah (s.a.v)'e vahiy geldi. Ben de kalkıp O'nunla benim aramdaki kapıyı kapattım. Vahiyden sonra kendine gelince bana: **"Ey Âişe! Cebrail sana selâm söylüyor"** dedi. (Tirmizî, Menakıb: 63; Müslim, Fedailü's Sahabe: 13)

3891- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Cibril sana selâm söylüyor"** dedi. O da: Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi O'na da olsun. Senin gördüğünü biz göremiyoruz dedim. (Tirmizî, Menakıb: 63; Müslim, Fedailü's Sahabe: 13)

3892- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Ey Âişe! Bu Cibrildir sana selâm söylüyor"** dedi. Ben de: Aynısını söyledim. (Tirmizî, Menakıb: 63; Müslim, Fedailü's Sahabe: 13)

4- KISKANÇLIK

3893- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hanımlarından birinin yanında iken bir diğeri bir kap yemek gönderdi. Âişe Rasûlullah (s.a.v)'in eline vurdu ve kap kırıldı. Rasûlullah (s.a.v) iki parça olan kabı birbiri üzerine koydu ve yemeği de onun üzerine topladı ve şöyle dedi: **"Anneniz kıskandı yiyiniz."** Onlarda yediler. Âişe kendi odasından sağlam bir tabak getirinceye kadar Rasûlullah (s.a.v) onu elinde tuttu. Sağlam kabı Rasûlullah (s.a.v)'e verdi, kırılmış kabı da evinde bıraktı. (Tirmizî, Ahkam: 23; Ebû Davud, Büyü': 91)

3894- Ümmü Seleme (r.anha) anlatıyor: Bir kapla Rasûlullah (s.a.v) ve ashabına yemek götürmüştüm. Âişe giyinmiş vaziyette gelip elindeki küçük taşla kaba vurdu, kap kırıldı ve yemek döküldü. Rasûlullah (s.a.v) kırılan kabın iki parçasını birbirine yanaştırıp yemeği kaba topladı ve yanındakilere iki defa: **"Buyurunuz yiyiniz anneniz kıskandı"** buyurdu. Daha sonra Âişe'nin sağlam kabını aldı, kırılan kabın yerine Ümmü Seleme'ye gönderdi. Kırık kabı da Âişe'ye verdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3895- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Safiyye kadar güzel yemek yapan görmedim. Rasûlullah (s.a.v)'e içersinde yemek olan bir kap getirmişti. Kendime sahip olamayıp o kabı kırdım. Sonra da Rasûlullah (s.a.v)'e o kabın keffâretini sordum. O da: **"Kırılan kap gibi bir kap, yemek gibi bir yemek"** buyurdu. (Ebû Davud, Büyü': 91; Müsned: 23999)

3896- Yine Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Cahş'ın kızı Zeyneb'in yanına varır ve orada bal şerbeti içerdi. Ben ve Hafsa bir gün sözleştik. Rasûlullah (s.a.v) hangimizin yanına gelirse; "Meğafir mi yedin Sen de meğafir kokuyor diyelim" dedik. Rasûlullah (s.a.v) birimizin yanına geldi. Ona: "Sende meğafir kokuyor yoksa meğafir mi?" yedin dedik. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayır Cahş'ın kızı Zeyneb'in yanında bal şerbeti içmiştim. Dolayısıyla bir daha bal şerbeti içmeyeceğim"** dedi. Bunun üzerine (Tahrim sûresi 1-4) ayetleri nazil oldu: **"Ey Peygamber! Eşlerinden herhangi birini memnun etmek için neden Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi kendine haram kılıyorsun…"** (Müslim, Talak: 3; Ebû Davud, Talak: 37)

3897- Enes (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in cariyesi vardı ve onunla ilgilenip onunla birlikte oluyordu. Âişe ve Hafsa o cariye ile ilgilenmesini istemeyip kıskandıkları için Rasûlullah (s.a.v) o cariyeyi kendisine haram kılıncaya kadar rahat bırakmadılar da Allah, Tahrim sûresi 1-4 ayetlerini indirdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3898- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i bekliyordum. Yanıma gelir gelmez elimi saçları arasına soktum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Şeytanın sana geldi yine"** buyurdu. Ben de: **"Senin şeytanın yok mu?"** diye sordum. O da: **"Evet ama Allah ona karşı bana yardım etti de Benim şeytanım Müslüman oldu"** buyurdu. (Müsned: 23701)

3899- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v)'i yanımda bulamadım ve diğer hanımlarından birinin yanına gitti zannettim. Araştırdım ki odamın bir kenarında namaz kılıyor, rüku ve secdelerinde de: **"Seni övgülerinle tenzih ederim. Senden başka gerçek ilâh yoktur sadece Sen varsın"** diyordu. Bunun üzerine ben: "Anam babam Senin yoluna feda olsun. Sen ne yapıyorsun, ben ne düşünüyorum" dedim. (Müslim: Salat: 42)

3900- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v)'i yanımda bulamadım ve diğer hanımlarından birinin yanına gitti zannettim. Araştırdım ki odamın bir kenarında namaz kılıyor, rüku ve secdelerinde de: **"Seni övgülerinle tenzih ederim. Senden başka gerçek ilâh yoktur sadece Sen varsın"** diyordu. Bunun üzerine ben: "Anam babam Senin yoluna feda olsun. Sen ne yapıyorsun, ben ne düşünüyorum" dedim. (Müslim, Salat: 42)

3901- Muhammed b. Kays (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle diyordu: Âişe (r.a)'den işittim şöyle diyordu: "Size Rasûlullah (s.a.v) ile aramda geçen bir olayı anlatayım mı?" dedi. Biz de: "Anlat" deyince şunları anlattı: "Rasûlullah (s.a.v) benim yanımda olduğu bir gece yanıma döndü. Ayakkabılarını ayak ucuna, elbise ve hırkasını da yanı başına hazırlamıştı. Biraz sonra beni uyudu sanarak yavaşça ayakkabısını giydi; yavaşça elbisesini de alıp yavaşça kapıyı açtı ve çıktı yine sessizce kapıyı kapadı. Ben de hemen başörtümü aldım başımı örttüm, elbiseme büründüm arkasından çıkarak peşini takip ettim. Baki mezarlığına geldi, orada ellerini üç defa kaldırarak uzunca durarak dua etti. Daha sonra döndü ben de döndüm, hızlıca yürüdü ben de yürüdüm, koştu ben de koştum, O eve geldi bende geldim, Ondan önce eve girdim. Gelince beni yatak ta değil de ayakta görünce: **"Ne oldu sana Ey Âişe! Neden soluyorsun? Ne olduğunu bana ya sen söylersin ya da her şeyden haberdar olan lütuf sahibi Allah Bana bildirir"** dedi. Ben de: Ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam Senin yoluna feda olsun" dedim ve olup biteni anlattım. Bunun üzerine **"Önümdeki karaltı sen miydin?"** dedi. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine göğsüme canımı acıtacak şekilde vurdu ve: **"Allah ve Rasûlü'nün sana ihanet edeceğini mi sandın?"** dedi. Ben: "İnsan ne kadar gizlerse de Allah bilir" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sen o anda beni gördüğünde Cibril gelmişti, elbisenden soyunmuş olduğun için yanımıza girmedi. Sessizce beni çağırdı ben de seni rahatsız etmeden kalktım, seni uyumuş zannettiğim için uyandırıp rahatsız etmek istemedim aynı zamanda korkarsın diye de uyandırmadım. Cibril bana Baki de yatanlar için bağışlanmalarına dua etmemi istedi"** buyurdu. (Müslim, Cenaiz: 35; İbn Mâce, Cenaiz: 36)

3902- Kays b. Mahreme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'den işittim şöyle anlatıyordu: Rasûlullah (s.a.v) ile aramızda geçen bir olayı size anlatayım mı?" Biz de: "Evet anlat" dedik. Şöyle anlattı: "Rasûlullah (s.a.v) benim yanımda olduğu bir gece yanıma döndü. Ayakkabılarını ayak ucuna, elbise ve hırkasını da yanı başına hazırlamıştı. Biraz sonra beni uyudu sanarak yavaşça ayakkabısını giydi, elbisesini alıp yavaşça kapıyı açtı, Ben de hemen başörtümü alıp başımı örttüm, elbiseme büründüm arkasından çıkarak peşini takip ettim. Baki mezarlığına geldi, orada ellerini üç defa kaldırarak uzunca durarak dua etti. Daha sonra döndü ben de döndüm, hızlıca yürüdü ben de yürüdüm, koştu ben de koştum, O eve geldi bende geldim. O'ndan önce eve girdim. Gelince beni yatak ta değil de ayakta görünce: **"Ne oldu sana Ey Âişe! Neden soluyorsun? Ne olduğunu bana ya sen söylersin ya da her şeyden haberdar olan lütuf sahibi Allah bana bildirir"** dedi. Ben de: Ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam Senin yoluna feda olsun" dedim ve olup biteni anlattım. Bunun üzerine **"Önümdeki karaltı sen miydin?"** dedi. Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine göğsüme canımı acıtacak şekilde vurdu ve: **"Allah ve Rasûlü'nün sana ihanet edeceğini mi sandın?"** dedi. Ben: "İnsan ne kadar gizlerse de Allah bilir" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sen o anda beni gördüğünde Cibril gelmişti, elbisenden soyunmuş olduğun için yanımıza girmedi. Sessizce beni çağırdı, ben de seni rahatsız etmeden kalktım. Seni uyumuş zannettiğim için uyandırıp rahatsız etmek istemedim, hem de korkarsın diye uyandırmadım. Cibril Bana Baki'de yatanlar için bağışlamalarına dua etmemi istedi"** buyurdu. (Müslim, Cenaiz: 35; İbn Mâce, Cenaiz: 36)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37. YÜCE ALLAH'IN ADALETİ, LÜTFÜ VE KUDRETİ
Bu Hadisin Önemi:
İyilik Ve Kötülüklerin Yazılması:
İyiliği İşleme Kararı:
Kötülüğü İşleme Kararı:
Kötülüğü İşlemek:
Mekânın Şerefi:
Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

37. YÜCE ALLAH'IN ADALETİ, LÜTFÜ VE KUDRETİ

İbn Abbas (r.a.)'dan, Rasulullah (s.a)'ın şanı yüce ve mübarek Rabb'in-den yaptığı rivayette buyurdu ki: "Muhakkak Allah, hasenatı ve seyyiâtı yazdı. Sonra bunu (şöyle) açıkladı: Kim, bir iyilik işlemeyi kararlaştırır da onu işlemeyecek olursa, Allah onu kendi nezdinde tam bir iyilik (hasene) olarak yazar. Eğer onu içinden kararlaştırıp da işleyecek olursa, Allah onu kendi nezdinde on haseneden onun yediyüz katı kadarına ve daha pek çok katı kadarına yazar. Eğer bir kötülük (seyyie) işlemeyi kararlaştırır da onu işlemeyecek olursa, Allah onu kendi nezdinde tam bir hasene olarak yazar. Eğer o kötülüğü işlemeyi kararlaştırıp da işleyecek olursa, Allah da onu tam bir seyyie (kötülük işlemiş) olarak yazar.[1]
Nevevi der ki: Şimdi ey kardeşim -Allah bizi ve seni büyük iütfuna erişmeye muvaffak kılsın- şu lafızlar üzerinde dikkatle düşün. O'nun: "Kendi nezdinde" buyruğu o kararlaştırdığı iyiliğe oldukça önem verdiğine işaret etmektedir.[2]
Hadisteki "tam" ifadesi ise te'kid ve ona ileri derecede itina gösterdiğini ifade etmektedir. Buna karşılık kişinin işlemeyi kararlaştırdıktan sonra vazgeçtiği kötülük hakkında da "Allah onu nezdinde tam bir iyilik yazar" diye buyurmakta ve bunu "tam" lafzı ile te'kid etmektedir. Eğer o kararlaştırdığı kötülüğü işleyecek olursa bir kötülük (seyyie) işlemiş olarak yazar, diyerek bunun azlığını "bir" lafzı ile te'kid etmiş, buna karşılık "tam" lafzı ile te'kid etmemiştir. Övgülerimiz Allah'adır, minnet duygularımız O'nadır, O'nu yeterince övmekten âciziz. Başarı Allah'tandır. [3]

Bu Hadisin Önemi:

Bu hadisi açıklayanlar şöyle derler: Bu, oldukça büyük bir hadis-i şeriftir. Peygamber (s.a) bu hadiste, şanı Yüce Allah'ın kullarına olan lütufkârlığını beyan etmektedir.
Ayrıca bu hadis-i şerifte şanı yüce Allah'ın her şeyi kuşatan İütfuna, O'nun her şeyi kapsamına almış rahmetine çok büyük bir şekilde teşvikler yer almaktadır. Diğer taraftan bu hadis-i şerif, mükelleflerin ruhlarında göz kamaştırıcı umutları diriltir, onları salih amel işlemeye ve âhirette kurtuluş, dünyada da mutluluk sağlayan sevaplar kazanmaya itmektedir. Allah'ın rahmetinden ümit kesenleri bu hadis ne güzel de teşvik etmektedir! [4]

İyilik Ve Kötülüklerin Yazılması:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Muhakkak Allah iyilik ve kötülükleri yazmıştır" buyruğu ile ilgili olarak et-Tufi şöyle demektedir: Yani O, Hafaza meleklerine bunları yazmalarını emretmiştir, demektir. Yahut da maksat şudur: Yüce Allah ezeli ilminde bunları meydana gelecek şekillerine uygun olarak takdir etmiştir.
Bir başkası da şöyle demektedir: Maksat Yüce Allah'ın bunu takdir etmiş olduğu ve yazıcı meleklere bu takdirlerini bildirmiş olduğudur. O bakımdan bu, bitirilmiş bir iş olduğundan dolayı, her vakit yazılış keyfiyetine dair açıklayıcı bilgi istemeyi gerektirmemektedir.[5]

İyiliği İşleme Kararı:

Müslüman herhangi bir iyiliği işlemeyi kararlaştırıp da onu işlemeyecek olursa, Allah ona o iyiliği -katlanması sözkonusu olmaksızın- tam ve eksiksiz bir iyilik (hasene) işlemiş gibi yazar. et-Tufi der ki: Hasenenin mücerred yapılmasının istenmesiyle yazılması, hayır istemenin amele sebep teşkil et-;. meşinden ve hayır dilemenin bizzat hayır oluşundan dolayıdır. Çünkü hayır yapmak istemek, kalbin bir amelidir.[6]
Kararlaştırmak (hem) den kasıt ise, yalnızca gelip geçen mücerred bir tasandan ibaret değildir. O işi yapmaya özel hırs göstermekle birlikte, veri-1 len karar demektir. Kur'ân-ı Kerim'de bu hususa delil teşkil eden buyruklardan birisi de şudur: "Müminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlarla Allah yolunda mal ve canlarıyla cihad edenler bir olmaz. Aüah mal ve canlarıyla cihad edenleri, oturanlara derece itibariyle üstün kılmıştır. Bununla birlikte -Âl Allah hepsine de güzelliği (Cennet'i) vaadetmiştir. Allah mücâhidleri oturan-tv lardan pek büyük bir mükâfatla üstün tutmuştur. Ondan yüksek dereceler, M mağfiret ve rahmet vardır. Allah Gafur'dur, Rahim'dir." (en-Nisa. 4/95-96) •' Burada özür sahiplerinden kasıt, cihâda çıkmamak için mazeret sahibi ^ olmakla birlikte, çıkma hususunda samimi niyete sahip olan kimselerdir. İşte Yüce Allah, bu samimi niyetleri dolayısıyla onlara mükâfat vaadetmiştir. Rasulullah (s.a) da şöyle buyurmuştur: "Geride Medine'de bıraktığımız birtakım kimseler vardır ki, biz bir dağ yolunu yahut da bir vadiyi aşsak onlar mutlaka bizimle beraberdir. Mazeretleri onlan (bizimle birlikte çıkmaktan) alıkoymuştur.[7] İşte bunlara da ecir verilir, fakat bu ecirleri katlanmaz. Fiilen gazaya çıkan kimseler bizzat cihat ettiğinden dolayı, kat kat ecir almak suretiyle bu gibi kimselerden daha fazla sevap alırlar.
Kul iyiliği işleyecek olursa, Yüce Allah onu on kat artırır. Bu, bütün amellerde böyledir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim bir iyilik ile gelirse, onun için o iyiliğin on katı vardır.'Vei-Enie™, e/uo) Şu kadar var ki, birtakım naslar bazı amellerin ecrini bundan daha fazla mükâfatlandırdığını göstermektedir. Bunlardan bazısı:
Allah yolunda malını harcamak: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Mallarını Allah yolunda harcayanların misali, yedi başak bitiren ve her

başağında yüz tane bulunan tek bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah ihsanı bol verendir, her şeyi bilendir.\\-Ba\mm, 2/261)
Bu âyet-i kerime, Allah yolunda infâkın yediyüz kat fazlasıyla mükafat göreceğini göstermektedir.
birtakım amellerin ise mükâfatının ne kadar katlanacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "... Yüce Allah (kudsi hadiste) buyuruyor ki: Oruç müstesna. Çünkü o yalnız benim içindir. Onun mükâfatını verecek olan da benim.[8]
Pazara girerken yapılacak dua: Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Kim pazara girip de: Allah'tan başka hiç bir ilah yoktur bir ve tektir, ortağı yoktur, mülk yalnız O'nundur, hamd yalnız O'nadır. O diriltir ve öldürür. Diridir ve asla ölmez O. Hayır, yalnız O'nun elindedir, O her şeye güç yetirendir." diyecek olursa, Allah ona bir milyon hasene yazar, onun bir milyon günahını siler, onu bir milyon derece yükseltir ve onun için Cennet'te bir köşk bina eder.[9]
Hasenatın kat kat artırılması, kulun İslâm'a güzel bağlılığına, itilasına ve amelin fazileti ile amelin işlendiği zamana bağlıdır. [10]

Kötülüğü İşleme Kararı:

Kul, bir kötülük işlemeyi kararlaştırdıktan sonra, Yüce Allah'ın rızası uğruna onu terkedecek olursa, onu Allah'tan korkarak terketmiş olması şartıyla ona tam bir iyilik olarak yazılır, Nitekim Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Çünkü o, bunu (yani kötülüğü işlemeyi) benden dolayı terketmiştir.[11]
Şayet kullardan korktuğu için onu işlemeyi terkedecek olursa, böyle bir durumda da günah kazanır. Çünkü o, kullardan korkmayı Allah'tan korkmanın önüne geçirmiştir.
Yine o kötülüğü işlemeyi riyakârlık olsun diye terkedecek olursa, bu durumda da günah kazanır, çünkü riyakârlık haramdır.
Bir günah işlemeyi kararlaştırır, bunu işlemek için de gayretini ortaya koyar, fakat takdir onu işlemesine engel teşkil edecek olursa, ilim ehlinden bir topluluğun naklettiğine göre böyle bir kimse bundan dolayı cezalandırılır. Buna da Rasulullah (s.a)'ın şu buyruğunu delil göstermişlerdir: "İki müs^ lüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelecek olurlarsa katil de maktul de Cehen-nem'dedir." Ben: Ey Allah'ın rasulü bu katil (in Cehennem'de oluşunu anladım) peki maktulün bu durumu neden? Şöyle buyurdu: "Çünkü o da arkadaşını öldürmeye kararlı idi.[12]
Masiyet işleme kararının herhangi bir sıkıntı dolayısıyla kalpten geçivermesi ve kalbde yerleşmemesi; aksine kalbin bundan hoşlanmayıp nefret etmesi gerekir. Mesela, Rasululah (S.A.S.)'e hakkında soru sorulan kötü ves-buna örnektir. O bu soruya: "İşte bu katıksız imandır" diye cevap vermişti.?[13] Ashâb-ı Kiram kalpten gelip geçen düşünceler dolayısıyla kişinin hesaba çekileceğini zannetmiş ve Yüce Allah'ın şu buyruğu nazil olunca bu iş kendilerine ağır gelmişti:
"Eğer siz içinizdekini açıklar yahut gizlerseniz, Allah ondan dolayı sizi hesaba çeker. O kimi dilerse bağışlar, kimi dilerse de azablandırır.Vı-Baicara, 2/281) Bunun Ashâb-ı Kirama ağır gelmesi üzerine, ondan sonra yer alan şu buyruk nazil olmuştu: "Rabb'imiz! Güç yetiremeyeceğimiz şeyi bize yükle-me\"(ei-Bakara, 2/284) Bu âyet-i kerimeler, kulun karşı koyamayacağı şeylerden ötürü hesaba çekilmeyeceğini beyan etmektedir. İnsanın içinden gelip geçen olumsuz duygular da bunlar arasındadır.
Mükellefin içinde yer eden ve işlenmesi kararlaştırılmış hususlar iki türlüdür:
1- Bunların bir bölümü kalbin amelleri arasında yer alır. Allah'ın vahdaniyeti, yahut Risâlet veya Kıyamete dair şüphe gibi. Böyle bir şüpheden dolayı kişinin cezalandırılacağında ve sorgulanacağında şüphe yoktur. Çünkü kalbinde bu gibi şüphelerin yer ettiği kimse, kâfir veya münafık olur.
2- Kalbin amelleri arasında yer almayıp, azaların amellerinden olan hususlar. Zina, hırsızlık, içki içmek, öldürmek gibi. Eğer mükellef bu gibi şeyleri yapmak istemekte ısrar eder, fakat bunları fiilen işlemeyecek olursa, bundan dolayı kişinin sorgulanacağı ile ilgili olarak iki görüş vardır. Kimi ilim adamı, bundan dolayı sorgulanır, demiştir. İbnul-Mübârek der ki: Ben, Süfyân es-Sevri'ye: Kul, kararlaştırdığı şeyden dolayı sorgulanır m? diye sordum, şu cevabı verdi: Eğer onun bu kararlaştırdığı şey azim noktasında ise, bundan dolayı sorgulanır, dedi.[14]
Hanbeli âlimlerinin bir çoğu bu görüşü benimsemiş ve Yüce Allah'ın şu buyruklarını delil göstermişlerdir: "Bilin ki, şüphesiz Allah içlerinizdekini bilir. O bakımdan O'ndan sakının."(ei-Bakara, 2/235); "Ama kalplerinizin kazandıklarından ötürü sizi sorumlu tutar."(ei-Bakara, 2/225} Bu görüşü benimseyenler Rasululah (S.A.S.)'i: "Şüphesiz Allah kalplerinden geçen vesveselerden dolayı ümmetimi -amel etmedikçe yahut konuşmadıkça- atfetmiştir[15] hadisini insanın hatırından gelip geçen şeyler ile ilgili olarak kabul etmiş ve şöyle demişlerdir: Kulun içinde gizleyip kalbinin kesin olarak kararlaştırdığı şeyler, onun kazancı ve ameli cümlesindendir. Dolayısıyla bunlardan dolayı affedilmesi sözkonusu olmaz.[16]
el-Mâzeri[17] der ki: İbn Bâkıllâni ve O'na tabi olanlar, kalbiyle masiyei işlemeyi kararlaştırıp bu konuda kendi kendisini ikna eden kimsenin günahkâr olacağı görüşündedir.[18]
Hafız (İbn Hacer)'ın da Fethuİ-Bâri'de kabul ettiği görüş budur. Merhum; "İki müslüman kılıçlarıyla karşılaşacak olurlarsa katil de maktul de ateştedir. Katili anladık, peki maktulün durumu niye böyle? denilince; Rasululah (S.A.S.): Çünkü o da arkadaşını öldürmekte kararlı idi, diye cevap verdi." hadisini açıklarken şöyle demektedir: Açıkça görüldüğüne göre böyle birşey de bu türdendir ve bu kimse bu konudaki kararlılığı (azmi) dolayısıyla hak ettiği miktarda ceza görecektir. Bununla birlikte, fiili olarak öldürmeyi gerçekleştirenin cezası gibi de ceza görmez.[19]

Kötülüğü İşlemek:

Kul bir kötülük işleyecek olursa, katlanmaksızın misli ile yazılır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir günah ile gelen kimse de onun mislinden başkası ile cezalandırılmaz. Onlara zulmedilmez."(ei-En'âm, e/ıeo)
İşte bu âyet-i kerime: "Eğer onu işleyecek olursa onu tek bir günah olarak yazar" hadisinin anlamına tanıklık etmektedir. Şu kadar var ki, birtakım sebepler dolayısıyla bazan günahın miktarı büyüyebilir:
Zamanın şerefi dolayısıyla: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Gerçekten ayların sayısı Allah nezdinde gökleri ve yeri yarattığı günden beri oniki-dir. Onların dördü haram olan aylardır. İşte dosdoğru din budur. O halde bunlarda kendi kendinize zulmetmeyiniz."{et-Tevbe, 9/36)
Yüce Allah Zulkade, Zülhicce, Muharrem ve Receb'den ibaret olan bu özel aylarda işlenen günahı daha büyük, işlenen hayırlı amelleri ve onların ecirlerini de daha büyük olarak değerlendirmiştir. Katâde der ki: Haram aylarda zulüm, günah ve vebal daha büyüktür.[20]

Mekânın Şerefi:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Artık kim o aylarda haccı (kendisine) farz yaparsa, bundan böyle hacda kadına yaklaşmak, kötü söz söylemek, günah işlemek, kavga etmek yoktur."(ei-Bokam, 2/197) İbn Ömer der ki: Günah işlemek, Harem dahilinde Allah'a isyanı gerektiren işleri yapmak demektir. Abdullah b. Amr ise şöyle demektedir: Harem dahilinde işlenen bir günah (vebal itibariyle) daha büyüktür. Yine İbn Ömer şöyle demektedir: Mekke dışında yetmiş günah işlemek, Mekke'de tek bir günah işlemekten benim için daha iyidir.
Mücâhid de şöyle demektedir: Mekke'de iyilikler nasıl kat kat artırılıyor ise kötülükler de öylece katlanır.[21] Ahmed de böyle demiştir.
Yüce Allah'ın: "Kim orada (Harem-i Şerifte) zulme meyletmeyi ve ilhâdı (hakkı aşmayı) isterse, biz ona acıklı azabdan tattırırız."(ei-Hacc, 22/25)
Kişinin Konumu: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey Peygamber ha-nımİarı, sizden kim apaçık bir hayasızlık işlerse, ona azabı kat kat artırılır. Bu, Allah'a göre çok kolaydır. Sizden kim Allah ve Rasuiüne itaat eder ve salih amel işlerse, biz ona ecrini iki defa veririz."(ei-Ahzab, 33/30-31}[22]

Bu Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Teşvik ve korkutma, eğitim üslûplarının en üstünlerindendir.
2- İbn Battal der ki: Bu hadiste şanı Yüce Allah'ın bu ümmete büyük lütfü beyân edilmektedir. Çünkü bu lütuf olmasaydı kimsa Cennet'e giremeyecekti. Zira kulların günahları onların iyiliklerinden fazladır.[23]
3- Yine bu hadis-i şerifte, eğer kul yüce Mevlâsı için O'nun nezdindeki sevabı arzulayarak, Kıyamet günü de ceza göreceği korkusu ile zevk aldığı şeyleri terkedip arzularından ve nefsinin hoşuna giden şeylerden vazgeçecek olursa, bunlara dair verilecek büyük mükâfat da bu hadiste söz konusu edilmektedir.
4- Hafız {İbn Hacer) der ki: Bu hadis, Hafaza meleklerinin işlenen mubahları yazmadıklarına delil gösterilmiştir. Çünkü hadis hesenat ve seyyiât (iyilikler ve kötülükler) kaydı ile zikredilmiştir.[24]
5- Hadis-i şerifte belirtildiği gibi Yüce Allah lütuf, kerem ve inayetiyle günaha cezayı ona denk kılmıştır. Hatta bu hususta adil cezadan ayrı olarak lütfunu da ilâve etmiş ve işlenen bir günahın cezalandırılmasının da affedilmesinin de sözkonusu olduğunu belirtmiştir: "Ve Allah onu siler. Allah'ın bunca lütfuna rağmen ise ancak helak olanlar (bunca lütfa rağmen kendisini helake sürükleyenler) heiâk olurlar.[25] buyruğu ile: "Kim bir kötülük işleyerek gelirse, onun cezası ya onun misli bir kötülüktür yahut da ben onu mağfiret ederim,[26] hadisleri ile buna işaret etmektedir.
Yüce Allah iyiliğin pek çok kat fazlasıyla karşılığını vereceğini tesbit ettiği halde, kötülüğün karşılığında fazlasıyla cezalandırmayı takdir buyurma-
mıştır.
6- Hafız (İbn Hacer) der ki: Bu hadis-i şerif ile: Şeriat'te amel eden kimse hakında mubah diye birşey yoktur. Kişi ya asi olur ya sevap kazanır, şeklinde bir kanaate sahip olan eî-Ka'bi'nin bu görüşü reddedilmektedir.
7- Yine hadis-i şerif, meleğin Yüce Allah'ın kendisine imkân verdiği bir yol ile insanın kalbine muttali olduğuna da delildir. [27]

---

[1] Nevevi der kt: Hadisi Buhâri ve Müslim Sahihlerinde bu lafızlarla rivayet etmişlerdir. Hadisin nakledildiği yerlere gelince: Buhâri, VII, 187; Rikaak 31; Müslim Şerhi, İman, Beyanu Tecavuzillahi... babı. Lafız Müslim'indir. Müslim, îman, 207.
[2] Hafız İbn Hacer- der ki: "Nezdinde" ifadesi ise şerefe işarettir. Fethu'I-Bâri, XIV, 107
[3] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 391-392.
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 392.
[5] Aynı yer
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 393.
[6] A.g.e.,KW, 108
[7] Buhâri, 111,213, Cihâd 35
[8] Buharı, W, 61; Libâs 78; Müslim Şerhi, III, 206
[9] Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Bk. ei-Elbâni, Sahihu'i-Cami, 6107. (Burada el-Aduni'nin Keşfu't-Hafâ'da 1351'den tıpkı basım 3. baskı, II, 248, 2472 no ile naklettiği bu hadis ile ilgili olarak kaydettiği görüşleri aktarmak yerinde olacaktır: İbnü'l-Kayyım der ki: Bu hadis, hadis imamlannca illetli görülmüştür. İbn Ebi Hatim der ki: Ben bu hadisi babama sordum, O, Münker bir hadistir, dedi. Tirmizi de der ki: Bu husasta bir hadis vardır ve bu hadiste birtakım hatalar yahut yanlışlıklar meydana gelmiştir. Ayrıca bu hadisi İbn Mâce de Sünen'inde rivayet etmekle birlikte, Dârakutni, Nesâi, Dârimi ve Ebu Zür'a'nın belirttikleri gibi, senedinde zayıflık vardır. Tirmizi de bu hadisi Sünen'inde zikretmiş olup, bu garip bir hadistir, demiştir. Ahmed, Tirmizi ve başkaları da bu hadisi İbn Ömer'den Rasulullah (S.A.S.)e merfuen rivayet etmişlerdir. (KeşfuVHafâ, II, 248) el-Acluni'nin işaret ettiği şekilde hadisin yer aldığı kaynaklara gelince: Tirmizi, Dua, 35; İbn Mâce Ticaret 40; hadis ile ilgili olarak kaydettiği görüşleri aktarmak yerinde olacaktır: İbnü'l-Kayyım der ki: Bu hadis, hadis imamlannca illetli görülmüştür. İbn Ebi Hatim der ki: Ben bu hadisi babama sordum, O, Münker bir hadistir, dedi. Tirmizi de der ki: Bu husasta bir hadis vardır ve bu hadiste birtakım hatalar yahut yanlışlıklar meydana gelmiştir. Ayrıca bu hadisi İbn Mâce de Sünen'inde rivayet etmekle birlikte, Dârakutni, Nesâi, Dârimi ve Ebu Zür'a'nın belirttikleri gibi, senedinde zayıflık vardır. Tirmizi de bu hadisi Sünen'inde zikretmiş olup, bu garip bir hadistir, demiştir. Ahmed, Tirmizi ve başkaları da bu hadisi İbn Ömer'den Rasulullah (S.A.S.)e merfuen rivayet etmişlerdir. (KeşfuVHafâ, II, 248) el-Acluni'nin işaret ettiği şekilde hadisin yer aldığı kaynaklara gelince: Tirmizi, Dua, 35; İbn Mâce Ticaret 40Dârimi, İstizan 57; Müsned, I, 47, II, 89, IV, 29, V, 415 -Çeviren-)
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 393-395.
[11] Müslim Şerhi, I, 334; Müslim, İman 205.
[12] Buhâri, I, 13, İman 22; Müslim Şerhi, V, 737
[13] Müslim Şerhi, I, 738; Müslim, İman, 211
[14] Câmiu'l-Ulumi ue'l-Hikem, 335
[15] Buharı, M, 119, Itk 6.
[16] Câmiu'l-Ulumi ue'i-Hikem, 335
[17] e/-Mdzen, (453 veya 443-536 H.) Adi: Muhammed b. Ali Ömer et-Temimi el-Mâzeri'dir. Bu, Sicilya adasındaki bir beldeye nisbettir. Fıkıh ve usûlde kendisini göstermiş, imam diye lakablandırılmıştır. Yaşadığı dönemde Mâliki Mezhebinde O'ndan daha fakih kimse yoktu. Afrika'da yetişmiş ilim adamları arasında fıkhı tahkik ile uğraşanların ve ictihad mertebesine ulaşanların sonuncusudur. İlmi eserlerinden bazısı: 1} İdahu'I-Mahsul fi Burhâni'1-Usûl, 2) Ta'likun Ale'l-Müdevvene, 3) Nazmu'l-Fevâid fi ilmi'l-Akâid.
[18] Fethu'l-Bârf, XIV, 110
[19] Aynı yer.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 395-397.
[20] İbn Kesir, IV, 90. "el-Eşhuru'1-Hurum" adını verdiğim bir risale derleyip, bu risalede haram ayların diğer aylardan ayrı ve özellikli olan hükümlerini ele aldım. Yüce Allah'tan bunu faydalı kılmasını dilerim.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 397-398.
[21] Mücâhid'in bu sözü tartışılabilir. eş-Şeyh Abdulaziz b. Bâz der ki: Günahlara gelince; ilim adamı muhakkiklerin kabul ettiği görüş şudur: Günahlar sayı bakımından katlanmaz fakat keyfiyet bakımından katlanır. Sayı bakımından katlanmaları sözkonusu değildir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İyilikle gelen kimseye bunun on misli (mükâfat) vardır. Bir günah ile gelene İse o

miktardan başkası iie ceza verilmez..." {el-En'âm, 6/160) Buna göre, kötülüklerin sayı bakımından ramazanda olsun, Harem bölgesinde olsun, başkasında olsun, kazandırılması sözkonusu değildir. Aksine bir günah her zaman için birdir. Bu ise Şanı Yüce Allah'ın lütuf ve ihsanından dolayıdır, bk. Fetâvâ Ahkami'l-Hacci...

[22] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 398.

[23] Fethu'l-Bâri, XIV, 112

[24] Aynı yer.

[25] Müslim Şerhi, I, 337; (Müslim, İmân, 208; Darımı, Rikaak, 70; Müsned, 1, 279, -Çeviren-

[26] Müslim Şerhi, V, 542; (Müslim, Zikr, 22; İbn Mdce, Edeb, 58; Müsned, V, 153. -Çeviren-)

[27] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 298-299.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'Z-ZEBÂİH VE'S-SAYD
KESİM VE AV BÖLÜMÜ
Bâb: Avlanma Hakkında
Şerh
Hüküm
Bâb: Dağlarda Avlanmak
Bâb: Evcil Eşeklerin Etleri
Bâb: Evcil Eşeklerin Etleri
Bâb: Köpek Dişiyle Avlanan Yırtıcıların Etleri
Bâb: Ölü Hayvanlann Derileri
Bâb: Ölü Hayvanların Derileri

KİTÂBU'Z-ZEBÂİH VE'S-SAYD

KESİM VE AV BÖLÜMÜ

Bâb: Avlanma Hakkında

382- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana Ömer b. Ubeydullah'in azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Ebû Katâde'nin azatlısı Nâfi'den, o Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Kendisi Allah Resulü (sav) ile beraber yola çıkmıştı. Mekke yolunun belli bir yerine vardıklarında Ebû Katâde arkadaşlarıyla birlikte biraz geride kaldı. Onlar ihramlı, kendisi îhramsız idi. Yabani bir eşek gördü. Hemen atına kuruldu ve arkadaşlarından kamçısını vermelerini istedi. İmtina ettiler. Mızrağını istedi, yine imtina ettiler. Bunun üzerine inip kendisi aldı ve atını eşeğin üzerine doğru sürdü. Onu öldürdü. Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bazıları hayvanın etinden yerken bazıları yemediler.
Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardıklarında bunun hükmünü sordular. "O, Yüce Allah'ın size yedirdiği bir yemektir" buyurdu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde şerhediimiş ve hükümleri izah edilmiştir.

Hüküm

Avlanma (=Sayd): İslâm'da gerek kara ve gerekse deniz hayvanlarım avlamak mubahtır. Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyrulmuştur:
"Size temiz olanlar helâl kılındı. Allah'ın size öğrettiği üzere alıştırıp yetiştirerek öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın." (Mâide, 4)
"Deniz avı size helâl kılındı." (Mâide, 96)
Sadece eğlence maksadıyla avlanmak mekruhtur. Hac ve ihramdayken avlanmak haramdır.
Avlanan hayvanın etinin helâl olması için birtakım şartlar vardır. Bu şartların bir kısmı avcı, bir kısım av hayvanı ve bir kısmı da avlanma aracıyla ilgilidir.
1-Avcıda bulunması gereken şartlar:
a. Müslüman, mümeyyiz, akıllı olmalıdır. Ehli Kitab da olabilir. Bunların dışındakilerin kestikleri hayvan yenmediği gibi avları da yenmez.
b. Avcı avına silâh atarken ya da onu yakalayacak hayvanı gönderirken besmele çekmelidir. Besmeleyi kasten terkederse av eti yenilmez.
c. Avcı silâhı ile vurduğu veya eğitilmiş hayvana yakalattığı ava ulaşmak içmhemen harekete geçmelidir. Avcı avını aramalı ve canlı olarak bulduğunda kesmeliir. Başka bir işle meşgul olur da sonra hayvanı ölü olarak bulursa eti yenmez.
d. Ava silâh atma veya avı yakalayacak hayvanı gönderme işi, buna ehil olan avcı tarafından yapılmalı, ava ehil olmayan biri buna karışmamalıdır.
2-Av hayvanında aranan şartlar:
a. Avlanan hayvan, eti yenen cinsten olmalıdır. Örneğin etle beslenen yırtıcı hayvanlar yenilmez.
b. Yaratılışı gereği vahşî olup evcil veya haşerat türünden olmamalıdır.
c. Deniz hayvanlarından ise balık cinsinden olmalıdır.
d. Hayvan av yüzünden ölmüş olmalıdır. Başka bir sebeple ölen hayvanın eti yenilmez.
3- Avlanma aracı: Av hayvanı ya eğitilmiş köpek, atmaca, doğan, şahin gibi hayvanlarla, veya ağ, tuzak kurmak gibi vasıtalarla, ya da yaralayıcı silâhla avlanır. Avlamada kullanılan hayvanlarda aşağıdaki şartların bulunması gerekir:

Ders

Avcılıkta merhameti elden bırakmamalı ve ihtiyaç için avîanmalıdır. İhtiyacı için avlanan bir Müslüman merhameti elden bırakmamalı, hayvanların üreme dönemlerinde avlanmamalıdır. Av hayvanlarının nesillerini nesillerini tüketerek tabiatın dengesini bozacak bir avcılık, kişiyi günaha sokar.

Bâb: Dağlarda Avlanmak

383- Yahya b. Süleyman el-Cu'fî bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bana Amr'dan, o Ebu'n-Nadr'dan, o Ebû Katâde'nin azatlısı Nâfi ve et-Tev'eme'nin azatlısı Ebû Salih'ten, o ikisi Ebû Katâde'den (ra) şunu naklettiler:
Mekke ile Medine arasında Allah Resulü (sav) ile beraberdim. Onlar ihramlı olmasına rağmen ben ihramsız idim ve ata biniyordum. (Av için) dağlara tırmanırdım. Biz bu hâlde giderken, insanların bir şeye istekle baktıklarını gördüm. Ben de bakmak için gittiğimde bir de ne göreyim, yabani bir eşek. Onlara "Bu nedir?" diye sordum. "Bilmeyiz" diye cevap verdiler. Ben, "Yabani bir eşek" dediğimde, "Ne gördüysen odur" dediler. Kamçımı unutmuştum. Onlara, "Bana kamçımı verin" dediğimde "Onu (avlamana) yardım etmeyiz" dediler. Nip kendim aldım ve yabani eşeğin izinden at sürmeye başladım. Çok geçmeden onu vurdum. Diğerlerinin yanma dönüp "Kalkın da onu (buraya) taşıyın" dedim. "Ona asla dokunmayız" dediler. Bunun üzerine yabani eşeği yanlarına kadar taşıdım. Bazdım imtina ederken, bazıları etinden yediler. Onlara şöyle dedim: "Sizin 'Çin Allah Resûlü'ne (sav) sorup öğreneyim" dedim ve O'na yetiştim. Kendisine olup biteni anlattığımda şöyle buyurdu: Yanında ondan bir parça var mı? "Evet" dediğimde, "Yiyin, o size Allah'ın sunduğu bir yemektir" buyurdu.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif bir önceki bapta şerhedilip hükümleri beyan edilmiştir. Lafeî şerhi için bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Evcil Eşeklerin Etleri

384- İshâk bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize babasından, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, Ebû İdris'in kendisine şöyle haber verdiğini bildirdi: Ebû Sa'lebe (ra) dedi ki:
Allah Resulü (sav) evcil eşeklerin etlerini(n yenmesini) haram kıldı.
ez-Zübeydî ve Ukayl ona İbni Şihâb'dan mutâbaat ettiler. Mâlik, Ma'mer, el-Mâcişûn, Yûnus ve İbni İshâk ez-Zührî'den şunu naklettiler: Allah Resulü (sav) köpek dişi olan bütün yırtıcıların etlerini yasakladı.[3]

Şerh

İshâk" b. Râheveyh'tir.
Bu yasak, Hayber gazası sırasında sâdır olmuş ve Allah Resulü (sav) Abdurrahmen b. Avf (ra) vasıtasıyla evcil eşek eti yemenin yasaklandığını ilan ettirmiştir.

Hüküm

Köpek, evcil eşek ve katır eti yemek haram kılınmıştır.

Bâb: Evcil Eşeklerin Etleri

385- Muhammed b. Selâm bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâb es-Sekarî bize Eyyup'tan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bir adam geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) sükût etti. Sonra biri geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) yine sustu. Sonra biri daha geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) "Eşekler tüketilir mi?" buyurdu. Ardından tellala emretti ve tellal insanlara şöyle ilan etti:
"Allah ve Resulü sizlere evcil eşek eti yemeyi yasaklıyor! O bir pis- Siktir" Bunun üzerine eşek etlerinin kaynatıldığı kazanlar ters çevrildi.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmiş ve hükümleri beyan edilmiştir.

Bâb: Köpek Dişiyle Avlanan Yırtıcıların Etleri

386- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki:Mâlik bize İbni üâb'dan, o Ebû İdris el-Havlânf den, o Ebû Sa'lebe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek dişiyle (avlanan) bütün yırtıcıların (etlerini) yasakladı.

Ma'mer, Yûnus, İbni Uyeyne ve el-Mâcişûn ez-Zührî'den gelen rivayete nutâbaat ettiler.[5]

Şerh

Köpek dişi olan yırtıcılar" ifadesi, genel olarak etor hayvanları kapsar.

Hüküm

Pençesiyle avlanan yırtıcı hayvan ve yırtıcı kuşlarla ilgili hüküm genel olarak haramlıktır. Hanefîleregöre yırtıcı hayvanlar kavramı etoburlar şekilde kabul edilmiş ve bu gruba giren tüm etoburların eti haram sayılmıştır.
Şâfîîler ise bu kavrama "insanlara saldıran ve parçalayan" anlamını verdikleri için tilki ve çakalı bunların dışmda değerlendirip etlerini helâl kabul etmişlerdir. Mâlikîlerde ise bu gruba giren hayvanları yemek haram değil mekruhtur.
Yırtıcı kuşlara gelince Hanefîlerde akbaba ve karga mekruh görülürken Mâlikîlere göre tüm yırtıcı kuşlar mekruhtur. Şâfîîler ise zararlarına göre mekruh görmektedir.

Bâb: Ölü Hayvanlann Derileri

387- Züheyr b. Harb bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize babasından, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah vasıtasıyla babası İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ölü bir koyun gördü ve "Derisinden faydalansanız ya!" buyurdu.
Oradakiler "Bu koyun ölü (leş)" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ölü hayvanın ancak eti haram kılınmıştır.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafzî şerhi daha önce yapılmıştı.(Bkz. 164 no.lu hadis-i şerif)
Salih" b. Keysân'dır. ez-Zührî bu hadisten istidlalde bulunarak ölü hayvanın derisinden -tabaklanmış olsun veya olmasın- faydalanmanın caiz olduğu hükmüne varmıştır. Fakat diğer sahih rivayetlerde tabaklama kaydı geçmektedir. Cumhurun hücceti de budur. İmam Şafîî, bu genel hükümden köpek ve domuz ölülerini müstesna tutmuştur. İmam Ebû Yûsuf ve Dâvud ise hükmün umumiyetinden dolayı hiçbir hayvanı müstesna tutmamışlardır.
Bazı âlimler ise farklı rivayetlerden hareketle sadece eti yenen ölü hayvanların derilenden faydalanmayı caiz görmüşlerdir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre boğazlanmadan kendi kendine ölen hayvanın eti ve tabaklanmamış derisi pistir. Mâlikîlere göre murdar ölmüş hayvanın eti gibi derisi, kemiği ve sinirleri de temiz değildir. Kıl, yün ve tüyleri ise temizdir. Şâfîîlere göre, ölü hayvanın kıl, tüy, yün ve tırnakları dahil bütün cüzleri pistir.

Bâb: Ölü Hayvanların Derileri

388- Hattâb b. Osman bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Himyer bize Sabit b. Aclân'dan, o Saîd b. Cübeyr'den, o İbn Abbâs'tan (ra) şunu naklet-ti:
Allah Resulü (sav) bir dişi keçi leşi gördü ve şöyle buyurdu: Şunun derisinden faydalansalar, sahipleri için hiçbir sakıncası olmazdı.[7]

Şerh

Bu hadis-i şerif bir önceki başlık altında şerhedilmiş ve hükümleri beyan edilmiştir.

---

[1] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.
[3] Buhârî, zebâih/5101, 5104, tıp/5335; Müslim, sayd/3570,3572, 3582; Tirmizî, et'ime/1397, siyer/1482; Nesâî, sayd/4251-4252, 4267; Ebû Dâvud, et'ime/3308; İbn Mâce, sayd/3223; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/17065, 17072, 17080; Mâlik, sayd/940; Dârimî, edâhî/1898-1899.
[4] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 384 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 168 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 168 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

38- KAN DÖKMENİN HARAMLIĞI
1- KAN DÖKMEK BÜYÜK GÜNAHLARDANDIR
2- BÜYÜK GÜNAHLAR
3- DAHA BAŞKA BÜYÜK GÜNAHLAR HANGİLERİDİR?
4- ÖLDÜRÜLEBİLECEK ÜÇ KİMSE HANGİSİDİR
5- İSLÂM CEMAATİNİ BOZMAYA ÇALIŞANLAR ÖLDÜRÜLÜR
6- (Mâide 33. ayetinin) TEFSİRİ VE KİM İÇİN NAZİL OLDUĞU
7- DİNDEN ÇIKAN ALLAH VE RASÛLÜNE KARŞI GELENLERİN CEZASI
8- ELLER VE AYAKLAR KESİLİR Mİ GÖZ OYULUR MU?
9- MÜSLE (GÖZ ÇIKARMAK BURUN KULAK KESMEK) CAİZ DEĞİLDİR
10- ASMAK VE ÇARMIHA GERMEK
11- KAFİR MEMLEKETİNE KAÇAN KÖLENİN DURUMU
12- MÜSLÜMANIN KÖLESİ KAFİRLERE KAÇAR VE ONLARA SIĞINIRSA NE OLUR?
13- MÜRTED (İSLÂM'DAN DÖNEN) KİMSENİN DURUMU
14- MÜRTED TEVBE EDERSE KABUL EDİLİR Mİ?
15- RASÛLULLAH (S.A.V)'E SÖVEN KİMSENİN DURUMU
16- BİR KİMSE KİME SÖVERSE ÖLDÜRÜLÜR?
17- APAÇIK DOKUZ AYET NELERDİR?
18- SİHİR YAPMAK
19- RASÛLULLAH (S.A.V) YAHUDİ SİHİRBAZINA NE YAPMIŞTI?
20- MALINA TAARRUZ EDİLEN NE YAPMALI?
21- MALINI MÜDAFA EDERKEN ÖLDÜRÜLEN NE OLUR?
22- AİLESİNİ MÜDAFA EDERKEN ÖLEN KİMSE DE ŞEHİDTİR
23- DİNİ UĞRUNDA ÖLDÜRÜLEN KİMSE ŞEHİDTİR
24- ZULME UĞRAYARAK ÖLDÜRÜLEN DE ŞEHİDTİR
25- MÜSLÜMANA KILIÇ ÇEKEN ÖLDÜRÜLÜR MÜ?
26- MÜSLÜMANLAR BİRBİRİYLE SAVAŞABİLİR Mİ?
27- CAHİLİYYE ÖLÜMÜ NASIL OLUR?
28- MÜSLÜMANIN MÜSLÜMANI ÖLDÜRMESİ HARAMDIR

38- KAN DÖKMENİN HARAMLIĞI

3903- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Müşriklerle Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet edinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bizim gibi namaz kılarlarsa, kıblemize yönelirlerse, kestiklerimizden yerlerse bizim onların kanlarına ve mallarına dokunmamız haram olur. Ancak haklı yere olursa o başka."** (Buhârî, Salat: 28)

3904- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İnsanlarla, Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet edinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kıblemize dönerlerse, kestiklerimizi yerlerse, bizim gibi namaz kılarlarsa kanlarına ve mallarına dokunmamız haram olur. O zaman onlar da diğer Müslümanların sahip olduğu haklara sahip olurlar, Müslümanların mesul olduğu şeylerden onlar da mesul olurlar."** (Buhârî, Salat: 28)

3905- Humeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Meymun b. Siyah, Enes b. Malik'e sordu: "Ey Ebu Hamza! Müslüman'ın kanını ve malın haram kılan şey nedir?" Enes şöyle dedi: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a.v)'in O'nun kulu ve Peygamberi olduğuna şahadet eder, kıblemize yönelir, kıldığımız namaz gibi namaz kılarsa; kestiğimizi yer ise, o Müslüman'dır ve böylece Müslüman'ın sahip olduğu tüm haklara onlar da sahip olmuş olurlar ve Müslümanların sorumlu oldukları şeylerden de sorumludurlar. (Buhârî, Salat: 28)

3906- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in vefatından sonra bazı Arap kabileleri İslâm dinini terk ederek irtidat ettiler. Bunlara karşı savaş açmak isteyen Ebu Bekir, Ömer dedi ki: "Bu Araplarla nasıl savaşırsın? Ebu Bekir dedi ki: Rasûlullah (s.a.v)**:"İnsanlar Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâh olmadığına, benimde Allah'ın kulu ve elçisi olduğuma inanıncaya kadar namaz kılıp zekat verinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum"** buyurdu. Vallahi Rasûlullah (s.a.v)'e zekat olarak verdikleri bir oğlağı zekat olarak bana vermezlerse mutlaka onlarla savaşırım. Ömer der ki: "Düşününce Ebu Bekir'in görüşünün hak olduğunu anladım." (İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3907- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat edince Ebu Bekir halife seçildi. Araplardan bir kısmı dinden çıkıp irtidat ettiler. Bunun üzerine onlara savaş açmak isteyen Ebu Bekir'e, Ömer: "Bu insanlarla nasıl savaşırsın? Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmamış mıydı? **"İnsanlarla Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına inanıncaya kadar savaşmakla emrolundum. Kim "Lâ ilâhe illallah" derse, benden canını ve malını korumuş olur. Allah'ın hakkı Allah'a aittir."** Bunun üzerine Ebu Bekir: "Vallahi namazla zekatın arasını açanlarla mutlaka savaşacağım çünkü zekat malın hakkıdır. Vallahi Rasûlullah (s.a.v)'e verdikleri zekattan bir yuları bile bana vermeseler onlarla savaşacağım." Ömer diyor ki: "Allah'a yemin olsun ki savaşma fikrini Ebu Bekir'in kalbine Allah koydurmuştur ve Ebu Bekir'in hak üzerinde olduğunu anladım."(İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3908- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "İnsanlar "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunu söyleyince kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar ancak haksızlık yaparlarsa Allah onların cezasını verir. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde irtitad = dinden dönme olayları ortaya çıkınca ve Ebu Bekir de onlara savaş açacağını söyleyince Ömer, Ebu Bekir'e dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v)'den: **"İnsanlar "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum"** sözünü işitmedin mi? Bunun üzerine Ebu Bekir: "Allah'a yemin olsun ki namazla zekatın arasını açanlarla mutlaka savaşacağım. O namazla zekatın arasını kim açarsa onlarla savaşırız deyince, Ebu Bekir'in isabetli bir görüş üzerinde olduğunu anladım. (Dârimi, Siyer: 10; İbn Mâce, Fiten: 1)

3909- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, Ebu Hüreyre şöyle haber vermiştir. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim "Lâ ilâhe illallah" derse, malını ve canını benden korumuş olur. Allah'ın hakkı Allah'a aittir. Ahirette hesabı o görür."** (Dârimi, Siyer: 10; İbn Mâce, Fiten: 1)

3910- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat edip te Ebu Bekir O'nun yerine halife olarak geçince,

Araplardan bazı Arap toplumları dinden çıktılar. Ebu Bekir'de onlara karşı savaşmaya karar verdi. Bunun üzerine Ömer: "Ey Ebu Bekir! Bu insanlarla nasıl savaşırsın? Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmamış mıydı? **"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim "Lâ ilâhe illallah" derse malını ve canını benden kurtarmış olur. Diğer işleyecekleri suçlardan dolayı hesabı Allah'a kalmıştır"** deyince, Ebu Bekir: "Zekatı namazdan ayıranlar ile mutlaka savaşacağım çünkü zekat malın hakkıdır. Vallahi Rasûlullah (s.a.v) zamanında zekat olarak vermekte oldukları bir oğlağı bana vermezlerse mutlaka onlarla savaşacağım" dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Vallahi Ebu Bekir'in kalbine savaş fikrini Allah'ın koyduğunu ve doğru yolda olduğunu anladım." (Dârimi, Siyer: 10; İbn Mâce, Fiten: 1)

3911- Ebu Hüreyre (r.a)'nin haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim "Lâ ilâhe illallah" derse malını ve canını Benden kurtarmış olur diğer işleyeceği günahlardan dolayı hesabı Allah'a kalmıştır."** (Dârimi, Siyer: 10; İbn Mâce, Fiten: 1)

3912- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir yeni halife olduğunda dinden dönenlerle savaşa karar verince, Ömer dedi ki: "Ey ebu Bekir! Sen insanlarla nasıl savaşırsın? Rasûlullah (s.a.v): **"Ben insanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim "Lâ ilâhe illallah" derse, kanını ve malını Benden korumuş olur diğer işleyeceği günahlardan dolayı hesabı Allah'a kalmıştır"** buyurmuşlardı deyince, Ebu Bekir: "Kim namazla zekatın arasını ayırırsa mutlaka onlarla savaşırım. Kim, Rasûlullah (s.a.v)'e zekat olarak vermekte olduğu bir oğlağı bana vermek istemez ise ben onlarla mutlaka savaşırım" dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, Ebu Bekir'in kalbine Allah'ın savaşma fikrini koyduğunu ve hak yolda olduğunu anladım." (İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3913- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum onu söylediklerinde Benden canlarını ve mallarını korumuş olurlar. Diğer işleyeceği günahlardan dolayı hesapları Allah'a kalmıştır."** (İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3914- Ebu Salih ve Ebu Hüreyre (r. anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum, onu dediklerinde kanlarını ve mallarını benden kurtarmış olurlar ancak diğer işleyecekleri günahlardan dolayı hesapları Allah'a kalmıştır."** (İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3915- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum, onu dediklerinde kanlarını ve mallarını benden kurtarmış olurlar ancak diğer işleyecekleri günahlardan dolayı hesapları Allah'a kalmıştır."** (İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3916- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında idik. Bir adam gelerek, Rasûlullah (s.a.v)'e bir şeyler fısıldadı. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Öğleyse öldürün onu"** buyurdu. Sonra **"Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ediyor mu?"** diye sordu. Adam: "Evet" dedi ve şöyle ekledi: "O canını kurtarmak için söylüyor." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Öldürmeyin onu, Ben insanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum, onu dedikleri takdirde kanlarını ve mallarını Benden kurtarmış olurlar. Ancak işleyecekleri diğer günahlardan dolayı hesapları Allah'a kalmıştır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3917- Numan b. Sâlim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Evs'ten işittim şöyle diyordu: "Sakif heyetiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim. Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir gölgelikte idim. İkimizden başka herkes uyumuştu sonra da bir adam gelerek Rasûlullah (s.a.v)'e bir şey fısıldadı. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Git onu öldür"** buyurdu. Ve hemen sonra o adama: **"La ilâhe illallah Muhammed Rasûlullah" diyor mu?"** buyurdu. O adam: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Bırak onu öyleyse"** buyurdu ve şöyle devam etti: **"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum ne zaman onu söylerse mallarına ve canlarına dokunmak haram olur. Ancak diğer haklarından dolayı hesapları Allah'a kalmıştır."** (İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3918- Evs (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlarla "Lâ ilâhe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu söylerlerse mallarına ve canlarına dokunmak haram olur. Ancak diğer haklarından dolayı hesapları Allah'a kalmıştır."** (İbn Mâce, Fiten: 1; Dârimi, Siyer: 10)

3919- Ebu İdris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye'nin hutbesini dinledim, Rasûlullah (s.a.v)'den çok az hadis rivâyet ederdi. Hutbesinde Rasûlullah (s.a.v)'den şu hadisi işittiğini söyledi: **"Her günahı Allah'ın bağışlayacağı ümid edilebilir ancak bile bile bir Mü'mini öldüren ve kafir olarak ölen kimse müstesna."** (Müsned: 16302)

3920- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her suçsuz yere adam öldürüldüğünde Ademin ilk oğlu** (Kabil)**'e de ondan günah yazılır. Çünkü adam öldürmeyi ilk başlatan odur."** (Tirmizî, İlim: 15; Müslim, Kasame: 7)

1- KAN DÖKMEK BÜYÜK GÜNAHLARDANDIR

3921- Abdullah b. Amr b. As (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bir mü'mini öldürmek Allah katında tüm dünyanın harab olmasından daha büyük bir günahtır."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3922- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah katında dünyanın yok olması Müslüman bir kimsenin öldürülmesinden daha değersizdir."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3923- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir Mü'minin öldürülmesi Allah katında dünyanın yok olmasından daha büyük bir günahtır."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3924- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Mü'min'in öldürülmesi Allah katında dünyanın yok olmasından daha büyük bir günahtır."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3925- Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir mü'minin öldürülmesi Allah katında dünyanın yok olmasından daha büyük bir günahtır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3926- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde kul ilk önce namazından sorulacak, insanlar arasında da ilk olarak kan davaları görülecektir."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3927- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk önce kan davaları görülecektir."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3928- Ebu Vail (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah şöyle demiştir: **"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk önce kan davaları görülecektir."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3929- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk önce kan davaları görülecektir."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3930- Şurahbil (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk önce kan davaları görülecektir."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3931- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk önce kan davaları görülecektir."** (Tirmizî, Diyet: 7; Müslim, Kasame: 8)

3932- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde bir adam diğer bir adamın elinden tutarak şöyle diyecek: Rabbim, bu adam beni öldürdü. Bunun üzerine Allah katile: "Onu niçin öldürdün" der. Katil, Allah'a: "Güç ve kuvvet sadece Senin olduğunu bildirmek için İslâm dini uğruna öldürdüm" der. Allah'ta: "Güç kuvvet sadece benimdir dolayısıyla haklı olarak öldürmüşsün" der. Yine bir adam birinin elinden tutarak gelir ve şöyle der: "Bu adam beni öldürdü." Allah'ta: "Onu niçin öldürdün" der. "Galibiyet güç ve kuvvet falanın olsun için öldürdüm" der. Allah'ta: "Galibiyet güç ve kuvvet benden başkalarının olamaz" der ve o adam günahını çekmek üzere Cehenneme gider."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3933- Cündüb (r.a)'ten rivâyete göre, filan kimsenin rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü öldürülen kimse öldüren kimse ile gelerek: "Ya Rabbi! Bu adama beni niçin öldürdüğünü sor" der. Allah, katile sorunca; katil: "Falan kimsenin saltanatı için öldürdüm" der. Cündüb: "Kıyamet günü seni bu tür müşkil duruma düşürecek işlerden sakın!"** (Müsned: 16005)

3934- Sâlim b. Ebil Ca'd (r.a)'dan rivâyete göre, İbn Abbas'a, bile bile bir mü'mini öldüren ve tevbe edip iyi ameller isteyen ve doğru yolu bulan bir kimsenin durumu soruldu. O da şöyle dedi: "Onun tevbesi nerede kabul olunacak!" Peygamber (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Haksız yere bile bile öldürülen bir kimse şah damarından kanlar akarak katili tutar getirir" Allah'a: Ey Rabbim! Bu adama beni niçin öldürdüğünü sor der."** İbn Abbas: Daha sonra Allah, haksız yere bile bile adam öldürenin cezasını bildiren ayet olan Nisâ 93. ayetini indirdi. (Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5; Müslim, Tefsir: 1)

3935- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kufeliler Nisâ sûresi 93. ayeti hakkında ihtilafa düştüler. Ben de İbn Abbas'ın yanına gidip ayetin hükmünü sorunca, bu ayet bu konuda inen son ayet olup başka bir ayet bunu neshetmedi. (Furkân sûresi 68-70 ayetleri de aynı hükmü belirtir). (Müslim, Tefsir: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

3936- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'a: "Bir mü'mini bile bile öldüren kimsenin tevbesi kabul edilir mi?" diye sordum. O da: "Hayır" dedi. Ben de Furkân sûresi 68-71 ayetlerini okudum. Bunun üzerine İbn Abbas bu okuduğun ayetler Mekke'de nazil oldu. Medine'de nazil olan Nisâ sûresi 93. ayet bu ayetin hükmünü kaldırdı dedi. (Müslim, Tefsir: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

3937- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdurrahman b. Ebî Leyla İbn Abbas'tan Nisâ 93 ve Furkân 68-71. ayetlerinin hükmünü sormamı bana emretmişti. Ben de Nisâ 93. ayetini sordum. İbn Abbas hiçbir ayet bunun hükmünü kaldırmadı dedi. Furkân 68-71. ayetlerini sorunca: "Bu ayetler müşrikler hakkında nazil olmuştur" dedi. (Müslim, Tefsir: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

3938- Said b. Cübeyr (r.a) İbn Abbas'tan naklediyor. Müşriklerden bir topluluk pek çok adam öldürmüşler, çok zina etmişler ve pek çok günahlar işlemişlerdi ve Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle demişlerdir: Ey Muhammed gerçekten anlattığın ve insanları davet ettiğin din ne güzeldir. Eğer işlediğimiz bu günahlara keffâret olduğunu söylersen bu dine gireriz dediler. Bunun üzerine Allah, Furkân sûresi 68-71. ayetlerini indirdi. İbn Abbas diyor ki: Böylece Allah onların şirklerini imana, zinalarını meşru münasebete çevirdi ve Allah, Zümer sûresi 53. ayetini indirdi: "Deki Allah şöyle buyurdu: **"Ey kendileri zararına sınırları aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyiniz. Allah tüm günahlarınızı bağışlar. Şüphe yok ki o çok bağışlayan ve çok acıyandır."** (Müslim, Tefsir: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

3939- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, müşriklerden bir gurup Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gelerek; gerçekten anlattığın ve insanları çağırdığın din pek güzeldir. Eğer istediğimiz günahlara keffâret olacağını söylersen İslâm'a gireriz dediler. Bunun üzerine Furkân sûresi 68-71. ayetleri nazil oldu. (Müslim, Tefsir: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

3940- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü öldürülen kimse şah damarından kanlar akarak öldüren şahsın başından ve alnından tutarak: Ey Rabbim! bu beni öldürdü der ve o kimse arşın yanına yaklaşıncaya kadar böylece devam edip gider."** İbn Abbas'a katilin tövbesi kabul olunur mu?" diye sorulduğunda Nisâ sûresi 93. ayetini okudu **"Fakat her kim de bir Mü'mini bile bile öldürürse, onun cezası içinde devamlı kalacağı Cehennemdir. Allah ona dünyada gazap etmiş öteki dünyada da rahmetinden uzak tutmuş ve ona büyük bir azap hazırlamıştır."** Ve bu ayetin hükmü kalkmadı; nerede tevbesi kabul edilecek dedi. (Müslim, Tefsir: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

3941- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Nisâ 93. ayeti Furkân sûresi 68-71 ayetlerinden altı ay sonra nazil oldu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3942- Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Nisâ 93. ayeti Furkân 68-71 ayetinden sekiz ay sonra nazil olmuştur. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3943- Harice b. Zeyd b. Sabit babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Nisâ sûresi 93. ayeti nazil olduğunda ayetin şiddetinden korktuk bunun üzerine Allah, Furkân sûresi 68-71 ayetlerini indirdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

2- BÜYÜK GÜNAHLAR

3944- Ebu Eyyub el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Hep Allah'a kulluk edip hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayan, namaz kılan, zekat veren ve büyük günahlardan sakınan kimse Cennetliktir"** buyurdu. Kendisine: "Büyük günahlar nelerdir" diye sorduklarında: **"Allah'a ortak koşmak, Müslüman kimseyi haksız yere öldürmek ve savaş anında savaştan kaçmaktır."** (Müsned: 22403)

3945- Abdullah b. Ebu Bekir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Büyük günahlar: Allah'a ortak koşmak, ana babaya asi olmak, haksız yere Müslüman kimseyi öldürmek ve yalancı şahitlik yapmaktır."** (Müslim, İman: 38; Tirmizî, Büyü': 3)

3946- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya isyan edip saygısızlık etmek, haksız yere Müslüman canına kıymak ve yalan yere yemin etmektir."** (Müslim, İman: 38; Dârimi, Diyat: 10)

3947- Ubeyd b. Umeyr (r.a) Sahabi olan babasından naklederek şöyle diyor: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Büyük günahlar nelerdir" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Büyük günahlar yedi tanedir. Bunların da en büyükleri Allah'a ortak koşmak, haksız yere Müslüman öldürmek, savaş anında savaştan kaçmaktır."** (Ebû Davud, Vesaya: 10)

3- DAHA BAŞKA BÜYÜK GÜNAHLAR HANGİLERİDİR?

3948- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi günah daha büyüktür diye sordum, şöyle buyurdu: **"Seni yarattığı halde Allah'a ortak koşmandır."** "Daha sonra hangisidir?" deyince; **"Besleyememek korkusuyla çocuğunu öldürmendir"** diye cevap verdi. "Daha sonra hangisidir" dedim. **"Komşu karısıyla zina etmektir"** buyurdu. (Müslim, İman: 37; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 26)

3949- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi günah daha büyüktür?" diye sordum. **"Seni yarattığı halde Allah'a ortak koşmandır"** buyurdu. Ben: "Daha sonra hangisidir?" dedim. **"Yemeğine ortak olup seni fakirliğe düşüreceğinden korkup çocuğunu**

öldürmendir" buyurdu. Daha sonra: "Başka hangisidir?" dedim. **"Komşunun hanımıyla zina etmendir"** buyurdu. (Müslim, İman: 37; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 26)

3950- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e sordum: "Hangi günah daha büyüktür" diye. O da şöyle buyurdu: **"Allah'a ortak ve eş koşmaktır. Komşunun hanımıyla zina etmektir. Fakirlik korkusuyla çocuğunu öldürmektir."** Sonra Abdullah şu ayeti okudu: (Furkân sûresi 68-71 ayet). (Müslim, İman: 37; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 26)

4- ÖLDÜRÜLEBİLECEK ÜÇ KİMSE HANGİSİDİR

3951- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Benim de Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet eden hiçbir Müslüman'ın öldürülmesi caiz değildir. Ancak şu üç kişinin kanı helaldir. 1. İslâm'ı terk edip Müslümanlardan ayrılan 2. Evli iken zina eden 3. Haksız yere Müslüman birini öldüren."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

3952- Amr b. Galib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle söylediğini bilmiyor musun? **"Hiçbir Müslüman'ın öldürülmesi caiz değildir. Ancak şu üç kişi öldürülür. 1. Evli iken zina eden 2. Müslümanlıktan küfre dönen 3. Haksız yere Müslüman'ı öldüren kimse."** (Müsned: 24301)

3953- Ebu Umâme b. Sehl ve Abdullah b. Âmir b. Rabia (r.anhüma) şöyle demişlerdir: Osman, evinde muhasara altında iken onunla beraberdik. Halife'nin evine yaklaşınca içerdekilerin seslerini işitiyorduk. Osman bir gün içeri girdi ve sonra çıkıp bizlere: "Onlar beni ölümle tehdid ediyorlar" dedi. Bizde: "Allah onlara karşı sana yeter" dedik. Bunun üzerine Osman: "Beni niçin öldürecekler? Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Şu üç kişiden başka hiçbir kimse öldürülemez: 1. Müslüman olduktan sonra küfre dönen kimse 2. Evli iken zina eden kimse 3. Haksız yere adam öldüren kimse."** Vallahi ne cahiliye döneminde ne de Müslüman olduktan sonra zina etmedim. Allah bana bu dini nasip ettikten sonra dinimin yerine hiçbir din arzu etmedim ve hiçbir kimseyi de öldürmedim. Durum böyle iken beni niçin öldürmek istiyorlar" dedi. (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

5- İSLÂM CEMAATİNİ BOZMAYA ÇALIŞANLAR ÖLDÜRÜLÜR

3954- Arfece b. Şüreyh el Eşcaî (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i minberde cemaate hitab ederken gördüm şöyle diyordu: **"Benden sonra fesat çıkacak, kötülükler olacaktır. Kimin cemaatten ayrıldığını** (İslâm cemaatine karşı geldiğini) **veya Muhammed ümmetinin düzenini bozmak istediğini görürseniz kim olursa olsun öldürün. Zira Allah'ın yardımı cemaat üzerinedir. Şeytan, İslâm cemaatinden ayrılanla beraberdir."** (Müslim, İmara: 14; Ebû Davud, Sünnet: 30)

3955- Arfece b. Şüreyh (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Benden sonra fitne, fesat ve kötülükler olacaktır."** Ellerini kaldırarak: **"Kimin, bir gaye uğrunda birleşen Muhammed ümmetini parçalamak ve düzenini bozmak istediğini görürseniz. Bu kişi kim olursa olsun onu mutlaka öldürünüz."** (Ebû Davud, Sünnet: 30; Müslim, Imara: 14)

3956- Arfece (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu. **"Benden sonra fitneler ve bozgunculuklar ortaya çıkacaktır. Kim bir gaye uğrunda birleşen Muhammed ümmetini parçalamak ve düzenini bozmak isterse onun boynunu kılıçla vurun."** (Ebû Davud, Sünnet: 30; Müslim, Imara: 14)

3957- Üsâme b. Şerik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kimse çıkarda ümmetimin arasını açmak isterse onun boynunu vurun."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

6- (Mâide 33. ayetinin) TEFSİRİ VE KİM İÇİN NAZİL OLDUĞU

3958- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Ukl kabilesinden sekiz kişi geldiler. Medine'nin havasına dayanamayıp hasta oldular. Rasûlullah (s.a.v)'e bunu şikayet ettiklerinde şöyle buyurdu: **"Çobanımız ve develerimizle Medine dışında yaylalara çıkıp orada develerin sütünden ve idrarlarından içer misiniz?"** Onlar da: **"Evet"** dediler ve çıkıp gittiler. Develerin sütünden ve idrarından içtiler, hastalıktan kurtulup sıhhat bulunca Rasûlullah (s.a.v)'in çobanını öldürdüler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), adam gönderip onları yakalattı. Rasûlullah (s.a.v)'e getirildiklerinde ellerini, ayaklarını kestirdi, gözlerine mil çektirdi ve güneşin altında öylece bıraktırdı ve bu şekilde ölüp gittiler. (Buhârî, Tefsir: 104; Ebû Davud, Hudud: 3)

3959- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Ukl kabilesinden bir gurup Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldiler. Medine'nin havası onlara ağır geldi. Peygamber (s.a.v)'de Medine dışındaki zekat develerin bulunduğu yere gitmelerini orada develerin sütlerinden ve idrarlarından içerek orada eyleşmelerini emir buyurdu. Öylece yaptılar sıhhat bulunca, çobanı öldürüp develeri alıp götürdüler. Peygamber (s.a.v) onların yakalanıp getirilmelerini emretti. Enes diyor ki: O adamlar getirildi elleri ayakları kesildi, gözlerine mil çekildi, kesilen yerleri dağlanmadı ve öylece bırakılarak ölüp gittiler. Bunun üzerine Allah, Mâide sûresi 33. ayetini indirdi: **"Allah'a ve elçisine karşı savaş açanların ve yeryüzünde hak düzeni bozmaya çalışanların döneklik ve sapıklıkları yüzünden cezaları; öldürülmeleri, asılmaları veya ellerinin ayaklarının çaprazvari kesilmesi ve sürgün edilmeleridir. Bu onların bu dünyadaki uğradıkları zillettir. Öteki dünyada da korkunç bir azap bekler onları."** (Buhârî, Tefsir: 104; Ebû Davud, Hudud: 3)

3960- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e Ukl veya Ureyne kabilesinden bir gurup insan gelmişti. Onlar Medine'nin havasından rahatsız onunca, **"Peygamber (s.a.v) onları Medine dışındaki zekat develerinin sağmal olanlarının sütlerinden ve idrarlarından içmelerini emretti. Onlar da sıhhat bulunca çobanı öldürüp develeri alıp kaçtılar. Peygamber (s.a.v) onların getirilmesini emretti ve ellerini ayaklarını kestirip gözlerini oydurdu."** (Buhârî, Tefsir: 104; Ebû Davud, Hudud: 3)

7- DİNDEN ÇIKAN ALLAH VE RASÛLÜNE KARŞI GELENLERİN CEZASI

3961- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Ureyne'den bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldiler. Medine'nin havası onlara ağır geldi ve rahatsız oldular. **"Rasûlullah (s.a.v) onları deve ağıllarının bulunduğu Medine dışındaki bir yere gönderdi. Onlar orada develerin idrarlarından ve sütlerinden içerek sıhhat buldular ve İslâm'ı terk edip mürted oldular. Peygamber (s.a.v)'in Mü'min çobanını öldürüp develeri alıp kaçtılar. Rasûlullah (s.a.v) onların arkasından adamlarını gönderip onları getirtti ve ellerini ayaklarını çaprazvari kestirip gözlerini oydurdu ve çarmıha gerdi."** (Ebû Davud, Hudud: 3; Buhârî, Tefsir: 104)

3962- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Ureyne kabilesinden bir gurup insan geldi ve Rasûlullah (s.a.v)'in yanında kaldılar. Medine havasından rahatsız olduklarında **"Peygamber (s.a.v) onlara Medine dışındaki develerin bulundukları yayla bölgesine çıkmalarını ve develerin sütlerinden içerek sıhhat bulmalarını önerdi. Böylece Rasûlullah (s.a.v)'in Medine dışındaki develerin ağıllarına gittiler. Orada sıhhat bulunca İslâm'dan dönüp irtidat ettiler. Rasûlullah (s.a.v)'in çobanını öldürüp develeri alıp kaçtılar. Müslümanlara savaş açmak üzere muharib toplumlara iltica ettiler. Rasûlullah (s.a.v)'de onların getirilmesini emretti ve gelince ellerini, ayaklarını kestirip gözlerini oydurdu."** (Ebû Davud, Hudud: 3; Buhârî, Tefsir: 104)

3963- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ureyne'den bir gurup insan gelmişti. Medine'nin havası onlara iyi gelmediği için rahatsız oldular. Peygamber (s.a.v) onları Medine dışında yayla durumunda olan develerin yanına çıkmalarına ve orada develerin sütlerinden içmelerini** (Katade idrarlarından da içmelerini ilavesini yapmıştır) **onlar da Rasûlullah (s.a.v)'in Medine dışındaki deve ağıllarının**

bulunduğu yere çıktılar, sıhhat bulunca İslâm'dan döndüler. Peygamber (s.a.v)'in mü'min çobanını öldürüp Rasûlullah (s.a.v)'in develerini alıp götürdüler ve Müslümanlarla savaşmak üzere düşman güçlerine iltica ettiler. Rasûlullah (s.a.v) onların getirilmesini emretti. Getirildiklerinde elleri, ayakları kesildi ve gözleri de oyuldu. (Ebû Davud, Hudud: 3; Buhârî, Tefsir: 104)

3964- Yine Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ureyneden bir gurup insan gelip Müslüman oldular. Fakat Medine'nin havası onlara ağır geldi ve hastalandılar. Rasûlullah (s.a.v) onlara: **"Deve ağıllarımızın bulunduğu bölgeye çıksanız ve deve sütlerinden** (Humeyd, Katade'den ve Enes'ten rivâyetinde idrarlarından da ilavesini yapar) **içseniz sıhhat bulursunuz"** dedi. Onlarda aynen yaptılar. Sıhhat bulunca İslâm'dan çıkıp küfre döndüler. Rasûlullah (s.a.v)'in mü'min çobanını öldürerek, Rasûlullah (s.a.v)'in develerini alıp götürdüler. İslâm'a savaş açan düşman güçlerine iltica ettiler. Rasûlullah (s.a.v)'de onların getirilmelerini emretti, onlar getirilince elleri, ayakları kesildi, gözleri oyuldu Harre denilen yere terk edildiler ve orada ölüp gittiler. (Ebû Davud, Hudud: 3; Buhârî, Tefsir: 104)

3965- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle anlatmıştır: **"Ureyne kabilesinden bir gurup insan Peygamber (s.a.v)'in yanına gelip Medine'de biraz kalınca, Rasûlullah (s.a.v)'e biz deve sütüne alışık insanlarız şehir yemeklerine alışık değiliz. Medine'nin havası bize ağır geldi, hastalandık dediler. Rasûlullah (s.a.v) onlara develerin çobanının yanına gitmelerini ve orada deve sütü ve idrarından içmelerini önerdi. Onlar da oraya gittiler sıhhat bulunca, Harre bölgesinde İslâm'dan çıkıp Rasûlullah (s.a.v)'in çobanını öldürdüler ve develeri de sürüp götürdüler. Hemen onların arkasından Rasûlullah (s.a.v) adam gönderip onları yakalattı. Getirildiklerinde gözleri oyuldu, elleri ayakları kesildi. O halde Harre denilen yerde bırakıldılar ve ölüp gittiler."** (Ebû Davud, Hudud: 3; Buhârî, Tefsir: 104)

3966- Enes (r.a)'ten rivâyete göre: **"Ureyne'den bir gurup insan geldi ve Harre denilen yere indiler sonra Peygamber (s.a.v)'e gelip Müslüman oldular. Medine'nin havası onlara iyi gelmediği için rahatsız oldular da Peygamber (s.a.v) onları zekat develerinin bulunduğu yere gitmelerini ve orada o develerin sütlerinden ve idrarlarından içmelerini emretti. Onlar da oraya gidip sıhhat bulunca çobanı öldürdüler, İslâm dininden döndüler ve develeri de alıp götürdüler. Rasûlullah (s.a.v) onların arkasından adamlarını gönderip onları yakalatıp getirtti. Elleri ayakları çaprazvari kesilip gözleri oyuldu ve Harre denilen yerde bırakıldılar ve ölüp gittiler."** Enes diyor ki güneşin altında bırakıldıklarından onlar susuzluktan ağızlarını yere sürüyorlardı böylece ölüp gittiler. (Ebû Davud, Hudud: 3; Buhârî, Tefsir: 104)

8- ELLER VE AYAKLAR KESİLİR Mİ GÖZ OYULUR MU?

3967- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ureyne kabilesinden bir gurup bedevî Peygamber (s.a.v)'e gelerek Müslüman oldular. Medine'nin havası onlara iyi gelmedi ve renkleri sarardı, karınları şişti. Peygamber (s.a.v)'de onları deve ağıllarının yanına gönderdi, orada develerin sütlerinden ve idrarlarından içmelerini emretti. Onlar orada sıhhate kavuşunca çobanı öldürüp develeri sürüp götürdüler. Peygamber (s.a.v) onların yakalanıp getirilmelerini emretti. Onlar getirilince elleri ve ayakları kesildi, gözleri oyuldu."** Mü'minlerin emiri Abdülmelik Enes'ten bu hadisi işitince bu ceza, küfürleri sebebiyle mi yoksa günahları sebebiyle mi verildi diye sordu. Enes küfürleri sebebiyle diye cevap verdi. (Ebû Davud, Hudud: 3; Buhârî, Tefsir: 104)

3968- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Araplardan bir gurup Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldiler ve Müslüman oldular. Daha sonra onlar hastalanınca Rasûlullah (s.a.v) sağmal develerin bulunduğu yere onları gönderdi, sütlerinden içip şifa bulmaları için. Vardıkları yerde Rasûlullah (s.a.v)'in kölesi olan çobanı öldürüp develerini de sürüp götürdüler. Rasûlullah (s.a.v) bu olayın olduğu gece Allah'ım! Muhammed'in âlini susuz koyanı susuz bırak diye beddua etmişti. Bu olay üzerine Rasûlullah (s.a.v) onların yakalanmalarını emretti, getirildiklerinde elleri ve ayakları kesilip gözleri oyuldu."** Bazı rivâyetlerde şu ilave vardır: Muaviye bu hadiste: "Onlar şirk toplumlarına kaçıp sığındılar" demiştir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3969- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir gurup isyan eden ve İslâm dinini terk eden mürtedler, zekat olarak toplanan develere baskın yapıp götürdüler. Rasûlullah (s.a.v) onların yakalanmalarını emretti, ellerini ve ayaklarını kestirip gözlerine mil çektirdi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3970- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir gurup isyan eden ve İslâm dinini terk eden mürted, zekat olarak toplanan develere baskın yapıp götürdüler. Rasûlullah (s.a.v) onların yakalanmalarını emretti ellerini ve ayaklarını kestirip gözlerine mil çektirdi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3971- Hişam (r.a)'ın babasından rivâyete göre: **"Bir kavim Rasûlullah (s.a.v)'in develerini baskın yapıp götürdüler. Rasûlullah (s.a.v)'de onların ellerini ayaklarını kestirip gözlerine mil çektirdi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3972- Urve b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ureyne kabilesinden bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v)'in sağmal develerini gasb ederek alıp götürdüler ve kölesini de öldürdüler. Rasûlullah (s.a.v) peşlerinden adam gönderdi, onlar da yakalayıp getirdiler. Getirildiklerinde elleri ve ayakları kesildi, gözlerine de mil çekildi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3973- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre: **"Allah'a ve Rasûlüne karşı savaş açan bu tip kimselere muharebe ayeti denilen Mâide sûresi 33. ayeti nazil olmuştu."** (Ebû Davud, Hudud: 3)

3974- Ebu'z Zinad (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) çobanı öldürüp develeri götürenlerin ellerini, ayaklarını kestirip gözlerini ateşle dağladıktan sonra Allah Rasûlüne Mâide sûresi 33. ayetini indirdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3975- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) çobanı öldüren ve develeri alıp götürenlerin gözlerine mil çektirmişti. (Ebû Davud, Hudud: 3; Tirmizî, Tahara: 55)

3976- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre: **"Yahudilerden bir adam Ensar'dan bir kadının boğazındaki kolyesini almak için öldürdü ve kuyuya atmıştı, başını da taşla ezmişti. Adamı derhal yakaladılar Rasûlullah (s.a.v) kafasını taşla vurup ezerek öldürülmesini emretti."** (Ebû Davud, Diyat: 11; Müslim, Kasame: 3)

3977- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, bir adam Ensar'dan bir kadının kolyesini almak için öldürmüş sonra da kalîb kuyusuna atmıştı, başını da taşla ezmişti. **"Rasûlullah (s.a.v)'de onun taşla vurularak öldürülmesini emretti."** (Ebû Davud, Hudud: 3; Müslim, Kasame: 3)

3978- İkrime (r.a)'den rivâyete göre, Mâide sûresi 33. ayet hakkında İbn Abbas şöyle demiştir: Bu ayet müşrikler hakkında nazil olmuştur. Onlardan yakalanmadan önce tevbe edip İslâm'a girip tevbe edenlere dokunulmaz. Bu ayet Müslümanlar hakkında değildir. Kim adam öldürür ve yeryüzünde bozgunculuk yaparsa ve Allah'a ve Rasûlüne karşı harb ilân ederse daha sonra da kafirlere sığınırsa, suçuna karşılık ceza verilmesinde bir engel yoktur, yakalandığında cezası verilir. (Ebû Davud, Hudud: 3)

9- MÜSLE (GÖZ ÇIKARMAK BURUN KULAK KESMEK) CAİZ DEĞİLDİR

3979- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) hutbelerinde sadaka vermeyi teşvik eder ve göz çıkarmak, burun, kulak kesmek gibi şeyleri yasaklardı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

10- ASMAK VE ÇARMIHA GERMEK

3980- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman'ın kanı şu üç şeyden biriyle helâl olur değilse bir Müslüman asla öldürülmez. 1. Evli bir kimse zina ederse taşlanarak öldürülür. 2. Bir kimse bile bile birini öldürürse kısas olarak öldürülür. 3. İslâm dininden çıkarak irtidat eden, Allah ve Rasûlüne savaş açan ya öldürülür ya da asılır ya da sürgüne gönderilir."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müsned: 24301)

11- KAFİR MEMLEKETİNE KAÇAN KÖLENİN DURUMU

3981- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Efendisinden kaçan kölenin namazı geri dönünceye kadar kabul olunmaz."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

3982- Şa'bî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cerir, Rasûlullah (s.a.v)'den şu hadisi rivâyet ederdi: **"Efendisinden kaçan kölenin namazı kabul olunmaz eğer o durumda ölürse kafir olarak ölür. Cerir'in kölesi kaçmıştı onu yakaladı ve boynunu vurdu."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

3983- Cerir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir köle şirk memleketine iltica eder sığınırsa ona eman verilmez yakalanınca öldürülür."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

12- MÜSLÜMANIN KÖLESİ KAFİRLERE KAÇAR VE ONLARA SIĞINIRSA NE OLUR?

3984- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müşriklerin memleketine kaçan kölelerin öldürülmesi gerekir."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

3985- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir köle efendisinden kaçıp müşrik memleketine sığınırsa öldürülmesi gerekir."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

3986- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Herhangi bir köle efendisinden kaçıp müşrik memleketine sığınırsa kanı helâl olup öldürülmesi gerekir."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

3987- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Herhangi bir köle efendisinden kaçıp müşrik memleketine sığınırsa kanı helâl olup öldürülmesi gerekir."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

3988- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Efendisinden kaçıp düşman memleketine sığınan kimsenin öldürülmesi gerekir."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, İman: 31)

13- MÜRTED (İSLÂM'DAN DÖNEN) KİMSENİN DURUMU

3989- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Osman, Rasûlullah (s.a.v)'den şu hadisi işittiğini söylemiştir: **"Şu üç durum dışında Müslüman'ı öldürmek caiz değildir. 1. Evli iken zina eden recm edilerek öldürülür. 2. Bile bile Müslüman'ı öldüren kısas yapılarak öldürülür. 3. Müslüman iken dinini değiştiren mürted olur ve öldürülür."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

3990- Osman b. Affan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Müslüman bir kimse şu üç durum dışında öldürülemez. 1. Evli iken zina eden 2. Bile bile Müslüman'ı öldüren. 3. Müslümanlıktan çıkıp irtidat eden kimse."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

3991- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Dinini değiştireni öldürün."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

3992- İkrime (r.a)'den rivâyete göre, bir takım insanlar İslâm'dan çıkarak mürted oldular. Ali onları ateşle yakarak öldürdü. İbn Abbas diyor ki: Ben olsaydım onları yakmazdım. Çünkü Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Hiçbir kimseye Allah'ın azabıyla azap etmeyin."** (Yani ateşte yakmayın) Ben olsaydım onları öldürürdüm. Rasûlullah (s.a.v): **"Dinini degiştireni öldürün"** buyurmuştur. (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

3993- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dinini değiştireni öldürün."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

3994- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dinini değiştireni öldürün."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Diyet: 10)

3995- Hasan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dinini değiştireni öldürün."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Hudud: 25)

3996- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dinini değiştireni öldürün."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Hudud: 25)

3997- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Ali'ye İslâm'ı terk edip puta tapmaya başlayan bir gurup zenciyi getirdiklerinde onları ateşle yakarak öldürmüştü. İbn Abbas, Rasûlullah (s.a.v): **"Dinini değiştireni öldürün"** buyurdu, dedi. (Ebû Davud, Hudud: 1; Tirmizî, Hudud: 25)

3998- Ebu Bürde b. Ebu Musa el Eş'arî (r.a)'nin babasından naklettiğine göre, Peygamber (s.a.v), Ebu Musa'yı Yemen'e gönderdi. Ondan sonra da Muaz b. Cebel'i gönderdi. Muaz, Yemen'e varınca oradakilere: Ey İnsanlar! Ben size Rasûlullah (s.a.v)'in elçisi olarak gönderildim. Ebu Musa Muaz'ın oturması için minder koymuştu. O sırada Müslüman olduktan sonra küfre dönen bir Yahudi getirildi. Bunun üzerine Muaz üç kere bu adam öldürülüp Allah ve Rasûlünün emri yerine getirilmeden o mindere oturmam dedi. Adam öldürüldü ve o da oturdu. (Buhârî, Meğazi: 62; Ebû Davud, Hudud: 1)

3999- Mus'ab b. Sa'd (r.a), babasından naklediyor ve şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü Mekkelilere eman verdi. Fakat dört erkekle iki kadına emân vermemişti. Onlar hakkında: **"Onları Kâbe örtüsüne yapışmış halde bulsanız bile öldürün"** buyurdu. Bunlar, Ebu Cehil'in oğlu İkrime, Hatal oğlu Abdullah, Subabe oğlu Mekîs, Sa'd b. ebi's Serh oğlu Abdullah idi. Hatal oğlu Abdullah Kâbe'nin örtüsüne yapışmış olduğu halde öldürüldü. Bunu öldürmeye görevlendirilen Said b. Hureys ve Ammar b. Yasir idi. Bu iki görevliden daha genç olan Said önce giderek onu öldürdü. Subabe oğlu Mekîsi de Müslümanlar çarşıda yakalayıp öldürdüler. İkrime ise gemiye binerek kaçtı. Bir ara gemi fırtınaya yakalandı. Gemidekilerin hepsi birden: "İhlaslı ve samimi olun şu anda putlarınız ve ilâhlarınızın hiç birinin size bu gemide bir faydası olmaz" dediler. Bunun üzerine İkrime: "Vallahi denizde beni ihlâs ve samimiyetle Allah'a bağlanmaktan başka bir şey kurtarmazsa karada da kurtaramaz. Allah'ım sana söz veriyorum. Eğer beni şu anda içinde bulunduğum tehlikeden kurtarırsan Muhammed'e gidip O'nun eline yapışacak ve iman edeceğim, O'nu affedici ve ikram sahibi olarak bulurum" dedi. Gemiden kurtulan İkrime gelip Müslüman oldu. Sa'd b. ebi's Serh oğlu Abdullah ise Osman b. Affan'ın yanında gizlendi. Rasûlullah (s.a.v) Mekkelileri biat etmek üzere çağırınca, Osman onu Rasûlüllaha getirdi. Ve Ey Allah'ın Rasûlü! Elini uzat da Abdullah biat etsin dedi. Bunun üzerine Abdullah üç defa başını kaldırıp Rasûlullah (s.a.v)'e baktı üçünde de Rasûlullah (s.a.v) elini uzatmadı üçüncüden sonra elini uzattı ve biat etti sonra da ashabına dönerek: **"Biat etmesi için elimi uzatmadığımı gördüğünüz halde aranızdan aklı başında biri çıkıp ta niçin bunu öldürmedi"** deyince Ashap: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz Senin kalbindekini ne bilelim, bize gözünle işaret ediverseydin" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Hiçbir Peygambere haince göz işareti yapmak yakışmaz."** (Buhârî, Meğazi: 62; Ebû Davud, Hudud: 1)

14- MÜRTED TEVBE EDERSE KABUL EDİLİR Mİ?

4000- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Ensar'dan bir adam Müslüman olduktan sonra dinini terk edip mürtet oldu ve müşriklerin arasına katıldı. Sonra pişman oldu. Toplumuna haber göndererek: "Benim için Rasûlullah (s.a.v)'e sorun tekrar İslâm'a gireceğim, benim tevbem kabul olunur mu?" dedi. Akrabaları Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Falan kimse İslâm'ı terk ettiğine pişman oldu ve tövbesinin kabul edilip edilmeyeceğini Senden sormamızı istedi dediler. Bu sırada Ali: İmran sûresi 86-89. ayetleri nazil oldu ve bu haber kendisine ulaştırıldı ve o kimse tekrar Müslüman oldu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4001- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Nahl sûresi 106. ayeti hakkında bu ayetin hükmü kaldırıldı ve 110. ayet bu hükmün dışında bırakıldı. Hakkında bu ayet inen kimse Rasûlullah (s.a.v)'in Mısır katipliğini yapan Sa'd b. ebi's Serh oğlu Abdullah'tır. Şeytan onun ayağını kaydırarak dinden çıkmasına sebep olmuş o da Mekkeli müşriklere iltica etmişti. Bu yüzden Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü onun öldürülmesine emir vermişti. Osman b. Affan bu kimse hakkında Peygamber (s.a.v)'den emân dilemişti de Rasûlullah (s.a.v)'de ona emân vermişti. (Ebû Davud, Hudud: 1)

15- RASÛLULLAH (S.A.V)'E SÖVEN KİMSENİN DURUMU

4002- Osman eş Şehham (r.a) anlatıyor. A'ma bir adama rehberlik ediyordum. İkrime'nin yanına vardım bize bir hadis aktararak şöyle dedi: İbn Abbas'ın haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) zamanında efendisinden çocuk sahibi olan bir cariye vardı ki onun efendisi a'ma idi. O kimsenin o cariyeden iki oğlu da olmuştu. O kadın Rasûlullah (s.a.v)'in aleyhinde çok konuşur ve O'na söverdi. A'ma olan efendisi bu yaptığından onu engellemeye çalışırdı fakat kadın dinlemezdi. Yasaklamasına rağmen devam ederdi. Yine o a'ma kimse bir gece Rasûlullah (s.a.v)'den bahsedince o kadın ileri geri söylenmeye başladı, bende dayanamayıp kalktım kargıyı alıp karnına sapladım, üzerine yüklendim ve onu öldürdüm. Sabahleyin bu ölüm haberini Rasûlullah (s.a.v)'e ilettiler. Rasûlullah (s.a.v) insanları topladı ve şöyle buyurdu. **"Bu kadını öldüren Allah için bana inanıyorsa kalksın ve söylesin."** A'ma çekinerek kalktı ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! O cariyenin sahibi benim, bana iyi davranan biriydi hatta ondan iki tane de inci gibi oğlum var. Fakat o Senin aleyhinde çok konuşur ve Sana söverdi, yasaklardım fakat dinlemezdi, engellemeye çalışırdım fakat engel dinlemezdi. Dün akşam Senden bahsettim yine Senin aleyhinde kötü konuşmaya başladı. dayanamadım ve kargımı alıp karnına sapladım ve öldürünceye kadar da ona yüklendim ve öldürdüm dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Dikkat edin ve şahit olun, o cariye öldürülmeyi hak etmiştir."** (Ebû Davud, Hudud: 1)

4003- Ebu Berze el Eslemi (r.a) anlatıyor. Bir adam Ebu Bekir'e ağır konuştu. Bunun üzerine ben onu öldüreyim mi dedim. Ebu Bekir ben engelledi ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v)'den başka bir kimseye sövülünce adam öldürülmez." (Müsned: 51)

16- BİR KİMSE KİME SÖVERSE ÖLDÜRÜLÜR?

4004- Ebu Berze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir bir adama kızdı. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlünün halifesi kimdir o?" dedim. O da "Niçin sordun?" dedi. Bende: "Emredersen boynunu vurmak için" dedim. Ebu Bekir: "Bu söylediğini yapabilir misin?" dedi. Ben de: "Evet" dedim. Allah'a yemin olsun ki söylediğin sözlerin büyüklüğü Ebu Bekir'i rahatlattı ve şöyle dedi:**"Muhammed (s.a.v)'den başka hiç kimseye yapılan kötü sözden dolayı adam öldürülmez."** (Müsned: 51)

4005- Yine Ebu Berze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir'e uğramıştım. O adamlarından birine çok kızmıştı. Ben de: "Ey Rasûlullah (s.a.v)'in halifesi, bu kızdığın adam kimdir?" dedim. Ebu Bekir: "Niçin soruyorsun?" dedi. Ben de: "Boynunu vurmak için" dedim. Bunun üzerine Ebu Berze şöyle dedi: "Benim söylediğim sözlerin büyüklüğü Ebu Bekir'in sinirlerini yatıştırdı ve şöyle dedi:**"Muhammed (s.a.v)'den başka hiçbir kimse için adam öldürülemez."** (Müsned: 51)

4006- Ebu Berze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir bir adama çok kızmıştı. Ben de emredersen onun işini bitiriveririm dedim. O da: **"Vallahi bu dediğin Muhammed (s.a.v)'den başkası için geçerli değildir"** dedi. (Müsned: 51)

4007- Ebu Berze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir bir adama şiddetli bir şekilde kızmıştı hatta rengi bile değişti. Ben de: "Ey Rasûlullah (s.a.v)'in halifesi! Bana emredersen onun boynunu vururum" dedim. Bu sözüm üzerine sanki üzerine soğuk su dökülmüş gibi rahatladı, kızgınlığı kayboldu ve bana: **"Ey Ebu Berze! Anan sensiz kalsın! Bu dediğin Rasûlullah (s.a.v) dışında hiç kimse için olamaz"** dedi. (Müsned: 51)

4008- Ebu Berze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir'in yanına gelmiştim. Bir adama ağır konuştu, o adamda ona karşılık verdi. Ben hemen: "Onun boynunu vurayım mı?" dedim. Bunun üzerine beni azarladı ve bu Rasûlullah (s.a.v) dışında hiç kimse için olamaz dedi. (Müsned: 51)

4009- Ebu Berze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir es Sıddık'ın yanında idik. Müslümanlardan bir adama kızdı ve ona iyiden iyiye öfkelendi. Bu durumu görünce ben şöyle dedim: Ey Rasûlullah (s.a.v)'in halifesi! Onun boynunu vurayım mı?" Ben öldürmekten bahsedince, konuyu değiştirdi. Yanından ayrıldıktan sonra bana haber verip yanına çağıttı ve: "Ey Ebu Berze! Ne demiştin" dedi. Ben de: "Ne dediğimi unuttum bana hatırlatır mısın?" dedim. Ebu Bekir: "Ne dediğini hatırlamıyor musun?" Ben de: "Hayır vallahi hatırlamıyorum" dedim. Bu sefer Ebu Bekir: "O adama kızdığımı görünce, Ey Rasûlullah (s.a.v)'in halifesi onun boynunu vurayım mı?" dememiş miydin? Bu sözünü hatırlamıyor musun?" Ben de: "Evet vallahi şimdi emredersen hemen yaparım" dedim. Bunun üzerine Ebu Bekir:**"Vallahi bu dediğin Muhammed (s.a.v)'den başkası için geçerli olmaz"** buyurdu. (Müsned: 51)

17- APAÇIK DOKUZ AYET NELERDİR?

4010- Safvan b. Assan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir Yahudi arkadaşına bizi şu Peygamber (s.a.v)'e götür dedi. Arkadaşı ona aman ha O'na, Peygamber (s.a.v) deme! Peygamber (s.a.v) dediğini duyarsa gözü dört olur, Peygamberliğini kabul ettiğini sanır ve sevinir dedi. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna giderek O'na dokuz açık ayetin ne olduğunu sordular. Rasûlullah (s.a.v)'de onlara şöyle buyurdu:**"1. Hiçbir şeyi Allah'a ortak tanımayın. 2. Hırsızlık yapmayın. 3. Zina etmeyin. 4. Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. 5. Hâkim karşısında birine iftira edip yalan söylemeyin. 6. Sihir yapmayın. 7. Faiz yemeyin. 8. Namuslu kimseye iftira atmayın. 9. Savaştan kaçmayın ve Ey Yahudiler bilhassa siz Cumartesi yasağına uyun."** Bunları duyan Yahudiler Rasûlullah (s.a.v)'in ellerine ve ayaklarına kapanıp öptüler. Senin Peygamber (s.a.v) olduğuna şahitlik ederiz dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):**"Öyleyse bana uymanıza engel olan nedir?"** buyurdu. Onlar da şöyle dediler: "Davud (a.s) soyundan Peygamber geleceği hakkında dua etti. Bu yüzden sana uyarsak Yahudilerin bizi öldürmelerinden korkarız" dediler. (Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 17)

18- SİHİR YAPMAK

4011- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim düğümlere üflerse sihir yapmış olur. Kim de sihir yaparsa şirk koşmuş olur. Kim de kendisini koruması için nazarlık ve benzeri şeyler takarsa o taktığı şeye havale edilir. Allah'ın himayesinden çıkmış olur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

19- RASÛLULLAH (S.A.V) YAHUDİ SİHİRBAZINA NE YAPMIŞTI?

4012- Zeyd b. Erkam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudilerden bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e sihir yapmıştı. Bu yüzden Rasûlullah (s.a.v) birkaç gün rahatsız oldu. Nihayet Cibril gelerek Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle dedi:**"Yahudilerden bir adam sana sihir yaptı. Bir ipe düğümler atarak falan kuyuya attı."** Rasûlullah (s.a.v) hemen bir adam göndererek o ipi oradan çıkartıp getirtti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) sanki bağından çözülmüş gibi rahatladı. Bunu Yahudi'ye ne söyledi ne de o Yahudi ile yüz yüze geldi. (Müsned: 18467)

20- MALINA TAARRUZ EDİLEN NE YAPMALI?

4013- Kâbûs (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle dedi: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Bir adam bana gelip malımı zorla almak istiyor" dedi. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Allah'ı hatırlat"** dedi. Adam: "Hatırlamak istemezse" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Yakınındaki Müslümanlardan yardım iste"** buyurdu. Adam: "Çevremde Müslümanlardan kimse yoksa" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Devletten yardım iste"** dedi. Adam: "Eğer devlet benden uzak ise" dedi. Peygamber (s.a.v): **"Malının uğrunda dövüş ya ahiret şehidlerinden olursun veya malını kurtarırsın"** buyurdu. (Müsned: 21475)

4014- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü bir adam malımı almak için saldırırsa ne yapmalıyım?" Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Allah'ı hatırlat"** buyurdu. Adam: "Kabul etmezlerse" dedi. Rasûlullah (s.a.v) yine **"Allah'ı hatırlat"** buyurdu. Adam yine: "Kabul etmezlerse" deyince yine "**Allah'ı hatırlat"** buyurdu. Yine "Kabul etmezlerse" deyince, **"Onlarla dövüş öldürülürsen Cennete girersin, onu öldürsen o da Cehenneme gider"** buyurdu. (Müsned: 8120)

4015- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Malım için bana saldırılsa ne yapmalıyım?" Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ı hatırlat!"** Eğer kabul etmezlerse deyince yine **"Allah'ı hatırlat"** dedi. Adam: "Yine kabul etmezlerse" dedi. Rasûlullah (s.a.v), **"Onlarla dövüş öldürülürsen Cennete girersin, eğer sen onu öldürürsen o Cehenneme gider."** (Müsned: 8120)

21- MALINI MÜDAFA EDERKEN ÖLDÜRÜLEN NE OLUR?

4016- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah'ın ve Peygamberin istediği gibi Müslüman olan bir kimse malını müdafa ederken öldürülürse o şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4017- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah'ın ve Peygamberin istediği gibi Müslüman olan bir kimse malını müdafa ederken öldürülürse o şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4018- Abdullah b. Amr b. As (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Malını müdafa ederken zulme uğrayarak öldürülen kişiye Cennet vardır."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4019- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah'ın ve Peygamberin istediği gibi Müslüman olan bir kimse malını müdafa ederken öldürülürse o şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4020- Abdullah b. Amr Peygamber (s.a.v)'den şöyle aktarıyor: **"Kimin malını haksız yere almak isterler de o uğurda dövüşürse ve öldürülürse o kimse şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4021- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah'ın ve Peygamberin istediği gibi Müslüman olan bir kimse malını müdafa ederken öldürülürse o şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4022- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah'ın ve Peygamberin istediği gibi Müslüman olan bir kimse malını müdafa ederken öldürülürse o şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4023- Said b. Zeyd'in (r.a) Peygamber (s.a.v)'den aktardığına göre: **"Malı uğruna dövüşürken öldürülen şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

4024- Süleyman b. Büreyde (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Malı uğrunda dövüşürken öldürülen şehidtir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4025- Ebu Cafer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gerçek Müslüman bir kimse zulme uğrayarak öldürülürse şehidtir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

22- AİLESİNİ MÜDAFA EDERKEN ÖLEN KİMSE DE ŞEHİDTİR

4026- Said b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gerçek Müslüman malını müdafa ederken öldürülürse o şehidtir, canını müdafa etmek uğruna öldürülürse yine şehidtir. Ailesini müdafa ederken öldürülürse şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

23- DİNİ UĞRUNDA ÖLDÜRÜLEN KİMSE ŞEHİDTİR

4027- Said b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gerçek bir Müslüman malını müdafa uğrunda öldürülürse şehidtir. Ailesini koruma uğrunda öldürülürse yine şehidtir. Dinini yeryüzüne hâkim kılma yolunda öldürülen yine şehidtir. Canını korumak uğrunda öldürülen ise yine şehidtir."** (Müslim, İman: 62; Tirmizî, Diyet: 22)

24- ZULME UĞRAYARAK ÖLDÜRÜLEN DE ŞEHİDTİR

4028- Ebu Cafer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Süveyd b. Mukarrin'in yanında oturuyordum şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Saldırıya uğrayıp haksız yere öldürülen gerçek Müslüman şehidtir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

25- MÜSLÜMANA KILIÇ ÇEKEN ÖLDÜRÜLÜR MÜ?

4029- İbn Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim kılıcını Müslüman'a çeker ve saldırırsa öldürülür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4030- İbn Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim Müslüman'a silahını çekerse o kimse öldürülür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4031- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bize silah çeken bizim gibi Müslüman değildir."** (İbn Mâce, Hudud: 19; Müslim: İman: 42)

4032- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yemen'de bulunan Ali, Rasûlullah (s.a.v)'e bir miktar külçe altın göndermişti. Rasûlullah (s.a.v) o altınları Akra b. Habis el Hanzalî, Mücaşî oğullarından bir kimse, Uyeyne b. Bedr el Fezarî ve Alkame b. Ulâse el Âmirî, ve Kilaboğullarından bir kimse, ve zeyd el Hayl et Taî ve Nebhan oğullarından bir kimse arasında paylaştırmıştı. Ebu Said el Hudrî diyor ki: Bu paylaştırma işine Kureyş ve Ensar kızdılar ve şöyle dediler: "Gelen altını bizi bırakıp Necid büyüklerine dağıttı." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ben onların kalplerini İslâm'a ısındırmak için böyle yaptım."** Bu arada gözleri çukur, yanakları çıkık, sık sakallı başını usturaya vurdurmuş bir adam gelerek: "Ey Muhammed! Allah'a karşı sorumluluk bilinci duy" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Ben Allah'a isyan edersem ona başka kim itaat eder? Yeryüzündeki insanlar Bana güveniyor da siz niçin güvenmiyorsunuz?"** Cemaatten bir adam o kimseyi öldürmek istedi de Rasûlullah (s.a.v) ona engel oldu. Adam dönüp gidince Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu adamın neslinden öyle kimseler çıkacak ki Kur'an okuyacaklar lakin Kur'an boğazlarından aşağıya geçmeyecek okun yaydan fırlayıp çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Puta tapanları bırakırlar Müslümanlarla savaşırlar, onların zamanına ulaşırsam Ad kavminin yok oluşu gibi onları öldürürüm."** (Ebû Davud, Sünnet: 31; Müslim, Zekat: 47)

4033- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kıyamete yakın günlerde bir millet çıkar ki ömürleri kısa, akılları zayıf çok güzel sözler söyleyerek hayırlı şeyler konuşurlar. İmanları boğazlarından aşağıya inmez** (yani söyledikleri yaşantılarında görülmez). **Okun yaydan fırlayıp çıktığı gibi dinden çıkarlar, onlarla karşılaştığınızda onları öldürün! Kıyamet günü onları**

öldürene sevap vardır." (Ebû Davud, Sünnet: 31; Müslim, Zekat: 47)

4034- Şerîk b. Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından biriyle karşılaşmayı ve ona hariciler konusunda bir şeyler sormayı çok arzu ederdim. O günlerde bir bayram günü arkadaşlarıyla birlikte Ebu Berze'ye rastladım ve ona: "Rasûlullah (s.a.v)'in, Haricilerden bahsettiğini işittin mi?" diye sordum. O da: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'in söylediklerini kulaklarımla işittim ve gözlerimle gördüm. Rasûlullah (s.a.v)'e bir miktar mal gelmişti. Onu taksim edip sağındaki ve solundakilere vermişti fakat arkasındakilere vermemişti. Arkasındakilerden bir adam kalkıp şöyle demişti. Ey Muhammed, bu dağıtma işinde adaletli olmadın dedi. Bu kimse saçını usturaya vurdurmuş, iki beyaz elbise giyinmiş siyahî bir kimse idi. Bunu duyan Rasûlullah (s.a.v) çok kızdı ve şöyle dedi: **"Vallahi benden sonra benden daha adil birini bulamayacaksınız sonra konuşmasını şöyle sürdürdü. Kıyamete yakın zamanlarda bir kavim çıkacak**-sanki bu adam onlardan gibidir- **Kur'an okuyacaklar okudukları Kur'an gırtlaklarından öteye geçmeyecek, okun yaydan çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar. Onların görüntüleri başlarını kabak gibi traş etmeleridir. Mesih Deccal gelinceye kadar böyle kimseler çıkmaya devam edip gider ve sonuncuları Deccalle beraber olurlar. Onlarla karşılaştığınızda onları öldürün, onlar yaratıkların en şerlileridir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

26- MÜSLÜMANLAR BİRBİRİYLE SAVAŞABİLİR Mİ?

4035- Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman ile savaşmak küfürdür. Müslüman'a sövmek ise günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır."** (Müsned: 1455)

4036- Ebu İshak (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu'l Ahvas'tan işittim. O da Abdullah'tan aktararak şöyle demişti. **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4037- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4038- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4039- Abdurrahman b. Abdullah babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4040- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4041- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** Ebu Vaile dedim ki: Bu hadisi bizzat Abdullah'tan işittin mi diye sordum. O da: "Evet" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4042- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4043- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4044- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Müslüman'a sövmek günah ve Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Müslüman'la savaşmak ise küfürdür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

27- CAHİLİYYE ÖLÜMÜ NASIL OLUR?

4045- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'a itaatten çıkar ve İslâm cemaatinden ayrılırsa cahiliyye ölümü üzerine ölür. Kim ümmetime karşı ayaklanır, iyi kötü ayırmadan Mü'minlere silah çekerse ve İslâm cemaatine karşı sözünde durmazsa benden değildir. Kim İslâm cemaati dışında bir gurup tutar, ırkçılık yapar ve ırkçılık için de insanları çağırırsa veya tuttuğu gurup için kızar, taraf tutar ayaklanır ve çatışmaya girer öldürülürse, cahiliyye ölümü üzere ölmüş olur."** (Müslim, İmara: 13; Buhârî, Fiten: 2)

4046- Cündüb b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim İslâm cemaati dışında taraf tutar, tarafı için çatışır, ırkçılık yapar ve ırkçılık yapmayanlar için kızarsa o kimse cahiliyye ölümü üzere ölmüş olur."** (Müslim, İmara: 13; Buhârî, Fiten: 2)

28- MÜSLÜMANIN MÜSLÜMANI ÖLDÜRMESİ HARAMDIR

4047- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki Müslüman birbirine silah çekerse ikisi de Cehennemin kenarındadırlar. Biri diğerini öldürürse ikisi de Cehenneme düşerler."** (Müslim, Fiten: 4; Buhârî, Fiten: 10)

4048- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İki Müslüman birbirlerine kılıç çekerlerse ikisi de Cehennemin kenarındadırlar, biri diğerini öldürürse ikisi de Cehennemdedir."** (Müslim, Fiten: 4; Buhârî, Fiten: 10)

4049- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki Müslüman kılıçlarıyla karşılaşır biri diğerini öldürürse ikisi de Cehennemdedirler."** Oradakiler: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Katili anladık peki maktülün suçu nedir?"** diye sordular. Rasûlullah (s.a.v): **"O da arkadaşını öldürmek istiyordu"** buyurdu. (Buhârî, Fiten: 10; Müsned: 18845)

4050- Ebu Musa el Eş'arî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki Müslüman kılıçlarıyla karşılaşırlarsa biri diğerini öldürürse ikisi de Cehennemdedirler, ikisi de birbirinden farksızdır."** (Buhârî, Fiten: 10; Müsned: 18845)

4051- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki Müslüman birbirini öldürmek üzere kılıçlarıyla karşılaşırlarsa ikisi de ateştedir."** Denildi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Katilin Cehennemde olmasını anladık, peki maktül neden Cehennemdedir?" Rasûlullah (s.a.v): **"O da arkadaşını öldürmeye hırslıydı"** buyurdu. (Müslim, Fiten: 4; Buhârî, Fiten: 10)

4052-Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki Müslüman kılıçlarıyla karşılaşır biri diğerini öldürürse, ikisi de Cehennemdedirler ikisi de birbirinden farksızdır."** (Buhârî, Fiten: 10; Müslim, Fiten: 4)

4053- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu: **"İki Müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelir ve biri de diğerini öldürürse, ölen de öldüren de ateştedir."** Oradakiler "Ey Allah'ın Rasûlü! Katili bildik Cehennemde, ya öldürülen ne olacakta Cehenneme düşüyor?" dedik. Şöyle buyurdu: **"O da arkadaşını öldürmeye niyetliydi."** (Buhârî, Fiten: 10; Müslim, Fiten: 4)

4054- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki Müslüman kılıçlarıyla karşılaşır ve biri diğerini öldürürse, ikisi de Cehennemdedirler ikisi de birbirinden farksızdır."** (Buhârî, Fiten: 10; Müslim, Fiten: 4)

4055- Ebu Musa el Eş'arî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İki Müslüman kılıçlarıyla karşılaşır ve biri de diğerini öldürürse, katil de Maktul de ateştedir."** Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Katili bildik ateştedir peki maktul neden ateştedir?" Rasûlullah (s.a.v):**"O da arkadaşını öldürmek istiyordu"** buyurdu. (İbn Mâce, Fiten: 5; Müsned: 18845)

4056- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Benden sonra birbirlerinizin boynunu vurarak kafirlere benzemeyin."** (İbn Mâce, Fiten: 5; Müsned: 18845)

4057- İbn ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirliğe dönmeyin. Kişi babasının ve kardeşinin işlediği cinayetten dolayı sorumlu tutulmaz."** (İbn Mâce, Fiten: 5; Müsned: 18845)

4058- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirliğe dönmeyin. Kişi babasının ve kardeşinin işlediği cinayetten dolayı sorumlu tutulmaz."** (İbn Mâce, Fiten: 5; Müsned: 18845)

4059- Mesrûk (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kafirliğe dönmeyin. Kişi kardeşinin ve babasının işlediği suçtan dolayı sorumlu tutulamaz."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4060- Mesruk (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Benden sonra kafirler olarak dinimizden çıkmayın."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4061- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak sapıklığa dönmeyin."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4062- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) veda haccında insanları susturdu ve şöyle buyurdu:**"Benden sonra birbirinizin boynunu vurarak sapıklığa dönmeyin."** (İbn Mâce, Fiten: 5; Buhârî, Diyat: 1)

4063- Cerir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana:**"İnsanları sustur demişti ve şöyle buyurmuştu: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vurarak kafirliğe dönmeyin."** (İbn Mâce, Fiten: 5; Buhârî, Diyat: 1)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

38. YÜCE ALLAH'A YAKIN OLMANIN VE SEVGİSİNE ERİŞMENİN YOLLARI
Bu Hadisin Önemi
Yüce Allah'ın Dostlarının Nitelikleri:
Yüce Allah'ın Dostlarına (Velilerine) Düşmanlığın Haram Oluşu:
Kulu Rabb'ine Yaklaştıran Şeylerin En Faziletlisi:
Nafilelerle Allah'a Yaklaşmak:
Allah'ın Veli Kullarım Sevmesinin Etkileri:
Hadisin Anlaşılmasında Tehlikeli Bir Sapma:
Velinin Duası Makbuldür:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

38. YÜCE ALLAH'A YAKIN OLMANIN VE SEVGİSİNE ERİŞMENİN YOLLARI

Ebu Hureyre (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Yüce Al-:\ lah buyurdu ki: Kim benim bir dostuma (velime) düşmanlık ederse, ben ona ;p savaş ilân ederim. Kulum üzerine farz kıldığım şeyden daha çok sevdiğim ,, herhangi birşeyle bana yakınlaşmaz. Kulum nafilelerle bana yaklaşmayı sürdürür; sonunda ben de onu severim. Onu sevdim mi, artık kendisiyle .... işittiği kulağı, kendisiyle gördüğü gözü, kendisiyle yakaladığı eli, kendisiyle yürüdüğü ayağı olurum. Eğer benden birşey dileyecek olursa andolsun ki a veririm. Ve andolsun ki, bana sığınacak olursa, şüphesiz ki ben de u himayeme alırım.[1]

Bu Hadisin Önemi

Şevkâni der ki: "Kim benim bir dostuma düşmanlık ederse" hadisi, hak-;la anlayıp üzerinde gerektiği gibi düşünen kimseler için faydalan pek k, kadri pek yüksek bir çok hususu kapsar.[2]
et-Tufi de der ki: Bu hadis Yüce Allah'a giden yolu izlemekte, O'nu tana ve onu sevme mertebesine ulaşmakta, batini farzlar olan imanı ve hiri farzlar olan İslâm'ı yerine getirme ve her ikisinden meydana gelen >ânı -Cibril hadisinin ihtiva ettiği şekilde- gereği gibi yerine getirmekte lemli bir esastır. İhsan ise Allah'a giden yolda yürüyenlerin zühd, ihlâs, urakabe ve benzeri makamları kapsamına alır.[3]

Yüce Allah'ın Dostlarının Nitelikleri:

Şanı Yüce Allah, dostlarını nitelendirmek sadedinde şöyle buyurmakta: "Şunu bilin ki, Allah'ın gerçek dosttan (veli kulları) için hiçbir korku yok-r, onlar kederlenecek de değillerdir. Onlar iman edip takvaya devam enlerdir.'Vvunus, 10/62) Buna göre, Allah'ın gerçek veli kullarının birinci nite-i, şanı Yüce Allah'a samimi bir iman ile bağlanmaları, ikinci nitelikleri ise lah'a karşı takvâlı olmalarıdır. Hafız İbn Hacer der ki: Allah'ın veli kulun-ın kasıt, Allah'ı bilen, ona itaate eden devam eden, O'na ibadette ihlâsı den bırakmayan kimse demektir.[4] Yüce Allah'ın veli kullan arasına gire-İmek için insanların önünde kapılar açıktır. Bunun ise Yüce Allah'ın >yân ettiği gibi çeşitli mertebeleri vardır: "Sonra kullarımızdan seçtikleri-dze Kitab'ı miras verdik. Onlardan kimisi nefsine zulmedicidir, kimisi orta di üzere gitmektedir; kimisi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmiştir. İş-; bu, büyük lütfün ta kendisidir."/patır. 35^32)
1- Nefsine zulmedenler günah işleyen kimselerdir. İbn Kasir der ki: birtakım vacibleri yerine getirmekte kusurlu davranan, birtakım haramlarıda işleyen kimselerdir.[5]
2- Orta yollu hareket eden kimse ise, Allah'ın farzlarını yerine getiren, haramlardan uzak duran, bazan müstehabları terkedip kimi mekruhları da işleyen kimsedir.
3- Hayırlarda ileri giden kimse ise, farzları ve müstehapları yerine getiren, haram ve mekruhlardan kaçınan kimselerdir. Yüce Allah'ın veli kullarının (dostlarının) en faziletlileri elbetteki Peygamberler ve Rasullerdir. Ancak bu hususta sufilerin aşırıya kaçanları istisna teşkil ederek velinin mertebesini Allah'ın Rasul ve Peygamberlerinden daha yukarıda tesbit etmiştir. Nitekim onlardan bir şair şöyle demektedir.
"Peygamberlik makamı berzahtadır (ara yerdedir) Rasulden biraz yukarıda, fakat veliden aşağıdadır."
Buna göre bu gibi kimselerce Nübüvvet makamı, rasullerin mertebelerinden daha yukarıda, fakat velilerden daha aşağıdadır. Yine bu açıklamaya göre Peygamber Rasulden daha iyi durumdadır. Peygamber ile Rasul ise her ikisi de velinin altındadır.
Ebu Yezid el-Bistami de şöyle der: Biz öyle bir denize daldık ki, Peygamberler onun kıyısında durmuşlardır.
Allah'ın Peygamber ve Rasullerinden sonra velilerin en faziletlileri ise şüphesiz ki Rasulullah (s.a)'ın Ashabıdır. Yüce Allah Kitab-ı Kerim'inde onları şöylece nitelendirmektedir: "Muhammed, Allah'ın Rasutüdür. O'nunla birlikte olanlar da kâfirlere karşı haşin, kendi aralannda merhametlidirler. Sen onları rüku' edenler ve secde edenler olarak görürsün. Onlar Allah'tan bir lütuf ve bir rızâ isterler. Secde izinden nişanlan yüzlerindedir. Onların Tevrat'taki vasıfları işte budur. İncil'deki vasıflarına gelince; önce filizini yarıp çıkarmış, sonra onu gittikçe kuvvetlendirmiş, sonra kalınlaşıp gövdesi üzerine doğrulmuş bir ekin gibidirler. O ekin de ekincilerin hoşuna gider, (Allah) bununla kâfirleri öfkelendirsin diye (bu örneği verdi). Allah iman edip salih amel işleyenlere bir mağfiret ve büyük bir ecir va'detmiştir.'VeJ-Fat/1, 48/29)
Ashâb-ı Kiram (Allah onlardan razı olsun) Yüce Allah'a velilik makamının tahkiki hususunda en üstün örnektirler. Yüce Allah'ın rızasını elde etmek isteyenlerin bu yüce insanlara uyması gerekir.
Yüce Allah'ın veli kullarının ise, kendilerince bilinen özel alâmet ve şiarları yoktur. Şeyhülislâm İbn Teymiyye der ki: "Allah'ın veli kullarının mubah işler hususunda zahiren diğer insanlar kendilerini ayırdedici herhangi bir özellikleri bulunmamaktadır. İnsanlar farklı ve kendilerine ayrıcalık kazandıran belli bir elbiseleri, bir saç tıraşlan yahut kısaltmak veya örük yapmak gibi -eğer tercih edilmek istenen

iki işin her biri de mubah ise- söz-konusu değildir. Nitekim: "Nice dost vardır cübbe içinde, nice zındık vardır aba içinde" denilmiştir.[6]
Diğer taraftan, Allah'ın veli kullan masum (günahtan korunmuş) değillerdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sıdk ile gelen ve onu tasdik eden var ya, işte onlar sakınanların ta kendileridir. Onlar için Rab'lerinin nezdin-de diledikleri şeyler vardır. İşte bu, ihsan edicilerin mükâfatıdır. Ta ki, Allah yaptıkları kötü amellerini örtsün ve onları yapageldiklerinin en güzeli ile mükâfatlandırsın."fez-Zümer,39/33-35J
İşte bu âyet-i kerimeler, Yüce Allah'ın veli kullarının niteliklerini ortaya koymaktadır. Bu âyet-i kerimelerde Yüce Allah'ın onları yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracağını belirtmektedir. Bu da onların yaptıkları kötülüklerden tevbe etmelerinin bir karşılığı olarak verilecektir. O halde âyet-i kerimeler, Allah'ın veli kullarının Rasullerin dışında ve kimi zaman birtakım günahları işleyebilen kimseler olduklarını ispatlamaktadır.
Buna tanıklık eden hususlardan birisi de şudur: Rasullerden sonra Allah'ın veli kullarının en faziletlileri olan Ashâb-ı Kiram, birtakım hususlarda pek çok hatalara düşmüşlerdir. Aralarında savaşlar meydana gelmiştir. Nitekim onların pek çoğunun da isabet etmedikleri ictihâdları da vardır. Bu hususta fıkıh kitaplarında olsun, başka eserlerde olsun, onların sözlerine muttali olanlarca bilinen pek çok delil vardır.
Hafız İbn Hacer der ki: Tecelli ve riyazet ehlinin câhillerinden bazıları bu hadisi delil diye göstererek şöyle demişlerdir: Eğer kalp Allah tarafından beraber muhafaza altında ise kalbe gelen şeyler (havâtır) hatadan masundur. Ancak tarikat mensubu tahkik ehli kimseler buna şöylece itiraz etmişlerdir: Bu gibi şeylere Kitap ve Sünnet'e uygun düşmedikçe asla iltifat edilmez. Hatadan korunmuştuk ise yalnızca Peygamberlere aittir. Peygamber dışında kalanlar ise, hata edebilir. Meselâ, Ömer (r.a) ilhama mazhar olanların başı olmakla birlikte, kimi zaman bir görüş ortaya atar, fakat Ashâbdan herhangi birisi O'na bu görüşüne muhalif bir haber bildirir, O da bu görüşü terkeder, onun bildirdiği o habere dönerdi. Her kim kalbine doğan ilham ile yetinerek Rasulullah (s.a)'ın getirdiklerine ihtiyacı bulunmadığını zannedecek olursa, işlenebilecek en büyük bir hatâyı işlemiş olur. Onlardan aşırıya kaçıp da: Kalbim bana Rabb'imden nakletti, diyenlere gelince; bunların hataları ise daha ağırdır. Böyle bir kimsenin kalbine doğan ilhamın şeytandan gelmediğinden emin olunamaz. Allah'tan yardım dileriz.[7]

Yüce Allah'ın Dostlarına (Velilerine) Düşmanlığın Haram Oluşu:

Yüce Allah'ın dostlarından dost edinmek vacip olduğu gibi, onlara düşmanlık beslemek de haramdır. Çünkü hadis-i şerifte: "Her kim benim bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona savaş ilan ederiz.[8] diye buyurmaktadır. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bunu gerektirmektedir: "Sizin veliniz (gerçek dostunuz) Allah'tır, O'nun Peygamberidir. O'nun emirlerine boyun eğen, zekâtı veren, namazı kılan müminlerdir. Kim Allah'ı, Rasulünü ve mü'minleri veli (dost) edinirse, şüphe yok ki onlar, Allah'ın hizbidir. Şüphesiz Allah'ın hizbi galip geleceklerin ta kendileridir."(ei-Mmde, 5/55-56)
Hadis-i şerif ayrıca bedenlerinde, şeref ve haysiyetlerinde yahut mallarında Allah'ın dostlarına eziyet verenlere ağır bir tehdit vardır. Yüce Allah ise zalimlere mühlet verse dahi, onlara cezayı ihmal etmez.
"... ona savaş ilan ederim." buyruğunun anlamı ise, benim kendisine savaş açtığımı ona bildirmiş olurum demektir ki, bu da onu helak etmekle olur.
Hafız İbn Hacer der ki: Bazılarına göre veliye düşmanlık edecek herhangi bir kimsenin bulunması şeklindeki ifadenin izahı zor görülmektedir. Çünkü düşmanlık iki taraftan olur. Velinin özelliği ise, kendisine karşı cahillik edenleri affedip bağışlamaktır.
Buna şöyle cevap verilmiştir: Düşmanlık yalnızca -meselâ- dünyevi muameleler ve davalara münhasır görülmemelidir. Aksine, kimi zaman taas-subdan kaynaklanan bir nefretten de ortaya çıkabilir. Râfizi bir kimsenin Ebu Bekir (R.A.)'e buğzetmesi, bid'atçi bir kimsenin Sünnete bağlı olana buğzetmesi gibi. Bu takdirde her iki taraftan da düşmanlık sözkonusu olur.
Allah'ın veli kulu bu düşmanlığı Yüce Allah için ve Allah yolunda yapar. Diğeri ise az önce belirtilen husus dolayısıyla düşmanlığını yapar. Açıktan açığa fâşıklık yapana da Allah'ın gerçek veli kulu buğzeder. Diğeri ise, kendisinin bu fışkını tepki ile karşılaması ve canının çektiği şeyleri işlemekten sürekli olarak kendisini alıkoymaya devam etmesi dolayısıyla veliye buğzeder.
Diğer taraftan, karşılıklı düşmanlık tabiri kullanılmakla birlikte, bununla her iki taraftan birisinin bunu fiilen yapmakla birlikte, diğerinin ise kuvve (potansiyel) olarak bu duyguyu içinde beslemesi kastedilebilir.[9]
Yüce Allah'ın dostlarına düşmanlık edenleri, sebebiyle tehdit ettiği düşmanlığa gelince; bu Allah dostuna Allah'ın emirlerine bağlanması, O'nun yasaklarından kaçınıp Allah'ın yoluna davet etmesi dolayısıyla beslenen düşmanlıktır. Şayet bu düşmanlık, herhangi bir anlaşmazlık yahut anlaşmazlığı gerektiren bir dava sebebiyle sözkonusu olmuşsa, böyle bir düşmanlık hadisin kapsamına girmez. Nitekim Yüce Allah'ın gerçek dostlarının en faziletlileri olan Ebu Bekir ile Ömer, Abbâs ile Ali ve benzerleri arasında meydana gelen anlaşmazlıklar bu kabildendir. [10]

Kulu Rabb'ine Yaklaştıran Şeylerin En Faziletlisi:

Hadis-i şerifteki: "Kulum bana, benim kendisine farz kıldığım şeylerden daha çok sevdiğim herhangi birşeyle yakınlaşamaz" buyruğu ile ligili olarak, Ömer b. el-Hattâb (r.a) şöyle demiştir: "Amellerin en faziletlisi Allah'ın farz kıldığı şeyleri edâ etmek, Allah'ın haram kıldığı şeylerden çekinmektir. Bir de Yüce Allah'ın nezdinde bulunan şeyleri samimi niyyet ile taleb etmektir.[11]
Kulu Rabb'ine yakınlaştırıcı bedeni farzların en büyüğü ise namazdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O halde O'na secde et ve yaklaş.(96/19)
Rasulullah (S.A.S.) de şöyle buyurmuştur: "Kulun Rabb'ine en yakın olduğu hal, secdedeki halidir.[12]
Aynı şekilde Allah'a yaklaştıncı farzlar arasında, sorumlu olan bir kimsenin sorumluluğu çerçevesinde adaletle hareket etmesi de vardır. Bu sorumluluk, ister kamuyu ilgilendiren bir sorumluluk olsun, ister özel, ister ailesi hakkında olsun. Abdullah b. Ömer, Rasulullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Muhakkak adaletle hareket edenler, Allah nezdinde nurdan minberler üzerinde, Rahman'ın sağında -ki onun her iki eli de sağdır ya- dırlar. Onlar ise hükümlerinde, aileleri hakkında ve yönetimleri altında bulunanlara âdil davrananlardır.[13]
Farzları edâ etmek suretiyle Allah'a yakınlaşmanın kapsamına aynı şekilde, Allah'a isyanı gerektiren işleri terketmek de girmektedir. [14]

Nafilelerle Allah'a Yaklaşmak:

Hadis-i şerifteki: "Kulum nafilelerle bana yaklaşmaya devam eder..." ifadesinde geçen nafilelerle Allah'a yaklaşmak, farzları edâ etmek

suretiyle yaklaşmaktan sonra olur. Nafileler kapısı pek geniştir. Müslüman bir kimsenin gücü çerçevesinde bu hususta gayret göstermesi gerekir. Namaz, oruç, sadaka, umre, anlamlan üzerinde dikkatle düşünmek suretiyle Kur'ân okumak, Yüce Allah'ı zikretmek gibi.
İşte ruhların temizlenip arınma yolu budur. Ta ki, böyle bir kimse şanı Yüce Allah'ın sevgisini ve sevabını kazanmaya hazır hale gelsin: "Kulum bana nafilelerle yaklaşmaya devam eder ve sonunda ben de onu severim."
Allah'ın sevgisine mazhar olmak ise, çok büyük bir iştir. Buna muvaffak s kılınan bir kimse, hayrı tümüyle elde etmiş demektir. Gökte de yerde de onun için kabule mazhar olmak takdir edilir ve Allah, onun üzerine nimetlerini yağdırır.
Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Yüce Allah bir kulu sevdi mi Cebrail'e şöyle seslenir: Şüphesiz Yüce Allah filân kişiyi seviyor, sen de onu sev. Bunun üzerine Cebrail de onu sever. O da semâdakiler arasında şöyle seslenir: Şüphesiz Allah filân kişiyi seviyor, siz de onu seviniz.
Semadâkiler de onu sever. Sonra da onun için yeryüzünde kabule mazhar oluş vaz' olunur.[15]

Allah'ın Veli Kullarım Sevmesinin Etkileri:

Hadis-i şerifteki: "Ben onu sevdim mi artık onun kendisiyle işittiği kulağı, kendisiyle gördüğü gözü, kendisiyle yakaladığı eli, kendisiyle yürüdüğü ayağı olurum" buyruğu ile ilgili olarak Hafız (İbn Hacer) hadisin bu bölümünü şerhederken şunları söylemektedir[16] Şanı Yüce Allah, kulun nasıl işitmesi ve görmesi olur? Bunun anlaşılması güç kabul edilmiştir. Buna birkaç türlü cevap verilebilir:
1- Bu ifade temsili olarak kaydedilmiştir. Yani ben emrimi tercih etmek bakımından onun işitmesi ve görmesi olurum. Yani o bana itaati sever ve -bana hizmeti tercih eder. Tıpkı bu azalarını sevdiği gibi.
2- Yani o bütünüyle benim rızamı elde etmek için uğraşmaktadır. Kulağıyla ancak beni razı edecek şeyleri dinler, gözüyle ancak benim kendisine emrettiğim şeyleri görür...
3- Yani ben onun bütün maksatlarını elde etmesini sağlarım. Âdeta o bu isteklerini kulağının işitmesiyle, gözünün görmesiyle... elde eder gibi olur.
4- Ona yardım hususunda işitmesi, görmesi, eli ve ayağının düşmanına karşı kendisine yardımcı olması gibi, yardımcı olurum.
5- el-Fâkihâni -ve bu anlamda ondan önce de İbn Hubeyre[17] -şöyle demiştir: Bu husus gördüğüm kadarıyla bir muzâfm takdiri ile anlaşılabilir. ifadenin takdiri de şöyle olur: Bu sefer ben onun kendisiyle işittiği kulağının koruyucusu olurum. Ancak işitilmesi helâl olan şeyleri işitir. Aynı şekilde kendisiyle gördüğü gözünün de koruyucusu olurum...
6- eI-Fâkihâni[18] de der ki: Bunun, bundan öncekinden daha da ince bir anlama gelme ihtimali vardır, o da şudur: "İşitme", işittiği şeyler manasına kullanılmış olabilir. Çünkü masdar bazan meful (fiilin edilgeni) anlamına da gelebilir. Meselâ, filan kişi benim emelimdir, ifdesi benim arzuladığım-dır, anlamına kullanılır. Buna göre hadisteki ifadenin anlamı şöyle olur: Böyle bir kimse ancak benim zikrimi işitir ve ancak benim Kitab'ımı okumaktan lezzet alır. Ancak bana münacât etmekle teselli bulur. O ancak benim melekutumun hayret verici yanlarına bakar, elini ancak beni razı edecek şeylere uzatır; ayağını da. Bu anlamdaki bir açıklamayı yine İbn Hübey-re de yapmıştır.
7- el-Hattâbi de der ki: Bununla Yüce Allah'ın böyle bir kimsenin duasını çabucak kabul etmesini, isteğini gerçekleştirmesini ifade etmiş olabilir. Çünkü insanın bütün faaliyetleri sözü geçen bu organlarla ortaya konur.
Hâfız'ın açıklamış olduğu bu görüşler arasında herhangi bir çelişki yoktur, onların her birisinin de doğru olma ihtimali vardır. [19]

Hadisin Anlaşılmasında Tehlikeli Bir Sapma:

et-Tufi der ki: Sözüne itimad edilir ilim adamları ittifakla şunu kabul etmişlerdir: Hadisteki bu ifadeler Allah'ın kuluna destek vermesinin, yardımcı olmasının, muavenet etmesinin mecazi bir anlatımı ve kinaye yoluyla bir ifadesidir. Adeta şanı Yüce Allah, kendi zatını kulunun kendisi ile yardım aldığı organları imiş gibi ifade etmektedir. O bakımdan rivayetlerden birisinde: "Benimle işitir, benimle görür, benimle yakalar, benimle yürür" şeklinde gelmiştir.
et-Tufi der ki: "Ancak ittihâdiler (Allah'ın sair mahlûkat ile bir olduğunu söyleyenler) bu ifadelerin hakikati üzere olduğunu ve Cenab-ı Hakk'in kulun bizzat kendisi olduğunu iddia etmişlerdir. Onlar Cebrail (A.S.)'in Dihye (r.a)'nin suretinde gelişini buna delil göstererek şöyle derler: Cebrail ruhani bir varlıktır, Fakat o asli suretini bir kenara bırakarak insanların sureti ile görünmüştür. Yine bunlar derler ki: Allah ise külli vücut suretinde veya kısmen onun suretinde görülmeye daha kadirdir. Yüce Allah zalimlerin söylediklerinden alabildiğine münezzehtir, büyüktür.
Hafız (İbn Hacer) der ki: Sufilerin müteahhirlerinden kimisi bu hadisi sözünü ettikleri Fena ve Mahv (Nirvana) ve hiçlik demek olan nihâi noktaya yorumlamışlardır. Bu ise kişinin Allah'ın kendisini var kılmasiyla var olması, Allah'ın kendisine duyduğu sevgi ile sevgi duyup onun kendisine bakışıyla bakarak onunla beraber isim ile anılacak yahut surete bağlı kalacak yahut emre bağlanacak veya herhangi bir şekilde nitelendirilebilecek bir varlığının kalmaması halidir. Bu ifadenin anlamı ise onun, Allah'ın kendisini ayakta tutmasına şahid olması ve böylelikle varolması, Allah'ın kendisini sevmesinin sonunda onun da Allah'ı sevmesi, Allah'ın kuluna bakması ve bunun sonunda artık onun kalbiyle Allah'a bakacak hale gelmesi demektir.
Sapık bazı kimseler de bu hadisi şu iddialarına göre yorumlamışlardır: Kul, zahiri ve batini ibadete devam edecek ve bunu çeşitli tortulardan arı-nıncaya kadar sürdürecek olursa, artık o Hak gibi olur. Şanı Yüce Allah bundan münezzehtir. Bu durumdaki kişi tamamiyle fena mertebesine ula-, şır, sonunda kendi kendisini zikreden, kendi kendisini tevhid eden, kendi kendisini seven Allah'ın kendisi olduğunu görür. Bütün bu sebep ve şekiller ise onun şuhûd makamında yok olur. İsterse dışarıda bunlar yok olmasalar dahi.[20]
Bu gibilerinin anlayışı elbetteki eğridir, hastadır. Bu anlayışa dair hiçbir delilleri yoktur. Kitap ve Sünnetin naslarının zahirinden anlaşılana aykırıdır. Nitekim hadis-i şerifte: "Benden dilekte bulunursa..." ifadesi, onların heveslerini ve sapıklıkları içerisinde serserice dolaşmalarını açıkça reddetmektedir. [21]
Velinin Duası Makbuldür:

Hadis-i şerifteki: "Andolsun, benden dilekte bulunacak olursa muhakkak ona veririm. Yine andolsun, bana sığınacak olursa, elbette onu himaye ederim" ifadesi ile hadis-i şerif, Allah'ın veli kulunun duasının kabul edildiğine delildir. Ashab-ı Kiram'ın pek çoğu duası kabul edilenler arasındaydı, el-Berâ b. Mâlik, el-Berâ b. Âzib, Sa'd b. Ebi Vakkâs ve Said b. Zeyd gibi...
Câbir b. Semûra (r.a.)dan dedi ki: Kûfeliler, Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'ı Ömer b. el-Hattâb (r.a)'a şikayet ettiler. Ömer (R.A.) onlara Ammar'ı vali gönderdi. Sa'd b. Ebi Vakkâs'tan O'nun doğru dürüst namaz kılamadığını sözkonusu edinceye kadar şikâyetlerini ileri

götürdüler. Bu sefer Ömer (R.A.) (Sa'd (R.A.)'a) haber gönderip dedi ki: Ey Ebu İshak, bunlar senin doğru dürüst namaz kıldıramadığın iddia ediyorlar? Şu cevabı verdi: Allah'a yemin ederim, ben onlara Rasulullah {s.a)'ın kıldığı namaz gibi namaz kıldırıyordum. Ondan hiçbir şey eksiltmiyordum. Yatsı namazını kıldırdığımda ilk iki rek'atte ağır (uzunca) kıldırır, son iki rek'ati çabukça kıldırırım. Ömer (R.A.) şöyle dedi: Ey Ebu İshak, bizim de esasen senin hakkındaki kanaatimiz budur.
O'nunla beraber bir adam -yahut birkaç adam- Kufe'ye onun hakkında Kufelilere sormak üzere gönderdi. Hakkında soru sormadık hiçbir mescid bırakmadı. Onlar güzel bir şekilde O'ndan övgüyle söz ediyorlardı. Nihayet Abs oğullarına ait bir mescide girdi. Onlardan Üsâme b. Katâde adında Ebu Sade künyesiyle tanınan bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi: Madem and verdirerek bizden birşey sordun, şunu bil ki, Sa'd, seriyye ile birlikte yola koyulmaz, (ganimetleri) eşit bir şekilde paylaştırmaz, kendisine başvurulan konularda da adaletle hüküm vermezdi. Sa'd (r.a) dedi ki: Ben de Allah'a yemin ederim, beddua ederek üç istekte bulunacağım-. Allah'ım, eğer senin bu kulun yalan söylüyor ve riyakârlık olsun, başkaları da işitsin diye ayağa kalkmış (ve bu sözleri) söylemiş ise, sen de uzun bir süre onu yaşat ve fitnelere maruz bırak. Bundan sonra bu kişiye sorulduğunda şu cevabı verirdi: Ben kocamış, fitneye maruz kalmış yaşlı birisiyim. Sad'ın bedduası beni tuttu. Hadisi Cabir b. Semûra'dan rivayet eden Abdulmelik b. Umeyr der ki: Daha sonraları o adamı ben gördüm. Yaşlılıktan dolayı kaşları gözlerinin üzerine sarkmıştı, buna rağmen yollarda gidip gelen cariyelere el uzatır, onları çimdiklerdi.[22]
Urve b. ez-Zubeyr'den rivayete göre Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl (r.a)'i Evs kızı Ervâ, Mervân b. el-Hakem'e şikâyet etti ve O'nun arazisinden bir parçasını almış olduğunu iddia etti. Said dedi ki: Rasulullah (s.a)'tan bunca işittiklerime rağmen onun arazisinden ben mi birşey alacakmışım? Mer-van: Rasulullah (s.a)'tan ne işittin? diye sorunca O da: Ben Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim, dedi: "Her kim haksızca başkasına ait bir araziden bir karış dahi alacak olursa, yedi kat dibine kadar o arazi onun boynuna dolanır." Bunun üzerine Mervan O'na şöyle dedi: Artık ben bundan sonra senden herhangi bir delil istemeyeceğim. Bu sefer Said şöyle dedi: Allah'ım, eğer bu kadın yalan söylüyor ise, onun gözünü kör et, arazisinde onu katlet. (Hadisin ravisi) dedi ki: Kör olmadan Ölmedi. O kendi arazisinde yürürken bir çukura düşüp orada öldü. Hadis Buhâri ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir.
Müslim'in, Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer'den de bu manada bir rivayeti daha vardır. Buna göre O, bu kadını duvarları yoklarken yürümeye çalışan, gözleri görmez halde görmüş ve şöyle diyormuş: Said'in bedduası beni tuttu. Bu kadın onunla davalaştığı evde bulunan bir kuyunun yanından geçerken o kuyuya düştü ve orası da onun kabri oldu.[23]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler:

1- Hadis-i şeriften, kişinin ileri süreceği mazeretlerinin bırakılmaması-nın, uyarıp korkutmadan önce geldiği anlaşılmaktadır.
2- Hafız (İbn Hacer) der ki: Hadisteki: "Kul bana...yakınlaşmadı" ifadesinden şu anlaşılmaktadır: Nafile, farzın önüne geçirilmez. Çünkü nafileye "nafile" adının veriliş sebebi, farzdan fazla olarak yapılması dolay ısıyladır. Farz eda edilmedikçe, nafile de tahakkuk etmez. Önce farzı eda edip sonra da buna nafileyi ilâve eden ve bunu sürdüren bir kimse ise, gerçekten Allah'a yakınlaşmak istediğini ortaya koymuş olur.[24]
3- Nafile, farzlardaki eksiklikleri telâfi eder. Çünkü Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bakın bakayım kulumun nafile bir ibadeti var mı? Onunla farizası (ndaki eksiklikler) tamamlanır.[25]
4- Yine Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre kul yüksek derecelere ne kadar ulaşırsa ulaşsın, Yüce Allah'tan isteklerini kesmemelidir. Zira Allah'tan istekte bulunmak, O'nun önünde zilletini, huzurunda boyun eğişini açığa vurmak demektir. [26]

---

[1] Buharı, VII, 190, (Rikaak 38)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 401-402.
[2] el-Vâfi fi Şerhi'İ-Erbain en-Neueuiyye, 320
[3] Fethu'l-Bâri, XIV, 130
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 402.
[4] Fethu'i-Bâri, XIV, 126
[5] İbn Kesir, VI, 532
[6] el-Kâsımi, Mehösinü't-Te'uİİ, K, 3372
[7] Fethu'!-Bâri,XIV, 130
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları:402-405.
[8] Buhârl, VII, 190
[9] Fethu'l'Bâri,Nt 126-127
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 405-406.
[11] Câmiu'KJ/umi ve'i-Hikem.
[12] Muhtasaru Müslim, 298
[13] Müslim Şerhi, IV, 490
[14] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 406-407.
[15] Buhâri, IV, 79, (Bed'u'1-halk 6); Müs/im Şerhi, V, 490
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 407-408.
[16] Fethu'l-Bâri, XIV, 128-129
[17] İbn Hubeyre (499-560 H.): Adı: Muhammed b. Yahya b. Hubeyre'dir. Nisbeti ez-Zühri eş-Şeybâni'dir, künyesi Ebu'l-Muzaffer Avnuddin'dir, Iraklıdır. Hanbeli Mezhebine mensup bir fakih olup, edebiyatçı, âbid, âmildir. el-Muktefi ile el-Müstencid adındaki halifelere vezirlik yapmıştır. İbnü'l-Cevzi O'nun öğrencilerindendir. İbnu l-Cevzi, İbn Hubeyre'den "Fevâid'i derlemiş ve bunları "el-Kitabu'1-Muktabes Mine'l-Fevaidi'l-Avniyye" adıyla kitaptaştırmıştır.
[18] el-Fâkihâni (654-734 H.): Adi: Ömer b. Ebi Ali b. Salim b. Sadaka el-Lahmi'dir. Künyesi, Taciddün Ebu Hafs'tır. İskenderiye'de doğmuş, orada vefat etmiştir. Mâliki Mezhebine mensup bir fakihtir. İbn Dakiki'l-İd'den el-Bedr b. Cemaa ve başkalarından ilim tahsil etmiştir. Usûl, hadis, Arapça ilimleri, edebiyat ve şiirde otorite idi. el-Tahrir ve't-Tahbir, Şer-hu'1-Urnde, el-Menhecu'1-Mübin fi Şerhi'l-Erbain gibi eserleri vardır.
[19] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 408-409.
[20] Fetfiu7-Bdri,XrV, 129-130
[21] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları:409-410.
[22] Buhâri ve Müslim, bk. Riyâzu's-Sâlihin, el-Elbâni'nin tahkiki ile, 528
[23] Buhâri ve Müslim, aynı eser, 529
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 410-412.
[24] Fethu!-Bâri,XNt 128
[25] Bk. Sahihu'l'Câmi1, no: 2016
[26] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 412.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-EŞRÎBE
İÇECEKLER BÖLÜMÜ
Bâb: Baldan Yapılan Şarap
Bâb: Baldan Yapılan Şarap

KİTÂBU'L-EŞRÎBE

İÇECEKLER BÖLÜMÜ

Bâb: Baldan Yapılan Şarap

389- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki; Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bal şarabının hükmü soruldu. Buyurdu ki: Sarhoş eden her içecek haramdır.[1]

Şerh

Bit kelimesi, özellikle Yemenlilerin içtikleri bir tür bal şarabıdır. Bal şarabının hükmünü soran kişinin adı tespit edilememiş olmasına rağmen Ebû Musa el-Eş'arî olması kuvvetle muhtemeldir. Baldan yapılan şaraba 'Bit", arpa ve mısırdan yapılan şaraba 'mizr' denirdi.
Sarhoş eden her içecek haramdır" ifadesi ile Allah Resulü (sav) alkollü içeceklerle ilgili genel ve kesin hükmü vermiş olmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Allah Resûlü'nden (sav) gelen rivayetler o derece kesin ve güçlüdür ki, sarhoş edici maddelerin haramlığı noktasında en küçük şüpheye mahal bırakmamaktadır. Bazıları nebiz yani üzüm şırasında bulunan illetlerin ve insanı hoş etme ve neşelendirme gibi sonuçların şarap ile aynı olduğunu söyleyerek onu şaraba kıyas etme teşebbüsünde bulunmuşlardır. Bilindiği üzere Allah Resûlü'nün (sav) şıra içtiğine dair sahih rivayetler mevcuttur. Hâlbuki şırayla ilgili olarak bilinmesi gereken, sirkeleşmeden önce içilmesi gerektiğidir. Aksi takdirde mayalanır ve kuşkulu hâle gelir.
Tâbiûndan Abdullah b. el-Mübârek şöyle der: Çoğu sarhoş eden (mayalanmış) nebizin helalliğine dair sahabeden bir tane olsun sahih rivayet ulaşmış değildir. Bu konuda tek istisna İbrahim en-Nehaî'den gelen rivayettir. Onun Abdullah b. Mesûd'a (ra) dayanarak yaptığı rivayetler de sonuç itibarıyla delil teşkil etmez. Çünkü bizzat kendisi, "Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır" hadisini rivayet edenlerdendir.
İmam Ahmed'in ifadesiyle "Sarhoş eden her içecek haramdır" hadisi, yirmi tane sahabî tarafından farklı kanalla rivayet edilmiştir.
Abdullah b. el-Mübârek, "Her sarhoş eden haramdır" hadisinin hükmünü mutlak olarak almış ve içecek olmasa da sarhoş eden her şeyin haram olduğu sonucuna varmıştır. Bu durumda afyon, esrar ve benzeri uyuşturucular da bunun hükmüne girmektedir. Diğerleri de uyuşturucu maddelerin tıpkı şarap gibi neşe verici, eğlendirici, alışkanlık, hatta bağımlılık yapıcı olduklarını gözlemleyerek aynı hükme dâhil olduklarını söylemişlerdir.

Hüküm

Ebû Hanîfe'ye göre, yaş üzümden yapılan içkiye "şarap (hamr)", buğday, arpa, darı vb. maddelerden yapılana ise "nebîz" denir. Kendi iradesiyle az veya çok şarap içen kimseye, sarhoş olsun veya olmasın içki cezası uygulanır. Nebiz içene ise sarhoş olmadıkça had cezası uygulanmaz.
İslâm ulemâsının çoğunluğuna göre, sarhoşluk veren bütün maddeler şarap hükmündedir. Delil ise yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şeriftir.
Hanefiler, Şâfiîlerden bir grup ve Mâlikîlerin çoğuna göre; sarhoş olan kişi, söz ve fiillerinden tam olarak sorumludur; akitleri, ahş-veriş ve boşama gibi işlemleri geçerlidir. Haddi gerektiren bir suç işlediği takdirde ayılınca cezası uygulanır. Bu görüş, "suç suçu meşru kılmaz" prensibine dayanır. Hatta böyle biri suçlan çift işlemiş kabul edilir. Örneğin sarhoşken bir insanı öldürürse iki suç işleniş sayılır.
Bu konuda İbni Teymiye farklı bir fetva vererek sarhoş hâlde suç işleyen kişinin, sarhoşluktan önceki iradesinin araştırılmasını, eğer ayık iken suç işlemeye yönelik niyeti varsa, tam cezanın uygulanmasını, aksi takdirde cezasının hafifletilmesini tavsiye etmiştir.

Ders

Alkol, bütün kötülüklerin anasıdır. İslamiyetin indiği coğrafya, özellikle şarap içmenin çok yaygın olduğu bir bölge olduğu için alkol yasağında birebir 'şarap=hamr' kelimesi zikredilmiş, bilâhare Peygamber efendimiz (sav) esas illetin sarhoşluk ve uyuşturma olduğunda hareketle bütün alkollü ve uyuşturucu içecek ve maddeleri yasaklamıştır. Bu yasağın su götürür bir yanının bulunmadığı açıktır.

Alkol, kişinin iradesini ortadan kaldırması itibarıyla her türlü fenalığın işlenmesine aracı olur. Sarhoş biri, çoğu zaman ne yaptığının farkında olmadığı için bu durumdaki birinin ibadeti de makbul olmaz.
Alkol, bazılarının iddia ettikleri gibi az içildiğinde faydası olan bir madde değildir. Bunlar ancak şeytanın aldatmacalarıdır. Çünkü onun insan vücudu üzerindeki zararları bilini' adamları tarafından defalarca ve ayrıntılı
olarak açıklanmıştır.

Bâb: Baldan Yapılan Şarap

390- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'der Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Aişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bit'in hükmü soruldu. Bit' bal şarabı o. Yemen halkı onu içerdi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sarhoş eden her içecek haramdır.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için bir önceki hadise bakınız.

---

[1] Buharı, vudû/235, eşribe/5157-5158; Müslim, eşribe/3727-3728; Tirmizî, eşribe/1786, 1789; Nesâî, eşribe/5496-5500; Ebû Dâvud, eşribe/3197, 3202; İbn Mâce, eşribe/3377; İbn Hanbel, bakî musnedi'!-Ensâr^22953, 23287, 23511, 23843,24396, 24704; Mâlik, eşribel321; Dârimî, eşribe/2005.
[2] Bkz. 389 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36- İÇKİLER BAHSİ
1- Şarabın Haram Kılındığını, Üzüm Suyundan Kuru ve Koruk Hurmadan, Kuru Üzümden ve Daha Başka Sarhoşluk Veren Şeylerden Yapıldığını Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
2- Şarabdan Sirke Yapmanın Haram Kılınması Babı
3- Şarabla Tedavinin Haram Kılınması Babı
4- Hurma İle Üzümden Yapılan Bütün İçkilere Şarab İsmi Verileceğini Beyan Babı
5- Kuru Hurma İle Kuru Üzümden Karışık Olarak Nebiz Yapmanın Keraheti Babı
6-Alüzeffel Dübba Hantem ve Nekir Denilen Kaplarda Nebiz Yapmaktan Nehy Edilmesi Bunun Nesh Edildiğini ve Sarhoşluk Vermedikçe Bugün Helal Olduğunu Beyan Babı
7- Her Sarhoşluk Veren Şeyin Şarab ve Her Şarabın Haram Olduğunu Beyan Babı
8- Şarab İçip de Tevbe Etmeyen Kimsenin Âhirette Ondan Men Edilmek Suretiyle Cezalandırılması Babı
9- Şiddetlenmeyen ve Müskir Olmayan Nebizin Mubah Kılınması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
10- Süt İçmenin Cevazı Babı
11- Nebiz İçmek ve Kapları Örtmek Hususunda Bir Bab
12- Kapları Örtmeyi, Tulumları Bağlamayı ve Kapıları Kapamayı Üzerlerine de Besmele Çekmeyi— Uykuya Yatılacağı Zaman Kandil ve Ateşi Söndürmeyi, Akşamdan Sonra Çocuklarla Hayvanların Salinmamasını Emir Babı
13- Yiyip İçmenin Âdabı ve Hükümleri Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler;
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
14- Ayakta Su İçmenin Mekruh Oluşu Babı
15- Ayakta Zemzem İçme Hususunda Bir Bab
16- Aynı Kabın İçine Solumanın Keraheti ve Kabın Dışına Üç Defa Teneffüs Etmenin Müstehab Oluşu Babı
17- Su, Süt ve Benzerlerini (Sunmaya)' Başlayanın Sağından Döndürmenin Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler;
18- Parmakları ve Kabı Yalamanın, Bulaşan Pisliği Sildikten Sonra Yere Düşen Lokmayı Yemenin Müstehab Oluşu ve Eli Yalamadan Silmenin Keraheti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
19- Müsafirin Peşine Yemek Sahibinin Davet Etmediği Birisi Takılırsa Ne Yapacağı ve Yemek Sahibinin Takılıp Gelen Kimseye İzin Vermesinin Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
20- Rızasına Güvendiği ve Bunu Tamamıyla Tahkik Ettiği Kimsenin Evine Giderken Başkasını Arkasına Takmanın Cevazı ve Bir Yemeğin Etrafına Toplanmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
21- Çorba Yemenin Cevazı, Kabak Yemenin Müstehab Oluşu, Yemek Sahibi Kerih Görmemek Şartıyla Softadakilerin Misafir Bile Olsalar Birbirlerini Tercih Etmelerinin Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
22- Çekirdeği Hurmanın Dışına Koymanın, Misafirin Yemek Sahibine Dua Etmesinin, Takva Sahibi Misafirden Dua İstemenin, Onun da Buna İcabet Etmesinin Müstehab Oluşu Babı
23- Acurla Hurma Yeme Babı
24- Yemek Yiyenin Tevazu Göstermesinin Müstehab Oluşu ve Oturuşunun Şekli Babı
25- Cemaatla Beraber Yemek Yiyen Kimseyi Sahiplerinin İzni Olmaksızın İki Hurma ve Emsalini Bir Lokmada Beraberce Yemekten Nehiy Babı
26- Çocuklar İçin Yemeklere Kuru Hurma ve Benzerini Katma Hususunda Bir Bab
27- Medine Hurmasının Fazileti Babı
28- Mantarın Fazileti ve Gözü Onunla Tedavi Babı
29- Kara Kebasin Fazileti Babı
30- Sirkenin ve Onu Katık Yapmanın Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler
31- Sarmısak Yemenin Mubah Kılınışı, Büyüklerle Konuşmak İsteyen Kimsenin Onu ve Keza O Manadaki Sebzeleri Yememesi Gerektiğini Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
32- Misafire İkram ve Onu Tercih Etmenin Fazileti Babı
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılkıştır:
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
33- Az Yemekle Yardım Yapmanın Fazileti, İki Kişilik Yemeğin Üç Kişiye Yeteceği ve Buna Benzer Şeyler Babı
34- Mü'minin Bir Bağırsak İçine, Kafirin İse Yedi Bağırsağa Yemesi Babı
35- Yemeğin Burunlanmaması Babı

36- İÇKİLER BAHSİ

1- Şarabın Haram Kılındığını, Üzüm Suyundan Kuru ve Koruk Hurmadan, Kuru Üzümden ve Daha Başka Sarhoşluk Veren Şeylerden Yapıldığını Beyan Babı

1- (1979) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed, İbn-i Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana İbn-i Şihâb, Ali b. Hüseyn b. Ali'den, o da babası Hüseyin b.
Ali'den, o da Alî b. Ebî Tâlib'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Bedir (Harbi) günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le birlikte ganimetden bana yaşlı bir deve isabet etti. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bana bir yaşlı deve daha verdi. Bîr gün ben bunları ensardan bir zâtın kapısı önünde çöktürdüm. Satmak için üzerlerine boya otu yüklemek istiyordum. Yanımda Benî Kaynûkaa' kabilesinden bir kuyumcu vardı. Ondan Fâtime'nin düğün daveti hususunda yardım görüyordum. Hamza b. Abdil Muttalip de bu evde içki içiyordu. Yanında şarkı söyleyen bir cariye vardı. Câriye :
— Yâ Hamza, semiz yaşlı develere dikkat!., dedi. Hamza hemen kih-cıyle onlara sıçrayarak hörgüçlerinî kesti, böğürtlerim yardı. Sonra

karaciğerlerinden (birer parça) aldı.
(İbn-i Cüreyc diyor ki) : Ben fbn-i Şihâb'a :
— Hörgüçten de mi? diye sordum.
— Her ikisinin hÖrgüçlerini kesti ve götürdü, dedi. ibn-i Şihâb demiş ki: Ali şunu söyledi :
— Beni çileden çıkaran bir manzara görmüştüm. Bunun üzerine Ne-biyyullah (SaUaLlahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim. Yanında Zeyd b. Harise vardı. Kendisine haberi ilettim. O da beraberinde Zeyd olduğu halde (dışarı) çıktı. Onunla ben de gittim. Derken Hamza'mn yanına girerek ona öfkelendiğini belli etti. Hamza başını kaldırdı ve :
— Siz benim babalarımın kölelerinden başka bir şey misiniz? dedi. ResûlüIIah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) de gerisin geriye giderek yanlarından çıktı.

(...) Bize Abd b. Humeyde rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdürrez-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbn-i Cüreyc bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

2- (...) Bana Ebû Bekr b. İshâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Said b. Kesir b. Ufeyr Ebû Osman EI-Misrî hafcer verdi. (Dedi ki) : Biz Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezid, İbn-i Şihab'dan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ali b. Hüseyn b. Ali haber verdi. Ona Hüseyn b. Ali haber vermiş ki : Ali şöyle demiş :
— Benim Bedir günü alınan ganimetten hisseme düşen yaşlı bir devem vardı. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeHem) o gün ganimetin beşte birinden bir yaşlı deve (daha vermişti. Ben Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Fâtime ile evlenmek isteyince Benî Kaynukaâ kabilesinden kuyumcu bir adamdan benimle beraber geleceğine söz aldım. Boya otu getirecektik. Onu kuyumculara satarak zifaf davetimde menfaatlanmak istiyordum. Ben develerim için ip çuval ve semerlerden müteşekkil eşyayı toplarken, develerim ensardan bir adamın evinin yanı basma çökmüşlerdi. Toplayacağımı topladım, bir de baktım develerimin hörgüçleri kesilmiş; böğürleri delinmiş ve ciğerlerinden bir şeyler alınmış. Onların bu manzarasını görünce göz yaşlarımı tutamadım.
— Bunu kim yaptı? dedim.
— Onu Hamza b. Abdilmuttalip yaptı. Hamza şu evde ensardan içki-ciler arasında bulunmaktadır. Ona ve arkadaşlarjna bir cariye şarkı okudu ve şarkısı esnasında :
— Yâ Hamza, semiz yaşlı develere dikkat! dedi. Hamza hemen kılıçla kalkarak onların hörgünlerini kesti ve böğürlerini delerek, ciğerlerinden (birer parça) aldı, dediler. Ali demiş ki:
— Bunun üzerine hen gittim hattâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîe/n)'in yanma girdim. Yanında Zeyd b. Harise vardı. Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzümden ne ile karşılaştığımı anladı. Ve Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sana ne oldu?» dedi.
— Yâ Resûlallah! Vallahi bugünkü gibi (şimdiye kadar) hiç görmedim. Hamza benim iki deveme tecavüz ederek hörgüçlerini kesmiş, böğürlerini de delmiş. İşte kendisi bir evde bulunuyor. Yanında içkiciler var, dedim. Bunun üzerine ResûKillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} kaftanını isteyerek onu örtündü. Sonra yürümeye koyuldu. Kendisini Zeyd b. Harise ile ben takib ettik. Nihayet Hamza'nın bulunduğu evin kapışma geldi. Ve izin istedi. Kendisine izin verdiler. Bir de ne görsün hep îçkiciler. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaptığından dolayı azarlamaya başladı. Birden Hamza'nın gözleri kızarmıştı. Hamza. Resûlüllah (Sallallohil
Aleyhi ve Sellemj'e baktı. Sonra gözünü onun dizlerine kaldırdı. Sonra gözünü daha kaldırarak göbeğine baktı. Sonra daha kaldırarak yüzüne baktı. Arkacığından Hamza şunu söyledi :
— Siz benim babamın kölelerinden başka bir şey misiniz?
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun sarhoş olduğunu anladı artık, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) döndü, gerisin geriye giderek dışarı çıktı. Biz de onunla beraber çıktık.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Abdillah b. Kuhzâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Osman, Abdullah b. Mübârek'den, o da Yûnus'dan, o da Zührî'den naklen bu isnadîa bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Humııs»'da tahrîc etmiştir. Hadîsin zahirine bakılırsa Kz. A1i'ye verilen yaslı develer Bedir 'den alınan ganimetlerin beşte birindendir. Fakat İbn-i Battâl'ın beyanına göre siyer ulemâsı Bedir Harbinde ganimetin beşte birinin Peygamberimize tahsisi henüz meşru olmadığına ittifak etmişlerdir. Bu takdirde Hz. Ali 'nin sözü te'vile muhtaç olur. Ve : «Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah b. Cahş'in seriyyesinden bir yaşlı deve verdi» mânâsına alınır. Çünkü Abdullah b. Cahg seriyyesi Bedr 'den önce hicretin ikinci senesinde Mekke ile Tâif arasındaki Nah1e'ye gönderilmiş, orada bir Kureyş kervanı ile harbede-rek küffarı tepelemiş, kervanı ganimet almışlardı. Hz. Abdullah arkadaşlarına: «Aldığımız ganimetin beşte biri Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'nin olacak» demişti. Halbuki o zaman henüz ganimetlerin beşte biri meselesi hakkında âyet inmemişti. Abdullah (Radiyallchu c\nh) ganimetin beşte birini Resülü\lah(Sa!lallahü Aleyhi ve Sellem)'a ayırmış, geri kalanını arkadaşlarına taksim etmişti. Beşte bir meselesinin Benî Kureyza gazasında meşru' olduğu söylenir. Daha sonra meşru olduğunu söyleyenler de vardır.
Develerinin hâlini görünce Hz. Ali'nin ağlaması Nevevi'ye göre. Hz. Fâtıma'ya karşı kusur edip çehizini tamamîayamıyacağın-dan korktuğu içindir. Bizce develerin hâline acıdığı için ağlamış olması daha vârid-i hatırdır.
Hz. Hamza iyice sarhoş olmuş. Câriye oynatıyordu. Çünkü o zaman henüz içki ve şarkı gibi şeyler haram edilmemişti. Müslümanlar içki içiyor, şarkı dinliyorlardı. İçki ancak Uhud gazasında haram kılınmıştır. Hz. Hamza'nin : «Siz benim babamın kölelerinden başka bir şey misiniz?» sözünün mânâsı teşbihtir. Yâni siz benim babamın köleleri gibisiniz demek istemiştr. Maksadı da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'n babası Abdullah ile Hz. Ali 'nin babası Ebû Tâ1ib'dir. Bunlar Abdulmuttalib'e itaat ve hürmet hususunda onun köleleriymiş gibi davranırmış. Ben Abdulmuttalib'e onlardan daha yakınım» demek istemiştir.
Hz. Hamza'nin yaraladığı develerin kıymetini ödemesi icabeder. Bu babda bir rivayet yoksa da Hz. Hamza'nin onları ödemiş olması, yahut onun namına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vermiş olması yahut Hz. AIi'nin bedel istemekten vaz geçmiş olması muhtemeldir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Zifaf için davet vermek meşru'dur.
2- Amel ve kazanç hususnda yahudiden faydalanmak -caizdir.

3- Maişetini kazanmak için ot ve odun gibi şeyleri toplayıp satmak caizdir. Bunda mürüvete dokunacak bir şey yoktur.
4- Kuyumculara yakacak malzeme satmak ve onlarla muamelede bulunmak caizdir,
5- Hz. Hamza'nın buradaki yaptıkları günah sayılmaz. Çünkü şarab içmek ve sarhoş olmak henüz haram kılınmamıştı. Geri kalan fiilleri mükellef olmadığı âna rastlar. Nitekim ihtiyaçtan dolayı ilâç içip de aklı giden yahut şerbet zannıyle şarab içip de sarhoş olan kimsenin hâli de böyledir. Bu hallerde mükellef sayümadığı için günahkâr olmaz.
6- Kaftan giymek caizdir.
7- Bir yere giderken güzel elbiselerini giymesi, günlük elbisesiyle gitmemesi mürüvvet ve âdâpdandır.
8- Bir yere girerken izin istemek gerekir.

3- (1980) Bana Ebû'r-Rabî Süleyman b. Dâvud Eî-Alekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad yâni îbni Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Sabit, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş :
Şarabın haram kılındığı gün ben Ebû Taîha'oın evinde cemaatin sâ-t kİsi idim. İçkileri yalnız koruk ve kuru hurma şarabı idi. Bir de baktım bir dellâl sesleniyor. Ebû Talha bana : Çık da bak, dedi. Ben de çıktım. Ne göreyim! Bir dellâl bağırıyor:
— Dikkat!.. Şarap haram kılınmıştır. Artık (şarap) Medine'nin sokaklarında aktı. Ebû Talha bana : «Çık da onu dök!» dedi. Ben de döktüm. Bunun üzerine:
— Şarap kârınlarında olduğu halde filân öldürüldü. Filân öldürüldü, dediler. Yahut bunu bâzısı dedi. (Râvi bu cümle Enes'in hadîsinden midir bilmiyorum, demiştir.) Onun üzerine Allah (Azze ve Celle):
«iman edip, yararlı İşler yapanlara; korundukları, iman ettikleri ve yararlı işler yaptıkları taktirde İçtikleri şey hususunda bir günah yoktur.» âvetini indirdi [1]

4- (...) Bize Yahya b. Eyyûb da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İhni Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulaziz b, Suhayb haber verdi. (Dedi ki) : Enes b. Mâük'e Fadîh'i sordular da şu cevâbı verdi :
— Sizin Fadıh ismini verdiğiniz şu Fadıh'ımzdan başka bizim bir şarabımız yoktu. Ben ayakta olduğum haîde Ebû Talha ile Ebû Eyyüb'a ve evimizde Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bir takım adamlara onu sunuyordum. Aniden bir adam gelerek:
— Haber size ulaştı mı? dedî.
— Hayır! dedik.
— Gerçekten şarab haram kılınmış, dedi. Bunun üzerine (Ebû Talha) :
— Yâ Enes! Bu küpleri akıt, dedi. Bu adamın haberinden sonra artık ne ona döndüler, ne de Sordular.

5- (..:) Bize yine Yahya b. Eyyub rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Uleyye rivayet etti! (Dedi ki) : Bize Süleyman Et-Teymî de haber verdi. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) :
— Ben cemaata, amcalarıma hizmet ediyordum. Kendilerinin fadıhm-dan onlara sunuyordum. Yaşça en küçükleriydim. Derken bir adam gelerek :
— Hiç şüphesiz şarap haram kılınmıştır, dedi. Bunun üzerine cemâat :
— Onu dök yâ Enes! dediler. Ben de onu döktüm. (Süleyman demiş ki) : Enes'e:
— O nedir? dedim.
— Koruk ve yaş hurmadır! dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr b. Enes :
— Bu o gün onların şarabıydı, dedi. Süleyman demiş ki:
— Bana bir adam dahi Ene? h. Mâlik'ten rivayet etti ki, Enes bunu söylemiş.

6- (...) Bize Muhammed b. Abdi'1-a'iâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Enes şunu söyledi : Ben cemâatin hizmetinde idim, onlara sunuyordum...
RâvÎ İbni Uleyye hadîsi gibi rivayet etmiştir. Yalnız o şöyle demiştir: «Ebû Bekr b. Enes: Bu o gün onların şarabıydı, dedi. Enes de mevcuttu. Ama Enes bunu inkâr etmedi.»
İbni Abdi'1a'lâ dedi kî : «Bize Mu'temir babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Bana benimle birlikte bulunanlardan bîri anlattı ki, kendisi Enes'i: Bu o gün onların şarabıydı, derken işitmiş.

7- (...) Bize Yahya b. Eyyûb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. EM Arûbe dahî Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) :
— Ben Ebû Talha ile Ebû Dücâne'ye ve Muâz b. Cebel'e enffardan Birkaç kişi içinde bade sunuyordum. Bizim yanımıza giren, girip de : Yeni bir haber çıktı» deyince şarabın tahrimi indi. Biz de o gün şarablan devirdik. Bunlar, koruk ile kuru hurmanın karışımı idiler.
Katâde demiş ki: Enes b. Mâlik şunu söyledi. Gerçekten şarab haram kılındı. O gün ashabın umumiyetle şarapları koruk ve kuru hurma karışımı idi.

(...) Bize Ebû' Gassân El-Misniaî ile Muhammed b. Mügennâ ve İbni Beşşar da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muâz b. Hişâm haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes (şöyle demiş) : Ben Ebû Talha ile Ebû Dücâne'ye ve Süheyl b. Beydâ'a içinde koruk ve kuru burma karışımı bulunan bir kabdan hâde sunuyordum...
Râvi Saîd hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

8- (1981) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. HârÎs haber verdi. Ona da Katâde b. Diâme rivayet etmiş ki, kendisi Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmiş :
— Gerçekten Resûlüllah {Saliallahü Aleyh: ve Sellem) kuru hurma ile renkti koruğu karıştırıp içmekten nehy buyurdu. Şarap haram kılındığı giin umumiyetle Arapların şarabı buydu.

9- (1980) Bana yine EbÛ't-Tahir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes, İshâk b. Abdillah b Ebî Talhâ'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki (şöyle demiş) :
— Ben Ebû Ubeyde b. Cerrah ile Ebû Talha'ya ve Üfceyy b. Ka'b'a fadıh ile kuru hurmadan şerbet sunuyordum. Derken onlara gelen gelerek:

— Gerçekten şarab haram kılındı, dedi. Bunun üzerine Ebû Talha :
— Yâ Enes! Kalk şu küpü kınver, dedi. Ben de taştan oyma küpümüze vararak onu dibi ile yere vurdum. Nihayet kırıldı.

10- (1982) Bize Muhammet! b. Müseanâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekr (yâni Hanefi) rivayet etti. (Dedi ki) : Abdu'l-Hamid b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti ki; kendisi Enes b. Mâ-lik'i şunu söylerken işitmiş :
— Allah içerisinde şarabı haram kıldığı âyeti indirdi. Medine'de kuru hurmadan başka içilen bir içki yoktu.
Bu hadîsi Buharı «Mezâlim», «Tefsir» ve «Eşribe» bahislerinde, Ebû Dâvud «Eşribe»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Vak'a Ebû Talha 'nın evinde geçmiştir. Ebû Talha Hz. Enes'in üvey babasıdır. İsmi Zeyd b. Sehl E1-Ensâri'dir. Akabe, Bedir, Uhud vesâir bütün gazalarda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj ile beraber bulunmuştur. Onun vefatından sonra kırk yıl daha yaşayarak Şam 'da vefat etmiştir. Denizde vefat ettiğini söyleyen de vardır.
Fâdıh: Esas itibariyle kızarmaya veya sararmaya başlayan koruk hurma demektir. Fakat sonradan korukla olgun hurmanın karışımına, korukla kuru hurmanın, karışımına, sadece koruk hurmaya ve sadece kuru hurmaya fâdıh denilmiştir. Anlaşılıyor ki, şarab haram kılınınca evinde şarabı bulunan müslümanlar peyderpey onu sokaklara dökmüşler hattâ şarab sokaklarda sel gibi akmıştır.
El-Mühelleb: «Şarabın yollara dökülmesi, haram kılınıp terk edildiği şâyî olsun diyedir.» diyor.
Hamr : Şarab demektir. Bu kelime muhamere'den alınmıştır ki : Karıştırmak mânâsına gelir. Şarab da aklı karıştırdığı için ona hamr denilmiştir. Bir de tahmir'den alınmıştır.
Tahmir : örtmek demektir. Şarab aklı örttüğü için ona hamr denilmiştir. Bu kelime Arabcada hem müzekker, hem müennes olarak kullanılır. Şarab üzümden yapılır. Ve İmam.ıÂzam'a göre üzümün kaynatılmamış şırası kükreyip şiddetlendiği zaman şarab olur. Şarabın Arabcada iki yüz kadar ismi vardır. Fâdıh bunlardan biridir. Ancak üzümden değil, hurmadan yapılır. İbn-i Seyyide fadîh'ın yarılmış, koruk hurmadan yapılan içki olduğunu söyler. Demek oluyor ki, fadîh hurmanın gerek tazesinden, gerek kurusundan, gerekse bunları karıştırmak suretiyle mecmuundan ezilerek ve yarılarak kaynatılmamış suya atmak suretiyle yapılan şarabdır.
Şâfii1er'den Nevevî diyor ki : «Müs1im'in naklettiği bu hadîsler de sarhoşluk veren bütün içkilerin haram kılındığına ve bunların hepsine hamr yâni şarab denileceğine sarahat vardır. Bu hususta fadîh, hurma şıraları; üzüm şırası; arpa, mısır ve darı suyundan, bal şerbetinden yapılan içkiler müsavidir. Bunların hepsi haram, hepsi hamr-dır. Bizim mezhebimiz budur. Mâlik ve Ahmed'le Selef ve Halefin cumhurlarının kavli de budur. Basralılardan bir cemaat haram olan yalnız üzüm şırasıyle pişmemiş kuru üzüm şerbetidir. Bunlar pişirilirse helâl olduğu gibi, bunlardan başka şeylerden yapılan içkiler pişirilsin pişirilmesin sarhoşluk vermedikçe helâldir, demişlerdir.
Ebû Hanîfe : Haram olan yalnız hurma ve üzüm meyvelerinin sırasıdır. Üzüm şırasından yapılan içkinin azı-çoğu haramdır. Meğer ki, pişirilip de üçte ikisi gitmiş ola. Kuru hurma ile kuru üzüm şıralarının kaynatılmışları helâldir, Velevki azıcık kaynatılmış olsun demiş, burada bir smır tayin etmemiştir. Hurma ile üzümden yapılan şarabın kaynatılmayanı haramdır. Fakat içene had vurulmaz, demiştir.
Bütün bunlar içilip de sarhoşluk vermediğine göredir: Sarhoş ederse bütün müslümanlarm icmai ile haramdır...»
Ebû Dâvud-u Tayâlisî 'nin Hz. Berâ'b. Âzib'den tahrîc ettiği bir hadîste şöyle deniliyor : «Şarabın haram kılındığını bildiren âyet inice ashab : Ya haram kılınmadan evvel içenlerin hali ne olacak? dediler. Bunun üzerine : İman edip yararlı işler yapanlara, korundukları, iman ettikleri ve yararlı işler yaptıkları takdirde içtikleri şey hususunda bir günah yoktur âyeti indi.» Bu hadîsi Tirmizî de rivayet etmiş ve onun hakkında : «Hasen sahihtir» demiştir. Âyetteki korunmaktan murad şarabı yeniden içmekten korunmaktır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Şarab içmek haramdır. İbni Sâd ile başkalarının beyanına göre şarab hicretin üçüncü yılında Uhud gazasından sonra haram kılınmıştır.
2- Haber-i Vahid makbuldür.
3- Şarabı elinde bulundurmak haramdır. Nevevî bu hususta cumhurun ittifak ettiğini söyler.
4- «Filân ve filân karınlarında şarap olduğu halde öldürüldüler» sözü korku ve şefkattan yahut mânâyı düşünmeyerek söylenmiştir. Çünkü o zaman henüz şarab haram kılınmamıştı. Mubah olan bir şeyi yapana mesuliyyet yoktur. Çünkü şeriata nisbetle mubahın yapılıp yapılmaması müsavidir.
5- Faziletçe birbirlerine denk veya yakın olan bir cemaatın İçinden yaşça en küçük olanlarının büyüklere hizmet etmesi müstehabdır.
6- Hz. Enes'in küpü kırması, oradakilerin bunu vâcib zannet-melerindehdir. Halbuki küpün kırılması vâcib değildir. Vâcib olan yalnız şarabın dökülmesidir. Hükmü bilmeyerek küpü kırdıkları için Peygamber (Salia'Aahü Aleyhi ve Sellem) kendilerini mazur görmüş, ses çıkaramamıştır. Buradaki hüküm kabın yıkanması ile temizlenmesidir. Aynı hüküm bütün kaplar hakkında bakidir.
7- Zahirîler 'den İbn-i Hazm: «Şarab Medine sokaklarından aktı» cümlesinden, şarabın temiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Ibni Hazm: «Çünkü ashab-ı kiramın ekserisi yalın ayak gezerlerdi. Ayaklarına bulaşan şarabın pis olmaması lâzım gelir,» diyor. Bu sakat istidlale Aynî şu cevabı vermiştir: «Ben de derim ki, bu büyük bir cüretkârlıktır. Çünkü Kur'ân şarabın pis olduğunu haber vermiştir.»

2- Şarabdan Sirke Yapmanın Haram Kılınması Babı

11- (1983) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahman b. Mehdî haber verdi. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman, Süfyan'dan, o da Süddî'den, o da Yahya fc. Abbâd'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Salİlailahii Aleyhi re Sellenıf'e şarabdau sirke yapılır mı? diye sorulmuş da :
«Hayır!» diye cevap vermiş.
Bu hadis şarabdan sirke yapmayı caiz görmeyen İmam Şafii, İmam Ahmed ve ekser ulemânın delilidir. Onlara göre şarabın içine ekmek, soğan, maya veya başka bir şey atmak suretiyle sirke yapılan şarab temiz olmaz. Necaseti bakidir. İçine atılan şey de pis olur. Artık bu sirke ebediyen temiz olmaz. Fakat şarab güneşten gölgeye yahut gölgeden güneşe nakletmek suretiyle sirke olursa temiz sayılıp sayılmayacağı hususunda Şâfiî1er'den iki kavil rivayet olmuştur. Esah kavle göre temiz olur. İmam Âzam ile Evzâi ve Leys sirke yapmakla şarabın temiz olacağına kaildirler., İmam Mâlik'-den üç rivayet vardır. Bunların esah olanına göre şarabdan sirke yapmak haramdır. Sirkeyi yapan Allah'a âsî olur. Fakat yapılan sirke temizdir. İkinci kavle göre haramdır. Sirke yapmakla temiz olmaz. Üçüncüye göre helâldir, temiz olur.
Ulemâ kendi kendine sirke olan şarabın temiz sayılacağına icma etmişlerdir. Mâ1ikiler'den Suhnûn'un; «Temizlenmez» dediği rivayet olmuştur. Nevevî : -Eğer bu doğru ise kendinden evvel mun'akıd olan icma'la merduddur.» diyor.

3- Şarabla Tedavinin Haram Kılınması Babı

12- (1984) Bize Muhammet! b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbn-i Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Şu'be, Simak b. Harb'den, o da Alkame b. Vâil'den, o da babası Vâil El-Hadramîndeı naklen rivayet etti ki, Târik b. Süveyd El-Cu'fî, Peygamber (SaHaUahü Aleyhi ve Sellemj'e şarabın hükmünü sormuş; o da kendisini mer etmiş. Yahut onu yapmasını kerih görmüş. Bunun üzerine Târik :
— Ben onu ancak ilâç için yapıyorum, demiş. Efendimiz (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«— O ilâç değildir. Lâkin derddir,: buyurmuşlar.
Bu hadîs-i şerif şarabın deva olmadığım sarahaten ifâde ediyor. Binâenaleyh şarabla tedavi haramdır.
Nevevî diyor ki : «Ulemâmıza göre sahih olan budur. Şarabla tedavi haram olduğu gibi, susuzluktan dolayı içilmesi de haramdır. Ama bir kimsenin lokma boğazında kahr da şarabdan başka onu geçirecek bir şey bulamazsa şarabîa geçirmesi lâzım gelir. Çünkü bu takdirde şarabla şifa yüzde yüzdür. Tedavi meselesinde böyle değildir."
Hanefîler'den îmam-î Âzam 'a göre şarabla tedavi caiz değildir. Zira Cenâb-ı Hak haram olan bir şeyde şifâ halketmez. İmâ-meyne göre ise caizdir. Çünkü bu bir zarurettir. Zaruretlerse haram olan şeyleri mubah kılar.
Hadîs-i şerîf dolayısıyîe şarabdan sirke yapmanın caiz olmadığına da delildir.

4- Hurma Île Üzümden Yapılan Bütün İçkilere Şarab İsmi Verileceğini Beyan Babı

13- (1985) Bana Züheyr b. Hafb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Ebî Osman habe verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti. Ona da Ebû Kesir, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmiş. Ebû Hüreyre şöyle demiş. ResûlüIlah (Sallgllahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Şarab şu iki ağaçtandır ; Hurma ve üzüm!» buyurdular.

14- (...) Bize Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Kesir rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim: Ben Resûiüliah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Şarab şu iki ağaçtandır- Hurma ve üzüm!» buyururken işittim.

15- (..,) Bize Züheyr* b. Harb ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki', Evzâî ile İkrime b. Ammar ve Ukbe b. Tev'em'den, onlar da Ebû Kesir'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûiüliah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şarab şu iki ağaçtandır : Bağ ve hurma!» buyurdular. Ebû Küreyb'in rivayetinde (Bu iki kelime müennes değil de) şeklinde (müzekker) 'dir.
Bu hadîsin şerhinde Nevevî şunları söylemiştir: «Bu gösterir ki, kuru hurmadan, renkleşmeye başlamış koruktan, kuru üzümden ve başkalarından yapılan içkilere şarab denilir. Bu içkiler sarhoşluk veriyorsa haramdırlar. Yukarda da geçtiği gibi cumhurun mezhebi budur.
Hadîste mısırdan, baldan, arpadan ve daha başka şeylerden yapılan içkinin şarab olduğunu nefiy yoktur. Bu lâfızlarla bu içkilerin hepsinin şarab ve haram olduğunu bildiren sahih hadîsler sabit olmuştur.
Bu hadîste üzüme bağ denilmiştir. Sahih rivayette ise bundan 'nehiy buyurulmuştur. Binâenaleyh bu mânâda kullanılışı içki yasak edilmezden Önce olması ihtimali vardır. Bir ihtimal de onu cevazı bildirmek için kullanılmış olmasıdır. Şu halde ondan nehiy buyurması haram kılmak için değil, keraheti tenzihiye içindir. İhtimal bununla muhâtab olmaları ta'rif içindir. Çünkü onların dilinde ekseriyetle kullanılan malûm söz budur.»
Buna karşı HanefîIer'den Aynî şöyle demiştir : «Ebû Hanife'nin mezhebi şudur : Üzüm şırası kükreyip şiddetlenir de köpüğünü atarsa şarab olur. Üzümden başkalarından yapılan içki hakikî şarap değildir.» Filhakika Hanefîler'e göre rakı, bira, likör gibi içkilerin haram kılındığı nassı kitapla değil, kıyâs yoluyla anlaşıldığından hükümlerinde de az çok değişiklikler vardır. Meselâ : Şarâbın bir damlası had vurmayı icab ederken rakı ve emsalinin damlası değil, ancak sarhoş edecek miktarı had vurmayı gerektirir. Bunların hepsine birden hamr yâni şarab hükmü vermeye imkân yoktur. Çünkü isimlerde kıyas cereyan etmez. Muhalifleri ise bu içkilere kıyas yoluyla şarab ismini vermişlerdir.

5- Kuru Hurma İle Kuru Üzümden Karışık Olarak Nebiz Yapmanın Keraheti Babı

16- (1986) Bize Şeyban b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir b. Hâzini rivayet etti. (Dedi ki) : Ata' b. Ebî Keban'dan dinledim. (Dedi ki) : Bize Câbir b. Abdillah El-Ensârî rivayet etti ki, Peygamber (Sallaltahii Akyni ve Silleni) kuru üzümle kuru hurmanın ve korukla kuru huımanm karıştırılmasını yasak etmiştir.

17- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ata' b. Ebî Rebah'tan, o da Câbir b. Abdillah El-Ensârî'deıı, o da Resûlüllalı (SiiHallalıii Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti ki kuru hurma ile kuru üzümden beraberce nebiz yapılmasını ve olgun hurma ile koruk hurmanın beraberce nebiz yapılmasını yasak etmiştir.

18- (...) Bana Muhammcd b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd İbn-ü Cüreyc'den rivayet etli, H.
Bize îshâk b. İbrahim ile Muhammcd b. Râfi' dâhi rivayet ettiler. Lâfız İbıı-i Râfiî'ndir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Ala' bana şunu söyledi; Ben Câbir b. AbdiHâh'i şöyle derken işittim. Resûiüllah (SaüaUahi Aleyhi ve Sellem):
«Nebîz yapmak için oigun hurma İle koruk hurmayı ve bunu üzümie kuru hurmayı bîr yere toplarnayın buyurdular.

19- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Hakim b. Hizâm'in azatlısı Ebû'z-Zübeyr El-Mekkî'den, o da Câbir b Ab-dillâh El-Ensârî'den, o da 'ResûlüUahfSallaUahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen haber verdi ki: Kuru üzümle kuru hurmanın beraberce nebiz yapılmasını ve koruk hurma ile olgun hurmanın beraberce nebiz yapılmasını yasak etmiştir.

20- (1987) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey', Teymî'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den, naklen

haber verdi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kuru hurma ile kuru üzümün bîr araya karıştırılmasını ve kuru hurma ile koruk hurmanın bir araya karıştırılmasını yasak etmiştir.

21- (...) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Yezîd Ebû Mesleme, Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd :
— ResûlülIah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bize kuru üzümle kuru hurmayı ve koruk hurma ile kuru hurmayı karıştırmamızı yasak etti, demiştir.

(...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamı de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni İbn-i Mufaddal) Ebû Mesleme'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

22- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', İsmail b. Müslim EI-Abdî'den, o da Ebû'I-Mütevekkil En-Nâci'den, da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem):
«Sîzden her kim nebîz içecekse, onu tek başına kuru üzüm olarak yahut tek başına kuru hurma veya tek başına koruk olarak içsin!» buyurdular.

23- (...) Bu hadîsi hana Ebû Bekr b. Ishak dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Müslin EI-Abdî, bu isnadla rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) korukla kuru hurmayı yahut kuru üzümle kuru hurmayı veya kuru üzümle koruk hurmayı karıştırmayı bize yasak etti. Bu hadîste :
«Sizden onu kim içerse...» buyurmuş, Râvi hadîsi Vekî'in hadisi gibi rivayet etmiştir.

24- (1988) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Uleyye rivayet jetti. (Dedi ki) : Bize Hişam-ı Destevâî, Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Abdullah b. Ebî Katade'den, o da bahasından naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : ResûlülIab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Koruk ile olgun hurmadan beraberce nebİz yapmayın! Kuru üzümle kuru hurmadan da beraberce nebiz yapmayın! Bunların her birinden yalnız başına nebiz yapın!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr El-Abdi, Haccâc b. Ebî Osman'dan, o da Yahya b Ebî Kesîr'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

25- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b, Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali (Bu zat İbn-Mübarek'-tır.) Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Katâde'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) :
«Koruk hurma ile olgun hurmadan, beraberce neblz yapmayın! Olgun hurma ile kuru üzümden de beraberce nebİz yapmayın! Lâkin bunların her birinden yalnız başına nebîz yapsn!» buyurmuşlar.
Yahya Abdullah b. Ebî Katâde'ye rasladığım, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bunun gibi rivayette bulunduğunu söylemiş.

(...) Bu hadîsi bana Ebû Bekr h. İshâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin El-Mualîîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesir bu iki isnadla rivayette bulundu. Şu kadar var ki, o olgun hurma ile koruk hurmadan ve kuru hurma ile kuru üzümden» dedi.

26- (...) Bana yine Ebû Bekr b. îshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aifân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ehan El-Attâr rivayet etti (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah h. Ehî Katâde. babasından naklen rivayet etti ki, Nebiyyullah(Sallallahü Aleyhi ve Selle m) kuru hurma ile koruk hurma karışımı içkiden, kuru üzümle kuru hurma karışımından ve koruk hurma ile olgun hurma karışımı içkiden men etmiş ve :
«Her birinden yalnız başına nebiz yeptni» buyurmuşlardır.

(...) Bana Ebû Seleme b. Ahdirrahman dahi Ebû Katâde'den, o da Peygamber (SallaîlahÜ Aleyhi ve Selle m) 'den naklen hu hadîsin mislin rivayet etti.

26- M- (1989) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Küreyb rivayet etti-ler. Lâfız Züheyr'in d ir. (Dediler ki) : Bize Veki', İlerime b. Ammar'dan, o da Ebû Kesîr El-Hanefî'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti.
(Şöyle demiş) :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru üzümle kuru hurmayı ve koruk hurma ile kuru hurmayı yasak etti de :
«Bunların her birinden yalnız basma nebiz yapthr.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana yine Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haşim b. Kasım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime b. Ammâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Abdirrahman b. Üzeyne —ki hu zât Ebû Kesir El-Guberî'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hüreyre rivayet etti. (Dedi ki) : ResûIüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular...» Râvi yukarki hadîsin mislini rivayet etmiştir.

27- (1990) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Mushir, Şeyb'ânî'den, o da Habîb'den, o da Saîd b Cübeyr'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Seîlem) kuru hurma ile kuru üzümün bir araya karıştırılmasını ve koruk hurma ile kuru hurmanın bir araya karıştırılmasını yasak etti. Ve Curaş ahâlisine mektup yazarak onları kuru hurma ile kuru Üzümü karıştırmaktan men etti.

(...) Bana bu hadîsi Velıb b. Bakiyye de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haüd (yâni Tahhan) Şeybânî'den bu isnadla kuru hurma ile kuru üzüm hakkında haber verdi. Ama koruk hurma ile kuru hurmayı anmadı.

28- (1991) Bana Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Musa b. Ukbe, Nâfi'den, o da İbn-i Ömer?den naklen haber verdi ki, şöyle diyormuş:
Gerçekten koruk hurma ile olgun hurmanın beraberce ve kuru hurma ile kuru Üzümün beraberce nebiz yapılması yasak edildi.

29- (...) Bana Ebû Bekr b. İshak dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Musa b. Ukbe, Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den, naklen haber verdi ki, şöyle demiş :
Gerçekten koruk hurma ile olgun hu/mamn beraberce ve kuru hurma ile kuru üzümün 1 era'-erce nebiz yapılması yasak edildi.
Bu hadîsin Câbir rivayetini Buhârî ile Nesâî «Eş-riie» bahsinde; Ebû Katâde rivayetini Buhârî, Ebû Dâvudve İbn-i Mâce «Eşribe»'de Nesâî «Velîme» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Nebiz : Hurma ve kuru üzümden yapılan bir nevi hoşafdır. Buna lisânımızda bazı yerlerde tükenmez diyorlar ki, muhtelif meyveleri küpe veya fıçıya doldurarak üzerine su koymak suretiyle yapılır. Birkaç gün bekledikten sonra tükenmez kemâle gelir, Meyvalarm tadı ve ekşisi suya çıkarak içilmesi hoş bir şerbet olur. îşte bu rivayetlerde bahsedilen ne-bîz budur. Görülüyor ki, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seilem) iki nev'i bir araya karıştırarak nebiz yapmayı yasak etmiştir. Kuru hurma ile kuru üzüm, kuru hurma ile yaş hurma, kuru hurma ile koruk hurma, yaş hurma ile koruk hurma karıştırılmıyacak, bunlardan yalnız bir tanesinden, meselâ; yalnız kuru hurmadan yahut yalnız kuru üzümden nebiz yapılabilecektir. Bunun sebebini ulemâ şöyle izah etmişlerdir : İki cins bir yere karıştırılınca tadı değişmeden hemen sarhoş etme hassası meydana çıkar, içeii kimse onu müskir değil (sarhoş etmez), zannederek bilmeden içki içmiş olur. Buradaki yasaklama hakkında Nevevî şunları söylemiştir : «Bizim mezhebimizle cumhurun mezhebine göre buradaki nehiy keraheti tenzîhiyye içindir. Sarhoşluk vermedikçe nebîzi içmek haram değildir. Cumhur ulemâ buna kaildir. Mâli kiler 'den bazısı haram olduğunu söylemiştir. Ebû Hanife ile bir rivayette Ebû Yûsuf: «Bunda bir kerahet ve bir beis yoktur. Çünkü tek başına bir ne-vî'den yapıldığında içilmesi helâl olan nebiz başka nev'ile karıştırıldığı zaman da helâldir.» demişlerdir. Cumhur, Ebû Hanîfe'nin bu sözünü reddetmiş: Bu şeriat sahibine muhalefettir, demişlerdir. Filhakika bunu yasaklayan sahih ve sarih hadîsler rivayet olunmuştur. Haram değilse mekruh olur.»
Hânefî1er'den Aynî de şöyle demektedir : «Bu babda birkaç kavil vardır. Birinci kavle göre iki nev'i karıştırılarak yapılan nebiz haramdır. Bu kavil Ebû Musa El-Ensârî, Enes, Câbir, Ebû Saîd (Radiyallahu anh) hazeratı ile tabiinden Atâ ' ve Tavus 'dan rivayet olmuştur. İmam Mâlik ile İmam Şâfiî, İmam Ahmed, îshak ve Ebû Sevr'in mezhebleri de budur. İkinci kavle göre iki nevî'den yapılan karışımın sadece ne-biz yapılması haramdır. Nebiz olduktan sonra hiç bir şey diğerinden fark edilmez. Bu anlaşılmaz kavil bazı Mâliki1er'den rivayet olunmuştur. Üçüncü kavle göre bu rivâyetlerdeki nehiy tenzih mânâsına hamledü-miştir. -Sarhoş etmedikçe haram sayılmaz. Nevevî'nin Şafiî1er'in ve cumhurun mezhebi olarak gösterdiği kavil budur. Dördüncü kavle göre kuru üzüm nebizi ile kuru hurma nebizini karıştırarak içmekte beis.yoktur. Nehiy ancak beraberce nebiz yapılmaları hususundadır. Çünkü bunlardan biri diğerini takviye eder. Bu kavil Leys'den rivayet olmuştur. Beşinci kavle göre bu hususta hiç bir kerahet ve hiç bir beis yoktur. Ebû Hanîfe ile bir rivayette Ebû Yûsuf 'un kavilleri budur. Nevevî cumhurun bu kavli reddettiğini ve bunun şeriat sahibine muhalefet demek olduğunu söylediklerini kaydetmiş ve : Bundan nehiy hususunda sahih ve sarih hadîsler sabit olmuştur. Haram olmazsa mekruh olur, demiştir.
Ben derim ki, bu yaptıkları bundan daha çok büyük bir imama karşı pek kötü bir cüretkârlıktır. Ebû Hanîfe bunu kendi reyiyle söylememiştir. Onun bu hususta mesnedi bir takım hadislerdir...» Bundan sonra Aynî her türlü nebizin helâl olduğunu bildiren üç hadîs rivayet etmiştir. Bunların birinde Safıyye binti Atıyye şöyle demektedir : «Abdü'1-Kays kabilesinden bazı kadınlarla birlikte Âişe (Radiyullakü anha) 'nın yanma girmiş, kendisine kuru hurma İîe kuru üzümden sual açtık da şunları söyledi: Ben bir avuç kuru hurma, bir avuç da kuru üzüm alır, bunları bir kaba koyar, yumuşatırdım. Sonra bu nebizi Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'e sunardım.» Ayni bu hadîslerin istidlale elverişli olduklarını göstermek için râvilerden de bahsetmiştir.
Bazı rivayetlerde zikri geçen Zehv: Kızarmaya ve sararmaya başlamış hurma mânâsına gelir.
Curaş : Yemen'de bir beldenin ismidir.

6-Alüzeffel Dübba Hantem ve Nekir Denilen Kaplarda Nebiz Yapmaktan Nehy Edilmesi Bunun Nesh Edildiğini ve Sarhoşluk Vermedikçe Bugün Helal Olduğunu Beyan Babı

30- (1992) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys İbn-i Şibab'dan, o da Enes b. Mâiik'den naklen rivayet etti. Enes habe vermiş ki. Rusûlüîlah (Salk-llahü Aleyhi ve Seliem) müzeffei ve dübba' (denilen kapîar)'da nebiz yapılmasmı yasak etmiş.

31- (...) Bana Amr'un-Nakıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sü£-yân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Enes b. Mâiik'den nakîen rivayet etti ki Resûlüllah (Sullaiia/üi Aleyhi ve SeHem, cîübbs' ve müzellelde nebiz yapılmasını yasak etmiş.

(1993) Dedi ki : Ona Ebû Seleme de haber vermiş ki, Ebû Küreyre'yi şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): «Dübbâ' ile müzeffefte nebîz yapmayın!» buyurdular. Sonra Ebû Hü-reyre: «Hantemlerden de sakının!» demiş.

32- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Satlaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, müzeffet, hantem ve nekîr (denilen kaplan kullanmak)'dan nehiy buyurmuş.
Bâvi diyor ki: Ebû Hüreyre'ye : Hantem nedir? diye soruldu.
— Yeşil küplerdir, cevabını verdi.

33- (...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nuh b. Kays haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbn-i Avn, Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve SeUem) Abdul-Kays heyetine :
«Sİzi dübbâ', hanîem, nekîr ve mukayyer'den men ediyorum. Hantem ağzı kesilmiş küptür. Lâkin tulumundan iç ve ağzını bağla!» buyurmuşlar.

34- (1994) Bize Said b. Arar El-Eş'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir rivayet etti. H.
Bana Bişr b. Hâlid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni, Ibn-i Ca'fer) Şu'be'den naklen haber verdi. Bu râvilerin heps A'meş'den, o da İbrahim Et-Teymî'den, o da Haris b. Süveyd'den, o da Ali'den naklen rivayet etmişlerdir. Ali şöyle demiş : Resûlüliah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dübbâ' ile müzeffetde nebiz yapılmasını yasak etti. Bu Cerir'in hadîsidir.
Abser ile Şu'be'nin hadîslerinde ise: «Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dübbâ' ile müzeffetden nehiy buyurdu.» ifadesi vardır.

35- (1995) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim ikisi birden Cerir'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Cerir Mansûr'dan, o da İbrahim'den naklen rivayet etti. İbrahim şöyle demiş. Esved'e : Sen Ünı-mü'l-Mü'minine hangi kab içinde nebiz yapmanın mekruh olacağını sordun mu? Dedim.
— Evet! dedim ki: Ey Müzminlerin Annesi! Bana Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in hangi kabm içinde neîiiz yapmaktan nehiy buyurduğunu haber ver!
— Biz ehî-i beyti dübba' ile müzeffetde nebiz yapmaktan men etti, dedi.
İbrahim demiş ki : Esved'e, Hantem'Ie Cerri anmadı mı? diye sordum.
— Ben sana ancak işittiğimi söylüyorum. İşitmediğim şeyi de sana söyüyeyim mi? dedi.

36- (...) Bize Saîd b. Amr El-Eşasîde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser, Ameş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da ÂİŞe'den naklen haber verdi ki: Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dübbâ' ile müzef-fetden nehiy buyurmuş.

(...) Bana Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (Bu zât Kattandır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân ile Şu'be rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mansûr ile Süleyman ve Hammâd, İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'dcıı, o da Peygamber (Saüal·ahii Aleyhi ve Setlem)'dea naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

37- (...) Bize Şey ban b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kaasıra (yâni İbn-i Fadl) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sümame b. Hazn El îvu-şeyrî rivayet etti. (Dedi ki) : Aişe'ye rastladım da, ona mebizi sordum. O da S.ana rivayet etti kî, Abdu'1-Kays hey'eti Peygamber (Sallallahü Aleyh; ve Setle/)i)'e gelerek kendisine nebizin hükmünü sormuşlar da onlara dübbâ', nekîr, müzeffet ve haııtem de ne!: iz yapmaktan nehiy buyurmuş.

38- (...) Bize Ya'kub b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Süveyd, Muâze'den, o da Aişe'den, naklen rivayet etti. (Şöyle demi?) : ResûlüMah (Sailalîahü Aleyhi ve Selieıni dübbâ', hantem, nekîr ve müzefi'et'den nehiy buyurdu.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim dalıi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdül Vehhab Es-Sekafî haber verdi. (Dedi ki) : Bize İshâk b Süveyd bu isnadla rivayette bulundu. Yalnız o, müzeffet'in yerine mukay-yer'i koydu.

39- (17) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abbâd b, Abbâd, Ebû Cemre'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi. H.
Bize Hanef b. Hişânı da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Cemre'den rivayet etti. (Demiş ki) : İbn-i Abbâs'ı şunı söylerken işittim. Abdul Kays hey'eti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in yanma geldi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) onlara) :
«Sizi dübbâ', hantem, nekîr ve mukayyer'den nehy ediyorum!» buyurdular.
Hammad'ın hadîsinde mukayyer'in yerine müzeffet'i koymuştur.

40- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir, Şeybânî'den, o da Habîb'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Seliem) dübbâ' ile hantem, müzeffet ve nekîr'den nehiy buyurdular.

41- (...) Bize yine Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl, Habib b. Ebî Amra'dan, o da Saîd b Cübeyr'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) dübbâ' ile hantem, müzeffet ve nekîr'den, bir de koruk hurma ile olgunlaşmaya başlamış hurmayı karıştırmaktan nehiy buyurdular.

42- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdî Şu'be'den, o da Yahya El-Behrânî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbn-i Abbâs'dan işittim. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muham-med b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Yahya h. Ehî Ömer[2] den, o da İbn-i Abbas'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) dübbâ', nekîr ve müzeffet'den nelıîy buyurdu.

43- (1996) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey', Teymî'den nakien haber verdi. H.
Bize Yahya b. Eyyûb da rivayet etîi. (Dedi ki) : Bize İbn-İ Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) :. Bize Süleyman Et-Teymî Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen haber verdi ki, Eesûlüllah {Saİiaüahü Aleyhi ve Seliem) küplerde nebîz yapılmasını yasak etmiş.

44- (...) Bize Yahya b. Eyyûb rivâyeL etli. vDedi ki) : BİZe İbn-i Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd h. Ebî Arûbe Katâde'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi ki : Resûlüllah (SallallcJm Aleyhi ve Selle/n) dübbâ', hanlem, nekîr ve miizeffeften nehiy buyurmuş.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişam rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana babam, Katâde'den hu isnadla rivayet etti ki, NebiyyulİIah (SalUıllahü Aleyhi ve Selle m) nebiz yapılmasından nehiy buyurmuş.
Râvi yukarki hadîsin mislini söylemiştir.

45- (...) Bize Nasr b. Ali El-Cehdami dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana El-Müsennâ (yâni İbn-i Saîd Ehû'I-MütevekkîI'den, o da Ebû Saîd'dcn, naklen rivayet etti.
Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Han-tem'e, dühbâ' ve nekîrden içmeyi yasak etti.

46- (1997) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyfce ile Süreye b. Yûnus rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Mervân b. Muâviye Man-sûr b. Hayyan'daıı, o da Saîd b. Cübeyr'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : İhn-ü Ömer'le İbn-i Ahbâs'a şehadet ederim ki, bunlaı Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dübbâ'. haııtem, müzeffet ve nekîr'den nehiy buyurduğuna şahit olmuşlardır.

47- (...) Bize Şeyban b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir (yâni İbn-i Hâzim) rivayet etti. Dedi ki) : Bize Ya'la b. Hâkim, Saîd b Cübeyr'den rivayet etti. Saîd şöyle demiş : İbni Ömer'e küp nebizini sordum da :
— Resûlüliah (Sailal'ahü Aleyhi ve Sellem) küp nebizini haram kıldı, dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbâs'a geldim. Ve İbn-i Ömer'in ne dediğini işitmiyor musun? dedim.
— Ne diyor? dedi.
— Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi \e Sellem) 'in küp nebizini haram kıldığını söyledi, dedim. O da :
— İbn-i Ömer doğru söylemiş. Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küp nebizini haram kıldı, dedi. Ben :
— Bu küp nebizi nedir? dîye sordum.
— Çamurdan yapılan her şeydir, cevabını verdi.

48- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâ-fi'den dinlediğim. Onun da İhn-i Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) gazalarının birinde cemaata hutbe okumuş... İbn-i Ömer (Demiş ki) : Ben ona doğru geldim. Fakat ben yanına varmadan oradan ayrıldı. (Oradakilere) :
— Ne söyledi? diye sordum.
— Dübbâ' ile müzeffet'de nebiz yapılmasını yasak etti, dediler.

49- (...) Bize Kuteybe ile İbn-i Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Ebû'r-Rabî ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti. Bunların hepsi Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize İbn-i Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. H.
Bİze İbn-i Müsennâ ile İbn-i Ebî Ömer dahî Sekafî'den, o da Yahya b. Saîd'den naklen rivayet ettiler. H.
Bİze Muhammed b. Kâfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (yâni İbn-i Osman) haber verdi. H.
Bana Harun El-Eyli de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İfcn-i Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Üsâme haber verdi. Bu râvilerin hepsi Nâfi' den, o da İbn-i Ömer'den naklen Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Ama «gazalarının birinde» ifâdesini Mâlik i!e Üsâme'den başkaları anmamıştır.

50- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Sabit'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : İbn-i Ömer'e
Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) küp ner izini yasak etti mi? diye sordum.
— Öyle söylerler, dedi.
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu yasak etti mi? dedim.
— Öyle söylerler, dedi.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Et-Teymı Tâvüs'dan rivayet etti.
(Demiş ki) : Bir adam İbn-i Ömere Nebiyyullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) küp nebizini yasak etti mi? diye sordu. İbn-i Ömer:
—- Evet! cevâbını verdi.
Bundan sonra Tavus : Vallahi ben bunu ondan işittim, demiş.

51- (...) Bana Muhammed b. Kâfi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana İbn-i Tavus, babasından, o da İbn-i Ömerden naklen haber verdi ki: İbn-i Ömer'e bir adam gelerek:
Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) küp ile dübbâ'da nebiz yapılmasını yasak etti mi? diye sormuş. İbn-i Ömer: — Evet! cevâbm vermiş.

52- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Abdullah b. Tavus, babasından, o da İbn-i Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küp ve dÜbbâ'dan nehiy buyurmuş.

53- (...) Bize Amr'un-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, İbrahim b. Meysera'dan naklen rivayet etti ki: Kendisi Tâ vus'u şöyle derken işitmiş:
îbn-i Ömer'in yanında oturuyordum. Derken ona bir adam gelerek:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küp, dübbâ' ve müzeffet ne-bizini yasak etti mi? diye sordu. İbn-i Ömer :
— Evet! cevâbını verdi.

54- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbn-i Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Muharîb b. Disar'dan rivayet etti, (Demiş ki) : Ben İbn-i Ömer'i şunu söylerken işittim:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hantem, dübbâ' ve müzeffet'den nehiy buyurdu- Ben onu birkaç defa dinledim.

(...) Bize Saıd b. Amr El-Eş'asî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-ser, Şeybânî'den, o da Muharip b. Disar'dan, o da İbn-i Ömer'den, o da Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Selleml'den naklen tu hadîsin mislim haber verdi.
İbn-i Disar: «Zannederim İbn-i Ömer nekîr'den de dedi.» demiş.

55- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbn-i Beşşar rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ukbe b. Hureys'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbni Ömer'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Selle: n küp, dübbâ1 ve müzeffet'den nehiy buyurdu da:
«Tulumlarda nebiz yapın!» buyurdular.

56- („...) Bize yuıe JVluuammed o. iVlusenna rivayet exu, (Ueaı ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Cebele'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbn-i Ömer'i şunu rivayet ederken dinledim. (Dedi ki): Kesûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) hanteme'den nehiy buyurdu. Ben:
— Bu hanteme nedir? dedim.
— Küptür, cevâbını verdi.

57- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Amr b. Mürre'den rivayet etti (Demiş ki) : Bana Zâzân rivayet etti. (Dedi ki) : İbn-i Ömer'e : Bana Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellemyin meşrubattan senin dilinle neyi yasak ettiğini söyle! Ve bunu bana bizim dilimizle açıkla! Çünkü sizin bizim dilimizden başka bir diliniz var, dedim. Bunun üzerine şunu söyledi:
— Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selle m) hantemden nehiy buyurdu. Bu küptür. Dübbâ'dan da nehiy buyurdu. Bu kabaktır. Müzeffet'den de nehiy buyurdu. Bu ziftli kabdır. Nekîr'den de nehiy buyurdu. Bu da iyice kabuğu soyulan ve güzelce içi oyulan hurma ağacıdır. Ve tulumlarda nebiz yapmayı emir buyurdu, dedi.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile îbn-i Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnâdla rivayet etti.

58- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Yezid b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulhahk b. Seleme haber verdi. (Dedi ki) : Saîd b. Müseyyeb'i şunu söylerken işittim. Ben Abdullah b. Ömer'i şu minberin yanında —Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'în minberine işaret etmiş— şöyle derken işittim;
Abdü'l-Kays'ın hey'eti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern)'e gelerek ona meşrubatı sordular. O da kendilerini dübbâ', nekîr ve hantem'den nehiy buyurdular. (Râvi Abdûl Hâlık diyor ki) :
Bunun üzerine ben Saîd'e : Yâ Ebâ Muhammedi Müzeffet'den nehiy buyurmadı mı? dedim. Zannetti ki onu unuttu. Saîd:
O gün bunu ben Abdullah b. Ömer'den işitmedim, dedi. Gerçekten (Abdullah da müzeffetde nebiz yapmaktan) hoşlanmıyordu.

59- (1998) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize 2ü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Elbu'z-Zübeyr rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbır ile İbn~i Ömer'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nekîr, müzefiet ve dübbâ'dan nehiy buyurmuş.

60- (...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrezaâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, İbn-i Ömer'i şunu söylerken işitmiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i küp dubbâ' ve zeffet'den nehiy buyururken işittim.

(...) Ebû'z-Zübeyr (Demiş ki) : Ben Câbir b. Abdullah'ı da «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küp, müzeffet ve nekîr'i yasak etti» derken işittim.

(1999)- Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Seilem) kendisine içinde nebiz yapılacak bîr şey bulamazsa, kendisine taştan bir çanak içinde nebiz yapılırdı.

61- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi ki: Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) 'e taştan bir çanak içinde nebiz yapılır mış.

62- (...) Bize Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş : bulamazlarsa kendisine taştan bir çanak içinde nebiz yapılırdı. Cemâat-Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) için tulumda nebiz yapılırdı. Tulum tan biri Ebû'z-Zübeyr'e —Ben de işittiğim halde— :
— Taştan mı? dedi. Ebû'z-Zübeyr:
— Taştan! cevâbını verdi.

63- (977) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Fudayl rivayet etti (Ebû Bekr, Ebû Sinan'dan dedi: İbn-i Müsennâ ise : Dırara b. Mürre'den, dedi.) O da Muharib'den, o dü İbn-i Büreyde'den, o da bahasından naklen rivayet etmiştir. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dırar b. Mürre Ebû Sinan, Muharip b. Disar'dan, o da Abdullah b. Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)ı
«Ben sizi tulumdan başka kablardan neb'ız içmekten nehy ettim. Artık bütün tulumlardan için ama sarhoşluk veren şey içmeyin!» buyurdular.

64- (...) Bize Haccâc b. Zâlim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dah-hâk b. Mahled, Süfyân'dan, o da Alkame b. Mersed'den, o da İbn-Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben sizi kaplardan nehy ettim. Gerçekten kaplar —yahut kab— bir şeyi ne helâl kılar, ne harami Her sarhoşluk veren şey haramdır.» buyurmuşlar.

65- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Muarrif b. Vâsıl'dan, o da Muharib b. Disar'dan, o da İbn-Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben sizi deri kaplardan meşrubat içmekten nehy etmiştim. Artık her kabdan için! Elverir ki, sarhoşluk veren bir şey içmeyin!:) buyurdular.

66- (2000) Bize Ebû Bekr b. Em Şeyhe ile İbn-i EM Ömer de rivayet ettiler. Lâfız İbn-i Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyâı Süleyman Ahvel'den, o da Mücahid'den, o da Ebû ivazdan, o da Abdullah b. Amr'dan[3] naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaplardan nebizi yasak edince ashab : (Deriden tulumu) herkes bulamaz ki!., dediler. Bunun üzerine müzeffetten gayri küpler hakkında kendilerine ruhsat verdi.
Bu babın Enes, Alî, Âişe ve Abdullah b. Amr (Radiyaliahu anh) rivayetlerini Buhârî «Kitâbu'l-Eşribe»'de İbni Abbâs rivayetini «zekât» bahsinde tahrîc ettiği gibi, Abdullah b. Amr rivayetini Ebû Dâvûd ile Nesâî, Hz. A1i rivayetini Nesâî «Kitabu'l-Eşribe»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Bu babın şerhi ve zikredilen muhtelif kaplarda nebiz yapmanın hükmü iman bahsinde görülmüştü. Tekrar edelim ki, burada zikri geçen kaplardan nebiz içmek İslâmiyetm ilk zamanlarında yasak edilmişti. Çünkü herhangi bir meyve şırasının bu kaplardan birinde şarab olmayacağından kimse emin değildi. Çok defa bir insan bunlardaki şıranın içki olmadığını zannederek bilmeden sarhoş olabilirdi. İçki de yeni haram kılınmıştı. Bundan dolayı yalnız tulumlara konulan nebizîn içilmesine müsaade edilmişti. Çünkü bunlardaki nebiz kolay kolay içki olmaz, içki olduğu zaman da tulum patlar bu suretle içindekinin hâli belli olurdu. Aradan uzun zaman geçip içkinin haram kılındığı her tarafa yayıldıktan ve bu bütün müslü-manların kalblerine yerleştikten sonra bu hüküm kaldırılarak deriden olsun, toprak veya ağaçtan yapılsın bütün kaplara nebiz konulmasına müsaade buyurulmuştur.
İbn-i Ömer hazretlerine küplere nebiz konmanın yasak edildiği sorulduğu vakit «Öyle diyorlar...» diye cevap vermesi, zahire göre bu nehyi inkârdır. Fakat diğer rivayette aynı suale : «Evet, yasak edildi...» diye cevap vermiştir. Bu iki rivayetin arası şöyle bulunur : İbn-i Ömer (Radiyallahu anh) evvelâ Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) 'in bu işi yasak ettiğini unutmuş; onun için inkâr etmiştir. Sonra hatırlayınca «Evet» demiştir. Hz. Câbir rivayetinde «Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Setu1 m)'e taştan bir çanak içinde nebiz yapılırdı» denilmesi, yasak hükmünün kaldırıldığına, bundan böyle testi ve kabağa, ziftli ve katranlı kab-lara hatta onlardan daha kesif olan taştan yapılma çanaklara bile meyve şıroliir.rjn envai konulabileceğine açık delildir.
Müs1im'in Haccâc b. Şâir 'den rivayet ettiği altmış dört nUMârah hadîs hakkında Kaadî Iyâz şunları söylemiştir : «Bu rivâyetle râvilerin biri tarafından değişiklik yapılmıştır. Doğrusu şöyledir: Ben size deri kaplardan maada bütün kaplara meşrubat koymanızı yasak etmiştim. Demek oİuyor ki, ibareden istisna edatı olan «illâ» atılmıştır. Fakat bu edat mutlaka lâzımdır.»
Kaadî Iyâz bundan önceki rivayette de değişiklik yapıldığını söylemiştir. Ona göre ibarenin sahih şekli «Arlık bütün tulumlardan için!» değil; «Artık bütün kablardan içini» dir. Çünkü deri kablardan içmek zâten mubah1;. O anda mubah kılınan tulumlar değil; taş. toprak vesâire-den yapılan diğer kaplardı.
Hâsılı Resûlüilah (Süliaiuıhü Aleyh: ve Sellem/hn eski hükmü nesh eden buradaki beyanatından anlaşılıyor ki, kablar sarhoş eder endişesi ile yasak edumiştir. Onlara çeşitli meyve nebizlerinin bir neviden yahut karışık nevilerden konmasının hükümde tesiri yoktur. Binâenaleyh karışık cinslerden yapılan nebizin içilmesine cevaz veren İmam Âzam'a ve başkalarına bu kabda yapılan itiraz haksızdır. Mezheb taassubundan ileri gelmektedir.
Babımızın son hadîsinde «MÜzeffetten gayri küpler hakkında kendilerine ruhsat verdi...» cümlesi kendilerine evvelâ müzeffet denilen ziftli küpten başka küpler hakkında ruhsat verdiğine, sonradan bu ruhsatı bü-uu\ kaplara teşmil ettiğine hamledilmiştir.

7- Her Sarhoşluk Veren Şeyin Şarab ve Her Şarabın Haram Olduğunu Beyan Babı

67- (2001) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbn-i Şihab'dan dinlediğim, onun da Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudu: Âişe demiş ki: Resûlüllah (Sallalıahü Aleyhi ve Sellem)'e bal şerbetinin hükmü soruldu da:
«Sarhoşluk veren her İçki haramdır.» buyurdular.

68- (...) Bana Harmele b. Yahya Et-Tücîbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbn-i Şihâb'-dan, o da Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan naklen haber verdi ki: Ebû Seleme Âişe'yi şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bal şerbetinin hükmü soruldu da, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem):
«Sarhoşluk veren her içki haramdır.» buyurdular.

69- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansûr, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Amr'un-Nâkıd ve Züheyr b. Harb hep birden İbn-i Uyeyne'den rivayet ettiler. H.
Bize Hasan El-Hulvânî ile Abd b. Humeyd de Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize babam Sâlih'den rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Süfyân'la Salih'in hadîslerinde «bal şerbeti soruldu» cümlesi yoktur. Bu cümle Ma'mer'in hadîsinde vardır. Salih'in hadîsinde Âişe'nin Resûlüllah (Sallüllahü Aleyhi ve Seliem)'in :
«Her sarhoşluk veren içki haramdır.» buyururken işitmesi vardır.

70- (1733) Bize Kuteybe b. Saîd ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Veki', Şube'den, o da Saîd b. Ebî Bürde'den, o da babasından, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Muâz b. Cebel'le beni Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Seliem) Yemen'e gönderdi. Ben :
— Yâ Resulallah! Bizim memlekette bir içki vardır, ona bira derler. Arpadan yapılır. Bir içki de vardır ki, ona bit' derler. Baldan olur, dedim. Bunun üzerine :
«Sarhoş eden her şey haramdır.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abbad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Amr'dan rivayet etti. O da Saîd b. EH Bürde'den, o da babasından, o

da dedesinden dinlemiş ki, Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Seliem) dedesi ile Muaz'i Yemen'e göndermiş ve kendilerine:
«Tebşîr edin ve kolaylaştırın; öğretin, nefret ettirmeyin!» buyurmuşlar. Zannederim «Uyuşun» da buyurmuş. Râvi diyor ki': O gittiği zaman Ebû Musa dönerek:
— Yâ Resulallah! Onların I: a idari yapma bir içkisi var ki, tutunun-caya kadar pişirilir. Bir de bira vardır ki, arpadan yapılır, dedi. Bunun üzerine Kesûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Seliem) ı
«Namazdan sarhoş eden her şey haramdır.» buyurdular.

71- (...) Bize İshâk b. İbrahim İle Muhammed b. Ahmed b. Ebî Hanef de rivayet ettiler. Lâfız îbn-î Ebî Hanefindir. (Dediler ki) : Biz Zekeriyya b. Adiyy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah —Bu zât İbn-i Amr'ındır.— Zeyd b. Ebî Üleyse'den, o da Saîd b. Eb Bürde'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Bürde babasından rivayet etti. Babası şöyle demiş: ResûİüIlab. (SaUallahü Aleyhi v Sellem) beni Muaz'la birlikte Yemen'e gönderdi de :
«İnsanları davet edin ama tebşir edin, nefreî ettirmeyin! Kolaylaştırın, güçleştirmeyİn!» buyurdular. Ben :
— Yâ Resûlallah! Bize iki İçki hakkında fetva ver. Biz bunları Ye-men'de yapıyorduk. Biri bit'dir. Bu baldandır. Şiddetlenînceye kadar ne-biz yapılır. Diğeri biradır. Bu darıdan ve arpadandır. Şiddeîleninceye kadar nebîz yapılır, dedim. Kesûlülîah (SaUaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e Cevâ-miu'I-Kelim mühürleriyle verilmişti.
«Ben namazdan sarhoş eden her müskiri yasak ediyorum :: buyurdular.

72- (2002) Bize Kuteybe b. Saîd rivâyei etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dül-aziz (yâni Deraverdi) Umara b. Gaziyye'den, o da Ebû'z-Zübeyr'den o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, bir adam Ceyşan'dan gelmiş. (Cey-şan Yemen'dedir) ve Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve SeUemj'e, memleketlerinde içtikleri darıdan yapılan bira denilen bir içkinin hükmünü sormuş. Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Selle m) de:
«Sarhoşluk verir mi o?» diye sormuş. Adam:
— Evet! cevâbını vermiş. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seİlem): «Her sarhoşluk veren şey haramdır. Müskirat içene Tıyneîu'l-Habâl
sunacağına Allah (Azze ve Cette) 'nin ahdi vardır.» buyurmuşlar. Ashâb :
— Ya Resûlallah! Bu Tiynetü'1-Habâ! nedir? diye sormuşlar. «Cehennemliklerin teridir. Yahut Cehennemliklerin usaresidir.» buyurmuşlar.

73- (2003) Bize Ebû'r-Rabî' El-Atekî İle Ebü'I-Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Eyyûb, Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her sarhoşluk veren şey şarabdır. Ve her sarhoşluk veren şey haramdır. Bir kimse şarabı dünyada İçer de ona devam ederek tevbe etmeden ölürse; âhirette onu içmez.» buyurdular.

74- (...) Bize İsbâk b. İbrahim ile Ebû Bekr b. İshâk ikisi birden Ravh b. Ubade'den rivayet ettiler. (Derniş ki) : Bize İbn-i Cüreye rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Musa b. Ukbe Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her sarhoşluk veren şey şarabdır ve her sarhoşluk veren şey haramdır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Salih b. Mismar Es-Sülemî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afcdü'1-Aziz b. Rluttalib, Musa b Ukbe'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

75- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Hatim dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya —Bu zât Kattan'dir— Tebeydul-lah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Nâfi', Ibn-i Ömer'den naklen haber verdi. İbn-i Ömer bunu Peygamber (Sallaücıhü Aleyhi ve Seilem) 'den başka hiç bir kimseden işittiğimi bilmiyorum.
«Her sarhoşluk veren şey şarabdır ve her şarab haramdır.» buyurdular, demiş.
Babımızın Hz. Âişe rivayetini Buharı «Abdest» bahsinde Ebû Dâvud,'Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâcc «Ki-tâbu'l-Eşribe»'de; Ebû Mus hadîsini Buhârî «Kitâbu'l-Meğazî»'de; Abdullah b. Ömer hadîsini Buhârî ile Nesâî «Kitâbu'l-Eşribe»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Nevevî şöyle diyor: «Bu hadîsler açık açık gösteriyor ki, her sarhoşluk veren içki haramdır. Ve şarabdır. Ulemâmız bütün bu şıralardan yapılan içkilere şarab ismi verileceğine ittifak etmişlerdir. Lâkin ekserisi bunun yalnız üzüm suyu hakkında hakikat, diğerlerinde mecaz olduğunu söylemiş. Bir cemâat da hadîslerin zahirine bakarak hakikat olduğunu bildirmişlerdir.»
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîemj'in :
«Sarhoşluk veren her içki haramdır.» hadîsi hakkında Hattâ bî şöyle bir mütalâa dermeyan etmiştir; «Bu hadîste sarhoşluk veren şeyin azı da, çoğu da haram olduğuna delil vardır. Hangi neviden olursa olsun î Çünkü umum sîgasryle. sarhoşluğu doğuran içkinin cinsine işaret edilmiştir. Bu söz «karın doyuran her yemek helâldir.» demeye benzer. Çünkü mânâsı fiilen doyurmasa bile doyurmak şanından olan her yemek helâldır, demektir.» Hattâbî'nin bu mütalâasına karşı allâme Aynî şunları söylüyor :
«Hangi nev'iden olursa olsun sarhoşluk veren içkinin azı da, çoğu da haramdır. Sözü her içki hakkında geçerli değildir. Bu söz yalnız şaraba mahsustur. Çünkü İbn-î Abbâs (Radiyallahu anh) 'dan mevkuf ve merfû' olarak rivayet edilen bir hadîste : «Muayyen olarak haram kılınan şarabdır. Her içkinin sarhoş edeni de haram kılınmıştır.» denilmektedir ki, bu hadis şarabın sarhoş etsin, etmesin; azı da, çoğu da haram olduğunu, başka içkilerin ise ancak sarhoş ettiği zaman haram kılındığını gösterir. Bu meydandadır. Ama Peygamber (SaltaUahü Aleytv ve Sellemyin «Her sarhoşluk veren içki şarabtır. Ve her sarhoş eden içki haramdır...» buyurduğu rivayet edilmiştir dersen, ben de derim ki : Bu hadîse Yahya b. Maîn tan etmiştir. Sahîh olduğunu teslim etsek bile esah kavle göre İbn-i Ömer 'e mevkuftur. Bundan dolayıdır ki, Müslim onu zanla rivayet etmiş : (Ben onu ancak merfû' olarak biliyorum) demiştir. Merfû' olduğunu da teslim etsek hadîsin mânâsı şudur: Çok içildiği zaman sarhoş eden içkinin hükmü, şarabın hükmü gibidir.
Bit': Bal şerbetinden yapılan içkidir. Cevheri bu kelimenin bet' şeklinde de okunduğunu söylemiştir. Yemenliler bunu içer-lermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'e bal şarabının hükmü sorulduğu zaman :
«Sarhoşluk veren her içki haramdır.» diye cevap vermesi; O'nun ce-vâmi-ul-kelîm (yâni, sözü az, Özü çok) sözlerinden sayılır.
Babımız rivayetlerinden birinde : «Resûlüllah (SallaVahü Aleyhi ve Sellem)e cemâmi-ul-kelîm mühürleriyîe verilmişti» deniliyor. Bundan murad bu az sözlere ifade ettirdiği çok mânâların üzerine sanki mühür vuruyordu da bu mânâlar soranların gözünden kaçmıyordu, demektir. Resûlüllah (Sallallahü Aîeyhi ve Sellemf'in :

«Ben namazdan sarhoş eden her müskiri yasak ediyorum.» sözünden murad : Sarhoş ettiği İçin namazdan alıkoyan her içkiyi haram ediyorum, demektir.
Resûlüllah ($allallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Musa ile Muaz'a:
«Tebşir edin ve kolaylaştırın; öğretin, nefret ettirmeyin.» buyurmuş' tur. Buradaki tebşirden murad hayırlı haber vermektir. Tebşirin zıddı in-zardır. Ki, o da kötü haber vermek mânâsına gelir. Hadîsten murad: «Halka Allah Ta âl ânın sevâfcmı rahmet ve ihsanının genişliğini müjdeleyin. Tehdit ve azab nevilerini sayıp dökerek onları korkutmayın ki, yeni müslüman olanlarla bulûğ çağına yaklaşan çocuklar İslama yatışsınlar,»
demektir. Gerçi bir şeyi emir, zıddının nehyini icabeder. O halde «Kolaylaştırın» emrinden sonra «Güçleştirmeyin» diye nehiyde bulunmanın ne faydası vardır? gibi bir sual hatıra gelebilrise de. bunun cevâbı şudur : Evvelâ biz bu kaideyi teslim etmiyoruz. Etsek bile burada maksat zım-nan anlaşılan bir şeyi te'kid için sarahaten beyândır. Şayet «Kolaylaştırın» diyerek bununla iktifa etseydi; kelime nekre olduğu için bir defa kolaylaştırıp bir daha güçlük çıkaran kimseye uyardı. Fakat «Güçleştir-meyin» deyince bütün hallerde güçlük çıkarmak nefyedilmiş olur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«BİR kimse şarabı dünyada İçer de ona devam ederek tevbe etmeden ölürse; âhİrerfe onu içmez.» hadîs-i şerifi o kimsenin Cennete giremiyece-ğinden kinayedir. Çünkü cennete giren, cennet şarabından içecektir. Şu halde hadîs-i şerîf müstehil ile tevil edilir. Yâni Ömrü sarhoşlukla geçip de tevbe etmeden ölen kimsenin cennete girmesi imkânsızdır. Yahut günahları affedilip cennete girse bile, cennetin şarabını canı çekmez mânâsına gelir. «El-Mebârik» nâm eserde : «Denildi ki : Böylesi cennet şarabını arzu etmeyi unutmak; yahut unutmasa bile arzu etmemek suretiyle hakikatte mahrum bırakılacaktır. Bu ise cennet nimetlerinin en şereflisinden mahrum kalmak demek olacağından büyük bir eksikliktir.» deniliyor.

8- Şarab İçip de Tevbe Etmeyen Kimsenin Âhirette Ondan Men Edilmek Suretiyle Cezalandırılması Babı

76- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâ-fi'den dinlediğim, onun da İhn-i Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum. ResûlüHah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim şarabı dünyada içerse, âhirette ondan mahrum bırakılır.» buyurdular.

77- (...) Bize Abdullah fc. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Nâfi'den, o da İbn-İ Ömer'den naklen rivayet etti (Şöyle demiş) :
«Her kim şarabı dünyada içer de ondan tevbe etmezse, âhirette ondan mahrum bırakılır. Ve kendisine sunulmaz.»
Mâlik'e : Bunu ref etti mi? diye sordular.
— Evet! cevâbım verdiler.

78- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullalı b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İbn-i NÜmeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den naklen rivayet etti ki: ResûliiIlah (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem);
«Her kim şarabı dünyada içerse, âhireile onu içmez. Meğer ki, tevbe ede!» buyurmuşlar.

(...) Bize İbn-i Ebî Ömer dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm
(yâni İbtı-i Süleyman El-Mahzumî) İbn-i Cüveyc'den rivayet etti. (Derniş ki) : Bana Musa b. Ukbe, Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den, o d Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Ubeydullah hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Esribe»'de; Nesâî «Eşribe» ve «Velîme» bahislerinde tahrîc etmişlerdir. Hadîs-i şerif şarab içip de tevbe etmeden ölenin cennet şarabından içemiyeceğine delildir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir : Günah işlemek cennete girememeyi icâb etmez. Bu sualin cevabı şudur : Evet icab etmez fakat, cennete girer de onun şarabından içemeyebilir. Çünkü cennet şarabı, cennetin en kıymetli ikram vâsıtalarından biridir. Gerçi cennette nefslerin arzu edeceği her şey mevcut ise de. az evvel beyân ettiğimiz gibi, âsiye bunu istemek unutturulacak yahut unutmasa bile arzu etmeyecektir. Bu da dünyada içki içenlerle içmeyenler bir olmadığını göstermek için onun hakkında bir eksiklik olacaktır.
Kurtubi diyor ki : Hadîsin zahiri bu şarabın onun hakkında ebe-diyyen haram olmasını göstermektedir. Cennete girerse onun bütün meşrubatından içecek yalnız şarabından mahrum kalacak, bununla beraber bir üzüntü duymayacak, içenlere hased etmeyecektir. Bunun hâli alçaklık ve yükseklik hususunda derece sahiplerinin hâli gibi olacaktır. Bir derecede bulunan bir kimse ondan daha yükseğinde bulunmayı arzu etmeyecekse o da cennet şarabını arzu etmeyecektir. Bu onun için bir ceza değildir...»
Hadîs-i şerîf tevbenin büyük günahları örttüğüne de delildir. Bu hususta bütün ulema müttefiktir. Yalnız ehl-i sünnetten kelâm uleması bunun kat'î mi, zanni mi olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
Şâfiîler'e göre zannidir. Hânefîler'e göre ise Allah Teâla Hazretlerinin va'di muktezası tevbenin günahları mahvetmesi kafidir.

9- Şiddetlenmeyen ve Müskir Olmayan Nebizin Mubah Kılınması Babı

79- (2004) Bize UbeyduIIah b. Muaz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Yahya b. Ubey EM Ömer El-Behranî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbn-i Abbâs'ı şunu söylerken işittim :
ResûlüIIah (Sallailahü Aleyhi ve SeilenıJ için akşamın evvelinde nehiz (hoşaf) yapılır. Sabahladığı zaman o günü ve gelecek akşam, ertesi günü ve ertesi gece tâ daha ertesi gün ikindiye kadar onu içerdi. Bir şey kalırsa onu hizmetçiye içirir yahut emir buyurur da dökülürdü.

80- (,..) Bize Muhammet! b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şıı'be Yahya Ei-Bebrâ'den rivayet etti. (Demiş ki) : İbn-i Abbâs'ın yanında nebizin lâfını ettiler de şunu söyledi:' Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir tuluma nebiz yapılırdı. Şu'be şöyle demiş : Pazartesi gecesinde yapılır, artık onu pazartesi ile salı günü ikindiye kadar içerdi. Şayet ondan bîr şey artarsa onu hizmetçiye içirir yahut dökerdi.

81- (...) Bize Ebü Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve İshâk b. İbrahim de rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir'le Ebû Küreyb'indir. (İshâ

«Aherenâ» tâbirini kullandı. Ötekiler «haddesenâ» dediler.) (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye A'meş'den, o da Ebû Ömer'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): KesûliUlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellein) için kuru üzüm ıslatılır. Onu o gün, ertesi gün, daha ertesi gün (yâni) üçüncü günün akşamına kadar içerdi. Sonra emir buyurur da başkasına içirilir yâbut dökülürdü.

82- (...) Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Yahya b. Ebî Ömer'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) ? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tulumda kuru üzüm ıslatılır. Artık onu o gün, ertesi gün ve daha ertesi gün içerdi. Üçüncü günün akşamı oldu mu onu içer ve içirirdi. Şayet bir şey kalırsa onu dökerdi.

83- (...) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Zeyd'den, o da Yabyâ Ebû Ömer Nehâi'den naklen rivayet etti. Yahya şöyle demiş : Bir cemâat İbn-i Abbas'a şarab alıp satmanın ve o hususta ticaret yapmanın hükmünü sordular. İbn-i Abbâs :
— Müslüman mısınız siz? diye sordu.
— Evet! dediler.
— Öyle ise o ahp satmaya ve ticaret yapmaya yaramaz, dedi. Bu sefer kendisine nebizi sordular. O da şunu söyledi:
— Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sefere çıktı. Sonra döndü. Ashabından bâzı kimseler küplere, hurma oymalarına ve kabaklara nebiz kurmuşlardı. O emir vererek bunları döktürdü. Sonra bir tulum hazırlanarak içine kuru üzüm ve su konmasını emir buyurdu. Ve geceden konularak sabahladı. Artık ondan o günü ve gelecek akşam, ertesi günü de ta akşama kadar içti. (Kalanı da) içti ve içirdi. Sabahlayınca emir verdi ve kalanı döküldü.

84- (2005) Bize Şeycan b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kâ-sim (yâni İbn-i Fadl El-Huddânî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sümâm (yâni İbn-i Hazn El-Kuşeyrî) rivayet etti. (Dedi ki) : Âişe'ye rastladım da kendisine nehizin hükmünü sordum. Âişe hemen Habeşli bir câriye çağırarak:
— Buna sor! Çünkü Resûlüllah (Sallahahii Aleyhi ve Sellem)'e nebizi o yapıyordu, dedi. Bunun üzerine Habeşli câriye :
— Ben ona geceden bir tulum içinde nel;iz yapar ve ağzını bağlar onu asardım. Sabahladığı vakit ondan içerdi, dedi.

85- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ Ei-Anesî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulvehhab Es-Sekati, Yûnus'dan, o da Hasan'dan[14], o da annesinden, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir tulum içinde nebiz yapardık. Yukarısı bağlanırdı. Tulumun alt deliği vardı. Biz sabahleyin nebiz yapar, onu akşamleyin içerdi; akşamleyin nebiz yapar, onu sabahleyin içerdi.
Bu hadîsler nebiz yapmanın ve tadı değişip kükremedikçe o nebizi içmenin caiz olduğuna delildir. Nevevî ümmetin bütün ulemâsının bu hususta İcma ettiğini söylüyor.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerine yapılan nebizi üç gün içtikten sonra ya hizmetçiye İçirmesi yahut dökmesi değişip değişmediğinden emin olmadığı içindir. Üç günden sonra nezâheti icabı kendisi içmez, şayet nebizin halinde bir değişiklik yoksa onu hizmetçisine içirir; dökmezdi. Çünkü nebiz israfı haram olan maldı. Eğer bir değişme ve içki alâmeti görürse onu dökerdi. Zira nebiz içki olduktan sonra haram ve necis olurdu. Bu hadîsin îbn-i Abbâs rivayetinde üç güne kadar içerdi; Hz. Âişe rivayetinde ise, sabahleyin hazırlananı akşam içer; akşamleyin hazırlananı sabahleyin içerdi, denilmesi birbirine muhalif sayılmaz. Çünkü bir günde içmek ondan daha fazla da içmeye mani değildir. Bazıları bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuşlardır: İhtimal Hz. Aişe yazın sıcağında yapılan nebizi haber vermiştir. Şiddetli sıcaklarda yapılan nebizin bir gün sonra bozulma ihtimâli vardır. İbn-i Abbâs hadîsi ise kış zamanına mahsustur. Bazıları da Âişe hadîsi ne-bizin azlığına hamlolımur. Az olunca bir günde bitiverir. İbn-i Abbâs hadîsi ise birkaç gün yetecek kadar çok olan nebize hamlolunur, demişlerdir.
Azla': Tulumun dibindeki su akıtacak deliği yâni musluğudur.

86- (2006) Bize Kuteybe h. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûlaziz (yâni İbn-i Ebî Hâzim) Ebû Hazım'dan, o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Sehl şöyle demiş : Ebû Üseyd Es-Sâİd-i zifafında Re-Sûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i davet etti. Karısı o gün hizmetçileri idi. Gelin de girdi. Sehl şöyle demiş:
— Biliyor musunuz ResûlüUah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)'e ne sundu? Onun için geceden bir çanağın içine birkaç hurma ıslattı. Yemeği ye-yince kendisine bunu sundu.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub (yâni İbn-i Abdurrahman) Ebû Hazim'den rivayet etti. (Demiş ki) : »ehl'i dinledim. (Şöyle diyordu) : Ebû Üseyd-i Sâid-i Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellctn)'e gelerek onu davet etti...
Râvi yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuş. Ama «Yemek yedikten onra onu kendisine sundu» dememiştir.

(...) Bana Muhammed b. Sehl Et-Temîmî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni Ebû Gassan) haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hazim, Sehl b. Sa'd'dan îm hadîsi rivayet etti. (Ve şöyle dedi) : «Taştan bir çanak içinde (nebiz yaptı) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemekten kalkınca onu çalkaladı ve kendisine sundu. Bu ona has idi.

88- (2007) Bana yine Muhammed b. Sehl EI-Temİmî ve Ebü Bekr b. İshâk rivayet ettiler. (Ebû Bekr: Bize haber verdi tâbirini kullandı İbn-i Sehl ise : Bize İbn-i Ebî Meryem rivayet etti, dedi.) (Demiş ki) : Bize Muhammed —Bu zat Ebû Gassân İbn-i Mutarrifdir.— haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hazım, Sehl b. Sa'd'dan naklen haber verdi. Sehl (şöyle demiş) : ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Arablardan bir kadının lâfını ettiler. O da Ebû Üseyd'e kadına haber göndermesini emir buyurdu. Ebû Üseyd kadına haber gönderdi. Ve kadın gelerek Benî Sâi-de'nin kal'asma müsafir indi. Derken KesûîüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı ve kadının yanma gelerek içeri girdi. Bir de ne görsün, kadın boynunu eğmiş. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi ile konuşunca kadın:
— Ben senden Allah'a sığınırım, dedi. O da : «Ben seni kenefimden sığındırdım.» dedi.
Bunun üzerine ashafa kadına :
— Bu kim, biliyor musun? dediler. Kadın :
— Hayır! cevâbını verdi.
— Bu Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Selleml'dir* Seni istemeye geldi, dediler. Kadın :
— Ben bu işe yaramaz çıktım, cevâbını verdi.

Sehi demiş ki : O gün Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Hattâ kendisi ve ashabı Benî Sâide'nin çatısı altında oturdular. Sonra Sehl'e:
«Bizi sula!» buyurdular. Sehi: Ben de kendilerine su tası çıkararak ondan sundum.
Ebû Haşim şöyle demiş: «Onun üzerine Sehi o tası bize çıkardı ve ondan su içtik. Bundan sonra Ömer h. Abdîlaziz onu hediyye olarak istedi. O da kendisine onu hediyye etti.» Ebû Bekr fa. İshak'm rivayetinde:
«Bize su ver yâ Sehi!» cümlesi vardır.

89- (2008) Bize Ebû Bekr h. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Sabit'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu tasımla bütün meşrubatı, balı, nebizi, suyu ve sütü sundum.
Sehi hadîsini Buhâri «Nikâh» ve «Eşribe» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Urs: Düğün yemeği demektir.
Aruz : Hem geline, hem güveğiye ıtlak edilen bir kelimedir. Yalnız cem'inde ayrılırlar. Gelin kasdedilirse cem'i «arâis», güveği kasdedilirse «urus» gelir.
Damad Ebû Üseyd'in ismi Mâlik b. Rabîa 'dır. Bedir gazilerinden en son vefat eden odur, denilmiştir. Altmış veya alt-mışbeş tarihinde vefat etmiştir. Gelinin ismi Selâme binti V e h b 'dir. Peygamber (SallalUıhü Aleyhi ve Sellemj'e şerbet sunması tesettür farz kılınmazdan öncedir. Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Allah'a sığman kadına gelince bunun ismi Ümeyme binti Cevn'dir. Arnra binti Cevn diyenler olduğu gibi, Esma olduğunu söyleyenler de vardır. Bu kadının kıssasını evvelce görmüştük. Hulâsası şudur. Ümeyme gayet güzelmiş. Kendisini bazı zevat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize münasip görerek onunla evlendirmek istemişler. Ve bu hususta Rcsûlüllah (SaÜaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den izin alarak kadını Medîne'ye getirmişler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nikâh teklifinde bulununca, kadın; «Ben senden Allah'a sığınırım» demiş, o da kendisini geldiği yere iade etmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir davette bulunanlar gücenmemek şartıyle içlerinden ilmi sağlam veya şerefi ile meşhur bir zâta en güzel yemeklerden hususi ikramda bulunmak caizdir. Nitekim buradaki davette hassaten Resûl-i Ekrem (Saliallahü Aleyhi ve Seilemfe takdim edilen hoşaftan dolayı ashâb-ı kiram pek memnun olmuşlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)!in bu hoşafı içmesi, biri hâne sahibini memnun etmek, diğeri içmekte beis olmadığını göstermek suretiyle iki illete istinad eder.
2- Fitneden emin olmak şartıyle bir kadın kocasına ve onun misafirlerine hizmette bulunabilir.
3- Düğün davetinde sarhoş etmeyen meşrubat içilebilir.
4- Evlenmek isteyen kimse alacağı kıza veya kadına bakabilir.
5- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in eserleriyle leberrük caizdir. Hz. Abdullah İbn-i Ömer onun namaz kıldığı yerleri araştırır. Orada teberrüken namaz kılardı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Ta1ha'ya sakalından kesilen kıllara ashabına dağıtmak üzere, elbisesini de kendine kefen yapsın diye vermiştir. Ashâb-ı kiram Ravza-i Mutahhara 'da namaz kılar, hicret esnasında onun saklandığı mağaraya girer, Abdest suyunu yüzlerine gözlerine sürerlerdi. Onun âsârı ile teberrük etmenin caiz olduğuna uîema ittifak etmişlerdir.

10- Süt İçmenin Cevazı Babı

90- (2009) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshâk'dan, o da Berâ'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş ki) : Ebû Bekri Siddik şunu söyledi. Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seiîem) ile birlikte Mekke'den Medine'ye müteveccihen çıktığımız vakit bir çobanın yanma uğradık. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) susamıştı. Ben kendisine biraz süt sağarak getirdim. Onu içti, ben de razı cldum.
91- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbn-i Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbn-i Müsennâ'nmdır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû İshâk El-Hemdâni'yi şöyle derken işittim. Berâ'ı dinledim. Şunlar söylüyordu. Re-sûlüUah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'den Medine'ye yöneldiği ve kendisini Suraka b. Mâlik b. Cu'ş'un takip ettiği vakit Kesûlülİah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ona beddua etti. Bu sebeple atının ayakları yere battı. Bunun üzerine Sürâka :
— Allah'a benim için dua et! Sana zarar vermİyeceğim, dedi. O da Allah'a dua etti. Derken EesûlülJah (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) susadi. Ve bir koyun çobanının yanma uğradılar.
Ebû Bekr Sıddîk diyor ki: Ben bir tas alarak ona Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) için biraz süt sağdım da kendisine getirdim. O içti, ten de rahat oldum.

92- (168) Bize Muhammed b. Abbâd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız İbni Abtâd'ındır. (Dediler ki) : Bize Ebû Saffan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus, Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : İbn-i Müseyyeb şuna söyledi. Ebû Hüreyre (Dedi ki) : İsrâ' geces Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe ilyada şarabla sütten iki kadeh getirildi. O bunlara bakarak sütü aldı. Bunun üzerine Cibril (Aîeyhisselâm) kendisine şunu söyledi. Seni fjtrata hidayet buyuran Allah'a hanıd olsun. Şarabı aJ-mış olsaydın ümmetin sapardı.

(...) Bana Seleme b. Şebib de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den naklen rivayet etti ki, Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş. Resûlüllah (Saüaliahü Aleyhi ve Sellem)e... getirildi.
Râvi y'ukarki hadîsin mislini rivayet etmiş. Yalnız İlya'y anmamıştır.
Bu hadîsin Ebû Bekr rivayetini Buhâri «Menâkib-i En-sâr» ve «Lukata» bahislerinde Ebû Hüreyre rivayetini «Kitâ-bu't-Tefsir»le «Kitâbu'l-Eşrifce»'de; aynı rivayeti Nesaî «Kitâbu'l-Eşribe»'de tahrîc etmişlerdir. İlya'dan murad : Kudüs 'teki Beyt-i Makdis'tir. Fıtrattan murad ise : İslâmiyettir.
Hz. Ebû Bekr'in : «Onu içti, ben de razı oldum...» sözünden maksadı: İhtiyacına kadar içtiğini gördüm; benim de gönlüm rahat oldu, demektir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre : Ebû Bekr'in sağdığı koyunlar Medîne1i bir çobana ait olup, sahipleri yanlarında yokmuş.

Buradaki Medine sözünden Mekke şehri kastedilmiştir. Bir rivayette koyunların Kureyş'den bir adama ait oldukları bildirilmiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir : Acaba Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) sahibinden izin alınmadan sağılan sütü nasıl içmiştir? Bu suale dört vecihle cevap verilmiştir. Şöyle ki:
1- Koyun sahibi kendisine izin ve emniyet verilmeyen (pasaportsuz) bir gayri müslimdir. Şu halde onun malı izinsiz alınabilir.
2- İhtimal o adamı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tanıdığı için yanma uğramış, sütünü içmeyi kerih görmemiştir.
3- Caiz ki, o zamanın örf ve âdetine göre izinsiz bir bardak süt içmeye herkes için müsaade edilir; bu hususta çobanlara talimat verilirmiş.
4- Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz muztar kalmıştı. Zaruretler ise memnu' olan şeyle mubah kılar.
Hadîsin buradaki rivayetleri muhtasardır. îmam.ı Müslim kitabın başında onun tamamım rivayet etmiştir. Orada da görmüştük ki, Allah Teâla Peygamber-i Zişân'ma sütü tercih etmesini ilham buyurmuş. Bununla ümmetine taltif ve tevfikde bulunmayı dilemiştir. Cebrail (Aleyhisselâm)'ın :
«Seni fıtrata hidâyet buyuran Allah'a hamd olsurj.» sözü hakkında muhtelif kaviller vardır. Onların muhtar olanına göre Cebrail (Aleyhisselâm) 'a netice bildirilmiş; sütü içerse iyi olacak, şarabı tercih ederse ümmeti sapacak denilmiştir. Hadîsin geniş izahı «İsrâ'» bahsinde geçmişti.
Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in açık bir muci-zesidir. İnsanın yeni yeni nimetlere nail oldukça Allah'a hamd etmesinin müstehab oluşu bu hadîsle sabittir.

11- Nebiz İçmek ve Kapları Örtmek Hususunda Bir Bab

93- (2010) Bize Züheyr b. Harb ile Mulıamraed b. Müsennâ ve Ahd b. Humeyd hep birden Ebû Âsım'dan rivayet ettiler. îbn-i Müsennâ dedi ki : Bize Dalıhâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câbi b. Abdillah'i şunu söylerken işitmiş. Bana Ebû Humeyd'i Sâid'i haber verdi. (Dedi ki) : Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemj'e Nakî'den örtülmemiş olduğu halde bir bardak süt getirdim. Bunun üzerine :
«Onu velev üzerine aykırı bir çırpı koymak suretiyle olsun örtseydîn ya!» buyurdular.
Ebû Humeyd : «Tulumların bağlanması ancak geceye mahsus emredilmiş; kapıların kapanması da geceye mahsus emir duyurulmuştu,» demiş.

(...) Bana İbrahim b. Dinar da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc ile Zekeriyya b. İs-hâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. AbdiIlah'ı şunu söylerken işitmiş : Bana Ebû Humeyd Sâid'i haber verdi ki Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir tas süt getirmiş...
Râvi yukarki hadîsin mislini zikretmiştir. Yalnız Zekeriyya Ebû Hu-meyd'in «Geceleyin» dediğini anmamıştır.

94- (2011) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, Âmeş' den, o da Ebû Salih'den, o da Cabir b. AbdiIlah'dan naklen rivayet etti.
(Şöyle demiş): Resûlüllah (Salialahİi Aleyhi ve Sellem)'e birlikte idik. Su istedi ve bir adam :
— Yâ Resûlallah! Sana nebiz sunmayalım mı? dedi. Bunun üzerine : «Hay hay!» buyurdular. Adam hemen koşarak çıktı ve içinde nebiz bulunan bir tas getirdi. Kesûlüllah (Sallahahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu velev üzerine aykırı bir çırpı koymak suretiyle olsun örtseydin ya!» buyurdu ve içti.

95- (...) Bİze Osman b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir Âmeş'den, o da Ebû Süfyân ile Ebû Salih'den, onlar da Câbir'de naklen rivayet etîi. Câbir (şöyle demiş) : Ebû Humeyd denilen bir adam Naki'den bir tas süt getirdi de Resûlüllah (ScüîaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :
«Onu velev üzerine aykırı bir çırpı koymak suretiyle olsun Örtseydin ya!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Eşribe»'de tahrîc etmiştir,
Nakî': Va'dil Akik'de bir yerin ismidir. Eesûlüllalı (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem)in koyun otlatmak için koruduğu yerin burası olduğu söylenir. Ki Medine'den yirmi fersah uzaktadır. Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in kabın üzerine hiç olmazsa aykırı bir çubuk konulmasını emir buyurması, Örtecek başka bir şey bulunmadığına göredir. Ulemâ, kapları Örtme emrinin birçok faideleri olduğunu söylemişlerdir. Bunlardan iki tanesi buradaki hadîslerde varid olmuştur. Biri şeytandan korumaktır. Çünkü şeytan kapak açamaz, bağ çözemez. İkincisi senenin bir gecesinde inen taundan korumaktır. Bunlardan maada pisliklerden korumak, muhtelif sinek ve böceklerden muhafaza gibi faydaları vardır. Zira açık bırakılan kabın içine geceleyin akreb gibi zehirli bir hayvan düşebilir. Bunu bilmeyen kimse kabın içindekini yer veya içerse zehirlenir.
Hz. Ebû Humeyd 'in kapları örtmek geceye mahsustu sözü hadîsin metninden değildir. Nevevî diyor ki : «Ekseri usul ulemasının kavline göre —ki İmam Şafiî ile diğer ulemanın mezhebleri de budur. Sahabinin tefsiri lâfzın zahir olan mânasına muhalif ise hüccet değildir. Bu tefsir konusunda başka müçtehidlerin ona uyması lâzım gelmez. Ama hadîsin zahiri mânâsında sahabinin sözüne muhalif bir şey yok, fakat mücmel olursa bu takdirde sahabinin te'viîine müracaat olunur ve hadîs onun söylediğine hamledilir...
Kapları örtme emri umumîdir. Binâenaleyh râvinin mezhebi ile amel ederek tahsisi kabul etmez. Umum üzere bırakılır.»

12- Kapları Örtmeyi, Tulumları Bağlamayı ve Kapıları Kapamayı Üzerlerine de Besmele Çekmeyi— Uykuya Yatılacağı Zaman Kandil ve Ateşi Söndürmeyi, Akşamdan Sonra Çocuklarla Hayvanların Salinmamasını Emir Babı

96- (2012) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize iVIuhammed b, Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbirden, o da Sesûlüîîah (Sallallahü Aleyhi v Seîleın) den naklen haber yerdi ki, şöyle buyurmuşlar.
«Kaplan örtün! Tulumları bağlayın! Kaplan kapayın! Ve kandilleri söndürün! Çünkü şeytan bağ çözemez kapı açamaz kap da aralayamaz. Eğer biriniz kabının üzerine aykırı bir çırpı koymaktan ve Allah'ın adını anmaktan başka bir çare bulamazsa bunları yapsın. Çünkü küçük fâsık ev sâkinlerinin üzerine evlerini yakar.»
Kuteybe kendi hadîsinde «Kapıları kapayın!» cümlesini anmamıştır.

(...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'z-Zübeyr'den dinlediğim. Onun da Câbir'den, onun da Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ettiği bu hadîsi okudum. Yalnız o:
«Kaplan devirin! Yahut kapları örtün!»demiş; Kapların Üzerine aykırı çırpı koymayı anmamıştır.

(...) Bize Ahmed b. Yûnus dâhi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Züheyr, Câbir'den rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem):
«Kapıyı kapayın!..» buyurdular. Râvi, Leys'in hadîsi gibi nakletmiş tir. Yalnız o:
«Kapları örtün!» demiş. Bir de:
«Ev halkının üzerine elbiselerini yakar!» demiştir.

(...) Bana Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yu-karkilerin hadîsi gibi rivayette bulundu ve :
«Küçük fâsık evi sahiplerinin üzerine yakar.» dedi.

97- (...) Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Bavh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Atâ' haber verdi ki : Câbir b. Abdillah'ı şunu söylerken işitmiş. Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem)'.
«Gece karanlığı bastığı —yahut gecelediğiniz— vakit çocuklarınızı (çıkmaktan) men edin. Çünkü Şeytanlar o zaman dağılır. Gecenin bir kısmı gitti mi onları salın. Kapıları kapayın ve Besmele çekin. Çünkü Şeytan kapalı kapı açamaz. Tulumlarınızı bağlayın ve Besmeie çekin! Kaplarınızı örtün ve Besmele çekin! Kaplarınızın üzerine aykırı bir şey olsun koyun. Kandillerinizi de söndürün!» buyurdular.

(...) Bana yine İslâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki : Bana Amr b. Dinar haber verdi. Kendisi Câhir b. Abdillâh'ı Atâ'nm haber verdiği gibi söylerken işitmiş. Yalnız o :
«Allah (AzzeveCelle)'n'ın ismini anın.» dememiştir.

(...) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Asım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc bu hadîs Afâ' ile Amr b. Dinar'dan Ravh'm rivayeti gibi haber verdi.

98- (2013) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Güneş kavuştuğu vakit yatsının koyu karanlığı gidinceye kadar çocuklarınızla hayvanlarınızı salmayın! Çünkü şeytanlar güneş kavuştuğu zaman yatsının koyu karanlığı gidinceye kadar yayılırlar.» buyurdular.

(...) Bana Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Abdurrahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Zü-heyr'in hadîsi gibi rivayette bulundu.

99- (2014) Bize Amr'un-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâşim b. Kasını rivayet etîi. (Dedi ki) : Bize Ley s b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yezid b. Abdillah b. Üsâme b. Hâd EI-Leysî, Yahya b. Saîd1-den, o da Ca'fer b. Abdillah b. Hakem'den, o da Ka'kaa' b. Hakînı'den, o da Câbir b. AbdiIlah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Ke-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :
«Kabı örtün! Tulumu da bağlayın! Çünkü senede bir gece veba iner. Kapağı olmayan hiç bir kabın yahut üzerinde bağı olmayan hiç bir tulumun yanından geçmez ki, İçine bu vebadan bir şey İnmesin.» buyururken işittim.

(...) Bize Nasr b. Ali El-Cehdamî de rivayet etti. (Dedi kî) : Bana baham rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys b. Sa'd bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o : «Çünkü senede bir gün vardır. O günde veba iner,» demiş; hadîsin sonuna şunu ziyade etmiştir: «Leys dedi ki: Bizde yabancılar bundan Aralık ayında korunurlar.»

100- (2015) Bize Eim Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkid ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Zührî'-den, o da Sâlîm'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ûen naklen rivayet etti:
«Uyuduğunuz zaman ateşi evlerinizde bırakmayın!» buyurmuşlar.

101- (2016) Bize Saîd b. Amr EI-Eş'asî ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr, Efcû Amir EI-Eş'arî ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Âmir'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Kü-reyb'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti.
(Şöyle demiş) : Medine'de bir ev geceleyin sâhiblerinîn üzerine yandı. Bunların hali Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatılınca:
«Şüphesiz ki bu ateş size ancak düşmandır. O halde uyuduğunuz zaman onu yanınızdan söndürün!» buyurdular.
Câbir hadîsini Buhâri «Bed'ül-Halk» bahsinde; İbn-i Ömer'le Ebû Musa rivayetlerini «Kitâbu'l-İsti'zan»'da. îbn-i Ömer rivayetini Ebû Dâvud ile İbn-i Mâce «Kitâb'ul-Edeb»'de; Tirmizi «Etme» bahsinde; Ebû Musa hadîsini İbn-i Mâce «Kitâb'ul-Edeb»'de muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Füveysika: Fare demektir. Bu kelime Fâsık'dan alınma ismi tasgirdir. Fâsık; yoldan çıkan demektir. Fare de geceleri deliğinden çıkarak çeşitli zararlar yaptığı için ona bu isim verilmiştir.
Fevâşi: Fâşiyenin cem'idir. Fâşiye, yayılan demektir ki, murad keçi, koyun, sığır ve deve gibi yayılarak otlayan hayvanlardır.
Fahme : Aslında kömür demektir. Arablar bir benzetme yaparak akşamla yatsı arasındaki karanlığa da fahme demişlerdir.
Nevevi diyor ki : «Bu hadiste dünya ve âhiret mesâlihini bir araya toplayan muhtelif hayır nevilerinden cümleler vardır. Şeytanın ezasından kurtulmanın yolu da bu âdabı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) emir buyurmuş, Allah Taûlâ dahi aynı esbabı onun şerrinden kurtulmaya sebep halketmiştir. Binâenaleyh şeytan kapalı bir kabı açmaya, bağlı bir tulumu çözmeye, kilitli bir kapıyı açmaya ve bir çocuğa veya başkasına ezâ vermeye ancak bu esbabı bulduğu zaman muktedir olabilir. Nitekim sahih bir hadîste : .

"Kul evine girerken besmele çekerse, şeytan : Bize bunların yanında
gecelemek yok (yâni, bizim bu evdekiler üzerine bir sultamız yok) der." buyurulmuştur...»
Bu rivayetlerde bilhassa şeytanın şerrinden korunmaya tenbih buyu-rulmakta, şeytanların geceleyin etrafa dağıldıkları bildirilerek çoluk çocuğun ve hayvanatın akşamla yatsı arası olur olmaz yerlere sahnmaması tavsiye edilmektedir. Hadîs-i şerif bütün rivâyetleriyle şeytanların varlığına ve insanlara çeşitli zararlar verebileceğine delâlet etmektedir. Maalesef yirminci asır müslümanlarından birçok zavalıllar dinden istifa «etmiş mürtedîerin menfî propagandalarına kapılarak şeytan iddiasını istihfafla veya açık açık inkârla karşılıyorlar. Bizim vazifemiz bu zavallılara bu yaptıklarının açık açık küfür yâni dinden çıkmak olduğunu hatırlatmaktır. İslâm'ı hiç kabul etmeyenlerle, ondan yeni yeni çıkmış olanlara Allah'dan hidâyet dilemekten başka sözümüz yoktur. Bizim kırkbeş milyon müslümanm yaşadığı Türkiye'nin radyolarından onbeş dakikalık bir yayın süresinde cin, şeytan, melek ve mucize gibi şeylere en azından onbeş defa efsâne diyen radyo memur ve amirleriyle de uğraşacak vaktimiz yoktur. Bunun hükümetin lâikliğine ne derecede aykırı bir cüretkârlık olduğunu hükümeti idare edenler düşünsün. Biz bir defa daha şunu te'kid etmek isteriz ki, şeytanlar vardır. Bunların varlığına inanmak bir müslüman için zarurîdir. İnanmayan veya alay edenler derhal dinden çıkarak mürtedler güruhuna dâhil olurlar.
Bu hadîste senenin bir gecesinde vebanın (yâni taun hastalığının) yeryüzüne indiği bildiriliyor.
Cevheri vebayı : «Ekseriyetle Ölüme götüren umumî bir hastalıktır.» diye tarif etmiştir.
«Müslim» sarihlerinden Übbî, Cevheri 'nin bu tarifini beğenmemiş : «Cevherî'nin söylediği veba malûm olan hastalıktır. Hadîsten anlaşılan bu veba değildir. O başka bir vebadır» demişse de burada hatâ eden Cevheri değil, kendisi olmuştur. Çünkü yeryüzüne indirildiği bildirilen veba hastalıktan başka bir şey değildir. Übbî : «İnmenin hakikati cisimlere mahsustur.» diyor. Bu söz vebanın yere inen bir hastalık olduğuna münafî değildir. Çünkü hastalıkların mikrob denilen ufak hayvanlardan meydana geldiği bugün ispat edilmiş bir keyfiyettir. Mikroplar gözle görülmeyecek kadar ufak da olsalar birer cisimdirler.
Resûîüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) yangına sebebiyet vermemek için evlerde yanan mum, kandil ve gaz lâmbası gibi şeylerin söndürülmesini eroir buyuruyor. Yangına sebebiyet vermiyeceği kuvvetle kestirilir-se söndürmeden bırakmak da caizdir.

13- Yiyip İçmenin Âdabı ve Hükümleri Babı

102- (2017) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyfae İle Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye Âmeş'den, o da Hayseme'den, o da Ebû Huzeyfe'den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'le birlikte bir yemekte bulunduğumuz vakit, Resûîüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) başlayıp elini sürünceye kadar biz ellerimizi sürmezdik. Bir defa onunla birlikte bir yemekte bulunduk, derken koğuluyor gibi (süratle) bir câriye geldi. Ve elini yemeğe sürmeğe kalkıştı. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemen onun elini tuttu, sonra koğuluyor gibi bir bedevi geldi, onun da elini tuttu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
«Üzerine besmele çekilmeyen yemeği şüphesiz ki, şeytan helâl sayar.
O bu cariyeyi yemeği onunla helâl etmek için getirdi. Ben de elini tuttum. Bu Bedeviyi dahi yemeği onunla helâl yapmak için getirdi. Ben de elini futtum. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, onun efi cariyenin eliyle birlikte benim elimdedir.»

(...) Bize bu hadîsi İshâk b, İbrahim El-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsa b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'meş Hayseme b. Abdirrahman'dan, o da Ebû Huzeyfe El-Erhabî'den, o da Huzeyfe b. Yeraam'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : «Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyie birlikte bir yemeğe davet olunduğumuz vakit...»
Ve râvi, Ebû Muâvîye hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur. O cariye ile bedevinin her ikisi hakkında «tard olunuyor gibi» demiş, hadîsinde bedevinin gelişini cariyenin gelişinden Önceye almıştır. Hadîsin sonuna da şunu ziyade etmiştir: «Sonra besmele çekti ve yedi.»

(...) Bu hadîsi bana Ebû Bekr b. Nâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Ameş'den bu is·nadla rivayette bulundu ve cariyenin gelişini bedevinin gelişinden Önce zikretti.
Câriye ile bedevinin arkadan koğuluyorlarmış gibi koşarak gelmeleri Kesûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) başlamadan ve besmele çekmeden yemeğe yetişmek içindir. Onları koşturan şeytandır. Ve maksadına ancak bu suretle erişecektir. Aksi takdirde o yemekten yemesine imkân yoktur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce hem cariyenin, hem şeytanın ellerinden tutarak kendilerine mâni olmuştur.
«Onun eli cariyenin eliyle birlikte benim elimdedir.» cümlesindeki
«Onun eli»'nden murad, şeytanın elidir. Bazı rivayetlerde
«Câriye ve bedevinin elleriyle birlikte onun eli benim elimdedir.»
buyurulmuştur. Kaadî Iyâz bu vechin daha doğru olduğunu rivayet etmiştir. Maamafih burada olduğu gibi, müfred sigasıyle dani mânâ doğrudur. Çünkü cariyenin eüni zikretmek bedevinin eiini tutmamış olmayı iktiza etmez. Rivayet ne şekilde olursa olsun mânâ birdir. O da Resûlüllah {Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'m cariye ve bedevi ile birlikte şeytanın elini de tutmasıdır.
Şeytanın yemeği helâl saymasından murad bâzılarına göre hakikaten helâl olacağını itikad etmesidir. Bir takımları bundan murad : «Yemeğin bereketini kaldırmaktır, böyle bir yemeği yiyen doymaz» demişlerdir. Nevevî de şunları söylemiştir : «Helâl sayar cümlesinin mânâsı yemeğe imkân bulur, demektir. Yâni bir insanın besmelesiz başladığı yemeği şeytan yer. Fakat besmeleyle başlarsa veya sofradakilerden bazıları besmele çekerse, o yemekten yiyemediği gibi, henüz kimsenin yemediği yemekten de yiyemez. Sonra kelâm ve fıkıh ulemâsı ile muhaddislerin gelmiş geçmiş cumhuruna göre bu hadîs ile şeytanın yemek yediğine dâir vârid olan diğer hadîsler zahirî mânâlarına hamlediîmişlerdir. Yâni şeytan hakikaten yemek yer. Çünkü bunu akıl imkânsız görmediği gibi, şeriat da inkâr etmemiş; bilâkis ispat eylemiştir.
Binâenaleyh kabulü ve itikad olunması vâcibdir.»
Hadîsin birinci rivayetinde evvelâ cariyenin, sonra bedevinin geldiği, ikinci rivayetinde ise bunun aksine olarak evvelâ bedevinin, sonra cariyenin geldiği bildiriliyor. Bu iki rivayetin arası şöyle bulunur : İkinci rivayette bedevinin evvel zikredilmesi sözdedir. Cariyenin gelişi bedevinin gelişi üzerine atıf harflerinden (vav) ile atfedilmiştir. Vav tertib icab etmez. Birinci rivayette ise evvelâ cariyenin geldiği zikredilmiş; bedevinin gelişi onun üzerine atıf harflerinden (sümme) ile bağlanmıştır. Süm-me tertib ifade eder. Binâenaleyh evvelâ cariyenin, sonra bedevinin geldiği açıkça anlaşılır. İkinci rivayeti de bu mânâya hamletmek icab eder.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler;

1- Yemeğin de âdabı vardır. Sofraya oturmadan evvelâ büyüklerin ve fazilet sahiplerinin el yıkaması, yemeğe de onların başlaması müste-habdır.
2- İstenmeden yemin etmek caizdir. Bu husustaki tafsilât icab ettikçe kitabımızın muhtelif yerlerinde verilmişti.
3- Yemeğe başlarken besmele çekmek müstehabdır. Bu hususta ulema müttefikdirler. Yemeğin sonunda Allah'ı hamd etmek, bir şey içerken ve her mühim işe başlarken besmele çekmek dahî müstehabdır. Nevevî diyor ki : «Başkasına işittirmek ve hatırlatmak için ulemâ besmelenin aşikâr çekilmesini müstehab görmüşlerdir. Bir kimse yemeğin başında kas-den veya unutarak yahut bilmeyerek veya zorlanmak ve acz gibi ârizî bir sebeple besmeleyi terk etse de yemek esnasında buna imkân bulsa, besmele çekmesi müstehab olur. Çünkü Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Bîriniz yemek yiyeceği vakit besmele çeksin; başında besmeleyi unutursa, evvelinde de, âhirinde de Bismillah deyiversin.» buyurmuşlardır.
Bu hadîsi Ebû Dâvud, Tirmizî ve başkaları rivayet etmiş; Tirmizî onun hakkında : Hasen sahîh bir hadîstir, demiştir. Su, süt, bal, çorba, ilâç vesair meşrubatı içerken de yemekte olduğu gibi besmele çekilir. Besmele, Bismillah demekle çekilmiş olur. Rahman ve Ra-him'ini söyleyerek bütünü okunursa güzel olur.
Besmelenin müstehab oluşu hususunda cünüp, hayızh ve başkaları müsavidir. Yemek yiyenlerden her birinin besmele çekmesi gerekir. Ama içlerinden birinin besmele çekmesiyle asıl sünnet yerini bulur. İmam Şafii bunu nassan bildirmiştir. Buna Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemyin, şeytan ancak üzerine besmele çekilmeyen yemekten yemeye imkân bulur, hadîsiyle de istidlal edilebilir...»

103- (2018) Bize Muhammed b. Müsennâ El-Aıiezî rivayet etti. (Deli ki) : Bize Dahhâk (yâni Ebû Asım) İbnü Cüreyc'den rivayet etti (Deniş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr, Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi
Câbir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'i şöyle buyururken işit-niş :
«BİR adam evine gireceği vakit, girerken ve yemek yerken Allah'ı anarla şeytan (yardımcılarına) sizin için ne mesken var, ne akşam yemeği! der. ima evine girerken Allah'ı anmazsa, şeytan : Meskene yetiştiniz, der. O adam yemeğine başlarken besmele çekmezse, şeytan : Hem meskene, hem akşam yemeğine yetiştiniz, der.»

(...) Bu hadîsi hana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc rivayet elti (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillâh'i Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğini söylerker dinlemiş: Şöyle buyurmuşlar...
Râvi Ebû Âsım'ın hadîsi gibi rivayet etmiştir. Şu kadar var ki o : «Yemeğine başlarken Allah'ın ismini anmazsa, eve girerken Allah'ın İsmini anmazsa...» demiştir.

104- (2019) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H,
Bize Muhammed b. Rumlı da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Resûlüllah (Sailallahu Aleyhi v Sellem)'den naklen haber verdi :
«Sol elle yemeyin; çünkü şeytan sol eliyle yer» buyurmuşlar.

105- (202) Bize Ebû Bekr b. Ebû Şeybe ile Muhammed !>, Abdillâh b. Nümeyr, Züheyr b, Harb ve İbn-i Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfı İbn-i Nümeyr'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zühri'den, o da Ebû Bekr b.
Ubeydîllah b. Abdülah b. Öır.er'Hen, o da dedesi İbn-i Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah JSaüaUahii Aleyhi ve Selleın) ;
«Bîriniz yemek yediği zaman sağ eliyle yesin; su içtiği zaman da sağ eliyle içsin! Çünkü şeytan sol eliyle yer; sol eliyle içer.» buyurmuşlar.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd, Mâlik b. Enes'den ona okunanlar meya-nında rivayet etti. H.
Bize İbn-i Niimeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize İbn-i Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya rivayet etti. (Bu zât Kattân'dır.) Her iki râvİ TJbeydullah'dan ve bunların hepsi Zührî'den, Süfyân'ın isnadıyle rivayette bulunmuşlardır.

106- (...) Bana Ebû't-Tahir ile Harmele de rivayet ettiler. (Ebû't-Tâhir : Bize haber verdi tâbirini kullandı. Harmele ise: Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti, dedi.) (Demiş ki) : Bana Ömer b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Kaasını b. Ubeydillah b. Abdillah b. Ömer, Kasım ona Sâlim'den, o da babasından naklen rivayet etmiş ki : Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem);
«Sakın sizden biriniz so! eliyle yemesin ve onunla İçmesin, çünkü şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer.» buyurmuşlar.
Kavi demiş ki: Nâfi' bu rivayette şunu da ziyade ederdi:
«Sol eliyle alıp vermesin» [5].
Ebû't-Tahir'in rivayetinde: (Sizden bîriniz...) yerine: «Sakın biriniz...» İfadesi vardır.

107- (2021) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. /(Dedi ki) : Bize Zeyd b. Hubab, İkrime b. Ammar'dan rivayet etti. (Demiş ki) Bana tyâz b. Seleme b. Ekva' rivayet etti. Ona da babası rivayet etmiş ki, bir adam Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında sol eliyle yemek yemiş de :
«Sağ elinle ye!» buyurmuşlar. Adam: — Beceremiyorum, demiş. Efendimiz:
«Beceremiyesin! Onu ancak kibir men etti i» buyurmuşlar. RâvİI demiş ki: Bir daha onu ağzına kaldıramadı.

108- (2022) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe üe İbn-i Ebî Ömer hep birden Süfyân'dan rivayet ettiler. Ebû Bekr (Dedi ki) ; Bize Süfyân b Uyey-ne, Velid b. Kesîr'den, o da Vehb b. Keysân'dan, o da Ömer b. Ebî Sele-me'den işitmiş olmak üzere rivayet etti. Ömer şöyle demiş : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/in terbiyesi altındaydım. (Yemekte) elim tasın içinde dolaşıyordu. Bunun üzerine bana :
«Ey çocuk, besmele çek; sağ elinle ye; ve önünden ye!» buyurdular.

109- (...) Bize Hasen b. Ali El-Hulvâni ile Ebû Bekr b. İshâk 1da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbn-i Ebî Meryem rivayet etti. (Ded ki) : Bize Muhammed b. Cafer haber verdi. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Amr b. Halhale, Vehb b. Keysan'dan, o da Ömer b. Eb

Seleme'den naklen haber verdi ki, şöyle demiş: Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)le beraber yemek yedim de, sahanın kenarındaki etten almağa başladım. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «önünden ye!» buyurdular.

110- (2023) Bize Amr'ıın-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyhe, Zührî'den, o da Ubeydullah'dan, o da Ebû Saîd'dei naklen rivayet etti. Ebû Saîd :
Peygamber (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) tulumların hünsalaştırilmasım yasak etti, demiş.

111- (...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İfcni Şihâb'dan, o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den, naklen haber verdi ki, şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumların hünsalaştırilmasını, ağızlarından içilmesini yasak etti.

(...) Bize bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mamer, Zührî'den bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi. Yalnız o:
«Tulumların hünsalaştırılması ağzı aşağı çevrilerek o sudan içmektir.» demiştir.
Bu hadîslerden Ömer b. Ebî Seleme rivayetini Buhâri «Etime» bahsinde; Ebû Saîd rivayetini «Kitâb'ul-Eşribe»
de; Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn-i Mâce aynı rivayeti «Kitâb'ul-Eşribe»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Bütün bu hadîsler yemek yerken besmele çekilmesine ve yemeğin sağ elle yenilmesine delâlet etmektedirler. Sol elle yemenin şeytan işi olduğu bildirildiğine göre hadîsin zahiri şeytanın eli olduğunu, onun da yeyip içtiğini göstermektedir. Ulema bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Tiybî'ye göre şeytanın sol elle yeyip içmesi insanlardan olan yardımcılarını buna sevk etmesidir. Maksadı sâlih kullara zarar vermektir. Bâzıları burada hadîsin zahiri mânâsından ayrılmaya sebep görmemiş : «Evlâ olan, haberi zahiri mânâsı üzere bırakmak ve şeytan hakikaten yer içer demektir. Çünkü akıl bunu imkânsız görmez. Hadîsle de sabit olmuştur. Binâenaleyh te'-vüe ihtiyaç yoktur.» demişlerdir.
Ke1âbâdî şöyle diyor : «Şeytan bir cisimdir. Onun sağ eü olabilir. Lâkin sağ eliyle yemek yemez. Çünkü onun yaratılışı aksine çevrilmiştir. Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) de onun yaptığı gibi yapmaktan men etmiştir. İnsanın solu uğursuzdur, denilebilir. Buna delil Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) 'in sol eli taharetlenmek için tâyin buyurması ve kıyamet gününde kâfire kitabının solundan verilmesidir. Binâenaleyh şeytanın her iki eli sol olabilir. Zira kendisi uğursuzdur. Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) yemeğin bereketi gitmesin diye mümine sol eliyle yemesini yasak etmiştir.» Nevevî de diyor ki: «Bu ve bundan sonraki hadîsler de sağ elle yiyip içmenin müstehab, sol elle yiyip içmeninse mekruh olduğuna delil vardır. Nâfi buna alıp vermeyi de ziyâde etmiştir. Fakat bu hüküm sağ elle yiyip içmeye hastalık, yara ve daha başka bir özür olmadığına göredir. Özür bulunursa sol elle yemekte, içmekte kerahet yoktur.»
Aynî şeytanlar hakkında ulemâdan üç kavi naklediyor. Birinci kavle göre şeytanların bir kısmı yeyip içerler. İkinci kavle göre bir kısım şeytanlar yemezler içmezler. Üçüncü kavle göre bütün şeytanlar yeyip içerler. Aynî bu üçüncü kavil için itibardan sakıttır, diyor. Hadîsin Seleme rivayetlerinden bîrinde bir adam diye bahsedilen zat Büsr b. Râî E1-Ayr'dır. Bu zat meşhur bir sahâbîdir.
Kaadî Iyâz hadîste onun hakkında:
«Onu ancak kibir men etti.» buyurulmasına bakarak onun bir münafık olduğuna hükmetmek istemişse de bu doğru değildir. Zira mücerret kibir ve muhalefet münafık olmayı gerektirmez. Ancak buradaki emir vücub içinse ona itaat etmediğinden dolayı günahkâr olur.
Hz. Ömer b. Ebî Seleme: «Ben ResûlüHah (Saliallahu Aleyhi ve Seltem) 'in terbiyesi altındaydım» demekle onun üvey oğlu olmak şerefine erdiğini anlatmak istemiştir. Çünkü annesi Ümmü Selenie «Ezvâcı Tahirat» 'tandır.
Hadîsin son rivayetlerinde zikri geçen ihtinas kelimesinin asıl mânâsı kırılıp bükülmek, kırıtmaktır. Bundan dolayı tabiat ve konuşmasında kadınlara benzeyen erkeklere muhannes, hem erkeklik hem de kadınlık uzvu olan insanlara da hünsa derler. Burada bu kelimeden murad tulumu ağzı aşağı çevirerek ondan su içmektir. Ulemâ buradaki nehyin haram değil, keraheti tenzihiye ifade ettiğinde müttefiktirler. Nehye sebep tulumun içinde zehirli veya zararlı bir madde olup da görmeden içenin karnına gitmesi ihtimâlidir, deniliyor.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Eve girerken ve yemeğe başlarken besmele çekmek müstehabdır.
2- Sağ elle yiyip içmek müstehab, sol elle yiyip içmek mekruhtur. Mğer ki, bir özür buluna.
3- Şeytan fiillerine benzeyen işlerden kaçınmak gerekir.
4- Şeytanların iki eli vardır. Onlar da insanlar gibi yiyip içerler.
5- Özürsüz şeriatın hükmüne muhalefet eden kimseye beddua edilebilir.
6- İyiliği emir, kötülükten nehiy müslümanların bütün hallerde hattâ yemeklerde bile vazifesidir.
7- Anne ve babaların çocuklarına yemek yemenin adabını öğretmeleri gerekir.
8- Resulü Ekrem (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Ey çocuk, benimle besmele çek! Sağ elinle ye ve Önünden ye!» hadîsinde yemek âdabını bildiren üç sünnet vardır. Bunlar: Besmele çekmek, sağ elle yemek ve önünden yemektir. Önünden yemenin yasak edilmes nezakete aykırı düştüğü, bir de çorba ve tirit gibi şeylerde yanında otu ram iğrendirdiği içindir. Suyu tulum ve desti gibi şeylerin ağzından iç mek de böyledir. Bunun yasak edilmesi de bazılarına göre başkalarım iğ rendirdiği, bazılarına göre de kabın ağzını fena kokuttuğu içindir.

14- Ayakta Su İçmenin Mekruh Oluşu Babı

112- (2024) Bize Heddâb K Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem mam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes'den rivayet etti ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta su içmekten men etmiş.

113- (...) Bize Muhammed b, Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afadü'1-A'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd, Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen onun bir kimseyi ayakta su içmekten nehiy buyurduğunu rivayet etti. Katâde (Demiş ki) : (Biz Enes'e : Ya yemek ne olacak?) dedik. «O daha beter yahut daha kötüdür» cevâbını verdi.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' Hişâm'dan, o da Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîsin mislini rivayet etti ama Katâde'nin sözünü (Hişâm) anmadı.

114- (2025) Bize Heddâb b. HâlİId rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû îsa El-Üsvârî'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) ayakta su içmekten men etmiş.

115- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ ve İbn-i Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız Züheyr ile İbn-i Miisennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde Ebü tsa El-Üsvarî'den[6], o da Ebû Saîd-i Hudrî'den, o da Resûlüllah (SaŞallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki: Ayakta su İçmekten nehiy buyurmuşlar.

116- (2026) Bana Abdu'l-Cebbâr b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân (yâni El-Fezârî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b Hamza rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Gatafan El-Mürrî haber verdi ki, kendisi Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sakın biriniz ayakta su içmesin! Her kim unutursa kusuversin!» buyurdular.
Bu rivayetler ayakta su içmenin yasak edildiğini gösteriyor. Ulemanın bu babdaki sözlerini az sonra göreceğiz.
«Her kim unutursa kusuversin...» cümlesi nedip ve istihbab mânâsına alınmıştır. Yâni unutarak ayakta su içen kimsenin, o suyu kusması müs-tehab olur. Delili bu hadîsdir. Çünkü emri vücûba hamletmek mümkün olmazsa istihbab mânâsına alınır.
Hadîsin ikinci rivayetinde Katâde, Hz. Enes'in : O daha beter mi, yoksa daha kötü mü dediğinde şekketmiştir. Eşerr kelimesi ism-i tafdil olarak az kullanılmakla beraber fasihdir. Kelime birçok sahih hadişlerde bu tarzda kullanılagelmiştir. Binâenaleyh hakkında ileri geri söz söylemek doğru değildir.

15- Ayakta Zemzem İçme Hususunda Bir Bab

117- (2027) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Âsim'd an, o da Şa'bî'den, o da îbn-i Abbâs'dan nakler rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e zemzem sundum; ayakta olduğu halde içti.

118- (...) Bize Muhanrmed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Âsım'dan, o da Şa'bî'den, o da İbn-ü Abbâs'dar naklen rivayet etti: Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) bir kova zemzemden ayakta olduğu halde zemzem içmiş.

119- (...) Bize Süreye b. Yûnus dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Asım El-Ahvel haber verdi. H.
Bana Yâkub Ed-Devrakî ile İsmail b. Salim de rivayet ettiler. (İsmail : Bize haber verdi tâbirini kullandı. Ya'kub ise bize Hüşeym rivayet etti dedi.) (Demiş ki) : Bize Âsım-ı Ahvel ile Muğıre, ga'bî'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zemzemden ayakta olduğu halde içmiş.

120- (...) Bana UbeyduIlah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Âsım'dan rivayet etti. O d Şa'bî'yi, Şa'bî de İbn-i Abbâs'ı dinlemiş. İbn-i Abbâs (şöyle demiş) : Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e zemzemden sundum da ayakta içti. Beyt-i Şerifin yanında iken su istedi.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
, Bana bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerir rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. İkisinin hadîsinde de: «Ona bir kova getirdim» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Hacc» bahsinde, «Eşribe»'de; Tirmizî «Eşribe» ile «Şemail» bahislerinde; Nesâî «Hacc»'da; îbn-i Mace «Eşribe» bahsinde muhtelif râviîerden tahrîc etmişlerdir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîslerin mânâsı bazı ulemaya müşkül görünmüş hattâ bu babda bâtıl sözler söylenmiş, daha da ileriye gidilerek bunların bazısını zayıf çıkarmak cüretkârlığında bulunulmuştur. Onlar hakkında bâtıl iddialar ileriye sürülmüştür ki, bizim bunları anmaya niyetimiz yoktur. Sünnetleri tefsir ederken bâtıl ve yanlış sözlerin yayılmasında bir mânâ yoktur. Biz doğru olanı anlatacağız...» Bundan sonra Nevevî bazısı ayakta su içmekten men edildiğini, bazısı da bizzat Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta zemzem içtiğini bildiren bu hadîsler arasında işkâl ve zayıflık bulunmadığını, bilâkis hepsinin sa-hîh olduğunu söylüyor. Ve: «Bu hadîslerdekî nehiy kerâhet-i tenzihiy-yeye hamledilmiştir. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ayakta içmesi ise caiz olduğunu beyân içindir. Binâenaleyh ne işkâl vardır, ne de tearuz!.. Bizini şu anlattığımızı kabul etmek aynen lâzımdır. Hadîsler arasında nesih veya başka bir şey iddia edenler fena halde hata etmişlerdir. Hadîslerin arasını bulmak imkânı varken neshe nasıl gidilebilir?» diyor.
Bu mevzuda Aynî de şunları söylemiştir: «Bilmiş ol ki, ayakta su içme hususunda birçok hadîsler rivayet olunmuştur. Bunlardan bir kısmı bunu men eder. Müslim bu hususta ayrıca bir bâb yapmıştır.» Aynî babımızın hadîslerine işaret ettikten sonra sözüne şöyle devam ediyor: «Bir kısmı da ayakta su içmeyi mubah kılar. Buhâri 'nin rivayet ettiği ve hakkında bir bâb ayırdığı hadîsler bunlardandır.» Burada Aynî Hz. Alî ile İbn-i Ömer 'den, Sa'd b. Ebî Vakkas'dan ve şâir bazı ashab-ı kiramdan ayakta su içmenin caiz olduğunu bildiren hadîsler rivayet etmiştir. Meselâ: İbn-i Ömer hadîsinde:
«Biz ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) devrinde yolda giderken yemek yer; ayakta olduğumuz halde su içerdik» denilmektedir.
Bu hadîsi Tirmizî rivayet ettikten sonra hasen sahîh garibdir, demiştir. Amr b. Şuayb'm babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği bir hadîste :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in hem ayakta, hem de otururken su içtiğini gördüm.» denilmektedir. Tirmizî bu hadîs hakkında da hasen'dir, demiştir.
Hâsılı Aynî ulemânın bu bâbda hadîslerin ihtilâfına göre ihtilâfa düştüklerini söylemiştir. Binnetîce Hasan-ı Basrî, îbrahim Nehâî ve Katâde ayakta su içmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu kavil Hz. Enes'den de rivayet olunmuştur. Şa'bî, Saîd b. Müseyyeb, Tavus, Saîd b. Cübeyr ve Mücahid ayakta su içmekte bir beis görmemiştir. Bu kavil de İbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre, Ömer b. Hattâb, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Âişe (Radiyaliahü anha) hazeratından rivayet olunmuştur.

16- Aynı Kabın Îçine Solumanın Keraheti ve Kabın Dışına Üç Defa Teneffüs Etmenin Müstehab Oluşu Babı

121- (267) Bize İbn-i EM Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sekafî Eyyûb'dan, o da Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Abdullah b. Eb Katâde'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) icabın içine solumaktan nehiy buyurmuş.

122- (2028) Bize Kuteybe b. Saıd ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' Azra b. Sabit El-Ensârî'den, o da Sümâme b. Abdillah ta. Enes'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Besûlüllah (SaUaîlahü Aleyhive Seîlem) kabın İçine üç defa şolurmuş.

123- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Vâris b. Saîd haber verdi. H.
Bize Şeyban b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vâris Ebû Isâm'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş Re-sûlilllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) içtiği şeyin içine Üç defa solur ve:
«Bu daha kandırıcı, daha salim ve afiyetüdir.» buyururdu.
Enes : «İşte ben de içilen şeyin içine üç defa soluyorum,» demiş.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr b. EM Şeybe de rivâyeî ettiler. (Dediler ki) : Bize VekİI', Hişâmı Destevâî'den, o da Ebı Isâm'dan [7], o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmiştir. O «Kabın içine» demiştir.
Babımızın Ebû Katâde rivayetini Buhâri «Kitâbu'l-Vudu» ve «Kltabu'l-Eşribe»'de; Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve îbn-i Mâce «Taharet» bahsinde; Enes hadîsini Buhâri, Tirmizî ve îbn.i Mâce «Kitâbu'l-Eşribe»'de; Nesâî «Velîme» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Nevevî: «Bu iki hadîs bizim yaptığımız başlığa hamledilmiştir. Bunların biri başlığın evveline, diğeri sonuna aiddir,» diyor. Nevevî bu sözüyle birinci hadîsinde kab içine solumanın mekruh, ikinci hadîsinde kabın içinde soluk almanın müstehab olduğuna delil teşkil ettiğini anlatmak istemiştir.
Teneffüsün iki mânâsı vardır. Birisi suyu içip, bardağı ağzından ayırmadan onun içine solumaktır. Bu mekruhtur. Diğeri suyu ve benzeri bir şeyi üç nefeste içmek ve her nefeste kabı ağzından ayırarak dışarıya solumaktır. Terkibin aslı havanın veya başka bir şeyin ciğerden çıkmasına delâlet eder. Kabın içine solumaktan nehiy buyurulması bir terbiye ve nezâket yasağıdır. Çünkü soluyan kimsenin ağzından veya burnundan kabın içine başkalarını iğrendirecek salya, pis koku ve yemek kırıntısı gibi şeyler karışabilir. Bir de bu şekilde su içmek hayvanların âdetidir. İnsanlar için bu işin âdabı üç nefeste içmek ve her nefeste kabı ağzından ayırmaktır. Kabın dışına solumak makbul bir nezâkettir. Hz. Enes'in: «Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) kabın İçine üç defa solurdu» demesi içerken her defa kabı ağzından ayırmak şartıyle üç defa nefes alırdı manasınadır. Hele de hadîsin sonunda: «Bu daha kandırıcı, daha salim ve daha afiyeflidîr» buyurduğuna göre, kabın içine solumuş olması bahis mevzuu değildir. İçine soluduğunu kabul etsek bile, bunu caiz olduğunu bildirmek için yapmıştır. Yahut buradaki yasak Peygamber 'den başkalarına mahsustur, deriz.
Bu babda kablardan içilen ve yenilen her şeyin hükmü müsavidir.
tbn-i Âbbâs (Radiyallahu anh) 'm su içtiği zaman iki defa nefes alirdığı rivayet olunmuştur. Maamafih bu iki ile iktifa edileceğine nassan delil teşkil etmez. Esasen su içerken müstehab olan, üç defa kabın dışına nefes almaktır. Bu rivayetlere bakarak ulemâ bir nefeste su içmenin caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Said b. Müseyyeb ile Ata' b. Ebî Rebah'm bir nefeste su içmeye cevaz verdikleri rivayet olunur. îbn-i Abbâs (Radiyallahu anh) ile Tavus ve îkrime bir nefeste su içmenin mekruh olduğuna kaildirler. îbn-i Abbâs: «Bu şeytan içişidir.» demiştir.
Esrem bu babda şunları söylemiştir: «Bu hadîsler zahirlerine göre muhteliftirler. Bizce bu hususta çözüm yolu bir, iki, üç ve daha fazla nefes alarak içmenin caiz olmasıdır. Zira bu hususta rivayetlerin muhtelif olması kolaylığa delâlet etmektedir. Ama üç nefesi ihtiyar ederse iyi olur.»

17- Su, Süt ve Benzerlerini (Sunmaya)' Başlayanın Sağından Döndürmenin Müstehab Oluşu Babı

124- (2029) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbn-i Şihab'dan dinlediğim, onun da Enes b. Mâlik'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e su ile karıştırılmış süt getirdiler. Sağında bir bedevi, solunda da Ebû Bekr vardı. Sütü içti, sonra bedeviye verdi. Ve: Evvelâ sağ, sonra onun sağı... buyurdular.»

125- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Amr'un-Nâkid, Züheyr b. Harb ve Muhammed b. AbdİHah b. Nümeyr rivayet ettiler. Lâfız Zü heyr'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Enes'-den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
— Ben on yaşında iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi. Yirmi yaşında iken de vefat etti. Annelerim beni ona hizmete teşvik ediyorlardı. Derken evimize (gelerek) yanımıza girdi. Biz de kendisine evde beslediğimiz bir koyundan süt sağdık, süte evdeki bir kuyudan su katıldı ve Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içti. Bunun üzerine Ömer ona — Ebû Bekr solunda olduğu halde —:
— Yâ Resûlallah! Ebû Bekr'e ver! dedi. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu sağındaki bedeviye verdi. Ve :
«Evvelâ sağ, sonra onun sağı!..» buyurdular.

126- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (Bu zât İbn-i Cafer'dir) Abdullah b. Atdirrahman b. Ma'mer b. Hazm Ebû Turâlete'l-Ensârî'den [8] rivayet etti. O da Enes b. Mâlik'dcn dinlemiş, H.
Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Süleyman (yâni İbn-i Bilâl) Abdullah b. Abdirrahman'-dan rivayet etti. O da Enes b. Mâlik'i rivayet ederken dinlemiş. Enes şunu söylemiş: Bize Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evimize geldi. Az sonra su istedi. Biz de onun için bir koyun sağdık. Sonra o süte şu kuyunun suyundan kattım da Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 g verdim. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sütü) İçti. Ebû Bekr solunda, Ömer karşısında, bir bedevi de sağında bulunuyordu. Resûlülîah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) içmesini bitirdikten sonra, Ömer kendisine Ebû Bekr'i göstererek:
— İşte Ebû Bekr ya Resûlallah! dedi. Fakat Resûlüallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bedeviye verdi. Ebû Bekr'Ie Ömer'i bıraktı. Ve Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Sağdakiler, sağdakıler, sağ da kiler!» buyurdu.
Enes: «Şu halde bu sünnettir; şu halde bu sünnettir; şu halde bu sünnettir!» demiş.
Bu hadîsi Buhâri «Hibe» bahsinde tahrîc etmiştir.
Buradaki bedevinin Hâlid b. Ve1id (Radiycülahu anh) olduğu söylenir. Fakat Aynî bunu kabul etmek istememiştir. Hadîsin gerek

«eymen» şeklinde müfred, gerekse «eymenûn» şeklinde cem' olarak rivayet edilen cümleleri mansub ve merfu' şekillerde rivayet olunmuştur. Mansûb okunduğuna göre cümle: «Sağdakine ver...» Merfu' okunduğuna göre: «Sağdaki daha lâyıktır...» diye takdir olunur. Ve her iki vecihle sahihtir. Fakat «EI-Eymenûn» şeklindeki cem' rivayeti müfred rivayetinin de merfu' okunmasını tercih ettirir.
Hz, Enes'in annelerinden murad hakikî annesi Ümmü Su1eym ile teyzesi Ümmü Hıram ve diğer yakınlarıdır.
Hz. Ömer'in Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e seslenerek «îşte Ebû Bekr* demesi unutulacağından endişe ederek onu hatırlatmak, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağında oturan bedeviye de Ebû Bekr'in büyüklüğünü bildirmek içindir. Süte su katmanın hikmeti onu hafifletmek veya soğutmak yahut bütün cemaata yetsin diye çoğaltmaktır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler;

1- Su ve süt gibi, komşular arasında istenmesi âdet olup, hoş görülen şeyleri istemekte beis yoktur.
2- Su isteyen bir kimse içtiği sudan başkasına verecekse sağ tara-findakinden başlaması sünnettir. Velevki solunda oturan ondan daha faziletli olsun.
3- Dostları evlerinde ziyaret sünnettir.
4- Su katılmış sütü içmek caizdir. Ancak satılacak süte su katmak caiz değildir. Çünkü kıyanet olur.
5- Bir yere herkesten erken gelip oturan kimse, o yere sonradan gelenlerden daha lâyık ve hak sahibidir.

127- (2030) Bize Kuteybe b. Saîd Mâlik b. Enes'den —ona okunanlar meyanmda— o da Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd Es-Sâidî'den naklen rivayet etti ki,: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e içecek bir şey getirmişler, o da ondan içmiş. Sağında bir çocuk solunda ise yaşlılar,
bulunuyormuş. Resûlüllah çocuğa:
«Bunlara vermeme bana izin verir misin?» diye sormuş. Çocuk:
— Hayır! Vallahi senden gelen nasibime kimseyi tercih edemem! demiş.
Râvi diyor ki: «Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Settem) onu çocuğun eline bıraktı.»

128- (...) Bize Yahya b. Yahyâ rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül Aziz b. Ebî Haz i m haber verdi. H.
Bize bu hadîsi Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub, yâni İbn-i Abdirrahman El-Kaarî rivayet etti. Her iki râvi Ebî Hâzim'-den, o da Sehl b. Sa'd'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*den bu hadîsin mislini rivayet etmişler. Ama «Onu bıraktı» dememişlerdir. Lâkin Yâkub'un rivayetinde: «Onu ona verdi dedi» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Müsâkaat» bahsinde tahrîc etmiştir.
Bu hadîsteki içilecek şeyden murad dahi yukarkinde olduğu gibi, su katılmış süttür. Bahsedilen çocuk Fadl b. Abbâs (Radiyallahu anh) dır. Bunu İbn-i Tin hikâye ettiği gibi, Abbâs'm kardeşi Abdullah olduğunu da rivayet etmiştir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîsler bu açık sünneti beyan etmektedirler. Mezkûr beyan şeriatın birçok delillerinden anlaşılan her nevi ikrama sağdan başlamanın müstehab olduğuna uygundur. Hadîs-i şerif içilen şeylerde ikrama —yaşça küçük veya mertebece düşük bile olsa — sağdakinden başlanacağına delildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sütü bedevi ile çocuğa Hz. Ebû Bekr'den önce vermiştir. Fazilet sahipleriyle büyüklerden başlanması meselesi başka sıfatlarda'birbirlerine denk oldukları zamandır...»
Bazı rivayetlerde bahsi geçen çocuğun tıbn-i Abbâs (Radiyallahu anhı) olduğu kaydedilmektedir. Fakat İbn-i Abbâs 'm bulunduğu vak'a da Hz. Meymûne'nin evinde geçmiştir. Enes (Radiyallahu anh) rivâyetindeki vak'a ise kendi evinde cereyan etmiştir. Binâenaleyh bunlar bir değil, ayrı ayrı vak'alardır.

18- Parmakları ve Kabı Yalamanın, Bulaşan Pisliği Sildikten Sonra Yere Düşen Lokmayı Yemenin Müstehab Oluşu ve Eli Yalamadan Silmenin Keraheti Babı

129- (2031) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Amru'n-Nâkıd tshâk b. İbrahim ve İbn-i Ebî Ömer rivayet ettiler. (İshâk: Ahberanâ Ötekile ise: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar.) (Dediler ki) : Bize Süfyân, Amr'-dan, o da Atâ'dan, o da İbn-i Abbâs'dan naklen rivayet etti, (Şöyle demiş) ; Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Birinin bir yemek yediği vakit etini yalamadıkça yahut yalatmadıkça onu silmesin!» buyurdular.

130- (...) Bana Harun b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hac-câc b. Muhammed rivayet etü. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Asım haber verdi. Bunlar toptan İbn-i Cüreyc'den rivayet etmişlerdir. H,
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Cüreyc rivayet etti (Dedi ki) : Ata' şunu söylerken işittim. İbn-i Abbâs'ı dinledim, §unu söylüyordu :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz yemekten yediği vakit yalamadıkça veya yalatmadıkça elini silmesin!» buyurdular.

131- (2032) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Züheyr b. Harb ve Muhammed b. Hatim rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbn-i Mehdî, Süfyân'dan, o da Sa'd b. İbrahim'den, o da İbn-i Ka'b b. Mâlik'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'i yemekten (kalkarken) üç parmağım yalarken gördüm.
İbni Hatim: «Üç'ü zîkretmemiştir. İbni Ebî Şeybe kendi rivayetinde Abdurrahman b. Ka'b'dan, o da babasından» dedi.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hişam b. Urve'den, o da Abdurrahman b. Sa'd'dan, o da İbn-i Ka'b b. Mâlik'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kesûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) üç parmakla (yemek) yer; elini silmeden Önce yalardı.

132- (...) Bİze Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm Abdurrahman b. Sa'd'dan rivayet etti ki, ona da Abdurrahman b. Kâ'b b. Mâlik — yahut Abdullah b. Kâ'b— babası Ka'b'dan naklen haber vermiş. Babası kendilerine anlatmış ki : Resûlüllah (Sallallahit Aleyhi ve Sellem) üç parmakla yemek yermiş. Yemekten kalktı mı parmaklarını yalarmış.

(...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-İ Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam, Abdurrahman b, Sa'd'dan rivayet etti. Ona da Ahdurrahman b. Kâ'b b. Mâlik'Ie, Abdullah b, Kâ'b — yahut tunlardan biri— babası Kâ'b b. Mâlik'den, o da Peygamber (SalkıHahii Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmiştir

133- (2033) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân h. Uyeyne EbıYz-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Saiiailahü Aleyhi ve Sellem) parmaklarla sahfuım yıkanmasını emir buyurmuş :
«Çünkü siz bereketin hangisinde olduğunu bilmezsiniz;) demiştir.

134-.MnhünuiH'd h. Ahdillah h. Niin.-^yr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. t'Dedi ki): Bize Süfyân Ebû/-Züheyr-den, o da CâbirVlen n.îkit'n rivayet etti. Câhir şoyîe demiş : Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Birinizin lokması düştüğü vakit hemen onu alsın ve Üzerindeki bulaşığı gidererek yesin, onu şeytana bırakmasın! Parmakların] yalamadıkça elini mendile silmesin çünkü bereket yemeğinin hangisinde olduğunu bilmez.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud El-Hâ£eri haber verdi. H.
Bana bu hadîsi Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. Her iki râvi Süfyân'dan b« isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Her ikisinin hadîsinde de :
«Elini yalamadıkça yahut yalatmadıkça mendille silmesin.» ibaresi ve ondan sonrası vardır.

135- (...) Bize Osman b, Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Eibû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti Câbir şöyle demiş: Ben Resûîüllah ıSallallahü Aleyhi ve. Scllem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Şüphesiz şeytan her halu sânında sizden birinize gelir. Hattâ yemeği esnasında da gelebilir. İmdi birinizden lokma düşerse hemen ondaki bulaşığı gidersin, sonra onu yesin! Onu şeytana bırakmasın. Yemekten ayrıldığı zaman parmaklarını yalarsın. Çünkü bereketin yiyeceğinin hangisinde olduğunu bilmez.»

(...) Bize bu hadîsi Efciû Küreyb\ile İshâk b, İbrahim de hep birden Ebû Muâviye'den, o da A'nneş'den bü(isnadla :
«Birinizin lokması düşerse ilah...» şeklinde rivayet ettiler. Râvi hadîsin başını :
«Şüphesiz şeytan bîrinize gelir.» cümlesini anmamıştır.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. FudayI, A'meş'den, o da Ebû Salih ile Efeû Süfyân'dan onlar da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen parmak yalama hakkında... Bir de Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) den lokmayı da zikrederek yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

136- (2034) Bana Muhammed b. Hatim ile Ebû Bekr b. Nâfi' El-Abdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hammad b. Seleme rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den rivayet etti ki: ResûİüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yemeğ yediği vakit üç parmağını yıkar ve şöyle buyururmuş :
«Birinizin lokması düştüğü vakit hemen omdan bulaşığı gidersin ve onu yesin, onu şeytana bırakmasın!» buyururdu. Bîr de bize sahanı silmemizi emir buyurdu :
«Çünkü siz bereketin hangi yiyeceğinizde* olduğunu bilmezsiniz.» dedi.

137- (2035) Bana Muhammed bi Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Süheyl babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaüahu Aleyhi ve Sellem)}den naklen rivayet etti:
«Biriniz yemek yediği vakit parmaklarını yalasın. Çünkü bereketin bunların hangisinde olduğunu bilmez.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Bekr b. Nâfi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman (yâni İbn-i Mehdi) rivayet etti. Her iki râvi demişlerdir ki: Bize Haramad bu isnadla rivayette bulundu. Yalnız o : «Biriniz sahanı silsin» dedi. Bir de: «Bereket yemeğinizin hangisinde olduğunu yahut size bereket verildiğini» dedi.
Bu babın İbn-i Abbâs rivayetini Buharı ve İbn-i Mâce «KitâbuJl-Et'ime»'de, Nesâî «Velîme» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
«Elini yalamadıkça veya yalatmadıkça onu silmesin...» cümlesinden murad: Elini yalamadan silmesin, kendi yalayamazsa hanımı, cariyesi, çocukları ve kendisini sevip sayan hizmetçileri gibi, bundan iğrenmeyecek kimselere yalatsın demektir. Talebe gibi bu sayılanlar mânâsında olup o zattan bereket uman ve parmağını yalamakla teberrük arzu eden kimselere de yalatmak caizdir. Hattâ keçi, koyun gibi hayvanlara da yalatabilir.
«Çünkü sîz bereketin hangisinde olduğunu bilmezsiniz. » cümlesinin mânâsı ; Bereketin yediğiniz lokmalarda mı, parmağınızda veya sahanın dibinde kalan yiyecekte mi, yoksa yere düşen lokmada mı olduğunu bilemezsiniz, demektir. Binâenaleyh bereketi elde edebilmek için bütün bu hususata dikkat etmez gerekir.
Nevevî diyor ki: «Bereketin aslı ziyade, hayrın sübût bulması ve ondan istifâdedir. AHâhu a'lem burada ondan murad kendisiyle beslenilip akıbeti ezadan salim kalan ve Allah'a ibâdet için kuvvet veren şeydir.»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Yemeğin bereketini muhafaza, bir de temizlik için yemekte el yalamak müstehabdır. Ancak burada vazife bütün eli değil, baş parmaktan başlayarak sırayla şehâdet ve orta parmakları yalamak görülmüş olur. Dördüncü ve beşinci parmak yalanmaz. Bunun sebebi Kesûlüllah (SalîaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in mezkûr üç parmağını yalamış olmasıdır. Yalamağa orta parmaktan başlanır. Baş parmakta bitirilir. Çünkü orta parmak hepsinden uzun olduğu için yemek en ziyâde ona bulaşır.
Zâhirîler'e göre parmakları yalamak farzdır. Hattâbî diyor ki: «Bir gurub insanlar parmak yalamayı ayıplamışlardır. Çünkü refah akıllarını bozmuş, tokluk tabiatlarını değiştirmiştir. Bunlar parmak yalamayı çirkin ve İğrenç bulurlar. Bilmezler mi ki, parmaklarındaki de

yediklerinden bir cüzdür. Bundan ancak kibirli ve sünneti terk eden varlıklılar kaçınırlara
2- İçinde yemek yenilen kabı yalamak ve yere düşen lokmayı tozunu-toprağım silerek yemek müstehabdır. Şayet lokmaya pis bir şey bulaşırsa yıkanarak yenilir. Bu da mümkün değilse, bir hayvana verilir. Şeytana bırakılmaz.
3- Şeytanlar vardır. Ve yiyip içerler. Nitekim az yukarda bahsi geçmişti.
4- Mendille el silmek caizdir. Lâkin bunun sünnet şekli yaladıktan hattâ yemeğin kokusu ve eseri kalırsa güzelce yıkadıktan sonra silmekle olur.
5- Şeytan daimî surette insanın yanında ona musallat olmaya çalıştığı için mü'minin ona karşı uyanık ve hazırlıklı bulunması, onun desiselerinden korunması icab eder.

19- Müsafirin Peşine Yemek Sahibinin Davet Etmediği Birisi Takılırsa Ne Yapacağı ve Yemek Sahibinin Takılıp Gelen Kimseye İzin Vermesinin Müstehab Oluşu Babı

138- (2036) Bize Kuteybe b. Saîd ile Osman b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Ve lâfızda birbirlerine yaklaştılar. (Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'-den, o da Ebû VâÌl'den, o da Ebû Mes'ud-u Ensârî'den nakİen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ensardan bir adam vardı. Kendisine Ebı Şuayb denilirdi. Bu zâtın kasab bir kölesi vardı. Ebû Şuayb Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'i görerek yüzünden aç olduğunu anladı ve kölesine :
— Vah sana! Bize beş kişilik yemek yap, çünkü ben beş kişinin beşincisi olarak Peygamber (SaHaîlahü Aleyhi ve Sellem)' davet etmek istiyorum, dedi. O da yaptı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi ve onu beş kişinin beşincisi olarak davet etti. Bunların arkasına bir adam takıldı. Kapıya vardığında Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu zât bizim arkamazidan geldi. İstersen ona izin verirsin, dilersen geri döner.» buyurdular. Ebû Şuayb:
— Hayır! Bilâkis ona izin veriyorum yâ Resûlallah! dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshuk b. İbrahim hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. H.
Bize bu hadîsi Nasr b. Ali El-Cehdamî ile Ebû Saîd Eî-Eşecc dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize Ulbeyduflah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Yûsuf, Süfyân'dan rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den, o da Ebû Vâil'deıı, o da Ehû Mesûd'dan bu isnadla Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)"den Cerir'ir hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Nasr b. Alî bu hadîsin kendi rivayetinde : Bize
Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şekik b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mes'ud-ı Ensârî rivayet etti diyerek hadîsi nakletmiştir.

(...) Bana Muhammed b. Amr b. Cebele b. Ebî Revvâd da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû'I-Cevvâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ammar (bu zat İbn-i Züreyk'dir.) A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'-den naklen rivayet etti. H.
Bana Seleme b. Şebib dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Şekîk'den, o da Ebû Mes'ud'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den nakJen rivayet etti. Bir de A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen bu hadîsi rivayet etti.
Bu hadîsi B uhâri "Büyü'», «Mezâlim» ve «Et'ime» bahislerinde; Tirmizî «Nikâh da; Nesâî «Veli'me» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
E1-Mühe11eb'in : «Bu zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in arkasından başkaları da geleceğini bildiği için beş kişilik yemek yapmıştır.» dediği rivayet olunur. Bu beş kişiye biri daha katılınca altı kişi olmuşlardır.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Kasaplığı sanat ittihaz etmekte beis yoktur.
2- Köle sahibi kölesini takat getireceği sanatlarda çalıştırarak kazancını alabilir.
3- Birisi için yemek hazırlayan yemekte onunla beraber olmak için evine davet edebilir. Ancak evlâ olan evine davet midir? Yoksa yemeği göndermek mi? meselesi ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e göre evine göndermek evlâdır. Çünkü onunla birlikte ailesi efradı da yemekten istifade edebilirler.
4- Mevki sahibi bir zatı davet eden kimsenin onun dostlarını da davet etmesi gerekir. Nitekim Hz. Ebû Şuayb böyle yapmıştır.
5- Bir cemâati yemeğe davet edecek olan kimse, onlara yetecek kadar yemek hazırlamalıdır. Bir kişiye hazırlanan yemek ikiye de yeter hadîsiyle istidlal ederek işi kısadan tutmamalıdır. Zaten misafir hakkında cömert davranmak gerekir. Çünkü çağrılmayan bir kimse de gelebilir.
6- Davete icabet gerekir.
7- Bir yere gitmekte olan cemaatin arkasına kesilerek onlarla beraber gitmekte beis yoktur. Zira memnu olsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zâtın gelmesine müsaade etmezdi. Memnu olan davet sahibinin izni olmaksızın içeri girmesidir.
8- Çağrılmadan gelen misafiri davet edilenler geri çevirmemelidirler. Çünkü ev sahibinin onu da kabul etmesi me'mûldür. Böylesi için davetliler ev sahibinden izin istemelidirler.

139- (2037) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zid b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Sâbit'den, o da Enes'den naklen haber verdi ki, ResûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in îranlı bir komşusu güzel çorba yaparmış. ResûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e de yapmış. Sonra onu davete gelmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe için:
«Bunu da davet ediyor musun?» demiş. Komşusu:
— Hayır! cevâbını vermiş. Onun üzerine ResûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayır! (Gidemem!)» cevabını vermiş.
Komşusu tekrar davete gelmiş. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) :
«Bunu da davet ediyor musun?» diye sormuş. O zât:
— Hayır! cevâbım vermiş. ResûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Hayır! (Gidemem!)» demiş.
Sonra tekrar dönerek onu davet etmiş. ResûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) :

«Bunu da davet ediyor musun?» diye sormuş. Komşusu üçüncüde: — Evet! cevâbını vermiş. Bunun üzerine kalkarak peşpeşe yürümüşler ve komşunun evine varmışlar,
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs ortada bir özür bulunup davete icabetin vücûbuna mâni olduğuna hamledilir. Bu sebeple Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) icabet edip etmemekte muhayyer bulunuyordu. O da iki caizden birini seçti. Hz. Âişe'ye de izin verilmezse davete gitmeyecekti. Zira Hz. Âişe'de açlık veya benzeri bir şey vardı. Bundan dolayı Kesûüüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) onsuz yemeğe gitmeyi kabul etmedi. Bu adâb-ı muaşeretten, arkadaşlık hukukundan ve beraber düşüp kalkma adabından ma'duddur. Komşusu Hz. Âişe'nin gelmesine izin verince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi için caiz olan ikinci şıkkı seçmiştir. Çünkü maslahat yenilenmiştir. Bu da zevcesi için arzu ettiği ikramın husul bulmasıdır...»
Velime bahsinde uîemanm davete icabetin hükmü hususunda ihtilâf ettiklerini, davete gitmemek için ne gibi şeylerin, özür sayılacağını görmüştük.
Bazıları: «İranlı zâtın Hz. Âişe'yi davet etmemesi, ihtimal yemeği az olduğu içindir» demişlerdir. Hadîs-i şerif çorba ve diğer mubah yemeklerin yenilmesi caiz olduğuna delildir.

20- Rızasına Güvendiği ve Bunu Tamamıyla Tahkik Ettiği Kimsenin Evine Giderken Başkasını Arkasına Takmanın Cevazı ve Bir Yemeğin Etrafına Toplanmanın Müstehab Oluşu Babı

140- (2038) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Halef b. Halîfe, Yezid b. Keysân'dan, o da Ebû Hâzım'dan, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün yahut bir gece (dışarı) çıktı. Ve birden Ebû Bekir'le Ömer'e rastladı.
«Sizi bu saatte evlerinizden çıkaran nedir?» diye sordu.
— Açlık yâ Resûlallah! dediler.
«Ben de. Nefsim yed-i kuHre*?nde olan Allah'a yemin ederim kİ, beni de sizi çıkaran çıkarmıştır. Kalkın!» dedi. Hemen onunla birlikte kalktılar ve Ensâr'dan bir zâtın evine vardı. Bir de baktı ki, o zât evinde yok. Kadm onu görünce:
— Hoş geldiniz, safa geldiniz! dedi. Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona: «Fütân nerede?» diye sordu. Kadın :
— Bize tatlı su getirmeğe gitti, dedi. O anda ensâri geldi. Ve Resûlül-îah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ile iki arkadaşını gördü. Sonra:
— Allah'a hamd olsun bugün benden müsafirleri daha şerefli olan kimse yoktur, dedi. Hemen giderek onlara bir hurma salkımı getirdi ki, içinde koruk, kuru ve olgun hurmalar vardı.
— Bundan buyurun! dedi ve bıçağı aldı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Sakın sağmal koyuna dokunma1» buyurdu. Fakat o, onlar için kesti ve hem koyundan, hem o hurma salkımından yediler, içtiler.
Yemeğe doyup, suya kandıkları vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir'le Ömer'e :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet gününde bu nimetlerden mutlaka sorulacaksınız! Sizi evlerinizden açlık çıkardı. Sonra şu nimetlere kavuşmadan dönmediniz.» buyurdular.

(...) Bana İshâk fa. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Efaû Hişâm (yâni Muğıre b. Seleme) haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdulvâhi[9] b. Ziyad rivayet etti. Bize Yezid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hazım rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim. Bir defa Ebû Bekir, Ömer yanında olduğu halde otururken, ansızın yanlarına Re-sûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geliverdi ve:
«Sizi burada oturtan nedir?» dîye sordu.
— Bizi evlerimizden açlık çıkardı. Seni hakla gönderen Allah'a yemin ederiz... dediler.
Sonra râvi Halef h. Halîfe'nin hadîsi gibi rivayette bulundu.
ResûliiIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile iki arkadaşını misafir eden en sârinin ismi Ebûl-Heysem Mâlik b. Teyyihan'dır.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabının büyükleri dünya varlığının pek azıyle iktifa eder. Birçok zamanlar açîık ve geçim darlığına maruz kalırlardı. Ulemâdan bazıları bu hâlin fütuhat devrinden önce olduğunu söylemişlerse de Nevevî bunun bâtıl bir kavil olduğunu söylemiştir. Çünkü hadîsin râvisi Hz. Ebû Hüreyre, Hay-ber'in fethinden sonra müslüman olmuştur. Hadîsi Ebû Hüreyre-nin rivayet etmesi bu kazıyyeye yetişmiş olmasını icab etmez. Belki onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den veya başka birinden işitmiştir, şeklinde bir sual hatıra gelirse, cevâbı şudur: Bu, zahirin hilafıdır. Ve kabulüne bir zaruret de yoktur. Doğrusu bunun aksidir. Zira Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün Ömründe varlıkla darlık içinde değişik bir hayat sürmüştür. Kimi varlık bulur, kimi bütün elindekini yitirirdi. Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet edilen sahih bir hadîste :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyadan gitti. Fakat arpa ekmeği ile (bile) karnını doyurmadı.» denilmektedir. Hz. Âişe'nin dahi «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geleli ailesi efradı üç gece arka arkaya yemekle karınlarını doyurmamişlardir. Bu lıâl onun vefatına kadar devam etmiştir.» dediği rivayet olunur.
ResûliîHah (Salla'.lahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatında ailesi için ödünç aldığı arpa mukabilinde zırhı rehnedilmiş bulunuyordu. Buna benzer haller çoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müddet vakit, hâl buluyor, az sonra elinde avucunda bir şey kalmıyordu. Çünkü bunları Allah'a taat yolunda muhtelif hayır yollarına sarfediyör. Muhtaçları doyuruyor, geceleyin yoldan gelenleri misafir ediyor; etrafa gönderdiği se-riyyeleri kendisi teçhiz ediyordu. En yakın ashabı olan Hz. Ebû Bekir'le Ömer'in ve ekser sahabey-i kiramın ahlâkları da böyle idi. Muhacirlerle Ensârın zenginleri Resülüllzh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e son derece muti' ve mükrim oldukları halde birçok defalar onun ihtiyacını bilmezlerdi. Çünkü elindeki varlık ve yiyeceklerin tükendiğinden haberleri olmazdı. Bilenler olsa bile, o anda onlar da sıkıntı içerisinde bulunurlardı. Ashabından hiç bir kimse yoktur ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ihtiyacını görsün de, onu gidermeye koşmasın! Lâkin Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz ihtiyacını, onlardan gizler, onlara yük olmak istemezdi. Az sonra görülecek Ebû Talha ve Câbir hadîsleri buna misaldir. Ashab-ı kiram din kardeşlerini kendi nefisleri üzerine tercih ederlerdi. Bundan dolayı Allah Teâlâ Hazretleri
«Onlar dîn kardeşlerini kendi nefislerine tercih ederler. Velev ki, kendileri aç olsunlar.» [10] buyurarak kendilerini meth-ü senada bulunmuştur.
2- İbâdet ve tâa't zamanında açlık arız olursa onu gidermeye çalışmak, tâat ve murakabenin en mükemmeli olur. Büyük veya küçük abdest bozacağı varken ve aç bir kimsenin huzuruna sofra getirilmişken namaza durmasının menedihnesi bundandır.
3- Bir insan basma gelen elem ve kederi .şikâyet ve itiraz için değil de; sabır ve teselli maksadıyle veya yardım yahut hayir-dua

ümidiyle söyleyebilir.
4- İstenmeden yemin etmek caizdir. Nitekim bunu müteaddit yerlerde gördük.
5- Bir kimse itimrıd ettiği dostuna naz ederek evine bir cemaat götürebilir.
6- Misafire hoş beşte bulunmak, ona gösterilecek ikramdan raa'-duddur.
7- Hacet anında ecnebi kadının konuşmasını dinlemek, onunla konuşmak caiz olduğu gibi, kadının da doğruluklarını yüzdeyüz bilip dürüstlüklerinden şüphe etmediği kimseleri kocasının evine alması caizdir.
8- Yeni bir nimete nail olan kimsenin Allah'a hamd etmesi müste-habdır. Hastalıktan kurtulmak ve musibeti atlatmak gibi şeylerde de hüküm budur.
9- Hadîs-i şerif Hz. Ebû Heyse 'nin menkabe ve faziletine belagat ve marifetine delildir.
10- Misafire elde mevcut yiyeceklerden alelacele bir şeyler takdim etmek müstehabdır. Ayrıca yemek vesaire ile ikram bundan sonra gelir. Çünkü gelen misafir son derece aç olabilir. Kısa bir istirahat için uğramış olması da caizdir. Bu takdirde hususî olarak pişirilecek yemeği beklemeğe vakti olmaz. Ulemadan bir cemaat misafir hakkında teklif ve te-kellüfü kerih görmüşlerdir. Ancak bu ev sahibine meşekkat olacağı zamana ha mi e di İmiş tir.
11- Hadîs-i şerif doyunca yemenin caiz olduğuna delildir. Gerçi bunun mekruh olduğunu bildiren deliller de varsa da, bunlar devam üzere doyunca yemeye hamledilmişlerdir. Çünkü her zaman doyunca yemek kalbi katılaştırır. Muhtaçları unutturur. Kıyamet gününde bu nimetlerin sorulması meselesine gelince Kaadi lyâz: «Bizim itikadımıza göre buradaki sual nimetleri sayıp dökme, bunlardan dolayı minnettar kaldıklarını beyan ve bolluklarından dolayı sahibinin kerim olduğunu anlatmaktır. Yoksa muhasebe tehdit ve tevbih suâli değildir,» diyor.

141- (2039) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Dah-hâk b. Mahled bir kâğıttan —kî onunla evvelâ bana çatmış, sonra onu bana okumuştur— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bunu Hanzala b. Ebî Süfyân haber verdi. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Mînâ' rivayet etti. (Ded ki) : Câbir b. Abdillah'ı şunu söylerken işittim :
«Hendek kazıldığı vakit Resûlüllah (Sallaliahii Aleyhi ve Seıle/n/de aç-hk gördüm. Hemen karıma dönerek ona
— Sende bir şey var mı? Çünkü ben Resıılülhıh {Sallaliahii Aleyhi \e Sellem) de şiddetli açlık gördüm, dedim. Bana içinde bir Ölçek arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Evimizde beslediğimiz bir de kuzııeuğumuz vardı. Ben onu kestim. Kadın da arpayı öğüttü. Ve benimle beraber o da işini bitirdi. Kuzuyu onun çömleğine parçaladım. Sonra Resûlüîlah (Salîaîlahü Aleyhi ve Seliem)'e döndüm. Kadın:
— Beni Resûîüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellemj'lc berab^rindt:kiîerc karşı rezîî etme! dedi. Ben Resûîülîah (Salkıüahii Aleyhi ve SeUemî'v gelerek (vaziyeti) gizlice kendisine söyledim. Ve :
— Yâ Resûlaliah! Biz bir kuzucuğumıızu kestik. Kadıı fla evimizde bulunan bir ölçek arpayı öğüttü. İmdi sen beraberimle iîirkaç kişiyle beraber gel! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seslendi. Ve :
«Ey hendek ahalisi! Câbir sizin için davet terÎÎb etmiş. Hemen buyrun!» dedi. (Bana da) :
«Ben gelinceye kadar sakın çömleğinizi ateşten indirmeyin! Hamurunuzdan da ekmek yapmayın!» buyurdular. (Eve) geldim. Kesûîüîlah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) de cemaatın önünde geldiler. Kanının yanma vardım :
— Seni gidi seni! dedi. Ben de :
— Bana söylediğini yaptım, dedim.
Kadın, Peygamber (Salİlaliahü Aleyhi ve Sellem)e hamurumuzu çıkardı, ona tükürdü ve bereketlendirdi. Sonra çömleğimize giderek onun da içine tültürdü ve bereketlendirdi. Sonra (Kadına) :
«Bir ekmekçi çağır da seninle beraber ekmek yapsın! Çömleğinizden de kepçeyle al, onu (ateşten) indirmeyin!» buyurdu. Ordu bin kişi idi. Allah'a yemin ederim! Bir güzel yediler hattâ (doyarak) onu bırakıp gittiler. Çömleğimiz de olduğu gibi fıkırdıyordu. Hamurumuz dahi —yahut Dahhak'm dediği gibi— ekmek yapılıyor (fakat) olduğu gibi duruyordu.
Bu hadîsi Buhâri «KHâbu'I-Meğâzi» ile «Kitâbu'l-Cihad»'da tah-ric etmiştir. Hendek Harbini yerinde görmüştük. Burada da hülâsa olaral deriz ki : Bu harb kıtlık senesinde olmuştu. Müşrikler Ebû Süfyân'm kumandasında dört bin kişilik bir ordu ile Medîne'ye gelmişlerdi. Müslümanlarsa bin kişiden ibaret idiler. Açlık ve yokluk sebebiyle Medine 'nin harice açık bulunan yerine hendek kazarak müdafaa harbine karar vermişlerdi. Bu davet işi hendeğin kazıldığı zamana tesadüf etmiştir.
Haraas : Açlıktan karnın içeriye çekilmesidir. Ashâb-ı kirâm'la Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi veSellemJ'in bu harbde açlıktan karınlarına taş bağladıkları rivayet olunur.
Sûr : Davet yemeğidir. Mutlak yemek olduğunu söyleyenler de vardır. Bu kelime fârisidir. Birçok sahih hadislerden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Arabça olmayan bazı sözler söylemiştir. Bu da onun cevazına delâlet eder. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemj'in bu davete ordunun önünde gelmesi ashabı kendisi davet ettiği içindir. Burada kendisi davet sahibi makamındadir. Yoksa başka zamanlarda ordusunun Önünde gitmez; kimsenin ökçelerine basmasına sebebiyet vermezdi. Hz. Câbir'in hanımının ismi Süheyle binti Mes'ud olup, Resulü Ekrem {Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e bey'at eden ensardandır.
Bu kadının Câbir'e : «Bike ve fıike» sözü onu zemmetmekten kinayedir. Bâzılarına göre bundan murad : "Başına kepazelik gelsin : Zem olunasın.» demektir. Bunun mânâsı ; «Bu senin reyinle ve tedbirsizliğinle oldu.» demektir, mütalâasında bulunanlar da vardır. Biz bu makamda : «Seni gidi seni» deriz.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf nübüvvet alâmetlerinden iki mucizeye şâmildir. Bunların biri az yemeği çoğaltmak, diğeri beş kişilik yemeğin bin kişiye yeteceğini bilmektir. Kesûi-i Ekrem (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) onu görmeden bilerek bin kişilik ordusunu davet etmiş. Filhakika bu üç-beş kişilik yemek bin kişilik bir orduya hem yetmiş, hem artmıştır. Hattâ Buhâ-r i 'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in artan yemek hakkında kadına:
«Bunu ye ve komşulara hediye et. Çünkü halka açlık isabet etmiştir.» buyurduğu bildiriliyor.
Nevevî diyor ki: «Bunun gibi birçok Haber-i Vâhid hadîsler rivayet edilmiştir ki, mecmuu tevatürü de geçmiş; bu hadîslerin iştirak ettiği mânâda kat'î ilim hasıl olmuştur...»
2- Cemâat huzurunda bir haceti gizlice birine söylemek caizdir. Memnu olan, üçüncü bir kişinin yanında iki kimsenin fısıldaşmasidır.

142- (2040) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik b. Enes'e, İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha'dan dinlediğim, onun da Enes b.

Mâlik'den dinlediği şu hadîsi okudum: Enes şöyle diyormuş:
Ehû Ta İha Ümmü Süleym'e dedi ki : Ben ResûliHIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n sesini zayıf işittim. Onda açlık olduğunı biliyorum. Senin yanında bir şey var mı? Ümmü Süleym:
— Evet! dedi ve arpa ekmeğinden birkaç parça çıkardı. Sonra kendisinin bir baş örtüsünü alarak bir kısmına ekmeği sardı, sonra onu benim elbisemin altına tıktı. Bir kısmıyla da beni sardı. Sonra beni Resûlüİlah (SailüUahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Ben ekmeği götürdüm ve Kesûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)\ mescidde otururken buldum. Beraberinde cemaat vardı. Başlarında durdum. Resûlüİlah (Satlaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Seni Ebû Tafha mı gönderdi?» diye sordu.
— Evet! dedim. «Yemek için mi?» dedi.
— Evet! cevâbını verdim. Bunun üzerine Resûlüİlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) beraberindekilere ;
«Kalkın!» dedi ve yürüdü. Ben de önlerinde yürüdüm ve Ebû TaJ-ha'ya gelerek ona haber verdim. Ebû Talha :
— Ey Ümmü Süleym! Resûlüİlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) cemaatla geldi. Halbuki bizde onları doyuracak bir şey yoktur, dedi. Ümmü Süleym :
— Allah ve Resulü bilir, cevâbını verdi. Derken Ebû Talha giderek, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıktı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onunla beraber gelerek eve girdiler. Müteakiben Resûlüİlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) i
«Nen varsa getir, ya Ümmü Süleym!» dedi. O da bu ekmeği getirdi. Resûlüİlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) emir buyurai'ak ekmeği parçalattı. Üzerine de Ümmü Süleym tulumundan yağ sıkarak onu katıklath. Sonra bu ekmek hakkında KesûlüUah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Allah ne dile-diyse onu söyledi. Sonra :
«On kişiye izin ver!» dedi. Ebû Talha da onlara izin verdi. Ve yediler. Nihayet doydular, sonra çıktılar. Sonra (tekrar) ;
«On kişiye izin ver!» buyurdu. Böylece cemaatın hepsi yediler ve doydular. Bu cemâat yetmiş yahut seksen kişi idi.

143- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İbn-i Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sa'd fo. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bana Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : Beni Ebû Talha davet için Resulü İlah (Salİaliahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Yemek yapmıştı. Ben de gittim. Resûlüllah (SaİlaUahü Aleyhi ve Sellem) cemaatla birlikte idi. Bana bir baktı, ben de utanarak: Ebû Talha'ya icabet buyur! dedim. Bunun üzerine cemaata :
«Kalkın!» emrini verdi. Ebû Talha:
— Yâ Resûlallah! Ben ancak senin için bir şey yapmıştım, dedi.
Arka çığından Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yiyeceğe dokundu ve onun hakkında bereket duasında bulundu. Sonra :
«Ashabımdan on kişiyi İçeriye al!» buyurdu. Ve:
«Yeyin!» dedi. Onlara parmaklarının arasından bir şey de çıkardı. Cemâat yediler, doydular ve çıktılar. (Yine) :
«içeriye on kişi al!» buyurdu. Onlar da doyuncaya kadar yediler. İçeriye on kişi alıp, dışarıya on kişi çıkara çıkara, nihayet onlardan girmeyen ve doyuncaya kadar yemeyen tek bir kişi kalmadı. Sonra sofrayı hazırladı. Bir de ne görelim, sofra cemâatin yedikleri andaki gibidir.

(...) Bana Saîd b. Yahya El-Ümevî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sa'd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Enes b. Mâlik'i dinledim. Sunu söyledi:
«Beni Ebû Talha Kesûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi...» Râvi hadîsi İbn-i Nümeyr hadîsi gibi nakletmiştir. Yalnız o sonunda : «Sonra kalanı aldı da topladı. Sonra ona bereket duasında bulundu. Ve sofra evvelki haline döndü. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Bunu alın!» buyurdular.»

(...) Bana Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer Er-Rakkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Amr Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş :
«Ebû Talha, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine has olmak üzere yemek yapmasını Ümm-ü Süleym'e emretti. Sonra beni ona gönderdi...» Ve râvi hadîsi nakletmiştir. Bu hadîste şöyle de demiştir:
«Bunun üzerine Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seltem) elini koydu ve onun üzerine besmele çekti. Sonra :
«On kişiye izin ver!» dedi. Ebû Talha da onlara izin vererek girdiler. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Yeyin ve besmele çekin!» dedi. Onlar da yediler. Bunu seksen kişiye yaptı. Bundan sonra Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile ev sahipleri yediler. Ve artık bıraktılar.»

(...) Bize Abd b. Humey d dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mesleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülaziz b. Muhammed, Amr b. Yahya'dan, o da babasından, o da Enes b. Mâlik'den bu kıssa ile Ebû Talha'nın yemeği hakkında Peygamber (Sûllallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayette bulundu. O bu hadîste şunu da söyledi:
«Bunun üzerine Ebû Talha kapıya durdu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) gelince ona:
__ Yâ Resûlallah! (Hazırlığımız) ancak az bir şeydi, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Getir onu! Çünkü Allah onda bereket halkedecektİr!»

(...) Bize yine Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled El-Becelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Mus rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Abdillah b. Ebî Talha, Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen bu hadîsi rivayet etti. Bu hadîste şöyle de demiştir : «Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yedi. Ev sahipleri de yedi. Ve komşularına yetecek kadarını artırdılar.

(...) Bize Hasen b. Alî El-Hulvâni dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Ded ki) : Cerir b. Zeyd'i dinledim: Amr b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ediyordu. Enes şöyle demiş : Ebû Talha, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i mescitte uzanmış yüz üstü, arka üstü dönerken görmüş. Bunun Üzerine Ümmü Süleym'e gelerek:
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i mescidde uzanmış yüz üstü, arka üstü dönerken gördüm. Aç olduğunu zannederim, dedi...»

Ve râvi hadîsi nakletmiştir. Bu hadîste şunu da söylemiştir:
«Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Efcû Talha, Ümmü Süleym ve Enes b. Mâlik yediler. Fazla da arttı. Onı komşularımıza hediyye ettik.

(...) Bana Harmele b. Yahya Et-Tütîbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsame haber verdi. Ona da Ya'kub b. Abdillah b. Ebî Talhate'I-Ensârî rivayet etmiş. O da Enes b. Mâlik'i şunu söylerken işitmiş :
Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeuemJ'e geldim. Onu ashabiy-le birlikte oturmuş. Onlarla konuşurken buldum. Karnına taş üzerine bir sargı sarmıştı. —Üsâme: Ben de şüphe ediyorum, demiş.— Ashabından bâzılarına :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karnını niçin sardı? Diye sordum.
— Açlıktan, dediler. Bunun üzerine Ebû Talha'ya gittim. Bu zat Ümmü Süleym binti Milhan'ın kocasıdır. (Dedim ki) :
— Babacığım! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\ karnına bir sargı sarmış gördüm de ashabından bazılarına sordum. Açlıktan! dediler. Ebû Talha hemen annemin yanına girerek:
— Bir şey var mı? dedi. O da :
— Evet! Ben de bir parça ekmekle birkaç kuru hurma var. Eğer bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız basma gelirse onu doyururuz.
Onunla beraher başka biri gelirse, onlara az gelir, dedi. Sonra râvi hadîsin geri kalan yerlerini kıssasıyle nakletmiştir.

(...) Bana Haccâc b. Şâir dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb b. Meymûn, Nadr b Enes'den, o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Seltemyden naklen Ebû Talha*nın yemeği hakkında yukarküerin hadîsi gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Menâkıb», «Et'ıme» ve «Nüzûr» bahislerinde; Tirmizî «Menâkıb»'de; Nesâî «Velime» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Hattâ bir rivayetinde Ebû Ta1ha'nın :
«Yâ Enes! Bizi rezil ettin!» dediği bildirilmiş. Taberânî'nin -»EI-Evsât» nâm eserindeki rivayetinde Enes (Radiyallahu anh) ; «Bana taş atmağa başladı.» demiştir. Bu ihtilâflar ya kıssanın ayrı ayrı cereyan etmesinden yahut râvilerin bazı yerlerini unutmasındandır.
Nevevî diyor ki: «Enes (Radiyallahu anh) burada iki tarik-den iki ayrı hadîs rivayet etmiştir. Bunlar iki ayrı vak'a olup, içlerinde bu iki mucize ile daha başka mucizeler cereyan etmiştir. Birinci hadîste Ebû Ta1ha ile Ümmü SüIeym , Hz. Enes'i birkaç parça arpa ekmeği ile Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem)'e göndermişlerdir...
İkinci hadîste Enes: Beni Ebû Ta1ha davet için Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ gönderdi. Ona yemek yapmıştı... diyor.»
Aynî dahî hâdisenin ayrı ayrı iki defa cereyan ettiğine işaret etmiştir, kurada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Hz. Enes'in birinci hadîsinde annesi ile üvey babasının Enes vasıtasıyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ekmek gönderdikleri anlaşılıyor. Hadîsin sonu ise Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem,"e ekmeğin verilmediği, davet edilerek eve geldiği görülüyor.
Cevap : Enes'in annesi ile üvey babası yalnız Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) 'e yetecek kadar ekmek göndermişler. Hz. Enes Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında kalabalığı görünce ekmeği vermeye utanmış, yalnız basma gelir ümidiyle onu eve davet etmiştir. Ona böyle yapmasını annesi ile üvey babası da ısmarlamış olabilirler.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m nübüvvetine delâlet eden dört mucize vardır. Bunlar Enes'i kimin gönderdiğini ve ne için gönderdiğini bilmesi, yemeğin seksen kişiye yeteceğini bilerek ce^ mâatı götürmesi ve yemeği çoğaltmasıdır.
2- Hadîs-i şerif yukarda geçen Ebû Hüreyre ve Câbir hadîsleri gibi Peygamberlerin açlık ve emsali ile imtihan olunarak sabrettiklerine bu suretle ecir ve mertebelerinin pek büyük olduğuna delildir.
3- Peygamberler çektikleri meşakkat ve elemi başkalarına; söylemezler.
4- Ashab-ı kiram Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize karşı son derece nezaket ve terbiye gösterir, onun hallerine dikkat ederlerdi.
5- Az da olsa hediyye göndermek müstehabdır.
6- Alimin talim ve terbiye için talebesiyle beraber oturması ve bunu mescidde yapması müstehabdır.
7- Davet sahibinin misafirlerini karşılamak için kapıya çıkması müstehabdır.
8- Hadîs-i şerif Ümmü Süleym Hazretlerinin menkıbesine akıl ve fıkhının büyüklüğüne delildir. Çünkü kocası : «Bu cemaata yedirecek bir şeyimiz yok!» dediği vakit, o: «Allah ve Resulü bilir.» diye mukabele etmişti. Bunun mânâsı: Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemeğin neden ibaret olduğunu bilmiştir. Koskoca bir cemaata o kadardık yemeğin yeteceğini bilmese getirmezdi. Binâenaleyh sen buna üzülme! lemek istemiştir.
9- Ekmeği ufaklayarak tirit yapmak, banarak yemekten evlâdır.
10- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in parmaklarının arasından 3İr şey çıkarması ayrı bir mucizedir.
11- Davet sahibi ile hanesi halkının yemeklerini misafirlerden sonra f emeleri müstehabdır.

21- Çorba Yemenin Cevazı, Kabak Yemenin Müstehab Oluşu, Yemek Sahibi Kerih Görmemek Şartıyla Softadakilerin Misafir Bile Olsalar Birbirlerini Tercih Etmelerinin Müstehab Oluşu Babı

144- (2041) Bize Kuteybe b. Said, Mâlik b. Enes'den, ona İshâk b. Abdillah b. EM Talha'dan naklen okunanlar meyanında rivayet etti. İshâk, Enes b. MâlİK'İ şunu söylerken işitmiş :
Bir terzi, yaptığı bir yemeğe Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)*i davet etti. Enes b. Mâlik (Demiş ki) : Bu yemeğe Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi veSellemfle birlikte ben de gittim. Yemek sahibi Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arpa ekmeği ile içinde kabak ve pastırma bulunan bir çorba takdim etti. Ben Resûlüllah (Sailallahü A leyhi ve Sellem) 'in kabağı tasın kenarından araştırdığını gördüm. Artık o günden sonra kabağı sevmekteyim.

149- (...) Bize Muhammed b. Alâ' ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsame, Süleyman b. Muğire'den, o da Sabit'ten o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallalinhü Aleyhi ve Sellem)*l bir adam davet etti. Onunla birlikte

ben de gittim. Derken içinde kabak bulunan bir çorba getirdiler. ResûliUlah (Sallaİlahii Aleyhi ve Sellem) bu kabaktan yemeğe başladı. Hoşuna gidiyordu. Ben bunu görünce kabağı yemeyip ona vermeye başladım. Râvi diyor ki : Enes, ondan sonra arük kabak benim de hoşuma gider oldu, dedi.

(...) Bana Haccâc b. Şâir ile Abd b. Umeyd hep birden Abdurrez-zâk'tan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Ma'mer, Sabit El-Bûnânî ile Âsim El-Ahvel'den, onlar da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdiler ki: Terzi bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i davet etmiş...
Şunu da ziyâde etti: «Sabit (Dedi ki) : Arkacığından Enes'i şunu söylerken işittim. Bundan sonra benim için içerisine kabak koydurabile-ceğim hiç bir yemek yapılmamıştır ki, kabak konmamış olsun.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'» ve «Kitâbül-Et'ıme»'de; Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî «Velime» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onu «Şemail» bahsinde de tahrîc etmiş ve : «Bu hadîs hasen şahindir.» demiştir. Kurtubî diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tasın kenarından kabağı takib etmesi, yemeğin türlü olmasındandır. Bu sebeple hoşuna gideni yâni kabağı yiyiyor. Hoşuna gitmeyeni —ki pastırmadır— bırakıyordu.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Davete icabet gerekir. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre icabet vacip, bazılarına göre sünnet, bazılarına göre de men-duptur.
2- Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tevazuuna delildir.
3- Hadîs-i şerîf Enes (Radiyallahuanh)hn faziletine de delildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı muhabbeti onun sevdiği yemeği de sevecek dereceye yükselmiştir.
4- Hadîs-i şerifin kabağın diğer sebzelere üstünlüğüne de delildir.
Ulemâmıza göre bir kimse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabağı severdi dese de, bir başkası: «Ben kabağı sevmem» mukabelesinde bulunsa, küfründen korkulur.
5- Kirmanı 'nin beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e takdim edilen kap ona mahsustu. Beraberinde başkaları bulunduğu vakit herkesin önünden yemesi müstehab olur.
6- Bir kimse kendinden mertebece aşağı olan kimsenin davetine icabet edebilir.
7- Tirit yemeğine icabet etmelidir. Çünkü yemeklerin en hayırh-sıdır.
8- Davet sahibinin canı sıkılmaması şartıyle davetliler sofrada birbirlerini tercih yapabilirler.

22- Çekirdeği Hurmanın Dışına Koymanın, Misafirin Yemek Sahibine Dua Etmesinin, Takva Sahibi Misafirden Dua İstemenin, Onun da Buna İcabet Etmesinin Müstehab Oluşu Babı

146- (2042) Bana Muhammed b. Müsennâ El-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Vezîd b. Humeyr'den, o da Abdullah b. Büsr'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) babama misafir oldu. Biz de kendisine yemek ve çorba takdim ettik. Onlardan yedi. Sonra kuru hurma getirildi. Onu yiyor ve çekirdeğini iki parmağının arasına koyuyordu. Şehadet parmağı ile orta parmağı»» bir yere topluyordu^ (Şu'be demiş ki, bu benim zanmmdır. Bu söz hadîsdedir inşallah, yâni çekirdeği iki parmak arasına koymak.) Sonra içecek getirildi, onu da içti. Ve sağındakine verdi. Onun üzerine babam hayvanının geminden tutarak : -Bize dua buyur,» dedi. O da :
«Allahım! Bunlara verdiğin rızıklarda bereket ihsan ef! Kendilerine mağfiret ve rahmet eyle!» buyurdu.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Adiyy rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hammad rivayet etti. Her iki nevi Şu'be'den bu isnadla rivayette bulunmuşlar; fakat çekirdeği iki parmak arasına koyma hususunda şekketmemişlerdir.
Vatbe: Kuru hurma ile keş kırıntısı ve yağ karıştırılarak yapılan bir nevi çorbadır. Bâzıları bu kelimeyi Rutabe şeklinde rivayet etmiş. Fakat bunun bir tashif olduğu ileri sürülmüştür. Aynı kelimeyi Vatıe şeklinde rivayet edenler de vardır. Vatie de kuru hurmadan yapılan bir nevi çorbadır. Nevevî : «Bütün bunların arasında münafaat yoktur. Şa-hîh rivâyetlerdeki kabul olunur. Dilde gahîh olan da odur.» diyor.
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemf'in hurma çekirdeğini iki parmağı arasına alması az olduğu içindir. Hurma ile karışmasın diye kabın içine koymamıştır. Çekirdekleri iki parmağının üzerine toplayıp attığım söyleyenler de vferdır.
Şu'be 'nin : «Bu benim zanmmdır» diyerek başladığı sözünün mânâsı : Çekirdekleri koyması hadîsin metninde zikredilmiştir sanırım, demektir. Şu'be bu sözüyle hadîste tereddüt ve şekkedildiğine işarette bulunmuştur. Hadîsin ikinci tarikinde ise seksiz olarak çekirdek meselesini ispat etmiştir. Bu suretle çekirdeklerin parmak üzerine konduğu şûbut bulmuştur. Hadîs-i şerif içilecek şeylerin sağdan başlanarak sunulmasına, fazilet sahibi birisinden dua istemenin müstehab olduğuna misafirin hane sahibi için rızk, mağfiret ve rahmet duasında bulunmasının müstehab olduğuna delildir.

23- Acurla Hurma Yeme Babı

147- (2043) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî üe Abdullah b. Avn El-Hilâlî rivayet ettiler. (Yahya Ahberenâ İbni Avn ise haddesena tâbirini kullandılar.) (İbni Avn dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd, babasından, o da Abdullah b. Cafer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Re-sûlüllah (SallallahüAleyhiveSellemj'i acurla hurma yerken gördüm.
Bu hadîsi Buharı, Ebû Dâvud, Tirmizî ve îbni Mâce «KitâbuJ1-Et'ime»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Taberâni ının «El-Evsât» adlı eserinde Abdullah b. Cafer 'den rivayet ettiği bir hadîste: «Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) m sağ elinde acur, sol elinde hurma gördüm. Bir ondan yiyordu, bir bundan.» denilmektedir. Mezkûr hadîs hurma ile acuru nasıl yediğini bildirmekte ise de çok zayıftır. Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadîste de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in karpuzu hurma ile, acuru da tuzla yediği bildiriliyorsa da, bu hadîs dahi zayıftır. Hadîsin bir rivayetinde :
«Birinin sıcaklığı, diğerinin soğukluğunu kırar.» denilerek bunları beraberce yemenin hikmetine işaret Duyurulmuştur. Hadîs-i şerîf acurla hurmayı ve herhangi iki yiyeceği beraber yemenin câi'z olduğuna delildir. Muhtelif yemekleri bir arada yemenin caiz olduğu

hususunda ulemâ arasında ihtilâf yoktur. Gerçi selefden bazılarının bunu kerih gördüğü rivayet olunmuşsa da, bu kerahet dinî bir maslahat olmadan boş yere çok ve çeşit yemek yemeyi âdet haline getirmeye hamledilmiştir.

24- Yemek Yiyenin Tevazı Göstermesinin Müstehab Oluşu ve Oturuşunun Şekli Babı

148- (2044) Bize Ebû Bekr b. EM Şeyfae ile Ebû Saîd El-Eşecc ikisi birden Hafs'dan rivayet ettiler. Ebû Bekr (Dedi ki) : Bize Hafs b Gıyâs, Mus'ab b. Süleym'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : Peygamber (Sallallahü Aleyh veSel!em)'i dizlerini dikerek oturmuş hurma yerken gördüm.

149- (...) Bize Züheyr b. Harb ile İbni Ebî Ömer de hep {birden Süfyân'dan rivayet ettiler. İbni Ebî Ömer (Dedi ki) : Bize Siifyân b Uyeyne Mus'ab b. Süleym'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes
(Şöyle demiş) :
ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye kuru hurma getirdiler de, onu çömelmiş olduğu halde taksim etmeye başladı. Ondan acele diyordu.
Züheyr'in rivayetinde Zeri' yerine Hasis denilmiştir.
Zeri' ve Hasis kelimeleri ikisi de acele mânâsına gelirler. ResûlÜllah (Sallallaht'i Aleyhi ve Sellem)'in acele etmesi başka bir işe gideceği içindir. Fahr-i Kainat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz sofraya bağdaş kurarak veya diz çökerek oturup yerleşmezdi. Âdetleri daima ya iki dizini veya bir dizini dikerek oturmak yahut çömelmiş vaziyette birkaç lokma almaktı. «Sahîh-i Buhârî»'de Resûlülllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Ben yerleşerek yemek yemem.» buyurduğu rivayet olunmuştur. Bun?, dan murad ; Ben çok yemek isteyenler gibi yerleşip oturmam. Bilâkis aceleci gibi oturur ve az yerim demektir.
ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellen)"m fakir fukaraya dağıttığı bu hurma kendinin idi. Karnı aç olduğu için acele birkaç hurma yemesi bundandır.

25- Cemaatla Beraber Yemek Yiyen Kimseyi Sahiplerinin İzni Olmaksızın İki Hurma ve Emsalini Bir Lokmada Beraberce Yemekten Nehiy Babı

150- (2045) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivaye etti, (Dedi ki) : Cebele b. Sühaym'ı şunu söylerken işittim. İbnü Zübeyr bize kuru hurma yedirİyordu. O gün insanlara kıtlık isabet etmişti. Biz yer* ken yanımızdan İbni Ömer geçiyordu:
— Çifter yemeyin! Çünkü Resûliillah (Sallaliafıü Aleyhi ve Selîeın) çift yemeden nehiy buyurdu. Meğer ki kişi, dîn kardeşine izin vermiş ola! dedi.
Şu'be, izin kelimesini kaydederek: «Bu kelimenin ancak i nü Ömer'in sözünden olduğunu zannederim.» demiş.

(...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, H,
Bize Muhammed b. Beşşâr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahman b. Mehdi rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Onların hadisinde Şu'be'nin sözü yoktur. «O gün insanlara kıtlık isabet etmişti» cümlesi dahî yoktur.

151- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman, Süfyân'dan, o da Cebele b. Sühaym'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbni Ömer'i şunu söylerken işittim:
Resûlülllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahiplerinden izin almadıkça iki hurmayı beraber yemekten nehiy buyurdu.
Bu hadîsi Buharî «Et'ime», «Mezâlim» ve «Şerîket» bahislerinde Ebû Dâvud ile Tirmizî ve îbni Mâce «Et'i-me»'de; Nesâî «Velîme»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Bu babda birçok hadîsler vardır. Nevevî diyor ki: «Sahiplerinden izin almadıkça bu nehiy ittifakıdır. İzin alırlarsa beis yoktur. Ulemâ bu nehyin tahrim için mi, yoksa kerahet ve edep için mi olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Kaadi Iyâz, Zahirîler 'den buradaki nehyin tahrim ifade ettiğini, başkalarından ise kerahet ve edep için olduğunu nakletmiştir. Doğrusu tafsilâta gitmektir. Eğer yiyecekler aralarında or-taksa birbirlerinin rızası olmadan çifter çifter yemek haramdır. Rızaları açıkça söylemekle yahut sarâhet yerini tutacak bir karine veya nazı geçme gibi bir şeyle hâsıl olur. Hepsinin razı olup olmadığında şüphe varsa çifter yemek haramdır. Yiyecek cemaattan başka birine yahut içlerinden birine ait olursa, yalnız onun rızası şarttır. Onun rızasını almadan ikişer yemek haramdır. Onunla birlikte yiyenlerin de izin istemeleri müstehab olur. Yiyecek kendinin olup, arkadaşlarını misafir etmişse, ikişer yemesi haram değildir. Sonra yiyecek azsa, çifter yememek daha iyidir. Yiyecek çok olup, artacak gibi ise ikişer yemekte beis yoktur. Lâkin mutlak surette edep yemek esnasında aç gözlülüğü bırakmaktır. Meğer ki, başka bir işe gitmek için acele ede.» Hattâbî de şunları söylüyor. «Bu ancak sahabe zamanında ve yiyecek darlığı çekildiği anlarda idi. Bugün vakit, hal genişlediğinden artık izne hacet yoktur.»
Fakat Nevevî, Hattâbî 'nin bu sözünü doğru bulmamış; verdiği tafsilât üzerinde israr/etmiştir.

26- Çocuklar İçin Yemeklere Kuru Hurma ve Benzerini Katma Hususunda Bir Bab

152- (2046) Bana Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Ellerinde kuru burma bulunan ev halkı aç kalmaz.» buyurmuşlar.

153- (...) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub b. Muhammed b. Tahlâ', Ebû'r Rical Muhammed b. Ab~ dirrahman'dan, o da annesinden, o da ÂİŞe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) ; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Âişe! İçinde kuru hurma olmayan evin halkı açtırlar. Yâ Âişe! İçinde kuru hurma olmayan evin halkı açtırlar. —Yahut halkı aç kalmıştır.—» buyurdu. Bunu iki veya üç defa söyledi.
Hadîs-i şerîf kuru hurmanın, faziletine ve onu çoluk çocuk için biriktirmenin caiz olduğuna delil hattâ bunu teşvik etmektedir.
Seneddeki Ebû'r-Rical, Muhammed b. Abdirrahman 'm künyesidir. Adamlar babası mânâsına gelen hu künye kendisine on erkek evlâd babası olduğu için verilmiştir Annesinin ismi Amra binti Abdirrahman'dır. Medîne1i'dirler.

27- Medine Hurmasının Fazileti Babı

154- (2047) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (yâni İbni Bilâl) Abduliah b. Abdirrahman'dan, o da Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan, o da babasından naklen rivayet etti ki, EesûlüIlah (Satlaiiahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim sabahladığı vakit Medine'nin iki taşlığı arasında yedi hurma ferse, akşamlayıncaya kadar ona zehir zarer vermez.» buyurmuşlar.

155- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Üsârne Hâşim b. Hâşim'den rivayet etti. (Demiş ki) : Âmir b. Sa' b. Ebî Vakkâs'ı dinledim, şöyle diyordu. Ben Sa'd'î s'.ınu söylerken işittim : Ben ResûlüHah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'i;
«Her kim aeva olarak yedi hurma ile sabah kahvaltısı yaparsa, o kimseye o gün ne zehir zarar verir, ne sihir!» buyururken İşittim.

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize IMervan b. Muaviyete'I-Fezârî rivayet etti. H.
Bu hadîsi bize İslıak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bedr Şûca' b. Velîd haber verdi. Her iki râvi Hâşim b. Hâşim'den bu isnadla Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellemyden naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Ama ikisi de: «Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) den işittim» dememişlerdir.
işittim» dememişlerdir.

156- (2048) BİZe Yahya b. Yahya İle Yahya b. EyyÛb ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Yahya b. Yahya: Bize haber verdi tâbirini kullandı, ötekiler: Bize İsmail —Bu zat İbnİ Ca'fer'dir— rivayet etti, dediler.) O da Şerik'den —Bu zat İbni Ebî Nemr'dir—, o da Abdullah b. Eb Atik'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Yaylanın acvasında şifa vardır. Yahut o, sabahın ilk zamanında tiryaktır.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhârî «Et'ime» ve «Tıbb» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Acva: Hurmanın güzel bir nev'idir. Yayla diye tercüme ettiğimiz Âlîye : Medine'nin Necid tarafına düşen tarlaları ve köyleridir. Tihâme tarafına düşenlere Safire denilir. Kaadî Iyâz Aliyenin Medîne'ye en yakın yerinin üç mil, en uzak yerinin ise sekiz mil olduğunu söyler.
Tiryak: Panzehir mânâsına gelir. Fârisî bir kelimedir.
Aynî bu hadîsin üzerinde dört vecihle söz etmiştir. Şöyle ki
1- Hurmanın sabahleyin yenilmesi bildirilmiştir. Öğle ve akşam zamanlarında yenilse zikredilen fayda hasıl olmaz. Hadîsin bir rivayetinde mekân kaydı bile konulmuş, yayla hurmasında şifa vardır, buyurmuştur.
2- Yenecek hurmaların acva cinsinden olması kaydedilmiştir. Bunun hikmeti Acva nev'ini Medîne'ye bizzat Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in mübarek eliyle dikmiş olmasıdır. Nesâî'nin Hz. Câbir'den merfû olarak rivayet ettiği bir hadîste :
«Acva cennettendir. O zehre karşt şifadır.» buyuruîmuştur. Hattâbî: «Acvamn zehir ve sihire fayda vermesi kuru hurmadaki bir hassadan değil. Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellem)'m Medine nurmasına yaptığı bereket duası neticesidir.» demiş. İbni Tin de : «Bunun Medîne'ni hususi bir hurması olması ihtimâli vardır. Bu hususta daha başka sözler de söylenmiştir.
3- Nevevî diyor ki : «Hurmaların yedi adet olması hususu namazların sayısı ve zekâtların nisabı gibi akılla bilinemiyor. Bu adet tıbb bahsinin birçok yerlerinde zikredilmiştir. Biz bunun hikmetini bilemeyiz. Binâenaleyh fazilet ve hikmetine iman ve itikad vâcibdir.»
4- O günün geceye kadar diye kayıtlanması geceleyin mezkûr faydanın kalkmış olduğunu gösterir.

28- Mantarın Fazileti ve Gözü Onunla Tedavi Babı

157- (2049) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet eîti. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Cerîr i'e Amr b. Ubeyd, Abdül-Melik b. Unıeyr'den, o da Amr b. Hureys'den, o da Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Ben Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i :
«Mantar mendendir. Onun suyu göze şifadır: buyururken işittim.

158- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdül-Melik b. Umeyr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Amr b. Hureys'den dinledim. (Dedi ki) : Ben Saîd b. Zeyd'den dinledim. (Şöyle dedi) Ben Re-sûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i :
«Manfar mendendir. Soyu âa göze şifadır.::- buyururken işittim.

(...) Bize (yine) Muhammed b. ?tîü"iennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hakem b. Uteyhe de Hasen-i Urenî'den, o da Amr h. Hureys'den, o da Saîd b. Zeyd'den, o da Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve SeUem)'den naklen haber verdi.
Şu'be şöyle demiş : «Hakem tana bu hadîsi rivayet edince, onu Abdül-Melik'İn hadîsinden yadırgamadım.»

159- (...) Bize Saîd b. Amr El-Eş'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser, MutarrİF den, o da Hakem'den, o da Hasen'den, o da Amr b. Hü-reyre'den, o da Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den naklen haber verdi.
(Şöyle demiş) : Resûlülîah (Sallallâhii Aleyhi ve Sellem) :
«Mantar Allah Tebâreke ve Teâlâ'nin Benî İsrail'e indirdiği mendendir. Onun suyu da göze şiiar.» buyurdular.

160- (...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mutarrif den, o da Hakem b. Uteyhe'den, o da Hasen-i Urenî'den, o da Amr b. Hureys'den, o da Saîd b. Zeyd'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi:
«Mantar, Allah'ın Musa'ya İndirdiği mendendir. Onun suyu da göze şifadır.» buyurmuşlar.

161- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Abdül-Melik h. Umeyr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Arar b Hureys'i şunu söylerken işittim. (Dedi ki) : Ben Saîd b. Zeyd'i şöyîe derken dinledim. Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellemj:
«Mantar, Allah(Azze ve CeUel'nİn Benî İsrail'e indirdiği mendendir. Onun suyu da göze şifadır.» buyurdular.

162- (...) Bize Yahya b. Habib El-Hârisi de rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Hammad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b

Şebib rivayet etti, (Dedi ki) : Ben bu hadîsi Şehr b. Havşeb'den dinledim ve kendisine sordum da, hen onu AbdüJ-Melik b. Umeyr'der dinledim, dedi, Onun üzerine Ahdül-Melik'Ie görüştüm. O da bana Amr b. Hureys'den, o da Saîd b. Zeyd'den naklen rivayette bulundu. (Demiş ki) : ResûlüUah (Sallallahii A leyhi ve Sellenı) ;
«Mantar mendendir. Onun soyu da göre şifadır.» buyurdu.
Bu hadîsi Buhârî «Tefsir» ve «Tibb» bahislerinde; Tirmizî ile İbni Mâce «Tıbb»'da; Nesâî «Tibb», «Velime» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Kem'e : Mantarın bir nev'idir. Nevevî diyor ki : «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Settem) mantar mendendir hadîsinin mânâsı hakkında ulema ihtilâf etmişlerdir. Ebû Ubeyd ile birçok ulema onu Beni îsrâiI'in üzerine indirilen menne benzetmişlerdir. Çünkü onlara indirilen men (yâni kudret helvası) külfetsiz, meşakkatsiz kendiliğinden hâsıl oluyordu. Mantar da külfetsiz, meşakkatsiz ekilmeden, sulanmadan kendiliğinden biten bir nebattır. Bu kelimenin zahiri iîe amel ederek hakikaten Benî' İsrâi1e indirilen men olduğunu söyleyenler de vardır.» Mantarın suyunun şifa olması muhtelif suretlerde izah edilmiştir. Bir kavle göre mücerret suyu şifadır. Diğer bir kavle göre mantarın, suyu ilâçla karıştırılarak göze sürülür. Üçüncü bir kavle göre ise mantar suyu gözdeki harareti soğutmak için kullanılacaksa başka bir şeyle karıştırmadan sürülür. Bundan başka bir. maksatla' kullanılacaksa terkib yapılır. Nevevî : «Doğrusu mantarın suyu mutlak surette göze şifadır. Suyu sıkılır ve ondan göze sürülür. Zamanımızda ben ve başkaları gördük ki, bir zatın gözleri hakikaten görmez -oldu da, gözlerine mücerret mantar suyu çekti. Ve şifa bularak gözleri tekrar görmeye başladı. Bu zât Kemal b. Abdillah Ed-Dimeşkî. olup, salâh sahibi ve hadîs râvisidir. Mantar suyunu kullanması hadîse itikad ettiği ve onunla teberrükte bulunmak istediği içindir.» diyor.

29- Kara Kebasin Fazileti Babı

163- (2050) Bana Ebû't-Tahir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdul-3ah b. Vehb, Yûnus'dan, o da İfcni Şihab'dan, o da Ebû Seleme b. Abdırrabmaıı'dan, o da Câbir b. Ahdillnh'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'lc birlikte Merru'z-Zahran'-da idik, Irak yemişi topluyorduk. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Onun siyahını toplamağa bakini» buyurdular. Bunun üzerine biz:
— Yâ Resûlallah! Galiba sen koyun gütmüşsün, dedik.
«Evet, onu gütmedik Hİç bir peygamber vgr mı?t buyurdu yahut bunun gibi bir söz söyledi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Enbİya» ve «Kitâbu'l-Et'ime»'de; Nezâî «Velime» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Kebâs : Erak denilen misvak ağacının olgun yemişidir. Bazıları bunun incire benzer bir yemiş olduğunu, insanlarla develerin ve koyunların onu yediklerini ve hararet verdiğini söylemişlerdir. Bir rivayete göre iki avucu dolduracak kadar salkımı olurmuş.
Ashâb-ı Kiramın : «Ya Resûlallah! Galiba sen koyun gütmüşsün.»» diye sormaları, yemişin siyahını tavsiye ettiği içindir. Erak yemişinin nevilerini iyi bilenler ekseriyetle çobanlar olurdu. ResûfüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vaktiyle koyun gütmesindekî hikmeti Hattâbî şöyle izah etmiştir : «Allah Teâla Peygamberliği dünyaya dalanlara ve refah sahiplerine vermemiş; koyun güdenlere tevazu ve sanat sahiplerine ihsan etmiştir. Nitekim Hz. Eyyûb'un terzi, Zekeriyya (Aîeyhisselâm) 'm doğramacı olduğu rivayet edilir.» Nevevîde : «Bundaki hikmet tevazu benimsemeleri, kalblerin halvetle sâfileşmesi, bu suretle ümmetlerini idareye intikalleridir» diyor.

30- Sirkenin ve Onu Katık Yapmanın Fazileti Babı

164- (2051) Bana Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya h. Hassan haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Hİşam b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen haber verdi ki: Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Sirke ne güzel katıklardır. Yahut katıktır.» buyurmuşlar.

I65- (...) Bize bu hadîsi Musa b. Kureyş b. Nâfi' Et-Temîmi de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Yahya b. Salih El-Vuhazî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl bu isnadla rivayette bulundu ve :
«Ne güzel katıklardır.» dedi; şekketmedi.

166- (2052) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ailesi efradına katık sordu. Onlar da :
— Bizde sirkeden başka bir şey yok, dediler. Onu istedi ve onunla yemeye başladı. Hem :
«Sirke ne güzel katıklardır; sirke ne güzel katıklardır!» diyordu.

167- (...) Bana Ya'kub b. İbrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni İbni Uleyye), Müsennâ b. Said'den rivayet etti (Demiş ki) : Bana Talha b, Nâfi' rivayet etti ki, kendisi Câbir b. Abdil-lah'ı şunu söylerken işitmiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün benim elimden tutarak evine götürdü. (Hizmetçi) ona ekmek parçaları çıkardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Katık namına bir şey yok mu?» diye sordu. (Evdekiler) :
— Hayır! Yalnız biraz sirke var, dediler.
«Gerçekten sirke ne güzel kaîiklcîrdır.:> buyurdu.
Câbir demiş ki: Bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den işi-teli beri sirkeyi severim. Talha dahi : «Ben bunu Câbir'den işiteli beri sirkeyi severim.» demiş.

168- (...) Bize Nasr b. Alî El-Cahdenıî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müsennâ b. Saîd, Talha b. Nâfi'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Câbir b. Abdillah rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun elinden tutarak evine götürmüş:
Râvi, îhni Uleyye'niu hadîsi gibi :
«O halde sirke ne güzel katıklardır...» cümlesine kadar rivayette bulunmuş; ondan sonrası almamıştır.

169- (...) Bize Ebû Bekr b. Eki Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Ebî Zeynel haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Süfyân Taîha b. Nâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Câbir b. AbdİIlah'i dinledim, şunu söyledi:
Evimde oturuyordum, bana Resûlülînh (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) uğrayarak işaret etti. Hemen kendisine ayağa kalktım. Elimden tuttu

ve yürüdük. Nihayet kadınlarının evlerinden bîrine gelerek içeri girdi. Sonra bana izin verdi. Ben de perdeye kadının yanma girdim. Derken Re-sûlüHah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Yiyecek bîr şey var mı?» diye sordu. (Evdekiler) :
— Hayır! cevâbını verdiler. Ve kendisine üç parça ekmek getirdiler. Bunları bir sofranın üzerine koydular. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir parça alarak onu kendi önüne koydu. Başka bir parça daha alarak onu da benim önüme koydu. Sonra üçüncüyü alarak onu ikiye kırdı ve yarısını kendi Önüne, yarısını da benim Önüme koydu. Sonra :
«Kafık namına bir şey var mı?» diye sordu.
— Hayır! Yalnız biraz sirke var, dediler. «Getirin onu! Ne güzel katıklardır ol» buyurdular.
Kaadî îyâz ile Hattâbî'ye göre bu hadisin muhtelif rivayetlerinden çıkan mânâ yemeklerde az bir şey ile kanaat edip, nefsi çeşitli yemek istinasından men etmektir. Burada'âdeta katık namına sirke ve o mânâda ucuz ve kolay bulunan şeyler yiyin, iştihah yemek çeşitlerine rağbet etmeyin. Çünkü bunlar, hem dini bozar, hem bedeni hasta eder, denilmiş gibidir. Fakat Nevevî bu mütalâayı beğenmemiş : «Cezmen kabulü gereken doğru söz şudur ki, hadîs-i şerif bizzat sirkeyi methetmektedir. Az yemek, iştiha verici şeyleri terk etmek başka kaidelerden anlaşılır» demiştir.
Nebiyye : Hurma yaprağından örülen sofra manasınadır. Kaadî Iyâz birçok râvilerden bu kelimeyi «Betti» şeklinde rivayet etmiştir. Betti, yün veya yapağıdan dokunan kilimdir. Bazıları bunu «Bünnî» diye rivayet etmişlerdir. Kadı Kinâni : «Doğrusu budur,» demiştir. Bûnnı, yine hurma dalından yapılan tabaktır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

1- Sirkeye katık denilebilir. İyi ve makbuldür.
2- Yemek yiyecekleri eğlendirmek için yiyecek babında söz etmek müstehab dır.
3- Yolda yürürken arkadaşının elinden tutmak caizdir.
4- Ekmeği sofradakilerin Önüne müsavi olarak taksim etmek müstehabdır. Simit ve çörek gibi ufak çaptaki ekmekleri bütün olarak koymakta da beis yoktur.

31- Sarmısak Yemenin Mubah Kılınışı, Büyüklerle Konuşmak İsteyen Kimsenin Onu ve Keza O Manadaki Sebzeleri Yememesi Gerektiğini Beyan Babı

170- (2053) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Ibni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnİ Müsennâ'mndir. (Dediler ki) : Bize Muhammec b. Ca'-fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Simak b. Harb'den, o da Câbir b. Semûra'daıı, o da Ebû Eyyûb EI-Ensârî'den naklen rivaye etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Satlalhıhü Aleyhi ve Sellem)'e bir yiyecek getirildiği vakit ondan yer; fazlasını da bana gönderirdi. Bir gün bana bir fazla göndermişti ki, ondan yememişti. Çünkü içerisinde sarmisak vardı. Kendilerine :
— Bu haram mıdır? diye sordum.
«Hayır! Lâkin ben kokusundan dolayı ondan hoşlanmıyorum.» buyurdular.
Ebû Eyyûb:
—Öyleyse senin hoşlanmadığından ben de hoşlanmıyorum, demiş.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Şu'be'den bu isnadla rivayet etti.

171- (...) Bana Haccâc b. Şâir ile Ahmed b. Saîd b. Sahr dahi rivayet etti. Lâfızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize Ebû'n-Nu'mar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit rivayet etti. (Haccâc b. Yezid'in rivâyetinde : Ebû Zeyd El-Ahvel'dir)[11]. (Dedi ki) : Bize Asım b. Abdil-lah b. Haris, Ebû Eyyûb'un azatlısı Eflah'dan, o da Ebû Eyyûb'dan naklen rivayet etti ki: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Setlem ona misafir olmuş ve Peygamber (Sc.llaUahü Aleyhi ve Selle/n) alt kata Ebû Eyyûb da üst kata yerleşmişler. Derken Ebû Eyyûb bir gece intibaha gelmiş ve : Biz Kesûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve SelLm) !in başının üzerinde yürüyoruz, demiş. Bunun üzerine çekilerek bir kenarda gecelemişler. Sonra Peygamber (Salîallahü A leyhi ve Seilem) 'e söylemiş. Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem)'.
«Alt kat daha yarayışlı.» buyurmuş.» Ebû Eyyûb :
— Sen altında bulundukça ben bir çatının üstüne çıkamam, demiş. Bunun üzerine Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Üst kata, Ebû Eyyûb da alt kata değişmişler. Ebû Eyyûb Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem)Je yemek yaparmış. Sofra (dönüp) getirildiği vakit onun parmaklarının yerini sorar, parmaklarının yerini araştırırmış. Bir gün ona sarımsaklı bir yemek yapmış. Sofra geri getirildiği vakit Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)ym parmak yerlerini sormuş. Kendisine:
— O yemedi, demişler. Bundan ürkmüş ve hemen yanına çıkarak :
— Sarmısak haram mıdır? diye sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Değildir! Lâkin ben ondan hoşlanmıyorum.» buyurmuş. Ebû Eyyûb :
— Öyle ise senin hoşlanmadığından yahut senin kerih gördüğünden ben de hoşlanmam, demiş.
Ebû Eyyûb: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e gelinirdi.» demiş.
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelinirdi.» cümlesinden murad, ona melekler ve vahiy gelirdi, demektir. Nitekim bir hadîste :
«Ben sizin görüşmediklerinizle görüşüyorum. Melekler insanların rahatsız olduğu şeyden rahatsız olur.» buyurulmustur. Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir zaman sarmısak yemezdi. Çünkü her an meleklerin ve vahyin gelmesi mümkündü. Şâfiî1er'den Nevevî diyor ki: «Ulemâmız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında sarmı-sağın ve keza soğan, pırasa gibi şeylerin hükmünün ne olacağında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları haram olduğunu söylemişse de, esah olan kavle göre haram değil, kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur. Çünkü «Sarmısak haram mıdır?» suâline umumî olarak «Hayır!» cevâbını vermiştir. Sarmışağın ona haram olduğunu söyleyenlere göre bu cevabın mânâsı : Sizin hakkınızda haram değildir, demektir.
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'m misafirliği esnasında evvelâ alt kata yerleşmesi, kendisine ve ziyaretçilerine daha uygun geldiği içindir. Hz. Ebû Eyyûb 'un buna razı olmaması ise büyük terbiye ve nezaketindendir.
Onun hoşlanmadığından hoşlanmaması da bunu gösterir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Sarımsak yemenin, mubah olduğuna bu hadîste sarahat vardır. Bu cihet ittifakı ise de mescide veya kalabalık bir yere gidileceği, büyükler huzuruna çıkılacağı zaman sarımsak yemek mekruh olur. Soğan ve pırasa gibi kerih kokulu sebzeler de sarmısak hükmündedirier.
2- Yemek yiyen kimsenin yeyip içtiğinden fazlasını kendinden sonra yiyeceklere bırakması müstehabdır. Bilhassa âdetleri icabı bütün yiyeceklerini misafire yedirerek çoluk çocuğu bir şey yemeden misafirin yemesini bekleyenler hakkında hüküm daha da müekkeddir.
3- Fazilet sahiplerine hürmet ve ta'zimde bulunmak ve onlara karşı terbiye ve nezakette mübalağa göstermek müstehabdır.
4- Hadîs-i şerif Hz. Ebû Eyyûb'un menkabesine delildir.
5- Ehl-i hayr kimselerin eserleriyle yemek vesâirede teberrûk olunur.

32- Misafire İkram ve Onu Tercih Etmenin Fazileti Babı

172- (2054) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rir b. Abdul Hamid, FudayI b. Gazvan'dan, o da Ebû Hazım El Eşcaî'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle, demiş) :
Bîr adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:
— Ben muhtacım! dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarından birine haber gönderdi. O da :
— Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun ki, evimde sudan başka bir şey yok, dedi. Sonra başka bir hanımına hater gönderdi, bu da bunun gibi söyledi. Hattâ bütün hanımları böyle söylediler.
— Hayır! Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun ki, evimde sudan başka bir şey yok, dediler. Bunun üzerine :
«Bu zâtı bu gece kim misafir edecek? Allah ona rahmet eylesin!» buyurdu. Hemen ensardan fcir zât ayağa kalkarak:
— Ben yâ Resûlallah! dedi. Ve onu evine götürdü. Karısına evinde bir şey var mı diye sordu. Kadın:
— Hayır! Yalnız çocuklarımın yiyeceği var, cevâbını verdi.
— Sen onları bir şeyle oyala! Misafirimiz girdiği vakit kandili söndür ve ona biz de yermişiz gibi göster. O yemeğe eğildi mi sen hemen kandile kalk ve onu söndür, dedi. Böylece oturdular ve misafir yemeğini yedi. Sabahlayınca Peyganiler (Sallallahu Aleyhi ve Sellemj'e vardı. O da (kendisine) :
«Bu akşam (karı koca) her ikinizin misafirinize yaptığınıza Aliah te-accûb buyurdu.» dedi.

173- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Veki', FudayI b. Gazvan'dan, o da Ebû Hazim'den, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, ensardan bir adama fcir gece misafir gelmiş. Evinde kendi yiyeceği ile çocuklarının yiyeceğinden başka bir şey yokmuş. Karısına :
— Sen çocukları uyut; kandili söndür ve ne yemeği varsa misafire takdim etî demîş.
Râvi diyor ki, arkacığından şu âyet indi :
«Onlar başkalarını kendi nefislerine tercih ederler, velev ki kendileri muhtaç olsunlar.» [12]

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Fudayl, babasından, o da Ebû Hazim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) ; Bir adam misafir olmak için Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellemje geldi. Fakat evinde onu misafir edecek bir şey yoktu. Bunun üzerine:
«Bu zâtı misafir edecek kimse yok mu? Allah ona rahmef eylesin!» dedi. Hemen ensardan Ebû Talha denilen bir zât kalkarak onu evine götürdü...
Râvi hadîsi Cerir'in hadîsi gibi nakletmiş; bu hadîste Vekî'İn zikrettiği gibi âyetin inişini de anmıştir.
Bu hadîsi Buhâri «Menâkıb» ve «Tefsir» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî de «Tefsîr» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Misafiri evine götüren ensârînin kim olduğu ihtilaflıdır. Bir rivayete göre Ebû Talha Zeyd b. Sehl 'dir. Kaadî İsmail «Ahkamu'l-Kur'an» ismindeki eserinde bu zatm Sabit b. Kays olduğunu söylemiş. Bâzıları Abdullah b. Revaha , bir takımları da hadîsin râvisi Ebû Hüreyre olduğunu söylemişlerdir.
Hane sahibinin karısına : «Sen onları bir şeyle oyala!» demesi; çocukların aç olmayıp, çocuk âdeti veçhile bir şey istediklerine hamledilmiş-tir. Zira yememek kendilerine zarar verecek kadar aç olsalar, müsâfir-den önce onları doyurmak vâcib olurdu. Bu karı kocayı Allah ve Resulümethû sena etmişlerdir. Bu da gösterir ki, onlar bir vacibi terk etmemiş. Bilâkis güzel ve makbul bir iş yapmışlar, misafiri kendi nefislerine tercih etmişlerdir. Bu âyet-i kerîmeyi Allah Teâlâ onlar hakkında indirmiştir.
Hadîs-i şerifteki Allah'ın teaccûbundan murad yapılana razı olmasıdır. Bundan meleklerin teaccûbu kasdedilmiş de olabilir. Bu takdirde te-accûbü Allah'a izafe etmekten murad, meleklerin şerefini beyân içindir.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılkıştır:

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ailesi efradı son derece kanaatkar; darlık ve açlığa karşı sabırlı idiler.
2- Bir kavmin büyüğüne yaraşan hareket, gelen misafire bizzat kendi malından ikramda bulunmak, buna imkân yoksa dostlarından veya komşularından yardım istemektir.
3- İhtiyaç ve sıkıntı zamanında yardımda bulunmak müstehabdır.
4- Misafire ikram ve onu kendi nefsine tercih etmek fazilettir.
5- Misafire yedirilen yemek ev sahiplerine yetmeyecek kadar az ise hile yaparak ışığı söndürmeleri ve onlar da yermiş gibi görünmeleri caizdir.
6- Hadîs-i şerîf hâne sahibi ensârî ile karısının menkabelerine delildir

174- (2055) Bize Efaû Bekr b- Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe b. Sevvâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîr Sabitten, o da Ahdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Mikdad'dan naklen rivayet etti. Mikdâd (şöyle demiş) ; Ben ve iki arkadaşım yoldan geldik. Açlıktan gözlerimiz, kulaklarımız gitmişti. Kendimizi Resûlüllah ($alUılahü Aıeyhive Sellenı) 'in ashabına arzetmeye başladık. Ama onlardan hiç biri bizi kabul etmiyordu. Derken Peygamber (Seüallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldik, bizi hanesine götürdü, bîr de baktık üç keçi!.. Peygamber (ScülaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Şu sütü aramızda (paylaşmak üzere) etıgtrtl» buyurdu. Attık sütü sağıyor ve bizden her birimiz nasibini içiyordu. Peygamber (Saîlaiiahü

Aleyhi ve Sellem)!e de nasibini takdim ediyorduk. O geceleyin gelerek Öyle bîr selâm veriyordu ki. uyuyanı uyandırmak, fakat uyanık olana îşîHirirdi. Sonra mescide gelir. Namaz kılar. Sonra sütünün kaşına gelerek içerdi. Derken bir gece hana şeytan geldi. Tam nasibimi içmiştim. (Dedi ki) :
— Muhammed ensâra geliyor, ona hediye veriyorlar, onların yanında hissemend oluyor. Onun bu bir yudum süte ihtiyacı yoktur! Bunun üzerine ben sütün başına gelerek onu içtim. Karnıma yerleştiği ve onu çıkarmaya bir çare olmadığını anladığım vakit şeytan bana pişmanlık verdi. Ve :
— Yazık sana! Ne yaptın seni Muhammed'in sütünü nıü içtin? Bir gelir de onu bulamaz ve sana beddua ederse helak olursun, dünyan da, âhirelin de (heba olup) gider, dedi. Üzerimde bir peştemaî vardı, onu ayaklanma koyarsam Başım meydana çıkar; fcaşıma koyarsam ayaklarım meydana çıkardı. Uykum gelmemeye başladı. İki arkadaşını ise uyudular; onlar benim yaptığımı yapmadılar. Derken Peygamber (Sallahahü Ateyhi ve Selle/n) geıerek eskiden verdiği gibi selâm verdi. Sonra mescide geldi ve namaz kıldı. Sonra sütünün naşma gelerek onu açtı. Ama kabın içinde bir şey bulamadı. Bunun üzerine başını semaya kaldırdı. Ben (içimden) : Şimdi bana beddua ediyor ve helak oluyorum, dedim, (.Halbuki) O:
«Atlahıml Bana yiyecek verene, sen de yiyecek ver! Su verene, sen de su ver!» dedi. lien peştemala dönerek onu üzerime bağladım. Ve bıçağı alarak keçilerin yanına gittim. Hangisi semiz ise onu JResüiüliah (Saüahahü Aleyhi ve Seliem) kesecektim. Bir de baktım keçinin sütü toplanmış. Bak-, tim hepsinin sütleri toplanmış. Bunun üzerine Munammed (SaliaUahü Aleyhi ve Seliem) ailesinin bîr kabını ele geçirdim. Onun içine süt sağmaya tama' etmezlerdi, İçine sağdım. Hattâ südün üzerine köpük çıktı. Sonra Resûiüllah (SaliaUahü Aleyhi ve Selİemj'e geldim.
«Bu akşam sütünüzü içtiniz mi?» dedi. Beü ;
— Yâ Kesûlallah iç! dedim. İçti, sonra bana verdi. Ben (yine) :
— Yâ Kesûialîah iç! dedim, içti, sonra bana verdi. Peygamber (Saliaüahü Aleyhi ve Sellem)'in kandığın ve duasına nail olduğumu anlayınca güldüm. Hattâ yere düştüm. Bunun üzerine Peygamber I SaliaUahü Aleyhi ve Sellem)ı
«Bu senin yaramazlıklarından biri (olacak) yâ Mikdad!»dedi. Ben de
— Yâ KesûlaİIah! Halim şöyle idi, fren de şöyle yaptım, dedim. Peygamber (SaliaUahü A ieyhi ve Seliem) :
«Bu Allah'ın rahmetinden başka bir şey değildir. Sen benden izin is-tesen de arkadaşlarımızı uyandırsak. onlar da bu sürten naisbedâr olsalardı ya!» buyurdu. Ben:
— Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun ki, ondan sen ve seninle beraber ben de nasibedar olduktan sonra, insanlardan kimin ondan nasibedar olacağına aldırış etmem, dedim.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümeyl hafcer verdi. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîre bu isnadla rivayette bulundu.
Hz. Mikdad ile iki arkadaşını kimsenin misafir etmemesi, baş vurdukları zevatın hep fakir olup, yiyecek bir şeyleri bulunmadığına hamledilmiştir.
«Bu senin yaramazlıklarından biri (olacak) yâ Mikdad!» cümlesiyle ondan önceki cümlelerden anlaşılıyor ki, Hz. Mikdad yaptığına çok pişman olmuş, buna son derece üzülmüş. Ve Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemjin bedduasına uğrıyacağından korkmuşken, onun bu sefer sütü içerek kandığını ve duasının kabul edildiğini görünce pek ziyade sevinmiş, gülmüş, üzüntüsü bir anda sevince inkılâb etmiştir.
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Bu Allah'ın rahmetinden başka bir şey değildir.» sözünden murad : Bu sütü vakitsiz halk edip âdeti hilâfına biriktirmesi Allah'ın bir rahmetidir, demektir.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Uyku uyuyan veya o mânâda olan kimselerin yanında uyanık olanlara selâm vermenin âdabı, bağırmayıp orta sesle oradakilere işittirmektir.
2- Hizmetçiye, iyi bir iş yapan kimseye ve hayır yapacak olanlara dua etmek müstehabdir.
3- Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) 'in kemal-i ahlâkına delildir.
4- Keçilerin zamansız sütlenmesi Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in bir mucizesi ve bereketi eseridir.

175- (2056) BİZe UbeyduIIah b. Muaz El-Anberî İle Hamid b. Ömer EI-Bekrâvî ve Muhammed b. Abdi'1-A'lâ toptan Mu'temir Süleyman'dan rivayet ettiler. Lâfız İbni Muaz'ındır. (Dediler ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe babam Ebû Osman'dan ve bir de Abdurrah-man b. Ebî Bekr'den naklen rivayet etti. Abdurrahman şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yüz otuz kişi bulunuyorduk. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden hiç birinizin yanında yiyecek var m;?» diye sordu. Bir de baktık, bir adamın yanında bir ölçek zahire veya bunun gibi bir şey bulunuyormuş. Hemen hamur karıldı. Sonra saçları dağılmış uzun boylu müşrik bir adam bir sürü koyun sürerek (yanımıza) geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Satılık mı, hediyye mi? —Yahut hibe mi?—» diye sordu. Adam:
— Hayır! Bilâkis satılık, dedi. Ve ondan bir koyun satın aldı. Koyun hasıllandi. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ciğerinin kızartılmasını emir buyurdu. Allah'a yemin ederim yüz otuz kişiden hiç bir kimse yoktur ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o koyunun ciğerinden bir parça vermemiş olsun. Mevcut ise kendisine verdi. Gaibse onun için sakladı. Abdurrahman : «Akide çanak doldurdu, bunlardan hepimiz yedik ve doyduk. Kaplarda yemek de arttı da, ben onu deveye yükledim.» demiştir. Yahut dediği gibidir.
Bu hadîsi Buhârî «Buyu'» ve «Hibe» bahislerinde tahrîc etmiştir. Peygamfcer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in müşrik çobana:
«Satılık mır hedîyye mi? —Yahut— Satılık mı, hibe mi? dediğinde râvi şekketmiştir. Hadis-i şerîfde dört mucize vardır. Bunların birincisi kabı büyültmek, ikincisi ciğeri çoğaltmak, üçüncüsü çanakların genişlemesi, dördüncüsü herkes karnını doyurduktan sonra yemeğin artmasıdır.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Yiyecek kıtlığında herkes aç kalınca imkânı olanların yardımda buîunmaîarı gerekir.
2- Yemek için toplanmakta bereket vardır.

3- Haberi yeminle te'kid caizdir. Velev ki, haberi veren zat doğru söyiemiş olsun.

176- (2057) Bize UbeyduIIah b. Muâz El-Anberî i!e Hâmîd b. Ömer Eİ-Bekrâvi ve Muhammed b. Abdi'l-A'lâ El-Kaysî hep Mu'temirden rivayet ettiler. Lâfız İbni Muâz'ındır. (Dediler kij : Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam şunu söyledi. Bize Ebû Osman rivayet etti. Ona da Abdurrahman b. Ebî Bekr rivayet etmiş ki : Eshab-i Suffe. fakir insanlarmış. Resûiiilîah (Sa'ılaîlahii Aleyhi ve Settem) bir defa:
«Kimde iki kişilik yemek varsa, üç kişi götürsün! Kİmde dört kişilik yemek varsa beşinciyi, altıncıyı götürsün.» buyurmuşlar. Yahut buyurduğu gibidir. Gerçekten Ebû Bekr üç kişi getirmiş. Nebiyyuliah (SolİallahÜ Aleyhi ve Sellem) on kişi (yine) Ebû Bekr üç kişi götürmüş. Râvi şöyle demiş :
— Şan şu ki: Annem, babam ve ben — bilmiyorum karım da dedi mi — bizim evimizle Ebû Bekr'in evinin arasında bir hizmetçi vardı. Ebû Bekr Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında akşam yemeği yedi. Sonra yatsı kılmıncaya kadar durdu. Sonra döndü ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) uyukjaymcaya kadar yanında durdu. Gecenin Allah'ın dilediği kadarı geçtikten sonra geldi. Hanımı ona :
— Misafirlerinin yanma gelmekten yahut misafirinin yanına gelmekten seni alıkoyan nedir? dedi. Ebû Bekr :
— Sen onlara akşam yemeği vermedin mi? diye sordu. Kadın :
— Sen gelinceye kadar yemek istemediler. Onlara yemek (evdekiler) arzettiler. Fakat onlar galebe çaldı, dedi. Abdurrahman demiş ki: Ben giderek gizlendim. Ebû Bekr:
— Ey alçak! dedi. Beddua ve sitem etti. Ve :
— Yeyin, afiyet olmasın! dedi. Bir de:
— Vallahi ben bu yemekten ehediyyen tatmam! dedi. Abdurrahman diyor ki: Biz bu yemekten hiç bir lokma almıyorduk ki, altından o lokmadan daha fazla artmasın. Nihayet doyduk ve yemek öncekinden daha fazla oldu. Ebû Bekr ona baktı, ne görsün, olduğu gibice yahut daha Çok!.. Hanımına :
— Ey Benî Firâs'ın kız kardeşi! Bu ne? dedi. Hanım :
— Hayır iki gözüm! Şimdi o öncekinden üç kere daha çoktur, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr ondan yedi. Ve yeminini kasdederek :
— Bu ancak şeytandandı, dedi. Sonra yemekten bîr lokma yedi. Ve yemeği ResûlüIIah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürdü. Yemek onun yanında sabahladı. Bizimle bir kavm arasında akid vardı. Müddet geçti. Biz de on iki adamı reis yaptık. Her adamla birlikte onlardan bir takım insanlar bulunuyordu. Her adamla kaçar kişi bulunduğunu Allah bilir. Şu kadar var ki, onlarla beraber gönderdi ve yemekten toptan yediler. Yahut dediği gibidir.

177- (...) Bana Muhammed fa. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salim b. Nuh EI-Attâr, Cüreyrî'den, o da Ebû Osman'dan, o d Abdurrahman b. Ebî Bekir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Bize bir takım misafirlerimiz geldi. Babam geceleri ResûlüIIah (SaHaliahü Aleyhi ve Sellem)'le konuşuyordu, hemen geldi ve:
— Ey Abdurrahman! Misafirlerine akşam yemeği ver, dedi. Akşamlayınca' biz misafirleri ağırlamaya geldik, fakat onlar kabul etmediler. Evimizin babası gelerek bizimle beraber yemedikçe olmaz, dediler. Ben kendilerine :
— O hiddetli bir admdır. Eğer siz (dediğimi) yapmazsanız, ondan bana ezâ isabet edeceğinden korkarım, dedim. (Yine) kabul etmediler. Ebû Bekr geldiği vakit onlardan önce hiç bir şeye başlamadı:
— Ziyafetinizi bitirdiniz mi? diye sordu :
— Hayır! Vallahi bitirmedik, dediler.
— Ben Abdurrahman'a emretmedim mi? dedi. Ben ondan (bir tarafa) çekildim. O:
— Ey Abdurrahman! dedi. Ben (yine) çekildim. Bunun üzerine:
— Ey alçak! Sana yemin ediyorum, sesimi işitirsen mutlaka gel! dedi. Ben de geldim. Ve:
— Vallahi benim bir suçum yok! İşte misafirlerin! Onlara sor! Kendilerine yemeklerini getirdim ama onlar sen gelmedikçe yemekten çekindiler, dedim. Bu sefer (onlara) :
— Size ne oldu? Bizden yemeğinizi kabul etmiyor musun? diye sordu. Abdurrahman demiş ki: Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Vallahi bu gece ben bu yemekten tatmam, dedi. Onlar da :
— Vallahi sen tatmadıkça, biz de tatmayız, dediler. Ben bu gece gibi kötü bir gece görmedim. Yazık size! Ne oluyorsunuz da bizden yemeğinizi kabul etmiyorsunuz? dedi. Sonra şunu söyledi :
— Birinciye gelince o (yâni yemin) şeytandandır. Yemeğinize gelin! Arkacığından yemek getirildi. Ebû Bekr besmele çekerek yedi. Misafirler de yediler. Sabahlayınca Peygamber (SaHaliahü Aleyhi ve Seltem)'in yanma gitti ve :
— Yâ Resûlallah! Onlar yeminlerinde durdu. Ben yeminimi bozdum, dedi. Ve (olanı) ona haber verdi. O da :
«Bilâkis sen onların en yemininde duranı ve en hayirlısssın!» buyurdular.
Abdurrahman : «Keffâret (verip vermediği) benim kulağıma gelmedi» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkıtu's-Salât», «Alamâtu'n-Nûbûvve» ve «Edeb» bahislerinde: Ebû Dâvud «Kitabu'l-Eyman ve'n-Nuzûz»'da muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir. Hadîsin ikinci rivayeti birincideki İbhamlan oldukça tefsir etmiştir. Yerinde de görüldüğü veçhile Ashab.ı Suffe, Mescid-i Nebevi 'nin sofasında yaşayan fakirlerdir. Bunlar muhtelif yerlerden gelerek mescidin arkasındaki sofaya sığınırlar, orada yatıp kalkarlardı. Bâzan âdetleri azalır, ba-zan yetmişe kadar çıkardı. Resûl-i Ekrem (SaUallahü Aleyhi ve Seîîem) 'den en çok hadîs rivayet eden Hz, Ebû Hüreyre de onlar meyamnda idi. ResûlüIIah (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) bu rivayetlerde Ashab-ı Suffe 'nı yemeğe davet edilmelerini teşvik etmektedir. Müs1im'in birinci rivayetinde :
«Kimde iki kişiye yetecek yemek varsa.. Ashab-ı Suffe'den üç kişi götürsün...» buyurulmakta; Buharı 'nin rivayetinde ise üç kişi yerine :
«Ashab-ı Suffe'den üçüncü bir zât götürsün...» denilmektedir. Doğrusu da budur. Zaten MüsIim'in rivayetinde de hadîsin devamında :
«Kimin evinde dorf kişilik yiyecek varsa besinciyi, altıncıyı götürsün.» bu vurulmaktadır ki, bu da ondan evvel zikredilen üç kişiden üçüncü bir şahıs kastedildiğini te'kîd eyîer. Maamafih Nevevî. Müslim rivayetinin de bir vechi olduğunu bu rivayetin :
«Üçü tamamlayan ktmsevî götürsün » Yahut «Tam üç kişi götürsün.»
MüsIim'in birinci rivayetinde Ebû Bekr'in üç kişi getirdiği iki defa tekrarlanmıştır. Bundan sonra Abdurrahman : «Şân şu ki: Annem, babam ve ben...» diyerek bir cümle yapmıştır. Bu cümle mübteda haber cümlesidir. Yalnız haberi bazfediimistir. Cümlenin tamamı şov]e takdir edilebilir. «Ben, annem ve babam vardık.»
«Bilmiyorum karım da dedi mi?» diye şekkeden hadîsin râvisi Ebû Osman 'dır. «Karım da» dediğini farzedersek Hz. Abdurrahman 'm

cümlesi şöyle olur: «Ben, annem, babam ve karım mevcuttu. İki evin arsında bir hizmetçi vardı.» Demek oluyor ki. oğul-baba ikisinin evlerine müştereken bir hizmetçi bakıyormuş.
Hz. Ebû Bekr'in hanımı Ümmü Rûman 'dır. Süheylî adının Da'd olduğunu söyler. Bazılarına göre Zeynebdir. Bu kadın Benî Firâs kabîlesindendir.
Hz. Ebû Bekr'in ona : *Ey Benî Firâs'm kız kardeşi» diye hitab etmesi : «Ey Benî Firâs kabilesinden olan hanımım» manasınadır. Kadınır
Hz. Ebû Bekr'e : «Seni misafirlerinden alıkoyan nedir?» mi, yoksa «Misafirinden alıkoyan nedir?» mi dediğinde râvi şekketmiştir. Misafirlerin yemek yememeJeri Hz. Ebû Bekr'e acıdıkları içindir. Onsuz yerlerse tamamıyla aç kalacağından endişe etmişlerdir.
Hz. Abdurrahman 'm oradan giderek gizlenmesi babasından korktuğu içindir. Nitekim babası vaziyeti görünce hiddetlenerek Abdurrahman orada olmadığı halde ona söylenmiştir. Bunun sebebi de misafirlere ikramda kusur ettiği zannma kapılmasıdır. Buradaki çekingenliğin misafirlerden geldiğini anlayınca onları te'dib için «Yeyin, afiyet olmasın!» demiş ve yemekten yemeyeceğine yemin etmiştir.
Bazıları bunun beddua olmadığını, vaktinde yemedikleri için yemeğin midelerine iyi gelmeyeceğini haber vermekten ibaret olduğunu söylemişlerdir.
Nihayet yemeğin eksüeceği yerde artmakta olduğunu görünce Ebû Bekir (RadiyaUahu anh) da yemiş; yeminini kasdederek : «O ancak şeytandandı.» demiştir. Hz. Ebû Bekr :in yeminini bozması daha faziletli olanı yapmak içindir. Çünkü RcsûlüDah .'SaİUıllahü Aleyhi ve Seilem) bir hadisinde :
«Bir kimse bir şeye yemin eder de, başkasını ondan daha hayırlı* görürse, o hayırlı gördüğünü yapsın. Yemininden dolayı da keffâret versin.»
buyurmuştur. Ebû Bekr (RadiyaUahu anh)'in yemininden «Sizinle beraber yemem» yahut «Bu saatte» veya «Öfkeli iken yemem» mânâlarını kasdetmiş olması da mümkündür.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hükümet reisi halkın açlık ve sıkıntı çektiğini görürse onları —herkese haline göre olmak üzere— zenginlere misafir verebilir. Teymî «Ulemâdan birçokları malda zekâttan başka haklar bulunduğunu söylemişlerdir» diyor.
2- Hadîs-i şerif yardımın ve başkasını kendisine tercih etmenin faziletine delildir.
3- Yine bu hadîs Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Seîlemyin daima ef-dal olanla amel ettiğine cömertlik hususunda eşi olmadığın? delildir. Çünkü evdeki yij'eceğinin yarısını getirdiği gece evinde misafirlerinin sayısına yakın ev halkı vardı. Hz. Ebû Bekr de yiyeceğinin üçte birini yahut daha fazlasını getirmişti.
4- Evinde misafirlerinin hizmetini görecek adamı olan bir kimse büyüklerden birinin yanında yemek yiyebilir.
5- Ev sahibinin misafirine ne derece hizmet ve ikramda bulunması gerekiyorsa, çoluk çocuğuna da o derece gereklidir.
6- Misafirlerin terbiyeli olmaları ev sahibinin az veya çok; er veya geç getirdiği yemekler v.s-. hususunda itirazda bulunmamalıdır. Ancak ev sahibinin utandığı için büyük masrafa katlandığını görürlerse nezaketle vazgeçirmeğe çalışmaları caizdir.
7- Bereketi umulan bir şeyi fazilet ehli kimselere hediyye etmek müstehabdır.
8- Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem)'in mucizeleri başkasının elinde de zahir olabilir. Buna keramet derler.
9- Hadîs-i şerîf Hz. Ebû Bekr'in kerametine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i son derece sevdiğine delildir.
10- Hadîs-i şerîf evliyanın kerametlerini isbat etmektedir. Ki; ehj-i sünnetin mezhebi de budur.
11- Askere reis ve kumandanlar tayin etmek caizdir.
12- Evlâdan babasına karşı işlediği bir kusurdan dolayı ondan gizlenmesi caizdir,
13- Yeminden dönmek daha hayırlı ise yemine muhalefet caizdir.
14- Ev sahibi yokken misafirin onun evinde yemek yemesi mubahtır. Buna izin verilmişse misafirin yemekten çekinmemesi gerekir.

33- Az Yemekle Yardım Yapmanın Fazileti, İki Kişilik Yemeğin Üç Kişiye Yeteceği ve Buna Benzer Şeyler Babı

178- (2058) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'z-Zinad'an, âiiûeâ'ığim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. (Demiş ki) : Kesûlüllah {Salîailahü Aleyhi ve Seilem):
«Iki kişinin yemeği üçe yeter. Uç kişinin yemeği de dörde yeter.» buyurdular.

179- (2059) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. H.
Bana Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki : Câbir b. Abdillah'i şöyle derken işitmiş: Ben Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı:
«BİR kişinin yemeği iki kişiye yeter; İki kişinin yemeği dört kişiye yeter; dört kişinin yemeği sekiz kişiye yeter.» buyururken işittin*.
İshâk'ın rivayetinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu» demiş. «İşittim» sözünü anmamıştır.

(...) Bize İbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) *. Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman, Süfyân'dan, o da Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen İbni Cüreyc'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

180- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, &hû Küreyfo ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. (Ebû., Bekr ile Ebû Küreyb : Bize rivayet etti tâbirini kullandılar. Ötekiler : Bize Ebû Muâviye A'meş'-den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen haber verdi, dediler.) Câbir şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«BİR kişinin yemeği iki kişiye yeter; iki kişinin yemeği de dört kişiye yeter.» buyurdular.

181- (...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Osman fc. Ebî Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câ-bir'den, o da Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti.
«Bir kişinin yemeği îid kişiye yeler; iki kişinin yemeği dört kişiye yeter; dördün yemeği de sekiz kişiye yefer.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî ve Tirmizî «Et'ime» bahsinde; Nesâî «Velîme»!de tahrîc etmişlerdir. El Mühe11eb' diyor ki : «Bu hadîslerden murad ikramda bulunmaya ve aza kanaata teşviktir.» Yâni maksat kifayet miktarına münhasır değildir. İki kişi yalnız kendilerine yetecek

yiyecekleri olduğu halde üçüncü bir kimseyi yanlarına almalı, bu arada dördüncü biri gelirse onu da kabul etmeli, gelenlerin sayısına göre harekette bulunmalıdırlar. İbnü Münzir : «Ebû Hüreyre hadisinden yemeği ynîraz yemeyip etrafına cemaat olmanın müstehab görüldüğü anlaşılıyor; çünkü bereket bundadır.» demiştir. Filvaki Taberanî'nin Hz. Abdullah b. Ömer 'den rivayet ettiği bir hadîste de : «Beraber yeyin; ayrılmayın!..» buyurulmuştur.

34- Mü'minin Bir Bağırsak İçine, Kafirin İse Yedi Bağırsağa Yemesi Babı

182- (2060) Bize Züheyr b. Harb ile Jlulıamraed b. Müsennâ ve Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (Bu zât Kat-tan'dır), Uheydullah'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Nâfi' îbnü Ömer'den, o da Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem)'der naklen haber verdi :
«Kâfir yedi bağırsak içine, mü'min i$e bir bağırsağa yer.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhanımed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üpâme ile İbnü Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ubeyduila rivayet ettilet. H.
Bana Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd de Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. (Demig ki) : Bize JYIa'mer, Eyyûb'dan naklen haber verdi, îîer iki râvi Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (SaUailahil Aleyhi ve SeHem)'den bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

183- (...) Bize Ebû Bekr b. Hallâd EI-Bahilî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammet! b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Vâl d b. Muhanımed b. Zeyd'den rivayet etti. O da Nâfi'i şöyle derken işitmiş : İbnü Ömer bir fakir gördü de önüne tekrar tekrar yiyecek koymaya başlads. O da çok yemeye başladı. Bunun üzerine : Bu benim yanıma girmemelidir. Çünkü ben Kesûiüllah (Sailallah'û Aleyh: ve Sellem)'\:
«Kâfir yedi bağîrsak içine yemeli yer.» buyururken İşittim, dedi.

184- (2061) Bana Muhammed b. Müsenna rivayet ettf. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman, Süfyan'dan, o da Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir ile İiıni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleın):
«Mü'min bİr bağırsağa yer; kâfir \ze yedi bağırsağa yer.» buyurmuşlar.

(..,) Btze İfcnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den,
o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. Ama İbni Ömer'i anmadı.

185- (2062) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Aİâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Büreyı dedesinden, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (SallalİahiiAleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Mü'min bir bağırsak içine yer; kâfirse yedi bağırsak içine yer.» buyurmuşlar.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdiilazîz (yâni İbni Muhammed), Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulundu.

186- (2063) Bana Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îshâk b. îsa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Süheyl b. Eb Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine kâfir bir misafir göndermiş. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir koyun sağılmasını emir buyurmuş. Koyun sağılmış, kâ£ir süt kabını (tamamca) içmiş. Sonra başka bir kab getirilmiş onu da içmiş, sonra başkası getirilmiş onu da içmiş. Ta ki yedi koyunun sütünü içmiş. Sonra sabahladığında müslüman olmuş. Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) onun için (yine) bir koyun sağılmasını emir buyurmuş, fakat onun sütünü tamanıiyle içememiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Saılallahü Aleyhi ve Sellem) ı
«Mü'min bir bağırsağa İçer; kâfir ise yedi bağırsağa içer.» buyurmuşlar.
Bu hadisleri Buhâri «Et'ıme» bahsinde; Ebû Hüreyre rivayetini Nesâî «Velîme»'de; îbni Mâce «Kitâbu'l-Et'ıme»'-de tahrîc etmişlerdir.
Ulemâ bu hadîslerden murad ne olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre maksad darb-î meseldir. Bu darb-ı mesel'de mü'minin dünyaya gönül vermediği, kâfirin ise ona sımsıkı sarıldığı belirtilmektedir. Bazıları : «Burada maksad mü'minin yemeğe besmele ile başlamasıdır. Bundan dolayı şeytan ona ortak olamaz. Kâfir de besmele olmadığı için şeytan onun yemeğine iştirak eder. Bu sebeple çok yer» demişlerdir. Bir takım ulemâ tabiblerin mide ile beraber insanda yedi bağırsak olduğunu söylediklerini; işte aç gözlü kâfir besmele de çekmediği için bunların yedisini de doldurmadan doymadığını; mü'min muktesid olduğu ve besmele çektiği için, ona bir bağırsak dolusu yemeğin kâfi geldiğini söylemişlerdir.
Rivayetlerin umumî değil de bazı mü'rninlerle bazı kâfirler hakkında vârid olması da mümkündür. Bu hususta daha başka sözler de söylenmiştir.
Bu rivayetlerden maksat dünya varlığının azı ile kanâat etmeye teşvik az yemenin güzel ahlâktan ma'dud olduğunu, çok yemenin ise bunun zıddına delâlet ettiğini göstermektir. İbni Ömer Hazretlerinin çok süt İçen misafiri için : «Bu benim yanıma girmemelidir» demesi misafir küffara benzediği içindir. Böylesi ile bir zaruret ve hacet yokken düşüp kalkmak kerih görülmüştür. Bir de böyle bîr kişinin içeceği sütle bir cemâatin ihtiyacını görmek mümkündür. Yedî koyunun sütünü içen ve ertesi sabah müslüman olan bu zâtın Sümâme b. Üsa1 olduğu rivayet edilmiştir. Maamafih Nabrab. Ebi Nadra. Ebû Gazvan ve daha başka isimde biri olduğunu söyleyenler de vardır.

35- Yemeğin Burunlanmaması Babı

187- (2064) Bize Yahya b. Yahya ile Züheyr b. Harb ve tshâk b. İbrahim rivayet ettiler. (Züheyr Haddesenâ tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Cerir haber verdi, dediler.) Cerir A'meş'den, o da Ebû Hâzim'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber vermiş. Ebû Hüreyre şunları söylemiş :
Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) hiç fcir yemeği hor görmemiştir, Bir şeyi arzu ederse yer; istemezse bırakırdı.

(...) Bize Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman El-A'meş bu isnadla bu hadîsir mislini rivayet etti.

(...) Bize Abd b. Humeyd dahi rivayet eiti. (Dedi ki) : Bize AhdÜr-rezzâk ile Abdulmelik b. Amr ve Ömer b. Sa'd Ebû Dâvud EI-Hafer hepsi Süfyan'dan, o da A'meş'den naklen bu isnadla bu badısın benzerini haber verdiler.

188- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb, Muhammed b. Müsennâ ve Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir.
(Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'meş Ca'de oğullarının azatlısı Ebû Yahya'dan, o da Ebû Hüreyre'der naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in asla bir yemeği burun-ladığını görmedim. Canı isterse onu yer, istemezse susardı.
Bize bu hadîsi Ebû Küreyb ile Muhammed b. MÜsennâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da Ebí Hâzım'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
Bu hadîsi Buh ârî «Et'ıme» ve «Menâkıb» bahislerinde Ebû Dâvud ile İbni Mâce «Kitâbu'l-Et'ıme»'de; Tirmizî «Kitâbu'l-Birr»'de muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Yemeğin ayıplanması tuzu eksik, ekşisi fazla, fazla koyu, fazla duru ve pişmemiş gibi lâkırdılarla olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz her hususta olduğu gibi, yemek âdabı hususunda da örnekti. Gerçi bir hadîste Keler etini yemediğini görmüştük, fakat bu onu beğen-meyip burunladığı için değil, bu yemeği arzu etmediğini haber vermekti. Yoksa kendileri dünya nimetlerinin hiç birini ayıplamamışlardır.

---

[1] Sûre-i Mâide, Ayet-: 93.
[2] Doğrusu Yahya Ebî Ömer'dir. Bu zât Ebü Ömer Yahya b. Ubeydel-Behrânî'dir.
[3] Bazı nüshalarda bunun yerine Abdullah b. Ömer b. Hattab denümişse de cumhuru muhadciisine göre doğrusu Abdullah İbni Amr'dır.
[4] Hasan-ı Basrî'dir. Annesinin ismi Hayra'dır. Bu kadın Hz. Ümmü Se-leme'nin azatüsıydı.
[5] Bu cümlenin yukarıya atfedilerek meczum olması gerekirdi. Lâkin ele geçen bütün nüshalarda merfu olarak yazıldığı görülmüştür.
[6] Bu zat Basra'ya yerleşen Acemlerdendir.
[7] îsmi Hâlld b. Ebî Uleyd'dir.
[8] Medine kadısı idi. Ara vermeden hergün oruç tuttuğu rivayet olunur.
[9] Bazı nüshalardan bu isim çıkarılmıştır. Fakat doğrusu buradakidir.
[10] Âyet-i Kerîme
[11] Ebû Zeyd, Sâbit'in künyesidır. Sâbit'in tam aaı : Ebû Zeyd Sabit b. Zeyd El-AhveT'dir-.
[12] Sûre-i Haşr, Âyet : 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

39- FEY' (GANİMET) TAKSİMİ KİTABI (Bölümleri)

4064- Yezid b. Hürmüz (r.a)'den rivâyete göre, Necdet el Harûrî İbn Zübeyr'in fitnesi (olan Haccac) ile savaştığı esnada İbn Abbas'a haber gönderdi ve Peygamber (s.a.v)'in yakın akrabasına verilecek hissenin kime verilmesi gerektiğini sordu. İbn Abbas'ta Rasûlullah (s.a.v)'in akrabasına vermişti dolayısıyla bize verilmesi icap eder. Vaktiyle Ömer, bize ganimetten bir şeyler verecekti, biz hakkımızdan az olduğu için kabul etmemiştik dedi. Ömer'in Rasûlullah (s.a.v)'in akrabasına vermek istediği şunlardı:**"Evlenenlere yardım etmek, borçlarını ödemek ve fakirlere vermek. Ömer bunların dışında kalanlara fazla bir şeyler vermek istememişti."** (Ebû Davud, Harac: 1; Müslim, Cihad ve Siyer: 48)

4065- Yezid b. Hürmüz (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Necdet, İbn Abbas'a Peygamber (s.a.v)'in yakın akrabaları olan kimselere verilmesi gereken hissenin kime verileceğini mektup yazarak sormuştu. İbn Abbas'ın Necdet'e verdiği cevabı şöyle yazmıştım:**"Zil Kurba denilen Peygamber (s.a.v) yakınlarına verilecek hissenin kime verileceğini soruyorsun? Bende diyorum ki o hissenin bize verilmesi icap eder çünkü ehli beyt bizleriz, vaktiyle Ömer de bizi çağırarak; payımıza düşen ganimetten bekarlarımızı evlendirmek, ihtiyaç sahibi olanlara yardım etmek, borçluların borcunu ödemek istemişti. Biz de buna razı olmamış, hissemizin tamamının bize verilmesini istemiştik. O da bundan uzak durup razı olmayınca tüm hissemizi ona bıraktık."** (Ebû Davud, Harac: 1; Müslim, Cihad ve Siyer: 48)

4066- Evzâî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Abdülaziz Ömer b. Velid'e şu mektubu yazmıştı, mektupta şunlar vardı:**"Baban Velid, ganimetin beşte birinden oluşan hissesinin tamamını sana bırakmış. Esasen babanın hissesi Müslümanlardan herhangi birinin hissesi kadardır. Halbuki o ganimetin beşte birinde; Allah'ın, Rasûlü'nün, yakın akrabanın, yetimlerin, miskinlerin, yolda kalanların, hakkı vardır. Bu kadar kimsenin hakkına tecavüz eden babanın kıyamet günü bir sürü düşmanı olacaktır. Bu kadar düşmanı olan baban, Allah'ın azabından nasıl kurtulacak. Hem de senin açıktan açığa çalgı aletleriyle eğlenmen bidattır. İslâm'da çalgı aletlerinin yeri yoktur; sana saçlarını kesip gururunu kıracak birini göndermeyi düşünüyorum."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4067- Cübeyr b. Mut'ım (r.a) anlatıyor: Cübeyr ve Osman b. Affan Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: Huneyn savaşında alınan ganimetin beşte birinden Hâşim, Muttalib ve Abdi Menaf oğulları arasında nasıl paylaştırılacağını konuşmak için gelmişlerdi ve şöyle demişlerdi: "Ey Allah'ın Rasûlü ganimet malından kardeşlerimiz Muttalib oğulları ve Abdi Menafa verdiniz bize bir şey vermediniz, bizim yakınlığımız da aynen onların yakınlığı gibidir." Rasûlullah (s.a.v) o ikisine şöyle dedi:**"Hâşim ile Muttalib arasında hiçbir fark görmüyorum."** Cübeyr b. Mut'ım diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v), Abdi Şems oğulları ve Nefvel oğullarına Hâşim ve Muttalib oğullarına verdiği gibi bir şeyler vermemişti." (Ebû Davud, Haraç: 1)

4068- Cübeyr b. Mut'ım (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Zil Kurba denilen Peygamber (s.a.v)'in yakın akrabalarının hisselerini Hâşimoğulları ve Muttalib oğulları arasında taksim edince, ben ve Osman b. Affan onun yanına geldik ve şöyle dedik: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hâşimoğullarının üstünlüğünü inkar etmiyoruz. Zira, Allah seni onlardan kılmış. Muttalib oğullarına verdin bize bir şeyler vermedin. Halbuki senin yanında biz de onların durumundayız. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Onlar ne cahiliyye döneminde ne de İslâm geldikten sonra benden ayrılmadılar; parmaklarını birbirine geçirerek, Hâşimoğulları ve Muttalib oğulları aynı şeydir, birbirinden farksızdır."** (İbn Mâce, Cihad: 46; Ebû Davud, Haraç: 1)

4069- Ubâde b. Samit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Huneyn savaşı günü yanındaki devenin sırtından bir tüy kopararak şöyle buyurdu: **"Ey İnsanlar! Allah'ın size bahşettiği ganimetin beşte birinden şu tüy kadar fazlası bile bana helâl olmaz. O aldığım beşte bir de zaten size döner."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4070- Amr b. Şuayb babasından ve dedesinden naklederek şöyle der: Rasûlullah (s.a.v) bir devenin yanına yaklaştı ve onun hörgücünden iki parmağı arasında bir tüy kopardıktan sonra şöyle buyurdu: **"Ganimetin beşte birinden başka şu tüy kadar bir şey almam caiz olmaz. Beşte bir de zaten size dönecektir."** (Ebû Davud, Cihad: 161)

4071- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müslümanların savaşmaksızın Allah'ın Rasûlüne ganimet olarak bahşettiği Nadîr oğullarının mallarından yıllık ihtiyacını aldı geri kalanını Allah yolunda savaşa hazırlık olması için At ve Silah'a bağladı. (Müslim, Cihad ve Siyer: 15; Ebû Davud, Haraç: 19)

4072- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Fatıma Ebu Bekir'e haber yollayarak Hayber ganimetinden ve Rasûlullah (s.a.v)'in hissesine düşen beşte birden ne kaldıysa onları Miras olarak istedi. Ebu Bekir de: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Biz Peygamberler; miras bırakmayız"** dedi. (Müslim, Cihad ve Siyer: 16; Ebû Davud, Haraç: 19)

4073- Ata (r.a)'dan rivâyete göre, Ata Enfâl sûresi 41. ayeti hakkında şöyle demiştir: **"Bu ayetteki Beşte bir Allah'ın, beşte bir de Rasûlünün demek değildir. O hisse beşte bir olarak sadece Rasûlullah (s.a.v)'e aittir. Rasûlullah (s.a.v) ondan kendi ihtiyacı kadarını alır gerisini istediği kimselere verir ve istediği yerlere harcar, dilediği gibi kullanırdı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4074- Kays b. Müslim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan b. Muhammed'e Enfâl sûresinin 41. ayetinin tefsirini sordum. Hasan şöyle dedi: "Dünya ve Ahirette Allah'ın kelâmının anahtarları Allah'a aittir. Hasan sözünü şöyle sürdürdü: Rasûlullah (s.a.v)'in vefatından sonra insanlar ganimetlerdeki hisselerde ihtilaf ettiler. Biri, Rasûlullah (s.a.v)'in hissesi biride yakın akrabaların hissesidir. Birileri dedi ki: Rasûlullah (s.a.v)'in hissesi kendisinin vefatından sonra halifeye verilmelidir. Bir diğeri de: Yakın akrabalarının hissesi de Rasûlullah (s.a.v)'in yakın akrabasına verilmelidir. Bir kısmı da: Yakın akrabaların hissesi halifenin yakın akrabalarına verilmelidir dedi. Sonradan yakın akraba hissesi olan hisseyi harb hazırlığı olmak üzere silah ve at'a bağladılar. Ebu Bekir ve Ömer'in halifeliği dönemlerinde böyle yapıldı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4075- Musa b. Ebu Âişe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahya b. Cezzar'a Enfâl sûresinin 41. ayetinin tefsirini sordum ve: "Bu beşte birden ne kadarı Rasûlullah (s.a.v)'indir?" dedim. O da: **"Beşte birin beşte biri diye cevap verdi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4076- Mutarrif (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Şa'bî, Rasûlullah (s.a.v)'in hissesinden ve kendisine ayırdığından soranlara şöyle cevap vermişti: Rasûlullah (s.a.v)'in hissesi Müslümanlardan herhangi birinin hissesi kadardır. Ayrıca kendisi ganimet malından istediği kadar alırdı. (Ebû Davud, Haraç: 20)

4077- Yezid b. Şıhhîr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mutarrif ile beraber Mirbed'te idik, o arada elinde bir deri parçasıyla bir adam yanımıza girdi ve bunu bana Rasûlullah (s.a.v) yazdırmıştı, biriniz okur musunuz dedi. Ben okurum dedim. Deride şöyle yazıyordu: Peygamber Muhammed (s.a.v)'ten Züheyr b. Ukayş oğullarına:**"Onlar** (Züheyr b. Ukayş oğulları)**Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü**

olduğuna şehadet ederlerse, müşriklerden ayrılmış olurlar. Ganimetlerinden beşte birini ve Peygamber (s.a.v) hissesini vermeyi kabul ederlerse, onlar da diğer Müslümanlar gibi Allah ve Rasûlü'nün emanı ve güvencesi altındadırlar." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4078- Mücahid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah ve Rasûlü için olan beşte bir hisse; Peygamber (s.a.v) ve akrabaları içindir. Onlar sadaka (zekat)'dan hiç yemezlerdi. Beşte birin beşte biri Rasûlullah (s.a.v)'in ve O'na yakınlığı olan kimselerin ayrıca yetimler, miskinler ve yolda kalmışlara da aynı miktarda dağıtılırdı. Ebu Abdurrahman derki: Allah Enfâl Sûresi 41. Ayetinde: **"Bilesiniz ki savaşta ganimet olarak elinize ne geçirmişseniz onun beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne ve akraba ile yetimlere, ihtiyaç içinde olanlara ve yolda kalanlara aittir…." "Ganimetler Allah'a"** diye başlaması her şeyin Allah'a ait olduğunu bildirmek içindir. Ganimet şerefli ve üstün bir kazanç olduğu için bu ayetlere de yine Allah ile başlanmış olabilir. Zekat ayetinde (Tevbe sûresi 60. Ayeti) böyle başlanmamıştır. Çünkü zekat insanların kirleridir. Allah en iyisini bilendir. Bazıları da şöyle demişlerdir. Ganimetten bir miktar alınır ve Kâbe'ye konulur. Bu, Allah ve Rasûlü'nün denilen miktardır. Bunun tasarrufu devlet reisine bırakılır. Devlet reisi bununla at ve silah alır ayrıca İslâm'ın menfaati olan yerlere de harcayabilir. Muhaddislere, Alimlere, Fakihlere, Müfessir ve Kur'an okuyanlara verir. Yakın akrabalar denilen hisse ise Hâşimoğulları ve Muttalib oğulları arasında zengin fakir ayırt edilmeksizin paylaştırılır. Bazıları da bu konuda şöyle demiştir: "O hisse onlardan zenginler dışındaki fakir, yetim ve yolda kalmışlara verilir. Bana göre doğruya yakın olan görüşte budur. Allah her şeyin en iyisini bilendir. Küçük büyük erkek kadın Müsavi olarak dağıtılır. Allah böyle emretti. Rasûlullah (s.a.v)'de onların arasında böylece dağıttı. Hadislerde birini diğerine üstün tuttuğu görülmemiştir. Alimler de bu konuda ittifak etmişlerdir ve şöyle demişlerdir: Bir adam malının üçte birini falan oğullarına verilmesini vasiyet etse, o şey o kimseler arasında erkek kadın ayırımı yapmaksızın eşit olarak dağıtılır. Falan oğullarına verilsin diye vasiyet edilen veya vakfedilen bir şey de yine aynı şekilde eşit olarak dağıtılır. Ancak o iş ve dağıtmada bir açıklama getirilmemişse o zaman ona uyulur. Allah doğruların yardımcısıdır. Müslümanlardan yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara birer hisse verilir, bir kimse hem fakir hem de yolda kalmışsa ona iki hisse verilmez. Şöyle de denilmiştir. Hangi hisseden istersen ondan alabilirsin. Beşte birin beşte birinden geri kalan beşte dördünü devlet başkanı savaşa katılan Müslümanların baliğ olanlarına tahsis eder. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4079- Malik b. Evs b. Hadesan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abbas ve Ali davalarını görmesi için Ömer'in yanına geldiler. Abbas bununla aramdaki davayı hallet dedi. Orada bulunanlar da aralarındaki malı aralarında taksim et dediler. Bunun üzerine Ömer: Taksim edemem. Çünkü bunlar da bilirler ki Rasûlullah (s.a.v): **"Biz Peygamberler miras bırakmayız, bizim bıraktıklarımız sadakadır"** buyurmuştur. Zührî diyor ki: Ganimetten Peygamber (s.a.v)'e düşen hisseden Peygamber (s.a.v) ailesinin ihtiyacı kadarını alır gerisini Allah'ın istediği yerlere sarfederdi. Sonra bu hisse Ebu Bekir'in tasarrufuna geçti. Ebu Bekir'den sonra da benim tasarrufuma geçti, bende onun yaptığı gibi yaptım. Daha sonra Abbas ve Ali bana gelerek; Rasûlullah (s.a.v)'in tasarrufunda olan sonra Ebu Bekir'e geçen ondan da bana geçen hisseyi kendi tasarruflarına vermemi istediler. Bende mesuliyetini kendilerine bırakıp istediklerini verdim. Daha sonra da bana gelip (Abbas) kardeşimin oğlunun hissesini bana ver (Ali de) hanımım Fatımanın hissesini bana ver dediler. Rasûlullah (s.a.v)'in Ebu Bekir'in ve benim tasarrufumda olan hisseyi kendi idarelerine almak istiyorlarsa hemen vereyim. Ama istemezlerse büyük bir sorumluluktan kurtulmuş olurlar. Daha sonra Ömer sözüne şöyle devam etti. Enfâl sûresi 41. ayetinde zikredilen ganimet ayette isimleri zikredilen kimselerindir. Tevbe sûresi 60. ayetindeki zekat da orada isimleri zikredilen kimselere aittir. Haşr sûresi 6-10. ayetlerde belirtilen ganimetlerde bilhassa Rasûlullah (s.a.v)'e aittir. Haşr sûresi 9. ayetinde de tüm Müslümanlar kastedilmiştir. Ve bu malda hakkı olmayan hiçbir kimse kalmamıştır. Ancak mülkünüzde bulunan köleler bunun dışındadır. İnşallah yaşarsam ömrüm olursa her Müslüman'ın hakkı mutlaka kendisine verilecektir. (Müslim, Cihad ve Siyer: 16; Tirmizî, Cihad: 39)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

39. DİNDE ZORLUK YOKTUR
Bu Hadisin Önemi:
Hatanın Bağışlanmış Olması
Unutanın Affedilmesi:
İkrah Altında Bulunanın (Zorlananın) Affedilmesi:
Bazı Sözleri Söylemeye Zorlamak

39. DİNDE ZORLUK YOKTUR

İbn Abbâs (r.a.) dan, Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Muhakkak Allah, ümmetimin hata ile yaptığını, unutmasını ve kendisi için zorlandıkları şeyi bana bağışladı.[1]

Bu Hadisin Önemi:

en-Nevevi der ki: Bu hadis oldukça önemli, faydalı birtakım meseleleri ve önemli birtakım hususları kapsamaktadır ki, bunlar bir araya toplanacak
olursa, bu kitabın kaldıramayacağı kadar büyük çapta bir esere ulaşır.[2]
İbn Hacer ei-Heytemi de der ki: "Bu hadisin genel bir faydası vardır. Çünkü bu üç husus çeşitli fıkıh bölümlerinde yer almaktadır. Bunların.oldukça büyük ve önemli bir yeri vardır. Bu hadise Şeriat'ın yarısı demek uy-! gundur. Çünkü insanın sözlü fiilleri ya kasti ve ihtiyari olarak meydana gelir, bunlar da ihtiyari olarak ve hatırlamakla birlikte yapılan kasdi fiildir yahut da kast ve ihtiyar sözkonusu olmaksızın yapılan fiillerdir. Bunlar da ya hata ya unutmak veya zorlama sonucu meydana gelirler. Bu hadisten sarahatle bilindiği gibi, bu gibi hallerdeki fiiller affedilmiştir. Mefhumuyla da insanın birinci bölümden sorumlu tutulacağı anlaşılmaktadır. O halde bu ha-dis-i şerif lafzı (mantuku) itibariyle Şeriat'ın yarısıdır, mantukuyla birlikte mefhumunu nazarı itibara alacak olursak Şeriat'ın tümüdür.[3]
O halde hadis-i şerif Nevevi ve İbn Hacer'in de açıkladıkları gibi, oldukça büyük bir öneme haizdir. Çünkü bu hadis-i şerif fukahânin fetvalarında dayanak kabul ettikleri büyük bir kaideyi esas olarak ortaya koymaktadır. [4]

Hatanın Bağışlanmış Olması

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Şüphesiz Allah ümmetimin hatâsını benim için ba-ğışlamıştır" hadisinde geçen hata: Kastın zıddıdır. Hata kasti olarak yapılmayan şeydir. Meselâ, bir kimseyi öldürme kastı olmaksızın yapılan fiille öldürmek gibi.[5] Buna göre hata eden (muhti) ise, fiilliyle birşeyi kastettiği halde, kastettiğinden başka birşeye tesadüf etmesi demektir. Kur'ân-ı Ha-kim'den bu hadis-i şerifin anlamına tanıklık eden buyruklardan birisi de Yüce Allah'ın şu hitabıdır: "Hata ettiklerinizden dolayı üzerinizde bir günah yoktur, fakat kalplerinizin kastettiğinde (günah vardır)."(ei-Ahzâb, 33/5) Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabb'imiz unuttuk yahut ya-nıldıysak bizi sorguya çekmeİ'Vei-Bofcora, 2/286) Rasulullah (S.A.S.)'ın şu buyruğu da bu hadisin anlamına tanıklık etmektedir: "Hakim hüküm verdiğinde içti-had eder ve isabet ederse iki ecri vardır. İctihad eder, hüküm verir ve yanı-lırsa, onun bir ecri vardır.[6]
İşte bu değerli naslar şanı Yüce Allah'ın hata edenin âhirette günah, vebal ve sorumluluğunu kaldırmış olduğunu göstermektedir. Bu ise Yüce Allah'ın bu ümmete lütfü, ihsanı, keremi, adaleti ve bağ ışındandır.
Hata edip yanıîandan vebal ve günahın kaldırılması onun hatasının birtakım hükümler doğurmayacağı anlamına gelmez.-Meselâ, müslüman hata yoluyla bir başka müslümanı öldürecek olursa, onun bu öldürmesinin Kur'ân nassıyla tesbit edilmiş birtakım hükümleri vardır: "Mü'min bir kimsenin bir diğer mümini -yanlışlıkla olması hali müstesna- öldürmesi olacak şey değildir. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse mü'min bir köle âzâd etmesi ve akrabalarına teslim edilecek bir diyet vermesi lazımdır. Meğer ki onlar (bunu) bir sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Şayet mü'min olmakla birlikte size düşman olan bir kavimden ise, o zaman mü'min bir köle âzâd etmesi gerekir, Şayet kendileriyle afanızda andlaşma bulunan bir kavim-dense o vakit akrabalarına bir diyet vermek ve mü'min bir köle azad etmek gerekir. Kimin gücü yetmezse, iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. Bu, Allah tarafından bir tevbe olmak üzere (böyledir). Allah en iyi bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.'Ven-Nisd, 4/92) Fakat hata edenin bu hatası dolayısıyla herhangi bir hükmün sözkonusu olması yahut olmaması açısından mes'eleye bakmak, o meselenin delillerine muttali olmak, ilim adamlarının bunu nasıl kavramış olduklarını tetkik etmek gerekir. Bundan sonra da konu ile ilgili hüküm verilir. Çünkü hata edenin hatalı fiili sonucu herhangi bir hüküm doğurmayacak birtakım işler de vardır. Meselâ bir kimsenin, sarhoşluk verici bir içecek olmadığı zannıyla şarap içmesi hali buna benzer. Böyle birisine had de gerekmez, tazir de yoktur. Buna benzer bu kabilden pek çok mes'ele de böyledir.
Sözünü ettiğimiz hata yoluyla öldürme gibi birtakım hükümler doğan bazı yanlışlıklar da vardır. Yine bir kimse hata yoluyla başkasına ait bir malı telef edecek olursa, buna bağlı birtakım hükümler sözkonusudur. Böyle bir kişi telef ettiği malın tazminatını verir. Bunun gibi daha bir çok mesele vardır. [7]

Unutanın Affedilmesi:

Unutmak, hatırlamanın ve bellemenin zıddıdır. Bu da bir kimsenin bir şeyi daha önce hatırında tutmasına rağmen, o işi yaptığı vakit, o hatırında olan şeyi unutmasıyia olur. Unutan kişiden de Allah vebali, sorumluluğu ve günahı kaldırmıştır. Bu hadise tanıklık eden buyruklardan birisi de Yüce Allah'ın şu beyânıdır: "Rabb'imiz, unuttuk veya yanıldıysak, bizi sorguya Çekme !"fei-Bafcara, 2/286)
Unutandan günah ve vebalin kaldırılmış olması, unutmanın birtakım hükümler doğurmasına aykırı değildir. Meselâ, bir kimse abdestsiz

namaz kılacak olursa, mutlaka iadede bulunması gerekir. Yine unutarak farz namazı vakti çıkana kadar kılmayan bir kimsenin, hatırlaması halinde o namazı kılması icabeder. Çünkü Rasuîullah (S.A.S.) şöyle buyurmuştur: "Kim bir namazı unutacak olursa onu hatırladığı taktirde namazını kılsın. Çünkü onun bundan başka bir keffâreti yoktur." "Ve beni anmak için namaza kalk.Va- H&, 20/14)[8]
Unutan kimsenin hakkındaki hükümler ile ilgili olarak birçok mes'elede ilim adamları arasında görüş ayrılığı vardır. Kimisi unutanın hakkında birtakım hükümler sözkonusu olduğunu kabul ederken kimisi kabul etmemektedir. Bu konuda ise kafi söz söylemek delile bağlı birşeydir. Eğer hüküm vermeyi gerekli kılan sahih bir delil varsa, biz de gereğince hüküm belirtiriz. Böyle bir delil bulunmayacak olursa hüküm vermekten uzak dururuz. Mesela, hicret yurdunun imâmı Malik (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) in görüşüne göre, bir kimse ramazan ayında unutarak yemek yiyecek olursa, o kimsenin o günün orucunu iade etmesi gerekir. Oysa Rasuîullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "Kim unutarak yer, yahut içerse o oruç açmasın. Çünkü bu, Allah'ın kendisine vermiş olduğu bir rızıktır.[9] İşte böyle bir durumda biz unutan kimse aleyhine herhangi bir hükmün bulunmadığını ve orucunun da sahih olduğunu söyleriz. Çünkü bu hususta nass sabit olmuştur. Hicret yurdunun imamı ise bu hususta mazurdur. Zira O, müctehid bir kimsedir, içtihadı dolayısıyla da onun için ecir vardır. Bu delilin O'na ulaşmamış olması da muhtemeldir. [10]

İkrah Altında Bulunanın (Zorlananın) Affedilmesi:

Bir kimseyi bir işi yapmak üzere zorlamaya ikrah denilir. "Kurh" zorluk, "Kerh" ise kahretmek, mecbur etmek demektir.[11]
Kur'ân-ı Kerim'den hadisin hükmüne tanıklık eden buyruklardan birisi de şudur: "Kalbi iman ile dopdolu olup zorlananlar müstesna olmak üzere, kim imanından sonra Allah'ı inkâr ederse...%1-NaM, I6/106) Bu âyet-i kerime, Ammâr b. Yâsir hakkında inmiştir. Çünkü O, zor ve baskı altında bir söz söylemişti. Yüce Allah bu hususta O'nun vebal almamış olduğunu, sorumlu tutulmayacağını, günah kazanmadığını ifade etmektedir.
Kurtubi der ki: Bir kimse öldürüleceğinden korkacak noktaya kadar küfür ve inkâra zorlanacak olursa, kalbi iman ile mutmain olmak şartıyla inkâr ederse, fukahâ günahkâr olmayacağını, hanımının kendisinden bâin talâkla boşanmayacağını, onun hakkında küfür ahkâmıyla hükmolunmaya-cağını icmâ ile- kabul etmişlerdir. Mâlikin Kûfelilerin ve Şafii'nin görüşü de budur.[12]
Şu âyet-i kerime de bu hadis-i şerifte tanıklık- etmektedir: "Mü'minler müminleri bırakıp kâfirleri veli edinmesin. Kim bunu yaparsa artık onun Allah'la hiçbir ilişiği kalmaz. Meğer ki, onlardan gelecek bir zarardan korunmuş OİaSiniZ."fAliİmrân, 3/28)
İbn Abbâs der ki: "Bu, kişinin kalbi iman ile dopdulu olmakla birlikte dili ile (bazı) sözler söylemesi demektir.[13]
Kurtubi de der ki: Denildiğine göre mü'min, kafirler arasında ikamet ediyor ise ve nefsine bir zarar geleceğinden korkuyorsa, kalbi iman ile dopdolu olduğu halde diliyle onları idare edebilir. Takiyye ancak öldürülme yahut âzânın kesilmesi veya büyük bir eziyet (işkence) korkusu ile birlikte helâl olur.[14]
İşte Yüce Allah'ın Kitab'ından aktardığımız bu naslar, ikrah altında bulunan bir kimsenin söz veya davranışı dolayısıyla sorumlu tutulmayacağını ortaya koymaktadır.
Tamamıyla ihtiyarı ortadan kalkan ve kendisinden isteneni yerine getirmeme gücü kalmayan bir kimse hakkında, günah söz konusu değildir ve sorumlu da olmayacağı ittifakla kabul edilmiştir. Meselâ, bir kimse zorla taşınıp girmemek üzere yemin ettiği bir yere sokulacak olursa, o kimse yeminini bozmuş sayılmaz. Aynı şekilde bir kadın zorla yatırılacak olur da, kendişinin de karşı koyabilecek hiçbir gücü bulunmaksızın onunla zina edilmesi halinde de hüküm böyledir.
Bir yönüyle tercihi bulunan, bir yönüyle de bulunmayan -meselâ, bir işi yapıncaya kadar kendisi veya bir başkasının dövülmesi gibi- mükreh kimseye gelince böyle bir fiile mükellefiyet taalluk eder. Çünkü böyle bir işi yapmama imkânına sahiptir, fakat onun bu işi yapmaktaki garazı, bizzat o fiili yapmak değil, kendisine gelecek zararı önlemektir.
Böyle bir ikrah halinde ise, ilim ehlinin bakış açılan farklı farklıdır.
Bu gibi fiillerde zorlamanın farklı hükümleri sözkonusudur.
Meselâ, Zeyd adındaki şahıs Amr adındaki kişiyi öldürmeye zorlanacak olursa, onu öldürmesi helâl olamaz. Kurtubi der ki: İlim adamları icmâl ile şunu kabul etmişlerdir: Bir kimse başkasını öldürmek üzere zorlanacak olursa, onu öldürmeye kalkışması caiz değildir. Sopa vurulduğu için veya bir başkası dolayısıyla da çiğnenmesi haram olan namusunu da çiğneye-mez. Böyle bir durumda başına gelen belâya sabreder. Başkasını feda ederek kendisini kurtarmaya çalışması helâl değildir. Dünyada da âhirette de Allah'tan afiyet ihsan etmesini diler.[15]
İlim ehlinin cumhurunun görüşüne göre, böyle bir durumda öldürme olursa ikrah edene de ikrah olunana da kısas uygulanması gerekir. Çünkü her ikisi de öldürmek fiiline iştirak etmişlerdir. Mâlik ve Şafii'nin benimsediği görüş budur. Ahmed'den meşhur olan görüş de budur. Bir kimse zina etmek üzere zorlanacak olursa, ilim adamlarının bu konuda farklı görüşleri vardır. Kimisi böyle bir işi yapmasam caiz kabul ederken, kimisi haram kılmıştır ve şöyle demişlerdir: Herhangi bir şekilde böyle bir işi yapmaya kalkışması caiz değildir. Hanbelilerin benimsediği görüş budur. İbnü'l-Arabî der ki: Sahih olan, zinaya kalkışmasının caiz olmadığıdır, böyle bir durumda da -düşer diyenlerden farklı olarak- ona had düşmediğidir.[16]
Öldürme ve zina dışında, Allah'ın haram kıldığı şeyleri işlemek için zorlamaya gelince; fukahânın çoğunluğu zorlananın bunları işleyebileceğini kabul etmişlerdir. Ancak bu durumda başkasına ait olup telef ettiği malın tazminatını öder ve yapmış olduğu bu fiil dolayısıyla eğer yerine getirmesi gereken hükümler sözkonusu olursa, o hükümleri de yerine getirir. [17]

Bazı Sözleri Söylemeye Zorlamak

Aralarında Mâlik, Şafii ve Ahmed'in de bulunduğu ilim adamlarının cumhuruna göre, herhangi bir sözü söylemek üzere zorlanan kimse o sözü söyleyebilir. Bu konuda onun için vebal ve günah da yoktur. Zira Yüce Allah, Allah'a asi olunan en büyük günah olan küfür sözünü söylemeyi dahi caiz kılmıştır; dolayısıyla küfürden daha aşağı sözleri söylemenin cevazı öncelikle sözkonusu olur. Söz söylemek için ikrah ise, akitlerde yemin ve adaklarda ve buna benzer bütün sözlü tasarruflarda düşünülebilir. [18]

---

[1] Nevevi der ki: Hasen bir hadis olup, bunu İbn Mâce, Beyhaki ve başkaları rivayet etmiştir. Ancak hadis sahihtir. Bk. el-Elbâni, Mişkâtii'hMesâbih, No: 6293. Aynca geniş açıklamaların yer aldığı el-İrvâ, 81
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 413.
[2] Nevevi, Şerhu'l-Erbain, 59, Dâru Ömer b. el-Hattâb baskısı

[3] el-Vâfi, Şerhu'l-Erbâin, 328
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 413-414.
[5] Lisânu'i-Arab, I, 66'dan özetle
[6] Buharı, VIII, 157, İtisâm 21; Müslim Şerhi, IV, 310
[7] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 414-415.
[8] Buhâri, I, 148, Mevkitus-Salâh, 37; Bk. Nevevi, Müslim Şerhi, B, 326
[9] Bk. Sahihu'1-Câmi, S958
[10] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 415-416.
[11] el-Vâfi fi Şerhi't-Erbâin
[12] Kurtubi, X, 182
[13] Kurtubi, IV, 57
[14] Aynı yer.
[15] Kurtubi, X, 183
[16] Kurtubi, X, 183
[17] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 416-418.
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 419.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- BİD'ATLERÎN KÖTÜLENMESİ GENELLİKLE BELLİ BİR BİD'ATE MAHSUS DEĞİLDİR
Fasıl
"Şer'an Bidatçi İsmi Verilen Kimse"
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Bid'atçîlere Karşı Uygulanan Hükümler
Fasıl
Âlimlerin Bidatleri Şer'i Hükümlere Göre Taksim Etmeleri
Şâtıbi'nin, Karâfî'ye Ve Hocasına Verdiği Cevap
Fasıl
Suffe Ehli İle Tasawufcuları Birbirinden Ayırmak
Medreseler Ve Dini İlimler Araştırma Merkezleri
Köprüler Yapmak da Bid'at Değildir
Tasawufun İncelikleri Hakkında Konuşmak Ve Bu Konuda Gerçeğin Yüzünü Ortaya Çıkarmak
Fasıl

3- BİD'ATLERÎN KÖTÜLENMESİ GENELLİKLE BELLİ BİR BİD'ATE MAHSUS DEĞİLDİR[1]

Biliniz ki takdim edilen bu deliller kötülemenin genel olduğunu çeşitli yönlerden ifade ederler:

Birincisi: Deliller bu kadar çok olmalarına rağmen mutlaktır, geneldir, kesinlikle bir istisna getirmemiştir, Bid'atlerden sapıklık değil de hidayet olanın da var olduğunu ifade eden hiçbir şey gelmemiştir ve: "Her bid'at sapıklıktır, ancak şunlar şunlar hariç" denilmemiştir. Bunlardan hiçbirisi yoktur. Bid'at'lerin içerisinde şer'i bakış açısıyle güzel görmeyi veya meşru olanlara dâhil edilmeyi gerektirici bir bid'at olsaydı âyet ve hadiste bu zikredilirdi. Fakat böyle bir şey yoktur. Bu da bu delillerin tamamının zahirlerinde hakikat anlamıyle genellik ifade ettiğini gösterir. Tek tek delillerden hiçbirisi bu anlamın dışında değildir.

İkincisi: Usûl ilminde sabit olmuştur ki, her külli kaide veya şer'ikülli delil pek çok yerde tekrarlandığı, bir takım usûli ve fürûi anlamlara onlarla şahit getirildiği, o kadar tekrarlanmasına rağmen herhangi bir kayıt ve sınırlama getirilmediği zaman bu onların lafızlarının gerektirdiği genel anlamları üzerinde kalacaklarının delilidir. Mesela: *"Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez ve insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."*[2] ayetleri böyledir, mutlak bir umumilik ifade eder. Buradan hareketle delillendirmeyi daha da geniş bir alana yaymak mümkündür. Bizim üzerinde durduğumuz konu da bu kabildendir. Çünkü çeşitli zamanlarda ve farklı durumlara göre tekerrür eden çok sayıdaki hadisten ortaya çıkan hüküm şudur: Her bid'at bir sapıklıktır ve sonradan uydurulan her şey bid'attır. Bunun gibi olan ibareler, Bid'atlerin kötülendiğine, hiçbir âyette ve hadiste buna bir istisna ve sınırlama gelmediğine ve onlardan zahiri-genel anlamın dışında başka bir şeyin anlaşılmayacağına delalet eder. Bu da delillerin genel ve mutlak olduklarını açıkça gösterir.

Üçüncüsü: Sahabe ve tabiinden olup selefi sâlih dediğimiz kimseler ve onlardan sonra gelen salih insanlar da bid'atlerin kötülenmesinde, bid'atlerden ve bid'atçilerden kaçılması gerektiğinde icma etmişlerdir. Bu konuda onlardan hiçbir şüphe ve tereddüt vâki olmamıştır. İstikra/tümevarım yöntemine göre bu icma ile sabittir. Bu da hiçbir bid'atin hak olmadığına, bilakis hepsinin bâtıl olduğuna delâlet eder.

Dördüncüsü: Bid'ati düşünen ve onu kavrayan kimse de kendi kendine bunun böyle olduğunu bilir. Çünkü bid'at Şârie ters ve şeriatın reddettiği şeyler cümlesindendir. Bu gibi durumda olan hiçbir şeyin güzel ve çirkin diye kısımlara ayrılması ve bunların içinde hem övülen hem verilenin bulunması mümkün değildir. Çünkü Şârie muhalefet eden herhangi bir şeyi güzel görmek akli ve nakil olarak sahih değildir. Bunun ayrıntılı açıklaması ikinci bölümün başında geçmişti. Aynı şekilde şayet bazı bid'atlerin güzel görüldüğü veya bazılarının kötülenmeden istisna edildiği nakilde geçmiştir diye farz edilse bu düşünülemez. Çünkü bid'at, öyle olmadığı halde meşru olana benzeme yöntemidir. Şâriin bir bid'ati güzel görmesi demek onun meşru olması demektir. Çünkü şayet Şâri "filan kişinin işlediği bid'at güzeldir" derse bu bid'at meşru hale gelir. Nitekim inşaallah ileride de temas edileceği gibi istihsan konusunda buna temas etmişlerdir.

Bid'at'in kötülenmesi sabit olduğuna göre bid'atçinin kötülenmesi de sabittir. Çünkü bid'at, tasavvuru yani zihinde tasarlanması yönünden kötülenen bir şey değil, bilakis bid'atçinin bid'atçilikle nitelendirilmesi sebebiyle kötülenen bir şeydir. O halde gerçekte kötülenen bid'atçinin kendisidir. Zem/kötülenme, günaha sokmanın bir niteliğidir. Bid'atçi ise kötülenmiş günahkâr kişidir. Bu mutlaktır ve geneldir. Bunun dört yönden delili vardır:

1) Zikredilen deliller şayet bid'atçiler hakkında bir nas ise bunların mutlak ve genel olduğu da gayet açıktır. Mesela:
"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur." ayeti,
"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın." ayeti,
"Bir takım insanlar benim havzımdan uzaklaştırılacaklar" hadisi ve bid'atçiler hakkındaki diğer nasslar böyledir. Şayet bunlar bid'atçiler değil de bid'atler hakkında ise şüphesiz manası bid'atçiye râçidir. Hepsi onların kötülenmesine ait ise yine hepsi onların günahkâr sayılmalarıyla ilgilidir.

2) Şeriat, bid'atlerde ilk tâbi olunan şeyin hevâ ve heves olduğunu açıklamaktadır. Bid'atçilere göre öncelikli maksat heva ve hevestir. Şer'i delil, hevâ ve hevesin takipçisi durumundadır. Bu sebeple onların hevâ ve heveslerine aykırı olan her delili tevil ettiklerini, maksatlarına uygun her şüphenin/zan ve belirsizliğin peşinden gittiklerini görürsün. Görmüyor musun Allah Teala şöyle buyurur:
"Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler." Onlar hakkında kesin olan ilk şey, kalplerindeki eğriliktir, yani doğrudan sapmadır. Sonra müteşâbihlere uymalarıdır. Müteşabih, manası apaçık olan muhkemin zıddıdır. Muhkemler Kur'an'ın anasıdır/esasıdır ve büyük bir bölümüdür. Müteşabihler onlara göre daha azdır. Bid'atçiler Kur'an'ın büyük bir bölümünün peşinden gitmeyi terk ettiler, manalarını araştırmak ve tevil etmek için az sayıdaki müteşabihlerin peşinden gittiler. Halbuki onların manalarını Allah'tan başka hiç kimse bilemez veya Allah'tan ve ilimde uzmanlaşmış kişilerden başka hiç kimse bilemez. Müteşabihlerin muhkemlere reddinden başka yapılacak bir şey yoktur. Halbuki bid'atçi bunu yapmaz. Bakınız şeriatın öğrenilmesinde onlar Allah'ın da şahitliğiyle önce hevâ ve heveslerine nasıl uymaktadırlar.
Allah Teala:
"Dinlerini parça parça edenler..." buyurdu ve (dini parçalamayı onlara nisbet etti. Şayet dini parçalara ayırmak şer'i bir delilin gereği olsaydı bunu onlara nisbet etmezdi ve bunu onları kötülemek için söylemezdi. Bu, delilin bir gereği değil, sadece onların nevalarına uymalarının bir sonucudur.
Allah Teala:
"Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır." buyurdu. Allah Teâla hak yolu apaçık ve doğru bir yol olarak gösterdi ve tâli yolları yasakladı. Yollardan apaçık olanı da, tâli yol durumunda olanları da, hepsi yürürlükteki alışkanlıklarla bilinen şeylerdir. Şeriatteki hak yol ile tâli yollar bunlara benzetildiği zaman bunun ne anlama geldiği de gayet açıktır; kim apaçık olanı terk eder de başkalarına uyarsa o şeriate değil, hevasına uymuş olur.
Allah Tealâ:
"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın." buyurdu. Bu, yeterli açıklamanın yapıldığının delilidir. Parçalanıp ayrılığa düşmek delil tarafından değil, parçalanıp ayrılığa düşenler tarafında ortaya çıkan bir durumdur. O halde bu, onların kendi kendilerine yaptıkları bir iştir ve heva ve hevese uymaktan başka bir şey değildir. Bu konudaki deliller pek çoktur ve bu deliller bütün bid'atçilerin sadece hevâ ve heveslerine uyduklarına işaret eder ya da bunu açıkça ifade eder. Bid'atçi heva ve hevesine uyduğuna göre kötülenmiştir ve günahkârdır. Bu konuda da pek çok delil vardır. Meselâ âyetlerde denilir ki:
"Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir!"[3]
"Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."[4]
"Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş kimseye boyun eğme."[5]
O halde her bid'atçi kötüdür ve günahkârdır.

3) Bid'atçilerin geneli aklın kendi başına hüsün ve kubhu, yani güzel olan ile çirkin olan şeyi bilebileceği görüşündedirler. Onların üzerine (güya) bir şeriat bina ettikleri birinci umdeleri ve prensipleri bu görüşleridir. Bu görüş onların inançlarında öncü konumundadır. Öyle ki akıldan hiç şüphelenmezler de görünürde onların görüşlerine uymadığı zaman delillerden şüphelenirler. Hatta şer'i delillerden pek çoğunu (buyüzden) reddederler.
Ey dikkatlice araştıran kişi, sen de biliyorsun ki aklın doğruluğuna hükmettiği her şey doğru ve gerçek değildir. Bu sebeple onların bugün kabul ettikleri bir görüşten yarın döndüklerini görürsün. Ertesi gün de bir üçüncü görüşü benimserler. Şayet aklın hükmettiği şeylerin hepsi doğru olsaydı insanların dünyalarını ve ahiretlerini ıslah etmede

yeterli olurdu ve peygamberleri göndermenin hiçbir yararı olmazdı. Bu duruma göre peygamberlik de manasız boş bir şey sayılırdı. Bütün bunlar ve benzeri düşünceler bâtıldır geçersizdir.
Sen de görüyorsun ki onlar hevâ ve heveslerini şeriatin önüne geçirdiler. Bu sebeple onlar bazı hadislerde ve Kur'an'ın işaretinde ehl-i ehvâ/heva ve heves sahipleri diye isimlendirildiler. Hevâ ve hevesleri akıllarına galip geldiği ve hevâ kelimesi onlar hakkında meşhur olduğu için bu isimle anıldılar. Çünkü müştak yani türeyen bir kelimeyle yapılan isimlendirmede isim ancak isimlendirilen üzerinde baskın bir şekilde varlığını hissettirdiği zaman mutlak/istisnasız bir lâkap şeklinde kullanılabilir. O halde bu vasfı taşıyan kimsenin günahkâr sayılacağı aşikârdır. Çünkü onun dayandığı reydir, o da yukarıda sözü edilen hevâ ve hevese uymaktır.
4) İlimde derinleşen hiç kimse hiçbir zaman bid'atçi olmaz. Hadisin ifade ettiği ve inşaallah ileridede anlatılacağı gibi bid'at icat etmek ancak bid'at icat ettiği ilme yeterince vâkıf olmayan kimselerden vâki olur. İnsanlar ancak içlerindeki âlim zannettikleri câhiller tarafından helake sürüklenirler. Hal böyle olunca içtihat şartlarını taşımayan kimsenin içtihat yapması yasaklanmıştır. O kişi aslında halktan birisidir. İlim sahibi olmayan sıradan birisinin/avâmın deliller üzerinde inceleme yapması ve onlardan hüküm çıkarması haram olduğuna göre ömrünün bir bölümünü câhiliye döneminde geçirmiş ve bu yüzden üzerinde câhiliye kalıntıları bulunan kişinin durumu da onun gibidir. Onun da delillerden hüküm çıkarması ve kendisiyle amel edilen şeyi incelemeye alması haramdır. Kendisine haram olan bir işe atıldığı zaman o kişi kesinlikle günahkâr olur.
Bu son izahlarla birlikte bid'atçinin günahkâr sayılmasının sebebi de ortaya çıkmış oldu. Ve onunla içtihadında hata eden müctehidin arasındaki fark açıkça anlaşıldı. İnşaallah bu konu ileride daha ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.
Burada zikredilen şeylerin özeti şudur: Her bid'atçi -şayet mekruh bir bid'atle amel ettiği farz olunsa bile ve bu bid'at tenzih en mekruh da olsa- günahkârdır. Çünkü o bu bid'ati ya istinbat ederek ortaya koymuştur ki sözü edilen şekliyle onun istinbat edilerek ortaya çıkarılması caiz değildir veya bid'at sahibinin vekilidir, bid'at konusunda gücünün yettiğince onun savunucusudur. Bu da onu ilk istinbat eden konumuna yerleştirir, her iki durumda da günahkârdır.
Fakat burada bid'atçi ve heva-heves sahibi ile ilgili bir bakış açısı daha vardır ki bu bakış açısına göre şer'i delil, konuşulmakta olan örfteki lafzın delâleti seviyesine indirilir. İşte o zaman da bir yanılma ve gevşeklik vâki olur ve bid'atçi, biclatçı diye isimlendirilmez veya bunun tersi olur; bid'atçi olmayana bid'atçi denilir. Allah'ın yardımıyle açıklığa kavuşuncaya kadar bu konuya fazlasıyle önem vermek bir zorunluluk olmuştur. Başarı Allah'tandır. Biz de onu müstakil bir başlık altında ele almayı uygun gördük ve dedik ki:[6]

Fasıl

"Şer'an Bidatçi İsmi Verilen Kimse"

Bid'ate nisbet edilen kimse bu konuda ya müctehittir ya da mukallittir; bu ikisinin dışında değildir. Mukallit ise ya müctehidin delil diye iddia ettiği delili ikrar ederek ve onu inceleyip alarak mukallittir ya da tam bir avam gibi inceleme imkanına sahip olmaksızın onun mukallididir. Bunlar üç kısımdır.
Birinci Kısım ikiye ayrılır:
a) Onun müctehidliğinin sahih olması. Böyle birisinden ancak sürpriz olarak bid'at vâki olur, kasıtlı değil, tesadüfidir. Buna ancak bir yanılgı veya sürçme denilebilir. Çünkü bunun sahibi, fitne çıkarmayı ve Kitab'ın tevilini yapmak için mütesabihin peşinden gitmeyi kastetmemiştir. Yani o hevâsına uymamış ve onu kendisine umde yapmamıştır. Gerçekle karşılaştığı zaman derhal ona teslim olması ve onu kabul etmesi bunun delilidir.
Bunun bir örneği Avn ibn Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ud'dan[7] rivayet edilmiştir.
Şöyle ki:
O önceleri Mürcie'nin görüşünü savunuyordu. Sonra bundan vazgeçti ve dedi ki:
Benim hiç şüpheye düşmeksizin açık-seçik ayırıp ayıkladığım şeyler Mürcie'nin söyledikleri şeylerdir.
Müslim, Yezid ibn Suheyb el"Fakir'den[8] şöyle dediğini rivayet etti:
Ben Haricilerin görüşlerine gönlümü kaptırmıştım. Kalabalık bir toplulukla birlikte haccetmek üzere yola çıktık. Sonra insanlara görüşlerimizi açıkça propaganda etmeye başladık. Yezid devamlı derdi ki:
Medine'ye de uğradık, orada Câbir ibn Abdillah[9] ile karşılaştık. Bir sütuna yaslanmış otururken yanındakilere Rasulullah'tan (s.a) hadisler naklediyordu. Yezid ibn Suheyb dedi ki:
Bir de baktım ki cehennemlikleri[10] anlatıyordu. Ona dedim ki:
Ey Peygamberin arkadaşı! Allah Teala:
"Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehenneme koyarsan artık onu rüsvay etmişsindir."[11] *"(Cehennemdekiler) oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler."*[12]
Buyurmuşken sen neler söylüyorsun? Câbir ibn Abdillah dedi ki:
Sen Kur'an okumuyor musun? Dedim ki:
Evet. Dedi ki:
Sen Makam-ı Muhammed'i (s.a) duydun mu? Yani Allah Teala'nın onu gönderdiği makamı. Dedim ki:
Evet. Dedi ki:
O öyle bir övülen makamdır ki Allah cehennemden çıkaracağı kimseyi o makam sayesinde çıkarır. Yezid ibn Suheyb dedi ki:
Câbir daha sonra sıratın konuluşunu ve insanların onun üzerinden geçişini tasdik etti. Yezid ibn Suheyb dedi ki:
Korkarım, Câbir'in bu söylediklerini tam muhafaza edemedim. Yezid daha sonra söyle dedi:
Ancak Câbir ibn Abdillah bazı insanların cehennemde bir müddet kaldıktan sonra çıkacaklarını söyledi. Yezid dedi ki:
Yani siyahlaşmış abanoz dalları gibi çıkacaklar. Câbir ibn Abdillah dedi ki:
Sonra cennet nehirlerinden bir nehre girecekler, orada yıkanacaklar ve sanki birer bembeyaz sayfa gibi çıkacaklar. Yezid ibn Suheyb dedi ki:
Daha sonra biz Medine'den döndük ve şöyle dedik:
Yazıklar olsun size! Siz Câbir ibn Abdillah'ın Rasulullah'a (s.a) iftira edeceğini mi zannediyorsunuz? Hacdan döndük ve Allah'a yemin olsun ki bir daha Hâricilerin görüşlerine ilgi duymadık. İçimizden bir kişi hariç hepimiz bundan vazgeçtik.[13] Yezid el-Fakır hadiscilerin sikalarındandır. İbn Mâin[14] ve Ebû Zür'a[15] onu bize sika/güvenilir olarak tanıttılar.
Ebû Hâtim[16] onun sadûk/çok doğru bir kişi olduğunu söyledi. Buhari ondan hadis tahriç etti.
Ubeydullah ibn el-Hasen el-Anberi[17] güvenilir bir hadisti idi ve sünneti iyi bilen büyük âlimlerden birisi idi. Fakat kendisinden nakledilen sözler sebebiyle insanlar onu bid'atçilikle suçladılar: O şöyle diyordu:
Bütün din mensuplarının müctehitleri isabet etmişlerdir. Hatta Kadı Ebû Bekir[18] ve daha başka kişiler kendisini tekfir bile etmişlerdir. el'Kuteybi onun şöyle dediğini nakleder:
Kur'an ihtilafa delâlet eder. Bu sebeple Kaderiyeyi savunmak mümkündür, bunun Kitap'tan delili vardır; Cebriyeyi savunmak da mümkündür, bunun da kitap'ta delili vardır. Böyle konuşan bir kişi doğruyu söylemiş olur, çünkü tek bir âyet bazan farklı iki şeye delâlet edebilir.
Bir gün kendisine Kaderiyeciler ve Cebriyecilerden soruldu. O şöyle cevap verdi:
Hepsi de isabet etmiştir. Kaderiyeciler Allah'ı ta'zim etmişler/ululamışlar. Cebriyeciler de Allah Teala'yı tenzih etmişler/noksanlıklardan beri/uzak görmüşlerdir. O şöyle demiştir:
İsimler hakkındaki söz de böyledir; zina eden kişiyi mümin diye isimlendirenlerin hepsi isabet etmiştir, kâfir diye isimlendirenler de isabet etmiştir. Zina eden, mü'min de değildir, kâfir de değildir, fâsıktır diyen de isabet etmiştir. O, müşrik değil, kâfirdir, diyen de isabet etmiştir. Çünkü Kur'an bu manaların hepsine de delâlet eder.
Yine el-Anberi şöyle demiştir:
Muhtelif manalar ifade eden sünnetler de böyledir; meselâ kurra çekmenin caizliğine delalet eden hadis de vardır, caiz olmadığına delâlet, eden hadis de vardır. Siayeye* cevaz veren hadis de vardır, cevaz vermeyeni de vardır. Mü'min kafirden dolayı kısasedilir diyen hadis de vardır, kısas edilmez diyen hadis de vardır. Fıkıhçı bunlardan hangisini alırsa alsın, isabet etmiştir.
Şu söz de onundur:
Bir kimse adam öldüren kişi cehennemdedir, derse isabet eder/doğru söylemiş olur, cennettedir derse o da isabet eder/ doğru söylemiş olur. Şayet fikir beyan etmez, onun durumunu Allah bilir derse bu sözüyle Allah'a kulluğu kasdettiği zaman isabet etmiş olur. O ğaybı bilemez. İbn Ebi Hayseme[19] dedi ki:
Süleyman ibn Harb bana Ebi Şeyh'ten şöyle dediğini haber verdi:
Ubeydullah ibn el-Hasen ibn el-Huseyn ibn Ebi el'Harîki el'Basri büyük bir suçlamayla itham edildi. Ondan kötü sözler rivayet edildi. Müteahhirin/geç dönem âlimlerinden birisi dedi ki:
Bu, İbn Ebi Şeyh'in anlattığıdır. Fakat Ubeydullah el-Hasen el-Anberi gerçeği öğrenince bu görüşlerinden döndü ve şöyle dedi:
O halde ben (o görüşlerden) dönüyorum. Ben artık küçük bir adamım. Hak konusunda kuyruk olmak benim için bâtılda baş olmamdan daha sevimlidir.[20]
Onun hakkında söylenen şeyler gerçekten ondan sâdır olmuşsa bu bir âlimin yanılgısıdır. Zâten her erdemli kişi gibi o da sonunda hakka geri dönmüştür. Çünkü o, kendisinden nakledilen şeylerde göründüğü kadarıyle şer'i delillerin zahirî anlamlarına uymuştur. Aklına uymamıştır ve onun görüşüyle şeriat çatışır duruma düşmemiştir. Bu, hevaya muhalefete daha yakındır. Allah bilir ya, belki de böyle bir yolda olduğundan dolayı hakka dönmeyi başarmıştır.
Kendisiyle ilgili nakledilen haberde Yezid ibn Suheyb el-Fakir'in durumu da böyledir. Halbuki Abdullah ibn Abbas'a itiraz eden Hâricilerin durumu böyle değildir. Abdullah ibn

Abbas onlardan delil istediği zaman bazıları dediler ki:
Onunla tartışmayın, çünkü o Allah Teala'nın: *"Şüphesiz onlar kavgacı bir topluluktur."*[21] dediği kimselerdendir. Onlar böylece müteşabihi muhkeme tercih ettiler, cemaate muhalefet ettiler.
b) Bid'ate nisbet edilen kişi, ilmî ölçülere göre müctehitlerden olması sahih ve sabit değilse daha önce de ifade edildiği gibi onun şeriate muhalif hüküm istinbatında bulunması çok daha muhtemeldir. Çünkü o, hem şer'î kaideleri bilememektedir, hem de onun delilden hüküm çıkarmaya yeltenen hevâsı vardır. O, delili hevâ ve hevesine tâbi kılmaktadır. Çünkü böyle yapmakla liderlik ve taklit edilme mertebesini elde etmiş olmaktadır. Nefsin böyle bir mertebede alacağı zevkin ötesinde başka bir zevk yoktur. Bu sebeple kalpten liderlik sevgisini -sadece o kalmışsa- söküp çıkarmak çok zordur. Hatta tasavvufçular şöyle demişlerdir:
Liderlik tutkusu sıddîklerin kalplerinden en çok çıkacak tutkudur. Hal böyle olunca bu tutkuya bir de delilde hevâ ve hevese uyma arzusu eklendiği zaman bunu kalbinden nasıl söküp atar? Bu iki şeye, yanı liderlik tutkusu ve hevâya uyma arzusuna bir de -zannınca- kendi görüşünün sıhhatine delâlet eden şer'î delil eklenir. Böylece heva ve heves onun kalbine öyle egemen olur ki artık kolay kolay ondan ayrılması mümkün olmaz. Ayrılıklardan söz eden hadiste de ifade edildiği gibi bu durum hastalığının hastayı sardığı duruma benzer. Bu neviden bir bid'atçinin günahkâr olduğu aşikârdır.
Bunun bir örneği İmamiyye Şiasında vardır. Onlar Peygamberin yanında bir de masum imam anlayışı/inancını icad ederler ve halifenin/imamın da tıpkı Peygamber gibi masum olduğunu iddia ederler. Bunu da kendilerine ait zannî bir delile dayandırırlar. Onlar şeriatın her zaman bütün mükelleflere açıklanması ve şerh edilmesi gerektiğini söyleyerek böyle bir inanç ortaya koymuşlardır. Bu açıklama ya mükellefle masum imamın karşılıklı konuşmasıyle gerçekleşecek veya masum imamla karşılıklı konuşan birisinden nakil suretiyle gerçekleşecektir.[22] Onlar bu görüşü daha başlangıçta herhangi bir akli veya nakli delile dayanarak ortaya koymadılar, bilakis akli olduğunu zannettikleri bir şüpheye dayandılar. Nakilden ise, ya aslından veya maksadı gerçekleştirme açısından batıl/geçersiz şüphelere dayandılar. Onların iddiaları ve bu iddialara verilen cevaplar büyük âlimlerin kitaplarından araştırılabilir. Gerçekte bunlar birtakım iddialara dayanır. Bu iddialarıyle ilgili kendilerinden delil istendiği zaman şaşırıp kalırlar. Çünkü hiçbir yönden delilleri yoktur.
Onların şüphelerinin en kuvvetlisi ümmetin ihtilafi meselesidir. Bu ihtilafi ortadan kaldıracak birisinin bulunması gerekir. Çünkü Allah Teala buyuruyor ki:
"Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesna, onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler."[23]
Bu merhamet ancak Peygamber'e verdiği gibi ona da masumluğu vermesiyle olur. Çünkü masum imam Peygamberin vârisidir. Böyle olmasaydı haklı haksız herkes kendisinin merhamete lâyık olduğunu ve başkalarının değil, sadece kendisinin hakka/gerçeğe ulaştığını iddia ederdi. Kendilerinden masumluğa dair bir delil istenildiğinde hiçbir şeyi delil olarak getiremezler. Ancak onların da bir mezhebi vardır, onu gizlerler ve kendi yakınlarından başkalarına açıklamazlar. Çünkü bu sırf bir küfürdür ve delilsiz bir iddiadır.[24]
İbn el-Arabi[25] el-Avâsım isimli kitabında der ki:
Fıtrat üzere olan memleketimden dışarı çıkmıştım. Bu taifenin -yani şii fırkalarından olan İmamiyye ve Bâtınıyye'nin bulunduğu yere gelinceye kadar hep hidayet üzere olan insanlarla karşılaştım. Kendileriyle karşılaştığım ilk bid'at, ehli onlardı. Karşıma Kur'an'ın mahluk olduğunu söyleyen veya sıfatları inkar eden ya da mürcieyi savunan gibi müşebbihe Bid'ati çıkmış olsaydı şeytanın bana vesvese vermesinden korkardım. Fakat bunların ahmaklıklarını görünce dikkatlice davrandım. Sağlam inanç sahiplerinin yanına sık sık gidip gelmeye başladım. Aralarında sekiz ay kaldım. Sonra Şam'a gittim ve Beytül Makdis'e geldim. Orada 28 tane ders halkası ve iki tane medrese buldum. Birisi el-Esbat kapısındaki Şâfiilerin medresesi, diğeri Hanefilerin medresesi. Beytü'l-Makdis'te çok sayıda büyük âlimler, bid'atçi liderleri, yahudi ve Hıristiyan rahipleri vardı. Orada ilim öğrendim ve hocamız Ebû Bekir el-Fihri'nin ve diğer ehl-i sünnet mensuplarının huzurunda bütün gruplarla tartışmaya girdim.
Sonra bazı gayelerle sahile indim. O bölge bu Bâtınî ve İmamî fırkalarla dolu idi. Bu gayelerle beş ay boyunca sahil şehirlerini dolaştım. Akka'ya indim. Bu esnada orada İmamiyye'nin reisi Ebu'l-Feth el-Akki ve ehl-i sünnetten de kendisine el-Fakih ed-Dibekî denilen bir şeyh bulunuyordu. Ben yirmi yaşlarında iken Ebu'l-Feth'in meclisinde bulundum. Beni yaşı küçük, ilmi büyük ve deneyimli birisi olarak görünce benden çok hoşlandı. Allah'a yemin olsun ki her ne kadar bâtıl üzere de olsalar bir erdemlilik ve üstünlük gördükleri zaman onu kabul ediyor ve takdir ediyorlardı. Bu sebeple o da benden ayrılmadı, benimle tartıştı ve benden usanmadı. Ben İmamiyye mezhebi hakkında ve masumdan tâlim görüşü[26] konusunda uzun uzun konuştum.
Bu cümleden olarak onlar şöyle demektedirler:
Allah Teala'nın kulları hakkında birtakım sırları ve hükümleri vardır. Akıl bunları tek başına kavrayamaz. Bunlar ancak masum bir imam tarafından öğretilmekle bilinebilir. Onlara dedim ki:
Allah'tan aldığını ilk defa tebliğle memur olan tebliğci imam öldü mü yoksa o ölümsüz müdür? Bana dedi ki:
"Öldü." Aslında o bu görüşte değildi fakat bana karşı kendi görüşünü gizliyordu. Dedim ki:
Arkasında birisini kendisine halef bıraktı mı? Dedi ki:
Onun halefi, varisi Ali'dir. Dedim ki:
O, hak ile hükmedip hakkı tatbik etti mi? Dedi ki:
İnatçılar baskın çıktığı için bunu yapamadı. Dedim ki:
Gücü yettiği zaman hakkı tatbik etti mi? Dedi ki:
Takıyye ona mani oldu, inatçılar ölünceye kadar onun peşini bırakmadılar, ancak onlar bazan kuvvetlendiler, bazan zayıfladılar. Fitne ve fesat kapılarının kendi üzerine açılmaması için onlara karşı müdâradan/politik davranmaktan başka bir yol bulamadı. Dedim ki:
Bu müdâra hak mıdır? Dedi ki:
Bâtıldır, zorunluluk onu mubah kılar. Dedim ki:
Peki o halde masumluk nerede kaldı? (Dedi ki):
Biz ancak kudretle birlikte masumluğu kastederiz. Dedim ki:
Ondan sonra günümüze kadar imamlar bu gücü bulacaklar mı, bulamayacaklar mı? Dedi ki:
Hayır. Dedim ki:
O halde din ihmal edilmiş olacak, hak da meçhul ve kapalı kalacak. Dedi ki:
Din galip gelecek. Dedim ki:
Kiminle? Dedi ki:
Beklenen imamla. Dedim ki:
Belki de o bir deccaldir. Benim bu sözüme gülmedik kimse kalmadı. Bunun üzerine ben maksatlı olarak konuşmayı kestim. Çünkü onu mat etmiş olmaktan ve bu sebeple memleketinde benden intikam almasından korktum. Sonra dedim ki:
Bu mezhepteki en tuhaf şeylerden birisi de şudur: İmam, kendisinden sonrası için güçsüz birisini vasiyet etmiş olsa boşuna bir vasiyette bulunmuş olacak, bu durumda da masumluğu ortadan kalkacak. Bundan daha tuhafı da şudur: Allah Teala -onun mezhebine göre- onun bir öğretici olmadan bilemeyeceğini bildiği ve bildiğini söylemeye gücü yetmeyen hasta ve âciz birisini gönderdiği zaman sanki ona öğretmemiş ve onu göndermemiş gibi olur. Bu da özellikle onların mezhebine göre, O'nun bir acizliğidir ve zulmüdür.
Onlar bu konuşmalara karşılık veremiyeceklerini anladılar. Konuşulanlar (etrafa) yayıldı. İsmailiye diye de isimlendirilen Bâtınilerin reisi benimle bir araya gelmeyi uygun gördü. Ebu'l Feth, Fakih ed-Dibeki dedi ki:
İsmaililerin reisi seninle konuşmak ister, Dedim ki:
Ben meşgulüm. Dedi ki:
Burada bir yer ayarladı. Reisleri oraya geldi. Bu yer Taberanîler mahresidir.[27] Denizin üzerindeki sarayın içinde bir mescittir. Fakih ed'Dibeki oraya gitmem için bana fazlasıyle ısrar etti. Çekingen ve dikkatli bir tavırla ayağa kalktım. Mahresin köşkune girdim. Oraya ulaştım. Onları mahresin doğu zaviyesinde toplanmış bir halde buldum. Yüzlerinde bir hoşnutsuzluk gördüm. Selam verdim. Sonra mihraba doğru yöneldim ve orada iki rekat namaz kıldım. Kıldığım bu iki rekat namazın içinde de onlarla ne konuşacağımı ve onlardan nasıl kurtulacağımı düşünmekten başka bir şey yapmadım. (İçimden dedim ki) Sizinle konuşmaya beni mahkum ve mecbur eden Allah'a yemin olsun ki bu meclis ten hır daha çıkacağımı ümit etmiyorum. Mahresin kemerlerinin altındaki siyah keskin taşlara vuran denize bakıyordum ve şöyle diyordum: işte beni içine defnedecekleri kabrim bu. İçimden de şu beyti okuyordum:
Hey dikkat edin! Dünyaya bir daha dönüş varmı?
Var mı denizden başka kabrimiz, sudan başka kefenimiz?
Bu benim hayatım boyunca başıma gelen ve Allah'ın beni kurtardığı zorluklardan dördüncüsü idi. Namazdan selam verince onlara döndüm ve âdet, üzere hal ve hatırlarını sordum. Kendimi toparladım ve (içimden) dedim ki:
Şerefli bir mekanda ölümlerin en şereflisi, dini savunduğum esnada başıma gelecek olan ölümdür. Ebu'1-Feth -o gruptaki güzel yüzlü bir genci işaret ederek- bana dedi ki:
Bu genç topluluğun efendisi ve öncüsüdür. Ben onu çağırdım, o ise sükût etti. Sonra aniden ortaya atıldı ve dedi ki:
"Senin toplantıların ve sözlerin bana ulaştı. Sen şöyle diyormuşsun: Allah dedi, Allah yaptı. Kendisine çağırdığın o Allah nasıl bir şeydir? Söyle bana ve sen bu aldatmacadan vazgeç. Bununla sen ancak şu zayıf topluluğu kandırabilirsin."
Ben daha cevap vermeden adamları beni nerdeyse parçalayacaklardı. Allah'ın inayetiyle hemen bilgi dağarcığına yöneldim ve oradaki bilgi oklarımdan bir ok çıkarıp fırlattım. Onu can evinden vurmuştum. Ellerini kımıldatacak ve ağzını açacak hali kalmadı. Bunun açıklaması: İmam Ebu Bekir Ahmed ibn İbriham eHsmaıli el-Hafiz el-Cürcâni[28] dedi ki:
Kelam ilmi okuyanlara karşı insanların en öfkeli olanı ben idim. Bir gün Rey şehrine girdim. İlk olarak oranın camiine girdim ve camide bir sütuna doğru yönelerek onun yanında

diz çöktüm. Bir de baktım ki yakınımda iki adam var ve aralarında Kelâm ilmini müzakere ediyorlar. Onları bir uğursuzluk olarak gördüm ve dedim ki, ilk defa şu beldeye girdim ve burada hoşlanmadığım şeyler duydum. Çabucak namazı kıldım ve nihayet oradan uzaklaştım. Onların sözlerinden şunlar aklımda kaldı; Şu Bâtıniler Allah'ın en aptal yaratıklarıdır. Tecrübeli bir kişinin kendisini onlar için delil getirmeye zorlamaması gerekir. Fakat onlara "niçin" sorusunu sorsun. Verecekleri hiçbir cevap yoktur.[29]
Ve sür'atle ordan kurtuldum.
Daha sonra Allah Teala murat etti ve İsmaililerden bir adam dinsizliklerini örten maskeyi açtı. Bu adam Emir Veşmikir ile mektuplaşıyor ve onu mezhebine çağırıyordu. Ona şöyle diyordu. Bir mucize olmadıkça ben Muhammed'in dinini kabul etmem. Eğer o mucizeyi gösterirseniz size dönerim. Durum öyle bir noktaya geldi ki İsmaililer kendi içlerinden akıllı ve kuvvetli bir adamı seçtiler ve onu Emir Veşmikir'e elçi olarak gönderdiler. Adam Emir'e dedi ki:
Sen bir emirsin. Senin avamdan ayrılman ve inanç konusunda hiç kimseyi taklit etmemen emirlerin ve meliklerin şânındandır. Onlara yakışan delilleri açık açık dile getirmektir. Emir Veşmikir dedi ki:
Vatandaşlarımdan bir adam seçeceğim. Kendim tartışmaya girmeyeceğim. O seninle benim huzurumda tartışacak. Dinsiz ona dedi ki:
"Ebû Bekir el-İsmaili'yi tartışmacı olarak seç." Çünkü o dinsiz, Ebû Bekir El-İsmaili'nin bir kelâmcı değil bir hadisci olduğunu biliyordu. Fakat Veşmikir onu henüz yakından tanımadığı için onun yeryüzündeki bütün ilimleri bildiğini zannediyordu. Dedi ki:
"Zâten benim de muradım odur. O iyi bir adamdır."
Ve Ebu Bekir'in Cürcan'dan Gazne'ye yanına gelmesi için haber gönderdi. Bu seçim ulemanın hoşuna gitmedi ve hepsi de ümitsizliğe kapıldılar. Dediler ki:
Bu İsmâili, kâfir fikirleriyle Ebû Bekir el-İsmâili'yi zor duruma düşürecek. Kendilerini itham etmemesi için emire de "onun bu konuda ilmi yok" diyemediler. Ebû Bekir el-İsmaili dedi ki:
Bana haber ulaşıp da yola koyulunca ve saraya yaklaşınca dedim ki:
Hasbünallah! Bilmediğim bir konuda nasıl tartışırım? Acaba melikin huzurunda, kendisine güzel tartışmacı ve Allah'ın dini konusunda delilleri bilen birisini tavsiye etmek suretiyle bu sorumluluktan kurtulabilir miyim? Kelam ilminden hiçbir şeyi araştırıp öğrenmediğim için ömrümün geçen günlerinden dolayı pişmanlık duydum. Sonra Allah Teala bana Rey Camiindeki iki adamdan işittiğim sözleri hatırlattı. Bunun üzerine kendimde bir cesaret buldum. Onlardan duyduğum şeyi kendime prensip edinmeye karar verdim. Gazne şehrine geldim. Melik ve sonra bütün halk beni karşıladı. İsmâili mezhebinde olan kişi ile nesebi İsmaili olan Ebu Bekir bir araya geldiler. Melik Veşmikir, Bâtın olan kişiye dedi ki:
Haydi söyleyeceğini söyle de İmam seni dinlesin. Adam konuşmaya başladı ve uzun uzun anlattı. Hafiz Ebu Bekir el-İsmâili ona dedi ki:
Niçin? Dinsiz bunu duyunca dedi ki:
Bu imam benim sözlerimi anladı. Demek anlatabildim. Ebû Bekir el-İsmaili dedi ki:
Hemen o vakit oradan çıktım ve kelam ilminin okutulmasını emrettim. Kendim de bu ilmin İslamın dayandığı temel umdelerden birisi olduğunu anladım. İbn el-Arabi der ki:
Bu olay bana ulaştırıldığı zaman dedim ki:
İnsanın ömründe bir nefeslik bir fırsat bile olsa bu dinsizin Ebu Bekir el-İsmaili ile karşılaştığı gün gibi o fırsatı değerlendirmelidir. Sonra Ebu'1-Feth el-Akki'ye sözü yönelttim ve ona dedim ki:
Ben hiçbir şey bilmez bir haldeydim. Şayet bu âlimle bir araya gelmeseydim günlerim de sayılı olduğu için ondan habersiz olarak buradan ayrılıp gidecektim. Onun Kelamdaki uzmanlığı ve bilgisi sebebiyle böyle dedim. Çünkü o bana şöyle demişti:
Hangi şey Allah'tır? Bunun gibi bir soruyu ancak onun gibi birisi sorabilir. Fakat burada bir nükte var. Bu gün o nükteyi ondan almamız gerekir. Misafirliğimiz onun yanında olacak. Niçin "Hangi şey o Allah'tır." dedin de soru harflerinden "hangi" anlamına gelen (eyyü) harfi ile yetindin ve nasıl? nereden? kaç ve ne?" gibi soru harflerini kullanmadın?[30] Burada ikinci hikmetten sorulacak ikinci soru da şudur: (eyyü) soru harfinin iki tane anlamı vardır. Sen bunlardan hangisini kastettin? Niçin ihtimal ifade eden bir harfle soru sordun ve niçin tek bir manayı ifade eden açık bir harfle sormadın? Bu, bilmeyerek, her hangi bir maksat ve hikmet olmaksızın mı vâki oldu? Yoksa kasıtlı mı böyle soruldu? Bunu bize açıkla.
Ben bu şekilde konuşmaya başlayıp açıldıkça onun şekli değişiyor, önce öfkeden kararıyor, sonra da korkudan sararıyordu. Sağ tarafında arkadaşlarından birine sonra yanındaki diğerine dönüyor ve şöyle diyordu: Bu çocuk, ağzına kadar ilimle dolu bir denizden başka bir şey değil. Onun gibisini şimdiye kadar hiç görmedik. Onlar kendisini son nefesinde dahi görseler onu mutlaka öldürürler. Çünkü devlet onların. Şayet bizim Şam melikinin ve Akka valisinin nezdinde yüksek bir mevkiimiz olmasaydı normalde ben bunların elinden asla kurtulamazdım.
Beni göklere çıkaran bu sözleri duyunca dedim ki:
Bu büyük bir meclistir. Söz uzundur ve tafsilata ihtiyaç vardır. Fakat biz başka bir güne randevulaşalım. Ayağa kalktım ve dışarı çıktım. Hepsi de benimle birlikte ayağa kalktılar ve dediler ki:
Biraz daha kalman gerekir. Dedim ki:
Hayır. Yalın ayak koştum. Kapıya çıktım. Yolun ortasına ulaşıncaya kadar koştum. Orada hayatta kaldığıma kendi kendime sevindim durdum. Benden sonra onlar da çıktılar. Benim için bir (Layki) çıkardılar (ayakkabı olabilir), onu giydim ve onlarla birlikte gülerek yürüdüm. Başka bir oturumda buluşmak için randevu verdiler fakat ben kabul etmedim. Onlarla, buluştuğum takdirde öldürüleceğimden korktum. İbn el-Arabi dedi ki:
Mescid'i Aksa'da bazı arkadaşlarımız bana dedi ki:
Şeyhimiz Ebu'l'Feth Nasr ibn İbrahim el-Makdisi,[31] bir defasında imamiye şiilerinin reislerinden birisiyle beraberdi. İmamiyye Şiasının reisi halkın bozulduğundan şikayet etti ve bu durumun ancak beklenen imamın çıkışıyle düzeleceğini söyledi. Ebu'1-Feth Nasr dedi ki:
Beklenen imamın çıkacağı bir zaman var mı, yok mu? Şii reis dedi ki:
Evet var. Nasr dedi ki:
Bu zaman biliniyor mu, yoksa bilinmiyor mu? Peki ne zaman çıkacak? Şii dedi ki:
Halk bozulduğu zaman. Ebu'1-Feth dedi ki:
Halkın tamamı bozulduğu halde onu halktan engelleyen sadece sizsiniz. Şayet siz de bozulursanız o ortaya çıkar. O halde acele edin de onu bulunduğu hapishaneden salıverin ve bizim mezhebimize dönmekte acele edin. Bunun üzerine şii şaşırdı ve afalladı. Zannederim o bunu şeyhi Ebu'l- Feth Süleyman ibn Eyyub er-Râzi ez'Zâhid'den[32] dinledi.
İbnu'l Arabi'nin[33] ve onun dışındakilerin anlattığı şey burada sona verdi. Onların usûllerini tanımayanlar için bunda bol malzeme vardır. Bu kitabın içinde bundan daha pek çok örnek vardır.
İkinci Kısım: Bunun da (yani mukalîid olmanın) çeşitleri vardır. Böyle birisi hüküm istinbatında bulunmaz, ancak hüküm istinbatında bulunan başka kişilere uyar. Fakat zan ve şüpheyi kabul ettiği, onu doğruladığı, ona davet ederek peşinden gittiği kişinin yerine geçtiği ve gönlünde iz bıraktığı için onun durumu da her ne kadar birincinin durumuna ulaşmasa da yine de onun gibidir. Mezhep sevgisi gönlünde o kadar yer eder ki onun kavgasını yapar ve o sevgi düşmanlığa da, dostluğa da sebep olur.
Bu kısma mensup olan bid'atçi genel manada da olsa istidlalden hâli değildir. Her ne kadar avamdan birisi de olsa şüpheyi araştıran kimse grubuna dahil edilebilir. Çünkü o istidlale yönelmiştir. Halbuki o araştırma ve inceleme yapmayı ve araştırılacak şeyi bilecek durumda olmadığını bilir. Bununla beraber, icmali delille istidlal eden kişi tafsili delille istidlal eden kişinin seviyesine ulaşamaz. Örneklendirme konusunda aralarında fark vardır.
Birincisi uydurulmuş şüphelere yapışır ve onların arkasında durur, hatta bu konuda kendisinden ilmin gereklerine göre hareket etmesi talep edildiği zaman aptallaşır ve bir şey söyleyemez ya da akla aykırı şeylere doğru yönelir, ikincisine gelince o, bid'at sahibine hüsnü zan besler ve onun peşinden gider. Özel olarak bid'atçiye beslediği hüsnü zannından başka onunla ilgili tafsili hiçbir delili yoktur. Bu kısımda olanlar avam içinde daha çok bulunur.
Birinci örnek Karmatilerin[34] kendisine nisbet edildiği Hamdan ibn Karmat'ın durumudur. Çünkü o, Bâtınilerin bir dâvetçisi idi. Bir topluluk onun davetini kabul etti ve ona bağlandı. Kendisi Küfe ahalisinden idi ve zühde eğilimi vardı. Hamdan bir gün önüne kattığı sığır sürüsüyle birlikte kendi kasabasına doğru giderken Bâtınıyye davetlilerinden biriyle karşılaştı. Hamdan -onun durumunu bilmediği halde- ona dedi ki:
Görüyorum, çok uzak bir yerden geliyorsun, nereye gidiyorsun?
Adam bir yer ismi söyledi, o da Hamdan'ın kasabası idi. Hamdan dedi ki:
Şu sığırlardan birisine bin, yol yorgunluğun gider rahatlarsın. Adam, Hamdan'ın dindarlığa meyilli olduğunu anlayınca bu kapıdan ona giriş yaptı ve dedi ki:
Ben iman etmedim, imanla emrolundum. Hamdan ona dedi ki:
Sanki sen sadece emirle amel ediyor gibisin. Adam:
Evet, dedi. Hamdan dedi ki:
Kimin emrine göre hareket ediyorsun? Adam dedi ki:
Benim mâlikim, senin malikin ve dünya ve âhiretin mâlikinin emriyle amel ediyorum. Hamdan dedi ki:
O dediğin âlemlerin Rabbidir. Adam dedi ki:
Doğru söyledin, lakin o mülkünü dilediğine verir. Hamdan dedi ki:
Buraya geliş gayen nedir? Dedi ki:
Bura halkını cehaletten ilme, sapıklıktan hidayete ve bedbahtlıktan saadete çağırmakla, aşağılık ve fakirlik tehlikelerinden kurtarmakla ve zorluk ve sıkıntıdan kendilerini koruyacakları şeylerin sahibi yapmakla emrolundum. Hamdan dedi ki:

O halde beni kurtar, Allah da seni kurtarsın, bana hayat verecek şeyleri öğret. Söylediğin şeylere benim ne kadar da çok ihtiyacım var! Adam ona dedi ki:
Gizli sırrı, kendisine güvenmedikten ve ondan bir söz almadıktan sonra hiç kimseye söylememekle emrolundum. Hamdan dedi ki:
Senin alacağın söz nedir, söyle de hemen onu yerine getireyim. Adam dedi ki:
İmamın sana verdiği sırrı ve benim sırrımı ifşa etmeyeceğine dair benim için ve imam için kendi nefsin üzerine Allah'a söz vermendir.
Hamdan taahhütte bulundu. Sonra Bâtınî davetçi kendi cehaletinin pek çok çeşidini ona öğretmeye başladı, nihayet onun yavaş yavaş aklını çeldi ve kandırdı. Hamdan onun bütün iddialarını kabul etti, sonra kendisini davete adadı ve bu bid'atin temel direklerinden biri haline geldi. Bu sebeple ona uyanlara da Karamita diye isim verildi.
İkinci örnek Allah Tealâ'nın şu âyetlerinde anlattığı durumdur:
"Onlara Allah'ın indirdiğine ve Rasûl'e gelin, denildiği vakit, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter." Derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?"[35]
"İbrahim: Peki, dedi, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda veya zarar verebiliyorlar mı? Şöyle cevap verdiler: Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk."[36]
el-Mes'ûdî[37] anlatır:
Mısır'ın Said bölgesinin üst tarafında Hıristiyan olan ilim ve anlayışıyla kendisinden söz edilen bir adam vardı. Ahmed ibn Tolun'a[38] onun durumunu haber verdiler. Ahmed ibn Tolun onu huzuruna getirtti ve kendisine pek çok şey sordu. Bu cümleden olarak bazı günler emretti, mecliste bazı tartışmacıları hazır bulundurdu, onlar bu adama Hıristiyanlığın sıhhati/gerçek bir din olup olmadığı konusunda kendisinden delil sordular. Adam şöyle cevap verdi:
Benim bu dini, çelişkiler içinde bulmamdan başka onun sıhhatine delalet eden bir delilim yoktur. Bu dindeki çelişkileri akıllar kabul etmez, gönüller bundan hoşlanmaz. Bu çelişkileri destekleyecek herhangi bir görüş, bunları düzeltecek bir tartışma, düşünür ve araştırıcıların elinde bu dini destekleyecek herhangi bir delil de yoktur. Bütün bunlara rağmen ben pek çok milletlerin, ilim, siyaset ve üstün akıl sahibi büyük meliklerin bu dine boyun eğdiklerini, belirttiğim bu çelişkilerine rağmen bu dini benimsediklerini gördüm ve anladım ki onlar bu dini ancak şahit oldukları birtakım deliller ve tanıdıkları birtakım âyet ve mucizeler sayesinde kabul ettiler ve bu sebeple ona boyun eğmek ve onu din edinmek mecburiyetinde kaldılar.
Orada bulunanlardan birisi kendisine şöyle sordu:
Bu dindeki çelişki nedir? Adam şöyle cevap verdi:
Bu anlaşılabilir mi veya gayesi bilinebilir mi? Mesela bunlardan birisi onların "üç birdir, bir üçtür" demeleri, ekânim-i selâse[39] ve cevheri anlatış biçimleridir. Bu uknumlar kendi kendilerine güç sahibi ve ilim sahibi olabilirler mi, olamazlar mı? Ezeli ve ebedi olan Rab ile sonradan yaratılan insanın birleşmesinde, onun doğumu, çarmıha gerilmesi ve öldürülmesinde de çelişkiler vardır. Çarmıha gerilip yüzüne tükürülen, başına dikenlerden taç konulan ve deynekle kafasına vurulan, ayaklarından çivilenen, mızrakla ve tahta kazıkla böğürleri delinen, su isteyen ve kendisine su yerine Ebû Cehil karpuzu sirkesi içirilen bir tanrıdan daha kötü ve çirkin bir şey olabilir mi?
Adamın, mezhebindeki çelişkileri ve bozuklukları anlatsın diye konuşmasını kesmediler.
Delil ve burhan olmaksızın şeyhlere ve babalara nasıl itimat edildiğinin şahidi bu hikayedir.
Üçüncü Kısım: Bunun da çeşitleri vardır. Bu kısma giren bid'atçi berâet-i asliyye üzere bir başkasını taklit eden kimsedir.[40] Burada büyük kalabalıkların dinleriyle ilgili konularda kendisine müracaat ettikleri, başkasına değil de kendisine saygı gösterdikleri âlim veya âlim olmayan taklit edilmeye daha lâyık birisi olabilir. Veya taklide daha layık birisi bulunmayabilir, fakat halkın ona yönelmesi ve kendisine saygı göstermesi o bid'atçiyi bu rütbeye (taklidi caiz olan kişi rütbesine) ulaştırmaz: orda yetkili kişiler var da bu mukallit onları terk edip başkalarını taklit ederse günahkâr olur. Çünkü müracaat etmekle emrolunduğu kişiye müracaat etmemiş, aksine onu terk edip iki alışverişten en zararlı olanını kendisi için seçmiştir. Bu sebeple o mazur değildir/bağışlanamaz. Çünkü o, dini konusunda zahir hükümde dini bilmeyen kişiyi taklit, etmiştir. Böylece o, onun sırat-ı müstakim üzere olduğunu zannederek bid'atle amel etmiştir.
Bu, Hz. Peygamber'in (s.a) Peygamber olarak gönderildiği toplumun durumudur. Onlar hak olan dini terk ettiler, babalarının bâtılına döndüler. Onlar olaya basiretli bir bakışla bakmadılar. Sonuçta her iki yolu birbirinden ayırt edemediler. Heva ve hevesleri akıllarının üzerini örttü ve hak yolu göremediler. Bu kısımdaki b'id'atçilerin durumu da böyledir.
Sadece taklit ile sünnete muhalefeti ve bid'at irtikabını devam ettiren bu vasıftaki kişilerin sayısı oldukça azdır.
el-Beğavî, Ebu't-Tufeyl el-Kinani'den rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber'in (s.a) zamanında bir adamın bir oğlan çocuğu dünyaya geldi. Adam çocuğunu Hz. Peygamber'e getirdi. Peygamber (s.a) çocuğa hayır duada bulundu ve alnından tuttu. Çocuğun alnında at yelesi gibi bir saç bitti. Ebu't-Tufeyl der ki:
Çocuk büyüdü ve delikanlı oldu. Hâriciler zamanında onların fikirlerine kapıldı. Bu esnada alnındaki o perçemi de düştü. Bunun üzerine babası onu tuttu, bağladı ve bir kişinin daha Haricilerin peşinden gideceğinden korktuğu için onu hapsetti. Ebu't-Tufeyl der ki:
Biz o adamın yanına gittik, kendisine nasihat ettik ve dedik ki:
Hz. Peygamber'in (s.a) ortaya çıkan bereketini görmedin mi? Adam dedi ki:
Hâricilerin görüşlerinden dönmedikçe onu bırakmayacağım. Allah Teala daha sonra o gencin alnındaki perçemi geri verdi. Çünkü tövbe etmişti.
İnsanlar arasında fazla önem verilmeyen bu mukallidin peşinden kimse gitmiyorsa, bununla beraber o kendisini taklit edilmeye lâyık görüyorsa, bunun günahkâr sayılıp sayılmayacağının araştırılması gereklidir. Bu konuda o kişinin günahkâr olduğu söylenilebilir.
Bunun bir benzeri de peygamberlerin davetlerinin ulaşmadığı fetret dönemlerinde yaşayan ve babalarından gördükleri şeylere göre amel eden, çağdaşlarının Allah'tan başka şeylere ibadet etmelerini kabul edip onlara kapılan ve buna benzer durumda olan kimselerin sorunudur. Çünkü âlimler bunların hükmü konusunda şöyle demektedirler:
Bunlar iki kısımdır: Bir kısmı şeriatten habersizdirler, Allah'a ne ile yaklaşılacağını/nasıl ibadet edileceğini bilmezler. Aklın Allah'a yaklaştırıcı olarak kabul edebileceği şeylerin hiç birisini yapmazlar da çağdaşlarının herhangi bir delile dayanmaksızın sadece hoşlarına gittiği için yaptıkları şeyleri yapmayı uygun görürler. Bu durumdan da bir rahatsızlık duymazlar. İşte bunlar şu âyetin genel anlamı içine dâhildirler.
"Biz bir peygamber göndermedikçe kimseye azap edecek değiliz."[41]
Fetret dönemlerinde yaşayanların bir kısmı da çağdaşlarının yaptığı gibi Allah'tan başkasına taparlar, kendi reylerine göre haram ve helaller uydururlar ve onların inandıkları bâtıl şeylere inanırlar Âlimler bunların mazur olmayacaklarına çağdaşlarıyla birlikte cezalandırılacaklarına hükmetmişlerdir. Çünkü onlar amelde, dostlukta ve düşmanlıkta bu yol üzere onlar gibi davrandılar. Bu sebeple onlardan oldular. Bizim şu anda üzerinde konuştuklarımız da böyledir. Aralarında bir fark yoktur.
Âyet-i kerimenin ibaresini mutlak/kayıtsız şartsız anlayıp şöyle diyen âlimler de vardır:
Ne olursa olsun Allah Teala, bir peygamber göndermedikçe ve insanlar o peygambere karşı gelme tavrı göstermedikçe hiç kimseye azap etmez. Bu, teorik olarak doğru işe bunun benzeri bizim meselemizde şu şekilde olur: Mukallidin taklit ettiği kişiden daha bilgili, bid'atle sünneti ayırt eden âlim bir kişi gelir de mukallid, dininin ahkâmında birincisiyle yetinmeyip bu âlime de müracaat ederse, akıllı kimselerin yaptığı gibi ihtiyatla hareket, etmiş ve işini sağlama almış olur. Birincisiyle yetinirse inadını ortaya koymuş olur. Çünkü o bunu kabul ile birlikte yeni gelen âlimi reddetmiş demektir. Onu reddettiği zaman da bu, onun kararına müdahale eden hevasının ve kuduz hastalığının hastayı sardığı gibi kalbini saran taassubunun bir sonucudur. Durum bu dereceye geldiği zaman onun taklit ettiği arkadaşının mezhebine/görüşüne yardım etmiş olması ve genel olarak gücünün yettiğince onu delillendirmeye çalışması muhtemeldir. Bunun hükmü bundan önceki kısımda geçmiştir.
Sen de bilirsin ki Şeriatin sahibi yüce Peygamber (s.a) hevâ ve bid'at sahiplerine peygamber olarak gönderildiği zaman onlar atalarına ve büyüklerine dayandılar. Peygamber'in (s.a) getirdiği şeyleri reddettiler. Onların kalplerini hevâ perdeleri örttü. Neticede mucizelerle başka şeyleri karıştırdılar. Peygamber'in (s.a) şeriatı kayıtsız ve şartsız olarak onların hepsinin aleyhine nasıl hüccet olacak ve onlardan birisi öldüğü zaman apaçık bir inatçı olup olmadığına bakılmaksızın cehenneme sevkedilecek? Bu ancak onların aleyhine bir hüccetin ortaya konulması sebebiyledir. Bu hüccet, onların muhalif oldukları hakikatı beyan etmek üzere Hz. Muhammed'in onlara Peygamber olarak gönderilmesinden ibarettir. Bizim meselemiz de buna benzer. Kim akıllıca hareket ederse dinini korumuş olur. Kim hevâ ve hevese uyarsa helakinden korkulur. Bize Allah yeter.[42]

Fasıl

Buraya bir açıklama daha ilave edelim. Bu açıklamayı yapmak bir zorunluluktur. Çünkü yapacağımız bu ilave açıklama kitabın gayesini gerçekleştirecek ve ihtiva ettiği meseleleri çözümleyecektir. Allah'ın izniyle biz deriz ki:
"Hevâ ehli" ve "bid'at ehli" tâbirleri ancak bid'at çıkaranlar, istinbat etmek, bid'atçilera destek olmak ve kendi zanlarınca bunların doğruluğuna delil getirmek suretiyle hevâ ve hevesin şeriatını Allah'ın şeriatının önüne geçirenler hakkında hakikat anlamında kullanılır. Bu sebeple onların şeriate muhalefetleri bir muhalefet olarak kabul edilir, şüpheleri incelemeye alınır, reddedilmeleri ve cevap verilmeleri gerekir. Nitekim Mutezile, Kaderiyye, Mürcie, Hâriciye, Bâtınıyye ve benzeri fırkaların lakaplarını bunların istinbat edicileri/müctehitleri, destekçileri ve savunucuları gibi bu fırkaları ayakta tutanlar hakkında kullanırız. Aynı şekilde Ehl-i" sünnet tabiri de sünnete destek olanlar, ona uygun içtihat yapanlar ve sünnetin şeref ve haysiyetini koruyanlar için kullanılır.
Allah Teala'nın *"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar."*[43] âyeti bu konuyu açıklığa kavuşturmaktadır. Bu âyetten *"dinlerini parça parça edenler"* lafzının bu fiili işleyenlere mutlak manada (kayda bağlanmaksızın) kullanıldığı anlaşılmaktadır. Onlar bid'atçiler ve bid'atçilerin yerini tutanlardan başkası değildir.
"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın."[44] ayeti ve *"Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler."* ayeti de böyledir. Çünkü müteşabihlerin peşinden gitmek kendilerini müctehit yerine koyanların işidir, başkasının değil.
Hz. Peygamber'in (s.a) *"...hatta hiçbir âlim kalmadığı zaman insanlar câhil kişileri kendilerine lider edinirler, onlara soru sorarlar, onlar da bilmeden fetva verirler."*

hadisi de böyledir. Çünkü onlar kendilerini şer'i hükümleri istinbat eden/müctehid makamında görürler. Avamdan farklı olarak onlar şer'i ahkamda kendilerine uyulan kimselerdir. Halk, âlimlerinin kararlaştırdığı şeye uyar. Çünkü onların görevi budur. Bu sebeple gerçekte halk ne müteşabihlerin, ne de heva ve heveslerinin peşinden gidenlerdir. Onlar ne olursa olsun sadece kendilerine söylenilen şeylerin peşinden gidenlerdir. Bu sebeple bilinçli bir şekilde onlara katılmadıkça ve kendi araştırma ve incelemeleriyle onların iyiliğine ve kötülüğüne tarar vermedikçe avama "heva ehli" denilemez. O vakit ehl-i ehvâ ve ehl-i bid'at lafızları için aynı mana verilir. O da yeni şeyler uydurmaya ve onları başkalarına tercih etmeye kendisini yetkili gören kimse demektir. Bundan gafil olup araştırma ve inceleme yapmaksızın sadece taklit yoluyla liderlerinin yolundan gidenlere gelince bunlar için bu tabirler kullanılmaz.[45]

O halde mesele gerçekte iki kısmı ihtiva eder: Bid'atçi ve bunu kendine rehber edinen. Onu kendine rehber edinen kişi, mücerred rehber edinen kişi, mücerred rehber edinmekle sanki bu ibarenin kapsamına dâhil değil gibidir. Çünkü o tâbi olan hükmündedir. Bid'atçi ise bizzat icat edip uyduran ya da bid'at çıkarmanın/uydurmanın sıhhatine/doğruluğuna delil getiren kişidir. Bu istidlal/ delillendirme ister bilimsel araştırma kabilinden olsun, isterse avamca bir istidlal kabilinden olsun, bizim için aynıdır.

Çünkü Allah Tealâ (kendileri hakka çağrılanlarında): *"Biz babalarımızı bir din üzere bulduk, biz de onların izinden gidiyoruz."*[46] diyen toplumları kınamıştır. Sanki onlar külli/bütüncül bir delile yapışmış gibidirler. Tutundukları delil babalarıdır. Çünkü babaları onlara göre akıllı kimselerdi ve bu dinin üzerinde bulunuyorlardı. Doğru olmasaydı babaları o din üzere bulunmazlardı. Biz de bu dinin üzerindeyiz, yanlış olsaydı onlar bu dini benimsemezlerdi, derler.

Şeyhlerin ve sâlih kişiler oldukları söylenilen kimselerin davranışlarını bid'atin sıhhatine/meşruiyetine delil getirenler de bunun bir benzeridir. Onlar bu zâtların müctehid mi, mukallit mi olduklarına ve bunu bilerek mi bilmeyerek mi yaptıklarına bakmazlar. Fakat bunun gibisi, hevâ ve hevese uyup bunun dışındakileri atmada bunun bir umde, bir esas kabul edilmesi sebebiyle gene bir delillendirme kabul edilir. O ameli aynen alan kişi, benzeri bir delille bidati almış demektir ve bid'atçi isimlendirmesine dahil olmuştur. Çünkü bu yollu olan kişinin aslında yapması gereken şey, kendisine bir hak geldiği zaman, inceleyip araştırması, sorup soruşturması ve ona uymasıdır veya bâtıl ise ondan da sakınmasıdır. Bu sebeple Allah Teala, bu şekilde kendilerine gerekçe getirenleri reddetmek üzere şöyle buyurdu:

"Ben size babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmişsem de mi bana uymazsınız?.."[47] "*Onlara:Allah'ın indirdiğine uyun denildiği zaman onlar, hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğunuz, yola uyarız, dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler."*[48]

"Ya şeytan onları alevli ateşin azabına çağırıyor idiyse!"[49]

Buna benzer pek çok âyet vardır.

Bu durumda olan kimselerin alâmeti, üzerindeki tafsili veya icmali bir delilden kaynaklanan şüpheden dolayı mezhebine muhalif olan şeyi hemen reddetmeleri ve başka bir şeye bakmaksızın üzerinde bulunduğu yola taassup derecesinde bağlı olmasıdır. İşte bu heva ve hevese tâbi olmanın ta kendisidir. Ve gerçekten kötülenen bir şeydir. Bu durumda olan kimse günahkârdır. Çünkü hakikat peşinde olan kişi, nerede ve ne zaman hakikati bulursa hemen ona meyleder ve onu reddetmez. Hakikat peşinde koşan kişi için normal olan budur. Bu sebeple hakikati araştıranlar, hak kendilerine belli olunca hemen Rasulullah'a tâbi olmaya koşmuşlardır.

Hidayeti arayan kişi karşısına çıkan bid'atten başka bir şey bulamamış, ona karşı çıkanlarla birlikte olmamış, fakat onunla amel etmişse, böyle bir durumda "fetret dönemlerinde yaşayanlar içlerinden bid'at çıkaranlara uydukları zaman mutlak olarak azap edilirler" dersek, bid'atçilere uyanlar, gerçeği gösteren birisini bulamadıkları zaman da sorumlu olurlar, dememiz gerekir. "Fetret dönemlerinde yaşayanlar kendilerine peygamber gönderilmedikçe küfürle amel etseler bile azap edilmezler" dersek, bidatçılara uyanlar da kendilerine gerçeği gösteren birisi olmadıkça sorumlu olmazlar dememiz gerekir. Onlar, kendilerine gerçeği gösteren birisi olduğu zaman şu iki halden birisi üzere bulunabildikleri için sorumluluk altına girerler: Ya hak yol üzere ona tâbi olurlar ve üzerinde bulundukları (bâtıl) şeyi terk ederler. Veya ona tâbi olmazlar. Ona tâbi olmamaları mutlaka herhangi bir inat ve taassuptan dolayıdır. O zaman da "hevâ ehli" tâbirinin altına girerler ve günahkâr olurlar.

Sem'ân'ın âlimlerce de bilinen bid'atindeki beyanına, o bid'ati kabul edip başkasını reddetmek suretiyle taklid ederek tâbi olan herkes onunla birlikte günahkârdır. Sem'ân, mabudunun insan şeklinde olduğunu ve onun zâtı hariç her şeyin yok olacağını iddia eder. Sonra o, Tanrı'nın ruhunun Hz. Ali'ye hulul ettiğini/girdiğini, sonra filana girdiğini iddia eder, arkasından da Tanrı'nın kendisinin ne olduğunu anlatmaya girişir.

el-Muğire ibn Sa'd el-Acli'ye tâbi olanlar da böyledir. Muğire bir müddet peygamberlik iddiasında bulundu ism-i azamla ölüleri dirilttiğini, mâbud'unun hecâ harflerine göre uzuvlarının olduğunu ve daha pek çok iddiaları bir mümin kalbinin tiksinti duyacağı bir tarzda ortaya attı.

Mağribli el'Mehdi'ye uyanların durumu da böyledir. Mağrib'deki bid'atlerin pek çoğu ona nisbet edilir. Bu bid'atleri savunarak ve o uğurda mücadele ederek ortaya çıkmışsa Mehdi de, ona uyanlarla birlikte günahkârdır ve bid'at ehli, hevâ ehli diye isimlendirilenlerdendir. Allah Teala lütfü ve rahmetiyle, hakikati görmeyecek derecede taassup içinde kalmanın kötülüğünden bizi korusun.[50]

Fasıl

Bid'atçinin günahkâr olduğu sabit olduğuna göre, bu günahın da muhtelif dereceleri vardır. Bid'atçinin bid'atini gizlemesine veya açıkça yapmasına, bid'atin hakîkî veya izafi/göreceli oluşuna, apaçık veya kapalı oluşuna, küfür veya küfür olmayışına, bid'atçinin bid'atinde ısrarlı oluşuna veya ısrarlı olmayışına ve daha başka durumlara göre günâhın büyüklüğü ve küçüklüğü de değişir ya da günahkâr olması ihtimali kuvvetlenir veya zayıflar.

Her ne kadar bu konu usûl bilenlerce malum da olsa yine de genel hatlarıyla bu farklılığa dikkat çekilmesi gereklidir. Onun yeri de burasıdır.

Bid'atçinin içtihat iddiasında bulunmasına veya mukallit olmasına göre yükleneceği günahın da farklı olacağı gayet açıktır. Çünkü onları tevil etmek maksadıyla müteşabihler üzerinde inceleme ve araştırma yapan kimsenin kalbindeki eğrilik, şayet o da inceleme iddiasında bulunuyorsa mukallidin kalbinde de bir eğriliğin oluşmasına imkan verir. Çünkü araştırmacı mukallidin taklid edilen kişi tarafından ortaya konulan bazı esaslarda ona uyması gerekecektir. Veya mukallit hiç kimseye bağlı kalmaksızın kendi başına hareket edecektir. Eğer münferit hareket, ederse günahtan diğerinin nasibine düşecek kısmı da kendisi yüklenecektir. Ancak bu mukallit kemli kendine içtihat eden birisi olacağı için o zaman da taklit derecesinde olduğunu iddia edemez, birincisinin, yani ictihad iddiasında olanın derecesinde olur. Birincisinin günahı onun günahından daha fazla olur. Çünkü bu kötü çığırı o açmıştır. Bu sebeple hem kendi günahını yüklenir hem de açtığı çığırdan gidenlerin yüklenecekleri kadar günahı da yüklenir. Bu ikincisi onun açtığı çığırdan gidenlerdendir. Bu sebeple sahih hadisin de ifade ettiği gibi onun günahından birinciye de yüklenir. Birincisinin günahı her halükârda daha büyüktür, ikincisinin günahı onun altındadır. Çünkü o kendi kafasında içtihat, da etse, hakka karşı inat da etse ve kendi görüşü için delil de getirse onun getireceği deliller tafsili (konuyla ilgili özel) deliller değil, icmali delillerdir. Aralarındaki fark gayet açıktır. Çünkü tafsili deliller aynı meselenin deiillendirilmesinde icmali delillerden daha etkilidir. Günahtaki mübalağa/fazlalık, istidlaldeki mübalağa/etkileyicilik miktarıncadır.

Bid'atin, dinin zaruriyat bölümünde veya zaruriyat olmayan bölümünde vuku bulmasına göre bid'atçinin yükleneceği günahın da farklı olacağı meselesine bid'atlerin ahkâmından söz ederken işaret edilecektir.

Bid'atin gizlenmesi ve açıktan işlenmesine göre günahının da farklı olacağı meselesine gelince, bid'atini gizleyen kimsenin zararının kendisiyle sınırlı olduğu, bunun başkasına geçmediği gayet açıktır. İster büyük günah, ister küçük günah olsun, isterse mekruh cinsinden olsun, bid'ati hangi şekliyle varsayarsan say, o kendi hükmünün aslı üzere baki kalır. Bid'atini açıktan işlediği zaman, ona insanları çağırmasa bile- onu açıktan işlemesi kendisine uyulmasına vesile olur.

Vasıtanın durumunun vasıta olduğu şeyle aynı olabileceği gibi farklı da olabileceği inşaallah ileride anlatılacaktır. Bid'atle amel etmenin günahına, bid'ati işlemede kendisine tâbi olan kimseye bu bid'ati göstermenin günahı da ilave edilir. Şüphesiz bu durumda günah daha da büyük olur.

Şaban ayının on beşi gecesini ibadetle geçirmenin aslı konusunda et'Turtûşi'nin[51] Ebû Muhammed el-Makdisi'den[52] naklettiği şey bunun örneğidir. Ebû Muhammed el-Makdisi der ki:

Beytü'l-Makdis'te biz Recep ve Şaban aylarında kılman bu nafile namazı bilmezdik.[53] Biz de bu ilk defa 448 yılında ortaya çıktı: Beytü'l-Makdis'de İbn Ebi'l-Hamra diye tanınan bir adam bize geldi. Bu adam güzel bir okuyucu idi. Gece kalktı ve Şabanın 15. Gecesinde mescitte namaz kıldı. Arkasına bir kişi daha tekbir alarak namaza durdu. Sonra o ikisine üçüncü ve dördüncü kişiler katıldı. Namazı tamamladığında arkasında kalabalık bir cemaat vardı. Sonra ertesi yıl tekrar geldi. Yine büyük bir kalabalık onunla birlikte namaz kıldı. Bu mescitte duyuldu ve Mescidi Aksa'da ve insanların evlerinde yaygınlaştı. Sonra bu sürekli hale geldi ve günümüze kadar sanki bir sünnetmiş gibi devam etti.

Turtuşi der ki:

Ben Ebû Muhammed el'Makdisi'ye dedim ki:

Ben seni de cemaatle o namazı kılarken gördüm. O dedi ki:

Evet! Ben bundan dolayı Allah'a istiğfar ediyorum.

Bid'ate davet, etme ve davet etmeme durumuna göre de günahın farklı olacağı gayet açıktır. Çünkü davetçi olmayan bid'atçi her ne kadar kendisine tâbi olunmaya müsait olsa bile kendisine uyulmayabilir de. İnsanları ona uymaya götüren sebepler de farklı olabilir. Önemsiz bir kişi olabilir. Meşhur bir kişi de olabilir fakat insanlar nezdinde ondan daha büyük bir mevkide olan kişinin şöhretinden dolayı bid'atçiye uyulmaz.

Dâvetçi bid'ate çağırdığı zaman özellikle güzel konuştuğu ve kalpleri etkilediği zaman kendisine tâbi olunma ihtimali daha kuvvetlidir ve açıktır. Teşvik ve korkutmaya başladığı, kalbe yaldızlı sözlerle giren şüphelerini saldığı zaman (daha etkilidir.) Nitekim Mâbed el-Cüheni kendisine ait Kaderiyeci görüşe insanları da davet eder ve laf canbazlığı yaparak bu görüşün Hasan-ı Basri'ye ait olduğunu söylerdi. Süfyan ibn Uyeyne'den rivayet edildiğine göre Amr ibn Ubeyd'e bir mesele soruldu. Amr bu soruya cevabını verdikten sonra dedi ki:

"Huve min ra'yi'l-Hasen" yani Hasan-ı Basri' de bu görüştedir. Bunun üzerine birisi ona der ki:

Fakat insanlar Hasan-ı Basri'nin farklı görüşte olduğunu söylüyorlar. Amr dedi ki:

Ben sana " (hazâ min ra'yi hasen) yani bu benim güzel bir görüşüm, dedim. Muhammed ibn Ab dili ah el-Ensâri der ki:

Amr ibn Ubeyd. kendisine bir şey sorulup da cevabı verince şöyle derdi:

"Hazâ min kavli'l-hasen" Bu görüş kendisine ait olduğu halde Hasan-ı Basri'nin görüşü olduğu zannını uyandırırdı.
Bid'atçinin ehl-i sünnete karşı ayaklanıp ayaklanmamasına göre de yükleneceği günah farklı olacaktır. Çünkü ayaklanmayan bid'atçi davetine günahı gerektirici başka bir mefsedeti/kötülüğü ilave etmez. Ayaklanan bid'atçi ise ilave olarak yönetime karşı başkaldırmıştır -ki bu ölümü gerektirir-; yeryüzünde bu fırkalar arasında kin ve düşmanlığa sebep olacak şekilde bozgunculuk çıkarmaya, harpleri ve fitne ateşini körüklemeye çalışır. Bu sebeple onun için günahtan daha büyük bir hisse vardır.
Bunun örneği, haklarında Rasulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu Hâriciler kıssasıdır:
"Onlar müslümanları öldürürler, putperestleri bırakırlar. Onlar okun avdan çıktığı gibi dinden çıkarlar."
Onlarla ilgili haberler meşhurdur.
Bazan onlar başkaldırı hareketi içinde olmazlar, bilakis sadece davetle iktifa ederler. Fakat bu yöntem kendilerine icabete daha elverişlidir. Çünkü bunda bir nevi zorlama ve korkutma vardır. Bu sadece bir davetten ve her yönden bir ayrılıkçılık hareketi olmaktian ibaret değildir. Bu onların davetlerinde yöneticilerden ve sultanlardan yardım istemelerinin/destek almalarının bir sonucudur. Daveti kabul etmedikleri takdirde insanların yöneticiler tarafından hapse atılacaklarından veya dövüleceklerinden ya da öldürüleceklerinden korkmaları sebebiyle onlara boyun eğmeleri ihtimali daha kuvvetlidir. Nitekim halife Me'mun zamanında bu durum Bişr el-Muraysi'nin, el-Vâsık'ın hilafeti zamanında Ahmed İbn Ebi Duâd'ın başına gelmiştir. Aynı şey mehdilerin yönetimde bulundukları zaman Endülüs'te Mâliki ulemâsının başına gelmiştir. Mâlikilerin kitaplarını yırtmışlar ve bunları "rey kitapları" diye isimlendirmişlerdir. Faziletli insanların hepsini şeriatte Mâliki mezhebini tuttukları için cezalandırmışlardır. Bu zulümleri yapanlar sırf Zahiriler adına bunları yapıyorlardı. Zâhirilik ulemaya göre hicretten iki yüz yıl sonra ortaya çıkan bir bid'attır. Keşke onlar Davud'un mezhebine ve onun arkadaşlarına uysalardı! Fakat onlar işi kendi reyleriyle görüş beyan edecek, insanlar için Şeriatte o güne kadar bilinmeyen görüşler ortaya koyacak ve onları gönüllü gönülsüz bu görüşleri kabule zorlayacak kadar ileri götürdüler. Neticede bunun sıkıntısı bütün insanları kapladı ve uzun bir süre devam etti. Sonra bir kısmı gitti, diğer bir kısmı ise günümüze kadar devam etti. İnşaallah ileride zaman müsait olur da kitapta onlardan bir nebze söz ederiz.
Bundaki günah, mücerret davetin günahından iki sebeple daha büyüktür: Birincisi korkutmak ve" teslim olmak veya öldürülmekle zorlanmak, diğeri davetin kapsamına girenlerin çokluğu. Çünkü uhrevi korkutma ve uyarı pek çok kişide dünyevi korkutma ve uyarı kadar etkili olmaz. Bu sebeple şeriat dünyevi cezalar ve engellemeler de getirmiştir. "Allah Teala Kur'an'la durdurmadığını sultanla/kuvvetle durdurur." Bid'atçi öğüt olarak kullandığı mücerret uyarı ve korkutma ile davetini kabul ettiremediği zaman kabule daha müsait olduğu için yöneticilerle bu işi yapmaya çalışır.
Bid'atin hakiki veya izâfi/göreceli oluşuna göre günahının da farklı olacağı meselesine gelince hakiki bid'atin günahı daha büyüktür. Çünkü onu bid'atçi vasıtasız olarak doğrudan doğruya yapar. Çünkü tam bir muhalefettir ve açıkça sünnet dışına çıkmaktır. Kaderi inkar etmek, hüsün ve kubuh (iyi ve kötü) Şeriat olmadan akılla da bilinebilir demek, haberi vahidi inkar etmek, masum imamı kabul etmek gibi bid'atler hakiki bid'atlerdir.
Bid'ati izafi bir bid'at farzedersen izâfi bid'atin manası şudur: O bir yönden meşrudur, bir yönden de sadece bir reydir. Çünkü bazı durumlarda ona bid'atçi yönünden bir rey karışır. Fakat her yönden delillere aykırı değildir. Bu -hakikat gibi de olsa- inşaallah ileride temas edileceği gibi aralarında fark olduğu açıktır.
Bu farklılıktan dolayı günah da farklıdır. Bunun misali mescitlerde sabah namazından sonra kıraat için mushafların konulması bid'ati dir.
Malik der ki:
Mushafi ilk koyan kişi Haccac ibn Yusuftur. Yani mescitte sabah namazından sonra mushaftan Kur'an okumayı ilk defa tertip eden Haccac ibn Yusuftur. İbn Rüşd[54] der ki: Onun yaptığının benzeri bizde günümüze kadar devam etti.
Bu bir bid'attir -yani mescid'e mushaf konulmasını kastediyorum- çünkü aslında mescitte Kur'an okumak meşrudur ve amel edilen bir şeydir. Ancak mescidin bu şekildeki bir kıraate tahsis edilmesi (yani sabah namazı sonrasının bu işe tahsis edilmesi ve bunun âdet haline getirilmesi) bid'attir.
Bunun bir örneği de zamanımızda cuma günü kıraat için mushafların ortaya konulması ve mushafların bu maksatla vakfedilmesidir.
Bid'atin kaynağının açık ve kapalı oluşuna göre de bid'atçinin yükleneceği günah farklı olur. Çünkü apaçık ve net bir şekilde bid'at olduğu belli olan bir şeyi yapmaya cür'et etmek (sünnete karşı) şüphe götürmez bir muhalefettir. Bid'at olduğu açıkça belli olmazsa bid'at olmama ihtimalinden dolayı onu yapmak (sünnete) tam bir muhalefet sayılmaz. İhtimalli olan bir şeyi yapmaya cür'et etmek kesin belli bir şeyi yapmaktan daha aşağı derecededir. Bu sebeple âlimler şüpheli olan şeylerin tamamen terkini mendup olarak kabul etmişlerdir. Hadis şüpheli şeylerin terkinin haramlara düşmemek için (gerekli) olduğuna dikkat çekmiştir.[55] Haramlar, onun için bir korkuluktur/yasak bölgedir. Şüpheli şeylerin içine düşen kimse haramların/yasak bölgenin içine düşebilir. Haramı tamamen terk etmek mendup kabilinden değil, vacip kabilindendir. Bid'atte şüpheli olanın hükmü de böyledir. Aralarındaki farklılık gayet açıktır.
Eğer müteşabihi/şüpheliyi terk etmek mendup kabilindendir, onu terk etmemek ise mekruh kabilindendir dersek, günahta bu yönden de farklılık olacaktır. Haramlarda günah olduğu kesin ve açıktır. Mekruhlarda ise cüz olarak yani tek tek işlendiğinde günah yoktur. Ancak onlarda ısrar etmek gibi günahı gerektirici bir durum bulunduğu zaman müstesna. Çünkü mesela küçük günahlarda ısrar etmek onları büyük günah haline getirir. Bunun gibi mekruhta ısrar etmek de onu küçük günah haline getirebilir. Her ne kadar bir başka yönden aralarında fark olsa da mutlak olarak günahkâr saymak açısından büyük günah işleyen ile küçük günah işleyen arasında bir fark yoktur. Küçük günahla birlikte mekruhun durumu bundan farklıdır.* Bid'atlerdeki durum -her ne kadar mekruh cinsinden de olsalar- onların devamlılığına ve onları taklit eden kişinin bunları insanların toplu olarak bulundukları yerlerde ve mescitlerde açıkça işlemelerine bağlıdır. Ancak bid'atçilerden çok azı aslen mekruh olan Bid'ati o noktada bırakır, aksine onda ısrar etmek veya başkalarına öğretmek veya o bid'ate taassup derecesinde bağlanmak veya onu yaymak ya da benzeri şekillerden dolayı kendisini mutlak manada (az veya çok) günahkâr hale getirecek şeylerle birlikte o bid'ati işler. O halde bid'atlerde mekruh işleme noktasında kalanlar ve ondan öteye geçmeyenler hemen hemen yok gibidir. Yine de en iyi Allah bilir.
Bid'atte ısrarlı olmaya veya ısrarlı olmamaya göre de günah farklı olur, çünkü günah küçük olabilir, fakat onda ısrar edildiğinde büyük günah haline gelir. Bid'at de böyledir; küçük olur, üzerinde ısrar edilmekle büyür. Bir anlık gelip geçici olarak işlenen bir bid'at, üzerinde devam edildiği zamanki bid'atten daha basittir/küçüktür. Bid'atçi bid'ati önemsemediği ve bid'at işini kolayca yaptığı zaman da bu manaya dahil olur. Bir günahın küçümsendiği zamanki durumuna benzer. Küçümseyenin, önemsemeyenin günahı diğerinden daha büyüktür.
Bid'atin küfür oluşuna veya küfür olmayışına göre de günahın farklı olacağı açıktır. Çünkü küfür olan bid'atin cezası -Allah bizi korusun- ebediyen cehennemde kalmaktır. Masiyetler içinde küfürle birlikte diğer büyük günahların hükmüne ulaşmayanlar böyle değildir. Kişiyi İslamın dışına çıkaran günahtan daha büyük bir günah olamayacağı gibi, kişiyi İslamdan çıkaran bid'atten de daha büyük günahı olan bir bid'at olamaz. Bu sebeple Bâtınilik ve Zındıklık bid'ati hiçbir zaman Mutezile, Mürcie ve benzeri bid'atler gibi değildir. Bunların birbirinden farklı yönleri pek çoktur. Bu konu ulema nezdinde açıkça bilindiği için üzerinde teferruatlıca söz etmeyeceğiz. Allah Teala lütfuyla yardım edendir.[56]

Fasıl

Bu fasılla ilgili bir diğer konu daha vardır ki o da bid'at ehlinin önde gelenlerine veya avamına karşı çıkmanın hükmüdür. Bu, fıkıhta önemli bir konudur. Bu konu, dine karşı işledikleri cinayetler, yeryüzündeki bozgunculukları ve İslam caddesinden çıkıp, Allah Teala'nın:
"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır." [57] dediği tâli yollara girmeleri yönünden onlarla ilgilidir. Bu, bid'atçinin günahkâr sayılması üzerinde söylenecek sözleri tamamlayan son fasıldır. Fakat onun da üzerinde düşünülmesi ve araştırılması gerekli pek çok bölümü vardır. Bu bölümlerden kimisi üzerinde âlimler söz söylemişler, kimisi üzerinde ise bir şey söylememişlerdir. Çünkü bunlar müctehitlerin ve dini himaye edenlerin ölümünden sonra ortaya çıkmışlardır. Bu konu her biri müstakil bir eseri yazmayı gerektirecek şekilde pek çok bölüme ayrılır. Bu konuya önem vermek, bu son zamanlarda avamın yararına olan şeyleri araştırıp ortaya çıkarmada havassın tembellik göstermesi ve avamın sünnetle bid'ati ayırt edemeyecek derecede koyu bir cehalet içerisinde olması sebebiyle fazlaca yararlı olmayacaktır. Bununla beraber bu konuda ayrıntıya girmenin sözü uzatacağını düşündük.
Hatta durum öyle bir hal aldı ki sünnet bid'ate dönüştü. Karşı çıkılmaması gereken yerlerde karşı çıktılar. Sebatkâr olunmaması gereken yerde sebat gösterdiler. Gelen haberlere göre hastalık yayıldı, doktorlar bulunamadı. Bu manayı özel bölümünde tek başına ele almamayı, bu konuda sözü fazla uzatmamayı ve bu bölümün son sözleri olacak kısa bir bakışla yetinmeyi uygun gördük. Bu sonuç bölümünde ayrıntılı olarak değil, özet olarak bid'atçilere karşı çıkılırken hangi hükümlerin uygulanacağına işaret edeceğiz.[58]

Bid'atçilere Karşı Uygulanan Hükümler

Biz deriz ki: Dinde sebep olduğu kötülüğün büyüklüğü ya da küçüklüğü, bid'atçinin meşhur birisi olması veya olmaması, dâvetçi olması veya olmaması, taraflardan destek alması veya almaması, insanlardan ayrılıp ayrılmaması, bid'atle bilerek veya bilmeyerek amel etmesi gibi onun bizzat kendi içindeki durumuna göre kınama, azarlama, cezalandırma veya zorla sürüp çıkarma, ya da uzaklaştırma gibi yöntemlerle bid'atçilere karşı gerekli tepki gösterilir.
Bunlardan her bir bölümün kendine ait içtihada dayalı özelbir hükmü vardır. Çünkü şeriatte bid'at, hakkında üzerinde eksiltme yapılamayacak bir ceza belirlenmemiştir. Halbuki hırsızlık, yağmacılık, adam öldürme, iftira, yaralama, içki içme gibi pek çok mâsiyetin cezası şeriatçe belirlenmiştir. Şüphesiz ümmetin müctehitleri olayların durumuna göre incelemelerini yaparlar ve bazılarında daha önce geçen uygulamalara göre gruplandırmalar yaparak içtihatla hüküm verirler. Nitekim rivayetlerde Hâricilerin öldürülmeleri gerektiğine dair bilgiler gelmiş, Hz. Ömer'den Iraklı Subeyyiğ hakkında verdiği ceza rivayet edilmiştir.
Ulemanın söylediklerı şeylerin tamamından şu çeşit uygulamalar ortaya çıkarılmıştır:
1) İrşat/yönlendirme/nasihat, talim/eğitim ve delil ortaya koyma. Nitekim İbn Abbas Hâricilerin yanına gitmiş ve onlarla konuşmuştur. Neticede onlardan iki-üç bin kişi davalarından geri dönmüşlerdir.

2) Bid'ate bulaşan kimselerle ilişkiyi kesmeleri konusunda selefin tamamından gelen bilgilere ve Iraklı Subeyyiğ olayında Hz. Ömer'den gelen uygulamaya göre hareket ederek onlarla konuşmayı ve selamı kesmek.
3) Yine Hz. Ömer'in Subeyyiğ'e uyguladığı gibi bid'atçiyi sürgüne göndermek ve onu hapsetmek.
4) Öldürmeden önce Hallaç'a uyguladıkları gibi senelerce hapsetmek.
5) İnsanları uyarmak ve onların sözlerine kanmamaları için onların durumunu ve propagandalarını onlara anlatmak.
6) Müslümanlara karşı düşmanca tavır takındıkları ve isyan ettikleri zaman Hz. Ali'nin ve sünnete bağlı diğer halifelerin Hâricilerle savaştıkları gibi onlarla savaşmak.
7) Tevbeye davet edildikleri halde bid'atten vazgeçmezlerse onları öldürmek. Bu uygulama bid'atini açıkça yapan kimselere karşı yapılır. Bid'atini gizleyen ve bid'ati küfür cinsinden veya küfürden kaynaklanan kimselere gelince onlar tevbe etmeleri istenmeksizin öldürülür.
8) Çünkü onun yaptığı zındıkların yaptığı gibi münafıklık cümlesindendir.
9) Küfrüne delil olanları tekfir etmek. Nitekim İbahiyye gibi ve hulûl fikrini savunan Bâtınıyye gibi küfrü açıkça belli olan bid'ati savunduğu zaman veya tekfir konusunda mesele içtihada dayandığında müetehit, bid'atçinin tekfirine hükmedebilir. Nitekim İbn et Tayyip firkalardan bir kısmını tekfir etmiştir. Tekfir hükmü bundan kaynaklanır.
10) Bunun bir sonucu olarak tekfir edilen bid'atçinin müslüman vârisleri ona vâris olamaz. O da müslümanlara mirasçı olamaz. Tekfir edilen bid'atçiler öldükleri zaman yıkanmazlar, bidatlerini gizlemedikleri müddetçe cenaze namazları kılınmaz ve Müslümanların mezarlarına defnedilmezler. Bid'atini gizleyen kimseye zahire göre hükmedilir. Onun mirasçıları onun mirasa ehil olup olmadığını daha iyi bilirler.
11) Onunla evlenilmemesi emredilir. Bu da onunla ilişkiyi kesmenin ve onu terk etmenin yollarından birisidir.
12) Hiçbirisine güvenilmez/adalet ve zapt sahibi olmadıkları kabul edilir. Şahitlikleri ve rivayetleri kabul edilmez. Vali ve kadı olamazlar. Adli mevkilerde imamet ve hitabet makamına getirilmezler. Ancak seleften bir grubun onlardan bazılarının rivayetlerini kabul ettikleri sabit olmuştur.[59]
Bid'atlerinden dönmeleri için edep babından arkalarında namaz kılma konusunda ihtilaf etmişlerdir.
13) Hastaları ziyaret edilmez. Bu da bir nevi cezalandırma ve engellemedir.
14) Aynı şekilde cenazelerine de iştirak edilmez.
15) Hz.Ömer'in Subeyyiğ'e yaptığı gibi dayak cezası uygulanır, İmam Mâlik'ten Kur'an'ın mahluk olduğu görüşünde olan kimse hakkında rivayet edildiğine göre: O, dövülerek canı yakılır ve ölünceye kadar hapsedilir. Bağdat tarihlerinden birisinde İmam Şafii'den şöyle dediğinin rivayet edildiğini gördüm: Kelamcılar yapraksız hurma dalıyle dövülmeye mahkum edilir ve deve üzerine bindirilip aşiretler ve kabileler arasında dolaştırılır ve şöyle denilir: Kitap ve Sünneti terkedip Kelâma sarılanın cezası budur. Yani bid'atçinin cezası budur.[60]

Fasıl

Denilse ki: Şeriatte bu tür umumi olan şeylerin tahsisine/sınırlandırılmasına, mutlak olan şeylerin takyidine delalet eden şeyler belli olduğu, âlimler bunların içinden pek çok mesele çıkardığı ve bunlardan her birini naklen sabit olana uygun olarak uyulması gerekli belli esaslara bağladığı halde bu hükümler bid'atçiler hakkında nasıl uygulanır? Çünkü zahiri manaların gereğinin dışına ancak içtihatla, daha doğrusu hakkında nas olduğu için tahsis edilen şeye kıyas edilerek çıkılır. Bu sebeple insanlar bid'atleri kısımlara ayırdılar ve hepsini mutlak olarak kötülemediler.
Onların söyledikleri şeylerin tamamının birkaç dayanağı vardır:
Birincisi: Hz, Peygamber'in (s.a) Sahih'te geçen şu hadisidir:
"Kim güzel bir sünnet çıkarırsa hem o çıkardığı güzel sünnetin sevabını, hem de o güzel sünneti işleyenlerin sevabını kazanır. Bununla beraber o sünneti işleyenlerin sevabından da hiçbir şey eksilmez. Kim kötü bir sünnet çıkarırsa hem o çıkardığı kötü sünnetin günahını, hem de onu işleyenlerin günahını yüklenir. Bununla beraber diğerlerinin günahından da hiçbir şey eksilmez."
Tirmizi'nin tahriç ettiği ve sahihtir dediği bir hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim bir hayra delâlet ederse onu yapan kimsenin sevabı kadar sevap alır."
Yine Tirmizi'nin Cerir ibn Abdillah'tan rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim hayırlı bir sünnet çıkarırsa/çığır açarsa, kendisine hem bu işlediği hayrın sevabı, hem de kendisinden sonra bu yoldan gidenlerin sevabının tamamı kadar sevap verilir. Bununla beraber onun açtığı hayırlı yoldan gidenlerin sevabından da hiçbir şey eksiltilmez. Kim şer yolunda kötü bir çığır açarsa, kendisine hem bu işlediği kötülüğün günahı yüklenir, hem de bu yoldan gidenlerin günahı kadar günah yüklenir. Bununla beraber onların günahlarından da hiçbir şey eksiltilmez."
Bu hadisler, hayırlı bir sünnet işleyen/iyi bir çığır açan kimsenin bu yaptığının iyi bir şey olduğunu açıkça ifade etmektedir ve bid'at çıkaran hakkında "sünnet çıkaran" tabirinin kullanılabileceğine delalet etmektedir. Çünkü "istinân" yani "sünnet çıkarma" fiili şârie değil, mükellefe nisbet edilmiştir. Şayet "şeriatte sabit olan bir sünneti işleyen kişi kastedilmiş olsaydı "men senne" yani "kim sünnet işlerse" demezdi:
"Haksız yere öldürülen hiçbir kimse yoktur ki onun dökülen kanının günahından bir hisse de Hz. Adem'in ilk oğluna yüklenmemiş olsun. Çünkü cinayet işleme sünnetini ilk defa çıkaran kişi odur."
Sünnet çıkarma sözü burada hakiki anlamda kullanılmıştır. Çünkü cinayet, Âdem'in (a.s) vücuda gelmesinden sonra yeryüzünde daha önce işlenmemiş yeni bir icat idi.
Hz. Peygamber'in (s.a) *"Kim güzel bir sünnet çıkarırsa"* sözü de böyledir. Yani onu ilk defa kendisi icat ederse demektir. Fakat bu sünnetin güzel bir sünnet olması şarttır. İşte o zaman sözü edilen sevab onun olur. Burada şer'an sabit olan bir sünneti işleyen kimse kastedilmemiştir.
"Kim benim sünnetimle amel ederse" veya *"kim benim sünnetimden bir sünnetle amel ederse"* gibi sözler de bu anlama gelir. Nitekim Tirmizi'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a) Bilâl ibn el-Hâris'e:
"Bil" demiş, Bilal de:
Bileyim ya Rasulallah! demiş,
Rasulullah (s.a) ona:
"Bil yâ Bilal" demişti:
Bileyim ya Rasuluîlah" deyince Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu:
"Bil ki kim benden sonra öldürülmüş bir sünnetimi diriltirse o sünnetle amel edenlerin sevaplarından hiçbir şey eksiltilmeksizin bir o kadar sevap da onun için vardır. Kim Allah ve Rasulünün razı olmadığı sapık bir bid'ati icat ederse o bid'atle amel eden insanların günahlarından hiçbir şey eksiltilmeksizin bir o kadar günah da o sapık Bid'ati icat edene yüklenir."
Bu hadis hasendir.
Enes'ten (r.a) rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a) bana buyurdu ki:
"Evladım! Eğer kalbinde hiç kimseye karşı bir kin ve düşmanlık duygusu olmaksızın sabaha ve akşama erişebiliyorsan öylece yap." Sonra bana dedi ki:
"*Evladım bu benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi diriltirse beni seviyor demektir. Kim beni severse cennette benimle beraberdir."*
Bu hadis hasendir. Hz. Peygamber'in:
"Kim benden sonra öldürülmüş bir sünnetimi diriltirse" sözünü sünnet olduğu sabit olan bir şeyle amel etme konusunda söylediği gayet açıktır. *"Kim benim sünnetimi diriltirse beni seviyor, demektir"* sözünün de sabit olan bir sünneti ifade ettiği gayet açıktır. "Kim şöyle bir sünneti çıkarırsa" sözü ise bunun hilafindadır. Çünkü bunun daha önce sabit bir sünnette mevcut olmaksızın ilk defa icat edilen bir şey hakkında söylendiği gayet açıktır.
Hz. Peygamber'in (s.a) Bilal ibn el-Hâris'e söylediği: *"Kim sapık bir bid'ati icat ederse."* sözüne gelince, bu da bid'atin mutlak olarak kötü olmadığını, ancak sapık bir bid'at olması ve Allah ve Rasulü'nün razı olmadığı bir bid'at olması şartıyle kötülenebileceğini açıkça ifade etmektedir. Bütün bunlar, bu özellikleri taşımayan bir bid'atin kötülenmeyeceğini, sahibinin günahkâr olmayacağını, dolayısıyle onun güzel bir çığır/sünnet olma vasfına avdet edeceğini ve sevap vadine dâhil olacağını gerektirmektedir.
İkincisi: Allah kendilerinden razı olsun, selef-i salih -ki onların en ululari sahabilerdir- Kitap ve sünnette olmayıp da kendilerinin güzel olarak gördükleri ve üzerinde icma ettikleri şeylerle amel etmişlerdir. Muhammed ümmeti sapıklık üzere birleşmez. Onlar ancak hidayet üzere ve güzel olan şey üzerinde birleşirler.
Onlar Kur'an'ın toplanması, mushaflarda yazılması, insanların Hz. Osmanın yazdırdığı mushaflar üzerinde birleştirilmesi ve Hz. Peygamber (s.a) zamanında kullanılan diğer kıraatlerin terk edilmesi konusunda ittifak etmişlerdir. Halbuki bu konularda hiçbir nas olmadığı gibi yasak da yoktur. Sonra insanlar bu güzel reyde onların izinden gittiler ve ilmi topladılar, derlediler ve yazdılar. Bu konuda öncülük yapanlardan birisi de Mâlik ibn Enes'tir (r.a) Kendisi onların sünnete en çok bağlı olanlarından ve bid'ate en çok karşı çıkanlardandı.
Her ne kadar onlardan hadis ve diğer ilimlerin yazılmasının mekruh olduğuna dair rivayetler nakledilmişse de bu böyledir. Bu tür rivayetleri şöyle anlamak gerekir: Onlar ya yazıya güvenilerek ezber ve ilim tahsilinin terk edileceğinden korkmuşlardır, ya da Kitap ve Sünnetten nakledilen şeylerin değil, rey olan şeylerin yazılmasını mekruh görmüşlerdir.
Bundan sonra insanlar her şeyin tedvin edilmesi/derlenip yazıya geçirilmesi konusunda ittifak etmişlerdir. Çünkü din zayıflamış, ilim tahsili yapan müctehitler azalmış ve ilmin yazılmaması halinde tamamen dinin aleyhine bir durumun ortaya çıkmasından korkmuşlardır.
el-Lahmi[61] ilim kitablarının satışı ve eğitim ve öğretim amacıyle kiraya verilmesinin mekruhluğu konusunda Mâlik'in ve diğerlerinin sözü hatırlatıldığı zaman kitaplarını bu amaçla kiraya verdi ve bu konudaki ihtilafı anlattıktan sonra şöyle dedi: Bugün artık bunun vaizliğinde ihtilaf edildiğini zannetmiyorum. Çünkü insanların ezber ve anlayışları

zayıfladı. Halbuki öncekilerden pek çoğunun kitapları yoktu.Mâlik der ki:
Kasım ve Said'in kitapları yoktu ve şu levhalara yazan hiç kimseye de okumuyordum. İbn Şihab'a dedim ki:
İlmi yazar mıydın?
Hayır, dedi. Dedim ki:
Senin için hadis yazmalarını ister miydin?
Hayır, dedi.
O zaman insanların durumu bu idi. Şayet insanlar onların yolundan gitmiş olsalardı ilim kaybolurdu ve aramızda onun ne ismi ne de resmi kalırdı. Halbuki bugün bu insanlar onların kitaplarını okuyorlar. Sonra onlar bu konuda hatalı davranıyorlardı.
Birde şu var: Hakkında nas olmayan meselelerde içtihatla görüş bildirmenin ve kıyas yapmanın vâcibliği konusunda aramızda ihtilaf yoktur. Eğer öyle olsaydı onların yazılması ve satılması ihmal edilir, bu da içtihatta yanılmaya ve meselelerin yerli yerince konulmamasına yol açardı. Çünkü öncekilerin görüşlerini bilmek ve onlar arasında tercihler yapmak içtihadın yerinde ve isabetli yapılmasına daha fazla yardımcı olur.
el'Lahmi'nin söyledikleri burada sona erdi. Onun bu sözlerinden öncekilerin yapmadığı bir şeyle amel etmenin câizliği anlaşılıyor. Çünkü bunun sahih olan bir yönü vardır.
Bu sebeple biz şöyle deriz:
Sonradan ortaya çıkan her şeyin sahih/geçerli ve doğru olan bir yönü vardır. Bu yönüyle o kötülenmez, aksine övülür. O yoldan giden kimse de övülür. O halde sonradan çıkan her şeyin hepsi mutlak olarak nasıl kötülenebilir? Ömer ibn Abdilaziz dedi ki:
İnsanlara işledikleri yeni yeni suçların durumuna göre yeni yeni cezalar verilir.
Görüldüğü gibi Ömer ibn Abdilaziz suçlulların suç ihdasına göre cezalar ihdas edilebileceğine cevaz vermiştir. Bu cevazların dayandığı bir asıl/hükmün kaynağı olan nas olmasa bile Ömer ibn Abdilaziz bunu caiz görmüştür. Bir kişiyi birden fazla kişi öldürdüğü zaman ceza olarak hepsinin öldürüleceği yine Ömer ve Ali'den, İbn Abbas'tan ve Muğıre ibn Şube'den (r.a) rivayet edilmiştir.
İmam Mâlik ve arkadaşları, meyyitin/ölenin: Benim kanım filandadır/beni filan kişi öldürdü, demesini kabul ettiler. Halbuki Muvatta'da buna dair semai bir asıl, yani işitilerek elde edilen bir nas yoktur. Ancak bunu ıstılah haline gelmiş/genel kabul görmüş bir durumla illetlendirmişler/izah etmişlerdir. Onun mezhebinde bununla ilgili pek çok mesele vardır. Bu bir bid'at olmasına rağmen caiz ise -illette müşterek oldukları/aralarında ortak bir vasıf bulunduğu halde benzeri niçin caiz olmasın? Çünkü genelde hepsi de muteber maslahatlardır. Bunlardan bir kısmı caiz değilse niçin genelde birleşiyorlar da başkaları (Malik ve arkadaşlarından başkaları) bazı bid'atlerde teferruata dalıyorlar? Burada şöyle demekten başka bir şey kalmıyor: Her iki grup da kıyas için elverişli illette birleşmiş olsalar dahi onlar âlimlerden bir kısmının amel ettiklerine tâbi oluyorlar, diğerlerine tâbi olmuyorlar. Böyle bir durumda istediği gibi hükmederek sınırlandırma yapmak gibi bir şey yapılmış oluyor ki bu bâtıldır. Buna götüren şey de onun gibidir. O halde bid'atin bir takım kısımlara ayrıldığı sabit olmuştur.
Allah'ın izniyle biz şöyle dersek bunun cevabı olur:
Birinci Vecih: *"Kim güzel bir sünnet ortaya koyarsa..."* hadisiyle kenislikle bid'at çıkarmak kastedilmemiştir. Aksi takdirde, soruyu soran kişi zikrettiği delilin katı olduğunu iddia ederse kafi deliller arasında bundan dolayı bir çelişkinin meydana gelmesi zorunlu olurdu. Eğer onun zanni olduğunu iddia ederse o zaman da bid'at-lerin kötülenmesi konusunda kesin bir delili getirmemiş olurdu ki kati ile zanni arasında bir çelişkinin olması, kesin olan şeyler arasında da bir ittifakın olması kaçınılmazdır. Fakat bunun iki yönden incelenmesi mümkündür
Birincisi: Denilir ki bu, birbiriyle çelişkili iki şey kabilindendir. Çünkü ilk olarak pek çok hadisi şerifte herhangi bir tahsis/sınırlama yapılmaksızın bütün bid'atleri kötüleyen deliller tekrar edilmiştir. Umum/genellik ifade eden delillerle tahsis/sınırlama ifade eden deliller birbiriyle çatıştığı zaman, bu tahsisten sonra (deliller genellik ifade edecek biçimde) kabul edilmez.
İkincisi: Mesele çelişkinin olmadığı noktasına doğru indirgenir. Çünkü istinan, yani sünnet çıkarmak hadisiyle bid'at çıkarmak kastedilmemiştir. Bununla ancak Peygamber'in sünnetinden sabit olan bir şeyle amel etmek kastedilmiştir. İki sebepten dolayı bu böyledir:
Birincisi: Hadisin söyleniş sebebi meşru olan sadakadır. Bunun delili Sahih'te geçen Câbir ibn Abdillah (r.a) hadisidir, Câbir şöyle demiştir:
Bir defasında biz, gün ortasında Rasulullah'ın huzurunda iken, çoğu Mudar kabilesinden -belki de hepsi onlardan- yalın ayak, çıplak, üzerlerinde çizgili çuval gibi bir elbise, boyunlarında kılıçları asılı çok fakir bir topluluk gelmişti. Onların fakir ve pejmürde halini görünce Rasulullah'ın yüzünün şekli değişmişti. İçeri girmiş, sonra dışarı çıkmış ve Bilal'e ezan okumasını ve kamet getirmesini emretmişti. Öğle namazını kıldıktan sonra etkili bir hutbe irad etmiş ve bu hutbesinde şu ayetleri de okumuştur:
"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının...."[62]
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes yarına ne hazırladığına baksın."[63]
Bunun üzerine bir adam parasından, pulundan, elbisesinden, buğdayından ve hurmasından bir miktar tasadduk etti.
Hatta Rasulullah (s.a) dedi ki:
"Yarım hurma ile dahi olsa kendinizi ateşten koruyun" Râvi devamla der ki:
Sonra Ensar'dan bir adam geldi ve eli ile taşıyamayacağı derecede ağır bir torba getirdi. Bundan sonra peşpeşe yiyecek ve giyecek getirdiler. Ben bunlardan iki küme oluştuğunu gördüm. Bu manzara karşısında Rasulullah'ın (s.a) mübarek yüzünün mutluluktan altın gibi parladığını gördüm. Bu esnada Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim İslam'da güzel bir sünnet işlerse/iyi bir çığır açarsa, hem açtığı bu çığırın sevabını, hem de kendisinden sonra bu sünneti isleyenlerin sevabını alır. O sünneti işleyenlerin sevabından da bir şey eksilmez. Yine kim ki İslam'da kötü bir sünnet işler/fena bir çığır açarsa hem açtığı bu kötü çığırın günahını, hem de kendisinden sonra o yoldan gidenlerin günahını yüklenir. Diğerlerinin günahından da hiçbir şey eksilmez."[64]
Rasulullah'ın (s.a) *"Kim kötü bir sünnet işlerse..."* sözünü nerede söylediğini iyi düşünürseniz, Hz. Peygamberin sözlerinin gereğiyle gücünün yettiğince amel edip bu torbayla tasaddukta bulunan kimse hakkında bu sözün söylendiğini görürsün. O adam sayesinde sadaka kapısı en güzel şekilde açılmış, Rasulullah (s.a) bununla mutlu olup sevinmiş ve nihayet: *"Kim, İslam'da güzel bir sünnet işlerse..."* sözünü söylemiştir. Hadisi şerif, bu sahabinin yaptığı şeylerin benzerlerinin sünnet olduğu anlamına gelir. Onun yaptığı, sünnet olduğu sabit olan bir şeyi yapmaktan ibarettir. Hadis-i şerif, Rasulullah'ın (s.a) başka bir hadisindeki şu sözüyle de mutabıktır.
"Kim benden sonra öldürülmüş sünnetimden bir sünneti diriltirse.... ve kim sapık bir bid'ati uydurursa.."
Burada sünnetin mukabiline bid'at çıkarmayı koymuştur. O halde güzel bir sünnetin/çığır açmanın bid'at olmadığı gayet açıktır. " *Kim benim sünnetimi diriltirse beni seviyor demektir."* hadisi de böyledir.
Birinci hadiste sünnet çıkarmanın bid'at çıkarmak anlamına gelmediği, sabit bir sünnetle amel anlamına geldiği çok açıktır. Çünkü önce Rasulullah (s.a) sadaka hakkında söyleyeceğini söyledi, sonra bu Ensarlı Hz.Peygamberin sadaka üzerine söylediği sözlerinin gereğini yerine getirdi, daha sonra da sadakalar dört bir yandan glemeye başladı ve yeterli miktara ulaştı. Adeta yapılan bu iş, "Ensarlı adamın yapılmasını ikaz ettiği bir sünnet oluverdi. O halde o, Sabit olmayan/yani Hz. Peygamber'in söylemediği bir sünneti uyduruyor veya bir bid'at çıkartıyor değildir.
Bu hadisin bir benzerini İbn el-Mübarek, Rekaik isimli eserinde aynı anlamı açıklayacak şekilde Huzeyfe'den (r.a) rivayet eder.
Huzeyfe şöyle der:
Rasulullah'ın (s.a) zamanında bir dilenci ayağa kalkar ve bir şeyler ister. Orada bulunanlar sükût ederler. Sonra bir adam ona bir şeyler verir, hemen arkasından diğerleri de verirler.Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle buyurur:
"Kim hayırlı bir sünnet/yol açar da insanlar peşinden giderlerse, hem o açtığı sünnetin, hem de peşinden gidenlerin sevabını alır. Bununla beraber diğerlerinin sevabından da hiçbir şey eksilmez. Kim kötü bir sünnet/ yol açar da insanlar peşinden giderlerse hem o sünneti/yolu açmasının günahını, hem de peşinden gidenlerin günahını yüklenir,. Diğerlerinin günahından da hiçbir şey eksilmez."[65]
Demek ki "kim bir sünnet çıkarırsa" hadisinin anlamı kim yeni bir sünnet uydurur sa değil, kim bir sünnetle amel ederse demektir.
Cevabın iki vechinden ikinci vechi: Hz. Peygamber'in *"Kim güzel bir sünnet çıkarırsa ve kim kötü bir sünnet çıkarırsa"* sözlerinin daha temelden bid'at çıkarmak anlamında yorumlanması mümkün değildir. Çünkü o sünnetin güzel veya çirkin oluşu ancak şeriat, vasıtasıyle bilinir. Çünkü bir şeyin güzel olduğunu veya çirkin olduğunu belirlemek şeriate aittir. Bu konuda akim bir müdahalesi/yetkisi yoktur. Ehl-i sünnet cemaatinin görüşü budur. Bir şeyin iyi veya kötü oluşunu akıl belirler, (bu konuda şeriate lüzum yoktur) diyenler sadece bid'atçilerdir. O halde hadiste sözü edilen sünnetin ya şeriat, tarafından güzel olduğu belirlenen bir sünnet veya şeriat tarafından çirkin olduğu belirlenen bir sünnet olması gerekir. Ehl-i sünnetin bu prensibi/görüşü yukarıda sözü edilen sadaka gibisine ve benzeri diğer meşru sünnetlere de tam olarak uygundur. Kötü sünnet de şer'an masiyet olduğu sabit olan masiyetler konumunda kalır. Nitekim Adem'in oğlu hadisinde ikaz edilen adam öldürme mâsiyeti böyledir. O hadiste Rasulullah şöyle demişti:
"Çünkü Âdem'in oğlu cinayet işleme sünnetini ilk çıkaran kişi idi." ikaz edilen diğer bid'atler de böyledir. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi onların kötülenmesi ve yasaklanması da şeriatle sabittir.
Hz. Peygamber'in *"Kim sapık bir bid'ati çıkarırsa"* sözüne gelince bu hadis zahiri üzere bırakılır. Çünkü hadisin zahiri anlamı onun vürud sebebini hiçbir şeyle takyit etmiyor. O halde bu sözü, kendileri için birtakım sebepler tesbit edilemeyen ve ilk defa söylenmiş umumi/genel anlam ifade eden lafızlar gibi lafzın zahiri üzere bırakmak gerekir. Hz. Peygamber'in *"Kim kötü bir sünnet çıkarırsa"* sözünü de aynı şekilde yorumlamak caizdir. Yani kim bid'at çıkarırsa demektir. Bu söz, Hz. Adem'in iki oğlundan birisinin işlediği cinayet suçu gibi masiyetlerden ilk defa işlenen bir bid'ati kapsamına aldığı gibi şimdiki zaman hükmüyle bid'at olan bir şeyi de kapsamına alır. Çünkü o, ihmal edilmişliği ve unutulmuşluğundan önce de kötü bir bid'at idi. O bid'ati işleyen bu kişinin ameli onu deşeleyip ortaya çıkarmıştır.

O halde -Allah'a hamdolsun- hadis hem lafzı yönünden, hem de diğer hadislerin onu şerh etmesin yönünden de bid'atçilerin aleyhine olacak bir delil konumuna dönüştü.
Geride sadece Hz. Peygamberin: *"Kim sapık bir bid'ati çıkarırsa"* hadisini incelemek kaldı. Bid'atin sapıklıkla takyid edilmesi/sınırlandırılması bir mefhûmu[66] ifade ediyor. Halbuki burada durum gayet açıktır. Çünkü bu sözdeki izafet (yani sapık bid'at anlamındaki tamlama) bir mefhûmu, yani mantûkun zıddını ifade etmiyor. Şayet usulcülerden bir grubun görüşüne göre mefhumu kabul etsek bile -delil burada mefhumun ibtaline/mefhumun söz konusu olmadığına delâlet etmektedir. Nitekim ribânın azını da çoğunu da haram kılan delil, *"Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin."*[67] âyetindeki mefhumun iptaline delâlet, etmektedir. Çünkü sapıklık, bid'atten kesinlikle ayrılmayan bir vasıftır. Yukarıda geçen deliller bunun böyle olduğunu göstermektedir. O halde bunun mefhumu da yoktur.[68]
İkinci Problemin Cevabı: Burada zikredilen örneklerin hepsi uydurulmuş bid'atler cinsinden değil, mürsel maslahatlar cinsindendir. Sahabe ve onlardan sonra gelen selefi sâlih mürsel maslahatların gereğince amel etmişlerdir. Her ne kadar ihtilaflı da olsa bu, usulcülerce bilinen bir delildir. Fakat bizim üzerinde durduğumuz konuya bu ihtilafın hiçbir olumsuz etkisi yoktur.
Mushafin toplanması ve insanların bir mushaf etrafında birleştirilmesi gerçekte bu mürsel maslahatlardan birisidir. Çünkü Kur'an yedi harf üzere inmişti. Hepsi de muhtelif lehçelerle konuşan Arapların Kur'an'ı kolayca okuyabilmelerini sağlıyordu. Ancak Rasulullah'ın (s.a) zamanından sonra bu yedi harf üzere okuyuşun mübahlığı Kur'an'da ihtilafın kapısını açtı. İnşallah aşağıda da anlatılacağı üzere kıraatte ihtilafa düştüler. Allah kendilerinden razı olsun, sahabe-i kiram, ümmetin dinin kaynağında ihtilafa düşmesinden korktular. Bu sebeple insanların bu yedi harften sadece Hz. Osman'ın hazırlattığı mushaflarda sabit olanlar üzerinde birleşmelerini ve onu okumalarını sağladılar. Hz. Osman'ın hazırlattığı mushaflarda tesbit ettiklerinin, attıklarını da ihtiva ettiğini bildikleri için diğerlerini attılar. Çünkü onlar, Kur'anın eda edildiği kıraatler kabilinden şöyledir.
Sonra lisanlar bozulduğu ve Arap olmayanlar da İslam'a girdiği zaman bir başka fesadın kapısının açılacağından korktukları için bunu, yani sabit olan kıraatleri rivayet yöntemiyle koruma altına aldılar. Korktukları şey, dinsizlerin/zındıkların Kur'an'dan ve sabit kıraatlerden olmayan şeyleri Kur'an'a ve kıraatlere sokmaları ve dinsizliklerini yaymada bundan yararlanmak istemeleriydi. Görmüyor musun, bu yoldan Kur'an'a müdahale imkanını bulamadıkları için tevil ve Kur'an'ın manaları hakkında birtakım iddialar ortaya atmak yönünden girmeye çalıştılar. İnşaallah bu konu ileride anlatılacaktır.
Rasulullah'ın (s.a) ashabının yaptığı iş doğrudur. Çünkü özünde buna şahitlik edecek bir delil vardır. Bu delil, şeriatın tebliği emridir. Bunda hiçbir ihtilaf yoktur. Çünkü Allah Teala şöyle buyurmaktadır:
"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et."[69]
Tebliğ konusunda ümmeti de onun gibi bu emrin muhatabıdır. Hadis-i şerifte de:
"Sizden burada hazır bulunan bulunmayana tebliğ etsin."[70] buyurulur.
Buna benzer başka hadisler de vardır. Tebliğ, malum bir keyfiyetle/biçim ve yöntemle sınırlandırılamaz. Çünkü bu, akılla belirlenebilen şeylerdendir. Ezberleme, telkin, yazma ve daha başka hangi şeyler mümkün olursa onunla yapılması sahihtir. Onun bozulmaktan ve sapıklıktan korunması da, mushaf meselesinde olduğu gibi aslın iptali sonucuna sebep olmadığı müddetçe herhangi bir keyfiyetle/yöntemle sınırlı değildir. Bu sebeple selef-i sâlih Kur'an'ınbir mushafta toplanması ve bunun çoğaltılması konusunda icma etmişlerdir.
Mushaf meselesinin dışındaki diğer meselelere gelince onlarda durum daha da kolaydır. Çünkü ilmin yazılması sünnetle sabittir. Sahih'te Rasulullah'ın şu sözü geçmektedir'
"Ebû Şâh için yazınız."*[71]
Ebu Hureyre'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Peygamber'in ashabı içinde, benim kadar hadis bilen kimse yoktur. Abdullah ibn Amr hariç; çünkü o yazardı, ben yazmazdım."[72]
Siyercilerin verdiği bilgilere göre Rasulullah'ın (s.a) kendisine gelen vahiyleri ve daha başka şeyleri yazan kâtipleri vardı. Osman, Ali, Muaviye, Muğire ibn Şube, Ubey ibn Ka'b ve Zeyd ibn Sabit ve diğer bazı sahabiler bu görevi üstlenmişlerdi. Ve yine ilmi yazmak, insanların ezberleme kabiliyetlerinin zayıflaması ve ilmin yok olacağından korkulması sebebiyle vacibin yerine getirilmesini sağlayan bir vasıta mesabesindedir. (Vacibin yerine getirilmesini sağlayan şey de vaciptir.) Nitekim yukarıda el-Lahmi'nin de işaret ettiği gibi daha o zaman ilmin yok olacağından korkulmuştu.
Öncekiler ilmin yazılmasını bid'at oluşundan dolayı değil başka bir durum sebebiyle hoş karşılamamışlardı. İlmin yazılmasını bid'at diye isimlendirenlerin hepsi bunu ya mecazi anlamda kullanmışlardır, ya da bid'at lafzının ne anlama geldiğini bilmemektedirler. Bu tür şeylerle bid'atle amel etmenin sıhhatine hükmedilmesi sahih/geçerli değildir.
Mesâlih-i mürsele konusunda varit olan ihtilafa ve usülcülerden bir kısmına göre mesâlirri mürsele üzerine hüküm bina etmenin sahih olmadığına takılacak olursan, sahabilerin mushaf konusundaki icmaları onların aleyhine bir delildir. (Yani mushafın toplanmasının delili olarak mesalüri mürsele kabul edilmeyecek olsa bile sahabe icmaı bu meselenin ihtilafsız delilidir.) Delile herhangi bir surette itibar edilmişse mutlak olarak itibar edilmiş demektir. Bu durumda ihtilaflı taraflar arasındaki anlaşmazlık sadece fürû'da/ayrıntıda kalmaktan öteye gidemez. Sahih'te, Rasulullah'ın (s.a) şu hadisi mevcuttur:
"Benim sünnetime ve hidayet üzere olan râşit halifelerin sünnetine sarılın. Ona sımsıkı sarılın; azı dişlerinizle ısırıp bırakmayın. Sonradan icat edilmiş işlerden uzak durun."
Gördüğün gibi hadis râşit halifelerin sünnetinin, Peygamber'in (s.a) sünnetine dahil olduğunu ifade ediyor. Çünkü onların tuttukları yol şu iki şeyden birinin dışında değildir. Onlar bu yola ya şer'i bir delil ile birlikte yönelmişlerdir ki o zaman bu bir bid'at değil, sünnettir veya -Allah korusun- delilsiz olarak o yolu tutmuşlardır. Fakat bu hadis, onların tuttukları yolun sünnet olduğunu ispat etmektedir. Çünkü bunun böyle olduğunu Şeriatın Sahibi (s.a) söylemektedir. Onun şeriatten delili sabittir, o halde bid'at değildir. Bu sebeple emrin hemen arkasından onların takipçilerinin bid'atlere sarılmaları kesinlikle yasaklanmaktadır. Onların bu yaptıkları bid'at olsaydı hadisin kendi içinde bir çelişki olurdu.
Bir kişinin öldürülmesinden beraberce sorumlu bir topluluğun hepsine de kısas uygulanması meselesine de bununla cevap verilir. Çünkü bu uygulama Ömer ibn el-Hattab'tan (r.a) nakledilmiştir. Râşit halifelerden birisi de Ömer'dir. Sanatkârlara telef ettikleri şeyin tazmin ettirilmesi de -Allah kendilerinden râzı olsun- dört halifeden nakledilen bir uygulamadır.
Ömer ibn Abdilaziz'den rivayet edilen şeye gelince onun sahih bir yoldan sabit olduğunu görmedim. Eğer onun söylediği kesin ise ve bunun delili (Kur'an'daki) sığır (kesme) kıssasıdır[73] demiyorsak o zaman bu mesâlih-i mürsele deliline dayanır. Mesâlih-i mürseleyi bir delil olarak kabul edenler de bid'atleri ve bid'atçileri yererler ve onlardan uzak dururlar. Bununla beraber mesalih-i mürselenin selef tarafından benimsenmiş bir delil olduğu sabit ise bu, bid'atler arasında da farklılıkların olduğuna ve Ömer ibn Abdilaziz'den rivayet edilen şeyin onlarla hiçbir ilgisinin olmadığına delâlet eder. Bu mesele sebebiyle burada bir müzakere kapısı açılmıştır.[74]

Âlimlerin Bidatleri Şer'i Hükümlere Göre Taksim Etmeleri

Burada beyân edilecek şeylerden birisi de âlimlerin beş tane şer'i hükmün bölümlerine göre bid'atleri de bölümlere ayırmalarıdır. Onlar bid'atlerin tamamını kötülenen tek bir bölümde toplamadılar. Onları vacip, mendup, mubah, mekruh ve haram diye kategorilere ayırdılar. Bu konuyu el'Karâfi[75] çok geniş ve yeterli bir şekilde ele aldı. Onun bu konuda verdiği bilgilerin aslı da hocası Izzüddin ibn Abdisselam'a dayanır. İşte ben size onun ibaresini getiriyorum: el-Karâfi dedi ki:
"Bilmiş ol ki -benim bilgilerime göre- ashab'ı kiram bid'atlerin kötülenmesinde ittifak halindedirler. İbn Ebi Zeyd[76] ve daha başkaları da buna hükmetmişlerdir. Ashab bidatlerin tafsil ve taksim edilmelerinin doğru olduğunda ve beş kısma ayrıldığında da ittifak etmişlerdir.
1) Vacip Bid'atler: Vâcipliğin kaidelerine uygun olan ve şeriatten delili bulunan bid'atler. Kaybolmalarından korkulduğu için Kur'an'ın ve şer'i hükümlerin/delillerin toplanması, vacip olan bid'ate örnektir. Bizden sonraki nesillere tebliğin ulaştırılması icmâ ile vaciptir, Bunun ihmali yine icmâ ile haramdır. Bu çeşit bid'atlerin işlenmesinin vacip oluşunda ihtilaf edilmemesi gerekir.
2) Haram Bid'atler: Haramlık kurallarının kapsamına aldığı ve haramlığına dair şeriatten delili bulunan her bid'at haramdır. Gayri meşru vergiler koymak, yeni yeni zulüm çeşitleri icat etmek, şer'i kurallara aykırı şeyler icat etmek, cahilleri âlimlerin önüne geçirmek, şer'i makamlara uygun olmayan kişileri veraset yoluyla getirmek, aslında o makama ehil olmadığı halde babasının daha önce o makamda oluşunu dayanak yapmak gibi. Bütün bunlar haram olan bid'atlerdir.
3) Mendup Bid'atler: Mendupluk kurallarının kapsamına giren ve mendup olduğuna dair deliller bulunan bid'atlerdir. Teravih namazları, halifeler, kadılar ve yöneticiler için sahabiler zamanında bulunmıyan özel giysiler, üniformalar ve makamlar ihdas edilmesi gibi. Çünkü şer'i maslahatlar ve gayeler ancak yöneticilerin insanların gönüllerindeki büyüklükleri ve saygmhklarıyla gerçekleştirilebilir. Sahabiler zamanında insanlar saygılarında daha çok dini ve hicretteki öncülükleri ölçü olarak alıyorlardı.
Sonra düzen bozuldu, bu nesil gitti ve ancak şekle ve görünüşe bakarak saygı gösteren başka bir nesil geldi. Bu sebeple kamu yararını gerçekleştirmek için şekil ve suretlere daha fazla önem verildi.
Ömer ibn el-Hattab (r.a) kendisi arpa ekmeği ve tuzla karnını doyururdu. Fakat valisi için her gün yarım gövde koyun tahsis ederdi. Çünkü o bilirdi ki kendi bulunduğu durumu bir başkası uygulamış olsa insanlar üzerinde etkili olamaz, insanlar ona saygı göstermezler ve muhalefete cesaret ederlerdi. O halde kendisinin dışındakileri düzeni muhafaza edecek başka bir konumda değerlendirmesi gerekirdi. Bu sebeple Hz.Ömer Şam'a geldiği zaman Muaviye ibn Ebi Süfyanın kendisine muhafızlar, kıymetli binitler, parlak ve pahalı elbiseler edindiğini ve padişahlar gibi bir hayat yaşadığını gördü.
Muaviye dedi ki:
Ben böyle şeylere muhtaç olduğumuz bir yerde yaşıyorum.
Hz. Ömer ona dedi ki:
Ben bunu sana ne emrederim, ne de yasaklarım. Bunun manası, sen buna muhtaç mısın, değil misin durumunu daha iyi bilirsin, demektir. Hz. Ömer'in ve diğerlerinin bu tavrı, devlet başkanlarının ve yöneticilerin durumlarının ülkelerin, nesillerin ve şartların farklılığına göre değişebileceğine delâlet eder. Böylece önceden bulunmayan süsler ve

siyasetlerin yeniden ihdası gerekebilir, belki de bazı durumlarda bu yenilikleri yapmak vacip hale gelebilir.
4) Mekruh Bid'atler: Şer'i delillerin ve kuralların mekruhluk kapsamına aldığı bid'atlerdir. Mesela bazı ibadetler için faziletli günler tahsis edilmesi gibi. Bu sebeple Sahih'te geçtiğine göre -ki bunu Müslim ve diğerleri tahriç etmişlerdir- Rasulullah (s.a) cuma gününün oruç tutmaya veya cuma gecesinin gece ibadetine tahsis edilmesini yasaklamıştır.[77]
Belirlenmiş menduplarda birtakım ilavelerde bulunmak da bu çeşit bid'atlerdendir. Nitekim farz namazların hemen arkasından otuz üçer defa tesbih çekmek meşru kılındığı halde bunu yüze tamamlamak, bir ölçek fıtır sadakasını on ölçek yapmak gibi... Bu tür şeylere yapılan ilaveler Şârie karşı üstünlük taslama görüntüsü verdiği gibi bir edep azlığını da ifade etmesi sebebiyle bid'attir. Bir şeyin sınırlan belirlendiği zaman o sınırlarda durmaları ve onun dışına çıkmayı edebin azlığı olarak görmeleri büyüklerin şanındandır.
Vacibe bir ilavede bulunmak daha da şiddetli yasaklanmıştır. Çünkü bu, o ilaveyle birlikte onun vâcib olduğu inancının doğmasına yol açar. Bu sebeple İmam Mâlik (r.a) Ramazan orucu gibi itikat edilmesin diye Şevval ayında tutulan altı gün orucunun birbirine ulanmasını/peşpeşe aralıksız tutulmasını yasaklamıştır. Ebu Dâvud et-Tayalisi Müsned'inde tahriç ettiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'in (s.a) mescidine girer, farz namazı kılar, hemen arkasından iki rekat daha kılmak için ayağa kalkar. Ömer ibn el-Hattab (r.a) ona der ki:
Otur, tâ ki farz namazın ile nafile namazın arasına bir fasıla vermiş olasın. Bizden öncekiler böyle helak oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber dedi ki:
"Allah seninle doğruyu gösterdi ey Ömer"[78]
Hz. Ömer bizden öncekilerin nafilelerle farzları birbirlerine eklediklerini ve hepsinin de vacip olduğuna inandıklarını ifade etmek istiyor. Bu, şer'i hükümleri değiştirmektir ve icma ile haramdır.
5) Mubah Olan Bid'atlara: Mübahlık delillerinin ve şer'i kurallarının kapsamına giren bid'atlerdir. Un eletmek için elek kullanmak gibi. Çünkü hayatın kolaylaştırılması ve düzene konulması mubah olan şeylerdendir. Bunun vasıtaları da mubahtır.
"O halde herhangi bir bid'at şer'i kurallar ve delillere arz edildiği zaman bu deliller ve kurallardan hangisinin kapsamına giriyorsa ona göre vâcipliğe, haramlığa veya başka bir bölüme dahil edilir. Mekruh olanları hesaba katmaksızın hepsine birden bid'at nazariyle bakılırsa o zaman bütün iyilik bütün kötülük ve şerler hepsi birden bid'at çıkarmak kapsamına girer.
Karafi'nin hocası[79] -bid'atlerin hükümlerini beş kısma ayırdıktan sonra- onları birbirinden ayırt etmenin kurallarını zikretti- Bunu bilmenin yolu bid'atı şer'i kurallara arz etmendir; vacibliğin kurallarına girerse o bid'at vaciptir...
Nihayet şöyle dedi:
Vacip olan bid'atlerin örnekleri vardır:
1. Allah'ın kelamını ve Peygamber'inin sözünü anlamaya yarayacak şeylerle meşguliyet. Bu vaciptir. Çünkü şeriati muhafaza etmek vaciptir.
2. Kitap ve Sünnetteki garip/kapalı, anlaşılması zor kelimeleri lügatten ezberlemek.
3. Fıkıh usûlünü tedvin etmek.
4. Sağlam/sahih rivayetler hasta ve zayıf olandan ayrıt etmek için cerh ve ta'dil konusunda söz söylemek
Sonra şöyle dedi:
Haram olan bid'atlerin örnekleri vardır: Kaderiye mezhebi, mürcie ve mücessime mezhebi gibi. Bunlara karşı cevap vermek ise vacip olan bid'atlerdendir.
Mendup bid'atlerin de örnekleri vardır; mesela, ribatlar (kaleler veya tekkeler) okullar, köprüler inşa etmek ve kurmak gibi. İlk dönemlerde bilinmeyen her türlü iyi şey de böyledir, Mesela tasavvufun inceliklerini konuşmak, tartışma yöntemlerini konuşmak, meseleleri müzakere etmek için -şayet bununla Allah'ın rızası kastediliyorsa- toplantılar düzenlemek gibi.
Mekruh olan bid'atlerin de örnekleri vardır. Mescitleri ve mushafları süslemek gibi. Kur'an'ı Arapça lafızlarını değiştirecek şekilde musiki ile okumak ise en kuvvetli görüşe göre haram olan bid'atlerdendir.
Mubah olan bidatlerin örneği ise şunlardır: Sabah ve ikindi namazlarını müteakip musafaha yapmak, yiyecek, içecek, giyecek ve mesken konusunda zevke göre yenilikler ortaya koymak, taylasan giymek, elbisenin yenlerini genişletmek gibi. Bunlardan bazılarında ihtilaf edilmiştir. Ulemadan bazıları bunları mekruh görmüşler diğerleri de bunları namazlardaki istiaze ve besmele gibi Hz. Peygamber (s.a) zamanında ve daha sonraki zamanlarda işlenen sünnetlerden saymışlardır. Onun söylediklerinin özeti burada sona erdi.
Karâfi, önceki söyledikleriyle birlikte bid'atlerin kısımlara ayrıldığını, dolayısıyle bid'atleri yeren delillerin bunların hepsini kapsayacak şekilde yorumlanamayacağını, bunları tahsis eden/sınırlandıran şeyler olduğunu açıkça ifade ediyor.[80]

Şâtıbi'nin, Karâfi'ye Ve Hocasına Verdiği Cevap

Cevap: Bu taksim, şer'i delili olmayan, hatta kendi içinde de çelişkileri olan bir uydurmadan ibarettir. Çünkü bid'atin hakikati ne şer'i naslardan, ne de şer'i kaidelerden herhangi bir delilinin olmamasıdır. Çünkü şayet bir şeyin vâcipliğine, veya mendupluğuna ya da mübahlığına dair şer'i bir delil varsa o bid'at olmaz ve emredilen veya serbest bırakılan amellerin geneline dahil bir amel olur. Bunların hem bid'at olduğunu söylemek, hem de vacip veya mendup veya mübahlıklarına delâlet eden delillerin olduğunu söylemek zıdları birleştirmek demektir, (Birbirine zıt olan şeyler birleştirilemezler.)
Onlardan mekruh ve haram olanlar olduğunu başka bir yönden değil, bid'at oluşları yönünden kabul etmek mümkündür. Çünkü şayet bir şeyin yasaklığına ve mekruhluğuna delalet eden bir delil varsa bu onun bid'at olduğunu ispat etmez. Zira bunlar hırsızlık, adam öldürmek ve içki içmek gibi masiyet olmaları da mümkündür. Bid'atleri kesinlikle bu şekilde taksime tabi tutmak gerekmez. Ancak kendi bölümünde de anlatılacağı gibi mekruh ve haram diye iki kısma ayırmak mümkündür.
Ashab'i kiramın bid'atleri ittifakla reddettiklerine dair Karafi'nin söylediği şey doğrudur. Ancak onları taksimata tabi tutması doğru değildir. İşin tuhaf olan yönü ise farklı görüşlerin birbiriyle çarpışmasına ve icmayı delen şeylerin mevcudiyetini bilmesine rağmen bu konuda bir ittifakın olduğunu hikaye etmesidir. Sanki bu taksimatı yaparken hocasına düşünmeden, incelemeden uymuş gibidir. Çünkü İbn Abdisselam'ın mürsel maslahatların bizzat kendilerinin muayyen nassların hükümleri altına girmedikleri gerekçesiyle şer'i kurallarla uyum içinde olsalar bile onları bid'at olarak isimlendirdiği bellidir. İşte bundan dolayı onları bid'at lafzıyle isimlendirmeyi tasvibe delâlet, eden kurallar koydu. Çünkü o mesele üzerinde muayyen bir delil bulunmuyordu ve kendi koyduğu kurallara uyduğu için de onları bu şekilde isimlendirmek münasip düşüyordu. Taksimatı bu kurallara dayanarak yaptığı için, onun nazarında muayyen nasların hükmü altına giren fiillerle bunlar yani mürsel maslahatlar eş değerde oldular. O da mürsel maslahatları kabul edenlerden birisi haline geliverdi ve bu fiilleri lafzan bid'at diye isimlediriverdi. Nitekim Hz. Ömer (r.a) Ramazanda teravih namazını Mescidde cemaatle kılmayı bid'at diye isimlendirmişti, ileride bu konuya inşaallah temas edilecektir.
Karafi'ye gelince, onun bu taksimatı hocasının ve diğer insanların kastettiği mananın dışında bir manaya gelecek şekilde nakletmesi affedilemez. Çünkü o bu taksimatta herkese muhalefet etmiş ve böylece icmaya da muhalefet eden birisi haline gelmiştir.
(Şatıbi) daha sonra şöyle dedi:
Vacip (dediği) bid'ate gelince biraz önce o konuda söyleyeceğimizi söyledik, artık tekrar ona dönmeyeceğiz. Haram (dediği) bid'ate gelince, kesinlikle onda bid'at olma özelliği yoktur. Bilakis o, tamamen şeriatın emrine muhalefetten ibarettir. Farz kılınmış zekatlar ve takdir edilmiş nafakalar gibi gerekli şer'i hükümlere benzese de (gayri meşru vergiler koymak v.s.), insanların mallarını bâtıl/haksız yollardan yemek gibi aynı derecede haramdır. Yeri geldiğinde bunun açıklaması da inşaallah yapılacaktır. Birinci bölümde buna bir nebze temas edildi.
O halde bu kısmın herhangi bir taksimat yapılmaksızın mutlak olarak bid'at olduğunu söylemek doğru değildir.
Mendup (dediği) bid'ate gelince kesinlikle bu da bid'atlerden değildir. Misal olarak verdiği teravih namazının cemaatle mescitte kılınması örneğinde düşünmek ve araştırmakla bu mesele açıklığa kavuşacaktır. Gerçek olan şu ki, Hz. Peygamber (s.a) mescidde teravih namazı kılmıştır ve arkasında da insanlar toplanmışlardır.
Ebû Davud, Ebû Zerr'in şöyle dediğini rivayet etmiştik Biz Rasulullah (s.a) ile birlikte Ramazan orucunu tuttuk. Hz. Peygamber Ramazan ayının bitmesine bir hafta kalıncaya kadar bize (farz dışında) hiçbir namaz kıldırmadı. Ramazanın bitmesine yedi gece kalınca bize gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar namaz kıldırdı. Ramazanın bitmesine altı gece kalınca bize namaz kıldırmadı. Beş gece kalınca, gecenin yarısı geçene kadar bize namaz kıldırdı. Biz dedik ki:
Ey Allah'ın Rasulü bu gecenin tamamında bize namaz kıldırsaydınız? Hz. Peygamber cevaben dedi ki:
Bir adam, imam namazı bitirinceye kadar onunla birlikte namaz kılarsa bütün geceyi ihya etmeye eşdeğerdir. Ramazanın bitmesine dört gece kalınca Rasulullah (s.a) yine namaz kıldırmadı. Ramazandan üç gece kalınca, Hz. Peygamber (s.a) ailesini, kadınlarını ve insanları topladı, bize bütün gece namaz kıldırdı. Namaz o kadar uzadı ki biz sahuru geçireceğiz, diye korktuk. Ramazanın geri kalan gecelerinde Hz. Peygamber bize namaz kıldırmadı. Aynı şekilde Tirmizi de rivayet etti.[81]
Fakat Rasulullah (s.a) bunun ümmete farz olmasından korktuğu için teravihi cemaatle kılmaktan vazgeçti. Sahih'te Hz. Aişe'den gelen bir rivayette şöyle denilir. Hz. Peygamber (s.a) bir gece mescitte namaz kıldı, insanlar da onunla birlikte namaz kıldılar. Sonra ertesi gece yine namaz kıldı. Bu sefer insanlar daha çok idi. Üçüncü ve dördüncü gece insanlar yine toplandılar, fakat Hz. Peygamber (s.a) onların yanına çıkmadı.
Sabah olunca dedi ki:
"Sizin toplandığınızı gördüm, fakat başka bir sebepten dolayı bunun size farz olmasından korktuğum için yanınıza çıkmadım."[82]
Bu olay Ramazanda cereyan etti. Bunu Mâlik el-Muvatta'da tahriç etti. Bu hadiste teravih namazını cemaatle kılmanın sünnet oluşuna işaret eden bir delilin olduğunu iyi bir düşünün. Çünkü ilk olarak Hz. Peygamber'in onlara namaz kıldırması Ramazanda mescitte cemaatle namaz kılmanın sahihliğine delildir. Bundan sonra farz olur korkusuyle mescide çıkmaması onun kesin olarak çıkmayacağına delâlet etmez. Çünkü onun zamanı vahy ve teşri zamanıdır, insanlar onunla amel ettikleri zaman mecbur edici bir vahyin

inmesi mümkündür. Rasulullah'ın (s.a) vefatıyla birlikte teşri illeti ortadan kalktığı için iş aslına dönmüştür ve cevaz sabit olmuştur. Bunu nesheden/ortadan kaldıran başka bir delil de yoktur.
İki şeyden birisi sebebiyle Hz. Ebû Bekir (r.a)'de bu namazı cemaatle kıldırmadı. Ya insanların bu namazı gecenin sonunda kılmalarını -ki insanlar öyle yapıyorlardı- gecenin başında cemaatle kılmalarından daha faziletli gördü, Turtûşî böyle olduğunu zikretti, ya da mürtetlerle meşgul olurken ve teravih namazından daha önemli diğer şeylerle meşgul olurken bu tür ayrıntıları düşünmeye zaman bulamadı.
Hz. Ömer (r.a) zamanında İslam, istikrarı yakalayınca ve haberlerde de geçtiği gibi Hz. Ömer, insanların mescitte öbek öbek namaz kıldıklarını görünce şöyle dedi:
Ben bu insanları bir okuyucunun/imamın arkasında birleştirirsem daha iyi olur. Nihayet bunu gerçekleştirdiği zaman da insanlara gece kılacakları namazın daha faziletli olacağını hatırlatmayı da ihmal etmedi. Sonra selef onun bu uygulamasının doğruluğunda ittifak etti ve onu onayladı. Ümmet, sapıklık üzere asla birleşmez.
Şayet denilse ki, Hz. Ömer (r.a) bunu bir bid'at olarak isimlendirdi ve "Bu ne güzel bir bid'attir." diyerek onu güzel gördüğünü söyledi, şeriatte "bid'at-i hasene" diye bir kavram sabit olduğu zaman bid'atleri mutlak olarak güzel görmek de sabit olur.
Buna verilecek cevap şudur: Hz. Ömer (r.a) onu mânâca bid'at olduğu için değil, Hz. Peygamber (s.a) onu terk ettiği ve Hz. Ebû Bekir (r.a) zamanında da vâki olmadığı için mevcut fiili durumun zahirine bakarak bid'at diye isimlendirmiştir. Kim bu yönüyle ona bid'at ismini verirse bu isimlendirmeye itiraz edilmez.[83] O vakit kelime anlamından hareketle bununla bid'atin cevazına dair hüküm çıkarılamaz. Çünkü bu, kelimelerin konuldukları anlamları değiştirmenin yanı tahrifin bir çeşidi olurdu.
Hz. Aişe (r.a) şöyle demişti:
Rasulullah (s.a) yapmayı sevdiği bir ameli terk etmişse, insanlar da o ameli işlerler de üzerlerine farz kılınıverir korkusuyla terk etmiştir."[84]
Hz. Peygamber (s.a) ümmetine acıdığı için visal orucunu[85] yasaklamış ve şöyle demiştir:
"Şüphesiz ben sizin gibi değilim; Ben Rabbimin yanında misafir edilirim de o beni yedirir içirir."[86]
Daha sonra insanlar inşaallah ileride de anlatılacağı gibi yasağın illetini bildikleri için (vahiy zamanı sona erdiği için) visal orucu tutmaya devam ettiler.
Karâfi verdiği örnekler arasında yöneticiler ve kadıların özel bir şekle/kıyafete bürünmelerini de zikretti. Bu da bid'at cinsinden bir şey değildir. İki şeyden dolayı bu bid'at değildir: Birincisi yüksek makam ve temsil sahiplerinin süslenmeleri ve güzel görünmeleri istenilen bir şeydir. Rasulullah'ın (s.a) de elçileri kabul ederken giydiği özel bir elbisesi vardır. Bunun illeti/sebebi yine Karafi'nin söylediği şeydir, yani bu o kişiye daha fazla heybet verir ve kalbleri daha fazla etkileyicidir. Büyüklerin saygınlığındandır. Büyükleri karşılamak için güzel elbiseler giymek de böyledir. Nitekim Eşec Abdi'l-Kays hadisinde bu geçmektedir. İkincisi, bunun özel bir delilinin olmadığını kabul etsek bile bu mürsel maslahatlar sözlük taksim sadece cinsinden bir şeydir. Onun da şeriatte sabit olduğu daha önce geçmişti. Hz. Ömer'in kendisinin arpa ekmeği yediği halde valisine yarım koyun tahsis ettiğini Karafi'nin söylemesi onun hakkında ne bir saygıyı, ne de saygısızlığı ifade eder. Belki onun ihtiyacı kadar olan şeyi ona tahsis etmiştir. Yoksa yarım koyun bazı valiler için yeterli olmayabilir, çünkü onların aile nüfusları, gelen giden misafirleri fazla olabilir; daha fazla elbiseye, binite ve daha başka şeylere ihtiyaçları olabilir. Bunu anlamak, arpa ekmeği yemeyi anlamaktan daha kolaydır. Ayrıca yeme ve içme ile ilgili hususlarda insanlara gösteriş olsun diye iyisini yapmak doğru değildir.
Karafi'nin, "önceden bulunmayan süsler ve siyasetlerin yeniden ihdası gerekebilir, belki de bazı durumlarda bu yenilikleri yapmak vacip hale gelebilir" şeklindeki sözlerini de iyice bir incelemek lâzımdır.
Genel anlamı içinde bu söz de o bölümün sonunda söylemiş olduğu: "Bütün iyilik ve hayırlar ittihadadır/sünnete bağlanmaktadır ve bütün kötülük ve şerler ise bid'at çıkarmaktadır." sözüne aykırıdır.
Bu söz sonradan bir şey icat etmenin/bid'at çıkarmanın tamamen şer olduğu anlamını gerektirir. Bu sözle bir bid'atin vacip de olabileceğini söylemeyi birleştirmek/uyuşturmak mümkün değildir. Kendisi bir bid'atin vacip de olabileceğini söylemektedir. Vacip olduğu zaman onunla amel etmek gerekecektir. O tamamen şer olan şeylerin içinde geçtiği için (aynı anda) hem yapılması emredilen, hem de terk edilmesi emredilen bir şeydir. Bu ikisi gasbedilen yerde namaz kılmak gibi değildir. Çünkü onu birbirinden ayırmak mümkündür, (yani ikisi ayrı ayrı olgudur.) Burada ise durum şudur: Bid'at vacip olduğu zaman özellikle içerisinde şer olduğu varsayıldığı halde onu yerine getirmek vacip olur. Böyle bir durum ise zorunlu olarak bir çelişkidir. Çeşitli gayelerle süslenmek ayrı ayrı değerlendirildiğinde bunların içinde de yanlış olanların bulunabileceği aşikardır.
Yeni siyasetler üretmeye gelince bu, şer'i delilin gereğine uygun olarak cereyan ederse bid'at değildir. Şer'î delilin dışına çıkarsa bu nasıl mendup olur? Bu mesele de tartışma götürür.
Mekruh bid'atler kısmında ise genel olarak bid'at cinsinden şeyler söyledi ki bunlara söylenecek bir söz yoktur. Veya sırf ibadet olan şeyler üzerine bir şey ilave edilmemesi ve eksiltilmemesi gibi ihtiyat cinsinden şeyler söyledi ki bu da doğrudur. Çünkü ibadetlere ilave yapmak ve onlardan eksiltme yapmak çirkin birer bid'attir. Yasak olması yönünden böyle durumlara ve onlara vasıta olacak şeylere karşı ihtiyatlı olmak gereklidir.
Mubah olan bölümde un eleklerini örnek gösterdi. Halbuki bunlar gerçekte bid'at değil, hayatı kolaylaştırıcı vasıtalardır. Hayatı kolaylaştırmak ve refahı yükseltmek için çalışan kimseye bid'at çıkarıyor denilemez. Ancak bu yiyecekte israf etmek olarak kabul edildiği zaman bid'atle ilgili olabilir. Çünkü israf kemiyet yönünde olabileceği gibi keyfiyet yönünde de olabilir. Un elekleri her iki kısma da dâhil olabilir. Eğer (kişi) israfı kendi malından yapıyorsa mekruhtur. İsraf değilde sırf bir eşya olarak kullanılırsa o da caizdir, çünkü eşyada aslolan cevazdır.
Tarihçilerin anlattığına göre insanların ilk defa icat ettikleri dört şey vardır: Un elekleri, karın doyuracak şeyler, yemekten sonra çövenle elleri yıkamak ve sofralarda yemek yemek. Bunların hiç biri -naklen sabit olsa bile- bid'at değildir. Başka bir durumla ilgilidir. Şayet bid'at olduklarını kabul edecek olursak o zaman da mubah olduklarını kabul edemeyiz. Bilakis sapıklık olurlar ve yasaklanmış olurlar. Fakat biz onların bid'at olmadıklarını söylüyoruz.[87]

Fasıl

İzzüddin'in söylediklerine gelince bu konuda söylenecek söz daha önce söylenenler gibidir. Vâcip bid'atlere örnek olarak verdiği şeylerden öyleleri vardır ki bunlar vacibin ancak kendileriyle tamamlandığı şeyler cinsindendirler (yani onlar olmadan vacibi yerine getirmek mümkün olmaz) Nitekim kendisi de öyle söylüyor. O halde bunlar selef tarafından yapılmış olması ve şeriatte özel olarak onlar hakkında bir aslın/delilin olması şart değildir. Çünkü bunlar bid'at değil, mesalih-i mürsele cinsinden şeylerdir.
Bu ikincisiyle ilgili söylenecek söz daha önce geçti. Birincisine gelince o da bid'at değildir. Çünkü meselâ, bir kimse hac farizasını yapmak üzere havada uçarak veya suda yürüyerek gitse o kişi bid'atçi sayılmaz. Çünkü maksat, farzı eda etmek için Mekke'ye ulaşmaktır. Bu da en iyi şekilde hâsıl olmuştur. Bu da öyledir.
Bunun bir sebebi de bu tür şeyleri daha önce tasavvuf konusunda kitap yazanlardan bazılarının kötülemiş olmaları ve bunları bid'atler cümlesinden saymalarıdır. Halbuki bu doğru değildir. Daha önce insanların onların söyledikleri şeyin zıddı üzerinde icma etmiş olmaları onları reddetmek için yeterlidir.
Bir diğer sebep de el-Kasım ibn el'Muhaymera'dan nakledilen şeydir. Onun yanında Arap dili ilminden söz edilince şöyle dedi:
Bu ilmin başlangıcı kibir, sonu ise taşkınlıktır.
Ve seleften birisinin şöyle dediğini nakletti:
Nahv, kalbten huşuu giderir. Kim bütün insanları gözünde küçük görmek isterse nahv ilmini öğrensin. Buna benzer başka şeyler daha nakletti. Çünkü bunların hiçbirisi Arap dili ile meşguliyeti kötülemek için delil olamaz. Çünkü nahv, bid'at olduğu için kötülenmemiş belki onunla birlikte fazladan iktisab edilen bir şey sebebiyle kötülenmiştir. Nitekim diğer kötü âlimler de ilimleri sebebiyle değil, bilakis kendilerine arız olan kibir ve kendini beğenmişlik yüzünden verilmişlerdir. Bundan dolayı ilmin bid'at olması gerekmez. Kendileriyle yerilmiş bir vasfın iktisap edildiği ilimlerin "bid'at" diye isimlendirilmeleri ya önce bu isimlendirmeye ihtiyaç duyulmayıp daha sonra ihtiyaç duyulacağından dolayı mecazî bir anlam ifade eder, ya da bid'at konusundaki bilgisizliği ifade eder. Çünkü şer'i ilimler, bu ilimlerin sahibine kibir ve kendini beğenmişlik/böbürlenme ve diğer kötü vasıflar kazandırmaz ve sonuçta kendilerinin zemmedilimelerine sebep olmazlar.
Bu mutasavvıflardan bazıları, geçmişteki bazı âlimlerden şöyle bir söz naklettmişlerdir:
İlimler dokuzdur. Bunlardan dört tanesi sünnet olan ilimlerdir ve sahabiler ve tâbiilerce de bilinmektedir. Beş tanesi ise selefçe bilinmeyen bid'at ilimlerdir.
Bilinen dört, ilim şunlardır:
Kur'an ilmi, iman ilmi, eser/rivayet ilmi ve fetva ilmi.
Bid'at olan beş ilme gelince onlar da şunlardır:
Nahiv ilmi, aruz ilmi, kıyas ilmi, fıkıhta cedel ilmi ve akli ilimler.
Şayet böyle bir nakil/rivayet varsa evvela şunu söyleyelim ki gerçek, onun söylediği gibi değildir. Çünkü Arap diliyle meşgul olanlar Ebû'l-Esved ed-Düelî'den naklen anlatırlar ki Hz. Ali ibn Ebi Talib (r.a) nahiv konusunda kurallar konulmasına işaret eden kişidir. Bir bedevinin Tevbe süresindeki[88] ayetindeki "Rasûluhu" kelimesini "Rasûlihi" şeklinde esreli olarak okuduğunu işittiği zaman Hz. Ali nahvin gerekliliğine işaret etmiştir. İbn Ebî Müleyke'den rivayet edildiğine göre Hz. Ömer ibn el-Hattab (r.a), Kur'an-ı Kerim'i ancak lügati/dili bilen kimsenin okumasını emretti ve Ebu'l Esved'in okumasını emretti, Ebu'l-Esved de nahvin kurallarını koydu. Aruz da nahiv cinsinden bir ilimdir. Nahiv ve Arap diline râşit halifelerden birisi tarafından işaret edildiği zaman bunlar râşit hâlifelerin sünnetlerinden bir sünnet olur. Bunun böyle olmadığı kabul edilse dahi mesalih-i mürsele kuralı Arap ilimlerini de kapsamına alır. Yani meşru şeyler kabilinden olur. Bunlar mushafların yazılması ve şer'i hükümlerin tedvini cinsindendir. el-Kâsım ibn Muhaymera'dan naklen anlatılan şeylere gelince o bu görüşünden dönmüştür. Ahmed ibn Yahya Saleb dedi ki:
Nahvi kötüleyen din âlimlerinden birisi idi ve şöyle diyordu:[89]
Başlangıçta onu öğrenmeye çalışmak bir meşguliyettir. Sonunda ise o ilmi bilen kişi insanları küçük görmeye başlar. Bir gün o: *"Allah'ın kulları arasında O'ndan ancak bilginler korkarlar."*[90] âyetinin harekelerini yanlış söyleyerek "Allah, bilgin kullarından korkar" manasına gelecek şekilde okumuştur.Bunun üzerine ona denildi ki:
Bilmediğin için küfre düştün:
Hâşâ Allah bilginlerden korkar, dedin? Şu karşılığı verdi:

Bunu bilmeye delâlet eden bir ilimden dolayı asla bir kimse ayıplanmamalı. Osman ibn Said ed-Dâni dedi ki:
Ahmed ibn Yahya'nın sözünü ettiği din âlimi el-Kâsım ibn Muhaymera'dır. Osman ibn Said ed-Dâni devamla dedi ki:
Abdullah ibn Ebû İshak ile Muhammed ibn Şîrîn arasında bir konuşma geçti. İbn Şîrîn, nahivcileri kötülüyordu. Bir cenazede birleştiler. İbn Şîrîn söz konusu âyeti şeklinde lafzatullah'ı merfu (ötre) olarak okudu. Bunun üzerine İbn Ebi İshak ona dedi ki:
Küfre girdin ya Ebâ Bekir, üstelik Allah'ın Kitabını ayakta tutan kimseleri ayıplarsın öyle mi? İbn Şîrîn dedi ki:
Eğer hata ettiysem Allah'a istiğfar ediyorum.
Kıyas ilmine gelince onun aslı da sünnette vardır. Sonra selef, kıyası bilirdi. Kıyası kötüleyen rivayetler sonra geldi. Onlar bu rivayetleri fasit kıyasa yorumladılar. Kıyas, deliller hakkında düşünüp inceleme yapmak cinsindendir. Selef, hakkında nas bulunmayan içtihadı meseleleri incelemek üzere bir araya gelirler ve hakkın ortaya çıkarılması için birbirlerine yardımcı olurlardı. Bu, iyilik ve takvada yardımlaşmak ve emredilen istişareyi yapmak cinsinden bir şeydir. Her ikisi de müslümanlara emredilmiştir.
Aklî ilimlere gelince bunun aslı/delili de Kitap ve Sünnette vardır. Çünkü Allah Tealâ kendi dininin muhaliflerine karşı akli deliller getirmiştir. Meselâ bunlardan bazıları şöyledir:
"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti.[91]
"Sizi yaratan, sonra rızıklandıran, sonra öldüren, daha sonra da dirilten Allah'tır. O'na koştuğunuz ortaklarınızdan böyle bir şey yapan var mıdır?"[92]
"Gösterin bana, onlar yerdeki hangi şeyi yarattılar? Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var?"[93]
Kur'an Hz. İbrahim'in (a.s) kâfirlerle olan tartışmasını şöyle hikaye eder:
"Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. Yıldız batınca batanları sevmem dedi."[94]
Hadiste de bununörnekleri vardır. Meselâ kendisine hastalıkların bulaşmasından söz edildiğinde
"Ya ilk defa o hastalığa yakalanana bunu kim sirayet ettirdi?"[95] demiştir.
Ayet ve hadislerde bu şekilde aklî izahlar varken akli ilimlerin bid'at olduğu nasıl söylenebilir?
İzzüddin'in, "Kaderiyye'ye ve diğer bid'atçilere cevap vermek de vâcib bid'atlardandır." sözü de yeterince açık değildir. Vâcib olduğu kabul edilse bile bu masâlih-i mürseledendir.
Haram olan bid'atlerle ilgili örneklere gelince bunların haramlıkları gayet acıktır. Mendup olan bid'atlere dair verdiği örneklere gelince, ribatlar ve medreseler inşa etmek bunlardandır. Şayet ribatlarla içinde askerlerin nöbet tutacağı kaleler ve sınır karakolları kastedilmişse şüphesiz bu meşrudur ve bid'at değildir. Şayet bu ribatlarla içinde kalacak kimseleri dünyadan el etek çektirip ibadete yöneltmek için yapılan binalar kastediliyorsa -çünkü muhaddislerin iddialarına göre ribatlar kendilerini ibadete verenler için dini amaçla inşa edilen ve orada kalanların yiyecek, giyecek ve maişetlerini karşılamak üzere kendilerine vakıflar tahsis edilen binalardır- bunların mutlaka şer'i bir aslı ya vardır veya yoktur. Şayet şer'i bir aslı/delili yoksa, değil mubah olmak veya mendup olmak, bunlar birer sapıklık olan bid'atlere dahil olurlar. Şayet bunların şer'i aslı/delili varsa o zaman da bid'at olmazlar. Bunların bid'atler sınıfına dahil edilmeleri doğru değildir.
Sonra, tasavvuf konusunda eser yazanlardan bu mesele üzerinde konuşan pek çok kişi ribatlarla (tekke ve zaviyelerle), içerisinde fakir muhacirlerin toplandığı peygamber mescidindeki suffe arasında ilgi kurmuşlardır. Suffe ehli hakkında şu âyetler inmiştir:
"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma!"[96]
"Sabah akşam Rablerine O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et."[97]
Allah Teala onları, sırf Allah rızasını gözeterek dualarıyle ve ibadetleriyle kendilerini Allah'a verenler diye nitelendirmiştir. Bu onların Allah'a dua ederek kendilerini Allah'a ibadete verdiklerinin delilidir. Çünkü onların gayesi Allah'ın rızasını kazanmaktır ve hiçbir meşguliyet onları bu maksatlarından alıkoyamaz. Biz de ancak o suffenin bir benzerini veya ona yakın bir şeyi yaptık ve kendilerini Allah'a vermek, ibadete sarılmak, dünyadan ve dünya meşguliyetlerinden soyutlanmak isteyenler orada toplanırlar. Bu, insanlardan uzaklaşıp iç dünyalarının ıslahıyle meşgul olan velilerin durumudur.
Bunlar yönlerini hakka çevirmişlerdir ve yukarıda zikredilenlerin yolundan gitmektedirler.
Ancak bunlar herhangi bir mülahazayla bid'at diye isimlendirilmiştir. Hayır, hayır, bunlar bid'at değil, sünnettir. Buralara mensup olanlar da sünnete tâbi olmuş kişilerdir. Bu, insanlara özel bir tarikattir/yoldur. Bu sebeple onlardan birisine:
Ne kadar miktara zekat gerekir? Denildiği zaman,
"Bizim mezhebimize göre mi, yoksa sizin mezhebinize göre mi?" diye sorar, sonra şöyle der:
"Bizim mezhebimize göre mahn-mülkün hepsi Allah'ındır sizin mezhebinize göre ise şöyle şöyledir. Bütün bunlar, insanların pek çoğunda görülen bir durumdur. İyice araştırılırmamış, şer'i delile, sahabe ve tabiilerin uygulamalarına göre değerlendirilmemiştir.[98]

Suffe Ehli İle Tasavvufcuları Birbirinden Ayırmak

Bu mesele üzerinde Allah'ın izniyle biraz ayrıntılı söz etmek gerekecektir. Tâ ki bu konuda insaf sahibi ve kendini aldatmaya çalışmayan kimseler için hakikat ortaya çıkmış olsun. Şimdi mesele şöyledir: Hz. Peygamber (s.a) Medine'ye hicret ettiği zaman Mekke'de ve diğer yerlerde bulunan bütün müminlere de hicret vacip olmuştu. Bunlardan kimisi kendisi için bir tedbir olmak üzere maliyle birlikte hicret ediyordu, kimisi bir başka şeyiyle birlikte hicret ediyordu. Medine'ye geldiği zaman da ticaret veya başka bir meslekten ise o mesleğini kullanıyordu. Mesela Hz. Ebu Bekir (r.a) bütün servetiyle birlikte hicret etmişti. Servetinin miktarı beşbin dinardı.
Onlardan kimisi de canını kurtarıyor, malından hiçbir şeyi kurtaramıyor ve Medine'ye elleri boş geliyordu.
Medinelilerin ekserisi bahçelerinde ve mallarında kendileri çalışıyorlardı. Başkalarına verecekleri fazladan bir işleri yoktu. Ensar, muhacirlerden bazılarını mallarına ortak etmişlerdi. Beni Nadir kıssasından anlaşıldığına göre bunlar çoğunluktaydı. İbn Abbas (r.a) bu kıssayı şöyle anlatır: Hz. Peygamber (s.a) Beni Nadir yurdunu fethedince Ensar'a dedi ki:
"İsterseniz bu ganimetleri muhacirler arasında taksim edeyim, sizler bundaki hissenizi onlara bırakmış olursunuz. Böylece muhacirler de sizin üzerinize yük olmaktan çıkmış olurlar. Çünkü onlar maişetlerinde (şimdiye kadar) hep size bağlı kaldılar."
Ensar Hz. Peygamber'in bu teklifine "evet" dedi. Hz. Peygamber de öyle yaptı. Yalnız ensar arasından sadece Ebü Dücâne[99] ve Sehl ibn Huneyfe ganimetten pay verdi. Onların fakir olduklarını zikretti.
Muhacirler de Rasulullah'a (s.a) şöyle demişlerdi:
Ey Allah'ın Rasulü! Yanlarına geldiğimiz kavmin -yani Ensar'ın emsalini görmedik. Ellerinde azıcık bir şey olsa, bizimle paylaşıyorlar. Bolluk içinde olurlarsa da bol bol veriyorlar. Onlar bizim sıkıntılarımızı giderdiler, kendi imkanlarına bizi de ortak ettiler. Hatta o kadar ki bütün sevabı ve mükafaatı onların alıp götürmesinden korkarız. Hz. Peygamber bunun üzerine onlara dedi ki:
Hayır! Onları övdüğünüz ve onlara hayır dua ettiğiniz müddetçe siz de aynı sevaba müstehaksızın."
Muhacirlerden kimisi hurma çekirdeklerini topluyor, onları eziyor, deve yemi olarak satıyor ve geçimini bununla sağlıyordu.
Kimisi de yiyecek ve mesken temini için hiçbir kazanç yolu bulamamıştı. Rasulullah (s.a) onları mescidindeki bir sofada (Suffede) topladı. Suffe, mescidin müştemilatından bir gölgelik idi. Bu insanlar oraya sığınmışlar ve orada oturuyorlardı. Çünkü kendilerinin ne malları, ne de aileleri vardı. Rasulullah (s.a) insanları onlara yardıma ve iyilik yapmaya teşvik ediyordu. Allah kendisinden razı olsun, Ebû Hureyre onları bize anlattı. Çünkü kendisi de onlardan birisiydi ve insanların içinde onları en iyi tanıyandı. Sahih'de dedi ki:
Ashab-ı suffe İslamın misafirleridirler. Hiçbir ailenin yanına sığınamamışlardı. Dayanacakları malları ve kimseleri yoktu. Hz. Peygamber'e (s.a) bir sadaka geldiği zaman onlara gönderirdi. Ondan hiçbir şey almazdı. Bir hediye geldiği zaman da onlara gönderirdi. Yalnız hediyeden bir miktarını kendisi alır ve onlarla ortak olurdu.[100] Onları İslamın misafirleri olarak tanımlar ve gördüğün gibi misafirlik hükmünü onlara uygulardı. Misafir ağırlamak genel bir zorunluluk idi. Çünkü çöle inen kimseler ne bir konaklama yeri bulabiliyorlardı, ne de satın alacakları bir yiyecek bulabiliyorlardı. Çünkü bedevilerin yiyecek ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri çarşıları ve barınacakları hanları yoktu. Misafir/yolcu zengin de olsa zor durumda kalıyordu. Bu sebeple o bölgenin sakinlerinin gelen misafiri/yolcuyu tekrar yola koyuluncaya kadar ağırlaması gerekirdi. Yolcu mal mülk sahibi değilse bu ağırlamayı yapmak daha da isabetli bir davranış olurdu. Ashab-ı Suffe'nin durumu da böyle idi. Evleri bulunmadığı için onlar kendilerine bir ev buluncaya kadar Hz. Peygamber (s.a) kendilerini Mescitte barındırdı. Ayrıca yiyecek bir şeyleri oluncaya kadar da onlara yardım edilmesini teşvik etti.
Allah'ın şu âyetleri onlar hakkında nazil oldu:
"Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden çıkardıklarımızdan hayra harcayın... Yapacağınız hayırlar kendilerini Allah yoluna adamış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşmayan fakirler için olsun."[101]
Allah Teala onları birtakım vasıflarla tanıtmaktadır. Bu vasıflarından bazıları şunlardır: Onlar kendilerini Allah yoluna adamışlardır. Yani onlar Allah'ın Rasulü birlikte cihada yöneldiklerinde sanki düşman kendilerini muhasara etmiş de mesken ve maişet temini için yeryüzünde yürüyemez hale gelmiş kişiler gibidirler. Sanki düşman Medine'yi kuşatmış da bu sebeple ne ganimetleri kazanıncaya kadar cihad edebiliyorlar, ne de kafirlerin korkusu ve öncelikle zayıflıkları sebebiyle ticaret yapma veya başka bir şeye kendilerim verebiliyorlar. Böylece asla çalışma imkanı bulamıyorlar. Denildi ki:
"Yeryüzünde (kazanç için) dolaşamıyorlar" âyeti, Rasulullah (s.a) ile birlikte onlar yaralandılar da onulmaz bir hastalığa yakalandılar, demektir.
Yine onlar hakkında şu âyet inmiştir:
"(Allah'ın verdiği bu ganimet malları) yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan... fakir muhacirlerindir."[102] Görüyorsun ayet-i kerimede "çıkarıldılar" denildi de "çıktılar" denilmedi. Yani kendi istekleriyle çıktıkları zannedilmesin, onların yurtlarından çıkmaya zorlandıkları açıktır. Şayet çıkmamaya bir çare bulsalardı onu yaparlardı. Bu, malından mülkünden kendi isteğiyle uzaklaşmanın Şâriin maksadı olmadığının delilidir. Şer'i deliller bunu göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a) bunun için onları Suffe'de

barındırmıştır.
Onlar bu esnada Kur'an ve sünneti öğrenmekle meşgul oluyorlardı. Ebû Hureyre bunların bir örneğidir. O kendisini buna adamıştır. Görmüyor musun bir hadiste o şöyle demektedir:
"Ben karın tokluğuna Hz. Peygamber'den hiç ayrılmıyordum. Arkadaşlarım bulunmadıkları zamanlar (onun her şeyine) şahit oluyor, onlar unuttukları zaman ben ezberliyordum."[103]
Onlardan kimisi de kendilerini Allah'ın zikrine, ibadete ve Kur'an okumaya veriyorlar, Hz. Peygamberle birlikte savaşa gidiyorlar, o kalktığı zaman onlar da onunla beraber kalkıyorlardı. Nihayet Allah Teala, yüce Peygamberine ve müminlere fethi/zaferleri nasib ettiği zaman evi, barkı, maişet imkanı ve ailesi olan diğer müminler gibi onlar da aynı imkanlara sahip kimseler haline geliyorlardı. Artık onları suffede kalmaya mecbur eden mazeret ortadan kalktığı için de sivil hayata dönüyorlardı.
Bütün bu verdiğimiz bilgilerden ortaya çıkan sonuç şudur: Suffede kalmak, kişinin kendi kendine istediği kasıtlı bir davranış değildir. Veya kalabileceklerin orada kalmaları menduptur denildiği için fakirler suffe binasında kalmayı istemiş değillerdir. Ya da çalışıp kazanmayı terk etmek, maldan mülkten uzaklaşıp zaviyelere çekilmek ehl-i suffenin durumuna benzemektir diye bir şey söylenmiş de bu olay meşru hale gelmiş de değildir. Bu yüce bir mertebedir, çünkü bu Hz, Peygamber'in (s.a) Suffe Ashabına benzemektir, Ashab-ı Suffe'yi Allah teala Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatmaktadır:
"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları yanından kovma!"[104]
"Sabah akşam Rablerine O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et..."[105] denilerek tekke ve zaviyeleri mesken tutmanın meşruluğuna delil getirilemez. Bütün bunlar onların iddia ettikleri gibi değil, bilakis bizim daha önce ifade ettiğimiz gibidir.
Bunun ameli delili şudur: Onlar devamlı Suffe de kalmayı gaye edinmemişlerdir. Ne Ashab-ı Suffe, ne de diğerleri orada sürekli kalmamışlar ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra orada ömür sürmemişlerdir. Şayet orada devamlı kalmayı Şârî kasdetmiş olsaydı öncelikle onlar bu kastı anlamaya, orada kalmaya ve her türlü meşguliyeti terk edip orada ikamet etmeye ve bulundukları yerleri yenilemeye layık kimselerdi. Fakat onlar kesinlikle bunu yapmadılar. O halde bu manada Ehl-i Suffe'ye benzemek ve bu manada tekkelerde ve zaviyelerde kalmak doğru değildir. Kişi, bu noktayı iyi anlamalıdır. Çünkü dinini selef'i sâlihten ve mütehassıs âlimlerden almayan kimselerin ayaklarının kaydığı nokta burasıdır.
Akıllı bir kişi, çalışmayı bırakıp tekke ve zaviyelere çekilmenin mubah ya da mendup ve başka şeylerden daha faziletli bir davranış olduğu zannına kapılmaz. Çünkü bu doğru değildir. Bu ümmetin sonraki nesilleri ilk nesillerden daha doğru bir hal üzere olamazlar. Sonraki şeyhlerin ameline aklanan miskinler, sûfiler diye nitelenen bu cemaatin ilk kurucularına da muhalefet etmişlerdir.*Çünkü Fudayl bin lyad, İbrahim ibn Edhem, Cüneyd, İbrahim el'Havvas, Haris el-Muhasibî ve Şiblî gibi bu meydanın öncüleri tekke ve zaviyelere kapanmamışlar, ibadet/zikir yapmak üzere toplanmak ve dünyadan el etek çekmek için Suffe'ye benzeyen binalar yapmamışlardır. Tekke ve zaviyelere kapanıp dünya ile ilgisini kesen bu kişiler hem Allah Rasulü'ne (s.a) hem selefi salihe, hem de mensup oldukları tarikat şeyhlerine muhalefet etmektedirler.[106]

Medreseler Ve Dini İlimler Araştırma Merkezleri

İlmin sâdece mescitlerde okutulmasının sünnet olduğu varsayımından hareketle bu tür yerleri inşa etmenin bid'at olduğu söylenebilir. Halbuki böyle bir şey yoktur. Bilakis ilk dönemlerde ilim her tarafa yayılmıştır. Mescitlerde, evlerde, seferde, hazarda, hatta çarşı ve pazarlarda bile ilim yapılmıştır. İnsanlardan birisi bir medrese yani talebelere bir yer hazırladığı zaman, kendi evlerinden bir evi veya bahçeyi hazırlamaktan başka ne yapabilir? Bunun neresinde bid'at var?
Eğer denilse ki: Başka yerlerin değil de sadece buraların ilme tahsis edilmesi bid'attır, cevap olarak denilir ki, buradaki tahsis ibadet cinsinden bir tahsis değil, sadece diğer işlerde olduğu gibi bir yer belirlemeden ibarettir. İlim yapmak için böyle yerlerin tahsis edilmesi de bid'at değildir. Üzerinde durduğumuz bu konu da böyledir. Tekke ve zaviyeler ise böyle değildir. Çünkü onlar Suffe'ye benzeyerek ibadet maksadıyle tahsis edilen yerlerdir. Niyet ve örf ile de ibadet cinsinden şeyler olmuşlardır. Hatta o kadar ki oralarda kalanlar, inanç, mezhep, kılık, kıyafet ve itikat yönünden de başkalarından farklıdırlar.[107]

Köprüler Yapmak da Bid'at Değildir

Çünkü bu, yolların ıslahı ve yolcuların sıkıntılarının giderilmesiyle ilgili bir konudur. İmanın şubeleri içerisinde bunun da bir aslı/delili vardır. Yoldaki eziyet verici şeylerin kaldırılması Hz. Peygamber tarafından imanın şubelerinden birisi olarak haber verilmiştir. Bu sebeple köprüler inşa etmenin bid'at sayılması asla doğru değildir.
İzzüddin'in "ilk asırda/sahabe asrında bilinmeyip sonradan icat edilen bütün iyilikler mendup bidatlerdendir" sözünün de açıklanması gerekir. Sonradan icat edildiği farz edilenin öncelikle taabbüdî bir kayıtla mukayyet olduğu, şer'i olarak mutlaka anlaşılır. Şayet manası akılla kavranılamayan böyle bir kayıt varsa, o kaydın dışına çıkılarak onunla amel edilmesi caiz değildir. (Yani o iyilik ancak o kayda bağlı kalınarak yapılabilir.) Şayet, şeriatın aslındaki taabbudi bir kayıtla bağlı değilse ne şekilde vâki olursa olsun bid'at değildir, denilemez. Taabbudi kayıtla bağlı olmayan iyiliklerdeki bid'at durumu mutlaka şu üç şeyden birine dahildir:
Birincisi: Şer'î aslın dışına çıkılmasıdır. Mesela başa kakma ve eziyet ederek yapılan iyilik gibi ve hayatını el emeğiyle kazanan ve bolca da ödünç alıp veren kişinin sadaka vermesi gibi.
İkincisi: Dışına çıkılmayan tek bir şekilde yapılan iyilik ki câhil olan kimse bu şeklin dışında yapılacak bir iyiliğin caiz olmadığını zanneder. O zaman böyle bir bağlayıcılık bir nevi bid'at, hatta kötülenmiş sapık bir bid'at olur. Bunun açıklaması inşaallah ileride gelecektir. O halde buna mendup ve müstehap denilemez.
Üçüncüsü: Manası ve mahiyeti aklen kavranabilen şeyleri de kavranamayan şeyleri de kötü birer bid'at olarak gören kimselerin görüşüne göre cereyan eden iyilik. Onlara göre mesela unu elemek bile mekruhtur/kötü bir bid'attir. Onlara göre bir bid'at mubah da olmaz, müstehap da olamaz. Teravih namazı konusunda söylenecek söz ise daha önce geçti.[108]

Tasavvufun İncelikleri Hakkında Konuşmak Ve Bu Konuda Gerçeğin Yüzünü Ortaya Çıkarmak

Tasavvufi incelikleri konuşmak mutlak manada bid'at değildir. Ve mutlak olarak delil ile sahih olan şeylerden de değildir. Bilakis konuyu bölümlere ayırıp, her konuyu ayrı ayrı değerlendirmek gerekir.
Öncelikle tasavvuf kelimesinin açıklığa kavuşturulması gerekir ki hüküm anlaşılan bir şeyin üzerine bina edilmiş olsun. Çünkü konu bu sonrakiler nazarında mücmel/genel ve açıklanmaya muhtaç bir konudur. O halde bu konuda ilk dönem mutasavvıflarının söyledikleri sözlere müracaat edelim.
Özet olarak onlara göre tasavvuf kelimesi iki anlama gelir Bunlardan birisi her türlü iyi ahlak ile ahlâklanmak ve her türlü kötü ahlaktan sıyrılmak demektir. Diğeri ise nefsinden yok olup Rabbi için beka bulmaktır. Gerçekte her ikisi de aynı manaya gelir. Ancak bunlardan birincisi başlangıçtaki durumu ifade etmeye uygundur. Diğeri sonundaki durumu ifade etmeye daha uygundur. Her ikisi de bir nitelemedir. Ancak birincisi onu bir hale bağlamaz, ikincisi bir hale bağlar. Bazan her ikisi de başka bir lafızla ifade edilebilir; birincisi teklifi bir amel/sorumlu olunan bir fiil, ikincisi ise onun sonucu ve semeresi olur. Birincisi zâhirin/dış görünüşün tanıtımıdır, ikincisi ise bâtının/iç görünüşün tanıtımıdır. İşte her ikisi birden tasavvuftur.
Bu sabit olduğuna göre birinci anlamıyle tasavvuf konusunda konuşmak bid'at değildir. Çünkü o, amellerin üzerine bina edildiği fikha/derin bir anlayışa götürür. Onlardaki hastalıkları ve arızalan açıklar ve meydana gelen bozuklukların hangi yollarla ıslah ve tedavi edileceğini öğretir. Bu da sahih fikıhtır. Kitap ve sünnette bunun benzerine bid'at denilmez. Ancak benzerleri selef-i sâlih zamanında bilinmeyen fikhın fürûuna bid'attir denilmesi bunun dışındadır. Meselâ onların zamanında bilinmeyen selem akitleri, icarlar, cerrahlık, dalgınlıkla ilgili meseleler, şahitliklerden dönme, veresiye satışlar ve benzeri şeyler böyledir.
Alimler selef zamanında bulunmayıp istinbat ile ortaya konulan fürûu ne kadar ince ve güç meseleler de olsalar mutlak olarak bid'at diye isimlendirmezlerdi. Zahir ve bâtın ahlakının fürûuna ait inceliklerine de bid'at denilmez. Çünkü hepsi de şer'i asıllara dayanırlar.
Tasavvufun ikinci anlamına gelince, bu konuda konuşmak da birkaç neviden olur:
Birincisi: Sâliklerin vicdanı tevhid nurunu üzerlerinde hissettikleri zaman karşılaştıkları arızalar ve problemlerle ilgilidir. Sâlik bu tür problemlerle karşılaştığı zaman içerisinde bulunduğu halin ve vaktin gereğine göre ve özel problemde ihtiyaç duyduğu şeyleri ve rahatsızlıklarını şeyhine müracaat ederek anlatır. O problemlerin sebeplerinin tesbiti konusunda şeyhin kendisine yapmış olduğu açıklamalar kendi durumuna ve problemin durumuna göre onun sâlik hakkındaki güvenilir önsezisine dayanır. Şeyhi onu kendisine uygun şer'i vazifelerle ve şer'i zikirlerle ya da sâlikin maksadına zararlı bir şey arız olmuşsa onu düzeltmek suretiyle tedavi eder. Bu tür arıza ve problemlerle sâlik ancak bazı şer'i kaideleri ihlal ettiği zaman çok nâdir olarak karşılaşır. Mürid, sülûkünü başlangıcında bu kuralların üzerine bina eder. (Bu kuralların ihlali problemin sebebidir.) Bu sebeple şöyle demişlerdir: onlar ancak usûlü kaybetmeleri sebebiyle vuslattan mahrum kalırlar.
Buna benzer şeyler şer'i bir esasa/asla dayandığı için bid'at değildir: Çünkü Sahih'te Ebû Hureyreden rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber'in (s.a) ashabından bazı kimseler Rasulullah'a gelerek şöyle dediler:
Ey Allah'ın Rasulü, biz nefsimizde öyle şeyler buluyoruz ki onları konuşmamız veya onların konuşulması bize ağır geliyor. Biz nefsimizden geçen şeylerin bizim olmasını ve onları konuşmayı istemiyoruz.
Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
Gerçekten sizde böyle bir durum oluyor mu? Dediler ki:
Evet. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Bu imanda samimiyettir."[109]

İbn Abu as (r.a) dedi ki: Rasulullah'a (s.a) bir adam geldi ve dedi ki:
Ey Allah'ın Rasulü, bizden birisinin içinden öyle şeyler geçiyor ki, ateşe atılmak onu konuşmaktan kendisine daha sevimlidir. Adam bununla bir şeyi/vesveseyi ima ediyordu.
Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle dedi:
Allahu ekber, Allahu ekber. Şeytanın hilesini ves veseye çeviren Allah'a hamd olsun.'[110]
Başka bir hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kimin içinden böyle şeyler geçerse, ben Allah'a iman ettim, desin."
Yine İbn Abbas'tan benzeri bir konuda şöyle rivayet edilir. Sen içinden böyle bir şey/vesvese geçtiği zaman şöyle de:
O, her şeyden öncedir; kendisinden sonraya hiçbir şeyin kalmayacağı sondur; varlığı aşikardır; gerçek mahiyeti insan için gizlidir. O her şeyi bilir.
Buna benzer başka rivayetler de vardır. Bu sahihtir ve çok hoştur.
İkincisi: Kerametler ve olağanüstü haller hakkında, olağanüstü olsun veya olmasın kerametlerle ilgili şeyler hakkında, bunlardan nefsanî ve şeytanî bir vesveseye dönüşen durumlar hakkında ya da benzeri şeylerin hükümleri hakkında düşünmek, inceleme ve araştırma yapmaktır. Bu inceleme ve araştırmaları yapmak bid'at, değildir. Nitekim mucizeler ve şartları konusunda, peygamber ve sahte peygamber arasındaki fark konusundaki inceleme ve araştırmalar da bid'at değildir. Bunlar ilm-i usûl'ün bir konusudur ve hükmü de onun hükmü gibidir.
Üçüncüsü: Ruhların gayb âleminden elde ettikleri (iddia edilen) tasavvurlar/bilgiler, nefsî soyutlanma (kişinin beşeri özelliklerden sıyrılması) ile ilgili hükümler, ruhlar alemiyle ilgili ilimler, meleklerin, şeytanların, insanî ve hayvanî nefislerin zâtları ve benzeri şeyler hakkında düşünmek, konuşmak ve inceleme yapmaktır. Bu konularda araştırma ve inceleme yapılırsa şüphesiz bu kötü bir bid'attir. Bu konuları, hakkında araştırma yapılacak bir ilim öğrenerek ve uygulayarak tahsiliyle meşgul olunacak bir sanat haline getirmek maksadıyle konuşmak da kötü bir bid'attir. Çünkü buna benzer şeyler selefi sâlih zamanında bilinmemektedir. Gerçekte bunlar felsefi bir nazariyedir. Bu ilimle meşgul olanlar ve ondan yararlanmak için rivayet yapanlar ancak sünnet dışındaki felsefecilerdir. Bunların sapık fırkaların içinde oldukları kabul edilir. Bunlara mensup olmak bir yana bunlar hakkında konuşmak bile mubah değildir.
Evet sâlike bazı şeyler arız olabilir ve terbiye edicisi kişi ile bunları konuşabilir. Hatta bu şeyler onu yolundan çıkarır ve kendisiyle cemaatinin arasını açar. Çünkü bunda, bu tür şeyleri araştırmak ve iltifat, etmek suretiyle doğru yolun dışına çıkmanın ötesinde sâlikin maksadını Allah'a riskli (vesveseli) bir ibadete doğru sevketmek de vardır. Çünkü tarikat, samimi bir yönelişle ve tevhidin başka şeylere iltifattan soyutlanması suretiyle eksiksiz bir ihlasın üzerine bina edilir. Bu bölümde sözü edilen konular üzerinde konuşmak ise buna tamamen aykırıdır.
Dördüncüsü: İçerisine dahil olmak yönünden fenanın hakikati, onun vasıflarıyle vasıflanmak, ne kadar basit olursa olsun nefsin arzularını matlûbun/gayenin dışına çıkaracak her türlü şeyden alakayı kesmek gibi şeyler üzerinde düşünmek ve konuşmaktır. Çünkü nefsin arzuları çok sinsi ve amansızdır, bütün makamlarda sâlikin peşini takib eder ve onu bırakmaz. Onu kökünden atmakla ve kesin olarak boşamakla onun arzularına mâni olunabilir. Sözü edilen fena da işte budur.
Bu, nefislerin hevalarıyle ilgili fıkhın nevilerinden bir nevidir. Fıkıh cinsinin altına girmesi sebebiyle bid'atlerden sayılmaz. Çünkü ne kadar hassas da olsa fıkhın büyük bir bölümü bununla ilgilidir. Hassaslığı ve büyüklüğü izafidir. Hakikatte hepsi birdir.
Burada başka bölümler de vardır. Fakat bunların hepsi ya şer'î fıkıhla ilgilidir ve şer'an güzeldir, ya da bid'atçilikle ilgilidir ve şer'an kötüdür.
Tartışmak ve meseleleri müzakere etmek için tartışmalar düzenlemek konusuna gelince bu konudaki söz daha önce geçti.
Mekruh olan bid'atlerin örneklerine gelince, mescitleri ve mushafları süslemek, Kur'an'ı Arapça lafızlarının anlamlarını değiştirecek şekilde musiki ile okumak bu tür bid'atlerden sayılmıştır. Kişi bununla başka bir şeyi karıştırmaksızın sadece o fiilin kendisini kastetmişse onun bid'atliği kabul edilemez. Şayet o fiili teşriin asliyle birlikte kastetmişse o zaman- "Bir fiil ancak bu kasıtla birlikte işlenirse bid'at, olur." sözü geçerli olur (yani şeriat emrediyor diye veya şer'in bir gereğidir diye bunları yaparsa bid'at olur). Şayet bu tür şeyleri şer'î maksat gütmeksizin yaparsa bid'at olmayan bir yasağı işlemiş olur.
Mubah olan bid'atlerin örneklerine gelince sabah ve ikindi namazlarının akabinde musafaha yapmak bu tür bid'atlerden sayılmıştır. Bunların bid'at olması doğrudur, ancak mubah değil yasaktır. Çünkü musafahanın bu vakitlere tahsisine delâlet eden şer'î bir delil yoktur. Bilakis bu mekruhtur. Çünkü bu davranışın süreklilik kazanmasıyle birlikte söz konusu namazlara dâhil edilmesinden korkulur. Nitekim İmam Malik Şevval ayında tutulan altı gün orucunun Ramazana eklenmesinden korkmuştur. Çünkü bu orucun Ramazan'dan sayılma imkanı vardır. Nitekim öyle de olmuştur. (Yani insanların bunu kesintisiz tutmaları bu orucun Ramazanın bir parçası olduğu zannını uyandırmıştır.)
Karafî şöyle demiştir: Şeyh Zekiyüddin Abdulazim el-Muhaddis[111] dedi ki:
İmam Mâlik'in korktuğu şey Acemlerde meydana geldi. Onlar sahurcuları korucuları ve Ramazan'ın diğer sembollerini Şevvalin altı gününün sonuna kadar âdetleri üzere bırakıyorlardı ve bayramın sembollerini de o altı günün sonunda ilan ediyorlardı, (yani davulcular ve zurnacılar Ramazandan sonra altı gün daha insanları sahura kaldırıyorlardı.) Şeyh Zekiyüddin sözünün devamında dedi ki:
Aynı şekilde Mısır halkı arasında sabah namazlarının cuma günleri üç rekat kılınması yaygınlaştı. Çünkü onlar Cuma günleri imamın sabah namazlarında devamlı secde sûresini okuduğunu ve namaz esnasında secde ettiğini gördüler. Bu sebeple onlar bunun farz olan diğer bir rekat olduğunu zannettiler. Şeyh Zekiyüddin Abdulazim dedi ki:
Dinde bu tür yanlışlığa sebebiyet veren şeylerin önünü kesmek (sedd-i zerâyi) vaciptir. İmam Mâlik sedd-i zerâyi konusunda büyük hassasiyet göstermiştir.
İzzüddin ibn Abdisselam zevk alanının genişletilmesini de mubah olan bid'atlerden saydı. Bu konu yukarıda geçmişti.
Bu konuda zikredilen şeylerin tamamından özet olarak su gerçek açığa çıkmıştır ki bid'atler bu şekilde bölümlere ayrılmazlar. Bilakis onlar ileride de inşaallah anlatılacağı üzere ister mekruh cinsinden olsun, isterse haram cinsinden olsun hepsi de yasaklanmış şeyler kabilindendir.[112]

Fasıl

Bazı mübalağacı fanatikler saplantı haline getirdikleri şu görüşü ileri sürerler: Tasavvufçular sünnete tâbi olan, selef-i salihin yolundan giden, sözleri ve fiillerinde sünnete tam bir bağlılığı ve ona aykırı şeylerden kaçmayı süreklilik haline getiren kişiler olarak şöhret bulmuşlardır. Bu sebeple 'onlar tarikatlerini helâl lokma, sünnete bağlılık ve ihlâs üzerine bina etmişlerdir. Bu doğrudur. Ancak onlar Kitab ve sünnette olmayan ve benzerini selefi sâlihin yapmadığı pek çok şeyi güzel görüyorlar ve onların gereğine göre amel ediyorlar, bunda da ısrar ediyorlar. Onları kendileri için gidilecek bir yol ve muhalefet edilemez bir sünnet olarak iyice yerleştiriyorlar. Hatta zaman zaman bazı hallerde onları vacip hale bile getiriyorlar. Şayet bunda bir ruhsat olmasaydı üzerine bina ettikleri sahih olmazdı.
Bundan dolayı onlar pek çok hükümde keşf ve muayeneye ve olağan dışı yöntemlere dayanıyorlar ve bununla bir şeyin haramlığına ve helalliğine hükmediyorlar ve buna göre bir şeyi yapıyorlar veya vazgeçiyorlar. Nitekim el-Muhasibi'den rivayet edildiğine göre o şüpheli bir yiyeceği eline aldığı zaman parmağındaki damarı hızlı hızlı atmaya başlarsa hemen onu yemekten vazgeçerdi.[113] Şibli[114] der ki:
Ben bir zamanlar helaldan başka bir şey yemiyeceğim diye kendi kendime söz vermiştim. Çölleri dolaşıyordum. Bir incir ağacı gördüm ve yemek için ona elimi uzattım. Ağaç bana şöyle nida etti:
Verdiğin sözde dur ve benden yeme. Çünkü ben bir Yahudiye aitim. İbrahim el'Havvas dedi ki:
Mekke yolunda geceleyin yapmış olduğum yolculuklardan birinde bir harabeye girdim. Orada aniden karşıma yırtıcı bir hayvan çıkınca korktum. Bunun üzerine gâibten gelen bir ses bana dedi ki:
Yerinde sağlam dur. Çünkü senin etrafında seni koruyan yetmiş tane melek var.[115]
Buna benzer şeyler şeriatin kurallarına arz edildiği zaman üzerine herhangi bir hükmün bina edilemiyeceği gayet açıktır. Günkü mukabele veya meçhulden gelen ses ya da bazı damarların hareketi, kişinin iç dünyasında mümkün şeyler olmaları sebebiyle bir şeyin helalliğine veya haramlığına delalet etmez. Aksi takdirde şayet bir hâkim veya başkasına bu haller arız olsaydı oradakiler arasından haksızlık yapan kimsenin elinden hakkı alıp hak sahibine hakkını vermesi için bu iç tecrübeyi devreye sokması kendisine vacip veya mendup olur. Gaipten gelen bir ses şayet filan maktulün katili falan kişi demiş olsa veya filanın malını falan kişi almıştır veya zina etmiştir, hırsızlık yapmıştır dese onun sözüyle amel etmek hâkimin üzerine vacip olur mu? Hatta bir ağaç veya taş böyle bir şeyi konuşsa onunla hükmolunur mu? Hâkim, böyle bir şeyin üzerine hüküm bina eder mi? Bunlar, şeriatte benzeri görülmemiş şeylerdendir. Bu sebeple âlimler dedi ki:
Peygamberlerden birisi peygamberlik iddiasında bulunsa ve dese ki:
Ben şu ağaca seslenirsem o benimle konuşur. Sonra ağacı çağırsa da ağaç gelse, onunla konuşsa ve: "Sen yalancısın" dese bu onun doğruluğunun delili olur, yalancılığına delil olmaz. Çünkü o bir şeyle meydan okumuşdu ve iddiasına uygun olarak da o şey gerçekleşti. Ağacın sözünün tasdik veya tekzip mahiyetinde olması iddiasının gereğinin dışında bir durumdur. Onun bir hükmü yoktur. Bu meselede biz şöyle deriz:
Bir yiyeceğin haram olması için damarın rahatsızlanmasının gerekliliğini kabul etsek, buna dair şeriatte bilinen muteber bir delil bulunmadığı müddetçe damarın hareketlenmesi yemeğin engellenmesi hükmüne delâlet etmez.
İbrahim el-Havvas'ın meselesi de böyledir. Tehlikeli yerlerden sakınılması meşrudur. Buna aykırı davranışların meşru olana muhalefet olduğu gayet açıktır. Tarikat ehlinde bunlar mûtat olan şeylerdir.
Ağacın Şibli'ye konuşması da harikuladelikler cümlesindendir. Bunun üzerine hüküm bina etmek bilinen bir şey değildir.
Bu, onların takib ettikleri yolu bütün ruhsatlardan sakınma esası üzerine kurmuş olmalarından dolayıdır. Hatta tarikatı onlar için hazırlayan şeyhleri Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî,

Risalesinin müridlere tavsiyeler bölümünde şöyle der:
"Mürid Akıncıların fetvaları arasında farklılıklar görürse en ihtiyatlı olanı alır ve daima ihtilafın dışında kalmayı gaye edinir. Çünkü şeriattaki ruhsatlar zayıflar, ihtiyaç sahipleri ve meşguliyeti olanlar içindir. Bu cemaatin -yani sufilerin- Allah Teala'nın hakkını edâ etmekten başka bir meşguliyetleri yoktur. Bunun içindir ki şöyle denilmiştir. Fakirin derecesi hakikat makamından şer'i ruhsat makamına düştüğü zaman Allah ile kendisi arasındaki akdi bozmuş olur."[116]
Bu söz, onların meşru ruhsatlardan faydalanmak gibi bir âdetlerinin olmadığını gösterir. Halbuki meşru ruhsatlardan hem Rasulullah (s.a) hem de sahabe ve tabiinden meydana gelen sâlih selef yararlanırdı. Ruhsatlardaki mevcut zararlara rağmen Hz. Peygamberin (s.a) azimetlere sarılmak hakkında söylediği şu söz bu konudaki gerçeğin ne olduğunu göstermektedir:
"Allah Tealâ azimetlerinin yerine getirilmesinden hoşlandığı gibi ruhsatlarının yerine getirilmesinden de hoşlanır."[117]
Bu hadiste söylenmesi gereken şey söylenmiştir. Hadisin zahirinden ruhsatları tamamen terketmenin bid'at olduğu anlaşılmaktadır. Onlar nefsin rahata ve kolaycılığa kaçmasını engellemek ve üzerine mücahedeyi bina ettikleri davranış şeklini tercih etmek için bu bid'ati güzei görmektedirler.
Bundan dolayıdır ki Kuşeyrî'ye göre tarikate girmek isteyen kimsenin yapması gereken şeylerden birisi de mal ile ilişkiyi terk etmesidir. Çünkü mal onu haktan uzaklaştırır, kendisine meylettirir. Kendisinde dünya sevgisi olduğu halde bu işe (yani tarikate) giren kimseyi bu sevgi hakka yakınlıktan alır ve onun dışına doğru sürükler.[118] Şeriatın zahiriyle' birlikte düşünüldüğünde Kuşeyri'nin bu sözünü anlamakta çok büyük güçlük vardır. Çünkü biz bu sözün doğru söz olup olmadığını anlamak için ilk duruma arz ederiz. Bu da Rasulullah'ın (s.a) ashabıyle birlikte içinde bulundukları durumdur. O zaman Hz. Peygamber (s.a) hiç kimseye malını terk etmesini, hiçbir sanatkâra sanatını terk etmesini ve hiçbir ticaret erbabına da ticaretini terketmesini emretmemiştir. Halbuki onlar gerçekten Allah'ın velisi idiler ve samimiyetle hak yola girmenin peşindeydiler. Onlardan sonra gelen nesiller bin yıl boyunca o yolda gitseler onların mertebesine ulaşamazlar ve onların eriştikleri hidayet seviyesine erişemezler.
Sonra mal ve mülk sahibi olmak tarikatta maksada ulaşmayı nasıl engelliyorsa, maldan mülkten elin tamamen boş kalması da hedefe ulaşmanın önünde bir engeldir. Bunlardan birincisi, diğerinden daha itibarlı değildir. Sen de görüyorsun, selef-i Sâlih zamanında bulunmayan bu neviden bir şey tarikata girişte nasıl olur da bir esas olarak kabul edilebilir. Senin de gördüğün gibi bu bir bid'attir. Bunun ortaya çıkış sebebi de tasavvufçuların bunu güzel görmelerinden başka bir şey değildir. Çünkü hepsi aynı şeyi söylemektedirler.
Tasavvufçuların Kitap ve sünnete dayanmayan ve selefi sâlihte örneği görülmeyen görüşlerinden birisi de şudur: Şeyhlerin müridlerinin ufak tefek hatalarını dahi affetmeleri doğru değildir. Çünkü bu, Allah'ın hukukunu zayi etmek demektir.[119] Bu şekilde af kapısını tamamen kapamak şer'i hükme aykırıdır. Görmüyor musun bir hadisinde Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır:
"Şer'i cezalar hariç, saygınlığı olan kişilerin ufak tefek yanılgılarına bakmayın."[120]
Şayet şeyhlerin müritlerinin ufak tefek hatalarını affetmeleri doğru olmasaydı bu delile ve affin fazileti konusunda gelen diğer delillere aykırı olurdu. Yine Allah Teala yumuşaklığı sever, ondan hoşlanır ve sertlikte göstermediği yardımını yumuşaklıkta gösterir. Ufak tefek hataları affetmek ve görmezlikten gelmek şer'î nezaket cümlesindendir. Çünkü hiçbir kul hata ve kusurdan beri değildir. Allah'ın koruduklarından başka hiç kimse de günahtan korunmuş değildir (Yani peygamberlerden başka hiç kimse masum değildir,)
Tasavvufçuların yaptıkları şeylerden birisi de müridi az yemeğe zorlamalarıdır. Fakat bunu tedrici olarak, azar azar yaparlar, bir defada yapmazlar. Ayrıca sülûka devam ettikleri müddetçe müridi devamlı aç kalmaya ve oruç tutmaya ve bekârlığa teşvik ederler. Bunların hepsi şer'an anlaşılması ve kabul edilmesi zor şeylerden sayılır. Hatta bu, ashabından bazılarının uygulamaya karar verip de Hz. Peygamberin (s.a):
"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir." diye reddettiği ruhbanlığın bir benzeridir.
Beslenmenin tedricen terki hakkında onların söyledikleri şeyler üzerinde düşünüldüğünde bunun İslamın ilk asrında bilinmediği görülür. Halbuki o asır en faziletli asırdır.
Tasavvufçuların âdet haline getirdikleri şeylerden birisi de semâ halindeyken müridi üstünü başını yırtıp atmaya zorlamalarıdır. (Onlara göre) Mürit terk ettiği bir şeye artık bir daha kesinlikle dönmemelidir. Ancak şeyhin geri dönülmesine işaret ettiği şey bunun dışındadır. Onu da ödünç olduğuna kalbiyle niyet ederek almalıdır. Daha sonra şeyhin kalbini rahatsız etmeden onu da terk eder.[121]Bu konuda onların uydurdukları daha pek çok şey vardır. Bunlar İslamın ilk dönemlerinde benzeri bilinmeyen şeylerdir. Ve onların icra ettikleri semâ meclislerinin bir sonucudur.
Tasavvuf yolunda görülen semânın ne bir şer'î delili vardır, ne de tasavvufun ilk temsilcilerine bir nisbeti vardır. Doğru yolun örneği olarak gösterilen seleften hiç kimse de bunu yapmamıştır. Sen bunun sadece tasavvuf yolunda ve diğer felsefi yollarda benimsendiğini görürsün.
İtiraz: Bu konuyu araştırırsan böyle meselelerin pek çok ve yaygın bir şekilde olduğunu görürsün. Öyle anlaşılıyor ki bunlar daha önce mevcut olmadığı halde sonradan güzel görülüp benimsenen şeylerdir. Senin de gördüğün gibi mutasavvıflar şeriate sıkı sıkı bağlı kimselerdir. Şayet bu gibi şeyler meşru olmasaydı mutasavvıflar bunlardan en çok uzak duran kişiler olurlardı. Bu da gösteriyor ki bid'atlerin içerisinde kötü olmayanlar da vardır. Hatta onlardan bazıları övülen ve yapılması talep edilen şeylerdir.
Cevap: Buna cevap olarak biz her şeyden önce şunu deriz: Bu konuda kendilerine itibar edilen mutasavvıfların yaptıkları her şeyin şeriatte bir delili ya vardır, ya da yoktur. Şayet şeriatte bir aslı/delili, dayanağı varsa bunu yapmaya en çok layık olan kişiler onlardır. Nitekim sahabe ve tabiinden teşekkül eden salih selef de buna lâyıktırlar. Şayet şeriatte bunun bir delili yoksa onunla amel edilmez. Çünkü sünnet bütün ümmet için geçerli bir delildir. Ümmetten herhangi bir ferdin davranışı sünnetin aleyhine delil olamaz. Çünkü sünnet hatadan masumdur, sünnetin sahibi de masumdur/hatadan korunmuştur. Ümmetin diğer fertlerinin yanılmazlıkları sabit değildir/ispatlanamaz. Ancak özellikle onların icmaları bunun dışındadır. Onlar bir meselede icma ettikleri zaman daha önce de işaret edildiği gibi bu şer'î bir delili ihtiva eder.
Mutasavvıfların da ümmetin diğer fertleri gibi yanılmazlıkları sabit değildir. Onlar da hata edebilirler, unutabilirler, büyük ve küçük günah işleyebilirler. Onların yaptıkları şeyler doğru da olabilir, yanlış da olabilir.
Bu sebeple âlimler şöyle demişlerdir: Hz. Peygamber'in (s.a.) söylediği sözlerin dışındaki her söz alınabilir de, terk edilebilir de, Kuşeyrî bunu en güzel şekilde ifade etmiş ve şöyle demiştir:
Bir veli günahlarında ısrar etmediği için masum olur mu? diye sorulursa şöyle denilir: Peygamberlerde olduğu gibi onların da masum oldukları vaciptir, denilecek olursa bu doğru değildir. Ancak -ufak tefek kusurları olsa da- günahlarda ısrar etmediği için veli günah islemekten korunmuştur denilirse bu manada vasıflandırılmaları, caizdir. Kuşeyrî der ki:
Cüneyd'e denildi ki:
Arif olan kişi hata eder mi?
Cüneyd bir müddet sustu, sonra başını kaldırdı ve şöyle dedi:
"Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek yazılmış bir kaderdir."[122]
İşte bu insaflı bir sözdür. Nasıl ki başkaları günah işleyebilirlerse, mutasavvıflar da günah ve bid'at işleyebilirler. Bizim, hata yapması imkansız olan kimselere uymamız gerekir. Hata yapmaları mümkün olan kimselerin peşinden giderken şüphe uyandıracak bir durum ortaya çıktığı zaman da onu araştırıp incelememiz gerekir. Hatta müctehit imamlardan gelen bilgileri bile Kitap ve Sünnete arzeder, bu ikisinin kabul ettiğini biz de kabul eder, kabul etmediğini de terk ederiz. Şeriate tâbi olmaya dair karşımıza bir delil çıktığı zaman bizim ona uymaktan başka yapacağımız bir şey yoktur. Mutasavvıfların sözlerini ve fiillerini Kur'an ve sünnete arzetmeksizin kabul etmemiz gerektiğine dair hiçbir delilimiz yoktur. Onların şeyhleri de bize bunu tavsiye ettiler. İlim, anlayış ve hallerden zevk alan ve aşk sahibi bir kişi bir şey getirdiği zaman bunu Kitab ve sünnete arz etsin; onlar bunu kabul ederse doğrudur, kabul etmezse doğru değildir. Onların amel, mücahede ve bağlılık yönünden çizdikleri ve gösterdikleri yol budur.
İkinci olarak biz deriz ki: Onların çizdikleri resme ve başkalarından onları farklı hale getiren davranışlarına hüsnü zan nazariyle ve en uygun izah yolunu arayıp bulmak niyetiyle baksak ve bir izah şekli bulamazsak -onlar rehber edinilecek cinsten kimseler bile olsalar- böyle bir durumda bizim onları taklitten ve yaptıklarını yapmaktan uzak durmamız gerekir. Bunu onları reddetmek ve itiraz etmek için değil, belki onların yaptığı şeyin şer'î kurallara hangi yönden uygun olduğunu başka bir şeyi anladığımız gibi anlayamadığımızdan dolayı böyle yaparız. Anlamakta ve yorumlamakta güçlük çektiğimiz hadisleri reddetmeksizin onlarla ameli askıya aldığımızı görmüyor musun? Daha sonra o hadislerle amel etmek için delillere uygun bir izah şekli ortaya çıkarsa onu kabul ederiz, yoksa o hadisle amel etmemiz istenmez. Burada tereddütlü durmakta bir zarar yoktur. Çünkü bu bekleyiş, saygısızca ret tavrı takınan kimsenin bekleyişi değil, doğrunun arayışı içinde olan kimsenin bekleyişidir. Burada hadisi reddetmeksizin onunla ameli terk etmek daha evladır, daha uygundur.
Üçüncü olarak deriz ki: Bu ve benzeri meseleler şeriatin zahiriyle sanki çelişkiliymiş gibi görünürler. Bu sebeple meselâ tasavvufçuların sözleri ve amelleri şer'i delillere dayanacak şekilde yorumlanır. Ancak şu farkla ki fıkıhçıların anlayışına ve müctehitlerin araştırmalarına göre nakli delillerin içinde mutasavvıfların dayandıkları delillerden daha açık, diğer âlimlerce bilinen şeylere daha uygun ve Şâriin lafızları içinde onların dayandıklarını zannettiğimiz delillerden daha münasip başka deliller onlara aykın düşmektedir.
Deliller birbiriyle çeliştiği zaman, bunlardan mensuh olanı da yoksa o zaman tercih yapmak gerekir. Böyle bir durumda tercih yapmanın gerekliliğinde usûlcüler icnıa etmişlerdir veya icma gibi bir çoğunluk hasıl olmuştur. Başkalarının mezhebinde olduğu gibi tasavvufçuların mezhebinde de ihtiyatla amel etmek vaciptir. Mutasavvıfların bakış açısına uygun olan akıma göre de onların şer'î delillere aykırı olarak gösterdikleri şeylerle amel etmemek gerekir. Biz böyle yapmakla da onlarm izinden gitmiş oluyoruz ve delillerden yüz çeviren, onlara göre de taklidi caiz olmayan şeylerde, onları körü körüne taklit edenlerin aksine yine onların ışığıyle yolumuzu bulmuş oluruz. Deliller, fikhi araştırmalar ve tasavvufçuların ortaya koydukları fotoğraflar da körü körüne taklit edenleri ve şer'i delillere karşı gelenleri reddetmekte ve kötülemektedir; araştıranları, ihtiyatlı davrananları, şüpheli şeylerden sakınanları, dinini ve iffetini koruyanları da övmektedir.
Bütün bunlardan sonra geride sadece mutasavvıfların sualde sözü edilen söz ve alışkanlıkları üzerinde tek tek söylencek sözler ve bunların delillere göre nasıl izah edilip yorumlandığı meselesi kaldı ki bunları da burada anlatmamıza gerek yoktur. Çünkü bunların her biri el-Muvafakat isimli kitabımızda genişçe anlatılmıştır. Allah ömür verir ve lütfuyla yardımcı olursa bu konuyu ve onların yoluna sonradan sokuşturulan şeylerin açıklamasını Mezhebu Ehli't- Tasavvuf isimli kitabda da genişçe anlatacağız. Doğruya ulaştıracak olan Allah'tır.

Allah'a hamdolsun ki tasavvufçuların bid'ati olduğuna hükmedilen şeylerden hiçbirisinin bir delilinin olmadığı açıkça ortaya çıkmıştır.[123]

---

[1] Bu başlığın altına bid'atçilere benzeyenlerin bir bölümü de girer.
[2] Necm:38,39
[3] Kasas: 50
[4] Sâd:26
[5] Kehf 28
[6] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/169-173.
[7] Avn ibn Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ud: Örnek bir insandır, âbiddir. Künyesi Ebû Abdillah e1-Hüzeli el-Kûfi'dir. Medine'nin fakihi Ubeydullah'ın kardeşidir. Babasından, kardeşinden. îbn el-Müseyyeb'ten İbn Abbas'tan, İbn Amr'dan ve pek çok kişiden rivayette bulunmuştur. Ondan da İshak Aclan, Ebu Hanife ve pek çok kişi rivayet etmiştir. Sikadır. Medinelilerin en edibi ve en fakihidir. Önce mürcie'den idi. sonra terk etti. 110'larda vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nubela. 5/103: Tehzib. 8/171; Şezerat. 1/140; Tabakat ibn Sa'd, 6/313; el-Cerh ve't-Ta'dil. 6/384. Hılye, 4/240.)
[8] Yezid ibn Suheyb el-Fakir: Künyesi Ebû Osman el-Kûfi'dir. Sikadır. Az sayıda rivayeti vardır, ibn Ömer'den. Câbir ibn Abdillah'tan ve Ebû Said el-Hudri'den rivayette bulundu, el-Hakem, Abdülkerim el-Cezeri gibi kişiler de ondan rivayet ettiler. Ömer ibn Abdilaziz ilmi görüştü. Sırt kemiğinden hasta olduğu için el-Fakir lakabıyle anıldı. Ebu Hanife'nin hocalarındandır. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 5/227: Tehzib et-Tehzib. 11/338: Takrib et-Tehzib. 2/326: Tabakat ibn Sa'd. 6/315; el-Cerhu ve't.-Tadil, 9/272)
[9] Câbir ibn Abdillah: Sahabidir. Büyük bir imamdır ve müctehittir. Künyesi Ebû Abdirrahman el-Ensâri el-Hazreç es-Sülemi el-Medeni'dir. Fakihtir. Rıdvan biatına katılanlardandır. Hz. Peygamberden (s,a) Hz. Ebu Bekir'den. Hz. Ömer'den, Hz. Ali'den ve diğer büyük sahabilerden büyük bir ilim rivayet etmiştir. Ondan da İbn el-Müseyyeb, Atâ, el'Hasen el-Kasri. Ebû Cafer el-Bâlur, İbn el-Münkedir, Ebu'z Zübeyr. Müeahid, Raca Tavus ve daha başkaları rivayette bulunmuşlardır. Kendi zamanının Medine müftüsüdür. 74 yılında 94 yaşında iken vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 3/189; Tehzibü't-Tehzib, 2/42. el-Cerhu ve't-Ta'dil. 2/492; Meşâhiru Ulemâi'l-Emsar. 25; el-İsabe, 1/213; Şezerat, 1/84)
[10] Cehennemlikler diye terceme ettiğimiz bu kelime metinde cehennemiyyûn" diye geçer. Ehli Sünnetin terminolojisinde bunlar tevhide inanan müslümanlardır. Bunlar büyük ve küçük günahlardan temizlenmeleri için Allah'ın belirlediği bir süre cehennemde kalırlar, sonra oradan çıkartılırlar ve "hayat nehri" denilen bir nehre atılırlar; tohumun bittiği gibi orada biterler, sonra cennete dâhil edilirler. İşte bunlar bu lakapla anılmışlardır. Bu konuda Müslim deki bu hadisin ibaresine bak ve Buhari, Kitabu'r-Rikak, Babu Sıfatı'1-Cenneti ve'n-Nâr. ve 6558. 6559. 6560 ve 6566 no'lu hadislere müracaat et. Bu, önemli itikadi konulardan birisidir.
[11] Ali imran: 192
[12] Secde: 20
[13] Müslim. K. İman Babu Huruci Usâti'l-Mü'minin Mine'n-Nâr. Buhari de aynı şekilde rivayet etmiştir.
[14] Yahya ibn Main: Büyük bir alim, hadiscilerin şeyhi. Künyesi, Ebû Zekeriyya Yahya ibn Main ibn Avn ibn Ziyad ibn Bestam. 158 yılında doğdu. îbn el-Mübarek'ten, İsmail İbn Ayyaş'tan, Abdurrezzak'tan, Yahya el-Kattan'dan. îbn Mehdi'den ve İrak'ta. Hicaz'da. Cezire'de, Şam ve Mısır'da pek çok kişiden hadis dinlemiştir. Ondan da Ahmed ibn Hanbel. Muhammed ibn Sa'd. Hennad, Buharı, Müslim, Ehû Dâvud ve daha pek çok kişi rivayette bulunmuştur. 233 yılında 75 yaşında vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam, 11/70; Tabakat ibn Sa'd, 7/354: el-Cerhu ve't-Ta'dil. 1/314. 318. 9/192. Tehzib, 11/280. 288; Şezerat. 2/79)
[15] Ebû Zür'a er-Râzi: İsmi Ubeydullah ibn Abdilkerim İbn Yezid ibn Ferruh'tur. Rey şehrinin muhaddisidir. Hicri 200 küsurda doğmuştur. Abdullah ibn Salih, el-Hasen ibn Atıyye el-Ka'ntibi, Ahmed ibn Hanbel ve çağdaşlarından hadis dinlemiştir. Kendisinden de el-Fellaş
Harmele ibn Yahya, el-Hutami, Yunus ibn Abdilala, er-Rabi el-Muradı, İbn Ebi Dâvud ve daha pek çok kişi rivayette bulunmuştur. 260 yılında 64 yaşlarında vefat etti. (Siyeru'1-A'lam, 1/328: el-Cerhu ve't-Tadil. 1/328. 5/3241 el-Bidaye ve'n-Nihaye. 11/37: Tehzili et-Tehzib. 7/30: Şeaerat. 2/148
[16] Ebû Hatim er-Râzi: İsmi Muhammed ibn İdris İbn el'Münzir ibn Dâvud ibn Mihran'dır. İmam ve hafızdır, eleştirmendir. Muhaddislerin şeyhidir. Bir ilim deryasıdır. Çeşitli ülkeleri dolaşmıştır. Metin ve isnadda, cerh ve tahlilde, sahih ve illetlilerde uzmandır. 195 yılında doğmuştur. Buhari'nin çağdaşlarından ve emsallerindendir. Fakat ondan sonra 20 seneden fazla yaşamıştır. Ubeydullah ibn Musa, el-Esmerden Kubeysa'dan ve sayılması zor yaklaşık üçyüz kişiden hadis dinlemiştir. Ondan da oğlu imam ve hafız Abdurrahman, Yunus ibn Abdila'la, Rain ibn Süleyman, Ebu Zur'a. arkadaşı ve yakını er-Râzi. Ebu Zur'a ed-Dımeşki ve daha pek çok kişi rivayette bulunmuştur. 277 yılında 83 yaşında vefat etmiştir (Siyeru'lA'lam. 13/247: el-Cerhu ve't-Ta'dil. 1/349: el-Bidaye ve'n-Nihaye. 11/59; Tehzili, 9/31: Şezerat. 2/171)
[17] Ubeydullah ibn el-Hasen ibn Husayn el-Anberi el-Kâdı. Hâlid el-Hizâ'dan. Dâvud ibn Ebi Hind'den ve daha başka kişilerden rivayette bulunmuştur. Ondan eda İbn Mehdi, Muaz ibn Muaz el-Anberi. Muhammed ibn Abdillah el-Ensâri ve daha başkaları rivayet etmişlerdir. Müslim'in ondan tek bir rivayeti vardır. Sikadır, fakihtir, fakat müellifin de dediği gibi büyük bir suçlamayla itham edilmiştir. Doğrusu sonradan bu görüşlerinden dönmüş ve tövbe etmiştir. 168 yılında vefat etmiştir. (Tehzib et-Tehzib. 7/7. et Takrin, 1/630)
[18] el-Kâdı Ebû Bekir: İsmi Muhammed ibn Abdillah ibn Muhammed ibn Abdillah ibn el-Arabi el-Endelüsi el-İşbili el-Mâliki. Pek çok eserin sahibidir. 468' de doğmuştur. Amcası el-Hasen ibn Ömer'den ve Endülüs'te pek çok kişiden rivayette bulunmuştur. Babasıyle birlikle yolculuğa çıkmış, Bağdat'ta, Dımeşk'te. Beytü'l-Makdis'te, Haremi Şerifte ve Mısır'da hadis dinlemişlerdir. Ondan da Abdulhâlik el-Yusufi, İbn Halef el-İşbili ve el-Hasen ibn Ali el-Kurtubi gibi çok sayıda kişi rivayette bulunmuştur. 543 yılında Fas'ta vefat etmiştir. (Siyeru'l-Alam. 20/1971 el-Bidaye, 12/227; Şezerat, 4/141: Şeceratü'n-Nûr. 1/136)
[19] İbn Ebi Hayseme: Künyesi ve ismi: Ebu Bekir Ahmed ibn Ebi Hayseme Züheyr ibn Harb el-Bağdadi. Çok yararlı bir eser olan et-Tarihu'l-Kebirin müellifidir. Babasından, Ebu Nuaym'dan, Affan'dan ve bunların çağdaşlarından hadis dinlemiştir. Ondan da oğlu Muhammed, Ebu 1-Kasım el-Beğavi, İsmail es-Saffar ve daha başkaları rivayet etmiştir. Sikadır, güvenilir. 279'da vefat etmiştir. (Siyeru Alamin-Nübelâ, 11/492; Şezeratu'z-Zeheb, 2/174)
[20] Bu söz Tehzibu't-Tehzib müellifi tarafından nakledilmiştir. 7/8
[21] Zuhruf 58
[22] Reşid Rıza şöyle diyor: Fakat masum imamdan nakledenden nakleden kimse de kendisine nakl edilen kimse gibidir. Nakledenlerin sayısı ne kadar olursa olsun ancak anlayışı ve nakliyle güvenilir olmalarına itibar edilecektir. Çünkü aradaki râvilerin hiçbirisi masum değildir. Onların rivayette adaletli olmaları yeterlidir. O halde Peygamber'in dışında başka bir masuma ihtiyaç yoktur. Şeriat bunu en güzel şekilde beyan etmiştir.
[23] Hüd: 119
[24] Müellif bununla, inançlarını gizleyen ve küfür sözleri söyleyen Bâtınileri kastediyor. Şüphesiz onların küfrüne diğer ilim adamları da hükmetmişlerdir.
[25] İbn el-Arabi'nin biyografisine daha önce işaret etmiştik. el-Avasım kitabının ismi "el-Avasım mine'l-Kavasım'dır. Üstat Muhibbüddin el-Hatib bu kitabla ilgilenmiş ve Mısır'da defalarca bastırmıştır. Ben bu kitaba baktım fakat bu ibareyi göremedim.
[26] İlim mutlaka masum bir imamdan alınır görüşü, batınîlerin meşhur bir görüşüdür.
[27] Bu kelimenin ne anlama geldiğini tesbit edemediğim için olduğu gibi aldım. Cümlelerin akışından deniz kıyısında bir yer -belki de iskele- olduğu anlaşılıyor, (çeviren)
[28] İmam Ebu Bekir el-İsmaili: Büyük bir âlim, fıkıhçı ve hadiscidir. Künyesi ve ismi: Ebu Bekir Ahmed ibn İbrahim ibn İsmail İbn el'Abbas el-Cürcâni el-İsmaili eş-Şâfii, es-Sahih'in sahibidir. Şâfiilerin hocasıdır. 277 yılında doğmuştur. el-Hasen el-Kattan'dan, Cafer ibn Muhammed el-Firyâbi'den. Muhammed ibn Abdillah Mutayyin'den ve onların Horasan, Hicaz ve İraktaki çağdaşlarından rivayette bulunmuştur. Ondan da el-Hâkim, Ebû Bekir el-Burkâni, Hamza. es-Sehmi ve daha pek çok kişi rivayette bulunmuştur. 371 yılında ve 94 yaşında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübela. 16/292; Tebyinu Kezibi'l-Müfteri. 192; el-Bidaye ve'n-Nihaye. 11/298, er-Risaletül-Mustatrafe, 26: Şezerat. 3/72, 75.)
[29] Bu söz Ebû Bekir ei-İsmaili'ye aittir. Sonra İbn el-Arabi, İsmaililerden birisiyle yaptığı münazaranın mukaddimesini anlattı, sonra bu münazaranın ayrıntısını nakletti.
[30] Burada manası anlaşılamayan bir cümle var.
[31] Ebu'l-Feth Nasr: Büyük âlim, örnek insan, Kadisci ve fıkıhçı. İsmi Nasr ibn İbrahim en-Nablûsi el-Makdisi es-Şâfii. Ebu'l-Hasen ibn es-Simsar'dan, Muhammed ibn Avf'tan ibn Selman el-Mâzini'den ve çağdaşlarından badis "dinlemiştir. Ondan da el-Hatib, eî-Mekki er' Rumeyli, Muhammed ibn Tahir ve pek çok kişi rivayette bulunmuştur. 490 yılında 80 küsur yaşında vefat etmiştir. (Siyeru Alâmi'n-Nübelâ. 19/136, Tebyinu Kizbi'l- Müfteri. 286, Şezeratü'z-Zeheb, 3/395.)
[32] Ebu'1-Feth er-Râzi: Doğrusu Süleyman değil, Selim ibn Eyyûb er-Razi eş-Şâfiidir. 306 yılında doğdu. Muhammed ibn Abdilmelik el-Cu'fi, Muhammed ibn Cafer et-Temimi, Ebû Hamid el-İsferayini ve diğer pek çok kişiden rivayette bulunmuştur. Ondan da el'Hatib Ebû Bekir. Nasr el-Makdisi, Ebû Muhammed el-Kettani ve diğer kişiler rivayet etmişlerdir. Şam'da yerleşmiş ve ilmi yaymıştır. 447 yılında vefat etmiştir. (Siyeru'l-Alam, 17/645; Tebyinü Kezibi'l-Müfteri, 262; Şezerat, 3/276.
[33] İbnü'l-Arabi'nin bu anlattıklarım el-Avasım'da bulamadım.
[34] Aşırı Bâtını fırkalardan birisidir. İleride anlatılacaktır.
[35] Maide:104
[36] Şuara: 72-74
[37] el-Mes'ûdi: Murucu'z-Zeheb ve diğer tarih kitablarının müellifidir. Künyesi ve ismi: Ebu'l-Hasen Ali ibn el-Hüseyin ibn Ali"dir. İbn Mesud'un soyundandır. Bağdatlılar içinde zikredilir. Mısır'a yerleşmiştir. Tarihçidir. Nüktedandır. Çok çeşitli, garip ve tuhaf şeyleri toplamıştır. Mu teziledendir. 345'de vefat etmiştir. (Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 15/569; Şezeratü'z-Zeheb, 2/371)
[38] Ahmed İbn Tolun: Mısır'ın Türk yöneticisidir. Künyesi Ebu'l-Abbas'tir. Samarra'da doğdu. 254 yılında Mısır diyarına vali oldu. Kahraman ve cesur bir insandı. İyi bir müslümandı. İlim adamlarına ve İslami şiarlara saygı gösterirdi. 270 yılında Mısır'da vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 13/94; Tarihu't-Taberi, 9/363; el-Bidaye ve'n Nihaye, 11/45; Şezeratu z-Zeheb, 2/157).
[39] Hıristiyanlar Baba, Oğul ve Ruhu'l-Kuds'ten oluşan üçlüye ekânim-i selâse derler. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için büyük âlim Rahmetullah el-Hindi'nin "Izharu'1-Hak" isimli eserine bakınız.
[40] Berâet-i asliyye, kişinin Şâriin, yani hüküm koyucunun hükmü olmadan mükellef tutulmaması prensibine verilen isimdir. Beraet-i zimmet asıldır; yani birey için suçsuzluk ve borçsuzluk esastır. Ceza hukukuna göre aksine bir delil olmadıkça kişilerin suçsuzlukları esastır. (Çeviren)

[41] İsra: 15
[42] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/174-189.
[43] En'am:159
[44] Ali İmran: 105
[45] Reşit Rıza der ki: Buna göre babalarını ve şeyhlerini taklit ederek bid'at mezheplerine uyan avam tabakası heva ehlinden ve bid'at ehlinden değildirler. Müellifin ortaya koyduğu bu anlayışa göre bütün zamanlarda ancak sayılı birkaç kişi bid'atçi ve hevâ ehlinden diye isimlendirilebilir! Müellifin bu yaklaşımı mukallidi taklidinde mazur göstermekten başka bir sonuç vermez. Fakat hakikat ehline karşı bid'at liderlerinin ve davetçilerinin görüşlerini tercih ettikleri için bu mazeretin alanı daralacaktır. Konuyla ilgili açıklama aşağıda gelecektir.
[46] Zuhruf 22.
[47] Zuhruf 24
[48] Bakara: 170
[49] Lokman: 21
[50] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/190-193.
[51] Et-Turtûşi: Büyük bir âlim. örnek insan, zahit. Mâlikilerin hocası. Künyesi ve ismi: Ebû Bekir Muhammed ibn el-Velid el-fihri el-Endelüsi et-Turtûşi. İskenderiye ve Turtuşa'nın âlimi. Sarakostada Ebu'l-Velid el-Bâci ile birlikte bulundu ona bağlandı. Ebû Ali et-Tüsteri. er-Rafâni (Bağdat Kadısı). Ebû Abdillah el'Humeydi gibi şahıslardan ilim aldı. Alim, zahit, mütteki, mütedeyyin ve mütevazı bir kişidir. İki yüzden fazla fıkıhçı yetiştirmiştir. 520 yılında İskenderiye'de vefat etmiştir.(Siyeru Alami'n-Nübelâ- 19/490; Şeceratü n-Nûri'z Zekiyye, 124: Şezerat 4/62)
[52] Ebû Muhammed el-Makdisi: Büyük fıkıhçı ve hadisci. Salih insan. Hanbeli mezhebinden. el-Ahkamül-Kübra ve's-Suğra isimli eserin sahibi. 541 yılında doğdu. İskenderiye, Şam, Kudüs, Mısır, Bağdat, Harran, Musul, İsfahan ve başka yerlerde pek çok kişiden ilim aldı. Pek çok eser yazdı. Diğer beldelerden çok sayıda âlim kendisinden rivayette bulundu. 800 yılında vefat etti. (Siyeru A'lamin-Nübela. 21/443; el-Bidaye ve'n-Nihaye. 13/38, Şezerat, 4/345)
[53] Bakınız: İbn el-Cevzi'nin "Tebyinül-Aceb fi fadli Recep" isimli risalesi ve el-Gımari'nin Husnü'l-Beyan fileyletin-Nisfi min Şa'ban" isimli risalesi. Bu risalede o gece ibadet etmenin caız olduğu söylenirken bu konudaki hadislerin zayıf ve uydurma olduğu da söylenmiştir. Bu bir çelişkidir.
[54] İbn Rüşd- Büyük âlim. mâlikilerin hocası. Kurtuba'da bir cemaatin kadısıdır. İsmi: Ebu'l-Velid Mubammed îbn Ahmed ibn Rüşd el-Kurtubi'dir. Ebü Cafer Ahmed ibn Rızıktan fıkıh ve hadis öğrendi. Ayrıca îbn Sirac ve başkalarından hadis aldı. 520 yılında 70 yaşında vefat etti. (Siyeru'l-A'lâm 19/501; Şeceratü'n-Nûri'z-Zekiyye, 1/129; Şezerat. 4/62)
[55] İşaret ettiği hadis: *"Helal bellidir, haram bellidir, İkisi arasında da şüpheli şeyler vardır..."* diye başlayan hadistir. Bu hadisin izahı ve dipnotu daha önce geçti.
*Yani küçük günah, bir defa da işleme yine günahtır. Ancak mekruh böyle değildir, o devamlılık vasfını kazandığı zaman günah olur. (Çeviren)
[56] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/194-199.
[57] En'am:153
[58] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/200.
[59] Onlardan bir kısmının rivayetinin kabulü şu anlama gelir: Bunlar hatalı bir içtihat sonucu bid'ate düştükleri için mazurdurlar ve rivayette âdil kabul edilirler.
[60] İmam Şafii'den rivayet, edilen bu sözü ulemadan pek çok kişi nakletti. Mesela ibn Ebi'l-lzz el-Hanefi. Şerhu't.-Tahaviyye isimli kitabında: İbn Ebi Hatim, Âdâbüş-Şâfii ve menakıbuhu isimli kitabında nakletti.
İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/201-202.
[61] el-Lahmi: İsmi Bedr ibn el-Haysem ibn Haleftir. Kadı, fıkıhçı ve dürüst, bir zattır- Uzun bir ömür sürmüştür. Künyesi Ebu'l-Kâsım el-Lahmi'dir. 117 yaşma kadar yaşamıştır. Sikadır. 317 yılında vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ. 14/530; el-Bidaye ve'n-Nihaye. 11/163)
[62] Nisa: 1
[63] Haşr- 18
[64] Hadisin tamamını Müslim. el-Münzir ibn Cerir'den, o da babasından rivayet etmiştir. Müslim'de bu hadis Kitabüz-Zekat. Bâbu'l-Hassi ale's-Sadaka ve envâiha c-VII, s.102 cilt'-3 de geçmektedir. Bu hadis aynı şekilde Nesaî. K. Zekat. B. Et.-Tahrîd ale's-Sadaka. CV s.75 ve Müsned 4/359'da geçmektedir.
[65] Bu hadis îbn el-Mübarek'in ez-Zühd ve'r-Rekaik isimli eserinin 513. sahifesinde 1462 nolu hadis olarak geçmektedir. Kitabı tahkik eden el-A'zami der ki: Bu hadisi Ahmed, ei-Bezzar, Taberâni ve Ebu Ubeyde ibn Huzeyfe tarhiç etmişlerdir, Bunu el-Heysemi 1/167'de söylemiştir. Aynı konuda Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den, Müslim ve Tirmizi Cerir ibn Abdillah'tan tahriç etmişlerdir. Ben derim ki: Bu hadisi Ahmed, 5/287, 2/520, 521'de ve îbn Mace, Mukaddime no:204'de de mevcuttur.
[66] Yani tersinden okuyarak sapık olmayan bir bid'atin da bulunabileceğini ifade ediyor. Mefhum, lafzın sözde zikri geçmeyen ve ifade edilmeyen bir şeye delalet etmesidir. Müellif burada böyle bir delâletin olup olmadığını tartışıyor. (Çeviren)
[67] Ali İmran: 130
[68] Mefhumun varlığı kabul edilecek olsa kat kat arttırılmış olmayan, meselâ daha az miktarlarda bir faizin helal olması gerekir. Halbuki delil faizin her çeşidini haram saymıştır. Konumuz olan hadiste de sapıklığı bid'ati sınırlandırıcı bir kayıt olarak kabul ederek olursak bunun mefhumuna göre sapıklık olmayan bid'atın caiz olması gerekir. Halbuki "Her bid'at bir sapıklıktır." Deliline ve daha başka delillere göre, caiz olan bir bid'at olamaz. Ayrıca sapıklık burada sınırlandırıcı bir kayıt değil, bid'atten ayrılmayan bir vasıftır. O halde burada mefhum da yoktur. (Çeviren)
[69] Mâide: 67
[70] Buhari, Kitabü'l-İlim, Babu "Rubbe mübellağin ev'â min sâmiin, no:67; K. Sayd, B. La yu'zadu Şeceru'l-Haram, 1831; K. el-Meğâzi, 4295; B. Hacceti'l-Veda, 4406; K. Tevhid, Bâbu Kavlillahi Teala: Vücuhun yevme izin nâdırah". no:7447; K. Fiten, B. Kavli'n-Nebiyyi "La terciû badi küffara", 7078; K. Hac, B. El'Hutbetu eyyame Mina, no:1741. Müslim, Kitabu'l-Kasame. Babu Ta'lizu Tahrimi'd-dimâi ve'1-A'raz ve'1-Emval, 1.Hadis, cz:11, s.167, c:IV. Tirmizi, K. Hac, Bâbu Mâ câe fi Hürmeti Mekke, no:806: Nesâi, K. Menâsik, 5/111. İbn Mâce, Mukaddime. Babu Meta Yübelleğu ilmen, no:233. Müsned, 4/31, 32; 5/4,5; m6/385; 456. Ebu Davud; Kitabu's-Salât, Babu men ruhhısa fihima no:1278, Bu hadiste de *"Sizden burada hazır bulunan, bulunmayana tebliğ etsin."* İbaresi var, fakat bu, başka bir konuda söylenmiştir.
[71] Buharı, Kitabu'l-İlim, Babu Kitabeti'l-İlim, no: 112; K. Lukata, B. Keyfe Tu'rafu Lukatatu ehl-i Mekke. no:2434: K. Diyat. B. Men Kutile lehu Katilun. no:6880 Ebû Davud, K. ilim. B. Kitabeti'l-Hadis. 3649. Tirmizi, K. İlim, 2669. Müslim, K. İlim, B. Cevâzi Kitabeti'l-Hadis, C2:1. s.244, C.I,
[72] Buhari, K. İlim, B. Kitabeti'1-İlim, no:113. Bu hadisi İbn Asakir, Tarihinde zikretmiştir: 19/117/1 Bunda pek çok faydalar mevcuttur. Oraya bakınız.
* Ebu Şah, Yemenli bir sahabidir. Rasullah'ın Mekke'nin fethi günü yaptığı hitabedeki sözlerinin kendisi için yazılmasını ister. Rasullah'da bu sözlerin onun için yazılmasını emreder. (Çeviren)
[73] Yukarıda Ömer ibn Abdit'azizizin yeni suçlara yeni cezalar ihdas edileceğini söylediği ve öldürülenin şehadetinin kabul edileceği rivayet edilmişti. Müellif sığır kesme kıssası derken herhalde Bakara suresi 73. ayete atıfta bulunuyor. (Çeviren)
[74] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/203-214.
[75] el-Karafi: Şihabüddin Ebu'l-Abbas Ahmed ibn İdris ibn Abdirrahman es-Sanhaci el-Mısri el-Karafi el-Mâliki. Fıkıhçı, usulcü, kelama, çok yönlü araştırmacı ve ediptir. 626'da Mısırda doğdu. Orada yetişti, öğrenim gördü ve' âlimler sultan Izzüddin ibn Abdisselam'ın, İmam el-Kerki'nin, Ibnu el-Hâcib'in ve daha başka âlimlerin öğrencisi oldu. Pek çok ülkeden kendisine öğrenci geldi. 684 yılında vefat edinceye kadar tedris, tasnif ve telifle meşgul oldu. Mısırdaki Karafe mezarlığına defnedildi ve oraya da niabet edildi. (Bak: Ebû Gudde, Kitabu'l-İhkam fi Temyizil-Petâva ani'l-Ahkam, Halep, 1387)
[76] İbn Ebi Zeyd: Büyük âlim, örnek insan, fakih ve alim. Mağribli. Künyesi ve ismi Ebû Muhammed Abdillah ibn Ebi Zeyd el-Kayravâni el-Mâliki, Kendisine küçük Mâlik denilir, İlim ve amelde kendini gösterdi. Din ve dünyanın reisliğini eline geçirdi. Muhammed ibn Mesrur el-Haccam'dan, Assal'dan. İbn el-A'rabi'den rivayette bulundu. Pekçok kişi kendisinden ilim dinledi. Pek çok eser verdi- (Siyeru'l-A'lam. 10/17; Şeceretü'n-Nûri'z-Zekiyye, 1/96; Şezerâtü'z-Zeheb, 3/131)
[77] Hadisi bu lafızlarla Müslim, K. Siyam, B. Keraheti ifradi yevmi'l-Cumuati bi savmin s.18'de rivayet etmiştir. Müsned ise 6/444'de rivayet etmiştir.
[78] Bu hadisi Ebû Davud da Sünen'de rivayet etmiştir. Kitabu's-Salat, h.no:1007; Ahmed, Müsned, yine Ömer'den naklen, 5/368.
[79] Şeyh İzzuddin ibn Abdisselâm'ı ve Kavaidu'l-Ahkam isimli kitabını kastediyor
[80] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/214-217.
[81] Ebû Dâvûd, K. Salât. B. Fi kıyamı şehr-i Ramazan, no: 1375; Tirmizi, K. Savm, B. Mâ câe fi Kıyamı Şehri Ramazan, no:806; Nesâî, K. Sehv, B. Men salla mea'l-İmam hatta yensarife, no:l365 ve B. Kıyamü'l-leyl, 1606; Ibn Mâce, K. ikameti's-Salât, B- Kıyami Şehri Ramazan. 13271 Dârimi, K. Siyam, B. Fi Fadli Kıyami Şehri Ramazan, 1777
[82] Buhârî, K.Salâti't-Teravih. B. Fadlı men Kâme Ramazâne, 2012; Müslim, K. Salat, B. Fi Kıyamı Ramazan, no:761; Nesâî. K. Kıyamilleyl, no:1605; Müsned, 6/177. 232.
[83] Yani tek bir lafzın birden fazla manasının olmasına itibar edilmez. Bu sebeple anlamıyle bid'atin yukarıda beş hükümle irtibatlandırılması ve güzel ve çirkin diye taksim edilmesi mümkündür. Fakat şer'i anlamıyle bid'atin kesinlikle güzel olanı bulunmaz. Sadece kötü bid'at, olur.
[84] Buhari. K. Teheecüd, B. Tahridu'n-Nebiy (S.A) ala kıyamilleyli. no:1l28.
[85] Visal orucu: Orucu bozan şeyleri gece de terk ederek iftar etmeden bütün gün oruç utmak. (el-Fethu'l-Bâri, 4/238) Şer'an malumdur ki Visal orucu yasaktır. Bu Rasulullah'ın bir özelliğidir.
[86] Buhari. K. Savm. 1961-1967. 1922: K. Hudud. 6851; K. İ'tisam, 7299. Müslim, K. Savm. B. Nehyu anil-Visal. 211-214. Tirmizi. K. Savm, B. Kerahiyyetü'l-Visal. 778. Muvatta, Ki Siyam, B. Nehy anil-Visal Darimi K. Siyam, B. Nehyi anil-Visal, 1703, 1704. Ahmed, Müsned 3/8, 6/126.
[87] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/218-223.
[88] Tevbe, Sûresinin 3. Ayeti olan bu ayetin meali şöyledir: *"Allah ve Peygamberi puta tapanlardan beridir/uzaktır."* Rasûl kelimesi bedevinin okuduğu gibi yanlışlıkla Rasûlihi okunmuş olsa mana bozulur ve şöyle olur' Allah, puta tapanlardan ve peygamberinden beridir/uzaktır." (Çeviren)
[89] Soru işaretinden de anlaşılacağı üzere metindeki bir boşluktan dolayı çeviri de ancak böyle çıktı. (Çeviren)
[90] Fatır: 28
[91] Enbiya: 22
[92] Rûm: 40

[93] Fâtır: 40
[94] Enam: 76
[95] Buhari. K. Tıb. h. no:5717, 5770 Ebû Davud, K. Tıb, 3911. Müslim, K. Selâm, 2220.
[96] Enam: 52
[97] Kehf 28
[98] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/224-228.
[99] Ebû Dücane el-Ensâri- İsmi Semmak ibn Harşe ibn Levzan es-Sâidi. Hz. Peygamber'in ashabından, Pek çok defa Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar oldu. Yemame günü şehit oldu. (Siyeru Alami'n-Nübela. 1/243; Tabakat ibn Sa'd. 3/2/101; el-Mearif, 271; Üsdü'l-Ğabe, 2/451.) Sehl İbn Huneyf: Büyük bir sahabidir. Künyesi Ebu Sabit el-Ensari el-Avfı. Bedirde ve pek çok önemli olayda bulundu. 38 yılında Kufe'de vefat etti. Namazını Hz. Ali kıldırdı. (Siyeru A'lamin-Nübelâ. 2/325; Tabakat ibn Sa'd. 6/15; 3/471; Üsdü'l-Ğâbe. 2/470; Tehzib, 4/251; el-Isabe. 4/273; Şezerat. 1/48
[100] Bu hadisin tamamı şu kaynaklarda geçer: Buhari, K. Rikak, 11/241. B. Keyfe Kâne Iyşu'n Nebiyyi ve Ashabihi. 11/241 Ahmed. Müsned, 5/515 Tirmizi. K. Sıfatü'l-Kıyame, no:2477. İbn Asakir. Târih. 19/111.
[101] Bakara- 273
[102] Haşr: 8
[103] Bu hadisin tamamı aşağıdaki kaynaklarda geçmektedir Buhari, K. Büyü *"Namaz biter bitmez yeryüzüne dağılın"* âyeti hakkında gelen rivayetler babı. 4/247 Müslim. K. Fedâilü's-Sahabe, B. Fedâili Ebi Hureyre. İlin Sad. Tabakat. 4/330. İbn Asakir. 19/114 Zahebı, Siyer. dd2/595.
[104] En'am: 52
[105] Kehf 28
* Metinde (?) işaretiyle burada bir atlamaya işaret edilmektedir. Ancak biz ibarenin akışına dayanarak bu manayı uygun gördük (Çeviren)
[106] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/229-232.
[107] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/233.
[108] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/233-234.
[109] Müslim K İman. B. Beyanu'l-Vesveseli fil-İman, 132. Ebu Dâvud, K. Edeb, B. Fi Raddil-Vesvese, 5111. İbn Hıbban, K. Vahy, B. Teklif, 145, 148, 149, 150.
[110] Ebu Davud, K. Edeb. B. Fi Raddi'l-Vesvese. 5112. Münziri bu rivayeti Nesâî'ye de nisbet etti. İbn Hıbban. K. Vahy. B. Teklif, 146. 147.
[111] Büyük alim, hadisci, araştırmacı,şeyhu'l-İslam Zekiyyüddin Ebu Muhammed Abdulazim ibn Abdilkaviy İbn Abdillah İbn Selame el-Münziri, eş-Şami.Aslen mısırlı,Şafii.581 yılında Gazze'de doğdu.el-Ertahi,Ömer İbn Teberzed,Yunus el-Haşimi ve daha pek çok kişiden hadis dinledi.Onlarla,Mekke,Medine,Mısır,Şam ve Cezire'de karşılaştı.656 yılında vefat etti.el-Mu'cem, el-Muvafakat, Sahihi Müslim ve Sünen-i Ebi Davud gibi eserler üzerine çalışmaları vardır.(Siyaru A'lami'n-Nübela,23/319)
[112] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/235-239.
[113] Doğrusu bu fiil sahibine aittir. (Onu bağlar) Bu kimseye bir haramı helal, helali de haram yapmaz. Bu tür şeylerin hükümlere sokuşturulmasına gelince bu zorunlu olarak kötü bir şeydir.
[114] Ebû Bekir eş-Şibli el-Bağdâdi. O bir tasavvuf şeyhidir. Cüneyd ve daha başkalarıyle arkadaşlık etmiş bu arkadaşlık onu derinden etkilemiş ve Şiblî o zaman Şiblî olmuştur. Fıkıhçıdır. Mâliki mezhebine âşinâdır. Bir cemaatten hadis yazmıştır. Şiirleri hikmetti sözleri, ilginç halleri vardır. 334 yılında Bağdat'ta 80 yaşlarında vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam,15/367. Hılyetül'Evliya,10/366, er-Risaletü'1-Kuşeyriyye. 25. 26. Şezerat. 2/338)
[115] Bu ve benzeri şeylerin şer'i hükümlerde hiçbir etkisi yoktur. Eğer bunları kabul edecek olsak şer'i hükümleri iptal etmiş oluruz ve Allah korusun onları bırakıp, keşf, gizliden gelen sesler ve menkıbelerle amel ederiz.
[116] er-Risaletü'1-Kuşeyriyye, s.315 ve devamı
[117] Bu hadis muhtelif lafızlarla rivayet edilmiştir. Bunların en sahih olanı müellifin burada -zikrettiği İbn Hıbban rivayetidir. İbn Hıbban bu rivayeti c.I, s.274'de 355 numarada K. Birr ve'l-İhsan, B. Mâcâe fi't-Tâât ve Sevâbiha'da nakletmiştir. Ayrıca Ahmed'in Müsned'i 3/108'de ve Beyhakinin Sünen-i Kübra's 3/139!da K. Salat, B: Kerahiyeti Terki't-Taksir'de geçmektedir
[118] Risaletü'l-Kuşeyriyye, s.315 ve devamı.
[119] Bu ve benzeri sözler için bk: el-Kuşeyriyye, s.316 ve devamı
[120] Ebu Davûd. K. Hudud, B. Fi'1-Haddi Yüşfeu fihi. no:4375. Ancak hadis tenkitçileri bu rivayeti senedindeki Abdülmelik ibn Zeyd sebebiyle zayıf kabul ettiler. Fakat Avnu'l-Ma'bûd müellifi bu hadisi İbn Hıbban ve Nesâî'nin o şahsı güvenilir kabul etmeleri sebebiyle hasen derecesine yükseltmiştir. (Avnu'l-Ma'bûd. 12/39) İbn Hıbban. K.İlim, B. Zecr Ketebeti'l Mer'is's-Sunen. C:I, s.154, h.no:94 Beyhaki. K. Sirkati. C.VIII, s.267, Müsned, Hz. Aişeden. C.VI. s.181
[121] Kuşeyriyye, s.317
[122] el-Kıuşeyriyye, s.276. Ahzab' 38
[123] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/240-246.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3 — EZAN VE ONDAKİ SÜNNET KİTABİ
1 — Ezana Başlama (Sebebinin Açıklanması) Babı
Ezanın Hükmü
2— Ezandaki Terci Babı
3 — Ezandaki Sünnet Babı
4 — Müezzinin Ezan Okuduğu Zaman Söylenecek Sözler Babı
Îcâbetin Hükmü
5 — Ezanın Fazileti Ve Müezzinlerin Sevabı Babı
6 — İkâmet Cümlelerini Birer Defa Okumak Babı
7 — Sen Mescidde İken Müezzin Ezan Okuduğu Zaman Dışarı Çıkma Babı
Ezandan Sonra Mescidden Çıkmanın Hükmü

3 — EZAN VE ONDAKİ SÜNNET KİTABİ

1 — Ezana Başlama (Sebebinin Açıklanması) Babı

Ezan Lügatta bir şeyi i'lâm etmektir. Şer-i Şerifte özel lafızlarla namaz vaktinin girdiğini i'lâm etmektir.
Ezanın beş vakit namaz için meşruluğu icmâ' ile sabittir. Meşruluğunun sebebi ise bu bâbtaki hadîslerde anlatılmıştır.
Medine'de meşru kılınan ezanın başlangıcı Buhâri ve Müslim in Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhü-mâ)'dan rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
«Müslümanlar Medine'de yerleştikleri zaman toplanırlar da namaz vakitlerini tesbit ederlerdi. Namaz için hiç bir kimse İ'lâm etmezdi. Müslümanlar, bir gün bu hususta konuştular. Bâzıları: Hıristiyanların çanı gibi bir çan ittihaz edin! Bâzıları da: Yahudilerin borazanı gibi bir borazan ittihaz edin, dediler. Ömer (Radıyallâhü anh): Namaza çağıran bir adam göndermez misiniz? dedi. Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Bilâl! Kalk da namaza çağır» buyurdu.»
Hadîsin zahirine göre Ömer (Radıyallâhü anh)'in namaza davet için adam gönderme teklifi, sahâbilerin kendi aralarında yaptıkları konuşma esnasında olmuştur. O günden itibaren Bilâl irtadıyallâhü anh) -Cemaatla namaz kılmaya geliniz!» diyerek müs-lümanlan namaza davet etmeye başladı. Nihayet 706 ve 707 nolu hadislerde anlatılan Abdullah bin Zeyd ve Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anhümâVnın rüyaları sonucunda bugünkü ezan şekli meşru kılınmıştır.
Ezanın hicretten önce Me kke'de meşru kılındığına dâir Tabarânî, Dârekutni, îbn-i Mürdeveyh ve Bezzâr tarafından rivayet olunan hadîsler sahîh görülmemiştir. [1]

Ezanın Hükmü

Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre ezan, hazerde ve seferde cemaatle veya münferiden kılman namaz için sünnettir.
Mâ1ikî mezhebine göre, toplu halde namaz kılmak mu'tad olan mescid ve şâir yerlerde toplanan cemaattan başka kimselerin gelmesinin talebi için ezan okumak sünnet-i kifâyedir. Şehirlerde ise farz-ı kifâyedir.
Hanbe1î âlimlerine göre hazerde erkeklerin cemaatla eda ettikleri beş vakit namaz için farz-ı kifâyedir.

706) Abdullah bin Zeyd[2] (bin Abd-i Rabbih) (Radıyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza davet için borazanı arzulamış ve çan ittihazını emretmiş ve çan yapılmıştı. Sonra (mezkûr) Abdullah bin Zeyd rüya görmüş ve rüyasını şöyle anlatmıştır : Ben rüyamda üzerinde iki yeşil elbise bulunan bir adam gördüm. Bir çan taşıyordu. Ona:
— Ey Allah'ın kulu! Şu çanı satar (mı) sın? dedim. Adam:
— Bununla ne yapacaksın? diye sordu. Ben:
— Onunla namaza çağırırım, dedim. O:
— Seni şu çandan daha hayırlı bir şeye delâlet etmiyeyim mi? dedi. Ben t
— Delâlet edeceğin şey nedir? diye sordum. Adam:
— Şunu söylersin, dedi i
Ravi demiştir ki: Abdullah bin Zeyd, bu rüyadan sonra sabahleyin çıkarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına varmış ve gördüğü rüyayı ona anlatmak üzere:
'Yâ Resûlallah! Ben rüyamda üzerinde iki yeşil elbise bulunan bir adam gördüm. Bir çan taşıyordu.' demiş ve gördüğü rüyayı anlatmıştır. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere =
«Sizin arkadaşınız bir rüya görmüştür.» buyurduktan sonra (rüya gören Abdullah'a) :
«Bilâl ile beraber mescide çık da gördüğün ezan kelimelerini ona öğret. Bilâl da çağırsın. Çünkü Onun sesi, seninkinden daha gürdür.» buyurdu. Abdullah demiştir ki: Ben Bilâl1 le mescide çıkarak Ona ezan kelimelerini öğretmeye başladım. O da o kelimelerle çağırıyordu. Bunun üzerine Ömer bin El Hattab ezan sesini işitince çıka-geldi ve ı
— Yâ Resûlallah! Vallahi Abdullah'ın rüyada gördüğünün mislini ben de rüyamda görmüştüm* dedi..
Râvi Ebû Ubeyd demiştir ki ((Rüya sahibi) Abdullah bin Zeyd El-Ensârî (Radıyallâhü anh) nin bu rüya hakkında aşağıdaki şiirleri söylediğini Ebû Bekir El-Hakemi bana haber vermiştir.
Ezan için, celâl ve ikram sahibi Allah'a çokça hamd ederim.
Çünkü bana ezanı Allah'tan bir müjdeci getirdi. Benim yanımda o ne güzel müjdecidir.
Ezan kelimelerini üç gece üstüste bana getirdi. Her gelişinde öğrendiğimi daha da pekiştirdi.» [3]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed,Dârimj ,Bey-hakî, tbn-i Hibbân ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişler, Tirmizî de rivayet ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Bâzı rivayetlerde ezan kelimeleri tafsilâtlı olarak geçmemiştir.
Ebû Dâvûd ve Tirmizi' nin rivayetinde Abdu1-lan bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in şiirleri nakledilmemiştir. Ebû Davud'un rivayetinde râvi Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) şunu da demiştir:
«Rü'yamda bana ezanı tarif eden zât ezanı tamamladıktan sonra benden biraz geri çekildi ve sonra: Namaza ikâmet etmek istediğin zaman dersin demiştir.»
Hadisin baş kısmında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in borazanı arzuladığı ve çan yapılmasını emrettiği bildirilmiştir. Bundan sonra gelen tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde ve başka hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yâhudilerin borazanı ve hıristiyanların çanı gibi bir şeyle namaza davet yapılması bâzı sahâbilerce teklif edilmiş ise de yahudilere ve hıristiyanlara benzememek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in borazan ve çandan kerâhat ettiği bildirilmiştir. Bu hadîs ile sözü edilen hadîsler arasında bir çelişki

yoktur. Şöyle ki, borazan ve çan teklifi yapıldığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem î bunu istememiştir. Büâhere, halkı» aaraaza çağrmlm«Si için sürdürülen istişareler neticesinde duyulan zaruret karşısında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in borazan kullanılmasına bir ara temayül gösterdiği ve yine mecburiyet hâsıl olunca çan yapılmasını emrettiği muhtemeldir. Buradaki rivayet, zaruret dolayısıyla belirlenen temayülü yansıtmış olsa gerek.
Bu fıkrada geçen; cümlesi iki şekilde mânalandırılabilir.
1 — Tercemede görüldüğü gibi «...ve çan yapılmıştı.»
2 — «...ve çan yapımına başlıyan kişi hakkında kınama yapılmıştı.»
S i n dî, ikinci şekle göre mânâ vermiştir. Başkaca mânâ verene rastlamadım. Bence bu tür mânâ uygun değildir. ÇünKu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çan yapımını emrettiğine go re bu emri yerine getirmek üzere çan yapımına başlayan zâtın müs-lümanlarca kınanması düşünülemez. Zira bile bile onu kınamak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrini tasvip etmemek demektir ki hiç bir sahâbîden beklenemez. Ancak şöyle olabilir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrini duymamış olan kimseler kınamada bulunmuş olabilirler.
Lügat kitablarına göre, mezkûr cümle birinci şekilde mânâlan-dırılabilir. Çan yapılmış olsa bile ne çanla, ne de borazanla bir defa olsun namaza çağrı yapılmamıştır. Çünkü hemen o sırada Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in rüya olayı vuku bulmuştur.
Hadîste geçen ezan kelimelerinin mânâsına gelince;
Allâhü Ekber, Allâhü Ekber: 'Allah kibriya ve azametinin mahiyetinin tanınmasından çok daha yücedir.' Veyahut: 'Allah azametine lâyık olmayan her hangi bir şeyin ona isnad edilmesinden çok yücedir. 'Yahut da: 'Allah her şeyden yücedir.'
Ezan tekbirle başlar. Çünkü tekbir kısa olmakla beraber Allah'ın zâtının ve lâyık olduğu bütün kemâl sıfatlarının varlığını ifâde eder. Ezan, her yüce makamda anılması müstahab olan bir zikirdir. Ezan genellikle yüksek yerde okunur. Her yüksek yerde Allah'ın büyüklüğünü anmak müstahab olduğu için ezan tekbirle başlar. Mirkât sahibi Tekbirin dört defa tekrarlanması, bu hükmün Dünya'nın her dört cephesinde câri olduğuna işaret için olabilir, demiştir.
Eşhedü en lâ ilahe illallah Eşhedü enne Muhammeden Resûlul-lah : 'Ben, dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki, Allah'tan başka tapınmaya lâyık hiç bir ma'bud yoktur. Muhammed, Allah'ın resulüdür.
Hayye Ale's-Selâ: Namaza yönelin.
Hayye Ale'l-Felâh: Felah ve dileğe kavuşmaya yöneliniz.
Kadı Iyâz, ezanın taşıdığı anlam hakkında şöyle der: Ezan, iman sistemini içine alan veciz bir sözdür. Önce Allah'ın varlığı, kemâl sıfatlarını taşıdığı ve buna ters düşen bütün eksikliklerden pak ve nezih olduğu ifade edildiği. Bu ifade, tekbir cümlesinde mevcuttur. Sonra Allah'ın birliği ve her türlü benzer ve ortaktan temiz dlduğu Şehâdet kelimesiyle ilân ediliyor. Dini vazifelerin hepsinden önce gelen îman ve tevhid esası belirtildikten sonra şahadetin ikinci cümlesiyle Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nübüvvet ve Risâletinin hak ve gerçek olduğu açıkça belirtiliyor. Tevhidden sonra İslâm dininin ikinci muazzam temeli olan Peygambere iman ilânı ile aklen inanılması gereken iman sistemi kemale ermiş olur. Bundan sonra îman sisteminin ışığı altında yapılması gerekli olan ibâdete davet ediliyor. Namaz daveti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e îmandan sonraya bırakılıyor. Çünkü namazın farz oluşu, akıl ile bilinemez. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vasıtasıyla bilinebilir. Bundan sonra Felaha davet ediliyor. Felah, dileğe kavuşmak ve cennet nimetlerinde ilelebed yaşamaktır. Felah çağrısı, ölümden sonra dirilmeyi, âhiret mükâfatını veya cezasını hatırlatır. İslâm akâid sisteminin sonuncusu âhiretle ilgili şeylere îman etmektir.
Hadîste tekbir dört defa tekrarlanmıştır. Buna fıkıhçılar «Terbf = Dörtleme» demişlerdir.
Ebû Hanîfe, Şafîî, Ahmed ve âlimlerin cumhuru bu hadîsi ve bundan sonra gelecek olan 708 nolu Ebû Mahzûre hadîsini delîl göstererek Terbî'a hükmetmişlerdir. Diğer taraftan müs-lümanların bilhassa hac mevsiminde toplandıkları Mekke halkının terbi' uygulamasına dayanarak ne sahâbîlerden ne de başkalarından hiç kimse Mekke halkının kullandığı terbî'e itiraz etmemiştir, derler.
Mâlik, Ebû Yûsuf ve Zeyd bijı Alî ise tekbirin iki defa tekrarlanması görüşünü benimsemişlerdir.
En-Neyl yazarı: Gerçek şudur ki terbi' rivayetleri daha kuvvetlidir. Çünkü bu rivayetlerde diğer rivayetlerde bulunmayan bir fazlalık vardır. Bu fazlalık makbuldür. Çünkü bir çelişki arzetmez. Tah-rici de sahihtir, demiştir.
Hadisin zahirine göre, ezanın dayanağı Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in gördüğü rüyadır. Ebû Davud'un rivayetine göre Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh), rüyasını anlatınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
«...Şüphesiz bu, doğru bir rüyadır.» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), rüyanın doğruluğuna hükmetmiştir. El-Menhel yazarı, bunun nedenini şöyle açıklar z Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Abdu1lah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in rüyasını doğrulamasının sebebi şudur : Ömer (Radıyallâhü anh) rüyasında ezanı görünce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermek üzere huzura vardı ğmda Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), ona: «Senden Önce ezanla ilgili vahiy geldi.» buyurmuştur. Şu halde ezanın dayanağı rüya değil vahiydir.Bu duruma göre önce vahiy gelmiş, sonra Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) rüyasını anlatınca gelen vahyin uygulamaya konulması emri verilmiştir.
Hadîsin : «Çünkü Bilâl'in sesi seninkinden yüksektir.* fıkrası ile ilgili olarak Hattâbi demiştir ki: Bu, kimin sesi daha yüksek ise ezan okuma öncelikle onun hakkı olduğuna delâlet eder. Zira ezan bir ilâmdır. Kimin sesi daha yüksek ise o okumalıdır.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in de Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) gibi ezanı rüyasında gördüğü hadisten anlaşılıyor. El-Menhel yazarının ezan bâbındaki beyânına göre Ömer (Radıyallâhü anh) ve Abdullah (Radıyallâhü anh)'dan başka sahâbîlerden bir cemaatta ezanı rüyalarında görmüşlerdir.Tabarâni'nin rivayetine göre Eb û Bekir (Radıyallâhü anh) de görmüştür. Gazali' nin dediğine göre 10 küsur sahâbî ezanı rüyalarında görmüşlerdir. İbn-i Hacer:Bu rivayetlerden yalnız Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in olayları sabittir. Diğerleri sabit değildir, demiştir. [4]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namaz için ezan okumak meşrudur.
2 — Ebû Davud'un rivayetinde belirtildiği gibi namaz için ikamet etmek meşrudur.
3 — Ezanda yüksek ses matlubtur.
4 — Ezanın tekbirinde terbi' meşrudur.
5 — Ebû Davud'un rivâyetiyle sabit olduğu gibi önce ezan okunması ve namaza kalkılacağı zaman ikamet edilmesi meşrudur.
6 — İkamette; cümlesini iki defa okumak meşrudur,

707) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) Radtyallâhü anhümyâen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Halk namaza giderken onları güçlük ve meşakkate sokan toplanma usulü için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendileriyle istişarede bulunmuş, halk borazandan bahsetmişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdilerin nedeniyle borazandan hoşlanmamış, sonra halk çandan bahsetmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hnistiyanlar sebebiyle ondan da hoşlanma-mıştır. İstişare gecesi ensâr'dan Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) isimli bir adam ve Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh), ezanla daveti'rü'yalannda görmüşler. Ensâr'dan olan zât geceleyin Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek (rüyasını anlatmış) Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl (Radıyallâhü anh)'a bu çağrıyı emretmiş. Bilâl (Radıyallâhü anh) de ezan okumuştur.
Zührî demiştir ki: Bilâl (Radıyallâhü anh), sabah namazı çağrısında; «Namaz uykudan hayırlıdır.»
cümlesini ilâve etmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu ilâveyi olduğu gibi bırakmıştır.
Ömer (Radıyallâhü anh) : «Yâ Resûlallah! Abdullah (Radıyallâhü anh)'in gördüğünün mislini ben de gördüm. Lâkin o benden önce davrandı, dedi."
Not: Zevâid'de : Hadisin İsnadında Muhammed bin Hâlid vardır. Ahmed, Îbn-I Muin, Ebû Zur'a ve başkaları da onun zayıf olduğunu söylemişlerdir, denilmiştir. [5]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizi1 nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri hadîste müslümanlann Medî ne'ye geldiklerinde namaz için

toplanarak vakitlerini tâyin ettiklerini, namaz için çağrı usulünün bulunmadığını, sahâbîlerin bir kısmının, hıristiyanların çanı gibi bir çan ittihaz edilmesini, bâzı sahâbîlerin de yahûdilerin borazanı gibi bir borazanın ittihaz edilmesini söylemiş, Ömer (Radıyallâhü anh) de :
Namaza (halkı) çağırmak için niçin bir adam göndermiyorsunuz? demiş; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bunun üzerine : «Bilâl! Haydi kajk da namaz için davet et.» buyurmuştur.
Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, 1bn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Buhârî, Müslim ve Tirmizî' deki rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl (Radıyallâhü anh)'e emrettiği namaza davetin, şer'i ezan usûlü ile yapılan d&vet olmadığını ve yalnız namaz vaktinin geldiğini haber vermekten ibaret olduğunu Kadı Iy âz' dan naklen beyân ettikten sonra, Nevevi' nin şöyle dediğini söyler: «Kadı Iyâz'm dediği şey muhtemeldir. Hattâ ihtimalden öte de kesindir. Çünkü Ebû Dâvûd, Tirmizi ve başka sünenlerde rivayet olunan Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde sabit olmuştur ki; 'kendisi şer'î ezan usulünü rüyada görmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e. gelerek haber vermiş, kendisinden sonra da Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
'Yâ Resûlallah] Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun gördüğü rüyanın mislini ben de gördüm...' İşte bu hadisin zahirine göre rüya anlatım olayı başka bir mecliste vuku bulmuştur. Demek oluyor ki; Müslümanlar, Medine'ye geldikleri zaman, namaz için toplanırlar, namaz vaktini tayin ederlerdi. Namaza çağrı yapılmıyordu. Bir süre sonra sahâbîler bu hususta istişare etmişler. Bir kısmı: Hıristiyanların çanı gibi çan yapılsın, demiş; bir kısmı da: Yahudilerin borazanı gibi bir borazan yapılsın, demiş; Ömer (Radıyallâhü anh) de: Bir adam gönderilsin. O, halkı namaza davet etsin, teklifinde bulunmuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de namaza davet için Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a emretmiş. Bilâl (Radıyallâhüanh); yahut;diye çağrıda bulunmuştur. Bundan bir süre sonra Abdullah ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'mn rüya olayı vuku bulmuştur. Rüyadan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya vahiy ile yahut ictihadla şer'î ezan usulünü anılan iki sahâbinin rüyalarında gördükleri kelimeler ile okunmasını emretmiştir. Cumhurun mezhebine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ictihad yapması caizdir. Şer'î ezanın dayanağının sırf rüya olması düşünülemez.»
El-Hâfız,El-Fetih'te:Rüya olayından önce Bilâl (Radıyallâhü anh)'in namaza daveti; sözü ile yaptığı tbn -i Sa'd 'in Tabakât'mda bildirilmiş, demiştir.
Yukarıda Nevevi'den yapılan nakilden anlaşıldığına göre Bilâl (Radıyallâhü anh) bir süre namaza yukarıda anılan tek cümle ile çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı usulü ile halk toplanmaksa çekmiştir. Bu güçlüğü gidermek için Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) halkla istişarede bulunmuş yine kimisi borazandan, kimisi de çandan bahsetmiş, Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) hıristiyan ve yahudiler dolayısıyla bunlardan hoşlanmadığını bildirmiş ve o gece Abdullah (Radıyallâhü nnti) üü Ömer (Radıyallâhü anh)'in rüya olayı vuku bulmuştur.
Yukarıdan beri anlatılan namaz için toplanma safhalarından, Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in halkı bir cümleyle çağırmaya başlamasından sonraki safhalar, müellifin 707 nolu hadîsinde anlatılmış oluyor. Buharı, Müslim ve Tirmizî' deki îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde ilk zamanlar ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'in tek cümleyle davet usulü anlatılmış oluyor. Böylece rivayetler arası bulunmuş oluyor.
Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in sabah ezanına ilâve ettiği: «Namaz uykudan hayırlıdır.» mealindeki cümle ile ilgili gerekli malumatı 715 ve 716 nolu hadîslerin açıklaması bahsinde vereceğiz. Oraya müracaat edilebilir. [6]

2— Ezandaki Terci [7] **Babı**

708) Ebû Mahzûre bin Mî'yer (Radtyallâkü anhy'm kucağında yetim olarak yetişmiş olan Abdullah bin Muhayrîz (Radıyallâkii anhyden rivayet edildiğine göre:
Ebû Mahzure kendisini Şam'a göndermeye hazırlarken Abdullah şöyle demiştir t Ben, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye t
Ey Amca! Ben Şam'a doğru yola çıkıyorum. Ve şüphesiz senin ezan okuyuşun bana sorulacaktır, dedim. (Râvi Abdülaziz demiştir ki) Abdullah, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin şöyle dediğini bana haber vermiştir i
Ben, bir nefer (on kişilik grub) içinde yola çıkmıştım. Biz yolun bir yerinde bulunuyorduk. Restiluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) in müezzini, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında namaz için ezan okudu. Biz de müezzin sesini, ondan yüz çevirdiğimiz halde işittik. Bunun üzerine biz onunla alay ederek ve bağırarak ezan okuduk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sesimizi) işitti ve bize bir topluluk gönderdi. Gelenler bizi Onun huzurunda oturttular. O da:
«Sesini yüksek olarak işittiğim şahıs hanginizdir?» diye sordu. Kavmin hepsi beni işaret ettiler ve doğru söylediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hepsini salıverdi ve beni alıkoyarak bana:
-Kalk ezan oku» buyurdu. Ben de kalktım. O esnada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ve bana emrettiği ezandan nefret ettiğim kadar, hiç bir şeyden nefret etmiyordum. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda ayakta durdum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizzat bana ezan kelimelerini telkin ederek şöyle buyurdu: De ki:

Sonra bana buyurdu ki: «(Şunu okurken) sesini yükselt.
Sonra ben ezan okumayı bitirince beni çağırdı ve içinde bir miktar gümüş bulunan bir keseyi bana verdi. Sonra elini Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'in başının Ön kısmı üzerine bırakıp yüzü, memeleri ve ciğeri üzerinden geçirdi. Nihayet Resûlullah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)'in eli Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin göbeğine ulaştı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah seni mübarek kılsın, bereketi, üzerinde olsun.» buyurdu. Bundan sonra ben:
Yâ Resûlallah! Mekke'de ezan okumayı bana emrettin (mi?) dedim. O:
«Evet. Sana emrettim.» buyurdu. Artık Resûlullah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) 'e karşı duyduğum nefret, tamamen gitti. Ve hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için muhabbete dönüştü. Sonra ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke valisi Attâb bin Esîd (Radıyallâhü anh)'in yanına vardım. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinden dolayı Attâb varken, namaz için ben ezan okudum.
Râvi (Abdülaziz) demiştir ki: Ebû Mahzûre'ye yetişenler bu hadîsi Abdullah bin M uhayriz'in bana haber verdiği şekil üzere baaıa tahdis ettiler.Zevâid'de : Bu hadis, BuhârÎ'nin sahihinden başka, hadis kitablannda mevcuttur. Lâkin musannifin rivayetinde bir ilâve vardır. Musannifin rivayetine ait isnad, sahih olup, ricali sikalardır, denmiştir. [8]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayetlerde de bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye ezan telkin buyurduğu ve terci' usulünü öğrettiği ifade edilmiştir. Fakat Abdullah bin Muhayrîz (Radıyallâhü anh) 'in Şam'a gönderilmesi hazırlığı ile ilgili husus olsun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'ye Mekke'de ezan okuması emri ile ilgili olarak aralarında geçen konuşma olsun, o rivayetlerde mevcut değildir.
Darekutni ve Beyhaki1 nin rivayeti, müellifin rivayetine yakın bir uzunluktadır. El-Menhel yazarının «Ezan bâbı»nda naklettiğine göre Beyhakî' nin rivayeti meâlen şöyledir:
«Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: 'Ben, on gencin içinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Huneyn'e doğru yola çıktım. Sahâbîler ezan okudular. Ben, yanımdaki gençlerle beraber, sahâbîlerle alay ederek ezan okumaya giriştik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O gençleri bana getirin.» buyurdu. (Bibi Onun huzuruna götürdüklerinde) O, bize! «Ezan okuyun.» buyurdu. Gençler ezan okudular. Benim sesim, hepsinin sesinden daha yüksekti. Peygamber (Sai-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sesini işittiğim adam budur. Git Mekke halkına ezan oku ve Attâb bin Esîd (R.A.)'e deki s Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Mekke halkına ezan okumamı bana emretti.» buyurdu ve Eeanı şöyle oku* buyurdu.
Sonra bana: «Dönde deki: Müellifin rivayet ettiği Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bizzat ezanı telkin buyururken:
Tekbiri dört defa tekrarlatmış.
Şahadet kelimelerini ikişer defa tekrarlatmış.
Sonra şahadet kelimelerini yüksek sesle ikişer defa okumasını emretmiş.
Sonra; iki defa ve iki defa tekrarlamasını ve son olarak kelime-i Tevhîd-i bir defa okumasını telkin buyurmuştur.

Bu hadise göre ezanda terci' meşrudur. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Hanefi âlimleri ile Küfe âlimlerine göre ezanda terci' müstahab değildir. Delilleri de Abdullah, bin Zeyd (Radıyallâhü anhJ'm hadîsidir. Onlar: 'Rivayetlerin ekserisinde terci' yoktur. Müezzinlerin reisi olan Bilâl ıRadıyaliâhü anh) ;ın eza-aında terci' yoktu. İbn-i Ummi Mektum (Kadıyaüaku anh)'un ezanında da terci' yoktu. Bu iki zât, Peygamber iSaüaliahu Aleyhi ve Sellem) İn müezzini icüier. 'i erci' yalnız Ebû Mahzû-r e (Radıyallâhü anh) 'nin hadisinde vardır. Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) ezan okurken şehâdet kelimelerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeilemJ'ın istediği gibi yüksek sesle okumadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem), şehâdet kelimelerini ona tekrar okutmuş olabilir. Nitekim Peygamber lSalla!lahü Aleyhi ve Seiiem) Ona: *Dön de sesini yükselt.» buyurmuştur.' demişlerdir.
Bu görüşteki âlimlerin delillerinden birisi de İbnü'1-Cey-2 î' nin dediği, şu husustur :'Ebû Mahzûre (Radıyajlâhü anh) kâfir idi. Müslüman olup, Peygamber tSailailahü Aleyhi ve Sellem) ona ezanı telkin edince şehâaet kelimelerini ona tekrarlatmış-tır. ıâ ki iyice bellesin. Ve müşrik olan arkadaşlarının yanında tekrarlayabilsin. Çünkü müşrikler, şehâdet kelimelerinden nefret ettikleri kadar hiç bir şeyden nefret etmezlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şehâdet kelimelerini tekrarlatınca, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) tekrarlamayı, yâni tercîi ezandan saymıştır.'
El-Menhel yazarı bu görüşü naklettikten sonra şöyla der;
«Lâkin yukarıda söylenenlerin tümünü, Ebû Davud' un rivayet ettiği hadis reddeder, ^öyle ki: Bu rivayetle Ebû Mahzûre:
'Sen 1 Yâ Resûlallah! Ezan sünnetini bana öğret/ dedim demiş. Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) de : «Sen şahadet kelimelerini alçak sesle söylersin, sonra yüksek sesle söylersin» buyurmuştur.1 demiştir.
Görüldüğü gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şahadet kelimesini önce alçak sesle okumasını, sonra yüksek sesle okumasını, ezanın sünnetinden kılmıştır.
Şafiî, Mâlik, Ahmed ve âlimlerin cumhuruna göre ezanda terci' meşrudur. Delilleri de Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisidir. Onun hadisi, sahih bir hadîs clup diğer hadîslere ters düşmeyen bir ilâveye sahiptir. Bu ilâveyi kabul etmek vâcibtir. Diğer taraftan, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'-nin hadisi târih bakımından Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in hadisinden sonradır.Nevevi, Müslim'in şerhinde : 'Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsi, hicretin 8. yılı Huneyn savaşından sonra Duyurulmuş, Abdu1lah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise (Medine1-ye hicret edildikten sonra) ilk zamanlarda olmuştur,' demışur.
Terci! Mâliki âlimlerine göre mendubtur. Şafii ve Hanbe1i âlimlerince en sahîh görülen mezhebierin görüşüne göre terci' sünnettir. Müezzin, bilerek veya unutarak terci' terkedsr-se ezanı sahihtir. Fakat fazileti kaçırmış olur.
Hadîsçilerden ve başkalarından bir cemaat: Ezan da terci'in yapılması ve yapılmaması hususunda müezzin muhayyerdir, demişlerdir.
Doğrusu, ezanda tercî'in varlığıdır. Hulâsa terci yapılması ve ter-kedilmesi, hadîslerde sabittir. Dileyen yapar, dileyen terkeder. Bu hususta ki rivayetlerin değişik oluşu, kıraatlardaki değişiklik gibidir.
Dârekutni' nin rivayetine göre Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), Huneyn'e gitmek üzere yola çıkınca, ben Mekke ehlinden dokuz kişiyle beraber Onu izlemek üzere yola çıktık. Biz Huneyn yolunda iken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn'den döndü ve bir yerde karşılaştık. Bu esnada Onun müezzini ezan okudu...
Dârekutni' nin bu rivayeti, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'ye yapılan ezan telkininin Huneyn savaşı dönüşünde olduğunu açıkça bildirmekle, Nevevî' nin hadis târihi hususundaki sözünü te'yid etmektedir.
Abdullah bin Muhayrîz (Radıyallâhü anh), Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin kucağında büyüdüğü için, Ona : Amca, diye hitab etmiştir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in râvisi olan Abdülaziz bin Abdülmelik bin Ebi Mahzûre (Radıyallâhü anh), anılan isminden ve isnaddan da anlaşıldığı gibi Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin torunudur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye ezan okuttuktan sonra ona bir miktar gümüş vermiştir.
Sindi, bu hususta şöyle der :
«1bn-i Hibbân, bunu delil göstererek ezan için ücret almanın caiz olduğunu ve ücret almanın yasağına âit hadîsin bu hadîse muarız olduğunu söylemiştir. Fakat Ibn-i Seyyidi'n-Nâs, İbn-i Hibbân'in görüşünü şöyle reddetmiştir: Ebu. Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisi, ezan için ucrti, mn nehyine âit hadis râvisi Osman bin Ebi'l-As dıyallâhü anh)'m müslümanlığı kabul etmesinden öncedir. Bu sebeple Osman (Radıyallâhü arVı) 'in hadîsi, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadisinden sonradır. Sonraki hadîse itibar edilir. Diğer taraftan. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebü Mahzûre (Radıvallâhü anh) 'ye başka maksadlarla gümüş verdiği muhtemeldir. Ücret olarak verdiği kesin bilinmediği için diğer hadise muarız olamaz. Hattâ gümüş verilişinin en yakın ihtimali, onu îslâma ısındırmaktır. Çünkü Ebû Mahzura (Radıyallâhü anh), yeni müslüman olmuştu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o gün Müellefe-i Kulûb denilen, yâni gönülleri İslâmiyet'e henüz ısınmamış olanlara bağışlar yapmıştı. Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye de bu kabilden yardım ettiği ihtimali kuvvetlidir. Bu tür olaylar, çeşitli ihtimallere müsait olunca ondaki kapu-lılık dolayısıyla delil olmaya elverişli değildir.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, mübarek elini Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin başına koyması, sonra göğsüne sürerek ta göbeğine kadar geçirmesine gelince, mübarek elini sürmekle Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'ye bereket sağlanması ve telkin edilen ezan kelimelerini iyice bellemesi maksadıyla yapılmış olabilir. Mübarek elini böylece geçirdikten sonra ona bereketle dua etmesi bu görüşü kuvvetlendirir. Bir de mübarek elini sürmesi ve dua etmesi, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ezana karşı duyduğu nefretin muhabbete dönüşmesi maksadıyla yapılmış olabilir. Nitekim Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine ezan telkinini yaptıktan sonra mübarek elini vücûduna sürüp kendisine dua edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e karşı duyduğu bütün nefretin muhabbete dönüştüğünü ifâde etmiştir. [9]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Ezan şekli tâyin ve tesbit edilmiştir.
2 — Ezanda terci' meşrudur. Âlimlerin terci' hakkındaki ihtilâfları yukarıda anlatıldı.
3 — Öğretici, öğrenciye karşı şefkatli davranmalıdır.
4 — Büyük zâtların mübarek ellerini kendilerinden küçük olan ların baş ve yüzlerine, göğüslerine sürmeleri meşrudur;
Attâb Bin Esîd (R.A.)'in Hal Tercemesi
Attâb bin Esid bin Ebi'1-Iys bin Ümeyye bin Abd-İ Şems Ebu Abdirrahman El-Emevi, El-Mekki, Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de Ata bin Ebi Rabâh, Said bin Ebi Akreb ve Saîd bin El-Müseyyeb (R.A.) rivayette bulunmuşlardır. Peygamber (S.A.V.), Mekke fetih yılı Huneyn savaşına çıkarken kendisini Mekke valiliğine tayin etmiş ve Peygamber (S.A.V.) vefat edinceye kadar, bu görevi ifa etmiştir. Ebû Bekir (R.A.), halîfe olunca onu aynı görevde tutmuş ve Ebû Bekir (R.A.)'in vefat ettiği güne kadar, kendisi Mekke valiliği görevine devam etmiştir. Halîfe Ebû Bekir (R.A.)'in vefat ettiği gün, kendisi de vefat etmiştir.
Ebû Dâvûd, Tirmizl, Nesâl ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir.

709) Ebû Mahzure [10] (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre
şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana ezanı ondokuz kelime olarak, ikameti de onyedi kelime olarak öğretmiştir.Ezanı İkamet onyedi kelimedir.[11]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Nesâi Eb Dâvûd, Dârimî, Dârekutni, El-Hâkim, Taberâni, Şafii ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.Beyhaki bir kaç yönden zayıf olduğu hakkında konuşmuşsa da tbn-i Dakîki'l-îyd, onun söylediklerini reddederek hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir.Tirmizi de, hadîsi rivayet ederek hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Hadîsin mânâsına gelince: Hadîste geçen kelimeden maksad, cümledir. Yâni ezan 19 cümleden ibarettir. Tercîe ait dört cümle de bu sayıya dâhildir.
Şafii âlimleri ve ilim ehlinden bir cemaat ezanın ondokuz cümleden ibaret olduğuna, bu hadîse dayanarak hükmetmişlerdir.
Ebû Hanîfe, Sevrî ve Ahnıed, ezanın 15 cümleden ibaret olduğuna hükmetmişlerdir. Onların delili, Abdullah bin Zeyd (Radıyalâhü anh)'in (706 nolu) hadîsidir. Bu âlimler, tercîe ait dört cümleyi saymamışlardır. El-Menhel yazarı, ezan keyfiyetine âit bâbta rivayet olunan Ebû Mahzûre'

nin mezkûr hadisini açıklarken ezcümle şöyle der : « Ebü Mahzûre' nin hadîsiyle amel etmek, Abdullah bin Zeyd'in hadisiyle amel etmeye şu sebeplerden dolayı takdim edilir:
1 — Ebû Mahzûre' nin hadîsi, Abdullah bin Zeyd 'in hadîsinden târih bakımından sonradır. Çünkü Abdullah bin Zeyd'in hadîsi Hicretten sonra Müslümanlar Medine' de, yerleşince buyurulmuştur. Halbuki Ebû Mahzû-r e ' nin hadîsi, Hicretin 8. yılına aittir.
2 — Ebû Mahzûre' nin hadîsinde, terci'e âit dört cümle ilâvesi vardır. Sıka râvinin ilâvesi makbuldür.
3 — Ebû Mahzûre'ye ezanı bizzat Peygamber (Salla 1-lahü Aleyhi ve Sellem) telkin buyurmuştur.
4 — Mekke ve Medine halkının ameli, Ebû Mahzûre'nin hadîsine göredir.
imam Mâlike göre, ezan onyedi cümleden ibarettir. Çünkü ona göre ezanın başında iki defa tekbir alınır. Ona göre de terci' vardır. İmam Mâ1ik'in delili Müslim'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'den yaptığı rivayettir. O rivayette tekbir iki defa tekrarlanmıştır.»
İkametin onyedi cümle olduğu hususuna gelince; El-Menhel yazan bu konuda da şöyle der:
«Hadîs, ikamete âit cümlelerin çift olduğuna delildir. Yalnız tev-hid kelimesi tektir. Ebû Hanîfe, Sevrî ve Îbnü'1-Mübârek, bununla hükmetmişler.Delilleri de bu hadistir. Buna göre tekbir cümlesi dört defa, diğer cümleler ikişer ikişer defa tekrarlanır. Tevhid kelimesi bir defa okunur.Mâ1ik'e göre ikamec on cümledir. Buna göre tekbir cümlesi iki defa tekrarlanır. Diğer cümleler birer defa okunur. Şafiî' nin kavl-i kadîmi de böyledir. Bu görüşün mesnedi ise Buhâri, Müslim ve başkalarının Enes'ten rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
«Ezanı çift ve ikameti tek cümlelerle okumak üzere Bilâl (Radıyallâhü anhî 'a emredilmiştir.' Bir de Medine halkının uygulamasına dayanılmış tır. Şâfii' ye göre ikâmet 11 cümleden ibarettir. Buna göre tekbir cümlesi ve; cümlesi ikişer defa tekrarlanır. Diğer
cümleler birer defa okunur. Ömer bin El-Hattâb, oğlu Abdullah, Enes, Hasan-ı Basri, Zührî, Mekhûl, Evzâî, Ahmed, İshak, Dâvûd ve İbnü'l-Münzir'in kavli budur. Bunların delili, Buhâri' nin Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir: «Ezanı
çift ve;cümlesi, hariç, ikameti tek okuması için
Bill (Radıyallâhü anh)'a emredilmiştir.' Birde 1bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan ve Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisine benzeyen hadise istinad etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ve ikametin tek cümlelerle okunması ile ilgili tamamlayıcı bilgi 6 nolu «İkâmet bâbi»nda verilecektir. [12]

3 — Ezandaki Sünnet Babı

710) Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini Sa'd (EI-Karazî (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl (Radıyallâhü anh)'a (ezan okurken) iki parmağını kulağına sokmasını emrederek:
«Şüphesiz o, senin sesini daha çok yükseltir.» buyurmuştur.[13]

711) Ebû Cuhayfe (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, El-Ebtah[14] 'ta Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem> 'İn yanına vardım .Kendisi, kırmızı bir çadır altındaydı. Biraz sonra Bilâl (Hadıyallâhü anh), çıkıp ezan okudu. Ezanında döndü ve iki parmağını kulaklarına soktu.Bu isnadda Haccâc bin Ertâd bulunur. O da zayıftır. [15]

İzahı

Sünenimizin haşiyesi Sindi1 nin beyânına göre Tirmizi ilk hadisi sahih bir senedle rivayet etmiştir. Halbuki yaptığım incelemeye göre Tirmizi 'Ezanda kulağa parmak sokmak babı'n da bu hadîsi değil, bundan sonra gelen Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'nin hadisini başka bir senedle rivayet ederek, ha-sen - sahih olduğunu söylemiştir. Notta belirtildiği gibi ilk hadisin râvisi Sa'd el-KarazÎ (Radıyallâhü anh)'nin evladı zayıf görüldüğü için, isnad zayıf sayılmıştır. Bununla beraber, ezanda parmakları kulağa sokmanın meşruluğu sahih senedlerle rivayet olunan Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsiyle sabittir.
Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) 'nin hadisine gelince; Bunu Buhârî ve Müslim kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişler. El-Hâkim, Nesâî, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayetinde, burada olduğu gibi Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ezan okurken parmak uçlarını kulaklarına soktuğu ilâvesi de mevcuttur. Diğerlerinde bu ilâve yoktur.
Tirmizî, Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin hasen - sahih olduğunu söyledikten sonra: İlim ehli, müezzinin ezan esnasında iki parmağını kulaklarına sokmasını m üs t e hap saymışlardır. Bâzı âlimler, ikamette de aynı şeyin yapılmasını müstehap saymışlardır. Evzaî' nin kavli de budur. Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) 'nin adı Veheb es-Süvâi' dir.
Ebû Davud'un rivayetinde Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh), meâlen şöyle demiştir:
'Ben, Mekke'de Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. Kendisi, tabaklanmış deriden ma'mul kırmızı, mahrû-tî bir çadırdaydı. Bilâl (Radıyallâhü anh), (Ebtah'a) çıkarak ezan
okudu. Bilâl (Radıyallâhü anh);
gelince boynunu sağa, sola çevirdi. (Fakat göğsü ile ayağıyla kıbleden) başka yöne dönmedi...'
EI-Menhel yazan şöyle der :
Yâni Bilâl (Radıyallâhü anh); ve derken boynunu sağa sola döndürmüş ve göğsünü kıbleden çevirmemiş, ayağıyla da dönmemiştir.
Hadîs, ezan okunurken, yalnız denildiğinde başın sağa, sola dön-
dürüleceğini, başka zaman döndürülmeyeceğim hükme bağlamıştır. Bu dönüş birkaç türlü olabilir:
1 — Boynunu sağa döndürdükten sonra iki defa; der, sonra boynunu sola döndürür ve iki defa; der.
Nevevî: Döndürme çeşitlerinin en sıhhatlisi budur. Irak âlimleri ve Horasan âlimlerinden bir cemâat, kesin olarak böyle hükmetmişlerdir.
2 — Müezzin, boynunu sağa döndürüp; dedikten sonra yüzünü kıbleye çevirir, sonra tekrar boynunu sağa döndürüp ikinci defa; der. Sonra boynunu sola döndürüp; der. Tekrar yüzünü kıbleye çevirir. Daha sonra yine boynunu sola döndürüp ikinci defa; der.
3 — Boynunu sağa döndürüp bir defa; der. Sonra boynunu sola döndürüp ikinci defa;
Bundan sonra aynı şekilde; der.
Şafiî, Nahâî, Sevri, Evzâî, Ebû Sevr ve bir rivayete göre Ahmed bin Hanbel'e göre müezzinin, yerde olsun başka bir şey üzerinde olsun ezan okurken göğsünü kıbleden döndürmeden ve ayaklarının yerini değiştirmeden, yalnız boy-nuyla sağa sola dönmesi müstahabtır. Hanbeliler'e göre ihtiyaç hâlinde yalnız göğsünü döndürmek müstahabtır. Delilleri de bu hadîsin zahiridir.
Mâ1ik'e göre müezzin ezan okurken dolaşmayacağı gibi, boynuyla sağa sola bakmayacaktır. Ancak çevredekilere ezan sesini duyurmak maksadıyla sağa sola boynunu döndürebilir.
Epû Hanîfe. İshak ve bir rivayete göre Ahmed: Müezzin, dolaşmaz, sağa sola boynuyla döner. Ancak minare üzerinde ezan okuyunca, minare etrafında dolaşır, demişlerdir.
Dolaşır diyen âlimler, Ibn-i Mâceh ve Beyhakî' nin Haccâc bin Ertât tarikinden Avn bin Ebi Çuhayfe (Radıyallâhü anhî'den. Onun da Ebû Cuhayfe'-den rivayet ettiği (711 nolu) hadise dayanmışlardır. Çünkü bu hadîste Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in ezan okurken dolaştığı bildiriliyor.
Ezanda dolaşılmaz, diyen âlimler îbn-i Mâceh ve Bey-haki' nin rivayetine şöyle karşılık vermişlerdir: Bu rivayet zayıftır. Çünkü Heccâc zayıf ve tedlisçi'dir. Bilhassa an'ane ile rivayet ettiği zaman çok zayıf sayılır. Diğer taraftan, bu rivayet sıka râvilerin Avn bin Ebi Cuhayfe aracılığıyla Ebû Cuhayfe'den yaptıkları rivayete muhaliftir. Bu nedenle reddedilmesi gerekir. Üçüncüsü, bu rivayetteki istidâre (dönüp dolaşmak), rivayetlerin arasını bulmak üzere yalnız boyunla sağa sola dönmeye yorumlanır.
EI-Hâf ız, el-FetİH'te: İstidâre hususunda rivayetler muhteliftir. Bâzı rivayetlerde Bilâl (Radıyallâhü anh)'in döndüğü, diğer bazı rivayetlerde Bilâl (Radıyallâhü anh) in dönmediği bildirilmiştir. -Döndü- diyen râviler zayıftır. O râvilerin seviyesinde olan veya onlardan kuvvetli olan râviler: Dönmedi, demişlerdir. Rivayetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür. Döndü, diyenler: Başını döndürdü, demek istemişler; Dönmedi, diyenler de bedeniyle dönmediğini kasdetmişler, demiştir.»
Bilâl (Radıyallâhü anh) *ın parmaklarını kulaklarına sokması hususuna gelince; Tuhfetü'l-Ahvezı yazarının naklen beyanına göre e1-Hâfiz şöyle demiştir: 'Hangi parmağın kulağa sokulacağı hususunda size bir şey vârid olmamıştır.Nevevi şahadet parmaklarının kulak deliği üzerine konmasının müstahab olduğunu kesin olarak bildirmiştir. Hadisteki parmak tâbirinden maksad pfcrv mak ucudur."
El-Menhel yazarı da bu hususta şöyle der:

«Âlimler müezzinin ezan okurken iki parmak ucunu kulak deliği üzerine koymasını müstahab saymışlardır. Delilleri de TirmizİI-nin Ebû Cuhayfe' deh rivayet ettiği hadîstir.
İbn-i Mâceh ve el-Hâkim de bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir. Parmak uçlanyla kulak deliğini tıkamak, sesin daha toplu olmasına yardımcı olur.Nevevî: 'Arkadaşlarımız, parmaklan kulağa sokmada şu fayda vardır: İcâbında adam sağır olduğu veya uzak yerde bulunduğu için veyahut da başka sebeplerden müezzinin sesini işitmez. Müezzine parmaklan kulağına koymasından ezan okuduğunu anlar. Şayet müezzinin bir eli sakat ise diğer el parmağını kulağma sokması müstahabtır' demiştir .
İkâmet eden kişinin kıbleye doğru ayakta durması müstahabtır. Bununla boynunu sağa sola döndermesi müstahab mıdır? Bu hususta üç görüş vardır:
1 — Müstahabtır. Îmamü'l-Haram eyn, arkadaşların bu hususta ittifakını nakletmiştir.
2 — Müstahab değildir.Bağavi,bu görüşü tercih ederek : Çünkü ikamet hazır bulunan cemâat içindir. Bu sebeple sağa sola dönmeye ihtiyaç yoktur, demiştir.
3 — Cami büyükse sağa sola yüz çevirir, aksi takdirde çevirmez. [16]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Ezanda;derken boynunu sağa sola döndürmek müstahabtır. Âlimlerin bu husustaki görüşleri yukarıda anlatılmıştır.
2 — Ezanda parmak uçlarım kulak deliklerine sokmak müsta-habtır.»
El-Fıkıh Ale'l-Mezâhİbİ'l-Erbaa'mn Ezan bölümünde müezzinin *Hayye alel...» lerde sağa sola dönüşü ile ilgili olarak şöyle denilir:
«Hanefi, Şafii ve Hanbelî âlimlerine göre müezzin mezkûr cümleleri okurken yalnız boynu ile sağa sola dönmelidir. Hanefî ler'e göre minareden ezan okunduğu zaman ezanın her yönde duyulması için müezzinin minare etrafında dolaşması sünnettir. Şâf i iler'e göre müezzin minarede olsun başka yerde olsun ezan okuduğunda kıbleden dönmeden sesini herkese duyurabilirse dönmemesi gerekir. Fakat köy büyük olup dönüp dolaşmadan sesini her tarafa duyuramıyorsa kıbleden başka yönlere dönmesi sünnettir.
Mâ1iki1er'e göre sesini halka duyurmak için müezzinin kıbleden başka yönlere dönmesi ihtiyacı duyduğu takdirde mendubtur,
Hanbelîler'e göre müezzinin minare üzerinden ezan okuması hâlinde bile ezan boyunca bedeniyle kıbleden dönmemesi sünnettir. Ajacak göğsü ile sağa sola dönebilir.»

712) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ahümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir : «Müezzinlerin boyunlarına takılmış olan müslümanların iki hasleti vardır. Bu haslet müslümanların namaz ve orucudur.Zevâid'de râvi Bakiyye bin El-Velid'in tedlisçiliği dolayısıyla İsnadın zayıflığı bildirilmiştir.
Sa'd (R.A.)'ın Hal Tercemesi
8a'd bin Aiz mevla Ammar bin Yâsİr meşhur bir sahâbidir. Kendisi Sa'd El-KarazİI adı ile tanınmıştır. Râvileri oğullan Ömer ve Ammâr'dır, Peygamber (S.A.V.) hayatta iken Küba'da müezzinlik etmiştir. Sonra Ömer (R.A.) Onu Me-dfne-t Münevvere'ye aldırmıştır. Hicretin 74. yılına kadar yaşamıştır. (Hulasa: Sah. 134) [17]

İzahı

Orucun imsak ve iftar zamanının tâyini umumiyetle ezana bağlı olduğu için müslümanların oruç ibâdetinin sıhhati bakımından müezzinlere büyük bir sorumluluk payı düşer. Namaz vakitlerinin tayini de böyledir. Bu nedenle müezzinlerin gerek imsak ve mai va-Kıtlerine gerekse namaz vakitlerine son derece ehemmiyet ve titizlik göstermeleri gereklidir. Zaman bakımından hatalı ezan okuyuşları müslümanların oruç ve namaz ibâdetlerini ifsad edebilir.
Ahmed. îbn-i Hibbân, Şafiî, Ebû Dâvûd ve Beyhaki ile diğer hadisçilerin Ebü Hüreyre' den rivayet ettikleri başka bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
İmam zâmin (cemaatın namazını koruyucu ve buna riâyetçi)dir. Müezzin de emindir. Allahım imamları irşâd eyle (yüklendikleri işte muvaffak eyle) Müezzinleri de afv eyle (yüklendikleri emânette işledikleri kusurları bağışla) Bu hadis de İbn-i Ömer'in mezkûr hadîsini te'yid eder mahiyettedir. Çünkü müezzinin emin oluşundan maksad müslümanların, namaz, oruç ve belirli vakitlere bağlı diğer ibâdetlerinde onun okuduğu ezana itimad etmeleridir.

713) Câbir bin Semûre (Radtyallâhü anhyâtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bilâl (Radıyallâhü anh), ezanı vakitten hiç geciktirmezdi. İkameti bazen biraz geciktirirdi."[18]

İzahı

Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, el-Hâkim ve Beyh aki de rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayeti şöyledir: «Bilâl (Radıyallâhüanh) (namaz vakti girince) ezan okurdu, sonra mühlet verirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (hücreden) çıktığını görünce ikâmet ederdi.»
Tirmizi, de Ebû Davud'un rivayetine benzer bir lafızla rivayette bulunduktan sonra, Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisinin hasen olduğunu söylemiştir.
El-Menhel yazarı 'Müezzin imamı bekler babında rivayet olu nan Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken şöyle der:
«Hadis, ezan ile ikâmet arasında bir fasıla verilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Çünkü, fasıla verilmemesi hâlinde cemaatla namaz kılmak isteyenlerin çoğu cemaatı kaçırır. Bilhassa kaldığı yer camiye uzak olan kimseler, cemâate yetişemez. Bu nedenle ikameti tehir etmek, hayır ve takva yolunda bir nevi yardımlaşmadır. Verilecek fasıla miktarı Tirmizî ve Hâkim in Câbir (Ra-dıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadiste tesbit edilmiştir.
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl (Radıyal-lâhü anh)'a:
«Ezanın ile İkametin arasında yemek yiyenin, yemeğini yiyebileceği; su içenin suyunu içebileceği; abdesti sıkışık olanın kazâ-i hacet edebileceği bir süre miktarınca ara ver.» buyurmuştur.'
E1-Hâfız, el-Fetih'te : 'Bu hadîsin isnadı zayıf olmakla beraber, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadisinden ve Se1man (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden şahidi vardır. Bu iki hadisi Ebü'ş-Şeyh tahriç etmiştir. Übeyy bin Ka'b'ın bir hadisi de şahit durumundadır. Fakat hepsi zayıftır, tbn-i Battal: Ezan ile ikâmet arasındaki bekleme süresinin her hangi bir sınırı yoktur. Bekleme süresi, vaktin girişinin temkini ve cemâatin toplanması kadardır, demiştir' der.
El-Fıkh Ale'l-Mezâhib'de ezan ile ikamet arasındaki fasıla hakkında şu bilgi verilmektedir:
Hanefi ve Şafii âlimlerine göre ezan okunduktan sonra, dâimi cemâat toplanıncaya kadar müezzin oturmalıdır. Vaktin faziletini korumakla beraber cemâat toplanınca ikâmet etmelidir. Akşam namazı, bundan müstesnadır. Çünkü akşam ezanı ile ikamet arasında kısa bir ara vermelidir.
Mâliki mezhebine göre ilk vaktin faziletini korumak esastır. Ezan okunduktan sonra farzdan önce kılınması emrolunan sünnet kılındıktan sonra, gelecek cemâat beklenmeden namaz kılınmalıdır. Yalnız öğle namazında istiva gölgesinden başka kişinin gölgesi, kendişinin boyunun dörtte biri kadar uzanınca ikâmet edilmelidir. Şiddetli sıcakta bu sürenin vaktin yarısı kadar uzatılması menduptur. Tek başına namaz kılan ile mevcut cemaattan başka kimsenin gelmesi beklenmediğinde, farzdan önceki sünnet kılınır kılınmaz derhal ikâmet edilmelidir.
Hanbe1i mezhebine göre ezandan sonra sıkışık olanın, abdesti ni bozacak; abdest almak isteyenin, abdestini tamamlayacak ve bunların, iki rek'at namaz kılacak süre kadar beklenip ikâmet edilmesi menduptur. Akşam namazında ezan ile ikâmet arasında kısa pir ara verilmesi menduptur.'[19]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namaz vaktinin girdiği anlaşılınca, ezan derhal okunmalıdır.

2 — İkâmeti bir miktar tehir etmelidir. Tehir süresi hususundaki tafsilât yukarıda geçti.

714) Osman bin Ebil-Âs [20] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn bana yaptığı son tavsiye ezan için ücret alan bir müezzini ittihaz etmemem idi." [21]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâi, Tirmizi ve e1-Hâkim de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazan, bu hadîs ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
«Hadisin zahiri, ezan için ücret almanın nehyine delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf ve verdikleri tafsilât vardır:
1 — Ebû Hanif e ve bâzı âlimlere göre ezan okumak için ücret almak şart koşulmuş ise, bu ücret haramdır. Bunların delillerinden birisi mezkûr hadîstir. Delillerinden birisi de îbn-i Hib-bân'in rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
'Adamın birisi îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'e t Ben Allah yolunda gerçekten seni severim, demiş. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de Ona t Ben, Allah yolunda gerçekten senden nefret ederim, diye karşılık vermiş. Adam: Sübhanellah! Ben Allah yolunda seni seviyorum. Sen Allah yolunda bana buğzediyorsun, deyince İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh): Evet. Çünkü sen okuduğun ezan için ücret istersin, demiştir.' Bir başka delilleri de tbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan şu mealdeki hadîstir:
'Dört şey vardır ki, onlar üzerinde ücret alınmaz. Bu şeyler: Ezan, Kur1 ar okumak, miras taksimini hesaplamak ve seri hüküm vermektir.
2 — Şâfiîler'in üç görüşü vardır. En sıhhatli kavle göre; Devlet reisi, hazineden veya kendi malından ezan ücretini ödeyebilir. Cemaattan olanlar veya başka şahıslar kendi mallarından ezan ücretini ödeyebilirler. İkinci görüşe göre; hiç kimsenin ezan ücretini ödemesi caiz değildir. Üçüncü görüşe göre; Devlet yetkilisi ödeyebilir, şahıslar ödeyemez.
3 — Hanbe1i mezhebine göre fahrî olarak ezan okuyacak kimse bulunursa, ücretli müezzin tutmak caiz değildir. Aksi takdirde hazîneden nafakası ödenir.Evzâî de böyle demiştir.
4 — Mâlikiler'e göre iki görüş vardır.lbnü'1-Arabi:«Sahih kavle göre; ezan, namaz kıldırmak, şer'i hüküm vermek ve bilûmum dinî hizmetlerin ifâsı için ücret almak caizdir.Çünkü halîfe, bütün dîni hizmetlerin yöneticisi olarak ücret alır. Devlet memurları, onun adına çalıştıkları için onun gibi ücret almaları tabiîdir. Bunun temel delili: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu mealdeki hadîsidir:
-Zevcelerimin nafakasından ve atadıp-ım valinin masrafından sonra bıraktığım her şey sadakadır.» [22]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Kavmin büyüğü müezzin tutarak halkın namazlarını cemaatla kılmalarına yardımcı olmalıdır.
2 — Müezzin, ezan okumak için ücret istemem elidir. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini yukarıda anlattık.

715) Bilâl (Radtyaüâhü a»*)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) sabah ezanında tesvib etmemi emretti. Ve yatsı ezanında tesvib etmemi bana yasakladı."

716) Bilâl (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :
Sabah namazı (vakti) ni haber vermek istemiş de Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a O uyuyor, denmiş. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü azıh) : Namaz uykudan hayırlıdır, namaz uykudan hayırlıdır, demiş; Bunun üzerine bu cümle sabah ezanına yerleştirilmiş ve böylece (tesvîb) durumu sâbitleşmiştir.Zevâid'de isnadındaki râvllerln sıka olduğu, ancak onda bir inkıta' bulunduğu çünkü Said bin el-Müseyyeb'in Bilal (R.A.)'dcn hadîs dinlemediği bildirilmiştir. [23]

İzahı

Tesvib t Bir şeyi ilan ettikten sonra, tekrar ilân etmeye dönmektir. İkâmete de tesvib denilir. Dua etmek, ceza veya mükâfat vermek, namaza çağırmak... v.s. mânâlara da kullanılır.Bir de müezzinin
ezan içindeki = «Namaz uykudan hayırlıdır» cümlesini söylemesine denir. Hadîsteki tesvib'den maksad,bu cümleyi ezan arasında iki defa okumaktır.
Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Tirmizî ve Beyhaki de rivayet etmişler,Beyhaki, râvi Abdur-rahman (Radıyallâhü anh)'in Bilâl (Radıyallâhü anh) ile buluşmadığını söylemiştir.
Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ikinci hadisini Taberâni de rivayet etmiştir.
Bilâl (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan bu iki hadîsin senedinde inkıta' varsa da Ebû Dâvûd, Ahftıed, îbn-i Hibbân, Nesâî, Beyhaki ve Tahâvî'nin rivayet ettikleri Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde. Ona ezanı öğretirken şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
•Eğer ezan, sabah namazı İçin ise, sen;diyeceksin...» Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, 'Tesvib bâbı'nda şöyle der: «Sabah namazındaki tesvib hakkında Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan şu mealdeki hadisi îbn-i Huzeyme, Dârekutnî ve Beyhaki rivayet etmişler, Beyhaki isnadınm sahih olduğunu söylemiştir.
Müezzinin sabah ezanından sonra demesi sünnettendir.» Bu
vâyet olunan başka hadîsler Nasbü'r-Râye'de mezkûrdur; Bilmiş1 ol ki; Sabah ezanında, mezkûr cümleyi okumak, Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh) hadîsi ve bir kısmı zikrolunan başka hadîslerle sabittir.»
El-Menhel yazan, 'Ezan bâbı'nda rivayet olunan Ebilzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadisiyle ilgili olarak aşağıdaki malumatı vermiştir:
«Sabah ezanında tesvibin meşruluğunun aslı, TaberânI'nin de kendi senediyle rivayet ettiği gibi şudur: Bilâl (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e gelerek sabah namazı vaktini haber vermek istemiş ve Onu uyku hâliiide bulmuştur. Bu nedenle Bilâl (Radıyallâhü anh), iki defa:demiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Ey Bilâl! Sabah namazı İçin ezan okuduğun zaman, ezanın arasına şu okuduğunu yerleştir.» buyurmuştur. îbn-i Mâceh de,Taberâni nin rivayet ettiğinin benzerini S'âib.bin el-Müseyyeb tarikiyle rivayet etmiştir. Anılan bu rivayetler, Mâ1ik'in, el-Muvatta'da rivayet ettiği şu mealdeki hadîsle çelişmez :
'Müezzin, Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh)'a gelerek, sabah namazı vaktini haber vermek istemiş, Onu uyur görünce; demiş. Ömer (Radıyallâhü anh) de müezzine: Şu okuduğunu sabah ezanı içerisine yerleştir, demiştir.' Çün: kü Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı müezzinin, bu cümleyi yersiz kullanışına itiraz etmektir. Sanki müezzine: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu cümleyi sabah ezanı içine yerleştirmiş, sen de oraya yerleştir, demek istemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in kendiliğinden bu cümleye itiraz ettiği sanılmasın..
Yukarıda verilen bilgiler, tesvibin sadece sabah ezanında okunmasının meşru olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşü de budur. 1bn-i Mâceh'in rivayet ettiği (715 nolu) Bilâl (Radıyaî; lâhü anh) "in hadîsi de, cumhurun görüşüne delil teşkil eder. Tirmizi de aynı hadisi rivayet etmiştir.
Nahai, bütün namazlarda; Hasan bin Salih sabah ve yatsı ezanlarında tesvîbin sünnet olduğunu söylemişlerse de delilleri yoktur. Çünkü hadisler, bunun yalnız sabah ezanında meşru olduğuna delâlet eder.
Fecirden önce ve fecirden sonra olmak üzere, sabah namazı içirr iki ezanın meşruluğuna hükmeden âlimlere göre her ikisinde tesvîb,, yalnız ilk ezanda mı meşrudur? yoksa ikisinde de meşru mudur? diye âlimler arasında ihtilâf olmuştur:
Şâfiî âlimlerine göre her iki ezanda da tesvib vardır. MAIf-k î mezhebinin zahirine göre hüküm böyledir. Onların delili tes-vîbe ait rivayetlerin mutlak oluşudur. Yâni sabahın ilk ezanı kaydı yoktur.
Sübülü's-Selâm sahibi tesvîbin ilk ezana mahsus olduğuna taraftar olmuştur. îbn-i Huzeyme de bu görüşü savunmuştur. Nesâîve Beyhaki' nin Sünen-i Kübralanndaki rivayet de böyledir.Tahâvi' nin Ebû Mahzûre' den rivayet ettiği hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine ilk ezanda tesvib okunmasını öğrettiği bildirilmiştir.
Hulâsa dört mezheb imamı, sabah ezanında tesvîb ile hükmetmişlerdir. Sabah namazı için bir ezan okunur, diyenler ile iki ezan okunur, diyenler arasında bir ayrılık yoktur. [24]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1 — Sabah ezanında tesvîb, meşrudur.
2 — Yatsı namazında tesvib, yasaktır. Diğer namazlar, uyku vaktine rastlamadığı için, bunlara âit ezanlarda, tesvîb söz konusu değildir.

717) Ziyâd bin el-Hâris[25] es-Sudâî (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberindeydim. Bana emretti. Ben ezan okudum, sonra Bilâl (Ra-dıyallâhü anh) ikâmet etmek istedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sudâ'nın kardeşi ezan okumuştur. Kim ezan okursa o ikâmet eder.» buyurmuştur. [26]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûdve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. îsnâdındaki râvilerden e1-îfrîki (Abdurrahman bin Ziyâd)' nin zayıf olduğu Yahya bin Sa'd, el-Kattan ve Ahmed tarafından söylenmiş ise de, Buhâri sıka olduğunu beyânı ile onun durumunu kuvvetlendirerek mukâribü'l-hadîs olduğunu söylemiştir. Tirmizi de: tüm ehlinin ekserisinin uygulaması, ezan okuyan tarafından ikâmet edilmesidir, demiştir. Sindi: 'Âlimlerin bu hadîsi kabul ederek uygulamaları hadîsi takviye eden nedenlerdendir. Bu sebeple hadîs delîl olmaya elverişlidir. Onun için Ebû Dâvûd hadîsin zayıflığı hakkında bir şey söylememiştir1, demiştir.
Ebû Davud'un sünenindeki rivayet daha uzundur. Bu rivayet meâlen şöyledir: «Ziyâd bin el-Hâris es-Südâî'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Sabah namazı İçin birinci ezan vakti gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emretti. Ben de ezan okudum. Sonra ben : Yâ Resûlallah ikâmet edeyim demeğe başladım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de her söyleyişimde doğu tarafına fecre bakıyordu ve: -Hayır (ikâmet etme)» buyuruyordu. Nihayet fecir doğunca Peygamber (Salalllahü Aleyhi ve Sellem) abdestini bozmaya gitti sonra yanıma dönüp geldi. Bu arada geride kalan sahâbıler de yanımızda toplanmış oldular. Peygamber abdest aldıktan sonra Bilâl (Radıyallâhü anh) ikâmet etmek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: «Südâi'nin kardeşi ezan okudu. Kim ezan okursa o ikâmet eder» buyurdu. Ziyâd dedi ki: Bunun üzerine ben ikâmet ettim.»
Bu hadisin zahirine göre kim ezan okursa onun ikâmet etmesi gerekir.
Ebû Dâvûd, Ah me d ve Beyhaki' nin rivayet ettikleri Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre :
Abdullah, rüyasında ezanı görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek haber verince Peygamber Abdullah'ın gördüğü ezanı Bilâl (Radıyallâhü anh)'a telkin etmesini emretmiş. O da telkin yapmış. Bilâl de ezan okumuştur. Sonra Abdullah Peygamber'e: Ezanı ben rüyamda gördüm, ben okumak isterdim, demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dei -O halde sen ikâmet et» buyurmuştur.
Bu hadisin zahirine göre bir şahsın ezan okuması ve başkasının ikâmet etmesi caizdir. Bunun câizliği hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Ancak hangisinin daha iyi olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Ebû Hanife, Mâlik, Ebû Sevr ve Hicaz ile Küfe halkının ekserisi Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadisinin zahirini tutarak: Ezan okuyanın ve başkasının ikâmet etmesi arasında bir fark yoktur, demişlerdir.
Şafiî ler ve Hanbeliler Ziyâd bin el-Hâris' in hadîsini delil göstererek : Ezan okuyanın ikâmet etmesi evlâdır, demişlerdir. Bunlar: Abdullahbin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde sened ve metin bakımından ihtilâf vardır. Zivtid' in hudisi sonetl bukımıncUuı Abdullah (Radıyiiİlâliıı uıihJ'm hadisinden daha sağlamdır. Diğer taraftan Abdu11ahin hadisi ezan'ın meşru kılındığı hicretin ilk senesi Duyurulmuştur.Ziyâd'ın hadisi kesinlikle bundan sonradır. Târih bakımından sonra olan hadîsi tutmak evlâdır,' demişlerdir.
En-Neyl yazarı: Ziyâd'in hadîsi târih bakımından Abdu1lah' in hadîsinden sonra olmamış olsaydı bile bu hadîs Abdullah'a mahsustur denilecekti. Sebebi ise, kendisinin ezan rüyasını görmek meziyetidir, demiştir.
Yukarıda beyan edilen husus, ezanın bir kişi tarafından okunması hâline mahsustur. Eğer bir kaç kişi beraber ezan okurlarsa duruma bakılır. Şayet aralarından ikâmet için birisini seçerlerse mesele yoktur. Eğer bunda ittifak edemezlerse aralarında kur'a çekilir.
Şayet bir kaç kişi ardarda ezan okurlarsa bakılır, eğer ilk okuyucu görevli müezzin ise veya dâimi müezzin yoksa ilk okuyucu ikâmet eder. Şayet daimî müezzin bulunur da kendisinden önce ezan okuyan olmuşsa en sıhhatli kavle göre dâimi müezzin ikâmet etmelidir.
Bütün bu şıklarda ikâmet etmesi evlâ olandan başkası ikâmet edecek olursa, sahih kavle göre onun yaptığı ikâmet geçerlidir. [27]

4 — Müezzinin Ezan Okuduğu Zaman Söylenecek Sözler Babı

718) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlıülah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müezzin ezan okuduğu zaman, siz onun söylediğinin mislini söyleyiniz.Zevâid'de : Ebû Hüreyre (R.A.)'nin bu hadisteki isnadı KÜtüb-i Sitte sahiblerinin kitablannda tahriç ettikleri gibi, «Zühri'den, O da Atâ'dan, O da Ebû Saîd'den» olmak Üzere bilinmiş ve hıfzedilnuştir. Ahmed, müsnedinde bunu Ali ve Ebû Râfi' hadisinden; Bezzâr da, müsnedinde Enes'in hadisinden rivayet etmişler, denilmiştir. [28]

İzahı

Telhiste bildirildiğine göre bu hadîsi Tirmizî, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim de Ebû Hüreyre (Radıyal-lâhü anhJ 'den rivayet etmişlerdir. Buradaki senede göre 1bn-i Şihâb, Said bin el-Müseyyeb aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayette bulunmuştur. Notta belirtildiği gibi Kütüb-i Sitte sahipleri îbn-i Şihâb'm Atâ' aracılığıyla Ebû Saîd-i Hudri' den aynı mealdeki hadîsi rivayet etmişlerdir. Bunların rivayet ettikleri hadîsin lafzı süneni-mizde 720 numarada geçmektedir. Hadis metninin izahı orada gelecektir.

719) «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın zevcelerinden* Ummii Habîbe (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre ;
Kendisine âit gün ve gecede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) onun yanında bulunduğunda müezzinin ezan sesini işittiği zaman; Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ), Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve SellemJ'den müezzinin okuduğunu tekrarladığını işitmiş-tir.[29]

İzahı

İbn-i Huzeyme, el-Hâkim ve Tahâvî' nin de rivayet ettikleri bu hadîs de, müezzinin ezan sesini işiten kişinin ezan cümlelerini tekrarlamasının meşruluğuna delâlet eder. Konu hakkında geniş izahı bundan sonraki hadîsin açıklaması bahsinde göreceksiniz.

720) Ebû Said-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Ezan sesini işittiğiniz zaman siz de müezzinin dediği gibi deyiniz.» [30]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi, ayrıca Mâlik, Beyhâkî ve Tahâvî rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der: «Hadîsin zahirine göre müezzine sözle icabet (yâni dediğini tekrarlamak) ezan sesini işitene mahsustur. Buna göre müezzini ezan yerinde görüp ezan okuduğunu bilip de, uzaklık veya sağırlık gibi bir nedenle sesini işitmeyen kişinin sözle icabet etmesi istenmez.
Hadîsin: «...Müezzinin dediği gibi...» tâbiri, müezzinin ezandan bir cümleyi bitirince, işitenin o cümleyi tekrarlamasının matlub olduğuna delâlet eder. Yâni müezzinden önce veya onunla beraber cümleleri okumamalıdır. Müezzini takip etmelidir.Tahâvî' nin Ümmu Habibe ((Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadis de bu durumu te'yid eder:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habîbe (Ua-dıyallâhü anhâ)'nın yanında bulunurken, müezzinin sesini duyduğu vakit müezzinin sükut ettiğini tekrar buyururlarmış.»

Hadîsin zahirine göre işitmeci, müezzinin okuduğu bütün cümleleri hatta;leri tekrarlar. Fakat Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi; cümlelerini bundan istisna eder. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde :
«Ezan sesini işiten kişi; cümlelerini işittiği zaman der.» buyurulmuştur. Ömer (Radı-
yallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Nesâi rivayet etmişler; Buhâri de bunun benzerini
Muâviye (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Cumhurun mezhebi de budur.»
Tuhfetü'I-Ahvezî yazan, bu bâbta şöyle der: Aliyyü'1-Kârî, el-Mirkât't'ta: Ezan sesini işiten kişi, müez-zinin dediği gibi söyler. Ancak;lerde:der. Sabah ezanında müezzin, dediğinde, onu işiten kişi := «Doğru söyledin. Bol hayır kazandın ve hakkı söyledin.» sözüyle karşılık verir, demiştir.
E1-Kâri' nin :larla ilgili istisnası doğrudur.
Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi bana delildir. Ama sabah ezanındaki mezkûr söz ise, buna delâlet eden bir hadîse ben rastlamadım.Muhammed bin îsmâil el-Emir,Sübülü's-Selâm'da i Sabah ezanındaki tesvibe; sözüyle karşılık verileceği söylenmiştir, der. Bu bir istihsandır. Mutemed bir sünnete dayanmaz.»
El-Menhel yazarı şöyle der:
«Usul âlimlerinin bir kısmı: Umûmi ve husûsi delillerin arasını bulmak mümkün olduğu zaman hepsini işletmek gerekir, demişlerdir. Öyleyse ezan sesini işiten kişinin; leri tekrarlamasının ve sonra; duasını okumasının müstehabhğı niçin söylenemesin? Böyle hükmedilince ezan icabeti ile ilgili umûmî hadisler ve; denilirken; duasının okunmasını emreden hususî hadisler ile amel edilmiş olur namaza ve felaha bir çağrıdır. Bu çağnyı işiten kişinin kendi nefsini davet etmesi, sonra da; sözünü söylemesi sakıncalı değildir.
Yine hadîsin zahirine göre müezzinin sabah namazında okuduğu; cümlesini işiten, aynısını tekrarlayacaktır. Bâzı âlimler: Bu sözü işiten kişi duasını okur, demişlerdir. Lâkin sünnette delilleri yoktur.Nevevî, bu hususta ki ihtilâfı naklettikten sonra: 'Bu cümleyi işiten kişi; sözünü söyler. Bâzıları:denmemelidir, demiştir.
Demiri' nin dediğine göre İbnu'r-Hif'a bu hususta bir haberin vârid olduğunu iddia etmişse de böyle bir haber tanınmamaktadır.
Hadîsin zahirine göre abdestsizlik, .cünüblük, hayızlık halleri dâhil, her durumda müezzine icabet edilir. Çünkü icabet Allah'ı anmaktır. Her mü'min, Allah'ı anmalıdır.- Ancak abdest bozarken veya cinsî münâsebette bulunurken ezan sesini işitenler, bilâhere icabet ederler.
Namazda iken ezan sesini işitenin icabeti hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir :
Şâfiîler ile Hanbelîler'e göre farz olsun nafile olsun, namaz esnasında ezana icabet yoktur. Eğer icabet edip «Hayye Ale's-Salâ» veya «Essal ütü Hayrün...» derse namazı bozulur. Şâ-fiî1er' e göre namazda olduğunu ve bu sözün insana bir hitab° olduğunu bilirse namaz bozulur. Aksi takdirde namazı bozulmaz.
Hanef iler'e göre farz olsun nafile olsun namazda ezana, icabet edilmez.
Namazda ezana icabet edilmeyeceğine hükmedenler, namaz bitince icabet edileceğini söylerler.
Namazda ezana icabet edilmemesinin delili,Buhârî ve Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhî'den mer-fu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir: «Şüphesiz namazda meşguliyet vardır.» Yâni, namazda matlub olan amellerle meşgul olmak ve başka şeylerle meşgul olmamak gerekir. Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdayken verilen selâma icabet etmeyi yasaklaması ezana icabet etmenin yasaklığını te'yid eder. Çünki: verilen selâmı cevablamak müezzine icabet etmekten daha önemlidir. [31]

Îcâbetin Hükmü

Hadîsin zahirine göre ezana icabet etmek vâcibtir. Hanefi-ler, Mâ1ik' in arkadaşlarından İbn-i Veheb ve Zahiriye mezhebine mensup âlimler, icabetin vücûbuna hükmetmişlerdir. Delilleri de bu ve benzeri hadîslerdir.
Mâlik, Şafii, Ahmed ve fıkıhçıların cumhuruna göre ezan icabeti ile ilgili emir istihbab içindir.Tahavi de bu kavli seçmiştir. Emri, vücubtan müstahablığa döndüren delil, Müslim ve Tahavi' nin Alkarna tarikinden Abdullah' tan rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
'Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculuklarından birisinde onun beraberindeydik. Bir müezzinin: «AUahu Ekber» sesini işitince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -O, fıtrat üzerindedir.» buyurdu. Müezzin şehâdet kelimelerini söyleyince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Ateşten çıktı.» buyurdu. Biz acele ederek ezan okuyanı tanımak istedik. Baktık ki, koyun güdüyor. Namaz vaktine yetiştiği için ezan okumuş.»
Tahavi: İşte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ezan sesini işitmiş de, dediğinden başka bir şey buyurmuştur. Bu olay, icâbet emrinin vücub için değil, müstahablık için olduğuna delâlet eder, demiştir.
Ezan sesini işiten kişi Terci' yapacak mı?
Hadîsin zahirine göre yapacaktır. Çünkü tercî1 de müezzinin söylediği sözlerden birisidir.Nevevî: En ihtiyatlısı ve en kuvvetlisi, işitenin terci' yapmasıdır, demiştir.
Birkaç müezzin birden ezan okursa, kişi hepsinin sesini işittiği zaman yalnız ilk işittiğine mi icabet edecek? Yoksa başka türlü mü icabet edecek? Bu hususta selef arasında ihtilâf bulunduğu, Kadı Iyâz tarafından bildirilmiştir. Nevevi: Ben, bu hususta arkadaşlarımızın bir sözüne rastlamadım. Mesele çeşitli şekillere muhtemeldir. Tercihe şayan şudur ki; İcabet, sünnet-i Müekkededir. Terkedilmesi mekruhtur. Çünkü sahih hadîsler, icabeti açıkça emretmişlerdir. Bu emir, ilk ezana mahsustur. Çünkü emir, bir şeyin tekrar tekrar yapılmasını gerektirmez. Ama fazilet ve sevabın aslı, ilk ezana icabet etmeye mahsûs değildir.»

721) Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Salallahü Aleyhive Sellem), şöyle buyurdu demiştir:
«Müezzinin sesini işittiği zaman kim :
«Ben de şahadet ederim ki Allah'tan başka ibâdete lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir. Ortağı yoktur. Ve şahadet ederim ki, Muhammed. Onun kulu ve Resulüdür. Ben, Allah'ı Rab olarak, İslâmi yeti din olarak ve Muhammedi Peygamber olarak seçtim. Buna razı oldum.» derse günahı bağışlanır.» [32]

İzahı

Bu hadisi .Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi el-Hâ-kim, Tahavî ve Beyhakîde rivayet etmişlerdir.Tirmizi de rivayet ederek hasen - sahîh garib olduğunu söylemiştir.
Hadisin zahirine göre, müezzin ezan okurken şahadet kelimelerini söyleyince, sesini işiten kişi bu zikri okur. Ezan bittikten sonra, anılan zikrin okunmasının matlub olması da muhtemeldir. Zira dinleyici, ezan esnasında bu zikirle meşgul olunca bâzı ezan cümlelerinin icabetini kaçırmış olabilir.
Yukarıdaki zikrin meali altma alınmıştır. «Ben Allah'ı Rab olarak...» fıkrasının mânâsı şudur: Ben, Allah'ı Rab olarak seçtim. Onunla yetindim, başkasını istemedim, bütün kaza ve kaderine râ zı oldum. Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana ve bütün mükelleflere Resul olarak gönderilmesine râzi oldum. Onun getirdiği îslâm dininin usûl ve fürua âit bilumum hükümlerine razı oldum. Emirlerine uymayı, yasaklarına saygılı olmayı kabullendim.

722) Câbir bin AbdiHah (Ensârî) (Radıyaltâhü anh)'âen:
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki.
«Ezan sesini işitince :
'Kıyamete dek dimdik duracak olan namazın ve şu mükemmel davetin Rabbı olan Allah'ım. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vesile ve fazilet ver; Ve Onu vâdettiğin Makamı Mah-mud'a gönder.' duasını diyen hiç kimse yoktur ki, kıyamet günü onun için şefaat etmek vâcib olmasın.» [33]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Nesâî, Ebû Dâvüd,Tabe-rânî, Beyhakî, îbn-i Hibbân, îbn-i Huzeyme ve Tahavî de rivayet etmişlerdir.Tirmizî de rivayet ederek sahih - hasen garib olduğunu söylemiştir.

Da'vet: Asıl mânâsı talebtir. Burada maksad, ezandır. Çünkü ezan, Allah'a ibâdet etmek için bir çağrı ve talebtir.
Rabb: Mâlik, efendi, sahib, nimet verici ve yetiştirici mânâlarına gelir. Burada : «Sahip» mânâsı kasdedilmiştir.
Ezan daveti, burada tam ve mükemmel olarak vasıflanmıştır. Çünkü bu da'vette, Allah ve Resulüne övgü var. Allah'a ibâdet etmeye çağrı bulunur. Allah'ın ortağının olmadığı bildirilir. Diğer taraftan bu davette tağyir ve tedbil olamaz. Bilâkis o, kıyamete kadar bakidir. Onun için şeytanlar şâir ibâdetlerden pek kaçmazken, ezan sesini işitince hızla kaçarlar.
Duadaki «Kaime» kelimesini «Kıyamete dek dimdik duracak olan...» diye terceme ettik. Menhel yazarı, bu kelimeyi şöyle açıklamıştır : «Yâni hiç bir milletin değiştiremiyeceği ve hiç bir şeriatın iptal edemeyeceği...» Çünkü gökler ve yer devam ettikçe, namaz ibâdeti devam edecektir. Salât-ı Kâime'den maksad, ezanla çağırılan namazdır.
Vesile: Bu kelime, aslında vasıta ve aracı demektir. Burada ondan maksad, Cennet'in en yüksek makamıdır. Bâzıları, bununla kıyamet günündeki en büyük şefaatin kasdedildiğini söylemişlerdir. Bâzıları da: Vesile A'lâyı îlliyyîn'de bulunan iki kubbenin adıdır. Birisinde Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), diğerinde Ib-rahim (Aleyhi's-Selâm) duracak, demişlerdir. Fakat, Müslim, Nesâi, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının Abdullah bin Amr bin e1-Âs'dan rivayet ettikleri uzun bir hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ez cümle şöyle buyurmuştur :
«Ezan işittiğiniz zaman, müezzinin dediğini söyleyin. Sonra bana salât edin... sonra benim için Allah'tan vesile isteyin. Çünkü vesile, Cennet'te öyle bir makamdır ki, Allah'ın kullarından yalnız birisine lâyıktır...»
Bu hadîs, ezandan sonra okunan duada, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için istenen vesile ile neyin kasdedildiğini açıklamıştır.
Fazilet , Noksanlığın karşılığıdır. Burada, bütün mahlûkatm mertebelerinden üstün bir mertebe kaydedilmiştir. Buna göre fazilet vesile ile »ş anlamlıdır. Fazilet ile başka bir makamın kaydedilmiş olması muhtemeldir.
Duadaki «Makâm-ı Mahmud- ile, kıyamet günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yapacağı şefaatin murad olduğu, âlimlerin ekserisince beyan edilmiştir. îbn-i Hacer-i Heytemİ: Ezan duâsmdaki Makâm-ı Mahmud ile Ahiretteki şefaatin kasdedilmiş olmasına âlimler ittifak etmişlerdir, demiştir. Fakat (İsrâ sûresinin 79.âyetinde geçen);
Nazm-ı CeHTindeki Makamı Mahmud ile kasdedilen mânâ hakkında bir kaç yorum vardır. En meşhur kavle göre bununla da büyük şefaat kasdedilmiştir.
Duanın sonunda gecen; fiili; «helâl oldu» anlamında değildir. Çünkü ezandan sonra bu duayı okumayan mü'min için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şefaat etmesi helâldir. Bu nedenle mezkûr fiil: Vâcib oldu, diye terceme edildi. Nitekim Tahavî' nin îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'dan olan rivayetinde, bu fiil yerine; «vâcib oldu» fiili geçmektedir. Mezkûr fiil; masdanndan alınma olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: Şu duayı okuyan için şefaat etmek vâki olmuştur, olur. Şefaatin yapılacağı muhakkak olduğu için mazi fiili kullanılmış olur. Yani, muhakkak ona şefaat edilecektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ümmetinden mezkûr duayı istemesinin sebebine gelince; bu duâ ile ümmet, ecir ve. se-vab kazanmış olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e karşı beslenen üstün saygı ve sevgi dile getirilmiş olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in makam ve mertebesinin daha da yüce) mesi için Allah'a niyaz edilmiş olur. Duâ talebi, Peygamber (SallaJ-lahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün tavâzuunun bir ifadesidir. [34]

5 — Ezanın Fazileti Ve Müezzinlerin Sevabı Babı

723) Abdurrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Ebî Sa'saa[35] (Radtyallâhü anhüm)'6en rivayet edildiğine göre:
Babası (Abdullah) Ebû Saîdt-i Hudrî Radıyallâhü anh) bana şöyle söyledi demiştir:
-Babası, Ebû Said'in kucağında yetişmişti.»"
(Ey Abdullah!) Sen kırlarda olduğun zaman yüksek sesle ezan oku. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:
«Müezzini İşiten hiç bir cin, insan, ağaç, taş yoktur ki, (kıyamet günü) ona şahitlik etmesin.»"
Bu hadîsi Buhâri ve Nesâi de az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.

724) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den :
Şöyle söylemiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i şöyle buyururken işittim:
«Müezzine, sesinin sonu kadar (veyahut), sesinin yetiştiği yer kadar mağfiret olunur. Yaş ye kuru her şey onun için istiğfar eder. Çağırdığı cemâat namazında hazır bulunana da yirmibeş hasene yazılır ve iki namaz arasındaki günahları bağışlanır.» [36]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, EbûDâvûd, îbn-i Huzeyme, Ibn-i Hibbân ve Beyhaki de az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.N esâî de ilk iki cümleyi rivayet etmiş, daha sonra da şu mealde bir fıkrayı nakletmıştir:
«Müezzine, çağrısı üzerine namaz kılanların sevabının bir misli vardır.»
Hadîsin; lafzı, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır, El-Menhel yazarı, bu yorumlan şöyle sıralamıştır:
1 — Bu lafzın mânâsı, müezzinin sesinin nihayetidir. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur: Müezzin, ezan sesini yükseltmek uğ runda olanca gücünü harcadığı zaman mağfiretin en mükemmelin; istemiş olur.
2 — Bu sözün teşbih ve temsil vechi üzerine geldiğini söyleyenler de vardır. Buna göre mezkûr lafzın mânâsı, müezzinin sesinin yetiştiği yerin nihayetidir. Bu takdirde cümleden kasdedilen mânâ şudur: Müezzinin sesinin yetiştiği yerin nihayeti takdir ve tesbit edilse ve müezzinin bulunduğu yer ile tesbit edilen sınır arasındaki mesafe, onun günahı ile dolup tassa, Allah bağışlayacaktır.
3 — Bâzıları:Bu lafızla müezzinin sesinin yayıldığı bölge kas-dedilmiştir ve cümlenin mânâsı şudur, demişlerdir: Müezzinin se sinin yayıldığı bölge içinde işlemiş olduğu günahlar bağışlanır.
4 — Mezkûr lafzın mânâsı üçüncü maddede belirtildiği gibidir. Cümle ile kasdedilen mânânın şöyle olduğu da söylenmiştir: Ezan sesinin yayıldığı bölgede bulunanların günahları, müezzinin şefaat t ile bağışlanır.
5 — Müezzinin sesini işiterek çağırdığı cemâat namazında hazır bulunanların günahları, müezzinin daveti için bağışlanır.
«Yaş ve kuru her şey onun için istiğfar eder.» fıkrasındaki istiğfar yerine şahadet geçer. Buna göre her şey, müezzin için âhiret gü--nü güzel şâhidlik edecektir.Nitekim Buhâri' nin Ebü Saîd (Radıyallâhü anh)'den edilen rivayette söz konusu şahitliğin kıyamet günü olacağı tasrih edilmiştir.
Mezkûr şahadet hakkında ihtilâf edilmiştir:
E1-Hâfız'm, el-Fetih'te îbn-i Bezîze' den naklen beyan ettiğine göre işitmek, şahitlik ve teşbih etmenin ancak dirilerden meydana gelebileceği, alışılan bir gerçektir. Acaba yaş ve kuru her şeyin şahitliği burada hal lisanı ile midir? Çünkü bütün varlıklar hal lisanı ile yaratıcısının büyüklüğünü ifâde ederler. Yoksa bu şahitlik zahirine göre midir? Yâni bildiğimiz mânâdaki şahitlik midir? Allah Teâlâ'nın bütün varlıklarda hayat ve konuşma kabiliyetini yaratması, aklen muhal değildir. Yâni Allah, buna kadirdir.'
Doğrusu şudur ki hayvanlar, bitkiler ve bilûmum cansızlar da bir bilgi, idrak ve teşbih durumu mevcuttur.
Aşağıdaki âyetler bunu ispatlar:«...ve yine şüphesiz taşlardan öylesi vardır ki, Allah korkusundan aşağıya düşü-verir.[37]
hiç bir şey yoktur ki Allah'a hamd ile teşbih etmesin. Fakat siz, onların teşbihlerini anlıyamazsınız.[38]
Bağavi: Ehli sünnetin mezhebi budur. Kurt, sığır ve başka hayvanların konuşma olayları da buna delildir, demiştir.
Müslim'in Câbir bin Semure (Radıyallâhü anh); den merfu' olarak rivayet ettiği:
= -Şüphesiz bana selâm veren bir taşı şu anda tanırım.» hadîsi de bu görüşü te'yid eder. Keza Buhâri ve Müs1im ' in rivayet ettikleri Cehennem ateşinin :
= «Benim bir kısmım, diğer bir kısmımı yedi.» sözü de buna bir delildir.
Mezkûr şahadetteki hikmet ise kıyamet günü kendisi için şahitlik edilecek zâtın derecesinin yüksekliği ve mertebesinin yüceliği ile iştihar etmesidir. Allah, kıyamet günü, bâzı kimseleri şahitlerle rezîl kılacağı gibi, sevdiği bâzı kullarını da güzel şahadetlerle yüceltecektir.
Ezan sesini duyan kimsenin gidip cemaatla kıldığı namazdan dolayı kendisine yirmi beş hasene yazılacağı hadîste bildirilmiştir. Ebû Davud'un rivayetinde bu adama yirmibeş. namazın sevabının yazılacağı bildirilmiştir.

Cemâate giden kişinin cemaatla kıldığı iki farz namazı arasındaki günahlarının bağışlanacağı bildirilmiştir. Hadîsin zahirine göre bütün günahları bağışlanır. Bâzı âlimler, bu müjdenin küçük günahlara has olduğunu söylemişlerdir. [39]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Ezanı yüksek sesle okumak müstahabtır. Çünkü yüksek sesle okunan ezan günahların bağışlanmasına ve varlıkların şâhidlik etmesine vesile olur. Keza namaza gelmeye bir davet ve emirdir. Ne kadar çok kişiye duyurulursa sevabı o kadar fazla olur. Yalnız sağ lığa zarar verecek derecede zorlanarak bağırmak hatalıdır. Nitekim Ömer (Radıyallâhü anh) Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin çok yüksek sesle ezan okuduğunu görünce: «Karnının patlamasından korkmadın mı?» demiştir.
2. Allah rızası için ezan okuyanın âhirette şanı yücedir.
3. Cemaatla namaz kılmanın fazileti yücedir.
4. İki farz namaz cemaatla kılındığı takdirde aralarındaki zaman içinde işlenen hatâlar bağışlanır.

725) Muâvİye bin Süfyân (Radtyallâhü anhümâ)'âan :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki i
«Müezzinler, kıyamet günü boyunları en uzun olan insanlardır.» [40]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir.Nevevi, hadîs ile kasdedilen mânâ hakkında selef ve halef âlimlerinin ihtilâf ettiklerini söyleyerek verilen mânâları şöyle açıklamıştır: Bâzı âlimler : 'Bunun mânâsı, müezzinlerin herkesten fazla ilâhî rahmete özen-meleridir. Çünkü bir şeye çok özenen kimse onu görebilmek için boynunu uzatır. Bu özeniş ve görebilme gayreti, müezzinlerin görecekleri sevabın çokluğuna delâlet eder.1 demişlerdir.
En-Nadr- bin Şümeyl: 'Kıyamet günü insanlar terler içerisinde boğulurken ter ve keder müezzinlere eziyet vermeyeceğinden kinaye olarak boyunlarının uzunluğu bildirilmiştir, demiştir. Bâzıları da hadîs müezzinlerin kıyamet günü başkan ve efendi oluşlarından kinayedir. Çünkü araplar, büyük adamları boyun uzunluğuyla vasıflandırırlar, demişlerdir.
Hadîsin mânâsı, kıyamet günü müezzinlerin etbalarının çok olacağıdır, diyenler olmuştur.
Ibnü'l-Arabî: Hadîsin mânâsı müezzinlerin amellerinin herkesinkinden daha fazla olmasıdır, demiştir.
Hadiste geçen «A'nâk» kelimesi «Unuk»un çoğuludur. Boyunlar demektir.
.Kadı Iyâz ve başkasının dediğine göre bâzı râviler bu kelimeyi «İ'nâk» olarak rivayet etmişlerdir. Bu kelimenin mânâsı hızlı gitmektir. Buna göre hadîsin mânâsı:
'Kıyamet günü müezzinler herkesten hızlı olarak cennete gireceklerdir* olur.

726) Ibn-i Abbâs (RadıyallLhü akümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-En seçkinleriniz sizin için ezan okusunlar ve Kur'an-ı en çok belleyenleriniz size namaz kıldırsın. [41]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Hadiste geçen «En,seçkinleriniz...» tabiriyle din işlerinde en çok muhafazakâr olanlar Jrasdedilmiştir. Müezzinler yüksek minarelerin üstüne çıkarak ezan okudukları için cami çevresindeki bir çok evin avlu ve mahrem yerlerini buralarda bulunan nâmahrem kadınları ve ev halkını görebilirler. Minareden cami çevresindeki evlerin mahrem yerlerine bakmayacak muhafazakâr insanların ezan okumakla görevlendirilmeleri burada tavsiye edilmiştir. Müezzinlerin çok dikkatli olmaları gereken diğer bir husus da namaz vakitleridir. Bu vakitlere âzami itina gösterebilmeleri ve ihtiyatlı davranarak müs lümanların namazlarının ifsadına sebebiyet vermemeleri için takv.V sahibi ve muhafazakâr olmaları öngörülmüştür.
Hadisin zahirine göre Kuran-1 en çok belleyen kişi kendisinden daha âlim olan adama tercihen imamlığa liyakatlidir.
El-Menhel yazarının belirttiği gibi Kur'an-1 en çok bej[le-yen'in öncelikle imamlığa liyakati onun namazla ilgili şer'î hükümleri bilmek şartına bağlıdır. Bu sahada âlim olmadığı takdirde önceliği yoktur.
Tercemede: -Kur'anı en çok belleyenleriniz...» diye açıkladığımız «Kurrâ» kelimesi «Karî'»in çoğuludur. Kari': Okuyucu demektir. Burada kasdedilen mânâ hakkında çeşitli yorumlar mevcuttur, •El-Menhel yazarı «İmamlığa en liyakatli olan» babında yapılan yorumları şöylece sıralamıştır:
1 — Kur'an-ı en çok belleyeniniz...
2 — Kur'an-ı en güzel okuyanınız ve hükümlerini en iyi bileniniz... ikinci yoruma göre ezber'in çokluğu ve azlığı imamlık için bir ölçü değildir.
3 — Fıkıh hükümlerini en iyi bileniniz... Üçüncü yorumu tercih edenler mesned olarak şöyle demişlerdir : Ashâb-ı kirâm'ın durumları dikkate alındığı zaman onların en kuvvetli Akıncılarının Kur'an-1 daha iyi okudukları anlaşılır. O halde en iyi okuyucu tabiriyle en kuvvetli âlimler kasdedilmiştir. Bunun içindir ki îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) :
'Birimiz Kurandan bir sûre bellediği zaman o sûredeki helal ve harama ait hükümleri vesâir bilgileri iyice kavramadıkça başka bir sûreyi bellemeye geçmezdi demiştir, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e nazil olan her sûre'-deki emirleri, yasakları, helâl ve haramı mutlaka biliriz,* demiştir.
Hadîs, Kur'an kıraatıyla meşgul olmanın yüceliğini,Kur'an öğrenimi ve öğretiminin faziletini ve Allah kelâmının azametini bildirmektedir.

727) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ahümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sevâb isteğiyle yedi sene müezzinlik yapan adam için cehennem ateşinden bir beraat yazılmış olur.Tirmizî de bu hadîsi rivayet ederek : Âlimler Câbir bin Yezld el-Cu'fi'yi zayıf saymışlar, Yahya bin Saİd ve Abdurrahman bin Mehdi onu terketmişler, diğer taraftan Vekl'in : Câbir el-Cu'fi' olmasaydı Küfe halkı hadissiz kalırdı dediği rivayet edilmiştir, der. [42]

İzahı

Hadiste geçen «Muhtasib» kelimesi Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre ezanı ücret için değil, sevâb isteğiyle okuyan demektir.
Hadîste geçen «Berâet» kelimesi de kurtuluş demektir.
El-Münâvî: Allah rızası için 7 sene müezzinlik yapan kişinin Cehennem ateşinden kurtuluşunun sebebi şudur: 'Anılan uzun sürece Allah yoluna devam ettiği ve devamlı surette şehâdet kelimelerini tekrar ededurduğu için vücûdu tevhid ile yoğrulmuş gibidir. Bu hâle gelen bir vücûdu ateş yakamaz. Müezzinin okuduğu ezan için ücret almasının mendupluğu bu hadîsten çıkarılır," der.

728) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«12 yıl ezan okuyan kimse için cennet vâcib olur. Ezan okuduğundan dolayı her gün onun için 60 hasene ve her ikameti için 30 hasene yazılır.[43]

İzahı

Camiüs-Sağır şerhi es-Sirâcü'1-Münîr'de, el-AIkemî'nin şeyhinden naklen beyân edildiğine göre; kadı Celâlüddin el-Bul-kinî şöyle demiştir: 'Hadîste bildirilen ezan sevabının 12 yıl ezan okumak süresine bağlanmasının hikmeti bana soruldu. Bunun üzerine şöyle bir cevab bana belirdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetinden en uzun ömürlü kişi 120 yıl yaşar. 12 yıl bu yaşın onda biridir. Her hayrın en

az 10 kat arttırılması Allah'ın bir vadidir. Nitekim :
= «Kim bir hasene işlerse ona, işlediği hasenenin 10 katı vardır.»
âyetinde bu ilâhî vaad bildirilmiştir. Buna göre 12 yıl müezzinlik yapan kişi 120 yıl müezzinlik yapmış gibi sevab kazanır.
Diğer hadîste 7 senelik müezzinliğin fazileti bildirilmiştir. Bunun hikmeti ise 7 yıl'ın ortalama yaş olan 70 yıl'ın onda birisi oluşudur. Önır-ü gâlib 70 yıl kabul edilince 7 yıl bunun onda birini teşkil eder. Şu halde 7 yıl ezan okuyan kişi 70 yıl ezan okumuş gibi sevab kazanır. [44]

6 — İkâmet Cümlelerini Birer Defa Okumak Babı

729) Enes bin Mâlik (Radtyailâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
«Müslümanlar namaz vakitlerini bir şeyle bildirmek istediler. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü anh)'e ezanı çift, ikâmeti de tek lafızlarla okuması emrolundu.-"

730) Enes (bin Mâlik) (Radtyailâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
-Bilâl (Radıyallâhü anh)'e ezanı çift ve ikâmeti tek lafızlarla okuması emrolundu.» [45]

İzahı

Ezan cümlelerinin çift ve ikamet cümlelerinin tek okunmasına dâir Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî Müslim, Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Nesâi Tırmizî. Tahavi ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir.
Müs1im' in müteaddit senedlerle rivayet ettiği Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bir rivayeti şöyledir:
«Ashâb, tanıyacakları bir şeyle namaz vakitlerini bildirmekten .bahsettiler. Bâzıları ateş yakmayı, bâzıları da çan çalmayı teklif ettiler. Bunun üzerine ezanı çift, ikâmeti tek lafızlarla okuması emredlldi.»
Müslim'in mezkûr rivayeti bu hadîsin namaz vakitlerinde halkı ezana davet etmek için sahâbîlerin müzakeresi sonucunda Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in rüya görmesi olayı
neticesinde Bilâl (Radıyallâhü anh)'e verilen emri bildirmektedir.
Ezanın çift okunmasından maksad ezandaki cümlelerin ikişer defa okunmasıdır. Ezandaki cümlelerin çoğunun çift okunması emredüdiği için bu ifâde tarzı kullanılmıştır. Çünkü sahih rivayetlerle sabit olduğu gibi ezanın başındaki «Allahu Ekber» cümlesi dört defa ve ezanın sonundaki «Lâilâhe İlle İlah» cümlesi de bir defa okunur. Keza ikâmetin tek okunmasından maksad bundaki cümlelerin çoğunun tek okunmasıdır. Zira ikâmetin başındaki «Allahu ekber» cümlesi ile «Kadkamet...» cümlesinin ikişer defa okunması sahih hadislerle sabittir.
Ezan ve ikamet cümlelerinden hangisinin kaçar defa okunacağına dâir âlimler arasındaki ihtilâf 709 nolu Ebü Mahzur e, (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine âit açıklamasında zikredilmiştir.
EI-Menhel yazarı bu hadîsi açıklarken şöyle der: «Bilâl (Radıyallâhü anh)'e emrolundu...» fıkrasında söz konusu edilen emir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından
verilmiştir. Nitekim, Nesâî, Dârekutnî ve BeyhakL"-
nin rivayetlerinde Enes (Radıyallâhü anh) :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) BilâTe emretti...» demiştir.
«Ezan'ı çift ve ikâuet'i tek lafızlarla...» fıkrasından maksacŞ, ezan cümlelerini ikişer defa okumaktır. Ezanın sonundaki tevhid cümlesi bundan müstesnadır. Çünkü tevhid kelimesi sahih hadîslerde tek olarak geçmektedir. Âlimler bu hususta müttefiktirler. Ezan'ın başındaki -Allahü Ekber» cümlesi ise; bunun iki ve dört defa tekrarlanacağına dâir rivayetler mevcuttur. Mâliki mezhebine göre iki defa tekrarlanır. Diğer mezheblere göre dört defa tekrarlanır.
Mezkûr fıkraya göre ikamet cümleleri birer defa okunur. Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde, bu fıkranın sonunda: «Kadkameti's-Salâ» cümlesi müstesna buyurulu-yor. Yâni ikâmet edilirken «Kad kâme...» cümlesinin bir defa değil, iki defa okunması emredilmiştir.
İkâmetin başındaki ve sonundaki «Allahü Ekber» cümlesi de bu hükümden müstesnadır, ikişer defa okunur. Çünkü bu durumda sahih rivayetler ile sabittir. Bu hadîste istisna edilmemesi bir mahzur teşkil etmez.
El-Hâfız tbn-i Hacer-i Askalâni, el-Fetih'te: «Bu hadis, ikâmet kelimelerinin ezan kelimeleri gibi ikişer defa okunacağına hükmedenler aleyhinde delildir. Bâzı Hanefi âlimleri, ikâmetin ilk zamanlarda1 tek olduğunu, sonra bu hükmün ikâmetin çift olduğunu bildiren Ebû Mahzûre, (Radiyallâhü anh) 'nin (709 nolu) hadisi ile mensuh olduğunu, zira bunun hadîsinin Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden sonra olduğunu söylemişlerdir. Fakat Hanefî âlimlerine şöyle cevab verilmiştir: Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hasen olan bâzı târiklerle rivayet olunan hadisinde -Tercî'» de vardır.O halde buna da hükmetmeleri gerekir. (Bilindiği gibi Hanefî âlimlerine göre ezanda terci* yoktur.)
İkamet cümlelerinin birer defa okunması hükmünün Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsi ile mensuh olduğunu söyleyenlerin sözünü reddeden Ahmed bin Hanbel şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke fethinden sonra Medîne' ye dönüşünde Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ikâmet kelimelerini birer defa okuyuşuna İtiraz etmemiş ve Sa'd el-Karazî (Radıyallâhü anh) 'ye böyle öğretmiş,Sa'd (Radıyallâhü anh) da Bilâl (Radıyallâhü anh) 'den sonra ikâmeti böyle okumuştur, der.
Ezan kelimelerinin çoğunu ikişer ikişer söylemek ve ikamet kelimelerinin çoğunu birer defa söylemek hususunda Şâfiİ, Mâliki ve Hanbeli mezhebleri ile Hanefî mezhebi arasında ihtilâf vardır. Üç mezheb imamlarının delilleri Enes (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsi ile Abdullah bin Zeyd bin Abd-i Rabbih'in hadîsi ve Peygamber Efendimizin Ebû Mahzûre1 ye ezan kelimelerini ikişer ve ikâmet kelimelerini birer olmak üzere okumasını emrettiğine dâir Buhâri' nin «Efâl-i İbâd» kitabındaki hadîsidir.Medine halkının uygulamasının böyle olması ve Hicaz, Yemen, Şam, Mısır ve Afrika' daki islâm memleketlerindeki tatbikatın böyle olması mezkûr üç mezhebin delillerine daha da kuvvet kazandırır. Hanefi âlimleri yıl boyunca ve bilhassa hicaz mevsiminde bütün İslâm memleketlerinden çok sayıda insanların toplandığı Mekke' de ikâmet cümlelerinin ikişer defa okunması ameline bakarak diğer imamlara muvafakat etmezler.Ve ikâmet kelimelerini ikişer defa okurlar. Hanefi âlimlerinin dayanağı olan hadîsler de vardır.Meselâ;Abdullah bin Zeyd'e ikâmetin rüyada ikişer defa olarak öğretildiği Beyhaki ve Ebû Avâne tarafından rivayet edilmiştir.Keza Tirmizî' nin Ebû Cuhayfe rivayetinde Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in ikâmet lafızlarını ikişer defa okuduğu ve Tahavî' nin İbn-i Huzeyme tarikinden yaptığı rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini Sevbân (Radıyallâhü anh)'in böyle ikâmet ettiği rivayet edilmiştir.
Hulâsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzinlerinden Bilâl bin Rabah ve Amr bin Ümmü Mektum Medine-i Münevvere' de, Sa'd el-Ka-razi, Küba'da ve Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh), Mekke-i Mükerreme'de bulunurlardı.
Bunlardan Bilâl (Radıyallâhü anh) ezanda terci etmez ikâmette ifrat ederdi, (kelimeleri birer defa okurdu.) Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) ise ezanda terci eder, ikâmette tesniye ederdi. (Cümleleri ikişer defa okurdu.) İmam Şafiî ve Mekke halkı Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin ezam ile Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ikametini tuttular.
îmam Ebû Hanife ile Irak ehli Bilâl CRadı-yallâhü anh) 'in ezam ile Ebû Mahzûre' nin ikâmetini aldılar. Ahmed b. Hanbel ile Me dine halkı Bi1â1 (Radıyallâhü anh)'in ezanı ile ikametini aldılar.
İmam Mâlik ise iki yönden muhalefet ederek ikâmet cümlelerinin ve ezandaki tekbirlerin ikişer okunmasına hükmetti.
Gerek ezan cümlelerinin ve gerekse ikâmet lafızlarının kaçar defa okunacağına hükmeden îslâm âlimleri arasındaki ihtilâfları ve dayandıkları delilleri ayrıntılı olarak bildirmek çok uzun izah isteri O bilgileri buraya aktarmaya zaman ve zeminimiz müsait olmadığı için şimdi buraya alamadık. Arzu edenler Tirmizi' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî veya Ebû Davud'un şerhi el-Menhel'in ezan ve ikâmet bahsine müracaat etsinler.

731) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in müezzini Sa'd (el-Karazî (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bilâl (Radıyallâhü anh)'İn ezan (lafızları) ı İkişer ikişer idi. Onun
ikâmet (lafızlar) ı da birer idi.[46]

732) Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellemyin mevlâsı Ebû Rafı' (Radtyallâhü onh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Bilâl (Radıyallâhü anh)'i, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda ezan cümlelerini ikişer ikişer tekrarlayarak ezan okurken ve ikâmet cümlelerini birer defa okuyarak ikâmet ederken gördüm.Alimler Râvi Malner bin Muhammed bin Ubeydullah'm ve babası Muhammed'in zayınığı üzerinde ittifak ettikleri için hadis isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [47]

7 — Sen Mescidde İken Müezzin Ezan Okuduğu Zaman Dışarı Çıkma Babı

733) Ebü'ş-Şasâ (Sü)eym bin el-Esved) [48] (Radıyallâhü anh y den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Biz Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile beraber mesçidde oturuyorduk. Müezzin, (ikindi için) ezan okudu. Ezandan sonra bir adam mescidden kalkıp böbürlenerek gitti. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) onu mescidden çıkıncaya kadar gözüyle takip etti. Sonra Eb$ Hüreyre (Radıyallâhü anh) :
«Amma şu adam şüphesiz ki Ebü'l-Kâsım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e isyan etti, dedi.» [49]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Ahmed de bunu rivayet etmiş ve şu fıkrayı ilâve etmiştir:
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz mesçidde olup da ezan okunduğu zaman sakın hiç biriniz namaz kılmadan mescidden çıkmayınız.- buyurdu. Ebû Dâvûd' un rivayetinde olay ikindi ezanı okunurken vuku bulmuştur.
Ezan bittikten sonra adamın mescidden çıktığı Nesâi' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Hadiste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin «Amma şu adam...» deyişi daha önce, namaz kılıncaya kadar mesçidde bekleyenin faziletini belirtmiş gibi bir tavır takındığına delâlet eder. [50]

Ezandan Sonra Mescidden Çıkmanın Hükmü

Hadîsin zahiri ezandan scnra mescidden çıkmanın haramlığına delâlet eder. Çünkü hadis mevkuf ise de merfu' hükmündedir. Çünkü bir sahâbî bu gibi sözleri kendi re'yinden söylemez. Bil'akis bu tür sözleri ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den aldığı bilgi dolayısıyla söyler.
Hanbelî ler'e göre; ezandan sonra mescidden çıkmak haramdır.
Mâ1iki1er'e göre.ezandan sonra ve henüz ikâmet edilmemiş iken mescidden çıkmak mekruhtur.İkâmet edildikten sonra da haramdır.
Hanefi ve Şafiî âlimlerine göre ezandan sonra mescid den çıkmak mekruhtur. İkâmet edildikten sonra da hüküm aynıdır.
Îbnü'l-Hümam: Ezandan scnra mescidden çıkmanın ya-sakhğı namaz kılmamış olup başka bir cami cemâatinin tanzimi kendisine âit olmayan kimselere mahsustur. Yâni o vakit namazını kılmış bulunan kişinin ezandan sonra mescitten çıkmasına bir sakınca yoktur. Keza başka bir cami cemâatinin düzenlenmesi kendisine ait olan kişinin ezandan sonra bir mescidden çıkıp ilişkisi olan cemaata varmasında bir sakınca yoktur, demiştir.
tbrâhim en-Nahâî de: Müezzin ikâmete başlamadıkça mescidden çıkmakta bir sakınca yoktur, demiştir.
Yukarıda beyan edilen âlimlerin görüşü zaruret olmadığı halde mescidden çıkan kişilere aittir. Abdestsizlik, abdestin sıkışıklığı; ve burundan kan akması gibi bir zaruret dolayısıyla mescidden çıikr makta bir sakınca yoktur. Nitekim bundan sonraki 734 nolu Osman (Radıyallâhü anhJ'ın hadisi bunu te'yid eder.
İmam Mâlik: «Bana ulaştığına göre bir adam hac ibâdetini ifâ etmek üzere gelmiş ve bu arada Said bin el-Müsey-yeb' in yanında otururken ezan okunmuş. Adam ezandan sonra namaz kılmadan mescidden çıkmak istemiş. S a î d ona: Çıkma. Çünkü bana ulaştığına göre ezandan sonra mescidden çıkıp dönmeyen kimsenin başına bir kötülük gelir demiş, bunun üzerine adam oturmuş. Sonra ikâmet biraz gecikince adam: Saîd beni buraya hapsetmiştir, diyerek çıkmış ve binek hayvanına binip gitmiştir. Yot-da hayvandan düşmüş ve bir tarafı kırılmıştır. Bilâhere bunun durumu Said bin el-Müseyyeb'e bildirilince: Başına hoşlanmadığı bir şeyin geleceğini sanmıştım, demiştir.» der.
İbn-i Eüşd: «İbnü'l-Müseyyeb'in: «Bana ulaşmıştır...» sözünün mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'den rivayet edilmiştir, demektir. Çünkü bu gibi sözler reyle söylenmez. Îbnü'l-Müseyyeb'in bildirdiği musibet ezandan sonra namaz kılmadan mescitten çıkan ve tekrar dönmeyen kişinin başına gelen dünyevi bir musibettir. Çünkü o kişi, dünyasıyla ilgili işlerini zamanı gelmiş olan namaza tercih etmiş oluyor» demiştir.
Ebû Amr bin Abdi'1-Berr: Abdestli iken ezandan sonra namaz kılmadan mescidden çıkan kişi hakkında bu hadisle hükmedilmesi üzerine âlimler ittifak etmişlerdir. Keza mescitteki adam tek başına farzını kılmış ise tekrar cemaatla o namazı kılmak üzere mescidde beklemelidir. Cemaatla o namazı tekrar kılmadıkça mescidden çıkması caiz değildir. Ancak kıldığı namaz tekrar cemaatla iadesi matlub olan namazlardan değilse çıkmasında bir sakınca yoktur. Söz konusu adamın abdest tazelemek gibi bir maksadla tekrar mescide gelmek üzere çıkmasında bir mahzur yoktur, demiştir.
Ezandan sonra mescidden çıkmayı mubah kılan mazeretlerden birisi de bu günkü birtakım insanların mescitlerde ihdas ettikleri bid'at ve gayri meşru hareketlerdir. Meselâ;. îmamm sesi bütün cemâat tarafından duyulduğu halde niübelliğlik yapmak, imâmın ipekli elbise giymesi veya altın takınması, imamın Peygembar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Hulafâ-î Râşidîn'in namaz kıldırışına aykırı bir tarzda namaz kıldırması ve benzeri hareketler o mescidden namaz kılmadan çıkmayı meşru kılar.
Ebû Davud'un 'Tesvîb bâbı'nda Mücâhid 'den rivayet ettiğine göre şöyle söylenmiştir:
«Ben Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhümâ) ile beraberdim. Bir müezzin öğle veya ikindi ezanında tesvîb etti. Yâni «Es-Salâtu Hayrün Minennevm» dedi. İbn-i Ömer Mücâhid'e i «Bu mescidden çıkıp gidelim. Çünkü şu tesvib (öğle veya ikindi ezanında okunduğu için) bid'attır», demiştir. [51]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, ezandan sonra mescidden çıkmanın yasak olduğuna delâlet eder. Bunun tafsilâtı yukarıda geçti.

734) Osman (RadıyaÜâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlul-laA (Sdlallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu demiştir :
«Mescidde iken ezan okunduktan sonra dışarı çıkan kimse bir ihtiyaç için çıkmamış ve dönmek istememiş ise, o kişi münafıktır.»
Not: Zev&id'de : İsnadı zayıftır. Çünkü isnadda tbn-i Ebi Ferve vardır. Onun adı tshak bin Abdullah'tır. Alimler onu zayıf saymışlardır. Abdülcebbar tbn-i Ömer de onun gibidir, denmiştir. [52]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/475-476
[2] **Abdullah Bin Zeyd (R.A.)'in Hal Tercemesi**
Abdullah bin Zeyd bin Abd-i Rabbih bin Sulebe bin Zeyd el-Ensarî el-Hazred Ebû Muhammed el-Medeni, Akabe görüşmesinde bulunmuş ve Bedir savaşma katılmıştır. Rüyasında ezanı gören zât odur. Medine-i Münevvers'de mescid-i Nebevi yapıldıktan sonra hicretin ilk yılı rüya olayı vuku bulmuştur. Peygamber <S.A.V.Vden hadîs rivayet etmiştir. Râvileri : Oğlu Muhammed, Saîd bin el-MÜ-seyyeb, tbn-i EbÎ Leylâ ve bir cemaattır. Buhârî ve îbn-i Adiyy: Ezan hadisinden başka hadisi tanınmıyor demişlerdir. Fakat el-Hâlız : Ben, Onun ezan hadîsinden başka hadislerini bularak bir cüzde topladım, demiştir. Halife Ömer bin Abdül-aziz'in hayat hikayesinde sahih bir senedle rivayet edildiğine göre Abdullah'ın kızı, Halife'nin huzuruna girerek: Ben, Abdullah bin Zeyd'in kızıyım. Babam, Bedir savasına katılmış ve Uhud savaşında şehid edilmiştir, demiş; Halîfe de : Dilediğini İst» «Uyerek tttlediğt kadar ons yardımda bulunmuştur. Oğlu Muhammed'-den rivayet edildiğine göre Abdullah, 64 yaşında iken hicretin 32. yılı vefat etmiş ve Osman (R.A.) onun namazını kaldırmıştır. (El-Menhel C. 4, Sah. 131)
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/476-478
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/479-482
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/482-484
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/484-486
[7] Terci': Ezanda şehâdet kelimelerini İkişer defa alçak Sesle okuduktan sonra başa dönerek bu kere İkişer defa yüksek sesle okumaktır,
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/486-489
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/489-493

[10] **Ebû Mahzure ve Abdullah Bin Muhayriz (R.A.)'in Hal Tercemeleri**
Ebu Mahzûre El-Kureşî El-MekkİI, sahâbîdir. Adı Evs'tir. Bir rivayete göre Semure'dir. Başka rivayetler de vardır. Kendisi, Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Râvileri ise, oğlu Abdülmelik, Abdullah bin Muhayriz, Muhammed bin Yezîd En-Nahai ve başkalarıdır. Hicretin 59. yılı vefat ettiği söylenmiştir. Mekke fethinde ezan okuma görevini Peygamber (S.A.V.), Ona vermiştir. Herkesten güzel ezan okurdu ve sesi herkesinkinden daha yüksekti. Hadislerini Müslim, Ebü Dâvûd, Tirmizl, Nesâî ve îbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir.
Abdullah bin Muhayriz bin Cenâde bin Veheb Ebû Muhayriz Mekkeli olup, Kudüs'te ikamet etmiştir. Kendisi Ebû Mahzûre, Ubâde bin Es-Sâmit, Ebû Sald-i Hudri, Muâviye bin Ebi Süfyan ve başkalarından rivayet etmiştir. Râvileri ise Abdülmelik bin Ebi Mahzûre, Büsr bin Abdillah, Mekhul ve Atâ'dır. Ahmed bin Ab-dillah El-îclI: O, halk içinden seçkin ve sıka bir zâttır, demiştir. NesaİI'de onun sıka olduğunu söylemiş, Buhârî, Müslim. Ebû Dâvûd ve Nesâi onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel. C. 4. Sah. 136-144)
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/493-495
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/495-497
[13] îsnaddaki Sa'd (R.A.)'ın evladı zayıf olduğu İçin isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
[14] Mekke hâricinde bir semtin adıdır. Ona Bathâ' ve Mıhsab da denilir.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/497-498
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/498-501
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/501-502
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/502
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/502-505
[20] **Osman Bin Ebil-As (R.A.)'ın Hat Tercemesi**
Osman bin Ebil-As bin Bişr Ebû Abdillah Peygamber <S.A.Vr>'in yanına sa-kîf hey'eti içinde gelerek müslümanlığı kabul etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Onu Tâil valiliğine atamış. Peygamber (S.A.V.)'den sonra Ebû Bekir (R-A.) ve Ömer (R.A.), hilafetleri gj«ypaniTwfa onu bu görevde ibkâ ettirmişler. Bilahere Ömer (R.A.), onu Umman ve Bahreyn valiliğine atamıştır. Peygamber (S.A.V.)'den dokuz hadîs rivayet etmiştir. Kendisindefl de Sald bin el-MÜseyyeb, NâfÎ bin C0-beyr, Yezid bin Abdillah ve el-Hasan bin Ebi'l-Hasan rivayette bulunmuşlardır. Hicretin 55. veya 51. yılı, Muâviye (R.A.)'nin hilafeti zamanında velat etmiştir. TirmizİI, Ebû Davûd ve îbn-i Maceh, onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Men-hel. C. 4, Sah. 48)
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/505
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/505-506
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/506-508
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/508-510
[25] **Ziyad bin el-Hâris (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Ziyad bin el-Hâris sahabidir. Peygamber (S.A.V.)'in yanına gelerek Ona biat etmiştir. Râvisi Ziyâd bin Nuaym'dır. Ebû Dâvûd, Tirmizi ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Kendisi Sudâî lakabıyla meşhurdur. Bu lâkab Suda 'kelimesine izafe edilmiştir. Suda* Yemen'den bir kabilenin babasıdır. Sudâ'ın asıl ismi Yezld bin Harb'dır. (El-Menhel C. 4. Sah. 170)
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/510-511
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/511-513
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/513-514
[29] Zevâid'de: Bunun isnadı sahihtir. Râvi Abdullah bin Utbe'nin rivayetini NesâS ve İbn-i Huzeyme kabul etmişlerdir. Abdullah, İbn-i Huzeyme'ye göre sıkadır. Diğer râviler de sikalardır, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/514-515
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/515
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/515-518
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/518-520
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/520-521
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/521-523
[35] Elde mevcut sünen nushalarmdaki bu senedde bir noksanlık var. Matbaa hatası da olabilir. Şöyle ki: Sahih-i Buhar! ve Nesâî'nin sünenîndeki bu hadîsin isnadında Ebû Saîd'in râvisi Abdullah bin Abdirrahman bin Ebi Sa'saa'dır. Abdullah'ın râvisi de oğlu Abdurrahman'dır. Hulâsa'nın 204. sahifesinde Abdullah bin Abdirrahman bin Ebî Sa'saa*nın Ebû Saîd'in râvisi olduğu, kendisinden de oğulları Abdurrahman ve Muhammed'in rivayette bulundukları, 229. sahifede de Abdirrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Ebi Sa'saa"nın, babasından rivayette bulunduğu, Râvilerinin de Mâlik ve Yahya el-Kattân olduğu bildirilmiştir. Abdullah bin Abdirrahman, tabiî idi. Annesi, Ebû Said-i Hudrî ile evlenince kendisi, Ebû Said (R.A.)'in terbiye kucağında büyümüştü. Abdullah'ın babası Abdurrahman bin Ebî Sa'saa ve amcası Kays bin Ebi Sa'saa (R.A.) sahabiydüer. Durum böyleyken, müellifin sünenîndeki matbu' nüshalara göre Ebû Sald (R.A.)'In râvisi Abdullah değil, Abdullah'ın babası ve sahabi olan Abdirrahman bin Ebi Sa'saa'dır. Ve bu râvi Ebû Saîd'in kucağında yetişmiştir. Ki bu durum yanlıştır. Bu sebeple sened. şöyle olmalıdır :
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/523-524
[37] Bakara : 74
[38] îsrâ : 44
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/524-526
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/527
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/527-528
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/528-530
[43] Râvi Abdullah bin Salih zayıf olduğu için isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/530-531
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/531
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/531-532
[46] Sa'd el-Karazi'nin evladı (badis rivayeti yönünden) zayıf oldukları için bu hadisin İsnadının zayıflığı ve fakat hadis metninin mânasının sahlh-i BuharI de bulunduğu Zevaiz'de bildirilmiştir.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/532-536
[48] **Ebü>Şa'sa <R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Süleym bin Esved bin Hanzala el-Muhârîbi el-Kûfi'dir, Ömer bin el-Hattab, onun oğlu Abdullah, Ebû Zerr, Huzeyfe, İbn-i Mesud, Aişe, Ebû Hüreyre (R.A.) ve başkalarından hadis rivayet etmişlerdir. Kendisinden de İbrahim en-Nehâl, Abdurrahman bin el-Esved, Cami' bin Şeddâd, Ebû İshâk ve bir cemaat rivayette <R.A.), bulunmuşlardır. İbni Muin. el-îclî. Nesat ve Ahmed onun sıka olduğunu söylemişlerdir, tbn-i Abdil-Berr de : Âlimler onun sıka olduğunu icmâ etmişlerdir. H : 83 veya 85 yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahibleri, onun hadislerini naklet mislerdir. (EI-Menhel C. 4, Sah. 217)
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/536-537
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/537
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/537-539
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/539-540

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- ZEKAT

İslam'da Zekatın Yeri Ve Önemi
Zekâtın Faydaları
Zekat Önemiyle İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İhticacları
Diğer Rivayetler Ve Tahliller:
Çıkarılan Hükümler
Binek Ve Davarların Zekatı
Konuyla İlgili Hadisler:
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticac Ve İctihadları
Diğer Rivayetler Ve Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Köle, At Ve Eşeğin Zekatı Verilir Mi?
Konuyla İlgili Hadisler
Konu Hakkında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Altın Ve Gümüşün Zekatı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İctihad Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ekin Ve Meyvanın Zekatı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstinbat Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Bal Ürününden Zekat Gerekir Mi?
Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Maden Ve Rikazın Zekatı
Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler
Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Tahakkuk Eden Zekati Vermekte Acele Etmek
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Zekatı Başka Yere Göndermeyip Belde Fakirlerine Vermek
Konuyla İlgili Hadisler
Rivayetlerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Zekatın Sarf Ciheti
Fakir, Miskin Ve Zengin
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Zekat Toplamakla Görevlendirilenler
İlgili Hadis Ve Rivayetler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Müellefetü'l-Kulüb
Konuyla İlgili Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Kölelik Kaydı Altında Olanlara Zekat Verilir Mi?
Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Borçlu Olup Ödeme İmkanı Olmayana Zekat Vermek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İctihad Ve İhticacları
Tahliller Ve Rivayetleri
Çıkarılan Hükümler:
Zekatı Allah Yolunda Ve Yolda Kalmışlar Harcamak
Konuyla İlgili Hadisler, Rivayetler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Görüş Ve Tesbitleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler:
Haşim Oğullarının Zekat Alması Haramdır
Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticacları
Çıkarılan Hükümler:
Zengin Verdiği Zekati Satın Alabilir Mi?

Konuyla İlgili Hadisler
Kadının Kendi Kocasına Ve Evindeki Yetimlere Zekat Ve Sadaka Vermesi
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller
Zekatü'l-Fıtr (Fitre)
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticac Ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler:

3- ZEKAT

İslam'da Zekatın Yeri Ve Önemi

Zekat, İslamın beş şartından biridir. Farziyeti kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuştur. O bakımdan inkarı küfür, terki büyük günahtır.
Zekat'ın hicri ikinci yılda veya Ramazan Orucu'nun farziye-tinden sonra farz kılındığı belirtilmektedir. "İkinci yılında farz kılınmıştır" diyenler ise, çoğunluktadır.
Zekat, Arapça bir kelime olup mali ibadetin ismidir. Kök mana olarak "artma ve çoğalma" demektir. Aynı zamanda temizlik, arınma, artma, salah-i hal gibi manalara da delalet ettiği bilinmektedir.
Terim olarak, belirlenmiş nisaba erişen para, ticaret malı, ürün, altın ve gümüş, aynı zamanda davar gibi maddelerden belirli bir nisbeti çıkartıp müstahik olanlara verilen sadakadır... Yerden çıkan ürünler ve bir de sene başında nisaba ermiş mal ve paraya sene ortalarında ilave edilen, katılan mal ve paralar dışında diğerlerinin sahiplerinin nezdinde üzerinden kameri bir yılın geçmesi şarttır. Yerden çıkan ürünlerin senesinin dolması beklenilmeden harmanda iken çıkarılıp verilir. Bunun gibi, sene başında nisaba ermiş para ve ticari mala sene ortasında veya sonuna doğru katılan para ve ticari malların da senesinin dolması beklenmez, senesi dolan nisaba tabi olup hepsinin senesi dolmuş kabul edilerek zekatı çıkarılıp verilir.

Zekâtın Faydaları

Zekatın ferdi, ailevi, ictimai birtakım faydaları söz konusudur:
Önce zekat, ferdi yardıma alıştıran, maddeyi amaç olmaktan uzak tutan araç olarak belirleyen; ruhu arındıran, vicdanı huzura kavuşturan, kişinin saygınlığını ve güvenirliğini artıran, yalnız kendisi için değil, aynı zamanda ailesi, çevresi ve toplum için çalıştığını öğreten mali bir ibadettir.
Aile fertlerini yardıma, yardımlaşmaya, dayanışmaya alıştıran, komşular arasında sevgi ve saygı bağlarını oluşturan, zayıf unsurları takviye edip muhtaç durumdan kurtarmaya yönelik hikmeti taşımaktadır.
Toplum yapısında zenginle fakir arasındaki mesafeyi kısaltan, boşluğu kapatan; sosyal adaletin sağlanmasında nazım rol oynayan ilahi emirlerden biridir. O bakımdan zekatla vergiyi birbirine karıştırmamak ve bunları eş anlamlı kelime veya terim sanmamak gerekir. Vergi, devletin mükelleflerden alıp ülke düzenini ve refahını sağlamaya yönelik bir anlam taşır, bunun nisbetini artırmak veya eksiltmek devletin iradesine bağlıdır. Zekat ise, toplumu kaynaştırıp kötülükleri önlemeye; iç huzur ve dayanışmayı sağlamaya, sosyal adaleti kurmaya, kardeşlik bağlarını kuvvetlendirmeye, sınıf farkını kaldırmaya yönelik bir hikmeti yansıtır.
Aynı zamanda zekatın verilecek nisbeti tahdid edilmiştir.
O bakımdan Kitap ve Sünnet'te bu mali ibadet üzerinde yeterince durulmuş ve gereken her türlü açıklama yapılmış; tahrik ve teşviklerde bulunulmuş; vermeyenler için ebedi azab ile tehditler yapılmıştır.
Böylece zekat ve sadaka, mal ve servetin amaç değil araç olduğunu vurgulamakta ve kişisel çıkarın ön plana alınma hevesini kırmakta, ferdin toplumdan kopmaz bir parça olduğunu kalp ve kafalara işlemektedir.

Zekat Önemiyle İlgili Hadisler

İbn Abbâs (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Muaz'ı Yemen'e gönderdiğinde ona şöyle (talimatta bulunarak) buyurdu ki:
"Şüphesiz sen, kitap ehlinden bir kavme gidiyorsun. Onları önce Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Rasulüllah bulunduğuma şehadette bulunmaya çağır. Eğer bu hususta sana itaat ederlerse, bu defa onlara, Allah'ın üzerlerine her gün ve gecede beş vakit namaz farz kıldığını bildir. Bu hususta sana itaat ederlerse, Cenab-ı Hakk'ın, zenginlerinden alınıp fakirlerine çevrilecek (verilecek) sadakayı, (yani zekatı) farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse, artık onların nefis (çok kıymetli) mallarından sakın ve zulme uğrayanın bedduasından kork. Çünkü onun bedduasıyla Allah arasında (engel) hiçbir hicap yoktur."[1]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefat edince, Ebu Bekir (r.a.) (Onun yerine geçip) halife oldu. Araplardan ise inkara sapanlar sapmaya başladı. Ebu Bekir (r.a.) onları tenkil etmeyi, gerekirse kılıç kullanmayı kararlaştırdı. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) ona:
"Sen nasıl olur da şu insanlarla savaşırsın? Oysa Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İnsanlarla, La ilahe illallah demelerine kadar savaşmakla emrolundum. Artık kim bu sözü söylerse, canını ve malını benden korumuş olur; ancak (İslam hukukuna göre, öldürülmesi gereken) haklı bir sebep müstesna. Hesabı ise Allah'a aittir."
Bunun üzerine Ebu Bekir (r.a.) şöyle cevap verdi:
"Allah'a yemin ederim ki, namaz ile zekat arasını ayıran kimselerle savaşacağım. Çünkü zekat, maldan verilen bir haktır. Yine Allah'a yemin ederim ki, eğer onlar Rasulüllah'a (s.a.v.) verdikleri bir oğlağı benden men'edip vermezlerse onlarla savaşırım."
Hz. Ömer (r.a.) diyor ki:
"Allah'a and olsun ki, bu ancak Allah'ın Ebu Bekir'in göğsünü (kalbini haklı bir) savaşa açması idi ve ben anladım ki Ebu Bekir haklıdır, hak üzeredir..."[2]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: "Zekat" kavramı, biri farz, diğeri vacip olmak üzere iki kısma ayrılır. Farz olanı, nisaba eren malın zekatıdır; vacip olanı, sadaka-î fitr'dır.
Nisaba eren malın -ister ticaret malı olsun, ister nakit olsun- zekatını senesi dolunca hemen vermek gerekir. Sene geçtiği halde vermeyen kimse günah işlemiş sayılır. Bu, İmam Kerhi'nin görüş ve ictihadıdır. İmam Muhammed de aynı görüştedir. Hatta bu imama göre, zekat vermeyenin şahitliği kabul olunmaz. Aynı zamanda geciktirilmesi caiz değildir.
Nitekim İmam Şafii'nin de mezhebinin zahirine göre de hüküm böyledir.
Ebu Bekir el-Cessas'a göre: Bir malın senesi dolunca zekatı farz olmakla beraber hemen verilmesi gerekli değildir; bir süre geciktirdikten sonra verilebilir.
el-Cessas'ın delili ise şöyledir: Mal, üzerinden kameri yıl geçmeden önce helak olur, elden çıkarsa, kişi onun zekatını vermekle yükümlü tutulmaz. Eğer zekat fevri (yani hemen verilmesi gerekli) olsaydı, o malın da zekatını vermek gerekirdi. Böylece ancak senesi dolan malın zekatı farz olur ve kişi ömrünün sonuna kadar bunu ödemekle yükümlü tutulur.
İmam Maturidi'ye göre: Zekatı mümkün olduğu vaktin hemen evvelinde vermek vaciptir.[3] Nitekim ileride bu konuya geniş yer verilecektir.
Zekatın vücubunun şartları, yani bir kimsenin zekat vermesinin vacip (farz) olabilmesi için şartların gerçekleşmesi söz konusudur: Akıl, buluğ (ergenlik), hürriyet, nisaba malik olmak, üzerinden kameri bir yılın geçmesi, borçtan fariğ olması, asli ihtiyaç dışında kalması ve takdiren bile olsa nami (üreyip artma) durumunda bulunması ve tam mülk olması...[4]
b) Şafiilere göre: Zekat vermenin bir kimseye farz olabilmesi için, İslam, hürriyet, nisap ve yılın dolması, yani üzerinden bir yılın geçmesi şarttır. O bakımdan zengin olan çocuğun ve delinin de malından zekat çıkartıp vermek vaciptir.[5]
Aynı zamanda süresi dolunca hemen verilmesi gerekir. Aksi halde mal sahibi günahkar olur.
c) Hanbelilere göre: Diğer mezheplerde olduğu gibi, zekatın farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sübut bulmuştur. Farziyetini inkar eden müslüman murted olur ve hakkında murted hükmü icra edilir. Terkeden kimse günahkar olur; aynı zamanda İslam Devleti yetkisini kullanarak ondan zekatını alıp gereken yerlere dağıtır.
Zekat ancak şu beş şartın gerçekleşmesiyle farz olur: İslam, hürriyet, nisaba malik olmak, mülkün tamam olması, üzerinden bir yılın geçmesi.[6]
Böylece bu mezhebe göre de zengin olan çocuğun ve akli dengesi bozuk olanın malından zekatı çıkartıp vermek vaciptir.
d) Malikilere göre: Bu mezhep imamları da Şafii ve Hanbelilerle aynı görüş ve ictihaddadırlar.[7]

Diğer Rivayetler Ve Tahliller:

150 nolu İbn Abbas hadisi sahihtir. Rasulüllah'ın (s.a.v.) Hz. Muaz'a olan bu talimatının, Tebuk Seferinden dönüşünde gerçekleştiği söylenmektedir. Böylece hicri dokuzuncu yıla tesadüf ettiğini söyleyebiliriz. Nitekim aynı hususu Vakıdi de Ka'b b. Malik (r.a.) den yapılan rivayetle tesbit edip belirlemiştir.
Rasulüllah'ın (s.a.v.) talimatında önce iki şehadet üzerinde durulmuştur. Çünkü bu ikisi dinin aslı ve temelidir. Onlarsız hiçbir ibadet sahih olmaz. Böylece kafirlerin füruatla muhatab tutulmayacaklarına delil var. Öyle ki, iki şehadeti getirip itaat ettikleri takdirde namaz ve sonra da zekatla mükellef ve muhatab tutulacakları söz konusudur.
Beş vakit namaza davet edilmeleri emredilirken, bundan "vitir namazı"nın farz olmadığı ortaya çıkıyor.
Hadisin son bölümünden ise, İslam Hükümdarının yetkili organı vasıtasıyla zekatı alıp fakirlere dağıtma yetkisinin bulunduğu anlaşılıyor. Ancak hükümdarın devlet yetkisini kullanarak zenginin en nefis malını alıp dağıtmasının uygun olmayacağı da tenbih mahiyetinde beyan buyurulmuştur.
Sonuç olarak, İbn Abbas hadisi sahih ve ihticaca salihtir.
151 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve ihticaca salih görülmüştür.
Rasulüllah'ın (s.a.v.) vefatından sonra dinden çıkanlar üç grupta toplanır:
1- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini red ve inkar edip peygamberlik iddiasında bulunan Müseyleme ve Esved el-Anesi'yi peygamber kabul edenler.
2- Dini hükümlerin çoğunu, mesela namaz, zekat ve diğer umuru red ve inkar edip yeryüzünde ancak şu üç mescidde Allah'a secde edilebileceğini iddia edenler:
a) Mescid-i Mekke,
b) Mescid-i Medine,
c) Mescid-i Abdilkays.
3- Namazla zekat arasını ayırıp "Biz namaz kılarız, ama zekat vermeyiz. Bugüne kadar Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şahsiyetinden dolayı zekat veriyorduk; bundan böyle vermemize gerek görmüyoruz" diyenler.
Ebu Bekir Sıddik (r.a.) ilk iş olarak iki yalancı ve sahtekar olup peygamberlik iddiasında bulunan ve halkı ifsad edip kargaşalık çıkartan Müseyleme ile Esved el-Anesi'yi tenkil ve yok etmek üzere asker gönderdi. Allah'ın izniyle kısa zamanda bunlar imha edilerek büyük bir fitne ateşi söndürüldü.
İkinci grup üzerine de ordu gönderip tevbe edenleri bağışladı, etmeyenleri kılıçtan geçirmek suretiyle bastırdı.
Üçüncü grubu da ihmal etmedi ve hadiste ifadesini bulduğu gibi, onları da tenkil edip İslamın farzlarını yerine getirmeleri için asker gönderdi ve kısa zamanda çoğunu İslam çizgisine getirmeyi başardı.
Bütün bu olaylar zekatın önemini, İslam nazarında işgal ettiği yeri göstermektedir.
Zira farzların hepsi iki şehadet kelimesiyle içiçedir. Bunları birbirinden ayırmak, dinin bütünlüğünü zedelemek olur. Allah'a ve Peygamber'e dosdoğru iman, imanın diğer şartlarını kapsadığı gibi, İslami ahkamın, farz ve vaciplerinin hepsini de kapsayıp içine almaktadır. O bakımdan Ebu Bekir Sıddik (r.a.), Rasulüllah'ın (s.a.v.) *"Ümirtu en ukatile'n-nas..."* hadisini böyle açıklamış ve uygulamıştır. Nitekim başta Hz. Ömer (r.a.) olmak üzere ashabın tamamı onun bu açıklama ve uygulamasını tasvip edip desteklemişler ve böylece hadisin delalet ettiği hüküm üzerinde ashabın icmaı oluşmuştur. Artık o hadisi başka türlü bir yoruma tabi tutmak, icmaa ters düşer.
Bu babda zekatı kabul etmeyip vermeyenlerle savaşılması hakkında sahih rivayetler vardır. Abdullah b. Ömer (r.a.), Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu belirtmiştir:
"İnsanlar Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet edinceye; bana ve getirdiğim şeylere (dini ahkama) inanıncaya kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Böyle yaparlarsa, artık kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar; ancak haklı bir sebeple (mallarının alınması ve öldürülmeleri) bu genellemenin dışında kalır. Hesapları ise Allah'a aittir."
Buhari, Müslim ve Nesai'nin rivayet ettiği bu hadis de sahih rivayetlerden biridir ve ihticaca salihtir.

Çıkarılan Hükümler

1- Küfür diyarına tebliğ ve irşad için giden mü'minlerin önce onları Allah'ın varlığına ve birliğine ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın son peygamberi olduğuna davet etmeleri vaciptir.
2- Bu iki şehadeti getirip inandıkları takdirde, önce onlara beş vakit namaz kılmaları emredilir ve bunun faydaları anlatılır.
3- Bunu kabul ettikleri takdirde, zekat vermeleri emredilir. Böylece kademeli bir irşad ve tebliğ sürdürülür.
4- Allah'a ve peygamberine iman edip müslüman olduktan sonra zekat vermeyenlerden İslam hükümdarı zorla zekatı alıp fakirlere dağıtır. Bu, vaciptir.
5- Zekatını gönül hoşnutluğu ve rahatlığıyla veren kimseler ise bu hususta kendi hallerine terkedilebilir.
6- Zekat konusunda zenginlerin en nefis ve lüks malı alınıp dağıtılmaz. Zira böyle bir uygulama nefret doğurabilir; aynı zamanda zekatın hikmetine ters düşer.
7- Zekatın farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sübut bulmuştur. O bakımdan terki büyük günah, inkarı küfürdür ve inkar edenler hakkında İslam hükümdarı murted ahkamını uygular.

Binek Ve Davarların Zekatı

Zekata tabi olan binek hayvanları ile eti yenen davarlara Arapça'da "Mevaşi" denir. "Binek hayvanları" denilince, at, katır, deve, eşek ve beygir akla gelir. Ancak bunlardan daha çok at ve devenin zekatı söz konusudur. Katır ve eşeğin zekatı verilmez. Katır hem üreme fonksiyonu yoktur, hem de yük taşımakda kullanılır. Eşek her ne kadar üreme fonksiyonuna sahipse de daha çok yük taşıdığı ve fazla üretilmediği için zekat kapsamına alınmamıştır.
Deve ile at zekat kapsamına alınmıştır. Ancak bu iki binek hayvanından zekat verebilmek için birtakım kıstas ve şartların gerçekleşmesi gerekir. İleride bu konuya yer verileceğinden burada üzerinde durmaya lüzum görmüyoruz.

Konuyla İlgili Hadisler:

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Ebu Bekir (r.a.) onlara bu konuda şöyle yazmıştır:
"Şüphesiz bu, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin müslümanlara farz kıldığı sadaka (zekat) ile ilgili farzlardır ki, Allah ve Rasulü bununla emretmiştir. Artık müslümanlardan kimden bu sadaka (zekat) belirlenen ölçüde istenilirse onu versin; kimden de belirlenen ölçünün üstünde istenirse, (mesela) yirmi beş deveden az devesi olandan (zekat olarak bir deve istenirse) vermesin. Beşten ona kadar devede bir koyun zekat verilir. Develer yirmi beş olunca, ta otuzbeşe kadar bir tane bir yaşını bitirip ikinci yaşına giren dişi deve verilir. Eğer bu yaşta dişi deve bulunmazsa, o takdirde üç yaşına ayak basmış bir erkek deve verilir. Develer otuzaltı olursa, kırkbeşe kadar zekat olarak üç yaşına ayak basmış bir dişi deve verilir. Kırk altıya ulaşırsa, altmışa kadar ondan dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Develer altmışbire ulaşırsa, yetmiş beşe kadar ondan bir tane beş yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Develer yetmişaltıya ulaşınca doksana varıncaya kadar ondan iki yaşına ayak basmış iki tane dişi deve verilir. Doksan bire ulaşırsa, yüzyirmiye kadar ondan iki tane dört yaşına girmiş ve iyice gelişmiş dişi deve verilir. Develer yüzyirmiyi aşınca, o zaman her kırk deveden bir tane üç yaşına ayak basmış dişi deve verilir. Her, elli deveden dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir.
Zekat farzında zekat olarak verilecek develerin yaşları (mevcut sayısına) uygun düşmezse, artık kimin yanında beş yaşına girmiş bir dişi deve bulunmazsa, yanında dört yaşına girmiş dişi deve bulursa, şüphesiz o kendisinden kabul edilir, ancak kendisi için kolayına gelip mümkün olursa bir de iki koyun verir veya yirmi dirhem verir. Kimin de yanında dört yaşına girmiş bir dişi deveyi gerektiren nisbette deve bulunur, ancak dört yaşındaki deve temin edemezse, beş yaşına girmiş bir dişi devesi olursa, onu verir ve o ondan kabul edilir; ancak zekatı alan kimse ona ya iki koyun, ya da yirmi dirhem verir. Kimin de yanında, dört yaşına girmiş bir dişi deveyi zekat verecek nisbette deve bulunur da, dört yaşına girmiş deve bulamaz, sadece üç yaşına girmiş bir dişi deve bulunursa, bu ondan kabul edilir ve onunla birlikte -kolayına gelirse- iki koyun veya yirmi dirhem daha verir. Kimin yanında üç yaşına girmiş bir dişi deveyi zekat olarak gerektirecek sayıda deve bulunur, ancak üç yaşında değil dört yaşına girmiş dişi deve bulunursa, o kendisinden kabul edilir ve zekatı alan kimse ya ona yirmi dirhem, ya da iki koyun verir. Kimin yanında üç yaşına girmiş bir dişi deveyi zekat gerektirecek sayıda deve bulunur, ama üç yaşına girmiş dişi devesi olmaz da iki yaşına ayak basmış bir dişi deve bulunursa, o kendisinden kabul edilir ve ancak onunla birlikte -kolayına gelirse- iki koyun veya yirmi dirhem verir. Kimin yanında üç yaşına girmiş dişi deveyi zekat olarak verecek sayıda deve bulunur, ama üç yaşına girmiş dişi devesi olmaz da sadece üç yaşına girmiş erkek deve bulunursa, bu ondan kabul edilir ve bununla birlikte başka bir şey vermez. Kimin de yanında sadece dört devesi bulunursa, onlarda zekat olarak birşey yoktur; meğer ki onların sahibi kendi arzusuyla bir şey vermek istesin...
Yılın çoğunu otlakta otlayıp karnını doyuran koyunların sayısı kırk olursa, yüz yirmiye kadar ondan zekat olarak bir koyun çıkarılıp verilir. Yüzyirmiyi aşarsa, ta ikiyüze kadar iki koyun zekat olarak verilir. İkiyüz biri bulursa, ta üçyüze kadar üç koyun çıkartıp zekat olarak verir. Üçyüzü aşınca artık her yüz koyuna karşılık bir koyun hesap edilerek verilir. Zekat olarak çok yaşlısı, gözünü kaybetmişi, erkek keçi alınmaz; ancak zekatı alan kimse böyle arzu ederse mesele yok...
Ayrı ayrı zekata giren baş hayvanları olan iki kimse, zekat nisbetini düşürmek için hayvanlarını birleştiremezler. (Mesela her birinin kırk koyunu bulunan üç kişi bunları biraraya getirmek suretiyle bir koyun zekat veremezler.) Bunun gibi davarlarda ortak olanlardan her biri zekat için kendi hissesini ayırıp ona göre zekat takdir edemez. (Mesela iki kişinin ortak olarak ikiyüzbir koyunu bulunuyor ki bunlara karşılık üç koyun zekat vermeleri gerekir. Hisselerini ayırdıkları takdirde her birinin bir koyun vermesi gerekir.)
İki ortağa ait olan hayvanların zekatında, ikisi arasında eşit olarak bir düzenleme yapılır. (Mesela her ortağın yirmi koyunu bulunuyor. Böylece iki ortağa ait kırk koyunda bir

koyun zekat olarak verilir. Kalan 39 koyundan yirmisi birine bırakılınca, o zekat olarak verilen koyunun değerinin yarısını nakit olarak, kendisine 19 koyun kalan ortağına öder.)
Adamın sadece yılın çoğunu otlakta otlayarak karnını doyuran 39 koyunu bulunursa, zekat olarak onda bir şey yoktur; ancak mal sahibi arzu ederse bir şey verebilir.
Halis gümüşte ise (ikiyüz dirhem nisbetinde olursa) kırkta bir olarak hesaplanıp zekatı verilir. Ancak yanında yüzdoksan dirhem bulunursa, onun zekatı yoktur. Meğer ki mal sahibi bir şey vermeyi arzu etsin."[8]
Muaz b. Cebel (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz beni Yemen'e gönderdi ve her otuz sığırdan bir yaşını doldurmuş bir erkek veya dişi buzağı; her kırk sığırdan iki yaşını doldurmuş bir inek ve (İslama girmeyen) her ergen (vatandaş) dan bir dinar veya o nisbette Meafir kumaşı alırsın, diye emretti."[9]
Yahya b. Hakem'den yapılan rivayette, Muaz b. Cebel'in (r.a.) şöyle dediğini haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Yemenlilerden zekat almam üzere beni gönderdi. Her otuz sığırdan bir yaşını doldurmuş bir buzağı ve her kırk sığırdan iki yaşını doldurmuş bir inek almamı emretti. Yemenliler kırkla elli sığır; altmışla yetmiş; seksenle doksan arasındaki sığırdan da zekat almamı teklif ettiler. Ben (o nisbeti almadım) ve Medine'ye döndüğümde durumu Peygamber (s.a.v.) Efendimize bildirdim. Efendimiz sözünü ettiğim iki sayı arasındaki nisbetten bir şey almamamı emretti." Böylece Muaz iki farz arasındaki nisbette zekat olmadığını zu'metti."[10]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticac Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Yılın çoğunu atlayarak geçiren beşden az sayıdaki devede zekat farz değildir. Çünkü devenin zekat nisabı beştir. Böylece yılın çoğunu otlayarak geçiren beş devede bir koyun zekat verilir. Bu dokuza kadar böyledir. Çünkü bir koyun bir devenin kırkta birine tekabül etmektedir. On devede iki koyun verilir ve bu ondörde kadar böyle devam eder. Develer onbeş olunca, ondokuza kadar üç koyun verilir; Develer yirmi olunca, yirmi dörde kadar dört koyun verilir. Develer yirmibeş olunca, otuz beş deveye kadar iki yaşında bir dişi deve verilir. Otuzaltıdan kırkbeşe kadar bir tane üç yaşında dişi deve verilir. Kırkaltıdan altmışa kadar dört yaşında bir dişi deve verilir. Altmışbirden yetmişbeşe kadar beş yaşında bir dişi deve verilir. Yetmiş altıdan doksana kadar iki tane üç yaşında dişi deve verilir...
Koyun ve keçiden en az kırk tane olursa zekat gerekir. O bakımdan kırk koyundan bir koyun verilir ve bu nisbet yüzyirmiye kadar böyledir. Yüzyirmibir olunca, ikiyüze kadar iki koyun verilir. İkiyüzbirden dörtyüze kadar üç koyun ve dörtyüz olunca dört koyun verilir. Sonra her yüz koyuna karşılık bir koyun hesap edilerek verilir.
Bu hususta koyun ve keçi müsavidir, yani aynı nisab ve nisbete dahildirler.
Sığırda ise, yine senenin çoğunu otlayarak geçiriyorsa, nisap otuzdur. Böylece sığırlar otuz tane olunca, bir yaşını bitirmiş bir buzağı zekat verilir. Bu otuzdokuza kadar böyledir. Kırk olunca altmışa kadar iki yaşını tamamlamış bir inek verilir. Altmış olunca, bir yaşını tamamlamış iki tane buzağı verilir.[11]
b) Şafiilere göre: Ganem olarak sadece deve, sığır, koyun ve keçi zekata tabidir. Atta ve koyunla geyiğin çiftleşmesinden doğan hayvanda zekat yoktur. Devede ancak beş tane olunca bir koyun zekat verilir. On devede iki koyun, onbeş devede üç koyun, yirmi devede beş koyun, yirmi beş devede bir yaşını doldurmuş bir dişi deve; otuzaltı devede iki yaşında bir dişi deve; kırkaltıda üç yaşında bir dişi deve; altmış bir devede dört yaşında bir dişi deve; yetmiş altıda iki tane iki yaşında dişi deve; doksan birde iki tane üç yaşında dişi deve; yüzyirmibirde üç tane iki yaşında dişi deve verilir. Sonra da her kırk devede bir tane iki yaşında dişi deve ve her elli tanede üç yaşında bir dişi deve verilir.
Belirlenen yaşta deve bulunmazsa, ondan bir yukarı veya aşağı yaşta olan verilir ve arta kalan veya eksik olan nisbet para olarak karşılanır. Tıpkı Ebu Bekir (r.a.) ın tesbitinde belirtildiği gibi...
Nisaba eren koyun veya keçiden zekat çıkartılıp verilir. Koyun türünden keçi veya keçi türünden koyun çıkartılıp verilirse bu caiz olur. Ancak kıymeti göz önüne alınarak noksan kalan tarafı parayla karşılanır.
Koyun keçi karışık bir vaziyette olup nisaba ererse, hangisi daha çoksa, zekat o türden çıkartılıp verilir.
Sığır ancak otuz tane olursa nisaba erişir ve zekatı gerekir. Otuz sığırda bir yaşında bir sığır (inek) verilir. Sonra her otuzda bir tane bir yaşında sığır (inek); her kırk tanede iki yaşında bir inek verilir.[12]
Koyunların da nisabı, Hanefilerde olduğu gibidir.
c) Hanbelilere göre: Bu mezhep imamları, yukarıda naklettiğimiz hadislerle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır. Farklı bir tesbit ve ictihadları söz konusu değildir.[13]
d) Malikiler de bu konuda daha çok Şafiilerle aynı görüştedirler. Çıkarılan zekatın erkek veya dişi olması hususunda az farklı değişik tesbit ve görüşleri vardır.[14]

Diğer Rivayetler Ve Tahliller

774 nolu Enes hadisini aynı zamanda İmam Şafii, Beyhaki ve Hakim tahric etmişlerdir. İbn Hazm ise bu hadis hakkında şöyle demiştir:
"Bu kitap (mektup) son derece sahihtir ki Hz. Ebu Bekir Sıddik (r.a.) onunla amel etmiş ve hazır olan ilim adamlarından hiç kimse ona muhalefet etmemiştir." [15] Aynı zamanda İbn Hibban bu rivayeti sahihlemiştir. O bakımdan hadis istidlal ve ihticaca salihtir. Nitekim müctehidlerin hemen hepsi bunu dikkate alarak hüküm çıkarmıştır.
775 nolu Muaz hadisini aynı zamanda İbn Hibban tahric etmiş ve sahihlemiştir. Darekutni de öyle... İbn Abdilber, et-Temhid'de bu hadisin isnadının muttasıl ve sahih olduğunu belirtmiştir.
İbn Hacer ise et-Telhis'de, Bezzar ve Darekutni'nin İbn Abbas (r.a.) tarikıyla şu lafızla olayı nakletmiş tir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Muaz'ı Yemen'e gönderdiğinde, her otuz sığırdan bir yaşında bir dişi veya erkek sığır zekat olarak almasını veya üç yaşma girmiş bir dişi sığır veya erkek sığır almasını emretti."
Ancak bu hadisin zayıf olduğu tesbit edilmiştir.
776 nolu Muaz hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar tahric etmiştir. Ancak isnadında Hasan b. Ammare bulunuyor ki bu zat zayıftır.[16] Ahmed b. Hanbel onun metruk olduğunu belirtirken İbn Main onun hadisinin bir şey olmadığına dikkat çekmiştir. Diğer bir cemaat de onun metrukü'l-hadis olduğunu söylemiştir ki, Ebu Hatim, Müslim ve Darekutni onlardan bir kısmıdır.[17]
Konuyla ilgili diğer hadislerle daha detaylı bilgi verilmekte ve zekatın İslamdaki yeri ve önemi üzerinde durulmaktadır:
"Sıfr" denilen bir adamdan, o da Rasulüllah'ın (s.a.v.) iki zekat tahsildarından rivayetle, o iki zat şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz karnında yavrusu olan hayvanı zekat olarak almamızı yasakladı."
Süveyd b. Gafele anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin zekat tahsildarı bize geldi ve onun şöyle dediğini işittim:
"Bize verilen emirde ve alınan sözde, süt emen hayvanı zekat olarak almamamız; şirket anlamında bir araya getirilen davarları ortaklar adına ayırmamamız ve her ortağa ait davar belirlenip ayrılmışsa, onları biraraya getirmememiz söz konusudur." Nitekim o tahsildara büyük hörgüçlü gösterişli bir deve getirildiğinde almadı."[18]
Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu konuda ayrıca şöyle buyurmuştur:
"Üç şey var ki, kim onları işlerse, imanın tadını (gerçekten) almış olur:
***1-** Kim yalnız Allah'a ibadet eder, ki O'ndan başka ilah yoktur.*
***2-** Gönül hoşluğuyla malının zekatını verir, her yıl belirlenmiş şekilde bu farzı yerine getirir,*
***3-** Malın zekatını verirken yaşlanmışını, uyuzunu, hastasını, küçücük sıska kısır olanını vermez.*
Ama siz malınızın vasatından (orta hallisinden) çıkartıp veriniz. Çünkü Allah onun hayrını sizden istememekte ve şerrini emretmemektedir."[19]
Ubey b. Kab (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz beni zekat tahsildarı olarak gönderdi. Bir adama uğradım, malında (zekat olarak) ancak iki yaşında bir dişi deve bulabildim. Ona, bu deveyi zekat olarak vermesini söyledim. O da bana:
"Bunun ne sütü var, ne de sırtı. Ben Allah'a, Onun rızasını tahsil için sütü ve sırtı olmayan bir deveyi veremem; ama şu benim semiz bir devem var, onu al götür" dedi. Ben de ona dedim ki:
"Emrolunmadığım bir şey alacak değilim. İşte Rasulüllah (s.a.v.) sâna yakın bulunuyor. Birlikte çıkıp o semiz deveyi de yanımıza alarak Rasulüllah'a (s.a.v.) gittik. Durumu O'na arzettik. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"O ilk deve senin üzerine gereken zekat nisbetidir. Ama bununla sen nafile bir hayır yapmak istiyorsan senden kabul ederiz ve ecrin de Allah'a aittir."
Adam, Peygamberin (s.a.v.) bu beyanı üzerine:
"Ya Rasulallah! Bu deveyi benden alıp kabul et" dedi. Rasulüllah (s.a.v.) o devenin kabul edilmesini emretti ve adama bereketle dua etti."[20]

Çıkarılan Hükümler

1- Deve, sığır ve koyun ile keçinin zekat kapsamına girebilmesi için yılın çoğunu otlakta geçirmeleri gerekir.
2- Yılın çoğunu ağılda, çiftlikte yem ve ot vermek suretiyle geçiren davarlardan zekat vermek gerekmez.
3- Deve, sığır, koyun ve keçinin zekat nisabı kesin şekilde belirlenmiştir. Ona göre hesaplanıp zekatları verilir.
4- Müslümanlar tarafından işgal edilen gayr-i müslim bir ülkede yaşayan her ergen gayr-i müslim vatandaştan yılda bir dinar cizye alınır.
5- Zekat toplamak için tahsildar tutup görevlendirmekte bir sakınca yoktur.

6- İslam Devleti, fakirlerin hakkını korumak için dilerse zekatı ayrı bir fonda toplayıp öylece yerine ulaştırır. Bunun için tahsildar ve benzeri görevliler ihdas edebilir.
7- Gebe olan hayvanı zekat olarak almak men'edilmiştir. Çünkü bu, zekat verenin aleyhine olur.
8- Henüz süt emmekte olan kuzuların, buzağı ve oğlakların zekatı alınmaz. Bunun için Rasulüllah (s.a.v.) zekata tabi hayvanların süt emme dönemini aşmasına dikkat edilmesini tenbih buyurmuştur.
9- İki veya daha fazla ortağın biraraya getirdikleri sürüden zekat alınırken, hepsi tek adamın malıymış gibi hesaplanır. Bu, daha çok mal sahiplerinin lehine bir hükümdür.
10- Ortaklardan her biri kendi hissesini ayırıp belirlemişse, artık onlardan her birinden kendi nezdindeki davar sayısına göre zekat alınır; bu durumda ortakların davarları birleştirilerek zekat nisbeti takdir edilmez.
11- Zekat alınacak mal ve hayvanın vasat (orta) kalitede olmasına dikkat etmek sünnettir.
12- Malın en iyi ve en kalitelisini zekat olarak seçip almak sünnete aykırıdır.
13- Mal ve davardan zekat verilirken yaşlı, uyuz, hasta, sakat ve benzerini seçip vermek doğru değildir; böyle yapmak mekruhtur.
14- Malın en kalitelisini ve en lüksünü zekat vermek isteyen kimse, bu hususta fazla olan nisbeti tasadduk etmiş olur.
15- Görevli tahsildar zekat olarak alacağı malın vasat kalitede olanına dikkat eder. Daha üstün olanını isteme hakkına sahip değildir.

Köle, At Ve Eşeğin Zekatı Verilir Mi?

At ve eşek mülk sayıldığı gibi, köle de efendisinin mülkü sayılır. Bu kurala bakılınca, sözü edilen üç şeyden zekat vermek gerekir. Ancak dini hükümler bizim ferdi mantığımıza göre değildir. Allah ve peygamberi nasıl buyurmuş, nasıl belirlemişse öyledir ve ona göre uygulanır.
O bakımdan köleden zekat verilmez. At ve benzeri binek hayvanından verilip verilmeyeceği ihtilaf konusudur. Eşekten de zekat verilmeyeceğine dair ictihadlarda ittifak vardır. Ancak ticari amaçla edinilenler bu hükmün dışındadır.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Müslümana, kölesinden ve atından zekat çıkartıp vermek gerekli değildir."[21]
Ebu Davud'un yaptığı rivayette, şu farklı sözler yer almaktadır:
"Atta, kölede zekat yoktur, ancak (kölede) zekat-ı fitr (fitre) vardır."
Müslim ve Ahmed ise şu rivayeti nakletmişlerdir:
"Kölede zekat yoktur, sadece sadaka-i fitr (fitre) vardır."
Ömer (r.a.) den yapılan rivayette deniliyor ki:
"Şam halkı Hz. Ömer'e (r.a.) gelerek dediler ki:
"Şüphesiz biz hayli köle ve at edindik. Arzu ediyoruz ki bunlarda zekat ve malımızı temizleme olsun." Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.):
"İki sahibim (yakın ve gönül dostum Rasulüllah ile Ebu Bekir) bu konuda ne yaptılarsa ben de onu yapacağım" dedi ve Muhammed (s.a.v.) in ashabıyla bu konuyu istişare ederek görüştü; Aralarında Hz. Ali (r.a.) da bulunuyordu. Hz. Ali söz alıp şöyle dedi:
"Bunlardan zekat vermek güzel şeydir; eğer senden sonra bunu (yanlış bir uygulamaya çevirip) kesin bir cizye şeklinde kendilerinden alınmaya başlanmazsa."
Ebu Hüreyre'den yapılan rivayete göre:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden eşeklerde zekat olup olmadığından soruldu. Efendimiz şu cevabı verdi:
"Bu hususta bana bir hüküm inmemiştir; ancak şu ayet inmiştir: "Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu (onun karşılığını) görür; kim de zerre ağırlığınca şer işlerse, onu (onun karşılığını) görür."[22]

Konu Hakkında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Katır, beygir ve eşekte zekat yoktur. İsterse bunlar yılın çoğunu otlaklarda otlamak suretiyle geçirmiş olsunlar. Çünkü bu türden maksat, binek olarak kullanmak ve yük taşımaktır. Ancak bunlar ticari amaçla beslenir ve üretilirse o takdirde ticari mal kapsamına girer ve zekatları gerekir.[23]
At ise ya alef (ahırda yem vermek suretiy) le beslenir, ya da otlaklarda otlamak suretiyle beslenir. Binmek, yük taşıtmak veya cihad için yem vermek suretiyle beslenirse onda zekat yoktur, yani gerekmez. Çünkü o bu durumda bir ihtiyaç için beslenmektedir. Zekata tabi mal ise, nami (artıp gelişen) maldır ve aynı zamanda ihtiyaçtan fazla olması söz konusudur. Bunlar ticari amaçla yem verilip besleniyorsa, bilicma' zekat gerekir.
Kırda, bayırda, otlakta binmek, cihad ve savaş için besleniyorsa, onda zekat yoktur. Ticari amaçla besleniyorsa, zekat gerekir. Üretmek amacıyla otlakta besleniyorsa ve aynı zamanda erkek ve dişi karışık vaziyette ise, Ebu Hanife'ye göre onda zekat vaciptir. Bu durumda o atların sahibi isterse her at başına bir dinar verir, isterse kıymetini takdir edip her ikiyüz dirheme karşılık beş dirhem zekat verir.[24]
Bu günkü para birimine göre, atı kıymetlendirir ve kaç lira takdir ederse kırkta birini zekat olarak verir.
İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, her hal-ü karda atta zekat yoktur.[25]
b) Şafiilere göre: Maşiye denilen hayvanlarda zekatın gerekli olması için "neam" olması, yani deve, sığır, koyun ve keçi olması şarttır. Bunlar dişi olsun, erkek olsun nisaba erdikleri takdirde zekatları gerekir.
Bunların dışında kalan yani "neam" olmayan at, katır, beygir ve eşek gibi evcil olan hayvanların zekatı gerekmez.[26]
c) Hanbelilere göre: Deve, sığır, koyun ve keçi dışında kalan hayvanlarda zekat gerekli değildir. O bakımdan at ve eşeğin zekatı yoktur.[27]
d) Malikilere göre de, deve, sığır, koyun ve keçi dışında kalan diğer hayvanlar ticaret malı anlamında beslenmediği sürece zekata tabi değildir. Yani onlardan zekat vermek gerekmez. Hatta dağ keçisi ve benzeri hayvanları ehlileştiren kimseye de ehlileştirdiği hayvanların zekatını vermek gerekmez.[28]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

787 nolu Ebu Hüreyre hadisinin ricalinin hepsi sahihtir ve sıka (güvenilir) dir.
Gerek bu hadis, gerekse Ebu Davud'un isnad-ı hasenle Hz. Ali (r.a.) den rivayet ettiği *"At ve kölenin zekatını affettim"* mealindeki hadis, diğer üç mezhebin ictihadına dayanak sayılmakta ve İmam Ebu Hanife'nin görüşüne muhalif bir hüküm taşımaktadır.
Ancak Ebu Hanife'nin görüşünü kuvvetlendiren bir hadisi Darekutni, Beyhaki ve el-Hatib rivayet etmiştir. Şöyle ki Rasulüllah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her atta, saime olursa, bir dinar veya on dirhem (zekat) gerekir."
Ne var ki, bu hadisle ihticac doğru kabul edilmemiştir. Zira hem Beyhaki, hem de Darekutni bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir; sahih hadisle muaraza edecek güçte değildir.
Aynı zamanda Hz. Ömer'in bu konuda bir ikrarı söz konusudur. Şöyle ki:
"Ne Rasulüllah (s.a.v.), ne de Ebu Bekir (r.a.) attan zekat almamıştır." Nitekim bu husus ilgili hadis bölümünde belirtilmiş bulunuyor.
789 nolu Ebu Hüreyre hadisi, birinci hadisi kuvvetlendirip tamamlamaktadır. Böylece bu hadisle istidlal edenler, eşek türünde zekatın vacib olmadığını söylemişlerdir. Ancak ticaret için olursa, müctehidlerin çoğuna göre, zekatı gerekir.

Çıkarılan Hükümler

1- Zekat kapsamına giren hayvanlar sadece deve, sığır, koyun ve keçidir. Bu, üç mezhebin görüş ve tesbitidir. Ebu Hanifeye göre, bazı şartlarla atın zekatı gerekir.
2- Kölenin de zekatı vacip değildir. Sadece sadaka-i fitri verilmesi gerekir.
3- At ve benzeri hayvanlardan sadaka çıkartıp vermek hasendir, sevap kabul edilir.
4- Eşeğin de zekatı yoktur. Ancak gerek at, katır ve beygir gerekse eşek ticari amaçla alınıp besleniyorsa, o takdird müctehidlerin çoğuna göre, zekatı gerekir.

Altın Ve Gümüşün Zekatı

Altın ve gümüşün gerek sosyal, gerek ticari, gerekse süs eşyası olarak hayatımızdaki yeri ve önemi inkar edilemeyecek kadar büyüktür. Tarih boyunca bu iki kıymetli maden hep yerini ve önemini korumuş ve birçok çağlarda para birimi olarak kullanılmıştır.
O bakımdan İslam dini, bu iki madeni zekat kapsamına sokmuş ve fakirden yana sosyal adaleti sağlamaya yönelik hükümler koymuştur.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ben sizin için at ve kölenin sadakasını, yani zekatını affettim, (bunların zekatı yoktur.) Ama sikke (damgalanmış basılı para) nin zekatını veriniz: Her kırk dirhemden bir dirhem (hesaplayıp fakire veriniz). 190 dirhemde (fazla olarak bir nisbet) yoktur; 200 dirhem olunca onda beş dir, hem zekat söz konusudur."[29]
Diğer bir rivayette ise, şu lafizlar yer almaktadır:
"Ben sizin için at ve köleden sadaka vermeyi affettim; (sikkenin) iki yüzden aşağı olan nisbetinde zekat yoktur."[30]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Gümüşten beş okiyyeden daha az nisbette sadaka (zekat) yoktur. Beş deveden aşağı sayıda zekat yoktur. Hurmadan da beş veskden aşağı nisbette zekat yoktur."[31]
Ali b. Ebi Talib (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Senin ikiyüz dirhemin bulunur ve üzerinden tam bir yıl geçerse, onda (zekat olarak) beş dirhem vardır. Altında ise ancak yirmi dinar olunca ondan zekat vermen gerekir. Böylece altın yirmi dinar olur ve üzerinden tam bir yıl geçerse, onda (zekat olarak) yarım dinar vardır."[32]
O dönemde bir dinar, bir miskale tekabül etmekteydi.

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İctihad Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Altın ve gümüşün madrup olanında ve olmayanında, süs eşyası yapılanında ve kap, kaçağında -ticarete niyet edilsin edilmesin- nisaba erdiği takdirde zekat vacip olur.
Altın ile gümüş birbirine eklenerek nisap miktarı sağlanabilir. Bu ekleme ya kıymet, ya da ecza cihetiyle olabilir. Mesela birinin on miskal altını ve on mıskal değerinde gümüşü olursa, ikisi birbirine eklenerek zekatı verilir. Bu İmam Ebu Hanife'ye göredir. İmameyne göre, her birinin nisabı ayrıdır; o bakımdan zekat gerekmez.
Altının nisabı yirmi miskaldır ve bunda yarım miskal zekat vardır. Sonra her dört miskalde iki kıyrat zekat vardır. Gümüşün nisabı ise, ikiyüz dirhemdir ve bunda kırkta bir hesabıyla beş dirhem zekat söz konusudur. Sonra nisap üzerine eklenen her kırk dirhem için bir dirhem hesap edilerek zekat verilir. Bu, İmam Ebu Hanife'ye göredir.[33]
Altın ve gümüş karışımı veya altın ile bakır veya gümüş ile başka bir maden karışımı söz konusu olduğunda, hüküm eksere göredir; yani karışımda nisbeti çok olan altın ise, hepsi altın kabul edilerek; gümüş karışımı fazla ise hepsi gümüş kabul edilerek zekatı çıkarılır.
b) Şafiilere göre: Gümüşün nisabı ikiyüz dirhem, altının nisabı yirmi miskaldır. Bu da Mekke tartı birimine göre belirlenir. Mağşuş (başka maden veya altın ile gümüş karışımın) da, altın veya gümüş nisbeti nisaba ulaşmadıkça zekat gerekmez.
Kullanılması dinen haram olan altın ve gümüş kap-kacağın zekatı gerekir. Kullanılması mübah olanının ise zekatı gerekmez. Mesela kadınların süs olarak kullandıkları bilezik, kolye, yüzük, halhal ve benzeri altın ve gümüşün zekatı vacip değildir.
Aynı zamanda altın ve gümüşün üzerinden tam bir yıl geçmesi gerekir.[34]
c) Hanbelilere göre: Diğer mezheplerde olduğu gibi, altın ancak yirmi miskalı, gümüş de ikiyüz dirhemi bulduğu takdirde nisaba ermiş sayılır ve kırkta bir nisbeti dikkate alınarak yirmi miskalden yarım miskal, ikiyüz dirhemden beş dirhem zekat çıkarılıp verilir.
Karışım halinde olan altın ve gümüşten her biri nisap miktarına ulaşmadıkça zekat gerekmez. Mesela dokuz miskal altın ile 150 dirhem gümüş karışımından oluşan bir madenden zekat gerekmez; ikisi birbirini tamamlayamaz, çünkü cinsleri değişiktir.
d) Malikilere göre: Diğer mezheplerde olduğu gibi, altının nisabı yirmi miskaldır; gümüşün nisabı ikiyüz dirhemdir. Bu iki madenden mübah olan süs eşyasında zekat yoktur. Mesela kadının takındığı bilezikler, kılıcın kabzasına nakşedilen altın ve gümüş, bunlarla kaplanan diş, takılan burun bu cümledendir. Kullanılması haram olan altın ve gümüşten mamul süs eşyasında zekat gerekir. Kap-kacak, sürmedanlık, mil ve benzeri şeyler bu cümledendir. Ancak bunların zekatında muteber olan tartıdır, kıymet değildir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

796 nolu Ali hadisinin üç tarikten rivayet edildiğini görüyoruz. Asım b. Dümre, Hars el-A'ver ve Ebu Avane'den naklen aynı anlamda tesbitler yapılmıştır. İmam Buhari'den bu hadis hakkındaki görüş ve tesbiti sorulunca, "Her iki rivayet de benim yanımda (görüş ve tesbitime göre) sahihtir" diye cevap vermiştir. Nitekim Hafiz İbn Hacer de bu hadisi hasenlemiştir. Darekutni ise hadisin mevkuf olduğunu belirtmiştir.
Böylece hadis ihticaca salih kabul edilmiş ve gümüşün zekatının vücubuna delalet ettiği dikkate alınarak bu konuda dayanak seçilmiştir. Aynı zamanda zekat nisbetinin kırkta bir olarak belirlenmesi söz konusudur. Nitekim bu hususta icma' vaki olmuştur; yani gerek gümüşün nisap miktarı, gerekse kırkta biri üzerinden hesaplanıp zekatının verilmesi hakkında farklı görüş izhar eden olmamıştır. Ancak İbn Hacer, Endülüslü İbn Habib'in buna muhalefet ettiğini belirterek, adı geçenin dirhem birimi hakkında her beldenin kendi birimine göre amel edebileceğini söylemiştir.
Diğer yandan gümüşün mağşuş olmayıp halis olması da söz konusudur. Ancak İmam Ebu Hanife, "mağşuş (karışım) durumda olduğu takdirde hüküm çok olana göredir" diyerek diğer imamlardan ayrılmıştır.
797 nolu Cabir hadisinin bir benzerini İmam Ahmed ve Buhari ayrıca Ebu Said'den rivayet etmişlerdir ki, hadis sahihtir ve ihticaca elverişlidir.
793 nolu Ali hadisi de sahihtir.
Fıkhi ölçüler:

Dirhem	3,207 gr.	
Miskal	1,5 dirhem	4.807 gr.
Okka	400 dirhem	1283 gr.

Çıkarılan Hükümler

1- At, zekat kapsamı dışında tutulmuştur; yani ticari amaç dışında tutulan atlardan zekat gerekmez. Ancak İmam Ebu Hanife ye göre, bazı şartlar dikkate alınarak atın zekatı gerekir.
2- Kölede zekat yoktur.
3- Gümüş madeni ikiyüz dirhemi bulunca nisaba ulaşır ve zekatı gerekir.
4- Karışım durumda olan gümüşün kendisi nisap miktarını bulmadığı takdirde zekatı verilmez. İmam Ebu Hanife'ye göre, karışım durumda olan madende gümüş çoğunu oluşturuyorsa zekatı gerekir.
5- Altın ve gümüşün zekatında, üzerlerinden tam bir yılın geçmesi şarttır.
6- Altının nisabı yirmi miskaldır.
7- Altın ve gümüşün zekatı tartı olarak kırkta bir nisbeti üzerinden verilir.
8- Hanefilere göre, altın ve gümüşten imal edilip kullanılan süs eşyası, tartı itibarıyla zekata tabidir; kadının takındığı altın ve gümüşten mamul bilezik, küpe, yüzük, kemer ve benzeri şeylerin zekatı gereklidir.
Diğer üç mezhebe göre, kadınların altın ve gümüşten mamul süs eşyasından -nisap miktarını bulsa bile- zekat gerekmez. Erkeklerin mübah kapsamına giren konularda kullandıkları altın ve gümüş de zekat kapsamına alınmaz. Diş kaplaması, takılan burun ve benzeri şeyler bu cümledendir.
9- Kullanılması haram olan altın ve gümüş kapların ve benzeri şeylerin zekatı gerekir.

Ekin Ve Meyvanın Zekatı

Zekat konusunda genellikle zekatı verilecek bir şeyin üzerinden tam bir yılın geçmesi söz konusu iken, ekin ve meyvanın zekatında ise, devşirilip elde edilmesi söz konusudur.
Unutmamak gerekir ki, elde edilinilen ürünlerin yani yiyecek maddelerinin -bazı istisnalarla- hemen hepsi topraktan çıkmaktadır. İslam, insanın beslenmesiyle içice olan bu maddelerden de zekat verilmesini farz kılarken, topraksız fakirlerle, arazi sahibi zenginler arasında ekonomik denge kurmayı ve sosyal adaleti sağlamayı planlamıştır.
Ancak yerden çıkan her ürünün zekatı gerekli midir? Bu hususta birtakım farklı tesbit ve ictihadlar vardır. İlgili hadisleri ve müctehid imamların ictihad ve istinbatlarını nakledince konu kendiliğinden belirlenip anlaşılır.

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Irmak ve yağmurun suladığı ekinde uşür vardır. Deve (ve benzeri bir hayvanın taşıdığı su ile, çevirdiği dolap) ile sulanan ekinin nısfü'1-uşür nisbetinde zekatı vardır."[35]
İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Göğün, (gökten inen yağmurun) ve kaynak suların suladığı ekinde veya kökünün su emmesiyle yetişen veya su birikintilerinden beslenip yetişen ekinde uşür vardır. (Herhangi bir hayvan veya alet ile bir kaynaktan su çekilerek) sulanan ekinden nısfü'l-uşür zekat verilir."[36]
Uşür'den maksat, elde edilen ekinin onda biridir; "nısfü'l uşür"den maksat, yirmide biridir.
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Beş veskden aşağı tahılda zekat yoktur. Aynı zamanda beş okiyyeden az olanında da zekat yoktur. Beş deveden az olan sayıda da zekat yoktur."[37]
Ahmed, Müslim ve Nesai'nin rivayetinde ise şu lafızlara yer verilmiştir:
"Beş veskten az hurma ve tahılda zekat yoktur."
Ebu Said'den yapılan bir diğer rivayette, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Vesk, altmış sa'dır."
Ahmed ve Ebu Davud'un yaptığı rivayette ise şöyle buyurmuştur:
"Beş veskden aşağı nisbete zekat yoktur. Vesk, altmış mahtûm (sa') dır."
Âta' b, Saib (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Abdullah b. Muğire, Musa b. Talha'nın toprağında yetişen hudrevat (sebzeler) den zekat almak istedi. Bunun üzerine Musa b. Talha ona dedi ki:
"Böyle bir zekat almaya hakkın yoktur. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Bunlarda zekat yoktur."[38]
Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayette, diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Abdullah b. Revaha'yı görevlendirip gönderirdi; o da henüz yenilecek duruma gelmeden mevcut hurmayı takdir edip belirler; sonra da Yahudi'yi o hurmaları satın almalarında serbest bırakır veya hurma sahipleri bu takdire göre onlara verirlerdi. Ta ki meyva yenilmeden ve dağıtılmadan zekat nisbeti hesaplanıp tesbit edilirdi."[39]
Attab b. Esid (r.a.) den yapılan rivayette:
"Peygamber (s.a.v.), mevcut bağlardaki üzüm ve meyvaları tesbit edip ne kadar zekat gerektiğini takdir etmek üzere (bağ ve bahçe sahibi) insanlara görevli kişiler gönderirdi."[40]
Yine Attab b. Esid (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, hurma oluşup henüz yenilmeden nasıl tesbit ve zekat nisbetinin takdir edilmesini emrettiyse, üzümün de tesbit ve takdirini emrederdi. Böylece üzümün zekatı zebîb (kuru üzüm) olarak alınırdı; nasıl ki hurmanın da zekatı temr (kuru hurma) olarak alınırdıysa..."[41]
Zükri'den, o da Ebu Ümame b. Sehl'den, o da babasından yaptığı rivayette, şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz zekat konusunda cu'rûr (kötü, işe pek yaramaz hurma) dan ve bir de levn-i hubeyki (çok adi hurma) dan alınmasını yasakladı."[42]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstinbat Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ekin ve meyvaların zekatı kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Ebu Hanife'ye göre, hudravat denilen meyva ve sebzelerin zekatı onda bir nisbetinde devşirildiği gün verilir. Ancak Rasulüllah'ın (s.a.v.) açıklamasından anlıyoruz ki, yerden çıkan ekin ve sebzeler yağmur ile sulanıyorsa, onda biri zekat olarak verilir. Irmak ve akarla sulananlar da öyle. Kuyudan, dolap ve kova, benzeri şekilde sulananların ise yirmide biri zekat olarak verilir.
Dağda kendiliğinden yetişen meyvanın da onda biri zekat olarak verilir. Yerden çıkan sebze ve meyvenin azlığına, çokluğuna bakılmaz; çürümeden bir süre muhafaza edilip edilmemesi de söz konusu olmaksızın zekatı verilir ve bu hadiste belirtildiği üzere yağmur, ırmak ve akar suyuyla sulanıyorsa, onda biri, diğer şekilde sulanıyorsa yirmide biri zekat olarak verilir.
İmameyne göre: Elde edilen meyva ve sebzenin bir yıl dayanacak türden olması halinde uşr kapsamına girer, yani onda veya yirmide biri verilir. Bir yıl dayanabilecek vasıfta ise, beş vaska ulaştığı takdirde zekatı verilir. O halde bir yıl dayanamayan meyva ve sebzeden hiçbirinin zekatı gerekmez. Böylece İmameyne göre, hudravattan hiçbir şeyin zekatı gerekmemektedir.[43]
b) Şafiilere göre: Bedenin direncini ve beslenmesini sağlayan gıda maddesinden zekat verilir. Bu da meyvalardan hurma ve üzümün, tahıldan buğday, arpa, pirinç, mercimek ve benzeri maddeleri kapsamaktadır. Diğer meyva ve sebzelerden zekat verilmez.
Sözü edilen kut özelliğindeki yiyecek maddeleri ancak beş vesk (altmış sa') miktarını bulunca zekatı gerekir. Bu nisbetten az olanda zekat gerekmez.
Üzüm ile hurmaya gelince, bunları kurutma söz konusu olduğu takdirde, kurutulduktan sonra, böyle bir ameliye söz konusu olmadığı takdirde tazesinden zekat verilir.
Kut niteliğinde olan iki madde biraraya getirilerek nisap sağlanmaz. Her cinsin ve türün kendi özelliğine göre nisaba ulaşması gerekir.[44]
c) Hanbelilere göre: Allah'ın yeryüzünde çıkardığı nesnelerden (gıda maddelerinden) kurutulup bir süre kaldırılmaya elverişli olan ve beş vesk nisbetine ulaşan meyva ve tahılların zekatı gerekir. Yağmur, ırmak ve akarla sulanıyorsa, onda biri, dolap, kuyu ve benzeri ameliyeyle sulanıyorsa, yirmide biri zekat olarak çıkarılır.
Kurutulup muhafazaya elverişli olan hurma, üzüm, ceviz, badem, fıstık ve benzeri meyvalar ile ölçek kapsamına girip depolanabilen buğday, arpa, pirinç, darı, mısır, fasulye, mercimek, nohut, susam ve benzeri tahıl zekat kapsamına girer.[45]
d) Malikilere göre: Meyvalardan kurutulup depolanabilen maddeler zekat kapsamına girer. Ancak devşirildiği günden hesaplanarak üzerinden bir yıl geçmesi gerekir.
Bunun gibi baklagillerden ve tahıl kapsamına girenlerden de zekat gerekir.
Kurutulup depolanmaya elverişli olmayan sebzelerde zekat gerekmez.[46]
Diğer bir tesbite göre: Kurutulup depolanmaya elverişli olan meyva ve sebzeler olgunlaşıp yenilecek duruma gelince zekatı gerekir. Ancak nisbet olarak beş veska, yani altmış sa'a ulaşması söz konusudur.[47]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

805 nolu Cabir hadisi, 801 nolu İbn Ömer hadisi ve 802 nolu Ebu Said hadisi sahihtir; aynı zamanda müctehidlerin çoğuna göre ihticaca salihtir.
808 nolu Ata' b. Saib hadisini, aynı zamanda Darekutni ve Hakim tahric etmiştir.
Hafiz İbn Hacer bunun zayıf olduğuna dikkat çekmiş ve Tirmizi de "Talha'nın böyle bir hadisi Peygamber (s.a.v.) den murselen rivayet etmesi sahih değildir" diyerek bu rivayetle amel edilemeyeceğine işarette bulunmuştur.
İbn Abdilber de, "Musa her ne kadar Tabiîndense de Muaz'a ulaşmamıştır" demiştir, Ebu Zür'a da aynı görüştedir.
Sözü edilen hadisi Bezzar ve Darekutni, Hars b. Nebhan tarikiyle Ata' b. Saib'den, o da Musa b. Talha'dan, o da babasından şöyle rivayet etmiştir: "Hudravatta zekat yoktur."
İbn Adiy bu rivayetin de zayıf olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Darekutni bu anlamda bir diğer hadisi Ali (r.a.) den rivayet etmiştir ki, senedinde Sakar b. Habib bulunuyor ve bu zat cidden zayıftır. Zehebi onun maruf olmadığını nakletmiştir.[48]
Bu babda bir diğer hadisi Darekutni Muhammed b. Cahş'den rivayet etmişse de isnadında Abdullah b. Şebib bulunuyor ki bu zatın hadis çaldığı söylenir.[49]
Zehebi onun vahi olduğunu, Ebu Ahmed ise onun "zahibü'l-hadis" ile bilindiğini belirtmiştir.[50]
Yine bu babda Darekutni'nin Hz. Aişe (r.a.) den yaptığı bir rivayet vardır ki, senedinde Salih b. Musa bulunuyor ve bu zat zayıf kabul edilmiştir.
809 nolu Hz. Aişe hadisinin senedinde İbn Cüreyc ile Zühri arasında bir vasıta bulunuyor ki o, maruf değildir. Abdurrezzak ile Darekutni aynı hadisi, arada sözü edilen vasıta ile rivayet etmişlerdir.
810 nolu Attab b. Esid hadisini Ebu Davud ile İbn Hibban tahric etmişlerdir. Nesai ise ikinci lafızla onu rivayet etmiştir. Said b. Müseyyeb'in Attab'dan rivayet ettiği şüpheyle karşılanmış ve Ebu Davud, onun Attab'dan duymadığına dikkat çekmiştir.
İbn Kani' ise, Said'in Attab'a yetişmediğini söylemiştir, el-Münzeri de bunu teyid ederek diyor ki: "Zira Said b. Müseyyeb, Hz. Ömer'in hilafetinde doğmuştur. Attab b. Esid ise, Ebu Bekir Sıddik'in (r.a.) vefat ettiği yıl vefat etmiştir."
812 nolu Zühri hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzeri susup bir şey dememiştir. Ancak isnadındaki ricalin hepsi sahihtir. O bakımdan müctehid imamlar tarafından istidlal ve ihticaca salih görülmüştür.

Çıkarılan Hükümler:

1- Yerden çıkan ekinde, yağmur, ırmak, akar ve benzeri şeyle sulanıyorsa onda bir; dolap ve benzeri külfetli şeylerle sulanıyorsa yirmide bir zekat gerekir.
2- Elde edilen ürünün miktarı beş vesk (60 sa') olursa zekatı gerekir. Daha az olursa zekat gerekmez.
3- Sebze ve meyvelerin zekatı, az olsun, çok olsun bir ayrım yapmadan İmam Ebu Hanife'ye göre zekatı gerekir.
4- Diğer müctehid imamlara göre, meyvelerden kurutulup depolanmaya elverişli olan hurma, üzüm ve benzeri şeyler zekata tabidir.
5- Hanbeli ve Maliki mezhebine göre: Ceviz, badem, fındık, fıstık ve benzeri maddeler de zekat kapsamına girer. Ebu Hanife ile arkadaşları da aynı görüşü izhar etmişlerdir.
6- Tahıl kapsamına giren maddelerin hepsinden zekat vermek gerekir. Ancak nisap miktarına, yani beş veska (60 sa'a) ulaşması söz konusudur.
7- Hurma ve üzüm gibi zekata tabi olan meyvalar henüz devşirilmeden, tahsildar ondaki zekat nisbetini tesbit eder.

8- Meyva ve tahıldan zekat çıkarılıp verilirken işe yaramaz kötüsünden vermek doğru olmaz. Malın vasatından (orta hallisinden) çıkartılıp verilmesi sünnete daha uygundur.
9- Meyva, sebze ve tahılın zekatı, bu maddeler yetişip olgunlaştığı veya devşirildiği zaman verilir. İmam Malik'ten bir rivayete göre, kurutulup kaldırılmaya elverişli olanların, olgunlaştığı günden hesaplanarak bir yıl geçmesi beklenir.
Bu rivayet ağırlık kazanmamıştır.

Bal Ürününden Zekat Gerekir Mi?

Bal her ne kadar arıların sistemli faaliyetiyle elde ediliyorsa da kendine göre birtakım külfetleri ve masrafları söz konusudur. Arılar için müsait yer seçmek, petek, kovan hazırlamak ve parazitlerden korumak için ilaçlamak bu cümledendir.
O bakımdan müctehidlerin bir kısmı ilgili hadisleri dikkate alarak bu üründen zekat vermenin gereğini belirtirken çoğu da bunun hilafına bir ictihadda bulunmuştur.
Birincilerin ictihadı fakirlerden yanadır ve uygulanmasında birçok faydalar vardır.

Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler

Ebu Seyyare el-Mû'temmî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle anlatmıştır:
"Rasulüllah'a (s.a.v.) dedim ki:
"Ya Rasulallah! Doğrusu benim bir miktar bal arılarım vardır." Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) bana:
"O halde onun uşrünü, yani onda birini (zekat olarak) öde!" diye buyurdu. Ben de:
"Ya Rasulallah! Arıların bulunduğu dağı benim himayeme koruluğuma ver" dedim. Bunun üzerine efendimiz o dağı benim himayeme verdi."[51]
Amr b. Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden, o da Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den rivayetle, Rasulüllah'ın (s.a.v.) baldan zekat aldığını belirtmiştir."[52]
Diğer bir rivayette Beni Mutan kabilesinden Hilal adında bir adam kendisine ait bal arılarından (onlardan elde ettiği baldan) zekat olarak ayırdığı uşrü Peygamber (s.a.v.) Efendimize getirdi ve (arılarını beslediği) Selebe vadisinin kendi koruluk ve himayesine bırakılmasını istedi. Arzusu yerine getirilerek vadi onun himayesine verildi.
Hz. Ömer (r.a.) hilafet makamına oturunca, Süfyan b. Vehb, Hz. Ömer'e (r.a.) bir mektup yazarak balla ilgili zekatı sordu. Bunun üzerine Hz. Ömer ona şöyle cevap verdi:
"Eğer Rasulüllah'a (s.a.v.) verdiği uşrü sana verirlerse, bu durumda sen de Selebe vadisini onun himayesine bırak. Vermediği takdirde (üzerine varma). Çünkü bal arısı sadece yağmur zübabıdır, yani yağmur ıslaklığının bulunduğu yerleri kasdeder ve onun balından isteyen yiyebilir."[53]
Bu konuda Ebu Davud'un yaptığı rivayette şu fazlalık vardır:
"Her on kırbadan bir kırba uşür alınır."

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İctihadları

a) Hanefilere göre: Bal, dağdan veya üşrî olan araziden alınırsa, ondan zekat olarak üşür verilmesi gerekir. Araz-yi haraciye'den ise balın zekatı gerekmez. Çünkü o araziden haraç alınmaktadır. Bu, İmam Ebu Hanife'ye göredir ve onun ictihadına göre, elde edilen bal az olsun, çok olsun zekatı verilir. İmam Muhammed'e göre: Elde edilen bal beş "ferek"a ulaşırsa, nisaba ulaşmış olur ve o takdirde zekat gerekir. İmam Ebu Yusuf'a göre: Elde edilen bal on kırbeye ulaştığı takdirde nisaba ermiş olur ve bir kırbe zekatı gerekir.[54]
"Ferek" 36 rıtldır. Kırbe ise, 50 mendir. Rıtl, 130 dirhemdir. Kamus'da ise, bir ritim 12 okıyye olduğu ve her okıyyenin 40 dirhem ağırlığında bulunduğu belirtilmiştir. Men ise iki rıtldır.
b) Şafiilere göre: Bal zekat kapsamına girmeyen ürünlerden biridir. Ancak İmam Şafii Kavl-i Kadim'inde, zeytin, zaferan, vers ve bal maddelerinden de zekat verileceğini belirtmişse de Kavl-i Cedid'inde bu görüş ve ictihadından rücu' etmiştir.[55]
c) Hanefilere göre: Balda üşür gerekir. Yukarıda belirtildiği gibi, balda nisap 10 ferektir.[56]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

821 nolu Ebu Seyyare hadisini Ebu Davud ve Beyhaki tahric etmiştir. Ancak bu hadis "munkatı"dır. Çünkü bu Süleyman b. Musa'nın Ebu Seyyare'den rivayetiyle belirtilmiştir. Oysa Süleyman b. Musa, ashabdan hiçbirine ulaşmamıştır. Nitekim İmam Buhari de aynı görüştedir. O bakımdan bal ürününde zekatın gerektiği hakkında sahih bir rivayetin olmadığını belirtenler çoğunluktadır.[57]
822 nolu Amr b. Şuayb hadisi hakkında Darekutni şöyle demiştir:
"Abdurrahman b. Hars'den ve İbn Lehia'dan, onlar da Amr b. Şuayb'den müsneden rivayet etmişlerdir. Yahya b. Said ise aynı hadisi Amr b. Said'den murselen rivayet etmiştir."
Hafiz İbn Hacer bu rivayetleri dikkate alarak, "İşte hadisin illeti budur. Zira Abdurrahman ve İbn Lehia itkan ehlinden değildir. Ancak bu ikisine tabi olan Amr b. Hars sıkattan yanı güvenilir ravilerden biridir."
Bu babda Tirmizi'nin İbn Ömer (r.a.) den yaptığı rivayette Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Balın her on zıkta bir zık zekatı vardır."
Ancak bu hadisin isnadında Sadaka b. Abdillah es-Semin bulunuyor. İmam Ahmed ve İmam Buhari onun zayıf olduğunu tesbit etmiştir. Ebu Zür'a ise, onun Kaderi olduğunu ancak bu konuda aşırı bir tutum içinde bulunmadığını belirtmiştir. İbn Nümeyr de onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Yahya, Nesai ve Darekutni de onun zaafına değinmişlerdir.[58]
Beyhaki'nin Sa'd b. Ebi Ziab'dan yaptığı rivayette, "Peygamber (s.a.v.) Sa'd'i kendi kavmine tahsildar olarak göndermiş ve Sa'd da kendi kavmine baldan üşür vermelerini söylemiştir." Ancak bu rivayetin isnadında Münir b. Abdillah bulunuyor ki, İmam Buhari, el-Ezdi onun zayıf olduğunu belirtmişlerdir.[59]
Böylece baldan üşür verileceği hakkındaki rivayetlerin hemen hepsi zayıftır. O bakımdan fakih müctehidlerin çoğu bu hadislerle ihticac etmemiş ve bunları delil olarak seçmemişlerdir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Ebu Hanife'ye göre: Elde edilen bal az olsun, çok olsun zekatı gerekir.
2- Araziyi Haraciye'de elde edilen baldan zekat alınmaz. Çünkü o araziyi kullananlardan haraç alınmaktadır.
3- İmam Muhammed ve İmam Ebu Yusuf'a göre: Baldan zekat gerekmesi için nisaba ermesi şarttır.
4- Hanbelilere göre de balda zekat olarak üşür gerekir.
5- Şafiilere göre: Bal ürününde zekat gerekmez.

Maden Ve Rikazın Zekatı

İslam her vesileyle fakiri ve muhtacı korumuş; sosyal adaleti sağlamayı temel prensip olarak ele almış ve bu hususta birtakım kükümler koymuştur. Yeraltı ve yerüstü ham maddesinden elde edilen altın ve gümüşten zekat verilmesini emrederken cahiliye devrinde toprağa gömülen veya önceki kavimler tarafından kalan altın, gümüş ve bu ikisinden imal edilen zinet eşyasından da beşte bir zekat çıkartılıp verilmesini farz kılmıştır.

Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Dört ayaklı hayvanların yaralaması cubar (heder) dır. Maden de cubar (heder) dir. Rikaz (define olarak bulunan altın, gümüş ve bunlardan imal edilen süs eşyasın) dan beşte bir (zekat olarak) verilir."[60]
Rebia b. Abdirrahman'dan, o da birkaç raviden rivayet etmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Kabel toprağındaki madenleri Bilal b. Haris'e ıkta' yoluyla verdi ki bu yer Fer' nahiyesinde (Medine ile Nahle arasında deniz kenarına yakın kesimde) idi. İşte oradaki madenlerden sadece zekat alınmaktadır ve elyevm devam etmektedir."[61]

Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Maden ile rikaz aynı şeydir. Şeriatte ise, yer altında bulunan madenlerdir. Bunlar ister kendiliğinden hılkatan oluşan madenler olsun, isterse kafirlerin

gömdüğü hazine olsun fark etmez. O bakımdan sözü edilen maden ve rikazdan çıkartılıp verilen nisbete gerçekte "zekat" denilmez. Çünkü zekatta şart olan şeyler bunda şart değildir.
Madenler genellikle üç kısma ayrılır:
a) Ateşte eriyip şekillenebilen
b) Sıvı halde olan
c) Erimeyen ve sıvı olmayan...
Eriyip şekillenebilenler altın, gümüş, bakır, kurşun ve demir gibi madenlerdir. Sıvı halde olan ise, zift, neft, ham petrol, tabii gaz ve benzeri maddelerdir. Hem erimeyen, hem de sıvı olmayanı ise, arsenik, cevherler ve yakutlardır.
Ateşte eriyip şekillenebilen madenlerden beşte bir çıkarıp (zekat olarak) vermek vacibdir. Sarf mahalli ise, ganimetten çıkartılıp verilen humus (beşte bir) in sarf yeridir.
Bu madenlerden beşte biri çıkarılıp verildikten sonra gerisi onu bulana aittir. Ancak şu şartla ki, onu bir kimsenin mülkü olmayan bir arazide bulması söz konusudur. Mesela sahrada, dağda ve benzeri yerlerde bulunan madenler bu cümledendir.
Define olarak bulunan madeni eşyadan beşte bir çıkartıp verebilmek ve gerisine sahip olabilmek için, üzerinde cahiliye devri alameti bulunması gerekir. İslam ehline ait bir alamet taşıyan maden, define yitik eşya gibidir ve o bakımdan hem onu bulan ona sahip çıkamaz, hem de beşte biri çıkartılıp verilmez. Ancak üzerindeki damga ve belirtide şüphe doğar, kesinlikle hangi devre veya kavme ait olduğu bilinmezse, cahiliye devrinden kalma olduğu varsayılarak ona göre işlem yapılır. Başkasına ait bir arazide bulunanından beşte biri çıkartılır ve gerisi mülk sahibine kalır.
Kendi evinde veya bağ ve bahçesinde madene veya rikaza rastlayan kimse, onun beşte birini çıkartıp vermekle yükümlü tutulmaz, yani beşte birini vermesi vacip değildir. Böylece tamamı ev ve mülk sahibine kalır.
Sıvı halde bulunan maddelerde ise beşte bir veya zekat vacip değildir. Bunun gibi erimeyen ve sıvı da olmayan maddelerden de bir şey çıkartılıp verilmez.
Denizden çıkarılan anber, inci, mercan ve balıktan da beşte bir verilmez. Ancak bunları ticari amaçla çıkarırsa, o takdirde ticari mal kapsamına girer.[62]
b) Şafiilere göre: Maden, hilkaten yaratılan ve öylece raslanan maddedir. Bu konuda maden denilince, sadece altın ve gümüşle ilgili bir anlam taşımaktadır. O bakımdan demir, bakır, kurşun ve benzeri madenlerden bir şey çıkartıp (humus veya zekat olarak) vermek vacip değildir. Aynı zamanda rastlanan bu maddeler ister ateşte eriyip şekillenebilen türden olsun, ister sıvı, isterse ne sıvı, ne de eriyen bir madde olsun fark etmez.
Bulunan altın ve gümüş madeninden "rüb'u'l-üşür" yani kırkta biri zekat olarak verilir. Altın ve gümüş zekatında olduğu gibi aynı şartlar bunlarda da aranır, ancak üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir.
Bu konuda bir şart daha söz konusudur; o da: Bulunan madenin mübah bir arazide veya bulan kimsenin mülkünde olmasıdır.[63]
c) Hanbelilere göre: Yerden çıkıp toprak cinsinden olmayan her şey "maden" kapsamına girer. Çıkarılan şey ister altın, gümüş, billur, akik, bakır ve benzeri madenler gibi katı madde olsun, isterse neft, yani petrol ve benzeri bir şey olsun onun üşrü, yani onda biri zekat olarak verilir. Ancak elde edilen maddenin üşrünün verilebilmesi için şu iki şartın gerçekleşmesi söz konusudur: Tasfiye edildikten sonra nisaba ulaşması veya kıymetinin nisap miktarına erişmesi gerekir.[64]
d) Malikilere göre: Maden, Cenab-ı Hakk'ın yerde yarattığı altın, gümüş ve benzeri maddelerdir.
Bunlardan sadece altın ve gümüşün zekatı vaciptir. O da, zekat konusunda belirtilen şartlara göre çıkarılıp verilir.[65]

Tahliller Ve Rivayetler

830 nolu Ebu Hüreyre hadisinin birçok tariki ve elfazı vardır. Hadis sahihtir ve istidlal ve ihticaca elverişlidir. Nitekim üç mezhep bu rivayeti dikkate alarak bu konuda hüküm vaz'etmişlerdir.
831 nolu Rebia hadisini aynı zamanda Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Böylece maden konusunda Rasulüllah'ın (s.a.v.) sadece ikta'da bulunduğu tesbit edilmiş ve madenlerden beşte bir zekatın çıkarılıp verilmesi hakkında Rasulüllah (s.a.v.) dan bir rivayet tesbit edilememiştir. İmam Şafii de aynı görüşü izhar etmiştir.
Sözü edilen bu hadisi ayrıca Dareverdi, Rebi'a'dan mevsulen rivayet etmiştir.
Bu anlamda bir hadisi de Ebu Uveys, Kesir b. Abdillah'dan ve nihayet İbn Abbas (r.a.) dan rivayet etmiştir.
Rikaz konusunda müctehidlerin tarif ve tesbitleri farklıdır:
İmam Malik ile İmam Şafii, bu kavramın cahiliyet devrinde yere gömülen altın, gümüş ve kıymetli madenlere delalet ettiğini belirtmiştir. İmam Ebu Hanife ve İmam Sevri, yerden çıkarılan her maden bu kavramın kapsamına girer demişlerdir. Cumhur ise bunlara muhalefet etmiş ve "maden"e "rikaz" denilmez diyerek Ebu Hüreyre (r.a.) hadisiyle istidlal ve ihticacda bulunmuştur.

Çıkarılan Hükümler:

1- Yerden çıkan altın ve gümüş dışındaki madenlerin zekatı gerekmez.
2- Cahiliye devrinde yere gömülen altın, gümüş ve bunlardan imal edilen zinet eşyasının beşte bir zekatı verilir.
3- Madenler, "rikaz" kapsamına girmez.
4- İmam Ebu Hanife'ye göre: Yerden çıkıp ateşte erime özelliği taşıyan madenlerden zekat vermek gerekir. Nisbeti ise, beşte birdir. Ganimetten ayrılan "humus" nereye sarfedilirse, bu da oraya sarfedilir.
5- İmam Şafii'ye göre: Yerden çıkarılan madenlerden sadece altın ve gümüşün zekatı vaciptir. Bu da kırkta bir nisbetindedir.
6- İmam Malik de İmam Şafii ile aynı ictihad ve görüştedir.
7- Hanbeli İmam Ahmed'e göre: Yerden çıkan bütün madenlerin, -ister sıvı, ister katı olsun- zekatı gerekir. Bunun nisbeti onda birdir.
Günümüzde başta petrol olmak üzere yeraltından çok zengin maden kaynakları tesbit edilip çıkarılmakta ve ülkelerin kalkınmasında çok nazım rol oynamaktadır. O bakımdan sosyal adaleti sağlamaya yönelik olarak bu konuda Hanbelilerin ictihad ve tesbitleri çok daha uygundur.
İctihad ictihadı nakzetmeyeceğine göre, diğer müctehidlerin ictihadıyla da amel etmekte bir sakınca yoktur.

Tahakkuk Eden Zekati Vermekte Acele Etmek

Zekat, Cenab-ı Hakk'ın zengin müslümanın malında belirleyip vermesini farz kıldığı belirli bir nisbettir ve fakirin hakkıdır. O bakımdan zekatla geçinen fakirleri bekletmek doğru değildir. Hatta bir kısım ilim adamlarına göre, zekatı geciktirmekte vebal vardır.
Bu konuda bizi aydınlatan üç rivayet söz konusudur:
Ukbe b. Haris (r.a.) den yapılan rivayette, deniliyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ikindi namazını kıldırıp tamamlayınca yerinden süratle kalkıp evine gitti ve çok geçmeden çıkıp geldi. Ben veya başka biri bunun sebebini sorduğumuzda, buyurdu ki:
"Evde zekat olarak medrup olmayan bir miktar altın bırakmıştım. Onu (fakir ve muhtaçlara vermeden) gecelemeyi hoş görmedim ve o sebeple (muhtaçlara) dağıttım."[66]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini haber vermektedir:
"Zekat bir mala karışmaya görsün, mutlaka onu yok eder."[67]
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Abdulmuttalib oğlu Abbas (r.a.), Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden, henüz senesi dolmamış malın zekatını vermek için ruhsat istedi. Rasulüllah (s.a.v.) bu hususta ona ruhsat verdi."[68]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Senenin sonunda zekatı vermek gerekir. Geciktirilmesi doğru olmaz. Nitekim el-Kerhi zekatı ödemenin fevri (yani senesi dolunca hemen çıkarılıp verilmesinin gerekli) olduğunu belirtmiştir. Hatta İmam Muhammed: "Vakti geldiği halde zekatını ödemeyenin şahitliği kabul olunmaz" demiştir. Ebu Bekir el-Cessas ise geciktirmenin caiz olduğuna kaildir.[69]
Senesi henüz dolmadan zekatı çıkarıp muhtaçlara vermek caizdir. Ancak bu suretle sene sonunda elde kalan nakit veya ticaret malı nisaba ulaşmazsa, verilen zekat, tatavvu' olur, sadaka yerine geçer. Verilen zekatla birlikte kalan nisbet nisaba erişse bile hüküm değişmez. İmam Şafii'ye göre, bu durumda zekat yerine geçer.[70]
b) Şafii ve Hanbeli mezhebine göre: Eldeki nakit para, altın ve gümüşün, aynı zamanda ticaret malının henüz senesi dolmadan zekatını çıkartıp vermek caizdir.
c) İmam Malik'e göre: Senesi dolmadan yermek zekat yerine geçmez. Süfyan es-Sevri, Davud ez-Zahiri ve Ebu Ubeyd b. el-Hars'in ictihadı bu doğrultudadır.[71]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

836 nolu Ukbe hadisi sahihtir ve ihticaca elverişlidir. Aynı zamanda zekatın senesi dolunca hemen verilmesinin vücubuna delalet etmektedir.
837 nolu Hz. Aişe hadisi de birinci hadisi desteklemektedir.
838 nolu Hz. Ali hadisini aynı zamanda Hakim, Beyhaki, ve Darekutni tahric etmiştir. Ancak bu hadis hakkında ihtilaf vaki olmuştur. Darekutni onun mursel olduğunu (senedinde bir sahabinin düştüğünü) belirtmiş, Ebu Davud da bu tesbiti tercih etmiştir. İmam Şafii ise, bunun sabit olup olmadığını bilemediğini belirtmiştir.
Bununla beraber Beyhaki'nin yine Hz. Ali'den tahric ettiği bir diğer hadis buna şahitlik etmektedir. Şöyle ki: Peygamber (s.a.v.) buyurdu:
"Doğrusu biz, ihtiyaç vaki oldu da Abbas'dan iki yılın zekatını (vakti girmeden) aldık."
Yapılan tesbitlere göre, bu rivayetin ricali sıkat (güvenilir) dir. Ancak hadiste bir inkita' söz konusudur.
Bu konuda Taberani ve Bezzar'ın İbn Mes'ud (r.a.) den rivayet ettikleri bir hadis daha var. Deniliyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Abbas'tan iki yılın zekatını (henüz yıllanmadan peşin) aldı."
Ancak bunun isnadında Muhammed b. Zekvan bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[72]
Bezzar ise bu hadisi Musa b. Talha'dan, o da babasından rivayet etmiştir ki, onun da isnadında zayıf kabul edilen Hasan b. Umare bulunuyor. Araştırıcıların çoğu onun metruk olduğunu belirtmiştir.[73]
Diğer yandan aynı rivayeti Darekutni İbn Abbas'dan (r.a.) nakletmiştir ki, onun da isnadında Mendel b. Ali ve el-Arzemi bulunuyor ki, hadis alimlerine göre ikisi de zayıftır. [74]
Ne var ki bu rivayet üzerinde en doğru tesbit, onun mursel olduğudur. Özellikle Ahmed b. Hanbel, Mendel'in zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.
Hz. Ali'nin hadisi, henüz senesi dolmayan bir malın zekatını önceden verebilmenin cevazına delalet etmektir ki, İmam Şafii, İmam Ahmed ve İmam Ebu Hanife'nin de ictihadları bu doğrultudadır.

Çıkarılan Hükümler:

1- Nisaba eren malın zekatını sene sonunda vermek vaciptir. Geciktirilmesi doğru değildir. Diğer üç imama göre, caizdir.
2- İmam Muhammed'e göre, geciktirilmesi caiz değildir. Böyle yapanın şahitliği kabul olunmaz.
3- Hanefilerden Ebu Bekir el-Cessas'a göre, geciktirilmesi caizdir.
4- İmam Malik'e göre, zekatın senesi dolunca verilmesi gerekir.
5- Senesi dolmadan nisaba erişen mal ve nakdin zekatını vermek caizdir. Ancak İmam Malik'e göre, bir, iki gün kala vermekte bir beis yoktur. Daha önce vermek zekat yerine geçmez. Zira senesi dolmadan vermek, vakti girmeden farzı yerine getirmek olur; nasıl öğle vakti girmeden öğle farzını kılmak caiz değilse, zekat da öyle..[75]
6- Diğer üç mezhebe göre, senesi dolmadan malın zekatını vermek caizdir.

Zekatı Başka Yere Göndermeyip Belde Fakirlerine Vermek

Her mahalle, kasaba, köy ve şehirdeki zenginler, yaşadıkları yerin fakirlerinden yana sorumludurlar. O bakımdan kendi belde veya kasabasında fakir ve muhtaçlar dururken kişinin zekatını başka bir belde veya kasabaya göndermesinde kerahet vardır. Ancak başka yerde bulunan yakın hısımların bu genellemenin dışında tutulmasında bir sakınca görülmemiştir.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Cuhayfe (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin musaddıkı (zekat toplamakla görevli adamı) bize geldi ve zenginlerimizden aldığı zekatı fakirlerimize verdi. O sırada ben yetim bir çocuk olarak bulunuyordum, bana da ayakları uzunca bir deve verdi."[76]
İmran b. Husayn (r.a.) zekat toplamakla görevlendirilmişti. Görevini yaptıktan sonra dönüp gelince, ona:
"Topladığın zekat malı nerede?" diye soruldu. O da:
"Mal için beni gönderdiniz. Biz, Rasulüllah (s.a.v.) zamanında onu nereden aldıysak, oraya koyardık (kasabanın zengininden ahr, yine o kasabanın fakirlerine dağıtırdık)" diye cevap verdi.[77]
Tavus'dan yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Muaz'ın (r.a.) mektubunda şu yazılı bulunuyordu:
"Kim bir yöre veya bölgeden çıkar, başka bir yöre ve bölgeye giderse, onun zekat ve üşrü kendi bölgesindeki kabile ve hısımlarına aittir."[78]
Muaz b. Cebel (r.a.) den yapılan rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onu Yemen'e gönderdi ve şu talimatı verdi:
"Tahıl zekatını tahıldan, koyun zekatını koyun ve keçiden, deveyi deveden, ineği sığırdan al."[79]

Rivayetlerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Zekatı bir beldeden diğerine nakletmek mekruhtur. Ancak gönderilecek belde veya kasabada zekat veren kişinin fakir hısımları bulunur veya o beldedeki fakirler daha çok muhtaç durumda olurlarsa, o takdirde nakletmekte bir sakınca görülmemiştir.[80]
b) Şafiilere göre: İmam Şafii'nin bu konuyla ilgili görüş ve ictihadının en açık olanı şudur: Zekat ve fitreyi başka bir beldeye nakletmek caiz değildir. Ancak Tuhfe ve Nihaye kitaplarında, birbirine çok yakın komşu olan iki beldenin istisna teşkil edeceği belirtilmiştir.[81]
c) Hanbelilere göre: Aralarında kasr-i salat yapılacak kadar birbirinden uzak olan iki belde arasında zekat nakletmek caiz değildir. Ancak belde halkı zekattan müstağni bulunursa, o takdirde ona muhtaç durumda olan başka belde halkına göndermek caiz olur. Aynı zamanda adam bir beldede, malı da başka beldede olursa, en uygun olanı, zekatı malın bulunduğu belde halkına vermektir.
Bulunduğu beldede zekatın bir kısmını verdikten sonra ona muhtaç kimse bulunmazsa, kalan kısmını sırayla o beldeye, en yakın olan kasaba ve beldelerdeki fakirlere göndermek müstehab olur.[82]
d) Malikilere göre: Zekat kapsamına giren şeylerin zekatı, o şeylerin bulunduğu belde halkından muhtaç olanlara verilir. Bir miktar artacak olursa, en yakın beldeye nakledilir.
Adam Mısırlı olur, ama Medine'de bulunuyorsa, Mısır'daki malının zekatının Medine muhtaçlarına dağıtılmasına İmam Malik cevaz vermiştir.[83]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

846 nolu Ebu Cuhayfe hadisinin ricalinin hepsi sıka (güvenilir) dir. Ancak ravilerinden Eş'as b. Sevvar hakkında hayli şeyler söylenmiştir. [84] Buna rağmen yıllarca kadılık yaptığı ve kadri yüce bir zat olduğu söylenir. O bakımdan müctehidlerin çoğu onun bu hadisiyle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
847 nolu İmran hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzeri bir şey söylememiştir. Ricalinin hepsi sıka (güvenilir) dir. Ravileri arasında İbrahim b. Ata' da bulunuyor ki, bu zat saduk (rivayetleri doğru olarak tesbit edip nakleden bir ilim adamı) dır.[85]
848 nolu Tavus hadisim aynı zamanda Said b. Mansur, isnad-ı sahih ile Tavus'dan rivayet etmiştir. O bakımdan ihticaca salih görülmüştür.
Bu babda Buhari ve Müslim'in Muaz (r.a.) den rivayet ettikleri diğer bir hadis şöyledir: Peygamber (s.a.v.) Muaz'ı Yemen'e gönderdiğinde, ona, şöyle de buyurmuştu:
"Zekatı onların zenginlerinden al ve yine onların fakirlerinin (yararlanmasına) bırak."
Böylece Muaz hadisi, bir belde veya bölgede toplanan zekatın, yine devletin yetkili organı vasıtasıyla o beldenin fakir ve muhtaçlarına dağıtılmasının meşruiyetine delalet etmektedir. Nitekim müctehid imamların hemen hepsi bu hadisle ihticac etmişlerdir. O kadar ki, İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Sevri, zekatın başka bir beldeye naklini caiz görmemişler, diğer imamlar bunu mekruh saymışlardır..
İkincilerin ictihadını kuvvetlendiren birtakım rivayetler vardır; onlardan biri şöyledir: Rasulüllah (s.a.v.) badiye halkından toplattığı zekatı Medine'ye getirtip Ensar ve Muhacir'den muhtaç olanlara dağıtırdı.
849 nolu Muaz hadisini Hakim sahihlemiştir. Ancak isnadında Ata' bulunuyor ki, bu zatın Muaz'dan işittiği söylenemez. Çünkü yapılan tesbitlere göre, Ata'nın Muaz (r.a.) ın vefatından sonra doğduğu anlaşılıyor. Nitekim Bezzar da: "Biz Ata'nın Muaz (r.a.) dan işittiğini bilmiyoruz" diyerek bu tesbiti doğrulamıştır.[86]
Bu hadisle istidlal eden ilim adamları, aynî olan şeyin zekatını aynî olarak vermenin vacip olduğunu belirtmişler ye böylece onun kıymetlendirilerek para olarak verilmesini caiz görmemişlerdir. Ancak ayn olarak o ve cinsi bulunmazsa, o takdirde kıymeti takdir edilerek verilir. Nitekim İmam Şafii'nin ictihadı da böyledir. imam Ebu Hanife'ye göre, kişi ayn ve kıymet olarak vermekte serbesttir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Zekat daha çok devletin yetkili kıldığı organ tarafından toplanır. Ancak İslam Devleti, zekatı bütünüyle kendi tekelinde bulundurmaz, mal sahibinin de dağıtmasına fırsat verir.
2- Zekat, toplandığı beldenin fakirlerine dağıtılır. Ancak fakir ve muhtaçlar gözetildikten sonra geriye bir miktar artarsa, onu en yakın komşu beldenin fakirlerine göndermekte bir sakınca yoktur.
3- Koyun ve keçinin zekatı yine ayn olarak koyun ve keçiden; deve ve sığırın da zekatı yine ayn olarak deve ve sığırdan verilir. Ancak İmam Ebu Hanife'ye göre, bunların kıymeti nakit olarak verilebilir; bunda bir sakınca söz konusu değildir.
Böylece İmam Ebu Hanife, bu konuda Muaz hadisiyle değil, hilafında olan diğer rivayetleri dikkate alarak ictihadda bulunmuştur.

Zekatın Sarf Ciheti

İslam, zekatı farz kılarken onun gelişigüzel dağıtılmasına cevaz vermemiş, İslam cemaati arasında sosyal adaleti sağlamayı; zenginle fakir arasındaki uçurumu kapamayı ve din kardeşliğini sağlam temeller üzerinde devam ettirmeyi amaçlamıştır. O bakımdan Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de zekatın nereye, kimlere verileceğini açıklayarak konuyu sağlam esasa bağlamıştır:
"Zekatlar, Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, miskinlere (yoksullara), (zekat toplamakla görevli) tahsildarlara; kalpleri (İslama) alıştırılıp ısındırılanlara; (hürriyetlerine kavuşturulacak) kölelere, esirlere; borçlulara; Allah yolunda (lüzumlu görülen) yerlere, cihada çıkanlara ve yolda kalmışlaradır. Allah her şeyi en iyi bilen, her şeyi hikmetle uygulayandır."[87]

Fakir, Miskin Ve Zengin

Zekatın sarfedileceği birinci ve ikinci sınıf, fakir ve yoksullardır. Ancak "fakir" ve "miskin" kime denir? Bu hususta rivayetler şöyledir:
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Miskin, şu bir veya iki hurmayla veya bir, iki lokmayla geri çevrilen değil; (gerçek) miskin, taaffüf (haramdan sakınıp yüz suyu dökmeyen iffet) gösteren kimsedir. İsterseniz Allah'ın şu ayetini okuyunuz: "(Sadakalarınızı), kendilerini Allah yoluna adayıp yeryüzünde dolaşmayan (kapı kapı gezmeyen) fakirlere (verin) ki, onlar yüzsuyu dökmediklerinden, durumlarını bilmeyen, onları zengin sanır. Onları (siz Allah yolunda olanlar) çehrelerinden tanırsınız; insanlardan yüzsüzlük ederek istemezler."[88]
Diğer bir lafızla konu şöyle rivayet edilmiştir:
"Miskin, insanların etrafında dönüp dolaşan ve bir, iki lokmayla veya bir, iki hurmayla geri çevirilen kimse değil; ama (gerçek) miskin, kendisini doygun kılacak bir zenginlige sahip olmayan ve (muhtaç olduğu) bilinmediği için kendisine zekat ve sadaka verilmeyen; aynı zamanda kalkıp insanlardan bir şey istemeyen kimsedir."[89]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Dilenmek ancak şu üç kimse için helaldir:
***1**- Kupkuru toprağa yapışırcasına fazla fakir olana,*
***2**- Aşırı borçlu olup ödeme imkanı olmayan borçluya,*
***3**- Diyet ödemekle yükümlü bulunup çok acınacak durumda olan katile."*[90]
Abdullah b. Amr (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sadaka (zekat), zengine ve bir de azası yerinde olup (çalışıp kazanacak) güç ve kuvvete sahip olana helal olmaz."[91]
Ubeydullah b. Âdiy b. el-Hıyar (r.a.) anlatıyor:
"İki kimse bana şunu haber verdi: Onlar kalkıp Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize gitmişler ve O'ndan sadaka (zekat) istemişler. Bunun üzerine Efendimiz onlara şöyle bir göz atmış ve ikisini de güçlü, kuvvetli görmüş ve şöyle buyurmuştur:
"İsterseniz size (zekat) vereyim, ama zenginin zekatta bir payı yoktur; aynı zamanda çalışıp kazanacak güç ve kuvveti olanın da onda bir payı yoktur."[92]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Zekat verilecek kişinin fakir olması gerekir. O bakımdan zekatı zengine vermek caiz değildir. Meğer ki zengin kişi, zekat toplamakla görevlendirilmiş tahsildar olsun, o takdirde toplanan zekattan onun ücreti karşılanabilir.
Zira Kur'an'da zekatın sarf ciheti açıklanırken ihtisas ifade eden (lam) harfiyle başlanmıştır. Böylece sözü edilen sekiz sınıf ancak zekat almakta istihkak sahibidir, başkaları değil. Eğer zekatı bu sekiz sınıfın dışına sarfetmek caiz olsa, o takdirde (lam) harfinin delalet ettiği ihtisas hükümsüz kalmış olur ki bu da caiz değildir.[93]
Fakir ile miskin kavramları hakkında farklı tarifler yapılmıştır. Onlardan bir kısmı şöyledir:
a) el-Hasan'a göre: Fakir, el açıp dilenmeyendir. Miskin ise, dilenen kimsedir. Böylece miskinin daha muhtaç durumda olduğu anlaşılıyor.
b) Katade'ye göre: Fakir, kendisinde kötürüm olup ihtiyacı olandır. Miskin, kendisinde kötürüm olmayıp muhtaç durumda bulunandır.
Bu tarife göre, fakir, miskinden daha muhtaç olandır.
c) Bazı alimlere göre: Fakir, az bir şeye malik olandır. Miskin ise, hiçbir şeyi olmayandır.[94]
d) Şafiilere göre; Fakir, hiç malı olmayan ve helal kazanç sağlayamayan kimsedir. Veya malı ve helal kazancı olup kifayet miktarının yarısından az nisbette imkana sahip olan kimsedir. Aynı zamanda kendisine yetecek kadar nafaka veren yakını da bulunmuyor.
Miskin ise, ömrünün çoğunda mal ve kazancı ancak, kendisine yetecek nisbetin yarısını karşılayacak kadar olan kimsedir.[95]
c) Hanbelilere göre: Zekat ancak Kur'an'da açıklanan sekiz sınıfa verilir. Nitekim Ziyad b. Haris diyor ki:
"Rasulüllah'a (s.a.v.) gelip bey'at ettim. O sırada bir adam gelip:
"Ya Rasulallah! Zekattan bana da ver" diyerek istekte bulundu. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona şöyle buyurdu:
"Doğrusu Cenab-ı Hak, zekat konusunda ne bir peygamberin, ne de başkasının hükmüne razı olmayıp kendisi bizzat onu sekiz cüze ayırıp (sekiz sınıfa) verilmesini emretmiştir. Eğer sen o sekiz cüz'den biriysen o takdirde hakkını vereyim."[96]
Bundan dolayı zekatı, Allah'ın belirlediği sekiz sınıftan başka yerlere sarfetmek caiz değildir. Mesela cami ve mescid inşasına, köprü ve su kanallarına, yol yapımına, açılan gedikleri kapamaya, ölüyü tekfine zekat vermek, yani zekatı bu gibi konulara sarfetmek caiz olmaz.[97]
d) Malikilere göre: Zekat ancak Kur'an'da belirtilen sekiz sınıfa verilir. Bu sekiz sınıftan yalnız biri mevcut olursa, zengin zekatını ona verir. Nafakaları kendisine gerekli olan yakınlarına, muhtaç da olsalar zekat vermesi caiz değildir. Aynı zamanda zekat ölünün kefenine de sarfedilmez. Çünkü zekat ancak hayatta olan fakir ve miskinlerin hakkıdır. Ölülere harcanamayacağı gibi, cami inşasına ve benzeri konulara da sarfedilmesi caiz değildir.
Zekat mecusiye, hristiyana, yahudiye ve köleye de verilmez. (Ancak köle, kendisiyle akd-i kitabet yapılmışsa, o takdirde ona da verilmesi caiz olur.)[98]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

859 nolu Ebu Hüreyre hadisinin isnadı sahihtir ve ihticaca elverişlidir.
860 nolu Enes hadisini İmam Tirmizi hasenlemiştir. Ancak isnadında Ahdar b. Aclan bulunuyor ki, bu zat hakkında bazı şeyler söylenmiştir. Bununla beraber Yahya b. Main, "O salihtir" demiş ve Ebu Hatim er-Razi: "Onun hadisi yazılabilir" diye tezkiyede bulunmuştur.[99]
861 nolu Abdullah b. Amr hadisini de İmam Tirmizi hasenlemiştir. Ancak isnadında Reyhan b. Yezid bulunuyor ki, Ebu Hatim er-Razi onun meçhul bir şeyh olduğunu belirtirken Yahya b. Main onun sıka (güvenilir) olduğuna dikkat çekmiştir. İlim adamlarından bir kısmı ise, sözü edilen hadisin isnadının sahih olmadığını belirtmiş ve mevkuf olduğunu söylemiştir.[100] Bununla beraber mezkur hadisin birçok şevahidi bulunuyor. O bakımdan istidlale salih görülmüştür.
862 nolu Ubeydullah hadisini aynı zamanda Darekutni tahric etmiş ve İmam Ahmed "Ne güzel hadistir bu" diyerek ihticaca, salih olduğuna işarette bulunmuştur.[101]

Çıkarılan Hükümler:

1- Zekat ancak Kur'an-ı Kerim'de belirtilen sekiz sınıfa verilir.
2- Zekat verecek durumda olan kimse, mevcut zekatını bu sekiz sınıfa taksim edebileceği gibi, onlardan bir veya ikisine de verebilir.
3- Zengine zekat vermek caiz değildir.
4- Gücü, kuvveti yerinde olup normal çalıştığı halde rızkını kifayet miktarı te'nin edemeyen kimseye de zekat verilir.
5- Gücü, kuvveti yerinde olup çalışma imkanına sahip olan kimse buna rağmen çalışmayıp şunun, bunun eline bakmakla karnını doyurmayı tercih ediyorsa, öylesine zekat vermek caiz değildir.
6- Daha çok ortalıkta dolaşıp dilenenlere değil, yüzsuyu dökmekten hicap duyduğu ve vakarına yediremediği için halini başkasına arzedemeyen fakir ve muhtaçları bulup zekatı

onlara vermek çok daha uygun olur.

Zekat Toplamakla Görevlendirilenler

İslam Devleti, vergi konusuna yönelldiği kadar zekat konusuna da yönelir ve lüzum gördüğü yer ve bölgelerdeki zenginlerin zekatını toplayıp Kur'an'da belirtilen sekiz sınıfa dağıtmak üzere tahsildarları görevlendirir. Böylece görevli kimsenin fakir ve muhtaç olmasa bile, topladığı zekattan ücretini karşılamak caiz olur. Bu konuda müctehidler arasında az farklı ictihad ve görüş söz konusu olmakla beraber, ekserin re'yi ve ictihadı belirttiğimiz doğrultudadır.

İlgili Hadis Ve Rivayetler

Büsr b. Said'den yapılan rivayete göre: İbn Sa'd el-Maliki ona şöyle haber vermiştir:
"Ömer (r.a.) beni zekat toplamakla görevlendirdi. Toplayıp işimi tamamladığımda getirip hepsini Hz. Ömer'e teslim ettim. O, bu hususta hizmetime karşılık o zekattan ücret almamı emretti. Ben de:
"Ben ancak Allah için bu hizmeti gördüm" dedim. O bana:
"Sana verileni al" buyurdu ve şöyle ilave etti:
"Çünkü ben de Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında bu hizmeti yaptım ve O benim hizmetime karşılık (topladığım zekattan) ücretimi verdi. Ben de senin dediğin gibi söyledimse de, Efendimiz: *"Sen istemeden sana bir şey verilirse onu ye ve tasaddukta bulun!"* buyurdu.[102]
Muttalib b. Rebi'a b. Haris b. Abdilmuttalib'den yapılan rivayete göre:
"Kendisiyle Fazl b. Abbas kalkıp Rasulüllah'a gitmişler ve şöyle istekte bulunmuşlar:
"Ya Rasulallah! Bizi şu zekat toplama konusunda görevlendirmen için size gelmiş bulunuyoruz; diğer insanların sağladığı menfaati biz de sağlamak arzusundayız. Diğerlerinin toplayıp size getirdiklerini biz de toplayıp getiririz." Bunun üzerine Rasulüllah onlara şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki sadaka (zekat) Muhammed'e ve Onun aline uygun ve layık değildir. Çünkü zekat (bir bakıma zengin) kimselerin kiridir."[103]
Büreyde (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Biz kimi bir iş (zekat toplama ve benzeri bir amel) için görevlendirir ve bundan dolayı onu güzel bir rızık (ücret) le rızıklandırırsak, artık onun bundan başkasını ve fazlasını alması hiyanet olur."[104]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Âmile, yani zekat toplamakla görevli kimseye, onun yardımcılarına ve çoluk-çocuklarına vasat şekilde yetecek kadar, topladığı zekattan ücretleri verilir. Şayet amil topladığı zekatı zayi' eder, yani o mal bir felakete uğrar veya zekat doğrudan devlet reisine getirilip teslim edilirse, bu durumda görevli tahsildara bir ücret ödenmez, yani istihkak olarak o zekattan ona bir pay ayrılmaz.
Görevli tahsildar zengin bile olsa, yine de onun ücreti topladığı zekattan çıkartılıp verilir. Ancak görevli kimse Haşimi olursa, o takdirde topladığı zekattan ona, fakir bile olsa verilmez.[105]
b) Şafiilere göre: Zekat toplamakla görevli olan kimse, topladığı zekattan ancak kendisine takdir edilen nisbeti alabilir. Bu arada görevli bulunduğu için hiç bir zenginden hediye de kabul edemez. İmam Şafii el-Ümm'de "Babü'l-Hediyeti Li'l-Vali bisebe-bi'l-Velayeti" faslında bu konuya geniş yer vermiş ve birkaç sahih rivayet naklederek Rasulüllah'ın (s.a.v.) bu hususta ne kadar duyarlı davrandığını yansıtmıştır.[106]
c) Hanbelilere göre: Zekat toplamakla görevli kimse köle bile olsa, topladığı zekattan kendi ücretini alması caizdir. Bazıları bu görevli kimse kafir bile olsa, yine topladığı zekattan onun ücretini ödemenin caiz olduğunu söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü görevli tahsildarda aranan şartlardan biri, emin bir kimse olmasıdır; küfür ise emanete münafidir, yani onunla uyuşmaz. Aynı zamanda tahsildarın zengin olmasında da bir sakınca yoktur. Çünkü o ancak yaptığı hizmete karşılık ücret almaktadır.
Yetkili organ görevlendirdiği tahsildarın ya ücretini önceden belirler, ya da hizmet sonunda misline verilen ücreti takdir eder; yani yetkili organ bu hususta muhayyer bırakılmıştır.[107]
d) Malikilere göre: Görevli tahsildara topladığı zekattan, isterse o zengin olsun ücretini vermek caizdir. Çünkü o bu ücrete, ortaya koyduğu emeğinden dolayı müstahık olmaktadır; fakir olduğu için değil... Ancak görevlendirilen kimsenin adil ve arif olması, yani hem adil davranması, hem de bu hükümleri iyice bilmesi şarttır. O bakımdan zekat toplamakla görevlendirilen kimsenin kafir, fasık ve cahil olmaması söz konusudur.[108]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

872 nolu Büsr hadisi sahihtir; aynı zamanda istidlale salihtir. Görevli fakir olduğu takdirde, kendisine yapılan teberruu kabul edebilir. Ancak görev esnasında bundan kaçınması daha uygun görülmüştür.
873 nolu el-Muttalib hadisi de sahihtir. Böylece Haşim oğulları'nın zekat kabul etmesi caiz değildir. Cumhur da bu görüştedir. Ebu Hanife'nin ictihad ve re'yi de böyledir. İmam Şafii'den bu hususta farklı iki görüş nakledilmiştir.
874 nolu Büreyde hadisinin isnadındaki rical sahihtir ve sıkattır. Ancak Ebu Davud ile el-Münzeri bu konuda bir görüş izhar etmemişlerdir.
Hadis, zekatla görevlendirilen kimsenin kendisine takdir edilen ücretten fazlasını, ayırmasının caiz olmadığına delalet etmektedir. Nitekim müctehid imamların da görüş ve tesbiti budur. Tahsildar kendisine takdir edilen ücreti topladığı zekattan ayırabilir; bunda bir sakınca yoktur. Çünkü o ücretle çalışmakta ve emeğinin karşılığını almaktadır.[109]

Çıkarılan Hükümler:

1- İslam hükümdarının zekat toplamak için bazı kimseleri ücretle tutup görevlendirmesi meşrudur.
2- Görevlendirilecek kimsenin güvenilir, adil ve müslim olması şarttır.
3- Aynı zamanda görevlendirilecek kimsenin zekat ahkamını bilmesi de şarttır.
4- Bu hususta kafirin, kitap ehlinin, cahilin, fasıkın görevlendirilmesi caiz değildir.
5- Tahsildar zengin bile olsa, topladığı zekattan takdir edilen ücretini ayırıp alabilir.
6- Tahsildarın görev esnasında teberru kabul etmesi doğru değildir. Ancak fakir olup zekata müstahık bulunursa, o takdirde, istemediği halde kendisine teberru'da bulunan şeyi müctehidlerin bir kısmına göre kabul edebilir.
7- Zenginlerin gereken zekatlarını tahsildara değil de doğrudan hükümdara getirip teslim etmeleri caizdir ve bu durumda o zekattan tahsildara bir ücret verilmesi caiz görülmemiştir.

Müellefetü'l-Kulüb

Bu kavram üzerinde hayli durulmuş ve birtakım az farklı tarif ve yorumlarda bulunulmuştur. Kur'an-ı Kerim'de ise sadece bir yerde geçer; zekatın sarf ciheti belirtilirken onlardan birinin de "Müellefetü'l-Kulûb" olduğu zikredilir.
Farklı tarif ve yorumlara gelince, şöyle bir sıralamada bulunabiliriz:
1- İslam'in ilk yıllarında, yani Medine döneminde yeni müslüman olanlarla ilgili bulunuyor. Onların kalbini İslam'a daha iyi ısındırmak için kendilerine zekat verilmesi emredilmiş veya bu anlamda ruhsat verilmiştir.
2- İmam Zühri'ye göre: Yahudi ve hristiyanlardan İslam'a yeni girenler kastedilmiştir. Bunlar zengin de olsalar yine de kalplerini son dine iyice ısındırmak ve yatıştırmak için kendilerine zekat verilmesi caizdir.
3- Henüz İslama girmeyen gayr-i müslimlerden İslama az-çok ilgi duyanlara işarettir. Bunları İslama sokmak için kendilerine zengin bile olsalar zekat verilmesi uygun görülmüştür. Çünkü gayr-i müslimlerden öylesi var ki ancak bu yoldan İslam'a ısınıp girmesi söz konusudur.
4- Dış görünüşüyle İslam'a giren, fakat kalben henüz yeterince ona ısınmayan kimselere işarettir. Bunları daha iyi ısındırmak ve kalplerindeki şüphe ve tereddüdü gidermek için kendilerine zekat verilmesi emredilmiştir. Zengin olmaları buna engel teşkil etmez.
5- Bu terkip ve kavramdan gayr-i müslimlerin ileri gelenleri kastedilmektedir. Çevrelerindeki insanların İslam'a ısınmalarına engel olmamaları için, kendilerine zekat verilmesi caiz görülmüştür.[110]
Bütün bu yorum ve rivayetler birbirine yakınsa da, en uygun olanı, İslama girdiği halde kalbi henüz ona tamamen yatışmayan kişilere işaret edilenini gösterebiliriz. Veya İslama girmeyi düşünüp yakın ilgi içinde bulunan kişiler de söz konusu olabilir. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ganimet malını dağıtırken Ensar'a şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu ben, daha yeni müslüman olmuş, küfürden daha yeni kopmuş kişilere, kalplerini İslama ısındırmak için (daha çok) veriyorum"[111]

Yapılan sahih rivayetlere göre: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, İslama meyledip bu inanç henüz kalplerinde tam anlamıyla kök salmayan Ebu Süfyan'a, Safvan b. Ümeyye'ye, Uyeyne b. Hısn'e, Akra' b. Habis'e ve Abbas b. Merdas'a yüzer deve vermek suretiyle kalblerini daha çok yatkınlaştırmayı dilemiştir.

Konuyla İlgili Rivayetler

Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu haberi vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz İslam adına kendisinden ne istendiyse, onu mutlaka (imkanları nisbetinde) isteyene vermiştir. Bir defasında bir adam gelip O'ndan bir şey istedi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) zekat koyunlarından iki dağ arasında otlatılıp korunanlarından bir haylisinin ona verilmesini emretti. Adam koyunları alıp kendi kavmine dönünce onlara şöyle dedi:
"Ey kavmim! İslam'a girin. Çünkü gerçekten Muhammed (s.a.v.) fakirlik ve ihtiyaçtan endişe duymayacak kadar kişiye bağışta bulunuyor."[112]
Amr b. Tağlib (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize bir miktar mal veya esir ve ganimet getirildi. Efendimiz onu bazı adamlara verdi; bazısına da vermeyip onları gözardı etti. Kendilerine vermediği kimselerin, bu davranışından dolayı Rasulüllah'ı (s.a.v.) kınadıkları haberi Rasulüllah'a (s.a.v.) ulaştı. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) kalkıp Allah'a hamd-u senada bulundu ve sonra şöyle buyurdu:
"Allah'a and olsun ki ben birine veriyorum, birine vermiyorum; ama kendisine vermediğim adam benim yanımda bana ötekinden çok daha yakın ve sevimlidir. Doğrusu ben bâzı kavimlere, kalplerinde sabırsızlık ve tereddüt, hırs ve kararsızlık görüyorum da o yüzden onlara (ganimet ve zekattan) veriyorum."[113]
Müellefetü'l-Kulûb ile alakalı bu hüküm her devirde cari midir?
İslam Dini güç bulup ülkeleri fethettikten sonra bu sınıfa zekat verilip verilmeyeceği hakkında farklı ictihad ve yorumlar ortaya çıkmış bulunuyor:
a) Hz. Ömer, el-Hasan ve Şa'bi'ye göre: İslam'ın izzet ve üstünlük sağlamasıyla bu sınıf zekat kapsamı dışında tutulmuştur.
Nitekim İmam Ebu Hanife ve İmam Malik'in de görüş ve ictihadı bu doğrultudadır.
b) İmam Zühri'ye göre: Bu sınıfa zekat verilmesiyle ilgili hükmü nesheden, yani onu kaldıran bir emir ve hüküm mevcut değildir. İslam devleti ihtiyaç duyduğu takdirde yine bu sınıfı İslama ısındırmak için zekat verebilir. Hz. Ömer kendi devrinde o günkü şart ve ortamı dikkate alarak bu sınıfa zekat vermedi. Nitekim Kaadı Abdülvahab ve Kaadı İbn Arabi de aynı görüştedirler. Öyle ki, ihtiyaç hissedildiği zaman bu sınıfa zekat verilebilir.
c) Ebu Cafer en-Nuhas da bununla ilgili hükmün baki olduğunu belirtmiştir.[114]
d) Ahmed b. Hanbel'e göre: İslam hükümdarı ihtiyaç duyduğu zaman bu sınıfa zekat verebilir.
e) İmam Şafii'ye göre: Kalplerini İslama ısındırmak için zekat kafirlere verilmez. Ama içi, dışı bir olmayan ve İslamı tam anlamıyla içine henüz sindirmeyen kararsızlara verilebilir.[115]
882 ve 883 nolu hadisler sahihtir ve istidlale elverişlidir.

Çıkarılan Hükümler:

1- İslamı zahiren kabul edip kalbi henüz tam anlamıyla İslama ısınmayanlara -zengin bile olsalar- zekat vermek caizdir.
2- Kafirler İslama ısınıp girsinler diye kendilerine zekat vermek -müctehidlerin çoğuna göre- caiz değildir.
3- İslam hükümdarı uygun gördüğü zamanlarda sözü edilen sınıfa -zengin oldukları takdirde- zekat vermeyebilir.
4- İmam Ebu Hanife ve arkadaşlarına göre: İslamın yayılıp güç bulmasıyla bu sınıfa zekat verme hükmü sakıt olmuştur.

Kölelik Kaydı Altında Olanlara Zekat Verilir Mi?

Köle, başkasının mülkü olup kendine ait bir mülkü söz konusu olmadığı için zekata müstehik değildir. Ancak esir misali, kölelik kaydından kurtulabilmek için efendisiyle akd-i kitabet yapan ve teklif edilen meblağı ödediği takdirde hürriyetine kavuşma imkanı bulunan "mükateb köle"ye zekat vermek meşru ve caizdir.
Nitekim Kur'an-ı Kerim'de zekatın sarf ciheti belirlenirken sekiz sınıftan birinin "rikab" olduğu açıklanmaktadır.
Ancak ayette geçen "rikab" kavramı üzerinde durulmuş ve farklı tarif ve yorumlar yapılmıştır:
a) Ali b. Ebi Talib (r.a.), Said b. Cübeyr, el-Leys, İmam Sevri, İmam Ebu Hanife ve İmam Şafii'ye göre: Bundan maksat, kendisiyle akd-i kitabet yapılan kölelerdir. Efendisiyle yaptığı yazılı sözleşmeye göre, takdir edilen mal veya parayı temin edip getirdiği takdirde hürriyetine kavuşturulacaktır. Böylece muhtaç durumda olan bu köleleri hürriyetlerine kavuşturmak için zekat vermek caiz ve meşrudur.
b) İbn Abbas, Hasan el-Basri, İmam Malik, İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Sevr ve Ebu Ubeyd'e göre: Bundan maksat, kendisiyle akd-i kitap yapılan köleler değildir. Çünkü onlar "ğarimin" yani borçlular kapsamına girmektedir. Burada "rikab"ın delalet ettiği mana, zekat parasıyla köle satın alıp azad etmektir.
c) İmam Zühri'ye göre, bu kavram her iki yorumu da kapsamaktadır. O halde zekat hem kendisiyle akd-i kitabet yapılan köleye, hem de bu parayla köle satın alıp azad etmeğe sarfedilebilir.

Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler

İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Müslüman zenginin malından çıkardığı zekatla köle azad etmesinde bir sakınca yoktur."[116]
Bera' b. Azib (r.a.) diyor ki:
"Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldi ve şöyle dedi:
"Ya Rasulallah! Beni cennete yaklaştıracak, cehennem ateşinden uzaklaştıracak bir amele irşad eyle, yol göster." Rasulüllah (s.a.v.) ona şöyle buyurdu:
"Bir can (bir insan) azad et ve köle (ve esirin) bağını çöz (hürriyetlerine kavuştur)".
Bunun üzerine adam:
"Ya Rasulallah! Neseme ile rakabe bir değil mi?" diye sordu. Efendimiz ona:
"Hayır, bir canı (insanı) azad etmek, onu yalnız başına hürriyetine kavuşturmandır. Köle (veya esirin) bağını çözüp hürriyetine kavuşturmak ise, ona ödenecek para konusunda yardımcı olmandır."[117]
Ebu Hureyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, onların hepsine yardım etmek Allah üzerine bir haktır: Allah yolunda gazada bulunan (savaşıp cihad eden); yapılan sözleşme gereği istenilen meblağı efendisine ödemeğe çalışan mukateb (köle) ve iffet ve namusunu korumak için evlenen kimse."[118]
Mezhep imamlarının hemen hepsi, zekat ile köle azad etmenin ve kendini azad ettirmek için belirlenen meblağı temine çalışan köleye zekat vermenin caiz olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu iki şıktan birine cevaz verip diğerinde tereddüt izhar edenler de olmuştur. Cumhurun ise birinci görüşü benimsediği bilinmektedir.

Tahliller

887 nolu Bera' hadisinin ricalinin hepsi sıkat (güvenilir) dir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüştür.
888 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve istidlale, ihticaca elverişlidir.
Cenab-ı Hakk'ın bu üç kimseye yardımda bulunmasına gelince: Her biri hakkında sebepleri kolaylaştırması demektir. Onlara yardımı üzerine hak olarak alması, sünnetullah gereği bir düzenlemedir.

Çıkarılan Hükümler

1- Kölelik kaydı altında olup azad adilmek üzere belirlenmiş bir meblağı temine çalışan köleye zekat vermek caizdir.
2- Müctehidlerin çoğuna göre, zekat parasıyla köle satın alıp azad etmek de caizdir.

Borçlu Olup Ödeme İmkanı Olmayana Zekat Vermek

Cenab-ı Hak, zekatın sarf cihetini açıklarken sekiz sınıftan birinin de "ğarimin" olduğunu belirtmiştir. Şüphesiz faizsiz ödünç vermek ne kadar faziletli ve uhrevi sevabı mucipse, borcu zamanında ödemek de o kadar önemli ve faziletlidir. Ancak borçlu bütün iyi niyet ve azmine rağmen borcunu ödeme imkanını bulamıyorsa, o takdirde onu borçtan kurtarmak için müslüman zenginlerin zekat vermek suretiyle ona bu konuda yardımcı olmaları gerekir. Zira zekatın birçok sosyal faydaları yanında bir de ekonomik dengeyi, gelir

dağılımını ayarlamayı ve toplum bünyesindeki aşırı ekonomik açıklığı kapamayı sağlamak söz konusudur.

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre; Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Dilenmek, (yardım istemek) ancak şu üç kimse için helaldir:
***1**- Aşırı borçlu olup ödeme imkanı olmayan borçluya*
***2**- Kupkuru toprağa yapışırcasına fazla fakir olana*
***3**- Diyet ödemekle yükümlü bulunup çok acınacak durumda olan katile..."*[119]
Kabisa b. Muharik el-Hilali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Kan davası veya başka bir fitneden dolayı araları açılan iki kavim veya iki ailenin arasını düzeltmek için aralarına girip mali destekte bulunmayı kendi üzerime almış bulunuyordum. Bu sebeple Rasulüllah'a (s.a.v.) gelip bu hususta Ondan (maddî) istekte bulundum. Bana: *"Biraz bekle de bize zekattan getirilecek ve ondan sana verilmesini emredeceğiz"* buyurdu ve arkasından şunu ilave etti: *"Ya Kabîse! Şüphesiz dilenmek (mali yardım istemek) ancak şu üç kimse için helal olur:*
***1**- İki kavim veya iki ailenin arasını düzeltmek için maddî yardımda bulunmayı kendi üzerine alan üçüncü şahsın dilenmesi helal olur, ta ki bu hususta gerekeni te'min edince artık istemekten vazgeçer.*
***2**- Malının başına bir felaket inip mali imkanı elinden giden adamın da dilenmesi helal olur. Geçimini sağlayıp ayakta duracak duruma gelinceye kadar (zekat ve sadaka) isteyip alabilir.*
***3**- Kendisine şiddetli fakirlik dokunup da kavminden az da olsa aklı eren üç kişinin "falan adama şiddetli fakirlik dokunmuş" diye hakkında görüş izhar ettikleri kimseye de dilenmek helal olur. Geçimini sağlayıncaya kadar bu onun için mübah sayılır.*
Artık bu üçünden başkasının dilenmesi, Ya Kabîse! haramdır, dilenip yiyen kimse haram yemiş olur."[120]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İctihad Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Hangi cihetten olursa olsun borçlu bulunan ve onu ödeme imkanı bulamayan kimseye zekat verilir.[121] Borçlu, asıl ihtiyacından fazla nisap miktarı malı ve parası olmayan kimsedir.
b) Hanbelilere göre: Borç altında olup ödeme imkanı elde edemeyen kimseye zekat vermek caizdir. Bununla beraber, zekatı doğrudan alacaklıya verip borçlunun borcuna mahsup etmesi şeklinde de bir uygulama caizdir.
İmam Ahmed'den rivayet edilen bir diğer kavle göre: Borçlunun aldığı zekatı borcuna değil, başka konularda harcaması söz konusu olduğu takdirde, zekatı doğrudan alacaklısına vermek daha uygun olur. Borçlu dürüst bir kimse olup aldığı zekatı borcunu kapamaya sarfederse, o takdirde zekatı ona vermek daha uygun olur.[122]
c) Şafiilere göre: Borçluya zekat vermek caizdir. Ancak borçlu kimsenin şu iki durumdan biriyle mevsuf olması gerekir: Kendi öz ihtiyacından dolayı borçlanmış olması veya toplum ve ailenin maslahatı söz konusu olduğu için onların arasını düzeltmeye, kan pahasını ödemeye yönelmiş bulunması...
Ayrıca borçlu olan kimsenin mübah bir şeyden dolayı borçlanmış olması söz konusudur. Zina ve benzeri bir haramı işlemek için borçlanan kimseye zekat verilmez. Diğer bir husus da şudur: Borçlunun zekat alabilmesi için borcunun vaadesi gelmiş olmalıdır. Henüz vaadesi gelmeyen bir borç için önceden zekat alması caiz görülmemiştir.[123]
d) Malikilerin görüş ve ictihadı, Hanbelilerinkine çok yakın bulunmaktadır.

Tahliller Ve Rivayetleri

889 nolu Enes hadisi, 854 nolu hadisin aynıdır ve gerek tahlil orada yapılmış bulunuyor.
890 nolu Kabîse hadisi de sahihtir ve ihticaca elverişlidir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Borç altında olup ödeme imkanı olmayan kimseye zekal vermek caizdir.
2- Borçlu kimsenin zekat alabilmesi için, asil ihtiyacındar fazla nisap miktarı mal ve parasının bulunmaması gerekir.
3- Haram işlemek için borçlanmış olmaması da şarttır. Hanbelilere göre, haram işledikten sonra tevbe edip pişmanlık duyar ve borcundan kurtulmaya azmeder, bununla beraber ödeme imkanı bulamazsa, o takdirde ona zekat vermek caizdir. İmam Şafii ise, öylesine zekat vermenin caiz olmadığını belirtmiştir.
4- Borçlu müsrif veya aldığı zekatı borcuna'değil başka yere harcayan bir kimse ise, müctehidlerin bir kısmına göre, zekatı ona değil alacaklısına vermek daha uygun olur.
5- Katilden dolayı diyet gerektiğinden, katilin baba tarafından olan yakını kan diyetini ödemek için sıkıntıya düşer veya iki cemaat, iki aile arasını bu ve benzeri konuda düzeltmeyi amaçlar da o yüzden paraya ihtiyacı olur ve bunu karşılayacak maddi güce sahip olmazsa, o takdirde zekat alması, yani zenginlerin o gibilere zekat vermesi caizdir.

Zekatı Allah Yolunda Ve Yolda Kalmışlar Harcamak

Farz kılınan zekatın sarf cihetinden biri "fi-sebili'llah"tır, diğeri "İbn-i Sebîl"dir. Bu iki terkip, kavram üzerinde durulmuş ve farklı yorumlar yapılmıştır. Ancak cumhura göre: Birincisi Allah yolunda gaza eden, cihada katılan demektir, ikincisi, evinden, yurdundan, yakınlarından kopup seferde parasız kalan kimsedir.
Bu durumda olan iki sınıfa, zengin bile olsalar zekat vermek caizdir.

Konuyla İlgili Hadisler, Rivayetler

Eba Said (r.a.) den yapılan rivayete göre: Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle, buyurmuştur:
"Sadaka (zekat) zengine helal olmaz, ancak Allah yolunda (gaza ve cihad için) bulunan zengine ve bir de yolda kalmış zengine verilebilir ve bir de fakir olan komşuya verilir ki, ona zekat verildiğinde, o ya onu sana bağışlar veya senin için dua eder."
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir:
"Zekat ancak şu beş kimseye helal olur:
1- Zekat toplamakla görevlendirilen tahsildara,
2- Aldığı zekatı başkasına mal karşılığında satan fakire,
3- Borçlu durumda bulunana,
4- Allah yolunda savaşana,
5- Kendisine zekat verilip onu bir zengine bağışlayan miskine"[124]
İbn Labis el-Huzai (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulullah (s.a.v.) Efendimiz bizi, zekat olarak verilen bir deveye bindirip hacca gönderdi."[125]
Ümmü Ma'kıl el-Esediyye (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçenin kocası genç bir deveyi Allah yoluna vakfetmiş bulunuyordu. Kadıncağız da umre yapmak istiyordu. Bunun için kocasından o genç deveyi istediyse de kocası ona vermedi. Bunun üzerine kadın kalkıp Rasulullah'a (s.a.v.) geldi ve durumu arzetti. Peygamber (s.a.v.) onun kocasına, Allah yoluna vakfettiğigenç deveyi umre için karısına vermesini emretti ve şöyle buyurdu:
"Şüphesiz hac ve umre Allah yolunda bulunmaktır."[126]
Yusuf b. Abdisselam'dan o da nenesi Ümmü Ma'kıl'dan rivayet etmiştir. Ümmü Ma'kıl (r.a.) şöyle demiştir:
"Rasulullah (s.a.v.) Efendimiz veda haccına giderken bizim de bir devemiz bulunuyordu ki Ebu Ma'kıl onu Allah yoluna vakfetmiş idi. Hastalık gelip bize çattı ve Ebu Ma'kıl (r.a.) vefat etti. Peygamber (s.a.v.) (Medine'den) çıkıp hareketle (Mekke'ye) yöneldi. Haccını tamamlayıp (döndüğünde) kendisini ziyarete gittim. Bana şöyle sordu:
"Ya Ümmü Ma'kıl! Benimle birlikte hacca çıkmaktan seni alıkoyan neydi?"
"And olsun ki biz de hazırlanıyorduk; derken Ebu Ma'kıl vefat etti ve üzerine binip haccettiğimiz bir devemiz bulunuyordu ki, Ebu Ma'kıl onu Allah yolunda kullanılmak üzere vasiyet etti. (O bakımdan sizinle birlikte haccedemedim), dedim. Buyurdu ki:
"O deveye binip hacca çıksaydın ya... Çünkü hac ibadeti de Allah yolunda bulunmak demektir."[127]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Görüş Ve Tesbitleri

a) Hanefilere göre: "Fi sebilillah"; Allah yolunda olup savaşmak isteyen, fakat nafaka ve bineklerini kaybettiklerinden dolayı fakir kalıp gazilere arkadan yetişemeyen şahıslardır. Bunlara, kazanmak güçleri olsa bile zekat vermek helal olur. Çünkü savaş günlerinde onların kazanç elde etmeye çalışmaları kendilerini cihaddan alıkoyar.
"İbn Sebil" ise, yolculuk halinde olan kimse demektir. Vatanında malı, yetecek kadar imkanı varsa da ona hemen ulaşma imkanı olmadığından, zengin de olsa, kazanma gücü de bulunsa, yine de kendisine zekat vermek caiz olur. Ancak öylesi için evla olanı şudur: Mümkünse istikrazda bulunur ve vatanına dönünce aldığı borcu gönderir.[128]
b) Diğer üç mezhebin de ictihad ve görüşü bu doğrultudadır.
O bakımdan "fi-sebilillah" terkibini, savaş ve hac yolunun dışına çıkarıp diğer hayır işlerine teşmil etmek doğru olmaz. Dört mezhebin ittifakı söz konusudur.

Tahliller

894 nolu Ebu Said hadisini aynı zamanda Ahmed, İmam Malik, Bezzar, Abd b. Humeyd, Ebu Ya'lâ ve Beyhaki tahric etmiş; Hakim de sahihlemiştir. Bazıları ise aym hadisin irsalinde ta'lîl yaparak Ata' b. Yesar'dan rivayet etmişlerdir. Ancak ilim adamlarının çoğu bunu Ebu Said'den rivayet ederek bu tarika ağırlık kazandırmışlardır.
Hadis sahih kabul edildiğinden müctehidlerin çoğu onunla istidlalde bulunmuştur.
895 nolu İbn Lâbis hadisi üzerinde hayli durulmuş ve farklı tesbitler yapılmıştır. O bakımdan müctehidlerin çoğu onunla ihticacda bulunmamıştır.
896 nolu Ümmü Ma'kil hadisine gelince: 884 de olduğu gibi Ebu Davud, Nesai, Tirmizi ve İbn Mace tahric etmişlerdir. Ancak isnadında meçhul bir adam bulunuyor ve aym zamanda isnadında İbrahim b. Muhacir b. Cabir el-Becelî el-Kufî bulunuyor ki bu zat hakkında hayli şeyler söylenmiştir:
a) İbnü'l-Medeni onun kırk kadar hadis rivayet ettiğine dikkat çekerken,
b) Yahya b. Said onun kavi olmadığını belirtmiştir.
c) İmam Ahmed, onun rivayetinde bir sakınca olmadığım söylerken,
d) İbn Adiy, onun hadisleri zuafa arasında zikredilir demiştir.[129]
Bu sebeple müctehidlerin çoğu bu hadisle de ihticac etmemiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Allah yolunda savaşa çıkan ve bu sebeple silah, binek, yiyecek maddelerine ihtiyaç hisseden gazilere zekat vermek caizdir.
2- Allah yolunda savaşan gazilerin çalışıp kazanma güçleri olsa bile, öyle günlerde dünya işlerine dönüp kazanç sağlamaya çalışmaları onları savaştan alıkoyacağından zekatla takviye edilmelerine cevaz verilmiştir.
3- Memleketinde malı ve serveti olup seferde iken parasız kalan yolculara da zekat vermek caizdir.
4- Bunun gibi Hac yolunda parasını kaybeden veya sıkıntıya düşen kimseye de zekat verilebilir. Bununla beraber gerek bunun, gerekse diğer yolcuların ödünç almaları daha uygun kabul edilmiştir.
5- Hac için bineğe muhtaç olanların, zekat veya vakıf binekleriyle haccetmelerine fukahadan bir kısmı cevaz vermiştir.

Haşim Oğullarının Zekat Alması Haramdır

Zekat, servetin biriken kiri, fakir ve muhtaçların hakkı, ekonomik dengenin kurulması, fakirle zengin arasındaki mesafenin kısaltılması anlamında dini bir vergidir. İnsanları Allah yoluna davet edip Cenab-ı Hakk'ın son mesajını O'nun kullarına tebliğ eden Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bu ulvî ve çok şerefli hizmeti ve vazifeyi kimseden bir karşılık beklemeden, bir ücret talep etmeden yerine getirmekle mükellef bulunuyordu. Böylesine yüce bir makamı ve şerefi ihraz eden bir peygamberin insanlara el açması, onlardan zekat ve sadaka alıp geçimini sağlaması elbette ki bir nakise ve itibarını zedeleyen bir leke olurdu.
Zaten hizmetlerin en güzeli, en şereflisi, Allah rızası için, kimseden bir ücret ve karşılık beklemeden yerine getirileni değil midir?
O bakımdan Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, gerek kendi salısına, gerekse ailesine zekat ve sadakayı uygun görmemiş, sadece getirilen hediyeleri kabul etmek nezaketini göstermiştir.
Ancak Rasulüllah'ın (s.a.v.) "âl"i kimlerdir? Bu hususta ilim adamlarının ve müctehid imamların az farklı tesbit ve yorumları vardır ki, onların görüş ve ictihadlarını belirtirken buna yer vereceğiz.

Konuyla İlgili Hadis Ve Rivayetler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Hz. Ali'nin (r.a.) oğlu Hz. Hasan, sadaka (zekat) hurmalarından bir tane alıp ağzına koydu. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: *"Kin kih!..."* diye seslendi ve şunu ilave etti:
"Bizim sadaka (zekat) yemediğimizi bilmez misin?"[130]
Rasulüllah'ın (s.a.v.) (azadlı) kölelerinden Ebu Rafi' (r.a.) Benî Mahzun kabilesinden bir adamı zekat toplamak üzere gönderdi. O adam, Ebu Rafi'a şöyle öneride bulundu:
"Zekattan sana da bir şey isabet etsin diye benimle arkadaşlık et, yanımda bulun!" Ebu Rafi' ona:
"Hayır, Rasulüllah'a gidip O'ndan sormadıkça sana bu hususta arkadaşlık edemem" diye cevap verdi ve kalkıp Rasulüllah'a (s.a.v.) geldi, durumu sordu. Efendimiz ona:
"Şüphesiz sadaka (zekat) bize helal değildir ve kavmin azadlı köleleri onların nefislerinden sayılır" buyurdu.[131]
Cüveyriye bint el-Haris (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onun yanına (bulunduğu hücreye) giriyor ve ona:
"Yiyecek bir şey var mıdır?" diye soruyor. O da:
"Hayır vallahi bir şey bulunmuyor, sadece cariyeme zekat olarak verilen bir parça kemikli koyun eti var" diye cevap veriyor. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"Onu getir de önümüze koy, çünkü o (zekat olarak) asıl yerine ulaşmış bulunuyor (ve onu alan ona sahip olunca bir miktarını hediye olarak göndermiş bulunuyor.)"[132]
Ümmü Atıyye (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bana zekat malından bir koyun gönderdi. Ben de ondan bir miktarını ayırıp Hz. Aişe'ye (r.a.) gönderdim. Bir süre sonra Rasulüllah (s.a.v.) eve geliyor ve Hz. Aişe'ye:
"Yanınızda yiyecek bir şey var mıdır?" diye soruyor. O da:
"Hayır, sadece senin Nüseybet'eye gönderdiğin koyundan onun bize gönderdiği bir parça et bulunuyor" diye cevap veriyor. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.):
*"Şüphesiz o zekat koyunu asıl yerine ulaşmış bulunuyor" (o, o kadının mülkiyetine intikal edince, onun malı oluyor ve o da bize ondan biraz hediye göndermiş bulunuyor) "*buyurdu."[133]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticacları

a) Hanefilere göre: Haşim Oğullarının zekat alması haram kılınmıştır. Haşim oğulları: Al-i Abbas, Âl-i Ali, Al-i Cafer, Âl-i Akiyl ve Abdülmuttalib oğlu Haris'in çocuklarıdır. Nitekim el-Kerhî de aynı isimler üzerinde durup kapsamlı bir tarif yapmıştır.[134]
b) Şafiilere göre: Cumhur-i Şafiiyye, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin ehl-i beytine zekat verilmesinin caiz olmadığında ittifak etmiştir. İsterse onlar, ganimetten kendilerine ayrılan beşte birin beşte birinden mahrum edilsinler, yine de kendilerine zekat verilmez. Ancak müteehhirinden bazı zatlar ki, Herevî, İbn Yahya ve İbn Ebi Hüreyre onlara dahil bulunuyor, ehl-i beytin hakkı beşte birin beşte biri kendilerine verilmediği takdirde muhtaç durumda iseler zekat verilmesine cevaz vermişlerdir. Nitekim Fahri Râzî, Kaadı Hüseyin, İbn Şekîl ve İbn Ziyad da buna fetva verenler arasında bulunuyor.[135]
c) Hanbelilere göre: Haşim oğullarına zekatın helal olmadığında ihtilaf yoktur, yani buna muhalefet eden olmamıştır.
Çünkü zekat, Rasulüllah'ın (s.a.v.) ifadesiyle, insanların kiri ve pasıdır.
Aynı zamanda Haşim oğullarının azatlı kölelerine de zekat helal değildir. Ancak ilim adamlarının çoğuna göre, azatlı kölelerine zekat vermek caizdir. Zira onlara ganimetin humusü'l-humusu (beşte birinin beşte biri) verilmemektedir.
Muttalib oğullarına gelince: Onların zekat alıp alamayacağı hakkında farklı iki rivayet vardır. Onlardan biri, Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın görüşüdür ki, ona göre, Muttalib oğullarına da zekat almak helal değildir. Çünkü Haşim oğulları ile Muttalib oğulları aynı ağacın iki dalı mesabesindedir. İkinci rivayet ise, Ebu Hanife'nin kavlidir ki, ona ve onun ekolünde olanlara göre, Muttalib oğulları, muhtaç durumda iseler fakir ve miskin kapsamına girmektedir; o bakımdan zekat almaları helaldir.[136]
d) Malikilere göre: Peygamberin (s.a.v.) âlinden maksat burada sadece Haşim oğullarıdır. Böylece Malikilerle Hanefilerin görüş ve tesbitleri aynı noktada birleşmiş oluyor.[137]
900 nolu Ebu Hüreyre Hadisi sahihtir. Ancak Müslim'de "Bizim sadaka (zekat) yemediğimizi bilmez misin?" cümlesi yerine, "Şüphesiz sadaka (zekat) bize helal değildir" cümlesi yer almaktadır.

İmam Ahmed ve Tahavî ise, son cümleyi şu lafızla rivayet etmişlerdir:
"Muhammed'in âline sadaka (zekat) helal olmaz."
Hafiz İbn Hacer bu hadisin isnadının kaviy olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu mealde bir diğer hadisi Taberani ile Tahavi, Ebu Leyla el-Ansari'den rivayet etmiştir.
Haşimi'nin Haşimi olan zata zekat vermesi helal olur mu?
Bu konuda Hakim'in Hz. Abbas'tan tahric ettiği şu rivayeti dikkate alanlar, bunun caiz olduğuna kail olmuşlardır, Abbas b. Abdilmuttalib (r.a.) anlatıyor:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize dedim ki:
"Ya Rasulallah! Sen insanların zekatını bize haram kıldın; ama bizim birbirimize zekat vermemiz helal olmaz mı?" Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona şu cevabı verdi:
"Evet, helal olur."
Bu hadisin ravilerinden bir kısmı ittiham edilmiş ve isnadı üzerinde durulmuştur. O bakımdan müctehid imamların çoğu bununla istidlal ve ihticac etmemişlerdir.
Haşim oğullarına zekat haram kılınırken, tetavvu' anlamında olan sadaka helal mıdır? Şafiilerle Hanbelilere göre, tetavvu' anlamında sadaka almaları helaldir. İmam Ebu Yusuf'a göre, o da helal değildir.[138]
901 nolu Ebu Rafi' hadisini aynı zamanda İbn Huzeyme ve İbn Hibban tahric edip sahihlemişlerdir. Ayrıca bu konuda bir hadisi Taberani, İbn Abbas (r.a.) dan rivayet etmiştir.
902 nolu Cüveyriye hadisi ile 903 nolu Ümmü Atıyye hadisi kimine göre sahih, kimine göre hasendir ve istidlale salihtir. Nitekim bu babda Buhari'nin Hz. Aişe (r.a.) dan rivayet ettiği şu hadis olayı kuvvetlendirmekte ve gerek Peygamber'in (s.a.v.) gerekse Haşim oğullarının, zekat alan bîrinden aldığı zekattan yaptığı bağışı kabul etmelerinde bir sakınca olmadığına açık biçimde delalet etmektedir: Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah'a (s.a.v.) bir miktar et getirildi. Ben de (durumu bildiğim için) peygamber'e (s.a.v.):
"Bu Berîre'ye verilen sadaka (zekat) tır" dedim. Peygamber (s.a.v.):
"Bu ona zekat ve bizim için de bir
hediyedir" buyurdu. [139]

Çıkarılan Hükümler:

1- Peygamber (s.a.v.) Efendimize ve âline zekat helal kılınmamıştır.
2- Peygamber'in (s.a.v.) alinden maksat, müctehidlerin çoğuna göre, Haşim oğullarıdır; bir kısmına göre ise, Muttalib oğulları da buna dahildir.
3- Haşim oğullarının azat ettikleri kölelere zekatın helal olup olmadığı ihtilaf konusudur. Ebu Rafi' hadisinden onlara da helal olmadığı anlaşılıyor. Ancak müctehidlerin biv kısmı bu konuda başka delil ve rivayetler toplayarak farklı bir hüküm çıkarmışlardır.
4- Peygamber (s.a.v.) Efendimizin zevceleri ile Haşim oğullarının zevceleri bu hükmün kapsamına girmekte midir? İbn Battal, fukahanın bu konuda görüşünü naklederken, zevcelerin bu hükmün dışında kaldığını belirtmişse de İbn Kudame el-Muğni'de, Hz. Aişe'nin (r.a.) şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Şüphesiz ki biz Muhammed'in aline zekat helal değildir."
Hafiz İbn Hacer bu hadisin Hz. Aişe'ye isnadının hasen olduğunu belirtmiştir. İbn Münîr de İbn Battalın görüşüne katılarak onlara zekat vermenin haram olmadığına dikkat çekmiştir.

Zengin Verdiği Zekati Satın Alabilir Mi?

Zekat ve sadaka iman doğrultusunda gönül hoşluğuyla verildiği nisbette hikmetine yönelik anlam taşır. Verdiği akit ve mala gözünü takıp kalbî temayülünü bir türlü koparamayan kimse bir bakıma o zekat veya sadakayı kerhen vermiş sayılır. Cenab-ı Hak ise, *"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda, O'nun rızası uğrunda) harcamadıkça, gerçek iyiliğe erişemezsiniz, Her ne harcarsanız elbette Allah onu bilir"* buyurmaktadır.

Konuyla İlgili Hadisler

O halde verilen zekat ve sadaka, yapılan yardım ve sağlanan destek her yanıyla gönül rahatlığı ve o yardımı yapabilmenin vereceği vicdan huzuru içinde gerçekleşmeli ve fakir ve muhtaçlara verilen zekat ve sadakayı veren kimse onlardan satın almaya kalkışmamalıdır.
Ömer b. Hattab (r.a.) den yapılan rivayete göre şöyle haber vermiştir:
"Atımı Allah yolunda kullanılmak üzere (bir adama) verdim. Atımı kendi yanında tutan adam onu zayi' edecek bir çizgiye getirmiş oldu. O bakımdan atı ondan satın almak istedim ve onun o atı ucuz bir fiatla satacağını sanıyordum. Durumu Peygamber (s.a.v.) Efendimize sordum, bana şöyle buyurdu:
"Onu satın alma ve verdiğin sadaka (zekata avdet etme, isterse onu sana bir dirheme versin geri dönüp alma. Çünkü sadaka (zekat) (gibi bir hayrına pişman olup) dönen kimse, kusmuğuna dönen gibidir."[140]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Hz. Ömer' (r.a.) bir atı Allah yolunda (kullanılmak üzere bir adama) verdi veya onu Allah yolunda tasadduk eyledi. Sonra da o atın satışa çıkarıldığını görünce, onu satın almak istedi. Bunun üzerine durumu Hz. Peygambere (s.a.v.) arzedip sordu. Peygamber (s.a.v.) ona: *"Verdiğin sadakaya dönme"* diye emretti...[141]
İlim adamları bu hadisleri yorumlarken farklı hükümler ortaya koymuşlardır. Çoğuna göre, farz olan zekatı kişi muhtaç kimseye verdikten sonra, bu onun malı olur ve o kimse aldığı zekatı satmakta serbesttir. Zekatı veren kimse isterse, onu satın alabilir. Nitekim bir önceki konuda buna yakın bir anlatım söz konusudur. Ömer ve İbn Ömer hadislerinde ise, farz olan zekattan söz edilmemekte, Allah yolunda yapılan tasadduk konu edilmektedir. O bakımdan verilen sadakayı, tasaddukta bulunan kimsenin satın almasının mekruh veya haram olduğu söylenebilir. Kusmuk haram olduğundan, dönüp satın almanın tahrimine hükmedilmiştir. Bu anlatımın tenfir anlamında belirtildiğini dikkate alanlar ise, dönmenin mekruh olduğuna kaildirler.

Kadının Kendi Kocasına Ve Evindeki Yetimlere Zekat Ve Sadaka Vermesi

Şüphesiz sadakanın en üstünü, kişinin kendi yakınlarının ihtiyacını karşılaması ve karınlarını doyurmasıdır. Nitekim zekat konusunda da fakir olan akrabaya öncelik tanınması bundandır. Ancak kocanın kendi karısına, kadının da kendi kocasına farz olan zekatı vermesi caiz midir, değil midir? Müctehid imamların tesbit ve ictihadları farklıdır. Ama bunların birbirlerine tasaddukta bulunmasına genel anlamda cevaz verildiğini biliyoruz.

Konuyla İlgili Hadisler

Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) eşi Hz. Zeyneb (r.a.), Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber veriyor:
"Ey kadınlar topluluğu! Tasaddukta bulunun, isterse bu sizin takındığınız zinet eşyasından olsun."
Zeyneb devamla diyor ki:
"Bu hadisi dinledikten sonra kocam Abdullah'a döndüm ve ona dedim ki:
"Sen eli hafif bir adamsın (elinde avucunda yetecek kadar mali imkanın yoktur). Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ise bize tasaddukta bulunmamız için emretti. O bakımdan git de Rasulüllah'a sor: Sana vermem eğer yetecekse (tasadduk olarak yerini bulacaksa) vereyim, değilse sizden başkasına harcayayım?"
Kocam Abdullah bana: "Sen git sor" dedi. Bunun üzerine kalkıp gittim, o sırada Ensar'dan bir kadının Hz. Peygamberin kapısının önünde beklemekte olduğunu ve aynı hususu sormak üzere geldiğini gördüm. Rasulüllah'ın (s.a.v.) üzerinde bir mehabet bulunuyordu; derken Bilal dışarı çıkıp ne istediğimizi sordu. Ona:
"Rasulüllah'a git de iki kadının kapıda beklediğini ve kendileri için kocalarına tasaddukta bulunmanın kafi gelip gelmeyeceğim sorduklarını söyle; ama bizim kim olduğumuzdan söz etme" dedik. Bilal içeri girdi ve konuyu sordu. Peygamber (s.a.v.) ona:
"O iki kadın kimlerdir?" diye sordu. O da:
"Ensardan bir kadın ile Zeyneb..." diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) ona:
"Hangi Zeyneb?" diye sordu. O da:
"Abdullah'ın eşi Zeyneb" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Onlar için iki ecir (sevap ve mükafat) vardır: Biri yakınlık ecri, diğeri sadaka ecri."[142]
Buhari ise son cümleyi şöyle rivayet etmiştir:
"Zinetimi kocama ve evimdeki yetimlere infak etmem benim için kafi gelir mi?"
Selman b. Amir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Miskine sadaka vermek sadece bir sadakadır; ama onu hısımlara vermek iki sadakadır; Biri sadaka, diğeri sıla-i rahm."[143]
Ebu Eyyüb (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sadakanın en üstünü, içinde kin ve düşmanlık tutan hısımlara verilenidir."[144]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Evli çiftlerin birbirine zekat vermesi caiz değildir. Özellikle adamın kendi eşine zekat vermesi ittifakla caiz değildir; ama kadının kendi eşine zekat vermesi imameyne (İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed) göre caizdir. İmameyn bu hususta Zeyneb hadisini farz olan zekatla değil, tatavvu' olan tasaddukla yorumlamışlardır.[145]
b) Şafiilere göre: Adamın kendi eşine zekat vermesi caiz değilse de, kadının kendi kocasına zekat vermesi caizdir. İmam Şafii bu hususta Zeyneb hadisiyle istidlal ve ihticacda bulunmuştur. İmam Sevri de aynı görüş ve ictihaddadır.[146]
c) Hanbelilere göre: Erkeğin kendi eşine zekat vermesi bilicma' caiz değildir. Çünkü eşine nafaka vermek erkek üzerine vaciptir. Kadının kendi eşine zekat vermesine gelince: Bu hususta iki rivayet vardır: Birine göre caiz değildir ki Ebu Bekir bu rivayeti ihtiyar etmiştir. İkinci rivayete göre, caizdir. Nitekim İmam Şafii, İbn Münzir ve ilim ehlinden bir cemaatin ictihadı bu doğrultudadır. Bunların delili, Zeyneb hadisidir.[147]
d) Malikilere. göre: İbn Kasım'dan yapılan rivayette, kadının kendi kocasına zekat vermesi caiz değildir. Aynı zamanda kocanında kendi karısına zekat vermesi caiz değildir. Çünkü kadının nafakası erkek üzerine vaciptir.
Sahnûn bu meseleyi İbn Kasım'dan sorarken, İmam Malik'ten duyup duymadığını da soruyor. İbn Kasım ona: "Bu mesele o kadar açık ve nettir ki, İmam Malik'ten sormaya gerek görmedim." diyor.[148]

Tahliller

912 nolu Zeyneb hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Ancak hadiste geçen "tasadduk"tan maksat hem farz, hem de tatavvu' olan sadaka mıdır, yoksa sadece tatavvu' olan mıdır? Bu hususta farklı yorumlar yapılmıştır.
913 nolu Selman hadisini aynı zamanda Nesai, İbn Hibban, Darekutni ve Hakim tahric etmiştir; İmam Tirmizi'de hasenlemiştir.

Zekatü'l-Fıtr (Fitre)

İslamın muhtaçlardan yana gerçekleştirdiği yardım kollarından biri de "Zekatü'1-Fıtr" veya "Sadaka-i Fıtr" diye anılan "Fitre"dir. Buna "Sadaka-i Re's" yani "Kişinin başının sadakası"da denilmiştir.
Bayram namazından önce çevredeki fakir ve muhtaçlara, sabah-akşam doyuracak şekilde mali yardımda bulunmanın sayılmayacak kadar faydaları vardır. En azından ekonomik dengenin sağlanmasına destek olur, fakirle zengin arasındaki mesafeyi iyice kısaltıp kardeşlik duygularını geliştirir.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, ramazandan ramazana fakir ve muhtaçlara verilmek üzere zekat-ı fitri müslümanlardan köle, hür, erkek, kadın, küçük ve büyük (nisaba malik olan) her kişi üzerine hurma veya arpadan bir sa' (olarak belirleyip) farz kıldı.[149]
Buhari'nin rivayetine göre: Ashab-ı Kiram Fıtr sadakasını bayramdan bir gün veya iki gün önce verirlerdi.
Said (r.a.) diyor ki:
"Biz zekat-ı fitri yiyecekten veya arpadan veya hurmadan veya kurutulmuş yoğurttan veya kuru üzümden bir sa' olarak çıkartıp (muhtaçlara verirdik)."[150]
Diğer bir rivayette ise, Ebu Said'in (r.a.) şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz aramızda iken biz zekat-ı fitri taamdan bir sa' veya hurmadan bir sa' veya arpadan bir sa' veya kuru üzümden bir saf veya kurutulmuş yoğurttan bir saf çıkartıp (verirdik). Bizim bu şekil çıkarıp vermemiz Muaviye'nin Medine'ye gelmesine kadar sürdü. O şöyle dedi: "Ben Şam buğdayının iki müddünü bir sa' hurmaya muadil görüyorum!" Böylece halk onun bu sözüyle amel etmeye başladı. Ben ise öteden beri neden ne kadar çıkartıp veriyordumsa yine öyle vermeye devam ettim."[151]
Nesai ise Ebu Said'in (r.a.) şöyle dediğini nakletmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz sadaka-i fitri taamdan bir sa' veya arpadan bir sa' veya hurmadan bir sa' veya kurutulmuş yoğurttan bir sa' farz kıldı."
Böylece fitr konusunda "ekıt" yani kurutulmuş yoğurdun da asıl olduğu anlaşılıyor.
Darekutni'nin İbn Uyeyne tarikiyle Ebu Said'den yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Biz, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında (sadaka-i fitr olarak) sadece undan bir sa' veya hurmadan bir saf veya sülttan bir sa' (buğdaya benzer bir tür arpa), veya kuru üzümden bir sa' veya arpadan bir sa' veya kurutulmuş yoğurttan bir sa' çıkartıp (verirdik)."
Bunun üzerine İbnü'l-Medînî, Süfyan b. Uyeyne'ye diyor ki:
"Hiç kimse bu konuda undan söz etmiyor." Süfyan b. Uyeyne şu cevabı veriyor:
"Hayır, un da bu konu içindedir, yani sadaka-i fitrda asıl olan maddelerden biridir."
Bu rivayetle ihticac eden Ahmed b. Hanbel, undan sadaka-i fitr verileceğini belirtmiştir.
İbn Ömer (r.a.) diyor ki:
"Şüphesiz Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz sadaka-i fitrin insanlar henüz (bayram) namazına çıkmadan önce ödenmesini emretti."[152]
İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, sadaka-i fitri oruçluyu boş ve anlamsız söz ve davranışların (kir ve pasından) arındırmak, haya dışı şeylerin (is ve izinden) temizlemek ve miskinlere taam olmak üzere farz kıldı. Artık kim onu (bayram) namazından önce verirse, o makbul bir sadaka olur; kim de (bayram) namazından sonra verirse, o sadece sadakalardan bir sadaka olur."[153]
İshak b. Süleyman er-Râzî anlatıyor:
"Malik b. Enes'e: "Ya Eba Abdillah! dedim. Peygamber (s.a.v.) Efendimizin sa'ının miktarı ne idi?" Cevap verdi:
"Irak rıtlıyla beş rıtl ve bir de rıtlın üçte ikisi idi. Bunun bu kadar olduğunu ben takdir ettim." Bunun üzerine ona dedim ki:
"Ya Eba Abdillah! Sen kavmin şeyhine, ileri gelen fakihine muhalefet etmiş oldun" O da bana:
"Sözünü ettiğin şeyh kimdir?" diye sordu. Ben de:
"Ebu Hanife'dir. O, bir sa'ın sekiz rıtl olduğunu söylemiştir." Bunun üzerine İmam Malik fazlasıyla öfkelendi ve sonra yanında oturanlara şöyle seslendi:
"Sen dedene ait sa'ı, sen amcana ait sa'ı, sen de nenene ait sa'ı getir!" Böylece birçok sa' (sa' miktarı ölçek) biraraya toplanmış oldu. Sonra İmam Malik o sa'ları getirenlere sordu:
"Bunlar hakkında hafizanızda ne gibi bilgi var?" Onlardan biri şöyle dedi:
"Babam, kendi babasından naklen bana haber verdi ki, dedem, Peygamber (s.a.v.) zamanında sadaka-i fitri bu sa' ile verirmiş." Bir diğeri şöyle dedi:
"Babam, kendi kardeşinden naklen bana şöyle haber verdi:
"O, Peygamber (s.a.v.) zamanında bu sa' ile fitrayı verirmiş." Bir üçüncüsü ise şöyle dedi:
"Babam kendi anasından rivayetle bana şu haberi verdi: Annem fitrayı bu sa' ile Peygamber, (s.a.v.) Efendimize teslim edermiş..."
Bunun üzerine İmam Malik devamla şöyle dedi:
"İşte ben bu sa'ların her birini beş rıtl ve bir de bir rıtlın üçte ikisi olarak hesaplayıp takdir ettim."[154]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İhticac Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Sadaka-i fitr (fitre) her hür olan müslümana, asıl ihtiyacından fazla nisaba malik olduğu takdirde vaciptir. Bunun nisabında nema (artma ve çoğalma) itibar edilmez. Kurbanın vücubu ile akrabaya nafaka da aynı nisaba bağlı bulunuyor.
Sadaka-i fitri, sadece şu dört maddeden vermek vaciptir: Buğday, arpa, hurma ve kuru üzüm.
Buğdaydan yarım sa', diğerlerinden birer sa' verilir. Aynı zamanda buğday ve arpa unundan da verilebilir. Bunlardan aynen verilebileceği gibi, kıymetleri takdir edilerek nakit olarak da verilebilir.
Bir sa', Bağdad rıtlıyle yirmi estardır. Estar ise dört buçuk miskaldır.[155]
Sadaka-i fitrin vücup vakti, bayram günü fecr-i sadık doğunca başlar. O bakımdan fecirden önce ölen kimsenin fitresi gerekmez; ama fecirden önce doğan veya İslama giren kimse için gerekir. Bununla beraber bayramdan bir gün veya birkaç gün önce vermekle bu vücup yerine gelmiş olur.[156]
b) Şafiilere göre: Ezher olan kavle göre, bayramın ilk gecesi vacip olur. Böylece güneş battıktan sonra ölen kimsenin fitresi çıkartılıp verilir; ama sözü edilen vakitte doğan çocuğun fitresi gerekmez. Bayram namazından sonraya geciktirilmemesi sünnettir. Bayram gününden sonraya bırakmak ise haramdır.
Kafir kimsenin fitre vermesi gerekmez; ancak müslüman kölesi ve müslüman yakını varsa, onların fitresini vermesi gerekir. Kölenin de fitre vermesi gerekmez. Bayram gecesi ve

bayram günü kendisinin ve nafakası vacip olanların nafakasından fazla bir yiyecek maddesi olmayan kimsenin fitre vermesi gerekmez. Aynı zamanda fitre olarak verilecek nisbetin, kişinin evinden, muhtaç olduğu hizmetçisinden fazla olarak artması şarttır.
Fitre verilen maddenin cinsi, üşür kapsamına giren şeylerdir. Aynı zamanda kurutulmuş yoğurttur. Bunlardan beldenin kut'u [157] ana gıda ve geçim maddesi hangisi ise ondan vermesi vacip olur.[158]
Kut niteliğinde olan maddeden bir şa' verilir. Bir sa', 693 dirhemdir ve böylece bir sa', iki kilo ikiyüz yirmibeş gram eder.[159]
c) Hanbelilere göre: Sadaka-i fitr, müslüman olup bir gün ve bir gecelik yiyeceğinden fazla gıda maddesi bulunan kimseye farzdır. Aynı zamanda kişinin hem kendi fitresini, hem de nafakası kendisine vacip olan yakınlarının ve çocuklarının fitresini vermekle mükelleftir.
Sadaka-i fitr, kut olarak belirlenen maddeden, ister buğday, ister arpa, ister hurma ve üzüm olsun bir sa' verilmesi gerekir. Kut olarak kurutulmuş yoğurtla geçinenler fitrelerini bu maddeden verirler. Aynı zamanda buğday ve arpa unundan da verilebilir. Kut olarak belirlenen maddelerin kendisi değil kıymetini takdir edip vermek caiz değildir.
Bayram namazına çıkmadan önce fitreyi vermek müstehabdır. Vücup vakti ise, ramazanın son günü güneş batınca başlar. Güneş batmadan önce doğan çocuğun ve İslama giren gayr-i müslimin fitre vermesi vacip olur. Güneş battıktan sonra ise vacip olmaz.
Bununla beraber fitreyi henüz vücup vakti girmeden bir, iki gün önce vermekle farz yerine gelmiş olur.[160]
d) Malikilere göre: Sadaka-i fitr hür olup ödeme imkanı bulunan her müslümana vaciptir. Kendi kut'undan ve nafakası, kendisine gerekli olan yakınlarının nafakasından fazla bir miktar elinde bulunuyorsa, o takdirde vermesi vacip olur. Ancak bu fazlalığın sırf bayramın birinci gününün kut'undan arta kalan nisbet olması söz konusudur.
Sadaka-i fitır, kut olarak kullanılan şu dokuz maddeden verilir:
"Buğday, arpa, buğdaya benzer bir tür arpa, darı, çavdar, pirinç, hurma, kuru üzüm, kurutulmuş yoğurt, kurutulmuş süt...
Bayram günü fecir doğunca fitrenin vücup vakti girmiş olur. Bayram namazından önce verilir. Bununla beraber bayramdan bir, iki gün önce vermek de kafi gelir, iki günden önce vermek ise, caiz değildir.[161]
Sözü edilen maddelerden kut olarak hangisi kullanılıyorsa, ondan bir sa' olarak çıkartılıp verilmesi gerekir.

Tahliller

919 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. Sadaka-i fitrin farziyetine delalet etmektedir. Ancak İmam Ebu Hanife bunu vücuba hamletmiştir. .
922 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir. İmam Şafii bayram namazına çıkmadan önce verilmesini istihbab anlamına hamletmiştir.

Çıkarılan Hükümler:

1- Sadaka-i fitr vacip veya farzdır. Davud ez-Zahiri'ye göre, müekked sünnettir.
2- Sadaka-i fitr'ın farz olduğunu belirtenlerin tesbit ve ictihadı ağırlık kazanmıştır.
3- Sadaka-i fitr yılda bir defa ramazandan ramazana verilir.
4- Bayram sabahı fecrin doğmasıyla farziyeti tahakkuk eder.
5- Bayram namazından önce verilmesi sünnet veya müstehabdır.
6- Bayramdan bir, iki gün önce verilmesinde bir sakınca yoktur.
7- İmam Malik'e göre, iki günden daha fazla bir süre önce verilmesi caiz değildir.
8- Sadaka-i Fıtr, asıl ihtiyaçtan fazla nisaba ulaşan nakit veya gayr-i menkulden verilmesi gerekir.
9- Müctehidlerin bir kısmına göre, asil ihtiyacından sonra bir günlük ve bir gecelik nafakası olan kimsenin vermesi gerekir. Birincilerin görüş ve ictihadı daha sahih ve isabetli kabul edilmiştir.
10- Asıl ihtiyacından fazla nisap miktarı varlığı olan kimse hem kendinin, hem de nafakası kendi üzerine gerekli olan yakınlarının fitresini vermekle yükümlüdür.
11- Sadaka-i Fıtr, fakir ve muhtaçların hakkıdır.
12- Vaktinde ödenmeyen sadaka-i fitr kişinin üzerinde borç olarak kalır.
13- Sadaka-i fitr, buğday arpa, hurma ve kuru üzümden verilir. Ancak Ebu Hanife'ye göre, bu dört maddeden biri verilebileceği gibi, bunların kıymeti takdir edilerek de verilebilir.
14- Diğer imamlara göre, bu dört maddeye kurutulmuş yoğurt, darı ve benzeri maddeler de dahildir.
15- İmam Ebu Hanife'ye göre, buğdaydan yarım sa', diğerlerinden bir sa' verilmesi gerekir. Diğer imamlara göre hepsinden de birer sa' verilmesi gerekir. Şöyle ki: Beldenin kut'u, yani ana gıda maddesi buğday ise, ondan, hurma veya kuru üzüm, ya da kurutulmuş yoğurt ise ondan verilmesi daha uygundur. Buğday, arpa ve benzeri hububatın unundan da verilebilir.

---

[1] Buhari, zekat: 41, 63, meğazi: 60, tevhid: 1, Müslim, iman: 29, 31, Ebu Davud, zekat: 5, Tirmizi, zekat: 6, Nesai, zekat: 46, İbn Mace, zekat: 1, Daremi, zekat: 1, 9, Ahmed: 1/233.
[2] Buhari, zekat: 1, murteddîn: 3, istisna': 2, Müslim, iman: 32, Ebu Davud, zekat: 1, Tirmizi, iman: 1, Nesai, zekat: 3, cihad: 1, Ahmed: 1/11, 19, 36, 48, 2/423.
[3] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/2, 3'den özetlenerek.
[4] Mecmeu'l-Enhür: 1/192, 193.
[5] Şeyhülislam Zekeriya el-Ansari, Minhacü't-Talibin: 29.
[6] Muvafakuddin İbn Kudamî, eş-Şerhül-Kebir: 2/436-440.
[7] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l- Arbaa: 1/591.
[8] Buhari, Ebu Davud/zekat: 5. Nessi/zekat: 5, 10. Ahmed: 1/100, 102, ,110,119
[9] Ebu Davud/zekat: 5/12. Nesai/zekat: 8. Ahmed: 5/230, 233, 240, 248, ' 288
[10] Ebu Davud/zekat: 5, 12. Nesai/zekaî: 8. Ahmed: 5/230, 233, 240, 248, 288.
[11] Mecmeu'l-Enhür: 1/197-200.
[12] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni'l-Minhac: 116-119'dan özetlenerek.
[13] Bilgi için bak: İbn Kudame, el-Muğni: 2/439-472.
[14] Bilgi için bak: Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 2/306- 314.
[15] Bilgi için bak: Zadü'l-Mead, zekat bahsi
[16] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/149.
[17] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/514, 1918 nolu Hasan.
[18] Nesai, zekat: 12. Ahmed: 4/315.
[19] Nesai, zekat: 12, Ebu Davud, zekat: 5, Ahmed: 4/315.
[20] Müsned-i Ahmed: 5/142.
[21] Müslim, zekat: 9, Ebu Davud, zekat: 11, Nesai, zekat: 16, 17, İbn Mace, zekat: 15, Ahmed: 2/249, 279, 470, 477.
[22] Buhari, Müslim, Müsned-i Ahmed, Neylü'l-Evtar: 4/153.
[23] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/35.
[24] Kasani, Bedayiu's-Sanayi':1/34.
[25] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 1/34.
[26] Ebu Yahya Zekeriya Ensari, Fethü'l-Vehhab: 1/102.
[27] İbn Kudame, el-Muğni: 2/491'den özetlenerek.
[28] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/596.
[29] Tirmizi, zekat, Ebu Davud, zekat: 5, 11, Nesai, zekat: 18, İbn Mace, zekat: 4, 15, Daremi, zekat: 7, Ahmed: 1/18,92, 113, 121, 132, 145, 146, 148.
[30] Müsned-i Ahmed, Nesai.
[31] Müslim, zekat: 3, 6, Ebu Davud, zekat: 2, Nesai, zekat: 5, 18, 23, 24, İbn Mace, zekat: 6, 9, Daremi, zekat: 11, Taberani, zekat: 1, 2, Ahmed: 2/402, 403, 3/6, 30, 45, 49.
[32] Ebu Davud.
[33] el-Mevsalî, el-İhtiyarli-Ta'lili'l-Muhtar: 1/110, 111.
[34] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 124.
[35] Müslim, zekat: 8, Ahmed: 3/341.
[36] Buhari, zekat: 55, Müslim, zekat: 8, Ebu Davud, zekat: 5,12, Tirmizi, zekat: 14, Nesai, zekat: 25, İbn Mace, zekat: 17, Daremi, zekat: 29, Ahmed: 1/ 145, 3/341, 353, 5/233.
[37] Müslim, zekat: 3, 6, Ebu Davud, zekat: 2, Nesai, zekat: 5, 18, 23, 24, İbn Mace, zekat: 6, 9, Daremi, zekat: 1, 2, Ahmed: 2/402 ,403, 3/16, 20, 45, 59, 73, 74, 79, 86.

[38] Sünen-i Esrem, Neylü'l-Evtar: 4/159.
[39] Ebu Davud, büyû': 35, İbn Mace, zekat: 18, Taberani, müsakai: 1, 2, Ahmed: 2/24, 226, 367, 6/163.
[40] Tirmizi, zekat: 17, İbn Mace, zekat: 18.
[41] Tirmizi, zekat: 17, Nesai, zekat: 100.
[42] Ebu Davud, zekat: 17, Nesai, zekat: 27, Taberani, zekat: 34.
[43] Bilgi için bak: Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/53, 56, Mecmeu'l-Enhür: 1/215.
[44] Bilgi için bak: Ebu Zekeriya Yahya Nevevi, Minhacü't-Talibin: 27.
[45] Bilgi için bak: İbn Kudame, el-Muğni: 2/548-550.
[46] Bilgi için bak: Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/294.
[47] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa, 1/619.
[48] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/317, 3092 nolu Sakar.
[49] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/160.
[50] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/438, 4376 nolu Abdullah.
[51] İbn Mace, zekat: 20, Ahmed: 4/236.
[52] İbn Mace, zekat: 20, 21.
[53] Ebu Davud, zekat: 13, Nesai, zekat: 29.
[54] Mecmeu'l-Enhür: 1/217.
[55] Bilgi için bak: Ebu Zekeriya Nevevi, Minhacü't-Talibin: 28.
[56] İbn Kudame, el-Muğni: 2/577, 578.
[57] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/164.
[58] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/310, 3872 nolu Sadaka.
[59] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/193, 8810 nolu Münir.
[60] Buhari, zekat: 66, diyat: 28, 29, musakat: 3, Müslim, hudud: 45, 46, Ebu Davud, diyat: 27, Tirmizi, zekat: 16.
[61] Ebu Davud, imaret: 36, Taberani, zekat: 8, Ahmed: 1/306.
[62] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/614.
[63] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/615.
[64] el-Fıkhu Alal-Mezahibi'l-Arbaa: 1/614.
[65] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/613.
[66] Buhari, zekat: 20.
[67] Şafii, Buhari, kendi tarihinde.
[68] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, Daremi, zekat: 12.
[69] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/33.
[70] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/51.
[71] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/170.
[72] Şevkani, Neylül-Evtar: 4/169.
[73] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/513-515, 1918 nolu Hasan.
[74] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/180, 8757 nolu Mendel.
[75] Geniş bilgi için bak: Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/284.
[76] Tirmizi, zekat: 21.
[77] Ebu Davud, İbn Mace, zekat: 41.
[78] Sünen-i Esrem, Neylü'l-Evtar: 4/170.
[79] Ebu Davud, İbn Mace, zekat.
[80] Feteva-yi Hindiyye: 1/190.
[81] Abdurrahman b. Muhammed (Buğyetü'l-Müşterşidin): 1/105.
[82] İbn Kudame, el-Muğni: 2/531, 532.
[83] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/286, 287.
[84] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/263, 264, 996 nolu Esas.
[85] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/170.
[86] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/171.
[87] Tevbe: 9/60.
[88] Bakara: 2/273.
[89] Buhari, zekat: 53, tefsir: 2, 48, Müslim, zekat: 101, 102.
[90] Ebu Davud, zekat: 26, Tirmizi, zekat: 23, İbn Mace, ticaret: 25, Ahmed: 3/ 114, 127.
[91] Ebu Davud, zekat: 24, Tirmizi, zekat: 23, Nesai, zekat: 90, İbn Mace, zekat: 26, Daremi, zekat: 15, Ahmed: 2/164, 192, 5/326.
[92] Ebu Davud, zekat: 24, Nesai, zekat: 91, Ahmed: 1/202, 4/224, 5/290, 362.
[93] Kasani, Bedayi': 2/43.
[94] Kasani, Bedayi': 2/43'den özetlenerek.
[95] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/625.
[96] İbn Kudame, el-Muğni: 2/526, 527, Ebu Davud.
[97] İbn Kudame, el-Muğni: 2/527.
[98] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/297-299'dan özetlenerek.
[99] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/179.
[100] Bilgi için bak: Mizanü'l-İ'tidal: 2/62, 2816 nolu Reyhan.
[101] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/179.
[102] Müslim, zekat: 12, Ebu Davud, zekat: 28, imaret: 10, Nesai, zekat: 94, Ahmed: 1/52.
[103] Müslim, zekat: 167, Ahmed: 4/166.
[104] Ebu Davud, imaret: 10.
[105] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/220.
[106] Bilgi için bak: el-Ümm: 2/58.
[107] İbn Kudame, el-Muğni: 2/517, 518'den özetlenerek.
[108] Abdurrahman el-Ceziri, el Fıkhu Ala'l mezahibi'l-Arbaa: 1/623'den özetlenerek.
[109] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/186.
[110] Bilgi için bak: C. Yıldırım, Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: 2/173.
[111] Sahih-i Müslim, zekat: 139.
[112] Müsned-i Ahmed: 7108 İsnad-ı sahih ile...
[113] Buhari, cumua: 29, humus: 19, fezail-i ashab: 9. Ahmed: 3/57, 76, 246.
[114] el-Cami'u li-Ahkami'l-Kur'an: 8/179, 180.
[115] Bilgi İçin bak: Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: 2/174-706.
[116] Buhari, zekat: 49.
[117] Darekutni, Müsned-i Ahmed: 4/299.
[118] Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai, nikah: 5, cihad: 12, İbn Mace, ıtk: 3.
[119] Ebu Davud, zekat: 26, Tirmizi, zekat: 23, İbn Mace, ticaret: 25, Ahmed: 3/ 114, 127.
[120] Müslim, zekat: 109, Ebu Davud, zekat: 26, Nesai, zekat: 80, Daremi, zekat: 37, Ahmed: 3/477, 5/60.
[121] Mecmeu'l-Enhür: 1/221.
[122] İbn Kudame, el-Muğni: 2/705'den özetlenerek.

[123] Abdurrahman, Buğyetü'l-Müsterşidîn: 105.
[124] Ebu Davud, Zekat: 25, İbn Mace, Zekat: 27, Taberani, Zekat: 29; Ahmed: 3/59.
[125] Buhari, Ta'likan.
[126] Müsned-i Ahmed, Ebu Davud, Menasik: 79.
[127] Ebu Davud, menasik: 79, 80.
[128] Haşiyetü't-Tahtavi: 392, Bedayiu's-Sanayi': 2/46.
[129] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/67, 225 nolu İbrahim.
[130] Buhari, zekat: 60, cihad: 188, Daremi, zekat: 16, Ahmed: 2/409, 44/4, 476.
[131] Tirmizi, zekat: 25, 60, Nesai, zekat: 97, Ahmed: 4/186.
[132] Buhari, zekat: 61, İbn Mace, libas: 25, Müslim, zekat: 169, hayz: 101, 102, Nesai, feri': 4, Ahmed: 6/429, 430.
[133] Buhari, Müslim: Ümmü Atıyye'den.
[134] Kasani, Sedayiu's-Sanayi': 2/49'dan özetlenerek.
[135] Abdurrahman, Buğyetü'l-Müsterşidîn: 106, 107'den özetlenerek.
[136] İbn Kudame, el-Muğni: 2/519'dan özetlenerek.
[137] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/193.
[138] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/195.
[139] Buhari, zekat: 61, 62, hibe: 7, nikah: 18, talak: 14, 17, feraiz: 19.
[140] Buhari, hibe: 30, cihad: 137, fezail-i ashab: 56. Müslim, hibat: 2, 4.
[141] Buhari, hibe: 30, cihad: 137, fezail-i ashab: 56, Müslim, hibat: 2, 4. Ebu Davud, zekat: 10, adahî: 20, Tirmizi, zekat: 32, Nesai, zekat: 100, İbn Mace, sadakat: 2, Ahmed: 2/7, 50.
[142] Buhari, hayz: 6, Müslim, iman: 132, lydeyn: 4, zekat: 46, 47, Tirmizi, zekat: 12, iman: 6, Nesai, zekat: 82, İbn Mace, fiten: 19, Daremi, zekat: 23, Ahmed: 1/376, 6/423.
[143] Müsned-i Ahmed, İbn Mace, Tirmizi.
[144] Buhari, nefakat: 2, Müslim, zekat: 95, Ebu Davud, zekat: 39, Nesai, zekat: 6, 53.
[145] Mecmeu'l-Enhür: 1/224.
[146] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/199.
[147] İbn Kudame, el-Muğni: 2/513.
[148] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/298'den özetlenerek.
[149] Buhari, zekat: 70, 71, 78, Müslim, zekat: 12, 13, 16, Ebu Davud, zekat: 18, İbn Mace, zekat: 21, Daremi, zekat: 27.
[150] Buhâri/, zekat: 73, Tirmizi, zekat: 35, Nesai, zekat: 33, 38, İbn Mace, zekat: 21, Ahmed: 6/347, 359.
[151] Nesai, zekat: 31, 33, Ahmed: 2/102, 137.
[152] Buhari, zekat: 74, 76, Müslim, zekat: 15, 22, 23, Ebu Davud, zekat: 19, 20, İbn Mace, zekat: 21, Ahmed: 2/21.
[153] Ebu Davud, zekat: 18, İbn Mace, zekat: 61.
[154] Darekutni, Neylü'l-Evtar: 4/207.
[155] Bir miskal, birbuçuk dirhem ve 4.8 gramdır. Böylece bir sa' yaklaşık ola rak üç kilo altıyüz küsur gram eder.
[156] Fetevay-i Hindiyye: 1/191, 192'den özetlenerek.
[157] Beldenin temel gıda maddesi.
[158] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 129, 130'dan özetlenerek.
[159] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 130.
[160] İbn Kudame, el-Muğni: 2/645-680'den özetlenerek.
[161] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Ârbaa: 1/629, 630'dan özetlenerek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'T-TIBB
TIP BÖLÜMÜ
Bâb: Burna İlaç Koymak
Bâb: Ağzın Bir Tarafına Konan İlaç
Bâb: Anjin (Bademcik İltihabı)
Bâb: Zâtülcenb Hastalığı
Bâb: Falcılık Ve Kehanet
Bâb: Falcılık Ve Kehanet
Bâb: Falcılık Ücreti
Bâb: Eşek Sütü

KİTÂBU'T-TIBB

TIP BÖLÜMÜ

Bâb: Burna İlaç Koymak

391- Sadaka b. el-Fadl bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan'dan (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) şöyle buyururdu: Şu Ûdi Hindî'ye dikkat ediniz. Çünkü onda yedi şifa vardır. Boğaz hastahğından dolayı burna çekilir. Zatülcenp (akciğer zarı iltihabı) hastalığında ağzının bir tarafına konur.
(Bir gün) emzikli bebeğimle AUah ResûhVnün (sav) huzuruna girdim. (Bebeğim) O'nun üstüne çiş yaptı. Su getirtti ve (idrarın) üzerine serpti.[1]

Şerh

ŞU Ûdi Hindî'ye dikkat ediniz" ifadesinde beyan edilen bitkinin boğaz hastalıklarında ve baş ağrısında faydalı olduğuna dikkat çekilmektedir. Efendimizin tavsiyesine göre bu tür rahatsızlıklarda ûdi hindî alınır öğütülür ve biraz suyla ıslatılarak burna çekildiğinde faydalı olur.
Onda yedi hastalığın şifası vardır" ifadesinde ûdi hindînin etkili olduğu yedi hastalık bulunduğu haber verilmektedir. Hadis-i şerifin metninde bunlardan sadece ikisi anılmaktadır.
Boğaz hastalığından dolayı burna çekilir. Zatülcenp (akciğer zarı iltihabı) hastalığında ağzın bir tarafına konur" ifadesinde anılan yedi hastalıktan ikisi zikredilmekte ve bunlarla ilgili kullanım şekli tarif edilmektedir. Bu ikisi dışında Mide ülseri ve mide sancısı, bademcik, kulak ağrısı, nezle, böbrek kumlan, sıtma, karaciğer ağrısı, tıkanma ve soğuk almaktan kaynaklanan sancılarda tedavi edici olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Hüküm

Tıbbı Nebevi olarak bilinen ve bizzat Allah Resûlü'nün (sav) uygulama ve tavsiyelerinden oluşan tıbbî bilgileri tatbik etmek müstehaptır. Tabii ki bunların bizzat hekim denetiminde uygulanması şarttır. Zira bu da, Allah Resûlü'nün (sav) emridir.

Ders

Tıbbı Nebevîyi günümüz deyimiyle 'koruyucu tıp' veya 'alternatif tıp' olarak görmek ve içerdiği bilgilerin sıhhatinden emin olunduktan sonra faydalanmak gerekir. Bu bilgilerin sıhhatinden emin olabilmek ise eczacılık ve tıp bilimiyle uğraşanların sahasına girmektedir. Bu konuya dikkat çekme sebebimiz, Allah Resûlü'ne (sav) dayandırılan bilgilerin bir rivayet silsilesi içinde geldiği, bu silsilelerden bazılarından zaaflar bulunabileceğidir. Böylelikle farkında olmadan Efendimizin töhmet altına alınması da söz konusu olabilecektir.

Bâb: Ağzın Bir Tarafına Konan İlaç

392- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan'dan (r.anhâ) şunu nakletti:
Küçük oğlumla Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna girdim. (Boğazın-daki hastalık sebebiyle) oğluma i'iâk denen tedaviyi uygulamıştım. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Çocuklarınızın boğaz hastalığını neden i'lâk usulüyle tedavi ediyorsunuz? Kullanmanız gereken şey şu Ûdi Hindî'dir. Çünkü onda yedi türlü şifa vardır. O, zâtülcenbin ilacı ondadır. Boğaz hastalığına karşı burna damlatılır ve zâtülcenbe karşı ağzın bir tarafına konur.
ez-Zührî'nin şöyle dediğini duydum: Allah Resulü (sav) şifalarından iki-sini açıklayıp beşini açıklamamıştır.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte şerhedildiğinden tekrarına girmek istemiyoruz. Yalnız bab başlığında yeralan zatülcenb yani akciğer zarı hastalığının tedavisinde ağzın bir tarafına konulması gerektiği belirtilmektedir.

Bâb: Anjin (Bademcik İltihabı)

393- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan el-Esediyye'den-kendisi Allah Resûlü'ne (sav) biat eden ilk muhacir hanımlardan ve Ukâşe'nin kızkardesidir- (r.anhâ) şunu nakletti:
Bademcik Ühithabından (=anjin) dolayı i'lâk tedavisi uyguladığı bebeğiyle Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna girmişti. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Neye dayanarak çocuklarınıza bu i'lâk tedavisinde bulunuyorsunuz? Size düşen şu Ûd-i Hindî'yi kullanmaktır. Onda yedi türlü şifa vardır. Zâtülcenb (=akciğer zarı iltihabı) hastalığının şifası ondadır.[3]

Şerh

Yukarıda 391 no ile şerhedilen hadis-i şerifle aynı olay ve konuları içerdiğinden tekrarına gerek görmüyoruz. Ancak bab başlığıyla bağlantılı olarak anılan boğaz hastalığının bademcik iltihabı olduğunu söylememiz gerekir.

Bâb: Zâtülcenb Hastalığı

394- Muhammed bize anlatarak dedi ki: Attâb b. Beşîr bize İshâk'tan, o ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan'dan -ki o Allah Resûlü'ne (sav) biat eden ilk muhacir hanımlardan ve Ukâşe b. Mihsan'ın (ra) kız kardeşidir- (r.anhâ) şunu nakletti:
O, küçük oğluyla Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna girmişti. Oğluna boğaz hastalığından dolayı i'lâk tedavisi uygulamıştı. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Çocuklarınızı bu i'lâk usulüyle tedavi etme hususunda Allah'tan korkun. Kullanmanız gereken şu Ûdi Hindi'dir. Onda yedi türlü şifa vardır. Zâtülcenb de onlardandır. Yani akciğer zarı iltihabı.[4]

Şerh

391 no.lu hadis-i şerif ile aynı konu ve olayı ele alan bu hadiste ûdi hindinin zâtülcenp yani akciğer zan iltihabı hastalığına iyi geldiği belirtilirken i'lâk denen tedavi yönteminin terk edilmesi tavsiye edilmektedir. İ'lâk, bademciğin elle sıkılarak tedavi edilmesini amaçlayan bir yöntemdir.

Bâb: Falcılık Ve Kehanet

395- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Abdurrahman b. Hâlid'den, o İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hüzeyl kabilesinden kavga eden iki kadın hakkında karar vermişti. Birisi diğerine taş atmış ve taş karnına çarparak hâmile olan kadının karnındaki bebeği öldürmüştü. Bunun üzerine Allah Resülü'nün (sav) huzurunda davalaştılar. O, "Köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide biri miktarı diyet" hükmü verdi.
Cezaya çarptırılan kadının velisi, "Ey Allah Resulü! Yemeyen, içmeyen, konuşmayan, doğarken bir çığlık bile atmayan bir şeyden dolayı nasıl olur da cezaya çarptırılırım. Böyle bir şey hederdir" dedi.
Allah Resulü (sav) "Bu adam olsa olsa kâhinlerin kardeşlerindendir" buyurdu.[5]

Şerh

Köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide biri miktarı diyet" ifadesinde, kadının karnında Ölen ceninin diyeti beyan edilmektedir.
Gurre: Anne karnındaki çocuğun ölü olarak düşmesine sebep olandan alınan diyettir. Bu, çocukların sayısına göre alınır. Bir çocuğun diyeti 500 dirhem gümüştür. Bu miktar tam diyetin 1/20'idir. (Tam diyet 10.000 dirhem gümüştür.)
Cezaya çarptırılan) kadının velisi dedi ki:" ifadesinde sözü edilen adamın adı Hamel'dir. Hamel'in künyesi Ebû Nazel olup Basra'ya yerleşmiş bir sahabîdir.
Ey Allah Resulü! Yemeyen, içmeyen, konuşmayan, doğarken bir çığlık bile atmayan bir şeyden dolayı nasıl olur da cezaya çarptırılırım" ifadesi, Hamel'e aittir.
Böyle bir şey hederdir" ifadesi, önceki ifadeyle kafiyeli gibidir. Hamel, burada mantık yürüterek Allah Resülü'nün (sav) hükmünü sorgulamış, kabul etmek istememiştir.
Bu adam, olsa olsa kahinlerin kardeşlerindendir" ifadesi Allah Resûlü'ne (sav) aittir. Çünkü sözü, onların sözleri gibi şiirsel ve kafiyelidir. Sözünde secî yani kelime sonlarının benzetilmesi sanatı vardır. İbni Battal der ki: Bu ifadede kâfirlerin ve sözleri onların sözlerine benzeyenlerin yerilmesi söz konusudur.

Hüküm

Hadisten çıkarılan belli başlı hükümler, suçların hâkime bildirilmesi ve ölü olarak bile düşse ceninde gurre diyeti uygulanmasıdır.

Bâb: Falcılık Ve Kehanet

396-Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti: iki kadından biri diğerine taş atmış ve taş karnındaki cenine çarparak (ölümüne sebep olmuştu.) Allah Resulü (sav) de köle bir erkek veya kadınm kan bedelinin yirmide biri miktannca diyete hükmetmişti.
İbni Şihâb Saîd b. el-Müseyyeb'den Allah Resûlü'nün (sav) anne karnında öldürülen ceninin hükmüyle ilgili olarak köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide birine hükmettiğini nakletmiştir.
Bunun üzerine aleyhinde hüküm verilen -itiraz ederek- şöyle dedi: Henüz yememiş, içmemiş, konuşmamış, hatta doğum çığlığı atmamış bir şey için nasıl diyet Öderim. Böyle bir şey geçersizdir.
Allah Resulü (sav) -bunu duyunca- "Bu kişi, olsa olsa kâhinlerin kardeşlerindendir" buyurdu.[6]

Şerh

Hadis-i şerif yukanda şerhedilip hükmü beyan edildiği için tekrara girilmeyecektir.

Bâb: Falcılık Ücreti

397- Abdullah b.Muhammed bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zührî'den, o Ebû Bekir b. Abdirrahman b. el-Hâris'ten, o Ebû Mesûd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancını ve falcılık ücretini yasakladı.[7]

Şerh

Hadisin şerhi ve hükmüyle ilgili ayrıntılı bilgi için 241 no.lu hadis-i şerife bakılabilir.

Bâb: Eşek Sütü

398- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ebû İdris el-Havlânî'den, o Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek dişiyle (avlanan) bütün yırtıcı hayvanların (etlerinin) yenmesini yasakladı.
ez-Zührî der ki: Şam'a gelinceye dek bunu duymamıştım.
el-Leys ilâvede bulunarak dedi ki: Yûnus bana İbni Şihâb'dan nakletti. Ona şunu sormuştum: Eşek sütünden, yırtıcı hayvanların öd kesesinden veya deve idrarından dolayı abdest almamız gerekir mi?
Cevaben dedi ki: İlk Müslümanlar onlarla tedavi olur ve bunda bir sakınca görmezlerdi. Eşek sütüne gelince, bu konuda Allah Resûlü'nden (sav) onların elleriyle ilgili bir yasak gelmiş, fakat sütleri hakkında emir veya yasak yönünde bir şey varit olmamıştır.
Yırtıcı hayvanların öd kesesine gelince, İbni Şîhab dedi ki: Ebû İdris el-Havlânî, Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (ra) şunu nakletmiştir: Allah Resulü (sav), köpek dişiyle (avlanan) yırtıcı hayvanların (etlerinin) yenmesini yasakladı.[8]

Şerh

Yırtıcı hayvanların öd keselerine gelince" ifadesiyle ilgili olarak İbni Battal şöyle dedi: ez-Zührî, köpek dişiyle avlanan bütün yırtıcıların etlerinin yasaklanmasından öd keselerinin de haram olduğunu çıkarsadı. Dişi eşek sütleri de buna bağlıydı.
Eşek sütleri konusunda ihtilaf edilmiştir. Ulemânın cumhuru bunun haram olduğu görüşündedir. Mâlikîlerde bir görüş, etlerinin helalliğinden haretle sütlerinin de helal olduğu yönündedir.

Hüküm

Vahşi hayvanların etleri haramdır. Ulemânın cumhuru eşek sütünün haram olduğu görüşündedir.

---

[1] Buhâri, vudû/216, tıp/5260, 5274, 5276, 5279; Müslim, tahâret/432-433, selâm/4102-4103; Tirmizî, tahâret/66; Nesâî, tahâret/300; Ebû Dâvud, tahâret/319, tıp/3379; Ibn Mâce, tahâret/517, tıp/3453, 34Ş9; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25756; Mâlik, ta-hâret/128; Dârimî, tahâret/734
[2] Bkz. 391 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 391 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 391 no.lu hadis-i şerif.
[5] Buhârî, tıp/5317-5318, ferâiz/6243, diyât/6395, 6398-6399; Müslim, diyât/3183-3185; Tirmizî, diyât/1330, ferâiz/2037; Nesâî, 4735-4737; Ebû Dâvud, diyât/3963; İbn Mâce, diyât/2629; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6919, 7378, 9278, 10062, 10495, 10531; Mâlik, ukûl/1345, 1347; Dâfimî, diyâî/2276

[6] Bkz. 395 no.lu hadis-i şerif,
[7] Bkz. 241 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz. 384 no.lu hadis-i şerif

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEBÂİH (KESİMLER) BÖLÜMÜ
BİRİNCİ FASIL
KESİM ÂDABI VE YASAKLARI
İKİNCİ FASIL
KESİŞ ŞEKLİ VE YERİ
ŞER'Î KESİM:
ÜÇÜNCÜ FASIL
KESME ÂLETİ
DÖRDÜNCÜ FASIL
YENMESİ YASAK OLAN KESİLMİŞLER

ZEBÂİH (KESİMLER) BÖLÜMÜ

(Bu bölümde dört fasıl vardır)
BİRİNCİ FASIL
KESİM ÂDÂBI VE YASAKLARI
*
İKİNCİ FASIL
KESİŞ ŞEKLİ VE YERİ
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
KESME ÂLETİ
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
YENMESİ YASAK OLAN KESİLMİŞLER

Dinleri birbirinden ayıran hususlar sâdece inanç ve ibadetlerle ilgili şeyler değildir. Bugün Kültür kelimesiyle ifâde edilen medenî hayatın maddî ve mânevî bütün levâzımına giren şeylerde dinin bir sözü vardır. Her dinde olmasa bile İslâm'ın kesinlikle bir sözü vardır: Haram der, helâl der, müstehab der, mekruh der, mübah der, şüpheli der. Yâni mutlaka bir şey söyler.
Bilindiği üzere, gıda, kültürün ana unsurlarından biridir. Mü'min boğazdan geçebilen her şeyi hayvan gibi yutan insan değildir. Dikkatli bir seçime mecburdur. İslâm, önümüze binbir değil binlerce çeşit gıda ihtivâ eden bir sofra gibi açılmış bulunan yeryüzü bahçesindeki yiyeceklerden istifâde husûsunda, ciddî kaideler, esaslar getirmiştir. Bunlardan bir kısmı sağlığımızla ilgilidir, bir kısmı kazançla ilgilidir, bir kısmı, gıdanın insan tabiatına tesir edeceği düşüncesiyle ilgilidir, birkısmı âdâba, bir kısmı iktisâda vs.'ye taalluk eden nokta-i nazarlarla ilgilidir. Bu kaidelerin hepsi de kaynağını nasslardan yâni âyet ve hadislerden alır. Bazan öyle teferruata rastlanır ki sebebini açıklamak bile mümkün olmaz. Her ne olursa olsun, en ufak âdâbın bile korunması gerekmektedir. Bu, en azından kültürel birliğin âdâbda müşterekliğinin sağlanması için gerekli ve şarttır.
İşte, zebh (kesim) meselesi, gıdalarımızla ilgili mühim bahislerden biridir. İslâm dininin bu hususta ısrar ettiği prensipler vardır. Gıda ile ilgili mühim kaidelerin çoğu kesim meseleleriyle ilgilidir. Gıda maddelerinin ve husûsen hayvanî olanların beynelmilel bir buud kazandığı, kitlevî işlenmiş gıda îmâlâtının yapıldığı günümüzde mü'minler daha bir dikkatli olmaya, önüne çıkan, veya gıda satan dükkanlardan satın aldığı hazır konserve, kesilmiş vs. gıdaların aslını, mâhiyetini araştırmaya daha bir özen göstermek zorundadırlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haram gıdanın, yapılan ibâdetlerin kabûl edilmesine mâni olduğunu belirtiyor. Haramlık her zaman, çalınmış, gayr-ı meşru yoldan kazanılmış olmakla tahakkuk etmez. Şer'î usûle göre kesilmemiş hayvan eti de haramdır. Para vererek alsak bile domuz eti, alkollü yiyecek ve içecekler de haramdır.
Bu bahiste kesilen hayvanlarla ilgili belli başlı hadisler açıklanacaktır.[1]

BİRİNCİ FASIL

KESİM ÂDABI VE YASAKLARI

?1? ?? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ?“??????? ???? ????? ??????. ????? ?????????? ??????????? ???????????! ?????? ?????????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ?????????? ?????????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.»??????????? ?????????????« ???? ??????: ??????? ???????: ????? ??????? ?? ????? ?????? ??? ?????? .

1. (1948)- Şeddâd İbnu Evs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Allah Teâlâ hazretleri, her şeyde iyiliği emretmiştir. Öyleyse öldürdüğünüz zaman öldürmeyi iyi yapın. Kesecek olursanız kesmeyi iyi yapın. Bıçağın ağzını bileyin. Hayvana (zahmet vermeyin) rahat ettirin." [Müslim, Sayd 57, (1955); Tirmizî, Diyât 14, (1409); Ebû Dâvud, Edâhi 12, (2815); Nesâî, Dahâya 22, (7, 227); İbnu Mâce, Zebâih 3, (3170).][2]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, İslâm'ın en câmi prensiplerinden birini vaz'etmektedir: "Allah her şey üzerine ihsanı yazmıştır." İhsan câmî bir kelimedir. İyilik, güzellik ilk akla gelen mânasıdır. Burada ihsândan murâd, Münâvî'ye göre, meşrû amellerin, -şer'an muteber olan tamamlayıcılarına uymak sûretiyle- güzelleşmesine gayret etmektir. Cibril hadisinde Resûlullah ihsan'ı: "Allah'ı görürcesine ibâdet etmek" diye tarif eder. İhsanın bu tarifini ibâdetteki ihsan olarak anlayabiliriz, çünkü sadedinde olduğumuz hadis, Cenâb-ı Hakk'ın her şey için ayrı bir ihsan emrettiğini belirtmektedir. Yazdı kelimesi "emretti", "takdir etti" gibi mânâlara geldiği gibi, nakşetti mânası da vardır. Öyleyse "Allah her şey üzerine ihsan (güzellik) nakşetti" diye de anlayarak, hadisin hükmünü tabiatı dolduran canlıcansız bütün mahlûkata teşmil etmemiz, hepsinin üzerinde kendine has zâhirî bir ihsân, bir güzellik bulunduğunu söylememiz bile mümkündür.
Resûlullah, sadedinde olduğumuz hadiste Allah'ın her şeyde bir güzellik emrettiğini söyledikten sonra öldürme ve kesmelerde bile buna riâyet edilmesini hatırlatıyor ve bilhassa kesmede aranacak ihsanı (güzelliği, iyiliği) açıklıyor: Bıçağı bilemek, kesme sırasında hayvana eziyet etmemek, meşakkat vermemek, rahat ettirmek. Başka hadislerde gelen teferruat, kesmedeki ihsanı tamamlayacaktır: Bıçağı bilemek, hayvana göstermemek, birini diğerinin gözü önünde kesmemek, kesim yerine sürükleyerek götürmemek, kesim sırasında besmele çekmek vs.
Hadiste geçen öldürme mutlak gelmiştir. Yâni insan, hayvan her çeşit canlının öldürülmesine şâmildir. Düşmanı öldürmekten kısas kâtili veya hadd yoluyla

zâniyi öldürmeye kadar bütün öldürmeler bu emre dâhil edilmiştir. Hepsinin "ihsân" şartları dahilinde iyi yapılması gerekmektedir. Öldürülecek canlıya işkence yapılmaması, ateşte yakılmaması, meselâ zâninin taşlanması sırasında başına vurmaktan sakınılması gibi emirler, öldürmede gerekli olan ihsanın şartlarını tesbît eder.

2- Bu hadisi tamamlayan ikinci bir prensip: ????? ?????? ??????? ??????? ?????????? "Allah güzeldir, güzelliği sever" hadisidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı çirkinliklere bu prensibi hatırlatarak müdahale etmiş, bazı güzellikleri emrederken de yine buna atıflarda bulunmuştur. Sözgelimi kendisine gelip: "Elbisemin güzel olması, ayakkabımın güzel olması (ayakkabı bağımın, kamçımın sapının güzel olması) hoşuma gider, acaba bu kibir midir?" mânasında zaman zaman soranlar olmuş, onlara: "Allah güzeldir, güzelliği sever, güzel giyinmek kibir değildir, kibir (mazhar olduğun nimeti kendinden bilip) hakkı reddetmek, halkı hakir görmektir" cevabını verir

Keza zenginliğin ihsanı da, zenginlerin servetleriyle mütenâsib giyim kuşam (mesken, binek, hizmetçi..vs.) kullanmalarında olduğunu ifâde için: "Allah güzeldir, güzelliği sever ve kuluna verdiği nimetin eserini üzerinde görmekten hoşlanır" buyurur. Bir seferinde servetiyle mütenâsip olmayan bir elbise giyinen zengini bu prensibi hatırlatarak azarlar.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her şeyde "güzel" ve "iyi"yi arama espirisini gösteren canlı örneklerden birini Taberânî Mu'cemu'l-Kebîr'inde rivâyet etmektedir: "Bir kabirde açılmış bir delik gören Resulullah bunun kapatılmasını emreder. Kendisinden, "Bunu yapmanın kabirdekine bir faydası olacak mı?" diye sorarlar. "Hayır, der, ona ne faydası, ne de zararı var, fakat dirilerin gözünü rahatsız eder."

Resûlullah'ın ehemmiyet verdiği bir başka ihsân, isimlerdeki güzellik, sîmâlardaki güzelliktir. İsimlerin güzel olması umumî bir prensip olarak emredildiği gibi, bilhassa başkalarına muhatap olacak, memuriyet ve temsilcilik vasıflarını taşıyanlarda bu isim ve hattâ sima güzelliğini ayrı bir dikkatle aramıştır. Rivâyetler, vâlilerine: "Bana bir posta (vazîfeli) gönderecek olursanız, yüzü güzel, ismi güzel birini gönderin" diye yazılı ta'mim göndermiştir.

??????????? ????????? ?????? ??????? ?????????? "Hayrı, güzel yüzlüler nezdinde arayın" hadisi bu bâbta yapılmış tavsiyelerden biri olmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın, bu prensibe uygun olarak siması güzel olanları elçi olarak istihdâm ettiği belirtilir. Dihyetü'l-Kelbî ile Zibrikân İbnu Bedr (radiyallahu anhümâ) bu hususta meşhûr olanlardandır. Belirtilen sebeple kavmine zekât tahsildârı tayin edilen Zibrikân'ı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) de vazîfesinde ibkâ ederler.

Resûlullah cihâddaki ihsanı şöyle ifâde buyurmuştur:

???????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????????? ???? ?????? ???????? ???????? ??? ?????????? ??? ???????? ??? ?????????? ??? ?????????? ????????

"Allah'ın adıyla ve Allah yolunda gazveye çıkın. Allah'ı inkâr edenlerde savaşın. Gazveye çıkın fakat gadretmeyin, haddi aşmayın, müsle yapmayın (hakaret maksadıyla ölülerin cesedlerinde tahribat yapmayın), çocukları öldürmeyin.

"İnsanların şerirleri kimlerdir?" diye Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'in sorduğu bir soruya : "Resulullah (aleyhissalatü vesselam)'in, "Hayırdan sor, şerden sorma!" şeklindeki cevabı bize soru sormada da ihsanın varlığına bir ipucu olmaktadır.

????? ??????? ?????? ???? ????? ?????????? "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) yüzlere vurmayı yasakladı" hadisinde ifâde edilen dövmedeki ihsan hayvana vurmadan çocuğa, kadına, kavgada kardeşe, muallimin önündeki çocuğa varıncaya kadar her çeşit terbiyevî ve gayr-ı terbiyevî dövmelere teşmil edilmiş, hadislerde her biri ayrı zikredilip yasaklanmıştır. Hizmetçi ile ilgili yasaklamayı örnek olarak zikrediyoruz: ???? ????? ?????????? ????????? ?????????????? ????????? "Sizden biri hizmetçisine vuracak olursa yüze vurmasın.

Hülâsa, örneği daha da çoğaltmak mümkün. Sadedinde olduğumuz hadis, bize İslâm'ın estetik anlayışını ve bunun şümûlünü ifâde etmesi bakımından cevâmiu'lkelim denen en câmî hadislerden biridir.

3- Hadiste dile getirilen ihsan'ın Allah'tan başka her şeye olduğunu belirten Münâvî, bazı örneklerle bunun kapsamını müşahhas hâle getirir: "...Büyümeye muhtaç olan bitkiye de şâmildir. Meleklere ihsan , onlarla münâsebeti iyi kılmaktır, hafaza meleklerinin hoşlanmıyacağı şeyleri yapmamak, onları rahatsız eden fena kokulu şeyleri yememek gibi." Münâvî açıklamalarına devam ederek cinne, şeytana ve hattâ kâfirlere bile ihsanın nasıl teşmil edilebileceğini göstermeye çalışır.[3]

?2? ??? ??? ????? ???? ???? ????? ?????? ??????? ??:]????? ????? ????? # ?? ????????? ???????????. ?????: ???? ??????????? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ?‘??????? ????? ???????? ?????? ???????[. ????? ??? ????.»?‘???????« ??? ????? ??? ???? ?????? ???? ????? ?? ????? ?????? ????? ??????? ??? ??????? ????? ????? ??? ???? ???? ?? ??? ???????? .

2. (1949)- Ebû Hüreyre ve İbnu Abbâs (radiyallâhu anhüm) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şeytan kurbanından (şerîta) men etti. " Dendi ki şerîta, boğazından sâdece deri kısmının kesilip, boyun damarı kesilmeden ölmeye terkedilen (kurbanlık) hayvandır." [Ebû Dâvud, Edâhî 17, (2826).][4]

AÇIKLAMA:

Nihâye'de açıklandığı üzere, şerîta, câhiliye devrinde mevcut olan bir kurban çeşididir. Hayvanın boğazından az bir kısmı kesip, kan damarına ulaşmadan ölmeye terketmektir. Kurbanın meşru bir kurban sayılması için bu kadarcık kesimi yeterli buluyorlardı. Resulullah (aleyhissalatü vesselam)'ın bu kurban çeşidini şeytana izâle etmesi, onları böylesi bir kesime -nazarlarında bunu güzel göstererek şaşırtıp- sevkedenin şeytanın olmasından dolayıdır.[5]

?3? ??? ??? ???? ????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ?????????????? ? ?????? ?????? ????????? ??? ????????[. ????? ???? .

3. (1950)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) demiştir ki: "(Hayvanı keserken) besmele çekmeyi bir kimse unutmuşsa bunun bir mahzuru yoktur. Ancak kasden terketmiş ise, kesilen yenilmez." [Rezîn'in ilâvesidir.][6]

AÇIKLAMA:

Âyet-i kerîme'de : ??? ????????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? "Üzerinde (kesim esnasında) Allah'ın adının zikredilmediği kesilmiş hayvanları yemeyin, bunu yapmak fâsıklıktır (Allah'ın yolunda çıkmakdır) " (En'âm 121) buyurularak, kesimlerin besmele ile olması emredilmiştir.İbnu Abbâs, âyetteki bu emir unutularak yerine getirilmediği takdirde kesilin halvanın yenilebileceğini, kasd-ı mahsusla, inadla terkeden kinsenin kestiğinin yenmiyeceğini belirterek âyet-i kerîmeye açıklık getirmiş olmaktadır.

Bu vesile ile birkaç noktayı da belirtelim:

* Âyette emredilen tesmiye yâni Allah'ın zikri, Allah'ın isimlerinden herhangi biriyle olabilir: Allahu ekber, Allahu âzam... gibi sâdece Allah demek de kâfidir, yeter ki, dua maksadıyla zikredilmemiş olsun. Meselâ Allahümmağfirlî denmesi kifâyet etmez.

Bismillahi Allahu ekber denmesi müstehabdır.

* İmam-ı Şâfiî'ye göre, hayvanın helal olması için kesilmesi kâfidir, besmele okumak şart değildir. Tesmiye sünnet-i müekkededir, terki tahrimî değil, keraheti

getirir. Bu görüş diğer müçtehid imamların ittifakına muhâliftir.
* Yahudî ve Hıristiyanların besmele çekerek kestikleri yenir. Unutularak terketmeleri halinde yine yenir. Ehl-i Kitab'ın keserken besmele çekip çekmediği bilinemezse, araştırılmaz, çekmiş kabûl edilir ve yenilir. Onların zımmî (İslâm memleketinde yaşayan) veya harbî (dar-ı harbde yaşayan) olması farketmez. Cumhurun görüşü budur.
* Müslüman olsun, kitâbî olsun kadının kestiği, besmele çekmeye aklı erip hayvanı kesmeye muktedir bulunan çocuğun, delinin, sarhoşun, dilsizin, sünnetsizin kestiği hayvanlar yenir.
* Mecûsî, putperest, mürted ve besmeleyi kasden terkedenin (Müslüman olsun, kitâbî olsun) kestikleri yenilmez.[7]

?4? ??? ??? ??? ????? ?????? ???????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???????? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????. ????? ????? ????????? ???: ??????????? ???????????? ??? ???????? ???????? ????????? ?????[. ????? ???????

4. (1951)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurduyar ki: "Haksız yere bir kuş veya daha küçük bir hayvan öldüren insana Allah mutlaka onun hesâbını soracaktır." Kendisine: "Onun hakkı da nedir?" diye sorulunca:
"Onu keser ve yer. Başını kesip atmaz!" diye cevap verdi." [Nesâî, Sayd 34, (7, 239).][8]

AÇIKLAMA:

Münâvî, ihtiyaç için değil de zevk eçin hayvan avlamanın yasaklandığını belirtir. Öldürdükten sonra hayvanı yemiyor, başını kesip atıyor. Kesip bırakmak bu öldürmenin bir ihtiyaç için değil, zevk için yapıldığının ifâdesidir. Bu, mahlukâtın suistimali ve israf edilmesi olduğu için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yasaklamıştır. Nesâî'de gelen bir başka hadiste şöyle denmiştir: "Kim boş yere bir hayvanı öldürürse, kıyamet günü, o hayvan sesini Cenâb-ı Hakk'a yükselip: "Ey Rabbim falanca beni boş yere öldürdü, bir fayda için öldürmedi!" diyerek şikâyet edecektir."
* Hadiste serçenin zikri, küçüklüğü ifâde içindir. "Serçe ve fevkinde olan bir hayvanı öldüren..." diye hadiste ifâde buyurulmuştur. Fevkinde, normalde daha büyük diye anlaşılabilir, ancak küçüklük maksadıyla kullanıldığı için serçeden daha küçük diye anlamak muvafıktır. Aksi takdirde serçeden küçük hayvanları öldürmenin sorumluluğu yok gibi, münâsip olmayan bir sonuca ulaşılır.[9]

?5? ??? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ??????????? ?????? ?????????? ????????? ?“???? ????????????? ???????? ????????? ??????????? ?????. ?????? #: ??? ????? ???? ??????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»???????« ????? .

5. (1952)- Ebû Vâkıd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) Medine'ye geldiği zaman, Medîneliler, (diri olan) devenin hörgücünü kesiyorlar ve koyunların da kuyruklarını koparıyorlar ve bunları yiyorlardı.
Bu durum üzerine Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm): "Hayvan diri iken ondan her ne kesilmiş ise, bu meyte (lâşe) hükmündedir, yenilmez" dedi." [Tirmizî, Et'ime 4, (1480); Ebû Dâvud, Sayd 3, (2858); İbnu Mâce, Sayd 8, (3216).][10]

AÇIKLAMA:

Câhiliye devrinde cârî olan bir âdeti Hz. Peygamber yasaklıyor: Kesilmeyen canlı hayvanın bir uzvunu kesip yemek. Böyle bir davranış hayvana karşı da büyük bir merhametsizlik olmaktadır. Resûlullah, bu sûretle kesilen hayvan uzvunu, meyte îlan ederek her çeşit benzeri durumları toptan yasaklamış olmaktadır. Unutmamak gerekir ki, Efendimiz(aleyhissalâtü vesselâm) rahmeten li'l-âlemin'dir, yani âlemlere rahmet, yani sadece fakirlere, yetimlere, bunalmış, darda kalmışlara, tek kelime ile insanlara değil, hayvanlara da, bitkilere de, cansızlara da rahmet getirmiştir. Burada hayvanlara getirdiği rahmetin bir lem'asını görmekteyiz.[11]

İKİNCİ FASIL

KESİŞ ŞEKLİ VE YERİ

?1? ?? ??? ????????? ??????? ?? ???? ?? ?????? ?? ???? ???:]???? ??? ????? ????? ???? ??????? ????????? ??? ?? ???????? ??????????? ???: ???? ???????? ?? ????????? ????? ????. ??? ???????: ??? ?? ???????? ???? ??? ????: ??? ??????? ???????????[. ????? ????? ?????.»????????« ?????? ?? ???? ???? ?? ??? ???? ??? .

1.(1953)- Ebû'l- Uşerâ Üsâme İbnu Mâlik İbnu Kahtam bâbasından anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, kesme işi sâdece boğazdan ve gırtlaktan (lebbe) değil midir, (hayvanın başka yerinden de olur mu?)"
Şu cevabı verdi: "(Mızrağını hayvanın) dizine saplarsan sana o da kifâyet eder." Tirmizî: "Bu, zarûret haline mahsustur" der.
Ebû Dâvud da: "Bu, (yüksekten) düşen bir hayvanın kesimiyle ilgilidir" demiştir. [Tirmizî, Et'ime 5, (1481); Ebû Dâvud, Edahi 16, (2825), Nesâî, Dahâyâ 25, (7, 228).][12]

AÇIKLAMA:

1-Bu rivâyette, hayvanı boğazdan kesmenin bir vecibe olup olmadığı Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm)'dan sorulmaktadır: "Zekât yani hayvanı helâl kılan meşru kesme boğazdan başka yerden de olur mu?" Lebbe de boğaz demektir, ancak daha ziyade develer için kullanılır ve devenin boynunda kesim yapılan gırtlak veya ümük diyebileceğimiz kısma denir.
2- Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm), hayvanı helâl kılan husûsun "kan akarak ölmesi" olduğunu belirtmek için "Dizine saplasan da sana kifâyet eder?" demiştir.
Ancak, normal durumlarda böyle bir tezkiyenin tecviz edilemeyeceği açıktır. Zîra "kesme sırasında hayvana eziyet edilmemesi" esas prensiptir. Bu sebeple hadisi tahric eden müellifler, yaralayıcı bir şeyi dize saplayarak öldürmenin anormal şartlara mahsus bir ruhsat olduğunu belirtirler. Nitekim Ebû Dâvud (rahimehullah), bu hadisi "Düşmüş hayvanın kesilmesi" adını taşıyan bir bâbta kaydetmiştir. Hadisin sonunda şu açıklamayı ekler: "Bu hadis, (kuyuya) düşmüş, ürküp (yüksekten) düşmüş hayvan hakkında amel-i sâlihtir." [Tirmizî'nin kaydına göre Yezîd İbnu Hârun: "Bu zarûret halinde (başvurulacak bir ruhsat)tır" demiştir.
Müteâkip hadis, bu mevzuyu daha da açıklayacaktır.[13]

?2? ??? ??? ???? ????? ?????? ???????? ???:]??? ????????? ?????? ?? ???????? ???? ??????????? ???? ?? ??????? ???????? ?? ??????: ??????? ???? ????? ?????? ????????. ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????? ????: ???? ??????? ?????? ?????? : ??? ?????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ???????? ??? ????? ??? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ??? ????? ?? ?? ????[. ??? ??? ??????? ???? ????? ?? ????? ??? .

2.(1954)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) buyurdular ki: "Elinde (tasarrufunda) olduğu halde (normal kesişten) seni aciz bırakan şey av gibidir."
(Yine İbnu Abbâs), kuyuya düşen bir deve hakkında: "Neresinden gücün yeterse kes!" demiştir. Hz. Ali, İbnu Ömer ve Hz. Âişe (radıyallâhu anhüm) de bu görüşte idiler.
İbnu Abbâs, İbnu Ömer ve Enes (radıyallâhu anhüm): "Boğazdan kesmeye başlayınca (acele sebebiyle) başı kopuverse bunda bir beis yok. Ancak, ense tarafından kesilmişse yenmez, baş kopsa da kopmasa da farketmez" demiştir. [Buhârî, Zebâih 23, (Bir bâbın başlığında zikretmiştir).][14]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî, bu hadisi, "Ehlî hayvanlardan kaçanlar, (tezkiye husûsunda), vahşî hayvanların hükmüne tâbidir" adını verdiği bir bâbın tercümesi meyanında kaydeder. Normal olarak, ehlî hayvanın kesilmesi boyunundan olmasını gerektirdiği halde, kaçması halinde yakalamak için atılan bir okun veya mızrağın tesiriyle yara alıp ölecek olsa, etinin temiz olacağı ifâde edilmektedir. Bu durumda, hayvan her neresinden isabet almışsa, tıpkı av hayvanı gibi etinin helal olacağı belirtilmiş olmaktadır.
Sadedinde olduğumuz bâbta, bu görüşü paylaşan birkaç sahâbînin görüşüne yer verilmektedir. Rivayetleri Buhârî, hep senedsiz olarak kaydetmiş ise de, şârihler, rivâyetlerin senetli olarak geldikleri kaynaklar hakkında bilgi verirler.
2-Buhârî'de bu muallak ve mevkuf rivâyetlerin dayandığı merfu rivâyete de yer verilmiştir. Meâlen şöyle: "Râfi' İbnu Hadîc anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, biz yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda hayvan kesecek bıçağımız yok." Bana şu açıklamayı yaptı:
"Çabuk davran da (hayvan boğulup mundar ölmesin) yâhud, keseceğin hayvanı bol kan akıtacak bir şeyle öldür. Üzerine Allah'ın ismi zikredilerek (öldürülen hayvan etinden) ye. Diş ve tırnak, (kesme âleti olmaktan) istisna tutulmalıdır. Bunun sebebini sana söyleyeceğim: Diş bir kemiktir, tırnak ise, bu da Habeşlilerin bıçağıdır." Biz (ertesi günü), ganimet olarak bir kısım koyun ve deve elegeçirmiş idik. Onlardan bir deve huysuzluk edip kaçtı. Bir adam ok atıp onu durdurdu. Bunun üzerine Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm):
"Vahşî hayvanların kaçkınları gibi ehlî hayvanların da kaçkınları vardır. Bunladan biri söze galebe çalarsa (kaçar gider ve tutamazsanız), ona böyle avlama muamelesi yapınız" buyurdu."
3- Kaçan ehlî hayvanın tezkiyesinde (etinin helâl olma şartlarında) av hayvanlarının helal olma şartlarını aramak gerekeceği hususunda Hz. Aişe, Hz. Ali, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhüm)'in aynı görüşte olduklarını belirten Aynî "Bu hususta Ashab'tan bunlara muhâlefet eden biri bilinmiyor" dedikten sonra ilâve eder: "Bu, Ebû Hanîfe, Sevrî, Şâfiî, Ebû Sevr, Ahmed, İshâk ve ashablarının ve ashâbımızın (Hanefî âlimlerinin) da görüşleridir. Ancak İmam Mâlik merhûm: "Tezkiye kesim, boyun ve gırtlak (lebbe)tan yapılmadıkça câiz değildir" demiştir. Bu görüş aynı zamanda Leys ve Rebîa'nın da kavlidir. İbnu Battâl der ki: "Saîd İbnu'l-Müseyyeb ehlî hayvanların tezkiyesi (boğazdan) kesmekle gerçekleşir, kaçacak olursa, avı helâl kılan şartlarla helâl olur" demiştir."
4- Sadedinde olduğumuz metnin son kısmında yer alan İbnu Abbâs, İbnu Ömer ve Enes hazretlerine (radıyallâhu ahnüm) izâfe edilen görüşe gelince:
* Önce şunu belirtelim: Buhârî'ye atfen kaydedilen bu metin, Buhârî'de kısmen var, ancak Teysîr'in kaydettiği bütünlükte yok. Ayrıca yer olarak, önceki kısımla aynı bâbta bulunmaz, bir sonraki bâbta zikredilir.
* Rivâyetin Buhârî'deki metni şöyle: ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????: ???? ?????? ???????? ??? ?????
Yani "İbnu Ömer, İbnu Abbâs, Enes dediler ki: "(Kişi hayvan keserken) kafasını koparsa bunda bir beis yoktur." Şu halde fazlalıklar tefsirî ilâveler olabilir.
Buhârî, bu fetvayı şu sebeple kaydeder: Hayvanın normal kesilme âdâbında başın bir hamlede kesilmesi yoktur. Aynı tercümenin baş kısmında Buhârî'nin açıkladığı üzere, meşru kesim şöyledir: Boğaz nefes borusu ve iki büyük kan damarıyla boyun kemiğine kadar kesilir. Kemikten öteye geçilmez, omurilik denen beyaz kısım kesilmez. İbnu Ömer, bu beyaz kısmının kesilmesini yasaklayıp: "Kemiğe kadar (nefes ve yemek borusu ile damarlar) kesilir, kemiğe ulaşılınca durulur ve hayvan ölünceye kadar bırakılır" demiştir.
Şu halde Buhârî hazretleri, kesme âdâbı bu olmakla birlikte, hayvanın başı bir hamlede kesilip koparılacak olursa, hüküm nedir? gibi bir sorunun cevâbını Hz. Ömer, İbnu Abbâs ve Enes üçlüsünün fetvasıyla cevaplıyor: "Et temizdir, yenebilir." İbnu Hacer, bunlarla ilgili rivâyetleri ayrı ayrı kaynaklardan nakleder. Bunlardan ikisi, yani İbnu Abbâs ve Enes'in fetvası, bir hamlede kesilip başı koparılan tavukla ilgili. Sadece Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in vak'asını kaydediyoruz: "Hz. Enes'e ait bir kasap, tavuk keser. Ancak tavuk çırpındığı için, hayvanın başını ensesine kadar kesip, başını fırlatır. Tavuğu (şer'î âdaba uygun kesilmedi) diye atmak isterler. Anacak Hz. Enes yemelerini emreder." Benzer bir vak'a sorulduğu zaman İbnu Abbâs: "Acele bir tezkiye (zekâtun vahiyye) diyerek tecviz ettiğini" belirtmiştir.[15]
5- Şer'î kesim:

ŞER'Î KESİM:

Hadislerde kesim zebh ve nahr kelimeleriyle geçmektedir. Buhârî şer'î kesimi müstakil bir bâbta anlatır: ????? ???????? ??????????? "Nahr ve Zehbh Bâbı." Yukarıdaki açıklamalar orada yer alır. Meselenin Kur'an-ı Kerîm'le tavzîh edildiğini belirtme sadedinde âyet-i kerime'ye (Bakara 67-71) atıfta bulunan Buharî, normal kesimi tarifte, İbnu Cüreyc'in: ? ?????? ??? ?????? ??? ?? ??????????? ????????????? "Zebh ve Nahr adıyla yapılan kesimler (hayvanın boynundaki muayyen) kesim yerlerinden yapılmalıdır" sözünü kaydeder.
Hemen belirtelim ki Zebh ve Nahr ayrı kelime ise de, Cumhur'a göre, aynı mânada müterâdif (eş mânalı) olarak kullanılır. Ancak, Nahr umumiyetle deve kesimini ifâde için kullanılmıştır. Bu bir hayvanın göğsü üzerinden bıçakla vurup boğaz damarlarını kesmek mânasına gelir. Zebh ve bütün hayvanların kesilmesini ifâde için kullanılır. Şu halde İbnu Cüreyc, gerek devenin ve gerekse diğer hayvanların boğazlanmasında, sünnette belirtilen kesme noktalarından bıçağın vurulması gerektiğine dikkat çekmektedir.
Meşru zebh, şârihlerin açıkladığına göre, hayvanın nefes borusu (hulkum) ile yemek borusunu (meri), bir de bunlar arasında yer alan vedec denen (cem'i evdâcdır[16] iki kan damarını kesmekten ibârettir. Bu dört şeyden üçünün kesilmesi, Ebû Hanife'ye göre "şer'î zebh"in tahakkuku için yeterlidir. Ebû Yûsuf'a göre, yemek ve nefes borusu ile o iki damardan birinin kesilmesi şarttır. İmam Muhammed, bunlardan her birinin yarısından fazlasının kesilmiş olması yeterli demiştir. "Yarıdan az olursa onda hayır yoktur" der. Aynî, Şâfiîlerin, el-Vecîz'de yemek borusu (meri) ile nefes borusunun (hulkum) kesilmesini yeterli bulduklarını, diğer ikisini şart koşmadıklarını, Ahmed İbnu Hanbel'in de böyle hükmettiğini belirtir. İmam Mâlik ve bazıları da iki damarla nefes borusunun kesilmesini şart koşmuştur.[17]

?3? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ?????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ?? ????????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ??????: ??????? ??? ???????? ????? ???????? ????? ???????[. ????? ??? ???? ???? ???? ???????? .

3. (1955)- El-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a sorularak dendi ki: "Biz deve, sığır ve davarı, karınlarında cenin olduğu halde boğazlıyoruz. Cenini yiyelim mi, atalım mı?"
Şu cevabı verdi:
"Dilerseniz yiyin. Zîra onların tezkiyesi (temiz ve helal olmaları) annelerinin tezkiyesine tâbidir." [Ebû Dâvud, Edâhi 18, (2827); Tirmizî, Et'ime 2, (1476).][18]

AÇIKLAMA:

1- Cenin: Anne karnındaki yavruya denir. Doğduktan sonra cenin denmez.
2- Tezkiye, en-Nihâye'de açıklandığına göre, zebh ve nahr demektir, yani kesmek. Masdar olarak zekât kelimesi de kullanılır.
3- Tirmizî der ki: "Sahâbe ve sahâbe dışındaki ehl-i ilimden bir çoğu bu hadisle amel etmiştir. Süfyan, İbnu'l-Mübârek, Şâfîî, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler." İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf'un da bu görüşte olduğu belirtilir. Mâlik de bu görüştedir, ancak ceninin tüylenmiş olmasını şart koşar. Ebû Hanîfe, ölmüş olarak doğan ceninin haram olduğuna hükmetmiştir. Ona göre, annenin tezkiyesi yavrunun da tezkiyesi için yeterli değildir."
İmam Muhammed'in Muvâtta'da rivâyetine göre, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) şöyle demiştir: "Dişi deve kesilecek olursa, karnındakinin zekâtı (kesilmesi), hilkati tamamlanmış, tüyleri de çıkmış ise, bizzat kendisinin kesilmesiyle tahakkuk eder. Cenin, annenin karnından çıkınca kesilir, ta ki kan, karnından dışarı çıksın." Said İbnu'l-Müseyyeb'in de: "Kesilmiş hayvanın karnındaki ceninin tezkiyesi (kesilmesi), annesinin kesilmesidir, yeter ki ceninin hilkati tam ve tüyleri çıkmış olsun" demiştir.
Görüldüğü üzere, İmam-ı Âzam, bu meselede Cumhur'a muhalefet etmiştir.[19]

?4? ??? ??? ??? ????? ?????? ???????? ??? ???:]???? ??????? ??????????? ???????? ??? ?? ????????? ?? ??????????? ???? ????? ?? ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????[. ????? ???? .

4. (1956)- Hz. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) buyurmuştur ki: "Bir deve kesildiği zaman karnındaki yavrunun tezkiyesi, devenin tezkiyesine tâbidir, yeter ki yavrunun hilkati (bütün uzuvlarının çıkmasıyla) tamamlanmış, tüyleri de bitmiş olsun. Yavru annenin karnından çıkınca (yine de hemen) kesilir, tâ ki içteki kan çıksın." [Muvatta, Zebâih 8, (2, 490).][20]

AÇIKLAMA:

1- Tezkiye, önceki açıklamada da belirtildiği gibi, kesmek mânasına gelir, Ancak temizlik, nema mânâları da var. Burada temizlik olarak yâni hayvanın, kesilerek etinin temiz kılınması diye anlayabiliriz. İslâmî şartlara uymadan öldürülen hayvanın eti temiz olmayacağı daha önce belirtildi.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste, yüce sahabî Abdullah İbnu Ömer'e göre, anne karnındaki ceninin tezkiyesi yani etinin temiz ve helal kılınması hayvana tâbidir. Hayvan İslâmî âdâba uygun olarak kesilmek sûretiyle tezkiyesi yapılınca yavru da tezkiye edilmiş olmaktadır. Çünkü, yavru annenin bir parçasıdır. Hâliyle, "bütün" tezkiye edilince onun diğer cüzleri ve parçaları da aynı hükme tâbi olur, tezkiye edilmiş sayılır. İmam Mâlik, Şâfîî, Hanefîlerden Ebû Yusuf, Muhammed de bu görüştedir.
3- Hadis yavru anne karnından çıkınca yine de kesilmesini âmirdir. Ancak bu iş, tezkiye için değil, ceninin içindeki kanı dışarı atmak içindir. Rivâyet, bu kesimin mendûb olduğunu, kesilmese de ceninin helal olduğunu ifâde etmektedir.
4- Burada şu husûsu da tavzîh edelim: Cenin anne karnından ölü olarak çıkan yavrudur. Şu halde, kesme gereği olmadan helal olan bunun etidir. Öyle ise, diri çıkması hâlinde, anneye tâbi değildir, tezkiyesi için ayrıca kesilmesi lâzımdır, değilse helal olmaz. Nitekim önceki hadisteki sual bu husûsu belirtmektedir. Anne karnından çıkan yavrunun "atılma" veya "yenilme"si söz konusudur, diri çıkmış, kesilme imkânı olandan sual edilmemiştir. Öyleyse Resulullah'ın verdiği "onun tezkiyesi annesine tâbidir" cevabı ölü olarak çıkan ceninle ilgilidir, diri olarak çıkanla değil, Dirinin tezkiyesi için kesilmesi gerekir.
5- Ebû Hanîfe'yi, "anne karnından ölü olarak çıkan ceninin eti yenmez" hükmüne götüren kıyas şudur: Ebû Hanîfe hadiste geçen: "Onun tezkiyesi annesinin tezkiyesi(ne tâbi)dir" cevabını, benzetme mânâsında anlayarak: "Onun tezkiyesi de annesinin tezkiyesine benzer, nasıl ki annesi kesilerek tezkiye edilir, onun da tezkiyesi için kesilmesi gerekir" şeklinde değerlendirme yapmıştır. Dolayısıyla bununla diri doğanlar kastedilmiş olmaktadır, ölüler haramdır.
6- Tüyleri çıkma şartı, beden tüyleriyle ilgilidir, göz ve kaş tüylerinin çıkmamış olması zarar vermez. [21]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KESME ÂLETİ

?1? ?? ???? ?? ???? ????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ??????? ?????? # ?? ?????? ??????? ??????? ??????????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????. ????? #: ???? ?????? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ??????? ??????????? ???? ?????? ????? ??? ?????? ??????: ????? ???? ?????????? ????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ??????: ??? ??????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ?????????????? ?? ?????? ????? ???????? ????????. ??????? ????????? ??????? ??????????[. ????? ??????.»?????« ?? ?????. ????? »????????« ???? ?? ??????.»???‘???????« ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?? ?“??.»?????????« ??? ???? ??? ???????? ???????.»??????????? ???????« ?? ?????? ??????? ???? ????? ?? ????? .

1. (1957)- Râfî' İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir seferde Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) ile birlikte idik. (Bu esnâda) bir deve huysuzluk edip kaçtı. Peşine düştüler. Ama tâkipçileri yordu. Bir adam deveye bir ok gönderdi. Derken Allah (c.c.) onu durdurdu. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz:
"Bu hayvanların kaçkınları var, tıpkı vahşî kaçkınlar gibi. Onlardan biri size galebe çalacak olursa, ona böyle davranın!" dedi. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, biz yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda (hayvan kesecek) bir bıçağımız yok. (Hîn-i hâcette) kamışla keselim mi?" diye sordum. Bana:
"Bolca kanı akıtılan ve üzerine Allah'ın ismi zikredilenin etini yeyiniz. Diş ve tırnak(la kesmek caiz) değildir. Size (bunun sebebini) söyleyeceğim; "Diş kemiktir, tırnak ise, Habeşlilerin bıçağıdır." [Buhârî, Şirket 3, 16, Cihâd 191, Zebâih 15, 18, 20, 23, 36, 37; Müslim, Edâhi 21, (1968); Tirmizî, Ahkâm 5, (1491, 1492); Ebû Dâvud, Edâhi 15, (2821); Nesâî, Dahâya 20, 21, 26, (7, 226, 227).][22]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, 1954 numaralı hadisin açıklamasında kısmen geçti. Burada, orada yer verilmeyen bir kaç noktaya temas edeceğiz:

* Hadis, hayvan etinin helal olmasını iki şarta bağlamaktadır:
1- Bolca kan akması,
2- Tesmiye (kesim sırasında Allah'ın adının zikredilmesi). Bunlardan birinin eksikliği, etin helal olma vasfını kaldırır. Tesmiye ile ilgili bazı teferruatı 1950. hadiste açıkladık.
* "Diş kemiktir" cümlesi veciz bir ifâdedir. Beyzâvî şöyle açar: "Burada bir kıyas var, ancak nazarlarındaki şöhreti sebebiyle ikinci mukaddimesi hazfedilmiştir. Şöyle takdir edilebilir: "Dişe gelince, bu kemiktir, hiç bir kemikle kesme işi helal değildir. İstisna neticeye delalet ettiği için ayrıca zikrine hâcet görülmeyip, tayyedilmiştir." İbnu Salah Müşkilü'l-Vasît'de demiştir ki: "Bu hadis, aleyhissalâtu vesselâm'ın kemikle şer'î kesmenin yapılamayacağını takrir ettiğini gösterir. Bu sebeple, "kemiktir" kelimesi ile yetinmiştir.
Nevevî de şöyle açıklar: "Hadisinin mânası şudur: "(Hayvanları) kemiklerle kesmeyin. Çünkü o, kanla kirlenir. Zaten ben onun kirletilmesini yasakladım, çünkü kemik cin kardeşlerinizin gıdasıdır."
* "Tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır" cümlesini İbnu Salâh ve Nevevî şu mânâda anlamışlardır: "Tırnak Habeşlilerin bıçağıdır. Habeşliler ise kâfirlerdir. Zaten sizi kâfirlere benzemekten yasaklamıştım."
Bazılar da şöyle demiştir: "Resûlullah bu iki şeyi kesme âleti yapmayı yasaklamaktadır, çünkü bunlarla kesildiği takdirde hayvanlara eziyet edilmiş olur. Ayrca, onlarla yapılan ameliye, kesim değil, kesim sûretinde bir boğma işidir."
Birinci mülâhazaya: "Eğer teşebbüh sebebiyle yasaklansa bıçakla ve küffârın kullandığı diğer âletlerle kesimden de kaçınmak gerekir" diye itiraz edilmişse de bunlara şu cevap verilmiştir: "Hayvan kesmede bıçağın kullanılması esastır, (insanlığın müşterek âdetidir). Yasak benzeme burda olmaz, bunun dışındaki başka vâsıtalarda olur."[23]

?2? ??? ????]???? ????? ?????? ????? ??? ????? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ???????. ???? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???????

??????? ??????? ??????????? ??????? ????????????. ?????? ‘?????? ? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? # ????????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ????? .

2. (1958)- Nâfi'nin anlattığına göre, Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'in bir oğlundan, İbnu Ömer'e anlatırken şunları işitmiştir: "Bâbası kendisine haber vermiştir ki: Davar güden câriyeleri, bir koyunun ölmek üzere olduğunu görmüş, derhal bir taş kırarak, onunla koyunu kesmiştir. Bâbası ailesine: "Ondan yemeyin. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a sorayım" demiş ve sormuştur. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) yemelerini emretmiştir." [Buhârî, Zebâih 18, 19, Vekâlet 4; Muvatta, Zebâih 4, (2, 489).][24]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bıçak dışında kesici şeylerin hayvan kesiminde kullanılıp kullanılmayacağı sorusuna cevap getirmektedir. Buhârî, bu hadisi "Kamış, sert taş (merve) ve demirle kan akıtma" başlığını taşıyan bir bâbta verir. Maksadı, bıçak, dışındaki bazı kesici cisimlerle de "indelhâce" kesim yapmanın câiz olduğunu göstermektir. Şârih İbnu Hacer, taş ve hatta deynek yarması ile alâkalı kesimlerle ilgili bazı rivâyetlere işâret ettikten sonra Taberânî'nin el-Evsat'da Huzeyfe (radıyallâhu anh)'den tahric ettiği bir hadisi kaydeder:
????????? ??????? ?????? ????? ???????? ??? ??? ???????? ??????????? "Hayvanın kesilecek dört şeyini (nefes ve yemek borusu ile iki damar) kesebilen -diş ve tırnak dışındaki- her şeyi kullanarak kesim yapın!"
İbnu Hacer, bu hadisle, herçeşit taşla kesim yapılabileceğinin takrîr edilmiş olduğunu belirtir.[25]

?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ???? ??????? ???????? ??? ????????? ????????????? ????????? ?????????????? ?????? ????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ????????????[. ????? ??????? .

3. (1959)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kavmimden biri bir veya iki tavşan avladı. Bunları taşla kesti. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'dan soruncaya kadar astı. Efendimiz(aleyhissalâtü vesselâm) yemesini emretti." [Tirmizî, Zebâih 1, (1472).][26]

AÇIKLAMA:

1- Tavşan kesmekte kullanılan taşın çeşidi merve ile ifade edilmektedir. Lügatçiler bunun beyaz renkli, taşların en sert cinsi olduğunu belirtirler. İnce şekilde kopabilen bu taş bıçak yerine de kullanılabilmektedir. Alimler bu hadisin, sadece merve cinsiyle değil, her çeşit taşla, hîn-i hacette kesim yapmaya cevaz ifâde ettiğini belirtirler.
2- Hadis, ayrıca tavşan etinin helâl olduğunu da ifâde etmektedir. Hattâ Hz. Enes (radıyallâhu anh)'ten gelen bir rivâyette, bâbalığı Ebû Talha'nın Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a bu şekilde avlanan bir tavşanın iki budunu gönderdiğini, Resûlullah'ın bu hediyeyi kabul edip yediğini öğrenmekteyiz.
Ulemâ kâhir ekseriyeti ile tavşan etinin helâl olduğuna hükmeder. Ancak şunu da belirtelim ki, Ashab'tan Abdullah İbnu Ömer ile Tâbiîn'den İkrime ve fukahâdan Muhammed İbnu Ebî Leylâ tavşan etinin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Bu büyükler, Huzeyme İbnu Cezî el-Sülemî'den gelen bir rivâyeti esas almışlardır: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, tavşan hakkında ne dersiniz?"
"Ne yerim ne de haram ederim!" dedi. Ben de:
"Öyleyse, siz haram etmedikçe onu yiyeceğim. Ey Allah'ın Resûlü, siz niye yemiyorsunuz?" dedim. Şu cevabı verdi:
"Bana onun kanadığı haber verildi."
Bir başka rivâyette geçen "tavşanın hayız gördüğüne inanıyordu" ifâdesi, "kanaması"ndan maksadın ne olduğunu açıklar.
Râfiî, Ebû Hanîfe (rahimehumallah)'nin tavşan yemeyi haram addettiğini yazmış ise de, Nevevî, Râfiî'yi Ebû Hanîfe'den nakilde hata yapmakla itham etmiştir.
Hülâsa, tavşan etinin mekruh olduğunu söyleyenlerin dayandığı bazı rivâyetler var ise de, âlimler bunlardan mekruh hükmünün çıkmayacağında ittifak etmişlerdir.[27]

?4? ??? ???? ?? ???? ?? ??? ?? ??? ?????.]???? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ??? ??????????? ????. ??????? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????. ????? ??????? ??????? ????? # ????????? ??????????[. ????? ?‘???? ? ???????.»???????????« ?????? ??? ????? .

4. (1960)- Atâ İbnu Yesâr, Benî Hâriseli bir adamdan rivâyet eder ki: "Bu zât bir sağmal deveyi gütmekte iken ölmek üzere olduğunu farkeder. Beraberinde, hayvanı kesebilecek bir şey de bulamaz. Eline geçirdiği bir kazığı devenin ümmüğüne saplar, kanını akıtır. Sonra durumu Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a

haber verir. Efendimiz yemesini söyler." [Muvatta, Zebâih 3, (2, 489); Ebû Dâvud, Edâhî 15, (1823); Nesâî, Dahâya 19, (7, 226).][28]

AÇIKLAMA:

Nesâî'nin rivayetinde, deveyi kesmede kullanılan kazığın demirden olmayıp "odundan" olduğu tasrih edilir. Bu rivayet ayrıca Atâ'nın hâdiseyi Ebû Saîdi'l-Hudrî'den dinlediğini de belirtir.[29]

?5? ??? ??? ?? ???? ????? ?????? ??????]???? ?????? ??????? ????? ??????????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ?? ????????[. ????? ???????. »??????????« ????? .

5. (1961)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kurt bir koyunu dişlemişti, derhal keskin bir taşla kestiler. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) yenmesine ruhsat verdi." [Nesâî, Dahâyâ 18, (7, 225).] [30]

DÖRDÜNCÜ FASIL

YENMESİ YASAK OLAN KESİLMİŞLER

?1? ?? ????? ????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????? # ?????? ???? ???? ?????? ??????????? ??????????? ? ????? ????????? ????? ?????? ???????? ??? ?? ???: ??????? ???????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ????? ???? ???? ???????? .

1. (1962)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a soruldu: "Halk bize et getiriyor, kesilirken besmele çekilip çekilmediğini bilmiyoruz, ne yapalım?"
"Siz besmele çekin, yiyin!" cevabını verdi." [Buhârî, Sayd 21, Büyû 5, Tevhîd 13; Muvatta, Zebâih 1, (2, 488); Ebû Dâvud, Edâhî 19, (2829); Nesâî Dahâya 39 (7, 237).][31]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, yanlışlığa meydan vermeden anlaşılması için, Buhârî'deki bir vechinde yer alan ziyadeyi bilmek gerek. Rivâyetin devamında Hz. Aişe şu açıklamayı ilâve eder: "(Eti getirenler) küfür devrine yakın kimselerdi." Bazı rivâyetlerde bu sualin İslâm'ın evvelinde vâki olduğu belirtilir. Hattâ Tahâvî'nin Müşkilü'l-Âsâr'daki bir kaydı, bu ilk zamanlarda Ashâb'n yeni Müslüman olan bedevîler karşısında bile yiyecek alışverişinde kuşkulu davranıp, zaman zaman Resûlullah'a başvurduklarını gösterir: "Ashâb'tan bir grup Resûlullah'a çıkarak sordular: "Bedevîler bize et, peynir, tereyağı getiriyorlar. Biz bunların Müslümanlıklarının künhüne vâkıf değiliz (ne yapalım?) Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm): "Allah'ın haram kıldığı şeylere dikkat edin ve onlardan kaçının, sükût ettiği hususlarda (kendinizi zora sokmayın,) sizleri affedecektir. "Rabbin unutkan değildir" (Meryem 64) -Üzerine siz Allah'ı zikredin" diye cevap verir.
Şu halde, bu hadiste medar-ı bahs olan ihtiyat hali, ilk devrelere, Müslümanlığının ciddiyeti pek iyi bilinmeyen bedevîlere karşıdır. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) zâhire göre amel edilerek, aşırı titizliğe gidilmemesini tavsiye ediyor. Çünkü şüphenin hududu yok. Fazla ileri gidince hem zorluklara sebep olur, hem de beşerî münâsebetlere halel gelir.
2- Şu halde, hadisten yanlış bir hüküm çıkarılarak, inançsız insanlar tarafından besmelesiz olarak kesilen hayvanların sonradan çekilecek bir besmele ile yenilebileceğine, bir başka ifade ile, başlangıçta çekilmesi esas besmele kasden terkedilmişse, sonradan çekilecek besmelenin bunun yerini alabileceğine hükmedilmesi yanlış olur. Ulemâ hadisin böyle anlaşılmaması gerektiğini belirtmeye ayrı bir ehemmiyet verir. Hadis, yemekleri yerken besmele çekmenin, besmele ile yemeklere başlamanın sünnet olduğunu hükme bağlamaktadır.İbnu'l-Melek aynen şunları söyler: "Hadis, size: "Yerken çektiğiniz besmele, kesen kimsenin çekmesi gereken besmelenin yerini tutar" demiyor, bilâkis, yemek sırasında besmele çekmenin müstehab olduğunu , kesim sırasında besmele çekilip çekilmediğini bilmiyorsanız, kesen kimsenin, kestiği şeyin yenmesi câiz olanlardan biri olması hâlinde, kesilmiş şeyin yenebileceğini beyan ediyor,"
Âlimler ekseriyet îtibariyle bu hadisten hareketle, Müslümanların pazarlarında satılan (yiyecek) şeylerin, Müslüman bedevîlerin kestiklerinin hep helâl olduğuna hükmedilmesi gerektiğini söyler. Aksi zâhir olmadıkça, bu meselelerde Müslüman hakkında hüsn-ü zan esastır. Bu kanaatte olanlar, âyet-i kerimeden delil gösterirler. "Kitap verilenlerin yemeği size helâldir..." (Maide, 5). Ve derler ki: "Burada onların kestikleri mübah kılınmaktadır, halbuki onların bunu keserken besmele çekip çekmedikleri de bir şekk konusudur."
3- Hattâbî, bu hadiste kesim sırasında besmele çekmenin vâcip olmadığına delil bulunduğunu söyler. Daha önce (1950. hadis) belirttiğimiz üzere, bu mesele ulemâ arasında ihtilâflıdır. Başta Ebû Hanîfe, ehl-i re'y zümresi, âmden besmeleyi terkedenin kestiği "haramdır, yenmez" diye hükmederken; Şâfîî, Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel, tesmiyenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre değil unutarak, amden bile tesmiye terkedilse, kesilen hayvanın eti yenilir, ancak tesmiyeyi terk mekruhtur. Dâvudu Zâhirî ve bazıları kesim sırasında tesmiyenin unutularak terkinde bile, etin haram olduğuna hükmetmişlerdir.[32]

?2? ??? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ?? ????? ?????????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ???? ????????? ????????? ??????????????[. ????? ??????? ??? ???? ??????? ?????. ?????? ????? ???? .

2. (1963)- Ebû'd Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) mücesseme'nin yenmesini yasakladı. Mücesseme ok atışlarında hedef olarak kullanılan hayvandır. Keza halîsanın yenmesini de yasakladı. Halîsa, kurdun kaçırdığı, fakat ondan kurtarılan hayvandır." [Tirmizî, Et'ime 1, (1473).
Bir rivâyetin "Ok atışlarına hedef olarak kullanılan hayvan" ibâresine kadar olan kısmı Tirmizî'de gelmiştir. Gerisi Rezîn'in ilâvesidir. Bu ziyâde kısım yine Tirmizî'nin 1474 numarada kayıtlı İbrâz hadisinde mevcuttur.][33]

AÇIKLAMA:

1- Mücesseme, bizzat Tirmizî metninde açıklandığı üzere, öldürmek maksadıyla ok atışlarına hedef kılınan hayvana denir. Ancak bu maksadla kuş ve tavşan gibilerinin daha çok kullanıldığı belirtilir. Bu hadisten, hayvanların atışlara hedef olarak kullanılmasının tecvîz edildiği anlaşılmaktadır. Resûlullah, bunu yasaklamıştır. İspanyolların boğa güreşi adı altında hayvanlara karşı işledikleri vahşet bu hadisler açısından İslâm nazarında merduddur, kesinlikle tecviz edilemez. Buharî'nin bir rivâyetinde Hz. Enes: ????? ?????????? # ???? ?????? ??????????? "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) hayvanların hedef yapılmasını yasakladı" der. Semüre (radıyallahu anh)'den gelen bir rivâyette: ????? ?????????? # ???? ?????? ???????????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) hayvanın hedef yapılmasını yasakladı, hedef yapılmışsa etinin yenilmesini haram kıldı" denilmiştir.
2- Halîsa: Kurdun ağzından alınmış olup, kesilmezden önce ölen hayvandır. Şu halde, kurdun dişlemesi sonucu aldığı yara ile ölen koyun, keçi gibi hayvanların eti yenilmez. Esasen dinimiz, sadece av için hususî yetiştirilmiş köpek, şâhin gibi hayvanların yaraladıklar dışında, başka hayvanların sebep oldukları yaralar

sebebiyle ölen hayvanların yenilmesini helâl addetmez. (3474-3480 numaralı hadislerde açıklanacaktır.)[34]

?3? ??? ?????? ???:]? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ????? ?????? ??? ???????? ????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ?? ???? ????? ?????? ?????? ??? ????. ????? ????. ???: ??? ?? ??????? ?? ????? ???? ?????? ???? .

3. (1964)- Zührî (rahimehullah) diyor ki: "Arap Hıristiyanlarının kestiklerini yemekte bir beis yoktur. Ancak, Allah'tan başka birisinin adını andığını işitirsen o zaman kestiğini yeme. İşitmemiş isen, (bu durumda vehimlenme), çünkü Allah, onların küfrünü bildiği halde kestiklerini helâl kılmıştır."
Hz. Ali'den de bu mânâda rivâyet yapılmıştır. [Rezîn ilavesidir. Bu ilâve rivâyet, Buharî'nin Kitabu'z-Zebâih'de 22. bâbta bâb başlığında kaydedilmiştir.][35]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer, Buharî'de senetsiz olarak bâb başlığında kaydedilmiş olan bu eserin, Abdurrezzak'ın Musannaf'ında müsned (senedli) olarak zikredildiğini belirtir.
2- Ehl-i Kitap olan Hıristiyanlardan işitilebilecek ve yemeyi haram kılan tesmiyenin ??????? ?????????? yani "Hz. İsa'nın adıyla" kelimesinin olabileceğini İmam Şâfiî (rahimehullah) belirtmiştir. Ancak, devamla der ki: "Kesim sırasında Hz. İsa'nın ismi, kendisine dua okumak (salât ve selâm göndermek) mahiyetinde olursa böylesi bir zikir, kesilen hayvanı haram kılmaz. " Beyhakî, Halîmî'den şu açıklamayı kaydetmiştir: "Ehl-i Kitap, hayvanlarını Allah adına keserler. Dinlerinde onlar, esas itibâriyle ibâdeti Allah için yaparlar, başka bir şey için değil. Asıl itibariyle kasıtları bu olunca, kestiklerine îtibâr edilir (helâl addedilir). Onlardan bazılarının, meselâ bismi'l-Mesîh demeleri zarar etmez. Zîra bunlar da, böyle demekle, -İslâmî îtikâdı inkâr etmiş bile olsalar- Allah'tan başka bir şey murad etmezler."
3- Ehl-i Kitab'ın kestiklerinin yenmesine ruhsat veren âyeti az yukarda kısmen kaydettik. O âyette (Mâide 5), Ehl-i Kitab'ın yemeklerinin helâl olduğu ifâde edilir. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ), âyette geçen, ??????????? yani "yiyecekleri" kelimesini, kestikleri ???????????? diye tefsir etmiştir.
Bu meseleye ulema, "Ehl-i Kitab'a haram kılınan yiyecekler Müslümanlara da haram mı? sorusuna cevap ararken girmiştir. Zîra, Ehl-i Kitab'a içyağı haram edilmiştir. İçyağının Müslümanlara haram olup olmadığı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Cumhûr haram olmadığına hükmederken, İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel: "Ehl-i Kitab'a, içyağı gibi haram kılınmış olan yiyeceklerin Müslümanlara haram olduğu" hükmünü verirler. İbnu'l-Kâsım: "Allah'ın mubah kıldığı Ehl-i Kitab'ın taâmıdır, içyağı ise, onların taâmı değildir, keserken de onu gâye edinmezler" diyerek, içyağının Müslümanlara da haram olması gerektiğini ifâde eder.Kendisine, İbnu Abbâs'ın yukarda kaydettiğimiz yorumuyla cevap verilmiştir: "Taamdan maksad kestikleri olunca, kesilenin bir kısmına helal, bir kısmına haram denmez, tezkiye hayvanın bütün parçalarına şâmildir, öyle ise içyağı da tezkiyeye dâhildir."
Hülâsa ulema, başka mülâhaza ve deliller de ileri sürerek içyağının Müslümanlara helâl olduğunu dâir Cumhur'un görüşünün haklılığını ortaya koymuştur.
4- Ulema, Ehl-i Kitap husûsunda bir noktada daha ihtilâfa düşer: "Bâzıları sünnet olmayanların (aklaf = kabuklu) kestikleri yenilemiyeceği kanaatindedir. Nitekim İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın şöyle söylediği rivâyet edilmiştir: ????????? ? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????? ??? ???????????
"Kabuklunun kestiği yenmez, namaz ve şehâdeti kabul edilmez."
Diğer taraftan Hasan Basrî (rahimehullah) ve İbrahim Nehâî, Ehl-i Kitap'tan biri Müslüman olduğu takdirde yaşlı ise ve helak olmaktan korkarsa, onun sünnet olmasını şart koşmaz, ruhsat tanır, kestiğinin yenilmesinde bir beis görmezler. İbnu'l-Munzir, bu ihtilâflı meselede Cumhur'un, yukarıda kaydedilen âyete dayanarak, kabuklunun kestiği hayvanın yeneceğine hükmettiğini kaydeder. Kur'an'da bahsi geçen ve yiyecekleri helal kılınan Ehl-i Kitab'ın bir kısmı sünnetsizdir. Nitekim Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'ın Herakliyüs ve kavmine: ??? ?????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ????????? ???????????? "Ey Ehl-i Kitab! Bizimle sizin aranızda aynı olan bir kelimeye gelin..." (Âl-i İmrân 64) diye hitab etmiştir. Oysa Herakliyus ve kavmi sünnet olmayan takımdadır ve "Ehl-i Kitap" diye isimlendirilmiştir.[36]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/206.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/207.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/207-210.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210-211.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/211.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/211-212.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/212.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/212.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/213.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/213-214.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/214.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/214-216.
[16] İki adet kan damarına rağmen hadislerde evdâc denmiş olması alimleri bazı yorumlara sevketmiştir. Bir izâha göre, boğazda kesilen mezkur dört ayrı şeyin her birine tağlib tarikiyle vedec denmiş olmalıdır.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/216-217.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/217.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/217-218.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/218.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/218-219.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/220-221.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/221.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222-223.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/223.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/224.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/224.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/225.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/226.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/226-227.

[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/227.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/227.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/228-229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40- BİAT (RASÛLÜLLAHIN SİYASİ OTORİTESİNİ KABUL ETMEK) KİTABI (Bölümleri)
1- DİNLEYİP İTAAT ETMEK ÜZERE BİAT
2- YETKİLİ İDARECİLİĞE KARŞI ÇIKMAMAK ÜZERE BİAT
3- DAİMA HAK SÖYLEMEK ÜZERE BİAT
4- HER KONUDA ADİL OLMAK ÜZERE BİAT
5- BAŞKALARINI KENDİNE TERCİH ETMEYE BİAT
6- HER MÜSLÜMANA SAMİMİYETLE ÖĞÜT VERMEK ÜZERE BİAT
7- SAVAŞTAN KAÇMAMAYA BİAT
8- ÖLESİYE KADAR SAVAŞMAYA BİAT
9- CİHAD YAPMAYA BİAT
10- HİCRET ETMEYE BİAT
11- HİCRET ZOR BİR İŞTİR
12- ÇÖLDE YAŞAYAN KİMSELERİN HİCRETİ
13- HİCRET NE DEMEKTİR?
14- HİCRET ETMEYE TEŞVİK
15- HİCRET BİTMİŞ MİDİR?
16- HOŞA GİDEN VE GİTMEYEN HALLER HUSUSUNDA BİAT
17- MÜŞRİKLERİ TERK ETMEK ÜZERE BİAT ETMEK
18- KADINLARIN BİATI
19- BULAŞICI HASTALIKLI KİMSE İLE BİAT MUSAFAHA OLUR MU?
20- ÇOCUKLARLA BİAT EDİLİR Mİ?
21- KÖLELER DE BİAT EDER Mİ?
22- BİAT'DAN DÖNÜLÜR MÜ?
23- HİCRETTEN SONRA HİCRET EDİLEN YERE DÖNÜLÜR MÜ?
24- İNSAN YAPABİLECEĞİ KONULARDA BİAT ETMELİ
25- BİAT EDİLEN DEVLET BAŞKANINA İTAAT GEREKİR
26- MÜSLÜMAN DEVLET BAŞKANINI DİNLEMEK VE İTAAT ETMEK
27- MÜSLÜMAN DEVLET BAŞKANINA İTAATE TEŞVİK
28- NİSÂ SÛRESİ 59. AYETTEKİ "SİZDEN OLAN İDARECİ" KİMDİR?
29- DEVLET BAŞKANINA İTAAT GEREKİR
30- DEVLET BAŞKANI SEVAP MI KAZANIR GÜNAH MI?
31- DEVLET BAŞKANINA KARŞI SAMİMİ OLMAK VE NASİHAT ETMEK
32- DEVLET BAŞKANININ MÜŞAVİRLERİ NASIL OLMALI?
33- DEVLET BAŞKANININ YARDIMCILARI
34- GÜNAHLA EMROLUNUP İTAAT EDENİN CEZASI
35- ZALİM İDARECİYİ DESTEKLEYENİN CEZASI
36- HAKSIZLIK YAPAN İDARECİLER DESTEKLENEMEZ
37- ZALİM İDARECİYE HAKKI HAYKIRMALI MIYIZ?
38- BİAT ETTİĞİ ŞEYLERE SADIK OLANIN SEVABI
39- İDARECİ OLMAK İÇİN HIRSLI OLMAK İYİ DEĞİLDİR

40- BİAT (RASÛLÜLLAHIN SİYASİ OTORİTESİNİ KABUL ETMEK) KİTABI (Bölümleri)

1- DİNLEYİP İTAAT ETMEK ÜZERE BİAT

4080- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile kolayda da olsa zorluklarda da olsa, hoşa giden ve gitmeyen tüm hallerde iş ve vazifeye yetkili olanla münakaşa etmemeye ve daima hak üzere olmaya, nerede olursak olalım kınayanın kınamasından korkmayarak ve daima dinleyip itaat etmek üzere biat etmiştik. (Tirmizî, Siyer: 34; İbn Mâce, Cihad: 41)

2- YETKİLİ İDARECİLİĞE KARŞI ÇIKMAMAK ÜZERE BİAT

4081- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile kolayda olsa zorluklarda olsa, hoşa giden ve gitmeyen tüm hallerde iş ve vazifeye yetkili olanla münakaşa etmemeye ve daima hak üzere olmaya, nerede olursak olalım kınayanın kınamasından korkmayarak ve daima dinleyip itaat etmek üzere biat etmiştik. (Tirmizî, Siyer: 34; İbn Mâce, Cihad: 41)

3- DAİMA HAK SÖYLEMEK ÜZERE BİAT

4082- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile kolayda da olsa zorluklarda da olsa, hoşa giden ve gitmeyen tüm hallerde iş ve vazifeye yetkili olanla münakaşa etmemeye ve daima hak üzere olmaya, nerede olursak olalım ve daima dinleyip itaat etmek üzere biat etmiştik. (Tirmizî, Siyer: 34; İbn Mâce, Cihad: 41)

4- HER KONUDA ADİL OLMAK ÜZERE BİAT

4083- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile kolayda da olsa zorluklarda da olsa, hoşa giden ve gitmeyen tüm hallerde iş ve vazifeye yetkili olanla münakaşa etmemeye ve daima hak üzere olmaya, nerede olursak olalım konuşmalarda adaletli olmak, kınayanın kınamasından korkmayarak ve daima dinleyip itaat etmek üzere biat etmiştik. (Tirmizî, Siyer: 34; İbn Mâce, Cihad: 41)

5- BAŞKALARINI KENDİNE TERCİH ETMEYE BİAT

4084- Ubâde b. Sâmit (r.a) babasından nakleder: Rasûlullah (s.a.v) ile kolayda da olsa zorluklarda da olsa, hoşa giden ve gitmeyen tüm hallerde başkalarını kendimize tercih etmeye, iş ve vazifeye yetkili olanla münakaşa etmemeye ve daima hak üzere olmaya, nerede olursak olalım kınayanın kınamasından korkmayarak ve daima dinleyip itaat etmek üzere biat etmiştik. (Tirmizî, Siyer: 34; İbn Mâce, Cihad: 41)

4085- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Hoşuna giden ve gitmeyen hallerde senin için kolayda olsa zorda olsa itaatten ve başkalarını kendi nefsine tercih etmekten şaşmaz."** (Müslim, İmara: 8; Müsned: 8596)

6- HER MÜSLÜMANA SAMİMİYETLE ÖĞÜT VERMEK ÜZERE BİAT

4086- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'a her Müslüman'a samimi olmaya ve nasihat etmeye biat ettim. (Tirmizî, Birr ve

Sıla: 17; Dârimi, Büyü': 9)

4087- Yine Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) ile her Müslüman'a karşı samimi olup daima nasihat etmeye ve dinleyip itaat etmek üzere biat ettim." (Tirmizî, Birr ve Sıla: 17; Dârimi, Büyü': 9)

7- SAVAŞTAN KAÇMAMAYA BİAT

4088- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (s.a.v) ile ölmeye değil savaştan kaçmamak üzere biat ettik. (Müslim, İmara: 18; Dârimi, Siyer: 18)

8- ÖLESİYE KADAR SAVAŞMAYA BİAT

4089- Yezid b. ebi Ubeyd (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Seleme b. Ekva'ya sordum: "Hudeybiye günü Rasûlullah (s.a.v)'e hangi konuda biat etmiştiniz?" O da: "Ölesiye kadar savaşmaya demişti." (Müsned: 15912)

9- CİHAD YAPMAYA BİAT

4090- Ya'la b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke'nin fethi günü babam Ümeyye'yi Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna götürerek; Ey Allah'ın Rasûlü! Babamın hicret etmeye dair biatını kabul et dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Hicret bitmiştir, cihad konusundaki biatını kabul ediyorum"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4091- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) etrafında bulunan ashabına karşı şöyle buyurmuştu:**"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza, hırsızlık yapmayacağınıza, zina etmeyeceğinize, çocuklarınızı açlık endişesiyle öldürmeyeceğinize, bana karşı gelmeyeceğinize, dinin emrettiği konularda bana karşı gelmeyeceğinize söz vererek bana biat ediniz. Kim sözünde durursa ecrini Allah verecektir. Sizden biriniz yukarıda sayılanlardan herhangi birini işler de cezasını Dünya'da çekerse o ceza işlediği suçun keffaretidir. Ahirette ceza çekmez. Kim de bu suçlardan birini işlerde suçu gizli kalıp cezasını Dünya'da çekmezse onun işi Allah'a kalmıştır. Allah dilerse onu affeder dilerse cezalandırır."** (Müslim, Hudud: 10; Dârimi, Siyer: 17)

4092- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Dikkat edin! Sizler bana kadınların biat ettiği hususlarla birlikte; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza, hırsızlık etmeyeceğinize, zina etmeyeceğinize, çocuklarınızı besleyememek korkusuyla öldürmeyeceğinize, birbirinize iftira etmeyeceğinize, dinin emrettiği konularda bana karşı gelmeyeceğinize, söz vererek bana biat ediyor musunuz?"** buyurdu. Biz de: "Evet Ey Allah'ın Rasûlü" dedik ve bu konularda ona biat ettik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bu suçlardan birini işlerde dünyada cezasını görürse o ceza suçun keffaretidir. Ahirette ayrıca bir ceza daha çekmez. Ama her kim de suçu işler cezasını dünyada çekmezse işi Allah'a kalmıştır, Allah dilerse affeder dilerse cezalandırır."** (Müslim, Hudud: 10; Dârimi, Siyer: 17)

10- HİCRET ETMEYE BİAT

4093- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Anam ve babamı ağlar vaziyette bırakarak hicret etmek üzere sana biat etmeye geldim" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Dön, anan ve babanın yanına onları ağlattığın gibi güldür"** buyurdu. (Ebû Davud, Cihad: 33; İbn Mâce, Cihad: 12)

11- HİCRET ZOR BİR İŞTİR

4094- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, bir bedevi Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; hicret etmek istediğini söyledi. Peygamber (s.a.v):**"Sen ne sanıyorsun hicret zor bir iştir. Senin develerin var mıdır?"** buyurdu. Adam: **"Evet"** dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onların zekatlarını veriyor musun?"** buyurdu. Adam: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Yapacağın hayırlı işleri deniz ötesi yerlere de yapsan Allah senin yaptığın kulluktan sevap olarak hiçbir şeyi eksiltmez"** buyurdu. (Ebû Davud, Cihad: 1; Müslim, İmara: 21)

12- ÇÖLDE YAŞAYAN KİMSELERİN HİCRETİ

4095- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir adam, Rasûlullah (s.a.v)'e hangi hicret daha değerlidir?" diye sordu. Peygamber (s.a.v)'de:**"Allah'ın yasakladığı şeyleri terk etmendir"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) sözüne şöyle devam etti:**"Hicret iki türlüdür 1- Şehirlinin hicreti, 2- Çölde yaşayanın hicreti. Çölde yaşayanın hicreti: Çağrıldığında gelmesi, emir olunduğunda yapmasıdır. Şehirlinin hicreti ise çölde yaşayanınkinden daha zordur. Fakat sevabı da daha büyüktür."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

13- HİCRET NE DEMEKTİR?

4096- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer hicret eden kimselerdendi. Çünkü onlar Mekke'deki müşrikleri bırakıp Medine'ye hicret etmişlerdi. Ensardan da hicret eden kimseler vardı. Önceleri Medine'de şirk düzeni hâkim idi, onlar da Mekke'ye giderek Akabe gecesi Rasûlullah (s.a.v)'e biat ettiler. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

14- HİCRET ETMEYE TEŞVİK

4097- Ebu Fatıma (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana öyle bir kulluk tavsiye et ki onu yapıp yolumu doğrultayım." Rasûlullah (s.a.v)'de ona: **"Hicret et çünkü şu anda hicretten üstün bir amel yoktur"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

15- HİCRET BİTMİŞ MİDİR?

4098- Ya'la (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke fethi günü babamı Rasûlullah (s.a.v)'e getirerek, "Ey Allah'ın Rasûlü, babamın hicreti hususunda biatını kabul et" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Hicret bitmiştir fakat cihad etmesi hususunda biatını kabul ediyorum"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4099- Safvan b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet'e hicret edenlerden başkası giremeyecek diyorlar ne dersin?" dedim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Mekke'nin fethedilmesinden sonra Medine'ye hicret yoktur. Fakat cihad ve iyi niyet vardır, savaşa çağırıldığınızda hemen koşun."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4100- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mekke fethi günü şöyle buyurdu: **"Mekke'den Medine'ye hicret yoktur bitmiştir. Fakat cihad ve iyi niyet vardır, savaşa çağırıldığınızda hemen koşun."** (Ebû Davud, Cihad: 2; Tirmizî, Siyer: 33)

4101- Nuaym b. Decace (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'in vefatından sonra hicret yoktur." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4102- Abdullah b. Vakdan es Saidî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir heyetle Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gelmiştik. Her birimiz ihtiyaçlarını söylüyordu. Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna en son ben çıktım ve dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Geride bıraktığım kimseler hicret kesildi bitti diyorlar ne dersin?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kafirlerle savaş devam ettikçe hicret kesilmez"** (Yani küfür diyarındakiler daima İslâm memleketine hicret edeceklerdir). (Müsned: 21292)

4103- Abdullah b. Sa'dî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir heyetle Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmiştik. Arkadaşlarım Rasûlullah (s.a.v)'in

yanına giriyor ve ihtiyaçlarını söylüyorlardı, son giren ben olmuştum. Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Senin ihtiyacın nedir?"** buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü hicret ne zaman sona erecektir?" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kafirlerle savaş devam ettiği sürece hicret bitmez."** (Müsned: 21292)

16- HOŞA GİDEN VE GİTMEYEN HALLER HUSUSUNDA BİAT

4104- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve ona: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hoşuma giden ve gitmeyen hallerde dinleyip itaat etmek üzere sana biat ediyorum" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Cerir, buna gücün yeter mi? Gücüm yettiği hususlarda de"** buyurdu. "Her Müslüman'a karşı samimi olmamı ve öğüt vermemi de şart koşarak biatımı kabul etti." (İbn Mâce, Cihad: 41; Tirmizî, Siyer: 34)

17- MÜŞRİKLERİ TERK ETMEK ÜZERE BİAT ETMEK

4105- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e namaz kılmak, zekat vermek, her Müslüman'a karşı samimi olmak ve öğüt vermek, müşrikleri terk etmek üzere biat etmiştim. (Tirmizî, Birr ve Sıla: 17; Dârimi, Büyü': 9)

4106- Cerir (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) biat ederken onun yanına geldim ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü! Uzat elini sana biat edeceğim, gereken şartları da söyle ona göre biat edeyim. Sen bunu daha iyi bilirsin." Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Kulluğunu sadece Allah'a yapman, namaz kılman, zekat vermen, Müslüman'lara karşı samimi olup nasihat etmen ve müşrikleri terk etmen hususunda biatını kabul ediyorum."** (Tirmizî, Birr ve Sıla: 17; Dârimi, Büyü': 9)

4107- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gurup içersinde Rasûlullah (s.a.v)'e biat etmiştim. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak üzere, hırsızlık yapmamaya, zina etmemeye, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmemeye, birbirinize iftira etmemeye, Allah'ın emirlerinde Bana isyan etmemeye söz vermenizle biatınızı kabul ediyorum. Sizden kim bunları yerine getirirse, karşılığını Allah verecektir. Kim de bu suçlardan birini işler de cezasını dünyada çekerse bu onun temizlenmesidir. Kim de bir suç işler ve onu gizlerse, onun işi Allah'a kalmıştır. Allah dilerse azap eder dilerse bağışlar."** (Müslim, Hudud: 10; Dârimi, Siyer: 17)

18- KADINLARIN BİATI

4108- Ümmü Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e biat etmek istediğimde şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü! Cahiliyede bir kadın bana yardım etmişti gidip ona yardım edeyim sonra da size gelip biat edeyim." Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Git ona yardım et"** buyurdu. Gittim ona yardım edip geldikten sonra Rasûlullah (s.a.v)'e biat ettim. (İbn Mâce, Cihad: 43; Tirmizî, Siyer: 37)

4109- Ümmü Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bizden ölülerin arkasından bağırıp çağırarak ağlamamamızı şart koşarak biatımızı kabul etti. (İbn Mâce, Cihad: 43; Tirmizî, Siyer: 37)

4110- Rukayka kızı Umeyme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensardan bir gurup kadınla Rasûlullah (s.a.v)'in yanına biat etmek üzere gelmiştik. Ve şöyle dedik: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayacağımıza, hırsızlık yapmayacağımıza, zina etmeyeceğimize ve hiçbir kimseye iftira etmeyeceğimize ve dinin emirleri konusunda sana karşı gelmeyeceğimize söz veriyor ve sana biat ediyoruz." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Yapabileceğiniz ve güç yetirebileceğiniz hususlarda"** ilavesini yapmamızı emir buyurdu. Biz: "Allah ve Rasûlü bize bizden daha şefkatli ve merhametlidir. Müsaade et ver elini, sana biat edelim" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Kadınlarla musafaha ederek biat etmem, yüz kadına söyleyeceğim şeyler bir kadına söylediğim gibidir.** (İbn Mâce, Cihad: 43; Tirmizî, Siyer: 37)

19- BULAŞICI HASTALIKLI KİMSE İLE BİAT MUSAFAHA OLUR MU?

4111- Amr (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Sakîf kabilesinden gelen heyet arasında cüzzamlı hasta bir kimse vardı. Rasûlullah (s.a.v) ona haber göndererek: **"Yerine dön seninle biat ettim"** buyurdu. (Müslim, Selâm: 36; İbn Mâce, Tıb: 44)

20- ÇOCUKLARLA BİAT EDİLİR Mİ?

4112- Hirmas b. Ziyad (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben çocuktum elimi biat etmek üzere Rasûlullah (s.a.v)'e uzattım benim elimi tutmadı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

21- KÖLELER DE BİAT EDER Mİ?

4113- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir köle Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek hicret etmek üzere biat etti. Rasûlullah (s.a.v) onun köle olduğunu bilmiyordu. O sırada o kölenin efendisi gelip kölesini götürmek istedi. Bunun üzerine Nebi (a.s): **"Onu bana sat"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) onu iki köle karşılığında satın aldı. Bundan sonrada köle olup olmadığını sormadan kimseyle biat yapmadı. (Tirmizî, Biat: 34; İbn Mâce, Cihad: 41)

22- BİAT'DAN DÖNÜLÜR MÜ?

4114- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Bir bedevi geldi ve İslâm'ı kabul etmek üzere biat etti. Bu kimse Medine'den çıkmadan ağrısı tuttu ve hastalandı ve Rasûlullah (s.a.v)'e tekrar gelerek: "Biatımı boz, sözümden caydım" dedi. Rasûlullah (s.a.v) bundan uzak durdu ve bu teklifi kabul etmedi. Sonra tekrar geldi: "Biatımı boz sözümden vazgeçtim" dedi. Rasûlullah (s.a.v) yine bundan uzak durdu ve bu teklifi kabul etmedi. Bedevi de çıkıp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Medine körük gibidir ve iyi insanların yeridir kötüleri kabul etmez üfürür ve çıkarır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 88; Tirmizî, Menakıb: 68)

23- HİCRETTEN SONRA HİCRET EDİLEN YERE DÖNÜLÜR MÜ?

4115- Seleme b. Ekva (r.a) Haccac'ın yanına girince, Haccac ona şöyle dedi: "Hicret ettikten sonra gerisin geriye çöl hayatına mı döndün (veya buna benzer bir söz söyledi). Bende: Rasûlullah (s.a.v) çölde yaşamama izin verdi dedim. (Buhârî, Fiten: 14; Müslim, Imara: 19)

24- İNSAN YAPABİLECEĞİ KONULARDA BİAT ETMELİ

4116- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Dinleyip itaat etmek üzere Rasûlullah (s.a.v)'e biat ederdik. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Gücünüz yettiği konularda biat ediniz"** buyururdu. (İbn Mâce, Cihad: 41; Tirmizî, Cihad: 18)

4117- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile dinleyip itaat etmek üzere biat ederken Rasûlullah (s.a.v): **"Gücünün yettiği konularda"** ilavesini yapardı. (İbn Mâce, Cihad: 41; Tirmizî, Siyer: 34)

4118- Cerir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e dinleyip itaat etmek üzere biat ettim, bana **"Gücün yettiği konularda ve her Müslüman'a samimi olup nasihat etmek üzere dememizi"** telkin etti. (İbn Mâce, Cihad: 41; Tirmizî, Siyer: 34)

4119- Umeyme binti Rukayka (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kadınlarla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'e biat ettik. Rasûlullah (s.a.v)'de bize: **"Gücünüzün yettiği konularda güç yetirebileceğiniz işlerde biat ediniz"** buyurdu. (İbn Mâce, Cihad: 41; Tirmizî, Siyer: 34)

25- BİAT EDİLEN DEVLET BAŞKANINA İTAAT GEREKİR

4120- Abdurrahman b. Abdu Rabbil Ka'be (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kâbe'nin gölgesinde oturan Abdullah b. Amr'ın yanına vardım

etrafindakilere şu hadisi anlatıyordu, bizzat ondan işittim: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir seferde iken bir yerde konakladık. Bir kısmımız çadır kurmakla meşgul iken bir kısmımız okla atış talimi yapıyor bir kısmımız da hayvanları otlatıyordu. O sırada Rasûlullah (s.a.v)'in çağırıcısı **"namaz toplayıcıdır"** diye seslendi ve toplandık. Rasûlullah (s.a.v) kalktı ve şöyle konuştu: **"Benden önce gelen her peygamber ümmetini hayırlı gördüğü şeylere yöneltmiş, kötü ve zararlı gördüğü şeylerden de sakındırmıştır. Siz ümmetimin ilk gelenleri yani sizler daha bahtiyarsınız sonradan gelenler hoşlarına gitmeyen felaketlerle karşılaşacaklardır, ortaya çıkan fitnelere kapılarak birbirlerini zayıflatacaklar. Bir fitne ortaya çıkacak Mü'min'ler diyecekler ki bu fitne beni batırır derler fakat durum düzelir sonra tekrar fitne ortaya çıkınca bu bizi felakete götürür derler sonra ortalık yine düzelir. Sizden kim Cehennem'den uzaklaştırılıp Cennet'e girmek isterse ölüm kendine imanlı olduğu halde Allah'a ve ahirete inanır olduğu halde gelsin. İnsanların kendisine nasıl davranmalarını istiyorsa o da insanlara öyle davransın. Güvenerek seçip biat ettiği devlet reisine gücü yettiği nispette itaat etsin. Eğer biri çıkar da devlet reisine karşı gelirse onun boynunu vurun"** Abdullah'a yaklaştım ve: "Bu söylediklerini Rasûlullah (s.a.v)'den bizzat sen işittin mi?" dedim. "Evet" dedi ve hadisi anlatmaya devam etti. (Müslim, Imara: 10; İbn Mâce, Fiten: 9)

26- MÜSLÜMAN DEVLET BAŞKANINI DİNLEMEK VE İTAAT ETMEK

4121- Yahya b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ninemi şöyle derken işittim: Rasûlullah (s.a.v)'i veda haccında işittim şöyle diyordu: **"Sizi Allah'ın Kitab'ı ile idare edecek Habeşli bir köle dahi başınıza getirilmiş olsa onu dinleyin ve ona itaat edin."** (İbn Mâce, Cihad: 39; Tirmizî, Cihad: 27)

27- MÜSLÜMAN DEVLET BAŞKANINA İTAATE TEŞVİK

4122- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş sayılır. Benim yolumda giden iradecime itaat eden bana itaat etmiş olur, idarecime isyan eden bana isyan etmiş olur."** (İbn Mâce, Cihad: 39; Tirmizî, Cihad: 27)

28- NİSÂ SÛRESİ 59. AYETTEKİ "SİZDEN OLAN İDARECİ" KİMDİR?

4123- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Nisâ Sûresi 59. ayeti: **"Ey iman edenler Allah'a itaat edin, Resulüne itaat edin ve sizden olup kendilerine otorite emanet edilmiş olanlara da itaat edin"** ayeti, Rasûlullah (s.a.v)'in bir müfrezeye komutan tayin ettiği Abdullah b. Huzafe b. Kays b. Adiy hakkında nazil oldu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

29- DEVLET BAŞKANINA İTAAT GEREKİR

4124- Muaz b. Cebel (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Savaşan kimseler iki çeşittir; birincisi Allah'ın rızasını kazanmak ister, devlet başkanına itaat eder, sevdiği malını güzel yerlere harcar, kötülük ve bozgunculuklardan kaçınır, bu kimsenin uykusu da uyanıklığı da ibadet sayılır ve kendisine sevap kazandırır. İkincisi gösteriş ve savaştı desinler diye savaşır, devlet başkanına isyan eder, yeryüzünde bozgunculuk yaparsa o kimse eli boş döner hiçbir sevap kazanamaz."** (Ebû Davud, Cihad: 25; Dârimi, Cihad: 25)

30- DEVLET BAŞKANI SEVAP MI KAZANIR GÜNAH MI?

4125- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Devlet başkanı kalkandır, ondan güç alınarak savaşılır ve onunla tehlikelerden korunulur. Devlet başkanı Allah'a karşı sorumluluk bilincini emreder ve adaletle hükmederse yaptıklarından hep sevap kazanır. Yapılması gerekenleri yapmazsa günah kazanır."** (Buhârî, Ahkam: 17; Müslim, Imara: 9)

31- DEVLET BAŞKANINA KARŞI SAMİMİ OLMAK VE NASİHAT ETMEK

4126- Temim ed Darî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Din nasihat ve samimi olmak demektir"** Oradakiler de: "Kim için samimi olmak demektir" dedik. Şöyle buyurdu: **"1- Kulun Allah'ı tek olarak tanıyıp bilmesi ve Allah'ın kendini tanıttığı gibi inanarak hayatını sürdürüp samimi olması demektir. 2- Kulun Allah'ın Kitab'ını Allah tarafından tarif edildiği gibi bilmesi, öğrenmesi, yaşaması ve başkalarına öğretmede samimi olması demektir. 3- Peygamber (s.a.v)'i örnek alarak kabul etmede ve O'nun gibi yapmayı prensip edinmede samimi olmak demektir. 4- Müslüman idarecilere her konuda itaat ve yardımda samimi olmak demektir. 5- Diğer tüm Müslümanlara her konuda yardımcı olup Cennet'e götüren yolları göstermeye nasihat ve bu yolda samimi olmak demektir"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4127- Temim ed Darî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Din nasihat ve samimi olmak demektir"** Oradakiler de: "Kim için samimi olmak demektir" dedik. Şöyle buyurdu: **"1- Kulun Allah'ı tek olarak tanıyıp bilmesi ve Allah'ın kendini tanıttığı gibi inanarak hayatını sürdürüp samimi olması demektir. 2- Kulun Allah'ın Kitab'ını Allah tarafından tarif edildiği gibi bilmesi, öğrenmesi, yaşaması ve başkalarına öğretmede samimi olması demektir. 3- Peygamber (s.a.v)'i örnek alarak kabul etmede ve onun gibi yapmayı prensip edinmede samimi olmak demektir. 4- Müslüman idarecilere her konuda itaat ve yardımda samimi olmak demektir. 5- Diğer tüm Müslümanlara her konuda yardımcı olup Cennet'e götüren yolları göstermeye nasihat ve bu yolda samimi olmak demektir"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4128- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) üç defa şöyle buyurmuştur: **"Din nasihat ve samimi olmak demektir"** Oradakiler de: "Kim için samimi olmak demektir" dedik. Şöyle buyurdu: **"1- Kulun Allah'ı tek olarak tanıyıp bilmesi ve Allah'ın kendini tanıttığı gibi inanarak hayatını sürdürüp samimi olması demektir. 2- Kulun Allah'ın Kitab'ını Allah tarafından tarif edildiği gibi bilmesi, öğrenmesi, yaşaması ve başkalarına öğretmede samimi olması demektir. 3- Peygamber (s.a.v)'i örnek alarak kabul etmede ve onun gibi yapmayı prensip edinmede samimi olmak demektir. 4- Müslüman idarecilere her konuda itaat ve yardımda samimi olmak demektir. 5- Diğer tüm Müslümanlara her konuda yardımcı olup Cennet'e götüren yolları göstermeye nasihat ve bu yolda samimi olmak demektir"** buyurdu. (Tirmizî, Birr ve Sıla: 36)

4129- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) üç defa şöyle buyurmuştur: **"Din nasihat ve samimi olmak demektir"** Oradakiler de: "Kim için samimi olmak demektir" dedik. Şöyle buyurdu: **"1- Kulun Allah'ı tek olarak tanıyıp bilmesi ve Allah'ın kendini tanıttığı gibi inanarak hayatını sürdürüp samimi olması demektir. 2- Kulun Allah'ın Kitab'ını Allah tarafından tarif edildiği gibi bilmesi, öğrenmesi, yaşaması ve başkalarına öğretmede samimi olması demektir. 3- Peygamber (s.a.v)'i örnek alarak kabul etmede ve onun gibi yapmayı prensip edinmede samimi olmak demektir. 4- Müslüman idarecilere her konuda itaat ve yardımda samimi olmak demektir. 5- Diğer tüm Müslümanlara her konuda yardımcı olup Cennet'e götüren yolları göstermeye nasihat ve bu yolda samimi olmak demektir"** buyurdu. (Tirmizî, Birr ve Sıla: 36)

32- DEVLET BAŞKANININ MÜŞAVİRLERİ NASIL OLMALI?

4130- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her devlet başkanının iki türlü müşaviri vardır. Biri şeriatın emrettiği iyi şeyleri gösterir, kötülüklerden de sakındırır. Diğeri ise yanlış yollar göstererek işini bozmaktan çekinmez. O tür müşavirin şerrinden korunan devlet reisi tehlikelerden korunmuş olur ve haksızlığı yenmiş olur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4131- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın gönderdiği her peygamberin veya onlardan sonra**

gelen halifelerin iki türlü müşavirleri vardır. Biri hayırlı yollar gösterir. Diğeri şerli yolları gösterir ve kötülüğü teşvik eder. Bu kötülüğü teşvik edenlerden korunmuş olanlar Allah'ın koruduğu kimselerdir." (Buhârî, Ahkâm: 42; Müsned: 10914)

4132- Ebu Eyyub (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Gönderilen her Peygamber ve onlardan sonra gelen halifelerin müşavirleri vardır. Kimi müşavirler dinin emrettiği şeyleri emreder kötü yollardan sakındırır. Kimi müşavirler de devletin işlerini bozmaktan çekinmez. Kötü müşavirlerden korunan kimse tehlikelerden korunmuş olur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

33- DEVLET BAŞKANININ YARDIMCILARI

4133- Kasım b. Muhammed (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Halamdan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz iş başına geçer ve Allah onun hayrını isterse, Allah ona salih kimseyi yardımcı kılar ve kendisine unuttuğu şeyi hatırlatır ve işlerinde yardımcı olur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

34- GÜNAHLA EMROLUNUP İTAAT EDENİN CEZASI

4134- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir müfreze yolladı. Bir adamı da başlarına komutan tayin etti. Komutanları vardıkları yerde ateş yaktırıp ateşe girin diye emir veriyor. Oradakilerden bir kısmı ateşe girmek isteyince diğerleri biz iman ederek ateşten kaçtık diyerek (onlarında) girmelerine engel oldular. Bu olayı gelip Rasûlullah (s.a.v)'a anlatınca Rasûlullah (s.a.v) ateşe girmek isteyenlere:**"Eğer o ateşe girseydiniz kıyamete kadar ateşte kalırdınız"** buyurdu. Diğer kimselere de güzel sözler söyleyerek onları taktir etti. (Ebu Musa rivâyetinde güzel sözler söyledi diyor) Sonra da: **"Allah'a isyan olacak konuda hiç kimseye itaat olunmaz. İtaat ancak dinin emirlerindedir"** buyurdu. (Buhârî, Ahkam: 1; İbn Mâce, Cihad: 40)

4135- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Müslüman bir kimse için hoşlansa da hoşlanmasa da İslâm'ın emirlerine göre her emri dinleyip itaat etmesi gerekir. Günaha götürecek emirleri dinlemesi ve itaat etmesi gerekmez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

35- ZALİM İDARECİYİ DESTEKLEYENİN CEZASI

4136- Ka'b b. Ucre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz dokuz kişi idik, Rasûlullah (s.a.v) yanımıza gelerek şöyle konuştu: **"Benden sonra haksızlık yapan idareciler olacaktır. Onların yalanlarını tasdik eden ve haksızlıklarına yardım eden Benden değildir. Ahirette de havuzumun başında yanıma gelemez. Kim de o haksızlık yapan idarecilerin yalanlarını tasdik etmez ve haksızlıklarına da yardımcı olmazsa o bendendir. Ben de ondanım ve o havuzumun başında bana gelecektir."** (Tirmizî, Fiten: 72)

36- HAKSIZLIK YAPAN İDARECİLER DESTEKLENEMEZ

4137- Ka'b b. Ucre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz dördü Arap, beşi acem olmak üzere dokuz kişi iken Rasûlullah (s.a.v) yanımıza geldi ve **"Dinleyin! Benden sonra zalim idareciler çıkacağını işittiniz mi? Kim onların yanına girer çıkar, yalanlarını tasdik eder, yaptıkları haksızlıklarda onlara yardım ederse benden değildir, ben de ondan değilim. Kıyamet günü havuzumun başında da yanıma gelemeyecektir. Kim de onların yanına girip çıkmaz, yalanlarını tasdik etmez, haksızlıklarına karşı yardımcı olmazsa o bendendir bende ondanım, havuzum başında benimle birlikte olacaktır."** (Tirmizî, Fiten: 72)

37- ZALİM İDARECİYE HAKKI HAYKIRMALI MIYIZ?

4138- Tarık b. Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam ayağını üzengiye koymuş olduğu halde Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Hangi cihad daha değerlidir?" diye sormuştu da Rasûlullah (s.a.v): **"Zalim idarecinin karşısında hakkı konuşmaktır"** diye cevap verdi. (Müsned, 18076)

38- BİAT ETTİĞİ ŞEYLERE SADIK OLANIN SEVABI

4139- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gurup insanla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yanındaydık şöyle buyurdu:**"Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayacağınıza, hırsızlık yapmayacağınıza, zina etmeyeceğinize dair Bana biat ediniz dedi ve bu konuda ayetler okuyarak: "Sizden kim sözünde durarak öylece yaşarsa sevabını Allah verecektir. Kim de bu suçlardan birini işler de bu suç gizli kalırsa onun işi Allah'a kalmıştır. Dilerse Allah o kimseyi affeder dilerse azablandırır."** (Buhârî, Ahkam: 43; İbn Mâce, Cihad: 41)

39- İDARECİ OLMAK İÇİN HIRSLI OLMAK İYİ DEĞİLDİR

4140- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Mutlaka idareci olabilmek için hırslı davranacaksanız o da sizin için pişmanlık ve sıkıntı olacaktır. Sahibine hayır ve bereket getiren idarecilik ne güzel, böyle bir idareden mahrum kalmak ta ne kötüdür."** (Buhârî, Ahkam: 7)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40. DÜNYA ÂHİRETİN TARLASIDIR
Bu Hadisin Önemi
İlim Adamlarının Bu Vasiyete Dair Sözleri:
Birinci Söz:
İkinci Söz:
Faydalı Şeylerle Ömrü Değerlendirmek:
Dünyanın Geçiciliği:
Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler

40. DÜNYA ÂHİRETİN TARLASIDIR

İbn Ömer (r.a.) den, dedi ki: Rasulullah {s.a) omuzlarımı yakalayıp şöyle buyurdu: "Dünyada bir garip yahut bir yolcu gibi ol!" İbn Ömer (r.a.) de şöyle derdi: Akşamı ettin mi sabahı bekleme. Sabahı ettin mi, de akşamı bekleme. Sağlığından hastalığın için birşeyler hazırla, hayatından da ölümün için.[1]

Bu Hadisin Önemi

Bu dünya nice mükellefin yolunda, mutlak egemenin emirlerine bağlanmasına engel teşkil etmiştir. Dünya sevgisi nice mükellefin kalbinde yer etmiş, bunun sonucunda da o, artık dünyanın ve dünya ehlinin esiri oluvermiştir. Nice mükellef dünya sebebiyle dinini, vicdanını ve ümmetini satmıştır. Bundan dolayı İslâm'ın yüce Rasûlü (salât ve selâm O'na) mükellefin dünyada nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Ta ki, bu dünyadan esenlikle geçip Daru's-Selâma (esenlik yurdu olan Cennet'e) ulaşabilsin.
Bu hadis dünyaya karşı zahid olmanın, dünyayı küçük görmenin, ondan âhirete kendisini ulaştıracak az şeyle kanaat etmenin gerektiğini ortaya koyan asli bir delil teşkil etmektedir. [2]

İlim Adamlarının Bu Vasiyete Dair Sözleri:

Rasulullah (S.A.S.)'ın: "Dünyada bir garibmişsin yahut bir yolcu imişsin gibi ol" buyruğu ile ilgili olarak Hafız İbn Hacer, bu büyük vasiyete dair ilim adamlarının faydalı bazı sözlerini aktarmaktadır. Ben de onları aynen aktarıyorum[3]:
et-Tîbî der ki:
Buradaki "veya" şüphe ifade etmek için değildir. Aksine muhayyerlik ve mübahhk bildirmek içindir. Daha güzeli, onun burada ("hatta" manasını veren) "bel" anlamında olmasıdır. Rasuiullah (S.A.S.) burada Allah'a ibadet eden, Allah yolunu izleyen kimseyi, barınacağı meskeni ve kendisini koruyacak yuvası bulunmayan bir yabancıya benzetmektedir. Daha sonra daha da ileri giderek bu benzetmeyi bir kenara bırakıp onu yolcuya benzetmektedir. Çünkü garip bir kimse yabancı olduğu beldede yer tutabilir. Oysa uzak bir beldeye gitmek isteyen ve gideceği yer ile bulunduğu yer arasında insanı ölüme götürecek vadiler, helak edici çetin yollar, önünde yol kesicilerin bulunduğu yolcu böyle değildir. Böyle bir yolcunun bir an dahi ikamet etmemesi, bir göz açıp kırpacak kadar bir süre dahi yerinde durmaması gerekir.
İbn Battal da der ki:
Garip kişi diğer insanlara az açılır. Hatta onlara karşı yabancılık çeker.
Zira o, hemen hemen yolunun uğradığı kimseler arasında tanıdığı, ünsiyet sağlayacağı hiçbir kimse bulamaz. O bakımdan o, kişi olarak, kederli ve korkuludur. Bir yoldan geçip giden de böyledir. Yolculuğunu tamamlayabilmesi ancak o yolculuğa güç yetirmesi, ağır yüklerini hafifletmesi ile mümkün olabilir. Bununla birlikte, yolculuğunu kesecek şeylerin bulunmayacağından da emin değildir. Beraberinde kendisini maksadına ulaştıracak azığı ve bineği vardır. İşte kişinin durumu bunlara benzetilmiştir. Bu ise dünyada zühdü tercih etmeye ve dünyadan yetecek, kişiyi menzile ulaştıracak kadarını almak ve bununla yetinmek gerektiğine işaret vardır. Nasıl ki yolcu, kendisini menziline ulaştıracak miktardan fazlasına muhtaç değilse, mü'min bir kimsenin de dünyada kendisini asıl varılacak yere ulaştıracak miktardan fazlasına ihtiyacı yoktur.
Nevevî der ki:
Hadisin anlamı şudur: Sen dünyaya meyletme, onu vatan edinme! Kendine orada kalacağını söyleme! Yabancı bir kimsenin, vatanı olmayan yerlerde bağlanmadığı şeylere, sen de dünyadan benzeri şeylerle bağlanma.
Diğer taraftan Hafız İbn Hacer, ilim adamları arasından isimlerini vermediği iki âlimin de sözlerini zikretmektedir: [4]

Birinci Söz:

Yolcu, vatanına gitmeyi isteyen yoldan geçen kimse demektir. Dünyada insan, efendisi tarafından bir ihtiyacını görmek üzere bir başka beldeye gönderilen köleye benzer. Bu kölenin yapması gereken, ne için gönderilmişse o işi bir an önce yapmasıdır, sonra da vatanına dönerek kendisini ilgilendirmeyen başka herhangi birşeyle ilgüenmemesidir. [5]

İkinci Söz:

Bir başka ilim adamı da şöyle demektedir: Hadis-i şeriften maksat şudur: Mü'min kişinin kendisi dünyada bir garip konumundadır. O bakımdan kalbi bu garip bulunduğu beldeden herhangi birşeye bağlanmaz. Aksine onun kalbi kendisine döneceği vatanına bağlıdır. Dünyadaki ikametini vatanına geri dönmek için, ihtiyacını ve yol hazırlıklarını sağlamak için değerlendirir. İşte yabancının hali budur. Ya da mü'min dünyada bir yolcu gibi olmalıdır. Muayyen bir yerde durmaz, aksine o her zaman ikamet yurduna doğru yol alır gider.
tbn Ömer (r.a)'in söylediği: "Akşamı ettin mi sabahı bekleme, sabahı ettin mi de akşamı bekleme" sözüne gelince; bu da Rasulullah (s.a)'ın O'na yaptığı vasiyetten çıkartılmıştır. İşte bu söz, bu dünyada emeli kısa tutma gereğini göstermektedir. Kul her zaman için ecelinin kendisine yetişmek üzere olduğunun idrâkinde olmalıdır. Bu şuur ise dünyadan aza kanaat etmeye, öldükten sonra diriliş günü için hazırlıklarda bulunmaya ve mükellef kılınmış olduğu farz ve müstehab itaatleri en güzel şekilde yapmaya iter. [6]

Faydalı Şeylerle Ömrü Değerlendirmek:

İbn Ömer der ki: "Sağlığından hastalığın için, hayatından da ölümün için birşeyler almaya bak!" Bu da bu üstün Sahabiden oldukça büyük bir vasiyettir ve bu vasiyet, Rabb'imizin Kitab'ından ve Rasulümüzün Sünnetinden alınmadır.
O bize, sağlık ve afiyet zamanlarımızı farz ve müstahab itaatlerle değerlendirmemizi tavsiye etmektedir. Çünkü insan hastalığı esnasında birçok itaati yerine getirmekten aciz düşebilir, bu itaatleri edada kusur işleyebilir. O bakımdan sağlık ve esenlik zamanlarında yapmış oldukları, hastalığı esnasında yaptığı kusurlarını telâfi edebilir.
Hafız (tbn Hacer) der ki: Yani sağlıklı iken itaat ile uğraş. Çünkü hastalıkta yapılan kusurlar ancak böyle telâfi edilebilir.[7]
İbnul-Cevzi de der ki: İnsan sağlıklı olmakla birlikte maişet ile uğraşmasından ötürü, itaat için boş vakit bulamayabilir. Bununla birlikte, geçime muhtaç olmadığı vakitlerde de sağlıklı olmayabilir. Bunların ikisi bir arada bulunacak olursa ve tenbellik de itaate baskın gelirse, işte böyle bir kişi al-danmış olur. Oysa işin gerçek mahiyeti dünyanın, âhiretin tarlası olduğudur. Kârı âhirette ortaya çıkacak olan ticaret dünyada yapılır. Bu bakımdan boş zamanlarını ve sağlığını Allah'a itaat uğrunda değerlendiren kimse, işte gıpta edilecek kişi odur. Bunları Allah'a isyanda kullanan ise, aldanan kişidir; çünkü boş zamanın akabinde meşguliyet gelir, sağlığın akabinde de hastalık gelir.[8]
İbnü'l-Cevzi'nin bu sözünü Hafız İbn Hacer Rasulullah (S.A.S.)'ın: "İki büyük nimet vardır ki insanların birçoğu bunlar hakkında aldanış içerisindedir.[9] Sıhhat ve boş vakit...[10] hadisini şerhederken kaydetmektedir.
İbn Ömer (r.a) aynı şekilde ömrümüzün günlerini Allah'a ve Rasulüne itaat ile değerlendirmemizi, Kıyamet günü için hayrın geniş kapılarından azıklar biriktirerek değerlendirmemizi tavsiye etmektedir. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Azık edinin. Şüphesiz ki azığın en hayırlısı takvadır."(ei~Bakara, 2/i97)Ö\üm insana ansızın gelir. Kişi azıksiz olarak Rabb'inin huzuruna çıkmak zorunda kalabilir. Böyle bir halde ise helak olur, hüsrana öğrar, yaptıkları boşa gider. Şairlerden birisi şöyle der:
"Senin azığın bulunmadığı halde, azıkları bulunan bir topluluğun yol arkadaşı olmak seni memnun eder mi?"
İşte o vakit Ademoğlu, Allah'ın huzurunda dünyada iken kusurlu hareketi dolayısıyla pişman olacaktır; fakat o vakit de pişmanlık zamanı değildir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir kimse: Vay, yazık bana, Allah'ın yanında işlediğim taksirlerden dolayı ve gerçekten de ben şüphesiz alay edenlerdendim; diyecek veya diyecek ki: Allah bana hidayet verseydi elbette takvâîı kimselerden olurdum. Yahut azabı gördüğünde: Eğer benim için bir kere daha dönüş imkânı olsaydı, ihsan edicilerden olurdum; diyecektir. "(ez-Zümer, 39/56-58)
Bir başka yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yüzlerinin ateşte çevrileceği o günde diyecekler ki: N'olaydı, biz Allah'a ve Rasulüne itaat etseydik! "(el-Abzâb, 33/66)
Halbuki âhiret, hesap yurdudur, amel yurdu değildir. Nitekim Rasulullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: "İnsan öldü mü artık onun ameli şu üç şey müstesna kesilir: Devam edip giden bir sadaka yahut kendisinden yararlanılan bir ilim veya kendisine dua edecek salih bir evlât.[11]

Dünyanın Geçiciliği:

Ademoğlu dünyanın fani ve geçici olduğunu kesinlikle bilir. Bununla birlikte o, dünyaya dalması sebebiyle ve dünya uğrunda çalışıp çabalarken, bu gerçekten gafil olabiliyor, unutabiliyor. Bundan dolayı Yüce Allah birden çok yerde bize bu gerçeği hatırlatmaktadır: "Onun üzerinde kim varsa, hepsi iânıdır."(er-Rahmân, 55/26) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Dünya hayatı ancak gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki, onunla yeryüzünde insanların ve hayvanların yediği bitkiler birbirine karışır. Nihayet yeryüzü zi-netini takınıp süslendiği, sahipleri de ona herhalde güç yetireceklerini sandıklan bir sırada, geceleyin veya gündüzün emrimiz ona geliverir. Sanki dün yerinde yokmuş gibi onu biçilmiş bir hale getiriveririz. İşte biz düşünen bir topluluk için âyetleri böyle açıklarız."(Yunus, 10/24)
Bu dünyanın gerçek mahiyetini bildirmek suretiyle, Allah'ın kalbini nur-landırdığı, uyanık kulu bu geçici dünya aldatamaz ve böyle bir kul, dünyanın nimet ve süsüne de rahatlıkla bağlanamaz. Aksine o, dünyayı âhiret için bir tarla olarak değerlendirir. [12]

Hadisten Çıkartılan Bazı Hükümler

1- Rasulullah (s.a)'ın Abdullah b. Ömer'in omuzlarını yakalaması, ilim talep edenin anlatılacak hususlara dikkatini çeken bir davranıştır. Ayrıca öğrenciye öğretmeninin kendisine önem verdiğini, öğrettiği bilgiyi ruhunun derinliklerine ulaştırmak için özel bir gayret harcadığını hissettirmektedir. Bu ise ilmin iyice bellenmesi sonucunu verir. Zira kendisine bu şekilde dav-ranılan kimsenin bunu unutmasına imkân yoktur.
Aynı şekilde bu hadisten, Rasulullah (s.a)'ın Abdullah b. Ömer'i ne kadar sevdiği de anlaşılmaktadır. Çünkü böyle bir davranışı kişi çoğunlukla sevdiklerine yapar.
2- Hadis-i şeriften Rasulullah (s.a)'ın ümmetine hayır ve salâhı ulaştırmaya olan tutkunluğu anlaşılmaktadır.
3- Yine hadis-i şerifte mutlaka gerekli şeylerle yetinmeye işaret vardır.
4- İtaatleri işlemekte eli çabuk tutmak da teşvik edilmektedir. [13]

---

[1] Buhâri, VII, 170, Rikaak 3.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları:421.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 422.

[3] Fethu'İ-Bâri, XIV, 8-9
[4] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 422-423.
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 423.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 423-424.
[7] Fethul-Bâri,XN, 9
[8] Fetfiu7-Bdri,XIV, 4
[9] Yani iki büyük nimet vardır ki, İnsanlar o nimetler hakkında aldanış içerisindedirler. Burdaki "aldanış" kelimesi (ğabn) alışverişte birkaç kat pahalıya aldanmaktır yahut da birşeyi satarken gerçek değerinden daha aşağıya satmaktır. Rasulullah (S.A.S.) mükellefi, ticaretle uğraşan kimseye, bedeni sağlığı ve kişiyi itaatte bulunmaktan alıkoyacak mesuliyetlerinin bulunmamasını da sermayeye benzetmektedir. Çünkü bunlar kâr sağlamanın sebepleri ve başarıya ulaşmanın ön şartlarıdır. Allah'ın emirlerini yerine getiren, sıhhatini ve boş vaktini de
gereği gibi değerlendiren bir kimse kârlı olur. Sermayesini kaybeden kişi ise, pişmanlığın fayda vermeyeceği bir zamanda pişmanlık duyar. Nitekim Riyazu's-Salihin'de de böyle açıklanmıştır.
[10] Buharı rivayet etmiştir. (Buhdri, Rikaak 1; Tirmizi, Zühd 1; İbn Mâce, Zühd 15; Dârimi, Rikaak 2; Müsned I,
258, 344. -Çeviren-)
[11] Müslim Şerhi, IV, 167. (Müslim, Vasiyyet 14; Hbu Dâuud, Vasâyâ 14; Tirmizi, Ahkâm 36; Nesai, Vasâyâ 8. -Çeviren-)
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 424-425
[12] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 426.
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 426.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-LİBÂS
GİYSİLER BÖLÜMÜ
Bâb: Kamîs (Gömlek) Giymek
Bâb: Seferde Dar Kollu Cüppe Giymek
Bâb: Seferde Yün Cüppe Giymek
Bâb: Bornoz Giymek
Bâb: Şalvar Giymek
Bâb: Sarıklar Hakkında
Bâb: Miğfer Kullanmak
Bâb: Safranla Boyanmış Giysi
Şerh
Bâb: Sebtî Pabuçlar Ve Diğerleri
Bâb: Demir Yüzük Takınmak
Bâb: Saçın Ağarması
Bâb: Saçların Ağarması Hakkında
Bâb: Kıvırcık Saç
Bâb: Kıvırcık Saç
Bâb: Kıvırcık Saç
Bâb: Kıvırcık Saç
Bâb: Kıvırcık Saç
Bâb: Kıvırcık Saç
Bâb: Kıvırcık Saç
Şerh
Bâb: Saç Ayrımı
Bâb: Kadının Kocasına Misk Sürmesi
Bâb: Başa Ve Sakala Misk Sürülmesi
Bâb: Hayızh Kadının Kocasının Saçlarını Taraması
Bâb: Müstehap Kokular
Bâb: Zerîre
Bâb: Üstünde Resim Bulunan Mefruşat
Bâb: Üstünde Resim Bulunan Mefruşat
Bâb: Kadının Erkeğin Arkasında Bulunması

KİTÂBU'L-LİBÂS

GİYSİLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kamîs (Gömlek) Giymek

399- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Eyyub'dan, o Nâfî'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Adamın biri şöyle dedi: Ey Allah Resulü! İhramlı kişi ne tür elbise giyer? Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
İhramlı kimse ne gömlek (kamîs), ne don/şalvar, ne bornoz, ne de mest giyer. Giyecek terlik bulamazsa ayakkabı kayış yerinden arkası açık (mest) giysin.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 3, 40, 183 no.lu hadisler)
Buradaki yasaklar ihramlı için söz konusu olup normal zamanda hepsi giyilebilir ve bizzat Allah Resulü (sav) ve sahabe tarafından kullanılmış giyim eşyalarıdır.

Bâb: Seferde Dar Kollu Cüppe Giymek

400- Kays b. Hafs bize anlatarak dedi ki: Abdülvâhid bize el-A'meş'ten, o Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesrûk'tan, o el-Muğîrc b.Şûbe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) tuvalet ihtiyacı için uzaklaştı. Sonra döndü. Onu (elimde) su ile karşıladım. Abdest aldı. Üzerinde Şam işi bir cüppe vardı. Ağza su verip burna su çekti ve yüzünü yıkadı. Sonra kollarını cüppenin yenlerinden çıkarmaya çalıştı. Fakat çok dardılar. Bu yüzden kollarını cüppenin altından çıkarıp yıkadı. Başını ve mestlerinin üzerini mesnetti.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedümişti.(Bkz. 5, 39 no.lu hadisler) Hakkında yasak bulunmayan eşya hakkında aslolan mübahîıktır. Dolayısıyla Kitab veya Sünnet tarafından yasaklanmamış giysiler, toplumda yadırganmadığı ve örtünmeyle ilgili kuralları ihlal etmedikleri takdirde giyilebilirler.

Bâb: Seferde Yün Cüppe Giymek

401- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Zekeriyâ bize Âmir'den, o Urve b. el-Muğîre'den, o babası el-Muğîre'den (ra) şunu nakletti:
Bir gece Allah Resulü (sav) ile bir seferde idim. Bana, "Yanında su var mı?" diye sordu. "Evet" dedim. Devesinden inerek yürüdü ve gecenin karanlığında gözden kayboldu. Sonra geldi ve mataradan kendisine su döktüm. Yüzünü ve ellerini yıkadı. Üstünde yün bir cüppe vardı. Yenleri çok dar olduğundan kollarını çıkaramadı. Bunun üzerine cüppenin altından çıkardı ve kollarını da yıkadı. Sonra başını mesnetti. Ben mestlerini çıkarmak için eğildiğimde: "Bırak onları, abdestli olarak giymiştim" buyurdu ve üstlerini mesnetti.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif yukarıda geçmektedir.

Bâb: Bornoz Giymek

402- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Allah Resûlü'ne (sav) "İhramlı ne tür elbise giyer?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Gömlek, sarık, don-şalvar, bornoz ve mest giymeyin. Ancak terlik bulamayan kimse bir çift mest giysin, fakat ayakkabı kayış yerinden geriye doğru kessin. Giysilerden de alaçehre ve safran sürülmüş (bunlarla boyanmış) olanları asla giymeyin.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama üstte yapılmıştı.

Bâb: Şalvar Giymek

403- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Adamın biri Allah Resûlü'ne (sav) "Ey Allah Resulü! İhrama girdiğimizde ne giymemizi emredersin?" diye sordu.
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gömlek, don/şalvar, sarık, bornoz ve mest giymeyin. Ancak kişinin giyecek bir çift terliği yoksa kayış bağlama yerinden aşağısı açık mest giysin. Asla safran ve alaçehre bulaşmış (bunlarla boyanmış) elbise giymeyin.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif yukarıda geçmişti.

Bâb: Sarıklar Hakkında

404- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Sâlim'den, o babasından, o Allah Resûlü'nden (sav) şunu nakletti:
İhrama giren kimse ne gömlek, ne sarık, ne şalvar, ne bornoz, ne safran ve alaçehre sürülmüş elbise, ne de mest giysin. Ancak pabuç bulamayan kimse, eğer giyecek pabucu yoksa mestlerin kayış bağlama yerinden alt kısmını keserek giyebilir.[6]

Şerh

İhramlımn giyinmesi yasaklanan giysilerle ilgili bu hadis-i şerif yukarıda geçmişti.

Bâb: Miğfer Kullanmak

405- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize ez-Zührî'den, o Enes b. Mâlik1 ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Fetih Yılında Mekke'ye başında miğfer ile girdi.[7]

Şerh

Allah Resulü (sav) savaş hâllerinde zırh ve miğfer kullanmıştır. Bu hadis-i şerif daha Önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 203 no.lu hadis-i şerif) Efendimiz Mekke'nin fethi sırasında kafasına miğfer geçirmiştir.

Bâb: Safranla Boyanmış Giysi

406- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) ihramlı kimsenin alaçehre ve safranla boyanmış elbise giymesini yasakladı.[8]

Şerh

Allah Resulü (sav) ihramlı kimsenin alaçehre ve safranla boyanmış elbise giymesini yasakladı" ifadesinde belirtilen yasak, ihramlı kişi içindir. Nitekim bu hükümden ihramdan çıkan kimsenin safranla boyanmış elbise giyebileceği hükmü çıkarılmıştır. İbni Battal der ki: Mâlik ve ulemâdan bir topluluk ihram hâli dışında safranla boyanmış elbise giymeyi caiz görmüşlerdir.
Kûfeliler ve İmam Şafiî ise bu yasağı, hem ihramlılar, hem de diğerleri için genel bir hüküm olarak görmüşlerdir. Allah Resûlü'nün (sav) safranla boyanmış elbiseler giydiğine dair hadisler rivayet edilmişse de bazılarında zaaflar vardır.
el-Mühelleb şöyle demiştir: Renkler arasında insanın içini en çok açan renk sarıdır. İbni Abbâs da (ra) "bakanların içini açan, parlak sarı bir inek" (Bakara, 69) ayet-i kerimesinin tefsirinde buna işaret etmiştir.

Bâb: Sebtî Pabuçlar Ve Diğerleri

407- Abduikh b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ihramlı kimsenin alaçehre ve safranla boyanmış elbise giymesini yasakladı ve şöyle buyurdu: Terlik bulamayan kimse, mest giysin, ayakkabı kayış bağlama yerine gelen kısmı aşağıdan kessın.[9]

Şerh

Bu hadis-i şenf daha önce geçmiş ve şerhedilmiştir.
San nalinin sıkıntıları hafiflettiğine dair Ebû Hüreyre'ye (ra) ait bir hadis vardır. Nalin veya terlik giymekle ilgili tüm bu hadisler, ayaklara bir şey giymenin müstehap olduğunu, çıplak ayakla dolaşmanın kişi için sıkıntıya sebebiyet vereceğini göstermektir.

Bâb: Demir Yüzük Takınmak

408- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Ebî Hâzim bize babasından, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Kendimi sana hibe etmek için geldim" dedi. (Cevap alamadığı için) uzun süre ayakta dikili kaldı. Allah Resulü (sav) ona baktı ve dikkatle süzdü. Ayakta durması uzayın-ca, bir adam "Ey Allah Resulü! Onunla evlenme arzunuz yoksa onu benimle evlendirin" dedi. "Peki ona mehir olarak verecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam, "Hayır" dedi.
Allah Resulü (sav) "Git bak" buyurdu. Adam gidip geldi ve şöyle dedi: "Vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) tekrar "Git bak, demir bir yüzük dahi olsun -bulmaya bak-" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Vallahi bulamadım, demir bir yüzük dahi -yok-" dedi. Adamın üstünde sadece izan vardı, üstünü örtecek bir ridasi bile yoktu. Buna rağmen "Ona mehir olarak izârımı vereyim" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Onu giymezsen sen açık kalırsın. Sen giysen, ona verecek bir tarafı kalmaz."
Bunun üzerine adam kenara çekilerek oturdu. Allah Resulü (sav) bir süre sonra onun sırtı dönük halde oturduğunu görerek çağnlmasını emretti. Ona "Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı?" diye sordu. "Şu sûre, şu sûre" diyerek onlan saydı.
Allah Resulü (sav) "Ezberindeki Kur'an karşılığında onu seninle evlendirdim" buyurdu. [10]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Nikah bolümü ve başka bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti. (Bkz.,246 no.lu hadis)
Hadisten bab başlığıyla ilgili çıkan hüküm, demir yüzük takınmanın
mubah olduğudir.

Bâb: Saçın Ağarması

409- Muallâ b. Esed bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Eyyub'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) "Allah Resulü (sav) saçlarını boyadı mı?" diye sorduğumda şöyle dedi: (Hayır,) saçlarına pek az ak düşmüştü.[11]

Şerh

Bu hadis-i şerif Menâkıb bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti,(Bkz. 295)

Bâb: Saçların Ağarması Hakkında

410- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize âbit'ten şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) saçlarını boyaması hak-mda sorulmuştu. Şöyle cevap verdi: Boyanacak kadar değildi. İstesem ıkalındaki beyaz telleri sayabilirdim.[12]

Şerh

Yukarıdaki hadis-i şerif ile aynı konu ve hükümdedir.(Ayrıca bkz. 295 o.lu hadis)

Bâb: Kıvırcık Saç

411- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Ees bize Rebîa b. Ebî .bdirrahman'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ne çok uzun, ne kısaydı. Ne aşırı beyaz, ne de es-ıerdi. Ne kıvırcık saçlı, ne de uzun düz saçlıydı. Kırk yaşının başında Jlah ona risâleti gönderdi. Mekke'de on yıl, Medine'de on yıl kaldı. Jtmış yaşın başlarında Allah Teâlâ O'nu vefat ettirdi. Bu sırada başm-a ve sakalında henüz yirmi beyaz tel yoktu.[13]

Şerh

"Ne kıvırcık saçlı, ne de uzun düz saçlıydı" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) saç yapısı beyan edilmektedir.
Bu hadis-i şerif daha önce menâkıb bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. (Bkz. 294 no.lu hadis)

Bâb: Kıvırcık Saç

412- İshâk bize anlatarak dedi ki Hibbân bize Hemmâm"dan, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) saçını omuzları arasına salardı.[14]

Şerh

İshâk" b. Râheveyh'tir.
Ailah Resûlü'nün (sav) saçı bazı rivayetlerde omuzları arasına salınacak kadar uzun, bazılarında ise kısa olarak geçmektedir ki bu, rivayetlerin sıhhati kabul edildiğinde farklı zamanlarda farklı uzunluklarda olabildiğini gösterir.

Bâb: Kıvırcık Saç

413- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Hemmâm bize Katâde'den, o
Enes b. MâİIk'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) saçını omuzlarının arasına salardı. [15]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte beyan edilmiştir.

Bâb: Kıvırcık Saç

414- Amr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Vehb b. Cerîr bize babasından, o Katâde'den şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) saçını sorduğumda şöyle dedi:
Allah Resûlü'nün (sav) saçı, ne kıvırcık, ne düz uzun olmayıp hafif dalgalıydı, iki kulağı ve omuzları arasına salardı.[16]

Şerh

Bu hadis-i şerif, daha önce Menâkıb bölümünde ve bu bölümde üstte zikir ve beyan olunmuştur.(Bkz. 294 ve 412 no.lu hadisler)

Bâb: Kıvırcık Saç

415- Müslim bize anlatarak dedi ki: Cerâ' bize Katâde'den, o Enes b. MâİIk'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) elleri öyle iriydi ki O'ndan sonra benzerini görmedim. Saçı hafif dalgalı olup ne kıvırcık, ne düz uzundu.[17]

Şerh

Bu hadis-i şerif, daha önce Menâkıb bölümünde ve bu bölümde üstte zikir ve beyan olunmuşturl(Bkz. 294 ve 412 no.lu hadisler)
Burada farklı olarak ellerinin iriliğine dikkat çekilmektedir.

Bâb: Kıvırcık Saç

416- Ebu'n'-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Cerîr b. Hâzim bize Katâde'den,o Enes b. Mâİik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) elleri ve ayaklan iri ve yüzü güzeldi. Öncesinde ve sonrasında benzerini görmediğim (bir insan)dı. Geniş omuzluydu.[18]

Şerh

Bu hadis-i şerif, daha önce Menâkıb bölümünde ve bu bölümde üstte zikir ve beyan olunmuştur.(Bkz. 294 ve 412 no.lu hadisler)
Farklı olarak el ve ayaklarının iriliğine, yüz güzelliğine ve omuzlarının genişliğine dikkat çekilmektedir

Bâb: Kıvırcık Saç

417- Amr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Muâz b. Hâni bize Hemmâm'dan, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra), yahut bir adam vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) ayakları iri, yüzü güzeldi. O'ndan sonra bir benzerini görmedim.[19]

Şerh

Hadis-i şerif kıvırcık saç babı altında yeralmasına rağmen, saç geçmemektedir. Tahrîç olarak daha önceki 294 ve 412 no.lu hadislerle aynı kaynaklarda geçmektedir.

Bâb: Saç Ayrımı

418- Ebu'l-Velîd ve Abdullah b. Recâ bize anlatarak dediler ki: Şube bize el-Hakem b. İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.a) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ihramlı olduğu hâlde (saçlarının) aynmlarındaki kokunun parlaklığına bakar gibiyim.
Abdullah dedi ki: (Saç) ayrımı.[20]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha Önce 26 no ile geçmiş ve orada ayrıntılı olarak şerhedilmiştir.

Bâb: Kadının Kocasına Misk Sürmesi

419- Ahmed b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yahya b. Saîd'den, o Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) ihrama girerken ellerimle misk sürdüm. O'na
ifâzadan önce Mina'da iken de misk sürdüm.[21]

Şerh

Hadis-i şerif, üstteki hadis ile aynı kaynaklarda yer almaktadır. İbare farklılığı olarak olayın geçtiği yer olan Mina zikredilmektedir.

Bâb: Başa Ve Sakala Misk Sürülmesi

420- İshâk b. Nasr bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Âdem bize İsrail'den, o Ebû İshâk'tan, o Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü'ne (sav) bulabildiği en güzel miski sürerdim. O kadar ki miskin pırıltısını başında ve sakalında görürdüm.[22]

Şerh

"İsrail" b. Yûnus'tur.
Bu bab altında zikredilme sebebi, kadınlarla erkeklerin kullandıkları kokularının farklılığına işaret etmek için olabilir.

Çünkü hanımlar erkeklerden farklı olarak kokuları yüzlerine de sürerek bununla süslenirlerdi. Erkeklerin bu tarz süslenmesi ise, kadınlara benzemekten dolayı haram kılınmıştır.

Bâb: Hayızh Kadının Kocasının Saçlarını Taraması

421- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize îbni Şihâb'dan, o Urve b. ez-Zübeyr'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Kendim hayızh olduğum hâlde Allah ResûhVnün (sav) saçlarını tarardım.
Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm'dan, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) benzerini nakletti.[23]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve orada hem şerh, hem de hüküm olarak beyan edilmişti.(Bkz. 29 no.lu hadis)

Bâb: Müstehap Kokular

422- Musa bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Hişâm'dan, o Osman b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
İhrama girdiği sırada Allah Resulü'ne (sav) bulabildiğim en güzel miski sürerdim.[24]

Şerh

İhrama girerken güzel koku sürünmenin sünnet olduğunu beyan eden bu hadis daha önce geçmiş ve orada şerhedilmişti.(Bkz. 29 no.lu hadis)
Burada ayrıca sürülecek kokunun, bulunabilen en iyi koku olmasına yönelik bir teşvik mevcuttur.

Bâb: Zerîre

423- Osman b. el-Heysem veya Muhammed ondan bize anlatarak dedi ki: İbni Cüreyc bana Ömer b. Abdülah b. Urve'den o, Urve ve el-Kâsım'dan, o ikisi Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini naklettiler:
Veda haccı esnasında ihrama girerken de, ihram çıktığında da Allah Resulü'ne (sav) ellerimle zerîre miski sürdüm.[25]

Şerh

Hadis-i şerifin bu rivayetinde kullanılan kokunun ismi de zikredilmektedir. Zerîre, o dönemde kullanılan koku türlerinden birinin adıdır.

Bâb: Üstünde Resim Bulunan Mefruşat

424-Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdurrahman b. el-Kâsım'dan -ki o dönemde Medine'den ondan daha faziletlisi yoktu-, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) bir seferden dönmüştü. Üstünde (hayvan) resimleri bulunan nakışlı örtümü sedirime sermiştim. Allah Resulü (sav) onu görünce yırttı ve şöyle buyurdu:
Kıyamet günü insanların azapça en ağır olanları, Allah'ın yaratmasına benzemeye çalışanlardır.
(Âişe (r.anhâ) dedi ki:) Onu bir veya iki yastık yaptık.[26]

Şerh

el-Kâsim" b. Muhammed b. Ebî Bekr'dir.
Bir seferden" ifadesiyle ilgili olarak Beyhakî'dc yer alan rivayette bu seferin Tebûk Gazası olduğu zikredilmektedir.
Nakışlı örtü" ifadesinden, Hz. Âişe'ye (r.anhâ) ait olduğu bildirilen ve üstünde hayvan suretleri işli bir Örtü murat edildiği anlaşılmaktadır.
Sedir" kelimesi, evin bir kenarındaki yükseklik, raf ve benzeri mobilya anlamındadır. Bir başkası ise üç veya dört ayaklı bir mobilya olup üstüne eşya konduğunu söylemiştir. Yerden hafif yüksekçe bir zemin olduğu da söylenmiştir.
Üstünde (hayvan) resimleri" ifadesindeki suret ve resimler, kumaşa nakşedilmiş veya dokunmuş olabilir. Boya ile basılmış olmaları da mümkündür.
Onu yırttı" fiili, yerinden çekip aldı, anlamında kullanılmıştır. Başka rivayetlerde de 'çekip alma=neze'a' fiili kullanılmaktadır.
Onu bir veya iki yastık yaptık" ifadesinde, kumaşın kesilip yastık veya minder yapıldığı beyan edilmektedir.

Hüküm

Hadis-i şerifte geçen iki boyutlu resimlerle ilgili fikhî hükmü şöyle beyan edebiliriz:
1- Bitkiler, deniz ve tabiat manzaraları gibi cansız cisimlerin resimlerini yapmak ulemanın icmâı ile mubahtır.
2- Tapılan bir canlının resmi ulemanın ittifakı ile haramdır. Örneğin Bu-distlerin tapındığı Buda'nın resmini tapıknası için yapan/basan kimse kâfirdir
3- Kişi yaptığı resimle Allah'ın yaratışına benzetmek veya Allah'la yaratma yarışma girmeye çalışmak gibi bir amaç taşırsa dinden çıkar.
4- Haram dairesine giren resimler, kutsal sayılıp tapınılan suretlerdir.
Örneğin peygamberlere, meleklere, salih kişilere ve evliyaya nispet edilen resimler bu gruba girer.
Bir de ululanan ve bir biçimde kutsanan kralların, sultanların, kumandanların, din adamlarının, sanatkârların, hangi sahada olursa olsun meşhur olmuş kişilerin resimleri vardır.
5- Kutsama ve ululama kastı ile Allah'ın yaratmasına benzetme iddiasında bulunmamak suretiyle yapılan ağaç, güneş, ay, bitki ve tabiat manzaraları türünden cansız varlıkların resimleri mubahtır.
Canlılara ait resiflerde de yukarıda zikredilen niyet ve maksatlar bulunmadıkça haramdır denilmez.

Ders

Resim konusunun üzerinde bu kadar titiz durulmasının sebebi, İslamiyetin geldiği ortamdaki putperest din anlayışıdır. Bu anlayış, esasen resim ve heykel gibi objelere tapınma, bunları kutsama ve bunlardan istimdatta bulunma gibi prensiplere dayandığı için Allah Resulü (sav) bu konuda tavizsiz davranmış ve ashabı bundan caydıracak söz ve eylemlerde bulunmuştur.
Günümüzde adına tam olarak putperestlik denilmese de birtakım spor, müzik, sinema vs kahramanlarının 'ilah' gibi sıfatlarla anılmaları ve bunlara ait resim, poster ve bibloların odaların baş köşelerine konulmaları dinimizce haram denecek ölçüde sakıncalıdır. Çünkü bu, en azından şirk esintisi taşıyan bir davranıştır.
Bunun ötesinde Allah'ın yarattığı eşsiz güzellikleri yansıtan canlı cansız iki boyutlu resimler, kâinat kitabının okunmasına vesile olmaları bakımından haram görülmezler. Ancak ihtiyat kabilinden bunların bulundukları ortamlarda namaz kılınmamalı, dtfa ve benzeri kulluk tezahürlerinde bulunulmalıalıdır.

Bâb: Üstünde Resim Bulunan Mefruşat

425- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Abdullah b. Dâvud bize Hişâm'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir seferden gelmişti. Üstünde (hayvan) resimleri bulunan kalın bir kumaşı (perde) gibi asmıştım. Onu yerinden sökmemi istedi. (Emri üzerine) söktüm. Ben Allah Resulü (sav) ile aynı kaptan gusül abdesti alırdım.[27]

Şerh

Bu hadis-i şerif, farklı bir lanzla üstte geçmiş, şerhi ve hükmüyle ilgili bilgi verilmiştir.(Bkz. 424 no.lu hadis)

Bâb: Kadının Erkeğin Arkasında Bulunması

426- el-Hasan b. Muhammed b. Sabbâh bize anlatarak dedi ki: Yahya b. A;câd'dan bize, Şûbe'den, o Yahya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten nı şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Hayber'den dönüyorduk. Ben, Ebû Tilha'nın terkisin deydim. O ve Allah Resûlü'nün (sav) bir hanımı Onun terkisinde ilerlerken devenin ayağı sürçtü. Ben "Hanım!" dedim m indim. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: O sizin annenizdir.
Bunun üzerine bineği düzdüm ve Allah Resulü (sav) bindi. Mede'ye yaklaştığında veya onu gördüğünde şöyle dedi: "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz"[28]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı bölümlerde geçmiş ve şerhedilmiştir. Vnntılı bilgi için bkz. 240 no.lu hadis.
Burada farklı olarak hanımların erkeklerin arkalarında bulunmaları hu-ssı yeralmaktadır ki bu Allah Resûlü'nün (sav) sünnetindendir.

---

[1] Bkz. 3 no.Ki hadis-i şerif.
[2] Bkz. 5 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 5 no.luhadis-İ şerif.
[4] Bkz. 3 no.iu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 203 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[9] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[10] Bkz. 246 no.lu hadis-i şerif.

[11] Bkz. 295 no.lu hadis-i şerif.
[12] Bkz. 295 no.lu hadis-i şerif.
[13] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[14] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[15] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif
[16] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif
[17] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[18] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif
[19] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[20] Bkz. 26 no.lu hadis-i şerif.
[21] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 540, Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gus!414, 428, menasıku. I-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mace, menâsık/2917-29 y, 3074-İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 2381», 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 243/u, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735
[22] Bkz. 419no.luhadis-i şerif.
[23] Bkz. 29 no.lu hadis-i şerif.
[24] Bkz. 29 no.lu hadis-i şerif.
[25] Bkz. 29 no.lu hadis-i şerif.
[26] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnediM-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâreî/89, 116, 120, itikaf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040
[27] Bkz. 424 no.lu hadis-i şerif.
[28] Bkz. 240 no.lu hadis-i şerif

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DÜNYANIN VE YERYÜZÜNDEKİ BAZI YERLERİN ZEMMEDİLMESİ BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
DÜNYANIN ZEMMİ VE KÖTÜLENMESİ
İSLAM'IN REDDETTİGİ DÜNYA
İKİNCİ FASIL
YERYÜZÜNDEKİ BAZI YERLERİN ZEMMİ

DÜNYANIN VE YERYÜZÜNDEKİ BAZI YERLERİN ZEMMEDİLMESİ BÖLÜMÜ

(Bu kitapta iki fasıl vardır)
*
BİRİNCİ FASIL DÜNYANIN ZEMMİ
*
İKİNCİ FASIL
YERYÜZÜNDEKİ BAZI YERLERİN ZEMMİ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Hadis kitaplarının, daha ziyade, zühd ve rikak'la ilgili bölümlerinde yer alan bir kısım hadisler dünyayı ve dünyaya ait bir kısım tezâhürleri, davranışları zemmeder, yani kötüler. Bu çeşit hadisler, herkes tarafından, Şâri'in kasdettiği geçek mânâda anlaşılmıyor. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bunların yorumunda ifrat ve tefritlere düşüldüğünü sıkça görmek mümkündür. Bu yanlışlıkların sonucu olarak cüretkâr nâdanların bu çeşit hadislere ve bunlar bahanesiyle din-i mübine dil uzattıklarına şahid oluruz.
İşte bu bölümde, mezkûr hadislere yer verilecektir. Biz bu çeşit hadisler karşısında hataya düşmemek için, bir iki noktaya dikkat çekmek istiyoruz:
1- Lafzî mânası bize çarpıcı gelen, önceden sağlam şekilde bildiğimiz dinî bilgilerimize, müşâhede ve sağduyumuza ters düşen rivâyetler sağlam bir kaynağa dayanmakta mıdır? İlk iş, bunu araştırmak gereklidir. Bunu yaparken böyle çarpıcı bulduğumuz rivâyete: "Akla mantığa terstir, olmaz böyle şey!" diyerek menfî bir tavra girmemelidir. Belki mûteber bir kaynakta mevcuttur. Ancak, bazı yorumlarla anlaşılabilecek, yorumu, te'vili yapılınca reddedilemeyecek bir rivâyettir.
2- Kabulde zorlandığımız rivâyetlerin lafzî mânasına bağlanıp kalmaktansa Şâri'in neyi kastetmiş olabileceğini araştırmak da faydalıdır. Güvenilir bir kaynakta rastladığımız böyle bir hadisi, zâhirî mânasını akla (!), mantığa (!), şuna buna ters bulduk diye reddetmek çok yanlış bir hareket olur. Belâğat kaidelerindendir, lafzın zâhiri maksûd değilse, burada bir kinâye, bir başka maksad vardır, mecâz sözkonusudur, bunun araştırılması gerekir.
3-Mevzubahis edilen bir şey çok yönlüdür, hadiste bir yönü ele alınmış, o yönüyle değerlendirilmiştir, biz ise bir başka yönüyle değerlendirmeye kalkınca ortaya çelişkiler çıkmaktadır. Sadedinde olduğumuz "dünya" böyledir, bir çok yönü vardır, hattâ her insana göre bir dünya vardır bile denilebilir. Sözgelimi dindar bir kimse için dünya bir mâbed gibidir, ibâdet yapılan bir yerdir. Yankesiciler için, hergün yeni insanların çarpınacağı bir yerdir. Âlim için ilmin geliştirileceği bir kütüphânedir. Tüccar için iyi bir pazar, çiftçi için mükemmel bir tarla ve çiftliktir. Sözü uzatmaya ne hâcet, aslında tek bir varlık olan küre-i arzımız, her meslek, her meşreb, her mîzac, her ruh sahipleri için ayrı ayrı nice dünyalardır. Dahası, değişen ruh hallerine, maddi şartlarına göre bir insan için bile bir çok dünyalar vardır. Bazıları hiç ölmeyecek gibi ona bağlanırken, bazıları artık yaşanmaya değersiz bularak intiharı bile tercih edebilmektedir.
Böyle bir dünyadan bahseden Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm) dünyanın hangi yönünden sözetmelidir? Hep tek bir yönünden mi bakmalıdır, yoksa farklı farklı yönlerinden bakarak mı sözetmelidir?
Hemen cevap verelim: Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) bu binbir yüzlü dünyanın bazen iyi, bazen kötü yüzünden bahsetmiş, bazen abidlerin, dindarların dünyasını, bazan da hovardaların, sefihlerin ve âhireti hiç düşünmeyen zâlim mübtezel takımlarının dünyasını değerlendirmiştir. Bu sebeple bir hadiste (1884. hadis) dünya âhiret için bir ekim yeri, âhiret için ziraat yapılacak, bir kerecik lâilâheillallah ile ebedî bir cennet ağacı kazanılacak kadar kıymetli bir yer olarak belirtilirken, aynı dünya bir başka hadiste (1971. hadis) sinek kanadından da değersiz ve hatta mel'un (1967. hadis) olarak değerlendirilmiştir.
Belirtilen ayırım yapılmadan hepsine aynı zâviyeden bakıldığı takdirde bu ifâdeleri müteârız ve çelişkili bulmamak mümkün değildir. Bu hadiste (1884. hadis) dünya hayatının bir kerecik sübhanallah velhamdülillah ve lâilâhe illallâhu vallâhu ekber denecek kadar fazla yaşanabilmesi "üzerine güneşin doğduğu herşeyden daha kıymetli" olduğu ifâde edilirken, bir başka hadiste (1968. hadis), aynı dünyanın "hapishane" ve hatta bazılarında "cîfe" olduğu belirtilmiştir.
Mevzuyu tamamlayacak bir izahı 1973 numaralı hadisin Açıklama kısmına bırakarak hadislere geçiyoruz:[1]

BİRİNCİ FASIL

DÜNYANIN ZEMMİ VE KÖTÜLENMESİ

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ???? ????????? ??????????? ????????. ??????: ???? ?????? ?????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ????????????. ?????? ??????: ??? ?????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? # ?????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ????????????. ?????: ???? ???? ??????????? ?????????? ????????. ??????: ?????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ???????? ??????? ??? ??????? ??? ????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ????????????? ?????????????? ?????? ????????? ????????? ????????? ????? ????????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ???? ?????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ??????? ????????. ?????? ???? ????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????????[. ????? ??????? ????????.»???????? ??????????« ????? ???????.»?????????????« ??????? ??????.»??????????« ?????? ???? ??? ???? ??? ????? ????.»???????? ??????????« ????? ??? ???? ????? ??? ??????. ??? ?????? ???: ??????? ?????? ?? ??? ??????? ??Œ?? ??????? ?? ????? ??????? ??? .

1. (1965)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) minbere oturdu, biz de etrafında yerlerimizi aldık. Buyurdular ki: "Sizin için korktuğum şeylerden biri, dünyanın süs ve güzelliklerinin sizlere açılmasıdır!"

Bir adam (araya girerek söze karıştı ve):
"Yani (nâil olacağımız) hayır, şer mi getirecek?" dedi. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) bu soru üzerine sükût etti. (Adama: "Sana ne oluyor da Resûlullah'ın sözünü kesip, onunla konuşmaya kalkıyorsun? O sana konuşmuyor ki!.." diye paylıyanlar oldu). Gördük ki, kendisine vahiy gelmekte. Derken vahiy hâli açılmış, yüzündeki terleri silmekte idi.
"Şu soru soran nerede?" diye söze başladı. Ve sanki adamı (sorusu sebebiyle) takdir ediyor gibiydi: Sözlerine şöyle devam etti:
"Muhakkak ki, hayır, şer getirmez. Ancak derenin[2] bitirdikleri arasında, ya çatlatarak öldüren ya da ölüme yaklaştıran bitki de var. Yalnız yeşil ot yiyen hayvanlar müstesna. Zîra bunlar yeyip böğürleri şişince güneşe karşı dururlar. (Geviş getirirler), akıtırlar ve rahatça def-i hâcet yaparlar, sonra tekrar dönüp yayılırlar.
Şüphesiz ki, bu mal hoştur, tatlıdır. Ondan fakire, yetime ve yolcuya veren bu malın Müslüman sâhibi en iyi (insan)'dir. Bunu haketmeden alan, yediği halde doymayan kimse gibidir. O mal, kıyamet günü aleyhinde şâhidlik yapacaktır." [Buhârî, Zekât 47, Cum'a 28, Cihâd 37, Rikâk 7; Müslim Zekât 123, (1052); Nesâî, Zekât 81, (5, 90).][3]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, muhtelif vecihlerde farklı ziyâdelerle rivâyet edilmiştir. Parantez içerisinde kaydettiklerimiz, rivâyetin başka vecihlerinden alınmadır.
2- Hadiste dünya hayatı, insanların hoşuna giden bir mala benzetilmektedir. "Hudra" kelime olarak yeşillik, yeşil gibi mânaya gelirse de Arapçada hoşa giden şey için "hoş", "sevilen", "hoşa giden" mânalarında sıfat olarak kullanılır. "Mal" ile dünya kastedilmiştir. Çünkü mal dünyanın zînetidir. Nitekim âyet-i kerîme'de: "Mal ve oğullar dünya hayatının zînetidir" (Kehf 46) buyurulmuştur.
Dünya malının, zehretü'ddünya tâbiriyle ifâdesinde, bu malın ömrünün kısalığına dikkat çekilmek istendiğini anlarlar. Çünkü zehre, ağaçlarda açan çiçek demektir, ömrü kısadır. Öyle ise dünya malının zehretü'd'dünya (dünya çiçeği) olarak ifadesi, malın bu yönüne dikkat çekmek içindir ve bununla, devamının azlığına rağmen insanların iftihar vesîlesi olan kaynaklar, elbiseler, ekinler ve sair her şey kastedilmiştir.
3- Kâdı İyaz bu hadisi şöyle özetler: "Resûlullah, ashabına ikdisatlı (orta yolda giden) ile, mal toplamada hırslı olanın hallerini misal göstermiş ve demiştir ki: "Siz baharda bitenlerin hep hayır olduğunu, hayvanların onlardan istifade ettiğini zannediyorsunuz. Ama gerçek bu kadar mutlak değildir. Bahar bitkileri arasında hayvanı öldüreni veya ölüme yaklaştıranları da vardır. İşte çok yiyerek çatlayıp ölen hayvanın hâli, çok mal toplayıp onu yerli yerince sarfetmeyen insana benzer" buyurarak mal toplama husûsunda îtidâli aşmamaya dikkat çekmiş, sonra da topladığı mal kendisine fayda veren kimseye geçerek, onu yeşil bakla yiyen hayvanın hâline benzetmiştir."
4- "Hayır, şer getirmez" cümlesini, Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) bazı rivâyetlerde üç kere tekrar etmiştir. Bu ifadeden âlimlerimiz şu mânaya ulaşırlar: "Rızk" ne kadar çok da olsa hayır cümlesindendir. Rızkın kendisinde, tabiatında şer mevcut değildir. Şer, rızka hâricî bir sebeple sonradan ârız olur. Meselâ, müstehak olana vermekte cimrilik etmek, veya harcarken meşru olmayan yerlerde israf etmek, mala gelen şerlerdir."
Âlimlerin bu hadisten elde ettikleri diğer bir hüküm şudur: "Allah'ın hayır olarak hükmettiği her şey hayırlıdır, şer olamaz; şer olarak hükmettiği her şey şerdir, hayır olamaz. Ancak, kendisine hayır takdîr edilene, o hayrı tasarrufunda kendisine şerri celbedecek şeye mâruz kalmasından korkulur."
İbnu Hacer, bu mânayı te'yiden hadisin bir başka vechini kaydederek der ki: "Saîd İbnu Mansûr'un Saîdu'l-Makberî'den kaydettiği mürsel bir rivâyette ??? ?????? ????? denir ve bu üç kere tekrar edilir. inkârî bir istifhamdır: "O (mal), hayır mıdır, elbette değil!" mânasında. Yani mal, hakîki bir hayır değildir, ancak hayır olarak isimlendirildi. Zîra malda hakîkî hayır, Hakk yolunda (şeriatın meşru kabûl ettiği yerlerde) infaka mazhar olmasıdır. Tıpkı ondaki hakîki şerrin de Hakk yolunda sarfedilmekten alıkonulup, bâtılda harcanmaya mâruz kalması ile vukuâ gelmesi gibi.
5- el-Ezherî, hadiste ifâde edilmek istenen mânanın anlaşılabilmesi için onda geçen iki temsilin nazar-ı dikkate alınması gerektiğine dikkat çeker:
1) Dünya malını yığmaktan ifrata kaçıp, gerektiği şekilde harcamaktan alıkoyan kimse, temsilde, çok yemekten karnı şişip çatlayarak ölen hayvana benzetilmiştir.
2) Malı kazanmada ve harcamada orta yolu tutan kimse, temsilde yeşillik yiyen hayvana benzetilmiştir. Çünkü yeşillik, derenin bitirdiği serâzâd bitkiler gibi değildir, fakat o habbe'dir; habbe ise, otlardan büyük, otların kurumasından sonra hayvanların yediği ağaçlardan küçük (ot-ağaç arası) bitkilerdir. Yeşil ot yiyen hayvanları, dünyalık kazanıp biriktirmede orta yolu tutanlara temsil yaptı. Böylelerini mal hırsı, hakkı olmayan şeyleri de almaya sevketmediği gibi, Hakk yolunda harcamaya da engel olmuyor. Bu kimse, yeşil ot yiyenin kurtarılması gibi, malın getirdiği vebalden kendisini kurtarmıştır. Hayvanları çoğunlukla çatlatan şey, mayısını karnında tutup dışarı atamamasıdır."
Tîbî der ki: "Bu hadiste dört sınıf insan gözükmektedir:
1- Dünya malını telezzüz için fazla yiyen ve kaburgaları şişen kimseler. Bunlar çabuk helâke mâruz olurlar.
2- Yine çok yemekle birlikte, iyice kökleştikten sonra, hastalığı defetmek için çareye başvuran, ancak hastalık ona galebe çalacak ve helâke atacaktır.
3-Yine birincide olduğu gibi çok yemekle birlikte, zarar veren şeyi izâle etmek için acele davranıp, ortadan kalkıncaya kadar def'ine çâre arayan ve neticeye varan kimsedir.
4- Bir de ifrata kaçmadan yiyen, açlığını giderecek miktarla iktifâ edip, hayatını devam ettiren kimse vardır."
Birincisi: Kâfirin misâlidir.
İkincisi: Tevbe ve kötülüklerden uzaklaşmayı, iş işten geçtikten sonra aklına getiren gâfil âsinin misâlidir.
Üçüncüsü: Bir kısım haltlar karıştırmakla birlikte vaktinde tevbe husûsunda acele eden kimsenin misâlidir.
Dördüncüsü: Dünyaya îtibar etmeyip (zâhid) âhirete yönelmiş, onu arayan kimsenin misâlidir.
Zeyn İbnu'l-Münîr de şunları söyler: "Bu hadiste bir çok güzel teşbihler yapılmıştır:
* Birincisi: Mal ve malın artırılması, bitkiye ve onun zuhuruna benzetilmiştir.
* İkincisi: Kazanç ve kazanç sebeplerine düşkünlük, ota düşkün hayvanlara benzetilmiştir.
* Üçüncüsü: Malın çokca kazanılıp biriktirilmesi, yemedeki oburluğa ve otla karnının şişirilmesine benzetilmiştir.
* Dördüncüsü: Cimrilikte mübâlağaya kaçacak derecede nefiste fazla büyütülmüş olan maldan çıkan şey, hayvan mayısına benzetilmiştir. Bu teşbihte, mal düşkünlüğünün şeriat nazarında nasıl bir denîlik ve düşüklük olduğuna açık bir işâret vardır.
* Beşincisi: Mal toplamak ve yığmaktan uzak kalan kimse, güneşe karşı yönelerek istirahata çekilen koyuna benzetilmiştir. Koyunun bu hâli, onun sükûnetini ifâde etmede en uygun, en güzel vaziyetidir. Bunda, onun arzularına kavuştuğuna işaret vardır.
* Altıncısı: Malı toplayıp başkasına vermeyenin ölümü, kendine zarar veren şeyi def etmekten gâfil hayvanın ölümüne benzetilmiştir.* Yedincisi: Mal, düşmana inkılab edeceğinden emin olmayan sâhibine benzetilmiştir. Zîra korunması, bağlarının sıkı tutulması malın şe'nindendir. Bu durum onu, müstehak olanlara vermemeye sevkeder, bu da malı kazananın mükâfaatlandırılmasına sebep olur.
* Sekizinci: Malı haksız olarak alan kimse, yeyip de doymayan kimseye benzetilmiştir."
Gazâli der ki: "Malın misâli faydalı tiryakla, öldürücü zehri taşıyan yılanın misâli gibidir. Zehrin şerrinden sakınıp tiryakı çıkarmasını bilen ârif kişi için o bir nimettir. Ancak o, böyle olmayan bir ahmakın eline geçerse, kendini helâke atacak belayı bulmuş demektir."[4]
6-HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
* Cuma hutbesi dışında da imam mev'ize esnasında minbere çıkabilir.
* Halk imamın (ve minberin) etrafını sarabilir.
* Dünyalık için münâfeseden (yarışmak, çekişmek, iddialaşmaktan) yasaklama var.
* Âlim, müşkil olan şeyi anlamaya çalışmak, muârazayı kaldırmak için delil aramalıdır.Malın hayır olarak isimlendirilmesi câizdir, nitekim âyet-i kerîme'de: ???????? ??????? ????????? ????????? "İnsanoğlu hayır (yani mal) husûsunda şiddetli hırs sahibidir" (Âdiyât 8) buyrulmuştur. Buradaki hayır "mal" demektir.* Bevl vs. gibi müstehcen kelimelerle de olsa hikmet için misal zikri câizdir.

* Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm) sorulan şeye cevap vermek istediği zaman sahabenin zannına göre vahiy beklemekte idi. Ancak, O'nun sükûtu, daha veciz, daha câmî ve anlaşılır bir ibare ile cevap vermek için sükût buyurmuş olması da câizdir.
* Cevap vermede acele etmemek gerekir. Hususen teemmül gerektiren meselelerde.
* Sualde inadlaştığı (taannüt ettiği) zannedilen kimsenin levm edilmesi câizdir.
* Güzel sual soranın övülmesi uygundur.* Hadiste zengin fakire tafdîl edilmiştir.
* Hadiste fakir, yetim ve yolcuya tasadduk etmeye teşvik mevcuttur.
* Helâl olmayan yollardan mal kazanana bu mal mübârek kılınmaz, zira böyleleri yediği halde doymayan kimseye benzetilmiştir. Keza meşrû harcamayı yapmayana da mal mübarek kılınmamıştır.
* İsraf, çok yeme ve oburluk mezmumdur.[5]

?2? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ????? # ???? ?????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????????????? ?????? ????????? ?????? ???????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????????? ??????? ??????????[. ????? ???? ????????.?????: ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????????? ???? ????????? .

2. (1966)- Yine Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Dünya tatlı ve hoştur. Allah sizi ona vâris kılacak ve nasıl hareket edeceğinize bakacaktır. Öyleyse dünyadan sakının, kadından da sakının! Zîra Benî İsrâil'in ilk fitnesi kadın yüzünden çıkmıştır." [Müslim, Zikr 99, (2742); Tirmizî, Fiten 26, (2192); İbnu Mâce, Fiten 19, (4000).]
Müslim'in bir rivâyetinde: "Kendinden sonra erkeklere, kadından daha zararlı bir fitne bırakmadım" buyurulmuştur."[6]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? # ?????????? ??????????? ????????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ????????? ?????????????[. ????? ??????? .

3. (1967)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Dünya mel'undur, içindekiler de mel'undur, ancak zikrullah ve zikrullah'a yardımcı olanlarla âlim veya müteallim hâriç." [Tirmizî, Zühd 14, (2323); İbnu Mâce, Zühd 3, (4112).][7]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet farklı şekillerde rivâyet edilmiştir. Bazılarında şöyle buyurulmuştur:
* "Dünya mel'undur, içindekiler de mul'undur, Allah için olanlar hâriç."
* Dünya mel'undur, içindekiler de mel'undur, emr-i bil ma'rûf nehy-i ani'lmünker veya zikrullah hâriç."
* Dünya mel'undur, içindekiler de mel'undur, Allah'ın rızası için yapılanlar hâriç."
Sadedinde olduğumuz hadis, mânasındaki derinlik ve câmiiyyet sebebiyle ulemâca künûzu'lhikem ve cevâmiulkelîm denen özlü hadislerden kabul edilmiştir. Zîra, açıklanacağı üzere, açık mânasıyla bütün güzel hasletlere şâmil olduğu gibi mefhum olarak da bütün kötü hasletlere yer vermektedir.
2- Zikrullah'a yardımcı olanlardan maksad kaydettiğimiz diğer rivâyetlerden de anlaşılacağı üzere zikrullah sınıfına giren yani Allah rızası için yapılan, Allah'ın emri, Resûlünün (aleyhissalâtü vesselâm) sünnetine müteveccih olan her çeşit hayır amellerdir: İlim talebi, emr-i bi'lma'rûf nehy-i ani'lmünker, sadakalar, sıla-i rahm gibi dinin teşvik ve tecviz ettiği ve Allah'ın hoşuna gidecek her çeşit "iyi ameller." Yardımcı olanlar diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı müvâlât'tan gelir. Bu, lügat olarak iki şey arasındaki sevgi, dayanışma, yakınlık gibi mânalara gelen bir mastardır. Öyleyse hadis zikrullah'a yakın olan şeyler diye de anlaşılabilir.
Şu halde dünyada zikrullah ve bunun gibi Allah'ın hoşuna giden şeyler dışında her şey mel'undur. Zikrullah, doğrudan Allah'ın anılmasıdır, bunun ne olduğunu anlamada fazla müşkilatımız yok. Ancak Allah'ın hoşuna giden şeyler yorum gerektirebilir. İki ayrı fiil mahiyetce aynı olduğu halde, biri Allah'ın hoşuna giden sınıfına girer, diğeri girmez. Meselâ, Allah'ın rızası için sadaka vermekle, gösteriş için sadaka vermek, birbirinin tıpatıp aynısı olan iki fiildir. Allah, birinden memnun olacaktır, diğerinden olmayacaktır. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) "Sünnete uyarak yatan mü'minin uykusu da ibâdettir" buyurmaktadır. Öyle ise, hayatını İslâm'ın getirdiği esaslara göre tanzîm eden bir kulun, ibâdetleri dışındaki bütün mübah amelleri de Allah'ın hoşuna giden fiiller sınıfına girmektedir. Nitekim "uyku"su hakkında: "Müteâkip gündeki kulluk vazîfelerini yapabilmek için ihtiyacı olan istirahatıdır" denebilir. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) sadece namazı değil, namaz için gidiş ve dönüşte atılan her adımı, namaz kılmak için bekleyerek geçirilen her ânı "ibadet" olarak değerlendirmiştir.
Münâvî, "Allah'ın hoşuna giden" tâbirini açıklamada el-Eşrefî'nin şu sözünü nakleder: "Bundan murad zikrullahtır, Allah'a tâattir, emirlerine uymaktır, yasaklarından kaçmaktır, çünkü zikrullah bunları iktiza eder."
3- Mel'un, metrûk ve rahmetten uzaklaştırılmış demektir. Dünya ve içindekilerin mel'un olması, enbiya, asfiya, âbid gibi yüce ruhlar tarafından terkedilmiş, itibâr edilmemiş ve Allah tarafından da terkedilerek, rahmetten uzak kılınmış demektir."
Nitekim rivâyetlerde: ?????? ?????????? ??????? ?Œ?????? "(Nefs-i emmâreye bakan fâni yönüyle) dünya onların; (bâki olan) âhiret bizimdir." ??????????? ??????????? '?????? ??????? ?????????? ???????????? ??????????? ????????????? ???? ?????????????? ??? ????????

"Dünya mel'undur, çünkü fâni süsüyle ve lezzetiyle nefisleri aldattı ve onları ibâdetten alıkoyup hevâya sevketti" denmiştir. Lânetlenen ve terkedilen dünyadan murad da dünyanın şehevâta hitab eden yönleri, dünyalık yığmak, kadınlara oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir, bunlar dünya hayatının süsleridir" (Âl-i İmrân 14) âyetinde ifâde edilen fâni sevmeler ve dünyada ebedî kalma aşkı gibi şeylerdir.
4- Âlim ve Müteallim'e gelince: Bunlar lânetten istisna edilmiştir. Bu istisna, Cenâb-ı Hakk'ın faydalı olan ve Allah'a götüren ilmi sevdiğini ifâde etmektedir. Yani bu ilmin âlimi ve müteallimi (öğrenme gayretinde olan talebesi) terkedilmiş değildir. Âlimler derler ki: "Aslında "Allah'ın hoşuna giden şeyler" tabirinde her çeşit hayır gibi, faydalı ilim de mevcuttur. Buna rağmen ayrıca âlim ve müteallim'in zikri onların şanlarını açıkca yüceltmek, onları tafdîl etmek, onlar dışında kalan insanlarda hayır olmadığını ilan etmek, âlim ve müteallimden maksadın Allah'ı tanıyan, ilimle amelin arasını cem'eden kimselerin kastedildiğine, câhillerin ve ilmiyle amel etmeyenlerin, fuzûlî ve dîne müteallik olmayan şeyle amel edenlerin hâriç tutulduğuna tenbîh içindir."
5-Hadis, "zikrullah"ın, yapılan bütün ameller içerisinde en efdali, en mümtazı olduğunu, bütün ibâdetlerin başını teşkil ettiğini ifâde etmektedir.
6- İbnu Atâullah der ki: "Sen dünyaya sarıldığın halde onu tahkîr etmen, bir yalan ve bühtandan başka bir şey değildir. Allah'tan yüz çevirip (dünyaya yönelmişliğinle birlikte) Allah'a tâzîmin, hızlân (yardımcısız ve yalnız kalma) alâmetlerindendir. O'nun yanında hiçbir kıymeti olmayan şey, seni kendine kul yapmış iken, sen, Allah yanında bir kadr u kıymete sâhip olduğunu nasıl ümîd edebilirsin? (Dünyaya meyletmiş olduğun halde) işlediğin bâkiye müteveccih âmiller O'nun yanında senin lehine bir özür teşkil etmeyecektir. Ebede müteveccih bâki ameller işlemene rağmen durumun bu olursa, arkası olmayan, fânî amellerle meşgul olursan âkibetin nice olur."
Şüphesiz bu yorumlar, kişiyi daha ziyade kulluğa ve kullukta ihlâsa teşvîk içindir. Unutmayalım ki, mü'min ne kadar kötü durumlara düşmüş bile olsa tevbe ve istiğfarla dönüş yapıp en âlî mertebelere çıkabilir, hatta: ??? ???? ????? ??????? ???????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????????????? ?????????

"Ancak tevbe edip amel-i sâlih işleyenlerin Allah kötülüklerini iyiliklere çevirir" (Furkan 70) âyetinin müjdesiyle, eski günahları bağışlanmakla da kalmaz, o günahları sevaba çevrilebilir.[8]

?4? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? # ?????????? ?????? ?????????? ????????? ?????????[. ?????? ???? ???????? .

4. (1968)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Dünya, mü'mine hapishâne, kâfire cennettir." [Müslim, Zühd 1, (2956); Tirmizî, Zühd 16, (2325).][9]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste dünya, mü'minler için bir hapishane olarak değerlendirilmiştir. Âlimler, bu hükmün âhirete nisbetle verildiğini, yani, mü'mine Rabblerinin âhirette hazırladığı cennete nisbetle, dünya hayatının bir hapishane hükmünde kaldığını belirtirler. Dünyanın kâfir için cennet olması da, yine âhirette karşılaşacağı cehennem azâbına nisbetledir
2- Bazı âlimler, hadise şöyle bir açıklama da getirmişlerdir: "Mü'min iradesiyle, nefsini dünyevî lezzetlerden uzak tutmuş, böylece sanki kendini bir nevi hapse tâbi kılmıştır. Kâfir ise, nefsini şehevâta salmış, böylece dünya ona cennet gibi olmuştur." Sühreverdî der ki: "Hapishâne ve ondan çıkış, mü'minin kalbinde saatler ve vakitlerin geçmesiyle birbirlerini kovalayıp dururlar. Zîra nefiste nefsânî bir sıfat zuhûr edince, kalbe zamanı karartır ve onu darlık ve sıkıntıya atar. Nitekim hapishâne, darlık ve dışarı çıkmaya engel olmaktan ibâret değil midir? Kalb, her ne zaman uhrevî zevkleri arzulayıp fezâyı melekûtta tenezzüh ve ezelî cemâlin müşâhedesi kaygısıyla dünyevî hevesâtın kötülüklerinden uzaklaşmak ve âcil şehvetlerin kayıtlarından kurtulmak istese, şeytan ona bu kapıyı kapar. Nefs-i emmâre ipiyle sarkarak önüne çıkar, berrak hayatını bulandırır, kişi ile tabiatının sevdiği muallâ zevkler arasına bir engel gibi girer. İşte bu hal, hapishânelerin en muhkem ve en dar olanıdır. Zîra, kim kişi ile onun sevgilisi arasına girer ise, ona arzı, bütün genişliğine rağmen daraltır. Bundan da kişinin nefsi daralır."
Münâvî, hadisi açıklama sadedinde şu menkîbeyi nakleder: "Anlattıklarına göre, Hâfız İbnu Hacer, Kâdı'il-Kudât iken, bir gün etrafını saran büyük bir cemaatle, haşmetli ve güzel bir hey'ete bürünmüş halde pazara uğrar. Derken kılık kıyafeti pejmürde, eskimiş ve yağlara bulanmış bir elbise içerisinde sıcak zeytinyağı satan bir yahudi, kendisine doğru yaklaşıp atının yularından tutar ve: "Ey Şeyhülislam, inanıyorsun ki, Peygamberiniz: "Dünya mü'mine hapishâne, kâfire cennettir" demiştir. Sen hangi hapistesin ve ben nasıl bir cennetteyim?" der. İbnu Hacer şu cevabı verir:
"Ben, Allah'ın bana âhirette hazırladığı nimetlere nisbetle, hâl-i hazırda sanki -(şu dünyevî saltanatıma rağmen)- hapiste gibiyim. Sen de, sana âhirette hazırlanan azâba nisbetle, cennette gibisin!"
Yahudi, bu cevap üzerine Müslüman olur."
3- El-Askerî, el-Emsâl adlı kitabında hadisin vürud sebebiyle ilgili bir ziyadede bulunur: "Âmir İbnu Atâiyye der ki: "Selmân-ı Fârisî'yi gördüm, yemeğe karşı çekingendi. Dedi ki: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm): "Kıyamet günü en uzun müddet aç kalacak olanlar, dünyada çok yiyenlerdir. Ey Selmân, dünya mü'minin hapsi, kâfirin cennetidir" buyurmuştur. İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'den yapılan bir rivâyette şöyle buyurmuştur: "Ruhu cesedinden çıkan (ölen) bir mü'minin misâli, hapiste iken çıkıp, yeryüzünde istediği gibi gezip dolaşan, dilediği şekilde ferahlayan kimsenin misâlidir."[10]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ????? ?????????? ????? ????? ?????????? ????????? ????????? ??????? ?????????[. ?????? ???? .

5. (1969)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Dünya sevgisi her çeşit hatalı davranışların başıdır. Bir şeye olan sevgin seni kör ve sağır yapar." [Rezin ilâvesidir. Beyhakî Şuabu'l-Îman'da kaydetmiştir. Hadisin ikinci yarısı Ebû Dâvud'da tahric edilmiştir. (Edep 125, (5150).][11]

AÇIKLAMA:

1- Münâvî, hadisin "Dünya sevgisi her çeşit hatalı davranışın başıdır" kısmıyla ilgili şu açıklamayı yapar: "Bunun doğruluğuna tecrübe ve müşâhede şehadet etmektedir. Çünkü dünya sevgisi açık ve gizli her çeşit hataya dâvet eder. Hele sevilen şey o hatayı işlemeye bağlı ise .. Sevgi, âşığı öylesine sarhoş eder ki, artık sevgisidir. İblisin hatâsı da aynı. Zîra onun da sebebi dünya sevgisinden daha zararlı olan sevgisi idi. Firavun, Hâman ve askerlerinin küfrü de dünya sevgisidir. Cehennemi ve ehlini ebedî kılan dünya sevgisi olduğu gibi, cenneti ve ehlini ebedî kılan da dünya buğzudur. Böylece denilir ki: "Dünya, şeytan şarabıdır, kim ondan içerse, onun sarhoşluğundan hüsran ve pişmanlık içerisinde teneşirde uyanır."
Gazâlî der ki: "Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm): "Dünya sevgisi herçeşit hatanın başıdır" buyurmuştur. Ne var ki, insanlar dünyayı sevmeseler âlem helâk olur, hayat iptal olur. Öyleyse O (aleyhisselâm), bildi ki, dünya sevgisi helâke atıcıdır ve onun helâke atıcı olduğunu söylemek, küçük bir azınlık dışında, büyük çoğunluğun kalbinden onun sevgisini çıkarıp atmaz, bu küçük azınlığın sevgiyi terketmesiyle dünya hayatınabir zarar gelmez. Bu sebeple O (aleyhissalâtü vesselâm), dünya sevgisinin getireceği tehlikeleri hatırlatıp, nasihat etmeyi terketmemiştir..."
2- Bazı âlimler, hadisten şu hükmü çıkarmışlardır: "İlmin, insanların dünyaya en az bağı olanından alınması gerekir. Çünkü böylesinin kalbi daha nurlu, dînî meselelerde asgarî derecede sıkıntıdadır. İlim, nasıl olur da, kalbinde mevcut hatâların başını cem'etmiş olan kimseden alınır? Bu, Allah'ın huzuruna, Resûlü'nün huzuruna girmeye mânidir. Çünkü Allahu Teâlâ'nın huzûru O'nun kelâmıdır, Resûlü'nün huzûruna girmek ona müyesser olmaz, namazında bile. Çünkü kimse, yüce sıfatı, O'nunla mücâleseye (beraberliğe) sâlih olmadıkça kavrayamaz. Kim, Mustafa(aleyhissalâtü vesselâm) gibi, dünyayı terkederse, O'nun kelâmını anlamaya ehil olur. Fakihlerin çoğunluğu gibi, dünyaya rağbet eden, buna ehil olmaz ve Şâri'in muradını anlayamaz."
Dünyayı terk meselesinde, Müslüman fakihleri, sünnetten çok uzaklaşmış bulan Münâvî şöyle bir fıkra nakleder. "Bir hıristiyanı dinledim. Bir fakihle aralarında şu konuşma geçti. Hıristiyan dedi ki:
"Nasıl olur da âlimleriniz kendilerini peygamberlerinin vârisleri zannederler, onlar ki, bizim râhiblerimizin terkettiği dünyanın tâlipleridirler."
"Nasıl olur?"
"Çünkü onlar, dinin ikâmesi için hutbe, tedrîs, imâmet nev'inden verdikleri hizmete mukabil dünyalık taleb etmektedirler, kendilerine, dünyalık verilmezse bu hizmetler muattal olacak. Halbuki bizim bütün ruhbanlarımız dînî vazifeleri meccânen îfâ ediyorlar. Bir bizim adamlarımızın îman kuvvetlerine bak, bir de sizin adamlarınızın imanındaki zaafa bak. Eğer sizinkiler, Rabbinizin indinde olanın daha hayırlı ve ebedî olduğuna dair âyet-i kerîme'yi (Şûrâ 36; Kasas 60) tasdik etmiş olsalardı dünya malına îtibar etmeyeceklerdi, tıpkı peygamberlerinin ve ruhbanlarımızın etmediği gibi."
Bir kimse, ârif bir zâta durumunu anlatarak şeytanın çokça vesvese verdiğinden şikayet eder. Ârif:
"Kızını boşarsan, ziyâretini terkeder, onun kızı dünyadır. Böylece sana olan sıla-i rahmini koparacaksın der Adam:
"Ama o, yanında dünyalığı olmayana geliyor" der. Ârif:
"İyi ya, dünyalığı olmayan, dünyalığa tâlip demektir, kim birinin kızını talep ederse, derhal onun sevgisine kapı açmış olur, daha kızıyla zifaf yapmasa bile" cevabını verir.
Rebî İbnu Haysem: "Kalblerinizden dünya sevgisini çıkarın ki, oraya âhiret sevgisi girsin" demiştir. Resûllulah da şöyle buyurmuştur:
?????????? ????? ???? ? ????? ???? ??????? ???? ? ????? ???? ?????? ???????? ???? ? ?????? ????
"Dünya (âhirette) evi olmayanın evidir, malı olmayanın malıdır. Dünyalığı, ancak aklı olmayan yığma derdine düşer."[12]

?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ???? ?????? # ?????? ????? ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?? ????????. ???????? ??? ?????? ??????: ???? ?????????? ???? ???????

?????????? ???????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????: ?????? ????????????? ??? ???? ??????????? ??? ????????? ?????????? ?????? ???????? ????? ????? ??????????[. ?????? ??????? ????? .

6. (1970)- İbnu Mes'ûd (radıyalllâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın yanına girmiştir. Onu bir hasır örgünün üzerinde uyumuş buldum. Hasır, (vüçudunun açık olan) yan taraflarında izler bırakmıştı.
"Ey Allah'ın Resûlü dedim, sana bir yaygı te'min etsek de hasırın üstüne sersek, onun sertliğine karşı sizi korusa!"
"Ben kim, dünya kim. Dünya ile benim misâlim, bir ağacın altında gölgelenip sonra terkedip giden yolcunun misali gibidir." [Tirmizî, Zühd 44, (2378). Tirmizî hadisin sahih olduğunu söyledi.][13]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) dünyayı nasıl değerlendirmemiz gerektiği husûsunda güzel bir teşbihte bulunmaktadır: Yolcunun, bir miktar, dinlenmek üzere dibine oturduğu bir ağaç. Ebediyet yolculuğunda, dünyanın mü'min hayatında bundan fazla bir değeri olmaması gerekir. Hiçbir yolcu, öyle bir ağaca sahiplenmez, bağlanıp kalmaz. Çünkü ulaşacağı bir hedef var. Yeşilliği, serinliği, manzarası hoşuna gitse bile bu kalbî alâkası sınırlıdır, çünkü yüklenip götürmesi mümkün değildir. Tîbî, "Buradaki benzetme yolculuğun süratli ve oyalanmanın azlığına binâendir" der. Teşbihteki gâye şunu söylemektir: "Dünya gözler ve nefisler için süslenmiştir. Ancak insan ona, takdir ederek, severek sâhip çıkmıştır. Eğer kalb, hakikatının mârifetine erse, gerçek değerini anlasa, ondan nefret eder. Ne var ki, onu müeccel olan yani arkadan gelecek ebedîye (âhirete) tercih etmiştir." Hz. İsa (aleyhisselâm), havârilerine: "Hanginiz deniz dalgaları üzerinde ev yapabilir? diye sorar. Kendisine: "Bu mümkün mü?" diye karşılık verilir. Hz. İsa: "Dünyadan sakının, onu karar yeri ittihâz etmeyin" der. Böylece dünyaya bağlanmayı denizin dalgaları üzerine ev yapmaya benzetir.
2- "Ben kim, dünya kim?" tâbirini Aliyyü'l-Kâri şöyle açıklar: " Ne benim dünyaya karşı bir ülfetim, bir sevgim var, ne de dünyanın bana karşı bir ülfeti, sevgisi var. Öyleyse ona niye rağbet edeyim, niye ona açılıp, onda bulunanları yığma derdine düşeyim, lezzetinin peşinde gideyim?...." veya " Dünyaya meyilden ne elime geçecek?" veya "Onun bana meyli ne kazandıracak? Zîra ben âhiretin tâlibiyim.[14]

?7? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ??????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??? ????? ???????? ??????? ???????? ?????[. ????? ??????? .

7. (1971)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Eğer dünya Allah nazarında sivri sineğin kanadı kadar bir değer taşısaydı tek bir kâfire ondan bir yudum su içirmezdi." [Tirmizî, Zühd 13, (2321); İbnu Mâce, Zühd 11, (2410).][15]

AÇIKLAMA:

Hadis, dünyanın değerinin Allah nazarında düşüklüğünü ve hakaretini belirtmek için bu teşbihte bulunmuştur. Mâna şudur: "Dünyanın Allah nazarında zerrecik değeri olsaydı, kâfir ebediyen ondan istifâde edemezdi."
Ancak hemen belirtelim ki, burada takbîh edilen, Allah'ın zerre miktar değer vermediği belirtilen dünya, kâfirlerin dünyasıdır, nefs-i emmâreye bakan, Allah'a küfür, isyan ve fısklarla dolu olan ehl-i dalâletin dünyasıdır. Mü'minlere mescid, âhirete tarla, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine âyine ve masnuât-ı İlâhiyeye teşhirgâh olan dünya değildir.[16]

?8? ??? ????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? # ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ???? ?????????? ????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??????[. ????? ??????? .

8. (1972)- Katâde İbnu Nu'mân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah bir kulu sevdi mi, onu dünyâdan korur. Tıpkı sizden birinin hastasına suyu yasaklaması gibi." [Tirmizî, Tıbb 1, (2037).][17]

AÇIKLAMA:

1- Allah'ın sevdiği kulu dünyadan korunması demek, kulla dünya arasına girerek kulu dünyevî şehvetlerden, dünyevî nimetlerden uzak tutması, dünyanın aldatıcı güzellikleriyle kirlenmesine mâni olarak kalbinin onlarla ve onların sevgisiyle kirlenmesini önlemesidir.
2- Suyun yasaklanması, hastanın şifâya kavuşması için perhîz ettirilmesidir. Zîra bazı hastalara su zararlıdır, onun sıhhate kavuşması için verilmez veya asgari nisbette verilir.[18]

?9? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??????????? ?????????? ?????????? ???????????? ?Œ????? ??????????! ?????? ??????? ???????? ???????? ???????. ???????? ???? ???????? ?Œ??????? ??? ???????? ???? ???????? ??????????. ????? ???????? ?????? ??? ???????? ??????? ??????? ??? ?????? [. ????? ????. ???: ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? .

9. (1973)- Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyalllâhu anh) buyurdular ki: "Dünya arkasını dönmüş gidiyor, âhiret ise yönelmiş geliyor. Bunlardan her ikisinin de kendine has evlatları var. Sizler âhiretin evlatları olun. Sakın dünyanın evlatları olmayın. Zîra bugün amel var hesap yok, yarın ise hesap var amel yok." [Rezîn tahric etmiştik. Buhârî, muallak (senetsiz) olarak kaydetmiştir. (Rikâk 4).][19]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyette geçen "Dünya arkasını dönmüş gidiyor..." cümlesi, Hz. Ali tarafından hem mevkuf (kendi sözü) hem de merfû (Resûlullah'ın sözü) olarak rivâyet edilmiştir. Hilye'de gelen vechi daha uzundur: "Sizin için en ziyâde korktuğum şey hevaya uymanız ve tûl-i emele düşmenizdir. Hevaya uymak Hakk'ın yolunu keser, tûl-i emel ise âhireti unutturur. Haberiniz olsun! Dünya arkasını dönerek gidiyor..."
Hadisin merfu olan bir vechinde bazı farklılıklar yer alır. Meselâ: "Hevaya uymak, kalplerinizi Hakk'tan çevirir, tûl-i emel de himmetlerinizi dünyaya çevirir."
Bazı hükema, Hz. Ali'nin sözünden bilistifâde şöyle demiştir:
??????????? ?????????? ???Œ?????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ???? ???????????? ?????????? ???? ????????????
"Dünya arkasını dönmüş gidiyor âhiret yönelmiş geliyor. Arkasını dönene yönelip, yönelene sırt çevirene şaşmalı!"
Tûl-i emel denilen dünyada hiç ölmeyecek düşüncesine kapılmayı zemmeden merfû hadislerden birini daha yeri gelmişken kaydedelim:

?????????? ???? ??????????: ??????? ????????? ?????????? ????????? ??????? ?'???? ??????????? ???? ??????????

"Dört şey şekâvet (hüsran) alâmetidir: "Gözün kuruması (günahlarına ağlamamak), kalbin katılaşması, tûl-i emel (dünyada hiç ölmeyecek gibi plânlar yapmak), dünyaya karşı hırs."

Abdullah İbnu Amr, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'dan nakleder: "Bu ümmetin başlangıcındaki salâh, dünyadan kaçınmak ve yakînden ileri gelmiştir. Sonuncularının helâki de cimrilik ve emelden ileri gelecektir."

Ulemâ, tûl-i emel'den ibâdete karşı tembellik, tevbeyi hep gerilere bırakmak, dünyaya rağbet, âhireti unutmak, kalbte katılık.. gibi mânevi marazların hâsıl olacağını söylemiştir. "Halbuki derler, kalbteki rikkat ve saflık ölümü, kabri, sevabı, ikabı, kıyâmetin korkunç hallerini hatırlamakla hâsıl olur. Nitekim âyeti kerîme'de: ??????? ?????????? ?????? ???????? ??????????? "....üzerlerinden uzun zaman geçti kalpleri katılaştı" (Hadîd 16) buyurulmuştur. Bazı âlimler: "Kimin emeli kısa olursa kaygısı az olur, kalbi nurlanır, çünkü ölümü hatırlarsa taat hususunda gayrete gelir, kaygısı azalır ve aza razı olur."

Muhammed İbnu Ebî Bekr der ki: "Emel halk için mezmûmdur, fakat âlimler için değil. Zîra ulemâ emel sâhibi olmazsa yazma ve te'lif etme işleri durur."

Bazıları da şunu demiştir: "Emel, bütün âdemoğlunda fıtrî bir duygudur." Nitekim hadiste de: ? ??????? ?????? ?????????? ??????? ?? ??????????: ????? ?????????? ??????? ?????? "İnsan yaşlandıkça iki duygu genç kalır: Dünya sevgisi ve tûl-i emel."

İbnu Hacer der ki: "Emelde latîf bir sır var. Zîra, emel olmazsa kimse yaşamaktan zevk almaz, dünyevî işlerden hiçbirine başlamaktan nefsi hoşlanmaz. (Öyle ise bu meselede ondan vazgeçilemez.) Kötü olan, tûl-i emele kendimizi bırakıvermek, âhiret hazırlığını terketmektir. Şu halde bu dereceye düşmeyen kimseden tûl-i emeli izâlesi istenmemelidir."

Hadisleri ve yorumlarını nazar-ı dikkate alırsak şöyle bir sonuca varabiliriz: İnsanda mutlak bırakılmış, fıtrî ve vazgeçilmez duygulardan biri de dünya sevgisidir, buna tûl-i emel de denebilir. Aslında bu gerekli bir duygudur. İnsan kendini bunun galebesine bırakıverirse, âhireti unutmaya, terketmeye götüren aşırılıklara düşer, dünyevî arzuların peşine düşer, suistimallere, haramlara sevkeder. Her devirde görülen aşırı kazanç çılgınlıkları, bundan hâsıl olan binbir çeşit hileler, skandallar, sahtekârlıklar, ölmeler, öldürmeler, İslâm'ın sınırlamaya çalıştığı bu tûl-i emel zaafının eseridir. İslâm, bu meselede denge istiyor. Âhireti unutturmayacak, ibâdetten alıkoymayacak, harama yer vermeyecek ölçüde dünyalık talebini tevcvîz ediyor.

Güçlü Müslümanın, zayıf Müslümana nazaran Allah'a daha sevgili olduğunu söyleyen, veren elin alan elden üstün olduğunu beyan eden İslâm'ın, "dünyayı tamamen terket" demeyeceği açıktır.[20]

İSLAM'IN REDDETTİGİ DÜNYA

Dünyanın zemmiyle ilgili bahsin umumî açıklama kısımında belerttğimiz gibi, dünya,çok yönlü bir varlık hattâ bir mefhumdur. Hadislerde gelen zemm ve kötüleme bütün yönlerine bakmaz. Bu hususu açık bir uslûbla bize tahlîl eden doyurucu bir pasajı Bediüzzaman'dan iktibas edeceğiz:

"Ehl-i dalâletin (sapıkların) vekili der ki: "Ehâdisinizde dünya tel'în edilmiş. "Cife" ismiyle yâdedilmiş. "Fenadır, pistir" diyorlar. Halbuki sen, bütün kemâlâtı İlâhiyeye medâr ve hüccet, onu gösteriyorsun ve âşıkâre ondan bahsediyorsun?"

"ELCEVAP: Dünyanın üç yüzü var:

Birinci yüzü: Cenâb-ı Hakk'ın Esmâsına bakar. Onların nukûşunu gösterir. Mânâyı harfiyle, onlara âyinedârlık eder. Dünyanın şu yüzü, hadsiz mektubât-ı Samedâniyyedir. Bu yüzü gayet güzeldir. Nefret değil, aşka lâyıktır.

İkinci yüzü, âhirete bakar. Âhiretin tarlasıdır. Cennetin mezrasıdır. Rahmetin mezheresidir. Şu yüzü dahi, evvelki yüzü gibi güzeldir. Tahkire değil, muhabbete lâyıktır.

Üçüncü yüzü, insanın hevesâtına bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyanın mel'abe-i hevesât olan yüzüdür. Şu yüz çirkindir. Çünkü fânidir, zâildir, elemlidir, aldatır. İşte, hadisde vârid olan tahkîr ve ehl-i hakîkatın ettiği nefret, bu yüzdedir.

Kur'ân-ı Hakîm'in kainattan ve mevcudattan ehemmiyetkârane, istihsankârane bahsi ise; evvelki iki yüze bakar. Sahabelerin vesair ehlullahın merğub dünyaları, evvelki iki yüzdedir.

Şimdi, dünyâyı tahkîr edenler dört sınıftır:

* Birincisi: Ehl-i mağfirettir ki, Cenâb-ı Hakk'ın mağfiretine ve muhabbet ve ibadetine sed çektiği için tahkîr eder.
* İkincisi: Ehl-i âhirettir ki, ya dünyanın zarûrî işleri onları amel-i uhrevîden menettiği için veyahut şuhûd derecesinde îman ile cennetin kemâlât ve mehasinine nisbeten dünyayı çirkin görür. Evet Hazret-i Yûsuf (aleyhisselâm)'a güzel bir adam nisbet edilse, yine çirkin göründüğü gibi; dünyanın ne kadar kıymetdâr mehâsini varsa, cennetin mehâsinine nisbet edilse, hiç hükmündedir.
* Üçüncüsü, dünyayı tahkir eder. Çünkü, eline geçmez. Şu tahkir, dünyanın nefretinden gelmiyor, muhabbetinden ileri geliyor.
* Dördüncüsü, dünyayı tahkir eder. Zîra dünya , eline geçiyor. Fakat durmuyor, gidiyor. O da kızıyor, teselli bulmak için tahkir eder, "Pisdir" der. Şu tahkir ise, o da dünyanın muhabbetinden ileri geliyor. Halbuki, makbul tahkir odur ki, hubb-u âhiretten ve Mârifetullah'ın muhabbetinden ileri geliyor...

Demek makbul tahkir, evvelki iki kısımdır. Cenâb-ı Hakk, bizi onlardan yapsın. Âmin. Bihürmet-i Seyyidi'l Mürselîn."[21]

İKİNCİ FASIL

YERYÜZÜNDEKİ BAZI YERLERİN ZEMMİ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ????? ????? ?????? # ??????????? ???: ? ?????????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ??? ??? ???????? ???????? ??? ?????????? ??? ?????????? ????? ??????? ??????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (1974)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) Hıcr'a uğradığı zaman: "Nefislerine zulmedenlerin meskenlerine girerken onların mâruz kaldığı musîbetin size de gelmesi korkusuyla ağlayarak girin!" dedi. Sonra başını (ridasıyla) örtüp yürüyüşünü hızlandırdı ve vâdiyi geçinceye kadar bu hâl üzere devam etti." [Buhârî, Enbiya 7, Mesâcid 53, Megâzî 80, Tefsîr, Hıcr 2; Müslim, Zühd 38-40, (2980).][22]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın Tebük seferi'ne giderken geçtiği güzergâh üzerinde yer alan Hıcr'a uğrayışını nakletmektedir. Hıcr, Semûd Kavmi'nin yurdudur. Şam'la Medîne arasına düşer. Azgınlıkları sebebiyle mâruz kaldıkları bela sonucu helâk olan kavim, geride, insanlığa bir ibret satırı halinde meskenlerinin harabelerini bırakarak yok olmuş gitmiştir.

2- Bu hadis, muhtelif vecihlerle rivâyet edilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) böylesi harâbeyi ziyaret ederken, takınılacak âdâbı öğretmek istemiş ve askerlerin dikkatlerini çekmiştir. Takrîr edilen âdâb, o manzaradan bir ibret dersi aldırmaya yöneliktir. Rivâyetin bir başka vechinde bu maksad daha açık olarak görülmektedir: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) dedi ki: "Bu azâba uğrayanların yanına girmeyin. Ancak ağlayarak girerseniz o başka. Eğer ağlamazsanız yanlarına girmeyin de onlara gelen belâ size de gelmesin." Ağlamak tefekkür içindir. Böylece, onlara, bunları ağlayacak bir sona götüren sebepler ve içtimâî gelişmeler üzerinde tefekkürü emretmiş olmaktadır: "Allah, onlara yeryüzünde imkânlar tanımış, uzun müddet hayat vermiş olmasına rağmen küfürleri sebebiyle belâya uğratmış, şiddetle cezalandırmıştır. Allah kalbleri çevirendir. Mü'min âkibetinin böyle olmayacağından emin olmamalı,

rehâvete düşmemeli, ibâdetler, tevbe ve istiğfardan gâfil olmamalı vs.
Rivâyetin yine Buhârî'de İbnu Ömer'den tahrîc edilen daha teferruatlı bir vechi şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) Tebük Gazvesi sırasında Hıcr'a indiği zaman kuyularından su içmemeyi, onlardan su almamayı emretti. Ashab (radıyallâhu anh):
"Biz onlardan su aldık ve hamur yaptık!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) o hamuru atmayı ve suları dökmeyi emretti.
"Bazı rivâyetlerde hamurun develere yem yapılmasını emrettiği belirtilir. Bir başka rivâyete göre, Hz. Sâlih (aleyhisselâm)'in devesinin su içtiği kuyudan su almalarını emretmiştir.
Bir diğer rivâyette, Tebük seferi sırasında bir vâdiye gelince Hz. Peygamber'in: "Şu anda sizler, mel'un (lânete uğramış) bir vâdidesiniz, öyleyse hızlanın (buradan çabuk çıkın)... kim (buranın suyu ile hamur yaptı, tencere kaynattı ise ters çevirsin..." dediği belirtilir.
3- Bulkînî'ye Hz. Sâlih'in devesinin su içtiği kuyunun nasıl bilindiği sorulmuş, O da: "Tevâtürle, zîra mütevâtir haberde Müslüman olma şartı aranmaz" demiştir. Ancak İbnu Hacer, bunu Resûlullah'ın vahyen öğrenmiş olabileceğini söyler.
4- Lânetli yerlerden ağlamadan geçenlerin, onların uğradığı belaya uğramalarından korkma'nın mânası şudur: "Onların Allah'ın verdiği nimetlere nankörlük etmeleri, inanılması gereken husûslarda ve ibâdet edilmesi gereken Zât hakkında akıllarını kullanmamaları gibi ağlanacak halleri üzerine tefekkür etmedikleri için, bu ihmalkâr davranışlarıyla Semûd kavmine benzemiş oluyorlar. Bu hâl onları katı kalpliliğe ve sonuç olarak öncekilerin felâketine dâvet çıkaran yanlış amellere sevkedebilir, böylece bunlara da onları vuran bela gelebilir."[23]
5-HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
* Semûd kavminin kuyularından su almak mekruhtur. Keza küfrü sebebiyle Allah'ın azabı ile helâk olmuş emsâl yerlerin kuyu ve pınarlarından su almak da mekruhtur. Suyu sâlihlerin kuyusundan almalıdır.* Bu kerâhetin tenzîhî bir kerâhet mi, tahrîmi bir kerâhat mi olduğu, tahrîmi olduğu takdirde bu su ile temizlik sahih mi değil mi ihtilâf edilmiştir.
* Azâba uğrayanlar hakkında tefekkür ve murâkabe teşvik edilmekte, oralarda ikâmet etmek yasaklanmaktadır.
* Lânetli yerlerden hızlı geçilmelidir.
* İnsanlara men edilen bir yiyecek hayvanlara verilebilir.[24]

?2? ??? ???? ???? ??? ???:]???? ??????? ???????? ???? ????? ????? # ???? ???????? ????? ??????? ???????????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? # ??? ??????????? ??? ?????????? ??????????? ?“???? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ???? ????????? ??????? ??????? ????????? ???????[.

2. (1975)- Buhârî ve Müslim'de yine İbnu Ömer anlatıyor: "Halk, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hıcr'a Semûd kavminin yurduna inince kuyularından su aldılar ve onunla hamurları develere yem yapmalarını emretti. ayrıca, Hz. Sâlih'in devesinin su içtiği kuyudan su almalarını emretti." [Buhârî, Enbiya 17; Müslim, Zühd 40, (2981).][25]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?? ???? ????? #: ??? ????? ???? ???????? ???????????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ??? ????????????? ????? ????? ???????? ??? ????????????? ??????? ???????????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ????????????? ???????? ?????? ??? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ???????????? ???????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????« ?‘?? ?????? ???? ???? ???????? ??????.»?????« ????? ???????: ???? ?? ???? ??? ?????? ???? ????? ??? ?????. ???? ?? ?????? ????? ?????.»?????????? ?????????« ?????????? ??????? ????? .

3. (1976)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Ey Enes, dedi, insanlar yurtlar ediniyor. Bu yurtlardan biri Basra ve Busayra diye tesmiye edilmektedir. Eğer sen oraya uğrar veya ona girersen, oranın çorak (tuzlu) arazisinden, gemilerin yanaştığı limanından, çarşısından, ümerâsının kapılarından sakınasın! Sana oranın güneşe açık yerlerini (dağları) tavsiye ederim. Zîra orada hasf (yere batma), kazf ve zelzele olacak. Bir kavim de normal şekilde akşama erdiği halde, sabaha maymun ve hınzırlar olarak çıkacak." [Ebû Dâvud, Melâhim 10, (4307).][26]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm) Hz. Enes'i Basra'da karşılaşabileceği menfi durumlara karşı uyarmaktadır:
Çorak arâzi: Ekin bitirmeyen yer,
Çarşı: Orada husûle gelen gaflet, lüzumsuz lakırdılar, hileler, fâsid akidler vs. sebebiyle.
Ümera kapısı: Zulmün çokça işlendiği yer.
Güneşe açık yerler (Dahâvî): Bunların dağlar olduğu, dolayısıyla dağlara gidip inzivaya çekilmesini emrettiği belirtilmiştir.
Hasf: Yere batıp, toprağın derinliklerinde kaybolmak. Basrâ'da .böyle bir vak'anın olacağı haber verilmiş olmaktadır.
Kazf: iki mânası var.
1- Soğuk, şiddetli bir rüzgâr,
2- Ölüyü, arzın gömüldükten sonra dışarı atması.
Akşama sâlih olarak ulaşıp, sabaha maymun ve hınzırlar olarak çıkmak'tan murad, mesh'dir. Bazı âlimler, bu teşbihle, Basra'da Kaderiye mezhebinin çıkacağının haber verildiğini söylemişlerdir. Zîra bu ümmete, hasf ve mesh hadiseleri, kaderi inkâr edenlere gelecek diye bilinmektedir.[27]

?4? ??? ????:]?????? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ??????: ?????? ????????? ??? ?????????? ?????? ???? ?????? ?‘??????: ? ???????? ??? ?????? ???????????? ?????? ??? ???????? ???????? ???????? ??? ????????? ?????? ??????? ???????? ????? ???????? ??????????: ???? ???? ?? ????? [.»???????? ??????????« ?? ???? ?‘???? ? ???? ?? .

4. (1977)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Irak'a çıkmak istemişti. Ka'bu'l-Ahbâr kendisine dedi ki:
"Ey mü'minlerin emiri! çıkma, zîra sihrin -veya şerrin- onda dokuzu oradadır. Cinlerin fâsıkları da oradadır. Devasız hastalık da oradadır." (Mâlik der ki): "Bununla dînî helâki kasteder." [Muvatta, İsti'zân 30, (2, 975); İmam Mâlik, bunu belâğ (senetsiz) olarak rivâyet etmiştir.][28]

AÇIKLAMA:

Zürkâni, sihrin ondan dokuzunun Irak'a nisbet edilmesini, Bâbil şehrinin Irak'ta olmasıyla îzah eder. Kur'ân-ı Kerîm'de insanlara sihir öğreten Hârut ve Mârut

adındaki iki meleğin Bâbil'e indiği haber verilmiştir (Bakara 102).
Devasız hastalık, tabiblerin tanımadığı, tedâvisinden âciz kaldıkları hastalık demektir.
Zürkâni bu bilgileri Ka'bu'l-Ahbâr'ın eski kitaplardan nakletmiş olabileceğini söyler. Çünkü Ka'b yahudilikten ihtida etmiş bir âlim idi. Eski kitapları çok iyi biliyordu ve zaman zaman o kitaplardan rivâyetlerde bulunuyordu.[29]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/231-232.
[2] Hadiste geçen "rebî" kelimesi, bahar ve dere mânâlarına gelir. Her iki mânâ da burada uygundur.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/233-234.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/234-237.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/237-238.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/238.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/238.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/238-241.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/241.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/241-242.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/242.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/242-244.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/244.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/244-245.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/245.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/245.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/246.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/246.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/246.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/246-248.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/248-249.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/250.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/250-251.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/251.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/252.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/252-253.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/252-253.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/253-254.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/254.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41- AKİKA (DOĞAN ÇOCUK İÇİN KURBAN KESME) KİTABI (BÖLÜMLERİ)
1- ERKEK ÇOCUĞU İÇİN AKİKA KURBANI NASIL OLMALI ?
2- KIZ ÇOCUĞUNDA AKİKA KURBANI NASIL OLMALI?
3- AKİKA KURBANI ERKEK Mİ DİŞİ Mİ OLMALIDIR?
4- AKİKA KURBANI NE ZAMAN KESİLİR?
42- DEVENİN İLK YAVRUSUNUN KURBAN EDİLMESİ VE RECEB AYINDA KESİLEN KURBAN KİTABI (BÖLÜMLERİ)
1- DEVENİN İLK YAVRUSU NEDEN KURBAN EDİLİR?
2- RECEB AYI KURBANI NE DEMEKTİR?
3- ÖLEN (LEŞ) HAYVANLARIN DERİLERİ
4- ÖLEN HAYVAN DERİLERİ NE İLE TABAKLANIR?
5- TABAKLANAN DERİ KULLANILABİLİR
6- YIRTICI HAYVAN DERİLERİ KULLANILMAZ
7- MURDAR ÖLMÜŞ HAYVANIN İÇ YAĞLARI KULLANILIR MI?
8- ALLAH'IN HARAM KILDIĞI ŞEYDEN FAYDALANMA YASAKTIR
9- KATI YAĞ İÇERİSİNE FARE ÖLÜP DÜŞERSE NE YAPMALI?
10- BİR KAP İÇERSİNE SİNEK DÜŞERSE NE YAPILIR?

41- AKİKA (DOĞAN ÇOCUK İÇİN KURBAN KESME) KİTABI (BÖLÜMLERİ)

4141- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'e: "Akika nedir?" diye sorulduğunda:**"Allah, anne babaya itaatsizliği** (ukuk'u) **sevmez"** buyurdular. -Rasûlullah (s.a.v), ukuk kelimesine benzeyen akika kelimesini kullanmalarından hoşlanmamış olacak ki böyle dediler- Oradakiler senden çocuğumuz olunca kesilecek kurbanı soruyoruz dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Doğan çocuğu için kurban kesmek isteyen kessin, erkek çocuğu için birbirine denk iki koyun kız için ise tek koyun kessin"** buyurdular. (Ebû Davud, Dahaya: 21; Müsned: 6530)

4142- Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Hasan ve Hüseyin için akika kurbanı kesmişti. (Müsned: 21980)

1- ERKEK ÇOCUĞU İÇİN AKİKA KURBANI NASIL OLMALI ?

4143- Selman b. Âmir ed Dabbî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Erkek çocuğu olduğunda kan akıtın, kurban kesin ve ona eziyet verecek şeyleri ondan giderip temizleyin."** (Ebû Davud, Dahaya: 21; Tirmizî, Edahî: 16)

4144- Ümmü Kürz (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Erkek çocuğu doğduğunda birbirine benzeyen iki koyun kız çocuğunda ise bir koyun kurban olarak kesilir."** (Ebû Davud, Dahaya: 21; Tirmizî, Edahî: 16)

2- KIZ ÇOCUĞUNDA AKİKA KURBANI NASIL OLMALI?

4145- Ümmü Kürz (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Doğan erkek çocuğu için birbirine benzeyen iki koyun kız çocuğu için ise bir koyun kurban olarak kesilir."** (Ebû Davud, Dahaya: 21; Tirmizî, Edahî: 16)

3- AKİKA KURBANI ERKEK Mİ DİŞİ Mİ OLMALIDIR?

4146- Ümmü Kürz (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hudeybiye'de Rasûlullah (s.a.v)'in yanına vardım. Kâbe'ye gönderilen kurban etlerinin durumundan soracaktım o esnada şöyle dediğini duydum: **"Doğan erkek çocuğuna iki koyun, kız çocuğuna ise bir koyun kesilmelidir. Kesilen koyunun erkek ve dişi olması fark etmez."** (Ebû Davud, Dahaya: 21; Tirmizî, Edahî: 16)

4147- Ümmü Kürz (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Doğan erkek çocuğu için iki koyun, kız çocuğu için ise tek koyun kesilmelidir koyunların erkek ve dişi olması farksızdır."** (Ebû Davud, Dahaya: 21; Tirmizî, Edahî: 16)

4148- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Hasan ve Hüseyin için ikişer ikişer koç kesmişti."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4- AKİKA KURBANI NE ZAMAN KESİLİR?

4149- Semure b. Cündüp (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her doğan çocuk kesilen kurbanına rehindir. Doğumun yedinci günü bu akika kurbanı kesilir, başı traş edilir ve ismi konulur."** (Tirmizî, Edahî: 20; Ebû Davud, Dahaya: 18)

42- DEVENİN İLK YAVRUSUNUN KURBAN EDİLMESİ VE RECEB AYINDA KESİLEN KURBAN KİTABI (BÖLÜMLERİ)

4150- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Fera ve Atıyre diye bir kurban modeli İslâm'da yoktur."** (Yani devenin ilk yavrusu mutlaka kurban edilecektir diye bir şart olmadığı gibi Receb ayında da kurban kesilme adeti İslâm'da yoktur.) (Tirmizî, Edahî: 15; Ebû Davud, Dahaya: 20)

4151- Said b. Müseyyeb ve Ebu Hüreyre (ranhüma)'dan birisi Rasûlullah (s.a.v):**"Fera ve Atiyre kurbanı kesmeyi yasakladı"** derken bir diğeri: **"Fera ve Atiyre kurbanı İslâm'da yoktur"** demiştir. (Tirmizî, Edahî: 15; Ebû Davud, Dahaya: 20)

4152- Mıhnef b. Süleym (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Arafat'ta vakfeye durmuştuk. Orada şöyle buyurmuştu: **"Ey İnsanlar! Her yıl kurban bayramında kesilen kurbanın yanı sıra bir de Receb ayında Atıyre kurbanı vardır"**Muaz diyor ki: "İbn Avn'ın Receb ayında kurban kestiğini gözümle gördüm." (Tirmizî, Edahî: 15; Ebû Davud, Dahaya: 20)

4153- Zeyd b. Eslem (r.a)'den rivâyete göre, ashap: "Ey Allah'ın Rasûlü! Devenin ilk doğurduğu hayvanın hemen kurban edilmesine ne dersin?" diye sorunca şöyle buyurdu: **"Olabilir fakat o deve yavrusunu büyütüp din uğrunda savaşlarda kullanmak veya muhtaç olan birine vermek, anasını göğsünde sütüyle ve yavrusuz bırakıp yavrusunu da cılız olarak kesmenden daha hayırlıdır"** Ashap: "Ey Allah'ın Rasûlü! Receb ayındaki kesilmesi gereken kurban hakkında ne dersin?" deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Olabilir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4154- Haris b. Amr (r.a), anlatıyor: Veda haccında Rasûlullah (s.a.v) kulağı kesik devesi üzerindeyken biri yanından gelerek Ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam Senin yoluna feda olsun. Benim için Allah'tan af ve bağışlanma dile dedim. O da:**"Allah size mağfiret etsin"** buyurdu. Sonra

diğer tarafından gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! diğer insanları değil sadece beni bağışlaması için dua et" dedim. Bu sefer eliyle işaret ederek olmaz dercesine: **"Allah sizleri bağışlasın"** buyurdu. O arada bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Develerin ilk yavrularının kurban edilmesi ve Receb ayında kesilmesi gereken kurbanlar konusunda ne dersin?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İsteyen Receb ayında keser isteyen kesmez, devenin ilk yavrusunu da dileyen kurban eder dileyen kurban olarak kesmez dedi ve her sürü için bir koyun kurban edilir."** (Müsned: 15405)

1- DEVENİN İLK YAVRUSU NEDEN KURBAN EDİLİR?

4155- Nübeyşe (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Cahiliyye döneminde Receb ayında kurban keserdik bu konuda ne dersin" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hangi ayda keserseniz kesin Allah'ın rızasını isteyin ve etinden de başkalarına yedirin"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahaya: 20; İbn Mâce, Zebaih: 2)

4156- Nübeyşe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mina'da bir adam şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü biz cahiliyye döneminde Receb ayında kurban keserdik şimdi ne emredersiniz? Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hangi ayda keserseniz kesin Allah'ın rızasını isteyin ve başkalarına da yedirin."** Adam: Devenin ilk yavrusunu da kurban ederdik bu konuda ne emredersiniz deyince: **"Her sürüden bir kurban kesersin, o kurban sürü içerisinde beslenir büyüyünce keser ve etini sadaka olarak dağıtırsın"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahaya: 20; İbn Mâce, Zebaih: 2)

4157- Hüzeyl kabilesinden Nübeyşe (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç günden fazla kurban etlerini saklamanızı yasaklamıştım fakat Allah size bolluk verdi ve hayırlara kavuşturdu bundan dolayı o etlerden yiyebilir, sadaka olarak verebilir ve istediğiniz kadar da kendinize ayırıp stoklayabilirsiniz. Bu bayram günleri yeme, içme ve Allah'ı zikretme günleridir."** Bu arada bir adam: "Cahiliyye döneminde Atîre kurbanı keserdik bu gün ne emredersiniz?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): **"Allah için hangi ayda keserseniz kesin Allah'ın rızasını isteyin ve etinden de yedirin"** buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Devenin ilk yavrusunu da kurban ederdik bu konuda ne dersin?" diye sorunca, Rasûlullah (s.a.v): **"Her koyun sürüsünden bir tane kurban için ayrılır ve o sürü içerisinde beslenip büyütülür. Büyüyüp gelişince onu keser ve etinden yolculara yedirirsin şüphesiz bu daha hayırlıdır."** (Ebû Davud, Dahaya: 20; İbn Mâce, Zebaih: 2)

2- RECEB AYI KURBANI NE DEMEKTİR?

4158- Nübeyşe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle seslendi: "Ey Allah'ın Rasûlü biz cahiliyye döneminde Receb ayında kurban keserdik bugün için bu konuda ne dersiniz?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hangi ayda olursa olsun Allah'ın rızası için kesiniz ve başkalarına da yediriniz."** Adam: "Cahiliyye döneminde devenin ilk doğurduğu yavruyu da kurban ederdik bu konuda ne dersiniz?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her sürüden biri kurban için ayrılır kurban edilecek duruma gelince, kurban edilip eti sadaka olarak dağıtılır bu daha hayırlıdır."** (Ebû Davud, Dahaya: 20; İbn Mâce, Zebaih: 2)

4159- Hüzeli Kabilesinden Nübeyşe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz cahiliyye döneminde Receb ayında kurban keserdik şimdi bu konuda bize neyi emredersin?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hangi ayda keserseniz kesin Allah'ın rızasını isteyin ve fakir fukaraya yedirin."** (Ebû Davud, Dahaya: 20; İbn Mâce, Zebaih: 2)

4160- Lakît b. Amir el Ukaylî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler Cahiliyye döneminde Receb ayında kurbanlar keser yer ve misafirlerimize de yedirirdik" dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Zararı yok kesilebilir."** (Dârimi, Adhiye: 9; Müsned: 1883)

3- ÖLEN (LEŞ) HAYVANLARIN DERİLERİ

4161- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) bir koyun leşine rastladı ve: **"Bu kimindir?"** dedi. "Meymune'nin" dediler. Peygamber (s.a.v): **"Derisinden faydalansaydı ya!"** buyurdu. Oradakiler: "O leştir" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Allah leş olan hayvanın etinin yenilmesini haram kılmıştır"** (derisini değil) buyurdu. (İbn Mâce, Libas: 25)

4162- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zekat olarak toplanan ve Meymune'nin kölesine verilen sonra da murdar olarak ölen ve bir kenara atılan leşe rastlayınca: **"Onun derisinden faydalansaydılar ya!"** Oradakiler o murdar olup leştir dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Allah murdar olan leşin etinin yenmesini haram kıldı"** (derisini değil) buyurdu. (İbn Mâce, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 4)

4163- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Meymune'nin kölesine zekat verilen bir koyunun leşini gördü ve: **"Onun derisini yüzüp ondan istifade etseydiniz ya!"** dedi. Onlar da: "O leştir" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'da: **"Onun etini yemek haramdır"** buyurdu. (İbn Mâce, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 4)

4164- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, bir koyun ölmüştü de Peygamber (s.a.v): **"Onun derisini alıp istifade etseydiniz ya!"** buyurdu. (İbn Mâce, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 4)

4165- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) Meymune'ye ait ölen bir koyunun yanından geçti ve: **"Derisini alıp tabaklayıp kullansanız olmaz mı?"** buyurdu. (İbn Mâce, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 4)

4166- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) ölmüş bir koyunun yanından geçti ve: **"Onun derisinden istifade etseydiniz ya"** buyurdu. (İbn Mâce, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 4)

4167- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Sevde (r.anha)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir koyunumuz ölmüştü, derisini yüzüp tabakladık ve eskiyinceye kadar kullandık. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4168- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Tabaklanan deri temizlenmiş olur."** (İbn Mâce, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 41)

4169- İbn Va'le (r.a) anlatıyor: İbn Abbas'a şu batıdaki kafir toplumlarla savaşıyoruz, onlar putlara taparlar. Onların tulumlarında süt ve suları var, onlardan içebilir miyiz?" diye sordum. İbn Abbas'ta şöyle dedi: "Tulumlar tabaklanmış olduğu için temiz sayılır. Bunun üzerine İbn Va'le: "Bu senin kendi görüşün müdür? Yoksa Rasûlullah (s.a.v)'den birşeyler işittin mi?" dedi. İbn Abbas'ta: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim dedi. (Ebû Davud, Libas: 41; Tirmizî, Libas: 7)

4170- Seleme b. el Muhabbık (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Tebük savaşında bir kadından su istedi. O da: Yanımda murdar olan leş derisinden yapılan bir tulumdan başka bir şey yok dedi. Peygamber (s.a.v) **"O deriyi tabaklamış mıydın?"** buyurdu. Kadın: Evet tabakladım deyince **"Tabaklanan deri temizdir"** buyurdu. (Ebû Davud, Libas: 41)

4171- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e ölen hayvanların derilerinden sordular, O şöyle buyurdu: **"O tabaklanınca temizlenir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4172- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e ölen hayvanların derilerinden sordular, O şöyle buyurdu: **"O tabaklanınca temizlenir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4173- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölen hayvanın derisinin temizliği onun tabaklanmasındandır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4174- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölen hayvanın derisinin temizliği onun tabaklanmasındandır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4- ÖLEN HAYVAN DERİLERİ NE İLE TABAKLANIR?

4175- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, birkaç Kureyşli murdar ölmüş bir koyunu at gibi sürükleyerek Rasûlullah (s.a.v)'in yanından geçerlerken onlara: **"Derisini alsaydınız ya"** buyurdu. Onlar da bu murdardır deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Su ve garazla tabaklarsanız temiz olmuş olur"** buyurdu. (Ebû Davud, Libas: 42)

4176- Abdullah b. Ukeym (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben bir delikanlıydım, bize Rasûlullah (s.a.v)'in şu mektubu okunmuştu: **"Murdar ölmüş hayvanın ne derisinden ne de sinirlerinden faydalanın."** (Ebû Davud, Libas: 42; İbn Mâce, Libas: 26)

4177- Abdullah b. Ukeym (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize şöyle bir mektup göndermişti: **"Murdar olarak ölmüş hayvanın ne derisinden ne de sinirlerinden istifade edin."** (Ebû Davud, Libas: 42; İbn Mâce, Libas: 26)

4178- Abdullah b. Ukeym (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Cüheyne kabilesine şöyle yazmıştı: **"Ölen leş durumundaki hayvanın ne derisinden ne de sinirlerinden istifade edin."** Ebu Abdurrahman der ki: Bu konuda en sahih olan hadis: **"Tabaklanınca deri temiz olur"** hadisidir ki bu hadisi Zühri Ubeydullah b. Abdullah'tan, İbn Abbas'tan ve Meymune'den rivâyet etmişlerdir. Allah en iyisini bilendir. (Ebû Davud, Libas: 42; İbn Mâce, Libas: 26)

5- TABAKLANAN DERİ KULLANILABİLİR

4179- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Ölmüş hayvan derilerinin tabaklanıp kullanılmasını emretti."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

6- YIRTICI HAYVAN DERİLERİ KULLANILMAZ

4180- Ebu'l Melih (r.a) babasından aktararak şöyle rivâyet eder: "Peygamber (s.a.v) yırtıcı hayvan derilerinin kullanılmasını yasak etmiştir." (Ebû Davud, Libas: 43; Tirmizî, Libas: 32)

4181- Mıkdam b. Ma'dıkerib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"İpek elbise giymeyi, altın eşya kullanmayı ve kaplan derisinden yapılan eşyaları kullanmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 43; Tirmizî, Libas: 32)

4182- Mikdam b. Ma'dikerib (r.a), Muaviye'nin yanına elçi olarak geldiğinde ona: "Allah aşkına söyle Rasûlullah (s.a.v) yırtıcı hayvan derilerinden yapılan elbiseleri giyinmeyi ve onların derilerinden yapılan şeylere oturmayı yasaklamadı mı?" Muaviye'de: "Evet" diye cevap verdi." (Ebû Davud, Libas: 43; Tirmizî, Libas: 32)

7- MURDAR ÖLMÜŞ HAYVANIN İÇ YAĞLARI KULLANILIR MI?

4183- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Mekke fethi günü Rasûlullah (s.a.v)'in oradakilere şöyle dediğini duymuştur: **"Allah ve elçisi içki, ölmüş hayvan, domuz ve heykel satışını yasakladı, haram kıldı"** deyince oradakiler: "Murdar ölmüş hayvanın yağları hakkında ne dersin? Çünkü onlarla gemiler yağlanır ve deriler yumuşatılır ve insanlar kandillerinde kullanırlar" deyince, **"Olmaz haramdır"** buyurdu ve sözüne şöyle devam etti: **"Allah Yahudileri kahretsin. Allah onlara iç yağını haram kıldı fakat onlar onu eritip satarak parasını yerlerdi."** (Ebû Davud, Büyü': 66; Tirmizî, Büyü': 61)

8- ALLAH'IN HARAM KILDIĞI ŞEYDEN FAYDALANMA YASAKTIR

4184- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Semure'nin içki sattığı haberi Ömer'e ulaşınca şöyle dedi: Allah, Semure'yi kahretsin, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu bilmiyor mu? **"Allah Yahudileri kahretsin, kendilerine iç yağı haram kılındı fakat onlar onu eritip sattılar."** (Ebû Davud, Büyü': 66; Tirmizî, Büyü': 61)

9- KATI YAĞ İÇERİSİNE FARE ÖLÜP DÜŞERSE NE YAPMALI?

4185- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, bir fare yağın içerisine düşüp ölmüştü, bunu Rasûlullah (s.a.v)'e sorduklarında: **"Onun düştüğü yeri ve çevresindeki yağı atın ve gerisini yiyin"** buyurdu. (Tirmizî, Etıme: 8; Ebû Davud, Etıme: 48)

4186- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e donmuş yağ içersine düşen farenin durumunu sordular da şöyle buyurdu: **"Onu ve etrafındaki dokunduğu yağı atınız."** (Tirmizî, Etıme: 8; Ebû Davud, Etıme: 48)

4187- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e yağ içersine düşen fareden soruldu da: **"Yağ katı ise fareyi ve çevresindeki yağı atın ve gerisini kullanın eğer yağ sıvı ise o yağa yaklaşmayın"** buyurdular. (Tirmizî, Etıme: 8; Ebû Davud, Etıme: 48)

4188- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ölmüş bir keçinin yanından geçerken şöyle buyurdu: **"Bu keçinin sahipleri derisini alıp istifade etselerdi ya."** (Ebû Davud, Libas: 41; Tirmizî, Libas: 7)

10- BİR KAP İÇERSİNE SİNEK DÜŞERSE NE YAPILIR?

4189- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kabınıza sinek düşerse onu daldırıp çıkarın."** (Ebû Davud, Etıme: 49; İbn Mâce, Tıb: 31)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41. PEYGAMBER'E UYMAK İMANIN BİR GEREĞİDİR

41. PEYGAMBER'E UYMAK İMANIN BİR GEREĞİDİR

Ebu Muhammed Abdullah b. Amr b. el-As (r.a.)dan, dedi ki: Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Sizden herhangi bir kimse hevâsı getirdiğime tabi olmadıkça iman etmiş olamaz."
(Nevevî der ki:) Bu, hasen sahih bir hadis olup, biz bunu Kitabul-Huc-ce'de sahih bir isnâd ile rivayet ettik.
Ancak, bu hadis zayıftır, sahih değildir. Bu hususta el-Elbâni'nin söyledikleri ile Hafız Receb b. Hanbeli'nin açıklamalarını aşağıya kaydedelim: el-Elbâni, Mişkâtu'l-Mesâbih'te şunları söylemektedir:
Bu bir yanılmadır, senedi zayıftır. Çünkü bu hadisin senedinde Nuaym b. Hammad vardır ki, zayıf bir râvidir. Hafız İbn Receb de bu illetten başka bir sebebe bağlı olarak illetli olduğunu ifade etmiş ve böylelikle Nevevi'nin bu hadisin sahih olduğunu belirtmesini tenkid etmiştir. Bu hususta Câmiu'l-Ulumi ve'1-Hikem adlı kitabına bakınız. Diğer taraftan onun (Hatib et-Tebri-zi'nin) bu hadisi sözü geçen iki kişiye (yani birisi Mesabihu's-Sünne'nin müellifi el-Beğavi'nin Şerhu's-Sünne adlı kitabına diğeri de Nevevi'nin kırk hadisine -Çeviren- Bk. Mişkat, I 59) izafe etmesi, bu hadisi bu ikisinden daha üst tabakada (yani daha erken dönemlerde) bulunan kimselerin rivayet etmediği vehmini vermektedir. Oysa durum böyle değildir. Bu hadisi ayrıca el-Hasen b. Süfyan da el-Erba'in adlı eserinde zikretmiştir. Bu ise Ahmed ve İbn Main'den hadis almıştır. 303 yılında vefat etmiştir. Yine bu hadisi el-Kasım b. Asakir de el-Erbain'de rivayet etmiş ve hasen -garibdir, demiştir.[1]
Hafız İbn Receb de der ki:
Bu hadisin sahih kabul edilmesi gerçekten birçok yönden uzak bir ihtimaldir. Bunlardan birisi şudur: Bu hadis sadece Nuaym b. Hammâd el-Mervezi'nin rivayet ettiği bir hadistir. Bu Nuaym ise, her ne kadar bir grup imam tarafından sika kabul edilmiş, Buhâri de ondan gelen rivayetleri kitabına kaydetmiş ise de, hadis imamları Sünnetteki sıkı sıkıya bağlılığı ve hevâ ehline karşı cevap vermekteki tavizsizliği dolayısıyla hakkında hüsnü zan besliyorlardı. Bununla birlikte, onun yalancılıkla itham edildiği ve bazı hadisleri karıştırdığı da söylenmiştir. Hadis imamları onun münker rivayetlerini çokça tesbit edince, onun zayıf bir râvi olduğuna hükmettiler. Hafız Salih b. Muhammed'in İbn Mâin'den rivayetine göre O, Nuaym hakkında (İbn Mâin'e) sormuş, O da şu cevabı vermiş: Birşey değildir. Bununla birlikte o sadece Sünnete bağlı bir kimsedir. Salih der ki: O, hıfzından hadis naklederdi. Bununla birlikte onun yanında pek çok münker rivayet bulunur ve bu konuda kimse ona tâbi olmazdı.
Ebu Dâvud da der ki: Nuaym'ın bildiği Rasulullah (s.a)'tan yirmiye yakın hadis vardır ki, bunların ash yoktur.
Nesai de der ki: O zayıf râvidir. Bir seferinde de: O sika değildir, demiştir. Bir başka seferinde de şöyle demiştir: O pek çok hadiste bilinen imamlardan ayrı münferiden çokça rivayet nakletmektedir. O bakımdan rivayeti delil gösterilmeyen kimselerin arasına girmiştir.
Ebu Zür'a ed-Dımeşki der ki: Başkalarının mevkuf olarak rivayet ettiği hadisleri o mevsul olarak nakletmektedir. Yani o mevkuf rivayetleri merfu1 diye zikreder.
Ebu Arube el-Havâfi der ki: O, durumu karanlık bir kimsedir.
Ebu Said b. Yunus der ki: O, münker birtakım hadisleri sika ravilerden rivayet etmiştir. Başkaları da onun hadis uydurduğunu söylemişlerdir. Hem Abdulvehhab es-Sakafi'nin arkadaşları ile İbn Şirinin arkadaşları nerede idiler ki, Nuaym tek başına bu hadisi rivayet etsin?
Bu hadisin sahih olduğunu söyleme ihtimalini uzak kılan sebeplerden bir diğeri: Bu hadisin isnadı hususunda Nuaym'a muhalefet edilmiştir. Bu hadis ondan, es-Sakafi'den, Hişam'dan yoluyla rivayet edildiği gibi, ondan, es-Sakafi'den, bize hocalarımızdan birisi anlattı, bize Hişam veya başkası anlattı, diye de rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre ise, es-Sakafi kimliği bilinmeyen birisinden hadis rivayet ediyor, demektir. Yine bu hadis es-Sakafi'den; bize hocalarımızdan birisi anlattı, bize Hişâm ve bir başkası anlattı, diye de rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre es-Sakafi bu hadisi meçhul bir raviden rivayet etmiş olur. Onun hocası da yine muayyen olmayan bir kişiden hadisi rivayet etmiştir. Bu durumda hadisin senedindeki cehalet (meçhul râviler) daha da artmaktadır.
Bir başka sebep: Hadisin senedinde Ukbe b. Evs el-Sedusi el-Basri vardır. Denildiğine göre yine bu senedde Yakub b. Evs de vardır. Ebu Dâvud, Nesai ve İbn Mâce ondan Abdullah b. Amr'dan yoluyla bir hadis rivayet etmişlerse de, hadisin senedi muzdariptir. el-Icli, İbn Sa'd ve İbn Hibbân onun sika olduğunu da belirtmişlerdir. İbn Huzeyme ise şöyle demiştir: İbn Şirin şanının yüksekliğine rağmen ondan hadis rivayet etmiştir. îbn Abdil-berr de şöyle demektedir: O (Nuaym) meçhul bir râvidir. el-Gallâbi de Ta-rih'inde şöyle demektedir: Onun Abdullah b. Amr'dan hadis işitmediğini iddia ederler. O sadece: Abdullah b. Ömer dedi ki; der. Buna göre Abdullah b. Amr'dan rivayeti munkatı' demektir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.[2]

---

[1] Bk. Mişfcdtu'i-Mesdbih, I, 59
[2] Câmiu'l-Ulumi ve'l-Hikem, 364-365
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 427-429.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'L-EDEB
ÂDÂB BÖLÜMÜ
Bâb: İnsanlar Hakkında Zikredilmesi Caiz Olan Hususlar
Bâb: Hasetleşme Ve Arkadan Plan Kurmanın Yasaklanması
Bâb: "Ey İman Edenler! Zannın Çoğundan Sakının!" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: Kardeşlik Sözleşmesi
Bâb: Tekfiri Uygun Görmemek
Bâb: Allah'ın Emri Sebebiyle Caiz Görülen Öfke Ve Sertlik
Bâb: "İddia Ettiler.." Buyruğu Hakkında
Bâb: Kişinin "Allah Beni, Sana Feda Etsin" Sözü

KİTABU'L-EDEB

ÂDÂB BÖLÜMÜ

Bâb: İnsanlar Hakkında Zikredilmesi Caiz Olan Hususlar

427- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. İbrahim bize Mu-hammed'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bize öğle namazanı iki rekat kıldırdıktan sonra selam verdi. Sonra kalkta ve mescidin ön tarafındaki bir kütüğe yaslandı. O gün Ebû Bekir ve Ömer de topluluğun arasındaydı. Fakat (namazın kısa kılınması hususunu) O'na açmaktan çekindiler. Tez canlılar mescitten çıktılar ve "Namaz kısaltıldı" diye konuştular.
Cemaatin arasında Allah Resûlü'nün (sav) "Zül-yedeyn" diye çağırdığı bir sahabî vardı. Allah Resûlü'ne (sav) "Ey Allah Resulü! Unuttunuz mu? Yoksa namaz mı kısaldı?" diye sordu.
Allah Resulü (sav) "Ne ben unuttum, ne namaz kısaldı" buyurdu
Cemaattekiler "Bilakis unuttunuz ey Allah Resulü" dediler. Bunun üzerine "Zül-yedeyn doğru söylüyor" diyerek kalktı ve iki rekat daha kıldırdıktan sonra selam verip tekbir getirdi. Önceki secdesi gibi belki daha uzun secde ettL Sonra kafasını kaldırdı ve tekbir getirdi. Önceki secdesi gibi belki daha uzun secde etti. Sonra kafasını kaldırdı ve tekbir getirdi.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce- geçmiş ve orada şerhedilip hükmü beyan edilmişti. Bilgi için tyfz. 51 no.lu hadis.

Bâb: Hasetleşme Ve Arkadan Plan Kurmanın Yasaklanması

428- Bişr b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize, Ma'mer'den, o Hemmâm b. Münebbih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Zandan sakının. Zan sözlerin en yalanıdır. İnsanların gizli yönlerini araştırmayın, casusluk etmeyin, hasetleşmeyin, birbirinize sırt çevirme-yin, birbirinize buğzetmeyin ve Allah'ın kardeş kulları olun.[2]

Şerh

Abdullah" b. el-Mübârek'tir.
Zandan sakının" ifadesiyle ilgili olarak el-Hattâbî şöyle demiştir: Burada murat edilen 'zan', şer'î hükümlerden bir çoğunun dayanağı olan 'zan' olmayıp zanna konu olan kişiye zarar vermesi muhtemel olan araştırmadan sakınmaktır. Aynı yasak, delil ve kanıt olmaksızın kalpte oluşan duygu ve kanatlar için de geçerlidir. Zanların başlangıcı, savılması hiç de kolay olmayan hatırlardan ibarettir. Bunlar çoğunlukla kişiyi ilgilendirmeyen hususlardır. "Allah, nefslerinin fısıldadıkları sebebiyle ümmeti mesul tutmaz." Hadisinde işaret olunan da budur. Burada murat edilen zan, gerekçe ve dayanağı olmayan asılsız töhmettir. Örneğin bir kişiyi, yersizce siçlamak gibi. "Casusluk etmeyin" emrinin hemen peşinden gelmesi de bunu teyit etmektedir. Bu hadis, "Ey iman edenler! Zandan çok sakının! Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Sinsi casuslar gibi ayıp aramayın! Gıybet ederek biriniz ötekini arkasından çekiştirmesin!" (Hucurât, 12) ayet-i kerimesine de uygun düşmektedir.
Zan, sözlerin en yalanıdır", yani zan ne fiilen, ne de söz olarak gerçeklerle örtüşmez.
İnsanların gizli yönlerini araştırmayın, casusluk etmeyin" ifsinin aslında geçen 'tahassüs' fiilinin anlamı hakkında el-Hattâbî şöyle demış İnsanların ayıplarını araştırmayın, onların ardına düşmeyin. Fiilin kökü olan es duyu (=havas-ı hamse) için kullanılır ki bir sonraki 'tecessüs' fiilinin -lcö^ü olan 'cesse' fiili, el yordamıyla yoklamak mânâsına gelir. İbrahim el-Harof, 'tetossus' ve 'tecessüs'kâh/2080
fillerinin aynı anlama geldiklerini söylemiştir. Tabiî ki meşru bir yararın bulunduğu hâllerde tecessüs yani casusluk ve bilgi toplamak helaldir. Burada kastedilen artniyetli tecessüstür.
"Hasetleşmeyin" fiilinin konusu olan haset (çekememezük), bir başkasının hak ettiği bir nimetten mahrum kalmasını, varsa o nimetin zail olmasını temenni etmektir. Haset eğer kalpten geçen hatırlar türünden ve kişi bunu bastıramıyorsa mazur görülebilir. Fakat bilinçli olarak temenni ediyorsa bundan dolayı cezayı hak eder.

Hasan el-Basrî (ra| hasedin çok yaygın bir duygu olduğunu ifade ederken şöyle demiştir: "İçinde haset barındırmayan hiçbir Adem oğlu yoktur."
"birbirinize sırt çevirmeyin" emriyle ilgili olarak İbni Ab-di'l-Ber şöyle demiştir: Yüz çevirmek, sırt çevirmektir denmiştir. Çünkü birine buğzeden, ondan yüz çevirir, yüz çeviren de sırt çevirir. Seven ise bunun aksine davranır. Bir anlamının da bir şeye sahiplenip başkalarına göstermemek, onu kendine saklamak olduğu söylenmiştir.
Birbirinize buğzetmeyin" yani aranızdaki nefret ve buğz sebeplerini kaldırın, bunları yaşatmayın.
Allah'ın kardeş kulları olun" emrinde "Müminler ancak kardeştirler" (Hucurât, 10) âyet-i kerimesine işaret söz konusudur.

Hüküm

Bu hadis-i şerifede yer alan hususlar, İslam ahlakının en temel esasları, bir anlamda Müslüman toplumun tartışılmaz ilkeleridir.

Bâb: "Ey İman Edenler! Zannın Çoğundan Sakının!" Ayet-İ Kerimesi

429- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Zandan sakının. Zan sözlerin en yalanıdır. İnsanların gizli yönlerini araştırmayın, casusluk etmeyin, birbirinize üstünlük taslamayın, hasetleşmeyin, birbirinize arkadan plan kur-mayın ve Allah'ın kardeş kulları olun.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte şerhedilmişîir. İlgili âyet-i kerime Hucurât sûresinin 12. ayeti olup meâlen şöyledir:
"Ey iman edenler! Zandan çok sakının! Çünkü zannm bir kısmı günahtır. Sinsi casuslar gibi ayıp aramayın! Gıybet ederek biriniz Ötekini arkasından çekiştirmesin! Sizden biri, Ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi? Bakın bundan iğrendiniz. Allah'tan sakının! Hiç kuşkusuz, Allah tövbeleri çok kabul eden, rahmeti sonsuz olandır."
Bâb: Kardeşlik Sözleşmesi

430- Müsedded bize Yahya'dan o Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman (b. Avf) yanımıza (Medine'ye) geldi. Allah Resulü (sav) onunla Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti. Allah Resulü (sav) ona şöyle buyurmuştu: Bir koyunla olsun düğün yemeği ver. [4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 245 no.lu hadis, i

Bâb: Tekfiri Uygun Görmemek

431- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Nâfı bize İbtıi Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Kendisi, Ömer b. el-Hattâb'ın bir kafilede babasının adı üzerine yemin ettiğini, bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sav) şöyle nida ettiğini görmüştü:
Allah Teâlâ sizin babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasakladı.
Yemin etmek isteyen kimse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha Önce Yemin bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti. Geniş bilgi için bkz. 261 no.lu hadis.

Bâb: Allah'ın Emri Sebebiyle Caiz Görülen Öfke Ve Sertlik

432- Yesere b. SafVân bize anlatarak dedi ki: İbrahim bize ez-Zührî'den, o el-Kâsım'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
(Bir gün) Allah Resulü (sav) eve girdi. Üstünde resim bulunan bir örtü vardı. Birden yüzünün rengi değişti ve örtüyü alarak yırttı. Ardından şöyle buyurdu:
Kıyamet günü azabı en ağır olacaklar, işte bu resimleri yapanlardır.[6]

Şerh

Yüzünün rengi değişti" ifadesinden Allah Resûlü'nün (sav) ziyadesiyle öfkelendiği anlaşılmaktadır.
Hadis-i şerif daha önce Giyim bölümünde geçmiş ve şerhedilip hükmü beyan edilmiştir.(Bkz. 424 no.lu hadis)

Hüküm

Müslüman nasıl Rabbinin rızası için seviyor ve seviniyorsa, öfkesini de O'nun rızası için kılar. O'nun emir ve yasaklan çiğnendiği zaman kesinlikle hiddetlenir.

Ders

Müslümanın izzet kaynağı inancıdır. İnancıyla ilgili hususlarda her hangi bir saldırıya uğradığı zaman, kendi nefsi için olabilecekten çok daha fazla öfkelenir. Çünkü söz konusu saldırının hedefi, onun izzet kaynağı olan dinidir. Dini zedelenen, horlanan ve ayaklar altına alınan bir Müslüman izzet ve şereften bahsetme hakkına da sahip olamaz.
Bu anlamda Allah jlesûlü (sav) çok sevdiği eşinin bile hatasına tahammül etmemiş ve çiğnenen bir dinî duyarlılığa öfkesiyle karşılık vermiştir. Aksi hâlde dinî duyarlılığımızı yitirdikten sonra ağır ağır millî ve insanî duyarlılığımızı da yitirir, zamanla -hâşâ- insanlıktan sıyrılabiliriz. Milli şairimiz merhum Mehmet Akif de işte bu duyarsızlık ve ruhsuzluğa gösterdiği tepkiyi çok sert bir şekilde şöyle ifade etmektedir:
"Müslümanlık nerde bizden geçmiş insanlık bile
Alem aldatmaksa maksat aldanan yok nafile
Kaç hakîki müslüman gördümse hep makberdedir
Müslümanlık bilmem ama galiba göklerdedir"

Bâb: "İddia Ettiler.." Buyruğu Hakkında

433- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, Ümnıü Hân bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra'dan şunu nakletti:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nü (sav) -görmeye- gitmiştim. Kızı Fâtıma kendisini perdelemiş yıkanıyorken buldum. Selam verdim. "Kim o (gelen)?" dedi.
"Ben, Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib" dedim.
"Hoş geldin ey Ümmü Hâni" dedi. Yıkandıktan sonra namaza durup tek parça kumaşa sarılmış hâlde sekiz rekat namaz kıldı.
Namazı bitirdiğinde "Ey Allah'ın Resulü! Annemin oğlu koruma altına aldığım Hübeyre'nin falan oğlunu iddia etti" dedim.
Allah Resulü (sav) "Ey Ümmü Hâni! Senin koruma altına aldığını Biz de koruma altına aldık" buyurdu.
Bu (kıldığı namaz) kuşluk vaktinde idi.[7]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 38, 285 no.lu hadisler)
Burada zikredilme sebebi, Hz. Ali'nin (ra) Hübeyre'nin bir oğlunu öldüreceğini iddia etmesidir. Hadiste geçen iddia etmek (=za'm) fiili, bir şeyi yapma yönünde açık ve kesin irade göstermektir.

Bâb: Kişinin "Allah Beni, Sana Feda Etsin" Sözü

434- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Bişr b. el-Mufaddal bize Yalıya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
O ve Ebû Talha Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıktılar. Safıyye (r.anhâ) Allah Resulü (sav) ile beraber, devenin üzerinde O'nun terkisinde idi. Yolun bir yerinde devenin ayağı sürçtü ve Allah Resulü (sav) hanımla birlikte yere düştü. Ebû Talha -(Râvi:) «Sanırım Ebû Talha"-hemen devesinden atladı ve Allah Resûlü'nün (sav) yanma vardı. "Ey Allah Resulü! Allah beni sana feda etsin. Bir şeyin var mı?" Allah Resulü (sav) "Hayır! Fakat hanıma yardım et" buyurdu.
Ebû Talha hemen yüzüne bir kumaş örttü ve ondan tarafa gitti. Kumaşı onun üzerine attı. Hanım kalktı. Onları develerine tekrar oturttu. Bindiler ve yola devam ettiler.
Medine dışında -ya da Medine yakınlarında, dedi- Allah Resulü (sav) Medine'ye girinceye kadar "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" dedi.[8]

Şerh

Allah beni sana etsin" ifadesi, Ebû Talha (ra) tarafından söylenmiştir. Daha önce Ebû Bekir (ra) ve Ebû Zer'in de (ra) aynı ifadeyi kullandıkları ve Allah Resûlü'nün (sav) ses çıkarmadığı rivayetlerde yer almaktadır. Buna göre andan ifadenin kullanılması caiz olmaktadır.
Hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmiştir. (Bkz. 41 no.lu hadis)

---

[1] Bkz. 51 no.lu hadis-i şerif.
[2] Buhârî, nikâh/4747, edeb/5604, S6Ç6, ferâiz/6229; Müslim, nikâh/2533-2535, bir/4646-4649; Tirmizî, bir/1911;. Nesâî, nikâh/3187-3190; Ebû Dâvud, nikâh/1781; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2,165; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7035, 7375, 7402, 7520, 7536, 7770,8148, 8365, 8690, 8746, 8757, 9387, 9620, 9682, 9698, 9828, 9861, 9971, 10112, 1_&149, 10237, 10283, 10527; Mâlik, nikâh/964, câmi/1412; Dârimî, ni-
[3] Bkz. 428 no.Iu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 245 no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 424 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 38 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz 41 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RAHMET BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
MERHAMETLİ OLMAYA TEŞVİK
İKİNCİ FASIL
ALLAH'IN RAHMETİ
ÜÇÜNCÜ FASIL
HAYVANLARA MERHAMET
DİNİMİZDE HAYVANLARA VERİLEN EHEMMİYET:
HAYVANLARIN KORUNMASI:
1-KUR'ÂN'DA HAYVANA VERİLEN YER:
2- HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE HAYVANIN YERİ
İYİ MUÂMELE VE MERHAMET
HAYVAN HAKLARI:
HZ. PEYGAMBER'İN HAYATINDA HAYVAN
AV TAHDİDİ:
ÇOCUK TERBİYESİ VE HAYVAN:

RAHMET BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç fasıl vardır)
*
BİRİNCİ FASIL
MERHAMETLİ OLMAYA TEŞVİK
*
İKİNCİ FASIL
ALLAH'IN RAHMETİ
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
HAYVANLARA MERHAMET

UMUMÎ AÇIKLAMA

Rahmet, aslında dilimizde karşılığı olmayan kelimelerden biridir. Mamafih, bu kelimenin Arapçada ifâde ettiği mânalardan birine yakınlık arzeden "acımak", "esirgemek" gibi kelimelerle tercüme edilmek istenmişse de, yanlıştır. Acımak derinliği olmayan, sâdece insanlarda doğan bir histir. Allah, rahmet sâhibidir dedik mi- affeden, ihtiyaçları gören, şifa veren gibi mânâlar zihne kendiliğinden akar. Yani eğer acımak kelimesini Allah hakkında kullanmak câiz ise, acıdığı için affeden, acıdığı için lûtfeden, acıdığı için sıhhat veren gibi tamamlayıcı mânâlar rahmet'in içerisinde tabîî olarak vardır.
Şu halde rahmet'i "acımak"la tercüme etmek kesinlikle câiz değildir.
Rahmet'i "esirgemek" kelimesiyle de tercüme etmenin mümkün olmayacağını söyleyen Hamdi Yazır merhûm, "Benden onu esirgedin", "Beni esirgemiyorsun" cümlelerini misal göstererek bu kelimenin "kıskanmak", "korumak" gibi mânalara gelmesi haysiyetiyle Rahmet'in tercümesi olmak şöyle dursun, takdiren tefsîri bile olamayacağına dikkat çeker.
Rahmet'i anlamak için, Allah'ın rahmet sıfatını gösteren Rahmân ve Rahîm isimlerini de bilmemiz gerekir. İkisi de mübâlağa ifâde eden bir sıfat-ı müşebbehe sîgasıdır. İsm-i fâil yerine kâimdir. Binenaleyh pek merhametli, çok rahmet edici, gayet merhâmetli veya sınırsız, nâmütenâhi rahmet sâhibi gibi mânalara gelirler.
İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'de gelen: ??????? ???????????????? ???????? "Allah... mü'minlere karşı rahîm'dir" (Ahzâb 43) gibi âyetleri nazar-ı dikkate alarak Rahmân ve Rahîm isimleri arasında ciddî farklılıklar görürler. Şöyle ki: Rahmân Cenâb-ı Hakk'ın canlıcansız, büyükküçük, melekşeytan, insanhayvan, mü'minkâfir, müttakifâsık her mahlûka karşı olan rahmetini ifade eder. Allah, Rahmân olma haysiyetiyle bütün mahlûkât onun rahmetine müstağraktır. Yokluktan varlığa çıkışları, ilk yaratılışları Rahmân'ın rahmetinin tecellisiyle olmuştur. Öyle ise hiçbir varlık bu rahmetin tecellîsine mazhar olmaktan hâriç değildir. Bu rahmetten mahrum kalmış hiç bir varlık düşünülemez. Aksi takdirde vücud libası giyip varlık sahasına çıkamazlardı. Öyle ise Rahmâniyet ezele yani başlangıcı olmayan geçmişe ve dünyaya bakar.
Ama Rahîm ismi, Cenâb-ı Hakk'ın, mü'min kullarına tecelli edecek rahmetin sâhibi olduğunu ifâde eder. Bu hususî rahmetin tecellî yeri de ahirettir. Bir başka ifade ile dünya hayatında mü'min ve kâfire Rahmân ismiyle rahmetini âmm olarak tecelli ettiren Cenâb-ı Hakk, âhirette, rahmetini Rahîm ismiyle mü'minlere has olarak tecellî ettirecektir. Şu halde Rahmâniyet "ezel"e bakmasına mukabil, Rahimiyyet, ebedî olan âhirete yani "Lâyezâl"e bakar. Rahmân ve Rahîm isimleri arasında, bu söylediğimiz nokta-i nazardan ortaya çıkan farklılığı ifâde için âlimlerimiz Allah'ı, "Dünyanın Rahmân'ı, âhiretin Rahîm'i" diye ifâde etmişlerdir.
Rahmân ve Rahîm arasındaki farkı gösterme sadedinde şunu da belirtelim: Rahmân çok merhamet edici mânasında sâdece Allah'a has bir sıfat olarak kullanılırken, Rahîm kelimesi insanlar hakkında da kullanılabilir. Ancak şunu da kaydedelim ki, Kur'ân-ı Kerîm'de 115 kere geçen rahîm sıfatı, bir yerde (Tevbe 128) Resûlullah'a nisbet edilerek mü'minlere karşı rahmet sâhibi olduğu belirtilmiş, geri kalan 114 yerde hep Allah'ın sıfatı olarak gelmiştir.
Şu halde, bu bahiste, rahmetin dindeki yeri, Allah'ın kullarına karşı sınırsız rahmeti, mü'minlerin insanlara ve hattâ hayvanlara karşı taşıması gereken merhamet duygusunun ehemmiyetini takrir eden hadislerden bir kısmını göreceğiz:[1]

BİRİNCİ FASIL

MERHAMETLİ OLMAYA TEŞVİK

?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ?????? #: ????????????? ??????????? ?????? ??????! ???????? ???? ?? ?‘??? ??????????? ???? ?? ????????? ????????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ??? ???? ?? ?? ??????? ???????? ??????.»??????????« ???? ????? ??????? ????? ????? ???: ??????? ???????????? ???????? ???????? .

1. (1978)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Allah, merhametli olanlara rahmetle muamele eder. Öyleyse, sizler yeryüzündekilere karşı merhametli olun ki, semâda bulunanlar da size rahmet etsinler. Rahim (akrabalık bağı) Rahmân'dan bir bağdır. Kim bunu korursa Allah onunla (rahmet bağı) kurar, kim de koparırsa, Allah da ondan (rahmet bağını) koparır." [Tirmizî, Birr 16, (1925); Ebû Dâvud, Edeb 66, (4941).][2]

AÇIKLAMA:

1-Hadis, merhametin ehemmiyetini tesbit sadedinde vârid olmuştur. Merhametli olanlar derken ifâdenin mutlak bırakılmış olması dikkat çekicidir. Yani "insanlara" veya "mü'minlere" veya "sâlihlere" veya "fakirlere" diye bir kayıt yoktur. Öyleyse bütün mahlûkâta karşı merhametli olmak mevzubahistir. Yani yeryüzünde bulunan sâlih, fâcir bütün insanlara, ehlîvahşî bütün hayvanlara karşı gösterilecek merhamet, Rahmân'ı yâni rahmetine nihayet olmayan Allah'ı memnun edecek bir davranıştır. Nitekim, İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivâyette Resûlullah'ın ???? ?????????? ?????? ?????????? "Merhametli olmadıkça inanmış sayılmazsınız!" ihtarına, Ashâb'ın: "Ey Allah'ın Resûlü, hepimiz merhametliyiz" cevabı üzerine şu açıklamasına şâhid olmaktayız: "Burada birinizin arkadaşına karşı gösterdiği merhamet kastedilmiyor, insanlara ve hayvanlara karşı merhamet kastediliyor."
Allah'ın merhametli olanlara rahmet etmesi, onlara ihsanını bol kılması, ziyâde ikramda bulunmasıdır, mağfiret etmesidir.
Ancak şunun bilinmesi lâzımdır. Rahmet, Kitap ve Sünnet'le kayıtlıdır. Sünnete uymayan, Cenâb-ı Hakk'ın rızasına ters düşecek olan merhamet ve acımaklıklar, burada övülen, teşvik edilen merhamet değildir. Sözgelimi Allah'ın hududuna giren yasakları işleyenlere merhamet ederek cezalarını vermemek, Allah'ın istediği merhamet değildir. Öyleyse hadd cezalarının tatbik ve icrası rahmete aykırı değildir.
2-Göktekilerden maksad meleklerdir. Çünkü onlar, mü'minlere istiğfar ederler. Âyet-i kerîme'de: "Arşı taşıyan ve etrafında bulunanlar, Rablerini hamd ile tesbih ederler. O'na îman edenler, mü' minler için de: "Rabbimiz senin ilim ve rahmetin her şeyi kuşatmıştır, tevbe edip senin yolunda gidenlere mağfiret et, bağışla, onları cehennem azâbından koru!" diyerek mağfiret taleb ederler" (Mü'min 7) buyrulmuştur.
Âyette görüldüğü üzere, meleklerin rahmeti, mü'minler için "rahmet ve mağfiret taleb etmeleri"dir.
3-Hadiste ayrıca öncelikle akraba, arkadaş, komşu, tanış olmak üzere insanlar arasındaki merhamet bağını ifâde için kullanılan Rahîm'e de temas edilmektedir: ?????????? ???????? ???? ??????????

buyurulmaktadır. Türkçe karşılık bulmakta zorluk çekilen bu tarifi "Rahmân'dan bir bağdır" diye anlaşılması kolay bir cümleye döktük. Sicne, aslında ağaçlarda, diğerleriyle kenetlenmiş damara veya vadilerdeki ince yola denir. Hadiste, insanlar ve yakınları arasındaki beşerîmânevî bağlara Cenâb-ı Hakk'ın ne kadar ehemmiyet verdiğini, husûsen Râhmân vasfıyla Rahîm'in nasıl yakın bir ilgi ve alâka içinde bulunduğu ifâde edilmektedir. Hadis, sanki Rahîm, Rahmân'dan ayrılmadır, Rahmân'ın bir parçasıdır mânasında bir tefhim ile onun ehemmiyetini belirtmeye çalışmıştır. Kısa tercümede böylesi bir tesbîti uygun bulmadık. Ancak şunu söyleyebiliriz: Hadis, Rahîm kelimesinin Rahmân kelimesiyle aynı kökten geldiğini belirtmiş, bu müşterekliğin de, Rahîm'in ehemmiyetini kavramada yardımcı olabileceğini dikkat çekmiştir. Nitekim bir başka hadiste şöyle buyrulmuştur.
????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ????? ??????? ???? ??????
"(Rabbim buyurdu ki:) "Ben Rahmân'ım, rahîm'i yarattım. O'na kendi ismimden bir isim verdim."
Rahîm kelimesi, dilimizde daha ziyâde rahm olarak telaffuz edilir. En ziyâde sıla-i rahm tâbirinde, çokça kullanırız. Sıla-i rahm, hakkı verilmesi, muhafaza edilmesi gereken her çeşit akrabalık bağı, komşuluk bağı, akradaşlık bağı, insaniyet bağı gibi beşerî bağları ifâde eder. Şu halde hadis bu bağın, rahmet eseri olarak insanlar arasına konmuş, rahmetle kenetlenmş şekilde irtibatlı olan bir bağ bulunduğunu, dolayısıyla rahmet'in asıl sahibi Rahmân'la bağlı olduğunu ifâde ediyor. Resûlullah'ın buradaki beyanına göre, gereğini yerine getirerek bu bağı koruyan, Allah'ın rahmetiyle irtibatını koruyor demektir; gereğini îfâ etmeyerek, bu sıla-i rahm'i (rahm bağı'nı) koparan da Allah'ın rahmetinden kopmuş olmaktadır.[3]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? #: ? ???????? ?????? ???? ? ???????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1979)- Hz. Cerîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Allah, insanlara merhamet etmeyene rahmette bulunmaz." [Buhârî, Tevhîd 2, Edeb 27; Müslim, Fedâil 66, (2319); Tirmizî, Birr 16, (1923).][4]

?3? ??? ???? '?? ???? ???????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??? ??????? ?????? #: ? ???????? ??????????? ??? ???? ???????[.

3. (1980)- Ebû Dâvud ve Tirmizî'de Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)' den gelen bir diğer rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Merhamet, ancak şakî'nin (ebedî hüsrâna uğrayanın) kalbinden çıkarılabilir." [Tirmizî, Birr 16, (1924); Ebû Dâvud, Edeb 66, (4942).][5]

AÇIKLAMA:

Burada, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) mahlûkata karşı merhamet ve şefkat hissini ancak, şakî kimsenin kaybedeceğini ifade buyuruyor. Şakî, ebedi hüsrana uğrayan, uhrevî saadetini kaybedendir. Kesin bir üslûpla: "Şakî" hükmü ancak imandan mahrum olan kimse hakkında verilebileceğine göre, burada şakî ile küfre düşen kimse kastedilmiş olmalıdır. Tîbî merhum hadisi açıklama sadedinde der ki: "Çünkü mahlûkata karşı merhamet, kalbin bir rikkatidir. Kalbteki rikkat îmanın alâmetidir. Öyleyse kim bu rikkatten nasipsiz ise şakî'dir."
Şârihler, kişinin şefkat ve merhamet duyacağı şeyler arasında kendi nefsini de zikrederler ve en başta kendi nefsinin yer aldığını, diğerlerinden önce nefsine merhamet etmesi gerektiğini belirtirler. "Hattâ derler, şu âyete göre başkalarına göterecegi şefkat ve merhamet de kendisine râci olmaktadır: ??? ??????????? ??????????? ?????????? "İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş otursunuz" (İsrâ 7)
.Bu hususta mütemmim bir açıklama müteakip hadisin şerhinde kaydedilecektir.[6]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ?????? ?????? # ????????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?'?????? ???? ???????. ??????? ?'??????: ???? ??? ???????? ???? ????????? ??? ????????? ???????? ??????! ???????? ??????? ????? ?????? # ????? ???: ???? ? ???????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.???? ????: ??? ??????? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ??????????? .

4. (1981)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) (bir gün), Hasan İbnu Ali (radıyallâhu anhümâ)'yı öpmüş idi. Bu sırada yanında bulunan Akra' İbnu Hâbis, (sanki bunu tuhaf karşıladı ve:) "Benim on tane çocuğum var. Fakat onlardan hiçbirini öpmedim" dedi. Resûlullah

(aleyhissalâtü vesselâm) ona bakıp:
"Merhamet etmeyene merhamet edilmez" buyurdu." [Buhârî, Edeb 18, Müslim, Fedâil 65, (2318); Tirmizî, Birr 12, (1912); Ebû Dâvud, Edeb 156, (5218).]
Rezîn ilâve etti: "[Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) şunu da söyledi:] "Allah siz(in kalbiniz)den merhameti çıkardı ise ben ne yapabilirim?"[7]

AÇIKLAMA:

1- Rezîn'in ilâvesine yakın merfu ibâreyi ihtiva eden rivâyet Sahiheyn'de mevcuttur. [Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fedâil 64, (2317).]
2- İbnu Ebî Cemre hadisle ilgili gelecek yorumu yapar: "Bu hadiste şu mâna muhtemeldir: Herhangi iyilik şekillerinden biriyle başkasına iyilik yapmayan kimseye hiç sevap hâsıl olmayacaktır." Tıpkı şu âyette ifâde edildiği gibi: ???? ??????? ????????? ??? ?"??????? "İyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir?" (Rahmân 60). Bu durumda hadisten murad şu olabilir: "Kimde dünyada iken imanın merhameti yoksa, ona âhirette rahmet edilmez," yahut: "Kim Allah'ın emirlerine uymak, yasaklarından kaçmak sûretiyle nefsine merhamet etmezse, Allah da ona rahmet etmez, çünkü Allah nezdinde ona verilmiş bir vaad, bir garanti mevcut değildir." Bu durumda tercümede zikri geçen merhamet"ten maksad amel'dir, "rahmet"ten murad da amel'in karşılığı olan mükâfaat'tır.[8] Öyleyse mâna şu olur: "Sadece amel-i sâlih işleyen sevaba mazhar olur." Mamafih, "merhamet"ten maksad sadaka, "rahmet"ten maksad da belâ olması mümkündür; bu durumda mânâ: "Belâ'dan ancak sadaka verenler selâmette kalır" olur. Veya "İçerisinde ezâ şâibesi olmayan bir merhametle merhamet etmeyen kimseye mutlaka merhamet edilmez," veya: "Allah rahmet gözüyle sadece kalbinde merhamet bulunanlara bakar, sâlih amel işlemiş olsa bile." İbnu Ebî Cemre ilâveten der ki: "Kişiye düşen, nefsini bu ihtimallerin hepsiyle tartmasıdır. Birinden müsbet netice alamazsa hemen Allah'a iltica edip yardımını talep etmelidir."
3- Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) çocukları sevmeye teşvik ettiği gibi, çocukları sevmemeyi kalp katılığının, merhametsizliğin bir alâmeti, Allah'ın rahmetinden mahrum kalmanın bir sebebi olarak ifâde etmiştir. Çocuk terbiyesinde onların sevilmesi mühim bir yer tutar. Bu hususla ilgili geniş tahlîli daha önce sunduğumuz için burada tekrar etmeyeceğiz.[9]

İKİNCİ FASIL

ALLAH'IN RAHMETİ

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?????? ????????. ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????: ???? ????????? ???????? ????????[. ????? ??????? ????????.???? ??????? ???? ????? ?? ????: ???? ????????? ???????? ???????.???? ??????? ?? ????: ???????? ??????? .

1. (1982)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Allah celle şânühû mahlukâtın olmasına hükmettiği zaman -Müslim'in rivâyetinde: "Allah mahlûkâtı yarattığı zaman"- yanında bulunan, Arş'ın fevkindeki bir kitaba şunu yazdı: "Muhakkak ki rahmetim gazabıma galebe çalmıştır." [Buhârî, Tevhîd 15, 22, 28, 55, Bedi'ül'-Halk 1; Müslim, Tevbe 14, (2751); Tirmizî, Daavat 109, (3537).]
Buhârî'nin bir diğer rivâyetinde: "Rahmetim gazabıma galebe çaldı" denmiştir.
Buhârî ve Müslim'in bir rivâyetlerinde: "(Rahmetim) gazabımı geçti" denmiştir.[10]

AÇIKLAMA:

1- Bir kısım ulemâya göre, Allah'ın gazabı ile rızası, irâde sıfatına bakar. Mûtî kuluna sevap vermek dilerse buna rıza, âsî kuluna ceza vermek dilerse buna da gazap denmiştir. Hadiste geçen galebe ve öne geçmekten murad da esas itibariyle rahmetin çokluğu ve şümûlüdür.
2- İslâm'ın İlâh inancına göre Allah hem rahmet hem de gazab sahibidir. Rahmeti ile iyileri mükâfaatlandırırken, gazabı ile de kötüleri cezalandırır. Rahmetinin gereği cenneti yarattığı gibi, gazabının gereği olarak da cehennemi yaratmıştır. İyilerin mükâfaatlandırılması, haksızlığa uğrayanlara haklarının iadesi ne kadar gerekli ve hoş ise, kötülerin mahrum bırakılması, zâlimlerin zulümleri sebebiyle cezalandırılmaları da aynı şekilde gereklidir ve hoştur. Mutasavvıflarımız "Lütfun da hoş kahrın da hoş!" derken bu adaleti düşünmüş olmalıdırlar. Dünya hayatı bile bu muvazeneyi korur: İyileri taltif ederken kötüler için hapishâneler yapar. Zâlimlere ceza takdir etmeyen bir nizâm düşünülemez. İstisnâî örneklerin arttığı bir memleket olursa takdir edilmez ve adaletsizliğin, zulmün, kötü despot idarenin meşum örneği olarak gösterilir.
İlâhî saltanatta da durum aynıdır. Cenâb-ı Hakk iyileri mükâfaatlandırır, kötüleri cezalandırır. Sadedinde olduğumuz hadis, her şeye rağmen Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin gazabına galebe çaldığını ifâde ediyor.
3-Hadisle ilgili bazı yorumlara göre:* Galebe'den maksad çokluk ve şümûldür. "Falancaya kerem galebe çaldı" demek, ikramı çok yaptı demektir. Bu açıklama rahmet ve gazabın Allah'ın zâti sıfatından olmasından ileri gelir. Bazı âlimler de: "Rahmet ve gazab zâtî sıfatlardan değil, fiilî sıfatlardandır, dolayısiyle bazı fiiller, diğer bazılarının önüne geçebilir. Bu açıdan hadisteki rahmet'le Hz. Â-dem'in cennete yerleştirilmesine, gazab'la da oradan çıkarılmasına işâret edilmiş olabilir. Bütün ümmetler, aynı şekilde, geniş rızka ve nimetlere mazhar olarak yaratıldıkları halde, sonradan küfürleri sebebiyle azaba uğradılar" demiştir.
* Hadis'in bazı vecihlerinde "... galebe çaldı" denmişken, bazı vecihlerinde "... öne geçti" denmektedir. Yani "Allah'ın rahmeti gazabını geçiyor, rahmet önden gidiyor, gazab arkadan geliyor" demek olur.
* Tîbî "rahmetin öne geçmesi" mefhumundan, mahlûkatın, rahmeti gerektiren amelleri vesilesiyle mazhar olduğu adâletin, gazabı gerektiren amelleri vesilesiyle mazhar olduğu adaletten daha çok olduğuna bir işâret görür: "Zîra der, rahmet mahlûkata, istihkâk kesbetmeden de ulaşır. Fakat gazab öyle değil, mutlaka istihkâktan sonra gelir. Nitekim rahmet, şahsı daha cenîn iken, süt bebeği iken, sütten kesildiği zaman, yani henüz hiçbir tâatte bulunmadığı yaşlarda bile kuşatır. Gazab ise, gazabı gerektirecek ölçüde kendisinden sudûr eden günahlardan sonra gelir."
* İbnu Hacer der ki: "Gazabdan maksad, onun gerektirdiği şeydir, bu da gazaba uğrayana azâbın ulaşmasını irâde etmektir. Zîra "öne geçme" ve "galebe çalma" taalluk etme (fiilen ulaşma) itibariyledir. Yani, rahmetin taalluku, gazabın taallûkundan üstündür, öndedir. Çünkü rahmet, Cenâb-ı Hakk'ın mukaddes Zâtının muktezâsıdır. Fakat gazab, kulun hâdis olan amelinin vukûuna bağlıdır.
4- Hadiste geçen "yanında" tabiriyle Allah'a mekân izâfe edilmediği, bu noktada bir te'vile gerek olmadığı alimlerce belirtilmiştir. "Bu tâbirden maksad, mezkûr kitabın mahlûkatın ilminden son derece gizli olduğuna, onların ulaşamayacakları kadar mekândan uzak şekilde muhafaza edildiğine işârettir" denilmiştir.[11]

?2? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ?????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ?? ?'???? ??????? ????????. ?????? ????? ???????? ????????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ???? ????????? ???????? ??? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1983)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah rahmeti yüz parçaya böldü. Bundan doksandokuz parçayı kendine ayırdı. Yer yüzüne geri kalan bir cüzü indirdi. (Bunu da -cin, insan ve hayvan- mahlûkâtı arasında taksim etti.) Bu tek cüz(den nasibine düşen pay sebebiyledir ki mahlûkat birbirlerine karşı merhametli davranır. At, (hayvan) yavrusuna basmamak endişesiyle ayağını bu sayede kaldırır." [Buhârî, Edeb 19, Rikâk 19; Müslim 17, (2752); Tirmizî, Daavât 107-108, (3535-3536).][12]

AÇIKLAMA:

1-Hadis farklı tariklerden birkısım ziyâdelerle gelmiştir. Bunlardan birine göre, rahmet, semâvat ve arzın yaratıldığı gün yaratılmıştır. Şârihler, Arapçada yaratmak (halk) kelimesinin takdîr etmek mânâsına kullanıldığını belirterek, Cenâb-ı Hakk'ın rahmet'i ezelde takdir etmiş bulunduğunu belirtirler.
2- İbnu Ebî Cemre, hadiste, misal olarak atın zikredilmesinde bir incelik, bir kasd-ı mahsus görür: "Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) bilhassa atı zikretti, çünkü o, ehlî hayvanlar arasında, yavrusuna karşı en ziyade îtina gösterenidir. Üstelik at yol alırken hafif ve suratli olmasına rağmen, yavrusuna bir zarar vermemek için fevkalâde dikkat sâhibidir."
3- Resûlullah, bu hadisiyle Cenâb-ı Hakk'ın kullarına karşı rahmetinin büyüklüğünü de ifâde etmek istemiştir: Yüzde bir mahlûkâta dağıtılmasına rağmen her biri kendi payına düşen bir cüzle yavrusuna diğer mahlûkâta karşı rahmetle, şefkatle dolu ise doksan dokuz rahmeti kendisine saklamış olan Zât-ı Zü'r-Rahmet'in rahmeti nasıl olur! Nitekim Müslim'in bir rivâyeti şöyle tamamlanır:
????????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ????? ????????? ?????? ???????????
"…. Allah doksan dokuz rahmeti de geride bıraktı (kendine ayırdı), onunla kıyamet günü kullarına rahmet edecek."
Hattâ yine Müslim'in rivâyetinde, Cenâb-ı Hakk'ın kıyamet gününde, kendine ayırdığı 99 rahmete diğer bir rahmeti de ekleyerek kendi rahmetini yüze tamamlayacağı ifâde edilmektedir: ?????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ??????? ???????????
Bu ziyâdeden hareket eden bâzı âlimler, kıyamet günü, Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan rahmetinden başka, yeryüzünde mahlukât arasına konmuş olan rahmetle de ayrıca insanlara rahmet edeceği hükmünü çıkarmışlardır.
Nevevî der ki: "Bu hadisler müslümanlar için ümîd ve müjde veren hadislerdir." İslâm uleması: "İnsana bu tek rahmetin gereği olarak şu kederler dünyasında Kur'an, namaz, kalbine merhamet gibi nimetler verilirse istikrar ve mükâfaat diyarı olan âhiretteki yüz rahmet gereği neler verilecektir bir düşünmeli..." demiştir.
4- Bâzı âlimler, rahmetin bölünmeye, parçalanıp cüzlere ayrılmaya kâbil bir şey olmadığını söyleyerek, bu hadislerde, Allah'ın kullarına karşı kıyamet günü rahmetinin bolluğunu ifâde için bir temsilde bulunulmuş olduğunu söylemiştir.
Ancak şunu da belirtelim ki, bu hadislerden hareketle iki çeşit rahmet'in olabileceğine dikkat çekenler de olmuştur:
1- Allah'ın zâtî sıfatı olan rahmet; elbette ki bölünmez, müteaddid olmaz sayıya gelmez.
2- Fiilî sıfat olan rahmet; hadiste işâret edilen rahmet de budur.
Hadislerde ittifakla Allah indindeki rahmetin doksan dokuz olduğu ve kıyamet gününde yeryüzüne indirilenin ona dahil olarak yüze tamamlanacağının ifâde edilmiş olması Kurtubî'yi bir başka ihtimâli beyâna sevketmiştir: "Bu hadisin muktezasına göre, Allah'ın kullarına vereceği nimetlerin yüz nev'i (çeşidi) var. Yeryüzüne bunlardan sâdece bir tek çeşidini indirmiştir. Bu tek nimetin saye ve bereketiyle işleri nizam bulmakta, aralarındaki kaynaşma hâsıl olmaktadır."
Kıyamet günü gelince, Cenâb-ı Hak geri kalan nimetlerini mü'min kullarına vererek yüze tamamlayacaktır. Bu nimet mü'minlere hastır, şu âyet de bu durumu haber vermektedir: ??????? ???????????????? ???????? "Allah müminlere karşı râhîmdir" (Ahzâb 43). Zîra rahîm kelimesi Arabçada en ileri mübâlağa ifâde eder, onun üstünde mübâlağa yoktur. Hadisten şu da anlaşılıyor ki, kâfirlere ne dünyevî rahmetten, ne de başkasından hiçbir rahmet ulaşmayacaktır, çünkü bütün rahmetin mü'minler için olmak üzere toplanıp yüze ikmâl edildiği ifâde edilmiştir. Bu husûsa da şu âyet temas etmektedir:
???????????????? ?????????? ??????????
"Allah: "Azabıma dilediğim kimseyi uğratırım. Rahmetim her şeyi kaplamıştır. Bunu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara (muttakîlere), zekât verenlere... yazacağım" dedi (A'raf 156).
Kirmânî der ki: "Rahmet, burada hayır ulaştırmaya müteallik kudretten ibarettir. Kudret kendi nefsinde mütenâhi (sınırlı) olmadığı gibi taalluk da metenâhi değildir. Yüze hasredilmesi, anlamayı kolaylaştırmak ve bir de mahlukât arasındaki merhametin azlığını, Allah nezdindeki rahmetin çokluğunu ifâde için başvurulan bir temsildir." Hadisin mü'minlere ümid verme gâyesi vardır. Hattâ Buhârî'nin Rikak bölümünde Saîdu'l-Makberî'den gelen rivâyet: ?????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????????? "Eğer kâfirler, Allah indindeki rahmetin derecesini bilselerdi, cennetten ümid kesmezlerdi" cümlesiyle biter.[13]

?3? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ?????? # ???? ????? ??????? ????????: ????????? ???????? ??????????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ????????????[. ????? ???? .

3. (1984)- Selmânu'l-Fârisî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın yüz rahmeti var. Bunlardan biriyle mahlûkat kendi aralarında birbirlerine merhamet gösterirler. Doksandokuz rahmet de Kıyamet günü içindir." [Müslim, Tevbe 20, (2753).][14]

?4? ??? ?? ????:]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???‘???? ??????? ???????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ?????????? ???‘????. ???????? ??????? ?? ?‘???? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????????? ???? ?????????? ?????????? ??????????? ????????? ???? ??????? ????? ???? ?????? ???????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????????[.

4. (1985)- Yine Müslim'de gelen bir diğer rivâyette [Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)]: "Allah, arz ve semayı yarattığı gün, yüz rahmet yarattı. Her bir rahmet göklerle yer arasını dolduracak kadardır. Ondan yeryüzüne tek bir rahmet indirmiştir. İşte anne, yavrusuna bununla şefkat eder. Vahşi hayvanlar ve kuşlar birbirlerine bununla merhamet ederler. Kıyamet günü geldiği vakit Allah, rahmetine bunu da ilâve ederek (tekrar yüze) tamamlayacaktır." [Müslim, Tevbe 21, (2753).][15]

?5? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ????? ?????? # ???????? ????? ???????? ???? ????????? ??????? ???? ????????? ????????? ??? ???????? ???????? ?? ????????? ??????????? ???????????? ??????????? ????????????. ?????? #: ????????? ????? ???????? ????????? ????????? ?? ????????? ???????: ? ????????? ?????? ????????? ???? ??? ??????????. ?????: ???????? ??????? ??????? ??????????? ???? ????? ???????????[. ????? ??????? .

5. (1986)- Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'a bir grup esir getirilmişti. İçlerinde bir kadın vardı, göğüsleri sütle dolu idi. Bu kadın (sağa sola) koşuyor, esirler arasında bir çocuk bulduğu zaman onu yakalayıp kucaklıyor, göğsüne bastırıyor ve emziriyordu. (Dikkatleri çeken bu manzara karşısında), aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu kadının, çocuğunu ateşe atacağına kanaatiniz olur mu?" dedi. Bizler:
"Hayır!" diye cevap verince:

"(Bilin ki), Allah'ın kullarına olan rahmeti, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden fazladır" buyurdu." [Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22, (2754).][16]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HAYVANLARA MERHAMET

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ?????? #: ????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???????? ????????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ???? ????????. ?????? ?????????: ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ????‘? ??????? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ????. ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ?? ??????????? ??????? ????: ?? ????? ?????? ???????? ?????[. ????? ????? ???? ???? .

1. (1987)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam yolda, yürürken susadı ve susuzluğu arttı. Derken bir kuyuya rastladı. İçine inip susuzluğunu giderdi. Çıkınca susuzluktan soluyup toprağı yemekte olan bir köpek gördü. Adam kendi kendine: "Bu köpük de benim gibi susamış" deyip tekrar kuyuya inip, mestini su ile doldurup ağzıyla tutarak dışarı çıktı ve köpeği suladı. Allah onun bu davranışından memnun kaldı ve günahlarını affetti."
Resûlullah'ın yanındakilerden bazıları:
"Ey Allah'ın Resûlü! Yani bize hayvanlar (a yaptığımız iyilikler) için de ücret mi var?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet! Her "yaş ciğer" (sahibi) için bir ücret vardır" buyurdu." [Buhârî, Şirb 9, Vudû 33, Mezâlim 23, Edeb 27; Müslim, Selâm 153, (2244); Muvatta, Sıfatu'ı Nebi 23, (2, 929-930); Ebû Dâvud, Cihâd 47, (2550).][17]

AÇIKLAMA:

1-Bu rivâyet "her yaş ciğer sâhibi" canlıya iyi muamele etmeyi ve bu meyânda su vermeyi teşvik etmektedir. Ancak bâzı âlimler, Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'ın, köpeklerin öldürülmesiyle ilgili olarak verdikleri emri nazar-ı dikkate alarak şöyle bir yorum ve kayıt getirmişlerdir: "Bu hadis, Benî İsrâil'de olan bir durumu hikâye etmektedir. İslâm ise köpeklerin öldürülmesini emreder. "Her yaş ciğer sahibi için" sözü, zararı olmayan bazı hayvanlara mahsûstur. Zîra, hınzır gibi öldürülmesi emredilen bir hayvanın zararını artırmak üzere kuvvetlendirilmesi câiz değildir." Nevevî: "Öldürülmesi emredilen hayvanın öldürülmesi husûsunda Şâri'in emrine uyulur. Harbî kâfir ve mürted gibi, öldürülmesi emredilen hayvanlar kelb-i akûr ve hadiste zikri geçen beş çeşit hayvan (yılan, akrep, keler, karga, fâre) ve benzerleri" der. Bâzı âlimler de şunu söyler: "Hadisin âmm olan hükmü muhterem hayvanlarla sınırlandırılm-alıdır. Onlar da öldürülmesi emredilmemiş olan hayvandır. İşte bunların sulanmasından sevap hâsıl olur. Keza yiyecek verilmesi gibi başka çeşit ihsanlar sebebiyle de sevap hâsıl olur. Hayvanın sâhipli veya sâhipsiz olması, kendinin veya başkasının olması farketmez."
İbnu't-Tîn der ki: "Hadisi hiç tahsis etmeden âmm şekliyle almak da mümkündür. Yani köpek gibi zararlılara da önce suyu verir, sonra yine öldürür. Çünkü öldürme işini güzel yapmakla ve müsle'ye (eziyete) yer vermemekle emrolunduk."
Bu hadisle istidlâlde bulunanları reddetmek sadedinde: "Bu hâdise, öyle bir kimsenin fiili ki, o zât iktidâ edilen birisi mi, değil mi bilinmez" diyen de olmuştur. Ancak bu itiraza şu cevap verilmiştir: "Biz, mücerred mezkûr fiille amel etmeyiz. Bilakis eğer "Bizden öncekilerin şeriatı bizim için de şerîattır" görüşünde isek, yine de onlardan rivâyet edilen her şeyi hemencecik kabullenmeyiz. Bakarız, eğer şeriatımızın imamı onu medhetme makamında nakletmişse ve herhangi bir kayıtla kayıtladığı da bilinmezse o zaman istidlâl sahih olur."[18]
2-HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
* Tek başına ve azıksız seyahate çıkmak câizdir. Ancak bu cevaz, şeriatimizde, kişinin nefsi hakkında helâk olma korkusuna düşmediği duruma hastır.
* İnsanlara ihsanda bulunmaya teşvik var. Şöyle ki: Köpeği sulama işi günahların affına medar olabiliyorsa, Müslümanı sulamak daha ziyâde affa ve mağfirete medar olur.
* Müşriklere tasaddukta bulunmak câizdir. Bu da sadakaya muhtaç müslümanın olmaması şartına bağlıdır. Aksi takdirde, sadakaya müslüman ehaktır (daha çok hak sâhibi). Kezâ muhterem bir hayvanla bir insan eşit derecede muhtaç olsalar, insan ehaktır.
* Su dağıtmak büyük hasenattan biridir.[19]

?2? ??? ????:]???? ??????? ???????? ?????? ?????? ?? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? ???? ???????? ?????????? ???? ??????? ???????? ????? ????[.
»?????? ?????????« ??????? ??? ???? ????? ?? ??????? ????? ??????. ???? »??????? ?????????«.»?????????« ?????? ????????? ??????? ??? ?????? ??????.»??????????? ???????????« ?? ??? ????? ?? ???? ??????? ??? ???? ???? ???????? ???.»????????????« ?????? ???????. »?????????« ??????? .

2. (1988)- Bir diğer rivâyette şöyle denmiştir: "Fâhişe bir kadın, sıcak bir günde, bir kuyunun etrafında dönen bir köpek gördü, susuzluktan dilini çıkarmış soluyordu. Kadıncağız mestini çıkararak (onunla su çekip köpeği suladı). Bu sebeple kadın mağfiret olundu." [Müslim, Tevbe 155, (2245).][20]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ??????? ???????? ?? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ????????? ???????? ???? ??????? ?‘????[. ????? ???????.»??????? ?‘????« ??????????? ????????? .

3. (1989)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Bir kadın, eve hapsettiği bir kedi yüzünden cehenneme gitti. Kediyi hapsederek yiyecek vermemiş, yeryüzünün haşerâtından yemeye de salmamıştı." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 17, Şirb 9, Enbiya 50; Müslim, Birr 151, (2242).][21]

AÇIKLAMA:

1-Burada azaba dûçar olan kadının kâfir olduğu ve kedinin ölümüne sebep olduğu için azâbının artırıldığını te'yid eden delîl olduğu gibi; kadının mü'min olduğunu, bu fiili sebebiyle azaba maruz kaldığını teyid eden karine de mevcuttur. Şârihler her iki ihtimal üzerinde de durmuşlardır.
2-Hadis, eziyet etmemek kaydıyla evde kedi beslemenin câiz olduğuna delil kabûl edilmiştir. Kedi mânasında emsâli hayvanların da yiyecek ve içeceğine dikkat

etmek kaydıyla evde beslenebileceğine de bu hadis delil kabûl edilmiştir.[22]

?4? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ??? ????????? ???? ??????? ????? # ?????????? ?????? ??? ?????? ??????. ???????? ???????? ???????? ???? ?‘??????? ?????? ????? ??????. ???????? ???? ??????? # ????? ?????????? ?????????. ???????? ????? ?????? # ???????? ????????? ????????. ??????: ???? ????? ???? ????????? ??????? ????? ???? ?‘??????? ???? ??? ??? ????? ??????. ??????: ???? ???????? ?????? ?? ????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????? ????? ????? ????? ????????? ????????????[. ????? ??? ????.»????????« ?? ????? ?? ?‘?? ?? ???? ?????.»????????? ?????????« ?????? ???????. » ??????????« ????????????.»????????? ??????????« ?????????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ??????? ???????????.»????????????« ?????????? ????? ???????? .

4. (1990)- Abdullah İbnu Câfer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'ın kazâ-i hâcet yaparken geri tarafından istitar (perdelenme) için en ziyâde tercih ettiği sütre, bir bina veya bir hurma kümesi idi. Bir seferinde Ensârdan bir zâtın bahçesine girdi. Orada bir deve vardı. Deve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görünce inledi ve gözlerinden yaşlar aktı. Aleyhissalâtu vesselâm deveye yaklaştı ve gözyaşlarını sildi. Hayvan sâkinleşti.
"Bu devenin sâhibi kim?" diye sorarak ilgi gösterdi. Ensâr'dan bir genç:
"O bana aittir ey Allah'ın Resûlü!" deyip ortaya çıkınca Hz. Peygamber onu payladı:
"Allah'ın sana mülk kıldığı bu deve hakkında Allah'tan korkmuyor musun? Bak! Bu bana şikayette bulundu. Sen bunu acıktırıyor ve fazla çalıştırarak da yoruyormuşsun." [Ebû Dâvud, Cihâd 47, (2549).][23]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissâtu vesselâm)'ın hayvanlara karşı müşfik ve merhametkâr olduğunu, onların durumlarıyla da ilgilendiğini göstermektedir. Ayrıca insanların, hayvanları ilâhî bir emânet bilerek iyi davranmaları gerektiği, bilhassa gıdalarına ve onlara terettüp eden hizmetlerine dikkat etmeleri şart olduğu, aksi takdirde uhrevî mesuliyet getireceği ifâde edilmektedir. Bu hûsusları te'yid eden rivâyetler çoktur.
Hz. Peygamber (aleyhissâlatu vesselâm)'in hayvanlarla ilgili meselelere nasıl teferruatlı olarak yer verdiğini göstermek üzere, genişçe bir tahlîli bu bahsin sonuna ekleyeceğiz.[24]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ?????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????????????? ??? ?????? ???? ????????? ????????? ??? ??????? ?‘?????? ???????? ?????? ?‘????? ?????????? ????????? ??????????[. ????? ??? ????.»????? ?‘??????« ????????? ????????? ??? ???? ??? ?????? ?‘??? ?????? .

5. (1991)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Hayvanlarınızın sırtını minberler yerine koymayın. Şurası muhakkak ki tek başınıza güçlükle gidebileceğiniz bir yere sizi götürmeleri için Allah onları sizlere musahhar (hizmetçi) kıldı. Arzı da sizin (durma yeriniz) kıldı, öyleyse ihtiyaçlarınızı (duran hayvanının sırtında değil) arz üzerinde görün." [Ebû Dâvud, Cihâd 61, (2567).][25]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) burada, hayvana binmiş vaziyette iken, durdurup uzun müddet konuşmayı yasaklamaktadır. Çünkü minber mescidlerde sırf konuşma yapmak üzere çıkılan husûsî bir mekândır. Durmuş halde olan hayvanın üzerinden inmemek onu fazlasıyla yoracak ve dolayısiyle bineğe eziyet edilmiş olacaktır.
Ancak şunu da belirtelim ki, bilhassa hacc bahsinde geçtiği üzere (1560. hadis), Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) bineğinin üzerinde hutbe irâd etmiştir. Ancak bu bir ihtiyaç ve maslahat sebebiyledir. Çünkü etrafını saran büyük bir kitleye hitabetmiştir. Yere inmesi hâlinde herkesçe görülemeyecek, yeterince işitilemeyecek idi. Şu halde benzeri durumlarda maslahata binâen hayvanın üzerinden inmeden hitabet câizdir. Hattâbî nehyin, maslahat olmaksızın, hayvanın üzerinde uzun müddet konuşup onu yormaya râcî olduğunu belirtir.[26]

?6? ??? ????????? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ????? ?????? # ?? ?????. ?????????? ????????? ??????? ????????? ????? ??????????????. ????????? ??????????? ????????. ???????? ????? ????? ?????? # ???: ???? ?????? ????? ??????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???? ????????????. ??????: ???? ??????? ?????? ??????? ??????. ?????: ?????? ? ????????? ??? ????????? ?????????? ??? ????? ????????[. ????? ??? ????.»????????????« ??? ????? ??????? ?????? ?????: ??? ?? ????? ?? ??? ????????????.?????: »????????« ?????? ??????? ?????? ???????: ?? ?????????? ????????? ???????????? ??????? ?? ?‘?? ???? ????? ? ???? ????.»????????« ??????? ?? ????? ?????? ?????????? .

6. (1992)- Abdurrahman İbnu Abdullah, babası Abdurrahman (radıyallâhu anh)'dan rivâyet eder ki şöyle demiştir: "Biz bir seferde Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) ile beraber idik. Resûlullah bir ara bir ihtiyacı için yanımızdan ayrıldı. O sırada hummara denen bir kuş gördük, iki tane de yavrusu vardı. (Kuş kaçtı) yavrularını aldık. Kuşcağız etrafımıza yaklaşıp çırpınmaya, kanatlarını çırpıp havada inip çıkmaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) efendimiz gelince:
"Kim bu zavallının yavrusunu alıp onu ızdıraba attı? Yavrusunu geri verin!" diye emretti. Bir ara, ateşe verdiğimiz bir karınca yuvası gördü.
"Kim yaktı bunu?" diye sordu.
"Biz!" dedik.
"Ateşle azab vermek sâdece ateşin Rabbine hastır" buyurdu." [Ebû Dâvud, Cihâd 122, (2675), Edeb, 176, (5268).][27]

AÇIKLAMA:

1- Ahterî, "hummara"ya kaya kuşu dendiğini, başı kızılca olup serçeye benzediğini belirtir.

2- Hattâbî der ki: "Hadis, eşek arısı denen arının ocağını yakmanın mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Karınca yuvasını yakmakta özür daha azdır, zîrâ, bunun zararını başka yolla defetmek mümkündür." İlâveten der ki: "Karınca iki çeşittir: Biri zararlıdır, bunun saldırısını defetmek câizdir. Diğer çeşidi zararsızdır. Bunlar uzun ayaklı olanlardır. Bunların öldürülmesi câiz değildir." Nitekim bâzı hadislerle karıncanın öldürülmesi sarîh olarak yasaklanmıştır.[28]

?7? ??? ???? ??? ?????. ?? ??? ?? ??? ????? ???? ?? ??? ????????? ?? ??? ?? ???? ?????? ??? ???????? ???:]????? ?????????? ??? ???????? ????? ???????? ??????????? ???????? ??? ????? ??????: ??????? ????? ?????? #. ??????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ???????? ????????? # ?‘??????? ???‘???????. ??????: ???? ?????????? ???? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ???? ????????? ????? ????? ???? ????????? ???????????? ???? ?????? ????????????. ?????? ??????????? ???? ?????? ????? ???????? ????? ??????????? ??????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????????: ??? ????? ?????? ????? ?‘???????? ???????? ??? ???????? ???. ?????? ????: ???? ?????? ??????[. ????? ??? ????.»???‘????????« ??? ????? ??? ?????? ??????? ??? ?‘??.»?????????? ??????????« ????? ???? .

7. (1993)- Muhammed İbnu İshak kendisine Ebû Manzûr denen Şamlı bir zattan naklediyor, bu da amcasından, o da Hadır'ın kardeşi Âmiru'r-Râm'dar nakletmiştir. Âmir der ki: "Bizim için bayraklar ve sancaklar yükseltildiği zaman memleketimizde idik. Ben: "Bu nedir?" diye sordum.
"Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın sancağı!" dediler. Yanına gittim. Bir ağacın altında oturuyordu. Ashâbı da etrafını sarmıştı. Ben de yanlarına oturdum. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) hastalıklardan ve dertlerden bahsedip dedi ki:
"Mü'mine bir hastalık gelir, sonra da Allah ona şifa verirse, bu hastalık onun geçmiş günahlarına kefâret, geri kalan hayatı için de bir öğüt olur. Şâyet münâfık hastalanır, sonra da âfiyet verilirse o, sahibi tarafından bağlanıp sonra da salıverilen fakat niçin bağlandığını, niçin salıverildiğini bilmeyen bir deve gibidir."
Aleyhissalâtu vesselâm'ın etrafında oturanlardan biri:
"Ey Allah'ın Resûlü, eskâm (hastalıklar) nedir? Ben asla hiç hastalanmadım?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm):
"Kalk! sen bizden değilsin" buyurdu." [Ebû Dâvud, Cenâiz 1, (3089).][29]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr müellifi, hadisi taktî yaparak aktarmış. Yani Ebû Dâvud' daki aslında hadisin devamı var. Esâsen rivâyetin sadedinde olduğumuz bâbla ilgili olan kısmı, terkedilen, yani Teysîr'e alınmayan kısmıdır. Biz bu nakilde, bir hata olabileceğine hükmederek rivâyetin arkasını aynen kaydetmeyi gerekli bulduk:
"... Biz bu şekilde Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın yanında otururken üstünde kisâ bulunan bir adam, elinde -üzeri sarılı- bir şey olduğu halde geldi ve:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, seni görünce buraya yöneldim. Gelirken bir ağaç kümesinin yanından geçiyordum ki kulağıma kuş yavrularının sesleri geldi. Hemen onları alıp kisâmın içine koydum. Derken anneleri gelip başımın üstünde dönmeye başladı. Ben de yavrularının üzerini annelerine açtım, kuş gelip üzerlerine konmaz mı! Ben de kisamı tekrar üstlerine kapayıverdim. Şimdi onlar işte burada benimle beraberler" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm):
"Onları hemen bırak!" diye emretti. Ben de bıraktım. Ama anneleri yavrularını terketmedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) Ashâbına sordu:
"Şu yavruların annesindeki şefkate şaşıyor musunuz?"
"Evet!" dediler.
"Beni hak ile gönderen Zât u Zülcelâl'e yemin olsun. Allah'ın kullarına karşı rahmeti, yavruların annesinin yavrularına karşı taşıdığı şefkatten fazladır. Onları götür aldığın yere koy, anneleri de berâber olsun!" dedi. Adam da onları tekrar geri götürdü."
2- Tîbî der ki: "Mü'min hastalanır ve tekrar sıhhate kavuşursa kendine gelir ve anlar ki, bu hastalık geçmiş günahlarının bir neticesidir. Derhal pişman olur, artık bir daha geçmişe dönmez. Böylece bu ona bir kefâret olur."
Hadis münâfığın hastalıktan ders almayacağını, tevbeye yönelmeyeceğini, hastalığının ne geçmişteki hataların affı husûsunda, ne de gelecekte günah işlememek hususunda bir fayda te'min etmeyeceğini ifâde etmektedir. Bunlar, âyet-i kerîmenin ifâdesiyle, "Hayvanlar gibidir, hatta daha da beterdir, onlar gâfillerdir" (A'raf 179).[30]

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???????? ???????? ??????? ???? ?‘????????. ??????? ?????????? ????????? ??????????. ??????? ?????? ??????? ???????: ??? ?????????? ???????? ????????? ??????? ???? ?‘???? ??????????« ????? ?????? ? ???????.»?????????? ?????????« ?????? .

8. (1994)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "peygamberlerden birini bir karınca ısırdı. O da (öfkelenerek) karıncanın yuvasının yakılmasını emretti ve yakıldı. Allah Teâla Hazretleri ona şöyle vahyetti: "Seni bir karınca ısırmışken, sen tesbih eden bir ümmeti yaktın." [Buhârî, Cihâd 152, Bed'ü'l-Halk 14; Müslim, Selâm 148, (2241); Ebû Dâvud, Edeb 176, (5265); Nesâî, Sayd 38, (7, 210, 211).][31]

AÇIKLAMA:

1-Bu peygamberin Hz. Musa (aleyhisselâm) olduğu rivâyetlerde gelmiştir. Hadisin bazı vecihlerinde, zikri geçen peygamberin bir ağacın altına indiği, istirahat sırasında karıncanın ısırdığı, bunun üzerine, eşyalarını ağacın altından çıkartıp karınca yuvasını yaktırdığı tasrîh edilir.
2-Hadisin bir vechinde Cenâb-ı Hakk'ın peygambere: "Tek karınca yaksan ya!" diye vahyettiği belirtilir.
3- Bu hadisin ifâde ettiği hüküm üzerinde ulemâ ihtilâf etmiştir. Bazıları buna dayanarak karıncanın öldürülebileceğini, yakma suretiyle ceza verilebileceğini söylemiş, diğer bâzıları da başka delillere dayanarak bu hükümlere karşı çıkmıştır. Söz konusu ihtilâfı İbnu Hacer şöyle açıklar:
"Bizden öncekilerin şeriati bizim için de mûteberdir, yeter ki bizim şeriatimizde onu nesheden bir hüküm gelmiş olsun. Husûsen bu önceki şeriati istihsan eden bir ifâde şârîimizin lisanından sâdır olmuşsa" prensibidir. Lakin, şeriatimizde ateşle azab vermek yasaklanmıştır. Nevevî der ki: "Bu hadis karıncaları öldürme cevazının ve ateşle azab verme cevazının, zikri geçen peygamberin şeriatinde mevcut olduğuna hamledilir." Zîra, hadiste görüldüğü üzere, karıncaları yakan peygambere onları öldürdüğü veya yaktığı için itab (azar) gelmemiştir, bilakis itab birden fazla karıncayı öldürdüğü içindir. Ama bizim şeriatimizde hayvanı ateşle yakmak, şartına uygun olarak kısasta câizdir, onun dışında câiz değildir. Keza, Sünen'de kaydedilen İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) hadisine göre, "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) arı ve karıncayı öldürmeyi yasaklamıştır." Nevevî'den başkası meselâ Hattâbi, karınca öldürme yasağını Süleymânî cinsi ile kayıtladılar. Begavî merhum der ki: "Zerr denilen küçük karıncalar öldürülebilir." Bunu el-İstiksâ sâhibi Saymerî'den nakleder. Hattâbî de buna hükmetmiştir. "Öldürme ve yakmanın zikri geçen peygamberin şeriatında câiz olduğu" da münâkaşa götüren bir husûstur. Zîra böyle olsa idi, karıncanın tabiatı eza vermek olunca, asla peygamberin şahsen itab görmemesi gerekirdi. Kâdı İyaz da şöyle der: "Bu hadis her ezâ veren canlının öldürülmesinin caiz olduğuna delildir. Denilir ki bu kıssanın bir sebebi var: O da, mezkûr peygamber, günahları sebebiyle Allah'ın helâk ettiği bir köye uğramıştı, bir ara taaccüp ederek durdu ve: "Ey Rabbim, bunların içinde çocuklar, hayvanlar ve günah işlemeyenler de var" dedi, sonra da bir ağacın altına indi, müteakiben bu kıssa başından geçti.

Böylece Allah, onu: "Ezâ verici olan şeyin, ezâ vermemiş olsa bile öldürüleceği, evlâdının da eza yapacak yaşa gelmese bile öldürüleceği" husûsunda uyarmış oldu."
Kâdı İyaz'dan bu nakli yaptıktan sonra İbnu Hacer, ihtiyatlı bir ifâde ile Kâdı İyaz'ın hükmüne iştirak eder: "Evet zâhir olan bu, eğer kıssa sâbit (ve sahih) ise, çıkacak nihâi hüküm budur, velhasıl (rivâyette zikri geçen peygamber), yaptığı fiil sebebiyle değil, bilakis kendisine cevap olarak ve helâkin bu yuvadaki bütün karıncalara teşmîl edilmesinin hikmetini izah için itâb edilmiştir. Böylece ona, bu hâdise bir örnek yapılmıştır. Yani, şâyet helâk olmaya müstehak olan birisi, başkalarıyla karışırsa ve bunun helâki için diğerlerini de ihlak etmek gereği taayyün ederse, hepsinin ihlâkı câiz olur. Bunun nazîreleri vardır. Küffârın müslümanları siper edinmeleri vs. gibi... Vallâhu sübhânehû a'lem (gerçeği Allah bilir)."
İbnu Hacer, aynı mevzuya, başka âlimlerden nakillerle açıklık getirmeye devam eder. Kirmânî der ki: "Karınca mükellef değildir; öyleyse âyet-i kerîme mûcibince kısas misliyle olması gerekirken: ???????? ?????????? ????????? ????????? "Bir kötülüğün karşılığı aynı şekilde bir kötülüktür" (Şûrâ 40). Hadiste nasıl olur da tek bir karıncanın yakılmasının câiz olacağına işâret edilir?" Sonra bu soruya, "O peygamber nezdinde yakmanın câiz olma" ihtimaliyle cevap verir.
Arkadan der ki: "Bu sözümüz şöyle bir mülâhaza ile reddedilebilir: "Yakmak câiz olsaydı, bu peygamber yaktığı için zemmedilmezdi." Buna cevaben deriz ki: "Kadri yüce olanlar, evlâ olanı terkedip câiz olanı yaptıkları için bazan zemmedilirler." İbnu Hacer, burada peygamber hakkında zemm kelimesini kullanmanın uygun düşmediğini, itâb denmesi gerektiğini belirttikten sonra Kirmânî'nin evlâ olan'la neyi kastetmiş olabileceğini belirtme sadedinde Kurtubî'nin mülahazasını kaydeder: "Bu hadisin zahirinden çıkan mâna şudur: "Allah zikri geçen peygamberi, kendisine ezâ eden bir karınca sebebiyle onun mensup olduğu bütün karınca ailesini helâk ederek nefsinin intikamını aldığı için itâb etmiştir. Halbuki ona evlâ olanı, sabretmek ve müsâmaha göstermek idi. Sanki ona şu husus vâki olmuştur: "Bu karınca nevi insanoğlu için ezâ vericidir, insanın hurmeti, karıncanın hurmetinden büyüktür." Bu nokta-i nazar yalnız kalsa ve bazı itirazlardan sâlim olmasa da itâb edilemez." Kurtubî, mütâlaasını şöyle noktalar: "Söylediğimiz hususu te'yîd eden bir husûs, peygamberlerin ismet (günahtan korunmuş olmaları) prensibidir. Onların fiillerini değerlendirirken bu prensibe temessük etmek, bunu esas almak gerekir. Unutmayalım ki, onlar Allah'ı ve Allah'ın ahkâmını bilmede ve Allah'tan korkmada bütün insanlardan daha ileridirler."
4- Ulemadan bir kısmı hadisin son cümlesine dayanarak hayvanların tesbihi meselesini değerlendirmiş ve: ????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????????? "Yedi semâ, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih ederler, O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, fakat siz onların tesbihlerini anlayamazsınız..." (İsrâ 44) âyetinde ifâde edilen tesbihi, hakikaten yaptıklarını söylemiştir.
Görüldüğü üzere İslâm ulemâsı, ilk nazarda İsrâilî bir kıssa gibi gelen Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın bir hadisini, çok yönlü ve dakik tahlillere tâbi tutmuştur. Bundan hareketle hangi haşerâtın, hangi şartlarda öldürülebileceği, yakılabileceği husûsunda dînin hükmünü tesbite çalışmıştır. Bu hassasiyete, günümüzün zararlılarla mücadele tedbirlerinde yer verilmediği için, çevre sağlığı için zarurî olan tabiî dengenin bozulduğunu, bunun da telâfisi zor olan bir kısım başka mahzurlar getirdiğini görüyoruz. Zararlı haşeratı ilaçlama sûretiyle öldürme yerine, onları bertaraf eden başka haşeratın ziraati fikrinin gelişip tatbikata konmaya başladığı günümüz şartlarında, dînimizin "öldürülmesi câiz olan hayvanlar", "öldürülmesi haram olan hayvanlar" ve bu zikredilenler dışında kalan hayvanlar bahsinin yeniden gündeme getirilmesi, tahlîl edilmesi bir zarûret hâlini almıştır. Bu vesile ile, buğday biçildikten sonra, kalan anızların yakılmasındaki hukûkî mahzûru hatırlatmada fayda var. Anızların yanması sırasında, öldürülmesi câiz olmayan -ve hatta karınca gibi açıkça yasaklanmış olan- nice hayvan itlaf edilmektedir. Hayvanlar hukuku açısından ancak zulüm kelimesiyle ifâde edilebilecek bu davranışın cezası, tabiî dengenin bozulması felâketi ile verilmektedir. Denge bozukluğunun getirdiği mahzurları telafi etmek için yapılan nice masraflar, sarfedilen emekler, maruz kalınan zehirlenmeler, çevre kirliliği, birbirini zincirleme tâkip eden müteakip cezalar olmaktadır. [32]

DİNİMİZDE HAYVANLARA VERİLEN EHEMMİYET:

Dünyadaki beşerî hayatın kıvam üzere devamı, hayvanlara sıkı sıkıya bağlıdır. Gıda, libas, nakil gibi en zarûrî ihtiyaçlarımızın giderilmesinden, tezyinat ve süslenmeye varıncaya kadar tâlî ihtiyaçlarımızın bile karşılanmasında hayvana muhtacız. Hatta küçük yavrularımızın terbiyesinde hayvanların ve hayvanları temsil eden oyuncakların yeri de düşünülmeli deriz. Şu halde farklı buutlarıyla meseleye eğilince hayvansız ne beşerî hayatın, ne de medeni hayatın düşünülemeyeceğini anlarız. Yâni onlar, hayatımızın bir parçası olmakta ve dünyayı onlarla ortaklaşa yaşamak, paylaşmak zorunda kalmaktayız.
Öyleyse insan için faydalı ve zararlı olan her şeye, fayda ve zararı nisbetinde yer veren, medar-ı bahs eden dînimiz, hayvanlar için neler getirmiştir?[33]

HAYVANLARIN KORUNMASI:

Çevre sağlığına giren en mühim meselelerden biri de çevredeki tabiî dengedir. Bu dengenin ana unsurlarından biri de hayvandır. Sağlıklı bir çevre için, onun ağaçlandırılıp temiz tutulması ve sularının korunması yeterli değildir. Behemehal hayvanlar yönüyle de ele alınması, gerek ehlî ve gerekse vahşî her çeşit hayvan ve -en azından bir kısım böceklerinin- korunması gerekmektedir. Dinimiz, hem Kur'ân'ın ve hem de Peygamberimizin (aleyhissalâtü vesselâm) diliyle bu mevzuda da irşad ve ikazları çokça yapmıştır. Bunlardan bir kısmını burada sunmaya çalışacağız. Hayvan mevzûu, ziyade ehemmiyetine rağmen iyi bilinmediği için, sözü uzun tutarak bir kısım teferruata yer vermemizin hoş karşılanacağını ümîd ederiz.[34]

1-KUR'ÂN'DA HAYVANA VERİLEN YER:

Kur'ân-ı Kerîm, hayvanların da insanlar gibi birer ümmet olduklarını, Kitap'ta onları da ihmal etmediğini bildirir:"
Yerde yürüyen hayvan ve iki kanadıyla uçan kuşlardan hepsi, ancak sizin gibi ümmetlerdir. Biz Kitap'ta hiçbir şeyi noksan bırakmadık. Sonra ancak Rabbine toplanıp getirilirler" (En'âm 38).
Âyette, Kitap'ta ihmal edilmedikleri bildirilen hayvanlardan sinek (Hacc 73), sivrisinek (Bakara 22), örümcek (Ankebût 41), karınca (Neml 18), arı (Nahl 68), kurt (Yûsuf 13, 14, 17), eşek (Cum'a 5, Bakara 259, Nahl 8), katır (Nahl 8), at (Âl-i İmrân 14, Enfâl 60, Nahl 8), öküz ve inek (Bakara 67-71, En'âm 144, 146 Yûsuf 43, 46), deve (En'âm 144, Gâşiye 17), koyun (En'âm 146, Enbiyâ 78, Tâhâ 18), yılan (Tâhâ 20, A'râf 107 vs.) domuz (Bakara 173, Mâide 60 vs.) maymun (Bakara 65, Mâide 60), köpek (A'râf 176, Kehf 22) gibi pek çok vahşi ve ehlî hayvanın ismi çeşitli vesîlelerle Kur'ânı Kerîm'de zikredilmektedir. Ayrıca Sûre-i Bakara, Sûre-i Nahl, Sûre-i Ankebût, Sûre-i Neml gibi bâzı sûreler de isimlerini metinde zikri geçen bu hayvanlardan alır.
Kur'ân-ı Kerîm, beşer hayatında büyük rol oynayan deve, at, katır gibi bir kısım hayvanlara daha dikkat çekici ifâdelerle yer vererek ehemmiyetlerine parmak basmaktadır: "Hem kendilerine binesiniz, hem de zînet olsun diye atları, katırları, merkebleri yarattı" (Nahl 8); (O kâfirler ibret gözüyle) bakmazlar mı deveye, nasıl yaratılmış?" (Gâşiye 17); "Andolsun soluyarak koşanlara (gâzilerin atlarına), o tırnaklarıyla ateş çıkaranlara..." (Âdiyât 1-2) vs.[35]

2- HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE HAYVANIN YERİ

Dinimizin hayvanlarla ilgili tâlimâtını hadisler tamamlar. Bu mevzu üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) pek çok durmuştur. Onun hayvanla alâkalı olarak vaz'ettiği teferruâta başka dinlerde ve başka büyüklerin sözleri arasında rastlamak mümkün değildir. Hayvanlara gösterilmesi gereken merhametten, eziyet ve hakâreti yasaklamaya; onları sevip okşamaya, gıda ve temizliklerine ihtimâma, yavrularının bakım ve korunmasına kadar hiçbir şeyi ihmal etmemiştir. Bunları kısaca görelim.[36]

İYİ MUÂMELE VE MERHAMET

Hayvanlarla ilgili olarak gelen hadislerde en ziyâde onlara karşı almamız gereken tavırla alâkalı olanlar dikkatimizi çeker. Zîra pek çok hadis merhamet ve iyi muâmele üzerinedir. Önce şunu belirtelim ki, iyi davranış ve merhamet, her müslümanda, her hususta bulunması gereken bir vasıftır. Bunun hayvanlara karşı

da gösterilmesi ayrıca istenmektedir. Bir hadiste şöyle buyrulur:"Merhametli olanlara Rahmân (yâni merhamet sâhibi olan Allah) merhamet eder. Yerde olanlara merhametli olun ki, gökte olanlar da (melekler) size rahmet etsinler..." Burada geçen "yerde olanlara" tâbirindeki ıtlâkı nazar-ı dikkate alan âlimler "buraya müslüman, kâfir, hayvan, memlûk... gibi her çeşit canlının dâhil olduğu" hükmünü çıkarmışlardır. Yine mutlak bir ifâde ile: "Merhametten nasîbi olmayanın hayırdan da nasîbi yoktur" buyrularak daha tehditkâr bir üslûbla merhametli olmak taleb edilmiştir.[37]

HAYVAN HAKLARI:

Bâzı hadisler, hayvanların, üzerimizde riâyet etmemiz gereken bir kısım "hakları" olduğunu, bunların ihlâli hâlinde Kıyâmet gününde hesap verileceği ifâde edilmektedir. Üsâme İbn-i Zeyd'e Peygamberimiz (aleyhissalâtü vesselâm):
"Ey Üsâme, acıkan ciğer sâhibi her hayvan husûsunda dikkatli ol, Kıyâmet günü Allah'a şikâyet edilirsin" demiştir.
Hayvan hakları fikrini te'kîd eden bir başka hadiste:
"Eğer hayvanlara yaptığınız haksızlıklardan dolayı Allah sizi affedecek olursa, pek çok affa mazhar kılmış demektir" buyrulur.
Sünnet'e göre, hayvanların riâyet edilmesi gereken hakları çeşitlidir ve onlara karşı izhar edilmesi gereken iyi muâmele ve merhamet bunların yerine getirilmesi ile tahakkuk eder. Bunların başlıcalarını şöylece sıralayabiliriz: Hayat haklarına riâyet, gıdalarını ihtimam, temizlik ve bakım, yavrularına ihtimam ve hayvan neslinin korunması, fazla yük vurmamak, hayvanları fıtrî vazîfelerinde kullanmak, eziyet etmemek... Şimdi bunları açıklayalım:[38]
* Hayat Haklarına Riâyet:
Bu, sayıları belli ve mahdud bâzı hayvanlar dışında kalan bütün hayvanların fuzûli yere öldürülmemesi gerektiğini, aksi takdirde mes'ûliyeti mûcib olduğunu ifâde eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) karga, çaylak, akrep, fare, kelb-i akûr[39] ve yılan[40] gibi gerek insanlara ve gerekse diğer hayvanlara zararlı olanlar hâriç "ruh sâhibi mahlûkların" faidesiz ve keyfî bir şekilde öldürülmesini yasaklamıştır. Dârimî ve Nesâî'nin, "Herhangi bir hayvanı fuzûli yere öldürmenin hükmü" başlığı altında sundukları bir hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle buyurur: "Haksız olarak serçeyi öldürenden Cenâb-ı Hak Kıyâmet günü hesap soracaktır." Cemâat: "Kuşun hakkı da nedir?" diye sorunca: "Onu kesmesi ve sonra da yemesidir" cevâbını verir. Münâvî Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın burada serçeyi zikretmekle, büyük hayvanların hukukunun daha ehemmiyetli olduğuna dikkat çektiğini belirtir.
Bu meyanda kurbağa, karınca, arı, hüdhüd, çekirge gibi bir kısım hayvanların öldürülmesinin de kesin bir lisanla yasaklandığını kaydedelim. Bilhassa karıncalar hususunda ısrarla duran Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm), ısırdığı için karınca yuvasını yaktıran bir peygamberin, "Seni ısıran bir tek karınca idi, sen ise tesbih eden bir ümmeti helâk ettin" diye vahiy gelerek, Allah tarafından, itâb edildiğini anlatır. O peygamber devrinde ateşle cezânın yasaklanılmamış olabileceğini söyleyen şârihler, bunun İslâm şeriatinde Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın, "Ateşle azâb vermek, ateşin sâhibine âittir" hükmüne binaen yasaklandığını ifâde ederler. Karıncalara karşı şefkati son derece ileri görünerek, onların yuvalarının yakınlarında ateş yakılmasını da yasaklayan Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) onlar hakkında bir de şu hikâyeyi anlatır:
"Bir peygamber ümmetiyle yağmur duasına çıkmıştı, bu esnâda bazı ayaklarını havaya kaldırmış vaziyette bir karınca görmüştü ki, ümmetine:
"Dönün artık, karıncanın durumu sebebiyle duânız kabûl edilmiştir" demiştir."
Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın karınca ve diğer hayvanlar karşısındaki tutumu arkadan gelen nesiller üzerinde fazlasıyla müessir olarak, "hayvanın insan üzerindeki hakkı" fikrini şuur hâline getirmiştir. Rivâyete göre, Ashâb'tan Adiyy İbn-i Hâtim (radıyallâhu anh), ekmek ufalayarak karıncalara atar ve şöyle derdi: "Bu mahluklar komşularımızdır, üzerimizde hakları vardır."
Fıkıh kitaplarımızın nafaka ile alâkalı bölümlerinde hayvanların nafakalarına da bahis ayrıldığını yer gelmişken belirtmemizde fayda var. Osmanlılar zamanında Makam-ı Meşîhât'ca tedvin edilen Kitâbu'n-Nafakât'da: "At ve İnek Gibi Hayvanâtın Nafakâtı vs. Beyânındadır" başlığına yer verilir ve bu mes'eleye alı madde tahsîs edilir.[41]
* Gıdalarına İhtimam:
Hayvanlara karşı mesûliyeti mûcib mühim hususlardan biri, onların gıdalarıyla ilgilidir. Susamış bir köpeği sulayan yolcunun bir başka rivâyette kötü yola düşmüş bir kadının Allah'ın rızâsına mazhar olan- ve bütün günahlarının affedilmesiyle ilgili meşhûr hadisten anlaşıldığına göre, hangi hayvana olursa olsun yapılan herhangi bir iyilik makbûl ve sevabı gerektiren bir ameldir. Mezkûr rivâyette Ashâb'tan bir kısmının, "Yâ Resûlallah, hayvanlara yaptığımız iyilikten dolayı bize ücret de mi var?" diye sorması üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) şu meşhûr ve dikkat çekici cevabı verir: "Evet, her bir yaş ciğer sâhibine yapılan iyilik için ücret vardır." Bâzı âlimler bu hadisle kıyas yaparak "yapılan her iyiliğin mükâfatı varsa, her kötülüğün de cezası olacağına" hükmetmişlerdir. Nitekim, yine meşhur bir başka hadiste, "Kedisini hapsederek açlıktan ölmesine sebep olan kadının, cehennemde bir kedi tarafından tırmalanmak sûretiyle azâba mâruz bırakılacağı" bildirilir.
Hayvanların gıdalarına gösterilmesi gereken ihtimamın ehemmiyetini ifâde eden bu rivâyetlerden ayrı olarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in başka tavsiyeleri de mevcuttur. Yolculuk sırasında münbit bir yere uğradığı vakit hayvanın sırtından inerek "otlardan hakkının" verilmesi, otsuz yerlerden de sür'atle geçilmesi emredilmektedir. Hz. Enes: "Bir yerde mola verince, hayvanlarımızın istirahatini sağlayıncaya kadar ibâdet etmezdik" der
Âlimler bu rivâyetleri esas alarak, yolcu, bir yerde mola verince, hayvanın otunu vermeden, kendisinin yemeğini yememesini müstehab olarak addetmiştir.[42]
* Temizlik ve Bakımı:
Hayvanlarla ilgili vazifeler gıdalarına dikkat etmekle bitmiyor. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onların temizlik vs. hususlarıyla da ilgilenilmesi için birtakım talimatlar vermiştir. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivâyette şöyle denmektedir: "Koyunların burunlarını silin, ağıllarını temizleyin, ağıllarına yakın yerde namaz kılın, zîra onlar cennet hayvanıdır." Keza keçilerin temizlenmesi için de emir verildiği mukayyeddir.
Sevâdetu'bnu Rebî'nin bir rivâyetinde sağmal hayvanın sağılması sırasında incitilmemesi için dahi Resûlullah'ın talimât verdiğini görmekteyiz. Rivâyet aynen şöyle: "Annemle Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'a gidip (maddî yardım) taleb ettik. Bize birkaç keçi verilmesini emretti ve anneme şunu tembihledi: "Oğullarına emret, tırnaklarını kessinler, böylece sağdıkları zaman hayvanları incitmemiş, memelerini kanatmamış olurlar. Yine oğullarına emret ki, yavrularının gıdalarını iyi yapsınlar."[43]
* Yavruya İhtimam ve Hayvan Neslinin Korunması:
Sevâdetu'bnu Rebî'nin yukarıdaki rivâyetinde görüldüğü üzere, Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm) hayvan yavrusunun gıdasına dikkat edilmesi için emir vermiştir. Abdullah İbni Amr'dan gelen bir rivâyet de bunu te'yîd eder. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) bir keçiyi sağmakta olan bir adama uğramıştı, ona: "Ey fülan, sağınca, yavrusu için de süt bırak..." dedi." Sağmal hayvanları sağarken yavrunun ihmâl edilmemesi hususunu, kendisine uğrayanlara da tembîh etmiştir.
Bundan başka, yavrularla ilgili olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'ın kuş yuvalarının bozulmaması, yumurtalarının ve yavrularının alınmaması için emir verdiğine, alınmış olan yavru ve yumurtaları yerlerine iâde ettirdiğine dâir rivâyetleri nazara alacak olursak, hayvan neslinin korunması hususunda da bâzı tedbirlerin dikkate alındığını anlarız. Bu cümleden olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) tarafından Medîne'nin etrafında belli bir bölgenin haram ilân edilerek, bitkilerinin koparılmasının, hayvanlarının da öldürülmesinin yasaklandığını daha önce belirtmiştik. Az sonra temas edeceğimiz "avcılıkla" ilgili olarak beyân edilen kerâhetin de hayvan neslinin korunmasına mâtuf olduğunu burada kaydetmede fayda var.[44]
* Fazla Yük Vurmamak:
Bilhassa yük hayvanları için dikkat edilmesi gereken mühim bir husus, onlara vurulan yük miktarının kapasitelerini aşmamasıdır. Ebû'd-Derdâ, fazla yük vurulduğu için yerden kalkmakta zorluk çeken bir deveyi görünce fazlalıkları atarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'ın: "Allah bu dilsizler hakkında hayırhah olmanızı tavsiye etmektedir, onlara güçleri seviyesinde yük vurun" dediğini hatırlatır.
Hz. Âişe'nin bir rivâyetine göre, Vedâ Haccı sırasında, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in berâberine aldığı zevcelerinden Safiyye-'nin yükü, Hz. Âişe'nin yükünden daha ağırdır ve Hz. Âişe'nin devesi, Hz. Safiyye (radıyallâhu anhâ)'nın devesinden daha güçlü kuvvetlidir. Yolda durumu farkeden Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm), Hz. Safiyye'nin yükünün Hz. Âişe'nin devesine, Hz. Âişe'nin yükünün de Hz. Safiyye'nin devesine aktarılmasın emreder.
Hayvanlara vurulacak yük mes'elesinde aynı titizliği gösteren Hz. Ömer'in Mısır'da bir deveye 1.000 rıtıl ağırlığında yük vurulduğunu işitince ilgiliye yazarak:

"Bundan böyle 600 rıtıldan fazla yük vurulmamasını" emreder.[45]
* Hayvanları Fıtrî Vazifelerinde Kullanmak:
Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm)'ın bilhassa ehlî hayvanlarla ilgili olarak üzerinde durduğu bir husus, onların fıtrî vazifelerine muvâfık düşmeyen tasarruflardan kaçınmaktır. Zîra bu, onlara herşeyden önce bir eziyet ve işkencedir. Mes'elenin başka mahzurları da mevcuttur. Binek hayvanlarını durdurup, üzerinde iken sohbet etmeyi yasaklayan rivâyetin Ebû Dâvud'daki vechinde Resûlullah: "Bunlara sâlimen binin, sâlimen terkedin, onları, yollardaki ve pazarlardaki sohbetlerinizde minber yerine tutmayın, zîra, "Allah onları sizi bir yerden bir yere taşımaları için emrinize amâde kıldı" demektedir. Buhârî'nin bir tahrîcinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) bu yasağı farklı bir üslûbla ifâde etmektedir. Ebû Hüreyre tarîkiyle gelen rivâyet aynen şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) bir gün sabah namazını kıldıktan sonra, cemaate yönelerek; "Adamın biri sığırını sürüyordu ki, bir ara sırtına bindi ve vurmaya başladı. Bunun üzerine hayvancağız (dile gelerek): "Biz bunun için yaratılmadık" dedi" buyurdu...[46]
* Eziyet ve İşkenceden Men:
Hayvana şefkat ve iyi muâmelenin tezâhürlerinden biri de onlara eziyet ve işkenceden kaçınmaktır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in hayvanlarla ilgili olarak koyduğu mühim yasaklardan biri de budur. Eziyet sadece dövmekle olmayıp çeşitli şekillerde olabileceği için, bütün çeşitleriyle yasaklandığını görmekteyiz. İbni Ömer (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in bu yasağını umumî bir ifâde ile: "Nebî (aleyhissalâtü vesselâm) hayvanlara işkence yapanlara lânet etti" diyerek haber verir.
Diğer rivâyetlerde, yasaklanan muhtelif eziyet çeşitleri belirtilmektedir: "Canlı hayvanların hedef ittihaz edilerek atış yapılması" bilhassa "yüzüne vurularak dövülmesi" ve "yüzünden, kulaktan, burundan enlenmesi" yüzüne dövme (veşm) yapılması" dövüştürülmeleri için "hayvanların kızıştırılmaları", "binek hayvanını durdurup üzerinden inmeden sohbet yapılması ki bu davranış hayvanları "sandalye" ve minber ittihaz etmek" olarak tavsîf edilmektedir- hayvanı kulağından tutarak çekmek."
Hz. Âişe'nin anlattığına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) hazîneye âit develerden- (yulara gelmeyen) huysuz bir deve(yi okyaşıp hayırlı olması için dua ettikten sonra) verir ve: "Ey Âişe bunu al (te'dîb et ve) müşfik ol, zîra şefkat bir şeye girdi mi onu mutlaka güzelleştirir, bir şeyden de çıktı mı onu mutlaka çirkinleştirir" der. Buhârî'nin el-Edebü'l-Müfred'de yaptığı tahricte, Hz. Âişe'nin bindiği deve serkeştir, bu yüzünden Hz. Âişe ona vurmaya başlamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) müdâhale ederek müşfik olmasını vs. istemiştir. Bir seferinde arkadan gelen bedevîlerin bineklerini hızlandırmak için bağırmaya ve vurmaya başladıklarını işiten Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm) geri dönerek: "Sâkin olun, telâşla eziyet etmede hayır yoktur" der.
Bu hadislere dayanan âlimler, hayvanı dövme mes'elesinde şu hükmü getirmişlerdir: Hayvan, ayak sürçmesi gibi, sâbık hatasından dolayı ceza olarak dövülemez. Ürkme gibi, müstakbel te'dibi için dövülebilir.
Eziyetin belki de en mühimlerinden olan, hayvanların yaralı bırakılmaları da yasaklanmıştır. Bu cümleden olarak avcılıkta, avı öldürücü olmaktan çok, göz çıkarıcı, diş kırıcı olan sopanın kullanılması yasaklanmıştır. Öldürülmesi emredilen zehirli kelerin bir vuruşta öldürülmesinin, iki-üç vuruşta öldürülmesine nazaran daha efdal olacağına dâir rivayet de hayvanların yaralı bırakılarak eziyet çektirilmemesi prensibiyle îzah edilebilir. Ulemanın sebeb olarak kaçabileceği ihtimalini zikretmesi de aynı endişeyi ifâde eder.
Az önce zikredilen, hayvan sağanlara "tırnaklarını kessinler, sağım sırasında uzun tırnaklarla hayvanların memelerini kanatmasınlar" diye Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın gönderdiği tâlimât da onları eziyetten koruyucu tedbirler meyanında zikre değer.
Keza, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) hayvan boğazlanmadan, yani canlı iken herhangi bir uzvunun kesilmesini de yasaklamıştır. Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) Medîne'ye geldiği zaman, Medînelilerin çok sevdikleri için, devenin hörgücü ile koyunun kuyruğunu, hayvanlar henüz boğazlanmamışken kesip koparmakta olduklarını bildirir. Bu durumdan haberdâr olan Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm), "Sağ iken hayvandan koparılan şey meyte hükmündedir (haramdır)" diyerek mezkûr geleneği yasaklar.
Hayvanı keserken bile ona merhamet etmeyi ve şefkatli olunmasını emreden Resûlullah: "Kesilene merhamet edene, Allah Kıyâmet günü rahmet eder" müjdesini vermiştir. Kesilen hayvana merhamet cümlesinden olarak, bilhassa bıçağın bilenerek keskinleştirilmesini, hayvanın gözünden saklanmasını ve sür'atle kesilmesini sayar. Hayvanı kesmek üzere yatırıp, bıçak bilemeye başlayan birisine rastladığı vakit Resûlullah ona şöyle müdâhale etmiştir: "Sen onu iki sefer mi öldürmek istiyorsun? Niye hayvancağızı yatırmadan önce bıçağını bilemedin?"
Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'ın hayvanlara şefkat ve alâkasını gösteren başka rivâyetler de vardır. Bunlardan birinde, yirmi sene hizmetten sonra, yaşlandığı için sâhibi tarafından kesilmek istenen deveyi, bizzat satın alarak salıverdiği ve devenin uzun müddet serbest yaşadığı belirtilir. Bir başka rivâyette, yayılma imkânı olmaksızın, gelişigüzel bağlanmış bir devenin sâhibine, "Bunun hakkında Allah'tan korkmuyor musun?" diyerek müdâhale ettiğini görüyoruz.
Kaydında fayda umduğumuz bir başka vak'ayı Abdullah İbni Ca'fer anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) bir gün Ensardan birinin bahçesine girdi. Orada bir deve vardı. Deve, Resûlullah'ı görünce bir takım sesler çıkardı ve gözlerinden yaşlar aktı. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) hayvana yaklaşarak başını ve boynunu hörgücüne kadar elleriyle okşadı. Hayvan sakinleşti. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm): "Bunun sâhibi kim?" diye sordu. Ensâr'dan bir genç gelerek: "Deve benimdir ey Allah'ın Resûlü" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm): "Bunu sana mülk kılan Allah'tan bu deve hakkında korkmuyor musun?" Hayvan, onu aç bırakıp üstelik de yorduğun için senden şikâyetçi" der."
Resûlullah'ın hayvanlara karşı gösterdiği şefkat örneklerinden bir diğeri, daha ilgi çekici: Bir sefer sırasında, bir ceylanın, güneşin harâretine karşı bir ağacın gölgesine çekilerek uyumakta olduğunu farkeder. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) hayvancağızın kimse tarafından rahatsız edilmemesini emreder ve emre uyulur.[47]
Hayvan dâhil bilumum âcizlere şefkat ve iyi muâmelede bulunmaya teşvîk husûsunda, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in şu sözü de burada kayda değer:
"Eğer süt emen çocuklar, beli bükük yaşlılar, otlayan hayvanlar olmasaydı, üzerinize azâb sel gibi gelirdi."
Harp sırasında bile, düşman eline geçecek endişesiyle hangi çeşitten olursa olsun, hayvan öldürmeyi, "Zira ruh sâhibidirler, kendilerine yapılandan elem duyarlar, onların ise hiçbir kabahati yok" diyerek reddeden İmâm-ı Şâfii, hükmüne delîl olarak şu hadisi zikreder: "Haksız yere bir serçe veya daha küçük bir hayvan öldürenden Allah hesap soracaktır."[48]
Rahatsız Etmekten Men:
Şunu da belirtelim ki, çevre ile alâkalı bir kısım tavsiye ve tedbîrler aynı zamanda, hayvanların menfaatine râcidir. Onların korunması, rahatsız edilmemesi gözönüne alınmıştır. Sözgelimi Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) yolculuk sırasında yol üzerine konaklamayı veya küçük ya da büyük abdest bozmayı yasaklarken, sebep olarak: "Zîra yol, hayvanların geçidi, yılan ve vahşilerin sığınağıdır" demiştir. Bir başka hadiste de "Kırlardaki yeraltı deliklerine abdest bozmayın" diye emretmiştir. Bu yasağın da o deliklerde yaşayan hayvanata eziyet vermemek maksadına râci olduğu âlimlerce belirtilmiştir.[49]
Hakaretten Men:
Sünnet, hayvana sadece -çeşitli şekilleriyle- maddî eziyeti yasaklamakla kalmıyor, mânevî eziyeti, sözle yapılacak hakareti de yasaklıyor. Esâsen umûmî bir prensip olarak kendi nefsine, çocuğuna, malına ve hayvanına beddua ve kötü sözü yasaklamış bulunan Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) mes'elenin ciddiyetini ihsas için lânetlenmiş bulunan hayvandan istifa edilmemesini emretmiştir: "Rivayete göre, bir yolculuk sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in kulağına bir lanetleme sesi ulaşınca: "Bu da ne?" diye sorar. Kendisine, bir kadının, bindiği hayvana lânet okuduğu haber verilince: "Üzerindekileri alıp hayvanı salıverin, zîra artık o lânetlenmiştir, mel'ûndur" diyerek hayvanın kullanılmamasını emreder ve öyle yapılır."
Rivayetlerde horoz ve hattâ pire gibi hayvanlara bile lânet okumanın yasaklandığı görülünce bunun umumîliği anlaşılır.[50]

HZ. PEYGAMBER'İN HAYATINDA HAYVAN

Hayvan-insan münâsebetine yukarıda belirtildiği şekilde son derece ehemmiyet veren Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in şahsî hayatında, her gün mübâşeret hâlinde bulunduğu bir kısım hayvanlar mevcuttur. Konumuzun bütünlüğü açısından bir miktar da bunlardan bahsetmeliyiz:
Ebû Kebşeti'l-Enmârî, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın turunç ve kızıl güvercini seyretmeyi sevdiğini haber verir. At da çok sevdiği hayvanlar

arasındadır. Atın fazîletleri ve at beslemenin ehemmiyeti, atın cinsleri vs. üzerine pek çok hadis îrad etmiştir.[51] At ve deveyi elleriyle okşadığı, bilhassa atın alnından ve sağrısından okşanmasını emrettiği rivâyetlerde gelmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) attan başka binek olarak muhtelif develeri de kullanmıştır. Yirmi kadar da sağmal devesi, pek çok davarı -ki bunlardan yedi adedi keçidir- vardır. Rivâyetlerden, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in bilhassa koyun, keçi nevinden küçük hayvanlarla daha çok haşir neşir olduğu, bunların, ekmek yaptığı sırada uyuklayan Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin hamurundan yiyecek kadar içerilere girme serbestisine sâhip oldukları anlaşılmaktadır.
Ümmü Seleme'den gelen bir rivâyetten Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in bu evcillerle yakından ilgilendiğini anlıyoruz: Bunlardan biri gıyâbında, öldüğü vakit, onu göremez olunca "Ne oldu?" diye sormuştur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) cennet hayvanlarından olduğunu belirttiği keçiyi bereket olarak adlandırmıştır. Bir kimseye: "Evinizde kaç tane bereket var?" diye sorar ve bununla keçiyi kasteder. Diğer bâzı rivâyetlerde koyuna da bereket dediğine şahit olmaktayız: "Sâhibi için koyun berekettir, deve de izzettir. Ata gelince, hayır onun alnına bağlanmıştır." Ümmü Hâni'ye, "Koyun besleyin, zira onda bereket vardır" demiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in evindeki hayvanlardan biri de "evin bir unsuru (min metâ'i'l'beyt) ve hattâ âilenin bir ferdi (min ehli'l'beyt) olarak vasıflandırdığı kedidir. Abdest almak için hazırlandığı sırada, kedinin abdest suyundan içmekte olduğunu görünce, o içinceye kadar bekler, bilâhare abdestini alır. Orada bulunanlardan biri: "Yâ Resûlullah, su necis olmadı mı?" diye sorunca: "Hayır, kedi âile efrâdından biridir, hiçbir şeyi kirletmez" cevâbını verir.
Hz. Âişe'den gelen bir başka rivâyete bakınca Resûlullah'ın evinde sadece keçi, koyun ve kedi gibi ehlî hayvanlar değil, ehlî olmayan hayvan da mevcuttur. Şöyle der: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in evinde (âl) bir vahşi vardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) evden çıkınca oynuyor, ilerigeri gidip geliyor, hareketleniyordu. Resûlullah'ın girdiğini hissedince de yere çöküp, o evde kaldığı müddetçe onu rahatsız etmemek için gezinmiyordu."
Yalnızlıktan şikâyet edenlere bir çift güvercin edinmelerini tavsiye edecek kadar insan hayatında hayvana ehemmiyet veren sünnetin telkîn ve te'sirleriyle "kedi, güvercin ve horozdan hâlî olan hânenin mâmur olmayacağı" "beyaz horozun evkât-ı salavâtı ve gayret ve şecâat ve sehâvet ve kesret-i cimâı tâlîm gibi beş hasleti bulunduğu" şeklinde hayvanlarla ilgili muhtelif inançlar ahlâk kitaplarımıza girmiştir.
Sünnette hayvanla ilgili olarak yer alan rivâyetler bunlardan ibâret değildir. Hadis kitaplarımızda pek çok rivayet mevcuttur. Biz burada bu kadarıyla yetiniyoruz.[52]

AV TAHDİDİ:

İslâm dini, gerek Kur'ân ve gerekse hadiste gelen nasslarla kara ve deniz avcılığını meşru ve helâl kılmıştır. Bu mevzuun teferruâtını açıklayan hadisler çoktur ve bütün hadis kitaplarında Kitâbu's-Sayd adıyla müstakil bir bölüm teşkil ederler. Şüphesiz, burada meselenin tefurruâtına girecek değiliz. Ancak bir husus, üzerinde durduğumuz mevzuyu ilgilendirmektedir. Şöyle ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) avcılık esasta helâl olmakla beraber, sırf eğlence ve zevk için yapılanları hoş görmemiştir. Şöyle buyurur:
"Kim av peşine düşerse gâfil olur."
İslâm âlimleri, bu hadisi açıklarken, farklı ifâdeler kullansalar da, eğlence maksadıyla yapılan avcılığın kerâhetinde ittifak ederler. Meselâ, Sindî, avcıda av sevgisinin kalbte galebe çalarak, başka hususlarda avcıyı gaflete atacağını söyler. Aliyyü'l-Kârî, avcının tâat , ibadet, cemaat ve cumaya iştirakten gaflet edeceğini belirttikten sonra, kalbin ulvî hisleri kaybederek katılaşacağına dikkat çeker: "Avcı hayvanları öldürmede vahşi ve yartıcı hayvanlara benzediği için, zamanla şefkat ve merhamet duygularından uzaklaşır" der.
Bâzı âlimlerimiz bu kerâhetin, ihtiyaç değil de eğlence için yapılan avcılığa râci olduğunu daha sarîh şekilde ifâde ederler: "Kim zevk ve eğlence için avcılığı âdet haline getirirse, gâfil olur. Zîra zevk ve eğlence ölmüş kalpten hâsıl olur. Fakat kim de gıdasını temin için avlanırsa, bu câizdir, zîra Ashâb'tan bir kısmı avlanmıştır."
Ağaç ve hayvan yönüyle tabiî dengenin bozulup, çevrenin her iki yönden de tahrîb edilmesinde büyük rol oynamış bulunan avcılığın yurdumuzda disipline edilmesinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in bu çeşit tavsiyelerinden istifâde yoluna gidilmelidir.[53]

ÇOCUK TERBİYESİ VE HAYVAN:

Çocukların normal bir gelişim göstererek dengeli bir şahsiyete kavuşmasında, içtimâi hayatın bütün unsurları ile tam bir münâsebet içerisinde yetişmelerinin gerektiğini daha önceki bahislerimizde belirtmeye çalışmıştık. Çocuğun normal gelişiminde ehemmiyet taşıyan bir diğer münâsebet halkası da hayvanlarla olanıdır. Zîra onlarsız beşeri hayat mümkün değildir. Hayvanlar onları belli bir ölçüde eğlendirip meşgûl etmekten başka, hayatları boyunca işlerine yarıyacak olan sevgi, şefkat gibi bir kısım rûhî erdemlerini kazanma ve geliştirmelerinde de onlara yardımcı olmaktadırlar. Hayvanlara iyi muâmele yapmaya, onları sevmeye alıştırılan çocuklar, bu hislerinin gelişmesinde ilk temrinlerini onlarla yapmış olmaktadırlar. Nitekim hayvanlara kötü muamele yapan çocukların bu davranıştan şiddetle yasaklandıkları rivâyetler de gelmiştir.
Çocukların hayatlarında hayvana yer verilmesi, onların hayvanla temâs imkânlarının sağlanması gerektiğine işâret eden bir kısım rivâyetler de gelmiştir. Her şeyden önce bizzat Hz. Peygamber'in çocukluğunda, Medîne'de Benû Adiyy İbnu'n-Neccâr kabîlesinde, dayılarının yanındaki ikâmeti sırasında, diğer çocuklarla birlikte kuş uçurttuğu bildirilmektedir.
Enes'ten gelen bir rivâyetten, Enes'in küçük kardeşinin bir kuşu olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın, mezkûr kuş öldüğü için üzgün bulduğu çocuğu teselli etmek maksadıyla husûsi bir alâka gösterdiğini ve bu meyânda: "Kuşun ne oldu?" diye sorduğunu öğreniyoruz. Bir başka rivâyet ise, Hz. Peygamber'in torunları Hasan (veya Hüseyin)'in bir köpek yavrusuna sâhip olduğunu, bunun bir gün Hz. Peygamber'in odasına, karyolanın altına kadar girmiş bulunduğunu ve hattâ orada öldüğünü haber vermektedir.
Âlimler yukarıda verdiğimiz Enes rivâyetine dayanarak çocukların kuşla oynamalarını, kuşun bâzı şartlara riâyet kaydıyla[54] kafese konmalarını, çocuklara oynamaları için velîlerinin bunlardan te'min etmelerini tecviz etmişlerdir. Kezâ, yavru ve yumurta elde etmek, yalnızlıkta ünsiyet te'min etmek, mektup taşıtmak vs. gibi başka meşrû maksatlarla da güvercin beslemenin câiz olduğu belirtilmiştir.[55]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/256-257.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/258.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/258-260.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/260.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/260.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/260-261.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/261.
[8] Hadisin arapça metninde merhâmet kelimesi yoktur, her ikisi de rahmet etmek mânasına ??? ?? diye geçer.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/261-262.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/262.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/263-265.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/265.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/265-267.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/267.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/267.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/268.

[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/269.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/269-270.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/270.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/270.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/271.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/271.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/272.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/272-273.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/273.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/273.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/274.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/274-275.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/275-276.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/276-277.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/277.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/277-279.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/280.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/280.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/280-281.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/281.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/281.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/281-282.
[39] Kelb-i akûr: Bazılarınca mâruf köpektir, cumhura göre yırtıcıların hepsidir (Tecrîd 6/211).
[40] Buhâri dışında bâzı rivâyetlerde yılanda zikredilmişse de evlerde bulunan ve cenân denilen ince uzun yılanlar hâriç tutulmuştur.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/282-283.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/283.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/283-284.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/284.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/284-285
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/285.
[47] Üsdü'l-Gâbe'de muhtasar anlatılan bu vak'a kitabımızın 1247 numaralı hadisinde daha terferruatlı gelir ve Ashab'ın ihramlı olduğu belirtilir.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/285-287.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/288.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/288.
[51] Sünen-i Nesâî'de "Kitabü'l-Hayl (At)" adıyla müstakil bir bölüm mevcuttur.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/288-289.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/290.
[54] Bu şartlar şunlardır. Hayvana eza vermemek, acıktırmamak, susuz bırakmamak; birbiriyle kavga yapan bir başka kuşla birlikte koymamak, aksi davranmak bi'l-icma haramdır.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/290-291.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

42. YÜCE ALLAH'IN MAĞFİRETİNİN GENİŞLİĞİ
Bu Hadisin Önemi:
Âdem (A.S)'E Dair:
Mağfiretin Sebepleri:
Dua Île Emrolunduk:
Duaya Teşvik:
Duaya Dair Bazı Hükümler :
Hauf Ve Reca (Korku Île Ümid):
Allah'ın Rahmetinden Ümid Kesmek, Büyük Günahlardandır:
"Peygamberlerin Ümid Kesmesi" Ayetinin Anlamı:
Günahlar Büyük Olsa Dahi Mağfiret Dilemek
Günahlardan Mağfiret Dilemenin Vücûbu:
Günahlardan Mağfiret Dilemenin Fazileti:
Bazı İstiğfar Şekilleri:
İstiğfarın Tevbe İle Birlikte Yapılması:
Tevhid:
Şirkten Korkutma:
Hadislerden Çıkartılan Bazı Hükümler
Birinci Hadis
İkinci Hadis
Dördüncü Hadis
Beşinci Hadis
Altıncı Hadis
Yedinci Hadis
Sekizinci Hadis
Dokuzuncu Hadis
Onikinci Hadîs
Onüçüncü Hadis
Ondördüncü Hadis
Onbeşinci Hadis
Onaltıncı Hadis
Onyedinci Hadis
Ondokuzuncu Hadis
Yîrmincî Hadis
Yirmibirinci Hadis
Yirmiikinci Hadis
Yirmiüçüncü Hadis
Yirmidördüncü Hadis
Yirmibeşinci Hadis
Yirmialtınca Hadis
Yirmiyedinci Hadis
Yirmîsekizinci Hadîs
Yirmidokuzuncu Hadis
Otuzdördüncü Hadis
Otuzbeşinci Hadis
Otuzaltıncı Hadis
Otuzyedînci Hadis
Otuzsekizinci Hadis
Kırkıncı Hadis

42. YÜCE ALLAH'IN MAĞFİRETİNİN GENİŞLİĞİ

Enes (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a)'i şöyle buyrurken dinledim: Yüce Allah buyurdu ki: "Ey Ademoğlu, sen bana dua edip benden umdukça, ben de senin neler yaptığına bakmaksızın sana bağışlarım ve hiç aldırış etmem. Ey Âdemoğlu eğer günahların göğe kadar yükselecek olsa, sonra benden mağfiret isteyecek olursan, ben de sana günahlarını bağışlarım. Ey Âdemoğlu, eğer sen bana yeryüzü dolusu kadar günahla gelecek olsan, sonra da benim huzuruma bana hiçbirşey ortak koşmamış olarak gelsen, ben de yer dolusu kadar mağfiretle sana gelirim.[1]

Bu Hadisin Önemi:

Bu, şanı büyük bir hadistir. Çünkü tevhidin şanının, Yüce Allah'ın mu-vahhidlere hazırlamış olduğu ecrin büyüklüğünü gösterdiği gibi, Yüce Allah'ın kullarına mağfiretinin genişliğini de göstermektedir.
Diğer taraftan hadis, çok büyük bir ölçüde Allah'tan mağfiret dilemeyi, O'na tevbe etmeyi ve O'na dönüşü de teşvik etmektedir. [2]

Âdem (A.S)'E Dair:

Hadis-i şerifteki: "Yüce Allah buyurdu ki: Ey Ademoğlu" buyruğunda sözü geçen Adem, insanlığın babasıdır. O'na bu ismin veriliş sebebi, Hafız İbn Hacer'in dediğine göre şöyledir: "Adem Süryanice bir isim olup Kitap ehlince bu isim, Dal harfinin üstününün uzatılması suretiyle "Âdâm" şeklindedir. Bu kelimenin gayr-i munsarıf oluş sebebi, Arapça olmayışı ve özel isim oluşudur. es-Sa'lebi der ki: Toprak İbranice'de Adam diye ifade edilir. İşte Adem (A.S.)'e de bu isim verilmiş ve Dal'dan sonraki ikinci Elif hazfedil-miştir. Bunun Arapça olduğu da söylenmiştir. el-Cevheri ve el-Cevâliki bunu kesin olarak ifade etmişlerdir. "Adem" kelimesinin esmerlik anlamına gelen "el-Edeme"den geldiği söylendiği gibr (gökyüzü, yeryüzü ve tabaklanmış deri gibi anlamlar ihtiva eden) "edim" den geldiği de söylenmiştir. Çünkü Adem (A.S.) yeryüzünden yaratılmıştır. Bu görüş, İbn Abbâs'tan nakledilmiştir. Bu görüşe göre ise munsarıf olmaması, fiil vezninde olması ve özel isim olması dolayısıyladır. Bunun iki şeyi birbirine karıştırmak demek olan "edeme" fiilinden geldiği de söylenmiştir, çünkü Adem su ve çamurdan meydana gelmiş ve bunlar bir arada karıştırılmıştır.[3]
Adem {a.s.), şerefli bir Peygamberdir. Yüce Allah O'nu seçmiş ve üstün kılmıştır: "Gerçekten Allah Adem'i, Nuh'u, İbrahim'i ve İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kılmıştır. Hepsi birbirinden bir zürriyetti. Allah her şeyi işitendir, bilendir."(An imr&n, 3/33-34) Yüce Allah O'nu kendi eliyle yaratmış, ona kendi ruhundan üflemiş, meleklere emrederek O'na secde etmişlerdir. Bu hususlar Kitap ve Sünnet'te sabittir. Nitekim uzunca şefaat hadisinde de nakledildiğine göre insanlar (hesabın bir an önce görülmesi hususunda kendilerine şefaat etmek üzere) Adem (A.S.)'e gidecekler ve şöyle diyeceklerdir: Ey Adem, sen insanların atasısın. Allah seni eliyle yaratmış, sana kendi ruhundan üflemiştir. Meleklere emir vermiş, onlar da sana secde etmişlerdir.[4]
Yüce Allah O'na her şeyin adını öğretmiştir, Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "(Allah) Adem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları meleklere gösterip: Eğer siz doğru söylenenler iseniz, bunların isimlerini bana haber verin, dedi..."(ei-Bakara, 2/3i)Y\ne Şanı yüce ve mübarek Rabb'imiz, bize İblis ile kıssasını zikretmiş, şeytanın kendisine nasıl vesvese verip O'nu Allah'a isyana düşürdüğünü anlatmış, İblis'in Adem (A.S.)'e nasıl yumuşak ve teşvik edici bir üslupla yaklaştığını zikretmiş bulunmaktadır: "Ve: Rabb'inizin sizi bu ağaçtan alıkoymasının tek sebebi, melekler olmamanız, yahut ebediyyen (Cennet'te) kalmamanız içindir, dedi. Bir de onlara: Şüphesiz ki ben size içtenlikle öğüt verenlerdenim, diye yemin etti."(ef-AVo/, 7/20-23) Onlara içtenlikle öğüt verdiğine ve doğru söylediğine yemin etti, Yüce Allah da onun bu durumunu şöylece nakletmektedir: "Şeytan O'na vesvese verip dedi ki: Ey Adem, sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir mülkü göstereyim mi?Va-Hâ, 20/120)
İşte bunlar İblis'in insanları sapıklığa ve Allah'ın yolundan uzaklaşmaya davet ettiği üslûplarıdır. O çağırdığı kimseleri teşvik etmekte, zaaf kapılarından onlara etkili olmaya çalışmaktadır. Ta ki, onları mevlâlarına isyan ettirsin. Onları isyana düşürdü mü de, onlardan uzak olduğunu ilân eder: İş olup bitince şeytan da der ki: Doğrusu Allah size gerçeği vadetmişti. Ben de size vadettim, ama size verdiğim sözde durmadım. Zaten benim sizin üzerinizde hiçbir sultam ve nüfuzum yoktu; ben sizi çağırdım siz de çağırımı kabul ettiniz. O halde beni kınamayınız, aksine kendinizi sınayınız. Ne ben sizi kurtarabilirim ne siz beni kurtarabilirsiniz. Ben zaten önceden, beri beni ortak tutmanızı da şüphesiz kabul etmemiştim. Elbette zalimler için çok acıklı bir azab vardır."(ibmhim, 14/22) İşte şeytanın Kıyamet gününde takınacağı tavır budur. O halde kula düşen, onun türlü üslûplarından ve yollarından çekinmesi, sakınmasıdır. Şanı Yüce ve Mübarek Allah'ın bunu bizlere anlatmasının tek sebebi, yalnızca ibret almak, öğüt almak ve ondan sakınmak, ona karşı uyanık olmaktır. Eğer kul bir masiyet işleyecek olursa, çabucak tevbe etmeli, Yüce Allah'a dönmelidir. Çünkü Şanı Yüce Allah bu hadiste de belirtildiği gibi mağfireti çok geniş olandır.
Bundan dolayı Adem {a.s.) de Rabb'ine döndü ve tevbe etti. Yüce Allah da O'nun tevbesini kabul buyurdu. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabb'imiz, biz kendi kendimize zulmettik. Eğer bize mağfiret etmez ve merhamet buyurmazsan, herhalde zarara uğrayanlardan oluruz, dediler.'Vef A'râf, 7/23jBir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Sonra Rabb'i onu seçti, tevbesini kabul buyurdu ve doğruya iletti."cra-Hâ, 20/122)
Belki de tevbe, istiğfar ve Allah'a dönüşe çağırıp teşvik ederken, Rasu-lullah (S.A.S.)'ın bu hadis-i şerifte, "Ey Ademoğlu" sözünü kullanmasının nüktesi de budur. [5]

Mağfiretin Sebepleri:

Bu hadis-i şerifte Yüce Allah'ın kullarının günahlarını bağışlamasının sebepleri açıklanmaktadır. Bunlar da aşağıdaki gibidir:
1) Dua: Hadisi şerifte geçen: "Muhakkak ki sen bana dua ettikçe..." bölümü hakkında ilim adamları şöyle demişlerdir: Yani sen bana dua edip beni (rahmetimi) ummaya devam ettiğin süre boyunca, ben de sana hiçbir-şeye aldırış etmeksizin mağfirette bulunurum ve ben böyle bir durumda da seni bağışlamaktan uzak duracak değilim.
Duâ, kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de birden çok anlamda kullanılmıştır ki, bunların bazıları şanı Yüce Allah'ın: "Bana dua edin ben de sizin duanızı kabul edeyim."fef-Mü'min, 40/60} buyruğunda olduğu gibi; dilekte bulunmak anlamındadır. Şer'i anlamı ile duâ, kimilerinin tarif ettiği gibi Yüce Allah'ın nez-dinde bulunan hayırları arzu ederek yalvarıp yakarmak, dilekte bulunmak ve istenenin gerçekleşmesi, umulanın elde edilmesi içinde Yüce Allah'a niyaz etmektir. [6]

Dua Île Emrolunduk:

Şanı Yüce Allah, bize, kendisine dua edip O'ndan istekte bulunmamızı emrederek şöyle buyurmaktadır: "Rabb'iniz buyurdu ki: Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim. Şüphesiz bana ibadeti büyüklüklerine yedirme-yenler Cehennem'e pek yakında hor ve zelil olarak gireceklerdir. VMü'mm,
40/60)
Dua Allah'a bir ibadet ve Allah'a bir yakınlaşmadır. Rasulullah (S.A.S.) de Yüce Allah'ın kendisinden dilekte bulunmayanlara gazab edeceğini beyan etmiştir: "Allah'tan dilekte bulunmayanlara Allah gazab eder.[7]

Duaya Teşvik:

Rasuluilah (s.a) bizi duaya da teşvik etmiştir: "Herhangi bir müslüman günahı bulunmayan, akrabalık bağını kesmeyi gerektirmeyen bir duada bulunacak olursa, mutlaka Allah ona şu üç husustan birisini verir: Ya onun dua edip istediğini ona acilen verir ya onu âhirette o kimse için saklar yahut da ondan (duasında istediği şeyin) bir benzerini uzaklaştım. Ashab: O halde biz de çok dua ederiz, deyince Rasulullah (s.a) "Allah'ın vereceği ise daha çoktur." diye buyurdu.[8]
Yine Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah çokça haya eder ve çok kerem sahibidir. Kulun kendisine ellerini uzatıp da o elleri bomboş geri çevirmekten haya eder.[9]

Duaya Dair Bazı Hükümler [10]**:**

Dua şartlarına riayet olunduğu ve kabulünü engelleyen hususlardan uzak kalındığı takdirde, kulun günahlarının bağışlanmasına sebep teşkil eder. Bundan dolayı dua esnasında mağfiret istendiği vakit, kalbin uyanık ve şuurlu olması, söylediğinin ve kime hitap ettiğinin farkında olması gerekir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Yüce Allah'a duanızın kabul edileceğine dair kesin bir kanaat ile dua ediniz. Biliniz ki, şüphesiz Allah gafil ve başka şeylerle oyalanan kalbin duasını kabul etmez.[11] Aynı şekilde duasının kabul edileceğini ummalı, isteğinde kesin ifadeler kullanıp Allah'ım dilersen bana mağfiret et dememelidir; Nitekim Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden herhangi bir kimse dua ettiği vakit duasında kesin ve kararlı olsun. Allah'ım dilersen, demesin, çünkü Şanı Yüce Allah'ı zorlayacak hiçbir güç yoktur.[12]
Bundan dolayı duada alabildiğine ısrar etmek, Şanı Yüce Allah'ın huzurunda muhtaçlığımızı açıkça ortaya koymak gerekir. Çünkü Allah'tan koruyacak ve O'ndan gelene karşı kurtaracak yine O'dur. Ayrıca günahlarının şanı Yüce Allah'tan başkası tarafından bağışlanacağını umut etmemelidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki?"(Âii imrân, 3/135) [13]

Hauf Ve Reca (Korku Île Ümid):

Hadis-i şerifteki: "Ve beni umarsan" ifadesi ile ilgili olarak Hafız İbn Ha-cer, Fethu'î-Bâri'de Reca hakkında şunları söylemektedir: "Eğer kusurlu bir davranışı olursa, Allah hakkında güzel zan beslesin. O'nun günahlarını bağışlayacağını umsun. Yine bir itaatte bulunan kişi de, onun kabul edileceğini umsun. Bir masiyeti ısrarla işleyip ona dalarken, pişmanlık duymaksızın ve ondan vazgeçmeksizin sorgulanmayacağını uman kimse ise, aldanış içerisindedir.[14]
Enes (r.a)'den, Peygamber (s.a) ölüm döşeğinde bir gencin yanına girdi, O'na "Kendini nasıl buluyorsun?" diye sorunca O: Allah'tan umudum var, günahlarımdan da korkuyorum, dedi. Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu-. "Bir kulun kalbinde böyle bir durumda bu ikisi bir arada bulunacak oldu mu, mutlaka Allah ona umduğunu verir ve korktuğundan onu emin kılar.[15]
Bundan dolayı hem korku, hem de ümidi gerektirici va'd ve vaid (teh-did) i kapsayan bir çok hadis-i şerif vârid olmuştur. Ebu Hureyre (r.a)'den, dedi ki: Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinledim: "Şüphesiz Allah rahmeti yarattığı günü yüz rahmet olarak yarattı. Kendi nezdinde bunun dok-sandokuz tanesini alıkoydu; bütün yaratıkları arasında da bir tanesini saldı. Eğer kâfir Allah'ın yanındaki rahmetin tümünü bilecek olsaydı, Cennet'ten ümid kesmezdi ve eğer mü'min Allah'ın yanındaki bütün azabı bilmiş olsaydi Cehennem'den emin olmazdı.[16]
Hafız İbn Hacer (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) der ki: "Eğer kul Allah'ın sıfatları arasında rahmet etmeyi dilediği kimselere rahmet etmek ve dilediği kimselerden de intikam almanın da bulunduğunu bilirse, hiç şüphesiz Allah'ın rahmetini uman hiçbir kimse, O'nun intikamından yana kendisini emin görmez, O'nun intikamından yana korkan kimse de O'nun rahmetinden umut kesmez. Bu ise küçük dahi olsa, kötülükten uzak durmaya, az dahi olsa itaate devam etmeye iter.[17]
O bakımdan müslüman kimsenin korku ile ümidin kanatları arasında olması gerekir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi-. "O'nun rahmetini umarlar, azabından da korkarlar.u(ei4srû, n/57) [18]

Allah'ın Rahmetinden Ümid Kesmek, Büyük Günahlardandır:

Bu kudsi hadiste şanı Yüce Allah günahları, masiyetleri işlemek suretiyle, farzları eda etmekte kusurlu davranmak suretiyle haddi aşan günahkârların önünde mağfiretinin kapılarını sonuna kadar açmaktadır. Ta ki onun rahmet ve mağfiretinden ümid kesmesinler. Çünkü onun rahmetinden ümid kesmek, büyük günahlardandır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve Allah'ın rahmetinden de ümidinizi kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez."(Yusuf, 12/87)
Kurtubi bu âyet-i kerime ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "İşte bu buyruk, Allah'ın rahmetinden ümit kesmenin yani ye'sin büyük günahlar-. dan olduğuna delil teşkil etmektedir." Şanı Yüce Allah, İbrahim (a.s.)den şöyle dediğini haber vermektedir: "Rabb'inin rahmetinden sapıklardan başka kim ümid keser ki, dedi.'Vei-Hîcr, 15/66) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ey öz nefisleri aleyhine aşın giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki O, çok çok bağışlayandır, merhamet buyurandır."(e^zümer, 39/53)
Bu âyet-i kerimede Allah'ın rahmetinden ümid kesmek yasaklanmaktadır. Yasak (nehiy) ise, eğer mekruh olduğunu ortaya koyacak bir başka karine yoksa haramlığı gerektirir. Bu âyet-i kerime de İbn Abbâs'ın dediğine göre şu sebepten ötürü nâzü olmuştur: Müşriklerden bazı kimseler adam öldürmüş, bu işi alabildiğine çok işlemişti. Zina etmiş ve bu işi alabildiğine çok işlemişti. Muhammed (s.a)'e gelip şöyle dediler: Şüphesiz söylediğin ve kendisine davet ettiğin şey güzeldir ve bu işlediklerimize bir keffâret bulunduğunu bildirmektedir. Bunun üzerine şu buyruk nazil oldu:[19] "Onlar ki, Allah ile birlikte başka bir ilâha ibadet etmezler. Allah'ın haram kıldığı canı da öldürmezler. Meğer ki hak ile ola. Zina da etmezler..."(d-Furkan, 25/68) Ayrıca: "De ki: "Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım..." ayeti de indi. [20]

"Peygamberlerin Ümid Kesmesi" Ayetinin Anlamı:

Burada şu âyet-i kerimenin anlamını açıklamamız gerekmektedir: "Nihayet Peygamberler ümidlerini kesip de artık kendilerinin yalanlanacaklarını zannettikleri sırada, onlara yardımımız gelmiş ve dilediğimiz kurtuluşa erdirilmişti. Fakat günahkârlar topluluğundan ise azabımız asla döndürül-mez "(Yusuf, 12/ıiû) Bu buyruğu açıklamamız gerekir; ta ki bu hususta bir karışıklık olmasın ve ta ki bu âyet-i kerimenin sundukları ile diğer âyetlerin anlattıkları arasında bir çatışma olduğu zannedilmesin. "Nihayet o Peygamberler ümidlerini kesip..." âyetinin anlamı ile ilgili olarak Kurtubi şunları söylemektedir: "Yani nihayet kavimlerinin iman edeceklerinden ümid kestiklerinde... demektir.[21]
İbn Abbâs'dan da: "Kendilerinin yalanlanacaklarını zannettikleri..." buyruğu hakkında şunları söylemektedir: Peygamber kavimlerinin, iman edeceklerinden ümid kestiler ve onların kavimleri de artık Peygamberlerin, kendilerine yalan söylediklerini zannettiler...[22]
O halde bu hususta İbn Abbas'tan gelen bu açıklamaya dayanmak gerekir. Çünkü O, kendisinin ne demek istediğini başkasından daha iyi bilen birisidir.

Aişe (r.anhâ) de bu âyetin tefsiri ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bunlar Rab'lerine iman eden, Peygamberleri doğrulayan kimselerdi. Sıkıntı ve belâları uzayıp gitti ve ilâhi yardım gecikti. Nihayet Peygamberler artık kavimlerinden kendilerini yalanlayanlardan ümid kesip yine Peygamberler kendilerine uyanların dahi kendilerini yalanlayacak noktaya geldiklerini sandıkları bir zamanda, o vakit Allah'ın yardımı onlara geldi.[23]
Peygamberler -selâm onlara- masumdurlar ve Allah'ın rahmetinden ümid kesmekten yahut da Yüce Allah hakkında hak olmayan bir zan beslemekten münezzehtirler. İşte bu, âyet-i kerimenin özlü bir açıklamasıdır. Bu hususta geniş açıklamaları okumak isteyenler Fethu'l-Bâri'ye başvurabilirler. Orada Hafız İbn Hacer bu mes'elede Tefsir bölümünde[24] geniş açıklamalar getirmektedir. Bu hadis-i şerifte de şu belirtilmektedir: Kulun günahları ne kadar çok olur ve artarsa, hadisteki ifadesi ile: "günahların göklere kadar ulaşacak olsa dahi[25] yani eğer günahların çokluğundan dolayı bulutlara kadar erişecek olsa, bir açıklamaya göre de gözün görebileceği noktaya kadar dahi çıkarsa, sonra kul Allah'tan mağfiret dileyecek olursa, Allah'ın Gafur ve Rahim olduğunu görecektir. Aynı şekilde yüz kişiyi öldüren adam ile ilgili kıssanın zikredildiği hadis de Şanı Yüce Allah'ın kullarına ne kadar' geniş mağfiretli olduğunun delilidir. Bundan dolayı müslüman bir kimsenin Şanı Yüce Allah'ın rahmetinden ümid kesmesi helâl değildir. [26]

Günahlar Büyük Olsa Dahi Mağfiret Dilemek

Hadisteki: "Sonra benden mağfiret dileyecek olursan" ifadesinde geçen istiğfar, ilim adamlarının tarif ettiği üzere; kelimenin asıl anlamı birşeye kendisini kirletecek şeylere karşı koruyacak birşey giydirmektir. Her birşe-yin kirlenmesi ise kendisine göre değişir. Allah'ın kulunu bağışlaması (gufranı) ise onu azabdan koruması ile olur. İstiğfarın Yüce Allah'tan mağfiret istemek, günahların örtülmesi, onları cezalandırmaktan vazgeçmesi ve o günahların kötülüklerinden onu koruması demek olduğu da söylenmiştir. [27]

Günahlardan Mağfiret Dilemenin Vücûbu:

Şanı Yüce Allah pek çok âyet-i kerimede günahlardan mağfiret dilemeyi emretmektedir. Meselâ, şöyle buyurmuştur: "Allah'tan mağfiret isteyin.
Şüphesiz Allah Rahim'dir, Gafurdur."(ei-Müzzemmii, 73/20) Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hemen Rabb'ini hamd ile teşbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O tevbeleri pek çok kabul edendir "(en-Nasr, 110/3) O bakımdan kulun günah işlemesi halinde Rabb'inden mağfiret dilemesi gerekir ki, O da onun günahını bağışlasın. [28]

Günahlardan Mağfiret Dilemenin Fazileti:

Şanı Yüce Rabb'imiz, mağfiret dileyenden övgüyle şöylece söz etmektedir: "Ve onlar seher vakitlerinde mağfiret dileyenlerdir."(Antmrdn, mi) Nitekim Yüce Allah mağfiret dileyenleri azab etmeyeceğini de beyân etmektedir: "Onlar mağfiret isteyip dururlarken de Allah onlara azab edecek değildir. "(ei-Enfâi. s/33) Mağfiret dilemek, yağmur yağmasının, gücün artışının, evlâtların çoğalışının, hayır ve bereketlerin inişinin sebepleri arasındadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Arkasından onlara dedim ki: Rabb'inizden mağfiret dileyin, çünkü O çok mağfiret edicidir. Böylece üzerinize semâyı "(gökten yağmuru) bol bol salıverir. Mallarla, oğullarla size yardım eder; size mallar, bahçeler verir, nehirler akıtır..."(Nuh, 71/10-12)
Yine Yüce Rabb'imiz bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Ey kavmim, Rabb'inizden mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin. Ta ki üstünüze gökten bol bol (yağmur) göndersin. Gücünüze daha çok güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin."(Hud, 11/52)
Büyük ilim adamı Kurtubi der ki: Bu iki âyet-i kerime Allah'tan mağfiret dilemenin nzık ve yağmurların inişine sebep teşkil ettiklerine dair delil vardır. [29]

Bazı İstiğfar Şekilleri:

Sünnet-i seniyyede birtakım istiğfar şekilleri sabittir. Müslümanın bunlara özel bir itina göstermesi gerekir. Buna sebep ise bu istiğfar, şekillerinin büyük bir sevap almayı gerektirmeleridir. Bu şekilde istiğfarda bulunmakta Allah Rasulüne tabi olmak da sözkonusudur. Çünkü O Yüce Allah'a mağfiret deliyip O'na dönenlerin en hayırlısıdır. Şeddâd b. Evs'den, O Rasulullah (s.a)'tan, dedi ki: "İstiğfarın başı: Allah'ım, sen benim Rabb'imsin, senden başka ilâh yoktur. Sen beni yarattın ve ben senin kulunum. Gücüm yettiğimce ben senin va'din üzereyim. Yaptıklarımın şerrinden sana sığınırım. Üzerimdeki nimetini itiraf ediyorum, yine günahlarımı sana itiraf ediyorum. Sen günahlarımı bana bağışla! Çünkü hiç şüphesiz günahları senden başka hiçbir kimse bağışlayamaz." Kul bu sözleri sabah ve akşam olduğunda söyleyecek olursa, Cennet'e girer. -Yahut Cennet ehlinden olur- Sabahı ettiğinde bu sözleri söyleyip de o gün ölürse, onun için aynı şey sözkonusudur.[30]
et-Tıbi der ki: Bu dua, tevbenin bütün hususiyetlerini topladığı için bu duaya "baş (es-Seyyid, efendi)" adı kullanılmıştır. Seyyid ise aslında ihtiyaçlarda kendisine başvurulan başkan demektir.[31]
Bilâl b. Yesâr b. Zeyd (r.a)den, dedi ki: Babam bana dedemden anlattığına göre O, Rasulullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinlemiş: kim: Kendisinden başka ilâh olmayan, i iayy ve Kayyum olan Allah'tan mağfiret diler ve O'na tevbe ederim." diyene Allah mağfiret eder. İsterse cihaddan kaçmış olsun...[32]
Bu, birtakım büyük günahların bazı salih amellerle bağışlanacağına delildir. Çünkü cihaddan kaçmak, büyük günahlardandır; fakat bu, günahı işleyene can ve mal hakkında herhangi bir cezai hüküm vermeyi gerektirmeyen büyük günahlardandır.
Âişe (r. anhâ) den dedi ki: Rasulullah (s.a) vefatından önce çokça: Allah'ı, hamd ile teşbih ve tenzih ederim. Allah'tan mağfiret diler ve ona tevbe ederim.[33]
İbn Ömer (r.anhumâ)'den, dedi ki: Bir tek mecliste Rasulullah (s.a)'ın yüz defa (şöylece) istiğfarda bulunduğunu sayardım:
Rabb'im, bana mağfiret buyur, benim tevbemi kabul eyle. Çünkü şüphesiz ki sen, tevbeleri çokça kabul edensin, çok mer. [34]

İstiğfarın Tevbe İle Birlikte Yapılması:

Kurtubi, tevbeyi şöylece tarif etmektedir: Tevbe, senin hakikaten veya takdiri olarak önceden yapmış olduğun bir günahı sırf Allah için terketmendir.[35] Tevbe günahlardan dönmektir. Ve çoğunlukla tevbe mağfiret dilemekle birlikte sözkonusu edilmektedir. Yüce Allah

şöyle buyurmaktadır: "Onlar Allah'a tevbe etmeli ve O'ndan mağfiret dilemeli değiller mi?"(ei-Mâide, 5/74) Tevbenin birtakım şartları vardır; bunları açıklayalım:
Hasiyetten vazgeçmek. Çünkü Şanı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir de işledikleri üzerinde bilip durdukları halde ısrar etmeyenler..."(Animin,3/135)
Hafız İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine sağanak sağanak yağsın- şöyle demektedir: Burada Allah'tan mağfiret dilemenin kabul ediliş şartlan arasında mağfiret dileyenin günahından vazgeçmesi gerektiğine işaret vardır. Aksi taktirde dil ile mağfiret dilemekle birlikte, günah ile iç içe olmak, oyun oynamaya benzer. Eğer tevbe Yüce Allah'ın hakkına taalluk ediyor ise, o günahı terketmek ve -eğer gerekiyorlarsa- keffâret ya da kazasını yapmak yeter lidir.[36]
Yalnızca Yüce. Allah İçin günahı terketmek suretiyle ihlas. Çünkü insanlar kendisini ayıplar korkusuyla veya ondan başkası için günahı terke-decek olursa, ittifakla böyle bir kimse tevbe etmiş olmaz. Bu husustaki delil ise: "Halbuki onlar dinlerini O'na halis kılanlar olarak yalnız Allah'a ibadet etmekten başkasıyle emrolunmamışlardı.'Vei-Beyyine, 9$5) Meşhur; "Ameller niyetler iledir.[37] hadisi de bunu ortaya koymaktadır.
Tevbesi yapılan günah eğer kul hakkına taallûk eden bir masiyet ise, hak sahibinden ibra olmak. Bu da Rasulullah (S.A.S.)'ın şu hadisinden ötürü böyledir: "Her kimin bir başkasına ırzı (namus, şeref ve haysiyeti) yahut da herhangi birşey ile ilgili bir haksızlığı sözkonusu olmuşsa, bugün o hakkından dolayı o kimseden helâllik dilesin. - Hiçbir dinar ve hiçbir dirhemin olmayacağı gün gelmeden önce- (O gün geleceği vakit) şayet salih bir ameli varsa, haksızlığı kadar o salih amelinden alınır. Eğer hasenatı yok ise bu sefer haksızlık yaptığı adamın günahlarından alınır, ona yükletilir.[38]
Canın boğaza gelip dayanmasından önce tevbeyi çabuklaştırmak. Çünkü böyle bir durumda Rasulullah (s.a)'ın şu buyruğu dolayısıyla tevbe kabul olunmaz: "Muhakkak Aziz ve Celil olan Allah, kulun tevbesini can boğazına gelip dayanıncaya kadar kabul eder.[39] Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Yoksa kötülükleri işleyip durup da onlardan herhangi birine ölüm gelip çattığında: Ben şimdi gerçekten tevbe ettim, diyenlerin ve kâfir olarak öleceklerin de tevbesi tevbe değildir."(en-Ntsâ, 4/ıs)
Tevbe güneşin batıdan doğuşundan önce yapılmalıdır. Çünkü Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim güneş, batısından doğmadan önce tevbe ederse, Allah da onun tevbesini kabul eder.[40]
Masiyeti işlemekten dolayı pişman olmalı ve ebediyyen bir daha ona dönmemeyi kararlaştırmayıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, Allah'a nasuh (bir daha o günaha dönmemek üzere) bir tevbe ile tevbe ediniz."(et-Tahnm, 66/8) Katâde de der ki: Nasuh tevbe, samimi ve doğru tevbedir. el-Kelbi de der ki: Nasuh tevbe, kalp ile pişmanlık duymak, dil ile mağfiret dilemek, o günahtan vazgeçmek ve bir daha ona dönmeyeceğini rahatlıkla kararlaştırmaktır.[41]

Tevhid:

Hadis-i şerifte geçen: "Şüphesiz sen yeryüzü dolusu günahlarla bana gelecek olsan, sonra da huzuruma bana hiçbirşeyi ortak koşmaksızın çıkacak olsan, elbette ben de sana yeryüzü dolusu mağfiretle gelirim." Eğer kul, Yüce Allah'ın huzuruna yeryüzü dolusu günah işlemiş olmakla birlikte, Allah'a ibadetinde hiçbir şeyi ortak koşmamış ise, Allah onun günahlarını bağışlar, onları affeder. Çünkü tevhid, Allah'ın kuluna mağfirette bulunmasının en büyük sebepleri arasındadır. Şirk ise kulun Allah'ın kendisine tahsis etmiş olduğu ibadeti O'ndan başkasına, bir veliye, bir Peygambere, bir yöneticiye veya bundan başka bir cihete yöneltmesidir. Mesela, dua Allah'tan başkasına yapılmaması gereken ibadetlerdendir. Kim içinde bulunduğu bir sıkıntının giderilmesi için Allah'tan başkasına veya bundan başka herhangi bir ibadeti başkasına yapacak olursa, şirke düşmüş olur. Nitekim şairlerden birisinin söylediği şu beyitler bu kabildendir:
"Ey efendim, ey Allah'ın sevgilisi, işte kapının eşiğine geldim. Hastalığımın ızdırabından sana şikayet ediyorum-
Efendim, bedenimdeki hastalık uzayıp gitti. O kadar ki, hastalığın şiddetinden ne uyuyabiliyor ne uyumayabiliyorum;
Uzun bir süre yaşayıp durdum, hep didindim, bu gün ise söz söylemekten ve kalemden başka elimden birşey gelmiyor;
Efendim, cihada şevkim uzayıp gitti; acaba benim için Allah'a bir daha sancağımın yükselmesi için dua eder misin?"
O, bu sözleriyle Rasulullah (s.a)'a dua ediyor. Halbuki Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Allah'tan başka ve kendisine Kıyamete kadar cevap veremeyecek {duasını kabul edemeyecek) ve esasen kendileri de bu dualarından gafil olan kimseye dua eden kişiden daha sapık kim olabilir?'7e/-Ahkûf. 46/5)
Aynı şekilde bir başka kutbun, müslümanlar arasından milyonlarca kişinin içine düştüğü evliyayı, şirk koşup temiz kabirlerinde onlara sığınmalarını, sıkıntılı zamanlarda da bu kabirlerde duâ edişlerini temize çıkarmaya ve razı olunacak bir İş olarak göstermeye çalıştığını okuyoruz.
Aynı şekilde bu kişi diyor ki: Biz ne diye Allah'ın veli kullarına, onları ziyaret edenlere, kabir ve makamları yanında dua edenlere hücum edelim ki? Yine bu kişi diyor ki: "Bu gibi davranışları şiddetli bir tepki ile karşılayanlara derim ki: Yavaş olunuz! Bu işte ne şirk vardır ne putperestlik ne de inkâr!"
Halbuki bu, âlemlerin Rabb"inin sevgili kulunun ümmetini sakındırdığı şirkin kendisidir. Oysa İslâm'i kılıklara bürünmüş olanlar, müslüman kimselere bunun dinden olduğunu, Allah'a yakınlaştırıcı bir amel olduğunu söyleyerek temize çıkarmaktadırlar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun. [42]

Şirkten Korkutma:

Şirk, en büyük zulümdendir. Alemlerin Rabb'ine karşı yapılan en büyük isyandır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani Lukman oğluna öğüt verirken şöyle demişti: "Oğulcağızim, Allah'a ortak koşma! Çünkü şüphesiz bu, çok büyük bir zulümdür."(Lukman, 31/13) Zulmün akıbeti ise dünyada da vahimdir: Zillet, hakirlik ve bedbahtlık. Ahirette ise hor kılan bir azabdır.
Yüce Allah, ibadetinde kendisine herhangi bir kimseyi ortak koşanın Cennet'e girmesini yasaklamıştır: "Şüphe yok ki kim Allah'a ortak koşarsa, şüphesiz Allah ona Cennet'i haram kılar. Onun barınağı Cehennem'dir, zalimlerin de hiçbir yardımcısı olmayacaktır."(ei-Mâide, 5/72)
Yüce Allah, kendisine ortak koşana asla mağfiret etmeyecektir: "Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bununla birlikte bundan başkasını dilediğine bağışlar."(en-msâ, 4/116)
Şirk, amellerin boşa çıkmasına sebeptir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki, sana da senden öncekilere de şu vahyolunmuştur: Eğer şirk koşarsan muhakkak amelin boşa çıkar ve sen elbette zarara uğrayanlardan Olursun."fez-Zümer, 39/65)
Bu ayet-i kerime, Yüce Allah'ın şu buyruğunu da andırmaktadır: "Eğer şirk koşacak olsalar, elbette onların yaptıkları boşa çıkar."(ei-En'&m, e/88)

O halde salih amelin kabul edilmesinin şartı, amel sahibinin muvahhid olmasıdır. Meselâ, müşrik bir kimsenin sadaka vermesinin, bol bol malını harcamasının Allah nezdinde hiçbir kıymeti yoktur ve böyle bir kimse Kıyamet gününde bundan yararlanmayacaktır.
Aişe (r.a.) den, dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü, Ced'an'in oğlu câhiîiye döneminde akrabalık bağını gözetir, yoksula yemek yedirirdi. Bunun kendisine bir faydası olur mu? Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurdu: "Bunun ona hiçbir faydası olmayacaktır. Çünkü o bir gün olsun, Rabb'im Kıyamet günü günahımı bana bağışla, demiş değildir." Hatta bir kimse eğer müşrik ise, söylediği hak sözün, dine yardımcı olmasının dahi, kişiyi kurtarması söz konusu değildir. Gerçekten Ebu Talib Muhammed {s.aj'e yardımcı olmuş ve O'nu savunmuştu. Öyle ki, şu beyitler onundur:
"Andolsun, asla bütün kalabalıklarına rağmen sana el uzatamayacaklar-dır. Ta ki ben toprağa yatırılıp görnülmedikçe;
Sen işini açığa vur, seni küçültecek hiçbir şey olmayacaktır. Bu benim sana müjdem olsun ve gözün aydın olsun bununla;
Andolsun ki Muhammed'in dininin yaratılmışların dinleri arasında en hayırlı olduğunu biliyorum;
Sen beni (dinine) davet ettin ve bana samimiyetle öğüt verdiğini söyledin. Andolsun doğru söyledin ve sen bunda da emin idin; Fakat kınanmam olmasaydı, yahut bana sövüleceğinden çekinmesey-dim, gerçekten benim bunu rahatlıkla kabul ettiğimi ve açıkça ortaya koyduğumu görecektin."
Fakat buna rağmen ateşten kurtulamayacaktır. Ayağının çukur tarafının altında iki parça kor ateş bırakılacak, bundan dolayı Cehennem ateşinde
beyni kaynayacaktır.
O bakımdan, kulun şirkten sakınması gerekir ki, malın da evlâtların da faydalı olmayacağı günde kurtulması mümkün olabilsin, Rasulullah (s.aj'ın bu hadis-i şerifte beyân ettiği mağfiretin sebeplerini yerine getirsin ki, Allah da günahlarını ona bağışlasın... [43]

Hadislerden Çıkartılan Bazı Hükümler

Birinci Hadis

1- Hadis-i şerifte niyyetin imandan olduğuna delil vardır. Çünkü niyyet kalbin amelidir. İman da Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat'e göre kalb ile tasdik, dil ile ikrar ve rükünler ile amel etmektir. Bundan dolayı İmam Buhârî, bu hadisi Kitâbu'l-İman'da zikretmiştir.
2- Hadis aynı şekilde müsiümanın bir işi yapmaya kalkışmadan önce onun hükmünü bilmesi gerektiğine delildir. Yapacağı bu işin meşru' olup olmadığını, vacib mi müstehab mı olduğunu bilmelidir. Çünkü hadis-i şerifte eğer o amel için meşru görülen niyyet bulunmayacak olursa, amelin kabul olunmayacağı belirtilmektedir.
3- Hadis-i şerif itaat olan amellerde niyyetin şart olduğuna ve niyyet olmaksızın yapılan amellerin hiçbir değer taşımadığına delildir. [44]

İkinci Hadis

1- İlim adamına bilmediği birşey hakkında soru sorulacak olursa, "bunu bilmiyorum" demesi gerekir. Bu onun mevkiini küçültmez. Aksine, onun dininin sağlamlığına delâlet eder. Alim bir kişinin yeterli bilgi olmaksızın bütün ilimlerin her bir tarafına dalışlarda bulunması dinine bağlılığının gevşekliğine delâlet eder. Nitekim Said b. Ebi Meryem yoluyla Rasulullah (s.a)'ın: "Şüphesiz Allah'ın Peygamberi Eyyûb -salât ve selâm O'na- kendisi için bela teşkil eden hastalığı ile onsekiz yıl geçirdi. Sabahları kendisine uğrayan kardeşlerinden iki adam müstesna, yakın da, uzak da O'ndan uzaklaştı." şeklindeki hadis hakkında muasır ilim adamlarından birisi bu sahih hadis hakkında şöyle demektedir: Hadisin senedini iyice tetkik etmeden (söylenen sözler) Davud'a yalan ve iftiradır. İşte bu gibi şeyleri tetkiksiz söylemek bilmediği hususlara dalmak kabilindendir. Yüce Allah'tan esenlik dileriz.
2- Aynı şekilde hadis-i şerifte Öğrenim yollarından birisine de delâlet edilmektedir. Bu da soru ve cevap yoludur. O bakımdan davetçi bir kirnsenin sahip olduğu bilgileri sunmakta değişik teknik ve usûlleri bilmesi, tek bir üslûp üzere donup kalmaması gerekir. Çünkü aynı üslûbu devam ettirmek onu dinleyenlerin usanması sonucunu verir. Aksine davetçinin ümmet için hayır ihtiva eden yeni her şeyden yararlanması gerekir. Bu sözleri söyleyişimin sebebi şudur: Bazı kimselerin yeni olan her şeye karşı olumsuz bir tavrı vardır. Halbuki bu yol (soru cevap) en yeni usûllerden ve eğitimciler nezdinde öğretimde pratikte kullanılan en güzel yollardan birisidir.
3-Yine hadiste meleklerin insan suretinde şekillendiklerine dair delil vardır. Kur'ân-ı Kerim'den birtakım naslar da buna tanıklık etmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kitapta Meryem'i de an. Hani o kendi ailesinden doğudaki bir yere çekilmişti. Sonra onlarla kendisi arasına bir perde germişti. Derken biz ona ruhumuzu gönderdik de, ona tam bir ademoğlu suretinde görünmüştü."(Meryem, 19/16-17) Burada "Ruhumuz" dan kasıt, Cebrail'dir.
Yine Şanı Yüce Allah, meleklerin İbrahim (A.S.)'e insan suretinde geldiklerini ve kendisine durumu bildirinceye kadar onları tanımadığını haber vermektedir. Aynı şekilde melekler Lût (A.S.)'a güzel yüzlü genç delikanlılar suretinde gelmişti. Buna dair deliller pek çoktur.
4-Yine hadis-i şerifte, ihtiyaç duyulmayan şekilde bina yapmanın ve gereksiz yere binaları yükseltmenin mekruh olduğuna delâlet vardır. Birisi kalkıp şöyle diyebilir: "Hadis-i şerifte yüksek bina yapmanın yerîîdiğine dair açık ve net bir delil yoktur. Sadece bunun Kıyametin yaklaştığının alâmetlerinden birisi olduğu haber verilmektedir." Ancak böyle bir itiraz şu şekilde red olunur: Söylediğimize delil teşkil edecek başka hadisler de vardır. Resu-lullah (S.A.S) şöyle buyurmuştur: "Kulun yaptığı her bir harcama dolayısıyla ecir alması söz konusudur. Bina bundan müstesnadır."
Rasûlullah (s.a)'ın hoşlanmadığı bu durum -Rabb'inin korudukları müstesna- ümmetin içine düştüğü bir hal olmuştur. Müslümanlar bina inşaatında aşırıya gitmeye başladılar. Pek çok malları bu uğurda harcamaya koyuldular. Halbuki evlâ olan, bu malların insanların Allah'a davet edilmesi yolunda harcanması, içinde bulundukları azgınlık ve sapıklıklardan kurtarılması için harcanmasıdır.
5- Yine hadis-i şerifte ilim adamlarının huzuruna fazilet sahibi kimselerle âdil yöneticilerin huzuruna girileceği vakit güzel elbise giyip güzel bir görünüşe ve temizliğe özen göstermenin müstehap oluşuna delil vardır.
6- Hadis-i Şerifte ilim halkalarında oturuşun âdabı da açıklanmaktadır. Cebrail (A.S.) Rashulullah (s.a)'ın yakınında oturmuştur. İşte ilim talep eden bir kimsenin ilmi dikkatle belleyebilmesi ve âlimlerin ağzından sağlam bir şekilde ilim öğrenebilmesi için böyle davranması gerekir.
Diğer taraftan, hadis-i şerifte ilim halkalarında oturuşun keyfiyeti de açıklanmaktadır. Cebrail (A.S.) teşehhüdde oturur gibi oturmuş, ellerini baldırları üzerine koymuştu. O bakımdan ilim talep edene ilim talep ettiği sırada zihin ve duygularını bu işe yöneltmesi gerekir ki, ilim adamları ile birlikte oturup kalkmaktan gereği gibi yararlanabilsin.
7- Hadis-i Şerifte gaybı Yüce Allah'tan başka kimsenin bilmediğine delâlet vardır. Bu hakikate Kur'an-ı Kerim'den pek çok naslar da

tanıklık etmektedir ki, Yüce Allah'ın şu buyrukları bunlar arasındadır: "De ki: Ben size yanımda Allah'ın hazineleri vardır, demiyorum. Ben gaybı da bilmiyorum. Ben hiç şüphesiz bir meleğim de demiyorum. Ben ancak bana vah- yolunana uyarım."(ei-En'ûm, 6/50) Resulullah (S.A.S.) Yüce Rabbinin kendisine öğrettiğinden başka gayba dair birşey bilmezdi. Nitekim Yüce Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır: "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Kendisinden başkası bunları bilmez."(ej-En'âm, 6/59) Bir başka yerde de şöyle buyurulmakta-dır: "De ki: Ben kendim için Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda sağlayabilirim, ne de bir zararı önleyebilirim. Eğer ben gaybı bilseydim, elbette daha çok hayır işlerdim ve bana hiçbir fenalık da dokunmazdı. Ben ancak azabın habercisi ve iman edecek bir topluluğu müjdeleyenim."fef-AYâ/, 7/188) İşte bu ve diğer naslardan, kendi imamlarının gaybı bildiğini iddia eden Şîa'nın görüşünün tutarsızlığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim el-Kâfî'de şöyle denilmektedir:
"İmamlar -onlara selâm olsun- ne zaman öleceklerini bilirler. Onlar ancak kendilerinin tercihleri ile ölürler."
"İmamlar -onlara selâm olsun- bilmek istedikleri vakit bilirler."
Yine el-Kâfî 260'ıncı sahifede şöyle denilmektedir: "İmamlar olmuş ve olacağı bilirler, onlara hiçbir şey de gizli kalmaz."[45]

Dördüncü Hadis

İlim adamlarımız bu hadisten pek çok hüküm çıkarmışlardır. Bunların bazısını söz konusu edeceğim. Çıkartılan bu hükümler üzerinde dikkatle düşünen bir kimse, Yüce Allah'ın, bu ilim adamlarına insanların en hayırlısının hadislerini inceden inceye anlayıp kavrayabilme nimetini ne denli lütfetmiş olduğunu görecektir. Rasûlullah (s.a) da şu buyruğunda ne kadar da doğru buyurmuştur: "Benim sözümü işitip de onu ezberleyen, belleyen ve onu (öylece) başkasına aktaran bir kimsenin, Allah yüzünü ak etsin.
Çünkü nice fıkıh (elinde ince bilgi) taşıyıcısı vardır ki, fakih değildir ve nice fıkıh taşıyıcısı vardır ki ,o da kendisinden daha fakîh olana bunu taşır." Çünkü kişi Kitap ve Sünnet'ten pek çok şey bellemiş olmakla birlikte, nas-ları anlayamaz ve onların inceliklerine vâkıf olamaz. Bazan bir nassı olmadık yerde delil gösterir. Kimi zaman da nassın delâlet ettiği noktayı görmeden geçer, bunun farkına varmaz ve bu dikkatini de çekmez.
Şanı yüce ve mübarek Allah'tan bize ve ilim adamlarımıza dinini fıkh edip kavramak nimetini lütfetmesini dileriz. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Allah bir kimse hakkında hayır murad edecek olursa, onu dinde fakîh kılar."
Bu hadisten çıkartılan hükümlerden bazısını aşağıda kaydedelim:
1- Din üzere sebat için duaya teşvik. Nitekim Rasululiah (S.A.S.) bu şekilde Allah'a kavuşuncaya kadar din üzere sebat vermesi için yüce Rabb'ine dua ederdi. Enes {r.a)'den, dedi ki: Rasulullah {s.a) şöyle buyurmuştur: "Ey kalpleri evirip çeviren, kalplerimize dinin üzere sebat ver."
2- Kötü akıbetten Allah'a sığınmaya teşvik. Bundan dolayı ümmetin selefi kötü akıbetten korkarlardı. O kadar ki, onlardan kimisi şöyle demiştir: "Ezelden takdir edilmiş (e!-Kitabu's-Sâbık)in ağlattığı kadar gözleri hiçbir şey ağlatmamıştır." İbn Receb de selefin bu hususta kötü akıbetten korku ve dehşetlerini açıklayan pek çok şey nakletmiştir.
O halde kula düşen, ameline ve salâhına aldanmamaktır. Aksine o her zaman için korku ile ümid arasında bir yerde olmalıdır.
3- Ameller Cennet veya Cehennem'e girişe sebeptir.
4- Nasıl yaratılıp varedildiğini bilen bir kimseye, kendisini varedip en güzel surette yaratana şükretmek, emrettiği hususlarda O'na itaat etmek, yasakladığı ve vazgeçilmesini istediği şeylerden vazgeçmek görevi düşer.
5- Mutluluk ve bedbahtlığı Aziz ve Celil olan Allah'tan başka kimse bilmez.
6- Dinleyenin ruhunda daha bir etkileyici olmasını sağlamak kasdıyla doğru habere dair yemin etmek.
7- Rızıktan yana endişe etmemek ve sebeplere yapışmakla birlikte kanaatkârlık gösterip bu hususta hırs göstermeyerek dini ve vicdanını -bazılarının yaptığı gibi- satmak derecesine düşmemek.
8- Hayat Allah'ın elindedir. Hiçbir kimse ömrünü tamamlamadan asla ölmez. Bu da kulun Allah yolunda hiçbir kimseden korkmamasını ve kahraman olmasını gerektirir.
9- Kötü ve iyi ameller sadece birtakım alâmetlerdir. Yoksa mutlaka Cennet ve Cehennem'i gerektirici şeyler olarak görülmemelidir.
10- Bazı ilim ve hikmet adamları, ceninin geçirmiş olduğu bu aşamaların, anneye bir şefkat olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Yüce Allah cenini bir defada da yaratabilir.
11- Bazı ilim adamları cenine ruh üflenmediği sürece ceninin düşürülmesine ruhsat vermişler ve bunu azle kıyas etmişlerdir. Şu kadar var ki, bu görüş sununla reddedilir: Ceninin yaratılışı, rahimde yerleştikten sonra nut-fe ile başlar. Nitekim Rasulullah (S.A.S.)'in şu buyruğu da buna tanıklık etmektedir; "Nutfe üzerinden kırk iki gün geçtikten sonra -bir rivayette de kırk küsur gün geçtikten sonra- Allah bir melek gönderir. Nutfeye suret verir. Onun kulaklarını, gözlerini, derisini, etini ve kemiklerini yaratır." İşte bu da modern ilmin lehine tanıklık ettiği bir husustur.
İbn Receb der ki: "Fukahâdan bir kesim kadına, karnında bulunan cenini, ona ruh üflenmediği sürece düşürme ruhsatı vermişler ve bunu azl gibi değerlendirmişlerdir. Ancak bu zayıf bir görüştür. Çünkü cenin, hilkati başlamış, hatta belki de suret kazanmış bir yaratıktır. Azilde ise herhangi bir şekilde insan yavrusunun yaratılışı söz konusu olmamaktadır. Azil böyle bir hilkatin bir araya gelmesini engellemeye sebeptir. Hatta Yüce Allah o kişiyi yaratmayı dileyecek olursa, azil bile bunu önleyemeyebilir."
12- Yine bu hadiste öldükten sonra dirilişe dikkat çekilmektedir. Çünkü insanı hakir bir sudan yaratmaya kadir olan onu tekrar yaratmaya kadirdir.
13- Bazı ilim adamları bunu, dört ay sonra cenin düşürülecek olursa namazının kılınacağına delil göstermişlerdir. Çünkü ona ruh üflenmiş bulunmaktadır. İşte İmam Ahmed'in benimsediği görüş budur. Aynı zamanda bu, Said b. el-Müseyyeb'den de nakledilmiştir. Nitekim Şafiî'nin iki görüşünden biri de budur, İshak da bu görüştedir. [46]

Beşinci Hadis

1- Yasak, amelin fâsid olmasını gerektirir. Nevevî der ki: "Hadis-i şerifte, usûl âlimleri arasından şöyle diyenlerin lehine delii vardır: Yasak, fâsid oluşu gerektirir. Fâsid olmasını gerektirmez, diyenler ise; bu vâhid bir haberdir, derler. Bu derece önemli bir kaideyi tesbit etmek için yeterli değildir. Ancak bu da tutarsız bir cevaptır." Hafız (İbn Hacer) ise der ki: "Bu hadis-i şerifte yasağın (nehyin) fesadı gerektirdiğine dair delil vardır."
2- Hadis-i şerif, İslâm'ın eksiksiz ve kâmil bir din olduğunu ortaya koymaktadır. [47]

Altıncı Hadis

1- Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, müslüman Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzak kalmalı, kendisi ile Allah'ın haram kıldığı şeyler arasında bir engel koymalıdır.
2- Müslüman ırzını (haysiyet ve şerefini) korumaya gayret etmeli, kendisi için ayıp teşkil edecek her şeyden, ırzının da eleştirilmesine sebep olacak her şeyden uzak durmalıdır.
3- Hadis-i şerifte haram şeylere giden yollan tıkamak (seddü'z-zerâi1) ve onlara giden yolları haram kılmak kaidesini kabul edenler lehine delâlet vardır. Nitekim İslâm'ın kaideleri de buna delâlet etmektedir. Meselâ, sarhoşluk veren şeyin azı da haram kılındığı gibi, yabancı bir kadınla halvet (başbaşa kalmak) da haram kılınmıştır. Buna dair deliller pek çoktur.
4- Yine hadis-i şerif, hayvanını başkasının ekininden otlayacak şekilde serbest bırakan kimsenin, hayvanının telef edip bozduğu ekinlerin tazminatını ödeyeceğine delil gösterilmiştir. Aynı şekilde köpek ve benzeri av hayvanını Harem bölgesine yakın yerde ava salacak olup da bu av hayvanı Harem bölgesi içerisinde avı yakalarsa -İmam Ahmed'in bu husustaki fetvasında da olduğu gibi- avladığının tazminatını vermesi gerekir.
5- Hadis-i şerifte kalbin önemine işaret edildiği gibi, onu düzeltmek için gayret harcamaya da teşvik vardır. Çünkü kalb azaların komutanıdır. Onun düzelmesiyle diğer organlar da düzelir, bozulmasıyla da bozulurlar. [48]

Yedinci Hadis

1- Hafız İbn Hacer, Fethul-Bârî'de şunları söylemektedir: "Hadiste yer alan: "Biz; kime? diye sorduk" ifadesinden hareketle, beyânın hitab vaktinden sonrasına ertelenmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Nasihat, aynı zamanda din ve İslam diye de adlandırılabilir. Çünkü din sözlü olarak yapılan işler hakkında kullanıldığı gibi, amel hakkında da kullanılabilir.
2- Buhâri'nin Sahih'inde: Peygamber (s.a)'in: "Din Allah'a, Rasûlüne, müslümanların yöneticilerine ve genel olarak hepsine bir nasihattir." buyruğu ile Yüce Allah'ın: "Allah'a ve Rasûlüne nasihat etmeleri şartıyla" (et-Tevbe, 9/91) buyruğu diye bir başlığı Kitabu'l-İman'da açmış olması, nasihatin imandan olduğunu açıklamak içindir. [49]

Sekizinci Hadis

1- Hafız İbn Hacer der ki: İmanın kabul edilmesi hususunda -delilleri öğrenmeyi gerekli görenlerin kanaatine hilaf en- kesin itikâd ile yetinilir.
2- İbn Receb der ki: Rasulullah (S.A.S.)'in: "Benden kanlarını ve mallarını korurlar" buyruğu şuna delildir: Rasulullah (S.A.S.) bu sözi söylediği sırada savaşmakla emrolunmuştu. İslâm'ı kabul etmeyeni de öldürüyordu. Bütün bunlar ise Medine'ye hicretten sonra olmuştur.
3- Hadis-i şerifte, imanın ayrıca amellere ihtiyaç bırakmadığını iddia eden Mürcienin kanaatleri reddedilmektedir. Bundan dolayı Buharı bu hadisi Mürcienin kanaatlerini reddetmek üzere Kitabuİ-İman adlı bölümde kaydetmiştir.
4- Hadis-i şerifte, zahir amellerin kabul edileceğine, bu zahir gereğince lehlerine hüküm verilip içyüzlerinin Allah'a havale edileceğine delil vardır.
5- Aynı şekilde bu hadis-i şeriften, Allah'ın Şer'î hükümlerini uygulayıp Tevhidini ikrar eden bid'at sahiple, inin tekfir edilmeyeceği de anlaşılmaktadır. [50]

Dokuzuncu Hadis

1- Nevevî der ki: Rasûlulîah (s.a)'ın: "Sizi terkettiğirn hususlarda siz de beni bırakınız." buyruğunda hükümlerde asloianın vacib olmamak olduğuna, Şeriat'ın vürûdundan önce hükmün olmadığına delil vardır. Usûl âlimlerinin muhakkıklarına göre sahih olan görüş de budur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz Peygamber göndermedikçe azab ediciler
değiliz. "(el-İsrâ, U/15)
2- Hafız İbn Hacer der ki: Hadis-i şerifte halihazırda kendisine ihtiyaç duyulmayan şeylerden önce acilen kendisine gerek duyulan daha önemli şeylerle uğraşmanın önceliğine işaret vardır.
3- Hacc ömürde bir defa farzdır, bu da icmâ' ile kabul edilmiş hususlardan birisidir. [51]

Onikinci Hadîs

1- Hadis-i şerifte dünyada da, âhirette de kula fayda sağlayacak şeyler ile ilgilenmek suretiyle zamanın verimli kullanılması teşvik edilmektedir.
2- Aynı şekilde basit, sıradan işlerle uğraşmaktan uzak durup, üstün ve değerli işlerle uğraşmaya da teşvik vardır.
3- Yine hadis-i şerifte, nefse karşı mücâdeleye ve nefsi güzelliklerle bezemeye de teşvik vardır. Bu ise kişinin, nefsini, küçük düşüren eksiklik ve bayağılıklardan uzak tutmakla mümkün olur.
4- İlgilendirmeyen, faydası olmayan işlere müdahale etmek, insanlar arasında ayrılıklara ve düşmanlıklara götürür. [52]

Onüçüncü Hadis

1- Hadis-i şerif bencilliğin, kıskançlığın, başkasından hoşlanmamanın ve kin duymanın yerilen huylar olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü bu niteliklere sahip bir kimse, hiçbir şekilde kendisi için sevdiği hayrı başkası için sevmez.
2- Hadisin muhtevası gereğince amel etmek, İslâm toplumunun bireyleri arasında sevginin yaygınlık kazanması sonucunu verir. Bu da tek bir vücudmuş gibi bir bütün haline gelinceye kadar birbirlerine kenetlenmeleri sonucunu verir. Rasulullah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Birbirlerini sevmeleri, birbirlerine merhamet duymaları bakımından müminlerin tek bir vücut gibi olduklarını görürsün. O vücudun herhangi bir organı rahatsızlanacak olursa, vücudun diğer bölümleri uykusuz kalmak ve ateş yükselmesiyle ona karşılık verir." Bu şekilde birbirine kaynaşmış bir ümmet hiçbir şekilde yenik düşürülmez, baskı altına alınmaz ve onun hiçbir sancağı yere düşmez.
3- Hadis-i şerif imanın artıp eksildiğine, itaatle hayır işlemekle arttığına, masiyet sebebiyle de eksildiğine delâlet etmektedir. [53]

Ondördüncü Hadis

1- Hadis-i şerif ırzın (şeref ve haysiyetin) korunması ve temizliğinin muhafaza edilmesi gerektiğine delâlet etmektedir.
2- Aynı şekilde hadis-i şerif müsîüman cemaatle birlikte olmaya, onlardan ayrılmamaya da teşvikte bulunmaktadır.
3- Allah, canilerin cinayet işlemelerini önlemek, toplumu korumak ve suçlara karşı himaye etmek kastı ile hadleri teşri buyurmuştur.
4- Hadis-i şerif aynı zamanda Allah'ın haram kıldığı canı öldürmekten de sakındtrmaktadır. [54]

Onbeşinci Hadis

1- İslâm, İsiâm toplumunun fertleri arasında sevgi ve ülfeti yaygınlaştıran her şeye davet etmiştir.
2- Hadis-i şerif sözün önemine delildir. Çünkü kul bazan Allah'ı gazab-landiracak bir söz söyler ve buna hiç önem vermez; ama bundan dolayı da yetmiş yıllık bir süre ile Cehennem'de yuvarlanabilir.
3- Hadis-i şerifte ahlâkın üstün değerlerini kazanmaya, kötülerinden uzaklaşmaya teşvik vardır.
4- Hadis-i şerifte aynı şekilde başkaları ile güzel bir şekilde geçinmek de teşvik edilmektedir. [55]

Onaltıncı Hadis

1- Müslüman nasihata, hayır yollarını araştırmaya ve bu yolları izlemeye özel bir tutku sahibi olmalıdır.
2- Dinleyen kişi iyice belleyinceye, önemini kavrayıncaya kadar sözü tekrar etmek (uygundur).
3- Kızgın bir kimse tasarruflarından sorumludur. Kızgınlığı sırasında herhangi bir malı telef edecek olursa tazminatını öder. Birisini Öldürecek olursa, Şeriat'ın nass ile tesbit ettiği şekilde, öldürmenin gerektiği hükümler onun hakkında sozkonusu olur. Bununla birlikte, bazı tasarruflarda gazabından dolayı mazur görülebilir. Özellikle de mazur görüleceğine dair herhangi bir nas ve sahih bir kıyas varsa. Meselâ, kızgın kimsenin talâkının tahakkuk etmeyeceğini kabul eden görüşler delil gösterilebilir. [56]

Onyedinci Hadis

1- Hadis-i şerifte hayvana merhamet ve şefkat teşvik edilmektedir. Avrupa toplumlarında insanoğlu tepelerine çöreklenen zulümden inim inim inlerken, orada ve başka yerlerde son zamanlarda kurulan hayvanlara yumuşak davranma cemiyyetlerinden önce İslam bu alanda ileriye geçmiştir.
2- Hadis-i şerif, aynı şekilde Öldürüldükten sonra haklı herhangi bir gerekçe olmaksızın insana müsle yapmayı da yasaklamaktadır. [57]

Ondokuzuncu Hadis

1- Öğreticinin, öğrencisinin dikkatini yeterince çekmesi ve gerekli bilgileri ona vermeden önce onu hazırlaması gerekmektedir. Bu ise Rasulullah (S.A.S.)'in: "Ey delikanlı, ben sana bazı sözler öğreteceğim..." buyruğundan anlaşılmaktadır.
2- Çocukların terbiyesine ve onlara dinlerinin öğretilmesine teşvik vardır.
3 Zamanın güzel bir şekilde kullanılması ve dünyada ve âhirette mükellefe fayda sağlayacak şekilde değerlendirilmesine özel gayret gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. İşte Allah Rasulü zamanı bir yerden bir başka yere yolculuk yaptığı sırada bile değerlendirmeye çalışmaktadır. Çünkü Rasulullah (S.A.S.), İbn Abbâs'a bu vasiyeti, İbn Abbâs binek üzerinde terkisinde bulunduğu sırada yapmıştır.
4- Akıllıca davranmak ve sebepleriyle yerine getirmek suretiyle, kahramanlık ve atılganlığı bir ahlâk haline getirmek. Bu ise zararın da faydanın da Allah'ın eliyle olduğunu bilmekten, insana zarar olsun, fayda olsun hak-
kında takdir edilenden başkasının isabet etmeyeceğine inancından gelmektedir. Bu inanç da kişiyi kahramanlığa ve cesaretle ileri atılmaya iter. [58]

Yîrmincî Hadis

1- Bu hadis-i şerif, hayanın bütünüyle hayır olduğunu göstermektedir. Hayası çoğalan kimsenin hayrı da çoğalır, faydası yaygınlaşır. Hayası azalanın hayrı da azalır.
2- Öğrenmekten ve hakkı talep etmekten alıkoyan haya yerilmiş bir
hayadır.
3- Veli kimsenin, çocuklarına hayanın huy olarak yerleşmesi için çalışması görevidir.
4- İffet ve vefakârlık hayanın bir ürünüdür.
5- Hayanın zıddı yüzsüzlüktür. Bu ise kişiyi kötülük işlemeye, kötülüğe dalmaya, açıktan açığa masiyetleri işlemeye götüren yerilmiş bir haslettir. Rasululiah (S.A.S.) şöyle buyurmaktadır: "Bütün ümmetim esenliktedir, ancak kötülükleri açıktan açığa işleyenler müstesna."
6- Haya, imanın sahip olunması gereken dallarındandır. [59]

Yirmibirinci Hadis

1- Ashab-ı Kiramın nasihate ve dini öğrenmeye ileri derecedeki-tutkunluğu,
2- İman ve onun gerekleri üzerinde ölünceye kadar dosdoğru yürüme
emri,
3- Rasulullah (S.A.S.)'e verilmiş özlü sözlere bir örnek. [60]

Yirmiikinci Hadis

1- Müslüman, dini ile ilgili bilmediği hususları ilim ehline sormakla görevlidir.

2- Öğretici kimse, ilmi öğrenecek kişiye ulaştırmadan önce, kaldırabileceği şeyleri verebilmek amacıyla, öğrenecek olanın durumunu gözönünde bulundurmalıdır.
3- İlmi yayarken müjdelemek, kolaylaştırmak ve teşvik etmeye dikkat etmek gerekir.
4- Farzları ifa etmek, yasaklan terketmekle yetinmek, kişiyi Cennet'e girdirir. [61]

Yirmiüçüncü Hadis

1- İman, söz ve ameldir. İtaat ile artar, masiyet ile eksilir.
2- Çokça zikir teşvik edilmiştir.
3- Temizlik de bu hadis ile teşvik edilmektedir. [62]

Yirmidördüncü Hadis

1- Bu hadis-i şerifte insanın ihtiyaç duyacağı ister diniyle, ister dünyasıyla ilgili her türlü menfaate dair dilediğini Allah'tan istemesi gerektiğine delil vardır. Çünkü hayır, bütünüyle Allah'ın elindedir.
2- Yine hadis-i şerifte kalbin önemine de delil vardır. Çünkü takvada da günahkârlıkta da asıl olan kalplerdir. Kalp istikamet üzere oldu mu, sair organlar da istikamet üzere olurlar. Kalp günaha yöneldi mi, diğer organlar
da bozulurlar.
3- Hadis-i şerifte hayır ve faziletin, lütfün tümüyle Allah'tan geldiğine işaret edilmektedir. O kullan böyle bir şeyi fiilen hak etmemiş olmakla birlikte, kendi lütfundan bunları kullarına ihsan eder. Kötülük ise kendilerinden {yaptıklarından ötürü) gelir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sana bir iyilik isabet ederse o Allah'tandır, sana bir kötülük isabet ederse o da kendinden (dolayıJdır.'Ven-NiM, 4/79)
4- Nitekim hadis-i şerifte: "Kendisinden başkasını kınamasın." buyruğunda nefsin hesaba çekilmesine, günahlardan dolayı da pişmanlık duymak gereğine de işaret edilmektedir. [63]

Yirmibeşinci Hadis

1- İlmin neşri esnasında söylenen sözü, delil ile desteklemek. Çünkü bu, hakkın kabulüne bir yardımcı unsurdur. Mükelleflerin kalbinde de hakkı ' daha bir yerleştirir. O bakımdan ilim adamlarının kendilerine delile dair soru sorulacak olursa, bundan dolayı kalplerinin daralmaması gerekir. Diğer taraftan delile dair soru sormak, onlara olan güvenin sarsıldığı anlamına da
kabul edilmemelidir.
2- Hanımla güzel geçinmek ve ona iyilikte bulunmak kulun kendisiyle
Rabb'ine yakınlaşabileceği, Allah'a yakınlaştırıcı amellerdendir.
3- İşleri ele alırken bu gibi konularda hikmet yolunu kullanmak.
4-Yüce Allah'a yakınlaştırıcı amellere özel bir tutku gösteren Ashab-ı Kiram topluluğunun fazileti de bu hadisten anlaşılmaktadır.
5- Şükreden zenginin sabreden fakirden üstün olduğu da bu hadisten anlaşılmaktadır. [64]

Yirmialtınca Hadis

1- Hadis-i şerifte kamuya ait yerlerin temizliği teşvik edilmektedir. Eğer müslümanlar bu Peygamberi irşada gerektiği gibi bağlı kalacak olurlarsa, onların ülkeleri dünya ülkelerinin en temizlerinden olur. Fakat maalesef kâfirlerin, özellikle de Avrupa ve Amerikalıların buna daha çok önem verdiklerini, müslümanların ise ihmal ettiklerini görmekteyiz.
2- Hadis-i şerifte adalet teşvik edilmektedir. Çünkü gökler ve yer adaletle ayakta durur.
3- Sadaka adı bütün iyilik (mâruf) çeşitleri hakkında kullanılabilir.
4- Hadiste nafilelerin işlenmesi teşvik edilmektedir. Çünkü bunlar Allah'ın sevgisini kazanmanın ve O'na yaklaşmanın bir sebebidir. [65]

Yirmiyedinci Hadis

1- Hadis, kalbin yerinin ve kanaatinin önemine işaret etmektedir.
2- Semâdan gelen Şeriat'a uymaya iten unsur insanın içinden gelir. Oysa insanlar tarafından konulmuş yasalar böyle değildir. Bu yasalara uymayı sağlayan etken dış bir etkendir.
3- Hadis-i şerifte kalbin önemine büyük bir işaret vardır. O düzeldiği, doğru yol üzere olduğu, dinin esas ve kaidelerini iyice bildiği takdirde, kalbin vereceği hükmün şüpheli hususlarda doğru olacağına, kalbin huzur bulduğu şeyin iyilik ve hayır olduğuna, hoşlanmadığı şeyin de günah ve kötülük olduğuna işaret vardır.
4- Hadis-i şerif, insanın şüpheli hususlarda ve benzerleri bazı konularda, herhangi bir işi yapmak istediği takdirde kalbine başvuracağına delildir. [66]

Yirmîsekizinci Hadîs

1- Bu hadis-i şerif dünya ve âhiret maslahatını ihtiva eden hususların vedalaşma esnasında vasiyet edilmesinin teşvik edildiğini göstermektedir.
2- Bu hadis-i şerif, bid'at ortaya çıkarmaktan sakmdırmaktadır.
3- Bu hadis-i şerif, Râşid Halifelerin Önemli yerini ortaya koymaktadır.
4- Günümüzde ümmetin içine düştüğü bu durum, Hz. Peygamber'in verdiği haberin doğruluğunun delili ve tanığıdır. [67]

Yirmidokuzuncu Hadis

1- Bu hadiste Muâz b. Cebel (r.a)'in salih amellere ileri derecede önem verdiğine bir delil vardır.
2- Bu hadiste öğretim yollarından bir yola dikkat çekilmektedir. Bu da oldukça müstesna bir eğitim yoludur ve bu soru sorma yöntemidir ki, Rasu-lullah (S.A.S.)'ın: "Sana haber vereyim mi, bildireyim mi?" sözünde ortaya
çıkmaktadır.
3- İnsanlara öğretimde tedrici metodu izlemek. İşe dinin esas ve kaidelerini öğretmekle başlanır, sonra da tedrici olarak diğer hususlara geçilir.
4- Nafilelerle Allah'a yakınlaşmanın fazileti büyüktür.
5- Aynı şekilde Allah yolunda cihadın mevkii ve önemi de dile getirilmektedir. [68]

Otuzdördüncü Hadis

1- Bu hadis, iyiliği emredip münkerden alıkoymanın imanın özelliklerinden olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı Müslim bu hadisi "îman bölümü, münkeri alıkoymanın imandan olduğunun beyanı" başlığı altında
zikretmiştir.
2- İmanın özelliklerinden herhangi birisini yerine getirebilip de bunun gereğini ifa eden bir kimse, acizlikten dolayı -bu hususta mazur olsa bile-onu terkeden kimseden hayırlıdır. Meselâ, kadın ay hali olduğu sırada namazı terketmekte mazurdur. Bununla birlikte Rasulullah (s.a) böyle bir şeyi kadının dinindeki bir eksiklik (sevap kazanma imkânını bulamama) olarak
değerlendirmiştir.
3- Her kim kendisinin dövülmesinden yahut öldürülmekten çekinecek ya da malının zayi olmasından korkacak olursa, el ve dil ile münkeri değiştirme yükümlülüğü ondan kalkar.
4- Diğer taraftan, bayram gününde önce namaz kılınır, sonra hutbe okunur. Ümmetin selefinin kabul ettiği budur.
5- Hadis-i şerif, yöneticilere karşı elle cihadın olabileceğine delâlet etmektedir. Ebu Said (r.a)'in yaptığı gibi. Bir kimsenin bu yöneticilerin şaraplarını dökmesi, kendilerine ait olan eğlence âletlerini kırması da bunun gibidir. Onlara karşı kılıçla ayaklanmaya gelince, bu (namaz kılıp, kıldırdıkları sürece -çeviren-) bu hususta nehyedici hadislerin sabit oluşu dolayısıyla sözkonusu olmaz. [69]

Otuzbeşinci Hadis

1- Kalbin büyük önemine işaret vardır. Çünkü kalp, Yüce Allah'tan korkmanın, O'nun huzurunda saygı ile eğilme duygusunun kaynağıdır.
2- Takva ve iyi niyet, şanı Yüce Allah'ın kullarında kendisiyle ölçtüğü ve gereğince haklarında hüküm verdiği ana mikyas (ölçü)dır.
3- İslâm,
4- İslâm mu üzerinde
akide, ibâdet, ahlâk ve karşılıklı ilişkilerdir, kötü ahlâka karşı savaş açar. Çünkü kötü ahlâkın islâm toplu-olumsuz etkileri vardır. [70]

Otuzaltıncı Hadis

1- Hadis|-i şerifte, amellerin türüne göre, karşılıklarının verileceği belirtilmektedir.
2- Hadis-i şerif, Allah'ın kullarına ihsanda bulunmayı {iyilik yapmayı) teşvik etmektedir.
3- Hadis-i şerif, küçük ve büyük günahlardan tevbe hususunda eli çabuk tutmayı teşvik etmektedir.
4- Hadis-i şerirYüce Allah'ın Kitab'ına gereken ihtimamı göstermeyi teşvik etmektedir.
5- İlmi müzâkere ve okumak için, Allah'ın evlerinde oturanın faziletini dile getirmektedir. [71]

Otuzyedînci Hadis

1- Teşvik ve korkutma, eğitim üslûplarının en üstünlerindendir.
2- İbn Battal der ki: Bu hadiste şanı Yüce Allah'ın bu ümmete büyük lütfü beyân edilmektedir. Çünkü bu lütuf olmasaydı kimse Cennet'e giremeyecekti. Zira kulların günahları onların iyiliklerinden fazladır.
3- Yine bu hadis-i şerifte, eğer kul yüce Mevlâsı için O'nun nezdindeki sevabı arzulayarak, Kıyamet günü de ceza göreceği korkusu ile zevk aldığı şeyleri terkedip arzularından ve nefsinin hoşuna giden şeylerden vazgeçecek olursa, bunlara dair verilecek büyük mükâfat da bu hadiste söz konusu edilmektedir.
4- Hafız (İbn Hacer) der ki: Bu hadis, Hafaza meleklerinin işlenen mubahları yazmadıklarına delil gösterilmiştir. Çünkü hadis hesenat ve seyyiât (iyilikler ve kötülükler) kaydı ile zikredilmiştir.
5- Hadis-i şerifte belirtildiği gibi Yüce Allah lütuf, kerem ve inayetiyle günaha cezayı ona denk kılmıştır. Hatta bu hususta adil cezadan ayrı olarak lütfunu da ilâve etmiş ve işlenen bir günahın cezalandırılmasının da affedilmesinin de sözkonusu olduğunu belirtmiştir: "Ve Allah onu siler. Allah'ın bunca lütfuna rağmen ise ancak helak olanlar (bunca lütfa rağmen kendisini helake sürükleyenler) helak olurlar." buyruğu ile: "Kim bir kötülük işleyerek gelirse, onun cezası ya onun misli bir kötülüktür yahut da ben onu mağfiret ederim." hadisleri ile buna işaret etmektedir.
Yüce Allah iyiliğin pek çok kat fazlasıyla karşılığını vereceğini tesbit ettiği halde, kötülüğün karşılığında fazlasıyla cezalandırmayı takdir buyurmamıştır.
6- Hafız (İbn Hacer) der ki: Bu hadis-i şerif ile: Şeriat'te amel eden kimse hakinda mubah diye birşey yoktur. Kişi ya asi olur ya sevap kazanır, şeklinde bir kanaate sahip olan el-Ka'bi'nin bu görüşü reddedilmektedir.
7- Yine hadis-i şerif, meleğin Yüce Allah'ın kendisine imkân verdiği bir yol ile insanın kalbine muttali olduğuna da delildir. [72]

Otuzsekizinci Hadis

1- Hadis-i şeriften, kişinin ileri süreceği mazeretlerinin bırakılmaması-nm, uyarıp korkutmadan önce geldiği anlaşılmaktadır.
2- Hafız (İbn Hacer) der ki: Hadisteki: "Kul bana...yakınlaşmadı" ifadesinden şu anlaşılmaktadır: Nafile, farzın önüne geçirilmez. Çünkü nafileye "nafile" adının veriliş sebebi, farzdan fazla olarak yapılması dolayısıyladır. Farz edâ edilmedikçe, nafile de tahakkuk etmez. Önce

farzı edâ edip sonra da buna nafileyi ilâve eden ve bunu sürdüren bir kimse ise, gerçekten Allah'a yakınlaşmak istediğini ortaya koymuş olur.
3- Nafile, farzlardaki eksiklikleri telâfi eder. Çünkü Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bakın bakayım kulumun nafile bir ibadeti var mı? Onunla farizası (ndaki eksiklikler) tamamlanır."
4- Yine Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre kul yüksek derecelere ne kadar ulaşırsa ulaşsın, Yüce Allah'tan isteklerini kesmemelidir. Zira Allah'tan istekte bulunmak, O'nun Önünde zilletini, huzurunda boyun eğişini açığa vurmak demektir. [73]

Kırkıncı Hadis

1- Rasulullah (s.a)'ın Abdullah b. Ömer'in omuzlarını yakalaması, ilim talep edenin anlatılacak hususlara dikkatini çeken bir davranıştır. Ayrıca Öğrenciye öğretmeninin kendisine önem verdiğini, öğrettiği bilgiyi ruhunun derinliklerine ulaştırmak için özel bir gayret harcadığını hissettirmektedir. Bu ise ilmin iyice bellenmesi sonucunu verir. Zira kendisine bu şekilde dav-ranılan kimsenin bunu unutmasına imkân yoktur.
Aynı şekilde bu hadisten, Rasulullah (s.a)'ın Abdullah b. Ömer'i ne kadar sevdiği de anlaşılmaktadır. Çünkü böyle bir davranışı kişi çoğunlukla sevdiklerine yapar.
2- Hadis-i şeriften Rasulullah (s.a)'ın ümmetine hayır ve salâhı ulaştırmaya olan tutkunluğu anlaşılmaktadır.
3- Yine hadii Şerifte mutlaka gerekli şeylerle yetinmeye işaret vardır.
4- İtaatleri işlemekte eli çabuk tutmak da teşvik edilmektedir. [74]

---

[1] Nevevi der ki: Bu hadisi Tirmizi rivayet etmiş ve Hasen, sahih bir hadistir, demiştir. el-Elbâni de bu hadisin hasen olduğunu belirtmiştir. Bk. es-Silsile, 127; el-Mişkât, 4336. Tahricü't-Terğib, II, 268 ve Sohihu'I-Cömi, 4214
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 431-432.
[2] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 432.
[3] Fethu'l-Bûri,V\\, 171
[4] Sahih bir hadis olup Ahmed rivayet etmiştir, bk. el-Akidetü't-Tahaviyye, el-Elbâni tahkikiyle, 254
[5] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 432-434.
[6] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 434.
[7] Tirmizi ve başkaları rivayet etmiş olup hasen bir hadistir.
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 434.
[8] Bk. Mişkötü'l-Mesabih, 2259
[9] Sahihu'l-Câmi', 2066
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 434-435.
[10] 10'ncu hadis açıklanırken dua iie ilgili bazı hususlara dair açıklamalar da geçmişti.
[11] Bk. Sahihu'l-Câmi', 243
[12] Müslim Şerhi, V, 536
[13] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 435-436.
[14] Fethu'1-Bdri, XIV, 81
[15] Tirmizi rivayet etmiştir. (Tirmizi, Cenaiz 9; İbn Mace, Zühd 31. -Çeviren-)
[16] Buhâri, VII, 183, (Rikaak 20).
[17] Fethu'l-Bdri,XIV,83
[18] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 436-437.
[19] Kurtubi, XIII, 76
[20] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 437-438.
[21] Kurtubi, IX, 275
[22] Nesai rivayet etmiş olup, Hafiz İbn Hacer İsnadı hasendir, demiştir. Fethu'1-Böri, IX, 440
[23] Fethu'i-Bdri,IX, 440
[24] Fethu7-Bâri,K,438
[25] Sahihu'l-Câmi, 4214
[26] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 438-439.
[27] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 439.
[28] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 439-440.
[29] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 440.
[30] Buhâri, Deavât 15.
[31] Fethu'l-Bâri, XIII, 343
[32] El-Elbâni, Sahih olduğunu belirtmiştir. Riyâzu's-Sâlihin, 1882
[33] Müslim Şerhi, Kitabu's-Salat, (Müellif ciit ve sayfa numarası vermemiştir. Müslim, Salât, 220. -Çeviren-)
[34] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 440-441.
[35] FethuV-Bari, XIII, 347
[36] Fethu7-Bdri, XIII, 343
[37] Buhâri, I, 2, (Bed'u'i-Vahy 1)
[38] Buhdri, III, 99, (Mezâlim 10)
[39] Bk. Sahîhu't-Cûml', 1899
[40] Muhtasaru Müslim, 1920
[41] Kurtubi, XVIII, 198
Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 442-443.
[42] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 443-444.
[43] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 444-446
[44] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 447.
[45] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 447-449.
[46] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 449-451.
[47] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 451.
[48] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 452.
[49] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 452.
[50] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 452-453.
[51] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 453.
[52] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 453.
[53] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 454.
[54] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 454.
[55] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 454.

[56] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 455.
[57] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 455.
[58] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 455-456.
[59] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 456.
[60] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 456.
[61] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 456.
[62] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 457.
[63] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 457.
[64] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 457.
[65] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 458.
[66] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 458.
[67] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 458.
[68] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 458-459.
[69] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 459.
[70] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 459-460.
[71] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 460.
[72] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 460-461.
[73] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 461.
[74] Nazım Muhammed Sultan, Ana Çizgileriyle İslam (Nevevi Kırk Hadis Şerhi), Guraba Yayınları: 461-462.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÎTÂBU'L-İSTİ'ZÂN
İZİN İSTEME BÖLÜMÜ
Bâb: Yüce Allah'ın "Ey İman Edenler! Başkalarının Evlerine.." Buyruğu Hakkında
Bâb: Kim Bir Topluluğun Ziyaretine Giderse

KÎTÂBU'L-İSTİ'ZÂN

İZİN İSTEME BÖLÜMÜ

Bâb: Yüce Allah'ın "Ey İman Edenler! Başkalarının Evlerine.." Buyruğu Hakkında

435- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Süleyman b. Yesâr'dan o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Kurban (Nahr) Günü el-Fadl b. Abbâs'ı devesini semeri üzerine terkisine almıştı. El-Fadl yakışıklı bir adamdı. Allah Resulü (sav) insanlara fetva vermek üzere durdu.
Has'am'dan güzelce bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) fetva vermek üzere geldi. el-Fadl kadına bakmaya başladı. Kadının güzelliğine hayran kalmıştı. Allah Resulü (sav) -dinlemek üzere- kadına yöneldi. el-Fadl hâlâ kadına bakıyordu. Allah Resulü (sav) eliyle yüzünü perdeledi, el-Fadl'ın çenesinden tutup kadına bakamayacağı tarafa çevirdi.
Kadın şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi. O da "Evet" buyurdu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerifin bab başlığıyla ilişkisinin Has'amlı kadının soru sormak için beklemesine dayandığı varsayılsa bile konunun daha çok örtünme ve özel hayatın mahremiyeti gibi esaslarla bağlantısından dolayı böyle bir tercihin yapıldığı düşünülebilir. Çünkü başkalarının evlerine girmek için izin istenmesi, her şeyden önce evlerin mahremiyetine tecavüz edilmesini önlemek içindir. Bab başlığı olan ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Ey iman edenler, evlerinizden başka evlere, yakınlık kurup (izin almadan) ve (ev halkına) selam vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır; umulur ki öğüt alıp düşünürsünüz." (Nûr, 27)

Hüküm

Merhum Elmahlı Hamdi Yazır bu ayetin tefsirinde şöyle demektedir: "Kendi evlerinizden başka evlere, odalarınızdan başka odalara sahiplerine geldiğinizi farkettirip ev halkına selam vermedikçe girmeyiniz. Başkalarının mülküne izinsiz girmek gasb gibi olacağından hukuken ve hükmen haram olduğu gibi kendi mülkü olan, dinen girmeye hakkı bulunan ev içerisinde de olsa, gerek kendinden başkasına ait olan odalara habersiz ve selamsız giri-vermek de terbiye yönünden ve dini yönden yasak kılınmıştır.
Burada geldiğini farkettirmeyi, izin istemek, diye tefsir edenler olduğu gibi, durumu araştırma ile selamlama, yani izin istemeden önce durumun girmeye uygun olup olmadığını bilmeye çalışmak veya insan bulunup bulunmadığını öğrenmek istemek mânâlarıyla tefsir edenler de olmuştur. Gözüken burada farkettirmek, vahşice mukabili olmasıdır ki, baskın yapar gibi birdenbire vahşicesine girivermeyip insanlığa yaraşır ve duruma uygun bir yakınlık ortaya koymak, demek olur." (Hak Dini Kur'an Dili)

Ders

Allah Resulü (sav) Has'amlı kadının sorusuna cevap verirken yeğeni el-Fadl b. Abbâs'ın oni dikkatle bakmasına engel olmak istemiş ve çenesinden tutarak yüzünü başka tarafa çevirmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, dikkatle ve sürekli bakmanın yol açabileceği fitnenin önünü alma çabasıdır. Meseleye bu açıdan bakıldığında, bakışlarda mutedil olmak, özel hayata saygı duymak, başkalarının evlerine veya odalarına izinsiz girmemek çok anlamlı davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bâb: Kim Bir Topluluğun Ziyaretine Giderse

436- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Küba'ya gittiğinde Ümmü Haram bn. Milhân'ın evine uğrar, o da kendisine yemek ikram ederdi. Ümmü Haram, Ubâde b. es-Sâmit'in nikahı altındaydı. Allah Resulü (sav) bir gün yine onun evine gitti ve o da Allah Resûlü'ne (sav) yemek hazırladı. Allah Resulü (sav) uyudu ve bir süre sonra gülerek uyandı.
(Ümmü Haram der ki:) Ey Allah Resulü! Neye güldünüz? diye sorduğumuda şöyle buyurdu: Ümmetimden bazıları Allah

yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(İshâk burada tereddüt etti.) -Ümmü Haram-: Bunun üzerine "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlar arasında kılsın" dedim. Allah Resulü (sav) dua etti. Sonra başını tekrar koydu (uyudu) ve bir süre sonra yine gülerek uyandı. "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" Buyurdu ki: Ümmetimden bazıları Allah yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin." dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerden olacaksın.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) Muaviye b. Ebî Süfyân devrinde deniz seferine katıldı. Denizden çıktıktan sonra bineğinden düşerek şehit oldu.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. 65 no.lu hadis
Hadisin burada zikredilme sebebi, ziyaret âdâbıyla ilgili yönüdür. Ziyaret âdâbiyla ilgili esasları şöyle sıralamak mümkündür:
Müslüman, uygun zamanlarda din kardeşlerini, büyüklerini ve akrabalarını ziyaret etmeli, oftlann gönüllerini hoş tutmalıdır. Ancak ziyaretin, uzun ve usandırıcı olmamasına özen göstermelidir. Ziyarete gelenlere imkânına göre ikram etmelidir. Allah'a ve ahirete inanan her Müslüman, misafirine izzet ve ikramda bulunmalıdır.
Müslüman, din kardeşinin davetine uyarak ziyaretinde bulunur. Böylece aralarında sevgi artmış olur. Allah Resulü (sav) de, "Sizden birinizi kardeşi düğün yemeğine veya benzer bir ziyafete davet edince icabet etsin" buyurmuştur.
Ancak bu tür yerlerde Allah'ın yasakladığı içki ve benzeri fenalıklar bulunuyorsa oraya gitmemelidir. Kötülüğü engelleyeceğine kanaat getirirse, gidebilir. Bütün tören ve toplantılar yapmacıklıktan ve gösterişten uzak olmalıdır.
Müslümanlar, din kardeşleri yanlarına geldiklerinde, saygı için ayağa kalkabilirler. Yaşça büyük olanların ve âlimlerin ellerini öpmek caizdir. Ancak dünyalık bir menfaat elde etmek için el öpmek, boyun bükmek asla doğru değildir. Büyüklerin huzurunda yerlere kadar eğilmek ve yeri öpmek haramdır.

---

[1] Bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 65 no.lu hadis- şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RIFK BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:
HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE RIFK VE MÜLAYEMET

RIFK BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Rıfk, kelime olarak mülâyemet, letâfet, yumuşaklık, tatlılık mânalarına gelir, sertlik ve kabalığın zıddıdır.
İslâm ahlâkında gerek insanlara ve gerekse hayvanlara karşı muâmelede en mühim prensiplerden biri rıfk'dır. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'in Kur'ân-ı Kerîm'de yer verilen mümtaz ahlaklarından biridir (Âl-i İmrân 156). Bu mevzuda çok sayıda rivâyet mevcuttur. İslâm ulemâsının da rıfkın ehemmiyetini ifâde eden açıklamaları, rıfkla ilgili menkîbeleri vardır. Bu bölümde müellifimiz sadece dört hadis kaydetmiştir. Biz mevzuun ehemmiyetine binaen, bahsin sonunda Resûlullâh'ın sünnetinde rıfkla ilgili bir açıklamayı kaydedeceğiz.[1]

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ???? ????? #: ???? ????????? ??? ????? ?? ?????? ??? ???????. ??? ?????? ???? ?????? ??? ???????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (1995)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Rıfk bir şeye girdimi onu mutlaka tezyîn eder, bir şeyden de çıkarıldı mı onu mutlaka çirkin kılar." [Müslim, Birr 78, (2594); Ebû Dâvud, Cihâd 1, (2578), Edeb 11 (4808).][2]

AÇIKLAMA:

Ebû Dâvud'un bir rivâyetine göre Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) bu sözü, henüz binmeye alıştırılmamış bir deveyi, Hz. Âişe'ye binip kıra gitmesi için verdiği zaman söylemiştir. Deve henüz binilmeye alışmadığı için bir kısım huysuzluklar, aksilikler yapabilecektir. Resûlullah devenin o hallerine karşı en iyi muamelenin rıfkla, tatlılıkla mukabele etmek olduğunu belirtme sadedinde: "Ey Âişe! Buna rıfkla muamele et, zira rıfk nereye girse onu zinetli kılar (güzelleştirir), nereden de çıkarılırsa onu kusurlu kılar" buyurur.[3]

?2? ??? ????? ????:]???????? ???????? ????? ????????? ?????????? ????????? ?????? #: ???????? ???????????[. »????????« ?????. ??? ?? ?????.

2. (1996)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) bir başka rivâyette şunu söyler: "Kendisinde dikbaşlılık olan bir deveye bindim. (Hırçınlık etmeye başlayınca ilerigeri sürmeye başladım. Bunun üzerine Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm): "Rıfkla, tatlılıkla davran! diye müdâhale etti..." [Müslim, Birr 79, (2594).][4]

AÇIKLAMA:

Hırçın ve dik başlı deve ile ilgili olan önceki rivâyetle bu rivâyet aynı hâdiseye de temas etmiş olabilir, farklı hâdiselere de. Her ikisinde de huysuz deveye (ve dolayısıyla huysuz hayvanlara) karşı takip edilecek terbiyevî tavrın tatlılık olacağını, rıfk olacağını takrir etmektedir. Bunda ısrarın gayesi, böyle durumlarda insanlarda tabiî bir insiyak olarak, bağırıp çağırma ve hatta dayakta ifâdesini bulan sertlik ve kabalığın fayda değil, zarar getireceğine irşaddır.[5]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????[. ????? ???? ???? ???? .

3. (1997)- Cerîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse yumuşak davranmaktan mahrum ise hayrın tamamından mahrumdur." [Müslim, Birr 75, (2592).][6]

AÇIKLAMA:

Âlimlerimiz bu hadislere dayanarak, rıfk'ın her hayrın başı ve sebebi olduğunu söylemiştir. Bir başka hadiste Allah'ın refik olduğu, rıfka mukabil verdiğini başka bir sebeple vermediğini ifade eder: ???? ?????? ??????? ??????? ????????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ????? ? ??????? ???? ??? ???????
"Allah refik (rıfk sâhibi)dir, rıfkı sever ve rıfka mukabil verdiğini başka hiçbir şeyle vermez." Burada geçen refik ismi, Allah'a isim veya sıfat olarak Kur'an'da gelmez, mütevâtir de değildir. Haber-i vâhidle sâbittir. Bazı âlimler haber-i vâhidle sâbit olan bir isimle Cenâb-ı Hakk' ın izafetsiz tesmiye edilemeyeceğini söylemiştir. Eş'arîlerden bâzıları câiz görmüştür "Çünkü haber-i vâhidle amel câizdir, bu da bir nevi hadisle amel etmektir" demişlerdir.[7]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? # ???? ?????? ?????? ?? ?????? ??????? ???: ????????? ??? ??????????? ??????????? ??? ??????????[. ????? ??? ????.

4. (1998)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) herhangi bir işi için bir adam gönderse şu tembihte bulunurdu: "Sevindirin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın." [Ebû Dâvud, Edep 20, (4835); Müslim, Cihâd 6, (1737).][8]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Buhârî ve Müslim'de muhtelif tariklerden rivâyet edilmiştir. Diğer rivâyetlerin bir kısmında farklı ziyâdeler mevcuttur: "U-yumlu olun, ihtilâf etmeyin, teskin edin, nefret ettirmeyin" gibi.
2- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın cevâmiulkelîm denen özlü sözlerindendir. Sevindirin emriyle, Allah'ın fazlını, sevâbının büyüklüğünü, ihsânının bolluğunu, rahmetinin genişliğini, af ve mağfiretinin şümûlünü hatırlatmak emredilmiştir. Arapça'da tebşîr (müjdeleme) sevindiren bir haber getirilmesidir. Öyle ise "sevindirin" emriyle, Allah'ın ibâdetleri kabul edeceğini, ibâdetlere mukabil sevab vereceğini, günahlardan tevbe etmeye yardım

edeceğini bildirmek, affını, mağfiretini çokca zikrederek insanları sevindirmek, müjdelemek emredilmiştir. Keza nefret ettirmeyin emriyle de: "İnsanları inzâr ederken, mübalağa ederek onları korkutmayın, öyle ki, onlar günahlarının affedilemeyeceği düşüncesiyle Allah'ın rahmetinden ümidlerini kesmesinler" demektedir."

Zorlaştırmayın" emri, kendilerine terettüp edenden fazlasını veya daha iyisini almak veya kusurlarını araştırmak sûretiyle insanlara çıkarılacak zorluklardan yasaklanmış olmaktadır.

Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın bu tembihleri, bir işin görülmesi için gönderdiği memurlarına yaptığı düşünülecek olursa, halka hizmet sunan, insanlarla münâsebeti olan herkesin bu tembihte yer alan sevindirmenefret ettirme, kolaylaştırmazorlaştırmama prensiplerini kendisine peygamberinin bir emri olarak rehber etmesi gerekir.

Bu tembihlerin irşadda bulunanlara da rehber olması gerekir. Dînimizin üst üste hep emir ve nehiylerini bütün teferruâtıyla söyleyerek, İslâm'ı tatbik edilemez, yaşanamaz gösterip nefret verinceye kadar, mühimlerden, zarûrilerden başlayıp az az, teker teker söyleyerek, Allah'ın mağfiretini, cennetin güzelliklerini, nimetlerini hatırlatarak tebliğde bulunup dîni sevdirmesi gerekir. İslâm'a yeni girenlere, ibâdete alıştırılacak çocuklara hep bu minval üzere gitmeli, yavaş yavaş az az alıştırarak yol almak, güler yüz, tatlı söz ve mülâyemetle muamele etmek, sertlikten, kırıcılıktan kaçınmak gerekir.

Münâvî der ki: "İnsanların ülfet edip ısınacağı şeyleri söylemek sûretiyle onlara karşı kolaylık gösterin, çünkü insanlar öyle olan mev'izeleri kabul ederler. Aksi takdirde nefislerine ağır gelen şeyden nefret ederler. şurası bilinmeli ki ta'limde yani öğretme işlerinde kolaylaştırmak, taati kabûl etmeye sebep olur ve ibâdeti merğub (arzu edilen) kılar, netîcede öğrenmeyi de, amel etmeyi de kolaylaştırmış olur."

Kirmânî, "kolaylaştırın!" emrinden sonra "zorlaştırmayın!" neyhinin gelmesinde şu inceliğe dikkat çeker: "Aslında bir şeyi emredince zıddının da yasaklanması zımnen emredilmiş olur. Burada, kolaylaştırmak emrini te'kid için, bunda zımnen mevcut olan zorlaştırmamak emrini sarih olarak da söylemiştir. Bazıları da: "Burada maksad, zorlaştırmayı da ayrıca yasaklamaktır. Zîra, sadece kolaylığın emri ile yetinilseydi bir kere kolaylık gösterip birçok defalar zorluk çıkaranlar da hadisin emrine muvafık hareket etmiş olurdu, bunun önlenmesi için her ikisi de ayrı ayrı zikredilmiştir."

Münâvî der ki: "

Bu hadiste Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm) dünyayı ilgilendiren meselelerde kolaylaştırmayı, âhireti ilgilendiren meselelerde va'adedilen husûsları en güzel şekilde, sürûrla haber vermek gerektiğini ifâde etmektedir. Tâ ki, Resûlullah'ın her iki dünyada da rahmeten li'l-âlemin (âlemlere rahmet) olduğu anlaşılsın. Hadiste Allah'ın rahmetini zikrederek kolaylaştırma sırasında, korkutucu şeyleri zikrederek nefret ettirmekten, yani tebşîre nefret ettirici şeyleri ilâve etmekten nehiy vardır. Hadis ayrıca, yeni müslüman olanları, -onlara karşı şiddetli davranmayı terkederek, en kolay olandan başlayarak, Allah hakkında hüsnü zannı telkin ederek- kazanmak da emredilmektedir. Ancak vaaz ve nasihatının tamamını ümit üzerine de bina etmemelidir. Korkuyu da katmalıdır, korku ve ümidi sağ ve sol eller gibi yan yana, ilim ve ameli de bir kuşun iki kanadı gibi berâber zikretmelidir."

Bu hadisin, zamanımızda temelde İslâm'a karşı olan sû-i niyet sahiplerinin telkiniyle birçok safdiller tarafından, İslâm'ın ruhuna uygun olmayan bir te'vile büründürüldüğüne şâhid olmaktayız. Böyleleri: "Allah korkulacak bir şey değildir, ben Allah'ı severim, O'ndan korkmam. Peygamberimiz de müjdeleyin, korkutmayın" dememiş midir?.. vs." demektedir. Bu çeşit sözler demegoji ve mugâlatadan başka bir şey değildir.

Hadisin, hedefinden saptırılmaması için, İslâm ulemâsının yorumu esastır, kâili ve kaynağı belli olmayan sözlere îtibar edilmemelidir. Bu bâbta, yukarıda kaydettiğimiz cümle esastır: Korku ve ümid sağ ve sol eller gibi yan yana işlenmelidir, ilim ve amel bir kuşun iki kanadı gibi tutulmalıdır. Rabbimiz şöyle emrediyor: ??? ???????? ????????? ??????? ???????? ?????? ????? ????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ???????????

"Ey iman edenler!: Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının. Sizler ancak müslümanlar olarak can verin" (Âl-i İmrân 102).[9]

HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE RIFK VE MÜLAYEMET

Rıfkın İslâm'daki ehemmiyetini belirtmek maksadıyla hadiste gelmiş olan kolaylaştırmak ve nefret ettirmemek emirlerini nasıl anlamamız gerektiği hususunda Hz. Peygamber'den fiilî bâzı örnekler görmüş olacağız:

Beşerî münâsebetlerin iyi bir istikâmette gelişmesinde mülâyemet ve tatlılık dinimizde baş köşeyi işgal eder. "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır" atasözümüz bu prensibin milletimizce ne kadar benimsenmiş ve takdir edilmiş olduğunu gösterir. Âyet-i Kerîme'de: "(Ey Peygamber) Sen Allah'tan bir rahmet (ve lütuf olarak) onlara yumuşak davrandın. Eğer (bilfarz) kaba, katı yürekli olsaydın, onlar, etrafından muhakkak dağılıp gitmişlerdi bile. Artık onları bağışla (Allah'tan da günahlarının affını iste..." (Âl-i İmrân 156) denmiş olması, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in başarısında affın, mülâyemet ve hoşgörünün ehemmiyetini ifâde etmektedir.

Hz. Peygamber'in hayatı bize nümune-i imtisâl olması gereken pek çok af ve müsâmaha örnekleriyle doludur. Bunlardan bir tânesini Beyhakî'den okuyoruz: Rivâyet aynen şöyle: "Ebû Mahzûra anlatıyor: Biz oniki kişilik bir grup hâlinde Huneyn yolunda Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in grubuna rastladık ve onlara dahil olduk... Namaz zamanı gelince, müezzin, kafilesine ezân okumaya başladı. O okudukça biz de onun sözlerini alay makamında tekrarlayıp onunla eğleniyorduk. (Bu işte elebaşı bendim.) Peyamber (aleyhissalâtü vesselâm) sesimizi duymuştu. Bizi çağırdı ve "Kulağıma gelen ses kimin sesi?" diye sordu. Kimse cevap vermeyince hepimizi ayrı ayrı dinleyerek imtihandan geçirdi. En sonunda benim olduğumu ortaya çıkardı. Öbürlerine gitmeleri için işâret ettikten sonra bana dönerek: "Haydi ezan oku" dedi. Ben (hicâbımdan başım eğik olarak) ayağa kalktım. Fakat bu kalkış boşa idi. Çünkü ezanı bilmiyordum. (Bir anda içim kin ve nefretle doldu.) O anda benim yanımda dünyanın en fena insanı Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm), en kötü şeyi de bana teklif etmekte olduğu şey (ezân)di. (Sükûtum üzerine) Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ezanın sözlerini ve okunuş şeklini kelime kelime, cümle cümle bana öğretti. Sonra da elime içinde para olan bir kese sıkıştırdı ve eliyle alnımı, yüzümü, göğsümü okşayarak, "Bârekallâh" (Allah seni mübârek kılsın" dedi. "Yâ Resûlullah, Mekke'de ezan okumama müsâade et" dedim. "Ettim" buyurdu. Artık (içimdeki bütün kötü düşünceler) gitmiş, yerini hududsuz bir aşk ve sevgi doldurmuştu."

Böylece Peygamberimiz (aleyhissalâtü vesselâm) saygısız bir müstehzîden ezân-ı Muhammedî'nin okunuştaki tarz-ı Muhammedîsini istikbâlin müezzinlerine öğretecek baş üstâd yapmıştı. Muhâtabı böylesine bir fethe mâruz kılan tek şey, şüphesiz Hz. Peygamber'in ona davranışındaki mülâyemetti.

Gerçek müslümanlığın, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in beşerî münâsebetlerde bize mirâs bıraktığı sünnetine uymakla tahakkuk edeceği kanaatindeyiz. Bu noksan olduğu müddetce Allah'a karşı olan vazîfelerimizde ne kadar titiz olursak olalım İslâm'ın vâadettiği kemâl ve terakkîye kavuşamayız.[10]

Mülâyemetin Şümûlü:

Aslında müsamahakâr davranış, sâdece müslümanlara karşı göstermemiz gereken bir vazîfe, bir vecibe değil, her müslümanın, her tebliğcinin, kâfir, müslim, herkese karşı davranışlarında benimseyip tâkip etmesi gereken bir prensiptir. Cenâb-ı Hakk, Hz. Resûl (aleyhissalâtü vesselâm)'e şu emri verir: "Mü'min kullarıma söyle ki en güzel (söz) ne ise, onu söylesinler. Çünkü şeytan aralarına fesad sokar." Burada ifâde edilen mâna başka yerlerde de te'yid edilir. Bunlardan Firavun'la ilgili olanı çok daha dikkat çekicidir:

Firavun'a karşı tebliğ yapmak üzere vazifelendirilen Hz. Mûsa ve Hz. Hârun'a Cenâb-ı Hakk'ın mülâyemetle dâvette bulunmalarını emrettiği belirtilir. Mezkûr emir şöyle: "Varın da ona yumuşak söz söyleyin, olur ki nasihat dinler, yâhut korkar" (Tâhâ 44). Âyet-i Kerîmenin amelî te'sirini daha iyi kavramada Aliyyü'l-Kârî'nin kaydettiği şu fıkra, bize yardımcı olabilir: "Halife Me'mun'dan rivâyet edildiğine göre, kendisine vaaz ve nasihat eden bir vâiz, konuşması sırasında sert bir dille terhib ve tergibde bulunur. Halife, vâize dönerek: "Be adam, mülâyim ol, görmez misin Allah, senden daha hayırlı olan (yani Hz. Mûsâ ve Hârun'u), benden daha hayırsız olana (yani Firavun'a) gönderdi de mülâyim olmasını emretti ve: "Varın da ona yumuşak söz seyleyin, olur ki nasihat dinler, yâhut da korkar dedi" der."

Firavun gibi uluhiyetini îlân ederek küfrün zirvesinde yer alan birisine bile hitapta "yumuşak sözlü" olmak emredilirse, ne kadar kusurlu da olsa müslümanlara karşı nasıl davranmak gerekeceği kendiliğinden anlaşılır. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın müslümanlar karşısındaki durumunu Kur'ân-ı Kerîm şöyle ifâde eder: Andolsun, size içinizden bir peygamber geldi ki, zahmet çekmeniz onu incitir ve üzer. Size çok düşkündür. Mü'minlere çok merhametlidir, onlara hayır diler" (Tevbe 128). Ashâb (radıyallâhu anhüm ecmaîn) hakkında gelmiş olan: "O'nun maiyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin (ve metin), kendi aralarında merhametlidirler" (Fetih 29) âyeti de nazar-ı itibâre alınacak olursa İslâm ümmetinin birbirleriyle münsebetlerinde prensip edinmeleri gereken mühim bir esas

ortaya çıkmaktadır: "Merhametli, müşfik ve tatlı olmak."
Siyer kitapları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in ümmetine karşı taşıdığı şefkat, merhamet ve düşkünlüğünün sayısız misâlleriyle doludur. Burada belirtmemiz gerekiyor ki, bu şefkat sadece iyilere değil, kötülere karşı da câridir. Bir rivâyette: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın en şerir kimseye (şerrü'lkavm) karşı güler yüz ve tatlı sözle muâmele ederek onu böylece kazanırdı" denmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın bu davranışı Amr İbnu'l-Âs'ın üzerinde öyle bir tesir husule getirir ki kendisinin Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) tarafından en çok sevilen kimse olduğunu zanneder. "Allah elçisi (aleyhissalâtü vesselâm) bana yüzü ve sözü ile öyle iltifatta bulunuyor ki, ben kendimi insanların en hayırlısı (hayru'lkavm) zannettim de: "Ey Allah'ın Resûlü, ben mi yoksa Ebû Bekir mi daha hayırlı" diye sordum" der. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'ın bir kısım yakın arkadaşlarına karşı bu çeşit iltifatları çoktur, ibret almamız ve örnek edinmemiz gereken mühim sünnetlerden biridir.
Sevmediği kimselere bile mültefit ve gönül alıcı davranmak, Resûlullah'ın yüce ahlâkına dâhil meşhur prensiplerden biri idi. Bu husûsu Hz. Âişe'nin şu rivâyeti te'yîd etmektedir. "Bir gün, bir adam Resûlullah'ın yanına girmek için izin istedi. (O'nun ismi zikredilince) Aleyhissalâtu vesselâm: "Aşiretinin ne kötü adamı" dedi. Sonra da: "Müsaade edin girsin!" buyurdu. Adam huzuruna girince, ona yumuşak bir üslubla konuştu. (Adam gidince): "Ey Allah'ın Resûlü, ona mülayim bir dille konuştun, halbuki, daha önce hakkında söylediğini söylemiştin" dedim. Bana: "Kıyâmet günü, Allah indinde, makamca insanların en kötüsü, dil ve davranışlarının kabalığından kaçınarak insanların terkettiği kimsedir" buyurdu."[11]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/292.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/292.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/292.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/293.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/293.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/293.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/293.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/294.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/294-295.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/296-297.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/287-298.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

43- AVCILIK VE HAYVAN KESİMİ KİTABI (BÖLÜMLERİ)
1- AV AVLARKEN MUTLAKA BESMELE ÇEKİLMELİ
2- BESMELE ÇEKİLMEDEN AVLANAN HAYVAN YENMEZ
3- AV KÖPEĞİ İLE AVLANMAK
4- ÖĞRETİLMEMİŞ (AV KÖPEĞİ OLMAYAN) KÖPEKLE AVLANMAK
5- KÖPEK AVI ÖLDÜRÜRSE DURUM NEDİR?
6- AV KÖPEĞİNİN YANINDA BESMELESİZ GÖNDERİLEN BİR KÖPEKDE BULUNURSA DURUM NEDİR?
7- AVI YAKALAYAN AV KÖPEĞİ İLE BİRLİKTE BAŞKA BİR KÖPEKTE OLURSA
8- KÖPEK YAKALADIĞI HAYVANDAN YERSE
9- KÖPEKLER ÖLDÜRÜLMELİ Mİ?
10- ÖLDÜRÜLMESİ EMREDİLEN KÖPEKLER
11- MELEKLER KÖPEK OLAN EVE GİRMEZLER
12- AV VE KOYUN KÖPEĞİ BULUNDURMAYA İZİN VARDIR
13- AV KÖPEĞİ DE BULUNDURULABİLİR
14- ZİRAAT KÖPEĞİ DE BULUNDURULABİLİR
15- KÖPEK SATILIR MI?
16- AV KÖPEĞİ ALINIP SATILABİLİR
17- EHLÎ HAYVANLAR VAHŞÎLEŞİR Mİ?
18- VURULAN AV SUYA DÜŞMÜŞSE NE YAPMALI?
19- VURULAN AV SONRA BULUNURSA NE YAPMALI?
20- VURULAN AV KOKUŞMUŞSA NE YAPMALI?
21- OKUN YANI İLE ÖLDÜRÜLEN AV
22- OKUN YAN TARAFININ ÖLDÜRDÜĞÜ AV YENMEZ
23- OKUN YAN TARAFI İLE ÖLDÜRÜLEN LEŞ SAYILIR
24- AVCILIK İYİ BİR MESLEK MİDİR?
25- TAVŞAN ETİNİ PEYGAMBER (S.A.V) YEMİŞ MİYDİ?
26- KERTENKELE YENİR Mİ?
27- SIRTLAN ETİ YENİR Mİ?
28- YIRTICI HAYVANLARI YEMEK HARAMDIR
29- AT ETİ YENİR Mİ?
30- AT ETİ HARAM KILINDI MI?
31- EHLİ (EVCİL) EŞEK ETLERİ DE HARAMDIR
32- YABAN EŞEĞİ ETİ YENİLEBİLİR HELALDİR
33- TAVUK ETİ YENİR HELALDİR
34- SERÇE ETİ YENİLEBİLİR
35- DENİZ HAYVANLARININ HEPSİ YENİR Mİ?
36- KURBAĞA İLAÇ OLARAK KULLANILIR MI?
37- ÇEKİRGE YENİR Mİ?
38- KARINCA ÖLDÜRMEK

43- AVCILIK VE HAYVAN KESİMİ KİTABI (BÖLÜMLERİ)

1- AV AVLARKEN MUTLAKA BESMELE ÇEKİLMELİ

4190- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e avlanma konusu sorulmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurmuştu: **"Köpeğini ava gönderirken besmele çek, ölmeden ona ulaşırsan besmele çekerek onu kes eğer köpek onu öldürmüş fakat ondan hiçbir şey yememişse onu ye çünkü o köpek onu senin için tutmuştur. Eğer köpek avdan yemiş ise sen onu yeme çünkü köpek onu kendisi için tutmuştur. Eğer senin köpekle başka köpekler o avı yakalamakta birlikte olmuşlarsa ve av da ölmüş ise ondan yeme çünkü hangi köpeğin onu öldürdüğünü bilmiyorsun."** (Ebû Davud, Sayd: 2; Tirmizî, Sayd: 6)

2- BESMELE ÇEKİLMEDEN AVLANAN HAYVAN YENMEZ

4191- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e ok ile avlanan hayvanın durumunu sordum, şöyle buyurdular: **"Okun sivri tarafıyla onu öldürmüş isen onu ye okun yan tarafıyla yani darbeyle öldürmüşsen kan çıkmadan öldüğü için o leş hükmündedir."** Köpekle avlanmadan sordum, şöyle buyurdular: **"Gönderdiğin köpek onu senin için yakalar ve o avdan yemezse onu ye. Onun yakalaması onun kesilmesi demektir. Eğer senin avladığını yakalamakta başka köpeklerde karışmışsa ve hangisinin öldürdüğünüde bilemiyorsan ondan yeme çünkü sen sadece kendi köpeğine besmele çektin diğerlerine besmele çekmedin."** (Ebû Davud, Sayd: 2; Tirmizî, Sayd: 6)

3- AV KÖPEĞİ İLE AVLANMAK

4192- Adiy b. Hatim (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'e av köpeğimi gönderiyorum o da avı yakalıyor bunun hükmü nedir? diye sordum, şöyle buyurdu: **"Av köpeğini gönderdiğinde besmele çekmişsen onun yakaladığını ye.** "Eğer köpek o avı öldürmüşse ne yapmalıyım?" diye sordum. **"Öldürmüşse de yiyebilirsin"** buyurdu. **"Okun yan tarafıyla vurarak avlamışsam ne olur?"** dedim. **"Okun sivri tarafıyla avlamışsan ondan ye yan tarafıyla avlamışsan ondan yeme çünkü onu darbeyle öldürmüş ve kan akıtmamış sayılırsın"** buyurdular. (Ebû Davud, Sayd: 2; Tirmizî, Sayd: 6)

4- ÖĞRETİLMEMİŞ (AV KÖPEĞİ OLMAYAN) KÖPEKLE AVLANMAK

4193- Ebu Sâlebe el Huşenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz av bölgesinde yaşıyoruz, yay ile öğretilmiş köpek (av köpeği) veya öğretilmemiş köpek (normal köpek) ile avlanıyorum, bunların hükmü nedir?" diye sordum. Şöyle buyurdular: **"Yayınla besmele çekerek hayvanı avlamışsan ondan ye, öğretilmiş köpek yani av köpeğinin yakaladığını da besmele çekmişsen ye fakat öğretilmemiş** (av köpeği dışındaki bir köpeğin) **yakaladığını ölmeden yetişirsen ve kesersen ye değilse yeme."** (Ebû Davud, Sayd: 3; Müslim, Sayd: 1)

5- KÖPEK AVI ÖLDÜRÜRSE DURUM NEDİR?

4194- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Av köpeğimi gönderiyorum ve onun yakaladığını yiyorum olur mu?" dedim. Şöyle buyurdu: **"Av köpeğini göndermişsen onun yakaladığından yersin"** "Eğer köpeğim avı öldürürse?" dedim. **"Öldürürse de ye"** buyurdu. **"Başkalarının köpekleri karışmadan kendi köpeğinin yakaladığını ye"** buyurdu. "Okumun yan tarafı ile avladığım hayvanın durumu

nedir?" diye sordum. **"Okun sivri tarafı ile avlamışsan yiyebilirsin değilse darbe ile öldüğü için ondan yeme"** buyurdular. (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 2)

6- AV KÖPEĞİNİN YANINDA BESMELESİZ GÖNDERİLEN BİR KÖPEKDE BULUNURSA DURUM NEDİR?

4195- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e avlanmadan sormuştum şöyle diyordu. **"Sen köpeğini gönderdiğinde besmele çekilmemiş başka köpekler de karışmış ve birlikte yakalayıp öldürmüşlerse onu yeme çünkü hangisinin öldürdüğünü bilmiyorsun."** (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 2)

7- AVI YAKALAYAN AV KÖPEĞİ İLE BİRLİKTE BAŞKA BİR KÖPEKTE OLURSA

4196- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e köpekle avlanmayı sordum, şöyle buyurdu: **"Besmele çekerek göndermişsen yakaladığı avı ye o avı yakalayan senin köpekle birlikte başka köpek görürsen ondan yeme çünkü sen kendi köpeğine besmele çektin diğerlerine çekmedin."** (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 2)

4197- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, ki -iki nehir arasında cesur, girişken bir komşusu vardı- Rasûlullah (s.a.v)'e şöyle sordu: "Ey Allah'ın Rasûlü av için köpeğimi gönderiyorum, avı yakaladığında köpeğimle birlikte başka bir köpek de görüyorum ve hangisinin yakaladığını da bilmiyorum ne yapmalıyım?" Rasûlullah (s.a.v): **"O avdan yeme çünkü sen kendi köpeğini gönderirken besmele çektin diğerine çekmedin."** (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 2)

4198- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e köpeğimi gönderiyorum dedim. O da şöyle buyurdu: **"Köpeğini av üzerine besmele çekerek gönderirsen onun tutup getirdiğinden ye, o köpek o avdan yemişse sen ondan yeme çünkü o köpek o avı kendisi için tutmuştur. Köpeğini gönderdiğinde avın yanında başka bir köpek bulursan ondan yeme çünkü sen kendi köpeğine besmele çektin başkasına çekmedin."** (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 2)

4199- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e sordum: "Köpeğimi gönderiyorum köpeğimle birlikte başka bir köpek daha görüyorum ve avı hangisinin yakaladığını bilmiyorum ne yapmalıyım?" Rasûlullah (s.a.v): **"Ondan yeme sen kendi köpeğin için besmele çekmiştin diğeri için çekmemiştin"** buyurdu. (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 3)

8- KÖPEK YAKALADIĞI HAYVANDAN YERSE

4200- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e okun yan tarafi ile avlanan hayvanın durumunu sordum şöyle buyurdu: **"Okun keskin ve sivri tarafı ile avlamışsan ondan ye yan tarafı ile yani darbe ile öldürülmüş ise ondan yeme, o murdardır."** Köpekle avlanmanın durumundan sordum. Şöyle buyurdu: **"Besmele ile gönderdiğin köpeğin yakaladığını ye."** Köpek avı öldürürse dedim. **"Öldürürse de ye"** buyurdu. **"O köpek o avdan yemişse sen ondan yeme, kendi köpeğinle birlikte avın yanında başka köpekler görürsen ve onu öldürmüşse ondan yeme çünkü sen kendi köpeğine besmele çektin diğerine çekmemiştin."** (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 3)

4201- Adiy b. Hatim et Taî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e av konusunu sormuştum şöyle buyurmuştu: **"Köpeğini gönderdiğinde besmele çekmişsen o da avı öldürmüş fakat avdan yememişse sen o avdan ye eğer senin köpek o avdan yemişse sen ondan yeme. Çünkü o avı kendisi için yakalamış senin için yakalamamıştır."** (Müslim, Sayd: 1; Ebû Davud, Sayd: 3)

9- KÖPEKLER ÖLDÜRÜLMELİ Mİ?

4202- Meymune (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Bir gün Cibril, bana gelip: **"Biz köpek ve resim olan eve girmeyiz"** demişti de o gün sabah olunca Rasûlullah (s.a.v) köpeklerin öldürülmesini emretti. Hatta yavru köpeklerin bile öldürülmesini emretti. (İbn Mâce, Sayd: 1; Müslim, Libas: 26)

4203- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): "İstisnasız tüm köpeklerin öldürülmesini emretmiştir."(İbn Mâce, Sayd: 1; Müslim, Libas: 26)

4204- Sâlim b. Abdullah (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in yüksek sesle köpeklerin öldürülmesini emrettiğini işittim. Av ve çoban köpeğinden başka tüm köpekler öldürülüyordu. (İbn Mâce, Sayd: 1; Müslim, Libas: 26)

4205- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Av ve çoban köpeğinden başka köpeklerin öldürülmesini emretti."** (İbn Mâce, Sayd: 1; Müslim, Libas: 26)

10- ÖLDÜRÜLMESİ EMREDİLEN KÖPEKLER

4206- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer köpeklerde diğer toplumlar gibi ayrı toplum olmamış olsaydı onların hepsinin öldürülmesini emrederdim. Onlardan simsiyah olanları öldürün. Ziraat, av ve koyun köpeği dışında köpek bulunduranların sevapları her gün bir kırat eksilir."** (Ebû Davud, Sayd: 3; İbn Mâce, Sayd: 1)

11- MELEKLER KÖPEK OLAN EVE GİRMEZLER

4207- Ali b. Ebi Talib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Melekler içerisinde resim, köpek ve cünüp olan eve girmezler."** (Ebû Davud, Libas: 47; İbn Mâce, Libas: 44)

4208- Ebu Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İçerisinde köpek ve resim olan evlere melekler girmez."** (Ebû Davud, Libas: 47; İbn Mâce, Libas: 44)

4209- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Meymune şöyle haber vermiştir: Bir sabah Rasûlullah (s.a.v) sıkıntılı idi. Meymune ona demişti ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gün Seni sıkıntılı ve değişik görüyorum, nedir bu halin?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cibril bu gece yanıma geleceğine söz vermişti fakat gelmedi. Vallahi o bana verdiği sözü mutlaka yerine getirirdi."** O günü öylece sıkıntılı geçirdi sonra evdeki divanın altına bir köpek yavrusunun girdiğini hatırladı. Hemen çıkarılmasını emretti, hayvan çıkarıldı sonra eliyle su alıp onun bulunduğu yeri yıkayıp temizledi. Akşam olunca Cibril geldi. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Geçen gece yanıma geleceğini va'd etmiştin"** dedi. Cibril: **"Evet ama biz içerisinde köpek ve resim olan eve girmeyiz"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) sabah olunca köpeklerin öldürülmesini emretti. (Ebû Davud, Libas: 47; İbn Mâce, Libas: 44)

12- AV VE KOYUN KÖPEĞİ BULUNDURMAYA İZİN VARDIR

4210- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Av ve koyun köpeğinden başka köpek bulunduranların sevaplarından her gün iki birim sevapları eksilir."** (Dârimi, Sayd: 1; İbn Mâce, Sayd: 2)

4211- Saib b. Yezid (r.a)'in haber verdiğine göre, Süfyan b. ebî Züheyr eş Senâî yanımıza geldi ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ziraat ve çoban köpeği dışında köpek bulunduranların sevaplarından her gün bir ölçek eksilir"** Ben: "Ey Süfyan! Bunu sen Rasûlullah (s.a.v)'den bizzat işittin mi?" dedim. O da şöyle dedi: "Evet, şu mescidin Rabbine yemin ederim ki O'ndan işittim." (Dârimi, Sayd: 1; İbn Mâce, Sayd: 2)

13- AV KÖPEĞİ DE BULUNDURULABİLİR

4212- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her kim av köpeği ve koyun köpeği dışında köpek bulundurursa, o kimsenin sevabından her gün iki ölçek eksilir."** (Dârimi, Sayd: 1; İbn Mâce, Sayd: 2)

4213- Sâlim (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim av ve çoban köpeği dışında köpek bulundurursa, her gün o kimsenin sevabından iki ölçek eksilir."** (Dârimi, Sayd: 1; İbn Mâce, Sayd: 2)

14- ZİRAAT KÖPEĞİ DE BULUNDURULABİLİR

4214- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim ziraat köpeği ve av köpeği dışında köpek bulundurursa, o kimsenin sevabından her gün iki ölçek eksilir."** (İbn Mâce, Sayd: 1; Dârimi, Sayd: 1)

4215- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim av köpeği, koyun köpeği ve ziraat köpeği dışında köpek bulundurursa işlediği amellerden her gün bir ölçek eksilir."** (İbn Mâce, Sayd: 1; Dârimi, Sayd: 1)

4216- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim av köpeği, koyun köpeği ve ziraat köpeği dışında köpek bulundurursa o kimsenin sevaplarından her gün iki ölçek eksilir."** (İbn Mâce, Sayd: 1; Dârimi, Sayd: 1)

4217- Sâlim b. Abdullah (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim av ve koyun köpeği dışında köpek bulundurursa, onun amelinden her gün bir ölçek eksilir"** Abdullah ve Ebu Hureyre:**"Ziraat köpeği"** ilavesini de yapmışlardır. (İbn Mâce, Sayd: 1; Dârimi, Sayd: 1)

15- KÖPEK SATILIR MI?

4218- Ebu Mes'ud Ukbe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Köpek alım satımından elde edilen parayı, zina yaparak para kazanmayı ve sihirbazlık yaparak para kazanmayı"** yasakladı. (Tirmizî, Büyü': 49; Ebû Davud, Büyü': 65)

4219- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Köpek alım satımından elde edilen para, sihirbazlıktan elde edilen para ve zina yaparak kazanılan para helâl değildir."** (Tirmizî, Büyü': 49; Ebû Davud, Büyü': 65)

4220- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kazancın en şerlisi ve kötüsü zinadan elde edilen para, köpek alım satımından kazanılan para ve kan almaktan dolayı kazanılan paradır."** (Tirmizî, Büyü': 49; Ebû Davud, Büyü': 65)

16- AV KÖPEĞİ ALINIP SATILABİLİR

4221- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Av köpeğinden başka kedi ve köpek satışını yasaklamıştır."** (Tirmizî, Büyü': 49; Ebû Davud, Büyü': 65)

4222- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyete göre, bir adam Peygamber (s.a.v)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Öğretilmiş av köpeklerim var bu konuda bana fetva ver" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Köpeklerin senin için yakaladıkları avdan ye"** buyurdu. Adam: "Ya köpek avı öldürmüşse" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Öldürürse de ye"** buyurdu. Adam: "Ok ve yayla avlandığım da nasıl olacak?" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Okunla avladığın hayvanı da ye"** buyurdu. Adam: "Vurduğum avı bir süre sonra bulursam ne yapmalıyım?" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Avın üzerinde senin okundan başka bir yara görmemişsen ve kokmamışsa yiyebilirsin"** buyurdu. (Ebû Davud, Sayd: 2; Müsned: 6438)

17- EHLÎ HAYVANLAR VAHŞÎLEŞİR Mİ?

4223- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Tihame denilen bölgede Zülhuleyfe'de idik, önde gidenler develer ve koyunlar yakaladılar. Rasûlullah (s.a.v) ordunun gerisinde idi, öndeki sürüleri ele geçirdiler o hayvanlardan kesip kazanlara koydular. Rasûlullah (s.a.v) tencerelerin boşaltılmasını emretti. Onlar da boşalttılar sonra o deve ve koyunları asker arasında paylaştırmaya başladı. Bir deveyi on koyuna denk gelecek şekilde verdi. O sırada bir deve kaçtı, aramızda sadece bir at vardı o da hızlı koşamıyordu. Devenin arkasına düştüler fakat yakalayamadılar. Bir adam ok atıp onu yakaladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bu evcil hayvanlar da bazen böyle vahşileşirler. Onları yakalayamadığınız zaman böyle yakalayın."** (Buhârî, Zebaih: 15; İbn Mâce, Zebaih: 9)

18- VURULAN AV SUYA DÜŞMÜŞSE NE YAPMALI?

4224- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e av konusunda sordum:**"Besmele çekerek attığın okun avladığını ye, ölü bulursan yine ye avladığın hayvan suya düşmüşse onu yeme. Çünkü o oktan mı yoksa suda boğularak mı ölmüştür bilemezsin."** (Buhârî, Zebaih: 43; Müslim, Sayd: 1)

4225- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'e av hakkında sormuştu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu:**"Köpeğini salarken ve okunu atarken besmele çekmişsen o avı ye"** Adiy: "Avımı bir gün sonra bulursam" diye sorunca, Rasûlullah (s.a.v):**"Sadece kendi okunun izini görür başka iz görmezsen ondan ye suya düşmüş ve ölmüşse ondan yeme"** buyurdular. (Buhârî, Zebaih: 43; Müslim, Sayd: 1)

19- VURULAN AV SONRA BULUNURSA NE YAPMALI?

4226- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü biz avcı insanlarız, bizden biri avını avlıyor ve bir iki gece sonra ölü olarak buluyoruz okumuz da ona saplanmış vaziyette, bu durumda ne yapmalıyız?" Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Okunu hayvan üzerinde bulur da yırtıcı hayvanın yeme ve yaralama izi bulamaz isen ve o hayvanı senin okunun öldürdüğü kanaatine varırsan onu yiyebilirsin."** (Buhârî, Zebaih: 43; Müslim, Sayd: 1)

4227- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Avın üzerinde okunu görür başka bir iz görmez isen ve senin okun tarafından öldürüldüğü kanaatine de varırsan ondan ye"** buyurdu. (Buhârî, Zebaih: 43; Müslim, Sayd: 1)

4228- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Av'a ok atıyorum bir gece sonra okumu üzerinde buluyorum, ne yapmalıyım?" dedim. Rasûlullah (s.a.v):**"Okunu av üzerinde bulur ve yırtıcı hayvan izine rastlamazsan ondan ye"** buyurdular. (Buhârî, Zebaih: 43; Müslim, Sayd: 1)

20- VURULAN AV KOKUŞMUŞSA NE YAPMALI?

4229- Ebu Sa'lebe (r.a)'den (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Avını vuran kimse onu üç gün sonra bile bulsa kokmamışsa onu yesin"** buyurdular. (Buhârî, Zebaih: 8; Ebû Davud, Sayd:4)

4230- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Köpeğimi gönderiyorum avı yakalıyor ve o anda onu kesecek bir şey bulamıyorum, çakmak taşıyla ve keskin ağaçla kesiyorum" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Kan akıtacak herhangi bir şeyle"** buyurdular. (Buhârî, Zebaih: 8; Ebû Davud, Sayd:4)

21- OKUN YANI İLE ÖLDÜRÜLEN AV

4231- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Öğretilmiş köpeğimi gönderiyorum ve yakaladığı avdan yiyorum doğru mudur?" dedim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Öğretilmiş köpeklerinizi gönderdiğiniz ve besmele çektiğiniz hayvanların**

yakaladıklarını ye." "Eğer öldürürlerse" diye sordum. **"Başka köpek katılmadan senin köpek öldürmüşse yersin"** buyurdu. Ben: "Bazen okun yan tarafıyla vurup öldürüyorum ve yiyorum deyince de şöyle buyurdu: **"Besmele çekerek okunu atar da onu yaralayıp kan aktırırsan ondan ye okun yan tarafından dokunmasıyla darbe ile öldürmüşsen kan akmamışsa ondan yeme."** (Buhârî, Zebaih: 3; Tirmizî, Sayd: 7)

22- OKUN YAN TARAFININ ÖLDÜRDÜĞÜ AV YENMEZ

4232- Şa'bi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Adiy b. Hatim'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'e okun yan tarafıyla vurulan avın hükmünü sordum şöyle buyurdu: **"Keskin tarafı ile öldürürsen onu ye; yanıyla darbeleyerek öldürmüşsen** (kan akmadığı için) **murdardır onu yeme."** (Buhârî, Zebaih: 3; Tirmizî, Sayd: 7)

23- OKUN YAN TARAFI İLE ÖLDÜRÜLEN LEŞ SAYILIR

4233- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e okun yan tarafı ile öldürülen avdan sordum şöyle buyurdu: **"Okun keskin ve sivri tarafıyla avlamışsan ye, yan tarafıyla öldürmüşsen yeme."** (Buhârî, Zebaih: 3; Tirmizî, Sayd: 7)

4234- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e okla avlanılan hayvanın hükmünü sordum şöyle buyurdu: **"Okun keskin ve sivri tarafı ile öldürdüğün avı ye fakat okun yan tarafının öldürdüğünü yeme çünkü o murdardır leştir."** (Buhârî, Zebaih: 3; Tirmizî, Sayd: 7)

24- AVCILIK İYİ BİR MESLEK MİDİR?

4235- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kırda ve çölde yaşayan katı yürekli ve kaba olur, av peşinde koşan gafil olur. Devlet başkanına yaklaşan fitneye düşer ya canından ya dininden olur."** (Ebû Davud, Sayd: 4; Tirmizî, Fiten: 69)

25- TAVŞAN ETİNİ PEYGAMBER (S.A.V) YEMİŞ MİYDİ?

4236- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir bedevi Rasûlullah (s.a.v)'e kızartılmış bir tavşan getirmiş ve Rasûlullah (s.a.v)'in önüne koymuştu. Peygamber (s.a.v) tavşanı tutup oradakilere yemelerini emretti kendisi yemedi. Bedevi de tavşandan yememişti. Rasûlullah (s.a.v) ona neden yemediğini sordu. Bedevi: "Ben her aydan üç gün oruç tutarım dolayısıyla bugün oruçluyum" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"O halde her kamerî ayın on üç, on dört ve on beşinde tut"** buyurdu. (Müsned: 8080)

4237- İbn-ül Havtekiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer yanındakilere dedi ki: "Kaha gününde bulunanınız var mı?" Ebu Zer: Evet ben bulundum, orada Rasûlullah (s.a.v)'e bir tavşan getirildi de getiren adam onda kan gördüm dedi. Rasûlullah (s.a.v) o tavşandan yemedi ve oradakilere yiyiniz dedi. Oradakilerden bir adam yemeyip ben oruçluyum deyince, Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Ne orucu tutuyorsun?"** dedi. O da: "Her aydan üç gün oruç tutarım" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Her ayın bembeyaz olduğu günler olan on üç,on dört ve on beşinci günleri tut"** buyurdu. (Tirmizî, Etıme: 2)

4238- Hişam b. Zeyd (r.a) şöyle demiştir: Enes'ten işittim şöyle diyordu: Merruzzahranda bir tavşan yakaladık ve onu Ebu Talha'ya götürdüm, onu kesti ve butlarını Rasûlullah (s.a.v)'e götürdüm, O da kabul etti. (Buhârî, Zebaih: 32; Müslim, Sayd: 9)

4239- İbn Safvan (r.a) anlatıyor. İki tavşan yakalamıştım. Kesecek bir şey bulamayınca onları çakmak taşıyla kestim, bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e sorunca onları yememi emretti. (Tirmizî, Zebaih: 1; Ebû Davud, Savm: 4)

26- KERTENKELE YENİR Mİ?

4240- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) minberde iken bir adam kertenkele hakkında sordu, Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Onu ne yerim ne de haram kılarım"** buyurdu. (Tirmizî, Etıme: 3; Buhârî, Zebaih: 33)

4241- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü kertenkele hakkında ne dersin?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Onu ne yerim ne de haram kılarım"** buyurdu. (Tirmizî, Etıme: 3; Buhârî, Zebaih: 33)

4242- Halid b. Velid (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e kızartılmış bir kertenkele getirilip önüne koydular. Ondan yemek için elini uzatınca orada bulunanlardan biri, "Ey Allah'ın Rasûlü! O kertenkele etidir" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) hemen elini çekti. Bunun üzerine Halid b. Velid: "Kertenkele eti haram mıdır?" diye sordu. Peygamber (s.a.v):**"Hayır fakat bizim bölgede olmadığı için ondan pek hoşlanmıyorum"** buyurdu. Halid kertenkeleyi yemeye başladı, Rasûlullah (s.a.v)'de ona bakıyordu. (Müslim, Sayd: 7; Dârimi, Sayd: 8)

4243- İbn Abbas (r.a)'ın haber verdiğine göre, Halid b. Velid şöyle anlatıyor. Ben Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte teyzesi Haris'in kızı Meymune'ye gittiler. Rasûlullah (s.a.v)'in önüne kertenkele eti kondu Rasûlullah (s.a.v) bilmeden hiç bir şey yemezdi. Oradaki kadınlardan bazıları Meymune'ye: Bu yemeğin ne yemeği olduğunu Rasûlullah (s.a.v)'e söylemeyecek misin? dediler. Meymune de o yemeğin kertenkele eti olduğunu söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) onu yemedi. Halid diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v)'e sordum o haram mıdır?" O da: "Hayır fakat bizim bölgede olmadığı ve yenmediği için ben ondan hoşlanmıyorum" dedi. Halid şöyle diyor: "Haram olmadığını duyunca kendime cesaret geldi ve ondan yedim Rasûlullah (s.a.v)'de bana bakıyordu." (Müslim, Sayd: 7; Dârimi, Sayd: 8)

4244- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Teyzem Rasûlullah (s.a.v)'e kurutulmuş yoğurt (keş) ve yağla birlikte kertenkele göndermişti. Rasûlullah (s.a.v) keş ve yağdan yedi. Kertenkeleden hoşlanmadığı için yemedi. Fakat kertenkele Rasûlullah (s.a.v)'in sofrasında yendi haram olsaydı O'nun sofrasında yenmezdi. (Ebû Davud, Etıme: 28; Müslim, Sayd: 7)

4245- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, kendisine kertenkele etinden soruldu da şöyle cevap verdi: Ümmü Hufeyd (r.anha), Rasûlullah (s.a.v)'e yağ, keş ve kertenkele hediye etmişti. Yağ ve keşten yedi ve kertenkeleyi hoşlanmadığı için yemedi. Eğer o haram olsaydı Rasûlullah (s.a.v)'in sofrasında yenmezdi ve onun yenmesini de emretmezdi." (Ebû Davud, Etıme: 28; Müslim, Sayd: 7)

4246- Sabit b. Yezid el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculuğa çıkmıştık bir yerde konakladık. Oradakilerden bir kısmı kertenkele yakaladılar. Ben de kertenkelenin birini kızartıp Rasûlullah (s.a.v)'e getirdim. Rasûlullah (s.a.v) bir çubuk alarak kertenkelenin parmaklarını saymaya başladı ve şöyle dedi: **"İsrailoğullarından bir toplum bir çeşit hayvana döndürülmüştü, bilmiyorum o hayvan hangisidir?"** Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! insanlar bunu yiyorlar dedim. Peygamber (s.a.v)'de ne yenilmesini emretti ne de yasakladı.(Ebû Davud, Etıme: 28; İbn Mâce, Sayd: 16)

4247- Adiy b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyd b. Vehb'ten işittim. Sabit b. Vedia'dan şöyle naklediyordu: "Bir adam, Rasûlullah (s.a.v)'e kertenkele getirmişti. Rasûlullah (s.a.v) ona bakıp inceledi ve: **"Bir toplum insan şeklinden hayvana döndürülmüştü, onlara ne yapıldığı bilinmiyor. Bilmiyorum belki bu da onlardandır."** (Ebû Davud, Etıme: 28; İbn Mâce, Sayd: 16)

4248- Sabit b. Vedia (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e bir kertenkele getirmişti. Rasûlullah (s.a.v): **"Bir toplum şeklen değiştirilmişti"** buyurdu. Allah en iyisini bilendir. (Ebû Davud, Etıme: 28; İbn Mâce, Sayd: 16)

27- SIRTLAN ETİ YENİR Mİ?

4249- İbn ebî Ammar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Câbir b. Abdullah'tan sırtlan yenilir mi?" diye sordum. Yememi emretti. Ben:

"Sırtlan av mıdır?" dedim. "Evet" dedi. Bunu Rasûlullah (s.a.v)'den mi işittin?" dedim. O da: "Evet" dedi. (İbn Mâce, Sayd: 15; Ebû Davud, Etıme: 32)

28- YIRTICI HAYVANLARI YEMEK HARAMDIR

4250- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Köpek dişi olan hayvanların yenmesi haramdır"** buyurdular. (İbn Mâce, Sayd: 15; Ebû Davud, Etıme: 32)

4251- Ebu Sa'lebe el Huşenî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Yırtıcı hayvanların köpek dişli olanlarının yenmesini yasaklamıştı."** (İbn Mâce, Sayd: 15; Ebû Davud, Etıme: 32)

4252- Ebu Sa'lebe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Başkalarının mallarını zorla almayı, köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etlerinden yemeyi ve canlı hayvanı hedef yapıp atış yapmayı yasakladı."** (İbn Mâce, Sayd: 15; Ebû Davud, Etıme: 32)

29- AT ETİ YENİR Mİ?

4253- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Hayber günü eşek etinin yenilmesini yasakladı ve at etinin yenilmesine müsaade etti. (Müslim, Eşribe: 32; Ebû Davud, Etıme: 26)

4254- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize at etini yedirdi ve eşek etlerinin yenilmesini de yasak etti. (Müslim, Eşribe: 32; Ebû Davud, Etıme: 26)

4255- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Hayber günü bize at etini yedirdi ve eşek etinin yenilmesini yasakladı. (Müslim, Eşribe: 32; Ebû Davud, Etıme: 26)

4256- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında at eti yerdik. (Müslim, Eşribe: 32; Ebû Davud, Etıme: 26)

30- AT ETİ HARAM KILINDI MI?

4257- Halid b. Velid (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'i şöyle derken işitmiştir: **"At, eşek ve katır etlerinin yenilmesi helâl değildir."** (İbn Mâce, Zebaih: 12)

4258- Yine Halid b. Velid (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"At, katır ve eşek etleriyle köpek, dişi olan yırtıcı hayvan etlerini yemeyi yasakladı."** (İbn Mâce, Zebaih: 12)

4259- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Biz at etlerini yiyorduk. Ata: "Katır etleri de yenir mi?" diye sorunca: "Hayır"dedi. (İbn Mâce, Zebaih: 12)

31- EHLİ (EVCİL) EŞEK ETLERİ DE HARAMDIR

4260- Ali (r.a) İbn Abbas'a: Rasûlullah (s.a.v) Hayber günü mût'a (geçici) nikah yapmayı ve evcil eşek etlerinin yenmesini yasakladı. (İbn Mâce, Zebaih: 12; Müslim, Sayd: 5)

4261- Ali b. ebi Talib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), Hayber günü mût'a nikahıyla evlenmeyi ve ehli eşek etlerinin yenmesini yasaklamıştı." (İbn Mâce, Zebaih: 13; Müslim, Sayd: 5)

4262- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Hayber günü evcil eşeklerin etlerinin yenmesini haram kılmıştır. (İbn Mâce, Zebaih: 13; Müslim, Sayd: 5)

4263- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Hayber günü pişmiş ve çiğ olarak evcil eşek etlerinin yenmesini yasakladı. (İbn Mâce, Zebaih: 13; Müslim, Sayd: 5)

4264- Abdullah b. Ebu Evfa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber günü Kalenin dışında eşekler yakalayıp tencerelerde pişirdik. Rasûlullah (s.a.v)'in görevlendirdiği bir kişi: Rasûlullah (s.a.v) eşek etlerinin yenmesini haram kılmıştır. Tenceredeki etleri dökün diye bağırdı. Biz de tencereleri döktük. (İbn Mâce, Zebaih: 13; Müslim, Sayd: 5)

4265- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Hayber kalesinin önüne vardığı sabah kaledekiler ellerinde küreklerle kaleden çıkıp bize doğru geliyorlardı. Bizi görünce:**"Muhammed ve ordusu"** diyerek hızlıca kalelerine döndüler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) ellerini kaldırarak: **"Allahü ekber, Allahü ekber, Hayber harâb oldu.** (yani fethedildi) **Biz ordularımızla bir toplumun yurduna inersek uyarılanların sabahı ne kötüdür"** buyurdu. Biz orada eşekler yakalayarak pişirdik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'in görevlendirdiği birisi şöyle bağırdı:**"Allah ve Rasûlü sizi eşek eti yemekten yasaklar çünkü o pistir."** (İbn Mâce, Zebaih: 13; Müslim, Sayd: 5)

4266- Ebu Sa'lebe el Huşenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayberde, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte savaşıyorduk. Askerler acıkmışlardı o arada Hayberlilerin eşeklerini yakalayıp orada kestiler ve yiyeceklerdi. Durum Peygamber (s.a.v)'e anlatılınca Abdurrahman b. Avf'a emrederek şöyle bağırmasını istedi: **"Benim Peygamber (s.a.v) olduğumu kabul eden kimselere evcil eşek eti helâl değildir."** (İbn Mâce, Zebaih: 13; Müslim, Sayd: 5)

4267- Ebu Sa'lebe Huşenî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) köpek dişi bulanan yırtıcı hayvanlarla eşek eti yenilmesini yasak etti. (İbn Mâce, Zebaih: 13; Müslim, Sayd: 5)

32- YABAN EŞEĞİ ETİ YENİLEBİLİR HELALDİR

4268- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber savaşı günü at ve vahşi eşek eti yerdik fakat Rasûlullah (s.a.v) evcil eşek eti yemeyi yasakladı. (İbn Mâce, Zebaih: 12; Tirmizî, Etıme: 5)

4269- Umeyr b. Seleme ed Damrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Esaya er Ravha denilen bölgede yürüyorduk. Ashab ihramlı idiler. O sırada vurulmuş bir yaban eşeği gördük. Rasûlullah (s.a.v) **"Dokunmayın ona belki sahibi gelir"** buyurdu. Az sonra eşeği vuran Behz kabilesinden bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Eşek size hediyemdir" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) Ebu Bekir'e emretti, o da onu insanlar arasında bölüştürdü. (Muvatta': Hac: 24)

4270- Ebu Katade (r.a) anlatıyor: Vahşi bir eşek yakalayıp Ashabın yanına getirdim, onlar ihramlı idiler ben ihramlı değildim. Ondan yedik bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v)'e sorsak dediler ve sordular. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"İyi yapmışsınız yanınızda o etten var mı?"** dedi. Biz de: "Evet" dedik. **"Öyleyse bize de verin"** buyurdu. Biz de getirip verdik ihramlı iken ondan yedi. (Dârimi, Hac: 22; Ebû Davud, Hac: 17)

33- TAVUK ETİ YENİR HELALDİR

4271- Zehdem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Musa'ya yemesi için bir tavuk getirildi oradakilerden biri geri çekildi. Ebu Musa: Sana ne oluyor deyince, adam: "O tavuk bazı pisliklerden yiyordu bu yüzden ondan yememeye yemin ettim" dedi. Ebu Musa: "Yaklaş ve ye çünkü ben Rasûlullah (s.a.v)'i ondan yerken gördüm" dedi ve yeminine keffaret vermesini emretti. (Buhârî, Zebaih: 26; Tirmizî, Etıme: 25)

4272- Zehdem el Cermî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Musa'nın yanında idik. Yemeği hazırlandı yemeğinde tavuk eti de vardı. Orada bulunanlardan Teymullah kabilesinden kırmızı yüzlü bir adam vardı sanki azâd edilmiş bir köleye benziyordu; o sofraya yaklaşmadı. Ebu Musa ona: **"Yaklaş çünkü ben Rasûlullah (s.a.v)'i ondan yerken gördüm"** dedi. (Buhârî, Zebaih: 26; Tirmizî, Etıme: 25)

4273- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v), Hayber günü pençesi olan bütün yırtıcı kuşların ve köpek dişi olan bütün yırtıcı hayvanların etini haram kıldı."** (İbn Mâce, Sayd: 13; Dârimi, Sayd: 19)

34- SERÇE ETİ YENİLEBİLİR

4274- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Haksız yere bir serçe ve daha büyük kuşları öldüren kimseye Allah mutlaka ona soracaktır."** Ey Allah'ın Rasûlü! Onun hakkı nedir?" diye sorulunca:**"Onu kesip yemesidir başını koparıp atmamasıdır."** (Bu şekilde küçük hayvanların başı koparılarak değil kesilerek yenmelidir). (Müsned: 6666)

35- DENİZ HAYVANLARININ HEPSİ YENİR Mİ?

4275- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) deniz ve suyu hakkında şöyle buyurdu:**"O'nun suyu temiz ölüsü helaldir."** (Tirmizî, Tahara: 52; İbn Mâce, Sayd: 19)

4276- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bizi üç yüz kişilik bir seriyye olarak göndermişti. Yiyeceklerimizi omuzlarımızda taşıyorduk, yiyeceklerimiz o kadar azaldı ki günde her kişiye bir hurma düşüyordu. Câbir'e bir hurma bir adama ne olur ki diye sordum. Ama o da bitince o bir hurmanın da kıymetini anladık. Deniz sahiline geldik ne görelim kocaman bir balık… Deniz onu sahile atmış on sekiz gün o balığın etinden yedik. (Müslim, Sayd: 4; Dârimi, Sayd: 6)

4277- Câbir (r.a) şöyle anlatıyor. Rasûlullah (s.a.v) üç yüz süvari olarak Ubeyde b. Cerrah komutasında Kureyş kervanını takibe göndermişti. Sahile vardığımızda şiddetli bir açlık içersindeydik. Ağaç yapraklarını yedik. Câbir diyor ki: Deniz sahile anber denilen kocaman bir balık atmış onun etinden on beş gün yedik, yağı ile yağlandık vücutlarımız semizleşti. Ebu Ubeyde balığın kaburga kemiklerinden birini alıp köprü gibi yere tuttu en büyük devemize en büyük boylu kimseyi bindirdik. O kemiğin altından geçti. Sonra acıktık bir kişi üç deve kesti. Sonra acıktık yine üç deve kesildi sonra acıktık yine üç deve kesildi sonra Ebu Ubeyde deve kesimini yasakladı. Sonra Rasûlullah (s.a.v)'e o balığın hükmünü sorduğumuzda**"Onun etinden yanınızda var mı?"** buyurdu. Balığın gözlerinden şu kadar bu kadar yağ çıkarmıştık. Balığın göz çukuruna dört kişi oturabiliyordu. Yolculuğa çıkarken Ebu Ubeyde'nin yanında bir dağarcık hurma vardı, bize her gün bir avuç veriyordu sonra birer hurmaya düştü onu da bulamayınca bir hurmanın yokluğunu anladık. (Müslim, Sayd: 4; Dârimi, Sayd: 6)

4278- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) Ebu Ubeyde komutasında bizi bir seriyye ye göndermişti yiyeceklerimiz bitmişti. Deniz kenarında deniz'in sahile attığı kocaman bir balığa rastladık on dan yemek istedik. Ebu Ubeyde yasakladı. Daha sonra da şöyle dedi: "Biz Allah'ın yolunda savaşan Rasûlullah (s.a.v)'in elçileriyiz ondan yiyin." Günlerce ondan yedik. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına döndüğümüzde ona balıktan haber verdik. O da: **"Ondan yanınızda var ise ondan bize gönderiniz"** buyurdu. (Dârimi, Sayd: 5; Müslim, Sayd: 3)

4279- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ebu Ubeyde komutasında bizi bir seriyye olarak göndermişti. Üç yüz on kişi kadardık yiyecek olarak bize bir ölçek hurma verdi. Ebu Ubeyde bize günde bir avuç hurma veriyordu, hurma azalınca birer hurma vermeye başladı. Çocukların meme emdikleri gibi o bir hurmayı emiyor ve üzerine de su içiyorduk. Tükenince onu da aradık o kadar aç kaldık ki yaylarımızla ağaç yapraklarını indiriyor onları yiyip üzerine su içiyorduk böylece ağaçtan yaprak silken asker deniliyordu. Bir de ne görelim sahile varınca kum yığını gibi anber denilen kocaman bir balık… Ebu Ubeyde önce: "Mundardır yemeyin" dedi. Sonra: "Allah yolunda savaşan Allah'ın Rasûlü ordusu zor durumda kalmıştır. Bu sebepten dolayı ondan besmele çekip yiyiniz" dedi. Ondan yedik ve etinden kavurma yaptık, o balığın göz çukuruna on üç kişi oturmuştu. Câbir diyor ki: Ebu Ubeyde o balığın bir kaburga kemiğini köprü gibi yere koydu ve altından en uzun boylu bir adamı deveye bindirerek onun altından geçirdi. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına dönünce:**"Niçin geç kaldınız"** buyurdu. Biz de: "Kureyş kafilesini takip ediyorduk" dedik. Rasûlullah (s.a.v)'e balıktan bahsedince O:**"Allah'ın sizi rızklandırdığı bir rızkıdır, ondan yanınızda kaldı mı?"** buyurdu. Biz de: "Evet" dedik. (Dârimi, Sayd: 5; Müslim, Sayd: 3)

36- KURBAĞA İLAÇ OLARAK KULLANILIR MI?

4280- Abdurrahman b. Osman (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in huzurunda bir doktor kurbağanın ilaç olarak kullanılmasından bahsedince Rasûlullah (s.a.v) onun öldürülmesini yasakladı. (Dârimi, Sayd: 6; İbn Mâce, Sayd: 10)

37- ÇEKİRGE YENİR Mİ?

4281- Abdullah b. Ebî Evfa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yedi savaşa katılmıştık ve bu savaşlar esnasında çekirge yiyorduk. (Tirmizî, Etıme: 22; Ebû Davud, Etıme: 35)

4282- Ebu Ya'fûr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Ebî Evfa'dan çekirge öldürmenin hükmünü sordum. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte altı gazveye katıldım o savaşlar esnasında çekirge yiyorduk. (Tirmizî, Etıme: 22; Ebû Davud, Etıme: 35)

38- KARINCA ÖLDÜRMEK

4283- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle anlattı:**"Karıncalardan biri Peygamberlerden birini ısırınca karıncaların yuvalarının yakılmasını emretti ve yakıldılar. Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: "Seni bir karınca ısırdı, sen ise bu yüzden beni tesbih eden bir ümmeti yok ettin!"** (İbn Mâce, Sayd: 10; Ebû Davud, Edeb: 176)

4284- Hasan'ı Basrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Peygamberlerden biri ağaç altında otururken bir karınca onu ısırdı, O'da emretti de bütün karınca yuvaları yakıldı. Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: "Bir karınca yüzünden mi böyle yaptın?"** (İbn Mâce, Sayd: 10; Ebû Davud, Edeb: 176)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'D-DA'AVÂT
DUALAR BÖLÜMÜ
Bâb: Sağ Tarafına Yaslanmak
Bâb: Gece Uyandığında Dua Etmek
Bâb: Dua Ederken Kıbleye Dönmek
Bâb: İnsanların Galebesinden Allah'a Sığınmak
Bâb: Evlenen İçin Dua Etmek
Bâb: Evlenen İçin Dua Etmek
Bâb: Cuma Gününün Belli Bir Vaktinde Edilen Dua
Bâb: Duadan Sonra 'Âmin' Demek

KİTABU'D-DA'AVÂT

DUALAR BÖLÜMÜ

Bâb: Sağ Tarafına Yaslanmak

437- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Yusuf bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleri on bir rekat kılardı. Fecr çıktığında sabah namazının iki rekatını hızlı kılar, sonra müezzin gelip ezan oku-yuncaya kadar sağ tarafına yaslanırdı.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 143 no.lu hadis)

Hüküm

Allah Resulü (sav) sabah namazının iki rekat sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafına yaslanarak dua ve zikirde bulunurdu. Bundan hareketle bunun müstehap olduğu söylenebilir. Ancak bu yaslanmanın, uyuklama olmadığı bilinmelidir. Zira uyuklama abdesti bozar.

Bâb: Gece Uyandığında Dua Etmek

438- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Süleyman b. Ebî Müslim'den, o Tâvûs'tan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) teheccüd namazı kılmak üzere geceleyin kalkınca şu duayı okurdu: "AUahümme leke'I-hamdü, ente Nûrü's-semâvâti ve'l-arzi ve men fîhinne, ve leke'l-hamdü ente Kayyimü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne ve leke'l-hamdü ente'l-Hakku ve va'duke hakkun ve kavluke hakkun ve likâuke hakkun ve'1-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-ssâatu hakkun ve'n-nebiyyûne hakkun ve Muhammedun hakkun. AUahümme leke eslemtü ve aleyke tevekkeltü ve bike âmentü ve ileyke enebtü ve bike hâsenıtü ve ileyke hâkemtü fağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'Ientü ente'l-Mukaddimu ve ente'l-Muahhiru lâ Ufthe illâ ente - ev lâ ilahe gayruke-. {=Allahım, hamd sanadır. Sen göklerin, yerin ve onlarda bulunanların nurusun. Hamd sanadır. Sen göklerin, yerin ve onlarda bulunanların kayyumu ve ayakta tutanısın. Sen haksin, vaadin de haktır. Sözün haktır, Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır, cehennem de haktır. Kıyamet de haktır. Peygamberler haktır, Muhammed (sav) de haktır. Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Hasmına karşı senin (burhanın) ile davalaştım. Hakkımı aramada senin hakemliğine başvurdum. Önden gönderdiğim ve arkada bıraktığım hatalarımı affet. Gizli işlediğim, açıktan yaptığım, benim bilmediğim, senin benden daha iyi bildiğin hatalarımı da affet! ilerleten de sensin, gerileten de sensin. Senden başka ilah yoktuf. -yahut- Senden gayri ilah yoktur.)"[2]

Şerh

Süfyân" b. Uyeyne'dir. Sondaki tereddüt râviden kaynaklanmaktadır.
Allah Resûlü'nün (sav) gece namazıyla ilgili bir başka hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerheditmiştir.(Bkz. 48, 49 no.lu hadisler)

Bâb: Dua Ederken Kıbleye Dönmek

439- Musa b, İsmail bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Amr b. Yahya'dan, o Abbâd b. Temîm'den, o Abdullah b.

Zeyd'den şunu nakletti: Allah Resulü (sav) yağmur duası için şu namazgaha çıktı. Yağmur duası etti. Sonra kıbleye döndü ve ridâsını ters yüz etti.[3]

Şerh

Namazda olduğu gibi duada da kıbleye yönelmenin gerektiğine dair zikredilen bu hadis daha önce yağmur duası başlığında geçmiş ve şerhedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. 114 no.lu hadis.

Bâb: İnsanların Galebesinden Allah'a Sığınmak

440- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize el-Muttalib b. Abdillah b. Hantab'ın azatlısı Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ebû Talha'ya şöyle buyurdu: Gençleriniz arasından hizmetimi görebilecek birine bakıver.
O'nun bu arzusu üzerine Ebû Talha beni terkisine alarak sefere çıktı.. Allah Resulü (sav) mola verdiği zaman hizmetinde bulunuyordum. O'nun sık sık şöyle dua ettiğini duyuyordum:
"Allâhümme eûzü bike mine'I-hemmi ve hazeni ve'I-aczi ve'1-keseli ve'1-buhli ve'1-cubni ve dal'ad-deyni ve ğalebete'r-ricâli {=Allahım! Tasa, hüzün, çaresizlik, tembellik, cimrilik, korkaklık, borcun baskısı ve insanların tasallutundan Sana sığınırım)".
O'nun hizmetinde^ bulunmaya devam ettim. Hayber'den dönerken Safiye bn. Huyey ile döndü. Onu terkisine aldığını ve abası veya örtüsüyle onu örterek terkisine aldığım görüyordum.
Sahbâ'ya vardığımızda deri çıkınlarda hays yemeği hazırladı. Beni gönderdi, erkekleri yemeğe davet ettim. (Yemekten) yediler. Onunla gerdeğe girmişti. Sonra yola devam etti, Uhud göründüğünde şöyle dedi:
Bu dağcık bizi sever, biz de onu severiz.
Ardından Medine'ye yaklaştığında şöyle dedi: Allahim! Medine'nin iki dağı arasını İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Allahım! Onların müddlerini ve sâ'lerini bereketli kıl.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 240, 272 no.lu hadisler)
Burada ise Allah Resûlü'nün (sav) bizzat ettiği dualardan biri sebebiyle zikredilmiştir. Efendimiz bu duasında tasa, hüzün, aciz, tembellik, cimrilik, korkaklık, borcun ağırlık ve baskısı ile insanların tasallutundan Allah'a sığınmaktadır.
Allah'a sığınılan bu hâl ve sıfatlara bakıldığında insan hayatında en çok karşılaşılan durumları oluşturdukları görülür. Bundan kendi payımıza çıkarmamız gereken, bizim de bu duayı dilimizden düşürmememiz ve her vesile ile ederek Cenab-ı Hakka sığınmamızdır.

Bâb: Evlenen İçin Dua Etmek

441- Osman b. Ebî Şeybe bize anlatarak dedi ki: Cerîr bize Mansûr'dan, o Ebû Vâü'den, o Mesrûk'tan, o Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Medine Yahudilerin den iki yaşlı kadın (evime) geldi. Bana şöyle dediler: Kabir ehli azap görürl. Söylediklerine inanmadım. Onları tasdik etmedim. Çıktılar. Allah Resulü (sav) geldi. O'na şöyle dedim: Ey Allah Resulü! İki yaşlı kadın., diyerek durumu anlattım. Buyurdu ki: Doğru söylemişler. Onlar azap görürler. Hayvanlar bu azabın tamamını işitirler.
(O günden) sonra kabir azabından Allah'a sığınmadığı hiçbir nama zını görmedim. [5]

Şerh

Kabir azabıyla ilgili bu hadis daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Geniş bilgi için bkz. 162 no.lu hadis-i şerif.
Hadisin burada tekrar zikredilme sebebi, her namazın ardından edilen dualarda kabir azabından Allah'a sığınmanın sünnet olduğunun beyanıdır.

Bâb: Evlenen İçin Dua Etmek

442- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Sâbit'ten, o Enes b.Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Abdurrahman b. Avf in üzerinde (damatlara mahsus kokunun) sarılığı gördü. "Evlendin mi?" diye sordu. O da cevap verdi: "Bir nevât ağırlığı altın karşılığında bir hanımla evlendim" Allah Resulü buyurdu ki: Allah mübarek etsin. Bir koyunla olsun düğün yemeği ver. [6]

Şerh

Allah Resulü (sav) muhacirlerden Abdurrahman b. Avf in (ra) evliliği dolayısıyla kendisini tebrik etmiş ve kurduğu yuvanın bereketli olması için dua ederek "Allah mübarek etsin" buyurmuştur.

Bu hadis danha önce geçmiş ve şerhi yapılmıştır.(Bkz. 333 ve 352 no.lu hadisler)

Bâb: Cuma Gününün Belli Bir Vaktinde Edilen Dua

443- Müsedded bize anlatarak dedi ki: İsmail b. İbrahim bize Eyyub'dan, o Muhammed'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Ebu'l-Kâsım (sav) buyurdu ki: Cuma günü içinde öyle bir saat vardır ki ona rastlayan ve namazda olan hiçbi müslüman kul yoktur ki Allah'tan bir hayır istemiş olsun da kendisine vermesin.[7]

Şerh

Cuma Gününün belli bir vaktine rastlayan duanın geri çevrilmeyerek müstecâb bir dua olacağına dair rivayet edilen bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve bahsi geçen vakitle ilgili ayrıntılı bilgi verilmişti.(Bkz. 60 no.lu hadis)

Bâb: Duadan Sonra 'Âmin' Demek

444-Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, Saîd b. el-Müseyyeb'den, Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resul (sav) buyurdu ki: Okuyan "âmin" dediğinde siz de "âmin" deyin. Bilinmelidir ki kimin "âmin" sözü meleklerin "âmin" demesine rastlarsa onun geçmiş günahları bağışlanır.[8]

Şerh

Dualardan sonra "âmin" demeyle ilgili bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Bil|i için bkz. 88 no.lu hadis.

---

[1] Bkz. 143 no.lu hadis-i şeriftir.
[2] Buhârî, cum'a/1053, da'avât/5842, tevhîd/6837, 6888, 6945; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1288; Tirmizî, da'avât/3340; Nesâî, kiyâmu'l-leyl/1601; Ebû Dâvud, sa-lât/655; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1345; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşim/2575,2612, 2673, 3196, 3289; Mâlik, nidâ/4M; Dârimî, salât/1448
[3] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 272 no.iu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 162 no.lu hadis-I şerif.
[6] Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 60 no.lu hadis-İ şerif.
[8] Bkz. 88 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

REHİN BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:

REHİN BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Rehin, lügatte sâbit, dâim, pâyidar demektir. Herhangi bir sebepten dolayı bir şeyi mahpûs, mevkûf kılmak mânasınadır. Fakihlerin ıstılâhı olarak: "Bir malı, ondan tamamen veya kısmen ıstıfası, mümkün olan bir malı hak mukabilinde, o hak sahibinin veya başkasının elinde bi'rrızâ (rızası ile) mahpus ve mevkuf kılmaktır. Böyle hapis edilen mala merhûn denildiği gibi rehin de denir. Hak sâhibi sıfatıyla rehini kabzeden kimseye de mürtehin denir. Borcuna mukâbil malını rehin bırakan kimseye râhin denir.
Rehinin rüknü, icab ve kabûl ile kabzdır. Yani hukûkî bir rehn akdinin gerçekleşmesi ve sahih olması için şu üç şart tahakkuk etmelidir:
1) İcab: Borçlunun teklifi.
2) Kabul: Alacaklının kabûl etmesi.
3) Kabz: Alacaklının rehin bırakılacak malı fiilen alması. Vekilinin alması da kabz sayılır.
Bilhassa Hanefîler, kabz husûsunda ısrarlıdırlar ve merhûn malın, mutlaka mürtehinin elinde olmasını şart koşarlar. İcab ve kabul her iki tarafın rızasını ifâde der. Öyle ise bir malın rehin kılınması husûsunda iki taraf da râzı olmadıkça akid gerçekleşmez.
Hayvan, tarla, ev, giyecek, kapkacak, köle gibi her çeşit mukavvim (alınıpsatılabilen) mal rehin yapılabilir. Aynî ehl-i ilmin: "Rehinin nafakası râhine aittir, mürtehine değil, mürtehinin de kullanma hakkı yoktur" demede icma ettiklerini söyler.
Rehinden hâsıl olan süt, yün, yavru gibi mütevellit artmalar rehne tâbidir, mürtehinin yanında kalır, rehin muâmelesi görür.
Rehin akdini râhin feshedemez ise de mürtehin feshedebilir. Bu durumda mal, sâhibinin eline geçmeden zayi olsa zarar mürtehinin zimmetindedir.[1]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ????????????? ?????????? ?????? ???????? ???????????? ???? ???? ??????????. ????? ??????? ???????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? ????????.»????????« ?? ??? ????: ?????? ????? ??? ?? ????? ????????? ??????? ???? ????? ??????. ???? ??????? ????? ?? ??? .

1. (1999)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Rehin (olarak bırakılan hayvan)a, nafakası mukabilinde binilir. Sağmal hayvan rehin bırakılmışsa sütü, nafakası mukabilinde içilir. Nafaka, binen ve sütünü içen üzerinedir." [Buhârî, Rehn 4, Tirmizî, Büyû 4, (1254); Ebû Dâvud, Büyû 78, (3526).][2]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, umumî açıklama kısmında belirtilen rehinle ilgili bâzı eseslarla tam mutâbakat arzetmediği için, ulemânın farklı yorumlarına ve ihtilâflarına sebep olmuştur. Çünkü hadis rehin olarak bırakılan bir maldan -ki mal burada sağmal bir hayvan veya binektir- onun nafakasını veren kimsenin istifâde edebileceğini ifâde etmektedir.
İmdi: Burada nafakayı veren râhin mi mürtehin mi? Bu bir ihtilâf konusu olmuştur.
* Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye ve bazı başkalarına göre, nafaka veren mürtehindir ve mürtehin, merhûnun maslahatını yerine getirdiği takdirde -râhinin rızası olmasa bile- ondan istifâde hakkına sâhiptir.
* İmâm Şâfîî, İbrahim Nehâî ve Zâhirîler bu hadisten hareketle şöyle hükmetmişlerdir: "Râhin, merhûn üzerindeki nafaka sebebiyle -Zîra rehinin nafakası râhin üzerinedir- ondan istifâde eder: Biner, sütünü sağar vs." İbnu Hazm ez-Zâhirî Muhallâ'da şöyle der: "Rehin bırakılan şeyin bütün menfaatleri, rehinden önce olduğu üzere, malın asıl sâhibine aittir. Ancak bu malın nafakasını vermeme halinde veya nafakayı mürtehinin karşılaması hallerinde binme ve sütünden istifâde hakkı mürtehine geçer. Şu halde mürtehin bu hakkı "nafaka infakı" sebebiyle elde eder. Ancak, bu istifâde az olsun çok olsun, hiçbir sûretle borca mahsûb edilmez. Çünkü mal, râhinin mülkiyetinden çıkmış değildir. Ebû Hüreyre hadisine binâen binme ve sağma hakkı, rehin malın nafakasını karşılayana aittir."
* Ebû Hanîfe, Sevrî, İmam Yûsuf ve İmam Muhammed, Mâlik ve bir rivâyette Ahmed İbnu Hanbel (rahimehümullah) Hazerâtı şöyle demişlerdir: "Râhin bu hakka sahip değildir. Zîra bu, rehnin hükmüne zıddır. Çünkü rehnin hükmü, "malın dâimî hapsi"dir. Bu sebeple, râhin artık rehin mala sâhip değildir. Böyle olunca râhin, merhun'dan istihdam (hizmetlenme), binme, sağma, ikâmet vs. yollarından hiçbiriyle istifade edemez. Keza rehin'i mürtehinden başkasına izni olmadan satamaz da. Satarsa izin alır. İzin verirse satması câizdir. Bu durumda semen (satılan mal mukabilinde alınan para), izin sırasında mürtehin: "Bu para yanımda rehin olarak kalacak" diye bir şart koşsa da koşmasa da mürtehin'in elinde rehin olur. Ebû Yûsuf'un: "Şart koştu ise rehin olur" dediği rivâyet edilmiştir. Kezâ, mürtehin'in de râhin izin vermezse, merhundan istifâde hakkı yoktur. Sözgelimi, merhûn köle ise istihdam edemez. Hayvan ise binemez, elbise ise giyemez, evse oturamaz, Mushaf'sa okuyamaz ve satamaz da.
Hemen belirtelim ki, merhundan hâsıl olan herçeşit ziyâdeden (süt, yün, yavru, meyve vs.) mürtehin istifâde edemediği gibi râhin de istifâde edemez. Bunlar asılla birlikte merhûn olur. Mürtehin, râhinden izin almadan bunları istihlâk edecek olsa tazmin eder.
Tahâvî, "rehin malın nafakasının râhine âit olduğu, mürtehinin de rehni kullanma hakkı bulunmadığı" hususunda ulemânın icma ettiğini söyledikten sonra, belirtilen bu Hanefî (ve cumhur) görüşüne uymayan "Şâfîî ve aynı görüşte olanların" yanılgılarını açıklamaya geçer. Delillerinden biri, sadedinde olduğumuz Ebû Hüreyre hadisinin mücmel oluşudur. Yâni hadis, merhûn mala, râhinin mi, mürtehinin mi nafaka verip sütünü içeceği veya bineceğini açıklamamıştır. Dolayısıyle bâzıları: "Bu, mürtehinin'dir" derken, bazıları da: "Bu, râhinindir" diyebilir. Tahâvi, bu hükmün riba ile ilgili haram gelmezden önceye ait olduğunu, ribanın tahrim edilmesinden sonra mürtehinin rehin'den istifâdesinin de yasaklandığını söyler. Dolayısıyle bu hadisin neshine hükmederek, buna dayananların görüşlerini çürütür.
Mevzu üzerine Aynî'nin dermeyan ettiği tahlillere böylece dikkat çektikten sonra, sadedinde olduğumuz hadis hakkında söylenenleri hülâsa etmek isteriz. Bâzı âlimler, hadisin, iki vecihten kıyasa muhâlif olduğunu söyleyerek, hadisi te'vil etmişlerdir.
1- Rehin malın asıl sâhibinin izni olmadan, mâlik dışındaki kimseye binme ve sütünden içme izni vermektedir.
2- Bu istifâdeyi, nafaka ile tazmîn etmekte, istifâdenin kıymeti ile değil.
İbnu Abdilberr der ki: "Fukahâ'nın cumhûrunca üzerinde icma edilmiş bulunan bazı esaslar ve sıhhatinde ihtilâf edilmeyen sâbit ve sahîh hadisler ve bu hadisi(n hükmünü) reddeder. Bu hadisin mensuh olduğuna İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in rivâyeti delildir: ? ???????? ????????? ??????? ???????? ???????? "Bir kimsenin sağmal hayvanı, sâhibinin izni olmadan sağılamaz." Bu hadisi Buhârî rivâyet etmiştir (sıhhati kesindir)."
Burada şunu da kaydedelim; sadedinde olduğumuz hadisin mensuh olması meselesine itiraz edilmiştir: "İhtimalle nesh sâbit olmaz. Bu hadisin mensuh olduğu, ihtimâle dayanmaktadır. Bu hadisin daha önce vârid olduğunu te'yid edecek delil yoktur, üstelik müteârız iki hadisin cem imkânı varken neshi araştırılmaz"

demiştir. Nitekim Evzâî, Leys ve Ebû Sevr şöyle bir te'vile giderler: "Bu hadis, râhinin mürtehinin nafakasını vermekten imtina etmesi durumuna hamledilmelidir. Bu durumda mürtehine, hayvanın hayatını korumak üzere infak etmesi mübah olur. Bu hizmetine mukabil, hayvandan binmek veya sütünden içmek sûretiyle istifade etmesi helâl kılındı. Ancak bu istifâde miktarı, harcadığı nafakanın değerini taşmamalıdır." Âlimleri, merhûndan istifâde meselesinde hassasiyete sevkeden hususlardan biri karz'ın mukabilinde alınacak menfaatin riba sayılacağı ve dolayısıyle bunun haram edilmiş olmasıdır. Rehin hayvandan istifâdeye cevaz verenler, bunu harcanan nafaka miktarıyla kayıtlamışlar, fazlasına "ribâdır" demişlerdir.
Hadis üzerine başka yorumlar da yapılmış, hadisin mensuh olduğu iddiaları reddedilmiştir. Hadisle ilgili münakaşaları kaydeden Tirmizî şârihi Mübârekfûrî açıklamalarını şöyle noktalar:
"Elhasıl: Sadedinde olduğumuz hadis sahihtir ve muhkemdir, mensuh değildir. Şeriatın esaslarından (usûl) hiçbiri onu reddetmediği gibi, sâbit ve sahih âsârın hiçbiri de reddetmez. Bu hadis, rehin bırakılan hayvana, nafakası mükâbilinde binilebileceğine, sağmal hayvanın sütünden nafakası mukabilinde istifâde edilebileceğine sarih bir delildir. Tirmizî'nin de kaydettiği üzere, bu Ahmed İbnu Hanbel ve İshak'ın görüşüdür. Ancak, rehin bırakılan hayvana kıyas edilmesi, bana göre kıyas-ı maalfârık (yanlış kıyas) dır."[3]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ? ???????? ?????????[. ????? ????.???: ?????? ??? ???? ??? ?????? ???? ?? ???? ????? ????? ??? ????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ???. ????? ???????: ?? ?? ????? ???? ??? ??? ??? ???? ??? ??. ?? ???? ?? ??????: ?? ?? ?? ?? ????? ?? ??? ?‘??. ???: ???? ???? ??? ???
???? ????? # ? ????. ??? ???? ????? ??? ??? ??? ?‘?? ??? ??? ???? ??? ????? ???????. ???? ???????: ????? ?????? ??????? ??? ??? ?????? ????? ??? .

2. (2000)- İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki: "Rehin kapanmaz." [Muvatta, Akdiye 13, (2, 728).][4]

AÇIKLAMA:

Resûlullah, burada bir câhiliye geleneğini yıkmıştır. Cahiliye devrinde bir borca mukabil, değer itibariyle borç miktarını aşan bir mal rehin olarak alınınca, mürtehin şöyle derdi: "Falanca tarihe kadar borcunu ödemezsen artık bu mal benim olacak." Râhin borcunu ödeyemeyince mürtehin, malı zimmetine geçiriyordu. Aynı sözü râhin de söyleyebiliyordu: "Falanca tarihe kadar alacağını ödemezsem bu mal senin olsun." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadedinde olduğumuz beyanlarıyla, bu usûlün haram olduğunu, câiz olmadığını belirtmiştir. Öyle ise, mal sâhibi, vâdesi içinde borcunu ödeyemeyip, vâde dolduktan sonra ödeyecek olsa malına yine de sâhip olabilecektir. İmam Şâfîî (rahimehullah) der ki: "Hadisin mânası şudur: "Râhin, borcunu ödemekten vazgeçse bile mürtehin o mala sâhip olamaz." Yani, merhûn satılır, mürtehin hakkını alır, ziyadesini sâhibine (râhine) îâde eder.[5]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ?????? ?????? # ???? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ???? ???????[. ????? ??????? ???????? .

3. (2001)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir yahudîden, veresiye yiyecek satın aldı. Rehin olarak zırhını verdi." [Buhârî, Rehn 2, 5, Büyû 14, 33, 88, Silm 5, 6, İstikraz 1, Cihâd 89, Megâzi 85; Müslim, Musâkât 124, (1603); Nesâî, Büyû 58, 87, (7, 288, 303).][6]

AÇIKLAMA:

1- Muhtelif rivâyetlerde, Resûlullah'ın bir yahudîden arpa satın alarak, borcuna mukabil Zâtu'l-Fudûl nâmındaki demirden mâmul zırhını rehin bıraktığı belirtilmiştir. Hadisin, Buhârî'nin Kitabu'l Büyû'daki bir vechinde ailesi için arpa satın aldığı bir yahudîye borcuna mukabil zırhını Medine'de rehin bıraktığı tasrîh edilir. Başka rivâyetlerde bu yahudînin Evs Kabîlesinin halîfî (müttefik) bulunan Benî Zafer'den Ebü'ş-Şahm adında biri olduğu belirtilir. Bu arpa, bir rivayete göre otuz sâ', bir rivâyete göre de yirmi sâ' miktârındadır. İbnu Hacer "yirmi-otuz sa' arasında bir miktarda olmalı" der. Bazı rivâyetler bu arpanın, yekün bir dinar değerinde olduğunu belirtmiştir.
Bazı rivâyetler, bu borcu ödeyemeden Resûlullah'ın vefat ettiğini, bilâhare Hz. Ebû Bekr'in parayı ödeyerek zırhı rehinden kurtardığını ve Hz. Ali'ye teslim ettiğini belirtir. Ancak, ölmezden önce borcu ödeyip zırhı geri aldığı rivâyet edilmiştir. Bu rivâyet zayıftır.
2-Bazı âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evinde fazla yiyecek maddesinin bulunmadığına dair rivâyetleri gözönüne alarak, bunu ailesi için değil, misâfirler için almış olabileceğini söylemiştir.
3-Zengin Müslümanlar varken, yahudîden arpa alması da bazı yorumlara sebep olmuştur: "Ashâb para kabûl etmekten çekinebilirdi, Resûlullah minnet altında kalmak istememiştir", "Ehl-i Kitap'la alışveriş yapılabileceğini göstermek istemiştir"; "Ashab arasında arpa satacak zengin olmayabilir de " vs.[7]

4-HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER

* Kâfirle alışveriş muâmelesi, temizliğinde emin olunan mallarda câizdir. Bu meselede onların küfürlerine, kendi aralarındaki gayr-ı meşrû muâmelelerine îtibar olunmaz.
* Malının çoğunluğu haram olan kimse ile de ticârî muâmele câizdir.
* Kâfire silah satılabilir, kiralanabilir, rehin olarak verilebilir, yeter ki harbî olmasın. Bazı âlimler, "Harb mahalli bile olsa, yiyecek sıkıntısı varsa silah satılamaz ise de rehin verilebilir, çünkü âile nafakası farzdır, fakat düşmana harp silah ve âletleri satılmaz" demiştir.
* Ehl-i zimmenin emlâki ellerinde kalabilir.
* Veresiye alışveriş câizdir.
* Harp silahı olan zırh ve diğer mühimmat şahsî eşya olarak bulundurulabilir, bu tevekküle mâni değildir.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinin gıdası çoğunluk itibariyle arpadır.
* Merhûnun kıymeti hususunda (ihtilâf olursa) yeminle birlikte mürtehinin sözü esastır.
* Resûlullah'ın zühdü ve dünya karşısındaki tevâzusu gözükmektedir. Zırhını rehin verecek kadar para biriktirmeme husûsunda titiz davranmıştır. Halbuki dileseydi malmülk sâhibi olabilirdi.
* Resûlullah'ın hayat sıkıntısı, sabrı ve aza kanaati, keza zevcelerinin de aynı sıkıntılara katlanma fazîletleri, rivâyetten anlaşılmaktadır.[8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/299.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/300.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/300-302.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/303.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/303.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/303.

[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/303-304.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/304.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41- ŞİİR BAHSİ
1- Tavla Oyununun Harrm Kılınması Babı

41- ŞİİR BAHSİ

1- (2255) Bize Amru'n-Nâkıd ile İbni Ebî Ömer ikisi birden İfcni Uyeyne'den rivayet ettiler. İbni Ebî Ömer dedi ki: Bize Süfyân, İbrahin b. Meysera'dan, o da Amr b. Şerîd'den, o da babasından naklen rivâyei etti. Şöyle demiş: Bir gün ResûlülIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in terkisine bindim:
«Hatırında Umeyye b. Ebi's-Salt'm şiirinden bir şey var mı?» diye sordu.
—Evet! dedim.
— Hîh! buyurdu. Ben de kendisine bir beyt okudum. Yine:
— Hîh! dedi. Sonra kendisine bir beyit daha okudum. O yine:
— Hîh! buyurdu. Tâ ki kendisine yüz beyit okudum.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb ile Ahmed b. Abde dahî hep birden İbni Uyeyne'den, o da İbrahim b. Meyserâ'dan, o da Amr b. Şerid'den yahut Yâkub b. Âsım'dan, o da Şerid'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) beni arkasına bindirdi... Râvi yukarki hadîsin mislini nakletmiştir.

(...) Bize Yahya b. Yahya da .rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrah-man b. Mehdî rivayet etti. Her iki râvi Abdullah b. Abdirrahman Et-Tâi-fî'den, o da Amr b. Şerîd'den, o da babasından naklen rivayet etmişlerdir. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benden şiir okumamı istedi...
Râvi İbrahim b. Meysera'nın hadîsi gibi rivayette bulunmuş, şunu da ziyâde etmiştir :
«Az daha müslüman oluyordu,» buyurdu. İbni Mehdî'nin hadîsinde :
«Yemin olsun şi'rinde az daha müslüman oluyordu.» buyurdu cümlesi vardır.
Kastalâni diyor ki: «Ümeyye b. Ebi's-Salt câhiliyyet devri şairlerindendir. İslâm'ın ilk devirlerine de yetişmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hak dinle gönderildiğini duymuş, fakat ona îmân etmek kendisine nasîb olmamıştır. Câhiliyyet devrinde ibâdet ederdi. Şiirinde Allah'ın birliğine dâir çok- söz etmiştir. Mânâların derinliğine dalar, hakikatlere dikkat gösterirdi. Bundan dolayıdır ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} onun şiirini beğenmiş, okundukça daha fazlasını dinlemek istemiştir.»
Hıh kelimesinin aslı ih'dir. Bundan murad anlattığın şeyi ziyâde et, daha anlat, demektir. Türkçede de bu mânâda burundan konuşmak şar-tiyle hî denilir,
Hadîs-i şeriften maksat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümeyye b. Ebî Sall'in şiirlerini beğendiğini anlatmaktır. Çünkü bu şiirlerde Allah'ın birliğini ikrar vardır. Bu hadîs içerisinde kötü sözler bulunmayan şiiri okumanın ve dinlemenin caiz olduğuna delildir. Okunan şiirin İslâmiyet veya Câhiliyet devrine ait olması hükmen müsâvîdir. Şiirin içerisinde kötü ve müstehcen sözler olmasa bile fazlası mez-mumdur. Azını okuyup dinlemekte beis yoktur.
Bu hadîsteki «şey'en» lâfzı bâzı nüshalarda «şey'ün» şeklinde merfu' olarak rivayet edilmiştir. Mansub yâni «şey'en» okunduğuna göre cümlede mahzuf olduğu kabul edilir. Ve
«Hatırında bir şey var mı ki, bana bir şey okuyasın.» şeklinde takdir olunur.

2- (2256) Bana Ebû Cafer Muhammed b. Sabbah ile Alî b. Hucur Es-Sa'dî hep birden Şerîk'den rivayet ettiler. İbni Hucur dedi ki: Biz Şerik, Abdü'l-Melîk b. Umeyr'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f den naklen haber verdi:
«Arabın söylediği sözlerin en şâirânesi Lubîd'in şu sözüdür : Dikkat et ki Allah'dan başka her şey bâtıldır.» buyurmuşlar.

3- (...) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymûn da rivayet etti. (De di ki) : Bize İbni Mehdî Süfyân'dan, o da Abdül-Melîk b. Umeyr'den nal len rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den rivâye etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şâirin söylediği en doğru söz Lebîd'in şu sözüdür: Dikkat et ki, Al lah'dan başka her şey bâtıldır. Umeyye b. Ebi's-Saft ise az daha müslüma oluyordu.» buyurdular.

4- (...) Bana İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Zâide'den, o dâ Abdü'I-Melîk b. Umeyr'den, o da Ebû Seleme b. Abdir rahman'dan, o da Ebû Hürcyre'den, o da Kesûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Seliem)den naklen rivayet etti.
«Şâirin söylediği en doğru beyt: Dikkat et ki, Allah'dan başka her şey bâtıldır, beytidir. İbni Ebi's-Salt ise az daha müslüman oluyordu.» buyurmuşlar.

5- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube, Abdü'l-Melil b. Umeyr'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Şâirlerin söylediği en doğru beyt: Dikkat et ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır, sözüdür.» buyurmuşlar.
6- (...) Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyyâ, İsrail'den, o da Abdü'l-Melik b. Umeyr'den, o da Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Ebû Küreyre'yi şunu söylerken işittim; Ben Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem)
«Gerçekten bir şâirin söyleyeceği en doğru söz Lebîd'İn : Dikkat et ki, Allah'dan başka her şey bâtıldır, sözüdür.» buyururken işittim.
Râvi bundan fazla bir şey söylememiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Eyyâmü'l-Câhiliyye» ve «Edeb» bahislerinde tahrîc etmiştir. Lebid İbni Rabia te'l- Ârnirî, As-hâb-ı kiram'dandır. Aynî 'nin beyânına göre yüz elli dört sene yaşamış; Hz. Osman'in hilâfeti devrinde vefat etmiştir. Kendisi Muhad-ramînin (yâni hem câhiliyet,

hem de İslâmiyet devirlerinde yaşamış olan şâirlerin) en büyüklerindendir. Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem)'m Lebîd'in sözünü bir şâirin söyleyebileceği en doğru söz diye vasıflandırması:
«Yeryüzünde olan her şey fânîdİr.» [1] Âyet-ı kerîmesine uyduğu içindir.

7- (2257) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti.
Her iki râvi A'meş'den rivayette bulunmuşlardır. H.
Bize Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (SailaliahüAleyhi ve Sellem) :
«Bİr kimsenin içinin onu bozacak irinle dolması şiirle dolmasından daha hayırlıdır.» buyurdular.
Ebû Bekr: «Şu kadar var ki Hafs (onu bozacak) ifâdesini söylemedi.» dedi.

8- (2258) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Yûnus b. Cübeyr'den, o da Muhammed b. Sa'd'dan, o da Sa'd'dan, o da Peygamber (Salhüahi Aleyhi ve Seliem) den naklen rivayet etti:
«Birinizin içipin onu bozacak irinle dolması, şiirle dolmasından daha hayırlıdır.» buyurmuşlar.

9- (2259) Bize Kuteybe b. Saîd Es-Sekafî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbnü'l-Hâd'dan, o da Mus'ab b. Zübeyr'in azatlısı Yuhannis'den, o da Ebû Saîdi Hudrî'den, naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: Bir defa biz Arc denilen yerde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) le birlikte yürürken aniden önümüze şiir okuyan bir şâir çıktı. Bunun üzerine Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu şeytanı alın! Yahut bu şeytanı tutun! Bir adamın içinin İrinle dolması, şiirle dolmasından kendisi için daha hayırlıdır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Edeb»'de tahrîc etmiştir.
Bu babda birçok hadîsler rivayet olunmuştur. Tâhâvî bunların bir kısmını tahrîc ettikten sonra : «Binâenaleyh bir cemaat şiiri kerih gormüş ve bu eserlerle ihticac etmişlerdir. Bir takımları da bu hususta onlara muhalefet etmiş ve içerisinde çirkin sözler bulunmayan şiirin rivayet edilmesinde bir beis görmemişlerdir.» diyor. Tahâvî'nin şiiri kerih gördüklerinden bahsettiği cemâat: Mesrûk, îbrâhim Nehâi, Sâlin b. Abdilah, Hasan'ı Basrî ve Amr b. Şuayb'dır. Aynı kavil Hz. Ömer'le oğlu Abdullah 'dan, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahuanh.) hazretlerinden nakledilmiştir. Tahâvî'nin bunlara muhalefet edenlerden maksadı da Şa'bî, Âmir b. Sa'd, Muhammed b. Şîrîn, Saîd b. Müseyyeb, Kasım, Sevrî, Evzâî dört mezhebin imamları, îshâk b. Rahuye, Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd 'dir. Bu zevata göre içerisinde hiciv, müslümanların ırzına taarruz ve fuhşiyât bulunmayan şiiri rivayet etmekte beis yoktur. Bu kavilde "Ebî Bekri Siddik, Ali b. Ebî Tâlib, Bera' b. Âzib, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Abbâs, Amr b. Âs, Abdullah b. Zübeyr, Muâviye b. Ebî Siifyân, İmran b. Husayn Esved.b. Seri' ve Âişe (Radiyallahüanha) hazerâtından rivayet olunmuştur.
Ulemâ : «Şiir güzeli güzel, çirkini çirkin olan sözdür.» demişlerdi! ki : Nevevî bunu beğenmiş ve «Doğrusu da budur» demiştir.
Hadîs-i şerîfdeki «içini doldurmak...» tâbirinden murad, hadîsin zahirine göre insanın içindeki kalbi ve diğer uzuvlarıdır. Maamafih bundar yalnız kalbin murad edilmiş olması da muhtemeldir.
Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem)'in şiir okuyan adam için şeytar tâbirini- kullanması, ya bu adam kâfir olduğu için, yahut şairliği sana edindiğinden veya kötü şiirler okuduğundandır. Ne olursa olsun bu hü küm o hâdiseye mahsus olup umumî değildir. Umumî olmuş olsa'kendis şiir dinlemez, Hz. Hasan'a okutmaz. Ashâb-ı kiramı dahî seferlerde harblerde şiirler okumazlardı.
Arc : Medine'ye seksen yedi mil uzaklığında bulunan büyük bir köyün ismidir.

1- Tavla Oyununun Harrm Kılınması Babı

10- (2260) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Al durrahman b. Mebdî, Süfyan'dan, o da Alkame b. Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):«Her kim tavla oynarsa, elini domuz eti ve domuz kaniyle boyamış gibi olur.» buyurmuşlardır.
Nerdeşir, Farsçadan alınma bir kelimedir. Tavla oyunu demektir. İbni Ferişteh diyor ki: «Burada eli boyamaktan murad yemek olduğu söylenir. Çünkü eli ete daldırmak ekseriyetle yemek yerken olur. Binâenaleyh, tavla oynamak haramdır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu haram olan bir şeye benzetmiştir. Ulemâ tavlanın haram olduğuna ittifak etmişlerdir.»
Nevevî de : «Bu hadîs tavla oynamanın haram kılındığına kail olan cumhur ulemâ ile Şâfiiyye delildir. Bizim ulemâmızdan Ebû îshâk Mervezî haram değil, mekruhtur, demiştir. Satranç oyunu ise bizim mezhebe göre mekruhtur. Haram değildir. Tabiinden bir cemâatin da buna kail oldukları rivayet edilir. îmam Mâlik 'le İmam Ahmed satrancın haram olduğuna kaildirler.» diyor.
Hanefîler'e göre tavla, satranç ve buna benzer oyunlar mekruhtur.

---

[1] Sûre-i Rahman, Âyet : 26.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

44- KURBAN KİTABI (Bölümleri)
1- KURBAN BULAMAYAN NE YAPAR?
2- DEVLET BAŞKANI KURBANINI BAYRAM NAMAZI KILINAN YERDE Mİ KESMELİ?
3- CEMAAT DE KURBANLARINI NAMAZ KILINAN YERDE KESER Mİ?
4- HANGİ HAYVANLAR KURBAN OLMAZ?
5- TOPAL OLAN HAYVANLAR KURBAN EDİLMEZLER
6- ÇOK ZAYIF OLANLAR
7- KULAĞI KESİK OLANLAR
8- KULAĞI ARKADAN KESİK OLANLAR
9- KULAĞI DELİK OLANLAR
10- KULAĞI YARIK OLANLAR
11- BOYNUZU KIRIK OLANLAR
12- KURBANLIK HAYVANIN YAŞI NE OLMALI?
13- KOÇ
14- BÜYÜK BAŞ HAYVANLAR, KAÇ KİŞİYE KURBAN EDİLİR?
15- SIĞIR KAÇ KİŞİYE KURBAN EDİLİR?
16- BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE KURBAN KESİLİR Mİ?
17- KESKİN TAŞLA DA KESİM YAPILABİLİR Mİ?
18- KESKİN AĞAÇLA DA KESİM YAPILABİLİR Mİ?
19- TIRNAKLA KESİM YAPILAMAZ
20- DİŞLE KESİM YAPILAMAZ
21- KESİM YAPILACAK BIÇAK BİLENMELİDİR
22- AT DEVE GİBİ BOĞAZLANARAK KESİLİR
23- YIRTICI HAYVANIN DİŞLEDİĞİ HAYVAN MUTLAKA KESİLMELİDİR
24- KUYUYA DÜŞEN HAYVANIN BOĞAZLAMASI NASIL OLUR?
25- KAÇAN HAYVANLAR NASIL YAKALANIR?
26- HAYVAN İNCİTMEDEN KESİLMELİ
27- KURBAN KESERKEN AYAK HAYVANIN BOYNUNA KONUR
28- KURBAN KESERKEN BESMELE ÇEKİLİR
29- KURBAN KESERKEN TEKBİR ALMAK
30- KİŞİ KURBANINI KENDİ ELİYLE KESMELİ
31- KİŞİ BAŞKASININ KURBANINI DA KESEBİLİR Mİ?
32- AT ETİ YENİR Mİ?
33- ALLAH'TAN BAŞKASI ADINA KURBAN KESİLEMEZ
34- KESİLEN KURBAN ETİ KAÇ GÜN SAKLANABİLİR?
35- KURBAN ETLERİ SAKLANABİLİR
36- KURBAN ETLERİNDEN AYIRMAK CAİZDİR
37- YAHUDİ'NİN KESTİĞİ HAYVANIN YAĞI YENİR Mİ?
38- KİMİN KESTİĞİ BİLİNMEYEN HAYVANLAR YENİR Mİ?
39- ENAM SÛRESİ 121. ayetinin yorumu
40- CANLI HAYVAN HEDEF YAPILIR MI?
41- BOŞ YERE SERÇE ÖLDÜRMEK CAİZ DEĞİLDİR
42- PİSLİK YİYEN HAYVANIN ETİ YENMEZ
43- PİSLİK YİYEN HAYVANIN SÜTÜ DE İÇİLMEZ

44- KURBAN KİTABI (Bölümleri)

4285- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Zilhicce ayı girince kurban kesmek isteyen kurban kesinceye kadar saçını ve tırnağını kesmesin."** (İbn Mâce, Edâhâ: 11; Ebû Davud, Dahâyâ: 3)

4286- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim kurban kesecekse zilhiccenin ilk on günü saçından ve tırnağından hiçbir şey kesmesin."** (İbn Mâce, Edâhâ: 11; Ebû Davud, Dahâyâ: 3)

4287- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Kim kurban kesecekse Zilhicce ayının ilk onu girince saçından ve tırnaklarından bir şey kesmesin."** Bu durumu İkrime'ye anlattım. O da: "Kokuda sürmemeli kadınlardan da uzak durmalıdır dedi."(İbn Mâce, Edâhâ: 11; Ebû Davud, Dahâyâ: 3)

4288- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Zilhicce ayının ilk onu girince kurban kesmek isteyen kimse saçından ve vücudundaki kıllarından hiç birine dokunmasın."** (İbn Mâce, Edâhâ: 11; Ebû Davud, Dahâyâ: 3)

1- KURBAN BULAMAYAN NE YAPAR?

4289- Abdullah b. Amr b. Âs (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah, bu ümmet için kurban günlerini bayram kıldı."** Bir adam: "Sütü için beslediğim hayvandan başka hayvanım yok, onu kurban edeyim mi?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Hayır saçından biraz alırsın, tırnaklarını kesersin, bıyıklarını kısaltırsın ve etek traşı olursun. Böyle yapman Allah katında kurban kesmiş gibi sevap kazandırır"** buyurdu. (İbn Mâce, Edâhâ: 11; Ebû Davud, Dahâyâ: 3)

2- DEVLET BAŞKANI KURBANINI BAYRAM NAMAZI KILINAN YERDE Mİ KESMELİ?

4290- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kurban bayramı namazı kılınan yerde deve veya koyununu kurban ederdi. (Ebû Davud, Dahaya: 8; Buhârî, Edâhî: 6)

4291- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Medine'de kurban bayramı günü deve kesti. Deve kesmediği bayramlardan namaz kılınan meydanlarda koyun keserdi. (Ebû Davud, Dahaya: 8; Buhârî, Edâhî: 6)

3- CEMAAT DE KURBANLARINI NAMAZ KILINAN YERDE KESER Mİ?

4292- Cündüp b. Süfyan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kurban bayramında Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdim. Cemaate namaz kıldırdı namazı bitirdiğinde orada kesilmiş kurbanlar gördü ve şöyle buyurdu: **"Kim namazdan önce kurban kesmişse yerine tekrar bir kurban kessin;**

kesmeyenler ise Allah'ın ismiyle kurbanlarını kessinler." (Ebû Davud, Dahaya: 8; Buhârî, Edâhî: 6)

4- HANGİ HAYVANLAR KURBAN OLMAZ?

4293- Benî Şeyban'ın azâdlı kölesi Ubeyed b. Feyrûz (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bera'ya şöyle dedim: "Rasûlullah (s.a.v)'in yasakladığı kurbanlıklardan bahset." O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) kalktı ve şöyle buyurdu:**"Şu dört çeşit hayvan kurban olmaz 1. Tek gözü tamamen kör olmuş 2. Hastalığı tamamen belli olan hayvan 3. İyice topal 4. yürümeyecek kadar ayağı kırık olanlar."** Ben boynuz ve dişleri eksik olanları da hoş görmüyorum dedim. Peygamber (s.a.v)'de:**"Hoş görmediğini kurban etme! Fakat, başkasına da haram kılma"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

5- TOPAL OLAN HAYVANLAR KURBAN EDİLMEZLER

4294- Ubeyd b. Feyrûz (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bera b. Âzibe: "Rasûlullah (s.a.v)'in yasakladığı kurban olmayacak hayvanları söyler misin?" dedim. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) şöylece eliyle işaret ederek -benim elim Rasûlullah (s.a.v)'in elinden kısadır-**"Dört hayvanın kurban edilmesi caiz değildir. 1. Tek gözü tamamen kör olan 2. Çok hasta olan 3. Topallığı iyice belli olan 4. Yürümeyecek kadar ayağı kırık olanlar."** buyurdu. Ben: "Kulağı ve boynuzu kırık ve kesik olanların da hoş görmüyorum" dedim. Rasûlullah (s.a.v):**"Hoş görmediklerini kesme fakat onları başka bir kimseye de haram kılma"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

6- ÇOK ZAYIF OLANLAR

4295- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim eliyle işaret ederek -benim parmaklarım Rasûlullah (s.a.v)'den kısadır- şöyle diyordu: **"Şu hayvanlar kurban olmaz 1. Tek gözü tamamen kör 2. İyice topal 3. Çok hasta 4. İyileşemeyecek kadar zayıf olandır."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

7- KULAĞI KESİK OLANLAR

4296- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kurbanlık hayvanların göz ve kulaklarının kusurlu olup olmadığına iyice bakmamamızı emreder. Kulağı yarık ve delik olanlarla önden ve arkadan kesik olanları kurban etmememizi bize emrederdi. (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

8- KULAĞI ARKADAN KESİK OLANLAR

4297- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kurbanlık hayvanların göz ve kulaklarının kusurlu olup olmadığına iyice bakmamızı emreder. Kulağı yarık ve delik olanlarla önden ve arkadan kesik olanları kurban etmememizi bize emrederdi. (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

9- KULAĞI DELİK OLANLAR

4298- Ali b. Ebî Talib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kulağı önden veya arkadan kesik kulağı yarık veya delik ve çok küçük hayvanları kurban etmememizi bize emrederdi. (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

10- KULAĞI YARIK OLANLAR

4299- Ali b. Ebi Talib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kulağı önden ve arkadan kesik, kulağı yarık, veya delik veya çok küçük olan hayvanları kurban etmememizi bize emretti."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

4300- Huceyye b. Adiy (r.a) şöyle demiştir: Ali'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) kurbanlık hayvanların göz ve kulaklarına iyice bakmamızı emrederdi. (Ebû Davud, Dahâyâ: 6; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

11- BOYNUZU KIRIK OLANLAR

4301- Cüzey b. Küleyb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) boynuzu kırık hayvanların kurban edilmesini yasakladı. Bunu Said b. Müseyyeb'e anlattığımda, Said: "Evet, boynuzunun yarısı yarıdan fazlası kırılmışsa kurban olmaz" dedi.(Tirmizî, Edahî: 9; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

12- KURBANLIK HAYVANIN YAŞI NE OLMALI?

4302- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki yaşını geçmeyen hayvanları kurban etmeyin fakat bulamaz iseniz altı ayını doldurmuş kuzuları kesiniz."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 5; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

4303- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ashaba dağıtmam için bana bir sürü koyun vermişti onları dağıttım bir toklu kalmıştı. Durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktarınca: **"Sen de kalan tokluyu kurban et"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 5; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

4304- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ashabına kurbanlık koyun dağıtmıştı. Bana da toklu düştü. "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana bir toklu düştü ne yapayım" dedim. O da: **"Sen de onu kurban et"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 5; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

4305- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ashabı arasında kurban dağıtmıştı bana da bir toklu düşmüştü. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü bana bir toklu kaldı" dedim. **"Sen de onu kurban et"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 5; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

4306- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte koyundan bir toklu kurban kesmiştik. (Ebû Davud, Dahâyâ: 5; İbn Mâce, Edâhâ: 8)

4307- Asım b. Küleyb (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Bir yolculukta idik. Kurban bayramı geldi aramızdan bazı kimseler iki veya üç toklu karşılığında bir koyun alıyorlardı. O sırada Müzeyne kabilesinden bir adam şöyle dedi: Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v) ile birlikteydik. Kurban günü gelmişti. Bazı arkadaşlarımız iki ve üç toklu vererek bir koyun almak istiyordu. Bunu gören Rasûlullah (s.a.v):**"Toklu da koyun gibi kurban yerine geçer"** buyurdu. (Müsned: 22043)

4308- Asım b. Küleyb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Babamdan işittim bir adamdan şöyle aktarıyordu: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte kurbandan bir iki gün önce birlikteydik. İki toklu vererek bir koyun alıyorduk. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Toklu da aynen koyun gibi kurban edilir"** buyurdu. (Müsned: 22043)

13- KOÇ

4309- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) iki koç kurban ederdi. Ben de iki koç kurban ediyorum. (Müsned: 22043)

4310- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) boynuzlu ve alacalı iki koç kurban etmişti. (Buhârî, Edâhî:7; Ebû Davud, Dehâyâ: 4)

4311- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Alaca renkli boynuzlu iki koç kurban etmişti. Besmele ve tekbirde kendi eliyle kesmişti. Ayağını da koçların boynuna koymuştu. (Buhârî, Edâhî:7; Ebû Davud, Dehâyâ: 4)

4312- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), kurban bayramı günü hutbe okudu sonra gidip alaca renkli iki koç

kurban etti. (Buhârî, Edâhî:7; Ebû Davud, Dehâyâ: 4)

4313- Ebu Bekre (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kurban bayramı günü iki koç kurban etti ve sonra koyun sürüsünün yanına döndü ve kalan koyunları bize dağıttı. (İbn Mâce, Edâhî: 2; Tirmizî, Edâhî: 1)

4314- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kurban bayramında gözleri, karın altı, ve ayakları siyah, boynuzları büyük koç kurban etti. (İbn Mâce, Edâhî: 2; Tirmizî, Edâhî: 1)

14- BÜYÜK BAŞ HAYVANLAR, KAÇ KİŞİYE KURBAN EDİLİR?

4315- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ganimet dağıtırken bir deveyi on koyuna denk tutmuştu. (İbn Mâce, Edâhî: 2; Tirmizî, Edâhî: 1)

4316- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdik. Kurban bayramı geldi. Bir deveye on kişi ortak olduk bir sığıra da yedi kişi ortak olarak kesmiştik. (İbn Mâce, Edâhî: 2; Tirmizî, Edâhî: 1)

15- SIĞIR KAÇ KİŞİYE KURBAN EDİLİR?

4317- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Temettü haccı yaptıktan sonra yedi kişi ortaklaşa bir sığırı kurban etmiştik. (İbn Mâce, Edâhî: 2; Tirmizî, Edâhî: 1)

16- BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE KURBAN KESİLİR Mİ?

4318- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bayram günü cemaate hitâb ederek şöyle buyurdu: **"Kıblemize yönelen, namazlarımız gibi namaz kılan, bizim gibi kurban kesen bayram namazını kılmadan kurban kesmesin."** Bunu duyan dayım kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! çoluk çocuğuma, aileme ve komşulara yedirmek için acele ederek kurbanımı namazdan önce kesmiştim" deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Tekrar başka bir kurban kes."** Dayım: "Yanımda iki koyundan daha değerli süt için beslediğim bir oğlak var onu kurban etsem olur mu?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu kes, o senin kurbanının en hayırlısıdır. Ama senden başkası için oğlak asla kurban olmaz"** buyurdular. (İbn Mâce, Edâhî: 12; Ebû Davud, Dahâyâ: 5)

4319- Bera b. Azib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kurban bayramı günü namazdan sonra bize bir hutbe verdi ve şöyle buyurdu: **"Kim bizim gibi namaz kılarsa, bizim gibi kurban keserse, kurbanını doğru kesmiş olur. Kim de namazdan önce kurbanını keserse o kimse et için kesmiş sayılır"** denince Ebu Bürde şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu günün yeme içme günü olduğunu bildiğim için kurbanımı acele ederek namazdan önce kestim; etinden yedim, çoluk çocuğuma ve komşularıma da yedirdim." Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O kestiğin et için kesilmiş sayılır."** Ebu Bürde dedi ki: "Benim yanımda o kestiğim etlik için olan iki koyuna denk bir süt için beslediğim oğlak var onu kurban etsem olur mu?" Rasûlullah (s.a.v): **"Evet olur fakat bundan sonra kimse için oğlak kurban olmaz"** buyurdular. (İbn Mâce, Edâhî: 12; Ebû Davud, Dahâyâ: 5)

4320- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bayram günü hutbesinde şöyle buyurdu: **"Kim namazdan önce kurbanını kesmişse yeniden kessin."** Bir adam kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü bu gün et yeme günüdür ondan dolayı çoluk çocuğuma ve komşularıma yedirmek için namazdan önce kestim." Rasûlullah (s.a.v), sanki bu sözlerimi tasdik eder gibi oldu. Adam sözlerine şöyle devam etti: "Ben de bu kestiğim etlik hayvanının ikisine bedel olabilecek çok sevdiğim bir oğlağım var onu kessem olur mu?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de ona izin verdi. Bilmiyorum oğlak kesme izni sadece o kimseye mi mahsus yoksa başkaları için de geçerli mi? Rasûlullah (s.a.v) hutbeden sonra iki koç kurban etti." (İbn Mâce, Edâhî: 12; Ebû Davud, Dahâyâ: 5)

4321- Ebu Bürde b. Niyar (r.a)'dan rivâyete göre, kendisi Peygamber (s.a.v)'den önce kurbanını kesmişti. Rasûlullah (s.a.v)'de tekrar kesmesini emretmişti. O da şöyle dedi: "Bir oğlağım var ama iki koyundan daha çok seviyorum." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu kes"** buyurdular. (İbn Mâce, Edâhî: 12; Ebû Davud, Dahâyâ: 5)

4322- Cündüb b. Süfyan (r.a) Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir bayram günü kurban kesmiştik. Bazı kimseler kurbanlarını bayram namazından önce kesmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v) namazdan dönünce onların kurbanlarını kesmiş olduklarını görünce: **"Kim namazdan önce kurbanını kesmişse onun yerine yeni bir kurban kessinler. Bizimle namaz kılıp kurban kesmeyenler ise Allah'ın adını anarak kurbanlarını kessinler"** buyurdu. (İbn Mâce, Edâhî: 12; Ebû Davud, Dahâyâ: 5)

17- KESKİN TAŞLA DA KESİM YAPILABİLİR Mİ?

4323- Muhammed b. Safvan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İki tavşan yakalamıştım onları kesmek için bıçak bulamadım ve keskin bir taşla kestim. Peygamber (s.a.v)'in yanına gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü iki tavşan avladım, kesecek bir şey bulamayınca onları keskin taşla kestim, onları yiyebilir miyim?" dedim. O da: **"Ye"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 15; İbn Mâce, Sayd: 17)

4324- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kurt koyunu dişledi, kesecek bir şey bulamayınca koyunu keskin bir taşla kestiler. Rasûlullah (s.a.v)'de onu yemeye izin verdi. (İbn Mâce, Sayd: 17; Müsned: 20614)

18- KESKİN AĞAÇLA DA KESİM YAPILABİLİR Mİ?

4325- Adiy b. Hatim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Köpeğimi gönderiyorum avı yakalayıp getiriyor fakat kesecek bir şey bulamıyorum keskin bir taşla ve keskin bir ağaç parçasıyla kesebilir miyim?" dedim. **"Besmele çek kanını akıt ne ile kesersen kes"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 15)

4326- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensardan bir adamın bir devesi vardı. Onu Uhud dağı çevresinde otlatırken o deveye bir hal oldu. Ensar o deveyi bir kazıkla kesti. Ravi, Zeyd'e sordum o kazık demir mi yoksa ağaç mı idi diye. O da: "Ağaç idi" diye cevap verdi. Adam gelip olayı Rasûlullah (s.a.v)'e aktarınca Rasûlullah (s.a.v) ondan yemesini emretti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

19- TIRNAKLA KESİM YAPILAMAZ

4327- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Besmele çekerek kan akıtın ne ile keserseniz kesin sadece diş ve tırnakla kesmeyin."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 15; İbn Mâce, Zebaih: 5)

20- DİŞLE KESİM YAPILAMAZ

4328- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz düşmanla karşılaşacağız yanımızda da bıçak bulunmaz ise hayvanları ne ile keseceğiz?" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Besmele çekilerek diş ve tırnaktan başka kan akıtabilecek her şeyle kesip yiyebilirsiniz. Bunun sebebi şudur: Diş kemiktir. Tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır"** (Onlara benzemeyiniz) buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 15; İbn Mâce, Zebaih: 5)

21- KESİM YAPILACAK BIÇAK BİLENMELİDİR

4329- Şeddad b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den iki şeyi ezberlemiştim şöyle buyurmuştu: **"Allah her şeyde iyi davranmayı emretti. O halde bir şeyi öldüreceğinizde bile onu incitmeden, ızdırap çektirmeden öldürün. Hayvan kestiğinizde de onu**

incitmeden kesin, bıçağınızı iyi bileyin ve hayvanı fazla incitmeyin." (Ebû Davud, Dahâyâ: 15; İbn Mâce, Zebaih: 5)

22- AT DEVE GİBİ BOĞAZLANARAK KESİLİR

4330- Ebu Bekir'in kızı Esma (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında atı deve boğazlar gibi kesip yerdik.(Buhârî, Zebaih: 27; İbn Mâce, Zebaih: 12)

23- YIRTICI HAYVANIN DİŞLEDİĞİ HAYVAN MUTLAKA KESİLMELİDİR

4331- Zeyd b. Sabit (r.a)'den rivâyete göre, Bir kurt bir koyunu dişlemişti. Bıçak bulamayınca onu keskin bir taşla kesmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v)'de onun yenilmesine izin vermişti. (İbn Mâce, Zebaih: 12; Müsned: 20614)

24- KUYUYA DÜŞEN HAYVANIN BOĞAZLAMASI NASIL OLUR?

4332- Ebu'l Uşera (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hayvan boğazından başka bir yerinden kesilemez mi?" diye sordum. O da: **"Budundan da olsa kesip kan akıtarak öldürürsen yeterlidir"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 16; Tirmizî, Etıme: 5)

25- KAÇAN HAYVANLAR NASIL YAKALANIR?

4333- Rafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda bıçak bulunmazsa hayvanı ne ile keselim?" Şöyle buyurdular: **"Diş ve tırnaktan başka kanını akıtacak ne ile kesersen kes caizdir. Besmele çekerek kes ve ye."** Bir seferinde Rasûlullah (s.a.v)'in elde ettiği ganimet develerinden biri kaçmıştı. Bir adam onu okla vurdu ve yakaladı. Bunu gören Rasûlullah (s.a.v):**"Bazen bu hayvanlarda vahşileşirler, bunları kaçırırsanız yakalamak için böyle yaparsınız"** buyurdu. (Buhârî, Zebaih: 25; Ebû Davud, Dahâyâ: 13)

4334- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda bıçak olmaz ise hayvanları ne ile kesebiliriz?" dedim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kanı akıtan her şeyle kesebilirsiniz diş ve tırnak hariç. Besmele çek kes ve ondan ye. Diş kemiktir. Tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır."** Bir seferde bir deve veya koyun kaçmıştı ve yakalanmamıştı. Bir adam onu okla vurarak yakaladı. Bunu gören Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bu develer de vahşî hayvanlar gibi bazen vahşileşirler, bunları kaçırırsanız ve yakalayamaz iseniz böyle yaparsınız."** (Buhârî, Zebaih: 25; Ebû Davud, Dahâyâ: 13)

4335- Şeddat b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah her şeyde iyi davranmamızı emretti; öldürürken bile incitmeden öldürün, hayvan keserken hayvanı fazla acıtmayın, keseceğinizde bıçağınızı iyice bileyin ki hayvan acı çekmesin."** (Buhârî, Zebaih: 25; Ebû Davud, Dahâyâ: 13)

26- HAYVAN İNCİTMEDEN KESİLMELİ

4336- Şeddat b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah her şeyde iyi davranmamızı emretti. Öldürürken bile incitmeden öldürün, hayvan keserken hayvanı fazla acıtmayın, keseceğinizde bıçağınızı iyice bileyin ki hayvan acı çekmesin."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 12; İbn Mâce, Zebaih: 3)

4337- Şeddat b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'den şu iki şeyi işitmiştim:**"Allah her şeyde iyi davranmamızı emretti. Öldürürken bile incitmeden öldürün, hayvan keserken hayvanı fazla acıtmayın, keseceğinizde bıçağınızı iyice bileyin ki hayvan acı çekmesin."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 12; İbn Mâce, Zebaih: 3)

4338- Şeddat b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Şu iki şeyi Rasûlullah (s.a.v)'den ezberledim:**"Allah her şeyde iyi davranmamızı emretti; öldürürken bile incitmeden öldürün, hayvan keserken hayvanı fazla acıtmayın, keseceğinizde bıçağınızı iyice bileyin ki hayvan acı çekmesin."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 12; İbn Mâce, Zebaih: 3)

27- KURBAN KESERKEN AYAK HAYVANIN BOYNUNA KONUR

4339- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) alaca renkli, boynuzlu iki koç kurban etmişti. Keserken tekbir getirip besmele çekiyordu. Ayağı ile koçun boynuna basarak eliyle bizzat kendisi keserken gördüm. Ravi diyor ki: "Bunları bizzat sen mi gördün?" dedim. "Evet" diye cevap verdi. (Müslim, Edâhî: 3; Tirmizî, Edâhî: 2)

28- KURBAN KESERKEN BESMELE ÇEKİLİR

4340- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) alaca renkli boynuzlu iki koç kurban etmişti. Keserken tekbir getirip besmele çekiyordu. Ayağı ile koçun boynuna basarak eliyle bizzat kendisi keserken gördüm. Ravi diyor ki: "Bunları bizzat sen mi gördün?" dedim. "Evet" diye cevap verdi. (Müslim, Edâhî: 3; Tirmizî, Edâhî: 2)

29- KURBAN KESERKEN TEKBİR ALMAK

4341- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'i eliyle bizzat kendi kurbanı keserken gördüm. Ayağını hayvanın boynuna koymuş vaziyette iki tane boynuzlu alaca koçu kurban etmişti." (Müslim, Edâhî: 3; Tirmizî, Edâhî: 2)

30- KİŞİ KURBANINI KENDİ ELİYLE KESMELİ

4342- Enes (r.a)'ten rivâyete göre: "Peygamber (s.a.v) iki tane boynuzlu alaca koç kurban etmişti. Ayağını hayvanın boynuna basıp besmele çekip tekbir getirerek ikisini de kendisi kesmişti." (Tirmizî, Edâhî: 2; İbn Mâce, Edâhî: 14)

31- KİŞİ BAŞKASININ KURBANINI DA KESEBİLİR Mİ?

4343- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kurbanlık develerin bir kısmını kendisi bir kısmını da başkaları kesmişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

32- AT ETİ YENİR Mİ?

4344- Esma (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında atı deve keser gibi boğazlar ve yerdik. Kuteybe hadisinde: "Etinden yerdik" demiştir. (Buhârî, Zebaih: 27; İbn Mâce, Zebaih: 12)

4345- Esma (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (s.a.v) zamanında Medine'de iken at kesip yerdik.(Buhârî, Zebaih: 27; İbn Mâce, Zebaih: 12)

33- ALLAH'TAN BAŞKASI ADINA KURBAN KESİLEMEZ

4346- Âmir b. Vâsile (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Ali'ye: "Rasûlullah (s.a.v) sana diğer insanlara söylemediği gizli bir şeyler söyledi mi?" diye sordu. Bunun üzerine Ali öfkelendi ve yüzü kıpkırmızı oldu şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) bana gizli bir şeyler söylemedi fakat ikimiz bir evde iken şu dört şeyi söyledi: **"1. Anasına babasına lanet edene Allah lanet etsin. 2. Allah'tan başkası için kurban keseni Allah kahretsin. 3. Dinde yenilik ve Bidat çıkarana da Allah lanet etsin. 4. Arazilerin sınırlarını değiştirene de Allah lanet etsin."** (Müsned: 908)

34- KESİLEN KURBAN ETİ KAÇ GÜN SAKLANABİLİR?

4347- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Üç günden fazla süre kurban eti bulundurmayı yasakladı."** (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4348- İbn Avf'ın azâdlı kölesi Ebu Ubeyd (r.a) anlatıyor: Kurban bayramında Ali'nin yanında bulunmuştum. Ezansız ve kametsiz bayram namazını kıldırmış sonra hutbeyi okumuştu ve şöyle demişti: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim:**"Kurban etlerini üç günden fazla elde tutulmasını yasak etti."** (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4349- Ali b. Ebî Talib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), kurban etlerini üç günden fazla bir süre yememizi yasak etmiştir." (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

35- KURBAN ETLERİ SAKLANABİLİR

4350- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ilk zamanlarda kurban etlerinin üç günden fazla yenmesini yasaklamıştı sonra da şöyle buyurdu: **"Kurban etlerinden yiyiniz ve istediğiniz kadar da ayırınız."** (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4351- Abdullah b. Habbab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Said el Hudrî bir seferden dönünce ailesi kendisine kurban eti takdim etmişti. Ebu Said bunun yenilip yenilmeyeceğini sormadan yemeyeceğim dedi. Ve Bedir savaşına katılan ana bir kardeşi Katade b. Numan'ın yanına giderek kurban etinin hükmünü sordu. O da: "Son sefere gittikten sonra Rasûlullah (s.a.v) kurban etlerinin üç günden fazla süre içersinde yenilmeyeceği hükmünü kaldırdı artık yiyebilirsin" dedi. (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4352- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kurban kesenlerin kurban etlerinden üç günden fazla yemelerini yasaklamıştı. Daha sonraları Bedir savaşına katılan anadan kardeşim Katade b. Numan bir yolculuktan gelmiş ve kendisine kurban eti ikram edilince: "Rasûlullah (s.a.v) kurban etlerini üç günden fazla yenmesini yasak etmemiş miydi?" dedi. Ebu Said de şöyle dedi: "Bu konuda yeni emir verildi. Rasûlullah (s.a.v) önceleri kurban etlerinden üç günden fazla yemeyi yasaklamıştı sonradan dilediğimiz kadar yememize ve ayırmamıza izin verdi." (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4353- Büreyde (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Size üç şeyi yasak etmiştim: 1. Kabirleri ziyaret etmeyi ki artık ziyaret edebilirsiniz. Kabirleri ziyaret etmek hayrınızı artırır. 2. Kurban etlerini üç günden fazla yemenizi yasaklamıştım artık dilediğiniz kadar yer ve ayırabilirsiniz. 3. Bazı kaplardan içmenizi yasaklamıştım artık dilediğiniz kaplardan içebilirsiniz ama sarhoşluk verici içkileri içmeyiniz."** (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4354- İbn Büreyde (r.a) babasından rivâyetle şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kurban etlerinden üç günden fazla yemenizi, bazı kaplarda şerbet yapmanızı ve kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Bundan sonra kurban etlerinden dilediğiniz kadar yiyin ve saklayın. Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin çünkü kabristanı ziyaret ahireti hatırlatır ve her türlü kaptan içiniz sarhoşluk veren şeylerden kaçınınız."** (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

36- KURBAN ETLERİNDEN AYIRMAK CAİZDİR

4355- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kurban etlerinden almak için çölden bedeviler gelmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Kurban etlerinden yiyin ve üç günlük yiyeceğinizi ayırıp gerisini fakirlere dağıtın"** buyurdu. Sonradan ashab: "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlar kurbanlarının yağlarını eritiyor ve derilerinden tulum yapıyorlar" dedik. Rasûlullah (s.a.v):**"Niçin böyle yapıyorsunuz?"** buyurdu. Ashab: Kurban etlerini evimizde saklamamızı yasak ettiğin için dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Ben çölden gelen fakirlere dağıtmanız için yasak etmiştim artık şimdi dilediğinizi yiyip ayırabilir ve sadaka verirsiniz"** buyurdular. (Ebû Davud, Dahâyâ: 10; Tirmizî, Edâhî: 13)

4356- Abdurrahman b. Âbis (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Aişe'nin yanına giderek ona şöyle dedim: "Rasûlullah (s.a.v), kurban etlerinin üç günden fazla yenmesini yasak etmiş miydi?" Âişe: "Evet, kıtlık olduğu için Rasûlullah (s.a.v) fakirlere zenginlerin kurban eti yedirmesi için öyle yapmıştı." Daha sonra Âişe'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'in ailesini görüyorum kurbandan on beş gün sonra paça yiyorlar bunu nereden buluyorlar" dedim. Âişe, güldü ve şöyle dedi: "Peygamber (s.a.v) Allah'a kavuşuncaya kadar ailesi üç gün üst üste doyasıya ekmek katık yememişlerdi."(Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4357- Abdurrahman b. Âbis (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir: Âişe'ye kurban etlerinden sormuştum o da şöyle demişti: Rasûlullah (s.a.v) için koyun paçalarını bir ay saklardık sonra onları yerdi." (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

4358- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) önceleri kurban etinin üç günden fazla yenilmesini yasak etmişti sonra ise şöyle buyurdu: **"İstediğiniz kadar yiyin ve yedirin."** (Müslim, Edâhî: 5; Tirmizî, Edâhî: 13)

37- YAHUDİ'NİN KESTİĞİ HAYVANIN YAĞI YENİR Mİ?

4359- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hayber günü bir tulum yağ buldum ve onu aldım ve ondan hiç kimseye vermeyeceğim" dedim. Bir de baktım ki Rasûlullah (s.a.v) o sırada gülümsüyordu. (Ebû Davud, Cihad: 137; Darimi, Siyer: 326)

38- KİMİN KESTİĞİ BİLİNMEYEN HAYVANLAR YENİR Mİ?

4360- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bedeviler bize et getiriyorlardı. Keserken besmele çekip çekmediklerini bilmiyorduk. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) **"Besmele çekerek yiyin"** buyurdular. (İbn Mâce, Zebaih: 4)

39- ENAM SÛRESİ 121. ayetinin yorumu

4361- İbn Abbas En'âm 12. ayeti olan:**"Bu sebeple üzerine Allah'ın adı anılmayan şeylerden yemeyin zira bu gerçekten yoldan çıkmaktır…"** ayeti hakkında müşrikler Müslümanlara; "Allah'ın kestiğini yemiyorsunuz da kendi kestiğinizi yiyorsunuz" dediler. Bunun üzerine Allah bu ayeti indirdi. (Ebû Davud, Dahâyâ: 13)

40- CANLI HAYVAN HEDEF YAPILIR MI?

4362- Ebu Sa'lebe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Canlı hayvanları hedef yaparak nişan alıp atış öğrenmek caiz değildir."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 13; Müslim, Sayd: 12)

4363- Hişam b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes ile birlikte Hakem b. Eyyub'un yanına gitmiştim. O sırada insanlar bir tavuğu hedef alıp nişan alıyorlardı. Bunu gören Enes:**"Rasûlullah (s.a.v) canlı hayvanların hedef yapılarak nişan alınmasını yasak etti"** dedi. (Ebû Davud, Dahâyâ: 13; Müslim, Sayd: 12)

4364- Abdullah b. Cafer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir koçu hedef alarak ona ok atan insanların yanından geçerken canı sıkıldı ve **"Canlı hayvanları hedef yapmayın"** buyurdu. (Ebû Davud, Dahâyâ: 13; Müslim, Sayd: 12)

4365- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Canlı hayvanları hedef yapanlara lanet etmiştir."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 13; Müslim, Sayd: 12)

4366- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah canlı hayvanı hedef yapanlara lanet etsin."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 13; Müslim, Sayd: 12)

4367- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Canlı hayvanları hedef yapmayınız."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 12; Müslim, Sayd: 12)

4368- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Canlı hayvanları hedef yapmayınız."** (Ebû Davud, Dahâyâ: 12; Müslim, Sayd: 12)

41- BOŞ YERE SERÇE ÖLDÜRMEK CAİZ DEĞİLDİR

4369- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Boş yere bir serçe veya daha büyük bir kuşu öldüren kimseden Allah hesap soracaktır."** Denildi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü boş yere olmaksızın nasıl öldürülür?" Şöyle buyurdu:**"Başını koparıp atmaksızın kesilip yenmesidir."** (Müsned: 6666)

4370- Amr b. Şerîd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Şerid'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Kim boş yere bir serçe öldürürse kıyamet günü o serçe öldüreni Allah'a şikayet ederek Ey Rabbim falan kimse beni yemek için değil de boş yere öldürdü"** diyecek. (Müsned: 18651)

42- PİSLİK YİYEN HAYVANIN ETİ YENMEZ

4371- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Abdullah bir seferinde babasından başka bir sefer de dedesinden diyerek şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v), Hayber günü ehlî eşek etlerini ve pislik yiyen hayvanların üzerine binmeyi ve etlerini yemeyi yasaklamıştı." (Ebû Davud, Cihad: 52; İbn Mâce, Zebaih: 11)

43- PİSLİK YİYEN HAYVANIN SÜTÜ DE İÇİLMEZ

4372- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), canlı hayvanların hedef yapılmasını, pislik yiyen hayvanların sütlerinin içilmesini ve bazı kaplardan bir şeyler içmeyi yasak etmiştir. (Ebû Davud, Cihad: 52; İbn Mâce, Zebaih: 11)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÎTÂBU'L-KADER
KADER BÖLÜMÜ
Bâb: "Allah'ın Emri Biçilmiş Bir Kaderdir" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Allah'ın Emri Biçilmiş Bir Kaderdir" Ayet-İ Kerimesi

KÎTÂBU'L-KADER

KADER BÖLÜMÜ

Bâb: "Allah'ın Emri Biçilmiş Bir Kaderdir" Ayet-İ Kerimesi

445- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti: Kadın, kendi kabındakini boşaltmak ve evlenmek için kız kardeşinin boşanmasını isteyemez. Onun için takdir edilmiş (kısmeti) vardır.[1]

Şerh

Kadınların evlenmek için şart koşmaları bahsini içeren bu hadis-i şerif daha önce Nikah bölümünde geçmiş ve şerhediImişti.(Bkz. 217 no.lu hadis)
Bab başlığında zikredilen ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Allah'ın emri biçilmiş bir kaderdir." (Ahzâb, 38)

Hüküm

Kadere iman: Kâinatta, olacak şeylerin zamanını, yerini, özelliklerini ve nasıl olacaklarını, henüz onlar olmadan Allah'ın ezelde bilmesi ve takdir etmesine kader denir.
Kadere iman, imanın altı şartından biridir. İnsanın fiilleri üzerinde kaderin büyük ölçüde belirleyici rol oynadığı bilinmektedir.
İnsanın fiilleri iki kısma ayrılır:
A. Kendi isteği dışında olanlar. Bir hastalıktan dolayı elinin titremesi, kalbinin çalışması, boyunun kısa veya uzun olması gibi. Bunlar doğrudan doğruya Allah'ın dilemesi ve yaratması ile meydana geldiğinden insan bu fiillerden sorumlu değildir.
B. İnsanın isteğine bağlı olarak meydana gelen fiiller. Oturup kalkması, yürümesi, elleri ve diğer organlarını kullanarak yaptığı işler. Bunlar kendiş isteğine bağlı olarak "Allah'ın yaratması ile meydana geldiğinden insan bu işlerden sorumludur.
Her şeyi takdir eden ve yaratan Allah'tır. Ancak, planladığı herhangi bir işi yapıp yapmamakta Allah insana bir irade, yani seçme hürriyeti vermiştir. İnsan bu irade ile iyilik etmeyi seçer, gücünü de bunu yapmak için kullanırsa Allah, iyiliği yaratır. Eğer insan kötülük yapmayı seçer, gücünü de bunu yapmak için kullanırsa Allah kötülüğü yaratır.
Görülüyor ki, insan neyi yapmak isterse Allah onu yaratır. "Hayır ve şer Allah'tandır", hatta "İnsan kendi kaderini kendi çizer" sözünün gerçek anlamı budur.
İnsanın yaptığı işlerden sorumlu tutulmasının sebebi, işte bu seçme hürriyetine sahip olması ve gücünü tercih ettiği şeyi yapmak için kullanmasıdır. Bunun içindir ki her insan iradesi ile yaptığı işlerden sorumludur. Hayır işlemişse mükâfatını, kötülük yapmışsa cezasını görecektir.

Ders

Hadisten çıkarmamız gereken en mühim ders, evlilik işinin esasen bir kader kısmet işi olduğunu bilmektir. Gerçekten de evlilikler, sonradan akla hayale gelmeyecek olay ve vesilelerin bulunduğu takdirle ügili bir süreçten geçer. Kimin nerede öleceği bilinmediği gibi, kiminle evleneceği de genelde bilinebilir bir şey değildir. Bu nedenle özellikle bazı genç kızların kısmetlerinin açılması için muskacı hocaların kapılarına yığıldıkları toplumsal bir gerçeğimizdir. Bunlara yapılacak en güzel tavsiye, kapı kapı dolaşarak başkalarından medet ummak değil, kendilerine kendilerinden daha yakın olan Yüce Allah'a dua etmeleridir. Öte yandan atalarımızın "at ile avrat yiğidin bahtınadır" sözünde de görüldüğü gibi bu işin bir kısmet işi olduğunu bilmek ve evliliği yürütmeye çalışmak en güzel çözümdür. Başkalarının kader ve kısmetlerine müdahale etmeye çalışmaksa, her şeyden önce Yüce Allah'a isyan ve O'nun kaderine rıza göstermemektir. Allah cümlemizi böyle bir vebalden muhafaza etsin!

Bâb: "Allah'ın Emri Biçilmiş Bir Kaderdir" Ayet-İ Kerimesi

446- Hibbân b. Musa bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yûnus'tan, o ez-Zührî'den, o Abdullah b. Muhayrîz el-Cumahî'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Ebû Saîd el-Hudrî (ra) Allah Resûlü'nün (sav) yanında otururken Kusardan bir adam geldi ve "Ey Allah Resulü! Biz kadın

esirler alıyoruz. Bunları (satıp) para kazanmak istiyoruz. Azil hakkında ne dersiniz?" diye sordu.
Buyurdu ki: Yoksa siz bunu yapıyor musunuz? Gerçi yapmamakla mükellef kılınmış da değilsiniz. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Burada kaderle ilgili boyutundan dolayı tekrar zikredilmiştir. Allah Resûlü'nün (sav) de beyan ettiği üzere, kişi istediği kadar azil yaparak gebeliği önlemeye çalışsa da Yüce Allah'ın can vermeyi takdir ettiği her nefis can bulacaktır.(Bkz. 239 no. lu hadis)

Hüküm

Doğum kontrolü: Dinimiz kürtajı kesin surette cinayet olarak kabul etmiştir. Aynı şekilde, insana zarar verici her çeşit tıbbî müdahaleyi, kısırlaştırmayı doğum kontrolünün dışarıdan zorla yaptırılmasını da yasaklamıştır. Geçmişte ve günümüzde doğum kontrolü şu gibi sebeplerle uygulanmaktadır:
1. Gelecek korkusu, açlık ve yoksulluk endişesi,
2. İstenmeyen gebelikler.
3. Çok çocuğun rahat yaşamayı engelleyeceği, ancak ekonomik yönden rahatladıktan sonra çok çocuk yapmayı istemek.
4. Cariyenin çocuğu olursa, azad edileceği yani satılamaması düşüncesi.
5. Yeni bir gebeliğin kadın için tehlikeli olması veya memedeki çocuğuna zarar verme durumu.
Dinimize göre, zaruret ve hastalık hâlleri dışındaki diğer sebepler anlamsız bulunmaktadır. Bilinen yöntemler:
1. Azl, yani erkeğin spermlerini rahme boşaltmayarak geri çekilmesi..
2. Takvim yöntemi. Bunda, kadının doğurgan olmadığı dönemlerde cima yapılır.
3. Doğum kontrol hapları. Bunların yan etkileri olduğu iddia edilmektedir.
4. Prezervatif; spermlerin dölyoluna inmesini önlemek içindir.
5. Rahim içi araçları.
6. Kürtaj.
7. Kısırlaştırma ve diğer cerrahi yöntemler
Baütün bu doğum kontrol yöntemlerinin çeşitli yan tesirleri ve tehlikeleri mevcuttur. Her şeyden önce bunlar, orgazmı (doyumu) önlemekte, psikolojik sinirsel rahatsızlıklara yol açmakta, uyumsuzluğa sebep olarak ruhsal sorunlara zemin hazırlamaktadır.
Kadın ve erkek açısından, nasıl olsa çocuk olmayacak fikriyle cinsel ilişki kurmaktan çekinmemeye, dolayısıyla fuhşun yayılmasına neden olmaktadır.
İslâm dininde "azl" yöntemi konusunda dört mezhep de cevaz yanlısıdır. Kürtaj ve çocuk düşürmek cinayet olarak görülmüş; ancak bazı âlimler gebeliğin ilk yüzyirmi gününde, cenin henüz canlı bir varlık haline gelmeden düşürülebileceğini caiz görmüşlerdir.

Ders

Doğum kontrolü, haram olan şekilleri dışında ebeveynin karar verecekleri bir konudur. Çünkü bunun sebep ve sonuçları, her şeyden ve herkesten önce onları ilgilendirmektedir. Ancak anne hayatının tehlikeye girmesi vb.
zorunlu hâllerde doğuma engel olmak tıbben gerekli olabilir.

---

[1] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYA BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
İÇİMİZDEKİ MÜNAFIKLARA DİKKAT:
BİR VESİKA:
SU UYUR DÜŞMAN UYUMAZ:

RİYA BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Riya, lügat olarak görmek mânasına gelen ru'yet kökünden gelir. "Hakikatte olmadığı halde iyi görünmek" mânasınadır. Dilimizdeki en yakın karşılığı gösteriştir. Dînî bir tabir olarak ibâdetlerde ve diğer amellerde samimiyetten uzaklığı ve ihlassızlığı ifade eder. Bir başka ifade ile, bir Müslüman ibâdetlerini Allah rızası için yapmakla mükelleftir. Sadaka, zekat, yardım, güler yüz, tatlı söz gibi her çeşit hayırlı amelleri de Allah rızası için yapmalıdır. Amelde Allah rızasını arama keyfiyetine ihlas denir. İhlasın ziddı riyadır. Yani, her çeşit ibâdet ve dînin teşvîk ettiği diğer hayırlı amellerde Allah rızasını değil, dünyevî bir maksad gütmek, insanların rızasını aramak riyadır. Gazâlî, daha vecîz olarak: "Riya, iyi görünerek insanların kalbinde yer almak istemektir" diye târif eder. Gazâlî bir başka tarifinde, riyâ'yı sadece ibâdetlerdeki gösterişe tahsis ederek: "Allah'a yaptığı ibâdet ile kulları kastetmektir" diye tarif eder. Ancak hadislerde herçeşit ameldeki ihlassızlık, riya ile ifade edilmiştir. Mamafih Gazâlî de beş şeyle riya yapıldığını belirterek, teker teker açıklar. Bu beş şey: Beden, elbise, söz, amel, arkadaş çokluğu'dur.

İhlâsa ehemmiyet veren İslâm nazarında riya, bir nevî şirktir. Çünkü hayırlı ameller Allah için yapılacakken dünyevî bir menfaat için yapılınca, o menfaat Allah yerine konmuş olmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şirkin bu çeşidine şirk-i hafî demiştir, yani gizli şirk. Hadiste: ????? ??????? ?????????? ?????? "Riyanın en azı da şirktir" buyurulmuştur. Bir başka hadis de şöyledir: "Kıyamet günü riyâkar adama: "Ey fâcir, ey gaddâr, nefsine gadreden, ey gösterişci mürâî, amelin mahvoldu, mükâafatın kayboldu. Amelini kime gösteriş için yaptınsa, git ondan mükâfâtını al!" denir." Resûlullah'ın riyaya karşı uyarısı çoktur. Bunlardan biri de şöyle: Ümmetimin şirke düşmesinden korkuyorum. Gerçi onlar puta tapacak değiller; güneşe, aya, taşa da tapacak değiller. Fakat amellerinde riyâkarlık yaparlar, Allah için işlemezler."

Resûlullah'ın riya ile ilgili bazı hadislerine geçmeden önce, Gazâlî Hazretleri'nin riyanın dereceleri ile alâkalı açıklamasını da kaydetmede fayda görüyoruz: Ona göre riya'nın çeşitli dereceleri vardır. Bazısı bazısından daha ağırdır:

Birinci Derece: En ağır olanıdır. Riya ile yaptığı ibâdette hiç sevap niyeti yoktur. İcabında insanların yanında abdestsiz bile namaz kıldığı halde, yalnız kaldığı zaman hiç kılmayan gibi. Bu namaz sırf insanlara gösteriş içindir, hiçbir hayrı yoktur.

İkinci Derece: İbâdeti gösteriş için yapar, fakat Allah'ın rızasını da niyet eder. Ancak bu niyet zayıftır, yalnızlıkta bu ibâdeti yapmayacaktı. Sevâba niyet etmese de gösteriş için bunu yapacaktır.

Üçüncü Derece: Gösteriş ve sevap tarafları müsâvî olmaktır. Eğer riyânın yanında bir de sevap veya sevabın yanında bir de riya niyeti olmasa bu ameli yapmayacaktı. İkisinin müsâvî olarak bulunmasıyla bu ameli yapmıştır. Bu amelinden zarar görmese de fayda da görmez, başa baş kurtarır.

Dördüncü Derece: İbâdetini, insanların duymuş olmasından dolayı daha da gayrete gelip takviye etmesi, artırmasıdır. Böyle birisi, kimse duymasa da ibâdetini yapacaktır. Böyle birisi sırf riya maksadıyla yapmadığı için ibâdetinden fayda görebilir.[1]

?1? ?? ??????? ?‘??????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?? ??????? ??????? ???????? ??????? ???????. ????????? ?????? ??????? ??????????: ????? ??????????? ??? ????????? ???? ????????? ?????????: ????? ??? ?????. ????: ????? ???????? ?????? ????????? ?????????: ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ??????????. ????????? ?????? ?????? ???: ????????. ????????? ??? ??????????: ????????. ????????? ??? ?????? ??????: ???? ??????? ??? ??????? ????? ???????? ????? ????? ?????. ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????: ????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ????????? ??? ?????? ????????: ????? ??? ?????. ?????????: ???????? ???????? ?????? ?????????? ?????????: ?????? ????? ????????? ??????????. ????????? ?????? ?????? ????: ????????? ????????? ???? ??????????: ????????? ????????? ???? ?????? ??????: ???? ??????? ??? ??????? ????? ???????? ?????? ????? ?????. ????? ??????? ????????? ?????? ?? ??????? ??????. ????????? ???? ?????? ??????: ?????? ???

????????? ?????????: ???????? ??????????? ?? ????????? ?????????? ?????? ????????. ????????? ?????? ?????? ????: ????????. ????????? ???? ??????????: ????????. ????????? ???? ?????? ??????: ???? ??????? ??? ??????? ????? ??????? ?????? ????? ?????. ????? ?????? ????? ?????? # ???? ???????? ??? ??????????. ?????: ??? ???? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ????????????? ??? ???????: ?????????? ?????????? ??????? ????????? ???? ???? ??????????. ??????: ???? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ???????. ????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????: ?????? ?????? ??????????? ???? ???? ??????? ????????? ?????????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ? ?????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?? ?Œ?????? ??? ???????? ????????? ??? ???????? ?????? ????????? ??? ??????? ??????????[. ????? ???? ???????? ?????? ?? ???????? .

1. (2002)- Şüfeyyü'l-Esbâhî, Hz. Ebû Hüreyre'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü ilk çağrılacaklar, Kur'ân-ı ezberleyen biri, Allah yolunda öldürülen biri ve bir de çok malı olan biridir. Allah Teâlâ Hazretleri Kur'ân okuyana:
"Ben Resûlüme inzal buyurduğum şeyi sana öğretmedim mi?" diye soracak. Adam:

"Evet yâ Rabbi!" diyecek.
"Bildiklerinle ne amelde bulundun?" diye Rabb Teâlâ tekrar soracak.Adam:
"Ben onu gündüz ve gece boyunca okurdum" diyecek. Allâhu Teâlâ Hazretleri:
"Yalan söylüyorsun!" diyecek. Melekler de ona:
"Yalan söylüyorsun!" diye çıkışacaklar. Allahu Teâlâ Hazretleri ona:
"Bilakis sen, "Falanca Kur'an okuyor" densin diye okudun ve bu da söylendi" der.
Sonra, mal sahibi getirilir. Allah Teâlâ Hazretleri:
"Ben sana bolca mal vermedim mi? Hatta o kadar bol verdim ki, kimseye muhtaç olmadın?" der. Zengin adam, "Evet yâ Rabbi" der.
"Sana verdiğimle ne amelde bulundun?" diye Rabb Teâlâ sorar. Adam:
"Sıla-i rahimde bulunur ve tasadduk ederdim" der. Allâhu Teâlâ Hazretleri:"
Bilakis sen: "Falanca cömerttir" desinler diye bunu yaptın ve bu da denildi" der.
Sonra Allah yolunda öldürülen getirilir. Allah Teâlâ Hazretleri:
"Niçin öldürüldün?" diye sorar. Adam:
"Senin yolunda cihadla emrolundum. Ben de öldürülünceye kadar savaştım" der. Hakk Teâlâ ona:
"Yalan söylüyorsun!" der. Ona melekler de:"Yalan söylüyorsun!" diye çıkışırlar. Allah Teâlâ Hazretleri ona tekrar:
"Bilakis sen: "Falanca cesurdur" desinler diye düşündün ve bu da söylendi" buyurur. Sonra (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Hüreyre'nin dizine vurup):
"Ey Ebû Hüreyre! Bu üç kimse, Kıyamet günü, cehennemin, aleyhlerinde kabaracağı Allah'ın ilk üç mahlûkudur!" dedi.
"Şüfey der ki: "Ben Ebû Hüreyre'den aldığım bu hadisi, Hz. Muâviye'ye haber verdim. Bunun üzerine: "Böylelerine bu muâmele yapılırsa, insanların ger kalanlarına neler yapılır?" dedi ve Hz. Muâviye şiddetli bir ağlayışla ağlamaya başladı, öyle ki helak olacağını zannettim. Derken bir müddet sonra kendine geldi, yüzündeki (gözyaşlarını) sildi. Ve şunları söyledi:
"Allah ve Onun Resûlü doğru söylediler: "Dünya hayatını ve onun zinetini isteyenlere, orada işlediklerinin karşılığını tastamam veririz. Onlar orada bir eksikliğe de uğratılmazlar. İşte âhirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. İşledikleri şeyler orada boşa gitmiştir. Zâten yapmakta oldukları da bâtıldır" (Hûd 15-16). [Müslim, İmâret 152, (1905); Tirmizî, Zühd 48, (2383); Nesâî, Cihâd 22, (6, 23, 24).][2]

?2? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????????? # ???????: ???? ?????? ????????? ??????????? ???? ???????????? ??????????? ???? ???????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ??????? ????????? ?????? ????????[. ????? ??????? .
»????????????« ???????? ?????????.»??????????????« ?? ???? ?? ??? ?? ?? ?????? ??? ????? .

2. (2003)- Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim âlim geçinmek, sefihlerle münâzara yapmak ve halkın dikkatlerini kendine çekmek gibi maksadlarla ilim öğrenirse Allah o kimseyi cehenneme atar." [Tirmizî, İlm 6, (2656).][3]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada dünyevî bir maksadla ilim taleb etmeyi yasaklamaktadır. Nitekim Tirmizî, bu hadisi "İlmiyle dünyayı taleb edenin durumu" adını taşıyan bir bâbta kaydeder."
Dînimiz, sâdece ibâdet ve diğer hayır amellerimizde ihlas emretmez, ilimde de ihlâs emreder. Yani ilim Allah rızası için taleb edilmelidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ilk gelen "Oku" emrinin "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" şeklinde gelmesi, okumanın, ilmin behemahal Allah'ın ismiyle, yani O'nun rızası için yapılması gereğine ilk irşaddır.
Allah'ın rızası düşünülmeden yapılan her iş çirkindir, bir de rızaya ters düşen olursa çok daha çirkin, çok daha zararlı ve başkaları için de yıkımdır. İlmin, ilâhî rızaya uygun olmayan kullanılışından doğacak zararlar ise daha büyük, daha şümullü olabilir. Bu sebeple, ilim talebine büyük ehemmiyet veren dînimiz, bunun Allah rızası için olmasını ısrarla taleb etmiş, başka maksadlarla ilim taleb edenin, bu ilimle kurtuluşa, cennete değil, felâkete ve ebedî hüsrana uğrayacağını söylemiştir.
2-Bu hadiste ilim talebine, Allah rızası dışında başlıca hangi maksadların esas kılınabileceğine dikkat çekilmiştir.
1) Âlim geçinmek: Yani kendini göstermek ve dinletmek ve böylece dikkatleri üzerine çekmek, kendisine âlim dedirtmek için âlimlerle münazara, münakaşa yapmak, onların ilmî faaliyetlerine katılmak, bu maksadla ilim taleb etmek.
2) Sefihlerle münazara: Tefâhur, gurur, böbürlenme gibi nefsine yönelik gayelerle, sefih kelimesiyle ifâde edilen îmânı zayıf, ameli pek kıt, dinde lâübâli, aklen nâkıs kimselerle münakaşa, mücâdele etmek, bu maksadla ilim taleb etmek.
3) Halkın dikkatlerini kendine çekmek: Bundan maksad, mevkî, makam, para gibi herçeşit dünyalığı elde etmek, insanları kendine yöneltmek için ilim talebidir.
Resûllullah, bu niyetlerden biriyle ilim taleb etmenin kişiyi ateşe atacağını belirtmektedir. Sühreverdî, el-Avârif'te der ki: "Münakâşa ve onunla birlikte bulunan diğer vasıflar ateşe girmeye sebeptir, zîra, nefisleri, o esnâda kahr ve galebe için ortaya çıkmıştır. Bu iki sıfat ise, şeytanlığa hastır." Hüccetu'l-İslâm der ki: "Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'den rivâyete göre (ilmi Allah rızası için taleb etmeyen âlimleri yedi tabakaya ayırarak) şöyle demiştir:
* Ulemadan bazıları vardır, ilmini saklar, bu ilmin başkasında da olmasını sevmez. İşte böyleleri cehennemin en dibinde yer alacaktır.
* Bir kısmı var, ilmi içinde sultan gibidir, itiraz eden olsa küplere biner. Böyleleri cehennemin ikinci tabakasındadır.* Bir kısmı vardır, ilmini ve garib hadislerini şeref ve mal sâhiplerinin yanında söyler, böyleleri cehennemin üçüncü tabakasıdır.
* Bir kısmı vardır, kendini fetva vermeye adamıştır, doğruyanlış fetvalar verir. Böylesi, dördüncü tabakadadır.
* Bazıları vardır. Ehl-i kitap ağzıyla konuşur, bunlar beşinci tabakadadır.
* Bir kısmı vardır. İlmini halk arasında asâlet ve anılma vâsıtası kılar, bunlar altıncı tabakayı teşkil eder.
* Bir kısım âlim vardır, onları tekebbür ve kendini beğenme, helâke atar, bu gruptan biri va'zu nasîhat edecek olsa şiddet gösterir. Başkasını da burunsar (küçük görür), böylesi, ateşin yedinci mertebesindedir. Rivâyette gelmiştir: Öyle kul vardır ki, hakkında açılan medh ü senâ sancağı meşrikla mağrib arasında dalgalandığı halde Allah indinde bir sineğin kanadı kadar ağırlığı yoktur."[4]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? # ??????????? ???????? ???? ????? ????????. ????????? ???????? ??????: ????? ????? ????????? ????: ????? ?? ????????? ??????????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????? ???????. ????? ??? ?????? ??????: ?????? ????????? ???: ??????????? ???????????? ??????????????[. ????? ??????? .

3. (2004)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün: "Hüzün kuyusundan Allah'a sığının!" buyurdular. Oradakiler:
"Ey Allah'ın Resûlü! Hüzün kuyusu da nedir?" diye sordular.
"O, dedi, cehennemde bir vâdidir; cehennem, o vâdiden her gün yüz kere Allah (c.c)'a sığınma taleb eder."
"Ey Allah'ın Resûlü! denildi, oraya kimler girecek?"
"Oraya dedi, amellerinde riya yapan kurrâlar girecektir!..." [Tirmizî, Zühd 48, (2384).][5]

AÇIKLAMA:

Karrâûn kelimesi, karrâ'nın cem'idir. Karrâ, kıraati güzel olan demektir. Kırâet, okuma demek ise de, Nihâye'nin açıkladığı üzere asıl itibariyle cem'etmek mânâsına gelir.
Kelime, hadislerde karrâ veya kurrâ her iki şekilde de gelmektedir. Kurrâ müfred olduğu gibi kâri'nin cem'i de olabilmektedir. Müfred olduğu takdirde cem'i kurrâûn'dur. Nâsik, müteabbid, yani dindar, çokca ibâdet yapan, günahlardan kaçınan mânasına gelir. Mütekarri de aynı mânada kullanılmaktadır.
Cehennemin bile Allah'tan günde yüz sefer sığınma taleb ettiği hüzün kuyusu, dindarlık kisvesi altına girerek dîni tahrib edenler için hazırlanmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka hadislerinde: ???????? ?????????? ???????? ??????????? "Ümmetimin gerçek münâfıklarının çoğunluğu kurrâları arasındadır" buyurmuştur. İbnu'l-Esîr bu hadisi şöyle açıklar: "Yani, münâfıklar (halka tam bir güven vererek foyalarını gizlemek ve böylece ortaya attıkları yıkıcı fikir ve faaliyetleri esnasında haklarında doğabilecek şüphe ve) töhmeti ortadan kaldırmak için Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlerler. Onlar Kur'ân'a bu yolla zarar vereceklerine inanırlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde münâfıklar bu vasıfta idiler."
NOT:Bu hadiste olsun, müteakip hadislerde olsun Resûlullah tarafından tehdîd edilen kurrâların, hâfızların, dindarların, samimiyetle Müslüman olmakla beraber zaman zaman beğenilmeyen davranışlara düşen günahkâr Müslümanlar olmaması gerektiği kanaatindeyiz. Bunlar dîni yıkmak üzere, kasd-ı mahsusla yetiştirilmiş gerçek münâfıklar olmalıdır. Bu bahsin sonuna yani 2009 numaralı hadisten sonra koyacağımız açıklayıcı kısımda, II. Abdülhamid Devri'nde Mr. John, adında bir İngilizin, İbrahim adıyla mahalle mektebinde hafız yetiştirilip, sonra devletin kilit noktasına yükseltilme hikayesini göreceğiz. Mr. John, binlerce örnekten sadece bir tanesi.
Müslümanlar düşmanlarını iyi tanımalıdırlar. Değilse, düşmanı tarafından boy hedefi yapılıp durmadan kötülenen samîmî dindarlara karşı, hata olarak değerlendirdiği bâzı davranışları sebebiyle, tavır alır, dil uzatırsa, kendisini küffâr cephesine dâhil etmiş olur. Ancak: ??????? ??? ????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???????? "Ahir zamanda câhil âbidler, fâsık kurrâlar olacaktır" mânasında hadislerin çokluğu, samîmi dindarları dikkate dâvet etmeli, manen sıhhati husûsunda Kurtubî gibi büyüklere kanaat veren bu gibi rivâyetlerin tehditlerine mâsadak olmaktan korkmaya, titiz davranmaya sevketmelidir. Cehâlet, feraset noksanlığı gibi sebeplerle, samimîler de, hizbu'şşeytanın tuzağına düşerek kaş yaparken göz çıkarabilirler. Mekhûl (rahimehullah) bu çeşit hadislere dayanarak: "İnsanlar öyle zamana rastlayacaklar ki, âlimleri eşek cîfesinden berbat kokacaklar" demiştir.[6]

?4? ??? ??? ????? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ??:]??? ???? ????? #: ??????? ?? ????? ?????????? ??????? ??????????? ?????????? ??????????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ???? ????????? ????????????? ?????? ???? ????????? ????????????? ??????? ??????????. ??????? ?????? ???????: ???? ???????????? ??? ??????? ????????????. ????? ???????? ‘???????? ???? ??????? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ???????.»?????« ?????.»???“?????????« ??????? ??? ???? .

4. (2005)- Ebû Hüreyre ve İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ahir zamanda, dinle dünyayı taleb eden insanlar zuhur edecek. Bunlar, insanlar(a iyi görünüp, onları aldatmak) için öyle bir yumuşaklığa bürünürler ki koyun postu yanlarında kaba kalır. Diller de baldan daha tatlıdır. Ancak kalbleri kurtlarınkinden vahşidir. Cenâb-ı Hakk (bunlar için) şöyle diyecektir: "Beni aldatmaya mı çalışıyorsunuz, yoksa bana karşı cürete mi yelteniyorsunuz? Zât-ı Akdesime yemin olsun, bunlar üzerine, kendilerinden çıkacak öyle bir fitne göndereceğim ki, içlerinde halîm olanlar bile şaşkına dönecekler." [Tirmizî, Zühd 60, (2406, 2407).][7]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ?????? ??????: ???? ?????? ??????????? ???? ????????. ???? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ?????????? ??????????[. ????? ???? .

5. (2006)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâlâ Hazretleri diyor ki: "Ben ortakların şirkten en müstağnî olanıyım. Kim bir amel yapar, buna benden başkasını da ortak kılarsa, onu ortağıyla başbaşa bırakırım." [Müslim, Zühd 46, (2985).][8]

AÇIKLAMA:

Hadis-i Kudsî'de Cenâb-ı Hakk şunu söylüyor: "Benim hiçbir ortağa ihtiyacım yok. Kim amelini sâdece benim için yaparsa, o amel nazarımda makbûldür. Kim de ameline bir başka ortak koşarsa, yani bir başka mülahazayı da ameline dâhil ederse o ameli kabul etmem."
Burada kastedilen "bir başka ortak" riyâdır. Yaptığı işte insanları memnun etme düşüncesi, dünyevî bir menfaat elde etme duygusudur. Namazı, sırf Allah'ın emrini yerine getirerek rızasını kazanmak varken bir de spor yapmış olmayı veya müşterilerine güven telkin etmeyi düşünerek yapmak gibi. Bu ikinci düşünce, hadiste "şirk koşmak" veya "ortak" olarak ifade edilmiştir.[9]

?6? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ????????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??? ???????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????[. ????? ????? ? ??????? .

6. (2007)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den bir rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde, Allah nazarında en kötü olanlardan bir kısmını da iki yüzlülerin teşkil ettiğini göreceksiniz. Bunlar bazılarına bir yüzle, diğer bazılarına da başka bir yüzle giden insanlardır." [Buhârî, Edeb 52; Müslim, Fedâil 199, (2526); Muvatta, Kelâm 21, (2, 991); Tirmizî, Birr 78, (2026); Ebû Dâvud, Edeb 39, (4872).][10]

?7? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ???? ???? ????????? ?? ?????????? ????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ???? ?????[. ????? ??? ???? .

7. (2008)- Ammâr İbnu Yâsîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimin dünyada iki yüzü varsa kıyâmet günü, ateşten iki dili olacaktır." [Ebû Dâvud, Edeb 39, (4873).][11]

AÇIKLAMA:

Son iki hadiste iki yüzlülük kınanmakta ve reddedilmektedir. Nevevî'ye göre: "İki yüzlü, her tâifeye onları memnun edecek tarzda gelip, kendisinin onlardan olduğunu ve muhaliflerine zıd olduğunu izhâr eden kimsedir. Bu kimsenin yaptığı, bir nifak ve hâlis yalandan ibarettir. Her iki grubun da sırrına muttalî olmak ister. Bu davranış haram kılınan bir müdâhenedir." Nevevî devamla der ki: "Eğer böyle yapmakla insanların aralarını düzeltmeyi kastetmişse bu güzeldir, takdîr edilen bir davranıştır." Bazıları da şöyle demiştir: "Bu iki davranış arasında bir fark vardır. Mezmûm (kötü) olanı, kişinin her taifeye uğrayınca amellerini onlara övmesi, öbür tarafa gidince kötülemesi, herbirini diğerinin yanında zemmetmesidir. Güzel olan davranış ise, her tâifeye, diğerinden hayırla bahsetmesi, her birine diğerini mâzur göstermesi, birinden diğerine imkân nisbetinde güzel taraflarını nakledip, kusurlarını örtmesidir." Âlimlerin yaptığı bu ayırımı Â'meş'ten yapılan şu rivâyet te'yid eder:

???????? ??????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???????

"(Zemmedilen) o kimsedir ki, buna öbürünün lafını getirir, öbürüne bunun lafını götürür."

Bazıları da hadisi şöyle te'vil etmiştir:

"Hadiste kastedilen kimse, amelinde riyâkâr davranandır. İnsanlara huşu sâhibi ve mâsum gözükerek Allah'tan korktuğu intibâını verir, hatta halkın hürmet ve ikramına mazhar olur. Ancak içi göründüğü gibi olmayıp, tam tersinedir."

İki yüzlülüğü, Münâvî, iki düşman taraf arasında görür. Der ki: "İki düşman taraftan her biri ile dostmuş gibi davranır ve her birine yardım vaadeder ve berikini ötekinin yanında zemmeder, ötekini de berikinin yanında zemmeder. Bir kavme bir yüzle, diğerine fesad sokucu bir başka yüzle gelir. Dünyada her bir taife yanında, bir başka dil kullandığı için, Kıyamet günü ceza olarak ateşten iki dil ile gelir." Gazâlî der ki: "Âlimler, bir kimsenin iki ayrı gruba iki ayrı yüzle muhatap olmasının nifak olduğunda ittifak etmişlerdir. Nifakın birçok alâmetleri vardır. Bu söylenen onlardan biridir. Evet, şâyet her birine karşı iyi davransa, her iki tarafla da iyi geçinse, konuşmalarında ve davranışlarında samîmi ve sâdık olsa böyle birisi zemmedilen iki dilli sayılmaz. Eğer bunlardan herbirinin sözünü diğerine naklederse dil sâhibi olmaktan başka ayrıca nemmâmdır da (söz getiripgötüren). Bu nemîmeden yani koğuculuktan da kötüdür." İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'e bazıları: "Biz ümerânın yanına girince bir çeşit, çıkınca başka çeşit konuşuyoruz" dediler. O: "Biz Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bunu nifak addederdik" diye cevap verdi.[12]

?8? ??? ??? ???? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????: ??? ?????? #: ?????? ??????????? ?????? ??????????? ????????? ?? ???????? ??????????? ???????? ???????? ????????? ????? ????? ??????? ????????? ?????????? ??????????? ??????? ????? ???????? ????????????: ??? ?????? ????? ?????? ??????? ????????????? ???????? ???? ?????????? ?????????: ????. ?????? ????? ?????????????? ??? ??????? ??????? ???? ?????????? ????????[. ????? ???????.»?“???????« ??????.?»?‘???????« ??? ??????? ??? ?‘????? .

8. (2009)- Ebû Vâil anlatıyor: "Hz. Üsâme (radıyallâhu anh)'yi işittim diyordu ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü bir adam getirilip ateşe atılır. Karnındaki barsakları dışarı çıkar. Onları, eşeğin değirmen taşını dönderdiği gibi dönderir. Derken, cehennem ahâlisi etrafında toplanır ve: "Ey fûlan, sen dünyada iken (bize) ma'rufu emderip, münkerden nehyetmiyor muydun?" derler. O: "Evet, ma'rufu emrederdim ama kendim yapmazdım, münkeri yasaklardım ama kendim yapardım" diye cevap verir." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 10, Fiten 17; Müslim, Zühd 51, (2989).][13]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Üsâme bu hadisi, kendisine Hz. Osman'la konuşup nasihatte bulunması için teklifte bulunulduğu zaman hatırlayıp naklediyor.

Şârihlerden bazılarının açıklamasına göre, Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın anne bir kardeşi el-Velîd İbnu Ukbe'nin üzerinde nebîz (içki) kokusu duyulmuş ve bu halk arasında şüyû bulmuş idi. Halbuki Hz. Osman onu devlet hizmetlerinde âmil olarak istihdam ediyordu. Bazıları da Hz. Osman, hep yakınlarını devlet işlerine tayin ediyor, diyordu ve bu bazı rahatsızlıklara sebep oluyordu. Hz. Üsâme, Hz. Osman'a yakın biri olması sebebiyle bu hususta ona nasihatte bulunmasından fayda umdular. Hz. Üsâme onlara: "Ben Resûlullah'tan şu hadisi işitmiş biri olarak iki kişinin başına emir tâyin edilen birisine gidip de, "Sen iyi bir insansın" diyerek müdâhenede bulunacak değilim" der ve sadedinde olduğumuz hadisi rivâyet eder.

2- Hadis emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i ani'lmünker'de bulunmaya teşvik ettiği gibi, bunu yapanların ma'rufu yerine getirip, münkerden kaçınmak suretiyle söyledikleriyle amel etmesini emretmektedir.

3- Taberî emr-i bi'lma'rûf mevzuunda özetle şu açıklamayı yapar: "Selef emr-i bi'lma'rûf husûsunda ihtilâf etmiştir. Bir grup: "Mutlak surette vacibtir" der. Bunlar, Târık İbnu Şihab'ın rivâyetine dayanırlar: "Cihadların en efdali zâlim sultana hakkı söylemektir." Bunların bir diğer dayanakları: "Kim bir münker görürse onu eliyle düzeltsin." hadisinin âmm bir üslubla gelmiş olmasıdır.

Bir grup: "Münkeri inkâr vâcibtir, ancak münkire ölüm vs. gibi bir bela getirmemelidir, aksi takdirde vâcib olmaz" der.

Bir başka grup: "Kalbiyle inkar eder" der ve delil olarak Ümmü Seleme rivâyetini gösterir: "Benden sonra üzerine öyle emîrler gelecek ki, kim onlardan çekinirse kendini tebrie etmiş olur, onları münker addeden selâmette kalır, kim de râzı ve tâbi olursa helak olur..." Taberî, ilâveten der ki: "Doğrusu, zikredilen şartı nazar-ı dikkate almaktır. Buna da şu hadis delalet eder: "Bir mü'mine nefsini zillete atması uygun olmaz." Sonra bu, kişinin gücünü aşan bir belâyı defetmeye çalışması olarak açıklanır.

Bazıları da şöyle hükmetmiştir: "Emr-i bi'lma'ruf buna muktedir olup, nefsi hususunda bir zarar korkusuna düşmeyen kimseye vâcibtir, bu kimse bir kısım mâsiyetleri işlemekte olsa bile. Zîra böyle bir kimse icra edeceği emr-i bi'lma'ruf'a mukabil sevabını alacaktır, hususan bu kimse itaat edilen biri ise, şahsî günâhına gelince, o şahsını ilgilendirir. Allah dilerse mağfiret eder, dilerse o sebeple muâheze eder.

"Emr'i bi'lma'rûfu sadece kusursuz kimseler yapabilir" diyen görüşe gelince, "Böylesinin yapması evlâdır" demek istemişse, bu görüşe bir diyeceğimiz olmaz, yok "illa da öylesi yapmalıdır" demek istemişse buna katılmak zordur. Zira o evsafta adamın bulunmadığı hallerde emr-i bi'lma'rûf kapısını kapamak gerekir."

Taberî bu açıklamalardan sonra der ki: "Şayet: "Üsâme hadisinde, ma'rufu emredenler niye ateş ehlinden olarak gösterildi?" denirse şu cevap verilir: "Onlar emrettikleri şeylere kendileri uymayıp, günah işlediler, bu günahları sebebiyle azaba uğradılar. Emîrleri de, onlara men ettiği şeyi kendisi yapması sebebiyle azab gördü."

Emr-i bi'l ma'rûf bahsi daha önce genişce açıklanmıştır (89-96. hadisler).[14]

İÇİMİZDEKİ MÜNAFIKLARA DİKKAT:

Riya ile ilgili olan bu bahiste geçen hadislerden bir kısmında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âhir zaman Müslümanı olan bizlerin dikkatini bir noktaya çekmekte ısrar ediyor, ciddî bir mesaj vermek istiyor: "Düşmanlar, din adamı kisvesine soktukları münafıklarla tahribâtlarını icra etmeye ehemmiyet vereceklerdir." Böylece göreceğiz ki, düşmanlarımızın en büyük plânı, dâhilî huzursuzluklar çıkarmaktır. Bunda da metodu, içimize soktuğu bizden görünümlü kimselerle kafalara yanlış fikirler ekmek, Müslümanları birbirine düşürmek, birbirlerine itimadı sarsmaktır.[15]

BİR VESİKA:

İçten parçalamak husûsunda, hârici düşmanların ne kadar hesaplı ve kararlı olduklarını anlamada Mehmed Âkif Ersoy'un kaydettiği bir hatırasına göz atacağız. Der ki:

"Mısır-ı Ülyâ'da (Yukarı Mısır'da) dolaşıyordum. Orada aklı başında bir Müslümanla görüştüm. Bahsimiz siyâsete intikal etti. Dedim ki:

"Şaşıyorum. Onbeş milyonluk koca Mısır'da yabancı asker olarak az kuvvet gördüm. Nasıl olur da bu kadarcık kuvvetle koca bir iklim (memleket) muhafaza edilebiliyor?"
Bu sualim üzerine o zat dedi ki:
"O yabancı devletin ricâlinden biriyle samimî görüştüm. Sizin aklınıza geleni ben de düşünmüş ve demiştim ki:
"Günün yâhut senenin birinde, mesela Osmanlı Hükûmeti kırk elli bin kişilik bir ordu hazırlayarak Mısır'a sevkedecek olursa siz ne yaparsınız?"
"Hiç ber şey yapmayız, muhafaza imkanı olmadığı için Mısır'ı kendilerine teslim eder çıkarız. Yalnız şurasını iyi bilin ki, biz hiçbir zaman Osmanlılar'ın Mısır'a kırk bin kişi değil, kırk kişi sevkedebilecek derecede yakalarını, paçalarını toplamalarına meydan bırakmayız. Memleketlerinde bitmez tükenmez meseleler çıkarırız. Onlar birbirleriyle uğraşmaktan göz açamazlar ki, bir kere olsun Mısır'a dönüp bakmağa vakit bulabilsinler."
Bu vesîka bize, Osmanlılar devrinde Türkçü-İslâmcı, Cumhuriyet devrinde inkılapcımürteci, gönümüzde solcusağcı veya devrimcifaşist yaftalarıyla milletimizi kamplara bölüp birbiriyle uğraştıran oyunların kimler tarafından ne maksadla hazırlandıklarını, bu işlere âlet onların kimlere hizmet ettiklerini anlatmaya kâfidir.[16]

SU UYUR DÜŞMAN UYUMAZ:

Yukarıda kaydedilen vesika ve yapılan açıklamaların ışığında şunu da belirtelim ki, bunca başarılarına rağmen düşman kendisini hedefine ulaşmış görmüyor. Batı, bütün dünyayı, -kendi dışındakiler "proleterya" yani millî şahsiyetten mahrûm, medeniyete yapıcı bir katkı ile iştirak etmekten uzak, sömürülen zümre olma vasıfları ve kayıtları çerçevsinde- Batı medeniyetine dâhil edip dünya devleti kuruncaya kadar işinin bitmediğine inanmaktadır. Her an hesâbını kitâbını büyük bir titizlikle yapmakta, hâdisâtın zikraklarına, çalkalanmalarına muvâfık bir tempo ile, bazan bir ileri iki geri, bazan iki geri bir ileri yaparak yol almaktadır. Geri gitmesi, yerinde sayması da daha hızlı ileriye atılmak için bir tâlimdir, idmandır, antremandır, asla gâyeden vaçgeçmek değildir. Feleğin değişen rengine aldanmayıp, onun aslî renginin değişkenlik olduğunu hatırda tutmak gerek.
İslâm düşmanları, Cemel Vak'ası'nı hazırlayan münâfıklardan Şureyh İbnu Evfâ'nın verdiği şu tâlimatı günümüze kadar harfiyen uygulamaya devam etmişlerdir: "Ortaya çıkmazdan önce işlerinizi sıkı ve tedbirli tutun. Tâcili gerekenleri te'hir etmeyin. Te'hir etmeniz gerekenleri de ta'cil etmeyin. Bilin ki, (münâfıkça, iğrenç işleriniz sebebiyle) insanlar nazarında en kötü kimselersiniz. Yarın karşılaşma sırasında ne yapacaklarını bilemiyoruz (onları istediğimiz istikamete sevketmek bizim tedbir, hîle ve şahsî gayretlerimize bağlıdır).
Bu tedbirlerde işi ne kadar ileri götürdüklerini göstermek ve etrafımızda zaman zaman cereyan eden ve birçoklarımızın büyük ümîd ve heyecanlarını en son en kritik anda sükût-u hayâle çeviren, iyi niyetli kimselerin beyinleri çatlatan gayretlerine rağmen aklî îzâhını yapamadıkları ve "mantıksızlık", "delilik" ve daha iyimser bir ifâde ile "acemilik", "aptallık" diye îzah ettikleri bir kısım vak'aları, ömrü boyu iyi olmuş ve iyiliğine hükmedilmiş vak'a kahramanlarını îzahta yardımcı olacak bir başka vesikayı daha kaydedeceğiz:
"Protestan misyonerlerin merkezi Londra'da olup, misyonerler bu merkezde yıllarca eğitildikten sonra, gönderileceği ülkelerin durumuna göre sınıflara ayrılıyordu. Bu sınıflama işi bittikten sonra, gideceği ülkenin dili ve dini en iyi şekilde öğretilirdi. Meselâ II. Abdülhamid devrinde İstanbul'a gelen Mr. John'un durumu da böyledir. O, on yaşında iken İstanbul'a gelmiş bir misyonerdir. Mahalle mektebinde okuduktan sonra, İbrahim adıyla Kur'ân'ı ezberlemiş, medresede okumuş ve gerekli imtihanları verdikten sonra, Beyazıt'ta müderris bile olmuştur. Daha sonra İngiliz elçisinin çabasıyla Osmanlı Hâriciyesine girmiş ve İngiltere ile ilgili evrak onun elinden geçmiştir."
Sâdece şu veya bu zümreye, şu veya bu kesime değil her zümreye, her eve, hattâ her yorganın altına kadar giren bu fikrî ayrılıklar, bu... izmler, bu bölünmeler ve netîcede bu kanlı anarşi başka nasıl îzah edilebilir?[17]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/305-306.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/307-308.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/309.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/309-310.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/310-311.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/311-312.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/312.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/312-313.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/313.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/313.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/313.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/313-314.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/315.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/315-316.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/316-317.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/317.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/317-318.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

45- ALIŞVERİŞ KİTABI (Bölümleri)

1- HELAL KAZANCA TEŞVİK
2- ALIŞVERİŞ VE KAZANMADA DA ŞÜPHELİDEN UZAK DURMAK
3- MALIN ÇOKLUĞU KIYAMET ALAMETLERİNDEN MİDİR?
4- TÜCCAR NASIL OLMALI?
5- YALAN VE YEMİNLERLE MÜŞTERİ ÇEKENLERİN CEZASI
6- SATICI MÜŞTERİYİ YEMİNLE ALDATMAMALI
7- ZEKAT VEREREK ALIŞVERİŞİN HATALARI TELAFİ EDİLEBİLİR
8- ALIŞ VERİŞ YAPANLAR YERLERİNİ TERKEDİNCEYE KADAR ALIŞ VERİŞİ BOZUP DEVAM ETTİRMEKTE SERBESTTİRLER
9- ALIŞVERİŞTE SERBESTLİKLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVÂYETLER
10- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
11- BOZUK NİYETLE ALIŞ VERİŞ MECLİSİ TERKEDİLEMEZ
12- ALIŞVERİŞTE ALDATMA OLMAMALI
13- HAYVANIN MEMESİNDEKİ SÜTÜ ALDATMAK İÇİN BIRAKMAK
14- TASRİYE YASAKTIR = Satışa çıkarılan sağmal deve, sığır veya koyunu bol sütlü gösterip pahalı satmak maksadıyla iki, üç gün sütünü yavrularına emzirmeyip kendisi de sağmamak şeklindeki yapılan hileli alışveriştir.
15- KULLANMA VE İSTİFADE ETME GARANTİ KARŞILIĞIDIR
16- ŞEHİRLİ KÖYLÜYE ARACILIK YAPMAMALI
17- ŞEHİRLİ KÖYLÜYE ARACILIK YAPMAMALI
18- KÖYLÜYÜ PAZARA GELMEDEN YOLDA KARŞILAMAMAK
19- MÜ'MİN KARDEŞİNİN ALACAĞI MALA TALİP OLMAMAK
20- MÜSLÜMAN KARDEŞİNİN ALIŞVERİŞİ ÜZERİNE BOZGUNCULUK YAPMAZ
21- MALI AŞIRI ÖVEREK MÜŞTERİYİ ALDATMAK
22- AÇIK ARTIRMA MODELİ SATIŞ CAİZDİR
23- MÜLAMESE (EL DOKUNDURMA) USULU SATIŞ YASAKTIR
24- MÜLAMESE MODELİ SATIŞ NASILDIR?
25- MÜLAMESE MODELİ SATIŞ DA YASAKTIR
26- MÜLAMESE VE MÜNABEZE MODELİ ALIŞVERİŞLERİN İZÂHI
27- ÇAKIL TAŞI ATMAK SURETİYLE ALIŞ VERİŞ OLUR MU?
28- MEYVEYİ AĞACINDA HAM OLARAK SATMAK
29- AĞACINDAKİ MEYVE OLGUNLAŞMADAN SATILMAMALI
30- AĞACINDAKİ MEYVELER AFETE UĞRARSA NASIL OLUR?
31- BİRKAÇ YILLIK MEYVE ÖNCEDEN SATILIR MI?
32- YAŞ MEYVEYİ KURU HURMA KARŞILIĞI SATMAK
33- YAŞ ÜZÜM KURU ÜZÜMLE DEĞİŞEREK SATILABİLİR Mİ?
34- MUAYYEN BİR MİKTAR BELİRTMEKSİZİN ARIYYE USULÜ SATIŞA İZİN
35- ARİYYE USULU BİR KAÇ AĞAÇ HURMAYI YAŞ HURMA İLE DEĞİŞMEK
36- KURU HURMA YAŞ HURMAYLA DEĞİŞİLİR Mİ?
37- MİKTARLARI BELLİ OLMAYAN KÜMELERİ DEĞİŞMEK
38- BİR YIĞIN YİYECEK BİR YIĞIN YİYECEKLE DEĞİŞTİRİLMEZ
39- BAZI YİYECEKLERİ HUBUBAT KARŞILIĞINDA SATMAK
40- EKİNLER SARARMADAN SATILAMAZ
41- FARKLI HURMALARI FARKLI ÖLÇÜLERLE SATMAK OLMAZ
42- HURMA AYNI DEĞERDE HURMA İLE DEĞİŞİLEBİLİR
43- BUĞDAY AYNI CİNS BUĞDAYLA DEĞİŞİLEBİLİR
44- ARPA ARPA KARŞILIĞINDA DEĞİŞİLİR Mİ?
45- DİNAR, DİNAR KARŞILIĞINDA BOZDURULUR FAZLA ALINMAZ
46- DİRHEM, DİRHEM KARŞILIĞINDA BOZDURULUR FAZLA ALINMAZ
47- ALTIN, ALTIN KARŞILIĞINDA BOZDURULUR
48- ALTIN, MÜCEVHERATINDAN AYRILARAK SATILIR
49- ALTIN VE GÜMÜŞ VERESİYE SATILIRSA FAİZ OLUR
50- GÜMÜŞ ALTINLA, ALTIN GÜMÜŞLE DEĞİŞTİRİLİR Mİ?
51- ALTIN, GÜMÜŞLE; GÜMÜŞ, ALTINLA DEĞİŞTİRİLEBİLİR Mİ?
52- ALTIN YERİNE GÜMÜŞ ALMAK
53- BORÇ FAZLASIYLA ÖDENEBİLİR
54- FAZLA, FAZLA TARTMAK (ÖDEMEYİ FAZLA YAPMAK)
55- TESLİM ALINMAYAN MAL SATILMAMALI
56- ÖLÇEKLE SATILAN GIDA MADDESİ DE TESLİM ALMADAN SATILMAZ
57- KABALA (GÖZ KARARIYLA ÖLÇÜP TARTILMAKSIZIN) ALINAN ŞEYLERDE TESLİM ALINMADAN SATILAMAZ
58- VERESİYE SATIŞLARDA REHİN VERİLİR Mİ?
59- PEYGAMBER (S.A.V) ZIRHINI NİÇİN REHİN BIRAKMIŞTI?
60- ELE GEÇİRİLMEYEN MAL SATILAMAZ
61- ALINACAK GIDA MADDESİNE KARŞILIK PEŞİN PARA (AVANS) VERİLİR Mİ?
62- KURU ÜZÜM İÇİN DE AVANS VERİLİR Mİ?
63- BİR KAÇ SENELİK MEYVELER İÇİN AVANS VERİLİR Mİ?
64- EN HAYIRLI KİMSE BORCUNU EN İYİ ÖDEYEN KİMSEDİR
65- HAYVAN, HAYVANLA VERESİYE SATILAMAZ
66- BİR KÖLE İKİ KÖLE KARŞILIĞINDA SATIN ALINIR MI?
67- DOĞURACAK DEVENİN YAVRUSU SATILIR MI?
68- DOĞURACAK DEVE YAVRUSU NASIL SATILIRDI?
69- BİRKAÇ YILLIK MAHSUL ÖNCEDEN SATILIR MI?
70- BELLİ BİR VADE İLE SATIŞ YAPILABİLİR Mİ?
71- YASAKLANAN BAZI ALIŞVERİŞ MODELLERİ
72- VADE FARKI KOYARAK SATIŞ CAİZ MİDİR?
73- BİR SATIŞTA İKİ ŞART İLERİ SÜRMEK
74- SÜNYA = BELİRSİZ BİR KISMINI İSTİSNA EDEREK BİR MAL SATILMAZ
75- BAHÇE MEYVESİYLE BİRLİKTE Mİ SATILIR?
76- KÖLE MALIYLA BİRLİKTE Mİ SATILIR?

77- ALIŞVERİŞTE ŞART KOŞULABİLİR Mİ?
78- ALIŞ VERİŞTE MEŞRU OLMAYAN ŞART GEÇERSİZDİR
79- GANİMET BÖLÜŞÜLMEDEN SATILIR MI?
80- ŞÜF'A HAKKI SATILABİLİR Mİ İLK OLARAK KİMİN HAKKIDIR
81- ALIŞVERİŞTE ŞAHİTLİK KOLAYLAŞTIRILMALI
82- ALICI VE SATICI ARASINDA FİYAT KONUSUNDA İHTİLAF
83- EHLİ KİTAPTAN ALIŞVERİŞ YAPMAK CAİZ Mİ?
84- MÜDEBBER = (EFENDİSİ ÖLÜNCE HÜRRİYETE KAVUŞACAK OLAN) KÖLE SATILIR MI?
85- MÜKATEB = (EFENDİSİNE BELLİ BİR MİKTAR PARA ÖDEYEREK HÜRRİYETİNE KAVUŞACAK) KÖLENİN SATILMASI
86- MÜKATEB KÖLE SÜRESİNDEN ÖNCE SATIN ALINABİLİR
87- VELÂ HAKKI= (KÖLENİN MALI MİRASI VE BENZERİ HAKLARI) SATILABİLİR Mİ?
88- SU SATMAK CAİZ MİDİR?
89- İHTİYAÇTAN FAZLA SU SATILIR MI?
90- HEDİYE EDİLEN İÇKİ NE YAPILIR?
91- KÖPEK SATILIR MI?
92- AV KÖPEĞİ SATILABİLİR
93- DOMUZ SATILABİLİR Mİ?
94- PARA İLE HAYVANLARI ÇİFTLEŞTİRMEK
95- İFLAS EDEN KİMSEDE KALAN MAL KİMİNDİR
96- ÇALINAN MAL BAŞKA BİRİNDE ELE GEÇERSE NE YAPILIR
97- BORÇ ALMAK
98- BORÇLANMAMAK GEREKİR
99- BORCU ÖDEMEDE KOLAYLIK GÖSTERMEK GEREKİR
100- ZENGİNİN BORCUNU GECİKTİRMESİ ZULÜMDÜR
101- BORÇ BİR BAŞKASINA HAVALE EDİLİR Mİ?
102- BORCU OLAN KİMSENİN CENAZE NAMAZI KILINMAZ MI?
103- BORCU GÜZELLİKLE ÖDEMEYE TEŞVİK
104- BORÇLUYA İYİ MUAMELE VE ONU SIKIŞTIRMAMAK
105- BİR KÖLEDE BİRKAÇ ORTAK OLUR MU?
106- KÖLE VE CARİYE ORTAK OLURSA NE YAPMALI?
107- HURMALIKTA ORTAK OLANLAR NASIL SATARLAR?
108- MESKENLERDE ORTAK OLANLAR HİSSELERİNİ KİME SATMALI?
109- ŞÜF'A VE HÜKÜMLERİ

45- ALIŞVERİŞ KİTABI (Bölümleri)

1- HELAL KAZANCA TEŞVİK

4373- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişinin yediği en güzel ve en helâl kazanç kendi kazandığıdır. Kişinin çocuğu da kendi kazancından sayılır."** (İbn Mâce, Ticarat: 1; Tirmizî, Ahkam: 22)

4374- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Çocuklarınız en iyi ve helâl kazancınızdır, o halde çocuklarınızın kazancından yiyiniz."** (Ebû Davud, Büyü': 79; Tirmizî, Ahkam: 22)

4375- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişinin yediğinin en helali kendi kazancıdır. Çocuğu da kendi kazancındandır."** (Ebû Davud, Büyü': 79; Tirmizî, Ahkam: 22)

4376- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişinin yediğinin en helali kendi kazancıdır. Çocuğu da kendi kazancındandır."** (Ebû Davud, Büyü': 79; Tirmizî, Ahkam: 22)

2- ALIŞVERİŞ VE KAZANMADA DA ŞÜPHELİDEN UZAK DURMAK

4377- Şa'bî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Numan b. Beşîr'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu: -vallahi Ondan sonra kimseden böyle bir şey işitmedim- **"Helal da bellidir. Haramda bellidir. Fakat ikisi arasında şüpheli şeyler de vardır."** (Bazı rivâyetlerde bu ikisi arasında benzeşen şeyler de vardır diye geçmektedir.) Rasûlullah (s.a.v) sözüne şöyle devam etti: **"Bunu size bir örnek ile açıklayayım. Allah'ın da bir koruluğu vardır. Allah'ın koruluğu haram kıldığı şeylerdir. Korunun etrafında dolaşan koruluğa girmesi muhtemeldir.** (Bazı rivâyetlerde koruluğun çevresinde hayvanını otlatanın hayvanları koruluğa girebilir şeklindedir.) **Şüpheli işleri yapan kimsenin de yaptıklarından cesaret alarak haram işleri işlemesi muhtemeldir."** (Ebû Davud, Büyü': 3; Tirmizî, Büyü': 1)

4378- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir zaman gelir ki insanlar haram helâl demeden nereden ve nasıl olursa olsun kazanmaya çalışırlar."** (Ebû Davud, Büyü': 3; Tirmizî, Büyü': 1)

4379- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir zaman gelir ki insanlar faiz yerler yemeyenlere de tozundan bulaşır."** (Ebû Davud, Büyü': 3)

3- MALIN ÇOKLUĞU KIYAMET ALAMETLERİNDEN MİDİR?

4380- Amr b. Tağlib (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyametin alametlerinden bir kısmı da şunlardır. Mal çoğalır, ticaret yaygınlaşır, ilim görüntü olarak kalır. Bilgisiz tüccarlar başkalarına sormadan alışveriş yapmazlar. Koca piyasada doğru dürüst bir kimse aranır da bulunmaz."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4- TÜCCAR NASIL OLMALI?

4381- Hakîm b. Hızam (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Alışveriş yapanlar bulundukları yerden ayrılmadıkça alışverişi yapıp yapmamakta serbesttirler. Doğru konuşur ve sattıkları malın özelliklerini ortaya koyarlarsa alışverişleri hayırlı ve bereketli olur. Eğer yalan söyler ve mallarının özelliklerini gizlerlerse malın bereketi yok olur."** (Tirmizî, Büyü': 26; Dârimi, Büyü': 15)

5- YALAN VE YEMİNLERLE MÜŞTERİ ÇEKENLERİN CEZASI

4382- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç kişi vardır ki Allah bu kimselere rahmetle bakmaz ve bu kimselerle konuşmaz ve onları bağışlayıp günahlarından arındırmaz ve onlara acı bir azap vardır."** Rasûlullah (s.a.v), Âl-i İmrân 77. ayetini okudu, Ebu Zer diyor ki: "Onlar yandılar ve perişan oldular. Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: **"Bunlar 1. Kibir ve gösteriş olsun için elbiselerini uzatıp yerlerde sürüyen kimselerdir. 2. Sattığı malı yalan yeminlerle değerli göstermeye çalışanlar. 3. Yaptığı iyilik ve yardımı başa kakanlardır."** (Müslim, İman: 46; Tirmizî, Büyü': 5)

4383- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Üç kişi vardır ki Allah kıyamet günü onların yüzüne rahmet bakışıyla bakmaz ve onları bağışlayıp günahlarından arındırmaz ve onlara acı bir azap vardır. O kimseler 1. Verdiği şeyi başa kakarlar 2. Kibir ve gösteriş olsun için elbiselerini uzatıp yerlerde sürüyenler. 3. Sattığı malı yalan ve yeminlerle değerli göstermeye çalışanlar."** (Müslim, İman: 46; Tirmizî, Büyü': 5)

4384- Ebu Katade el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alışverişinizde çok yemin etmeyin çünkü yemin malı sattırır ama bereketini giderir."** (Ebû Davud, Büyü': 6; İbn Mâce, Ticarat: 30)

4385- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yemin malı sattırır ama bereketini giderir."** (Ebû Davud, Büyü': 6; İbn Mâce, Ticarat: 30)

6- SATICI MÜŞTERİYİ YEMİNLE ALDATMAMALI

4386- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Üç kimse vardır ki Allah onlarla ne konuşur ne de rahmet nazarıyla bakar ve onları bağışlayıp günahlarından temizlemez, onlar için acı bir azap vardır. 1. Yol üstündeki suyunu yolculardan esirgeyen kimse. 2. Devlet başkanına dünyalık için bağlanıp otoritesini kabul ettikten sonra istediklerini verirse ona itaat eden vermediğinde de isyan eden kimse. 3. İkindiden sonra sattığı malı şu kadar para verdiler diye yemin ederek müşteriyi inandırıp mal satan kimse."** (İbn Mâce, Ticarat: 3; Tirmizî, Büyü': 4)

7- ZEKAT VEREREK ALIŞVERİŞİN HATALARI TELAFİ EDİLEBİLİR

4387- Kays b. Ebî Gareze (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Medine'de alışveriş yapıyorduk ve kendimize simsarlar adını vermiştik. İnsanlar da bize simsarlar diyordu. Rasûlullah (s.a.v) Medine'ye gelince bize bizim verdiğimiz isimden daha hayırlı bir isim olan tüccar adını vererek şöyle buyurdu: **"Ey tüccarlar topluluğu! Alışveriş yaparken farkına varmaksızın yeminler etmiş ve boş sözler konuşarak kazancınızı kirletmiş olabilirsiniz bu sebeple bol sadaka vererek bu kirlerden kazancınızı temizleyiniz."** (İbn Mâce, Ticarat: 3; Tirmizî, Büyü': 4)

8- ALIŞ VERİŞ YAPANLAR YERLERİNİ TERKEDİNCEYE KADAR ALIŞ VERİŞİ BOZUP DEVAM ETTİRMEKTE SERBESTTİRLER

4388- Hakîm b. Hızam (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Satıcı ile müşteri bulundukları yerden ayrılıncaya kadar alışverişi bırakmakta ve devam ettirmekte serbesttirler. Eğer mallarının özelliklerini güzelce açıklarlar ve para durumlarını net olarak ortaya koyarlarsa ve bu konuda doğru ve dürüst olurlarsa alışverişleri kendilerine bereketli kılınır. Eğer alan ve satan malı ve parayı net olarak ortaya koymazlar ve yalancılık yaparlarsa bu alışverişlerin bereketi giderilir."** (Tirmizî, Büyü': 26; Dârimi, Büyü': 15)

9- ALIŞVERİŞTE SERBESTLİKLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVÂYETLER

4389- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Satıcı ve müşteri alışverişi yaptıkları yerden ayrılıncaya kadar alıp almamakta serbesttirler. Ancak alışverişi muhayyerlik şartıyla yapmışlarsa bu özellik alışveriş bittikten sonra da konuşulan süreye kadar devam eder."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4390- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alışverişi yapanlar yani alıcı ve satıcı alışverişi yaptıkları yerden ayrılıncaya kadar alışverişi devam ettirmekte ve bırakmakla serbesttirler. Veya muhayyer olarak konuşmuşlarsa o süre bitimine kadar serbestlik devam eder."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4391- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alışveriş yapanlar alıcı ve satıcı alışveriş yaptıkları yerden ayrılmadıkları sürece alışverişi devam ettirmekte ve bırakmakta serbesttirler. Ancak alışverişte her iki tarafta muhayyerlik şartını şart koşmuşlarsa o süre dolunca alışveriş kesinleşmiş olur."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4392- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İki kişi alışveriş yaptıklarında bulundukları yerden ayrılıncaya kadar alışverişi devam ettirmek ve bırakmakta serbesttirler. Eğer alışverişte muhayyerlik var da o şekilde kabul edilmişse o süre bitiminde alışveriş gerçekleşmiş olur."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4393- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alışveriş yapan iki kişi bulundukları yerden ayrılıncaya kadar alış verişlerini yapıp yapamamakta serbesttirler. Ama biri diğerine seçim de serbestsin dilersen muhayyer olarak bu alışverişi yapalım dilersen normal usulde yapalım diyebilir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4394- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alıcı ve satıcı bulundukları yerden ayrılmadıkları sürece serbesttirler. Alışverişi devam ettirecekleri gibi bırakabilirler de ancak muhayyer olmak şartıyla alışveriş yapılmışsa o zaman durum başkadır."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4395- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alıcı ve satıcı bulundukları yerden ayrılmadıkları sürece serbesttirler. Alışverişi devam ettirecekleri gibi bırakabilirler de ancak muhayyer olmak şartıyla alışveriş yapılmışsa o zaman durum başkadır."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4396- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İki kişi alışveriş yaptıklarında birbirlerinden ayrılmadıkları sürece alışverişi devam ettirmek ve bırakmakta serbesttirler."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4397- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alışveriş yapanlar yani alıcı ve satıcı bulundukları yerden ayrılmadıkları sürece serbesttirler ancak alışverişi muhayyerlik üzere yapmışlarsa o başka."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4398- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alışveriş yapanlar arasında birbirlerinden ayrılıncaya kadar alışveriş kesinleşmez. Ancak muhayyerlik şart koşulmuşsa onun da süresi dolunca gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

10- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

4399- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her alışveriş yapanın alışverişi birbirinden ayrılmadıkça gerçekleşmez. Ancak muhayyerlik şart koşmuşsa o süre dolunca o da gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4400- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her alışveriş yapanın alışverişi birbirinden ayrılmadıkça gerçekleşmez. Ancak muhayyerlik şart koşmuşsa o süre dolunca o da gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4401- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her alışveriş yapanın alışverişi birbirinden ayrılmadıkça gerçekleşmez. Ancak muhayyerlik şart koşmuşsa o süre dolunca o da gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4402- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her alışveriş yapanın alışverişi birbirinden ayrılmadıkça gerçekleşmez. Ancak muhayyerlik şart koşmuşsa o süre dolunca o da gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4403- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her alışveriş yapanın alışverişi birbirinden ayrılmadıkça gerçekleşmez. Ancak muhayyerlik şart koşmuşsa o süre dolunca o da gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4404- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her alışveriş yapanın alışverişi birbirinden ayrılmadıkça gerçekleşmez. Ancak muhayyerlik şart koşmuşsa o süre dolunca o da gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4405- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Satıcı ve alıcı yerlerinden ayrılıncaya kadar veya alıcı ve satıcıdan biri alışverişi kesinleştirinceye kadar serbesttirler"** buyurdu ve: **"Üç defa dilerse alışverişi muhayyer olarak yapabilirler"** buyurdu. (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

4406- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Alış veriş yapan alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılmadıkları sürece alışverişi devam ettirmekte ve bozmakta serbesttirler. Veya alıcı ve satıcıdan biri diğerine akdi kesinleştirdim veya bıraktım deyinceye kadar serbestlik devam eder."** (Müslim, Büyü': 11; Tirmizî, Büyü': 26)

11- BOZUK NİYETLE ALIŞ VERİŞ MECLİSİ TERKEDİLEMEZ

4407- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyet ederek; Peygamber (s.a.v)'in bize şöyle buyurduğunu aktarmıştır: **"Alışveriş yapan alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılmadıkları sürece alışverişi devam ettirmekte ve bozmakta serbesttirler. Ancak alım satımı muhayyerlik esasına göre yapmışlarsa o zaman belirttikleri süreye kadar akit kesinleşmez. Alışveriş bitsin diyerek taraflardan birinin kötü niyetle alım satım yerini terk etmeleri de helâl değildir."** (Ebû Davud, Büyü': 53; Tirmizî, Büyü': 26)

12- ALIŞVERİŞTE ALDATMA OLMAMALI

4408- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e alışverişte devamlı aldandığını söyledi. Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Alışveriş yaptığın zaman "Aldatma yok" de"** buyurdu. O adam, bundan sonra alışveriş yaparken "aldatmak yok" derdi. (Müslim, Büyü': 12; Ebû Davud, Büyü': 68)

4409- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, geri zekalı hafızası zayıf bir adam alışveriş yapıyordu. Ailesi Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek, "Ey Allah'ın Peygamberi! Bu kimseden alışveriş yapma hakkını elinden al" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) onu çağırıp alışverişten men edince, adam: "Ey Allah'ın Peygamberi! Alışveriş yapmadan duramam" dedi. Peygamber (s.a.v)'de:**"O halde alışveriş yaptığında aldatma yok"** de buyurdu. (Müslim, Büyü': 12; Ebû Davud, Büyü': 68)

13- HAYVANIN MEMESİNDEKİ SÜTÜ ALDATMAK İÇİN BIRAKMAK

4410- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz deve, koyun gibi sağmal bir hayvanı satacağında fazla paraya satabilmek için memesindeki sütü sağmamazlık etmesin."** (Müslim, Büyü': 7; Tirmizî, Büyü': 29)

14- TASRİYE YASAKTIR = Satışa çıkarılan sağmal deve, sığır veya koyunu bol sütlü gösterip pahalı satmak maksadıyla iki, üç gün sütünü yavrularına emzirmeyip kendisi de sağmamak şeklindeki yapılan hileli alışveriştir.

4411- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Daha ucuza almak için köylüyü pazara gelmeden yolda karşılaşmayın. Koyun ve develerinizi satarken sütlü görünmesi için birkaç gün sağmamazlık etmeyin. Kim böyle bir hayvanı satın almışsa iki şey arasında serbesttir. Dilerse hayvanı olduğu gibi kabul eder veya sağıp kullandığı süt karşılığı bir ölçek hurmayla birlikte hayvanı sahibine iade eder."** (Müslim, Büyü': 7; Tirmizî, Büyü': 29)

4412- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Memesindeki sütü birkaç gün sağılmadan alan kimse sütünü sağdıktan sonra isterse o durumda hayvanı kabul eder veya hoşlanmaz ise hayvanla birlikte kullandığı süte karşılık bir ölçek hurmayla hayvanı sahibine iade eder."** (Müslim, Büyü': 7; Tirmizî, Büyü': 29)

4413- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Eb'ul Kasım (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Sütü sağılmaksızın bir hayvanı satın alan kimse şu iki şeyi yapmakta serbesttir. Ya olduğu gibi hayvanı kabul eder veya üç gün içerisinde hayvanı sahibine geri verir, ilk süt karşılığında da bir ölçek hurma verir."** (Müslim, Büyü': 7; Tirmizî, Büyü': 29)

15- KULLANMA VE İSTİFADE ETME GARANTİ KARŞILIĞIDIR

4414- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Kullanma ve istifade hakkı garanti karşılığıdır"** buyurdu. (Tirmizî, Büyü': 53; İbn Mâce, Ticarat: 43)

16- ŞEHİRLİ KÖYLÜYE ARACILIK YAPMAMALI

4415- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) köylünün pazar yerine malını indirmeden yolda karşılanmasın, muhacir** (şehirli) **kimsenin bedevi kimsenin malına aracılık yaparak satmasını, sağmal hayvanı pahalı satmak için memesinde süt biriktirmeyi, değişik reklam yoluyla malı aldatarak satmayı, Mü'min kardeşinin alacağı malı artırmayı ve bir kadının başka bir kadının boşanmasını istemesini yasak etmiştir."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

17- ŞEHİRLİ KÖYLÜYE ARACILIK YAPMAMALI

4416- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şehirlinin babası ve kardeşi bile olsa köylünün adına malını satmasını yasak etmiştir. (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4417- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Bize babası ve kardeşi bile olsa şehirliniz köylü adına malının satılmasında aracılık etmesi yasaklandı."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4418- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Şehirlinin köylü adına aracılık etmesi yasaklandı."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4419- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Şehirli köylünün malını satmasın, insanları kendi haline bırakın Allah her birini birbiriyle rızıklandırır."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4420- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Pazara malını getiren köylüyü yolunu kesip düşük fiyatla mallarını satın almayın. Birinizin alışverişi üzere bir diğeriniz devreye girmesin, bir malın değerini fazlaca överek aldatmaya kalkmayın ve şehirli köylü adına onun malını satmasın."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4421- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Aşırı reklamlarla malın değerini artırıp aldatmayı, köylüyü pazara gelmeden yolda karşılamayı ve şehirlinin köylü adına malını satmasını yasakladı."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

18- KÖYLÜYÜ PAZARA GELMEDEN YOLDA KARŞILAMAMAK

4422- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Pazara gelen köylüyü yolda karşılayıp malını satın almayı yasakladı."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4423- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Şehire satılmaya gelen malları pazara gelmeden yolda karşılamayı**

yasakladı." (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4424- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) şehre satılmaya gelen köylünün mallarını yolda karşılamayı, şehirlinin köylü adına köylünün malını satmasını yasaklamıştır."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

4425- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Köylünün mallarını pazara gelmeden yollarda karşılamayın. Kim pazara gelmeden köylünün malını ucuzca alırsa mal sahibi pazara gelince durumu öğrenince alışverişi bozmakta ve devam ettirmekte serbesttir."** (Müslim, Büyü': 7; Ebû Davud, Büyü': 48)

19- MÜ'MİN KARDEŞİNİN ALACAĞI MALA TALİP OLMAMAK

4426- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şehirli köylünün malını aracılık yaparak satmasın, sattığınız malı aşırı överek aldatmayın, kişi Mü'min kardeşinin alacağı mala müşteri olmasın. Mü'min kardeşinin alacağı bir kıza da dünürcü olmasın. Hiçbir kadın başka bir kadının boşanmasını isteyip o koca ile evlenmeyi de düşünmesin. Allah kime neyi yazmışsa o mutlaka gerçekleşir."** (Müslim, Büyü': 4; İbn Mâce, Ticarat: 13)

20- MÜSLÜMAN KARDEŞİNİN ALIŞVERİŞİ ÜZERİNE BOZGUNCULUK YAPMAZ

4427- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbiriniz mü'min kardeşinin alışverişini bozarak ona kendi malını satmaya kalkmasın."** (Müslim, Büyü': 4; İbn Mâce, Ticarat: 13)

4428- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kişi Mü'min kardeşinin yaptığı alışverişi bitirmeden yahut müşteri o alışverişten vazgeçmeden aynı müşteriye kendi malını satmaya kalkmasın."** (Müslim, Büyü': 4; İbn Mâce, Ticarat: 13)

21- MALI AŞIRI ÖVEREK MÜŞTERİYİ ALDATMAK

4429- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) aşırı malı överek müşteriyi aldatmayı yasaklamıştır. (Müslim, Büyü': 4; İbn Mâce, Ticarat: 13)

4430- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Hiçbir kimse Mü'min kardeşinin alışverişinin üzerine alış veriş etmesin, şehirli köylü adına köylünün malını satmaya kalkmasın, malı aşırı överek müşteriyi aldatmayın, bir kimse bir malı alırken diğer bir kimse satıcıya fazla para teklif etmesin. Bir kadın diğer bir kadının boşanmasını isteyip o kocaya varmaya kalkmasın."** (Müslim, Büyü': 4; İbn Mâce, Ticarat: 13)

4431- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şehirli köylünün malını köylü hesabına alıp satmasın, malın değerini aşırı reklamlarla överek artırıp müşteriyi aldatmasın. Bir mal satılırken diğer biri gelip o mala daha fazla fiyat vermesin. Bir kadın da başka bir kardeşinin boşanmasını isteyip o kocaya varmaya kalkmasın."** (Müslim, Büyü': 4; İbn Mâce, Ticarat: 13)

22- AÇIK ARTIRMA MODELİ SATIŞ CAİZDİR

4432- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Fakir bir adama verilen bir çul ve bir su tasını açık artırma usulüyle satmıştı."** (Müslim, Büyü': 4; İbn Mâce, Ticarat: 13)

23- MÜLAMESE (EL DOKUNDURMA) USULU SATIŞ YASAKTIR

4433- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Mülamese = Elimi dokunduğum mal veya senin elini dokunduğun mal benimdir şeklindeki alışveriş modeliyle münabeze = Attığım mal senin senin attığın mal da benimdir şeklindeki aldatma ve kumara benzeyen mal satışını yasakladı."** (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

24- MÜLAMESE MODELİ SATIŞ NASILDIR?

4434- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Mülamese = Modeli alış verişi müşterinin alacağı mala bakmadan eliyle yoklayarak almasını ve Münabeze usulü alışveriş ki = alıcı ve satıcı birbirlerine attıkları ve mala evirip çevirip bakmaksızın yapılan alış veriş modelini yasaklamıştır."** (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

25- MÜLAMESE MODELİ SATIŞ DA YASAKTIR

4435- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Alış verişte mülamese ve münabeze modeli satışı yasakladı."** (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

4436- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v) Münabeze ve Mülamese modeli alışverişi yasaklamıştır."** (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

26- MÜLAMESE VE MÜNABEZE MODELİ ALIŞVERİŞLERİN İZÂHI

4437- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mülamese ve Münabeze modeli satışları yasak etmiştir. Mülamese: İki kişinin gece karanlığında alacağı malı evirip çevirip görmeden elini dokunmakla yaptıkları alışveriş şeklidir. Münabeze: Satıcı ve alıcı alıp satacakları malın ölçü ve kalitesini bilmeden birbirine atmak suretiyle yaptıkları alışveriştir. (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

4438- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mülamese = bakmaksızın el dokunmakla yapılan alışverişi ve Münabeze = Alacağı malı evirip çevirip bakmadan sadece atmak suretiyle yapılan alışveriş modelini yasaklamıştır. (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

4439- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) iki tür elbise satışını yasakladı: "Mülamese" ve "Münabeze" modelini "Mülamese": Bakmaksızın elini dokundurduğunda alış veriş bitmiştir. şeklindeki alışveriştir. "Münabeze" ise: Elbiseyi sana attığım an alışveriş bitmiştir şeklindeki satıştır. (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

4440- Sâlim (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) iki tür elbise satışını yasaklamıştır. Yine Rasûlullah (s.a.v): Münabeze ve Mülamese modeli satışları yasaklamıştır. Bu iki satış türü cahiliyye döneminde yapılan satış modeliydi." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4441- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) iki tür alışverişi yasakladı ki bu yasaklamalar Mülamese ve Münabeze modelleridir. "Mülamese" şudur. İki kişi birbirine elbiselerine bakmaksızın sadece dokunmak suretiyle yapılan alışveriştir. "Münabeze" ise: Alıcı ve satıcının birbirlerinin mallarına bakmaksızın ve özelliklerini bilmeksizin sadece atmak suretiyle gerçekleşen alışveriştir. (Müslim: Büyü': 1)

27- ÇAKIL TAŞI ATMAK SURETİYLE ALIŞ VERİŞ OLUR MU?

4442- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) taş atma usulü ile yapılan alışverişi ve aldatma olan her alışverişi yasakladı."** (Tirmizî, Büyü': 69; Müslim, Büyü': 1)

28- MEYVEYİ AĞACINDA HAM OLARAK SATMAK

4443- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Meyveleri ağacında olgunlaşmadan satmayın. Hem alıcı hem de satıcıyı bu konuda yasakladı."** (İbn Mâce, Ticarat: 32; Tirmizî, Büyü': 14)

4444- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Meyveleri olgunlaşmadan alınıp satılmasını yasakladı."** (İbn Mâce, Ticarat: 32; Tirmizî, Büyü': 14)

4445- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Meyveler olgunlaşmadan ağacındayken satmayın. Ağaçtaki meyveyi kuru hurma karşılığında satmayın."** (İbn Mâce, Ticarat: 32; Tirmizî, Büyü': 14)

4446- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) aramızdan kalkarak: **"Meyveleri olgunlaşmadan satmayın"** buyurdu. (İbn Mâce, Ticarat: 32; Tirmizî, Büyü': 14)

4447- Câbir b. Abdullah (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Muhabere, Müzâbene, Muhakale modeli alış verişi yasakladı ayrıca meyvelerin olgunlaşmadan satılmasını yasak etti. Sadece dirhem ve dinarla alışverişi serbest bıraktı ve araya usulü satışa da izin verdi."**

Muhabere: Mahsul karşılığında arazi kiralamayı

Muzâbene: Ağaçtaki taze hurmayı bir miktar kuru hurma karşılığında satmak

Muhakale: Başağındaki buğdayı ambardaki buğdayla değişmek

Araya: Kişinin bahçesindeki bir veya birkaç ağacın meyvesini birilerine bağışlamasıdır. Veya yenmesi için bırakmasıdır. (Tirmizî, Büyü': 14; Müslim, Büyü': 16)

4448- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Muhabere, Muzâbene, Muhakale ve yenilecek hale gelinceye kadar meyve satışını yasakladı. Ağacı olmayanların yemeleri için bazı ağaçlarda meyve bırakmaya izin verdi. (Tirmizî, Büyü': 14; Müslim, Büyü': 16)

4449- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yenilecek hale gelinceye kadar hurmaların satışını yasak etti. (Tirmizî, Büyü': 14; Müslim, Büyü': 16)

29- AĞACINDAKİ MEYVE OLGUNLAŞMADAN SATILMAMALI

4450- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) "Meyveleri olgunlaşmadan satmayı yasak etti. Ey Allah'ın Rasûlü! Olgunlaşması nasıl belli olur?" dediler. **"Kızarmasıyla belli olur diyerek Allah ağacındaki meyveyi bir afetle yok ederse, kardeşinizin malını ne hakla alabilirsiniz?"** buyurdu. (İbn Mâce, Ticarat: 32; Ebû Davud, Büyü': 23)

30- AĞACINDAKİ MEYVELER AFETE UĞRARSA NASIL OLUR?

4451- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kardeşine ağacındaki meyveyi satarsan ve bir afetle o meyveler de yok olursa, senin ondan aldığın para sana nasıl helâl olur? Haksız yere kardeşinin malını nasıl alabilirsin?"** (İbn Mâce, Ticarat: 32; Ebû Davud, Büyü': 23)

4452- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse ağacındaki meyvesini olgunlaşmadan satsa ve o meyvelere de bir felaket gelse o kardeşinden nasıl para alabilirsin? Veya benzeri bir ifadeyle sizden biriniz Müslüman kardeşinizin malını haksız yere nasıl yiyebilir?"** (İbn Mâce, Ticarat: 32; Ebû Davud, Büyü': 23)

4453- Câbir (r.a)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v), felaketten dolayı zarar eden borçlunun borcunu düşürdü."** (İbn Mâce, Ticarat: 32; Ebû Davud, Büyü': 23)

4454- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir adamın ağacında satıp bedelini aldığı meyveleri afete uğradı, borcu çoğaldı ödeyemez hale gelince, Rasûlullah (s.a.v) **"Ona yardım edin"** buyurdu. Bunun üzerine herkes ona yardım etti. Yapılan yardımla da borçları ödenemeyince Rasûlullah (s.a.v) alacaklılara: **"Bulduğunuzu alın başka bir şey istemeyin"** buyurdu. (İbn Mâce, Ticarat: 32; Ebû Davud, Büyü': 23)

31- BİRKAÇ YILLIK MEYVE ÖNCEDEN SATILIR MI?

4455- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) birkaç yıllık meyveyi önceden satmayı yasakladı. (İbn Mâce, Ticarat: 32; Ebû Davud, Büyü': 23)

32- YAŞ MEYVEYİ KURU HURMA KARŞILIĞI SATMAK

4456- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı yasak etti. İbn Ömer Zeyd b. Sabit'ten naklen şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) gelip geçenlerin yemeleri için birkaç ağacın meyvesini dalında bırakmaya izin verdi. (Müslim, Büyü': 14; Tirmizî, Büyü': 54)

4457- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): Müzâbene modeli alışverişi yasak etti. Müzâbene şudur: Ağaçtaki yaş hurmayı fazlası kendisine eksik kalırsa tamamlamak üzere belli bir ölçüyle kuru hurmayla değişmektir. (Müslim, Büyü': 14; Tirmizî, Büyü': 54)

33- YAŞ ÜZÜM KURU ÜZÜMLE DEĞİŞEREK SATILABİLİR Mİ?

4458- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), müzâbene modeli satışı yasakladı. "Müzâbene" bir meyvenin kuru hurma karşılığında belli bir ölçekte değişmek, yaş üzümü belli bir ölçek kuru üzümle değişmek demektir. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

4459- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Muhakale ve Müzâbene modeli satışları yasaklamıştır. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

4460- Zeyd b. Sabit (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) gelip geçen kimselerin yemesi için bahçedeki ağaçların bir kısmının meyvesini ağacında bırakmaya izin vermiştir. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

4461- Zeyd b. Sabit (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yaş ve kuru hurma olarak gelip geçenlerin yemesi için meyveleri ağacında bırakmaya izin vermiştir. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

34- MUAYYEN BİR MİKTAR BELİRTMEKSİZİN ARIYYE USULÜ SATIŞA İZİN

4462- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) araya modeli alışverişi belli bir miktar belirtmeksizin satışına izin verdi. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

4463- Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Ariyye usulu alışverişi bir miktar belirtmeksizin kuru hurmayla yapılmasına izin verdi. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

35- ARİYYE USULU BİR KAÇ AĞAÇ HURMAYI YAŞ HURMA İLE DEĞİŞMEK

4464- Zeyd b. Sabit (r.a)'in haber verdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v), ariyye usulü bir iki ağaç hurmayı yaş ve kuru hurma ile değişmeye izin verdi. Bunun dışında başka şeylerde bu izni vermedi. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

4465- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v), ariyye usulü birkaç ağaç hurmayı beş vesak'a kadar yaş ve kuru hurma karşılığında değişmeye izin verdi daha fazlasına izin vermedi."** (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 55)

4466- Sehl b. Ebî Hasme (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), ağaçtaki meyveyi olgunlaşmadan satmayı yasakladı. Ariyye'ye izin verdi. Muayyen bir miktar belirtmeksizin sahiplerinin ve gelip geçenin yemesi için ağacında bırakılmasına ve satılmasına izin verdi. (İbn Mâce, Ticarat: 55; Müslim, Büyü': 14)

4467- Sehl b. Ebî Hasme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Müzabene modeli alışverişi yani bir meyveyi kuru hurmayla değişerek satmayı yasakladı. Ama araya usulu ağaçta başkalarının yemesi için meyve bırakmaya izin verdi. (İbn Mâce, Ticarat: 55; Müslim, Büyü': 14)

4468- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Büşeyr b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) araya denilen gelip geçenin yemesi için ağaçta meyve bırakmaya izin verdi. (Müslim, Büyü: 14; İbn Mâce, Ticarat: 55)

36- KURU HURMA YAŞ HURMAYLA DEĞİŞİLİR Mİ?

4469- Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e kuru hurmayı yaş hurmayla değişmenin hükmü sorulduğunda; Rasûlullah (s.a.v) yanındakilere: **"Yaş hurma kuruyunca eksilir mi?"** dedi. Onlar da: "Evet" deyince, **"Bu tür alışverişi yasak etti."** (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 53)

4470- Sa'd b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e kuru hurmayı yaş hurmayla değişmenin hükmü sorulduğunda; Rasûlullah (s.a.v) yanındakilere **"Yaş hurma kuruyunca eksilir mi?"** dedi. Onlar da: "Evet" deyince, **"Bu tür alışverişi yasak etti."** (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 53)

37- MİKTARLARI BELLİ OLMAYAN KÜMELERİ DEĞİŞMEK

4471- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) miktarı belli olmayan bir yığın hurmayı miktarı belli olan hurmayla değişmeyi yasak etti. (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 53)

38- BİR YIĞIN YİYECEK BİR YIĞIN YİYECEKLE DEĞİŞTİRİLMEZ

4472- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir yığın gıda maddesi bir yığın gıda maddesi karşılığında değişilmez. Yine bir yığın yiyecek belli bir ölçek yiyecek karşılığında değişilmez."** (Tirmizî, Büyü': 63; İbn Mâce, Ticarat: 53)

39- BAZI YİYECEKLERİ HUBUBAT KARŞILIĞINDA SATMAK

4473- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ağaçlardaki yaş meyveyi kuru hurma karşılığında belli bir ölçü ile de olsa satılmasını yasak etti. Bağdaki yaş üzümü de yine kuru üzüm karşılığında belli bir ölçü ile de olsa satmayı yasak etmiştir. Yine tarladaki ekini de belli bir ölçek karşılığı gıda maddesiyle ve bu tür alışverişlerin hepsini yasak etti. (Dârimi, Büyü': 23; İbn Mâce, Ticarat: 54)

4474- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v) Muhabere, Muzâbene, Muhakale ve yenecek hale gelmemiş ham meyveyi satmayı yasak etti, bu ürünleri para karşılığı alınıp satılmasını emretti."** (4447 nolu hadisin açıklamasına bakınız.) (Dârimi, Büyü': 23; İbn Mâce, Ticarat: 54)

40- EKİNLER SARARMADAN SATILAMAZ

4475- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v) hurma yenilecek hale gelmeden, ekinler sararıp biçilecek hale gelmeden ve afete uğrama tehlikesini atlatmadan alınıp satılmasını yasakladı."** (İbn Mâce, Ticarat: 32; Dârimi, Büyü': 41)

4476- Ebu Salih (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir adam şöyle anlatıyor: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kötü hurmamızı iyisiyle değiştirirken verdiğimiz kadar bile alamıyoruz, fazlalaştırarak alıp verelim mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Kötü hurmayı para ile sat iyisini de yine para ile al"** buyurdular. (Dârimi, Büyü': 41; Müslim, Müsakat: 18)

41- FARKLI HURMALARI FARKLI ÖLÇÜLERLE SATMAK OLMAZ

4477- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Hayber bölgesinin zekat ve haracını toplamak üzere bir adam görevlendirmişti. O da oradan hep iyi cins hurma getirince Rasûlullah (s.a.v): **"Hayber'in tüm hurmaları böyle midir?"** diye sordu. Adam: "Hayır Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin olsun ki topladığımız kötü hurmadan iki ölçek verip bundan bir ölçek alıyoruz veya üç ölçek vererek bundan iki ölçek hurma alıyoruz" deyince Rasûlullah (s.a.v) **"Böyle yapma! Topladığın kötü hurmaları para ile sat sonra iyi hurmaları para ile al"** buyurdular. (Dârimi, Büyü': 41; Müslim, Müsakat: 18)

4478- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e iyi cins sulak yer hurması getirdiler. Halbuki Rasûlullah (s.a.v)'in hurmalığı kurak (Kıraç) bölgede olup sulanmıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) **"Bu hurma nereden geldi?"** dedi. Getirenler de bu hurmanın bir ölçeğini iki ölçek sizin hurmanızla değiştirdik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Böyle yapma! Bu caiz değildir. Hurmanı para ile sat diğer iyi hurmayı da yine para ile al"** buyurdular. (Dârimi, Büyü': 41; Müslim, Müsakat: 18)

4479- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında hurmamızın cinsi iyi değildi. Ondan iki ölçek verip iyisinden bir ölçek alıyorduk. Peygamber (s.a.v) bunu duyunca şöyle buyurdu: **"İki ölçek hurmayla bir ölçek hurmayı, iki ölçek buğdayı bir ölçek buğdayla ve bir dirhemi iki dirhemle değişmek caiz olmaz."** (Dârimi, Büyü': 41; Müslim, Müsakat: 18)

4480- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: kötü hurmadan iki ölçek vererek bir ölçek iyi hurma alıyorduk. Bunu duyan Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki ölçek hurmayı bir ölçek hurmayla ve iki ölçek kötü buğdayı bir ölçek iyi buğdayla ve iki dirhemi bir dirhemle değişmek caiz olmaz."** (Dârimi, Büyü': 41; Müslim, Müsakat: 18)

4481- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bilal, Rasûlullah (s.a.v)'e iyi cins bir hurma getirince, Rasûlullah (s.a.v): **"Bu nedir?"** buyurdu. Bilal: "İki ölçek kötü hurma karşılığında bundan bir ölçek aldım" deyince, **"Olmaz böyle şey faizin tam kendisidir. Bu tür alışverişe yaklaşma!"** buyurdular. (Müslim, Büyü': 14; Dârimi, Büyü': 41)

4482- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Gümüşle altını veresiye değişmek faizdir ancak cinsi cinsine göre ve peşin olursa o başka. Hurmayı hurmayla veresiye değişmek faizdir ancak cinsi cinsine ve peşin olursa o başka. Buğdayı buğdayla veresiye değişmek faizdir ancak cinsi cinsine ve peşin olursa o başka. Arpayı arpayla veresiye değişmek faizdir ancak cinsi cinsine ve peşin olursa o başka."** (Müslim, Müsakat: 18; Dârimi, Büyü': 42)

42- HURMA AYNI DEĞERDE HURMA İLE DEĞİŞİLEBİLİR

4483- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hurma aynı cins hurma ile değişilebilir. Buğdayla aynı cins buğday değişilebilir. Arpayla aynı cins arpa birbiriyle değişilebilir. Tuz ile tuz aynı cins olarak peşin değişilebilir. Fazla alan ve verenler faiz alıp verirler. Ancak cinsleri ayrı olan ürünler ve şeyler bu kaidenin dışındadır.** (Müslim, Müsakat: 18; Dârimi, Büyü': 42)

43- BUĞDAY AYNI CİNS BUĞDAYLA DEĞİŞİLEBİLİR

4484- Müslim b. Yesar ve Abdullah b. Atîk (r.anhüma) şöyle dediler: Muaviye'ye komşu olan Ubâde b. Samit bize şöyle anlattı. Rasûlullah (s.a.v)

bizi şu tür alışverişten yasakladı: **"Altını altınla veresiye satmayı, gümüşü gümüşle veresiye satmayı, buğdayı buğdayla veresiye satmayı, arpayı arpayla veresiye satmayı, hurmayı hurmayla veresiye satmayı."** (Ravilerden biri) **"Tuzu tuzla veresiye satmayı"** (ilave etti) **bunlar veresiye ve farklı ölçülerde satılamaz ancak peşin olarak ve ölçeği ölçeğine uygun olarak altını gümüşle, gümüşü altınla, buğdayı arpayla arpayı buğdayla dilediğimiz şekilde satmamıza izin verdi."** (Ravilerden biri şu ilaveyi yaptı) "Kim fazla isterse faize bulaşmış olur."(Müslim, Müsakat: 18; Dârimi, Büyü': 42)

4485- Abdullah b. Ubeyd (İbn Hürmüz) ve Müslim b. Yesar (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye ye komşu olan Ubâde b. Samit bize şunları söyledi: Rasûlullah (s.a.v) bize:**"Altını altınla, gümüşü gümüşle, hurmayı hurmayla, buğdayı buğdayla, arpayı arpayla** (ravilerden biri) **tuzu tuzla** (ilavesini yapmıştır.) **birbirinden eksik ve fazla olarak alıp satmamızı yasak etti ancak ölçüsü ölçüsüne uygun olursa o başka.** (Ravilerden biri şu ilaveyi yaptı) **Fazla alıp veren faiz alıp vermiş olur buyurdu ve gümüşle altını, altınla gümüşü peşin olarak istediğimiz farkla bozdurabileceğimizi, arpayı buğdayla buğdayı arpayla peşin olarak istediğimiz farkla alıp satabileceğimizi bize bildirdi."** (Müslim, Müsakat: 18; Dârimi, Büyü': 42)

44- ARPA ARPA KARŞILIĞINDA DEĞİŞİLİR Mİ?

4486- Müslim b. Yesar ve Abdullah b. Ubeyd (r.anhüma) şöyle dediler: Ubâde b. Samit ve Muaviye birbirine komşu idiler. Ubâde dedi ki: Rasûlullah (s.a.v):**"Altını altınla, gümüşü gümüşle, buğdayı buğdayla, arpayı arpayla, hurmayı hurmayla** (ravilerden biri) **tuzu tuzla** (ilavesini yaptı) **birbirinden eksik ve fazla olarak alıp satmamızı yasakladı ancak ölçüsü ölçüsüne uygun olursa o başkadır"** buyurdu. (Ravilerden biri şu ilaveyi yaptı) **"Kim fazla ister ve fazlalaştırırsa o faiz almış olur."** Ama, Rasûlullah (s.a.v) bize altını gümüşle, gümüşü altınla, buğdayı arpayla, arpayı buğdayla peşin olarak dilediğimiz şekilde satmamıza izin verdi. Bu hadis Muaviye'ye ulaşınca kalktı ve şöyle konuştu: "Bu adamlara ne oluyor? Rasûlullah (s.a.v)'den hadisler rivâyet ediyorlar. Biz de Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte olduk bu hadisleri duymadık. Muaviye'nin bu sözü Ubâde b. Samit'e ulaşınca kalktı ve yukarıdaki hadisi aynen tekrarladı ve: "Muaviye istemese de Rasûlullah (s.a.v)'den işittiğimiz hadisleri mutlaka aktaracağız" dedi. (Müslim, Müsakat: 18; Dârimi, Büyü': 42)

4487- Ubâde b. Samit (r.a) ki Bedir savaşına katılmış, Allah'ın dini yolunda kınayanın kınamasından korkmayacağına söz vererek Rasûlullah (s.a.v)'e biat eden bir kimsedir. Bir gün kalkarak insanlara şöyle hitap etmiştir: **"Ey İnsanlar! ne olduğunu bilmediğim bir sürü alışveriş çeşitleri ortaya çıkardınız. İyi bilin ki sikke veya külçe altın aynı ayar ve aynı miktarda altınla bozdurulur. Gümüş'te aynı şekilde sikke veya külçe olarak aynı ayar ve aynı miktarda gümüşle bozdurulur. Peşin olmak şartıyla altınla gümüşü farklı olarak bozdurmak** (alıp satmak) **caizdir. Vadeli olursa yani veresiye olursa caiz değildir. Dikkat edin! Buğdayı buğdayla, arpayı arpayla aynı ölçeklerde peşin olarak değişebilirsiniz. Veresiye olmamak şartıyla daha çok arpayla daha az buğdayı değiştirebilirsiniz. Veresiye olursa bu caiz değildir. Dikkat edin! Hurma da aynı ölçek hurma ile peşin olarak değiştirilebilir. Tuz da aynı ölçekle değiştirilebilir. Kim fazla ister ve fazla verirse faiz muamelesi yapmış olur."** (Dârimi, Büyü': 41; Tirmizî, Büyü': 24)

4488- Ubâde b. Samit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Altın altınla sikke veya külçe aynı miktarla peşin bozdurulur. Gümüş gümüşle sikke veya külçe aynı miktarla peşin bozdurulur. Tuz tuzla, hurma hurmayla, buğday buğdayla, arpa arpayla misli misline alınıp satılabilir. Fazla alan veya veren faiz muamelesi yapmış olur."** (Dârimi, Büyü': 41; Tirmizî, Büyü': 24)

4489- Süleyman b. Ali (r.a)'den rivâyete göre, Ebu'l Mütevekkil pazarda yanımıza uğradı, insanlar ona saygı göstererek ayağa kalktılar. Bende onlardan biri idim. "Sana para bozdurmanın hükmünü soruyoruz" dedik. O da şöyle dedi: Ebu Said el Hudrî'den işittim şöyle diyordu: "Seninle Rasûlullah (s.a.v) arasında sadece Ebu Said el Hudrî vardır şöyle demişti. Benimle Rasûlullah (s.a.v) arasında başka kimse yoktur (Yani direkt olarak ondan işittim demek istiyor) ve şöyle diyor: **"Altın altınla, gümüş gümüşle** (ravi Süleyman Verik yerine fizza demiştir.) **buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla, tuz tuzla misli misline değiştirilir fazla isteyen ve fazla veren faiz muamelesi yapmış olur. Alan ve veren aynı durumda olup günahta eşittirler."** (Dârimi, Büyü': 41; Tirmizî, Büyü': 24)

4490- Ubâde b. Sâmit (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Altın aynı ağırlıkta altınla bozdurulur."** (Ravi Yakup ağırlıkta sözünü söylememiştir.) Muaviye bu sözü duyunca: "Ubâde'nin sözüne bakılmaz" dedi. Bunun üzerine Ubâde şöyle söyledi: "Vallahi Muaviye'nin olduğu yerde kalmam önemli değil, Rasûlullah (s.a.v)'in bu hadisi söylediğini işittiğime şahitlik ederim."(Tirmizî, Büyü': 24; Dârimi, Büyü': 42)

45- DİNAR, DİNAR KARŞILIĞINDA BOZDURULUR FAZLA ALINMAZ

4491- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dinar** (altın para) **Dinar ile** (altın para) **bozdurulur. Dirhem de** (yani gümüş para) **dirhemle** (gümüş parayla) **bozdurulur fazla alınıp verilmez."** (Müslim, Müsakat: 16; Muvatta', Büyü': 16)

46- DİRHEM, DİRHEM KARŞILIĞINDA BOZDURULUR FAZLA ALINMAZ

4492- Mücahid (r.a)'ten rivâyete göre, Ömer şöyle demiştir:**"Dinar, dinarla; dirhem de dirhemle bozdurulur fazla alınıp verilmez. Rasûlullah (s.a.v)'in bize emri böyledir."** (Müsned: 297)

4493- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Altın aynı miktar altınla; gümüşte aynı miktar gümüşle bozdurulur, kim fazla alır ve fazla verirse faiz muamelesi yapmış olur."** (Müslim, Müsakat: 16; Muvatta', Büyü': 16)

47- ALTIN, ALTIN KARŞILIĞINDA BOZDURULUR

4494- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Altını aynı miktar altın ile bozdurun birini birine tercih ederek fazla alıp vermeyin. Gümüşü de aynı miktar gümüş ile bozdurun karşılıksız olarak fazla alıp vermeyin."** (Tirmizî, Büyü': 24; Müslim, Müsakat: 16)

4495- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den kulaklarım işitti ve gözlerim gördü şöyle demişti:**"Altını aynı miktar altınla gümüşü de aynı miktar gümüşle bozdurun, birini diğerine tercih ederek fazla alıp vermeyin."** (Tirmizî, Büyü': 24; Müslim, Müsakat: 16)

4496- Ata b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, Muaviye bir altın veya gümüş sürahiyi ağırlığından fazla altın ve gümüşle satmıştı, bunu gören Ebu'd Derda şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim: **"Altın ve gümüşü aynı miktar ile bozdurun"** buyurmuştu. (Muvatta', Büyü': 16; Müsned: 1147)

48- ALTIN, MÜCEVHERATINDAN AYRILARAK SATILIR

4497- Fedale b. Ubeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber savaşı günü altın ve boncuktan yapılmış bir kolyeyi on iki dinara satın almıştım. Altınını ayırdım on iki dinardan fazla geldi. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v)'e anlatınca: **"Altın boncuklarından ayrılmadıkça satılamaz"** buyurdu. (Müslim, Müsakat: 17; Tirmizî, Büyü': 32)

4498- Fedale b. Ubeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber savaşında altın ve boncuktan yapılmış bir kolye elde etmiştim. Onu satmak istedim. Durum Rasûlullah (s.a.v)'e hatırlatılınca: **"Altını boncuklardan ayır ve öyle sat"** buyurdu. (Müslim, Müsakat: 17; Tirmizî, Büyü': 32)

49- ALTIN VE GÜMÜŞ VERESİYE SATILIRSA FAİZ OLUR

4499- Ebu'l Minhal (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ortağım veresiye gümüş satmış gelip bana haber verince bu yaptığın caiz değildir dedim. O da şöyle dedi: Vallahi onu pazarda herkesin gözü önünde sattım kimse beni ayıplamadı. Bunun üzerine Bera b. Azib'in yanına gidip durumu sordum. O da şöyle dedi: Peygamber (s.a.v), Medine'ye geldiğinde biz böyle alım satım yapıyorduk. Bunu gören Peygamber (s.a.v)**"Peşin satmanız caizdir veresiye olursa faiz olur"** buyurdu. Sonra Bera, bana: "Git Zeyd b. Erkam'a da bu meseleyi sor" dedi. Ben de ona geldim ve sordum o da aynı şeyi söyledi. (Tirmizî, Büyü': 24; Müslim, Müsakat: 16)

4500- Amr b. Dinar ve Âmir b. Mus'ab (r.anhüma) Ebul Minhal'dan işitmişler şöyle diyorlardı. Bera b. Âzib ve Zeyd b. Erkam'a sorduk şöyle cevap verdiler: Rasûlullah (s.a.v) zamanında ticaretle uğraşıyorduk ona altın ve gümüş bozdurmanın durumunu sorduk: **"Peşin olursa caizdir veresiye olursa caiz değildir"** buyurdu. (Tirmizî, Büyü': 24; Müslim, Müsakat: 16)

4501- Habîb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu'l Minhal'den işittim şöyle diyordu: Bera b. Âzib'e para bozdurmanın hükmünü sordum şöyle dedi: Zeyd b. Erkam'a sor o benden daha hayırlı ve daha bilgilidir. Zeyd'e sorduğumda o da: Bera'ya sor o benden daha hayırlı ve bilgilidir dedi. Sonuçta ikisi de birlikte: **"Rasûlullah (s.a.v) altın ve gümüşü veresiye bozdurmayı yasak etti"** dediler. (Tirmizî, Büyü': 24; Müslim, Müsakat: 16)

50- GÜMÜŞ ALTINLA, ALTIN GÜMÜŞLE DEĞİŞTİRİLİR Mİ?

4502- Abdurrahman b. Ebî Bekre (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) altını altınla, gümüşü gümüşle misli misline değiştirebileceğimizi fakat altını gümüşle, gümüşü altınla istediğimiz farkla değiştirebileceğimizi bize emredip bildirdi. (Tirmizî, Büyü': 24; Müslim, Müsakat: 16)

4503- Abdurrahman b. Ebî Bekre (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Altını altınla, gümüşü gümüşle aynı miktarda misli misline değiştirmemizi emretti. Altını gümüşle, gümüşü altınla istediğimiz farkla değiştirebileceğimizi"** söyledi. (Tirmizî, Büyü': 24; Müslim, Müsakat: 16)

4504- Usâme b. Zeyd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)**"Faiz ancak veresiye işlerde olur"** buyurdular. (İbn Mâce, Ticarat: 49; Buhârî, Büyü': 79)

4505- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'a (Faiz ancak veresiye isterse olur) sözünü Allah'ın Kitab'ında mı gördün yoksa Rasûlullah (s.a.v)'den mi işittin? diye sordum. O da: "Ne Allah'ın Kitab'ında ne de Rasûlullah (s.a.v)'den işittim fakat bana Rasûlullah (s.a.v)'den Üsâme b. Zeyd haber verdi ve şöyle buyurdu: **"Faiz ancak veresiye işlerde olur."** (Buhârî, Büyü': 79; İbn Mâce, Ticarat: 49)

4506- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bâki denilen yerde deve satıyordum, Dinar (altın) ile pazarlık yapıyor dirhem (gümüş) ile paramı alıyordum. Hafsa'nın evinde olan Rasûlullah (s.a.v)'e giderek: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana bir şey sormak istiyorum dedim ve Baki de deve alıp satıyorum. Dinarla pazarlık ediyor. Dirhemle paramı alıyorum dedim. O da cevaben buyurdu ki:**"O günün değeri üzerinden ve birbirinizden ayrılmadan ve aranızda bir şey olmaksızın alırsan bir sakınca yoktur."** (İbn Mâce, Ticarat: 51; Ebû Davud, Büyü': 14)

51- ALTIN, GÜMÜŞLE; GÜMÜŞ, ALTINLA DEĞİŞTİRİLEBİLİR Mİ?

4507- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Gümüş ile altını, altın ile gümüşü değiştiriyordum. Gelip Rasûlullah (s.a.v)'e durumu sordum: **"Veresiye bırakmaksızın seninle müşteri arasında bir sıkıntı olmadığı sürece alıp verebilirsin"** buyurdu. (Müslim, Müsakat: 16; Tirmizî, Büyü': 24)

4508- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Said, altın yerine gümüş, gümüş yerine altın almayı hoş karşılamazdı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4509- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer satılan bir şey karşılığında altın yerine gümüşü gümüş yerine altını almayı caiz görürdü. (Ebû Davud, Büyü': 14; İbn Mâce, Ticarat: 51)

4510- Ebu'l Hüzeyl (r.a)'den rivâyete göre, İbrahim satış veresiye olduğu zaman (faiz olacağı korkusundan dolayı) gümüş yerine altın almayı hoş görmezdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4511- Musa ebî Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, Said b. Cübeyr veresiye de olsa gümüş yerine altın almakta bir sakınca görmezdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

52- ALTIN YERİNE GÜMÜŞ ALMAK

4512- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve müsaade ederseniz size bir şey soracağım dedim. Ben Baki'de altın karşılığı deve satıyorum ve bedelini gümüş olarak alıyorum ne dersiniz? O da:**"Peşin olmak şartıyla sattığın günkü altın değerinden ve aranızda bir sıkıntı olmazsa bir sakınca yoktur"** buyurdular. (Ebû Davud, Büyü': 14; İbn Mâce, Ticarat: 51)

53- BORÇ FAZLASIYLA ÖDENEBİLİR

4513- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Medine'ye geldiğinde (benden satın aldığı malın bedelini ödemek için) tartıcıyı çağırdı ve bana vereceği parayı fazlasıyla verdi. (Ebû Davud, Büyü': 12; Dârimi, Büyü': 46)

4514- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana olan borcunu ödedi ve fazlasıyla verdi. (Ebû Davud, Büyü': 12; Dârimi, Büyü': 46)

54- FAZLA, FAZLA TARTMAK (ÖDEMEYİ FAZLA YAPMAK)

4515- Süveyd b. Kays (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir. Ben ve Mahrefet'ül Abdi, Hecer'den satmak için kumaş ve elbise getirdik. Biz Mina'da bunları satarken Rasûlullah (s.a.v) yanımıza geldi yanımızda satılan mallar karşılığında aldığımız altın ve gümüşleri tartan tartıcılar vardı. Rasûlullah (s.a.v) bizden bir şalvar satın aldı, ödeyeceği parayı tartan kişiye de **"Ağırca tart"** buyurdu. (Ebû Davud, Büyü': 7; Dârimi, Büyü': 46)

4516- Ebu Safvan (r.a) anlatıyor: Hicretten önce Rasûlullah (s.a.v)'e bir şalvar satmıştım parasını öderken fazlaca verdi. (Ebû Davud, Büyü': 7; Dârimi, Büyü': 46)

4517- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ölçekte esas Medinelilerin ölçeğidir, tartıda esas olan da Mekkelilerin tartısıdır."** (Ebû Davud, Büyü': 8; Dârimi, Büyü': 46)

55- TESLİM ALINMAYAN MAL SATILMAMALI

4518- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yiyecek bir mal satın alan kimse onu ölçüp teslim almadan satmasın."** (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4519- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Gıda maddesi alan bir kimse onu teslim almadan satmasın."** (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4520- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Gıda maddesi alan bir kimse onu ölçüp teslim almadan satmasın."** (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4521- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'tan işittim şöyle diyordu: "**Rasûlullah (s.a.v)'in yasakladığı şeylerden biri de gıda maddesinin teslim alınmadan satılmasıdır."** (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4522- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gıda maddesi alan bir kimse onu teslim almadan satmasın."** İbn Abbas der ki: "Alıp satılan her şey gıda maddesi hükmündedir." (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4523- Hakîm b. Hizam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir gıda maddesini teslim almadan alıp satma."** (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4524- Hakîm b. Hizam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Zekat olarak toplanan gıda maddesinden satın alıp onu teslim almadan satıp para kazandım. Rasûlullah (s.a.v)'e gidip durumu anlatınca şöyle buyurdu: **"Onu teslim almadan satma."** (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

56- ÖLÇEKLE SATILAN GIDA MADDESİ DE TESLİM ALMADAN SATILMAZ

4525- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Kişinin ölçekle satılan gıda maddesini teslim almadan satmasını yasakladı."** (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

57- KABALA (GÖZ KARARIYLA ÖLÇÜP TARTILMAKSIZIN) ALINAN ŞEYLERDE TESLİM ALINMADAN SATILAMAZ

4526- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında gıda maddesi satın alıyorduk. Peygamber (s.a.v) bize adam göndererek, satın aldığımız yerden başka bir yere nakledip sonra satmamızı emrediyordu. (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4527- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v) zamanında pazara gelen malları pazara gelmeden satın alıyorduk. Rasûlullah (s.a.v) bunları gıda maddesi satılan pazara götürmeden aldığımız yerde satmamızı yasakladı. (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4528- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) zamanında pazara gelen malları pazara gelmeden satın alıyorduk. Rasûlullah (s.a.v) onların pazar yerine gelmeden orada satılmasını yasakladı. (Ebû Davud, Büyü': 70; İbn Mâce, Ticarat: 20)

4529- Sâlim (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında kabala mal alıp satanlar aldıkları yerden nakletmeden sattıkları takdirde ceza olarak dövülüyorlardı. (Ebû Davud, Büyü': 67; Müslim, Büyü': 8)

58- VERESİYE SATIŞLARDA REHİN VERİLİR Mİ?

4530- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir Yahudi'den yiyecek olarak bir miktar arpa satın almıştı da zırhını rehin vermişti. (Buhârî, Büyü': 14; Müslim, Müsakat: 24)

59- PEYGAMBER (S.A.V) ZIRHINI NİÇİN REHİN BIRAKMIŞTI?

4531- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e ekmeklik arpa ve kokusu değişmiş yağ götürmüştüm. Rasûlullah (s.a.v) o arpayı Medine'deki bir Yahudi'den zırhını rehin vererek hanımları için ekmek yapımı için almıştı. (Buhârî, Büyü2: 14; Müslim, Müsakat: 24)

60- ELE GEÇİRİLMEYEN MAL SATILAMAZ

4532- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Selef ve Bey: Önceden para alıp sonra malı teslim etmek şeklindeki aldatmacalı alışveriş helâl değildir, iki şartlı satış yapmak ve elde edilmeyen malı satmak ta helâl değildir."** (Ebû Davud, Büyü': 67; Tirmizî, Büyü': 19)

4533- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyetle şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimsenin ele geçirmediği malı satması helâl değildir."** (Ebû Davud, Büyü': 67; Tirmizî, Büyü': 19)

4534- Hakîm b. Hizam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e şöyle sordum: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biri bana gelip elimde olmayan bir şeyi benden satın almak istiyor, bende o şeyi ona satıyorum sonra pazardan alıp ona teslim ediyorum. Bunun hükmü nedir?" Rasûlullah (s.a.v): **"Yanında olmayan malı satma"** buyurdular. (Ebû Davud, Büyü': 67; Tirmizî, Büyü': 19)

61- ALINACAK GIDA MADDESİNE KARŞILIK PEŞİN PARA (AVANS) VERİLİR Mİ?

4535- Abdullah b. Ebu'l Mücalid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ebî Evfa'ya selef (Selem)'in hükmünü sordum. O da: Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer zamanında buğday, arpa ve hurma üreticilerine alacağımız ürünler için önceden para veriyorduk. Alacağımız ürün kendilerinde var mı yok mu bilmiyorduk. (Ebû Davud, Büyü': 57; İbn Mâce, Ticarat: 59)

62- KURU ÜZÜM İÇİN DE AVANS VERİLİR Mİ?

4536- Ebu'l Mücalid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: (Rivâyetinde bir sefer Abdullah bir seferinde ise Muhammed'den demiştir.) Ebu Bürde ve Abdullah b. Şeddad Selem konusunda münakaşa ettiler ve beni bu konuyu sormak için İbn Ebî Evfa'nın yanına gönderdiler. Ben de ona sordum şöyle dedi: Bizler Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer'in zamanında buğday, arpa, kuru üzüm ve hurma karşılığında müstahsillere avans olarak önceden para veriyorduk. Alacağımız malın kendilerinde olup olmadığını da bilmiyorduk. Bu konuyu İbn Ebza'ya sordum o da aynı cevabı verdi. (Ebû Davud, Büyü': 57; İbn Mâce, Ticarat: 59)

63- BİR KAÇ SENELİK MEYVELER İÇİN AVANS VERİLİR Mİ?

4537- Ebu'l Minhal (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas (r.a)'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), Medine'ye geldiğinde Medineliler iki ve üç senelik hurma için üreticiye önceden avans veriyorlardı. Peygamber (s.a.v) bunu yasak etti ve şöyle buyurdu: **"Avans vermek isteyen kimse alacağı şeyin ölçüsünü, tartısını ve teslim zamanını iyice belirlesin."** (Ebû Davud, Büyü': 57; İbn Mâce, Ticarat: 59)

64- EN HAYIRLI KİMSE BORCUNU EN İYİ ÖDEYEN KİMSEDİR

4538- Ebu Rafi (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) bir kimseden ödünç bir genç deve almıştı. Adam devesini almaya geldiğinde Rasûlullah (s.a.v) bir sahabesine: **"Git buna genç bir deve satın al ver"** buyurdu. Gönderdiği kimse biraz sonra gelerek: "Genç deve bulamadım ama ondan daha kıymetli yedi yaşına girmiş bir deve aldım" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Onu ona ver, Müslüman'ın en hayırlısı borcunu en güzel şekilde ödeyendir"** buyurdu. (Müslim, Müsakat: 22; Ebû Davud, Büyü': 11)

4539- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kimsenin Rasûlullah (s.a.v)'den bir deve alacağı vardı gelip onu isteyince Rasûlullah (s.a.v): **"Onun devesini verin"** buyurdu. Adamın devesi gibi bir deve bulamayıp daha iyi bir deve getirdiklerinde, Peygamber (s.a.v): **"Onu verin"** buyurdu. Adam: "Bu benim devemden daha değerlidir" deyince Peygamber (s.a.v) **"En hayırlınız borcunu en güzel şekilde ödeyenlerdir"** buyurdu. (Müslim, Müsakat: 22; Ebû Davud, Büyü': 11)

4540- Muaviye b. Salih (r.a) şöyle demiştir: Said b. Hani'den işittim şöyle diyordu: Irbad b. Sariye'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'e ödünç olarak genç bir deve vermiştim gidip onu isteyince, Peygamber (s.a.v): **"Evet sana daha kıymetli bir deve vereceğim"** buyurdu ve bana iyi bir deve verdi. Yine bir seferinde bir bedevî gelip Rasûlullah (s.a.v)'e verdiği ödünç devesini isteyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Ona devesi gibi bir deve verin"** buyurdu. O gün için devesinden daha kıymetli bir deve verdiler. Bedevi: "Bu benim devemden daha kıymetlidir" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Hayırlınız**

borcunu en iyi şekilde ödeyendir" buyurdu. (Müslim, Müsakat: 22; Ebû Davud, Büyü': 11)

65- HAYVAN, HAYVANLA VERESİYE SATILAMAZ

4541- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Hayvanı hayvanla veresiye satmayı"** yasakladı. (Ebû Davud, Büyü': 13; Tirmizî, Büyü': 21)

66- BİR KÖLE İKİ KÖLE KARŞILIĞINDA SATIN ALINIR MI?

4542- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir köle gelip, Rasûlullah (s.a.v)'e hicret etmek üzere biat etmişti. Rasûlullah (s.a.v) onun köle olduğunu bilmiyordu. Efendisi gelip kölesini isteyince, Peygamber (s.a.v), o adama: **"O köleyi bana sat"** dedi ve ona o kölesine karşılık iki köle verdi. Ondan sonra da köle olup olmadığını sormadan kimsenin biatını almadı. (Ebû Davud, Büyü': 13; Tirmizî, Büyü': 21)

67- DOĞURACAK DEVENİN YAVRUSU SATILIR MI?

4543- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Doğuracak devenin yavrusunun parasını önceden vererek satın almak faiz hükmündedir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4544- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) doğuracak devenin yavrusunu satmayı yasakladı. (Müslim, Büyü': 3; Muvatta', Büyü': 26)

4545- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) doğuracak devenin yavrusunu satmayı yasakladı. (Müslim, Büyü': 3; Muvatta', Büyü': 26)

68- DOĞURACAK DEVE YAVRUSU NASIL SATILIRDI?

4546- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): Doğuracak devenin yavrusunun satılmasını yasak etmiştir. Bu cahiliyye dönemi alış veriş şekillerindendi. Adam doğuracak devenin yavrusunu henüz karnında iken doğmadan parasını verip alıyordu. (Müslim, Büyü': 3; Muvatta', Büyü': 26)

69- BİRKAÇ YILLIK MAHSUL ÖNCEDEN SATILIR MI?

4547- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Birkaç yıllık ürünü önceden satmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Büyü': 24; İbn Mâce, Ticarat: 33)

4448- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Birkaç yıllık ürünü önceden satmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Büyü': 24; İbn Mâce, Ticarat: 33)

70- BELLİ BİR VADE İLE SATIŞ YAPILABİLİR Mİ?

4549- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in iki tane kalın kumaştan dokunmuş elbisesi vardı, oturduğu zaman terletiyor ve o iki elbise kendisine ağır geliyordu. Falan Yahudi'ye Şam'dan yeni kumaşlar gelmişti. Rasûlullah (s.a.v)'e: Falan Yahudi'ye bir adam göndersen iki elbise alsan, elin genişleyince ödesen dedim. Rasûlullah (s.a.v)'de bir adam gönderdi. Elbise almak üzere adam gönderilen Yahudi: "Muhammed'in maksadını biliyorum, O benim malımı dolandırmak istiyor veya o, iki elbiseyi benden dolandırmak istiyor" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O Yahudi yalan söyledi. Benim Allah'a karşı ne kadar sorumluluk bilinci taşıdığımı ve emanete en çok riayet eden biri olduğumu çok iyi biliyordu."** (Tirmizî, Büyü': 7)

71- YASAKLANAN BAZI ALIŞVERİŞ MODELLERİ

4550- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Parayı önceden alıp mal satmayı, bir alışverişte iki şart ileri sürmeyi, eline geçirmediği malı satarak para kazanmayı yasakladı."** (Tirmizî, Büyü': 19; Ebû Davud, Büyü': 67)

72- VADE FARKI KOYARAK SATIŞ CAİZ MİDİR?

4551- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Parayı önceden alıp mal satmak, bir alışverişte iki şart ileri sürmek ve eline geçirmediği malı satarak para kazanmak helâl değildir"** buyurdu. (Tirmizî, Büyü': 19; Ebû Davud, Büyü': 67)

4552- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Müşteriden önce parayı alıp sonra malı satmayı, bir alışverişte iki şart ileri sürmeyi, yanında olmayan malı satmayı ve teslim almadığı malı satarak kazanç sağlamayı"** yasak etti. (Tirmizî, Büyü': 19; Ebû Davud, Büyü': 67)

73- BİR SATIŞTA İKİ ŞART İLERİ SÜRMEK

4553- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) bir satışta iki şart** (iki teklif) **ileri sürerek alışveriş yapmayı yasaklamıştır."** (Tirmizî, Büyü': 19)

74- SÜNYA = BELİRSİZ BİR KISMINI İSTİSNA EDEREK BİR MAL SATILMAZ

4554- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Başağındaki ürünü satmayı, ağaçtaki taze hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı, ürünü karşılığında arazi kiralamayı ve bir malın belirsiz bir miktarını istisna ederek satmayı yasakladı."** (Tirmizî, Büyü': 14; Ebû Davud, Büyü': 23)

4555- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Başağındaki ürünü satmayı, ağacındaki ürünü kurusu karşılığında satmayı, ürünü karşılığında arazi kiralamayı, birkaç yıllık ürünü önceden satmayı, bir malı belirsiz bir miktarını istisna ederek satmayı yasakladı. Ariyye usulü = Bağışladığı hurmaları toplamak üzere gelemeyen kimseye o hurma karşılığında kuru hurma verilmesidir ki bu yolla hurma değişmesine izin vermiştir."** (Tirmizî, Büyü': 14; Ebû Davud, Büyü': 23)

75- BAHÇE MEYVESİYLE BİRLİKTE Mİ SATILIR?

4556- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Kim hurmalığının yerini satarsa ağacındaki hurma kendisine aittir. Ama müşteri hurmasınıda şart koşarsa o zaman hurmalar da alan kimseye aittir"** buyurdu. (Buhârî, Büyü': 92; İbn Mâce, Ticarat: 31)

76- KÖLE MALIYLA BİRLİKTE Mİ SATILIR?

4557- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim hurmalığını aşı yaptıktan sonra mülkiyetini satarsa ağaçlardaki hurma satana aittir. Müşteri şart koşarsa hurmalar alanındır. Bir kimse kölesini satarsa kölenin malı satana aittir. Alıcı malını da şart koşmuşsa malıyla birlikte köle onundur."** (İbn Mâce, Ticarat: 31; Müslim, Büyü': 15)

77- ALIŞVERİŞTE ŞART KOŞULABİLİR Mİ?

4458- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile bir yolculukta beraberdim. Devem yorulmuştu yürüyemiyordu, onu orada bırakmak istedim. Bunu fark eden Rasûlullah (s.a.v) yanıma geldi, deveme dua edip vurunca öyle bir yürümeye başladı ki hiç böyle yürümemişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O deveyi bana şu kadar paraya sat"** dedi. Bende: "Hayır Sana feda olsun" dedim. Yine: **"Onu bana sat"** buyurdu. Ben de dediği paraya sattım ve Medine'ye kadar binmeyi de şart koştum. Medine'ye varınca deveyi götürdüm ve bedelini istedim ve döndüm. Beni çağırdı ve: **"Deveni ucuzca alıp seni aldattığımı mı sanıyorsun deveni de paranı al"** buyurdular. (Müslim, Müsakat: 21; Ebû Davud, Büyü': 71)

4459- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile deveme binerek savaşa çıkmıştım. Devem çok yorulmuş yürüyemiyordu. Rasûlullah (s.a.v) onu sıkıştırıp zorlayınca deve güçlendi hatta ordunun önünde yürüyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):**"Ey Câbir görüyorum ki deven çok kuvvetlendi"** dedi. Ben de: "Duanız bereketiyle Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim. O da:**"O deveyi bana sat Medine'ye kadar da ona bin"** buyurdular. Deveye çok ihtiyacım olduğu halde Peygamber (s.a.v)'den çok utandığım için bir şey diyemedim ve devemi O'na sattım. Savaştan dönüp Medine'ye yaklaşınca evime çabuk gitmek için Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü yeni evliyim izin ver de erken gideyim" dedim. O da:**"Kız mı aldın yoksa dul mu?"** buyurdu. Ben de: "Dul aldım Ey Allah'ın Rasûlü! babam Abdullah b. Amr şehid düştü ve genç kızlar bıraktı. Ben de onlar gibi genç biriyle evlenmeyi hoş görmedim ve onları terbiye edip bir şeyler öğretmesi için dul biriyle evlenmiştim" dedim. Bunun üzerine bana izin vererek; **"Geç kalma akşam olmadan evine yetiş"** buyurdu. Medine'ye vardığımda deveyi sattığımı dayıma haber verdim, bana kızdı. Rasûlullah (s.a.v) Medine'ye geldiği günün ertesi sabahı deveyi teslim etmek üzere götürdüm. Bana hem devenin parasını, hem deveyi hem de insanlarla birlikte ganimetten hissemi verdi. (Müslim, Müsakat: 21; Ebû Davud, Büyü': 71)

4560- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir savaşta beraberdim. Devemle birlikte arkadan gidiyordum. Rasûlullah (s.a.v) bana:**"Sana ne oluyor da ordunun arkasından gidiyorsun"** dedi. Ben de: "Devem yoruldu" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) devemin kuyruğunu tuttu ve sıkıştırdı. Çok geçmeden kendimi ordunun ön saflarında buldum, devemin başını zaptedemiyordum. Medine'ye yaklaşınca Rasûlullah (s.a.v):**"Deve ne yaptı onu bana sat"** buyurdu. Ben: "Hayır o deve sana feda olsun" dedim. O da:**"Hayır onu bana sat"** buyurdu. Yine ben: "Hayır o devem sana feda olsun" dedim. Bu sefer O:**"Onu bana sat"** buyurdu. Ben de belli bir ücretle sattım o da:**"Ona bin, Medine'ye dönünce onu bana teslim et"** buyurdu. Medine'ye gelince deveyle birlikte yanına vardığımda Bilal'e:**"Ey Bilal! Ona bir ölçek gümüş ve bir kırat da fazla ver"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v)'in verdiği o fazla parayı teberrük (hatıra) olarak bir keseye koydum. Şamlılar Harre de mallarımızı yağma edinceye kadar yanımda taşıdım. (Müslim, Müsakat: 21; Ebû Davud, Büyü': 71)

4561- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben kötü ve yavaş giden devemle yola devam ederken Rasûlullah (s.a.v) bana yetişti ve şöyle buyurdu: **"Ey Câbir bu deveyi bana satar mısın?"** Ben de: **"O deve senin için feda olsun"** dedim. Bunun üzerine: **"Allah seni affetsin! Allah sana merhamet etsin. O deveyi senden şu kadar ve bu kadar paraya aldım"** ve: **"Medine'ye kadar da sırtını sana bağışladım"** buyurdu. Medine'ye geldiğimde devemi hazırlayıp yanına gittim şöyle buyurdu: **"Ey Bilal onun devesinin ücretini ver."** Ben dönüp giderken beni çağırdı, parayı geri alacağını sandım fakat: **"Para da deve de senindir"** buyurdular. (Müslim, Müsakat: 21; Ebû Davud, Büyü': 71)

4562- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta idik, benim kötü bir devem vardı. Rasûlullah (s.a.v): **"Bu deveyi şu kadar bu kadar bedelle Bana satar mısın? Allah seni bağışlasın"** buyurdu. Ben de: "Evet deve Sana feda olsun" dedim. Yine: **"O deveyi bana şu kadar bu kadar paraya satar mısın? Allah seni bağışlasın"** buyurdu. Ben de: "O deve Sana feda olsun Ey Allah'ın Peygamberi" dedim. Yine bana: **"Deveni falan ve filan paraya satar mısın? Allah seni affetsin"** buyurdu. Ben de: "Evet o deve Sana feda olsun" dedim. (Müslim, Müsakat: 21; Ebû Davud, Büyü': 71)

78- ALIŞ VERİŞTE MEŞRU OLMAYAN ŞART GEÇERSİZDİR

4563- Âişe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire'yi satın alırken satanlar velâ hakkının kendilerinde kalmasını şart koştular. Bunu Rasûlullah (s.a.v)'e aktarınca şöyle buyurdu: **"Onu hürriyetine kavuştur. Velâ hakkı parayı verip hürriyetine kavuşturan kimseye aittir."** Âişe diyor ki: Böylece onu satın alıp hürriyetine kavuşturdum. Yine Âişe diyor ki: Rasûlullah onu çağırdı ve eski kocasına dönebileceği konusunda serbest bıraktı. O da kocasına gitmemeyi ve tek başına kalmayı tercih etti. Kocası hür idi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4564- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire'yi satın alıp hürriyetine kavuşturmak istediğimde efendileri velâ hakkının kendilerine ait olmasını şart koşmuşlardı, durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktarınca Rasûlullah (s.a.v):**"Onu satın al ve hürriyetine kavuştur. Çünkü vela hakkı hürriyetine kavuşturan kimseye aittir"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v)'e bir et getirilmişti ve: "Bu et Berire'ye sadaka olarak verilmişti" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"O et, Berire'ye sadakadır; bize ise onun hediyesidir"** buyurdu. Berire kocasına gidip gitmemekle serbest bırakıldı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4565- Âişe (r.anha) bir cariye satın alarak hürriyete kavuşturmak istedi ve Rasûlullah (s.a.v)'e cariyenin sahiplerinin velâ hakkının kendilerine ait olmasını şart koştuklarını söyleyince, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O şart koşmaları senin onu satın alıp azâd etmene engel olmasın. Çünkü vela hakkı para vererek satın alıp hürriyetine kavuşturan kimsenindir."** (Ebû Davud, Itk: 2; Tirmizî, Vela: 1)

79- GANİMET BÖLÜŞÜLMEDEN SATILIR MI?

4566- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) ganimetteki hissenin taksim edilmeden satılmasını, hamile olan cariyelerle doğum yapıncaya kadar cinsel ilişki yapılmamasını ve köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etlerinin yenilmesini yasak etmiştir."** (Dârimi, Edâhî: 19; Ebû Davud, Itk: 2)

80- ŞÜF'A HAKKI SATILABİLİR Mİ İLK OLARAK KİMİN HAKKIDIR

4567- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şüf'a hakkı her türlü ortaklıkta vardır. Evlerde ve bahçelerde ortak malların ortağı, ortağına sormadan hissesini satamaz. Eğer satarsa ortağı onu alma hakkına sahiptir. O ortak izin verirse satabilir."** (Tirmizî, Ahkam: 31; Ebû Davud, Büyü': 75)

81- ALIŞVERİŞTE ŞAHİTLİK KOLAYLAŞTIRILMALI

4568- Umara b. Huzeyme (r.a) sahabeden amcasından naklederek: Peygamber (s.a.v)'in bir bedeviden bir at aldığını söyledi. Bedevi sattığı atın parasını almak için peşinden gidiyordu. Rasûlullah (s.a.v) hızlıca gidiyordu bedevi ise geriden takip ediyordu. Bazı kimseler ata müşteri oldular. Peygamber (s.a.v)'in onu satın aldığını bilmiyorlardı. Hatta bazısı daha fazla para verdi. Bunun üzerine Bedevî, Peygamber (s.a.v)'e seslenerek şöyle dedi: "Atı alacaksan al değilse onu başkasına satacağım." Peygamber (s.a.v), onun bu sözünü duyunca şöyle dedi: **"Onu senden satın almadım mı?"** Bedevî: "Hayır vallahi onu sana satmadım" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):**"Onu senden satın aldım"** dedi. Bunun üzerine halk toplandı, bir Rasûlullah (s.a.v)'e bir de bedeviye baktılar ikisi de iddialarından dönmüyorlardı. Bedevî: "Bu atı Sana sattığıma dair şahidin varsa getir" dedi. Orada bulunan Huzeyme b. Sabit: "Onu sattığına dair ben şahidim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), Huzeyme'ye dönerek şöyle buyurdu:**"Nasıl şahitlik edersin?"** Huzeyme: "Ey Allah'ın Rasûlü! Seni tasdik ettiğimden dolayı" dedi. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v), Huzeyme'nin şahitliğini iki kişi yerine kabul etti. (Tirmizî, Ahkam: 31; Ebû Davud, Akdıye: 20)

82- ALICI VE SATICI ARASINDA FİYAT KONUSUNDA İHTİLAF

4569- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Alıcı ve satıcı ihtilaf ederlerde aralarında bir delil ve şahit de olmaz ise, hüküm mal sahibinin söylediğine göredir. Alıcı dilerse o şartlarda alır dilerse vazgeçer almaz."** (Ebû Davud, Büyü': 74; İbn Mâce, Ticarat: 19)

4570- Abdülmelik b. Ubeyd (r.a) anlatıyor: Abdullah b. Mes'ud'un oğlu Ebu Ubeyd'in yanında idik. O arada aralarında anlaşmazlık bulunan iki

kişi geldi biri: "Senden şunu şu fiyata satın aldım" dedi. Diğeri de: "Şu fiyata sattım" dedi. Bunun üzerine Ebu Ubeyde: İbn Mesud'a böyle bir dava getirilmişti ve o da şöyle demişti: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında idim böyle bir dava için gelmişlerdi, **"Rasûlullah (s.a.v) satıcıya yemin teklif ettikten sonra alıcıyı da alıp almamakta serbest bıraktı, o da dilerse terk eder."** (Ebû Davud, Büyü': 74; İbn Mâce, Ticarat: 19)

83- EHLİ KİTAPTAN ALIŞVERİŞ YAPMAK CAİZ MİDİR?

4571- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir Yahudi'den veresiye yiyecek bir şeyler almıştı ve zırhını rehin olarak bırakmıştı. (Buhârî, Büyü': 14; Müslim, Müsakat: 24)

4572- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) vefat ettiğinde zırhı; otuz ölçek arpa karşılığında bir Yahudi yanında rehin olarak bulunuyordu. (Buhârî, Büyü': 14; Müslim, Müsakat: 24)

84- MÜDEBBER = (EFENDİSİ ÖLÜNCE HÜRRİYETE KAVUŞACAK OLAN) KÖLE SATILIR MI?

4573- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uzre oğullarından bir adam ölümünden sonra hür olacak şekilde kölesini azâd etmişti. Peygamber (s.a.v) bunu duyunca adama: **"Bu köleden başka bir malın var mı?"** buyurdu. Adam: "Hayır" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Bu köleyi benden kim satın alacak"** buyurdu. Nuaym b. Abdullah el Adevî sekiz yüz dirheme köleyi satın aldı ve Rasûlullah (s.a.v)'e parasını verdi. Rasûlullah (s.a.v)'de parayı adama vererek; **"Öncelikle kendi ihtiyaçlarını gör sonra kalanını tasadduk et yine artarsa ailene harca yine artarsa yakın akrabalarına harca onlardan da artar ise şuraya buraya harca diyerek eliyle sağa sola işaret etti."** (Müslim, Eyman: 13; Ebû Davud, Itk: 9)

4574- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Ensardan Ebu Meskur adında bir adam kölesini müdebber olarak azâd etti. Ona Yakub ta denilirdi. O köleden başka bir malı da yoktu. Durumdan haberi olan Rasûlullah (s.a.v) o adamı çağırarak, kölesini satacağını söyledi ve ashabına da: **"Bu köleyi kim satın alacak?"** dedi. Nuaym b. Abdullah sekiz yüz dirheme satın aldı ve parasını da Rasûlullah (s.a.v)'e verdi. Peygamber (s.a.v)'de parayı adama vererek: **"Fakir olanlarınız önce kendi ihtiyacını görsün para fazla gelirse, ailesine harcasın yine fazla gelirse yakınlarına harcasın yine fazla gelirse hısımlarına harcasın yine fazla gelirse şuraya buraya istediği yere harcasın"** buyurdu. (Müslim, Eyman: 13; Ebû Davud, Itk: 9)

4575- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Müdebber köleyi satın aldı. (Müslim, Eyman: 13; Ebû Davud, Itk: 9)

85- MÜKATEB = (EFENDİSİNE BELLİ BİR MİKTAR PARA ÖDEYEREK HÜRRİYETİNE KAVUŞACAK) KÖLENİN SATILMASI

4576- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire, Âişe'ye gelerek kitabet bedelini ödeyebilmek için yardım istemişti Âişe, Berire'ye: "Git efendine sor velâ hakkı bana kalırsa senin tüm borçlarını ödeyeceğim" dedi. Berire durumu onlara söyleyince onlar buna razı olmamışlar ve velâ hakkı bize ait olmak üzere kabul ederse sana Allah rızası için yardım ediversin demişlerdi. Âişe durumu Rasûlullah (s.a.v)'e anlatınca, Rasûlullah (s.a.v) Âişe'ye şöyle demişti: **"Berire'yi satın al ve azâd et, velâ hakkı azâd eden kimseye aittir."** Sonra Rasûlullah (s.a.v) sözüne şöyle devam etti: **"Ne oluyor bu insanlara da Allah'ın Kitab'ında olmayan şartları şart olarak ileri sürüyorlar. Kim Allah'ın Kitab'ında olmayan bir şeyi şart olarak**-yüz şart bile koşsa- **hiçbir kıymeti yoktur. En doğru ve sağlam şart Allah'ın şartıdır."** (Müslim, Itk: 2)

86- MÜKATEB KÖLE SÜRESİNDEN ÖNCE SATIN ALINABİLİR

4577- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Berire bana geldi ve: "Ey Âişe! Ben efendimle her sene bir okiyye vermek üzere dokuz okiyye üzere anlaşma yaptım, bana yardım edebilir misin?" dedi. Kitabet borcundan hiç bir şey ödememişti. Âişe ondan hoşlandı ve ona dedi ki: "Sahibine dön eğer velâ hakkın bana ait olursa tüm borcunu bir seferde ödeyebileceğimi onlara söyle. Berire gitti durumu onlara arzetti ve onlar da razı olmadılar ve dediler ki: "İsterse Allah rızası için seni satın alsın, velâ hakkı falan istemesin." Ben, durumu Rasûlullah (s.a.v)'e arzedince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Vela hakkına kimse engel olamaz, onu satın al ve azâd et. Velâ satın alıp azâd edene aittir."** Âişe'de öylece yaptı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) insanlar arasında kalktı ve Allah'a hamdederek şöyle konuştu: **"İnsanlara ne oluyor da Allah'ın Kitab'ında olmayan şartlar öne sürüyorlar. Kim Allah'ın Kitab'ında olmayan bir şart ileri sürerse o batıl olup geçersizdir. Yüz şart bile olsa yine aynıdır. Allah'ın hükmü en hak ve gerçektir. Allah'ın şartı en sağlam şarttır. Velâ hakkı azâd edenindir."** (Müslim, Itk: 2)

87- VELÂ HAKKI= (KÖLENİN MALI MİRASI VE BENZERİ HAKLARI) SATILABİLİR MİDİR?

4578- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Velâ hakkının satılmasını ve hibe edilmesini yasakladı."** (Müslim, Itk: 3; Tirmizî, Büyü': 20)

4579- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Velâ hakkının satılmasını ve hibe edilmesini yasakladı."** (Müslim, Itk: 3; Tirmizî, Büyü': 20)

4580- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Velâ hakkının satılmasını ve hibe edilmesini yasakladı."** (Müslim, Itk: 3; Tirmizî, Büyü': 20)

88- SU SATMAK CAİZ MİDİR?

4581- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Su satmayı yasakladı."** (Tirmizî, Büyü': 44; Dârimi, Büyü': 69)

4582- Amr b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu'l Minhal'den işittim şöyle diyordu: Iyas b. Ömer'den işittim (başka bir rivâyette İbn Abd'ten işittim) şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim: **"Su satmayı yasakladı."** (Tirmizî, Büyü': 44; Dârimi, Büyü': 69)

89- İHTİYAÇTAN FAZLA SU SATILIR MI?

4583- Iyas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) suyun ihtiyaçtan fazlasını satmayı yasakladı. Bir topluluğun idarecisi toplumun suyunun fazlasını satabilir. Abdullah b. Amr suyun fazlasının satılmasını hoş görmezdi. (Tirmizî, Büyü': 44; Dârimi, Büyü': 69)

4584- Peygamber (s.a.v)'in ashabından Iyas b. Abd diyor ki: **"Suyun fazlasını satmayınız. Çünkü Peygamber (s.a.v) suyun fazlasını satmayı yasaklamıştır."** (Tirmizî, Büyü': 44; Dârimi, Büyü': 69)

90- HEDİYE EDİLEN İÇKİ NE YAPILIR?

4585- Ebu Va'le el Mısrî (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi İbn Abbas'a üzüm suyundan yapılan içkinin durumunu sormuştu İbn Abbas'ta şöyle dedi: Adamın biri Rasûlullah (s.a.v)'e bir kap dolusu içki hediye etmişti. Peygamber (s.a.v) ona şöyle dedi: **"Sen içkinin Allah tarafından yasak edildiğini bilmiyor musun?"** Adam yanındakilere bir şeyler fısıldadı ne söylediğini anlayamadım ve yanımdaki adama sordum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Arkadaşına ne fısıldadın"** dedi. O da: "Şarabı satmasını söyledim" deyince Rasûlullah (s.a.v): **"İçmesini yasaklayan Allah satmasını da yasaklamıştır"** buyurdu. Bunun üzerine hemen o iki kabın ağzını açtı ve şarapları döktü. (Ebû Davud, Büyü': 66; Müslim, Müsakat: 12)

4586- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Faiz ayeti nazil olunca Rasûlullah (s.a.v) minbere çıktı ve ayetleri insanlara okudu sonra da içki ticaretini yasakladı. (Müslim, Müsakat: 12; Dârimi, Büyü': 35)

91- KÖPEK SATILIR MI?

4587- Ukbe b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), köpek satışından elde edilen parayı, zina yaparak elde edilen

kazancı ve büyücülük yaparak para kazanmayı yasakladı. (Buhârî, Büyü': 113; Tirmizî, Büyü': 50)

4588- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) köpek satmayı da haram kıldığı şeyler arasında zikretti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

92- AV KÖPEĞİ SATILABİLİR

4589- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Av köpeğinden başka köpek ve kedi satmayı yasak etti."** (Tirmizî, Büyü': 50; Ebû Davud, Büyü': 65)

93- DOMUZ SATILABİLİR Mİ?

4590- Câbir b. Abdullah (r.a) Rasûlullah (s.a.v) şöyle derken işitmiştir. Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü insanlara hitab ederek şöyle buyurmuştur: **"Allah ve Rasûlü içki satışını, mundar ölmüş hayvanın satışını, domuz satışını ve put satmayı haram kılmıştır."** Bazıları: "Ey Allah'ın Rasûlü! ölmüş hayvanların iç yağı hakkında ne dersiniz?" Onunla deriler yağlanır, gemiler yağlanır ve insanlar onu aydınlatmada kullanırlar dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Hayır o da haramdır"** buyurdu ve sözüne şöyle devam etti: **"Allah, Yahudileri kahretsin. Allah onlara hayvanların iç yağlarını haram edince onları eritip sattılar da parasını yediler."** (Ebû Davud, Büyü': 66; Müslim, Müsakat: 13)

94- PARA İLE HAYVANLARI ÇİFTLEŞTİRMEK

4591- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) erkek hayvanla dişi hayvanı para ile çiftleştirmeyi, suyu para ile satmayı, araziyi ekip dikmek için kiraya vermeyi yasakladı. (Tirmizî, Büyü': 45; Ebû Davud, Büyü': 42)

4592- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) erkek hayvanla dişi hayvanı para ile çiftleştirmeyi yasakladı. (Tirmizî, Büyü': 45; Ebû Davud, Büyü': 42)

4593- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Kilab oğullarının bir kolu olan Sa'k oğullarından bir adam geldi ve Peygamber (s.a.v)'e erkek hayvanın para karşılığı çiftleştirmenin hükmünü sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Onu yasak etti. Biz bunu ikram olarak veririz para ile yapmayız"** buyurdu. (Tirmizî, Büyü': 45; Ebû Davud, Büyü': 42)

4594- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kan alan kimsenin kazancını, köpek satışından elde edilen parayı ve erkek hayvanla dişiyi para karşılığı çiftleştirmeyi yasakladı. (Tirmizî, Büyü': 45; Ebû Davud, Büyü': 42)

4595- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v), erkek hayvanla dişinin ücret karşılığında çiftleştirilmesini yasakladı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4596- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), köpek satışından elde edilen parayı ve erkek hayvanla dişinin para karşılığı çiftleştirilmesini yasakladı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

95- İFLAS EDEN KİMSEDE KALAN MAL KİMİNDİR

4597- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim iflas eder de yanında da bir mal bulunursa o mal kimden alınmışsa onundur başkasına verilmez."** (Ebû Davud, Büyü': 76; Müslim, Müsakat: 5)

4598- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) iflas eden bir adamın yanında kişi kendi sattığı malı bulur ve tanırsa o mal satan kimsenindir. (Ebû Davud, Büyü': 76; Müslim, Müsakat: 5)

4599- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir adam bahçesindeki ürünleri ağacında iken satmıştı. Meyveler bir afetle yok oldu, adam aldığı parayı ödeyemedi ve borcu çoğaldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ashabına:**"Ona sadakalarınızı verin"** buyurdu. Ona yardım ettiler yapılan yardımla borcu ödenmeyince Peygamber (s.a.v) **"Bulduğunuzu alın başka bir şey istemeyin"** buyurdu. (Ebû Davud, Büyü': 76; Müslim, Müsakat: 5)

96- ÇALINAN MAL BAŞKA BİRİNDE ELE GEÇERSE NE YAPILIR

4600- Useyd b. Hudayr b. Simak (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), eşyası çalınan kimse hakkında şu hükmü verdi:**"Kim çalınan eşyasını dürüst bir adamın elinde bulursa, dilerse o kimsenin aldığı fiyattan satın alabilir. İsterse hırsızı takip edip yakalar."** Ebu Bekir de böyle hüküm verdiler. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4601- Useyd b. Hudayr el Ensarî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Yemâme de vali idim. Mervan bana Muaviye'nin şu kararını yazdı. Kimin eşyası çalınırsa malını bulduğu yerden alır. Ben de Mervan'a Rasûlullah (s.a.v)'in şu hükmünü yazdım:**"Eşyası çalınan kimse çalınan malını dürüst bir kimsede bulursa, isterse o malı o kimseden aldığı fiyattan satın alır dilerse hırsızı takip eder."** Ebu Bekir, Ömer ve Osman da böyle hüküm verdiler. Mervan kendisine yazdığım bu durumu Muaviye'ye gönderdi. Muaviye, Mervan'a şu cevabı yazdı: "Ne sen ne de Üseyd bana hüküm verecek konumda değilsiniz. Fakat ben halife olmam dolayısıyla size hükmümü bildiririm dolayısıyla verdiğim emri infaz et. Mervan, Muaviye'nin yazısını bana gönderince ona: "Vali olduğum sürece Muaviye'nin görüşüyle hükmetmeyeceğim dedim." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4602- Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kişi çalınan malını bulduğu yerden alır. Bu malı hırsızdan alan kimse hırsızı takip eder."** (Ebû Davud, Büyü': 80)

4603- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Herhangi bir kadını iki velisi de ayrı ayrı evlendirmişse o kadın nikahı ilk önce yapılan kimsenindir. Bir adam malını ayrı ayrı iki adama satarsa o mal ilk alan kimsenindir."** (İbn Mâce, Ticarat: 21)

97- BORÇ ALMAK

4604- Abdullah b. ebî Rebia (r.a), babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Peygamber (s.a.v) benden kırk bin dirhem borç almıştı. Ona mal gelince bana olan borcunu ödedi ve şöyle buyurdu: **"Allah malını ve aileni sana mübarek ve bereketli kılsın. Borcun karşılığı mutlaka Allah'a hamd ederek borcu ödemektir."** (İbn Mâce, Sadaka: 16)

98- BORÇLANMAMAK GEREKİR

4605- Muhammed b. Cahş (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyorduk. Bir ara başını semaya kaldırdı ve sonra elini alnı üzerine koydu ve şöyle buyurdu: **"Sübhanallah ne kadar ağır hüküm indirildi."** Sustuk ve korktuk, ertesi gün: "Ey Allah'ın Rasûlü! İnen ağır hüküm neydi?" dedik. Şöyle buyurdu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki borçlu olan bir kimse Allah yolunda şehid olsa sonra diriltilse sonra tekrar şehid olsa yine diriltilse sonra yine şehid olsa borcunu ödemeden Cennete giremez."** (Müsned: 21455)

4606- Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber bir cenazede idik. Peygamber (s.a.v) üç defa burada falan kimse var mı? diye sordu. Bir adam kalktı. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"İlk çağırdıklarımda niçin cevap vermedin? Sana kötü bir şey söylemeyecektim, hayırlı bir şey söyleyecektim. Cenazeyi işaret ederek. "Aranızdan ayrılıp ölen bu kimse borcuna karşı esir alınmış durumda ölmüştür"** buyurdu. (Ebû Davud, Büyü': 9)

99- BORCU ÖDEMEDE KOLAYLIK GÖSTERMEK GEREKİR

4607- Imran b. Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Meymune çok borçlanırdı. Ailesi borçlanmasını hoş görmeyip ona kızınca Meymune: "Borçlanmadan vazgeçmeyeceğim sevgili eşim ve dostum." Rasûlullah (s.a.v) şöyle derken işittim:**"Her kim ödeme niyeti ile borç ederse Allah onu dünyada ödettirir."** (İbn Mâce, Sadaka: 10)

4608- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in hanımı Meymune borç edince ona: Ey Mü'minlerin anası, borçlanıyorsun ödeyecek bir şeyin yoktur dediler. O da: Rasûlullah (s.a.v)'i; **"Kim ödeme niyeti ile borçlanırsa Allah ona yardım eder"** buyururken işittim demiştir. (İbn Mâce, Sadaka: 10)

100- ZENGİNİN BORCUNU GECİKTİRMESİ ZULÜMDÜR

4609- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Borcunuz istendiğinde ödeyecek durumda iseniz hemen ödeyiniz. Asıl zulüm varlıklı kimsenin borcunu geciktirmesidir."** (İbn Mâce, Sadaka: 8)

4610- Amr b. Şerîd (r.a) babasından aktararak şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Varlıklı kimsenin borcunu geciktirmesi hem şerefini düşürür hem de cezalandırılmayı gerektirir."** (İbn Mâce, Sadaka: 8)

4611- Amr b. Şerîd (r.a) babasından aktararak şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Varlıklı kimsenin borcunu geciktirmesi hem şerefini düşürür hem de cezalandırılmayı gerektirir."** (İbn Mâce, Sadaka: 8)

101- BORÇ BİR BAŞKASINA HAVALE EDİLİR Mİ?

4612- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Zenginin borcunu geciktirmesi zulümdür. Biriniz varlıklı bir kimseye havale edildiğinde havale işini kabul etsin"** (İbn Mâce, Sadaka: 8)

102- BORCU OLAN KİMSENİN CENAZE NAMAZI KILINMAZ MI?

4613- Ebu Katade (r.a) babasından aktarıyor. Ensardan biri vefat etmiş ve namazını kıldırmak için Rasûlullah (s.a.v)'e getirilmişti. Rasûlullah (s.a.v) **"Ölen bu kimsenin borcu vardır."** (Ben onun namazını kıldırmam) buyurdu. Ebu Katade onun borcuna ben kefilim dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Ödemek üzere mi?"** buyurdu. Ebu Katade de: "Ödemeye" dedi. (İbn Mâce, Sadaka: 8)

103- BORCU GÜZELLİKLE ÖDEMEYE TEŞVİK

4614- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hayırlınız borcunu güzellikle ödeyeninizdir."** (Tirmizî, Büyü': 75; Ebû Davud, Büyü': 11)

104- BORÇLUYA İYİ MUAMELE VE ONU SIKIŞTIRMAMAK

4615- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir adam vardı hiç hayır işlemez fakat insanlara borç verirdi. Alacağını toplamak üzere gönderdiği adamına da varlıklı olan kimseden al darda olan kimseden alma ola ki Allah ta bizim günahlarımızı bağışlar."** Adam ölünce Allah o kimseye: **"Hiç hayırlı amel yaptın mı?"** buyurdu. Adam da: "Hayır fakat insanlara borç verirdim, onlardan alacağımı tahsil için gönderdiğim kimseye de verebilenden al durumu iyi olmayandan alma vazgeç ola ki Allah bizim günahlarımızı da bağışlar" derdim. Bunun üzerine Allah o kimseye: **"Günahlarını bağışladım"** buyurdu. (Buhârî, Büyü': 18; Müslim, Musakat: 6)

4616- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İnsanlara borç veren bir adam vardı. Borçlusunun darda kaldığını öğrenince borcunu tahsil etmek için gönderdiği adamına ondan borcu isteme ola ki Allah'ta bizim günahlarımızdan vazgeçer derdi. Vefat edip Allah'ın huzuruna vardığında Allah o kimsenin günahlarından vazgeçti."** (Buhârî, Büyü': 18; Müslim, Musakat: 6)

4617- Osman b. Affan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Alırken ve satarken, borcunu öderken, alacağını isterken kolaylık gösterip iyi davrananı Allah Cennetine koyar."** (İbn Mâce, Ticarat: 28)

105- BİR KÖLEDE BİRKAÇ ORTAK OLUR MU?

4618- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedir savaşında Ben, Ammar ve Said alacağımız esirlerle ortak olmayı kararlaştırdık. Said iki esir getirdi. Ben ve Ammar ise bir şey getirememiştik. (İbn Mâce, Ticarat: 63; Ebû Davud, Büyü': 30)

4619- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse ortağı olduğu bir kölede kendi hissesini azâd ederse, ve diğer hisseleri alacak kadar da malı varsa, diğer ortakların hissesini de vererek köleyi tamamen azâd etmesi gerekir."** (Buhârî, Itk: 4; Tirmizî, Ahkam: 14)

106- KÖLE VE CARİYE ORTAK OLURSA NE YAPMALI?

4620- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Bir kimse ortağı olduğu bir kölede kendi hissesini azâd ederse, ve diğer hisseleri alacak kadar da malı varsa, diğer ortakların hissesini de vererek köleyi tamamen azâd etmesi gerekir."** (Buhârî, Itk: 4; Tirmizî, Ahkam: 14)

107- HURMALIKTA ORTAK OLANLAR NASIL SATARLAR?

4621- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Herhangi birinizin ortak olarak bir arazisi ve hurmalığı varsa, ortağına teklif etmeden hissesini bir başkasına satmasın."** (Müslim, Müsakat: 28; Tirmizî, Ahkam: 31)

108- MESKENLERDE ORTAK OLANLAR HİSSELERİNİ KİME SATMALI?

4622- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), taksim edilmesi mümkün olmayan ev ve arazilerde Şüf'a hakkı olduğuna hükmetti. Ortaklardan biri, kendi hissesini ortağına teklif etmeden satamaz, ortağı dilerse alır dilerse almaz, ona teklif etmeden başkasına satmışsa o satış geçersizdir alma hakkı ortağına aittir. (Müslim, Müsakat: 28; Tirmizî, Ahkam: 32)

109- ŞÜF'A VE HÜKÜMLERİ

4623- Ebu Rafi (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Satılan gayri menkul malı alma hakkı öncelikle komşuya aittir."** (Müslim, Müsakat: 28; Tirmizî, Ahkam: 32)

4624- Amr b. Şerid (r.a) babasından naklederek şöyle diyor. Bir adam Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! aramızda komşuluktan başka hiç kimsenin ortaklığı yoktur" (o mülkü satmak istediğimizde ne yapmalıyız?) Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Satılan malı alma hakkı önce komşunundur."** (Müslim, Müsakat: 28; Tirmizî, Ahkam: 32)

4625- Ebu Seleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Taksim edilemeyen tüm gayrimenkul mallarda Şüf'a hakkı vardır. Taksim edilip sınırları belli olur yolları da ayrılırsa Şüf'a hakkı kalkar."** (Müslim, Müsakat: 28; Tirmizî, Ahkam: 32)

4626- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Şüf'a hakkı ve komşuluk hakkı olduğuna dair hükmetti."** (Müslim,

Müsakat: 28; Tirmizî, Ahkam: 32)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-EYMÂN VE'N-NUZÛR
YEMİN VE ADAK BÖLÜMÜ
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Yemin Şekli
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Yemin Şekli
Bâb: "Babalarınızın Adı Üzerine Yemin Etmeyin"
Bâb: "Babalarınızın Adı Üzerine Yemin Etmeyin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Babalarınızın Adıyla Yemin Etmeyin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: Unutkanlıkla Yemin Bozmak
Bâb: Hanımına Bir Ay Yaklaşmayacağına Dair Yemin Etmek

KİTÂBU'L-EYMÂN VE'N-NUZÛR

YEMİN VE ADAK BÖLÜMÜ

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Yemin Şekli

447- Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abde bize Hişâm'dan, o Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Muhammed ümmeti! Vallahi benim bildiklerimi bilseydiniz, çok ağlar, az gülerdiniz.[1]

Şerh

Vallahi", Allah'ın adı üzerine yemin ederim ki ifadesi, Allah Resûlü'ne (sav) aittir.
Bu hadis daha önce 123 ve 261 no ile geçmiş ve oralarda ayrıntılı olarak şerhedilip yemin hakkında bilgi verilmişti. Bu nedenle, aynı bilgiler tekrar edilmeyecektir.

Ders

Allah Resulü (sav) gayba dair bir çok bilgiye muttali olduğu, salih amellere karşı vaat edilen sevapların, masiyet ve günahlara karşı çekilecek olan azabın büyüklüğünü çok iyi bildiği için ümmetine böyle bir uyanda bulunmuştur. O'nun ümmetinin mensupları olarak bu ifade üzerinde uzun uzun düşünmemiz faydalı olacaktır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Yemin Şekli

448- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mesûd'dan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
İki adam davalarını (çözmesi için) Allah Resûlü'ne (sav) geldiler. Adamlardan biri: "Aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver " dedi. Diğer davacı ondan daha anlayışlı idi: "Evet ey Allah Resulü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hükmet, bana da konuşmam için izin ver" dedi. Allah Resulü (sav) "Söyle bakalım" buyurdu.
Adam anlattı: Benim oğlum, bu adamın yanında işçi idi. (Mâlik dedi ki: Asîf ücretle çalışan kişidir) Derken onun hanımı ile zina etti. O sırada bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, recminse bu kişinin hanımına" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki, aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilmelidir. Oğluna yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası vardır." Sonra Üneys el-Eslemî'ye diğerinin hanımına gitmesini, eğer suçunu itiraf ederse recm cezasını uygulamasını emretti. Kadın itiraf edince (Üneys) onu recmetti.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 265 no ile geçmiş ve orada şerhedilmişti. Burada zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) ettiği yemin sebebiyledir. Yeminle ilgili olarak o başlıkta yeralan bilgiyi kısmen aşağıya naklediyoruz:

Hüküm

Yemin, akitlerde ve davalarda söz veya iddiayı pekiştirmek için başvurulan bir yoldur. Meşruluğu Kur'ân ve Sünnet ile sabittir.
Yemin çeşitleri
Yeminler esasen Allah adına edilenler ve Allah'tan başkası adına edilenler olmak üzere ikiye ayrılır.

Allah adına edilen yeminler:
Kasem suretiyle Allah adına yeminler "Allah" ya da "İzzet, celal, azamet" gibi zatî sıfatlarının başına "ba, va, ta" harflerinin birisini getirmek suretiyle "Vallahi, Billahi, Tallahi" şeklinde yapılır.
Hanefîlere göre, Nebi, Kur'ân, Kabe gibi Müslümanlarca kutsal sayılan varlıklar adına yemin edilmesi caiz değildir.
İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre Kur'ân, Kur'ân âyetleri ve Mushaf adına edilen yeminler geçerlidir. Bozulması halinde kefareti gerektirir.
Yeminin geçerli olması için Arapça olması şart değildir. Diğer dillerle de yemin edilebilir. Örneğin Türkçede kullanılan "yemin ederim, kasem ederim, and içerim" gibi sözler de yemin sayılır.
2. Allah'tan Başkaları Adına edilen Yeminler:
Allah'tan başkaları adına edilen yeminler iki kısımdır:
a- Aile büyükleri ve melekler vs. gibi Allah'tan başka varlıklar adına edilen yeminler: Bu şekilde yemin etmenin caiz olmadığını, Hz. Peygamber'in böyle yemin etmeyi yasakladığını üstteki hadiste görüyoruz.. Bu gibi sözlerle yemin etmek caiz olmadığına göre, buna 'yemin' demek de doğru değildir.
b- Bir şarta bağlanan yeminler: Bu yeminleri de iki kısımda ele almak mümkündür:
i. ibadet ve taat cinsinden bir şeye bağlananlar: Örneğin "şu işi yaparsam üç gün oruç tutayım" dense, bu bir bakıma yemindir. Bir başka açıdan da adaktır. Çünkü bir ibadeti yapmayı, şarta bağlamıştır. Bu tür ifadelerin adak olarak değerlendirilmesi daha uygundur.
ii. İbadet ve taate bağlanmayıp, talak veya köle azadına bağlanan yeminler: Bir kimse karısının boş olmasını veya kölesinin hür olmasını bir şartın gerçekleşmesine bağlarsa, talakla veya köle azadı ile yemin etmiş sayılır.
Böyle yeminlere şarta bağlı yemin denir. Bunların yemin olarak değerlendirilmesi, kişiyi bir fiili yapmaya teşvik veya yapmaktan caydırmasından dolayıdır.

Bâb: "Babalarınızın Adı Üzerine Yemin Etmeyin"

449- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Kendisi, Ömer b. el-Hattâb'ın bir kafilede babasının adı üzerine yemin ettiğini, bunun üzerine AUah Rcsûlü'nün (sav) şöyle nida ettiğini görmüştü:
Allah Teâlâ sizin babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasakladı. Yemin etmek isteyen kimse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 261 no ile şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için oraya dönülebilir. Yeminin hükmüyle ilgili olarak ise üstteki 448 no.lu hadis-i şerifin hüküm bölümüne bakılabilir.

Bâb: "Babalarınızın Adı Üzerine Yemin Etmeyin" Ayet-İ Kerimesi

450- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bize Yûnus'tan} o İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
(Babam) Ömer'in (ra) şöyle dediğini duydum: Allah Resulü (sav) bana buyurdu ki:
Allah size babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasaklar.
Ömer dedi ki: Vallahi Allah Resûlü'nden (sav) bunu işittikten sonra kasden veya başkasının ağzından anlatarak onların adıyla asla yemin etmedim.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 261 no ile geçmiş ve orada etraflı bir şekilde ele alınmıştı.

Bâb: "Babalarınızın Adıyla Yemin Etmeyin" Ayet-İ Kerimesi

451- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Müsiim bize Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Babalarınızın adı üzerine yemin etmeyin.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 261 no ile geçmiş ve şerhi yapılmıştı. Ayrıntılı bilgi için oraya bakınız. Yeminin hükmüyle ilgili bilgi için önceki 448 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Unutkanlıkla Yemin Bozmak

452- Adem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki:İbni Ebî Zi'b bizeez-Zührî'den, o el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buhayne'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırdı ve iki rekattan sonra kâdede oturmaksızın kalktı, namazına devam etti. Namazı bitirdiğinde insanlar selam vermesini beklediler. Fakat O selam vermeden tekbir getirerek secdeye gitti. Kafasını kaldırdı sonra tekrar tekbir getirerek secdeye gitti. Sonra kafasını kaldırdı ve selam verdi.[6]

Şerh

Namazdaki sehiv ve unutkanlıkla ilgili bu hadis-i şerif, bu hâllerin yemin bozma noktasındaki tesiri bakımından bu bapta zikredilmiş olup hükmü aşağıda açıklanacaktır.

Hüküm

Yemin-i mün'akide olarak nitelenen türden sahih yeminlerin bozulması hâlinde, ister cebir altında, ister sehven, ister unutkanlık eseri olsun kefaret icap eder.
Yemin kefareti: Kur'ân-i Kerim'de "(Yeminin) Kefareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece)sinden, on yoksulu doyurmak, ya onian giydirmek, yahut bir köle azad etmektir. Fakat kim (bunları) bulamazsa, üç gün oruç tutması lâzımdır. İşte bu, and (yemin) ettiğiniz vakit (onları bozmanın) kefaretidir. Yeminlerinizi muhafaza ediniz. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Ta ki şükredesiniz" (Mâide, 89) buyurularak yemin kefareti açıklanmıştır.

Ders

Yemin, Allah Teâlâ şahit tutularak verilen güçlü bir and ve kasemdir. Dolayısıyla sıradan şeyler, ticaret vb. alelade işler için yemin etmekten kesinlikle sakınmak gerekir. Yeminin ağır bir söz olduğu asla hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bâb: Hanımına Bir Ay Yaklaşmayacağına Dair Yemin Etmek

453- Abdülaziz b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süleyman b. Bilâl bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) hanımlarına bir yaklaşmamak üzere yemin etti. Ayağı incinmişti. Kendine ait bir çardakta ikâmet etti. Yirmi dokuz gece sonra ordan inince "Ey Allah Resulü! Bir ay yaklaşmamak üzere yemin etmiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: Ay, yirmidokuz da çekebilir.[7]

Şerh

ilâ, yani hanımına dört ayı aşmayan bir süreliğine yaklaşmayacağına dair edilen yemin hakkında gelen bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 363 no.lu hadis-i şerif.

---

[1] Bkz. 123 no.luhadis-i şerif.
[2] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 92 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 43 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

43- FAZİLETLER BAHSİ
1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Nesebi ve Peygamberlik Gelmezden Önce Taşın Ona Selam Vermesi Babı
2- Peygamberimiz(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bütün Mahluklardan Üstün Yaratılışı Babı
3- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mucizeleri Hakkında Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in Allah Teala'ya Tevekkülü ve Allah'ın Onu İnsanlardan Koruması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
5- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selİem)'in Hidayet ve İlimle Gönderildiğnin Misalini Beyan Babı
6 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmetine Olan Şefkati ve Onları Zarar Verecek Şeylerden Kendilerini Sakındırmaları Hususundaki Mübalağası Babı
7- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Son Peygamber Oluşunun Beyanı Babı
8 -Allah Teala Bir Ümmete Rahmet Dilediği Zaman Ewela o Ümmetin Peygamberinin Ruhunu Kabzetmesi Babı
9- Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in Havzı İle o Havzın Sıfatlarını İsbat Babı
10- Uhud Harbi Gününde Cebrail, İle Mikail'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Namına Harb Ettiklerine Dair Bir Bab
Hadisi Şeriflerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
11- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Şeçaati ve Harbe Önde Gitmesi Hususnda Bir Bab
Hadisi Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
12- «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) İnsanlara Hayır Yapmakta Esen Rüzgardan Daha Cömert İdi» Hadisi Babı
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
13- Resullüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in Ahlakça İnsanların En Güzeli Olması Babı
14- Resullüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'den Bir Şey İstendiğinde Asla: «Yok!..» Demediği ve İlhamını Çokluğu Babı
Hadis-i Şerif'ten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
15- Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Çocuklara, Düşkünlere Acıması, Tevazuu ve Bunun Fazileti Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
16- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Çok Utanması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
17- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Tebbessümü ve Güzel Geçimi Babı
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
18- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kadınlara Merhameti ve Kadınların Hayvanlarını Sürenlere Onlara Acımalarını Emir Duyurması Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
19- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İnsanlara Yakın Olması ve Onunla Teberrükte Bulunmaları Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
20- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Günahlardan Uzak Bulunuşu, Mubahın En Ehvenini Seçmesi, Allah'ın Haram Kıldığı Şeyler Çiğnendiğinde Onun Namına İntikam Alması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
21- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kokusunun Güzel, Cildinin Yumuşak Oluşu ve Kendisine Dokunmakla Teberrük Edilmesi Babı
22- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Terinin Güzel Kokması ve Onunla Teberrük Olunması Babı
23- Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in Soğukta ve Kendisine Vahiy Geldiği Zaman Terlemesi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
24- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Saçlarını Salması ve Ayırması Babı
25- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sıfatı ve Yüzce İnsanların En Güzeli Olduğu Hususunda Bir Bab
26- Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Selletn)'in Saçının Sıfatı Babı
27- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ağzı, Gözleri ve Ökçelerinin Sıfatı Hakkında Bir Bab
28- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Beyaz ve Sevimli Yüzlü Oluşu Babı
29- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Saçının Ağarması Babı
30- Nübüwet Mührünün İsbatı, Sıfatı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Vücudundaki Yeri Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
31- Peyganber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sıfatı, Peygamber Gönderilmesi ve Yaşı Hakkında Bir Bab
32- Vefat Ettiği Gün Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in Kaç Yaşında Olduğu Babı
33- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mekke ve Medine'de Ne Kadar KAldığı Babı
34- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İsimleri Hakkında Bir Bab
35- Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah Teala'yı Bilmesi ve Ondan Şiddetle Korkması Babı
Bu Hadisleden Çıkarılan Hükümler:
36- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Tabi Olmanın Vucubu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
37- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Ta'zim Gerektiği; Zaruret Olmayan Yahut Kendisine Teklif Tealluk Etmeyen, Vuku Bulmayan ve Buna Benzer Şeyleri Çok Sormayı Terk Etme Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
38- Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Şer'an Söylediklerine İmtisalin Vacib Olması; Kendi Reyi Olarak Dünya Maişetlerine Ait Söylediklerine İmtisalin Vacib Olmaması Babı
39- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Bakmanın ve Onu Görmek İstemenin Fazileti Babı
40- İsa (Aleyhisselam)'ın Faziletleri Babı
41- İbrahim Halil (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Faziletlerine Dair Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
42- Musa (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) 'nın Faziletlerine Ait Bir Bab
Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
43- Yunus (Aleyhisseîâm) İle Peygamberin (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'ın: «Hiç Bir Kula: Ben Yunus B. Metta'dan Daha Hayırlıyım Demek Yakışmaz» Hadisi Hakkında Bir Bab
44- Yusuf (Aleyhisselâm)'ın Faziletlerine Ait Bir Bab
45- Zekeriyya (Aleyhisselâm)'ın Faziletlerine Ait Bir Bab
46- Hızır (Aleyhisselâm)'ın Faziletlerine Ait Bir Bab
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

43- FAZİLETLER BAHSİ

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Nesebi ve Peygamberlik Gelmezden Önce Taşın Ona Selam Vermesi Babı

1- (2276) Bize Muhammed b. Mihran Er-Râzî ile Muhammed b. Ab-dirrahman b. Sehm hep birden Veîid'den rivayet ettiler. İbni Mihran dedi ki: Bize Velid b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâî Ebû Ammar Şeddat'tan rivayet etti ki: Ebû Ammar Vasile b. Eskaı şöyle derken işitmiş : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Şüphesiz ki Allah Kinâne'yi İsmail oğullarından seçmiştir. Kureyş'i Kinâne'den seçmiş; Kureyş'den de Benî HâşÎm'i seçmiştir. Beni de Benî Hâ-şim'den seçmiştir.» buyururken işittim.

2- (2277) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Bükeyr İbrahim b. Tahman'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Simâk b. Harb Câbir b. Semûra'dan rivayet etti. Câbir şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben Mekke'de bir taş bilirim. Peygamber olarak gönderilmezden önce bana selâm veriyordu. Ben onu şimdi (de) pek âlâ biliyorum.» buyurdular.
Nevevî diyor ki: «Ulemâmız bu hadîsle Kureyş 'den olmayan Arablarm Kureyş kabilesine küfü1 olmadıklarına, Benî Haşim'den olmayan Kureyşliler'in de; Benî Hâşim'e küfü' sayılamıyacaklarına, yalnız Benî Muttalib ile Benî Hâşim'in bir kabile olduklarına istidlal etmişlerdir. Nitekim bu cihet sahîh bir hadîste sarahaten bildirilmiştir.>
Babımızın ikinci rivayeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bir mucizesini isbat e-tmektedir. Bu hadîs bazı cansızların temyiz sahibi olduklarını gösteriyor ki; Teâlâ Hazretlerinin taşlar hakkında
«Gerçekten onlardan baTiları Allah korkusundan aşağı yuvarlanır-
lar.» [1] âyeti kerîmesiyle; «Hiç bir şey yok ki, onun hamdi ile teşbih etmesin.» [2] kavli kerîmine muvafıktır... Bu âyet üzerinde meşhur hilaf vardır. Sahîh kavle göre hakikaten her şey Allah'ı teşbih eder. Allah eşyada hâline göre temyiz halke-der. Taşın Hz. Mûsâ'nın elbisesini kaçırması, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile zehirli kolun konuşması, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çağırdığı vakit iki ağaçtan birinin diğerine yürümesi ve emsali hep bu kabildendir.

2- Peygamberimiz(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bütün Mahluklardan Üstün Yaratılışı Babı

3- (2278) Bana Hakem b. Mûsâ Ebû Salih rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl (yâni İbni Ziyad) Evzâî'dcn rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hüreyre rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben kiyâmet gününde Âdem oğullarının efendisi, kendisinden ötürü ili; kabiri yanlan ve ilk şefaat isteyen ve kendisine ilk şefaat hakkı verilen olacağım.» buyurdular.
Heravî'nin beyânına göre Seyyid; hayır hususunda kavminden üstün olan kimsedir. Başkaları onu : Baş sıkısında kendisine koşulan ve herkesin işini gören, kötülükleri insanlardan def eden kimsedir diye tarif etmişlerdir.
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanların hem dünyada hem âhirette ulusu ve efendisi olduğu halde burada kıyamet gününde diye tak-yid etmesinin sebebi kıyamette büyüklüğü herkes tarafından kabul edileceği, ona karşı gelen tek bir kimse kalmayacağı içindir. Halbuki dünyada böyle değildir. Dünyada ululuk hususunda küffârm kırallan ve müşriklerin reisleri kendisi ile münazaada bulunmuşlardır. Bu takyid Teâlâ Hazretlerinin
«Bugün mülk kimindir, Kahhar olan bir Allah'ında» [3] âyeti celîlesi-ne yakındır. Halbuki bundan önce de mülk Allah'a mahsustu, lâkin dünyada mülkü iddia edenler, yahut mecazen mülk kendilerine izafe edilenler vardı. Âhirette bütün bunlar bitmiştir.
Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) iftihar için, Ben Âdemoğullarının efendisiyim, dememiştir. Çünkü meşhur bir hadîste :
«Ben ÂdemoğuIlarmin efendisiyim; iftihar değil» buyurmuştur. Ulemâ burada bu sözü iki sebepten dolayı söylediğini beyân etmişlerdir :
«Rabbinin nimetini anlat da anlat» [4] emrine imtisal için yâni tahdîsi nimet kabîlindendir.
2— Bu söz ümmetine tebliği vâcib olan beyandan ma'duddur. Tâ ki bilerek itikad etsinler ve icâbında hareket ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mertebesine göre ta'zimde bulunsunlar.
Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün mahlûklar üzerine taidil edildiğine delildir. Çünkü ehl-i sünnetin mezhebine göre insanlar meleklerden efdal, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise hem insanlardan, hem de meleklerden efdaldir. Gerçi bir hadîste :
«Peygamberler arasında üstünlük çıkarmayın!» buy ur ul muştur. Fakat bu hadîse beş suretle cevap verilmiştir :
1- Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü kendisinin bütün Âdemoğullarından üstün ve onların efendisi olduğunu bilmezden önce söylemiş; Öğrenince kendisinin herkesten üstün olduğunu haber vermiştir.
2-Bu sözü terbiye, nezâket ve tevâzû yoluyla söylemiştir.
3- Yasak olan üstün çıkarma birinin diğerinden noksanlığına vardırandır.
4- Yasak edilen fark gözetme fitne ve düşmanlığa vardırandır.
5- Yasak edilen fark gözetme peygamberlik hususudur. Peygamber olma hususunda aralarında fark yoktur. Fark yalnız hasais ve diğer faziletler husûsundadır. Ve fark itikadı lazımdır. Çünkü Teâlâ Hazretleri :
«Bu peygamberler yok mu? Biz onların bazısını bazıs! üzerine faziletli kıldık.» [5] buyurmuştur.

3- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mucizeleri Hakkında Bir Bab

4- (2279) Bana Ebu'r-Rabi Süleyman b. Dâvud El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Sabit, Enes'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (SaUallahü A leyhi ve Sellem) m istemiş, kendisine geniş bir kab içinde su getirmişler, cemâat da abdest almaya başlamışlar. Enes demiş ki: Ben altmışdan seksen kişiye kadar tahmin ettim. Suya bakıyordum. Parmaklarının arasından kaynıyordu.

5- (...) Bana İshâk b. Mûsâ El-Ensârî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vebb Mâlik b. Enes'den, o da İshâk b. AbdiIlah b. Ebî Talhâ'dan, o da Enes b Mâlik'den naklen haber verdi ki: ŞÖyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm. İkindi namazının vakti gelmişti. Cemâat abdest suyu arıyor, fakat bulamıyorlardı. Derken Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem)'e abdest suyu getirdiler ve Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) hu kabın içine elini koydu. Cemaata da ondan abdest almalarını emir buyurdu. Enes demiş ki: Suyu gördüm parmaklarının altından kaynıyordu. Cemâat, a'ödest aldılar. Hattâ son neferine kadar abdest aldılar.

6- (...) Bana Ebû Ğassan El-IMismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz (yâni İbni Hişam) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Katâde'de rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabı ile birlikte Zevrâ'da içinde su bulunan kab istedi. Râvi demiş ki: Zevrâ' Medine'de çarşı ile mescidin yanında bir yerdedir ve avucunu suya koydu. Derken parmaklarının arasından kaynamağa başladı ve bütün ashabı abdest aldılar. Râvi demiş ki: Ben
— Kaç kişi idiler yâ Ebû Hamza? [6] diye sordum.
— Üç yüz kişi kadardılar! cevâbını verdi.

7- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Said Katâde'den, da Enes'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Salialİahü Aleyhi ve Sellem) Zevra'da imiş. Kendisine Lir kabla su getirmişler. Parmaklarını örtmüyor-muş. Yahut parmaklarım Örtecek kadarmış...
Bundan sonra râvi Hişâm'm hadîsi gibi mıklctmiştir.
Bu hadîsi Buharı «Kitabü't-Vuzu'» ve «Kitabıı Alâmâtin-Nü-büvve»'de; Tirmizi «Menâkıb» bahsinde; Nesâî de «KitabÜ't-Tahara»'da muhlelü râvilerden tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında Hasen sahih bir hadîstir.» demiştir.
Nevevî diyor ki : «Bu babın hadislerinde Peygamber (Saüallahii Aleyhi ve Sellem)'in parmaklarının arasından su kaynayıp çoğalması ve yemeği çoğaltması görülecektir. Bunların hepsi açık bir takım mucizeler olup Resûlüllah (Sallallahü Aleyh: ve Sellem)'den muhteln yerlerde ve çeşitli hallerde görülmüş; mecmuu tevatür derecesine varmıştır. Suyu çoğaltma mucizesini sahih olarak Enes İbni Mes'ûd, Câbir veImran b. Husayn rivayet etmişlerdir...»
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selle m)1 in parmakları arasından suyun kaynaması hususunda iki kavil vardır. Ekser ulemâya göre su bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in parmaklarından çıkmıştır. Ulemâ bu mucizenin taştan su kaynama mucizesinden daha büyük olduğunu söylemişlerdir. İkinci kavle göre; ihtimal Cenâb-ı Hak kaptaki suyu çoğaltmış ve su yükseldikçe kaynar gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in parmaklarından dökülmüştür. Bu şekillerin her ikisi de açık birer mucizedir. Orada hazır bulunan ashabın sayısı bir rivayette altmışla seksen arası, diğer rivayete göre üçyüz kadardır. Rivayetlerin ikisi de Hz. Enes'den nakledildiğine göre ulemâ su kavnama mucizesinin ayrı ayrı iki yerde vuku bulduğuna kail olmuşlardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Namaz vakti girmeden abdest için su aramak vâcid değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramadıkları için ashabına bir şey dememiştir. Bu ise cevaza delildir.
2- Fazla suyu olan kimsenin zaruret anında başkasına yardım etmesi vâcibdir.
3- Namaz ancak vaktin girmesiyle farz olur.
4- Abdestsiz olan kimsenin namaz vakti girmezden önce su araması müstehab, vakit girdiğinde ise vâcibdir.
5- Hadîs-i şer;f mucizeyi inkâr eden mülhjdlere red vecâbıdır.

8- (2280) Bana Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti kî: Ümmii Mâlik Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Je tir tulumunun içinde yağ hediye edermiş. Az sonra oğulları gelir, ondan katık isterlermiş, halbuki evlerinde bir şey bulun-mazmış. Bu sefer Ümmü Mâlik, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gider onda yağ bulurmuş. Böylece o kab evinin katığını idare etmiş durmuş. Nihayet onu sıkmış ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem i 'e gelmiş. (O kendisine) :
«Tulumu sıktm mı?» diye sormuş. Ümmü Mâlik:
— Evet! demiş.
«Onu (sıkmadan) bıraksaydın hazır bulunmakta devom ederdi.» buyurmuşlar.

9- (2281) Bana Seleme b. Şebib rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl EbuVZübcyr'den, o d Câ-bir'den naklen rivayet etti ki : Bir adam yiyecek istemek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e gelmiş. O da kendisine yarım kile arpa vermiş, adam ile karısı ve misafiri bundan yemekte devam etmişler. Nihayet arpayı ölçmüş ve arkacığından Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellemye gelmiş :
«Onu Ölçmeyeydin ondan yer dururdunuz ve sizin İçin hazır bulunurdu.» buyurmuşlar.

10- (706) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ali El-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlil (bu zât İbni Enes'dir.) Ebu'z-Zübeyr El-Mekkî'den rivayet etti. Ona da Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vasile haber vermiş, ona da Muaz b. Cebe haber vermiş. Muâz şöyle demiş : Tebük gazası yılında ResûlüHah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'\e birlikte yola çıktık. Namazları cem' ediyordu. Öğle ile ikindiyi beraberce, akşamla yatsıyı beraberce kıldı. Bir gün olunca namazı geciktirdi. Sonra çıkarak öğle ile ikindiyi beraber kıldı. Sonra içeri girdi. Biraz sonra çıkarak akşamla yatsıyı beraberce kıldı. Sonra şöyle buyurdu ;
«Sİz yarın inşaallah Tebük kaynağına varacaksınız. Siz ona kuşluk zamanı olmadan varmayacaksınız. İmdi ona sizden kim varırsa ben gelinceye kadar suyundan hiç bir şeye dokunmasın!»
Derken biz kaynağa vardık. Bizden önce ona iki adam varmış. Kaynaktan fotin bağı kadar su akıyordu. ResûlüHah (Sallailahü Aleyhi ve Selletn) o iki adama :
«Bunun suyundan bir şeye dokundunuz mu?» diye sordu.
— Evet! cevâbını verdiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) onlara sitem etti. Onlara Allah'ın dilediği kadar söz söyledi. Sonra cemâat elleriyle kaynaktan azar azar su aldılar. Hattâ bir şeyin içinde su toplandı. ResûlüHah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) onun içinde ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra suyu kaynağa iade etti. Hemen kaynak şarıl şarıl su akıttı. Yahut bol su akıttı. —Kavi Ebû Alî bu iki kelimeden hangisini söylediğinde şekketmiştir.— Hatta cemâat su aldılar. Sonra :
«Yâ Muâz! Ömrün vefa ederse burasının bahçelerle dolduğunu görmen yakındır.» buyurdular.

11- (1392) Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Amr b. Yahya'dan, o da Abbâs b. Sem b. Sa'd Es-Sâidî'den, o da Ebû Hümeyd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Setlem)'lc birlikte Tebük gazasına çıktık. Ve Vâdi'l-Kura'da bir kadının bahçesine geldik. Resûlüllah

(SaUaîlahü Aleyhi ve Setlem):
«Bu bahçeyi tahmin edin!» buyurdu. Biz de onu tahmin ettik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu on kile olarak tahmin etti. Ve (kadına) :
«inşaatları biz sana dönünceye kadar bunu belle!» dedi. Ve yürüdük Nihayet Tebûk'e geldik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu akşam sizin üzerinize şiddetli bir rüzgâr esecek. O rüzgârda sizden kimse ayağa kalkmasın. Kimin devesi varsa ipini sağlam bağlasın!» buyurdu. Arkacıgından şiddetli bir rüzgâr esti. Derken bir adam ayağa kalktı ve rüzgâr onu götürerek Tayyî' dağlarına attı. Eyle hükümdarı îbnü'I-Almâ'ın elçisi Resûlüllah (Saliatlahü A leyhi ve Sellem) 'e bir mektup getirdi. Ona bir de beyaz katır hediye etti. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Selletn) dahî kendisine cevap yazdı ve bir elbise hediye etti. Sonra yola revan olduk, nihayet Vadi'l-Kura'ya geldik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ kadına bahçesini sordu ;
«Bahçenin mahsulü kaç kileye baliğ oldu?» dedi. Kadın :
— On kileye! cevâbını verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Satlallalıü Aleyhi ve Sellem)'.
«Ben acele ediyorum. Sîzden kim dilerse benimle beraber acele gelsin. İsteyen kalsın!» buyurdu. Biz de yola çıktık. Medine'ye yaklaştığımızda:
«İşte Tâbe! [7] Ve işte Uhud! O bizi seven bir dağdır. Biz de onu severiz,» buyurdu. Sonra ilâve etti:
«Şüphesiz En sar hanelerinin en hayırlısı Benî Neccar hûnesidir. Sonra Benî Abdil-Eşhel hanesi, sonra Benî Abdil-Haris b. Hazre¢8] hanesi, sonra Bsmî Sâide hânesidir. Ensârın her hanesinde hay;r vardıs.» Az sonra Sa'd b. Tıfcade'ye yetiştik. Ebû Üseyd (ona) : Görmedin mi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensâr hanelerinin hayırlılarını söyledi de bizi en sona bıraktı, dedi. Bunun üzerine Sa'd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya yetişerek :
— Yâ Hesûlallah! Ensar hanelerinin hayırlılarını söylemiş; tizi ev sona bırakmışsın! dedi. o da :
«Size hayalılardan olmanız yetişmiyor mu?» buyurdu.

12- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aİfan rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Muğîre b. Se-lemete'l-Mahzumî haber verdi.
Her iki râvi demişler ki: Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Yahya bu isnadla:
«Ensar hanelerinin her birinde hayır vardır.» cümlesine kadar rivayet etti. Ondan sonraki Sa'd b. Ubâde kıssasını anmadı. Vüheyb'in hadîsinde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona memleketinin idaresini verdiğini yazdı.» ifâdesini ziyâde etmiştir. Vüheyb'in hadîsinde «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de ona yazdı.» cümlesini anmamıştır.
Bu rivayetlerden Ebû Humeyd hadîsini Buhâri «Kitabu'z-Zekât», «Kitâbu'1-Hacc» ve «Kitabu'l-Meğâzî»'de; Ebû Dâvud «Haraç» bahsind rivayet ettikleri gibi, Ebû Üseyd hadîsini Buhârî, Tirmizî ve Nesâî «Menâkıb» bahsinde muhtelif râvüerden tabrîc etmişlerdir.
Ulemânın beyânına göre Ümmü Mâ1ik'in tulumu sıkmasıyle yağ bereketinin gitmesi ve ondan sonraki rivayette adamın arpayı ölçmesiyle zahirenin bitmesinin hikmeti bu fiillerin tevekkül ve teslime aykırı olmalarıdır. Yâni Allah'ın rızkına tevekkül ettikleri müddetçe rızık devam etmiş, kendi güç ve kuvvetlerine güvenerek işi ele almaya ve Allah'ın hükmündeki esrarı anlamaya kalkışınca bu nimetlerin ellerinden alınmalarıyla cezalandırılmışlardır.
Vesk : Altmış sa' demektir. Bu miktar tahminen onbeş teneke eder. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zâta yarım vesk arpa verdiğine göre bugünkü hesapla aşağı yukarı yedi teneke arpa vermiş demektir. İşte günlerce kendisinin, ailesinin ve misafirlerinin yemekle bitiremedikleri zahire budur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu zâta arpayı ölçmemiş olsa bitmeyip onları beslemekte devam edeceğini bildirmiştir.
Görülüyor ki: Gerek Ümmü Mâ1ik'in yağında gerekse bu zatın ırpasmda Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Seilem) açık birer mucize göster-ıiştir. Bundan sonraki rivayetlerde dahî mucizeler görmekteyiz. Te-ük'ün ayakkabı bağı kadar ince akan kaynağının şarıl şarıl akan bir lereye inkılâb etmesi; hattâ kimse yerinden kalkmasın diye tenbihde bulunduğu halde bir adam rüzgâr anında ayağa kalktığı için kendisine bir ;ezâ olmak üzere rüzgâr tarafından Tayyî dağlarına atılması, kalının bahçesinden "on vesk (takriben yüz elli teneke) meyve çıkacağını tahmin buyurması ve neticede bahçeden o kadar meyve toplanması birer mucizedir.
Tebük ; Medîne 'ye on dört konak mesafede Medine İle Şam arasında bir şehirdir. D ime § k üe aralarında on bir konak mesafe olduğu söylenir. Tebük gazası Resûl-i Ekrem (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem)fin iştirak ettiği son gazadır. Sıcağın çok şiddetli olduğu ve meyvelerin kemâle erdiği bir zamana tesadüf etmiş, fakat bu gazada çarpış-jma olmamıştır.
Vadi'I-Kura : Kicaz'm Şam tarafına düşen eski bir şehirdir. 'Eyle de Misi r 'la Mekke arasında bir sahil şehridir. Buranın hükümdarı Yuhanna b. Ru'be Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Seilem) bir mektup ve hediye olarak bir de beyaz katır göndermiştir. Bu hayvanın ismi Düldül 'dür. Hadîsin zahirine bakılırsa Düldül bu gazada hediye edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ondan başka bir katırı -'bulunduğu da rivayet olunmamıştır. Şu halde burada zahiren bir tearuz göze çarpmaktadır. Şöyle ki; Tebük gazası hicretin dokuzuncu senesinde olmuştur. Halbuki Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Seilem} Haneyn gazasına bu hayvanın üzerinde çıkmıştır. Vak'a sa-hîh hadîslerle rivayet edilmiş ve şöhret bulmuştur. Huneyn gazası hicreün sekizinci yılında Mekke 'nin fethinden sonra olmuştur.
Kaadî îyâz bu çelişikliği gidermek için şunu söylemiştir : «O halde hayvanın hediye edilmesi Tebük gazasından Önceye hamledilir. Zaten hediye meselesi elçinin gelmesi üzerine (vav) ile atfedilmiştir. Bu edat tertib iktiza etmez.»
Uhud dağının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i sevmesi meselesi hac bahsinin sonunda geçmişti.
Ensar hanelerinden murad kabilelerdir. Bunların içinden Benî Neccâr'in en faziletli olması İslâm'ı ilk kabul edenler oldukları ve dinde güzel eserler bıraktıkları içindir.
Tayyi' dağları: Ece ve Selma isminde iki dağdır. Bunlara Amâ1ika denilen kavmden bir erkekle kadının ismi verildiği söylenir. Hadîsin bir rivayetinde rüzgâr iki adam sürüklemiştir. Bunlar Benî Saide kabilesinden iki zât olup, biri haceti için gitmiş ve gittiği yerde tıkanmış kalmış. Öteki devesini aramaya çıkmış. Onu da rüzgâr Tayyi dağlarına atmış. Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber verilince :
«Ben size yanında arkadaşı olmaksızın kimse dışarı çıkmasın demedim mi?» buyurmuş. Sonra gittiği yerde tıkanıp kalan zata duâ etmiş, o hemen şifa bulmuş. Öteki Resûlüllah (Sallalluhü Aleyhi ve Seilem) 'e Tebük1den döndüğünde yetişmiş.
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Âlimin arkadaşlarını burada olduğu gibi imtihan etmesi müste-habdır.
2- Hadîs-i şerîf Medine 'nin, Uhud dağının ve Ensarm faziletlerine delildir.
3- Bu hadîsler ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine karşı gösterdiği şefkat ve merhamete delildirler.
4- Kâfirin hediyesi kabul edilir.

5- Kâfirlerin hükümdarına hediye göndermek ve küffâra yer vermek
caizdir.
6- Peygamber (Sallaiîahü A leyhi ve Seilem) 'in sözüne muhalefette bulunmak şiddet ve felâket getirir.

4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in Allah Teala'ya Tevekkülü ve Allah'ın Onu İnsanlardan Koruması Babı

13- (843) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Ebí Seleme'-den, o da Câbir'den naklen haber verdi. H.
Bana Ebû İmran Muhammed b. Cafer b. Ziyad da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İbrahim (yâni İbni Sa'd) Zührî'den, o da Sinan b- Ebî Sinan Ed-Düelî'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş : Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sel/em)'le birlikte Necid tarafına gazaya gittik. Ve Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e diken ağacı çok oîan bir vadide yetiştik. Derken Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bir ağacın altına indi de kılıcını onun dallarından birine astı. Cemâat da ağaçlarla gölgelenmek için vadiye dağıldılar. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Setlem) buyurdu ki:
«Gerçekten ben uyurken bana bir adam geldi. Ve kılıcı aldı Hemen uyandım. Adam başımda duruyordu. Hiç anlamadım, kılıç sıyrılmış olarak elinde idi. Ve bana : Seni benden kim men eder? dedi. Ben : Allah! dedim. Sonra ikinci defa (tekrar) : Seni benden kim men eder? dedi. Ben (yine) Allah! dedim. Bunun üzerine ki fici kınına iade etti. Ve hemen oturdu.» Ondan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona kötü bir şey söylemedi.

14 - (...) Bana Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî ile Ebû Bekr b. İshâk da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Sinan b. Ebî Sinan Ed-Duelî ile Ebû Seleme b. Abdirrahma rivayet ettiler. Onlara da Câbir b. Abdillah EI-Ensârî —ki Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) "m ashabından idi— haber vermiş ki: Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'lti birlikte Necid tarafına bir gazaya gitmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dönünce o da beraberinde dönmüş. Bir gün kendilerine sıcağın şiddeti gelip çatmış...
Sonra râvi İbrahim b. Sa'd ile Ma'mer'in hadîsi gibi nakletmiştir.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affa a rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eban b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr, Ebî Seleme'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'le birlikte geldik. Zatü'r-Rika denilen yere ulaştığımızda...
Râvi Zührî*nin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuş. Fakat «Sonra Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ona kötü bir şey söylemedi.» cümlesini anmamıştır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabü'l-Meğâzî»'nin bir iki yerinde ve «Ki-tabü't-Tıb»'da tahrîc etmiştir.
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelen adamın ismi Gûres yahut Garves'dir. Kaadî îyâz her iki şeklini söyledikten sonra doğrusu Garves'dir, demiştir. Hattâbı, Guveyris olduğunu söylemiştir. Bu adama Dü'sûr denildiğini söyleyenler de vardır. îbni İshâk diyor ki: «Küffâr Dü'sûr'a Muhammed yalnız kaldı, şunun işini bitiriver, dediler, Dü'sûr onların reisi idi. Cesur bir adamdı. Yanma keskin bir kılıç alarak geldi ve Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)in başına dikilerek: Seni tenden kim men eder? dedi. Hemen Cibril (Aleyhisselam) göğsünden itti ve elinden kılıç düştü. Bu sefer onu Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) aldı ve:
«Bugün asıl seni benden kim men eder?» dedi. Dü'sûr : Hiç kimse! cevâbım verdi. Bunun üzerine Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Kalk işine git!» dedi. Dü'sûr dönüp giderken : Sen benden daha hayırlısın, dedi. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Ben buna senden daha hak sahibiyim.» buyurdu. Sonra Dü'sûr müs-lüman oldu. Hadîsin bir lâfzında Dü'sûr : Ben de Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin Resûlüllah olduğuna şehâdet ediyorum, demiş. Sonra kavmine giderek onları İslâm'a davet etmiştir.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevekkülüne ve Allah'ın onu insanlardan koruduğuna delildir.
2- Vâdîlerdeki ağaçların altında gölgelenmek silâh ve torba gibi eşyayı onların üzerine asmak caizdir.
3- Harbî olan kâfire ihsanda bulunmak ve esirse salıvermek caizdir.
4- Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİiem) 'in şecaatma, sadakatına, affu safhma, kötülüğe karşı iyilikle mukabelede bulunduğuna delildir.

5- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelİIem)'in Hidayet ve İlimle Gönderildiğnin Misalini Beyan Babı

15- (2282) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Âmir EI-Eş'arî ve Muhammed b. Alâ' rivayet ettiler. Lâfız Ebû Âmir'indir. (Dediler ki) Bize Ebû Üsâme Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settern)'den. naklen rivaye etti:
«Gerçekten Allah (Azze ve Celle)'nin beni hidâyet ve ilimle göndermesinin misâli bir yere isabet eden yağmur gibidir. Bu yerin bir kısmı güzeldir. Şüyu kabul eder, ot ve birçok çimen bitirir. Bir kısmı da çoraktır. Suyu tutar. Allah onunla da insanlara fayda verir. Ondan su içerler, hayvan sularlar, hayvan otlatırlar. Yerin başka bir kısmına da yağmur isabet eder, ancak o sadece düz yerdir. Ne su tutar, ne de çimen bitirir, işte Allah'ın dinince fakih olan ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyden kendisine fayda verdiği; öğrenip öğreten kimsenin misâli ile bu hususta kibirinden baş kaldırmayanın ye benim kendisiyle gönderildiğim Allah'ın hidâyetini İcabul etmeyenin misâli budur.» buyurmuşlar.
Bu- hadîsi Buharı ile Nesâî «Kitabü'l-İlim»'de tahrîc etmişlerdir,
Gays: Yağmur demektir. Uşbt tela', kele' ve haşiş kelimeleri ot mânâsına gelirlerse de haşiş kuru ota, uşb ve kela' yaş ota mahsusturlar. Kele' ise yaş ve kuru ota ıtlak edilir. Kîân : Kâm cem'idir. Düz ve yalabık yerler demektir. Bazıları nebat olmayan yer mânâsına geldiğini söylemişlerdir ki; burada murad da odur. Nevevî diyor ki: «Bu hadîsten maksad Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'in getirdiği doğru yolu yağmurla temsildir. Mânâsı şudur: Yeryüzü üç nevidir. İnsanlar da öyledir. Bir nevi yağmurdan faydalanır. Kurumuşken dirilerek çimen bitirir, insanlar, hayvanlar .ve ekinler ondan istifâde eder. İnsanların birinci nev'i de öyledir. Kendilerine hidâyet ve ilim yetişir, onu bellerler. Kalbler dirilir. Onunla amel eder ve başkasına öğretirler. Bu suretle hem kendileri faydalanır, hem başkalarını

faydalandırırlar. Yerin ikinci nev'i kendisi için faydalanmayı kabul etmeyendir. Lâkin kendisinde başkası için fayda vardır. O da suyu tutması dır. Böylece ondan insanlar ve hayvanlar faydalanırlar. İnsanların ikinci nev'i de böyledir. Belleyişli kalb-leri vardır. Lâkin dürüst anlayışları, mânâ ve hükümleri çıkaracak olgun akılları yoktur. Tâat ve amelde ictihad edemezler. Bunlar ilmi ve hidâyeti istifâde etmek isteyen biri gelip isteyinceye kadar muhafaza ederler. Gelen onlardan alıp istifâde eder. Bu gibiler de kendilerine ulaşan ilimle başkasına fayda verirler. Yerin üçüncü nev'i hiç bir şey yetiştirmeyen şabh ve tuzlu yerdir. Bu ne sudan istifâde eder, ne de başkası istifâde etsin diye suyu tutar. İnsanların üçüncü nev'i de böyledir. Bunların ne belleyişli kalbleri vardır, ne de anlayışlı akılları... İlmi işittikleri vakit ondan faydalanmazlar. Başkaları faydalansın diye bellemezler.»
Görülüyor ki Nevevî gerek yerin, gerekse insanların üçer kısmını beyan etmiş. Yalnız hadîsin hangi cümlesi benzetilen kısmın hangi cümlesine misal olduğunu beyan etmemiştir. Diğer ulemâ hadîsi üç nev'e tatbik hususunda ihtilâf etmişlerdir. «El-Mebârik» ismindeki eserin sahibi «Allah'ın dininde fâkih olan» cümlesinden «öğrenip, öğreten» ibaresine kadar olan kısmı yerin birinci nev'ine misal; «kibirinden baş kaldırmayanın» ibaresini ikinci nev'e; «Allah'ın hidâyetini kabul etmeyen» cümlesini de üçüncü nev'e misal göstermiştir. Bâzıları: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) turada insanların en yüksek ve en aşağı tabakalarını zikretmiş, bunların arasmdakini anlaşıldığı için hazfetmiştir.» demişler. Kirmanı gibi bir takımları da hadîste birinci ismi mesule atfedilen mevsûlan hazfedildiğini söylenişlerdir. İbare şöyle takdir edilir: İşte Aî-lah'm dininde fakih olanın misâli ve işte kendisine ilim fayda verenin misâli ilâh... Böylece insanların üç kısmı da zikredilmiş olur. Yalnız aralarında tertib yoktur. Çünkü Allah'ın dininde fakih olanlar yerin ikinci nev'ine; ilmi öğrenip öğretenler birinci nev'ine, kibirlilerse üçüncü nev'ine misaldirler.
Hadîs-i şerîf'te ilmin envâı vardır. Darb-ı mesel öğrenip öğretmenin fazileti, bunlara şiddetle teşvik ve ilimden yüz çevirenleri zem bunlardandır.

6 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmetine Olan Şefkati ve Onları Zarar Verecek Şeylerden Kendilerini Sakındırmaları Hususundaki Mübalağası Babı

16- (2283) Bize Abdullah b. Berrad El-Eş'âri ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme Bü teyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuşlar:
«Şüphesiz benim ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyin misâli bir adamın misâli gibidir. Ki : Kavmine gelir de : Ey kavmim, ben orduyu iki gözümle gördüm. Ben gerçekten soyunmuş uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın! der. Kavminden bir taife ona itaat eder. Ve gecelikle yola düşerek yavaş yavaş giderler. Onlardan bir taife de onu yalanlayarak yerlerinde sabahlarlar ve ordu sabah baskım yaparak onları helak eder. Köklerini kurutur, işte bana itaat edip getirdiğime tâbi olanlarla, bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanların misâli, budur.»
Bu hadîsi Buharı «Rikak» ve «î'tisam* bahislerinde tahrîc etmiştir.
Soyunmuş uyarıcıdan murad : Korkunç haber getirendir. Eskiden Araplar'ın âdetine göre bir adam bir cemâati korkutmak ve kendilerine korkunç bir haber vermek isterse elbisesini çıkarır, şayet uzakta ise bu elbise ile kendilerine işarette bulunur.
Bununla musibet haberi verdiğine işaret ederdi. Bunu ekseriyetle bir cemâatin öncüsü ve gözcüsü yapardı. Böyle yapması: Gören daha iyi far-ketsin, daha çok şaşsın ve manzara daha çirkin olsun diyedir. Bu şekil o cemâati düşman için hazırlanmaya daha çok teşvik eder. Bazılarına göre bunun mânâsı: «Ben, kendisine düşman yetişip, elbisesini alan uyarıcıyım. .İşte sizi çıplak olarak uyarıyorum.» demektir.
«Alâ nıühletihim» tâbiri Müs1im'in bütün nüshalarında burada olduğu gibidir. «Ekem'ü beyne's-Sahiheyn» nam eserde ikisinin de doğru olduğunu söylüyor.

17- (2284) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Muğîre b. Abdirrahman El-Kureşî, Ebu'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hü reyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlülîah {Sailaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Benimle ümmetimin misâli ancak ve ancak ateş yakan bir adamın misâli gibidir. Ki : Hayvanlar ve pervaneler onun içine düşmeye başlarlar. Ben sizin eteklerinizden tutuyorum, *zse onun içine atılıyorsunuz.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Amru'n-Nakıd ile İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinad'dan, bu isnadla bu hadîsir benzerini rivayet etti.

18- (..) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Hemmam b. Münebbih'- den naklen haber verdi. Hemmam : Ebû Hüreyre'nin : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bize rivayet ettikleri bunlardır diyerek bir takım hadîsler rivayet etmiştir. Onlardan biri de şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benîm misâlim ateş yakan bir adamın misâli gibidir. Ateş etrafındaki şeyleri aydınlatınca pervaneler ve şu ateşteki hayvanlar içine düşmeye başlarlar. Adam onları men etmeye başlarsa da onlar kendisine galebe çalarak ateşe atılırlar. İşte benimle sizin misâliniz budur. Ben ateşten korumak için sizin eteğinizden tutuyorum : Ateşten beri gel! Ateşten beri gel! diyorum. SİZ bana galebe çalarak onun içine atılıyorsunuz.» buyurdular.

19- (2285) Bana Muhammed b. HâtİM rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selîm, Said b. Mînâ'dan, o d Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Benimle sizin misâliniz, ateş yakan bîr adamın misâli gibidir ki; hemen cırcırlarla pervaneler İçine düşmeye başlarlar. O bunları kovar. Ben de ateşten korumak için sizin eteğinizden tutuyorum. Halbuki siz elimden kaçıyorsunuz.» buyurdu.
Bu hadîsi Buhârî «Rikak» bahsinin bir iki yerinde tahrîc etmiştir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîsten maksat şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) câhillerle muhaliflerin günahları ve şehvetleri sebebiyle âhiret ateşine düşüşlerini ve bu husustaki hırslarını pervanelerin dünya ateşine düşüşlerine benzetmiştir. Çünkü pervanede akıl ve temyiz yoktur. Günahkârlar dahî Peygamberler (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerini men etmiş ve eteklerinden tutmuş olduğu halde, elinden kaçmışlardır. Şu halde her iki fırka kendini helak etmek için hırslı ve bu hususta gayret sarfetmiş demektir.»

7- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Son Peygamber Oluşunun Beyanı Babı

20- (2286), Bize Amr b. Muhammed En-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Siifyân b. Uyeyne, Ebu'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Efci Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar;

«Benimle diğer peygamberlerin misâli bir bina inşâ eden; onu iyi ve güzel yapan adamın misâli gibidir ki : İnsanlar o binayı dolaşmaya başlarlar. Bundan daha güzel bînâ görmedik, yalnız şu kerpiç müstesna, derler. İşte o kerpiç benim.»

21- (...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Hemmam b Münebbih'-den rivayet etti. Hemmam Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bize rivayet ettikleri bunlardır diyerek bir takım hadîsler rivayet etmiştir. Onlardan biri de şudur : Ve Ebu'l-Kasım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benimle benden önce geçen peygamberlerin misâli, bir takım evler inşâ eden, onları iyi, güzel ve mükemmel yapan, ancak köşelerinden bir köşesinde bir kerpiç yeri bırakan bir adamın misâlidir. Ki : İnsanlar dolaşmaya ve binayı beğenmeye başlarlar. Hem şurayc bir kerpiç koysan da binan tamam olsaydı ya derler. Muhammet (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) der ki : İşte o kerpiç benim.» buyurdular.

22- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İLni Hucr' da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni îbni Cafer) Abdullah b. Dinar'dan, o da Ebû Sâiih Semman'dan, o da Ebû Küreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeltem):
«Benimle benden Önce geçen peygamberlerin misâli bînâ inşâ edip onu iyİ ve güzel yapan, yalnsz köselesinden bîr köşede bir kerpiç yeri bırakan bir adam gibidir. Ki : İnsanlar o binayı dolaşırlar ve beğenirler de, şu kerpiç konsaydı ya, derler. îşie o kerpiç benim, peygamberlerin sonu da benim.» buyurmuşlar.

(...) Bİ2e Etû Bekr b. Sbî Şeybe Üe Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Eb Said'den naklen rivayet etü. Şöyle demiş: ResüîüHalı (Sailaliahü Aleyhi ve (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) buyurdular ki: «Benimle peygamberlerin misnü...» Verâni yukardaki hadîs gibi rivayette bulunmuştur.

23- (2287) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selim b. Hayyan rivayet etti (Dedi ki) : Bize Saîd b. İVlîna' Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Benimle diğer peygamberlerin misâli bîr ev inşa ederek onu tamamlayan ve mükemmelleştiren yalnız bir kerpiç yeri müstesna bırakan adamın misâli gibidir ki : İnsanlar o eve girmeye ve ona şaşmaya başlarlar. Ama şu kerpicin yeri boş olmasa derler. Resûlüllaîı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmuşlar ki : Işîe o kerpicin yeri benim. Geldim ve peygamberlerin sonunu getirdim.»

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selim bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ve «Etemmelıâ» yerine «Ahsenehâ» dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu'l-Menâkıb»'de, Nesâi «Tefsir» de, Tirmizî «Emsal» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in burada bir teşbihi temsili yaptığı görülüyor. Bu teşbihin hususiyeti müşebbehin bütün hallerinden bir vasıf alınarak müşebbehün bihin hallerinden bir vasfa benzetmektir. Burada da şöyle denilir : Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seltenı) peygamberleri ve onların getirdiklerini güzel ahlâka irşad meselelerini sağlam temel üzerine bütün teferruatıyle mükemmel ve güzel bir şekilde kurulan yalnız bir kerpiç yeri eksik bırakılan binaya benzetmiştir. Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Seltenı) güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildiğine göre o binanın kusurunu tamamlayan kerpiç odur. Hadîs-i şerif anlatmayı kolaylaştırmak için darb-ı mesel getirmenin caiz olduğuna, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliemfm şâir peygamberlerden efdaliyetine ve Allah Teâlâ'nın onunla peygamberler dizisine son verdiğine delildir.

8 -Allah Teala Bir Ümmete Rahmet Dilediği Zaman Evvela o Ümmetin Peygamberinin Ruhunu Kabzetmesi Babı

24- (2288) Müslim der ki: Bana Ebû Üsâme de rivayet olundu. Bunu ondan rivayet edenlerden biri de İbrahim b. Said'dir. Buyurmuşlar ki:
«Şüphesiz Allah (AzzeveCelle) kullarından bir ümmete rahmet etme-yİ dilerse o ümmetten evvel peygamberinin ruhunu kabzeder de onu o ümmet için bir öncü ve dümdar yapar. Bir ümmetin de helakini dilerse onu peygamberi sağ iken azâb eder. Ve peygamberin gözünün önünde onu helak eder. Ümmeti onu tekzîb edip emrine isyan ettikleri için onları helak etmekle peygamberini de memnun eder.»
Mâzirî ile Kaadî Iyâz bu hadîsin «Sahîh-i MüslimVdeki münkaü hadîslerden olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Müslim onu Ebû Üsâme 'den kim rivayet ettiğini söylememiştir. Fakat Nevevi bunu kabul etmemiş, kendilerine şöyle cevab vermiştir : «Bu hakîkatta inkıta değil, sadece meçhulün rivayetidir. Maamafih bazı mu'temed nüshaların haşiyesinde Ebû Üsâme 'den rivayet edenin kim olduğu da bildirilmiştir.
Cellûdî demiştir ki: Bize Muhammed b. Müseyyeb El-Erğiyânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Said El-Cevherî bu hadîs isnâdıyle Ebû Üsâme'den rivayet etti.»

9- Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in Havzı İle o Havzın Sıfatlarını İsbat Babı

25- (2289) Bana Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Melik b. Umeyı rivayet etti. (Dedi ki) : Cündebi şunu söylerken işittim : Ben Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellemyi: «Ben havzın başına sizden önce varacağım» buyururken işittim:

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Bişr rivayet etti. Her iki râvi Mis'ar'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ubeydullah b. Muaz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti.
Her iki râvi demişler ki: Bize Şu'be rivayet etti. Her iki râvi Abdü'l-Melik b. Umeyr'den, o da Cündep'den, o da Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Seilemj'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'r-Rıkakf'da tahrîc etmiştir.
Farat: Bir yere gidenlerden önce varıp onlar için hazırlıkta bulunan kimsedir. Burada ondan murad sevab ve şefaatdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine şefaatçi olmak için Havz-ı Kevser'in başına onlardan önce varacaktır.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Havz hadîsleri sahihtir. Havza iman farzdır. Bunu tasdik imandandır. Ehl-i Sünnet ve'l-cemâat'a göre havza zahirî mânâsına göre inanılır. Te'vîle gidilmez. Bu hususta ihtilâf yoktur. Havz hadîsi mütevatirdir. Çünkü onu sahabeden elliden fazla kimse

nak-letmişlerdir.» Müslim onu Abdullah b. Amr, Âişe, Ümmü Seleme, Ukbe b. Âmir, İbni Mes'ûd, Huzeyfe, Harise b. Vehb, Müstevrid, Ebû Zer, Sevban, Enes, Câbir ve İbni Semûra hazeratmdan rivayet etmiştir. Müslim 'den başkaları ise Ebû Bekr, Zeyd b. Erkam, Ebî Ümâme, Abdullah b. Zeyd, Ebû Berze, Süveyd b. Ha bele, Abdullah b. Suna-bıhi, Bera' b. Âzib, Esma binti Ebî Bekir, Havle binti Kays v.s den rivayet etmişlerdir. Buhârî ile Müslim onu Hz. Ebû Hüreyre 'den de rivayet etmişlerdir. Başkaları Ömer b. Hattâb, Âiz b. Ömer ve diğer sahabeden rivayetler tahrîc etmişlerdir.
Hafız Ebû Bekr, Beyhakî bunları «El ba'sü ve'n-Nüşür» adlı kitabında isnadlarıyla ve muhtelif tarikleriyle bir araya toplamıştır.
Kaadî Iyâz: «Bunların bazısında hadîsin mütevâtir olmasını gerektiren mânâlar mevcuttur.» demektedir.

26- (2290) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâ-kub (yani İbni Abdirrahman El-Karî) Ebû Hâzim'den, rivaye etti.(Demiş ki):Ben Sehl'i şunu söylerken işittim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Ben havzın başına sizden önce varacağım, kim gelirse ondan içecek ve kim içerse ebediyen susamayacaktır. Muhakkak benim üzerime beni îo-nıyan, benim de kendilerini tanıdığım bir takım kavimler gelecek, sonra benimle onların arasına girilecektir.» buyururken işittim.
Ebû Hazım demiş ki: Ben bu hadîsi cemaata rivayet ederken Ku'-man b. Ebî Ayyaş işitti de :
— Sehl'i böyle derken mi dinledin? diye sordu. Ben de :
— Evet! cevâbını verdim.

(2291) (Dedi ki) : Ben de Ebû Saîd-i Hudrî üzerine gehâdet ederim. Onun ziyâde ederek şöyle dediğini dinledim
«Bunlar bendendir (diyeceğim). Sen onların senden sonra ne yaptıklarını bilmezsin, denilecek. Ben de : Benden sonra yolunu değiştiren uzak olsun, uzak olsun! diyeceğim.»

(...) Bize Harun b. Saîd El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme, Ebî Hâzim'den, o d Sehl'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'den naklen haber verdi. Bir de Nu'man b. Ebî Ayyaş'dan[9], o da Ebû Saîd-i Hudrî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Ya'kub'un hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

27- (2292) Bize Davud b. Amr Ed-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nâfi b. Ömer El-Cümahî, İbni Ebî Müleyke'den rivayet etti. (Demiş ki) : Abdullah b. Amr b. Âs şunu söyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benim havzım bir aylık yol mesâfesindedir. Onun köşeleri düzdür. Suyu gümüşten daha beyaz, kokucu miskden daha güzeldir. Bardakları gökyüzünün yıldızları gibidir. Ondan kim içerse bir daha ebediyyen su-samaz.» buyurdular.

(2293) Râvi diyor ki: Esma' binti Ebî Bekr de şunu söyledi: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sillem):
«Ben havzın başında olacağım. Tâ ki sizden yanıma gelenleri göreyim. Bana yaklaşan bazı insanlar yakalanacak. Ben : Yârabbi! (bunlar) benden ve benim ümmetimdendir, diyeceğim. Bana : Sen duymadın mı, onlar senden sonra ne yaptılar. Vallahi onlar senden sonra geriye dönmekte devam ettiler, denilecek.» fcuyurdu.
Râvi diyor ki: İbni Ebî Müleyke : «Allahmı, biz geriye dönmekten yahut dinimizde fitneye uğramaktan sana sığınırız.» derdi.

28- (2294) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yalıya b. Süleym, İbni Hüseyin'den, o da Abdullah b. Ubeydillah b. Ebî Müley-ke'den naklen rivayet etti ki: Kendisi Âişe'yi şunu söylerken işitmiş : Ben Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ashabının arasında olduğu halde şöyle buyururken işittim:
«Ben havzın başında olacağım. Sizden bana gelenleri gözeteceğim. Vallahi bana yakın gelmiş bir takım adamlar bölünecektir. Ben : Ey Rab-bim (bunlar) benden ve benim ümmefimdendir, diyeceğim. Teâlâ Hazretleri de :
— Sen onların senden sonra ne yaptıklarını bilmezsin. Onlar gerisi geriye dönmekte devam ettiler, diyecektir.»

29- (2295) Bana Yûnus b. Abdi'l-A'lâ Es-Sadefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr (bu zât İbni'l-Hâris'dir) haber verdi. Ona da Bükeyr Kasım b. Abbas El-Hâşimî'-den, o da Ümmü Seleme'nin azatlısı Abdullah h* Râfi'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m zevcesi tİmmÜ Seleme'den naklen rivayet etmiş ki : Şöyle demiş : Halkın havzdar bahsettiklerini işitiyordum, ama tunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmemiş tim. Yine bundan bahsedilen bir gündü. Câriye başımı tarıyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i işittim:
«Ey nas!» diyordu. Hemen cariyeye :
— Benim işimi sonraya bırak! dedim,
— Ama o erkekleri çağırdı, kadınları çağırmadı ki! dedi.
— Ben insanlardanım, dedim. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben sizin için havzın başına Önce varacağım. Bana bakın! Sakın biriniz gelip de kaybolmuş deve kovulur gibi benden koğulmasın. Ben de : Bu neden dolayı demiyeyim. Arkasından :
— Sen hakikaten bunların senden sonra neler icâd ettiklerini bilmezsin! denilmesin. Ben de :
Uzak olsun! demiyeyim.» buyurdular.

(...) Bana Ebû Ma'ner-Rakâşî ile Ebû Bekr b. Nâfi' ve Abd b. Hu-meyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Âmir (bu zat Abdü'l-Melik b. Amr'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize -Eflah b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Ümmü Seleme kendisi taranırken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i minber üzerinde:
«Ey insanlar!» derken işittiğini ve başım tarayan cariyeye :
— Başımı topla! dediğini. Bükeyr'in Kasım b. Abbas'dan rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulundu.

30- (2296) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Yezid b. Ebî Habib'den, o da Ebu'l-Hayr'dan, o da Ukbe b. Âmir'den naklen rivayet etti ki: Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) (evinden) çıkarak Uhud şehidlerine cenaze namazını kıldı. Sonra minbere çıktı da şunları söyledi:
«Ben sizin için dündarım. Ben sizin üzerinize şahidim. Ben vallahi şimdi havzımi görmekteyim. Bana gerçekten yer hazinelerinin anahtarları yahut yerin anahtarları verilmiştir. Ve ben vallahi sizin benden sonra şirk koşacağınızdan korkmuyorum. Lâkin sizin dünya

hakkında yarış edeceğinizden korkuyorum.» buyurdular.

31- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb (yâni İbni Cerir) rivayet etti, (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Ben Yahya b. Eyyub'u, Yezid b. Ebî Habib'den, o da Mer-sed'den, o da Ukbe b. Âmir'den naklen rivayet ederken dinledim. Ukbe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud şehidlerinin üzerine cenaze namazı kıldı. Sonra (gelip) Minbere çıktı. Dirilerle ölülere veda eden gibi hutbe okudu. Ve :
«Ben havzın başına sizden Önce varacağım. Gerçekten onun genişliği Eyle İle Cuhfe arası gibidir. Ben sizin benden sonra şirk koşacağınızdan korkuyor değilim. Lâkin ben sizin dünya hakkında yarışa girişeceğinizden ve birbirinizle çarpışıp sizden öncekilerin helak olduğu gibi helak olacağınızdan korkuyorum.» buyurdular.
Ukbe: «Bu benim Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i minber üzerinde son görüşüm oldu.» demiştir.

32- (2297) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve İbnî Nü-meyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o d Şekîk'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş : Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben havzın başına sizden önce varacağım. Ve bîr takım kavimler hakkında münakaşa edeceğim. Sonra onlar üzerine bana galebe çalınacak. Ben : Yâ Rabbî (bunlar benîm) ashabım! Ashabım! diyeceğim. Bunun
üzerine :
— Sen onların senden sonra neler icad ettiklerini bilmezsin, denilecek.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Osman b. Ebî Şeybe üe îshâk b. İbrahim de Ce-rir'den, o da A'meş'den bu isnadla rivayette bulundular. Yalnız o: «Ashabım! Ashabım!» ifadesini anmamıştır.
(...) Bize yine Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim ikisi birden Cerir'den rivayet ettiler. H.
Bize İbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. Bu râviler toptan Muğîre'den, o da Ebû Yâil'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen A'meş'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Şu benim Muğîre'den rivayet ettiği hadîste «Ebû Vâil'den dinledim.» cümlesi vardır.

(...) Bize bu hadîsi Saîd b. Amr El-Eş'asî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Fudeyl rivayet etti.
Her iki râvi Husayn'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Huzeyfe'den, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen A'meş'le Muğîre'nin hadîsi gibi rivayette bulundu.

33- (2298) Bana Muhammed b. Abdİllah b. Bezi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy Şu'be'den, o da Ma'bed b. Hâlid'den, o da Hâ-rîse'den naklen rivayet etti ki: Harise Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellemji havzmın San'a ile Medine arası kadar olduğunu söylerken işitmiş. Bunun üzerine Müstevrid ona :
— Onun kaplar dediğini sen işitmedin mi? demiş.
— Hayır! cevâbını vermiş. Müstevrid :
«Orada Icabiar yıldızlar gibi görülecektir.» (cümlesi de olacaktır) demiş.

(...) Bana İbrahim b. Muhammed b. Ar'are de rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Haremî b. Umara rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Ma'bed b. Hâlid'den rivayet etti ki: Ma'bed, Harise b. Vehb El-Huzâî'yi şöyle derken işitmiş: Ben Resûlilllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i... buyururken dinledim. O havzı da zikretmiş. Yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuş. Fakat Müstevrid'İn sözünü ve Hârise'nin sözünü anmamış.

34- (2299) Bize Ebû'r-Rabi' Ez-Zehrânî ile Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet ettiler. '(Dediler ki) : Bize Hanımad (Bu zât İbni Zeyd'dir) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti, (Şöyle demiş) : KesûHillah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten önünüzde bir havz vardır. Onun iki tarafının arası Cerba ile Ezruh arası gibidir.» buyurdular.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ ve Ubeydullah b. Said rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zât El-Kattan'dır.) Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfî', İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi.
«Gerçekten Önünüzde Cerba ile Ezruh arası gibi bir havz vardır.» buyurmuşlar. İbnü Müsenna'nın rivayetinde :
«Benim havzım...» denilmiştir.

(...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam ri vayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti.
Her iki râvi demişler ki : Bize TJbeydullah bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Şunu da ziyade eyledi: «Ubeydullah dedi ki : Ona sordum da : Bunlar Şam'da iki köydür. Aralarında üç gecelik mesafe vardır, dedi.» İbni Bişr'in hadîsinde (üç gece yerine) üç gün denilmiştir.

(...) Bana Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera, Musa b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sattaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Ubeydullah'm hadîsi gibi rivayette bulundu.

35- (...) Bana Harmele b. Yahya dahi rivayet etti. Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Muhammed Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten önünüzde Cerba ite Ezruh arası kadar bir havz var. Onda gökyüzünün yıldızları gibi ibrikler var. Her kim ona gelir de ondan içerse bîr daha ebediyyen susamaz.» buyurmuşlar.

36- (2300) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim ve İbni Ebî Ömer El-Mekki rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Şeybe'nindir. (İshâ Ahberena, Ötekiler Haddesena tâbirlerini kullandılar.) (Dediler ki) : Bize Abdü'1-Aziz b. Abdissamed El-Ammî, Ebû İmran El-Cevnî'den o da Abdullah b. Samit'den, o da Ebû Zer'den rivayet etti. Ebû Zer şöyle demiş :
— Yâ Resûlallah havzın kapları nedir? diye sordum.
«Muhammed'İn nefsi yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki : Onun kapları gökyüzünün Ülker ve yıldızlarından daha çoktur. Hem de açık karanlık gecede! Bunlar cennetin kaplarıdır. Her kim bu kaplardan içerse ömrünün sonuna kadar susamaz. Havzın cennetten çıkan iki oluğu gürül gürül akar. Qndan kim içerse (bir daha) susamaz. Genişliği uzunluğu gibi olup, Amman ile Eyle arası kadardır. Suyu sütten daha ak ve baldan daha tatlıdır.» buyurdular.

37- (2301) Bize Ebû Gassân El-Mismaî ile Muhammed b. Müsennâ ve İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize Muâz (bu zât İbni Hişam'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Katade'den, o da Salim b. Ehi'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân b. Eb Talhate'l-Ya'merî'den, o da Sevban'dan naklen rivayet etti ki : Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Ben havzımın kenarında Yemenliler için insanları koğacağım. Sopamla vuracağım. Hatta üzerlerine (su) sıçrayacak».
Müteakiben havzın genişliği soruldu da :
«Bulunduğum yerden Amman'a kadardır.» buyurdu. Suyu da soruldu:
«Sütten daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Ona gürül gürül iki oluk akar. Onu cennetten akıtırlar. Biri altından, diğeri gümüşdendir.» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban Katade'den Hişâm'ın isnadıyle onun hadîsi gibi rivayette bulundu. Yalnız o:
«Ben kıyamet gününde havzın kenarında olacağım.» demiştir.
(...) Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Katade'den, o da Salim b. EM'1-Ca'd'dan, o da Ma'dân'dan, o da Sevban'dan, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) den naklen havz hadîsini rivayet etti. Râvi diyor ki: Ben Yahya b. Hammad'a :
— Bu senin Ebû Avâne'den işittiğin bir hadîs midir? diye sordum.
— Onu ben Şu'be'den de işittim, dedi.
— Benim için ona bir bak! dedim. O da benim için baktı ve onu bana rivayet etti.

38- (2302) Bize Abdurrahman b. Sellam El-Cümahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabî' (yâni İbni Müslim) Muhammed b. Ziyad'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Muhakkak ben havzımdan bir takım adamları develerin yanından yabancı deve koğar gibi koğacağım.» buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki)
Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Muhammed b. Ziyad'dan rivayet etti. O da Ecû Hüreyre'yi: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki... derken işitmiş. Râvi yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuştur.

39- (2303) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Enes b. Mâlik rivayet etmiş ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Havzımın mikdârı Eyle ile Yem en'd e ki San'a arası gibidir. Onda gökyüzünün yıldızları sayısınca ibrikler vardır.» buyurmuşlar.

40- (2304) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim Es-Saffar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyl rivayet etti. (Dedi ki) : Abdü'1-Aziz b. Suhaybi rivayet ederken dinledim. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Havuz başında benim yanıma bana sahâbilik etmiş kimselerden bir takım adamlar muhakkak geleceklerdir. Tâ ki onları gördüğüm ve bana arzolundukları zaman benden ayrılacaklar. Ben behemehal :
— Ey Rabbim! Sahabecikterim! SahabeciklerİM! diyeceğim. Bana da :
— Hakikaten sen onların senden sonra ne icad ettiklerini bilmiyorsun! denilecektir.»

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile AH b. Hucur da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ali b. Müsbir rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (De&i ki) : Bize İbni Fudayl rivayet etti. Her iki râvi Muhtar b. Fulful'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)'den bu manâda rivayette bulunmuşlardır. O:
«Kabları yıldızların saytsıncadır.» cümlesini de ziyade etmiştir.

41- (2303) Bize Âsim b. Nadr Et-Teymî ile Hüreym b. Abdü-A'Ia rivayet ettiler. .Lâfız Âsim'ındır. (Dediler ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Ben babamdan dinledim. (Dedi ki) : Bize Katâde Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Havzımın iki tarafının arası San'a ile Medine arası gibidir.» buyurmuşlar.

42- (...) Bize Harun b. Abdillah da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm rivayet etti. H.
Bize Hasen b. Alî El-Hulvânî dahî rivayet etti.. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Velid Et-Tayâhsı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti.
Her iki râvi Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'âen naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız bunların ikisi de şekketmiş : «Yahut Medine ile Amman arasının misli gibidir.» demişlerdir. Ebû Avane'nin hadîsinde : «Havzımın iki kenarının arası» ifadesi vardır.

43- (...) Bana Yahya b. Habib El-Hârisî ile Muhammed b. Abdillah Er-Ruzzî de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hâlid b. Haris, Saîd'den o da Katâde'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Enes şunu söyledi. Nebiyyullah (Sallatiahü Aleyhi ve Sellem):
«Orada gökyüzünün yıldızları adedince altın ve gümüş ibrikler görülür.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban, Katâde'den rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki: Nebiyyullah (Saitallahü Aleyhi ve Sel!em)bxmvin mislini söylemişler. Şunu da ziyade etti:
«Yahut gökyüzünün yıldızları sayısından daha çoktur.»
44- (2305) Bana Velîd b. Şüca' b. Velid Es-Sekûnî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Rahimehullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ziyad b. Hayseme, Simak b. Harb'den, o da Câbir b. Semura'dan, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Dikkat! Ben sizin için havzın başına önce varacağım. Onun iki tarafının mesafesi' San'a ile Eyle arası gibidir. Ondaki ibrikler sanki yıldızlardır.»

45- (...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr b. EH Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hatim b. İsmail Muhacir b. Mismar'dan, o d Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Câbir b. Semura'ya : Resûlüllah <Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğin bir şeyi bana haber ver diye mektub yazdım ve hizmetçim Nâfi ile gönderdim. O da bana : .
— Gerçekten ben onu :
«Havzın başına ilk varacak benim...» buyururken işittim, diye cevab yazdı.
Bu rivayetlerin ekserisini Buhârî «KitabuJr-Rıkâk»'da, Ukbe rivayetini «Kitabu'l-Meğazî»'de, Ebû Hüreyre rivayetini de «Kitabu'l MüsâkaU'da tahric ettiği gibi, diğer sünen sahipleri de muhtelif bahislerde rivayet etmişlerdir.
Havz : İçerisinde su toplanan yerdir. Burada ondan murad cennet kapısındaki Havz-ı Kevser 'dir. Bu havz mü'minler için hazırlanmış olup, halen mevcuttur. Bâzıları Havz-ı Kevser 'in sırattan sonra geldiğini, bir takımları da bunun aksini iddia etmişlerdir. Sahih olan şudur ki: Peygamber (Salîaîîahü A leyhi ve Seliem) 'in iki tane Havz Kevser'i vardır. Bunların biri Cennetin içinde, diğeri dışındadır. Dışındakinin suyu oluklarla içerdeki havzdan gürül gürül akar. Dışardaki havzın yeri mahşerdir. Yani sırattan öncedir. Havz-ı Kevser'in Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsus olduğu şöhret bulmuştur. Fakat Tirmizî'nin Hz. Semûra'dan merfu' olarak rivayet ettiği bir hadîste ;
«Her Peygamberin bir havz i vardır.» Duyurulmuştur. Bu hadîsin mür-sel bir rivayetini îbni Ebi'd-Dûnya sahih bir senedle tahric etmiştir. Onda şöyle buyurulmaktadır :
«Her Peygamberin bir havzı vardtr. Peygamber havzının başında elinde sopa İle durur, ümmetinden tanıdığı kimseleri davet eder. Dikkat edin kî, Peygamberler tâbüerinin çokluğu ile iftihar ederler. Ben tâbilerimİn hepsinin tâbilerİnden çok olmasını ümİd ederim.» Bu hadisi Taberânî dahî Hz. Semûra'dan mevsul ve merfu olarak tahric etmiştir. Yalnız isnadında gevşeklik vardır. Hadîs sabit ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e mahsus olarak yine Kevser kalır. Çünkü Kevserin bir eşinin başka bir peygambere verildiği nakledümemiştir. Allah Teâlâ Hazretleri Kevser Sûresinde Resûl-ü Ekrem'ine kevseri verdiğini bildirmekle imtihanda bulunmuştur.
Havaric tâifsi ile Mutezileden bâzıları Havz-ı Kevser'i inkâr etmişlerdir. Bunlar mütevatir hadîslere ve selefin icmâma, halefin mezheb imamlarına muhalefette bulundukları için delâlete düşmüşlerdir. Kaadî Iyâz diyor ki : «Hadîsin zahirine göre Havz-ı Kevser 'den içmek, hesap görüldükten ve cehennemden kurtulduktan sonra olacaktır. Arkasından bir daha susanmayacak hal budur. Bâzıları ondan ancak cehennemden selâmet bulan kimselerin içmesi mukadder olduğunu söylemişlerdir. Ama bu ümmetden olup da ondan içen, sonra cehenneme girmesi mukadder olan bir kimsenin orada susuzlukla azab görmemesi, azabının başka suretle olması ihtimali de vardır. Çünkü zahire bakılırsa ondan bütün ümmet içecek, yalnız dinden dönüp de kâfir olan içemeyecektir.»
Görülüyor ki, Havz-ı Kevser'in uzunluğu ve genişliği hakkında muhtelif mikdarlar beyan edilmiştir. Bunların en büyüğü havzın bir aylık yol kadar uzun, en küçüğü ise üç günlük yol mesafesinde olduğunu göstermektedir,
Kaadî Iyâz bu hususta da şunları söylemiştir : «Bu çeşitli takdirlerden ileri gelmiştir. Bir hadîste vâki olmuş bir ihtilâf değildir ki râvilerden gelme bir ızdırab sayılsın. Bilâkis birçok sahabenin rivayet ettiği muhtelif hadîslerde vâki olmuştur ki: Bunların yerlerinin de muhtelif olduğu bildirilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her defasında havzınm büyüklüğüne hatırına gelen bir ibare ile misal veriyor. Bunu birbirine uzak memleketlerle canlandırarak zihinlere yaklaştırıyordu. Yoksa hakikî mesafeyi kasdetmezdi. İşte manâ cihetinden muhtelif olan rivayetlerin araları böyle bulunur.»
Ulemâ Havz Kevser'in uzunluğu ne ise genişliğinin de o olduğunu söylemişlerdir.
Havz-ı Kevser'in maşrabalan hakkında da muhtelif beyanlar vârid olmuştur. Ezcümle bunların gökteki yıldızlar gibi oluşu dikkati çekmektedir. Çünkü buradaki teşbih hem kemiyyet, hem keyfiyet cihetinden yapılmış olabilir. Yâni Havz-ı Kevser'in maşrabaları parlaklık cihetinden de, çokluk cihetinden de gökteki yıldızlara benzetilmiş olabilir. Nevevî'ye göre burada maksad kapların çokluğudur. Yani Havz-ı Kevser 'in maşrabalan sayı itibariyle gökteki yıldızlardan çoktur.. Buna aklen veya şer'an bir mâni yoktur. Bilâkis şeriat bunu te'kid etmiş Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Havzımın kaptan gökyüzünün yıldızlarının sayısından daha çoktur.» buyurmuştur.
Kaadî Iyâz bu ifadeyi sayı çokluğuna işaret görmektedir. «Filân adam sopasını elinden bırakmaz» sözü nasıl mübalâğa için söylenir ve yalan sayılmazsa, haber verilen şey çok olduğu zaman mübalâğa yapmak da şer'an yalan sayılmaz. Meselâ: Birine bir şeyin çok söylendiğini ifade için: «Bunu sana bin defa söyledim» denilir. Bundan maksad bin adedi değil, çokluktur. Ancak haber verilen şey son derece çok değilse o zaman bu gibi mübalâğalar caiz değildir. Fakat Nevevî bu mütalâaya tarafdar olmamış «Doğrusu birincisidir» diyerek kabların sayı itibariyle yıldızlardan çok olduğunu tercih etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in phud şehidleri üzerine cenaze namazı kılmasını Nevev î dua etmiştir diye tefsirde bulunmuşsa da Hanefîler'e göre sadece dua okumuş değil, cenaze namazı kılmıştır. Bu husûsda hadîsin bir rivayetinde : «Dirilerle Ölülere veda eden gibi hutbe okudu» denilmiştir. Bunun manâsı : Uhud şehidlerine giderek onların üzerine cenaze namazı kıldı. Sonra onlara veda ederek Medîne'ye döndü ve dirilere Veda hutbesi okudu, demektir.
Rivayetlerin birinde geçen «Karanlık açık bir gecede...» tâbirinden murad bulutsuz, fakat ay karanlığı bir gece demektir. Böyle ay doğmamış bulutsuz gecelerde yıldızlar daha çok görünürler. Ay doğarsa onun ışığından birçok yıldızlar görünmez. Diğer bir rivayette :
«Ben havztmın kenarında Yemenliler için insanları koğacağm.» buyu-rulmuştur ki, bundan murad başka insanları koğarak Yemenlilerin gelmesine yol açmaktır. Yemenlilere gösterilecek bu ikram ve mükâfatın sebebi ilk müslümpjılardan oluşları, güzel harekette bulunmaları ve ensârın esas itibariyle Yemenli olmalarıdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in herkesten Önce havzı kevserin başına varması ise bütün ümmeti için büyük bir nimet ve ikramdır. Çünkü farat geleceklere şu ikramda bulunmak İçin bir yere ilk varan kimsedir.

Kıyamet gününde birçok kimselerin havz-ı kevsere yaklaşmışken araya bir hâil girerek ondan içemiyecekleri ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Bunlar benim ümmetimdendir dediği halde kendisine : Sen onların senden sonra neler icad ettiğini bilmezdin...» diye "mukabele edileceğini bildiren rivayetler hakkında Kaadî Iyâz şöyle demektedir : «Bu ibare havz-ı kevserden içemiyeceklerin dinden dönen mürtedler olduğunu söyleyenlere delildir. Bundan dolayıdır ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi vs Sellem} höyleleri hakkında :
«Uzak olsunlar! Uzak olsunlar!» buyurmuştur. Ümmetinin günahkârları hakkında o böyle bir söz söylemez. Bilâkis onlara şefaat eder. Hallerine üzülür. Bâzıları bunların iki sınıf olduğunu söylerler. Birisi İslâm'dan değil de istikâmetten dönmüş âsi mürtedlerdir. Bunlar salih amelleri kötülüklerle değişenlerdir. Diğeri hakikaten küfre dönen mürtedlerdir. Tebdil ismi bunların ikisine de şâmildir,» Bu rivayetlerde Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve SellenV'in istikbâle ait birçok mucizeleri vardır.

10- Uhud Harbi Gününde Cebrail, İle Mikail'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Namına Harb Ettiklerine Dair Bi Bab

46- (2306) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr ile Ebû Üsâme Mis'ar'dan, o da Sa'd b İbrahim'den, o da babasından, o da Sa'd'dan naklen rivayet etti. Sa'd şöyle demiş : Uhud gününde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağında ve solunda iki adam gördüm. Üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Bunları ne daha önce gördüm, ne de sonra. (Bu sözüyle Cibril İle Mikâil Aleyhisselâm'ı kasdet-mişdİr.)

47- (...) Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dü's-Samed b. Abdil-Vâris haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd riviiyet etti. (Dedi ki) : Bize Sa'd babasından, o da Sa'd b. Ebî Vakkas'-dan naklen rivayet etti. Sa'd şöyle demiş : Gerçekten Uhud günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sağında ve solunda iki adam gördüm. Üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Onun nâmına en şiddetli çarpışmayı yapıyorlardı. Onları ne bundan önce gördüm, ne de sonra!
Bu hadîsi Buhârî Kitafcu'l-Meğazî»'de tahric etmiştir.

Hadisi Şeriflerden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Teâlâ Hazretleri Resulü Zişânına gökten melek indirerek ikramda bulunmuş; onunla birlikte meleklere de harb ettirmiştir.,
2- Melekler harb ederler. Onların harb etmesi Bedir gününe mahsus değildir. Bâzıları yalnız Bedir gününe mahsûs olduğunu iddia etmişlerse de : Bu hadîs onlara sarahaten red cevabı sayılmıştır.
3- Hadîs-i gerîf beyaz elbise giymenin faziletine ve melekleri görmenin yalnız Peygamberlere mahsus olmayıp onları ashab ile evliyaulla-hın görebileceklerine delildir.
4- Hadîs-i şerif melekleri gören Sa'd b. Ebî Vakkâs'in menkabesine delildir.

11- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Şeçaati ve Harbe Önde Gitmesi Hususnda Bir Bab

48- (2307) Bize Yahya b.Yahya Et-Temîmî ile Saıd b. Mamıûr, Ebû'r-Rabi' EI-Ateki ve Ebû Kâmil rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya Ahfcerana; ötekiler: Haddesena tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Hammad b. Zeyd Sabit'den, o da Enes b. Mâlik'den, naklen rivayet etti, Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanların en güzeli, en cö'merti ve en cesuru idi. Bir gece Medine halkı gerçekten korktu da bir takım insanlar sesin geldiği tarafa gittiler. Resûlüllah (Sallallahti Aleyhi ve Sellem) ise dönerken onlara rastladı. Sesin geldiği tarafa doğru onlardan önce gitmişti. Ebû Talha'nın çıplak bir atma binmiş; kılıç boynunda :
«Korkmayın! Korkmayın!» diyordu. Enes demiş ki: Biz onu derya bulduk. Yahut o gerçekten derya imiş. Halbuki hantallığı ile ma'ruf bir at idli.

49- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeylce de rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Veki' Şu'be'den, o da Katade'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Medine'de bir korku vardı. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Talha'nın Mendup denilen bir atını emanet aldı. Ve ona bindi. Müteakiben:
«Her ne kadar atı derya bulsak da bir korku görmedik.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile tbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Yahya b. Habib dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni Haris) rivayet etti.
Her iki râvİ demişler ki: Bize Şu'be bu isnadla rivayet etti. İbni Ca'-ferin hadîsinde :
«Bizim bir atımız...» demiş. «Ebû Talha'nm» dememiştir. Hâlid'in hadîsinde ise: «Katade'den rivayet olunmuş, demiş ki: Enes'den işittim.'> ifadesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu'l-Cihâd»'m birkaç yerinde biraz lâfız değişikliği ile tahric etmiştir. Burada emanet alınan atın mendûp isminde olduğu görülüyor. Kaadî Iyâz: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in atları arasında da mendûp olanı bulunduğunu söylemiş, belki bu at Ebû Taiha 'dan sonra Peygamberimize geçmiştir demiştir.

Hadisi Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Teâlâ- Hazretleri Resulü Ekrem'ine en güzel sıfatları ihsan etmiştir ki; bunlar kümâl sıfatlarıdır,
2- Hadîs-i şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) şecaatına doiildir. Korkulacak bir şey olduğunu hissedince herkesten önce düşma-
nın karşısına çıkması ve halk korku yerine varıncaya kadar dönerek onları karşılaması bunu gösterir.
3- Yine bu hadîs Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) 'İn bereketine ve muazesine delildir. Zîra, at hantal iken onun binmesiyle deryaya dönmüş, şahlanarak en güzel koşu atı gibi olmuştur.
4- Düşmanın haberlerini keşfetmek için helak — muhakkak görülmemek şartıyle — bir kişinin herkesten önce keşfe çıkması caizdir.
5- Emânet hayvan almak ve böyle bir hayvanın üzerinde harbe gitmek caizdir.
6- Kılıcı boyuna asmak müstehabdır.

7- Korku geçtikten sonra onun geçtiğini halka müjdelemek müstehabdır.

12- «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) İnsanlara Hayır Yapmakta Esen Rüzgardan Daha Cömert İdi» Hadisi Babı

50- (2308) Bize Mansur b. Ebî Müzâhım rivâyel etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim (yâni İbni Sa'd) Zühri'den rivayet etti. H.
Bana Ebû İmran Muhammed b. Ca'fer b. Ziyad da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İbrahim, İbni Şihab'dan, o da UheyduIlah b Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'dan, o da İbni Abbas'dan naklen haber verdi. (ŞÖyle demiş) : Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) hayı hususunda insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da ramazan ayı idi. Cibril (Aleyhisselâm) onunla her sene ramazanda karşılaşır, bu ramazan bitinceye kadar sürerdi. Ona Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) Kur'ânı arzederdi. Cibril'le karşılaşdım. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) hayr hususunda esen rüzgârdan daha cömerd olurdu.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Mübarek Yûnus'dan rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Her iki râvi Zührî'den bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Bed'ül-Vahy», «Sıfatu'n-Nebiyy»; «Savm» ve «Fedailü'l-Kur'an» bahislerinde tahric etmiştir.
Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Seliem) 'in nefsi nefislerin en şereflisi mizacı mizaçların en ortası idi. Böyle bir zatın elbette fiili dahi fiillerin en güzeli, ahlâkı ahlâkların en iyisi, şekli dahi şekillerin en sevimlisi olacaktı. Kendisinin insanların en cömerdi olduğunda şüphe yoktur. Çünkü fâni şeylerden müstağnidir, insanların en cömerdi olan Fahri Kâinat (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) Ramazan-ı şerîf'de Cebra: (Aleyhisselâm) la buluşunca daha da cömertleşir, âdeta esen rüzgâr gibi olurdu. Bundan murad cömertliğinin herkese karşı umumî ve sür'atli olmasıdır.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) insanların en cömerdidir.
2- Cömertliği ramazan ayında daha çok göstermelidir.
3- Salih kimselerle karşılaşıldığı vakit ve onlardan ayrılırken fazla cömertlik göstermek ve hayr yapmak müstehabdır.
4- Kur'an okumak müstehabdır.
5- Kur'an okumak, teşbih vesair zikirlerden efdaldir.
6- Kur'an-ı Kerîıft'i Ramazanda her zamankinden çok okumak müs-tehabdır.
7- Sülehayı ve fazilet sahiplerini her zaman, ramazanda ise dahi fazla ziyaret etmek müstehabdır.

13- Resullüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in Ahlakça İnsanların En Güzeli Olması Babı

51- (2309) Bize Saîd b. Mansûr üe Ebu'r-Rabi' rivayet ^ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad b. Zeyd, Sabit El-Bünânî'den, o da Enes b Mâ-Uk'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seilemfe on sene hizmet ettim. Vallahi buna hiç bir defa üf demedi. BİR şey için de: Niye böyle yaptın! Şöyle yapsaydın ya! demedi.
Ebu'r-Rabi': «Bu hizmetçinin yaptığı şeylerden değil» cümlesini ziyade etti. Ama «Vallahi» dediğini anmadı.

(...) Bize bu hadîsi Şeyban b. Ferruh dahi rivayet etti. (Dedi ki) :" Bize Sellam b. Miskin rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit El-Bünânî Enes'-den bu hadîsin mislini rivayet etti.

52- (...) Bize bu hadîsi Ahmed b. Hanbel ile Züheyr b. Harb dahi hep birden İsmail'den rivayet ettiler. Lâfız Ahmed'indir. (Dediler ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Aziz, Enes'deıı rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'ye geldiği vakit Ebû Talha [10] elimden tutarak beni Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selle m)'e götürdü. Ve :
— Yâ Resûlallah! Enes akıllı çocuktur. Sana hizmet ediversin, dedi. Artık ben kendisine seferde ve hazarda hizmet ettim. Vallahi yaptığım bir şeyden dolayı bana, bunu niçin böyle yaptın; yapmadığım bir şey için de : Bunu niçin şöyle yapmadın? demedi.

53- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Zekeriyya rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Saîd (bu zat İbni Ebû Bürde'dir.) Enes'den rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaliahi Aleyhi ve Sellem)]e dokuz sene hizmet ettim. Bana hiç bir defa niye şöyle şöyle yaptın dediğini bilmiyorum. Bana hiç bir şeyi de ayıplamış değildir.

54- (2310) Bana Ebû Ma'n Er-Rakâşî Zeyd b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ömer b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize İkrime (bu zât ibni Ammar'dır.) rivayet etîi. (Dedi ki) : İshâk şunu söyledi: Enes (Dedi ki) : Resûlüîlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ahlâkça insanların en güzel-lerindendi. Bir gün beni bir hacet için gönderdi. Ben : Vallahi gitmem, dedim. Halbuki içimden Nebiyyullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in bana emrettiği işe gitmek geliyordu. Derken dışarı çıktım. Tâ ki çocukların yanma uğradım. Onlar çarşıda oynuyorlardı. Birdenbire Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) arkamda kafamı tutuverdi. Ona baktım, gülüyordu :
«Ey Enescik, sana emrettiğim yere gittin mi?» dedi. — Evet! Gidiyorum yâ Resûlallah! dedim.

(2309) Enes (Demiş ki) : Vallahi ona dokuz sene hizmette bulundum. Yaptığım bir şey için : Niçin şöyle şöyle yaptın! Yahut yapmadığım bir şey için: Şöyle şöyle yapsaydın ya! dediğini bilmiyorum.

55- (2310) Bize Şeybân b. Ferruh ile Ebu'r-Rebi' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdü'l-Vâris, Ebu't-Teyyah'dan, o .da Enes b. Mâtik'-den naklen rivayet etti.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeÜem) ahlâkça insanların en güzeli idi demiş.
Bu rivayetleri Buhâri «Edeb» ve «Diyad» bahislerinde tahric etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'de tam on sene yaşamıştır. Hz. Enes kendisine ilk sene içinde hizmete başlamıştır. Onun için de rivayetlerin birinde dokuz, diğerinde on sene hizmet ettiğini söylemiştir. Yâni dokuz sene dediği rivayette tam olarak bir

sene hizmet etmediğini gözönüne alarak işe başladığı seneyi saymamış, on sene dediğinde ise noksanına bakmayarak işe başladığı seneyi de saymıştır. Binâenaleyh her iki rivayet de sahihtir. Hadîs-i şerif Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selîemyin güzel ahlâkına, niş geçimine af ve safhına delildir.

14- Resullüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'den Bir Şey İstendiğinde Asla: «Yok!..» Demediği ve İlhamını Çokluğu Babı

56- (2311) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, İbni Münkedir'den rivaye etti. O da Câbir b. Abdillah'dan dinlemiş. Câbir şöyle demiş: Resûlüilah (SaUa'.uıhii Aleyhi ve Seliemyden bir şey istenirse asla yok demezdi.

(...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eşcaî rivayet etti. H.
Bana Muhammed h. Müsennâ [11] da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman (yâni İbni Mehdi) rivayet etti. Her iki râvi Süfyan'dan, o da Muhammed h. Münkedir'den naklen rivayet etmişlerdir, tbni Münke-dir: Ben Câbir b. Abdillah'ı şöyle söylerken işittim, diyerek tamamen yu-karki hadîsin midini rivayet etmiştir.

57- (2312) Bize Âsim b. Nadr Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlıd (yâni İbni Haris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd, Mûs; b. Enes'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : İslâm devrinde Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem)'den bir şey istendiyse onu mutlaka vermiştir. Kendisine bir adam geldi de ona iki dağ arası koyun verdi. Bunun üzerine adam kavmine dönerek :
— Ey kavmim, müslüman olun! Çünkü Muhammed öyle ihsanda bulunuyor ki, yokluktan korkmuyor, dedi.

58- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun, Hammad b. Seleme'den, o da Sâbİt'ten, o da Enes'dei naklen rivayet etti ki: Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den iki dağ arası (nı dolduracak) koyun istemiş, o da vermiş. Arkacığın-dan adam kavmine gelerek:
__ Ey kavmim, Müslüman olun! Vallahi Muhammed öyle ihsanda bulunuyor ki, fakirlikten korkmuyor, demiş.
Etıes şunu söylemiş : Bir adam ancak dünyayı murad ederek Müslüman oluyor. Fakat Müslüman olur olmaz İslâmiyet onun nazarında dünyadan ve dünya üzerindekilerden daha makbul oluyordu.

59- (2313) Bana Ebu't^Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh de rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şihab'dan naklen haber verdi. İbni Şihab şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih «azasını yaptı ve Mekke'yi fethetti. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beraberindeki müslümanlarla (gazaya) çıktı ve Huneyn'de harb ettiler. Allah dinine ve müslümanlara yardım etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün Safvan b. Ümeyye'ye yüz tane deve verdi. Sonra yüz daha, sonra yüz daha ilâve etti.
ibni Şihâb şöyle demiş: Bana Saîd b. Müseyyeb rivayet etti ki: Saf-vân : Vallahi Resûlüllah (Saltaliahü Aleyhi ve Sellem) bana verdiğini verdi. Ama kendisi bana insanların en menfuru idi. Bana vermekte devam etti. Nihayet nazarımda insanların en sevimlisi oldu, demiş. Bu rivayeti Buhârî «Kitâbu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Hadîsin birinci rivayetinde bir adam denilerek ismi zikredilmeyen zat Safvan b. Ümeyye 'dir. Nitekim müteakib rivayette ismi tasrih edilmiştir. Hz. Safvân 'in künyesi Ebû Vehb 'dir. Mekke 'nin fethinden sonra müslüman olmuştur. Hıuneyn ve Tâif gazalarına müşrik olduğu halde iştirak etmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine ganimetten yüzer yüzer deve verince Safvan onun hak Peygamber olduğuna kanâat getirmiş ve : «Allah'a şehadet ederim bu cömertliği bir peygamberden başka kimse yapamaz» diyerek müsliv-man olmuştur. Hz. Satvân'a verilen iki dağ arası koyundan murad koyunların çokluğudur. Yâni ona iki dağ arasını dolduracak kadar çok koyun vermiştir. Bu koyunlar Huneyn'den alınan ganimetlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Safvan ve emsaline verdiği bu atıyyeler onun sonsuz cömertliğine en açık delildir. Aliyyül-Kâar i «Şifa» şerhinde bu babda şunları söylemiştir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin bu gibilere bol atıyyeler vermesi bunların küfür derdinden ancak böylelikle kurtulacaklarını bildiği içindir. Çünkü rnâ-hir doktor hastaya münasib olan ilâcı verir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Müellefe-i Kulübün derdi mal ve hayvan olduğunu görmüş, onları kendilerine en güzel develer vermek suretiyle tedavi etmiş. Böylece küfür nıkmetinden kurtulup İslâm nimetine nail olmuşlardır.»
Müellefe-i Kulub: Kalbleri İslâm'a yatıştırılmak için kendilerine mal verilen insanlardır. Bunların bir takımı müslüman olmuş, fakat kalbleri henüz İslâmiyete yatışmamıştı. Bir takımı ise henüz müslüman olmamış, lâkin müslüman olmaları ümid ediliyordu, Müellefe-i Kulübün müslüman olanlarına ganimetten mal vermenin caiz olduğu hususunda hilaf yoktur. Yalnız onlara zekât verilip verilmiyeceği ihtilaflıdır. Kâfir olanlarına gelince onlara zekât verilmez. Zekâttan başka mallardan verilip verilemiye-ceği ihtilaflıdır.
Hâsılı Safvan başta olmak üzere kendilerine bol atıyyeler verilen Müellefe-i Kulub birer birer Müslüman olmuş, İslâm'ın nuru ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bereketi ile çok geçmeden eski düşmanlıkları mahabbete inkılâb etmiş, kalblerinde imanın hakikati parlayarak dünkü düşmanları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyada en sevdikleri insan, buğzettikleri İslâmiyet'te uğrunda canlarını feda ettikleri dünyalardan daha kıymetli varlıkları hâline gelmiştir,

60- (2314) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyâıı b. Uyeyne, tbni Münkedir'den rivayet etti. O da Câhir b. Abdillah'dar dinlemiş. H.
Bize İshâk da rivayet etti, (Dedi ki): Bize Süfyâıı İlmi Münkedir'den, o da Câbir'le Amr'dan, onlar da Muhammed b. Âlî'den, o da Câbir' den naklen biri diğerinin rivayetine ziyade ederek hater verdi. H.
Bize İbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Süfyâıı şunu söyledi : Ben Muhammed b. Münkedir'i, Câbir b Abdillah'dan dinledim, derken işittim.
Süfyân demiş ki: Ben Amr b. Dinar'ı dahi Muhammed b. Alî'den naklen rivayet ederken işittim. (Demiş ki) : Ben Câbir b. Abdillah'dan dinledim. Onların biri diğerinin rivayetine ziyade etmiştir. Câbir demiş ki : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliern):
«Bize Bahreyn'in malı gelmiş olsa cana muhakkak şu kadar, şu kadar ve şu kadar verirdim.» buyurdular. Ve eliyle bütün mala işaret ettiler. Derken Bahreyn'in malı gelmeden önce Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellemı vefat etti. Bu mal onun vefatından sonra Ebû Bekr'e geldi. O da bir del-Iâla emrederek:
— Her kimin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellerin 'de alacak bir va'-di veya borcu varsa hemen gelsin! diye seslendi. Bunun üzerine ben kal karak :

— Gerçekten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bize Bahreyn'in malı gelmiş olsaydı, sana şu kadar, şu kadar ve şu kadar verirdim.» buyurmuştu, dedim. Ebû Bekr bir avuç aldı. Sonra bana : Bunları say, dedi. Saydım. Beşyüz çıktılar. Müteakiben : Al iki mislini daha, dedi.

61- (...) Bize Muhammed b. Hatim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İbnü Cürey haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dinar, Muhammed b. Alî'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi: Râvi demiş ki: Bana Muhammed b. Münkedir de Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş : Peygamber (Sallalktiıü Aleyhi ve Seüem) vefat edince Ebû Bekr'e Alâ b. Hadramî tarafından mal geldi. Bunun üzerine Ebû Bekr her kimin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de alacağı veya onun tarafından verilmiş bir vadi varsa bize gelsin... dedi.
Râvi tbni Uyeyne hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kefale», «Humas», *Meğazı» ve «Şehâdat» bahislerinde tahric etmiştir.
Bahreyn; Basra ile Umman arasında bir yerdir. Oraya Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) vali olarak Alâ b. Hadramî'yi göndermişti. Bahreyn 'den gelmesi beklenilen mal cizye (vergi malı idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mal gelmiş olsa Hz. C â b i r 'e ondan üç avuç vereceğine işaret buyurmuştu. Hz. Ebû Bekr 'in üç avuç vermesi bundandır. Yâni Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin va'dini yerine getirmiştir. Her avuçta beşyüz altın veya gümüş çıktığına göre üç avuçta Hz. Câbir'e binbeşyüz altın veya gümüş verilmiş demektir.
Gelen malların altın mı, yoksa gümüş mü olduğu tasrih edilmemiştir.

Hadis-i Şerif'ten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Bâzı ulemâya göre sahabeden olan âdil bir kimsenin haberi kabul olunur. Velevki bu haber kendisine bir menfaat celbeder mahiyette olsun. Çünkü Ebû Bekr Radiyallahü anh Hz. Câbir'den iddiasının doğruluğuna şahit istememiştir.
2- Cumhuru ulemâya göre verilen va'di yerine getirmek müstehab-dır. Hanefîlerin mezhebi de budur. Mâli kîler 'den bazıları vâcib olduğunu söylemişlerdir. Şâfiiyye ulemâsından bazıları bu hadîsle istidlal ederek Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) hakkında va'dini yerine getirmek vâcibdir. Çünkü bu onun hasaisindendir, demiş-lerse de hadîste gerek vucûba, gerekse hususiyete delâlet eder bir şey yoktur.

15- Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Çocuklara, Düşkünlere Acıması, Tevazuu ve Bunun Fazileti Babı

62- (2315) Bize Heddâb b. HâHd ile Şeyban b. Ferruh ikisi birden Süleyman'dan rivayet ettiler. Lâfız Şeyban'mdir. (Demiş ki) : Bize Süleyman b. Muğxra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit El-Bûnâni, Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllal (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu akşam benim bîr oğlum dünyaya geldi. Ona babamın adını koydum : İbrahim.» buyurdu. Sonra onu Ebû Seyf denilen demircinin karısı Ümmü Seyfe verdi; Çocuğu getirmeye gitti. Ben de kendisini tâkib ettim. Ebû Seyfe vardık, kendisi körüğünü üîürüyordu. Ev dumanla dolmuştu. Ben Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Önünde sür'atle yürüyerek :
— Ey Ebû Seyf, dur! Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) geldi dedim, o da durdu. Bun'.m üzerine Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) çocuğu istedi. Ve onu bağrına bastı. Ve Allah ne söylemesini dilediyse söyledi.
Enes demiş ki: Vallahi çocuğu Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) in Önünde can çekiştirirken gördüm. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) in gözleri yaşardı ve:
«Göz yaşarır, kalb üzülür, fakat biz ancak Rabbimizin razı olacağını söyleriz. Vallahi yâ İbrahim, biz senin için üzülüyoruz.» buyurdular.

63- (2316) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Abdillah b. Nü-meyr rivayet ettiler. Lâfız Zübeyr'indir. (Dediler ki) : Bize İsmail (bu zat İbni Uleyye'dir.) Eyyûb'dan, o da Amr b. Saîd'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş : Küçüklere ResûlüUah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)den daha fazla acıyan bîr kimse görmedim. İbrahim Medine'nin yaylasında süt anaya verilmişti. Resûlüîlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) de beraberinde olmak üzere gider o eve girerdi. Ev tüterdi, ibrahim'in süt babası demirci idi. Resulü Ekrem (Sallaliahü Aleyhi ve Sedem) çocuğu alır, öper, sonra dönerdi.
Amr demiş ki: ftrahim vefat edince Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«İbrahim benim oğlumdur. O memede iken Öldü. Onun iki tane süt annesi vattır. Süt müddetini cennette tamamlıyacaklardır.»
Bu hadîsi Buhârî «Cenâiz» bahsinde tahric etmiştir.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in oğlu İbrahim hicretin sekizinci yılında doğmuştur. O dünyaya gelince ensar kadınları ona süt annelik yapma hususunda birbirleriyle yarış etmişlerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Ebû Seyf Bera1 b. Evs'in karısı Havle binti Münzir'e verdi. Bu kadın ona süt annelik yapar, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) de arada sırada gelip onu dolaşırdı. Arab1ar süt anne ile süt babanın ikisine birden «zı'r» derler. İbrahim on altı veya on yedi aylıkken vefat etti. Henüz süt müddeti olan iki seneyi doldurmamıştı. Onun için Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun iki tane süt annesi vardır. Onun süt müddetini cennette ta mam-Uyacaklardır.» buyurdu. «Ettahrir» nammdaki «Müslim» şerhinin sahibi Muhammed b. İsmail Et-Temîmî: «İbrahim fRadiyatiahâ anh) 'in süt müddetini tamamlama işi vefatından hemen sonradır. Vefat eder etmez cennete girecek, kendisine ve babasına bir ikram olmak üzere süt emmesi orada tamamlanacaktır.» diyor.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Çocuğa doğduğu gün ad koymak caizdir.
2- Çocuklara Peygamber isimleri koymak caizdir.
3- Âlim veya büyük bir zat bir yere giderken bazı arkadaşlarını yanına alabilir.
4- Büyüklerin yanında edeb ve terbiyeye riayet gerekir.
5- Ölen kimsenin arkasından ağlayıp üzülmek caizdir. Bu kadere muhalefet değil, Allah'ın kalblerde yarattığı bir rahmettir. Yasak edilen ancak niyaha denilen yas tutma ve ölenin arkasından yaygara koparıp, başını saçım yolmaktır. Onun içindir ki: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Biz ancak Rabbimizin razı olduğunu söyleriz.» demiştir.

6- Çocuğu süt anaya vermek caizdir.
7- Hadıs-i şerif Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Selle m)\n çocuklarla zayıflara Ikarşı sonsuz merhametine delildir.
8-Çocukları severek öpmek, onlara karşı merhametli davranmak fazilettir.

64- (2317) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Elıû Üsame ile İbni Nümeyr Hişam'dan, o d babasından, o da Âişe'den naklen rivayet ettiler. Âişe şöyle demiş : Bedevilerden bir takım insanlar Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına geldiler de :
— Siz çocuklarınızı öper misiniz? dediler. Onlar da :
— Evet! cevâbını verdiler.
— Lâkin biz Vallahi öpmeyiz, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah [Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah sizden rahmeti aldıysa ben (vermeye) mâlik olur muyum?» buyurdu.
İbni Nümeyr :
«Senin kalbinden rahmeti...» demiştir.

65- (2318) Bana Amru'n-Nakıd ile İbni Ebî Ömer hep bîrden Sü£-yan'dan rivayet ettiler. Anır dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne Zührî'den o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Akra' b. Habis Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)^ Hasan' öperken görmüş de :
— Benim on çocuğum var, onlardan birini öpmedim, demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki merhamet etmeyen merhamet olunmaz.» buyurmuşlar.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivâyei etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'nıer Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

66- (2319) Bize Ziiheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim ikisi birden Cerir'deu rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. îhrahim ile Alî b. Haşrem dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ebû Saîd El-E§ec dahi rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hafs (yâni Gıyâs) rivayet etti. Bu râvilerin hepsi A'meş'den, o da Zeyd b. Vehl £feû Zıfcyan'dan da Cerir b. Abdillah'dan naklen rivayet etmişlerdir. şöyle demiş; Resûlüllah (Sa'lalıahü Aleyhi veSeliem) -«Her kim irtsoulara merhamet etmezse Allah (Azze ve Celle) de onu ötmez.» buyurdular.

(..,) Bize Ebu Bekr b. EM Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize île Abdullah b. Nümeyr, İsmail'den, o da Kays'dan, o da Cerir'den, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'den naklen rivayet etti. H. Ebû Bekr de. Ebi Şeyhe ile îbni Ebî Ömer ve Ahmed b. Abde rivaye ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyan Amr'dan, o da Nâfi' b.
Cübeyr'den, o da Cerir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen A'meş'in hadîsi gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsleri Buharı «Kitâbu'I-Edeb»'de tahric etmiştir.
Ulemânın beyanına göre çocuklara ve zayıflara merhamet meselesi uzAflmî olup, bütün insan ye hayvanlara şâmildir. Yâni mü'min olsun, kâfir olsun bütün insanlara, kendinin olsun olmasın bütün hayvanlara acımayan, hayvanı doyurup sulamayan, yükünü hafifletmeyen ve İnsafsızca döğen kimse âhirette Allah'ın rahmetine nail olmayacaktır.
Bü rivâyetlerdeki rahmet cümleleri her iki fiilin refi ve cezmi ile rivayet olunmuştur. Merfu' okunduğuna göre cümle başındaki (men) mev-sule; meczum okunduğuna göre ise şartıyye olur.

16- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Çok Utanması Babı

67- (2320) Bana Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bhe babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Katade'den rivayet etti Katsdo Abdullah b. Ebî Utbe'yi Ebî Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ederken din lemis. H.
Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ ve Ahmed b. Sln&ı da rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi, Şuffae'dea, o da Katade'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdullah b. Ebî Ut-bey'i şöyle derken işittim. Ebû Said-i Hudrî'y dinledim. Şunu sSylÜyor-du: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) perdesi içindeki bakireden dahs utangaçtı. Bir şeyden hoşlanmadı mı onu yüzünden anlardık.

68- (2321) Bize Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Şeybe rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Cerir A'meş'den, o da Şckik'deıı, o da Mesrûk'-dan naklen rivayet etti. Mesrûk şöyle demiş : Muaviye Kûfe'ye geldiği vakit Abdullah b. Amr'ın yanına girdik de Kesûlüllah (SalUulahü Aleyhi ve Sellem) 'i andı. Ve : Çirkin konuşmaz, çirkin şeye Özenmczdi, dedi. Şunu da ilâve etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz sizin ahlâkı en güzel olanlarınız, en hayırlilannızdandır.» buyurdular.
Osman: «Muaviye'yle beraber Kûfe'ye geldiği vakit.» dedi.
(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye ile Veki' rivayet ettiler. H.
Bize İbni Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid (yâni El-Ahmer) rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'I-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Haya: Kötü olacağı beklenen yahut terki fiilinden daha hayırlı sayılan bir şey yapılacağı zaman insanın yüzüne arız olan bir inceliktir diye tarif olunur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem I Allah'ın hududuna (cezalarına) aid olmayan yerlerde bakire bir kız gibi utanır, hoşlanmadığı bir şeyi söyledi diye kimseyi muaheze buyurmazdı. Gerek sözünde, gerek fiilinde kat'iyyen bir şey bulunmazdı. Hiç bir kimsenin kusurunu yüzüne vurmazdı. Bundan dolayıdır ki: Hz. Ebû Saîd: «Bir şeyden hoşlanmadı mı onu yüzünden anlardık» demiştir. Yâni utandığından dolayı hoşlanmadığı şeyi söylemez, yüzünün rengi değişir, hoşlanmadığını bundan anlardık, demek istemiştir.
Fahiş: Kötü ve çirkin iş yapan, çirkin söz söyleyen demektir. Müte-fehhiş ise fesadçıhğı sebebiyle bu kötülükleri yapmaya özenen kimsedir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1-Bu rivayetler utanmanın faziletine delildir. Utanmak imanın şubelerindendir. Ve tamamen hayr olup ancak hayr getirir. Bu hususta iman bahsinde izahat geçmişti.
2- Bu hadîsler güzel ahlâka teşvik ve ahlâk sahibinin faziletine delildirler. Güzel ahlâk Peygamberlerle evliyaullahın sıfatıdır. Hasen-i Basrî güzel ahlâkı iyiliği çok yapmak, kötülükten vaz geçmek ve gü-leryüz diye tarif etmiştir. Kaadî Iyâz'a göre güzel ahlâk: İnsanlarla güzel geçinmek, onlara kendini sevdirmek, onlara acımak, zahmetlerine katlanmak, kötülüklerine sabır, kibiri terk, şiddet, gazab ve muahezeden uzaklaşmaktır. Güzel ahlâk fıtrî midir, mükteseb mi? mes'elesin-de selefin ihtilâf ettiğini Taberî hikâye etmiştir. Kaadî Iyâz: «Sahih olan şudur ki, güzel ahlâkın bir kısmı fıtrî, bir kısmı başkasından almak ve başkasına uymak suretiyle muktesebdir.» demiştir.

17- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Tebbessümü ve Güzel Geçimi Babı

69- (2322) Bana Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Simâk b. Harb'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Câbir b. Semûra'ya :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in meclislerinde bulunuyor muydun? dJye sordum.
— Evet! Çok defalar! Sabah namazını kıldığı namazgahından, güneş doğuncaya kadar kalkmaz; güneş doğdu mu kalkardı. Ashab konuşurlar ve câhiliyyet işlerini ele alırlar da gülerlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de tebessüm buyururdu, dedi.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Sabah namazından sonra bir özr bulunmadıkça bulunduğu mecliste kalarak zikirde bulunmak müstehabdir. Kaadî Iyâz: «Bu sünnetdir. Selef ve ehli ilim bunu yaparlardı. Bu vakitte kendilerini yalnız zikir ve duaya verirler; güneş doğuncaya kadar böyle devam ederlerdi.» diyor.
2- Cahiliyyet devrine ve geçmiş milletlere ait konuşmak ve gülmek caizdir: Fakat efdal olan sadece tebessüm etmektir.Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) her zaman tebessümle iktifa ederlerdi. Bundan dolayıdır ki: Ulema çok gülmeyi mekruh görmüş bunu rütbe ve ilim sahiplerinde daha da çirkin saymışlardır.

18- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kadınlara Merhameti ve Kadınların Hayvanlarını Sürenlere Onlara Acımalarını Emir Duyurması Babı

70- (2323) Bize Ebû'r-Rabi' El-Ateld ile Hâmid b. Ömer, Kuteybe b. Saîd ve Ebû Kâmil toptan Harama d b. Zeyd'den rivayet ettiler Ebû'r-Kabı' dedi ki: Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebû Kı-lâbe'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferlerinden birinde idi. Enceşe denilen kara bir hizmetçi de develeri sürüyordu. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ona
«Ya Enceşe! Sırçalar için develeri yavaş sür!» buyurdular.

(...) Bize Ebû'r-Rabi' El-Atekî ile Hâmid b. Ömer ve Ebû Kâmil dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd Sâbit'ten, o da Enes'de naklen bu hadîsin benzerini rivayet etti.

71- (...) Bana Amru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harh da ikisi birden İbni TJleyye'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti (Dedi ki) : Bize Eyyub Ebû Kılâbe'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) zevcelerinin yanına gelmiş. Enceşe denilen bir sürücü hayvanlarını sürüyormuş. Bunun üzerine:
«Vah sana yâ Enceşe! Sırçaların hayvanlarsm yavaş sür!:> Duyurmuşlar. Kavi diyor ki.: Ebû Kılâbo şunu söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Öyle bir söz söyledi ki, onu sizden biriniz söylese kendisini ayıplardınız.

72 - ( ) Bize Yahya b. Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zid b. Zürey' Süleyman Et-Teymî'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen ha-her verdi. H.
Bize Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid rivayet etti (Dedi ki):Bize Teymî, Enes b. Mâlik'den rivayet etti. (Şöyle demiş) . Kes Ümmü Süleym Peygamber (Sallallahü Aleyi ve Sellem). ile birlikte idi. Onların develerini bir sürücü sürüyordu. Neb.yyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«ly Enceşe! Sırçaların hayvanlarını yavaş sür!» buyurdular.

73- (...) Bİze İbni Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-
düssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde Enes'den rivayet etti. Enes şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyh'vve Seliem) 'in güzel sesli bir deve sürücüsü vardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Ağır ol ya Enceşe! Sırçaları kırma!» buyurdular. (Bununla) Zayıf kadınları kastediyordu.

(...) Bize bu hadîsi İbni Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, Katâde'den, o da Enes'den 0 da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen rivayet etti. Ama «Güzel sesli sürücüsü» ifadesini anmadı.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Edeb»'de tahric etmiştir. Kavârir : Kâruranın cenVidir. Kârûra cam sırça demektir. Kadınlar zaafları ve çabuk kırılmaları sebebiyle sırçaya benzetilmişlerdir, Kaadî 1yâz'in beyânına göre ulema bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Birçoklarına göre develeri süren Enceşe güzel sesli idi. Develeri sürerken recez denilen şiir nev'inden kadınlara ait parçalar okurdu. Binaenaleyh kadınlar bunu işitip de kalblerine fitne düşmesin diye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu bundan men etmiştir. Zira Arapların meşhur meselelerindendir : Şarkı zinanın muskasıdır derler. Kaadî Iyâz bu tevcihi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in maksadına ve sözünün muk-tezasma daha muvafık bulmuştur. Diğer bir takım ulemâya göre hadîsten maksat develeri yavaş sürmektir. Çünkü develer sürücünün şarkı söylediğini işitince bundan zevk ve şevk duyarak hızlanırlar. Ve üzerindeki insanları sarsarak yorarlar. İşte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) E nceşe'yi bunun için men etmiştir. Çünkü kadınlar şiddetli hareketten bîtab düşer; zarar

görürler.
Ebû Kılâbe'nin «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle bir söz söyledi ki, onu sizden biriniz söylemiş olsa kendisini ayıplardınız.» sözüne gelince. Bundan maksad «Müslim» şârihi Übbî'ye göre Resûlüllah (Süllüllahü Aleyhi ve Sellem)'ln :
«Sırçalar için develeri yavaş sür!» Ve diğer rivayetteki:
«Sırçaları kırma!» sözleridir.
Kirmanı diyor ki: «Bu lâtif ve beliğ bir istiaredir. Niçin ayıp görülsün dersen, ben de derim ki: Belki ayıplayan istiarenin şartı kavimler arasında açık ve aşikâr olmasıdır da ona bakmıştır. Sırça ile kadın arasında açık olarak benzerlik yoktur. Fakat hak şudur ki : Bu söz son derece güzel ve kusursuzdur. İstiarede vech-i şebehin açık olması zâtı itibariyle lâzım değildir. Onu açık kılan karinelerden hâsıl açıklık kâfidir. Nitekim bu bahiste de 'öyledir. İhtimal ki: Ebû Kılâbe 'nin maksadı da bu istiarenin belagatta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gibi zevattan sâdır olduğu için güzel sayıldığını, belagatı olmayanlardan sâdır olsa cemaatın onu ayıplıyacaklannı anlatmaktır. Onun makamına lâyık olan da budur.»

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Deve sürerken şarkı mırıldanmak caizdir.
2- Kadınları sefere götürmek caizdir.
3- Konuşurken mecaz kullanmak caizdir.
4- Kadınların erkeklerden uzak bulunması, vazu nasihat gibi şeyler müstesna onların sözlerini işitmemeleri icab eder.

19- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İnsanlara Yakın Olması ve Onunla Teberrükte Bulunmaları Babı

74- (2324) Bize Mücahid b. Musa ile Ebû Bekr b. Nadr b. Ebi'n-Nadır ve Harun b. Abdillah toptan Ebu'n-Nadır'dan rivayet ettiler. Ebı Bekr (Dedi ki) : Bize Ebû'n-Nadır (yâni Hâşim b. Kaâsım) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîra Sâbit'ten, o da Enes b Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kıldığı vakit Medine'nin hizmetçileri içlerinde su bulunan kaplarıyle gelirlerdi. Kendisine hiç bir kab getirilmezdi id, içine elini daldırmasın. Çok defa soğuk sabahda gelirler ve yine elini o kaplara daldırırdı.

75- (2325) Bize Muhammed b. Kâfi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Sâbit'ten, o da Enes' den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm. Berber kendisini tıraş ediyordu. Ashabı etrafını sarmıştı. Bir kılın bir adamın elinden başka bir yere düşmesini istemiyorlardı.

76- (2326) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Hârun Hammâd b. Seîeme'den, o da Sâbit'ten, o da Enes'den naklen rivayet etti ki : Bir kadimi: aklında bir şey varmış ve:
— Yâ Resul a İlah! Benim sana (danışacak) bir hacetim var, demiş. Bunun üzerine :
«Ey Ummü filân, yollardan hangisini dilersen bak da senin için hacetini göreyim.» buyurmuşlar ve onunla yollardan birine çekilerek kadın hacetini arzetmiş.
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve S«Jtemj ashabına daima yakın bulunur, onların haklarını gözetir, sorularına ezvzb "erir, fiil ve hareketçine uymalarım kolaylaştırırdı. Ashabı Kutun da unun mübarek eli dokunan au ile teberrük etmek için soğuk günlerde bile sabah namazından ,sonxa hizmetçilerini su kaplarıyle göndererek elini kaba sokmasıni rica ederlerdi. Tıraş olurken kesilen saçlarını toplarlardı. Nevevî «Ülû'1-Emir» olanlara yaraşan da budur, diyor.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'a fetva sormağa gelen kadın Hz. Hadîce'nin baş tarayıcısı Ümmü Züfer 'di. Kadının hacetini gizli söylemek istediği anlaşılıyordu. Onun için Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) bir yol seçmesini söyleyerek onunla yol üzerinde konuştu. Ve fetvasını verdi. Bu, ecnebi bir kadınla başbaşa kalmak manâsına gelmez. Çünkü herkesin gelip geçtiği bir yol üzerinde konuşumuştur. Yalnız kadın söyleyeceğini gizli söylemek istediği için sesi işitilmesin diye insanlardan birkaç adım uzağa çekilmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bir hacet soran veya teberrük için elini suya daldırmak ricasında bulunan ashabına derhal icabette bulunurdu.
2- Sülehânın eserleriyle teberrükde bulunmak caizdir. Ashabı kiram bu hususta âdeta birbirleriyle yarış ederlerdi.
3- Hadîsler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabrına ve müs-lümanlann maslahatı için meşakkatlere tahammülüne delildir.

20- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Günahlardan Uzak Bulunuşu, Mubahın En Ehvenini Seçmesi, Allah'ın Haran Kıldığı Şeyler Çiğnendiğinde Onun Namına İntikam Alması Babı

77- (2327) Bize Kuteybe b. Saîd, Mâlik b. Enes'den ona okunanlar meyamnda rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e İbni Şihab'-dan dinlediğim, onun da Urve b. Zübeyr'den, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe'den naklettiği şu hadîsi okudum: Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) iki şey arasında muhayyer bırakılırsa günah olmamak şartıyle onların kolay olanını seçerdi. Şayet günah ise insanların ondan en uzak olanı idi. Resülüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) kendisi için intikam almamıştır. Meğer ki, Allah (Azze veCelkfnin hürmeti çiğnenmiş olsun!

(...) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim de hep birden Ce-rir'den rivayet ettiler. H.
Bize Ahmed b. Abde dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Iyâz rivayet etti.
Her iki râvi Mansûr'dan, o da Muhammed'den rivayet etmişlerdir. Fudayl'ın rivayetinde «İbni Şihâb'dan» Cerir'in rivayetinde ise : «Muham-med Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den» ifadesi vardır.

(...) Bana bu hadîsi Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ve) b haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şihâb'dan bu isnadla Mâlik'in hadîsi gibi haber verdi.

78- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (ŞÖyl demiş) : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) biri diğerinden daha kolay olan iki şey arasında muhayyer bırakılırsa günah olmamak şartıyla onların en kolayını seçerdi: Şayet günah ise insanların ondan en uzak olanı idi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb ile İbni Nümeyr de hep birden Abdullah b. Nümeyr'den, o da Hişâm'dan naklen bu isnadla «en kolayını» sözüne kadar rivayet ettiler. Ondan sonrasını anmadılar.

79- (2328) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Hişam'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) eliyle hiç bir şeye vurmadı. Ne bir kadına, ne de bir hizmetçiye! Ancak Allah yolunda kendisiyle mücahede edilirse o başka! Ona hiç bir şey isabet etmemiştir ki, şahitlinden intikam alsın. Meğer ki, Allah'ın haramlarından bir şeyi çiğnemiş olsun! Bu takdirde Allah (Azze veCelle) için intikam alırdı.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbnü Nümeyr de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abde ile Veki' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye rivayet etti. Bu râvılerin hepsi Hişam'dan bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Bâzısının rivayeti ötekilerden ziyade olmuştur.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de; Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Edeb»'de tahric etmişlerdir.
Hadîs-i şerif bütün rivâyetleriyle Peygamber (Sallailahü A leyhi ve Sellem 'in şahsı namına kimseden intikam almadığım göstermektedir. Gerçi Ukbe b. Ebî Muayt ve Abdullah b. Hatal gibi bazı müşriklerin Öldürülmesini emir buyurmuştur. Fakat bunlar yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyetle kalmaz Allah'ın haram kıldığı şeyleri de çiğneyip geçerlerdi. Öldürülmeleri bundandır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın hürmetini ayaklar altına alanlar hakkında son derece titiz davranır cezalarını verirdi. Bâzılarına göre Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in şahsı nâmına intikam almaması küfre vardırmayan sebeplerle eziyet olunduğu zamana mahsustur. Nitekim bağırıp çağırmak suretiyle kendisine ezada bulunan Bedeviyi ve elbisesinden şiddetle çekerek omuzunda eser bırakan bir başkasını affetmesi bu kabildendir- Dâvûdî intikam almamayı mala mahsus görmüş, ırzı hakkında eza verenlerden hakkını aldığını söylemiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Haram veya mekruh olmamak şartıyle iki şeyin en kolayını seçmek müstehabdır. Kaadî Iyâz diyor ki: «İhtimal Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)fin burada muhayyer bırakılması Allah taraf ın-dandır. Onu iki ceza arasında yahut kâfirlerle harbetmek veya onlardan cizye almak hususunda yahut ümmetinin ibadette mücahede derecesine varıp varmaması hususunda muhayyer bırakmıştır. O bunların hepsinde kolay olanı seçerdi.
Hz. Âişe'nin günah olmamak şartıyle sözü onu kâfirler yahut münafıklar muhayyer bıraktığı zaman tasavvur olunabilir. Muhayyerlik Al-iah'dan yahut müslümardardan gelirse ibaredeki istisna münkati olur.
2- Bu rivayetler afvu safha, eziyete tahammüle, haram bir şey işleyene karşı Allah'ın dinine yardımcı olmaya teşvik etmektedirler.
3- Âmirlerin, hâkimlerin ve diğer söz sahiplerinin bu güzel ahlâk-dan nasibedar olup, şahısları namına intikam almamaları müstehabdır. Kaadî Iyâz diyor ki: «Ulemâ hâkimin kendi lehine ve keza lehine şehadeti caiz olmayacak kimse lehine hüküm vermesinin caiz olmadığına ittifak etmişlerdir.
4- Zevce, hizmetçi ve hayvanı terbiye için döğmek mubah ise de, döğmemek efdaldır.

21- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kokusunun Güzel, Cildinin Yumuşak Oluşu ve Kendisine Dokunmakla Teberrük Edilmesi Babı

80- (2329) Bize Amr b. Hammad b. Talhate'l-Kannâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esbât (bu zât İbni Nasr El-Hemdâni'dir.) Sımâk'den, da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş : Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn)'\e birlikte ilk namazı kıldım. Sonra ailesinin yanına çıktı, onunla birlikte ben de çıktım. Derken onu bir takım çocuklar karşıladılar. Onların her birinin yanağına teker teker dokunmaya başladı. Bana gelince benim yanağıma da dokundu. Elinde Öyle serinlik veya koku duydum ki: Sanki onu kokucu sepetinden çıkarmıştı.

81- (2330) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'-fer b. Süleyman, Sâbit'den, da Enes'den naklen rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Hâşim, yâni İbni Kaâsım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (bu zat îbni Muğıra'dır) Sâbit'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Ben Resûlüllah [Salialiahü Aleyhi veSellem)'m kokusundan daha güzel hiç bir an-' ber, misk veya (başka) bir şey koklamadım. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in teninden daha yumuşak hiç bir dîba ipek veya başka bir şeye dokunmadım.

82- (...) Bana Ahmed b. Saîd b. Sahr Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habban rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad rivayet etti Bize Sabit, Enes'den rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) parlak beyaz renkli idi. Teri inci gibi idi. Yürüdüğü zaman sağa sola meyi ederdi. Ben ne Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seltemj 'in avucundan daha yumuşak bir diba ve ipeğe dokundum, ne de ResûlüIIah (Sallal'ahiİ Aleyhi ve Sellem)in kokusundan daha güzel bir misk veya anber kokladım. Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Menâkıb-'de tahric etmiştir.
İlk namazdan murad öğledir. Bu hadîsler Peygamber (SallaV.ahü Aleyhi ve Sellemjin kokusunun güzel olduğuna delildir. Bu ona Allah Teâlâ'nın bir ikramıdır. Ulemânın beyânına göre güzel koku Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjın sıfatı idi. O koku sürünmese de güzel kokardı. Maamafih daima meleklerle görüştüğü, müslümanlarla düşüp kalktığı için ekseriya güzel koku da sürünürdü. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in teni beyazlığı ve safiliği hususunda inciye benzetilmiştir.
Hadîsteki «tekeffee» fiilini sağa sola meyletmek diye tefsir edenler olmuşsa da Ezherî bunu hatâ görmüştür. Çünkü sağa sola meylederek yürümek ona göre gururlanan ve böbürlenen kimsenin yürüyüşüdür. Burada ondan maksad gideceği tarafa yâni öne doğru

sallanarak yürümektir. Maamafih Kaadî Iyâz sağa sola sallanarak yürümenin hilkatte mevcûd bir sıfatsa çirkin sayılmadığını, kasden yapılırsa o zaman bunun mekruh olduğunu söylemiştir.

22- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Terinin Güzel Kokması ve Onunla Teberrük Olunması Babı

83- (2331) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-şim (yâni İbnî Kaâsım) Süleyman'dan, o da Sâbit'ten, o da Enes b Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza girdi. Ve kaylûle uykusuna dalarak terledi. Annem bir kavanoz getirerek teri onun içine silmeye başladı. Derken Peygamber (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem) uyandı ve :
«Ey Ummü Süleym bu yaptığın nedir?» dedi. Annem : — Bu senin terindir, onu kokumuza katıyoruz; o kokuların en güzellerindendir, dedi.

84- (...) Bana Muhammed b. Râü' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huceyn b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz (bu za îbnü Ebî Seleme'dir.) İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o da Enes b. Mâlik'-den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Süleym'in evine girer de o yokken yatağında uyurdu. Bir gün yine gelerek onun yatağında uyudu. Hemen Ümmü Süleym'e giderek işte Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) senin evinde, senin yatağının üzerinde uyudu, dediler. Arkacığından Ümmü Süleym geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) terlemiş; teri yatağın üzerindeki bir deri parçasına toplanmıştı. Derhal çantasını açarak bu teri kurulamağa ve onu kavanozuna sıkmaya başladı. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) belinledi ve:
«Ne yapıyorsun ey Ummü Süleym?» dedi. Ümmü Süleym:
— Yâ Resûlallah! Çocuklarımız için bunun bereketini umuyoruz, dedi. ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«isabet ettin!» buyurdular.

85- (2332) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti (Dedi ki) : Bize Eyyub, Ebû Kılâbe'den, o da Enes'den, o da Ümmü Süleym'den naklen rivayet etti ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Sü-İeymln yanma gelir, orada kaylûle uykusu uyurmuş. O da kendisine bir yaygı yayar, üzerinde istirahat edermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çok terüyormuş, Ümmü Süleym onun terini toplar, koku ve kavanozlara koyarmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Ummü Süteyml Bu ne?» demiş. Ümmü Süleym:
— Senin terin! Onu kokuma karıştırıyorum, cevabını vermiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-îsti'zan»'da tahric etmiştir.
Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym'in Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahrem akrabasından olduğunu evvelce görmüştük. Ümmü Sü1eym'in evine giderek uyuması bundandır.
Hadîs-i şerif mahrem akrabadan olan kadınların evlerine giderek uyumanın ve deri yaygı üzerine yatmanın caiz olduğuna delildir.

23- Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in Soğukta ve Kendisine Vahiy Geldiği Zaman Terlemesi Babı

86- (2333) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala1 rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişam'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Hakikaten Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in üzerine soğuk bir sabanda vahiy indirilir. Yine yüzünden ter boşanırdı.

87- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. ize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. H. (Dedi ki) :
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile İbni Bişr hep birden Hişam'dan rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hi-şâm babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Haris b. Hişam, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
— Sana vahy nasxl geliyor? diye sormuş da :
«Bazan bana çan sesi gibi gelir. Bu benim için en şiddetli olandır. Sonra açılırım ve o vahyi bellemiş olurum. Bâzan da adam suretinde bir melek gelir. Ve onun söylediğini bellerim.» buyurmuşlar.

88- (2334) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'1-Âla rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd Katâde'den, o da Ha san'dan, o da Hıttan b. Abdillah'dan, o da Ubade b. Sâmit'ten naklen rivayet etti. (ŞÖyle demiş) : Nebiyyullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), üzerine vahy indirildiği vakit bundan dolayı gussalamr ve yüzünün rengi uçardı.

89- (2335) Bize Muhammed b. Beşşar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Katade'den, o da Ha-sen'den, o da Hıttan b. Abdillah Er-Rakâşî'den, o da übâde b. Sâmid'den naklen rivayet etti. (ŞÖyle demiş) : Üzerine vahy indirildiği vakit Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) başını eğer; ashabı da-başlarım eğerlerdi. Vahy kalktığı zaman başını kaldırırdı.
Hz, Âişe rivayetini Buhârî «Bed'ül-Vahy» bahsinde tahric etmiştir.
Vahy hakkında evvelce tafsilât vermiştik. Ulemâdan bazılarına göre Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in vahy gelirken işittiği çan sesine benzer ses meleğin sesidir. Bir takımları meleğin değil, kanatlarının sesi olduğunu söylemişlerdir. Bundaki hikmet Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)in kulaklarının başka şeylerden boşaltılması tâki kulağında ve kalbinde meleğin sesinden başka bir şeye yer kalmamasıdır.
Bu rivayetlerde vahyin hallerinden yalnız çan sesiyle meleğin insan kılığında gelmesi zikredilmiş. Rü'ya halindeki vahyden bahsedilmemiştir. Bunun sebebi vahy soran zâtın Peygamber (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsus olan şeklini anlamak istemesidir. Rü'ya ise ona mahsus değil, müş-terekdir. Bu hadîsde Peygamber (Saîhllahü Aleyhi ve Sellem)'in vahy esna-suıda rengi uçardı denilmektedir. Halbuki hac bahsinde Ya'la b. Ümeyye'nin vahy inerken onun yüzünün kıpkırmızı olduğunu gördüğünden bahsedilmişti. Bu iki rivayetin arasım bulmak için yüzü evvelâ kül rengi olmuş, sonra kızarmıştır. Yahut evvelâ kızarmış, sonra kül rengi olmuştur, denilir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Melekler vardır. Mülhidlerle feylesoflar meleklerin varlığım inkâr ederler. Bu hadîsler onlara red cevabı teşkil etmektedir.

2- Melekler istedikleri şekillere girebilirler.
3- Ashab-ı kiram birçok şeylerin manâsını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorarlardı.O da kendilerini bir yere toplar talimatta bulunurdu.Ashabın bazıları meseleleri sorar, diğerleri beller ve bilmeyenlere öğretirlerdi. Allah dînini tamamlayıncaya kadar bu böyle devam etti.

24- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Saçlarını Salması ve Ayırması Babı

90- (2336) Bize Mansur b. Ebî Müzâhim ile Muhammed b. Ca'fer b. Ziyad rivayet ettiler. (Mansûr: Haddesenâ; tbni Cafer ise Ahberana tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İbrahim (yâni İbni Sa'd) İbni Şihab'dan, o da Ubeyduîlah b. Abdillah'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Ehl-i kitab olanlar saçlarını salar, müşrik-lerse başlarını ayırırlardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine emir gelmeyen hususta ehl-i kitaba uymayı seviyordu. Bu sebeple Re-sûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saçlarım alnına sarkıttı, bir müddet sonra ayırdı.

(...) Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İhni Vehb haber verdi, (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan bu isıiadla bu hadîsinin benzerini haber verdi.
Sedl: Sarkıtmak demektir. Burada ondan maksad saçı alnma sarkıtmaktır. Ulemânın beyânına göre saçı sarkıtmak değil, tarayıp ayırmak sünnetdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü A teyhi've Sellem) sonraları bunu yapmıştır. Sarkıtmaktan vaz geçmesi zahire göre vahy iledir. Çünkü vahyle bildirilmeyen hükümler hususunda Ehl-i kitaba uyardı. Kaadî Iyâz'in beyânına göre ulemâdan bazıları saç sarkıtmanın neshedildiğini binâenaleyh alma ve kulakların arkasına saç sarkıtmanın caiz olmadığım söylemişlerdir. Kaadî Iyâz saçları ayırmanın vâcib değil, caiz olması ihtimâli üzerinde durmuş ve şunları söylemiştir : «Caiz ki, saçlarını ayırması ehl-i kitaba muhalefet hususunda kendi ictihadıyle olmuştur. Bu takdirde saç ayırmak müstehabdır. Bundan dolayıdır ki : Selef bu hususta ihtilâf etmiş, bir takımları saçlarını ayırmış, diğerleri kulaklarının yumuşağına kadar salmışlardı:-. Peygamber (Sallallahü A leyhî ve Sellem) 'in uzun saçı olduğu, saçı ayrıkrsa ayırdığı, ayrılmazsa hâli üzere bıraktığı hadîste vârid olmuştur. İmam Mâlik: Bence saçı ayırmak daha iyidir, demiştir.»
Nevevîde : «Hâsılı sahih ve muhtar olan kavle göre saçı hem sarkıtmak, hem ayırmak caizdir. Fakat ayırmak efdaldır.» diyor.
Yine Kaadî 'nin beyanına göre ehl-i kitaba uyma meselesinin te'-vili hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu ilk zamanlarda ehl-i kitabın kalblerini İslâm'a yatıştırmak için yapmıştır. Buna hacet kalmayıp İslâmiyet zafer kazanınca birçok şeylerde ehl-i kitaba muhalif hareket ettiğini sarahaten bildirmiştir. Bir takımları vahy gelmeyen hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ehl-i kitab şeriatlarına tâbi olması ihtimal ki emrinmuştu. Ancak bu, Ehl-i kitabın değiştirmedikleri malûm olan hususata aittir, demişlerdir.
Bâzı usûlü fıkıh âlimleri bu hadîsle istidlal ederek: «Bir mes'eleyi Allah ve Resulü hikâye eder de inkârda bulunmaz, yâni bize caiz olmadığını bildirmezlerse, geçen ümmetlerin şeriatları bize de şeriattır.» demiş; diğer bazıları: «Bilâkis Hadîs-i şerîf geçmiş şeriatların bize şeriat olmadığına delildir. Çünkü bu hadîste Ehl-i kitaba uymayı severdi, denilerek onun muhayyer bırakıldığına işaret olunmuştur. Geçmiş şeriatlar bizim için de şeriat olsa Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem)'e de vâcib olurdu» demişlerdir.

25- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sıfatı ve Yüzce İnsanların En Güzeli Olduğu Hususunda Bir Bab

91- (2337) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b, Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû tshâk'ı dinledim. (Dedi ki): Bera'ı şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) orta boylu, omuzlarının arası geniş, saç demedi kulaklarının yumuşağına inecek kadar büyük bir zat idi. Üzerinde kırmızı bir hülle vardı. Ben Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'den daha güzel hiç bir şey görmedim.

92- (...) Bize Amru'n-Nâkid ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki', Süfyân'dan, o da Ebû İshâk'dan, o da Bera'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben hiç bir uzun saçlının kırmızı hülle içinde ResûlUllah(Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den daha güzel olduğunu görmedim. Saçları omuzlarım çalıyordu. Omuzlarının arası genişti. Ne uzundu, ne kısa.
Ebû Küreyb : «Saçı vardı» dedi.

93- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Mansur, İbrahim b. Yûsuî'dan, o da babasından, o da Ebû îshâk'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Berâ'ı şunu söylerken işittim. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellcm) yüzce insanların en güzeli, ahlâkça en iyisi idi. Fazla uzun değil, kısa da değildi.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Merbu: Fazla uzun veya kısa olmayan yâni orta boylu kimse demektir.
Vefra : Kulak yumuşağına kadar inen; Ciimme : Omuzlara kadar inen; Limme ise; omuzların üzerine döşenen saç demektir. Bu kelimelerin Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) hakkında kullanılması saçının zaman zaman hepsine uymasındandır. Saçını kısaltmadığı zaman omuzlarına iner, kısalttığında kulaklarının yan hizasında kalırdı.
Kaadî Iyâz diyor ki: Bu hadîsteki «halkan» kelimesini cisminin sıfatlarına delâlet ettiği için (hâ) nın fethi ve (lâin) m sükûnuyla tespit ettik. Enes'in hadîsinde ise (hâ) nın zammı ile rivayet olunmuştur. Çünkü orada Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Selîem) 'in ahlâkından ve güzel muaşeretinden bahsedilmiştir.

26- Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Selletn)'in Saçının Sıfatı Babı

94- (2338) Bize Şeyban b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rir b. Hazım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet etti. (Dedi ki) : Enes b. Mâlik'e:
— Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçı nasıldı? diye sordum.
— Orta bir saçtı. Kıvırcık değil, düz de değildi. İki kulağı ile omuzu arasında idi, dedi.

95- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân b. Hilâl rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü's-Samed rivayet etti. Her iki râvi demişler ki: Bize Hemmam rivayet

etti. (Dedi ki) : Bize Katâde Enes'den rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in saçları omuzlarına çahyormuş.

96- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Deliler ki) : Bize İsmail b. Uleyye, Humeyd'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçları kulak-anmn yarısına iniyordu.» demiş.
Bu hadîsi Buhârî üe İbni Mâce «Kitâbu'l-Iibas^da; Tirmizî «Şemâil»'de; Nesâî «Kİtâbu'z-Zîne»'de muhtelif râvi-erden muhtelif lâfızlarla fakat birbirine yakın manâlarda tahric etmiş-erdir.
Racil: Fazla kıvırcık ve fazla düz olmayan orta saç demektir.
Ca'd: Kıvırcık, sebt ise düz saç manâlarına gelir.

27- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ağzı, Gözleri ve Ökçelerinin Sıfatı Hakkında Bir Bab

97- (2339) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Simak b. Harb'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Câbir b. Semura'yı şunı söylerken işittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geniş ağızlı, gözünün beyazı kırmızılı, etsiz ök-çeliydi.
Râvi diyor ki: Simak'e : Dalîu'I-Fem ne demektir? diye sordum: Ağzı büyük manasınadır, dedi,
— Eşkelü'1-Ayn nedir? dedim.
— Göz kapağı uzun demektir, cevabını verdi.
— Menhusu'1-Akib nedir? dedim.
— Topuğunun eti az demektir, cevâbını verdi.
Büyük ağızlı olmak Arablarca medin sıfatıdır. «Müslim» sârini Übbî: «Bundan murad çok küçük olmadığını, güzellikten çıkaracak kadar büyük de değildiğini anlatmaktır.» diyor.
Eşkelü'1-Ayneyn tâbirine gelince; râvi Simâk bunu göz kapağının uzunluğu ile tefsir etmişse de Kaadî Iyâz: «Bu bütün ulemanın ittifakı ile Simâk'in bir vehmi ve açık bir hatasıdır. Doğrusu bütün ulemanın ittifakı vecihle şüklenin gözün beyazına karışan kırmızılık manâsına gelmesidir. Bu makbuldür. Şühle ise; gözün karaşındaki kızıllıktır» diyerek bu tefsiri kabul etmemiştir.

28- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Beyaz ve Sevimli Yüzlü Oluşu Babı

98- (2340) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillah, Cüreyrî'den, o da Ebû't-Tufeyl'den naklen rivayet etti. Cü-reyrî demiş ki : Ona :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördün mü? diye sordum.
— Evet, beyaz, sevimli yüzlü idi, cevâbını verdi.
Müslim b. Haccâc der ki': Ebû't-Tufeyl yüz yılında vefat etmiştir. Kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından en son vefat edendir.

99- (.,.) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-A'la b. Abdi'1-A'la, Cüreyrî'den, o da Ebû't-Tüfeyl'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm. Yeryüzünde benden başka onu gören kimse yoktur. Cü-reyrî demiş ki: Ben kendisine:
— Onu nasıl gördün? diye sordum.
— Beyaz, sevimli, orta yapılı idi, dedi.
Mukassad: İri veya zayıf çok uzun ve çok kısa olmayan, demektir. Şemir'e göre Rava ile Kast ikisi de bir manâya gelirler ve ikisi de orta boylu, demektir.

29- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Saçının Ağarması Babı

100- (2341) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile îbni Nümeyr ve Amru'n-Nâkıd toptan İbni İdris'den rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Abdullah b. İdris El-Evdî, Hişam'dan, o da İbni Sîrîn'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Enes b. Mâlik'e, Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyh ve Sellem) hiç saçını boyadı mı? diye soruldu.
— Hakikat şu ki, o saçının ağarması namına bir şey görmedi. Ancak (şu kadarcık) gördü). İbni tdris sanki onu azaltmak istiyormuş, demiştir. Ebû Bekr ile Ömer saçlarını lana ve ketem ile boyarlardı, dedi.

101- (...) Bize Muhammed b. Bekkâr b. Reyyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Zekeriyya, Âsimi ahvelden, o da İbni Sîrîn'den naklen rivayet etti. İbni Şîrîn şöyle demiş: Enes b. Mâlik'e sordum :
— Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) saçım boyar mıydı? dedim:
— Saçını boyama yaşma ermedi, sakalında birkaç beyaz kıl vardı, dedi. Ben :
— Ebû Bekr boyar mıydı? diye sordum;
— Evet, kına ve ketemle! cevabını verdi.

102- (...) Bana Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-alla b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb b. Hâlid, Eyyub'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Enes b. Mâlik'e sordum.
— Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) hiç saçını boyadı mı? (Dedim).
— O saçının ağarmasından ancak az bir şey gördü, dedi.

103- (...) Bana Ebu'r-Rabi' El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit rivayet etti. (Dedi ki) : Ene b. Mâlik'e, Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)"in saçını boyayıp boya-madiği soruldu da, şu cevabı verdi:
— Başındaki ağaran kılları saymak İstesem bunu yapardım, dedi. Ve şunu İlâve etti:
__ O boyanmadı. Ama Ebû Bekr kına ve ketemle boyandi. Ömer'se hâlis kına ile boyan di.

104- (...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müsennâ b. Saîd Katâde'den, o da

Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir kimsenin başından ve sakalından beyaz kılı yolması mekmhdur. Hem Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) boyanmamıştır. Beyazlık onun ancak alt dudağında, şakaklarında ve başında birkaç tane vardı.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Müsennâ bu is· nadla rivayette bulundu.

105- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr, Ahmed b. İbrahim Ed-Devrakî ve Harun b. Abdillah toptan Ebû Dâvud'dan rivaye ettiler. İbnü Müsennâ (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Huleyd b. Ca'fer'den rivayet etti. O da Eb îyâs'ı Enes'den naklederken dinlemiş: Enes'e Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltemy'm saçının ağanp ağarmadığı sorulmuş da :
— Allah onu beyazlıkla lekelemedi, demiş.

106- (2342) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İshâk rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû İshâk'dan, o da Ebû Cühayfe'den naklen haber verdi. Ebû Cühayfe (Şöyle demiş) :
— Ben Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)"ı gördüm. Şurası beyazdı. Ve Züheyr parmaklarını alt dudağına koydu. Kendisine :
— O gün sen kim gibi idin? diye soruldu.
— Oku yapıyor ve tüyünü takıyordum, cevâbını verdi.

107- (2343) Bize Vâsıl b. Abdi'I-A'la rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl, İsmail b. Ebi Hâlid'den, o da Ebû Cühayfe'de naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
— Ben Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'i beyaz gb'rdüm. İhtiyar-lamıştı. Alî'nin oğlu Hasan ona benziyordu.

(...) Bize Saîd b. Manöûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân ile Halid b. AbdiHah rivayet ettiler. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti.
Bunların hepsi İsmail'den, o da Ebû Cüheyfe'den bu isnadla rivayet ettiler. Ama «Beyaz gördüm, ihtiyarlamıştı...» ifadesini söylememişlerdir.

108- (2344) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Ebû Dâvud Süleyman b. Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Sımak b. Harb'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Câbir b. Semûra'y Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçı ağanp ağarmadığı sorulduğu zaman dinledim.
— Başını yağladığı zaman beyazlıktan bir şey görülmüyordu, yağlamazsa görülüyordu, dedi.

109- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, İsrail'den, o da Simâk'den naklen rivayet etti ki: Simak Câbir b. Semûra'yı şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi vt Seltempn sakalı ile başının Ön tarafı ağarmağa başlamıştı. Yağ süründüğü zaman (beyazlık) belli olmazdı. Başının saçı dağılırsa belli olurdu. Sakalının kılları çoktu.
Derken bir adam : Yüzü kılıç gibi miydi? dedi. Câbir:
— Hayır! Bilâkis ayla güneş gibiydi; yuvarlaktı. Omuzun da ki mührü de gördüm, güvercin yumurtası kadardı. Tenine benziyordu, cevabını verdi,
Hz. Enes rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-Libas»'da; Ebû Cuheyfe rivayetini «Kitâbu'l-Menâlub»'de tahric etmiştir.
Ketem: Boyaya yarıyan bir nevi ottur.
Şamat: İhtiyarlığın başlangıcı ve saçların ağarmaya başlamasıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçlarının ağarmaya başladığını bildiren rivayetler çoktur. Umumiyetle bu rivayetlerde saç ve sakalının biraz ağarmaya başladığından bahsedilmektedir. Bu birazın ne kadar olduğu ihtilaflıdır. Bâzıları saç ve sakalında on dokuz beyaz kıl olduğunu söylemiş bir takımları onu yirmiye, hatta bazıları otuza çıkarmıştır. Hz. Enes'den rivayet edilen bir hadîste on beş, diğer bir rivayette on yedi veya on sekiz olduğu bildirilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saçını boyayıp boyamadığın-da dahi ihtilâf olunmuştur. Ekser ulemâ Hz. Enes 'den rivayet edilen hadîsle istidlal ederek boyamadığma kail olmuşlardır. İmam Mâlik'in mezhebi de budur. Bâzı hadîs imamları boyadığına kaildirler. Delilleri buradaki Ümmü Seleme hadîsidir. İki rivayetin arasını bulanlar da vardır. Onlara göre Hz. Enes'in işaret ettiği vecihle Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) güzel kokuyu çok kullanıyordu. Bu iso saçın siyahlığını giderirdi. Saçını boyadığını iddia eden işte bu koku sürülmüş saçı görmüş de boya sanmıştır.
Nevevî diyor ki : «Muhtar olan kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzan saçım boyamış, ekseri zamanlarda boyamamıştır. Bu hususta her râvi gördüğünü rivayet etmiştir. Ve sözünde sadıktır.»
Hadîsin son rivayetinde : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzü kılıç gibi miydi?» diye soran zâtın bu suâliyle: Kılıç gibi uzun muydu, yahut kılıç gibi parlak mıydı demek istemiş olması muhtemeldir. Hz. Câbir buna : «Hayır güneş ve ay gibi idi. Ve yuvarlaktı.» diye cevâb vermiştir ki, bununla onun hem güzel ve yüzünün parlaklığına, hem de yuvarlaklığına işaret etmiştir. Çünkü ay ve güneş, hem kılıçtan daha parlak, hem de yuvarlaktırlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzünü onlara benzetmek daha beliğ olur. Bilhassa sevgilinin yüzünü aya benzetmek Arablar arasında pek yaygın bir âdetti.
Hz. Enes 'in : «Bİr kimsenin başından ve sakalından beyaz kıl yolması mekruhtur.» sözü ulemâ arasında ittifakla kabul edilmiştir.
Nübüvvet mührü hakkında aşağıdaki hadîslerde izahat verilecektir.

30- Nübüvvet Mührünün İsbatı, Sıfatı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Vücudundaki Yeri Babı

110- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Simâk'de rivayet etti. (Demiş ki) : Câbir b. Semûra'yı dinledim. (Şunu söyledi) : Ben Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'in sırtında güvercin yumurtası gibi bir mühür gördüm.

(...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyduîlah b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. Salih Simak'den nakle bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

111- (2345) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Abbâd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hatim (bu zat İbni İsmail'dir) Ca'd b. Abdir-rahmanMan rivayet etti. (Demiş ki) : Sâib b. Yezid'i şöyle derken işittim: Teyzem beni Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) 'e götürdü de:
- yâ Resûlallah! Gerçekten kız kardeşimin oğlu rahatsızdır, dedi. O da benim başımı sıvazladı. Ve bana bereket duasında bulundu. Sonra ab-dest aldı. Ve ben abdest suyundan içtim. Sonra arkasında ayakta durdum. Ve iki omuzunun arasındaki çadır düğmesi gibi mührüne baktım.

112 - (2346) Bize Ebû Kâmil rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. H.
Bana Süveyd b. Said de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Müshir rivayet etti.
Her iki râvi Asım-ı Ahvel'den rivayette bulunmuşlardır. H.
Bana Hami d b. Ömer El-Bekrâvî dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vahid (yâni İbni Ziyad) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim, Abdullah b. Serciş'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve.Selîem)"ı gördüm. Onunla ekmek ve et de yedim. (Yahut tirit yedim, demiş.)
Râvi demiş ki: Ona :
__ Peygamber (Saliailahü Aleyhi vt- Seliem) senin için istiğfar etti mi?
diye sordum.
— Evet! Senin için de! dedi. Sonra şu âyeti okudu:
«Günahın için istiğfar et! Erkek ve kadın mü'mİnler için de.»[12] Abdullah demiş ki: Sonra arka tarafına dolandım. Ve iki omuzunun arasındaki nübüvvet mührüne baktım. Sol küreğinin başında parmakları bir araya getirilmiş el gibi. Üzerinde siğiller emsali bunlar vardı.
Saib b. Yezîd rivayetini Buhârî «Kitâuu'1-Vudû1», «Sıfetü'n-Nebiyy», «Kitâbu't-Tıb» ve «Kitâbu'd~Deavât»'da Tirmizi Menâkıb» bahsinde; Nesâî «Kİtâ"bu't-Tıu»'da muhtelif râvilerdeıı tahric etmişlerdir.
Hâtem kelimesi; hatimden alınmadır. Hatim : Tamamlamak sonuna varmak demektir. Hâtem mühür manâsına gelir ki: Burada ondan sonra Peygamber gelmeyeceğine delil manasınadır. Kaadî Beyzâvî: «Nübüvvet mührü Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Seılem) 'in iki omuzu arasındaki eserdir. Geçen ümmetlerin kitaplarında bunun sıfatı beyan edilmiş, geleceği va'd edilen Peygambere bir alâmet olmuştur. Bu Peygamber onunla bilinecektir. Bir de Peygamberliğine dokunulmaktan korunmak için verilmiştir. Vesikalandırılan bir şeyin mühürle korunduğu gibi...» diyor.
Nübüvvet mührünü isbat eden rivayetler çoktur. Bunların bâzısında mührün üzerinde etten yazılmış «Muhammedürresuiullah» cümlesi olduğu bildirilmektedir. Bir rivayette içinde «Allahu vahdeh» dışında ise «Nereye dilersen oraya git, çünkü muzaffersin.» yazılı olduğu bildirilmiştir. Fakat bu rivayet çok zayıftır. Bazıları Nübüvvet mührünün nurdan olduğunu söylemişlerdir. Hz. Âişe'nin : «Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) vefat ettikten sonra mührü araştırdım. Fakat onun kaldırıldığını gördüm.» dediği rivayet olunur.
Bu mührün Peygamber (Salîaİlahü Aleyhi ve Seliem) ile beraber doğduğu söylenir. Bu hususta da muhtelif rivayetler vardır. Rivayetlerden birine göre mührün sol küreğin başında olması şeytanın içeri gireceği kapı arası olduğu içindir. Bu suretle şeytanın Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) üzerindeki giriş kapısı kapanmış ve mühürlenmiş demektir. Mühürlü bir şeye nüfuz etmenin imkânı olmadığı gibi, şeytanın girmesine de imkân bırakılmamıştır.
Rivâyetler arasında nübüvvet mührünün parmakları bir yere toplanmış şeklinde olduğunu bildireni diğerine muhalif gibi görünürse de dîIyâz 'm beyânına göre bu da öteki rivayetlere uygun olarak . -ı edilir. Ve nübüvvet mührü toplu el şeklinde idi. Fakat güvercin yumurta» *adar küSüktu denilir-

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hastaya okumakta bereket vardır.
2- Küçük çocukların başını sıvazlamak müstehabdır.
3- Hz. S a i b 'in içtiği abdest suyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve çellem\'in azasından damlayan su ise hadîs-i şerif mai müstamelin temiz olduğuna delildir.

31- Peyganber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sıfatı, Peygamber Gönderilmesi ve Yaşı Hakkında Bir Bab

113- (2347) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Rabîa b. Ebî Abdirrahman'dan dinlediğim, onun da Enes b. Mâlik'den naklettiği ŞU hadîsi okudum. Rabîa, Enes'i şöyle derken işitmiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) çok uzun değildi. Kısa da değildi. Soluk beyaz ve faz'a esmer değildi. Ne çok kıvırcık saçlı idi, ne de düz saçlı! Allah onu ktfk senenin başında gönderdi de Mekke'de on sene, Medine'de dahî on sene kaldı. Altmış senenin başında Allah onun ruhunu kabzetti. Henüz başında ve sakalında yirmi beyaz kıl yoktu.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb üe Kuteybe b. Saîd ve AH b. Hucur da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Cafer) rivayet etti. H.
Bana Kaâsım b. Zekeriyya dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl rivayet etti.
Her iki râvi Rabîa'dan (yâni İbni Ebî Abdirrahman'dan), o da Enes b. Mâlik'den naklen Mâlik b. Enes'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Bunların hadîslerinde «Kırmızıya çalar beyazdı.» ziyadesi vardır.
Bu rivayeti Buharı «Kitâbu'l-Menâkıb» ile «Kitâbu'l-Libas»'da; Tirmizî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de; Nesâî «Kıtâbu'z-Zine»'de muhteli râvilerden tahric etmişlerdir.
Emhak: Kireç gibi soluk beyaz demektir. Arablar bu renkden hoşlanmazlar,
Âdem: Esmer demektir. Hadîs-i şerif de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjm kireç gibi soluk beyaz renkli olmadığı gibi, esmer tenli de olmayıp nurlu beyaz renkte olduğu anlatılmıştır.
Bu hadîs Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in kırk yaşında Peygamber gönderildiğini, ondan sonra M e k k e 'de on sene Medine'-de de on sene yaşadığını, yaşı altmışa vardığında vefat ettiğini bildiriyor.
Bu hususta rivayetler muhtelifdir. Az sonra görüleceği vecihle Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in altmışüç ve altmışbeş yaşında vefat ettiğini bildiren rivayetler vardır. Peygamber olduktan sonra Mekke ve M e d i n e 'de yaşadığı seneler hakkındaki rivayetler dahi muhteliftir.
Aşağıdaki bablarda bunlar görülecektir.

32- Vefat Ettiği Gün Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in Kaç Yaşında Olduğu Babı

114- (2348) Bana Ebû Ğassan Er-Râzî Muhammed b. Anır rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hakkâm b. Selm rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Osman D- Zaide Zübeyr b. Adiy'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti (Şöyle demiş) : Resülüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altmişüç yaşında iken vefat etti. Ebû Bekr altmışüç yaşındayken vefat etti. Ömer de ç yaşında iken vefat etti.

115- (2349) Bana Abdü'I-Melik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki); Bana babanı dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b Hâlid İbni Şihab'dan, o da Uruc'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti kî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altmışüç yaşında iken vefat etmiş.
İbni Şihab: Bana Saîd b, Müseyyeb bunun mislini haber verdi, demiş.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile Abbâd b. Mûsâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Talha b. Yahya Yûnus b. Yezid'den, o da İbni Şihâb'-dan her iki isnadla birden Ukayl'ın hadîsi gibi rivayette bulundu.
Hz. Âişe rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Bir rivayette Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm)'ln altmışbeş yaşınca vefat ettiği bildirilmiştir. Bu rivayetlerin hepsi şahindir. Fakat en sa-hîhi ve meşhuru altmışüç yaşında vefat ettiğini bildiren rivayettir. Diğerlerini ulema te'vil etmiş; altmış rivayetinde yalnız ondalıkları zikirle iktifa edilmiş; kesirler bırakılmıştır. Altmışbeş rivayetinde iştibah hasıl olmuştur, demişlerdir. Filhakika altmışbeş rivayetini Urve kabul etmemiş, bunda Hz. îbni Abbas'm hata ettiğini söylemiştir. İbni Asâkir'in tarihinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in altmış-ikibuçuk yaşında vefat ettiği bildirilmektedir. Bu kavlin üzerinde duranlar da vardır. Bittabi bunun te'vili daha kolaydır. Altmışiki yaşında vefat etti diyen yarım seneyi saymamış; altmış üç yaşında vefat ettiğini söyleyen, onu bütün bir sene saymış olur.

33- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mekke ve Medine'de Ne Kadar KAldığı Babı

116- (2350) Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim El-Hüzelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Amr'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Urve'y : Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' Mekke'de ne kadar kaldı, diye sordum.
— On sene! cevâbını verdi.
— Ama İbni Abbas onüç sene diyor, dedi.

(...) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'-dan rivayet etti. (Demiş ki) : Urve'ye Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) Mekke'de ne kadar kaldı? diye sordum.
— On sene! dedi.
— Ama İbni Abbâs on küsur sene diyor, dedim. Bunun üzerine Urve ona mağfiret duasında buyurdu. Ve :
— O bunu ancak Şâir'in sözünden almış olacak, dedi.

117- (2351) Bize İshâk b. İbrahim ile Harun b. Abdillah, Ravh h. Ubade'den rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Zekeriyya b. İshâk, Amr b Dinar'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de on üç yıl kalmış ve altmışüç yaşında vefat etmiştir.

118- (...) Bize İbnî EM Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize BK" b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Ebû Cemrete'd-Dübai den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbni Abbas şöyle demiş : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) kendisine vahy geldiği halde Mekke'de onüç sene, Medine'de ise on sene kaldı. Altmışüç yaşında iken de vefat etti.
119- (2352) Bize Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Eban El-Cufi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sellâm Ebû'l-Ahvas, Ebû îshâk'da rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah b. Utbe ile oturuyordum. Derken ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in yaşım andılar. Cemaattan bazıları Ebû Bekr ResûlüIIah (Sallailahü A leyhi ve Sellem}'den daha büyük idi, dediler. Abdullah şunları söyledi: ResûlüIIah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) altmışüç yaşında vefat etti. Ebû Bekr altmışüç yaşında vefat etti. Ömer de altmışüç yaşında iken şehid edildi.
Bunun üzerine cemaattan Âmir b. Sa'd denilen bir zât şunu söyledi. Bize Cerir rivayet etti. (Dedi ki) : Muâviye'nin yanında oturuyorduk. Cemâat ResûlüIIah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaşım andılar da Muâviye şunu söyledi: ResûlüIIah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem altmışüç yaşında iken vefat etti. Ebû Bekr altmışüç yaşında iken vefat etti. Ömer de altmışüç yaşında iken şehid edildi,

120- (...) Bize ibni Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nmdır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû tshâk'ı, Âmir b. Sa'd El-Becelî'den, o da Cerir'den naklen rivayet ederken dinledim. Cerir, Muâviye'yi hutbe okurken dinlemiş. Muâviye şunu söylemiş : ResûlüIIah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) altmışüç yaşında iken vefat etti. Ebû Bekr ile Ömer de Öyle. Ben de altmışüç yaşında öleceğim.

121- (2353) Bana İbni Minhal Ed-Darir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Ubeyd, Ben Hâ-şim'in azatlısı Ammar'dan rivayet etti. (Demiş ki) : İbni Abbâs'a:
— ResûlüIIah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefat ettiği gün yaşı kaça gelmişti? diye sordum.
— Onun kavminden senin gibi bir zâta bunun gizli kalacağını zannetmiyordum, dedi.
— Ben halka sordum, fakat bana muhtelif cevaplar verdiler de bu husûsda senin sözünü bilmek istedim, dedim.
— Hesab bilir misin? dedi.
— Evet! cevâbını verdim.
— Kırk tut! Bu yaşta Peygamber olarak gönderildi. Onbeş sene Mekke'de kimi enin olarak, kimi korkarak, yaşadı; on yılda Medine'ye hicretinden sonra (yaşadı), dedi.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şe-bâbe b. Sevvâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Yûnus'dan bu isnadla Yeztd b. Zürey'in hadîsi gibi rivayette bulundu.

122- (...) Bana Nasr b. Alî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni İbni Mufaddal) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid El-Hazzâ' rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Benî Hâşim'in azatlısı Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İbni Abbâs rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellem) altmışbeş yaşında iken vefat etmiş.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Uleyye, Hâlid'den bu isnad rivayette bulundu.

123- (...) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Ammâ b. Ebî Ammâr'dan, o da İbni Abbas'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) Mekke'de onbeş sene kaldı. Yedi sene sesi işitiyor, ziyayı görüyor (fakat başka) bîr şey görmüyordu. Sekiz senede vahy gelerek kaldı. Medine'de ise on yıl kaldı.
İbni Abbâs rivayetini Buhârî «Menâkıb-i Ensar» bahsinin bir iki yerinde tahric etmiştir.
«Ama tbni Abbâs on küsur sene diyor...» sözüne karşı Urve'nin mağfiret duasında bulunmasından murad: Onun hata ettiğine işarettir. Bir kimse hata etti mi Arablar ekseriyetle : Allah onu af ve mağfiret buyursun, derlerdi. Urve, İbni Abbas'in bu sözü şâir Ebû Kays Sarme b. Ebî Enes 'den aldığına kail olmuştur. Çünkü Ebû Kays bir beytinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için: «Kureyş'in arasında or küsur sene kaldı» demiştir. Bu zât Câhiliyyet devrinde yetişen Hanîfî1er 'dendir : «Ben İbrahim'in Rabbine ibâdet ederim. dermiş. Putlara tapmaz, cünüplükten yıkanır, evindeki mescidine cünüp ve hayızkİarı sokmazmış. Câhiîiyyet devrindeki şiirlerinde dahi doğruyu söyler Allah'ı ta'zim edermiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'ye gelince Ebû Kays ihtiyar halde müslüman olmuştur.
Hz. Muâviye'nin : «Ben de altmışüç yaşında Öleceğim...» sözü bir tahmin ve temennidir. Kendisinin yetmişbeş yaşında vefat ettiği rivayet olunur.
Babımızın son rivayetinde İbni Abbâs (Radiyaliuhu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi' ve Sellem)'in Mekke'de onbeş sene kaldığını, yedi sene sesi işidip, ziyayı gördüğünü, başka bir şey görmediğini söylemiştir. Buradaki Sesden murad hâtifden gelen melek sesidir. Ziya da meleklerin ve Allah Teâlâ'nın âyetlerinin nurudur. Yâni yedi sene Meleğin kendisini görmeden vahyi telâkik etmiş. Sekiz sene de bizzat meleği görerek şifahen vahyi almıştır.
Görülüyor ki, Peygamberlik geldikten sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in Mekke'de ne kadar kaldığını bildiren rivayetler muhteliftir. Sahih olan rivayet on üç sene kalmış olmasıdır. Buna göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ömrü de altmışüç sene olur ki, Nevevî doğrusunun bu olduğunu, ulemânın bunu kabul ettiğini söylemiştir.

34- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İsimleri Hakkında Bir Bab

124- (2354) Bana Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. İshâk : Ahberana; Ötekiler Had-desenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Züh-rî'den rivayet etti. O da Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im babasından naklen rivayet ederken dinlemiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben O Mâhiyim kî, küfür benile mahvedilir. Ben o Haşirim ki, insanlar benim arkamda toplanır. Ben Âkıb'im. Âkıb kendisinden sonra Peygamber bulunmayandır.» buyurmuşlar.

125 — (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize lbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Muhammed b. Cübeyr b. Mut'un'den, o da babasından naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Benim bir takım isimlerim vardır. Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben o MâhiyİM ki, Allah benimle küfrü mahveder. Ben o Haşirim ki, Allah insanları benim ayaklarıma toplar. Ve ben o Âkıbim ki, ondan sonra hiç bîr Peygamber yoktur.» Filhakika Allah da ona Rauf ve Rahîm adını vermiştir.

(...) Bana Abdül-Melik b. Şuayb b. İLeys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl rivaye etti, H.
Bize Abd b. Hu m ey d dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi. Bunların hepsi Zührî'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Şuayb ile MaJ-mer'in hadîsinde ; «Resûlüllah (Saîîalîahü A leyhi ve Sellem) 'i dinledim.»;
Ukayl'ın hadîsinde : «Dedi ki Zührî'ye bu Âkıb nedir dedim. Kendisinden sonra Peygamber olmayan demektir, cevabını verdi.» Ma'mer ile Ukayl'm hadîsinde: «Kefereyi»; Şuayb'm hadîsinde ise: «Küfrü» ifâdeleri vardır.

126- (2355) Bize İshâk b. ibrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Amr b. Mürra'dan, o da Ebû Ubeyde'den, o da Ebû Musa'l-Eş'arî'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) bize kendisinin isimlerini söyler de:
«Ben Muhammed'im,Ahmed'im, Mukarfî'yim, Hâşir'im; tevbenin Peygamberiyim ve rahmetin Peygamberiyim.» buyururdu.
Bu hadîsin Cübeyr b. Mut'ım rivayetini Buharı «Kitâbu'l-Menâkıb» ile «Kitâbu't-Tefsude; Tirmizî «Isti'zan» ve «Şemail» bahislerinde Nesâî de «Kitâbu't-Tefsir»'de muhtelif râvı-lerden tahric etmişlerdir.
Görülüyor ki Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem} kendisinin birçok isimleri olduğunu söylemiş, fakat bunlardan yalnız birkaç tanesini saymıştır. Bunun sebebi saydığı isimlerin geçen ümmetlerin kitaplarında mevcut olması ve o ümmetlerin bunları bilmesidir. Bir de mefhûmu âdede itibar yoktur. Binâenaleyh bir şeyde adet göstermek, bu adetten ziyadesi yoktur manâsına gelmez. Mâ1ikî1er'den Ebû Bekr İbnül-Arabî *nin beyânına göre Allah Teâlâ'nın, bin ismi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de bin ismi vardır. îbni Fâris ve başkaları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Muhammed, Âhmed ve Mahmûd isimlerini koymayı Allah Teâlâ'mn onun ailesine ilham ettiğini söylemişlerdir. Çünkü bu isimler kendisinde Övülecek sıfatlar çok olan kimseye verilir.
Mâhî: Mahveden, demektir. Ulemâ bunun Mekke ile Medîne 'de ve diğer Arab ve gayri Arab beldelerinde küfrü mahveden manâsına geldiğini söylemişlerdir. Maamafih bundan hüccet ve galebenin zuhuru manâsına gelen umumî mahv de kastedilmiş olabilir. Sahîh bir hadîsde :
«islâm kendinden Önce geçen kötülüklerin hükmünü yıkar.» buyurulmuştur.
Haşir: Toplayan demektir. «Allah insanları benim ayaklarıma toplar» cümlesinden murad: Bana tâbi olurlar, benim izimden gelirler, benim Peygamberliğimin zamanında toplanırlar, benden sonra Peygamber yoktur, demektir.

Âkıb: Hadîste tefsir edildiği vecihle kendisinden sonra Peygamber gelmeyen manasınadır. Fakat bu kelimenin lügat manâsı arkasından gelen demektir. Burada Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e isim olduğuna göre sair Peygamberlerden sonra gelen demek olur. İbnû'1 Arâbî'ye göre Âkıb hayır hususunda kendinden öncekinin yerine gelen manasınadır, Mukaffî ile Âkıb aynı manâya gelirler «Tevbenin Peygamberi ve Rahmetin Peygamberi» te, bleri manâ itibariyle birbirine yakındırlar. Bunlardan murad Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SeUemj'in tevbeyi ve insanların birbirine acımalarını getirdiğini anlatmaktır.
Kaadî Iyâz «Eş-Şifa» namındaki eserinde Kesûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in birçok isimlerini saymıştır.

35- Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah Teala'yı Bilmesi ve Ondan Şiddetle Korkması Babı

127- (2356) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir A'meş'den, o da Ebu'd-Duhâ'dan, o da Mesruk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir iş yaptı da o işe ruhsat verdi. Az sonra bu, ashabından bazı kimselerin kulağına vardı. Galiba onlar bundan hoşlanmadılar. Ve ondan çekindiler. Derken Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bunu duydu. Ve hutbe okumak üzere ayağa kalkarak:
«Bir takım adamlara ne oluyor ki, benim ruhsat verdiğim bir iş kulaklarına varıyor da ondan hoşlanmıyorlar ve çekiniyorlar! Vallahi ben onların Allah'ı en iyi bileni ve ondan en çok korkanıyım!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Said El-Eşecc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs (yâni İbni Gıyas) rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile Âlî b. Haşrem de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi.
Her İki râvi A'meş'den Cerir'in isnadı ile onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

128- (...) Bize Ebû Küreyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da Müslim'den, o da Mesruk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir işe ruhsat verdi de bazı insanlar ondan çekindi. Bu Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in kulağına geldi. Ve kızdı. O derece ki: Gadab, yüzünden belli oldu. Sonra şöyle buyurdular:
«Bazı kavimlere ne oluyor ki : Bana ruhsat verilen şeyden yüz çeviriyorlar! Vallahi ben onların Allah'ı en iyi bileni ve ondan en çok korkanıyım.»
Bu hadîsi Buhârî «Edeb» ve «İ'tisâm» bahislerinde; Nesâî «Kitâbu'I-Yevm ve'lleyle»'de tahric etmişlerdir.
Peygamber (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem) 'in burada ne yaptığı malûm değildir. Ancak Ashâb-ı Kiram kendi yaptıklarının daha doğru olduğunu zannederek bu işde ona uymaktan çekinmişlerdir. Onların bu hâlini duyan Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin ederek kendinin Allah'ı onlardan daha iyi bildiğini, kendi Allah korkusunun onla-rınkinden çok daha fazla olduğunu bildirmiştir. Bundan murad : «Bu iş-den çekinmek sizin zanettiğiniz gibi Allah'a daha yakınlık sayılmaz. Allah'a yakın olmak, onun emirlerine uymak ve ondan korkmakla olur. Yoksa hayâlâtla ve emretmediği şeyleri yapmağa çalışmakla bir şey elde edilmez.» demektir.

Bu Hadisleden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e uymaya teşvik, ibadet hususunda derine dalmaktan nehiy bir şüpheden dolayı mubahı terketmeyi zem etmektedir.
2- Şeriatın haram kıldığı şeyler umursanmadığı zaman gadab caizdir.
3- Allah'a yaklaşmak, onu daha ziyade bilmeye ve ondan daha ziyade 'korkmağa sebebdir.

36- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Tabi Olmanın Vucubu Babı

129- (2357) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Leys rivayet etti, H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni JŞih&b'dan, o da Urve b. Zübeyr'den naklen haber verdi. Ona d Abdullah î. Zübeyr haber vermiş ki, Ensar'dan bir adam Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda hurma suladıkları Harra su yolları hakkında Zübeyr'den davacı olmuş. Ensar'dan olan zât:
— Suyu sal da geçsin! demiş. Zübeyr ise onların bu teklifine razı olmamış. Derken Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Selle m) 'in huzurunda^ davaya çıkmışlar. Resûlüllah (SallaİlahU Aleyhi ve Sellem) Zübeyir'e :
«Yâ Zübeyr! Sen şuta; sonra suyu komşuna sal!» demiş. Ensârî' kızmış ve:
— Yâ Resûlallah, bu adam halan oğludur diye mi? (Böyle yapıyorsun?) demiş. Bunun üzerine Nehiyyullah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzünün rengi değişmiş. Sonra :
«Yâ Zübeyr! Sula, sonra suyu tıka! Tâ duvara kadar geri dönsün.» buyurmuşlar.
Zübeyr demiş kî :
— Vallahi ben şu âyetin bu husûsda indiğini sanırım:
«Hayır! Rabbine yemin olsun ki, aralarında çıkan kavgada seni hakem yapıncaya kadar inanmazlar. Sonra nefislerinde bir şüphe ve darlık da bulmazlar.» [13]
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-MüsâkâU'da; Ebû Dâvud «Kadâyâ»'da; Tirmizî «Ahkâm» ve «Teisir»'de; Nesâî «Kada» ve «Tefsn de İbni Mâc «Sünnet» ve «Ahkâm» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hz. Zübeyr 'den davacı olan ensârînin kim olduğu belli değildir. İhtimal yaptığı hakaret yolsuz olduğu için râviler tarafından ismi gizli tutulmuştur. Dâvûdî'nin rivayetine göre bu adam münafıkmış. Gerçi hadîste ensardan olduğu bildiriliyorsa da Nevevî ensardan oluşunu münafıklığına muhalif görmemiş : «Müslüman ensardan değil de o kabileden biri olabilir.» demiştir.
Hz. Zübeyr sağlığında cennetle müjdelenen on zâttan biridir. Ensârînin verilen hükme kızarak «Yâ Resûlallah! Zübeyr halan oğlu olduğu için mi böyle yapıyorsun?» demesi Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in hürmetini ayaklar altına alan çirkin bir sözdür. Ulemânın beyânına göre böyle bir sözü bugün söyleyen kimse kâfir olur, kendisine mürted hükümleri tatbik edilir. Peygamber (Saliaîlahü A leyhi ve Sellemj 'in ona bir şey yapmaması hâdise İslâm'ın ilk zamanlarına tesadüf ettiği içindir. O devirde müellefe-i kulûb vardı. Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir taraftan bunları İslâm'a yatıştırmaya çalışır, bir taraftan münafıkların eziyetlerine sabır gösterir ve sabrı tavsiye eder : Muhammed arkadaşlarını öldürüyor demesinler, buyurarak böyleîerini affederdi.
Hz. Zübeyr'in kuvvetli tahminine göre hadîste bahsedilen âyet-i kerîme bu hâdise hakkında nazil olmuştur. Ulemâdan bazılarına göre ise âyetin sebebi nüzulü çok garib bir hâdisedir. îbni Ebî Hatim'in rivayet ettiği bir hadîse göre vak'a şudur : İki adam Resûlüllah (Sallalhhii

Aleyhi ve SeUem)'m huzurunda davaya çıkmışlar, o da davalarını görmüş. Fakat dâvayı kaybeden adam verilen hükme razı olmayarak : Bizi Ömer b. Hattâb'a gönder! demiş. Eesûlüllah (SatlaUahii Aleyhi ve Sellem) de:
«Pekala ona gidini» demiş. Hz. Ömer'e vardıklarında dâvayı kazanan şöyle demiş :
— Ey Hattab oğlu! Resûlüllah fSaUaUahü Aleyhi ve Sellem) benim lehime şu adamın aleyhine hüküm verdi. Ama hu adam : Bizi Ömer'e gönder! dedi, o da bizi sana gönderdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (Radiyallahu anh):
— öyle mi? diye sormuş. Adam:
— Evet! demiş. Ömer (Radiyallahu anlı):
— Ben yanınıza çıkıp aranızda hükmümü verinceye kadar yerinizden ayrılmayın! diyerek içeri girmiş. Az sonra kılıcını kuşanmış olarak yanlarına çıkmış ve hemen «Bizi Ömer'e gönder...» diyeni vurarak öldürmüş. Öteki gerileyerek Resûlüllah (Saİlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına kaçmış ve: .
— Yâ Resûîallah! Vallahi Ömer arkadaşımı öldürdü. Kaçmasam mutlaka beni de öldürecekti, demiş. Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Scl'cm):
«Ben Ömer'in mü'min bir adamı öldürmek cür'etinde bulunacağını zannetmezdim.» buyurmuş. Bunun üzerine Allah âyeti indirmiş. Ve bu adamın kanını heder ederek Ömer'i kabahatsiz bulmuştur.
Bu hadîs zayıfdır. Fakat zayıf olmayan başka bir tarikle de rivayet olunmuştur. Bâzıları Âyeti kerîme'nin bir yahudi iîe münafık hakkında indirildiğini söylemişlerdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- El emeği ile akıtılmıyan dere, sel ve ırmak sulan mubahtır. Kim evvel davranırsa o su üzerinde hak sahibi odur.
2- Sulama hususunda üst taraftaki tarla sahibi alt taraftaki tarla sahibinden önce gelir. Ve suyu bahçenin duvarına yükselinceye kadar hapsedebilir. Sonra alt taraftaki komşuya salar. Ve bütün komşular suyu bu minval üzere kullanırlar. Suyun duvara yükselmesinden murad insa-am topuklarına kadar çıkmasıdır.
3- Davaya çıkanlardan maksatlarını anlatacak kadar ifâde almak kâfidir. Dâvalarını yazmak ve iddia edilen malı bütün sıfatları iîe inceden ;nceye tahdid şart değildir.
4- Hadîs-i şerîf hâkimleri uzlaştırmaya irşad etmektedir.Cumhurun mezhebine göre hâkim tarafları uzlaştırmakta bir fayda görürse uzlaşmalarına işaret eder. İmam Mâlik bunu doğru bulmamıştır.
5- Hâkim veya hükümdara küstahlıkta bulunan kimseye ceza verilir.
6- Hükümdar ta'ziri tatbik ettiği gibi, affetmeye de selâhiyettardır.

37- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Ta'zim Gerektiği; Zaruret Olmayan Yahut Kendisine Teklif Tealluk Etmeyen, Vuku Bulmayan ve Buna Benzer Şeyleri Çok Sormayı Terk Etme Babı

130- (1337) Bana Harmele b. Yahya Et-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni ŞihaVdan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Atdirrahman ile Said b. Müseyyeb haber verdiler. (Dediler ki) : Ebû Hüreyre kendisinin Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seilem)"ı şöyle buyururken işittiğini anlatıyordu.
«Ben size neyi yasak edersem ondan sakının, neyi emredersem gücünüz yettiği kadar onu yapın. Sizden öncekileri ancak çok sualleri ve Peygamberleri üzerinde ihtilâfları helak etmiştir.»

(...) Bana Muhammed h. Ahmed b. Ebî Halef de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu zat Mansur b. Selemete'l Huzâî'dir. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezid b. Hâd'dan, o da İhni Şihab'dan naklen bu isnadla tamamıyle bu hadîsin mislini haber verdi.

131- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Her iki râvi A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bize Kuteybe b. Said dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğıra (yani El-Hızamî) rivayet etti. H.
Bize İbni Ebî Ömer dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. Her iki râvi Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Muhammed b. Ziyad'dan rivayet etti. O da Ebû Hüreyre'den dinlemiş. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mcr, Hemmam b. Münebbİh'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Selîem) 'den rivayet olunmuştur ki:
«Ben sizi bıraktığım müdetçe beni bırakın.» buyurmuşlar demişlerdir.
Hemmâm'm hadîsinde :
«Terkedildiğiniz müddetçe. Çünkü sizden öncekiler cfncak... helak olmuştur.» ibaresi vardır. Bundan sonra bütün râviler Zührî'niıı Said ile Ebû Seleme'den, onların da Ebû Hüreyre'den naklettikleri hadîs gibi anlatmışlardır.

132- (2358) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd, İbni ŞihâVdan, o da Amir b. Sa'd'dan, o da babasından naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyi ve Sellem)
«Şüphesiz kî, müslumanların müslümanlar hakkında en büyük suçlusu o kimsedir ki, müslümanlara haram kılınmayan bîr şeyi sorar da, o sorduğu için kendilerine o şey haram kılınır.» buyurdular.

133- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abbâd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyâu rivayet etti. (Dedi ki) : Ben bunu besmeleyi ezberlediğim gibi bellemİ-şimdir. Zührî, Âmir b. Sa'd'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Müslümanların müslümanlar hakkında en büyük suçlusu o kimsedir ki : Haram kılınmayan bir şeyi sorar da o sorduğu için insanlara o

şey haram kılınır.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Her iki râvi Zühri'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Ma'mer'in hadîsinde:
«Bir adam bir şeyi sorar da dibine darı ekerse...» ziyadesi vardır. Yûnus'un hadîsinde ise : «Âmir b. Sa'd'dan, o da Sa'd'dan işitmiş olmak üzere...» demiştir.
Bu rivayetlerden Hz. S a ' d hadîsini Buhârî «Kitâbu'1-İğti-sam»'da tahric etmiştir.
Babımızın birinci hadîsi İslâm'ın kaidelerinden bindir. Bu hadîs «Hac bahsinde geçmiş ve şerhedilmişti. Babımızın diğer hadîslerinden maksad da çök sual sormayı, bilhassa vuku bulmamış şeylerin sorulmasını yasak etmektir. Çok sual sormak şu sebeplerden dolayı kerih görülmüştür :
1- Müslümanlara o şeyin haram kılınmasına sebep olabilir. Bu suretle onlara meşakkat celbetmiş olur.
2- Verilen cevabda soran için hoşlanmıyacağı bir şey olabilir.
3- Ashab-ı kiram tekrar tekrar sual sormakta ısrar ederlerdi. Bu ise Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellemj'e eziyet verirdi. Helâklarına sebep olabilirdi. Bundan dolayıdır ki, Teâlâ Hazretleri:
«Ey iman edenler, çok şeyler sormayın. Çünkü size açıklanırsa fenanıza gider.» [14] buyurarak lüzumlu lüzumsuz; olmuş veya olmamış her şeyi yasak ettiği gibi,
«Şüphesiz ki Allah ve Resulüne eziyeî verenlere Allah hem dünyada, hem âhİrette lanet eder, onlar için dehşetli azab hazırlanmıştır.» [15] buyurarak Resulüne eziyeti de haram kılmıştır.
Kaadî Iyâz hadîsteki cürmü müslümanlara meşakkat vermek diye tefsir etmişse de Nevevî bunu beğenmemiş, hattâ bâtıl olduğunu söylemiş, sonra sözüne şöyle devam etmiştir : «Doğrusu bu hadîsin şerhinde Hattâbî ile Tahrir sahibinin ve cumhur ulemânın söyle* dikleridir. Ki şudur : Burada cürümden murad suç ye günahtır. Bu hadîs lüzumsuz yere tekellüf ve ısrar göstererek sual soranlar hakkındadır. Bir zaruretten dolayı meselâ bir şey vuku bulduğu için sual sormak günah değildir. Bu husûsda muaheze yoktur. Hadîs-i şerîfde başkasına zarar verecek bir şey yapmanın günah olduğuna delil vardır.»

134- (2359) Bize Mahmud b. Gaylan ile Muhammed b. Kudamete's-Sülemî ve Yahya b. Muhammed El-Lü'lüî rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. Mahmud : Bize Nadr b. Süleym rivayet etti, dedi. Ötekiler : Bize Nadr haber verdi, dediler.) (Demiş ki) : Bize Şu'be haber verdi. (Dedi ki) : Bize Musa b. Enes, Enes b. Mâlik'den rivayet etti. (Şöyle demiş): Eesûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seltem) 'ın kulağına ashabından bir şey geldi de hutbe okudu ve şunları söyledi:
«Bana Cennetle Cehennem gösterildi. Ama hayır ve serde bugün gibisini görmedim. Siz benim bildiğimi bilseniz muhakkak az güler; çok ağlardınız.»
Hakikaten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına o günden daha şiddetli bir gün gelmedi. Başlarını örttüler, genizden gelen feryad-ları vardı. Derken Ömer kalkarak : Biz Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, Peygamber olarak Muhammed'e razı olduk, dedi. Bir adam da kalkarak: Benim babam kim? diye sordu. Resûlüliah (ScMallahii Aleyhi ve Seltem):
«Senin baban filândır.» cevâbın verdi. Arkacığından :
«Ey iman edenler, çok şeyler sormayın. Çünkü size açıklanırsa fenanıza gider.» âyeti indi.

135- (...) Bize Muhammed b. Ma'mer b. Rib'î EI-Kaysî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'b rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Musa b. Enes haber verdi. (Dedi ki) : Enes b. Mâlik'i şunu söylerken işittim. Bir adam :
__Yâ Resûlallah, benim babam kimdir? diye sordu.
«Baban filândır.» buyurdular. Ve:
«Ey iman edenler, çok şeyler sormayın. Çünkü size açıklanırsa fenanıza gider.» âyet-i kerîmesinin tamamı indi.

136- (...) Bana Harmele b. Yahya b. Abdillah b. Harmele b. İmram Et-TÜcîbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) güneş zevale erdiği vakit çıkarak cemaata Öğlen namazını kıldırmış. Selâm verince minber üzerinde ayağa kalkmış ve kıyameti anlatmış. Ondan Önce büyük işler olacağını da anmış. Sonra şöyle buyurmuş:
«Kim bana bir şey sormak isterse hemen sorsun. Vallahi bana bir şey sorarsanız şu yerimde bulunduğum müddetçe onu size haber vereceğim.»
Enes b. Mâlik demiş ki: Cemâat Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) den bu sözü işitince çok ağladılar. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de;
«Sorun bana...» sözünü çok tekrarladı. Derken Abdullah b. Huzâfe kalkarak:
— Benim babam kim yâ Resûlallah! diye sordu.
«Baban Huzâfe'dir.» buyurdu. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem): «Sorun banu...» sözünü çok tekrarlayınca Ömer diz çökerek:
— Biz Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, Resul olarak da Mu-hammed'e razı olduk, dedi. Ömer bunu söyleyince artılc Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) sükût buyurdu. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şunu söyledi:
«Yazıklar ola! Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allab'a yemin ederim kî, bana dem İn şu duvarın ardında cennetle cehennem gösterildi. Fakat hayır ve serde bugün gibisini görmedim.»
İbni Şihab şöyle demiş: Bana Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe haber verdi. (Dedi ki) : Abdullah b. Huzâfe'nin annesi Abdullah b. Huzafe'ye şunu söyledi:
— Senden daha âsi bir evlât işitmedim! Annen cahiliyyet devri kadınlarının irtikab ettikleri bir şenaatta bulunmuş olsa; onu halkın gözleri önünde kepaze etmeyeceğinden emin miydin? Abdullah b. Huzafe :
— Vallahi Peygamber (SaUallahü Aleyhi vs Seilem) nesebimi kara bir köleye katsa katılırdım, dedi.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. K.
«ize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman haher verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi.
Her iki râvi Zülırî'den, o da Enes'dcn, o da Peygamber (Sallallahü A ieyhi ve Seliem) 'den naklen bu hadîsi ve onunla birlikte Ubeydullah hadîsini rivayet etmişlerdir. Yalnız Şuayb, Zührî'den rivayetinde şöyle demiştir : «Dedi ki, bana Ubeydullah b. Abdillah haber verdi. (Dedi

ki) : Bana ehl-i ilimden bir adam rivayet etti ki: Ümmii Abdillah b. Huzâfe şöyle demiş...»
Râvi Yûnus'un hadîsi gibi rivayet etmiştir.

137- (...) Bize Yûsuf b. Hammad El-Ma'nî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûl-A'la Said'den, o da Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki : Halk Nebiyyullah 'Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'e sual sormuşlar, o derecede ki, kendisine çok sormakta ısrar etmişler. Derken bir gün minbere çıkarak şöyle buyurmuşlar :
«Sorun bana! Bana bir şey sorarsanız, onu mutlaka size beyan edeceğim!» Cemâat bunu işitince ağızlarını kapamışlar ve onun gelmiş bir şeyin huzurunda olmasından ürkmüşler.
Enes demiş ki: Ben sağa sola bakmaya başladım. Bir de ne göreyim herkes elbisesini başına dolamış ağlıyor! Derken mescidden bir adam söze başladı. —Bu adama sitem olunur ve babasından başkasına aid olduğu iddia edilirdi. —
— Yâ Nebİyyallah, benim babam kimdir? dedi.
«Senin baban Hüzafe'dİr.» buyurdular. Sonra Ömer b. Hattab (Radiyailühû anh) söze başladı ve: Biz Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, Resul olarak da Muhammed'e razı olduk. (Bunu) kötü fitnelerden
Allah'a sığınarak yaptık. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Hayır ve şer hususunda bugün gibisini hiç görmedim. Bana cennetle cehennem tasvir olundu da onları şu duvarın dibinde gördüm.» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Habib El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-lid (yâni İbni Haris) rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muham-med b. Ebî Adiy rivayet etti.
Her iki râvi Hişâm'dan nakletmişlerdir. H.
Bize Âsim b. Nadr Et-Teymî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'-temir rivayet etti. (Dedi ki) : Ben babamdan dinledim. Her iki râvi demişler ki: Bize Katâde bu kıssayı Enes'den naklen rivayet etti.

138- (2360) Bize Abdullah b. Berrâd Eİ-Eş'arî ile Muhammed b. Alâ' EI-Hemdânî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme Büreyd'-den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)1 e hoşlanmadığı bir takım şeyler soruldu. Sualler çoğalınca kızdı. Sonra halka :
«Bana dilediğiniz şeyi sorun!» buyurdu. Derken bir adam:
— Benim babam kimdir? diye sordu.
«Senin baban Hüzafe'dİr.» buyurdu. Bir başkası kalkarak;
— Benim babam kimdir, yâ Resûlallah? diye sordu.
«Senin baban Şeybe'nin azatlısı Sâlim'dir.» buyurdular. Ömer Resûlül-
lah (Sailaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzündeki gazabı görünce:
— Yâ Resûlallah! Biz Allah'a tevbe ediyoruz, dedi.
Ebû Küreyb'in rivayetinde de: «Benim babam kimdir, yâ Resûlallah dedi. Senin baban Şeybe'nin azatlısı Salimdir.» ifadesi vardır.
Hz. Enes rivayetlerini Buharı «Tefsir», «Deavât», «Rikak» ve «İ'tisam» bahislerinde; Tirmizî «Tefsir»'de; Nesâi «Rikak» da, Ebû Musa rivayetini Buhârî «îlim», «t'tisam» ve «Fedâ-rl» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
«Hayır ve serde bugünkü gibisini görmedim...» cümlesinden muraıd : Bugün cennette gördüğüm hayırdan daha çok hayır cehennemde gördüğüm serden daha çok şer hiç bir zaman görmüş değilim. Bunu siz de görmüş olsanız son derece ürker ve gülmeniz azalır. Ağlamanız çoğalırdı, demektir.
Hanın: Burundan gunne ile çıkan ağlama sesidir.
Hadîsin müteaddit rivayetlerinden anlaşılıyor ki : Resûîüllah (Salîallohü Aleyhi ve Sellem) çok sual sormaktan canı sıkılarak müteaddit defalar:
«Sorun bana...» sözünü tekrarlamış. Nihayet Hz. Ömer diz çökerek : «Biz Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, Resul olarak da Muhammed'e razı olduk.» demiş. Ondan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sükût buyurmuştur. Hz. Ömer'in bu yaptığı bir edeb ve nezaket, Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikram, müslümanlara da Peygamberlerine eziyet ederek helak olmasınlar diye bir şefkattir. Sözünün manâsı: Biz elimizdeki Kitabullah'a ve Peygamberimizin sünnetine razıyız. Bunlar bize yeter. Başka sual sormaya hacet yoktur, demektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müteaddit defalar:
«Sorun bana...» demesine gelince: Bu söz sorulacak her suâle o anda cevab verebileceği kendisine vahyle bildirilmiştir manâsına alınmıştır. Aksi takdirde gaibe ait her sorulanı bilemez, yalnız Allah'ın bildirdiğini haber verirdi.
Hz. Abdullah b. Huzafe 'nin : «Babam kimdir?» diye sorması câhiliyyet âdeti iktizası bazı kimselerin nesebine ta'n etmelerinden ve Huzafe'nin oğlu olmadığını söylemelerindendir.
Annesinin Abdullah'a; «Annen câhiliyyet devri kadınlarının irtikab ettikleri bir şenâatta bulunmuş olsa, onu halkın gözleri Önünde kepaze etmeyeceğinden emin miydin?» diye çıkışmasından murad: Ben zina etmiş olsam da Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sana Huzafe'nin oğlu olmadığını söyleseydi, sen beni âleme karşı rezil ederdin, demektir. Hz. Abdullah'in kara bir kölenin oğulluğunu kabul etmesi mütesavver değildir. Çünkü zina ile nesep sabit olmaz. Burada onun kara bir köleye oğul olmayı kabul edecek olması iki vecihle izah edilir:
1- Bu hükmü henüz duymamıştır. O ana kadar kendisi zinadan doğan bir ;ocuğun nesebinin sabit olduğunu zannetmiştir.
2- Nesebin ilhak ve isbatı, kadın şüphe ile cima edilmişse caizdir. Çocuğun nesebi cima sahibinden sabit olur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gadab halinde hüküm vermesi caizdir. Çünkü onun bütün hallerinde söyledikleri hak ve hakikattir. Sair hâkimler bu hususta ona kıyas edilemezler.
2- Bu rivayetler Hz. Ömer'in ilim, fazilet ve kemâline delildirler.
3- Lüzumsuz yere ve ta'ciz maksadıyle sual sormak mekruhtur.
4- Hadîs-i şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUernj'in bir mucize-sidir.

38- Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Şer'an Söylediklerine İmtisalin Vacib Olması; Kendi Reyi Olarak Dünya Maişetlerine Ait Söylediklerine İmtisalin Vacib Olmaması Babı

139- (2361) Bize Kuteybe b. Said Es-Sekafî ile Ebû Kâmil El-Cah-deri rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. Bu hadîs Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Ebû Avâne, Simâk'den, o da Musa b. Talha'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kesûliillah (Satlaflahü Aleyhi ve Sd/em/le birlikte hurma tepelerinde bulunan bir kavmin yanma uğradım da:
«Bunlar ne yapıyorlar?» diye sordu.
- Onu aşılıyorlar. Erkeğin çiçeğini dişininkine koyuyorlar, böylelikle aşılanıyor, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunun bir fayda vereceğini zannetmiyorum.» buyurdu.
O cemâat biınu haber alarak aşılamayı bıraktılar. Sonra Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bunu haber aldı ve:
«Bu onlara fayda verirse yapsınlar. Çünkü ben ancak bir zanda bulundum. Zandan dolayı beni muaheze etmeyin. Lâkin size Allah'dan gelen bir şeyden bahsedersem onu hemen alın. Çünkü ben Allah (Azzeve Celle) üzerinden asla yalan söyleyecek değilim.» buyurdular.

140- (2362) Bize Abdullah b. Rumî EI-Yemâmî ile Abbas b. Abdil'-Azim El-Anberî ve Ahmcd b. Ca'fer El-Ma'kirî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Nadr b. Muhanımed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime (bu zât İbni Ammar'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'n Necâşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana ttâfi' b. Hadic rivayet etti. Kâfi' şöyle demiş : Ne-biyyullah (Sallailahü Aleyhi ve Setlem) Medine'ye geldi. Halk hurmaları ıslah ediyor; hurmaları aşılıyorlar diyorlardı. Bunun üzerine :
«Siz ne yapıyorsunuz?» diye sordu.
— Biz bunu (öteden beri) yapıyorduk, dediler.
«Umulur ki, bunu yapmasamz daha hayırlı olur.» buyurdular. Onlar da aşılamayı bıraktılar. Derken hurmalar yemişlerini döktü yahut azalttı. Bunu kendisine andılar da :
«Ben ancak bir insanım, size dininizden bir şey emredersem onu hemen alın, kendi reyimden bir şey emredersem ben ancak ve ancak bir beşerim!» buyurdular.
İkrime: «Yahut bunun gibi bir şey söyledi» demiş.
Ma'kîrî: «Hurmalar yemişini döktü» dedi. Şekketmed

141- (2363) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Amru'n-Nakıd ikisi birden Esved b. Âmir'den rivayet ettiler. Ebû Bekr (Dedi ki) : Bize Esved b. Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe ile Sâbit'ten, onlar da Enes'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) aşı yapan bir kavmin yanma uğramış da:
«Bunu yapmasamz daha iyi olur.» buyurmuş.
Enes demiş ki: Sonra hurmalar aşısız koruk çıkardılar. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) o zevatın yanlarına uğradı ve: «Sizin hurmalarınıza ne oldu?» diye sordu. — Sen şöyle şöyle buyurmuştun! dediler. «Siz dünyanızın işini daha İyi bilirsiniz!» buyurdular. Ulemanın beyanına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sİze dininizden bir şey emredersem onu hemen alın, kendi reyimden bir şey emredersem ben ancak ve ancak bir beşerim.» sözünün manâsı dünyaya ait bir şeyi kendi reyimle emredersem, ben de sizin gibi bir insanım, benim reyim de sizin reyiniz gibidir. Ona tâbi olmak vâcib değildir, demektir. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şer'i bir meselede ietihadda bulunursa reyi ile amel _ ümmetine de vâcib olur. Hurmaları ilkah meselesi —ki erkek hurma çiçeğini dişi hurma çiçeği ile birleştirmekten ibarettir. — şer'i bir mesele olmayıp, hâlis bir dünya işidir. Dünya işleri hakkında ise Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Siz dünyanızın işini benden daha iyi bilirsiniz.» buyurmuştur. Bu son hadîste Peygamber (SaUaHahü Aleyhi ve Sellem) dünyanızın diyerek kendisinin dünya işleriyle ve dünya sevgisi ile alâkalanmadığına işaret buyurmuştur.
Şîz: Kötü olan hurma koruğu demektir ki, kuruduğu zaman işe yaramaz hale gelir.

39- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Bakmanın ve Onu Görmek İstemenin Fazileti Babı

142- (2364) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmara b. Müneb-bih'den naklen haber verdi. Hemmam bize Ebû Hüreyre'nin Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri bunlardır, diyerek bir takım hadîsler rivayet etmiştir. Bunlardan biri de şudur : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki : Sizden bîrinize gün gelecek beni göremîyecektir. Sonra beni kendileriyle beraber görmesi onun indinde ailesi ile malından daha makbul olacaktır.» buyurdular.
Ebû İshâk demiş ki: Bence bu hadîsteki manâ şudur: Beni kendileriyle görmüş olması onun indinde ailesiyle malından daha makbuldür. Bence cümlede takdim ve te'hir vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Menâkib»'de tahric etmiştir. Râvi Ebû İshâk hadîste takdim ve tehir olduğunu iddia etmiş, bu hususta Kaadî îyâz da aynen onun fikrini kabul etmişse de N e -vevî bu mütalâanın bir kısmını kabul etmemiş, «Onlarla birlikte...» sözünde takdim te'hir bulunmadığını söylemiştir. Ona göre cümlenin takdiri şöyledir: «Sizden birinize Öyle bir gün gelecektir ki: «O günde beni bir lâhzacık görüp sonra bir daha görmemesi kendi indinde ailesiyle malının topundan daha makbul olacaktır.»
Hadîsten maksad Ashâb-ı kirâm-ı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in meclisine devama ve onun terbiyesinden nasîbedar olmaya, söylediklerini öğrenip bellemek için hazarda olsun, seferde olsun kendisini görmelerine teşvik> bunu yapmazlarsa yakında pişman olacaklarını bildirmektir. Nitekim Hz. Ömer onun meclislerinde fazla bulunamadığına pişman olmuş : «Beni ondan çarşılarda pazarlık işi alıkoydu» demiştir.

40- Îsa (Aleyhisselam)'ın Faziletleri Babı

143- (2365) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) ; Bana Yûnus İbni Şihab'dan hâkleh haber verdi. Ona da Ebû Seleme b. Abdirrahman haber vermiş ki: Ebû Hüreyre şunu söylemiş: Ben-Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ji şöyle buyururken işittim:
«Meryem'in oğluna insanalrın en yakını benim. Peygamberler baba bir kardeşlerdir. Benimle onun arasında Peygamber yoktur.»

144- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud Ömer b. Sa'ıî. Süfyan'dan, o da Ebû'z-Zinad'dan, o d A'rac'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet
etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«İsa'ya insanların en yakımı benim. Peygamberler baba bir kardeşlerdir. Benimle İsa'nın arasında Peygamber yoktur.» buyurdular.

145- (...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Hemmam b. Müneb· bih'den rivayet etti. Hemmam : Ebû Hüreyre'nia, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) den bize rivayet ettikleri bunlardır diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur : Resûlüllah (Satlailahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben dünyada da, âhirette de Meryem'in oğlu İsa'ya insanların en yakınıyım.» buyurdu. Ashab:
— Nasıl yâ Kesûlallah! dediler.
«Peygamberler baba bir kardeşlerdir. Anneleri ise muhteliftir. Dinleri birdir. (Isâ ile) bizim aramızda peygamber yoktur.» buyurdular.
Bu hadîsleri Buhârî *Kitâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir.
Hz. îsâya en yakın insanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olması İncil'de İsâ'dan sonra Ahmed isminde bir âhir zaman Peygamberi geleceğinin müjdelenmesindendirl Bâzıları aralarında başka Peygamber olmadığı için, ikisi bir zamanda (gönderilmiş gibi, birbirine yakın olduklarını sö'ylemişlerse de bu söze itiraz edenler olmuştur. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir; Bu hadîste;Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinin Hz. İsa'nın en yakihı olduğunu bildiriyor. Halbuki Kur'ân.ı Kerîm'de Teâlâ Hazretleri onun Hz. İbrahim'in en yakım olduğunu haber vermiştir.
Cevab: Bu iki yakınlık arasında bir münafat ve zıddiyet yoktur. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. İbrahim !in yolundan gitmesi itibariyle onun en yakını, zaman itibariyle de Hz. İsâ 'nın en yakınıdır.
Evlâd-ı Allâd yahut Benû AHâd: Baba bir anne ayrı kardeşler demektir. Anne bir kardeşlere evlâd-ı Ahyaf' anne-baba bir kardeşlere de evlâd-ı A'yân denilir.
Cumhûr-u ulemâya göre hadîsten murad: Bütün peygamberlerin iman esasları bir, şeriatları muhteliftir. Bir Allah'a inanmakta hepsi müttefiktirler. Yalnız şeriatlarının fürûunda ihtilâf vâki olmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Dinleri birdir...» sözünden murad da biudur. Yâni bütün Peygamberlerin getirdikleri dinlerin aslı birdir. O da^tevhiddir, demektir.
Ulemâdan bâzıları:
«Benimle İsa'nın arasında peygamber yoktur...» sözüyle istidlal ederek Hz. İsâ ile Peygamberimiz {Sallallahü Aleyhi ve Setlem) arasında başka Peygamber gelmediğine kail olmuşlarsa da bu istidlal kuvvetli görülmemiş ve ikisinin arasında Circis ile Hâlid b. Sinan bulunduğunu, bunların da birer Peygamber olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde hadîsin manâsı: Benim ile İsâ 'mn arasında müstakil şeriat sahibi Peygamber yoktur, demek olur. Maamafih Circis'le Hâlid hakkındaki hadîsin sabit olmadığını, sahîh hadîsin bunu reddettiğini söyleyenler de olmuştur.

146- (2366) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'I-A'Ia Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Said'den, o da Eb Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ki: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Dünyaya gelen hiç bir çocuk yoktur ki, şeytan ona dokunmasın. Çocuk şeytanın dokunmasından feryad ederek ağlar. Bundan yalnız Meryem'in oğlu ile annesi müstesnadır.»
Bundan sonra Ebû Hüreyre:
«İsterseniz ben onu ve zürriyetİni koğulmuş şeytandan sana sığındırırım.»[16] âyetini okuyun, demiştir.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Râfi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H. Bana Abdullah b. Abdirrahman Ed-Darimî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi. Bu râvilerin ikisi de Zührî'den bu isnadla rivayette bulunmuşlar ve:
«Doğduğu vakit çocuğa dokunur. O da Şeytanın kendisine dokunmasından feryad ederek ağlar.» demişlerdir. Şuayb'ıı hadîsinde : «Messeti'ş-Şeytan» yerine «Messi Şeytan'dan» denilmiştir.

147- (...) Bana Ebû't-Tahir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris rivayet etti. Ona da Ebû Hü· reyre'nin azatlısı Ebû Yûnus Süleym Ebû Hüreyre'den, o da * Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyd&n naklen rivayet etmiş ki, şöyle buyurmuşlar :
«Âdemoğullarının hepsine anneleri doğurduğu gün şeytan dokunur. Yalnız Meryem'le oğlu müstosna.»

148- (2367) Bize Şeyban b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. (Şöyle, demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Çocuğun doğarken feryad etmesi şeytandan bir dürtme sebebiyledir.» buyurdular.

149- (2368) Bana Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize -Abdürezzâk rivayet etti. (Dedi ki) :' Bize Ma'ırier Hemmam b Müneb-bih'den rivayet etti. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'den bize rivayet ettikleri bunlardır, diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Meryem'in oğlu İsâ hırsızlık eden bir adam gördü. ona: Çaldın mı? dîye sordu. Adam : Asla! Kendinden başka ilâh olmayan Allah hakkı içini dedi. Bunun üzerine İsâ ; Allah'a inandım; kendimi yalanladım, dedi.»
Nalıse, ta'ne ve nezğa: Dokunmak ve dürtmek manâsına gelen müteradif kelimelerdir. Müslim 'den başkalarının rivayet ettiği bir hadîste: Şeytan çocuğun böğrüne dokunayım derken kalbini dürttü, denilmiştir. Nevevî bundan yalnız Hz. İsâ ile annesinin müstesna olduğunu, Kaadî Iyâz ise tütün Peygamberlerin bu istisnada dahil bulunduklarını söylemiştir.
Kaadî Iyâz'a göre Hz. Îsâ'nın :
«Allah'a inandım, kendimi yalanladım...» sözünden murad: «Sen Allah'a yemin ederek çalmadığını söyleyince ben de tasdik ettim. Kendi zannımı da yalanladım...» demektir. Çünkü onun zannına göre adam hırsızlık etmişti. Yemin edince, kendinin olan bir malı yahut sahibinin izniyle başkasının malını almak istediği, maksadının gasb ve hırsızlık olmadığı anlaşılmıştır. Hz. İsâ'nın o şahsı elini uzatırken görerek hırsızlık ediyor zannetmesi, halbuki hakikatte böyle bir şey olmaması da mümkündür. Adam yemin edince İsâ (Aleyhisseiam) da zannından dönmüştür.

41- İbrahim Halil (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Faziletlerine Dair Bir Bab

150- (2369) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir ile îbni Fudayl muhtardan rivayet ettiler. H.
Bana Ali b. Hucur Es-Sa'dî dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Alı b. Müshir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhtar b. Fülfül
Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş : Bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)1e geldi de:
— Ey insanların en hayırlısı! dedi. Bunun üzerine Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«O İbrahim (Aleyhissclam).» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni îdris rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Amr b. Hufrey'in azatlısı Muhtar b
Fül fül'den dinledim, dedi ki : Enes'i şunu söylerken işittim: Bir adam;
— Yâ Resûlallah!.. dedi.
Râvi vukarki hadîs gibi rivayet etmiştir.

(...) Bana Muhammed h. Müsennâ da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdurrahman Süfyân'dan, o da Muhtar'dan naklen rivayet etti. (Şöyle
demiş) : Ben Enes'den, o da Peygamber'den naklen dinledim...
Ve râvi yukarki hadîsin mislini rivayet etmiştir.
Ulemânın beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü Hz. İbrâhim'e karşı tevazu ve hörmet için söylemiştir. Çünkü
İbrahim (Aleyhisselam) hem Allah'ın Halil'i, hem de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uzak dedesidir. Yoksa kendisi ondan
daha faziletlidir. Nitekim bir hadîs-i şeriflerinde:
«Ben Ademoğullarının seyyidiyim.» buyurmuştur. Bundan maksadı iftihar değil, tebliğine memur olduğu bir şeyi beyandır. Bundan
dolayıdır ki: Bazı çarpık zihinlere gelebilecek bir suali def için:
«iftihar etmiyorum» buyurmuştur. Bazıları: «İhtimal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (İbrahim insanların en hayırlısıdır.)
sözünü kendinin ademoğullarının seyyidi olduğunu bilmezden önce söylemiştir.» demişlerdir.
Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m bu sözüyle: «Hz. ibrahim kendi asrındakı insanların en hayırlısı idi.» demek istemiş olması
da bir ihtimaldir. Hattâ «Et-Tahrir» nammdaki «Müslim» şerhinin sahibi bu manâyı kat'î olarak kabul etmiştir.

151- (2370) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-ğıre (yâni îbni Abdirrahman Eî-Hızâmi) Ebû'z-Zinad'dan, o da
A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Peygamber ibrahim (Aleyhisselam) sekiz yaşında iken keserle sünnet oldu.» buyurdular.
Kadûm: Keser demektir. Buhârî'nin rivayetlerinde bu kelime kimi «kadûm», kimi de «kaddûm» şeklinde rivayet olunmuştur. Keser
manâsına gelirse kelime yalnız «kadûm» şeklinde okunur. Şedde ile kaddûm, Şam'da bir yerin ismidir. Aynı yere şeddesiz olarak Kadûm
da derler. Şu halde Kaddûm, Şam Maki yer demektir. Kadûm ise hem o yere, hem de kesere muhtemeldir.
Hz. 1brahim'in burada sekiz yaşında iken sünnet edildiği bildiriliyor. Halbuki «El-Muvatta»'da yüz yirmi yaşında sünnet edildiği, ondan
sonra seksen sene daha yaşadığı haber verilmiştir. Yalnız İmam Mâlik bu hadîsi Ebû Hüreyre'ye mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Ne.vevî sekiz yaşında sünnet olmasını sahîh, Öteki rivayetin müevvel yahut merdud olduğunu söylemiştir. Fakat îbni Hibban'ın Sahîh'inde
bu hadîs nıerfu olarak rivayet edilmiştir. Binâenaleyh merduddur demeye imkân yoktur. Marûdi, Hz. 1brâhim'in yetmiş yaşından sonra
sünnet edildiğini hikâye etmiş. îbni Kuteybe de yüzyetmiş sene yaşadığını söylemiştir. İbrahim (Aleyhissem) sünnet edilince artık
zürriyetinin de sünnet olması tekar-rür etmiştir, Tevrat'ın Benî İsrail'e getirdiği hükümler arasında bu da vardır. Hz. îsâ zamanına kadar
Benî İsrail sünnet olagelmiş, 1sâ (Aleyhissellam)'dan sonra ise hıristiyanlardan bir taife uydurdukları bazı hezeyanlarla Tevrât'ın bu
hükmünü değiştirmişlerdir. Yahudiler sünnet olmaya devam etmektedirler.
Sünnet olmak İmam Şafii'ye göre vâcib ekser ulemaya göre ise sünnetdir. Fakat bulûğa erdikten sonra sünnet olmak onlara göre de
vâcibdir.
Hitan denilen sünnet ahkâmı taharet bahsinin baş taraflarında görülmüştü.

152- (151) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki).: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Ebû
Seleme b. Abdirrahman ile Saîd b. Müseyyeb'den, onlar da Ebû Hürey-re'den naklen haber verdi ki, ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem):
«Biz şek ket m ey e İbrahim'den daha haklıyız. Hani: Yâ Rabbi! ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster! demişti. O da : İnanmadın mı yoksa?
buyurmuş. İbrahim : Hayır, İnandım! Lâkin kalbim mutmain olsun diye soruyorum, demişti. Allah Lût'a da rahmet eylesin. Gerçekten
muhkem bir istinad-gâha sığınıyordu. Hapisde Yûsuf gibi uzun zaman kalsam çağırana mutlaka icabet ederdim.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadisi İnşallah Abdullah b. Muhammed b. Esma da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye Mfilik'den, o da Zührî'den nakler
rivayet etti. Zührî'ye de Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Ubeyde, Ebû Hürey-^e'den, o da ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'den nakler
Yûnus'un Zührî'den rivayet ettiği hadîs manâsında haber vermişlerdir.

153- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şe-bâbe rivayet etü. (Dedi ki) : Bize Verkâ, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'-
dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti.
«Allah Lût'a mağfiret buyursun, o kuvvetli bir istinadgâha sığınmıştı.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî -Kitâbul-Enbiya» ile «Kitâbu't-TefshVde, ibni Mâce «Kitâbul-Fiten-'de tahric etmişlerdir.
Hadîs şerhi ile birlikte îmam bahsinde geçmiştir.

154- (2371) Bana Ebû't-Tahir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Cerîr b. Hâzun Eyyûb'u
Sahtiyanî'-den, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Ttesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
şöyle buyurmuşlar:
«Peygamber ibrahim (Aleyhisselam) üç yalandan başka hiç yalan söylememiştir. (Bunların) ikisi Allah'ın zâtına aiddir. Biri ben
gerçekten pastayım; diğeri belki bu işi büyükleri olan şu put yapmıştır, demesidir. Bir tanesi de Sâro hakkındadır. İbrahim yanında Sere
olduğu halde bir cebbarın memleketine gelmişti. Sâre insanların en güzeli idi. İbrahim ona : Bu cebbar senin benim karım olduğunu

bilirse, senin için bana galebe çalar. Binâenaleyh sana sorarsa kendinin kız kardeşim olduğunu haber ver. Çünkü sen İslâm'da benim kıt kardeşimsin. Zira yeryüzünde senle benden başka muslöman bilmiyorum, dedi. Vaktaki Cebbâr'ın memleketine girdiler. Onun bir adamı Sâre'yi gördü. Ve Cebbar'a vararak : Gerçekten senin memleketine öyle bir kadın geldi ki, bu kadının senden başkasına âid olması yakışık olmaz, dedi. Cebbar hemen Sâre'ye adam göndererek onu getirtti. İbrahim (Aleyhisseîâm) namaza kalktı. Sâre, Cebbâr'ın yanına girince Cebbar elini ona uzatmaktan kendini alamadı. Fakat eli şiddetli bir şekilde yakalandı. Bunun üzerine Cebbar ona : Allah'a dua et de elimi salsın! Sana bir zarar vermîyeçeğim, dedi. O da bunu yaptı. Fakat Cebbar saldırışım tekrarladı. Ve eli ilk defakinden daha şiddetli şekilde yakalandı. Cebbar, Sâre'ye deminkinin mislini söyledi. O da yaptı. Fakat Cebbar aynı hareketi tekrarladı. Ve eli İlk İkiden daha şiddetli şekilde yakalandı. Artık Cebbar: Allah'a duâ et, benim elimi salıversin. Allah şahidim olsun sana bir zarar vermiyeceçiim, dedi. O da bunu yaptı ve Cebbâr'ın eli salındı. (Bu sefer) Cebbar, Sâre'yi getiren adamı çağırarak : Sen bana ancak bir şeytan getirmişsin, bana insan getirmemişsin! Bunu hemen memleketimden çıkar. Hficeri de ona veri» dedi.
Râce diyor ki: Sâre yürüyerek döndü, geldi. İbrahim (Alcyhisselam) onun geldiğini görünce ona: Ne haber? diye sordu. Sâre : Hayırdır, Allah facirin elini men etti. Bana da bir hizmetçi İhsan etti, dedi.
Ebû Hüreyre: «Ey gökyüzü suyunun oğullan! İşte anneniz bu katlindir,» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh», «Büyü'» ve «Enbiya» bahislerinde tahric etmiştir.
Ma'zirî diyor ki: «AHah'dan gelen bir hükmü tebliğ hususunda yalan söylemekten bütün peygamberler ma'sumdurlar. Bu husustaki yalanın azı çoğu müsavidir. Ama tebliğ kabilinden olmayıp sıfatlardan sayılan dünya umuruna aid ufak ,bir yalanın vukuu mümkün müdür, değil midir. Bu hususta selefle halefden İki meşhur kavil rivayet olunmuştur.>
Kaadî Iyâz da şunları söylemiştir : «Sahîh olan şudur ki: Tebliğe ait husûsatta peygamberlerin yalan söylemesi tasavvur olunamaz. Küçük günahları onlara caiz görelim, görmeyelim ve keza söylenen yalan az olsun, çok olsun hüküm budur. Çünkü nübüvvet makamı yalana tenezzül etmez. Yalanı caiz görmek Peygamberlerin sözlerine itimadı kaldırır.>
Hz. 1brâhim'in Allah'ın zatına ait söylediği iki yalanla Sâre hakkında söylediği, bir yalandan murad hakikatte yalan değil, ancak muhatabın anlayışına nisbetle yalandır. Çünkü îbrâhim (Aleyhisseîâm) tevriye yapmış ve Sâre hakkında İslâm'da kız kardeşim, demiştir. Zahiren tevriye olan bu sözün bâtını bir hakikattir. Çünkü bütün müslü-manlar birbirinin din kardeşidirler. Bu sözün tevriye değil de yalan olduğunu kabul etsek zâlimin zulmünü def için yalan söylemek yine caizdir.,
Bütün fukaha ittifak etmişlerdir ki, zâlimin biri gelerek bir kimseden evinde gizlediği şahsı öldürmek için istese yahut elinde emanet buluna bir malı gasbetmeye çalışsa, hâne sahibinin gizleyip inkâr etmesi vâcib olur. îşte bu caiz hattâ vâcib bir yalandır. Zulmü def için meşru olmuştur. Peygamber (SaHaîlahü Aleyhi ve SelÎem) bu gibi zahiren yalan görünen şeylerin haram olan yalan da dahil olmadığına tenbihde bulunmuştur.
Hz. îbrâhim'in Allah Teâlâ'nın zatına ait yalanlan yıldızlara bakıp: Ben hasta olacağım demesi ve böylelikle küffarla birlikte onların bayramlarına iştirakden kurtulması, bir de; bu işi koca put yapmıştır, demesidir. Halbuki küçük putları kendisi kırmıştı. Sâre hakkındaki sözü dahi hakikatte Allah'ın zâtına aittir. Çünkü zâlimi zinadan men etmek için söylenmiştir. Ancak bunda kâfir zâlim için bir haz ve menfaat bulunduğundan ötekilerden ayrılmıştır.
Cebbar: Zâlim demektir. Bununla kimin kastedildiği ihtilaflıdır. Bazılarına göre Mısır hükümdarı Amr b. Îmriil-Kay s 'dır. Bir takımları Ürdün hükümdarı Sâdût olduğunu, daha başkaları Süfyân b. Arvan nâmmdaki Harran hükümdarı idiğini söylemişlerdir. Siyer ulemâsının beyânına göre İbrahim (Aleyhisselam) bir müddet Şam'da kalmış, sonra orada kıtlık zuhur ederek Hz. Sâre ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Orada f iravn sülâlelerinin ilk hükümdarına tesadüf etmiş. Bu adam uzun zaman yaşamış. Bir zâlim imiş. Hadîsin bir rivayetine göre zâlim ve cebbar Firavn evvelâ Hz. ibrahim'e haber göndererek huzuruna celbetmiş. Ve ona bu kadının kim olduğunu sormuş. Hz. îbrâhim kız kardeşi olduğunu söylemiş. Sonra Sâre'ye bunu haber vererek, sorulursa onun da aynı şeyi söylemesini tenbih etmiştir. Cebbâr'ın âdeti evli kadınlara tecavüz-müş. Hz. Sâre'yi huzuruna getirdiklerinde hemen tecavüze yeltenmiş-se de eli şiddetle tutulmuş hattâ bir rivayette göğsüne kadar olan kısmı kurumuştur. Bunu görünce Hz. Sâre 'den aman dilemiş, kurtulması için Allah'a dua etmesini istemiş, bir daha tecavüze yeltenmiyeceğine söz vermis Hz. Sâre de dua etmiş, neticede Firavn'ın eli eski haline dönmüşse de zâlim Firavn verdiği sözü hemen unutarak tekrar tecavüze kalkışmıştır. Bu üç defa tekerrür etmiş. Nihayet sözünde durmuş ve Hz. Sâre'nin bir şeytan olduğu kanaatına vararak onu getireni çağırtmış ve Sâre'nin derhal Mısır toprağından çıkarılmasını, kendisine Hâcer nammdaki hizmetçinin de hediye edilmesini emretmiştir. Çünkü îslâmiyetten önce insanlar cin ve şeytan meselesini son derece büyültür, görülen her hârikanın onlar tarafından yapıldığına inanırlardı. Hz. Sâreye, Hâcer'i bağışlamasının sebebi, onun cin olduğuna inanması ve zarar getirmesinden bu suretle kurtulmak istemesi olsa gerektir.
Zâlim hakkında Hz. Sâre'nin duası şu olmuştur: «Allahim! Bilirsin ki, Sana ve Resulüne iman etmiş bir kimseyim. Namusumu da korumuşumdur. Binâenaleyh fou kâfiri bana musallat kılma.»
Hz, Ebû Hüreyre 'nin : «Ey gökyüzü suyunun oğulları» tâbirinden murad bütün Arablardır. Nesepleri saf ve hâlis oldukları için onları safi semâ suyuna benzetmiş olması muhtemeldir. Bazıları Arabların ekseriyetle hayvancılıkta ve gökyüzünden inen yağmurun suladığı mera ve nebatlarla geçindikleri için bu tâbiri kullandığını söylemişlerdir. Kaadî lyâz'a göre: Bu sözle Ebû Hüreyre yalnız ensarı kasdetmiştir. Çünkü onların uzak dedelerinden birinin İsmi yağmur suyu manâsına gelen «Mâû's-Sema»'dır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Kardeşim sözüyle din kardeşini kasdetmek meşru'dur.
2- Zâlim hükümdarın ihsanını ve müşrikin hediyesini kabul etmek I caizdir.
3- Halisane edilen dua makbul olur.
4- Başına herhangi bir musibet gelen kimsenin namaza koşması men-duptur.
5- Hadîs-i şerif İbrahim (Aleyhisselâm) 'in mucizesine delildir.

42- Musa (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) 'nın Faziletlerine Ait Bir Bab

155- (339) Bana Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti., (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmana b. Müneb^ bih'den naklen haber verdi. Hem m ara şöyle demiş: Bize Ebû Hüreyre*-nin ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sei/em) Mer rivayet ettikleri bunlardır. Müteakiben bir takım hadîsler zikretmiştir ki: Onlardan biri de şudur: Resûltillâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) buyurdular ki:
«Isrâiloğulları çıplak yıkanırlar; birbirlerinin avretlerini görürlerdi. Musa (Aleyhisselâm) yalnız başına yıkanırdı. Bu sebeple

Isrâiloğulları :
— Vallahi Musa'nın bizimle yıkanmasına bir mâni yoktur. -Şu kadar var*ki, onun hayaları büyüktür, dediler. Bir defa Musa (Aleyhisselâm) yıkanmaya gitti. Ve elbisesini bir taşın üzerine koydu. Derken taş elbiseyi kaçırdı. Musa da : Elbisemi bırak ey taşl Elbisemi, ey taş! diyerek izinden koştu. Nihayet İsrâiloğuIları Musa'nın avret mahallini gördüler de:
— Vallahi Musa'da bir şey yokmuş, dediler.
Bundan sonra taş dikildi. Hattâ ona baktılar ve Musa elbisesini ala" rak taşı döğmeye başladı.»
Ebû Hüreyre demiş ki: Vallahi bu taşda Musa (Aleyhisselâm) Jin tarla vuruşundan altı veya yedi iz kalmıştır.

156- (...) Bile Yahya b. Habİb El-Hârisi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Halid El-Hazzâ' Abdullah b. Şakik'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Hüreyre haber verdi. (Dedi ki) : Musa (Aleyhisseiam) utangaç bir zat idi, çıplak görünmezdi. Bundan dolayı Benî İsrail:
«Onun hayaları büyüktür, dediler. Derken bir sucağızın yanında yıkandı da elbisesini bir taşın üzerine koydu. Ve taş koşmaya başladı. Musa da sopasıyle arkasına takılmış, onu doğuyor: Elbisemi (bırak) ey taşt Elbisemi, ey taşt diyordu. Nihayet taş Isrâiloğullarından bir cemâatin yanında durdu. Ve "Ey iman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın ki, Allah onu onların söylediklerinden tebrie etmişti. O Allah indinde makbuldü."» [17]. âyet-i kerîmesi indi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Gusul»'de tahric etmiştir.
Âder: Bâzılarına göre fıtıklı kimse demektir. Bir takımları hayaları büyük kimse manâsına geldiğini söylemişlerdir.
Cemaha: Şahlandı, son sür'atle koştu, demektir. Hadîs-i şerif Hz. Musa 'nın iki mucizesini haber vermektedir. Bunlardan biri taşın elbiseyi alarak Benî İsrail 'den bir cemâatin yanma götürmesi, diğeri dövülmekten taşın üzerinde eser kalmasıdır.

Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Taş gibi cemadatta temyiz bulunabilir. Bunun misâli ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Efendimize Mekke'de taşın selâm vermesi, hurma kütüğünün ağlaması v.s. dir.
2- Kimsenin bulunmadığı bir yerde çıplak olarak yıkanmak caizdir. Maamafih avret mahallini Örterek yıkanmak efdaldir. Cumhûr-u ulemânm mezhebleri budur, tbni Ebî Leylâ bu husûsda cumhura ynuhalefet etmiş. Avret mahallini örtmek mutlaka lâzımdır. Çünkü suyun da sakinleri vardır, demiştir. İbni Ebî Leylâ 'nm bu hususdaki delili zayıf bir hadîsdir.
3- Peygamberler ve sulehâ sefihlerle cahillerin eziyetlerine maruz kalmış ve sabretmişler dir.
4- Peygamberler gerek ahlaken, gerekse cismen kusur ve noksanlıklardan münezzehdijler.' Ancak baş ve diş ağrısı gibi gelip geçici ufak tefek hastalıklara mâruz kalabilirler. Kendilerinden nefret ettirecek kusur ve hastalıklardansa kat'î surette münezzehidirler.

157- (2372) Bana Muhammed b. Kâfi1 ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd: Ahberana; İbni Râfi ise: Haddesenâ tâbirini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, İbni Tâvus'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Ölüm meleği Musa (Aleyhisselâm)'a gönderildi. Fakat ona geldiği vakit Musa (Aleyhisseiam) bir tokat vurarak gözünü çıkardı. O da Rabbine döndü ve:
«Beni ölmek istemeyen bir kuluna gönderdin, dedi. Bunun özerine Allah gözünü ona iade etti. Ve : Ona dön de söyle ki : Elini bir Öküzün sırtına koysun, elinin kapladığı yerdeki her kil için kendisine bir sene ömür vereceğim, dedi. (Musa):
— Yâ Rabbi, sonra ne olacak? dedi.
— Sonra ölüml cevâbını verdi. (Musa) :
— O halde şimdi öleyim!» dedi ve Allah'dan kendisini arz-i mukad-deseye bir taş atımı yaklaştırmasını diledi. Bunun üzerine ResûlülIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Orada olsaydım yolun kenarında kırmızı kum tepesinin altında onun kabrini size gösterirdim.» buyurdular.

158- (...) Bize Muhammed lb. Kafi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Hemmam b. Münebbih'den rivayet etti, Hemmam: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (SathUahü Aleyhi ve Sellem)âen rivayet ettikleri budur diyerek bazı hadîsler rivayet etmiştir. Onlardan biri de şudur: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdular:
«Ölüm meleği Musa (Aleyhisselâm) 'a gelerek : Rabbine icabet et! dedi. Bunun üzerine Musa (Aleyhisselâm) ölüm meleğinin gözüne bir tokat vurarak onu çıkardı. Melek hemen Allah Teâlâ'ya döndü ve : Muhakkak sen beni ölmek istemeyen bir kuluna göndermişsin, o benim gözümü çıkardı, dedi. Allah da gözünü ona İade etti. Ve : Kuluma dön de, hayatı mı istiyorsun? dîye sor. Eğer hayatı istersen, elini bir Öküzün sırtına koy! Elin ne kadar kıl örterse muhakkak o kadar sene yaşayacaksın! de.
Musa (Aleyhisselâm) : Sonra ne olacak? diye sordu.
— Sonra öleceksin! buyurdu.
— O halde şimdi yakınken Öleyim. Yarabbi beni Arz-ı Mukaddese'ye bir taş atımı uzaklıkta öldür, dedi.»
Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vallahi onun yanında olmuş olsam yolun kenarında kırmızı kum tepesinin yanında kabrini size gösterirdim.» buyurdular.

(..,) Ebû İshâk dedi ki: Bize Muîıammed b, Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ma'mer bu hadîsin mislini haber verdi.
Bu hadîsi Buharı ile Nesâî «Kitâbu'l-Cenâiz»'de tahric etmişlerdir.
İbni Huzeyme diyor ki: «Bazı bid'at tâifeleriyle Cehmi-y e fırkası bu hadîsi inkâr etmiş. Ve şöyle demişlerdir. Mesele ikiden "hâlî değildir. Musa (Aleyhisselâm) ya ölüm meleğini tanımış yahut tanımamıştır. Tanıdı ise gözünü çıkarması onu istihfaf olur. Tanımadıysa o zaman da bu meleğin bazan Hz. Mûsa'ya gelirdiğini bildiren rivayetin manâsı kalmaz. Sonra Allah Teâlâ gözü çıkan melek için kısas da yapmamıştır. Halbuki Allah Teâlâ kimseye zulmetmez.
Bu itirazı Allah basiretini kor edenler yapar. Hadîsin manâsı sahîh-dir. Şöyle ki: Allah Teâlâ ölüm meleğini Musa 'ya ruhunu kabzetmek için göndermemiş; ancak ve ancak imtihan ve ibtilâ için göndermiştir. Nitekim Allah Teâlâ Halili İbrahim (Aleyhisselâm)'a oğlunu kesmesini emretmiş, fakat bunun hakikatim kasdetmemiştir. Eğer Musa (Aleyhisselâm) tokat vurduğu vakit onun ruhunu kabzetmek isteseydi, mu-rad ettiği olurdu. Musa (Aleyhisseiâm) şeriatında tokat vurmak mubahtı. Kendisi yanma giren bir adam görmüş. Onun ölüm meleği olduğunu tanımamıştı. Bizim Peygamberimiz de izinsiz bir müslümamn evine bakan kimsenin gözünü çıkarmayı mubah kılmıştır.

Hz. Musa !nm ölüm meleğini tanıdığı halde gözünü çıkarması imkânsızdır. Melekler İbrâhim (Aleyhisselâm)'a. da gelmiş, o dahi ilk görüşde onları tanıyamamıştı. Tanımış olsa kendilerine dana eti takdim etmesi muhal olurdu. Çünkü melekler yemek yemezler.
Melek Meryem'e dahi gelmiş, o da melek olduğunu tanıyamamıştı. Tamsa ondan Allah'a sığınmazdı. Keza iki melek insan kılığında Dâvud (Aleyhisselâm)'in yanma girmiş, onun huzurunda dâvaya durmuşlardı. O da melek olduklarını tanıyamamıştı. Cebrail (Aleyhisselâm) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e gelerek ona imanı sormuştu. O da kendisini tanıyamamış: Bu seferkinden maada onu her gelişinde tanımıştım, demişti. Şu halde Hz. Musa 'nın ölüm meleğini tanıyamaması nasıl yadırganabilir.
Cehmi'nin Allah melek için -kısas yapmamıştır, sözü ise cehline delildir. İnsanlarla melekler arasında kısas cereyan ettiğini yahut meleğin kısas istediğini, fakat kısas yapılmadığını kim haber vermiştir. Bunun kasden yapıldığına delil nedir...»
Gerek İbni Huzeyme, gerekse Hattâbî bu babda bir hayli söz daha etmişlerdir.
Hulâsa : Ulemâ mülhidlerin inkârlarına üç şekilde cevap vermişlerdir :
1- Allah Teâlâ'mn Hz. Mûsa'ya bu tokadı vurması için izin vermiş olması ve bunun melek için bir imtihan sayılması imkânsız değildir. Allah dilediğini yapar ve dilediği şekilde imtihan eder.
2- Bu göz çıkarma mes'elesi mecazdır. Maksat Hz. Musa 'nın melekle münazara yaparak hüccetle ona galebe çalmasıdır. Fakat bu kavil zayıf görülmüştür.
3- Musa (Aleyhisselâm) gelenin Allah tarafından gönderilen melek olduğunu bilememiş, kendisine hücum edecek bir insan zannetmiş ve nefsini müdafaya kalkışmıştır. Bu da kasdı olmaksızın meleğin gözünün çıkmasına müncer olmuştur. Ebû Bekr, İbni Huzeyme ile diğer mutekaddiminin cevapları budur. Mâziri ile Kaadî Iyâz da bunu ihtiyar etmişlerdir. Çünkü hadîsde kasıt bulunduğuna bir sarahat yoktur.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Hz. Musa birinci defa meleği tanıyamadığı halde ikinci gelişinde nereden tanımıştır?
Cevab: İkinci defa gelişinde melek kendisinin ölüm meleği olduğunu gösteren bir alâmetle gelmiştir. Hz, Mûsa'nın derhal teslim olması bundandır.
Arz-ı Mukaddese'den murad Beyt-i Makdis 'dir.
Musa (Aleyhisselâm) Kudüs'ü alamadığı için hiç olmazsa Kudüs 'den sayılacak yakın bîr yerde Ölmesini istemiştir. Nitekim Beyt-i Makdis civarındaki kabri halen malûmdur. Beyt-i Makdis'e defnedilmesini istemesi, orada birçok enbiya ve sulehanm kabirleri bulunduğun dan dır. Bu zevatla hâli hayatta olduğu gibi, vefatından sonra da mücavir olmak istemiştir. Bir de faziletli yerleri ziyaret edip duada bulunanlar çok olduğu için oraya defnolunmak istemiştir. Maama-fih Musa (Aleyh':5se!âm)'m kabrinin başka yerlerde olduğu da söylenmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Mûsa (Aleyhisselâm) 'in Allah indinde büyük mertebesi vardır. Meleğin gözünü çıkardığı halde kendisini muaheze buyurmaması buna delildir.
2- Faziletli yerlere ve sülehanın yakınlarına defnolunmak müstehabdır.
3- Melek kendi suretinden başka şekillere girebilir.

159- (2373) Bana Züheyr b. Harh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HU-ceyn b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Aziz b. Abdillal b. Ebî Seleme, Abdullah b. Fadl El-Hâşimî'den, o da Abdurrahman El-A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyr şöyle demiş. Bir defa bir yahûdi bir şey verilip de hoşlanmadığı yahut razı olmadığı — Burada Abdü'I-Aziz şekketmiştir. — bir malını (satışa) arzederken. Hayır! Musa (Aleyhisselâm)'ı insanlar üzerine seçkin eyleyen Allah'a yemin ederim, dedi. Bunu ensardan bir zat işiterek yüzüne bir tokat vurdu.
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda olduğu halde sen Musa (Aleyhisselâm) insanlar üzerine seçkin kılan Allah'a yemin ederim diyorsun ha! dedi. Bunun üzerine Yahûdi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti. Ve:
— Yâ Eba'l-Kaâsım benim zimmetim ve ahdim vardır. (Böyle olduğu halde) Fülân yüzüme tokat vurdu, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ensâriye) :
«Onun yüzüne niye tokat vurdun?» diye sordu.
— Yâ Resûlallah! Sen aramızda olduğun halde bu adam Musa (Aleyhisselâm)'ı insanlar üzerine seçkin kılan Allah'a yemin ederim, dedi. Cevâbını verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızdı. Hattâ gazab yüzünden anlaşıldı. Sonra şöyle buyurdular :
«Peygamberler arasında fazilet farkı yapmayın, zîra gerçek şu ki : Sura üfürüiecek ve yerle göklerde bulunan herkes ölecek ve yalnız Allah'ın diledikleri kalacaktır. Sonra Sûra tekrar üfürüiecek ve ilk diriien (yahut ilk diriienler) arasında ben olacağım. Bir bakacağım ki, Musa (Aleyhisselâm) arşı tutmuştur. Bilemem tür günündeki sa'kasıyla mt hesaba çekildi. Yoksa benden önce mi dirildi. Ben kimsenin Yûnus b. Metta (Aleyhisselâm) 'dan efdal olduğunu söyleyemem.»

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Aziz b. Ebí Seleme tamamen bu isnadla rivayette bulundu.

160- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Ebû Bekr b. Nadr-rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, İbni Şihab'dan, o da Ebû Seleme b. Abdirrahman ile Abdurrah-man EI-A'rac'dan, onlar da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebí Hüreyre şöyle demiş : Biri yahudilerden, diğeri müslümanlardan olmak üzere iki adam birbirlerine sövdüler. Müslüman, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemVı âlemler üzerine seçkin kılan Allah'a yemin ederim, dedi. Yahudi ise, Musa (Aleyhisselâm) 'ı âlemlerin üzerine seçkin kılan Allah'a yemin olsun dedi. Ve o anda müslüman elini kaldırarak yahudinin suratına bir tokat indirdi. Yahudi hemen Resûlüllah (Sallallahü Alevhî ve Sellem)'e giderek müslümanla aralarında geçeni ona haber verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Beni Musa'dan daha hayırlı çıkarmayın, çünkü insanlar ölecek ve ilk ayılan ben olacağım. Bakacağım ki, Musa Arş'in bir tarafından tutmuştur. Bilemem ölenler arasında mıydı da benden önce dirildi! Yoksa Allah'ın istisna ettiklerinden miydi» buyurdular.

161- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman £d-Dârimî ile Kdu Bekr b. îshâk da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman ile Saîd b. Müseyyeb, Ebı Hüreyre'den naklen haber verdiler. (Şöyle demiş) : Müslümanlardan bir zât ile yahudiler-den bir adam sövüştüler...
Râvi İbrahim b. Sa'd'ın îbni Şihab'dan rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulundu.

162 - (2374) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Ahmed Ez-Zübeyrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan Amr b o da babasmdan, o'da Ebû Saîd-i Hudrî'den nakle» rivayet e demiş) : Bir yahudi yüzüne tokad vurulmuş olarak Peygamber Aleyhi ve Seüem)'e geldi...
Ve râvi hadîsi Zührî'nin hadîsi manâsında nakletmiştir. Yalnız demiştir: «Bilmiyorum benden önce baydip ayılanlardan mıydı. Yoksa Tûr'daki bayılma ile iktifa mı etti.»

163- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Stifyân'dan rivayet etti. H.
Bize ibnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyâıı, Amr b. Yahya'dan, o da babasından, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Peygamberler arasında hayır farkı gözetmeyin!» buyurdular, tbnü Nümeyr'in hadisinde: «Amr b. Yahya'dan (sonra) bana babam rivayet etti.» ifadesi vardır,

164- (2375) Bize Heddâb b. Hâlid ile Şeyban b. Ferruh rivayet ettiler. (Dediler ki).: Bize Hammad b. Seleme, Sabit El-Bunânî ile Süleyman Et-Teymî'den, onlar da Enes b. Mâlik'd en naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (Satlatiahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Ben yürütüldüğüm gece kesib-i Ahmerin yanında Musa'ya geldim.— Heddab'ın rivayetinde "uğradım" denilmiştir.— Kabrinde ayağa kalktım, namaz kılıyordu.»

165- (...) Bize Ali b. Haşrerri de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ (yâni îbni Yûnus) haber verdi. H.
Bize Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir rivayet etti.
Her iki râvi Süleyman Et-Teymî'den, o da Enes'den naklen rivayet etmişlerdir. H. .
Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman, Süfyân'dan, o da Süleyman Et-Teymî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Enes'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem);
«Musa'ya uğradım; kabrinde namaz kılıyordu.»buyurdular. İsa'nın hadîsînde: «Yürütüldüğüm gece uğradım» ziyadesi vardır.
Bu hadîsin Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd rivayetlerini Buharı «Hüsûmât», «Tevhid», «Rikâk», *Tefsîr», «Diyât» ve «Ehâ-dis'Ül-Enbiya»'da Ebû Dâvud «Sünnet» bahsinde; Nesâî, E,bû Hüreyre rivayetini «Nuut» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin rivayet ettiği iki hadîs birbirlerine pek benzemekle beraber ayrı ayrı iki hadiseye ait oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü birinci rivayetinde yahudiye tokat vuranın ensardan bir zât olduğunu bildirmiş ikincide müslümanlardan bir adam demekle iktifa et-mş ise de bu zâtın Hz. Ebû Bekr olduğu bazı rivayetlerden anlaşılmıştır.
İstifa: Safisini ayırmak, ihtiyar etmek mânâlarına gelir. Satc ve Satca: Helak ve ölüm manasınadır. îbni Esir: «Sa'k insanın işittiği şiddetli bîr sesden bayılmasıdır. Çok defa bundan ölür. Sonraları bu kelime daha ziyade Ölüm hakkında kullanılmıştır.» diyor. Ölüm mânâsına alınırsa hadîs-i şerifi anlamak müskil olur. Kaadî Iyâz şöyle diyor: «Bu hadîs en müskil hadîslerdendir. Çünkü Musa vefat etmiştir, Sa'ka ona nasıl yetişebilir. O ancak dirilerin başına gelecektir. Allah'ın istisna ettiklerinden buyurulması gösteriyor ki, Mûsa (Aleyhisselâm) Ölmemistir. Halbuki onun ne ölmediğini, ne de havata tekrar döndüğünü gösteren bir delil gelmemiştir.» Kadî lyâz bundan sonra hadısde bahsi gecen sa'kanm insanlar diriîdikten sonra göklerle yerin yarıldığı anda vuku bulacak sa'ka olması ihtimalinden bahsetmiştir. Bu takdirde âyetlerle hadîsler birbirine münâfi gelmez. Hadiste geçen ayrılma sözü de bu mânâyı te'yid etmektedir. Çünkü ayılmak tâbiri bayılanlar hakkında kullanılır, ölüm hakkında ayılmak değil, dirilmek tâbiri kullanılır, Hz. Musa 'nm Tûr dağındaki sa'kası da Ölüm değil, bayılmadır.
Yine Kaadî Iyâz'a göre hadîs-i şerif de geçen «Benden Önce mi ayıldı bilmiyorum» cümlesini Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtimal ilk dirilecek insanın kendisi olduğunu bilmezden önce söylemiştir.
Maamafih bu sözle Hz. Musa 'nın da ilk dirilenler zümresinden olduğunu anlatmak istemesi mümkündür. Bu zümre Peygamberlerdir. Bu babüa «Buhârî» sârini Aynî de şunları söylemiştir: «Peygamberlerin Üiri oldukları tekarrür edince onlar yerle gökler arasındadırlar. Sûr'a ölüm nefhası üfürülünce yer ve göklerdeki her canlı ölecek yalnız Allah'ın diledikleri müstesna kalacak, ölmeyeceklerdir. Peygamberlerden başkalarının sa'kı Ölümle, Peygamberlerin sa'kı ise anlaşıldığına göre bayılma ile olacaktır. Sûra diriltme üfürüğü üfürüldüğü zaman Ölmüş olanlar dirilecek, bayılmış olanlar ayılacaktır. Bu tahakkuk ettikte anlaşılır ki, Peygamber '{Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ilk ayılan ve —Peygamberler dahil -. bütün insanlardan önce kabrinden çıkan olacaktır. Bundan yalnız Hz. Musa müstesnadır. O daha mı önce dirilecek, yoksa bulunduğu'hâl üzere mi kalacak bu hususu kestirememiş, tereddüt etmiştir". Her iki hâle göre de Hz. Musa için bu başkalarına nâsib olmayan büyük bir fazilettir.»
ölmeyecek müstesnalar Cebrail, İsrafil, Mîkail ve Azrail 'dir. Bazıları Arş-ı a'lâyı taşıyan meleklerin de ölmeyeceklerini söylemişlerdir. Saîd b. Müseyyeb'e göre Arş-ı a'lânm etrafında yalın kılıç dolaşan şehitler de müstesnalardandır.
T û r günündeki Sa'kadan murad : Musa (Aleyhisselâm)'m Tur dağındaki bayılm asıdır. O gün Hz. Musa, Cenâb-ı Allah'dan kendisine görünmesini niyaz etmiş, Teâlâ Hazretleri bunun olamayacağını beyanla karşıki dağa bakmasını emir buyurmuş, şayet dağ yerinde durursa ondan sonra Allah'ı görebileceğini bildirmişti. Hz. Musa dağa bakınca Teâlâ Hazretleri onu parçalayarak yerle bir etmiş Musa (Aîeyhisseîâm) bu müthiş manzara karşısında bayılmıştı.
Bu hadîste ResûHiIlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben kimsenin Yûnus b. Mettâ (Aîeyhisseîâm)'dan efdal olduğunu söyleyemem.» demiş; başka bir rivayette:
«Hiç bir kula, ben Yûnus b. Mettâ'dan daha hayırlıyım, demek yakışmaz.» buyurmuştur. Ulemâ bu hadîsin iki veçhe ihtimali olduğunu söylerler. Birinci veçhe göre Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîetn) bu sözü kendisinin Hz. Yûnus 'dan efdal olduğunu bilmezden önce söylemiştir. Kendi efdaliyyetini öğrenince: «Ben âdemoğulîarının seyyidiyim...» buyurmuş, Hz. Yûnus 'un veya başka bir Peygamberin efdal olduğundan bahsetmemiştir. İkinci ihtimale göre bu sözü cahillerden biri Hz. Yûnus 'un mertebesini düşürecek bir tahayyülde bulunmasın diye zecr ve men etmek için söylemiştir. Ulemâ Yûnus (Aîeyhisseîâm) 'in başından geçenlerin onun Peygamberliğine zerre kadar dokunmadığını, mertebesinden bir şey düşürmediğini söylemişlerdir.
Babımızın son hadîsi «Kitâbu'l-İman»'m sonunda geçmiş ve izahı orada yapılmıştı.

43- Yunus (Aleyhisseîâm) İle Peygamberin (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'ın: «Hiç Bir Kula: Ben Yunus B. Metta'dan Daha Hayırlıyım Demek Yakışmaz» Hadisi Hakkında Bir Bab

166- (2376) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ ve Muhammed b, Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Humeyd b. Abdirrahmân'ı Ebı

Hüreyte'den, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemf den naklen rivayet ederken işittim ki: Allah Tebareke ve Teâlâ'yı kasdederek: «Benim hiç bir kuluma (Ibnü Müsenna Liabdinli yerine Liabdî demiştir.): Ben Yûnus b. Mettâ (Aîeyhisseîâm)'dan daha hayırlıyım, demek yakışmaz buyurdu.» demiştir.
îbni Ebî Şeybe : «Muhammed b. Cafer Şu'be'den» dedi.

167- (2377) Bize Muhammed b. Müsenm. ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Mtisennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'-fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû'I-Aüye'yi şunu söylerken işittim : Bana Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm amcası oğlu (yâni İbni Abbas) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf'den naklen rivayet etti:
«Hiç bir kula : Ben Yûnus b. Mettâ'dan daha hayırlıyım, demek yakışmaz.» buyurmuş ve Hz. Yûnus'u babasına nisbet etmiştir.
Bu -rivayetleri Buhâri «Kitâbu'l-Enbiya» ve «Kitâbu't-Tefsir»'-de; Ebû Dâvud «Sünnet» bahsinde; Nesâî «Tefsir»'de tahric etmişlerdir.
Metta ' , Hz. Yûnus 'un babasıdır. Bâzıları annesi olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre Hz. Yûnus ile Hz, îsâ 'dan gayri annesinin ismiyle meşhur olan Peygamber yoktur. Rivayete göre M.etta1 sulehadan bir zat olup, Peygamber sülâlesinden imiş. Erkek evlâdı yokmuş. Bu sebeple karısını alarak Eyûb (Aleyhisselâm)'m yıkandığı kuyuya götürmüş, orada yıkanmışlar ve Allah'dan mübarek bir erkek çocuğu ihsan etmesini, zamanı gelince Benî İsrail'e onu Peygamber göndermesini niyazda bulunmuşlar. Cenâb-ı Hak dualarını kabul etmiş ve onlara Yûnus (Aleyhisselâm)\ ihsan buyurmuş. Fakat Hz. Yûnus anne karnında dört aylık cenin iken babası vefat etmiş.
Bâzıları Yunus (Aleyhisselâm)'m Bent İsrail 'den olduğunu, bir takımları da balığın karnından çıktıktan sonra Peygamber gönderildiğini söylemişlerdir. Yine rivayete göre Yûnus (Aleyhisselâm) Musul köylerinden Ninova 'da doğmuştur. Kavmi putperestmiş. Hz. Ali'den rivayet olunduğuna göre Yûnus (Aleyhisselâm) otuz yaşında Peygamber olmuş; otuzüç sene kavmini dine davet etmişse de kendisine yalnız iki kişi iman etmiştir. Hadîs-i şerif deki «Ben» zamirinden konuşan şahıs kastedildiği gibi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de murad edilmiş olabilir. Şahıs kastedildiğine göre hiç kimse kendisinin Yûnus (Aleyhisselâm)'dan daha hayırlı olduğunu söylemesin'; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kastedildiğine göre, hiç kimse benim Hz. Yûnus 'dan daha hayırlı olduğumu söylemesin, mânâsına gelir.

44- Yusuf (Aleyhisselâm)'ın Faziletlerine Ait Bir Bab

168- (2378) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ ve Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Saîd b, Ebî Saîd, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş:
— Yâ Resûlallah! İnsanların en hayırlısı kimdir? diye soruldu: «En ziyade takva sahibi olanıdır.»
— Bunu sormuyoruz, dediler.
«O halde HaliluHah'ın oğlu Nebiyyullah'ın oğlu, Nebiyyullah'ın oğlu Nebiyyullah Yûsuf'dur.» buyurdu.
— Bunu sormuyoruz, dediler.
«Şu halde bana Arabların madenlerini mi soruyorsunuz? Onların ca-hiliyyer devrindeki hayırlıları fakih olurlarsa İslâm'da da en hayırlılarıdır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Enbiya» ve «Menâkıb-ı Kureyş»'de; Nesâî «Tehir» bahsinde tahric etmişlerdir.
Kerem: Hayınn çokluğu demektir. Burada ondan şeref mânâsı kastedilmiştir. Ashabın sorduğu suale ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) keremin en umumî ve şumüllû manâsıyla cevâb vermiş, en kerim insanın Allah'dan en çok korkan kimse olduğunu bildirmiştir. Yâni ehl-i takva olan kimsenin hayrı çok olur. Böylesi hem dünyada insanlara çok faydalı olur, hem de âhirette en yüksek dereceleri kazanır. Ashab bunu sormadıklarını söyleyince, o halde Yûsuf (Aleyhisselâm) 'dır diye cevâb vermişlerdir. Yûsuf (Aleyhisselâmym silsilesindeki Nebiyyuliahların yerine isimlerini koyarsak şu şekli alır. Yûsuf b. Ya'kub b. îshâk b. İbrahim El-Halil. Görülüyor ki, Hz. Yûsuf üç peygamberin neslinden gelmiş nesep itibariyle Son derece şerefli bir zâttır. Kendinin de Peygamber olması şeref üstüne şereftir. Bundan maada Yûsuf (Aleyhisselâm) yüksek ahlâk sahibi, ilm-i rüyaya aşma, dünya riyasetini son derece güzel ifa etmiş, herkese karşı şefkat ve merhamet göstermiş. Kıtlık senelerinde halkı açlıktan kurtarmış, hülâsa dünya ve âhiret hayırlarını kendinde toplamış bir zattır. Ashab bunu da sormadıklarını söyleyince maksatlarının Arab kabileleri olduğunu anlamış ve : Cahiliyyet devrinde hayırlı olan Arabların fakih ve âlim olmak şartiyle İslâm'da da insanların en hayırlısı olduklarını beyan buyurmuştur. Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu hadîs üç sualde bütün keremin umumiyle hususiyle, mücmeliyle mufassalıyla ancak ve ancak din olduğunu tazammun etmektedir.»
Arabların madenlerinden murad asılları yâni Arab kabileleridir.

45- Zekeriyya (Aleyhisselâm)'ın Faziletlerine Ait Bir Bab

169- (2379) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Seleme, Sâbit'ten, o da Ebû Eâfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem);
«Zekeriyya doğramacı idi.» buyurmuşlar.
Hadîs-i şerif sanatla meşgul olmanın cevazına ve doğramacılığın mürüvvete aykırı değil, bilâkis faziletli bir sanat olduğuna, ayrıca Zekeriyya (Aleyhissetâm) 'in faziletine delildir.
Elinin emeği ile geçinmenin pek güzel bir meziyet olduğunu Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu hadîs-i şerifiyle beyân buyurmuştur:
«KİşinÎn yediği en iyi rızık kendi kazancıdır. NebiyyuMah Dâvud da elinin emeğini yerdi.»

46- Hızır (Aleyhisselâm)'ın Faziletlerine Ait Bir Bab

170- (2380) Bize Amr b. Muhammed En-Nâkıd ile İshâk b. İbrahim El-Hanzali, Ubeydullah b. Saîd ve Muhammed b. Ebî Ömer EI-Mekk hep bîrden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Dînar, Saîd b. Cübeyr'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : İbni Abbas'a:
— Nevi El-Bikâlî Benî İsrail'in Peygamberi Musa (Aîeyhisselâm) 'in Hızır (Aleyhisselâm)'m arkadaşı Musa olmadığını söylüyor dedim. Bunun üzerine şunu söyledi:
— Allah'ın düşmanı yalan söylemiş. Ben Übey b. Kâ'b'ı dinledim. Diyordu ki: Ben Kesûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle

buyururkea işittim;
«Musa (Aîeyhisselâm) Benî israil'in orasında hutbe okumak için ayağa kalktı da kendisine insanların hangisi en âlimdir dîye soruldu. Musa : En âlîm benim, dedi. Bunun üzerine Allah onu muaheze eyledi. Çünkü ilmi Allah'a tefviz etmedi. Allah ona : İki denizin kavuştuğu yerde benim kullarımdan bir kul var, o senden daha âiimdir, dîye vöhy indirdi. Musa :
«Ey Rabbîm! Benim için onunla buluşmanın yolu nedir?» diye sordu. Kendisine :
— Bir zenbilin içine bîr balık koyarak sırtına al. Bu balığı nerede kaybedersen, o zat oradadır, denildi. Musa yola revan oldu. Onunla birlikte hizmetçisi de yola çıktı. Bu zat Yûşa' b, Nûn idi. Musa (Aîeyhisselâm) bir zenbilde bir balık taşıyordu. Hizmetçisi ile birlikte yürüyerek gittiler. Nihayet bîr kayaya vardılar. (Orada) gerek Musa (Aîeyhisselâm) gerekse hizmetçisi uyukîadılar.Derken zenbildeki balık harekete gelerek zenbilden çıktı. Ve denize düştü. Allah ondan suyun akıntısını kesti. Hattâ (su) kemer gibi oldu. Balık için bir kanal meydana gelmişti. Musa ile hizmetçisi için şaşacak bir şey olmuştu. Günlerinin kalan kısmı ile o geceyi de yürüdüler. Musa'nın arkadaşı ona haber vermeyi unutmuştu. Musa (Aîeyhisselâm) sabahlayınca hizmetçisine :
— Sabah kahvaltımızı getîr. Gerçekten bu yolculuğumuzda müşkilâtla karşılaştık, dedi. Ama emrolunduğu yeri geçinceye kadar yorulmadı. Hizmetçi :
— Gördün mü, kayaya geldiğimizde gerçekten ben balığı unuttum. Ama onu hatırlamayı bana ancak şeytan unutturdu. Ve denizde şaşılacak bir şekilde yolunu tuttu, dedi. Musa :
— İşte bizim istediğimiz buydu, dedi. Hemen izlerini takib ederek geriye döndüler. Kendi İzlerini takİb ediyorlardı. Nihayet kayaya geldiler. Orada örtünmüş bir adam gördü. Üzerinde bir elbise vardı. Musa ona selâm verdh Hızır ona :
— Senin bu yerinde selâm ne gezer.
— Ben Musa'yım!
— Benî İsrail'in Musa'sı mı?
— Evet!
— Sen Allah'ın İlminden bir ilmi bilmektesin ki, Allah onu sana öğretmiştir. Onu ben bilmem. Ben de Allah'ın ilminden bir ilim üzerindeyim ki, onu bana öğretmiştir. Sen bilmezsin, dedi. Musa (Aleyhisselâm) ona :
— Sana öğretilenden hakkı bana öğretmek sortiyle sana tâbi olabilir miyim? diye sordu. (Hızır) :
— Sen benimle beraber sabra takat getiremezsin, iyice bilmediğin bir şeye nasıl sabredebilirsin ki? dedi. (Musa)
— Beni İnşaallah sabırlı bulacaksın. Sana hiç bîr hususda karşı gelmem, dedi. Hızır ona :
— O halde bana tâbi olursan, bana hiç bir şey sorma. Tâ ki kendim sana ondan bir şey anıp söyleyinceye kadar! dedi. Musa :
— Pekâlâ! cevâbını verdi. Müteakiben Hızır'la Musa deniz sahilinden yürüyerek yola revan oldular. Derken yanlarına bir gemi uğradı. Bunlar kendilerini gemiye almaları hususunda gemicilerle konuştular.Gemiciler Hızır'ı derhal tanıdılar. Ve ikisini de ücretsiz olarak gemiye bindirdiler. Derken Hızır geminin tahtalarından birine vurarak onu çıkardı. Bunun üzerine Musa ona :
— Bir cemâat bizi parasız gemilerine bindirdiler. Sen onların gemİ-sîne kastederek yolcularını boğmak için onu yaraladın. Gerçekten çok büyük bir iş yaptın, dedi. Hızır:
— Ben sana benimle beraber sabra güç yetiremezsin demedim mi? dedi. Musa :
— Unuttuğumdan dolayı beni muaheze etme. Bu iş d e benim başıma güçlük de çıkarma, dedi. Bundan sonra gemiden çıktılar. Sahilde yürürlerken bir de baktılar ki, bir çocuk sair çocuklarla oynuyor. Hızır hemen onun kofasından tutarak eliyle onu kopardı ve çocuğu öldürdü. Bunun üzerine Musa :
— Masum bir nefsi kısas hakkın olmaksızın öldürdün mü? Gerçekten yadırganacak bir şey yaptın! dedi. Hızır:
— Ben sana benimle beraber sabra güç yetiremezsin demedim mi, dedi. Musa :
— Ama bu birinciden daha şiddetli idi, dedi ve ilâve etti: Bundan sonra sana bir şey sorarsam bir daha benimle arkadaşlık etme. Benim tarafımdan özür derecesine vardın! dedi. Yine yürüdüler. Nihayet bir köye vararak köylülerden yiyecek istediler. Onlar kendilerini misafir kabul etmekten çekindiler. Bu sefer o köyde yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. Hızır onu doğrulttu. Hızır eliyle şöyle işaret ediyor. Eğrilmiş diyordu. Onu doğrulttu. Musa ona :
— Bir kavim ki, kendilerine geldik de bizi ne misafir aldılar, ne doyurdular. Dilesen bunun için ücret alabilirdin, dedi. Hızır:
__Artık bu senle, benim aramızın ayrılmasıdır. Sabredemediğin şeyin te'vilini sana haber vereceğim, dedi.»
Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seliem) buyurmuşlar ki: «Allah Musa'ya rahmet eylesin. Dilerdim ki, sabrefmeliydi de Hızır'la beraber görüp geçirdiklerini bize anlatmalıydı...»
Kavi diyor ki: Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdular: «Birincisi Musa'nın bir unutması idi. Bir serçe gelerek geminin kenarına kondu. Sonra denize bir gaga vurdu. Bunun üzerine Hızır ona : Benim ilmimle senin ilmin Allah'ın ilminden ancak şu serçenin denizden azalttığı su kadar azaltmıştır, dedi.»
Saîd b. Cübeyr şöyle demiş : İbni Abbâs şu âyeti okuyordu: «Önlerinde bir hükümdar vardı ki, işe yarar geminin hepsini gasben alacaktı.»
Şu âyeti de okuyordu:
«Çocuğa gelince : O kâfirdi.»

171- (...) Bana Muhammed b. Abdi'1-A'Ia Eİ-Kaysî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman Et-Teymî, babasından, o da Rakabe'-den, o da Ebû İshâk'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den naklen rivayet etti. Saîd şöyle demiş: İbni Abbas'a : Nevf ilmi aramağa giden Musa'nın Benî İsrail'in Musa'sı olmadığını söylüyor, dediler.
— Sen onu işittin mi yâ Saîd! dedi.
— Evet! cevâbım verdim.
— Nevf yalan söylemiş, dedi.

172- (...) Bize Ubey b. Ka'b rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllslh (Sullallahü Aleyhi ve Sellem)'ı şöyle buyururken işittim:
«Haluşân şu ki ; Bir defa Musa (Aleyhisselâm) kavminin içinde oh-lara Allah'ın günlerini hatırlatıyordu. Allah'ın günleri nimetleriyle belâlarıdır. Bir ara şöyle dedi : Yeryüzünde benden daha hayırlı yahut daha âlim bir kimse bilmiyorum. Bunun üzerine Allah kendisine şunu vahyetti : Ben hayrı yahut hayrın kimde olduğunu ondan daha âlâ bilirim. Gerçekten yeryüzünde bir zat var ki, o senden daha âlimdir. Musa :
— Yâ Rabbi! Onu bana göster, dedi. Kendisine :
— Azık olarak yanına tuzlu bir balık al. O zat senin balığı kaybedeceğin yerdedir, denildi. Müteakiben Musa ile hizmetçisini bırakarak yürümeye devam etti. Derken balık suda harekete geçti. Su üzerine kapanmaz oldu. Dehliz gibi olmuştu. Bunun üzerine hizmetçisi :

Nebiyyullah'a yetişip ona haber versem mi ki, dedi. Arkaağından, kendisine unutturuldu. Kayayı geçtikleri vakit Musa hizmetçisine :
— Sabah kahvaltımızı getir. Gerçekten bu yolculuğumuzda müşkîlâtla karşılaştık. Ama kayayı geçinceye kadar onlara güçlük isabet etmemişti. Hizmetçisi hemen hatırladı :
— Gördün mü, kayaya geldiğimiz vakit ben balığı unuttum. Ama onu hatırlamamı bana ancak şeytan unutturdu. Hem denizde şaşılacak şekilde yolunu tuttu gitti, dedi. Musa :
— Aradığınızı buydu, dedi. Ve izlerini takibederek gerisin geriye döndüler. Hizmetçisi ona balığın yerini gösterdi. Musa :
— Bana da burası tarif olundu, dedi ve aramaya gitti. Bir de ne görsün Hızır! Bir elbiseyle örtünmüş. Arkası üstü başının üzerine (yahut başının ortası üzerine) yatıyor.
— Esselâmualeyküm! dedi. Bunun üzerine Hızır yüzünden elbiseyi açtı:
— Vealeykümüsselâm! Sen kimsin?
— Ben Musa'yım!
— Hangi Musa?
— Benî İsrail'in Musa'sı!
— Seni büyük bir iş getirmiş olmalı.
— Sana öğretilen hakdan bana öğretmen için geldim.
— Ama sen benimle beraber sabretmeye güç yetiremezsin. İyice bilmediğin bir şeye nasıl sabredebilirsin kİ? Bir şey ki, ben onu yapmaya memur olurum. Sen onu görürsen sabredemezsin.
— Inşaallah beni sabırlı bulacaksın! Sana hiç bir şeyde karşı gelmem.
— O halde bana tâbi olursan; bana hiç bir şey sorma. Tâ ki kendiliğimden sana ondan bir şey anlatıncaya kadar.
İkisi yola revan oldular : Nihayet gemiye bindikleri vakit Hızır gemiyi yaraladı. Ûnu kasden yaptı. Musa (Aleyhisselâm) kendisine :
— Bu gemiyi üzerindekîleri boğmak İçin mi yaraladın gerçekten şaşacak bir iş yaptın, dedi.
— Ben sana benimle beraber sabretmeye güç yetıremezsin demedim mi?
— Unuttuğumdan dolayı beni muaheze buyurma. Bu işde benim başıma güçlük de çıkarma!
Yjne yürüdüler. Nihayet oynayan bir takım çocuklara rastladılar. Hızır hemen bunlardan birinin yanına vararak hiç düşünmeden onu Öldürdü. O anda Musa (Aleyhisselâm) yadırganacak bir şekilde ürktü.
— Masum bir nefsi kısas hakkın olmaksızın öldürdün mü? Gerçekten yadırganacak bir şey yaptın, dedi.»
Sonra Resûlüllah tu yerde şöyle buyurdular :
«Allah'ın rahmeti bize ve Musa'ya olsun! Eğer acele etmeseydi şaşılacak şeyler görecekti. Lâkin ona arkadaşından utanmak geldi. Bundan sonra sana bir şey sorarsam bir daha benimle arkadaşlık etme. Benim tarafımdan özür derecesine vardın, dedi. Eğer sabretmiş olsaydı şaşılacak şeyler görecekti.»
Râvi diyor ki: Peygamber fSaUaîîahü Aleyhi ve Sellem), Peygamberlerden birini andığı vakit, kendinden başlar:
«Allah'ın rahmeti bize ve kardeşim filâna olsun! Allah'ın rahmeti bize olsun.» derdi.
«Sonra yürüdüler. Nihayet alçak bir takım köy halkına vardılar. Ve bütün meclislerde dolaşarak köy halkından yiyecek istediler. Fakat onlar kendilerini misafir etmekten çekindiler. Derken Hızır o köyde yıkılmak üzere olan bir duvar buldu. Ve onu doğrulttu. Musa : İsteseydin buna karşılık ücret alırdın, dedi. Hızır:
— Bu benimle senin ayrılığımızdir, dedi ve elbisesinden tuttu. Sana sabredemediğin şeylerin îe'vİlini haber vereceğim, dedi: Gemi denizde çalışan bir fakım fakirlerin idi... âyetini sonuna kadar okudu. Onu zabdede-cek hükümdar geldiği vakit delinmiş bulacak ve bırakıp gidecek.
Fakirier de onu tahta ile tamir edecekler. Oğlan ise yaratıldığı an kâfir olarak yaratılmıştı. Anası, babası ona karşı şefkatli idiler. Oğlan yetişmiş olsa onları azgınlık ve küfre sevkedecekti. Bu sebeple biz onun yerine annesiyle babasına Rablerinin ondan daha yararlı ve daha merhametli bîr evlât vermesini diledik. Duvara gelince : Bu duvar şehirde iki yetim çocuğa ait idi. Altında...» âyeti sonuna kadar okudu.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhamnved b. Yûsuf haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah h. Musa haber verdi. Her iki râvi İsrail'den, o da Ebû İshâk'dan naklen Teymîn'in Ebû İshâk'dan naklettiği isnadla onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlar dır.

173- (...) Bize Amru'n-Nakıd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne Amr'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs'dan o da Übeyy b. Kâ'b'dan naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallaltahü Aleyhi
ve Sellem):
«Buna karşılık ücret alabilirdin...» âyetini okumuş.

174- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti; (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şihab'dan, o da Ubeydullah b. Abdillab b. Utbe b. Mes'ud'dan, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen haber verdi ki, İbni Abbas ite Hur b. Kays b. Ilısn El-Fezârî, Musa (Aleyhisselâm) 'in arkadaşı hakkında münakaşa etmişler. İbni Abbâs : O Hızır'dır! demiş. Az sonra yanlarından Übey b. Kâ'b El-Ensârî geçmiş. İbni Abbâs.onu çağırarak:
— Ey Ebû't-Tufeyl yanımıza gel! Çünkü ben ve şu arkadaşım Mûsa'-nın görüşmek için çare sorduğu arkadaşı hakkında münakaşa ettik. Sen ResûlüMah (Sallailahü Aleyhi ve SeLlem) 'in onun hakkında bir şey söylediğini işittin mi? demiş. Bunun üzerine Übeyy şunu söylemiş :
— Ben Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'ı şöyle buyururken İşittim ;
«Bir defa Musa, Benî İsrail'den bir cemâatin içinde bulunuyordu. Ansızın kendisine bir adam gelerek : Sen kendinden daha âtim bir kimse biliyor musun? diye sordu. Musa : Hayır! diye cevab verdi. Bunun üzerine Allah Musa'ya bilâkis kulumuz Hızır {senden daha âlimdir) diye vahy indirdi. Musa da onunla görüşmenin yolunu sordu. Allah bunun için balığı alâmet yaptı. Musa'ya denildi ki : Balığı kaybettin mi hemen geri dön! Ona rastlayacaksın! Artık Musa Allah'ın dilediği kadar yürüdü. Sonra hizmetçisine :
— Sabah kahvaltımızı getir, dedi. O kahvaltıyı istediği vakit, hizmetçisi :
— Gördün mü, kayaya vardığımızda ben balığı unuttum. Ama onu hatırlamayı bana unutturan ancak şeytandır, dedi. Bunun üzerine Musa hizmetçisine :
— Bizim aradığımız buydu, dedi. Hemen kendi İzlerini takib ederek geri döndüler. Ve Hızır'ı buldular. Artık onların halüşanlan Allah'ın kita-bmda hikaye ettiği şekilde oldu.»

Yalnız Yûnus: «Denizde balığın izini takib ediyordu.» demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «İlim», «Ehâdisû'l-Enbiya», «Tevhid», «Nüzûr», «Tefsir», «İcâre» ve «Şurût» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Teisir»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Bu hadîste bahsi geçen Musa, 'Benî İsrail'in Peygamberi Musa b. İmrân (Aleyhisselâm) 'dır. Ve Hz. Yakub'un sülâle-sindendir. Yüzyirmi sene yaşamıştır. Yüzaltmış sene yaşadığını söyleyenler de vardır. Bir rivayete göre tufandan binaltıyüzyirmi sene sonra Tıh sahrasında vefat etmiştir. Bâzılarına göre Musa Mûşî'den alınmıştır. Bu ismi kendisine veren Firavunun karısı Âsiye binti Müzâhim'dir. Hz. Musa, Ni1 nehrinde ağaçlar arasında bir tabutta bulunduğu için kendisine hâline göre bu isim verilmiştir. Çünkü kipti dilinde «Mû» su demektir. «Şî» de ağaç mânâsına gelir. İki kelime yanyana getirilerek «Muşî» olmuş. Sonra Musa denilmiştir. Bâzılarına göro Musa Arabcadır. Ve nekre halde munsarif bir isimdir. Kisâî , gayrı munsarif olduğunu söylemiştir.
Anlaşılıyor ki, Nevf El-Bikâlî ismindeki zât Kehf sûresinde zikri geçen Musa 'mn Firavun'un sarayında büyüyen ve ona Peygamberı gönderilen Musa b. İmrân olmadığını Hizır'la görüşen bu Musa 'mn Yûsuf (Aleyhisselâmym. torunu Musa b. Mişa olduğunu söylemiştir. İlk Musa bu zâttır. O da Peygamber olmuştur. Tevrat ehline göre Hızır'la görüşen bu zat ise de, gerek Müslim 'in, gerekse Buhârî ve diğer «Sünen» sahiplerinin rivayet ettikleri sahîh hadîse göre Hızır'la görüşen o değil, Firavunun sarayında büyüyen Musa b. îmran 'dır.
Babımızın birinci rivayetinde bu husûsda sual soranın Saîd b. Cübeyr, cevap verenin de îbni Abbâs olduğunu, son rivayetinde ise bu babdaki münakaşanın Hur b. Kays ile îbni Abbâs arasında geçtiği bildirilmektedir, İhtimal ki, tbni Abbâsla Hur b. Kays'in bu babdaki münakaşalarından sonra Saîd b. Cübeyr de aynı meseleyi îbni Abbâsa sormuş, her ikisinden rivayet bundan ileri gelmiştir. Hz. Musa 'mn, Musa b. Mışa olduğunu iddia eden Nevf Şl-Bikâlî, Hımyer kabilesine mensub Nevf b. Fedâle 'dir. Bu zât Ka'bul-Ahbar'm o&ullugu yân karısının çocukudur. Bâzıları kardeşi oğlu olduğunu söylemişlerdir. Künyesi Ebû Yezid imiş. Ebû Rûsd olduğunu söyleyenler de vardır. Âlim, fâzıl, hakîm bir zât onu, kadılık yapmıştır. Dimesklilerin imamı sayılır. îbni Abbâs (Radfyo^ahu anh) in onun hakkında: «Allah'ın düşmanı va'an söylemiş» seklinde konulması onun hakikaten Allah'ın düşmanı oldu&una inandığı için de&il, sözimü mübalâğalı bir şekilde reddetmek, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in hadîsine aykin düsen iddiasından ağır sözlerle vazgeçirmek içindir. İbni Abbâs bu sözleri öfke ile söylemiştir. Ulemânın beyânına göre: Gadap halinde söylenen sözlerin hakikatlan kastedilmez. îbni Tîn diyor ki: «İbni Abbas, Nevfî Allah'ın velîsi olmaktan çıkarmak istememiştir. Lâkin ulemânın kalbleri hakikatin gayrisini işittikleri zaman nefret duyar ve bu gibi sözleri söyleyerek onu men etmek, ondan sakındırmak isterler. Söylediklerinin hakikatini kasdetmezler.
Hızır yahut Hazır Belya b. Melkân ismindeki zattır. Künyesi Ebû'l-Abbâs 'dır, İsminin Kely ân yahut Ahmed olduğunu söyleyenler de vardır. Kendisine Hızr denilmesinin sebebi sahih rivayetlere göre beyaz bir postekinin üzerine oturup bostekinin arkadan yemyeşil olarak sallanmaya başlamasıdır. Bu postekiden murad yeryüzüdür. Bâzılarına göre Hızr denilmesine sebep yüzünün güzelliği ve parlaklığıdır. Ulemâdan bazıları onun Nûh (Aleyhisselâm)'ın sülâlesinden geldiğini, bir takımları da İshak (Aleyhisselâm)'in torunlarından olduğunu söylerler. Hattâ Musa (Aleyhisselâm)'in Firavnımn oğlu olduğunu söyleyenler de olmuşsa da bu kavi cidden garib görülmüştür. îbni Abbâs 'dan bir rivayete göre Hızr (Aleyhisselâm)'ın Hz. Âdem'in oğlu olduğu, eceli te'hir edilerek Deccal'm yalancılığını meydana çıkarmcaya kadar kendisine Ömür verildiği rivayet olunmuştur. Fakat bu hadîs de munkatı ve garibdir.
Rivayete göre Hızr (Aleyhisselâm) Hayat Suyu denilen sudan içmiş, onun için kendisine uzun ömür verilmiştir. Buharı Jnin bir rivayetinde bu suyun bir ağacın dibinden kaynadığı, içine düşen her şeyin canlandığı, Hz. Musa 'nm balığına da ondan isabet ettiği için dirildiği bildirilmektedir. Hızr (Aleyhisselâm) 'm Peygamber mi, yoksa Velî mi olduğu ve halen yaşayıp yaşamadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Peygamberliğine kal olanlar, çocuğu öldürdüğü zaman : «Ben bu işi kendiliğimden yapmadım...» demesiyle istidlal ederler. Çünkü kendiliğinden yapmaması onu Allah'ın emriyle öldürmüş olmasını iktiza eder. Bu da onun vahye mazhar bir Peygamber olduğunu, hattâ Hz. Musa 'dan daha âlim bulunduğunu gösterir. Zira velî olsa Musa (Aleyhisselâm) 'dan daha âlim olması mümkün sayılamazdı.
Velî olduğunu iddia edenler Hızr'a bu emrin o zamanın Peygamberi tarafından verilmiş olması caizdir, demişlerdir.
Müfessirlerden Sa1ebî'ye göre Hızr (Aleyhisselâm) uzun ömürlü bir Peygamberdir. İnsanların ekserisine görünmez. Âhir zamana, yâni Kur'ân-ı Kerîm'in kaldırılmasına kadar yaşayacağı söylenir. Yine Sa1ebi'nin beyânına gb're Hızr (Aleyhisselâm) Hz. İbrahim zamanında yaşamıştır. Bu husustaki üç kavilden biri budur. Diğer bir kavle göre onun zamanından az sonra dünyaya gelmiş; üçüncü kavle göre Hz. İbrahim 'den çok zaman sonra doğmuştur.
Nevevî diyor ki: «Cumhûr-u ulemâya göre' Hızr (Aleyhisselâm) sağdır; aramızda bulunmaktadır. Bu cihet Safiyye ile Salah ve Marifet erbabına göre ittifak dir. Onu gördüğünü söyleyenler ve onunla buluşarak kendisinden ilim aldığını, aralarında sualli cevaplı muhavere geçtiğini söyleyenler, şerefli ve hayırlı yerlerde bulunduğunu nakledenle/1 sayılmayacak kadar çok; gizlenmeyecek kadar meşhurdur.»
Ebû Amr îbni Salah: «Cumhûr-u ulemâ ile sulehaya göre Hızr sağdır. Avam tabakaları da bu hususta beraberdir; onu inkâr hususunda yalnız bazı hadîs imamları şüzûz göstermişlerdir. O bir Peygamberdir.» diyor.
Kuşeyrî ile ulemâdan birçoklarına göre Hızr (Aleyhisselâm) Peygamber değil, yelidir. Ma'rûdi bu hususta üç kavil olduğunu söylemiştir. Bunlardan birinciye göre Hızr (Aleyhisselâm) Peygamber, ikinciye göre velî/üçüncüye göre melekdir. Nevevî bu üçüncü kavlin garib ve bâtıl bir söz olduğunu söylemiştir.
Buhârî, İbrâhimi Harbî, İbni Münâvî, îbni Cevzîve diğer bir takım ulemâ Hızr (Aleyhisselâm)'m vefat ettiğine kânidirler.
Hz. Musa 'nın hizmetçisinden murad Yuşab. Nûn'dur. Bu zat Yûsuf (Aleyhisselâm)'ın sülâlesindendir. Rivayete göre Hz. Musa'nın hizmetinde bulunur, ona tabî olurdu. Ondan ilim alırdığım söyleyenler de vardır.
Allah Teâlâ Hazretlerinin Hz. Mûsa'yi muaheze buyurması ilmi Allah'a havale etmeyip, kendisinin herkesten âlim olduğunu söylediği içindir. Übey (Radiyallahu anh): «Musa, ilmine mağrur oldu. Allah da onu Hızr'dan gördüğü şeylerle muaheze eyledi» demiştir. Ulemâ Hz. Musa ile Hızr görüşmesini Mûsa (Aleyhisselâm) için bir tenbih, ondan sonra gelecekler için, kendilerini temize çekerek büyüklenmesinler diye bir ta'lim kabul etmişlerdir.
Mecmaul-Bahreyn: îki denizin toplanıp bir araya geldiği yer demektir. Bundan murad ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bunun Sebte Boğazı Basra Körfezi ile Akdeniz, hattâ İstanbul Boğazı olduğunu söyleyenler vardır. Bu rivayetlere göre iki denizin birleştiği yerden murad kimi Süveyş Kanalı, İstanbul Boğazı gibi bir boğaz, kimi de bir berzah olduğu hatıra gelir. Elmalılı Muham-med Hamdi Yazır merhuma göre hadîsdeki sahradan murad büyük bir ihtimal ile Kudüs 'deki sahradır. Balığın oradan denize dökülen bir çaya atlayarak denize gitmiş olması pek mümkündür. Müfessir-ler dâima iki denizin birleştiği yerden bahsetmiş, fakat Bahreyn ismini taşıyan bir yerden söz etmemişlerdir. Halbuki Hind Okyanusu sahilinde Basra ile Umman arasında bulunan bir kıt'anın adı da Bahreyn 'dir. Muhamnied Hamdi Yazır bunun da üzerinde durmuştur. Ona göre daha evvel Medren'e gitmiş olan Hz. Musa 'nın, daha sonra Bahreyn'e bir seyahat yapmış olması ihtimalden uzak değildir.Bahreyn 'den muradın biri acı, biri tatlı iki büyük su olduğunu söyleyenler de vardır. Ki bu takdirde iki deryanın toplandığı yerden murad bir nehirle denizin birleştiği yer olur.
Hz. Mûsa'ya Hızr (Aleyhisselâm) burada yâni iki deryanın birleştiği yerde bulacağı bildirilmiş. Balığı kaybetmesi Hızr (Aleyhisselâm)'ı bulmasına alâmet olarak gösterilmiştir. Hızr (Aleyhisselâm) ile buluştuktan sonra gemiye ikisinin bindiğinden bahsedildiğine göre,

hizmetçiyi karada bıraktıkları hatıra geliyorsa da onu da yanlarından bırakmamışlardır. Ondan bahsedilmemesi maksadda dâhil olmadığı piçindir. Çünkü maksad Hz. İsâ ile Hızr'in buluşmaları ve Hızr (Aleyhisselâm) 'm Hz. Musa 'dan daha âlim olduğunu göstermektir,
Hızr (Aleyhisselâm) 'in Hz. Musa 'dan âlim olması mutlak surette değil, kendinin de beyân ettiği vecihle bir hususa dâir bilgilerdedir. Yâni gaibe ait bilgilerde Hızr, Mûsâ'dan; şeriata ait bilgilerde Musa (Aleyhisselâm) Hızr'dan daha âlimdir. Şöyle de denilebilir; Bütün Peygamberlerin bilmesi lâzım gelen umumî bilgilerde Hz. Musa 'nın ilmi daha geniş, Peygamberlerin bilmedikleri gaibe ve kadere ait hususî bilgilerde Hızr daha âlimdir.
Ulemânın beyânına göre Hızr (Aleyhisselâm)'in öldürdüğü çocuk henüz sabi olup bulûğa ermemişti. Cumhurun kavli bu olmakla beraber bir taifeye göre çocuk bulûğa ermiş, fakat fâsıt amellerle meşgul oluyordu. Çünkü hadîsde kısasdan bahsedilmektedir. Çocuk âkil baliğ olmasa kısasdan bahsedilemezdi. Zîra sabiden dolayı kısas yoktur. Bir de İbni Abbâs'in kıraatine göre çocuk kâfir idi. Maamafih bunlara cevab verilmiş : Hadîsden murad çocuğu haksız yere öldürdüğüne tenbihdir. Bir de o kavmin şeriatına göre ihtimal ki sabî için de kısas lâzım gelirdi. Ibni Abbâs Hazretlerinin okuduğu âyetse şâzzdır. Onunla amel vâcib olmaz, denilmiştir.
Hızr 'la Musa (Aleyhisselâm)'m beraberce vardıkları karye İbni Abbâs'a göre Antakya 'dır. İbni Şîrîn bunun Eyle olduğunu söylemiştir.
Hızr (Aleyhisselâm)'m denizden gagasıyle sular alan kuşu göstererek : «Benimle senin ilmin Allah'ın ilminden ancak şu serçenin denizden azalttığı su kadardır.» sözünden murad zahiri mânâsı değildir. Burada onun mânâsı: Allah'ın ilmine nisbetle senin ve benim ilmim şu kuşun gagasmdaki suyun denize nisbeti gibidir. Yâni son derece azdır, demektir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- İbni Battal ilim hususunda her iki tarafından hak peşinde olmaları şartiyle münakaşa ve mücadele etmenin caiz olduğunu söylemiştir.
2- Münakaşa esnasında İlim ehlinin sözünü kabul etmek gerekir.
3- Âlimin bildiği ile yetinmeyip daha fazla şeyler öğrenmeye çalışması icab eder. Nitekim Hz. Musa öyle yapmıştır.
4- Sefer için yiyecek hazırlayıp beraberinde götürmek caizdir. Bu husûsda sofiyye muhalefet etmiştir.
5- Âlim bir zâta, ondan daha aşağı mertebede bulunan bir kimsenin hizmet ederek ihtiyacını karşılaması caizdir,
6- İlim tahsili için karada ve denizde seyahat caizdir.
7- Haber-i Vâhid makbuldür.
8- Evliyanın kerameti haktır.
9- İcabında başkasından yiyecek istemek caizdir.
10- İcâre yâni kiraya verme caizdir.
11- Sahibinin rızasıyla deniz ve kara vâsıtalarıyle benzerlerine ücretsiz binmek caizdir.
12- Hilafı anlaşılıncaya kadar zahirle' hükmetmek caizdir.
13- Ehveni şerreyn irtikab olunur. Nitekim Hızr (Aleyhisselâm) bütün geminin gasbedilmesini önlemek için gemiyi yaralamıştır.
14- Hikmeti anlaşılsın anlaşılmasın şeriatın getirdiği her şeyi kabul ve teslim vâcibdir. Bu büyük bir kaidedir.
15- Hadîs-i şerif Hızr (Aleyhisselâm)'m peygamberliğine kail olanlara delildir.
16- Musa (Aleyhisselâm) Hızr kıssası Benî îsrâi1'in Tih sahrasında bulundukları yıllara rastlar. Hızr'la mülakatından sonra Hz. Musa yine oraya dönmüştür. Maamafih bu vak'anm Mısır 'dan çıkmazdan önce olduğunu söyleyenler de vardır.

---

[1] Sûre.
[2] Sûre.
[3] Sûre.
[4] Sûre-i Duhâ.
[5] Sûre
[6] Hz. Enes'in künyesi Ebû Hamza'dır.
[7] Medine'nin bir adı Tâbe'dir
[8] Kaacî lyâz ; Buradaki abd kelimesinin hata olduğunu söylemiştir. Doğrusu Beni Hâris'dir
[9] Nu'man'dan rivayet eden Ebû Hâzim'dir. Yâni bir defa Sehl'den. bir defa da Nu'man'dan rivayet etmiştir.
[10] Üvey babası
[11] İbn-I Hâman'ın rivayetin de bunun yerine Muhammed b. Hatim konulmuştur
[12] Sûre-i Muhammed, Âyet : 19.
[13] Sûre-i Nisa, Âyet: 75
[14] Sûre-i Maide, Âyet: 101
[15] Sûre-i Ahzab, Âyet: 57
[16] Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet: 36
[17] Sûre-İ Ahzab, Âyet: 69

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

46- KASÂME (ŞAHİT BULUNAMAYAN DURUMLARDA PEK ÇOK KİŞİYE YEMİN ETTİRME) KİTABI
1- CAHİLİYYE DÖNEMİNDE KASÂME NASILDI
2- KASÂME
3- KASÂMEDE ÖNCE MAKTÜL TARAFINDAN YEMİN ETMESİ GEREKİR
4- KASÂME'YLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER
5- KISAS
6- BU KONUYLA ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER
7- NE ZAMAN İNSANLAR ARASINDA HÜKÜM VERECEK OLURSANIZ ADALETLE HÜKMEDİNİZ…(Nisâ 58) AYETİNİN YORUMU
8- ÖLDÜRME İŞİNDE KÖLE İLE HÜR BİR OLUR MU?
9- KÖLESİNİ ÖLDÜRENE KISAS YAPILIR MI?
10- KADINA KARŞI KADIN ÖLDÜRÜLÜR MÜ?
11- BİR KADINA KARŞILIK ERKEK ÖLDÜRÜLÜR MÜ?
12- KAFİRİ ÖLDÜREN MÜSLÜMANA KISAS YAPILIR MI?
13- EMÂN VERİLEN KİMSE ÖLDÜRÜLMEZ
14- ÖLÜM DIŞINDAKİ CİNAYETLERDE KÖLE İLE EFENDİ ARASINDAKİ UYGULAMA NASILDIR?
15- DİŞE KARŞI İŞLENEN CİNAYETLERDEKİ UYGULAMA
16- ÖN DİŞLER İÇİN KISAS GEREKİR Mİ?
17- ISIRMAK SURETİYLE BİR CİNAYET İŞLENMİŞSE KISAS OLUR MU?
18- NEFSİ MÜDAFA ETMEK GEREKİR
19- ISIRMA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
20- BAZI İŞLENEN CİNAYETE KARŞI KISAS VARMIDIR?
21- TOKAT ATMADAN DOLAYI KISAS OLUR MU?
22- ÇEKMEKTEN DOLAYI İZ OLURSA KISAS GEREKİR Mİ?
23- DEVLET BÜYÜKLERİNE DE KISAS YAPILIR MI?
24- DEVLETİN İZNİ OLMADAN KISAS YAPILAMAZ
25- KILIÇ DIŞINDA DA KISAS UYGULAMASI OLUR MU?
26- Bakara 178. ayetinin yorumu: "BUNUNLA BERABER KİM ÖLDÜRÜLENİN KARDEŞİ VEYA VELİLERİ TARAFINDAN AFFEDİLİRSE O ZAMAN AFFEDENİN DİNİN ÖNGÖRDÜĞÜ DİYETİ İSTEMESİ AFFEDİLENİN DE ONU GÜZELCE ÖDEMESİ GEREKİR…"
27- KISASTA AFFETMEK TAVSİYE EDİLİR
28- ÖLDÜRÜLENİN VELİSİ KISASTAN VAZGEÇERSE BİLE BİLE ÖLDÜRENDEN DİYET ALINIR MI?
29- KADIN KISASI DİYETE ÇEVİREBİLİR
30- TAŞLA VE KIRBAÇLA ÖLDÜRÜLENİN DİYETİ NASILDIR?
31- BİLE BİLE ÖLDÜRMEYE BENZEYEN HATAEN ÖLDÜRMENİN DİYETİ NE KADARDIR?
32- BU KONUDAKİ DEĞİŞİK RİVAYETLER
33- HATA İLE ÖLDÜRÜLEN OLAYDA DEVELERİN YAŞLARI NE OLMALI?
34- DİYET GÜMÜŞ OLARAK VERİLECEKSE NE KADAR OLMALI?
35- KADININ DİYETİ NE KADARDIR?
36- KAFİRİN DİYETİ NE KADARDIR?
37- MÜKÂTEB = SÖZLEŞMELİ KÖLENİN DİYETİ NE KADAR?
38- CENİN = ANA KARNINDAKİ ÇOCUĞUN DİYETİ
39- KASITSIZ ÖLDÜRMELERDE CENİNİN DİYETİNİ KİM ÖDER
40- HİÇ BİR KİMSE BAŞKASININ SUÇUNDAN SORUMLU TUTULAMAZ
41- ŞAŞI GÖZ, ÇOLAK EL VE ÇÜRÜMÜŞ DİŞİN DİYETİ NE KADARDIR?
42- DİŞLERİN DİYETİ NE KADARDIR?
43- PARMAKLARIN DİYETİ
44- KEMİĞE ULAŞAN DERİN YARALAMALARIN DİYETİ
45- DİYET HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
46- DEVLET GÜCÜ DIŞINDA KISAS YAPARAK HAK ALINIR MI?
47- NİSÂ 93. AYETİ OLAN: "HER KİM BİR MÜ'MİNİ BİLE BİLE ÖLDÜRÜRSE ONUN CEZASI İÇERSİNDE EBEDİ KALACAĞI CEHENNEMDİR" AYETİNİN YORUMU

46- KASÂME (ŞAHİT BULUNAMAYAN DURUMLARDA PEK ÇOK KİŞİYE YEMİN ETTİRME) KİTABI

1- CAHİLİYYE DÖNEMİNDE KASÂME NASILDI

4627- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Cahiliyye döneminde ilk kasâme olayı şöyle meydana gelmiştir. Hâşimoğullarından bir adam Kureyş'in başka bir oymağından bir kimseyi develerine çoban tutmuş ve develerinin yanına götürmüş. Hâşimoğullarından bir adam çobanın yanından geçerken çuvalının bağı kopmuş ve çobana şöyle demiş. Bana bir yular ver çuvalımı bağlıyayım, korkma deve kaçmaz demiş. Çoban da yuları çuvalı bağlaması için ona vermiş. Develer götürülüp yerlerine bağlanınca bir tanesi bağsız kalmış. Deve sahibi çobana bunun yuları nerede? Develer arasında bu niçin bağlanmamış deyince, çoban şöyle demiş. Hâşimoğullarından bir adam çuvalının bağı kopmuş ve yanımdan geçerken bana bir yular ver çuvalımı bağlıyayım, deve kaçmaz dedi. Ben de onun yularını ona vermiştim deyince, develerin sahibi sopasıyla çobana vurmuş ve çoban da orada ölmüştü. Çoban ölmezden önce yanından geçen bir Yemenliye: "Hac mevsiminde bulunacak mısın?" demiş. Yemenlide: "Hayır, hacca gitmeyeceğim belki ileride giderim" demiş. Hâşimi çoban: "Ne zaman gidersen oraya bir dileğimi iletir misin?" demiş. Adam peki demiş. Hâşimi çoban: Hacca gidip o mevsimde orada bulunduğunda Ey Kureyşliler diye bağır Kureyşliler toplanınca Ey Hâşimoğulları diye bağır onlar da toplanınca, Ebu Talib'i. sor Ebu Talib'i görünce ona falan kimsenin bir yular yüzünden beni öldürdüğünü söyle demiş çok geçmeden çoban ölmüş. Develerini güttüğü adam Ebu Talib'in yanına vardığında Ebu Talib adamımız (çoban) ne oldu diye sormuş. O da: Hastalandı, iyileşmesi için kendisiyle ilgilendim ama iyileşemedi öldü, ben de onu defnettim dedi. Ebu Talib o bu iyiliklere layık bir kimseydi dedi. Bir süre sonra Hâşimî'nin dileğine götürmesini istediği Yemenli kimse insanların toplu olduğu bir sırada Ey Kureyşliler diye bağırmış. Kureyşliler toplanınca, Ey Hâşimoğulları diye bağırmış toplanan Hâşimoğullarına Ebu Talib nerede demiş. Ebu Talib benim deyince adam falan çoban sana dileğini ulaştırmamı vasiyet etmişti. Onu falan adam bir yular yüzünden öldürdü dedi. Bunun üzerine Ebu Talib önceki adamın yanına giderek: Sana söyleyeceğim üç şeyden birini tercih edeceksin. Ya yüz deve vereceksin sen bizim çobanımızı hata ile öldürdün. Yahud senin öldürmediğine kavminden elli kişi yemin edecek. Bunları yapmak istemezsen biz de seni öldüreceğiz demiş. Adam kavmine giderek onlara durumu anlatınca senin öldürmediğine yemin ederiz demişler.

Hâşimoğullarından bir kadın gelerek -Onlardan birinin nikahı altında olup bir çocuğu vardı- şöyle dedi. Ey Ebu Talib bu çocuğu elli kişiden birinin yerine kabul etmeni ve yeminini bağışlamanı rica ediyorum. Ebu Talib bu teklifi kabul etmişti. Onlardan başka bir adam gelerek Ey Ebu Talib, yüz deve yerine yemin etmeleri için elli kişi istemişsin. Her adama iki deve düşer al sana iki deve benden bunları kabul et yeminden beni bağışla çünkü yemin vebal altına sokar demiş. Ebu Talib bunu da kabul etmiş. Geri kalan kırk sekiz kişi gelerek adamın katil olmadığına yemin etmişler. İbn Abbas diyor ki: Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki aradan bir yıl geçmeden bu kırk sekiz kişi hepsi öldüler. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

2- KASÂME

4628- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Medineli bir adamdan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Cahiliyye dönemindeki "Kasâme" şeklindeki aynen olduğu gibi kabul etti. (Müslim, Kasame: 1; Müsned: 16553)

4629- Süleyman b. Yesar (r.a) ve Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından pek çok kimseden rivâyete göre, şöyle demişlerdir: "Kasâme" cahiliyye döneminde vardı. Rasûlullah (s.a.v) onu aynı cahiliyye dönemindeki şekli üzere kabul edip bıraktı ve Hayber, Yahudilerin öldürdükleri iddia edilen bir maktul hakkında da bu kasâme şekline göre hükme bağladı. (Müslim, Kasame: 1; Müsned: 16553)

4630- İbn'ül Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir. Cahiliyye döneminde "kasâme" mevcuttu Rasûlullah (s.a.v), Yahudilerin kuyusu yanında ölü ele geçirildi ve Yahudilerin öldürdüğü iddia edilen ensari hakkında "Kasâme" hükmünü tatbik etti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

3- KASÂMEDE ÖNCE MAKTÜL TARAFINDAN YEMİN ETMESİ GEREKİR

4631- Sehl b. Hasme (r.a)'ın haber verdiğine göre, Abdullah b. Sehl ve muhayyısa başlarına gelen bir sıkıntıyı gidermek için Hayber'e gitmişlerdir. Orada Muhayyısa'ya Abdullah b. Sehl'i öldürüp geniş bir kuyuya atıldığını söylediler. Muhayyıs'a Yahudilere gelip: "Vallahi onu siz öldürdünüz" deyince Yahudiler: "Vallahi onu biz öldürmedik" dediler. Muhayyısa oradan ayrıldıktan sonra Medine'ye gelerek olayı Rasûlullah (s.a.v)'e anlattı. Sonra Muhayyısa büyük kardeşi Huveyyısa ve Abdurrahman b. Sehl Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna geldiler. Hayberde olaya şahit olan Muhayyısa konuşmak isteyince, Rasûlullah (s.a.v): Büyüğünüz konuşsun büyüğünüz dedi. Huveyyısa konuştu sonra Muhayyısa konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Ya Yahudiler arkadaşınızın diyetini verirler veya harbe hazır olmaları bildirilir. Rasûlullah (s.a.v), Yahudilere bu konuda bir mektup gönderdi. Yahudiler de: "Vallahi onu biz öldürmedik" diye yazdılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Huveyyısa, Muhayyısa ve Abdurrahman'a yemin ederseniz arkadaşınızın diyetine hak kazanırsınız."** Onlar: Hayır yemin etmeyiz dediler. Rasûlullah (s.a.v):**"O halde öldürmediklerine Yahudiler yemin ederler"** buyurdu. Müslüman değiller ki yemin ettiklerine inanılsın denilince, Rasûlullah (s.a.v) kendisinden yüz deve verdi develer evlerine gönderildi. Sehl onlardan kırmızı bir deve beni tekmelemişti dedi. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4632- Sehl b. Ebî Hasme (r.a) ve kavminin ileri gelenlerinden rivâyete göre, Abdullah b. Sehl ve muhayyısa başlarına gelen bir sıkıntıyı halletmek için Hayber'e gitmişlerdi. Orada Muhayyısa'ya Abdullah b. Sehl'in öldürülüp bir kuyuya atıldığını haber verdiler. Muhayyısa, Yahudilere gelip: Vallahi onu mutlaka siz öldürdünüz dedi. Yahudiler de vallahi onu biz öldürmedik dediler. Muhayyısa memleketi olan Medine'ye gelip durumu akrabalarına anlattı. Sonra kendisi, büyük kardeşi ve Abdurrahman b. Sehl Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek Hayber'deki durumdan haber verdiler. Hayber'de olaya şahit olan Muhayyısa konuşmaya başlayınca büyük olanınız konuşsun diyerek yaşça büyük olan kardeşe söz hakkı verilmesini istedi. Bunun üzerine Muhayyısa konuştu. Durumu öğrenen Rasûlullah (s.a.v): **"O Yahudiler ya arkadaşınızın fidyesini verirler veya kendilerine savaş açılacağı bildirilir"** buyurdu. Ve Yahudilere bu konuda bir mektup gönderdi. Onlar da mektuba cevaben: "Vallahi biz öldürmedik" dediler. Yahudilerden bu cevap gelince Rasûlullah (s.a.v): **"Huveyyisa, Muhayyısa ve Abdurrahman'a: Yemin ederseniz arkadaşınızın diyetine hak kazanırsınız"** dedi. Onlar da: "Hayır yemin etmeyiz dediler. O zaman: "Yahudiler öldürmediklerine dair yemin ederler" buyurdu. Bu sefer bunlar Müslüman değiller ki onların yeminlerine inanılsın dediler. Rasûlullah (s.a.v), her iki tarafın aralarındaki çekişmeyi gidermek için kendisi diyet olarak yüz deve verdi ve o develer onların evlerine konuldu. Sehl diyor ki: Onlardan kırmızı bir deve beni tekmelemişti." (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4- KASÂME'YLE ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER

4633- Sehl b. Ebî Hasme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Sehl b. Zeyd, Muhayyısa b. Mes'ud Medine'den çıkıp Hayber'e gittiler ve işlerini görmek için birbirinden ayrıldılar. Muhayyısa işlerini bitirip Abdullah b. Sehl'in yanına geldiğinde Abdullah b. Sehl'i kanlar içersinde öldürülmüş olarak buldu ve defnetti. Sonra Medine'ye dönüp Rasûlullah (s.a.v)'in yanına kendisi, Huveyyısa b. Mes'ud ve Abdurrahman b. Sehl üçü birlikte geldiler. Abdurrahman bu üç kişiden en küçükleri idi, arkadaşlarından önce konuşmaya başlayınca Rasûlullah (s.a.v), ona: **"Yaşça büyük olanınız konuşsun"** dedi. Bu sefer o sustu diğer iki arkadaşı konuştular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Adamınızı Yahudilerin öldürdüklerine dair sizden elli kişi yemin ederse diyet almaya hak kazanırsanız"** buyurdu. Onlar da nasıl yemin edelim öldürdüklerini görmedik dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse Yahudilerden elli kişi öldürmediklerine dair yemin etsinler"** deyince bunlar: "Kafir olan bir toplumun yeminlerini nasıl kabul edelim?" dediler. Buradaki çıkmazı gören Rasûlullah (s.a.v) kendisinden ölen kimsenin diyetini ödedi. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4634- Sehl b. Ebî Hasme ve Rafi b. Hadîc ikisi birlikte şöyle rivâyet ettiler: Muhayyısa b. Mes'ud ve Abdullah b. Sehl bir ihtiyaçlarını görmek için Hayber'e geldiler. İşlerini görmek için birbirlerinden ayrıldılar, birbirleriyle buluşacakları yere gelince Abdullah b. Sehl öldürülmüştü. Kardeşi Abdurrahman b. Sehl ve amca oğulları Huveyyısa ve Muhayyısa Rasûlullah (s.a.v)'e durumu anlatmak üzere geldiler. Abdurrahman kardeşinin işini anlatmak üzere konuşmaya başladı, o oradakilerin yaşça en küçüğü idi. Rasûlullah (s.a.v): **"Konuşmaya büyüğünüz başlasın"** buyurdu. Arkadaşlarının durumunu o ikisi anlatmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v): Buna benzer bir şeyler söyleyerek şöyle dedi. Sizden elli kişi arkadaşınızın Yahudilerce öldürüldüğüne dair yemin etmelidir. Onlar da: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu nasıl iş, biz şahit olmadık, nasıl yemin edebiliriz dediler. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"O zaman Yahudilerden elli kişi kendi öldürmediklerine yemin ederler."** Bu sefer bunlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar kafir bir topluluktur, onlara nasıl inanabiliriz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), kendi yanından onların fidyelerini ödedi. Sehl diyor ki: Onların deve ağılına girmiştim de beni o develerden biri tekmelemişti. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4635- Sehl b. Ebî Hasme (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Sehl, Muhayyısa b. Mes'ud b. Zeyd ikisi birlikte Hayber'e gelmişlerdi. O zaman Hayber sulh halinde idi. İhtiyaçlarını görmek için birbirinden ayrıldılar. İşlerini bitirip birbirlerinin yanına geldiklerinde Muhayyısa Abdullah b. Sehl'i kanlar içerisinde öldürülmüş durumda buldu ve onu defnetti ve Medine'ye döndü. Abdurrahman b. Sehl, Huveyyısa durumu anlatmak üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler ve Yaşları en küçük olan Abdurrahman konuşmaya başlayınca, Rasûlullah (s.a.v): **"Öncelikle büyüğünüz hanginizse o konuşsun"** buyurdu. Bu sefer o sustu diğer ikisi konuşarak konuyu Rasûlullah (s.a.v)'e anlattılar. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Sizden elli kişi yemin ederseniz arkadaşınızın diyetini almaya hak kazanırsınız veya katil bulunmuş olur"** buyurunca. Onlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Görmediğimiz halde nasıl yemin edebiliriz" dediler. O zaman Rasûlullah (s.a.v): **"Yahudilerden elli kişi yemin ederek kendilerini temize çıkarırlar"** buyurdu. Bu sefer onlar: Ey Allah'ın Rasûlü! Kafir olan bir toplumun yeminlerini nasıl kabul edip güvenebiliriz dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) kendi yanından onların diyetini verdi. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4636- Sehl b. Ebî Hasme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Sehl ve Muhayyısa b. Mes'ud b. Zeyd Hayber'e gitmişlerdi, o zaman Hayber sulh halindeydi. İhtiyaçlarını görmek için orada birbirlerinden ayrıldılar. İşleri bitince Muhayyısa, Abdullah b. Sehl'in yanına gelince onu kanları içinde öldürülmüş bir durumda buldu, onu defnetti sonra Medine'ye dönüp geldi. Sonra Abdurrahman b. Sehl, ve Mes'ud'un oğulları olan

Huveyyısa ve Muhayyısa durumu anlatmak üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler ve Abdurrahman konuşmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Büyüğünüz kimse o konuşsun"** buyurdular. O anda onların en küçüğü Abdurrahman idi. O sustu diğer ikisi konuyu anlattılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Sizden elli kişi arkadaşınızı Yahudiler öldürdü diye yemin ederse, katili bulur veya diyete hak kazanırsınız"** buyurdu. Onlar da: "Ey Allah'ın Rasûlü görmedik ve bilmiyoruz, nasıl yemin edelim?" dediler. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v):**"Yahudilerden elli kişi yemin ederek kendilerini temize çıkarırlar"** buyurdu. Bunun üzerine de şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kafir olan bir toplumun yeminlerine nasıl inanıp kabul edebiliriz?" Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) kendisinden onların diyetlerini ödedi. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4637- Sehl b. Ebî Hasme (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Sehl b. el Ensarî ile Muhayyısa b. Mes'ud Hayber'e gitmişlerdi, işlerini görmek üzere birbirinden ayrılmışlardı. Bu arada Abdullah b. Sehl el Ensarî öldürülmüştü. Bu olay üzerine Muhayyısa ölenin kardeşi Abdurrahman ve Huveyyısa b. Mes'ud olayı anlatmak üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler. Abdurrahman söze başladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):**"Büyüğünüz kimse o konuşsun"** buyurdu. Bunun üzerine Muhayyısa ve Huveyyısa konuşmaya başladılar ve Abdullah b. Sehl'in olayını aktardılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Elli kişi yemin edersiniz ve böylece ölen kimsenin diyetine hak kazanırsınız"** buyurdu. Onlar da: "Nasıl yemin edebiliriz? Hem olaya şahit olmadık hem de orada değildik" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) **"Bu sefer Yahudilerden elli kişi öldürmediklerine dair yemin ederler ve kendilerini temize çıkarmış olurlar"** buyurdu. Onlar da: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kafir bir toplumun ettiği yeminlere nasıl güvenip kabul edebiliriz?" dediler. Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) kendisinden bu diyeti ödedi. Büşeyr diyor ki: Sehl b. Ebî Hasme bana şöyle demişti. Zekat develerinden toplanan bu deve içersinden bir deve beni tekmelemişti. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4638- Sehl b. Ebî Hasme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Sehl öldürülmüş olarak bulunmuştu. Onun kardeşi ve iki amcazadesi Huveyyısa ve Muhayyısa durumu anlatmak üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler. Abdurrahman konuşmaya başlayınca, Rasûlullah (s.a.v):**"Büyüğünüzden başlayın konuşmaya"** buyurdu. Diğer ikisi dediler ki: Ey Allah'ın Rasûlü biz Abdullah b. Sehl'i öldürülmüş ve Hayber kuyularından bir kuyuya atılmış vaziyette bulduk dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Kimden şüpheleniyorsunuz"** deyince: "Yahudilerden şüpheleniyoruz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Siz ve elli kişi yemin ederek bunu Yahudiler öldürdü der misiniz?"** Onlar da: "Görmediğimiz halde nasıl yemin edebiliriz?" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Peki Yahudilerden elli kişi yemin ederek suçsuz olduklarını söylesinler"** buyurdu. Bu sefer bunlar: "Onlar müşrik kimselerdir, biz onların yeminlerine nasıl güvenebiliriz?" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) onun fidyesini kendisinden ödedi. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4639- Büşeyr b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle haber vermiştir: Abdullah b. Sehl el Ensarî ve Muhayyısa b. Mes'ud Hayber'e gittiler. ihtiyaçlarını görmek için birbirinden orada ayrıldılar. Abdullah b. Sehl öldürüldü. Muhayyısa kardeşi Huveyyısa ve Abdurrahman b. Sehl: Durumu anlatmak üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler ve Abdurrahman kardeşi için konuşmaya başladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Büyüğünüz konuşsun, büyüğünüz konuşsun"** buyurdular. Bunun üzerine Huveyyısa ve Muhayyısa Abdullah b. Sehl hakkında gerekeni anlattılar. Rasûlullah (s.a.v) onlara dedi ki:**"Siz ve elli kişi yemin ederek arkadaşınızın diyetine ve katilin bulunmasına hak kazanırsınız."** Hadisin ravilerinden Malik diyor ki: "Yahya diyor ki: Büşeyr şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) onların diyetini kendi yanından ödedi. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4640- Sehl b. ebi Hasme (r.a)'nin haber verdiğine göre, onun kavminden bir gurup Hayber'e gitmişlerdi. İşlerini görmek için orada birbirinden ayrılmışlardı ve sonunda kendilerinden birini öldürmüş olarak buldular.Yanlarında buldukları kimselere: "Arkadaşımızı siz mi öldürdünüz?" dediler. Onlar da: "Onu biz öldürmedik, katilini de bilmiyoruz" dediler. Onlar da, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelerek en küçükleri şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Hayber'e gitmiştik arkadaşlarımızdan birini öldürmüş olarak bulduk." Rasûlullah (s.a.v):**"En büyüğünüz konuşsun en büyüğünüz"** buyurdu ve onlara: **"Kimin öldürdüğüne dair delil getirmeniz gerekir"** dedi. Onlar da: "Bizim bir delilimiz yok" dediler. **"Peki Yahudiler öldürmediklerine dair yemin ederler"** deyince: "Onların yeminine nasıl inanalım" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ölen kimsenin kimvurduya gitmesini hoş görmeyerek Beyt'ül-mal de toplanan zekatlık develerden onların fidyesini ödedi. (Müslim, Kasame: 1; Ebû Davud, Diyat: 8)

4641- Amr b. Şuayb babasından ve dedesinden aktararak şöyle diyor: Muhayyısa'nın küçük oğlu Hayber kapılarından bir kapının önünde ölü olarak bulunmuştu. Rasûlullah (s.a.v) ölenin velilerine:**"Kimin öldürdüğüne dair iki şahit getirin size katili teslim edeyim"** dedi. Onlar da: "Ey Allah'ın Rasûlü! İki şahit nereden getirelim, kapılarının önünde ölü olarak bulunmuş" dediler.**"Öyleyse elli kişi sizden yemin ederse Yahudilerin öldürdüğü belli olmuş olur"** buyurdu. Bunun üzerine onlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Nasıl yemin edebiliriz? Görmediğimiz ve bilmediğimiz bir olay üzerine" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O Yahudilerden elli kişi öldürmediklerine yemin ederler"** buyurdu. Bu sefer bunlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar Yahudi'dir onlara nasıl yemin teklif eder ve yeminlerine inanırız" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) diyetin yarısını kendisi Beyt'ül-mal'den ödemeyi diğer yarısını da Yahudilere ödettirmeyi emir buyurdu. (Dârimi, Diyat: 8)

5- KISAS

4642- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sadece şu üç şeyle bir Müslüman'ın kanı**(öldürülmesi) **helâl olur: Katil kimse kısas yapılarak öldürülür. Evli iken zina eden taşlanarak öldürülür. Dinini terk edip irtidat eden de öldürülür."** (Ebû Davud, Hudud: 1; Müslim, Kasame: 6)

4643- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir adam öldürülmüştü. Katil, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna çıkarılınca Rasûlullah (s.a.v), onu maktulün velisine teslim etti. Katil: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onu bilerek öldürmedim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) maktulün velisine: **"Dikkat et eğer katil sözünde doğru ise sen de onu öldürürsen Cehenneme gidersin"** deyince, Adam, katili serbest bıraktı. Ebu Hüreyre dedi ki: "O adam nis'a denilen deriden örülmüş bir urganla bağlanmıştı urganını sürükleyerek çıktı gitti. Bunun üzerine o adama "urganlı" adını verdiler. (Dârimi, Diyat: 8; Müslim, Kasame: 10)

4644- Alkame b. Vail el Hadremî babasından rivâyetle şöyle anlatıyor: birisini öldüren katili maktulün velisi yakalamış ve Rasûlullah (s.a.v)'e getirmişti. Rasûlullah (s.a.v) getiren adama:**"Katili affedecek misin?"** dedi. O adam da: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onu öldürecek misin?"** buyurdu. Adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Git"** dedi. Adam giderken Rasûlullah (s.a.v) çağırdı ve: **"Onu affedecek misin?"** buyurdu. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Diyet almak ister misin?"** dedi. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onu öldürecek misin?"** buyurdu. Adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Git"** dedi. Adam giderken Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Bak! Eğer onu affedersen senin de öldürülen kimsenin de günahları affedilir"** buyurdu. Adam katili affedip bıraktı, katil de bağlandığı urganını sürükleyerek çekip gitti. (Dârimi, Diyat: 8; Müslim, Kasame: 10)

6- BU KONUYLA ALAKALI DEĞİŞİK RİVAYETLER

4645- Vail (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Maktulün velisi katili bağladığı urganla çekip getirirken Rasûlullah (s.a.v)'in yanında idim. Rasûlullah (s.a.v), maktulün velisine **"Katili affedecek misin?"** buyurdu. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Diyet alır mısın?"** dedi. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onu öldürecek misin?"** dedi. Adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Onu götür"** buyurdu. Adam katili götürürken kendiliğinden dönüp bakınca, Rasûlullah (s.a.v) onu çağırdı ve **"Affeder misin?"** dedi. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Diyet alır mısın?"** dedi. Adam: **"Hayır"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse onu öldürecek misin?"** deyince, adam: "Evet" dedi. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v):**"Onu götür"** buyurdu. Adam onu götürürken: **"Bak eğer onu affedersen senin de ölen kimsenin de günahları affedilmiş olur"** buyurdu. Adam da onu affetti ve

bırakıverdi. Katili bağlandığı ipi sürüyerek çekip gittiğini gördüm. (Dârimi, Diyat: 8; Müslim, Kasame: 10)

4646- Vail (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyordum. Bir adam birinin boynuna bir urgan bağlamış getiriyordu ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam kardeşimle beraber kuyu kazıyorlardı, kazmayı kaldırdı arkadaşının başına vurdu ve öldürdü." Rasûlullah (s.a.v): **"Onu affet"** buyurdu. Adam kabul etmedi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bu adam ve kardeşim kuyu kazıyorlardı, bu adam kazmasını kaldırıp arkadaşının başına vurdu ve onu öldürdü." Rasûlullah (s.a.v): **"Onu affet"** buyurdu. Adam yine kabul etmedi ve kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam ve kardeşim kuyu kazıyorlardı. Bu adam kazmasını kaldırdı -sanki o sahneyi görüyor gibiyim- ve arkadaşının kafasına vurdu ve onu öldürdü" deyince Rasûlullah (s.a.v), tekrar: **"Onu affet"** buyurdu. Adam kabul etmeyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Git onu öldürürsen sen de onun gibi olursun"** buyurdu. Adam katili çıkardı biraz gidince, O'na: "Rasûlullah (s.a.v), ne söyledi duymuyor musun?" dedik. Bunun üzerine döndü ve:**"Onu öldürürsem onun gibi mi olurum"** deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Evet eğer öldürürsen onun gibi olursun"** buyurdu ve yine: **"Onu affet"** dedi. Böylece katil affolup boynundaki urganı sürükleyerek çekip gitti. (Dârimi, Diyat: 8; Müslim: Kasame: 10)

4647- Alkame b. Vail babasından haber verdiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturduğum bir sırada bir adam bir adamı bağladığı bir urganla çekerek getirdi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam kardeşimi öldürdü." Rasûlullah (s.a.v), o adama:**"Onu öldürdün mü?"** buyurdu. Katil bir şey söylemeden maktulün velisi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer o itiraf etmezse delil ile ispat ederim" dedi. Katil: "Evet onu ben öldürdüm" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu nasıl öldürdün?"** buyurdu. O da: "Onunla bir ağaçtan odun kesiyorduk bana sövdü, beni kızdırdı, ben de balta ile kafasına vurdum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), ona: **"Kendini kurtarmak için fidye verebilecek malın var mı?"** buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Baltam ve elbisemden başka hiçbir şeyim yok" dedi. Rasûlullah (s.a.v) ona şöyle dedi:**"Ne dersin? Kavmin diyetini vererek seni kurtarabilir mi?"** Adam:**"Kavmimin yanında ben öldürdüğüm adamdan daha değersizim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v) katilin urganını adama atarak ona:**"Al adamını"** dedi. Adam katili alıp giderken Rasûlullah (s.a.v):**"Eğer onu öldürürsen onun gibi olursun"** buyurunca ashap adamın arkasından yetişerek şöyle dediler: "Ne yapıyorsun? Yazıklar olsun sana, Rasûlullah (s.a.v) eğer onu öldürürsen onun gibi olursun" buyurdular. Adam bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v)'in yanına dönerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana bunu öldürürsen onun gibi olursun dediğini söylediler, ben onu Senin emrinle alıp götürüyorum. Rasûlullah (s.a.v), adama:**"Senin ve ölen kardeşinin günahını götürmesini istemez misin?"** dedi. Adam: "Evet isterim" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse affet"** dedi. Adam: "Öyleyse dediğin gibidir" dedi. (Dârimi, Diyat: 8; Müslim: Kasame: 10)

4648- Alkame b. Vail babasından naklediyor. Rasûlullah (s.a.v)'e birisini öldüren bir katil getirilince onu kısas olarak öldürmesi için maktulün velisine teslim etti, yanındakilere de: **"Katil de maktul de Cehennemdedir"** buyurdu. Bunu işitenlerden birisi adamın peşinden gitti. Rasûlullah (s.a.v)'in söylediğini iletti. Adam, katili bıraktı katil serbest bırakılınca urganını sürükleyerek gitti. Bunu Habib'e hatırlatınca şöyle dedi: Bana Said b. Eşva nakletti ve şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) o adama affetmesini emretmişti." (Dârimi, Diyat: 8; Müslim, Kasame: 10)

4649- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, bir adam velisini öldüren bir katili Rasûlullah (s.a.v)'in yanına getirince, Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Katili affet"** demişti. O da bunu kabul etmeyince, **"Öyleyse diyet al"** buyurdu. Adam bunu da kabul etmeyince: **"Götür, onu öldür sen de onun gibisin"** buyurdu. Adam gidince birisi peşinden giderek adama: Rasûlullah (s.a.v), sana: **"Götür onu öldür sen de onun gibisin"** dediğini duymadın mı? deyince, adam katili bırakıverdi. Katil bağlı olduğu urganı sürüyerek yanımdan geçti gitti." (Dârimi, Diyat: 8; Müslim, Kasame: 10)

4650- Abdullah b. Büreyde (r.a)'nin babasından rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek yanındaki birine işaret ederek: "Bu adam kardeşimi öldürdü" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Git kardeşini öldürdüğü gibi sen de onu öldür"** buyurdu. Bunun üzerine katil kendini öldürecek adama: "Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşı, beni affet, beni affetmek sana daha çok sevap kazandırır ve ahirette senin ve kardeşin için daha hayırlı olur" deyince, adam katili serbest bıraktı. Abdullah b. Büreyde diyor ki: Bu durum Rasûlullah (s.a.v)'e bildirildiğinde Rasûlullah (s.a.v) ona sordu, o da olup biteni anlatınca ona: **"Bu adamın seni öldürmesi senin için kıyamet gününde öldürdüğün adamın: "Ya Rabbi bu adama sor beni neden dolayı öldürdü?" diyerek hakkını istemesinden daha hayırlı idi"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

7- NE ZAMAN İNSANLAR ARASINDA HÜKÜM VERECEK OLURSANIZ ADALETLE HÜKMEDİNİZ…(Nisâ 58) AYETİNİN YORUMU

4651- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kurayza ve Nadîr kabileleri vardı, Nadîr Kurayza'dan daha üstün idi. Kurayza'dan bir adam Nadîrli birini öldürdü mü öldürülür, Nadîr'den bir adam Kurayza'dan birini öldürdü mü yüz ölçek hurma verirdi. Rasûlullah (s.a.v) Medine'ye hicret edip geldikten sonra Nadir kabilesinden bir adam Kurayza'dan birini öldürdü. Kureyzalılar: "Katili bize verin öldürelim" deyince, Nadîrliler eski adetleri üzere katili teslim etmek istemeyerek: "Aramızda Peygamber (s.a.v) var" dediler ve davalarının halledilmesi için Ona müracaat ettiler. O sırada Nisâ sûresi 58. ayeti nazil oldu. **"Adalet cana candır yani kısastır."** Daha sonra da Mâide 50. ayeti nazil oldu.**"Yoksa onlar hala İslâm'ın karşıtı cahiliyye kanunları ile mi yönetilmek istiyorlar…"** (Ebû Davud, Diyat: 1)

4652- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Mâide sûresi 42. ayeti olan**"…Onlar arasında hükmedersen adaletle hükmet. Allah adil davrananları sever"** ayeti Nadîr ile Kureyza arasındaki diyet hakkında indi çünkü Nadîrlilerin maktulleri şerefli sayılıyor ve tam diyet ödeniyordu. Kureyza oğullarının maktullerine ise diyetin yarısı ödeniyordu. Bu konuda davalarının halledilmesi için Rasûlullah (s.a.v)'i hakem tayin ettiler ve o sırada yukarıdaki ayetler nazil oldu. Rasûlullah (s.a.v) davalarını hak üzere gördü ve diyeti eşit kıldı. (Ebû Davud, Diyat: 1)

8- ÖLDÜRME İŞİNDE KÖLE İLE HÜR BİR OLUR MU?

4653- Kays b. Ubâde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Eşter ile birlikte Ali'nin yanına giderek kendisine: "Rasûlullah (s.a.v)'in başkalarına söylemediği sadece sana söylediği bir şey var mı?" dedik. "Hayır sadece yazdığım şu şey var" dedi ve kılıcının kınından yazdığı şeyi çıkardı, orada şunlar yazılıydı: **"Mü'minlerin kanları kısas ve diyetle müsavidir. Onlar düşmanlarına karşı tek vücut ve kuvvetlidirler, onlardan en aşağı durumda olanı bile düşmana eman verebilir. Dikkat edin! Kafire karşı Mü'min öldürülmez. Kafirlerden zimmî ve müstemen gibi Müslümanlarla anlaşması olan kimseler de öldürülmez. Kim bid'at çıkarırsa o kendisine eder kim de bir bid'at çıkaranı himaye ederse Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun."** (Ebû Davud, Diyat: 10; Tirmizî, Diyat: 16)

4654- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mü'minlerin kanları kısas ve diyetle müsavidir. Onlar düşmanlarına karşı tek vücut olup kuvvetlidirler. Onlardan en aşağı durumda olanı bile düşmana eman verebilir. Kafire karşılık bir Mü'min öldürülmez. Kafirlerden Zimmî ve müstemen gibi Müslümanlarla anlaşması olan kimseler de öldürülmez."** (Ebû Davud, Diyat: 10; Tirmizî, Diyat: 16)

9- KÖLESİNİ ÖLDÜRENE KISAS YAPILIR MI?

4655- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz, kim kölesinin bir organını keserse biz de onun organını keseriz. Kim kölesini iğdiş ederse biz de onu iğdiş ederiz."** (Ebû Davud, Diyat: 10; Tirmizî, Diyat: 16)

4656- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz, kim de kölesinin bir organını keserse biz de onun bir organını keseriz."** (Ebû Davud, Diyat: 10; Tirmizî, Diyat: 16)

4657- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Kim kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz, kim de kölesinin**

bir organını keserse biz de onun bir organını keseriz." (Ebû Davud, Diyat: 10; Tirmizî, Diyat: 16)

10- KADINA KARŞI KADIN ÖLDÜRÜLÜR MÜ?

4658- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kısas hakkında verdiği hükümleri karıştırıyordum o sırada Hamel b. Malik kalktı ve şöyle anlattı: "İki kadının odalarının arasında olduğum bir sırada kadının biri diğerine çadırının kazığı ile vurdu ve kadını ve karnındaki çocuğu öldürdü. Rasûlullah (s.a.v) o kadının öldürülmesini çocuğun yerine de diyet olarak bir köle ve cariye verilmesini hükmetti." (İbn Mâce, Diyat: 11)

11- BİR KADINA KARŞILIK ERKEK ÖLDÜRÜLÜR MÜ?

4659- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Bir Yahudi ziynetlerini almak için bir kızı öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v) de o kıza karşılık Yahudi'ye kısas uyguladı. (İbn Mâce, Diyat: 24; Ebû Davud, Diyat: 21)

4660- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, bir Yahudi genç kızın ziynetini alıp kafasını iki taş arasında ezmişti. Kız ölmek üzere iken yanına gelenler şüphelendikleri kimseleri seni öldüren şu mu bu mu diye gösterdiler, kendisini o duruma sokan Yahudi gelince "Evet budur" demişti. O Yahudi de suçunu itiraf edince Rasûlullah (s.a.v)'de onun başının ezilmesini emretti. (İbn Mâce, Diyat: 24; Ebû Davud, Diyat: 21)

4661- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Üzerindeki ziynet eşyasını almak için bir Yahudi, kızın kafasını ezmişti. Son nefesinde kızın yanına gidenler onu Rasûlullah (s.a.v)'e getirdiler. Rasûlullah (s.a.v) kıza: "Seni filan mı öldürdü?" kız başıyla hayır diye işaret etmişti. Rasûlullah (s.a.v) **"Falan mı? filan mı?"** diye sorunca, vuran Yahudi'nin ismi anılınca başıyla "Evet" dedi. Yahudi yakalanıp suçunu itiraf edince, Rasûlullah (s.a.v)'in emri üzerine Yahudi'nin kafası iki taş arasında ezildi. (İbn Mâce, Diyat: 24; Ebû Davud, Diyat: 21)

12- KAFİRİ ÖLDÜREN MÜSLÜMANA KISAS YAPILIR MI?

4462- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Üç şey dışında hiç bir şey Müslüman'ın kanını helâl kılmaz. Evli kimse zina ederse taşlanarak öldürülür. Bilerek Müslüman öldüren kimse kısas yapılarak öldürülür. İslâm'dan çıkıp mürted olan, Allah'a ve elçisine savaş açan kimse de ya öldürülür veya asılır veya sürgün edilir."** (Müsned: 24518)

4663- Şa'bî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Cuheyfe'den işittim şöyle diyordu: Ali'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'den Kur'an'dan başka duyduğun bir şey var mı?" diye sorduğumuzda şöyle dedi: "Tohumu çatlatan, canlıyı yaratan Allah'a yemin ederim ki hayır bir şey yoktur ancak Allah'ın kuluna Kitab'ını anlama kabiliyetini vermesi ve bir de şu sahifeden yazılı olanlar vardır. Sahife de neler var" dedim şöyle dedi: **"Diyet, esirlerin kurtarılması ve kafire karşılık Müslüman'ın öldürülmemesi konuları vardır."** (Müsned: 24518)

4664- Ebu Hassan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali dedi ki: "Kılıcının kınındaki sahifeden başka Rasûlullah (s.a.v) bana başkalarına söylemediği bir vasiyet yapmadı dedi. Oradakiler ısrarla onu görmek isteyince sahifeyi çıkardı. Orada şunlar yazılı idi: **"Mü'minlerin kanları eşittir. Mü'minlerden en aşağı da olan biri bile düşmana emân verebilir, onlar düşmanlara karşı tek vücut gibidirler. Bir kafiri öldüren Müslüman kısas yapılarak öldürülmez, anlaşma yapılan kimseler de anlaşmalarına sadık kaldıkları sürece onlar da öldürülmez."** (Müsned: 24518)

4665- Eşter (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Ali'ye şöyle demiştir: "Senden duyulan şeyler insanlar arasında yayılıyor eğer Rasûlullah (s.a.v)'in sana bir vasiyeti varsa bize söyle" deyince, Ali: "Rasûlullah (s.a.v)'in bana insanlara söylemediği bir vasiyeti yoktur sadece kılıcının kınındaki sahifede yazılı olanlar vardır" dedi. Orada şunlar yazılıydı: **"Mü'minlerin kanları eşittir. En aşağı görülen biri bile düşmana eman verebilir, kafire karşılık Mü'min öldürülmez. Anlaşma yapılan kimse de ahdine vefa gösterdiği sürece öldürülmez."** (İbn Mâce, Diyet: 21)

13- EMÂN VERİLEN KİMSE ÖLDÜRÜLMEZ

4666- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim haksız yere ahid verdiği kimseyi öldürürse, Allah ona Cenneti haram kılar."** (İbn Mâce, Diyet: 33; Tirmizî, Diyet: 11)

4667- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim sebepsiz yere ahid verdiği kimseyi öldürürse, Allah ona Cennetin kokusunu bile haram kılar."** (İbn Mâce, Diyet: 32; Müsned: 19512)

4668- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir adamdan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim zimmîlerden birini öldürürse, Cennetin kokusunu bile alamaz halbuki Cennetin kokusu yetmiş yıllık mesafeden alınır."** (Müsned: 22147; İbn Mâce, Diyet: 32)

4669- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim zimmîlerden birini öldürürse, Cennetin kokusunu duyamaz halbuki Cennetin kokusu yetmiş yıllık mesafeden alınır."** (Tirmizî, Diyet: 11; İbn Mâce, Diyet: 33)

14- ÖLÜM DIŞINDAKİ CİNAYETLERDE KÖLE İLE EFENDİ ARASINDAKİ UYGULAMA NASILDIR?

4670- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, fakir ailelerden birinin kölesi zengin ailelerden birinin kölesinin kulağını kesmişti. Rasûlullah (s.a.v)'e şikayete geldiklerinde onlara bir şey ödettirmedi. (Dârimi, Diyet: 14; Ebû Davud, Diyat: 27)

15- DİŞE KARŞI İŞLENEN CİNAYETLERDEKİ UYGULAMA

4671- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) diş kıran kimseye kısas yapılmasına hüküm verdi ve şöyle buyurdu: **"Allah'ın Kitab'ına göre kısas gerekir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4672- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Kölesini öldürene kısas yapar biz de onu öldürürüz, kölesinin bir organını kesen kimsenin biz de aynı organını keseriz"** buyurdu. (Ebû Davud, Diyat: 7; Tirmizî, Diyet: 18)

4673- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim kölesini iğdiş yaparsa biz de onu iğdiş yaparız. Kim de kölesinin bir organını keserse biz de onun o organını keseriz."** (Ebû Davud, Diyat: 7; Tirmizî, Diyet: 18)

4674- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rübeyyi'ın kız kardeşi Ümmü Harise bir adamı yaralamış ve Rasûlullah (s.a.v)'in yanına davalarının görülmesi için gelmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v): **"Kısas gerekir kısas gerekir"** demişti. Ümmü Rübeyyi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Falan yüzünden ona kısas mı yapılacak? Hayır vallahi ona hiçbir zaman kısas yapılamaz" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Süphanallah, Ey Ümmü Rübeyyi**(hüküm) **Allah'ın Kitab'ındaki emridir"** buyurdu. Kadın: "Hayır, vallahi ona kısas yapılamaz" dedi. Karşı taraf diyeti kabul edinceye kadar bu sözünde diretti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ın öyle kulları vardır ki Allah'a yemin etseler Allah onların yeminlerini boşa çıkarmaz"** buyurdu. (Müslim, Kasame: 5; İbn Mâce, Diyet: 16)

16- ÖN DİŞLER İÇİN KISAS GEREKİR Mİ?

4675- Enes (r.a) anlatıyor: "Halam, bir kızın ön dişini kırmış Rasûlullah (s.a.v)'de kısas yapılmasını emretmiş. Erkek kardeşi Enes b. Nadr Rasûlullah (s.a.v)'e: "Falanın dişi mi kırılacak? Hayır, Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun dişi kırılmamalı" dedi. Daha önce dişi kırılan kimsenin ailesinden affetmelerini veya diyet almalarını rica etmişler onlar da kabul etmemişlerdi. Uhud savaşında şehid olan amcam Enes yemin edince affetmeye razı oldular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah'ın kullarından öyle kimseler var ki Allah'a yemin etseler Allah yeminlerini boşa çıkarmaz"** buyurdu. (Müslim, Kasame: 5; İbn Mâce, Diyet: 16)

4676- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rübeyyi bir kızın dişlerini kırmıştı. Onlardan affedilmelerini istediler onlar bunu kabul etmediler, diyet almalarını istediler yine kabul etmediler. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldiler. O da kısas yapılmasını emretti. Enes b. Nadr dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Rübeyyi'ın dişi mi kırılacak? Hayır, Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun ki dişi kırılmayacak." Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Enes! Allah'ın Kitab'ı kısası emrediyor"** buyurdu. Dişi kırılanın yakınları razı oldular ve affettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Allah'ın kullarından öyle kimseler var ki Allah'a yemin etseler Allah onların yeminlerini boşa çıkarmaz."** (Müslim, Kasame: 5; İbn Mâce, Diyet: 16)

17- ISIRMAK SURETİYLE BİR CİNAYET İŞLENMİŞSE KISAS OLUR MU?

4677- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam başka birinin kolunu ısırmış o da kolunu çekince ısıranın ön dişi düşmüş -veya ön dişleri düşmüş- Dişi düşen adam Rasûlullah (s.a.v)'e şikayete gelince, Rasûlullah (s.a.v) ona:**"Ne yapmamı emredersin? Ona emredip kolunu ağzına vermesini seninde onun elini deve gibi koparmasını mı istiyorsun? İstersen elini ağzına ver ısırınca çek"** buyurdu. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4678- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Bir adam bir adamın kolunu ısırmış diğeri de kolunu asılınca bu adamın dişi kopmuştu. Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna mahkeme olmak üzere çıkarıldılar. Rasûlullah (s.a.v) böyle bir şey olmayacağını söyleyerek davayı iptal etti ve şöyle buyurdu: **"Kardeşinin etini deve gibi ısırıp koparmak mı istiyorsun?"** (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4679- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam bir adamı kolundan ısırdı o da kolunu çekince dişi koptu. Davalaşarak Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna çıktılar. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu:**"Biriniz kardeşinizi deve ısırır gibi ısıracak öyle mi? Onun diyeti yoktur."** (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4680- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Ya'la şöyle demiştir: Bir adam diğerini ısırdı ve onun da dişleri döküldü. Rasûlullah (s.a.v)'de onlara: "Diyet yoktur" buyurdular. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4681- Imran b. Husayn (r.a)'dan rivâyete göre, Bir adam bir adamı bileğinden ısırdı onun da dişi düştü. Peygamber (s.a.v)'e gelerek durumu anlattılar. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sen kardeşinin bileğini deve gibi ısırıp koparacak mısın?"** O davayı iptal etti. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

18- NEFSİ MÜDAFA ETMEK GEREKİR

4682- Ya'la b. Münye (r.a)'den rivâyete göre, Ya'la bir adamla dövüşüyor ve kolunu ısırıyor o da onun ağzından elini çekince dişi düşüyor, durumu Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna götürüyorlar. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyuruyor:**"Deve gibi birbirinizi mi ısırıyorsunuz?"** Davayı reddedip iptal etti. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4683- Ya'la b. Münye (r.a)'den rivâyete göre, Temim oğullarından bir adam birisiyle kavga ediyor ve elini ısırıyor o da elini kurtarmak için çekince diğerinin dişi düşüyor. Rasûlullah (s.a.v)'e şikayete geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyuruyor:**"Biriniz bir diğer kardeşinizi deve gibi ısırıyor öyle mi?"** davayı iptal etti ve reddetti. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

19- ISIRMA KONUSUNDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

4684- Ya'la ve Ümeyye (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Tebük savaşına çıkmıştık. Beraberimizdeki bir arkadaşımız Müslümanlardan birisiyle kavga etti. O adam bunun kolunu ısırdı o da kolunu onun ağzından kurtarmak için çekince dişi döküldü. Bunun üzerine o kimse gidip Rasûlullah (s.a.v)'den dişinin diyetini isteyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hem gidip deve gibi kardeşinin kolunu ısırıyor hem de gelip diyet istiyor, onun için diyet yoktur"** böylece davayı iptal etti. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4685- Safvan b. Ya'la (r.a)'nın babasından rivâyet ettiğine göre; Bir adam bir adamın elini ısırmıştı o da onun ağzından elini çekince dişi döküldü. Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler, O da davayı iptal etti. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4686- Ya'la (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam ücretle bir işçi tutmuştu. O adamla kavga edip elini ısırmıştı elini çekince dişi dökülmüştü. Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna geldiler ve şikayette bulundular. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Elini ağzında bıraksaydı da deve gibi koparsaydın öyle mi?** buyurdular. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4687- Safvan b. Ya'la (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Tebük savaşında savaşa katılmıştım bu arada da bir işçi tutmuştum. Benim işçi, bir adamla kavga edip onun parmağını ısırmıştı. O da elini çekince dişleri dökülmüştü. Rasûlullah (s.a.v)'e gelip durumu anlattıklarında Peygamber (s.a.v)'de o davayı iptal etti. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4688- Ya'la b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Ceyşül Usre = Tebük seferinde bulunmuştum. Bu hayatımda en güvendiğim amelimdir. Yanımdaki hizmetçim bir adamla kavga etti, onlardan biri diğerinin parmağını ısırdı o da parmağını kurtarmak için parmağını çekince onun ön dişini söktü ve dişi düştü. Dişi düşen Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: Şikayette bulundu. Rasûlullah (s.a.v)'de ona şöyle dedi: **"Elini ağzında bıraksaydı da koparsaydın öyle mi?"** (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4689- Safvan b. Ya'la b. Münye (r.a)'den rivâyete göre, Ya'la b. Münye'nin hizmetçisi başka bir kimsenin kolunu ısırmıştı, o da kolunu onun ağzından kurtarmak için çekince dişi düşmüştü. Durumu Rasûlullah (s.a.v)'e götürdüler. Rasûlullah (s.a.v) davayı iptal etti ve şöyle buyurdu: **"Elini ağzında bıraksaydı da deve gibi elini koparsaydın öyle mi?"** (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

4690- Safvan b. Ya'la (r.a)'dan rivâyete göre, babası Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Tebük savaşına katılmıştı. Bir hizmetçi tutmuştu, o da bir adamla kavgaya tutuştu ve o adamın kolunu ısırdı o ısırmadan dolayı acı çekince elini çekti ve diğerinin dişi döküldü. Durumu Rasûlullah (s.a.v)'e götürdüler, O da şöyle buyurdu: **"Biriniz birinizi bile bile deve gibi ısıracak öyle mi?"** Davayı iptal etti dökülen dişte boşa gitti. (Ebû Davud, Diyat: 24; İbn Mâce, Diyet: 20)

20- BAZI İŞLENEN CİNAYETE KARŞI KISAS VARMIDIR?

4691- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yanımızda iken bir şey dağıtılıyordu. Bir adam daha önce almak için Rasûlullah (s.a.v)'in yanına yaklaştı ve oraya yüzüstü kapandı. Rasûlullah (s.a.v)'de onu bir hurma sapı ile dürttü. Adam kalkıp çıkınca Rasûlullah (s.a.v), adama: **"Gel benden öcünü al"** buyurunca, Adam: "Affettim ey Allah'ın Rasûlü" dedi. (Ebû Davud, Diyat: 15)

4692- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) aramızda bir şey dağıtıyordu. Bir adam dağıtılanlardan almak için oraya atıldı ve yüz üstü kapaklandı. Rasûlullah (s.a.v)'de yanında bulunan bir hurma dalı ile onu dürttü. Adam bağırınca Rasûlullah (s.a.v):**"Gel benden öcünü al kısas yap"** buyurdu. Adam da: "Affettim ey Allah'ın Rasûlü" dedi. (Ebû Davud, Diyat: 15)

21- TOKAT ATMADAN DOLAYI KISAS OLUR MU?

4693- İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Bir adam Abbas'ın cahiliyye'de ölen babasına sövdü. Abbas'ta ona bir tokat atmıştı. Bunun üzerine o adamın akrabaları gelerek şöyle dediler: "Abbas'ın vurduğu gibi o da Abbas'a vurmalıdır değilse silahlarımızla onu öldürürüz." Durum Rasûlullah (s.a.v)'e ulaşınca minbere çıktı ve: **"Ey İnsanlar! Allah katında en değerli insan kimdir? Biliyor musunuz"**deyince, Ashab: "Sensin" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Abbas benim ailemden ben de onun ailesindenim, ölmüşlerimize sövmeyin ki dirilerimiz üzülmesinler."** Bunun üzerine Abbas'a karşı

ayaklananlar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Seni gücendirmekten Allah'a sığınırız. Bizim için Allah'tan af dile" dediler. (Müsned: 2598)

22- ÇEKMEKTEN DOLAYI İZ OLURSA KISAS GEREKİR Mİ?

4694- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mescid de Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte oturuyorduk O kalkınca biz de kalkardık. Bir gün kalktı biz de kalktık. Mescidin ortasına varınca bir adam, Rasûlullah (s.a.v)'in hırkasından tuttu ve hızlıca çekti hırkası kalın kumaştan yapılmıştı sert olduğu için boynu kızarmıştı. O adam Rasûlullah (s.a.v)'e: "Ey Muhammed şu iki deveme yiyecek yüklet çünkü Sen ne kendi malından ne de babanın malından veriyorsun" deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır! Allah'tan bağışlanmamı isterim. Boynumu kızartmandan dolayı kısas yapılmadıkça develerine bir şeyler yükletmem"** buyurdu. Bunun üzerine bedevi: "Hayır kıyas yaptırmam" dedi. Rasûlullah (s.a.v) sözünü üç defa tekrarladı üçünde de bedevi: "Hayır vallahi kısas yaptırmam" diyordu. Bedevinin bu ısrarını duyunca hızlıca onun üzerine yürüdük. O sırada Rasûlullah (s.a.v) bize dönerek, şöyle buyurdu: **"Sözümü işiten herkes kendisine izin vermeden yerinden kımıldamamasına karar verdim"** diyerek oradakilerden birine: "**Ey Filan! Bedevinin bir devesine arpa diğer devesine de hurma yükle"** buyurdu. Daha sonra da: **"Dağılın"** buyurdu. (Ebû Davud, Edeb: 1)

23- DEVLET BÜYÜKLERİNE DE KISAS YAPILIR MI?

4695- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'in kendisine kısas yaptırmak istediğini gördüm." (Ebû Davud, Diyat: 15)

24- DEVLETİN İZNİ OLMADAN KISAS YAPILAMAZ

4696- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), ebu Cehm b. Huzeyfe'yi zekat toplama göreviyle göndermişti. Ebu Cehm gittiği yerde zekat konusunda münakaşa eden birine vurmuştu. Bunun üzerine o adam arkadaşlarıyla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'e geldiler ve kısas isteriz Ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de **"Kısas yerine şunu veya şunu alın"** buyurdu. Razı olmadılar tekrar: **"Şunu ve bunu da alın"** buyurunca kabul ettiler. Rasûlullah (s.a.v) onlara: **"Bu meseleyi insanlara duyuracağım"** buyurdu. Onlar da: "Olur" dediler. Rasûlullah (s.a.v) şöyle konuştu: **"Bu adamlar bana geldiler kısas istediler. Ben de onlara şunları alın dedim razı oldular."** Demesi üzerine onlar: "Hayır kabul etmiyoruz" dediler. Muhacirler o adamların üzerine yürüyeceklerdi. Rasûlullah (s.a.v) muhacirlere: **"Ellerini onlardan çekmelerini emretti onlar da ellerini çektiler, onları çağırdı ve razı mısınız?"** buyurdu. Onlar da: "Evet" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bu durumu insanlara duyuracağım"** buyurdu. Onlar da: **"Konuş ve bildir"** dediler. Rasûlullah (s.a.v) yine insanlara konuşup anlattı ve o kimselere tekrar sordu: **"Aldıklarınıza razı mısınız?"** Onlar da: **"Evet"** dediler. (Ebû Davud, Diyat: 13; İbn Mâce, Diyet: 10)

25- KILIÇ DIŞINDA DA KISAS UYGULAMASI OLUR MU?

4697- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Bir Yahudi, üzerinde ziynet eşyası bulunan bir kızı görüyor ve onu taşla öldürerek ziynetlerini alıyor, ölmek üzere olan kızın yanına Rasûlullah (s.a.v) götürülüyor ve ona şöyle soruyor: **"Seni falan kimse mi öldürdü?"** -hadisin ravilerinden Şu'be başıyla işaret ederek kızın hareketini aktarıyordu- Kız, hayır diye işaret etti. **"Peki falan mı öldürdü?"** dediklerinde -yine Şu'be başıyla anlatıyordu- Kız yine: "Hayır" dedi. **"Falan mı öldürdü denildiğinde** -Şube yine başıyla anlattı- Kız: "Evet" işareti yaptı. Rasûlullah (s.a.v), Yahudi'yi getirtip kafasını iki taş arasında ezdirerek öldürülmesini emretti. (Ebû Davud, Diyat: 13; İbn Mâce, Diyet: 10)

4698- Kays (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Has'am kabilesinden bir guruba karşı bir müfreze göndermişti. Oradakilerden bir kısmı secde ederken Müslüman olduklarını belirterek öldürülmemelerini isteseler de çarpışma sırasında öldürüldüler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) onların diyetlerinin yarısını ödemelerini Müslümanlara emretti ve: **"Ben müşrikler arasında yaşayan Müslümanlardan uzağım. Müslümanlarla müşriklerin ateşleri birbirlerine görülmeyecek kadar uzak olsunlar"** buyurdu. (Ebû Davud, Diyat: 17; Tirmizî, Siyer: 42)

26- Bakara 178. ayetinin yorumu: "BUNUNLA BERABER KİM ÖLDÜRÜLENİN KARDEŞİ VEYA VELİLERİ TARAFINDAN AFFEDİLİRSE O ZAMAN AFFEDENİN DİNİN ÖNGÖRDÜĞÜ DİYETİ İSTEMESİ AFFEDİLENİN DE ONU GÜZELCE ÖDEMESİ GEREKİR…"

4699- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İsrailoğulları zamanında kısas vardı, diyet vermek yoktu. Bu konuda Allah, Bakara 178. ayetini indirdi: **"Ey iman edenler, öldürme olaylarında adil karşılık olan kısas size farz kılındı. Hüre karşı hür, köle kadın için köle kadın öldürülür. Bununla beraber kim öldürülenin kardeşi veya velileri tarafından affedilirse o zaman affedenin dinin öngördüğü diyeti istemesi affedilenin de onu güzelce ödemesi gerekir…"** Affetmek bilerek öldürmede diyeti kabul etmek demektir. Allah'ın istediği şekilde ödemeye uymak demektir. Karşı tarafta güzellikle diyeti ödemelidir. Bu Rabbinizden size bir rahmet ve hafifletme demektir. Ve sizden öncekilere farz kılınanlardan daha kolaydır, onlara farz kılınan sadece kısastı o zaman diyet yoktu. (Buhârî, Tefsir: 19)

4700- Mücahid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Öldürme olaylarında adil karşılık olan kısas size farz kılındı, hüre karşı hür…"** (Bakara 178.) İsrailoğullarında diyet yoktu onlara sadece kısas farz kılınmıştı. Allah bu ümmete kolaylık olsun için İsrailoğullarında olmayan diyet hükmünü indirdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

27- KISASTA AFFETMEK TAVSİYE EDİLİR

4701- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e kısas talebi için gelenlere affetmelerini emrederdi. (Ebû Davud, Diyat: 3; İbn Mâce, Diyet: 35)

4702- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e her kısas gerektiren davada kendisine gelenlere affetmelerini emrederdi. (Ebû Davud, Diyat: 3; İbn Mâce, Diyet: 35)

28- ÖLDÜRÜLENİN VELİSİ KISASTAN VAZGEÇERSE BİLE BİLE ÖLDÜRENDEN DİYET ALINIR MI?

4703- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir yakını öldürülürse iki şeyden hayırlısını talep eder yani ya katile kısas yapılmasını ister veya diyet verilmesini…"** (Ebû Davud, Diyat: 4; İbn Mâce, Diyet: 35)

4704- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir yakını öldürülürse iki şeyden hayırlısını talep eder yani ya katile kısas yapılmasını ister veya diyet verilmesini…"** (Ebû Davud, Diyat: 4; İbn Mâce, Diyet: 35)

4705- Ebu Seleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kimin bir yakını öldürülürse iki durumdan birini yapmakta serbesttir. Ya fidye alır ya da kısas ister."** (İbn Mâce, Diyet: 35; Ebû Davud, Diyat: 4)

29- KADIN KISASI DİYETE ÇEVİREBİLİR

4706- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Öldürülen kimsenin velileri kısastan vazgeçip diyeti talep etmeliler. Aralarında biri bir kadın bile olsa affederse kısas düşer diyet almaları gerekir."** (Ebû Davud, Diyat: 16)

30- TAŞLA VE KIRBAÇLA ÖLDÜRÜLENİN DİYETİ NASILDIR?

4707- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bilinmeyen bir sebeple veya bir şey atmakla taşla, değnekle ve kırbaçla öldürülürse, onun diyeti kasıtsız hata ile öldürme diyetidir. Kim bile bile öldürülürse kısas yapılır. Kim katile**

kısas yapılmasına engel olursa Allah'ın meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun ondan ne tevbe kabul edilir ne de fidye. (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4708- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim bilinmeyen bir sebeple veya bir şey atmakla veya taşla veya kamçı ile veya değnekle öldürülürse, onun diyeti kasıtsız hata ile öldürme diyetidir. Kim bile bile öldürülürse kısas yapılır. Kim katile kısas yapılmasına engel olursa Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onlar üzerine olsun, ondan ne tevbe kabul edilir ne de fidye."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

31- BİLE BİLE ÖLDÜRMEYE BENZEYEN HATAEN ÖLDÜRMENİN DİYETİ NE KADARDIR?

4709- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bile bile öldürmeye benzeyen hata ile öldürmede kamçı olsun değnek olsun o kimsenin diyeti yüz devedir. Bu develerden kırkı da gebe olacaktır."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4710- Kasım b. Rabia (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü bir hutbe vermişti. (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

32- BU KONUDAKİ DEĞİŞİK RİVAYETLER

4711- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Dikkat edin bile bile öldürmeye benzeyen hata ile öldürme kamçı ile veya değnek ile olsun diyeti yüz devedir ve kırk tanesi de gebe olacaktır."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4712- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından birinin rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v), Mekke fethi günü hutbesinde şöyle buyurmuştur:**"Dikkat edin bile bile öldürmeye benzeyen hata ile öldürme kamçı, değnek ve taşla bile olsa diyeti yüz deve olup kırkı altı ile dokuz yaş arasında olacak ve hepsi de doğurgan olacaktır."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4713- Ukbe b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Dikkat edin! Hataen öldürülen kimsenin diyeti, kamçı ve değnekle olsun yine yüz deve olup kırk tanesi gebe durumda olacaktır."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4714- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından birinden rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) feth günü Mekke'ye girdiğinde şöyle buyurdu:**"Dikkat edin hata ile öldürme ve hata ile öldürmeye benzeyen öldürmelerde ister kamçı ile olsun ister değnekle öldürülmüş olsun diyeti kırkı gebe olan** (yüz devedir). (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4715- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir kimsenin rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v) fetih yılı Mekke'ye geldiğinde şöyle buyurdu:**"Dikkat edin hata ile öldürmeye benzeyen öldürmelerde ister kamçı ister değnekle olsun fidyesi kırkı gebe olmak üzere** (yüz devedir). (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4716- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir kimsenin rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v) fetih yılı Mekke'ye geldiğinde şöyle buyurdu:**"Dikkat edin hata ile öldürmeye benzeyen öldürmelerde ister kamçı ister değnekle olsun fidyesi kırkı gebe olmak üzere"** (yüz devedir). (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4717- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü Kâbe'nin merdiveninin üzerinde Allah'a hamdü sena ederek şöyle konuştu: **"Vadini yerine getiren, kuluna yardım eden, tek başına düşman ordularını mağlup eden Allah'a hamd olsun. Bile bile öldürmeye benzeyen ve hata ile öldürülen kırbaçla da değnekle de olsa; diyeti kırk tanesi gebe olmak şartıyla yüz devedir."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4718- Kasım b. Rabia (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hata ile öldürmek veya bile bile öldürmeye denk olan öldürmelerde diyet yüz deve olup kırk tanesi gebe olmalıdır."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4719- Amr b. Şuayb (r.a)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim hata ile bir adam öldürürse diyeti yüz devedir. Bu develerden otuz tanesi bir yaşında dişi, otuz tanesi de iki yaşında dişi ve otuz tanesi de dört yaşında dişi, kalan on tanesi de iki yaşında erkek olacaktır."** Rasûlullah (s.a.v) şehirlilere yüz deve yerine dört yüz dinar altın veya onun bedeli gümüş taktir ederdi. Deve bedelleri arttıkça Rasûlullah (s.a.v) de altın ve gümüş nispetini artırırdı, duruma göre bu bedeli indirdiği de olurdu. Rasûlullah (s.a.v) zamanında diyet bedeli dört yüz dinardan sekiz yüz dinara kadar ulaşmıştı veya bu bedelde gümüş miktarına ulaşmıştı. **Rasûlullah (s.a.v) inek sahiplerine diyet bedeli olarak iki yüz inek taktir etmişti. Koyunda ise iki bin koyun taktir etmişti. Diyet bedelinin ölen kimsenin varisleri arasında hisselerine göre paylaştırılmasını artanını da asabe denilen ölenin baba tarafından akrabalarına yüklenmesini emretti. Yine Rasûlullah (s.a.v) katil kadının diyetini asabasına ödettirmeyi emir buyurdu. Öldürülen kadının diyetinden varislere dağıtıldıktan sonra arta kalanın asabaya verilmesini, öldürülen kadının diyetinin varisler arasında bölüşülmesini, katili de onların öldürmesini emretti."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

33- HATA İLE ÖLDÜRÜLEN OLAYDA DEVELERİN YAŞLARI NE OLMALI?

4720- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) hata ile olan öldürmelerde diyet olarak verilmesi gereken develerin yirmi tanesinin bir yaşında dişi, yirmi tanesinin bir yaşında erkek, yirmi tanesinin iki yaşında dişi, yirmi tanesinin beş yaşında, yirmi tanesinin de beş yaşında deve olmasına hükmetti."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

34- DİYET GÜMÜŞ OLARAK VERİLECEKSE NE KADAR OLMALI?

4721- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir adam bir adamı öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v) onun diyetini on iki bin dirhem gümüş olarak taktir etmişti. Bu konuda da Tevbe sûresi 74. ayetini hatırlatmıştır: **"…Allah ve Peygamberinin kendilerini zenginleştirmiş olmasından başka bir sebepleri de yoktu."** (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

4722- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) diyeti on iki bin dirhem olarak verilmesine hükmetti. (Ebû Davud, Diyat: 17; İbn Mâce, Diyet: 6)

35- KADININ DİYETİ NE KADARDIR?

4723- Amr b. Şuayb (r.a), babasından ve dedesinden naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kadının diyeti aynen erkeğin diyeti gibidir. Bu oran diyetin üçte birine ulaşmasına kadar böyledir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

36- KAFİRİN DİYETİ NE KADARDIR?

4724- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyetle şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Zimmîlerin** (Müslümanların idaresinde yaşayan Müslüman olmayan kimselerin) **diyeti Müslümanların diyetinin yarısıdır. O, zimmîler de: Yahudi ve Hıristiyanlardır."** (İbn Mâce, Diyet: 13; Ebû Davud, Diyat: 23)

4725- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kafirin diyeti Müslüman'ın diyetinin yarısıdır."** (İbn Mâce, Diyet: 13; Ebû Davud, Diyat: 23)

37- MÜKÂTEB = SÖZLEŞMELİ KÖLENİN DİYETİ NE KADAR?

4726- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v), Mükâteb kölenin diyetinde ödediği kadar ki bedelinde hür**

kimsenin diyeti gibi diyet ödemesine hükmetti." (Ebû Davud, Diyat: 23; Tirmizî, Büyü': 35)

4727- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Mükâteb kölenin diyeti hakkında ödediği kadarki bedelinde hür kimsenin diyeti gibi diyet ödemesine hükmetti. (Ebû Davud, Diyat: 23; Tirmizî, Büyü': 35)

4728- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Mükâteb kölenin diyeti hakkında ödediği kadarki bedelinde hür kimsenin diyeti gibi kalan kısmında da köle diyeti gibi diyet ödenmesini emretti. (Ebû Davud, Diyat: 23; Tirmizî, Büyü': 35)

4729- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mükâteb köle bedelinden ödediği kadar hürdür ve kendisine o nispette had uygulanır ve o nispette de mirasa iştirak eder."** (Ebû Davud, Diyat: 23; Tirmizî, Büyü': 35)

4730- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) zamanında mükâteb bir köle öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v), Mükâtebe bedelinden ödediği kısımda hür diyeti gibi diğer kısmında ise köle diyeti gibi ödenmesine emir buyurdu. (Ebû Davud, Diyat: 23; Tirmizî, Büyü': 35)

38- CENİN = ANA KARNINDAKİ ÇOCUĞUN DİYETİ

4731- Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından naklederek şöyle demiştir: **"Bir kadın bir kadına taş atarak karnındaki çocuğunu düşürdü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) düşen cenine diyet olarak elli koyun verilmesini emretti. O günden sonra taş atmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Diyat: 22; Tirmizî, Nikah: 36)

4732- Abdullah b. Büreyde (r.a)'den rivâyete göre, Bir kadın bir kadına taş attı taş atılan kadın karnındaki çocuğu düşürdü. Durum Rasûlullah (s.a.v)'e aktarılınca: **"Düşen cenine diyet olarak beş yüz gurre verilmesini emretti. O günden itibaren taş atmayı yasakladı."** Ebu Abdurrahman der ki: Beş yüz gurre verilmesi vehm dir. Yüz gurre olması gerekir. Yasaklama taş atma konusundadır. (Ebû Davud, Diyat: 22; Tirmizî, Nikah: 36)

4733- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi taş atan birini görünce ona: **"Atma! Peygamber (s.a.v) taş atmayı yasakladı veya taş atmaktan hoşlanmazdı"** dedi. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Sayd: 11)

4734- Hamel b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ceninde diyet olarak bir gurre verilmesini hükmetti. Tavus diyor ki At, gurre sayılır. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Sayd: 11)

4735- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Lihyan oğullarından bir kadının ölü düşen çocuğuna diyet olarak bir gurre köle ve cariye verilmesine hükmetti sonra kendisine gurre verilmesini hükmedilen kadın ölünce, Rasûlullah (s.a.v) onun mirasını kocasının ve oğullarının almasını diyeti de asabesinin vermesini emretti. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Sayd: 11)

4736- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hüzeyl kabilesinden iki kadın kavga etmişlerdi, biri diğerine taşla vurarak (veya benzeri bir söz söyledi) kadını ve karnındaki çocuğu öldürmüştü. Davalarını görmek üzere Rasûlullah (s.a.v)'e geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v) ölen çocuğa diyet olarak bir köle veya cariye verilmesini, anasının diyetini de öldüren kadının akrabasının ödemesini katil kadına da mirasçılarının ve çocuğunun varis olmasını hükmetti. Hamel b. Malik b. Nabiğa el Hüzelî dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü bir şey yapmayan, içmeyen, konuşmayan, ağlamayan bir cenine nasıl diyet ödeyeyim diyerek lafi uzattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu sözler kahin kardeşlerinin söylediği sözlerden olup secili ve kafiyeli sözlerdir."** (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Sayd: 11)

4737- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Hüzeyl kabilesinden iki kadın Rasûlullah (s.a.v) zamanında kavga edip biri diğerine taş atarak diğerinin karnındaki çocuğunu düşürmüştü. Rasûlullah (s.a.v) onun hakkında bir köle ve cariye verilmesine hükmetti. (İbn Mâce, Sayd: 11; Ebû Davud, Diyat: 20)

4738- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) anasının karnında ölen cenin için bir köle ve cariye verilmesini emretti. Cezayı vermeyi gereken kimse nasıl olur da yemeyen, içmeyen, konuşmayan, ağlamayan -veya benzeri sözler söyleyerek- lafi uzattı. Rasûlullah (s.a.v): **"Bu sözler kahin sözlerindendir"** buyurdu. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

4739- Muğire b. Şube (r.a)'den rivâyete göre, bir kadın hamile olan kumasına bir çadır kazığı ile vurarak öldürmüştü, ölen o kadın da hamile idi. Hüküm vermesi için Rasûlullah (s.a.v)'e durum getirilince, Rasûlullah (s.a.v) kadının asabesinin diyet ödemesini cenin için de bir gurre verilmesini emretmişti. Ölen kadının asabesi durumunda olan biri şöyle demiştir. Yemeyen, içmeyen, bağırıp ağlamayan bir cenine diyet mi vereceğim? Buna benzer sözlerle sözü uzattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bu sözler bedevilerin kafiyeli sözleri gibidir"** buyurdu. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

39- KASITSIZ ÖLDÜRMELERDE CENİNİN DİYETİNİ KİM ÖDER

4740- Muğire b. Şube (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadın hamile olan kumasını çadırın kazığı ile vurup öldürüyor. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) öldüren kadının asabesinin diyet ödemesini ve karnındaki ölen cenine de bir köle ve cariye verilmesini emretmişti. Katil kadının asabesi durumunda olan bir adam: "Yemeyen, içmeyen, ses çıkarmayan" -veya buna benzer sözler- söyleyerek lafi uzattı. Rasûlullah (s.a.v)'de bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Bu sözler bedevilerin kafiyeli sözlerine benziyor ve cenine diyet verilmesini emretti."** (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

4741- Muğire b. Şube (r.a)'den rivâyete göre, iki kumadan biri diğerini çadırın kazığı ile öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v)'de katilin asabesine diyet vermelerini emretti. karnındaki cenin için ise bir gurre verilmesini emretti. Bunun üzerine o bedevi: "Yemeyen, içmeyen, ses çıkarıp ağlamayan bir çocuk için diyet mi ödeyeceğim" diyerek sözü uzattı. Rasûlullah (s.a.v) bu sözlere: **"Cahiliyye dönemi sözleri gibi vezinli, kafiyeli sözlerdir bunlar diyerek karnındaki çocuk için bir gurre verilmesine hükmetti."** (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

4742- Muğire b. Şube (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Lihyan oğullarından bir kadın kumasına çadır kazığıyla vurarak öldürmüştü, ölen kadının karnında çocuğu da vardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Katilin asabesine diyet verilmesini, karnındaki çocuğa da gurre verilmesine hükmetti."** (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

4743- Muğire b. Şube (r.a)'den rivâyete göre, Hüzeyl kabilesinden iki kadın bir erkeğin nikahı altındaydı, biri diğerine çadırın kazığıyla vurarak diğerinin çocuğunu düşürmüştü. Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gelerek davalarının görülmesini istediler. (Rasûlullah (s.a.v)'de gerekeni söyledi.) Bunun üzerine onlar: "Ses çıkarmayan, bağırmayan, yemeyen, içmeyen bir çocuk için nasıl fidye ödeyebiliriz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bu sözler bedevilerin kafiyeli sözlerine benziyor"** buyurdu ve kadının akılesi üzerine gurre ile hükmetmiştir. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

4744- Muğire b. Şube (r.a)'den rivâyete göre, Hüzeyl kabilesinden bir adamın iki karısı vardı biri diğerine çadırın kazığı ile vurdu ve karnındaki çocuğunu düşürdü. Denildi ki: "Yemeyen, içmeyen, bağırıp ses çıkarmayan bir çocuk hakkında ne dersin?" Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bedevilerin kafiyeli sözleri gibi sözlerdir."** O konuda Rasûlullah (s.a.v) bir köle ve cariyenin verilmesini kadının akilesine emretti. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

4745- İbrahim (r.a)'den rivâyete göre, bir kadın bir taşla hamile olan kumasına vurarak öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v) karnındaki cenine gurre verilmesini emretti. Diyetinin de asabesine ödettirilmesini emretti. Onlar da yemeyen, içmeyen, ses çıkarmayan bir çocuk için gurre mi vereceğiz diyerek lafi uzattı. Peygamber (s.a.v): **"Bu sözler bedevilerin vezinli, kafiyeli sözlerine benziyor; ne dedimse hüküm dediğim gibidir"** buyurdular. (Ebû Davud, Diyat: 21; İbn Mâce, Diyet: 11)

4746- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aralarında kavga çıkan iki komşu kadından biri hamile olan diğer kadına taşla vurdu

Saçları çıkmış olarak hamile kadın çocuğunu düşürdü ve kadının kendisi de öldü. Rasûlullah (s.a.v) akilesine diyet ödemelerini emretti. Kadının amcası: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ayrıca saçları bitmiş bir çocuğu da düşürmüştü" dedi. Bunun üzerine katilin babası dedi ki: "Bu adam yalan söylüyor, vallahi o çocuk ne ses çıkardı ne yedi ne içti" diyerek sözü uzattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Bu sözler cahiliyye dönemi kahinlerinin sözlerine benziyor ölen çocuk için gurre gerekir"** buyurdu. İbn Abbas diyor ki: Bu kadınlardan biri Müleyke olup diğeri de Ümmü Gatîf idi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4747- Câbir (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) her karında taşıyan cenin için diyet verilmesini ve Müslüman kölesini azâd eden kimse azâdlı kölesinin izni olmadan onun velisi olamayacağını yazdı. (Müsned: 14233)

4748- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyetle şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Tıbbî bilgisi olmayan bir kimse doktorluk yapmaya kalkarsa ve bir kimseye zarar verirse, tazmin etmek mecburiyetindedir."** (İbn Mâce, Tıb: 16; Ebû Davud, Diyat: 25)

40- HİÇ BİR KİMSE BAŞKASININ SUÇUNDAN SORUMLU TUTULAMAZ

4749- Ebu Rimse (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babamla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gitmiştim, beni kastederek:**"Yanındaki kim?"** dedi. Babam da: "Oğlumdur, oğlum olduğuna şahitlik ederim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ne oğlun senin işlediğin cinayetle cezalanır ne de sen onun işlediği cinayetten sorumlu tutulursun"** buyurdu. (İbn Mâce, Diyet: 26; Ebû Davud, Diyat: 2)

4750- Sa'lebe b. Zehdem el Yerbûî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Ensardan bir guruba hitap ediyordu. Oradakilerden bir kaçı: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunlar Sa'lebe b. Yerbu oğulları, cahiliyye döneminde falan kimseyi öldürdüler" deyince, Rasûlullah (s.a.v) sesini yükselterek: **"Dikkat edin! Hiçbir kimse başkasının cinayetiyle suçlanıp cezalanmaz"** buyurdular. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4751- Sa'lebe b. Zehdem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Beni Sa'lebe'den bir gurup Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldiler. Rasûlullah (s.a.v) konuşuyordu. O arada bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunlar beni Sa'lebe b. Yerbu'dandırlar (cahiliye döneminde) Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından falan kimseyi öldürdüler" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Hiçbir kimse bir başkasının cinayetiyle suçlanıp cezalandırılmaz"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4752- Sa'lebe b. Yerbu oğullarından bir adam (r.a)'dan rivâyete göre, Beni Sa'lebe'den bir gurup insan Peygamber (s.a.v)'e geldi. O esnada bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kabileden bir gurup insan Senin ashabından falan kimseyi öldürdüler" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bir kimse bir başkasının cinayetinden sorumlu tutulamaz"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4753- Esved b. Hilal (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Beni Sa'lebe b. Yerbu'dan bir gurup insan Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek: "Sa'lebe oğullarından bazı kimseler Peygamber (s.a.v)'in ashabından bir kimseyi öldürmüştü" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Hiçbir kimse hiçbir kimsenin cinayetinden dolayı sorumlu tutulup cezalandırılamaz"** buyurdu. Şube diyor ki: Kimse kimsenin günah yükünü çekemez, Allah en iyisini bilendir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4754- Sa'lebe b. Yerbu oğullarından bir adam (r.a)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e geldim konuşuyorduk. Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu Sa'lebe oğulları bir kişiyi öldürmüşlerdi" deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Hiç kimse başkasının cinayetiyle cezalandırılmaz"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4755- Yerbu oğullarından bir adamdan (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldik, O insanlara konuşuyordu. İnsanlar arasından birileri kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu falan oğulları filan kimseyi öldürmüşlerdi" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bir kimse bir başkasının cinayetinden sorumlu tutulamaz."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4756- Tarık el Muharibi (r.a)'den rivâyete göre, bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu Sa'lebe oğulları falan kimseyi cahiliyye döneminde öldürmüşlerdi, onlardan intikamımızı al" deyince, Rasûlullah (s.a.v) koltuk altlarının beyazı gözükünceye kadar kollarını kaldırdı ve şöyle buyurdu: **"Bir anne çocuğu üzerine iki sefer cinayet işlemez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

41- ŞAŞI GÖZ, ÇOLAK EL VE ÇÜRÜMÜŞ DİŞİN DİYETİ NE KADARDIR?

4757- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v): **"Şaşı gözü patlatan kimseye diyetin üçte birinin verilmesine, çolak eli kesenin de yine üçte bir diyet vermesine, çürümüş dişlerin kırılmasına veya yerinden düşmesine sebeb olan kimsenin de yine üçte bir diyet vermesine hükmetti."** (Ebû Davud, Diyat: 20)

42- DİŞLERİN DİYETİ NE KADARDIR?

4758- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Dişler için beş deve diyet verilir"** buyurdu. (Dârimi, Diyet: 15; Müsned: 2268)

4759- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dişler eşittir; her bir diş için beş deve diyet vardır."** (Dârimi, Diyet: 15; Müsned: 2268)

43- PARMAKLARIN DİYETİ

4760- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Her bir parmak için on deve diyet vardır"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4761- Ebu Musa el Eşarî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her parmak eşittir ve hepsinin diyeti onar devedir."** (Dârimi, Diyet: 15; Müsned: 2268)

4762- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Parmakların hepsi eşittir, her biri için on deve diyet vardır."** (Dârimi, Diyet: 15; Müsned: 2268)

4763- Said b. Müseyyib (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in kendilerine yazdığını söyledikleri Amr b. Hazm oğullarının elindeki mektupta şunların yazılı olduğunu buldular: **"Parmaklardan her biri için onar deve diyet vardır."** (Dârimi, Diyet: 15; Müsned: 2268)

4764- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şu parmakla şu parmak denktir yani başparmakla küçük parmak"** diyeti de denktir. (Dârimi, Diyet: 15; Tirmizî, Diyet: 4)

4765- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şu parmakla şu parmak denktir yani başparmakla küçük parmak"** diyeti de denktir. (Dârimi, Diyat: 15; Tirmizî, Diyet: 4)

4766- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Parmakların diyeti onar devedir"** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4767- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke'yi fethettiğinde verdiği hutbesinde şöyle demiştir: **"Parmaklar için onar fidye vardır."** (Tirmizî, Diyet: 4; Ebû Davud, Diyat: 20)

4768- Amr b. Şuayb (r.a)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), sırtını Kâbe'nin duvarına yaslamış olduğu vaziyette: **"Parmakların hepsi denktir. Diyetleri de denk olup on devedir"** buyurdu. (Tirmizî, Diyet: 4; Ebû Davud, Diyat: 20)

44- KEMİĞE ULAŞAN DERİN YARALAMALARIN DİYETİ

4769- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Mekke'yi fethettiğindeki hutbesinde: **"Kemiğe varan yaralamalarda beşer deve diyet vardır"** buyurdu. (Tirmizî, Diyet: 4; Ebû Davud, Diyat: 20)

45- DİYET HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

4770- Amr b. Hazm'ın (r.a) babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in Yemenlilere yazdığı mektupta farzlar, sünnetler ve diyetler yazılıydı. Mektup, Amr b. Hazm vasıtasıyla gönderilmişti ve Yemenlilere okunmuştu. Mektupta şöyle yazılıydı: **"Allah'ın Peygamberi Muhammed'den Şürahbil b. Abdi Külal'e, Nuaym b. Abdi Külal'e ve Haris b. Abdi Külal'e yani**(Ruayn, meafir ve hemdanlılara...) **Bundan sonra.. Kim bir kimseyi sebepsiz yere öldürür o da delil ile sabit olursa, o kimseye kısas uygulanır ancak öldürülen kimsenin velileri kısastan vazgeçer diyete razı olurlarsa, bir adamın diyeti yüz devedir. Burun tamamen kesilirse tam diyet ödenir. Dil kesmekte tam diyet gerektirir, iki dudağın kesilmesi de tam diyettir. İki yumurtanın tahrip edilmesi de tam diyet gerektirir. Tenasül organı kesilirse tam diyet gerekir, bilek kemiği kırılırsa tam diyettir. İki göz kör edilirse tam diyettir. Bir ayak için yarım diyet gerekir. Beyin zarına varan yaralamalarda üçte bir diyet, kafayı ve karnı delecek yaralamalarda üçte bir diyet vardır. Kemikleri yerlerinden oynatan yaralamalarda on beş deve diyet vardır. Elin ve ayağın her bir parmağında onar deve diyet vardır. Dişin diyeti beş devedir. Kemiğe ulaşan yaralamalarda diyet beş devedir. Kadını öldüren erkek kısas yapılarak öldürülür. Diyeti altın olarak vermek isteyenler bin dinar altını verirler."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4771- Amr b. Hazm (r.a) babasından ve dedesinden rivâyet ederek şöyle der: Rasûlullah (s.a.v) Yemenlilere bir mektup yazmıştı mektubunda farzlar, sünnetler ve diyetler yer almaktaydı. Mektubu Amr b. Hazmla göndermişti. Orada Yemenlilere okunmuştu. O mektupta yukarıdaki söylenenlerin bir benzeri vardı ayrıca: **"Tek bir göz için yarım diyet yine bir el için ve bir ayak için yarım diyet gereklidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4772- İbn Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yazıp Necranlılara Amr b. Hazm vasıtasıyla gönderdiği mektubu okudum. Mektup, Ebu Bekir b. Hazmın yanındaydı. Rasûlullah (s.a.v) şunları yazdı: **"Bu Allah'ın ve Resulünün bir bildirisidir: "Ey İman edenler! Akitlerinizi yerine getiriniz diyerek başlayan ve Allah hesabı çabucak görendir diye biten Mâide sûresi 1- 4 ayetlerini okudu ve devamında da yaralamalarla alakalı hükümleri okuyarak bir kişinin diyetinin yüz deve olduğunu da okudu."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4773- Zührî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir b. Hazm bana deri parçasına yazılmış bir mektup getirdi, mektupta şunlar yazılıydı. **"Rasûlullah (s.a.v) tarafından yazdırılmıştır. Bu Allah ve Rasûlünden bir bildirimdir. Mâide sûresi 1-4 ayetlerini okudu sonra şöyle devam etti. Adam öldürmenin diyeti yüz devedir. Bir göz için elli deve diyet vardır, bir el ve bir ayak için ayrı ayrı ellişer deve vardır, beyin zarına ulaşan yaralamalarda üçte bir diyet, kafa ve karın içerisine işleyen yaralamalarda üçte bir diyet vardır. Kemikleri yerinden oynatan yaralamalarda diyet on beş devedir. Her bir parmak için onar deve vardır. Dişler için beşer deve diyet bedelidir. Kemiğe ulaşan yaralamalarda ise beş deve diyet bedeli vardır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4774- Amr b. Hazm (r.a)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in, Amr b. Hazm'a yazdığı mektupta diyetler hakkında şunlar yazılıydı: **"Adam öldürmede diyet yüz devedir. Burun tamamen kesilirse diyet bedeli yine yüz devedir. Beyin zarına ulaşan yaralamalarda diyet bedeli üçte bir diyettir. Kafayı ve karnı delen yaralamalarda yine diyet bedeli üçte birdir. Bir el elli, bir göz elli, bir ayak elli devedir. El, ayak parmaklarının her biri için on deve, bir diş için beş deve, kemiğe varan yaralamalarda da yine beş deve diyet gerekir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4775- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, bir bedevi Rasûlullah (s.a.v)'in kapısına geldi, kapının yarığından içeri baktı. Rasûlullah (s.a.v) bunu görünce, adamın gözünü patlatmak için bir demir veya değnek araştırdı bunu fark eden adam kapıdan çekildi. Rasûlullah (s.a.v) ona şöyle buyurdu: **"Çekilmeseydin gözünü patlatacaktım."** (Buhârî, Diyat: 22; Dârimi, Diyet: 23)

4776- Sehl b. Sa'd es Saidi (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'in kapısının deliğinden içeri baktı. Rasûlullah (s.a.v)'in yanında da başını kaşımak için bulundurduğu "Midra" denilen sivri bir demir çubuk vardı. Rasûlullah (s.a.v) adamı görünce şöyle buyurdu: **"Eğer bana baktığını bilseydim bunu gözüne sokardım. İçeri girmek için izin istemek gözün hoş olmayan haram şeyleri görmemesi içindir."** (Dârimi, Diyet: 23; Tirmizî, İstizan: 16)

46- DEVLET GÜCÜ DIŞINDA KISAS YAPARAK HAK ALINIR MI?

4777- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse izni olmadan başka birinin evini gözetlerse, o da onun gözünü patlatırsa ne kısas ne de diyet gerekmez."** (Buhârî, Diyat: 14; Müslim, Adab: 9)

4778- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse senden izinsiz seni gözetlerse, sen de taş atarak onun gözünü çıkarırsan sana bir şey lazım gelmez."** -başka bir rivâyette günah yoktur- şeklindedir. (Buhârî, Diyat: 14; Müslim, Adab: 9)

4779- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün namaz kılıyordum. Mervan'ın oğlu önümden geçmek istedi itekledim, çekilmeyince vurdum ağlayarak çekip gitti. Durumu babası Mervan'a gidip haber verince Mervan, Ebu Said'e şöyle dedi: "Kardeşinin oğluna neden vurdun?" Ebu Said'te dedi ki: "Ona vurmadım şeytana vurdum. Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Biriniz namazda iken bir adam önünden geçmek isterse mümkün olduğu kadar onu engellesin ve geçirmesin, çekilmez de mutlaka geçmek isterse ona vursun çünkü o şeytandır."** (Ebû Davud, Salat: 108; İbn Mâce, İkametü's Salat: 39)

47- NİSÂ 93. AYETİ OLAN: "HER KİM BİR MÜ'MİNİ BİLE BİLE ÖLDÜRÜRSE ONUN CEZASI İÇERSİNDE EBEDİ KALACAĞI CEHENNEMDİR" AYETİNİN YORUMU

4780- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdurrahman b. Ebza İbn Abbas'tan şu iki ayetin yorumunu öğrenmemi istedi; Nisâ 93. ayeti ki sordum bu ayetin hükmü kaldırılmamıştır dedi. İkinci ayet Furkân sûresi 68. ayettir: **"Ve onlar ki Allah'la beraber asla bir takım düzmece ilâhlara yalvarıp yakarmazlar ve hukuki bir gerekçe olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymazlar."** Bu ayet müşrikler hakkında nazil olmuştur. (İbn Mâce, Diyet: 2; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

4781- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Küfeliler Nisâ 93. ayeti hakkında ihtilaf ettiler; İbn Abbas'a gidip sorunca, o şöyle dedi: "Bu ayet son inen ayetlerdendir. Bu ayetin hükmünü hiçbir ayet kaldırmadı." (İbn Mâce, Diyet: 2; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

4782- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'a: "Kim bir Mü'mini bile bile öldürürse onun için tevbe var mıdır?" diye sordum. "Hayır" dedi. Furkân sûresi 68. ve 70. ayetlerini okudum. İbn Abbas şöyle dedi: "Bu ayet Mekke'de inen ayetlerdendir. Medine'de inen Nisâ 93. ayeti onun hükmünü kaldırmıştır." (İbn Mâce, Diyet: 2; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

4783- Sâlim b. Eb'il Ca'd (r.a)'tan rivâyete göre, İbn Abbas'a: "Bir kimse bile bile bir Mü'mini öldürür ve tevbe edip iyi ameller işler ve doğru yola girerse durumu nedir?" diye soruldu. İbn Abbas şöyle cevap verdi: "Nerede onun tevbesinin kabulü Peygamber (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Kıyamet günü maktül katili yaka paça tutup Allah'ın huzuruna getirecek ve Ey Rabbim! Sor buna beni niçin öldürdü?"**diyecektir. Sonra da İbn Abbas şöyle devam etti: "Vallahi Nisâ sûresi 93. ayet en son inen medeni ayetlerdendir ve bu ayetin hükmünü kaldıran başka bir ayette inmemiştir."

(İbn Mâce, Diyet: 2; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 5)

4784- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Büyük günahlardan bir kısmı şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya isyan etmek, bile bile adam öldürmek ve yalancı şahitliği."** (Tirmizî, Büyü': 3; Buhârî, Şehadat: 10)

4785- Abdullah b. Amr (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, anaya babaya isyan etmek, bile bile haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek."** (Tirmizî, Büyü': 3; Buhârî, Şehadat: 10)

4786- İbn Abbas (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kul, Mü'min olduğu halde zina etmez yine Mü'min olduğu halde içki içmez yine Mü'min olduğu halde hırsızlık yapmaz yine Mü'min olduğu halde adam öldürmez."** (Buhârî, Hudûd: 2)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÎTÂBU KEFFÂRÂTÎ'L-EYMÂN

YEMİN KEFARETLERİ BÖLÜMÜ

Bâb: Medine'nin Sâ'ı Ve Allah Resûlü'nün (Sav) İnüdd'ü

454- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -Medine halkını kastederek- buyurdu ki: Allahım! Onlann ölçeklerini, sâ ve müddlerini bereketli kıl![1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 291 no.lu hadis)
Hadisin kefaret bölümünde yeralması, muhtemelen ölçek, sâ ve müd gibi emtia ağırlık birimlerinin zikredilmesinden dolayıdır. Yemin kefâretiyle ilgili ayet-i kerimede kefaret türleri açıkça beyan edilmiştir:
"(Yeminin) Kefareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derecelinden, on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahut bir köle azad etmektir. Fakat kim (bunları) bulamazsa, üç gün oruç tutması lâzımdır. İşte bu, and (yemin) ettiğiniz vakit (onları bozmanın) kefâretidir. Yeminlerinizi muhafaza ediniz. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Ta ki sükredesiniz" (Mâide, 89)

---

[1] Bkz. 272 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

44 - SAHABE (Radiyallahu anh)'ÜN FAZİLETLERİ BAHSİ
1- Ebu Bekri Sıddıki (Radiyallahu anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab
2- Ömer (Radiyallahu anh) Faziletlerine Dair Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
3- Osman B. Affan (Radiyallahü anh) 'ın Faziletlerine Dair Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
4- Ali B. Ebi Talib (Radıvallahü anh)ın Faziletlerine Dair Bir Bab
Bu Hadisden Çıkıarılan Hüümler:
5- Sa'd b, Ebi Vakkas (Radiyallahû anh)'ın Fazileti Hakkında Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
6- Talha İle Zübeyr (Radiyallahu anh) 'nın Faziletlerine Dair Bir Bab
7- Ebü Ubeyde b. Cerrah (Radiyaliahu anh) 'nın Faziletleri Babı
8- Hasan'la Hüseyin (Radhallam anhûma) 'nın Faziletleri Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
9- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ehl-i Beytinin Faziletleri Babı
10- Zeyd b. Harise İle Üsame b. Zeyd (Radiyallahu anhüma) 'nın Faziletleri Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
11- Abdullah b. Ca'fer (Radiyallahû anhüma) 'in Faziletleri Babı
12- Ümmü'l-Mü'minin Hadice (Radiyallahû anhûma) 'nin Faziletleri Babı
13- Aişe (Radiyallahü anhâ) 'nin Fazileti Hakkında Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
14- Ümmü Zer Hadisinin Zikri Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
15- Fatime Binti Nebi (Aleyhisselâm)'in Faziletleri Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
16- Ümmü'l-Mü'minin Ümmü Seleme (Radiyallahü anha) 'nin Faziletlerinden Bir Bab
17- Ümmü'l-Mü'minin Zeyneb (Radiyallahü anha) 'nin Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
18- Ümmü Eymen (Radiyallahu anha)'nın Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
19- Enes B. Malik'in Anne Ümmü Süleym İle Bilal (Radiyalîahâ ânha)'ın Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
20- Ebu Talhate'l-Ensari (Radryaüahuanh)'ın Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
21- Bilal (Radiyallahu anha)'ın Faziletlerine Dair Bir Bab
22- Abdullah B. Mes'ud İle Annesi (Radiyallahu anha) Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
23- Übey B. Ka'b ve Ensardan Bir Cemaat (Radiyallahu anhüm)'ın Faziletlerinden Bir Bab
24- Said B. Muaz (Radiyallahu anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab
25- Ebu Dücane Simak B. Hareşe (Radiyallahu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab
26- Cabir'in Babası Abdullah B. Amr B. Hıram (Radiyallahu anha)'ın Faziletlerinden Bir Bab
27- Cüleybib Radiuallahu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab
28- Ebu Zer (Radiyalhhu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab
29- Cerir B. Abdillah (Radiyallahu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab
Çıkaılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
30- Abdullah B. Abbas (Radiyallahû anh) 'nın Faziletleri Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
31- Abdullah B. Ömer (Radiyallahu anhuma)'nın Faziletlerinden Bir Bab
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
32- Enes B. Malik (Radtyallahu arha)'in Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Hadisi Şerif'den Çıkarılan Hükümler:
33 - Abdullah B. Selam (Radiyallahu anh) 'ın Faziletlerinden Bir Bab
34 - Hassan B. Sait (Radiyallahu anh)ın Faziletleri Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
35- Ebu H hüreyrete'd-Devsi(Radiyallahu anh) Faziletlerinden Bir Bab
36- Bedir Gazilerinin (Radiyallahu anhüm) Faziletlerinden Bir Bab ve Hatib b. Ebi Beltea Kıssası
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
37- Ashab-ı Şecerenin Yani Bey'at-ı Rıdvan'da Bulunanların (Radiyallahu anhüm) Faziletlerinden Bir Bab
38- Ebü Musa'l-Eş'ari İle Ebü Âmiri Eş'ari (Radiyallahû anhüma) 'ın Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
39- Eş'arillerin (Radiyallahu anhiim) Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
40- Ebü Süfyan b. Harb (Radiyaüahu anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab
41- Ca'er b. Ebi Talib Île Esma Binti Umeys'in ve Gemilerindekilerin (Radiyallahu anhüm) Faziletlerinden Bir Bab
42 - Selman, Suhayb ve Bilal (RadiyaHahû anhûm)'ün Faziletlerinden Bir Bab
43- Ensar (Radiyalîahu anhüm) 'ün Faziletlerinden Bir Bab
44- Ensar (Radiyallahu anhüm) 'ün Hanelerinin En Hayırlısı Hakkında Bir Bab
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
45- Ensar (Radiyallahu anhüm) İle Güzel Geçinme Hususunda Bir Bab
46- Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in Gıfar ve Eşlem Kabilelerine Duası Babı
47- Gıfar, Eslem, Cüheyne, Eşca Müzeyne, Temim, Devs ve Tayyi' Kabilelerinin Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
48- İnsanların En Hayırlıları Babı
49- Kureyş Kadınlarının Faziletlerine Dair Bir Bab
50- Peygamber (Sallailahu Aleyhi ve Sellem) 'in Ashabı (Radiyallahu anhüm) Arasında Kardeşlik Akdetmesi Babı

51- Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bekası Ashabı İçin Emniyet, Ashabının Bekası da Ümmet İçin Emniyet Olduğunu Beyan Babı
52- Sahabenin Fazileti, Sonra Onların Ardından Gelenlerin, Sonra Onların Ardından Gelenlerin Faziletleri Babı
53- Peygamber (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem)in : «Hiç Bir Yüz Sene Gelmez ki, Yeryüzünde Bugün Doğan Bir Kimse Kalsın» Hadisi Babı
54- Sahabe (Radiyallahu anhüm)'e Sövmenin Haram Kılınması Babı
55- Üveysü'l-Karani (Radiyailahü anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
56- Peygamber (SatlallahU Aleyhi ve Sellem) 'in Mısırlılar Hakkındaki Vasiyyeti Babı
57- Umanlıların Fazileti Babı
58- Sakif'in Yalancısının ve Onu Helak Edenin Beyanı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
59- Acemlerin Fazileti Babı
60- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «İnsanlar, İçlerinde Binilecek Bir Tane Bulamadığın Yüz Deve Gibidir.» Hadisi Babı

44 - SAHABE (Radiyallahu anh)'ÜN FAZİLETLERİ BAHSİ

1- Ebu Bekri Sıddıki (Radiyallahu anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab

1- (2381) Bana Züheyr b. Harb ile Abd b. Humeyd ve Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet ettiler. Abdullah: Ahberana; ötekiler ise Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Habbân b. Hilal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : BİIe Sabit rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. Ona da Ebû Bekr'i Siddîk rivayet etmiş. Ebû Bekr şöyle demiş: B: mağarada iken başlarımızın üzerinde müşriklerin ayaklarını gördüm. Ve :
— Yâ Resûlallah! Birisi ayaklarına baksa; ayaklarının altında bizi görecek! dedim.
«Yâ Ebâ Bekr, üçüncüsü Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun!» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu-Fadâili-Eshab» ile «Hicret, bahsinden; Tirmizî «Tefsîr»'de tahric etmişlerdir.
İki kişiden murad Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) île Hz. Ebû Bekr, üçüncüsü de Allah'ın kudret ve yardımıdır. Hadîsin bir rivayetinde :
«Sus yâ Ebâ Bekir! iki kişi; üçüncüsü Allah!» buyurulmuştur. Bu hadîsin mübtedası mahzufdur. Cümle: Biz iki kişiyiz, Allah bu iki kişiye yardımcıdır, takdirindedir.
İmam Kbû Abdullah El-Mâziri diyor ki : «Ulernâ sahabenin birbirlerinden üstün çıkarılması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir taife : Biz fark yapmayız, bilâkis bundan çekiniriz, demiş; cumhur farka kail olmuşlardır. Sonra ihtilâf etmişler; Ehl-i Sünnet: Sahabenin ef-dali Ebû Bekr-i Sıddîk 'dir demiş; Hattâbî'ye onların efdali Ömer b. Hattâb 'dır iddiasında bulunmuş; Kâvendiyye fırkası Abbâs'in hepsinden efdal olduğunu söylemiş, Şîiler ise bunun Hz. A1i olduğuna kail olmuşlardır. Ehl-i sünnet, sahabenin en faziletlisi Ebû Bekr, ondan sonra Ömer olduğuna ittifak etmiş; bunların cumhuru ondan sonra Osman, daha sonra A1i geldiğini söylemişlerdir. Küfe'li bâzı ehl-i sünnet âlimleri Ali'nin Osman'dan önce geldiğini söylemişlerse de, sahîh ve meşhur olan Osman'in Ali 'den efdal sayümasıdır.» Ebû Mansûr Bağdadî diyor ki: «Ulemâmız bu tertib üzere dört halifenin, sahabenin eri faziletlileri olduğuna, sonra cennetle müjdelenen on kişi, sonra Bedir gazileri, sonra Uhud gazileri, sonra Bey'ati Rıdvan'da bulunanlarla ensardan her iki Akebe bey'atmda bulunan meziyet sahipleri ve keza sabikûnu evvelûn geldiğine icma etmişlerdir. Sabikûnu evvelûndan murad nü Müseyye b ile bir taifeye göre, iki kıbleye doğru namaz kılmış olanlardır. Şa'bi'nin kavline göre Bey'atü'r-Uıdvân'da bulunanlar Atâ üe Muhammed b. Ka'b'a göre de Bedir gazileridir.>
Kaadî Iyâz'm beyânına göre içlerinde İbni Abdi1 -Berr de bulunan bir takım ulemâ Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)in hayatında vefat eden ashabın, onun hayatından sonra sağ kalanlardan daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Fakat mutlak olan bu söz kabul görmemiştir. Bu farkın kat'î olup olmadığında hem zahire, hem bâtına göre mi, yoksa sadece zahire göre mi olduğunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebû'l-Hasen El-Eş'arî kat'î olduğunu söylemiş r «Bunlar fazilet hususunda da halifelikleri tertibine göredir.» demiştir. Ebu Bekri Bakıllânî ise bu farkın kat'î değil, zannî ve içtihadı olduğunu söylemiş, ulemanın bu fark hususundaki ihtilâfını zikretmiştir.
Ulemâ Hz. Âişe ile Hz. Hatic 'nin ve keza Âişe ile Fâtma (Radiyaliahü anha)'mn hangisi efdal olduğunda da ihtilâf etmişlerdir.
Nevevî diyor ki: «Osman (Radiyallahu anh) 'in halifeliği bilicma sahihtir. O mazlum -olarak şehid edilmiş, kendisini bir takım fasıklar öldürmüşlerdir. Ashab-ı kiram'dan onu öldürmeye iştirak eden yoktur. Onu el-ayak takımı ve.kabilelerin en adî ve sefilleri öldürmüşler, Ashab-ı kiramın mevcut olanları bunları defetmekten âciz kalmışlardır. Nihayet reziller gurubu onu muhasara ederek öldürmüşlerdir.
A1i (Raâiyallahu anh) 'a gelince onun hilâfeti bilicma sahihtir. Kendi zamanında Halife o idi. Başkasının hilâfet hakkı yoktu.
Muâviye (Radiyallahu anh) ise âdil, fâzıl ve necib Ashab-ı kirâm-dandır.
Olup biten harplere gelince : Bu harpler sebebiyle her taifede bir şüphe hâsıl olmuştu ki, bu şüphe sebebiyle her taife kendinin doğru hareket ettiğine inanıyordu. Ashabın hepsi âdildirler. Allah-onlardan razı olsun. Harblerinde ve sâirede ise tevilcidirler. Bu te'vilcilik onlardan hiç birini adaletten çıkarmamıştır. Çünkü onlar müctahiddirler. İctihadi bir takım meselelerde ihtilâf etmişlerdir. Nitekim onlardan sonra gelen müctehidler de kan ve şâire meselelerinde ihtilâf etmişlerdir. Bundan, onlardan herhangi birinin eksik taraflı olması lâzım gelmez.
Bilmiş ol ki, bu harblerin sebebi, dâvaların şiddetle birbirine benzer olmasıdır. Bundan dolayı ashabın icühadları muhtelif olmuş, kendileri üç kısma ayrılmışlardır.
Bir kısma göre ictihad sayesinde hakkın bu tarafda olduğu, muhalifinin âsî sayıldığı anlaşılmıştır. Bunların itikadına göre âsî ve bâği olan muhalifle harbetmek vâcibdir. Onlar da bunu yapmıştır...
İkinci kısım birincilerin tam aksinedir. Onlar da ictihad sayesinde hakkın karşı tarafda olduğunu anlamışlardır. Binâenaleyh o tarafa yardım etmek vâcibdir.
Üçüncü kısım hiç bir tarafı tercih edemeyip hayrette kalanlar ve ne hüküm vereceğini bilemeyenlerdir. Bunlar her iki fırkadan uzak kalmışlardır. Bu hareket onlar hakkında vâcibdir. Çünkü: Bir müslümanın ölümü hakettiği anlaşılmadıkça üzerine hücum etmek helâl değildir. Bunlar iki tarafdan birinin tercih edileceğini ve hakkın onunla olduğunu anlasalar yardımdan geri kalmaları caiz olmazdı. Binâenaleyh hepsi mazurdurlar, Allah kendilerinden razı olsun. Bundan dolayıdır ki, Ehl-i Hak ve icmâına îtimad olunan ulemâ bu zevatın şahitliklerinin ve rivayetlerinin kabulüne, adaletlerinin kemâline ittifak etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bu kadar tehlikeli bir anda bile sonsuz tevekkül sahibi olduğuna ve Hz. Ebû B e k r 'in faziletine delildir.

2- (2382) Bize Abdullah b. Ca'fer b. Yahya b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Ebû'n-Nadr'dan, o da Ubeyd b. Huneyn'den, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailailahü A leyhı ve Sellem) minberin üzerine oturarak şöyle buyurmuş :

«Bİr kul ki, Allah kendisini dünya nimetlerini vermekle kendi nezdin-dekiler arasında muhayyer bırakmış, o da onun nezdindekileri seçmiştir.» Bunun' üzerine Ebû Bekr ağlamış ve ağlamış. Sonra şunu söylemiş ;
— Sana babalarımızı, annelerimizi feda ettik.
Ebû Saîd demiş ki, muhayyer bırakılan Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Sellem) idi. Ebû Bekr de onu en iyi bilenimiz idi.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Şüphesiz ki, bana matı ve sohbeti hususunda insanların en cömerdi Ebû Bekr'dir. Ben dost ittihaz edecek olsaydım mutlaka Ebû Bekr'i dost ittihaz ederdim. Lâkın din kardeşliği (efdaldir).
Mescidde Ebû Bekr'in kapısından [1] başka hiç bir kapı bırakilmıyacaktır.»

(...) Bize Saîd b. Maısûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Füleyh b. Süleyman, SâlİIm'den, o da Ebû'n-Nadr'dan, o da Ubeyd b. Huneyn ile Büs b. Saîd'den, onlar da Ebû Said-i Hudrî'den naklen rivayet etti. ŞÖyle demiş : Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Sellem) bir gün hutbe okudu...
Râvi Mâlik'in hadîsi gibi rivayet etmiştir.

3- (2383) Bize Muhammed h. Beşşâr El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'he İsmail b. Recâ'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdullah b. Ebî'l-Hüzeyli Ebû'l-Ahvas'dan naklen rivayet ederken dinledim. (Demiş ki) Ben Abdullah b. Mes'ud'u Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selltem)den naklen rivayet eder. ken dinledim. Şöyle buyurmuşlar :
«Ben dost İttihaz edecek olsam mutlaka Ebû Bekr'i dost ittihaz ederdim. Lâkin o benim kardeşim ve arkadaşımdır. Gerçekten Allah (Azze ve Celle) sahibinizi halil ittihaz etmiştir.»

4- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshâk'dan, o da Ebû'l-Ahvas'dan, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem 'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar :
«Ben ümmetimden birini dost ittihaz edecek olsam; mutlaka Ebû Bekr'i ittihaz ederdim.»

5- (...) Bize yine Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrahman rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Süfyân, Ebû İshâk'dan, o da Ebû'İ-Ahvas'dan, o da AbduIlah'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cafer b. Avn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Umeys, İbnü Ebî Müleyke'den, o da Ahdullah'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ben dost ittihaz edecek olsam, mutlaka İbni Ebî Kuhafe'yi dost ittihaz ederdim!» buyurdular.

6- (...) Bize Osman b. Ebî Şeyhe île Ziiheyr b. Harb ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk: Ahberana, ötekiler : Haddesena tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Cerir, Muğîre'den, o da Vâstf b. Hayyan'-dan, o da Abdullah b. Ebî'l-Hüzeyl'den, o da Ebû'l-Ahvâs'dan, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti.
«Ben yeryüzü halkından dost ittihaz edecek olsam mutlaka İbni Ebî Kuhâfe'yi dost ittihaz ederdim. Lakin sîzin sahibiniz HaliMiah'dir.»buyurmuşlar.

7- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye ile Veki' rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir haber verdi. H.
Bize İbni Ebî Ömer dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Bu râvilerden hepsi A'meş'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize Muhammed b. Abdillah fe. Nümeyr ile Ebû Saîd EI-Eşecc de rivayet ettiler. Lâfız her ikisinindir. (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Abdullah b. Mürra'dan, o da Ebû'l-Ahvâs'dan, o da AbduIlah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Dikkat edin, ben her dostun dostluğundan beraet ediyorum. Ben dost ittihaz edecek olsaydım mutlaka Ebu Bekr'i dost ittihaz ederdim. Muhakkak sahibiniz HalİIullah'dır.» buyurdular.
Ebû Saîd rivayetini Buhârî «Menâkıbu'l-Ensar» bahsinde tahric etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ashabının ne derece mütenebbih olup anlayacaklarını denemek için ismini söylemeyerek:
«Bir kul ki, Allah kendisini dünya nimetleri vermekle kendi nezdinde-kiler arasında muhayyer bırakmıştır.» demiş ve bununla Allah'ın kendisini yaşamakla ölmek arasında muhayyer bıraktığını, kendisinin de ölümü tercih ettiğini anlatmak istemiştir. Bu mânâyı Hz. Ebû Bekr derhal anlayarak ağlamaya başlamış ve ağlaması dineceği yerde gittikçe artmıştır. Sana babalarımızı, annelerimizi feda ettik demesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatının yakın olduğunu anladığı içindir. Sair ashab-ı kiram Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SeİIem) 'in maksadını anlayamamış; Ebû Bekr'in bu sözüne ve ağlamasına şaşmışlardır. Bu husûsda, Buharı 'nin rivayetinde şöyle denilmektedir : «Biz Ebû Bekr'e şaştık, cemâat birbirlerine : Şu şeyhe bakın! Resûlüllah {Sallallah'ü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın kendisine dünya nimetleri vermesiyle kendi nez-dindekiler arasında muhayyer bıraktığı bir kulu haber veriyor, o ise: Sana babalarımızı, annelerimizi feda ettik, diyor! dediler.» Filhakika muhayyer bırakılan kulun Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğunu Hz. Ebû Bekr herkesten önce anlamıştı. Durmadan ağlaması bundandı.
Halil, yakın dost demektir. Kaadî Iyâz'm beyânına göre hailenin aslı hücet, fakirlik ve inkıta' mânâsına gelir. Halilullah'ın mânâsı başka şeylerden alâkasını kesip kendini Allah'a veren demektir. Bazıları hacetim yalnız Allah'dan bekleyen mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bu kelime: «Hılle» ve «Hülle» şekillerinde de okunmuştur. Bazıları bunun ihtisas mânâsına geldiğini, diğerleri safisini süzmek olduğunu söylemişlerdir. Bu kelime esasen muhabbet ve sevgi manasınadır. Halil sevdiğinden başkasına kalbinde yer kalmayan sevgili manâsına gelir, diyenler de vardır. Bazı hadîslerde Peygamfcer (Sallallahü Aleyhi ve Selietn) : «Ben Allah'ın habİbiyim...» buyurmuştur. Habib de sevgili demektir. Bundan dolayı kelâm ulemâsı habibin mi, yoksa haîiîin mi daha yüksek bir sevgi ifâde ettiği hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bâzıları bu iki kelimenin aynı mânâya geldiğini söylemiş; bir takımları habibin daha yüksek bir mânâ taşıdığını, diğerleri halilin ondan daha yüksek mânâ ifade ettiğini söylemişlerdir. Demişlerdir ki: «ResûlüIlah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem):
«Lâkin sîzin sahibiniz Haliluilah'dır.» sözüyle kendisini kasdetmiştir. Yâni: Ben ancak Allah'ın haliliyim, demek istemiştir. Şu halde Halil, Habibden daha yakın sevgili mânâsına gelir. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Setlem> kullardan hiç bir kimseyi halil ittihaz etmediğini bildirmektedir. Halbuki habiblik sıfatı yalnız Allah'a tahsis ettiği muhabbete mahsus değildir. Onun Hz. Hatice'ye, Âişe'ye, Ebû Bekr'e, Üsâme'ye, onun babası Zeyd'e, Hz. Fâtıma'ya, oğulları Hasan ile Hüseyin'e ve diğer zevata karşı muhabbeti vardı.»

Maamafih mânâ itibariyle habibin halilden daha yüksek olduğunu söyleyenlerin sayısı daha fazladır.
Allah'ın kulunu sevmesinden maksad, kendisine ibâdet ve tâat hususunda imkân vermesi, hidâyet ve rahmet buyurması, nice eltafma muvaffak kılmasıdır. Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu muhabbetin başlangıcıdır. Nihayeti ise kulun kalbinden perdeyi açmasıdır. Tâ ki kul onu basireti ile görmeye başlar. Nitekim sahîh hadîste :
«Ben kulumu seversem artık kendisiyle gördüğü gözü ben olurum... ilâh.» buyurulmustur.»
Hz. Ebû Hüreyre gibi bazı Ashab-ı kiram Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında «HalİIim» tâbirini kullanmışlardır. Fakat bu tâbir inkıta mânâsında kullanıldığı için, buradaki mânâya muhalif değildir. Sahâbinin her şeyden alâkasını keserek kendini Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e adaması güzel bir şeydir. Halil kelimesinden maksadı da budur.

8- (2384) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillah, Hâlid'den, o da Ebû Osman'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Amr b. As" haber verdi. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
Anır'ı zatı selâsil ordusuna kumandan göndermiş. Amr şöyle demiş : Ona vararak:
— Sana insanların en sevimlisi kimdir? diye sordum.
«Âtşe!» cevâbını verdi.
— Yâ erkeklerden? dedim. «Babası!» buyurdu.
— Sonra kim?» dedim.
«Ömer!» buyurdu ve bir takım zevat saydı.
Bu hadîsi Buhârî «Fedâli ashao» ne «megmı» Tirmizî ile Nesâî «Menâkıb»'de tahric etmişlerdir, Zatu Selâsil: Şam tarafında Benî Cüzam kabilesine ait bir sudur. Hicretin sekizinci yılında burada müslümanlarla küffar harb' ettiği için vak'aya bu yerin ismi verilmiştir. Mûte harbi bundan önce olmuştur. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Amr İbni Âs'ı ordu kumandanı tayin etmişti. Halbuki ordunun içinde Hz. Ebû Bekr'le Ömer de vardı. Bunu görünce Hz. Amr b. Âs : Galiba beni ResûlüIIah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem} dah çok seviyor; rütbe itibariyle bunlardan üstün tutuyor, diye düşünerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hadîste zikri geçen suali sordu.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Amr b. Âs kendisini söyler ümidiyle : «Ondan sonra kimi seviyorsun?» diye sormakta devam etmiş, fakat Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hep başkalarını söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Amr kendisine yakında sıra gelmeyeceğini anlayarak sormaktan vazgeçmiştir. Siyer ulemâsının beyânlarına göre gerçekten o gün Hz. Amr 'dan daha üstün bir hayli Ashab-ı kiranı bulunmakta idi.
Nevevî : «Bu hadîs Hz. Ebû Bekr'le Ömer ve Âişe'nin pek büyük fazilet sahibi olduklarını açıkça göstermektedir. Bu hadîste Hz. Ebû Bekr'i, ondan sonra Ömer'i bütün sahabeden üstün kabul eden ehl-i sünnete açık delil vardır.» diyor.

9- (2385) Bana Hasan b. Alî El-Hulvâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Avn, Ebû Umeys'den rivayet etti.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Avn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Umeys, İbni Ebî Müley-ke'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Âişe'den dinledim. Kendisine:
— Resulü!!ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yerine halife bıraksa, bu zât kim oturdu? diye soruldu da:
— Ebû Bekr! dedi. Müteakiben kendisine :
— Ebû Bekr'den sonra kim? olurdu denildi:
— Ömer! cevâbını verdi. Sonra kendisine:
— Ömer'den sonra kim? dediler.
— Ebû Ubeyde b. Cerrah! Ve bunda karar kıldı.
Görülüyor ki: Hz. Âişe, Ebû Ubeyde de durmuş, bir daha bir şey söylememiştir. Nevevî diyor ki-: «Bu hadîs sahabenin icmaı ile birlikte hilâfet için evvelâ Ebû Bekr'i, sonra Ömer'i hak sahibi gören Ehl-i Sünnetin delilidir. Yine bu hadîs gösteriyor ki Ebû Bekr'in halife olması, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in nassan emriyle değil, Ashab-ı kiramın icmaı iledir. Eğer ortada ona yahut başkasına ait bir emir bulunsaydı evvelâ ensarla diğer ashab arasında münazaa çıkmazdı. Bu nassı belleyen hafız da onu rivayet eder, ashab ona müracaatta bulunurlardı. Lâkin evvel emirde ensar münazaa etmişlerdir. Ortada nassan bir emir de yoktur. Sonra Ebû Bekr'i halife seçmekte ittifak etmişler ve iş yatışmıştır.
Şiî1er'in Hz. A1i hakkında emir vardır, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun halife olmasını vasiyet etmiştir, şeklindeki iddiaları bâtıldır. Bütün müslümanlarm ittifakı ile asılsızdır. Onlann dâvalarıma bâtıl olduğuna Hz. Ali devrinden beri ittifak vardır. Kendilerini ilk yalanlayan: «Bizde şu sahifeden başka bir şey yoktur...» diyerek Ali (Radiyaiîahuanh) olmuştur. Onda bir emir olsaydı söylerdi. Böyle bir şey söyledi ise hiç bir zaman nakledilmemiş, kendisine böyle bir, şey anan da olmamıştır.»

10- (2386) Bana Abbad b. Musa rivayet etti, (Dedi ki) : Bize îbrâhim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Muharomed b. Cübeyr b. Mutim den, o da babasından naklen haber verdi ki : Bir kadın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ den bir şey istemiş, o da kadına tekrar gelmesini emir buyurmuş. Bunun üzerine kadın :
__ Yâ Resûlallah, ne buyurursun! Ya gelir de seni bulamazsam? demiş.
__Râvi diyor ki: Babam herhalde kadın ölümü kastediyordu, dedi.
— Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Beni bulamazsan Ebû Bekr'e gıdiver!» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Haecâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize babam, bahasından rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Muhammed b. Cübeyr b. Mut!ım hafcer verdi. Ona da babası Cübeyr b. Mut'un haber vermiş ki, kadının biri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek tir şey hususunda onunla konuşmuş. O da kadına bir şey verilmesini emretmiş...
Râvi Abbâd b. Musa'nın hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Hafız îbni Hacer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir şey isteyen bu kadının ismini bulamadığın! söylemiştir. Peygamber (Sollallahü Aleyhi ve Sellerriy'ın kadına tekrar gelmesini emir buyurması, yine bir şey vererek yardımda bulunmak içindir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîsde Hz. Ebû Bekr'in halife olacağına dâir bîr emir yoktur. Hadîs Allah Teâlâ'mn bildirdiği gaibi haber vermekten ibarettir.»

11- (2387) Bize Ubeydullah b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hânın rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim, b. Sa'd haber verdi.

(Dedi ki) : Bize Salih b. Keysan, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem} hastalığında bana şöyle buyurdu:
«Bana EbÛ Bekr'i ve kardeşini çağır da bir yazı yazacağım. Çünkü ben bir arzukeşin temenni etmesinden ve birinin : Ben daha lâyıkım, demesinden korkarım. —Halbuki bunu Allah ve mü'minler kabul etmez.— Yalnız Ebû Bekr müstesna!»
Bu hadîsin son cümlesi muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. Kaadî Iyâz: «Bu rivayetlerin en güzelidir.» demiştir.
Hadîsten murad şudur : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ölüm döşeğinde iken yerine bir halife bırakmayı düşünmüş, bunun için en lâyık Ebû Bekr'i gördüğünden oğlu ile ikisini çağırtarak bu husûsdaki vasiyetini' yazdırmak istemiştir. Buna sebep olarak da çıkması melhuz olan nizâyı göstermiş: «Çünkü ben halife olmaya hevesli *bir kimsenin, halife ben olacağım demesinden yahut birinin, bu hak benimdir diye iddia etmesinden korkarım. Böyle bir iddiaya Allah ve mü'minler razı değildir. Yalnız Ebû Bekr müstesna. Bu husûsda o hak iddia ederse, onu Allah da, mü'minler de kabul eder.» demiştir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîsde Ebû Bekri Sıddîk'm faziletine açık delil vardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefatından sonra vuku bulacak bâzı şeylere işaret buyurmuş; müslümanlarm Ebû Bekr 'den başka kimsenin hilâfetini kabul etmeyeceklerini haber vermiş ve bunların hepsi olmuştur.»

12- (1028) Bize Mulıammed b. Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. {Dedi ki) : Bİze Mervân b. Muavİyete'l-Fezârî Yezid'den (bu zat îbn Key-san'dır), o da Ebû Hâzhn El-Eşcaî'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: ResûlÜIlah (Sallallahü Aleyhi v Sellem)'.
«Bugün sizden kim oruçlu olarak sabahladı?» diye sordu. Ebû Bekr:
— Benî cevâbını verdi.
«Bugün sizden kim bir cenazenin arkasından gitti?» dedi. Ebû Bekr:
— Ben! cevâbını verdi.
«Bugün sizden kim bir fakiri doyurdu?» diye sordu. Ebû Bekr:
— Ben! cevâbını verdi.
«Ya bugün sizden hanginiz bir hastayı dolaştı?» buyurdular. (Yine)
Ebû Bekr:
— Ben! cevâbını verdi. Bunun üzerine Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu hasletler bir kimsede toplanmaya görsün mutlaka cennete girer!» buyurdular.
Bu hadis zekât bahsinde geçmişti.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Bunun mânâsı: Bu hasletler kendinde bulunan bir kimse kötü amelleri bulunmakla beraber soruşuz sualsiz cennete girer, demektir. Aksi takdirde mücerred iman dahi Allah'ın lûtfuyla cennete girmeyi iktiza eder.

13- (2388) Bana Ebû't-Tâhir Abmed b. Amr b. Şerh ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bİze Îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahman rivayet ettiler. Onlar da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmişler: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Vaktiyle bir adam bir ineğini sürüyordu, üzerine yük yüklemişti. İnek ona bakarak : Ben onun için yaratılmadım. Ben ancak çift sürmek için yaratıldım, dedi.»
Bunun üzerine cemâat şaşarak ve inek konuşur mu diye ürkerek: Sübhanellah! dediler. Resûlüllah '(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Ben buna inanıyorum. Ebû Bekr'le Ömer de!» buyurdu.
Ebû Hüreyre demiş ki: Resûlüllah" (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Bir defa bir çoban koyunlarının içinde iken üzerine kurt saldırarak koyunlardan birini almış. Çoban onu tâkib etmiş, nihayet koyunu ondan kurtarmış. (Bu sefer) Kurt ona bakarak : Bu koyunlara yırtıcı gününde benden başka çobanları olmadığı günde kim bakacak! demiş.» Cemâat (yine) : — Sübhanallah! dediler. Resûlüllah (Sallaîlahü A leyhi ve Setten) de: «Ben buna inanıyorum. Benimie birlikte Ebû Bekr ile Ömer dei»buyurdular.

(...) Bana Abdul-Melik Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana TJkayl b. Hâlid İbni Şihab'dan bu isnadla kurt ve koyun hikâyesini rivayet etti. Ama inek kıssasını anmadı.

(...) Bize Muhamrned b. Abbâd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bana ÎVJuhanuned b. Rafı' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud El-Haferî, Süfyân'dan rivayet etti.
Her iki râvi Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen Yûnus'un Zührî'den rivayet ettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Bunların hadîsinde inekle koyun kıssaları beraberce zikredilmiştir. İkisi de hadîslerinde: «Ben buna inanıyorum. Benimle birlikte Ebû Bekr'le Ömer de! buyurdu. Ama Ebû Bekr'le Ömer orada yoktular.» demişlerdir.

(...) Bize bu hadisi Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. - (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer de rivayet etti. (Dedi ki)': Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abbad da rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Mis'ar'dan rivayet etti.
Her İki râvi Sa'd b. İbrahim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da P&ygamher(.SalUıllahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'I-Enbiya» ile «Kitâbu'!-Müzaraa«'da tahric etmiştir.
Buhârî'nin rivayetinden anlaşılıyor ki, inek ve koyun kıssaları İslâmiyetten önce ve ihtimal Benî İsrail zamanında vuku bulmuştur. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunlara inandığım soyledikteh sonra orada olmadıkları halde Ebû Bekr'le Ömer'in de inandıklarını söylemesi, onların sadakatlarma ve imanlarının kuvvetine, Allah'ın kemâl kudretini bildiklerine güvendiğindendir. İneğin : Ben ancak çift sürmek için yaratıldım, dediği hasr edatı olan «İnnema» üe bil-dirilmişse de, burada hasr ve kasr bilittifak murad edilmemiştir. Çünkü çift sürmekten başka ineğin etinden ve sütünden de istifade olunur.
Yırtıcı günü diye terceme ettiğimiz «Yevmü's-Seb»'den ne kasdedil-diği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bundan murad mahşer yeridir. Yâni kurt, çobana: «Bu koyunlara mahşer gününde kim bakacak?» demek istemiştir. Bir takımları bundan ihmal günü kastedildiğini söylemişlerdir. Yâni fitneler çoğaldığı, insanlar sürülerini çobansız bıraktığı zaman bu koyunlara kim bakacak? demektir.

Bir takımlarına göre «Yevmi seb»'den murad bayram günüdür. Arabların câhiliyyet devrinde bu isimde bir bayramları vardı. O gün işi gücü bırakarak oyun ve çeşitli eğlencelerle meşgul olurlar, koyunlarını da kurtlar yerdi. Bu kavillerin içinde en doğrusu fitneler zamanında sürülerin ihmal edilmesi mânâsıdır.
Bu rivayetler Hz. Ebû Bekr'le Ömer'in faziletlerine keramet ve harikaların cevazına delildir ki: Ehl-i hakkın mezhebi de budur.

2- Ömer (Radiyallahu anh) Faziletlerine Dair Bir Bab

14- (2389) Bize Saîd b. Amr EI-Eş'asî ile Ebû'r-Rabî' El-Atekî ve Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ* rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indi Ebû'r-Rabi': Haddesenâ, ötekiler : Ahberana tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize lbni Mübarek, Ömer b. Saîd b. EM Hüseyn'den, da İbni Ebî Müleyke'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben tbni Abbâs'ı şunu söylerken işittim: Ömer b. Hattâb teneşirinin üzerine kondu. Ve kaldırılmadan önce halk ona dua ve sena ederek üzerine salâvat getirerek etrafını sardılar. Ben de içlerinde idim. Arkamdan omuzumdan tutan bir adamdan başka beni belinleten olmadı. Ona baktım, bir de ne göreyim Ali imiş. Ömer'e rahmet okudu ve şunu söyledi: «Geriye hiç bir kimse bırakmadın ki, benim için onun ameli gibi amelle Allah'a kavuşmak se-ninkinden daha makbul olsun. Allah'a yemin olsun! Ben Allah'ın seni iki dostunla birlikte koyacağını biliyordum. Çünkü ben çok defalar Resûlüllab (SaUallahü Aleyhi ve Selle m)'i ;
«Ben Ebû Bekr ve Ömer'le beraber geldim; Ebû Bekr ve Ömer'le beraber girdim; Ebû Bekr ve Ömer'le beraber çıktım.» buyururke işitiyordum. Ve seni Allah'ın onlarla beraber edeceğini umuyor, yahut biliyordum.»

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsa b. Yûnus, Ömer b. Saîd'den bu isnadda bu hadîsin mislini haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Fedâilü's-Sahabe» bahsinin bir iki yerinde tahric etmiştir.
Hz. Ali 'nin buradaki sözü o günlerde Hz. Ömer'in yaptığından daha faziletli amel sahibi bir kimse olmadığına inandığını gösterir. Hadîs-i şerif Hz. Ebû Bekr'le Ömer'in faziletlerine, Hz. Ali'nin buna şahit olduğuna ve şehadetinin doğruluğuna delildir.

15- (2390) Bize Mansûr b. Ebî Müzâhim rivayet etti. (Dedi ki.) : Bize İbrahim b. Sa'd, Salih b. Keysan'dan rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb ile Hasan b. Ali El-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de rivayet etti. Lâfız hepsinindir. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam SâlİH'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Ümame b. Sehl rivayet etti Eiıû Saîd-i Hudrî'yi şöyle derken işitmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Bir defa ben uyurken insanların üzerlerinde gömlekleri olduğu halde hana arzolunduklarını gördüm. Gömleklerin bazıları memelere, bazıları da daha aşağı varıyordu. Ömer b. HaHab da geçti. Üzerinde bir gömlek vardı ki, onu sürüklüyordu.» buyurdular. Ashab :
— Bunu neye te'viî ettin ya Resûlallah! dediler.
«Dine!.,» buyurdu.

16- (2391) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da İbni Şihab, Hamza b. Abdillah b. Ömer b. Hattab'dan, o da babasından, o da Resûlüllah (SaUallahü A leyhi ve Seli em) 'den naklen haber verdi. Şöyle buyurmuşlar :
«Bir defa ben uyurken anîden bana getirilmiş bir tas gördüm. İçinde süt vardı. Ondan içtim. Hatta kanıklığın tırnaklanma cereyan ettiğim görüyordum. Sonra benden artanı Ömer b. Hattab'a verdim.» Ashâb:
— Bunu neye te'vil ettin ya Resûlallah^ dedüer. «İlme!..» buyurdu.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ukayl'den rivayet etti. H.
Bize Hulvâni ile Abd b. Humeyd de ikisi birden Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize babam, Sâlih'den Yûnus'un isnadtyla onun hadîsi gibi rivayette bulundu.
Ebû Saîd rivayetini Buhârî «Kitâbu'1-İman» ile tefsir ve ta'bîr bahislerinde İbni Ömer hadîsini «Kitâbu'l-İlim»'de tahric etmiştir,
«Gömleklerin bâzıları memelere, bâzıları da daha aşağıya varıyordu.» cümlesinden, onların daha kısa yahut daha uzun oldukları anlaşılabilir. Hakimi, Tirmizî 'nin rivayeti daha uzun olduğunu te'yid etmektedir. Mezkûr hadîsde:
«Onlardan bazısının gömleği göbeğine, bazısmınki dizlerine, bir takımlarının da baldırlarının yarısına iniyordu.» denilmektedir.
Tâbir ulemâsı rü'yada gömlek görmenin din olduğunu, gömleği sürüklemenin müslümanlar arasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatından sonra dinin güzel eserlerinin devamı mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Sütün ilimle te'viline gelince ilimle süt çok fayda vermek hususunda müşterek oldukları ve ikisi de ıslâha sebep teşkil ettikleri içindir. Çünkü süt çocukların gıdası ve onların bedenen kuvvetlenip salâha ermesine sebebdir. İlim ise hem dünyanın, hem âhiretin salâhına sebep olur.

17- (2392) Bize Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. Ona da Saîd b. Miiseyyeb haber vermiş. O da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş : Ben Resülüllah {SallaUahü Aleyhi ve Seüem)7i şöyle buyururken dinledim:
«Bir defa ben uyurken kendimi bir su kuyusunun başında gördüm. Kuyunun üzerinde bir kova vardı. Ve o kuyudan Allah'ın dilediği kadar su çıkardım. Sonra kovayı Ebû Kuhafe'nîn[2] oğlu aldı. Ve onunla bir yahut iki kova su çıkardı. Onun çekişinde —Allah kendisine mağfiret buyursun — zayıflık vardı. Sonra kova daha büyük kovaya döndü ve onu Hattab'm oğlu aldı. Artık insanlardan hiç bir yiğit görmedim ki, Ömer b. Hattâb'ın çıkardığı gibi su çıkarsın. Nihayet insanlar develerini ağıllarına kapadılar.»

(...) Bana Abdul-Melik b. Şuayb b. l«ys de rivayet etti. (Dedi ki) , Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâlid rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkid iîe Huivânî ve Abd b. Humeyd de Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize baham, Sâlih'den Yûnus'un isnadı ile, onun hadîsi gibi rivayette bulundu.

(...) Bize Huivânî ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'den rivayet etti. (Demiş ki) : A'rac ve başkası şunu söyledi. Gerçekten Ebû Hüreyre dedi ki: Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben Ebû Kuhafe'nin oğlunu su çekerken gördüm...» Râvi Zührî'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

18- (...) Bana Ahmed b. Abdirrahman b. Vehb rivayet etti. (Dedi kİ) : BİZe Amcam Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris haber vercli. Ona da Ebû Hüreyre'nin azatlısı Ebû Yûnus, Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllab (Saltallahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen rivayet etmiş. Şöyle buyurmuşlar :
«Bir defa ben uyurken, bana havzımdan su çekip insanları sulardığımı gösterildi. Derken bana Ebu Bekr geldi. Ve beni dinlendirmek için kovayı elimden alarak iki kova su çekti. Ama onun çekişinde za'f vardı. Allah kendisine mağfiret buyursun. Az sonra Hattab'ın oğlu gelerek kovayı ondan aldı. Ondan daha kuvvetli su çeken adam hiç görmedim. Nihayet insanlar dönüp gittiler. Havuz hâlâ dolu fışkınyordu.»

19- (2393) BİZe Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Biz Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer rivayet etti. (Dedijri) : Bana Ebû Bekr b. Salim, Salim b Abdillah'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuşlar:
«Bana gösterildi ki : Bir su kuyusunun başında deve kovası ile su çekiyormuşum. Derken Ebû Bekr geldi ve bîr yahut iki kova su çekti. Ama zayıf bir şekilde çekti. Allah Tebareke ve Teâia ona mağfiret buyursun. Sonra Umer geldi. O da su çekti ve kova büyük kovaya döndü. Artık insanlardan onun yaptığını yapacak bir yiğit görmedim. Nihayet İnsanlar suya kandılar ve develeri ağıllara kapadılar.»

(...) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Musa b. Ukbe, Salim b. Abdillah'dan, o da babasından naklen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in Ebû Bekr'le Ömer b. Hattâb (Radtyallahû an/ıûmai'ahaklarındaki rü'yasmı yu-karkilerin hadîsi gibi rivayet etti.
Bu rivayetleri Buharı «Fedâilü-Eshabi-n-Nebi» bahsinde tahric etmiştir.
Kalîb; kazılıp toprağı atılmış ve henüz örülmemiş su kuyusu demektir. Zenûb, büyük su kovası; Garb, ondan da büyük su kovası mânâsına gelir. Abkari, seyyid demektir. Bazılarına göre kendisinden daha üstün bulunmayan mânâsına gelir. Bugün Arablar bu kelimeyi dâhi mânâsında kullanmaktadırlar.
Ulemânın beyânına göre bu rü'ya Hz. Ebû Bekr'le Ömer'in hilâfetleri hususunda açık bir temsildir. Hz. Ebû Bekr'le Ömer hilâfetleri esnasında gayet güzel hareket etmiş, insanlar kendilerinden faydalanmışlardır. Onların güzel siretleriyle eserleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bereket ve sohbetinden geçmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebliğ emrinin sahibidir. Onu en güzel şekilde ifa etmiş, İslâm'ın kaidelerini kurmuş, usûl ve fürûunu izah etmiş, bu sayede insanlar takım takım Allah'ın dinine girmiştir. Ondan sonra Hz. Ebû Bekr halife olmuş ve bu makamda iki sene birkaç ay kalmıştır. Rü'yadaki bir veya iki kovadan murad budur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in bir mi, yoksa iki kova mı dediğinde râvi ştikketmiştir. Murad iki kova olmasıdır. Nitekim diğer rivayette tasrih edilmiştir. Hz. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında mürtedlerle harb olmuş, mürtedlerin kökü kurutularak islâm'ın dairesi genişletilmiştir.
Ondan sonra Hz. Ömer halife olmuş; onun zamanında İslâm'ın dairesi daha da genişlemiş, hükümleri misli görülmedik şekilde karar kılmıştır,
îşte rü'yada müslümanlann umuru su kuyusu ile temsil edilmiştir. Çünkü kuyuda insanların hayatını sağlayan su vardır. Müslümanların emîri de onlara su çekip dağıtan kimseye benzetilmiştir. Bundan murad onların işlerini görmek ve yoluna koymaktır.
Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Bekr hakkında :
«Onun çekmesinde za'f vardı.» buyurması, Ebû Bekr'in mertebesini düşürmek veya Hz. Ömer'in ondan daha üstün olduğunu anlatmak için değil, sırf hilâfet müddetlerini haber vermek, Hz. Ömer'in hilâfeti daha uzun süreceği için İslâm'ın dâiresi daha genişleyip, halkın refaha ereceğini haber vermek maksadına mebnîdir. Resûlüllah [Sallallahü Ateyhı ve Seltem)in Hz. Ebû Bekr'e mağfiret dilemesi de onun sânım düşürmek veya bir günahına işaret değildir. Bu kelimeyi söylemek müslümanların âdeti idi. Onunla sözlerini perçinleştirirlerdi.
Bu rü'yada Hz. Ebû Bekr gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) dinlendirmek için kovayı elinden almasını ulemâ ondan sonra 'Ebû Bekr'in halife olacağına ve Eesûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Setlem) in vefatıyle dünya meşakkatlerinden kurtulup rahata ereceğine te'vil etmişlerdir. Nitekim bir hadîsde:
«Dünya mü'minin zindanı.» buyurulnıuş. ResûlüUah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) vefatından bir gün önce kızı Fâtıma'ya :
«Bugünden sonra babanın hiç bir sıkıntısı olmayacaktır.» demiştir.

20- (2394) Bize Muhammed b. Abdillalı b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bise babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'la, İbni Mün-kir'den rivayet etti. Bunlar Câbir'i, Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) den naklen haber verirken işitmişler. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Süfyân h. Uyeyfte, Ibni Münkedir ile Amr'dan, onlar da Câbir'den, da Peygamber (Sallaüahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar ;
«Cennete girdim; orada bîr hâne yahut köşk gördüm. Ve, bu kimin? diye sordum da, Ömer b. Hattab'ın, dediler. Girmek istedim, fakat senin kıskançlığını hatırladım.» Bunun üzerine Ömer ağladı. Ve:
— Ey Resûlallah! Hiç senden kıskanılır mı! dedi.
Câbir'den naklen haber verdiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan rivayet etti. Amr, Câbir'den dinlemiş. H.
Bize bu hadîsi Amru'n-Nâkıd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, İbni Münkedir'den rivayet etti. {Demiş ki) : Ben Câbir'i Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellemyâen naklen rivayet ederken dinledim...
Râvi İbni Nümeyr ile Züheyr'in hadîsleri gibi rivayette bulunmuştur.

21- (2395) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. O da İbni Şihab Saîd b, Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber vermiş ki: Şöyle buyurmuşlar :
«Bir defa ben uyurken anîden kendimi cennette gördüm. Bir de baktım bir kadın..Bir köşkün yanında abdest alıyor!
— Bu köşk kimin? dedim.
— Ömer b. Hatiab'ın cevâbını verdiler. Derhal Ömer'in kıskançlığını hatırladım ve dönüp geldim.»
Ebû Hüreyre şöyle demiş: Bunun üzerine Ömer ağladı. Biz de hepimiz o meclisde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settetn)le beraber (ağlagdık). Sonra Ömer:
— Babam sana feda olsun yâ Resûlallah! Seni mi kıskanacağım! dedi.

(...) Bana bu hadîsi Amru'n-Nakîd ile Hasen El-Hulvâni ve Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, SâHh'den, o da İbni Şihab'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti,
Câbir rivayetini Buharı «Kitâbu'n-Nikâh» ile «Kitâbu'l-Meaâkîb*'de; Nesâî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de; Ebû Hüreyre rivayetini Buhâr «Bed'ü'I-Halk» ve «Menâkıb» bahislerinde tahric etmişlerdir.
İbni Abbâs'm «Peygamberlerin rü'yası haktır,» dediği rivayet olunur. îmam Ahmed'inHz. Muâz dan rivayet ettiği bir hadîsde:
«Şüphesiz ki Ömer cennetliklerdendir.» Duyurulmuştur... Resûlüllah (Sallaillahü Aleyhi ve Sellem)'in uyanıkken gördüğü ile rü'yada gördükleri müsavidir.
Kastalânî 'nin beyânına göre : Cennette abdest alan kadın Hz. Enes'in validesi Ümmü Süleym 'dir. O zaman henüz hayatta imiş. Yine Kastalâni'ye göre kadının aldığı abdest şer-î abdesttir. Bundan onun cennette de namazla mükellef olması lâzım gelmez. Yahut te'vil olunur ve dünyada iken ibadete devam ederdi, denilir. Abdesti luğavî mânâsına alarak güzelliği ve parlaklığı artsın diye elini yüzünü yıkamıştır, demek de mümkündür,
Hz. Ömer 'in bu rü'yayı işitince ağlaması, sevindiğinden ve o ânı şevkle arzu etmesindendir.

22- (2396) Bize Mansûr b. Ebl Müzahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim (yâni îbni Sa'd) rivayet etti. H.
Bize Hasen El-Hulvanî ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. Abd: Ahheranî, Hasan ise : Haddesena tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ya'kub — Bu zat İbni İbrahim b. Sa'd'dır — rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdulhamid b. Abdirrahman b. Zeyd haber verdi. Ona da Mu-hammed b. Sa'd b. Ebî Vakkas haber vermiş ki, babası Sa'd şunu söylemiş: Ömer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girmek için izin istedi. Onun yanında Kureyş'den bir takım kadınlar vardı. Kendisi ile yüksek sesle konuşuypr ve ondan çok şeyler istiyorlardı. Ömer izin isteyince kalkarak perdeye koştular. Resûlüllah {Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) de ona izin verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülüyordu. Ömer;
— Allah yaşını güldürsün yâ Resûlallah! dedi. Bunun üzerine Re-, sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şu benim yanımda olanlara şaştım, senin sesini İşitince perdeye koştular,» dedi. Ömer :
— Yâ Eesûlallahî Onların çekinmesine sen daha lâyıksın! dedi. Sonra (kadınlara dönerek) :
— Ey nefislerinin düşmanları, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den çekînmîyorsunuz daf benden mi çekiniyor sunuz? dedi. Kadınlar:
— Evet! Sen ResûlüIlah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'den daha sert ve şahinsin, dediler. ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nefsim yed-i kudretinde olcn Allah'a yemin olsun ki, şeytan sana bir caddede rastlamış olsa, mutlaka senin tuttuğun caddeden başkasını tutardı.» buyurdular.

(2397) Bize Harun b. Ma'ruf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bunu Abdul-Aziz b. Muhamme'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Sühey babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Ömer b. Hattâb, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)1'e gelmiş. Onun yanında bir takım kadınlar varmış ki, seslerini Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)in (sesi) üzerine yükseltmişler. Ömer izin isteyince perdeye koşmuşlar...
Râvi Zührî'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'bed'ü'l-Halk)da; Nesâî «Menâ-kıb» ile «Yevm ve leyle» bahislerinde tahric etmişlerdir.
Kadınların çok şey istemeleri ondan çok cevab beklemeleri manasınadır. Maddî şeyler istemiş olmaları da ihtimal dahilindedir. Hadîsin bir rivayetinde :
«Onlar nafaka istiyorlardı.» denilmiş olması da bunu te'ykl eder. Kadınların bağıra bağıra konuşmaları bu görüşmenin fazla bağırmak yasak edilmezden önce geçtiğine hamlolunur. Başka sebeplerle meselâ Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in affına ve semahatına güvenerek yüksek sesle konuşmuş da olabilirler. Perdeden murad kapıdır. Kapı yerine odalara birer perde çekilirdi.
Hz. Ömer'in :
«Allah yaşını güldürsün.,.» sözünden muradı Allah seni memnun ve mesrur etsin, demektir. Yoksa çok gülmesini temenni değildir.
Fecc: Geniş yol demektir. Bazıları iki dağ arasındaki yol mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Kaadî Iy âz diyor ki: «İhtimal Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şeytanla yardımcılarının Hz. Ömer 'den uzak kalmalarına ve onun aleyhine yol bulamayacaklarına misal vermiştir. Yâni : Sen iyiliği, emir yahut kötülükten nehiy babında bir yol tuttun . mu onda yürür gidersin, onu terketmezsin! Bu sebeple şeytan o yolda sana vesvese vererek yanıltmaktan ümidini keser, demektir.
Burada maksad hakikaten yol değildir. Çünk'ü Allah Teâlâ:
«Şeytan ve kabilesi sizi, onları göremiyeceğiniz yerden görürler.»
buyurmuştur. Şu halde şeytan ondan yolda da korkmaz. Çünkü Ömer onu göremez.» Fakat Nevevî hadîsi zahiri mânâsına hamletmeyi daha sahih bulmuş ve: «Şeytan her ne zaman Ömer'in bir yolda giderdiğini görse, ondan korkarak yolunu değiştirir.» demiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf rıfku mülâyemete delildir.
2- Yine bu hadîs Ömer (Radiyallahü anh)'ın faziletine delildir.
3- Bir kimsenin yanına izinsiz girmek doğru değildir.

23- (2398) Bana Ebû't-Tahir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet,etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb, İbrahim b. Sa'd'dan, o da babası Sa'd b. İbrahim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Âişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyururmuş :
«Sizden önce geçen ümmetlerde bozan ilham sahipleri bulunurdu. Şayet benim ümmetimde onlardan biri bulunursa, şüphesiz Ömer b. Hattab onlardandır.»
İbni Vehb : «Muhaddesûnun tefsiri: Mülhemlerdir.» demiştir.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nakıd ile Züheyr lı. Harb da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Uyeyne rivayet etti.
Her iki râvi İbni Acîân'dan, o da Sa'd b İbrahim'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

Bu hadîsin isnadı için Darekutni, Müslim'e itiraz etmiş ve : «Bunda meşhur olan İbrahim b. Sa'd 'dan, onun da babasından, onun da Ebû Seleme 'den rivayet etmesidir. Ebû Seleme: Duydum ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur, demiştir. Hadîsi Buhârî de bu tarikden Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir.» demiştir.
Ulemâ Muhaddesûn tâbirinden ne murad edildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir, tbni Vehb'e göre Mülhemûn yâni kendilerine ilham gelenler, demektir. Bâzılarına göre isabet edenler mânâsına gelir. Bir takımları : Melekler onlarla konuşur mânâsına geldiğini söylemiş. Buhârî : Dillerine bir şeyin doğrusu geliverir, demiştir.
Hadîs-i şerîf evliyanın kerametlerini isbat etmektedir.

24- (2399) Bize Ukbe b. Mükrem El-Ammî rivayet etti. (Pedi ki) : Bize Saîd h. Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye fo. Esm Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. İbni Ömer şöyle demiş : Ömer: Rabbime üç şeyde muvafık düştüm : Makâm-i İbrahim'de, hicaba ve Bedir esirleri hakkında!» dedi.
Tîbî , Hz. Ömer'in bu sözünü pek beğenmiş ve : «Bu ibare pek güzel ve pek latîfdir. Çünkü Ömer güzel edebe riâyet etmiş: Rabbim oana muvafakat etti, dememiştir. Halbuki âyetler ancak Ömer'in yerine ve içtihadına muvafık olarak inmiştir.» demiştir.
İhtimal Ömer (Radiyallahû anh) kendi fiilinin hadis, Allah'ın kasasının ise kadîm ve her şeyden önce olduğuna işaret etmek istemiştir, ska1âni diyor ki: «Üç şeyi tahsis etmekte ziyadesini nefiy yoktur. Zîra Hz. Ömer'in içtihadına muvafakat birçok şeylerde olmuştur. Bunların meşhurlarından biri Bedir esirleri, diğeri de münafıkların" izerine cenaze namazı kılınması meselesidir. Bunların ikisi Sahîh'de mevcuttur. Bizim alettayin en çok bulabildiğimiz onbeşdir.»
Filhakika sahih bir hadîsde Ömer (Radiyallahû anh), Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Sellem)'in kadınları bir kıskançlık meselesinde ittifak îttiler de ben : Ola ki o sizi boşarsa, sizin yerinize Rabbi ona sizden daha aayırli zevceler verir, dedim. Ve bu hususdaki âyet indi, demiş.
Bundan sonraki rivayette görüleceği vecihle münafıkların cenaze namazı kıhnmaması fikrinde bulunmuş, âyet onun fikrine muvafık olarak inmiş; şarabın haram kılınmasında dahi Öyle olmuştur.

25- (2400) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nâfi'den, o d İbni Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah b. Ubey b. Selûl vefat edince oğlu Abdullah b. Abdillah, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek bahasını içinde kefenlemek için gömleğini vermesini istedi. O da verdi. Sonra cenaze namazını kıldırmasını istedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de namazını kılmak üzere ayağa kalktı. Derken Ömer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elbisesini tutarak:
— Yâ Resûlallah! Allah sana onun namazını kılmayı yasak ettiği halde, onun cenaze namazını kılacak mısın? dedi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Beni Allah sadece muhayyer bıraktı ve : Onlar için ister istiğfar et ister etme, onlar İçin yetmiş defa İstiğfar etsen..[3] buyurdu. Ben yetmişden de ziyâde yapacağım.» dedi. Ömer:
— Hiç şüphe yok ki, o münafıktır! dedi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun cenaze namazını kıldı. Ama Allah (Azze ve Celle):
«Onlardan Ölen bir kimsenin üzerine ebedîyyen cenaze namazı kılma. Kabrinin başında da durma!» [4] âyetini indirdi.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile Ubeydullah b. Saîd le rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zat Kattan'dır), Ubey-lullah'dan bu isnadla Ebû Üsame'nin hadîsi mânâsında rivayette bulundu. Şunu da ziyade etti: «Artık onların cenaze namazını kılmaktan vaz jjeçti, -dedi.»
Bu hadîsi Buhârî «Cenâiz» ve «Tefsir» bahislerinde tahric etmiştir.
Abdullah b. Übeyy münafıklardandır. Babasının adı Übeyy, annesinin adı Se1û1'dur. Abdullah her ikisine birden nisbet edilmiş, kendisine Abdullah b. Ubey b. Se1û1 denilmiştir. Oğlu Abdullah Ashâb-ı kiramdandır. Resûlüllah \(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in gömleğini vermesi, oğlu Abdu11ah'ın hatırını kırmamak içindir. Bâzılarına göre babasına bir mükâfat olmak]|üzere vermiştir. Çünkü Bedir harbinde Hz. Abbâs esir edildiği rakit ona bir gömlek giydirmişti. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in [gömleğini vermesine bunların ikisi de hattâ kavmu kabilesinin müslüman jolması emeli de sebep teşkil edebilir. Çünkü Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Ona Allah huzurunda benim gömleğim bir fayda temin edecek değildir. Ama ben bununla onun kavminden bin kişinin müslüman olmasını ümid ederimj» buyurduğu rivayet olunur.
Hülâsa : Bu meselede Hz. Ömer dinde sertlik ve münafıklara şid-Idet göstermek taraftarıydı. Resûliîllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ise az çok dinle alâkası olanlara şefkat ve kavmu kabilesinin müslüman olmasını temin edecek yatıştırma hareketini tasvib etmişti. Onun yaptığı iki şeyin en güzeli idi. Fakat Teâlâ Hazretleri bundan böyle münafıkların cenazesini kılmamasını, onlara dua etmemesini emreden âyetini indirdi. Bu suretle 'Resûliiİlah'(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu fiiline son verdi.
Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in büyük ahlâkına-delildir. Çünkü kendisine eziyet eden bir münafığa gömleğini kefen etmek suretiyle iyilikte bulunmuş; onun için Allah'dan mağfiret dilemiştir. Bu hadîs münafıkların üzerine cenaze namazı kılmanın ve onlara istiğfarda bulunmanın haram olduğuna delildir.

3- Osman B. Affan (Radiyallahü anh) 'ın Faziletlerine Dair Bir Bab

26- (2401) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyub, (Kuteybe ve İbni Hucur rivayet ettiler. Yahya b. Yahya : Ahberana, ötekiler: Hadde-senâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni îbnî Cafer) Muhammed b. Ebî Harmele'den, o da Yesâr'ın iki oğlu Ata' ile Süleyman'dan ve Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan naklen rivayet etti ki: Âişe şöyle demiş:
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Stltem) benim evimde iki uyluğunu veya iki baldırını açmış olarak yaslanmıştı. Derken Ebû Bekr (içeri girmek için) izin istedi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeHem> o halde iken ona izin verdi. Ve konuştu. Sonra Ömer izin istedi. Yine aynı halde ona da izin verdi. Ve konuştu. Sonra Osman izin istedi. Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) hemen oturdu. Ve elbisesini düzeltti. —Râvi Muhammed : Bu bir günde oldu demiyorum, demiş. — Ve Osman girdi. Onunla da konuştu. O çıktığı zaman Âişe şunları söyledi:
— Ebû Bekr girdi. Ona güleryüz göstermedin ve aldırış etmedin. Sonra Ömer girdi. Ona da güleryüz göstermedin, aldırış etmedin. Sonra Osman girdi. Hemen oturdun ve elbiseni düzelttin!

Bunun üzerine Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kendisinden melekler utanan bir zattan ben utanmayayım mı?» buyurdular.

27- (2402) Bize Abdulmelik b. Şuayb b. Leys b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. Bana Ukayl b. Hâlid, İbra Şihab'dan, o da Yahya b. Saîd b. Âs'dan rivayet etti. Ona da Saîd b. Âs haber vermiş; ona da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in zevcesi Aişe ile Osman rivayet etmişler ki: Ebû Bekr, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girmek için izin istemiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âîşe'nin çarşafına bürünmüş olarak döşeğinin üzerine uzanmış imiş. Kendisi o halde iken Ebû Bekr'e izin vermiş ve onun hacetini görmüş, sonra o gitmiş. Bilâhare Ömer izin istemiş. Aynı halde ona da izin vermiş ve onun da hacetini görmüş. Sonra Ömer gitmiş. Osman demiş ki: Sonra yanma girmek için ben izin istedim. Hemen oturdu. Âişe'ye de:
«Elbiseni üzerine topla!» dedi. Ben de hacetimi gördüm. Sonra ayrıldım. Bunun üzerine Âişe :
— Yâ Resûlallah! Acep neden Osman'dan endîşe ettiğin gibi Ebû Bekr'le, Ömer (Radiyallahû anhüma'dan da endişe ettiğini görmedim! demiş. Resûlütlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz Osman utangaç bir zattır. Ona bu halde girmek için izin versem hacetini bana ulaştıramiyacağından korktum!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Amru'n-Nâkıd ile Hasen b. AH Elhulvânî ve Abd b. Humeyd hep birden Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize babam Salih b. Keysan'dan, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Yahya b. Saîd b. Âs haber verdi. Ona da Saîd b. Âs haber vermiş. Ona da Osman ile Âişe rivayet etmişler ki, Ebû Bekr'i Siddîk, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)"m yanma girmek için izin istemiş...
Ve râvi, Ükayl'in Zührî'den rivayet ettiği hadîs gibi nakletmiştir.
Bu hadîs uyluk avretten değildir diyen Mâlikiler'le, onlara muvafakat eden diğer bir takım ulemânın delillerindendir. Fakat Nevevî'nin de beyân ettiği vecihle hadîs onlara delil olamaz. Çünkü râvi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in uylukları mı, yoksa baldırları mı açık olduğunda şekketmiştir. Şüphe gösteren bir delille ise kat'î hüküm isbat edilemez.
Hadîs-i şerîf Hz. Osman'ın meleklerce bile hürmete değecek kıratta büyük bir zat olduğuna ve utanmanın Melek sıfatlarından sayılacak kadar' güzel bir haslet olduğuna delildir.

28- (2403) Bize Muhammed b. Müsennâ El-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Ebî Adiy, Osman h. Giyas'dan, o da Ebû Osman En Nehdî'-den, o da Ebû Mûsa'l-Eş'arî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bin defa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'nin bahçelerinden birinde dayanmış olduğu halde yanındaki bir değneği su ile çamur arasına dikmeye çalışırken aniden bir adam kapıyı çaldı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),
«Aç! Ve onu cennetle müjdele!» buyurdular. Bir de baktık Ebû Bekr'-miş. Ben ona kapıyı açtım. Ve kendisini cennetle müjdeledim. Sonra başka bir zat kapının açılmasını istedi. Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !(yine) :
«Aç! Ve onu cennetle müjdele!» buyurdular. Ben (kapıya) gittim. Bir de baktım ömer'miş. Ona da kapıyı açtım ve kendisini cennetle müjdeledim. Sonra başka bir zat kapıyı çaldı. (Bu sefer) Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) oturdu. Ve:
«Aç da onu başa gelecek bir musibet şartıyle cennetle müjdele!» buyurdular. (Kapıya) gittim. Bir de baktım (gelen) Osman b. Affan'miş. Ona da kapıyı açtım. Ve kendisini cennetle müjdeledim. Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'in dediğim de söyledim. Osman:
__Allah'ım sabır! Yahut yardım dilenecek (merci) Allah'dır, dedi.

(...) Bize Ebû'r-Rabi' El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad, Syûb'dan, o da Ebû Osman En-Nehdî'den, o da Ebû Musa'l-Eş'arî'de nak-en rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir bahçeye girdi. Bana da kapıyı beklememi emir buyurdu... demiş.
Râvî Osman b. Gıyâs'ın hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.

29- (...) Bize Muhammed b. Miskin El-Yemâmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (bu zat İbni Bilâl'dır.) Şerik b. Ebî Nemr'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Mûsa'l-Eş'arî haber verdi Ki kendisi evinde abdest almış, sonra (dışarı) çıkarak: Bugün mutlaka Resûlüllah (Sallallahıü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gideceğim. Ve onunla beraber olacağım, demiş. Ve mescide gelmiş. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'i sormuş :
— O çıktı; şu tarafa doğru gitti, demişler. Ebû Musa diyor ki: Ben de onu soruşturarak izinden yola çıktım. Nihayet Eriz kuyusuna girdi. Ben de kapıda oturdum. Onun kapısı hurma dalından idi. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) hacetini görüp abdesti alınca kalkarak yanına vardım. Bir de baktım. Eriz kuyusunun kenarına oturmuş, kuyunun kenarını ortalamış, baldırlarını açmış ve onları kuyunun içine sarkıtmış. Ona selâm verdim. Sonra giderek kapının yanma oturdum. (Kendi kendime) Bugün mutlaka Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın kapıcısı olacağım, dedim. Az sonra Ebû Bekr geldi ve kapıyı çaldı.
— Kim o? dedim. !
— Ağır ol! dedim. Sonra giderek: - Ebû Bekr! cevâbım verdi.
__Yâ Resûlallah! Bu (gelen) Ebû Bekr'dir. İzin istiyor, dedim.
«Ona izin ver! Ve kendisini cennetle müjdele!» buyurdu. Ben dönüp geldim ve Ebû Bekr'e :
— Gir! Hem Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seni cennetle müjdeliyor, dedim. Ebû Bekr girdi. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sağ tarafına onunla birlikte kuyunun kenarına oturdu. Ayaklarını da Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaptığı gibi kuyuya sarkıttı. Ve baldırlarını açtı. Sonra ben (kapı yanma) döndüm ve oturdum. Kardeşimi abdest alırken bırakmıştım. Bana yetişecekti. (İçimden kardeşimi kasde-derek) Eğer Allah filâna hayr murad etti ise, onu (buraya) getirir, dedim. Bir de baktım. Bir insan kapıyı kıpırdatıyor:
— Kim o? dedim.
— Ömer b. HattâVım! dedi.
— Ağır ol! dedim. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e gelerek selâm verdim ve:
— Bu (gelen) Ömer'dir, izin istiyor! dedim.
«Ona izin ver; ve kendisini cennetle müjdele!» buyurdular. Hemen Ömer'e gelerek:
— İzin verdi. Hem Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seni cennetle müjdeliyor! dedim. O da girdi. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'le Dirlikte onun sol tarafına kuyu kenarına oturdu. Ayaklarını da kuyuya sarkıttı. Sonra (ben kapı yanma) dönerek oturdum. Ve (kardeşimi kasde-derek) Allah filâna hayır murad etti ise onu (buraya) getirir, dedim. Derken az sonra bir insan gelerek kapıyı salladı:

— Kim o? dedim.
— Osman b. Affân'im! cevâbını verdi.
—Ağıf ol! dedim ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ gelerek kendisine haber verdim:
«Ona izin ver; ve başına gelecek bir belâ İle birlikte kendisini cennetle müjdele!» buyurdu. Hemen geldim ve:
— Gir! Hem Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başına gelecek bir belâ ile birlikte seni cennetle müjdeliyor, dedim. O da girdi. Fakat kuyu kenarını dolmuş buldu. Ve Öbür taraftan onların karşılarına oturdu.
Şerik demiş ki: Saîd b. Müseyyeb: Ben bunu kabirlerine yordum, dedi.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Bekr b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ufeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Şerik b. Abdillah b. EM Nemir rivayet etti. (Dedi ki) : Saîd b. Müseyyeb'İ şunu söylerken işittim : Bana Ebû Musa'l Eş'arî şurada rivayet etti. Süleyman köşe tarafına Saîd'in oturduğu yere işaret etti,
Ebû Musa demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfı murad ederek (evden) çıktım. Kendisini mallara doğru yol alırken buldum. Ve arkasından gittim. Onu bir malın içerisine girmiş buldum. Kuyunun çevresine oturdu. Baldırlarını açtı ve onları kuyuya sarkıttı...
Râvi hadîsi Yahya b. Hassan'm hadîsi mânâsında nakletmiş, yalnız Saîd'in : «Ben bunu kabirlerine .yordum» sözünü anmamıştır.

(...) Bize Hasen b. Ali El-Hulvâni ile Ebü Bekr b. İshâk rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Saîd b. Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muhammed b. Ca'fer b. Ebî Kesir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Şerik b. Abdillah b. Ebî Nemr, Saîd b. Müseyyeo'den, o da Eb Mûsa'i-Eş'arî'den naklen haber verdi. Ebû Musa şöyle demiş: Bir gün Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) bir haceti için Medine'de bir bahçeye çıktı. Ben de izinden çıktım...
Râvi hadîsi Süleyman b. Bilâl'in hadîsi mânâsında hikâye etmiştir. Bu hadîsde şunu da anmıştır : «İbni Müseyyeb dedi ki : Ben bunu onların kabirlerine yordum.-Üçü şurada toplanacaklar. Osman ayrılacak.»
Bu hadîsi Buhârî «Fedâilü Ashabi-n-Nebi» ve «Fiten» bahislerinde tahric etmiştir.
Hâit: Bahçe demektir.
Mal: Esas.itibariyle altın ve gümüş gibi milk edinilen şeylerdir. Sonra kıymeti olan her maddeye mal denilmiştir. Arablarca mal denilince ekseriyetle deve kasdedilir. Burada maldan murad bahçelerdir.
Bi'rî Erîz: Yerinde de görüldüğü vecihle Medine'de Kûba'ya yakın bir su kuyusudur. Hz. Osman'ın parmağından Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzüğü bu kuyuya düşmüştü.
Kırf: Kuyunun etrafına taştan veya ağaçtan çevrilen çemberdir. Aslında yüksek yer demektir.
Hz. Ebû Bekr'le Ömer'in bu kuyuya ayaklarını sarkıtmaları Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymak ve onun rahatını bozmamak içindir. Çünkü onun gibi oturmasalar, ihtimal onlardan utanır. Ve ayaklarını kuyudan çıkarırdı.
Hz, Saîd b. Müseyyeb'in: «Ben bunu kabirlerine yordum» sözü doğru bir firasetdir. Yâni üçünün bir arada oturmasını, Öldükten sonra üçünün bir yere defnedileceklerine, Hz, O sman'in karşılarına oturmasının da vefatından sonra onlardan ayrı, fakat karşılarına gelen bir yere defnedileceğine yormuştur ki, bunda tamamıyle haklı olduğunu vukuat göstermiştir. Bugün Hz. Ebû Bekr'le Ömer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)n iki tarafında Mescid-i Nebevî'de Hz. Osman ise onların karşılarına düşen «El-Bâki'» kabristanında medfun-durlar.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif üç halifenin ve Ebû Mûsa'l-Eş'arî 'nin faziletine ve cennetlik olduklarına delildir. Hz. Ebû Musa kendisine yetişmek niyetiyle abdest almakta olan kardeşinin de yetişerek bu bahtiyarlar araşma katılmasını gönülden dilemişse de; bu alenî müjde ona nasib olmamıştır. Ebû Musa 'nın Ebû Ruhm ve Ebû Bürde namlarında iki kardeşi vardır. Muhammed isminde üçüncü bir kardeşi olduğunu söyleyenler de vardır. Bunların içinde en meşhuru Ebû Bürde olup, ismi Âmir 'diri O gün beklediği kardeşi ihtimal budur.
2- Şımarmayacağından emin olmak şartıyle bir insanı yüzüne karşı medhüsenâ etmek caizdir.
3- Bu hadîs bir yere girmek için izin isteme hususunda gösterilen terbiye ve nezakete örnektir,
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellen) 'in bu hadîsi bir mucizedir. Nitekim haber verdiği şekilde zuhur etmiş; Hz. Osman başına gelen bir fitne neticesinde şehid edilmiştir.
5- Baş sıkısında Hz. Osman'ın dediği gibi «Vallahul-Müsteân» demek müstehab'dır.

4- Ali B. Ebi Talib (Radıvallahü anh)ın Faziletlerine Dair Bir Bab

30- (2404) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Ebû Cafer Muhammed b. Sabbah, Ubeydullah EI-Kavârîrî ve Sûreye b. Yûnus hep birden Yûsuf b. Mâcişun'dan naklen rivayet ettiler. Lâfız İbni Sabbah'ındır. (Dedi ki) : Bize Yûsuf Ebû Selemete'l-Mâcişûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Münkedir, Saîd b, Müseyyeb'den, o da Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali'ye:
«Sen bana Musa'ya nisbetle Harun /erindesin. Şu kadar var ki, benden sonra Peygamber yoktur.» buyurdular.
Saîd demiş ki : Bunun üzerine ben bunu Sa'd'dan şifahen işitmeyi diledim ve Sa'd'la görüşerek bana Âmir'in rivayet ettiğini kendisine anlattım.
— Bunu ben İşittim! dedi.
— Onu sen mi işittin? diye sordum. İki parmağını kulaklarına koyarak:
Evet! Yoksa bunlar sağır olsunlar, dedi.

31- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr d,âhi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şu'-ibe Hakem'den, o da Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan, o da Sa'd h, Ebî İVakkas'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Tebûk gazasında Resûlüllah (Saı'latlahü Aleyhi ve Setlem) Ali b. Ebî Tâlib'i halife bıraktı. Ali:
— Yâ Resûlallah! Beni kadınlarla çocukların içinde halife mi bırakıyorsun? dedi. Bunun üzerine :
«Benden Musa'ya nisbetle Harun yerinde olmana razı değil misin? jŞu kadar var ki, benden sonra Peygamber yoktur.» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize balam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadda rivayet etti.

32- (...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Abbâd rivayet ettiler. Lâfız da birbirlerine yakındırlar. (Dediler ki) : Bize Hatim (bu zat İbni İsmail'dir) Bükeyr b. Mismar'dan, o da Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Muâviye b. Ebî Süfyân Sa'd'a emir verdi ve :
— Ebû't-Türab'a [5] sövmekten seni ne menetti? dedi. O da :
— Benim söyleyeceğim üç şey var ki; bunları onun için Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Setleın) söylemiştir. Binâenaleyh ben ona asla sövemem.
Bu üç şeyden birinin benim olması bence kızıl develerden daha makbuldür. Ben Resûlüllah (SaHallahü A leyhi ve Sellem) 'i gazalarından birinde onu yerine bıraktığı, Ali de ona :
— Yâ Resûlallah! Beni kadın ve çocuklarla beraber mi bıraktın? dediği zaman;
«Benden Musa'ya nisbetle Harun yerinde olmana razı değil misin? Şu kadar var ki, benden sonra Peygamberlik yoktur.» buyururken işittim. Hayber gününde de :
«Bu sancağı mutlaka Allah ve Resulünü seven, Allah ve Resulü de kendisini seven bir zata vereceğim.» buyururken işittim. Biz sancak için hepimiz uzandık. Fakat o:
«Bana Ali'yi çağırın!» buyurdu. Ali gözlerinden rahatsız olduğu halde getirildi. Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun gözüne tükürdü ve sancağı kendisine verdi. Allah da ona fethi müyesser kıldı. Şu âyet:
«De ki : Gelin, bizim ve sizin çocuklarınızı çağıralım...»[6] inince Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ali'yi, Fatıme'yi ve Hasan'la Hüseyin'i çağırarak:
«Allahım! Benim ailem bunlardır.» buyurdu.

(...) Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gıınder Şu'be'den rivayet etti. H,
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbrahim b. Sa'd b. Sa'ddan, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'den nakletmiş olmak üzere dinledim ki, Ali'ye :
«Bana Musa'ya nîsbetle Harun yerinde olmana razı değil misin?» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Meğazî» bahsinde; Nesâî «Kitâbu'l-Menakıb»'de tahric etmişlerdir.
Resûlüllah (SalIallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. A1i'yi Medîne'de kendi yerine bırakarak Tebûk gazasına gitmiş. Bunu gören münafıklar : «Muhammed Alî'yi istiskal için Medine'de bıraktı, bunu hiçe saydı.» demişlerdi. Hz. A1i bunu işitince silâhına sarılarak yolda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1e yetişti ve münafıkların söylediğini ona nakletti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yalan söylemişler, ben seni ancak arkamda bıraktıklarıma halife tayin ettim. Hemen dön. Gerek benîm ailem, gerekse kendi ailen hususunda benîm halifem ol! Yâ ALi, bana Musa'ya nisbetle Harun yerinde olmaya razı değil misin?» buyurmuştu.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Rafizîler'den bazıları ile İma-miye vesair Şîa fırkaları hilâfetin Hz. A1i'nin hakkı olduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hilâfeti ona vasiyet ettiğini iddiada bulunmuş ve bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Sonra kendi aralarında ihtilâfa düşmüşler. Raiizî1er Hz. Ali 'den başkasını hilâfete geçirdiler diye ashâb-ı kiramı tekfir etmiş; bazıları daha ileri giderek Hz. A1i'ye kâfir demek ietisarmda bulunmuşlardır. Çünkü onlarca A1i (Radiyaliahüanh) hakkını aramamıştır. Bunların mezhebleri hepsinden bozuk, akılları da hepsinden fâsitdir. Kavilleri redde veya münazaraya değmez. Bunu söyleyenin küfründe şüphe yoktur. Çünkü bütün imamların ve ilk müslümanların küfrüne kail olan kimse şeriatın naklini iptal etmiş ve İslâm'ı yıkmış demektir. Bunlardan geri kalan taşkınlara gelince: Onlar bu mesleği tutmamışlardır,traami'ye taifesi ile Mutezileden bazıları ilk müslümanların Hz. Ali meselesinde yanıldıklarını söylerler. Onlara kâfir demezler. Hattâ Mutezile 'den bazıları onları hataya bile nisbet etmezler. Çünkü onlara göre ehli varken daha aşağı dereceli bir kimseyi halife tayin etmek caizdir.
Halbuki bu hadîsde onların hiç birine delil yoktur. Hadîsde yalnız Hz. A1i'nin fazileti isbat edilmekte, onun başkasından efdal yahut başkasının misli olduğuna dair söz yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den sonra onun halife olacağına delâlet de yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. A1i'ye bu sözü kendisini Tebûk gazasında Medine'de kendi yerine bıraktığı zaman söylemiştir. Hadîsi şerif de müşebbehinbih olan Harun (Aleyhisselâm)\n Hz. Musa'dan sonra halife olmayıp, onun hayatında hattâ Musa (Aleyhisselâm) m vefatından kırk sene kadar önce dünyadan gitmesi de bunu te'yid eder.»
Ulemârun beyânına göre zahir mânâsı itibariyle bir sahabiye müda-hele sayılan hadîslerin te'vili icab eder. Burada Hz. Muâviye'nin sözü Hz. A1i'ye sövmesi için açık bir emir değildir. O yalnız sövmesine ne mâni olduğunu sormuştur. Ve herhalde : «Vera' ve takvadan dolayı mı, yoksa korku gibi bir şey sebebiyle mi bundan vaz geçtin. Eğer takva ve ihtiram için sÖğmedinse isabet etmişsin, iyi yapmışsın, başka bir sebeple vazgeçtinse onun da cevâbı başkadır.» demek istemiştir, ihtimal Hz. Sa'd, Hz. A1i'ye söğen taife ile berabermişdir. Fakat bu sefer onlarla beraber söğmemiştir. Muâviye (Radiyaliahü anh) bunu sormuştur. Bu sözün başka te'vile de ihtimali vardır. O bununla : «Hz. A1i'nin rey ve içtihadında hata ettiğini söylemekten seni ne men etti. Bu meselede bizim rey ve içtihadımızın güzel, ofıunsa hatalı olduğunu halka açıklasaydın ya!» demek istemiş de olabilir.

33- (2405) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yakub (İbni Abdirrahman El-Kââri) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Hayber günü Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu sancağı mutlaka Allah ve Resulünü seven bir adama vereceğim. Alloh onun elinde fethi müyesser kılacaktır.» buyurmuşlar. Ömer b. Hattâb : Kumandan olmayı ancak o gün diledim, demiş. Sözüne şöyle devam etmiştir: Sancak için çağrılırım ümidiyle ona uzandım. Fakat Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebî Tâlib'i çağırdı, sancağı ona verdi ve :
«Yürü! Allah sana fethi müyesser, kıiıncaya kadar bakınma!» buyurdu. Derken Ali biraz yürüdü, sonra durdu ama bakınmadı. Ve :
— Yâ Resûlallah! İnsanlarla ne Üzerine harbedeceğİm? dîye haykırdı:
«Onlarla Allah'dan başka ilâh yoktur ve Muhammed Resûlüllahdir, diye şehadet getirinceye kadar harbet! Bunu yaptılar mı, kanlarını ve mallarını senden korudular demektir. Ancak hakkıyle olursa o başka! Hesaplan da Allah'a kalmıştır.» buyurdular.

34- (2406) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Aziz (yâni İbni Ebî Hâzini) Ebû Hâzim'den, o da Sehl'den naklen rivayet etti. H.
Bize yine Kuteybe b. Saîd rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yâkub (yâni İbni Abdirrahman) Ebû Hâzim'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Sehl b. Sa'd haber verdi ki, Hayber günü Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi

ve Sellem):
«Bu sancağı Öyle bir adama vereceğim ki, Allah onun elinde fethi müyesser kılacak. Allah'ı ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu sever.» buyurmuşlar. Sehl demiş ki: Artık insanlar o gece sancağı kime verecek diye konuşarak gecelediler. Sabahlayınca erken erken Resûlüllah (Sallatlahii Aleyhi ve Sellem) 'in yanma vardılar. Her biri sancağın kendine verilmesini umuyordu. Derken Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Âli b. Ebî Tâlifa nerede?» diye sordu. Aslıab :
— Yâ Resûlallah! O gözlerinden rahatsızdır, dediler.
«Hemen ona haber gönderin!» buyurdu. Arka çığından Ali'yi getirdiler. Resûlüllah {Sallailahü Aleyhi ve Sellem) onun gözlerine tükürdü ve kendisine dua etti. Ali derhal düzeldi. Hattâ hiç ağrısı yokmuş gibi oldu. Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) sancağı ona yerdi. Ali:
— Yâ Resûlallah! Onlarla tâ bizim gibi oluncaya kadar mı harbede-ceğim? diye sordu. Şöyle buyurdular :
«Yavaşça gir. Tâ onların sahasına İn, sonra kendilerini İslâm'a davet et! İslâm'da kendilerine vâcib olan Allah hakkını onlara haber ver. Vallahi senin.sayende Allah'ın bir adama hidâyet vermesi, senin için kırmızı develerin senin olmasından daha hayırlıdır.»

35- (2407) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim (yâni İbni İsmail),.Yezîd b. EM Ubeyd'den, o da Seleme b. Ekva' dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Haybcr'de Ali, Peygamber (Salkıllahii Aleyhi ve Sellem)1'den geri kalmıştı. Gözleri ağrıyordu. Ben Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)"den geri mi kalacağım, dedi. Ve Ali hemen yola fıkarak Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e yetişti. Sabahında Allah'ın fethi müyesser kıldığı gecenin akşamı olunca Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu sancağı mutlaka vereceğim yahut bu sancağı yarın mutlaka Allah'ın ve Resulünün sevdiği bir adam alacaktır. Veya Allah'ı ve Resulünü seven bir adam alacaktır. Allah ona fethi müyesser kılacaktır.» buyurdu
Bir de ne görelim, lau zât AH imiş. Halbuki biz onu ummuyorduk. Ashab r İşte Ali! dediler. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) de sancağı ona verdi. Ve Allah fethi ona müyesser kıldı.
Bu hadîsi Buhârî «Cihâd» bahsinde tahric etmiştir.
Hayber gazası hicretin yedinci senesinde vuku bulmuştur. İbni îshâk'ın Hz. Amr b. Ekvâ'dan rivayet ettiği bir hadîse göre Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Ebû Bekr'i Hayber karalarından birine göndermiş : Ebû Bekir (Radiyallahu anh) yahu-dileri hayli sıkıştırmış ise de kal'a fethedilemeden dönmüş. Ertesi gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Ömer'i göndermiş, yahudi-lerle o da harbetmiş, fakat kal'a yine alınamamış. Nihayet Resûlüllah (Sailallahü A leyhi ve Sellem):
«Yarın bu sancağı Allah'ın ve Resulünün sevdiği bîr adama vereceğim... ilâh» buyurarak sancağı Hz. A1i'ye vermiş ve fetih onun eliyle müyesser olmuştur. îbni tshâk'ın beyânına göre Hayber'in ilk fethedilen kal'ası Nâim'dir. Mahmud b. Seleme orada şehid edilmiş, kal'adan üzerine bir değirmen taşı atılmıştır.
Hz. Ömer'in kumandan olmayı ancak o gün diledim, demesi bu kumandanlık Allah'ın ve Resulünün muhabbetlerine delâlet ettiği ve kal'a o kumandanın eliyle fethedileceği içindir.
Nevevî'ye göre: Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. A1i'ye :
«Bakınma...» emrini vermesinin iki veçhe ihtimâli vardır. Birinci veçhe göre bu sözden zahiri mânâsı kastedilmiştir. Yâni sağa sola bakınmadan dosdoğru git, demektir. İkinci ihtimale göre bu sözden murad harbe atılmak ve koşmaktır. Hz. A1i onu birinci mânâya hamletmiş; icab ettiği halde gözüyle bakınmamıştır. Bazılarına göre ihtimal buradaki emirden murad : «Düşmanınla karşılaştıktan sonra kal'ayı fethedineeye kadar oradan ayrılma» demektir.
Kızıl renkli develer Arablann en kıymetli malları idi. Bir şeyin nefasetini bildirmek için bunları misal gösterirlerdi. Yerinde de görüldüğü vecihle âhiret umurunu dünya işlerine benzetmek sadece zihinlere mânâyı yerleştirmek içindir. Yoksa baki olan âhiret nimetlerinin zerresi dünyalardan daha hayırlıdır.

Bu Hadisden Çıkıarılan Hüümler:

1- Hadîs-i şerîf'de Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve sellem)'in kavli ve fiilî mucizeleri vardır. Kavlî mucizesi kal'anın Hz. A1i tarafından fethedileceğini haber vermesidir. Nitekim öyle de olmuştur. Fiilî mucizesi ise Hz. A1i'nin gözlerine tükürmesi ve gözlerinin derhal iyüeşnıesidir.
2- Yine bu hadîs Hz. Ali 'nin faziletlerine cesurluğuna Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)in emrine son derece riâyetkârhğma, Allah ve Resulünü sevdiğine ve onların sevgisini kazandığına delildir.
3- Harbden Önce düşman İslâm dinini kabule davet edilir. Bazıları
bunun mutlak surette vâcib olduğunu söylemiş, diğerleri ise o ana kadar düşmana İslâm dini tebliğ edilmemişse bu davetin vâcib olduğuna, tebliğ edilmişse vâcib'değil, müstehabhğma kail bulunmuşlardır. Bu mesele cihad bahsinin'başında geçmişti.
4- İslâmiyet harbde ve sulhda kabul edilebilir. «Hesaplan da Allah'a kalmıştır» cümlesinden murad : Kâfirler şehadet getirirlerse biz onları serbest bırakırız. Çünkü biz zahire göre hüküm veririz. Kalblerindekini yalnız Allah bilir, hakikaten iman ettilerse bu kendilerine dünyada da, âhiretde de faydalı olur. Aksi takdirde münafık sayılırlar ve cehennemi boylarlar, demektir.
5- Müslüman olmak için iki kelimeyi şehadeti söylemek şarttır. Dilsizin veya bir mâniden dolayı konuşamayanın işaretle imanı kâfidir.

36- (2408) Bana Züheyr b. Harb ile Şûca' b. Mabled hep birden İbnı Jleyye'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hayyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ye-
b. Hayyân rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Husayn b. Sebrâ ve Ömer b. Vlüslim Zeyd b. Erkam'e gittik. Yanına oturduğumuz vakit Husayn ona : Gerçekten ya Zeyd sen çok hayırla karşılaştın. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'\ gördün; hadîsini dinledin; onunla beraber gaza ettin; ve arkasında namaz kıldın. Gerçekten yâ Zeyd, sen çok hayırla karşılaştın. Bize yâ Zeyd! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiklerini rivayet et! dedi. Zeyd :
Be kardeşim oğlu! Vallahi yaşım geçti; vaktim ilerledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dan bellediklerımin bazısını unuttum. Binâenaleyh size ne rivayet etmişsem kabul edin, neyi rivayet etmemişsem onu bana teklif etmeyin! dedi. Sonra şunu söyledi: Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir suyun başında aramızda hutbe okumak üzere ayağa kalktı ve Allah'a hamdü-sena etti. Va'z eyledi. Ve hatırlatma yaptı. Sonra şöyle buyurdu :
«Bundan sonra, dikkat edin ey cemaat! Ben ancak bir insanım. Rabbİ-min resulü gelip de ona icabet etmem yakındır. Ben size iki ağır yük bırakıyorum. Bunların birincisi içinde doğru yol ve nur bulunan Kitâbutlah'dır. Imdİ Kitâbullah'ı alın ve ona sarılın!» Müteakiben

Kitabullah'a terğîb ve teşbîhde bulundu. Sonra :
«Bir de ehl-i beytimi (bırakıyorum)... Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım!.. Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım!.. Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım!..» buyurdu. Husayn ona:
— Onun ehl-i beyti kimlerdir yâ Zeyd? Kadınları ehl-i beytinden değil midir? diye sordu. Zeyd :
— Kadınları ehl-i beytlndendir. Lâkin onun ehl-i beyti ondan sonra sadakadan mahrum olanlardır, cevâbını verdi. Husayn :
— Kimdir onlar? diye sordu.
— Onlar Âli Ali, Âlı Akîl, Âli Ca'fer ve Âli Abbâs'dır, dedi. Husayn:
— Bunların hepsi sadakadan mahrum mudurlar? dedi. Zeyd:
— Evet! cevâbını verdi.

(...) Bize Muhammed b. Bekkâr b. Reyyân da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hassan (yâni İbni İbrahim) Saîd b. Mesrûk'dan, o da Yezid b Hayyan'dan, o da Zeyd b. Erkam'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Ve hadîsi yukarki hadîs gibi Zuheyr'nı hadîsi mânâsında nakletti.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl rivayet etti. H.
Bize tshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir haber verdi.
Her iki râvi Ebû Hayyan'dan bu isnadla İsmail'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Cerir'in hadîsinde şu ziyade vardır :
«Allah'ın kitabı ki, onda doğru yol ve nur vardır. Her kim ona tutulur ve onunla amel ederse doğru yolda olur. Ve her kim ondan yanılırsa sapar.»

37- (...) Bize Muhammed b. Bekkâr b. Reyyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hassan (yâni İbni İbrahim) Saîd'den (bu zat İbni Mesruk'dur) o da Yezid b. Hayyan'dan, o da Zeyd b. Erkam'dan naklen rivayet etti. Zeyd şöyle demiş ; Onun yanma girdik ve kendisine : Gerçekten sen çok hayır gördün. Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "m sohbetinde bulundun ve arkasında namaz kıldın... dedik.
Ve râvi hadîsi, Ebû Hayyan'm hadîsi gibi nakletmiştir. Yalnız o şöyle demiştir : «Dikkat edin, ben sizin aranızda iki ağır yük bırakıyorum. Bunların biri Allah (Azze ve Celle)yn\n kitabıdır. O Allah'ın ipidir. Her kim ona tâbi olursa doğru yolda ve kim terkcderse delâlette olur.» Bu hadîsde şu ibare de vardır : «Bunun üzerine biz :
__ Onun ehl-i beyti kimlerdir? Kadınları mı? dedik. Zeyd :
__ Hayır! Allah'a yemin olsun! Hakikaten kadın zamanın bir kısmında erkekle beraber olur. Sonra onu boşar da, kadın babasına ve kavmine döner. Onun ebl-i beyti, aslı ve ondan sonra sadakadan mahrum olan asa-besidir.» dedi.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in Kitabullah ile ehl-i beyti hakkında iki ağır yük tâbirini kullanması bunların sânı ve ehemmiyeti büyük olduğu içindir, Bazı ulemâya göre bu hususdaki amel ağır olduğu için bu tâbiri kullanmıştır.
Sadakadan murad zekâttır.
Âl: Hanedan yâni şerefli bir sülâlenin fertleri, demektir. Ulemâ Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in sülâlesinden kimlerin zekât alamı-yacakları hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hanefîler'le Şafiî1er'e göre bu hadîsde zikri geçen Benî Hâşim'e yâni Hz. Ali, Akîl, Ca'fer ve Abbâs (Radiyallahu anh) sülâlelerine ve onların azatlılarına zekât-verilemez.
îmam Mâlik yalnız Benî Hâşim'e zekât verilemiyece-ğine kail olmuş, bir takımları da bütün Kureyş'e zekât verîlemiye-ceğini söylemişlerdir. Bu hadîsde Hz.Zeyd'in Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem^ in kadınlarını ehl-i beytinden saymaması bütün Kureyş kabilesini ehl-i beyt kabul edenlerin sözünü iptal İçindir. Filhakika ez-vâcı tahirat arasında Âişe, Hafsa, Üramü Seleme, Şevde ve Ümmü Habîbe (RadiyaUahu anh) gibi Kureyş'e men-sub kadınlar vardı.
Hz. Zeyd'in buradaki iki rivayeti zahiren birbirine zıt görünmektedir. Çünkü birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm zevcelerini ehl-i beytinden saymış, diğerinde saymamıştır. Müslim 'den başkalarının rivayetlerinde Hz, Zeyd ekseriyetle ezvâcı tahiratın ehl-i beyt-ten olmadıklarını söylemiştir. Şu halde birinci rivayetin te'vili gerekir ve : «Burada kadınlarının ehl-i beyti sayılması onunla beraber yaşayıp nafakalarım verdiği, onlara hürmet ve ikramda bulunmayı emir buyruduğu içindir. Yoksa onlar sadaka almak, kendilerine haram olan ehl-i beytte dâhil değildirler» denir. Nitekim birinci rivayette Hz. Zeyd: «Kadınları ehl-i beytindendîr. Lâkin onun ehl-i beyti kendilerine zekât almak haram olanlardır.» diyerek buna işaret etmiştir.
Hablüllah : Allah'ın ipi demektir. Burada ondan murad Allah'a verilen ahd ve sözdür. Bir takımları Allah'ın rızası ile rahmetine götüren ise-bepdir demiş; daha başkaları bunun hidayet nuru olduğunu söylemişlerdir.

38- (2409) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dü'1-Azîz (yâni İbni Ebi Hâzim) Ebû HâzİM'den, o da Sehi b. Sa'd'da naklen rivayet etti. Sehi şöyle demiş : Medine'ye Mervan hanedanından bir zât vali tâyin edildi. (Bu zat) Sehi b. Sa'd'i çağırarak Âli'ye sövmesini emretti, Sehi buna razı olmadı. Vali ona :
— Madem ki, buna razı olmuyorsun (hiç olmazsa) Allah Ebû't-Tü-rab'a lanet etsin de! dedi. Bunun üzerine Sehi şunu söyledi:
— Ali'nin kendince Ebû't-Türab'dan daha sevimli bir ismi yoktu. Bu isimle çağrıldığı vakit gerçekten sevinirdi. Bu sefer vali:
— Bize onun kıssasını haber ver! Ona niçin Ebû Türab ismi verildi, dedi. Sehi şunu söyledi :
— Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Fâtıme'nin evine geldi de Ali'yi evde bulamadı. Ve (Fâtıme'ye)
«Amcan oğlu nerede?» diye sordu- Fâtıma :
— Aramızda bir şey oldu. Beni kızdırdı da çıktı (gitti). Yanımda kaylule yapmadı, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir insana :
«Bak şu nerede!» dedi. (Adam gitti.) Geldi ve:
— Yâ Resûlallah, o mescidde uyuyor, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun yanma geldi. Ali uzanmış; örtüsü bir tarafından düşmüş, kendisi topraklanmıştı: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seiiem) toprağı ondan silmeye başladı, hem..:
«Kalk Eba't-Tiirabî Kalk Eba't-Türab!» diyordu. Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu's-Salâtda tahric etmiştir. Ebû Türab: Toprak babası demektir. Bu hadîsde beyan edildiği ve-cihle kendisine Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Türab diye hitab ederek latife yaptığı için Hz. Ali bunu künye ittihaz etmiş ve sevmiştir.
Kaylûle: Yerinde de görüldüğü vecihle günün ortasında uykuya yat-.maktuv Bâzıları uyku olsun olmasın günün ortasında yapılan istirahata jkaylule denildiğini söylemişlerdir
Hadîs-i şerif rnescidde fakirlerle yabancılardan başkalarının da uyulyup kaylule yapabileceklerine ve kızmamak şartıyle dargın bir kimseye 1 kendi künyesinden başka bir künye ile hitab ederek şakalaşmanın caiz olduğuna delildir.

Söğme meselesi hakkındaki te'vili babımızın Muâviye hadîsinde görmüştür.

5- Sa'd b, Ebi Vakkas (Radiyallahû anh)'ın Fazileti Hakkında Bir Bab

39- (2410) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den, o da Abdullah b. Amir b. Rabia'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Bİr gece Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seiiem) uykusuz kaldı da:
«Keşke benim ashabımdan yararlı bir zat bu gece beni korusa.» dedi. Ve silâh sesi işittik. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kİm o?» dedi. (Gelen zat) ;
— Sa'd b. Ebî Vakkâs yâ Resûlallah! Seni korumağa geldim, dedi. Âişe demiş ki: «Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyudu. Hattâ horultusunu işittim.»

40- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b, Saîd'den, o da Abdullah b. Âmir b. Rabia'dan naklen haber verdi ki : Âişe şöyle demiş : Resûîüllah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelişinde bir gece uyuyamadı. Ve:
«Keşke ashabımdan yararlı bir zat bu akşam beni korusa!» dedi. Biz bu halde iken bir silâh hışırtısı işittik. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kim o?» dedi. (Gelen zât) :
— Sa'd b. Ebî Vakkas'ım! cevâbını verdi. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Seni getiren nedir?» diye sordu. Sa'd:
— İçime Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında bir korku düştü de onu korumaya geldim, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah, (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ona dua etti. Sonra uyudu.-
İbni Rumh'un rivayetinde : «Biz:
— Kim o? dedik...» ifadesi vardır.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Vehhab rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'i şunu söylerken işittim. Abdullah b. Âmir b. Rabia'yi dinledim. Şöyle diyordu: Âişe dedi ki: Bir gece Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykusuz kaldı...
Râvi Süleyman b. Bilâl'ın hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi Buhârî «KHâbu'l-Cihad» ile «Kitâbu't-Temenni»'de; Tirmizî «Menâkıb»'de; Nesâi «Menâkib» ile «Siyer» bahislerin muhteli râvilerden tahric etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) 'in uykusuz kalması hicrette Medine'ye ilk geldiği zaman değildir. Çünkü Hz. Âişe o zaman yanında değildi. Hz, Sa'd dahi daha önceden müslüman olmuş değildi. Ulemanın beyânına göre bu hadîs:
«Allah seni insanlardan korur» âyeti kerîmesi inmezden önce vârid olmuştur. Âyet indikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) korunmaz olmuş. Ashabına da kendisini korumaktan vaz geçmelerini emir buyurmuştur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Düşmandan korunmak ve ihtiyatlı olmak gerekir.
2- Müslümanların hükümdarlarını ölümden korumaları icab eder.
3- Tevekkül sebeplere tevessüle mâni değildir. Zîra tevekkül; kalbin ameli, sebeplerse bedenin amelidirler.
4- Hadîs-i şerîf kendiliğinden bir hayr işleyeni medhüsenâ etmekte ve ona salih kimse denilebileceğine işaret etmektedir.
5- Bu hadîsde Hz. Sa'd'm faziletine ve ilham sahiplerinden olduğuna delil vardır.

41- (2411) Bize Mansûr b. Ebî Müzâhim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim (yâni îbni Sa'd) babasından, o da Abdullah b, Şeddâd'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş : Ben Ali'yi şunu söylerken işittim : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd b. Mâlik'den başka hiç bir kimse için annesiyle babasının isimlerini bir araya getirmemiştir. Çünkü Uhud gününde ona: -,
«At! Babam ve gnnem sana feda olsun!..» demeye başlamıştı.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şu'be rivayet etti. H.
Bize Ebî Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile İshâk EI-Hanzalî dahi Muhammed b. Bişr'den, o da Mis'ar'dan naklen rivayet ettiler. H.
Bize îbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Mis'ar'dan rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Sa'd b. İbrahim'den, o da Abdullah b Şeddat'dan, o da Ali'den, o da Peygamber (Sallallahü A /ey/ı/ ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

42- (2412) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (yâni İbni Bilâl) Yahya'dan (bu zât İbni Saîd'dir.) O da Saîd'den, o da Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan naklen rivayet etti. Sa'd şöyle demiş: Gerçekten benim için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud gününde annesiyle babasını bir arada zikretti.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd ile İlini Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize İbnü Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vehhab rivayet etti.
Her İki râvi Yahya b. Saîd'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.

(..,) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim (yâni İbni ismail) Bükeyr b. MUmar'dan, o da Âmir b. Sa'd'dan, o da babasından naklen rivayet etti ki: Peygamber {battalatıu Aleyhi ve Setıenıj Uhud gününde onun için annesi ile babasını bir arada zikretmiş, Sa'd şöyle demiş: Müşriklerden bir adam Müslümanları (n canlarını) yakmıştı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Ateyhı ve Setletn/ Sa'd'a :
«At! Babam ve annem sana feda olsun!» buyurmuştu. Sa'd demiş ki:

O müşrik için uçsuz bir ok attım ve yan tarafına vurdum. Derhal düştü. Ve avreti açıldı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seaeni; güldü. Hattâ yan dişlerini gördüm.
Bu rivayetleri Buhârî «Cihâd», «Fadâilü Ashab», «Edeb» ve «Meğazi» bahislerinde; Tirmizî «Menâkıb»'de; Nesâî «Elyevm vel-ieyle»'de İbnü Mâce «Sünnet» bahsihde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hz. Sa'd b. Ebî Vakkâs sağlıklarında Cennetle müjdelenen on zattan biridir. Hattâbî : «Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'in : Annem babam sana feda olsun! demesi bir duadır. Onun duaları ise kabule şayestedir.» diyor.
El Mühe11eb Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi ile babasını beraberce zikrederek feda etmesinin yalnız Hz. Sa'd'a mahsus olduğunu iddia etmişse de; doğru değildir. Çünkü sahıheynde rivayet olunan bir hadîsde Hz. Zübeyr'e de bu şekilde söylediği bildirilmektedir. İhtimal ki Hz. Ali bunu işitmemiştir.
Nevevî başkalarına da bu şekilde tefdiye yaptığını söylemiştir. [Tefdiye feda olsun cümlesini söylemektir.)
Müşrik yere düşünce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in gülmesi ivret mahallinin açılmasından dolayı değil, amansız düşmanının tepelen-aiğine sevindiği içindir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- (Annem, babam sana feda olsun) şeklinde tefdiye yapmak câiz-lir. Cumhûr-u ulemânın mezhebi budur. Yalnız Hz. Ömer b. Hattab ile Hasen-i Basrî bunu kerih görmüşlerdir. Bâzıları müs-lümanın feda edilmesini mekruh saymışlardır. Fakat sahih olan mutlak surette cevazdır. Çünkü burada hakikî feda yoktur. Bu söz bir taltif ve muhabbet nişanesi olmak üzere gelişi güzel söyleniverir. Mutlak surette tefdiyenin caiz olduğunu gösteren birçok sahih hadîsler vardır.
2- Hadîs-i şerîf atıcılığın faziletine ve hayr işleyen bir kimseye dua etmenin müstehab olduğuna delildir.
3- Yine bu rivayetler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nezdinde Ebeveyninin muhterem ve muazzez olduklarına delâlet etmektedir. Binâenaleyh müslümana gereken onlar hakkında dilini tutup ileri geri konuşmamaktır.

43- (1748) Bize Ebû Bekr b. Ehî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ktiler. (Dediler ki) : Bize Hasen b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Simâk b. Harb rivayet etti. (Dedi Ki) : Bana Mus'ab b. Sa'd babasından rivayet etti ki, Kur'an'dan baz âyet iter onun hakkında inmiş. Sa'd şöyle demiş : Sa'd'm annesi [7] dininden [dönmedikçe ebediyyen onunla konuşmayacağına ve yiyip içmeyeceğine I yemin etti. Dedi ki:
— Sen Allah'ın annenle babanı sana vasiyyet ettiğini söylüyorsun. Ben senin annenim, sana. bunu ben emrediyorum.
Sa'd (devamla) şunu söylemiş: Annem üç gece bekledi hattâ bîtab-lıktan bayıldı. Bunun üzerine Umare denilen bir oğlu kalkarak ona su verdi. Annem Sa'd'a beddua etmeye başladı. Az sonra Allah (Azzeve Ceîie) Kur'ân'da şu âyeti indirdi:
«Biz İnsana annesiyle babasına güzel muamelede bulunmasını vasiyet ettik. Şayet bana şirk koşman için seninle mücahede ederlerse [8] ilah...» Bu âyette şu da vardır : «Ama onlarla dünyada iyi geçin.»
Sa'd demiş ki: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) büyük bir ganimet almışdi. Bir de baktım ganimetin içinde bir kılıç var! Hemen onu alarak Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seîleın)'e getirdim ve : Bu kılıcı bana bahşet! Ben hâlini bildiğin bir kimseyim, dedim :
«Onu aldığın yere iade et!» buyurdular. Ben de gittim tam onu ganimet yerine koymak istediğim sırada nefsim beni ayıpladı ve tekrar ona dönerek:
— Bunu bana ver! dedim. Bana sesini şiddetlendirerek :
«Onu aldığın yere koy!» buyurdu. Bunun üzerine Allah (Azzeve Celle):
«Sana ganimetleri soruyorlar...»! [9] âyetini indirdi.
Sa'd demiş ki: Ben hastalandım da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi re Sellemj'e haber gönderdim. Hemen geldi.
— Bana müsaade buyur, malımı dilediğim yere taksim edeyim, dedim. Razı olmadı.
— Yarısını! dedim. Yine razı olmadı.
— Öyle ise üçte birini! dedim. Ses çıkarmadı. Artık ondan sonra üçte bir (i vasiyet) caiz oldu.
Sa'd demiş ki : Ensar ve muhacirlerden müteşekkil birkaç kişinin yanına geldim de :
— Gel seni doyuralım ve sana şarab sunalım, dediler. Bu mesele şa-rab haram kılınmazdan Önce idi. Onların yanma bir haş içinde iken vardım, —Haş, bahçe demektir.— Bir de baktım yanlarında kızartılmış hir deve kellesi, bir testi de §arab var! Onlarla beraber yedim, içtim. Derken onların yanında ensarla muhacirlerin lâfı oldu. Ben : Muhacirler ensardaıı daha hayırlıdır, dedim. Bunun üzerine bir adam başımın iki çenesini yakaladı ve bana o kelle ile vurarak burnumu yaraladı. Hemen Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve SeUem)'e gelerek ona haber verdim. Müteakiben Allah (Azze ve Celle) benim hakkımda — kendisini kasdediyor — şarabın hükmünü indirdi:
«Şarab, kumar, dikili taşlar ve oklar şeytan işi pis şeylerdir.» [10]

44 - (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sımak b. Harb'dan, o da Mus'ab fc. Sa'd'dan, o da babar sından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Benim hakkımda dört âyet indirildi...
Ve râvi hadîsi Züheyr'in Simak'den rivayet ettiği hadîs mânâsında nakletmiştir. Şu'be'nin hadîsinde şu ziyâde de vardır : «Yemek vermek istediler mi testinin ağzını sopa İle açarlar, sonra yiyeceği içine dönerlerdi.»
Yine Şu'be'nin hadîsinde: «O kelle ile Sa'd'ın burnuna vurdu ve onu yardı. Sa'd'ın burnu yarık idi.» cümlesi de vardır.

45- (2413) Bize Züheyr'b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahman, Süfyân'dan, o da Mıkdam b. Şureyh'den, o da babasından, o da Sa'd'dan naklen rivayet etti:
«Sabah akşam Rablerine dua eden kimseleri kovma!» [11] Benim hakkımda indi, demiş.
Şunu da söylemiş: Bu âyet altı kişi hakkında inmiştir. Ben ve îbni Mes'ûd onlardanız. Müşrikler ona : «Sen bunları kendine yaklaştırıyorsun.» demişlerdi.

46- (...) Bize Ebû Bekr b. Ehî Şeybe rivayet etti. (Dedi M) : Bize Muhammed b. Abdillah EI-Esedî İsrail'den, o da Mikdam b. Şureyh'den o da babasından, o da Sa'd'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'\Q birlikte altı nefer idik. Müşrikler Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :

— Bunları kov! Bize karşı cüretkârlıkta bulunmasınlar, dediler. (Bu altı kişi), Ben, tbni Mes'ud, Hüzeyl kabilesinden bir zat, Bilâl ve isimlerini veremiyeceğim iki adam idi.
Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kalbine Allah ne diledi ise o geldi. Ve içinden bir şeyler geçirdi. Bunun üzerine Allah (Azze ve Cette):
«Allah'ın rızasını dileyerek akşam sabah ona dua eden kimseleri kovma.» âyet-i kerîmesini indirdi.
Hz. Sa'd kıssası hakkında «Cihâd» bahsinde «Enfal» babında izahat verilmişti.
Buradaki rivayetlerde onun faziletini ve hakkında muhtelif ayetler indiğini bildirmektedir. Hz. Sa'd'in künyesi Ebû.lshâkı idi. Kendisine İslâm'ın süvarisi denir. Ve Allah yolunda ilk ok atanın o olduğu rivayet edilir. Duası müstecab bir zât idi. Acem memleketlerinin birçok yerleri onun kumandasında fethedilmiştir. Seksen üç veya yetmiçüç yaşlarında ellîbeş tarihinde Medine'ye on mil mesafede bulunan Akîk'de vefat etmiş, cenazesi eller üzerinde Medîne'ye götürülerek «El-Bâki» namındaki meşhur kabristana defnedilmiştir. Cenaze namazını Mervân b. Hakem kaldırmıştır. Cennetle müjdelenen on zattan en son vefat eden odur. Hz. Sa'd ilk müslüman olan yedi kişinin yedincisidir. Annesi onun müslüman oluşuna pek üzülmüş, eski dinine dönmedikçe yiyip içmeyeceğine yemin etmiştir. Fakat annesinin bütün ısrarlarına rağmen Hz. Sa'd İslâm dininden dönmemiş ve annesine hitaben : «Anne, senin yüz tane canın olsa ve gözümün önünde bunlar birer birer alınsa, ben yine dinimden vaz geçemem. Boşuna üzülme.» demişti. Bunun üzerine âyet inmiş ve :
«Annenle babam bilmediğin bir şeyi bana şerik koşman hususunda seninle münakaşa ederlerse, onlara itaat etme! Ama dünyada onlarla iyi geçini» buyurulmuştur.
Hadîs-i şerîf'de görüldüğü vecihle kılıç, şarab ve tard meseleleri hakkında da âyet inmesine Hz. Sa'd sebep olmuştur.

6- Talha İle Zübeyr (Radiyallahu anh) 'nın Faziletlerine Dair Bir Bab

47- (2414) Bize Muhammed b. Ebi Bekr El-Mukaddemî ile Hâmîd b. Ömer El-Bekrâvî ve Muhammed b. Abdi'1-A'la rivayet ettiler (Dediler ki) : Bize Mu'temir (bu zât İbni Süleyman'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Babamdan, o da Ebû Osman'dan naklen dinledim. Şöyle demiş : Kesûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile onun harbetüği günlerin bazısında beraber bulunanlardan Talha ile Sa'd'dan başka kimse kalmadı. Bu söz onların hadîslerinden alınmadır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fadâili-Ashabi'n-Nebİ»'de tahric etmiştir,
Hz. Talha cennetle müjdelenen o zattan biri, İslâm'a ilk giren sekiz kişinin biri, Hz. Ebû Bekr'in te'siriyle müslüman olan beş kişinin biri ve Peygamber (SaUaüahü Aleyhi ve Seliem)'in kendilerinden razı olarak dünyadan gittiği altı kişilik şûra heyetinin biridir. Künyesi Ebû Muh'ammed 'dr. Otuzaltı tarihinde Ceme1 vak'asmda okla vurularak şehid edilmiştir. Birçok rivayetlerden anlaşıldığına göre kendisini vuran Meryân.b. Hakem'dir. Kaç yaşında vefat ettiği ihtilaflı ise de ekser ulemânın kavline göre yetmiş beş yaşında şehid edilmiştir. Ceme1 vak'asmda ilk vurulan odur.
Bu hadîsdeki «günlerin bâzısında» ifadesinden murad Uhud harbidir. Hz. Talha ordu kaçmaya başladığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında kalmıştır.
Bu harbde onun büyük bir menkabesi vardır.
«Bu söz onların hadîslerinden alınmadır.» ifadesinden murad : Râvi bû Osman bu hadisi Talha ile Sa'd 'dan dinlemiştir, demektir,

48- (2415) Bize Amru'n-Nakıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân . Uyeyne Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. İbni Münkedir demiş ki: Ben Câbir'i şunu söylerken işittim : Hendek .günü Resûlüllah (Sallallahü Altyhi ve Seliem) insanları (Cihada) çağırdı. Ve Zübeyr buna icabet etti. Sonra tekrar çağırdı (yine) Zübeyr icabet etti. Sonra tekrar çağırdı (yine) Zübeyr icabet etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Her Peygamberin havarileri vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir.» buyurdul

(...) Bize Ebû-Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame Hi-şam b. Urve'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile îshâk b. İbrahim hep birden Vekî'den rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Her iki râvi Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen İbnü Uyeyne'nin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî «Cihâd» ve «Meğazî» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Menâkıb»'de; İbnü Mâce «Sünnet» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in harbe teşvik ettiği ashabı yahudilerden Benî Kureyze kabilesiyle cenk edeceklerdi. Bir rivayette çağırdığı zevat bu kabileden haber almağa gideceklerdi. Muhtelif rivayetlerden anlaşıldığına göre bu işi yalnız başına Zübeyr (Radiyallahu atıh) görmüş, yahudilerin haberini getirmiş. Sonra harb şiddetlenmiştir.
Havari: Yardımcı demektir. Bundan dolayı Hz. îsâ'nın samimî arkadaşlarına ve yardımcılarına Havariyyûn denilmiştir.
Bâzıları kelimenin elbiseyi beyazlatmak mânâsına geldiğini, Hz. İsâ'nın havarilerinin de çamaşırcılar olduğunu söylemişlerdir. Ezherî : «Havariyyûn Peygamberlerin hâlis yakınlanâır> demiştir.

49- (2416) Bize İsmail b. Halil ile Süveyd b. Saîd ikisi birden İbni Müsbir'den rivayet ettiler. İsmail dedi ki: Bize Âli b. Müshir, Hişarn b. Urve'den, o da babasından, o da Abdullah b, Zübeyr'den naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş : Hendek günü ben ve Ömer b. Ebî Seleme kadınlarla birlikte Hassan'm kal'asında idik. Bâzan o bana belini eğiltir ben bakardım, Bazan da ben ona belimi eğiltir, o bakardı. Babamı atı üzerinde silâh içinde Benî Kureyza'ya geçtiği vakit tanırdım.
Râvi diyor ki: Bana Abdullah b. Tirve dahi Abdullah b. Zübeyr men aklcn haber verdi. Abdullah demiş ki: Ben bunu babama andım da'.
— Beni gördün mü oğulcuğum? dedi. - Evet! cevâbını verdim.
— Beri bak! Vallahi o gün Resûlüllah (SalîallahÜ Aleyhi ve Se!km) benim için anne ve babasını cem ederek:
«Babam ve annem sana feda olsun...» buyurdular, dedi.

(...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişam'dan, o da bahasından, o da Abdullah b. Züheyr'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Hendek (harbi) günü gelince ben ve Ömer b. Ebü Seleme kadınların yâni Peygamber(Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in kadınlarının bulunduğu kal'ada idik...
Râvi hadîsi tbni Müshir'in bu isnaddaki hadîsi mânâsında nakletmiş. O "bu hadîsde Abdullah b. Tirve'yi anmamıştır. Lâkin kıssayı Hîşâm'ın babasından, onun da İhni Zübeyr'den naklettiği hadîse dere etmiştir.
Anlaşılan kal'a içerisinde kimi Abdullah b. Zübeyr belini eğittir arkadaşı sırtına basarak dışarda olup biteni seyreder, kimi de arkadaşı

eğilir Hz. Abdullah onun sırtına basarak dışarı bakarmış. Hz. Abdullah b. Zübeyr hicret senesi Medine'de doğmuştur. Hendek harbi ise sahîh rivayete göre hicretin dördüncü yılında olmuştur. Şu halde bu vak'ayı gören Hz. Abdullah o zaman tam dört yaşında bile değildir. Bu da gösteriyor ki, cumhûr-u muhaddisi-nin: «Beş yaşma varmadıkça bir çocuğun hadîs dinlemesi sahîh olmaz» sözleri doğru değildir. Nevevî : «Doğrusu çocuk temyize kadir olduğu zaman dört yaşında, yahut daha küçük de olsa hadîs dinlemesinin sahîh olmasıdır.» diyor. Hadîs-i şerîf Hz. Abdul1ah b. Zübeyr'in bu yaşta bu vak'ayı güzelce zabdetmiş olmasiyle menkabesine delildir.

50- (2417) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'1-Aziz (yâni îbni Muhammed) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebî Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (SatlailahU Aleyhi ve Sellem i, Ebû Bekr, Ömer, Osman, AH, Talha ve Zübeyr Hira dağının üzerinde bulunuyorlarmış. Derken kaya sarsılmış. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sakin ol! Senin üzerinde ancak bir peygamber yahut sıddık, yahut şehid bulunmaktadır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ubeydullah b.tMuhammed b. Yezîd b. Huneys ile Ahnıed b. Yûsuf El-Ezdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail b. Ebî Üveys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den, o da Süheyl h. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sattatlahü Aleyhi ve Sellem) Hira dağının üzerinde bulunuyormuş. Derken dağ sallanmış. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Sakin ol Hira! Senin üzerinde ancak bir Peygamber yahut sıddık yahut şehid bulunmaktadır.» buyurmuşlar. Dağın üzerinde Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübey ve Sa'd b. Ebi Vakkâs (Radiyallahû anhûm) bulunuyorlarmış.
Bu hadîs-i şerîf Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Selle m) 'in mucizelerini haber vermektedir. Bunlardan biri Hira dağına: «Sakin ol!» demesi demesi ve dağın sallanmaz olmasıdır. İkincisi yanındaki zevatın şehid olacaklarını bildirmesidir.
Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile Hz. Ebû Bekr'den maadası şehid edilmişlerdir. Bunlardan Ömer, Osman, Âlî, Talha ve Zübeyr (Radiyallahu anh) zulmen şehid edilmişlerdir. Üç halifenin kıssaları meşhurdur. Hz. Zübeyr harbi terk ederek dönerken Basra 'ya yakın «Vad'i-s-Sıba'» denilen yerde şehid edilmiş, Talha (Radiyallahu anh) dahi harbi terk ederek ordudan uzaklaşırken kendisine bir ok isabet etmiş ve ölümüne sebep olmuştur. Sahih hadîsin haber verdiğine göre zulmen öldürülen bir müslüman şehiddir. Bundan murad âhiret hükümleri hakkında şehid sayılıp, şehidler sevabına nail olmasıdır. Yoksa böyleler! dünyada yıkanarak üzerlerine namazları kılınır.
İkinci rivayette bunlarla beraber Sa'd b. Ebi Vakkas Hazretleri de zikredilmiştir. Kaadî Iyâz :' Cennetle müjdelendiği için ona da şehid denildiğini söylemiştir.
Gerçi hadîsde sıddîk ve şehid «ev» edâtıyla atfedilmişlerse de burada ondan ya nevi kastedilmiştir yahut (vav) mânâsında kullanılmıştır.
Hadîs-i şerîf bu zevatın faziletlerine, cemâdatta temyiz bulunduğuna, şımarmıyacağı bilinmek şartıyle bir insanın yüzüne karşı tezkiye ve med-hetmenin caiz olduğuna delildir.
Hira dağı Mekke 'nin şimalinde dört, beş kilometre mesafede bir dağdır. Besûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem)'e Kur'ân-ı Kerîm 'in ük âyetleri burada nazil olmuştur.

51- (2418) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr ile Abde rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hişam babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Âişe : «Vallahi senin iki baban kendilerine yara isabet etmişken, Allah ve Resulüne icabet edenlerdendir.» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm bu i sn ad l rivayet etti. «Âişe bununla Ebû Bekr ve Zübeyr'i kasdediyor» cümlesini de ziyâde etti.

52- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Behiy'den, o da Urve'den naklen rivayet etti. Urve (Şöyle demiş) : Bana Âişe: «Senin iki baban kendilerine yara isabet etmişken, Allah ve Resulüne icabet eyleyen kimselerdendir.» dedi.
Hz. Âişe 'nin Urve'ye : «Senin iki baban...» diye hitab etmesi, Urve, kız kardeşi Esma 'nin oğlu olduğundandır. İki babadan biri Urve 'nin kendi babası Zübeyr, diğeri de dedesi Ebû Bekr'-dir. Bu da icabında dedeye baba demenin caiz olduğunu gösterir.
«Müslim» sarihlerinden Übbî'nin beyânına göre Hz. Âişe bu hadîsi ile «Hamraü'1-Esed» vak'asına işaret etmiştir. Vak'a şudur: Uhud harbinden dönüşde müslümanlar aldıkları yaralardan pek bîtâb düşmüşlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj, Ebû Süfyân'm müs-lümanları mağlûb ve perişan göstererek onlara tekrar hücum etmesinden endişelenerek müslümanlara:
«İçinizde düşmanı takibe çıkacak bir kimse yok mu?» diye seslenmiş. Hemen Hz. Ebû Bekr'le Hz. Zübeyr ortaya çıkmış ve yetmiş kişi hazırlayarak düşmanı takip etmişlerdi. Ebû Süfyân, Uhud'-dan ayrıldıktan sonra Ravha'ya gitmiş, orada yapmak istediği işi neden yarıda bıraktığına pişman olmuş, düşünmeğe başlamıştı. Düşmanı ta-kib eden müslümanlar Mekke 'den sekiz mil uzakta bulunan «Ham-raü'l-Eseds'e kadar gitmişlerdi. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve.Seilem) burada Huzâa'um reisi Ma'bed ile karşılaştı. Huzâa1ı1ar alener müslüman olmamakla beraber kalben müslümanlara meyyaldiler. Ma'bed, Ebû Süfyân 'a giderek Peygamberimizin ashabı ile birlikte gelmekte olduklarını söylemiş, Ebû Süfyân da hücumdan vaz geçerek Mekke'ye doğru yürümüştü. Müverrihler bu hâdiseye «Hamraü'1-Esad» vak'a'sı derler. Ve onu müstakil bir gaza gibi kaydederler.

7- Ebü Ubeyde b. Cerrah (Radiyaliahu anh) 'nın Faziletleri Babı

53- (2419) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Uleyye, Halid'den rivayet etti. H. Bana Züheyr b. Harb da rivaye etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b, Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid, Ebû Kılâbe'den naklen haber verdi. (Demig ki) : Enes şunlar söyledi:
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Hor ümmetin bir emini vardır, bizim eminimiz de ey Ümmeti Ebû Ubeyde b. Cerrâh'dir.» buyurdular.

54- (...) Bana Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (bu zât İbni Seleme'dir.) Sâbit'-den o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Yemenliler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlemfa gelerek; Bizimle birlikte bizlere sünneti ve İslâm'ı öğretecek bir zât gönder, demişler. Enes demiş ki: Hemen Ebû Ubeyde'nin elinden tuttu ve:

«Bg ümmetin emini budur.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Fedâili Eshab» ve «Meğazi» bahislerinde; Nesâî «Menâkıb»'de tahric etmişlerdir.
Emin: Güvenilir kimse demektir. Emânet meselesinde diğer Ashab-i kiram da Ebû Ubeyde'ye ortak ise de, burada maksad onda bu hasletin diğerlerinden daha fazla olduğunu anlatmaktır. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ashabının büyüklerinden her birini bir faziletle vasfeder. Bu faziletin o zatta diğerlerinden fazla olduğuna işaret buyururdu. Tirmizî'nin Katâde tarikiyle Hz. Enes 'den rivayet ettiği bir hadîs bunu izah eder. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ümmetimin ümmetime en merhametlisi Ebû Bekr; Allah'ın emri hususunda en şiddetlisi Ömer, haya itibariyle en sadıkı Osman, helâl ve haramı en iyi bileni Muâz b. Cebel; en İyi ferâiz bÎîeni Zeyd b. Sabit; en güzel Kur'ân okuyanı da, Ubeyy b. Ka'b'dır. Her ümmetin bîı emini vardır. Bu ümmetin emini iste Ebû Ubeyde b. Cerrah'dir.» buyurmuştur. Hadîsi İbni Hıbbân dahi rivayet etmiştir.

55- (2420) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû İshâk'i Sile b. Züfer'den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet ederkeı dinledim, Hu-zeyfe şöyle demiş: Necranhlar Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek': Yâ Resûlallah! Bize emin bir zât gönder! dediler. Bunun üzerine :
«Size hakkıyle emin, hakkıyte emin bir zât göndereceğim!» buyurdular. Halk bu vilâyete ermek için hemen ileri atıldılar. Fakat o Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı gönderdi.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud El-Haferî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyân, ü& İshâk'dan bu isnadl bu hadîsin benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Fadâili Ashab», «Haberi Vâhid» ve «Meğari»
bahislerinde Tirmizî ile Nesâî «Menâkib»'de; İbiîü Mâce «Kitâbu's-Sünne»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Necran : Yemen'de bir yerdir. Necranhlar 'dan murad Âkıb Seyyid, Ebû'l-Haris b. Alkame, kardeşi Kurs, Evs, Zeyd b. Kays, Şeybe, Huveylid, Amr ve Ubeydullah namlarındaki zevattır. İbni Sa'd'm beyânına göre bunlar Hicretin dokuzuncu senesinde on dört kişilik bir hey'et olarak gelmişlerdir. Hepsi eşrafdan imişler. O zaman henüz hıristiyan bulunuyorlarrmş. Çok geçmeden içlerinden Seyyid ile Âkıb Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek müslüman olmuşlardır. Bu zevat Mescidi Nebevî'ye zinetler ve güzel elbiseler içinde girmişler, ikindi olmuş kalkarak şarka doğru ibadete başlamışlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sc'lcm) ashabına bunlara bir şey dememelerini tembih buyurmuş. Onunla Ebû'l-Hâris, Seyyid ve Âkıb konuşmuşlar ve kendilerine emin bir zatın gönderilmesini istemişler. O da EbuUbeyde b. Cerrah'ı göndermiş.
Ashab-ı kiramın ileriye atılmaları, her biri va'd edilen eminin kendisi olmasını dilediği içindir. Yoksa Vali olmakta gözleri olduğu için değildir.

8- Hasan'la Hüseyin (Radhallam anhûma) 'nın Faziletleri Babı

56- (2421) Bana Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-/ân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ubeydullah b. Ebî Yezid Nâ-V b. Ciibeyr'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahıı Aleyhi •>? Sellemyden naklen rivayet etti ki: Hasan için :
«Allah'ım! Ben bunu seviyorum, onu sen de sev! Onu seveni de sev!» üye duâ buyurmuşlar.

57- (...) Bize İbni Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ubeydullah b. Ebî Yezid'den, o da Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im'den, o da Ebí Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (SaliailahU Aleyhi ve Setlem)'\e birlikte günün bir kısmında sokağa çıktım. O benimlen konuşmuyor. Ben de onunla konuşmuyordum. Nihayet Benî Kaynuka Pazarına geldi. Sonra ayrıldı gitti. Ve Fâtıme'nin evine gelerek:
«Ufaklık burada mı? Ufaklık burada mı?» diye sordu. Hasan'ı kastediyordu. Anladık ki, annesi onu tertemiz yıkayıp giydirmek ve boynuna güzel kokulu gerdanlık takmak için alıkoymuş. Çok geçmeden koşarak geldi. Ve birbirlerine sarmaştılar. Bunun üzerine Resûlüllah {SalÎallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'ım! Ben bunu seviyorum. Onu sen de sev! Onu seveni de sev!» diye dua buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Büyu'» ile «Kitâbu'l-Libas»'da; Nesâî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de; İbni Mâce «Sünnet» bahsinde muhteli râvilerden tahric etmişlerdir.
Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolda Ebû Hüreyre ile konuşmaması ihtimal vahy veya başka bir hususa dair düşündüğünden, Ebû Hüreyre 'nin konuşmaması ise hürmet ve tevkîrin-dendir. Ashab-ı kiramın âdetleri bu idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de konuşmak için neşat görmezlerse hürmeten onlar da susarlardı.
Lükâ': Lügatte alçak, köle, pisT ahmak ve sıpa gibi birçok mânâlara gelirse de, burada bu mânâların hiç biri murad değildir. Burada ondan küçük kastedilmiştir. Zâten Benî Temîm'in lehçesinde lükâ' küçük demektir. Bilâl b. Cerîre bu kelimenin mânâsı soruldukta : «Bizim lehçemizde lükâ' küçük demektir.» cevâbını vermiştir.
Sihâb: Karanfil, misk ve öd ağacı gibi şeylerden yapılan ve çocukların boynuna takılan gerdanlıktır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf Ashab-ı kiramın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı gösterdikleri sonsuz hürmet ve tevkîre delildir.
2- Çocukların boynuna gerdanlık gibi zînetler asmak caiz ve onları bilhassa büyüklerin huzuruna çıkacakları vakit yıkayıp temizlemek müs-tehabdır.
3- Çocuklara acıyarak onları sevmek kendileriyle şakalaşmak müs-tehabdır.
4- Çocuklara olsun, büyüklere karşı olsun tevazu göstermek müste-habdır.
5- Sarmaşmak caizdir. Fakat bu husûsda ihtilâf vardır. Muhammed b. Şîrîn, Abdullah b. Avn , İmam A'zam ve îmam Muhammed sarmaşmanın mekruh olduğuna kaildirler. Şa'bi, Ebû Miclez, Amr b. Meymûn, Esved b. Hilâl ve İmam Ebû Yûsuf'a göre sarmaşmakta bir beis yoktur. Her iki tarafın istidlal ettikleri hadîsler vardır. Tahâvî, As-hab-ı kiramdan bir cemâatin sarmaşırdıklarım rivayet etmiş ve : «Bu gösterir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) 'den sarmaşmanın mubah olduğuna dair rivayet edilen hadîs sonraları vârid olmuştur. Yasaklama hadîsi daha öncedir.» diyerek yasak hükmünün neshedildiğine işaret etmiştir. «Ettelvih» nam eserde de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm Hz, Hasan'la "sarmaşması onu mubah kılmaktır, denilmiştir.

Erkekle erkeğin sarmaşmasına gelince : Bunu İmam Mâlik kerih görmüş, bid'at olduğunu söylemiş; Süfyân ve başkaları ise müstehab olduğunu bildirmişlerdir. Nevevî: «Sahih olan da budur. Ekser ulemâ ve mahakkıklerin mezhebi budur. Bu mes'eled'e İmam Mâlik ile Süfyân münazarada bulunmuşlar. Süfyân , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ca'fer'le sarmaşdığını söylemiş. İmam Mâlik: Bu ona mahsustur, demişse de; Süfyân': Delil olmaksızın bunu tahsis eden nedir? diye mukabele etmiş. İmam Ma1ik susmuştur.» diyor.
Kaadî Iyâz: «İmam Mâlik'in sükûtu Süfyân'm sözünü kabul ettiğine delildir.» demiştir.
Hanefî1er'den «Elhidâye» sahibi Merğînânî bu mesele hakkında şunları söyler : «Hilaf bir gömlek içinde sarmaşmanın caiz olup olamıyacağı hususundadır. Sarmaşan kimsenin üzerinde entari veya cübbe gibi bir şey bulunursa sarmaşmakta ulemamızın ittifakıyle bir beis yoktur. Sahih olan da budur.»
6- Hadîs-i şerîf Hz. Hasan'm faziletine delil ve onu sevmeye şevîkdir.

58- (2422) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Adiy'den rivayet etti. (Bu zât îbni Sâbit'tir, demiş ki) : Bize BeraJ b. Âzib rivayet etti. (Dedi ki) : Hasan b. Ali'yi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onıuzunda gördüm. Kendisi:
«Allah'ım! Ben bunu seviyorum; onu sen de sev!» diye duâ ediyordu.

59- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr ile Ebû Bekr b. Nâfi' rivayet ettiler. İbnü Nâİi' dedi ki: Bize Gunder rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Adiy'den (bu zat İbni Sabit'dir.) O da Bera'dan naklen rivayet etti. Bera' şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hasan b. Alî'yi omuzuna koyduğunu gördüm:
«Allah'ım! Ben bunu seviyorum; onu sen de sev!» diyordu.
Bu hadîsi Buhârî «Kİtâbu-Fedâili Ashab»'da; Tirmizî ile Nesâî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de tahric etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf çocukları okşayıp sevmenin müstehab olduğuna, yüzie-rindeki rutubet ve benzeri şeylerin temizliğine delildir. Nevevî: «Bu gibi şeylerden korunulacağı selefden nakledilmemiştir. Halbuki çocuklar ekseriyetle bunlardan hâli kalmazlar.» demiştir.

60- (2423) Bana Abdullah b. Rûmi El-Yemâmî ile Abbâs b. AbdîV-Azîm El-Anberî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Nadr b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime (bu zât îbni Ammâr'dır.) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tyâz babasından rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Hasan ve Hüseyn'le birlikte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'in alaca katırım yettim. Kendilerini ta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hücresine götürdüm. Biri önünde, birr arkasında idi.
Bu hadîs de Hz. Hasan'la Hüseyn'in faziletlerine delildir. Onların faziletlerini gösteren daha nice hadîsler vardır.
Hasan 'la Hüseyin (Radiyallahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kızı Hz. Fâtıme'nin oğullarıdır. Hasan (Radiyallahu atık) hilâfeti Allah rızası için terketmiş, ResûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bir mucizesi bu suretle tahakkuk eylemişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Hasun'ic Allah iki taifenin arasmı yatıştıracaktır.» buyurmuştu, Nitekim öyle de oldu. Bu taifelerden biri rîz. Hasan 'm, diğeri Muâviye'nin idi. Hasan (Radiyallahu anh) kırk dokuz tarihinde Medîne'de zehirlenerek vefat etmiştir. Kardeşi Hüseyn (Radiyallahu anh)ı ise altmış bir tarihinde Kerbelâ'da Âşûre günü Sinan b. Enes namında biri şehid etmiştir.
Hadîs-i şerîf, hayvan takat getirebildiği takdirde üzerine üç kişinin binebileceğine delildir.

9- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ehl-i Beytinin Faziletleri Babı

61- (2424) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Üe Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Bişr Zekeriyya'dan, o da Mus'ab b. Şeybe'den, o da Safıyye binti Şeybe'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Âişe şunları söyledi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), üzerinde siyah yünden ma'mul nakışlı bir örtü olduğu halde sabahlayın (evden) çıktı. Derken Hasan b. AH geldi. Onu örtünün içine aldı, sonra Hüseyn geldi, o da beraberinde girdi. Sonra Fâtime geldi. Onula içeri aldı. Sonra Ali geldi. Onu da içeri aldı. Sonra :
«Ey Ehl-i Beyt! Allah ancak ve ancak sizden ricsİ gidermek ve sizi tertemiz paklamak istiyor.» [12] âyetini okudu.
Mırt: Kisâ' yâni kilim demektir. Mirt-i Murahhal: Üzerine deve semerleri resmedilen kilim veya Örtü demektir.
Rics: Bazılarına göre şek, diğer bazılarına göre azab demektir. Günah mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Ezherî: «Rics, her iğrenç amelin ismidir.» demiştir.
Hadîs-i şerif Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellemy'm kadınlarının da ehl-i beytinden sayıldığına ve ehl-i beytinin faziletlerine delildir. Çünkü âyetin üst tarafında Peygamber'in kadınlarına hitab edilmiştir.

10- Zeyd b. Harise İle Üsame b. Zeyd (Radiyallahu anhüma) 'nın Faziletleri Babı

62- (2425) Bize Kuteybe h. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kub b. Abdirrahman El-Kaâri, Musa b. Ukbe'den, o da Salim b. Abdillah'-dan, o da babasından naklen rivayet etti. Ki; babası şöyle diyormuş: Biz Zeyd b. Hârise'yi, Zeyd b. Muhammed'den başka bir isimle çağırmıyorduk. Nihayet Kur'ân'da:
«Onları babalarınm adları ile çağırın. Allah indinde bu daha âdilâne bir harekettir.» [13] âyeti indi.
Şeyh Ebû Ahmed Muhammed b. İsa (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Abbas Es-Serrâc ile Muhammed b. Abdillah b. Yûsuf Ed-Düveyrî haber verdiler. (Dediler ki) : Bize Kuteybe b. Saîd bu hadîsi rivayet etti.

(...) Bana Ahmed b. Saîd Ed-Bârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Musa b. Ukbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Salim. Abdullah'dan bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsir-'de; Tirmizî «Tefsir» .île «Menâkıb»de'; Nesâî dahi «TefsûVde tahric etmişlerdir.
Hz. Zeyd b. Harise cahiliyyet devrinde esir edilmişti. Kendisini Hâkim b, Hızâm halası Hatice için satın almıştı. Ondan da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hibe olarak aldı. Bu haber babasının kulağına erişince fidyesini vererek onu geri almak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıe geldi.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd'i muhayyer bıraktı. İsterse onun yanında kalacak, dilerse babasıyle beraber gidecekti. Zeyd (Radiyallahu anh) onun yanında kalmayı tercih etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendisini evlâtlık edindi. Ve ona Ümmü Eymen'i nikahladı. Artık herkes Hz. Zeyd'e, Zeyd b. Muhammed diyordu. Hz. Zeyd'in Ümmü Eymen 'den Üsâme namındaki oğlu dünyaya

geldi.
Arablarda başkasının çocuğunu evlât edinmek âdeti vardı. Birisini evlât edindiler mi, artık o çocuk o hanenin öz evlâdı sayılır, mirasa da iştirak ederdi. Nihayet bu husûsda âyet inerek bu âdet yıkılmış, evlât edinmekle kimse kimsenin oğlu veya kızı sayılamıyacağı bildirilmiş, evlâtlıkları babalarının adlarıyie çağırmaları emrolunmuştur. Bunun üzerine
Hz. Zeyd azatlı kölelerden ilk müslüman olandır. Bir rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'! ilk gördüğü gün müslüman olmuş, diğer bir rivayete göre babasının kendisini almak için geldiği gün îslâ-miyeti kabul etmiştir. Hadîs-i şerîf Zeyd (Radiyallahu anh) 'm faziletine delildir. Onun faziletlerinden biri de Kur'ân-i Kerîm'de isminin zikredilmesidir.

63- (2426) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya : Ahberanâ, Ötekiler: Haddesenâ tâbirini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Ca'fer) Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti ki: Kendisi İbnü Ömer'i şunu söylerken işitmiş: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ordu gönderdi de üzerlerine Üsame b. Zeyd'i kumandan tayin etti. Halk onun kumandanlığına ta'n ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkarak şöyle buyurdu:
«Siz bunun kumandanlığına dü uzatıyorsanız, bundan önce onun babasının kumandanlığına da dil uzatıyordunuz. Allah'a yemin olsun ki, o kumandanlığa lâyık idi. Ve gerçekten benim için insanların en sevimlile-rindendi. Hiç şüphe yok ki, ondan sonra bu da benim için insanların en sevimlilerindendîr.»'

64- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Ömer'den (yâni İbni Hamza'dan), o da Sâlim'den, o da babasından naklen rivayet etti ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Minber üzerinde olduğu halde Üsame b. Zeyd'i kasdederek şöyle buyurmuşlar:
«Siz onun kumandanlığına dîl uzatıyorsanız, ondan evvel babasının kumandanlığına da dil uzatmıştınız. Allah'a yemin oktfn ki : O bu işe lâyıktı. Allah'a yemin olsun ki, benim için insanların en sevimlisi İdi. Allah'a yemin olsun ki : Bu da kumandanlığa layıktır. — Usame b. Zeyd'i kasde-diyor,— Allah'a yemin olsun kİ : Ondan sonra gerçekten benim İçin insanların en sevimlisi olmuştur : İmdi onu size tavsiye ederim. Çünkü o sizin yararlılarınızdandır.»
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu Fadâili Ashabî-n-Nebi»'de tahric etmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Zeyd'i birkaç seriyye üzerine kumandan tayin etmişti. Bunların en büyüğü Mûte ordusudur. Halk onun hakkında dedikodu yapmış sonunda; Hz. Zeyd'in bu işe lâyık olduğunu anlamışlardı. Bilâhere ölüm döşeğinde iken Şam taraflarındaki Be1ka'ya gönderilmek üzere bir ordu teçhiz etti ve bu orduya Hz. Zeyd 'in oğlu Üsâme'yi kumandan tayin buyurdu. Bu orduda Ebû Bekr, Ömer ve Ebû "U beyde gibi ashabın büyükleri de bulunuyordu. Hz. Üsâme 'nin yaşı henüz on sekiz veya yirmi idi. Bu sefer onun hakkında da dedikodular başladı. Aynî, Ayyaş b. Ebî Rebîa 'nın dedikoducular arasında olduğunu kaydetmiştir. Resûlüllab. (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) orduyu teşyi ettikten sonra dünyadan gitti. Onun yerine halife olan Hz. Ebû Bekr bu orduyu Hz. Üsâme'nin kumandasında harbe gönderdi.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Azatlı kölenin ordu kumandanı tayin edilmesi caizdir.
2- Yaşça küçük olanların büyüklere kumandan ve vâîi tayin edilmesi ve keza daha âlâsı varken ondan aşağı mertebedeki birinin iş basma geçirilmesi caizdir.
3- Bu hadîsler Hz. Zeyd'le oğlu Üsâme'nin faziletlerine delildirler.

11- Abdullah b. Ca'fer (Radiyallahû anhüma) 'in Faziletleri Babı

65- (2427) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye, Habib b. Şehîd'den, o da Abdullah b. Eb Müleyke'den naklen rivayet etti. Abdullah b. Ca'fer tbnü Zübeyr'e:
— Hatırlar mısın hani ben, sen ve İbni Abbâs, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selle my\ karşılamıştık, demiş. O da:
— Evet! cevâbını vermiş. (Abdullah) :
— Bizi hayvanına bindirdi de, seni bıraktı idi, demiş.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Habîb b. Şehîd'den naklen İbni Uleyye'nin hadîsi gibi ve onun isnadıyla haber verdi.

66- (2428) Bize Yahya b. Yahya İle Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Ebû Bekr: Haddesenâ, Yahya ise : Ahberanâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye, Âsim El-Âhvel'-den, o da Müverrık El-İceîi'den, o da Abdullah b. Ca'fer'den naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) seferden geldiği vakit ehl-i beytinden bir takım çocuklar tarafından karşılanırdı. Bir defa bir seferden geldi de herkesden önce beni karşılamaya götürdüler. Q da beni önüne aldı. Sonra Fâtıme'nİn iki oğlundan biri getirildi. Onu da arkasına aldı. Böylece Medine'ye bir hayvan üzerinde üç kişi olarak götürüldük.

67- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahim b. Süleyman Asım'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Mü verrik rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ca'fer rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber '(Saliallahü A leyhi ve Sellem) seferden geldiği vakit bizim tarafımızdan karşılanırdı. Bir defa benimle Hasan veya Hüseyn tarafından karşılandı da birimizi önüne, öbürümüzü de arkasına bindirdi. Tâ ki Medine'ye dahil olduk.

68- (2429) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Meh-dî b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Abdillal b. Ebî Ya'kub, Hasen b. Ali'nin azatlısı Hasan b. Sa'd'dan, o da Abdullah b. Cafer'den naklen rivayet etti. Abdullah (Şöyle demiş) : Bir gün Resûlüllah (SaliaHahü Aleyhi ve Sellem) beni terkisine bindirdi. Ve bana sır olarak bir şey söyledi ki, onu insanlardan hiç birine söylemem.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Cihad»'da; Nesâî «Hac» bahsinde tahric etmişlerdir.
Buhârî 'nin rivayetinde buradakinin aksine «İbnü Zübeyr, İbnü Cafer'e» denilmiştir. Müs1im'in rivayetine göre İbni Ca'fer, İbnü Zübeyr'e söz etmiştir, Ulemâdan bazıları Buhârî 'nin rivayetini-esah görmüşlerdir. Hadîsin rivayetleri birbirini tefsir etmektedir.

Anlaşılıyor ki, Abdullah b. Ca'fer, İbnü Zübeyr 'e : «Peygarnber (SaUaüahü Aieyhi ve Sellem) beni ve İbni Abbâs'ı hayvanına bindirdi, seni bıraktı.» demiştir.
Hadîs-i şerîf, hayvan takat getirebilecekse, üzerine üç kişinin binmesi caiz olduğuna ve çocukların yoldan gelen yakınlarını karşıladıkları vakit onları hayvana bindirerek kendilerine hoş muamele yapılmasının istihbabma delildir. Nevevî bunun sünnet olduğunu söylemektedir.

12- Ümmü'l-Mü'minin Hadice (Radiyallahû anhûma) 'nin Faziletleri Babı

69- (2430) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ntimeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Küteyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile İbnü Nümeyr, Vekî' ve Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman haber verdi. Bu râvilerin hepsi Hişam b. Urve'den rivayet etmişlerdir. Lâfız Ebû Üsame'nin hadîsidir. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame, Hi-şam'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) ; Ben Abdullah b. Ca'fer'i şunu söylerken işittim. Kûfe'de Ali'yi dinledim. Şunları söylüyordu: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i :
«Bunların en hayırlı kadını Meryem binti Imran'dır. Ve bunların en hayırlı kadını Hadîce binti Huveylid'dir.» buyururken işittim.
Ebû Küreyb : «VekiJ (bunu söylerken) yerle gökyüzüne işaret etti.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Enbiya» ile «Kitâbu fadlı Hadîce» de; Nesâî ile Tirmizî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de tahric etmişlerdir.
Râvi Veki'in yerle gözyüzüne işaret etmesi, hadîsdeki zamirin onlara râci olduğunu anlatmak içindir. Yâni; «Yerle göklerin kadınlarının en hayırlısı...» denilmek istenmiştir ki: Bundan murad yeryüzündeki bütün kadınlardır.
Nevevî diyor ki: «Hadîsin en açık mânâsı Hz. Meryem'le Hz. Hatice 'nin kendi zamanlarında bütün yeryüzü kadınlarından daha hayırlı olmalarıdır. İkisinin arasındaki farka gelince : Bu hususa dair bir şey söylenmemiştir. Kaadî lyâz: İhtimal ki murad : Bunlar yeryüzü kadınlarının en hayırlılarından dır, demişse de sahih olan birin-cisidir.
Kirmanî'ye göre bu hadîsle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Meryem 'in Benî îsrâil kadınlarının en hayırlısı Hz. Hatîce 'nin de Arab kadınlarının yahut bu ümmetin kadınlarının en hayırlısı olduklarını kasdetmiş olabilir.

70- (2431) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsenna ile tbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Bunların hepsi Şu'be'den Rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz EI-Anberî dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Amr b Mür-ra'dan, o da Mürra'dan, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Musa şöyle demiş: Resûlüllah {Saitallahü Aleyhi ve Sellem);
«Erkeklerden kemâle erenler çoktur. Kadınlardan ise Meryem binti Imran ile FİR'avn'ın karısı Âsiye'den başka kemâle eren yoktur. Kadınlar üzerine Âişe'nin üstünlüğü tiridin sâîr yiyecekler üzerine üstünlüğü gibidir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Enbiya» ile «Kitâbu'l-Et'ime»ıde; Tirmizî ile îbni Mâce «Kitâbu'l-Et'ınıe»'de; Nesâî «Me-nâkıb» ve «Îşretü'n Nisâ» bahislerinde tahric etmişlerdir.
Bâzıları bununla istidlal ederek Âsiye ile Meryem'in Peygamber olduklarını söylemiş ve : «Çünkü insan nev'inin en kemâllileri Peygamberlerdir. Sonra veliler, sıddıklar ve şehidler gelir. Âsiye ile Meryem Peygamber olmasalar, kadınlar içerisinde hiç bir velî, sıddîk ve şehid bulunmamak lâzım gelir. Hakikatte ise bu sıfatlar birçok kadınlarda bulunmaktadır. Peygamber (Satlallahii Aleyhi ve SeLİem.) bu hadîsinde kadınlardan Âsiye ile Meryem 'den başka Peygamber olan yoktur buyurmuş gibidir.» demişlerse de bu mütalâa kabul edilmemiş, kendilerine şöyle cevab verilmiştir : Kemâl sözünden onların peygamber olması lâzım gelmez. Çünkü bu söz birşeyin tamamına ve kendi nev'İnde son dereceye vardığı mânâsında kullanılır. Burada murad Âsiye ile Meryem'in kadınlar arasında bütün faziletlerin en üstün derecesine vardıklarını anlatmaktır.
Kirmanı: «Kadınlardan Peygamber gelmediğine icma naklolun-muştur.» demiş, buna mukabil İmam Eş'arî'nin kadınlardan altı Peygamber geldiğini söylediği rivayet olunmuştur. Bunlar Havva, Sâre , Hz. Musa 'nın annesi, Hâcer, Âsiye ve Meryem 'dir.
Kurtubî : «Sahih kavle göre Hz. Meryem Peygamberdir. Çünkü AHah ona melek vasıtasiyle vahy göndermiştir.
Âsiye'ye gelince onun Peygamberliğine delâlet eden bir rivayet yoktur.» diyor.
Hâsılı kadınlardan peygamber gelip gelmediği ihtilaflıdır. Ekser ulema gelmediğine kaildirler.
Âsiye binti Müzâhım, Firavn'm karışıdır. Rivayete göre Musa (Aleyhisselâm) Firavn'm sihirbazlarına galebe çalınca Âsiye iman etmiştir. Firavn bunu anladığı vakit, onun ellerini, ayaklarını kazıklarla yere çakarak güneşe karşı üzerine büyük bir kaya konmasını emretmiş. Kaya getirildiği vakit Âsiye: «Yarabbi, benim için cennetinde bir ev yap!» diye niyazda bulunmuş. O anda cennette inciden yapılmış evini görmüştür. Allah oracıkta ruhunu kabzetmiş, kaya cansız cesedinin üzerine konmuştur.
Meryem binti Imran, İsa (Aîeyhisselâm)'m annesidir. Kıssası Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetlerinde ve hadîslerinde tafsilâtiyle beyân edilmiş olup, herkesçe malûm ve meşhurdur.
Hz. Âişe'ye gelince, hadîs-i şerif'de beyân buyurulan fazileti bu ümmetin kadınlarına nisbetledir. Hattâ efdaliyyetinden bahsedilmemiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) onun faziletini tiride benzet-mistir. Tirid, şâir yiyeceklere nisbetle Arabların o gün için en makbul yemeklerinden biri idi. Zîra külfeti az, hazmı kolay bir yemekdir. Fakat bu hasletler onun her yönden efdaliyyetini gerektirmez. Hz. Âişe meselesi de Öyledir.
Bazı sahîh hadîslerde Hz. Hatice 'nin şâir kadınlardan efdal olduğu bildirilmiştir. Hz. Hatice ile Fâtıme (Radiyallahli anha) 'nın başkalarından efdal olduğunu bildiren rivayetler de vardır.

71- (2432) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve İbni Nü-meyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Fudayl Umâra'dan, o da Ebû Zür'a'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim, Cibril, Peygamber (Sallallahü Aieyhive Sellem)'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! İşte Hatice sana yönelmiştir. Beraberinde bir kab vardır ki, içinde katık yahut yiyecek veya içecek vardır. Sana geldiği vakit ona Rabbi (Azze ve Celle)'den ve benden selâm söyle! Hem kendisini cennette (inci) kamış (in) dan bir evle müjdele! O evde ne gürültü olacak, ne de meşakkat! dedi.
Ebû Bekr kendi rivayetinde «Ebû Hüreyre'den» dedi. «İşittim» demedi. Bu hadîsde o: «Benden de selâm et!» cümlesini söylemedi.
Bu hadîsi Buhârî «Menâkıbu'l-Ensar» ve «Tevhîd» bahislerinde; Nesâî «Menâkıb»'de tahric etmişlerdir. Hadîs sahabenin mürsel-lerindendir. Çünkü Hz. Ebû Hüreyre, Hatîc e(RadiyaIlahü anha) nin günlerine yetişmemiştir. Fakat cumhûr-u ulemâya göre sahabenin mürselleri huccetdir. Ebû Hüreyre 'nin bunu ya Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellemj den yahut başka bir sahâbîden işittiğine hamlo-

lunur.
Taberanî 'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Cibril, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seüem) 'e, Hira dağında iken gelmiştir. Yine Taberanî 'nin rivâvetine göre ona Hz. Hatîcenin karıştırma getirmekte olduğunu haber vermiştir. Müslim'in rivayetinde râvinm şekkettiği anlaşılıyor. Yâni Hz. Cibri1'in katık mı, yoksa yiyecek veya içecek mi dediğini kestirememiştir. Babımızın rivayetinde Hz. Hatîce'nin selâmı nasıl kabul ettiğinden bahsedilmemiştir. Taberanî'nin rivayetinde bilmukabele : «Selâm odur ve selâm ondandır. Cibril'e de selâm olsun!» dediği bildirilmektedir.
Cumhur ulemâya göre hadîsde zikri geçen kamışdan murad; içi boş inci kamışıdır. Bâzıları üzerine cevher dizilmiş altın kamış olduğunu söylemişlerdir. Hattâbi ve diğer bazı ulemâya göre buradaki evden murad da köşktür.
Hadîs-i şerif Hatice (Hodiyallahü anhafnm faziletlerine delildir. Bâ-husüs selâmı alırken Allah'a da selâm olsun demeyip, «Selâm odur» ifadesini kullanması zekâ ve idrâkinin pek büyük olduğunu gösterir. Çünkü selâm —yerinde de görüldüğü vecihle— Allah'ın isimlerinden biridir. Bundan dolayı Allah'a selâm olsun denilmez. Hz. Hatice 'nin yaptığı gibi, «Selâm odur> denilir.

72- (2433) Bîze Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baham ve Muhammed b. Bişr El-Abdî, İsmail'den rivaye ettiler. (Demiş ki) : Abdullah b. EM Evfâ'ya:
— Resûliillah (Sallailahü Aleyhi ve Seltem) Hatice'ye cennette bir ev müjdele mi? diye sordum.
— Evet! Ona cennette kamışdan, içinde gürültü ve meşakkat olma-yan bir ev müjdeledi, dedi.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki* rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'tenür b. Süleyman ile Cerir hafcer verdiler. H,
Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Bu râvilerin hepsi İsmail b. Ebî Hâîid'den, o da İbni Ebî Evfâ'dan, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

73- (2437) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde, Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Hatice MnÜ Huveylid'i cennette bir evle müjdelemiştir.
Abdullah İbni Ebî Evfâ rivayetini Buhârî «Me-nâkıbu'I-Ensar» bahsinde tahric etmiştir. Hz. Âişe rivayeti mürseldir. Maamafih sahabinin mürselinin hüccet olduğunu az yukarda görmüştük.
Bu rivayetler mânâ itibariyle bundan öncekinin aynıdır.

74- (2435) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etü. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam babasından o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Hatice'yi kıskandığım kadar hiç bir kadını kıskanmamışımdır. Halbuki o benimle evlenmesinden üç sene evvel vefat etmişti. Onu andığını işitiyordum da onun için (kıskanıyordum). Filhakika Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e Rabbi (Azze ve Celie) ona cennette kamışdan bir ev müjdelemesini emir buyurmuştu. Bir de : — Koyun keser, sonra onu Hatice'nin yakınlarına hediyye ederdi.

75- (...) Bize Sehi b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs h. ıyâs, Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet itli. (Şöyle demiş) : Ben Hatice'den başka Peygamber (Sallaliahü Aleyhi e Sellem)'in kadınlarım kıskanmadım. Halbuki ona yetişmedim.
Âişe demiş ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilenı) koyunu kesti mi:
«Onu Hatice'nin dostlarına gönderin!» derdi.
Bir gün onu kızdırdım:
— Hatice mi? dedim. Bunun üzerine Resûlüllah ($allallahü Aleyhi ve tellem);
«Bana onun sevgisi bahşedildi.» buyurdular.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Küreyb hep birden Ebû Muâviye'-en rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hişam bu isnadla koyun kıssasına kadar Ebû Üsâme'nin hadîsi gibi rivayette bulundu. Ondan sonraki ziyadeyi anmadı.

76- (...) Bize Abd b. lîumeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. (ŞÖyle demiş) : Ben Hatice'yi kıskandığım kadar Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seilenı) 'in kadınlarından hiç birini kıskanmamışımdır. Çünkü onu çok anardı. Halbuki onu hiç görmemişdim.

77- (2436) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki).: Bize Ab-dürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Urve'den,
o da Âişe'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Hatice vefat edinceye kadar onun üzerine evlenmedi.
Hz. Âişe rivayetlerini Buharı «Menâkıb-i Ensar» bahsinde tahric etmiştir.
Hz. Âişe 'nin : «Halbuki ben onu hiç görmemişdim...» sözünden muradı; Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iken görmediğini anlatmaktır. Ona yetişmediğini söylemesi de bu mânâyadır. Yoksa kendisi Hz. Hatice'nin vefatında altı yaşında idi.
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Se!lem)'m Hz. Hatice'yi çok anmasından murad, onu medh-ıi senada bulunmasıdır. Çünkü Hz. Hatice > karşı muhabbeti vardı. Bir kimseyi seven, onu dilinden bırakmaz. Bu rivayetler kıskançlığın en faziletli kadınlarda bile görüldüğüne delildir.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Hatice hakkındadır
«Bana onun sevgisi bahşedildi.» buyurması, onu sevmenin bir fazîle-olduğuna işarettir.

78- (2437) Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b, Müshir, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Hatice'nin kız kardeşi Hâle binti Huveylid, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma girmek için izin istedi de, Hatice'nin izin istemesini hatırladı. Ve bundan memnuniyet duyarak:
«Allah'ım! HuveylİD'in kızı Hâle!» dedi. Ben derhal kıskandım. Ve: — Allah sana yerine daha hayırlısını vermişken, zaman önce ölmüş Kureyş'in kocakarılarından çenelerinin içi kırmızı bir kocakarıyı île anıp

duruyorsun! dedim.
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem), Hâle bİnti Huveylİd'in sesini işitince, onu Hz. Hatice 'nin sesine benzeterek sevincinder titremiş ve :
«Allah'ım bu Hâle'dir.» demiştir. Hz. Âişe onu kıskanmış ve hadîsde beyan edildiği vecihle karşılık vermiştir. Kocakarıdan muradı Hatice (Rad'ıyallahü anha)'âıv.
Şıdk: Ağzın kenarları demektir. Bunun kırmızılığından muradı, son derece ihtiyarlamış hattâ ihtiyarlıktan; dişleri dökülmüş de kıpkırmızı yerleri kalmış olduğunu anlatmaktır.
İbni Tin diyor ki: «Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Scllem}'in bu söze karşı ses çıkarmaması Âişe'nin Hatice'den efdal olduğuna delildir. Meğer ki, buradaki daha hayırlı tâbirinden şekil güzelliği ve yaş küçüklüğü kastedilmiş olsun.»
Taberî ile diğer bâzı ulemâ kıskançlığın kadınlarda müsamaha götürdüğünü, bu hâl onların tabiatlarında bulunduğu için azabı mûcib olmadığım, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'in de bundan dolayı Hz. Âişe'yi men etmediğini söylemişlerdir. Aynî diyor ki: Şu halde Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seiletn)'in bu söze karşı ses çıkarmaması Hz. Aişe'nin Hatice (Radiyatlahü anha) dan efdal olduğuna delâlet etmez. Maamafih bu söze cevab verdiği de rivayet olunmuştur. îmam Ahmed'le Taberanî 'nin tahric ettikleri bir hadîsde Hz. Âişe şöyle Üemiştir : «Allah senin için yaşlı yerine genci verdi, dedim. Bunun üzerine kızdı. Nihayet ben : Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun kî, Hatice'yi bundan sonra ancak hayırla anacağım, dedim.»

13- Aişe (Radiyallahü anhâ) 'nin Fazileti Hakkında Bir Bab

79- (2438) Bize Halef b. Hişâm ile Ebu'r-Rabi' hep birden Hammad
b. Zeyd'den rivayet ettiler. Lâfız Ebu'r-Rabi'indir. (Dediler ki) : Bize Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişanı babasından, o da Aişe'den
naklen rivayet etti kir (Şöyle demiş): Iiesûlüllah ({Sallaliahü Aleyhi ve Seilem):
«Bana üç gece rüyamda gÖsterüdin. Seni bana melek beyaz bir parça ipek içinde getirdi. Ve : işte hanımın! dedi. Bîr de yüzünü açtım ne göreyim, senmişsin. Artık : Eğer bü Allah'dansa, onu infaz etsin, dedim.» buyurdular.

(...) Bize İbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü İdris rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvilerin ikisi birden Hişam'dan bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buharı «Menâkıb-i Ensar» bahsinde tahric etmiştir. Sereka: Beyaz ipek parçası demektir.
Kaadî Iyâz bu rü'yanm Peygamberlik gelmezden önce ve sonra görülmüş olabileceğini mülâhaza ederek şunları söylemiştir : «Eğer bu rü'ya Peygamberlik gelmezden ve rü'yalan karışık düşlerden ayrılmazdan önce görülmüşse, mânâsı bu rü'ya hak rü'ya ise demektir. Peygamberlik geldikten sonra görülmüşse üç mânâsı vardır. Birincisi murad: Eğer bu rü'ya göründüğü gibi ise ta'bir ve tefsire muhtaç değildir. Allah Teâlâ onu infaz ve icra edecektir. Buradaki şek rü'yanm göründüğü gibi mi, yoksa ta'bir ve değiştirmeye ihtiyacı var mı meselesindedir. İkincisi bundan murad: Eğer dünyada zevcem bu olacaksa Allah bu işi âsân eylesin, demektir. Binâenaleyh şek dünyada mı, yoksa cennette mi zevcesi olacağı hususundadır. Üçüncüsü Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Seilem) şekketme-miştir. Hakikati haber vermiş, yalnız şek suretinde ifade etmiştir. Sen misin yoksa Ü m m ü Salim mi? demiş gibidir. Ki bu belagat ule-masınca bediin bir nevidir. Onlar buna tecahûli arif derler. Bazıları şekki yakînle karıştırmak demişlerdir.

80- (2439) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Seleme'den hadîs rivayet ettiğim kitabımda şunu buldum : Bize Hişâm rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivaye etti. (Şöyle demiş) : Bana Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben senin benden razı olduğun ve bana dargın bulunduğun zamanı pekâla bilirim.» dedi. Ben:
— Bunu nerden biliyorsun? dedim.
«Benden razı İsen, hayır Muhammed'in Rabbi hakkı için; dargmsan, hayır İbrahim'in Rabbi hakkı için diyorsun.» buyurdu. Ben:
— Evet! Vallahi yâ Resûlallah! Ben yalnız senin ismini bırakıyorum, dedim.

(...) Bize bu hadîsi İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde, Hişam b. Urve'den bu isnadla «Hayır İbrahim'in Rabbi hakkı için» cümlesine kadar rivayet etti; ondan sonrasını anmadı.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'n-Nikâh»'da takric etmiştir.
Kaadî Iyâz'm beyânına göre Hz. Âişe'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'e kızması ekseri ahvalde kadınlara affedilen kıskançlıktandır. Çünki onlar bundan hâli kalmazlar. Hattâ İmam Mâl ik ve-diğer Medine uleması: «Kıskançlık dolayısiyle kadın kocasına kötülük isnadında bulunursa ondan had (yâni şer'î ceza) sakıt olur.» demişlerdir. İmam Mâlik bu husûsda Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seüemyden rivayet edilen:
«Kıskanç kadın vadinin yukarısını aşağısından seçemez.» hadîsiyle istidlârı etmiş; bu olmasa bu meselede Âişe'ye olabildiğine günah olurdu. Çünkü Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Selletnj'e kızmak ve onu terk etmek büyük günahdır, demiştir.
Hz. Âişe'nin: «Ben yalnız senin ismini bırakıyorum» sözünden muradı; kalbim ve sana karşı olan sevgim yerindedir, demektir. Kadınların kıskançlığı fazla sevgiden ileri gelir.
Bu hadîs karineye istinaden hüküm verilebileceğine delildir. Çünkü Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Âişe'nin dargınlığına mücerret kendi ismini anmamasıyle hüküm vermiş; onun anlayış ve zekâsının kuvvetine Peygamberler arasından İbrahim (Aleyhisselâm)'ı tahsis etmesiyle istidlalde bulunmuştur. Çünkü Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi veSetletn)'\n en yakım odur. Hz. Âişe Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemi'in ismini terk etmek mecburiyetinde kalınca tamamen onunla alâkayı kesmiş olmamak için yerine en yakınının ismini zikretmiştir.
Tîbî diyor ki: «(Ben yalnız senin ismini bırakıyorum) cümlesindeki hasr son derece lâtifdir. Çünkü Âişe (Radiyallahü anha) akıl ve ihtiyarı giderecek derecede kızmış olmasının, ruhuna karışmış olan kemâli muhabbetini değiştirmeyeceğini haber vermiştir. Terk yerine hecr kelimesini kullanması ihtiyarî olarak yapmadığı bu işden elem duyduğunu göstermek içindir.»

81- (2440) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dü'1-Aziz b. Muhammed, Hişâm b. Urve'den, o da bahasından, o da

Âişe'den naklen haber verdi ki: Kendisi Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in yanında kızlarla oynarmış. Âişe şöyle demiş: Arkadaşlarım bana gelir, fakat Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Se//em)'den utanarak saklanırlardı. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) de onları bana gönderirdi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr dahi rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Mubammed b.
Bişr rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Hişâm'dan bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Derir'in hadîsinde :
«Ben onun evinde kızlarla oynardım. Bunlar oyuncaklardı.» demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'I-Edeb»'de tahrie etmiştir.
Hadîsdekı kızlardan murad oyuncaklardır. Maamafih Dâvûdî : timal ki (bağ maa) manasınadır. (Ve benat)'dan murad kızlardır> di-or. Hz. Âişe'nin arkadaşları da gelir, beraberce bebek oyunu oynarlarmış. Âişe (Radiyallahü mıha) o zaman henüz baliğ değilmiş. Bazıları bu hadîsle istidlal ederek kız çocuklarının bebek oyununa cevaz vermişler; haram kılman suretlerden bunun tahsis edildiğini söylemişlerdir. Saadî Iyâz buna cezmen kail olmuş ve cumhûr-u ulemânın kavli)lmak üzere nakletmiştir. Ulemâ buna kızları küçükten ev işlerine alış-;ırmak ve çocuk bakmağa öğrenmelerini sağlamak için cevaz vermişler-îir. Onlara göre bebek oyuncaklarını alıp satmak da caizdir. Bir takım-.arı bu hükmün neshedildiğini söylemişlerdir. İbni Battal buna tarafdardır. îbni Cevzî bu ruhsatın suretler haram kılınmazdan ünce ve Hz. Âişe'ye mahsûs olduğunu kat'iyetle ifade etmiştir. Hattabî de şunları söylemiştir: «Bebeklerle oynamak, hakkında tehdid vâ-' rid olan sair suretlerle eğlenmek gibi değildir. Hz. Âişe o zaman henüz baliğ olmadığı için kendisine bu hususta ruhsat verilmiştir.»
İmam Mâlik kukla ve bebek satışını kerih görmüştür. Ancak bu kerahet kız çocuklarının oynamasına değil, bebek satanların onu bir sanat ve kazanç vesilesi yapmasına hamlediimiştir. Hadîs-i şerif Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Seilem)'in çocuklara karşı gösterdiği lütf ve merhamete delildir.

82- (2441) Bize Ebû Küreyb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abde, Hi-şâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Halk hediyeleri için Âişe'nin (Nevbet) gününü araştırırlar; bununla Resûlüllah
(Sallallghü Aleyhi ve Selîemj'in rızasını dilerlermiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Hibe»'de; Nesâî «Işretü'n-Nisa» bahsinde tahrie etmişlerdir.
Hadîsden murâd Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hediye vermek isteyenlerin Hz. Âişe'nin nevbetinde onun yanında bulunduğu günü kolladıklarını anlatmaktır. Çünkü o gün verilen hediyenin kendisini daha memnun edeceğini umarlardı. Bu da Hz. Âişe'nin faziletini gösterir.
Hadîs-i şerîf hediye verilecek zatı memnun etmek için hediye hususunda titizlik gö-stermenin ve en münasibini seçmek için inceden inceye araştırmanın caiz oltluğuna delildir.

83- (2442) Bana Hasen b. Ali El-Hulvânî ile Ebû Bekr b. Nadr ve !bd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd : Haddesenî, ötekiler : Haddesenâ tâ-irîerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd rivâ-et etti. (Dedi ki) : Bana babam, Sâlih'den, o da İbni Şihab'dan naklen jivâyet etti. (Demiş ki) : Bana Muhammed b. Abdirralıman b. Haris b. işâm haber verdi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) Jin zevcesi _ işe şunu söylemiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "m zevceleri, tâtıme binti Resûlillah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'i, Resûlüllah (Sallallahü [leyhi ve Sellempe gönderdiler. O da yanma girmek için izin istedi. Ken-isi benimle beraber örtünün altında uzanmıştı. Ona izin verdi, Fâtıme:
— Yâ Resûlallah! Zevcelerin beni sana gönderdiler. Senden Ebû Ku-afe'nin kızı hakkında müsavat istiyorlar, dedi. Ben susuyordum. Resûlüllah
Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona:
«Ey kızcağızım! Sen benim sevdiğimi sevmez misin?» dedi. Fâtıme:
— Hay hay! (Severim) dedi.
«O halde bunu sev!» buyurdular. Fâtıme Resûlüllah \Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bunu işitince kalktı ve Peygamher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in zevcelerine dönerek onlara kendi söylediğini ve kendisine Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söylediğini haber verdi. Onlar da kendisine şunu söylediler:
— Bize hiç bir şey yaptığını görmüyoruz. Hemen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e don ve ona: Gerçekten zevcelerin Ebû Kuhafe'nin kızı hakkında senden müsavat istiyorlar de! Fâtıme :
— Vallahi onun hakkında ben kendisine ebediyyen söz etmem, dedi. Âişe şunları söylemiş: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevceleri onun zevcesi Zeyneb binti Cahş'ı gönderdiler. Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellc.m) Jin katında mertebece onlardan bana rakib olan da bu idi. Din hususunda Zeyneb'den daha hayırlı hiç bir kadın görmedim. Allah'dan onun kadar korkan, onun kadar doğru söyleyen, onun kadar sılayı rahim yapan, ondan çok sadaka veren, verdiği sadakada nefsini onun kadar horlayıp, o amelle Allah Teâlâ'ya yakınlık gösteren yoktu. Ancak mizacındakİ hiddetten nâşi bir kükremesi vardı ki, ondan da çabuk dönerdi. Zeyneb, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma girmek için izin istedu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işe Âişe ile beraber onun örtüsünün altında Fâtıme'nin girdiği zamanki halde bulunuyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona da izin verdi. Zeyneb:
— Yâ Resûlallah! ^Zevcelerin beni sana gönderdiler; Ebû Kuhâfe'nin kızı hakkında senden müsavat istiyorlar, dedi. Sonra bana atıp tuttu ve hakkımda sözü uzattı. Ben Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gözetiyor;
bana onun hakkında konuşmaya izin verecek mi diye gözüne bakıyordum. Zeyneb devam etti. Nihayet anladım ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim kendimi müdafaa etmemi kerih "görmeyecek. Zeyneb'e ben atıp tutmaya başlayınca, ona yaptığım hücumda kendisine aman vermedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümseyerek: «Bu Ebû Bekr'in kızıdır!» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Abdillah b. Kuhzâz rivayet elti. Abdullah b. Osman demiş ki: Bana bu hadîsi Abdullah b. Mübarek'den, o da Yûnus'dan, o da Zührî'den bu isnadla mânâ itibariyle mislini rivayet etti. Yalnız o şöyle demiştir : «Ona ben atıp tutmaya başladığım vakit kendisine galebe çalarak yenmedikçe aman vermedi.»
Ezvâcı Tâhirat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden sevgi ve kalb muhabbeti hususunda müsavat istiyorlardı. Kasm hususunda yâni yanlarında gecelemek, evlerinin gelirine giderine bakmak ve şâir hususlarda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müsavata son

derece riâyet ediyordu. Sevgi hususuna, gelince Hz. Âişe'ye karşı hepsinden fazla bir muhabbeti vardı. Ulemâ, muhabbet yada teklif olmadığına ve bu hususda müsavata riâyet lâzım gelmediğine ıcma' etmişlerdir. Çünkü buna Allah Teâlâ'dan başka kimsenin kudreti yoktur. Bundan dolayı yalnız fiillerde adalet ve müsavat emrolunmuştur.
Sevre : Birdenbire galeyana gelmek, feveran etmektir. Anlaşılıyor ki; Hz. Zeyneb son derece hayırsever, özü-sözü doğru, ahlâkı mükemmel bir kadınmış. Yalnız acele kızar, feveran eder, fakat hemen arka-cığından sükûnete dönermiş. Burada Hz. Âişe hakkında biraz atıp tuttukdan sonra Âişe (Radiyallahü anha) kendisine mukabelede bulunmuş ve onu iskât etmiştir. Nevevî diyor ki: «Bu hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Âişe'ye izm verdiğine veya gözüyle işaret ettiğine delil yoktur. Hattâ buna inanmak da helâl değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e göz işareti yasak edilmiştir. Hadîs-den anlaşılan yalnız Hz. Âişe 'nin kendini müdafaa etmesi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in de ona bir şey dememesidir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «O Ebû Bekr'İn kızıdır.» buyurmasının mânâsı ise onun anlayış ve görüş hususundaki kemâline işarettir.»

84- (2443) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Ki-tfibında Ebû Üsâme'den, onun da Hişâm'dan, onun da babasından, onu da Aişe'den naklen rivayet ettiğim şu hadîsi buldum. Aişe şöyle demiş: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aranıyor:
«Bugün ben neredeyim; yarın ben nerede olacağım.» diyor, Âlşe'nln nevbet gününü gecikti sanıyordu. Aişe demiş ki : Benim nevbet günüm gelince Allah onun ruhunu benim ciğerimle boğazım arasında kabzetti.

85- (2444) Bize Kuteybe b. Saîd MâUk b. Enes'den kendisine okunanlar meyanmda rivayet etti. O da Hişâm b. Urve'den, o da Abbâd b Abdillah b. Zübeyr'den naklen rivayet etmiş. Ona da Aişe haber vermiş ki, kendisi Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'i vefatından önce göğsüne dayalı olduğu halde kulak verdiğinde:
«Allah'ım bana mağfiret buyur; bana acı ve benî Peygamberler cemaatına ilhak eyle!» buyururken işitmiş.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize îhni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize babam rivayet etti. H.
Bize îshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Hişâm'dan bu İsnadla İm hadîsin mislim rivayet etmişlerdir.

86- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Sa'd b. İbrahim'den, o da Urve'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş : İşitirdim ki, hiç bir Peygamber dünya ile âhiret arasında muhayyer bırakılmadıkça vefat etmezmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj 'i vefat ettiği hastalığında sesi ağırlaşmca :
«Peygamberlerle sıddîklerden, şehidlerden ve sulehâdan kendilerine in'amcla bulunduklarınla beraber (eyle). Bunlar ne güzel arkadaşlardır.» [14] derken işittim.
Âişe : Anladım ki, o anda muhayyer bırakıldı, demiş.

(„..) Bu hadîsi bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. deaı ki; : Bize Veki rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muaz da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Her iki râvi: «Bize Şu'be Sa'd'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti» demişler.

87- (...) Bana Abdu'l-Melik b. Şuayb b. Leys b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayî b Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Şihab şunu söyledi: Bana Saîd o. Müseyyeb ile Urve b. Zübeyr, ulemâdan bir takım zevatın içinde haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe şöyle demiş :
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) sağlam iken:
«Hiç bir Peygamber kendisine cennetteki yeri gösterilip, sonra muhayyer bırakılmadıkça ruhu kabzedİlmemiştİr.» buyururdu,
Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m. vefatı yaklaşınca başı benim dizimin üzerinde olduğu halde bir müddet bayıldı. Sonra ayildı. Ve gözünü tavana dikti. Sonra :
«Allah'ım! Refik-ı Â'laya!» dedi.
Âişe demiş ki: Şu halde bizi ihtiyar etmiyor, dedim.
Âişe şunu söylemiş : Ve anladım ki, bize sağlamken söylediği hadîs ki:
«HİÇ bir Peygamber cennetteki yerini görüp, sonra muhayyer bırakılmadıkça ruhu kabzolunmamıştır.» sözüdür, sahihmiş.
Âişe şöyle demiş: Bu Uesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söylediği son söz oldu : «Allah'ım! Refîk-ı A'laya!»
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'l-Meğâzi» ile «Kitâbu't-Tefsir* ve «Kitâbu't-Tıb»'da; bâzılarını Tirmizî «Kitâbu'd-DeavâU'da; Nesâî «KUâbu'1-Yevm ve'l-leyle»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Refik: Cumhurun kavline göre illiyyinde sakin olan Peygamberler demektir. Kelime müfred ve cem'inde aynı lâfızla kullanılır. Bâzıları bun-, dan murad Allah Teâlâ'dır. Kullarına rıfku merhamet eden odur, demiş-lerse de Ezherî bu sözü kabul etmemiştir. Bir takımları refikdan murad; cennet taamları olduğunu söylemişlerdir.
Hz. Âişe ilk rivayette Peygamberlerin vefatları ânında dünya ile âhiret arasında muhayyer bırakıldıklarını kimden işittiğini bildirmemişse de hadîsin sonraki rivayetinde bunu bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'den duyduğunu açıklamıştır. Buradaki muhayyerlikten murad yaşamakla öîmekden birini tercih etmektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefatı anmda Refîk-ı Alayı dileyince Hz. Âişe onun da ölümle kalım arasında muhayyer bırakıldığını anlamıştır.

88- (2445) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî ile Abd b. Humeyd ikisi birden Ebû Nuaym'dan rivayet ettiler, Abd dedi ki: Bize Ebû Nuaym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Vâhid b. Eymen rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Ebî Müleyke, Kaâsını b. Muhanımed'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sefere) çıktığı vakit kadınları arasında kur'a çekerdi. Bir defa kur'a Âişe ile Hafsa'ya düştü de, onunla beraber ikisi birden çıktılar. Resûlüllah (Sallallahü A leylıi ve Sellem) gece oldu mu Âişe ile birlikte yürür; onunla konuşurdu. Derken Hafsa, Ââşe'ye : Bu gece benim deveme binmez misin? Ben de senin devene bineyim. Sen de gör, ben de göreyim, dedi. Âişe:
— Hay hay! cevâbını verdi. Ve Hafsa'mn devesine bindi. Hafsa da lişe'nin devesine bindi. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Lişe'nin devesine geldi. Üzerinde Hafsa vardı. Selâm verdi, sonra onunla nrlikte yürüdü. Nihayet (bir yere) indiler. Âişe,

Resûlüllah (Saltatlahü
(Aleyhi ve Sellem) 'i aradı ve kıskandı (konağa) indikleri vakit ayaklarım flzhır otlarının içine koydu. Ve:
— Yârabbi! Bana bir akreb veya yılan musallat et de beni soksun. [Resulün (dür), ona bir şey söyleyemiyorum, demeğe başladı.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'n-Nikâh»'da; Nesai «Işretü'n-İNisâ» bahsinde tahric etmişlerdir.
Nevevî diyor ki: «Kur'a Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) |den maada bütün tnüslümanlara vâcibdir. Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) hakkında ise zevceleri arasında adaletin vâcib olup olmaması ihtilaflıdır. Vâcibdir diyenlere göre kur'a çektirmek de vâcibdir, Vâcib olmadığını söyleyenlere göre İse bunu yapmak geçim güzelliğinden ve iyi ahlâkdan ma'duddur. Gönüllerini almak için yapılır.»
Hanefî1er'ce kadınların sefer hâlinde kasm hakları yoktur. Kocaları dilediği kadınıyle sefere çıkabilir. Ancak evlâ olan yine de kur'a çektirmektir. Kurtubî kur'a çektirmenin İmam Mâlik 'e göre de vâcib olmadığını söylemiştir.
İzhir : Kendisinden boya çıkarılan bir ottur. Ekseriyetle içerisinde yılanlar, akrebler bulunur.
.Hz. Âişe 'nin kendisini yılanlara, akreblere helak ettirmek istemesi Hafsa ının dileğini yerine getirmekle cinayet işlediğini bildiği içindir. Bu suretle suçunu cezalandırmak istemiştir. El-Mühelleb bu hadîsle istidlal ederek baş sıkısında insanın kendine bedduada bulunmasının af edileceği kuvvetle me'mul olduğunu söylemiştir.

89- (2446) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet, etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (yâni İbni Bilâl) Abdullah b. Abdirrahman'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Salialîahü Aleyhi ve Sellem)i:
«Âişe'nin sĞİr kadınlara üstünlüğü tiridin şâir yemeklere üstünlüğü gibidir.» buyururken işittim.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Ca'fer) rivayet etti. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûl Aziz (yâni, îbni Muhammed) rivayet etti.
Her iki râvi Abdullah b. Abdirrahman'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Bunların hadîslerinde: «Resûlüllah (Aleyhi ve Sellem) den işittim» ibaresi yoktur. İsmail'in hadîsinde : «O da Enes b. Mâlik'den işitmiş» cümlesi vardır.

90- (2447) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrahim b, Süleyman ile Ya'la b. Ubeyd, Zekeriyya'dan, o da Şa'bî'-den, o da Ebû Selemc'den naklen rivayet etti. Ona da Âişe rivayet etmiş ki: Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«Gerçekten Cibril sana selâm ediyor.» demiş. Âişe demiş ki: — Ben ona da Allah'ın selâm ve rahmeti olsun, .dedim.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mülâî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Zekeriyya b. Ebî Zaide rivayet etti (Dedi ki) : Âmiri şöyle derken işittim. Bana Ebû Seleme b, Abdirrahman rivayet etti. Ona da Âişe rivayet etmiş kî: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} kendisine yukardakilerin hadîsi gibi söylemiş.

(...) Bize bu hadîsi yine İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esbat b. Muhammed, Zekeriyya'dan bu isnadîa bu hadîsin mislini haber verdi.

91- („,) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. Î^Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb Zührî'-den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman rivayet etti ki : Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe şöyle demiş : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ey Âişe! Bu Cibril'dir. Sana selâm ediyor!» buyurdu. Ben : — Ona da Allah'ın selâm ve rahmeti olsun! dedim. Aİşe : O benim görmediğimi görüyordu, demiş.
Tirid hadîsi az yukarda Hz. Hatice 'nin faziletleri babında geçmişti. Ondan sonraki rivayeti Buhârî «Bed'ü'1-Halk», «İstizan», «Edeb» ve «Rikâk» bahislerinde; Tirmizî «Menâkıb»'de, Nesâî fdşretu'n-Nisâ» ile «Elyevm ve'1-Leyle» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir,
Yâ Âişti», yahut «Yâ Âişe» tâbirleri murahham münadadır. (Kelimeyi hafifletmek için sonunu hazfetmeye terhim derler. Kelime müennes «te» si ile sona ererse terhimi mutlak surette caizdir. Burada da öyledir.; Hadîs-i şerif Hz. Âişe 'nin büyük menkabesini göstermektedir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf Hz. Âişe 'nin faziletine delildir.
2- Selâm.göndermek müstehabdır. Selâmı götüren kimsenin onu yerine iletmesi ise vâcibdir.
3- Mefsedet çıkacağından korkulmamak, bir de selâm gönderilen kimsenin onu kabul etmesi şartiyle ecnebi bir kimsenin, namuslu ecnebi bir kadına selâm göndermesi caizdir.
4- Selâmı alırken «Ve aleyke's-Selâm» yahut -Ve aleykümü's-Selâm» demek müstehabdır. Maamafih vavsız olarak sadece «Aleykümü's-Selâm» demek de kâfidir.

14- Ümmü Zer Hadisinin Zikri Babı

92- (2448) Bize Ali b. Hucur Es-Sa'dî Üe Ahmed b. Cenab ikisi birden isa'dan rivayet ettiler. Lâfe İbni Hucur'undur. (Dediler ki) : Bize İsâ b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Urve kardeşi Abdullah b. Urve den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, şöyle demiş:
— Onbir kadın oturmuşlar da kocalarının haberlerinden hiç bir şeyi gızlememiye ahdü peyman etmişler.
Birincisi: Benim kocam sarP dag başında arık deve etidir. (Dai*) Düz değildi, ki çıkıbın! (Deve) Semiz değildir ki Sürülsün! demiş. '
ikincisi: Kocamın haberini ifşa edemem, çünkü korkarım. O,au (bitirmeden) bırakamam. Onu anarsam irisini ufağını söylerim, demiş.
Üçüncüsü : Kocam uzun boyludur. Konuşursam boşanırım, susarsam muallakta bırakılırım, demiş.
Dördüncüsü : Kocam tihâme gecesi gibidir. Ne sıcaktır, ne soğuk, , (Ondan) Ne korkulur, ne bıkılır! demiş.
Beşincisi: Kocam (İçeri) girerse pars; (dışarı) çıkarsa arslan kesilir. Emniyet ettiği şeyi sormaz, demiş.

Altıncısı: Kocam yerse dürer, içerse sömürür. Yatarsa sarınır. Kederi anlamak için elini sokmaz! demiş.
Yedincisi: Kocam tohumsuzdur. Yahut karanlıktır. (Ahmaklığından) İşleri üzerine yığılmıştır. Her dert onu bulur. Baş yarığı mı yahut kol kırığı mı istersin. Yahut ikisini de sana bir araya toplayıversin! demiş.
Sekizincisi: Kocamın kokusu zafer an, teni de tavşandır! demiş.
Dokuzuncusu: Kocam direği yüksek, kını uzun, külü çok, evi meclise yakın bir adamdır, demiş.
Onuncusu : Kocam Mâlik'dir. Amma ne Mâlik! Mâlik bundan çok daha hayırlıdır. Onun çok çöken, az dolaşan develeri vardır. Ud sesini işittiler mi helak olduklarını anlarlar, demiş.
Onbirincisi: Kocam Ebû Zer'dir. Amma ne Ebû Zer! Zinetten kulaklarımı şakırdattı. Bazularımı yağla doldurdu. Benî sevindirdi. Benim de gönlüm ferah oldu. Beni dağ başında bir koyun sürücüğü sahibinde buldu da at kişnemesine ve deve sesine sâhib harman döğen, tınas savuran hir aileye kattı. İşte onun yanında konuşuyor, burunlanmıyorum; uyuyor sabahlıyorum; içiyor ve kanıyorum. Ebû Zer'in annesi de ne Ehû Zer annesi! Ambarları büyük, evi geniş.,. Ebû Zer'in oğlu da oe Ebû Zer oğlu! Yatağı soyulmuş hurma lifi gibi. Kendisini bir kuzunun budu doyurur. Ebû Zer'in kızı da ne Ebû Zer kızı! Anasına, babasına muti. Çarşaf dolusu ortağını çatlatan takımından... Ebû Zer'in cariyesi de ne Ebû Zer cariyesi! Bizim lâflarımızı (ortalığa) yaymaz. Zahiremizi döküp, saçmaz. Evimizi de kuş yuvasına çevirmez. Tulumlarımızda süt çalkalanırken Ebû Zer çıktı (gitti). Ve bir kadına rastladı ki, yanında pars gibi iki çocuğu var. Böğrünün altındaki iki nar tanesiyle oynuyorlar. Hemen beni boşayıp onu nikahladı. Ben de ondan sonra eşraftan bir adama kocaya vardım ki, yürüyüşlü bîr ata biner. Eline Hattî mızrak alır. Evime birçok develer getirir. Bana her hayvandan hir Çift verdi:
— Ye Ümmü Zer! Akrabana da ver! dedi. Ama onun bana verdiği her şeyi toplasam Ebû Zer'in kaplarının en küçüğünü doldurmaz, demiş, Âişe şunu söylemiş: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Setîem) tana: «Ben senin için Ummü Zer'e nisbette Ebû Zer' gibiyim.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Hasan b. AH "El-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Musa b. İsmail rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Seleme Hi-şâm b. Urve'den bu isnadla rivayet etti. Yalnız o : «Kısır, ahmaklığında» işleri üzerine- yığılmıştır» demiş, şekketmemiştir. Şunları da söylemiştir : «Az dolaşırlar», «Çarşafı boş, zamanı kadınlarının en hayırlısı ve ortağını çatlatandır», «Zahiremizi döküp saçmaz», «Bana her kesilecek hayvandan bir çift verdi.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'n-NikâhVda; Tirmizî «Semâ-il»'de; Nesâî «Işretü'n-Nisa» bahsinde tahric etmişlerdir.
Kadınların bu konuşması Medîne'de geçmiştir. Yemen'de bir köyde konuştukları rivayet edildiği gibi, konuşmanın Mekke'de cereyan ettiği dahî rivayet olunmuştur. Bir rivayette bu konuşma câhili-yet devrinde olmuştur. Kadınlar söze başlarken kocalarına ait bildiklerini noksansız söyleyeceklerine söz vermişlerdir. Hatibi Bağdadî «El-Mübhemât» namındaki kitabında bu husûsda şunları söyler : «Ümmü Zer' hadîsinde zikri geçen kadınların isimlerini söyleyen kimse bilmiyorum. Onların isimleri yalnız benim naklettiğim tarîkda zikredilmiştir ki, bu da çok garibdir..,» Bağdadî 'nin rivayetinde birinci kadının ismi meçhul kalmış, ikincinin ismi Amra binti Amr, üçüncünün Huney binti Na'b, dördüncünün Mühedded binti Ebi Merzeme, beşincinin Kebşe , altıncının Hind , yedincinin Huney binti Alkame, sekizincinin Yâsir binti Evs b. Abd, onuncunun Kebşe binti Erkam, onbirincinin Ümmü Zer' binti Ekhel olduğu bildirilmiş. Dokuzuncunun ismi de bulunamamıştır.
Birinci kadın şunu demek istemiştir : Kocamda birkaç cihetlerden hayr yoktur. Evvelâ kendisi deve eti gibidir. Koyun eti gibi değildir. Bununla beraber arık zayıf ve kötüdür. Bir de elde edilmesi, yanma varılması güçtür. Hattabî dağ başı tâbirinden onun büyüklendiği mânâsını çıkarmış ve sözün : «Hayırsızlığı ile beraber büyüklenmeyi ve huysuzluğu da kendinde toplamıştır.» mânâsına geldiğini söylemiştir.
«Semiz değil ki götürülsün» tâbirinden murad; semiz değildir ki, insanlar onu evlerine götürüp de yesinler, demektir.
Hâsılı kadın kocasını zemmetmiş ve sözünü açığı gizliye, mütevehhe-mi mahsüse, hakiri kıymetliye benzeterek ifade etmiştir.
İkinci kadının sözü iki suretle te'vil edilmiştir. Birinci te'vile göre cümledeki zamir habere aiddir. Mânâ şudur : Kocamın haberi uzundur. Tafsilâtına girişirsem anlatmakla bitiremem. İkinci te'vile göre zamir kocasına aiddir. İbaredeki (lâ) ziyâdedir. Ve cümle : Beni boşar da onu terk ederim diye korkarım manasınadır.
Ucer ile Bücer'den murad kocasının kusurlarıdır. Ha ttâbî ile diğer bazı ulemâya göre, kadın bu sözle kocasının gizli kusurlarını kasdet-miştir, Lügat ulemâsı Ucer'in sinir veya damarların düğümlenerek çıkıntı halinde görülmesi mânâsına geldiğini, Bücer de aynı mânâya gelirse de hassaten karında olduğunu söylemişlerdir. Bundan dolayıdır ki, göbeği çıkık kimseye Arablar Ebcer derler. îbni1 Arabi: «Ucer'in sırtta şişkinlik mânâsına geldiğini, göbekte olursa buna Bücer denildiğini söylemiştir.
Üçüncü kadın kocasının uzun olduğunu söylemiştir. Bundan muradı
faydasız derecede uzun olduğunu anlatmaktır. Bu kadın : Ben kocamın kusurlarını söylersem beni boşar. Susarsam beni muallakta gibi bırakır, demek istemiştir. (Muallaka, kocası kendisini terk edip giden kadın demektir. Böyle bir kadın ne bekâr, ne evli demektir. Muallakdadır.)
Dördüncü kadın kocasını beliğ bir şekilde medhetmiştir. Sözünün mânâsı : Kocam tatlı geçimli Tihâme beldesinin geceleri gibi mutedildir. Ahlâkı güzel olduğu için onun tarafından hiç bir sıkıntı ve gâüem yoktur. Sohbeti de beni bıktırmaz, demektir.
Beşinci kadın da kocasını beliğ bir surette medhetmiştir. Onu pars'a benzetmesi çok uyuduğu içindir. Evde- bıraktığı malını ve eşyasını sormaması da bundandır. Dışarı çıkıp halk arasına karıştığı, yahut harbe iştirak ettiği zaman arslan gibi cesur olduğunu söylemiştir. Kaadî Iyâz'ın rivayetine göre : îbni Ebî Üveys pars kesilmekten murad; eve girdiği vakit pars gibi benim üzerime çullanır, demektir. Her halde kadın bununla hemen cinsî muameleye girişir demek istemiştir, mütalâasında bulunmuşsa da sahîh ve meşhur olan tefsir birincisidir.
Altıncı kadının sözüne gelince: Ulemâ Leffin yiyecek çeşitlerini karıştırarak bir şey bırakmamak şartıyle yemek mânâsına geldiğini söylemişlerdir, îştifaf dahi bütün kaptakini içmek mânâsına gelir. Kadının «Kederi anlamak için elini sokmaz» sözüne gelince Ebû Ubey d:
^Zannederim bu kadının vücudunda bir kusur veya hastalık varmış da bu sözle ondan kinaye yapmıştır. Çünkü (bes) gam, keder demektir. Herhalde kocası, karısına zahmet vermemek için elini kadının elbisesinin içine sok-tnazmış. Bu suretle kadın onu mürüvvet ve güzel ahlâkla vasıf lan dırmış-İtır.» diyor. Îbnü'l-Â'rabi ise kadının sözünü medh değil, zem kabul etmiştir. Ona göre kadın : Yatarsa, elbisesine sarınır uyur, benim ona karşı beslediğim sevgiyi anlamak için beraber yatmaz, demek istemiştir. Diğer ulemâya göre; kadın bu sözüyle benim hâlimi, işlerimi soruşturmaz, demek istemiştir. İbnü Kuteybe, Ebû Ubeyd'e itiraz etmiş ve : «Kadın onu nasıl medheder. Halbuki sözünün başında zem etmişti.» demişse de İbnü Enbâri bu itirazı beğenmemiş: «Kadınlar kocalarına ~ait hiç bir şeyi gizlemeyeceklerine söz vermişlerdi. Bunlardan kiminin kocası tamamiyle güzel evsafda olduğu için medhet-miş, kiminin kocası kötü ahlâklı olduğundan karısı zemmetmiş. Bâzılarının kocaları da iyi İle kötüyü cem'etmiştir. Karısı da onu o surette anlatmıştır.» demiştir. Hattâbî ve başkaları İbnü'l-A'rabî ile îbnü Kuteybe 'nin mütalâasını kabul etmiş; Kaadî Iyâz da buna tarafdar olmuştur.
Yedinci kadının sözünde râvi (Gayâyâ) mı dedi. Yoksa (Ayâyâ) mı diye şekketmiştir. Ebû Ubeyd ile diğer bazı ulemâ gayâyâ tâbirini

reddetmiş; doğrusunun ayâyâ olduğunu söylemiştir. Ayaya döl tutturamayan kısır mânâsına gelir. Bâzıları bu kelimenin «Innîn» yâni âleti kalkmadığı için kadına yanaşamayan mânâsına geldiğini söylerler. Kaadî Iyâz'la başkalarına göre Gayâyâ tâbiri de doğrudur. Bu kelime Gayâ-ye'den alınmıştır ki, karanlık demektir. Şu halde kadının muradı kocam hiç bir işe yol bulamaz, demektir. Yahut onu ağır yıldızlılıkla vasfetmiş : Kocam içinde hiç bir ziya bulunmayan koyu karanlık gibi bir adamdır demek istemiştir. Gayâyânm «Gay»'dan alınmış olması da mümkündür. Gay: Kötülüğe düşmek yahut h'aybet ve hüsrana uğramak mânâlarına gelir. Bu takdirde sözün mânâsı: Ahmaklığından dolayı kocamın işleri üzerine yığılmış kalmıştır, demek olur. Bu husûsda başka te'viller de yapılmıştır.
Sekizinci kadın kocasını medhetmiştir.
Zerneb: Bir nevi güzel kokudur. Zâferan mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Bâzılarına göre kadın kocasının vücudunun değil, halk arasında elbisesinin güzel koktuğu mânâsını kasdettiğini beyân etmişlerdir. Hattâ bundan kocasının güzel ahlâkını ve hüsn-ü muaşeretini kasdettiğini; «Teni tavşan teni» ifadesinin açık açık bu mânâyı belirttiğini söylemişlerdir. Dokuzuncu kadın kocasını medhetmiştir. Ulemâ direği yüksek tâbirinden şeref ve medih mânâsı kasdedüdiğini söylemişlerdir. Direğin yüksekliğinden o zatın kavminin içindeki yüksek mertebesi kastedilir.' Kılıç kınının uzunluğundan, onu taşıyanın da uzun olması lâzım gelir. Keza külün çokluğundan müsafir çokluğu ve cömertlik mânâsı kastedilir. Arab-lar bunlarla öğünürlerdi. Bazıları külün çokluğundan misafirlere yol göstermek için yakılan ateş kastedildiğini söylemişlerdir. Zira cömert kimseler gece karanlığında ateşi tazim ederler. Onu yüksek yerlere yakarak misafirler yol bulsun diye ellerinde meş'aleler bulundururlardı.
Nâtü : Meclis demektir. Evi meclise yakın olan adam cömert ve reis olurdu. Çünkü meclise gelenler birçok ihtiyaçlarını yakın evlerden görürlerdi. Cimri takımı oralardan uzakta yaşarlardı.
Onuncu kadın dahî kocasını medhetmiştir. Kocasının getirdiği develerin avlusunun içine çöktüklerini, onları ancak zaruret mikdarı mer'aya saldığını, ekseriyetle avluda yattıklarını, misafir gelirse sütlerinden ve etlerinden onu ağırlamak için develerin hazır bulunduklarını anlatmak istemiştir. Kocası develeri ud sesine alıştırmış olduğundan, sanki develer kesileceklerini anlarlarmış gibi, kesilmeye hazır olurduklarmı ifade etmiştir. Bu hususta başka sözler dahi söylenmiştir.
On birinci kadın ilk kocasını son derece medhetmektedir. Bu meyan-da: «Bazlılarımı yağ ile doldurdu.» demektedir ki, bundan murad sadece kollarının değil, bütün vücudunun semizleyip yağ bağlamasıdır. Kadının ifadesinden kendinin dağ başında bir çobanın kızı olduğu, sonra at ve deve sahibi olan zengin Ebû Zer ile evlendiği anlaşılıyor. Arablar koyun sahiplerine kıymet vermez, deve ve at sahiplerine itibar ederlerdi. Ebû Zer 'in çiftçiliği de vardır. Kadının onun yanında bir sözü iki olmamış, rahatça yiyip içerek yaşamıştır. Kayın validesinin ambarlan zahire ile doludur. Evi geniştir. Kocasının ilk karısından tığ gibi bir oğlu vardır. Kendisi ince ve hafif olduğundan, yattığı yer-soyulmuş hurma lifi gibi incedir.
Şatbe: Hurma dalından soyulan ince şeritdir. Bazıları bu tâbirden kınından çekilmiş kılıç mânâsı kastedilmiş olduğunu söylemişlerdir. Her iki te'vile göre de bu sözle delikanlı medhedümektedir. Bir kuzunun budu ile doyması da ayrı bir meziyetidir. Çünkü bundan murad az yediğini anlatmaktır, Araplar az yemekle öğünürlerdi. Kadın Ebû Zer'in kızını da methetmiştir. Bu kız annesine, babasına itaatli, çarşafını dolduracak kadar semiz, ortağım çatlatacak kadar yakışıklıdır.
İkinci rivayette bu kızın çekik karmlı olduğunu söylemiştir. Bazıları «Çarşafı boş» tâbirinden bedeninin çarşafla sarılan üst kısmının zayıf, alt kısmının ise dolgun olduğunu söylemişlerdir. Çarşaf dolusu tâbiri de bunu te'yid etmektedir. Kaadî Iyâz diyor ki: Evlâ olan şöyle demektir. Kızın omuzları ve göğsü dolgundur. O derecede ki çarşafı kabartır ia cesedine dokunmaz olur. Alt kısmı ise böyle değildir.» diyor. Bu kadının ifadesine göre Ebû Zer'in cariyesi de imrenecek gibidir. Kimseye lâf taşımaz, zahireyi döküp saçmaz, evi kuş yuvasına çevirmez bir nizmetçisidir. Bundan murad; süpr-üntüleri kuş yuvası gibi dağınık bırakmaması, evi tertemiz tutmasıdır.
Evtab: Vatbın cem'idir.
Vatb : içinde yağ çalkalanan tulum ve yayıktır. Evinde yayıklar döğülür, sütler çalkalanır; varlık kapıdan taşarken Ebû Zer'in evinden niçin çıkıp gittiği izah edilmemiştir. Niçin evlendiğine dâir de söz yoktur. İhtimal Ümmü Zer'in yayık döğer-ken çok yorulduğunu ve istirahata ihtiyacı olduğunu görerek evlenmiştir. Evlendiği kadının arslan yavruları gibi iki çocuğu vardır. Onun böğrünün ı altında iki nar tanesiyle oynamaktadırlar. Ebû Ubeyd'e göre bu cümlenin mânâsı kadının geniş çantılı olması ve yan üstü yattığı zaman böğrünün altında nar taneleri geçecek kadar bir boşluk kalmasıdır, ibni Ebî Üveys'e göre iki nar tanesinden murad kadının memeleridir. Kaadî îyâz bu tevcihi daha güzel bulmuş ve : «Çocukların annelerinin sırtlarının altından nar tanesi atmaları âdet olmadığı gibi, kadınların bu şekilde yatıp, erkeklerin onları görmeleri dahi âdet değildir» demiştir. Ümmü Zer tekrar zengin bir ağâ ile evlenmiştir. Kocasının malı çoktur, yeni kocası ona her çeşitten birer çift kesilecek hayvan ve hizmetçiler vermiştir. Malından yakınlarına yedirmesine de müsaade etmiştir. Fakat ilk kocasının varlığı yanında bütün bunlar onun en küçük kabını dolduracak kadar bile çok değildir.
Görülüyor ki, Ümmü Zer hâlâ ilk kocasını sevmektedir. Onun için ikinci kocasının ikramları gözünü dolduramamıştır. Bundan dolayı bazı büyükler, gözü ilk kocasında kalır endişesi ile boşanmış bir kadınla evlenmeyi iyi görmemişlerdir.
Kaadî Iy âz: «Ümmü Zer'in sözünde erişilmez bir fasahat ve belagat vardır...» demiş; onu bir hayli övmüştür.
Hikâyenin sonunda Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Hz. Âişe'ye:
«Ben senin için Ummü Zer'e nisbetle Ebû Zer' gibiyim.» buyurmuştur. Ulemânın beyânına göre bu söz onun gönlünü almak ve kendisiyle iyi geçindiğini anlatmak içindir. Bir rivayette bu söze karşı Hz. Âişe : «Annem, babam sana feda olsun, belki sen benim için Ebû Zer'den daha hayırlısın.» demiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Meçhul kadınların güzel yerleri erkeklere anlatılabüir. Malûm kadınların güzelliklerini anlatmak ise yasak edilmiştir.
2- Karısından emin olmak şartıyle onu sevdiğini kendisine söylemek caizdir.
3- Özenme, bezenme olmamak şartıyle seci yapmak caizdir.
4- Kocasının iyiliklerine karşı kadının teşekkür etmesi müstehabdır.
5- Şımarmayacağını bilmek şartıyle bir kimseyi yüzüne karşı med-hetmek caizdir.
6- Talâkın kinâyeleriyle ancak niyet olduğu takdirde kadın boş düşer. Çünkü Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Âişe'ye :
«Ben senin için Ebû Zer' gibiyim.» demişti. Halbuki Ebû Zer'in fiilleri arasında karısını boşaması da vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kasdetmediği için, Hz. Âişe'nin talâkı bahis mevzuu değildir. Hattâ hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şu kadar var ki, Ebû Zer', Ummü Zer'i boşamışhr. Fakat ben seni bo-şamadım.» buyurmuştur.

15- Fatime Binti Nebi (Aleyhisselâm)'in Faziletleri Babı

93- (2449) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus Ue Kuteybe b. Saîd ikisi birden Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. İbnü Yûnus dedi ki: Bize Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ubeydillah b. Ebî Müley-kete'l-Kureşî Et-Temîmî rivayet etti. Ona da tbni Mahrame rivayet etmiş ki, kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i minber üzerinde iken dinlemiş, şöyle buyuruyormuş :
«Gerçekten HİŞam b. Muğıre oğullan kızlarını Ali b. Ebî Talib'e nikâhlamak için benden izin İstediler. Ben onlara izin vermiyorum! Sonra (yine) Ben onlara izin vermiyorum! Sonra (yine) Ben onlara izin vermiyorum! Meğer kİ, Ebû TâlİÎb'in oğlu benim kızımı boşayıb onların kızını almak İsteyel Çünkü benim kızım ancak benden bir parçadır. Onu şüpheye düşüren beni de şüpheye düşürür; ona eziyet veren şey bana da eziyet verir.»

94- (...) Bana Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim El-Hüzelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Amr'dan, o da İbni Ebî Müleyke'den, o d Misver J Mahreme'den naklen rivayet etti, Misver şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Fâtıme ancak ve ancak benden bir parçadır. Ona eziyet veren şey ina da eziyet verir.» buyurdular.

95- (...) Bana Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kub b. İbrahim haber verdi. (Dedi ki) : Bize babam Velid b. Kesir'den rivayet etti, (Demiş ki) : Bana Muhammed b. Amr b. Halhatele'd-Düelî rivayet etti. Ona da İbni Şihab rivayet etmiş, ona da Ali b. Hüseyı [15] rivayet etmiş ki: Kendileri Yezid b. Muâviye'nin yanından, Hüseyin b. Â1i (Radiyallahû anhüma) 'nın şehid edildiği yerden Medine'ye geldikleri .vakit ona Misver b. Mahreme tesadüf etmiş ve o:
— Bana emredecek bir hacetin var mı? diye sormuş. Ali şöyle demiş :
— Ben kendisine : Hayır! diye cevab verdim. Misver :
— Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcını verir misin? Çünkü ben bu kavmin onu almak için sana galebe çalacaklarından korkarım. Allah'a yemin olsun! Eğer onu bana verirsen ona ebediyyen dokunulmaz, tâ canım çıkıncaya kadar! Gerçekten Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Cehl'in kızı Fâtime'yi istedi de, ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı dinledim. Kendisi halka şurada, şı minberinin üzerinde hutbe okuyordu. Ben o zaman baliğ olmuştum:
«Gerçekten Fâiıme bendendir. Ben onun dini hususunda fitneye uğrayacağından korkarım.» buyurdular, demiş.
Misver demiş ki: Sonra Abdi Şems oğullarından bir damadım anarak kendisine damat olması hususunda ona senada bulundu. Ve çok güzel sena etti. Buyurdu ki;
«Benimle konuştu, bana doğruyu söyledi; bana vadetti, sözünü yerine getirdi. Ben ne helâli haram kılarım, ne de haramı helâl! Lâkin Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kızıyla Allah'ın düşmanının kızı ebediyyen bir yere gelemez!»

96 — (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. [Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb Züh-î'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ali b. Hüseyin haber verdi. Oha da Hisver b. Mahreme haber vermiş ki, Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Cehl'ın kızını stemiş. Fâtıme binti Resûlillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yanında imiş. Fâtime bunu işitince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1e gelerek ona iiuıu söylemiş :
— Kavmin senin kızların namına kızmadığını söylüyorlar. İşte AH Ebû Cehl'in lazım nikâh ediyor!
Misver demiş ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalktı. Kendisini teşehhüd getirirken işittim. Sonra şöyle buyurdular:
«Bundan sonra (malûm olsun ki) ben Ebû'l-Âs Ibnü Rabi'a (kızımı) nikahladım. Benimle konuştu ve doğru söyledi. Şüphesiz ki, Fâtıme bİnti Mu-hammed benden bir parçadır. Ben ancak ve ancak onu belâya sokmalarından çekiniyorum. Mes'ele şu ki : Vallahi Resûlüllah'ın kızı ile Adüvvül-iah'ın kızı, bir adamın yanında ebediyen bir yere gelemezler.» MİSver: Bunun üzerine Ali istemekten vazgeçti, demiş.

(...) Bu hadîsi bana Ma'n-Er-Rakâşî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb (yâni İbni Cerir) babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Nu'mân' (yâni îbni Râşid'i) Zührî'den bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet ederken dinledim.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu Fartü'l-Humûs»'de tahric etmiştir.
Bad'a : Et parçası demektir. Mudğa da aynı mânâya gelir.
Ulemânın beyânlarına göre bu hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe her ne suretle olursa olsun eziyet vermenin haram olduğuna delil vardır. Velev ki; eziyet aslı mubah olan bir şeyden gelsin, bu husus-da başkaları ona kıyas edilemez.
Filhakika Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben bir helâli haram kilamam...» buyurarak^ Ebû Ceh1'in. kızmın Hz. Ali'ye mubah olduğunu bildirmiş. Ancak kendi kızıyle onun bir nikâh altında toplanmalarını iki illetten dolayı yasak etmiştir. Bunlardan biri bu "nikâhın kızı Fâtıme'ye eziyet vermesidir. Bu takdirde kendisi de eziyet duyacak ve ona eziyet veren helak olacaktır. îşte Hz. Ali ile Fâtıme (Radiyallahü anhc) 'ya karşı beslediği sonsuz şefkatten dolayı bundan men etmiştir. İkinci illet kıskançlık dolayısıyle Hz. Fâtıme 'nin fitneye duçar olmasından duyduğu endişedir.
Ulemâdan bazıları;
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in muradı Ebû Ceh1'in kızı ile Fâtıme 'nin bir nikâh altında toplanmalarını yasaklamak değildir. O sadece Allah'ın lütfü ile bunların bir araya gelemeyeceklerini bildirmiştir.» demişlerdir. İhtimal ki, Allah Teâîâ Peygamberinin kızı ile Adüvvullah'ın kızının bir nikâh altında toplanmalarını haram kılmış da ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada onu haber vermiştir. Bu takdirde bu mes'eîe de nikâhı haram olan kadınlar faslına dâhil olur.
Ebû'l-Âs b. Rabî' Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in damadı idi. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Mekke'de ikı büyük kızı Zeyneb (RadiyallahÜ anha) 'yi nikahlamıştı. Ebû'l-Âs ahlâkı ve muaşereti güzel, özü-sözü doğru bir zât idi. Kureyş bu evlenmeye karşı çıkmış, Hz. Zeyneb'i boşamasını istemişîerse de,-o buna razı olmamış; bu suretle ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i memnun etmişti. Bilâhare Bedir gazasında müslümanların eline esir düştü. Hz, Zeyneb annesinin kendisine düğün hediyesi olarak verdiği gerdanlığını fidye olmak üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Bu hediyye başta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olmak üzere bütün ashab-ı kiramı ağlattı. Hediyeyi sahibine iade ettiler ve Ebû"1 -Âs'i da serbest bıraktılar. Birkaç zaman sonra Mekke 'deki işlerini tasviye eden Ebû'l-Âs (Radtyallahu anh) müslüman olarak Medî-n e 'ye hicret etti.

97- (2450) Bize Mansûr b. Ebî Müzahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim (yâni İbni Sa'd) babasından, o da TJrve'den, o da Âişe'de naklen rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, babasından rivayet etti. Ona da Urve b. Züheyr rivayet etmiş. Ona da Âişe rivayet etmiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızı Fâtime'y

çağırarak kendisine bir şeyler fısıldamış ve Fâtime ağlamış. Sonra ona bir şeyler fısıldamış jjjbu sefer) gülmüş. Âişe demiş ki, Fâtıme'ye : ResûlüIJalı (Sallallahü Aleyhi ve Selleuı) sana neler fısıldadı ki ağladın? Sonra sana bir şeyler fısıldadı da güldün? dedim, Fâtıme şu cevabı verdi :
— Bana fısıldayarak öleceğini haber verdi. Ben de ağladım. Sonra bana fısıldayarak; ailesinden ilk olarak kendisini ben takip edeceğimi haber verdi. Ben de güldüm.

98- (...) Biz'e Ebû Kâmil El-Cahderî Fudayl b. Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne Fu-asMan, o da Amir'den, o da Mesruk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)m zevceleri yanındaydılar. Onlardan hiç birini terk etmemişti. Derken yürüyerek Fâtıme geldi. Yürüyüşü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m yürüyüşünden hiç ayrılmıyordu. Onu görünce kendisine hoş beşde bulundu. Ve :
«Merhaba kızım!» dedi. Sonra onu sağına yahut soluna oturttu. Sonra kendisine bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fâtıme şiddetle ağladı.
Onun feryadını görünce, ikinci defa kendisine bir şeyler fısıldadı. (Bu sefer) Fâtıme güldü. Ben kendisine :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarının arasından sır söylemek için seni seçti. Sonra sen ağlıyorsun ha? dedim. Resûlüllah (Sallûllahü Aleyhi ve Sellem) (yanımızdan) kalktığı vakit Fâtıme'ye î
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sana ne söyledi? diye sordum.
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m sırrını ifşa edemem! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince (Fâtıme'ye):
— Senin Üzerinde olan hakkım nâmına yemin ediyorum. Bana Resûlüllah fSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sana ne dediğim söyle! dedim. Fâtıme :
— Şimdi (olur). Evet! Birinci defa bana fısıldadığında Cibril'in her
sene kendisine bir veya iki defa Kur'ân-i arzederdiğini; bu sefer iki defa
arzettiğini haber verdi. Ve :
«Ben ecelimin yaklaştığını görüyorum. Allah'dan kork! Sabret! Zîra ben senin İçin ne iyi selefim.» buyurdu. Ben de gördüğün şekilde ağladım. Benim feryadımı görünce bana tekrar fısıldayarak:
«Yâ Fâtıme! Mü'mİnlerin kadınlarının hanımefendisi olmak istemez misin? Yahut bu ümmetin kadınlarının hanımefendisi olmak istemez misin?» buyurdu. Ben de gördüğün şekilde güldüm, dedi.

99- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Abdullah b. Nümeyr Zeke-liyya'dan rivayet ettiler. H.
Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Zekeriyya, Miras'dan, o da Âmir'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti, Âişe şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadınları toplandı. Onlardan hiç birini bırakmadı. Derken Fâtune yürüyerek geldi. Yürüyüşü sanki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhı ve SeUemyia yürüyüşü idi. (Ona) :
«Merhaba kızım!» dedi ve sağına yahut soluna oturttu. Sonra kendisine bir söz fısıldadı. Fâtıme de ağladı. Sonra ona bir şeyler fısıldadı, bu sefer güldü. Kendisine : Niye ağlıyorsun? dedim,
— Ben Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) "m sırrını ifşa edemem! Cevâbını verdi. Ben bugünkü gibi kedere daha yakın bir sevinç görmedim, dedim. Ağladığı vakit Fâtıme'ye : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konuşmak için bizi bırakıp seni seçti, sonra bir de ağlıyorsun, dedim. Ve Ona ne söylediğini sordum. Fâtıme (yine) : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlemyin sırrını ıfsâ edemem, dedi. Nihayet o vefai edince kendisine sordum: — Cibril'in her sene bir defa ona gelerek Kur'ân-ı arze-derdiğini; o sene iki defa arzettiğini söylemişti:
«Kendimi ecelim gelmiş görüyorum. Ailemden bana ilk katılacak sen-sinİ Ben senin İçin ne iyi selefim.» demişti. Ben de bunun için ağlamıştım. Sonra baha tekrar fısıldayarak:
«Sen mü'min kadınlarının yahut bu ümmetin kadınlarının hanımefendisi olmana razı değil misin?» demişti. Ben de buna gülmüştüm, dedi.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu;l-İstizan»'m birkaç yerinde muhtasar bir yerinde de mufassal olarak tahric etmiştir.
Taberâni bu hâdisenin Peygamber (Sallaüâhü Aleyhi ve Sellem) in hastalığı şiddetlendiği vakit Hz. Âişe 'nin evinde geçtiğini kaydetmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Fâtıme'ye kendinden sonraya kalacağını ve ailesi içinden yanma ilk gelenin de o olacağını bildirmesi birer mucizedir. Nitekim Öyle de olmuştur.
Hz. Cibril'in Kur'ân'ı arzetmesinden murad mukabeledir. * Yâni Kur'ân'ı o okur, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dinlerdi. Ba'zan da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okur, Cibril dinlerdi. Bu bir nevi kontroldü. Hadîsin bir rivayetinde râvi şek ederek : «Senede bir, veya iki defa Kur'ân'ı arzederdi.» demiştir. Doğrusu bir defa olmasıdır. Nitekim diğer rivayetler de öyledir.
Kaadî Iyâz'ın beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Cibri1'in o sene âdeti hilâfına iki defa mukabeleye gelmeşinden ecelinin yakm olduğunu anlamıştır. Sair senelere nisbetle o sene vahiy daha fazla gelmiş; Teâlâ Hazretleri dinini tamamlamıştır. Selef önce giden manasınadır. Burada murad âhirete evvelâ ben gideceğim, sonra sen geleceksin, demektir,

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hz. Fâtıme, Âişe (Radiyallahü anha) 'dan efdaldır. Onun fazileti hakkında birçok hadîsler vardır. Buhârî 'nin bir rivayetinde :
«Fâtıme cennet kadınlarının hanımefendisidir,», Nesâî'nin bir rivayetinde ise:
«Cennet kadınlarının en faziletlisi Hatice binti Huveylid ile Fâtıme binti Muhammed'dir.» Duyurulmuştur. Takıyyuddin Es-Sübki: «Bizim ihtiyarımız ve Allah huzurunda mezhebimiz şudur ki: Hepsinden efdal olan Fâtıme'dir. Sonra Hatîce, sonra Âİşe gelir.» demiştir.
2- Zarar verecek sırrı ifşa etmek doğru değildir. Çünkü Fâtıme (Radiyallahü anha) o anda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m sırrını söylemiş olsa, zevceleri son derece kederlenir, kendisinin mü'min kadınlarının hanımefendisi olduğunu bildirse, kederleri bir kat daha artardı.
3- Hadîs-i şerîf ehl-i beytin âhireti tercih ettiklerine, dünyadan kur tulup âhirete intikal edecekleri için sevindiklerine delildir.

16- Ümmü'l-Mü'minin Ümmü Seleme (Radiyallahü anha) 'nin Faziletlerinden Bir Bab

100- (2451) Bana Abdü'1-A'la b. Hammad ile Muhamraed b. Abdi'l-'la El-Kaysî ikisi birden Mu'temir'den rivayet ettiler. İbnü Hammad (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Ben babamdan dinledim. (Dedi ki) : Bize Ebû Osman, Selman'dan rivaye etti. föyle demiş: Yapabilirsen sakın pazara ilk giren ve ondan son çıkan ılma! Çünkü pazar şeytanın savaş yeridir. Sancağını oraya diker. Şunu da söylemiş: Haber aldım ki: Cibril (Aieyhisselâm) Nebiyyullalı (Salkıllahü Aleyhi ve. Sellem)'e gelmiş. Yanında tJmmü Seleme bulunuyormuş. Resûlüllah (Satlallahti Aleyhi ve Sellem) onunla konuşmağa başlamış. |Sonra Cibril kalkmış (gitmiş). Bunun üzerine Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'nın Seleme'ye :
«Kİm bu?» diye sormuş. Yahut nasıl dediyse öyledir. Ümmü Seleme:
— Bu DıhyeMir, demiş. Bilâhare Ümmü Seleme şöyle dermiş :
— Allah'a yemin olsun ki, onu ancak Dıhye sanmıştım. Nihayet Ne-Ibiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bizim bu haberimizi bildiren hut-| besini işittim. Yahut nasıl dediyse öyledir,
Râvi demiş ki: Ebû Osman'a : Sen bunu kimden işittin? diye sordum :
— Üsâme b. Zeyd'den cevabını verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Menakıb» ile «Fadâilü'l-Kur'an»'da tahric etmiştir.
Hadîs-i şerîf Hz. Selraan'a mevkuf ise de böyle bir söz karineden söylenemiyeceği için yine de merfu' hükmündedir.
Ma'reke: Savaş yeri, demektir. Pazar yerinde çeşitli aldatma ve aldanmalar, yalan yere yeminler yapıldığı için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orasını harb yerine benzetmiştir. Şeytanın sancağını oraya dikmesinden murad; bütün avenesiyle orada toplanmalıdır. Orada satıcılarla alıcıları vesvese suretiyle muhtelif yolsuzluklara teşvik ederler. Binâenaleyh pazarlar şeytanların yeridir. Nevevî diyor ki: «Ümmü Seleme, Cibril'i Dihyetu'I-Kelbî suretinde görmüştür. Hadîs-i şerîf Ümmü Selem e(Radiyallahil anha) 'nın menkabesi-ne delildir. Yine bu hadîsde insanların melekleri görebileceklerine ve bunun fiilen vâki olduğuna deîil vardır. Onları insan suretinde görürler. Çünkü aslî suretleriyle görmeye kudretleri yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Cibrî1'i ekseriyetle Dihye'nin suretinde görürdü. Aslî suretiyle iki defa görmüştür.»
Dihye b. Halifete'1-Kelbî Ashab-ı kirarndandır. İnsanların en güzellerinden idi. Hattâ kadınların fitnesine sebep olmamak için yüzüne peçe taktığı rivayet olunur.
Hadîsin bazı nüshalarında (Haberanâ) yerine (Habera Cibrile) denilmistir. Nevevî doğrusunun bu olduğunu söylemiştir. Buhar î»'-nin rivayetinde de bu şekildedir. Mânâsı bize Cibrî1'in haberini bildiriyordu, demektir.

17- Ümmü'l-Mü'minin Zeyneb (Radiyallahü anha) 'nin Faziletlerinden Bir Bab

101- (2452) Bize ETıû Ahmed Mahmud b. Gaylân rivayet etti. (Dedi ki) :-Bize Fadl b. Musa Es-Sınânî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Talh b. Yahya b. Talha, Âişe binti Talha'dan, o da Ümmü'l-Mü'minin Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizin bana en çabuk kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır.» buyurdular,
Âişe demiş ki: Artık kadınlar hangisinin kolu en uzun olduğunu ölçüyorlardı. Kolu en uzun olanımız da Zeyneb idi. Çünkü Zeyneb eliyle çalışır ve sadaka verirdi.
Bu hadisi Buhârî ile Nesâî «Kitâbu'z-Zekâ'da tahric etmişlerdir.
Buhârî 'nin rivayetinde Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerinden bazılarının ona : Bizim hangimiz sana önce kavuşacak? diye sordukları, onun da:
«Kolu en uzun olanınız...» cevabim verdiği, sonra bir kamışla birbirlerinin kollarını ölçtükleri ve neticede Şevde binti Sem'a 'nın en uzun kollu çıktığı bildirilmektedir. Fakat Nevevî, Hz. Sev-d e 'nin burada bir vehm olarak yanlışlıkla zikredildiğini, bunun brlicma bâtıl olduğunu söylemiştir. Yine Nevevî 'nin beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kendisinden sonra hayatta kalan zevcelerinden ilk vefat edeni Hz. Zeyneb 'dir. Babımızın hadîsinden de anlaşıldığı vecihle kıssanın sahibi odur. Ezvac-ı Tâhirat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözünü hakikî mânâya hamlederek birbirlerinin kollarını kamışla ölçmüşler. Hz. Şevde 'nin kolları hepsinden uzun gelmiştir. Halbuki Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) 'in muradı azanın uzunluğu değil, sadaka vermektir. Bu hususta kolu en uzun olan ise Hz. Zeyneb Mir. Arab1ar bir kimsenin cömertliğirii ifade etmek için filânın kolu uzundur yahut eli uzundur, derler. Cimriliğini anlatmak için de : Filânın eli veya kolu kısadır tâbirini kullanırlar. Lisânımızda eli uzundur tâbiri, hırsızlık eder mânâsında kullanılır. Cömertliğini anlatmak için biz «Filânın eli açıktır», cimriliği için de «Eli sıkıdır» gibi tâbirler kullanırız.
Filhakika Zeyneb binti Cahş (Radiyallahu anha) el işleri yapar, kazandığını Allah yolunda tasadduk ederdi. Bu husûsda Ezvâc-ı Tâhirat içerisinde temayüz etmişti. Nitekim hepsinden evvel o vefat etmiş, bu suretle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ın bu mucizesi de anlaşılmıştır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Bir kimse bir sözü hakikat mânâya alır da, sonradan o sözden mecazî mânâ kastedildiği anlaşılırsa ayıplanmaz. Çünkü Ezvâc-ı Tâhirat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in sözünü hakikat mânâya almışlar, fakat o kendilerine bir şey dememiştir.
2- Hüküm lâfza değil, mânâya göre verilir. Bu kaide Mecelle-i Ah-kâm-ı Adliyede: «Ukudda itibar Mekasıd ve Meânîyedir; Elfâz ve -Meba-niye değildir.» şeklinde tespit edilmiştir. Zîra Ezvâc-ı Tâhirat elin uzunluğundan azayı anlamış; halbuki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) bu sözle çok sadaka vermeyi kasdetmiştir.
3- Hadîs-i şerîf'de peygamberliğin alâmetlerinden açık bir mucize vardır.

18- Ümmü Eymen (Radiyallahu anha)'nın Faziletlerinden Bir Bab

102- (2453) Bize Ebû Kureyb Muhammed b. Ala' rivayet etti; (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Süleyman K Muğîra'dan, o da Sâbit'den, o d Enes'-den naklen rivayet etil Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Ümmü Eymen'e gitti. Onunla birlikte ben de gittim. Ümmü Eymen kendisine içinde meşrubat bulunan bir kab verdi. Oruçlu olduğu güne mi rastladı, yoksa onu arzu mu etmedi bilmiyorum. Derken Ümmü Eymen ona bağırıp çağırmaya ve atıp tutmaya başladı.
Bu hadîsden murad şudur : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) takdim edilen süt veya şerbeti herhangi bir sebepten dolayı içmemiş, Hz. Ümmü Eymen de kendisine kızarak söylenmiştir. Bu yaptığı ona nazı geçtiği içindir. Çünkü Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) 'i elinde o büyütmüş ve terbiye etmiştir. Binâenaleyh oğlu yerindedir. Bir annenin icabında oğluna darılması ve sert konuşması çok

görülemez. Bir hadîs-i gerîfde Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ummü Eymen, annemden sonra benim annemdir.» buyurmuştur.
Hz. Ümmü Eymen aslen Habeşli olup Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) fm babasının cariyesi idi. Vaktiyle Abdullah, Habeşî namında bir zâtla evlenmiş, onun vefatından sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini Zeyd b. Harise (Radiyallahu anh) ile evlendirmişti. Bu izdivacdan Hz. Üsame b. Zeyd doğmuştur. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) naklettiğimiz hadîsde de görüldüğü vecihle kendisine bir anne gibi hormet ederdi. (Radiyallahu anh) Hadîs-i şerif müsafirin oruç vesaire gibi bir özrü bulunursa kendisine getirilen yiyecek ve içecekten imtina edebileceğine delildir.

103- (2454) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amc b. Âsim El-Kilâbî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîr Sâ-bit'ten, o da Enes'den naklen rivayet etti, Şöyle demiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem fin vefatından sonra Ebû Bekı (Radiyallahu anh) Ömer'e:
— Haydi Ümmü Eymen'e gidelim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu nasıl ziyaret ediyordu ise, biz de ziyaret edelim, dedi. (Ebû Bekr demiş ki) Ona vardığımızda ağladı. Ebû Bekr'le Ömer:
— Niye ağlıyorsun? Allah'ın nezdindeki (makamı) Resulü (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) için daha hayırlıdır, demişler. Ümmü Eymen :
— Ben Kesûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için Allah indindeki (mertebesi), nin daha hayırlı olduğunu bilmiyorum diye ağlamıyorum. Velâkin Semâdan vahy kesildi de ona ağlıyorum, demiş; böylece her ikisini ağlamaya heyecanlandırmış. Onunla birlikte onlar da ağlamaya başlamışlar. ,

Bu Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Sulehâyı ziyaret müstehab ve faziletli bir iştir.
2- Salih bir kimsenin kendinden daha aşağı bir mertebede olanı ve bir kimsenin dostlarını, sevdiklerini ziyaret etmesi müstehabdır.
3- Erkeklerden bir cemâat ehl-i takva bir kadını ziyaret edip, sözünü dinleyebilirler.
4- Alim veya büyük bir zât ziyaret ve bayramlaşmak gibi gezilerde yanına bir arkadaş alabilir.
5- Sulehanın ve dostların vefatından dolayı üzülüp ağlamak caizdir. Velevki bulundukları diyardan daha efdaline göçmüş olsunlar.

19- Enes B. Malik'in Anne Ümmü Süleym İle Bilal (Radiyalîahâ ânha)'ın Faziletlerinden Bir Bab

Bize Hasen El-Hulvâni rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Amr b. Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm, İshâk b. AbdiUah'dan, o d Enes'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Veygamhar(Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) zevcelerinden başka hiç bir kadının yanına girmezdi. Yalnız Ümmü Süleym müstesna! Çünkü onun yanma girerdi. Bu husûsda kendisine söz edildi de:
«Ben ona acıyorum. Kardeşi benimle-birlikte öldürüldü.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Cihad»'da tahric etmiştir.
Cihad bahsinde görüldüğü vecihle Hz. Enes'in validesi Ümmü Süleym ile teyzesi Ümmü Hıram Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin ya neseb yahut süt cihetinden teyzeleri idi. Onun için yanlarına girerdi. İbnü Tin buradaki tahsisin devam üzere girmek mânâsına olduğunu söylemiş : «Yoksa bazan Ümmü Hıram'in yanma da girerdi.» demiştir. İhtimal ki, Ümmü Süleym Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte iken öldürülen Hıram b. Milhan'in anne baba bir kardeşi imişdir. Hz. Hıram, Bi'ri Maûne vak'asmda şehid edilmişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in onun hakkında (benimle beraber) demesi, benim askerimle birlikte yahut din uğrunda benimle beraber idi manasınadır. Çünkü kendisi Bi'ri Maune vak'asmda bulunmamıştı.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif bir kimsenin mahremi olan kadının yanına girebileceğine delildir.
2- Bu hadîsde bir adamın — takva sahibi olsa bile — ecnebi bir kadınla başbaşa kalmasının haram olduğuna işaret vardır. Bu bâbdaki sahih ve meşhur hadîsleri evvelce görmüştük.
3- Yine bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in zaif ve bîçârelere karşı son derece lütûfkâr, mütevâzi ve merhametli olduğuna delildir.
İstisnadan istisna yapmak sahihtir. Nitekim burada yapılmıştır.

105- (2456) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni îbni Seriy) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Sâ bit'ten, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Cennete girdim de bir ayak sesi İşittim. Ve : Bu kim? dedim. Bu Enes b. Mâlik'in annesi Gumeysâ binti Milhan'dır, dediler.»
Hz. Enes'in validesine Rumeyda dahi denilir, ibni Abdil-Berr «Rumeysa ile Gumeysa Ümmü Seym'dir» demiştir. Bu kelimeler aşağı yukarı müteradif olup, çapaklı mânâsına gelirler.
Hadîs-i şerif Hz. Ümmü Süleym'in menkabesine delildir. Ümmü Süleym'in ismi ne olduğu ihtilaflıdır. Bazıları Rumeyle, bazıları Rumeyse, bir takımları da Müleyke olduğunu söylemişlerdir. Kız kardeşi Ümmü Hıram'ın ise ismi bilinememektedir.

106- (2457)"Bana Ebû Ca'fer Muhammed b. Ferec rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeyd b. Hubab rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdû'l-Azi b. Ebî Seleme haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Münkedir, Câbir. Abdillah'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Saİlailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Bana cennet gösterildi, Ebû Talha'nın karısını gördüm. Sonra önümde bîr tıkırtı işittim. Bir de baktım Bilâi'mış.»
Bu hadîs-i şerif de Hz. Bilâl-i Habeşî !nin faziletine delildir.
Hz. Bilâl aslen köle olup, ilk iman edenlerdendir. Sahibi Ümeyye b. Halef tarafından pek çok ezâ cefâ gördüğünden, Hz. Ebû Bekr kendisini satın alarak âzâd etmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini idi. İslâm'da ilk ezanı o okumuştur. Birçok hadîsler rivayet etmiş ve hicretin yirminci yılında Şam'da vefat etmiştir.

20- Ebu Talhate'l-Ensari (Radryaüahuanh)'ın Faziletlerinden Bir Bab

107- (2144) Bana Muhammed b. * Hatim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Mugîr Sabit'ten, o da Enes'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Ebû Talha'nnı Ümmü Süleym'den bir oğlu vefat etti de Ümmü Süleym ailesi efradına . Ebû Talha'ya ben söylemedikçe oğlundan bahsetmeyin! dedi. Müteakiben Ebû Talha geldi, O da kendisine akşam yemeği getirdi. Ebû Talha yedi içti. Sonra Ümmü Süleym ona bundan önce yaptığının en güzeliyle zinet-lendî. O da kendisine yakınlık etti. Ümmü Süleym onun kendisine cim'a edip doyduğunu görünce şunu söyledi:
__ Yâ Ebâ Talha! Ne dersin? Bir kavm, bir aileye "emânet verseler de, sonra emânetlerini isteseler. Onları vermeyebilirler mi? Ebû Talha :
— Hayır! dedi.
— Öyleyse oğlunu hesaba kat! dedi. Bunun üzerine Ebû Talha kızdı. Ve :
— Beni pisleninceye kadar bıraktın, sonra fcana oğlumu haber verdin! (Öyle mi) dedi. Hemen kalkıp giderek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e vardı. Ve olanı ona hsber verdi. Itesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Geçen geceniz hakkında Allah size bereket İhsan etsin!» buyurdu. Derken Ümmü Süleym hâmile kaldı. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seferde idi. Ümmü Süleym de beraberinde bulunuyordu. Resûlüllah (Salkdlahü Aheyhi ve Selİem) bir seferden Medine'ye gei-diği vakit oraya geceleyin girmezdi. Medine'ye yaklaştılar. Ümmü Süleym'i doğum sancısı tuttu. Bu sebeple Etû Talha onun başında kaldı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti. Ebû Talha şöyle diyordu:
— Sen pekâlâ Hlirsin yâ Rahbi! Ki Resulün çıktığı ?aman onunla beraber çıkmak, girdiği zaman da onunla beraber girmek benim hoşuma gider. Fakat şu gördüğün şeyle kapandım kaldım. Ümmü Süleym :
— YA Ebâ Talha, duyduğum sancıyı duymaz oldum. Git! dedi. Biz de gittik. Geldikleri zaman Ümmü Süleym'i (yine) doğum sancısı tuttu ve bir oğlan doğurdu. Annem fcana :
— Yâ Enes! Bu çocuğu y&rın sabah sen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e götürmedikçe kimse emziremez, dedi. Sabahlayınca Enes çocuğu yüklendi. Ve onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdim. Ona elinde lir dağlama âleti olduğu halde rastladım. Beni görünce :
«Galiba Ummü Süleym doğurdu!» buyurdular.
— Evet! dedim. Hemen dağlama âletini bıraktı. Ben de çocuğu getirerek kucağına koydum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'nin Acva (hurma) sıhdan bir hurma istedi ve onu eriyinceye kadar ağzında çiğnedi. Sonra çocuğun ağzına çaldı. Çocuk onu yalanmaya başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Ensârtn hurmayı sevmelerine bakın!» buyurdu. Çocuğun yüzüncü sildi. Ve ona Abdullah ismini verdi.

(...) Bize Alime d b. Hasen b. Hırâş rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğira rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Sâbİt rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes b. Mâlik rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ebû Talha'mn bir oğlu vefat etti...
Hâvi hadîsi yukarki gibi nakletmiştir.
Bu hadîsin izahı «Ki{âbu'l-Edeb»'de görülmüştü.
Hz. Ümmü Süleym'in emaneti misal alması, ilim ve faziletinin kemâline iman ve olgunluğunun büyüklüğüne delildir. Bu çocuğun kuşla oynayan ve sonra vefat eden Ebû Umeyr olduğu söylenir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m duası kabul edildiğine delildir.
2- Doğan çocuğa tatlı bir şey yalatarak tahnik yapmak ve bunu su-lehadan birine yaptırmak müstehabdır.
3- Çocuğa doğduğu gün ad koymak caiz; Abdullah ismini vermek müstehabdır.
4- Seferden dönerken geceleyin eve gelmek mekruhtur. Ancak ailesi efradı bunu. bilirlerse gece gelmekte beis yoktur.
5- Hayvanı tanımak için dağlayarak nişan vurmak caizdir.
6- Hadîs-i şerif Hz. Ebû Talha 'nm kerametine, Ümmü Süleym'in faziletlerine ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in te-vazuuna delildir.

21- Bilal (Radiyallahu anha)'ın Faziletlerine Dair Bir Bab

108- (2458) Bize Ubeyd b. Yeîş ile Muhammed b, Alâ' El-Hcnıdânî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Efcû Hayyan'dan rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayyan Et-Teymî, Yahya b. Saîd'den, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazı zamanında Bilâl'e :
«Yâ Bilâl! Bana İslâm'da sence en ziyâde menfaati umulan bir âmelini söyle. Çünkü ben bu gece cennette önümde senin ayakkablcırının tıkırtısını işinim.» buyurdular. Bilâl:
— Ben İslâm'da gecenin veya gündüzün bir saatında tertemiz paklanarak, o temizlikle Allah'ın bana takdir ettiği kadar namaz kılmamdan kendimce daha menfaati umulan bir amel işlemedim, dedi,
Hz. Bilâl 'in devam" üzere kıldığı bu namaza «Şükrü-1-VudıV» yâni abdestin şükrü namazı derler. Bu namaz Hanefîler'e göre müstehab, Şâfiîler'e göre sünnettir. Şâfiî1er'ce bu namazı kerahet vakitlerinde kılmak dahi mubahtır. Çünkü İmam Şafiî'-ye göre bir sebeple kılınan namaz her vakit caizdir. Hadîs-i şerîf Hz. Bi1â1'in faziletlerine delildir.

22- Abdullah B. Mes'ud İle Annesi (Radiyallahu anha) Faziletlerinden Bir Bab

109- (2459) BİZe Mincab b. Haris Et-Temîmî İle Sehl b. Osman, Abdullah b. Âmir b. Zürârete'l-Hadrâmi Süveyd b. Said ve VelİD b. Şuca rivayet ettiler. Sehl ile Mincab : Ahberanâ; Ötekiler: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ali b. Mûshir, A'meş'den, o da İbrâhim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Şu âyet:
«İman edip sâlih ameller işleyenlere, Allah'dan korkup imanlarında devam ettikleri müddetçe yedikleri şeyler hususunda bir günah yoktur [16]. ilah...» indiği vakit Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) bana:

«Senin bunlardan olduğun bana [17] söylenildi.» buyurdu.

110- (2460) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî ile Muhammed b. Râ-fi' rivayet ettiler. Lâfız İbni RâÜ'indir. İshâk: Ahberanâ; İbni Kâfi' is
: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide babasından, o da Ebû
İshâk'dan, o da Esved b. Yezîd'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Musa şöyle demiş : Ben ve kardeşim Yemen'den geldik.
Hayli zaman yanına çok girip, ona devam ettikleri için biz İbni Mes'ûd ile annesini ancak Resûlüllah (SûllallûhU Aleyhi ve Sellem) 'in
ehl-i beytinden sanıyorduk.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Yûsuf
babasından, o da Ebû İshâk'dan naklen rivayet etti ki: Ebû İshâk Esved'i çöyle derken işitmiş : Ebû Musa'yı dinledim : Ben ve kardeşim
Yemen'den geldik... diyordu.
Ve râvi yukarki hadîsin mislini nakletmiştir.

111- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ ve İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman Süfyân'dan, o da
Ebû İshâk'dan, o da Esved'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sa'lalthü Aleyhi ve Sellemİ'e geldim
Ben Abdullah'ı onun ehl-İ beytinden sanıyordum. Yahut buna benzer bîr şey söylemiştir.
Bu hadîsi' Buhârî «Fadâil-i Ashab» ile «Meğâzî» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Menâkıb»'de tahric etmişlerdir.
Ebû Musa (Radiyallahu anh) 'm beraberindeki kardeşi ihtimal ki, Ebû Bürde 'dir,
Hadîs-i şerîfde İbni Mes'ud ile annesine âit zamir cemi' olarak kullanılmıştır. Çünkü ikinin cem'i caizdir. Yalnız cumhura göre cem'in en
azı üçtür. Bu takdirde iki kişi için cemi' zamirini kullanmak mecaz olur, Maamafih cem'in en azı ikidir, diyenler de olmuştur. Onlara göre
buradaki zamir hakikattir.
Hz. Ebû Musa ile kardeşinin Yemen 'den döndükten sonra hayli zaman Abdullah İbni Mes'ûd ve annesini Ehl-i Beytten sanmaları, hadîsde
de görüldüğü vecihle onun yanma çok gidip geldikleri içindir, ibni Mes'ud (Radiyallahu anh), Peygamber s (Sallallthü ,aleyhi ve
Sellem)'in ayakkabılarım giydirir, Önünde ve beraberinde yürür; yıkandığı vakit ona perde tutardı. Resûlüllah (Sallallahü A.leyhi ve
Sellem):
«Benim yanıma girmek için senin iznin, perdenin kaldırılması ve karaltımı hisseimendir. Seni men edinceye kadar bu böyle devam
edecek.» buyurmuştu.

112- (2461) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Besşâr rivâyet ettiler. Lâfız İlmi Müsennâ'nnııdır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b
Ca'-fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshâk'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ebu'I-Ahvas'i dinledim. Şunları söyledi. İbni Mes'û
vefat ettiği vakit Ebû Musa ile Ebû Mes'ud'un yanında bulundum. Biri diğerine : Bunun .kendinden sonra bir mislini bıraktığım sanır
mısın? dedi. O da:
— Sen böyle dedinse (ben de derim ki) Bize perde çekildiği vakit ona (içeriye girmeye) izin veriliyordu. BİZ bulunmadığımız vakit o
bulunuyordu, dedi.

113- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivâyei etti. (Dedi ki) : Bize Kutbe (bu zat İbnü
Abdi'l-Aziz'dir) A'meş'den, o da Mâlik b. Hâris'den, o da Ebû'l-Ahvas'-dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah'ın arkadaşlarından
birkaç kişi ile birlikte Ebû Musa'nın evinde bulunuyorduk, onlar bir mus-hafa bakıyorlardı. Derken Abdullah ayağa kalktı. Bunun üzerine
Ebû Mes'ud :
— Ben Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Allah'ın indirdiklerini kendinden sonra şu kalkan zattan dahaJiyi bilen birini
bıraktığını bil miyorum, dedi. Ebû Musa da :
— Beri bak! Sen böyle dedinse gerçekten bizim bulunmadığımız vakit o bulunur; bize perde kapandığı vakit ona izin verilirdi, dedi.

(...) Bana Kaâsım b. Zekeriyya da rivâlyet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullalı (bu zât İbni Musa'dır) Şeyban'dan o da A'meş'den, o da
Mâlik b. Hâris'den, o da Ebû'l-Ahvas'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ebû Musa'ya geldim de Abdullah ile Ehû Musa'yı buldum. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ebî Ubeyde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam A'meş'den, o da Zeyd b
Vehb'den naklen rivayet etti. Zeyd şöyle demiş: Ebû Huzeyfe ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Ve râvi hadîsi naklctmiştir. Ama
Kutbe'-nin hadîsi daha tamam ve daha çoktur.
Bu hadîsdeki muhavereden murad Hz. Abdullah b. Mes'ud'un misli gelmeyen bir zat olduğunu anlatmaktır.
Hz. Ebû Mes'ud: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in kendinden sonra Allah'ın indirdiği Kur'ân'ı, İbni Mes'ud'dan daha iy
bilen bir kimse bıraktığını bilmiyorum.» demiş. Ebû Musa (Radiyallahu anh) da onu tasdik sadedinde : «Hakikaten öyle! Biz
bulunmadığımız vakit o Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in yanında bulunur; bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in
yanına girmeye müsaade edilmediği vakit ona müsaade olunurdu. Onun böyle hususiyetleri ve meziyetleri vardır.» demek istemiştir.

114- (2462) Bize İshâk b. İbrahim EI-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Abde b. Süleyman haber verdi. (Dedi ki) : Kize A'meş
Şekîk'den, o da AbduIlah'dan naklen, rivayet etti ki : Abdullah şöyle demiş :
«Her kim bir şeyi gizlerse, kıyamet gününde gizlediği şeyle gelir.» [18] Sonra şunları söylemiş :
— Bana kimin kıraati üzere okumamı emredersiniz. Gerçekten ben Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yetmiş küsur sûre
okumuşumdur. Ve gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabı bilirler ki ben Allah'ın kitabını onların en iyi bileniyim.
Kendimden daha iyi bilen birini bilsem mutlaka ona giderdim.
Şekîk demiş ki: Sonra beh Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabının halkalarında oturdum. Ama bunu ona reddeden ve
kendisini ayıplayan birini işitmedim. Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Fedâilü'l-Kur'an» bahsinde tahric etmişlerdir.
Hadîsin buradaki rivayeti muhtasardır. İbni Mes'ud (Radiyallahu arûı) m: «Bana kimin kıraati üzere okumamı emredersiniz?» sözünden
itibaren hazfler yapılmıştır. Hadîsin mânâsı şudur : Hz. Abdullah İbni Mes'ud 'un Mushaf-ı Cumhurun mushafanı uymuyordu.
Arkadaşlarının mushafları da onun mushafı gibiydi. Halk bunu kabul etmediler. Ve İbni Mes'ud'a kendi mushafım terkedip cumhurun
mus-hafına uymasını emrettiler. Hattâ yakmak için mushafım istediler. Bunu başkalarına da yapmışlardı. İbni Mes'ud razı olmadı. Ve
arkadaşlarına : «Mushaflarımzı gizleyin. Her kim gizlerse kıyamet gününde gizlediği şeyle gelir. Yâni; siz mushaflarımzı gizlerseniz,
kıyamet gününde onlarla gelirsiniz. Bu şeref de size yeter.» dedi. Sonra red ve inkâr yoluyla : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

'in ağzından aldığım mushafı-mı bırakıp da kimin kıraatini almamı emrediyorsunuz.» dedi.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir hacetten dolayı insanın kendini fazilet, ilim ve benzeri şeylerle anması caizdir. Kendini temize çıkarmanın yasak edilmesi, lüzumsuz yere öğünenler* kendilerini beğenerek böbürlenenler hakkındadır. Bir maslahattan dolayı yahut bir kötülüğü def veya tergib, teşvik için nefsini temize çıkarmak hem caiz, hem vâkidir. Kur'ân-ı Kerîm'de Yûsuf (Radiyallahu anha)'ın :
«Yâ Rabbi! Beni bu yerin hazinelerine me'mur et! Çünkü ben koruyucuyum, bi!enim.»dediği rivayet olunmuştur ki, bu maslahata misaldir. Hz. Osman'in muhasara zamanında Ceyşu'1-asrâ denilen kıtlık ordusunu teçhiz edeceğini ve Rûme kuyusunu kazanacağını söylemesi de kötülüğü defe misaldir. İbni Mes'ud Hazretlerinin buradaki sözü ise tergib ve teşvike misaldir.
2- Ashab-ı kiram İbni Mes'ud Hazretlerinin Kitabullah'ı en iyi bildiğini inkâr etmemişlerdir. Bundan onun Ebû Bekr , Ömer, Osman, Âli ve diğer sünneti iyi bilen sahabeden daha âlim olması lâzım gelmediği gibi, onlardan daha faziletli olması da lâzım gelmez. Çünkü bir kimsenin ilmin bir dalını diğerinden daha iyi bilmesi başka dalının ise onu bundan daha iyi bilmesi mümkündür. Bir de herkesten âlim olduğu halde başka birinin vera' ve takvası ile Allah indinde ondan efdal olması mümkündür. Dört halifenin Hz. İbni Mes'ud'dan efdal oldukları şüphesizdir.

115- (2463) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivâyef etti. (Dedi ki) : Bize Kutbe A'meş'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim, Allah'ın kitabından hiç tir sûre yoktur ki, onun indiği yeri en iyi bilen ben olmayayım. Ve hiç bir âyet yoktur ki, ne hususta indirildiği en iyi bilen ben olmayayım. Develerin ulaşabileceği yerde Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen biri olduğunu bilsem mutlaka binip ona giderdim.

116- (2464) BİZe E'uû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammcd b. Abdillah b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş Şekîk'den, o da Mesrûk'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Abdullah b. Amr'a gelerek onunla* hadîs söyleşirdik. —İbni Nümeyr onun yanında demiş. — Bir gün Abdullah b. Mes'ud'u andık da şöyle dedi: Gerçekten Öyle bir zât andınız ki, Rcsûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve SeUem) 'den işittiğim bir şeyden sonra onu hâlâ severim. Ben Resûlülîah (Saliallahü Aleyhi ve Sellemi'i şöyle buyururken işittim:
«Kur'ân'ı dört kişiden alın! İbni Ummi Abd'den —söze bundan başladı— Muâz b. Cebel'den, Übey b. Ka'b'dan ve Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim'den.» ;

117- (...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Züheyr b. Harb ve Osman b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Ebû Vâh'den, o da Mesrûk'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah b. Amr'ın yanında idik. Bir ara Abdullah b. Mes'ud'dan bir hadîs andık da Abdullah şöyle dedi: Bu zat yok mu! Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) den söylerken işittiğim bir şeyden sonra onu hâlâ severim. Onu şöyle buyururken işittim :
«Kur'ân'ı dört kişiden okuyun : İbni Ummi Abd'den —söze ondan başladı—, Ubey b. Ka'b'dan, Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim'den ve Muâz b. Cebel'den.»
Bir harfi Züheyr zikretmemiştir ki, o da : «Söylerken» dir.

(...) Bize Ebû Bekr b, Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye A'meş'den, Cerir ile Vekî'in isnâdiyle rivayet etti. Ebû Bekr'in, Ebû Muaviye'den rivayetinde, Muaz'ı Übey'den ön ce zikretmiştir. Ebû Küreyb'in rivayetinde ise Übey Muâz'dan öncedir.

(...) Bize îbni Müsennâ ile İbni Iîeşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tbni Ebî Adiy rivayet etti. H.
Bana Bişr b. Hâlid de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbni Ca'fer) haber verdi.
Her iki râvi Şu'be'den, o da A'nıeş'den naklen yukarkilerin isnadıyle rivayette bulunmuşlar. Fakat Şu'be'den rivayetlerinde bu dört kişinin tea-sîkında ihtilâf etmişlerdir.

118- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Amr b. Mürra'dan, o da İbrahim'den, o da Mesruk'dan naklen rİ-vâyet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah b. Araf'ın yanında İbni Mes'ud'u andılar da şunu söyledi. Bu öyle bir zattır ki: Ben Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Kur'ân'ı dört kişiden okuyun : İbni Mes'ud'dan, Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim'den, Ubey b. Ka'b'dan ve Muaz b. Cebel'den.» buyururken işit-fikten sonra onu hâlâ severim.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadınla rivayette bulundu. Şunu a ziyade etti. «Şu'be dedi ki: Bu iki kişi ile başladı ama hangisinden başladiğını bilmiyorum.»
Bu hadîsleri Buharı, Tirmizî ve Nesâî «Fedâilu'l-Kur'an» bahsinde tahric etmişlerdir. îbni Ümmi Abd 'den murad Abdullah İbni Kes'-ûâ(Radiyallahu anh)'ır. Ulemânın beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü eleyhi ve Sellem) 'in ashabına Kur'ân-ı Kerîm 'i bu dört zattan lkuir^!arını tavsiye buyurması Kur'ân'in lâfızlarını en iyi zabdettikleri ve onu en güzel şekilde okudukları içindir. Yoksa ashab içinde Kur'ân'in mânâlarını onlardan daha iyi bilenler vardı. Yahut bu dört zât Kur'ân-ı Kerîm'i bizzat Resûlülla'ı (Saliallahü Aleyhi ve SeUemj'den Öğrendikleri için onları tavsiye buyurmuştur. Şâir ashab-ı kiram onu birbirlerinden Öğrenirlerdi. Bu dört zât kendilerini Kur'ân öğretmeye verdikleri için onları tavsiye etmiş olması hattâ vefatından sonra bunların millete Kur'ân hocası olacaklarım bildirmek için tavsiyede bulunmuş olması da caizdir.

23- Übey B. Ka'b ve Ensardan Bir Cemaat (Radiyallahu anhüm)'ın Faziletlerinden Bir Bab

119- (2465) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivaye etti. (Demiş ki) : Enes'i şunu söylerken işittim : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Kur'ân'ı dört kişi topladı. Bunların hepsi en-sârdandı: Muâz b. Cebel, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve Ebû Zeyd.

Katâde,demiş ki: Enes'e : Bu Ebû Zeyd kim? diye sordum.
— Amcalarımdan biri! cevabını verdi.

120- (...) Bana Ebû Dâvud Süleyman b. Ma'bed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmam rivaye etti
(Dedi ki) : Enes b. Mâlik'e :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Kur'ân'ı kim topladi? diye sordum.
— Dört kişi,/hepsi ensârdan: Übey b, Ka'b, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Sâfcit ve ensârdan Ebû Zeyd künyesini taşıyan bir zat! detîi.

121- (799) İnam rivayet etti Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b. Mâlik'den nakle rivâyet etti ki.: Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seliem) Ubey'ye :
«Gerçekten Allah (AzzeveCelle) sana Kur'ân okumamı bana emir buyurdu.» demiş. Übey :
— Benim adımı sana Allah mı andı? diye sormuş.
«(Evet!) Senin adını bana Allah andı.» buyurmuşlar. Bunun üzerine Übey ağlamaya başlamış.

122- (...) Bize Mulıammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katade'yi Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ederken dinledim. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seliem) Übey b. Ka'b'a :
«Gerçekten Allah sana BeyyÎne Sûresi'ni okumamı bana emir buyurdu.» dedi. Übey :
— Adımı da söyledi mi? diye sordu.
«Evet!.,» buyurdular. Bunun üzerine Übey ağladı.

(...) Bu hadîsi bana Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni; îbni Haris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Katâde'der rivayet etti. (Demiş ki) : Enes'i şunu söylerken işittim : Resûlüllah 'SaUallahü Aleyhi ye Seliem) Übey'e şöyle buyurdular...
Râvî yukardaki hadîsin mislini nakletmiştir.
Bu rivayetleri Buhârî «Menâkıhu'l-Ensâr» ve «Tefsir» bahislerinde; Tirmizî «Menâkıb»'de; Nesâî «Menâkıb» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Ma'zirî'nin beyânına göre bazı mülhidler bu hadîsi göstererek Kur'ân-ı Kerîm'in tevatürüne dil uzatmışlardır. Bunlara iki vecihle cevâb verilir.
1- Hadîs-i şerif'de bu dört kişiden başkalarının Kur'ân-ı Kerîm 'i tamamen Öğrenmediklerine dair bir sarahat yoktur. Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seliem) 'in muradı ensârdan Kur'an'ı öğrenen dört kişi olabilir. Geri kalan ensârla muhacirlerin onu bilmediklerini söylememiştir. Müslim'den başkalarının rivayetlerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) devrinde Kur'ân-ı Kerîm 'in birçok cemaatlar ezberlemişlerdir. Ma'ziri bunlardan onbeş sahabenin ismini zikretmiştir. Sahih hadîsde beyân edildiğine göre Yemâme harbinde Kur'ân'ı cem eden yetmiş hafızın şehid edilmiştir. Bu harb Peygamber (Sallallahü Aleyhl ve Seliem)'in vefatına yakın yıllarda olmuştur. Artık onun sağlığında şehid edilenlerin sayısı bu kadar olunca, hayatta kalanların ne kadar olacağını bir düşünmelidir. Bu hadîsde Ebû1 Bekr, Ömer, Osman, Ali ve diğer büyük ashab-ı kiram zikredilme-miştir. Halbuki bu zevatın hayr hususunda gösterdikleri bunca hırs ve rağbetle beraber Kur'ân'ı ezberlemedikleri düşünülemez. Binâenaleyh bu hadîse : Haddizatında Kur'ân1 yalnız bu dört zât toplamıştır dive mânâ vermek asla doğru olamaz.
2- Bu dört zattan maada Kur'ân-ı Kerîm'i kimsenin ezberlemediği sabit olsa onun tevatürüne yine hiç bir halel gelmez. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'in cüzlerini sayılamıyacak kadar çok kimseler ezberlemiştir. Bunların yalnız bir kısmıyla bile tevâtijp hâsıl olur. Bu sayısız zevatın bütün Kur'ân'ı ezberlemiş olmaları tevatür için şart değildir. Bilâkis bir cüz'ü tevatür sayılacak derecede çok kimseler nakr letti mi, o cüz hiç bir şüphe kalmamak üzere mütevatir olur. Bu husûsda Müslim veya MülhİD hiç bir muhalif yoktur.
Hz. Enes'in «Amcalarımdan biri...» dediği Ebû Zeyd (Radiyallahu anh) Sa'd b. Ubeyd El-Evsî 'dir. Sa'dü'l-Kaâri namıyle meşhurdur. Bedi gazilerindendir. Kadisiye harbinde şehid edilmiştir. îbni Abdil-B er'r'e göre ismi Kays b. Seken El-Hazrecî 'dir,
Hz.Übeyy'in ağlnasi sevincindendir. Kendini bu büyük nimete ve yüksek rütbeye küçük görmüştür. Filhakika Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in bu haberi Hz. Übey için iki cihetle büyük nimettir. Bunlardan biri ismiyle ta'ym edilmesidir. Bundan dolayı Hz. Übey «Adımı söyledi mi?» diye sormuş ve evet cevabını almıştır. Eu suretle nimet artmıştır. İkincisi Peygamber (SallallahÜ Alsvhi ve Seîlem) 'in kendisine «Beyyine» sûresini bizzat okumasıdır. Bu yalnız Hz. Übey'e mahsus büyük bir menkabedir. Bâzıları Hz. Übey 'in bu nimetin şükründe kusur ederim korkusuyla ağladığını söylerler. Hz. Übey'e okunmak için bu sûrenin tahsisine gelince : Beyyine Sûresi kısa olmakla beraber bütün usûl ve kavâidî ve büyük mühimmatı ihtiva ettiği içindir. Zâten hâl kısadan kesmeyi iktiza ediyordu. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir : Acaba .bu sûreyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in okumasm-daki hikmet nedir? Niçin Übey (Radiyallahu anh)\n okuması emir bu-yurulmamıştır. Ma'ziri ile Kaadî Iyâz bu suâle şöyle cevap vermişlerdir : Buradaki hikmet Hz. Übey'in Kur'ân lâfızlarını, edasının şeklim, durak yerlerini ve şeriatın takdir ettiği üslûbla Kur'ân 'daki nağmeleri yapmayı öğrenmesidir. Kur'ân'ın haricinde yapılan nağmeler onunki gibi değildir. Her çeşit nağmenin ruhlara tesiri ayrıdır. Bâzıları buradaki hikmetin yetişecek iyi hâfızîara Kur'-â n 'ı mukabele etmek ve Kur'ân-ı Kerîm 'le diğer şer'î ilimler tahsil edilirken tevazu1 göstermek lâzım geldiğini öğretmektir. Bunda bir de halka Hz. Übey 'in faziletini göstermek ve kendisinden Kur'ân öğrenmeye teşvik mânâsı vardır. Nitekim Peygamber (SallallahüAleyhi ve Seîlem) 'den sonra Hz. Übey, Kur'ân-ı Kerîm hususunda kendisine baş vurulan meşhur bir imam ve reis olmuştur.

24- Said B. Muaz(Radiyallahu anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab

123- (2466) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki : Câbir b. Abdillah'i şöyle derken işitmiş: Sa'd b. Muâz'm cenazesi ashabın huzurlarında iken Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem):
«Bunun için Rahman'ın arşı sarsıldı.» buyurdular.

124-(...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris El-Evdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Süfyân'dan, da Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (SalİaltahÜ Aleyhi ve Seîlem):

«Sa'd b. Muaz'ın vefatı için Rahman'm arşı sarsılmıştır.» buyurdular.
125- (2467) Bİze Muhammed b. Abdillah Er-Ruzzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Vehhab b. Atâl El-Haffâf, Sa'd'dan, o da Katade'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki, onun — yâni Sa'd'ın— cenazesi konduğunda Ncbiyyullalı (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Bunun için Rahman'm arşı sarsılmıştır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Menâkibu'l-Ensar'da tahric etmiştir.
Hz. Sa'd, Evs kabilesinin reisi idi. Nitekim Sa'd b. Ubade de Hazrec'in büyüğü idi. Bedir, Uhud ve Hendek gazalarında bulunmuş, Hendel gazasından bir ay sonra harbde aldığı yaradan vefat etmiştir. .
Ulemâ bu hadîsin te'viîinde ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı zahirî mânâsına almış ve Arş-ı Alâ'nm Sa'd'in ruhu geliyor diye sevincinden sallandığını söylemişlerdir. Onlara gör-e Allah Teâlâ arşa akıl ve temyiz bahsetmiş, sallanma bu suretle olmuştur. Buna bir mâni de yoktur. Nitekim Teâlâ Hazretleri:
«O taşlardan bâzıları hakikaten Allah korkusundan aşağı düşerler.» [19] buyurmuştur. Nevevî: «Hadîsin zahirinden anlaşılan budur. Muhtar olan da budur.» diyor. Mazirî bu kavli naklettikten sonra şun> lan söylemiştir : «Akü cihetinden bu inkâr edilemez. Çünkü arş hareke' ve sükûnu kabul eden bir cisimdir. Lâkin bununla Sa'd'a bir fazıl e' hâsıl olmaz. Meğer ki: Allah Teâlâ arşın hareketini melekler için Sa'd'u ölümüne bir alâmet kılmış ola.»
Ulemâdan bazıları arşın sallanmasını, onu taşıyan meleklerin titreş-nesi mânâsına almışlardır. Onlara göre cümleden muzaf hazf edilmiştir, iurad olan arşın sallanması değil, ehl-i arşın hareketidir. Buradaki salan.mad.an maksad sevin,ç ve kabuldür. Harbi: «Bu söz Hz. Sa'd'm efâtı meselesini büyültmekden kinayedir. Arablar büyük bir şeyi, ondan laha büyüğüne nisbet ederler. Meselâ : Filânın ölümü için dünya kararlı; onun için kıyamet koptu derler.» şeklinde mütalâada bulunmuştur,
azıları hadîsden murad Hz. Sa'd'in tabutu sallandı manasınadır, demişlerse de Nevevî bu sözün bâtıl olduğunu söylemiştir. Filhakika ;ahîh rivayetler bunu reddetmektedir. İhtimal ki, bu zevata Müslim 'in îvâyet ettiği bu hadîsler ulaşmamıştır.

126- (2468) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ittiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : ize Şu'be, Ebû İshâk'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bcra'i şunu soyler-ten işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ipek bir hülle hediye îdildi de ashabı ona dokunarak yumuşaklığına şaşmaya başladılar. Bunun üzerine :
«Siz bunun yumuşaklığına mı şaşıyorsunuz? Sa'd b. Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan daha hayırlı ve daha yumuşaktır.» buyurdular.

(...) Bize Ahmed b. Ab'dete'd-Dabbi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebû İshâk haber verdi. (Dedi ki) : Bera' b. Âzib'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e ipek bir elbise getirdiler...
Ve râvi hadîsi nakletmiştir. Sonra İbni Ahde şöyle demiştir : BİZe Ebû Dâvud haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Katâde, Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bunun benzerini yahut mislini rivayet etti.

(...) Bize Muhaınmod b. Amr b. Cebele rivayet etti. (Dedi ki) : Biz? Ümeyye b. Hâiid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu hadîsi ik isnadla birden Ebû Davud'un rivayeti gibi tahdîs etti.

127- (2469) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban Katade'de rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Enes b. Mâlik rivayet etti ki, gerçekten Ke-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ince ipekden bir cübbe hediyye edilmiş. Halbuki kendisi ipekden nehy buyuruyormuş. Halk buna şaşmışlar. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Sa'd b. Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzeldir.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salim b. Nûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Âmir Katade'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Dûmetü'l-Cendel'in Ükeydir'i Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e bir hülle hediyye etmiş.
Râvi yukarki hadîs gibi anlatmış, yalnız bu hadîsde «İpekden nehy buyuruyormuş» cümlesini anmamıştır.
Bu rivayetleri Buharı «Kitâbu Menâkıbu'l-Ensar» ile «Kitâbu'I-Hil c»'de tahric etmiştir.
HulIc : İki parçadan müteşekkil elbisedir. Ekser ulemaya göre burada hülle tâbiri doğru değildir. Fakat hüllenin yeni yapılmış bir tek elbise mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Siyer kitaplarında bunun bii kaftan olduğu rivayet edilmiştir.
Sündüs : İnce ipek mânâsına gelir. Kalınına istebrak derler. İbni în istebrakm sündûsden daha makbul olduğunu söylemiş : «Çünkü is-ıbrak dibanın kalımdır. İpeğin kalını ise incesinden daha makbuldür, demiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mendilleri Hz. Sa'd'a tahs buyurması ihtimal ki, hediye edilen ipek, onun mendilleri cinsinden tduğu içindir. Yahut gelen elbiseye şaşanlar ensardan olduğu için : Sizin leisinizin mendilleri bundan daha hayırlıdır, demiştir.
Hz. S a rd bu ins elbiseyi sevdiği için onu tahsis buyurmuş olması da mümkündür. Ni-ekim Hz. Cibri1'in başında ipekten bir sarık olduğu halde onun cenazesine iştirak ettiği rivayet olunmuştur.
Dûmetu'l-Cendel, Medine ile Şam arasında bîr kaladır. Şam'a daha yakındır. Bâzıları bunun Tebûk'e yakın bir ler olduğunu söylerler. Ükeydir b. Abdil-Melik bu kal'an hükümdarı idi. febûk harbinde Hâlid b. Velid'in ökeydir'i esir aldığı ve bu hülleyi onun Üzerindeki eşyadan ganimet plarak elde ettiği rivayet olunur. Bu hülle altın işlemeli bir ipek kaftan-tmş. Hülle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Stllem)'$ hediye edilince Ükey-İdir'i serbest bırakarak memleketine göndermiş ve onu vergiye bağlamıştır. Vâkıdî, Ükeydir'in müslümanhğı kabul ettiğini, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de kendisine mektub yazdığım kaydeder.
Ulemâ bu Hadîs-i şerifin cennette Sa'd b. Muâz (Radiyallahu anh)\n yüksek mertebe sahibi olduğuna delil sayarlar. Hadîs-i şerîf Hz. Sa'd'in cennetlik olduğuna, oradaki en basit elbisesinin dünya elbiselerinden daha kıymetli olacağına da delildir.

25- Ebu Dücane Simak B. Hareşe (Radiyallahu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab

128- (2470) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud (harbi) günü bir kılıç alarak:

«Bunu benden kim alacak?» diye sormuş. Ashab hemen ellerini açmışlar. Onlardan her biri: Ben! Ben! diyormuş.
«Ama onu hakkıyle kim alacak?» buyurmuş. Bunun üzerine cemâat vaz geçmişler. Derken Ebû Dücâne Simak b, Hareşe :
— Onu hakkıyle ben alırım! demiş.
Enes : «Onu hem aldı ve hem onunla müşriklerin başlarını yardı.» demiş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu hakkıyle kim alacak?» diye sorunca Ashâb-ı kirâm'm gerileyip istemekten vaz geçmeleri, kılıcın hakkının onunla mertçe harbetmek olduğunu anlamalarmdandır. Filhakika Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözüyle ölünceye yahut feth müyesser oluncaya kadar çarpışmayı kasdetmİştir.
Hadîs-i şerîf Hz. Ebû Dücâne 'nin şecaat ve faziletlerine delildir.

26- Cabir'in Babası Abdullah B. Amr B. Hıram (Radiyallahu anha)'ın Faziletlerinden Bir Bab

129- (2471) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî Üe Amru'n-Nâkıd ikisi birden Süfyân'dan rivayet ettiler. Ubeydullah dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Münkedir'i şöyle derken işittim : Bon Câbir b. Abdillah'i dinledim, şunu söylüyordu : Uhud harbi olunca babamı örtülü olarak getirdiler. Uzuvları kesilmişti. Ben elbiseyi kaldırmak istedim de, kavmim beni menetti. Sonra tekrar elbiseleri kaldırmak istedim; kavmim beni yine men etti. Derken Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) elbiseyi kaldırdı. Yahut emretti de kaldırıldı. Arkacığmdan ağlayan yahut feryad eden bir kadın sesi işitti. Ve :
«Kim bu?» diye sordu.
— Amr'ın kızıdır. Yahut Amr'ın kız kardeşidir, dediler.
«Niye ağlıyor! işte melekle,' kaldırılıncaya kadar onu kanatlanyle gölgelendirip duracaklar.» buyurdular.

130- (...) BİZe Muhammed b, Müsemıâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Muhammed b Münkedir'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş : TJhud günü babam vuruldu. Ben onun yüzünden elbiseyi açmaya ve ağlamaya başladım. Cemâat da beni men etmeye başladılar. Ama Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) beni men etmiyordu. Fâtıme binti Amr da ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Ona ağlıyor musun? Yahut ona ağlama! Siz onu kaldınncaya kadar melekler kanatlarıyle onu gölgelendirip duracaklar.» buyurdu.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Havlı b. Ubâ-de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Cüreyc rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Iîize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer rivayet etti. Her iki râvi Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir'den naklen bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, İbni Cüreyc'in hadîsinde melâike ile kadının ağlayışı zikredilmemiştir.

(...) Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Zekeriyya b. Adîy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydillah b Amr, Abdu'l-Kerîm'den, o da Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş : Uhud günü babam burnu, kulakları kesilmiş olarak getirildi. Ve Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna konuldu...
Ve râvi yukardakilerin hadîsi gibi anlatmıştır. Bu hadîsi Buharî «Kitâbu'l-Cenâiz»'de tahric etmiştir.
Müsle : Bir insanın kollarını, bacaklarını yahut burnunu ve kulaklarını kesmektir.
Hadîsin son rivayetinden anlaşıldığına göre Uhud harbinde Hz. Abdullah b. Amr b. Hıram şehid edilmiş ve burnu ile kulakları kesilmiştir. Hz. Câbir bundan son derece müteessir olarak ağlamış ve yüzünü açarak babasının elim manzarasını görmek istemişse de kavmi kabilesi buna mâni olmuşlar. Derken halası Fâtıme binti Amr da feryad ederek ağlamaya başlamıştır. Râvi Hz. Câbir'in binti Amr mı, yoksa Uhtü Amr mı dediğinde şekketmiştir.
Resulü Ekrem (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem), Fâtıme 'nin ağladığını görünce :
«Ona niçin ağlıyorsun? Yahut : Ona ağlama!..» buyurmuştur. Râvi burada da şekketmiştir. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve SelUm)'m bu sözü bir tesellidir: Böyle melekler üzerine-kanat germiş yüksek mertebeli bir zâta ağlamak değil, bu kerametinden dolayı sevinmek gerekir, demek istemiştir. Kaadî lyâz diyor ki : «İhtimal meleklerin' kanat germeleri Allah'ın fadl ve rızasını ve kendisine hazırladığı ikramı müjdelemek için üşüştüklerindendir. Onlar bunu ya Hz. Abdu11ah'a ikram için sevinçlerinden yapmış yahut güneşin sıcağından cenazesi kokmasın diye üzerine gölge olmuşlardır.

27- Cüleybib Radiuallahu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab

131- (2472) Bize İshâk b. Ömer b. Selit rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hanıma d b. Seleme, Sâbit'den, o da Kinine b. Nuaym'dun, o da Ebı Bcr-ze'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gazalarından birinde bulunuyormuş. Derken Allah kendisine ganimet vermiş e ashabına :
«Bir kaybınız var mı?» diye sormuş. Ashab ;
— Evet; Filân, filân ve filân! (aranmaktadır) demişler. Sonra (yine) : «Bir kaybiniz var mı?» diye sormuş. Ashab:
— Evet! Filân, filân ve filân! (aranmaktadır) demişler. Sonra tekrar : «Bir kaybınız var mı?» diye sormuş. (Bu sefer) :
— Hayır! demişler.
«Lekin ben Cüleybîb'İ kayıp görüyorum, onu hemen arayın!» buyurmuş. Onu Ölenlerin içinde aramışlar ve kendi öldürdüğü yedi kişinin yanı başında bulmuşlar. Sonra (düşmanlar) oau öldürmüşler. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhıye Sellem) gelerek onun baş ucunda durmuş ve şöyle buyurmuş :
«Yedi kişi öldürdü. Sonra onu öldürdüler. Bu bendendir. Ben de ondanım! Bu bendendir, ben de ondanım!» Müteakiben onu iki kolunun üzerine koymuş. Kendisinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kollarından başka kolu yokmuş. Ona bir kabir kazmış ve kabrine koymuş. Ebû
Berze yıkamaktan bahsetmemiştir.
Resûlüllah (Saltotluhü Aleyhi ve Selkm) 'in ;
«Bİr kaybınız var mı?» diye sorması hakikî istifham değil, askerler arasına karıştığı için ehemmiyet vermedikleri bir gazinin şanını büyültmek içindir. Çünkü herkes vurulan yakını ile meşguldü. Allah Teâlâ Hz. Cü1eybib'in yedi kişi öldürdüğünü bildirerek onun kadri kıymetini yükseltince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Lâkin ben Cüleybîb'İ kayıp görüyorum, onu hemen areyın.» buyur-muç. Bu sözüyle onun her kayıptan daha büyük olduğuna, onun kaybıy-le gelecek musibetin her musibeti geride bırakacağına işaret etmiştir. Sonra ona ikram olsun diye mübarek kollarını yaymış, bu suretle ona dokunmak bereketine nail olmak istemiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Su bendendir, ben de ondanım!» buyurması, ikisinin yollarının bir olduğunu ve Allah'a taat hususunda ittifak ettiklerini mübalâğalı bir şekilde ifade etmek içindir.

28- Ebu Zer (Radiyalhhu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab

132- (2473) Bize Heddâb b. HâlİD-El-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîre rivayet etti. {Dedi ki) \r Bize Humeyd b Hilâl, Abdullah b. Sâmid'deıı naklen haber verdi. (Demiş ki) : «Ebû Zer şunları söyledi : Kavmimiz Gıfâr'm arasından çıktık. Onlar haram ayı helâl yapıyorlardı. Ben, kardeşim Üneys ve annemiz (birlikte) çıktık. Ve bir dayımıza misafir olduk. Dayımız bize ikram ve ihsanda bulundu. Derken kavmi tize hased ederek:
— Sen ailenin yanından çıktığın vakit Üneys onlara muhalefet etti, dediler. Sonra dayımız geldi. Ve kendisine söyleneni bize ifşa etti. Ben de:
— Bize geçen iyiliğin yok mu, onu muhakkak surette berbad ettin. Bundan sonra sana yaklaşmak yok, dedim. Hemen develerimizi yanaştır dik ve üzerlerine bindik. Dayımız elbisesine sarınarak ağlamağa başladı. Biz yolumuza devam ettik. Nihayet Mekke kenarına indik. Derken Üneys bizim develerimizle onların misli develer nâmına şiir yarışma girdi. Ve her iki taraf kâhine gittiler. O Üneys'i daha hayırlı bulmuş. Bunun üzerine Üneys yanımıza develerimizle, bir misli de beraberlerinde olduğu
halde geldi. Ebû Zer:
— Ey kardeşim oğlu! Ben Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e kavuşmamdan üç sene önce namaz kıldım, dedi.
— Kime? diye sordum.
— Allah'a! dedi.
— Nereye doğru dönüyorsun? dedim.
— RaVbim beni nereye çevirirse oraya doğru! Yatsıyı kılıyorum, gecenin sonu geldi mi, tâ güneş üzerime vuruncaya kadar bir örtü gibi seriliyorum, dedi.
Üneys dedi ki: Benim Mekke'de bir hacetim var. Bana baş göz ol! Müteakiben Üneys yola düştü. Nihayet Mekke'ye varmış. Tanıma dönmekte biraz gecikti. Sonra geldi.
— Ne yaptın? dedim.
— Mekke'de senin dininde bir adama rastladım. Kendisini Allah gönderdiğini söylüyor, dedi.
— Ya Halk ne söylüyor? diye sordum.
— Şâir, kâhin, sihirbaz diyorlar, cevâbını verdi. Üneys de şâirlerden biriydi.
Üneys dedi ki: Ben gerçekten kâhinlerin sözünü dinledim ama onunki kâhinlerin sözü değil. Onun sözünü şâir nevilerine tatbik ettim, fakat benden sonra ona şiir demeye kimsenin dili varmaz. Vallahi o hakikaten doğrucu, kâhinler de gerçekten yalancıdırlar. Ebû Zer dedi ki:
— O halde bana baş göz ol, tâ ki gidip göreyim, dedim ve Mekke'ye geldim. Mekkelilerden zayıf bir adam buldum. Ve :
— Kendisine sapık dediğiniz zât nerededir? diye sordum. Bana işaret etti.
— Al sapığını! dedi. Az sonra vadinin sakinleri bütün topaç ve kemiklerle üzerime hücum ettiler. Hattâ bayılarak düştüm. Kalktığım vakit dikili taşlar gibi kıpkırmızı idim. Hemen zemzeme giderek üzerimden kanları yıkadım ve suyundan içtim. Yemin olsun kardeşim oğlu otuz günle gece arası durdum. Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu. Ama se-mizledim. Hattâ karnımın büküntüleri kıvrıldı. Karnımda açlık zafiyeti hissetmedim. Bir ara Mekkeliler ay aydınlığı bir gecede ansızın uyudular. Kabe'yi kimse tavaf etmiyordu. Onlardan iki kadın sâf. ve Nâile'ye dua ediyorlardı. Tavafları esnasında yanıma geldiler. Ben : Bunların birini diğerine nikâh edin, dedim. Fakat onlar sözlerinden vaz geçmediler. Ve yanıma geldiler.
— Odun gibi şey, yalnız ben kinaye söylemiyorum, dedim. Bunun üzerine kadınlar velvele kopararak gittiler. Bizim neferlerimizden biri burada olsaydı ya! diyorlardı. Az sonra karşılarına Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr çıktı. Yukardan iniyorlardı. (On ara) : «Size ne oldu?» diye sordu.
— Dinsiz Kâ'be İle örtülerinin arasındadır, dediler. «Size ne söyledi?» diye sordu.
— O bize ağzı dolduran sözler söyledi, dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek Hacer (i esved) i öptü. Ve arkadaşı ile birlikte Kâ'be'yi tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazım bitirince (Ebû Zerr demiş ki) : Onu İslâm'ın selâmı ile ilk selâmlayan ben oldum. Ve selâm sana yâ Resûlallah! dedim.
«Sana 60... Allah'ın rahmeti de...:> buyurdu. Sonra: «Sen kimsin?» diye sordu.
— Gıfâr'dan'ım, dedim. Bunun üzerine eli ile uzanarak parmaklarını alnına koydu. Ben kendi kendime: Benim Gıfâr'a mensub olmamı kerih gördü, dedim. Ve elini tutmaya kalkıştım. Arkadaşı derhal beni men etti. Onu benden iyi biliyordu. Sonra Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başını kaldırdı ve :
«Ne zamandan beri buradasın?» diye sordu. Ben:
— Gecesi gündüz otuz günden beri buradayım, dedim. «O halde seni kim doyuruyordu? dedi.
— Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu ama semizledim. Hattâ karnımın kıvrımları kırıldı. Karnımda bir açlık zaafı da görmüyorum, dedim.
«O gerçekten mübarektir. O hakîkaten doyurucu yemektir.» buyurdular. Ebû Bekr:
— Yâ Resûîallah! Bu gece onu doyurmak için bana izin ver! dedi. Müteakiben Resûlüllah (SallalUihü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekı gittiler. Ben de onlarla beraber gittim. Ebû Bekr bir kapı açtı ve bize Tâif'in kuru .üzümünden avuçlamaya başladı. Bu Mekke'de yediğim ilk yemek oldu.
Sonra kaldığım kadar kaldım ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldim de:
«Bana gerçekten hurmalık bir yerin semti gösterildi. Onun Medine'den başka bir yer olacağını sanmıyorum. Sen kavmine benden (bir şeyler) tebliğ eder misin? Ola ki, Allah senin vasıtanla onları faydalandırır. Ve onlar hakkında sana ecir verir.» buyurdular. Sonra Üneys'e geldim.
— Ne yaptın? diye sordu.
— Şunu yaptım ki; ben gerçekten müslüman oldum ve tasdik ettim, dedim.
— Ben senin dinine karşı değilim; çünkü ben do müslüman oldum ve tasdik eltim, dedi. Bunu nıüteâkib annemize geldik. O da :

— Ben sizin dininize karşı değilim; çünkü ben de müslüman oldum ve tasdik ettim, dedi. Bunun üzerine hayvanlara bindik ve kavmimiz Gıfâr'a geldik. Onların da yarısı müslüman oldu. Kendilerine Eymâ' b. Ra-hadate'l-Gıfâri imam oluyordu. Reisleri idi.
Yarısı da: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Medine'ye geldiği vakit müslüman oluruz, dediler. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi. Onların kalan yarısı da müslüman oldular. Eşlem kalilesi dahi gelerek:
— Yâ Resûlallah! Bunlar bizim kardeşlerimizdir. Onlar ne üzerine müslüman oldularsa, biz de müslüman oluruz, dediler. Ve mÜslümanliği kabul ettiler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gıfâr! Allah ona mağfiret buyursun! Eşlem! Allah ona da selâmet versin!» buyurdular.

(...) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ilumeyd b. Hilâl bu isnadla rivayette bulundu. O : «Dedim ki, o halde bana ba§ göz ol da gidip göreyim» cümlesinden sonra şunu ziyade etti. (Dedi ki) : Evet! (Olur!) Hem Mekkelilerden korunur Çünkü onlar o zâta buğzederler. Kendisini suratsız karşılarlar.»

(...) Bize Mulıammcd b. Müscnnâ El-Aııczî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbnü Ebî Âdiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn, Humeyd b Hilâl'den, o da Abdullah b- Sâmit'den naklen haber verdi. Şöyle demiş :
EbÛ Zer :
— Ey kardeşim oğlu! Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'în gönderilmesinden iki sene önce namaz kıldım, dedi. Abdullah demiş ki ;
Ben:
— O halde nereye dönüyordun? diye sordum.
— Allah'ın beni döndürdüğü yere... dedi.
Ve râvi hadîsi Süleyman b. Muğıra'nın hadîsi gibi rivayet etti. Bu hadîsde o şunu da söyledi :
«Bunun üzerine her ikisi kâhinlerden bir adama gittiler. Kardeşim Üneys ona galebe çalıncaya kadar kâhini methetmekte devam etti. Bunun üzerine onun develerini aldık ve kendi develerimize kattık.»
Hadîsinde şunu söyledi: «Dedi ki: Az sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)gelerek beyti tavaf etti. Ve makamın arkasında iki rekât namaz kıldı. Müteakiben yanına vardın Gerçekten onu İslâm'ın selâmiy-le selâmlayan ilk insan benim : Selâm sana yâ Resûlallah! dedim. «Sana da selâm! Sen kimsin?» buyurdu.»
Yine onun hadîsinde: «Sen kaç zamandır buradasın? diye sordu. Ben : On beş gündür! cevabım verdim» cümlesi vardır. Bu hadîsde: «Ebû Beltr bu gecenin ziyafeti için bana bağışla dedi» cümlesi de vardır.
Sırme : Deve sürüsü demektir. Bazen koyun sürüsüne de ıtlak olunur. Münâfera : Karşılıklı öğünrne ve muhakeme olunmaktır. İki kişiden her biri diğerinden üstün çıkmak için Öğünür; sonra üçüncü birini hakem tayin ederler. O hangisinin üstün olduğuna hüküm verirse, bahsi o taraf kazanmış olur. Arablar bunu şiirde yaparlar, kazanan tarafa verilmek üzere her iki taraf ortaya Ödüller koyarlardı. Kazanan şâir iki tarafın ödüllerini de alırdı. Hz. Üneys hatırı sayılır bir şâirmiş. Hakemlik için baş vurdukları kâhin de şâirmiş. Hz. Üneys'in kiminle şiir müsabakasına girdiği malûm değildir. Yalnız hadîsin ikinci rivayetinden anlaşıldığına göre kâhini metheden şiirler söylemiş ve bahsi kazanmıştır. Hasmı da kendisi gibi bir sürü deve ortaya koyduğu için bansi kazanan Üneys kendi sürüsüyle beraber onun develerini de alıp gelmiştir. Bundan sonra mallarının başında biraderini bırakarak bir işle Mekke'ye gitmiş, orada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Jin zuhurunu işitmiş. Mekke halkının onun hakkında şâir, kâhin ve sâhir gibi sözler sarfettiklerini işittikten sonra kendisiyle görüşmüş ve bu söylenenlerin tamâmiyle yalan olduğunu anlamıştır. Demek oluyor ki,'büyük bir şâir olan Üneys, Kur'ân-ı Kerim 'in şiir olmadığım kat'î bûrette ispat etmiştir.
Sâbiî: Dininden dönüp başka bir dine giren demektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) putperestlikte Mekke1i1er'e muvafakat letmediği için ona sâbii diyorlardı.
«Dikili taşlar gibi kıpkırmızı idim...» tâbirinden murad kana boyanmıştım, demektir. Câhiliyyet devrinde Arablar taştan putlar dikerler on-'lann karşısında kurban keserler; sıçrayan kanlardan putlar kıpkırmızı kesilirdi. Yediği dayaktan kanlar içinde kalan Ebû Zer (Radiyallahû unh) hâlini bunlara benzeterek anlatmıştır. .
İsaf ile Naile : Birer puttur. İbni Necih'in rivayetine göre .vaktiyle îsaf nâmında bir adamla Naile adında bir kadın Şam 'dan kalkarak hacca gitmişler. Tavaf esnasında erkek kadını öpmüş ve oracıkta ikisi de taş olmuşlar. İslâmiyet gelinceye .kadar da birer put qlarak Harem-i Şerif 'de kalmışlar. Nihayet, müslümanlar tarafından oradan atılmışlar. Hz. Ebû Zerr'in gördüğü kadınlar bunlara ibâdet ediyormuş. Bittabi İslâmiyet yeni zuhur ettiği için putlar henüz orada imişler. Hz. Ebû Zer'in kadınlara evvelâ : «Bunları birbirine nikahlayın!» diyerek onları tahkir etmiş. Sonra daha ağır konuşa-, rak : «Odun gibi şey...» demiştir.
Hen : Şey, demektir. Bu kelime her şey hakkında kuUanüabilirse de ekseriyetle fere ve zekerden (yâni; erkekle kadının tenasül uzuvlarından) kinaye olur. Şu halde Hz. Ebû Zer'in sözü fercin içine sokulmuş odun gibi mânâsına gelir. Bununla o îsaf ve Nâi1e'ye sövmek istemiştir. Kadınlar bunu duyunca feryadı basmış : «Ah! Bizim adamlarımızdan biri burada olsaydı, biz yapacağımızı bilirdik!» demek istemişlerdir. Velvele ve çığlaklar içerisinde Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) "e tesadüf edince kendilerine :
«Ne öldü size?» diye sormuş. Onlar da ; «Ka'be ile Örtülerinin arasında sapık bir adam bize ağza alınmaz sözler söyledi.» diye dert yanmışlardır. «Ağzı dolduran söz»'den murad; ağza alınmaz söz, daha çirkini bulunmayacak kadar kötü sözdür.
Hadîa-i şerif Hz. Ebû Zerr'in faziletine delildir. Onun aracılığı ile bütün kavmi müslüman olmuş, sonra onlara bakarak Eşlem kabilesi de İslâm'a girmiştir. Buna pek ziyade memnun olan Resûl-i Ekrem (S allallohü Aleyhi ve Sellem), Gıfar ve Eşlem kabilelerine ayrı ayrı dua etmiş :
«Gıfâra Allah mağfiret buyursun! Esleme de Allah selâmet versin!» buyurmuştur.

133- (2474) Bana İferahİm b. Muhanımed b. Ar'arate's-Sâmî ile Muhammed b. Hâtıra rivayet ettiler. Hadîsin siyakı, itibariyle birbirlerine yakındırlar. Lâfız İbni Ilâtim'indir. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müsennâ b. Saîd, Ebû Cemre'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Mekke'de Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SelUmı 'in bi'seti Ebû Zerr'in kulağına gelince kardeşine :
— Hayvanına bin, şu vadiye git ve kendisine semâdan haber gelir* diğini söyleyen şu adam hakkında bana bilgi topla. Konuştuğunu dinle, sonra tana getir! demiş. Kardeşi yola koyulmuş ve Mekke'ye gelmiş. Resulüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söylediklerini dinlemiş, sonra Ebû Zerr'e dönerek:
__ Onu, iyi ahlâkı emrederken ve öyle bir söz söylerken gördüm ki,

söz şiir değildir, demiş. Ebû Zerr :
— Muradım hususunda tana şifâbahş olamadın, demiş. Hemen azığım almış ve içinde su bulunan bir tulumunu yüklenerek Mekke'ye gelmiş. Mescid'e vararak Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i aramış. Kendisini tammıyormuş. Onu sormaktan da çekinmiş. Nihayet akşamı bulmuş ve yatmış. Derken onu Ali görmüş ve bir yabancı olduğunu anlamış. Onu g'örünce peşine düşmüş ama birbirlerine hiç bir şey sormamışlar. Tâ ki, sabah olmuş. Sonra (Ebû Zerr) tulumcağızını ve azığııy yüklenerek mes-ejide çekilmiş. O gün de Öyle devam etmiş. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) göremiyormuş. Nihayet akşam olmuş. O yine yattığı yere dönmüş. Derken yanına Ali uğramış ve : Bu adama konağım bilme zamanı gelmedi mi? diyerek onu kaldırmış. Ve beraberinde götürmüş. Birbirlerine hiç bir şey sormuyorlarmış. Üçüncü gün gelince aynı şekilde lîareket
tmiş. Ali yine onu kaldırarak beraberinde götürmüş. Sonra ona :
— Bana anlatmıyacak mısın? Seni bu beldeye getiren nedir? demiş. Ebû Zerr :
— Beni irşâd edeceğine ahd-ü misak verirsen (dediğini) yaparım, de-ıııİş. O da söz verme işini yapmış. Bunun üzerine Ebû Zerr ona (niçin geldiğini) haber vermiş. Ali:
— Gerçekten o haktır. Resûlülîah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) odur. Sabahladığın vakit beni tâkib et! Ben senin için korkulacak bir şey görür-
em su dökermişim gibi yapacağım; geçip gidersem arkamdan gel ve benim girdiğim yere gir! demiş. Ebû Zerr de öyle yapmış ve Ali'yi takip ^derek yola düşmüş. Nihayet Ali, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kanına girmiş. Onunla birlikte Ebû Zerr de girmiş. Artık onun söylediğini dinlemiş ve oracıkta müslüman olmuş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Kavmine dön de emrim sana gelince onlara haber ver.» buyurmuş.
— Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, onların arasında bunu haykıracağım, demiş ve çıkarak mescide gelmiş. Müteakiben var sesiyle:
__ Şehâdet ederim ki, Allah'dan taşka ilâh yoktur. Ve Muhammed Allah'ın Resulüdür, diye bağırmış.
Müşrikler ayaklanmışlar ve onu döşeğe düşürünceye kadar dövmüşler. Derken Abbâs gelerek üzerine kapanmış ve :
— Yazıklar olsun size! Bunun Gıfâr kabilesinden olduğunu ve tacirlerinizin Şam'a giden yolu bunlardan geçtiğini bilmez miydiniz? diyerek kendisini onlardan kurtarmış. Ertesi gün yine bunun gibi yapmış. Küifâr ayaklanarak yanına gelmişler ve kendisini dövmüşler. Yine Abbas Üzerine kapanmış ve onu kurtarmış.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Menâkıb»'m bir iki yerinde tahric etmiştir.
Görülüyor ki : Bundan önceki Abdullah b. Saraid rivâyetiyle bu rivayet arasında, araları bulunamayacak kadar ihtilâf vardır.
Hz. Abdullah'in rivayetinde Ebû Zer (Radiyallahu anh) 'in, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i geceleyin Kâbe'yi tavaf ederker gördüğü ve otuz gün orada kaldıktan sonra orada müslüman olduğu, bu müddet zarfında zemzem suyundan başka bir gıda bulamadığı bildirilmektedir. İbni Abbâs rivayetinde ise yanında suyu ve yiyeceği olduğu anlaşılıyor. Ve kendisini Hz. Ali b. Ebi Tâ1ib üç gece misafir ediyor. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e götürerek orada müslüman oluyor. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanından çıktıktan sonra da yüksek sesle müslümanhğım ilân ediyor. Bunun üzerine müşrikler kendisini feci.şekilde doğuyorlar.
Her iki rivayetin senetleri sahihtir. İhtimal ki, Hz. Ebû Zer, Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sr1ltm)'i Kâ'be'nin yan-nda gördüğünde müslüman olmuş, Hz. Ali bunu görmemiştir. Bu hâl ikinci defa ¦K â'be 'ye geldiğinde Hz. Ali ile buluşuncaya kadar gizli kalmış, sonra Al i(Radtyallahu anh)onu Peygamber (Sallalîahü AleyhiveSe!lem)'e götürmüş ve Hz. Ebû Zer imanını yenilemiştir. Ancak bu ihtimal zayıftır. «Müslim» sarihlerinden.
Übbî : «Hadîs sarihlerinden bu çatılmaya tenbihde bulunan kimse görmedim.» diyor.
«Buhârî» şârihi Aynî dahî iki rivayet arasındaki fazla müğayo-rete temas etmiş : «Lâkin İbnü Abbâs rivayetini kısadan kesmiştir, denilmek suretiyle aralarını bulmak mümkündür.» demiştir. Hz A1i'nin: «Bu adamın evini bilmesi Zamanı gelmedi mi?» sözü: Muayn bir yeri olduğunu bilmiyor mu? manasınadır. Yahut bu sözüyle onu evime davet ettiğini anlatmak istemiştir.
Ebû Zer (Radiyallahu anh) ile babasının adları hususunda çok ihlâf vardır. Bazılan Cündeb b. Cünâde 'dir; bir takımları erir b. Cündeb 'dir demiş; Cündeb b. Seken olduğunu söyleyenler bulunmuş; daha başka isimlerden bahsedilmiş ise de, m'eşhur olan ismi Cündeb b. Cünâde 'dir. Hz.Ebû Zer otuz iki tarihinde Medine köylerinden Rabeze'de vefat etmiş, renazesini tesadüfen oradan geçmekte olan İbni Mes'ûd (Radiyallahu rıh) kaldırmıştır.

29- Cerir B. Abdillah (Radiyallahu anh)'ın Faziletlerinden Bir Bab

134- (2475) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HâHd fc. Abdillah, Beyan'dan, o da Kays b Ebî Hâzim'den, o da Cerir b. Abdll-İRh'dan naklen haber verdi. H.
Bana Abdul-Hamid b. Beyân da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize HâHd, lieyân'dan naklea rivayet etti. (Demiş ki) : Kays b. Ebî Hâzim'i şunı söylerken işittim. Cerir b. Abdillah dedi ki, Müslüman olduğumdan beri Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) beni yanına girmekten men etmemiş, Beni gördüğü ıaman da mutlaka gülmüştür.

135- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' ile Ebû Üsânıe, İsmail'den rivayet ettiler. H.
Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abdullah b, tdris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Kays'dan, o da Cerir'den nakler rivayet etti. Cerir şoyîc demiş : Müslüman olduğumdan beri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) teni yanma girmekten men etmemi*}, beni gördüğü zaman da mutlaka yüzüme gülümsemiştir.
İhnü Nümeyr, İbni İdris'den rivayet ettiği hadîsinde şunu ziyâde etmiştir : «Hakikaten at üzerinde duramadığımı kendisine şikâyet ettim de eliyle göğsüme vurdu ve :
— AHahım bunu sâbİt kıl! Bunu hâdî Mehdî eyle! dîye dua etti.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Cihâd» ve «Kİtâba'l-Edeb»'de; Tirmizî ile Nesâî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de; İbni Mâce «Sünnet» bahsind muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hz. Cerir'in : «Beni gördüğü zaman da mutlaka gülmüştür.» sözünden muradı; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin gülümsemesidir. Nitekim ikinci rivayette sarahaten tebessüm buyurduğu bildirilmiştir. Peygajmber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu ona bir lütuf ve ikram olmak üzere yapmıştır. Kendisini hiç bir zaman geri çevirmeyip, daima evine kabul1 buyurması da ayrı bir ikramdır. Bu rivayetler Hz. Cerîr'in faziletine delildirler.
Cerîr (Radiyallahu anh), Yemenli 'dir. Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüşmek üzere yola çıktığı vakit. Peygamber

(Sallallahü Aleyhi vt Sellem);
«Size Yemenlilerin en hayırlısı geliyer...» buyurarak onun gelmekte olduğunu ashabına haber vermiş ve yine onun hakkında :
«Bir kavmin büyüğü size geldiği vakit ona ikram edinl» buyurmuştur. Cerîr (Radiyallahu anh), Übbî'ye göre Peygamber (SallallahiİAleyhi ve Sellemyin vefatından kırk gün evvel müslüman olmuştur. Fakat Kastalânî bunun söz götürdüğünü söylemiş. Cerîr'in veda hac-emda bulunduğunu kaydettikten sonra : *Bu ise Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'m vefatından seksen günden fazla önce idi.» demiştir. Hz. Cerîr kavminin reisi idi. Bundan dolayı Ömer (Radiyallahu anlı) kendisine : «Cahiliyette de, İslâm'da da reis olmakta devam ettin.» demiştir.
Hâdî: Başkasına doğru yolu gösteren; Mehdi: Kendisi doğru yolu bulan mânâsına gelir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selietn) bu sözüyle onun mükemmel bir insan olmasına dua etmiştir.

Çıkaılan Hükümler:

1- İnsanlara karşı güler yüzlü olmak Peygamberlerin ahîâkındandır. Bu hâl yüklenmeye münafî olup, sevgi ve saygıyı celbeder.
2- Binicilik faziletli bir iştir. Onu büyük küçük herkesin öğrenmesi gerekir.
3- Büyük bir zâta veya âlime bir insan işarette bulunduğu vakit, onun üzerine elini koymasında bir beis yoktur. Bu tevazudan maduddur.
4- Hadîs-i şerif, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin duası kabul edildiğine de delildir. Çünkü Hz. Cerîr'in bundan sonra hiç bir zaman attan düşmediği rivayet olunmuştur.

136- (2476) Bana Abdu'I-Hamid b. Beyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Beyan, Kays'dan, o da Ccrîr'den naklen haber verdi. Cerî şöyle demiş : Calıiliyet devrinde Zülhalasa denilen bir ev vardı. Ona Yemen'in Kâ'be'si ve Şam'ın Kâ'be'si denilirdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Sen beni bu Zülhalasadan ve Yemen'in Şam'ın kâbesinden kurtarır mısın?» dedi. Hemen Ahmes kabilesinden yüzelli kişi ite ona gittim. Ve evi yıktık, yanında bulduklarımızı da öldürdük. Müteakiben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe gelerek kendisine haber verdim de, bize ve Ahmeslilere duâ buyurdu.

137- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, İsmail b. Ebî Hâlid'den, o da Kays b. Ebî Hâzim'den, o da Cerîr b Abdillah El-Becelî'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Yâ Cerir! Beni Zülhalasacîan kurtarmaz mısın?» buyurdu. (Yâni) Has'am'ın evinden ki, buna Yemen'in Kâ'be'si denilirdi. Hemen yÜzeili altı ile gittim. At üstünde duramıyordum. Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)"e andım da eliyle göğsüme dokundu. Ve:
«Allah'ım! Bunu sabit ktl! Bunu Hâdî Mehdî eyle!» diye duâ etti. Râvi diyor ki: Cerîr gitti ve o evi ateşle yaktı. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem)'e bunu müjdelemek için bir adam gönderdi. Bu adam Ebû Ertât künyesini taşırdı. Bizdendi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e gelerek:
— Onu gıcikli deve gibi bırakmadıkça sana gelmedim, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) de Ahmes atlarına ve erkeklerine beş defa bereket duasında bulundu.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhanımed b. Abbâd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize İbnü Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mer-vân (yâni El-Fezâri) rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki.) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi İsmail'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Mervan'in hadîsinde : «Cerîr'in müjdecisi Ebû Ertât Husayn b. Rabîa, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Se!lem)'e müjdeye geldi.» demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Cihâd» ve «Meğâzî» bahislerinde; Ebû Dâvud «Cihâd»'da; Nesâî «Siyer» ile «Elyevm Velleyle» bahislerinde muhteli râvilerden tahric etmişlerdir.
Zülhalasa : Has'am kabilesine ait bir ev idi. Ona Yemen'in Kâbe'si derlerdi. İbni Esîr onun Devs kabilesine ait bir put olduğunu söylemiştir. Devs kabilesi bu puta taparlarmış. İbnü Dıhye bunun Devs , Has'am ve Büceyle kabilelerine âit bir put evi olduğunu söylemiştir.
Hadîsin «Yemen Kâ'be'si, Şam Kâ'be'si...» tâbirlerinde şüpheye düşürücü bir kapalılık vardır. Bunlardan murad şudur : Zülhalasa'ya Yemenin Kâ'be'si, Mekke 'deki Kâbe-i Muazzama 'ya da Şam 'm Kâ'be'si derlerdi.
Kaadî Iyâz: «Şam'ın Kâ'be'si» tâbirinin râvilerden biri tarafından yanlışlıkla dercedildiğini söylemiş ve : «Doğrusu bunu atmaktır. Hadîsi Buhârî de bu isnadla zikretmiş, fakat onda bu ziyade ve vehim yoktur.» demiştir. Nevevî ise Kaadî Iyâz 'm mütalâa-. sına iştirak etmemiş : «Bu sözün te'vili mümkündür. Ve : Sen beni halkın Yemen'in Kâ'be'si, Şâm'ınâ'be'si sözlerinden kurtarır mısın? takdirindedir.» demiştir.
Gicikli deve tâbirinden murad ; Bu hastalıktan dolayı katranla yağlanıp simsiyah olan devedir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Halkı fitneye düşüren bina, insan ve hayvan gibi şeyler zararsız hale getirilir.
2- Hükümdara fetih müjdecisi göndermek müstehabdır.
3- Orduya dua etmek meşrudur.
4- Haberi Vâhid makbuldür.

30- Abdullah B. Abbas (Radiyallahû anh) 'nın Faziletleri Babı

138- (2477) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Bekr b. Nadr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hâşim b. Kaâsım rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Verkaâ' b. Ömer El-Yeşkürî rivayet etti. (Dedi ki) : Uheydullah b. Ebî Yezid'i, İbnu Abbas'dan naklen rivayet ederken dinledim ki, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) helaya geldi. Ben de onun için abdest suyu koydum. Çıktığı vakit:
«Bunu kim koydu?» diye sordu. Züheyr'in rivayetinde İbni Abbas dediler. Ebû Bekr'in rivayetinde ise :
— Ben: İbni Abbas! dedim.

«Allah'ım, bunu fakih öyle!..» buyurdular, demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Vudu»'da; Nesâî «Menâkıb» bahsinde tahric etmişlerdir.
Fakîh'dan murad din âlimidir. ResûKiIlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)ıin duâsma sebep Abdullah b. Abbâs (Radiyallahû anh) da gördüğü zekâ Ve kabiliyettir. Çünkü Hz. Abdullah küçük çocuk olmasına rağmen kolaylığı düşünerek suyu helanın yanma koymuştur. Uzak bir yere-koysaydı, suyu aramaya veya istemeye muhtaç olurdu. Bu ise ona meşakkat verirdi. Suyu yanma götürmüş olsa kazayı hacet ederken hâline muttali olurdu. Bu düşünce ile hareket ettiğini görünce U&sû\aWah.(SallaUahü Aleyhi ve Sellem) onun son derece zeki olduğunu anlamış ve kendisine duada bulunmuştur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Âlim bir zâta emri olmaksızın hizmet ve riâyet etmek caizdir.-
2- Dua ile mükâfatta bulunmak müstehabehr.
3- Yıkanılacak yere hizmetçinin su götürmesi mekruh değildir. Yalnız edeb ve terbiye bu işi küçük hizmetçilerin görmesini gerektirir.
4- Haclîs-i şerîf Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltetn) 'in duasının kabulüne kat'iyetle delildir. Çünkü Hz. İbni Abbâs bu dua bereke-tiyle en büyük din âlimi olmuştur.
5- Hadîs-i şerif fıkhın faziletine de delildir.

31- Abdullah B. Ömer (Radiyallahu anhuma)'nın Faziletlerinden Bir Bab

139- (2478) Bize Elu'r-Rabî' Ei-Atekî ile Halef b. Hişâm ve Ebû Kâmil El-Cahderî hep birden Hammad b. Zeyd'den rivayet ettiler. Ebu'r-RaM* dedi ki: Bize Hammad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş : Rü'ya-da gördüm ki, elimde bir kalın İpek parçası varmış. Cennetten bir yer istemeye göreyim, hemen oraya uçuyordu. Ben bunu Iîaîsa'ya anlattım. Hafsa da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setîem) 'e anlattı da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben Abdullah'ı sâlih bir adam olacak görüyorum.» buyurdular.

140- (2479) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız Abd'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayatında bîr adam rü'ya gördü mü onu ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmayı temenni ettim. Genç, bekâr bir delikanlı idim. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında mescidde yatardım. Rü'ya-da iki meleğin beni alıp cehenneme götürdüklerini gördüm. Bir de baktım, cehennem kuyu çevresi gibi çevrilmiş; hem kuyu direği gibi iki direğ var. İçinde de bir takım insanlar var ki, onları tanıdım. Hemen Cehennemden Allah'a sığınırım; Cehennemden Allah'a sığınırım; Cehennemden Allah'a sığınırım, demeğe başladım. Derken o ki meleği (başka) bir melek karşıladı. Ve bana : Korkma! dedi. Ben bu rü'yayı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da onu ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Abdullah ne iyi adam! (Bir de} Geceleyin namaz kılsa!» buyurdular.
Salim demiş ki; bundan sonra Abdullah geceleyin pek az uyurdu.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Firyâbî'nin dâmâdı Musa b. Hâlid, Ebû İshâk EI-Fezârî'den, da Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Mescidde yatıyordum. Ailem yoktu. Rü'yada gördüm ki, sanki beni bir kuyuya götürdüler...
Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den naklen Zührî'nin Sâlim'den, onun da babasından rivayet ettiği hadîs mânâsında nakletmiştir.
Bu hadîsin ikinci rivayetini Buhârî «Kitâbu't-Tehcccüd»'de tah-ric etmiştir.
Salih adamdan murad; Allah'ın hududunu ve kulların hukukunu bilip, gereğini yapan kimsedir.
Kurt ubî diyor ki : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Abdullah 'm rü'yasım güzel bir şekilde yorması, evvelâ cehenneme arzedilip, sonra ondan kurtarıldığı içindir. Kendisine : Korkma! denilmiştir. Bu onun salâhından dolayıdır. Bir kusuru geceleyin kalkıp namaz kıl-marnasıdır. Abdullah bu rü'yadan, gece namazının insanı cehennemden koruyan şeylerden olduğunu anlamış, onun için bir daha gece namazını terketmemiştir. El-Mühelleb'de: «Bundaki sır Abdullah'ın mescidde yatmasıdır. Mescidin hakkı ise içinde ibâdet edilmektir. İşte Cehennemle korkutulmak suretiyle kendisine bu tenbih edilmiştir.» diyor.
Übbî 'nin beyânına göre Hz. Câbit b. Abdullah onun hakkında şunu söylemiştir : «Bizden hiç bir kimse yoktur ki, dünya ona, o dünyaya meyletmesin. Yalnız Ömer'le oğîu Abdullah müstesna!»
Mihranda : «Biz Abdullah b. Ömer'den daha vera' ve takva sahibi İbni Abbâs'dan daha âlim kimse görmedik.» demiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Mescidde yatmakta kerahet yoktur.
2- Salih rüya görmeyi istemek caizdir.
3- Rüyada melekler görünüp rüya sahibini uyarabilirîer.
4- Müslümanm kusurlarım örtmek ve gıybetinden vaz geçmek gerekir. Çünkü Hz. Abdullah b. Ömer cehennemde bazı insanları görüp tanıdığı halde gıybet olmasın diye kim olduklarını bildirmemiştir.
5- Kadına rüya anlatılabilir.
6- Gece namazı cehennemden kurtarıcıdır.
7- Hadîs-i şerif Hz. Abdullah b. Ömer'in ve gençlikte yapılan ibâdetin .faziletine delildir.

32- Enes B. Malik (Radtyallahu arha)'in Faziletlerinden Bir Bab

141- (2480) Bize Muhammed t. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi» Enes'den, o da annesi Ümnıü Süleym'den naklen rivayet ederken dinledim. Ümnıü Süleym :
— Yâ Resûlallah! Enes hizmetçİndir. Onun için Allah'a dua buyur! demiş. Bunun üzerine:

«Allah'ım, bunun malını ve evladını çoğalt! Ona verdiklerinde kendisine bereket ihsan eyle!» diye dua buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti (Demiş ki) : Enes'i şunu söylerken işittim : Ümmü Süleym :
— Yâ Resûlallah! Enes hizmetçİndir... dedi.
Ve râvi yukarîd hadîs gibi nakletmiştir.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hişâm b. Zeyd'de rivayet etti. (Demiş ki) : Enes b. Mâlik'i yukarki hadîs gibi rivayet ederken işittim.

142- (2481) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-şint b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman, Sâbit'ten, o da Ehes'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza girdi. Evde ben, annem ve teyzem Ümmü Haram'dan başka kimse yoktu. Annem :
— Yâ Resûlallah! Hizmetkârcığındir! Onun için Allah'a duâ et! dedi. O da benim için her hayrı duâ etti. Bana ettiği duanın sonunda şu sözü d; vardır :
«Allah'ım! Bunun malını ve evlâdını çoğalt. Kendisine onda bereket ihsan eyledi

143-(-) Bana Ebû Ma'n Er-Rakâşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes rivayet etti. (Dedi ki) : Beni annem Ümmü Enes, ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi v Sellem)*e getirdi. Beni baş örtüsünün yarısını izâr, yansını da ridâ [20] yapmıştı.
— Yâ Resûlallah! Bu oğlum Enes'cikdir. Onu sana getirdim. Sana rjizmet eder. İmdi onun için Allah'a duâ et! dedi. Bunun üzerine :
«Allah'ım! Bunun malını ve evlâdım çoğalt!» diye duâ etti.
Enes demiş ki: Vallahi malım pek çoktur. Çocuklarım ve çocuklarımın çocuklarının sayısı ise bugün yüz civarındadır.

144- (...) Bize Kuteybe b. SaH rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer (yâni İbni Süleyman) Ebû Osman El-Ca'd'dan rivayet etti. (Demiş ki) Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geçti de annem Ümmü Süleym onun sesini işitti Ve :
— Annem, babam sana feda olsun ya Resûlallah! Enes'cik... dedi. Bunun üzerine ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim için üç şey duâ etti. Bunların ikisini dünyada gördüm; üçüncüyü de âhirette ummaktayım.
Bu hadîsi buha rî «Kitâbu'd-Deavât»'ın birkaç yerinde tahric etmiştir.
Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym oğlunun ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in hizmetinde olduğunu arzederek ona duada bulunmasını reca etmiş, o da Enes için Cenâb-ı Hak'dan üç şey dilemiştir. Bunların birincisi malının çok olmasıdır. Filhakika malı çoğalmış ve zengin olmuştur. Hattâ Basra'da senede iki defa yemiş veren bir bahçesi olduğu ve içindeki çiçeklerden etrafa mis kokusu yayıldığı rivayet edilir. İkincisi evlâdının çokluğudur. Bu duâ bereketiyle Enes (Radiyallahu anh)'m yüzyirmi çocuğu dünyaya gelmiştir. Bir rivayette ikisi kız, olmak üzere seksen çocuğu olmuştur. Üçüncüsü hakkında Enes (Radiyallahu anh) : «Bunu âhirette göreceğimi umarım» demiştir.
«Buhârî» şârihi Aynî üçüncü duanın uzun ömür istemesi olduğunu söylemiştir. Fakat bu da diğer ikis gibi dünyaya aiddir. Âhirette umduğu bunlardan başka olacaktır.
Filhakika Hz. Enes çok yaşamış, bir rivayette yüzyirmi, diğer bir rivayette yüzüç, başka bir rivayette yüzyedi yaşında vefat etmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Allah'dan zenginlik ve çok evlâd istemek caizdir.
2- Hadîs-i şerîf, Peygamber (Sallallah'û AUyhive Sellem) 'in duasının kabulü hususunda Peygamberliğinin alâmetlerindendir.
3- Zenginliğin fakirlikten makbul olduğunu iddia edenler bu hadîsi delil göstermişlerdir.
4- Hadîs-i şerîf Hz. Enes'in faziletlerine delildir.

145- (2482) Bize Etû Bekr b. Nafi' rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Sabit, Enes'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Ben çocuklarla oynarken Resûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem) yanıma geldi. Bize selâm verdi. Ve beni bir hacete gönderdi. Bu sebeple annemin yanına dönmekte geciktim. (Eve) Geldiğim vakit annem :
— Niye geciktin? diye sordu.
— Beni Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) bir hacete gönderdi, dedim.
— Haceti ne imiş? diye sordu.
— O sırdır! dedim,
— Sakın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m sırrını kimseye söyleme! dedi.
Enes: «Vallahi bunu bir kimseye söyleyecek olsam sana söyledim ya Sâbît!» demiş.

146- (...) Bize Haccac b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ârim b. Fadl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti (Dedi ki) : Babamı Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ederken dinledim. Enes şöyle demiş : Nebiyyulluh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bir sır söyledi, ondan sonra bu sırrı kimseye haber vermedim. Onu bana Ümmü Süleym de sordu ama ona da haber vermedim.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-İstizan»'da tahric etmiştir.
Bazıları bu sırrın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadınlarına ait olduğunu söylemiş : «Bilinmesi gereken bir şey Gİsa Hz Enes 'in onu gizlemesi caiz olmazdı.» demişlerdir. Hz. Enes'in mezkûr sırrı annesine söylememesi bu husûsda mübalâğa içindir. Annesinden gizleyince, backalarma sö'ylemiyeceği evleviyette kalır.

Hadisi Şerif'den Çıkarılan Hükümler:

1- Zarar vermeyen husûsatta çocuklara arkadaşlarıyle oyuna müsaade etmek caizdir. Bu kazıyyenin aksini alırsak, zarar verdiği takdirde

müsaade olunmayacağı meydana çıkar. Ki bugün bu mesele her müslu-man aileyi acı acı düşündüren bir musibet hâline gelmiştir. Çünkü oyun için sokağa salman çocuğa zararsız arkadaş bulmak imkânsız gibidir. Çocuk birkaç gün zarfında sanki o aileden değilmiş gibi değişebilmekte, o büyüdükçe yeni yeni edindiği menfi ahlâk da beraber büyümektedr. Bu bâbda söz uzundur. Biz müslüman anne ve babalara bu husûsdaki vazifelerinin pek büyük olduğunu hatırlatmakla iktifa ederiz.
2- Hz. Enes 'in bir sırrı annesinden bile gizlemesi, küçük yaşta olmalına rağmen akıl ve ilminin kemâline delildir.

33 - Abdullah B. Selam (Radiyallahu anh) 'ın Faziletlerinden Bir Bab

147- (2483) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. İsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mâlik, Ebu'n-Nadr'dan, o da Âmi Sa'd'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Babamı şunu söylerken işitim : Ben Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Ji yürüyen bı canlı için: »Bu cennettedir» derken işitmedim. Yalnız Abdullah h. Selâm için (soylediği) müstesna!
Bu hadîsi Buhârî «Menâkıbu'l-Ensar» bahsinde; Nesâî «Ki-tâbu'l-FedâiKde tahric etmişlerdir.
Ulemâdan bazıları : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Sa'd dahil olmak üzere on zâtı sağlıklarında cennetle müjdelediği halde Sa'd bu sözü nasıl söyleyebilmiştir!» demişlerdir. Hattâbî buna cevâb vermiş: «Sa'd (Radiyallahu anh) kendisini tezkiyeden çekinmiş, ün kardeşi için gördüğü hakkı kendinde görememiştir» demiştir.
Bu husûsda Nevevî şunları söyler: «Peygamber (SaUaliahiİ Aleyhi ve Sellem)'in :
«Ebû Bekr cennettedir; Ö'mer cennettedir; Osman cennettedir ve Aİi cennettedir...» buyurarak on zâtı sonuna kadar saydığı sübut bulmuştur. Hz. Hasan'ia Hüseyn'in cennet gençlerinin efendileri olduğunu Ukâşe ile Sabit b. Kays ve başkalarının da bunlar arasında bulunduğunu haber verdiği dahî sübût bulmuştur. Fakat bu Sa'd'm sözüne muhalif değildir. Çünkü Sa'd onun başkalarını cennetle müjdelemesinin aslını inkâr etmemiş, sadece ben işitmedim, demiştir...»
Hz. Abdullah b. Selâm cennetle müjdelenen bahtiyarlardan biridir. Cahiîiyyet devrinde ismi Husayn imiş. Bilâhere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine Abdullah İsmini vermiiştir.

148- (2484) Bize Muhammed b. Müsennâ Eİ-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b Avn, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Kays b. Ubâd'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Medine'de bîr takım insanların içinde bulunuyordum. Aralarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bâzıları da vardı. Derken yüzünde huşu'dan eser bulunan bir zât geldi. Cemaattan bazısı:
— Bu cennetliklerden bir zâttır; bu cennetliklerden bir zâttır, dedi. Bu zât caiz olacak kadar okuyarak iki rek'at namaz kıldı, Sonra çıktı. Ben de peşine düştüm. Ve evine girdi. Ben de girdim. Biraz konuştuk. Bana kalbi yatışınca kendisine şunu söyledim :
— Biraz önce sen girdiğin vakit bir adam şöyle şöyle dedi. Şunu söyledi :
— Sübhânellah! Hiç bir kimseye bilmediği bir şeyi söylemek yakışmaz. Bunu niçin söylediğini sana anlatayım: Ben Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bir rüya gördüm de, onu kendisine anlattım. Kendimi bir bahçede gördüm. —Abdullah burada bahçenin genişliğini, çimenini ve yeşilliğini anlatmış.— Bahçenin içinde demirden bir vardı ki, alt kısmı yerde, üst kısmı gökte idi. Tepesinde bir kulp vardı. Bana : Buna çık! denildi. Ben ona: Yapamam! dedim. Derken lana bir nıinsaf geldi. (İbni Avn : Minsâf, hizmetçidir, demiş.) Ve arkamdan elbisemi tutarak kaldırdı. —Abdullah kendisini arkasından tutarak kaldırdığını eliyle tarif etmiş. — Ben de çıktım. Tâ direğin tepesine vardım ve kulpdan tuttum. Bana : Tutun! denildi. Bir de uyandım ki, kulp elimdedir. Bu rü'-yayı Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)"e anlattım da:
«O bahçe İslâm'dır. Bu direk de İslâm'ın direğidir. Kulp da Urve-i Üs-ka'dır. Sen ölünceye kadar İslâmiyet üzere kalacaksın!» buyurdular. Râvi: Bu adam Abdullah b. Selâm'dır, demiştir.
149- (...) Bize Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebele b. Ebî Revvâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haremi b. Umarc rivayet etli. (Dedi ki) Bize Kurre b. Hâlid, Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti. (Demiş ki) : Kays b. Ubad şunu söyledi : İçlerinde Sa'd b. Mâlik ile İbnü Öme de bulunan bir halkada idim. Derken (oraya) Abdullah b. Selâm uğradı. Cemâat:
— Bu cennetliklerden bir zâttır, dediler. Ben hemen kalkarak kendisine :
— Bunlar şöyle şöyle dediler, dedim. Şu karşılığı verdi :
— Sübhanellah! Onlara bilmedikleri bir şeyi söylemek yakışmazdı. Ben sadece rüyamda gördüm kî : Yeşil bir bahçenin içine bir direk konulmuş ve oraya dikilmiş. Tepesinde bir kulp var. Aşağısında da bir min-saf! —Minsaf, hizmete yarayan küçük çocuk demektir.— Bana: Buna çık! denildi. Ben de çıktım. Tâ kulpu tuttum. Bu rü'yayı Resûlüllah (SaiiallahU Aleyhi ve Sellem) anlattım da, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Abdullah Urve-i Vüska'dan tutunmuş olarak Ölecek!» buyurdular.

150- (...) Bize Kuteybe b. Saîd İle İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Süleyman b. Müshir'den, o da Haraşa b. Hur'dan naklen rivayet etti, (Şöyle demiş) : Medine'nin mescidinde bir halkada oturuyordum. Halkada güzel kıyafetli bir ihtiyar vardı. Ki bu zat Abdullah b. Selâm'dı... Oradakilere güzel bir şey anlatmaya başladı. O kalktığı vakit cemâat:
— Kim cennetliklerden bir zât görmek isterse şuna bakıversin! dediler. Ben (kendi kendime) : Vallahi bunun peşine takılacağım ve mutlaka evinin yerini öğreneceğim, dedim. Ve peşine düştüm. Yola koyuldu, hattâ az daha Medine'den çıkıyordu. Sonra evine girdi. Ben de yanma girmek için izin istedim. Bana izin verdi. Ve :
— Hacetin nedir ey kardeşim oğlu? diye sordu. Kendisine :
— Cemâati dinledim. Sen kalktığın vakit senin için kim cennetliklerden bir zât görmek isterse şuna bakıversin, dediler. Benim de seninle beraber olmak hoşuma gitti, dedim. Şunu söyledi:
— Cennetlikleri Allah bilir. Ben sana bunu niçin söylediklerini anlatayım. Bir defa ben uyurken anîden bir adam gelerek bana: Halk! dedi,
Ve elimden tuttu. Onunla beraber yürüdüm. Bir de ne göreyim, soluma düşen bir takım caddelerdeyim! O caddeyi tutmaya kalkıştım. Bana : Onu tutma! Çünkü o solcuların yollarıdır, dedi. Baktım sağ tarafımda dosdoğru bir takım caddeler var. Bana : Bu caddeyi tut! dedi. Ve beni bir dağa getirerek (buna) : Çık! dedi. Ben çıkmak istedim mi kıçımın üzerine düşmeye başladım ve bunu defalarca yaptım. Sonra beni götürdü. Nihayet benimle bir direğe vardı ki, başı gökte, alt kısmı yerde idi. Tepesinde bir halka vardı. Bana : Bunun üzerine çık, dedi.
— Ben buna nasıl çıkabilirim; onun başı göktedir, dedim. Bunun üzerine elimden tutarak beni attı. Bir de baktım halkada asılıyım. Sonra

direğe vurdu. Direk yıkıldı. Ben sabaha kadar halkada asrlı kaldım. Hemen Peygamber (Sallaliaiıü Aleyhi ve Sellem} 'e gelerek bu rü'yayı ona anlattım. Şöyle buyurdular :
«Solunda gördüğün yollar, solcuların yollarıdır. Sağında gördüğün yollar ise, sağcıların yollandır. Dağ, şehidîerin yeridir. Sen ona asla çıkamazsın. Direk ise, İslâm'ın direğidir. Kulpa gelince, o İslâm'ın kulpudur. Sen ölünceye kadar ona tutunmuş kalacaksın.»
Bu hadîsi Buhârî «Menâkıbu'l-Ensâr» ve «Tefsir» bahislerinde tahric etmiştir.
Hz. Abdullah'in: «Hiç bir kimseye bilmediği bir şey söylemek yakışmaz» sözü kendi hakkında söylenenleri red ve inkârdır. Yâni halka-hda oturanların kat'î bir lisanla : Bu zat cennetliktir, demelerini kabul etmemiştir. Aynî diyor ki: «İhtimal bu zevat Abdu11ah'ın cennetlik olduğunu bildiren haberi duymuşlar; Abdullah duymamıştır. Yahut tevazuundan bununla meth-ü sena edilmesini iyi görmemiştir. Yahut maksadı: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde bir rüya gördüm de o böyle bir şey söyledi. Ama bu kat'î surette benim cennetlik olacağıma nass değildir, demek istemiştir. Reddetmesi bundandır.»
«Bir de uyandım ki, kulp elimdedir...» cümlesiniKastaîânî : «Kulbu elimden bırakmadan uyandım» mânâsına te'vîl etmiştir. Ona göre bu söz uyandığım zaman kulp elimde idi mânâsına gelmez. Aynî de buna yakm sözler söylemiş ve : «Her halde uyandığı zaman eli bir şey tutar gibi yumuk imiş. Bununla beraber uyandığı zaman kulbun hakikaten elinde olduğunu iltizam etmekte de hiç bir mahzur yoktur. Çünkü Allah'ın kudreti bu gibi şeylere şâmildir» demiştir. Yine Aynî 'nin beyânına göre İslâm'dan murad dine taalluk eden her şeydir. Direkten maksad İslâm'ın şartlarını teşkil eden beş şey, yâni Kelime-i şehadet, namaz, rekât, "oruç ve hac'dır. Bununla yalnız Kelime-i şehadet de murad edilmiş olabilir [21]
Urve~i Vüskanm lügat mânâsı sağlam kulp demektir. Burada ondan
murad imandır.
Hz. Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in Abdullah b. Se1âm'a gehid olamıyacağını, fakat müslüman olarak Öleceğini söylemesi müstakbele ait birer mucizedir. Nitekim Hz. Abdullah, Medine 'de istikâmeti hal üzere vefat etmiştir.

34 - Hassan B. Sait (Radiyallahu anh)ın Faziletleri Babı

151- (2485) Bize Amru'n-^akıd ile İshâk b. İbrahim Ye tbnü Ebî Ömer hep birden Süfyân'dan rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize SÜfy&n b. Uyeyne, Ztihrî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Hassan mescidde şiir söylerken Ömer yanına uğramış ve gözünün ucuyla onu süzmüş. Bunun üzerine Hassan :
— Ben bu mescidde senden daha hayırlısı varken de şiir okuyordum, demiş. Sonra Ebû Htireyre'ye dönerek : Allah aşkına söyle, Resâlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i:
«BenİM namıma sen cevab ver! Allah'ım bunu ruhu'Ukudûs ile îe'yid buyur!» derken işittin mi? diye sormuş. Ebû Hüreyre : — Allah'ım evet! cevâbım vermiş.

(...) Bize bu hadîsi Ishâk b. İbrahim ile Mulıanımed b. Râîi' ve.Alad b. Hum ey d Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da İbni Müseyyeb'den naklen haber verdi ki, Hassan, içlerinde Ebû Hüreyre'nin bulunduğu bir halkada :
— Senden Allah aşkına istiyorum ey Ebâ Hüreyre! Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem;'i işittin mi? demiş.
Ve râvi yukarki hadîsin mislini ııakletmişür.

152- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb Zührî'den naklen ha1 er verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki: Hassan b. Sabit El-Ensârî'yi Ebû Hüreyre'y Şald çağırırken işitmiş. Hassan :
— Allah aşkına söyle, Peygamber (Sallalkıhü Aleyhi ve S?!lem)'i:
«Yâ Hassan! Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selle m) namına cevap ver! Allah'ım! Bunu ruhu'l-Kudüs ile te/y'd buyur.» derken işittin mi? demiş. Ebû Hüreyre :
— Evet! cevabın vermiş.
Bu hadîsi Buhârî «Bed'ü-l-Halk» bahsinde tahric etmiştir.
Hassan b. Sabit EI-Ensârî Muhadramin'deridir. (Yâni; hem Cahüiyyet devrinde, hem de İslâm'da yaşayanlardandır.) Yüz yirmi sene yaşamış, bunun yarısını Câhil.iyyet devrinde, yarısını da İslâm'da geçirmiştir. Babasıyle iki ceddinin de yüzyirmişer sene yaşadıkları rİvâyet olunur. Künyesi Ebû'1-Ve1îd yahut Ebû Abdurrahman'dır. Ebû Ubeyde onun hakkında şunları söylemiştir : «Hassan 'in şâir şeyler üzerine üç cihetle üstünlüğü vardır :
1- Gerek Cahüiyyet, gerekse İslâmiyet devirlerinde ensârm şâiriydi.
2- İslâmiyet devrinde Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) 'İn nübüvvet hakkında şâiri idi.
3- İslâmiyet devrinde bütün Arabların şairi idi.»

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Mubah şiiri mescidde okumak caiz, İslâm'ı ve müslümanları medh, kâfirleri hiciv veya tahkir eden şiiri okumak ise müstehabdır. Hz. Hassân'm şiirleri bu nevidendi.
2- Eu neviden şiir söyleyenlere duâ etmek müstehabdır.
3- Küffârdan yardım dilemek caizdir.
4- Ruhu'l-Kudûs 'den murad Cibril 'dir.

153- (2486) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube Adiy'den, (bu zat İbni Sâbit' tir.) rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bera' b. Âzib'i dinledim. (Dedi ki) : Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sc!lem)'\, Hassan b. Sâbit'e :
«Onlara hicvet!» Yahut «Cibril beraberinde olduğu halde, onlara mu-hacât eyle!» buyururken işittim.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahman rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekr b. NâfÎ' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder rivayet etti. H.
Bize Jbni Beggâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Biae Muharnuıed b. Cafer ile Abdurrahman rivayet ettiler.
Bu râvİlerin hepsi Şu'be'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

Bu hadîsi Buhârî «Bed'û'1-Halk»,, «Edeb» ve «Meğazî» bahislerinde; Nesâî «Kitûbu'1-Gaza» ve «Kitâbu'I-Menâkıb»'de tahri etmişlerdir.
Hecv ve Muhacât: Aynı mânâya gelen kelimelerdir. Yalnız babları değişiktir. Mânâları ayıplarını yüzüne vurarak tahkir etmektir. Râvi bu iki kelimeden hangisini söylediğinde şekketmiştir, Cibril'in beraberliğinden murad; ona yardım etmesidir.
Hadîs-i şerif kendilerine emân verilmeyen kâfirlere -hiciv ve tahkirde bulunmanın caiz olduğuna, Hz. Hassân'ın faziletine delildir.

154- (2487) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler kî): Bize Ebû Üsâme Higâm'dan, o da babasından naklei rivayet etti ki, Hassan b. Sabit Âişe aleyhinde çok konuşanlardandı. Bu sebeple ben de ona sövdüm. Fakat Âişe :
— Ey kızkardeşim oğlu! Onu bırak! Çünkü o Renûlüllah (Sallaüahü müdafaa ediyordu, dedi.

(...) Bize bu hadîsi Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ahde, Hişâm'dan tu isnadla rivayette bulundu.
Bu rivayeti Buhârî «Kitâbu'l-Menâkıh- ile -Kitâbu'l-Edeb-'de tahric etmiştir.
Hz. Hassan 'm, Âişe (Radiyallahü anha) aleyhinde çok konuşmasından murad; ifk hâdisesine onun da iştirak edip ileri geri soylenme-sidir. Bu hâdisenin tafsilâtı inşaallah ilerde gelecek ifk hadîsinde görülecektir. Râvi Hişâm'ın babası Urve, Hz. Âişe 'nin kız kardeşinin oğludur. Teyzesi hakkında lâf ettiği için ona sitem etmiş, fakat Hz. Aişe onun Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şiirle müdafaa ettiğini göz, önüne alarak affetmek büyüklüğünü göstermiş, Urve 'nin atıp tutmasına mâni olmuştur.

155- (2488) Bana Bİşr b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bîze Mu-hammed (yâni îbni Cafer), Şu'be'den, o da Süleyman'dan, o <Ja Ebû'd Ihıhn'dan, o da Mesrûk'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Aişe'nin yanına girdim. Yanında Hassan b. Sabit vardı. Ona şiir okuyor, kendisinin bn beyitlerinden gazeller söylüyordu. (Şöyle dedi) :
«İffetlidir, akıllıdır; hiç bir şüphe İle itham olunamaz.» «Gafil kadınların etlerini yemeden aç sabahlar.» Bunun Özerine Aişe ona:
— Lâkin sen böyle değilsin! dedi. Mesrûk diyor ki: Ben de Âişe'ye : Yanma girmek için ona niçin izin veriyorsun. Halbuki Allah:
«Bu cemaattan iftira işinin büyük kısmını üzerine alan için, büyük azab vardır.» [22] buyuruyor dedim. Âişe :
— Körlükten daha şiddetli azab ne olabilir. Ama o Resûlüllah (SallallahtL Aleyhi ve Sellem) nâmına müdâfaada bulunuyordu yahut hicvediyordu, dedi.

(...) Bize bu hadîsi İbnü Müsennâ rivayet etti. (bedi ki) : Bize tbnü Eb! Adiy, Şu'be'den bu isnadda.rivayet etti ve şöyle demiştir:
«Âişe: O Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i müdâfaa ediyordu, dedi.» Fakat iffetlidir, akıllıdır sözlerini anmamıştır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Mcğazi» ile «Kitâbu't-Tefsir-'de tahric etmiştir.
Teşbih : Gazel okumak, yâni içinde kadınların medh-ü senâsma dâir sözler bulunan şiir söylemektir.
Hz. Hassân'ın okuduğu beyt uzun bir kasidesinden alınmadır. Burada o Hz. Âişe 'yi medh-ü sena etmektedir. Beytten murad; onun iffetli, akıllı, her şüpheden beri ve kimseyi gıybet etmez bir kadın olduğunu anlatmaktır. Hz. Hassan bu beytte telmihli bir istiare yapmıştır. Ve :
«Sizden biriniz, ölü olduğu halde kardeşinin etİnİ yemeyi sever mİ?»[23] âyet-i kerîmesine işaret etmiştir. Bu âyette din kardeşini zemmetmek. onun ölü etini yemesine benzetilmiştir.
Gafil kadınlardan murad; kalblerinde kötülükten eser olmayan iffet ve namuslu hanımlardır. BöylelerİN kendi haklarında söylenenlerden bile haberleri olmaz. Binâenaleyh onlar hakkında bu tâbiri kullanmak iffetli demekten daha beliğdir.
Hz. Âişe 'nin Hassân'a : «Lâkin sen böyle değilsin» demesi ifk hâdisesinde Hz. Âişe'yi gıybet edenlerden biri olduğuna işaret içindir.
Hz. Hassan son Ömründe âmâ olmuştu. Âişe (Radiyallahü anha) «körlükten daha şiddetli azab ne olabilir.» sözüyle buna işaret etmiş; o hak ettiği belâyı buldu, demek istemiştir.

156- (2489) BİZe Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyya, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) :
Hassan yâ Resûlallah! Bana Ebû Sü£yân baklanda hiciv için izin ver dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben ekrobos, olduğum halde onu nas.l yapacak™?» buyurdu. Has
Sâl1 L Seni kerim talan Allah'a yemin olsun ki, seni onlardan hamurdan

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Abde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Urve bu isnadla rivayet etti. Âişe «Hassan b. Sabit müşrikleri hicvetmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se/tem/den izin istedi.» demiş.
Râvi Ebû SüfySn'ı anmamış; Hamîr kelimesinin yerine acîn demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Menâkıb» ile «Kitâbu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Ebû Süfyân 'dan murad; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in amcası oğlu Ebû Süfyân b. Haris b. Abdil Mutta1ib'dir. O zamar henüz müslüman olmamış Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanlara eziyet ediyordu. Bilâhare o da müsllimanlığı kabul etti. Ve iyi bir müslüman oldu.
Hamîr ve Acîn kelimeleri hamur mânâsına gelirler. Hz. Hassan: «Seni onlardan, hamurdan kıl çeker gibi çekip çıkaracağım» sözüyle : Senin nesebini onların hicvinden nazikâne bir şekilde kurtaracağım. Öyle ki, nesebinden hiç bir cüz onlara yaptığım hicivde dâhil kalmayacak. Nitekim bir kıl, hamurdan çekip çıkarılırsa, hamurda ondan hiç bir şey kalmaz. Fakat sert bir şeyden çekilirse, çok defa kopar da bir kısmı kalır, demek istemiştir.
Binti Mahzûm Fâtıme binti Amr b. Âi.z b. Imran b, Mahzum 'dur' Bu kadın Abdulmuttalib oğullarından üçünün îinnesidir. Bunlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in babası Abdullah ile Ebû Tâlib ve Zübeyr 'dir. Hz. Hassan «Senin baban ise köledir.» sözüyle Ebû Süfyâ 'a sövmüştür. Öyle ki, Ebû Süfyân'm babaannesi Sümeyye
binti Mevheb 'dir. Mevheb Abdi Menâf oğullarının kölesidir. Ebû Süfyân'in annesi de öyledir.
Hz. Hassan bu beytten sonra şunu söylemiştir: «Onlardan Zühre oğullarını doğuranlar şereflidirler, senin- kocakarıların ise şer.efe yaklaşmazlar bile!»
İmam Müslim bu beyti almamıştır. Fakat asıl fayda ve murad bununla tamam olur. Hassan (Radtyailahu anh) : «Senin kocakarıların ise şerefe yaklaşmazlar bile!» sözüyle Ebû Süfyân'm annesini kasdetmiştir.

157- (2490) Bize Abdül-Melik b. Şuayb b, Leys rivöyet etti. (Dedi ki) : Bana baham dedemden rivayet etti. (Demiş ki) ¦'. Bana Hfılid b Yezid rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Saîd b. Ebî Hilâl, Umara b. Gaziyye1den, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebû Seleme b

Abdirrahnıan'-dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallattahii Aleyhi ve Sellem):
«Kareyş'i hicvedin, çünkü bu onlara ok atmaktan daha ağır gelir.» buyurmuş ve tbnS Revfiha'y» haher göndererek : «Onları hicvetl» demiş. O da Kureyş'i hicivde bulunmuş, fakat Peygamber (SallalîahÜ Aleyhi ve SeUem)'i razı edememiş, Bunun Üzerine Ka'b b. Mâlik'e daha sonra Hassan h. Sâhit'e haber göndermiş. Hassan onun yanına girince : Sizin için kuyruğu ile çarpan bu arslana (haber) göndermeniz zamanı gelmiştir, demiş. Sonra dilini çıkararak onu oynatmağa "başlamış ve :
— Seni Hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, onları dilimle deri parçalar gibi parçalayacağım! demiş. Bunun üzerine Resûlfillah (SallalîahÜ Aleyhi ve Sellem):
«Acele etme! Çünkü Eb& Bekr Kureyş'in neseblerini en iyi bilen kimsedir. Benim de onlar arasında nesebim var. Tâ ki, senin için benim ncseini hülâsa etsin.» buyurmuş. Hassan hemen ona gitmiş sonra dönerek:
— Yâ Resûlallah! Bana senin nesebini hülâsa etti. Seni hak (din) ile Öndercn Allah'a yemin ederim ki, seni onlardan hamurdan kıl çeker gibi çekip çıkaracağım, demiş.
Âişe şunu söylemiş: Bunun üzerine Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Hassân'a :
«Sen Aliah ve Resulü namına müdafaada bulundukça hiç şüphesiz Ruhu'l-Kudüs seni te'yide devam edecektir!» buyururken işittim.
Âişe şunu da söylemiş: Ben Resul ülhıh (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem)'i:
«Hassan onları hicvetti ve hem şifa verdi, hem şifa buldu.» buyururken işittim.
Hassan şöyle demiş :
«Sen Muhammed'i hicvettin. Ben de onun nâmına çevab veriyorum. Bunda Allah katında .mükâfat vardır. Sen Muhammed'i nezih, mütteki, Resûlüllah, ahlâkı vefakârlık olduğu halde hicvettin. Hiç şüphe yok ki, babam onun babası ve benim ırzım, Muhammed'in ırzını sizden korumak için muhafızdır. Eğer atlar;mızi Kedâ yolunun iki tarafından toz kaldırırken görmezseniz kızcağızımı kaybedeyim. O atlar üzerinize gelirken gemlerini çekerler. Sırtlarında ince mızraklar vardır. Atlarımız pek hızlı koşarlar. Kadınlar baş örtüleriyîe onların tozlarını alırlar. Şayet bizden yüz çevirirseniz ömre yaparız. Fetih müyesser oHır. Perde de kalkar. Aksi takdirde Öyle bir günün çarpışması için sabredin ki, o günde Allah dilediğini aziz kılar. Allah : Ben hakkı söyleyen, bunda hiç bir gizlilik olmayan bir kul gönderdim, demiştir. Allah : Ben bir ordu hazırladım ki, onlar maksatları düşmanla karşılaşmak olan ensârdır, buyurmuştur. Bizler için ma'd'dan {yâni Kureyş'den) her gün ya sövmek, ya harb, yahut hiciv vardır. Ama Resûlüllah'ı sizden hicvedenle medhedip yardımında bulunan müsavidir. Allah'ın Resulü Cibril aramızdadır. Bûhu'l-Kudüs'ün hiç bir dengi yoktur.
Bu hadîsi Buhâri muhtasaran «Menâkıb», «Megâzî» ve «Edeb» bahislerinde tahric etmiştir.
Peygamber (SaîlaUahii Aleyhi ve Seüem) 'in müşrikleri hicvettirmesinden maksat müşrikleri kahretmektir. Ccnâb-ı Hak küf fara karşı sert davranmayı ve cihâdı emretmiştir. Bu hiciv onlara harbte atılan oklardan da ağır gelmiş; çantalarına ot tıkamıştır. Bundan dolayı küffarı hiciv men-dûb olmuştur. Yalnız harbte olduğu gibi burada da hicve evvelâ küffârm başlamasını beklemelidir. Zira müslümanlarm başlaması küffânn İslâm dinine ve müslümanlara sövmelerine sebep olur. Bu ise nass-ı Kur'ân'la menedilmiştir. Teâlâ Hazretleri :
«Allah'tan başkasına ibâdet edenlere sövmeyin ki, onlar da hiç bir bilgileri olmadığı halde (yerlerinden) sıçrayarak Allah'a sövmesinler!» [24] buyurmuştur. Bunda bir de müslümanlarm dillerini fuhşiyata alışmaktan korumak vardır. Mamafih zaruret varsa hicve müslümanlar da başlayabilir.
Hz. Hassan kendini kükremiş arslana, dilini de onun kuyruğuna benzetmiştir. Arslan kızdığı vakit kuyruğun sağa sola çarpar. Buna işaretle o da dilini çıkararak iki tarafa hareket ettirmiştir.
Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Hassan hem şifâ verdi, hem şifâ buldu.» sözünden murâd; hem mü'-minlere şifâ verdi, yâni onları memnun etti. Hem de İslâm'ı ve müslü-manları müdâfaa etmek suretiyle kendi gönlü rahat oldu, demektir.
Kedâ : Mekke 'nin yükarısmdaki dağ yoludur. Aşağısındaki yolun ismi de Küdâ'dır.
«Müslim» sarihlerinden Übbi'ye göre Hz. Hassan bu hicvi Mekke 'nin fethinden önce Hudeybiye ömresinde müslümanlar Kâ'be'yi tavafdan men edildikleri vakit yapmıştır. İbnü Hişâm'-m kavli de budur.
Hadîs-i şerif kendilerine emân verilmemiş olan küffârı hicvetmenin caiz olduğuna ve Hz. Hassân'ın faziletine delildir.

35- Ebu H hüreyrete'd-Devsi(Radiyallahu anh) Faziletlerinden Bir Bab

158- (2491) Bise Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus El-Yemâmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tkrirae h. AmmAı Ebû Kerfr Yeeid ij. Abdirrahman'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Bbû Hü-reyre rivayet etti. (Dedi ki) : Annem'i İslâm'a davet ediyordum. Kendisi müşrik idi. Bir gön onu davet ettim de bana Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellerri) hakkında hoşlanmadığım sözler işittirdi. Bunun üzerine ağlayarak Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim:
— Yâ Resûlallah! Ben annemi İslâm'a davet ediyordum da kabulden çekiniyordu. Bugün kendisini yine davet ettim; bana senin hakkında hoşlanmadığım sözler işittirdi. İnıdİ Ebû Hüreyre'nin annesine hidâyet vermesi için Allah'a duâ et! dedim. Bunun üzerine Resûlüîlah (Sallallaha A leyhi ve Seİlem):
«Allah'ım! Ebû Hüreyre'nin annesin» hidâyet veri» diye duâ etti. Ben Nebiyyollah (Sallallahü Aleyhi vs S?ltem)"m duasına sevinerek çıktım. (Eve) gelerek kapıya dayandığımda onun kapalı olduğunu gördüm. Derken annem ayak seslerimi işitti ve:
— Yerinde dur ey Ebû Süreyre! dedi. Bir de suyun şırıltısını işittim. Annem yıkandı, gömleğini giydi. Acele baş örtüsünü sardı. Arkacı-ğından kapıyı açtı. Sonra şunu söyledi :
— Yâ Ebâ Hüreyre! Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. Mnhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna da şehâdet ederim. Ben hemen Resûlülîah (Sailallahil Aleyhi ve Seİlem) 'e döndüm. Sevincimden ona ağlayarak geldim:
— Yâ Resûlallah, müjde! Allah senin duanı kabul etti ve Ebû Htireyre'nln annesine bidayet verdi, dedim. Bunun üzerine Allah'a hamdü sena etti. Ve hayırlı sözler söyledi.
— Yâ Resûlallal»! Annemle beni mü'mİn kullarına, onları da bize sev-dirmeıi için Allah'a duâ et! dedim. Uesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'ım! Şu kulcoğızını —yâni Ebû Hüreyre'y'ı— ve annesini mü'-min kullarına, mü'mİnleri de bunlara sevdir!» diye duâ etti. Artık yaratılmış hiç bir mfi'min yoktu ki, beni işitsin veya görsün de benî sevmemiş olsu».

150- (2492) Biie Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr fa. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb hep birden Süfyân'dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki Bize Süfyân b. Uyeyme, Zührî'den, o da A'rac'dan naklen rivayet etti. İ-'rac çöyle demiş : Ben Ebû Hüreyre'yi §uau söylerken işittim: Sis Ebû Hflreyre'nm Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden çok hadîs rivayet ettiğini söylüyorsuujuz. Varılacak yer Allah'ın huzurudur.

Ben fakir bir adam idim. Resûlüllah (Sallallahii Atayhlve Selletn)'e boğaz tokluğuma hizmet ediyordum. Muhacirleri pazar yerlerindeki pazarlık meşerul ediyordu. Ettsârı da mallarına bakmak meşgul ediyordu. Derken Sesftlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kim elbisesini yayacak ki, bir daha bendan işittiği bir şeyi kat'iyyen unutmasın!» buyurdu. Ben hemen elbisemi yaydım. Tâ ki, sözünü bitirdi. Sonra onu kendime topladım. Bir daha ondan işittiğim bir şeyi unutmadım.

(...) Bana Abdullah b. Ca'fer b. Yahya b. Hâlid rivayet etti. (Dedi Ma'n haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mâlik haber verdi. H. Abd b. Humcyc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Her ıkİ râvi Zührî'den, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen bu isnadla rivayet etmişlerdir. Yalnız Mâlik'in hadîsi Ebû Hüreyre'nin sözü bitiıJcî sona ermiştir. Hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) den rivayet edilen «Kim elbisesini yayacak? ilâh...» kısmını anmamıştır.

160- (2493) Bana Harmele b. Yahya Et-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'-dan naklen haber verdi. Ona da Urve b. Zübeyr rivayet etmiş ki, Âişe (Şöyle defrıiş) : Ebû Hüreyre'ye şaşmaz mısın! Gelerek hücremir yanıba-şıııa oturdu. Peygamber (Sallallahü A leyhl ve Seliem) 'den hadîs rivayet ediyor; bunU bana işittiriyordu. Ben nafile namaz kılıyordum. Namazımı bitirmeden kalktı gitti. Ona yetişseydım kendisine red cevâbı verecek:
— Şüphesiz ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hadîsi sizin ser-dettiğiniz gibi serdetmezdi diyecektim.

(2492) İbni Şihâb demiş ki : İbnü'l-Müseyyeb şunu söyledi. Ebû Hüreyre dedi ki: Ebû Hüreyre çok hadîs rivayet etti diyorlar. Varılacak yer Allah'ın huzurudur. Bir de neden Muhacirlerle Eıısâr onun hadîsleri gibi (çok) hadîs rivayet etmiyorlar, diyorlar. Bunun sebebini size haber vereyim. Ensârdaıı olan kardeşlerimi topraklarında çalışmak meşgul ediyordu. Muhacirlerden olan kardeşlerimi de pazar yerlerindeki pazarlık işi meşgul ediyordu. Ben de boğaz tokluğuna Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemi (in hizmetin) e devam ediyordum. Onlar bulunmadığı vakit ben bulunuyor; onlar unuttuğu vakit ten belliyordum. Gerçekten bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Hanginiz elbisesini yayacak da benim şu hadîsimden (bir şeyler) cca-cak. Sonra onu göğsüne toplayacak. Muhakkak o, benden işittiği bir çeyİ unutmayacaktır!» buyurdu. Hemen üzerimde bulunan bir cüblseyi yaydım. Tâ sözünü bitirinceye kadar! (bekledim). Sonra onu göğsüme topladım. O günden sonra bana söylediği bir şeyi bir daha unutmadım. Eğer Allah'ın kitabında indirdiği iki âyet olmasaydı; ebediyyen bir şey rivayet etmezdim.
«BİzIm İndirdiğimiz doğru yolu ve beyyineleri gizleyenler yok mu... [25] ilâh...» buyurmuştur.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yemân, Şuayb'dan, o da Zührî'den naklen haber ver:li. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahman haber verdiler ki, Ebû Hüreyre : «Siz Ebû Hüreyre'nin Resûlülla (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) den çok hadîs rivayet ettiğini söylüyorsunuz...» demiş. Râvi yukarkilerin hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Büyû», «Kitâbu'1-İlim» ve «Kitâ-b:ı'l-İ'tisâm»'da tahric etmiştir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin ismi ve künyesi hakkında kitabımızın baş taraflarında tafsilât vermiştik. İsmi hakkında pek çok ihtilâf olunmuşsa da Abdurrahman b. Sahr olduğu tercih edilmiştir. Sahîb. kavle göre hicretin elli dokuzuncu yılında yetmiş sekiz yagmda olduğu halde Medîne'de vefat ederek «El-Bakî» nâmmdaki kabristana de fn olunmuştur.
Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den beşbinüçyüzaltmıgdört (5364) hadis rivayet etmiş ki, ashab-ı kiramdan bu kadar hadîs rivayet eden veya bu adede yaklaşan başka bir kimse yoktur. Hz. Ebû Hüreyre çok hadis rivayet etmasinin sebebini anlatırken : -Varılacak yer Allah'ın huzurudur.» diye söze başlamıştır ki, bundan maksadı: Ben kasden yalan söyUdimse beni hesaba çekecek, hakkımda kim sûizanda bulunursa onu da hesaba çekecektir, demektir. Kastalânî'ye göre bu sözün mânâsı : Siz rai inkârınızda haklı, yoksa ben mi, çok hadîs rivayet etmekte haklı olduğumu kıyamet gününde göreceksiniz, demektir. Bu söz bir itiraz cüm-l«sidir. Ve bu gekilde te'vîli zarurîdir. Çünkü Mev'ıd kelimesi iaroi zaman, ismi mekân ve maadan mîmî olarak kullanılır. Halbuki Allah Teâla'ya bunların hiç birini ıtlak etmek doğru değildir.
Hz. Alge, Ebû Hüreyre 'nin bir meclisde çok hadîs rivayet etmliine gaşmış; namazda olmasa Ebû Hüreyre'ye red ve inkârda bulunacağını söylemiştir.
Hadisi serdetmek, arka arkaya sıralayıp ara vermeden rivayet etmektir,
Safk : El çarpmak manasınadır. Pazarlık edenler şiddetle ellerini birbirlerinin ellerine çarparak «Var hayrım gör!» dedikleri için bu aözle alışverişten kinaye yapılmıştır.
Hz. Aişe'nin kıldığı nafilenin kuşluk namazı olduğu söylenir. Be-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Ebû Hüreyre 'nin annesi hakkındaki duasının derhal kabul edilmesi Ebû Hüreyre1-nin cübbesini yaması ve bir daha bellediğini kat'iyyen unutmaması birer nübüvvet nişanesi birer mucizedir.
Eu hadîsler Hz. Ebû Hüreyre 'nin faziletine ve bir nimet karşılığında Allah'a hamd gerektiğine delildirler.

36- Bedir Gazilerinin (Radiyallahu anhüm) Faziletlerinden Bir Bab ve Hatib b. Ebi Beltea Kıssası

161- (2494) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, Züheyr b. Harb, İshâk b. İbrahim ve îbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfı Amr'ıı-dır. İshâk: Ahberanâ; ötekiler ise ; Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Amr'dan, o da Hasen b. Muhammed'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ubeydullah b. Efeî Râfi' —ki bu zât Ali'nin kâtibidir — haber verdi. (Dedi ki) : Ali (Radiyallahu anh) '1 şunu
Boylerken işittim: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve:
«Hâh bahçesine gidin! Orada bir câriye var, beraberinde de bir mektup. O mektubu ondan al;n!» buyurdu. Hemen allarımızı koşturarak yola koyulduk. Birden kadın karşımıza çıktı:
— Mektubu çıkar! dedik.
— Bende mektub yok! dedi.
— Yâ bu mektubu çıkarırsın yahut elbiseleri bırakırsın! dedik. Bunun üzerine örülü saçlarının arasından mektubu çıkardı. BİZ de onu Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)^ getirdik. Bir de ne görelim mektuV da Hâtib b. EM Beltea'dan Mekkeli müşriklerden baz kimselere hitah ediliyor. Onlara Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'m bâzı işlerini haber veriyor. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):

«Yâ Hâtıb! Bu ne?» dedi, Hâtıb ;
— Üzerime varmakta acele etme ya Resûlallah! Ben Kureyş'e bitişik bıı* kimse idim. (Süfyân : Onların müttefiki idî; ama kendilerinden değildi, demiş.) Seninle beraber bulunan muhacirlerden onlara akraba olanlar vardı. Bu karabet sebebiyle ailelerini himaye ediyorlardı. Benim neşe 3 cihetinden onların arasında yakınım olmayınca, onlardan dost edinip onunla akralamı himaye etmelerini arzu ettim. Bunu küfür etmek veya dinimden dönmek için yapmadım. Müslüman olduktan sonra küfre rûzı olduğum için de yapmadım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Doğru söyledi!..» dedi. Ömer ise :
— Bana müsaade fcuyur yâ Resûlallah! Şu münafığın boynunu vura-ı! dedi. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz o Bedr'de bulunmuştur. Ne biliyorsun, ola ki, Allah Bedv bâzİlerinin hallerine vâkıf olmuş da : "Dilediğinizi yapın! Sizi affettim" bu-urmuştur.» dedi.
Arkacığından Allah (Azze ve Celle);
«Ey iman edenler! Benim düşmanımla sîzin düşmanınızı dost edinme-yijn!» [26] âyetini indirdi,
Ebû Bekr'le Züheyr'in hadîslerinde âyet zikıedilmemiştir. İshâk ken-rivâyetinde onu Süfyân'm tilâveti olarak nakletmiştir.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fudayl rivayet etti. H.
BİZe İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris haber verdi,. H.
Bize Rîfâa b. Heysem El-Vâsitî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni Abdillah) rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Husayn'dan, o da Sa'd b. Ubeyde'den, o da Ebû Abdirrahman Es-Sülemî'den, o da Ali'den naklen rivayet ettiler. Ali şöyle demiş: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) beni, Efcû Mersed'i Ganevî'yi ve Zübeyr b. Avvâm'ı gönderdi. Hepimiz atlı idik :
«Gidin, tâ Hâh bahçesine varın. Orada müşriklerden bir kadın var ki, beraberinde Hâtıb'dan müşriklere yazılmış bîr mektub bulunuyor...» buyurdu.
Râvi, Ubeydullah b. Ebî Râfi'in, Ali'den rivayet ettiği hadîs mânâsında nakletmiştir.

162- (2495) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi ki, Hâtıb'ın bir köles Ke-sûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'^ Hâtıb'ı şikâyete gelerek:
— Yâ Resûlallah! Hâtıb mutlaka cehenneme girecektir, demiş. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Hatâ ettin! O cehenneme girmez! Çünkü Bedr ve Hudeybiye gazalarında bulunmuştur.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâhu'l-Cihâd», «Kitâbu'l-Meğâzî» ve «Ki-âbu't-Tefsir»'de; Ebû Dâvud «Cihâd»'da; Tirmizî ile Nesâî «Tefsir» bahsinde muhtelif râvilerdcn tahric etmişlerdir. Hâh bahçesi; Mekke ile Medine arasında bir yerdir.
Medîne'ye on iki mil mesafededir.
Zaîne : Hevdec içinde taşınan kadın demektir. Bâzılarına göre Nefs-i Hevdecdir. (Hevdec; İçine insan binen ve develerin üstüne yüklenen bir nevi sandıktır.) '
Kadının ismi ihtilaflıdır. Bâzıları Sâre , bir takımları Ümmü Sare olduğunu söylemişlerdir. Kenûd diyenler de vardır. Bu kadının şarkıcı olduğu ve KesûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) hakkında hiciv şarkıları okuduğu; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emri ilo feth gününde öldürüldüğü rivayet olunur.
Hatıb'm kadına on altın vererek onunla Mekkeliler'e mektub gönderdiği Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onlarla harb etmek istediğini haber vererek hazırlıklı olun dediği, bunun üzerine Cebrail (Aleyhisselâm) inerek Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e keyfiyeti haber verdiği de nakledilen rivayetler cümlesindendir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Casusların —erkek olsun, kadın olsun— mektubları okunmak suretiyle sırları meydana çıkarılır.
2- Casus ve diğer büyük günah sahipleri tekfir edilmezler. Fakat casusluğun büyük günahlardan olduğu kafidir.
3- Hükümdarın izni olmaksızın âsiye haddi şer'î ve ta'zir gibi cezalar tatbik edilemez.
4- Hükümdara veya hâkime müşavirleri kendi fikirlerini söyleyebilirler. Nitekim Hz. Ömer, Hâtıb'm boynunu vurmak, fikrinde olduğunu söylemiştir.
İmarn-i Âzam 'la Evzâî'ye göre müslüman casus öldürülmez. Fakat dövülür ve uzun zaman hapsedilir. İmam Şafiî ile bir takım ulemaya göre müslüman casus öldürülmez. Ta'zir olunur. Mevki sahibi ise affedilir. Mâlikîler'den bazüarı tevbe etmeyen casusun Öldürüleceğini, bazıları da casusluğu âdet edinen kimsenin öldürüleceğini söylemişlerdir.
5- Yalan lâfzı- kasıtlı olsun, yanlışlıkla söylensin vâkıın hilafını haber vermekte kullanılır.
6- Hadîs-i şerif Bedr ve Hudeybiye gâzileriyle Hz. Hâtıb'in faziletine delildir. Çünkü o da Bedr gâzîlerindendir.

37- Ashab-ı Şecerenin Yani Bey'at-ı Rıdvan'da Bulunanların (Radiyallahu anhüm) Faziletlerinden Bir Bab

163- (2496) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbnü Güreye şunu söyledi : Bana EbûVZübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdtllâh'i şöyle derken işitmiş : Bana Ümmü Mübeşşir haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)% Hafsa'nm yanında şöyle buyururken işitmiş :
«Cehenneme inşaallah, ağacın altında bey'at eden şecere ashabından hiç bir kimse girmez.» buyururken işitmiş :
— Hayır yâ Resûîallahî O da kendisini men etmiş. Bunun üzerine
Hafsa :
«Sizden hiç bir kimse yoktur kir o cehenneme gelmesin.» [27] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Allah (Azze ve Celle) Sonra' Allah'dan korkanları kurtaracağız ve zâlimleri orada diz çökmüş halde bırakacağız [28] buyurdu.» demiş.
Ulemânın beyânına göre bu hadîsden murad Hudeybîye'de ağaç altında Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e bey'at edenlerden hiç birinin cehenneme girmeyeceğini kat'î surette bildirmektir. Nitekim bundan önceki Hâtıb hadîsinde de sarahaten bildirilmiştir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'in burada «İnşaallah» demesi şüphe ettiği için değil, teberrük maksadıytedir.
Hz. Hafsa'mn itiraza benzeyen sözü, hakikatte itiraz değil, is-tirşâd, yâni o bâbdaki hükmü anlatmasını istemektir. Cenâb-i Hak Kur'ân-ı Kerîm'de herkesin cehenneme geleceğini bildiriyor. Bu nasıl olacak, beni bu bâbda irşâd et! demek istemiştir. ResûUillah (SallallahU Aleyhi ve Seîlem) de onun okuduğu âyetin alt tarafım göstererek ehl-I takva mü'-minlerin cehennemden kurtarılacağına, orası zâlim küffârın yeri olduğuna işaret buyurmuştur. Sahih kavle göre âyet-i kerîme'deki cehenneme gelmek tâbirinden murad sırat köprüsüdür. Sırat cehennemin üzerine kurulmuştur. Binâenaleyh bütün insanlar bu köprüden geçmek üzere cehennemin kenarına gelecekler; günahsız mü'minîer sıratı rahatlıkla geçecek cezalılarla küffâr geçemeyip cehenneme düşeceklerdir.
Hudeybiye'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)1^ bey'at edenlerin sayısı bir rivayette bindörtyüz (1400), diğer rivayette beşyüz (500) dür.

38- Ebü Musa'l-Eş'ari İle Ebü Âmiri Eş'ari (Radiyallahû anhüma) 'ın Faziletlerinden Bir Bab

164- (2497) Bize Ebû Âmir-i Eş'arî ile Ebû Kûreyb hep bîrden Ebû Üsâme'den rivayet ettiler. Ebû Amir dedi İd : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Büreyd, dedesi Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Seilem) in yanında idim. Kendisi Mekke ile Medine arasındaki Ci'râne'ye inmişti.
Yanında Bilâl vardı. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'e Bede-vî bir adam gelerek :
— Yâ Muhammedi Bana vâdetüğini yerine getirmeyecek misin? dedi. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selle/n) de ona;
«Müjde!» dedi. Bedevî :
— Bana bu müjde kelimesini çok söyledin! dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahit Aleyhi ve Seilem) öfkeli kılığında Ebû Musa ile Bilâl'e dönerek:
«Bu çıdam mü'¶deyi reddetti. Siz bari kabul edin!» buyurdu. Onlar:
— Kabul ettik yâ Resûlallah! .dediler. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve kelleni) içinde su bulunan Mr tas istedi ve elleriyle yüzünü onun içinde yıkadı, içine de püskürdü. Sonra :
«Bundan için ve yüzlerinize, göğüslerinize serpin. Size müjdeler olsun!» buyurdu. Ebû Musa ile Bilâl tası aldılar ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in emrettiğini yaptılar. Müteakiben Ümnıü Seleme perdenin arkasından :
— Kabınızdakinden anneniz için de artırın! diye seslendi. Onlar da kendisine bir miktar (su) artırdılar.
Bu hadîsi Buhârî «Kit5bu'l-Meğâzî»'de ve muhtasaran «Taharet» bahsinde tahric etmiştir.
Kaadî lyâz, Ci'râne 'nin Tâif'le Mekke arasında olduğunu, Mekke'ye daha yakın bulunduğunu söylemiş; Fâkihâni: «Ci'râne ile Mekke arasında bir konaklık mesafe vardır.» demiştir. Bâcî'ye göre bu mesafe onsekiz mildir. Dâvûdî de Ci'râne 'nin Mekke ile Medine arasında olduğunu kabul etmemiş: «O ancak Mekke ile Tâif arasındadır» demiştir. Nevevî kat'iyyetle buna kaildir. Gelen Bedevî'ye yapılan va'd ya ona mahsûsdur; yahut umûmîdir. Bundan murad; Huneyn gazasında alman ganimetlerin Tâif 'den dönüşde Ci'râne'de taksim edeceğine söz vermesidir. Bedevî ganrmetten nasibinin hemen verilmesini istemişti. Resûlüllah (Sallallahü Akyhi ve Seilem) ona müjde demekle ya taksimin yaklaştığını yahut sabrderse bol sevab kazanacağını anlatmak istemiştir.
' Bedevinin: «Bana bu müjde sözünü çok söyledin!» demesi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selte/nVe karşı saygısızlıktır. Kaadî lyâz diyor ki: «Bu söz bir müslümandan sâdır olsaydı, dinden dönmüş olurdu. Çünkü bunda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) itham, vaMînin doğruluğu ile alay vardır. Şu var ki. bu söz henüz İslâmiyet kalbine yer etmemiş Arabm eşrafından yeni rnüslüman olmuş bir adamın sözüdür.» Bu adamın Benî Temim kabilesinden olduğu söylenir ki, Ezvâc-ı Tâhirât'ın hücreleri arkasından bağıranlar bunlardı. Bunlar âyet-i kerîme'de akılsızlıkla vasıflandırılmışlardır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Hadîs-i şerif Ebû Mûsa.Bilâl ve Ümmü Seleme (Radiyallahu anh) hazerâtınm faziletlerine delildir.
2- Hayırlı bir işi müjdelemek rnüstehabdır.
3- Kendisiyle teberrük edilen bir şeyin başına üşüşmek ve onu istemek müstehabdır.

165- (2498) Bize Abdullah b. Berrâd Ebû Amir EI-Eş'arî ile Ebû Küreyh Muhammed b. Alâ' rivayet ettiler. Lâfız Ebû Âmir'indir (Dediler İÜ) : Bize Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn'den ayrılınca Ebû Âmir'i Evtâs'a gidecek ordu üzerine kumandan gönderdi. O da Düreyd b. Sımmc'ye rastladı. Düreyd öldürüldü. Arkadaşlarını da Allah hezimete uğrattı. Ebû Mûsâ demiş ki : Beni de Ebû Âmir ile gönderdi. Ebû Âmir dizinden yaralandı. Onu Benî Cüşem kabilesinden tir adam okla yaraladı. Ve dizine isabet ettirerek çökertti. Ben kendisine vararak :
— Amca seni kim vurdu? diye sordum. Etû Âmir, Ebû Musa'ya işaret ederek (katili gösterdi).
— Benim katilim işte budur. Görüyor musun? Beni işte bu vurdu! dedi. Ebû Mûsâ :
— Ben de kendisine kasdettim. Bilerek üzerine yürüdüm ve ona yetiştim. Beni görünce dönerek gitmek istedi. Peşine düştüm. Ve ona :
— Utanmıyor musun? Sen Arab değil misin? Yerinde dursana! demeye taşladım. Gitmekten vaz geçti. İkimiz karşılaştık. Ben ve o iki kıhç darbesiyle birbirimize girdik. Kendisine bir kılıç vurarak öldürdüm. Sonra Ebû Âmir'e dönerek:
— Allah seninkini tepeledi, dedim.
— O halde şu oku çıkar! dedi. Oku çıkardım. Yerinden su yükseldi. Bunun Üzerine :
— Ey kardeşim oğlu! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e git, benden kendisine selâm söyle ve de ki : Ebû Âmir sana benîm için istiğfar eyle, diyor.
Ebû Musa demiş ki: Ebû Âmir beni halka emîr tâyin etti. Biraz yaşadı, sonra öldü. Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)'e döndüğümde yanına girdim. Kendisi bir odada hurma dalından dokunmuş bir yatak Üzerinde idi. Yatağı üzerinde bir döşek vardı. Yatağın örgüleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırtında ve yanlarında iz bırakmıştı. Kendi maceramızla Ebû Âmir'in başına geleni ona haber verdim. Ve dedim ki: Ebû Âmir : «Söyle ona benim için istiğfar buyursun!» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su istedi. Ve ondan abdest aldı. Sonra ellerini kaldırdı. Ve :
«Allah'ım! Ebû Âmir Ubeyd'e mağfiret buyur!» diye duâ etti. Hattâ koltuklarının beyazını gördüm. Sonra :
«Allah'ım! Onu kıyamet gününde halkımdan yahut insanlardan çoğuna üstün kıl!» diye duâ etti. Ben:
— Yâ Resûlallah! Bana da istiğfar eyle! dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı):
«Allah'ım! Abdullah b. Kays'e günâhını bağışla! Onu kıyamet gününde makbul bir yere koy!» diye duâ buyurdu.

Ebû Bürde : «Bu dualardan bîri Ebû Âmir'e, diğeri Ebû Musa'yadır.» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kifâbu'l-Meğâzî»'de ve bâzı yerlerini «Ci-hâd» ile «Deavât» bahislerinde tahric etmiştir.
Ebû Âmir'in ismi Tjbeyd b. Süleym olup, Hz. Ebû Mûsâ'nın amcasıdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı), Hz. Ebû Âmir' kumandan tayin ederek Hevâzin kabilesi üzerine göndermişti. Hevâzinliler hezimete uğradıktan sonra, bazıları Evtas'da toplanmışlardı, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) onların tamamiyle işini bitirmek istiyordu.
Düreyd meşhur bir şâirdir. Öldürüldüğü zaman yüzyirmi yaşında olduğu söylenir. Kendisini kim öldürdüğü ihtilaflıdır. İbni İshâk'a göre Rabîa b. Rufey'; Bezzâr'm rivayetine göre ise Zübeyr b. Avvâm (Radiyallahu anh') öldürmüştür. Yine İbni İshâk'a göre Hz. Ebû Âmir'i vuran Düreyd'in oğlu Seleme 'dir. İbni Hişâm ise :
«Bana itimâd ettiğim bir zât rivayet etti ki, Ebû Âmir'i Cüşem kabilesinden Evfâ b. Haris ve Ala' b. Haris nâmlarında iki kardeş vurmuşlardır. Onları da Ebû Mûse'i-Eş'arî öldürmüştür.» demektedir. Bu hadîsde Peygamber (SallalloHil Aleyhi ve Sellem ı'in şeriri üzerinde bir döşek bulunduğu bildiriliyorsa da Şeyh Ebû'l-Hasan bunu kabul etmemiş : «Doğrusu şeririn üzerinde döşek yoktu şeklinde olacaktır. İbareden nefîy edatı düşmüştür.» demiştir. Filhakika Hz. Ömer'in bir rivayetinde : «Şerirle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seller») in arasında yatak yoktu. Örgüler iki yanında eser bırakmıştı.» denilmiştir.
Hadîs-i şerif duanın ve duada el kaldırmanın müstehab olduğuna delildir. Gerçi Hz. Enes'den rivayet edilen bir hadîsde : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç yerden taşka ellerini kaldırmamışdır.» de-nilmişse de. o hadîs Hz. Enes'in şâir yerlerde el kaldırdığını görmediğine hamledilmiştir. Yoksa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in otuzdan fazla yerde el kaldırarak duâ ettiği sabit olmuştur.
Bu hadîs Ebû Âmir ile Ebû Musa 'nın faziletlerine de delildir. Hz. Ebû Mûsâ'I - Eş'arî'nin ismi Abdullah b. Kays'dır.

39- Eş'arillerin (Radiyallahu anhiim) Faziletlerinden Bir Bab

166- (2499) Bize E'ûû Küreyb Muhammed b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eaû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Büreyd, Eb Bürde'-den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben geceleyin evlerine girerken Eş'arî yolcuların Kur'ân seslerini pek âlâ bilirim. Her ne kadar gündüzleri evlerine indikleri vakit evlerini görmemiş olsam da, geceleyin Kur'ân okuyan seslerinden onların evlerini de bilirim. Onlardan biri de Hâkîm'dir. Süvarilere — yahut düşmana demiş — rastladığı zaman onlara : Arkadaşlarım size kendilerini beklemenizi emrediyor der.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «KitâI-Meğâzî»'de ve bazı parçalarını «Ki-tâbırl-Humus» ile Habeş'e hicret bahsinde tahric etmiştir.
Rufka : Yol arkadaşı olan cemâat demektir. Cem'i Rıfâk gelir. Ha-kîm hikmetten alınma bir kelime olup ya Eş'arîler 'den birinin sıfatı, yahut ismidir.
Râvi bu zat hakkında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin : «Süvarilere» mi, yoksa «diişman»'a rastladığı vakit dediğinde şekketmiştir. Şayet düşmana dediyse mânâ şudur : Hakîrn son derece cesur olduğu için düşmandan kaçmaz; bilâkis onların karşısına dikilerek : Süvarilerimizi bekleyin, gelsinler de kozumuzu paylaşın, derdi.
«Süvarilerle karşılaştığı vakit...» demişse, ihtimal ki müslüman süvarilerini kasdetmîştir. Bu takdirde süvarilere piyade arkadaşlarını beklemelerini ve düşmanın karşısına beraberce çıkmalarını emretmiş olur.
Hadîs-i şerif Eş'arî1er'in faziletine ve riya olmamak, uyuyanları veya namaz kılanları rahatsız etmemek şartiyle geceleyin sesle Kur'ân okumanın faziletine delildir.

167- (2500) Bize Ebû Âmir EI-Eş'arî ile Ebû Kûreyb hep birden Efcû Üsâme'den rivayet ettiler. Ebû Âmir dedi ki: Bize Ebû Üsâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Büreyd b. Abdillah b. Ebî Bürde, dedesi Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyl demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eş'arîler gazada yiyecekleri biter veya Medine'deki çoluk çocukları-nsn yiyecekleri azalırsa ellerindeki yiyeceği bir elbisenin içîne toplar, sonra onu aralarında bir kabın içinde müsavat üzere taksim ederler, imdi onlar bendendir; ben de onlardanım.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Küâbu'ş-Şerîke»'de; Nesâi «Kitâbu's-Sîyer»'de tahric etmişlerdir.
Eş'arîler, Yemen'de bir kabiledir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Onlar bendendir; ben de onlardan-m...» sözünün mânâsı aynı yolda olduklarını ve Allah'a tâat hususunda ittifak ettiklerini mübalağalı bir ırette beyândır. Bazılarına göre bundan murad: Yardımlaşma hususunda benim yaptığımı yaptılar, demektir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Hadîs-i şerîf Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'m şehadetiyls Eş'arî1er'in büyük menkabesine delildir. Onları kendisine izafe etmekle en büyük şeref mertebesine çıkarmıştır.
2- Seferde ve hazarda cemâatin yiyeceklerini bir araya toplayıp karıştırmaları müstehabdır. Buradaki taksimden murad; yiyeceklerini bir-biHerine mubah kılmaktır.
3- Yardımlaşmak ve din kardeşini kendine tercih etmek faziletli bir

40- Ebü Süfyan b. Harb (Radiyaüahu anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab

168- (2501) Bana Abbâs b. Abdi'1-Azîm El-Anberî ile Ahmed b. Ca'fer El-Ma'kirî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Nadr (Bu zât İbn Muhammed El-Yemânî'dir) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Zümeyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Ab-bâs rivayet etti, (Dedi ki) : Müslümanlar Ebû Süfyân'a bakmıyor, onunla oturmuyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'c :
— Yâ Netiyyallah! Üç şey var; onları bana ver! dedi. O da : «Pekâlâ!» dedi. (Ebû Süfyân) :
— Bende Arabın en iyisi ve en güzeli Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân var. Onu sana vereyim! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Pekiyi!» buyurdular.
— Bir de Muaviye var. Onu huzurunda kâtip yaparsın! dedi. (Yine) ;
«Pekiyi!» buyurdular.
— Bir de beni emîr yaparsın. Tâ ki, vaktiyle müslümanlarla çarpıştığım gibi, kâfirlerle çarpışayım, dedi. (Yine)

«Pekiyi!» buyurdular,
Ebû Zümeyl: «Eğer bunu Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sellem)1 den istememiş olsaydı, ona bunu vermezdi. Çünkü kendisinden bir şey istenilirse mutlaka : Evet! cevabını verirdi.» demiş.
Nevevî'nin beyânına göre : Bu hadîs müşkil olmasıyle meşhur hadîslerdendir, İşkâlın vechi şudur ki: Ebû Süfyân ancak hicretin sekizinci yılında Mekke 'nin fethedildiği gün müslüman olmuştur. Bu meşhurdur. Hilâfsızdır. Halbuki Peygamber (Sallalküıii Aleyhi ve Selle m), Ümmü Habîbe ile bundan uzun zaman önce evlenmiştir. Ebû Ubeyd'e, Halîfe b. Hayyad, Îbnü'l-Berkî ve cumhur ulemâ onunla hicretin altıncı yılında evlendiğini söylemişlerdir. Yedinci yılında evlendi, diyenler de vardır. Kaadî I y âz onunla nerede evlendiği hususunda ulemânın ihtilâf ettiğini söyler. Bâzıları «Ümmü Habîbe Habeş'deıı geldikten sonra Medine'de evlendi.» demiş. Cumhur ise Habeşistan :da iken evlendiğini söylemişlerdir. Yine Kaadî Iyâz'm beyânına göre ulema Habeşistan'da Ümmü Habîbe 'nin nikâhını kim kıydığı hususunda dahi ihtilâf etmişler. Bâzıları Hz. Osman, bir takımları Ümmü Habibe 'nin izniyle Hâlid b. Saîd b. El-Âsi kıydığını söylemişlerdir. Necâşî kıymıştır» diyenler de vardır. Çünkü o yerin emîr ve sultânı o idi. şunu söylemiştir : «Müs1im'in buradaki rivayetinde onu Süfyân'm evlendirmiş olması cidden garibdir Ümmüe'nin Ebû Süfyân kâfir olarak Medine'ye geldi-onunla geçen macerası meşhurdur.» adî bundan fazla bir şey söylememiştir. İbni Hazm Kaadî Ebû Habibği zaman Kaise : «Bu'hadîs râvilerden birinin vehmidir. Çünkü halk arasında hilaf yoktur ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habîbe ile fetihden çok zaman evvel, kendisi Habeşistan 'da, babası da kâfir iken evlenmiştir» demiştir. Yine İbni Hazm 'den bir rivayete göre : «Bu hadîs mevzudur. Bundaki musibet Ebû Zümeyl 'den rivayet eden İkrime b. Ammâr 'dan gelmektedir.» demiştir. Fakat Ebû Amr İbni Salâh, İbni Hazm'in bu iddiasını kabul etmemiş, kendisine ağır sözler söylemiş : «Bu söz onun cesaretinden ileri geliyor. Çünkü kendisi büyük imamları hatalı çıkarmak ve onlara dil uzatmak hususunda pek atılgandır. Biz hadîs imamlarından hiç birinin İkrime b. Ammâr'ı hadîs uydurmakla itham ettiğini bilmiyoruz, Onu Veki ' , Yahya b. Maîn ve başkaları mûta-med saymışlardır. Duası makbul bir zât idi. İbni Hazm'in Ümmü Habîbe evvelden nikâhlanmıştır diye bu hadîs hakkında teveh-hüm ettiği münâfaat ve zıddiyet kendisinin bir hatası ve gafletidir. Zira ihtimal ki Ebû Süfyân Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVm gönlünü almak için nikâhın yenilenmesini istemiştir. Çünkü kendi rızâmı olmaksızın kızının evlenmiş olmasını ihtimal reisliğine ve nesebine bir nakîsa sayıyordu. Yahut böyle bir vaziyet karşısında babanın müslüman oluşunun nikâh akdini yenilemek iktizâ edeceğini sanmıştır. Bundan daha açık haller mertebesi Ebû Süfyân 'dan daha büyük, ilmi daha çok ve sohbeti daha uzun bâzı zevata gizli kalmıştır.» demiştir.
İbni Sa1âh'm sözü burada sona erer.
Buna karşılık Nevevî de şunları söylemiştir : «Hadisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in nikâh akdini yenilediğine veya Ebû Süfyân'a nikâhı yenilemek icab ettiğini söylediğine dair bir şey yoktur. İhtimal ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Pekiyi!..» sözüyle : Hakikî akidle olmasa da istediğin usul bulur, demek istemiştir.
Hadîsden de anlaşılacağı vecihle Hz. Ümmü Habîbe, Ebû Süfyân'm kındır. Ebû Süfyân Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın kayınpederi olduğu halde, ashâbm onun yüzüne bakmamaları, yanında oturmamaları Taberânî'ye göre Müslüman olmazdan evvel Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanlara yaptığı eziyetlerden dolayıdır. Çünkü onun yaptığını başka hiç bir müşrik yapmamıştı. Nihayet Mekke 'nin fethedildiği gün arzusu hilâfına müslüman olmuş; müellefe-i kulubdan sayılmıştır.
Hadîs-i şerif Hz. Ebû Süfyân 'm faziletine delildir.

41- Ca'er b. Ebi Talib Île Esma Binti Umeys'in ve Gemilerindekilerin (Radiyallahu anhüm) Faziletlerinden Bir Bab

169- (2502) Bize Abdullah b. Berrâd El-Eş'arî ile Muhammed b. Ala' El-Hemdânî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Usâme rivayet elti (Dedi ki) : Bana Büreyd, Ebû Bürde'den, o da EbÛ Musa dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Biz Yemen'de iken Resûlüllah (SullaUahü Aleyhi ve Seliem) in zuhuru kulağımıza geldi. Ben ve iki kardeşim —ki biri Ebû Bürde, diğeri Ebû Ruhm'dur. Ben en küçükleriyim — onun yanma gitmek üzere muhacir olarak yola çıktık. —Ya küsur demiş yahut kavmimden elliüç veya elliiki adam— sözüne şöyle devam etmiş: Bir gemiye bindik. Gemimiz bizi Habeş'deki Necâşî'nin yanma bıraktı. Onun yanında Ca'fer b. Ebî Tâlib ile arkadaşlarına rastladık, Ca'fer :
— Bizi buraya Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellerri\ gönderdi. Ve burada oturmamızı emretti. Siz de bizmle beraber kalın! dedi. Biz de toptan hepimiz gelinceye kadar onunla beraber kaldık. Müteakiben Hayber'i fethettiği gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)"e rastladık. Bize (ganimetten) hisse verdi. —Yahut bize ondan atıyye verdi demiş.— Hay-ber'in fethinde bulunmayan hiç bir kimseye ganimetten hisse ayırmadı. Yalnız kendisiyle birlikte bulunanlara hisse verdi. Ancak Ca'fer ve arka-daşlarıyle birlikte bizim gemimizde bulunanlar müstesna! Gazilerle beraber onlara da hisse ayırdı. Bunun üzerine bazı insanlar bize —yâni gemide bulunanlara— biz hicrette sizi geçtik, diyorlardı.

(2503) Ebû Musa şunu söylemiş: Derken Esma Mnti Umeys —ki bizimle beraber gelenlerden biridir— ziyaret için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin zevcesi Hafsâ'mn yanma girdi. Esma, Necâşî'ye hicret edenler arasında hicret etmişti. Az sonra Ömer, Hafsa'nın yanına girdi. Esma da Hafsa'nm yanında idi. Ömer, Esma'yi görünce :
— Bu kim? diye sordu. O da:
— Esma iinti Umeys! dedi. Ömer :
— Şu Habeşistanlı mı? Şu denizli mi? diye sordu. Esma:
— Evet! cevâbını verdi. Bunun üzerine Ömer :
— Hicrette biz kizi geçtik. Binâenaleyh Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelUm) n ezdin de biz sizden daha haklıyız, dedi. Esma kızdı. Ve şu i«üu söyledi:
— Yamldın yâ Ömer! Hayır! Vallahi siz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)y\e birlikte idiniz. Aç olanınızı doyurur; câhilinize va'z ederdi. Biz ise uzaklar düşmanlar diyarında —yahut toprağında— Habeşistan'da idik. Bu da Allah ve Resulü uğrundaydı. Alrah'a yemin olsun Vi! Senin söylediğini Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm)'e anmadıkça ne yemek yerim, ne su içerim. Eziyet ediliyor ve korkutuluyorduk. Bunu Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e söyleyeceğim ve ondan isteyeceğim. Vallahi ne yalan söylerim, ne de saparım. Bundan fazla bir şey de söylemem, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) gelince Esma :
— Yâ Nebiyallah! Ömer şöyle şöyle söyledi, dedi. Bunun ürerine Resûlüllah (Saüallahü A Iryhi ve Seliem ı:
«O benim nezdimde sizden fazla hak sahibi değildir. Onun ve arkadaşlarının bir hicreti, sizİnse ey gemi yolcuları, iki hicretiniz vardır!» buyurdular.
Esma şöyle demiş : Gerçekten Ebû Musa ile gemi yolcularını takıın takını bana geldiklerini gördüm. Bana bu hadîsi soruyorlardı. Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Seliem fin onlar için söylediklerinden kalblerinde daha büyük, daha sevindirici dünyâda hiç lair şey

yoktu.
Ebû Bürde demiş ki: «Esma': Gerçekten Ebû Musa'yı gÖrmüşümdür. Kendisi bu hadîsi benden tekrar tekrar dinlemeyi istiyordu, dedi.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Meğâzî»'de tahric etmiştir. . Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm Habeşistan'a gidenlere atıyye vermesi gazilerin nzâsıyle olduğuna hamledilmiştir. Buhârî'nin rivayetinde bunu te'yid eden sözler olduğu gibi, Beyhakî 'nin rivayetinde sarahaten beyân edilmiş : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selltm) müslümanlarla konuştu ve muhacirleri de onların hisselerine müşterek yaptı.» denilmiştir.
Hz. Esma' binti Umeys, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden Meymûne (Radiyalîahu anhy nın kız kardeşidir. Ebû Tâ1ib'in oğlu Ca'fer'le evli idi. O şehid edilince Hz. Ebû Bekr'le evlenmiş, ondan Muhammed b. Ebî Bekr doğmuştu. Ebû Bek (Radiyalîahu anJı) 'mn vefatından sonra Hz. Ali ile evlenmiş, ondan da Yahya b. Ali doğmuştu.
Esma' (R.adiyallahü anha), Hz. Ömer'e «Kezebte» diyerek söze bağlamıştır. Bu kelimenin asıl mânâsı «Yalan söyledin» demekse de Arab-lar onu «Yamldm, hatâ ettiıı» mânâsında kullanmışlardır.
Buadâ': Nesebde yâni soyda uzak olanlar. Buğadâ' : Dinde düşman olanlar mânâlarına gelir. Bu kelimelerle Habeşliler'in Arab ve Müslüman olmadıkları anlatılmak istenmiştir. Filhakika hükümdarları Necâşî'den maada bütün Habeş1i1er kâfirdirler. Necâji de müslümanlığm onlardan gizliyordu.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'m, Hz. Ömer için:
«O benim nezdimds sizden daha ziyâde hak sahibi değildir.» buyurması mutlak mânâda değil, sadece hicret husûsundadır. Yoksa Ömer (Radiyalîahu anhyin mertebe ve hususiyeti herkesçe malûmdur.
Habeşistan 'a gidenlerin iki hicretinden murâd; biri Habeşistan'a, biri de Uesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma göç

42 - Selman, Suhayb ve Bilal (RadiyaHahû anhûm)'ün Faziletlerinden Bir Bab

170- (2504) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. Bize Behz rivayet etti. (Dedi! ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den, o da Muâviy b. Çurre'den, o da Aiz b. Amr'dan naklen rivayet etti ki : Ebû Süfyân, Sel-man ile Suhayb ve Bilâl'ı bir cemâat içindeyken üzerlerine gelmiş. Bunlar:
— Vallahi! Allah'ın kılıçları adüvvüllahın boynundaki yerini almamıştır, demişler. Ebû Bekr :
— Siz Kureyş'in şeyhi ve reisi için bunu mu söylüyorsunuz? demiş ve hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek haber vermiş. O da:
«Yâ Ebâ Bekr! Ola ki, sen onları kızdırmışındır. Eğer onları kızaVdıy-san muhakkak Rabbİnİ gazaba getirdin!» buyurmuşlar. Arkacığindan Ebû Bekr onların yanına vararak:
— Ey kardeşlerim, sizi kızdırdım mı? demiş. Onlar :
— Hayır! Allah seni affetsin kardeşciğim! demişler.
Ebû Süfyân'm bu gelişi henüz kâfir bulunduğu Hudeybiye sulhundan sonra olmuştur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellgm), Hz. Ebû Bekr'in Ebû Süfyân hakkındaki, sözlerinden ashabının kızmış olmalarım tahmir ederek, onlardan Özür dilemesine işaret buyurmuş, o da özür dilemiştir. Arkadaşları kendisine ; «Hayır! Allah seni affetsin kardeşciğim!- mukabelesinde bulunmuşlardır. .Kaadî lyâz diyor ki: «Ebû Bekr'in böyle bir sığadan menettiği ve : Allah sana afiyet versin; Allah sana rahmet eylesin de! Fazla bir şey söyleme! dediği rivayet olunur.» Bundan maksad duadan önce lâ kelimesini söyleme ki, sözünün şekli duayı redde-diyormuş gibi olmasın, demektir. Bazıları bu makamda (lâ ve yafffirül-ekellâhu) denilmesinin yâni lâ kelimesi ile cümlenin arasına bir (ve) getirilmesinin daha münâsib olacağını söylemişlerdir.
Hadîs- şerîf Hz. Se1man ve arkadaşlarının faziletine ve zayıfların, dindarların gönüllerini almak, onlara hoş muamele etmek gerektiğine delildir.

43- Ensar (Radiyalîahu anhüm) 'ün Faziletlerinden Bir Bab

171- (2505) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî ile Ahmed b. ALde rivayet ettiler. —Lafız İshâk'ındır.— (Dediler ki) : Bize Süfyân, Amr'- dam o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş :
«Hani Allah yardımcıları olduğu halde sizden iki taife bozulmayı gönülden geçirmişlerdi.» [29] Ayet-ı kerimesi biz Benî Seleme ile Benî Harise hakkınüa nazil olmuştur. Onun inmemiş olmasını dilemeyiz, çünkü Allah (Azze ve Cette):
«Allah onların yardımcıları!..» buyuruyor.
Bu hadîsi Buhârî «Meğâzî» ve «Tefsir» bahislerinde tahric etmiştir.
Benî Seleme ve Benî Harise ensârdandırlar. Müslim sarihlerinden Übbî diyor ki : «Allah Teâlâ her mü'minin yardımcısı olduğu halde bu âyette neden bu zevat tahsis buyurulmuş, denilirse cevâbı şudur : Bir hükmün nâsla bir kimseye sabit olması umumî fertler meyamnda ona şâmil olmasından daha sağlamdır; çünkü, umumî fertlerden birinin Allah benim yardımcımdır, diye iddiada bulunması sadece mü'inin .olması itibariyledir, Böyle bir kimsenin son nefesde ne hal alacağını Allah bilir.»
Hz. Câbir şunu demek istemiştir : Allah Teâlâ bizim kabilelerimiz için :
«Ben onların velîsiyimL» buyururken, bu âyetin bizim hakkımızda inmemiş olması istenir mi? Bu bizim için büyük bir müjde ve şerefdir. Çünkü Cenâb-ı Hak velîmiz olduğunu nassân bildirmiştir.

172- (2506) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer ile Abdurrahman b. Mehdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Nadr b. Enes'den, o da Zeyd b. Erkam'dan naklen rivayet etti. Zeyd şb'yle demiş : Itesûlüllal (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'ım! Ensâra, ensânn çocuklarına ve ensâr:n çocuklarının çocuklarına mağfiret buyur.» diye duâ etti.

(...) Bana bu hadîsi Yahya b. Habib de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni Haris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadla rivayet etti.

173 _ (2507) Bana Ebû Ma'n Er-Rakâşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime (Bu zât İbr Ammâr'-dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tshâk (bu zât İbni Abdillah b. Ebî Tal-ha'dır) rivayet etti. Ona da Enes rivayet etmiş ki: Resûlüllah fSaîlaliahü Aleyhi ve Sellem) ensâr için istiğfarda bulunmuş. Enes: Zannederim: «En-sârm zürriyetlerine ve ensânn azatlılarına» buyurdu. Bunda şekketmiyo-rum, demiş.

174- (2508) Bana Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb hep birden İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) Bize İsmail Abdi'l-Aziz'den (bu zât İbni Suhayb'dır), o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkıp doğrularak :
«Allah'ım! Siz bana insanların en makbullerindensiniz. Allah'ım! Siz bana insanların en makbullerindensiniz!» buyurmuş. Ensârı kasdediyor-muş.

175- (2509) Bize JYluhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşâr hep birden Gunder'den rivayet e iti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hişâm b. Zeyd'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim : En-sârdan bir kadın, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi de, Resûlüllah onunla haşhaşa kaldı ve üç defa:
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yGmin ederim ki, siz bana insanların en makbulüsünüz.» buyurdu.

(...) Bu hadîsi bana Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnü İdrîs rivayet etti. Her iki râvi Şu'he'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.

(2510) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'mndır. (Dediler ki) : Bize Muhammed h. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be haber verdi. (Dedi ki) : Ka-tâde'yi Enes b. Mâlik'den rivayet ederken dinledim ki, Resûîüllah {Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Şüphe yok kî, ensâr benim midem ve dolabımdır. Gerçekten insanlar çoğalıp azalacaklardır. Binâenaleyh siz onların İyilik edenlerinden kabul edin! Kötülük edenlerinden affeyleyin!» buyurmuşlar.
Bu rivayetleri Buharı «Kitâbu'l-Meğâzî», «Kitâbu-Menâkıbi-1-Ensâr» ve «Kitâhu't-Tefsir»'de tahric etmiştir.
Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelen kadın ya Ümmü Sü1eym gibi bir mahremi idi, yahut buradaki başbaşa kalmaktan murâd; herkesin göreceği' bir yere çekilerek, kadının gizli bir şeyler sor-masıdır. Mutlak surette halvet değildir. Çünkü hiç kimsenin görmediği "bir yerde ecnebi bir kadınla başbaşa kalmak haramdır.
Keriş : işkembe veya mide demektir. Kaadî lyâz: «Kuşun kursağı ne ise, insanın kerişi de odur.» demiştir.
Aybe : İçine elbise konan dolap ve benzeridir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözleriyle ensârın kendisin-hususiyet ve yakınlıklarını anlatmak istemiştir. Übbî diyor ki :
«Bu yakınlığı mide ile temsil etmek, onsuz yaşanmıyacağı içindir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ben ensârsız olamam, demek istemiştir*
Peygamber (gallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in ensârm çoğalıp azalacaklarını haber vermesi mucizelerinden biridir. Onların kötülük edenlerinin affını istemesi had icâb etmeyen kusurlarına râcidir.
Bu hadîsler ensârı kiramın faziletlerine delildirler.

44- Ensar (Radiyallahu anhüm) 'ün Hanelerinin En Hayırlısı Hakkında Bir Bab

177- (2511) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'mndır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi Enes b. Mâlik'den, o da Ebû Üseyd'den naklen rivayet ederken dinledim. Ebû Üseyd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ensâr hanelerinin en hayırlısı Benî Neccâr, sonra Benî Abdî'UEşhel, sonra Benî Haris b. Hazrec, sonra Benî Saîde'dir. Ensâr hanelerinin hepsinde hayır vardır.» buyurdular. Bunun üzerine Sa'd : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başkalarını, bizden üstün tutmakdan başka bir şey yapmadı zannediyorum demiş; kendisine, sizi çoğundan üstün tuttu, cevâbı verilmiş.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müseımâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivaye etti, (Demiş ki) : Ben Enes'i Ebû Üseyd'i ensârîden, o da Peygamber {Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'dcn naklen bu hadîsin benzerini rivayet ederken işittim.
Bize Kuteybe ile İbni Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H. Bize| Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'I-Aziz (yani îbn Muhammed) rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ Ue İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdü'l-Vehhâb Es-Sekafi rivayet etti.
Bunların hepsi Yahya b. Saîd'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem)'âen naklen tu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, bu hadîsde o Sa'd'm sözünü zikretmiyor.

178- (...) Bize Muhammed b. Abbâd ile Muhammed b. Mihrân Er-Râzî rivayet ettiler. Lâfız İbni Abbâdındır. (Dediler ki) : Bize Hatim (bu zât İbni İsmail'dir) Abdurrahman b. Humeyd'den, o da İbrahim b, Muhammed b. Talha'dan naklen rivayet etti, (Demiş ki) : Ben Ebû Üseyd'i, ibni Utbe'nin yanında hutbe okurken dinledim. Şunu söyledi: ResûlüIlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ensâr hanelerinin en hayırlısı Benî Neccâr hanesi ile Benî Abdi'l-Eşhel, Benî Haris b. Hazrec ve Benî SSide hcneleıidîr.» buyurdular Vallahi! Bunlara birini tercih edecek olsam mutlaka kendi aşiretimi tercih ederdim;.v

179- (...) Bize Yahya b. Yahya Et-Temtmî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Muğîra b. Abdirrahman, Ebû'z-Zinâd'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ebû Seleme şehâdet etti ki, kendisi Ebû Üseyd'i Ensârîyi Re-sûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem)'in şöyle buyurduğuna şehâdet ederken İşitmiş :
(Ensör hanelerinin en hayırlısı Benî Neccâr, sonra Benî Abdi'l-Efhel, sonra Benî Haris b. Hazrec, sonra Benî Sâide'dir. Ensûr hanelerinin hepsinde hayır vardır.»
Ebû Seleme demiş ki : Ebû Üseyd şunu söyledi: Ben ResûlüIlah
(Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in üzerinden yalan söylemekle itham olunur muyum, Yalancı olsam kendi kavmim Benî Saîde'den başlardım.
Bu söz Sa'd b. Ubâde'nin kulağına varmış da gücenmiş ve : Biz geriye bırakıldık; dördün en sonuncusu olduk. Bana eşeğimi semerleyin! ResûlüIlah (Sallaftahü Aleyhi ve SellemYe gideceğim, demiş. Kardeşi Sehl ise onunla konuşarak: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve

Selleınj'e red cevabı vermeye mi gideceksin? Halbuki o (bu işi) en iyi bilendir. Sana dördün dördüncüsü olman yetmiyor mu? demiş. Bunun üzerine Sa'd dönmüş ve : Allah ve Resulü en iyi bilir, demiş. Eşeğinin çözülmesini emretmiş ve çözmüşler.

(...) Bize Amr b. Ali b. Balır rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Dâ-vud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb b. Şeddâd, Yahya b. Ebî Kesîr'dei rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme rivayet etti. Ona da Ebû Üseydi ensârî rivayet etmiş ki, kendisi Rcsûlüllah (SaUallahü Aleyh ve SellemY'ı şöyle buyururken işitmiş :
«Ensânn en hayırlısı, yahut ensâr hanelerinin en hayırlısı...» Râvİ hanelerin zikri hususunda yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuş; fakat Sa'd b. Uhâde (Radiyallahü anh) kıssasını anmamıştır.

180- (2512) Bana Amru'n-Nâkıd üe Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yakub (bu zât İbni İbrahim b. Sa'd'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâîih'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Seleme İle Ubeydullah b. AbdİIlah h. Utbı b. Mes'ud söyledi. Ebû Hüreyre'yİ şöyle derken işitmişler: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlardan müteşekkil büyük bîr meclisdc şöyle buyurdular :
«Size ensâr hanelerinin en hayırlısını söyliyeyim mi?» Ashâb :
— Evet yâ Resûlallah! dediler. Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benî Abdi'l-Eşnel'dir.» buyurdular. Ashâb :
— Sonra kimdir yâ Resûlallah? diye sordular. «Sonra Benî Neccâr'dir!» buyurdu.
— Sonra kimdir yâ Resûlallah? dediler.
«Sonra Benî Haris b. Hazrec'dirî» buyurdu.
— Sonra kimdir yâ Resûlallah? dediler. «Sonra Benî Sâide'dir!» buyurdu.
— Sonra kimdir yâ Resûlallah? dediler.
«Sonra ensSr hanelerinin her birinde hayır vardır.» buyurdular. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde kızarak kalktı ve Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kabilesini söylediği zaman :
— Biz dördün sonuncusu muyuz? dedi. (Bununla) ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'vA sözünü Uasdctti. Kendisine kavminder bâzı zevat:
— Otur! ResûlüIIah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sizin kabilenizi adını söylediği dört kabile içinde söylemesine razı değil misin? TerkedİP adını söylemedikleri, söylediklerinden daha çoktur, dediler. Sa'd b. Ubâde de ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/'ç söz etmekten vazgeçti.
Bu hadîsi Buharı, Nesâî ve Tirmizî «Kitabu'l-IVIenflkıb»>'de tahric etmişlerdir.
Ensar hanelerinden murâd; kabileleridir, Ker kabile bir mahallede oturur. Oraya «Fülân oğullarının darı» derlerdi. Bundan dolayı birçok rivayetlerde «dar» kelimesi zikredilmeksizin «Benî fülân» denilmiştir. Ensâr kabilelerinin birbirine üstünlükleri, müslürnanlığı kabul etmekteki Önceliklerine ve müslümanhktalri yararlıklarına göredir.
İbnü Utbe: Ebû Süfyân'm torunu Ve1id'dir. Amcası Muaviye tarafından Medîne'ye vali tayin edilmişti.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Keyfî olmamak şartıyle bâzı kabile ve şahısları birbirinden üstün tutmak caizdir. Bu gıybet sayılmaz.
2- Bu rivayetler ensârın faziletlerine delildir. Bu hususda aralarında fark olmakla beraber bütün ensâr kabilelerinin hayırdan hâli kalmadığını ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nassan haber vermiştir.

45- Ensar (Radiyallahu anhüm) İle Güzel Geçinme Hususunda Bir Bab

181- (2513) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî ile Muhammed b. Müsennâ ve İbni Beşşâr toptan İbnü Ar'ara'dan rivayet ettiler, Lâfız Cehdamî'-lyndir. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Ar'ara rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Yûnus b. Ufceyd'den, o da Sabit Eî-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş : Bir seferde Cerîr b. Ab-dillah El-Becelî ile yola çıktım. Kendisi bana hizmet ediyordu : Yapma! dedim.
— Ben ensârın Resüllallah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir şey yaptıklarını görmüşümdür. Onlardan biriyle arkadaşlık edersem mutlaka kendisine hizmet edeceğime yemin verdim, dedi. İbnü Müsennâ ile İbnü Beşşâr hadîslerinde : «Cerîr, Enes'den daha büyüktü» cümlesini ziyâde etmişlerdir. İbnü Beşşâr : «Enes'den daha yaşlı idi.» demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Cihâd»'da tahric etmiştir. Onun rivayetinde Hz. Cerîr'in Enes 'den daha büyük olduğu kaydedilmektedir.
Seferden murad; gaza için olsun, olmasın yolculuktur.
Hz. Cerîr'in kapalı geçen sözünden maksadı : Ensârın Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Se'Jemj'e gösterdikleri ta'zim ve ikramdır. Ensâr'la yolculuk ederlerse hizmetlerinde bulunacağına yemin vermesi bundandır.
Nevevî diyor ki : «Hz. Cerir'in ensâra hürmeten Hz. Enes'e hizmet etmesi, kendisine intisab edilen zâta — yaşça küçük bile olsa— ikram olunması gerektiğine delildir. Bu hadîsde Cerîr'in tevazu' ve faziletine, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'i ta'zimine ve onun ihsanda bulunduğu zevata intisab edenlere iyilikte bulunduğuna delil vardır.»

46- Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in Gıfar ve Eşlem Kabilelerine Duası Babı

182- (2514) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Hilâl Abdullah b. Samit'ten rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Zer şunu söyledi: Resûlül-lah (SallallahU Aleyhi ve Sellem):
«Gıfâr! Allah ona mağfiret buyursun! Eşlem! Allah ona selâmet versin!» buyurdular.

183- (...) Bize TJbeydullah b. Ömer El-Kavârîrî ile Muhammed b. Müsennâ ve İbni Beşşâr toptan İbni Mehdî'den rivayet ettiler. (Demi ki) : İbnü Müsennâ şunu söyledi : Bana Abdurrahman b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İmran El-Cevnî'den, o da Abdullal b. Sâmit'den, o da Ebû Zcr'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bana :
«Kavmine git de Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem). Eşlem! Allah ona selâmet versin! Gıfâr! Allah ona mağfiret buyursun! dedi diye söyle!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Biz
Şu'be bu isııadda rivayet etti.

184- (2515) Bize Muhammed fa. Müsennâ ile İbnü Beşşâr, Süveyd b. Saîd ve İbnÜ Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdu'l
Veh-hâb Es-Sekafî, Eyyûb'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. IVluâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, H.
Bize Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahman b. Mehdi rivayet etti. Her iki râvi dediler ki: Bize Şu'be
Muhammed b. Ziyad'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Kâfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaû', Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan
o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kavh b. Ubâde rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Ahd b. Humeyd, Ebû Âsım'dan rivayet ettiler. Her iki râvi İbni Cüreyc'den, o da Ebû'z-
Zübeyr'-den, o da Câbir'den naklen rivayet ettiler. H.
Bana Seleme b. Şebib de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den
naklen rivayet, etti. Bu râvîlerin hepsi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÜem)'ûen naklen : «Eslerri sun!» diye!
Allah ona selâmet versin! Gıfâr! Allah ona mağfiret buyur-duâ etti demişlerdir.

185- (2516) Bara Lıüşeyn b. Hureys rivayet etti. (Dedi ki) : Bizi Fadl b. Musa, Hüseyn b. Irâk'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'de
naklen rivayet etti ki, Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eşlem! Allah ona selâmet versin! Gıfâr! Allah ona mağfiret buyursun! Bana gelince : Bunu ben söylemedim. Lâkin onu Allah
(AzzeveCelle) soyladi.» buyurdular.

186- (2517) Bana Ebû't-Tahir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb, Leys'den, o da İmrân b. Ebî Enes'den, o da Hanzala b. Ali'den, o d
Hufâf b. İmâ El-Gıfârî'den naklen rivayet etti. Hufâf şöyle demiş : Kesûlullah (Sallallahli Aleyhi ve Sellem) bir namazda:
«AHcih'iin! Benî Lahyan, Ri'I ve Zekvâna lanet eyle! Allah ve Resulüne isyan eden Usayyeye ele! Gıfâr! Allah ona mağfireî eylesin
Eşlem! Allah ona selâmet varsin!» diye duâ etti.

187- (2518) Eİzc Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbni Hucur rivayet ettiler, Yahya b. Yahya : Ahberanâ; ötekiler ise :
Had-desenâ tâbirini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmail b. Ca'rcr, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti. O da İbni Ömer'i şöyle
derken işitmiş : Resûlüllalı (Saüaliahü Aleyhi ve Sellem):
(Gıfâr! Allah ona mağfis-et etsin! Eşlem! Allah ona selâmet versin! Usayye ise Allah ve Resulüne isyan etmiştir.» buyurdular.

(...) Bize tbnü Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'I-Vehhab rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti.
Bize Amr b. Sevvâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Üsâme haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb ile EI-Hulvânî ve Abd b. Humeyd, Ya'kub b. tbrâhim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) Bize babam, Sâlih'de
rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)1ilen naklen bu hadîsin mislini rivayet
etmişlerdir. SâlÎh ile Üsâme'nin hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu minber üzerinde söylediği bildirilmektedir.

(...) b Bana bu hadîsi Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud Et-Tayâlisî rivayet etti. (Dedi ki)
Bize Harb b. Şeddâd Yahya'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbnü Ömer rivayet etti. (Dedi ki)
Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi şöyle buyururken işittim...
Râvi yukarkilerinin İbni Ömer'den rivayet ettikleri hadîs gibi rivayette bulunmuştur.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâhu'l-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Gifar ile Eşlem kabileleri hakkındaki bu duayı Hz, Ebû Zerr'in faziletleri babında da görmüştük.
Hattâbî diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu iki kabileye duâ etmesi müslümanhğı harbsiz darbsız kendi arzûlariyle
kabul ettikleri içindir. Câhiliyyet devrinde Gıfâr kabilesi hacıları soymakla itham olunurdu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
onlardan bu lekeyi silerek, geçmiş suçlarının affolunduğunu bildirmek istemiştir.» Hadîsdeki «Sâleme» fiili harbetmeyip barış içinde
yaşadılar manasınadır. Bazıları bunun bir duâ olduğunu, bir takımları vâkıi haber verdiğini söylemişlerdir.
Kastalâni: «Şu cinasın güzelliğine bak!
(Gıfâr! Allah ona mağfiret buyursun! Eşlem! Allah ona selâmet versin!) Kulağa ne kadar tatlı, kalbe ne kadar tesirli, tekellüfden ne kadar
uzak!.. Bu lâtif tesadüflerdendir. Nasıl olmasın, hevâdan konuşmayan bir zâttan sâdır olmuştur! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
'in fesahati ulaşılmaz
yüksekliktedir.» diyor.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Usayye hakkındaki sözleri ihbardır. Bunları duaya hamletmeye imkân yoktur. Bu kabile Bi'ri
Maûne hâdisesinde hafızları şehid etmiş, böylece hakikaten Allah ve Resulüne isyanda bulunmuşlardı.

47- Gıfar, Eslem, Cüheyne, Eşca Müzeyne, Temim, Devs ve Tayyi' Kabilelerinin Faziletlerinden Bir Bab

188- (2519) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zid (bu zât İbni Harun'dur) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mâlik El-
Eşcaî, Musa b. Tâlha'dan, jo da Ebû Eyyub'dan naklen haber verdi, (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ensâr, Müzeyne, Cülıeyne, Gtfar, Eşca' ve Benî AbdİHah kabilesinden olanlar benim yardımcılahmdir. Başkaları değil! Allah ve Resulü
de onların yardımcılarıdır.» buyurdular.

189- (2520) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süîyân, Sa'd b
İbrâhim'den, o da Afcdurrahman h. Hürmüz El-A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûlülIah (Saliallahü
Aleyhi ve Seilem):

«Kureyş, Ensâr, Müzeyne, Cüheyne, Eşlem, Gıfar vg Eşca' benim yar-dımcılarımdır. Onların Allah ve Resulünden başka yardımcısı yoktur.» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize batanı rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şube, Sa'd b. İbrahim'den, bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız bu hadîsde : «Benim bildiğime göre bunların bazısı hakkında Sa'd dedi ki...» ibaresi vardır.

190- (2521) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşsâr rivayet ettiler. İbnü Müsennâ dedi ki : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Seleme'yi Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet ederken dinledim. Şöyle buyurmuşlar :
«Eşlem, Gıfâr, Müzeyne ve Cühoyne'dsn olanlar yahut Cüheyne, Benî TemİM'le Benî Âmir'den ve iki müttefik olan Esed'llo Ğatafan'dan daha hayırlıdırlar.»

191- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğî-ra (yâni El-Hızâmî) Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdular... H.
Bize Amru'n-Nâkıd ile Hasan El-Hulvânî ve Abd b. Humeyd dahi rivayet ettiler. Abd : Ahberanî, ötekiler: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b, İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den, o da A'rac'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) ; Ebû Hüreyre şunu söyledi: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seilem):
«Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a ygmin ederim ki : Ğifâr, Eşlem, Müzeyne, Cüheyne'den olanlar (yahut Cüheyne demiştir) ve Müzeyne'den olanlar kıyamet gününde Allah nezdinde Esed, Tayyİ' ve Ğa-tafan kabilelerinden daha hayırlıdırlar.» buyurdular.

192- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Ya'kûb, Devrakî rivayet ettiler.
(Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Uleyye) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivaye etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seilem):
«Eşlem, Ğifâr, Müzeyne ile Cüheyne'den bir kısmı (yahut Çüneyne ile Müzeyne'den bir kısmı) Allah indinde —Râvi : Zannederim kıyamet gününde buyurdu demiş— Esed, Ğatafan, Hevâzin ve Temîm kabilelerinden daha hayırlı olacaklardır.» buyurdular.

193- (2522) Bize Ebû Bekr h. Ebi Şeyfae rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den, rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Muhammed b. Ebî Yakub'dan, rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdurrah-man b. Ebî Bekr'eyi babasından rivayet ederken dinledim ki, Akra' fa. Habis, ResûlüIlah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
— Sana ancak Eşlem, Gıfâr ve Müzeyne'den hacıların hırsızları bey'at etti, demiş. Cüheyne'yi de söyledi zannederim. (Şekkeden râvi Muham-med'dir.) Bunun üzerine ResûlüIlah (Sailallahü Aleyhi ve SeUetn) :
«Şayet Eşlem, Ğıfar ve Müzeyne —zannederim Cüheyne de dedi— Benî Temim ile Benî Âmir, Esed ve Ğaîafan'dan daha hayırlı İseler, bunlar haybet ve hüsrana uğramışlar mıdır ne dersin?» buyurmuşlar. Akra':
— Evet! cevâtını yermiş. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«O halde nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, onlar bunlardan daha hayırlıdır.» buyurmuşlar. îbnü Ebî ŞeyWnin hadîsinde «Şekkeden râvi Muhammed'dir.» cümlesi yoktur.

(...) Bana Harun b. Abdillah rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdü's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Benî Temîm'in reisi Muhammed b. Abdillah b. Ebî Ya'kub Ed-Dabbî bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti ve : «Bir de Cüheyne» dedi. «Zannederim» demedi.

(...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki).: Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Bişr'den, o da Abdurrahman b. Ebî Bekra'dan, o da babasından, o da ResûlüIlah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)Jden naklen rivayet etti, (Şöyle buyurmuşlar) :
«Eşlem, Ğıfâr, Müzeyne ve Cüheyne, Benî Temim ile Benî Âmir'den ve iki müttefik olan Benî Esed ile Ğatafan'dan daha hayırlıdırlar.»

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Harun b. Abdullah rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti, H.
Bu hadîsi bana Amru'n-Nâkıd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şe-baba b. Sevvâr rivayet etti.
Her iki râvi: Bize Şu'be, Ebû Bişr'den bu isnadla rivayette bulundu,
demişler.

195- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Vekî' Süfyân'dan, o da Abdü'l-Melik b. Umeyr'den, o da Abdurrahman b, Ebî Bekra'dan, 6 da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûlüIlah (Sailallahü Aleyhi ve Stllem);
«Şayet Cüheyne, Eşlem ve Ğıfâr (kabileleri) Benî Temîm ve Benî Abdillah b. Ğatafan ve Âmİr b. Sa'saa'dan daha hayırlı ise ne dersiniz?»buyurdu. Ve bunu sesini uzatarak söyledi. Derken ashab :
— Yâ Resûlallah! .Onlar haybet ¥e hüsrana uğramışlardır, demişler. (O da) :
«Hakîkaten onlar daha hayırlıdır.» buyurdu. Ebû KüreyVin rivayetinde : «Şayet Cüheyne, Müzeyne, Eşlem ve Ğıfâr.., ise ne dersiniz?» cümlesi vardır.
Ebû Hüreyre rivâyetleriyle -Akra' h. Habis rivayetini Buharı «Kitâbu'l-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Eıısar: Evs/ve Hazrec kabileleridir. Benî Abdullah 'dan murad Gatafan kabilesinin bir kolu olan Benî A b -di/1-.-Uzzâ 'dır.. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) onların bu ismini değiştirerek kendilerine Benî Abdillah adım vermiştir.
Bundan dolayı Arablar onlara Benî Muhavvele demişlerdir. Mevâli: Mevlâmn cem'idir. Burada ondan murad Peygamber (Sailallahü Aleyhı\ve Sellem)'e yardım eden ve onunla hususiyeti olan zevattır.
Görülüyor ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) her kabileye hak ettiği mevkiyi tanımaktadır. Hz. Akra' b. Habis Peygamberimize bey'at edenlerin Eşlem, Ğifâr ve Müzeyne kabilelerinden olduklarını, bu kabilelerin ise İslâmiyetten önce İlacıların mallarını çalmakla şöhret bulduklarını söylemişse de", Resûlüllah (SaîlaHahü Aleyhi ve Selltm) mezkûr kabilelerin Benî Temim, Benî Amir, Esed ve

Ğatafan kabilelerinden daha hayırlı olduğunu bildirmiştir. Çünkü bir kimse müslüman olunca Cenâb-ı Hak küfür hâlindeki suçlarını bağışlar. Bunların suçlan da bağışlanmıştır.
Benî Temîm ve onun kolları olan Benî Esed, Benî Âmir vesâireye gelince; bunlar müslüman olduktan sonra Peygamber (Sailallahü Aleyh'1, ve Sellem) 'in vefatını müteakip birçokları irtidat etmiş-
lerdir.

196- (2523) Bana Züheyr b, Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ah-med b. İshâk rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Muğîra'dan, o fa Amir'den, o da Adiy b. HâtİM'den naklen rivayet etti. Adiy şöyle demiş: Ömer b. Hattab'a geldim. Bana şunu söyledi: Resûlüllah (Sailallahü A leyhi veSellemy'm ve ashabının yüzlerini ağartan ilk sadaka senin Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdiğin Tay yi' kabilesinin sadakasidir.
Bu hadîs Hz. Adiy b. Hatim ile Beni Tayyi' kabilesinin faziletlerine delildir.
Hz. Adiy Arablarm meşhur cömerdi Hâtem-i Tâî'nin torunlarındandır. Hicretin dokuzuncu veya onuncu senesinde müslüman olmuştur. Evvelce hıristiyanmış. Birçok müslümanlann irtidat ettiği hengâmede müslümanlığı muhafaza etmiş ve kavminin zekâtını getirerek Hz. Ebû Bekr'e teslim etmiştir, Irak'in fethinde bulunmuş, sonra Küfe 'ye yerleşmiştir. Sıffın harbinde Hz. Ali tarafında bulunmuş, bir rivayete göre yüzyirmi, diğer bir rivayete göre yüzseksen sene yaşamıştır.
«Ben müslüman olalı ahdestsiz bir namaz vakti geç irmemişimdil.» dediği rivayet olunur.
Şa'bî'nin rivayetine göre Hz. Adiy şunları söylemiştir: «Ömer'in karşısına çıktım ve :
— Beni tanıyor musun? diye sordum.
__ Evet! Onîar küfrettikleri zaman, sen iman ettin. Onlar inkâr etti,
sen bilgi gösterdin. Onlar gadrettiklerinde, sen vefakârlık ettin. Onlar geri gittiklerinde, sen beri geldin. Hiç şüphe yok ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SelUmy'm ashabının yüzlerim ağartan sadaka, Tayyi' kabilesinin sadakasıdır, dedi.»
Yüzünü ağartmak tâbiri sevindirmekten kinayedir. Bunun zıddı yüzünü kara etmektir ki; o da mahzun etmekten kinayedir.

197- (2524) Bize Yahya t. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-ğîra b. Abdirrahman, Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hürey-re'den naklen haber verdi. Şöyle demiş : Tufeyl ve arkadaşları gelerek :
__Yâ Resûlallah! Gerçekten Devs kabilesi küfür ve imtina etmiştir.
Sen de onlara beddua eyle! dediler. Bunun üzerine: Devs helak olsun diyenler oldu. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ise:
«Allah'ım! Sen Deys'e hidâyet ver; vg onları getir!» diye duâ etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâhu'I-Cihâd»'da tahric etmiştir.
Devs : Hz. Ebû Hüreyre 'nin kabîlesidir.
Tufeyl (Radiyallahu anh) kendilerini İslâm'a davet etmiş, fakat onlar sözünü dinlememişlerdir. Bunun üzerine Hz, Tufeyl onların zina ettiklerini, faiz yediklerini Resûlüllah .(Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ederek aleyhlerine beddua etmesini istemiş. Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ise bunun tam aksine olarak Allah'dan onlara hidâyet niyaz etmiştir. Bu hal Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem} ıin kemâl ahlâkının ve âlemlere rahmet oluşunun delilidir.
Hz. Tufeyl b.' Amr , Devs kabîlesindendir. Mekke'de müslüman olmuş, sonra memleketine dönerek Medîne'ye hicret edinceye kadar kavm-ü kabilesini irşada çalışmıştır.
Bir rivayette Yemâme harbinde, başka bir rivayete göre de Yermuk harbinde şehid edilmiştir.
Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Cerîr Muğîre'den, o da Hâris'den, o da Ebû Zür'a'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) Ebû Hüreyre şunlara söyledi : Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğim üç hasletten dolayı Benî Temîm'i sevmeye devam ederim, Resûlüllalı (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'i;
«Onlar Deccal'a karşı ümmeîimin en şiddetlileri olacaklar.» buyururken işittim. Sadakaları geldi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunlar bizim kavmimizin sadakalarıdır.» buyurdular. Aişe'nin yanında onlardan bir esir kadın vardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Âişe'ye) ;
«Onu âzâd et! Çünkü o ismail'in nesündendir.» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Hârb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umâra'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'Atn işittiğim üç hasletten sonra Benî Temîm'i sevmeye devam ediyorum; bunları onlar hakkında söylerdi. Ve râvi yukarki hadîsin mislini zikretmiştir.

(...) Bize Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvud mescidinin imamı Mesleme b, Alkame'te'l-Mazini rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Dâvud, Şa'bî'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etth
(Şöyle demiş) : Üç haslet var ki, ben bunları Benî Temîm hakkında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'fen işittim. Artık onları sevmekte devam ediyorum. Ve râvi hadîsi bu mânâ ile nakletmiş. Yalnız o :
«Onlar harblerde insanların en şiddetli çarpışanlarıdır.» demiş; Dec-cal'ı anmamıştır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Itk» ve «Kitâbu'I-Meğazî»'de tahric etmiştir.
Ebû Zür'a'nm rivayetine göre, Hz. Ebû Hüreyre: «Benim için kabilelerden bunlar kadar hoşlanmadığım bir kavm yoktu. Ama artık onları sevdim.» demiştir. Bunun sebebi câhüiyyet devrinde kabilelerinin birbirlerine düşman olmalarıdır. Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Temîm hakkında üç şey söylemiştir. Bunlardan birincisi DeccaHa en şiddetli bir surette onların harb edeceklerini haber vermesi; ikincisi zekâtları hakkında :
«Bunlar bizim kavmimizin sadakalarıdır» buyurması; üçüncüsü de Hz. Âişe'nin elinde bulunan esîr cariyenin İsmail (Aleyhisselâm) süîâesinden olduğunu söyleyerek azadını emir buyurmasıdır. Sadakaları hakkında :
«Bizim kavmimizin...» tâbirini kullanması Benî Temîm, îlyaş b. Mudar-dâ Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in nese-biyle birleştiği içindir.
Hz. Âişe'nin elinde bulunan kadının ismi malûm değildir. Bu hu-sûsdaki rivayetler muhteliftir. Bir rivayette «Sebiyye» yerine «Neşeme» denilmiştir. Neşeme, insan demektir. Tabarânî'nin rivayetine göre Hz. Âişe : «Yâ NebiyyeHah, ben İsmail (Aleyhisselâm) sülâlesinden bir köle âzâd etmeyi adadım.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sabret de yarın Benî Ahber'İn ganimetleri gelsin!» buyurmuş. Ertesi gün Benî Anber 'in ganimeti gelince ona Rudeyh, Zübeyb, Zühay ve

Semûra namlarında dört köle vermiş; kölelerin başlarını meshederek bereket duasında bulunmuş ve bunların Hz. İsmail neslinden olduğunu bildirmiş. Zehebî 'nin beyânına göre Hz. Âişe bunlardan Rudeyh'i azad etmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Şâir insanlar gibi Arablardan da köle olur. Ancak onları azâd etmek ef daldır. İbnü Battâl'a göre Benî Temîm kabilesi zekât için mallarının en iyisini ayırırlarmış. Bu halleri Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sel!em)'in hoşuna gittiği için, onlar hakkında sitâyişkâr sözler söylemiştir.
2- Hadîs-i şerif Benî Temîm'in faziletine delildir. Bu kabilenin içinde gerek câhiliyyet, gerekse İslâmiyet devirlerinde birçok eşraf ve reisler yetişmiştir.
3- Hadîs-i şerif âhir zamanda olacak bazı halleri haber vermektedir.

48- İnsanların En Hayırlıları Babı

199- (2526) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Müseyyeb, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«İnsanları asıl olarak bulursunuz. Onların câhiliyyet devrinde hayırlı olanları anlayış göstermek şarîıyie İslâm'da da hayırlılardır. Bu işde insanların en hayırlılarından bazılarını içine girmezden önce, ondan en ziyâde hoşlanmayanlar olduğunu bulursunuz. İnsanların en kötülerinden bazılarını bîr yüzle onlara, bir yüzle de bunlara gelen iki yüzlüyü bulursunuz.»

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umâ-ra'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. H Bize Kuteybe b, Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîra fo. Abdirrahman El-Hızâmî, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüilah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«İnsanları madenler bulursunuz...» buyurdular.
Râvi, Zühri'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur. Yalnız Ebû Zür'a ile A'rac'ın hadîsinde : «Bu işde insanların en hayırlılarından bazılarını içine girmezden Önce ona karşı en şiddetli hoşnutsuzluk gösterenler olduğunu bulursunuz.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Menakıb»'de tahric etmiştir.
Madenlerden murad muhtelif asıllıdır.
Maden : Yerin içinde karar kılan şeydir. Bazan nefis, bazan da kıymetsiz olur. Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) burada insanları madenlere benzetmiştir. Benzetmenin vcehi maden çıkarıldığı zaman gizli kalan yerlerinin açığa vurması ve sıfatının değişmemesidir. İnsandaki şeref sıfatı da böyledir. Haddizatında değişmez. Câhiliyyet devrinde şerefli olan müslümanlığı kabul ettikten sonra da şerefli olmakda devam eder. «Anlayış göstermek şartiyle» ibaresinde islâmî şerefin ancak dinde fakih olmakla tamamlanacağına işaret vardır. Şu halde mukabüleriyle ele alınırsa insanlar dört kısma ayrılır :
Birincisi: Câhiliyyet devrinde şerefli olup, müslümanlığı kabul eden ve dinde fakih olanlardır. Bunların mukabilleri câhiliyyet devrinde şerefli olmayan ve müslümanlığı kabul etmeyip dinde fakih olmayanlardır.
İkincisi: Câhiliyyet devrinde şerefli olup, müslümanlığı kabul eden; fakat fakih olamayanlardır. Bunların mukabilleri câhiliyyet devrinde şerefi olmayan, müslümanlığı da kabul etmeyen, fakat anlayış gösterenlerdir.
Üçüncüsü : Câhiliyyet devrinde şerefli olup, müslümanlığı kabul etmeyen, fakih de olmayanlardır. Bunların mukabili câhiliyyet devrinde şerefi olmayan, fakat müslümanlığı kabul ettikten sonra fakih olanlardır.
Dördüncüsü: Câhiliyyet devrinde şerefli olup, müslümanlığı kabul etmeyen, fakat anlayışlı olanlardır. Bunların mukabili câhiliyyet devrinde şerefi olmayan, müslümanlığı kabul ettikten sonra da fakih olmayanlardır.
Bu kısımların en yüksek mertebesi câhiliyyet devrinde şerefli olup, sonra müslümanlığı kabul eden ve dinde fakih olanlardır. Ondan sonra câhiliyyet devrinde şerefli olmayıp, sonra müslümanlığı kabul eden ve dinde fakih olanlar; daha sonra câhiliyyet devrinde şerefli olup, sonra müslümanlığı kabul eden, fakat fakih olmayanlar; daha sonra câhiliyyet devrinde şerefli olmayıp, sonra müslümanlığı kabul eden, lâkin fakih olmayanlar gelir. Müslümanlığı kabul etmeyene itibar yoktur. Bu hususda şerefli olup olmamanın, anlayışlı veya anlayışsız olmanın bir kıymeti yoktur. Nevevi şöyle diyor : «Madenlerden murad asıllardır. Asıllar şerefli olursa ekseriyetle feri'ler de şerefli olur. İslâmda fazilet takva iledir. Lâkin buna neseb şerefi katılırsa fazileti artar.»
Hadîsdeki «Bu iş» tâbirinden murad ihtimal İslâm'dır. Nitekim Hz. Ömer b. Hattâb, Hâlid b. Velîd, Amr b. Âs, İkrime b. Ebî Cehil ve Süheyl b. Amr gibi zevat vaktiyle İslâm'a son derece düşmandılar. Fakat Müslüman olunca onu son derece büyük bir ihlâsla sevdiler. Uğrunda büyük mücâhedeler yaptılar.
İki yüzlü kimse hakkındaki işden murad memuriyetler olabilir. Çünkü memuriyet istenmeden verilirse alan kimse Allah'ın yardımına nâü olur. İki yüzlünün niçin insanların en kötülerinden olduğu meydandadır. Çünkü iki yüzlülük nifaktır. Yalancılık, dolandırıcılıktır. İki yüzlü kimse her taifeye onu memnun edecek şekilde görünür. Hayırda olsun, serde olsun onunla beraberdir. Bu ise müdahenedir, haramdır. Fakat bununla iki taifenin arasını bulmayı kastederse yaptığı iş müdahene değil, makbul ve memduh olur.

49- Kureyş Kadınlarının Faziletlerine Dair Bir Bab

200- (2527) Bizej İbni Ebî'Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-|yân b. Uyeyne, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den bir de Ibni Tâvus'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Saliailahii Aleyhi, ve Sellem):
«Develere binen kadınların en hayırlısı (Burada râvilerin-biri Kureyş kadınlarının elverişlisi demiş, diğeri sadece Kureyş kadınları demiştir) yetime küçüklüğünde en ziyade şefkat gösteren ve kocasına elindeki iş hususunda en ziyâde riayetkar olandır.» buyurdular.

(...) Bize Amru'n-Nâkıd rîvâyet etti, (Dedi ki) : Bize Süfyân Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii. Aleyhi ve Seliem) den naklen rivayet etti. Bir de İbnü Tâvus'dan, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)"e ulaştırmak suretiyle bu hadîsin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o :
«Çocuğa küçüklüğünde en fazla bakış görüş edenidir.» demiş, «Yetime» dememiştir.

201- (...) Bana Harmele b. Yalıya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnü Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ban'a Saîd b. Müseyyeb rivayet etti ki, Ebû Hüreyre : Ben, ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :
«Kureyş kadınları deveye binen kadmlarm en hayırlısı, çocuğa karşı en şefkatlisi, kocasına elindeki iş hususunda en riayetkar olanıdır.» buyururken işittim.
Râvi demiş ki : Efcû Hüreyre bunun arkacığından : — Meryem binti Imran hiç deveye binmemiştir, dedi.

(...) Bana Muhammed b. Râfî' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd: Ahberanâ, İbnü Râfi' ise : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'-den, o da İbni Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den nakler haber verdi ki, Pe-ygamber (Sallailahu Aleyhi ve Sellem) Ebû Tâîib'in kızı Ümmü Hâni'yi istemiş. O da :
— Yâ Resûlallah! Ben yaşlandım, çocuklarım da var! demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallailahu Aleyhi ve Sellem);
«Deveye binen kadınların en hayırlısı.-..» buyurmuşlar. Sonra râvi Yûnus'un hadîsi gibi nakletmiş. Yalnız o: «Küçüklüğünde çocuğa karşı en jefkatlisi» demiştir.

202- (...) Bana Muhammed b. Râfî' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. İbni Râfi: Haddesenâ, Abd ise : Ahberanâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, İbni Tâvus'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. H. Bize Ma'mer de Hemmam b. Münebbih'den, û da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah 'Sallallahi Aleyhi ve Sellem): ' «Deveye binen kadınların en hayırlısı Kureyş kadınlarının elverişlisi-dir. Küçüklüğünde çocuğa karşı en şefkatli, kocasına elindeki İş hususunda en ziyade riayetkar (o) dır.» buyurdular.

(...) Bana Ahmed b. Osman b. Hakim El-Evdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HâlİId (yâni İbni Mahled) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman (bu zat İbni Bilâl'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süheyl, babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen tamamiyle Ma'mer'in bu hadîsi gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir. Deveye binen kadınlardan nıurad; Arab kadınlarıdır. İbaredeki zamirlerin müzekker getirilmesi ya lâfız yahut cins veya şahıs kastedildi-ğindendir..Hadîs-i şerif Kureyş kadınlarının fazileti ile onlardaki şefkat, evlât terbiyesi, yetim çocuklara güzel bakmak, kocalarının malım emin bir şekilde muhafaza etmek, nafaka hususunda tedbirli davranmak gibi hasletlerin faziletine delildir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin : «Meryem binti İmran hiç deveye "binmemiştir.» sözü, onun bu umuma dâhil olmadığına işaret içindir. Yâni Kureyş kadınlarının Hz. Meryem 'den efdal olduğu anlaşılmamalıdır. Hadîsden murad Kureyş kadınlarının şâir Arab kadınlarından üstün olduklarını anlatmaktır. Bundan onların bütün dünya kadınlarından üstün olmaları lâzım gelmez demek istemiştir.
«Ettevdîh» nâm eserin sahibi İbni Mülakk'm: «Ebû Hüreyre 'nin bu sözünden ve Buhârî 'nin onu Hz. Meryem kıssasında zikretmesinden, Hz. Meryem'in Hadîce ile Fâtıme'den faziletli olduğu mânâsı çıkarılır. Çünkü onlar deveye binmekle tahsis edilen Arablardandır.» diyor.

50- Peygamber (Sallailahu Aleyhi ve Sellem) 'in Ashabı (Radiyallahu anhüm) Arasında Kardeşlik Akdetmesi Babı

203- (2528) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-düssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Seleme) Sâbit'ten, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallailahu Aleyhi ve Sellem) Ebû Ubeyde b. Cerrah ile Elû Talha arasında kardeşlik akdetmiştir.

204- (2529) Bana Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabbâh rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hafs b. Gıyas rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsimi Ahve rivayet etti. (Dedi ki) ; Enes b. Mâlik'e :
— Resûlüllah (Sallailahu Aleyhi ve Sellem) 'in :
«islâm'da ahidleşme yoktur!..» buyurduğunu sen duydun mu? denildi. Enes:
— Resûlüllah. (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) kendi evinde Kureyş'le En-sâr arasında muahede yapmıştır, dedi.

205- (...) Bize Ebû Bekr fa. EM Şeybe ile Mulıammed b. AbdiUah b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abde b. Süleyman Asım'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş : Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) Kureyş ile Ensâr arasında Medine'deki evinde muahede yapmıştır.

206- (2530) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b, Nümeyr ile Ebû Üsâmıe Zekeriyya'dan, o da Sa'd b İbrahim'den, o da babasından, o da Cübeyr b. Mut'ım'den naklen rivayet ettiler. Cübeyr şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaliahü A leyhi ve Seilem):
«İslâm'da ahidleşme yoktur. Cahiliyyet devrinde olan herhangi bir ahidleşmeyi islâm ancak şiddet yönünden artırmıştır.» fcuyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Kefâle» ile «Kitâbu'I-İ'tisam»'da;
Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Ferâiz»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hilf : İki -kişinin birbirlerine yardımda bulunacaklarına ve birbirlerini takviye edeceklerine dâir ittifak etmeleridir. Cahiliyyet devrinde Arab kabileleri başkalanyle çarpışmak ve onlara baskı yapmak için birbirleriyle muahede yaparlardı. Bu türlü ittifak Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'in :
«İslâm'da ahidleşme yoktur.» hadîsiyle yasak edilmiştir. Fakat yine cahiliyyet devrinde mazluma yardım ve silâ-i rahim gibi şeyler için de ittifak yapılırdı. Bunlar hayır ve hakka yardım için yapıldığından İslâmi-yette de meŞru olarak kalmışlardır. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in
«Cahiliyyet devrinde olan herhangi bir ahidleşmeyi İslâm ancak şiddet yönünden artırmıştır.» buyurarak bu nevi ittifakın neshe dilmediğin i anlatmak istemiştir. Taberi: «Bugün ittifak ve sözleşme caiz değildir. Çünkü hadîsdeki kardeşlik ve bu kardeşlikle birbirine mirasçı olmak gibi şeyler hep neshedilmişlerdir.» demiştir. Nevevî de şunları söylemiştir : «Mirasa taallûk eden şeylerde cahiliyyet ittifakına muhalefet göstermek cumhûr-u ulemâya göre müstehabdır. Fakat İslâm'da kardeşlik ve AUah'a taat hususunda ittifak, dinde yardımlaşmak, hakkı ikâme için dayanışmak bakidir. Neshedilmemiştir...»
Hâsılı birbirine zıt gibi görünen bu rivayetlerden anlaşılan mânâ budur. Yâni «İslâmda ahidleşme yoktur.» hadîsinden murad şer'an

memnu olan miras ittifakı gibi şeylerdir, Cahiliyyet devrinden beri yapılagelen herhangi bir ittifakı İslâm'ın ancak kuvvetlendireceğini bildiren hadîs ise meşru' olan kardeşlik ve din hususunda yardımlaşma ittifakıdır.

51- Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bekası Ashabı İçin Emniyet, Ashabının Bekası da Ümmet İçin Emniyet Olduğunu Beyan Babı

207- (2531) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim ve Abdullah b. Ömer b. Ebân hepsi Hüseyn'den rivayet ettiler. Ebû Bek dedi ki: Bize Hüseyn b. AH El-Cu'fî, Mücemma' b. Yahya'dan, o da Saîd b. Ebî Bürde'den, o da Ebû Bürde'den, o da babasından nakler rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûlüIIah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) İle birlikte ak-Şam namazını kıldık. Sonra otursak da onunla beraber yatsıyı da kilsak a! dedik ve oturduk. Derken yanımıza çıktı ve :
«Siz hâlâ burada mısınız?» dedi. (Biz) şu cevâbı verdik :
— Yâ Resûlallah! Seninle birlikte akşam namazını kıldık. Sonra : Oturalım da seninle binlikte yatsıyı da kılalım, dedik.
«iyi ettiniz!» Yahut «İsabet ettiniz!» buyurdular. Müteakiben başım semâya kaldırdı. Çok defalar başını semâya kaldırırdı ve :
«Yıldızlar semânın emniyetidir. Yıldızlar gitti mi semâya vadolunan gelir. Ben ashabım için bir emniyetim. Ben gittim mi, ashabıma vadolunan-tar gelir. Ashabım da ümmetim için bir emniyettir. Ashabım gitti mi ümmetime vadolunan şeyler gelir.» buyurdular.
Emn ve Eman aynı mânâya olup, emniyet ve korkusuzluk demektirler, Hadîsden murad şudur ; Yıldızlar kaldıkça semâ da bakidir...Kıyamet gelip yıldızlar saçılınca, semâ da bozulup yarılacak ve yok olacaktır. Ben ashabım için bir emniyetim. Ben gittikten sonra ashabıma vadolunan fitneler ve harbler, bedevilerin irtidâdı ve kalbîerin birleşemeyip ihtilâfı gibi önceden açıkça haber verilmiş olan şeyler gelecektir. Nitekim bunların hepsi olmuştur.
Ashîjb gittikten sonra ümmete vadedilen şeylerin gelmesinden murad dinde bid'atların, fitnelerin zuhuru, kıyamet alâmetlerinin görünmesi, Mekke ile Medine'nin hürmetlerinin ayaklar altına alınması ve-zeîerindendir. sairedir ki, bunların hepsi Peygamber (SaUalîahü Aleyhi ve Se'J.eın)'in muci-

52- Sahabenin Fazileti, Sonra Onların Ardından Gelenlerin, Sonra Onların Ardından Gelenlerin Faziletleri Babı

208- (2532) Bize Ebû Hayseme Züheyr b. Harb ile Ahmed b. Ab-dete'd-Dabbî rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Süf-yân b. TJyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Anır, Câbir'i, Ebû Saîdi Hudrî'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verirken işitmiş. (Şöyle buyurmuşlar) :
«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek; insanlardan bir cemâat gaza edecekler de kendilerine :
— İçinizde Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve SellemVı gören var mı? denilecek. Onlar da :
— Evet! cevâbını verecekler. Bunun üzerine kendilerine fetih müyesser kılınacak. Sonra insanlardan bir cemâat gaza edecek kendilerinei
— İçinizde Resûlüllah (SatlaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e sahâbîlik etmiş bir kimseyi gören var mı? denilecek.
— Evet! diyecekler. Yine kendilerine fetih müyesser kılınacak. Sonra insanlardan bir cemâat gaza edecek ve kendilerine :
— İçinizde Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'e sahâbilik eden bir kimsenin arkadaşım gören var mı? denilecek. Onlar da :
— Evet! cevâbını verecekler. Bu sebeple kendilerine fetih müyesser kılınacaktır.»

209- (...) Bana Saîd b. Yahya b. Saîd EI-Emevî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İlmi Cüreyc, Ebû'z Zübeyr'-den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Saîd-i Hudrî zu'm edip dedi ki: Resûlüllah [Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :
«İnsanlar üzerine zaman gelecek; kendilerinden bir ordu gönderilecek do:
— Bakın aranızda Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) *in ashabından bir kimse bulabilecek misiniz? denilecek. Böyle bir zât bulunacak ve kendilerine onun sebebiyle fetih müyesser olacak. Sonra ikinci bir ordu gönderilecek yine :
— Acaba bunların arasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabını gören var mı? diyecekler ve onun sebebiyle kendilerine fetih müyesser olacak. Sonra üçüncü ordu gönderilecek ve :
— Bakın aralarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve-Sellem)'m ashabını görenleri gören bulabilecek misin? denilecek. Sonra dördüncü ordu gönderilecek ve yine :
— Baktn içlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabını gören, birini gören, bİrîni gören, biri var mı? denilecek. Böyle bir zat da bulunacak ve kendilerine onun sayesinde fetih müyesser olacak.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Cihâd» ile «Alâmâtü'n-NüMvve» ve «Fedâilü's-Sahâbe» bahislerinde tahric etmiştir.
Fiâm veya Fiyâm : İnsanlardan bir cemâat demektir. Lâfzından müfredi yoktur.
Hadîs-i şerif: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı kendi suretinde kimse görmemiştir.» diyen bazı mutasavvıfenin sözlerini reddetmektedir. Bu hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir mucizesi ve ashab ile tabiînin faziletlerine delil vardır.

210- (2533) Bize Kuteybe b. Saîd İle Hennâd b. Seriy rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû'l-Ahvas, Mansûr'dan, o da İbrahim b. Yezid'-den, o da Abîdete's-Selmânî'den, o da Abdullab'dan[30] naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ümmetimin en hayırlısı benden sonra gelen asırdır. Sonra onlarm peşinden gelenler. Daha sonra onlarm peşinden gelenlerdir. Sonra öyle bir kavm gelecektir ki, onlardan birinin şehâdeîi yeminini, yemini de şehâ-detini geçecektir.» buyurdular.
Hennâd hadîsinde karnı zikretmemiştir. Kuteybe ise: «Sonra bir takım kavmler gelecektir.» demiştir.

211- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim El-IIanzalî rivayet ettiler. İshâk : Ahberanâ, Osman ise : Haddesenâ tâbirlerin kullandılar. (Dediler ki) : Bize Cerîr Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Abîde'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e : İnsanların hangisi en hayırlıdır? diye soruldu :
«Benim asrtmdır. Sonra onların peşinden gelenler, daha sonra onların peşinden gelenlerdir. Sonra bir kavm gelecektir ki, onlardan birinin şeha-deti yeminini, yemini de şehâdetinİ geçecektir.» buyurdular.
İbrahim: «Biz çocukken ahid ve şehâdetlerden bizi men ederlerdi.» demiş.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz
Şu'be rivayet etti. H.
Bize yine Muhammed h. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyâ
rivayet etti. Her iki râvi Mansûr'dan Ebû'l-Ahvas'la Cerîr'in isnadlariyle onların hadîsi mânâsımla rivayette bulunmuşlardır. Onların
hadîsinde : «Resûlüllah (SaHallahÜ Aleyhi ve Sellem)'e soruldu» cümlesi yoktur.

212- (...) Bana Hasen b. AH El-Hulvân! de rivayet etti. (Dedi ki) : | Bize Ezher b, Sa'd Es-Scmmân, İbnü Avn'den, o da İbrahim'den, o d
Afaîde'den, o da AbduIlah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«insanların en hayırlısı benim asrımdır. Sonra onların peşinden gelenler, daha sonra onların peşinden gelenlerdir.» (Abdullah) Üçüncüde
mi, yoksa dördüncüde mi bilemiyorum:
«Onlardan sonra (kötü) bir nesil gelecek. Birinin şehadeti yeminini, yemini de şehâdetini geçecektir.» buyurdular (demiş).

213- (2534) Bana Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym, Ebû Bişr'den rivayet etti. H.
Bana İsmail b. Salim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym haber verdi, (Dedi ki) : Bize Ebû Bişr, Abdullah b. Şekîk'den, o da Eb
Hürey-re'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Ümmetimin en hayırlıları, içlerinde benim gönderildiğim asırdır. Sonra onların peşinden gelenlerdir.» buyurdu. Üçüncüyü zikretti mi,
etmedi mi Allah bilir:
«Onlardan sonra bîr kavm gelecektir ki, semizliği sevecekler, çağırıl-madan şâhidlık yapacaklardır.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekir b. Nâfi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder Şu'-be'den rivayet etti. H.
Bana Haccâc b. Şâir dahi rivayet etti. Bize EWl-Velid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Efcû Avâne rivayet etti. Her iki râvi Ebû Bişr'den b
isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız Şu'be'nin hadîsinde «Ebû Hüreyre : İki defa mı söyledi, üç defa mı bilemiyorum,
dedi.» cümlesi vardır.

214- (2535) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ ve İbni Beşşâr hep birden Gunder'den rivayet ettiler. îîmü Müsenn
dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Ebû Cemre'den' dinledim. (Dedi ki)
Bana Zehdem b. Mudarrib rivayet etti. (Dedi ki) : tmran b. Husayn'i rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Sizin en hayırlılarınız benim asrimdır. Sonra onların peşinden gelenler. Daha sonra onların peşinden gelenler/ daha sonra onların
peşinden gelenlerdir.» buyurmuşlar. İmran : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi asrından sonra iki defa mı dedi, üç mü
bilemiyorum demiş :
«Onlardan sonra bir kavm gelecek ki, şâhid çağrılmadıkları halde şe-hâdet edecekler. Hıyanet edecekler. Emniyet olunmayacaklar.
Nezredecekcek, yerine getirmeyecekler. Aralarında şişmanlık zuhur edecektir.» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize Abdurrahman b. Bişr El-Abdî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Şu'be'den bu isnadla rivayette
bulunmuşlardır. Bunların hadîsinde :
«Kendi asrından sonra iki asır mı, yoksa üç mü söyledi bilemiyorum, dedİ.» ibaresi vardır. Şebâbe'nin hadîsinde : «Dedi ki Zehdem b.
Mudar-rİb'den dinledim. Bana at üzerinde bir hacet için gelmişti. Bana rivayet etti ki : Kendisi Imran b. Husayn'dan dinlemiş» ibaresi;
Yahya ile Şebâbe'nin hadîsinde ise: «j^âV^j^j-i^ı, Behz'in hadîsinde de İbnü Ca'fer'İn

215- (...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Abdi'l-Melik EI-Umevî de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşâr dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Muâz b. İlişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baban
rivayet etti. Her iki râvİ Katâde'den, o da Zürâra b. Evfâ'dan, o da Imran b. Husayn'dan, o da Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Selle m
'den naklen bu hadîsi :
«Bu ümmetin en hayırlıları içlerinde benim gönderildiğim asırdır. Sonra onların peşlerinden gelenlerdir.» şeklinde rivayet etmişlerdir.
Ebû Avâ-ne'nin hadîsinde Zehdem'in Imran'dan rivayet ettiği hadîsde olduğu gibi : «Üçüncüyü zikretti mİ, etmedi mi Allah bilir, dedi.»
ziyadesi vardır. Hişâm'm Katâde'den rivayet ettiği hadîsinde de : «Kendilerinden yemin istenmediği halde yemin ederler.» ziyadesi
vardır.

Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe üe Suca' b. Mahled rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indİr. (Dediler ki) : Bize Hüseyn (bu zât îbni Ali El
Cu'ü'dir) Zâide'den, o da Süddî'den, o da Abdullah El-Behî'deıı, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir adam Peygambe
(Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e insanların en hayırlıları kimlerdir? diye sordu :
«İçinde benim bulunduğum asırdır. Sonra ikinci, daha sonra üçüncü {ası rdı r).» fc uyurdular,
Abdullah b. Mes'ud rivayetini Buharı «Kitâbu'ş-Şehâdât» ile «Kitâbu'I-Fedâil»'de; Tirmizî «Kitâbu'l-Menâkıb»'de;
Nesâî «Şurut» ve «Ahkâm» bahislerinde; Imran b. Husayn rivayetini Buharı «Kitâbu'ş-Şehâdât» ile «Kitâbu fadlı's-Sahabe»'de; Nesâ
«Nüzûr» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Kamdan murad bir zamanda yaşayan insanlardır. İbnü'1-Enbârî'nin beyânına göre
hadîsden muzaf hazfedilmiştir. Hadîs : «İnsanların en hayırlıları benim asrımın insanlarıdır» manasınadır. İbnü Tînn : «Benim asrım
tâbirinin mânâsı, benim ashabım demektir. Maksad onu gören veya sözünü işitenlerdir.» diyor. Ulemâ bu kelimenin üzerinde pek çok
sözler söylemişlerdir. Bâzılarına göre karn yüz senedir. Bir takımları seksen, diğerleri kırk, daha başkaları altmış sene olduğunu
söylemişlerdir. Hattâ yirmi, otuz ve yetmiş sene olduğunu söyleyenler de vardır. Rivayetlerin mecmuundan anlaşılıyor ki, müslümanların
yaşadıkları en hayırlı devirler sahabe, tâbinî ve tebei tabiîn devirleridir. Bir rivâyette bu üç devirden sonra yalanın alıp yürüyeceği
bildirilmiştir. Bu-'radaki rivayetlerde o devirden itibaren, çağrılmadan mahkemeye gelip şe-hâdet edecek insanlar zuhur edeceği,
bunların bazısının evvelâ şehadet edip, sonra yemin vereceği; bazılarının da evvelâ yemin edip, sonra şâ-lıhidlik yapacağı ve keza bir
takım insanların nezredîp nezrini yerine ge-. tirmeyeceği ve aralarında semizlik, şişmanlık, hıyanet zuhur edeceği bildirilmektedir.
Bittabi bunlar dînen makbul şeyler değildir. Bu rivayetler mezkûr insanları zemmetmektedirler. Bilhassa hem şâhidlik etmek, hem de
yemin vermek çirkin bir şeydir. Onun için râvilerden İbrahim El-Hanzalî: «Biz çocukken ahid ve şehadetlerden bizi men ederlerdi.»

demiştir. Bundan murad; Allah'a ahdolsun, Allah'a söz veriyorum, Allah şahidim olsun ve Eşhedübillah gibi sözlerdir. Yâni; bir kimse bir şeyi yapacağına söz verirken bunları kullanmamalıdır. Çocuklara yasak edilmesi, bunu âdet edinip eğri veya doğru her şeye yemin etmesinler diyedir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ en hayırlı devrin Peygamber (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem) zamanı olduğuna ittifak etmişlerdir. Maksad onun ashabıdır. Evvelce de beyân ettiğimiz gibi, cumhûr-u ulemânın kabul ettiği sahih kavle göre Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve SeUemyi velev bir an gören müslüman onun ashabındandır. (İnsanların en hayırlıları) rivayeti umumu üzere bırakılmıştır. Ondan murâd asrın bütünüdür. Bundan sa-hâbîyi Peygamberlerden üstün çıkarmak lâzım gelmediği gibi, kadınların da Meryem, Âsiye vesâireye tercihi icab etmez. Maksad "bir asrı bütünüyle başka bir asra tercihdir.»
Half: Kötü nesil manasınadır. Luğat ulemâsına göre half başkasının yerine ivaz ve bedel olan demektir. Hayırda da, serde de kullanılır. Yalnız hayırda kelime hem half, hem de halef şeklinde okunabilir. Halef okunması-daha makbuldür. Cumhura göre şer mânâsında yalnız half şek-lin'de kullanılır. Mamafih burada da halef şeklinde telâffuz edilebileceği rivayet olunmuştur.
Semizlikten murad; şişmanların çok olmasıdır. Yoksa bütün insanların şişmanhyacağım haber vermek değildir. Burada zemmedilen şişmanlık kasden besleyici şeyler yiyerek semizlemektir. Yaradılıştan şişman olanlar bu hükümde dâhil değildirler. Bazıları buradaki semizlikten mal toplamak kastedildiğini, bir takımları da elinde olmadığı halde bir şeyi varmış gibi göstererek kendini şerefli ve itibarlı saydırmak mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Buradaki rivayetlerde :
«Onlardan sonra bir kavm gelecek ki; şâhid olarak çağrılmadıkları halde şehadet edecekler.» buyuruluyor. Halbuki bir hadîsde ;
«Şâhidlerin en hayırlısı kendisinden şahitlik istenmeden gelip şehadet edendir.» buyurulmuştur. Zahirlerine bakılrsa bu iki hadîs birbirlerine zıttır. Ulemâ onların aralarını şöyle bulmuşlardır. Çağrılmadan gelen şahidin zemmolunması, dava sahibi bildiği halde onu mahkemeye davet etmediği içindir. Fakat dava sahibinin şâhidliğini bilmediği bir kimse kendiliğinden gelerek mahkeme huzurunda şehadet eder veya dava sahibine müracaatla : Ben bu davaya şahidim, beni de mahkemeye çağır, derse bu şâhidlik çirkin değil, bilâkis memduh ve makbuldür. Yalnız haddi şer'i gibi gizlenmesinde maslahat görülen hususatda, çağrılmadığı halde mahkemeye gelerek şâhidlik etmek doğru değildir. Cumhur ulemânın kavli budur. Burada başka bir takım kaviller de vardır. Fakat zayıf oldukları için bunları nakle lüzum görmedik.
Nezir : Adak, demektir. Bir kimsenin adağım yerine getirmesi bil-ittifak vâcibdir. Ulemânın bu hususdaki kavillerini nezir babında görmüştük.
Hz. Âişe rivayetinin senedine Darekutnî itiraz etmiş ve «Abdullah El-Behî, Âişe 'den değil, Urve'den, o da Âişe'den rivayet etmiştir.» demişse de; Kaadî îyâz bu itirazı vârid görmemiş Abdullah 'm doğrudan doğruya Hz. Âişe 'den rivayeti sahih olduğunu söylemiştir. Nitekim Buharı de onun Hz. Âişe 'den rivayetini tahric etmiştir.
Bu rivayetler Hz. Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir mucizesini tazammun etmektedirler. Çünkü bütün haber verdikleri aynen zuhur etmiştir.

53- Peygamber (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem)in : «Hiç Bir Yüz Sene Gelmez ki, Yeryüzünde Bugün Doğan Bir Kimse Kalsın» Hadisi Babı

217- (2537) Bize Muhammed b. Kâfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Muhammed b. Kâfi': Haddesenâ, Abd ise : Ahberanâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürezzâk haber verdi, (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Ab-dillah ile Ebû Bekr b. Süleyman haber verdiler ki, Abdullah b. Ömer şunu söylemiş: Bize ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem hayatının sonunda bir gece yatsı namazını kıldırdı. Selâm -verince ayağa kalkarak :
«Şu gecenize ne dersiniz? Hiç şüphe yok ki, bundan itibaren yüz senenin başında yeryüzünde olanlardan hiç bîr kimse kalmayacaktır.» buyurdu.
îbnü Ömer demiş ki : Halk konuştukları lâflar arasında ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in bu yüz sene hakkındaki sözü hususunda hataya düştüler. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak bugün yeryüzünde olanlardan kimse kalmayacak, dedi. Bununla o asır halkının geçip gideceğini kasdetti.

(...) Bana Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi Bu hadîsi Leys dahî Atdurrahman b. Hâlid b. Müsafir'den rivayet etti. Her iki râvi Zührî'den, Ma'mer'in isnadiyle onun hadîsi gibi rivayet etmişlerdir.

218- (2538) Bana Harun b. Abdillah ile Haccac b. Şâir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccâc b, Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbnü Cürayc şunu söyledi : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken işitmiş: Ben ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vefatından bir ay önce:
«Siz bana kıyameti mi soruyorsunuz? Onun ilmi ancak Allah indindedir. Allah'a yemin ederim! Yeryüzünde doğmuş hiç bir nefis yoktur ki, üzerine yüz sene gelsin!» buyururken işittim.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Cüreyc bu is nadla haber verdi. Fakat: «Ölümünden bîr ay önce» kaydını zikretmedi.

(...)İBana Yahya b. Habîb ile Muhammed b. Abdi'I-A'la ikisi birden Mu'temiir'den rivayet ettiler. İbnü Hafcîb dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Ben babamdan işittim. (Dedi ki) : Bize Ebû Nadra, Câbir b. Abdillah'dan, o da Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, bunu vefatından bir ay önce yahut o civarda söylemiş:
«Bugün doğmuş hiç bir nefis yoktur ki : Üzerine yüz sene gelsin de, o gün sağ bulunsun!» buyurmuşlar.
Sikâye sahibi Abdurrahman'dan dahi Câbir b. Abdillah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet olunmuştur.
Abdurrahman tunu ömrün kısalması dîye tefsir etmiştir.
("TbiJeM Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Et-Teymı .ki ısnadla birden bu hadîsin mislini haber verdi.

219- (2539) Bize İbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid, Dâvud'dan rivayet elti. Lâfız onundur, H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Hayyan, Dâvud'dan, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den nakle rivayet etti. (Şöyle demiş).: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk'den dönünce kendisine kıyameti sordular. Bunun üzerine Rfesûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yüz sene gelmez ki, yeryüzünde bugün doğmuş bir nefis kalmış olsun!» buyurdular.

220- (2538) Bana İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'I-Velid haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne H'usayn'dan, o da Sâlim'-den, o da Câfeir b. Abdilîah'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Doğmuş hiç bir nefis yoktur kî, yüz seneye erişsin!» buyurdular.
Salim demiş ki : Biz bunu onun yanında müzakere ettik. Bu ancak o gün yaratılmış her nefistir.
Abdullah b. Ömer rivayetini Buhârî «Kitâbu'*-İIim-> ile «Kitâbu's-Salât»'da tahric etmiştir.
Hadîsin rivayetleri birbirini tefsir etmektedir. Bu rivayetlerden mak-sad, o akşam doğan bir çocuğun yüz seneden fazla .ya gamıyacağını beyândır. Daha sonra doğan bir çocuğun yüz seneden fazla yaşayıp yaşamayacağına dâir söz yoktur.
Menlûse : Yaratılmış, doğmuş demektir. Bu kayıt meleklerle cinlere şâmil değildir.
Bâzıları: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsle ümmetinin ömürleri kısa olacağını anlatmak istemiştir» demişlerdir, Hızır (Aleyhisselâm)m vefat ettiğini söyleyenler bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. Cumhura göre Hızır (Aleyhisselâm) sağdır. Onlar bu hadîsleri te'vil ederek Hızır (Aleyhisselâm)hn o gün su üzerinde olduğunu yahut hadîsin umumundan tahsis edildiğini söylemişlerdir.
Kirmanı hadîsin umumunda Hz. İsâ ile İb1îs'in dahil olup olmadığı hususunda suâl açmış,, cevabım da vermiş ise de, Allâme Aynî bu suâl ve cevapları yersiz bularak şunları söylemiştir : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yeryüzünde yaşayanlardan muradı ümmetidir. Karineler buna delâlet etmektedir. Yeryüzünde yaşayan müs-lüman, kâfir bütün insanlar onun ümmetidir. Müslümanlar ümnıet-i icabeti, kâfirlerse ümmet-i davetidir. İsâ ile Hızır (Aleyhisselâm) üm-metden sayılmazlar. Şeytana gelince : O âdemoğullarmdan değildir.»
Bu rivayetler dahî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Peygamberliğine delâlet eden mucizeyi tazammun etmektedir.

54- Sahabe (Radiyallahu anhüm)'e Sövmenin Haram Kılınması Babı

221- (2540) BİIze Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Muhammed b. Ala' rivayet ettiler. Yalıya : Ahberanâ, Ötekiler : Haddesenâ tâbirlerim kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye A'me'ş-den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûliülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ashabıma sövmeyin! Ashabıma sövmeyin! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, biriniz Uhud (dağı) kadar altın infâk etse, onların bir ölçeğine veya onun yansına erişemez.» buyurdular.

222- (2541) Bize Osman b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr A'meş'den, o da Ebû SâlÎh'deıı,-o da Ebû Said'den naklen rivaye etti. (Demiş ki) : Hâlid b. VelÎd ile Abdurrahman b. Avf arasında bir şey vardı. Hâlid ona sövdü. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ashabımdan kimseye sövmeyin! Çünkü bîriniz Uhud (dağı) kadar altın infak etse, onların bir ölçeğine veya yansına erişemez.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Saîd El-Eşec ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' A'meş'den rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rİ-vâyet etti. H.
Bize İbni Müsennâ ile İbni Beşşâr dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnü Ebî Adiy rivayet etti. Bu râviler hep birden Şu'bc'detı, o da A'meş'den naklen Cerîr ile Ebû Muâviye'nin isnadı ile onların hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu'be ile Vekî'in hadîsinde Abdurrahman b. Avf ile Hâlid b. Velîd'in zikri geçmemiştir.
Bu hadîsin Ebû Saîd rivayetini Buhârî «Kitâbu'fedâil-ü Eshab-in-Nebî»'de; Ebû Dâvud ile İbni Mâce «Kitâbu's-Sünnet»'de; Tirmizî il Nes.âî «Kitâbu'l-Menâkib»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Ebû Hüreyre rivayeti hakkında Ebû Ali El-Ceyyânî şöyle demiştir :
«Ebû Mesüd'u Dimeşkî bunun vehm olduğunu söylüyor. Doğrusu Ebû Muâviye'nin A'meş'den, onun da Ebû Salih 'den, onun da — Ebû Hüreyre 'den değil — Ebû Said-i Hudrî1-den rivayet etmiş olmasıdır.
Onu Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ebû Küreyb ve başkaları böyle rivayet etmişlerdir. Darekutnî'ye bu hadîsin isnadı sorulmuş da : Onu A'meş rivayet ediyor. Ama ondan muhtelif şekilde rivayet edilmiştir. Zeyd b. Ebî Ümeyye, A'meş 'den, o da Ebû Salih 'den, o da Ebû Hüreyre 'den naklen rivayet etmigtir. Ebû Avâne 'den de muhtelif şekilde rivayet edilmiştir. Hadîsi Affân ile Yahya b. Hammad, Ebû Avâne 'den, o da A'meş 'den bu gekilde rivayet etmişlerdir. Müseddid ile Ebû Kâmil ve Şey-bân ise Ebû Avâne 'den rivayet etmişler ve Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd 'den demiglerdir. Nasr b. Ali dahî; Ebû Dâvud ile Haraşî 'den, onlar da A'meş'den diye rivayet et-miçtir. A'meş'in rivayetlerinin doğrusu Ebû Salih 'den, onun da Ebû Saîd 'den rivayet olunanıdır. Bu hadîsi Zaide, Asım'dan, o da Ebû Salih 'den, o da Ebû Hüreyre 'den rivayet etmişse de, doğrusu Ebû Salih'in Ebû Saîd 'den rivayet etmiş olmasıdır, demiştir.»
Nevevî diyor ki : «Fitnelere karışmış olsun olmasın ashab-ı kirama sövmek haramdır; haram kılman kötülüklerdendir. Çünkü onlar müctehiddirler. Sahabenin faziletleri bahsinde izah ettiğimiz gibi, onlar . bu harbler hususunda te'vilcidirler. Kaadî Iyâz onlardan birine sövmenin büyük günahlardan sayıldığını söylemiştir. Bizim mezhebimizle cumhura göre ashaba söven öldürülmez; ta'zir olunur. Mâlikîler'-den bazıları Öldürüleceğine kail olmuşlardır.»
Yerinde de görüldüğü vecihle müd, okkadan küçük bir ölçektir. Fi-renkler nazarında ise on sekiz litrelik kapdır. Hadîsin mânâsı: Sizden biriniz Uhud dağı kadar altın tasadUuk etse, bunun sevabı ashabımdan birinin yarım müd zahireden kazanacakları sevaba erişemez demektir. Kaadî Iyâz: <Bu da gösterir ki, Aşhâb-ı kiram kendilerinden sonra gelen bütün insanlardan daha faziletlidirler. Onların sadakalarının daha faziletli olması zaruret zamanında ihtiyaç ve sıkıntı içinde oldukları halde - vermelerindendîr. Başkalarının hâli böyle değildir. Onların cihad vesâir tâatları da hep böyle olmuştur...» diyor.

55- Üveysü'l-Karani (Radiyailahü anh) 'in Faziletlerinden Bir Bab

223- (2542) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-şim b. Kaâsım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğire rivayet

elti. (Dedi ki) : Bana Saîd El-Cüreyrî, Ebû Nadra'dan, o da Useyr b. Câ-bir'den naklen rivayet etti ki, Kûfeliler Ömer'e gelmişler İçlerinde Üveys'-le alay eden bir adam varmış. Ömer:
— Burada Karanîlerden kimse var mı? diye sormuş. Hemen bu adam geîmiş. Ömer:
— Şüphesiz ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settim):
«Size Yemen'den Uveys denilen bir adam gelecek. Yemen'de bir annesinden başka kimse bırakmıyor. Kendisinde beyazlık vardı. Allah'a duâ etti de onu kendisinden giderdi. Yalnız bir dinar veya dirhem yeri kadar kaldı. İmdi ona sizden kim rastlarsa sizin için istiğfar ediversin!» buyurdular, demiş.

224- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hanımad (bu zât İbni Seleme'dir) Saîd-î CÜreyrî'den bu isnadla Ömer b. Hattâb'dan naklen rivayet etti. Ömer şöyle demiş : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Şüphesiz tabiînin en hayırlısı Uveys denilen bir adamdır. Onun bir validesi vardır. Kendisinde beyazlık vardı, imdi kendisine emredin de sizin için istiğfarda bulunsun.» buyururken işittim.

225- (...) Bize İsbâk b. İbrahim El-HanzaU ile Muhammed b. Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. İshâk ; Ahberanâ, ötekiler Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Lâfız İbni Müsennâ'nmdır. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana bafcam, Katâde'den, o da Zürâra b. Evfâ'danj o da Üseyr b. Câbir'den naklen rivayet etti. Üseyr şöyle demiş : Ömer b. Hattâb kendisine Yemenlilerin imdadı geldiği vakit onlara : Üveys b. Âmir aranızda mı? diye sorardı. Nihayet Üveys'e rastladı. Ve :
__ Sen Üveys b. Âmir misin? diye sordu. (O da) :
Evet! cevâbını verdi.
— Murad kabilesinden sonra Karen'den mi? dedi. Üveys:
— Evet! cevâbını verdi.
— Sende baras illeti vardı. Ondan iyüeştin de yalnız bir dirhem yeri jar kaldı öyle mi? dedi. Üveys :
— Evet! cevâbını verdi.
— Validen var mı? diye sordu. Üveys :
— Evet! cevâbını verdi. Ömer :
— Ben Resûlüllah (Satiatlahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Size Uveys b. Âmir Yemenlilerin İmdat bölüğü ile gelecek. KondİSi Muraddan sonra KarendendİIr. Onda baras iiietİ vardı. Bu dordder iyileşti. Ancak bir dirhem yeri kadar kaldı. BİIr validesi vardır. Ona çok mutîdir. .Allah'a yemin etse, kendisini mutlaka yemininde sâdık çıkarır. Sana istiğ-jfar etmesine imkân bulursan bunu yap!» buyururken işittim. Benim için istiğfar ediver! dedi. O da Ömer için İstiğfarda bulundu. Ömer ona :
— Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. Üveys :
— Kûfe'ye! dedi.
— Senin için oranın valisine mektub yazayım mı? dedi, Üveys :
— İnsanların el-ayak takımı arasında olmam benim için daha mak-dür, evâbını verdi.
Üseyr demiş ki: Ertesi yıl gelince Kûfe'nin eşrafından bir adam hac-gitti. Ömer'e rastlamış. Ömer kendisine Üveys'i sormuş. O zât :
— Ben onu evi perişan, eşyası az bir halde bıraktım, demiş. Ömer :
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i :
«SİIze Uveys b. Âmir Yemenlilerin imdat bölüğü ile gelecek. Kendisi Muraddan sonra KarendendİIr. Onda baras illeti vardı. Bu derdden iyileşti. Ancak bir dirhem yeri kadar kaldı. Bir validesi vardır. Ona çok mutîdir. Allah'a yemin etse, kendisini mutlaka yemininde sadk çıkarır. Sana istiğfar etmesine imkân bulursan bunu yap!» buyururken işittim, demiş. O zât Üvays'e gelerek :
— Benim için istiğfar et! dedi. Üveys :
— Sen hayırlı bir yolculuktan yeni geliyorsun, benim için sen istiğfar et! dedi. O zât yine :
— Yenim için istiğfar et: dedi. Üveys (tekrar) :
— Sen hayırlı bir yolculuktan yeni geliyorsun. Benim için sen istiğfar et! Ömer'e rastladın mı? dedi. O zât:
— Evet! cevâbım verdi. Bunun Üzerine onun için istiğfar etti. Halk da onun kim olduğunu anladı. Müteakiben çekib gitti.
Üseyr demiş ki : Elbisesi çizgili bir kumaştı. İnsan onu gördükçe : Acaba Üveys bu kumaşı nerden buldu? diyordu.
Hz. Üveys'in babası Âmir 'dir. Meşhur olan budur. Bazıları Amr olduğunu söylemişlerdir. Künyesi Ebû Amr'dır. Sıffın harbinde şehid edildiği söylenir. Kendisi Murad kabilesinin bir kolu olan Karen'e mensubdur. Doğrusu budur. Cevheri 'nin «Sı-hah»'ında Karanü'KMenâzil denilen meşhur bir dağa men-sûb olduğu bildirilmiştir. Bu yer Necdl1l1er'in Hac için ihrama girdikleri mahaldir. Nevevi bu iddianın fahiş bir hata olduğunu söylüyor.
Yemen 'den gelen imdat kafilesinin içinde Hz Üveys le alay
eden birinin bulunmasından anlaşılıyor ki, Üveys hâlini gizler, Allah Teâlâ ile kendi arasındaki sırrı kimseye sezdirmezmiş. Ariflerin ve hâlis evliyanın yolu budur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Üveys kıssasında Peyganı'. or (Sallallahü Aleyhi ve Se[!e;ı 'in zahir mucizeleri vardır.
2- Bu hadîs Üveys Hazretlerinin menkabesine delildir.
3- Salâh ve takva sahiplerinden duâ ve istiğfar istemek rnüstehab-dır. Velevki isteyen daha faziletli olsun.
4- Hadîs-i şerif Hz. Üveys'in tabiînin en hayırlısı olduğuna açık delildir. İmam Ahmed'le başkalarının : «Saîd b. E1-Müseyyeb tabiînin en fazîletlisidir.» dedikleri söylenirse de; bunun cevâbı şudur : Onların muradı Saîd'in tefsir, hadîs, fıkıh ve emsali şer'i ilimlerde üstün olduğunu anlatmaktır. Yoksa Allah indindeki hayrı kasdetmemişlerdir.
5- Anneye-babaya itaat, uzlette yaşamak, hâlini gizlemek faziletli fiillerdir.

56- Peygamber (SatlallahU Aleyhi ve Sellem) 'in Mısırlılar Hakkındaki Vasiyyeti Babı

226- (2543) Bana EbÛ't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Harmele haber verdi. H.

Bana Harun b. Saîd El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Harmele (bu zât İbnü Imrân Et Tücîbî'dir) Ahdurrahman b. Sümâsete'l-Mehrî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ehû Zerr'i şunu söylerken işittim: Resûlülîah (Sallallahi Aleyhi ve Seliem):
«Siz öyle bir yer fethedeceksiniz ki, orada kîrat söylenir. 0 yerin ahâlisi hakkında birbirinize hayr tavsiyesinde bulunun! Çünkü onların bir zimmet ve rahim (hörmet)'i vardır. Bir kerpiç yeri hakkında kavga eden iki adam gördünüz mü hemen oradan çık!» buyurdular.
Râvi demiş ki: Ebû Zer Şurahbîl b, Hasene'nin oğulları Rabîa ile Ab-durrahman, bir kerpiç yeri hakkında kavga ederken yanlarına uğramış da hemen oradan çıkmış.

227- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Mısırlı Harmele'yi, Ahdurrahman b. Şümâ-se'den, o da Ebû Basra'dan, o da Ebû Zer'den naklen rivayet ederken işittim. Ebû Zer şöyle demiş: Resûlülîah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Siz muhakkak Mısır'ı fethedeceksiniz. Mısır öyle bir yerdir ki; orada kîrat söylenir. Orasını fethettiğiniz zaman ahâlisine İyi muamelede bulunun. Çünkü onların bir zimmet ve rahim (hakk)'ı vardır, —Yahut bir zimmet ve sıhriyeti vardır. — Orada iki adamın bir kerpiç yeri hakkında kavga ettiklerini görürsen hemen oradan çık!» buyurdular.
Ebû Zer demiş ki: Sonra Abdurrahman b. Şurahbil b, Hasene ile kardeşi Rabîa'y1 hir kerpiç yeri için kavga ederlerken gördüm de oradan çıktım.
Kîrat: Dinar ve dirhemle şâir paraların cüzlerinden biridir.
Nevevî , Mısırlıların bu kelimeyi çok kullandıklarını söyler. Tahâvîde «Müşkilü'1-Âsâr» adlı kitabında şunları söylemiştir. «Bununla Mısırlıların sövmekte ve birbirlerine kötü söz işittirmek "hususunda kullandıkları bir kelimeye işaret olunmuştur. Onlar filâna kıratlar Verdim derler. Bununla ona kötü söz söyledim; sövdüm demek isterler;
İstevsû: Birbirinize tavsiye edin yahut vasiyetimi kabul edin mânâlarına gelir. Kîrat meselesi ile vasiyet arasındaki münâsebet olsa olsa Mısırlıların ağızları bozuk, sövüp-sayan, kötü şeyler söyleyen bir. millet olmalarıdır. Onlara müsamahakâr davranın; kötü sözleri, sizi de onlara kötü muameleye alıştırmasın, demek istemiştir.
Zimmet: Hürmet ve hak demektir. Burada ondan murad. ahid ve emândır. Rahim'den murad neseben akrabalıktır. Çünkü İsmail (Aleyhisselam)'in annesi Hâcer Mısırlıdır.
Sıhriyet: Evlilik sebebiyle meydana gelen akrabalıktır. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyin oğlu İbrahim'in annesi Mâriye Mısırlı idi.
Hadîs-i şerif, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iri birkaç mucizesini ihtiva etmektedir. Bunlardan biri ümmetimin ileride kuvvet bularak Acemleri vesâir zâlim milletleri kahredeceklerini haber vermesi; ikincisi Mısır'ı fethedeceklerni, üçüncüsü iki adamın bir kerpiç yeri için kavga edeceklerini haber vermesidir. Bunların hepsi olmuştur.

57- Umanlıların Fazileti Babı

228- (2544) Bize Saîd b. Mensur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Meh-lî b. Meymûn, Ebû'l-Vâzı'dan, o da Câbir b. Aror Er-Râsibî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Berze'yi şunu söylerken işittim : ttesûlüllah
(Saltaîîahü Aleyhi ve Sellem) Arab kabilelerinden birine bir adam gönderdi. Onlar bu zâta sövmüşler ve kendisini dövmüşler. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUemye gelerek haber verdi. Bunun üzerine Resûîüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Sen Uman ahâlisine gitseydin. Sonra sövmezler ve seni cfovmezlerdi.» buyurdular..
Uman : Bahreyn'de bir şehirdir. Kaadi Iyâz bazılarının bu kelimeyi Amman şeklinde tesbit ettiklerini söylemişse de Nevevi bunun yanlış olduğunu bildirmiştir. Sünûsi diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aman halkının iffetli, bilgili Ve tahkik, tespit sahibi insanlar olduğunu anlatmak istemiştir. Aman 'm Yemen 'den sonra b-eîen şehir olması çok muhtemeldir. Çünkü o yer halkı daha nâzik kalbli insanlardır.
Hadîs-i şerif Aman1ı1ar'm faziletine delildir.

58- Sakif'in Yalancısının ve Onu Helak Edenin Beyanı Babı

229- (2545) Bize Ukbe b. Mükrem EI-Ammî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub (yâni İbni İshâk El-Hadramî) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Esved b. Şeyban, Ebû Nevfel'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Abdullah b. Zübeyr'i Medine'nin dağ yolunda gördüm. Kureyş ve halk yanından geçmeye başladılar. Nihayet Abdullah b. Ömer da yanma uğradı. Ve başında durarak:
— Selâm sana Ebâ Hubeyb! Selâm sana Ebâ Hubeyb! Selâm sana Ebâ Hubeyb! Beri bak, vallahi ben seni bu işten men ediyordum! Vallahi ben seni bu işten men ediyordum! Vallahi ben seni bu işten men ediyordum! Vallahi benim bildiğime göre sen hakîkaten çok oruç tutan, çok namaz kılan, akrabaya çok yardım eden bir adamdın. Vallahi en kötüsü sen olan bir ümmet en hayırlı bir ümmetdir, dedi.
Sonra Abdullah b. Ömer oradan ayrıldı. Abdullah'ın durması ve konuşması Haccâc'ın kulağına varmış. Hemen İbni Ziibeyr'c adam gönderdi ve dalından indirilerek yalıûdîlerin kabristanına konuldu. Sonra annesi Esma binti Ebî Bekr'e haber gönderdi. Fakat o gelmekten imtina etti. Hac-câc kendisine tekrar birini göndererek : Ya gelirsin yahut seni saçlarından sürükleyecek birini mutlaka gönderirim, dedi, Esma yine imtina etti. Ve şunları söyledi:
__ Vallahi bana saçlarımla beni sürükleyecek bir kimse göndermedikçe, ben senin yanma varmam! Bunun üzerine Haccâc :
__ Bana ayakkabılarımı gösterin! dedi. Ve ayakkabılarım aldı. Sonra
koşarak yola düştü ve Esmâ'nın yanma girdi. (Ona) :
— Allah'ın düşmanına ne yaptığımı gördün mü? dedi. Esma :
— Gördüm ki, ona dünyasını berbad ettin. Ama o da sana âhiretini berbâd etti., Duydum ki ona, ey iki kuşaklının oğlu! dermişsin. Vallahi iki kuşaklı benim. Bunların biri ile hayvanların üzerinden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in yiyeceği ile Ebû Bekr'in yiyeceğini kaldırırdım. Diğeri bir kadına lâzım olan kuşaktır. Dikkat et ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize:
«Sakif kabilesinde bir yalancı ve bir can alıcı vardır.» demişti. Yalancıyı gördük. Can alıcıya gelince, bunun ancak sen olacağını zannediyorum, dedi. Bunun üzerine Haccâc onun yanından kalktı, bir daha da kendisine müracaat etmedi.
Ebû Hubeyb; Abdullah b. Zübeyr'in künyesidir. Buharı 'nin ve diğer ulemânın beyânlarına göre İbnü Zübeyr'in üç künyesi varmış. Bunlar Ebû Hubeyb, Ebû Bekr ,ve Ebû Bükeyr 'dir. Haccâc-i Zâlim bir çarpışmada Abdulları b. Zübeyr'i şehid etmiş ve cesedini Medine 'nin dağ yollarından, birinde tepesi üstü bir ağaca asmıştı. Gelip geçen halk bunu görüyordu. Nihayet Abdullah b. Öme r (Radiyaîiahu anh) da

oradan geçerken asılı cesedi -görmüş-ve ona selâm vererek, hakkında sitayişkâr sözler söylemiştir. «Seni bundan menederdim» sözünden maksadı : Seni bu adamla uğraşmaktan ve kendisiyle uzun uzadıya münazaa ve münakaşaya dalmaktan men ederdim. Beni dinlemedin. İşte bu hal başına geldi, dernektir.
Savvâm : Çok oruç tutan; Kavvâm : Çok namaz-kılan mânâsına gelir- Taberânî: «İbni Zübeyr 'bütün sene oruç tutar; günleri birbirine eklerdi. Geceleri de namazla ihya eder, çok defa vitir namazında bütün Kur'ânı hatmederdi.» demiştir. Yine Taberânî'nin beyânına göre Haccâc tarafdarları İbnü Zübeyr'i kendi gÖrlçlerine göre ümmetin en kötüsü olduğu için asmışlardır. İbâdete bu kadar düşkün olan bir zât, mensub bulunduğu ümmetin en kö-t:mı olursa, şüphesiz o ümmetin bütün fertleri hayırlı demektir. Bundan dolayıdır ki, İbni Ömer (Radiyaîiahu anh) : «Vallahi en kötüsü sen dan bir ümmet, en hayırlı bir ümmetdir.» demiştir. Bu söz Haccâc ve tarafdarlarma karşı bir reddiyedir.
Kurun : Karnın cem'idir. Karn boynuz demektir. Buradaki boynuzlardan murad örülmüş saçlardır.
Nitâk: Kemer kuşak demektir. Kadın iş yaparken eteğine basmamak için beline kuşak gibi bir şey bağlayarak elbisesini onunla toplar. Hz. Esmâ'ya iki kuşaklı denilmesi bir rivayete göre birbiri üzerine iki kuşak sardığı içindir. Esah olan rivayete göre ise kuşağını ikiye yararak bir parçasını beline sardığı, öteki parçasiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ve Hz. Ebû Bekr'in yiyeceklerini hayvan Üzerinden taşıdığı içindir.
Hz. Esma 'nin «Gördük...» dediği yalancı Muhtar b. Ebî Ubeyd Es-Sakafî 'dir. Bu adam çok yalan söylermiş. Yaptığı yalanların en çirkini kendisine Cebrail (Aleyhisselâm) 'in geldiğini iddia etmesidir. Can alıcıdan murad da Haccâc b. Yûsuf 'dur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Kabirdeki meyyite selâm vermek ve İbni Ömer" Hazretlerinin yaptığı gibi üç defa tekrarlamak müstehabdır.
2- Ölmüşleri malûm olan iyi sıfatlariyîe anmak müstehabdır.
3- Hadîs-i şerif, Hz. Abdullah b. Ömer'in menkabesine delildir. Çünkü halk huzurunda hakikati-söylemiş; Haccâc'm duyacağını bildiği halde söyleyeceklerini çekinmeden söylemiştir Nevevi ; «Ehl-i Hakkın mezhebine göre İbnü Zübeyr mazlum idi. Haccâc ve arkadaşları onun aleyhine kıyam etmişlerdi.» diyor.
4- Bu hadîs İbnü Zübeyr Hazretlerinin faziletini de ta-zammun etmektedir.

59- Acemlerin Fazileti Babı

230- (2546) Bana Muhammed h. Râti' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd; Ahberanâ, İbnü Râfi' ise: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Ca'fer El-Cezelî'den, o da Yezid b. Esam'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah {Sallalîahü Aleyhi ve Selîem):
«Din Ülker yıldızında oîsa ona Acem'den bir adam —yahut Acem evlâdından demiş— gidecek, hattâ eline alacaktır.» buyurdular.

231- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Abdü'1-Aiiz (yâni İbnü Muhammed) Sevr'den, o da Ebû'l-Gays'dan, o da Eb Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seltemyin yanında oturuyorduk. Anîden üzerine Cum'a sûresi iniverdi :
«Onlardan diğer bir takım gönderdi ki, (faziletçe) birincilere yetişeme-mişlerdi.» [31] âyetini okuyunca bir adam:
— Kim onlar yâ Resûlallab! dedi. Fakat Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) orta iltifat etmedi. Hatta adam kendisine bir, iki veya üç defa sordu. Aramızda Sehnân-i Fârisî de vardı. Derken Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) elini Selman'm üzerine koydu. Sonra: «iman Ülker yıldızında olsa, bunlardan bazı kimseler onu elde edecektir.» buyurdu.
Bu hadîsi Buhârî «Sûretü'l-Cum'a» tefsirinde tahric etmiştir.
Acem tâbiri, Arablarca Arab olmayan müslümanlara itlâk edilirse de, burada ondan murad; Fürsler yâni İranlılardır. Nitekim Türkçemizde biz de onlara Acemler deriz.
Hadîs-i şerif Acemlerin faziletini bildirmektedir. Acemlerden bu fazilete nail olan ilk zât Hz. Selmân-ı Fârisî 'dir, Hz. Selinân'm diyanet ve faziletleri müstakil bir kitap dolduracak kadar çok ve meşhurdur. Biz buracıkta Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Selman bizdendir. Ehl-i Beyt'tendir.» buyurduğunu hatırlatmakta iktifa edeceğiz. Hz. A1i'nin de : «Selmân, Lokman gibidir.» dediği rivayet olunur. Çok yaşamış, bir rivayette Hz. Osman 'in hilâfeti zamanında otuzbeş veya otuzaltı tarihinde Medâyin'de vefat etmiştir. Hz. ömer'in hilâfeti zamamda vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Künyesi Ebû Abdullah idi. Selmân-ı Hayr namiyle şöhret bulmuştur. Kendisini İslâm'a nisbet eder : «Ben İslâm'ın oğlu Sel-mân'im!» dermiş.
Kanâati âcizânemce bu hadîsde Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretlerine işaret buyurmaktadır. Nedense görebildiğim Müslim ve Buharı şerhlerinin hiç birinde bundan bahseden olmamıştır. Nihayet Seyyid-i Muhammed Habibu11ah'm «Zâtü'l-Müslim» adlı eserinde hülâsasını arzettiğim şu malûmata rastladım : «Bu hadisin fazileti bilûmum Fâris evlâdına şâmil ve şüphesiz meşhur sahâbî Selmân-ı Fars'i bu faziletin başında olmakla beraber yine şüphesiz ki, bunda İmam Ebû Hanîfe Nu'man b. Sabit (Rahimehullah) 'in da büyük menkabesi vardır. Hattâ hadîsden onun kastedilmiş olması mümkündür. Nitekim «MüslimVin bir rivayetinden bu mânâ zahirdir...
Acemlar arasında Selmân.ı Fârisî 'den sonra İmam Ebû Hanîfe kadar ilmiyle, re'yinin isâbetiyle ve dîninin metâne-tiyle şöhret bulan başka biri yoktur...>
Nevevî bu hadîs-hakkında sadece şunları söylemiştir: «Hadîs-i şerîfde Acemlerin faziletine ve yerine göre mecazla mübalağanın kullanılmaları caiz olduğuna açık delil vardır.»

60- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «İnsanlar, İçlerinde Binilecek Bir Tane Bulamadığın Yüz Deve Gibidir.» Hadisi Babı

232- (2547) Bana Muhammed b. Râfi' iJe Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız Muhammed'indir. Abd : Ahberanâ, İbni Râü' ise : Haddese-nâ tâbirlerini kullandılar, (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da SâlİM'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhir ve Sellem): «İnsanları kişinin içlerinde işe yarar bir tane bulamadığı yüz deve gibi bulacaksınız.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'r-Rikak»'da tahric etmiştir. Râhıle : Binmek ve yük taşımak için seçilmiş iyi cins deve demektir. Nevevî'ye

göre hadîsin mânâsı : İnsanlar birbirine müsavidir. Ne-seb itibariyle hiç birinin diğerine üstünlüğü yoktur. Hepsi yüz deveden müteşekkil deve sürüsü gibi birbirine benzerler, demektir. Ezheri'ye göre ise hadîsden mura.d; dünyâda zühdü, takvası kâmil, kalbi âhirete müteveccih insan pek azdır. Bu deve sürüsünün içinde işe yarar takımının az bulunmasına benzer, demektir.

Taberâni : «Bana öyle geliyor ki, iyi cins deve ile temsile en münâsib olan şekil, başkalarının verdiği ağırlık ve sıkıntılara tahammül eden ve üzerine aldığı işi yapan adamdır. Böylesi hakikaten az bulunur.» demiştir. Aynî diyor ki : «Ulemâ bu hadisin mânâsında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bununla âhir zamanda gelecek kötü nesillerin kastedildiğini söylemiş, bir takımları ihtimal hadîsden bütün insanlar kastedilmiş, içlerinde yüzde bir nisbetinde mü'min bulunacağına işaret olunmuştur, demişlerdir.» Bu hususta daha başka sözler de söylenmiştir.

---

[1] Ashab-ı kiramın evlerinden mescide girdikleri kapılan vardı. Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem) bunların.hepsini kapatmış, yalnız Ebû Bek-rinkini bırakmıştır
[2] Hz. Ebû Bekr
[3] Sûre-i Tevbe, Âyet: 80
[4] Sûre-i Tevbe, Âyet: 84.
[5] Hz. Ali'nin künyesidir
[6] Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet: 61
[7] Kendi annesini kastediyor.
[8] Sûre-i Lokman, Âyet: 15.
[9] Sûre-I Enfal, Âyet: 1.
[10] Sûre-i Mâide, Âyet: 9.
[11] Süre-i En'am, Ayet: 52.
[12] Sûre-i Ahzab, Ayet : 33.
[13] Süre-i Ahzab, Âyet: 5.
[14] Sûre-i Nisa, Âyet : 69.
[15] Zeyne'l-Âbîciin Hazretleridir
[16] Sûre-i Mâide, Âyet: 93.
[17] Yâni Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahü anh) da âyette zikredilenlerden biri imiş
[18] Sûre-İ Âl-i Imran, Âyet: 161.
[19] Süre-i Bakara, Âyet : 74.
[20] İzâr ; Örtünülen her şeydir. Ridâ : Aba ve cübbe gibi elbise üzerine giyilen şeydir. Burada murad baş örtüsünün yarısını vücudunun üst tarafına, yarısını da alt tarafına sarması olsa gerektir
[21] Bağcılardan murad cennetlikler; solculardan murad da cehennemliklerdir. Buraya bilhassa din kardeşlerimizin dikkatlerini celbetmek isteriz. Cenâb-ı Hak", Vakıa Sûresİ'nde sağcıların cennetlikler, solcuların da cehennemlikler olduğunu bildirmiş ve her iki fırkanın hak ettikleri karşılığı göreceklerini tafsi-latıyle haber vermigtlr. Bugün yurdumuzda 3ascı ve solcu namıyle anılan fırkalar vardır. Bundan "ne kastedildiği örtülü tutulmakla beraber, maksad herkesçe malûmdur. Müslümanlara sağcı denildiğine göre, solcular müslüman olmayanlar demektir. Binâenaleyh" solculuk iddiası ve fiilen solculara iltihak küfürdür. Çünkü imanla küfür arasında başka bir mertebe mevcut değildir. Bir İnsan ya mü'-mindir; ya kâfir! Üçüncüsü yoktur
[22] Sûre-i Nûr, Âyet : 11
[23] Sûre-i Hucurat, Âyet: 12
[24] Süre.
[25] Sûre-i Bakara, Âyet : 159-160.
[26] Sûre-i Mümtehıne, Âyet : 1.
[27] Sûre-i Meryem, Âyet: 71.
[28] Sûre-i Meryem, Âyet: 72.
[29] Sûre-i Âl-i Imran, Âyet : 122.
[30] İbni Mes'ud.
[31] Cuma Seresi, Âyet: 3.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

47- HIRSIZIN ELİNİN KESİLMESİ KİTABI (Bölümleri)
1- HIRSIZLIĞIN BÜYÜK GÜNAH OLUŞU
2- HIRSIZ SUÇUNU İTİRAF ETMESİ İÇİN DÖVÜLÜR MÜ?
3- HIRSIZA NE TELKİN EDİLİR?
4- MALI ÇALINAN KİŞİ HÂKİM HUZURUNDA HIRSIZI BAĞIŞLAYABİLİR Mİ?
5- KORUMA ALTINDAKİ ŞEYLER Mİ ÇALININCA EL KESİLİR?
6- MAHZUM'LU KADIN HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
7- CEZAYI UYGULAMAYA TEŞVİK
8- EL KESME NE KADAR MAL ÇALMAKLA GERÇEKLEŞİR
9- EL KESME MİKTARI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
10- EL KESME MİKTARI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
11- AĞAÇTAN MEYVE ÇALINIRSA EL KESİLMEZ
12- NE KADAR MEYVE ÇALINIRSA CEZASI NEDİR?
13- EL KESMEYİ GEREKTİRMEYEN ŞEYLER
14- HIRSIZLIK TEKRAR EDERSE ELDEN SONRA NE KESİLİR?
15- EL VE AYAK KESİMİNDEN SONRA BEŞİNCİ DE HIRSIZ ÖLDÜRÜLÜR
16- SAVAŞTA HIRSIZLIK YAPANIN ELİ KESİLMEZ
17- CEZA UYGULANACAK YAŞ HANGİ YAŞTIR
18- HIRSIZIN KESİLEN ELİ BOYUNA ASILIR MI?

47- HIRSIZIN ELİNİN KESİLMESİ KİTABI (Bölümleri)

1- HIRSIZLIĞIN BÜYÜK GÜNAH OLUŞU

4787- Ebu Hüreyre (r.a) 'den rivâyette göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Mü'min olan kimse iman ettiği halde zina etmez. Mü'min olan kimse Mü'min olduğu halde hırsızlık etmez; yine Mü'min Mü'min olduğu halde içki içmez; yine Mü'min kimse Mü'min olduğu halde insanların saygı gösterdiği mallarına göz dikmez."** (Buhârî, Hudud: 2; Müslim, İman: 38)

4788- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Zina eden bir kimse Mü'min olarak zina etmez. Yine Mü'min bir kimse Mü'min olarak hırsızlık etmez. Mü'min kimse Mü'min olarak içki içmez**(içerse) **tevbe kapısı açıktır."** (Buhârî, Hudud: 2; Müslim, İman: 38)

4789- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Zina eden kimse zina ettiği anda Mü'min değildir. Hırsızlık yapan da hırsızlık yaptığı an Mü'min değildir. İçki içende içki içtiği an Mü'min değildir. Dördüncü bir şey daha söylemişti ama ben unuttum. Bunlardan birini yapan kimse İslâm'la bağını koparmış olur. Eğer tevbe ederse, Allah tevbeleri kabul edendir."** (Buhârî, Hudud: 2; Müslim, İman: 38)

4790- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah hırsıza lanet etsin bir yumurta çalar da eli kesilir, bir urgan çalar da eli kesilir."** (Buhârî, Hudud: 8; Müsned: 7127)

2- HIRSIZ SUÇUNU İTİRAF ETMESİ İÇİN DÖVÜLÜR MÜ?

4791- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Kelai kabilesinden bir gurup Numan b. Beşir'e hırsızlar eşyalarımızı çaldılar diye şikayette bulundular. Numan hırsızları yakaladı birkaç gün hapsettikten sonra bıraktı. Malları çalınanlar Numan'a geldiler ve: "Hırsızları döverek suçlarını itirafa zorlamadan bıraktın" dediler. Numan: "Ne istiyorsunuz? İsterseniz onları döverim eşyanız çıkarsa ne âla, çıkmazsa onları dövdüğüm gibi sizi de döverim" dedi. Adamlar: "Bu senin kanaatin ve hükmündür" dediler. Numan'da: "Bu Allah ve Rasûlünün hükmüdür" dedi. (Ebû Davud, Hudud: 9)

4792- Behz b. Hakîm (r.a)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) hırsızlıkla itham edilen bir adamı hapsetti. (Tirmizî, Diyat: 17; Ebû Davud, Akdıye: 48)

4793- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Kelai kabilesinden bir gurup Numan b. Beşir'e: "Hırsızlar eşyalarımızı çaldılar" diye şikayette bulundular. Numan hırsızları yakaladı, birkaç gün hapsettikten sonra bıraktı. Malları çalınanlar Numan'a geldiler ve: "Hırsızları döverek suçlarını itirafa zorlamadan bıraktın" dediler. Numan: "Ne istiyorsunuz? İsterseniz onları döverim, eşyanız çıkarsa ne âla çıkmazsa onları dövdüğüm gibi sizi de döverim" dedi. Adamlar: "Bu senin kanaatin ve hükmündür" dediler. Numan'da: "Bu Allah ve Rasûlünün hükmüdür" dedi. Sonra onu serbest bıraktı.(Tirmizî, Diyat: 17; Ebû Davud, Akdıye: 48)

3- HIRSIZA NE TELKİN EDİLİR?

4794- Ebu Ümeyye el Mahzûmî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e bir hırsız getirildi suçunu itiraf ediyordu fakat yanında çaldığı mal yoktu. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Senin çaldığını sanmıyorum"** dedi. Hırsızda: "Evet ben çaldım" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): "Bunu götürün elini kestikten sonra tekrar geri getirin" buyurdu. Adamı götürdüler elini kestikten sonra Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirilince, Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Allah'tan bağışlamasını isterim ve ona yönelirim de"** buyurdu. Adam da: "Aynı şekilde Allah'tan bağışlanmamı ister ve ona yönelirim" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Allah'ım onun tevbesini kabul et"** diye dua etti. (İbn Mâce, Hudûd: 28)

4- MALI ÇALINAN KİŞİ HÂKİM HUZURUNDA HIRSIZI BAĞIŞLAYABİLİR Mİ?

4795- Safvan b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Safvan b. Ümeyye'nin hırkasını çalmıştı. Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna götürüldü de Rasûlullah (s.a.v) adamın elinin kesilmesini emretti. Safvan: "Ey Allah'ın Rasûlü! ben dâvamdan vazgeçtim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Ebu Vehb, adamı huzuruma getirmezden önce vazgeçseydin ya!"** buyurdu ve elini kestirdi. (İbn Mâce, Hudûd: 28; Dârimi, Hudud: 6)

4796- Safvan b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, bir adam Safvan b. Ümeyye'nin hırkasını çalmıştı. Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna götürüldü de Rasûlullah (s.a.v) adamın elinin kesilmesini emretti. Safvan: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben davamdan vazgeçtim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Ebu Vehb adamı huzuruma getirmezden önce vazgeçseydin ya!"** buyurdu ve elini kestirdi. (İbn Mâce, Hudûd: 28; Dârimi, Hudud: 6)

4797- Ata b. Ebî Rebah (r.a)'tan rivâyete göre, Elbise çalan bir hırsız Rasûlullah (s.a.v)'in yanına getirildi de Rasûlullah (s.a.v) hırsızın elinin kesilmesini emretti. Bunun üzerine elbisesi çalınan adam: "Elbisem onun olsun ben davamdan vazgeçtim" deyince. **"Buraya getirmeden önce vazgeçseydin ya!"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5- KORUMA ALTINDAKİ ŞEYLER Mİ ÇALININCA EL KESİLİR?

4798- Safvan b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, Safvan Kâbe'yi tavaf edip namaz kıldıktan sonra hırkasını katlayıp baş altına koydu sonra yattı ve uyudu. Bir hırsız onu başının altından çekti. O da hırsızı yakalayıp Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna götürdü ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam hırkamı çaldı" dedi. Rasûlullah (s.a.v), hırsıza: **"Bunun hırkasını çaldın mı?"** dedi. Adam: **"Evet çaldım"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Götürün bunu elini kesin"** buyurdu. Bu hükmü duyan Safvan: "Hırkamın yüzünden elinin kesilmesini istememiştim" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Buraya getirmeden vazgeçseydin ya!"** buyurdu. (Ebû Davud, Hudûd: 14; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4799- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Safvan, mescidde uyuyordu. Hırkası başının altında iken çalınmıştı kalktı fakat hırsız gitmişti, arkasından yetişip hırsızı yakaladı ve Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirdi. Rasûlullah (s.a.v)'de elinin kesilmesini emretti. Safvan: Ey Allah'ın Rasûlü! Hırkam bu adamın elini kestirecek derecede pahalı bir şey değildir dedi. Rasûlullah (s.a.v)**"Bunu buraya getirmeden önce düşünseydin ya!"** buyurdu. (Ebû Davud, Hudûd: 14; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4800- Safvan b. Ümeyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Otuz dirhem değerinde işlemeli hırkamı başımın altına koyup uyumuştum. Bir adam gelip hırkamı çaldı. Adamı yakalayıp Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirince elinin kesilmesini emretti. Bunun üzerine ben otuz dirhem değerindeki bir hırka yüzünden bu adamın elini mi kesiyorsun, ben ona hırkamı satmış oluyorum ve parasını da sonra alacağım deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Bunu bize getirmeden önce düşünseydin ya!"** buyurdu. (Ebû Davud, Hudûd: 14; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4801- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, Safvan b. Ümeyye'nin, mescidde uyurken başının altından hırkası çalınmıştı. Hırsızı yakalayıp Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirdi. Rasûlullah (s.a.v)'de elinin kesilmesini emredince, Safvan dedi ki: "Elini mi keseceksin?" Rasûlullah (s.a.v):**"Bunu bize getirmeden düşünseydin ya!"** buyurdular. (Ebû Davud, Hudûd: 14; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4802- Amr b. Şuayb (r.a)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ceza gerektiren davalarınızı Bana gelmezden önce anlaşınız. Bu davalar bana gelince hüküm vermem vacip olur."** (Ebû Davud, Hudûd: 6; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4803- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ceza gerektiren davalarınızı huzuruma gelmeden kendi aranızda anlaşın, bu davalar bana getirilince ceza vermem vacip olur."** (Ebû Davud, Hudûd: 6; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4804- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Mahzum kabilesinden bir kadın bazı insanlardan ödünç bir şeyler alıyor sonra inkar ediyordu. Rasûlullah (s.a.v) onun elinin kesilmesini emretti. (Ebû Davud, Hudûd: 6; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4805- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Mahzum kabilesinden bir kadın komşularından komşuları adına bazı eşyaları ödünç olarak alıyor ve sonradan inkar ediyordu. Rasûlullah (s.a.v) onun elinin kesilmesini emretti. (Ebû Davud, Hudûd: 15; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4806- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir kadın insanlardan ödünç olarak ziynet eşyası alıyor ve vermiyordu. Bunu haber alan Rasûlullah (s.a.v): **"Bu kadın tevbe etsin, Allah ve Rasûlünün emrine dönsün ve aldığı malları da sahiplerine geri versin"** buyurdu. Kadın bu işe yanaşmayınca, Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Bilal kalk ve bu kadının elini kes"** buyurdu. (Ebû Davud, Hudûd: 15; İbn Mâce, Hudûd: 28)

4807- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, Bir kadın Rasûlullah (s.a.v) zamanında insanlardan ödünç olarak ziynet eşyası alır, süs eşyalarını toplar ve sahiplerine geri vermezdi. Bunu duyan Rasûlullah (s.a.v) defalarca bu kadına:**"Tevbe etsin aldığı malları da sahiplerine iade etsin"** demesine rağmen kadın dinlemedi. Rasûlullah (s.a.v)'de elinin kesilmesini emretti de eli kesildi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4808- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Mahzum oğullarından bir kadın hırsızlık yaptı, yakalanıp Rasûlullah (s.a.v)'e getirildi. Rasûlullah (s.a.v)'in suçunu bağışlaması için Ümmü Seleme'ye sığındı. Ümmü Seleme'nin rica etmesi üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Muhammed'in kızı Fatıma olsaydı yine elini keserdim"** ve kadının eli kesildi. (Ebû Davud, Hudûd: 15; Tirmizî, Hudûd: 6)

4809- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, Mahzum kabilesinden bir kadın insanlardan insanlar adına ödünç ziynet eşyaları alır ve sonra onları inkar ederdi. Rasûlullah (s.a.v) emretti ve eli kesildi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

6- MAHZUM'LU KADIN HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

4810- Süfyan (r.a) anlatıyor: Mahzumlu bir kadın bazı eşyaları ödünç olarak alıyor sonra da inkar ediyordu. Kadın, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna çıkarıldı. Elinin kesilmemesi için Rasûlullah (s.a.v)'e söylenince:**"Kızım Fatıma da olsa muhakkak elini keserdim"** buyurdu. (Ebû Davud, Hudûd: 15; Tirmizî, Hudud: 6)

4811- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Hırsızlık yapan bir kadın, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna çıkarıldı. Kadının akrabaları şöyle dediler: "Rasûlullah (s.a.v)'e bu konuda Üsâme'den başka kimse şefaatçilik yapmaya cesaret edemez." Bunun üzerine Üsâme onların arzularını Rasûlullah (s.a.v)'e bildirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ey Üsâme! İsrailoğullarının helak olmalarının tek sebebi halkın şereflileri bir suç işlediklerinde onları cezalandırmaktan vazgeçiyorlar. Fakir kimselerden biri bir suç işleyince cezayı tatbik ediyorlardı. Eğer hırsızlık yapan Muhammed'in kızı Fatıma bile olsa onunda elini keserdim."** (Ebû Davud, Hudûd: 15; Tirmizî, Hudud: 6)

4812- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir hırsız getirildi de onun elinin kesilmesini emretti de eli kesildi. Getirenler biz bunun böyle cezalanmasını istememiştik deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kızım Fatıma bile olsaydı onun elini de keserdim."** (Ebû Davud, Hudûd: 15; Tirmizî, Hudud: 6)

4813- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Bir kadın Rasûlullah (s.a.v) zamanında hırsızlık yapmıştı. Hırsızın velileri bu konuda şefaat etmesi için ancak Üsâme bu işi yapabilir dediler. Üsâme'de durumu Rasûlullah (s.a.v)'e aktarınca, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İsrailoğulları bu tür hareketlerden dolayı helak olup gittiler. Onlardan zengin kimseler hırsızlık yapınca onu bırakıyorlar fakir biri yapınca da onun elini kesiyorlardı. Dolayısıyla Muhammed'in kızı Fatıma bile hırsızlık yapsa onun da elini keserdim."** (Ebû Davud, Hudûd: 15; Tirmizî, Hudud: 6)

4814- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadın tanınmış kimselerin adını kullanarak kendini tanımayan insanlardan ödünç mücevherat alıp onları satıyordu. Bunun üzerine kadın yakalanıp Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna götürülünce, kadının akrabaları Üsâme'nin yanına koştular. Üsâme'de kadının bağışlanması için Rasûlullah (s.a.v) ile konuşunca, Rasûlullah (s.a.v)'in yüzünün rengi değişti. Üsâme konuşuyordu. Sonra Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ın hükümlerinden bir hükmü yerine getirmemem için bana aracı mı oluyorsun?"** Üsâme: "Ey Allah'ın Rasûlü benim için Allah'tan bağışlanma dile" dedi. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) kalktı ve günün akşamı bir konuşma yaparak Allah'a gerektiği biçimde hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu: **"Sizden önce gelip geçen insanların helak olmalarının sebebi aralarında zengin kimseler hırsızlık yapınca bırakıyorlar, zayıf ve fakir kimseler hırsızlık yaptıklarında ise cezayı uygulamakta idiler. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fatıma bile hırsızlık yapsa onun da elini keserdim."** Sonra bu kadının da eli kesildi. (Tirmizî, Hudûd: 6; Ebû Davud, Hudûd: 15)

4815- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Mahzumlu bir kadının hırsızlık yapması olayı Kureyş'i hayli rahatsız etmişti ve şöyle dediler: "Bu konuda Rasûlullah (s.a.v) ile kim konuşup şefaatçilik edebilir?" ve Rasûlullah (s.a.v)'in sevgilisi Üsâme b. Zeyd bunu yapabilir diye karar verdiler. Üsâme, Rasûlullah (s.a.v) ile bu kadının bağışlanması için konuşunca, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'ın hükümlerinden bir hükmü uygulamamam için aracı mı oluyorsun?"** Sonra kalkıp bir hutbe vererek şöyle buyurdu:**"Sizden öncekilerin helakinin sebebi aralarında zengin kimseler suç**

işlediklerinde onları bırakırlar. Zayıf ve fakir kimseler suç işlediklerinde de cezayı uyguluyorlardı. Allah'a yemin olsun ki Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı onun da elini keserdim." (Tirmizî, Hudûd: 6; Ebû Davud, Hudûd: 15)

4816- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyşten ve Mahzum oğullarından bir kadın hırsızlık yapmıştı. Kadın, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirildi ve insanlar bu kadının bağışlanması için Rasûlullah (s.a.v) ile konuşmaya kim cesaret edebilir?" dediler. Üsâme b. Zeyd bu işi yapabilir denildi. Üsâme geldi ve konuştu. Rasûlullah (s.a.v) kızdı ve şöyle buyurdu:**"İsrailoğulları aralarında asil kimseler suç işlediklerinde onu bırakırlar, düşük bir kimse suç işleyip hırsızlık yaptığında da elini keserlerdi. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki Muhammed'in kızı Fatıma bile hırsızlık yapsa onun da elini keserdim."** (Tirmizî, Hudûd: 6; Ebû Davud, Hudûd: 15)

4817- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mahzum kabilesinden bir kadının yaptığı hırsızlık Kureyşi çok meşgul etmişti ve: "Bu kadın için şefaat edebilecek ve Rasûlullah (s.a.v) ile konuşabilecek kim olabilir?" dediler ve sonunda: "Rasûlullah (s.a.v)'in sevgilisi Üsâme'den başkası bunu yapamaz" dediler. Üsâme bu konuda konuşacağını konuştu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden önceki toplumlar helak olup gittiler Onlar aralarında şerefli kimseler suç işlediklerinde onu cezalandırmaz bırakırlar, zayıf ve düşük kimseler suç işlediklerinde ise onu cezalandırırlardı. Allah'a yemin olsun ki Muhammed'in kızı Fatıma bile hırsızlık etse onun elini de keserdim."** (Tirmizî, Hudûd: 6; Ebû Davud, Hudûd: 15)

4818- Âişe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kadın fetih günü hırsızlık yapmıştı. Kadın, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına getirildi. Üsâme b. Zeyd o kadının bağışlanması için aracılık yaparak bir şeyler konuşmuştu. Üsâme konuşurken Rasûlullah (s.a.v)'in rengi değişti ve şöyle buyurdu: **"Allah'ın sınırları çiğnendiği için uygulanacak cezanın uygulanmaması için mi benimle konuşuyorsun?"** Üsâme, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Benim için Allah'tan bağışlanma dile" dedi. Akşam olunca Rasûlullah (s.a.v) kalktı ve Allah'a gerektiği biçimde hamdü sena ettikten sonra şöyle buyurdu:**"Sizden önceki helak olan toplumlar aralarında itibarlı kimseler hırsızlık yapsalar onlara bir şey yapmazlar bırakıverirler, zayıf ve itibarsız kimseler suç işlerlerse onlara cezayı uygularlardı. Sonra sözüne şöyle devam etti. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık etseydi onun elini de keserdim."** (Tirmizî, Hudûd: 6; Ebû Davud, Hudûd: 15)

4819- Urve b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, bir kadın Rasûlullah (s.a.v) zamanında Mekke fethinde hırsızlık yapmıştı, kavmi şaşkına döndü ve Üsâme b. Zeyd'in şefaatçi olması için Üsâme'ye geldiler. (Urve diyor ki) Üsâme o konuda Rasûlullah (s.a.v) ile konuşunca, Rasûlullah (s.a.v)'in yüzünün rengi değişti ve şöyle dedi: **"Allah'ın cezalarından birini uygulamamam için mi benimle konuşuyorsun?"** Bunun üzerine Üsâme: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için bağışlanma talebinde bulun" dedi. Akşam olunca Rasûlullah (s.a.v) kalktı ve bir konuşma yaparak Allah'a gerektiği şekilde hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu: **"Sizden önceki toplumların helak ediliş sebepleri şuydu. Onların arasında itibarlı kimseler suç işlerlerse onu cezalandırmayıp bırakırlar, zayıf kimseler suç işlediklerinde ise onlara cezayı uygularlar idi. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki Eğer Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık etseydi onun da elini keserdim."** Sonra Rasûlullah (s.a.v) o kadının elinin kesilmesini emretti ve eli kesildi. Bundan sonra kadın güzelce tevbe etti. Âişe diyor ki: Bu olaydan sonra bu kadın yanıma gelirdi de ben de onun ihtiyacını Rasûlullah (s.a.v)'e arz ederdim. (Tirmizî, Hudûd: 6; Ebû Davud, Hudûd: 15)

7- CEZAYI UYGULAMAYA TEŞVİK

4820- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yeryüzünde Allah'ın bir hükmünün infaz edilmesi insanlar için otuz gün yağmur yağmasından hayırlıdır."** (Müsned: 8858)

4821- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Yeryüzünde Allah'ın bir hükmünün uygulanması insanlar için kırk gün yağmur yağmasından daha hayırlı ve faydalıdır."** (Müsned: 8858)

8- EL KESME NE KADAR MAL ÇALMAKLA GERÇEKLEŞİR

4822- Abdullah b. Ömer (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) beş dirhem değerindeki bir kalkanı çalan kimsenin elini kesmişti." (Ebû Davud, Hudud: 11; İbn Mâce, Hudud: 22)

4823- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) üç dirhem değerindeki bir kalkanı çalan kimsenin elini kesmişti." (Ebû Davud, Hudud: 11; İbn Mâce, Hudud: 22)

4824- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v) üç dirhem değerindeki bir kalkanı çalan kimsenin elini kesmişti." (Ebû Davud, Hudud: 11; İbn Mâce, Hudud: 22)

4825- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) Mescidin Kadınlar bölümünden üç dirhem değerinde bir kalkan çalan hırsızın elini kesti. (Ebû Davud, Hudud: 11; İbn Mâce, Hudud: 22)

4826- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) değeri üç dirhem olan bir kalkan çalmaktan dolayı hırsızın elini kesti. (Ebû Davud, Hudud: 11; İbn Mâce, Hudud: 22)

4827- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir kalkan çalımından dolayı el kesmişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4828- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir değeri beş dirhem olan bir kalkan için el kesmiştir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4829- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'ten işittim şöyle diyordu. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde bir adam değeri beş dirhem olan bir kalkan çalmıştı da eli kesilmişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

9- EL KESME MİKTARI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

4830- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) dörtte bir dinar değerindeki bir şey çalan kimsenin elini kesmişti. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4831- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Değeri yarım dinar veya üçte bir dinara varmayan kalkan çalınmasından dolayı el kesilmez."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4832- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) dörtte bir dinardan daha fazla değeri olan şeylerden dolayı kesilir. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4833- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4834- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4835- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4836- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn

Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4837- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) dörtte bir dinara varan hırsızlıklarda hemen el keserdi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4838- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4839- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4840- Amre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'den işittim şöyle diyordu: Dinarın dörtte birine varan meblağlarda el kesilir. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4841- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4842- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan meblağda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4843- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Aradan ne çok zaman geçti ne de unuttum; el kesme işi dörtte bir dinara ulaşan miktarlarda hemen kesilir. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

10- EL KESME MİKTARI HAKKINDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

4844- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den duydum şöyle diyordu: **"Hırsızın eli dörtte bir dinara ulaşan miktarlarda hemen kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4845- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: El kesme işi dörtte bir dinara ulaşan miktardadır. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4846- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hırsızın eli bir kalkan değerindeki şeylerden dolayı kesilir, bir kalkan da dörtte bir dinardır."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4847- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) dörtte bir dinara ulaşan miktarlarda hemen el keserdi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4848- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"El ancak dörtte bir dinara varan miktarlarda kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4849- Mü'minlerin annesi Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"El, bir kalkan bedeli kadar meblağda kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4850- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hırsızın eli kalkan bedelinden az miktarlarda kesilmez. Âişe'ye denildi ki, kalkanın bedeli ne kadardır? O da, dörtte bir dinardır"** dedi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4851- Âişe (r.anha) Rasûlullah (s.a.v) şöyle derken işitmiştir: **"Hırsızın eli dörtte bir dinara varan miktarlarda kesilir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4852- Âişe (r.anha) Peygamber (s.a.v)'den aktararak şöyle demiştir: **"El kesme işi bir kalkan veya onun değerinde bir şey çalmakla gerçekleşir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4853- Âişe (r.anha) Peygamber (s.a.v)'den aktararak şöyle demiştir: **"El kesme işi bir kalkan veya onun değerinde bir şey çalmakla gerçekleşir."** Urve diyor ki: Kalkanın değeri dört dirhemdir. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4854- Âişe (r.anha) Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle derken duymuştur: **"El kesme işi dörtte bir dinar ve daha üzerindeki miktarlarda gerçekleşir."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4855- Süleyman b. Yesar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Beş parmaklı el ancak beş dirhem çalmakla kesilir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4856- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hırsızın eli deri ve demir kalkan değerinden az olan şeylerden dolayı kesilmez, her bir kalkanın da bir değeri vardır."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4857- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, "Peygamber (s.a.v), değeri beş dirhem olan miktarlarda el kesmiştir." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4858- Eymen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir kalkan değerindeki hırsızlıklarda el kesmiştir. O gün için bir kalkan bedeli de bir dinardı. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4859- Eymen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında el kesme işi ancak bir kalkan bedeli kadar olan şeylerde gerçekleşirdi. Bir kalkanın değeri de o günlerde bir dinar idi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4860- Eymen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in zamanında el kesme işi bir kalkan bedeline ulaşan miktarlarda olurdu. O gün için bir kalkan bedeli de bir dinar idi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4861- Eymen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in zamanında el kesme işi bir kalkan bedeline ulaşan miktarlarda olurdu. O gün için bir kalkan bedeli de bir dinar idi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4862- Eymen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hırsızın eli bir kalkan değerine ulaşan miktarlarda kesilir." Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kalkan bedeli bir dinar veya on dirhem idi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4863- Eymen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in zamanında el kesme işi bir kalkan bedeline ulaşan miktarlarda olurdu. O gün için bir kalkan bedeli de bir dinar idi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4864- Eymen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Hırsızın eli kalkan değerinden daha az miktarlarda kesilmez." (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4865- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle diyordu: "Bir kalkanın bedeli Rasûlullah (s.a.v), zamanında on dirhem idi."(İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4866- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında (bir kalkan) on dirhem ederdi. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4867- Ata (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: El kesme miktarının en aşağısı bir kalkan değeridir. O gün için bir kalkanın bedeli de on dirhemdir. (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4868- Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim güzelce abdest alır sonra namaz kılarsa** (Abdurrahman diyor ki: Yatsı namazını kılarsa sonra da rüku secde ve tüm erkanına uyarak dört rekat namaz kılarsa) (Sevvar diyor ki: Rüku ve secdelerini güzelce yapar ve ne okuduğunu da bilir ve anlarsa) **Kadir gecesini değerlendirmiş gibi sevap kazanır."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4869- Ka'b (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim abdestini güzelce alır ve yatsı namazını cemaatle kılarsa sonra da rüku ve secdelerini tam yaparak dört rekat bir namaz daha kılarsa kadir gecesini değerlendirmiş gibi sevap kazanır."** (İbn Mâce, Hudud: 22; Ebû Davud, Hudud: 11)

4870- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kalkanın değeri on dirhemdir. (Müsned: 6455)

11- AĞAÇTAN MEYVE ÇALINIRSA EL KESİLMEZ

4871- Amr b. Şuayb babasından ve dedesinden naklederek şöyle der: Rasûlullah (s.a.v)'e, "Ne kadar miktardan el kesilir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: **"Ağaçtan çalınan meyve sebebiyle el kesilmez, toplandığı yerden meyveleri götürürse ve değeri de bir kalkan miktarına ulaşırsa o zaman el kesilir. Dağda yayılan hayvanın çalınmasından da el kesilmez. Ahırdaki çalınan hayvanın bedeli kalkan miktarına ulaşırsa o zaman el kesilir."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 28)

12- NE KADAR MEYVE ÇALINIRSA CEZASI NEDİR?

4872- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e, "Ağaçtan meyve koparan hırsızın eli kesilir mi?" diye soruldu. O da şöyle buyurdular: **"İhtiyacı kadar koparır ve toplayıp götürmezse bir şey lazım gelmez. Toplayıp götürürse götürdüğünün iki misli kadar ücretini öder ayrıca ceza da verilir. Muhafaza altındaki bir yerden toplanmış meyveleri alıp götüren kimsenin götürdüğü meyve miktarı kalkan bedeline ulaşırsa eli kesilir. Çaldığı şey kalkan bedelinden az olursa çaldığının iki mislini öder ve ayrıca ceza da verilir."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 28)

4873- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Müzeyne kabilesinden bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek şöyle sordu: "Ey Allah'ın Rasûlü! Dağ başında yayılan davarı çalan kimse hakkında ne dersin?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Çaldığının iki mislini verir ve ayrıca bir ceza** (te'dib) **daha verilir. Yayılan hayvanların çalınmasından dolayı el kesmek yoktur. Ancak ağıla ve ahıra girdikten sonra çalar ve değeri de bir kalkan bedeline ulaşırsa eli kesilir. Kalkan bedeline ulaşmazsa çaldığının iki katını öder ve değneklenir"** buyurdu. Adam: Ağaçtaki meyveleri çalan kimsenin durumunu sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Kopardığı meyvenin iki katını öder ve değneklenir, koparılmamış meyveyi çalanın eli kesilmez. Toplandığı yerden ve kurutma yerinden çalınmışsa ve bedeli de bir kalkan bedeline ulaşıyorsa o zaman el kesilir. Kalkan bedeline ulaşmayan hırsızlıklarda ise çaldığının iki katı ödettirilir ve bir de değneklenir."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 28)

13- EL KESMEYİ GEREKTİRMEYEN ŞEYLER

4874- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4875- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4876- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4877- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4878- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4879- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4880- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4881- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyveden ve ağaçlarda oluşan sakızların çalınmasından dolayı el kesme yoktur."** Keser = Ağaç sakızı demektir. (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4882- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4883- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4884- Rafi b. Hadîc (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ağaçtan koparılan meyve ve ağaçlarda bulunan sakız** (püs) **çalımından dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4885- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Emanete hainlik edenin, yağmada bulunanın ve çarpıp kaçanın eli kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4886- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Emanete hainlik edenin, yağmada bulunanın ve çarpıp kaçanın eli kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4887- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Çarpıp kaçanın eli kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4888- Câbir (r.a)'den rivâyete göre: **"Emanete hainlik edenin eli kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4889- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Emanete hainlik edenin, yağmada bulunanın ve çarpıp kaçanın eli kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

4890- Câbir (r.a)'den rivâyete göre: **"Emanete hainlik edenin eli kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 12; İbn Mâce, Hudud: 27)

14- HIRSIZLIK TEKRAR EDERSE ELDEN SONRA NE KESİLİR?

4891- Haris b. Hatib (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e bir hırsız getirildi de: **"Onu öldürün"** buyurdu. "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam sadece hırsızlık yaptı" dediler. Yine: **"Onu öldürün"** buyurdu. Yine: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam sadece hırsızlık yapmıştır" dediklerinde: **"Öyleyse elini kesin"** buyurdu. Adam sonra tekrar hırsızlık yaptı, bu sefer ayağı kesildi. Ebu Bekir zamanında tekrar hırsızlık yapınca, tüm elleri ve ayakları kesilmiş

oldu yine beşinci sefer hırsızlık yapınca Ebu Bekir şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) onu öldürün dediğinde bu adamı daha iyi biliyormuş." Ve adamı öldürülmesi için bir gurup gence teslim etti. Onlardan biri de Abdullah b. Zübeyr idi. Başkan tayin ettiler. O vurduğunda onlar da vurdular ve adam öldü. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

15- EL VE AYAK KESİMİNDEN SONRA BEŞİNCİ DE HIRSIZ ÖLDÜRÜLÜR

4892- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e bir hırsız getirildi. Rasûlullah (s.a.v): **"Onu öldürün"** buyurdu. Hırsızın velileri: "Ey Allah'ın Rasûlü! O sadece hırsızlık yaptı" deyince: **"Öyleyse elini kesin"** buyurdu. Eli kesildi sonradan ikinci bir hırsızlık yaptı. Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirilince: **"Onu öldürün"** buyurdu. Hırsızın yakınları o sadece hırsızlık yaptı deyince, **"Öyleyse ayağını kesin"** buyurdu. Üçüncü sefer tekrar hırsızlık yapıp getirilince, Rasûlullah (s.a.v): **"Onu öldürün"** buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü o sadece hırsızlık yaptı" deyince: **"Öyleyse elini kesin"** buyurdu. Dördüncü sefer hırsızlık yapıp Rasûlullah (s.a.v)'e getirilince yine: **"Onu öldürün"** buyurdu. Oradakiler: **"O sadece hırsızlık yapmıştı"** dediler. **"Öyleyse ayağını kesin"** buyurdu. Beşinci sefer tekrar hırsızlık yapıp getirilince: **"Onu öldürün"** buyurdu. Câbir diyor ki: Adamı deve ağılına götürdük, üzerine yüklendik sırtüstü yattı sonra el ve ayaklarıyla çırpınınca develer ürktü ve dağıldı. Sonra ikinci ve üçüncü defa üzerinde yüklendik yine aynı şekilde çırpındı, üçüncü sefer üzerine yüklenip taş attık ve öldürdük sonra bir kuyuya atıp üzerine de taş attık. (Ebû Davud, Hudud: 20)

16- SAVAŞTA HIRSIZLIK YAPANIN ELİ KESİLMEZ

4893- Büsr b. Ebî Ertae (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Savaşta çalınan mal** (ganimet) **dan dolayı el kesilmez."** (Ebû Davud, Hudud: 19; Tirmizî, Hudud: 20)

4894- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir köle bir hırsızlık yaparsa az bir ücretle de olsa onu satıver."** (İbn Mâce, Hudud: 25; Ebû Davud, Hudud: 20)

17- CEZA UYGULANACAK YAŞ HANGİ YAŞTIR

4895- Atiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyza esirlerinin arasındaydım, esirlere bakılıyordu tüyü bitenler (Akil baliğ olanlar) öldürülüyor tüyü bitmeyenler ise öldürülmeyip sağ bırakılıyordu. (İbn Mâce, Hudud: 25; İbn Mâce, Hudud: 25)

18- HIRSIZIN KESİLEN ELİ BOYUNA ASILIR MI?

4896- İbn Muhayriz (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fedale b. Ubeyd'e hırsızın kesilen elinin boynuna takılmasının hükmünü sordum. O da **"Sünnettir"** dedi. Rasûlullah (s.a.v) hırsızın elini kesti ve boynuna astı. (İbn Mâce, Hudud: 25; İbn Mâce, Hudud: 25)

4897- Abdurrahman b. Muhayriz (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fedale b. Ubeyd'e: "Hırsızın elinin boynuna asılmasının sünnet olduğu görüşünde misin?" diye sordum. O da: "Evet" dedi ve şöyle devam etti: Rasûlullah (s.a.v) huzuruna getirilen bir hırsızın elini kesti ve boynuna taktı. (İbn Mâce, Hudud: 25; İbn Mâce, Hudud: 25)

4898- Abdurrahman b. Avf (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hırsıza cezası uygulandıktan sonra ayrıca tazminat ödettirilmez."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-FERÂÎZ
MİRAS PAYLARI BÖLÜMÜ
Bâb: Miras Paylarının (Ferâiz) Öğretimi
Bâb: Kadının Mirası
Bâb: Liânda Bulunan Kadının Mirası
Bâb: Efendisinden Teberrî Eden Azatlının Mirası

KİTÂBU'L-FERÂÎZ

MİRAS PAYLARI BÖLÜMÜ

Bâb: Miras Paylarının (Ferâiz) Öğretimi

455- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize İbni Tâvûs'tan, o babasından, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Zandan sakının. Muhakkak ki zan, sözün en yalanıdır.Gizli yönleri araştırmayın, casusluk etmeyin, birbirinize buğzetmeyin, birbirinizin arkasından plan yapmayın ve Allah'ın kardeş kulları olun.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 428 no ile geçmiş ve tafsilatlı olarak şerhedilmiştir. Hadisin bu bölümde zikredilme sebebi, muhtemelen miras paylarının taksimi sırasında varisler arasında yaşanan nefret, haset, gıybet ve düşmanlık gibi kötü duygu ve düşüncelerin önüne geçmektir.

Bâb: Kadının Mirası

456- Ebû Hüreyre'nin "Zandan sakının" hadisi, Edeb Bölümünün başlarında "Hasetleşmenin nehyi" babında farklı bir şekilde geçmiştir.[2]

Bâb: Liânda Bulunan Kadının Mirası

457- Yahya b. Kaza'a bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında bir adam hanımıyla lanetleşerek ondan olan çocuğunun nesebini reddetti. Allah Resulü (sav) onları ayırdı ve çocuğun velayetini kadına bıraktı. [3]

Şerh

Allah Resulü (sav) nesebi reddedilen çocuğun velayetini anneye vermiştir. Bu hadis-i şerifin şerhi daha önce yapılmış ve Hân ile ilgili hükümler orada açıklanmıştır.Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Efendisinden Teberrî Eden Azatlının Mirası

458- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (say) azatlık bağının (velâ) satımını ve hibe edilmesini yasakladı.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha Önce 256 no ile geçmiş ve şerhedilmiştir. Burada zikredilme sebebi ise, zimmetini efendisinden ibra ederek onunla bağının kalmadığını iddia eden bir azatlının mirastan hissedar olamayacağına işaret edilmektedir.

---

[1] Bkz. 428 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 428 no.lu hadis-i şerif
[3] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 256 no.lu hadis-i şerif

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZİNETLE İLGİLİ BÖLÜM
BİRİNCİ BÂB
TAKILAR
UMUMÎ AÇIKLAMA:
İKİNCİ BÂB
HİDAB (SAÇ BOYAMASI)
UMUMÎ AÇIKLAMA:
HZ. PEYGAMBER SAKALINI BOYADI MI?
KIYAFET VE KIYAFETTE CİNSLERİN AYRIMI
KIYAFET:
MÜEYYİDE:
ÜÇÜNCÜ BÂB
HALÛK
UMUMÎ AÇIKLAMA:
DÖRDÜNCÜ BÂB
TÜYLER SAÇ VE BAKIMI:
TRAŞ
İGRETİ SAÇ TAKMA
SAÇI ALNA DÖKME VE AYIRMA
SAÇTAKİ AKLARIN YOLUNMASI
BIYIGIN KESİLMESİ
SAKALLA İLGİLİ MEKRUHLAR:
BEŞİNCİ BÂB
KOKU VE YAG
ALTINCI BÂB
ZİNETLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ MESELELER
A) FITRAT NEDİR?
B) FITRATTAN OLAN ŞEYLER
SÜNNET YAŞI
YEDİNCİ BÂB
NAKIŞLAR, SÛRETLER VE ÖRTÜLER HAKKINDA:
RESSAMLARIN ZEMMİ, RESİM VE ÖRTÜLERİN KERÂHETİ
SÛRET VE PERDELERLE İLGİLİ KERÂHET
MÜNKER OLAN ZİYAFETE KATILMALI MI?
YASAK OLAN SURET:
BEDİÜZZAMAN'A GÖRE "YASAK RESİM VE HEYKEL" ZULÜM, RİYA VE HEVA VASITASIDIR:

ZİNETLE İLGİLİ BÖLÜM

(Bu bölümde yedi bâb vardır)
BİRİNCİ BÂBT
AKILAR HAKKINDA
*
İKİNCİ BÂB
SAÇ BOYAMASI HAKKINDA
*
ÜÇÜNCÜ BÂB
HALÛK HAKKINDA
*
DÖRDÜNCÜ BÂB
TÜYLER HAKKINDA
SAÇ
TRAŞ
İGRETİ SAÇ (PERUK) TAKMA
SALMA VE AYIRMA AKLARI YOLMA BIYIGIN KESİLMESİ
*
BEŞİNCİ BÂB
KOKU VE YAG HAKKINDA
*
ALTINCI BÂB
ZÎNETLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ MESELELER HAKKINDA
*
YEDİNCİ BÂB
NAKIŞLAR, RESİMLER, ÖRTÜLER HAKKINDA
RESSAMLARIN ZEMMİ
RESİM VE ÖRTÜLERİN KERÂHETİ

BİRİNCİ BÂB

TAKILAR

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Zînet, güzelleşmek mânasına gelen tezeyyün'den gelir, kendisi ile güzelleşilen şey demektir. Dilimizdeki karşılığı süstür. Nitekim, güzellik kazanmak için

kullanılan şeye süs demekteyiz.
Gerek bedenimize ve gerekse kullandığımz eşyalara (âlet, mesken, hayvan vs.) güzelleşme veya güzelliğini artırmak için bir kısım maddî unsurlar ilâve etmek bidâyetten beri bütün insanların müşterek bir vasfıdır. Bir başka ifâde ile zînet, beşeriyetin maddî kültüründe mühim bir yer işgal eder. Öyle ki, günlük olarak her an kullandığımız giyimkuşamdan defterkaleme, üzerinde oturduğumuz sandalyeye veya minderden bineklerimize, evimizin iç ve dışından sokaklarımıza, caddedelerimize varıncaya kadar herşeyde, sâdece göz zevkimize hitâb eden tezyînî bir unsur vardır. Başka bir fonksiyonu olmadığı için eşyalarımız o unsurlar bulunmadan da kendilerinden beklenen hizmeti eksiksiz yerine getirebilirler. Buna rağmen azımsanmayacak külfet, zahmet ve masrafına katlanarak tezyînî unsurdan vazgeçmeyiz.
Öyle ise zînet, ferdî veya millî şahsiyetimizin en mühim parçalarından biri olmalıdır. Zîra ferdleri ve cemiyetleri birinden diğerine tefrîk eden sebeplerden bir kısmı dış görünüşle, hâricî tezahürle ilgilidir. Hem hep biliriz ki, dış, için aynasıdır.
Teknikte cihanşümûl değerleri benimsemekle berâber, kültürde müstakillik, ümmetîlik ve nev-i şahsına münhasırlık'ı esas alan İslâm dininin[1] bir bakıma iç dünyanın ve medenî hayatın hâricî tezahürü olan zînet ve zînetle ilgili meselelerde sessiz kalması, görüş beyan etmemesi olamazdı. Nitekim dînimizin iki semâvî kaynağını teşkîl eden Kur'an ve Sünnet'te zînetle ilgili meselelere geniş yer verildiğini görmekteyiz.
Her şeyden önce Kur'ân-ı Kerîm, zînet'e yer verir. O kadar ki, Rabbimizin dilinde, yeryüzünde insanla ilgili olarak mevcut her şey, onun imtihan edilmesi için yeyüzüne takılmış bir süsten ibârettir:
????? ????????? ??? ???? ?????? ??????? ????? ?????????????? ????????? ???????? ????? "İnsanların hangisinin daha iyi amelde bulunacağını ortaya koyalım diye yeryüzünde olan herşeyi, yeryüzünün süsü yaptık" (Kehf 7). Bir âyette, mal ve evlatların dünya hayatının zîneti olduğu (Kehf 46) belirtilirken, bir diğerinde atlar, katırlar ve merkebler'in (Nahl 8); bir diğerinde insana verilen herbir şeyin "bir süs, bir geçimlik" olduğu (Kasas 60), bir çok âyette gökteki yıldızların da insanlar için semâyı tezyîn edici olarak yaratıldığı (Hicr 16, Saffât 6, Mülk 5) belirtilir.
Şu âyet sadece yeryüzünde yaratılan "eşya"yı değil, bir bütün olarak "hayat"ı süs olarak ifâde eder: ??????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? "Bilin ki, (âhiret için yaşanmayan) dünya ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir "süs" dür, aranızda bir öğünüşdür, mallarda ve evlatlarda bir çoğalıştır..." (Hadîd 20).
Meşrû dairede bu yeryüzü zînetlerinden istifâde etmek her mü'minin hakkıdır, kimse onu haram edemez; ???? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ??????????????? ???? ?????????
"De ki: "Allah'ın kulları için çıkardığı "zînet"i temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş?" De ki: "Onlar dünya hayatında îman edenler içindir..." (A'raf 32). Bir başka âyette de "denizden çıkarılan süslerin de insanların takınması için yaratıldığı" (Fâtır 12) ifâde edilir.
Uzunca bir âyet ise kadın tezyinatı ile ilgilidir. "Süslerini kimlere gösterebilirler, kimlere gösteremezler" (Nur 31) belirtilir.
Hülasa, Kur'ân-ı Kerîm, zînet meselesine birçok âyetlerinde yer vermiştir.
Dînimizin ikinci kaynağı olan Resûlullah'ın Sünnet'i bu meseleyi daha da açmış, pek çok teferruata inip beyanlarda bulunmuş, hükümler vaz'etmiştir.
Sadedinde olduğumuz bahiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kılık kıyâfete, evin tezyinatına giren meselelerle ilgili beyanları görülecektir.[2]

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ???????? ?????? ????: ???????? ? ??????????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ???? ???????? ???????? ????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????????: ????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? ????? ???? ????????[.??? ?????:]???? ????? ?????? # ?????? ??????? ??????? ?? ?????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????? ???????[. ????? ??????.»???????? ??????????«: ?????? ?? ??????? ?? ??? ????? ???? ??????? .

1. (2093)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (İran Kisrasına göndermek için)bir mektub yazmıştı. Kendisine: "Onlar mühürlü olmayan mektubu okumazlar" denildi. Bunun üzerine gümüş bir mühür yaptırdı. Üzerine Muhammed Resûlullah cümlesini kazdırdı. Cemaate de: "Ben bir mühür yaptırdım. Üzerine Muhammed Resûlullah kazdırdım, kimse bunu yüzüğüne kazdırmasın" buyurdu."
Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sağ (eli) ne gümüş bir yüzük taktı. Kaşı Habeşî idi. Karşı avucunun içine geliyordu." [Buhârî, Libâs 46, 50, 51, 54, 55; Müslim, Mesâcid 222, (640); Libâs 55-63, (2092-2095); Ebû Dâvud, Hâtim 1-2, (4214-4217, 4221); Tirmizî, İsti'zân 25, (2719), Libâs 14-17, (1739-1748); Nesâî, Zînet 48-82, (8, 173-195); İbnu Mâce, Libâs 39, (3639), 41, (3645).][3]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???]???????? ????? ?????? # ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ???????: ? ????????? ?????? ???????? ???????? ??????????????[. ????? ?????.???? ?? ?????:]?????????? ??? ????? ????????[??? ????:]?????? ????? ?????? # ???????? ???? ?????? ??????? ??? ??????? ????? ???? ?? ???? ??? ??????? ????? ?? ???? ??????? ????? ?? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????[.»?????? ??????«: ??? ???? ??? .

2. (2094)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine altından bir yüzük yaptırdı. Bunun üzerine halk da altın yüzükler yaptırdı. Bilâhare aleyhissalâtu vesselâm minbere çıkıp oturdu, yüzüğü çıkardı ve:
"Vallâhi bunu ebediyen takmıyacağım!" dedi. Halk da yüzüklerini çıkarıp attılar." [Buhârî, Libâs 45, 46, 50, 53, Eymân 6, İ'tisâm 4; Müslim, Libâs 53, 55, (2091); Muvatta, Sıfatu'n-Nebî 37, (2, 936); Ebû Dâvud, Hâtem 1-2, (4218, 4219, 4220); Tirmizî, Libâs 16, (1741); Nesâî ,Zînet 43, 53, (8, 165, 178); İbnu Mâce, Libâs 40, (3642-3644).]
Bir rivâyette şu ziyâdeyi yaptı: "Yüzüğü sağ eline takmıştı. "Bir diğerinde de şu ziyâde vardır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gümüşten bir mühür edindi, eline takmıştı. Sonra Hz. Ebû Bekir'in eline intikal etti, sonra Hz. Ömer'e, sonra da Hz. Osmana (radıyallâhu anhüm)'a intikal etti. Erîş kuyusuna düşünceye kadar onun elinde kaldı. Üzerindeki yazı Muhammed Resûlullah idi."[4]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis bir çok yönden faydalı bilgiler vermektedir.
* Bazı rivâyetlerde sarîh olarak belirtildiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) İran kralına mektup yazmak istediği zaman, beynelmilel protokol kaidelerini bilen bazılarınca, devletlerarası resmî yazışmalarda mektupların mühürlenmesinin bir âdet olduğu, mühürsüz mektuplara îtibâr edilmediği söyleniyor. Resûlullah bu îkâz üzerine derhal bir mühür kazdırarak, üzerine Muhammed Resûlullah yazdırıyor. Üç kelimelik bu ibâre alt alta üç satırdan meydan gelir. Yani "Muhammed", "Resûl" ve "Allah" kelimeleri alt alta yazılıyor.
* Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu mührü parmağına taktığı bir yüzünün kaşına kazdırmıştır. Şu halde, rivâyetten de anlaşılacağı üzere, yapılan iş

öncelikle "yüzük yaptırmak" değildir, mühür kazdırmak'tır. Ancak mührün en pratik taşıma şekli yüzük olarak parmağa takmaktır. Böylece Resûlullah'ın bir zînet olan yüzüğü takması hadisesi mevzubahis olmuştur.
* Dârakutnî'nin el-Efrâd'ında gelen bir rivâyete göre , bu mührü kazan Ya'lâ İbnu Ümeyye adında bir sahâbidir.
* Yapılan amelin öncelikle mühür kazdırma işi olduğunu şuradan da öğreniyoruz: Resûlullah ashâbın, kendisini taklîden yüzük ittihâz edeceklerini bildiği için yüzüğün kaşına Muhammed Resûlullah ibâresini kadırmamalarını tembihliyor. Aksi takdir de o mührün Resûlullah'a aidiyeti kalmazdı . Çünkü mühür ferde ait, ferdi gösteren taklîd edilmemesi gereken bir alâmettir. Ashâb bu yasağa uyar. İbnu Ömer. mührüne : "Abdullah İbnu Ömer" diye isim kazdırır. Ebû Ubeyde ve Huzeyfe'nin Elhamdülillah diye, Hz. Alli'nin Alahu'l -Melik diye, İbrahim Nehâî'nin Billâh diye, Mesrûk'un Bismillah diye, Ebû Ca'fer el-Bâkır'ın el Gurretulillâh diye yüzüklerine yazılar kazdırdıkları rivâyet edilmiştir. Yüzüğe zikrullahın kazılabileceği çoğu alimlerce kabul edilmiştir.
* Peygamberimiz, yüzüğün mühür kısmını, yani kaşını parmağın avuç tarafına getiriyor.
* Bu mührü önce altından yaptırıyor. Herkes altından yüzük yaptırmaya kalkınca, altını atıp gümüşten yaptırıyor. Çünkü altın ve ipek erkeklere haramdır.
2- Habeşî kaş, sedef veya akîk taşı veya bunlar gibi Habeşistan'da îmâledilen ve yüzüklere kaş olarak takılan bir süsleme taşı.
3- Resûlullah'ın bu yüzüğü, vefatından sonra, İslâm devletinin resmî mühürü olarak arkadan gelen üç halîfe tarafından da kullanılmıştır: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osmân (radıyallâhu anhüm). Ancak Hz. Osman zamanında, yüzük Kuba Mescidine yakın bir bahçenin içinde bulunan Erîş kuyusuna düşmüş bütün aramalara rağmen bulunamamıştır. Bazı rivâyetler ise, Said İbnu Ebî'l-Âs'ın azadlısı olan Muaykıb (radıyallâhu anhümâ)'ın elinden düştüğünü söyler. Muaykıb ilk müslüman olanlardandır. Önce Habeşistan'a sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Bedir gâzilerindendir. Daha sonra başta Bey'atu'r-Rıdvan olmak üzere pek çok gazvelere katılmıştır. Üsdü'l-Gâbe'de, "Resûlullah'ın mührüne nezâret ederdi" denir. Bu işi Resûlullah'ın sağlığından îtibâren mi yaptığı tasrîh edilmez. Ancak el-İsâbe'de Hz. Ömer zamanında Beytülmâl'a, Hz. Osman zamanında mühüre nezâret ettiği tasrih edilir. Cüzzamlı idiyse de Hz. Ömer doktorlar temin ettirir, hastalığın ilerlemesi önlenir. Resûlullah'tan bazı rivâyetlerde bulunmuştur. Hz. Osman'ın hilâfetinin sonlarında vefat etmiştir. Mamafih Hz. Ali devrinde vefat ettiği de söylenmiştir.[5]
4- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
* Erkeklerin gümüş yüzük takmaları câizdir. Bu hususta fukahâ icma eder. Şârihlerin belirttiğine göre bazı Şamlı âlimler: "Yüzük sadece hükümdarlar için câizdir" demiş ise de, Nevevî ve başka âlimler bunu reddederler ve bu görüşün şâz olduğunu belirtirler.
* Yüzüğe sahibinin ismi veya zikrullah kazılabilir. Gerçi zikrullah'ın kazılıp kazılamayacağı münakaşa edilmişir. Başta Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallâhu anhümâ) olmak üzere çoğunluğun bunda bir beis görmediği, İbnu Sîrîn'in Hasbiyallah ve benzeri ibârelerin yazılabileceğini söylediği belirtilmiştir. İbnu Hacer,"caiz değil" görüşünün bu ibarelerin yazıldığı yüzüğü, cünüb ve hayızlı kimselerin taşıyabileceği, istinca sırasında parmakta bulundurulabileceği endişesinden ileri geldiğini, binaenaleyh bu durumlara yer verilmeyince kerâhetin ortadan kalkacağını belirterek ihtilâfı te'lîf eder. Müslüman âlimler, tahâret sırasında ismullah yazılı yüzüğün elde bulunmasını mekruh ve edebe aykırı bulmada ittifak ederler.
* Bu hadis, yüzük takınmanın ve sâlihlerin eserleriyle teberrükün câiz olduğuna delildir.
* Yüzük kaşının akik taşından olması sünnettir.[6]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ????? ?????? # ?????????? ??????? ???? ???????. ??????: ?????? ???? ???? ????????? ???????? ????? ???????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????? ??????: ?????? ????? ?????? ????? ?‘???????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???? ??????? ??????: ?????? ???? ???????? ???????? ????? ?????????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????? ????: ???? ??????? ??? ????????? ????????[. ????? ????? ????? .

3. (2095)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına, parmağında demir yüzük bulunan bir adam uğramıştı. (Yüzüğü görünce): "Niye bazılarınızın üzerinde ateş ehlinin süsünü görüyorum!" buyurdu. Adam derhal onu çıkarıp attı. Sonra parmağında sarı renkli (pirinç) yüzük taşıyor olduğu halde geldi. Bu sefer.
"Niye sende putların kokusunu hissediyorum?" dedi Bilahare adam altın yüzük takmış olarak geldi? Bu sefer de:
"Sende niye cennet ehlinin süsünü görüyorum?" dedi. Bunun üzerine adam:
"Öyleyse yüzüğüm neden olsun?" diye sordu.
"Gümüşten dedi, ancak ağırlığı bir miskale ulaşmasın." [Tirmizî, Libâs 43, (1786); Ebû Dâvud, Hâtem 4, (4223); Nesâî, Zînet 47, (8, 172).][7]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, müslümanların parmağında taşıyacağı yüzüğün madenini ve rengini belirlemektedir:
* Demirden olmamalıdır. Bazı alimlere göre, O, kâfirlerin zîneti olduğu için veya cehennemde bağlanacakları zincirler ve boyunlarına takılacak laleler suretinde ahirette de süslerini teşkil edeceği için yasaklanmıştır. Diğer bir kısım alimler de, "Saldığı pis koku sebebiyle demir yüzük yasaklanmıştır" demişlerdir. Hadisin üslubu, başka açıklamalara da müsaittir.
* Pirinçden de olmamalı. Hadiste sufr yani sarı diye ifade edilmiştir. Ebû Dâvud'un rivâyetinde şebeh'den yüzük şeklinde şebeh kelimesiyle ifâde edilmiştir. Maksad bakırdır. Renk itibariyle altına benzediği için şebeh denmiştir. Bakır yüzükle ilgili yasağın put kokuyor diye gerekçeye bağlanması putların bakırdan yapılması sebebiyledir.
* Altından da olmamalı. Altın cennet ehlinin süsüdür, dünyada erkeklere haram kılınmıştır. Altın ve ipeğin tahrimiyle ilgili rivâyetler mütevâtirdir.
* Erkeklerin yüzüğü gümüşten olmalıdır. Gümüşün helal olduğu hususunda başka rivâyetler de vardır.Bir miskalden hafif olmalıdır. Ulemâ bu tahdidi israfla îzah eder.
* Bir miskali bulur veya geçerse malın israf edilmiş olacağını belirtir. Bazı âlimler bunu tenzihî bir yasaklama anlayarak daha ağır yüzüklerin câiz olabileceğini söylemiştir. Şâfiîlerden bir grup ise ağırlığı bir miskali aşan yüzüğün haram olduğuna hükmetmiştir.[8]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ?? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ??????: ???????? ????????? ??? ???????? ???? ????? ?????????????? ?? ?????? ??????? ??????????: ?????? ??? ????? ?????? ?????? # ???? ????????? ????????? ???? ??????: ? ???????? ? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? #[. ????? ???? .

4. (2096)- İbnu Abbas (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adamın elinde altından bir yüzük gördü. Onu çıkarıp attı ve:
"Biriniz tutup ateşten bir parçayı alıp eline koyuyor!" buyurdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gidince adama: "Yüzüğünü al (başka sûrette) ondan faydalan" dediler. O:
"Hayır! Vallâhi ebediyen almayacağım, onu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) attı" dedi." [Müslim, Libâs 52, (2090).][9]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ???????? ???? ????????????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? # ???????? ??? ???????? ??????????

????????? ??????? ????? ????? ????????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????: ???????? ??????? ??? ????????[. ????? ??? ????.

5. (2097)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Habeş kralı Necâşî'den hediyeler geldi. İçerisinde Habeşî kaşlı bir de altın yüzük vardı. Resûlullah onu bir çöple veya tiksinerek bir parmağıyla aldı. Kızı Zeyneb'in kızı Ümâme Bintu Ebî'l-Âs'ı çağırıp: "Yavrucuğum al şunu, takın!" dedi." [Ebû Dâvud, Hâtem 8, (4235).][10]

?6? ??? ???? ?? ?????? ???:]???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????: ?????? ???? ???????? ???????? ?????????? ??????: ???? ????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???: ???? ????? ????: ?????? ?????? #[. ????? ??????? .

6. (2098)- Saîd İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Hz. Ömer, Süheyb (radıyallâhu anhümâ)'e: "Niye parmağında altın yüzük görüyorum?" dedi. Beriki: "Onu sender daha hayırlı olan da gördü, ama ayıplamadı" deyince, Hz. Ömer:
"O da kimmiş?" dedi. Süheyb: "Resûlullah!" cevabını verdi." [Nesâî, Zînet 42, (8, 164, 165).][11]

AÇIKLAMA:

Son üç hadis altın yüzüğün tahrimiyle ilgilidir. Birinci hadis, Hz. Peygamber'in, yasağın ciddiyetinin kavranması için, altın yüzüğü takan kimsenin parmağından eliyle çıkarıp atmaktadır. Âlimler, burada münkere elle müdâhalenin bir örneğini de bulmaktadırlar. Yüzüğün atılması, telef edilmesi mânasına değildir, zecr içindir. Zîra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mal israfını yasaklamıştır. Adamın "ebediyen almam!" demesi, Resûlullah'a son derece bağlılığının ifâdesidir. Bir takva olarak yüzüğü almayıp, muhtaçlara tasadduk etmesi takdîr edilecek bir durumdur.
İkinci hadis Habeş kralı Necâşî'nin hediyelerinden bahsetmektedir. Başka rivâyetlerde bu hediyeler meyanında bir çift sâde mest, bir cam bardak, üç aded baston da sayılır. Hz. Peygamber'e bazı komşu krallardan hediyeler gelmiş idi. Bu mevzu ileride müstakil bir bölüm olarak gelecektir (5783-5790). Sadedinde olduğumuz rivâyet, Habeş kralının hediyeleri arasında çıkan altın yüzüğü, Resûlullâh'ın kız torunu Ümâme'ye taktığını belirtmektedir. Yüzüğü çöple ve tiksinti ile alması, altın zînetin erkeklere haram olması sebebiyledir. Ulemâ, altın zînetin kadınlara helâl olduğu husûsunda nass kabul etmişlerdir.
Üçüncü hadis, erkeklerin altın yüzük kullanabileceklerini ifâde etmektedir. Ancak Nesâî'nin, es-Sünenü'l-Kübrâ'da hadisi kaydettikten sonra "Bu hadis münkerdir" demiştir.
Berâ İbnu'l-Âzib (radıyallâhu anh)'in de parmağında altın yüzük taşıdığı, niçin böyle yaptığını soranlara: "Bu yüzük, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana bahşettiği bir armağandır. Bunu bana Resûlullah takmıştır. Ve: "Allah'ın ve Resûlullah'ın sana ihsan ettiği bu yüzüğü kullan" buyurdu!" demiştir. Tahâvî'nin Meâni'l-Âsâr'da kaydettiği bu rivâyet de erkeklere altın yüzüğün cevazını sarîh olarak ifâde eder.
Altın yüzüğün erkeklere haram olduğunu söyleyen âlimler, bu itiraza şu cevabı verirler:
1- Mübah kılıcı bir rivâyetle, haram kılıcı bir rivâyet teâruz ederse, ihtiyaten haram kılıcı râcih addedilir, mübah kılıcı da metrûk ve mercûh addedilir.
2- Altın yüzük kullanmayı erkeklere helâl kılan rivâyetler, tahrimden önceki durumu aksettirebilir. Ancak şurası da açık ki, Berâ'ya yüzüğün sorulmuş olması, hâdisenin tahrîmden sonra cereyan ettiğini gösterir.
Şu halde, bu meselede birinci cevap daha ikna edicidir.
Hemen belirtelim ki, bazı âlimler, "lüzûm olmadığı durumlarda yüzük taşımayı terketmek evladır" demiştir. Hanefî fakihlerinden Hulvânî, talebelerine yüzük takmayı yasaklamıştır. İhtiyâr'da "yüzük takmak, bir ihtiyaçtan neşet ediyorsa sünnettir" denir. Tatarhâniye'de mutlak sûrette caiz olduğu ifâde edilir. Hanefilerin görüşü de bu merkezdedir.
Kâmil Miras, Tecrid-i Sarîh tercümesinde bu bahsi işlerken, örfe müstenîd bir zaruret gerekçesiyle nişan yüzüklerinin altından olmasını câiz görür. Ne var ki, nişan yüzüğü takmanın zarûret olması su götürür bir keyfiyettir.[12]

?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??? ??????? ??????? ?? ????? ???????? ??? ????????? ????????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ????? ??? ???? ????????:] ???????? ???? ?????????? ?????????????? ??????????? ????? ??????? ????????? ?? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ???????????? ??????????[.

7. (2099)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yüzüğümü şu parmağa koymamı yasakladı -ve eliyle orta ve ondan sonra gelen (şehadet) parmağına işaret etti- buyurdu." [Müslim, Libâs 64, (2078); Tirmizî, Libâs 44, (1787); Nesâî, Zînet 53, (8, 177); Ebû Dâvud, Hâtem 4 (4225).][13]

?8? ??? ?????? ?????? ?????:] ???? ????????? # ???? ?????????? ??? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.

8. (2100)- Yine Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah yüzüğünü sağ eline takardı." [Ebû Dâvud, Hâtim 5, (4226); Nesâî, Zînet 49, (8, 175).][14]

?9? ??? ???? ?? ???? ?? ????:]???? ???????? ??????????? ???? ????????????? ?? ????????????[. ????? ??????? ????? .

9. (2101)- Cafer İbnu Muhammed, babasından naklen anlatıyor: "Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (radıyallâhu anhümâ), yüzüklerini sol ellerine takarlardı.' [Tirmizî, Libâs 16, (1743).][15]

?10? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????????? # ?????????? ??? ????????? ????? ??????? ??? ??????? ???????: ?????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

10. (2102)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yüzüğü sol eline takardı ve kaşını avucunun içine getirirdi. İbnu Ömer de böyle yapardı. [Ebû Dâvud, Hâtem 5, (4227, 4228).][16]

AÇIKLAMA:

Son dört hadis, yüzüğün takılması gereken el ve parmaklar hakkında bilgi vermektedir. Bunlardan birincisinde orta parmakla ondan sonra gelen şehâdet

parmağına yüzük takmanın yasaklandığı anlaşılmaktadır.
Müteakip rivâyetlerin bazısı yüzüğün sağ ele takılacağını belirtirken, bazısı da sol ele takılacağını ifâde etmektedir. Her iki ele de yüzük takılabileceğini ifâde eden başka sahîh rivâyetler de vardır. Ulemâ, rivâyetlerden hareketle yüzüğün her iki ele de takılabileceğine hükmetmişlerdir. Hangisinin tercîh edilmesi gerektiği yani efdal olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Ancak sağla ilgili rivâyetler daha fazladır. İbnu Hacer, tezeyyün yani bir süs unsuru olarak takan sağa, mühür olarak takan sola takmalıdır, dedikten sonra sağa takmanın tercîh edilmesinin gereğine dikkat çeker. "Çünkü der, sol el istincada kullanıldığı için, necaset değmekten korunmuş olur." Ona göre mühür olarak kullanılınca sağ elle soldan çıkarılması kolay olur.
Ayrıca erkeklerin küçük parmağa takmaları efdaldir, zira işe mani olmaz. Kadınlar ise, parmaklarına müteaddid yüzükler takabilirler.[17]

?11? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? # ???? ?????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ????? ????????. ???? ????:]?????? ??? ?????? ??????????[.

11. (2103)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) helâya girdiği zaman yüzüğünü çıkarırdı." [Tirmizî, Libâs 16, (1746); Nesâî, Zînet 54, (8, 178). Rezin şu ilâvede bulunmuştur: "Yüzük Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sol elinde idi."][18]

AÇIKLAMA:

Aliyyü'l-Kâri helaya girerken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, yüzüğü parmağından çıkarmasını, yüzüğün kaşına kazılmış olan Muhammed Resûlullah ibâresi sebebiyle olduğunu belirtir. Bu rivâyetten hareketle, yüzükte Allah'ın veya Resûlü'nün ismi veya Kur'ân bulunması halinde helaya girerken çıkarılması gerektiğine hükmedilmiştir. İbnu Hacer gibi diğer bir kısım âlimler, daha da ileri giderek herhangi bir peygamber veya melek ismi bulunsa çıkarması gerektiğine, aksi davranışın mekruh olduğuna hükmederler. Bu hükmün Hanefî mezhebine de uygun olduğu belirtilmiştir.[19]

?12? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? ????????? # ???????? ??? ??????? ??????: ??????????? ???? ??????? ??????: ?????????? ???? ?????? ????????: ?????? ???? ??????? ?????: ?????? ???? ???? ???????: ?????????? ???? ??????? ????: ?????????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????????? ???? ?????? ???????? ?????? ????????: ???? ????????? ???? ???? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ??????: ??? ???????? ??????????? ??? ???????? ?????????? ???? ??????: ????? ??????????? ?????????????? ??? ?????????[. ????? ???????.»?????????«: ?? ??? ?‘?? ?????.?»?????????? ????????? ?????? ?????????«: ??? ?? ??? ????.?»????????????«: ??? ?? ????? ???? ?????????

12. (2104)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sordu:
"İki altın bilezik hakkında ne dersiniz, (takayım mı?)"
"Ateşten iki bileziktir, (takmayın!)" deyip cevap verdi. Kadın devamla:
"Pekâlâ altın gerdanlığa (ne dersiniz?)" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yine:
"Ateşten bir gerdanlık!" cevabını aldı. O, yine sordu:
"Bir çift altın küpeye ne dersiniz?"
"Ateşten bir çift küpe!"
Kadında bir çift altın bilezik vardı. Onları çıkarıp attı ve:
"(Ey Allah'ın Resûlü), kadın kocası için süslenmezse, onun yanında kıymeti düşer" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sizden birine, gümüş küpeler takınmasından, bunları za'feran veya abîr ile sarartmasından kimse engel olmaz!" cevabını verdi." [Nesâî, Zînet 39, (8, 159).][20]

AÇIKLAMA:

1- Abîr'e za'ferân da denmiş ise de bunun za'ferânla karıştırılan bir sürünme maddesi (tîb) olduğu ifâde edilmiştir. en-Nihâye'de: "Farklı maddelerin karışımıyla elde edilen renkli bir tîb çeşididir" diye açıklanır. Gümüş, bunlarla muamele edilince sararark altın görünümünü kazanmaktadır.
2-Bu hadis, altının zînet olarak kullanılmasının kadınlara da haram olduğunu ifâde ediyorsa da, daha önce açıklandığı üzere, muayyen şartlar çerçevesinde kadınların altın tezyinat kullanmaları helâldir.[21]

?13? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? ?????? ?????????? ??? ??????? ????? # ??? ??????? ?????? ???? ??????. »??? ????????? ???????«? ??????? ????? ????? # ???????? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? #? ???????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?? ????????? ???? ??????? ????????: ????? ???????? ????? ???? ??????? ???????? ??????? # ?????????????? ?? ???????? ?????? ??? ????????: ?????????? ??? ??????? ????????: ??????? ??????? ?????? # ?? ??????? ?????????? ???? ????: ????? ?????? ?????? ????????: ??????????? ????????? ?????????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????? ?????????????: ?????????? ?????? ?????? # ???????? ??????: ?????????????? ??????? ????? ????????? ???? ????????[. ????? ????????.»?????????«: ??? ????? ??? ???? ??? ???? ?????? ?????? ?? ????? ?????? ????? ?????? ?? ????? .

13. (2105)- Sevbân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına Fâtıma Bintu Hübeyre, elinde altından iri yüzükler (Feth) olduğu halde gelmişti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kadının ellerine vurmaya başladı. Fâtıma da hemen (oradan sıvışıp) Resûlullah'ın kerîmeleri Fâtımatu'z-Zehrâ (radıyallâhu anhâ)'nın yanına girdi. Ona Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine olan davranışını anlattı. Bunun üzerine Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ) boynundaki altın zinciri çıkarıp: "Bunun bana Hasan'ın babası Hz. Ali (radıyallâhu anhümâ) hediye etti" dedi. Zincir daha elinde iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanlarına girdi ve şunu söyledi:
"Ey Fâtıma! Halkın: "Resûlullah'ın kızının elinde ateşten bir zincir var!" demesi seni memnun eder mi?" dedi ve böyle diyerek oturmadan geri dönüp gitti. Bunun üzerine Fâtıma (radıyallâhu anhâ) zinciri çarşıya gönderip sattırdı, parasıyla bir köle satın aldı ve onu âzad etti.
Bu olanlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatılınca: "Fâtıma'yı ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun!" buyurdular." [Nesâî, Zînet 39, (8, 158).][22]

AÇIKLAMA:

1- Feth, "fetha"nın cem'idir. Fetha iri, kaşsız yüzüğe denir. Daha ziyâde kadın süsüdür, el parmaklarına veya ayağa takınır.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Fâtıma Bintu Hübeyre'nin eline vurması zecr maksadına mâtuftur. Yani altınla süslendiği, parmaklarına altın yüzükler taktığı için, ellerine vurmak sûretiyle memnuniyetsizliğini izhâr edip, altın takınmaktan zecr etmiştir.
Hadisin mânası bu olmakla beraber, İslâm'ın altın süsler hususundaki hükmü bu değildir. Bu ve buna mümasil, kadınlara altını haram kılan hadislerin mensuh olduğu kabul edilmiştir. Nevevî, bu hususta icma olduğunu söyler. Zikri geçen neshedici hadis şudur: ????? ???????? ??????? ????? ??????? ???????? ????? '?????????? "...Şu iki madde (altın ve ipek) ümmetimin erkeklerine haramdır, kadınlara helâldir."
Bu mesele üzerine gelen rivâyetleri İbnu Şâhin şöyle açıklığa kavuşturur: "İslâm'ın bidayetinde erkekler de altın yüzükler takarlar (ipekliler giyerlerdi). Sonra bunlar hakkında umûmî bir yasak geldi, kadına da erkeğe de şâmil bir yasaklama. Daha sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) erkekleri hariç kılarak, kadınlar hakkında mübah hükmü getirdi. Böylece kadınlar üzerindeki yasak hükmü, haklarında ibâheye dönüştü ve ibâhe, yasağı neshetti. Nevevî, Müslim Şerhi'nde bu hususta müslümanların icma ettiğini kaydeder."[23]

?14? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ?????? #: ??? ???????? ??????????? ???? ??????? ?? ????????? ??? ??????????? ????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ??????? ??????????? ??? ????????? ????[. ????? ??? ???? ???????? .

14. (2106)- Huzeyfe'nin kız kardeşi (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey kadınlar cemaati! Süs eşyanız gümüşten olmalıdır. Sizden hangi kadın altınla süslenir ve onu izhâr eder (yabancıya gösterirse), mutlaka onunla azaba maruz kalır." [Ebû Dâvud, Hâtem 8, (4237); Nesâî, Zînet 39, (8, 156, 157).][24]

AÇIKLAMA:

1- Burada Huzeyfe'nin kız kardeşi diye zikri geçen kadının ismi Fâtıma'dır, Havle de denmiştir.
2- Hadisin sıhhati eksiktir. Sahih olsa bile önceki hadiste belirtildiği üzere altın, gümüş ve ipek gibi maddeleri kadınlara mutlak şekilde haram kılan rivâyetler mensuhtur veya "yabancıya göstermek" "iftihar ve tekebbür" için giymek gibi kayıdlarla kayıtlıdır.[25]

?15? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ????? # ???????? ??????? ?????????? ??????????? ?????????: ??? ???????? ?????????? ???????? ????????? ??????????? ??? ?????????? ??? ??????????[. ????? ???????.??? ???? ?? ?? ??? ??? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ?????? ????????? ??? ??????????[.»????????«: ????? ?????? ??? ?????? ??????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ????? ?????? ???.

15. (2107)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ehline takı ve ipeği yasakladı ve: "Eğer sizler cennet takılarını ve cennetin ipeğini seviyorsanız, bunları dünyada takınıp giymeyin" buyurdu." [Nesâî, Zînet 39, (8, 156).]
Nesâî'nin İbnu Ömer'den yaptığı bir diğer rivâyette: "Resûlullah, altın takınmayı, mukatta' yani az bir parça olmak kaydıyla tecvîz etti" denilmiştir.
Mukatta: Az bir şey demektir, kulağın üst kısmına takılan küçük halka, kadın yüzüğü gibi. İsraf, kibir ve zekât vermekten kaçınmak gibi durumları[26] mekruh addetmiştir.[27]

AÇIKLAMA:

Hadisin zâhiri, Sindî'ye göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine, gümüş olsun, altın olsun takıyı mutlak şekilde yasakladığını göstermektedir. Ancak, gerek altın ve gümüşün ve gerekse ipeğin kadınlara helal edildiği göz önüne alınacak olursa şu söylenebilir: "Âhireti dünyaya tercih etmeleri için, bu yasağın sadece onlara mahsus olması mümkündür." Sindî, hadisin zâhirinden çıkabilecek bir başka te'vîle daha yer verir: "Hadiste geçen "ehli"nden muradın Ehl-i Beyt'e mensup erkekler olması da muhtemeldir." Bu mâna esas alınınca, hadise mensuh demeye veya başkaca te'vîl etmeye gerek kalmayacağı açıktır.[28]

?16? ??? ????? ??? ??? ?????? ?? ???? ?'?????? ????:]?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ????????: ? ???????????? ??????? ??? ??? ??????????? ??????????? ????????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ? ???????? ??????????? ??????? ????? ??????[. ????? ??? ???? .

16. (2108)- Bünâne Mevlâtu Abdirrahman İbnu Hayyân el-Ensârî anlatıyor: "Hz. Âişe'nin yanına, üzerinde ziller bulunan bir kız getirildi. Kızın zilleri çıngı çıngır ses çıkarıyordu. Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ): "Sakın ha! zillerini koparmadan onu yanıma getirmeyin!" dedi ve ilâve etti: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Zil bulunan eve melâike girmez" buyurduğunu işittim." [Ebû Dâvud, Hâtem 6, (4231).][29]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadisi, Müslim'de merfu olarak kaydedilmiş olan: ? ???????? ???????????? ???????? ?????? ?????? ??? ?????? İçinde köpek ve zil bulunan yolculara (rahmet) meleği arkadaşlık etmez" veya: ?????????? ?????????? ???????????? "Zil şeytanın mizmârıdır (düdüğüdür)" veya Nesâî'de geçen ? ???????? ???????????? ??????? ???? ???????? ??? ?????? "Melâike, içerisinde zil ve çan bulunan eve girmez" gibi hadisler te'yîd eder.
2- Hadiste geçen cülcül (cem'i: celâcil) hayvanların boynuna takılan küçük çan'a denir. İnsanlar takınca dilimizde zil denir. Ceres de yerine göre zil veya çan veya çıngırak mânalarına gelir.
3- Çan ve zil gibi şeylerden meleklerin memnun kalmaması, bazı âlimlere göre, kilise çanını hatırlattıkları içindir. Bazı âlimler, onların çıkardığı sesin çirkinliği sebebiyle meleklerin nefret ettiğini söylemiştir. Bazı âlimler de kerâhetin sadece büyük çanlarla ilgili olduğunu söylemişlerdir. Ancak sadedinde olduğumuz hadiste küçük çan yani zil mevzubahis olmalıdır.
Ancak bu hadislerde ifâde edilen kerâhet tahrimî değil, tenzihîdir:[30]

?17? ??? ????? ?? ???? ???:]?????? ?????? ?????? ??????? ?? ??????????????? ??????????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ????? # ??? ?????? ?????? ???? ??????[. ????? ????? ?????.»???????«: ???? ????? ?????? ???: ??? ??? ??? ??: ??? ????? ?? ???? ????? .

17. (2109)- Arfece İbnu Es'ad (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Cahiliye devrinde cereyan eden Külâb savaşında burnum isabet almış, bu sebeple gümüşten bir burun taktırmıştım. bilahare kokmaya başladı. (Durumu kendisine açınca), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana altından bir burun yaptırmamı söyledi." [Ebû Dâvud, Hâtem 7, (4232, 4233, 4234); Tirmizî, Libâs 31, (1770); Nesâî, Zînet 41, (8, 163, 164).][31]

AÇIKLAMA:

1- Külâb, bir su ismidir. Burada, cahiliye devrinde iki ayrı vak'a cereyan etmiştir. Külâbu'l-evvel ve Külâbu's-Sânî diye isimlenir. Türbüştî merhum, bu suyun Cebele ve Şam adındaki iki dağın sağ tarafında yer aldığını, mezkur vak'aların Eksem İbnu Sayfî zamanında cereyan ettiğini kaydeder.
2- Ulemâ, bu rivâyete dayanarak, hîn-i hacette altından burun takılabileceğine ve dişlerin altın telle rabtedilebileceğine hükmetmiştir. Hattâbî şöyle der: "Bu hadiste, az miktarda altını zaruret halinde kullanmanın erkeklere mübah olduğu hükmü vardır, dişlerin altınla rabtedilmesi gibi. Altından başka bir maddeyi kullanmanın mümkün olmadığı yerlerdeki kullanımı da diş rabtındaki kullanımı gibidir."[32]

?18? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? ?????? ?????? ?????? # ??????? ???? ???????[. ????? ??? ???? ????????.??? ????? ??????? ?? ??? ???:]???? ?????? ?????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ???????? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ??????????[.

18. (2110)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) bildiriyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kılıncının kabzasının üst kısmı (kabîa) gümüştendi."Nesâî'nin Enes'ten bir rivayetinde, "Resûlullah'ın kılıncının pabuç kısmı gümüştü, kabzasının baş kasmı (kabîa) da gümüştü. Bunlar arasında gümüş halkalar vardı" denmiştir. [Ebû Dâvud, Cihâd 71, (2583, 2584, 2585); Tirmizî, Cihâd 16 (1691); Nesâî, Zînet 121, (8, 219).][33]

AÇIKLAMA:

1- Kabîa: Kılıncın kabzasının üst kısımıdır. Duruma göre gümüş ve demirden olur.
2- Bagavî bu hadiste, kılınçların az miktarda gümüş kullanılarak süslenebileceğine cevaz olduğunu belirtir. Eyer ve gem husûsunda aynı şeyin yapılıp yapılamayacağında ihtilâf edilmiştir. Bazı âlimler tıpkı kılınçta olduğu gibi, mübah olduğunu söylerken bazıları da: "Bu, hayvanı tezyin etmektir, haramdır" demiştir. Kasatura ve benzeri harp techizatının gümüşle tezyîni hususu da aynı şekilde ihtilâflıdır. Bunların altından süslenmesinin haramlığı husûsunda ittifak vardır.
Harp techizâtının altın ve gümüş dışındaki maddelerle tezyînin evlâ olduğunu söyleyenlere karşı gelenlerden: "Kılınçların altın ve gümüşle tezyîni düşmanı korkutmak için meşru kılınmıştır. Resûlullah'ın ashâbı bundan müstağni idiler. Çünkü onların kendilerinde müstesna bir şiddet, imanlarında başka bir kuvvet vardır" diyenler olmuştur.[34]

İKİNCİ BÂB

HİDAB (SAÇ BOYAMASI)

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Hidâb'ı İbnu Hacer "saç ve sakaldaki beyazlığın rengini değiştirmek" diye târif eder. Hadislerde, kına yoluyla el ve ayakların boyanmasının da hidâb kelimesiyle ifâde edildiği görülür. Şu halde daha çok saç boyaması mevzubahis olduğu için, bu kelime ile öncelikle saçın rengini değiştirmek kastedilmiş de olsa, insan bedeni ile alâkalı muhtelif boyamaların hidâb'-la ifade edildiği söylenebilir.
Hidâb dinin müdâhalesine giren bir meseledir. Kullanılacak renkten, boyanacak uzva ve hatta kadın ve erkek arasında riayet edilip, korunması gerekecek farklılıklara kadar bir kısım hususlarda dinimizin vaz'ettiği görüşleri vardır. Bunlardan bazılarında ulema ittifak ederken, bazılarında ihtilaf eder. Bir meselede ihtilaf, o konuda dinin kesin ve sert bir tavır takınmayıp, sühûleti esas aldığını gösterir.
Şunu da belirtelim: Hadislerde, ihtiyarlıkla ortaya çıkan beyazlıkların boyanması mevsubahis olduğu halde, zamanımızda bilhassa kadınlar, henüz gençken saçların tabiî renklerini değiştirmek için meç denen kırçıllaştırma, röfle denen sarartma ameliyelerine başvurmaktadırlar. Bu boyamalar, İslâm'ın vâzıh emirlerinden olan tesettüre uymayan bir espiri ile icrâ edildiğinden başka, tabiî hali bozma, israf, teşebbüh gibi yönleri, meseleye boyama bahsinin dışında başka buutlar getirmektedir.Şu halde İslâm'ın hidâb bahsi günümüzde her zamankinden daha canlı, daha aktüel bir mahiyet arzetmektedir. Bir kısım teferruat, görüleceği üzere takva ve teslimiyetle ilgili kalmaktadır. Biz burada hadislerde gelen hususları, ulemânın fetvaları çerçevesinde sunacağız. Hayatını Resûlü'nün sünnetine göre yönlendirilmek isteyenlerce bunların bilinmesi faydalı olacaktır.[35]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ?????????? ??????????? ? ??????????? ?????????????[. ????? ?????? ? ??????? ???? ?????.???? ???????:]????????? ?????????? ??? ????????? ????????????[.

1. (2111)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yahudîler ve hıristiyanlar (saçlarını) boyamazlar. Siz onlara muhâlefet edin." [Buhârî, Libâs 67, Enbiya 50; Müslim, Libâs 80, (2103); Ebû Dâvud, Tereccül 18, (4203); Nesâî, Zînet 14, (8, 137); Tirmizî, Libâs 20, (1752).]Bu hadis Tirmizî'de "(Saçınızdaki) aklıkların rengini değiştirin, yahudîlere benzemeyin!" şeklinde gelmiştir.[36]

AÇIKLAMA:

Hadis muhtelif tarîklerden gelmiştir. Ahmed ibnu Hanbel'in bir rivâyetinde, Ensâr'dan yaşlanmış, sakalları aklaşmış bir ihtiyarlar grubuna rastladığı vakit: ??? ???????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????????? "Ey Ensar topluluğu (saçlarınızı) kızıla boyayın, sarıya boyayın ve Ehl-i Kitâb'a muhâlefet edin!" tavsiyesinde bulunur.
Taberânî'nin bir rivâyetinde: "Saçların renginin değiştirilerek yabancılara (eâcim) muhâlefet edilmesi" emredilir. Bu rivâyette "beyaz rengin değiştirilerek muhâlefet edilmesi" emredildiği ve boyanacak renk tahsisi yapılmadığı için bu rivâyete dayanarak siyah rengi de câiz görenler olmuştur. Ancak İbnu Abbâs ve Câbir (radıyallâhu anhümâ)'den rivayet edilen iki hadis saçların siyaha boyanmasını yasaklamaktadır. Hz. Câbir'in Müslim'de gelen hadisi şöyle: ????????? ????? ??????? ????????????? ?????????? "Bunun sakalının rengini değiştirin, siyahtan sakının." İbnu Abbâs'ın Ebû

Dâvud'daki rivayeti şöyle: ?????? ?????? ??????????? ?? ????? ?????????? ???????????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ????????? ????????? "Ahir zamanda, güvercin havsalası[37] gibi siyah renkle saçını boyayacak insanlar zuhur edecek. Onlar var ya cennetin kokusunu bile koklayamazlar." Bu iki rivâyeti esas alan Nevevî saçı siyaha boyamanın tahrîmen mekruh olduğuna hükmetmiştir. Taberânî'nin Ebû'd-Derdâ'dan yaptığı bir hadiste de: "Kim siyahla (saçlarını) boyarsa, Allah onun yüzünü Kıyamet günü siyah kılsın" buyurulmuştur.
El Halîmî, saçı siyaha boyamanın erkekler hakkında mekruh olduğuna, kocası sebebiyle kadının siyaha boyamasının mekruh olmadığına hükmetmiştir.
İmâm Mâlik: "Kına ve ketem ile boyamak câizdir, ancak siyahtan başka bir şeyle boyamak bence daha iyidir" demiştir. Ketem, bir bitki olup, saçlara siyah renk vermede boya maddesi olarak kullanılır. düşmanla cihad eden kimsenin saçlarını siyaha boyamasında kerâhet yoktur, ulemâ bu hususta ittifak eder.
Şunu da belirtelim ki, sadedinde olduğumuz hadiste mevzu bahis edilen "boyama", ne elbise ile ne de el ve ayaklarla ilgilidir. Çünkü, yahudîler bunların boyanmasını terketmiş değiller.
El ve ayakların boyanması, erkekler hakkında tedavî maksadı dışında câiz görülmemiştir.
Sahâbe, saç boyaması hususunda ihtilaf etmiş, kimisi boyamış, kimisi boyamamıştır. Resûlullah'ın boyayıp boyamadığı da ihtilâflıdır.
Görüldüğü üzere, saç boyama meselesinde, hem hadislerde hem de ulemâ arasında farklı durumlar gözükmektedir.
Bu mevzuyu Nevevî, Müslim Şerhi'nde şöyle açıklar: "Kadı İyâz der ki: "Sahâbe ve Tâbiîn'den selef büyükleri, boyama ve kullanılacak boyanın cinsi husûsunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı: "Boyamayı terketmek efdaldir" demişler ve Resûlullah'ın saçlardaki akların rengini değiştirmeyi yasaklayan hadisini delil olarak göstermişlerdir. Çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) aklarının rengini değiştirmemiştir. Bu husus Hz. Ali, Hz. Ömer, Hz. Übey ve diğer bazılarından (radıyallâhu anhüm) rivâyet edilmiştir. Bir kısmı da: "Boyamak efdaldir" demiştir. Nitekim sahabe, Tâbiîn ve arkadan gelenlerden bir kısım büyükler saçlarını boyamışlar, kendilerine delil olarak da Müslim ve diğer hadis imamlarının kaydettiği hadisleri göstermişlerdir.
İşte bu sonuncu grup aralarında, boyanın cinsi husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bunların çoğu sarıya boyamayı uygun bulmuşlardır. Hz. Ali, İbnu Ömer, Ebû Hüreyre vs. bunlardandır. Bir kısmı kına ve ketem ile, bir kısmı za'feran ile bir kısmı siyah boya ile boyamışlardır. Siyahı tercih edenler arasında Hz. Osman Hz. Hasan, Hz. Hüseyin (yani Hz. Ali'nin iki oğlu), Ukbe İbnu Âmir, İbnu Sîrîn, Ebû Bürde vs. zikredilir."
Kadı İyâz (bu ihtilafları kaydettikten sonra) Taberânî'nin şu açıklamasına yer verir: "Doğrusu şudur: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçtaki akları boyamayı emreden ve yasaklayan rivâyetlerin hepsi sahîhtir. Aralarında tenâkuz da mevzubahis değildir. Hadislerdeki boyama emri Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhâfe kadar yaşlanıp saçı sakalı ziyadesiyle ağarmış olanlar içindir. Yasak da henüz yeni ağarmaya başlayanlar içindir."
Kadı İyâz devamla der ki: "Seleften bazılarının saç boyamasına yer verip, bazılarının yer vermemesi meselesine gelince, bu da onların belirtildiği gibi ahvallerinin farklılığına bağlıdır. (Yani iyice ağaranlar boyamış, yeni ağarmaya başlayanlar boyamamıştır). Şurası muhakkak ki, boyama hususunda vârid olan emir ve nehiy bi'l-icma, vücûb ifâde etmez. Bundandır ki, bu konuda farklı görüşleri iltizam edenler birbirlerini tenkîd etmemişlerdir. Emir -nehiy ifade eden hadislerden birinin nâsih, diğerinin mensûh olduğunu söylemek de câiz değildir.
Gerek Kadı İyâz ve gerekse diğer ulemâ, meseleyi iki duruma irca ederek özetlemişlerdir:
1- Bir yerde saç boyama adeti varsa, buna uymamak dikkatleri çekeceğinden, şöhrete sebep olur, bu ise mekruhtur. Aksi de böyledir, yani boyama adetinin olmadığı bir yerde boyamak dikkat çekeceğinden mekruhtur.
2- Hüküm, ağaran saçın manzarasına bağlıdır. Yani, bir kimsenin ağaran saçı güzel bir manzara arzediyor, boyanma halinden daha nazif ve nezih görünüyorsa, boyamamak evladır, aksine akları çirkin ve iğrenç bir manzara arzediyorsa boyanması evlâdır.
Şâfîî mezhebinden olan Nevevî, Kadı İyâz'dan bu nakli yaptıktan sonra: "Doğru ve sünnete uygun olanı, mezhebimizin görüşü olarak kaydettiğim hükümdür" der. (Yani: "Kadın olsun, erkek olsun saçlarını kızıla veya sarıya boyamaları müstahabtır, siyaha boyamaları haramdır."[38]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ??????? ????????? #: ??? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????????? ??????????? ??????: ???? ??????? ???? ????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????????????? ??????: ???? ??????? ???? ???? ?????[. ????? ??? ????. »?????????«: ??? ???? ??????? ????? ?? .

2. (2112)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "(Saçlarına) kına yakmış bir adam gelmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu ne güzel!" buyurup takdir etti. (Az sonra) kına ve ketem ile boyanmış biri geldi.
"Bu evvelkinden de güzel!" buyurdu. Sonra (saçlarını) sarıya boyamış biri daha gelmişti ki:
"Bu öbürlerinden de güzel!" buyurdu." [Ebû Dâvud, Tereccül 19, (4211); İbnu Mâce, Libâs 34, (3627).][39]

AÇIKLAMA:

1- Ketem, bir bitki olup, kına gibi saç boyamasında kullanılır. Daha ziyade siyaha çalan bir renk bırakır.
2- Bu hadis, tek başına kına yakılmasının güzelliğine delil olmaktadır. Ancak kına ketem ile karışırsa daha da güzel ve makbul olmaktadır. Bazı şârihler, kına ile ketemin karışımından siyah renk hâsıl olacağını söyleyen İbnu'l-Esîr, Hattâbî gibi bir kısım âlimlerin yanıldığına bu hadisten delil gösterirler. "Çünkü derler, erkekler kına ve ketem ile boyanırlar, Resûlullah da bunu takdir etmektedir, öyle ise bunların karışımından hâlis siyah ortaya çıkmamaktadır, zira siyah yasaklanmış bir renktir, (Resûlullah, nasıl olur da yasakladığı bir rengi takdir eder?)"
Yine hadis göstermektedir ki, saçı sarıya boyamak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nazarında, kınadan da, kına ile ketem'in karışmasından da muteber bir ameldir.[40]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ????????? ?????????? ????????????? ?????????: ??????? ??????? ?????? # ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ???????? ????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»??? ????? ???? ?? ??? ???:]??? ?????? ??????? ????? #? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ?? ?????? ????: ?????? ?????? ??? ?????? ????????? ????? ?? ??????? ?????????? ????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ??????????[.»?????????«: ?????.»??????????????«: ??????? ????? .

3. (2113)- Hz. İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'den rivâyete göre, sakalını sufra denen sarı boya ile boyar ve derdi ki: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, sakalını bununla boyamıştı, en çok sevdiği boya da bu idi. Bununla elbisesini boyadığı da olurdu." [Ebû Dâvud, Libâs 18, (4064), Tereccül 19, (4210); Nesâî, Zînet 17, (8, 140).]
Buhârî ve Müslim'de, Hz. Enes'ten gelen bir rivâyette şöyle denir: "Resûlullah hiç saçını boyamadı. Çünkü ondaki beyazlar çok azdı. Başındaki akları saymak istesem sayabilirdim. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) (saçlarını) kına ve ketem ile boyarlardı." [Buhârî, Libâs 66, Menâkıb 23; Müslim Fedâil 100-105, (2341); Ebû Dâvud, Tereccül 18, (4209); Nesâî, Zînet 17, (8, 140, 141).][41]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, sadece Hz. Ömer'in değil Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sarı renkle (za'ferân'la) sakalını boyadığını ifâde etmektedir. Hadisin burada yer almayan ziyâdesinde elbisesinin tamamını ve hatta sarığını da za'ferân'la (sarı) boyadığı belirtilir.
2- Burada bir noktaya dikkat çekmemiz gerekmektedir. Bir rivâyette, za'ferân'la boyanmış olanın cenâzesinde (rahmet) meleklerinin hazır bulunmayacağı ifade edilmiştir. Halbuki sadedinde olduğumuz rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sarık, elbise, sakal hep za'ferânla boyandığını ifâde etmekte ve ortada bir teâruz gözükmektedir.
İbnu Battâl ve İbnu't-Tîn'in meseleye getirdikleri açıklama şöyle: "Za'ferân ile boyanmakla ilgili yasak, bedenle ilgilidir ve kerâhete hamledilir, harama değil. Zira, bedenin za'feranlanması, Şâriin haram etmeksizin yasaklamış olduğu tereffühe girer: Abdurrahman'ın rivâyetine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelir, bir rivâyette tasrîh edildiği üzere üzerinde za'ferândan hâsıl olan sarılık izi mevcuttur. Resûlullah bunu görür, ancak ne tenkîd eder, ne de yıkanmasını emreder."[42]
3- Hz. Peygamber sakalını boyadı mı?

HZ. PEYGAMBER SAKALINI BOYADI MI?

Sahiheyn'in Hz. Enes'ten kaydettikleri rivâyette -ki Teysîr, "ziyâde" nâmıyla almıştır- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sakalını boyamadığı "zîra, sakalındaki akları sayılacak kadar az miktarda olduğu, -hattâ bazı rivâyetlerde boyanacak miktarı bulmadığı- belirtilmektedir.
Bazı rivâyetler Resûlullah'ın ağarmış olan kılları hakkında rakama yer verir. 15'den 30'a kadar farklı sayılar zikredilmiştir. Şurası kesin ki, altmışüç yaşında vefat eden Hz. Peygamber'in saçlarında az da olsa ağarma başlamış idi. Kendisinden gelen rivâyetlerde onbeş, onyedi ve hatta onsekiz adet beyaz kıl bulunduğunu belirten Hz. Enes, Müslim'deki bir rivâyette, azlığı belirtme sadedinde ??? ??????? ?????? ??????????? "Allah onu beyazlıkla lekelememiştir" der.
Görüldüğü üzere, rivâyetler, Hz. Peygamber'in saçını boyayıp boyamadığı meselesinde ihtilaflıdır ve bu durum ulemâyı da ihtilafa sevketmiştir. Çoğunluk, Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in rivâyetine binâen boyamadığına kâil olmuştur.
Aradaki ihtilafı te'lîf edenler de olmuştur. Bunlar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çok koku kullanmasından hareket ederek: "Efendimiz çok koku kullanırlardı. Başa sürülen koku saçın siyahlığını giderdi. Bu durumu görenler Resûlullah'ın saçını boyadığını zannederek öyle rivâyette bulundular...." demişlerdir. Müslim şârihi Nevevî de şu kanaattedir: "Muhtar olan kavle göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazan saçını boyamış, çoğu zaman da boyamamıştır. Her râvi kendi gördüğünü rivâyet ederek, kimisi "boyadı", kimisi de "boyamadı" demiştir."[43]

?4? ??? ????? ??? ????:]???? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ????????? ????????: ? ????? ????? ????????? ????????? '??? ??????? # ???? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (2114)- Kerîme Bintu Hümâm anlatıyor: "Bir kadın, Hz. Âişe'ye kına yakma hususunda sormuştu, şu cevabı aldı:"Bunda bir beis yok (kına yakılabilir). Ancak ben bundan hoşlanmam. Çünkü sevdiğim (aleyhissalâtu vessellâm), onun kokusunu sevmezdi." [Ebû Dâvud, Tereccül 4, (4164); Nesâî, Zînet 19, (3, 142).][44]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyette Kerîme Bintu Hümâm'ın meçhul ve dolayısıyle rivâyetin senet yönüyle zayıf olduğu belirtilmiştir.
2- Rivâyet, kınanın bir boyama maddesi olarak mübah olduğunu ifade eder. Ancak, kınanın mübahlığını takrîr eden yegâne rivâyet bu değildir. Müteâkiben görüleceği üzere, pek çok rivâyet kınayı mübah addetmektedir.
3- İmam Şâfîî, bu rivâyete dayanarak kınanın koku maddesi olmadığını söylemiştir. Çünkü Hz. Peygamber kokuyu severdi. Keza rivâyet, kınanın Resûlullah'ın hoşuna gitmeyen bir koku çeşidi olma ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır.[45]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? ????????? ??????? ??? ??????? ????? #? ???????? # ?????? ??????: ??? ?????? ???? ?????? ??? ???? ????????? ????????: ???? ???? ????????? ??????: ???? ?????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ?????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (2115)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın, perde gerisinden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a eliyle bir mektup uzattı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elini derhal geri çekip:"Ne bileyim, bu el kadın eli midir, erkek eli midir?" buyurdu. Kadıncağız:"Kadın elidir!" deyince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):"Sen kadın olsaydın, tırnaklarının rengini değiştirirdin" buyurdu. Bununla kına yakmayı kastetmişti." [Ebû Dâvud, Tereccül 4, (4166); Nesâî, Zînet 18, (8, 142).][46]

AÇIKLAMA:

Rivâyet kınanın, kadınlar için mümeyyiz bir şiar teşkîl ettiğini ifâde etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine mektup uzatan şahsı göremediği için, kadın veya erkek olduğuna hükmedememiştir. Elinde de kadın veya erkek olduğuna delâlet eden bir alâmet göremeyince, kendisine perde gerisinden uzatılan mektubu almamış, bu vesîle ile bir düstur beyan etmiştir. Kadın ve erkek iki cins arasında mümeyyiz bir kısım alâmetler bulunmalıdır. Nitekim, başka rivâyetlerde kadının erkeğe, erkeğin kadına benzemesinin şiddetle yasaklandığını göreceğiz: ?????? ?????? ?????????????????? ???? ?????????? ??????????? ?????????????????? ???? ?????????? ??????????? "Allah, erkeklere benzeyen kadınlara, kadınlara benzeyen erkeklere lânet etsin." Şârih İbnu Ebî Cemre, diğer deliller muvâcehesinde değerlendirerek bu ve benzeri hadislerin süste (ziyy), bazı sıfat ve davranışta benzemeyi yasakladığını, yasağın her hususa şâmil olmadığını söyler. Söz gelimi hayır yapmada birbirlerini taklid yasak değildir. Âlimler zamana, mekâna ve örfe göre de yasağa dahil olan benzemelerin değişebileceğini kabûl ederler.
Hadisin sonunda gelen "...Bununla kına yakmayı kastetmişti" cümlesi Hz. Âişe'nin veya diğer râvilerden birinin ilâve ettiği bir açıklamadır. Yani Resûlullah şunu demek istemiştir: "Sen kadın olsaydın tırnaklarına kına yakıp rengini değiştirirdin."
Ulemâ, hadisten, kadınlara kına yakmanın ısrarla tavsiye edilmiş olduğu hükmünü çıkarmıştır.[47]

?6? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ?????? ???????? ????? ??? ?????? ??????: ??????????? ??????: ? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ????? ??????[. ????? ??? ???? .

6. (2116)- Yine Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hint Bintu Utbe, Hz. Peygamber'e:

"Ey Allah'ın Resûlü, bana biat ver!" diye talepte bulunmuştu. Kendisine:
"Hayır, şu ellerini değiştirmedikçe senden biat almayacağım. Ellerin tıpkı vahşi hayvanların ayağı gibi!" cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Tereccül 4, (4165).]
Rivâyette adı geçen Hint, Ebû Süfyân'ın zevcesi ve Hz. Muâviye (radıyallâhu anhüm)'nin annesidir. Mekke'nin fethi sırasında kocası ile birlikte müslüman olmuştur. Hz. Peygamber eski nikâhları ile evliliklerini ikrâr etmiş, yeni bir nikahı gereksiz görmüştür. Ancak, görüldüğü üzere, ellerine kına vurmadan biat almamıştır.
Âlimler bu hadisten hareketle, erkeklerin kına yakmasını mekruh addetmişlerdir. Kadının elleri, kınasız iken erkeğin ellerine benzemektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu benzemedeki kerâheti ifâde için teşbîhe başvurup, vahşî hayvanların ayaklarına teşbîh etmiştir.[48]

??7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ????? # ??????????? ???? ?????? ???????? ???????????? ?????????????? ??????: ??? ????? ???. ??????: ??????????? ????????????? ???????? ???? ???????? ??? ?????????? ??????: ?? ?????????? ??? ??????? ??????? ???????: ????? ?????? ???? ?????? ????????????[. ????? ??? ????.»?????????« ??????: ???? ???????? ??? ??? .

7. (2117)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a el ve ayaklarına kına yakmış bir muhannes getirdiler.
"Bunu niye getirdiniz, nesi var?" diye sordu. Kendisine:
"Kendisini kadınlara benzetmiştir!" dediler. Bunun üzerine Efendimiz emretti ve Nakî' nâm mevkiye sürgün edildi.
"Ey Allah'ın Resûlü, onu öldürmeyelim mi?" diye soranlar olmuştu ki:
"Hayır! dedi, ben namaz kılanları öldürmekten men edildim." [Ebû Dâvud, Edeb 61, (4928).][49]

AÇIKLAMA:

1- Muhannes, kendini kadınlara benzeten erkeğe denir. Dinimiz bunu şiddetle yasaklamış ve haklarında sürgün cezası getirmiştir.
2- Nâkî, Medîne'ye iki gece mesâfede Müzeyne yurdunda bir yerin adıdır. Hz. Ömer orayı devlet himâsı (koruluğu) ilan etmiştir.
3- Namaz kılanları öldürmekten men edildim cümlesi, mü'minleri öldürmekten... demektir. Mü'minin en mümtaz vasfı namaz olması haysiyetiyle, namaz kılan (musallî) kelimesiyle zikri uygun görülmüştür. Hz. Peygamber irtidad, kısas, yol kesme ve isyan durumu gibi hudud'a giren belli haller dışıda mü'mine ölüm cezası vermeyi reddeder.[50]

KIYAFET VE KIYAFETTE CİNSLERİN AYRIMI

Son rivâyet, kıyafet hususunda kadınla erkeğin ayrılması meselesine temas etmekte, kendisini kıyafetiyle kadınlara benzeten kimsenin Medîne'den sürgün edildiğini belirtmektedir. Bunun başka örnekleri de var.[51]

KIYAFET:

Kıyafetle ilgili olarak sünnette vârid olan hadisler incelenecek olursa, buna büyük bir ehemmiyet verildiği, kişinin şahsiyetinin gerek cinsi ve gerekse dini hüviyetinin vazgeçilmez bir parçası telakki edildiği görülür. Hatta bir kısım rivâyetlerde, kıyafetin insan ruhuna tesiri bile söz konusudur.[52] Ancak burada söylenenlere delâlet eden hadislere sadece atıfta bulunarak, sebebini bu zikrettiğimiz mülâhazalardan almak üzere, Hz. Peygamber'in daha doğuştan başlamak üzere kadın ve erkek arasında kıyafet ayrımına verdiği ehemmiyeti belirtmeye çalışacağız.
Araştırmamızın bidâyetinde belirttiğimiz üzere torunu Hasan'a doğduğu gün sarılmış olan sarı renkli kundak bezini öfke ile atarak yerine beyaz renkli bir bez kullanmış olması bu ayırımın doğuşla başlatıldığının bir örneği olarak değerlendirilebilir. Hz. Peygamber erkekler için yasakladığı cins ve renkteki (ipekliler, sarı, kırmızı renkteki kumaşlar) giyecekleri çocuklar üzerinde görünce memnûniyetsizlik izhâr edip, onlara müdahale ederek değiştirmiştir. Şu halde sünnet, kadın ve erkek için kıyafetleri ayırmakla kalmamış, çocukların daha küçük yaştan itibaren kendi cinsleri için tecviz edilen kıyafetlere alıştırılmalarını emretmiş olmaktadır.
Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Kadınların süssüz oluşlarını kerih bularak" ipekli kumaş, parlak renkler ve kına, halhal, küpe, bilezik, gerdanlık gibi örfte mevcut çeşitli süs unsurlarıyla daha câzib ve erkeklerinkinden farklı bir kıyafeti tecviz ettiğini göstermektedir. Bu cümleden olarak: "Fâtıma'nın sürünme maddesini (tîb) çok yapın, zira o da diğer hemcinsleri gibi bir kadındır" dediğini, "eliyle inci dizerek" ehlinden birine verdiğini, evlenme sırasında kızı Zeyneb'e kolye hediye ettiğini, Necâşî'den hediye gelen bir altın yüzüğü kız torunu Ümâme'ye verdiğini vs. görmekteyiz. Kezâ Hz. Âişe'nin meşhur ifk hadisesine maruz kalmasına sebep olan "kaybolan kolyesini arama hadisesi" bizzat Zevcât-ı Mutahharât'ın zînet ve süs eşyalarını kullandıklarını göstermektedir.
Kadınla erkeği ayıran süs unsurlarından biri de sürünme maddesidir. Bu, erkeklerde koku saçıcı fakat renksiz, kadınlarda renkli fakat kokusuz olmalıdır; Rengi dışarı akseden sürünme maddesini kullanan erkekleri ve hatta erkek çocuklarını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hoş karşılamamış bunu, biat taleplerini reddetme ve kendisine gelenlerden esirgemediği mûtâd iltifatlarda bulunmamak gibi bir kısım fiili davranışlarıyla ifâde etmiştir.
Kına da kadınla erkeği ayıran bir unsurdur. Rivâyetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in herhangi bir kadının ellerinde kına izi olmayışını normal karşılamadığını belirtir. Ebû Dâvud'un bir tahricinde Hz. Âişe, biat için Hz. Peygamber'e müracaat eden Utbe'nin kızı Hind'in Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından, "Ellerini (kınalayarak) değiştirmedikçe biatını kabul etmiyorum..." diye reddedildiğini haber verir. Hz. Âişe diğer bir rivâyette de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in perde gerisinden kendisine uzatılan bir mektubu almak için elini uzattığı sırada, "Bu kadın eli mi erkek eli mi bilemiyorum" diyerek mektubu almaksızın elini geri çektiğini, uzatan kimsenin: "Kadın eli yâ Resûlallah" demesi üzerine de: "Eğer kadın olsa idin tırnaklarını (kına ile) değiştirirdin" cevabında bulunduğunu haber verir.
İki kıble'ye müteveccihen namaz kılanlardan bir kadına, Hz. Peygamber'in: "Kına yakınan herhangi birinizin, elleri erkek eli gibi oluncaya kadar kınayı terketmesi hoş değildir" demesi üzerine, kadının seksen yaşına basmış olmasına rağmen kınayı terketmediğini öğreniyoruz.
Bu misaller sünnet nazarında kınanın kadınlar için alâmet-i fârika durumunda olduğunu ifâde eder. Nitekim diğer bir kısım rivâyetler de bunun erkekler için tahannüs (kadınlaşma) belirtisi kabul edilerek haklarında yasaklandığını göstermektedir. Ebû Hüreyre huzûr-u nebevîye getirilen elleri ayakları kınalı bir muhannesin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından Medîne'nin Nakî' denen bir nahiyesine sürüldüğünü rivâyet etmektedir.
Kına ile alakalı olarak gelen bu rivâyetler, kadınların her an kına yakmaları hususunda bir vecîbe ifade etmez, ancak erkeklerden süslenme noktasında farklılık arzetmeleri gereğini te'yîd eder.
Bu husûsta bir diğer delil, Hz. Peygamber'in henüz çocuk olan Üsâme'nin ellerini ve yüzünü yıkarken söylediği: "Üsâme kız olsaydı onu giydirir, süsler câzib ve sevimli yapardım" cümlesidir. Bu ifade kızların oğlanlardan farklı bir kıyafete tâbi tutularak daha cazib, daha süslü, daha dikkat çekici kılınmaları gereğine işaret etmektedir. Enes, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Ümmü Gülsüm üzerinde sîra denen ipekli bir kumaştan elbise gördüğünü söyler. Hz. Câbir de Ashâbın ipekliyi oğlan çocuklarına yasak ettikleri halde kız çocuklarına serbest kıldıklarını belirtir. Malik'in bir tahricinde sünnete ittibâsıyla maruf Abdullah İbnu Ömer'in kızlarını altınla bezediğini ve bunlardan zekât da vermediğini öğrenmekteyiz.
Hülasa sünnette gelen bütün bu rivâyetlere dayanarak âlimler: "Haklarında tergib için, süs ve zînetlerle kızları bezemek sünnettir" hükmünü vermiştir. Mesleğinin, kadınları kocaları için tezyîn etmek olduğunu söyleyerek bunda devam edip edemeyeceğini soran Ümmü Ra'le'ye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Onları kocaları için tezyîn et ve süsle" cevabını vermiştir.[53]

MÜEYYİDE:

Kadın ve erkeğin kıyafette ayrılmaları, terbiyelerinde mühim bir esas olarak vaz'edilmekten başka bunun bazı müeyyedilerle korunduğunu görmekteyiz. İbnu Abbâs'dan gelen bir rivâyette: "Hz. Peygamber kadınlardan erkeğe benzeyenlerle, erkeklerden kadına benzeyenlere lânet etti" denir. Ebû Hüreyre'nin bir rivâyetinde: "Kadın elbisesini giyen erkekle, erkek elbisesini giyen kadına lânet etti" denir. Müsned'de İbnu Ömer'den, Buhârî'de İbnu Abbâs'dan yapılan tahriclerde: "Kadınlaşan erkekle, erkekleşen kadına" lanet edildiği belirtilir. Hâkim'in bir tahricinde, "cennete giremeyecek üç grup" sayılırken: "Ebeveyn hukûkunu çiğneyen, deyyus, kadınların erkekleşenleri" denir.
Bu mânevî müeyyideden başka fiilî müeyyideye de başvurulmuş olduğunu sünnette görmek mümkündür. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kıyafetiyle ilgili yasağa riâyet etmeyenlere karşı daha zecrî tedbirler alarak meselenin ehemmiyetini duyurmaya çalışmıştır. Bu cümleden olarak -mütehannis ve müterecîleri kastederek: "Bunları evlerinizden çıkarın" emrini verdiğini göstermekteyiz. İbnu Abbâs: "Hz. Peygamber falancayı, Hz. Ömer de falancayı (Medîne'den) sürdü" diye isim vermeksizin bu yasağa uymayanlara uygulanan cezayı misâl verir. Hadisin şerhinde Kastalânî, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Enceşe adında kadınlara benzemeye özenen siyahî bir erkek köle ile Bâdiye Bintu Gaylan adındaki kadını Medîne'den sürdüğünü belirtir. İbnu Hacer de Hz. Ömer'in Ebû Züeyb, Nasru'bnu Haccâc, Ca'detu's-Sülemî, Ümeyyetu'bnu Yezîd el-Esedî ve Mevlâ Müzeyne ismindeki şahısları Medîne'de sürdüğünü, Ebû'l-Hasan el-Medâyînî'nin Kitabu'l-Muğarrebîn adındaki te'lifine dayanarak, kısaca sürülüş sebeplerini de vererek kaydeder. Âmirî de Hz. Peygamber devrinde dört muhannis bulunduğunu bunlardan hiçbirinin "kadınlara teşebbüh"ten başka fahiş bir cürüm işlemediklerini belirtir.
Son olarak teşebbühle sadece libâs veya süslenme unsurlarındaki benzemenin kastedilmediğini de belirtelim. İbnu Hacer, Buhârî'nin İbnu Abbâs'tan tahrîcini îzah sadedinde Taberî'nin memnu benzemeyi, "libâs ve zînette benzemek" olarak yaptığı açıklamaya "konuşma ve yürümede de benzeme"yi ilave eder ve der ki: "Libâsın şekli her beldenin âdetine göre değişir. Bir yerde libâsta kadınla erkeğin kıyafeti aynı olabilir. Fakat her hâl u kârda kadınlar iyice bürünmek ve örtünmekle (ihticâb ve istitâr) temayüz ederler."
Rivayetler kıyafet mefhumuna sadece libâs, zînet ve sürünme maddelerinin değil, ayakkabılarının da girdiğini, her cinse, mukâbil cinse ait olan ayakkabıyı giymesi yasaklandığını göstermektedir. Misâlimizde erkek ayakkabısı (na'l) giyen kadın hakkında sorulunca Hz. Âişe'nin: "Resûlullah, erkek kadınlara lânet etmiştir" diye cevap verdiği kaydedilir.[54]

ÜÇÜNCÜ BÂB

HALÛK

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Halûk mürekkeb bir koku maddesidir (tîb). Za'ferân ve başka maddelerin karışımıyla elde edilir. Renk olarak kızıllık ve sarılık hâkimdir. Esas itibariyle kadınlara has bir sürünme maddesi olduğu için, erkekler hakkında ihtilaflı rivâyetler gelmiştir; bazısına göre mübâh, bazısına göre gayr-ı mübâhtır. İbnu'l-Esîr, nehyedici hadislerin nâsih olduğunu söyler.[55]

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????? # ??? ????????????? ?????????[????? ??????.???? ???????: ????? ?? ????? ?? .

1. (2118)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), erkeğin za'ferân sürmesini yasakladı." [Buhârî, Libâs 33; Müslim, Libâs 77, (2101); Ebû Dâvud, Tereccül 7, (4179); Tirmizî, Edeb 51, (2816); Nesâî, Zînet 74, (8, 189).][56]

AÇIKLAMA:

Burada yasaklanan husus za'ferânın bedene sürülmesidir. Zîra, za'-ferân sürülmüş elbisenin giyilmesini tecviz eden rivayetler mevcuttur. Ayrıca hadis, yasağın erkeklere has olduğunu belirtir. Şu halde kadın, yasaktan istisna edilmiştir.
Za'ferân sürünmek niçin yasaklanmıştır? Bunun sebebi hususunda ihtilaf edilmiştir:
* Kadınlara mahsus koku olması, yani kokusu sebebiyle mi?
* Rengi sebebiyle mi? Bu takdirde bütün sarı renkliler buna dahil mi edilmelidir?
İmam Şâfiî: "İhramlı olmayan erkeğe, ne halde olursa olsun za'ferân sürünmeyi yasaklarım, şâyet sürünmüşse, yıkanmasını emrederim" der. Ayrıca der ki: "Sarı renkli giymesini câiz bulurum, zira ben bu konuda Hz. Ali'den yapılan şu rivayetten başka bir şey söyleyen hiç kimse görmedim: "Resûlullah sadece bana yasak etti, ben size yasaklamıyorum." Ancak Beyhakî, bu yasağın, Hz. Ali'den başkasından da geldiğini kaydetmiştir. Abdullah İbnu Ömer: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üzerimde sarıya boyanmış iki giyecek parçası gördü de: "Bunlar kâfirlerin libasıdır, sakın bunları giyme" emretti" der. Müslim'in bir rivayetinde şu ziyade de gelmiştir: "Yıkayayım mı?" diye sordum. "Hayır! onları yak" emretti." Beyhakî der ki: "Bu rivayet Şâfiî'ye ulaşsaydı, sünnete uymadaki âdeti üzere, mutlaka buna uyardı."
Hülâsa sarıya boyanmış elbiseyi, seleften bir kısmı mekruh addederken bir kısmı da câiz addetmiştir.
Nevevî'nin Müslim Şerhi'nde belirttiği üzere İmam Mâlik evde câiz görmüş ise de mahfillerde mekruh addetmiştir.
Bu mevzuda kerâhet ifade eden rivayetlerden birini, müteakiben metni görüleceği üzere, Hz. Enes yapmıştır. Ebû Dâvud'da Şemâilu't-Tirmizî'de ve Nesâî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında geldiğine göre: "Resûlullah'ın yanına üzerinde sarılık izi bulunan bir adam geldi. Onun bu manzarasından hoşlanmadı. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişinin yüzüne karşı ayıbını nâdiren vurduğu için (sesini çıkarmadı). Fakat, adam cemaatten ayrılıp gidince: "Keşke bu adama söyleseydiniz de şu sarıyı terketseydi" der. Daha önce de kaydettiğimiz üzere (2113) Hz. Peygamber: "Za'ferânla boyanmışın ve kâfirin cenazesinde meleğin hazır olmayacağını" söylemiştir. Keza bir başka rivayette Ammâr İbnu Yâsir (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre za'ferân sürülmüş olarak Hz. Peygamber'in yanına gelince, verdiği selamı almaz ve: ???????? ????????? ?????? ????? "Git bunu üzerinden yıka!" emreder. Ammâr, gidip yıkar geri gelir. Ancak, lekesi kaldığı için yine selamını almaz ve "git yıkan" diye emreder. İzi kalmayacak şekilde yıkayınca selamını alır.
Şafiîler Kûfîler (Hanefîler), za'ferân sürmeyi ihramlı ihramsız herkes için gayr-ı câiz addetmişlerdir.
Ancak, za'ferânı ihramlıya yasaklayan rivayeti esas alan İmam Mâlik ihramsızlar hakkında câiz görür. Hz. Peygamber'in za'ferânla elbise giydiğine dair gelen rivayetleri esas alan âimler de cevâzına hükmederler. Mühelleb der ki: "Sarı, nefse en canlı ve çekici gelen renktir." Bu durumu İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ), Cenâb-ı Hakk, ???????? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????? ???????????? "O, Ôonun, bakanların içini açan, parlak sarı renkli bir sığır olduğunu söylüyor' dedi." (Bakara 69) ayetinde bu hususu belirtmiştir" der.
Hülasa, Şâfiîler ve Hanefîler za'ferânı hem elbise ve hem de bedende mekruh addederler, ancak bedene sürmenin keraheti elbiseye sürmeden fazladır.[57]

?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ??? ???????? # ?????????? ????? ????????? ?????? # ??????? ????????? ?????? ???????? ?? ???????? ?????????? ???????? ?????? ???: ???? ????????? ???? ??? ???????? ?????? ????[. ????? ??? ???? .

2. (2119)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üzerinde sarılık izi bulunan bir adam geldi. Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) hoşlanmadığı bir hususu, insanların yüzüne nâdiren vurduğu için (sesini çıkarmadı). Adam oradan kalkıp gidince: "Keşke bu adama, üzerindeki şu şeyi yıkamasını söyleseydiniz" dedi." [Ebû Dâvud, Tereccül 8, (4182).][58]

?3? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ????? # ????? ??????????? ??????: ??????? ???????????? ????? ?????????? ????? ? ??????[. ????? ??????? ???????? .

3. (2120)- Ya'la İbnu Mürre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) halûk sürünmüş bir adam görmüştü ki:
"Git bunu yıka, sonra gene yıka, sonra bir daha (za'ferân sürünmeye) dönme!" dedi. " [Tirmizî, Edeb 51, (2817); Nesâî, Zînet 34, (8, 152, 153).][59]

AÇIKLAMA:

Hadis, za'ferânın elbisede hasıl ettiği rengi çıkarabilmek için en az iki sefer yıkanacağını göstermektedir. Nesâî'deki rivayette üç kere yıkaması emredilir. Bazı âlimler üçden az yıkamakla za'ferânın elbiseden çıkmayacağını söylemiştir. "Bir daha za'ferâna dönme" demesi, bunun erkeklere muvafık olmaması sebebiyledir.[60]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ? ???????? ?????? ????? ?????? ?? ????????? ?????? ???? ???????[. ????? ??? ????.»??????????«: ??? ?? ????? ?? ???? ???? ????: ??? ???? ?? .

4. (2121)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, bedeninde halûk'tan bir parça eser bulunan kimsenin namazını kabûl etmez." [Ebû Dâvud, Tereccül, 8, (4178).][61]

AÇIKLAMA:

Bazı âlimler, Halûk sürünme yasağını çok miktarda olan sürünmeye hamletmiş iseler de Aliyyu'l-Kârî, bu rivâyetin o görüşte olanları reddettiğini, zira bunun, yasağı aza da çoğa da teşmil ettiğine dikkat çeker. es-Seyyîd Cemâleddin: "Hadisten murad, kadına benzeme sebebiyle kâmil mânadaki namazın sevabını nefiydir" demiştir. İbnu'l-Melek de: "Bu hadiste halûk kullanmaktan yasaklama ve kullananlara tehdîd vardır" der.
Tekrar edelim: Halûk, renkli bir sürünme maddesidir. Daha ziyâde kadınlara mahsustur.[62]

DÖRDÜNCÜ BÂB

TÜYLER SAÇ VE BAKIMI:

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ????? ??????: ?? ??? ??????? ??????????????? ????: ?????? ???????????? ?????? ???? ????????? ???????? ???????? ?? ????????? ??????????? ???? ???????? #: ?????? ????????????[. ????? ???? ????????.»????????????« ????? ????? .

1. (2122)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, benim omuzlarıma kadar dökülen (gür) saçlarım var, tarayıp tanzîm edeyim mi?"
"Evet dedi, ona ikramda bulun."
Râvi der ki: "Ebû Katâde, "Evet, ona ikramda bulun!" sözü sebebiyle, günde iki sefer (bakım yapar ve) saçlarını yağlardı." [Muvatta, Şa'ar 6, (2, 949); Nesâî, Zînet 60, (9 183).][63]

AÇIKLAMA:

Tercîl, saç bakımı mânasına gelir. Taramak, yağlamak, tanzîm etmek gibi işler tercîl ile ifade edilir.
Hadiste geçen cümme, omuzlara kadar inen gür saça denir. Resûlullah'ın "saçına ikramda bulun" demesi, Zürkânî'ye göre onu kirden, pislikten korumasını emretmesi, yağlama ve tarama suretiyle nizam vermesini istemesi demektir.
Rivâyet, Ebû Katâde'nin, iş ve tozlanma gibi sebeplerle, saçına günde iki kere bakım yaptığını belirtmektedir. Müteakip rivayette de görüleceği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) saçı olanlara, bakımını yapmayı emretmiştir.[64]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ???? ???? ?????? ??????????????[. ????? ??? ????

2. (2123)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kimin saçı varsa, ona ikram etsin!" buyurdu." [Ebû Dâvud, Tereccül 3, (4163).][65]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette de saça ikram edilmesi emir buyrulmaktadır. Saça ikram onu yıkayarak temiz tutmak, yağlamak, taramak suretiyle bakımlı kılmak, gelişi güzel, dağılmış ve düzensiz halde bırakmamak mânasına gelir, Dinimizde her hususta olduğu gibi saçta da temizlik ve manzara güzelliği mahbûb ve makbûldür. Müteakip hadiste de görüleceği üzere Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) saçını bakımsız ve dağınık bırakanlara müdahale etmiştir.[66]

?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ????????? # ??????? ???????? ???????????? ???????? ??????? #: ???????? ????????? ???????? ????????? ???????? ????? ??????? ?????? #: ??????? ???? ??????? ???? ??? ?????? ????????? ??????? ???????? ???????? ?????????[. ????? ????.»??????? ????????« ?? ??? ????? ???? ????? ?????? ???????? .

3. (2124)- Atâ İbnu Yesâr (rahimehullah anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a saçı sakalı karmakarışık bir adam gelmişti. Efendimiz, ona (eliyle) işaret buyurarak, sanki saçını ıslâh etmesini emretmişti. Adam bunu yapıp sonra tekrar geri geldi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Şu hal, sizden birinizin tıpkı bir şeytan gibi başı(ndaki saçlar) karmakarışık vaziyette gelmesinden daha hayırlı değil mi?" buyurdular." [Muvatta, Şa'ar 7, (2,

949).][67]

AÇIKLAMA:

1-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada, saçı bakımsız karmakarışık olan kimseyi şeytana benzetmesi, Arap dilinde kötü ve çirkin şeylerin şeytana nisbet edilmesinin yaygın bir âdet olmasındandır. Aynı tarzda iyi şeyler de melek veya imana nisbet edilerek ifade edilir. Kötü şeylerin şeytana benzetilmesi âyet-i kerîmede de görülen bir metoddur. Cehennemdeki zakkum ağacı şeytana benzetilir: ????????? ????????? ??????? ????????????? "O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır. Tomurcukları şeytanların başları gibidir" (Saffât, 64-65). [68]

?4? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? # ???? ??????????? ??? ??????[. ????? ????? ?????.»????????« ??? ?? ???? ?'???? .

4. (2125)- Abdullah İbnu Mugaffel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) saç bakımını gün aşırı yapmayı emredip, fazlasını yasakladı." [Ebû Dâvud, Tereccül 1, (4159); Tirmizî, Libâs 22, (1756); Nesâî, Zînet 7, (8, 131, 132).][69]

AÇIKLAMA:

1-Hadiste geçen gıbb tâbirini, en-Nihâye, haftada bir sefer diye açıklar. Ancak, Ahmed İbnu Hanbel "bir gün tarayıp bir gün terketmek" şeklinde anlamış ve sonraki âlimler de bu yorumu benimsemişlerdir. Bazıları, "ara sıra" diye anlamak istemiştir. Ziyâret mevzuunda gıbb haftada bir kere yapılana denmiştir.
Hadis, her gün saç bakımına zaman ayırıp meşgûl olmanın mekruh olduğunu ifâde etmektedir. Zira bu, bir nevî tereffüh kabûl edilmiştir.
Önceden de kaydettiğimiz bir kısım hadislerde saçın bakımı (yıkanması, taranması, yağlanması vs.) emredilirken, burada tahdîd edilmiş olması, rivâyetler arasında bir teâruz ihtimâlini nazarı dikkate vermektedir. İbnu Raslân bunu şöyle açıklar: "Yasak, her an bu işlerle meşgul olmaya râcidir, zira bundan fesâd hâsıl olur." Bazı âlimler de yasağı, başında hastalık olup, tarama, yağlama gibi bakım ameliyesinden rahatsızlık duyanlara hamlederek aradaki teâruzu gidermişlerdir. Bunlara göre, Resûlullah kişiye zarar veren şeyi yapmaktan onları yasaklamıştır. Öyleyse, hergün saç bakımından rahatsız olanlar bunu haftada bir defa veya duruma göre gün aşırı da yapsalar kifâyet edecektir. Münzirî her gün saç bakımının da mubah olduğunu, dileyenin yapıp dileyenin terkedibeleceğini söyler.[70]

TRAŞ

?1? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ????? # ???? ?????????. ?????: ????? ?????????? ????: ???? ?????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ??? ??????????? ??????????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (2126)- Nâfi' (rahimehullah) İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'in şu sözünü nakleder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kaza'ı (yani çocuğun başının bir kısmını traş etmek) yasakladı" deyince,
"Kaza' nedir?" diye sordular. Şöyle açıkladı:
"Kişi çocuğun başını traş eder, ancak şurada burada bazı yerleri kesmez, olduğu gibi bırakır."Râvi, bunu söylerken alnına ve başının iki yanına işâret etti." [Buhârî, Libâs 72; Müslim, Libâs 113 (2120); Ebû Dâvud, Tereccül 14, (4193, 4194); Nesâî, Zînet 5, (8, 130); İbnu Mâce, Libâs 38, (3637).][71]

AÇIKLAMA:

1- Kaza' kelime olarak bulut parçası mânasına gelir. Baş traş edilirken bir kısmının kesilip, bir kısmının bırakılması, dağınık haldeki bulut manzarası arzettiği için, aradaki benzerlik sebebiyle buna da kaza' denmiştir. Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde, yasaklanan kaza' "çocuğun tepesini traş edip, (aşağı kısımda) perçem (züâbe) bırakmaktır" diye tarif edilmektedir. Şu halde sadedinde olduğumuz hadiste kesilmeyen kısmı göstermek üzere alın ve yan tarafların işâret edilmesini göz önüne alarak, Resûlullah'ın çocuklarda, başın tepe kısmını traş edip aşağı kısımlarını bırakma tarzında bir traş usûlünü yasakladığı söylenebilir (Allahu a'lem).
2- Müslim'in açıklamasında kaza' nedir? diye soranın kim olduğu belirtilmiştir: Hadisin râvilerinden Ubeydullah İbnu Hafs'dır. Soruyu, Nâfi Mevla Abdillah'a sormuştur. Eliyle göstererek alnına, başının yanlarına işarette bulunan da, anlaşılacağı üzere Ubeydullah'tır.
3- Hadis, çocukların başını traş ederken kısmen kesip, kısmen bırakma tarzını yasaklamaktadır. Aynı bâbta Ebû Dâvud'un kaydettiği bir rivâyette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in başı kaza' tarzında traş edilmiş bir çocuğa rastladığı, bunun üzerine, sahiplerine: "Ya tamamen kesin, ya tamamen bırakın!" diyerek müdahale ettiği görülmektedir.
İbnu Hacer bazı şârihlerin kaza' tarzında traşı çocuklara tahsis etmesine katılmaz. Büyükler de olabilir, kadın veya erkek de olabilir der ve hepsi hakkında mekruh olduğunu belirtir. Nevevî, tedâvi ve benzeri mâkul bir sebep olmadıkça başın farklı yerlerden traş edilmesinin mekrûh olduğunu söyler, ancak tenzihî bir kerâhet mevzubahistir. İmam Mâlik de kız ve erkek çocuk hakkında mekruh addetmiştir.
Bu tarz traşın yasaklanma sebebi husûsunda da ihtilaf edilmiştir. Bazıları: "Hilkati çirkinleştirdiği içindir" der. Bazıları: "Bu, şeytanın süsüdür (ziyy)" demiştir. Bazıları: "Bu yahudilerin süsüdür" demiştir ki, bu Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde de ifâde edilmiştir. Hemen kaydedelim ki, yasaklanan herhangi bir şeyin şeytana nisbeti, umûmiyetle, ondaki kerâhet veya tahrîm hükmünün takrîr ve tesbiti içindir. Buna hadislerde pek sık yer verilir, âyette de örnekleri vardır. Kerâhet, bazan da yabancılara nisbet edilerek ifade edilir.[72]

?2? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ????? # ??????? ??? ???????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ??? ??????????? ????? ???????? ?????? ? ???????? ???? ???? ?????? ????????? ????? ?????: ??????? ??? ????? ????? ?????? ????? ??????? ???????? ??????: ??????? ??? ????????? ?????????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2127)- Abdullah İbnu Ca'fer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ca'fer (radıyallâhu anh)'in ölüm haberi gelince, Câfer ailesini üç gün (mâtem yapmaya) terketti. Sonra yanlarına gelerek:
"Kardeşimin üzerine artık bugünden sonra ağlamayın!" dedi ve:
"Bana kardeşimin oğullarını toplayın!" emretti.
Biz yanına getirildik, tıpkı civcivler gibiydik.
"Bana bir berber çağırın!" dedi. (Gelince) berbere emretti, o da başlarımızı traş etti." [Ebû Dâvud, Tereccül 13, (4192); Nesâî, Zînet 58, (8, 182).][73]

AÇIKLAMA:

Hadiste zikri geçen Ca'fer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Ebû Tâlib'in oğlu olup Yermuk savaşında şehid düşmüştür.
Resûlullah, Ca'fer âilesine matem tutmaları için üç gün müsaade buyurmuş, üçüncü geceden sonra matemi kaldırmıştır. Bu rivayet, ölünün ardından bağırıp çağırmaksızın, aşırı davranışlara yer vermeksizin üç gün matem tutmanın câiz olduğuna delâlet eder. Üç günden sonraki mateme izin yoktur.
Resûlullah'ın amca oğluna "kardeşim" demesi ona olan sevgisini ve duyduğu yakınlığı ifâde etmek için olmalıdır.
Ca'fer'in oğlanları Abdullah, Avn ve Muhammed'dir.
Abdullah İbnu Ca'fer'in kendilerini civcive benzetmesi, küçük olduklarını belirtmek içindir. Henüz tüyleri, civcivlerde yeni çıkan körpe ve ince tüyleri andırmaktadır. Bu benzerlik, aradaki teşbîhi yapmaya sevketmiştir.
Aliyyü'l-Kârî, çocukların başlarının traş ediliş sebebiyle ilgili olarak özetle şu yorumu yapar: "Esasen saçın kesilmemesi efdaldir. Buna rağmen traşı emredilmiştir. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) anneleri Esmâ Bintu Ümeys (radıyallâhu anhâ)'in kocasının Allah yolunda şehâdetiyle maruz kaldığı üzüntü sebebiyle çocukların saçlarıyla meşgul olamadığını gördü. Onlara ârız olabilecek bit ve kir gibi durumları önlemek gayesiyle traş emretti."
Ulema, bu hadiste, başın tamamının traş edilmesinin caiz olduğu hususunda delil bulur. Ancak hemen belirtelim ki, başın tamamının traş edilmesine cevaz veren başka rivâyetler de vardır. Aliyyü'l-Kârî, bu hususta şu sonucu kaydeder: "Bu rivâyetler delâlet eder ki, hacc ve umre dışında da başı traş etmek câizdir. Kişi traş olmakla olmamak arasında muhayyerdir. Ancak efdal olanı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve Ashâb'ının (radıyallâhu anhüm) yaptıkları gibi iki nüsük'ten (yani hacc ve umreden) biri hâricinde traş olmamaktır. Bu meselede sadece Hz. Ali (radıyallâhu anh) istisna teşkîl etmiştir. Bazı şerhlerde geldiğine göre, hadis, ister önden ister arkadan, ne şekilde olursa olsun başın bir kısmının traş edilip bir kısmının bırakılmasının yasaklandığını, çocuklar hakkında ya tamamen bırakmanın, ya da tamamen kesmenin caiz olduğunu ifade etmektedir."
Başı traş etmenin mekruh olduğunu söyleyenler de olmuştur. Hatta bu görüşü müdafaa edenler, hadislerden deliller de getirmişlerdir. Bu meselede esas olan yukarıda kaydettiğimiz Aliyyü'l-Kârî merhumun açıklamasıdır. Diğer görüşün münâkaşasını aktarmayı gereksiz görüyoruz.

?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? # ??? ???????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

3. (2128)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların başlarını traş etmelerini yasakladı." [Nesâî, Zînet 4, (8, 130); Tirmizî, Hacc 74, (914).][74]

AÇIKLAMA:

Hz. Âişe ve Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhüm)'den de gelen rivayetler kadınlara traş olmayı yasaklamaktadır. Hacc sırasında onlar taksîrde bulunurlar, yani saçlarının ucundan bir miktar keserler. Sadedinde olduğumuz hadis mutlak gelmiştir, hacc sırasındaki traşa da, onun dışındaki traşa da şâmildir. Ulemâ hacc dışında da traşın onlar hakkında mekruh olduğunu söylemekte ihtilaf etmezler.[75]

İGRETİ SAÇ TAKMA

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ???????? ??????? # ???????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????? ?????? #: ?????? ?????? ??????????? ??????????????????[. ??? ?????: »?????????????« ????? ??????? ????????.

1. (2129)- Hz. Esmâ (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Kızım çiçek hastalığına yakalandı ve saçları döküldü. Ben onu evlendirdim, iğreti saç takayım mı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah takana da taktırana da lânet etmiştir?" diye cevap verdi." [Buhârî, Libâs 83, 85; Müslim, Libâs 115, (2122); Nesâî, Zînet 71, (8, 187, 188).][76]

AÇIKLAMA:

1- Vasl, iğreti saç takmak mânasına gelir, peruk takmak diye de tercüme etmek mümkündür. Zîra, görüldüğü üzere, hastalık sebebiyle saçını kaybeden kadının, saçlı gösterilmesi için başvurulan bir ameliyedir. Bugünkü dilimizde bu maksadla takılan iğreti saça peruk denmektedir. Dilimizde, peruk için takma saç da denir.
Vâsile, kadına iğreti saç'ı takan kadına denir. Kendisine taksa da başkasına taksa da bu adı alır.
Müstevsıle veya mevsule, isteği üzerine kendisine iğreti saç takılan kadına denir. Bu ameliyeye daha ziyade kadınlar başvurduğu için takan ve taktıran hep müennes kelimelerle ifâde edilmiştir. Ne var ki, Batı menşeli olan "peruk"a, tarihen erkekler de başvurmuştur.
2- Hâdise Buhârî'nin iki ayrı rivâyetinde buradakinden biraz daha farklı anlatılır. Evlendirilen kız hastalanmış ve saçları dökülmüştür. Bunun üzerine Resûlullah'a başvurularak iğreti saç takma hususunda izin istenmektedir.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), saç takma işine müsâade etmez ve yasağı Buhârî'de gelen muhtelif rivâyetlerde sert bir uslûbla dile getirir: Lanet.
?????? ?????? ??????????? ??????????????????? "Allah iğreti saçı takana da, taktırana da lânet etmiştir."
Ulemâ, Allah'ın lânetine nisbet edilen bu yasağı işlemenin büyük günahlardan olduğunu belirtmiştir. Mesele üzerine farklı görüşler beyan edilmiş ise de, onları, müteakip hadisten sonra kaydedeceğiz.[77]

?2? ??? ???? ????? ?? ???? ?? ????????? ?? ???:]???? ??????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????? ?? ???? ?????????? ??????: ??? ????? ??????????? ????? ?????????????? ???????? ?????? ?????? # ?????? ???? ?????? ????? ?????????: ?????? ???????? ????? ??????????? ????? ???????? ????? ???????????[. »???????????« ???? ?????? ??? ??? ??????? ???????? ????? ???????.

2. (2130)- Humeyd İbnu Abdirrahman İbnu Avf tarafından rivâyet edilen ve Kütüb-i Sitte'nin herbirinde yer alan bir rivâyet de şöyle: "Hz. Muâviye (radıyallâhu anh) hacc yaptı. O zaman minbere çıkarak halka bir hutbe îrad etti. (Hutbe sırasında), koruma polisinin elinde bulunan bir tutam saçı alarak şunları söyledi:
"Ey Medîneliler! Âlimleriniz nerede? Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, bu çeşit şeyleri yasaklamış ve şöyle demişti:
"İsrailoğullarının kadınları ne zamanki bunu taktılar helak oldular." [Buhârî, Libâs 83, Enbiya 50; Müslim, Libâs 122, (2127); Muvatta, Şa'ar 2, Ebû Dâvud Tereccül 5, (4167); Tirmizî, Edeb 32, (2782); Nesâî, Zînet 21, (8, 144-147), 68, 69, (8, 186, 187); İbnu Mâce, Nikah (1987).][78]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetler, Hz. Muâviye (radıyallâhu anh)'nin bu haccının tarihini belirtirler: "Hz. Muâviye'nin halîfeliği zamanında yaptığı son haccdır ve hicrî ellibir yılında cereyan etmiştir.
2- Ulemânız nerede? sözü, bazılarınca Medîne'de ulemanın azaldığı şeklinde yorumlanmış ise de makbul te'vile göre bundan maksad ulemânın emr-i bi'lma'rufu terki sebebiyle peruk takma gibi haram yasakların yaygınlık kazanmış olduğuna dikkat çekmedir. Hz. Muâviye, bu sözü ile, ulemaya sorumluluklarını hatırlatıp, onları kınamaktadır.
3- Saç takma meselesinde âlimler ihtilâf eder. İmam Mâlik, Taberî ve diğer bir kısmına göre, her ne surette olursa olsun iğreti saç takmak haramdır. Bunda, deliller Müslim'in Hz. Câbir'den kaydettiği: ?????? ?????????? # ???? ?????? ?????????? ?????????? "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kadının başına bir saç takmasını yasakladı" hadisidir.
Leys İbnu Sa'd: "Bu yasak, saça saç takmayla ilgilidir; saça yün, ipek, bez parçası gibi başka bir şey takmak câizdir" demiştir. Kadı İyaz da buna yakın hükümler beyan eder. Ebû Ubeyd de fukahanın saç olmayan şeylerin takılabileceğine fetva verdiğini nakleder. Şu halde bu meselede yasak, saça saç takmadadır.
Şafîîler, kocasının izni ile kadınlar, saçlarına temiz olmak şartıyla hayvan saçı takabileceğini söylemiştir. Ancak kaydedilen bu hadisler mutlak olduğu için, kayıtlı şekilde ruhsat verenlerin aleyhine delil olmaktadır.
Takma saç kullanmanın haram kılınması umumiyetle üç illete bağlanır:
1-Kötü kadınlara benzemek.
2-Allah'ın yarattığı şekli değiştirmek.
3-Kadının takma saçla gurura düşmesi.
Hâriçten bakılınca ilave olduğu hemen anlaşılacak ve dolayısiyle kadını gurura düşürmeyecek nevden yün, ipek, bez gibi saç dışı şeylerden yapılan takmalar haram kabul edilmemiştir.[79]
4- DİGER BAZI HÜKÜMLERH
Hz. Muâviye'nin rivâyeti, saçın temiz olduğunu, toprağa gömmenin vâcib olmadığını, onu muhafaza etmenin câiz olduğunu göstermektedir.
* İmam minberde yasak ilan edebilir. Hususan yayılmakta olan bir yasak ise, bunu alenen zecreder. Ta ki müessir şekilde, o yasaktan sakındırılmış olsun.
* Günah işleyenlerin, daha öncekiler gibi helâka uğrayacaklarını söyleyerek, günahlarından vazgeçirmeye çalışılmalıdır. Bu metod âyet-i kerîmeye de uygundur. Nitekim: "Buyurduğumuz gelince oraların altını üstüne getirdik, üzerine de Rabbinin katından, işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır" (Hûd 82-83) buyurulmuştur.
* Dînî bir maslahat için hutbede halka göstermek üzere bir şeyler ele alınabilir.
* İsyan ettikleri hususlarda, müslümanları sakındırmak maksadıyla Benî İsrâil ve diğer milletlerden söz edip örnekler vermek mübahtır.
* NOT: Günümüzde, saç takmanın ötesinde bunun ticareti de yapılmaktadır. İnsan bedenine ait hiçbir şey alınıp satılamayacağı için, bu işin ticaretini yapan iki ayrı açıdan haram işlemiş olmaktadır. Mü'min kişinin bu ticarette aracı olmaması gerekir.[80]

SAÇI ALNA DÖKME VE AYIRMA

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ????????? ??????????? ????????????? ??????? ????????????? ??????????? ??????????? ?????? # ??????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ??????????? ????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (2131)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: Ehl-i Kitap, saçlarını alınlarına döküyorlardı, müşrikler de ayırıyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (vahiyle) emir gelmeyen hususlarda Ehl-i Kitâb'a muvafakatı severdi. Saçını alnı üzerinde o da serbest bıraktı. Sonra (ortadan) ayırarak (sağ ve sola) taradı." [Buhârî, Libâs 70; Müslim, Fedâil 90, (2336); Ebû Dâvud, Tereccül 10, (4188); Nesâî, Zînet 62, (8, 164).][81]

AÇIKLAMA:

1- Sedl, salmak, sarkıtmak demektir. Hadiste ise saçın alından aşağı serbest bırakılmasıdır. Dilimizde bu, döküm, dökme kelimeleriyle ifade edilir. Fark da saçı sağa sola ayırarak serbest sarkmasını önlemek mânasına gelir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, ulemânın açıkladığı üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vahy gelmeyen hususlarda Ehl-i Kitâb'a uymayı sevdiğini belirtir. Çünkü, onların ameli vahye dayanma ihtimaline sahiptir. Ayrıca onları kazanma ümîdini taşıyordu. Bu mülâhaza ile Hz. Peygamber ilk yıllarda saça vereceği şekilde Ehl-i Kitâb'a uymuş ve alnından düz salmıştır.
Ancak zaman geçip, müşriklerin tamamıyle müslüman olmasına rağmen Ehl-i Kitâb'ın küfründe devam etmeleri karşısında, Ehl-i Kitâb'a, imkan nisbetinde her hususta muhalefet prensibini getirdi ve prensip gereğince, saçını eski Arap usulünce ayırmaya rücû edip, böylece alnı üzerinde sarkıtmakdan vazgeçmiştir.
Hemen belirtelim ki ulemâ, farklı rivâyetlerden hareketle bazı ihtilaflara düşmüştür. Hâzimî, serbest bırakmanın ayırma ile neshedildiğini söyler. Nevevî: "Serbest bırakmak da ayırmak da câizdir" der."
Ehl-i Kitâba uymayı severdi" cümlesinin ifade ettiği mâna hususunda da ihtilaf edilmiştir: "Onları kazanmak için" denmiştir, "onların şeriatine, değiştirildiğini bilmediği ve vahiy gelmeyen hususlarda uymakla emrolunmuştu" denmiştir. Bundan hareket edenler: "Eski şeriatler, onların aksi şeriatımızda varid olmadıkça bize de şeriattır" hükmünü ileri sürmüşlerdir. Bazıları da tam aksini söyleyerek, bu hadisten şu zıt hükme ulaşırlar: "Eskilerin şeriatı bizim de şariatımız değildir, zîra öyle olsaydı, "severdi" denmezdi, bilakis, "ittiba" ederdi" denirdi. Gerçek şu ki, bu hadiste bu meseleye delil mevcut değildir. Zîra onu söyleyen, şeriatımızca: "Onların şeriatıdır" diye belirtilenlerle yetinecektir, onlarda görülenlerin hepsine el atamayacaktır, zîra naklettiklerine îtimad edilmez."
Ma'mer'in rivâyetinde: ????? ???? ?????????? ?????? "...Sonra ayırma emredildi o da ayırdı" denir. Ayırma iki farklı tatbikatın sonuncusu olmuştur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ehl-i Kitâb'a muhalefet nev' inden verdiği başka emirler de vardır:
* Saçın önce boyanıp sonradan terkedilmesi,
* Aşure orucu önceleri vecibe idi, Ramazan orucu emredilince, vâcib olmaktan çıktı, nâfile olarak da bir gün öncesi ve bir gün sonrası da oruç emredilerek Ehl-i Kitâb'a muhalefet sağlandı.
* Hayızlı kadınlarla muhâlata helal kılındı. Ehl-i Kitâp hayızlıyı tercîd eder, sofrasını ve yatağını ayırırdı.
* Cumartesi ve pazar günleri orucu bazı kayıtlar altında câizdir, normalde mekruh kılınmıştır.
Bazı rivayetlerde Resûlullah: "Cumartesi pazar, küffarın iki bayram günüdür, ben onlara muhalefeti severim" buyurmuş, orucu emretmiştir. Bazı âlimler bu hadisten, oruç tutmamanın sünnet olduğunu anlarken, bazıları da cuma günü tutmayıp, cumartesi pazar oruçlarını tutmanın sünnet olduğunu söylemiştir.
3- Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitâb'a uymasının sebebi hususunda Kurtubî'nin kesin kanaati şudur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ehl-i Kitâb' kazanmak (te'lif) için başlangıçta onlara muvâfakat etmiştir."
İbnu Hacer Bu ihtimali kabul etmekle birlikte daha kuvvetli bir ihtimale dikkat çeker: "Üçüncü bir ihtimali olmayan iki ihtimalli işlerde, vahiy inmemişse Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ehl-i Kitâb'a uygun tarza uyuyor idi. Çünkü onlar, putperestlerin hilafına, şeriat sahibi kimselerdi. Çünkü putperestlerin hiçbir cihetle meşru yönü olan bir şeriatleri mevcut değildi. Müşrikler Müslüman olunca, muhalefet sadece Ehl-i Kitâb'a münhasır kaldı. Resûlullah o zaman derhal onlara muhalefeti emretti. Hadislerde Ehl-i Kitâb'a muhalefet emreden meseleleri topladım ve "El-Kavlu's-Sebt fi'S-Savmi Yevmi's-Sebt" adlı bir te'lifde kaydettim. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın, hadiste geçen: "Ehli-i Kitâb'a muvâfakatı severdi" cümlesi ve "sonra ayırdı" cümlesinden bu muvafakat hükmünün neshedildiği neticesi çıkmaktadır: Nitekim açıkladım. Hamdimiz Allah'adır. Bu hadisten, nâsih varid olmadıkça bizden öncekilerin şeriatının bizim için

de şeriat olduğu hükmü çıkarılır."[82]

SAÇTAKİ AKLARIN YOLUNMASI

?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? # ? ????????? ????????? ??????? ??? ???? ???????? ??????? ???????? ?? ?“???? ?? ?????? ???? ?????? ?????? ????????????[. ????? ????? ?????? ?????? ‘?? ????.??? ?????:]?????? ?????? ???? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ?????????[.

1. (2132)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Saçtaki akları yolmayın. Zîra bir kimse müslüman iken tek bir kıl bile ağarmış olsa, bu Kıyamet günü onun için mutlaka bir nur olur." [Ebû Dâvud, Tereccül 17, (4202); Tirmizî, Edeb 56, (2822); Nesâî, Zînet 13, (8, 136); İbnu Mâce, Edeb 25, (3721); Müslim, Fedâil 100, (2341). Hadisin metni Ebû Dâvud'dan alınmadır.]
Bir rivâyette şöyle denmiştir: "Allah ona bu sebeble sevap yazdı, onun sebebiyle ondan günah affetti."[83]

AÇIKLAMA:

Saçtaki beyazların boyanmasına izin verildiği halde yolunmasına izin verilmemektedir. İbnu'l-Ârabî, ak kılların yolunma yasağını hilkati aslından değiştirme sebebine bağlar. Yani boyamada hilkati değiştirme olmadığı halde, yolmada değiştirme vardır. Bakan kimse, boyanmış saçta bir eksiklik (yani hilkat değişmesi) görmez.
Tirmizî'nin rivâyetinde saç ve sakaldaki ak kıllar "müslümanın nûru" olarak tavsîf edilir. Muvatta'nın bir rivâyetinde ise (2151. hadise bak.) saçtaki aklar vakar olarak ifade edilmiştir. Şârihler, bunu kişinin vakarı, yani nefsin şehvânî arzulardan kırılması sebebiyle gurura, aldanmaya düşmesine mâni olan bir vakarı olarak açıklarlar. Devamla derler ki: "Bu hal, sâlih amellerin nurlanmasını sağlar, böylece kişinin kabrinde bir nur olur. Kıyamet günü haşredildiği zaman içinde bulunacağı karanlıkta önünde ilerleyip yolunu aydınlatan bir nur."
Müslim'in bir rivâyetinde Enes İbnu Mâlik şunu söyler: ?????? ???????? ???? ???????? ????????? ??????????? ???????????? ???? ??????? ???????????? "Biz kişinin saç ve sakalındaki beyaz kılları yolmasını mekruh addederdik."[84]

BIYIGIN KESİLMESİ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ??????????? ????????? ???????[. ????? ?????.??? ????? ??????? ???:]???? ??????????? ?????? ??????????? ??????????? ?‘???????? ??????? ??????????[. ??? ????:]????????? ????????????? ????????? ???????? ????????? ????????????[. »???????? ??“???????«: ???????? ?? ?????.»????????? ??????????«: ????? ???? ??? ????. ?? ????.

1. (2133)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bıyıkları kazıyın, sakalları serbest bırakın." [Buhârî, Libâs 64, 65; Müslim, Tahâret 53, (259); Muvatta, Şa'ar 1, (2, 947); Ebû Dâvud, Tereccül 16, (4199); Tirmizî, Edeb 18, (2764); Nesâî, Tahâret 15, (1, 16).]
Sahîheyn'in bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Şu ameller fıtrattandır: Kasık traşı, tırnakların kesilmesi, bıyıkların kesilmesi."
Bir diğer rivâyette: "Müşriklere muhâlefet edin, sakallarınızı uzatın, bıyıklarınızı kesin" denir.[85]

AÇIKLAMA:

1- Farklı tariklerden gelen bu rivâyetler, müslümanların yüzlerine verecekleri şekli tâyin etmektedirler:
* Bıyıklar kesilecek.
* Sakal uzatılacak.
Bıyığı traş edip sakalı uzatma işi bir rivayette müşriklere muhâlefet için gerekli kılınmış gözükmektedir. Müteâkiben göreceğimiz rivayette (2134), bıyığından almayıp uzatan "bizden değil" tehdidine mâruz bırakılarak mânevi bir müeyyide dahi getirilmiştir.
Kesmenin miktarı ile ilgili ihtilafa müteakip hadiste yer vereceğiz.
2- Hadis, bıyıkların kesilmesini fıtrat'tan bir amel olarak tavsif etmektedir. Buradaki "fıtrat" kelimesini âlimler: "Sünnet, yani uymamız emredilen eski peygamberlerin sünneti" diye açıklamışlardır. Müslim'in bir rivayetinde "fıtrat'tan olan şeylerin ona kadar olduğu belirtilir: "Bıyığı kesmek, sakalı uzatmak, misvak kullanmak, burna su çekmek, ağza su çekmek, tırnak kesmek, parmak aralarını ovalamak, koltuk altını yolmak, kasık traşı, su ile tahâretlenmek." (2147 ve 2148 numaralı hadislere ve açıklamalarına bakınız.)[86]

?2? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ???? ???? ??????? ???? ????????? ???????? ??????[. ????? ??????? ????? ??????? .

2. (2134)- Zeyd İbnu Erkâm (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bıyığından kim almazsa bizden değildir." [Tirmizî, Edeb 16, (2762); Nesâî, Tahâret 13, (1, 15).][87]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen bu iki rivâyet bıyıkların kesilip sakalın uzatılmasını âmirdir. Sonuncu da, Resûlullah bıyığından almayanı (kesmeyeni) bizden değildir diye şiddetli bir te'dibe tabi tutmaktadır.
2- Âlimler, bıyıktan alınması gereken miktar hususunda ihtilaf etmişlerdir. Selef'ten bir çoğu bıyıkların dipten kesilmesi gereğine hükmetmiştir. Bunlar hadislerde gelen ???????? ??????????? gibi emirlere dayanırlar. Bu kelimeler kesmede mübâlağa ifade eder. Bu görüşte olan Kûfîlere (Ebû Hanîfe, Züfer, Ebû Yûsuf ve Muhammed) (rahimehümullah) göre saç ve bıyıkların kazınması, kısaltılmasından efdaldir.
Bir kısım âlimler de bıyığın kökten traş edilmesini yasaklamıştır. İmam Mâlik bunlardandır. O, bıyığını traş edenleri cezalandırmak (te'dîb etmek) gerektiğine hükmetmiştir. İbnu'l-Kâsım'ın rivâyetine göre İmam Mâlik, "Bıyığın kazınması bir nevi müsle'dir" demiştir. Müsle, bilindiği üzere, düşman tarafından ölülerin cesedlerine yapılan tasalluttur: Gözlerin oyulması, burun, kulak gibi uzuvların koparılması, iç organların deşilmesi vs. Bütün bunlar hakaret için yapılır. İslâm bu çeşit saldırıları yasaklamıştır. İmam Mâlik'in bıyığı kazımayı müsle'ye benzetmesi, onun bu işi ne derece sünnete aykırı bulduğunu ifade eder. Muvatta'da: "Dudakların uçları görülecek şekilde bıyıklardan alınır" der.

Şafîî hazretlerinden, bazı Mâlikîlerin rivâyetine göre, bıyığın traş edilmesi meselesinde o da Ebû Hanîfe gibi hükmetmiştir. Ancak Tahâvî bu mevzu üzerine, Şâfîî'nin ashabından el-Müzenî ve er-Rebî gibi gördüğüm kimseler, bıyıklarını dipten kesmekte idiler. Bu durum, onların bu sünneti Şâfîî'den aldıklarına delâlet eder."
el-Esrem'in İmam Ahmed'den rivayet ettiğine göre, o da bıyığını son derece kısa keserdi. Kendisine bıyık hususunda sorulunca da kısa kesileceğini söylemiştir.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde bir kısım ulemânın: "Kişi, dipten kazımakla biraz uzatmak arasında muhayyerdir" diye hükmettiğini kaydeder. Tahâvî, Ashab'tan Ebû Saîd, Ebû Esyed, Râfî' İbnu Hudeyc, Sehl İbnu Sa'd, Abdullah İbnu Ömer, Câbir, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anhüm ecmaîn) gibi bir cemaatin, bıyıkları dipte kestiklerini belirtir.
Bıyıkların dipten kesilmemesi kanaatinde olanlar Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre (radıyallâhu anhümâ) tarafından rivâyet edilen "Fıtratta on (Ebû Hüreyre rivâyetinde beş) şey vardır: "...Bıyığın kesilmesi" hadisleri ile istidlâl ederler. Dipten kesilmesine hükmedenler kaydettiğimiz üzere kısa kesilmesi (ihfâ) ile ilgili emriuhtevî sahih hadisle istidlâl ederler. Ayrıca İbnu Abbâs'ın bir rivâyeti de Hz. Peygamber'in kısa kestiğini belirtir.
Taberî'ye göre, "Sünnet her iki tarza da delâlet eder, arada herhangi bir teâruz da mevzubahis değildir, zîra kass yani kesmek emri bir kısmın alınmasına delâlet eder, ihfâ yani kazımak ise tamamının kesilmesine delalet eder. Her iki rivâyet de sabittir, öyle ise kişi dilediğinde muhayyerdir." İbnu Hacer: "Merfu hadislerde iki durumun da beraberce sübûtu, Taberî'nin sözünü râcih kılmaktadır" diyerek onu haklı bulur.
3-Hadiste "...bizden değil" denmiş olması, kâfir olur mânasına gelmez. Şârihler: "Bizim sünnetimizle amel edenlerden değildir" diye açıklamışlardır. Sünneti terkeden tekfir edilmez.[88]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ????? # ??????? ???? ???????? ?????????: ???? ??????????? ??????? ?????????? ????? ??????????[.

3. (2135)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bıyığından keser ve şöyle derdi: "Halîlu'rrahmân İbrahim (aleyhisselâm) de böyle yapardı." [Tirmizî, Edeb 16, (2761).][89]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın baş tuvaletinde Hz. İbrahim'e uyduğunu göstermektedir. Nitekim âyet-i kerîme'de Cenâbı Hakk şöyle haber vermektedir: "Rabbi, İbrahim'i birtakım emirlerle imtihan edince, o bunları yerine getirdi" (Bakara 124). Âyette kastedilen kelimât'ın (emirler) neler olduğu hususunda ulemâ ihtilaf ederse de bir görüşe göre: "Başla ilgili beş, bedenle ilgili diğer beş temizliktir. Başla ilgili temizlikler: Bıyığın kesilmesi, mazmaza (ağza su çekmek), istinşak (burna su çekmek), misvak ve saçın ayrılmasıdır. Bedenle ilgili olanlar: Tırnakların kesilmesi, kasık traşı, sünnet olmak, koltuk altının yolunması, büyük ve küçük abdestlerden sonra su ile tahâretlenmektir."
2-Bu rivâyet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bıyığını kestiğini tescîl ediyor, ancak dipten mi, biraz üstten mi kestiği hususunda bir açıklığa yer vermiyor. Yukarıdaki hadiste kaydettiğimiz farklı görüşler de bu kapalılıktan ileri gelmektedir. Aynı kapalılık, bıyıkların kesilmesi hususunda Ashab'a (radıyallâhu anhüm) verdiği emirleri nakleden rivâyetlerde de mevcuttur. Ancak, Ebû Dâvud'un Sünen'inde yer alan Muğîre İbnu Şube rivayeti, bazı âlimlere zann-ı gâlib vermiştir. Rivâyetin bizi ilgilendiren kısmında şu ifâde vardır.
??????? ???????? ???? ????????? ?? ???? ?????? "Bıyığım çok ve uzundu. Misvaktan artan kısmı aleyhissalâtu vesselâm efendimiz kesti." Burada geçen ???? ??????? tâbirinin anlaşılması ihtilaf vesîlesi olmuştur. Bazıları, tercümemizde görüldüğü gibi misvaktan artan kısmı diye anlarken, bazıları da misvak kullandıktan sonra diye anlamışlardır.
Birinci duruma göre misvak, bıyığın uzunluğunda ölçü olarak kullanılmış olmalıdır. İkinci durumda ise dişini misvakladıktan sonra Muğîre'nin bıyığını kazımış olmalıdır. Suyûtî'nin kaydına göre, Beyhakî'de bu hadiste şu ziyâde mevcuttur: ???????? ?????????? ?????? ?????????? ??????? ???????? "Resûlullah bıyığına misvağı koyarak üzerinden (uzayan kısmı) makasla kesti." Hadis, bu haliyle bıyığın, misvakın eni kadar uzatılabileceği ruhsat tanımış olmaktadır. Bu mânayı te'yîd eden bir diğer rivayeti Bezzâr, Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'den kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bıyıkları uzamış bir adam görmüştü: "Bana bir makas, bir de misvak getirin!" buyurdu. Sonra misvakı bıyığının bir tarafına koyup üzerinden taşan kısmı (makaslayıp) aldı."
Şu halde bu rivâyetler Taberî'nin görüşünü te'yîd etmesi bakımından ehemmiyet taşırlar.[90]

?4? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ????? # ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ??????????[. ??????? ??????? .

4. (2136)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sakalından enine ve boyuna alırdı." [Tirmizî, Edeb 17, (2763).][91]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, sakala verilecek şekil hususunda rehber olmaktadır. Esasen bu hadisin, sakalın uzamaya bırakılmasını emreden rivayetlerle beraber mütâlaa edilmesi gerekir. Kadı İyaz der ki: "Sakalın traş edilmesi, kısaltılması ve yakılması da mekruhtur. Boyundan ve eninden almaya gelince, bu güzeldir..." ...Selef, sakalın eninden boyundan alma hususunda bir hudud var mıdır, (ne kadar uzatılmalı, neden sonra kesilmelidir gibi) ihtilaf etmiştir. Bazıları bu hususta bir had koymak istemezler, ancak dikkat çekecek kadar da uzatılmasını hoş görmezler. İmam Mâlik çok uzamasını mekruh addetmiştir. Bazı âlimler bir tutam uzunluğu yeterli görüp fazlasının kesilmesine hükmetmiştir. Bazıları da sadece umre ve hacc sırasında sakalın kesilmesinin câiz olacağını söylemiştir.
Sakalın bir tutam olması gerektiği görüşü Hz. Ömer'e aittir. Rivâyete göre, sakalını fazla uzatan birini görünce sakalından asılarak ikaz etmiş, arkadan da birisine emrederek "bir tutamdan fazlasını" kestirmiştir. Sonra da adama yönelip: "Git saçını düzelt!" diye emretmiş ve: "Niye sizden bazıları kendine bakmayıp, yırtıcı hayvanlardan biri gibi başıboş bırakıyor!" demiştir.
Ebû Hüreyre ve İbnu Ömer gibi Ashab'tan bazılarını, sakalallarını avuçlayıp tutamdan artakalan kısmı kestikleri rivâyet edilmiştir.
Âlimlerden bazıları sakalın genişliğine büyümesinin de tahdid edilmesi gerektiğini söylemiştir. Çünkü bu durum, kişinin itibarına tesir edecek çirkinliğe sebep olabilir. Aslında uzunluk hususunda sünnetten mervî bir delil yoktur. Ulemâ, örfü ve zevk-i selîmi nazar-ı dikkate alarak bu hükme varmışlardır. Zira enine ve boyuna müdâhalesiz büyüyen sakal çirkinlik hasıl edebilir.[92]

SAKALLA İLGİLİ MEKRUHLAR:

Sakalın İslâmî âdaba uygun olması gerekir. Âlimler bu edebi bozan durumları tesbit etmişlerdir. Nevevî Müslim Şerhi'nde şu açıklamayı yapar:"
İranlılar sakalı traş ederlerdi, İslâm şeriatı bunu yasakladı. Âlimler sakal için oniki mekruh haslet zikrettiler. Bunlardan bir kısmı hafif bir kısmı da şiddetli mekruhtur. Şöyle ki:
1- Sakalın, cihâd gayesi dışında siyaha boyanması. (Siyah sakallı olmak düşman üzerinde genç ve güçlü intibârını vereceği için mücâhidin siyaha boyaması câizdir.)
2- Sâlihlere benzemek kasdıyla sarıya boyamak, sünnet niyetiyle olursa caizdir.

3- Riyâset elde etmek veya kendisini meşâyihten zannettirerek saçları kibrit veya başka bir şeyle ağartarak, yaşlılığa bürünmede acele etmek.
4- Parlaklığı devam ettirmek kasdıyla, sakal yeni çıkmaya başlayınca ilk çıkan tüyleri yolmak veya traş etmek.
5- Yaşlılıkta çıkan akları yolmak.
6- Kadınlara, başkalarına güzel görünmek için sakalı bölük bölük ayırmak.
7-Sakalın şakak kısmından ilâve veya noksanlarla veya bazı kısımlarından yolmalar suretiyle sakalı az veya çok yapmak.
8- İnsanlara yakışıklı görünmek için tarayıp salmak.
9- Zâhidlik izhâr etmek için sakalı bakımsız, karmakarışık bırakıvermek, kendine bakmamak.
10- Sakalın siyah ve beyazlarına kibirle, gururla, kendini beğenerek bakmak, gençliğiyle övünüp, yaşlılığıyla gururlanmak, gençlerle boy ölçüşmek.
11- Sakalını parça parça örmek.
12- Sakalı traş etmek. Bu erkekler için yasaktır. Kadınlarda sakal çıkarsa onların traş etmesi müstehabdır."[93]

BEŞİNCİ BÂB

KOKU VE YAG

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ??????? ????? ???????? ????????????? ?????????? ??????? ??????? ?? ????????[. ????? ????????? .

1. (2137)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana, (dünyanızdan) koku ve kadın sevdirildi. Gözümün nuru ise namazda kılındı." [Nesâî, İşretu'n-Nisâ 1, (7, 61).][94]

AÇIKLAMA:

1- Hadis dışında bazı âlimler (Zemahşeri ve el-Kâdî gibi), bu hadisi eserlerinden naklederken "üç" kelimesini ilave ederek: "Dünyanızdan üç şey bana sevdirildi..." şekline sokmuşlardır. Ancak Zerkeşî, Irakî ve İbnu Hacer gibi muhaddisler bunu, hem "rivâyetlerde olmadığı" hem de "...mânayı bozduğu" için reddederler. Mâna bozulmaktadır, çünkü namaz dünyevî bir şey değildir. Resûlullah hadiste, dünyayı kendisine nisbet etmiyor, onu tahkîr için "seviyorum" demiyor, sevdirildi diyor. Zîra Resûlullah dünyadan nefret etmede herkesten ileri idi.
"Sevdirildi" diye meçhul olarak ifade edilmesinden şu incelik çıkarılmıştır: Kadın ve kokuya olan sevgi Resûlullah'ın cibilliyetinde ve tab'ında mevcut değildir. O, sevmeye kullara rahmet gayesiyle mecbur kılınmıştır. Namaz ise öyle değil, zâtı îcâbı sevimlidir. Salât kelimesi ile, bu hadiste, Hz. Peygamber'e okunan salâtu selâmın kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir. Namazın ta'zîmi onun, dînî emirlerin başında yer almasındandır. Pek çok hadis, dînî emirler arasında en yüce mevkiyi namazın tuttuğunu te'yîd eder.
Âlimler kadının sevdirilmiş olmasını birkaç sebeple açıklar:
1- Şeriatın mühim bir kısmının kadınlar tarafından nakledilmiş olmasıdır.
2- Ümmetin sayıca artmasına kadınlar vasıta olmaktadır. Kıyâmet günü Resûlullah diğer ümmetlere karşı, ümmetinin çokluğu ile övünecektir.
3- Kadın, dünyanın en hayırlı varlığıdır. Nitekim bir başka hadiste Resûlullah: ?????????? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? "Dünya bir metadır, en hayırlı metâ ise sâliha kadındır."
Kokunun zikrini bazı âlimler onun, melâike denen ruhânî varlıkların dünyadaki nasibi olmasıyla îzâh etmişlerdir. Bir kısım hadisler, güzel kokuyu meleklerin sevip haz duyduklarını belirtmiştir. Keza kokuya olan sevginin mizaçtaki kâmil mertebeyi tuttuğu, dost düşman cümlenin malumudur.
Hadisle ilgili bazı açıklamaları 2327 numarada kaydedeceğiz.[95]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ???????: ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ??????? ????????????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ?????????????? ??? ??????????? ????????????[. ????? ???????? ????? ????? ?? ???? ?? ??? ???? ?? ????? # .

2. (2138)- İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah)'den rivayet edildiğine göre demiştir ki: "Allah Teâlâ Hazretleri münezzehtir, (halde ve sözde) nezîh olanı sever; nâziftir, nezâfeti sever; kerîmdir, keremi sever; cömerttir, cömertliği sever. Öyle ise avlularınızı temizleyin ve yahudilere benzemeyin." [Tirmizî, Edeb 41, (2800).]
Bu hadisi bazı râviler, Âmir İbnu Sa'd'ın babası tarikiyle Hz. Peygamber'e ulaştırıp merfû olarak rivâyet etmişlerdir.[96]

AÇIKLAMA:

1-Hadis, görüldüğü üzere, Tâbîîn'den olan Saîd İbnu Müseyyeb tarafından rivayet edilmektedir. Araya sahâbe girmediği gibi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e de nisbet edilmemektedir. Hz. Peygamber'e ref edilseydi mürsel hadis diyecektik. Yukarıdaki haliyle Saîd İbnu Müseyyeb'in şahsi sözü gözükmekle maktu hadis sınıfına girerse de, Teysîr müellifi İbnu Deybe'nin de kaydettiği açıklamaya göre, bazı rivayetlerde Emr İbnu Sa'd'ın babası vasıtasıyla hadis, Hz. Peygamber'e nisbet edilmekte ve merfû olduğu belirtilmektedir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber'den rivayet edilenlere merfu hadis denmektedir.
2-Hadiste, dinimizce insanlarda bulunması takrir edilmiş olan bazı memduh sıfat ve hasletler Allah'a nisbet edilerek tebcîl edilmekte, farklı ve ikna edici bir uslubla bu hasletlerin iktisab edilmesine, nefsin bu sıfatlarla muttasıf kılınmasına teşvik edilmektedir:
Tayyib: "Münezzeh" diye tercüme ettiğimiz bu kelime tâhir (temiz), güzel, hoş, iyi gibi birbirine yakın mânaların hepsini ifade eder. Allah hakkında kullanılınca Allah'ın her çeşit noksanlıklardan, kusurlardan münezzeh olduğunu ifade eder. Tîb, hal, davranış, söz ve ahlâkta nezâhettir. Ancak güzel koku mânasına da gelir. Bu mânada Allah'ın tîb'i sevmesi, güzel koku kullanandan râzı olması demektir. Esasen hadiste bu mâna zahir olduğu için, bu hadis bu bâba alınmıştır.
Nazîf: Her çeşit kirden pâk, lekesiz demektir. Nezâfet de paklık, temizlik, lekesizlik gibi mânalara gelir, zâhirî ve bâtînî paklığı ifade eder.
Kerîm: Allah'ın sıfatlarındandır. Hayrı çok, lütfu bol, ihsanı hadsiz, son derece cömert gibi mânalara gelir. Lügat olarak kıymetli ve diğerli şeylere de kerîm denir. Kerem de kerîm olan'ın halidir.
Cevad, Allah hakkında sahî yani cömert, hayrı, ihsanı, bağışı,affı, mağfiret ve rahmeti bol ve sınırsız demektir. Böyle olunca cûd da "cömertlik", eli açıklık gibi mânalara gelir. Cûd ile kerem birbirine yakın mânada iki kelimedir. Aralarındaki farka gelince, Râgıb, cûd'un kazanılan maddî servetteki cömertliği ifade ettiğini, keremin ise ruhî, ahlakî bir vasıf olup, kendisinden cömertlik zâhir olana kerîm dendiğini belirtir.
Allah'a, tîb, nezâfet, kerem, cûd gibi sıfatların izâfesi ve bunları sevdiğinin beyanı, bu sıfatların Allah katında taşıdığı kıymet ve ehemmiyeti gösterir.
Hadiste, bu sıfatlarla muttasıf olmaya insanları teşvik vardır.[97]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ????? ??? ?????????? ???????? ??????? ???????? ??????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (2139)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kime tîb ikram edilirse onu reddetmesin. Çünkü, o güzel koku verir ve taşıması da kolaydır." [Müslim, Elfâz 20, (2253); Ebû Dâvud, Tereccül 6, (4172); Nesâî, Zînet 75, (8, 189).][98]

AÇIKLAMA:

1- Müslim'de tîb yerine reyhan zikredilir. Esasen, bazı âlimlerin dikkat çektiği üzere reyhan, bütün güzel kokulu bitkilerin müşterek adıdır. Tîb dahi, her çeşit güzel kokunun adıdır. Bu sebeple Kadı İyâz merhum, bu hadiste bütün güzel kokuların kastedildiğini belirtir.
2- Ulemâ, bu hadise dayanarak reyhan takdim edildiği takdirde bunun reddini mekruh addetmiştir. Müteâkip hadisin de ifâde ettiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine güzel koku sunulunca reddetmezmiş.
3- Ulemâ, erkeklerin cuma ve bayram günlerinde, ilim ve zikir meclislerinde, cemaate çıkıldığı zamanlarda koku sürünmelerini müstehab addetmiştir.
Ancak erkeklerin kokuları elbisede renk bırakmamalıdır. Kadınların evlerinde koku sürünmeleri câizdir. Mescide ve sokağa çıktığı zaman kadının koku sürünmesi mekruhtur. (2145. hadise bak.)[99]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ????????? ???????????? ??? ????????? ??????? ?????? ???? ?????????[.

4. (2140)- Ebû Osman en Nehdî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden birine reyhan sunulduğu takdirde onu reddetmesin, zîra o cennetten çıkmadır." [Tirmizî, Edeb 37, (2792).][100]

AÇIKLAMA:

1- Önce de söylediğimiz gibi, reyhan bütün güzel kokulu bitkilerin müşterek adıdır. Ancak, Arapçada aynı zamanda belli bir kokulu otun adıdır. Dilimizde ona fesleğen denir. Mamafih reyhan adıyla da bilinir. Münâvî, bu hadiste fesleğen kastedilmeyip bütün güzel kokulu otların kastedildiğini söyler.
2- Reyhanın (güzel kokulu bitkilerin) cennetten gelmesi iki şekilde açıklanmıştır:
a) Maksad bir teşbihtir. Yani: "Sanki cennetten çıkmış gibidir" demektir. Çünkü, cennetin kokusu sabittir, değişmez ve ebedidir yok olamaz.
b) Hadisi zahiri üzere anlamak da mümkündür. Bu durumda reyhandaki hâsiyetin cennetten gelmiş olduğu söylenebilir. Bâzı rivâyetlerde vârid olduğuna göre, cennette, dünyada bulunan şeylerin sadece adı vardır. Öyle ise cennet'i lügat mânası üzere anlamak da mümkündür: "Cennet" sarmaş dolaş ağaçların bulunduğu bahçe demek olduğuna göre, "Reyhan sarmaşdolaş ağaçlardan çıkmadır, ne vermede zahmet, ne de almada minnet var!" demek olur.[101]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? # ??????? ? ???????: ????????????? ???????????? ??????????[. ??????? ??????? .

5. (2141)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç şey reddedilmez: Minder, yağ ve koku." [Tirmizî, Edeb 37, (2791).][102]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî'de ve Şerh-i Tuhfetu'l-Ahvazî'de "yağ" yerine süt'ün zikri geçer. el-Câmi'u's-Sağir'de ise koku zekredilmez; "minder, yağ ve süt" denir.
2- Tîbî, bu hadiste misafire yapılacak minder, koku ve süt ikramlarının kastedildiğini belirtir ve der ki: "Bunlar ehemmiyetsiz küçük ikramlar olması sebebiyle bunlarda minnet azdır, binaenaleyh reddedilmesi yakışık almaz."[103]

?6? ??? ???? ???:]????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????????? ???'??????? ?????? ????????? ???????????? ????????? ???? ?'??????? ????????: ?????? ??????? ?????? ?????? # ????????????[. ????? ???? ????????.»????????????«: ??? ??????? ??? ??????? ?? ???????? ??? ???? ???? ???? ????? ?.?»???'?????«: ???? ?????? ?????: ????? ???? ????? ??.?»????????????«: ????? ?????? ?????? .

6. (2142)- Nâfi' merhum anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) buhur yaktığı zaman saf öd ve kâfûrla karışık öd kullanır ve şunu söylerdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da böyle yapardı." [Müslim, Elfâz 21, (2254); Nesâî, Zînet 38, (8, 156).][104]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ????? ?????????? ??? ?????? ??????? ???????? ????????? ??????? ????????? ??? ?????? ???????? ???????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

7. (2143)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkeğin tîb'i (sürünme maddesi) koku neşreder, rengi olmaz. Kadının tîb'i ise rengi olur, kokusu olmaz." [Tirmizî, Edeb 31, (2788); Nesâî, Zînet 32, (8, 151).][105]

AÇIKLAMA:

Tîb sürünme maddesinin ismidir. Güzel koku neşreden her şeye tîb denir. Sadedinde olduğumuz hadis erkeklerin güzel koku maksadıyla kullanacağı sürünme maddesinin, bedende ve elbisede renk bırakacak cinsten olmamasını belirtmektedir. Gül suyu, misk, anber ve kâfûr bu çeşittendir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların sürünme maddelerinin dışarıya koku neşredecek cinsten olmamasını emretmektedir. Zâferân bu çeşitten bir tîb'dir. Ancak Bağavî'nin Şerhü's-Sünne'de kaydettiği üzere, şârihler, kadınlarla ilgili kaydın dışarı çıkma ile alakalı olduğunu belirtmişlerdir. "Aksi takdirde derler, evde kocası için dilediği kokuyu sürünebilir." Nitekim müteakiben kaydedeceğimiz ikinci hadiste (2145); Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) güzel koku sürünerek insanların arasına karışan kadını zâniye olarak tavsif etmektedir.[106]

?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? # ?????????? ?????????? ????????: ???????? ???????????? ?????????: ??????? ???????? ????????[. ????? ???????.»????????? ????????«: ????? ?? .

8. (2144)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) şunu demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) misk ve anber gibi, renksiz koku maddeleri sürünürdü ve derdi ki: "Sürünme maddelerinin en iyisi misktir." [Tirmizî, Cenâiz 16, (991); Nesâî, Zînet 31, (8, 151, 152); Ebû Dâvud, Cenâiz 37, (3158).][107]

AÇIKLAMA

Misk, tabiî koku çeşitlerinden biridir. Bir cins erkek ceylanın karın derisinin altından elde edilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu kokunun diğer kokulardan üstün ve mûteber olduğunu beyan etmektedir.[108]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ???? ?????????????? ????? ??????? ????????????? ????? ?????????[. ????? ????? ?????.»????????????«: ??????? ?? ?????? ??? ????? .

9. (2145)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her göz zânidir. Şurası muhakkak ki, kadın koku sürünür, sonra da (erkek) cemaate uğrarsa o da zâniyedir." [Tirmizî, Edeb 35, (2787); Ebû Dâvud, Tereccül 7, (4174,4175); Nesâî, Zînet 35, (8, 153).][109]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (alehissalâtu vesselâm) her bir göze zâni demekle, yabancı kadına şehvetle bakmayı zinaya nisbet etmekte ve bundan yasaklamaktadır. Çünkü nazar zina fazîhasının ilk adımıdır. Dinimiz bir fiili haram ilan etmişse , ona görtüren sebepleri de haram ilan etmiştir. İşte bu hadiste şehvet nazarıyla bakmanın tahrîm ediliş örneğini görmekteyiz. Âyet-i kerîme mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara ayrı ayrı hitab ederek gözlerini haramdan korumalarını emreder (Nûr 30-31).
2- Kadınların koku sürünerek erkek cemaatine uğraması bir nevi zina olarak tavsîf edilmiştir. Çünkü bu hal, erkeklerin şehvetini tahrik edecek, onların nazarlarını kendisine çekecektir. Şehevî olan böyle bir bakış ise, daha önce belirtilmiş olan göz zinası'dır. Bu kötü duruma koku sürünen kadın sebep olduğu için, zâniye olarak tavsif edilmiştir.
Şunu da belirtelim ki , bu bâbın ilk hadisi olarak kaydelilen: "Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi: Kadın, güzel koku..." hadisinde, kadınla güzel kokunun beraber zikrinde âlimler kadınla koku arasındaki irtibat yönüyle bir incelik, bir kasd-ı mahsus görürler. Böylece kadının, güzel koku sürünerek yabancı erkeklerin arasına karışmasındaki mahzur daha iyi anlaşılır.[110]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ???????? ??? ???????? ??????? ?????????? ?Œ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

10. (2146)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kendisine buhur değen kadın sakın bizimle yatsı namasına katılmasın. "[Müslim, Salât 143, (444); Ebû Dâvud, Tereccül 7, (4175); Nesâî, Zînet 37, (8, 154).][111]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen "buhur değmek"ten murad, kadının üzerinde koku duyulmasıdır. Şu halde ne suretle sinmiş olursa olsun üzerinde koku bulunan kadın mescide uğramayacaktır. " Yatsı naması" diye tahsis edilmesi te'kîd içindir. Zira gece vakti fitne vukûundan daha çok korkulur. Ayrıca kadınlar mescide gitme fırsatını daha çok yatsı namazında bulabilirler. Bu sebeple öncelikle "yatsı" denmiştir. Hülâsa, üzerinde koku bulunan kadınların diğer vakitlerde mescide gitmelerinde bir beis yok, gidebilirler demek değildir.
Bu ve benzeri hadisler kadının mescide çıkmasını yasaklamıyor. Ancak kayıt getirmiş oluyor. Bazı âlimler, kadının mescide ve sokağa çıkması için, konan şartlara uyulmadığı takdirde çıkmakta men edilmesinin vâcib olduğunu söylemiştir. Kadı İyâz: "Kadın mescide çıkmaktan men edilirse, başka maksadla çıkmalarından ekseriyetle men edilir" demiştir.[112]

ALTINCI BÂB

ZİNETLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ MESELELER

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #? ??????????? ?????? ?????????? ??“???????????? ??????? ??????????? ??????????? ?‘??????? ???????? ?“????[. ????? ?????.»????????????«: ???? ??????? ???? ??? ?? ??????? ???? ????? ?????? ???? .

1. (2147)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Fıtrat beştir: Sünnet olmak, etek traşı olmak, bıyığı kesmek, tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak." [Buhârî, Libâs 63, 64, İsti'zân 51; Müslim, tahâret 39, (257); Muvatta, Sıfatu'n Nebiyy 3, (2, 921); Tirmizî, Edeb 14, (2757), Ebû Dâvud Tereccül 16, (4198); Nesâî, Tahâret 10, 11, (1, 14, 15).][113]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin anlaşılması için iki noktanın açıklanması gerekmektedir.
A) Fıtrat'la ne kastedilmişitir?
B) Fıtrattan olan hasletler nelerdir?[114]

A) FITRAT NEDİR?

Fıtrat'ın bu bahiste ne manaya geldiğini 2133 numaralı hadiste kısaca açıklamış idik. Gerek âyetlerde ve gerekse hadislerde çokca geçen bir tâbir olması haysiyyetiyle, kelimeyi burada biraz daha açmayı gerekli görüyoruz.
* Fıtrat, Râgıb'a, göre, asıl itibariyle boylamasına yarılmadır. "Yarık"a, "ihtira" ve "icâd"a dahi fıtrat denmiştir. Ebû Şâme'ye göre, fıtrat'ın aslı "İlk yaratılış" mânasınadır. Nitekim Kur'an'da Cenâb-ı Hakk'ın ismi olarak Fâtıru's-Semâvât ve'l arz göklerin ve yerin yaratıcısı tabiri geçmektedir. Hadis-i şerifte de: ????? ????????? ??????? ???? ?????????? "Her çocuk, fıtrat (yani Allah'ın ilk ortaya koyduğu yaratılış) üzere doğar" buyrulmuştur.
Bu açıklama şu âyete de işâret etmektedir: ??????? ??????? ??????? ?????? ???????? ????????? "..Allah'ın insanları üzerine yarattığı, o fıtrat..." (Rum 30). Burada ifade edilen mâna şudur: Her insan eğer doğduğu anda terkedilecek (ve hiçbir hâricî telkin ve tercihte bulunulmayacak)

olsa, aklı onu hak din'e yani tevhîd'e götürür. Bu söyleneni şu âyet dahi te'yîd eder: ??????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ?????? "O halde (habibim), sen yüzünü bir muvahhit olarak dine, Allah'ın o fıtratına çevir ki, O insanları bunun üzerine yaratmıştır" (Rum 30). Bu hususu, keza yukarıda kaydettiğimiz hadisin devamı da te'yîd eder: "...Çocuğu ebeveyni yahudî veya hıristiyan veya mecusi... yapar." Şu halde sadedinde olduğumuz hadis şöyle demiş olmalıdır: "Fıtrattan olan şu beş şeyi kim yaparsa nefsini, Allah'ın kullarını yaratmış bulunduğu aslî fıtrat ile muttasıf kılar." Bundan da maksad, insanları bu beş şeye teşvik etmek, onların en mükemmel sıfatları takınıp en güzel sûret üzere olmalarını sağlamaktır."

* Fıtrat'ın mânasını açıklama sadedinde Hattâbî şunu kaydeder: "Ulemânın ekserisi bu hadiste "fitrat"tan muradın sünnet olduğunda ittifak etmiştir." Hattâbî'den başkaları da bu görüştedirler. Derler ki: "Hadisin mânası: "Şu beş şey geçmiş peygamberlerin sünnetindendir" demektir.

* Bir kısım âlim de : Fıtrat'ın mânası "din"dir. Ebû Nuaym el-İsfehânî, Mâverdî, eş-Şeyh Ebû İshâk sadedinde olduğumuz hadiste fıtrat'tan muradın dir olduğunu söyleyenlerdendir.

* İbnu Salâh, fıtrat kelimesini sünnet'le açıklamayı yadırgayarak sünnetü'lfıtrat şeklinde mahzuf bir izâfet çerçevesinde anlaşılmasının daha uygun olacağını söylemiş ise de, bu itiraza itiraz eden Nevevî, hadisini:

?????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ?“???? ?????????? ????????? "Sünnetten olarak bıyığın kesilmesi, koltuk altının yolunması, tırnakların kesilmesi vardır" şeklindeki vechini göstererek fıtratın izafetle kayıtlamadan, mutlak haliyle sünnet manasında anlaşılmasının doğru olduğunu delillendirmiştir. İbnu Hacer, fıtrat yerine "sünnet" kelimesinin muhtelif rivâyetlerde vârid olduğunu belirtir.

* Fıtrat'ın mânasını tesbitte Kadı Beyzâvî daha eslem bir yol tutar. O'na göre, ulemanın ileri sürdüğü bütün mânalar sahihtir. Kelime, hepsini ifade edecek câmî bir mana taşımaktadır. Binaenaleyh ihtira, cibillet, din, sünnet mânalarına gelir. Der ki: "Fıtrat, peygamber tarafından ilk defa ihtira edilen ve bütün şeriatlarce ittifakla benimsenmiş olan eski sünnet (es-Sünnetü'lkadîme) dir. Sanki bunlar, cibillî, fıtrî emirlerdir, insanlık bunlar üzerine yaratılmıştır."

Şunu da belirtmek gerek. Hadisin bazı vecihlerinde fıtrat yerine kullanılmış olan sünnet kelimesi, ıstılâhi mânadaki sünnet değildir, yani "vacib"in mukabili olan sünnet değildir, yol manasına gelen sünnettir. Bu görüşte cezm eden şeyh Ebû Hâmid, Mâverdî ve başkaları: "Bu, şu hadiste olduğu gibidir: ?????????? ?????????? ????????? ??????????? ????????????? "Size benim sünnetime ve benden sonra da Hülafâ-i Râşidin'in sünnetine uymak gerekir." Mâlikî fakihlerinden Ebû Bekir İbnu'l-Arabî sadedinde olduğumuz hadiste geçen beş haslete uymanın vâcib olduğuna hükmetmiş ve : "Zîra kişi, bunları terkedecek olsa insani görünüşünü kaybeder, insanlığını yitirenden nasıl İslâm'lık beklenir?" demiş ise de Ebû Şâme: "Hadisin taleb ettiği şeyler, ahlâkı güzelleştirmeye mahsus olan nezâfettir. Bunun için Şâri'den vâcib kılıcı bir emre gerek yoktur. İnsanların fıtrî meyilleri yeterlidir, mücerred nedb ifade eden beyan kâfidir" demiştir.[115]

B) FITRATTAN OLAN ŞEYLER

Fıtrat'ın ne olduğunu kavradıktan sonra "fıtrat"a giren şeyleri bilmeye sıra gelmiş olmaktadır. Sadedinde olduğumuz hadis "fıtrat"tan olan beş şeyi saymaktadır: Hitân (sünnet olmak), etek traşı, bıyığı kesmek, tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak.

Hemen belirtelim ki fıtrat'tan haber veren hadisler ya burada olduğu gibi hasr ifade eden bir üsluba sahiptir ya da ba'ziyet (parça, kısım) ifade eden bir üsluba sahiptir. Sadedinde olduğumuz hadis, "Fıtrat beştir" diyerek kesin bir üslubla hasr ifâde etmekte, sanki bir altıncı "fıtrat" yokmuş intibâını vermektedir. Halbuki aynı hadis: ??????????? ?????? ???? ?????? ???? ?????????? "Fıtrat beştir veya fıtrattan beş şey vardır..." şeklinde şekk ifâde eden bir tarzda da rivâyet edilmiş olmaktan başka, ?????? ???? ?????????? "Fıtrattan beş şey vardır..." diye kesinlikle ba'ziyet (kısım) ifade eden üslubla da rivayet edilmiştir. Kaldı ki, bu hadisle hasr kastedilmediğini gösteren başka rivayetler de vardır. O rivayetlerde, fıtrat'la ilgili hasletler değişik rakamlarla ifade edilir ve burada sayılan beş şeyin dışında başka hasletler de sayılır. Sözgelimi müteâkiben kaydedeceğimiz 2148 numaralı hadiste fıtrattan olan on haslet sayılırken, İbnu Ömer'den kaydedilen bir hadiste üç haslete yer verilmiştir: ???? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ?????????? "Fıtrattan üç şey: Etek traşı, tırnakların kesilmesi, bıyığın kesilmesidir."

Şu halde bu hadislerde zikredilen rakamlardan murad hasr değildir. Âlimler, verilen rakamlar hakkında farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir. Bilinmesi gerekenlerden bazılarına göre:

* Resûlullah, önce beş hasleti duyurdu, sonra ziyâdeleri ilan etti.

* Beş hasletin ehemmiyetini te'kidde mübâlağa için hasr'a yer verilmiştir. Hadislerde bunun başka örneği de var: ????????? ??????????? "Din nasihattır" veya ????????? ???????? "Hacc Arafat'tır" hadislerinde olduğu gibi. Dinin içinde pek çok mesele olduğu halde, "nasihat"ın ehemmiyetini tebârüz ettirmek (vurgulamak) için, "Din nasihattır" buyurulmuştur. İkinci örnek de öyle: Hacc'ınen mühim rüknü Arafat vakfesi olduğu için "Hacc Arafat'tır" denmiştir. Tirmizî'nin tahric ettiği: ???? ???? ??????? ????????? ???????? ?????? "Kim bıyığını almazsa bizden değildir" hadisi de te'kid ifade eder.

Ebû Bekir İbnu'l-A'rabî, "fıtrat"a giren hasletlerin otuza baliğ olduğunu söylemişse de, İbnu Hacer: "Fıtrat lâfzıyla bizzat hadislerde ifade edilen hasletler kastetmişse otuzu bulmaz, fıtrat'a izâfe edilmeksizin daha âmm olarak beyan edilen hasletleri kasdetmiş ise bunlar otuzu çok geçer, tahdîde gelmez" der. Bu hadislerde (Fıtrat kelimesine izâfe edilerek) zikredilen hasletlerin hepsi (mecmûu) toplam olarak onbeşi bulur..." Sadedinde olduğumuz hadiste gelen beş şey dışındakiler şunlardır:

1- Abdest,
2- İstinşak (burna su çekmek),
3- İstinsâr (sümkürmek),
4- İstinca,
5- Misvak,
6- Cuma günü (haftalık) yıkanma,
7- Sakalın, uzatılması,
8- Saçın (tepe-alın arasından yanlara) ayrılması,
9- Parmak mafsallarının yıkanması,
10- İntizâh (abdestten sonra -vesveseyi def için- pantalonun ön kısmına avuçla bir miktar su çilemek).

Hadislerde "Fıtrat" kelimesine izafe edilmeden beyan edilen hasletlerin çokluğuna dikkat çeken İbnu Hacer, örnek olarak Tirmizî'de gelen Ebû Eyyub (radıyallâhu anh) rivâyetini kaydeder:

???????? ???? ????????? ??????????????: ??????????? ?????????????? ???????????? ????????????

"Eski peygamberlerin sünnetinden dört tanesi şunlardır: Hayâ, koku sürünmek, misvâk, nikâh (evlenmek)."

Dînî ve dünyevî maslahatlara müteallik olan bu hasletler zımnında İbnu Hacer örnek olarak şunları zikreder:

Dış görünüşün (hey'et) güzel kılınması, bedenin toptan veya parça parça temizliği, büyük ve küçük abdestleri bozduktan sonra temizlikte ihtiyât, temas ettiğimiz insanlara kötü kokularla eza vermekten kaçınmak, putperest, mecûsî, hıristiyan, yahudî gibi gayr-ı müslimlere ait şiarlara (alâmetlere) muhâlefet şâri'ninemirlerine uyma... ???????????? ????????? ?????????? "Size şekil verip de şeklinizi güzel yapan... Allah'tır" (Mü'min 64) âyetinin işâret ettiği hususun korunması; çünkü, mezkûr hasletlerin muhafazası ile bu gerçekleştirilecektir. Zîra âyet-i kerîme sanki şöyle demektedir: "Suretinizin güzelliğini devam ettirecek şeyleri koruyun."

En eski peygamberlerden beri insanlığa talim edilen ve görüldüğü üzere esasını temizlik ve hâricî görünüş teşkîl eden bu hasletlere riayetin dünyevî neticesini İbnu Hacer şöyle noktalar:

"Bu hasletler korununca mürüvvet ve insanlarla matlub kaynaşma hasıl olur. Çünkü insan, güzel bir hey'et ve sevimli bir dış görünüş izhâr edebilirse başkalarına daha câzip, daha çekici gelen bir hal kazanır. Böylece sözü dinlenir, fikri kabul edilir."[116]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ??????? ??????: ?????? ???? ???????????: ????? ??????????? ?????????? ???????????? ????????????? ????????????? ???????? ?????????????? ??????? ?‘???????? ???????? ????????????? ???????? ?“????? ???????? ?????????? ??????????? ??????[.»??????? ????????????«.»???????????«: ??? ?‘???? ??????? .

2. (2148)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "On şey fıtrattandır: Bıyığın kesilmesi, sakalın uzatılması, misvak, istinşak (burna su çekmek), mazmaza (ağza su çekmek), tırnakları kesmek, parmak mafsallarını yıkama, koltuk altını yolmak, etek traşı olmak, intikâsu'lmâ yani istinca yapmak." [Müslim, 56 (261); Ebû Dâvud, Tahâret 29, (53); Tirmizî, Edeb 14, (2758); Nesâî, Zînet 1, (8, 126, 127).][117]

AÇIKLAMA:

1- Fıtrat'la ne kastedildiğini önceki hadiste yeterince açıkladık. Pek çok hadiste, "fıtrat"tan olan şeylere temas edildiğini, pek çok hasletin buraya girdiğini, onbeş tanesinin hadislerde fiilen fıtrat kelimesine izâfe edilerek zikredildiğini gördük.
2-İNTİKÂSU'L-MÂ: Bu hadiste, fıtrattan olan hasletlerden on adedinin bir arada sayıldıklarını görmekteyiz. Bunların bir kısmı ile ilgili açıklama daha önc çyapılmıştır. Bazıları hakkındaki açıklama da müteakip hadislerde yapılacaktır. Burada dikkat çekeceğimiz bir haslet intikâsu'lmâ'dır. Bu tabir ile ne kastedildiği alimlerce ihtilaf edilmiştir. Kelime olarak suyun noksanlaşması demektir. Ancak farklı rivayetlerde daha başka kelimelerle de ifade edilmiş olduğu için ulemanın yorumu ihtilaflı olmuştur. Teysîr'in aldığı vecihte de görüldüğü gibi bazıları, istinca diye açıklamıştır. Bazılarına göre de abdest bozduktan sonra suyu kullanmak suretiyle idrar akıntısını kesmektir. Bir kısım âlimler de "abdestten sonra su serpme" demiştir. Nitekim bir rivayette intikas'a bedel intidâh kelimesi kullanılmış ve su serpme te'vilini desteklemiştir. Çoğunluk da böyle anlamıştır. İntikâs, idrar sızıntısı vâki olduğu şeklinde kalbe bir vesvese düşmemesi için avret mahalline biraz su serpmektir.
Bu mesele daha ziyâde erkekleri alâkadar eden bir teferruattır. Küçük abdestten sonra miktarı, şahıstan şahısa yaştan yaşa, hatta mevsimden mevsime değişen bir müddet içerisinde idrar borusundan bir sızıntı gelir. Bu gelinceye kadar abdest almamak icabeder. Beklenmiş olmasına rağmen abdestten sonra yaşlık hissedilerek vesveseye düşülme hâli sıkça vukûa gelir. İşte intikâsu'lmâ'yı bazı âlimler, başka rivayetlerde gelen intizâh'a dayanarak su serpmek olarak anlamışlardır. Zîra, mezkûr vesvesenin önlenmesi için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldıktan sonra mezâkir'e (avret mahalline) avuçla bir miktar su serpmeyi tavsiye eder. Bu, dinimizin bir ruhsatı, bir kolaylığıdır, Şefi'imizin (aleyhissalâtu vesselâm) bir şefkatidir. Ashab-ı Sünen'in el-Hakem İbnu Süfyan (radıyallâhu anh)'dan rivayetlerine göre, Süfyân, Resûlullah'ı abdest aldıktan sonra bir avuç su alarak avret mahalline serptiğini görmüştür. İbnu Hacer Beyhakî'den naklen şu rivayeti kaydeder: "Bir adam İbnu Abbâs'a gelir ve: "Ben, namaz için kalkınca bir yaşlık buluyorum" der. İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) ona şu cevabı verir: "Su serp, böyle bir yaşlılık bulunca "serptiğim sudandır" de."
NOT: İslâm ulemâsı "fıtratta olan hasletler" le ilgili hadisleri açıklarken iki noktaya dikkat çekerler:

1) "Fıtrattan olan hasletler", âyet-i kerîmede Hz. İbrahim'in ibtila (imtihan) edildiği bildirilen "kelimeler"dir. ????? ???????? ??????????? ??????? ??????????? ????????????? Âyet meâlen şöyle: "Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle (emirlerle) denemiş, o da onları yerine getirmişti..." (Bakara 124). Sahih bir senetle İbnu Abbâs'tan geldiği üzere: "Hz. İbrahim'in ibtila (imtihan) edildiği ve onun da yerine getirmiş olduğu kelimelerden maksad fıtrat hasletleridir. Bunlardan biri de sünnet olmaktır."

2) Bu hasletlerin yerine getirilmesi gereklidir, çünkü, bir başka âyette Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'e uyulması emredilmektedir: ????? ??????????? ???????? ???? ???????? ??????? ??????????? "Şimdi ey Muhammed! Sana, "Doğruya yönelen, puta tapanlardan olmayan İbrahim'in dinine uy" diye vahyettik" (Nahl 123).]
Bazı âlimler, buradan da hareketle, "İbtila çoğunluk itibariyle, vâcib olan işlerde vâki olur" mülâhazasıyla, fıtrattan olan hasletlere uymanın, vacib bile olduğunu söylemişlerdir. Ancak diğer bazıları, bunları Hz. İbrahim (aleyhissalâm)'in vücub bir vazife olarak yapmış olması halinde bize de vecibe olabileceğini, fakat bir nedb olarak yapmış ise bizim için de vücûb değil, nedb ifade edeceğini söyleyerek îtiraz etmişlerdir. Öyleyse bu fıtrat hasletlerinin vücub ifâde edip etmediğinin tesbitinde başka deliller getirmek gerekecektir.
Esas olan, bunların vücub ifade etmemesidir, nedb ifade etmesidir.[118]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? ?????? ?? ????? ?????????? ??????????? ?‘???????? ???????? ?“????? ???????? ??????????? ??? ? ???????? ??????? ???? ?????????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

3. (2149)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize bıyığın makaslanıp, tırnağın kesilmesini, koltuk altının yolunup, eteğin traş edilmesini kırk gün aşmayacak şekilde vakitledi." [Müslim, Tahâret 51, (258); Ebû Dâvud, Tereccül 16, (4200); Tirmizî, Edeb 15, (2759); Nesâî, Tahâret 13, 14, (1, 15, 16).][119]

AÇIKLAMA:

Bu hadis vücutta yapılacak bazı temizliklerle ilgili bir müddet fikri vermektedir. Hadis, ulemânın da anladığı üzere tırnak kesmek, bıyık ve diğer traşları yapmak için kırk günü beklemeyi emretmiyor. Bu fazlalıklar çıktıkça hemen atılması esastır. Kırk gün, âzamî müddeti ifâde eder ve "Kırk günü geçirmeyin" mânasında anlaşılması gerekir.
Bu sayılan temizliklerin haftanın hangi gününde, günün hangi saatinde ve ne sûretle yapılması gerektiği hakkında mevsûk rivâyet mevcut değildir. Sadece, Resûlullah'ın temizlik işlerini cuma günü yaptığına dair rivâyet vardır. Beyhakî, Resûlullah'ın tırnaklarını cuma günü kesmeyi sevdiğine dair Ebû Câfer Bâkır'dan mürsel bir rivâyet kaydetmiştir. Mevsuk olmayan bâzı zayıf rivayetlerde alaca hastalığına sebep olacağı belirtilerek çarşamba günü tırnak kesmek yasaklanmıştır. Ancak Münâvî, Süheylî'den naklen şunu kaydeder: "Çarşamba gününün uğursuzluğu, Hz. Peygambere uymayı terk sonucu şundan bundan uğursuzluk çıkarmayı âdet edinerek, çarşambadan da uğursuzluk arayan kimseyedir. Bunu yapmak ise tevekkülü az olan insanların harcıdır. Böylelerine, o günkü tasarrufları zarar verir." Münâvî der ki: "Velhasıl, müneccimler gibi bâtıl bir inançla uğursuzluk getireceği düşüncesiyle çarşamba gününden kaçınmak şiddetle haramdır. Çünkü haftanın her günü Allah'ındır. Tek başına ne fayda ne de zarar verir. Onun dışında da bir zarar, bir mahzur yoktur. Kim günlere uğursuzluk izafe ederse kendi uğursuzluğunu bulur. Kim de Allah'tan başka hiç birşeyin, fayda ve zarar vermeyeceğine kâni olursa, bu meselede hiçbir şeyin ona kötü bir tesiri olmaz. Bil ki uğursuzluk sadece buna inanan kimseye gelir. Öyle ise asıl bela bu bâtıl inançtır." Şunu da kaydedelim ki, gayr-i mevsuk bir kısım rivâyetlerde, çarşamba gününe uğursuzluk izafe edilirken, yine gayr-i mevsuk diğer bazılarında da "uğur" izâfe edilmiştir. Haftanın her gününün nasıl bir uğur getireceğini ayrı ayrı sayan bir rivâyette çarşamba günü için:
?????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ????? ?‘???? ???????????

"Kim çarşamba günü tırnaklarını keserse vesvese ve korku çıkar, yerine emniyet ve şifa girer" der.
Şârihlerin bir kısmı herhangi bir rivâyete dayanmaksızın tırnak kesmede şu tertibe uyulmasını kaydederler: Önce sağ elin şehâdet parmağından başlayarak, sonra orta, yüzük, serçe parmaklarını tırnaklarını sırayla kesip en sonunda baş parmağa geçilmelidir. Sol elde ise küçük parmaktan başlayıp yüzük, orta, şehâdet ve baş parmağa sırayla geçilmelidir. Ayak tırnakları kesilirken sağ ayağın küçük parmağından başlayıp sol ayağın baş parmağına geçip sırayla en son küçük parmağa ulaşılmalıdır. Nevevî bu tertibe müstehab demiş ise de rivayetten delil kaydetmemiştir. Tırnaklar parmağa zarar vermeyecek şekilde imkan nisbetinde dipten kesilmelidir.
Koltuk altı kıllarının temizliği için hadislerde hep "yolmak" tâbiri kullanılır. Dolayısiyle, ulemâ, bu temizliğin "yolarak" yapılmasının sünnet olduğunu söylemekte ittifak eder. Ancak, bunun bir vecibe olmadığı, dileyenin traş edebileceği veya ilaçla bertaraf edebileceği de söylenmiştir. Nitekim, İmam Şâfîî gibi şeriat ve sünneti çok iyi bilen ve tatbik eden bir büyüğün yolmanın acısına dayanamadığı için, koltuk altlarını berbere kazıttığı rivâyetlerde gelmiştir.
Bu temizliğe de sağ koltuktan başlamak müstehabdır. Bıyıkları keserken de sağdan başlanır.Daha önce belirtildiği üzere, bıyığın dipten kazınması ile yukarıdan alınması meselesi ihtilâflıdır. Hanefiler dipten kazınmasını efdal görür. İmam Mâlik, dipten kesilmesini âfet sayar, böyle yapanların te'dib edilmesini emredermiş. Ona göre, bıyık üst taraftan da kesilmemeli, dudağın ucunun etrafı açılmalıdır.[120]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ????????? ?????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????????: ?????? ????? ?????????? ??????[. ????? ???????.»??????????«: ???????? ??? ??????? ?????????: ??? ????? ????: ?????? .

4. (2150)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İbrahim (aleyhisselâm) Kaddûm nâm -bazısı da şeddesiz olarak Kadûm demiştir- mevkide seksen yaşında olduğu halde sünnet oldu." [Buhârî, İsti'zân, 51, Enbiya 8; Müslim, Fedâil 151, (2370).][121]

AÇIKLAMA:

1- Kaddûm veya Kadûm, iki mânaya gelmektedir:
a) Ucu eğri marangoz keseri, satır.
b) Bir yer adıdır. Mu'cemu'l-Büldan'daki bir rivayete göre vaktiyle Şam'da (yâni Suriye'de) Halep yakınlarında mevcut olmuş bulunan bir karye'nin adıdır. İbrahim Halilu'r-Rahmân'ın meclisidir, şimdilerde bilinmemektedir. Yine Mu'cemu'l-Büldân'ın verdiği bilgilere göre, Na'mân'da bir yer adı, Medine yakınlarında bir dağ adı, Yemen'de bir kale adıdır. Sadedinde olduğumuz rivâyet, kelimeyi "Suriye'de Hz. İbrahim'in sünnet olduğu köyün adı" mânasında anlamamıza da müsait olduğu gibi, keser mânasında anlamamıza da müsaittir. Nitekim bâzı şârihler bu mânayı esas almıştır.
2- Bu rivâyet Hz. İbrahim'in 80 yaşında iken sünnet olduğunu göstermektedir. 120 yaşında sünnet olduğunu haber veren rivâyetler de vardır. Aradaki ihtilâfı çözmek için şarihler çeşitli yorumlar getirirler. Hatta El-Kemâl İbnu Talha hitân üzerine te'lif ettiği müstakil bir cüzde iki ayrı rivâyeti kaydettikten sonra demiştir ki: "Bunlar şöyle cem'edilir: Hz. İbrahim 200 yıl yaşadı. Bunun 80 senesi sünnetsiz devredir, 120 yılı da sünnetli olarak geçen ömrüdür. Öyleyse önceki hadis onun doğumundan itibaren saymak kaydıyla 80 yaşında iken sünnet olduğunu, diğer hadis de öldüğü andan geriye saymak sûretiyle hayatının 120. yılında sünnet olduğunu belirtmektedir." Bu açıklamaya el-Milha fi'r-Reddi Alâ İbni Talha adında müstakil bir te'lifle cevap veren el-Kemâl İbnu'l-Adim dört ayrı nokta-i nazardan bu görüşün yanlışlığını belirtmiştir. Kemâl İbnu'l-Adim dört ayrı nokta-i nazardan bu görüşün yanlışlığını belirtmiştir. Kemal İbnu'l-Adim'in dikkat çektiği hususlardan biri Hz. İbrahim'in yaşı hususunda gelen rivâyetlerin ihtilaflı olduğu ve bunlardan da hiçbirinin sâbit bulunmadığı, dolayısiyle, mezkur ihtilafın çözümünde yaşı esas almanın mümkün olmadığıdır. Rivayetler Hz. İbrahim'in 200, 175, 161 yaşlarında vefat ettiğini söylemektedir.[122]
3- Sünnet yaşı

SÜNNET YAŞI

Sünnet olma yaşı ihtilâflıdır. Denebilir ki, bu hususta dinimizin kesin bir emri yoktur. Bazı hadisler doğumun yedinci gününü tesbit ederse de cumhur bunu istihbâb olarak anlamıştır. İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayette: "Erkeği, "idrak edinceye kadar sünnet etmezlerdi"denmiş olmasını delil kılan bâzı âlimler: "Küçük yaşta sünnet, bu iş, küçüğe kolaylaştırmak içindir, zîra henüz uzvunun zayıflığı ve anlayışının azlığı sebebiyle ona zor gelmez" demiş ve sünnetin gerektiği yaşı, uzvun kullanılma zamanına tâlik etmiştir: "Meseleye aklen bakıldığı zaman anlaşılır ki, sünnet, uzvun cimâda kullanılmasına ihtiyaç hasıl olma zamanının yaklaşmasına kadar gereksizdir."
İbnu Hacer, bu görüşe katılmaz ve der ki: "Hz. İbrahim'in (80 yaşında sünnet olduğunu haber veren) kıssası, herhangi bir sebeple sünnet olma işi gecikmiş olsa bile ileri yaşta sünnet olmanın gereğine ve bunu taleb etmenin meşruiyyetine delil teşkil eder. Fakat sünneti ihtiyarlığa kadar te'hir etmenin meşru olduğuna delil olmaz. Akla dayanılarak beyan edilen mütâlaaya gelince, bu sağlıklı bir muhakeme olamaz. Zîra hitânın hikmeti, sadece cimanın gereklerini tamamlamaya münhasır değildir. Sözgelimi bir hikmeti de sünnetle alınan kabuğun bir miktar idrarı tutmasıdır. Bu hal, bilhassa su kullanmayıp taşla istinca edenlerde ciddî bir meseledir. Bevl işi bittikten sonra kabukta kalan idrarın akarak elbiseyi veya bedeni kirletmeyeceğinden kesinlikle emin olunamaz. Bu durumda, çocuğa namazın emredilme yaşından önce sünnet edilmesinde acele etmek gerekecektir ve bu yaş, sünnet için en uygun zamandır."
Bu ifadesiyle İbnu Hacer, alıştırmak için nâfile olarak namazın emredilme yaşı olan temyiz yaşı'ndan önce sünnet edilmesi gereğini söylemiş oluyor. Temyiz yaşı, her çocuğa göre değişen bir keyfiyet ise de vasatî olarak 6-7 yaşları temyiz yaşı kabul edilmiştir. Öyle ise çocuğun en geç 4-5 veya 6 yaşlarında sünnet edilmesi daha muvafık gelmektedir.
4- Görüldüğü üzere, sünnet (hitân) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından teşrî edilmiş bir amel değildir. Bazı hadisler, bunu ilk defa Hz. İbrahim'in teşri ettiğini belirtir. Yahudilerde de bidayetten beri uygulanan bir ameldir. Ehl-i Kitap olmayan başka kavimlerde de tarih boyunca görülmüştür: Eski Mısırlılar, Habeşli zenciler, Kolklar vs.
5- Bazı hadisler kızların sünnetinden de bahseder. Ancak bu, bütün kadınlar için gerekli olan bir durum değildir. Bazı bölgelerde kadınlar, kesilmesi gerekecek kadar fazlalık taşıdıkları için onlar hakkında da sünnet teşrî edilmiş ve Resûlullah meselenin ahkâmını beyan etmiştir. Yurdumuzda ihtiyaç duyulmadığı için burada teferruata girmeyi gereksiz addediyoruz. Ancak Resûlullah'ın ümmetin her meselesine nasıl ilgi duyup irşadda bulunduğunu göstermek maksadıyla 2153. hadiste bazı açıklamalar kaydeceğiz.[123]

?5? ??? ???? ?? ????:]?????? ?????? ??????? ???? ??????????? ???????: ????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ????? ?????????? ???????? ???????? ???? ????????? ??????: ??? ????? ??? ?????? ?????: ???????. ????: ????? ??????? ???????[. ????? ????.???? ????:]?????? ????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????[.

5. (2151)- Yahya İbnu Saîd'in anlattığına göre, Saîd İbnu'l Müseyyeb (rahimehullah)'ten şunu işitmiştir: "Hz. İbrahim (aleyhisselâm), misafir ağırlayan ilk kimse idi. Keza o ilk sünnet olan kimseydi. Bıyığını kesenlerin ilki, saçında aklık görenlerin ilki de o idi. Ak saçları görünce: "Ya Rabbi bu nedir?" diye sormuş; Rabbi de: "Bu vakardır ey İbrahim!" demiş. O da: "Rabbim! Öyleyse vakarımı artır!" diyerek duada bulunmuştur." Rezîn şunu ilave etmiştir. "Bu sırada Hz. İbrahim 120 yaşındaydı. Bundan sonra 80 yıl daha yaşadı." [Muvatta, Sıfatu'n-Nebi 4, (2, 922).][124]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetin, Zürkânî'nin yer verdiği başka vecihlerinde (aleyhisselâm)'in "tırnağını ilk kesen" "etek traşını ilk olan", "ilk şalvar giyen", "ilk saçını ayıran", "saçının rengini kına ve ketem ile ilk değiştiren", "minber üzerinde ilk hutbe îrâd eden" "Allah yolunda ilk savaşan", orduya "sağ ve sol cenahlar ve merkez diye üçlü tertibi ilk veren", "ilk kucaklaşan", "ilk tirit yemeğini yapan", "ilk yay yapan..." gibi tavsiflerle birçok medenî müesseselerin başında yer aldığı ifade edilir.
2- Saçda görülen aklıkla ilgili açıklamaları daha önce yaptık (2132. hadis).[125]

?6? ??? ??? ???? ???:]?????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????: ?????? ???? ????? ????? ?????? ?????? ?????? # ????: ???? ?????????? ?????????? ????: ????????? ? ??????????? ????????? ????? ????????[. ????? ???????.

6. (2152)- İbnu Cübeyr (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhu kabzedildiği vakit sen ne kadardın?" diye sorulmuştu şu cevabı verdi: "O gün ben sünnetliydim... Ve, erkekleri idrak edinceye kadar sünnet etmezlerdi." [Buhârî, İsti'zân 51.][126]

AÇIKLAMA:

2150 numaralı hadiste geçti.[127]

?7? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ???????? ??????? ???????? ?????????? ?????????????? ??????? ????? ??????? ????? #: ? ?????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? ?????.????? ????:]??????? ??? ?????????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ?????????[.

7. (2153)- Ümmü Atiyye (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın Medine'de kızları sünnet ederdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (kadını çağırtarak) kendisine: "Derin kesme. Zîra derin kesmemen kadın için daha çok haz vesilesidir, koca için de daha makbûldür" diye talimat verdi." [Ebû Dâvud, Edeb 179, (5271).] Rezin'in rivayetinde Resûlullah şöyle buyurur: "Kızları sünnet ederken üstten kes, derin kesme, bu şekilde kesilmesi yüze daha çok parlaklık, kocaya daha çok haz verir."[128]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ümmetin her meselesi ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl ilgilendiğini görmek bakımından ehemmiyet taşır. Rivayetin farklı vecihlerinde sağlıklı sünnetin kadında güzelliği, erkekte memnuniyeti artıracağı belirtilmiştir. Aliyyu'l-Kârî hadislerle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "(Sağlıklı sünnet kadının) yüzünü taze kılar ve güzelliğini artırır. Şehveti teskin eder, cimayı lezzetli ve cazip kılar, kocanın karısına karşı sevgisini artırır." Münâvî de hadisi şerh ederken Hüccetü'l İslâm'dan şu açıklamayı kaydeder: "Bu sözü kinâye suretiyle ihtiva ettiği cezâlete (mâna derinliği) nübüvvet nûrunun ahiret meselelerini -ki asıl ve en mühim gâyedir- ve dünya mesâlihini aydınlatışına bakın. O, ümmî bir kimse olmasına rağmen bu nur O'na, bu basit işin ehemmiyetini gösterdi. Öyle ki, eğer bunda gaflet edilse neticesinden korkulur. Bir kısım menfi sonuçlar husûle getireceği de muhakkaktır. Bu durumdan fenalıkların en büyüğü ve rezaletlerin en berbatı doğar. O'nu (aleyhissalâtu vesselâm) iki dünya maslahatını da cem etmesi için, âlemlere rahmet olarak gönderen Zât ne kadar yüce, ne kadar mukaddestir!"
Şârihler, bu meselenin kadın ve kocanın cinsi hayatında meydana getireceği ciddî te'sirlere dikkat çekerler. Sözgelimi Münâvî, kadında sünnet uzvunun derin kesilmesi halinde, şehvet duygusunun söneceği, kocasından nefret duyacağı ve neticede zinaya başvurabileceği tehlikesine dikkat çeker.[129]

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ?????? ?????? ??????????? ?????????????????? ????????????? ?????????????????[. ????? ??????? ???????? .

8. (2154)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöle buyurdular:"
İğreti saç takana da, taktırana da, bedene dövme yapana da, yaptırana da Allah lânet etsin!" [Buhârî, Libas 86, Tıbb 36; Müslim, Libas 119, (2124); Nesâî, Zinet 25, (8, 148).][130]

AÇIKLAMA:

1- İğreti saç takmakla ilgili açıklama 2129 ve 2130 numaralı hadislerde geçti.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, vücudun herhangi bir yerine dövme yapmayı da şiddetle yasaklamaktadır. Dövme, vücudun belli yerlerine mesela elin sırtına, bileğe, pazuya, yüz veya dudağa kalıcı şekilde işlenen nakışlara denir. Bu maksadla deriye iğne veya çuvaldız gibi sivri bir şeye kan akıtacak kadar batırılır. Deri altında hasıl edilen boşluğa mürekkep kına vs. basılır. Deri altında bunlar kuruyunca bir daha çıkmayacak renkli lekeler bırakır. Bu yolla bedenlerine arslan, kuş, çiçek vs. çeşitli şekiller işleten, sevgilisinin adını yazdıran insanlar vardır. Bizim cemiyetimizde nâdir rastlanan bir durum ise de bazı memleketlerde yaygın bir gelenektir. Dinimiz bunu yasaklamıştır. Dövme ameliyesi tabîiliği bozar. Kadına da erkeğe de, yapana da yaptırana da haramdır.Â
limler, dövme yapılan yerin necis olduğuna hükmederler: "Zîra orada akan kan hapsolmuş ve kurumuştur. İmkân olduğu takdirde izâlesi gerekir, yaralama pahasına da olsa temizlenmesi vâcibtir. Ancak temizlik ameliyesinin telefe sebep olacağından veya uzvun zarara uğrayacağından korkulursa, olduğu şekilde kalması da câizdir, günahından kurtulmak için tevbe kâfidir. Bu meselede kadın ve erkeğin hükmü aynıdır."[131]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ??????????? ?????????????????? ????????????? ?????????????????? ????????????? ????????????????? ???? ?????? ?????[. ????? ??? ????.???? »????????????«: ???? ??? ????? ???? ?????? . »??????????????????«: ???? ???? ??? ???.»??????????????«: ???? ???? ?????? ??? ????.»??????????????????«: ???? ???? ???.»??????????????«: ???? ???? ????? ?? ????? ????? ?? ????.»??????????????????«: ??????? ??? .

9. (2155)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) dedi ki: "İğreti saç takan, taktıran; kaşları incelten, kaşlarını incelttiren, dövme yapan ve dövme yaptıran lanetlenmiştir." [Ebû Dâvud, Tereccül 5, (4170).]

AÇIKLAMA:

1- İğreti saç takan ve taktıran kimse ile dövme yapan ve yaptıranların durumu önceki rivayette belirtildi.2- Bu hadiste güzelleşmek için kaş kıllarının bir kısmını veya tamamını aldıran kimseler lânetlenmektedir. Namas kaşı inceltmek mânasına gelir. Zamanımızda sosyetik çevrelerde yaygınlaşan kaş inceltme salgını, bazılarını kaşın tamamını yoldurarak boya ile istediği şekli vermeye kadar itmiştir. Dinimiz, fıtratın her çeşit bozulmasına karşıdır. Yasağın şiddeti, kullanılan lânet kelimesinden anlaşılmalıdır.

?10? ??? ??? ?????? ??????? ?? ??? ???:]???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????: ???? ??????? ?????? # ???? ??????: ???? ????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????? ?? ??????? ????????? ???????? ?????? ?‘????????? ????? ???????? ???? ??????????? ??????? ?????? ?‘???????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ?? ???? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????«: ?? ????? ?????? ??????? ???????.

»????????????????«: ?? ????? ?????? ?? ???????? ?? ???? ???? ???? ?????? .

»????????????«: ????? ???? ??? ??? ?“????.????? »?????? ??????? ??????????«: ?? ?????? ?????? ?? ???? ??? ???? ??? ?? ?????? ?? ?????? ??????? ?? ???? ?????? ‘? ?????? ?????? ??? ???? ??????.????? »??? ????? ????????«: ‘?? ????? ???? ???? ???? ?????? ?‘?? ????? .

10. (2156)- Ebû'l-Husayn el-Heysem İbnu Şefî anlatıyor: "Ben ve künyesi Ebû Âmir olan Meâfirli[132] bir arkadaşım iliyâ (da denen Kudüs)'da namaz kılmak üzere beraberce yola çıktık. Onlara kıssa anlatan büyükleri, Ezd kabilesine mensup Ebû Reyhâne künyesini taşıyan bir Sahâbî idi.Ebû'l-Hüsayn der ki "Arkadaşım benden önce mescide vardı. Sonra da ben geldim ve yanına oturdum. Bana: "Ebû Reyhâne'nin anlattığına yetiştin mi?" dedi. "Hayır!" diye cevap verince: "Ben onun anlattığını dinledim, diyordu ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) on şeyi yasakladı: Dişleri törpüleyip inceltmek, dövme yapmak, (erkeklerin saç ve sakallarındaki akları, kadınların yüzlerindeki tüyleri) yolması, kadının kadınla, erkeğin erkekle aynı örtü altında arada bir mânia olmadan yatması, erkeğin Acemler gibi elbisesinin alt kısmına ipek şerit ilâve etmesi, yine Acemler gibi omuzlarına alem olarak (dört parmak genişliğinden fazla) ipek koyması, yağmacılık yapması; saltanat sahibi olmayanın (Acemlerin ziyyi (süsü) durumunda olan) kaplan (derisinin) üzerine oturması ve yüzük takması." [Ebû Dâvud, Libâs 11, (4049); Nesâî, Zînet 20, (8, 143); İbnu Mâce, Libâs 47, (3655).]

AÇIKLAMA:

Burada, önceki hadislerde ayrı ayrı zikri geçen yasakların bir kısmı toptan ifâdeye dökülmüş, yeni bazı yasaklar da ilâve edilmiştir. Bu yenileri şöyle zikredebiliriz:1- Dişlerin kenarlarını törtpüleyip inceltmek: Daha ziyade kadınların başvurduğu bir usül olup, güzel görünme gâyesiyle yapılır. Bu amelde hem aldatma ham de Allah'ın verdiği tabiatı bozma mevcuttur, bu sebeple Resûlullah yasaklamıştır.2- Yolma: Neyin yolunması olduğu hadiste tasrih edilmemiştir. Şârihler bu sebeple kadına da erkeğe de teşmil ederler. Erkekler için saçtaki ve sakaldaki akların yolunması, kadınlar için de yüzlerindeki kılların, kaşların yolunması, musibete uğrayınca saçın başın yolunması vs. hep buraya dahil edilmiştir.
3- Aynı örtü altında kadın kadına, erkek erkeğe yatma yasağı: Aralarındaki nikah bağı olmayan bir erkekle bir kadının baş başa kalmalarını dinimiz kesinlikle haram kılmıştır. Bu hadiste görüldüğü üzere sadece iki ayrı cinsin halveti değil, aynı cinsten bile olsa iki kişinin, arada bir örtü, bir mânia olmaksızın aynı yatakta yatmaları da yasaklanmıştır. Nevevî, her birisi yatağın birer kenarında olsa bile, erkeğin erkekle, kadının kadınla aynı yatakta yatmalarının asla câiz olmayacağını belirtir. Şîî kaynaklarda Hz. Ali'nin: "Bir kadının, yedi yaşına basmış olan kızıyla bile mübâşereti, zinâdan bir şubedir" dediği kaydedilir. Sadedinde olduğumuz hadiste geçen Mükâmaa'yı İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de: "Kişinin, arkadaşıyla, arada bir perde olmaksızın beraber yatmasıdır" diye tarif eder. Mükâmaa'yı İbnul Arabî: Birbirine haram olan çıplakların berâber yatması" diye tarif etmiştir.4- Elbisenin eteğine ipekli takma yasağı: İslam erkeğe ipekliyi yasak etmiştir. İpekli kumaş yasak olduğu gibi, diğer kumaşlar üzerine ilâve edilecek parçalar da bazı kayıtlarla yasaktır. Alimler bu ilavelerin dört parmağı aşmamasını şart koşar, daha az olursa câiz olacağına hükmedilmiştir (5288-5298. hadislere bakın). Hadiste görüldüğü üzere, ipek ilâve elbisenin alt kısmına da yapılsa, alem olarak omuz üzerine de yapılsa hüküm aynıdır, dört parmağı tecâvüz ettiği takdirde haramdır. el-Müzhir der ki: "İpek giymek erkeklere haramdır, erkek, onu elbiselerinin altına giymiş, üstüne giymiş hüküm değişmez. Câhil Acemlerin âdeti, onu elbisenin altına, kısa bir çamaşır olarak (üsttekilerin sertliğini bertaraf etmek) azalarına yumuşaklık sağlamak için giyerlerdi."5- Yağma yasağı: Bu müslümanlara karşı yapılacak gasb ve yağmadır. Nuhbâ gasb mânasına masdar olduğu gibi, bazan da gasbedilen şey mânasına gelir. 6- Kaplan (derisi) üzerine oturmak da yasaklanmıştır, çünkü bu Acemlerin ziyyi (süsü) kabul edilmiştir.7-Son olarak sultan olmayanlara yüzük takmak yasaklanmaktadır. Hattâbî, bu yasağın konduğu sırada, yüzüğün herhangi bir ihtiyaç için değil, sırf süs olarak kullanıldığını belirtir. Ancak, Tahâvî'nin de belirttiği üzere yüzük meselesinde hüküm ihtilâflıdır. Bir kısım âlimler, saltanat sâhibi olmayanlara yüzüğün mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ama çoğunluk bu görüşe muhalefet ederek, yüzük takmanın mübah olduğuna hükmeder. Bunlar, Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in şu hadisine istinad ederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yüzüğünü attığı zaman halk da yüzüklerini attı." "Bu hadis derler, Resulullah devrinde saltanat sâhibi olmayanların da yüzük takmakta olduklarına delâlet eder... Ayrıca, Sahâbe ve Tabîîn'den saltanat sâhibi olmadığı halde yüzük takanlarla ilgili rivâyetler mevcuttur."
İbnu Hacer, konu üzerine ulemâdan bazı nakillerden sonra özetle şöyle devâm eder: "Saltanat sâhibi tâbiriyle sâdece devlet reisi değil, mührü gerektiren bir otorite sâhibi olan kimse kastedilmiştir. Bu durumda yüzük, mühür vazifesini de görür. Böyle bir yüzüğü otorite sahibi (idareci) olmayan birinin taşıması abes olur ve buna mekruh denebilir. Ama, mühür fonksiyonu bulunmayan gümüş bir yüzüğü zinet için kullanmak nehye girmez."

?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???????? ?????? ????: ??????????? ??????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????? ?“?????? ??????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ????????????? ????????? ???????? ?????????????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????«: ???? ???? ?????? ??? ??????.»????????????? ???????????«: ????? ?????? ?‘????? ???? ????? ?.»??????????? ?????????«: ???? ???? ???????? ??? ??????? ??????? ?.»????????????? ???????????«: ???? ???? ??? ?????? ??? ??????.??»????????? ????????????«: ????? ???? ??? ?? ????? ??????.??»?????? ????????????«: ?????? ???????? ??????? ??? ?“????.?»?????? ??????? ???? ?????????«: ?? ?? ???? ????? ???? ?? ??? ?????? ???? ?? ??? ?????.????? »???????? ?????????«: ?? ?? ??? ????? ?????? ??????? ???? ???? ??? ??????

???? ?? ??? ???? ????? ????? ??????.????? »?????? ??????????«: ?? ??? ??? ?????? ??????? ??? ???? ??? ??? ???????.

11. (2157)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) on şeyi sevmezdi: Sarı yani halûk, yaşlılıkla ortaya çıkan akların rengini değiştirme, izârın (kibirle) yerde sürünmesi, altın yüzük takmak, teberrüc (kadınların zinetlerini yersiz olarak göstermesi), zar atmak, Muavvizeteyn'den başka bir şey okuyarak rukye yapmak, akdü'ttemâim (muska bağlamak), suyu (meniyi) mahallinden başka yere atmak, çocuğu ifsad etmek. Resûlullah, bunları) haram kılmaksızın mekruh sayardı." [Ebû Dâvud, 3, (4222); Nesâî, Zinet 17, (8, 141).]Halûk: (Za'ferân'la başka bir kokunun karşımından elde edilen bir sürünme maddesidir, renk olarak kızıllık veya sarılık galebe çalar.) Halûk'un mekruh olması erkekleredir, kadınlara değil.Kötülenen teberrüc: Kadınların süs eşyalarını nikah düşecek yabancılara izhâr etmeleri (göstermeleri)dir. Süs eşyasından maksad, bu eşyaların takıldığı yerlerdir: Küpenin takıldığı kulak, kolyenin takıldığı boyun gibi. Buraların yabancılara gösterilmsi tesettür emrine aykırıdır.Saçtaki aklıkların tağyîri: Yaşlılıkla saç ve sakaldaki aklığı siyaha boyayarak gidermek mekruhtur. Kızıla veya sarıya boyayabilir.Altın yüzük takmak: Bu erkeklere haram kılınmıştır, kadınlara helâldir. Zar atmak: Zar oyunu oynamak. (Burada zar'dan maksad tavla zarı'dır.) Zar atmak tabiriyle bir nevi kumar kastedilmiştir.Akdü't-Temâim: İnsan üzerine, hastalıklara, musibetlere karşı koruyucu muskalar takmak. (Azîmâbâdî, şu açıklamayı yapar: Temâim: "Temîme'nin cem'idir. Bundan maksad, şeytan isimleri ile mânasız elfazdan mürekkep cahiliye rukyelerini ihtiva eden koruyucu dualardır".)Suyu mahallinden başka yere atmak: Yani erkeğin suyunu (menisini), su mahalli olan kadının fercinden dışarı atmasıdır. Hattâbî, El-Meâlim'de azli tariften sonra ilâveten: "...Resulullah bunu mekruh addetmiştir, çünkü bunda neslin kesilmesi mevcuttur. Azil, yani meniyi dışarı atmak, hür kadınlar hakkındadır ve müsaade etmemeleri halindedir. Köleler hakkında mekruh değildir, câriyelere azil yapılabilir."Ebû Dâvud'un bir başka merfu rivâyeti azl'i: ?????????? ??????????
"Çocuğu öldürmenin gizlicesi" diye tarif eder.Çocuğu ifsad: Bundan maksad, erkeğin küçük çocuğuna meme vermekte olan kadınla cimâsıdır. Çünkü, kadın hâmile kalacak olursa, sütün bozulur. Bu (kimyevî yapısı bozulan süt) çocuk için zararlıdır. Bu durumdaki cinsi temasa gıyle denir. (Yeri gelmişken belirtelim ki, gıyle hakkında Resûllah'ın başka

hadisleri de var. Bunlardan biri şöyle: "Gıyle yapmak sûretiyle çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Zîra nefsimi kudret elinde tutan Allah'a kasem ederim ki, gayl (çocuğun emdiği süt), atlıya (atının sırtında) ulaşır ve onu atından aşağı atar." Bir diğer hadis de buna ruhsat verir: "Gıyleden nehyetmek istemiştim, sonra hatırladım ki, İranlılarla Bizanslılar bunu yapmaktalar ve çocuklarına da bir zarar olmamaktadır." Şu halde gıyle için kesin bir yasak mevzubahis değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu ümmet-i merhûmesinin başhekimi olarak -günümüz tıbbının keşfettiği- gebelikte meydana gelen fizyolojik ve diğer değişmeler sonucu hem ceninin, hem annenin, hem de anneyi emmekte olan bebeğin mâruz kalacağı zararlara karşı uyarı yapmış olmaktadır. Öyle ise, çocuğunu emzirmekte olan kadın hâmile kalmamanın tedbirini alacaktır ve şâyet hâmile kaldı ise çocuğunu sütten kesmek veya bir sütanne bulmak suretiyle kendi sütünü vermekten sakınacaktır.Haram kılmaksızın: Hadisin sonunda yer alan ?????? ??????????? "haram kılmaksızın" ifâdesi, hadisin baş kısmına bağlı. Yani cümleyi şöyle yazabiliriz ????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????... ?????? ??????????
Mâna şöyle olur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu on şeyi haram kılmaksızın mekruh addetmiştir."

?12? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ???? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ?? ?????????? ????????????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ????? ? ???????.???? ??????? ????????:]?????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ???? ??????????? ??? ??????????[.????? ?? ????? ??? ????: »? ?????? ?????????« .

12. (2158)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana altın yüzük takmayı, kıssî elbise giymeyi, rükû ve secdede Kur'an okumayı, sarıya boyanmış elbise giymeyi yasakladı." [Müslim, Libas 31, (2078); Muvatta, 28, (1, 80); Ebû Dâvud, Libâs 11, (4044, 4045, 4046, 4050), Hâtim 4, (4225); Tirmizî, Salât 195, (264); Nesâî, 97, (2, 188), Zînet 43, 44, 45, 96, 122, (8, 165, 169, 203, 219).]Tirmizî ve Nesâî'nin rivâyetlerinde şu ziyade var: " ...kızıl meysereyi ve elciayı da yasakladı." Cia, Mısır'da arpadan veya buğdaydan yapılan bir şaraptır."

Ebû Dâvud'un rivâyetinde Hz. Ali: "Bunları size de yasakladı demiyorum" der.AÇIKLAMA1-Altın yüzükle ilgili açıklama geçti.2- Kıssî: Mısır ve Şam'da im edilen yol yol ipek katılmış bir kumaş. Kıssî'nin sonundaki (î), nisbet ifade eder. Kıss, kumaşın yapıldığı beldenin adıdır. İpekli kısımlar ipek olmadığı intibaını verirmiş. Nevevî kıssî kumaşın ipekli kumaş olduğunu, ulema nazarında böyle bilindiğini belirtir.3- Meysere: "Erguvan renkli kadife şeklinde bir yaygı olup, bunu kadınlar kocaları için hayvanın üzerine koyarlardı." Meysere, vahşi hayvanların derisi diye de tarif edilmiştir. Bu kumaşlar kadınlara değil erkeklere haramdır. Hattâbî, gümüş, erkeklerin zineti olması haysiyetiyle bununla kadınların süslenmesinin mekruh olduğunu söyler. "Altın bulamazlarsa gümüşün rengini za'ferân vs. ile değiştirsinler"der.4- Rükû ve secde sırasında Kur'an okumayı yasaklayan başka rivâyetler de mevcuttur. Müslim'in bir rivâyetinde:

??????? ???? ???????? ????????? ???????? ???? ????????. ??????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????????????? ?? ??????????

"Ben rükû ve secde sırasında kıraatten men olundum. Öyleyse rükûda Allah'ı tâzim edin, secdede ise duaya gayret edin" buyurulmuştur. Ulemâ bu rivâyetlerden hareketle rüku ve secdede kıraatın haram olduğuna hükmetmiştir.5- Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin bir rivayette gelen "Bunları size de yasakladı demiyorum" sözüne gelince: Hz. Ali, burada "yasak benimle ilgili, bu yasak sadece bana aittir, size de şâmildir demiyorum" demek istemiştir. Sarı renkli elbisenin erkeğe de haram olmadığı kanaatinde olan âlimler bu ziyâde ile amel etmişlerdir. Onların zannına göre, yasak, bu rivâyetin ifâde ettiği şekilde, sâdece Hz. Ali'ye muhsustur. Ancak, bunun bütün erkeklere şâmil olduğu görüşünde olanlar, Müslim'de gelen Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs'ın rivâyetini delil gösterirler: ??? ??????? ?????? # ??????? ?????????? ?????????????? ??????: ????? ???? ??????? ??????????? ??? ???????????
"Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz üzerimde sarı renkli iki parça giyecek görmüştü: "Bu, kâfirlerin giyeceğidir, sakın onları giyme" dedi.""Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sarı renkli elbiseyi giymeyi yasaklayan hadis rivâyet edilmemiştir, bu bâbta sadece Hz. Ali'nin rivâyeti vardır, o da yasağın Ali'ye has olduğunu ifade etmektedir" diyen İmam Şâfiî'ye cevap veren Beyhakî bir kısım deliller kaydettikten sonra şunu söyler: "Bu hadisler Şâfiî'ye ulaşsaydı, bunlara muvafık hükme varırdı." Beyhakî sözüne Şafiî'den senetli olarak yapılmış olan şu rivâyeti ekler:

????? ????? ?????????? ????? ???????

??????????? ?????
"Benim sözüme muhalif sahih bir hadis size ulaşırsa, benim kavlimle değil hadisle amel edin."

?13? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ????? # ???? ??????: ???? ????????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????????????? ?????? ??????????? ??????????????? ???“??????????? ?????????????? ???????????[. ????? ?????? ? ??? ????? ???? ??? ??????? .

13. (2159)- Hz. Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah bize yedi şeyi yasakladı: Altın yüzükler altın ve gümüş kaplar, ipekli eyer yaygıları, ipekli kıssî kumaşlar, istibrak denen kalın ipekli kumaşlar, ibrişim kumaşlar ve ipek kumaşlar." [Buhârî, İsti'zân 8, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28, Marzâ 4, Libâs 28, 36, 45, Edeb 124, Eymân 9; Müslim 3, (2066); Tirmizî, Edeb 45, (2810); Nesâî, Zînet 92, (8, 201).]

AÇIKLAMA:

Hadisin, kaynaklardaki aslında, yedi yasak'tan önce yedi "emir" zikredilmektedir. Yâni hadis: "Resûlullah bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı..." diye başlar. Emredilen yedi şey şunlardır: "Hasta ziyâreti, cenâzeyi teşyi, hapşırana "yerhamükallah" demek, yemini yerine getirmek, mazluma yardım etmek, dâvet sâhibine icâbet etmek, selamı yaymak."Hadisin, Teysîr müellifince kaydedilen kısmında geçen tâbirler önceki hadiste açıklandı. Bizim kaydettiğimiz kısım da yeterince açıktır. Burada ilâve açıklamaya gerek görmüyoruz.

?14? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ?????? ????? #: ? ??????? ?‘?????????? ??? ??????? ????????????? ??? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ??? ?????? ?????????. ???? ????: ?? ??????? ?????????? ????? ? ?????? ????? ??????? ?????????? ?????? ? ????? ????[.??? ??? ??????: ??? ??? ????. ??? ??? ???? ??? ????? ????????????? ??? ????. ????? ??? ????.»?‘????????« ????? ???? ???? ??????.

14. (2160)- İmrân İbnu Hüsayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erguvanın üzerine oturmam, sarıya boyanmış olan elbiseyi, ipekten kenar çekilmiş elbiseyi giymem." Râvi Hüsayn burada rivayeti keserek gömleğinin cebine işâret etti (ve anlatmaya devam ederek) Resûlullah'ın geri kalan sözlerini tamamladı: "Haberiniz olsun erkeğin tîbi (sürünme maddesi) kokuludur, rengi yoktur; kadınların tîbi renklidir, kokusu yoktur."Ravilerden biri demiştir ki: "Bu yasak kadının dışarı çıkma durumuyla ilgilidir. (Evinde) kocanın yanında olduğu takdirde istediği kokuyu sürünür." [Ebû Dâvud, Libâs 11, (4048).]

AÇIKLAMA:

1- Erguvân koyu kırmızı rengin adıdır. Ancak, kırmızı renkli herhangi bir kumaştan yapılan yaygının üzerine oturmak yasak değildir. Öyle ise bununla daha hususî bir şey kastedilmiş olmalıdır. Hattâbî, Meâlimü's-Sünne'de şu açıklamayı sunar: "Resûlullah bununla kırmızı renkli eyer yaygısını (meysere) kastetmiştir. Meysere bazan ibrişim ve ipekten yapılır. Bunun yaygı olarak kullanılmasında israf bulunduğu için bunların kullanılması hususunda nehiy vârid olmuştur. İpekliler (meysere) erkek kumaşı değildir."2- İpekten kenar çekilmiş elbiseden maksad, etek kısmına, yakalarına, ceplerine ipek şerid çekilmiş demektir.Bu hadisle, Müslim'de gelen ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın ipek şeritli cübbesinden bahseden Esmâ hadisi arasındaki tearuzu Aliyyu'l-Kârî şöyle te'lif eder: "Resûlullah'ın cübbesindeki ipek şerit ruhsat verilen miktardadır yani dört parmak genişliği aşmamıştır. Sadedinde olduğumuz hadiste dört parmağı aşan miktar kastedilmiş olmalıdır. Veya bu verâ ve takvaya, öbürü ise ruhsata cevazın ve fetvânın beyânına hamledilir. Bu hadisin, Resûlullah'ın giydiği şeritli cübbeden önceye ait olduğu da söylenmiştir. Doğruyu Allah bilir."

?15? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? #: ?????????? ?????????????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ?????????????[. ????? ??????? .

15. (2161)- Ebû Eyyûb (radıyallâhu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kına yakma, koku sürünme, misvak kullanma ve evlenme bütün peygamberlerin tâbi olageldikleri sünnetlerdendir." [Tirmizî, Nikâh 1, (1080).]

AÇIKLAMA:

Bütün peygamberlerin tâbi oldukları sünnetler bazı hadislerde "fıtrat" diye ifâde edilmiş ve bu hususta gerekli açıklamalar daha önce yapılmıştır. Mesela 2147 ve 2148 numaralı hadislere bakılmalıdır.

?16? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???????? # ????? ??????? ???? ????????? ????????. ??????: ???? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????? ?????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????: ???? ???? ???? ?????? ??? ???????? ???? ????????[.

16. (2162)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adam gördü, saçları darmadağınıktı."Bu adam saçlarını düzeltip tertibe sokacak bir şeyi bulamadı mı?" diye memnuniyetsizlik izhâr etti. Derken, o sırada bir diğer adam gördü, bunun da üstü başı kirliydi. Bunun hakkında da: "Şu adam elbisesini yıkayacak bir şey bulamıyor mu?" diye söylendi." [Ebû Dâvud, Libâs 17, (4062).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, saçın gelişigüzel bırakılmayıp yıkanmak, taranmak sûretiyle bakılmasının ve yağlanarak düzene sokulmasının müstehab olduğunu ifade etmektedir. Hadis ayrıca, üst başın ve bedenin her çeşit görünen kirlerden, bulaşıklardan sabun, su gibi temizlik maddeleri kullanarak yıkanmasını, temiz tutulmasını emretmektedir. İmam Şâfiî: "Elbisesini temiz tutanın kederi az olur" demiştir.Hadis, elbisenin yalnızca su ile de olsa yıkanmasını emretmektedir.

?17? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ??????????? ????????? ?????? ??????? ????? ??????. ??????: ? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ???????? ?????????? # ????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?‘???????? ???????[. ??????? ??? ????.»?????????« ??? ?????? ???? ????? ?????? .

17. (2163)- Râfi' İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bineklerimizin üzerinde bazı torbalar gördü, torbalarda kırmızı yün hatları vardı. "Bu kızıllığın size galebe çaldığını görüyorum" dedi. Resûlullah'ın bu sözü üzerine yerlerimizden fırlayıp kalktık, öyle ki develerimizden bir kısmı (telaşımızdan) ürktü. Keseleri aldık, onlardaki kızıl yünleri söküp attık." [Ebû Dâvud, Libâs 20, (4070).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kırmızı renkli giymenin mekruh olduğunu söyleyenlere delil olmaktadır. Ancak hadis kendisiyle ihticac edilecek güçte değildir. Çünkü senedinde meçhul bir râvi mevcuttur.

?18? ??? ???????? ?? ????:]???? ???? ??????? ?'?????????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ????? ???? ??????? ?????? # ?? ??????: ??????? ??????????? ? ??????????? ?? ???????? ??????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ??? ????????[. ??? ???????: ???? ?????? ???? ?????????. ????? ????? ???? ???? .

18. (2164)- Abbâd İbnu Temîm anlatıyor: "Ebû Beşîr el-Ensârî (radıyallâhu anh) kendisine bildirmiştir ki, Ebû Beşir bir seferde Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdi. Efendimiz, o sırada tellâlına emrederek şu hususu ilan ettirdi: "Hiçbir devenin boynunda kirişten mamul bir gerdanlık veya (herhangi) bir gerdanlık kalmasın, mutlaka kesilsin!"Mâlik: "Zannederim bu yasak, nazar değmesine (karşı develerin boynuna asılan şeyler) için verilmiş olmalı demiştir." [Buhârî, Cihâd 139; Müslim, Libâs 105, (2115); Muvatta, Sıfatu'n-Nebî 39, (2, 937); Ebû Dâvud, Cihâd 49, (5552).]

AÇIKLAMA:

Gerdanlık olarak çevirdiğimiz kelime kılâde'dir. Takılan şey, "takı" mânasına gelir. İmam Mâlik, Resûlullah'ın koparılıp atılmasını emrettiği bu hayvan takılarının nazara karşı asılan muskalar olduğunu tahmin ediyor. Şu halde halkın, hayvanları bir kısım müsîbet ve âfetlere karşı korumak maksadıyla hayvanların boynuna takageldikleri ve hattâ birçoğunun kirişle bağladığı muskaları Resûlullah emrederek kaldırtmış ve bundan böyle o çeşit takıları yasaklamış, bunların, Allah'ın takdirinden hiçbir şeyi geri çevirmeyeceğini ümmetine öğretmiştir.Hattâbî, Mâlik dışında bâzı âlimler, hayvanların boynuna çan bağlandığı için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kopartma emri verdiğini söylemiştir. Bazı âlimler de, bu emrin, hayvanın şiddetli sıçraması, ürkmesi hâlinde boğulmasına sebep olabilir diye onları koparttığını söylemiştir.
Hemen belirtelim ki, İmam Mâlik'in getirdiği yorum, "zinet veya bir başka maksadla hayvanın boynuna bir şeyler bağlanabilir, bunda bir mahzur yoktur hükmünü tazammun eder. Kadı İyâz der ki: "İmam Mâlik'e göre, yasak sadece kirişe mahsustur, başka takılar yasak değildir. Alimler, nazara karşı insan veya hayvanlara muskadan başka birşeylerin takılması câiz mi, değil mi münakaşa etmiştir. Bazıları ihtiyaç hâsıl olmadan takılmasını câiz bulmamışsa da ihtiyaç doğunca, gözdeğmesi, cin ve sâireden gelen zararı defetmek için cevaz vermiştir. Bir kısmı da kayıtsız şartsız, "ihtiyaçtan önce de sonra da câizdir, tıpkı, hasta olmazdan önce tedavi için tedbir alındığı gibi" demiştir."Nevevî, hadisteki nehyi, cumhurun kerâhet-i tenzihiye olarak değerlendirdiğini belirtir.

YEDİNCİ BÂB

NAKIŞLAR, SÛRETLER VE ÖRTÜLER HAKKINDA:

RESSAMLARIN ZEMMİ, RESİM VE ÖRTÜLERİN KERÂHETİ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ???? ????? # ???? ????????? ??????????? ????? ?????????? ??? ????? ???? ???????? ????? ????????? ??????????? ?????? ???????????? ??????? ?????? ??????? ??? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (2165)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu resimleri yapanlar var ya, -bir rivayette: "Şu resimlerin sahipleri var ya! Kıyâmet günü azab olunacaklar. Onlara: "Şu yaptıklarınızı diriltin" denir." [Buhârî, Libâs 89, Tevhîd 56, Müslim, Libâs 103, (2018); Nesâî, Zînet 114, (8, 215).]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ????? # ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ?? ????????? ????? ?????????. ??????? ????? ???????? ??????????? ????????? ????: ??? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????????? ????????? ?????????? ???????? ??????. ????: ????????????? ??????????? ?????? ????????? ??? ????????????[. ????? ????? ????????.»???????????« ???????????: ??????? ??? ???????. ???? ?? ????????? ??? ??? ?????. ???? ?? ??? ????? ???????.»????????????« ?????.»?????????????« ???????? ????????? .

2. (2166)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönmüştü. (O yokken) ben, yüklüğün önüne, üzerinde resimler bulunan bir bez çekmiştim. Resûlullah perdeyi görünce, çekip attı, (öfkeden) yüzü de renklenmişti. "Ey Âişe! buyurdular, bil ki, Kıyamet günü insanların en çok azab görecek olanı Allah'ın yarattıklarını taklid edenlerdir."
Hz. Âişe rivayetine devamla dedi ki: "Biz o bezi kestik bir veya iki minder yaptık." [Buhârî, Libâs 91, 95; Müslim, Libâs 87, (2105); Muvatta, İsti'zân 8, (2, 966 967); Nesâî, Zînet 112, 113, (8, 213); İbnu Mace, Libâs 45, (3653).]

AÇIKLAMA:

1- Yüklük diye tercüme ettiğimiz sehve, evin içinde bir yerdir. Şârihler tarifte ihtilâf eder: Esas îtibâriyle içerisine eşya koymak için evin dâhilinde inşa edilen ve kapısına perde çekilerek örtülen bir yerdir. Ancak, sofa, raf, duvarda eşya koymak için te'sîs edilen oyuk (yüklük), ışık ve havalandırmak için açılan delik (kevve), evin bir kenarında altına eşya koymak için inşa edilen üzeri örtülü sabit hücreye -ki tariflere nazaran bugünkü divanı andırmaktadır- hatıra getiren tarifler ve tahminler de yapılmıştır.2-Hadis, duvara asılı olduğu takdirde haram olan resmin minder yüzü yapılarak yere atılması halinde kullanılabileceğini ifade etmektedir. İbnu Hacer mevzuyu şöyle özetler: "Ulemâ bu hadisle istidlal ederek şu hükme vardı: "Gölgesi olmayan tasvirler edinmek câizdir, ancak bunun,

hürmet ifade etmeyecek şekilde kullanılması gerekir: Yastık, minder yüzü gibi yere atılan, üzerine basılan eşya üzerinde olması şarttır. Nevevî, bu hükmün cumhurun görüşü olduğunu, Sahâbe, ve Tabiîn'in ekseriyetinin bu kanaate vardıklarını, Sevrî, Mâlik, Ebû Hanîfe, Şâfîî gibi müçtehîd imamların da bu görüşü iltizam ettiklerini belirtir. Ancak duvar üzerine asılmaları elbisede veya sarıkta yer almaları halinde gölgeli, gölgesiz olması arasında fark gözetilmeden haram denmiştir, çünkü bu hallerde o tasvirlere hürmet mânası hâkimdir."Bazı ilave açıklamaları 2173 numaralı hadisi açıklarken kaydedeceğiz:

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]?????? ?????? ?????? ??????: ????? ????????? ????? ????????? ?????????? ??????? ??????: ????? ?????? ???????. ????? ????: ????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????! ?????: ???????? ????? ????? # ???????: ????? ????????? ?? ????????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????????? ??????? ????????????? ?? ?????????! ?????: ??? ?????? ? ????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ????[. ????? ??????? ???????? .

3. (2167)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın anlattığına göre: "Kendisine bir adam gelip: "Ben ressamım, şu resimleri yaptım. Bana bu hususta fetva ver!" dedi. İbnu Abbas adama: "Bana yaklaş!" emretti, adam yaklaşınca: "Bana daha da yaklaş!" dedi. Adam yaklaştı. İbnu Abbas elini başının üzerine koydu ve: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim. Şöyle diyordu: "Bütün tasvirciler ateştedir. Allah ressamın yaptığı her bir resim için bir nefis koyar ve bu ona cehennemde azab verir." İbnu Abbas devamla adama dedi ki: "İlla da resim yapacaksan ağaç yap, canı olmayan şeyin resmini yap." [Buhârî, Büyû 104; Müslim, Libâs 99, (2110); Nesâî, Zinet 112, (8, 212, 214).]

?4? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ????? #: ???? ???????? ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ???? ?????????[. ????? ??????? ???????? ???????? .

4. (2168)- Yine İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "kim resim yaparsa, Allah onu Kıyamet günü, yaptığı resim sebebiyle, onlara ruh üfleyinceye kadar azab eder. Hiçbir zaman da ruh üfleyici değildir." [Buhârî, Ta'bir 45, Tirmizî, Libâs 19, (1751); Nesâî, Zinet 114, (8, 215).]AÇIKLAMA:Bu hadis, resim yapma işini mutlak bir üslubla yasaklamaktadır. Zâhiri esas alınınca canlının veya cansızın, ruh taşıyan veya taşımayan bütün eşyanın resmini yapmanın yasak olduğuna hükmedilir. Ancak, şârihlerin de dikkat çektiği üzere, İbnu Abbas, bu yasağı ruh sahipleriyle sınırlamıştır. Onun dışındakilerin resmi yapılabilir. Esâsen hadiste geçen "ruh üfleme" emri de hadisin bidayetindeki ıtlakı kayıtlar. Ruh üfleyinceye kadar azabın devam etmesi, canlı tasviri yapanlara ebedî ceza verileceğini ifâde eder. Nitekim âyet-i kerîmede de buna benzer bir ifâdeye yer verilmiştir ? ??????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?? ????? ???????????

"Doğrusu âyetlerimizi yalan sayıp onlara karşı büyüklük taslayanlara, göğün kapıları açılmaz. Deve iğnenin deliğinden geçmedikçe cennete de giremezler" (A'raf 40).Âlimler, önce burada ortaya çıkan bir müşkile dikkat çekip, sonra cevabını verirler. Müşkil şudur: Bu hadisteki vaîd, Müslüman hakkında, başka nasslar açısından câiz değildir. Ehl-i Sünnete göre âmden kâtil olan kimse hakkında gelen ebedî ceza hükmü uzun müddet'e hamledilmiştir. Buradaki vaîd ise mümkün olmayan ruh üflenmesi gibi bir şartla sınırlandırılmıştır. Öyle ise bundan muradın uzun müddet azabtan sonra kurtuluşa ererler diye te'vili sahîh olmaz.Bu müşkil şöyle cevaplandırılmıştır: "Hadisten asıl murad: "Kâfirin maruz kalacağı ceza ile vaîdde (korkutmada) bulunarak şiddetle zecretmektir, bu üslubla zecrin daha müessir olması hedeflenmiştir. Hadisin zâhiri murad edilmemiştir."

Bu yorum, hadiste geçen fiili işleyerek isyana düşmüş olan hakkındadır. Ancak, bu işi helâl addederek, yapan kimse hakkında hadisin hükmü zâhiri üzere doğrudur, bu hususta bir müşkilât yok. Nevevî der ki: "Bu hadisler -yani İbnu Abbas ve diğerlerinin rivayetleri- hayvan tasvirinin haramlığında açıktır, bu iş şiddetle haramdır. Ancak ağaç vs. ruhu olmayan şeylerin resmini yapmak, bu yoldan kazanç te'min etmek haram değildir. Meyveli ve meyvesiz ağaç hepsi aynı hükme tabidir. Mücâhid dışında bütün ulemâ bu görüştedir. Sâdece Mücâhid meyveli ağacın resmini yapmayı mekruh addetmiştir. Bu hükmü Müslim'de gelen şu hadîs-i kudsîden çıkarmıştır: ?????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????? ????????? "Benim mahlukum gibi bir şey yaratmaya kalkandan daha zalim kim vardır?.." Cumhur da, şu hadisle ihticac etmiştir: ????????? ?????? ???????? ??? ??????????

"Canlı resmi yapanlara: "Yarattıklarınıza haydi hayat verin!" yani 'Haydi onları taklid ettiğiniz gibi ruh sahibi hayvanlar kılın!" denilir..."

SÛRET VE PERDELERLE İLGİLİ KERÂHET

?1? ?? ??? ???? ?'????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ? ???????? ??????????? ??????? ????? ??????? ??? ??????????[. ????? ?????? ?????? ????? ???????? .

1. (2169)- Ebû Talha el-Ensârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Melekler, içerisinde köpek ve timsaller bulunan eve girmezler." [Buhârî, Libâs 92, 88, Bed'ü'l-Halk 6, 14, Megâzî 11; Müslim, Libâs 102, (2606); Ebû Dâvud, Libâs 48, (4155); Tirmizî, Edeb 44 (2805); Nesâî, Zînet 112, (8, 212, 213); İbnu Mace, Libâs 44, (3649).]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ????? # ??? ??????? ????????. ??????? ??????? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?? ????????? ????????? ????????. ??????? ???? ?? ?????? ??????: ?????? ?????? ????????? ??? ???????? ??????? ??????????[. ????? ??? ????.»???????????« ?????? .

2. (2170)- Sefîne (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hazırladığı bir yemeğe dâvet etti. Efendimiz gelip, içeri girmek üzere elini kapının kirişleri üzerine koyunca, evin bir köşesine gerilmiş bir kırâm görmüştü ki hemen geri döndü. (Resûlullah'a geri dönüşünün) sebebi sorulunca: "Bir peygambere tezyin edilip süslenmiş bir eve girmek uygun olmaz" cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Et'ime 8, (3755); İbnu Mâce, Et'ime 56, (3360).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, mâna ve hüküm itibâriyle aynı olsa da, Ebû Dâvud'daki aslından biraz farklı şekilde Teysir'e alınmış. Ya Ebû Dâvud'un başka bir nüshasından alınmadır, ya da rivâyet-i bil mâna yoluyla özetlenerek, yeni bir ifâdeye dökülerek nakledilmiş olmalıdır.

2-Resûlullah'ın, eve girmeden geri dönmesine sebep olan kırâm nakışlı ince bir kumaştır. Yerine göre perde, yatak çarşafı, duvar (halısı gibi) süslemede kullanılan ince bir örtüdür. Yünden mâmul olduğu, üzerinde renk renk nakış bulunduğu, bazı kumaşların bununla kaplandığı belirtilir. Hattâbi, İbnu Melek gibi bir kısım şârihler, hadiste geçen kırâm'ın nakışlı olduğunu söylemişlerdir. Ancak sâde olduğunu, fakat perde olarak duvarın üzerine gereksiz yere çekildiği için

cebâbireye benzeme hâsıl olmasından dolayı Resûlullah'ın geri döndüğünü söyleyenler olmuştur.
3- Münker olan ziyafete katılmalı mı?

MÜNKER OLAN ZİYAFETE KATILMALI MI?

Bu soruya farklı cevaplar verilmiştir:* Aliyyü'l-Kârî, Mirkat'da: "Münker olan dâvete icâbet edilmeyeceği hususunda hadis sarihtir" der.* İbnu Hacer Fethu'l-Bârî'de: "Hadisten şu anlaşılmaktadır: "Bir evde münkerin varlığı, oraya girmeye mânidir."* İbnu Battâl da: "Allah ve Resûlünün yasakladığı bir münker bulunan ziyafete katılmak câiz değildir. Zîra, buna rıza gösterilmiş manası vardır" der ve büyüklerden bazı nakillerde bulunur. Özeti: "Ziyafette haram bir şey olduğu takdirde, bunu önlemeye muktedirse, katılmasında bir beis yoktur, Aksi taktirde geri döner."* Hanefîlerden el-Hidâye sahibi bu konuda özetle şunu söyler: "Kendisine uyulan, örnek alınan biri değil de sıradan bir kimse ise, oturup yemesinde bir beis yoktur. Ancak kendisine uyulan biri ise ve münkere izâleye de muktedir değilse, dini lekelemek, günah kapısını açmak mânasına geleceği için o safraya oturmayıp, terkeder. Bütün bunlar, bilmeyerek gelmiş olma durumuna göredir. Sofrada münkerin varlığını önceden bilirse, icâbet etmesi gerekmez."

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ???????? ????????? ???????? ???????? ??????: ????????? ??????????? ?????? ??????????? ??? ??????? ??? ?????? ????? ?? ????????? ??????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?? ????????? ??????? ????? ??????? ?????????? ????????. ?????? ??????? ????????????? ?????????? ????????? ?????????? ???????????? ?????? ???????????? ?????????? ?????? ???????????? ????????? ????????????? ??????????. ???????? ?????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??? ???? ???????? .

3. (2171)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana Cibrîl (aleyhisselâm) geldi ve: "Dün sana gelmiştim (ama yanına girmedim)." Girmeyişimin sebebi de üzerinde timsaller bulunan perde bezi idi. Orada bir de köpek vardı, kapının üzerinde de insan resimleri bulunuyordu. Timsallerin başlarının koparılmasını emret ki ağaç şekline dönsün. Örtüden ayak altına atılacak iki minder yapılmasını, köpeğin de dışarı çıkarılmasını söyle!" Bu söylenenler yapıldı." [Müslim, Libâs 102 (2112); Ebû Dâvud, Libâs 48, (4158); Tirmizî, Edeb 44, (2807); Nesâî, Zînet 113, (8, 216). Bu rivayet Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin metnine mutabıktır.]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? #: ? ???????? ??????????? ??????? ????? ??????? ??? ??????? ??? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (2172)- Hz Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İçerisinde resim, cünüb ve köpek bulunan eve (rahmet) melekleri girmez." [Ebû Dâvud, Tahâret 90, (227); Libâs 48, (4152); Nesâî, Tahâret 168, (1, 141), Sayd 11, (7, 185).]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ???? ??????? # ????????? ?? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ????? ??????????. ?????? ??????? ??????????? ????????????? ???????????? ?'?????. ??????: ??????????? ??????? ???????? ??? ???????????? ???'????? ?????[. ????? ???????.

5. (2173)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Mekke'nin Fethi günü), Beytullah'ta tasvirler görünce, içeri girmedi. Önce onların imhasını emretti ve imha edildiler. İçeride Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâil (aleyhimesselâm)'in ellerinde kumar okları bulunur vaziyetteki suretlerini görmüştü. Şöyle buyurdu: "Allah canlarını alsın. Vallahi onlar asla oklarla kısmet aramadılar." [Buhârî, Enbiya 8, Hacc 54, Megâzî 48.]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke fethedildiği zaman Ka'be'ye gelir. İçerisinde resimler, putlar olduğu için, girmezden önce bunların çıkarılmasını emreder. Putlar varken girmeyişini şârihler iki sebebe bağlarlar:
1) O bâtıl hâli takrir etmemek: Yani putun olduğu yere girmeye meşruiyet kazandırmamak için.
2) Meleklerden ayrılmayı sevmediği için. Çünkü onlar putun olduğu yere girmezler.
2- Okla kısmet aramak cahiliye âdeti idi. en-Nihâye şu açıklamayı sunar: "Cahiliye Araplarından biri, yola çıkmak veya evlendirmek gibi ciddî bir işe karar vermek istediği zaman oklarla kur'a çeker (kısmetini arar)dı. Okların bazısında, ????????? ?????? "Rabbim bana emretti", bazısında ???????? ?????? "Rabbim bana yasakladı", bazısında da ?????

"Boş" yazıyordu. Çektiği okta emretti yazılıysa o işi yapardı; yasakladı çıkarsa o işi yapmaktan vazgeçerdi: boş çıkarsa döner, emir veya yasak çıkıncaya kadar kur'a çekimini yenilerdi."Şu halde hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu bâtıl âdeti, Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâil'in ihdas etmiş olmasını (ya da daha önceden ihdas edilmiş olsa bile onların tevessül etmiş olmalarını) reddetmektedir. Halbuki, yapılan tasvirde onların ellerine bu kur'a okları verilmekle bu batıl işe onların da iştirak ettiğini ifâde etmiş oluyorlardı. Buhârî'deki bir rivayette: "...Onlar da bilirler ki Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (aleyhimesselâm), asla okla kısmet aramadılar" buyrulmuştur.Kur'a ile kısmet arama işini ilk ihdas eden Amr İbnu Lühey'dir. Bunu o iki peygambere nisbet etmek iftarâdan başka bir şey değildir. Amr İbnu Lühey ise zaman itibariyle çok sonra yaşamıştır ve onun devrine kadar bu âdet bilinmemektedir.
3- Yasak olan suret

YASAK OLAN SURET:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sûret bulunan eve meleklerin girmeyeceğini belirterek, kendisi de girmemiştir. Ayrıca, bunları yapanları da lanetlemiştir.

Öyle ise yasaklanan sûretlerin mahiyeti nedir? Her ne olursa olsun bütün sûretler mi yasaktır?Bu hususta, geçen hadislerin açıkmalarından yeterli bilgiler geçti ise de, burada mesele üzerine, Ebû Bekr İbnu'l-Arabî'nin bir özetlemesini, Zürkânî'nin Muvatta Şerhi'nden aynen iktibas ediyoruz. Der ki: "Suver edinme meselesinin özeti şudur:I- Sûret (timsal, resim...) eğer (gölge verecek şekilde, heykel nev'inden bir) cisimse, âlimlerin icmâı ile haramdır.II- Cisim değil de (resim gibi gölge düşürmeyecek) nakış ise dört farklı görüş ileri sürülmüştür:1) Mutlak sûrette câizdir.2) Mutlak sûrette haramdır.3) Mutlak olarak caizdir, değildir denemez, duruma göre hükmedilir, şöyle ki:a) Bakılır, eğer resim, tasvir ettiği ruh sâhibini (insan veya havyan) yaşamasına imkân verecek tamlıkta ise haramdır.b) Eğer başı koparılmışsa (yaşamasına imkan tanımayacak şekilde), yarım olarak tasvir edilmişse câizdir.Bu mevzuda en doğru görüş budur.4) Resim hürmet ifâde etmeyen bir vaziyette ise yine câizdir, yere atılıp üzerine basılan halı, kilim, minder üzerindeki resimler gibi.[133] Aksi takdirde hürmet ifâde edecek bir vaziyette konmuş ise, meselâ duvara asılmış ise câiz değildir, haramdır."Zürkânî şu ilave açıklamayı yapar: "Burada zikri geçen icma, çocukların

oyuncaklarını istisna eder." İbnu Abdilber de üçüncü görüşü benimsemiş ve bunu: "Görüşlerin en doğru olanı" diye değerlendirmiş, âlimlerin ekseriyetle bu görüşü benimsediğini belirtmiştir."

4- Bediüzzaman'a göre "yasak resim ve heykel" zulüm, riya ve heva vasıtasıdır:

BEDİÜZZAMAN'A GÖRE "YASAK RESİM VE HEYKEL" ZULÜM, RİYA VE HEVA VASITASIDIR:

Resim ve heykel meselesine Bediüzzaman Said Nursî merhum, yasağın ictimâî ve medenî hayata bakan yönlerini dile getirerek temas eder. Ona göre, resim ve heykel sadece putperestlik vasıtası değildir. Beşer hayatında zulmün, riyanın ve şehevânî arzuların da tahrik vâsıtasıdır. İnsanlardaki ulvî hissiyatı söndürür, aile hayatını tahrib eden muzır neticelere sebep olur. Şöyle der: "Sanemperestliği şiddetle Kur'ân men ettiği gibi, sanemperestliğin bir nevi taklidi olan sûretperestliği de men eder. Medeniyet ise, sûretleri kendi mehasininden (hayırlı işlerinden) sayıp Kur'ân'a muâraza etmek istemiş. Halbuki: Gölgeli, gölgesiz suretler, ya bir zulm-ü mütehaccir (taşlaşmış zulüm) veya bir riya-ı mütecessid (cesede bürünmüş riya) veya bir heves-i mütecessim (cisimleşmiş heves)dir ki, beşeri zulme ve riyaya ve hevâya, hevesi kamçılayıp teşvik eder. Hem Kur'an, merhameten kadınların hürmetini muhafaza için, haya perdesini takmasını emreder. Tâ hevesât-ı rezilenin ayağı altında o şefkat mâdenleri zillet çekmesinler. Âlet-i hevesât, ehemmiyetsiz bir metâ hükmüne geçmesinler. Medeniyet ise, kadınları yuvalarından çıkarıp, perdelerini yırtıp, beşeri de baştan çıkarmıştır. Halbuki, aile hayatı, kadın-erkek mâbeyninde (arasında) mütekâbil hürmet ve muhabbetle devam eder. Halbuki açıksaçıklık, samîmi hürmet ve muhabbeti izâle edip ailevî hayatı zehirlemiştir. Husûsen sûretperestlik, ahlâkı fena halde sarstığı ve sukût-u ruha sebebiyet verdiği şununla anlaşılır: Nasılki, merhume ve merhamete muhtaç bir güzel kadın cenâzesine nazar-ı şehvet ve hevesle bakmak, ne kadar ahlakı tahrib eder. Öyle de: Ölmüş kadınların sûretlerine veyahut sağ kadınların küçük cenâzeleri hükmünde olan suretlerine hevesperverâne bakmak, derinden derin hissiyât-ı ulviye-i insâniyyeyi sarsar, tahrib eder."Bediüzzaman'ın sağlığında neşredilmiş olan Tarihce-i Hayat'ında, kendisine ait bazı resimlerin basılmasına izin vermiş olmasından, yukarıda beyan ettiği üç gâyenin dışında kalan ta'limî (didaktik yani öğretici) maksadlara hizmet edecek olan fotoğraflara cevaz veriyor gözükmektedir. Onun mevzuya önceki şârihlerden farklı bir bakışının olduğu söylenebilir. Zîra, eski kitaplarda umumiyetle meseleye, putperestlik ve menhî tâzim açısından bakıldığı, yasağın sebepleri hep bu açıdan değerlendirilmiş olduğu halde, Bediüzzüman, bu kadim çerçeveden dışarı çıkarak, resim ve fotoğrafın günümüzdeki yaygın kullanılış sahaları açısından da değerlendirmiş, eski yorumlara sıkı bağlı kalındığı takdirde gözden kaçabilecek yönlerine dikkat çekmiştir: Resim zulme, riyaya, hevesât-ı nefsaniyeye alet edilmektedir. Sadece uhrevî değil, dünyevî hayatı da menfi yönlerde etkilemektedir. Bu çeşit resimlerle öğretici mâhiyette olan resimler ve fotoğraflar aynı kefeye konulmamalıdır.

---

[1] Kültür-sünnet münâsebeti ve İslâm'ın kültür anlayışı 1.ciltte genişçe işlenmiştir (S. 320-333).
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/465-466.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/467.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/468.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/468-469.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/469-470.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/470.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/470-471.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/471.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/472.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/472.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/472-473.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/473.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/474.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/474.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/474.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/474.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/475.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/475.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/475-476.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/476.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/477.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/477-478.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/478.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/478.
[26] Bundan murad, bazı mezheplerde zînet eşyasına zekât düşmediği için, zekat vermemek gâyesiyle zînet eşyasına tahvîl etmesi, ifrâta gitmesidir.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/479.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/479.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/479.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/480.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/480.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/480.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/480-481.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/481.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/482.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/483.
[37] Havsala, kuşlardaki kursaktır, halk taşlık dahi der. Bununla güvercin göğsü kastedilmiştir. Çünkü çoğunlukla güvercinlerde bu kısım siyah renklidir.

[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/483-485.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/485.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/485-486.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/486.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/486-487.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/487.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/488.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/488.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/488.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/489.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/489-490.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/490.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/490.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/490.
[52] İbnu Hacer Tîbî'nin "... sûretlerin ve eşyâ-yı zâhirenin başkaları şöyle dursun temiz nefislere bile te'sîr icrâ edeceğini" hadisten istinbâten söylediğini kaydeder (F. B. 2, 29).
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/491-493.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/493-494.

[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/495.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/495.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/495-496.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/497.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/497.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/497.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/497.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/497-498.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/499.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/500.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/500.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/500.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/500.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/500.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/501.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/501.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/501-502.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/502-503.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/503-504.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/504.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/504.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/505.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/505.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/506.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/506-507.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/507.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/508-509.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/508-509.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/510.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/510.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/511.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/511.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/511.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/512-513.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/513.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/513-514.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/514.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/514-515.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/515.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/516.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/516-517.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/517.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/518.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/518.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/518-519.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/519.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/519.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/519.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/519-520.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/520.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/520.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/520-521.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/521.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/521.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/521.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/521-522.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/522.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/522.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/523.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/523.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/523-525.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/525-527.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/527.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/527-529.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/529.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/529-530.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/531.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/531.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/532-533.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/533.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/533.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/534.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/534.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/534.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/534-535.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/535.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/535.
[132] Me'âfir Yemen'de bir kabile adı. Meâfiriyye adında kumaşıyla meşhurdur.
[133] Eski âlimlerimiz, devirlerinde müstehcenlik pek olmadığı için olacak değerlendirmelerinde resmin muhtevası üzerinde durmazlar. Bunu, görülecek üzere Bediüzzaman yapar.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

45- İYİLİK, SİLE VE ÂDÂB BAHSİ
1- Anneye, Babaya İyilik ve Onların Buna En Haklı Layık Babı
2- Anneye-Babaya Taatın Nafile Namaz Vesaireden İleri Tutulması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
3- Anne ve Babasına Yahut Onlardan Birine İhtiyarlığı Anında Yetişip de Cennete Giremeyen Kimsenin Zelil Olacağı Babı
4- Baba, Anne ve Benzerlerinin Dostlarına Sile Yapmanın Fazileti Babı
5- İyilik ve Günahın Tefsiri Babı
6- Sıle-i Rahmin Lüzumu, Kati Rahimin Haram Kılınması Babı
7- Birbirine Hasedlik Çekmenin, Düşmanlık Etmenin ve Sırt Çevirmenin Haram Kılınması Babı
8- Şer'i Bir Özür Yokken Üç Geceden Fazla Dargınlığın Haram Kılınması Babı
9- Sü-i Zan, Tecessüs, Münafese, Müşteri Kızıştırma ve Benzerlerinin Haram Kılınması Babı
10- Müslümana Zulüm ve Tahkir Terzil Etmenin, Kanının, Irzının ve Malının Haram Kılınması Babı
11- Düşmanlığın ve Birbirini Terketmenin Nehyi Babı
12- Allah İçin Sevmenin Fazileti Hakkında Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
13- Hasta Dolaşmanın Fazileti Babı
14- Mü'mini Başına Gelen Hastalık, Üzüntü ve Buna Benzer Şeylerden Hatta Batan Dikenden Kazanacağı Sevab Babı
15- Zulmün Haram Kılınması Babı
16- Zalim Veya Mazlum Her Din Kardeşine Yardım Babı
18 — Sövmekten Nehy Babı
19- Af ve Tevazuun Müstehab Oluşu Babı
20- Gıybetin Haram Kılınması Babı
21- Allah Teala'nın Dünyada Kusurunu Gizlediği Kimsenin, Âhirette De Gizleyeceğini Müjdeleme Babı
22- Fuhuşundan Korkulan Kimseye Yumuşak Davranma Babı
23- Yumuşak Davranmanın Fazileti Babı
24- Hayvanlara ve Başkalalarına Lanetin Yasak Edilmesi Babı
25- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bir Kimseye Hak Etmediği Halde Lanet Eder Veya Söver Yahut Beddua Ederse, Bu Onun, O Kimse İçin Zekat, Ecir ve Rahmet Olacağı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
26- İkiyüzlüyü Zem ve Bu Yaptığının Haram Kılınması Babı:
27- Yalanın Haram Kılınması ve Mubah Olanını Beyan Babnı
28- Koğuculuğun Haram Kılınması Babı
29- Yalanın Çirkinliği, Doğruluğun Güzelliği ve Fazileti Babı
30- Kızgınlık Ânında Kendini Tutan Kimsenin Fazileti ve Kızgınlığın Ne İle Giderileceği Babı
31- İnsanın Kendine Malik Olamıyacak Şekilde Yaratılmış Olması Babı
32- Yüze Vurmanın Yasak Edilmesi Babı
33- İnsanlara Haksız Yere Azab Eden Kimseye Şiddetli Tehdid Babı
34 — Silahla Mescid, Pazar Yeri Vesaire Gibi İnsanları Bir Araya Toplatan Yerlerden Geçen Kimsenin Silahı Demirinden Tutmasını Emir Babı
35- Bir Müslümana Silahla İşaret Etmekten Nehyolunması Babı
36- Yoldan Eziyet Veren Şeyleri Gidermenin Fazileti Babı
37- Kedi ve Emsali Eziyet Vermeyen Hayvanların Tazib Edilmesinin Haram Kılınması Babı
38- Kibirlenmenin Haram Kılınması Babı
39- İnsana Allah Teala'nın Rahmetinden Ümid Kestirmenin Yasaklanması Babı
40- Zayıflarla Düşkünlerin Fazileti Babı
41- İnsanlar Helak Oldu, Demenin Yasaklanması Babı
42- Komşuyu ve Ona İyilik Yapmayı Vasiyet Babı
43- Karşılaşma Anında Güleryüz Göstermenin Müstehab Oluşu Babı
44- Haram Olmayan Hususda Şefaatin Müstehab Kılınması Babı
45- İyi Kimselerle Düşüp Kalmanın ve Kötü Arkadaşlardan Kaçınmanın Müstehab Oluşu Babı
Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
46- Kızlara İyi Muamelede Bulunmanın Fazileti Babı
47- Çocuğu Ölüp de Bundan Sevab Bekleyenin Fazileti Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
48- Allah Bir Kulu Sevdiği Vakit, Onu Kullarına da Sevdirmesi Babı
49- Ruhların Toplu Cemaatlar Oluşu Babı
50- «Kişi Sevdiğiyle Beraberdir» Hadisi Babı
51- Salih Kimse Madh-ü Sena Edilirse, Bu Ona Bir Müjde Olacağı ve Bir Zarar Vermeyeceği Babı

45- İYİLİK, SİLE VE ÂDÂB BAHSİ

1- Anneye, Babaya İyilik ve Onların Buna En Haklı Layık Babı

1- (2548) Bİze Kuteybe b. Saîd b. Cemil b. Tarifes-Sakafî ile Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr, Umara b. Ka'kaâ'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Bir adam Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek :
— Benim güzel sohbet etmeme insanların en lâyık olanı kimdir? diye sordu.
«Annendir!» buyurdular.
— Sonra kimdir? dedi. «Sonra annendir!» buyurdu.
— Sonra kimdir? dedi.
«Sonra annendir!» buyurdu.
— Sonra kimdir? dedi. «Sonra babandır!» buyurdu,
Kuteybe'nin hadîsinde : «Benim güzel sohbet etmeme en lâyık kimdir?» cümlesi vardır. İnsanları anmamıştır.

2- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' El-Hemdânî rivayet etti, (Dedi ki) : Biae tbni Fudayl babasından, o da Umara b. Ka'kaâ'dan, o da Ebû ZtirVdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir adam:
— Yâ Resûlallah! Benim gü*el sohbet etmeme en lâyık kimdir? diye sordu,
«Annen, sonra annen, sonra annen, sonra babandırl Sonra sana en yakın, en yakın olanlardır!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize mâra ile İbnü Şübrüme'den, onlar da Ebû ZiirVdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre : Eir adam Peygamber (SallallahüAleyhiveSellem)Je geldi diyerek Cerîr'in hadîsi gibi rivayet etmiş Şunu da ziyâde eylemiştir : «Bunun üzerine :
«Evet! Baba hakkı için sana mutlaka haber verilecektir!» buyurdular.»

4- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Talha rivayet etti. H.
Bana Ahmed b. Hiraş da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habban rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. Her iki râvi İbni Şübrü me'ilen bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Vüheyb'in hadîsinde : «Kime iyilik edeyim.» Muhammed b. Talha'nın hadîsinde ise : «Tarafımdan güzel sohbet edilmeye insanların hangisi en lâyıktır.» cümleleri vardır. Sonra râvi Cerîr'in hadîsi gibi nakletmİştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Edeb»'de; İbnü Mâce «Ki-tâbu'l-Vasâyâ»'da tahric etmişlerdir,
Hadîsdeki sahabeden murad; sohbet yâni bir kimsenin hizmetinde bulunmaktır.
Bâzıları Peygamber (Sallailahu Aleyhi veSeltem) 'e gelen adamın Mu-âviye b. Hayyide olduğunu söylemişler. «Çünkü Buhârî (El-Edebü'l-Müfred) adlı eserinde onun hadîsini rivayet etmiştir.» demişlerse de, Aynî bu babda birçok hadîsler vârid olduğunu, hepsinin buradaki rivayete benzediğini, binâenaleyh gelenin Muâviye olduğu tayin edilemiyeceğini söylemiştir.
Hadîs-i şerîf akrabaya iyilikte bulunmaya teşvik etmekte, bunların başında annenin geldiğini, sonra baba ve derecelerine göre diğer yakınların onu takip ettiğini bildirmektedir. Ulemâ bunun sebebini şöyle izah ederler : Annenin başta gelmesi; çocuğu uğrunda birçok meşakkatlere katlanmasından, onu doğururken, emzirirken ve terbiye ederken pek çok yorulmasındandır. «Elmirkat» nâm eserde şöyle deniliyor: «Kur'ân-ı Kerîm» 'de : Annesi onu meşakkatle taşımış, meşakkatle doğurmuştur. Onun ana karnında bulunmasıyle sütten ayrılması müddeti otuz aydır, bu-yurularak annenin bu üç hakkına işaret olunmuştur. Yâni; üç şey mukabilinde üç şey anneye mahsusdur ki, bunlar da; hamilelik çilesi, doğurma meşakkati ve emzirme mihnetidir. Bundan dolayı Peygamber (Sallailahu Aleyhi ve SeUem) anneye hizmeti üç defa tekrar etmiştir. Muhasibi iyilik ve hizmet hususunda annenin, babadan önce geldiğine ulemânın ic-mâını nakletmİştir. Fakat Kaadî Iyâz'm beyânına göre bu babda ulemâ arasında hilaf vardır. Cumhur annenin üstünlüğüne kail olmuş, bazıları iyilik ve hizmet babında anne ile babanın müsavi derecede hak sahibi olduklarını söylemişlerdir. Bu kavil İmam Mâlik'e de nisbet edilmiştir. Fakat Nevevî bu sarih hadisler karşısında doğrunun birinci kavil olduğunu söylemektedir. Kaadî Iyâz diyor ki: «İyilik hususunda anne ile babanın haklarının başkalarından daha kuvvetli oldu-
ğuna ulemâ ittifak etmişlerdir.
Bazıları Peygamber (Sallailahu Aleyhi ve Sellem)in:
«Sonra en yakının! En yakının!» buyurmasına bakarak dedelerle kardeşler arasında tereddüt göstermişlerdir...»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Evet! Baban hakkı için...» sözünden yeminin hakikati kastedilme-miştir. Bu kelime sözü perçinlemek için dile gelivermiştir.
Nitekim evvelce de görmüştük.

5- (2549) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler kî) : Bize Vekî', Süfyân'dan, o da Habîb'den naklen rivayet etti, H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yâni İbnü Saîd El-Kattân) Süfyân ile Şu'be'den rivayet etti. (Demişler ki) : Bize Habîb, Ebû'l-Abbâs'dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Bir adam Peygamber (Sallallahü A leyhı've Sellem)'e cİhâd için izin istemeye geldi. Bunun üzerine (ona) :
«Ebeveynin sağ mı?» diye sordu. Adam:
— Evet! dedi.
«O halde onlar hakkında cthâd eî!» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Habib'den rivayet etti. (Demiş ki) Ben Ebû'l-Abbâs'dan dinledim. (Dedi ki) : Ben Abdullah b. Amr b. Âs'ı şöyle derkçn işittim :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'ç geldi...
Râvi yukarıki hadîsin mislini anlatmıştır.
Müslim der ki : «Ebû'l-Abbâs'm ismi, Sâib b. Ferrûh El-Mekkî'dir.»

6- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbnü Bişr Mis'ar'dan naklen haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye b. Amr, Ebû İshâk'dan rivayet etti. H.
Bana Kaasim b. Zekeriyyâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Aliy El-Cu'fî Zâide'den rivayet etti. Her iki râvi A'meş'den ve hepsi Habîb'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir,

(...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Yezîd b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi. Ona da Ümmü Seleme'nin âzâdlısı Nâim rivayet etmiş ki, Abdullah b. Amr b. Âs şunu söylemiş :
Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e fcir adam gelerek:
— Sana hicret ve cihâd şartı ile bey'at ediyorum. Ecri Allah'dan dilerim; dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Annenle babandan sağ biri var mı?» diye sordu. Adam :
— Evet! Hattâ ikisi de! cevâbını verdi. «Allah'dan ecir diler misîn?» dedi. Adam:
— Evet! cevâbını verdi,
«O halde hemen annenle babana don! Ve onlara güzel sohbette bulun!» buyurdular,
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Cihâd» ile «Kitâbü'l-Edeb»'de; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de «Kitâbü'l-Cihâd»'da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.

Peygamber (SaMlahü Aleyhi ve Sellemj'e gelen zâtın Câhime b. Abbâs b. Mirdâs olması muhtemel görülmüştür.' Çünkü bir hadîsde bu zât :
«Ben cihâd hakkında istişare için Peygamber (SallalSahü Aleyhi ve Sellem)e geldim de (bana) :
«Validen var mı?» diye sordu. Evet! dedim
«Git de ona ikram et!» Zira cennet onun ayaklarının att;ndad;ri» demiştir.
Bu husûsda daha başka hadîsler de vardır. «Öyle ise onlar hakkında
mücahede et!» sözünden zahirî mânâ kastedümemiştir. Çünkü cihâdın zahiri mânâsı başkasına zarar vermeyi tazamrnun eder. Burada maksad cihâdın külfetidir. ki o da rnal sarfetmek ve bedenen yorulmaktır. Binâenaleyh hadîsin mânâsı. Anne ve babanı razı etmek için malını sarfet ve bedenini yor, demek olur. Hadîs-i şerif, anneye-babaya itaatin şiddetle lüzumuna, haklarının büyüklüğüne, onlara itâattan dolayı kazanılacak sevabın çokluğuna delildir. Ulemâdan bazıları bu hadîsle istidlal ederek ana-baba hakkının cihâddan daha üstün olduğunu... Her ikisi veya birisi müslüman olduğu takd'irde, onlardan izinsiz cihâda gitmenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Müşrik olurlarsa izinleri şart değildir. Ancak düşman müslürnanların karşısına gelir de, onunla çarpışmak zaruret hâlini ahrsa, onlardan izinsiz cihâd etmek caiz olur.
Anneye-babaya isyanın büyük günahlardan sayıldığını iman bahsinde görmüştük.

2- Anneye-Babaya Taatın Nafile Namaz Vesaireden İleri Tutulması Babı

7- (2550) Bize Şeyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Süleyman b. Muğîra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Hilâl, Ebı Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, şöyle demiş : Cü-reyc bir manastırda ibâdet ediyordu. Derken annesi geldi.
Humeyd demiş ki: Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Seîiem)'ın annesi onu çağırdığı vakit, elini nasıl kaşının üstüne koyduğunu, sonra başını ona kaldırarak çağırdığını tavsif buyurmasını Ebû Hüreyre'nin nasıl gösterdiğini bize Ebû Râfi' tavsif etti. Annesi şöyle demiş :
— Yâ Cüreyc! Ben senin annenim, tenimle konuş! Annesi ona namaz kılarken tesadüf etmiş. Cüreyc :
— Allahım! Biri annem, biri namazım! demiş ve namazını tercih etmiş. Bunun üzerine annesi dö'nmüş. Sonra ikinci defa tekrar gelerek:
— Yâ Cüreyc! Ben senin annenim. Binâenaleyh benimle konuş! demiş. Cüreyc:
— Allahım! Biri annem, biri namazım! demiş ve (yine) namazını
tercih etmiş. Annesi de:
— Allahım! Şüphesiz bu Cüreyc'dir. O benim oğlumdur. Kendisiyle konuştum, fakat o benimle konuşmayı kabul etmedi. Allahım! Ona fahişeleri göstermedikçe canını alma! demiş.
Humeyd : Annesi onun fahişe fitnesine düşmesi için duâ etseydi, bu fitneye düşerdi, demiş. (Ve sözüne devamla...) Şunları söylemiş: Bir koyun çobanı onun manastırına sığınırmış. Derken köyden bir kadın çıkmış ve onunla çoban zina etmiş. Kadın hâmile kalmış. Ve bir oğlan doğurmuş. Kendisine :
— Bu ne? demişler.
— Şu manastırın sâlıibindendir, demiş. Bunun üzerine köylüler bal-talarıyle, bel kürekleriyle gelmişler ve Cüreyc'e seslenmişler. Fakat onu namaz kılarken bulmuşlar. Bu sebeple onlarla konuşmamış. Manastırını yıkmağa başlamışlar. Bunu görünce yanlarına inmiş. Kendisine :
— Şu kadına sor! demişler. O da gülümsemiş. Sonra bebeğin başını sıvazlayarak :
— Senin baban kim? demiş. Bebek :
— Benim babam koyun çobanıdır!., demiş. Köylüler çocuktan tunu işitince (Cüreyc'e) :
— Senin manastırından yıktığımız yeri altın ve gümüşle bina edelim, demişler. O:
— Hayır! Lâkin siz onu eskisi gibi toprakla yapın! demiş. Sonra manastıra çıkmış.

8- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Cerîr b. HâzÎm haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Şîrîn, Ebû Hüreyı-e'den, o da Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuş:
«Beşikte yalnsz üç kişi konuşmuştur : Biri Meryem'in oğlu Uâ, diğeri Cüreyc'in arkadaşı. Cüreyc âbid bir adamdı. Bîr manastır yaptırdı. Onun içinde yaşıyordu. Derken annesi geldi, Cüreyc namaz kılıyordu. Ve :
— Yâ Cüreyc! dedi. Cüreyc :
— Yâ Rabbi! Annem ve namazım! Dedi. Ve namazına yöneldi. Annesi gitti. Ertesi gün olunca ona tekrar geldi. Cüreyc namaz kılıyordu :
— Yâ Cüreyc! diye seslendi. Cüreyc :
— Yâ Rabbi! Annem ve namazım! dedi. Ve yine namazına yöneldi. Annesi gitti. Ertesi gün olunca tekrar geldi. Cüreyc namaz kihyordu.
— Yâ Cüreyc! diye seslendi. Cüreyc :
— Ey Rabbîm! Annem ve namazım! dedi. Ve yine namazına yöneldi. Annesi :
— Allâhım! Fahişelerin yüzünü görmedikçe, bunun canını alma! diye dua etti. Derken Benî israil Cüreyc'i ve ibadetini müzâkere ettiler. Fahişe bir kadın vardı. Ki güzelliği dillere destan olmuştu. (Bu kadın) :
__ İsterseniz sizin için onu fitneye düşürüvereyim, dedi. Ve ona sataştı. Fakat Cüreyc kendisine iltifat göstermedi. Müteakiben kadın Cüreyc'in manastırında mekân tutan bir çobana geldi. Ve ona kendisiyle zina imkânını verdi. O da onunla zina etti. Kadın hâmile kaldı. Doğurduğu vakit :
— Bu çocuk Cüreyc'dendir! dedi. (Köylüler) Cüreyc'e gelerek onu aşağı indirdiler. Ve manastırını yıktılar. Kendisini de dövmeye başladılar. Bunun üzerine Cüreyc :
— Size ne oluyor? dedi.
__ Bu fahişe ile zina ettin ve senden çocuk doğurdu, dediler. Cüreyc :
__ Çocuk nerede? diye sordu. Hemen onu getirdiler. Cüreyc :
— Beni bırakın da namaz kılayım! dedi. Ve namaz kıldı. Namazdan çıktıktan sonra çocuğa gelerek onun karntna dokundu ve :
— Ey çocuk! Senin baban kimdir? dedi. Çocuk :
— Filân çobandır, cevâbını verdi. Bunun üzerine köylüler Cüreyc'e yöneldiler. Onu öpüyor ve sıvazlıyorlardı.
— Sana manastırını altından yapalım, dediler. O :
— Hayır! Onu eskisi gibi çamurdan yapın, dedi. Onlar da yaptilai'. Üçüncüsü : Bir zamanlar bir çocuk annesini emiyordu. (Oradan) Şahlanmış bir ata binmiş, kılık kıyafeti güzel bir adam geçti. Çocuğun annesi :
— Allah'ım! Oğlumu bunun gibi yap! diye duâ etti. Çocuk hemen memeyi b:raktj. Ve adama doğru dönerek ona baktı da :

— Allahım! Beni bunun gibi yapma! dedi. Sonra memesine dönerek emmeye başladı.
Ebû Hüreyre : Ben Resûlüllalı (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) 'in şehadet parmağı ağzında ve onu emmeye başlayarak çocuğun nasıl emdiğini anlatmasını hâlâ görür gibiyim, demiş.
Buyurmuşlar ki: (Sonra) Oradan bir câriye geçirdiler. Sahipleri onu dövüyor ve : Sen zina ettin! Çaldın! diyorlardı. Câriye ise :
— Bana Allah yeter! O ne güzel vekildir, diyordu. Çocuğun annesi : Allah'ım! Oğlumu bu câriye gibi yapma! diye duâ ettî. Çocuk hemen emmeyi bıraktı ve cariyeye bakarak :
— Allah'ım! Beni bu câriye gibi yap! dedi.
Artık burada konuşmaya başladtlar. Anne dedi ki :
— Boğazı tıkanasi! Güzel kıyafeti! bir adam geçti. Ben : Allah'ım! Oğlumu bunun gibi yap! dedim. Sen : Allah'ım! Beni bunun gibi yapma! dedin. Bu cariyeyi döverek ve : Sen zina ettin! Çaldın! diyerek yanımızdan geçirdiler. Ben : Allah'ün! Oğlumu bunun gibi yapma! diye duâ ettim. Sen : Allah'ım! Beni bunun gibi yap! dedin.
Çocuk şu karşılığı verdi :
— O adam bir zâlim idi. Bundan dolayı : Allah'ım! Beni onun gibi yapma! dedim. Bu cariyeye ise : Sen zina ettin! diyorlar. Halbuki zina ermemiştir. Çaluın! diyorlar. Halbuki çalmamtşiır. Bu sebeple : Allah'ım! Bern bunun gibi yap! dedim.
Bu hadisi Buharı «Ehâdîsül-Enuiya» bahsinde lahric etmiştir.
Kurtutaî : «Beşikte konuşanların üçe inhisar ettirilmesinde nazar ve teemmül vardır.» demişse de Aynî , Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUemi'in hadîsine karşı bu süzün edebe aykırı düştüğünü belb-lorek şunları söylemiştir: «llesaiülîah fSaUallahü Aleyhi ve Seliem) bunu beşikte konuşanların üçten ziyâde olduğunu bilmezden önce söylemiştir. O kendisine gelen vahye istinad ederek üç kişinin beşikte konuştuğunu lyı-ber vermiştir. Yoksa beşikte konuşan çocukların sayısı yedidir.» Yûsuf (Aleyhisselam) 'a şâhidlik eden çocuk, Fir'avn'm ateşe atmak istediği kadının çocuğu, Yahya (Aleyhisselam) v.s. bunlar meyâmndadır.
Savmea ve Deyr : Şehirlerden uzakta hıristiyan papazlarının ibâdet için çekildikleri manastır ve kiliselerdir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Namazda konuşmak namazı bozduğu halde Cüreyc neden namazda konuşmuştur?
Cevab: Hâdise Benî İsrail zamanında geçmiştir. Onların şeriatında namazda konuşmak mubah idi. Nitekim İslâmiyetin ilk zamanlarında müslümanlara da mubahtı. Sonra bu hüküm neshedilrniştir. Maa-maiih Cüreyc 'in konuşmasını kelâmı nefsiye hamledenler de olmuştur. Yâni; hakîkaten konuşmuş değil, içinden geçirmiştir.
Görülüyor ki : Cüreyc iki şeyden birini tercih etmek mecburiyetinde kalmıştır. Yâ annesine cevab verecek, ya namazına devam edecektir. O namaza devamı tercih etmiş, fakat Allah Teâlâ annesinin duasını kabul buyurarak Cüreyc 'i bir fahişe ile karşı karşıya getirmiştir. Ulemâ diyorlar ki : «Bu hal Cüreyc'in annesine cevâb vermesinin daha doğru olduğuna delildir. Çünkü kıldığı namaz nafile idi. Annesine itaat ederek cevab vermesi ise vâcİb idi. Anneye âsî olmak haramdır. Namazını hafif tutarak çabuk bitirmesi annesine cevab verdikten sonra tekrar kılması da mümkündü. İhtimal ki, annesinin kendisini ibadethanesinden ayrıhp dünyaya müteallik işlere davet edeceğinden çekinmiştir.»
Çocuğa : «Senin baban kimdir?» denilmesi iki vecİhle izah olunur :
1- İslâm dininde zinadan neseb sabit olmazsa da, ihtimal Benî Isrâi1'in şeriatında bu caizdi.
2- Burada zina eden kimseye mecazen baba denilmiştir. Çocuğun cariyeye bakarak: «Allahım! Iîeıı bunun gibi yap! demesi... Günahı olmayan bu câriye gibi, beni de günahlardan salim kıl.» manasınadır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Anne-baba hakkı büyüktür. Annenin hakkı babanınkinden daha kuvvetli ve duası müstecabdır.
2- Yapılacak vazifeler birbirine zıt düştüğü vakit en mühim olanından işe başlanır.
3- Allah Teâlâ musibetlerle imtihan ettiği veli kullarına ekseriya
kurtuluş yolu halkeder.
4- Evliyanın kerameti haktır. Ehl-i sünnetin mezhebi budur. Dalâlet fırkalarından Mu'tezile keramete inanmazlar. Velinin istediği zaman keramet gösterip gösterememesi ulemâ arasında ihtilaflıdır.
5- Büyük günah işleyen kimse için hürmet yoktur.

3- Anne ve Babasına Yahut Onlardan Birine İhtiyarlığı Anında Yetişip de Cennete Giremeyen Kimsenin Zelil Olacağı Babı

9- (2551) Bize Şeybân b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaHallahU Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Burnu yere sürünsün! Sonra burnu yere sürünsün! Sonra burnu yere sürünsün!» buyurmuşlar.
— Kimin yâ Resûlallah? diye sorulmuş.
«İhtiyarlığı anında annesi ile babasından birine yahut her ikisine yetişip de, onlar sebebiyle cennete giremeyenini» buyurmuşlar.

10- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Burnu yere sürünsün! Sonra burnu yere sürünsün! Sonra burnu yere sürünsün!» buyurdular.
— Kimin yâ Kesûlallalı? denildi.
«ihtiyarlığı anında annesi ile babasından birine yahuî her ikisine ye-tişîp de, sonra cennete giremeyenin!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled, Süleyman b. Bilâl'dcn naklen rivayet elti. (Demiş ki) : Bana Süheyl, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (SaüallahÜ Aleyhi ve Sellem) üç defa:
«Burnu yere sürünsün!» buyurdular.
Sonra râvi yukarki hadîsin mislini rivayet etmiştir.
«Rağime eııfü» tâbiri asıl itibariyle burnu toprağa sürtündü mânâsına gelirse de, burada ondan murad zelil ve hakîr oldu, demektir. Bazıları kötü ve kepaze oldu mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Hadîs-i şerif anaya, babaya itâata teşvik etmekte ve bunun sevabının büyük olduğunu bildirmektedir. Anneye, babaya bilhassa ihtiyarladıkları zaman nafakalarını vermek ve hizmetlerinde bulunmak gibi İtâatlar cennete girmeye sebepdîr. Bu hususda kusur eden, o nimete nail olamıyacaktır. İşte burnu yere sürünsün tâbirinin mânâsı budur.

4- Baba, Anne ve Benzerlerinin Dostlarına Sile Yapmanın Fazileti Babı

11- (2552) Bana Ebû't-Tahîr Ahmcd b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehh haber verdi. (Dedi ki) : Hana Saîd b. Ebî Eyyûb, Vclid b. EM'l-Velid'den, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi kî, Bedevilerden bir adam, kendisine Mekke yolunda rastlamış. Abdullah una sılam vermiş ve kendisini binmekte olduğu bir eşeğe bindirmiş. Basında bulunan bir sarigi da ona vermiş, İbnü Dinar demiş ki: Biz kendisine :
— Allah hay fim versin! Bunlar bedevilerdir; tunlar aza da razı olur-lar, dedik. Bunun üzerine Abdullah sunu söyledi:
__ Bunun bahası Ömer b. Hattab'm dostu idi. Hakikaten ben Resûlüllah (Salîalluhü Aleyhi ve Sellem. 'i :
«Şüphesiz ki, iyiliğin en iyisi, evlâdın baba dostlarını sıiede bulunmasıdır.» buyururken işittim.

12- (...) "Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dodi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana îlayve b, Şureyh, İhnü'l-Hâd'dan, c da Abdullah b. Dinar'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi ki : Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem):
«İyiliğin en iyisi, kişinin baba dostuna sslede bulunmasıdır.» buyurdular.

13- (...) Bize Hasen b. Ali El-Hulvânî rKâyet etti. (Dedi ki) : B.ze Y,'kub b ibrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babamla Leys b SVd hep birden Yezid b. Abdillah b. Usfime b. Hâd'dan, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, kendisinin Vır eşeği varmış. Mekke'ye çıktığında deveye binmekten bıktığı zaman onun üzerinde rahatlanırım*;. Bir de başına sardığı sarığı varmış. Bir gün bu eşeğin üzerinde iken aniden yanından bir bedevi geçmiş. Abdullah (ona) :
— Sen filân oğlu filânın oğlu değil misin? diye sormuş. Bedevi :
— Evet! cevâbını vermiş. Abdullah hemen eşeği ona vermiş. Ve :
— Buna bin! demiş. Sarığı dahi vererek :
— Bunu basma sar! demiş. Bunun üzerine arkadaşlarından biri Abdullah'a :
— Allah sana mağfiret buyursun. Bu bedeviye üzerinde rahatlandığın bir eşek verdin. BİR de sarık verdin ki, onu kendi başına sarıyordun, demiş. Abdullah ;
— Ben Resûlüllah (SaUatlahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kişinin babası öldükten sonra baba dosîlanna s:!ede bulunması, iyiliğin en iyisİndendir.» buyururken işittim. Bunun babası da Ömer'in dostu idi, demiş.
Bu hadîs-i şerif baba dostlarına şilede bulunmanın faziletine delildir.
Şilede bulunmaktan murad; onların ziyaretlerine gitmek, kendilerine ikram ve ihsanda bulunmak, gerekirse yardımlarına koşmaktır. Buna sebep baba olduğu için, dostuna yapılan her nevi ihsan ve ikram babaya da yapılmış gibi olur. Annelerle dedelerin, hocaların, karı ve kocaların dostlarına yapılan ikram da aynı hükümdedir. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Seliem}'in Hz. Hatice 'nin dostlarına yaptığı İkramı evvelce görmüştük.
Hadîs-i şerif baba hakkının pek büyük olduğuna da işaret etmektedir. Çünkü babanın dostlarına yapılan ikram ve ihsan, iyiliğin en faziletlisi olunca bizzat babaya yapılan ikramın faziletini dille ta'rife imkân kalmaz.

5- İyilik ve Günahın Tefsiri Babı

14- (2553) Bana Muhammcd b. Katim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnii Mehdî, Muâviye b. Sâlih'den, o da Ahdurrahman b Cü-beyr b. Nüîeyr'den, o da tabasından, o da Nevvâs b. Scm'ân El-Ensârî'den naklen rivayet etti. {Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallailahi Aleyhi vt Sellem)'& iyilik ve günahı sordum da şöyle buyurdular :
«İyilik, ahlâkın güzelliğidir. Günah ise, kalbinde gıcık yapan ve başkalarının muttali olmasından hoşlanmadığın şeydir.»

15- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muâviye (yâni İbni Salih Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da babasından, o da Nevvâs b. Sem'an'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Uesûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e birlikte Medine'de bir sene kaldım. Suâl sormaktan başka beni hicretten men eden bir şey yoktu. Bizden bîrimiz hicret etti mi,' Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve SeHem)'c bir şey sormazdı. Ben kendisine iyilik ve günahı sordum. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem);
«iyilik, ahlâk güzelliğidir. Günah ise, kalbinde gıcık yapan ve başkalarının muttali olmasını istemediğin şeydir.» buyurdular.
Hadîsin metnindeki ensârî tâbiri hakkında Ebû Ali E1 -Ceyyânî : «Bu vehmdir. Doğrusu Ki1âb'î olacaktır. Çünkü Nevvâz meşhur bir Kilâbîdir.» demiştir. Kaadî Iyâz ile Ma'zirî dahi onun Kilâbî adiyle meşhur olduğunu söylemişlerdir. İhtimal ensârın müttefiki imişdir.
Ulemânın beyânına göre birr : Sile, lütuf, iyilik, güzel geçinmek ve tâat mânâlarına gelir. Hadisdeki «Ahlâk güzelliği» ifadesi bu mânâların hepsine şâmildir.
Kalbde gıcık yapmaktan murad; şüphe hâsıl etmek ve günah olacağına korku vermektir. Kaadî Iyâz ile başkalarına göre «Suâl sormaktan başka, beni hicretten inen eden bir şey yoktu.» cümlesinden murad Medîne'de ziyaretçi gibi kalmasıdır. Oraya hicretine mâni olan şey Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e din hususunda suâl sormaktır. Çünkü Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) ziyaretçilerin suâl sormasına müsaade eder, muhacirlere etmezdi. Muhacirler gelen ziyaretçilerin suâl sormalarından memnun kalırlardı. Çünkü kendileri de bundan istifâde ederlerdi. Bu husûsda bedevi vesâir ziyaretçiler ma'zur görülürlerdi.

6- Sıle-i Rahmin Lüzumu, Kati Rahimin Haram Kılınması Babı

16- (2554) Bize Kuteybe b. Saîd b. Cemil b. Tarif b. Abdillah Es-Sekafî ile Muhammcd b. Ahbâd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Katim (bu zât İbni İsmail'dir), Muâviye'den rivayet etti. Bu zât Benî Hâşim'ıı azatlısı İbnü Ebî Müzerrid'dir. (Demiş ki) : Bana amcan Ebû'l-Hubab Saîd b. Yesâr, Ebû Hüreyre'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Şüphesiz Allab mahlûkatı yaratmıştır. Onlardan fariğ olduğu vakit rahm ayağa kalkmış : Bu, kat'edilmekîen sığınanın makamıdır, demiş. Te-âlâ Hazretleri : Evet! Sana sile yapana, benim sile yapmama; senden alâkayı kesene, benim de alâkayı kesmeme razı değil misîn? buyurmuş. Rahm : Evet, razıyım, demiş. Teâiû Hazretleri de : Bu sana verilmiştir.» buyurmuştur.
Bundan sonra Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):

«İsterseniz : (Siz döner de yeryüzünde fesad çıkarır ve akrabalık alâ kasını keser misiniz? Bunlar öyle kimselerdir ki, Allah kendilerine iânet i etmiş; kulaklarmı sağır, gözlerini kor eylemiştir. Acaba bunlar Kur'âtı'ı te-! debbür mü eimiyorlar. Yoksa kaîbİerin üzerinde kilitleri mİ var!} [1] âyet-i karîme'sini oküyuverin!» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Tevhîd», «Edeb» ve «Tefsir» bahislerinde; Mesâi «TefsîıVde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir;
Kaadi Iyâz diyor ki : «Sile yapılan, kendisinden alâka kesilen ve iyilik edilen rahim ancak ve ancak mânâlardan bir mânâdır; cisim değildir. O hısımlık ve nesebten ibaret olup, bunları ana rahmi bir araya toplar ve birbirlerine eklenirler. İşte bu eklenmeye rahim denilmiştir. Rahimden ayağa kalkmak ve konuşmak beklenemez. Binâenaleyh burada onun ayağa kalkması ve Arş'a asılması, Arapların âdetine göre bir darb-ı mesel ve güzel bir istiare olur. Maksad : Sılâ-i rahim yapanların şanını ve faziletini yükseltmek, yapmayıp alâkayı kesenlerin bu isyanları sebebi ile işledikleri günahın büyük olduğunu anlatmaktır. Bundan dolayıdır ki, isyana «kesmek» denilmiştir. Sanki bu isyan, ekleyen vasıtayı kesmiştir.»
Silenin hakikati : Atıyye, şefkat ve merhamet mânâlarına gelir, ki Allah'ın kullarına bir lütf-u ihsanı ve bir rahmetidir. Daha açık tâbirle sılâ-i rahim: Akrabayı ziyaret ederek hallerini sormak, gerekirse yardımlarına koşmak, uzakta iseler mektuplaşmak, selâm göndermek sureti ile aradaki manevî bağın kopmamasına dikkat etmektir. Bağın kopmasına «kat-i rahim» denir ki, büyük günahtır. Mamafîh sılâ-i rahimin dereceleri vardır. En yüksek derecesi farzdır, bunu terk eden günahkâr oîur. En aşağı derecesi de selâmı-kelâmı kesmektir. Silenin kimlere farz olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları biri erkek, diğeri kadın olsa birbirlerine nikâh düşmeyecek derecede yakın akrabaya farz olduğunu söylenmişlerdir. Bu takdirde amca oğulları ile dayı oğullarına larz değildir. Bir takımlarına göre miras babında zevil erhâm denilen bütün akrabaya farzdır. Nevevi bu ikinci kavlin daha doğru olduğunu söylüyor.
Hadjsde zikri geçen âyet-i kerime Benî Ümeyye ile Benî Hâşim kabileleri hakkında nazil olmuştur.

17- (2555) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Vekî', Muâviye b. Eb Müzerrid'den, o da Yezid b. Rûmân'dan, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllab (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Rahim Arş'a asılıdır. Beni sile edeni, Allah sile eylesin! Beni (mle alâkayı) keseni Allah da kat' etsin! der.» buyurdular.

18- (2556) Bana Züheyr b. Harb ile İbnü Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Muhammed b. Cübeyr b Mut'im'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Sılayı terk eden cennete giremez!» buyurmuşlar.
İbnü Ebî Ömer şunu söyledi: «Süfyân : Sıle-i rabimi terkedenİ kas-dediyor; dedi.»

19- (...) Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed-Dubaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye, Mâlik'den, o da Zührî'den naklen rivaye etti. Ona da Muhammed b. Cübeyr b. Mut'ını haber vermiş. Ona da babası haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Sila-i rahimi kesen cennete giremez!» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Râfİ' ile Abd b. Humeyd, Abdürrazzâk'dan, o da Ma'mer'den, o da Zührî'den naklen bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmiş ve: «Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Seliem) Men dinledim.» demiştir.
Cübeyr b. Mut'im rivayetini Buhârî «Kitâbü'l- Edeb»'de; Ebû Dâvûd «Zekât» bahsinde; Tirmizî «Kitâ-bü'l-Birr»'de muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
îmân bahsinde de görüldüğü vecihle bu gibi hadîsler iki suretle te1-vü olunurlar. Bunlardan biri: Hiç bir sebep ve şüphe yokken haram olduğunu bile bile kat'ı rahimi helâl i'tikad etmesidir. Böylesi kâfirdir; ebediyyen cehennemde kalacak, cennet yüzü görmeyecektir.
İkinci te'vîl: Cennete ilk girenlerle beraber giremez; cehennemde cezasına kadar azâb gördükten sonra girer. Çünkü sıla-i rahmi inkâr etmemiş; yalnız îcâbmı yapmamakla günahkâr olmuştur. îmânını kurtaran bir kimse er geç mutlaka cennete girecektir.

20- (2557) Bana Harmele b. Yahya Et-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni ŞihâV-dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen hafcer verdi. Enes şöyle demiş : Ben Resûlüllah (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Her kim rızkının bollaştırılmasını yahut ecelinin geciktirilmesini arzu ederse sıla-i rahimini yapıversin!» 1. uy ürürken işittim.

21- (...) Bana Abdülmeîik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâlid rivayet etti, (Dedi ki) : İbnü Şihâb şunu söyledi : Bana Enes b. Mâlik haher verdi ki, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim rızkının boilaştinlmasmı ve ecelinin geciktirilmesini arzu ederse islam rahimini yapıversin!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'l~BüyÛ»'da; Ebû Dâvûd «Zekât» bahsinde; Nesâî «Tefsîr»'de muhtelif râvilerden tahrîc etûnişlerdir.
Hadîs-i şerif sıla-i rahimin rızkı arttıracağına, eceli geciktireceğine delâlet etmektedir. Burada hemen meşhur sual karşımıza çıkar: Ecellerle rızıklar takdir edilmiştir. Onlar ne artar, ne eksilir. Cenâb-i Hak:
«Ecelleri geldiği vakit ne bir an geri bırakılırlar, ne de bir an evvele alınırlar!» buyurmuştur. Ulemâ bu suâle birkaç vecihle cevap vermişlerdir :
1- Ziyadeden murâd rızık bolluğu ve beden sağlamlığıdır. Araplar zenginliğe hayât, fakirliğe memat derler.
2- Ziyade ve te'hîr meleklere nisbetledir ve Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Allah'ın ilmi başka, yazılan şey başkadır. Yazılan bazan bozulabilir; fakat'ilmi asla değişmez. Bundan dolayıdır ki, Hz. Ömer: «Yâ Rab! Beni şakı yazdınsa sil!» dermiş. «Senin ilminde §akî isem değiştir.» demezmiş. Çünkü Allah'ın olacak bir şeyi bilmesi asla değişmez; bildiği şekilde olur.
3- Ziyâde ve te'hîr kullara nisbetle muallak olarak takdir buyurul-muş; ve sanki: «Filân süa-i rahim yaparsa altmış sene; yapmazsa elli sene yaşayacaktır.» denilmiş gibidir. Allah'a nisbetle muallak taraf yoktur.
4- Ecelin ziyadeliği ömrün bereketiyle ve sahibini hayırlı işlere muvaffak kılmakla olur. Bu suretle kısa ömürde, başkalarının uzun ömürlerinde yapamadıkları hayırlı işleri yapar; onlardan çok yaşamış gibi olur. İmam Nevevî bu son kavli en sahîh bulmaktadır. Kaadi Iyâz bazılarının : «Ziyadeden murâd: Öldükten sonra hayırla anılmaktır.» dediklerini hikâye etmiştir. Fakat Nevevî: «Bu kavil zayıf yahut bâtıldır!» demiştir.

22- (2558) Bana Muhammed b. Müsennâ iîe Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnü Müsennâ'nmdır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Alâ' b. Abdirrahman'ı, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ederken dinledim ki, bir adam :

— Yâ Resûlallah! Benim hısımlarım var! Ben onlara sıla yapıyorum; onlar benimle alâkayı kesiyorlar! Ben onlara iyilik ediyorum; onlar bana kötülük! Ben onlara yumuşak davranıyorum; onlar bana karşı cahillik ediyorlar! Demiş. Bunun üzerine :
«Eğer dediğin gibi isen, sanki onlara sıcak kül yediriyor gibisin! Sen bu minval üzere devam eitikçe Allah ias-afından onlara karş: seninle daima bir yardımcı bulunacaktır!» buyurmuşlar.
Mell: Sıcak kül demektir. Zahir: Arka dayak, yardımcı mânâsına gelir.
Buradaki cahillikten murad : Kötü sözdür.
Hadîs-i şerif bir teşbihtir. ResûlülInh (SalîaUahü Aleyhi ve Selletn) bu zâtın örnek davranışı karşısında akrabasının gösterdikleri küstahlıktan dolayı başlarına gelecek elem ve ıztırâbı, sıcak kül yiyenin ıztırabina benzetmiştir. Yâni onunla akrabalık alâkasını kesip kendisine ezâ ettikleri için büyük vebal altında kalmışlardır.
Bâzılarına göre hadîsin mânâsı: «Sen onlara iyilik etmekle kendilerini tahkir ve rezil ediyorsun! Yaptıkları aşağılıktan sıcak kül yemiş gibi elem duyuyorlar!» demektir. Bir takımları da: «Bu hadîsten murad: (Senin yedirdiğin ni'metler, sıcak kül gibi onların mi'de ve bağırsaklarını yakacaktır!» demek olduğunu söylemişlerdir.

7- Birbirine Hasedlik Çekmenin, Düşmanlık Etmenin ve Sırt Çevirmenin Haram Kılınması Babı

23- (2559) Bana Yalıya b. Yahya rivayet elti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbnü Şihâb'dan dinlediğim, onun da Enes 1). Malik'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllalı (SalîaUahü Aleyhi ve ScÜenı):
«Birbirinize buğz etmeyin! Birbirinize hasedük çekmeyin! Ve birbirinize sırt çevirmeyin! Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun! Bir müslümana kardeşini üç geceden fazla terk etmesi helâl olamaz!» buyurdular.

(...) Bize Hâcib b. Velîd rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Velîd Ez-Zübeydî Zührî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki, Resûlüllalı (SalîaUahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurmuşlar, H.
Bana bu hadîsi Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îfcnü Şihâb'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulundu.

(...) Bize Züheyr b. Harb üe İbnü EM Ömer ve Anıru'n-Nâkid, hep birden İbnü Uyeyne'den, o da Zührî'den naklen bu isnâdla rivayette tu lundular. İbnü Uyeyne : «Birbirinizle alâkayı kesmeyin!» cümlesini ziyâde etmiştir.

(...) Bize Ebû Kâmil rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni İbni Zürey') rivayet etti. II.
Bize Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd de ikisi birden Abdür-razzâk'dan rivayet ettiler. Bu râvilerİn hepsi Ma'mer'den, o da Zührî'den bu İsnadla rivayette bulunmuşlardır.
Yezîd'in Ma'mer'den rivayeti, Süfyân'ın Zührî'den rivayeti gihidir; dört hasleti birden zikreder. Abdürrazzâk'ın rivayetinde ise : «Birbirinize hasedlik çekmeyin! Birbirinizle alâkayı kesmeyn! Ve birMrinze sırt çevirmeyin!» şeklindedir.

24- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birbirinize hasedlik çekmeyin! Birbirinize buğz etmeyin. Ve birbiri-ı'izle alâkayı kesmeyin! Kardeş olun ey Allah'ın kulları!» buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana Aliy b. Nasr El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, bu isnâdla bu hadîsin mislim rivayet etti. Ve: «Allah'ın size emrettiği gibi- ifadesini de ziyâde eyledi.
Bu hadîsi Buhârî «KitâbüTI-EdeWin bir iki yerinde Ebû Hüreyre ve Enes RadİyailahU anh) 'dan tahrîc etmiştir. ! Hased: Bir ni'meti dîn kardeşinden alınıp kendisine verilmesini istemektir, ki pek çirkin bir şeydir. : **Buğz:** Sevginin zıddıdır.
Tedâbür: Birbirlerine S'rt çevirmek demektir. Kaadî Iyâz'a göre bundan murad : Birbirinize düşmanlık etmeyin! demektir. «Birbirinizi terk etmeyin!» mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır.
Taberânî diyor ki: «Bu gibi şeyler kazanmakla elde edilmez. Binâenaleyh onları teklif de doğru değildir. Buradaki nehiy onların sebeplerine hamledilir. Yâni buğzu, hasedliği ve küsüşmeyi îcabeden işleri yapmayın! demektir.»
Zührî'nin rivâyetindeki dört hasletten murad: Buğzetmemek, hasedlik çekmemek, birbirine sırt çevirmemek ve kardeş olmaktır. Şafiî1er'e göre bu hadîs bir müslümanın dîn kardeşi ile üç günden fazla dargın kalmasının haram; üç gün dargınlığın ise mubah olduğuna delildir. Üç günden fazla süren dargınlığın haram olduğuna nassı ile, üç günlük dargınlığın mubah olduğuna ise mefhûm-ı muhalifi ile delâlet etmektedir. Üç günlük dargınlığın affedilmesi, insanın yaradılışında gadab ve kötü huyluluk bulunduğundandır.
Hanefîler'e göre mefhum-ı muhalefet sahih delîl değildir. Onlarca üç günden fazla dargınlığm haram olduğunu beyân, üç gün dargın durmanın helâl olmasını iktizâ etmez.
Bâzıları bu dargınlığın dünyaya aid bir iş için üç gün olduğunu, âhi-ret için olursa üç günden fazla dargın durmanın meşru' kılındığını söylemiş; Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve SeUem) 'in Tebûk gazasına iştirak etmeyen üç kişi ile elli gün konuşmadığını, ashabına da onlarla konuşmamalarını emrettiğini buna misal göstermişlerdir. Bilâhare bu zevatın tevbeleri kabul buyurulduğuna dair âyet inmiş ve müslümanlar kendileri ile konuşmaya başlamışlardır.
Dargınlığın sırf bir selâmla sona erip ermiyeceği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhura göre mücerred bir selâm vermek veya almakla dar-gınhk sona erer. Bu rivayette İmam Mâ1ik'in kavli de budur. İmam Ahmed'e göre dostluk eski haline dönmedikçe dargınlık geçmiş sayılmaz. Mâlikiler 'den İbni Kaasim'in kavli de budur.

8- Şer'i Bir Özür Yokken Üç Geceden Fazla Dargınlığın Haram Kılınması Babı

25- (2560) B,ize Yahya h. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbnİ ŞİhâB'dan dinlediğim, onun da Ata' b. Yezîd El-I^eysî'den, onun da Ebû Eyyûb El-Ensârî'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir müslümana kardeşini üç geceden fazla terk etmesi helâl değildir. Birbirlerine karşı gelirler; o yüz çevirir; bu da yüz çevirir. Bunların hayırlısı, baştan selâm verendir.» buyurdular.

(...) Bize Kuteyhe b. Saîd İle Ebû Bekir b. Ehî Şeyle ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Hâcib b. Velîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mulıammed karb, Zübeydî'den rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim EI-Hanzalî ile Mulıammed b. Râfi' ve Abd b. Jrmeyd, Abdürrazzâk'dan, o da Ma'mer'den naklen rivayet ettiler. Bun·,]"în hepsi Zührî'den Mâlik'in isnadı ile onun hadîsi gibi rivayette bu-rirnuşlardır. Yalnız : «O yüz çevirir; bu da yüz çevirir.» cümlesi müs-ihâî Çünkü bu râvilerin Mâlik'den mâda hepsi hadîslerinde : «O yan |cfter; bu da yan döner.» demişlerdir.

26- (2561) Bize Muhammed b. RâfV rivayet etti. (Dedi ki) : Bize jammed b. Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (Bu zâ 'önü Osman'dır) Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'mine, kardeşini üç günden fazla terk etmesi helâl değildir.» İyurmuşlar.

27- (2562) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab lîilazîz (yâni îbnü Muhammed) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hü-:eVre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Uç geceden fazla terk etmek yoktur.» buyurmuşlar.
Ebû Eyyûb hadîsini Buharı «Kitâbü'1-Edeb» ve «Kitâ-tlu'I-lstîzan»'da; Ebû Dâvud «Kitâbu'I-İstîzan»'da; Tirmizî Kitâbu'l-Birr»'d muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Hüküm itibariyle Hadîs-i şerif bundan önceki rivayetler gibidir, mam Şafiî, İmam Mâlik ve diğer bir takım ulemâ selâ-n dargınlığa son verdiğine bununla istidlal etmişlerdir. Mektubla veya Slâm göndermekle dargınlığın sona erip ermeyeceği hususunda iki kavil vardır. Birinci kavle göre sona ermez; çünkü konuşmamalardır. Esah olan ikinci kavle göre ise selâm göndermekle dargınlık ortadan kalkar.
«Kâfirler imanla muhatabdır; namaz, oruç gibi fer'i amellere muha-tjab değillerdir.» diyen Hanefîler bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
Şâfiî1er'e göre küffâr hem iman, hem de amellerle muhatabdırlar. Onlarca bu hadîsdeki müslüman kaydışeriatın teklifini müslüman kabul ettiği içindir.
Hadis-i şerif dargınlardan ilk söze başlayanın daha hayırlı olduğuna delildir. Çünkü selâm vermek veya hal-hatır sormak gibi sözlerle ilk konuşan taraf hayr işlemiş, karşıdakini de hayr işlemeye yâni cevab vermeye teşvik etmiş olur.

9- Sü-i Zan, Tecessüs, Münafese, Müşteri Kızıştırma ve Benzerlerinin Haram Kılınması Babı

28- (2563) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'c, Ebû'z-Zinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Zandan sakının! Çünkü zan sözün en yalanıdır. Başkalarının konuştuğunu dinlemeyin! Tecessüs ve münâfese yapmayın! Birbirinize hasedlik çekmeyin! Birbirinize buğz etmeyin! Birbirinize sırt çevirmeyin! Kardeş olun ey Allah'ın kulları!» buyurdular.

29- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-âzîz (yâni İbni Muhammed) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hürey·re'den naklen rivayet etti ki, Ucsulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) t
«Hezeyan konuşmayın! Birbirinize sırt çevirmeyin! Başkalarının konuştuğunu dinlemeyin! Biriniz diğerinin satışı üzerine satış yapmasın! Kardeş olun ey Allah'ın kullan!» buyurmuşlar.

30- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Â'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi fşöyle demiş) : ResûlüMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birbirinize hasedlik çekmeyin! Birbirinize buğz etmeyin! Tecessüsde ulunmayın! Başkalarının konuştuğunu dinlemeyin! Müşteri kızıştırması da yapmayın! Kardeş olun ey Allah'ın kulları!» buyurdular.

(...) Bize Hasen b. Aliy EI-Hulvânî ile Aliy b. Nasr El-Cehdamî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) jıBize Şu'be, Â'meş'den bu isnâdla :
«BirbİrinizIe şileyi kesmeyin! Birbirinize sırt çevirmeyin! Birbirinize buğz etmeyin! Birbirinize hasediik çekmeyin! Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun!» şeklinde rivayette bulundu.

31- (...) Bana Ahmed b. Saîd Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süheyl, babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahti Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Birbirinize buğz etmeyin! Birbirinize sırt çevirmeyin! Birbirinize mü-nâfese yapmayın! Kardeş olun ey Allah'ın kulları!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'I-Edeb»'de tahrîc etmiştir. Buradaki zandan murad başkalarına sû-i zanda bulunmaktır. Hattabî diyor ki : «Sû-i zan hatırdan gelip geçen şeyler değil, zannı hakikat kabul edip tasdikde bulunmaktır. Zira hatırdan gelip geçen şeylerin önünü almak elde değildir.
Kaadî Iyâz, Süfyân'mşu sözünü nakleder : «Kulu günaha sokan zan, kabul edip konuştuğu zandır. Hatırından geçeni soyle-mezse günaha girmez.» Bu hususta evvelce izahat vermiştik.
Tecessüs : Casusluk etmek, başkalarının gizli şeylerini araştırmaktır. Bu kelime ekseriyetle şer hususunda kullanılır. Gizli şerrin sahibine casus derler. Nitekim hayrı gizleyene de namus denilir.
Tahassüs: Başkalarının sözünü dinlemektir. Bazıları; tecessüs bir sırrı başkası için dinlemektir; tahassüs ise kendisi için dinlemektir, demiş. Bir takımları her ikisinin aynı mânâya geldiğini ve ikisinin de bilinmeyen hal ve haberleri Öğrenmek istemek mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Tenâfüs ve münafese; bir şeyin yalnız kendisinde olmasını istemektir.
Hücr: Çirkin söz mânâsına gelir.
Müşteri kızıştırmak, başkalarının pazarlığı üzerine pazarlık yapmak meseleleri aîış-veriş bahsinde görülmüştü.
Sû-i zan; tecessüs hasedlik ve emsali şeyler Kur'ân âyetleriyle de haram kılınmışlardır.
Sû-i zannın mukabili hüsn-ü zan'dır Sisn-ü zan yâni bir kimsenin hal-ü tavrını iyiye yorarak ondan hayır beklemek müslümana yaraşan bir harekettir. Hüsn-ü zan'nın vâcib olduğu ^«rler bile vardır. Meselâ; Teâlâ Hazretleri hakkında hüsn-ü zan'da bulunmak vâcibdir.

10- Müslümana Zulüm ve Tahkir Terzil Etmenin, Kanının, Irzının ve Malının Haram Kılınması Babı

32- (2564) Bize Abdullah b. Mesîeme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvud (yâni İbni Kays) Âmir b. Küreyz'in azatlısı Ebı Saîcden, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
|«Birbirinize hasedlik çekmeyin! Müşteri kızıştırmayın! Birbirinize buğz-etmeyin! Birbirinize sırt çevirmeyin! Biriniz diğerinin pazarlığı üzerine satış yapmasın! Kardeş olun ey Allah'ın kulları! Müslüman müslümamn kardeşidir. Ona zulmetmez; onu yardımsız bırakmaz; onu tahkir etmez. —Uç defa kalbine işaret ederek—Takva şuradadır. Kişiye kötülük namına müs-lüman kardeşini tahkir etmesi kâfidir. Müslümamn her şeyi, kanı, malı ve İrzı müslümana haramdır.» buyurdular.

33- (...) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed b. Anır b. Şerh rivayet etti. (Dedi d) : Bize İbni Vehb Üsâme'den (bu zat İbnü Zeyd'dir) rivayet etti. O da Abdullah b. Amir b. Küreyz'in azatlısı Ebû Saîd'i şöyle derken işitmiş : Ben Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken dinledim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) buyurdular kî...
, Kavi Davud'un hadîsi gibi nakletmiş, biraz ziyâde ve noksan yapmıştır. Yaptığı ziyâdeden biri şudur :
«Şüphesiz ki, Allah sizin bedenlerinize ve suretlerinize bakmaz, lâkin kalblerinize bakar.» Ve parmaklanyle göğsüne işaret etmiştir.

34- (...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kesîr b. Hişâm rivayet etti, (Dedi ki) : Rize Ca'fer b. Burkan, Yezîd b. Esam'dan o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Şüphesiz ki, Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; lâkin kalblerinize ve amellerinize bakar.buyurdular.
Müslümamn müslümanla kardeş olduğunu evvelce izah etmiştik,
Hazl: Yardımsız bırakmak, rezil etmek mânâlarına gelir. Burada maksad dinde olduğu halde, bir müslüman din kardeşini zâlime karşı müdafaadan ve ona yardımdan geri kalmaz, demektir.
«Takva şuradadır...» sözünden murad : Zahirî amellerle takva hâsıl olmaz. Takva ancak kalbde yer eden Allah'ın azameti Allah korkusu ve murakabesi ile olur, demektir. Allah'ın bakması müzacat ve muhasebesinden kinayedir. Bu muhasebe zahire bakarak değil, kalbdeki inanca göredir. Nevevî : «Allah'ın bakması her şeyi ihatalı bir şekilde görmesidir.» diyor. Ulemâdan bâzıları bu hadîsle istidlal ederek : «Akıl başta değil, kalbdedir.» demişlerdir. Bu mes'ele : «Dikkat edin ki, cesedde bir parça et vardır...» hadîsinde izah edilmişti.
Hadîs-i şerif bir müslümamn din kardeşini tahkir, rezil rüsvay etmesinin ve müslümamn müslümana canının, ırzının, malının haram olduğuna delildir.

11- Düşmanlığın ve Birbirini Terketmenin Nehyi Babı

35- (2565) Bize Kuteybe b. Saîd, Mâlik b. Enes'deıı, ona okunanlar meyanındn Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den nakler rivayet etti ki, Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurmuşlar:
«Cennet kapıları pazartesi ve perşembe günleri açılır. Ve Allah'a hiç bir şeyi şerik koşmayan her kula (günahları) mağfiret buyurulur. Yalnız din kardeşi İle aralarında düşmanlık bulunan kimse müstesna! (Onlar hakkında) şu iki kişiye barışmcaya kadar mühlet verin! Şu iki kişiye barışın-caya kadar mühlet verin! Şu iki kişiye barışmcaya kadar mühlet verin! denilir.»

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize
Bile KuteSt b." Saîd ile Ahmed b. Abdeted Dabbî de Abdü'l-Aziz Ed Derâverdî'den rivayet ettiler. Her iki râvi Süheyl'den o da babasm-dan naklen Mâlik'in isnad.yle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlar*, ya"nu Derâverdî'nin hadîsinde ibni Abde'nin rivayetinden olmak üzere: ^lll,, hirbirini terk eden iki kîŞi.... denümi, K.Ueybe ,se : -Y.ln» b.r-birlerine çirkin söx söyleyen iki kişi müstesna!» dem.şt.r.

36- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Müslim b. Ebî Meryem'den, o da Ebû SâlİH'den naklen rivayet etti. Eb Salih, Ebû HÜreyre'yi bir defa mertu olarak şunu söylerken işitmiş :
«Ameller her perşembe ve pazartesi günleri Allah'a arz olunur. Ve o gün Allah (Azzeve Celle) Allah'a hîç bir şeyi şerik koşmayan herkesi af buyurur. Yalnız din kardeşi ile aralarında düşmanlık bulunan kimse müstesna! (Bunlar hakkında) Bu iki kişiye barışıncaya kadar mühlet varin! Bu iki kişiye barışıncaya kadar mühlet verin! denilir.»

(...) Bize Ebû't-Tâhir ile Amr b. Sevvâd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Enes, Müslim b. Ebî Meryem'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'den naklen haber verdi. Şöyle buyurmuşlar :
«İnsanların amelleri pazartesi ve perşembe günleri olmak üzere her hafta İki defa arzolunur ve her mü'mİn kula mağfiret buyurulur. Yalnız dîn kardeşi ile aralarında düşmanlık bulunan kul müstesna! (Onlar hakkında) Bu iki kişiyi (barışa) dönünceye kadar bırakın! Yahut mühlet verin! denilir.» bulunmak ve Allah'ın onu kendi muhafaza ve himayesine almasıdır, (Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir) sözü bundan alınmıştır.» diyor. Buradaki gölge rahat ve nimetten ibarettir, diyenler.de vardır.
Gölgenin Allah'a izafe edilmesi teşrif içindir. Çünkü bütün gölgeleri halkeden Allah'dır.

12- Allah İçin Sevmenin Fazileti Hakkında Bir Bab

38- (2567) Bana Abdü'1-A'lâ b. Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme Sâbit'ten, o da Ebû Râfi'den, o da Ebı Hüreyre'-den, o da Peygamber (SallalİahÜ Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki:
«Bir adam başka bir köydeki kardeşini ziyaret etmiş. Bunun üzerine Allah onun için yoluna bir gözcü melek oturtmuş. Adam meleğin yanına gelince (ona) :
— Nereye gitmek istiyorsun? diye sormuş. Adam :
— Şu köydeki kardeşime gitmek istiyorum! cevâbını vermiş. Melek :
— Onun üzerinde ıslâhına çalıştığın bir nimetin var mı? diye sormuş. Adam :
— Hayır! Şu kadar var ki, ben onu Allah (Azze ve Celle) için sevdim, cevabını vermiş. Melek :
— O halde ben senin o kardeşini Allah için sevdiğin gibi, Allah da seni sevdiğini bildirmek üzere Allah'ın sana gönderdiği elçiyim.» demiş.

(...) Şeyh Ebû Ahmed demiş ki: Bana Ebû Bekr Muhammed b. Zen-cûyete'l-Kuşeyrî haber verdi, (Dedi ki) : Bize Abdü'1-A'lâ b. /Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet etti.
Medrace: Yol demektir. Ulemânın beyânlarına göre Allah'ın kulunu sevmesinden murad; ona rahmet etmesi, ondan razı olması ve ona hayrı irâde buyurmasıdır. Kullar hakkında muhabbet kalbin meylidir. Fakat Teâlâ Hazretleri bundan münezzehdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadis-i şerif Allah için birbirini sevmenin faziletine ve bu muhabbetin Allah'ın kulunu sevmesine sebep olacağına delildir.
2- Sulehâyı ve dostları ziyaret müstehabdır.
3- İnsanlar bazen melekleri görebilirler.

13- Hasta Dolaşmanın Fazileti Babı

39- (2568) Bize Saîd b. Mensur ile Ebû'r-Rabi'a Zehrânî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd) Eyyûb'dan, o da Ebı Kılâbe'den, o da Ebû Esmâ'dan, o da Sevtan'dan naklen rivayet etti. Ebû'r-Râbi': Onu Peygamber (SallalİIahü Aleyhi ve Sellem) 'e ref etti dedi. Saîd'in hadîsinde ise: (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahli Aleyhi ve Sellem) :
«Hastayı dolaşan, geri dönünceye kadar cennetin hurmalık yolundadır.» buyurdular, denilmiştir.

40- (...) BİIze Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : BİIze Hüşeym Hâlid'den, o da Ebû Kılâbe'den, o da Ebû Esmâ'dan, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin azatlısı Sevban'dan naklen haber verdi. Sevhan şöyle-demiş: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bir hastayı dolaşırsa, dönünceye kadar cennetin hurmala-rındadır.» buyurdular.

41- (...) Bize Yahya b. Habib El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid, Ebû Kilâbe'den, o da Ebû Esma' Er-Rahabî'den, o da Sevban'dan, o da Peygamber Sallallah'u Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Gerçekten müslüman kardeşi müslümam dolaştığı vakit, dönünceye kadar cennetin hurmalarındadır.»

-Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb hep birden Yezid'ded rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yezid b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim EI-Ahvel, Abdullah b. Zeyd'den (bu zat Ebû Kılâbe'dir), o da Ebû'l-Eş'as Es-San'ânî'den, o da Eb Esma Er-Rahabî'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m azatlısı Sevban'dan, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)den naklen haber verdi. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Bir kimse bir hastayı dolaşırsa, cennetin hurfesinde olur.» — Yâ Resûlallah! Cennetin hurfesi nedir? diye sorulmuş. «Onun devşirilmiş yemişidir.» buyurmuşlar.

(...) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân b. Muâviye, Âsim El-Ahvel'den bu isnadla rivayette tulündü.
Mahrafe,: İki sıra hurma arasındaki yoldur. O yoldan yürüyen hangi sıradan dilerse hurma toplayabilir. Bâzıları mahrefenin sadece yol demek olduğunu söylemişlerdir. Kaadî Iyâz: «Mahrefe, içinde devşiri-lecek yemiş bulunan bahçedir» demiştir.
Hadîsten murâd : Hasta bir müslümam dolaşmaya giden, onun yanından dönünceye kadar içinden yemiş topladığı bir bahçe gibidir, demektir. Yâni; hasta dolaşmaya giden kimsenin kazandığı sevab, yemiş toplayan kimsenin devşirdiği meyveye benzetilmiştir. Kaadî Iyâz diyor ki : «Hasta dolaşmanın ecri pek büyüktür. Hasta dolaşmak farz-ı kifâyedir. Çünkü dolaşılmazsa hâli perişan olur. Ölebilir. Bilhassa gurbette olanlarla zayıflar buna muhtaçtırlar.»
«Müslim» sarihlerinden Übbiye göre hasta dolaşmak hususunda örf ve âdete bakılır. Ziyaretten memnun kalan hasta dolaşılır. Ziyaretten hoşlanmayan hasta dolaşılmaz. Hastanın yanında kendisini rencide edecek hastalık hâli konuşulmaz.
Ulemâ, hasta dolaşmanın faziletine ittifak etmişlerdir. Bu husûsda evvelce gördüğümüz hasta ziyareti babında izahat geçmişti.
43- (2569) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme Sâbit'-den, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Seilem) buyurdular ki:
«Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) kıyamet gününde : Ey âdemoğlu! Ben hasta oldum da, sen beni dolaşmadın! diyecek. Âdemoğlu :
— Yâ Rabbi! Ben seni nas'I dolaşabilirim. Sen âlemlerin Rabbisin! cevabını verecek. Teâlâ Hazretleri :
— Bilmez miydin ki, filân kulum hasta oldu. Sen onu dolaşmadın. BİI-mez miydin ki, onu dolaşmış olsan, beni onun yanında bulurdun, buyuracak. Ey âdemoğlu! Senden yiyecek istedim; beni doyurmadın! diyecek. Âdemoğlu :
— Yârabbi! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin! diye-iek. Teâlâ rlazretieri :
— Bilmez misin ki, filân kulum senden yiyecek istedi, sen onu doyur-...ad:n. Bilmez miydin ki, onu doyurmuş olsan; bunu benim nezdİmde bulacaktın! buyuracak.
— Ey Âdemoğlu! Senden su istedim; beni sulamadm! diyecek. Âdemoğlu :
— Yâ RabbİI! Ben seni nas:l sularım! Sen âlemlerin Rabbisin! cevâbını ecek. Teâlâ Hazretleri :
Filân kulum senden su istedi; ona su vermedin! Onu sulamış olsaydın bunu (n karşılığını) benim nczdimde bulurdun! buyuracaktır.»
Ulemânın beyânına göre Teâlâ Hazretlerinin hastalığı kendisine izafe etmesi kulunu şereflendirmek ve kendisine yakınlığını bildirmek içindir. Maksat kulun hastalığıdır.
«Beni onun yanında bulurdun...» cümlesinin mânâsı: Benim sevab ve ikramımı bulurdun, demektir. Hastalık hakkında : «Beni onun yanında bulurdun.» Yiyecek ve İçecek hakkında ise :
«Bunun mükâfatım benim nezdimde bulurdun...» buyurulması hasta dolaşmanın sevabı daha çok olduğuna işaret içindir.

14- Mü'mini Başına Gelen Hastalık, Üzüntü ve Buna Benzer Şeylerden Hatta Batan Dikenden Kazanacağı Sevab Babı

44- (2570) Rize Osman b. Ebî Şeybe ile îshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk : Ahberunâ: Üsmau ise : Tladdesenâ tabirlerini kullandılar. (Dedilet ki) : Bize Cerîr A'meş'den, o da Ebû Vâil'den, o da Mesrûk'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki): Âişe şunu söyledi: «Ben hastalığ

Ue-sûlülluh. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastalığından daha şiddetli bir kimse görmedim.» Osman'ın rivayetinde : «El-Veceu» yerine «Veccan» denilmiştir.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam haber verdi. H.
Bize İbni Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnü Ebî Adiy rivayet etti. H.
Bana Bişr b. Hâlid dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhamrhed (yâni İbni Ca'fer) haber verdi. Bu râvüerin hepsi Şu'be'den, o da A'meş'den naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bana Ebû Bekr b. Nâfi' de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdurrah-man rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mus'ab b. Mik-dam rivayet etti. Her iki râvi Süfyân'dan, o da A'meş'den Cerîr'in isnadiyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Merdâ^da; Nesâî «Kitâbu't-Tıb»'da; İbnü Mâce «Cenaze» bahsinde muhtelif râvilerden tah-ric etmişlerdir.
Veca': Aslında ağrı-sızı demekse de, burada ondan murad hastalıktır. Arab1ar her ağrıya-sızıya hastalık derler. Teâlâ Hazretleri bilhassa Peygamberlerini şiddetli ağrı-sızı veren hastalıklarla ibtilâ etmiştir. Çünkü onlara herkesten ziyade iman kuvveti, şiddetli sabır ihsan buyurmuştur. Tâ ki bu sayede onlara vereceği sevabı tekmil ve hayrı ta'mim buyursun.

45- (2571) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. îshâk : Ahberanâ, ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Cerîr A'meş'den, o da İbrahim Et-Teymî'den, o da Haris b. Süveyd'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti, Abdullah [2] şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'in yanına girdim. Kendisi şiddetli hasta idi. Elimle ona dokundum. Ve :
— Yâ Resûlallah! Gerçekten sen şiddetli ıztırab nevbeti geçiriyor-sûn! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sette m):
«Evet! Ben sizden İki adamın nevbet geçirdiği gibi, şiddetli nevbet geçiriyorum.» dedi. Ben :
— Bunun sebebi senin için iki ecir olmasıdır, dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Evet!» dedi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Kendisine hastalık veya başka bir şeyden eza isabet eden hiç bîr müslüman yoktur ki, Allah onunla günahlarını ağacın yapraklarını döktüğü gibi dökmesin!» buyurdular.
Züheyr'in hadîsinde: «Elimle ona dokundum...» cümlesi yoktur.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bana Muhanımed b. Eâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize îshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsa b. Yûnus ile Yahya b. Abdi'l-Melik b. Ebî Ganiyye haber verdiler. Bu râvilerin hepsi A'meş'den Cerîr'in isnadiyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Ebû Muâviye'nin hadîsinde:
«Evet! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun! Yeryüzünde hiç bir müslüman yoktur ki... buyurdu.» ziyâdesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Merdâ»'nm bir iki yerinde biraz ziyâde ve noksan farkiyle tahric etmiştir.
Ubbî diyor ki : «Hasta dolaşan kimsenin doktor olmasa bile hastanın elinden tutması, hasta dolaşmanın âdabından olabilir:»
Va'k: Bâzılarına göre sıtma demektir. Bir takımları sıtmanın verdiği elem ve titreme olduğunu söjdemişlerdir.
Bundan önceki babda hastanın yanında hastalığının onu üzecek şekilde ağır veya fena olduğunu söylememek gerektiğine tenbih etmiştik. Burada ise bilâkis Hz. Abdullah b. Mes'ud'un bu tenbihin hilâfına konuştuğunu görüyoruz. Fakat onun kiminle konuştuğu düşünülürse hilâfına konuşma olmadığı anlaşılır. Hastalığın ağırlığından bahsedilmemesi, hastayı üzeceği ve ye'se düşüreceği içindir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bundan müteessir olmazdı. Hastalığının şiddeti söylenince; evet, diyerek tasdik etmesi de bunu gösterir. Hastalığının fazla elem vermesi, ecrinin kat kat artması içindir. Nitekim bir hadîs-i şeriflerinde :
«insanların en şiddetli belâya maruz kalanları biz Peygamberleriz, sonra evliya, daha sonra derece derece suleha gelir.» buyurmuşlardır.
«Ben sizden iki adamın nevbet geçirdiği gibi, şiddetli nevbet geçiriyorum.» buyurması da bunun ecri kat kat artmak için olduğuna işarettir.

46- (2572) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim hep birden Cerîr'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Esved'den naklen rivayet etti. Esved şöyle demiş : Âişe Minâ'da iken yanına Kureyş'den bir takım gençler girdi. Gülüyorlardı. Âişe :
— Niye gülüyorsunuz? diye sordu.
— Filân çadır ipinin üzerine düştü. Az daha boynu yahut gözü gidiyordu, dediler. Bunun üzerine Âişe :
— Gülmeyin! Çünkü ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ : «Hiç bir müslüman yoktur ki, (ayağına) bir diken veya ondan büyük bir şey batsın da, onun sebebiyle kendisine bir derece verilmesin ve bir günahı silinmesin!» buyururken işittim, dedi.

47- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Lâfız her ikisinindir. H.
Bize İshâk El-Hanzalî dahi rivayet etti. İshâk : Ahberanâ; ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar, (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'-den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mü'mine bir diken veya daha büyük bir şey İsabet ederse, Allah onun sebebiyle kendisini bir derece yükseltir. Yahut ondan bir günah in-dİrir.» buyurdular.

48- (...) Bize Muhammed h. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. Bize Muhammea" b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'mine bir diken veya daha büyük bir şey isabet ederse, Allah onun sebebiyle günâhından eksiltir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet elti, (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rİ- (Dedi ki) : Bize Hişam bu isnadla rivayette bulundu.

49- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi, (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes ile Yûnus b. Yezid, îbnü Şi-hab'dan, o da Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):.
«Müslümanın başına gelen hiç bir musibet yoktur ki, onun sebebiyle günahı affolunmasın.'Hattâ (ayağına) batan dikenle bile!»

buyurmuşlar.

50- (...) Bize Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes, Yezîd b. Husayfe'den, o da Urve b. Zübeyr'den, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Mü'minİn başına bir musibet gelir. Hatta (ayağına) diken batarsa, Allah onun sebebiyle günahlarını eksiltir. Yahut onun sebebiyle günahlarından bazıları örtbas edilir.» buyurmuşlar.
Yezid Urve'nin bu iki cümleden hangisini söylediğini bilemiyor.

51- (...) Bana Harnıele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hayve haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Hâd, Ebû Bekr b. Hazm'den, o da Amra'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellemj'l:
«Mü'minin başına gelen hiç bir şey, hattâ ayağına batan diken yoktur kî, Allah onun sebebiyle kendisine bir sevab yazmasın! Yahut onun sebebiyle kendisinden bir günah düşülmesin!» buyururken işittim.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Merdâ»'da tahric etmiştir.
Musibet: Okla vurmak demektir. Sonra başa gelen her belâya musibet denilmiştir.
Hz. Âişe 'nin gençleri gülmekten men etmesi musibete uğrayan müslümanın kalbi kırılacağı içindir. Birinin başına musibet geldiği vakit ona gülmek çirkin bir şeydir. Meğer ki, kasden değil de kendni tutamaya-rak gülmüş olsun.
Bu hadîslerde müslümanlara büyük müjde vardır. Müslümanlar hastalık vesâir dünya musibetlerinden pek az hâli kalırlar.
Bunlarsa onların derecelerini artırmaya ve günahlarının affına sebep olurlar. Cumhûr-u ulemânın kavli de budur. Kaadî Iyâz bazı ulemanın : «Musibetler sadece günahlara keffâret olur. Derece artırmaz se-vab kazandırmaz.» dediklerini rivayet etmiştir. Böyle bir kavil Abdullah b. Mes'ûd Hazretlerinden de rivayet olunmuştur. Nevev î : «Müs1im'in zikrettiği derecelerin kaldırıldığını ve sevab yazıldığını açıkça bildiren hadîsler onun kulağına varmamıştır.» diyor.

52- (2573) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe üe Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme Velid b. Kesir'den, o da Muhammed b. Amr b. Ata'dan, o da Ata' b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd ile Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd ile Ebû Hüreyre Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyi şöyle buyururken işitmişler:
«Mü'minİn başına sabit bir sızı veya bir meşakkat, bir hastalık, bir hüzün, hattâ kendini üzen bîr keder gelirse, onunla günahlarından bâzısı örtbas edilir.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Merdâ»'da; Tirmiz'î «Kitâbu'l-Cenâizt'de tahric etmişlerdir.
Nasab: Meşakkat; Vasab : Sabit hastalık demektir. Hem : Düşündüğü şeyde insana ânz olan nahoş haldir. Hazen veya Hüzn ise geçmişte vuku' bulan nahoş bir hadîse sebebiyle duyulan üzüntüdür. Bunların ikisi de iç hastalıklarından sayılırlar. Bu ve emsali hadîsler: «Sevab ve azab hak edilen şeylerdir. Musibetler bunlardan değildir. Musibetlerden-dolayı verilen sevablar onlara sabredildiği ve rıza gösterildiği içindir.» diyenlerin sözünü reddetmektedir. Çünkü mücerred musibet gelmekle sevab hasıl olacağını açıkça bildirmektedirler. Sabır ve rızaya gelince : Bunlar sevabın ziyâdeliğine sebep olurlar.

(2574) Bize Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr t. Ebî Şeybe İkisi birden İbıii Uyeyne'den rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) Bize Süfyân, Kureyş'den bir şeyh olan İbnü Muhaysın'dan rivayet etti. O da Muhammed b. Kays b. Mahremey'i Ebû Hüreyre'den naklei rivayet ederken dinlemiş. Ebû Hüreyre şöyle demiş
«Her kim bir kötülük işlerse, onun sebebiyle ceza görür.»[3] âyeti inince müslümanîara pek şiddetli tesir etti. Bunun üzerine Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)
«Orta yolu tutun ve doğruyu arayın! Müslümantn başına gelen her musibette bir keffâret vardır. Hatta vücudundan sıyrılan her sıyrıkta veya batan he? dikende bile!» buyurdular.
Müslim der ki : İbnü Muhaysın, Ömer b, Abdirrahmnn b. Muhaysm'-dır. Mekkeliierdendir.
Bazıları Müs1im'in ta'rif ettiği bu zâtın Ömer değil Abdurrahman olduğunu söylemişi erse de Nevevî bunun hata olduğunu bildirmiş; «Doğrusu birincisidir.» demiştir.
Nekbe : Sıyrıntı demektir. Ki çok defa parmağı yaralar. Nekbin aslı kapanmak ve çevirmektir.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi ile ashabını teselli buyurmuş; ifrat ve tefritde bulunmamak ve doğruyu aramak şartıyle işlenen hatalara, musibetlerin keffâret olacağını bildirmiş; siz beşeriyet iktizası kötülük işleseniz de daha dünyada iken onları affettiren sebepler vardır. Bunlardan biri de musibetlerdir, demek istemiştir. Allahua'lem.

53- (2575) Bana Ubeydullah b, Ömer Eİ-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Haccâc Es Savvâf rivayet etti. (Dedi ki1* : Bana Ebû'z-Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Câbir b. Abdillah rivayet etti ki, Resûlülîah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) Ümmü Sâib'in — yahut Ümmü Müseyyeb'in — yanına girmiş de : I «Sana ne oldu ey Ümmü Sâib —yahut ey Ummi Müseyyeb— titriyorsun.» diye sormuş. (O da) :
— Sıtma! Allah hayrını vermesin! demiş. Bunun üzerine : «Sıtmaya sitem eîme! Çünkü o âdemoğullannın günahlarını körüğün demir pasini giderdiği gibi giderir.» buyurmuşlar.

54- (2576) Bize Ubeydullah b. Ömer EI-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya Jb. Saîd ile BİŞr b. Mufaddal rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Bekr "İmran rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ata' b. Ebî Rebah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Abbas :
— Saha cennetliklerden bir kadın göstereyim mi? dedi.
— Hay hay! dedim.
— Şii siyah kadın! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ gelerek Beni sara tutuyor da açılıyorum. Allah'a benim için dua ediver! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'.
«Dilersen sabret de cennet senin olsun! İstersen sana şifa vermesi için Allah'a dua edeyim!» buyurdular- Kadın :
— Sal-rcderim! Ama ben açılıyorum! Allah'a dua et de açılmayayım!
dedi. O da kendisine dua etti.
İbni Abbâs rivayetini Buhâri «Kitâbu'I-Merda»'da; Nesâi «KHâbu't-Tib»'da tahric etmişlerdir.

Bir rivayette kadının Habeşli iri yarı sarı bir kadın olduğu bildirilmiştir. İsminin Suayra veya Şukayra olduğu söylenir. Bir rivayette Sükeyra denilmiştir.
Sar'a illetinin sebebi ulemânın beyânına göre tıbbîdir. Dimağın menfezlerine heva veya buhar dolmak suretiyle içinde şiddetli bir taarruz meydana gelir. A'zâyı dumura uğratır. Bazan sar'a cin çarpmasından ileri gelir. Cinler bunu ya insanlara karşı duydukları aşk ve şehvet yahut düşmanlık sebebiyle yaparlar. Meselâ; insanlardan bazıları cinlere eziyet verir, onları görmedikleri için üzerlerine bevleder yahut sıcak su atarak ölümlerine sebep olurlar. Onlar da suçluyu çarpmak suretiyle cezalandırırlar. Mu'tezi1e'den bir taife sar'alı insanın bedenine cinlerin girmesini imkânsız görmüşlerdir. Buhârî sârini Aynî bunun hata olduğunu söylemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sar'alı kadını sabretmekle dua arasında muhayyer bırakmıştır. Kadın saralı haline sabredeceğini söylemiş, fakat o halde avret yerleri açıldığı için Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den açılmaması hususunda dua istemiş: O da kendisine dua etmiş ve bir daha kadın açılmamıştır.
Hadîs-i şerif sabrın sonu cennet olduğuna ve takatına güvenenler için meşakkat ve azimetle amelin ruhsattan daha faziletli olduğuna delildir.

15- Zulmün Haram Kılınması Babı

55- (2577) Bize Abdullah b. Abdirrahman b. Behrâm Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân (yâni İbni Muhammed Ed-Dımeşkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Abdil-Aziz, Rabîa b. Yezid'den, o da Ebu İdris EI-Havlânî'den, o da Ebû Zer'den, o da Peygambe (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Allah Tebârekt ve Teâlâ'dan rivayet ettikleri meyânında şunu rivayet etti:
«(Allah) Buyurdu ki : Ben zulmü kendime haranı kılmışımdir. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Binâenaleyh birbirinize zulmetmeyin! Ey kullarım! Hepiniz dalâlettesiniz, yalnız benim hidâyete erdirdiğim müstesna! İmdi benden hidâyet dileyin ki, sizi hidâyete erdireyim. Ey kullarım! Hepiniz açsınız! Yalnız benim doyurduğum müstesna. İmdi benden yiyecek isteyin ki, sizi doyurayım. Ey kullarım! Hepiniz çıplaksınız, yalnız benim giydirdiğim müstesna! Şu halde benden giyecek isteyin ki, sizi giydireyim. Ey kullarım! Siz gece-gündüz günah işliyorsunuz. Bütün günahları affeden de benim. Şu halde benden af dileyin ki, sizi affedeyim! Ey !iuilar;m! Sizin bana zarar vermeye elbet gücünüz yetmez ki, zarar veresiniz. —Bana fayda vermeye de gücünüz yetmez ki, fayda veresiniz.— Ey kullarım! Sizin evveliniz âhiriniz, insiniz cinnîniz sizden en takva sahibi bir adamın kalbi üzre olsalar, bu benim mülküme bir şey ziyâde etmez. Ey kullarım! Sizin evveliniz âhiriniz ve insiniz cinnîniz en sapık bir adamın kalbi üzere olsalar, bu benim mülkümden bir şey eksiltmez. Ey kullarım! Sizin evveliniz âhiriniz ve insanınız cinnîniz bir toprağın üzerinde ayağa kalkarak benden isteseler, ben de her İnsana dilediğini versem; bu bende olandan ancak iğnenin denize batırıldığı vakit azalttığı kadar azaltır. Ey kullarım! Bunlar ancak sizin ameilerinizdir. Onları size sayıyorum. Sonra onların karşılığını size tastamam veriyorum. İmdi (verileni) kim hayır bulursa Allah'a hamdetsîn! Hayırdan başka bulan ancak kendini muaheze eîsin!»
Saîd demiş ki: Ebû tdris El-Havlânî bu hadîsi rivayet ettiği vakit dizlerinin üzerine çökerdi.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Bekr b. îshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Müshir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Abdi'1-Aziz bu isnadla rivayette bulundu. Şu kadar var ki, Mervân'ıı hadîsi her ikisininkinden daha tamamdır.

(...) Ebû İshâk dedi ki: Bize Bu hadîsi Bişrin iki oğlu Hasan ve Hüseyin ile Muhammed b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize E~û Müshir rivayet etti. Ve hadîsi bütün uzunluğu ile anlatmışlardır.

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b, Müsennâ ikisi birden Abdüssamed b. Abdi'l-Vâris'den rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hem-mam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû Kılâbe'den, o da Ebû Es-mâ'dan, o da Ebû Zer'den naklen rivayet etti. Ebû Zer demi ki: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbi Tebâreke ve Teâlâ'dan rivayet ettikleri meyânında şöyle buyurdular :
«Ben zulmü kendime ve kullarıma haram kıldım. Binâenaleyh birbirinize zulmetmeyin!..»
Ve râvi hadîsi yukarki gibi nakletmiştir. Ama zikrettiğimiz Ebû İdris hadîsi bundan daha tamamdır.
Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah Teâlâ'dan naklettiği kutsî hadîslerdendir. Zulüm, haksız' yere başkasının malını almak; ırzına sataşmak ve emsali şeylerdir. Ulemâ onu : Bir şeyi icabının aksine yapmaktır, diye tarif ederler. Teâlâ Hazretlerinin kullarına zulmetmesi müstehil yâni imkânsızdır. Zira onun fevkinde itaat edeceği bir kimse yoktur. Bütün âlem onun mülküdür. Başka bir mülk sahibi olmadığına göre Allah Tealâ'nm başkasının mülküne tecâvüz ve zulmü de tasavvur olunamaz. Haram kılmak, men etmek manasınadır. Bu itibarla Teâlâ Hazretleri zulümden münezzeh oluşuna Sıaram kıldım ismini vermiştir. Zira bir şeyin esasen bulunmaması nıemnûa benzer. Men edilen şeyden maksat da o şeyin bulunmamasıdır.
«Hepiniz dalâlettesiniz...» cümlesi hakkında Mâzirî şunları söylemiştir : «Bunun zahirî mânâsı bütün kulların dalâlet üzere yaratılmış olması yalnız Allah'ın hidâyet verdiklerinin dalâletten kurtulmasıdır. Halbuki meşhur bir hadiste ;
«Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar.» buyurulmuştur. Buna göre birinci hadîsten murad; insanların Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yu\ gönderilmesinden önceki halleri olabilir. Ve : Tabiatlarındaki şehvet, rahat düşkünlüğü ile düşünceyi ihmal halleri üzerine bırakılsalar dalâlete düşerlerdi, mânâsı kastedilmiş olabilir.»
Nevevî, Mâzirî 'nin bu ikinci tevcihini daha muvafık bulmaktadır.
Mihyât: İğne demektir. Teâlâ Hazretlerinin bu beyânı mânâyı zihinlere daha kolay yerleştirmek içindir. Maksad her insana istediği verilse, bu benim hazinemden hiç bir şey eksiltmez, demektir. Çünkü Allah'ın mülküne noksanlık arız olmaz. Noksanlık sınırlı ulan fini şeylere mahsustur. İğne ile denizden su almak bir darb-ı meseldir. İnsanlar bunu bir şeyin azlığını anlatmak için kullanırlar. Çünkü deniz müşahede edilen şeylerin en büyüğü, iğne ise en küçüğüdür. Bu küçük nesnenin incecik ucuna yapışacak su yok denecek kadar azdır. Bundan dolayı bütün insanlara verilecek isteklerinin Allah'ın hazînesinden hiç bir şey eksiltmeyeceği bu darb-ı meselle ifâde buyurulmuştur.

56- (2578) Bize Abdullah h. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvud (yâni İbni Kays) Ubeydullah b. Miksem'den, o da Câ~ bir h. Abdillah'dan naklen rivayet etti ki: Kesûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
—«Zulümden sakının! Çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklar olacaktır. Cimrilikten del sakının! Çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştİr.» buyurmuşlar.

57- (2579) Bana Muhammed b. Hâthn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz El-Mâcîşûn

Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz kİ, zulüm kıyamet gününde karanlıklar (olacak) dir.»buyur-dular.
İbni Ömer rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-Mezâlim»'de; Tirmizî -Kitâbu'I-Birr»'de tahric etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında : «Bu Ijadîs Hasen Garibdir» demiştir.
Kaadî lyâz'm beyânına göre ulemâdan bazıları: «Bu hadîsden murad zahirî mânâsıdır. Yapılan zulüm kıyamet gününde sahibine karanlıklar şeklinde tecelli edecek, mü'minlerin nuru önlerinde, yanlarında parlayıp dururken, o yolunu bulamıyacaktır.» demişlerdir.
Nevevî buradaki karanlıklardan kıyametin şiddet ve dehşetleri kastedilmiş olabileceğini de söylemiştir.
İbnü Cevzî diyor ki : «Zulüm iki suça şâmildir : Biri haksız yere başkasının malını almak, diğeri adaleti emreden kimseye karşı gelmektir. Bu ikincisi daha beterdir. Çünkü zulüm hemen hemen Allah'dan başka yardımcısı olmayan zayıfa yapılır. Bu ancak kalbin kararmasından neş'et eder. Zira hidâyet nuruyla aydınlanmış olsa, yaptıklarının sonunu düşünür.»
Kaadî Iyâz: Cimrilikten dolayı helak olanlardan murâd; dünya helakinin de, âhiret helakinin de olabileceği ihtimâli üzerinde durmuştur. Nevevî ikinci İhtimâli yâni âhirette helak olacakları mânâsını daha münâsib bulmuştur. Hem dünyada, hem de âhirette helak olacakları mânâsına gelmesi de muhtemeldir. Ulemâdan bir cemâat şuh ile buhl arasında fark görmüşlerdir. Bunların ikisi de cimrilik mânâsına gelmekle beraber; şuh, buhlden daha şiddetlidir. Eazılan şuh'un cimrilikte hırs göstermek olduğunu söylemiş, bir takımları da : «Bu hal ferdî işlerdedir. Şuh ise her şeye âm ve şâmildir.» demişlerdir. Bu husûsda daha başka tarifler de yapılmıştır.

58 - (2580) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ükayl'den, o da Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından nakler rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müslüman müslümanin kardeşidir. Ona zulmetmez; onu tehlikeye atmaz. Bir kimse din kardeşinin hacetinde bulunursa, Allah da onun hacetinde bulunur. Her kim bir müslümanın bir sıkıntısını-giderirse, onun sebebiyle Allah kendisinden kıyamet sıkınalarından birini giderir. Ve her kim bir müslümanın suçunu örtbas ederse kıyamet gününde Allah onu Örtbas eder.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'I-Mezâlim» ile «Kitâbu'I-İkrah»'da; Ebû Dâvud ile Tirmizî «Hudûd» bahsinde; Nesâî «Ki-tabu'r-Recm>»'d tahric etmişlerdir.
Onu İbni Mâce. Hâkim, Taberânî ve İmam Ahmed de muhtelif lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Müslümanların kardeşliği İslâmiyet itibariyledir. Aralarında ittifak ve mutabakat bulunan iki şeye Arabcada kardeş denilir. Müslüman tabiri ; Hür, köle, baliğ ve mümeyyiz olan her ferde şâmildir, Binâenaleyh müs-lümanlıkta kölelerle sahipleri de kardeştirler.
«Ona zulmetmez...» cümlesi emir manasınadır. Ve te'kid kabililindendir. Çünkü müslümanın müslümana zulmetmesi haramdır.
Ibnü Battal: «Mazluma yardım etmek farz-ı kifâyedir. Sultana ise bu farz-ı ayn olur.» demiştir. İbnü Tîn ; «Müslümanın müslümana zulmetmemesi farz; onu tehlikeye atmaması ise müstehabdır.» demişle de, Aynî bunların yerine göre değişeceğini söylemiştir.
Müslümamn suçunu örtbas etmek, kendisine gizlice tenbih ve nasi-hatta bulunmaya mâni değildir. Bu hüküm aşikâre suç işlemiyenler hakkındadır. Zamanımızda olduğu gibi, her suçu pervasızca göz önünde yapanlar bundan hariçtir. Bunlara fasık denilir ki, gıybetleri mubahtır. Resûlüllah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) bu husûsda :
«Fâcıri âlem bilip dururken anmaktan çekiniyor musunuz? Onu kendisinde bulunan marifetiyle anın kir insanlar ondan sakınsın!» buyurmuştur.
Kürbe: Gam, keder mânâsına gelir. Bir kimsenin gam ve kederini, sıkıntısını gidermek malla, canla veya mevki ile olabilir. Nevevî diyor ki: «Burada mendûb olan örtbasdan murad; eziyet ve fesadla meşhur olmayan iyi hal sahipleridir. Eziyet ve fesadla meşhur olan kimseye gelince onun suçunu örtbas etmemek ve mefsedetinden korkulmazsa kendisini Ulu'1-Emre şikâyet etmek müstehab olur. Çünkü Örtbas etmek, onu daha ziyâde ezâ ve fesada tama'landırır. Hürmetleri çiğnemeye ve daha başkalarını yapmaya cesaretlendirir. Bütün bunlar olmuş bitmiş bir suçu Örtbas etmek hakkındadır. Henüz yapılmakta olan bir suçu gören kimseye ona itiraz etmek ve elinden geliyorsa men etmek vâcibdir. Tehiri helâl değildir. Men etmekten âcizse meseleyi —Bir mefsedet terettüb etmiye-ceğinden emin olmak şartiyle — Ulu'1-Emre şikâyet etmesi lâzım gelir. Râvilerin, şâhidlerin; sadaka, evkaf ve yetim mallarına nezâret eden emin kimselerin ve emsalinin cerh edilmelerine gelince : Hacet zamanında bunları cerh etmek vâcibdir. Ehliyetlerine dokunan bir halleri görülürse onu örtbas etmek helâl değildir. Bu hâl haram olan gıybetten değil, vâcib olan nasihattan ma'duddur. Ulemâ bu hususa ittifak etmişlerdir.»

59- (2581) Bize Kuteybe b. Saîd'le AH b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (bu zât İbni Ca'fer'dir) Alâ'dan, o da babasından o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllaİı (Sallallahü Aleyhi Sellem):
«Müflis kimdir bilir misiniz?» buyurmuş. Ashab :
— Bizim aramızda müflis hiç bir dirhemi ve eşyası olmayan kimsedir, demişler. Bunun üzerine :
«Hakikaten benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelecek olan kimsedir. Ama şuna sövmüş, buna zînâ isnadında bulunmuş; şunun malını yemiş; bunun kanını dökmüş, diğerini de dövmüş olarak gelecek. Ve buna hasenatından şuna hasenatından verilecektir. Şayet dâvası görülmeden hasenatı biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenecek, sonra cehenneme atılacaktır.» buyurmuşlar.
Bu hadîste Resûlüllah {Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) müflisin hakikatim tarif etmiştir. İnsanlar arasında hiç malı bulunmayan veya malı pek az olan kimseye müflis denilirse de, hakikî müflis bunlar değildir. Çünkü bu hâl Öliümle yahut sonradan zenginlemekle değişebilir. Hakikî müflis bu hadiste bildirilen kimsedir. Böylesi kamilen mahv-ü helak olmuş tam yoksuldur!. İşlediği hayır ve hasenatın sevablan borçlularına verilecek, bunlar bitince borçlularının günahları bunun üzerine yüklenecek, sonra cehennemi boylayacaktır ki, zarar ve ziyanı helak ve iflâsı bu suretle tamam olacaktır. Ma'ziri 'nin rivayetine göre bid'atçılardan bazısı bu hadîsin :
«Hiç bir günahkâr başkasının günahını yüklenmez...» âyet-i kerîmesine muarızdır, diye itirazda bulunmuşsa da bu itiraz cehaletten ileri gelen bir hatâdır. Çünkü müflis kendi fiili ve zulmüyle hak ettiğinin cezasını çekecektir. Hiç bir kabahati yokken cezalandırılacak değildir. Ehl-i sünnetin ;mezhebi budur.

60- (2582) BİZe Yahya b. EyyÛb ile Kuteybc ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize İsmail (yâni İbnü Cafer) Aîâ'dan, o da baba-sın'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıyamet gününde hakları mutlaka sahiplerine vereceksiniz. Hattâ boynuzsuz koyun İçin boynuzlu koyundan kısas alınacaktır.» buyurmuşlar.
Bu hadîs kıyamet gününde insanların, çocukların, delilerin ve kendilerine İslâmiyete da'vet ulaşmayanların haşredildikleri gibi, hayvanların da dirilerek mahşer yerine getirileceklerine açık delildir. Kitap ve Sünnetin bütün delilleri de bunu isbat etmektedir. Teâlâ Hazretleri :

«Bütün vahşîler haşrolunduğu vakit...» [4] buyurmuştur. Akleıı veya şer'an bir mâni bulunmadığı takdirde, serî bir sözü zahir mânâsı üzerine bırakmak vâcibdir. Ulemânın beyânına göre kıyamet gününde mahşer yerine toplanmak için sevab veya ceza vermek şart değildir. Boynuzsuz koyun için de boynuzludan kısas almak mükelleflere mahsus olan kıcas değil, Kısas-ı' Mukabele'dir. Çünkü hayvanlar mükellef değillerdir.

61- (2583) Bize Mubammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Büreyde b Ebî Bürde tabasından, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sailaüahu A İeyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki, Allah (Azze ve Celle) zâlime mühlet verir. Ama bir de yakalarsa onu bırakmaz.» buyurdu. Sonra şu âyeti okudu:
«işte şehirler zulmeder de, Rabbin onları azab eylerse, Rabbinin azabı böyledir. Gerçekten onun azabı eüm ve şiddetlidir.» [5]
Bu hadîsi Buhârî, Nesâî ve İbni Mâce Hûd Sû-resi'nin tefsirinde tahric etmişlerdir.
Yünılî: Tehir etmek ve mühlet vermektir.
Bu kelime müleve veya mileve aslından alınmıştır. Müleve: Müddet ve zaman mânâsına gelir. Râgıb'ın beyânına göre ahz : Bir şeyi elde etmek ve almaktır. Bu bazan ele almak, bazan da kahretmek suretiyle olur. Âyetteki ahz kahretmek manasınadır.
Şehirlerin zulmünden murad; halkının zalimliğidir. Zulüm; mahalli zikir, hâili murad kabilinden mecazen şehirlere izafe olunmuştur.
Zemahşerî diyor ki : «Bu Mekke kâfirlerinden olsun, başkalarından olsun ahâlisi zâlim olan her belde hattâ başkasına yahut günah işlemek suretiyle kendine zulmeden herkes hakkında zulmün aki-betinin vahim olacağından sakındırmaktır. Binâenaleyh her günahkâra Rabbinin elim ve şiddetli azabından korunmak ve mühlete aldanmayarak hemen tevbeye şitâb etmek gerekir,

16- Zalim Veya Mazlum Her Din Kardeşine Yardım Babı

62- (2584) Bize Ahmed b. AbdiIlah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) BizeZüheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'deı rivayet etti. Câbir şöyle demiş : Biri muhacirlerden, diğeri ensârdan iki Çocuk kavga ettiler. Bunun' üzerine muhacir yahut muhacirler:
— Yetişin ey muhacirler! Ensârî de:
— fetişin ey ensâr! diye haykırdılar. Derken Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi vö tellem) çıkarak :
«Ne bu cahiliyet halkı dâvası?» diye sordu. Ashâb ;
— Er şey yok yâ Resûlallah! Yalnız iki çocuk kavga ettiler de biri diğerimi] kıçına vurdu, dediler. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«O halde zararı yok. Kişi zâlim de olsa, mazlum da olsa din kardeşine yardım etsin. Zâlimse onu men etsin. Zira bu onun için bir yardımdır. Mazlum ise ona yardımda bulunsun!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Züheyr b. Harb, Ahmede'd-Dablî ve İbnü Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Şeybe'nindir. tbı Abde : Ahberanâ tâbirini kullandı. Ötekiler : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti dediler. Süfyân demiş ki: Amr Câbir b. AbdİItah, şunu söylerken işitmiş: Bir gazada Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) le birlikte bulunuyorduk. Muhacirlerden bir adam ensârdan birinin kıçına vurdu. Derken ensârî :
— Yetişin ey ensâr! Muhacir de :
— Yetişin ey muhacirler! dediler.
Bunun üzerine Resûlüllah {Salîailahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu câhiliyyet dâvası ne oluyor?» buyurdu. Ashâb :
— Yâ Resûlallah! Muhacirlerden bir adam, ensârdan birinin kıçına vurdu, dediler. O da :
«Bu dâvayı bırakın! Çünkü o kokmuş bîr şeydir.» buyurdular. Derken Abdullah b. Übey bu daveti işitti. Ve :
— Vallahi onlar bunu yaptılar! Medine'ye dönersek şerefli olan şerefsizi oradan mutlaka çıkaracaktır, dedi. Ömer:
— Bana müsaade et de şu münafığın boynunu vurayım! dedi. Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem):
«Bırak onu! İnsanlar Muhammed ashabını Öldürüyor diye konuşmasınlar.» buyurdular.

64- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile İshâk b. Mansûr ve Muhammed b. Râfi' rivayet ettiler. İbnü Râfi': Haddesenâ; Ötekiler : Ahberanı tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdil-lah'dan naklen haber verdi. Câtir şöyle demiş : Muhacirlerden bir adam, ensârdan birinin kıçına vurdu. O da Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek'ondan kısas istedi. Bunun üzerine Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem):
«Bırakın bu dâvayı! Çünkü o kokmuş bir şeydir.» buyurdular.
İbnü Mansur kendi rivayetinde : «Amr işitmiş demiş ki : Ben Câbir'-den dinledim.» demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Edeb» ve «Tefsir» bahislerinde; Tirmizi <Tefsir> de; Nesâî «Siyer» ile «El-yevm ve'1-leyle» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Kes': Bir kimsenin kıçına elle veya ayakla vurmaktır. Zikri geçen kavga Beni Mustalik gazasında olmuştur. Kavga eden muhacir Cehcah b. Kays, ensârî de Sinan b. Vebra'dır, Zehcah , Hz, Ömer 'in maiyetinde olup, onun atını yedermiş. Bu sata tbnü Saîd El-Gıfârî de denilir.
Kat âde 'nin rivayet ettiği mürsel bir hadîsde şöyle denilmektedir : «Onlardan büyük bir münafık şunu söyledi : Bunların misâli öbür adamm
IkÖpeğini semizlet de seni yesin, dediği gibidir.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m bu kavgaya câhiliyet dâvası demesi, ondan hoşlanmadığı içindir. Çünkü tarafların kabilelerini yardıma çağırmaları hakikaten câhiliyet devrinden kalma bir âdet idi, Câhiliyet devrinde Arablar birbirlerinden haklarını almak için akraba ve kabilelerini yardıma çağırırlardı. İslâmiyet bu âdeti iptal etmiş, dâvaların hallini şer'î hükümlere bağlamıştır. Bir insan başkasının hakkına tecavüz ederse, haklıyı haksızı hâkim ayırır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu kıssanın sonunda: «Zararı yok...» buyurması : Bu kıssadan benim korktuğum şiddet hâsıl olmadı manasınadır. Çünkü fitne ve fesadı mûcib olacak câhiliyet gaşalığı zuhur edeceğinden endîşe duymuştu.
Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sâhib olduğı sabır ve tahammülü göstermekte ve daha büyük mefsedetlere sebep olacak bazı yolsuzluklara sabır gerektiğine işaret etmektedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dâima müslümanlarm. kalblerini yatıştırmaya çalışır. Müslümanlığın kuvvet bulması, imanın kalblere yer etmesi için bedevilerle münafıkların gösterdikleri kabalıklara sabreder, bu maksatla onlara bol bol ihsanlarda bulunurdu. Münafıkları da bundan dolayı öldürmemişti. Kaadî Iyâz bu hükmün

neshedilip edilmediği hususunda ulemânın ihtilâf ettiklerini söylemiştir. Bâzıları : «Münafıkların affedilmesi nifaklarını meydana çıkarmadıklarmdandır. Nifakları zuhur ederse Öldürülürler.»: demişlerdir.
17- Mü'minlerin Birbirlerine Acımaları, Şefket Etmeleri ve Yardımlaşmaları Babı

65- (2585) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Âmir El-Eş'arî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. İdris ile Ebû Üsâme rivaye ettiler. H.
Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbnü Mübarek ile İbnü İdris ve Ebû Üsâme hep birden Büreyd'den, da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet ettiler. Ebû Musa şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'min için mü'min birbirini perçinleyen duvar gibidir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz», «Edeb» ve «Mezâlim» bahislerinde; Tirmizî «Kitâbu'l-Bin de; Nesâî «Zekât» bahsinde muhtelif râvilerder tahric etmişlerdir.
Buhârî 'nin rivayetinde :«Parmaklarını birbirine geçirdi...» ibaresi de vardır. Hadîs-İ şerif bir teşbihden ibaret olup : «Birbirini - perçinleyen» ve «Parmaklarını birbirine geçirdi» cümleleri teşbihin vechini beyân etmektedirler. Yâni mü'minler birbirini tutmakta ve yardımlaşmakta duvar eczasının birbirine kaynaşmasına benzerler. Bu hadîs sözünü mübalağa ile beyân etmek istiyen bir kimsenin muhatabına daha tesirli olsun diye hareketiyle mübalağayı temsil etmesinin caiz olduğunu göstermektedir.

66- (2586) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyya, Şam'den o da Nu'man b. Beşîr'den naklen rivayet etti. Nu'man şöyle demiş: Resûlüllah

67- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd El-Eşec rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' A'meş'den, o da Şa'bî'den, o da Nu'man b. Beşîr'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'minler bir adam gibidir. Başı ağırsa cesedin sair yerleri humma ve uykusuzlukla ona (iştirake) çağnşırlar.» buyurdu.

(...) Bana Muhammed b. AbdiUah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Abdirrahman, A'meş'den, o da Hayseme'den, Nu'man b. Beşir'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müslümanlar bir adam gibidir. Gözü ağırsa bütün vücudu ağırtr. Başı da ağırsa bütün vücudu ağırır.» buyurdular.

(...) Bize İbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Abdirrahman A'meş'den, o da Şa'bî'den, o da Nu'man b. Beşir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'den naklen bu hadîsin benzerim rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâhu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Bu hadîs dahî bir teşbihdir. Vechi şebeh zahmet ve rahmet hususunda birbirine uymaktır. Uykusuzluğun sebebi duyulan acıdır. Humma ise uykusuzluk sebebiyle daha da artan bir hastalıktır. Kirmanı: «Humma garib bir hararettir. Kalbde yanar ve bedenin her tarafına yayılarak tabiî fiillerle zararlı bir şekilde alevlenir.» demiştir. Hummanın Türkçe adı sıtmadır.
Bu hadîsler müslümanlarm birbirlerinin haklarına riayeti gerektiğine açık delil olup, onları birbirlerine karşı saygılı, merhametli, şefkatli olmaya günah sayılmayan hususlarda yardımlaşmaya teşvik etmektedirler.

18 — Sövmekten Nehy Babı

68- (2587) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucur rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbnü Ca'fer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sövüşen iki kişinin söyledikleri (nîn vebali), mazlum olan tecâvüzde bulunmadıkça başlayana aittir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsten murâd şudur : Birbirine söven iki kimsenin günahları sövmeye ilk başlayana aittir. Meğer ki, sövülen kimse haddini aşarak ona daha fazla sövmüş ola!
Hadîs-i şerîf mütecavizden karşılık vermenin caiz olduğuna delildir. Bu hususta ihtilâf yoksa da sabırlı davranarak affetmek yine efdaldir. Haksız yere bir müslümana sövmek haramdır. Fakat sövülen kimsenin de karşılık verirken ondan ileri gitmemesi icab eder. Ancak söven kimse yalan söyler, zina iftirasında bulunur veya geçmişine söverse, bu takdirde ona : Ey zâlim, ey ahmak gibi sözlerle mukabelere bulunabilir. Ve bu suretle ondan hakkını almış olur. Söven de onun hakkından kur-tulur. Yalnız söze başlaması suçu yahut Allah için hak ettiği günahı kalır. Bâzıları hiç bir günahı kalmadığını söylemişlerdir. Bu takdirde söze ilk başlayanın vebalinden murad günah değil zemmedilmesi olur.

19- Af ve Tevazuun Müstehab Oluşu Babı

69- (2588) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İfcni Hucr rivayet .ttiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (bu zat îbni Ca'fer'dir) Alâ'dan, o da babasından, o" da Ebû Hüreyre'den, o da ResûlüIlah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)'ın naklen rivayet etti:
«Sadaka hiç bir malı eksiltmez. Af sebebiyle Allah bir kulun ancak Şerefini artırır. Ve bir kimse Allah için tevazu gösterirse Allah onu ancak yükseltir.» buyurmuşlar.
Ulemâ bu hadîsin her cümlesi hakkında iki vecih beyan etmişlerdir.
«Sadaka hiç bir malı eksiltmez...» cümlesinin birinci veçhe göre mânası: Allah o mala bereket verir; ondan zararı def eder; bu suretle azalmış görünen kısım gibi bereketle yerine gelir, demektir. Bu cihet hissen ye âdeten anlaşılır. İkinci veçhe göre mâna şudur : Mal sûreten azalsa da ona verilen sevab ile noksanı tamamlandığı gibi, kat kat ziyâdesi de Verilir.
Af sebebiyle Allah bir kulun ancak şerefini artırır.» cümlesinin birinci veçhe göre mânâsı af ve semahatla meşhur olan bir kimse kalblerde büyür. Şerefi artar. Ona herkes ta'zim ve ikramda bulunur, demektir, ikinci veçhe göre bundan murad âhiretteki ecr-ü mükâfatı ve oradaki şerefidir.
«Bir kimse Allah için tevazu gösterirse; Allah onu ancak yükseltir.» cümlesi de öyledir. Yâni birinci veçhe göre : Allah onu dünyada yükseltir. Herkesin kalbinde yer eder. İkinci veçhe göre âhirette kendisine sevab ve yüksek dereceler verir, demektir. Maamafih bu cümlelerden hem dünyada, hem âhirette derecesinin yükseltileceği mânâsı kastedilmiş de 'olabilir.

20- Gıybetin Haram Kılınması Babı

70- (2589) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbnü Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail, Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellenı):
«Gıybet nedir bilir misiniz?» buyurmuş. Ashâb :
— Allah ve Resulü bilir demişler.
«Kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmanehr.» buyurmuş,
— Yâ kardeşimde benim söylediğim bulunursa, ne buyurursun? denilmiş.
«Söylediğin onda varsa, onu gıybet ettin demektir. Eğar onda yoksa, ona bühtan etmiş olursun.» buyurmuşlar.
Gıybet, bir kimsenin arkasından onun hoşlanmayacağı şeyleri söylemektir. Bühtan, yalan bâtıl demektir. Bunun aslı bir kimsenin yüzüne karşı bâtılı söylemektir.
Gıybet ile bühtanın ikisi de haram ise de, şer'î bir maksatla gıybet etmek mubah olur. Gıybeti mubah kılan sebepler altıdır :
1- Zulme uğradığını anlatmak için gıybette bulunmak caizdir. Binâenaleyh bir mazlum hükümdar veya hâkim gibi velayet ve kudret sahibi birinin huzura çıkarak, filân bana zulmetti. Yahut, şöyle şöyle yaptı; diye şikâyette bulunabilir.
2- Kötülüğü değiştirmek ve âsiyi yola getirmek için yardım istemek caizdir. Binâenaleyh kudreti olduğunu sandığı bir kimseye giderek : Filân şöyle şöyle kötü hareketlerde bulunuyor; onu bunlardan men et, demek caizdir.
3- Fetva almak için. gıybet caizdir. Bir kimse müftiye giderek ; Fi-an bana zulmetti yahut babam veya kardeşim şöyle şöyle yolsuzluklarda julundular. Bunları yapmağa hakları var mıdır? Benim onların zulüm-erinden kurtulmama çare nedir? diyebilir.
4- Müslümanları serden sakındırmak için gıybet caizdir. Bunun bir-•ok vecihleri vardır. Biri râvileri, şahitleri ve musanmfları cerhetmektir. Bu bilicma caizdir. Hattâ Nevevî : «Şeriatı korumak için bu vâcib-nir.» diyor. Müşavere anında bir kimsenin kusurunu söylemek, kusurlu mal satarken müşteriye o malın kusurlu olduğunu bildirmek, satılan kölenin hırsız, zâni veya sarhoş olduğunu haber vermek; fasık bir âlimden fıkıh dersi almaya giden kimseye onun fışkını söylemek hep bu caiz ve-cihlerden ma'duddur.
5- Fasıkhğı veya bid'atçılığı yüze vuran bir kimseyi aşikâre irtikab ttiği günahlar sebebiyle gıybet etmek caizdir.
6- Tarif için bir kimsenin körlük, topallık, kısalık, uzunluk gibi hallerini söylemek caizdir. Fakat bunları o şahsı küçültmek niyetiyle söy-llemek haramdır. Hattâ sakathğmı anmadan tarifi mümkünse o suretle tarif yapmak evlâdır.

21- Allah Teala'nın Dünyada Kusurunu Gizlediği Kimsenin, Âhirette De Gizleyeceğini Müjdeleme Babı

71-(2590) Bana Omcyye b. Blslam El-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni ibni Zürey') rivayet ett. (Dedi ki) : Bize Ravh Suheyl den, o da tabaından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaüahu Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Allah dünyada bir kulunu (n günah.nı) örterse onu Inyamet gjnundo de örter.» buyurmuşlar.

72- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Süheyl bahasından, Q d» Ebû Hürcyrc'den, o da Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Dünyada bir kul bir kulu (n günahını) örterse, kıyamet gününde cnu Allah da örtbas eder.» buyurmuşlar.
Kaadî Iyâz'ın beyânına göre bu hadîsin dahi ıkı veçhe ihtimali vardır. Birinci veçhe göre Allah dünyada günahını örtbas ettiği kulunun kusur ve günahlarını mahşerde de gizler. Ve mahşer halkı onu bilmezler. İkinci veçhe göre o suçtan dolayı kulunu hesaba çekmekten ve suçu söylemekten vaz geçer. Birinci mânâyı Kaadî Iyâz daha muvafık görmüştür.
Din kardeşinin suçunu affeden kimse hakkındaki izahatı bundan bir bâb önce görmüştük.

22- Fuhuşundan Korkulan Kimseye Yumuşak Davranma Babı

73- (2591) Bize Kuteybc b. Saîd İle Ebû Bckr b. Ebî Şeybe, Amru'n-Nâkid, Züheyr b. Harb ve İbni Nümeyr hep birden İbni Uyeyne'de rİ-vâyet ettiler. Lâfız Züheyr'iııdir. (Dedi ki) : Bize Süfyân (bu zât îbni Uyeyne'dir) İbnü Münkedir'den rivayet etti. O da Urve b. Zübeyr şöyle derken işitmiş. Bana Âişe rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve SeÜemfm yanına girmek için izin istemiş. O da:
«Ona izin verin. Bu aşiretin oğlu ne fenadır. Yahut bu aşiretin adamı ne fenadır!» buyurmuş. Adam yanına girince Resûlüllah (SallaUahu Aleyhi veSellem) onunla yumuşak konuşmuş. Âişe demiş ki, ben:
— Yâ Resûlallah! Onun hakkında söylediğini söyledin. Sonra kendisiyle yumuşak konuştun? dedim.
«Yâ Âişe! Şüphesiz ki, kıyamet gününde Allah nezdinde insanların en kötü mertebelisi, insanların fuhşundan korkarak kendisine ^e6a ettiği yahut kendisini terk ettiği kimsedir.» buyurdular.

(...) Bana Muhamrned b. Râü' ile Abd b. Humeyd ikisi birden Ab-dürrezzâk'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Ma'mer İüni Münkedir'-den bu isnadda bu hadîsin mânâsının mislini haber verdi. Yalnız o:
«Bu kavmin kardeşi ve aşiretin oğlu ne fenadır.» dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l--Edeb»'in bir iki yerinde; Ebû Dâvud <Kitâbu'I-Edeb»'de; Tirmizî «Kitâbu'l-Birr»'de muhtelif râvilerden tahri(etmişlerdir.
İbni Battal'in beyânına göre gelen adamın ismi Uyeyne b. Hısn El-Fezârî 'dir. Kendisine ahmak denilirmiş. O gün henüz inüslüman değilmiş. Fakat müslüman görünürmüş. Peygamber ^Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) herkesin bilmesi ve hâline aldanmaması için onu ashabına tanıtmak istemiştir. Bu adam Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in sağlığında olsun, vefatından sonra olsun imanının zayıflığına delâlet eden işler yapmış. Mürtedlerle beraber o da dinden dönmüş ve esir edilerek Hz. Ebû Bekr'e getirilmiştir. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in onu :
«Bu aşiretin kardeşi ne fenadır...» diye vasfetmesi nübüvvetine delâlet eden mucizelerindendir. Çünkü sonraları hâli onun vasfettiği gibi zuhur etmiştir. ResûlüUah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in ona yumuşak davranması ve huzuruna geldiği vakit konuşmakta olduğu Abdullah İbni Ümmi Moktum'u bırakarak onunla yumuşak konuşması kavminin müslüman olmasını ümit ettiği içindir. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri Abese Sûresinin ilk âyetlerini indirmişti, Hadîsteki aşiretten murad kabiledir.
Hadîs-i şerif kötülüklerinden korkulan bir kimseye karşı yumuşak davranmanın ve fışkını ilân eden fasıkın zemmi caiz olduğuna delildir. fPeygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bu adamı methetmemiş, yalnız dün-Lyaya ait bazı hususatta kalbini İslâm'a yatıştırmak için kendisiyle yumuşak konuşmuştur.

23- Yumuşak Davranmanın Fazileti Babı

74- (2592) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Saîd Süfyân'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Mansûr, Temim b. Seleme'den, o da Abdurrahman b, Hilâl'den, o da Cerîr'den, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Bir kimse yumuşak davranmaktan mahrum İse, hayırdan mahrum olur.» buyurmuşlar.

75- (...) Bize Efcû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd Eİ-Eşec ve Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vek rivayet etti. H. Bize Ebû Küreyi) de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ebû Saîd Eİ-Eşec dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs (yâni İbni Gıyas) rivayet etti.
Bunların hepsi A'meş'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim de rivayet ettiler. Lâfız her ikisinindir. Züheyr: Haddesenâ; İshâk ise: Ahberanâ tâbirini kullandı. (Dedi ki) : Bize Cerîr A'meş'den, o da Temim b. Seleme'den, o da Abdurrahman b. Hilâl El-Absî'den naklen haber verdi. Demiş ki: Cerîr'i şunu söylerken işittim: Ben Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Bir kinse yumuşak davranmaktan mahrum ise, hayırdan mahrum [olur.» buyu: urken işittim.

76- (..) Bize Yahya h. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vâhid b. Zıyad, Muhahıraed b. Ebî İsmail'den, o da Abdurrahman b. Hi-lâl'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Cerîr b. Abdillah'ı şunu söylerken işittim. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bir kimse yumuşak davranmaktan mahrumsa, hayırdan mahrumdur. Yahut bir kimse yumuşak davranmaktan mahrum olursa, hayırdan mahrum olur.» buyurdular.

77- (2593) Bize Harmele b. Yahya El-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Hayve haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbnü Hâd, Ebû Bekr b. Hazm'den, o da Amra'dan (yâni binti Abdirrahman'dan), o da Peygamber (SallaVahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Âişe'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Âişe! Şüphesiz ki, Allah refikdir. Rıfkı sever. Rıfk karşılığında şiddet ve başkası için vermediğini verir.» buyurmuşlar.

78- (2594) Bize Ubeydullah b. Muâz EI-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be MİkdAm'dan, (b zât İbnü Şureyh b. Hâni'dir), o da hatasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âişe'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet etti:
«Şüphesiz ki, yumuşak davranmak bir şeyde bulunursa, onu linetler. Bİr şeyden de alınırsa, onu lekeler.» buyurmuşlar.

79- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed h. Ca'fer rivayet etti. (Ded ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) ; Ben Mikdam b. Şureyh b. Hâ-nî'den bu isnadla dinledim. Bu hadîsde o şunu da ziyâde etmiştir: «Âişe bir deveye bindi. Devede hırçınlık vardı. Âişe onu ileri geri çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ona:
«Yumuşak davran...» Sonra râvi yukarki hadîsin mislini zikretmiştir.
Unf: Rıfkın zıddı yâni sert davranmaktır. Bu kelimenin ilk harfi üstün ve esre de okunabilir. Hattâ anf ve ınf şeklindeki kıraati daha fasih ve meşhurdur.
Bu hadîsler yumuşak davranmanın faziletine ve şiddet göstermenin kötülüğüne delildirler. Yumuşak davranmak her hayrın sebebidir. Bu sayede Allah Teâlâ kuluna başka bir şeyden dolayı vermediği sevabı verir. Kaadî Iyâz'a göre hadîsin mânâsı: Yumuşak ve mülayim davranmakla insan başka suretle eremediği muradına kolaylıkla erer demektir.
«Şüphesiz ki, Allah refîkdir.» cümlesi Allah Teâlâ'nın refik sıfatıyle tesmiye ve tavsif edilebileceğine açık delildir. Ma'zirî 'nin beyânına göre Allah Teâlâ ancak kendi verdiği isimlerle yahut Resulünün beyân buyurduğu veya ümmetin icma ettiği sıfatlarla anılabilir. Allah'a ıtlâkı hususunda şer'an izin verilmemiş, fakat yasak da edilmemiş bir sıfatla onu anmak ihtilaflıdır. Ulemâdan bazılarına göre bu mes'ele şeriat gelmezden önceki hâl üzere bırakılır. Ve Allah helâl, haram gibi sıfatlarla anı-lamaz. Bir takımları bunun aksini söylemişlerdir. Haber-i Vâhid'le sabit olan sıfatlar hususunda usûlü fıkıh ulemâsının müteahhirleri ihtilâf etmişlerdir. Eş'arî1er'den bâzılarına göre caizdir. Çünkü Haber-i Vahid onlarca ameli icabeder. Bu da amel babındandır. Ancak Allah'ın isimlerini şer'î kıyaslarla isbât caiz değildir. Bazıları bunu kabul etmemişlerdir. Mazirî diyor ki: «Allah'a refik denilmesi bu hadîsten başka bir dehile sabit olmamışsa, aynı hilaf burada da mevcuttur. Maamafih refik kelimesinin bir fiil sıfatı olması ihtimâli de vardır.» Bu mes'ele iman bahsinde izah edilmişt.

24- Hayvanlara ve Başkalalarına Lanetin Yasak Edilmesi Babı

80- (2595) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb hep birden İbni Ulayye'den rivayet .ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize İsmail b İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, o da Ebû Mühelleb'den, o da İmran b. Husayn'daıı naklen rivayet etti. Şöyl demiş : Bir defa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) seferlerinden birinde iken ensârdan bir kadın da bir dişi deve üzerinde bulunuyordu. Kadın bıkkınlık göstererek deveye lanet etti. Resûlüllah (Salluliahü Aleyhi ve Selletn) de bunu işitti. Ve :
«Bu devenin üzerindeki eşyayı alın ve deveyi bırakın! Çünkü o lanetlenmiştir.» buyurdular.
İmran : «Ben onu bâlâ insanlar arasında yürürken görür gibiyim. Ona kimse sataşmıyordu.» demiş.

81- (...) Bize Kuteybe b. Saîd İle EbuVRabi' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad (bu zât îbnü Zeyd'dir) rivayet etti, H.
Bize İbnü Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sakafî rivayet etti.
Her iki râvi Eyyûb'dan İsmail'in isnâdiyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, Hammad'ın hadîsinde de : «İmran dedi ki: Sanki ben onu görür gibiyim. Boz bir deve idi.» Sakâfî'nin hadîsinde ise:
«Devenin üzerindeki eşyayı ahn ve onu çıplak bırakın! Çünkü o lanetlenmiştir.» cümleleri vardır.

82- (2596) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî Fudayl b. Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid (yâni İbni Zürey') rivayet etti. (Dedi ki) Bize Teymî, Ebû Osman'dan, o da Ebû Berzete'I-Eslemî'den naklen rivayet etti. Bir defa bir cariye, üzerinde cemâatin bazı eşyası bulunan

dişi bir deveye binmişti. Aniden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördü. Dağın da dar yerine gelmişlerdi. Kadın :
— Deh! Allahım, buna lanet et! dedi.
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn):
«Üzerinde lanet bulunan bîr deve bizimle beraber olmasın!» buyurdular.

83- (...) Bize Muhammed b. Abdi'1-A'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti, H.
Bana UbeydüÜah b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yâni İbni Saîd) rivayet etti. Bu râviler toptan Süleyman Et-Teymî'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Mu'temir'in hadîsinde şu ziyâde vardır :
«Hayır! Allah'a yemin olsun üzerinde Aliah'dan lanet bulunan bir deva bizimle beraber olmasın. Yahut buyurduğu gibidir.»
«El-Mebârik» nâm eserde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu deveyi kabul etmemesi, kadının bedduası kabul edildiğini bildiği içindir, denilmiştir. Fakat Nevevî 'nin tevcihi daha güzeldir. Ona göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü kadını men etmek için söylemiştir. Daha önce kadına, hayvanlara vesâireye lanet etmemesini tenbih buyurmuş; bu suretle dili alışarak insanlara da lanet etmesini önlemeye çalışmıştı.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in nehyine imtisal etmediği anlaşılınca, o da kendisine bir ceza olmak üzere devesini başı boş bıraktırdı. Bundan maksat yolda o deve ile beraber olmamaktır. Resûlüllah (Sallalluhü Aleyhi ve Sellem)in beraberinde olmamak şartiyle o deveye binmek veya satmak yahut kesmek caizdir.
Hal, deveyi yürütmek için söylenilen sözdür. Bu kelime tekrarlanarak «Hal! Hal!» yahut «Halil Hali!» veya «Halin! Halin!» şekillerinde kullanılır.
«Üzerinde Allah'dan lanet bulunan bir deve bizimîe beraber olmasın!»
cümlesi nefi' şeklinde de okunabilir. Bu takdirde mânâsı:
«Üzerinde Allah'dan lanet bulunan bir deve bizimle beraber olamaz.» demek olıir. Ki nehiy hususunda bu şekil daha beliğ ve daha te'kidlidir.

84- (2597) Bİze Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman (bu zât İbnü Bilâl'dır) Alâ' b Abdirrahman'dan naklen haber verdi. AIâJ ona tabasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı
«Siddîk bir kimseye lânetçi olması yakışmaz.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled, Muhammed b. Ca'fer'den, o da Alâ' b. Abdirrahman'dan bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti.

85- (2598) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hafs b. Meysera, Zeyd b. Eslem'den naklen rivayet etti ki: Abdü'l-Melik b Mervan Ümmü Derdâ'ya kendinden bazı ev eşyası göndermiş. Gecelerden birinde Abdü'l-Melik geceden kalkarak hizmetçisini çağırmış. Galiba hizmetçisi yanma gelmekte gecikmiş de ona lanet etmiş. Sabah olunca Ümmü Derdâ ona :
— Bu gece hizmetçini çağırdığın vakit ona lanet ettiğini işittim, demiş. Ve sözüne şöyle devam etmiş : Ben Ebu'd-Derdâ'yı şunu söylerken işittim : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Lânetçiler kıyamet gününde ne şefî' olabilirler, ne de şehid!»"buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Gassân El-Mismaî ve Âsim b. Nadr Et-Teymî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mu'temir b Süleyman rivayet etti. H.
Bize îshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi.
Her iki râvi Ma'mer'den, o da Zeyd b. Eslem'den naklen bu isnadda Hafs b. Meysera'mn hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

86- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye b. Hişâm, Hişâm b. Sa'd'dan, o da Zcyd b. Eşlem ile Ebû Hâzim'den, onlar da Ümmü Dcrdâ'dan, o da Ebu'd-Derdâ'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'ıı
«Şüphesiz ki, lânetçiler kıyamet gününde ne şehit olurlar, ne de şefî1!» buyururken işittim.

87- (2599) Bize Muhammet! b. Abhad ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mervân (yâni El-Fezârî) Yezid'den (ki bu zat İbnü Keysan'dır), o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
— Yâ Resûlallah! Müşriklerin aleyhine dua et! denildi.
«Ben lânetçi olarak gÖnderiimedİmi Ben ancak ve ancak rahmet olarak gönderildim!» buyurdular,
Sıddıkdan murad; İslâm'ı kavli ve ameliyle tasdik eden hâlis müslümandır.
Bu rivayetler lânetden men etmekte ve onu âdet edinen kimsenin kıyamet gününde şefi1 olmak, şehâdet etmek gibi güzel sıfatlara nail olamıyacaklarına delildirler. Çünkü duada lanetten murad Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasıdır. Bu şekilde dua mü'minlerin ahlâkı olamaz. AIlab'Teâlâ mü'minleri birbirlerine acımak, yardımda bulunmak sıfatlariyle vasıflandırmış; onları bir vücut gibi yaratmıştır, Mü'min kendisi için dinlediğini, din kardeşi için de isteyen kimsedir.Lanet duasında bulunan kimse ise din kardeşinin Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasını ister ki; bu .zıtlaşmanın ve birbirleriyle alâkayı kesmenin son noktasıdır. Bundan dolayıdır ki; sahih bir hadiste :
«Mü'mine lanet etmek, onu Öldürmek gibidir.» buyurulmuştur. Zira katil Öldürdüğü kimseyi sadece dünya menfaatlarından mahrum eder. Lânetçi ise, âhiret nimetlerinden ve Allah'ın rahmetinden mahrum bırakır. Görülüyor ki, laneti âdet edinenler kıyamet gününde başkalarına şefaat-Çi ve şehîd olamıyacaklardır. Halbuki orada mü'minler günahkâr din kardeşlerine şefaat edeceklerdir.
Hadîsdeki şehidden ne kastedildiği hususunda üç kavil vardır. Bunların en sahih ve meşhuruna göre lânetçiler kıyamet gününde ümmetlere Peygamberlerinin tebligatta bulunduklarına şahitlik edemiyeceklerdir.
İkinci kavle göre dünyada şâhid olarnıyacaklar; yâni fasıklıklarından dolayı şâhidlikleri kabul edilmeyecektir. Üçüncü kavle göre Allah yolunda öldürülmek suretiyle şehid olamıyacaklardır.
Buradaki lânetçilerden murad; onu âdet edinip dâima söyleyenlerdir. Bir defa lanet eden kimse bu hükümde dâhil olmadığı gibi, şeriatın mubah kıldığı zâlimlere lanet, yahudilerle hıristiyanlara lanet; içkicüere, riba yiyenlere vesâireye lanet de bu hükümden hâricdir.

25- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bir Kimseye Hak Etmediği Halde Lanet Eder Veya Söver Yahut Beddua Ederse, Bu Onun, O Kimse İçin Zekat, Ecir ve Rahmet Olacağı Babı

88- (2600) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Ebu'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'der naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma iki adam girdi. Ve onunla ne olduğunu bilmediğim bir şey konuştular da gadablandırdılar. O da kendilerine lanet ve sitem etti. Çıktıkları vakit ben :
— Yâ Resûlallah! Şu iki adamın kazandığı bayırdan kim bir şey kazanabilir, dedim ;
«Ne o?» buyurdu.
— Sen onlara lanet ve sitem ettin! dedim.
«Sen benim Rabbîme koştuğum şartı bilmiyor musun? Allahım! Ben ancak bir beşerim, müslümanlardan hangisine lanet veya sitem edersem bunu onun için bir zekât ve ecir kıl, dedim.» buyurdular.

(...) Btze bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bİ2e bunu AH b. Hucur Es-Sa'dî ile İshâk b. İbrahim ve AH b. Haş-rem dahî hep birden İsâ b. Yûnus'dan (Ebû Muâviye ile İsa b. Yûnus ikisi birden A'meş'den bu isnadla Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. İsa'nın hadîsinde râvi:
«Onunla başbaşa kaldılar. O da kendilerine sitem ve lanet etti; onları dışarı çıkardı.» demiştir.

89- (2601) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ti) ': Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû. Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem*',
«Allahım! Ben ancak bir beşerim! İmdi müslümanlardan herhangi birine sitem eder, lanette bulunur veya dayak atarsam, bunu onun için bîr zekât ve rahmet kıl!» dedi.

(2602) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız bunda :
«Bir zekât ve ecir kil.» ibaresi vardır.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Bize îshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. Her iki râvi A'meş'den, Abdullah b. Nümeyr'in isnadiyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalnız İsa'nın hadîsinde: «ve ecir» kelimesini Ebû Hüreyre rivayetinde; «ve rahmet» kelimesini Câbir rivayetinde zikretmiştir.

90- (2601) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîra (yâni İbni Abdirrahman El-Hizâmî) Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım! Ben senden ahd-ü peyman alıyorum. Elbette bu ahdi bana bozmazsın. Ben ancak bir beşerim. İmdi mü'mİnlerden hangisine eziyet eder, söver; lanet eyler; döversem bunu onun için namaz, zekât ve kıyamet gününde onu kendisiyle sana yaklaştıracağın bir ibâdet yap!» dedi.

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zinad bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet etti. Yalnız o: demiştir.
Ebû'z-Zinad : «Bu, Ebû Hüreyre'nin lügatidir. Kelime şeklindedir.» demiştir.
(...) Bana Süleyman b. Ma'bed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd, Eyyûb'dan, da Abdurrahman El-A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'dcn naklen hu hadîsin benzerini rivayet etti.

91- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'den, o da Nasrîlerin azatlısı Salim'deıı naklen rivaye etti. (Demiş ki) : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«AHahım! Muhammed ancak bir beşerdir. Beşerin kızdığı gibi kızar. Ben senden ahd-ü peyman aldım. Elbette onu bana bozmazsın. İmdi hangi mü'mine eziyet veya sitem ettim yahut dövdü isem, bunu onun için bîr keffâret ve kıyamet gününde onu kendisiyle sana yaklaştıracağın bir ibâdet kıl!» derken işittim.

92- (...) Bana Harmcle b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, naklen haber verdi. Bana Saîd b. Müseyyeb, Efcû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Ebû Hüreyre, Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Seilem) 'i şöyle buyururken işitmiş :
«Allahım! Herhangi bir mü'min kula sitem ettimse, bunu onun için kıyamet gününde sana bir ibâdet yap!»

93- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Zühcyr (Dedi ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İfcni Şihâb'ın kardeşi oğlu, amcasından rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Said b. Müseyyeb, Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Şöyle demiş : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Allahım! Ben senden ahd-ü peyman aldım. Elbette bunu bana bozmazsın, imdi herhangi bir mü'mine sitem ettim yahut dayak vurdumsa; kıyamet gününde bunu onun için bir keffâret yap!» derken işittim.

94- (2602) Bana Harun b. AhdiHah ile Haccâc b. Şâir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbnü Cüreyc şunu söyledi: Bana Ebû'z-Zûîjeyr şunu söyledi ki: Câbir b. Abdillah'ı, şöyle derken işitmiş. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi şunu söylerken işittim :
«Ben ancak bir beşerim. Ve ben Rabbim (Azze ve Celle) 'ye müslüman-lardan herhangi bir kula sitem ettim veya sövdümse, bunun ona bir zekât ve ecir olmasını şart kostüm.»

(...) Bu hadîsi bana İbnü Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize IUvh rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Afcd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Asım rivayet etti.
Bu râviler hep birden İbnü Cüreyc'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

95- (2603) Bana Züheyr b. Harb ile Ebû Ma'n Er-Rakâşî rivayet ettiler; Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime b. Ammar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b, EM Talha rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes b. Mâlik rivaye etti. (Dedi ki) : Ümmü Süleym'in yanında yetim bir kız vardı. Ümmü Süleym Enes'in annesİdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yetim kızı görerek :
«O sen misin? Hakîkaten büyümüşsün! Yaşın büyümesin!» dedi. Bunun üzerine yetim kız ağlayarak Ümmü Süleym'e döndü. Ümmü Süleym:
— Sana ne oldu ey kızcağız? dîye sordu. Câriye :
— Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fcana yaşın büyümesin diye beddua etti. Şimdi artık benim yaşım ebediyen büyümeyecek. Yahut ömrüm uzamayacak! dedi.
Ummü Süleym acele baş örtüsünü sarınarak hemen çıktı. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e rastladı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ,ona :
var yâ Ummü Süleym?» diye sordu. O da : Nehiyyallah! Sen benim yetim kızıma beddua mı ettin? dedi. «Neymiş o yâ Ummü Süleym?» buyurdular. Ümmü Süleym :
— Ona yaşı büyümesin ve ömrü uzamasın diye duâ ettiğini söyledi, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü. Sonra şöyle buyurdular :
«Yâ Ummü Süleym! Bilmez misin kir benim Rabbime şartım vardır. Ben Rabbime şart koştum da, söyle dedim : Ben ancak bir beşerim. Beşerin razı olduğu gibi razı olur; beşerin kızdığı gibi kızartm. İmdi ümmetimden herhangi biri aleyhine hak etmediği halde duada bulunursam, bunu onun için bir temizlik suyu, bir zekât ve kıyamet gününde onu kendisiyle Allah'a yaklaştıracak bir ibâdet yapmalısın, dedim.»
Ebû Ma'n hadîsin üç yerinde de yetime kelimesini ismi tasgirle yü-teyyime okumuştur.

96- (2604) Bize Muhammed b. Müsennâ El-Anezî rivayet etti. H.
Bize İbnü Beşşâr da rivayet etti. Lâfız İbnü Müsennâ'nmdır. (Dediler ki) : Bize Ümeyye b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Eb Ham-zate'l-Gassâb'dan[6], o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Çocuklarla beraber oynuyordum. Derken Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) geldi. Ben hemen bir kapının arkasına gizlendim, lerek avucuyla omuzlarımın arasına bir dokundu. Ve :
«Git bana Muaviye'yi çağır!» dedi. Ben derhal (gittim)
Fakat o geldim. Ve :
— O yemek yiyor! dedim. Sonra bana tekrar:
«Git bana Muaviye'yi çağır!» dedi. Hemen (gittim) gejldim. Ve:
— O yemek yiyor! dedim. Bunun üzerine : «Allah onun karnını doyurmasın!» buyurdular.
İbnü Müsennâ dedi ki: Ümeyye'ye Hataenî ne demektir? diye sordum. Elinin içiyle bana bir vurdu, demektir cevâbını verdi.

97- (...) Bana İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Ehû Hamze haber verdi. (Dedi ki) : İbnü Abbas'ı şunu söylerken işittim : Çocuklarla beraber oynuyordum. Derken Rcsûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Seliem) geldi. Ben hemen ondan gizlendim... Ve râvi yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuştur.
Bu rivayetlerden Ebû Füreyre hadîsini Buharı «Ki-tâbu'd-Deava'da tahrie etmiştir.
Bu rivayetler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetine gösterdiği dikkat ve şefkati beyân etmektedirler. Rivayetlerin umumundan anlaşılıyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bedduası lanet ve sitemi bunları haketmeyen bir kimseye yapılmışsa, o kimse için rahmet, keffâret ve zekât olur. Yoksa hak edenler için böyle bir şey mevzu bahis olamaz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel}lem) kâfirlerle münafıklara beddua etmiş, fakat bu onlara rahmet olmamıştır. Burada şu sual hatıra gelebilir. Bedduayı hak etmeyen kimseye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl beddua eder? Bu suale ulemâ iki vecihle cevab vermişlerdir. Birinci veçhe göre bedduayı hak etmemekten murad kulun batında yârii Allah indinde onu haketmemiş olmasıdır. Zahire göre o kul bedduayı hak etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şer'î bir emareye göre onun bedduayı hak ettiğine hüküm vermiştir. Çünkü o zahirle hüküm vermeye memurdur. Sırları bilen yalnız Allah'dır. İkinci veçhe göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin beddua etmesi, sitemde bulunması ve emsali şeyler kasten söylenmiş olmayıp, Arablarm âdetine göre niyetsiz olarak dile gelen sözlerdir. Hz. Muâviye hakkında :
«Allah onun karnını doyurmasın!» Yetim kıza :
«AHah senin yaşını büyütmesin!» demesi hep bu kabildendir. Bunlardan duanın hakikati kastedilnıemiştir. Maamafih Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözlerden birinin icabet saatına rastlayarak kabul edileceğinden endişe duymuş ve Teâla Hazretlerine niyaz ederek bu sözlerin muhatabları hakkında rahmet, keffâret ve sevab olmasını dilemiştir. Şu da muhakkatır ki, Rsûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) bu gibi sözleri pek nadir söylemiştir. Kendisi kötü söz söylemez, kimseye lanet etmez, şahsı için kimseden intikam almazdı. Nitekim ashab D e v s kabilesine beddua «etmesini istedikleri halde, o:
«Yâ Rab! Devs'e hidâyet ver!» diye dua etmiş. Kavmi kendisine nice eza ve cefalarda bulundukları halde :
«AHahım! Kavmimi af buyur. Çünkü onlar bilmiyorlar!» diye niyazda bulunmuştu.
Karn: ömür hakkında sinnin müteradifidir. Bunların ikisi de yaş mânâsına gelirler.
Resûlüllah (Saiîalhha Aleyhi ye Sellem) 'in Hz.1bni Abbas'in omuzları arasına dokunması ona mülâtefe ve şaka içindir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Çocukların haram olmayan şeylerle oynamalarına müsaade etmek caizdir,
2- Bir insanı davet etmek, hediye göndermek, dükkândan bir şey aldırmak gibi şeyler hususunda çocuklara itimad edilebilir.
3- Bu gibi şeyler için başkasının çocuğunu göndermek de caizdir. Bunlar çocuğun menfaatına da aykırı sayılamaz. Çünkü ehemmiyetsiz şeylerdir. İhtiyaçtan dolayı şeriat buna müsaade etmiş. Müslümanların örf ve âdeti de bu yolda cereyan edegelmiştir.

26- İkiyüzlüyü Zem ve Bu Yaptığının Haram Kılınması Babı:

98- (2526) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike EbûVZinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet etüiji 5u hadîsi okudum. Kesûltillah (SallallahU Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz insanların en kötülerinden biri : Bir yüzle şunlara, bir yüzle bunlara gelen iki yüzlü kimsedir.» buyurmuşlar.

99- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ye-zid b. Ebî Habib'den, o da Irak b. Mâlik'den, o da Eöû Hüreyre'den naklen haber verdi ki; Efeû Hüreyre, Resûlüllah(Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'i şöyle buyururken dinlemiş :
«Şüphesiz insanların en kötüsü şunlara bir yüzle, bunlara da bir yüzle gelen iki yüzlü kimsedir.»
(...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Ban.a İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi, (Demiş ki) : Bana Saîd b. Müseyyeb, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem)... H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umâra1-dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem):
«İnsanların en kötülerinden bir yüzle şunlara, bir yüzle bunlara gelen iki yüzlüyü bulacaksrmz.» buyurdular.
Bu hadîsin şerhi «Fadâili Sahabe» bahsinin «İnsanların en hayırlıları» babında geçmişti.
Kurtubî diyor ki : İki yüzlünün insanların en kötüsü olması hâli münafıkların hâline benzediği içindir. Çünkü iki yüzîü kimse yalanla-dolanla ona buna yaltaklık eder. İnsanlar arasına fesadlık sokar. Nevevî de : «İki yüzlü kimse her taifeye onu razı edecek şekilde gelir ve o tâifedenmiş gibi görünür. Onun bu yaptığı mahzı nifak yalan ve hiledir Fakat bunu iki taifeyi barıştırmak maksadiyle yapan kimse makbuldür. Övülür.» diyor.

27- Yalanın Haram Kılınması ve Mubah Olanını Beyan Babnı

101- (2605) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Humeyd b. Abdirrahman b. Avf haber verdi ki : Kendisine annesi Ümmü Gülsüm binti Ukbe b. Ebî Muayt haber vermiş. —Bu kadın Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'e bey'at eden ilk muhacirlerdendir.— Ümmü Gülsüm, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken dinlemiş :
«Yalancı, insanların arasını bulan ve hayır söyleyip hayır tebliğ eden kimse değildir.»
İbni Şihâb demiş ki : İnsanların söylediklerinden hiç bir şeyde yalana ruhsat verildiğini işitmedim. An«ak üç haslette müstesna! Harbde, insanların arasım bulmakta, kocanın karısına ve karısının kocasına söylediklerinde

(...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den rivayet etti (Demiş ki) : Bize Muhammed b. Müslim b. Ubeydillah b. Abdillah b. Şihâl) bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız Salih'in hadîsinde Yûnus'un İhni Şihâb'ın kavlini yaptığı gibi: «Ümmü Gülsüm dedi ki: İnsanların konuştukları şeylerden hiç birinde onun ruhsat verdiğini işitmedim. Yalnız Üç haslette müstesna!» cümlesi vardır.

(...) Bize bu hadîsi yine Amru'n-Nâlud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbramın rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zübrî'den naklen bu isnadla «Hayr tebliğ eden...» sözüne kadar haber Verdi. Ondan sonrasını anmadı.
Bu ikisi Buharı «Kitâbu's-SulhVda; Tirmizî «Kitâbu'l-Birr»'de: Nesâî «Siyer» ve «Işretü'n-Nisa» bahislerinde muhtelif râvilerden lahri etmişlerdir.
Kaadi Iyâz üç yerde yalan söylemenin bilittifak caiz olduğunu söylemiştir. Ancak bu yerlerde mubah olan yalandan murad ne olduğu ihtilaflıdır. Ulemâdan bir cemaata göre, bir maslahattan dolayı bu üç yerde yalan söylemek mutlak surette caizdir. Memnu yalan zararlı olandır. Bir zâlim, birinin yanında gizlenmekte olan kimseyi öldürmek İstese, nerede olduğunu bilmiyorum diyerek yalan söylemesi bilittifak vâcib olur. Diğer bior rakım ulemâya göre yalan söylemek hiç bir hususta caiz değildir. Onlarca üç yerde yalan söylemenin caiz olmasından murad; tevriyeli yâni kapalı ve ihtimalli söz söylemektir, Meselâ : Bir adam karısına iyi bakacağını, ona şöyle şöyle elbise giydireceğini va'd eder de, kalbinden Alİah takdir ettiyse yaparım, diye niyet eder. Bu bir tevriyedir. Dargın kimseleri barıştırmak için iki taraftan birbirlerine güzel sözler nakleder ve tevriye yapar. Harbde de aynı şekilde hareket eder. Düşmana giderek : Sizin en büyük kumandanınız öldü, der. Fakat bununla onun geçmişteki bir kumandanını niyet eder. Karı-kocamn birbirlerine yalan söylemelerine gelince : Bundan murad birbirlerine sevgi göstermeleri ve icrası lâzım gelmeyen şeyleri vadetmeleridir. Birbirlerine olan borçlarını vermemek yahut hakkı olmayan şeyleri birbirinden istemek gibi hususlarda yalan söylemeleri bilicmâ haramdır.

28- Koğuculuğun Haram Kılınması Babı

102- (2606) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû İshâk'ı, Efcû'l-Ahvâs'dan, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen rivayet ederken dinledim. Abdullah şöyle demiş: Gerçekten Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Dikkat edin, size ahdin ne olduğunu söyİeyeyİm. O insanlar arasında alıp yürüyen koğuculuktur.» buyurdu. Ve gerçekten Muhammed (Saîlaîlahü Aleyhi vt Sellem)\
«Şüphesiz kî, kişi doğru söylemekte devam ederek nihayet doğrucu yazılır. Ve yalan söylemekte devam ederek nihayet yalancı yazılır.» buyurdular.
Adh yahut Idah: Koğuculuk ve yalancılık mânâlarına gelir.
Koğuculuk : Ara bozmak için birinden diğerine lâf taşımaktır. Hadîs-i şerîfden murad : Size şiddetle haram kılınmış olan en çirkin yalancılığı haber vereyim, demektir.
Hadîs-i şerîf doğru söylemekte devam eden bir kimsenin nihayet Allah indinde sıddîk yâni doğrucu; yalan söylemekte devam edeninse nihayet yalancı diye tescil edileceğini bildirmektedir ki, bu iki zıddın dünyadaki mertebeleri düşünülürse, âhirette mahşer halkının huzurunda birinin ne kadar mes'ud, diğerinin ne derece rezil-rüsvay olacağı tasavvur edilebilir.

29- Yalanın Çirkinliği, Doğruluğun Güzelliği ve Fazileti Babı

103- (2607) Bize Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Şeybe ve Ishâk rivayet ettiler. İsbâk: Ahberanâ; ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'-den, o da Atdullah'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlülîah (Sallalkûıü Aleyhi ve Sellem)'.
«Şüphesiz doğruluk hayra, hayır da cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye nihayet doğrucu yazılır. Yalancılık sapıklığa götürür. Şüphesiz sapilckk da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye nihayet yalancı yazılır.» buyurdular.

104 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Hennad b. Seriy rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebu'i-Ahvâs, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'der o da Abdullah b. Mesûd'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem'ı
«Şüphesiz doğruluk hayırdır. Hayır da cennete götürür. Kul doğruluğu araya araya nihayet Allah indinde doğrucu yazılır. Yalancılık da sapıklıktır. Şüphesiz sapıklık cehenneme götürür. Kul yalancılığı araya araya ni-
hayet yazılır.» buyurdular.
İbnü Ebî Şeybe kendi rivayetinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden nakjen» dedi.

105- (...) Bize Mubammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye ile Veki' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize A'meş rivayet etti. H.
Eize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Şakik'den, o da Abdulîah'dan naklen rivayet etti. Şöyle dt-niş : Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Doğruluğu iltizam edin! Çünkü doğruluk hayra götürür. Hayır 6a cennete götürür. Kişi doğru söyleyip, doğruluğu a rast ıra a rast ıra nihayet Allah indinde doğrucu yazılır. Yatandan sakının! Çünkü yalan sapıklığa götürür. Şüphesiz sapıklık da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleyip, yalanı oraşttra a rast ıra nihayet Allah indinde yalancı yazılır.» buyurdular.

(...) Bize Mincâb b. Haris Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Müshîr haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim Eİ-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. Her iki râvi A'meş'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. İsa'nın hadîsinde:
«Doğruluğu araştırır ve yalancılığı araştırır.» cümlelerim anmamıştır. İbnü Müshir'in hadîsinde ise:
«Nihayet Allah onu yazar...» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâhu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Birr : Hâlis amel-i sâlih demektir. Bu kelime bütün hayırlara şâmil cem'iyetli bir isimdir. Bâzıları birrden murad cennet olduğunu söylemişlerdir.
Fücur: Doğruluktan ayrılmaktır. Günahlara dalmak mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Bu kelime de bütün serlere şâmildir. Ve birrin zıddıdır. Kişinin doğrucu veya yalancı yazılmasından murad hüküm verilmesi ve kullara bildirilmesidir.
Hadîs-i şerif doğruluğu araştırmaya yâni daima doğru söylemeye teşvik etmekte; yalancılıktan ve bu hususta müsamaha göstermekten sakın-dırmaktadır. Çünkü yalan hususunda müsamaha gösteren yavaş yavaş yalana alışır ve nihayet yalan söylemeyi âdet haline getirir. Ve yalancı damgasını alır. Doğru söylemeyi âdet edinen de Allah TeâU nezdinde doğrucu diye tescil edilir.

30- Kızgınlık Ânında Kendini Tutan Kimsenin Fazileti ve Kızgınlığın Ne İle Giderileceği Babı

106- (2608) Bize Kuteybe b. Saîd ile Osman b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da İbrahim Et-Teymî'den, o da Haris b. Süveyd'den, o da Abdullah b. Mes*-ud'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Aranızda rakûb kime dersiniz?» diye sordu. Biz : — Çocuğu doğmayana! cevâbını verdik.
«Rakûb bu değildir. Lâkin rakûb çocuklarından hiç birini (kendinden önce) âhirete gondermeyendir.» buyurdu.
«Aranızda pehlivan kime dersiniz?» diye sordu. Bir:
— Kendisini erkeklerin yenemediği kimseye! eevübını verdik. «O değildir. Lâkin pehlivan kızgınlık anında kendini tutan kimsedir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ehî Şeybe ile Ebû Ktireyb rivayet ettüer. (Dediler ki) : Bixe Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İshfik b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi.
Her iki râvi A'meş'den bu isnadla bu hadisin manâsı gibi rivayet etmişlerdir.

107- (2609) Bize Yahya b. Yahya ile Abdü'1-A'Iâ b. Hammad rivayet ettiler. İkisi de (Dediler ki) : Mâlike İbnü Şihâb'dan dinlediğim, onun da Saîd b. Müseyyeb'den, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum, Resûlüllah (SallallahB Aleyhi ve Seliem):
«Pehlivan kavî kimse değildir. Kavî, ancak kızgınlık anında kendini tutan kimsedir.» buyurmuşlar.

108- (...) Bize Hâcib "b. Velid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muham-med b. Harb Zübeydî'den, o da Zührî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Humeyd b. Abdirrahman haber verdi ki: Ebû Htireyre şöyle demiş : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'i:
«Kuvvetli kimse pehlivan değildir.» buyururken işittim. Ashâb : O halde kuvvetli kimdir yâ Resûlallah? dediler. «Kızgınlık ânında kendini tutandır.» buyurdular.

(...) JBize bu hadîsi Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd de hep birden Abdurrezzak'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H
Bize Abdullah b. Abdirrahman b. Behram dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi.
Her iki râvi Zührî'den, o da Humeyd b. Abdirrahman b. Avfdan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsin Ebû Hüreyre rivayetini Buharı «Kitâbu'I-Edeb»'de; Ne„sâî «Kitâbu'1-Yevm ve'l-Leyİe>'de tahric etmişlerdir.

Rakûb : Esasen çocuğu yaşamayan mânâsına gelir. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemh
«Siz rakûbu çocukları ölen ve mahzun olan mânâsına alıyorsunuz. Ama rakûb bu değil, bilâkis kendi sağlığında çocuklarmdan hiç biri ölmeyen ve evlât acısına katlanıp sevab kazanamayan kimsedir. SİZ pehlivanı da kuvvetli kimseden ibaret biliyorsunuz. Halbuki şer'an pehlivan bu değil, kızdığı zaman kendini tutan kimsedir, övülecek faziletli pehlivan işte budur.» demek istemiştir.
Hadîs-i şerif evlâdı ölüp de acısına katlanmanın ve sabretmenin faziletine delildir. Yine bu hadîs evlenmenin faziletine kail olan Hanefî1er'le bazı Şâfiî1er'in mezheblerine zımnen delâlet etmektedir.
Kızdığı zaman kendini tutmak, öfkesini belli etmemek dahî bu hadîsin delâlet ettiği hükümler cümle sin dendir.

109- (2610) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Alâ' rivayet ettiler. Yahya : Abberanâ; tbnü Ala' ise : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Adiy b. Sâbit'den, o da Süleyman b. Sürad'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : İki adam Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) 'in huzurunda sövüştüler de birinin gözleri kızarmağa ve şahdamarları şişmeye başladı. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem):
«Ben bîr kelime biliyorum ki, (bu adam) onu söylese, bu hâl ondan giderdi. (Bu kelime) Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım (kelimesidir).» buyurdu. Bunun üzerine o adam:
— Yoksa bende bir delilik mi görüyorsun? dedi.
İbnü Alâ' : «Bunun üzerine yoksa tende delilik mi görüyorsun?» dedi. Adamı zikretmedi.

110- (...) Bize Nasr b. Ali El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Biz.e Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : A'meş'i şunu söylerken İşittim Ben Adiy b, Sabît'i şöyle derken dinledim : Bize Süleyman b. Sürad rivayet etti. (Dedi ki) ; İki adam Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) 'in huzurunda sövüştüler de biri kızmağa ve yüzü kızarmaya başladı. Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) ona bakarak :
«Ben bir kelime biliyorum ki, onu söylemiş olsa bu hal kendisinden giderdi. (Bu kelime) Koğulmuş şeytandan Allah'a sığınırım (kelimesidir),» buyurdular. Derken Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i dinleyenlerden biri kalkarak o adamın yanma gitti. Ve:
— Az evvel Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne söylediğini biliyor musun?
«Ben bir kelime biliyorum ki, onu söylese bu hâl ondan giderdi. (Bu kelime) Koğulmuş şeytandan Allah'a sığınırım (kelimesidir}.» buyurdu, dedi. Bunun üzerine o adam:
— Sen beni deli mi görüyorsun? dedi.

(...) Bize Ebû BeUr b. Kbi Şeyhe tle rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ha£s iiyas, A'meş'den bu isnadla rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Edeb»'in birkaç yerinde tahric etrniştir.
Gadabmdan gözleri kızaran adamın : »Yoksa sen bende delilik mi görüyorsun?» demesi din namına bir şey bilmediğini ve şeriatın nurlarından hissemend olamadığını gösterir. O istiazenin delilere mahsûs olduğunu sanmış; kızgınlığın şeytanın tesiriyle meydana gelen bir hal olduğunu biîmemiştir. Bu adamın münafıklardan yahut kaba saba bedevilerden olması muhtemeldir. Kızgınlık şeytanın tesiriyle meydana geldiği içindir ki, kızan kimse İtidalini kaybeder. Bâtıl şeyler söylemeye ve çirkin işler yapmaya başlar. Karşısındakine buğz ve kin besler. Bundan dolayıdır ki, Peygamber (SalİGllahÜ Aleyhi ve Sellem) kendisinden hayırlı bir tavsiye isteyen zâta «Kızma!» diye tavsiyede bulunmuş; o zat talebini tekrarladıkça kendisi de bu sözü tekrarlamıştır. Bu gösterir ki, kızmanın meisedeti büyük, doğuracağı neticeler vahimdir.
Hadîs-i şerîf dünyevî bir sebepten dolayı kızan bir kimsenin Eûzü çekerek Allah'a sığınması gerektiğine ve bunun gadabı söndürmeye sebep olacağına delildir.

31- İnsanın Kendine Malik Olamıyacak Şekilde Yaratılmış Olması Babı

111- (2611) Bize Ebû Bekr b, Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed, Hammad b. Seleme'den, o da Sâbit'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki; Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Allah cennette Âdem1e suret verdiği vakit, onu dilediği kadar îerketîi. Bunun üzerine İblis onun ne olduğunu görmek için etrafında dolaşmaya başladı. Onu içi kof görünce bildi ki, kendine mâlik olamıyacak bir şekilde yaratılmıştır.»

(...) Bize Ebû Bekr fe. Nâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad bu İsnadla bu hadîsin benzerin rivayet etti.
Ecvef: Cevü yâni karnı olan demektir. Bâzıları içi kof mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Şeytan Hz. Âdem'in karınlı yahut içi kof yaratıldığını görünce, onun yalnız başına kendine mâlik olamayacağını, şehvetlerinin Önüne geçemiyeceğini, bu hususta mutlaka doğruyu gösterecek birine muhtaç olacağını anlamıştır. Bundan murad Âdem (Aleyhisselam) in kendisi değil Benî Âdem'in cinsidir. Bâzıları kendine mâlik ola-mıyacağı sözünden, kızdığı vakit kendini tutamayacağı mânâsım çıkarmış. Bir takımları da bundan murad; şeytanın vesveselerini def edememesi olduğunu söylemişlerdir.

32- Yüze Vurmanın Yasak Edilmesi Babı

112- (2612) Bize Abdullah b. Mesleme b, Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîra (yâni El-Hızârnî) Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : ResûlülIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz kardeşiyle kavga ettiği vakit yüzs vurmaktan sakınsın.»buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Anıru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z-Zinad'dan bu isnadla rivâyel etti. Ve:
«Biriniz vurduğu vakit,..» dedi.

113- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen rivayet etti:
«Biriniz kardeşiyle kavga ederse, yüzden sakınsın!»

114-(...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize 'babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Katâde'den rivaye etti. O da Ebû Eyyûb'u, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ederken dinlemiş, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Biriniz kardeşiyle kavga ederse, sakın yüze vurmasın!» buyurdular.

115- (...) Bize Nasr b. Ali El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müsennâ rivayet etti. H. Ban İMuhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahman b. Mehdi, Müsennâ b. Saîd'den, o da Katâde'den, o da Ebû Ey yûb'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu demiş. İbnü Hâtim'ir hadîsinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen ibaresi vardır:
«Bîriniz kardeşiyle kavga ederse yüzden kaçınsın! Çünkü Allah Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır.» buyurmuşlar.

116- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana AbdÜ's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmam rivayet etti (Dedi ki) : Bize Katâde, Yahya b. Mâlik El-Merâğî'den (bu zât Ebû Eyyûb'-dur), o daEbû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: KesûlüUal (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Bîriniz kardeşiyle kavga ederse yüzden kaçınsın!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Kitâtu'I-Itk»'da tahric etmiştir.
Bu hadîsler bir insanı döverken yüzüne vurmaktan sarahaten nehy etmektedirler. Nehyin zahiri yüze vurmanın haram olduğunu gösterir. Bu nehyin sebebi; yüz, insanın-güzelliklerini toplayan bir uzuv olmasıdır. Ona vurmak noksanlığına veya çirkinleşmesine sebep olabilir. Çünkü yüz açıktır. Korunması mümkün değildir. Kocanın karısını veya çocuğunu yahut kölesini terbiye için dövmesi hükümde dahildir. Yüze vurmaktan sakınması gerekir.
«Çünkü Allah Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır...» cümlesi sıfat ha-dîsletindendir. Bu hadîslerin hükmünü iman bahsinde görmüştük. Hulasaten burada da arzedelim ki, ulemadan bazılarına göre cümledeki zamir dövülen kimseye aittir. Bu takdirde mânâ : Allah Âdem 'i Âdem suretinde yaratmıştır, demek olur. Bir takımları zamirin Allah'a râci olduğunu söylemişlerdir. Çünkü hadîsin bazı tariklerinde:
«Allah Teâlâ Âdem'i Rahmanın suretinde yaratmıştır.» denilmiştir. Bu rivayete bakarak ulemâdan bazıları: «Biz bu cümlenin hak olduğuna iti-kâd eder; te'vîlinden kaçınırız. Cümlenin zahiri mânâsı murad değildir. Onun kendine lâyık bir mânâsı vardır.» demişlerdir. Selefin mezhebi budur. En doğru ihtiyat yolu da budur. Bir takımlarına göre İse Allah Teâlâ'nın tenzihine lâyık şekilde te'vil olunur. Mazirî'nin beyânına göre İbnü Ku tey.be. bu hadîsi zahirî mânâsı üzerine ele almış ve ; «Allah Teâlâ'nm sureti vardır. Fakat başka suretler gibi değildir.» demişse de, bu mütalâa'hata ve fasittir. Çünkü suret terkibi ifâde eder. Mürek-keb olan her şey ise hâdisdir. Allah Teâlâ hadis değildir. Binâenaleyh mürekkeb ve musavver de değildir. îbnü Kuteybe 'nin sözü : «Allah.cisimdir. Ama başka cisimler gibi değildir.» diyen Mücessime fırkasının bâtıl sözüne benzer. Cümledeki zamirin Allah'a izafe edilmesi teşrif ve ihtisas içindir. Nitekim Nâkatullah ve Beytuîlah gibi ter* kiblerde de hüküm budur.

33- İnsanlara Haksız Yere Azab Eden Kimseye Şiddetli Tehdid Babı

117- (2613) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gıyâs, Hisara b. Urve'den, o da babasından, o da Hişam b Hakim b. İfiizam'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Hişam Şam'da bir takım İnîRtılann yanma uğradı ki, güneşe karşı dikilmişler; başlarının tilerine de zeytinyağı dökülmüştü.
— B-iine? diye sordu.
— V:rgi için azab olunuyorlar! denildi. Bunun üzerine:
— Bîri bakın, Ben Resûlülîah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem): «Şüphesiz ki, Allah dünyada azab edenleri azab edecektir.», buyururken işittim, dedi.

118- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişsm'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Hişâm b Haldıı h. Hizanı Şam'da Acem fellahlanndau bazı kimselerin m yanına uğradı, bunlar güneşe karşı dikilmişlerdi.
— Bunlara ne olmuş? dedi.
— Vergi için hapsedildiler! dediler. Bunun ürerine Ilişânı şunu söyledi :
— Şehâdet ederim ki, ben Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Şüphesiz ki Allah dünyada insanları azab edenleri azab edecektir.» buyururken işittim.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Hişâm'dan bu isnadla rivayet etmişlerdir. Cerîr'in hadîsinde şu ziyâde vardır : «Dedi ki: O gün onların Filistin'deki emîri Umeyr b. Sa'd idi. Hişâm onun yanma girerek (hali) kendisine anlattı. O da emir verdi ve fellahlar serbest bırakıldılar.»

119 — Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbnü Şihâb'dan, o da Urve b. Zübeyr' den naklen haber verdi kî, Hişâm b, Hakîm Hıms'da iken Acem fellahla-rindan bir takım insanları cizyeyi ödemek için güneş altında tutan bir adam bulmuş ve :
— Bu ne? Ben Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'ıı
«Şüphesiz Allah dünyada insanları azab eden kimseyi azab edecektir.» buyururken işittim, demiş.
Bu hadîs insanları haksız yere azab edenler hakkındadır. Binâenaleyh kısas hudud ve ta'zir gibi haklı olarak yapılan tazibler hükümde dâhil değildir.
Hadîsin bâzı nüshalarında Umeyr b. Sa'd yerine Umeyr b. Saîd denilmiştir. Kaadî Iyâz ekseri nüshalarda bu zâtın ismi Umeyr, b. Sa'd şeklinde zikredildiğini söylemiş, «Doğrusu da budur...» demiştir. Kendisini Hz. Ömer Hıms'a vali tayin etmişti. Hz. Umeyr, Kur'ân-ı K rîm'i bir araya toplayanlardan biridir.

34 — Silahla Mescid, Pazar Yeri Vesaire Gibi İnsanları Bir Araya Toplatan Yerlerden Geçen Kimsenin Silahı Demirinden Tutmasını Emir Babı

120- (2614) Bize EM Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk h. İbrahim rivayet ettiler İshâk: Ahberanâ; Ebû Bekr ise: Haddesenâ tâbirlerin kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Amr'dan rivayet etti. O da Câfair'i şunu söylerken işitmiş : Bir adam oklarla mescide uğradı da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Bunların demirlerinden tut!» buyurdular.

121- (...) Bize Yahya b. Yalıya ile Ebu'r-Rabi' rivayet ettiler. Ebu'r-Rabi1 ; Haddesenâ; Yahya : Ahberanâ tâbirlerini kullandılar. Lâfız Yahya'nındır. (Dedi ki) : Bize Hamnıad b, Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi. Ki bir adam bir takım oklarla mescide uğramış. Okların demirlerini meydana çıkarmış imiş. Bunun üzerine bir müsiümanı yaralamasın diye okların demirlerinden tutması emir duyurulmuş.
122 rivayet
Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebu'z Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi ki: Mescidde ok tasadduk eden bir adama onları demirlerinden tutmadan mescide sokmamasını emir buyurmuş.
İbnü Rumh yerine demiştir.

123- (2615) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-nıad b. Seleme, Sâbit'ten, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz elinde ok olduğu halde bir meclisden veya pazar yerinden geçerse, onları demirlerinden tutsun! Sonra onları demirlerinden tutsun! Sonra onları demirlerinden tutsun!» buyurmuşlar.
Râvi diyor ki : Ebû Musa : Vallahi biz onları birbirimizin yüzüne doğrultmadan ölmedik, dedi.

124- (...) Bize Abdullah b. Berrâd El-Eş'arî ile Muhammed b.Alâ rivayet ettiler. Lâfız Abdullah'ındır. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Bü-reyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen rivayet etti:
«Biriniz yanında ok olduğu halde bizim mescidimize veya pazar yerimize uğrarsa, müslümanlardan birine onlardan bir şey isabet etmemesi için ovucuyla demirlerinden tutuversin!» Yahut «Demirlerinden tutsun.» buyurmuşlar.
Bu hadîsin Câbir -rivayetini Buhârî «Kitâbu's-Salât»'da; Ebû Muisa rivayetini de «Kitâbu'l-Fiten»'de tahric etmiştir.
Bu hadîsler mescid, çarşı ve pazar gibi yerlerden geçerken âdaba riâyeti tâlim başkalarının Peygamber Bilmektedir. Müslüman kimseye zarar vermemeye çalışacak; zararından da korunacaktır. Hz. Ebû Musa 'nm sözü
'Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra İslâm fırkaları arasında zuhur eden fitnelere işarettir. Übbî diyor ki: «Bence Peygamber (Sallallahü Altyhi ve Sellem) in buradaki emri ümmetine acıdığı içindir. Ebû Mûsâ söylediklerini bunun için söylemiş : Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve kellem /in emrini tutup birbirimize acımadık demek istemiştir.'

35- Bir Müslümana Silahla İşaret Etmekten Nehyolunması Babı

125- (2616) Bana Amru'n-Nâkıd ile tbnü Ebî Ömer rivayet ettiler.- (Dedi ki) : Bize Süiyân b. Uyeyne Eyyûb'dan, o da İbni Sîrîn'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) ; Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim :
Ebu'l-Kaâşım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
. «Bir Hmşe kardeşine bir demirle işaret ederse, muhakkak melekler ona lanet eder. Tâ (bırakıncaya) kadar. İsterse anne, baba bir kardeşine olsun.» buyurdular,

(...) b. Harun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
ize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yczid îbni Avn'den, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, o

126-.(2617) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki).: BİZe Ma'mer, Hemmâm b ÎMuneb-bih'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bize rivayet ettiği şudur. Hemmâm bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve kellem):
«Biriniz kardeşine silâhla işaret edemez. Çünkü bÜmez olabilir ki, şeytan elinden çıkarır da, bu sebeple ateşten bir çukura düşer.» buyurdular.
Bu hadîsin Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbu'I-Fiten»'de tahric etmiştir.
Bu hadîsler müsîümanm hürmetini te'kîd etmekte; onu korkutmak, telâşlandırmak ve eza etmek gibi şeyleri şiddetle yasaklamaktadır.
«İsterse anne baba.bir kardeşine olsun...» cümlesi nehyin herkese âm ve şâmil olduğunu mübalâğalı bir şekilde göstermektedir. Binâenaleyh akrabası olsun, yabancı olsun şaka veya oyun için yapılsın, bir müslü-manı korkutmak herhalde haramdır. Zira ikinci rivayette tasrih buyurul-duğu vecihle silâhı kaçırır da şaka yapayım derken karşısındakini vurabilir. Silâhla din kardeşini korkutan kimseye meleklerin lanet etmesi, bu işin haram olduğuna delildir.
Birinci hadîste hattâ kelimesinden sonra mahzuf vardır. Bu mahzuf «Bırakıncaya kadar...» diye takdir olunur.
İkinci hadîs nehiy mânâsında bir haberdir. Evvelce de işaret ettiğimiz gibi bu şekil cümleler nehy lâfzından da beliğdirler.

36- Yoldan Eziyet Veren Şeyleri Gidermenin Fazileti Babı

127- (1914) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû Bekr'ın azatlısı Sümeyden dinlediğim, onun da Ebû Sâlih'den, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir defa bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı bularak onu çeldirdi. Allah da ona teşekkür etti ve onu af eyledi.» buyurdular.

128- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Cerîr Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Bir adam yol üzerinde bir diken dalına rastladı da : Vallahi bunu müslümanlardan uzaklaştıracağım, onlara ezâ vermesin, dedi. Bu sebeple cennete konuldu.» buyurdular.

129- (...) Bİze bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet etti :
«Gerçekten bir adam gördüm ki, yol üzerinden insanlara eziyet veren bir ağacı kestiği için cennette nimetpezir oluyordu.» buyurmuşlar.

130- (,..) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamnıad b. Seleme Sâbit'ten, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah
(Sallahu Aleyhi ve Sellem):
«Bir ağaç müslümanlara eziyet veriyordu. Bir adam gelerek onu kesti ve cennete girdi.» buyurmuşlar.

131- (2618) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Eban b. Sam'a'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû'1-Vâzı' [7] rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Berze rivayet etti. (Dedi ki) :
— Yâ Nebiyyallah! Bana faydalanacağım bir şey öğret, dedim.
«Müslümanlara yolundan ezâ (veren şeyi) gider!» buyurdular.

132- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekr b. Şuayb b. Habhâb, Ebû'1-Vâzı' Er-Râsibî'den, o da Ebû Berzete'l-Eslemî'den naklen haher verdi ki: Ebû Berze şöyle demiş: Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Yâ Resûlallah! Ben bilmiyorum. Olur da sen (dünyadan) gidersin, ben senden sonraya kalırım. İmdi bana bir şey lütfet ki, onunla Allah bana fayda versin! dedim. Bunun üzerine Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi vt Sellem)'.
«Şöyle şöyle yap! (Ebû Bekr bunu unutmuştur.) Bir de yoldan ezâ (veren şeyi) gider!» buyurdular.
Bu hadîsin Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbul-Ezan» ile «Kitâbu's-SfcüâU'da; Nesâi «Kitâbu's-Salât»'da; Tirmizî «Kitâbu'l Birr»'de .muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Allah'ın şükür veya, teşekkür etmesinden murâd verdiği-ihsanını meleklerine bildirmesi yahut sevab vermesidir.
Bu hadîsler yol üzerinden gelip geçenlere eziyet veren diken, ağaç, ag, pislik ve İaşe gibi şeyleri giderip temizlemenin faziletine delildirler. İziyet veren şeyleri yoldan gidermenin imanın dallarından biri olduğunu vvelce görmüştük.; Übbî diyor ki:
«Anlaşılan bu 'ağaç o zatın miîki değilmiş. Birinin milki olup dalları oîa sarkan ve geliri geçenlere eziyet veren ağacm dallarını yolcular ke-ebilir. Yahut sahibini davaya verebilirler.»
Bu hadîslerde Inıüslümanlara fayda veren her işin faziletine ve onla-•a zarar veren her şeyin giderilmesine tenbih vardır.

37- Kedi ve Emsali Eziyet Vermeyen Hayvanların Tazib Edilmesinin Haram Kılınması Babı

133- (2242) Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma' b. Ubeyd Ed-Dutaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye (yâni İbni Esma) Nâii'den o da Abdullah'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'.
.«Bir kadın, bîr kedi sebebiyle azab olundu. Onu ölünceye kadar hapsetti. Ve bundan dolayı cehenneme girdi. Onu hapsettiğinde ne doyurdu, suladı; ne de yerin haşeratından yemesine müsaade etti buyurmuşlar.

(...) Bana Harun b. Abdullah ile Abdullah b. Ca'fer b. Yahya b. Hâ-lid hep birden Ma'n b. İsa'dan, o da Mâlik b. Enes'den, o da Nâfi'den, o da îbnü Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'den naklen Cüyeyriye'nin hadîsi mânâsında rivayette bulundular.

134- (...) Bana bu hadîsi Nasr b. Alî El-Cehdamî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'1-A'lâ, Ubeydullah b.. Ömer'den, o da Nâfi'den, o da İbnü Ömer'den naklen rivayet etti. Şeyle demiş : Resûlüllah (Saîlaliahii Aleyhi ve Sellem):
«Bir kadın, bir kedi sebebiyle azab olundu. Onu bağlamış; doyurup sulamamiş; yerin haşeratından yemesine de müsaade etmemişti.» buyurdular.

(...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdü'l-A'lâ, Ubeydullah'dan, o da Saîd El-Makburî'den, o da Ebu Hiireyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

135- (2619) Bize Muhammed b, Râfi' rivayet etti. (Dedi iri) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb-bih'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettikleri budur. Hemmâm bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de sudur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kadın kendisinin bîr dişi veya erkek kedisi sebebiyle cehenneme girdi. Onu bağlamış; ne doyurmuş, ne de yerin haşeratmdan yemeye bırakmıştı. Nihayet hayvan zayıflıktan öldü.» buyurmuşlar.
Bu hadîsin Abdullah b. Ömer rivayetini Buhârî «KHâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir.
Haşâş : Böcek ve fare gibi hâşerattır. Bu kelime huşaş ve hışaş şekillerinde de okunabilir.
Kedi sebebiyle azab olunan kadının Hımyer kabilesine mensub olduğu söylenir. Benî İsrail 'den bir kadın olduğunu söyleyenler de vardır.
Hadîs-i şerîf «Selâm» bahsinde geçmişti.

38- Kibirlenmenin Haram Kılınması Babı

136- (2620) Bize Ahmed b. Yûsuf El-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Hars b. Giyas rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivaye etti. (Dedi ki) ; Bize A'meş rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İshâk, Ebû Müslim El-Egar'dan rivayet etti. Ona da Ebû Saîd-i Hudrî il Ebû'Hü-reyre rivayet etmişler. Demişler ki: Resûlüllah (Sallüllahu Aleyhi ve Sellem):
«İzz onun gömleği, kibriya da kaftanıdır. Benimle kim münazaa ederse, onu azab ederim.» buyurdular.
' Bu hadîsdeki zamirler Allab'a râcidir. Malûm olduğu için Teâlâ Hazretleri tamirle ifade olunmuştur.
Hadîsde mahzuf vardır. Takdiri şudur: «Allah Teâla buyurdu ki: Bu husûsda benimle kim münazaa ederse, ben onu azabederim.» Buradaki münazaadan murad; Allah'a mahsus olan Izz yâni şeref ve kudret ile kibriya ve azameti ahlâk edinip, bu hususlarda âdeta ona ortak olmaktır. Hadîs-i şerîf kibri şiddetle haram kılmaktadır. Izz ve kibriyaya gömlek ve kaftan denilmesi güzel bir istiaredir. Buradaki

istiarenin mânâsı gömlekle kaftanın insanın vücuduna sarılması ve ona güzellik vermesidir. Izz ve kibriya Allah Teâlâ'ya en lâyık ve elzem sıfatlar olduğu için bu istiareyle temsil edilmişlerdir.

39- İnsana Allah Teala'nın Rahmetinden Ümid Kestirmenin Yasaklanması Babı

137- (2621) Bize Süveyd b. Saîd, Mu'temir b. Süleyman'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Imran El-Cevnî Cündeb'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Bir adam : Vallahi fülânı Allah affetmez, dedi. Halbuki Allah Teâlâ : Kimdir o? Benim filânı affetmeyeceğime yemin eden! Ben gerçekten filânı affettim; senin amelini de mahvettim, buyurdu.» Yahut Resûlüllah'ın buyurduğu gibidir.
Taberî diyor ki: «Bu adamın Allah hakkındaki hükmü kesin vermesi bu hususdaki ahkâmı bilmemekten ileri gelir.»
Hadîs-i şerîf ehl-i sünnetin delillerindendir, Onlara göre Allah Teâlâ dilerse günahları tevbesiz de affeder. Mu'tezile taifesi bu hadîsle istidlal ederek : «Büyük günahlar amelleri mahveder» demişlerdir. Ehl-i Sünnet'e göre amelleri yalnız küfür mahveder. Bu hadîsdeki amelin mah-vedilmesi kötülüklerinin mukabilinde sevabları kalmamıştır diye te'vil olunur. îhtimal ki, bu adam küfrü mucib olacak başka bir amelde de bulunmuştur. Bahsedilen adamm bizim şeriatımızdan önce yaşamış olması da ihtimal dahilindedir. Bu takdirde onların şeriatına göre büyük günahlar amelleri mahvedermiş denilir.

40- Zayıflarla Düşkünlerin Fazileti Babı

138- (2622) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hafs b. Meysera Alâ'.J). Abdirrahman'dan, o da babasından, o da Ebú Hürey-re'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (SallalÎahü Aleyhi ve Sellem):
«Nice kapılardım kokulmuş pejmürde İnsan vardır ki, Allah'a yemin etse Allah onu yemininde'sadik çıkarır.» buyurmuşlar.
Eş'as : Saçı keçeleşmiş. taranmamış, kır ve paslı mânâsına gelir.^Böyle bir kimsenin kapılardan konulması insanîar_ nazarında kıymetsiz ve hakir görüldüğü içindir. Halbuki o zatın Allah indinde rn.erte*besi çok yüksek olabilir. Hattâ bir şeyin-vukuuna yemin etse Allah Teâlâ onu yemininden döndürmemek için dileğini kabul eder. Bu suretle kendisine ikramda bulunur. Ve olacağına yemin ettiği şey olur. Bâzıları buradakf'ye-minin dua; yeminde sâdık kalmanın da duanın kabulü mânâsına geldiğini söylemişlerdir.

41- İnsanlar Helak Oldu, Demenin Yasaklanması Babı

139- (2623) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Süheyl b. Ebî ^âlih'den^ o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Süheyl h. Ebî Sâîih'den dinlediğim, onun da babasından, onun da Ebû Hüreyre'den naklettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (SaîlallahÜ Aleyhi ve Seî(em):
«Bir kimse İnsanlar helak oldu derse, kendisi onların en ziyâde helak olanıdır.» buyurmuşlar.
Ebû İshak: «Ehlelte kelimesi mansub mu okunacak, merfu mu bilmiyorum...» demiştir.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zü-rey' Ravh b. Kaâsim'den naklen haber verdi, H.
Bana Ahmed b. Osman b. Hakim de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hâ-lid b. Mahled, Süleyman b. Bilâl'den rivayet etti. Her iki râvî Süheyl'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsdeki «Ehleke» kelimesi kâfin üstün ve ötresîyle iki şekilde rivayet olunmuştur. Ötreyle yâni «Ehlekü» şeklindeki rivayeti daha meşhurdur. Biz hadîsin mânâsını buna göre verdik. Kâf üstün okunduğuna göre cümlenin mânâsı : «Onları bu sözü söyleyen kimse helak etmiştir.^ demek olur.
İnsanlar helak oldu diyen kimse bu sözüyle başkalarını tahkir, kendisini üstün görmeyi kastediyorsa, hadîs-i şerif onun hakkında bilittifak zemdir. Çünkü kimin kimden üstün olduğunu ancak Allah bilir. Fakat kendi hatalarını ve din hususunda başkalarının noksanlıklarını görerek buna üzüldüğü için söylerse zararı yoktur. Hattabî diyor ki: «Hadîsin mânâsı şudur : Bir kimse başkalarını ayıplar durur, daima kötülüklerini anar ve insanlar bozuldu, battı gibi sözler söylerse; kendisi onlardan daha ziyâde batmış, yâni onları ayıplamakla girdiği günah sebebiyle kendi hâli onlarınkinden berbâd olmuştur. Bu hal onu çok defa kendini beğenmeye, kendini başkalarından daha hayırlı görmeye sevkeder.»

42- Komşuyu ve Ona İyilik Yapmayı Vasiyet Babı

140- (2624) Bize Kuteybe b. Saîd, Mâlik b, Enes'den rivayet etti. H. Bize Kuteybe ile Muhammed b. Rumh dahi Leys b. Sa'd'dan rivaye ettiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde İle Yezid b. Harun rivayet ettiler.
Bu râvilerin hepsi Yahya b. Saîd'den rivayet etmişlerdir, H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti: Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vahhab (yâni Sekâfî) rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'den dinledim. (Dedi ki) : Bana Ebû Bekr (bu zât İbni Muhammed b. Amr b. Hazm'dir) haber verdi. Ona da Amra rivayet etmiş ki: Kendisi Âişe'yi şöyle derken işitmiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellemyi:
«Cibril bana komşuyu o derece tavsiyede bulundu ki, onu mutlaka
bana mirasçı yapacak sandtm.» buyururken işittim.

(...) Bana Amru'n-Nâkıd rivayev etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz b, Ebî Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Hişâm b. Urve, babasından, da Âişe'den, o da Peygamber ISatlallahü A levhİ ve Setlem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

141- (2625) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey', Ömer b. Muhammed'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbni Ömer'i şunu söylerken işittim : Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Cibril bana komşuyu o derece tavsiyede bulundu ki, onu bana mirasçı yapacak sandım.» buyurdular.

(...) Bize ELû Kamil El-Cahderî ile İshâk b. İfcrâhjm rivayet ettiler. Lâfız İsbâk'ındır. Ebû Kamil: Haddesenâ; İshâk ise : Ahberan tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdü'l-Aziz b. Abdî's-Samed El-Ammî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Imrân El-Cevnî Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Zer! Çorba pişirdiğin vakit suyunu çok koy ve komşularını gözet!» buyurdular.

143- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü İdris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be haber verdi. II.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü İdris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Imran El-Cevnî'den, o da Abdullah b Sâmit'den, o da Ebû Zer'den naklen haber verdi. Ebû Zer şöyle demiş: Gerçekten dostum (Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem) bana:
«Çorba pişirdiğin vakiî suyunu çok koy, sonra komşularından bir ev halk-na bak ve kendilerine ondan ma'ruf üzere ver!» diye vasiyette bulundu.
Bu rivayetleri Buhârî, Ebû Dâvud ve îbni Mâce «Kitâbu'I-Edeb*'de; Tirmizî «Kitâbu'l-Birr»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
«Beni mirasçı yapacak sandım...» cümlesinden murad : Bana bu hu-sûsda yakında Allah'dan bir emir getirecek sandım, demektir. Bu cümle komşu hakkının şiddetle riâyet ve muhafazasını ifade için mübalâğa mevkiine çıkarılmıştır.-Komşu ismi müslüman, kâfir, âbid, fâsık, dost, düşman, yabancı, hemşeri, faydalı, zararlı, akraba ve ecnebi bütün civar halkına şâmildir. Bunların hukuku en yakından başlamak üzere sırayla uzaklara doğru gider. Komşuluğun hududu hakkında ihtilâf vardır. Hz. Alî'den bir rivayete göre birbirinin seslerini duyanlar komşudurlar. Bazıları sabah namazını mescidde birlikte kılanlar komşudur, demişlerdir. Hz. Âişe'den bir rivayete göre komşuluk hakkı evin her tarafından kırk haneye kadar devam eder. Evzâî'den de böyle bir kavil rivayet olunmuştur. Komşuların hakkı herbirine hâline göre muamele yapmak, hayır dilemek, zarar vermemek lâka irşad ve , nasihat etmek gibi şeylerdir. Buradaki emir güzel ah-içindir.

43- Karşılaşma Anında Güleryüz Göstermenin Müstehab Oluşu Babı

144- (2626) Bana Ebû Gassan El-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir (yâni El Hazzâz) Ebû İmran Ei-Cevm'den, o da Abdullah b. Samü'den, o da Ebû Zer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bana Peygambe (Sallallahü Aleyhi ve Setlem):
«Sakın maruftan hiç bir şeyi hakir görme! Velev din kardeşini güier yüzle karşılaman olsun!» buyurdular.
Talk: Güleryüz göstermek demektir. Bu kelime talik ve talîk şekillerinde de rivayet olunmuştur.
Ma'rui: Örfen bilinen iyilik ve ihsandır. Hadîs-i şerif güler yüz göstermek gibi az bir şeyle de olsa ma'rufda bulunmanın faziletine delildir..

44- Haram Olmayan Hususda Şefaatin Müstehab Kılınması Babı

145- (2627) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti.' (Dedi ki) : Bize Ali b. Müshir ile Hafs b. Gıyâs, Büreyd b. Abdillah'dan, o da Eb Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet ettiler. Ebû Musa şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bir hacet isteyen geldiği vakit yanında oturanlara döner ve :
«Şefaat edin! Ecir kazanın! Allah Peygamberinin dilinden dilediğini hükmetsin!» buyururdu.
Bu hadîsi Buhârî «Zekât», «Edeb» ve «Tevhid- bahislerinde; Ebû Dâvud «Kİtâbu'l-Edeb»'de; Tirmizî «İlim» bahsinde; Nesâî de «Zekât»'d muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hadîsin mânâsı şudur : Birbirinize şefaatçi olun. Benden bir şey istemeye gelen olur da, siz de ona şefaatçilik yaparsanız Allan Teâlâ onun hacetini benim vasıtamla görür. Bu suretle hem isteyen muradına erer, hem de siz sevab kazanırsınız.
Meşru istekler hususunda aracılık yapmak, gerek hükümdar, kumandan, vali gibi büyükler huzurunda, gerekse halkın birbirleri nezdinde şe-faatta bulunmaları müstehabdır. Fakat hudud-u şeriyye hakkında şefaat haramdır. Bâtılı tamamlamak, bir hakkı iptal etmek gibi şeylerde dahî şefaat caiz değildir.

45- İyi Kimselerle Düşüp Kalmanın ve Kötü Arkadaşlardan Kaçınmanın Müstehab Oluşu Babı

146- (2628) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Büreyd b. Abdillah'dan, o da dedesinden, o d Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Saiktllahü Aleyhi ve Setlemj 'den naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Ala' El-Hemdânî de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o d Ebû Musa'dan, o da Peygamber (SallallaJıü Aleyhi ve Scllem)*den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«İyi arkadaşla kötü arkadaşın misâli miîk yaşiyanla, körük üfüren gibidir. MİSk taşıyan ya sana (ondan) verir yahut satın alırsın yahut da o miskderı güzel bîr koku duyarsın. Körük üfüren ise : Ya senin elbiseni yakar; yahut ondan pis bir koku duyarsın!»
Bu hadîsde Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) iyi arkadaşı misk taşıyana; kötü arkadaşı da körük üfürene benzetmek suretiyle her ikisinden sirayet edecek halleri beyân buyurmuştur.

Hadis-i Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Ahlâklı, mürüvvet sahibi, hayırsever, ehl-i takva, âlim ve sâlih kimselerle düşüp kalkmak faziletli bir iştir. Kötülerle düşüp kalkmak ise memnudur.
2- Misk temizdir. Satması caizdir. Bu husûsda yalnız Şiî'ler muhalefet etmiş, miskin necis olduğunu söylemişlerse de, onların sözüne itibar yoktur. Ulemânın icmaı ve bu hadîs onun teiniz olduğuna delâlet eder. Çünkü pis olsa satılmasına cevaz verilmezdi,
3- Misk kullanmak müstehabdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu bedenine ve başına sürer; onun en güzel koku olduğunu söylerdi.

46- Kızlara İyi Muamelede Bulunmanın Fazileti Babı

147- (2629) Bize Muhammed b, Abdillah b. Kuhzâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seleme b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Abdullah haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mamer İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm

Urve'den, o da Âişe'den haklen rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Abdirrahman b. Behram ile Ebû Bekr b. İshâk da rivayet etkiler. Lâfız her ikisinindir. (Dediler ki) ; Bize Ebûl-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Ebî Bekr rivayet etti. Ona da Urve h Zübeyr haber vermiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m zevcesi Âişe şunu söylemiş: Bana bir kadın geldi. Beraberinde de iki kızı vardı. Benden bir şeyler istedi. Ama yanımda bir tek kuru hurmadan başka bir şey bulamadı. Onu kendisine verdim. Kadın onu alarak iki kızma taksim etti. Kendisi ondan bir şey yemedi. Sonra kızlarıyle birlikte kalktı, gitti. Ar-kacığından yanıma Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) girdi. Kadının hikâyesini ona anlattım. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Bir kimse kız evlâdından bir şeyle ipîilâ olunur da, onlara iyi bakarsa kızlar kendisine cehenneme perde olur.» buyurdular.

148- (2630) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bekr (yâni İbni Mudarj İbni Had'dan rivayet etti. Ona da İbnü Ayyaş'ı azatlısı Ziyad b. Ebî Ziyad, Irak h. Mâlik'ten naklen rivayet etmiş. (Irak demiş ki) : Ben bu hadîsi Âişe'den naklen Ömer b. Abdi'1-Aziz rivayet ederken dinledim. .Âişe (Şöyle demiş) : Fakir bir kadın, iki kızını yüklenmiş hana geldi. Ben de kendisine üç kuru hurma verdim. Kızların her birine birer hurma verdi. Yemek için bir hurma da ağzına attı. Derken kızları onu da yemek istediler. Kadın yemek istediği hurmayı hemen ikisinin arasında pay etti. Onun bu hâli tenim hoşuma gitti. Yaptığını Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattım da:
«Muhakkak bu hurma sebebiyle Allah ona cenneti vâcib kılmıştır. Yahut bu hurma sebebiyle onu cehennemden azad etmiştir.» buyurdular.

149- (2631) Bana Amru'n-Nakıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed Es-Zübeyı-î rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ahdi'l· Aziz Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setletn) :
«Bir kimse iki kiza bulûğa erinceye kadar bakarsa, kıyamet günündo benimle beraber (şöyle) gelir.» buyurdu. Ve parmaklarım bir araya getirdi.
Hz. Aişe rivayetini Buhârî «Zekât» ve «Edeb» bahislerinde; Tirmizî «Kitâbu'l-Birr»'de tahric etmişlerdir. Tirmizî : «Bu hadîs hasen sahihtir.> demiştir.
Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} 'in kızlar hakkında ibtilâ kelime-sini kullanması; âdetleri icâbı insanlar kız evlâdından hoşlanmadıkları içindir. Eski Arablarm kızlardan hoşlanmadıklarını, birinin kızı doğduğu haber verilince efkârından yüzünün simsiyah karardığını Teâlâ Hazretleri' Kur'ân-ı Kerîm'de haber vermiştir. Bu hadîsler kız evlâdına iyi muamelede bulunmanın nafakalarını vererek terbiyelerine dikkat etmenin, faziletine delildir. Mûnâvî'nin beyânına göre :
Babalar üzerinde kız çocuklarının hakkı erkeklerinkinden daha çoktur. Çünkü erkekler hem daha kuvvetli, hem de tasarrufa muktedirdirler.
Kaadî parmaklarını
Iyâz diyor ki ; «Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) - araya getirmekle iki kız büyüten kimsenin cennette kendisiyle beraber olacağını, yahut cennete beraber gireceğini anlatmak istemiştir ki, fazilet namına bu kâfidir. Bu fazilet kendinin olsun, başkasının olsun kız evlâdını büyütüp terbiye edene mahsustur.»

47- Çocuğu Ölüp de Bundan Sevab Bekleyenin Fazileti Babı

150- (2632) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e İbnü Şihab'dan dinlediğim. Onun da Saîd b. Müseyyeb'derr, onun da Ebû Hüreyre'den, onun da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müslümanlardan bîrinin üç çocuğu ölsün de, kendisine (cehennem) ateş (İ) dokunsun olamaz. Yalnız yemini bozmayacak kadarı müstesna!» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Amru'n-Nâkid ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd ile İbnü Râfi' dahi Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Her iki râvi Zührî'den Mâlik'in isnadı ile onun hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, Süfyân'm hadîsinde:
«Cehenneme girsin olamaz. Yalnız yemini bozmayacak kadarı müstesna!» ibaresi vardır.

151- (...) Bize Kuteyfce b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Aziz (yâni İbni Muhammed) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensardan bazı kadınlara:
«Sizden birinizin üç tane oğlu ölür de, onların sevabını dilerse mutlaka cennet'e girer.» buyurmuşlar. Bunun üzerine kadınlardan bîri: — Yahut iki yâ Resûlallah! demiş. (O da) : «Yahut iki!» buyurmuşlar.

152- (2633) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî Fudayl b. Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Abdurrahman b. Esbahânî'den, o da Ebû Salih Zekvan'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir kadın Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem)'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! Erkekler senin hadîsini götürdü. Sen bize kendinden bir gün ayır da, enda sana gelelim. Bize Allah'ın sana öğrettiğinden öğretirsin, dedi. (O da) :
«Filân ve filân gün toplanın!» buyurdu. Ve kadınlar toplandılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de yanlarına gelerek Allah'ın kendisine bildirdiğinden onlara (bir şeyler) Öğretti. Sonra şöyle buyurdu :
«Sizden hiç bir kadın yoktur ki : (Gözü) 'Önünde çocuklarından üç tanesini (âhirete) göndersin de, bu çocuklar ona cehennemden bir perde olmasınlar.» buyurdu. Bunun üzerine bir kadın :
— İkiyi de, ikiyi de, ikiyi de! dedi.
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) dahi: «ikiyi de, ikiyi de, ikiyi de!» buyurdular.
153- (2634) b. Müsennâ Ue tbnl BeSŞâr rivayet eltiler (Dediler ki) • Bize Muhanımed b. Ca'fer rivayet etti H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bizehatam n-vâye^etti (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdurrahman b. Esbahânî'den bu ıs· radda yuka M hadîsin mânâ. gibi rivayette bulundu. İki râvi hep hır-den Şu'be'den, o da Ahdurrahman b. Esbahânî'den naklen şunu ziyade

Dedi ki Ben Ebû Hâzimi, Ehû Hüreyre'den naklen rivayet ederker dinledim. O bulûğa ermemiş üç çocuğunu, dedi.»

154- (2635) Bize Süveyd b. Saîd ile Muhammed b. Abdi'1-A'lâ rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır, (Dediler ki) : Bize Mu'temir babasından, o da Ebu's-Se'lH'den, o da Ebû Hassân'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ebû Hüreyre'ye;
— Gerçekten benim iki oğlum öldü. Bana Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selîem) den nasıl bir hadîs rivayet edeceksin ki, onunla ölenlerimizden dolayı kalblerimizi ferahlan dır a sın! dedim, Ebû Hüreyre :
— Evet (söyleyeyim) î dedi, (Ve şu hadîsi rivayet etti) :
«Onların (vefat eden) küçükleri cennetin kurtlarıdır. Birisi babasına — ychut annesine, babasına demiş, rastlar da, benim şu senin elbisenin kenarından tuttuğum gibi elbisesinden tutar— yahut elinden, demiş.. Bir daha kendisini Allah babasiyle birlikte cennete koyuncuya kadar bırakmaz.»
Süveyd'in rivayetinde hadîs şöyledir: Dedi ki: Bize Ebu's-Selil rivayet etti. (Dedi ki) : Bana bu hadîsi tîbeydullah b. Saîd de rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Yahya (yâni İbni Saîd) Teymî'den bu isnadla rivayet etti. Ve şöyle dedi:
__ Sen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden ölenlerimizden dolayı bizim kalblerimizi ferahlandıracak bir şey işittin mi? Ebû Hüreyre :
— Evet! cevâbını verdi.

155- (2636) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdillab, ve Ebû Saîd E!-Eşec rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. : Biz Hafs (yâni İbni Gıyas) rivayet etti. H.
Bize Ömer b. Hafs b. Giyâs da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam dedesi Talk b. Muaviye'den, o da Ebû Zûr'a b. Amr b. Cerîr'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'c bir çocuğunu getirerek:
— Yâ Nebiyyallah! Bunun için Allah'a dua et! Gerçekten üç tanesini (toprağa) gömdüm, dedi.
«Uç çocuk mu gömdün?»
— Evet!
«Muhakkak cehennemden kuvvetli bir mâni ile korundun!» buyurdular.
Râviler arasından Ömer: «Dedesinden" dedi. Geri kalanlar «Talk'-dan» dediler. Dede lâfzını anmadılar.

156- (...) Bize Kutcybe b. Saîd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler.
(Dediler ki) : Bize Cerîr Ebû Gıyas Talk b. Muaviye En-Nehaî'den, o da Ebû Zûr'a b. Amr b. Cerîr'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) ; Bir kadın Peygamber (Satlatlahü Aleyhi ve SeUem)*e bir oğlunu getirerek :
— Yâ Resûlallah! Bu çocuk rahatsızdır. Ben ondan korkuyorum. Gerçekten (toprağa) üç tane gömdüm, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem):
«Muhckkak cehennemden kuvvetli bir mânı ile kovundun!» buyurdular.
Züheyr : Talk'dan, dedi. Künyeyi anmadı.
Bu hadîsleri Buhârî «Cenaze» bahsinde; Ebû Hüreyre rivayetini Nesâî «Tefsîr»'de; îbnii Mâce «Cenâiz» bahsinde; Ebû Said rivayetini Nesâî «Tefsir» bahsinde muhtelif râvi-lerden tahric etmişlerdir.
Bu babda muhtelif hadîs imamları otuz dokuz sahabeden hadîsler rivayet etmişlerdir.
«Yemini bozmayacak...» tâbirinden murad; az bir zamandır. Bir adam bir yere ineceğine yemin etse, yemininde durmuş olmak için bir an oraya inmesi kâfidir. Arabîar buna «Tahilletü'I-Kasem» derler. Ki yeminini he-îâl kılmak mânâsına gelir. Bu tâbiri azlıktan kinaye olarak kullanırlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sdlem) bu hadîsde :
«Müslümanlardan birinin üç çocuğu ölürse, o cehenneme girmez. Girse de orada pek ar kal;r.» demek istemiştir.
Hadîsin Ebû Saîd rivayetinde Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiği bildirilen kadın Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym Mir Bazı rivayetlerde bu kadının Ümmü Hânı, bazılarında da Ümmü Eymen. olduğu bildiriliyor. Şu halde hâdise birkaç defa tekerrür etmiş ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'e muhtelif kadınlar müracaatta bulunmuş demektir. Hz. Ümmü Süleym 'in: «Erkekler senin hadîsini götürdü...» sözünden muradı: Onlar dâima senin yanında bulunuyor, din hususunda bilgi alıyorlar. Biz kadınlar bunu yapamıyoruz. Bize de bir gün ayır da senden dinimize ait bilgi alalım, demektir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Süleym'in ricasını kabul etmiş ve kadınlara bir gün tahsis ederek kendilerine Allah'ın emir ve nehiylerini bildirmiş; bu arada üç çocuğu'ölen kadının cehenneme girmeyeceğini de müjdelemiştir. Ümmü Süleym iki çocuğu ölenin de bu hükümde dâhil olup olmadığını anlamak istemiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o anda kendisine gelen bir vahy ile yahut daha önceden telâkki ettiği bir vahye rstinad ederek :
«İki çocuğu ölen de öyle!» sözünü üç defa tekrarlamıştır.
Müslim 'den başkalarının rivayetinde :
«Bir çocuğu ölen de öyle!» cümlesi de vardır. Nesâî'nin rivayetinde :
«Üç çocuğu ölen bir kimse bunlardan sevab beklerse cennete girer.» buyurdu. Bunun üzerine bir kadın kalkarak:
— Yahut iki çocuğu ölen! dedi. ResûlüIlah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem): «İki çocuğu ölen de öyle!» buyurdular. Kadın :
— Keşke bir çocuğu ölen de deseydim! dedi.» buyurulmaktadır. Ulemâ ölen çocukların bulûğa ermemiş olmaları meselesinde hayli söz etmişlerdir. Bâzılarına göre bu annelerin küçük çocuklarına karşı daha fazla muhabbet, şefkat ve sevgi gösterdikîerindendir. Bu sebepten ölen küçük yavrularına daha çok acır ve buna katlanmaları nisbetinde daha çok sevab kazanırlar. Zira âkil baliğ olan çocukları rahmet ve şefkate münafi harekette bulunarak anne ve babalarına isyan etmiş olabilirler. Küçüklerden böyle bir* şey tasavvur olunamaz. Onlar muhatab değillerdir.
Bir takımları küçük çocukların evleviyetle bu hükümde dâhil olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre henüz anne ve babasına hiç bir yardımı olmayan bir küçük hakkında hüküm bu olunca yardımı dokunmaya^ başlamış çocuk hakkında evleviyetle aynı hüküm sabit olur. Hadîs-i şerifin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre torunlar bu hükümde dahil değildir.
Deâmîs : Dü'mûsun cem'idir. Dü'mûs esasen suda yaşayan küçük bir kurttur. Sudan hiç ayrılmaz. Burada ondan murad; küçükken Ölen çocuklardır. Onlar cennetin küçükleridir. Cennetten ayrılmazlar. Kıyamette anne ve babalarına şefaat ederek, cennete girmelerine sebep olurlar,

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kadınlar erkeklerle konuşarak dinî meselelerini vesâir muhtaç oldukları şeyleri sorabilirler.
2- Bit'şey hakkında va'dde bulunmak caizdir.
3- Ölen müslüman çocukları cennetliktirler. Ulemâdan bir cemâat bu hususta icma bulunduğunu nakletmişlerdir. Ma'zirî : «Peyganı-berlerin çocuklarının cennetlik olduklarına ise ulemânın icmaı muhakkaktır» demiştir.' Müşriklerin çocukları hakkında ise ihtilâf edilmiştir. Ulemâdan bir cemâat onlar hakkında hiç bir şey söylemeyip tevakkuf etmişlerdir. Bazılarına göre onlar da cennetliktir.

48- Allah Bir Kulu Sevdiği Vakit, Onu Kullarına da Sevdirmesi Babı

157- (2637) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki, Allah bir kulu sevdiği vakit, Cibril'i çağırır da : Ben fİ-lânı seviyorum, onu sen de sev! der. Ve onu Cibril de sever. Sonra semâda seslenerek : Gerçekten Allah filânı seviyor; onu sîz de sevin! der. Artsk onu semâ ehli de severler. Sonra onun için yeryüzüne kabul konur. Bir kuta da buğzetti mi Cibril'i çağırarak : Ben filâna buğzediycrum, ona sen de buğzet! der. Ve Cibril ona buğzcder. Sonra semâ ehli arasında : Allah filâna buğzediyor, ona sîz de buğzedin! diye seslenir. Onlar da kendisine buğzederler. Sonra o kul için yeryüzüne buğz konur.» buyurdular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub (yâni İbnr Abdirrahrnan El-Kaâri) rivayet etti. Yine Kuteybe dedi ki: Bize Ahdu'1-Aziz (yâni Ed-Derâverdî) rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Saîd b. Anır El-Eş'asî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser, Alâ' b. MüseyyeVden naklen haber verdi. H.
Bana Harun b. Saîd El-Eylî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbm Vehl) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mâlik (bu zat İbnü Enes'dir) rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Süheyl'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki: Alâ' b. Müseyyeb'in hadîsinde buğz zikredilmemiştir.

158- (...) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'1-Aziz b. Abdillah b, EM Se-lemete'I-Mâcişun, Süheyl b. Ebî Sâlih'den naklen haber verdi. Süheyl şöyle demiş : Arafat'da idik. Derken Ömer b. Abdi'1-Aziz geçti Kendisi hac emîri İdi. İnsanlar ona bakmaya kalktılar. Ben babama :
— Babacığım! Görüyorum ki, Allah Ömer b. Abdi'l-Aziz'i seviyor, dedim. (Babam) :
— Ne o? diye sordu.
— Çünkü insanların kalblerinde onun sevgisi ver, dedim. Bunun üzerine babam ;
— Baban hakkı için yemin ederim ki, ben Ebû Hüreyre'yJj Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dan rivayet ederken dinledim, dedi. Sonra Ce-rîr'in Süheyl'den rivayet ettiği hadîs gibi anlattı.
Bu hadîsin Ebû Hüreyre rivayetini Buharı «Kitâbu'l- . Edeb» ile «Kitâbu't-Tevhid»'de tahric etmiştir.
Allah'ın kulunu sevmesinden murad; onun için hayr irâde buyurması, kendisine hidayet ve nimet vermesidir. Buğzu da azabım veya şekavetini irâde buyurmasıdır. Semâ ehlinden maksad meleklerdir. Cebrail (Aleyhisselâm) ile diğer meleklerin bir kulu sevmeleri, ya onun için istiğfar ve duada bulunmaları yahut sair insanlar %p.bi sevmeleridir. Ki bu sevgi kalbin meylinden biriyle mülakat için şevk duymasından ibarettir. Meleklerin bir kulu sevmeleri Allah-ü Teâlâ'ya itaat ettiği ve onun rızasını kazandığı içindir. Kabulün yeryüzüne konmasından murad; insanların o kulu sevmeleri ve ondan razı olmalarıdır. Bunun zıddı da buğz etmeleridir.
Cebrail (Aleyhisselâm)'ın meleklere seslenmesi, o kul hakkında istiğfar ve niyazda bulunsunlar diyedir.

49- Ruhların Toplu Cemaatlar Oluşu Babı

159- (2638) Bize Kuteyfce b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dü'I-Azia (yâni İbni Muhammed) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Resülul\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ruhlar toplu cemaatlardır. Onlardan birbirleriyle tanışanlar kaynaşır, tanışmayanlar da ayrılırlar.» buyurmuşlar.

160- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kesir b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Burkan rivayet etti (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Esam, Ebû Hüreyre'den merfu bir hadîs rivayet etti. Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«insanlar gümüş ve altın madenleri gibi madenlerdir. Câhilivye* devrinde hayırlı olanları fak'ıh olmak şarfİyle İslâm'da da hayırlılarıdır. Ruhlar da toplu cemaatlardır. Onlardan birbirleriyle tanışanlar kaynaşır; tanışmayanlar ayrılırlar.» buyurmuşlar.
Hadîs-i şerifin mânâsı ruhlar toplu cemaatlardır. Yahut muhtelif nev'ilerdir, demektir. Onların birbirleriyle tanışmaları Allah'ın yarattığı bir şeyden dolayıdır. Bâzıları Allah ruhların sıfatlarını tenasüp ve ahlâklarını birbirlerine uygun yarattığı için tanıştıklarını; bir takımları da ruhların toplu olarak, yaratıldığını, sonra cesetlere dağıtıldıklarını; bundan dolayı tabiatları birbirine uyanların kaynaştıklarını, uymayanlara ise birrine muhalefet edip dağıldıklarını söylemişlerdir. Hattâbî ile dize bazı ulemâya göre ruhların birleşmesi, mebde' itibariyle yaratıldıkları aadet ve şekâvete göredir.-Ruhlar birbirlerine zıt iki kısım olarak yakılmışlardır. Dünyada bedenlere girdikleri vakit, hilkatlerine göre ya ;aynaşırlar; yahut birbirinden ayrılırlar. Bu suretle hayırlılar hayırlılara, .ötüler de kötülere meyleder.

50- «Kişi Sevdiğiyle Beraberdir» Hadisi Babı

161- (2639) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, İshak b. Abdillah b. Ehî Talha'dan, o da Enes b. Mâlik'i ki Bi bedevi Kesûlüllah (Sallailahü Aleyhi veSellem) den naklen rivayet etti ki:
Bir bedevi Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem
__ Kıyamet ne zaman kopacak? diye sormuş. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Sen kıyamet için ne hazırladın?» demiş. Bedevi: — Allah ile Resulünün sevgisini! cevâbını vermiş, «Sen sevdiklerinle berabersin!» buyurmuşlar.

162- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, Züheyr b. Harb, Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler Life Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân Zührî'deu, o da s den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Bir adam: — Yâ Resûlallah! Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu ResûlüHafa (Sallailahü Aleyhi ve Sellem);

«Sen onun için ne hazırladın?» dedi. Adam büyük bir şey söylemedi. Lâkin :
— Ben Allah ve Resulünü severim! dedi.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde sen sevdiklerinle berabersin.» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. RâfV ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Afcd : Ahberanâ; İbnü Râfi' ise : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Enes b. Mâlik rivayet etti ki: Bedevilerden bir adam Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmiş...
Râvi yukarki hadîs gibi rivayet etmiştir. Yalnız o:
«Kıyamet için kendimi övecek çok bir şey hazırlamadım.» demiştir.

163- (...) Bana Ebû'r-Rabî' El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit El-Bûnân Ertes b. Mâlik'den rivayet etti. Enes şöyle demiş : Bir adam Resûlüllah ü Aleyhi ve Sellem)e gelerek :
— Yâ Resûlallah! Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. (O da) ; «Sen kıyamet için ne hazırladın!» dedi. Adam:
— Allah ile Resulünün sevgisini! cevâbını verdi. «O halde sen sevdiklerinle berabersin!» buyurdular.
Enes demig ki; İslâm'dan sonra artık Peygamber (Sallallahü Aleyh! Ve Sellem)ını
«O halde sen sevdiklerinle berabersini» sözünden daha çok hiç bir şeye sevinmedik,
Enes şöyle demiş [8] : İşte ben de Allah ile Resulünü ve Ebû Bekir'le Ömer'i seviyorum! Onların amelleri gibi amel etmediysem de, onlarla heraber olmayı ümid ediyorum.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Ubeyd El-Guberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit El Bûnânî, Enes b. Malik1 den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Ama Enes'in : «Ben de Allah ve Resulünü seviyorum» sözünü ve ondan sonrasını anmadı.

164- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk: Ahberanâ, Osman ise : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Cerîr Man sur'dan, o da Salim b. EM'1-Ca'd'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. Ene şunu &b'y-ı lemis: Bir defa ben ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde11 ^İtiyorduk. Bize mescidin eşiğinde bir adam rastladı. Ve :
— Yâ Resûlallah! Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen onun için ne hazırladın?» dedi. Galiba adam tevazu gösterdi. sonra :
— Yâ Resûlallah! Ben onun için çok namaz, oruç ve sadaka hazırlamadım. Lâkin ben Allah'ı ve Resulünü severim, dedi. «O halde sen sevdiklerinle berabersin!» buyurdular.

(...) Bana Muhammed b. Yahya b. Abdi'1-Aziz El-Yeşkûrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Osman K Cebele rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Şu'be'den, o da Amr b. Murra'dan, o da Salim b. Ebi'1-Ca'd'-dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Biae Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Katâde'-den, o da Enes'den naklen rivayet etti. H.
Bize İbnü MÜsennâ ile İbnü Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Katâde'den rivayet etti. Katâde, ben Enes'den dinledim, demiş. H.
Bize Ebû Gassan El-Mismaî ile Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muâz (yâni îbni Hişam) rivayet etti (Dedi ki) : Bana babam Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den naklen bu hadîsi rivayet etti.

165- (2640) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshşk: Ahberanâ; Osman ise: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar, (Dediler ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Bir adam ResÛlüHah (Sallollahü A leyhi ve Sellem?e gelevek :
— Yâ Resûlallah! Bir kavmi oulara yetinmediği hnlde seven bir adam hakkında ne buyurursun? dedi. Resûlüllah (SatlaUahii Aleyhi ve Sellem):
«Kişi sevdikleriyle beraberdir.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îbnü Ebî Adiy rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi BİŞr b. Hâlid de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbnü Ca'fer) haber verdi.
Her İkr râvi Şu'be'den rivayet etmişlerdir. H.
Bizö İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Cevvâb rivayet etti (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Karnı [9] rivayet etti;
Bu râviler toptan Süleyman'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'-dan, o'da Peygamber (SallalİahÜ Aleyhi ve Sellem)1 den naklen bu hadîsin mislini riyâyet etmişlerdir.

(2641) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye rivayet etti. H.
Bize îbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye ile Muhammed b. Ubeyd, A'meş'den, o da Şakık'dnn, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet ettiler. Ebû Musa şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellemYe bir adam geldi.,.
Ve Cerîr'in A'meş'den rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulundu. Bu rivayetleri Buhârî «KHâbu'l-EdehVde tahric etmiştir. .
Hadîs-i şerif müslümanların cennette sevdikleriyle beraber, olacakln-rını bildirmektedir. îbnü Battal: -Bir kimse bir kulu Allah icin severse muhakkak Allah onları cennetinde biraraya getirecektir. Velevki ameli, sevdiği" zâtın amelinden az olsun. Bunun sebebi o zatın sulehâyı tâat ve ibâdetlerinden dolayı sevmesidir. Allah Teâla sulehâya verdiği sevabı ona da verir. Çünkü niyet asıldır. Amel, niyete bağlıdır. Allah fadl-u ihsarıım dilediğine verir.» demiştir.
«Kıyamet için büyük bir şey hazırlamadım...» diyen zatın muradı kıldığım nafile namazlar, tuttuğum nafile oruçlar, verdiğim nafile

sadakalar çok değildir, demektir.
Bu. rivayetler Allah ve Resulünü, sulehâyı ve hayr ehlini sevmenin faziletine delildirler. Sulehâyı sevmenin faydasını görmek için onların yaptıklarım yapmak şart değildir.

51- Salih Kimse Madh-ü Sena Edilirse, Bu Ona Bir Müjde Olacağı ve Bir Zarar Vermeyeceği Babı

166- (2642) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî Ue Ebû'r-Rabi' ve Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya, Ahberanâ; ötekiler Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Hammad b. Zeyd, Ebû İmran El-Cevnî'den, o da Abdullah b Sâmit'den, o da Ebû Zer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (SallaİlahÜ Aleyhi ve Sellemf'e :
— Bir adam hayr nâmına bir iş yapar da bunun üzerine halk onu överse ne buyurursun? dediler.
«Bu mü'minin âcil müjdesidir.» buyurdu.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim Vekî'den rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müseıınâ dahi rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Abdilssamcd rivayet etti. H.
Bize tshâk dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Şu'be'den, o da Ebû Imran El-Cevnî'den naklen lîammad b. Zeyd'in isnadiyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki: Ahdüssamed'den maada hepsinin Şu'be'den rivayet ettikleri hadîsde: «Bundan dolayı halk onu severse...» cümlesi vardır. Ab-diissamed'in hadîsinde ise : Hamına d'm dediği gibi: «Halk onu överse» denilmiştir.
Ulemânın beyânına göre bu hadîsdeki âcil müjdeden murad hayrdır. Bu Allah Te&lft'nın o kuldan razı olduğunu ve onu sevdiğini gösterir. Allah onu kullarına da sevdirir.
Nevevi diyor ki: «Bütün bunlar o kimse kulların övmesine karışmadığına göredir. Yoksa Övmeleri için müdahelede bulunmak çirkin bir geydir.»

---

[1] Sûre-i Muhammed, Ayet : 22-24.
[2] İbnû Mes'ud
[3] Sûre-i Nisa, Âyet : 123
[4] Sûre-1 TekvİR, Âyet: 5
[5] Sûre-i Kud, Âyet : 102
[6] İsmi îmrân b. Ebî Ata' El-Esedî'dir. Kamış satarmış. İbni Abbâs'dan yalnız bu hadisi rivayet etmiştir
[7] Câbir b. Amr Er-Râşîbî Basra'ya yerleşen Beni Râslb kabilesine men-subdur.
[8] Bu âciz dahi Hz. Enes'in sözlerini tekrarlar : Ben de Allah ve Resû-fllinü, Edû Bekr'le Ömer'i ve diğer Ashab-i Kiram'ı seviyor, onlar gibi amelim. Sfcksa d^, onlarla beraber olmayı niyaz ediyorum, derim.
[9] Bu zat zayıf bir râvi ise de onun rivayetini Müslim hüccet değil, mütâhaat için almıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

48- İMAN VE ÖZELLİKLERİ
1- EN DEĞERLİ AMEL HANGİSİDİR?
2- İMANIN ZEVKİ VE TADI VARMIDIR?
3- İMANIN LEZZETİ OLUR MU?
4- İSLÂM'IN LEZZETİ OLUR MU?
5- İMAN, İSLÂM VE İHSÂN'IN TARİFLERİ
6- İMAN VE İSLÂM'IN ÖZELLİKLERİ
7- HUCURÂT 14. AYETİ: "BEDEVİLER İNANDIK DEDİLER DE Kİ SİZ HENÜZ İMAN ETMEDİNİZ FAKAT MÜSLÜMAN OLDUK DEYİN" ayetinin yorumu.
8- MÜ'MİNİN ÖZELLİĞİ
9- MÜSLÜMAN'IN ÖZELLİĞİ
10- KİŞİNİN MÜSLÜMAN'LIĞININ GÜZELİ
11- İSLÂM'DA HANGİ HAREKET DAHA DEĞERLİDİR?
12- İSLÂM'DA HANGİ HAREKET DAHA HAYIRLIDIR?
13- İSLÂM HANGİ ESASLAR ÜZERİNE KURULMUŞTUR?
14- MÜSLÜMAN OLMAK ÜZERE PEYGAMBERİN SİYASİ OTORİTESİNİ KABUL ETMEK
15- SAVAŞ NEREDE BİTER?
16- İMANIN DA BÖLÜMLERİ OLUR MU?
17- HERKES İMAN BAKIMINDAN BİR OLUR MU?
18- İMAN ARTAR EKSİLİR Mİ?
19- İMAN'IN ALAMETİ (BELİRTİSİ) NEDİR?
20- MÜNAFIKIN ALAMETİ (BELİRTİSİ) NELERDİR?
21- RAMAZAN GECELERİNİ DEĞERLENDİRMEK
22- KADİR GECESİNİ DEĞERLENDİRMEK
23- FARZ İBADETLERLE BİRLİKTE NAFİLE (SÜNNETLER) DE VARDIR
24- CİHAD EDEN MUTLAKA CENNETE GİRECEKTİR
25- EMREDİLEN DÖRT ŞEY VE YASAKLANAN DÖRT ŞEY NEDİR?
26- CENAZEDE BULUNMAK TA İMANIN GEREKLERİNDENDİR
27- HAYA DA İMANDAN BİR BÖLÜMDÜR
28- DİN KOLAYLIKTIR
29- İBADETİN AZ DA OLSA DEVAMLI OLANI MAKBÜLDÜR
30- DİNİ KURTARMAK İÇİN FİTNELERDEN UZAK DURMAK
31- MÜNAFIĞIN ÖRNEĞİ NASILDIR?
32- KUR'AN OKUYAN MÜ'MİN VE MÜNAFIĞIN HALLERİ
33- GERÇEK MÜ'MİN OLMANIN ÖZELLİĞİ NEDİR?

48- İMAN VE ÖZELLİKLERİ

1- EN DEĞERLİ AMEL HANGİSİDİR?

4899- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi amel daha değerlidir?" diye soruldu. **"Allah ve Rasûlüne imandır"** buyurdular. (Buhârî, İman: 2; Tirmizî, Fedailü'l Cihad: 22)

4900- Abdullah b. Hubşî el Has'amî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Hangi amel daha değerli ve kıymetlidir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: **"İçersinde hiç şüphe olmayan iman, Allah'ın rızası kastedilen ve ganimet malı çalmaksızın yapılan cihad, Allah'ın rızası dışında başka şeyler karışmayan ve Allah'ın kabul ettiği hactır."** (Müsned: 14854; Tirmizî, Fedailü'l Cihad: 22)

2- İMANIN ZEVKİ VE TADI VARMIDIR?

4901- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Üç özellik kimde bulunursa o kimse imanın zevkine varır ve tadını alır. 1. Allah ve Rasûlünü herkesten ve her şeyden çok sevmektir. 2. Allah için sevip Allah için buğz etmektir. 3. Allah'a ortak koşmaktansa büyük bir ateşe atılmaya razı olmaktır."** (Buhârî, İman: 8; Müslim, İman: 15)

3- İMANIN LEZZETİ OLUR MU?

4902- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şu üç özellik kimde bulunursa imanın lezzetini tadar. 1. Herkesi ve her şeyi Allah için seven kimse. 2. Allah ve Rasûlünü her şeyden ve herkesten daha çok seven kimse. 3. Allah'ın kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmektense, ateşe atılmayı tercih eden kimse."** (Buhârî, İman: 8; Müslim, İman: 15)

4- İSLÂM'IN LEZZETİ OLUR MU?

4903- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Üç özellik kimde olursa İslâm'ın tadını tadar. 1. Allah ve Rasûlünü her şeyden daha çok seven kimse. 2. Sevdiklerini sadece Allah rızası için seven kimse. 3. Ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi küfre dönmekten de hoşlanmayan kimsedir."** (Buhârî, İman: 8; Müslim, İman: 15)

5- İMAN, İSLÂM VE İHSÂN'IN TARİFLERİ

4904- Ömer b. Hattab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizler bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in yanında otururken hemen bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu, bizden hiç biride onu tanımıyordu. O kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koyarak şöyle dedi: **"Ey Muhammed! İslâm'ın ne olduğunu haber ver!"** Rasûlullah (s.a.v) ona cevaben: **"İslâm; Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)'in de Allah'ın Peygamberi olduğuna inanarak şahitlik yapman, namazı kılıp zekatı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmendir"** buyurdular. Bunun üzerine adam: **"Doğru söyledin"** dedi. Biz onun hem sormasına hem tasdik etmesine şaşırdık. Adam sonra: **"Bir de bana İman'ın ne demek olduğunu anlat"** dedi. Peygamberimiz (s.a.v)'de: **"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin O'ndan olduğuna inanmandır"** buyurdular. O kimse yine: **"Doğru söyledin"** diyerek: **"İhsan nedir? Bana onu anlat"** dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"İhsan; görüyormuşçasına Allah'a ibadet edip kulluk yapmandır. Sen O'nu görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir"** buyurdular. O kimse yine: **"Doğru söyledin"** dedi. Bu sefer adam: **"Kıyametin ne zaman kopacağını bana haber ver"** deyince Peygamber (s.a.v) efendimiz: **"Bu konuda**

sorulan sorandan daha bilgili değildir" buyurdu. Bu sefer o adam: **"O halde kıyametin alâmetlerinden bahset"** deyince, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Cariyenin hanımefendisini doğurması** (Yani doğan çocuklar ana babalarına köle ve cariye muamelesi yapacaklar) **Yalınayak, çıplak, fakir deve çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir."** Ömer İbn-ül Hattab diyor ki: Sonra adam çıkıp gitti bir süre hayrette kaldım. Sonra Peygamberimiz (s.a.v): **"Ey Ömer soru soran kimdi biliyor musun?"** dedi. Ben de: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" deyince, Peygamber (s.a.v): **"O Cibril idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti"** buyurdu. (Buhârî, İman: 37; Müslim, İman: 1)

6- İMAN VE İSLÂM'IN ÖZELLİKLERİ

4905- Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabıyla oturdukları bir sırada garip ve tanınmayan bir adam gelip kimin Peygamber (s.a.v) olduğunu bilemeyip sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) yabancılar geldiğinde kendisinin tanınması için üzerine oturacağı bir sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerine oturacağı çamurdan bir sedir yapmıştık. Rasûlullah (s.a.v) makamında biz de O'nun yanında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu bir adam geliverdi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah (s.a.v)'in oturduğu serginin yanına yaklaşarak: **"Esselâmü aleyküm ya Muhammed!"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de selâmını aldı. Adam: **"Yaklaşayım mı? Ey Muhammed"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Yaklaş"** buyurdu. Birkaç sefer: **"Yaklaşayım mı?"** diye sordu ve iyice yaklaşarak ellerini Rasûlullah (s.a.v)'in dizleri üzerine koydu; **"İslâm nedir? Ey Muhammed"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İslâm; Allah'a kulluk edip hiçbir şeyi O'na ortak koşmaman, namazı hayatının her tarafına hâkim kılman, zekatı vermen, Kâbe'yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır"** buyurdular. Adam: **"Bunları yaparsam Müslüman olur muyum?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdu. Adam: **"Doğru söyledin"** dedi. Adamın bu sözünü duyunca, hem soruyor hem de doğruluyor diyerek hoş karşılamadık. Adam: **"Ey Muhammed! İman nedir? Bana haber ver"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"İman; Allah'a, Meleklerine, Kitablarına Peygamberlerine ve kadere iman etmendir"** buyurdu. Adam: **"Bunları yaptığım takdirde Mü'min olur muyum?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdu. Adam yine: **"Doğru söylüyorsun"** dedi. Adam: **"Ey Muhammed! İhsan nedir? Bana bildir"** deyince, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir."** Adam: **"Doğru söyledin"** dedi. Adam: **"Ey Muhammed bana kıyamet ne zaman kopacaktır ondan haber ver"** dedi. Rasûlullah (s.a.v) başını eğdi ve hiç cevap vermedi. Sonra adam sorusunu tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v) yine cevap vermedi üçüncü sefer sorusunu tekrarlayınca, Peygamber (s.a.v) başını kaldırdı ve şöyle buyurdu: **"Kıyametten sorulan kimse sorandan daha iyi bilmiyor fakat onun alametleri vardır, o kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir ve tanınmayan deve çobanlarının bina yükseltmekle yarış ettiklerini gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kimselerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklardan köle ve cariye muamelesi gördükleri zaman kıyamet yaklaşmış demektir. Beş şey vardır ki onları Allah'tan başka hiç kimse bilmez. 1. Kıyametin ne zaman kopacağını bilen Allah'tır, Yağmuru nereye ve ne zaman yağdıracağını da Allah bilir. Rahimlerde olanın iyi, kötü, ölü, diri, Müslüman, kafir vs. nasıl olacağını da yine o bilir. Hiçbir kimse yarın başına ne geleceğini, sevgi mi? nefret mi? günah mı? sevap mı? kâr mı? zarar mı? bilemez. Yine hiçbir kimse yeryüzünün hangi parçasında ve nasıl öleceğini de bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yalnızca Allah'tır."** (Lokmân sûresi 34. ayet) dedikten sonra ashaba hitap edip: **"Muhammed'i gerçek din ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki kıyametin vaktini sizden birinizden daha iyi bilmiyorum. Bu Dihyet-ül Kelbi şeklinde gelen Cibril'dir"** buyurdu. (Müslim, İman: 1; Buhârî, İman: 37)

7- HUCURÂT 14. AYETİ: "BEDEVİLER İNANDIK DEDİLER DE Kİ SİZ HENÜZ İMAN ETMEDİNİZ FAKAT MÜSLÜMAN OLDUK DEYİN" ayetinin yorumu.

4906- Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ganimet mallarından bazı kimselere verdi, ondan bir adama hiç bir şey vermedi. Sa'd: "Ey Allah'ın Rasûlü falan ve filan kimselere bir şeyler verdin fakat Mü'min olmasına rağmen filan kimseye bir şey vermedin" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bari Müslüman olan kimseye deseydin"** dedi. Sa'd üç sefer tekrar etti. Rasûlullah (s.a.v)'de üç sefer: **"Bari Müslüman olan kimseye deseydin"** buyurdu ve sözünü şöyle sürdürdü: **"Bir kısım kimselere veriyorum onlardan daha çok sevdiğim kimseleri bırakıyordum. Onların ateşe yüz üstü atılmalarından korktuğum için onlara bir şey vermiyorum"** buyurdu. (Buhârî, İman: 18; Müslim, İman: 68)

4907- Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir ganimet taksiminde insanlardan bir kısmına verdi diğerlerine vermedi. Ben de dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Falan kimseye verdin filana vermedin halbuki o Mü'min idi." Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mü'min deme Müslüman de."** (Buhârî, İman: 18; Müslim, İman: 68)

4908- Beşir b. Suhaym (r.a) den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Teşrik (Kurban bayramı) günlerinde: **"Mü'min olmayan Cennete giremez, bu günler yeme içme günleridir"** diye ilân edilmesini emir buyurdu." (İbn Mâce, Sıyam: 35; Dârimi, Savm: 13)

8- MÜ'MİNİN ÖZELLİĞİ

4909- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Müslüman eliyle ve diliyle kimseyi incitmeyen kimsedir. Mü'min de canları ve malları konusunda kendisinden emin olunan kimsedir."** (Tirmizî, İman: 12; Müsned: 8575)

9- MÜSLÜMAN'IN ÖZELLİĞİ

4910- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Müslüman eliyle ve diliyle Müslümanları incitmeyen kimsedir. Muhacir ise Allah'ın yasakladıklarından uzaklaşan kimsedir."** (Buhârî, İman: 3)

4911- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim kıldığımız namaz gibi namaz kılarsa, kıblemize dönerse, kestiğimizi yerse o Müslüman'dır."** (Buhârî, İman: 3)

10- KİŞİNİN MÜSLÜMAN'LIĞININ GÜZELİ

4912- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse Müslüman olur inancını ve hareketlerini de güzelleştirirse, Allah onun geçmişte yaptığı tüm iyi amelleri ve hareketleri iyilik olarak yazar, yine geçmişte işlediği kötülükleri de siler ve affeder. Ondan sonra yaptığı tüm hareket ve davranışların karşılığını görür, iyilikleri on katından yedi yüz katına kadar katlanır işledikleri kötülükler ise tek olarak yazılır ancak Allah dilerse onları da siler ve vazgeçebilir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

11- İSLÂM'DA HANGİ HAREKET DAHA DEĞERLİDİR?

4913- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü dedik. İslâm'da hangi hareket daha değerli ve kıymetlidir?" O da: **"Müslümanların elinden ve dilinden incinmediği kimsedir"** buyurdular. (Buhârî, İman: 4; Müslim, İman: 14)

12- İSLÂM'DA HANGİ HAREKET DAHA HAYIRLIDIR?

4914- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: **"İslâm'da hangi hareket ve davranış hayırlıdır?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Tanıyıp tanımadığına yemek yedirip, selâm verirsin."** (Buhârî, İman: 4; Müslim, İman: 14)

13- İSLÂM HANGİ ESASLAR ÜZERİNE KURULMUŞTUR?

4915- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, bir adam kendisine "Savaşmıyor musun?" dedi. O da: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu dedi: **"İslâm beş esas üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilâh olmadığına inanıp, Namaz kılıp, Zekat vermek, Haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."** (Buhârî, İman: 4; Müslim, İman: 5)

14- MÜSLÜMAN OLMAK ÜZERE PEYGAMBERİN SİYASİ OTORİTESİNİ KABUL ETMEK

4916- Ubâde b. Samit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyorduk şöyle buyurdu:**"Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamaya, hırsızlık yapmamaya, zina etmemek üzere Benim siyasi otoritemi kabul ediniz"** diyerek bir kısım ayetler okudu ve: **"Sizden her kim bu verdiği sözünde durursa karşılığını Allah verecektir. Kim de o suçlardan birini işler de Allah'ta onun suçunu gizlerse, o Allah'a kalmıştır dilerse ona azap eder dilerse affeder."** (Müslim, Cihad: 1; Müslim, Cihad: 18)

15- SAVAŞ NEREDE BİTER?

4917- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna inandık deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Eğer Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına ve Muhammed'inde Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet ederlerse, kıblemize döner, kestiğimizden yerlerse ve bizim gibi namaz kılarlarsa, onların kanlarını dökmemiz ve mallarını almamız haram olur. Ancak haksızlık yaparlarsa cezalarını görürler. Müslüman'ların sahip oldukları haklara sahip olurlar ve Müslüman'lar gibi sorumlu tutulurlar."** (Buhârî, İman: 4)

16- İMANIN DA BÖLÜMLERİ OLUR MU?

4918- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İman'ın yetmişten fazla bölümü vardır, utanmak da İman'dan bir bölümdür."** (Müslim, İman: 12; Tirmizî, İman: 7)

4919- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İman'ın yetmişten fazla bölümü vardır; en üstünü Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur sözünü söylemektir en aşağısı da yoldan geçenlere eziyet veren şeyleri gidermektir. Utanmak ta İman'ın bölümlerinden bir bölümdür."** (Müslim, İman: 12; Tirmizî, İman: 7)

4920- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Haya** (utanmak) **da İman'ın bölümlerinden bir bölümdür."** (Müslim, İman: 12; Tirmizî, İman: 7)

17- HERKES İMAN BAKIMINDAN BİR OLUR MU?

4921- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir adam (r.a)'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Ammar omuzlarına kadar iman doludur"** buyurdular. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4922- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle düzeltmeye çalışsın gücü yetmezse diliyle düzeltmeye çalışsın ona da gücü yetmezse kalbiyle buğz etsin ki bu da İman'ın en zayıfıdır."** (Tirmizî, Fiten: 11; Müslim, İman: 20)

4923- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu:**"Sizden biriniz İslâm'ı olmayan bir hareket görürse o işe el atıp onu eliyle düzeltmeye çalışırsa vazifesini yapmış olur. Eliyle düzeltmeye gücü yetmezse diliyle önlemeye çalışsın yine görevini yapmış olur. Diliyle de düzeltmeye gücü yetmezse kalbiyle düzeltmeye çalışsın böylece görevini yapmış olur ama bu İman'ın en zayıfıdır."** (Tirmizî, Fiten: 11; Müslim, İman: 20)

18- İMAN ARTAR EKSİLİR Mİ?

4924- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Mü'minlerin Cehenneme giren kardeşleri hakkında Rableri ile münakaşaları, dünyada hak uğrunda olan mücadelesinden daha şiddetli olacaktır."** Ebu Said şöyle dedi: "Mü'minler Rablerine diyecekler ki:**"Ey Rabbimiz! Bunlar bizim Mü'min kardeşlerimizdi. Bizimle birlikte namaz kılıyorlar, bizimle oruç tutuyorlardı, bizimle hacca gidiyorlardı fakat onları ateşe koymuşsun"** Ebu Said diyor ki:**"Allah onlara şöyle buyuracak: "Gidin onlardan tanıdıklarınızı oradan çıkarın." Onlar da onların yanına gider onları yüzlerinden tanırlar, onlardan bir kısmı dizlerine kadar ateş içersindedirler bir kısmı da topuklarına kadar ateşle kalmışlar. Onları çıkarınca: Ey Rabbimiz emrettiklerini çıkardık derler. Allah'ta onlara şöyle buyurur: Kalplerinde dinar ağırlığında İman olanları da oradan çıkarın. Daha sonra kalplerinde yarım dinar ağırlığında İman olanları da çıkarın buyurur. Daha sonra da kalplerinde zerre miktarı İman olanları da çıkarın buyurur. Ebu Said şöyle dedi. Kim bunlara inanmazsa şu ayeti okusun:** (Nisâ 48) **"Allah kendisinden başka birine ilâhlık yakıştırandan başkasını asla bağışlamaz ama bağışlanmasını isteyen kimsenin şirk dışındaki günahlarını bağışlar. Allah'a ortak koşanlar gerçekten korkunç bir günah işlemiş olurlar."** (İbn Mâce, Mukaddime: 9)

4925- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ben uykuda iken rüyamda bana insanlar arz olundu; kiminin gömlekleri göğüslerine kadar kimileri de daha kısa gömlekliydi. Ömer b. Hattab ta bana gösterildi onun da bir gömleği vardı, o gömleğini yerde sürüklüyordu."** Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu neye yorumladın" diye sordum. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Din"** diye yorumladım buyurdu. (Dârimi, Rüya: 13; Tirmizî, Rüya: 10)

4926- Tarık b. Şihab (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'in yanına bir Yahudi geldi ve: "Ey Mü'minlerin emiri Kitab'ınızda okuduğunuz bir ayet var ki eğer o ayet biz Yahudilere inmiş olsaydı biz o günü bayram ederdik" dedi. Ömer: Hangi ayettir. Deyince Yahudi: (Mâide 3. ayeti olan) **"… Bu gün size dininizi kemâle erdirdim, nimetimi üzerinize tamamladım ve size din olarak İslâm'ı verip ondan razı oldum…"** ayetini okudu. Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Ben bu ayetin indiği yeri ve indiği günü iyi biliyorum. Bu ayet Arafat'ta ve Cuma günü indirilmiştir."(Buhârî, İman: 33; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 6)

19- İMAN'IN ALAMETİ (BELİRTİSİ) NEDİR?

4927- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz beni çocuğundan, babasından ve tüm insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek Mü'min olamazsınız."** (Müslim, İman: 16; İbn Mâce, Mukaddime: 9)

4928- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz beni malından, çoluk çocuğundan ve tüm insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek Mü'min olamazsınız."** (Müslim, İman: 16; İbn Mâce, Mukaddime: 9)

4929- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki: "Hiç biriniz beni çocuğundan ve babasından daha çok sevmedikçe gerçek Mü'min olmazsınız."** (Buhârî, İman: 7; Müslim, İman: 16)

4930- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'ten işittim şöyle diyordu. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Hiçbiriniz kendisi için sevdiği şeyi kardeşi için de sevmedikçe gerçek Mü'min olamazsınız."** (Buhârî, İman: 7; Müslim, İman: 16)

4931- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki; hiç biriniz hayır konularında kendi canı için sevip hoşlandığı şeyi Mü'min kardeşi için de sevmedikçe gerçek Mü'min olamaz."**(Müslim, İman: 16;

Tirmizî, İman: 17)

4932- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmî olan Peygamber (s.a.v)'in benim hakkımdaki sözü şöyledir: **"Seni ancak Mü'min sever sana da ancak münafık buğz eder."** (Buhârî, İman: 10; Müslim, İman: 16)

4933- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ensarı sevmek İman'ın alâmeti, Ensara buğz etmek ise münafıklığın alâmetidir."** (Buhârî, İman: 10; Müslim, İman: 16)

20- MÜNAFIKIN ALAMETİ (BELİRTİSİ) NELERDİR?

4934- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Şu dört özellik kimde bulunursa o kimsede münafıklık alameti var demektir. O özellik onda bulunduğu sürece o özellik onda var demektir. 1. Konuştuğu zaman yalan söyler. 2. Söz verir yerine getirmez. 3. Sözleşme yaptığında sözleşmesini bozar. 4. Münakaşa edince haktan ayrılıp aşırı gider."** (Müslim, İman: 25; Tirmizî, İman: 14)

4935- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Münafık kimsenin özelliği üçtür. 1. Konuştuğunda yalan söyler. 2. Söz verir yerine getirmez. 3. Emanet edilince hainlik eder."** (Müslim, İman: 25; Tirmizî, İman: 14)

4936- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Beni ancak Mü'min kimsenin seveceğini ve bana münafığın buğz edeceğini"** bildirdi. (Buhârî, İman: 10; Tirmizî, İman: 14)

4937- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Üç özellik kimde bulunursa o münafıktır. 1. Söylediği zaman yalan söylemek, 2. Emanet edildiğinde hainlik etmek, 3. Söz verdiğinde sözünde durmamak. Kimde bu özelliklerden biri bulunursa onu bırakıncaya kadar onda münafıklıktan bir özellik bulunmuş olur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

21- RAMAZAN GECELERİNİ DEĞERLENDİRMEK

4938- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim inanıp mükafatını da Allah'tan bekleyerek Ramazan ayının gecelerini ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Buhârî, İman: 25; Ebû Davud, İman: 17)

4939- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim inanıp karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazanı değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Buhârî, İman: 25; Ebû Davud, İman: 17)

4940- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim inanıp karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazanı değerlendirirse geçmiş günahları affolunur."** (Buhârî, İman: 25; Ebû Davud, İman: 17)

22- KADİR GECESİNİ DEĞERLENDİRMEK

4941- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim inanıp karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazan'ı değerlendirirse geçmiş günahları affolunur. Kim de yine inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek kadir gecesini değerlendirirse onunda geçmiş günahları bağışlanır."** (Buhârî, İman: 25; Ebû Davud, İman: 17)

23- FARZ İBADETLERLE BİRLİKTE NAFİLE (SÜNNETLER) DE VARDIR

4942- Talha b. Ubeydullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir Necid'li bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi saçları dağınık durumdaydı, yüksek olan sesi duyuluyor ne söylediği anlaşılmıyordu. Yaklaşınca İslâm'ı öğrenmek istediği anlaşıldı. Rasûlullah (s.a.v) ona İslâm'ı şöyle anlattı. Bir gece ve gündüz içersinde beş vakit namaz kılmandır. Adam: "Bundan başka namaz kılmam gerekir mi?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayır, ancak nafile olarak fazladan farzların dışında namaz kılabilirsin"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Ramazan ayı boyunca oruç tutarsın"** buyurdu. Adam: "Ondan başka oruç tutmam gerekir mi?" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır fakat farz olan bu orucun dışında nafile oruç tutabilirsin"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v), ona zekattan bahsetti. Adam: "Bunun dışında yapacağım bir ödeme var mıdır?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Hayır nafile olarak fazladan yapabilirsin"** buyurdu. Adam dönüp giderken şöyle diyordu: "Bu söylenenler üzerine ne artırırım ne de eksiltirim." Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Doğru söylüyorsa kurtuldu gitti"** buyurdu. (Buhârî, İman: 18; Müslim, İman: 39)

24- CİHAD EDEN MUTLAKA CENNETE GİRECEKTİR

4943- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işitmiştir: **"Allah sadece kendisine İman ederek Allah yolunda cihada çıkanı şehid olmasıyla ya da eceliyle ölmesiyle Cennete sokacağına yahut sevap ve ganimetle evine döndüreceğine dair söz vermiştir."** (Müslim, Imara: 28; Buhârî, İman: 26)

4944- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sırf Allah'a olan imanıyla ve cihad aşkıyla ve Peygamberleri tasdik ederek Allah yolunda savaşan kimseyi Allah Cennete sokacağına veya ecir ve ganimetle evine döndüreceğine garanti sözü vermiştir."** (Müslim, Imara: 28; Buhârî, İman: 26)

25- EMREDİLEN DÖRT ŞEY VE YASAKLANAN DÖRT ŞEY NEDİR?

4945- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdülkays kabilesinden bir heyet Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gelerek; şöyle dediler: Biz Rabia soyundan bir kabileyiz. Biz Senin yanına ancak haram aylarda gelebiliriz. Bu sebeple bize bir şeyler emret onları yapalım buraya gelmeyen kardeşlerimizi de ona davet edelim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Size dört şeyi emredeceğim ve sizi dört şeyden yasaklayacağım. 1. Allah'a İman = Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığına ve Benim de Allah'ın elçisi olduğuma şahadet etmenizdir. 2. Namaz kılmak. 3. Zekat vermek. 4. Ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte birini bana vermenizdir. Yasakladığım dört şey ise: Dübba, Hantem denilen ve içersinde şarap bulundurulan kaplarla, ziftlenmiş fıçı ve ziftlenmiş küpler."** (ki hepsinin içinde şarap bulunurdu) bunların kullanımını da yasakladı." (Buhârî, İman: 40; Müslim, Eşribe: 6)

26- CENAZEDE BULUNMAK TA İMANIN GEREKLERİNDENDİR

4946- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim inanarak ve sevabını da Allah'tan bekleyerek bir Müslüman'ın cenazesini takip ederse, cenaze namazını kılar kabre konuluncaya kadar da beklerse, kendisine iki kırat sevap yazılır ki onun bir kıratı Uhud dağı kadardır. Kim cenaze namazını kılar ve dönerse bir kırat ecir verilir."** (Buhârî, İman: 34)

27- HAYA DA İMANDAN BİR BÖLÜMDÜR

4947- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), utanmayı bırakması için kardeşine nasihat eden birine rastladı ve ona: **"Onu kendi haline bırak çünkü haya imandandır"** buyurdu. (Tirmîzî: İman: 7)

28- DİN KOLAYLIKTIR

4948- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu din gerçekten kolaylıktır. Hiç kimse dini zorlaştırmaya kalkmasın mağlup olur. O halde doğru yolu takip edip orta yolu elden bırakmayın. Müjdeleyin ve imrendirin, kolaylaştırın sabah erken**

kalkarak ve gece serinliğinden ve kuşluk vakitlerinden istifade ederek ibadetleriniz de verim ve devamlılığı sağlayın." (Buhârî, İman: 29)

29- İBADETİN AZ DA OLSA DEVAMLI OLANI MAKBÜLDÜR

4949- Âişe (r.anha) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) Âişe'nin yanına girdi yanında bir kadın vardı. Onu görünce:**"Bu kadın kimdir?"** dedi. Âişe'de: "Bu kadın falan kadındır, geceleri uyumaz ve çok namaz kılar" deyince; Rasûlullah (s.a.v): **"Sus ibadetlerini söyleme! Güç yetirebileceğiniz ibadetleri yapın. Allah'a yemin ederim ki sizler ibadetten usanıp bıkmadıkça Allah sizden sevabını esirgemez. Allah'ın en sevdiği ibadet ve amel devamlı yapılanıdır."** (Buhârî, İman: 33; Ebû Davud, İman: 38)

30- DİNİ KURTARMAK İÇİN FİTNELERDEN UZAK DURMAK

4950- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"**(Öyle bir zaman gelecek ki) **Kişinin en hayırlı malı koyunları olacaktır. Dinini fitneden korumak için koyunlarıyla birlikte dağlarda ve vadilerde yaşar."** (Buhârî, İman: 38; İbn Mâce, Mukaddime: 8)

31- MÜNAFIĞIN ÖRNEĞİ NASILDIR?

4951- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Münafığın örneği iki sürü arasında şaşkın şaşkın dolaşan bir koyuna benzer bir o sürüye karışır bir bu sürüye karışır hangi sürünün peşinden gideceğini bilmez."** (Müslim, İman: 38; Buhârî, İman: 19)

32- KUR'AN OKUYAN MÜ'MİN VE MÜNAFIĞIN HALLERİ

4952- Ebu Musa el Eşarî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kur'an okuyan Mü'min kimsenin hali turunca benzer kokusu da tadı da güzeldir. Kur'an okumayan Mü'min'in hali ise hurmaya benzer tadı güzel olup kokusu yoktur. Kur'an okuyan Münafığın hali Reyhan**(Fesleğen)**'e benzer kokusu güzeldir fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan Münafığın durumu ise Ebu Cehil karpuzuna benzer tadı acı olup kokusu da yoktur."** (İbn Mâce, Mukaddime: 44; Tirmizî, Emsal: 4)

33- GERÇEK MÜ'MİN OLMANIN ÖZELLİĞİ NEDİR?

4953- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Hiç biriniz kendisi için sevdiğini başkası için de sevmedikçe gerçek Mü'min olamaz."** (İbn Mâce, Mukaddime: 38; Buhârî, İman: 6)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-HUDÛD
CEZALAR BÖLÜMÜ
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-Î Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb; "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: Zina Suçunun İtirafı
Bâb: Bekarlara Değnek Vurulur Ve Sürgün Edilirler
Bâb: Bekarlara Değnek Vurulur Ve Sürgün Edilirler
Bâb: Had Cezası, Devlet Başkanının Emriyle Vurulur
Bâb: Kendi Hanımına Veya Başkalarının Hanımlarına İftira Etmek
Bâb: Devlet Başkanının Gıyabında Onun Eiîîriyle Had Uygulanması

KİTÂBU'L-HUDÛD

CEZALAR BÖLÜMÜ

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

459- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki. İbrahim bize Sa'd'dan, o İbni Şihâb'dan, o Amre'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Çeyrek dinar ve üstünde mal sebe-biyle el kesilir.
Abdurrahman b. Hâlid, İbni Ahî ez-Zührî ve Ma'mer, ez-Zührî'nin rivâyetine mutabaat ettiler. [1]

Şerh

Çeyrek dinarda el kesilir" ifadesinde, el kesmeyi gerektiren asgari kıymet sınırı beyan edilmiştir.
Ve üstünde" ifadesi ise, çeyrek dinarın üstündeki her kıymet için anlamına gelir.

Hüküm

Akıllı ve ergen bir kişinin nisâb miktarı bir malı bulunduğu yerden çalması'na hırsızlık denir. Cezası bizzat Kur'an'da bildirilmiştir:
"Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin! Allah daima üstündür, hikmet sahibidir" (Mâide, 38)
El kesme cezasının uygulanabilmesi için iki âdil şahidin şahitlik etmesi ve hâkimin de yargılama sonucunda suçun sabit olduğu görüşünün ağır basması gerekir.
Hırsızlık suçunda el kesme cezasını gerektirecek en az miktar, Hanefî mezhebine göre on dirhemdir.
El kesme cezası uygulamasına örnek olarak ve bu cezada herhangi bir aracının ricasının kabul edilemeyeceğine dair şu hadisi zikredebiliriz: "Manzum kabilesine mensup bir kadının hâli Kureyş'i üzdü. Onlar: Kim Allah Resûlü'ne giderek bu kadın için konuşacak* dediler. Bir kısmı, "Bu işe Allah Resûlü'nün (sav) çok sevdiği Üsâme b. Zeyd'den başkası cesaret edemez' dediler.
Üsâme, Allah Resûlü'yle (sav) konuştu. Bunun üzerine Allah Resulü, "Yüce Allah'ın cezalarından binin uygulanmaması için mi aracılık ediyorsun?" buyurdu ve kalkıp bir konuşma yaptı:
"Sizden Öncekiler itibarlı biri hırsızlık yaptığında (cezalandırmayı) bırakırlardı. İtibarı az biri çaldığında cezayı uygularlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapmış olsa, elbette onun da elini keserdim." (Buhârî, Enbiya, 54; Megâzî, 53, Hudûd, 2; Müs-lîm, Hudûd, 9; Ebû Dâvûd, 2, Hudûd, 4; Tirmizî, Hudûd, 6, Nesâi, Sâril 6; İbn Mâce, Hudûd, 6; Dârimî, Hudûd, 5)

Ders

Bir kimsenin nice emek v6rerek kazandığı bir şeyi haksız yere ondan çalmak, ancak malı çalınananların anlayabilecekleri bir fiildir. Kim bilir hangi özveri ve gayretlerle kazanılmış eşyaların ve araçların bir anda kaybolup gitmesinin insan üzerinde yapacağı yıkıcı etkiyi bir düşünün. Öte yandan hırsızlık sağlıklı bir toplumda hâkim olması gereken güvenlik duygusunu tahrip eder. Çünkü güvenliğin bir boyutu da mal güvenliğidir.
Hırsızlık suçunda uygulanan el kesme cezasının çok ağır bir ceza olduğu söylenebilir. Fakat unutulmamalıdır ki bu ceza,

kıtlık yıllarında uygulanmadığı gibi, vatandaşların yiyecek, giyecek ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmadığı yerlerde de uygulanmaz. Bütün bu güvencelere rağmen hırsızlık yapanın eli kesilir.
Hırsızlık, bir haksız kazanç ve servet edinme yoludur. Bu açıdan bakıldığında hırsızlığa asla taviz gösterilmemesi gerekir. Her sosyal çürüme tezahürü gibi hırsızlık da yayılma eğilimi gösteren bir suçtur. Günümüz toplumlarında hırsızlığın giderek artması da bunu gösterir. Bunu önlemenin tek yolu, vatandaşların temel ihtiyaçlarını güvence altına aldıktan sonra cezayı caydın kılmaktır.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-Î Kerimesi

460- İsmail b. Ebî Üveys bize İbni Vehb'den, o Yûnus'tan, o îbni Şüıâb'dan, o Urve b. ez-Zübeyr ve Amre'den, o ikisi Âişe'den (r.anhâ) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hırsızın eli çeyrek dinar (değerinde mal için) kesilir.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte şerhedilmiş ve hükmü beyan edilmiştir. Bab başlığında geçen ayet-i kerime meâlen şöyledir: "Hırsız erkek ve kadının ellerini kesin" (Nisa, 41)

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

461- İmrân b. Meysere bize anlatarak dedi ki: Abdülvâris bize el-Hüseyin'den, o Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Mahemmed b. Abdirrahman el-Ensârî'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan şunu nakletti:
Hz. Aişe (r.anhâ) onlara, hırsızın elinin çeyrek dinar itibarıyla kesileceğini Allah ResûhVnden (sav) naldetmiştir.[3]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb; "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

462- Osman b. Ebû Şeybe bize anlatarak dedi ki: Abde bize Hişâm b. îrve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında hırsızın eli, türs veya hacefe türü bir eri kalkanın değerinden daha az bir eşya için kesilmezdi.[4]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız. Türs, Hacefe: Her ikisi de asr-ı saadette kullanılan deri kalkanlardır.
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

463- Muhammed b. Mukâtil bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Hişâm Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Hırsızın eli hacefe veya türs cinsi (kalkanın) değerinden daha az bir ya için el kesilmezdi. Bunlardan her birinin belli bir fiyatı vardı.
Vekî ve İbni îdrîs bu hadisi babası vasıtasıyla Hişâm'dan mürsel olarak âyet ettiler.[5]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

464- Yusuf b. Musa bize anlatarak dedi ki: Ebû Üsâme bize Hişâm b. Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında hırsızın eli hacefe veya türs cinsi kalkanın değerinden daha az bir eşya için el kesilmezdi.. Bunlardan her birinin belli bir fiyatı vardı.[6]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

465- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) üç dirhem değerindeki bir kalkan (çalan hırsız) için el kesme cezası uyguladı.
Muhammed b. İshâk bu rivayete mutâbaat etti. el-Leys dedi ki: Nâfi bana (kalkanın) değerini söyledi.[7]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

466- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki. Cüveyriye bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) üç dirhem değerinde bir kalkan sebebiyle el kesme cezası uyguladı.[8]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.
Burada cezanın uygulanması için çalınan eşyanin asgari kıymeti olarak 3 dirhem bildirilmiştir. Hanefî mezhebine göre bu, 10 dirhem olarak kabul edilmiştir.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

467- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav)füç dirhem değerindeki kalkan sebebiyle el kesme cezası uyguladı.[9]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.
Hanefi mezhebine göre bu miktar, 10 dirhem olarak kabul edilmiştir.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

468- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Ebû Damre bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) üç dirhem değerindeki kalkan sebebiyle hırsıza el kesme cezası uyguladı.
Muhammed b. İshâk ona mutâbaat etti. el-Leys dedi ki: Nâfi bana (kalkanın) değerini söyledi. [10]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız. Hanefî mezhebine göre bu, 10 dirhem olarak kabul edilmiştir.

Bâb: Zina Suçunun İtirafı

469- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda otururken bir adam kalktı ve: "Ey Allah Resulü! Allah aşkına aramızda Kitâbullah'a göre hüküm ver" dedi. Sonra hasmı kalktı. O, ilkinden daha anlayışlı idi: "Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hükmet, bana da (konuşmam için) müsaade et" dedi. Resulü (sav) "Söyle bakalım" buyurdu.
Adam anlattı: Oğlum, bu adamın yanında işçi idi. Onun hanımı ile zina etti. İşlediği suça karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, bu kişinin hanımına recm" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki, aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri yerilmelidir. Oğluna yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası vardır." Sonra Üneys'e şöyle buyurdu: Ey Üneys! Bu adamın hanımına git. Eğer suçunu itiraf ederse onu recmet.
Üneys gitti ve kadın suçunu itiraf ettiği için onu recmetti.[11]

Şerh

Süfyân" b. Uyeyne'dir.
Bir adam kalktı ve "Ey Allah Resulü! Allah aşkına aramızda Kitâbullah'a göre hüküm ver" dedi" ifadesiyle ilgili olarak ayağa kalkan kişinin çöl halkından olduğu söylenmiştir. Bu kişiyle ilgili olarak iki olumsuzluktan söz edilmiştir ki biri, Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda sesini yükseltmesi, diğeri ise sanki O'nun Allah'ın Kitabı'ndan başka bir şeyle hükmetmesinin mümkün olduğunu ima eden bir
cümle kullanmasıdır.
Sonra hasmı kalktı. O daha anlayışlı idi" ifadesiyle ikincinin sesini yükseltmediği ve konuşmak için müsaade istediğine işaret edilmekte ve bu, onun anlayış sebebi olarak zikredilmektedir.
Olayın bundan sonraki bölümü daha önce şerhedilmişti.(Bkz. 247, 262, 265 no.lu hadisler)

Hüküm

Zina cezası: Evli erkek ve kadın için recm (taşlayarak öldürme), bekâr erkek ve kadın için yüz sopa vurmak ve bir yıl sürgün etmektir.
"Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüz değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe inananlar iseniz Allah'ın dinini uygulama hususunda sizi, onlara karşı acıma duygusu engellemesin. Mü'minlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun." (Nûr, 2)
Recm cezası Allah Resûlü'nün (sav) uygulamasıyla sübût bulmuştur. "Cüheyne'den bir kadın zina işleyip gebe kalınca O'na gelerek: "Ey Allah Resulü! Haddi gerektiren bir iş yaptım, bana haddi uygula' dedi. Allah Resulü (sav) kadının velisini çağırdı: 'Buna iyi bak, çocuğu doğurduğunda bana getir' buyurdu. O da denileni yaptı. Allah Resûlü'nün (sav) emri üzerine kadının elbisesi sıkıca bağlandı, sonra emir verdi, kadın taşlandı. Daha sonra cenaze namazını kıldı. Hz. Ömer; 'Ey Allah Resulü! Zina ettiği hâlde cenaze namazını kıldınız?' dedi.
Allah Resulü (sav): "O öyle bir tevbe etti ki Medine halkından yetmiş kişiye paylaştınlsa hepsine yeterdi. Allah için can vermesinden daha faziletli bir şey biliyor musun?1 buyurdu." (Müslim, Hudûd 28; İbni Mâce, Diyet, 36; Muvatta, Hudûd, 11)

Ders

Fuhuş en çirkin suçlardan biri olup İslamiyetin korunmasını emrettiği beş esastan biri olan neslin korunmasına yönelik büyük bir tehdittir. Fuhuş neticesinde doğan çocuklar, nesep bakımından sahipsiz olacak, sosyal koruma ve himayeden mahrum kalacaklardır. İnsanoğlunun nefsine hoş gelen fuhuş, özü itibarıyla geçici bir zevk uğruna mağdur olma ve mağdur etme sonucunu doğuran bir olgudur. Özellikle genç kızların kandırılarak fuhşa itilmeleri toplumun geleceği açısından karamsar tabloların çizilmesine sebep olmaktadır. Temiz bir toplum kurmak için zina ve fuhşun önüne geçmek, evliliği ve geçim şartlarını kolaylaştırmak gerekir. Bu ise, her şeyden önce kamunun ve ailelerin sorumluluğudur.

Bâb: Bekarlara Değnek Vurulur Ve Sürgün Edilirler

470- Mâlik b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz bize İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, o Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nden (sav) zina eden bekara yüz değnek vurulmasını ve bir yıl sürgün cezası verilmesini emrettiğini duydum. [12]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte zikredilip şcrhedilmiştir.

Bâb: Bekarlara Değnek Vurulur Ve Sürgün Edilirler

471-Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'den, o İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zina eden bekar hakkında bir yıl sürgün ve had cezasının (yüz değnek) uygulanmasına hükmetti.[13]

Şerh

Şerhi ve hükmü için 469 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Had Cezası, Devlet Başkanının Emriyle Vurulur

472- Asım b. Ali bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) mecliste otururken çöl halkından bir adam gelerek "Ey Allah Resulü! Benim için Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver dedi. Davalısı kalktı ve: "Doğru söyledi, aramızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm ver. Oğlum, bu adamın yanında işçi

idi. Derken bunun hanımı fc zina etti. Bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler, Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fîdye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası " gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki. Aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilecek. Oğluna da yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası uygulanacak. Sen ey Üneys! Bu adamın hanımına git, recm cezasını uygula.
Üneys kadının yanına gitti ve onu recmetti.[14]

Şerh

Bil hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hütüm ^nyia ele alınmıştı. (Bkz. '.-T no.lu hadis)

Bâb: Kendi Hanımına Veya Başkalarının Hanımlarına İftira Etmek

473- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mesûd'dan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
İki adam davalarını (çözmesi için) Allah Resûlü'ne (sav) geldiler. Adamlardan biri: "Aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedi. Diğer davacı ondan daha anlayışlı idi: "Evet ey Allah Resulü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hükmet, bana da konuşmam için izin ver" dedi. Allan Konim [iz) "Konuş bakalım" buyurdu.
Adam anlattı: Oğlum, bu adamın yanında işçi idi. (Mâlik dedi ki: Asîf ücretle çalışan kişidir) Derken onun hanımı He zina etti. O sırada bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, recminse bu kişinin hanımına" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki, aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilmelidir." Ardından adamın oğluna yüz değnek vurdurdu ve bir yıllığına sürgün etti. Sonra Üneys el-Eslemî'ye diğerinin hanımına gitmesini, eğer suçunu itiraf ederse recm cezasını uygulamasını emretti. Kadın itiraf edince (Üneys) onu recmetti. [15]

Şerh

Hadis-i şerif yukarıda 469 no ile geçmiş ve şerhedilmişti. Burada tekrar zikredilme sebebi, muhtemelen gencin babasının davalının hanımıyla ilgili beyanıdır. Çünkü ispat oluncaya kadar bu bir suçlamadan ibarettir. Kadının suçunu itiraf etmesiyle suçlama ve töhmet olmaktan çıkmıştır.

Bâb: Devlet Başkanının Gıyabında Onun Eiîîriyle Had Uygulanması

474- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zührf den, o Ubeydullah b. Abdilîah b. Utbe'den, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Aliah Resûlü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Allah askına benim için yalnız Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedi. Bunun üzerine hasmı kalktı ve "Doğru söylüyor, aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedikten sonra ekledi: "Bana da (konuşmam) için müsaade et ey Allah Resulü!"
Allah Resulü (sav) "Konuş" deyince anlatmaya başladı: Oğlum, bu adamın hanesinde işçiydi. Onun hammıyla zina etti. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun bir de cariye fidye verdim. Sonra ilim ehline sordum. "Oğluna yüz değnek ve bir yıl uzaklaştırma cezası, bu adamın hanımına ise recm cezası gerekir" dediler.
Allah Reşûîa (sav) buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitabı'na göre *Vûküm vereceğim. Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek. Oğluna yüz değnek vurulup bir yıl uzaklaştırma cezası verilecek. Sana gelince ey Üneys, o kadına git ve sor, eğer (suçunu) itiraf ederse recmet. (Kadının itirafı üzerine) onu recmetti.[16]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hüküm bakımından benzer bir başlık altında açıklanmıştı.(Bkz. 247 no.lu hadis)

---

[1] Buharı, hudûd/6291-6296; Müslim, hudûd/3189-3193; Tirmizî, hudûd/1365; Nesâî, kat'us-sârik/4830, 4833-4853, 4856; Ebû Dâvud, hudûd/3810; İbn Mâce, hudûd/2575; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22949, 23374, 23583, 24141, 24921, 24945; Mâlik, hudûd/1312; Dârimî, hudûd/2198.
[2] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[9] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[10] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.
[11] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[12] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[13] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[14] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[15] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[16] Bkz. 262 no.İu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SEHAVET VE KEREM BÖLÜMÜ

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ?????????? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ???? ????????? ??????? ??? ????????? ??????????? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ???? ?????????? ??????? ???? ????????? ??????????? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ???????[. ????? ??????? .

1. (2174)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sehâvet sahibi Allah'a yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır, cehennemden uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzaktır, insanlardan uzaktır, cennetten uzaktır, cehenneme yakındır. Câhil sehâvet sahibini Allah, cimri ibadet düşkününden daha çok sever."[1]

AÇIKLAMA:

1- Sehâvet, Aynî'nin açıklamasına göre, "Uygun olanı uygun olana vermek, kendi kazancından, herhangi bir karşılık almadan harcamaktır. Bu, güzel ahlaklardan biridir, hatta en başta gelenlerden biridir. Buhl (cimrilik) bunun zıddıdır."
Sehâvet dilimizde cömertlik olarak ifade edilir. Sahî de cömert demektir.
2- Sahî'nin yani cömert kişinin Allah'a yakın olmasından maksad mesafe yönüyle yakınlık değildir. Allah'ın rahmetine ve sevabına yakınlıktır. Zîra Allah'a mekan ve cihet nisbet etmek caiz değildir. İnsanlara yakın olması da onların muhabbeti, sevgi ve hürmet gibi manevi yakınlıklarını ifade eder, burada da mekan yakınlığı maksud değildir. Cennete yakınlık'tan murad mesafe yakınlığı olabilir, bu caizdir. Çünkü, malından Allah rızası için bol bol layık olan yerlerde sarfetmekle cennete götüren yola sülûk etmiş olmaktadır. Hadisler cennet ve cehennemin etrafını mekruhât ve şehevât perdelerinin sardığını belirtir. Kişi ameliyle birinden uzaklaşırken, diğerine yaklaşmaktadır.
Kişinin cennete yaklaşması, cennetle kendi arasındaki perdeleri kaldırması demektir. Ulema, hayırlı amellerin ve hususan Allah rızası için yapılan harcamaların bu perdeleri refedip kaldırdığını beyan etmiştir.
Gazâlî der ki: "Cimrilik, dünyaya bağlanmanın meyvesidir; cömertlik ise zühd'ün yani dünyaya kıymet vermemenin meyvesidir. Meyveye yapılan övgü, muhakkak ki meyveyi veren ağaca yapılmış olur. Cömertlik, gerçek tevhid ve hakikî tevekküle ermenin sonucudur. Yani Allah'ın yaptığı vaade ve rızık hususunda verdiği garantiye samimi olarak inanmaktan neş'et eder. Bunlar ise, hadiste işaret edilen tevhid ağacının meyveleridir. Cimrilik ise şirkten neş'et eder. Bu da sebeplere bağlanıp kalmaktan ve Allah'ın vaadi hususunda düşülen şekk'ten neş'et eder."
3- Tîbî, sahî ve bahîl kelimelerinin harf-i tarifli yani ma'rife olarak gelmesini ahd-i zihnî olarak yorumlar ve: "Burada kastedilen sahî ve bahl'den murad, şeriatça sahî ve bahil addedilen kimsedir (örfçe, insanlarca sahî ve bahil addedilen değil)" der. Bu mütalaayı yaptıktan sonra şu neticeyi beyan eder: "Öyleyse, zekâtını veren Allah'ın emrine uymuş, O'nu tazim etmiş ve mahlûkâtına olan şefkatini ortaya koyup, malından vererek yardım elini uzatmış olmaktadır. Bu kimse Allah'a da yakındır, insanlara da yakındır. Makamı da cennetten başka bir yer olamaz. Böyle yapmayanın durumu da bunun aksidir. İşte bu sebeple, hadiste söylendiği üzere, cahil olan cömerti Allah, âbid olan cimri'den daha çok sever.[2]

?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ?????? ????? ???????: ??????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ??'? ? ?????????? ???????? ???????? ????????? ??????????. ?????????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????????? ??'???? ??????? ???? ?????? ??? ?? ?????? ??????? ???????? ???? ???????. ?????????? ?????????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ????????.»? ?????????« ?? ??????.????? »???????« ?? ????? ?????? ??????? ?????? .

2. (2175)- Yine Ebû Hüreyre hazretleri (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadis-i kudsîde, Allah Teala hazretlerinin şöyle söylediğini haber verdi: "Sen infak et, ben de sana infak edeyim." Efendimiz devamla dedi ki: "Allah'ın eli (yedullah) doludur. Gece ve gündüz (boyu yapılan) arkası kesilmez infaklar onu azaltmaz. Arz ve semâvâtın yaratılışından beri Allah'ın infak ettiklerini düşünün! Bunlar, O'nun elindekinden hiçbir şey eksiltmemiştir. O'nun Arş'ı suyun üzerindeydi. Elinde mîzan da var, alçaltır, yükseltir."[3]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin baş kısmı hadis-i kudsîdir, yani mânası Allah'tan, lafzı Hz. Peygamber'dendir. Bu çeşit hadisler "Rabbim buyuruyor ki" diyerek Resûlullah'ın Allah'tan rivayeti şeklinde başlar. Her ne kadar bütün hadisler "O nefsinden konuşmaz, O'nun konuştuğu vahiyden başka bir şey değildir" (Necm 3-4) ayetiyle ilâhî garantiye mazhar ise de, bazıları nebevî içtihad olabilmektedir. Şu halde içtihad ihtimalinden uzak olmak kudsi hadisin imtiyazlarından biridir.
2- Hadiste geçen, "Allah'ın eli" diye çevirdiğimiz yedullah tabiri bazı tariklerde yeminullah yani Allah'ın sağ eli diye gelmiştir. Ulema bunu nimet, hazineler diye anlamıştır. Öyle ise Allah'ın eli, Allah'ın hazineleri demektir. Hazine diye ifade edilen her çeşit malmülkteki tasarruf sağ elle yapılması sebebiyle, Cenâb-ı Hakk'ın zenginliğini (hazinelerini) ifade için yemînullah (Allah'ın sağ eli) tabiri kullanılmıştır. Dolu olmak'la Allah'ın nihayetsiz olan zenginliği ifade edilir, zîra O'nun nezdinde insan ilminin ihâtâdan aciz kalacağı zenginlikte rızık vardır.
3- Hadiste birdenbire "O'nun arşı suyun üzerindeydi" cümlesinin yer almasını, bazı şârihler, Allah'ın zenginliğinin derecesinin ifade zımnında, Resulullah tarafından Arz ve semâvâtın yaratılışından beri Allah'ın infak ettikleri zikredilince, zihne kendiliğinden gelecek, "Bundan önce ne vardı?" sorusuna cevap olarak açıklarlar. Çünkü, yine Buhârî'de kaydedilen bir hadis arz ve sema'nın yaratılmasından önce Arş'ın su üstünde olduğunu belirtir:
"Allah vardı, O'ndan önce hiçbir şey yoktu. Arş'ı da su üstünde idi. Sonra semâvât ve arzı yarattı." İlk yaratılanın Arş olduğu anlaşılmıştır.
4- "Elinde mîzan vardı" cümlesi rivayetlerde "Diğer elinde mîzan vardı" şeklinde gelmiştir. Müteakip cümle: "Mîzanı kâh alçaltır kâh yükseltir" demektir.
Hattâbî der ki: "Mîzan bir temsildir. Ondan maksad mahlûkât arasında yapılan taksimattır. Nitekim "alçaltır, yükseltir" ibaresi buna işaret eder." Müslim'de gelen bir başka hadis burada kastedileni anlamamızda yardımcıdır: "Mîzan (terazi), Rahmân'ın elindedir. Bazı kavimleri yükseltir, bazı kavimleri de alçaltır."
Şu halde alçalan ve yükselen'in, Allah'ın iradesi altında olmak kaydıyla milletler olduğu anlaşılmaktadır. Mamafih, hadis başkaca anlamlara imkan tanıyacak vecizliktedir.
5- Hadis, Resûlullah'ın ilâhî hakikatleri, insanların anlayacağı bir üsluba dökerek ifade ettiğinin güzel bir örneğini teşkil eder. Bildiğimiz ve gördüğümüz mefhum ve eşyalara benzetme sûretiyle görülmeyen hakikatler, temsiller şekli altında ifadeye dökülmektedir. Bu, hadislerde sıkça görülen bir metoddur.[4]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ????:]???? ????? ?????? # ? ????????? ??????? ??????[. ????? ??????? .

3. (2176)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yarın için hiçbir şey biriktirmezdi."[5]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mümtaz vasıflarından biri, yarın endişesi taşımaması idi. Bu sebeple kendisine ganimetlerden ayrılan payları ertesi güne bırakmadan dağıtırdı. Şarihler, Efendimiz'in bu hasletini, O'nun Cenâb-ı Hakk'ın "rezzâk" vasfına olan güveninin tamlığı ile îzah ederler.
Şunu da belirtelim ki, bazı rivayetler ailesi için bir yıllık nafaka ayırdığını haber verir. Şârihler bu iki rivayet arasında tearuz olmadığını belirtirler. Çünkü, Efendimiz, haznedâr ve taksim edici durumundaydı. Eline ganimet vs.'den herhangi bir mal ulaşınca derhal hak sahiplerine dağıtırdı. Bu esnada, başkalarına olduğu şekilde ailesine de haklarını verir idi, zîra fey'de onların da hakları vardı. İbnu Dakîkul-Îd der ki: "Yarın için hiçbir şey biriktirmezdi..." hadisi: "Kendi nefsi için biriktirmezdi.." şeklinde te'vil edilmelidir , "Ehli için bir yıllık yiyeceklerini ayırırdı" hadisi de her ne kadar onlarda iştiraki olsa da başkası için yapılan biriktirmeye hamledilmelidir." Münâvî şu açıklamada bulunur: "Ailesinin de, diğerleri gibi Allah'ın fey olarak verdiğinde hakları vardı. Onların nefisleri, haklarını yanlarında bulundurmadıkça mutmain olmuyordu. Resûlullah da onları, takatları haricinde bir şeye zorlamıyordu."
Yine Münâvî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yiyecek biriktirmekten alıkoyan mahzuru "dağarcıkta olana güvenip Cenâb-ı Hakk'ın feyzinden talepten geri kalmak" olarak açıklar.[6]

?4? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ????:]????????? ????? ?????? # ??????? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ?‘??????? ????????????? ?????? ??????????? ??? ???????? ????????? ????????? ????????. ?????? ????????? ????????: ?????? ????? ?? ?????? ?????? ????????? ??????? ???????????? ??????????? ????? ? ?????????? ?????? ??? ????????? ??? ????????[. ????? ??????? .

4. (2177)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn dönüşü yol alırken bedevîler ısrarla (ganimetin taksimini) taleb ediyorlardı. Öyle ki bir ara, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir semure ağacına doğru sıkıştırdılar ve ridasını kaptılar. Bunun üzerine durup şunu söyledi: "Ridâmı verin, şu taşlar sayısınca koyun olsa, ben yine de onu aranızda taksim ederdim. Ve sonra görürdünüz ki, ben ne cimriyim, ne yalancıyım, ne de korkağım."[7]

AÇIKLAMA:

1- Hâdise, rivayetten de anlaşılacağı üzere Huneyn sırasında cereyan etmiştir. Müslümanlar, Huneyn'de Havazinlilerle savaşmış, neticede Cenâb-ı Hakk'ın lütfu ile zafer kazanılmış, bol miktarda ganimet elde edilmiş idi. Çoksayıda esir (altı bin) ve sayısız deve ve koyun sürüleri ele geçirilmişti.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ganimeti dağıtmakta acele etmek istemiyor, savaşılan yerden uzaklaşmak üzere durmadan yürüyüş emri veriyordu.
Öncelikle bedeviler olmak üzere, savaşa katılan bazı gruplar ganimet dağıtımının gecikmesinden memnun değillerdi. Havazinlilerin mağlup lîderi Mâlik İbnu Avf'a, Resûlullah'ın, müslüman olduğu takdirde ailesini ve malını geri vereceğine dair saldığı haber üzerine Mâlik gelmiş, ona, kendi ailesi ve malından başka fazladan yüz deve verilmişti.
Bilahare, mal ve adamlarının iadesi için gelen heyete Hz. Peygamber, geciktiklerini söyleyecek ve kendilerini daha önce beklediğini, bu yüzden taksim işini de te'hir ettiğini anlatacaktır.
Şu halde, bedevîler, Resûlullah'ın bu niyetini sezmiş olacaklar ki, ganimetin bir an önce taksimi için müracaatlarını sıklaştırıp, tazyiklerini artırmış olmalıdırlar.
Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i taksim yapmak üzere karar verip mola emrini vermeye sevkeden son sahneyi tasvir etmektedir. İbnu Hacer'in kaydettiği bir başka veche göre, bedevîlerin tazyiki ile Hz. Peygamber'in devesi yoldan çıkar, bir semure ağacına sıkışır, bu fırsatta ridasını kaparlar. Rivayetin devamında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın orada indiği ve müslümanların da indiği vs. belirtilir.
2- Hadisten Elde Edilen Fâideler:
* Hadis, cimrilik, yalan ve korkaklığı zemmetmektedir.
* Müslümanların imamında bu vasıflardan hiçbiri olmamalıdır.
* Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam bedevîlerin kabalık ve anlayışsızlıklarına karşı sabır ve tahammül göstermiş, onları anlayışla karşılamıştır.
* Kişinin, yeri gelince nefsindeki güzel hasletleri söylemesi câizdir. Kendisini korkak zannneden cahillere böyle olmadığını söylemek gibi. Bu mezmum olan fahr (övünme) değildir.
* Hak taleb eden kimse, vaade razı olmalıdır, yeter ki vaad eden kimse sözünü yerine getirecek durumda olsun.
* İmam muhayyerdir, ganimeti dilerse savaş biter bitmez dağıtır, dilerse daha sonra dağıtır.[8]

?5? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ???? ?????? # ????????? ????????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ??????????. ????? ???? ?????? ????????? ???? ??? ??????. ??????: ????? ???????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ????????? ??? ??????????? ?????????????[. ????? ??????? ????????.»?????????« ????? ???? ?? ???? ?????? .

5. (2178)- Ukbe İbnu'l-Hâris (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize ikindi namazı kıldırmış idi. (Selam verince) acele ile cemaati yarıp evine girdi. Halk onun bu telaşesinde hayrete düşmüştü. Ancak geri dönmesi gecikmedi. Gelince, (halkın merakını yüzlerinden anlayan Hz. Peygamber şu açıklamayı yaptı): "Yanımda kalan birkısım altın vardı (namazda) onu hatırladım. Beni alıkoyacağından korktum ve hemen gidip dağıttım."[9]

AÇIKLAMA:

1- Parantez içerisine koyduğumuz açıklayıcı ziyadeler, rivâyetin Buhârî'de ki bir başka vechinden alınmadır.
2- Hz. Peygamber'in hâne-i saadetleri mescidin geri tarafındaki avlunun kenarlarında olduğu için gidip gelmesi çabuk olmuştur. Üstelik, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) namazda hatırlamış olduğu dağıtılmamış altından bir an önce halas bulmak için, çok sür'atli ve telaşlı hareket etmiş, bu hal "ne oldu?" diye cemaatin merak ve endişesini takrik etmiştir. Resûlullah halkın merakını yüzlerinden okuduğu için hem bu meselede ders vermek ve hem de endişelerini gidermek için, daha onlar sormadan açıklama yapmıştır.
3- Hadis namazda, namazla ilgisi olmayan dünyevî ve uhrevî şeyler tefekkür etmenin namazın sıhhatine mâni olmadığını göstermektedir. Ulema, "Dînî şeyler düşünmenin mahzuru, dünyevî şeyler düşünmekten daha hafiftir" demiştir. Esasen namazda zihnin, dünyevi şeylerle meşgul olmaması temenni edilen en güzel durumdur. Ancak bunu gerçekleştirmek zordur. Bu sebeple dinimiz, zihnî meşguliyetlerin, erkâna giren bir şeyin terkine sebep olmadıkça namazın sıhhatini bozmayacağını bildirmiştir.
4- Ulemâ, bu hadisten, ayrıca selamdan sonra dua için beklemenin vacib olmadığı hükmünü çıkarmıştır. Keza: "İhtiyaç halinde cemaati yarıp çıkmak mübahtır, namazın içinde mübah bir işe azmetmek câizdir" denmiştir.
5- Hadisin sonunda Resûlullâh'ın "Beni alıkoyacağından korktum] ibaresi, "Evde duran paranın, zihnimi kendisiyle meşgul ederek, Allah'a teveccüh edip O'na yönelmekten beni alıkoymasından korktum" demektir.
6- Bazı rivâyetlerde “Taksimini emrettim” yerine “Taksim ettim” demiştir.[10]

?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????????????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ??????? ????????? ?‘??????? ????? ?‘?????? ??????????? ?????????????? ???? ???????? ??????? ??????????? ????? ????? ?????????????? ????????? ???????????. ????????? ???? ????? ??????? ????? ????? # ???????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? # ???? ??????? ????? ???????? ????? ?????????????? ?? ?‘??????? ????????????? ??????? ????? ?????? # ??? ????? ????? ??????????[. ????? ???????.»??????????« ??? ?????? ???? ????? ??? ?????? ??? ????? ?? ?????.»??????????« ???: ?????? .

6. (2179)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Muhâcirler Medîne'ye geldikleri vakit ellerinde hiçbir şey yoktu. Ensar ise arazi ve akar sahibi kimselerdi. Her yıl mallarını, ürünlerinin yarısını onlara vermek, bunlar da çalışma ve bakım işlerini üzerlerine almak şartıyla anlaştılar. Enes'in annesi kendine ait olan bir hurmalığı Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm)'a verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayberlilerle savaşıp orayı fethettikten sonra muhâcirler, bağlarını ensar'a iade ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da zikri geçen hurmalığı Enes'in annesine iâde etti."[11]

AÇIKLAMA:

1- Muhacirler mal ve mülklerini bırakarak, kuru canlarıyla Medîne'ye geliyorlardı. Resûlullah (alehissalâtu vesselâm) onların geçim meseleleriyle yakından ilgilenmiştir. Bu maksadla ensarla aralarında kardeşleşme yaparak herbirini ensardan birinin varis olma hümüyle de kuvvetlendirilmişti.
Muhâcir ve ensarî kardeşlerin ortaklığı farklı şekillerde tezahür etmiştir. Mesela Hz. Ömer, (radıyallâhu anh) ensarî kardeşiyle aynı tarlada münavebe ile birgün biri, bir gün diğeri çalıştıklarını anlatır. Sadedinde olduğumuz hadis, ensarîlerden bir kısmının, bağbahçenin ürününden yarısını almak kaydıyla muhâcire işletme hakkını verdiklerini ifade ediyor. Buhârî'nin bir rivayeti, Ensarîlerin, mallarının bir kısmını, muhâcirlere tamamen bağışlamayı teklif ettiklerini, ancak Resûlullah'ın malın aslını temlik mânasına gelen böylesi bir bağışı kabul etmediğini ifade eder. Şu halde, sadedinde olduğumuz hadiste, akarın aslına değil, işletmesine, bir başka ifade ile ondan elde edilecek ürüne ortaklığı esas alan bağış çeşidinin mevzubahis edildiğini görmekteyiz.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) fetihlerle birlikte Medîne ve yakın civarında araziler elde edilmeye başlandıkça, muhâcirlere verilen akarlar, eski sahiplerine iade edilmiştir. Benî'n Nadîr, Benî Kureyza ve Hayber yahudîlerinden alınan arazilerden sonra muhacirlerin ellerinde ensâr'ın menîha[12] olarak verdiği arazi kalmamıştır.
Hadisten, Hz. Enes'in muhterem valideleri Ümmü Süleym hâtunun (radıyallâhu anhâ), Resûlullah'a tıpkı Enes'i hizmet için bağışladığı gibi, hurmalık da bağışladığını öğrenmekteyiz. Resûllullah, bu hurmalığı, azadlısı Ümmü Eymen'e vermiştir. Müslim'in bir rivayeti, bu hurmalığı Hz. Peygamber'in Ümmü Süleym'e iade ettiği zaman Ümmü Eymen'in vermek istemediğini, onu râzı edebilmek için Resûlullah'ın Ümmü Eymen (radıyallâhu anhâ)'e başka hurmalık gösterdiğinin, fakat öbürünün direndiğini, Resûlullah'ın miktarı artıra artıra on misline kadar çıkardığını,Ümmü Eymen'in, bundan sonra razı olduğunu belirtir. Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisinin terbiyesinde emeği geçen bir kimsenin gönlünü kırmamak için ne kadar titiz, mütehammil ve keremkâr olduğunu gösterir.
Ümmü Eymen (radıyallâhu anhâ)'in itirazı, herhalde, menîha'yı temlik zannetmiş olmasından ileri gelmiştir.[13]

---

[1] Tirmizî, Birr: 40, (1962); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :8/5.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/5-6.
[3] Buhârî, Tevhîd: 22, 35, Tefsir, Hûd: 2, Nafakât: 1; Müslim, Zekât: 37, (993); Tirmizî, Tefsîr: (3048); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/6.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/7-8.
[5] Tirmizî, Zühd: 38, (2363); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/8.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/8.
[7] Buhârî, Cihâd: 24, Humus: 19; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/8-9.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/9-10.
[9] Buhârî, Ezân: 155, Amel fi's-Salât: 18, Zekât: 20, İsti'zân: 36; Nesâî, 104 (3, 84); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :8/10.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/10-11.
[11] Buhârî, Hibe: 35; Müslim, Cihâd: 70, (1771); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/11.
[12] Meniha: Koyun, keçi, sığır, deve, at gibi hayvanların süt, yün taşıma gibi menfaatlerinin, herhangi bir karşılık almadan bağışlanması. Kişi hayvan besler, menfaatlerinden faydalanır, karşılık ödemez. Bağ-bahçenin meniha olması demek, aslî mülkiyeti sahibinde mahfuz kalmak şartıyla, ürünlerinden istifade etmek üzere bağışlanması demektir. Mal sâhibinin menîha'da herhangi bir ücret taleb etmesi mevzubahis değildir.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

49- SÜSLENME KİTABI (Bölümleri)

1- YARADILIŞTAN BERİ YAPILAN İŞLER
2- BIYIK KISA TUTULMALIDIR
3- BAŞIN TAMAMI TIRAŞ EDİLMELİDİR
4- KADINLAR BAŞLARINI ERKEKLER GİBİ TIRAŞ ETMEMELİDİR
5- ALABURUS VE YER YER TIRAŞ ETMEK CAİZ DEĞİLDİR
6- BIYIKLARI KISA TUTMAK GEREKİR
7- SAÇ GEREKTİĞİNDE TARANMALIDIR
8- HERŞEYDE OLDUĞU GİBİ SAÇ TARAMADA DA SAĞDAN BAŞLAMAK
9- SAÇ UZATMAK
10- ERKEKLER DE SAÇLARINI ÖREBİLİRLER
11- SAÇLARI UZATMAK PEK HOŞ DEĞİL Mİ?
12- SAKALA DÜĞÜM ATMAK VE DEĞİŞİK ŞEKLE SOKMAK
13- SAÇ VE SAKALDAKİ BEYAZ KILLAR YOLUNMAZ
14- KINA İLE SAÇ VE SAKAL BOYANABİLİR Mİ?
15- SAÇLARI VE SAKALLARI SİYAH RENGE BOYAMAK YASAKTIR
16- KINA VE KETM İLE BOYAMAK
17- KINA SARI RENKLİDİR
18- KADINLAR DA KINA YAKARLAR MI?
19- KINA KOKUSUNDAN HOŞLANMAYAN OLUR MU?
20- YASAKLANAN ŞEYLER
21- BAŞA SAÇ EKLEMEK (PERUK TAKMAK)
22- PERUK TAKANLAR LANETLENMİŞLERDİR
23- PERUK TAKTIRANLAR DA LANET EDİLMİŞTİR
24- KAŞLAR GÜZEL GÖRÜNMEK İÇİN İNCELTİLEBİLİR Mİ?
25- DÖVME VE KAŞ ALDIRMAKLA ALAKALI DEĞİŞİK RİVÂYETLER
26- GÜZEL GÖRÜNTÜ İÇİN DİŞLERİ İNCELTİP ŞEKLİNİ DEĞİŞTİRMEK
27- DİŞLERİ İNCELTİP DİKKAT ÇEKECEK HALE GETİRMEK HARAMDIR
28- SÜRME ÇEKMEK
29- SAÇA YAĞ SÜRÜLÜR MÜ?
30- ELBİSE ZAFERAN RENGİNE BOYANIR MI?
31- KOKU SÜRÜNMEK
32- KADIN VE ERKEK KOKULARI DEĞİŞİK Mİ OLAMALI?
33- EN GÜZEL KOKU
34- ELBİSEYİ ÇOK DİKKAT ÇEKECEK RENKLERE BOYAMAMAK
35- KADINLAR İÇİN HOŞ OLMAYAN KOKU
36- KOKU SÜRÜNEN KADIN, KOKUSUNU YIKAMADAN DIŞARI ÇIKMAMALIDIR
37- KOKU SÜRÜNEN KADIN, CAMİYE CEMAATE GİTMEMELİ
38- TÜTSÜ KULLANMAK
39- KADINLARIN ZİNET EŞYALARINI GÖSTERMEMELERİ GEREKİR
40- ALTIN ERKEKLERE HARAMDIR
41- BURNUNU KAYBEDEN ALTINDAN BURUN YAPTIRABİLİR Mİ?
42- ERKEKLERE ALTIN KULLANMA İZNİ VAR MIDIR?
43- ALTIN YÜZÜK
44- BU KONUDAKİ DEĞİŞİK RİVAYETLER
45- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVÂYETLER
46- BU KONUDA DAHA DEĞİŞİK RİVAYETLER
47- YÜZÜĞÜN AĞIRLIĞI NE KADAR OLMALI?
48- PEYGAMBER (S.A.V)'İN YÜZÜĞÜNÜN ÖZELLİKLERİ
49- YÜZÜK HANGİ ELE TAKILMALIDIR?
50- GÜMÜŞ KAPLAMALI DEMİR YÜZÜK OLUR MU?
51- TUNÇ (SARI MADEN) YÜZÜK KULLANMAK
52- YÜZÜKLERE (MUHAMMED RASÛLULLAH) YAZDIRILAMAZ
53- YÜZÜK HANGİ PARMAĞA TAKILMALI
54- TUVALETE GİRERKEN DİNİ İÇERİKLİ ŞEYLER ÇIKARILMALI
55- ÇINGIRAK
56- YARATILIŞ GEREĞİ YAPILMASI GEREKENLER
57- BIYIKLARI KISALTIP SAKALI UZATMAK GEREKİR
58- ÇOCUKLARIN BAŞINI TIRAŞ ETMEK
59- TIRAŞ OLURKEN NEYE DİKKAT EDİLMELİ
60- SAÇLAR OMUZLARA KADAR UZATILIR MI?
61- SAÇLARI DÜZELTMEK GEREKİR
62- SAÇI İKİYE AYIRMAK
63- SAÇ TARAMAK
64- SAÇ TARARKEN DE SAĞDAN BAŞLAMAK
65- SAÇA KINA YAKMAK
66- SAKAL SARIYA MI BOYANMALI?
67- SAKALI VERS VE ZA'FERANLA BOYAMAK
68- SAÇ NAKLİ VE PERUK KULLANMAK
69- SAÇLARI ÇAPUT VE BENZERİ ŞEYLER İLAVE EDEREK UZATMAK
70- PERUK TAKANLAR LANETLENMİŞLERDİR
71- PERUK TAKAN VE TAKTIRANA LANET
72- DÖVME YAPAN VE YAPTIRANA DA LANET VARDIR
73- DİŞLERİNİ DİKKAT ÇEKECEK HALE GETİRMEK İÇİN İNCELTENLEREDE LANET VARDIR
74- DERİLERİ DİKKAT ÇEKMEK İÇİN SARIYA BOYAMAMAK
75- KOKU SÜRÜNMEK
76- EN GÜZEL KOKU
77- ALTIN KULLANMAK ERKEKLERE HARAMDIR

78- ALTIN YÜZÜK ERKEKLERE HARAMDIR
79- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN YÜZÜĞÜNÜN (MÜHRÜNÜN) ÖZELLİĞİ
80- YÜZÜK HANGİ PARMAĞA TAKILIR?
81- YÜZÜĞÜN MÜHÜR KAŞI NEREDE DURMALI?
82- RASÛLULLAH (S.A.V) YÜZÜĞÜNÜ NEDEN ATMIŞTI?
83- ALLAH VERDİĞİ NİMETİ KULU ÜZERİNDE GÖRMEYİ SEVER
84- İPEK ELBİSE GİYMEK ERKEKLERE HARAMDIR
85- KADINLAR İPEKLİ ELBİSELER GİYEBİLİRLER
86- İPEKLİ KALIN KUMAŞLAR DA GİYİLMEZ
87- İSTEBRAK İPEKTEN DOKUNMUŞ KALIN KUMAŞTIR
88- DİBÂÇ İPEKTEN YAPILMIŞ İNCE KUMAŞTIR
89- ALTIN TELLERLE DOKUNMUŞ KUMAŞ GİYİLİR Mİ?
90- İPEK ELBİSEYİ DÜNYADA GİYEN AHİRETTE GİYMEZ
91- KARIŞIMI İPEK OLAN ELBİSE GİYMEK
92- İPEK ELBİSE GİYMENİN CAİZ OLDUĞU YER VAR MI?
93- KIRMIZI ELBİSE GİYİLİR Mİ?
94- HIRKA GİYMEK
95- SAPSARI DİKKAT ÇEKEN ELBİSELER GİYMEMEK
96- YEŞİL RENKLİ ELBİSE GİYİLEBİLİR
97- HIRKA GİYİNMEK
98- BEYAZ ELBİSE DAHA GÜZEL VE HOŞTUR
99- ABA (YELEK) GİYMEK
100- ŞALVAR GİYMEK
101- ETEK (PAÇA) LARIN UZUNLUĞU NE KADAR OLMALI?
102- ETEK (PAÇA)LARIN UZUNLUĞU NE KADAR OLMALI?
103- TOPUKLARI AŞAN ETEKLER (PAÇALAR) ATEŞTEDİR
104- ETEKLERİNİ (PAÇALARINI) UZATANLAR NEREDEDİR?
105- KADINLARIN ETEKLERİNİN ÖLÇÜSÜ NASILDIR?
106- DON GİYMEKSİZİN TEK PARÇA KUMAŞA BÜRÜNMEK YASAKTIR
107- TEK PARÇA ÇARŞAF GİBİ BİR ELBİSEYE BÜRÜNEREK GİYİNMEK YASAKTIR
108- SARIK KIRMIZI VE SİYAH OLABİLİR Mİ?
109- SARIK SİYAH OLABİLİR Mİ?
110- SARIĞIN BİR UCU İKİ OMUZ ARASINA SARKITILIR
111-RESİM VE HEYKELİN HÜKMÜ NEDİR?
112- EN ŞİDDETLİ AZÂB GÖRENLER
113- RESSAMLARIN AHİRETTE ÇEKECEKLERİ SIKINTILAR
114- MELEKLER RESİM OLAN EVE GİRMEZLER
115- ÇARŞAF ÜZERİNDE NAMAZ KILINIR MI?
116- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN TERLİĞİ (TAKUNYASI)
117- TEK PAPUÇLA YÜRÜMEK DOĞRU DEĞİLDİR
118- MEŞİN (DERİ) YATAK ÜZERİNDE YATMAK
119- BİR HİZMETÇİ VE BİR BİNEK YETERLİ MİDİR?
120- KILICIN KABZASI SÜSLENEBİLİR Mİ?
121- BİNİTLER ÜZERİNDE İPEK MİNDERE OTURULMAMALI
122- SANDALYE ÜZERİNE OTURMAK
123- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN ÇADIRI KIRMIZI RENKLİ MİYDİ?

49- SÜSLENME KİTABI (Bölümleri)

1- YARADILIŞTAN BERİ YAPILAN İŞLER

4954- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"On şey yaradılış gereği olarak ilk yaradılıştan beri vardır: 1. Bıyığı kısaltmak, 2. Tırnakları kesmek, 3. Parmak aralarını (mafsalları) yıkamak, 4. Sakalı uzatmak, 5. Misvak kullanmak, 6. Burunu su ile temizlemek, 7. Koltuk altı kıllarını temizlemek, 8. Etek tıraşı olmak, 9. Abdest bozulan organların temizlenmesidir."** Mus'ab der ki: **"Onuncusunu unuttum o da mazmaza = ağıza su vererek temizlemek olsa gerektir."** (Ebû Davud, Taharat: 29; Tirmizî, Edeb: 14)

4955- Talk (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"On şey ilk yaradılıştan beri yapılması gereken şeylerdendir. 1. Misvak kullanmak, 2. Bıyıkları kısa tutmak, 3. Tırnakları kesmek, 4. Parmak aralarını yıkamak, 5. Etek tıraşı olmak, 6. Buruna su vererek temizlemek, 7.**Ravi diyor ki: "**Ağıza su vererek temizlemek konusunda şüpheliyim."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4956- Talk b. Habîb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"On şey vardır ki yaratılıştan beri yapılması gereken sünnetlerdendir. 1. Misvak kullanmak, 2. Bıyıkları kısa tutmak, 3. Ağıza su alarak temizlemek, 4. Buruna su alarak temizlemek, 5. Sakalı uzun tutmak, 6. Tırnakları kesmek, 7. Koltuk altı kıllarını temizlemek, 8. Sünnet olmak, 9. Etek tıraşı olmak, 10. Abdest bozma yerini yıkamak."**(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4957- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş şey yaratılıştan beri yapılması gereken şeylerdendir. 1. Sünnet olmak, 2. Etek tıraşı olmak, 3. Koltuk altı kıllarını yok etmek, 4. Tırnakları kesmek, 5. Bıyıkları kısaltmak."**(Tirmizî, Edeb: 14; Ebû Davud, Taharat: 29)

4958- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Beş şey yaradılış gereği yapılması gereken işlerdendir. 1. Tırnakları kesmek, 2. Bıyıkları kısa tutmak, 3. Koltuk altı kıllarını gidermek, 4. Etek tıraşı olmak, 5. Sünnet olmak."** (Tirmizî, Edeb: 14; Ebû Davud, Taharat: 29)

2- BIYIK KISA TUTULMALIDIR

4959- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Bıyıklarınızı kısa tutup sakalınızı uzatınız."** (Tirmizî, Edeb: 14; Ebû Davud, Tahara: 29)

4960- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sakalınızı uzatıp bıyıklarınızı kısaltınız."** (Buhârî, Libas: 65; Tirmizî, Edeb: 15)

4961- Zeyd b. Erkam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyuruyordu:**"Bıyığını kısaltmayan biz Müslümanlardan değildir."** (Tirmizî, Edeb: 15; Müsned: 18462)

3- BAŞIN TAMAMI TIRAŞ EDİLMELİDİR

4962- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) başının bir kısmı tıraş edilmiş bir kısmında saç bırakılmış bir çocuk gördü de bundan insanları yasakladı ve: **"Ya başın tamamını tıraş edin veya tamamen bırakıverin"** buyurdu. (Buhârî, Libas: 72; İbn Mâce, Libas: 38)

4- KADINLAR BAŞLARINI ERKEKLER GİBİ TIRAŞ ETMEMELİDİR

4963- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Kadınların başlarını erkekler gibi tıraş etmelerini yasakladı."** (Tirmizî, Hac: 75; Ebû Davud, Menasik: 79)

5- ALABURUS VE YER YER TIRAŞ ETMEK CAİZ DEĞİLDİR

4964- Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah bize başımızı alacalı şekilde tıraş etmemizi yasakladı."** (Buhârî, Libas: 72; İbn Mâce, Libas: 38)

4965- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize alacalı şekilde tıraş olmayı yasakladı. (Buhârî, Libas: 72; İbn Mâce, Libas: 38)

6- BIYIKLARI KISA TUTMAK GEREKİR

4966- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gittim saçım uzunca idi **"Sinek…"** dedi. Ben de beni kastederek söyledi sandım ve saçımı tıraş ettirip tekrar geldim. Bunun üzerine bana: **"Seni kastetmemiştim ama bu şekil daha güzel olmuş"** dedi. (Ebû Davud, Tereccül: 11; İbn Mâce, Libas: 38)

4967- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in saçları ne kıvırcık ne de düz idi, hafif dalgalıydı uzunluğu ise kulaklarıyla omuzu arasındaydı. (Ebû Davud, Teraccül: 10; İbn Mâce, Libas: 38)

4968- Humeyd b. Abdurrahman el Himyerî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Dört yıl Rasûlullah (s.a.v)'in sohbetinde bulunan Ebu Hüreyre gibi yanından ayrılmayan bir adama rastladım şöyle demişti: **"Rasûlullah (s.a.v) her an devamlı saç taramayı bize yasakladı."** (Ebû Davud, Teraccül: 1; Müsned: 16398)

7- SAÇ GEREKTİĞİNDE TARANMALIDIR

4969- Abdullah b. Mugaffel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) saçlarımızı sık sık taramamamızı emrederdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4970- Hasan (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) saçın sık sık taranmamasını emrederdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4971- Hasan ve Muhammed (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demişlerdir: **"Saç gerektiğinde zaman zaman taranmalıdır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4972- Abdullah b. Şakîk (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir kimse mısır vadisi idi. Arkadaşlarından biri yanına geldi ve onu saçları dağınık bir durumda buldu ve ona: **"Nedir bu hal hem valisin hem de saçın başın dağınık durumdadır?"** O da şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) bizi irfahdan yasaklamıştır. İrfah nedir deyince: "Gün boyu her zaman, taranıp durmaktır" dedi. (Ebû Davud, Tereccül: 1; Müsned: 22844)

8- HERŞEYDE OLDUĞU GİBİ SAÇ TARAMADA DA SAĞDAN BAŞLAMAK

4973- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tüm işlerini sağdan başlayarak yapmayı severdi, sağ eliyle alır sağ eliyle verir ve tüm işlerinde sağdan başlamayı severdi. (Buhârî, Libas: 38; Ebû Davud, Libas: 44)

9- SAÇ UZATMAK

4974- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kırmızı hırkasını giyinmiş saçları da omuzlarına kadar inmişti. Onun kadar güzel bir kimseyi görmedim. (Buhârî, Libas: 38; Ebû Davud, Libas: 44)

4975- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in saçları kulaklarının yarısına kadardı. (Buhârî, Libas: 68; Ebû Davud, Tereccül: 9)

4976- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den daha güzel bir kimse görmedim. Hırkasını giyinmiş saçları da omuzlarına yaklaşmıştı. (Buhârî, Libas: 38; Ebû Davud, Libas: 44)

10- ERKEKLER DE SAÇLARINI ÖREBİLİRLER

4977- Hübeyre b. Yerime (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mesud: "Kimin kıraati üzere okumamı emredersiniz" dedi ve bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v)'e yetmiş den fazla sûre okumuştum, o zaman Zeyd saçları iki örgülü durumda çocuklarla oynuyordu. (Buhârî, Fedailü'l Kur'an: 8; Müslim, Fedailü's Sahabe: 22)

4978- Ebu Vail (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Mes'ud bize konuştu ve şunları söyledi: Zeyd b. Sabit saçları örgülü durumda çocuklarla oynarken ben Rasûlullah (s.a.v)'in ağzından yetmişten fazla sûre okuyup öğrendiğim halde nasıl olur da Zeyd b. Sabit'in kıraati üzere okumamı emredersiniz? (Buhârî, Fedailü'l Kur'an: 8; Müslim, Fedailü's Sahabe: 22)

4979- Ziyad b. Husayn (r.a), babasından aktararak şöyle demiştir: Medine'de Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gittiğimde bana: **"Yanıma yaklaş!"** demişti. Yanına yaklaşınca elini saçımın örgüsü üzerine koydu ve eliyle saçlarımı sıvazladı ve dua etti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

11- SAÇLARI UZATMAK PEK HOŞ DEĞİL Mİ?

4980- Vail b. Hucr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gitmiştim saçlarım uzundu, **"Sinek"** dedi. Ben de beni kastediyor sandım hemen gittim ve saçlarımı kısaltıp geri geldim. Bunun üzerine bana şöyle buyurdu: **"Seni kastetmemiştim fakat böylesi daha güzel olmuş."** (Ebû Davud, Tereccül: 11; İbn Mâce, Libas: 37)

12- SAKALA DÜĞÜM ATMAK VE DEĞİŞİK ŞEKLE SOKMAK

4981- Ruveyfi b. Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Ruveyfi olur ki benden sonra uzun zaman yaşarsın öyleyse insanlara haber ver: Kim sakalına düğüm atarak veya değişik şekillere sokarak dikkat çekmek isterse, nazarlık takarsa, hayvan tezeği ve kemiği ile taharetlenirse bilsin ki Muhammed (s.a.v) ondan uzaktır."** (Ebû Davud, Taharat: 18; Müsned: 16380)

13- SAÇ VE SAKALDAKİ BEYAZ KILLAR YOLUNMAZ

4982- Amr b. Şuayb babasından ve dedesinden rivâyetle şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beyaz kılların yolunmasını yasakladı. (Ebû Davud, Tereccül: 18; Tirmizî, Edeb: 56)

14- KINA İLE SAÇ VE SAKAL BOYANABİLİR Mİ?

4983- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yahudi ve Hıristiyanlar saç ve sakallarını boyamazlar siz onlara muhalefet ederek onlara uymayın"** (Ve saçınızı ve sakalınızı kına ile boyayın.) (Ebû Davud, Tereccül: 17; İbn Mâce, Libas: 32)

4984- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yahudi ve Hıristiyanlar saçlarını ve sakallarını boyamazlar siz onlara muhalefet ederek kına ile boyayınız."** (Ebû Davud, Tereccül: 17; İbn Mâce, Libas: 32)

4985- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yahudi ve Hıristiyanlar saç ve sakallarını boyamışlar siz**

onlara uymayın." (Ebû Davud, Tereccül: 17; İbn Mâce, Libas: 32)

4986- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Saç ve sakalınız ağardığında kına ile boyayınız böylelikle Yahudilere benzemeyiniz."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4987- Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ağaran saçlarınızı kına ile boyayarak değiştiriniz ve böylelikle Yahudilere benzemeyiniz."** (Müsned: 1341)

15- SAÇLARI VE SAKALLARI SİYAH RENGE BOYAMAK YASAKTIR

4988- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Son zamanlarda** (kıyamete yakın zamanlarda) **güvercinlerin gerdanı gibi sakallarını siyaha boyayanlar çıkacaktır, onlar Cennet kokusunu alamayacaklardır."** (Ebû Davud, Tereccül: 20; Müsned: 2341)

4989- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke fethi günü Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafe'yi getirdiler saç ve sakalları bembeyaz olmuştu. Bunu görünce Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bu saç ve sakallarınızı bir şeylerle boyayın fakat siyah renkle boyamayın."** (Ebû Davud, Tereccül: 18; İbn Mâce, Libas: 33)

16- KINA VE KETM İLE BOYAMAK

4990- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Saç ve sakalı boyayacağınız en iyi şey kına ve ketm'dir."** (İbn Mâce, Libas: 32; Ebû Davud, Tereccül: 18)

4991- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Saç ve sakallarınızdaki beyazlıkları değiştireceğiniz en iyi şey kına ve ketm'dir."** (İbn Mâce, Libas: 32; Ebû Davud, Tereccül: 18)

4992- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Saç ve sakallarınızdaki beyaz kılları değiştireceğiniz en iyi şey kına ve ketm'dir."** (İbn Mâce, Libas: 32; Ebû Davud, Tereccül: 18)

4993- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Saç ve sakallarınızdaki beyaz kılları değiştireceğiniz en iyi şey kına ve ketm'dir."** (İbn Mâce, Libas: 32; Ebû Davud, Tereccül: 18)

4994- Abdullah b. Büreyde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Saç ve sakalınızdaki beyaz kılları değiştireceğiniz en iyi şey kına ve ketm'dir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4995- Abdullah b. Büreyde (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Saç ve sakallarındaki beyaz kılları değiştireceğiniz en iyi şey kına ve ketm'dir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

4996- Ebu Rimse (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babamla Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gitmiştik sakalına kına yakmıştı. (Ebû Davud, Tereccül: 18)

4997- Ebu Rimse (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gittim sakalını sarımtırak olarak boyanmış gördüm. (Ebû Davud, Tereccül: 18)

17- KINA SARI RENKLİDİR

4998- Zeyd b. Eslem (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'i sakallarını sarı renge boyarken gördüm ve dedim ki: "Ey Ebu Abdurrahman sakalını sarı renge mi boyarsın?" O da: Rasûlullah (s.a.v)'in sakalını bununla boyarken gördüm boyanın bu rengini severdi. Hatta elbise ve sarığını bile bu renge boyardı. (Ebû Davud, Tereccül: 19; İbn Mâce, Libas: 34)

4999- Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'e: "Rasûlullah (s.a.v), sakalını boyadı mı?" diye sordum. O da: "Saç ve sakalları boyanacak şekilde ağarmamıştı, sakallarının sadece yanakları üzerindeki bir kısmı ağarmıştı" dedi. (Müslim, Fedail: 29; İbn Mâce, Libas: 30)

5000- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demişti: Rasûlullah (s.a.v)'in saç ve sakalları kına yakacak derecede ağarmamıştı, aklık sadece dudağının altında biraz da yanaklarında biraz da başında vardı. (Müslim, Fedail: 29; İbn Mâce, Libas: 30)

5001- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre:**"Peygamber (s.a.v) on şeyi hoş görmezdi: 1. Safran ve halûk ile saç ve sakalı boyamak, 2. Etekleri yerde sürüyecek şekilde uzun giyinmek, 3. Altın yüzük kullanmak, 4. Tavla oynamak, 5. Kadınların süslenerek sokağa çıkmaları, 6. Nâs Felâk vb. sûreler dışında dualar yapmak, 7. Nazarlık gibi bir şeyler takınmak, 8. Erkeğin menisini dışarıya akıtması, 9. Emzikli kadına cinsel ilişkide bulunup çocuğun sağlığına zarar vermektir ki bu haram değildir."** (Ebû Davud, Hatem: 2; Müsned: 3586)

18- KADINLAR DA KINA YAKARLAR MI?

5002- Âişe (r.a)'den rivâyete göre, Bir kadın, Rasûlullah (s.a.v)'e bir mektup uzattı. Fakat Rasûlullah (s.a.v) elini kapadı ve mektubu almadı. Kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü elimle mektup uzattım almadınız." Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu:**"Kadın eli mi erkek elimi? bilemedim."** Kadın: "Hayır kadın elidir" dedi. **"Eğer kadın eli olmuş olsaydı tırnaklarında kına izi bulunurdu"** (ve kadın eli olduğu anlaşılırdı) buyurdu. (Ebû Davud, Tereccül: 4; Müsned: 25057)

19- KINA KOKUSUNDAN HOŞLANMAYAN OLUR MU?

5003- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Bir kadın Âişe'ye kına yakmanın hükmünü sormuştu. O da şöyle demişti: "Caizdir fakat ben hoşlanmıyorum. Çünkü sevgilim Rasûlullah (s.a.v) kına kokusundan hoşlanmaz." (Ebû Davud, Tereccül: 4; Müsned: 24578)

20- YASAKLANAN ŞEYLER

5004- Ebu'l Husayn el Heysem b. Şüfey (r.a)'den rivâyete göre, o ondan işiterek şöyle demiştir: Ben ve arkadaşım Meafir kabilesinden Ebu Amir'le beraber İlyada (Kudüs'te) namaz kılmak için yola çıktık. Orada sahabeden Ebu Reyhane ismi verilen Ezd'li bir adam konuşma yapacaktı. Ebu' Husayn diyor ki: Arkadaşım mescide benden önce gitti sonra ben de ona yetiştim yanına oturunca bana: "Ebu Reyhane'nin konuşmasını dinledin mi?" dedi. Ben de: "Hayır" dedim. O da: "Ben dinledim. Rasûlullah (s.a.v)'in on şeyi yasakladığını söyledi:**"1. Dişleri inceltmek, 2. Dövme yaptırmak, 3. Ağaran saç ve sakallardaki kılları yolmak, 4. İki erkeğin çıplak durumda bir yatakta yatması, 5. İki kadının çıplak durumda bir yatakta yatması, 6. erkeklerin ipek çamaşır giymeleri ve yabancılara benzemeleri, 7. Yabancılara benzemek için omuzlarına ipek şal atmaları, 8. Ganimet malından zorla almak, 9. Kaplan derileri üzerine oturmayı, 10. idareci olmayanların yüzük kullanmaları."** (Ebû Davud, Edeb: 16; Dârimi, Edeb: 2)

21- BAŞA SAÇ EKLEMEK (PERUK TAKMAK)

5005- Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) batıl ve anlamsız şeyleri yasakladı. (Ebû Davud, Terecccül: 5; Tirmizî, Edeb: 32)

5006- Said el Makburî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye b. Ebî Süfyanı minber üzerinde elinde bir peruk olduğu halde gördüm şöyle diyordu: "Ne oluyor bu Müslüman kadınlara ki başlarına bu peruklardan koyuyorlar. Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Herhangi bir kadın**

başına kendisinin olmayan bir saçı ilave ederse batıl ve boş bir iş yapmış olur." (Ebû Davud, Terecccül: 5; Tirmizî, Edeb: 32)

22- PERUK TAKANLAR LANETLENMİŞLERDİR

5007- Ebu Bekir'in kızı Esma (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) saç (peruk) takana ve taktırana lanet etti.(Ebû Davud, Terecccül: 5; Tirmizî, Edeb: 32)

23- PERUK TAKTIRANLAR DA LANET EDİLMİŞTİR

5008- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Peruk takan ve taktıranı dövme yapan ve yaptıranı lanetledi.(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5009- Nafi'e İbn Ömer'den ulaştığına göre, Rasûlullah (s.a.v) Peruk takan ve taktırana dövme yapan ve yaptırana lanet etmiştir.(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5010- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah, peruk takana ve taktırana lanet etmiştir."** Amr b. Mansur aktarmıştır. Half b. Musa rivâyet ederek, babam şöyle rivâyet etmiştir dedi. Katade'den Azre'den hasan el Uranî'den Yahya b. Cezaar'dan ve Mesruktan rivâyete göre, bir kadın Abdullah b. Mes'ud'a gelerek şöyle dedi: "Saçlarım seyrek ve azdır, başıma saç ilave edebilir miyim veya peruk takabilir miyim?" Abdullah b. Mes'ud ta: "Hayır" dedi. Bu sefer kadın: "Bu hükmü Rasûlullah (s.a.v)'den mi duydun yoksa Allah'ın Kitab'ında mı buluyorsun?" deyince, İbn Mes'ud: "Hayır peruk kullanamazsın, bu hükmü hem Rasûlullah (s.a.v)'den duydum hem de Allah'ın Kitab'ında Rûm sûresi 30. Ayette: **"Allah'ın yaratışı değiştirilemez"** buyurulur. Ayrıca Haşr sûresi 7. ayetinde de: **"…Bu sebeple Peygamber (s.a.v) size ne verirse ve ne getirirse ve ne emrederse onu alın ve sizi neden sakındırıp yasaklarsa ondan elinizi çekin…"** buyuruyor dedi. Bu hadis buradaki şeklinden uzuncadır. (Buhârî, Libas: 83; Müslim, Libas: 33)

24- KAŞLAR GÜZEL GÖRÜNMEK İÇİN İNCELTİLEBİLİR Mİ?

5011- Abdullah (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Dövme yapan ve yaptıranı güzel görünmek için kaşlarını alan ve dişlerini inceltip dişlerinin görüntüsünü değiştirenleri lanetledi."** (Buhârî, Libas: 83; Müslim, Libas: 33)

5012- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Dövme yapmayı ve yaptırmayı, saç** (peruk) **yapmayı ve yaptırmayı, kaşların kıllarını almayı ve aldırmayı yasak etti."** (Buhârî, Libas: 83; Müslim, Libas: 33)

25- DÖVME VE KAŞ ALDIRMAKLA ALAKALI DEĞİŞİK RİVÂYETLER

5013- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Faizi alan ve veren bildiği halde faiz işlerinde katiplik yapan güzel görünmek ve dikkat çekmek için dövme yapan ve yaptıran zekat vermekten uzak duran Hicretten sonra dinini terk edip çölde yaşamaya devam edenler kıyamet gününde Muhammed (s.a.v)'in diliyle lanetleneceklerdir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5014- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Faiz yiyeni yedireni ve faiz muamelelerini yazanı ve zekat vermeyeni lanetledi ve ölünün arkasından bağırıp çağırarak ağlamayı da yasakladı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5015- Haris (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Faiz yiyeni ve yedireni farzlı işlere şahitlik ve katiplik yapanı dövme yapanı ve yaptıranı lanetledi. Hulle yapan ve yaptıranı ve zekata engel olanı da lanetledi, ölü arkasından bağırıp çağırarak ağlamayı yasakladı fakat lanetlemedi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5016- Şa'bî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v):**"Faiz alanı ve vereni faizli işlere şahitlik yapanı ve katiplik yapanı, dövme yapanı ve yaptıranı lanetledi. Ölünün arkasından bağırıp çağırarak ağlamayı yasak etti fakat lanetlemedi."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5017- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'in huzuruna dövme yapan bir kadın getirdiler bunu görünce Ömer: "Allah aşkına bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'den bir şey duyanınız var mı?" dedi. Ebu Hüreyre dedi ki: "Kalktım ve Ey Mü'minlerin emiri ben duydum" dedim. O da: "Ne duydun?" deyince şöyle söylerken duydum dedim: **"Dövme yapmayın ve yaptırmayın."** (Buhârî, Libas: 87; Müslim, Libas: 33)

26- GÜZEL GÖRÜNTÜ İÇİN DİŞLERİ İNCELTİP ŞEKLİNİ DEĞİŞTİRMEK

5018- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah'ın yarattığı şekli bozarak yüzlerinden kaşlarından kıl alarak değişiklik yapanlara ve dövme yapanlara Allah lanet etsin."** (Buhârî, Libas: 87; Müslim, Libas: 33)

5019- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim:**"Dişleri inceltip dikkat çekecek hale getiren, kaşları yolup incelterek dikkat çekmeye çalışanlara ve dövme yaptırarak yaradılışı değiştirenlere lanet etti."** (Buhârî, Libas: 87; Müslim, Libas: 33)

5020- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim:**"Dişleri inceltip dikkat çekecek hale getiren, kaşları yolup incelterek dikkat çekmeye çalışanlara ve dövme yaptırarak yaradılışı değiştirenlere lanet etti."** (Buhârî, Libas: 87; Müslim, Libas: 33)

27- DİŞLERİ İNCELTİP DİKKAT ÇEKECEK HALE GETİRMEK HARAMDIR

5021- Ebu Reyhane (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v):**"Dişleri inceltip dikkat çekecek hale getirmeyi, değişik organlara dövme yapmayı ve kaşları incelterek dikkat çekecek hale getirmeyi haram kıldı."** (Buhârî, Libas: 87; Müslim, Libas: 33)

5022- Ebu Reyhane (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bana ulaştığına göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Dişleri inceltip dikkat çekecek hale getirmeyi ve dövme yapmayı yasakladı."** (Buhârî, Libas: 80; Müslim, Libas: 33)

5023- Ebu Reyhane (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bana ulaştığına göre, Rasûlullah (s.a.v):**"Dişleri inceltip dikkat çekecek hale getirmeyi ve dövme yapmayı yasakladı."** (Buhârî, Libas: 80; Müslim, Libas: 33)

28- SÜRME ÇEKMEK

5024- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Gözünüze çekeceğiniz en iyi sürmeniz "İsmid" isimli olanıdır. Çünkü o gözleri parlatır, kirpikleri büyültür."** (İbn Mâce, Tıb: 25; Ebû Davud, Tıb: 14)

29- SAÇA YAĞ SÜRÜLÜR MÜ?

5025- Simak (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir b. Semure'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'in saçlarında ak var mıydı?" diye sordular. Câbir de: "Başına yağ sürdüğünde parlaklıktan dolayı aklar gözükmez yağ sürmediği zamanlarda ise gözükürdü" dedi. (Müslim, Fedail: 30; Müsned: 19887)

30- ELBİSE ZAFERAN RENGİNE BOYANIR MI?

5026- Zeyd (r.a)'in babasından rivâyete göre, İbn Ömer elbisesini zâferan rengine boyamıştı. "Niçin böyle boyadın?" diye soruldu. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'de bu renge boyamıştı" dedi. (Ebû Davud, Libas: 18; İbn Mâce, Libas: 22)

31- KOKU SÜRÜNMEK

5027- Muhammed b. Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'ye: "Rasûlullah (s.a.v) koku sürünür müydü?" diye sordum. Kokunun

renksizi olan misk ve amber kokusundan kullanırdı" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

32- KADIN VE ERKEK KOKULARI DEĞİŞİK Mİ OLAMALI?

5028- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Erkeklerin kokuları kokusu duyulan ve rengi olmayandır. Kadınların sürünecekleri kokular ise; rengi olan fakat kokusu etrafa yayılmayanıdır."** (Tirmizî, Edeb: 35; Müsned: 10554)

5029- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Erkeklerin kokuları kokusu duyulan ve rengi olmayandır. Kadınların sürünecekleri kokular ise; rengi olan fakat kokusu etrafa yayılmayanıdır."** (Tirmizî, Edeb: 35; Müsned: 10554)

33- EN GÜZEL KOKU

5030- Ebu Said el Hudri (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"İsrailoğullarından bir kadın altın bir yüzük yaptırdı ve içerisine misk doldurdu, o** (misk) **en güzel kokudur."** (Tirmizî, Cenaze: 116; Ebû Davud, Cenaiz: 37)

34- ELBİSEYİ ÇOK DİKKAT ÇEKECEK RENKLERE BOYAMAMAK

5031- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Elbisesi alaca renge boyanmış bir adam Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelince, Peygamber (s.a.v) ona: **"Git elbiseni iyice yıka"** buyurdu. Yıkayıp gelince, Rasûlullah (s.a.v): **"Git elbiseni iyice yıka"** buyurdu. Adam tekrar geldiğinde **"Git tekrar yıka! Bir daha da böyle yapma"** buyurdu." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5032- Ya'la b. Mürre (r.a) anlatıyor, üzerimde alaca renkli bir elbise ile Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gitmiştim. Bana: **"Hanımın var mı"** dedi. Ben de: **"Hayır"** dedim. **"O halde git elbiseni tekrar tekrar yıka bir daha da böyle yapma"** buyurdu. (Tirmizî, Edeb: 51; Müsned: 16891)

5033- Ya'la b. Mürre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) alaca renge boyalı bir elbise giyen adamı görünce: **"Git onu yıka sonra bir daha yıka ve bir daha da böyle yapma"** buyurdu. (Tirmizî, Edeb: 51; Müsned: 16891)

5034- Ya'la b. Mürre es-Sekafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) üzerimde alaca boyalı elbiseyi görünce: **"Ey Ya'la! Hanımın var mı?"** buyurdu. Bende: **"Hayır"** dedim. O da: **"Elbiseni iyice yıka bir daha böyle yapma"** buyurdu. **"Tekrar yıka ve bu boya ile boyama"** buyurdu. **"Tekrar yıka ve bu boya ile bir daha boyama"** buyurdu. (Tirmizî, Edeb: 51; Müsned: 16891)

5035- Ya'la (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına uğramıştım, üzerimde alaca renkle boyanmış bir elbise vardı. Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Ey Ya'la! Hanımın var mıdır?"** buyurdu. Ben de: "Hayır" dedim. **"O halde git onu yıka, bir daha o boya ile boyama!"** diye üç sefer tembih etti. Ben de üç sefer yıkadım yıkadım yıkadım ve bir daha o boya ile elbisemi boyamadım. (Tirmizî, Edeb: 51; Müsned: 16891)

35- KADINLAR İÇİN HOŞ OLMAYAN KOKU

5036- Eş'ari (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kadın, kokusu dışarıdan hissedilen koku ile kokulanarak erkeklerin yanından geçerse, onlarda o kokudan istifade edip hoşlanırlarsa, o kadın zina etmiş gibi günah kazanır."** (Tirmizî, Edeb: 35; Ebû Davud, Tereccül: 7)

36- KOKU SÜRÜNEN KADIN, KOKUSUNU YIKAMADAN DIŞARI ÇIKMAMALIDIR

5037- Ebu Hüreyre (r.a)'de rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kadın mescide gelirken süründüğü kokuyu çıkması için cünüplükten yıkandığın gibi iyice yıkansın."** (Ebû Davud, Tereccül: 7)

37- KOKU SÜRÜNEN KADIN, CAMİYE CEMAATE GİTMEMELİ

5038- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kadın kokulanırsa yatsı namazı için mescidimize gelmesin."** (Ebû Davud, Tereccül: 7)

5039- Abdullah'ın hanımı Zeyneb (r.anha)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Mescide cemaate namaz kılmak için gelecek bir kadın kokulanmasın"** buyurdular. (Müslim, Salat: 30; Müsned: 25801)

5040- Abdullah'ın hanımı Zeyneb (r.anha)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey kadınlar! Mescide cemaate gelecekseniz koku sürünmeyin."** (Müslim, Salat: 30; Müsned: 25801)

5041- Zeyneb es Sekafiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey kadınlar, herhangi biriniz mescide gelecekse kokulanmasın."** (Müslim, Salat: 30; Müsned: 25801)

5042- Abdullah (r.a)'in hanımı Sakıfli Zeyneb (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Biz kadınlar cemaatine mescide geleceksiniz koku sürünmeyiniz"** buyurdu. (Müslim, Salat: 30; Müsned: 25801)

5043- Zeyneb es Sekafi (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kadınlar namaz için mescide gideceklerse koku sürünmesinler."** (Müslim, Salat: 30; Müsned: 25801)

5044- Zeyneb es Sekafi (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ey Kadınlar, biriniz namaz için mescide gelecekse koku sürünmesin."** (Müslim, Salat: 30; Müsned: 25801)

38- TÜTSÜ KULLANMAK

5045- Nafi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer tütsü yaptığı zaman kafûr ve başka bir koku karıştırmaksızın sadece öd ağacıyla tütsü yapardı. Bazen de kafûrla öd ağacını karıştırırdı ve Rasûlullah (s.a.v)'de böyle tütsü yapardı derdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

39- KADINLARIN ZİNET EŞYALARINI GÖSTERMEMELERİ GEREKİR

5046- Ukbe b. Amir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kendi hanımlarına altın ve gümüş takınmalarına ve ipek elbise giymelerine engel olur ve sizler Cennet ziynetini ve ipeklerini istiyorsanız onları bu dünyada giymeyiniz derdi. (Müsned: 16672)

5047- Huzeyfe'nin kız kardeşi (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize hitab ederek şöyle buyurdu: **"Ey kadınlar topluluğu süslenmeniz için size gümüş yeterlidir. Bir kadın altın ziynetlerle süslenir ve onu da başkalarına gösterirse mutlaka azap görür."** (Ebû Davud, Hatem: 8; Dârimi, İstizan: 17)

5048- Huzeyfe'nin kızkardeşi (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize hitab ederek şöyle buyurdu: **"Ey kadınlar topluluğu süslenmeniz için size gümüş yeterlidir. Bir kadın altın ziynetlerle süslenir ve onu da başkalarına gösterirse mutlaka azap görür."** (Dârimi, İstizan: 17; Ebû Davud, Hatem: 8)

5049- Esma binti Yezid (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kadın altından bir kolye takınırsa, kıyamet günü boynuna ateşten bir kolye takılır. Yine herhangi bir kadın kulağına altından küpe takınırsa, kıyamet günü Allah onun kulağına ateşten bir küpe takar."** (Ebû Davud, Hatem: 8; Müsned: 26322)

5050- Rasûlullah (s.a.v)'in azadlı kölesi Sevban anlatıyor: Hübeyre'nin kızı elinde büyük bir yüzükle Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldi. Rasûlullah

(s.a.v) onun eline vurdu. Bunun üzerine Hübeyre'nin kızı Rasûlullah (s.a.v)'in kızı Fatıma'nın yanına gelerek eline vurması sebebiyle Rasûlullah (s.a.v)'den şikayette bulundu. Fatıma da boynundaki altın zincirden kolyesini çıkardı ve dedi ki: "Bunu bana Ebu Hasan (Ali) hediye etmişti." O sırada Rasûlullah (s.a.v) onların yanına girdi. Kolye Fatıma'nın elindeydi. Bunu görünce Rasûlullah (s.a.v) Fatıma'ya:**"Ey Fatıma insanların Rasûlullah (s.a.v)'in kızının elinde ateşten zincir var demeleri seni sevindirir mi?"** dedi ve oturmadan çıkıp gitti. Bunu duyan Fatıma altın zincirini çarşıya gönderip sattırdı, parasıyla da bir köle alıp azâd ederek hürriyetine kavuşturdu. Fatıma'nın bu hareketi Rasûlullah (s.a.v)'e söylenince Fatıma'yı ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun dedi. (Müsned: 21364)

5051- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturduğum bir sırada bir kadın gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! İki altın bilezik takınayım mı?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Ateşten iki bileziğin olmuş olur"** buyurdu. Kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü! Altından kolye takabilir miyim?" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Ateşten bir kolyen olmuş olur"** buyurdu. Kadın: "Altın küpe takınabilir miyim?" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Ateşten iki küpen olmuş olur"** buyurdu. Ebu Hüreyre diyor ki: Kadın kollarındaki iki bileziği çıkarıp attı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kadın kocasının yanında süslenmezse kıymeti ve değeri olmuyor" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Gümüş küpe yaptırıp za'feran ve âbîrle sarartarak kullanmanıza kim engel olabilir"** buyurdu. (Müsned: 9300)

5052- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle anlatmaktadır: Rasûlullah (s.a.v) kollarımdaki altın bilezikleri görünce şöyle buyurdu:**"Sana bunlardan daha güzelini haber vereyim mi? bunları çıkarsan gümüşten yaptırsan ve za'feranla sarıya boyatsan daha güzel olurdu."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

40- ALTIN ERKEKLERE HARAMDIR

5053- Ali b. Ebî Talib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah'ın Peygamberi sağ eline ipek sol eline de altını alarak şöyle buyurdu: **"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır."** (Ebû Davud, Libas: 11; İbn Mâce, Libas: 40)

5054- Ali b. Ebî Talib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) sağ eline ipek sol eline de altın alarak şöyle buyurdu: **"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır."** (Ebû Davud, Libas: 11; İbn Mâce, Libas: 40)

5055- Ali b. Ebî Talib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) sağ eline ipek sol eline de altın alarak şöyle buyurdu: **"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır."** (Ebû Davud, Libas: 11; İbn Mâce, Libas: 40)

5056- Ali b. Ebî Talib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) sağ eline ipek sol eline de altın alarak şöyle buyurdu: **"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır."** (Ebû Davud, Libas: 11; İbn Mâce, Libas: 40)

5057- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İpek ve altın ümmetimin erkeklerine haram kadınlarına helâl kılınmıştır."** (Tirmizî, Libas: 1)

5058- Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ipek elbise giymeyi ve altın kullanmayı yasakladı fakat çok küçük ve basit olursa onlara izin verdi. (Ebû Davud, Hatem: 8; Müsned: 16230)

5059- Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) basit ve küçük şeyler dışında altın kullanmayı yasakladı. Altın işlemeli minderler üzerine oturmayı da yasakladı. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5060- Ebu Şeyh (r.a)'ten rivâyete göre, Muaviye yanında bulunan Peygamber (s.a.v)'in ashabına şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v)'in basit ve küçük şeyler dışında altın kullanmayı yasak ettiğini biliyor musunuz?"** Onlar da: "Allah'ımız şahittir ki evet" dediler. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5061- Ebu Şeyh (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye haccettiği sene Muhammed (s.a.v)'in ashabından bir kısım insanları topladı ve onlara: "Biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v), basit ve küçük şeyler dışında altın kullanmayı yasakladı mı?" Onlar da hep birden: "Allah'ımız şahittir ki evet" dediler. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5062- Ebu Hımman (r.a) anlatıyor. Muaviye haccettiği sene Kâbe'de ashaptan bazı kimseleri topladı ve onlara: "Allah aşkına söyleyin, altın ziynet eşyasını haram kılmış mıydı?" diye sordu. Onlar da: "Evet" dediler. Muaviye: **"Evet ben de şahidim"** dedi. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5063- Ebu Şeyh (r.a) kardeşi Hımman (r.a)'dan aktararak şöyle demiştir: Muaviye haccettiği sene Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir gurubu Kâbe'de topladı ve onlara şöyle dedi: "Allah aşkına size soruyorum. Rasûlullah (s.a.v) altın kullanmayı yasakladı mı?" Onlar da: "Evet" dediler. Muaviye'de: "Evet ben de şahidim" dedi. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5064- Hımman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye haccettiğinde Ensardan bir gurubu Kâbe'nin yanında çağırdı ve şöyle dedi: "Allah aşkına size soruyorum. Rasûlullah (s.a.v)'den altın kullanmayı yasakladığını işitmediniz mi?" Onlar da: "Evet" dediler. Muaviye'de:**"Ben de şahidim"** dedi. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5065- Hımman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye haccettiğinde Ensardan bir gurubu Kâbe'nin yanında çağırdı ve şöyle dedi: "Allah aşkına size soruyorum. Rasûlullah (s.a.v)'den altın kullanmayı yasakladığını işitmediniz mi?" Onlar da: "Evet" dediler. Muaviye'de:**"Ben de şahidim"** dedi. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5066- Hımman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye haccettiğinde Ensardan bir gurubu Kâbe'nin yanında çağırdı ve şöyle dedi: "Allah aşkına size soruyorum. Rasûlullah (s.a.v)'den altın kullanmayı yasakladığını işitmediniz mi?" Onlar da: "Evet" dediler. Muaviye:**"Ben de şahidim"** dedi. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5067- Hımman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye haccettiğinde Ensardan bir gurubu Kâbe'nin yanında çağırdı ve şöyle dedi: "Allah aşkına size soruyorum. Rasûlullah (s.a.v)'den altın kullanmayı yasakladığını işitmediniz mi?" Onlar da: "Evet" dediler. Muaviye:**"Ben de şahidim"** dedi. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5068- Ebu Şeyh el Hünâî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye'den işittim çevresinde Ensar ve Muhacirlerden insanlar vardı, onlara dedi ki: "Biliyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v) ipek giymeyi yasaklamıştı." Onlar da: "Allah şahittir ki evet yasaklamıştır" dediler. Muaviye şöyle devam etti: "Ufak tefek şeyler dışında altın kullanmayı da yasakladı değil mi?" Onlar da yine: "Evet" dediler. (Ebû Davud, Hatem: 8)

5069- Ebu Şeyh (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu:**"Rasûlullah (s.a.v) küçük parçalar dışında altın kullanmayı yasakladı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

41- BURNUNU KAYBEDEN ALTINDAN BURUN YAPTIRABİLİR Mİ?

5070- Arfece b. Es'ad (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Cahiliyye döneminde Külab savaşında burnumdan yara almıştım, gümüşten burun yaptırdım koku yaptı. Rasûlullah (s.a.v) altından yaptırmamı emretti. (Tirmizî, Libas: 31; Ebû Davud, Hatem: 7)

5071- Arfece b. Es'ad b. Küreyb (r.a)'ten rivâyete göre, dedesi şöyle demiştir: "Dedesi cahiliyye dönemindeki Külab savaşında burnunu kaybetmişti. Gümüşten bir burun yaptırmıştı da o koku yapmıştı. Peygamber (s.a.v) altından burun yaptırmasını emretmişti." (Tirmizî, Libas: 31; Ebû Davud, Hatem: 7)

42- ERKEKLERE ALTIN KULLANMA İZNİ VAR MIDIR?

5072- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer, Suheyb'e: "Ne oluyor sana altın yüzük kullanıyorsun" dedi. Suheyb'te: "Bunu senden daha hayırlısı gördü ve bir şey demedi, ayıplamadı" dedi. Ömer: "Kimdir o" dedi Suheyb: "Rasûlullah (s.a.v)'di" dedi.(Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

43- ALTIN YÜZÜK

5073- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): Altından bir yüzük yaptırıp taktı. Bunu gören herkes de altın yüzük yaptırdı. Bunu gören Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Bu yüzüğü takıyordum fakat bundan sonra onu hiç takmayacağım"** diyerek çıkarıp attı. Ashab da Rasûlullah (s.a.v)'e uyarak yüzüklerini çıkarıp attılar. (Müslim, Libas: 3; Ebû Davud, Hatem: 3)

5074- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana, **"Altın yüzük kullanmayı, ipekli elbise giymeyi, altın işlemeli minderler üzerine oturmayı ve bira içmeyi yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 2)

5075- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Altın yüzük kullanmayı, ipekli elbise giymeyi ve altın işlemeli minderler üzerinde oturmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 2)

5076- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Altın yüzük kullanmayı, altın işlemeli minderler üzerine oturmayı, ipekli elbiseler giymeyi ve arpa ve buğdaydan yapılan bir nevi içki olan cia = bira içmeyi yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 2)

5077- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) **"Altın yüzük kullanmayı, altın işlemeli minderler üzerinde oturmayı, ipek elbise giymeyi ve bira içmeyi yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 2)

5078- Sa'saa b. Sûhan (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'in sana yasak ettiği şeyleri sen de bize yasak et" dedim. O da şöyle dedi: **"İçerisinde şarap bulundurulan su kabağını kullanmayı, yine şarap bulunan küpleri kullanmayı, altın yüzük kullanmayı, ipek elbise giymeyi, ipek karışımı elbise giymeyi ve altın işlemeli minderlerde oturmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5079- Malik b. Umeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'saa b. Suhan, Ali'ye gelerek: "Rasûlullah (s.a.v)'in size yasakladığı şeyleri sen de bize yasakla" dedi. Ali de şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v) bizi şarap için kullanılmış olan su kabağını yine şarap küplerini kullanmayı, şarap fıçılarını kullanmayı, bira içmeyi yasakladı. Yine bize altın yüzük kullanmayı ipek elbise giymeyi, ipek karışımlı elbise giymeyi ve altın işlemeli minderlerde oturmayı da yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5080- Sa'saa b. Sûhan (r.a) Ali'ye: "Ey Mü'minlerin emiri! Rasûlullah (s.a.v)'in size yasakladığı şeyleri sen de bize yasaklar mısın?" dedi. Ali de şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v) şarap konulan kabakları kullanmaktan, şarap küpleri kullanmaktan, bira içmekten, altın yüzük kullanmaktan ipek elbise giymekten, altın işlemeli minderlerde oturmaktan yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5081- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sevgilim Peygamber (s.a.v) beni üç şeyden yasakladı: -tüm insanları değil sadece beni yasakladı- **"Altın yüzük kullanmayı, ipek elbise giymeyi, sapsarı elbiseler giymeyi, rüku' ve secdeler de Kur'an okumayı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5082- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni yasakladı -sizi yasakladı demiyorum- **"Altın yüzük kullanmayı, ipekli elbise giymeyi, sapsarı elbiseler giymeyi ve rüku'da Kur'an okumayı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5083- İbrahim (r.a) babasından ve Ali'den işittiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Rüku'da Kur'an okumayı, altın yüzük kullanmayı ve sapsarı elbise giymeyi yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5084- Abdullah b. Huneyn babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Ali'den dinledim şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v) bana** -sizi demiyorum- **Altın yüzük kullanmayı, ipekli elbise giymeyi, sapsarı elbiseler giymeyi ve rüku'da Kur'an okumayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5085- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) bana Altın yüzük kullanmayı, sapsarı elbise giymeyi, ipekli elbise giymeyi ve rüku'da Kur'an okumayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5086- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Ali şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) beni ipek elbise giymekten, sapsarı elbise giymekten ve altın yüzük kullanmaktan yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5087- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana dört şeyi yasakladı: **"Altın yüzük kullanmak, ipekli elbiseler giyinmek, rüku'da Kur'an okumak ve sapsarı elbiseler giyinmek."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5088- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) bana sapsarı elbiseler giymeyi, ipek elbiseler giymeyi, altın yüzük kullanmayı ve rüku'da Kur'an okumayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

44- BU KONUDAKİ DEĞİŞİK RİVAYETLER

5089- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) bana sapsarı elbise giyinmeyi, altın yüzük kullanmayı, ipekli elbise giyinmeyi ve rüku'da Kur'an okumayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5090- Ali (r.a)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v) sapsarı elbiseler giymeyi, ipekli elbiseler giymeyi ve rüku'da Kur'an okumayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

45- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVÂYETLER

5091- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v) beni ipek karışımı ve ipekli elbise giymekten, altın yüzük kullanmaktan ve rüku'da Kur'an okumaktan yasakladı.** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5092- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Binek üzerine ipekli kumaştan minderler koyarak binmeyi, ipekli elbiseler giymeyi ve altın yüzük kullanmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

5093- Abîde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Binek üzerine ipekli kumaştan minderler koyarak binmeyi ve altın yüzük kullanmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 4)

46- BU KONUDA DAHA DEĞİŞİK RİVAYETLER

5094- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Altın yüzük kullanmayı yasakladı."** (Müslim, Libas: 11; Buhârî, Libas: 46)

5095- Imran (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), **"İpek elbise giymeyi altın, yüzük kullanmayı ve şarap konulan kapları kullanmayı yasakladı."** (Tirmizî, Libas: 1)

5096- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna Necran'dan bir adam geldi parmağında altın yüzük vardı. Rasûlullah (s.a.v) ondan yüz çevirdi ve ona: **"Sen Benim yanıma elinde ateşten bir parça olduğu halde geldin"** buyurdu. (Müsned: 10686)

5097- Bera b. Âzib (r.a)'ten rivâyete göre: "Parmağında altın yüzük bulunan bir adam Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyordu. Rasûlullah (s.a.v)'in elinde de bir değnek çubuk vardı. Rasûlullah (s.a.v) onunla adamın parmağına vurdu. Adam: "Ey Allah'ın Rasûlü ne yaptım ki vurdunuz?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Parmağındaki şu yüzüğü çıkarır mısın?"** buyurdu. Adam da hemen çıkarıp attı. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) bu adamı görünce **"Yüzüğü ne yaptın?"** buyurdu. O da: "Attım" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Sana onu at demedim, onu satıp parasıyla faydalanmanı emrettim"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5098- Ebu Sa'lebe el Huşenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) parmağımdaki altın yüzüğü görünce yanındaki bastonuyla elime vurdu. Bende Rasûlullah (s.a.v) görmeden yüzüğü çıkarıp attım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Galiba canını acıttık ve zarara soktuk"** buyurdu. (Müsned: 17082)

5099- Ebu İdris (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir adamın elinde altın bir yüzük gördü ve yanında bulunan bastonuyla adamın parmağına vurdu, o da yüzüğü çıkarıp attı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

47- YÜZÜĞÜN AĞIRLIĞI NE KADAR OLMALI?

5100- Büreyde (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna demirden bir yüzük takınmış bir adam geldi. Bunu görünce Rasûlullah (s.a.v):**"Ne oluyor sana üzerinde Cehennemliklerin ziynetini görüyorum"** dedi. Sonra adam o yüzüğü attı yine parmağında tunçtan yapılmış bir yüzükle tekrar gelince, Rasûlullah (s.a.v) o adama: **"Ne oluyor sana sende putların kokusunu hissediyorum"** dedi. Adam o yüzüğü de attı ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Yüzüğü neden yaptırmalıyım?" Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Gümüşten yaptır ağırlığı da bir miskale ulaşmasın"** buyurdu. (Tirmizî, Libas: 13; Ebû Davud, Hatem: 4)

48- PEYGAMBER (S.A.V)'İN YÜZÜĞÜNÜN ÖZELLİKLERİ

5101- Enes (r.a)'ten rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v) gümüşten bir yüzük edinmişti kaşı habeş taşındandı ve üzerinde Muhammed Resul Allah yazılıydı."** (Müslim, Libas: 15; Ebû Davud, Hatem: 4)

5102- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in gümüşten bir yüzüğü vardı. Sağ eline takardı kaşı habeş taşındandı, kaşını avucunun içersine getirirdi. (Müslim, Libas: 15; Ebû Davud, Hatem: 4)

5103- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yüzüğü gümüştendi kaşı da gümüş idi. (Müslim, Libas: 15; Ebû Davud, Hatem: 4)

5104- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in yüzüğü gümüşten olup kaşı da gümüştendi. (Müslim, Libas: 15; Ebû Davud, Hatem: 4)

5105- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in yüzüğü gümüşten olup kaşı da gümüştendi. (Müslim, Libas: 15; Ebû Davud, Hatem: 4)

5106- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Bizanslı Rumlara mektup yazmak isteyince, sahabiler: "Onlar mühürsüz mektupları okumazlar" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de gümüşten bir mühür (yüzük) yaptırdı. Sanki şu anda elinde beyazlığını görüyor gibiyim kaşına Muhammed Resul Allah nakşedilmişti. (Tirmizî, İstizan: 25; Ebû Davud, Hatem: 4)

5107- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) gece hayli ilerleyinceye kadar yatsı namazını geciktirdi gece yarısı olmuştu sonra çıkıp bize namaz kıldırdı, hala o an elindeki gümüş yüzüğün parlaklığını görür gibiyim. (Müslim, Libas: 13; Tirmizî, İstizan: 25)

49- YÜZÜK HANGİ ELE TAKILMALIDIR?

5108- Ebu Seleme (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) yüzüğü sağ eline takardı. (Ebû Davud, Hatem: 4; Tirmizî, İstizan: 25)

5109- Abdullah b. Cafer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yüzüğü sağ eline takardı. (Ebû Davud, Hatem: 4; Tirmizî, İstizan: 26)

50- GÜMÜŞ KAPLAMALI DEMİR YÜZÜK OLUR MU?

5110- Muaykıb (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in Mührü (yüzüğü) gümüş kaplanmış demirdendi. Muaykıb şöyle dedi: "Mühür bazen benim elimde olurdu." Muaykıb Rasûlullah (s.a.v)'in mühürdarıydı. (Ebû Davud, Hatem: 4; Tirmizî, İstizan: 26)

51- TUNÇ (SARI MADEN) YÜZÜK KULLANMAK

5111- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bahreyn den bir adam geldi ve Rasûlullah (s.a.v)'e selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) onun selâmını almadı. Adam altın yüzük takınmış ve ipek cübbe giyinmişti. Cübbe ve yüzüğünü çıkarıp gelince selâm verdi. Rasûlullah (s.a.v) onun selâmını aldı. Sonra adam şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Az önce geldiğimde selâmımı almadın ve benden yüz çevirdin. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Elinde Cehennemin ateşinden bir parça vardı."** Adam: "O halde ben şu anda size pek çok ateş parçaları getirdim" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Getirdiğin altınlar bizim yanımızda Harre'nin taşlarından farksızdır fakat onlar dünya hayatının bir geçimliğidir"** buyurdu. Adam: "Öyleyse yüzüğü neden yaptırmalıyım?" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Demir, gümüş veya tunç'tan"** diye cevap verdi. (Müsned: 10686)

5112- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) gümüş yüzük takındıkları halde odasından çıkarak şöyle buyurdu: **"Bu yüzük gibi yaptırmak isteyen yaptırsın fakat nakşını** (Muhammed Rasûlullah şeklinde) **yaptırmasın."** (Buhârî, Libas: 51)

5113- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) gümüşten bir yüzük edinmişti üzerinde de (Muhammed Rasûlullah) nakşedilmişti. Biz de yüzük yaptırıp üzerine nakşettirmiştik. Bunun üzerine bize hiç kimse yüzüğünün üzerine:**"(Muhammed Rasûlullah) şeklinde nakşettirmesin"** buyurdu. Enes diyor ki: Şu anda elindeki yüzüğün parlaklığını görüyor gibiyim. (Buhârî, Libas: 50)

52- YÜZÜKLERE (MUHAMMED RASÛLULLAH) YAZDIRILAMAZ

5114- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Müşriklere benzemek onlarla birlikte olmakla onların ateşine yanmayın ve yüzüklerinize de (Muhammed Rasûlullah) diye nakşetmeyin.** (Buhârî, Libas: 50; Müslim, Libas: 12)

53- YÜZÜK HANGİ PARMAĞA TAKILMALI

5115- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Ey Ali! Allah'tan hidayet ve doğruluk iste, yüzüğü de orta ve şahadet parmağına takma"** buyurdu. (Ebû Davud, Hatem: 4; Müsned: 1104)

5116- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana **"Yüzüğü orta ve şahadet parmağıma takmamı yasakladı."** (Ebû Davud, Hatem: 4; Müsned: 1104)

5117- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle buyurdu: **"Ey Ali! Şöyle dua et: Allah'ım bana hidayet et ve bana orta yolda olmayı nasib et."** Ve benim yüzüğü orta ve şahadet parmağıma takmamı yasakladı. (Ebû Davud, Hatem: 4; Müsned: 1104)

54- TUVALETE GİRERKEN DİNİ İÇERİKLİ ŞEYLER ÇIKARILMALI

5118- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) tuvalete gireceğinde üzerinde Muhammed Rasûlullah yazılı olan mührünü (yüzüğünü) çıkarırdı. (Ebû Davud, Hatem: 6; İbn Mâce, Libas: 18)

5119- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), altından bir yüzük yaptırmıştı kaşı da avuç içindeydi. Bunu gören insanlar da altından birer yüzük yaptırdılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) o yüzüğü çıkardı ve: **"Bunu bir daha takmayacağım"** buyurdu. Herkeste yüzüklerini çıkardılar. (Ebû Davud, Hatem: 2; Tirmizî, Libas: 16)

5120- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük edinmişti kaşını avucunun içine alarak kullanıyordu. Bunu gören insanlar da yüzük edinmeye başladılar. Rasûlullah (s.a.v) çıkardı ve **"Ebediyen takmayacağım"** dedi. (Ebû Davud, Hatem: 2; Tirmizî, Libas: 16)

5121- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük edinmiş sonra da onu çıkarıp atmıştı. Sonra gümüşten bir yüzük edindi üzerinde Muhammed Rasûlullah yazılıydı ve şöyle buyurmuştu: **"Hiçbir kimse benim yüzüğüm üzerindeki yazıyı yazdırmasın."** Yüzüğün kaşı, avuç içine gelecek şekilde kullanıyordu. (Müslim, Libas: 12; Tirmizî, Libas: 16)

5122- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük edinip onu üç gün süreyle takınmıştı. Ashabı arasında altın yüzüğün yaygınlaştığını görünce çıkardı -yüzüğü ne yaptı bilmiyorum- sonra gümüş yüzük yapılmasını ve kaşına da Muhammed Rasûlullah yazılmasını emretti. Bu yüzük vefat edinceye kadar elindeydi. Daha sonra Ebu Bekir'in eline geçti. O da vefat edince Ömer'in eline geçti. O da vefat edince Osman'ın eline geçti Osman'ın elinde altı sene kaldı devlet büyüyüp mühürlenecek yazılar çoğalınca yüzüğü ensardan bir adama teslim etti. O resmi yazıları mühürlerdi. O mühürdar olan kimse bir gün Osman'ın Kalîb denilen kuyusuna gitmişti, yüzüğü kuyuya düdü ne kadar arandıysa da bulunamadı. Bunun üzerine Osman yüzüğün yeniden yapılmasını ve üzerine de Muhammed Rasûlullah yazdırılmasını emretti. (Ebû Davud, Hatem: 1; Tirmizî, Libas: 16)

5123- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük edinmişti. Kaşı avucunun içindeydi insanlar da bunu görünce altından yüzük edinmeye başladılar. Rasûlullah (s.a.v) çıkarıp attı insanlar da yüzüklerini çıkarıp attılar. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) gümüş yüzük yaptırdı onunla yazılarını mühürlerdi, devamlı takmazlardı. (Ebû Davud, Hatem: 1; Tirmizî, Libas: 16)

55- ÇINGIRAK

5124- Ebu Bekir b. Ebu Şeyh (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Sâlim'in yanında oturduğum bir sırada yanımızdan "Ümmülbenîn"in kafilesi geçti hayvanlarda çıngırak takılıydı. Bunun üzerine Sâlim, Nefi'ye babasından naklederek şu hadisi anlattı: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Çıngırak olan kafileye melekler yoldaş olmaz. Baksana bunlarda ne kadar çıngırak var."** (Müslim, Libas: 27; Müsned: 4580)

5125- Ebu Bekir b. Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sâlim b. Abdullah'ın yanındaydım babasından naklederek şu hadisi anlattı: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Melekler çıngıraklı kafileye yoldaş olmazlar."** (Müslim, Libas: 27; Müsned: 4580)

5126- Sâlim (r.a) babasından rivâyetle şöyle demiştir: **"Melekler çıngırak bulunan kafileye arkadaşlık etmezler."** (Müslim, Libas: 27; Müsned: 4580)

5127- Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Melekler çıngırak ve çalgı aleti olan eve girmezler. Ve yanlarında çıngırak olan kafileye de eşlik etmezler."** (Müsned: 25545)

5128- Ebu'l Ahvas (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında oturuyordum. Benim pejmürde elbiseli olduğumu gördü ve bana: **"Malın var mıdır?"** dedi. Ben de: "Evet Ey Allah'ın Rasûlü her çeşit malım var" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse Allah'ın sana verdiği malın eseri üzerinde görünsün"** buyurdu. (Ebû Davud, Libas: 17; Tirmizî, Edeb: 54)

5129- Ebu'l Ahvas (r.a), babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına eski elbiselerimle gelmiştim. Rasûlullah (s.a.v): **"Malın mülkün var mıdır?"** diye sordu. Ben de: "Evet her türlü mal vardır" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Hangi çeşit malların var?"** buyurdu. Ben de: "Allah bana deve, koyun, at ve köleler verdi" dedim. Bunun üzerine: **"Allah sana mal vermişse o nimetin eseri ve şerefi üzerinde gözüksün"** buyurdu. (Ebû Davud, Libas: 17; Tirmizî, Edeb: 54)

56- YARATILIŞ GEREĞİ YAPILMASI GEREKENLER

5130- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle buyurmuştu: **"Beş şey yaratılış gereği yapılması gereken şeylerdendir: 1. Bıyıkları kısa tutmak, 2. Koltuk altı kıllarını temizlemek, 3. Tırnakları kesmek, 4. Etek tıraşı olmak, 5. Sünnet olmak."** (Ebû Davud, Tereccül: 16)

57- BIYIKLARI KISALTIP SAKALI UZATMAK GEREKİR

5131- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bıyıklarınızı kısaltıp sakallarınızı uzatınız."** (Ebû Davud, Tereccül: 16; Tirmizî, Edeb: 14)

58- ÇOCUKLARIN BAŞINI TIRAŞ ETMEK

5132- Abdullah b. Cafer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam Cafer'in vefatından üç gün sonra Rasûlullah (s.a.v) bize gelerek: **"Bu günden sonra kardeşime ağlamayın"** dedi. Daha sonra: **"Kardeşimin oğullarını çağırın"** dedi. Bizi Onun yanına getirdiler kuş yavruları gibiydik. **"Bana bir berber çağırın"** dedi ve başımızı tıraş etmesini emretti. (Ebû Davud, Tereccül: 15; Müsned: 1659)

59- TIRAŞ OLURKEN NEYE DİKKAT EDİLMELİ

5133- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Başın bazı yerlerini tıraş edip bazı yerlerinde saç bırakmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Tereccül: 16; Müslim, Libas: 31)

5134- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim: **"Başın bir kısmını tıraş edip bir kısmında saç bırakmayı yasak etmiştir."** (Ebû Davud, Tereccül: 16; Müslim, Libas: 31)

5135- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Başın bazı yerlerini tıraş edip bazı yerlerinde saç bırakmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Tereccül: 16; Müslim, Libas: 31)

5136- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Başın bazı yerlerini tıraş edip bazı yerlerinde saç bırakmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Tereccül: 16; Müslim, Libas: 31)

60- SAÇLAR OMUZLARA KADAR UZATILIR MI?

5137- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) orta boylu, iki omuzu arası geniş, sık sakallı, yüzü kırmızımtırak idi, saçları kulak yumuşağına kadar inerdi. Onu kırmızı bir elbise içerisinde gördüm Ondan daha güzel bir kimseyi görmemiştim."** (Ebû Davud, Tereccül: 10; Tirmizî, Libas: 4)

5138- Bera (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Uzun saçlı, güzel ve temiz giyinmiş Rasûlullah (s.a.v)'den başka hiç kimseyi görmedim. Saçları omuzlarına kadar dökülüyordu."** (Ebû Davud, Tereccül: 10; Tirmizî, Libas: 4)

5139- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v)'in saçlarının uzunluğu kulaklarının yarısına kadardı."** (Ebû Davud, Tereccül: 10; Tirmizî, Libas: 4)

5140- Enes (r.a)'ten rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v)'in saçları omuzlarına kadar dökülüyordu."** (Ebû Davud, Tereccül: 10; Tirmizî, Libas: 4)

61- SAÇLARI DÜZELTMEK GEREKİR

5141- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize geldiğinde saçları dağınık bir adam gördü ve: **"Bu adam saçını düzeltecek bir şey bulamıyor mu?"** buyurdu. (Ebû Davud, Libas: 17; Müsned: 1432)

5142- Ebu Katade (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Saçlarım uzun ve gür idi saçlarım hakkında Rasûlullah (s.a.v)'e sorunca: **"Ona iyi bakmamı, temiz tutmamı ve her gün taramamı emretti."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

62- SAÇI İKİYE AYIRMAK

5143- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) saçını ayırmadan olduğu şekilde bırakırdı. Müşrikler ise saçlarını ikiye ayırırlardı. Rasûlullah (s.a.v) emrolunmadığı hususlarda ehli kitaba uymayı severdi. Daha sonraları Rasûlullah (s.a.v) saçlarını ikiye ayırırdı. (Ebû Davud, Tereccül: 10; İbn Mâce, Libas: 36)

63- SAÇ TARAMAK

5144- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından Ubeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) İrfa'yı çok yapmayı yasaklardı."** İbn Büreyde'ye: "İrfa nedir?" diye soruldu. O da: **"Saç taramaktır"** dedi. (Ebû Davud, Tereccül: 1; Tirmizî, Libas: 22)

64- SAÇ TARARKEN DE SAĞDAN BAŞLAMAK

5145- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Abdest almakta, ayakkabı giymekte ve saçını taramakta imkan nispetinde sağdan başlamayı severdi."** (Buhârî, Libas: 39; Ebû Davud, Libas: 44)

65- SAÇA KINA YAKMAK

5146- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yahudi ve Hıristiyanlar saç ve sakallarını boyamazlar siz onlara uymayın ve saçlarınızı kına ile boyayın."** (Tirmizî, Libas: 20; Ebû Davud, Tereccül: 18)

5147- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafeyi Peygamber (s.a.v)'in yanına getirdiler saçı ve sakalı bembeyaz olmuştu. Bunu gören Peygamber (s.a.v): **"Kına yakın ve rengini değiştirin"** buyurdu. (Tirmizî, Libas: 20; Ebû Davud, Tereccül: 18)

66- SAKAL SARIYA MI BOYANMALI?

5148- Ubeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'i gördüm sakalını sarıya boyuyordu. Niçin böyle boyadığını sorunca şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v)'i sakalını böyle boyarken gördüğünü söyledi."** (Ebû Davud, Tereccül: 19; İbn Mâce, Libas: 34)

67- SAKALI VERS VE ZA'FERANLA BOYAMAK

5149- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) tabaklanmış deriden imal edilmiş ayakkabı giyer, sakalını vers ve za'feranla sarıya boyardı."** İbn Ömer de aynen böyle yapardı. (Ebû Davud, Tereccül: 19; İbn Mâce, Libas: 34)

68- SAÇ NAKLİ VE PERUK KULLANMAK

5150- Humeyd b. Abdurrahman (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye, Medine'de minberde şöyle derken işittim: Elinin altından bir top saç yığını çıkararak şöyle demişti: **"Ey Medineliler! Alimleriniz nerede Rasûlullah (s.a.v)'den işittim böyle saç takmayı yasaklamıştı. İsrailoğullarının kadınları böyle peruk kullandıkları yüzünden helak olup gittiler."** (Buhârî, Libas: 83; Ebû Davud, Tereccül: 5)

5151- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye Medine'ye geldiğinde bir hutbe verdi ve eline bir tutam saç alıp, bunu Yahudilerden başka birinin kullandığını görmedim. Rasûlullah (s.a.v)'e bunun kullanıldığı haberi ulaşınca: **"Bunu kullanmanın günah olduğunu söylemiş ve zûr adını vermişti."** (Buhârî, Libas: 83; Ebû Davud, Tereccül: 5)

69- SAÇLARI ÇAPUT VE BENZERİ ŞEYLER İLAVE EDEREK UZATMAK

5152- Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey İnsanlar! Peygamber (s.a.v) sizi saçlarınıza ilave yapmaktan yasakladı. Bir miktar çaput getirip önlerine koydu ve şöyle dedi: "İşte şu paçavra kadın bunu saçına takar sonra da üzerine başörtüsünü örter." (Buhârî, Libas: 83; Ebû Davud, Tereccül: 5)

5153- Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Zûr kullanmayı yasak etmiştir. Zûr, kadının başına saç ve çaput ilave etmesidir. (Buhârî, Libas: 83; Ebû Davud, Tereccül: 5)

70- PERUK TAKANLAR LANETLENMİŞLERDİR

5154- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v) peruk kullananlara lanet etti."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

71- PERUK TAKAN VE TAKTIRANA LANET

5155- Esma (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna bir kadın gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kızım gelin oluyor düğünü var saçlarından rahatsızlanıp saçı döküldü, peruk kullansa bana günahı var mı?" Bu soru üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah, peruk takana ve taktırana lanet etti"** buyurdu. (Buhârî, Libas: 83; Müslim, Libas: 33)

72- DÖVME YAPAN VE YAPTIRANA DA LANET VARDIR

5156- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) saç nakli yapana ve yaptırana** (peruk kullanan ve kullandırana) **dövme yapan ve yaptırana da lanet etmiştir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

73- DİŞLERİNİ DİKKAT ÇEKECEK HALE GETİRMEK İÇİN İNCELTENLEREDE LANET VARDIR

5157- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Allah kaşlarını inceltmek için kıllarını alan ve dişlerini dikkat çekmek için inceltenlere lanet etmiştir."** Dikkat edin, Allah'ın lanet ettiği Peygamber (s.a.v)'in lanet ettiğine ben de lanet ediyorum. (Müslim, Libas: 33; Ebû Davud, Tereccül: 15)

5158- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Dövme yapanlara, kaşlarını inceltmek için kıllarını yolanlara ve dişlerini inceltenlere ve Allah'ın yaratışını değiştirenlere lanet etmiştir."** (Ebû Davud, Tereccül: 6; Müslim, Libas: 33)

5159- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Allah: Dişlerini incelten, kaşlarını alan, dövme yaptıran ve Allah'ın yarattığı şekli bozanlara lanet etmiştir."** Bir kadın gelerek: "Böyle böyle söyleyen sen misin?" dedi. Abdullah'ta: "Rasûlullah (s.a.v)'in söylediğini niçin söylemeyeyim" dedi. (Ebû Davud, Tereccül: 6; Müslim, Libas: 33)

5160- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Allah dövme yapanlara dişlerini ve kaşlarını inceltenlere lanet etmiştir."** Ben de,

Allah Rasûlünün lanet ettiklerine lanet ediyorum. (Ebû Davud, Tereccül: 6; Müslim, Libas: 33)

74- DERİLERİ DİKKAT ÇEKMEK İÇİN SARIYA BOYAMAMAK

5161- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) erkeklerin derilerini sarıya boyamalarını yasakladı. (Ebû Davud, Tereccül: 8)

5162- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) erkeklerin derilerini boyamalarını yasaklamıştır. (Ebû Davud, Tereccül: 8)

75- KOKU SÜRÜNMEK

5163- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e koku verilince reddetmezdi. (Buhârî, Libas: 80)

5164- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kendisine koku ikram edilen kokuyu reddetmesin, taşınması kolay ve hoştur."** (Ebû Davud, Tereccül: 7; Müslim, Salat: 30)

5165- Abdullah'ın hanımı Zeyneb (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kadınlara hitap ederek şöyle buyurdu: **"Yatsı namazına gelenleriniz koku sürünmesin."** (Ebû Davud, Tereccül: 8; Müslim, Salat: 30)

5166- Abdullah'ın hanımı Zeyneb es Sekafiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kadınlara hitap ederek şöyle buyurdu: **"Yatsı namazına gelecek olan kadınlar koku sürünmesinler."** (Ebû Davud, Tereccül: 8)

5167- Zeyneb es Sekafî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) kadınlar için şöyle buyurdu: **"Hanginiz mescide gelecekse koku sürünmesin."** (Ebû Davud, Tereccül: 8; İbn Mâce, Libas: 6)

5168- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hangi kadın koku sürünürse, bizimle birlikte mescide namaz kılmak için gelmesin."** (Ebû Davud, Tereccül: 8; İbn Mâce, Libas: 6)

76- EN GÜZEL KOKU

5169- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir kadının yüzüğünün kaşına misk doldurduğunu anlattı ve şöyle buyurdu: **"O ne güzel kokudur."** (Müslim, Libas: 2; İbn Mâce, Libas: 40)

77- ALTIN KULLANMAK ERKEKLERE HARAMDIR

5170-Ebu Musa (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah ümmetimden kadınlara ipek elbise giymeyi helâl, erkeklerine haram kıldı."** (Müslim, Libas: 2; Tirmizî, Libas: 1)

78- ALTIN YÜZÜK ERKEKLERE HARAMDIR

5171- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle demiştir: **"Kıpkırmızı elbise giymekten, altın yüzük kullanmaktan ve rüku'da Kur'an okumaktan yasaklandık."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5172- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v): **"Bana altın yüzük kullanmayı, rüku'da Kur'an okumayı, ipek elbise giymeyi ve sapsarı renkli elbise giymeyi yasakladı."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5173- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Altın yüzük kullanmayı, sapsarı elbiseler giymeyi, ipek elbise giymeyi ve rüku'da Kur'an okumayı yasakladı."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5174- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) beni rüku'da Kur'an okumaktan yasakladı."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5175- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni sapsarı elbise giymekten, altın yüzük kullanmaktan, ipek elbise giymekten ve rüku'da Kur'an okumaktan yasakladı. (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5176- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni dört şeyden yasakladı: **"Sapsarı elbiseler giymeyi, altın yüzük kullanmayı, ipek elbise giymeyi ve rüku'da Kur'an okumayı."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5177- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Sapsarı elbiseler giyinmeyi, ipek elbise giymeyi, rüku'da Kur'an okumayı ve altın yüzük kullanmayı yasakladı."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5178- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Altın yüzük kullanmayı yasakladı."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

5179- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Altın yüzük kullanmayı yasakladı."** (Müslim, Libas: 4; Ebû Davud, Libas: 11)

79- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN YÜZÜĞÜNÜN (MÜHRÜNÜN) ÖZELLİĞİ

5180- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük yaptırmış ve takınmıştı insanlar da altın yüzük yaptırdılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ben bu yüzüğü takıyordum ama bundan sonra hiç takmayacağım"** dedi ve yüzüğü parmağından çıkardı. İnsanlar da yüzüklerini parmaklarından çıkardılar. (Ebû Davud, Hatem: 1; Müslim, Libas: 14)

5181- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in yüzüğünün kaşında Muhammed Rasûlullah yazılıydı.(Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 15)

5182- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) gümüşten bir yüzük yaptırmıştı kaşı da Habeş taşından idi üzerinde de Muhammed Rasûlullah yazılıydı. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 15)

5183- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Rum (Bizanslı)'lara mektup yazmak istedi. Ashab: "Onlar mühürsüz mektupları okumazlar" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de bunun üzerine gümüşten bir mühür yaptırmıştı, sanki şu andan O'nun elinde o yüzüğün parlaklığını görür gibiyim üzerinde de Muhammed Rasûlullah yazılıydı. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 15)

5184- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) gümüşten bir yüzük yaptırmıştı kaşı da Habeş taşındandı. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 15)

5185- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yüzüğü gümüştendi kaşı da gümüştendi. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 15)

5186- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: **"Yüzük yaptırdık ve üzerine de Muhammed Rasûlüllah yazdırdık, hiç kimse o yazıyı yüzüğüne yazdırmasın"** buyurdular. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 15)

80- YÜZÜK HANGİ PARMAĞA TAKILIR?

5187- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): Gümüşten bir yüzük edindi ve şöyle buyurdu: **"Biz bir yüzük yaptırdık ve üzerine de Muhammed Rasûlüllah yazdırdık, hiç kimse yüzüğüne bu yazıyı yazdırmasın."** Rasûlullah (s.a.v)'in küçük parmağına taktığı o yüzüğün parlaklığını hala görüyor gibiyim. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 15)

5188- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yüzüğü sağ eline takardı. (Ebû Davud, Hatem: 3; Müslim, Libas: 13)

5189- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in yüzüğünün parlaklığını sol elinin parmağında görür gibiyim. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 13)

5190- Sabit (r.a) anlatıyor: Enes'ten Rasûlullah (s.a.v)'in yüzüğünü sorduklarında sol elinin küçük parmağını kaldırarak sanki gümüş yüzüğünün parlaklığını görür gibiyim. (Buhârî, Libas: 51; Müslim, Libas: 13)

5191- Ebu Bürde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'den işittim şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v) yüzüğü orta ve şehadet parmaklarına takmayı yasak etti."** (Ebû Davud, Hatem: 4; İbn Mâce, Libas: 43)

5192- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yüzüğü şehadet parmağıma, orta parmağıma ve onun yanındaki parmağıma takmayı yasaklamıştı. (Ebû Davud, Hatem: 4; İbn Mâce, Libas: 43)

81- YÜZÜĞÜN MÜHÜR KAŞI NEREDE DURMALI?

5193- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük edinmişti sonra onu çıkarıp atmıştı. Sonra gümüşten bir yüzük takınmıştı üzerinde Muhammed Rasûlullah yazılıydı sonra şöyle buyurdu: **"Hiç kimse yüzüğüne bu yazıyı yazdırmasın!"** Yüzüğün kaşı avucunun içersindeydi. (Buhârî, Libas: 54; Müslim, Libas: 12)

82- RASÛLULLAH (S.A.V) YÜZÜĞÜNÜ NEDEN ATMIŞTI?

5194- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) bir yüzük yaptırıp takmıştı bir süre sonra: **"Bu yüzük beni meşgul ediyor sabahtan beri bir ona bakıyorum bir de size bakıyorum"** buyurdu ve çıkarıp attı. (Buhârî, Libas: 54; Müslim, Libas: 14)

5195- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük yaptırmış ve onu takıyordu, onun kaşı avucunun içindeydi. Bunu görenler de birer yüzük yaptırdılar sonra Rasûlullah (s.a.v) minber üzerine oturarak: **"Bu yüzüğü takıyordum ve kaşını da avuç içine getiriyordum deyip çıkardı attı sonra da vallahi ebedi olarak bunu takmayacağım"** buyurdu. İnsanlar da yüzüklerini çıkardılar. (Buhârî, Libas: 54; Müslim, Libas: 14)

5196- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) bir gün gümüş yüzük yaptırıp taktı bunu görenler de birer yüzük yaptırıp taktılar, Rasûlullah (s.a.v) çıkarıp attı insanlar da çıkardılar. (Buhârî, Libas: 54; Ebû Davud, Hatem: 2)

5197- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) altın bir yüzük yaptırmıştı kaşını avucunun içerisine getirerek kullanıyordu. İnsanlar da altından yüzük yaptırdılar. Bunu gören Rasûlullah (s.a.v) yüzüğü çıkarıp attı, insanlar da yüzüklerini attılar sonra gümüşten bir yüzük yaptırdı onu mühür olarak kullanıyor ve takmıyordu. (Buhârî, Libas: 54; Ebû Davud, Hatem: 1)

5198- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) altından bir yüzük yaptırmıştı kaşı avuç içine gelecek şekilde kullanıyordu. Bunu gören insanlar da altın yüzük yaptırdılar. Rasûlullah (s.a.v) onu çıkarıp attı ve şöyle buyurdu: **"Bunu ebedi olarak takmayacağım"** sonra gümüşten bir yüzük yaptırıp taktı. Sonra Ebu Bekir'in eline geçti. Sonra Ömer'in eline geçti daha sonraları da Osman'ın eline geçti, Eris kuyusuna düşünceye kadar onun elinde kaldı. (Buhârî, Libas: 52; Ebû Davud, Hatem: 1)

83- ALLAH VERDİĞİ NİMETİ KULU ÜZERİNDE GÖRMEYİ SEVER

5199- Ebu'l Ahvas (r.a), babasından naklederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına girmiştim elbisemi pejmürde durumda görünce bana **"Senin malın mülkün var mıdır?"** buyurdu. Ben de: "Her cins maldan Allah bana vermiştir" dedim. **"Öyleyse malın varsa üzerinde görünsün"** buyurdular. (Ebû Davud, Libas: 17; Tirmizî, Edeb: 54)

84- İPEK ELBİSE GİYMEK ERKEKLERE HARAMDIR

5200- Ömer b. Hattab (r.a) anlatıyor: Mescidin kapısında çizgili ipekten dokunmuş elbise satılıyordu. Peygamber (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bundan alsan da Cuma günleri ve yanına gelen heyetlere giyseniz" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu cins elbiseleri ahirette nasibi olmayanlar giyer."** Sonraları o elbiselerden bir elbise Rasûlullah (s.a.v)'e getirildi. O da onlardan birini bana gönderdi. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bu elbiseyi bana gönderiyorsun halbuki bu elbise hakkında şöyle böyle demiştin" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu sana giyesin diye vermedim, onu sana birilerine giydiresin diye veya satıp parasından istifade edesin diye verdim"** buyurdu. Ömer de onu anne bir kardeşi olan müşrik birine verdi. (Müslim, Libas: 2; Ebû Davud, Libas: 10)

85- KADINLAR İPEKLİ ELBİSELER GİYEBİLİRLER

5201- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in kızı Zeyneb'in üzerinde çizgili ipek elbise gördüm. (İbn Mâce, Libas: 19; Ebû Davud, Libas: 10)

5202- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in kızı Ümmü Gülsüm'ü üzerinde enine çizgili kumaş olan ipek elbise gördüm. (İbn Mâce, Libas: 19; Ebû Davud, Libas: 10)

5203- Ebu Salih el Hanefiyye (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'e ipekli kumaştan çizgili bir elbise hediye ettiler, O da onu bana gönderdi. Onu giyince yüzünden bana kızdığını anladım ve şöyle buyurdu: **"Onu sana giyesin diye vermedim."** Çıkarıp kadınlara vermemi emretti. Ben de kadınlar arasında bölüştürdüm. (Müslim, Libas: 2; İbn Mâce, Libas: 19)

86- İPEKLİ KALIN KUMAŞLAR DA GİYİLMEZ

5204- İbn Ömer (r.a) anlatıyor: Ömer pazara çıktığında kalın ipekli kumaştan elbise satıldığını gördü. Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Şu elbiseyi satın al ve Cuma günleri heyetler geldiğinde giyersin" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu ancak ahirette nasibi olmayanlar giyer"** buyurdu. Daha sonra o elbiselerden üç tane Rasûlullah (s.a.v)'e hediye geldi. Onlardan birini Ömer'e birini Ali'ye birini de Üsâme'ye vermişti. Ömer, Rasûlullah (s.a.v)'e gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu elbise hakkında şöyle böyle konuşmuştun sonra da onu bana göndermişsin." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Onu sat ihtiyacını karşıla veya hanımlarına bölüştür başörtü yapsınlar"** buyurdu. (Müslim, Libas: 2; İbn Mâce, Libas: 19)

87- İSTEBRAK İPEKTEN DOKUNMUŞ KALIN KUMAŞTIR

5205- İbn ebî İshak (r.a) anlatıyor: Sâlim istebrak nedir? deyince: **"İpek kumaştan kalın ve sert olanıdır"** dedi. Sâlim şöyle dedi: Abdullah b. Ömer'den işittim şöyle diyordu: Ömer bir adamı yanında ipek ince kumaştan bir elbise görünce, Rasûlullah (s.a.v)'in yanına giderek: "Ey Allah'ın Rasûlü bu elbiseyi al" demişti. (Hadis buradakilerden uzuncadır.) (Müslim, Libas: 2; Ebû Davud, Libas: 10)

88- DİBÂÇ İPEKTEN YAPILMIŞ İNCE KUMAŞTIR

5206- Abdullah b. Ukeym (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Huzeyfe bir köyün çiftlik ağasından bir su istemişti. Adam gümüş bir kapla suyu getirince kabı alıp fırlattı. Sonra da yaptığı işten dolayı özür diledi ve şöyle dedi. Gümüş kaptan su içmem caiz değildir. Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Altın ve gümüş kaplardan su içmeyin, ipekten yapılmış ince ve kalın elbiseler de giymeyin onlar dünya da kafirlerin ahirette bizimdir."** (Ebû Davud, Libas: 18; Müslim, Libas: 2)

89- ALTIN TELLERLE DOKUNMUŞ KUMAŞ GİYİLİR Mİ?

5207- Sa'd b. Muaz (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik, Medine'ye geldiğinde yanına varıp ona selâm verdiğimde: "Sen kimlerdensin?" dedi. Ben de: "Sa'd b. Muaz'ın oğlu Amr'ın oğlu Vâkıd'ım" dedim. Enes:**"Şüphesiz Sa'd büyük adamdı ve uzun boyluydu"** dedikten sonra ağladı epey ağladıktan sonra şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v) Dûme hükümdarına Ükeydiri elçi olarak göndermişti. O da Rasûlullah (s.a.v)'e altın sırmalı bir cübbe hediye olarak göndermişti. Rasûlullah (s.a.v) onu giydi ve minbere çıkıp oturdu konuşmadan geri indi. Ashab elleriyle cübbeye dokunmaya başlayınca Rasûlullah (s.a.v): **"Cübbe hoşunuza mı gitti. Sa'd'ın Cennetteki mendilleri bu gördüğünüz cübbeden daha güzeldir"** buyurdu. (Tirmizî, Libas: 3)

5208- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kendisine hediye edilen dibâç (kaftanı) biraz giydikten sonra çıkarıp Ömer'e gönderdi. Ashab: "Onu çok az giydin" deyince: **"Cibril onu giymemi yasak etti"** buyurdu. O sırada ağlayarak Ömer geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hoşlanmadığın elbiseyi bana verdin." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Onu sana giyesin diye vermedim satasın diye verdim."** O zaman Ömer onu iki bin dirheme sattı. (Tirmizî, Libas: 3; Müsned: 11776)

90- İPEK ELBİSEYİ DÜNYADA GİYEN AHİRETTE GİYMEZ

5209- Sabit (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Zübeyr Minberde hutbe okurken şu hadisi söylediğini işittim. Muhammed (s.a.v): **"Dünyada ipek giyen onu ahirette asla giyemez"** buyurdu. (Müslim, Libas: 2; Ebû Davud, Libas: 10)

5210- Halife (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Zübeyr'den işittim şöyle diyordu: "Kadınlarınıza ipek elbise giydirmeyin. Ömer'i şöyle derken işittim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İpek elbiseyi dünyada giyen ahirette giyemez."** (Müslim, Libas: 8; İbn Mâce, Libas: 16)

5211- İmran b. Hıttan (r.a) anlatıyor: Abdullah b. Abbas'tan ipek elbise giymenin hükmünü sordum o da Âişe'ye sor dedi. Âişe'ye sordum şöyle dedi: Abdullah b. Ömer'e sor. İbn Ömer'e sordum. O da şöyle dedi: "Ebu Hafs bana Rasûlullah (s.a.v)'in: **"Kim dünya da ipek elbise giyerse ahirette giyemez buyurduğunu söyledi"** dedi. (Müslim, Libas: 8; İbn Mâce, Libas: 16)

5212- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İpek elbiseyi ahirette nasibi olmayanlar giyer."** (Müslim, Libas: 8; İbn Mâce, Libas: 16)

5213- Ali el Bârikî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadın fetva için yanıma gelince ona: "İşte İbn Ömer ona sor dedim. Hemen İbn Ömer'in arkasından gitti ne söyleyeceğini dinlemek için ben de peşinden gittim, İbn Ömer'e ipek elbise hakkında bana fetva ver dedim. İbn Ömer de **"Rasûlullah (s.a.v), ipek elbiseyi giymeyi yasak etti"** diye cevap verdi. (Ebû Davud, Libas: 10; Müslim, Libas: 8)

91- KARIŞIMI İPEK OLAN ELBİSE GİYMEK

5214- Bera b. Âzib (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bize yedi şeyi emretti ve yedi şeyi de yasakladı. **"Yasakladıkları altın yüzük kullanmak, gümüş kaplardan yemek-içmek, hayvanların üzerine ipekli minderler koyup binmek, karışımı ipek olan elbiseler giymek."** (Müslim, Libas: 8; Ebû Davud, Libas: 11)

92- İPEK ELBİSE GİYMENİN CAİZ OLDUĞU YER VAR MI?

5215- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Abdurrahman b. Avf ile Zübeyr b. Avvam'a vücutlarındaki kaşıntıdan dolayı ipek gömlek giymelerine izin verdi. (İbn Mâce, Libas: 17; Müslim, Libas: 8)

5216- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Abdurrahman b. Avf ile Zübeyr b. Avvam'a vücutlarındaki kaşıntıdan dolayı ipek gömlek giymelerine izin verdi. (İbn Mâce, Libas: 17; Müslim, Libas: 8)

5217- Osman en Nehdî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Utbe b. Ferkad ile beraberdik. O sırada Ömer'in mektubu geldi. Mektupta şu hadis vardı. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İpek elbiseyi ancak ahirette bundan nasibi olmayanlar giyer."** Ebu Osman bu hadisi bize aktarırken şehadet ve orta parmaklarıyla elbisesindeki ince çizgileri göstererek bu kadarı caizdir dedi. Bakınca elbisesindeki ipek çizgileri ve düğmeleri gördüm. (Ebû Davud, Libas: 11; Müslim, Libas: 8)

5218- Süveyd b. Gafele (r.a)'den rivâyete göre, Ömer Elbisenin üzerinde dört parmak kalınlığında ipek bulunmasına izin verdi. (Ebû Davud, Libas: 11)

93- KIRMIZI ELBİSE GİYİLİR Mİ?

5219- Bera (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'i kırmızı bir elbise giymiş ve saçlarını taramış vaziyette gördüm. Ne ondan önce ne de ondan sonra o kadar güzel hiç kimse görmedim. (Ebû Davud, Libas: 11; İbn Mâce, Libas: 18)

94- HIRKA GİYMEK

5220- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in en çok sevdiği elbise yemen kumaşından dokunmuş hırka idi. (Tirmizî, Libas: 45; Ebû Davud, Libas: 15)

95- SAPSARI DİKKAT ÇEKEN ELBİSELER GİYMEMEK

5221- Abdullah b. amr (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) üzerimdeki sapsarı elbiseyi görünce: **"Bunlar kafirlerin elbiseleridir bunları giyme"** buyurdu. (Müslim, Libas: 4; Müsned: 6250)

5222- Abdullah b. Amr (r.a) anlatıyor: Üzerimdeki iki tane sapsarı elbiseyle Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gelince, Rasûlullah (s.a.v) kızdı ve:**"Git bu elbiseleri çıkar at"** dedi. "Nereye atayım Ey Allah'ın Rasûlü!" deyince: **"Ateşe"** buyurdular. (Müslim, Libas: 4; Müsned: 6250)

5223- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana altın yüzük kullanmayı, ipekli elbiseler giymeyi, sapsarı elbiseler giymeyi ve rüku'da iken Kur'an okumayı yasakladı. (Müslim, Libas: 4; Müsned: 6250)

96- YEŞİL RENKLİ ELBİSE GİYİLEBİLİR

5224- Ebu Rimse (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) iki yeşil elbise giyinmiş olarak yanımıza çıkmıştı. (Müslim, Libas: 4; Müsned: 6250)

97- HIRKA GİYİNMEK

5225- Habbab b. Eret (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hırkasına yaslanmış vaziyette iken Kâbe'nin gölgesinde otururken müşriklerin zulmünü şikayet ederek: "Bize yardım etmesi için Allah'a dua edip yalvarmayacak mısın?" demiştik. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5226- Sehl b. Sa'd (r.a) anlatıyor: Bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'e bir hırka getirmişti. Sehl: "Bu hangi hırkadır biliyor musun?" deyince, onlar: "Evet kadın tarafından dokunan meşhur hırkadır" dediler. O kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu kendi elimle dokudum, Senin giymen için" deyince, Rasûlullah (s.a.v)'de ihtiyacı olduğu için o hırkayı aldı giydi ve yanımıza onunla çıkmıştı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

98- BEYAZ ELBİSE DAHA GÜZEL VE HOŞTUR

5227- Semure (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beyaz elbise giyiniz çünkü o temiz gösterir ve güzeldir, ölülerinizi de beyazla kefenleyin."** (İbn Mâce, Libas: 5; Müsned: 19325)

5228- Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beyaz elbiseden vazgeçmeyin, onu dirileriniz giysin ölülerinizi de onunla kefenleyin çünkü o elbiselerinizin en hayırlısıdır."** (Müsned: 19325)

99- ABA (YELEK) GİYMEK

5229- Misver b. Mahreme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ganimetleri taksim ederken aba'ları da taksim etmişti. Mahreme'ye hiçbir şey vermemişti. Mahreme de çocuğuna: "Beni Rasûlullah (s.a.v)'in yanına götür" dedi. Beraberce oraya vardık: "Gir ve Rasûlullah (s.a.v)'i bana çağır" dedi. Çağırdım üzerinde bir aba ile yanımıza geldi ve: **"Bu aba'yı senin için ayırmıştım"** dedi. Mahreme Aba'ya baktı ve giydi. (Ebû Davud, Libas: 4)

100- ŞALVAR GİYMEK

5230- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i Arafat'ta konuşurken işittim şöyle diyordu: **"İzar** (belden aşağıya örtecek peştamal) **bulamayanlar şalvar giysin, ayakkabı terlik bulamayanlar da mest giysin."** (Buhârî, Libas: 8; Ebû Davud, Libas: 30)

101- ETEK (PAÇA) LARIN UZUNLUĞU NE KADAR OLMALI?

5231- Abdullah b. Ömer (r.a)'in rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v) **"Gurur ve kibrinden büyüklenerek elbisesini yerde sürükleyen bir adam kıyamete kadar yerin dibine batıp gidecektir"** buyurdu. (İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Davud, Libas: 30)

5232- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim elbisesini yerlerde sürürse** -veya kibrinden dolayı elbiselerini sürüyenlere- **kıyamet günü Allah onlara rahmet nazarıyla bakmaz."** (İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Davud, Libas: 30)

5233- Muharib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer (r.a)'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim kibrinden dolayı elbisesini yerlerde sürürse kıyamet günü Allah onun yüzüne rahmet nazarıyla bakmaz."** (İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Davud, Libas: 30)

102- ETEK (PAÇA)LARIN UZUNLUĞU NE KADAR OLMALI?

5234- Huzeyfe (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Elbisede uzunluk ölçüsü bacakların yarısına kadardır. Daha uzatmak isteyen biraz daha indirsin daha fazla uzatmak isteyen biraz daha uzatsın çünkü elbisenin topuklarda hakkı yoktur."** (İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Davud, Libas: 30)

103- TOPUKLARI AŞAN ETEKLER (PAÇALAR) ATEŞTEDİR

5235- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Topuklardan aşağıda olan elbiseler ateştedir."** (İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Davud, Libas: 30)

5236- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Topuklardan aşağı inen elbiseler ateştedir."** (İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Davud, Libas: 30)

104- ETEKLERİNİ (PAÇALARINI) UZATANLAR NEREDEDİR?

5237- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah eteklerini uzatanlara rahmet bakışıyla bakmaz."** (İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Davud, Libas: 30)

5238- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah kıyamet günü şu üç kimseye ne rahmet bakışıyla bakar ne onlarla konuşur ne de onları günahlarından arındırır ayrıca onlar için acıklı bir azab ta vardır. Yaptığı iyiliği başa kakanlar, elbiselerini çok uzatanlar, yalan yeminlere mallarının satışını artırmaya çalışanlar."** (Ebû Davud, Libas: 28; Tirmizî, Büyü': 5)

5239- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim kibirlenerek eteklerini, paçalarını ve sarığını yere kadar uzatır sürüklerse Allah o kimseye kıyamet günü rahmet bakışıyla bakmaz."** (Ebû Davud, Libas: 28; Tirmizî, Büyü': 5)

5240- Sâlim (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim elbisesini kibirlenerek yerlerde sürürse Allah kıyamet günü o kimseye rahmet bakışıyla bakmaz."** Bunu duyan Ebu Bekir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Eteğimin bir tarafını tutmaz isem sarkıyor deyince Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sen eteğin kibirden dolayı uzatan kimselerden değilsin."** (Ebû Davud, Libas: 28; Tirmizî, Büyü': 5)

105- KADINLARIN ETEKLERİNİN ÖLÇÜSÜ NASILDIR?

5241- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim kibrinden dolayı eteklerini yerlerde sürüklerse Allah ona rahmet bakışıyla bakmaz."** Bunun üzerine Ümmü Seleme dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü kadınların etekleri nasıl olmalı? Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Erkeklerinkinden bir karış fazla uzatırlar."** Ümmü Seleme: "O zaman ayakları gözükür" deyince Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse erkeklerinkinden bir arşın boyu uzatırlar bundan fazla da uzatamazlar"** buyurdu. (Tirmizî, Libas: 8; Ebû Davud, Libas: 40)

5242- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e kadınların eteklerinin uzunluğu sorulmuştu, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: **"Erkeklerden bir karış daha uzun yaparlar"** Ümmü Seleme der ki: "Yine bir kısım yerleri açık kalır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Bir arşın uzatırlar daha fazla uzatmazlar"** buyurdu. (Tirmizî, Libas: 8; Ebû Davud, Libas: 40)

5243- Ümmü seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) erkeklerin elbiselerinin uzunluğu konusu sorulmuştu Ümmü Seleme de: "Ya kadınların etekleri nasıl olacak?" diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Erkeklerinkinden bir karış daha fazla uzatırlar"** buyurdu. Ümmü Seleme: O zaman ayakları açıkta kalır deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Erkeklerinkinden bir arşın fazla uzatırlar daha fazla da uzatmazlar"** buyurdu. (Tirmizî, Libas: 8; Ebû Davud, Libas: 40)

5244- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e kadınlar eteklerini ne kadar uzatmalılar diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Erkeklerden bir karış fazla"** buyurdu. Ümmü Seleme: "O zaman bir kısmı açık kalır" deyince, Rasûlullah (s.a.v): "Erkeklerinkinden bir arşın daha fazla uzatırlar daha fazla uzatmazlar" buyurdu. (Tirmizî, Libas: 8; Ebû Davud, Libas: 40)

106- DON GİYMEKSİZİN TEK PARÇA KUMAŞA BÜRÜNMEK YASAKTIR

5245- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kolsuz avret mahallerini örtecek bir don giymeksizin tek parça çarşaf gibi bir şey bürünerek dizleri dikip oturmayı yasaklamıştır. (Ebû Davud, Libas: 25; Müslim, Libas: 20)

5246- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kolsuz avret mahallerini örtecek bir don giymeksizin tek parça çarşaf gibi bir şey bürünerek dizleri dikip oturmayı yasaklamıştır. (Ebû Davud, Libas: 25; Müslim, Libas: 20)

107- TEK PARÇA ÇARŞAF GİBİ BİR ELBİSEYE BÜRÜNEREK GİYİNMEK YASAKTIR

5247- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) donsuz vaziyette dizleri dikerek oturmayı ve tek parça elbiseye sarınarak donsuz giyinmeyi

yasakladı. (Ebû Davud, Libas: 25; Müslim, Libas: 20)

108- SARIK KIRMIZI VE SİYAH OLABİLİR Mİ?

5248- Amr b. Hureys babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'i siyah sarık sarmış vaziyette gördüm. (Ebû Davud, Libas: 24; Tirmizî, Libas: 11)

109- SARIK SİYAH OLABİLİR Mİ?

5249- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Mekke'yi fethedip girince başında siyah bir sarık vardı. Kendisi ihrama girmemişti. (Ebû Davud, Libas: 24; Tirmizî, Libas: 11)

5250- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Mekke fethi günü Mekke'ye siyah bir sarıkla girmişti. (Ebû Davud, Libas: 24; Tirmizî, Libas: 11)

110- SARIĞIN BİR UCU İKİ OMUZ ARASINA SARKITILIR

5251- Amr b. Ümeyye (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Şu anda sanki Rasûlullah (s.a.v)'i minber üzerinde siyah sarıklı vaziyette ve sarığını iki omuzu arasına uzatmış gibi görüyorum. (Ebû Davud, Libas: 24; Tirmizî, Libas: 11)

111-RESİM VE HEYKELİN HÜKMÜ NEDİR?

5252- Ebu Talha (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İçersinde resim ve köpek bulunan eve melekler girmez."** (Ebû Davud, Libas: 47; İbn Mâce, Libas: 44)

5253- Ebu Talha (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"İçersinde resim, heykel ve köpek bulunan eve melekler girmez."** (Ebû Davud, Libas: 47; İbn Mâce, Libas: 44)

5254- Ubeydullah b. Abdullah (r.a) anlatıyor: Hasta yatan Ebu Talha el Ensarî'yi ziyarete gitmiştim Sehl b. Hüneyf'de yanındaydı. Ebu Talha yanındaki bir adama altındaki çarşafı kaldırmasını emretti. Sehl: "Niçin kaldırıyorsun dediğinde, Ebu Talha: "Çarşafın üzerinde resimler var. Resimler hakkında da Rasûlullah (s.a.v)'in neler söylediğini biliyorsun" dedi. Sehl: (üzerine oturulan ve yatılan kumaşlar üzerinde bulunan) **Resimler hariç dememiş miydi?** Deyince, Ebu Talha: **"Evet ama içim rahat etmiyor"** dedi. (Müslim, Libas: 26; Tirmizî, Libas: 18)

5255- Ebu Talha (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İçersinde resim olan eve melekler girmez."** Büşr dedi ki: Zeyd hastalandı ziyaretine gittik bir de ne görelim evinin kapısında üzeri resimli bir perde asılı, ben Ubeydullah el Havlanî'ye dedim ki: "Bir gün önce Zeyd resimle ilgili bir hadisi bize haber vermemiş miydi?" Ubeydullah'ta dedi ki: "Kumaş üzerindeki çizgiler bundan hariç dememiş miydi." (Müslim, Libas: 26; Tirmizî, Libas: 18)

5256- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Yemek yaptım Peygamber (s.a.v)'i davet ettim. Geldi odaya girip üzerinde resimler olan perdeyi görünce hemen çıktı ve şöyle buyurdu: **"İçerisinde resim olan eve melekler girmez."** (Müslim, Libas: 26; İbn Mâce, Libas: 44)

5257-Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kısa bir süre evden dışarı çıkmıştı. O esnada ben üzerinde kanatlı at resimleri bulunan bir perde asmıştım biraz sonra geri geldiğinde o perdeyi gördü ve **"Onu indir"** buyurdu. (Müslim, Libas: 25; İbn Mâce, Libas: 44)

5258- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Üzerinde kuş resimleri bulunan bir perdemiz vardı, kıble tarafına asmıştık giren kimsenin karşısına geliyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ey Âişe, perdenin yerini değiştir. Çünkü içeri girip onu gördükçe dünyayı hatırlıyorum"** buyurdu. Desenli kadife elbisemiz vardı onu kesip bozmadık giydik. (Müslim, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 47)

5259- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Evimde üzerinde resim bulunan bir elbise vardı onu eve perde yaptım. Rasûlullah (s.a.v) namaz kılarken karşısına geliyordu: **"Ey Âişe bunu karşımdan kaldır"** buyurunca onu kaldırıp minder yaptım. (İbn Mâce, Libas: 45; Ebû Davud, Libas: 47)

5260- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: üzerinde resimler bulunan bir perde asmıştım. Rasûlullah (s.a.v) eve girince onu çıkarıp attı. Ben de onu keserek iki minder yaptım. Hadisin ravisi diyor ki: Hadisin rivâyet edildiği anda orada bulunan Rabia b. Ata: "Ben Ebu Muhammed yan Kasım'dan işittim. O da, Âişe'den duymuş: Rasûlullah (s.a.v) o yastıklara dayanırdı." (Müslim, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 47)

112- EN ŞİDDETLİ AZÂB GÖRENLER

5261- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bir seferden gelmişti ben de eşyalarımın bulunduğu yüklük üzerine üzerinde resim bulunan bir perde çekmiştim. Rasûlullah (s.a.v) hemen o perdeyi çıkardı ve şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü azabı şiddetli olanlar yaratmada Allah'a benzemek isteyenlerdir."** (Müslim, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 47)

5262- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yanıma geldi ben de yük koyduğum bölüme üzerinde resimler bulunan bir perde asmıştım. Onu görünce rengi değişti sonra eliyle onu çekip çıkardı ve şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü azabı en şiddetli olanlar Allah'ın yarattığına benzeterek resim yapanlardır."** (Müslim, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 47)

113- RESSAMLARIN AHİRETTE ÇEKECEKLERİ SIKINTILAR

5263- Nadr b. Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'ın yanında oturuyordum Iraklı bir adam gelerek: "Ben şu resimleri yapıyorum bu konuda ne dersiniz?" diye sordu. İbn Abbas: "Yaklaş yaklaş" dedi. Muhammed (s.a.v)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Kim dünyada bir resim yaparsa kıyamet günü o yaptığı resme can vermesi için zorlanır fakat o ona can veremez."** (Müslim, Libas: 48; Tirmizî, Libas: 19)

5264- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim resim yaparsa ahirette o yaptığı resme can verinceye kadar azab edilir. Fakat can vermesi mümkün değildir."** (Müslim, Libas: 25; Ebû Davud, Libas: 47)

5265- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir resim yaparsa yaptığı resme can vermesi için kıyamet günü zorlanır ama can vermesi mümkün değildir."** (Müsned: 10145)

5266- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu resimleri yapanlara kıyamet günü azab edilir ve onlara yaptığınız resimleri diriltin denilir."** (Buhârî, Libas: 97; Müslim, Libas: 26)

5267- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu resimleri yapanlara kıyamet günü azab edilir ve onlara yaptığınız resimleri diriltin denilir."** (Buhârî, Libas: 97; Müslim, Libas: 26)

5268- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kıyamet gününde azabı en şiddetli olanlar yaratmada Allah'a benzemek isteyen canlı resimleri yapanlardır."** (Buhârî, Libas: 97; Müslim, Libas: 26)

114- MELEKLER RESİM OLAN EVE GİRMEZLER

5269- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü azabı en şiddetli olanlar resim yapanlardır."** (Buhârî, Libas: 92; Müslim, Libas: 26)

5270- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cibril Rasûlullah (s.a.v)'in yanına girmek için izin ister. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Gir"** deyince; **"Nasıl gireyim? Senin evinde üzerinde resimler olan perde var. Ya o resimlerin kafalarını kes** (resim olduğu belli olmasın) **veya minder yastık sergi yap ki ayak altında çiğnensin çünkü biz melekler topluluğu içersinde resim olan evlere girmeyiz"** dedi. (Ebû Davud, Libas: 47; İbn Mâce, Libas: 45)

115- ÇARŞAF ÜZERİNDE NAMAZ KILINIR MI?

5271- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) çarşafımızda namaz kılmazdı. (Süfyan çarşaflarda demiştir.) (Ebû Davud, Tahara: 134; İbn Mâce, Tahara: 83)

116- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN TERLİĞİ (TAKUNYASI)

5272- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in terliklerinin iki tasması (çaprazlama iki kayışı) vardı. (Ebû Davud, Libas: 44; Tirmizî, Libas: 33)

5273- Amr b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in terliklerinin (takunya tasması gibi çaprazvari) iki tasması (kayışı) vardı. (Ebû Davud, Libas: 44; Tirmizî, Libas: 33)

117- TEK PAPUÇLA YÜRÜMEK DOĞRU DEĞİLDİR

5274- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sizden birinizin pabucunun birinin tasması koparsa onu tamir edinceye kadar tek papuçla yürümesin."** (Ebû Davud, Libas: 44; Tirmizî, Libas: 33)

5275- Ebu rezin (r.a) anlatıyor: Ebu Hureyre'yi eliyle yüzüne vurarak şöyle derken gördüm: "Ey Iraklılar! Rasûlullah (s.a.v) adına yalan hadis söylediğimi iddia ediyorsunuz. Ben Rasûlullah (s.a.v) şöyle derken işittim ve buna şahidim:**"Birinizin pabucunun tekinin bağı tasması koparsa onu tamir ettirinceye kadar tekiyle yürümesin."** (Ebû Davud, Libas: 44; Tirmizî, Libas: 33)

118- MEŞİN (DERİ) YATAK ÜZERİNDE YATMAK

5276- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) deri bir minder üzerine yatmıştı ve terlemişti. Ümmü Süleym kalktı ve Rasûlullah (s.a.v)'in terini silip bir şişeye doldurmaya başladı. Bunu gören Rasûlullah (s.a.v) **"Ne yapıyorsun? Ey Ümmü Süleym!"**dedi. "Terinizi koku şişemin içersine koyuyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) güldü. (Buhârî, İstizan: 41; Müsned: 11562)

119- BİR HİZMETÇİ VE BİR BİNEK YETERLİ MİDİR?

5277- Semure b. Sehm (r.a) kendi kavminden Ebu Hâşim b. Utbe'nin evinde Misafir olmuştu, o da hayli ihtiyarlamıştı. O sırada Muaviye onu ziyarete gelince Ebu Hâşim ağladı. Muaviye dedi ki: "Niçin ağlıyorsun, ağrıyan bir yerin mi var yoksa dünyaya mı üzülüyorsun? Dünyanın sefası gitti." Ebu Hâşim: "Hiçbiri değil fakat Rasûlullah (s.a.v) bana bir tavsiyede bulunmuştu keşke onu yapsaydım. Bana demişti ki:**"Belki sen insanlar arasında bölüşülen bir servete sahip olacaksın. O servetten sana sadece bir binit ve bir hizmetçi yeterli olacaktır.** Ben o günlere ulaştım ve servet topladım dedi. (Tirmizî, Zühd: 19; İbn Mâce, Zühd: 1)

120- KILICIN KABZASI SÜSLENEBİLİR Mİ?

5278- Ebu Umâme b. Sehl (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kılıcının kabzası gümüşle süslenmişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5279- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kılıcının kınının ucu ile kabzasının ucu gümüştendi, kınının üzerinde de gümüş halkalar vardı. (Tirmizî, Cihad: 16; Ebû Davud, Cihad: 71)

5280- Said b. Ebul Hasen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in kılıcının kabzasının ucu gümüştendi. (Tirmizî, Cihad: 16; Ebû Davud, Cihad: 71)

121- BİNİTLER ÜZERİNDE İPEK MİNDERE OTURULMAMALI

5281- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle dua etmemi buyurdu: **"Allah'ım bana doğruluk, orta yol üzere olmayı ve hidayetini nasib et."** Ve beni ipekli kumaşlardan yapılmış binitler üzerine konulan minderlere oturmaktan da yasakladı. O minderleri kadınlar kocaları binite binerken kullanmaları için kadife ve ipek karışımlı kumaşlardan yaparlardı. (Müslim, Zikir: 18; Ebû Davud, Hatem: 3)

122- SANDALYE ÜZERİNE OTURMAK

5282- Ebu Rifaa (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) hutbe okurken yanına yaklaşarak şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü! Garip bir adamım dinimi öğrenmek istiyorum, dinimin ne olduğunu bilmiyorum." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) hutbeyi bıraktı yanıma geldi. Kendisine ayakları demir olan bir sandalye getirildi onun üzerine oturdu. Allah'ın kendisine öğrettiği şeyleri bana öğretti sonra hutbesini bitirdi. (Müslim, Cuma: 15; Müsned: 19826)

123- RASÛLULLAH (S.A.V)'İN ÇADIRI KIRMIZI RENKLİ MİYDİ?

5283- Ebu Cuhayfe (r.a) anlatıyor: Batha vadisinde Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdik. Kırmızı çadırında oturuyordu yanında pek çok kimse vardı. Bilal ezan okudu ezan okurken yüzünü sağa sola çeviriyordu. (Ebû Davud, Salat: 34; Dârimi, Salat: 18)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- BİD'ATÇİLERİN İSTİDLAL KAYNAKLARI
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl

4- BİD'ATÇİLERİN İSTİDLAL KAYNAKLARI

Sünnete dahil olduğunu ve ehl-i sünnetten olduğunu iddia edip de sünnetin dışına çıkan herkesin kendi görüşlerini mutlaka birtakım delillerle ispat etme yükümlülükleri vardır. Aksi takdirde ortaya attıkları iddialarında yalancı durumuna düşerler. Bu ümmete mensup her bid'atçi de kendisinin sünnete bağlı olduğunu, muhalif olduğu fırkaların ise sünnete bağlı olmadıklarını iddia eder, fakat işlediği bid'atın sünnete benzeyip benzemediğine dönüp bakmaz. Zaten baktığı zaman Arapçayı, Şeriatın külli kaidelerini ve maksatlarını bilen ehil kimselerin yaptığı gibi onun sünnete uygunluğunu ispat etmesi gerekir. Nitekim ilk selef böyle yapıyordu. Ancak bu bid'atçiler -daha sonra açıklanacağı gibi- genel olarak delilleri inceleyip görüşlerini ispatlayacak seviyede değildirler. Veya Arapçayı ve (Şeriat) ilmini maksatlarıyle birlikte yeterince bilmemektedirler. Veya şer'i hükümlerin istinbatı yönünden usûl kaidelerini yeterince bilmemektedirler. Ya da her ikisinin de (Arapçanm ve usûl ilminin) câhilidirler. Doğrusu onların delillerinin kaynakları her iki yönden de önceki araştırmacıların kaynaklarından farklıdır.
Bu durum sabit olduğuna göre sakınılması ve korunulması için bu kaynaklara dikkat çekilmesinde zaruret vardır. Bu konuda bizim söyleyeceklerimiz şunlardır:
Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"*Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki inüteşabih âyetlerin peşine düşerler."* Bu âyet iki gruba işaret, eder. Bunlar doğru yolda yürümenin ve yanlış yolda yürümenin esasını teşkil ederler. Bunlardan birisi ilimde yeterli seviyeye gelmiş kişilerdir. Ve bu kişiler şeriat ilminde de ayaklarını sağlam yere basarlar. İlimde yeterli seviyeye ulaşmak ancak yukarıda sözü edilen ilimleri tahsil etmekle mümkün olduğuna göre beşeri takat ölçüsünde bu ilimlerin mutlaka birlikte öğrenilmesinde zaruret vardır. İşte o zaman böyle bir kimseye ilimde rüsûh sahihi/yeterli seviyeye gelmiş kişi denilir. Ayet-i kerime böyle kimselerin övülmesini gerekli kılmaktadır. O halde bunlar hidayete ve istinbata ehil kimselerdir.
Ayet-i kerime müteşabihlerin peşinden sadece kalplerinde eğrilik olan kimselerin gittiğini söylediğine göre bu, ilimde yeterli seviyeye ulaşanların müteşabihlerin peşinden gitmeyeceklerine de delâlet eder. O halde onlar sadece muhkemlere uyarlar. Muhkemler de kitabın anasıdır ve büyük bir bölümüdür.
Şeriatın büyük bir kısmının şahitlik ettiği her delil sahihtir. Bunun dışındakiler fasittir/geçerli değildir. O halde sahih ile fasit arasında deliller içinde kendisine istinad edilecek başka bir vasıta yoktur. Çünkü üçüncü bir delil daha olsaydı âyet buna da işaret ederdi.
Sonra müteşabihlerin peşinden gidiyor olmak sadece kalplerinde eğrilik olanlara ait bir özellik olduğuna göre bundan da anlaşılıyor ki ilimde yeterli seviyeye gelenler müteşabihlerin peşinden gitmezler. Şayet müteşabihleri tevil ederlerse onları muhkeme hamletmek mümkün olduğu için kurallar gereği muhkeme reddederler. Bunlar hakiki değil izâfi/göreceli müteşabihlerdir. Ayet'i kerime ilimde yeterli seviyeye gelmiş olanların böyle yaptıklarına dâir bir işarette bulunmuyor. Onlara göre bu tür müteşabihler kitabın anası olan muhkemlere gönderilirler Şayet hakiki müteşabih olduklarından dolayı tevil etmezlerse "Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafindandır." diyerek teslim olurlar. İşte onlar akl-ı selim sahihi kimselerdir.
Ayet-i kerimede ayrıca kalblerinde eğrilik olanların fitne çıkarmak için müteşabibin peşinden koştukları zikredilmektedir. Onlar bununla fitne elde etmek için neva ve heveslerinin peşinden giderler. O halde onlar heva ve heves, delilin hükmü altına girsin diye delile basiretli bir bakışla bakmazlar, bilakis bevâ ve hevese göre hükmeden kimsenin bakışıyla bakarlar. Sonra da delili nefsani arzularının şahidi olarak kullanırlar. Âyet-i kerime ilimde yeterli seviyeye ulaşanlar için böyle bir durumdan söz etmiyor. O halde onlar müteşabihe karşı konumlarında kalblerinde eğrilik olanların zıddıdırlar, müteşabih hakkında herhangi bir ahkam kesmezler ve teslim olmaktan başka bir tavır da sergilemezler. Bu, delillerden hakkı talep eden kimseye ait bir manadır. Delillerin içerisinden hevasını doğrulayacak şeylerin peşinde olan kimse bu manaya dahil değildir.
İkinci grup"ilimde yeterli seviyeye ulaşmayan kimselerdir. Bunlar kalplerinde eğrilik olan kişilerdir. Ayet-i kerimeden onların iki vasfının olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki vasıftan birisine âyetin ibaresi işaret etmektedir ki bu, kalplerindeki eğrilik vasfıdır. Çünkü âyet; *"Kalplerinde eğrilik olanlar"* demektedir. Ayette geçen ve bizim eğrilik diye terceme ettiğimiz "zeyğ" kelimesi sırât-ı müstakimden sapmak demektir ki bu da onlar için bir kötülemedir.
İkinci vasfa ise taksimin verdiği anlam işaret etmektedir. Onların ikinci vasfı ilimde yeterli seviyede bulunmamalarıdır. İlimde yeterli seviyede olmayan herkesin cehalete eğilimi vardır. Cehalete olan bu eğilim ise kalplerindeki eğriliğin/doğru yoldan sapmanın sebebidir. Çünkü bazı şeylerdeki cahilliği sebebiyle istinbatın yolunu yöntemini bilmeyen kimsenin ne muhkem delillere, ne de müteşabih delillere uyması caiz değildir. Şayet böyle bir kişinin muhkeme uyduğunu farz etsek bile onun muhkeme uymasının da bir yararı yoktur. Çünkü onun geçersiz bir tâbi oluşla tâbi olması veya müteşabihe tâbi olur gibi tâbi olması ihtimali vardır. Muhkeme uyduğunda durum bu olunca, müteşabihe uyduğu zaman ne olacağını düşünebiliyor musun?
Sonra onun müteşabihe uyması -fitne peşinde koşmak için değil de sadece doğruyu arayıp bulmak için bile olsa- kesinlikle onu maksadına ulaştırmayacaktır. Bir de fitne çıkarmak maksadıyle müteşabihe uymuş olsa durumun ne olacağını artık sen düşün. Câhil kişi fitne çıkarmak maksadıyle muhkeme uyduğu zaman da durum böyledir. Çoğu zaman câhillerin kendi menfaatleri için sahih ve fasit delillerden sadece herhangi birisi üzerinde düşünüp, kendi görüşünü destekleyen veya karşı çıkan diğer deliller üzerinde düşünmeyi bir kenara atarak delilleri kullandığını görürsün.
İlim iddiasında bulunan pek çok kişi de bu yolu meslek edinmiştir. Bazan onlar buna göre fetva verirler ve maksatlarına uygun olduğu zaman o fetvaya göre amel ederler. Veya fetvada arız olan bir maksattan dolayı ondan yüz çevirirler. Meselâ şeriatın yoluna göre değil de "men azze bezze"[1] mantığına göre imamın (devlet başkanının) orduya elde ettiği ganimetin tamanını vermesini caiz görmek bunun bir örneğidir. Buna cevaz veren kişi bazı âlimlerden nakledilen- "Seriyyenin (bir askeri birliğin) elde ettiği ganimetin tamamını o seriyyeye vermek caizdir." sözüne dayanır. Sonra bunu -ki bu kişi Mâliki mezhebine mensuptur- İmam Mâlik'e nisbet eder. İmam Mâlik kendisinden rivayet edilen bir sözde şöyle demiştir:
İmamın (devlet başkanının) verdiği ganimet caizdir. Adam bu sözü alır ve bir imam orduya ganimetin tamamını dağıtabilir diye fetva verir. Bu adam bu fetvayı verirken, seriyyenin (yani müfreze birliğinin) ordunun bir parçası olduğunu, düşmana saldırmak için düşman ülkesine giren, sonra orduya geri dönen bir birlik olduğunu ve ordunun kendisi olmadığını hiç düşünmez. İmam Malik'in de, ganimetin beşte biri çıktıktan sonra gazilere dağıtacağı görüşünde olduğunu da düşünmez. Bu konuda Malik'ten benim bildiğim farklı bir şey gelmemiştir. Sahabeden de farklı görüşte olan kimse yoktur. İmamın ganimetten vereceği pay da caizdir. Çünkü o içtihada bırakılmıştır.
İçerisine öncelikle heva ve hevesin girdiği her meselede durum böyledir. Sonra o mesele için sürekli olarak âlimlerin sözlerinden veya şer'i delillerden ve Arapların sözlerinden bir çıkış yolu arar. Maksadı kendisine geniş bir tasarruf alanı oluşturmaktır. Halbuki bu mesele ile ilgili pek çok ihtimal vardır. Fakat ilimde rüsuh sahibi olanlar (yani yeterli ilmi seviyeye ulaşanlar) bu konuda söylenmiş olan şeylerin ne anlama geldiğir) başından sonuna kadar bütün teferruatı ve karineleriyle birlikte bilirler. Onları başından sonuna kadar dikkate almayıp sadece üzerine istinat ettiği şeye itibar eden kimse, anlayışında hataya düşer. Şer'i ibarenin sağından solundan deliller devşirip bir kısmını görmezlikten gelen kimsenin yaptığı iş budur. Böylekimseler her an için yanılabilirler. Halbuki yeterli ilmi seviyesi olanların durumu böyle değildir. Bu ancak kendi iddiasına bir çıkış bulmakta acele eden kimselerin halidir.
Söz konusu âyetten anlaşılıyor ki, sapıklık, köklü ilim sahiplerinin yolu üzere cereyan etmez. Böyle olduğunda ittifaka bile ihtiyaç yoktur. Köklü ilim sahibi olan kişi de kasıtlı olarak sapıklığa asla düşmez.[2]

Fasıl

Bu durum sabit olduğuna göre ondan başka bir manaya geçeriz ve şöyle deriz:
İlimde yeterli seviyeye ulaşmış olan kişilerin hakka tâbi olmakta tuttukları bir yol vardır. Haktan sapanlar ise onların tuttuğu yoldan başka bir yolun üzerindedirler. Bu sebeple onların tuttuğu yolun, o yoldan sakınmamız için açıklanmasına ihtiyacımız vardır. İlim sahiplerinin tuttuğu yolu bizim de tutmamız için onların yolunun da açıklanmasına ihtiyacımız vardır. Usûlü fıkıh âlimleri, ilim sahiplerinin izlediği yolu açıkladılar ve o konuda söyleyeceklerini geniş tuttular. Haktan sapanların izledikleri yol hakkında ise fazla

konuşmadılar. Onların kaynaklarım ve dayanaklarım tek tek saymak imkanı var mıdır, yok mudur? Bunun için biz onlarla ilgili başka bir ayet-i kerimeye baktık. O da şu âyettir:
"Şüphesiz bu, benîm dosdoğru yolumdur. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır." [3] Âyet,-i kerime hak yolun tek olduğunu, bâtılın ise bir değil, birden fazla yolunun bulunduğunu ifade etmektedir. Bâtıla ait yolları herhangi bir sayı ile sınırlamak mümkün değildir. Bu âyeti tefsir eden bir hadiste de buna işaret edilmektedir. Söz konusu hadisi İbn Mes'ud (r.a) şöyle nakletmektedir:
Rasulullah (s.a) bizim önümüze bir çizgi çizdi ve: *"İşte Allah'ın doğru yolu budur."* buyurdu.
Sonra bu çizginin sağına ve soluna başka çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu:
"Bunlar da başka yollardır. Bu yollardan her birinin üzerinde kendisine davet eden bir şeytan vardır."
Hz. Peygamber (s.a) daha sonra bu âyeti okudu. Bu hadiste sayı ile sınırlı olmayan müteaddit çizgilerin olduğu ifade edilmektedir. O halde bizim bunları ne naklî yönden, ne aklî yönden, ne de istikra yönünden sınırlandırmamız ve saymamız mümkün değildir.
Aklî yönden sınırlandıramayız, çünkü akıl onların herhangi bir sayıyla sınırlandırılmalarını gerektirmiyor. Görmüyor musun, sapıklık cehalete dayanır. Cehaletin ise sayılamayacak kadar çok çeşidi vardır. Bunları saymaya çalışmak faydasız bir çabadan başka bir şey değildir.
istikra/tümevarım yönünden de batıl yolları saymamızın bir yararı yoktur. Çünkü bid'atleri çıktığı zamandan itibaren incelediğimizde, günler geçtikçe bunların çoğaldığını görürüz. Günümüze gelinceye kadar her dönemde mutlaka yeni yeni acaip istinbat, şekilleri (bid'at çıkarma yöntemleri) ortaya çıkmıştır.
Hal böyle olunca bizden sonra da bizden öncekilerde görmediğimiz istidlallerin (bid'at çıkarma yöntemlerinin), özellikle cehaletin çokluğu ve ilmin azlığında, araştırmacıların içtihat derecesinden uzaklaşmalarında ortaya çıkması mümkündür. O halde bu yönden de bâtıl yolları sınırlandırmak mümkün değildir. Bâtıl yollar, hak yola muhalefetten kaynaklanır da denilemez. Çünkü hakka muhalefetin de sayılamayacak kadar çeşitli şekli vardır.
Meselenin bu yönünü araştırmanın çok zor olduğu artık belli olmuştur. Fakat biz burada bazı genel ölçüler yereceğiz. Bu ölçülerle bid'atçilerin (veya bâtıl yoldan gidenlerin) nasıl bir yöntem kullandıklarını tesbit edebiliriz.
Bunlardan birisi şudur Onlar zayıf, çürük ve hadiscilerin üzerlerine bir şeyin bina edilmesini kabul etmedikleri uydurma hadislere dayanırlar. Meselâ, âşûra günü sürme çekmek, beyaz horoz ikram etmek, niyetle patlıcan yemek gibi bid'atlerin dayandırıldığı hadisler ve Hz. Peygamber'in (s.a) semâ esnasında vecde gelip kendinden geçtiği, hatta omuzlarından ridâsının düştüğü rivayeti böyledir.[4] Bu ve benzeri hadisleri -malum olduğu üzere- câhil ve ilmi yanlış nakleden kimseler kullanırlar. İlim ve tarikat yolunda kendilerine güven duyulan hiç kimsenin bu tür hadislerle amel ettikleri nakledilmemişler.
Muhaddisler nazarında sahih hadislere dahil oldukları için bâzı âlimler hasen hadisleri de kullanmışlardır. Çünkü onların senedinde ittifakla cerhedilen ve kusurlu bulunan kimseler yoktur. Mürsel hadisi kullananlar da sadece onların sahih olanlara dahil olması durumunda kullanmışlardır. (Yani sahabe mürselini kullanmışlardır.) Sahabe mürselinde senedde zikredilmeyen sahabi, zikredilen sahabi gibidir, onun gibi adalet ve zapt sahibidir. Bunların dışındakiler hadis âlimleri tarafından kesinlikle delil olarak kabul edilmemişlerdir.[5]
Şayet, müslümanlar karşılarına çıkan herkesin her söylediğini hadis diye alıp onları hüccet olarak kullanmış olsalardı cerh ve ta'dil ilmini ortaya koymalarının bir anlamı olmazdı. Halbuki onlar bu konuda icma etmişlerdir. Eğer öyle olsaydı, senet peşinde koşmalarının da bir anlamı olmazdı. Bu sebepledir ki isnad ilmini dinin bir parçası haline getirdiler ve "filan kişi falan kişiden bana nakletti." demekle yetinmediler, bilakis bu isimleri senetlerinde zikretmekle, kendilerinden hadis naklettikleri kişilerin bilinmesini ihüva eden şeyleri de murat ettiler. Tâ ki bilinmeyen, şaibeli veya itham altındaki kişilerden rivayet yapılmasında sadece rivayetine güvenilen kişilerden hadis nakledilsin. Çünkü meselenin ruhu, şeriate dayanmamız ve hükümlerde istinat etmemiz için bu hadisin kesin olarak Hz. Peygamber (s.a) tarafından söylendiğine dair galip bir zannın oluşmayıdır.
İsnadı zayıf olan hadislerde onun Hz. Peygamber tarafından söylendiğine dair galip bir zan oluşmaz. Bu sebeple onlara bir hüküm isnadı mümkün değildir. Hal böyle olunca uydurma olduğu bilinen hadislerin durumunu sen düşün.
Evet, genelde zayıf hadise itimada sevk eden âmil, onun peşine takınılan hevadan daha önce ve itimada lâyık olmasıdır. Bu tamamen şeriatın hiçbir esasının hadisle ters düşmeyeceği varsayımına dayanır. Herhangi bir hadis şeriatın herhangi bir esasına ters düştüğü zaman o hadisin alınmaması daha uygundur. Çünkü onun alınması demek şeriatın o esasının yıkımı demektir. Görünürde sahih bile olsa o hadisin alınmaması konusunda icma vardır. O hadisin şeriatın esaslarından herhangi birisine ters düşmesi, ravilerden birisinin vehmine/yanılgısına, veya bazı râvilerin unutkanlığına delildir. Şeriatın herhangi bir esasına ters düştüğünde sahih bir hadis bile terk edildiğine göre, sahih olmayan hadisin durumunu da sen düşün."[6]
Bir İtiraz: Ahmed ibn Hanbel'den rivayet edildiğine göre o, zayıf hadisin kıyastan hayırlı olduğunu söylemiştir. Bu sözün zahiri, sahih olmayan hadisle de amel edilmesi gerektiğini ifade eder. Çünkü o, zayıf hadisi, müslümanlarm cumhurunca amel edilen, hatta selefin üzerinde icma ettiği kıyasa tercih etmiştir. Bu da zayıf hadisin Ahmed ibn Hanbelin nazarında kıyastan üst mertebede olduğunu gösterir.
Bunun cevabı şudur: Bu, bir müetedihin sözüdür. İçtihadı doğru da olabilir yanlış da olabilir. (Bu bir özürdür/zaaftır). Çünkü onun bu konudaki özrü ortadan kaldırabilecek kesin bir delili yoktur. Şayet bu (sözü Ahmed ibn Hanbel'in söylediği) kabul edilirse bunu zahiri anlamının dışında başka bir anlama hamletmek mümkündür. Çünkü onlar (yani müetehitler) isnadı zayıf olan hadisin terki konusunda icma etmişlerdir. O halde Ahmed ibn Hanbel'in sözünü, o bununla senedi hasen olan hadisi ve onunla amel etmeyi kasdetmiştir veya senedi hasen bir hadisle amel etmenin "kıyasla amel etmekten hayırlı olduğunu" kastetmiştir. Şeklinde yorumlamak gerekir, şayet bunu kastettiği kabul edilirse, sanki o bu sözüyle, hadisleri reddedecek ölçüde kıyasa güvenen kimselere karşı çıkmada son derece titizlik göstererek kıyası reddetmiştir. Zâten Ahmed ibn Hanbel'in kıyası reddetme yönünde bir meyli vardı. Bu sebeple şöyle demişti: Biz sürekli rey ehline lanet ederdik, onlar da bize lanet ederlerdi. Nihayet Şâfii geldi ve aramızdaki bu husûmeti ortadan kaldırdı. Veyahutta Ahmed ibn Hanbel bu sözüyle Kitap, sünnet ve icmadan herhangi bir dayanağı olmayan fasit kıyası kastetti de amel edilmese bile zayıf hadisi bu tür bir kıyasa tercih etti. Aynı şekilde Ahmed ibn Hanbel'in sözü en toleranslı bir şekilde yorumlansa bile bu söz (müctehit) imamların sözlerine karşı çıkmada bir dayanak olarak kullanılamaz. Allah onlardan razı olsun.[7]
Bir İtiraz: Denilse ki: Bütün bunlar sahih derecesine ulaşmayan hadislere itimat eden imamlara da bir reddir. Buna karşı söylenecek söz şudur: Onlar isnadın sıhhatini şart koştukları gibi aynı şekilde teşvik ve korkutmayla ilgili hadislerin naklinde senedin sıhhatine güvenmeyi şart koşmadılar. Şayet onların senetleri de sahih olursa bu daha güzel olur. Ancak teşvik ve korkutma (terğib ve terhib) hadislerinin senedleri sahih olmasa bile bunların naklinde ve kullanılmasında bir sakınca görmediler. İmam Mâlik Muvatta'da, İbn el-Mübarek Rekaik'te, Ahmed ibn Hanbel Rekaik'te ve Süfyan Câmiu'l-Hayr'da böyle yaptı. Bu neviden olan rivayetlerin hepsi teşvik ve korkutma (terğib ve terhib) ile ilgili hadislerdir. O halde onun gibi olana da itimat etmek caizdir. Nafile namazlar, Miraç gecesi, Şabanın onbeşinci gecesi, Recebin ilk Cuma gecesi namazları imam namazı ve hafta namazı ve anne, babaya iyilik için kılınan namaz, Aşûra günü, Receb ayı orucu ve Recep ayının 27. gecesi gibi şeylerin faziletleriyle ilgili sahih olmayan hadislere itimat etmek de caizdir.[8] Çünkü bunların hepsi sâlih ameli teşvik konusunda gelen hadislerdir. Namaz aslında sabit olan bir ibadettir. Oruç ve gece ibadeti de böyledir. Bunların hepsi hususi olarak fazileti nakledilen bir hayırla ilgilidir.
Bu sabit olduğuna göre, faziletli oldukları hadislerde bildirilen her şey teşvik (terğib) babmdandır. Ahkam konusundaki hadislerin aksine bunların senetlerinin sıhhatine hadiscilerin şehadet etmesi gerekmez.
O halde istidlalin bu şekli kalblerinde eğrilik olanların yöntemi değil, ilimde yeterli seviyede olanların yöntemidir. Çünkü ilim sahipleri ahkam hadisleriyle teşvik ve sakındırma hadislerini birbirinden ayırdılar, ahkam hadislerinde sıhhati şart koştular, teşvik ve sakındırma hadislerinde sıhhati şart koşmadılar.
Cevap: Hadis âlimlerinin teşvik ve sakındırmayla ilgili hadisler hakkında sözünü ettikleri müsamahanın bizim meselemizle ilgisi yoktur.[9] Bunun açıklaması şöyledir: Hakkında söz edilen amelin aslı, ya icmali olarak veya tafsili olarak delillendirilmiştir. Veya icmali ve tafsili olarak delillendirilmemistir. Ya da icmali olarak delillendirilmiştir, fakat tafsili olarak delillendirilmemiştir.
Birincisinin şahinliğinde hiçbir şüphe yoktur. Farz namazlar, revatip sünnetler veya revatip olmayan sünnetler, farz oruçlar veya bilmen şekliyle mendup olan oruçlar gibi. Bunlar nassın belirlediği şekilde herhangi bir ilave ve eksiltme yapmaksızın edâ edildiği zaman -Âşûra orucu, veya Arefe günü, gece nafilelerinden sonra yapılan vitir ve küsûf namazı gibi- bunlar hakkında onların şart koştukları şekilde sahih olan deliller gelmiştir. Dolayısıyle bunların farz, sünnet ve müstehap olduklarına dair hükümler sabit olmuştur/kesinlenmiştir. Bu gibi amelleri teşvik edici veya bunlardan farz olanların terkinden sakındırıcı ve sahih derecesine ulaşmamış, kimsenin kabul etmeyeceği zayıf derecesine veya delil olarak kullanılmaları caiz olmayan mevzu derecesine de düşmemiş hadisler varit olduğu zaman, sahih bir yolla aslı sabit olduktan sonra, bu tür hadislerin zikredilmesinde ve onlarla teşvik ve sakındırma yapılmasında hiçbir sakınca yoktur.
İkincisinin de sahih olmadığı gayet açıktır. Bu, bid'atin ta kendisidir. Çünkü heva ve heves üzerine bina edilen mücerret reye dayanır. Bu tür olan ameller bid'atlerin en büyüğü ve en çirkinidir. İslamın reddettiği ruhbanlık, günaha girmekten korkan kimselerin iğdiş edilmesi, güneş altında ayakta durarak ibadet edilmesi veya hiç kimseyle konuşmaksızın susmak gibi. Buna benzer şeylere teşvik etmek doğru değildir. Çünkü şeriatte böyle şeyler yoktur. Benzeri şeyleri teşvik edici, muhalefetinden sakındırıcı delil de yoktur.
Üçüncüsü: Bir ibadet bütünlüğü içinde aslı sabit olduğu zaman o yönüyle birincisi gibi algılanır ve bu yüzden tek tek herbiri hakkında sahih şartı aranmaksızın nakil yapılması (sahih olmayan hadisler rivayet edilmesi) toleransla karşılanır. Meselâ mutlak manada nafile namaz kılmak meşrudur. Dolayısıyle Şabanın 15. geceyi namaz kılmayı teşvik edici hadisler geldiği zaman, nafile namaz hakkında aslında varolan teşvik bu hadisleri destekler. Aynı şekilde oruç tutmak esasen sabit olduğuna göre Recebin yirmi yedisinde tutulan oruç da sabit olur/meşru olur. Bunun benzeri başka örnekler de vardır. Mesele onların zannettiği gibi değildir. Çünkü asıl, icmali olarak sabit olduğu zaman, tafsili olarak ispatı gerekmez. Genel manada namaz sabit olunca ayrıca özel olarak öğlen, ikindi veya vitir veya başka bir namazı naslarla ispat etme zorunluluğu yoktur. Aynı şekilde genel olarak oruç sabit olduğu zaman, ayrıca Ramazan, Aşura, Şaban veya başka bir orucun sahih bir delille ayrı ayrı ispat edilmesinde zorunluluk yoktur. Sahih bir delille sabit olan bu özel amele nisbetle teşvik ve sakındırma hadislerinin durumu bundan sonra incelenir.
Sualde zikredilen konuda buna dair herhangi bir şey yoktur. Çünkü genel olarak gece ve gündüz kılınan nafile namazlarla, Şabanın 15. gecesi şu kadar rekat namaz kılmak ve her rekatta şu şu sûreleri şu miktarda okumak arasında bir bağımlılık yoktur. (Yani genel olarak gece ve gündüzleri nafile namaz kılmak meşrudur ama bunları belli günlere ve

miktarlara tahsis etmenin meşruiyet temeli yoktur.) Filan ayın filan gününde oruç tutmak da böyledir. Hal böyle olunca özellikle bu ibadetler bir gaye haline getirilemezler. Nafile namaz ve nafile oruçların bu günlere tahsisini gerektirecek kesin şer'î bir delil yoktur.
Hakkında özel olarak şer'î bir hükmü bulunduran herhangi bir ibadeti belli bir günde veya zamanda yapmayı tercih etmek buna delildir. Nitekim mesela aşure günü veya arefe günü veya Şaban ayında oruç tutmanın genel olarak diğer günlerde nafile oruç tutmaya üstünlüğü vardır. Çünkü bu günlerde oruç tutmanın genel olarak diğer günlerde oruç tutmaktan daha faziletli olduğu sabit olmuştur. Bu fazilet, hükümlerde diğerlerinden -meselâ nafile namazın mutlak meşruluğundan anlaşılmayacak- daha üstün bir mertebeyi gerektirir. Çünkü bir amelin genel olarak meşruluğu, o amel işlendiği zaman on katı sevaptan yediyüz kata kadar sevabı gerektirir. Aşure günü oruç tutmak ise kendisinden önceki bir senelik günahlara keffarettir. Bu da mutlak/genel meşruluğa ilave bir durumdur. Sonuçta bu onun için mertebece bir üstünlüğü ifede eder. Bu da hükme râcidir. (yani söz konusu günde oruç tutmanın daha faziletli olduğuna hükmolunur.)
O halde bu özel teşvik, özel bir mendup çeşidinde (farklı) bir mertebeyi gerekli kılar. (Bu bir hükümdür.) Onların (müctehit imamların)- "Hükümler ancak sahih bir yoldan sabit olurlar." sözlerinden dolayı bir hükmün ispatının mutlaka sahih hadislere dayandırılması gerekir. Sahih olmayan hadislerle ispat edilmeye çalışılan bid'atlerde, meşru olan bir şeye herhangi bir zamanla veya sayıyla ya da keyfiyetle sınırlama getirmek gibi mutlaka bir ilave vardır. Dolayısıyle bu ilavelerin hükümlerinin de sahih olmayan yollarla sabit olması gerekir. Bu ise âlimlerin tesis ettikleri şeye (onların metoduna) aykırıdır.
Onlar hükümlerle sadece vâciplik veya haramlık hükümlerini kastederler de denilemez. Çünkü o zaman da biz deriz ki: Böyle bir şeyi söylemek delilsiz olarak kafadan hüküm vermektir. Bilakis hükümler beş kısımdır. Nitekim vâciplik hükmü de ancak sahih bir delille sabit olur. Hüküm sabit olduğu zaman teşvik ve sakındırma hadislerinde bu hükmün sübutunda müsamaha gösterilir demen artık gerekmez. Bütün değerlendirmelere göre, teşvik edilen her şeyin hükmü ve meşru olan şeyler içerisindeki mertebesi şayet sahih bir yolla sabit olmuşsa artık onun sahih olmayan bir yolla teşvik edilmesi bağışlanabilir. Bu hüküm ve mertebe ancak teşvik hadisi ile sabit olmuşsa o hadisin de mutlaka sahih olması şarttır. Aksi takdirde ilimde yeterli seviyeye gelmiş kimselerin içinde oldukları kabul edilen topluluğun yolundan çıkmış ölür. Kendilerine fıkıhçı denilen ve havas mertebesinde oldukları iddiasıyle avamdan ayrılan kimselerden bir grup burada yanılgıya düşmüşlerdir. Bu yanılgının temeli her iki konuda da hadiscilerin söylediklerinin anlaşılmamasına dayanır. Başarı Allah'tandır.[10]

Fasıl

Bid'atçilerin kullandıkları yöntemlerden birisi de yukarıdakinin zıddı olup o da onların maksatlarına ve mezheplerine uygun düşmeyen hadisleri reddetmeleri, onların akla aykırı ve delilin gereğine uygun olmadığını ve reddedilmeleri gerektiğini iddia etmeleridir. Meselâ kabir azabını, sıratı, mizanı ve âhirette Allah Teala'nın görülmesini inkar edenler bu yöntemi izlerler. Karasinek ve onun öldürülmesiyle ilgili hadisi reddedenler de böyledir. Söz konusu hadise göre sineğin kanatlarından birisinde hastalık/yani mikrop, diğerinde şifa/yani panzehir vardır, sinek kendisini korumak için önce hastalık/mikrop taşıyan kanadını yiyeceğe batırır. Onlar bu yöntemle, kardeşinin karnı ağrıyan kişiye Hz. Peygamberin ona bal şerbeti içirmesini tavsiye etmesini de reddederler. Onlar adaletli kişilerin naklettiği buna benzer pek çok sahih hadisi bu yöntemle reddederler.[11]
Onlar bazan râviler içinde -Allah korusun- sahabileri, tabiileri ve hadis imamlarının adaletlerinde ve imametlerinde ittifak ettikleri kimseleri bile kötülerler. Bütün bunları kendi mezheplerine muhalif olanları reddetmek için yaparlar. Bazan onların fetvalarını reddederler ve halk sünnetin ve ehl-i sünnetin peşinden gitmesin diye halkın duyacağı şekilde bu fetvaları kötülerler. Nitekim Ebu Bekir ibn Muhammed'in şöyle dediği rivayet edildi: Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Hırsızı sultandan başkası affedemez. Bunun üzerine ben ona (hırkasını çalan hırsızı affetmek isteyen) Safvan ibn Umeyye'ye Rasulullah'ın (s.a) şöyle dediğini naklettim:
"Bunu bana hırsızı getirmeden önce yapsaydın olmaz mıydı?" Ben böyle deyince Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Hz. Peygamber'in (s.a) böyle dediğine dair Allah'a yemin eder misin? Ben de ona dedim ki:
Bunu Rasulullah'ın (s.a) söylemediğine de sen Allah'a yemin eder misin? O hadisi ben İbn Avn'a da okumuştum. İbn Avn'ın etrafındaki halka büyüyünce dedi ki:
Ey Ebû Bekir, o hadisi bir daha oku.
Onlar sırat, mizan ve havzın sabit olduğunu söylemenin akla aykırı bir söz olduğunu iddia ederler. Bunlardan birisine şöyle bir soru soruldu:
Âhirette Allah Teala'nın görüleceğini söyleyen bir kimse tekfir edilir mi? O bu soruya şöyle cevap verdi:
Tekfir edilmez. Çünkü O, akla uygun olmayan bir şey söylemiş oldu. Akla aykırı bir şeyi söyleyen kişi kâfir değildir.[12]
Bir cemaat de âhad haberleri tümden redderler[13] ve Kur'an'ı anlamada sadece akıllarının münasip gördüğüyle yetinirler. Hatta şu âyet,-i kerimeyle (akıllarınca yorumlayıp) içkiyi bile mubah görürler:
"İnananlara ve yararlı işler yapanlara tattıklarından dolayı bir günah yoktur."[14]
Bunlar ve benzerleri hakkında Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sakın ola sizden birinizi koltuğuna kurulmuş (şöyle bir tavır sergilerken) görmeyeyim:
Ona emrettiğim ya da yasakladığım şeylerden bir şey gelir de şöyle der:
Bilmiyorum (böyle bir şey yok) Biz Allah'ın kitabında bulduğumuz şeye uyarız."
Bu, bir yasağı ihtiva eden ağır bir tehdittir. Sünneti red suçunu işleyen kimseler de bu tehdide dahildir.
Bu hadisleri aklın verdiği hükümlerle reddettikleri için onların sözleri husün ve kubühun (yani iyi ve kötünün) sadece akılla bilinebileceği prensibine dayanır. Bu konu usûl ilminde anlatılan bir konudur. İnşaallah bununla ilgili açıklama daha sonra gelecektir.Amr ibn en-Nadr dedi ki:
Bir gün ben de yanındayken Amr ibn Ubeyd'e bir şey soruldu. O da buna cevap verdi. Ben dedim ki:
Bizim arkadaşlarımız böyle söylemiyorlar. Dedi ki:
Senin arkadaşların da kim, babasız kalasıca? Dedim ki:
Eyyup, Yunus, İbn Avn ve et-Teymi'dir. Dedi ki:
Onlar diri olmayan ölüler sürüsünün pislikleridirler. İbn Aliyye[15] dedi ki:
Bana el'Yesea anlattı ve şöyle dedi:
Vâsıl ibn Ata[16] bir gün konuştu ve şöyle dedi: Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Duymuyor musunuz? Dinlediğiniz esnada Hasan ve İbn Şirin'in sözü atılmış hayız bezinden başka bir şey değildir, (yani onların sözlerinin hayız bezinden fazla değeri yoktur)
Vâsıl ibn Ata mutezile fikrini ilk defa ortaya atan kişidir. Amr ibn Ubeyd de onunla birlikte o görüşü benimsemiştir ve ona hayran olmuştur. Bu sebeple kız kardeşini onunla evlendirmiştir. Kız kardeşine şöyle demişti:
Seni öyle bir adamla evlendirdim ki ona ancak halife olmak yakışır. Sonra bu adamlar haddi tecavüz ettiler ve kötü fikirleri sebebiyle imâ yollu veya açık bir şekilde Kur'anı reddecek noktaya geldiler.
Amr ibn Ali[17] güvendiği bir kişiden dinlediği bir olayı şöyle anlatır: O kişi şöyle demişti:
Ben Amr ibn Ubeyd'in yanında bulunuyordum. O da Osman et-Tavil'in dükkanında oturuyordu. Ona bir adam geldi ve dedi ki:
Ey Ebû Osman! (Amr ibn Ubeyd'in künyesidir) Şu âyet hakkında Hasan el-Basri'den neyi söylediğini duydun "Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi."[18] Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Hasanın görüşünü sana haber vermemi istiyorsun öyle mi? Adam dedi ki:
Hayır, ben sadece Hasan'dan bu konuda ne duyduğunu söylemeni istiyorum. Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Hasan'ın şöyle dediğini duydum: Allah Teala bir kavmin öldürülmesini takdir etmişse mutlaka öldürülürler. Allah bir kavmin toprak altında kalmasını takdir etmişse, mutlaka o şekilde ölürler. Allah Teala bir kavmin suda boğulmasını takdir etmişse mutlaka suda boğularak ölürler. Allah bir kavmin ateşte yanmasını takdir etmişse, mutlaka yanarak ölürler. Osman et-Tavil dedi ki:
Ya Ebâ Osman! Bu bizim sözümüz değildir. Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Ben sana Hasan'ın görüşünü haber vermek istediğimi söyledim. Zâten ben Hasan'ı yalanlıyorum.
el-Esrem[19] Ahmed ibn Hanbel'den nakletti; Ahmed ibn Hanbel dedi ki: Bize Muaz anlattı ve şöyle dedi:
Amr ibn Ubeyd'in yanında idim. Ona Osman ibn Fülan geldi ve dedi ki:
Ey Ebû Osman! Vallahi ben küfür olan bir söz işittim.
Amr ibn Ubeyd dedi ki:
Dur bakalım, nedir o? Hemen küfür diye acele etme. Osman ibn Fülan dedi ki:
Hâşim el-Evkas *"Ebû Leheb'in iki eli kurusun"*[20] âyeti ve *"Tek olarak yaratıp kendisine geniş servet verdiğimiz kişiyi bana bırak"*[21] âyetinin Ana Kitap'ta olmadığını iddia ediyor.
Halbuki Allah Teala şöyle buyuruyor:
"Apaçık Kitab'a andolsun ki biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kıldık. O, katımızda bulunan Ana Kitap'ta (Levh-i Mahfuzda) mevcut, yüce ve hikmet dolu bir kitaptır."[22]
Bu iddayı ileri sürmek küfürden başka bir şey değildir. Amr ibn Ubeyd bir müddet sustu sonra konuştu ve şöyle dedi:
Vallahi, şayet durum senin dediğin gibi olsaydı Ebû Leheb'i kötüleyen kimse olmazdı, o zaman bir tek kişi bile kınanamazdı. O mecliste bulunan dedi ki:
Vallahi din dediğin, işte budur. Muaz bu rivayetin sonunda der ki:

Ben bunu Veki'e[23] anlattım. O dedi ki:
Bunu söyleyen kişinin tevbe etmesi istenir. Tevbe ederse ne âlâ.... Tevbe etmezse boynu vurulur.
Bunun bir benzeri de önemli bazı hadis imamlarından rivayet edilmiştir. Ali ibn el'Medînî[24] el-Müemmel'den[25] o da el-Hasen ibn Vehb el'Cumehi'den rivayet etti. O şöyle dedi.
Kendisiyle aramızda yakın bir ilişki bulunan filan kişi ailesiyle birlikte Bi'r-i Meymun denilen yere gitmişti. Benim de oraya gelmem için bana haber gönderdi. Akşam geç saatlerde ona geldim ve geceyi yanında geçirdim. Râvi der ki:
O bir çadırda idi, ben de başka bir çadırda idim. Bütün gece sanki bir arı vızıltısı gibi onun sesini dinledim. Sabah olunca kahvaltısını getirdi ve birlikte kahvaltı yaptık. Bana aramızdaki kardeşlikten ve hakikatten söz etti ve bana dedi ki:
Seni ben güzel bir düşünceye davet edeceğim. Bana kader konusunu açtı. Bunun üzerine ben onun yanından kalktım, gittim ve ölünceye kadar onunla bir daha tek kelime konuşmadım. Bir gün tavafta o içerideyken ben yolun dışında durdum ve o dışarda iken ben içeri girdim. Elimden tuttu ve dedi ki:
Ey Ebû Ömer! Daha ne zamana kadar? Daha ne zamana kadar?
Onunla yine konuşmadım. Dedi ki:
Benim suçum ne?
Bir adam "Tebbet yedâ Ebi Leheb" Kur'an'dan değildir derse sen ne dersin? Sen ona ne söylersin? Ellerimi onun elinden çektim (ve uzaklaştım.) Ali ibn el'Medînî der ki:
Müemmel dedi ki:
Ben bunu Süfyan ibn Uyeyne'ye anlattım. Bana dedi ki:
Ben işin tamamen bu noktaya vardığım zannetmiyordum. Ali ibn el-Medînî dedi ki:
Bunu ben de işittim, Ahmed ibn Hanbel de işitti. Dedi ki:
Ben, Süfyan ibn Uyeyne'ye, Mualla et-Tahhan'ın bazı sözlerini anlattım. Süfyan dedi ki:
Bu görüşün sahibinin öldürülmesi için başka neye ihtiyaç var?
Allah'ın Kitabına ve Peygamber'in (s.a) sünnetine karşı gösterdikleri şu küstahlığa bakınız! Bütün bunlar mahza hakikate karşı kendi mezheplerini tercihtir. Onlardan şeriate en saygılı olanı bile şeriat dışına çıkmanın yollarını arar, bu uğurda apaçık delilleri tevil ederek müteşabihlerin peşinden gider. İleride buna temas edilecektir. Bunların hepsi de yerüenler sınıfına dahildir.
Bid'atçilerden bir grup da vardır ki bunlar bazan hadisleri; "zan ifade ederler, Kur'an'da da zan kötülenmiştir" diye reddine delil getirirler. Bunun için şu ayetleri ve benzerlerini kullanırlar:
"Onlar ancak zanna ve nefislerin nevasına uyuyorlar."[26]
"Onlar sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şünhesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez."[27]
Bu konuda o kadar ileri giderler ki Kur'an-ı Kerim'de haramlığına dair herhangi bir nas olmadığı halde Allah Teala'nın Peygamberinin (s.a) diliyle haram kıldığı şeyleri helâl sayarlar. Bununla sadece akıllarının, uygun gördüğü şeyleri kendileri için tesbit etmeyi gaye edinirler.
Halbuki âyetteki ve hadisteki kastedilen zan onların iddia ettikleri zan değildir. Biz zannın üç yerde bulunduğunu gördük:
Birincisi: Dinin temel esaslanndaki zan. Bu tür bir zannın âlimlere hiçbir faydası yoktur. Çünkü bunun zan sahibi nezdinde zıddına da ihtimali vardır. Dinin füruundaki zan böyle değildir; şeriat ehlince onunla amel edilir. Çünkü onunla amel edileceğine delalet eden delil vardır. O halde fürû ile ilgili olanın dışındaki zan yerilmiştir. Bu doğrudur. Alimler onu burada zikretmişlerdir.
İkincisi: Buradaki zan birbirine zıt iki şeyden birini herhangi bir delil olmaksızın diğerine tercih etmektir. Şüphesiz bu yerilmiştir. Çünkü bu bir kafadan hüküm vermedir. Bu sebeple âyet'i kerimede onun hemen arkasından *"nefislerin hevası"* zikredilmiştir: *"Onlar ancak zanna ve nefislerinin hevâsına uyuyorlar."* Sanki onlar sadece önyargılı ve heva ve hevese uygun bir şeye meylediyorlar. Bunun için böyle bir zan yerilmiştir. Her hangi bir delilin desteklediği zan ise böyle değildir. O, genel olarak yerilmemiştir. Çünkü o, hevâya uymanın dışında bir şeydir. Bu sebeple o sabittir/geçerlidir ve dinin füruunda olduğu gibi, onun gibisine nasıl bir amel uygunsa onun gereğiyle de o şekilde amel edilir.
Üçüncüsü: Zan iki kısımdır: Birincisi kafi bir asla dayanan zandır. Bunlar nerede olursa olsun şeriatte kendileriyle amel edilen zanlardır. Çünkü onlar malum bir asla dayanırlar. Bunlar cinsi malum olan şeylerdendir. İkincisi kat'î bir asla dayanmayıp ya asıl olarak bir şey olmayana (yani delil olma değeri taşımayan bir şeye) dayanır ki bu yerilmiştir, ya da kendisi gibi bir zanna dayanır. Eğer bu zan da kafi bir asla dayanırsa birinci gibi olur yani övülür. Veya bu zan da başka bir zanna dayanırsa tekrar ona döneriz; onun mutlaka kati bir asla dayanması gerekir ki böyle olursa övülür. Eğer bu zan, delil olma özelliğini taşımayan bir şeye dayanırsa yerilir. Her türlü takdire göre haberi vâhid'in senedi sahihtir. O, mutlaka şeriatte bir asla istinat eder ve kabulü gerekir. Bundan dolayı mutlak olarak haber-i vahidi kabul ederiz. Nitekim kâfirlerin zanları herhangi bir şeye istinat etmez. Bu sebeple reddedilmeleri ve itibar edilmemeleri gerekir. Bu son cevap bir asıldan alınmıştır. Bunun açıklaması Allah'a hamdolsun ki el-Muvafakat isimli kitapta geçmektedir.
Bazı sapıklar hadislerin reddi konusunda ve hadislerde olan şeylere itimat eden kimselerin görüşlerinin reddi konusunda o kadar aşırı gittiler ki hadislerle amel etmeyi akla aykırı buldular ve hadislerle amel etmeyi savunanları da akılsız/deliler olarak gördüler.
Ebû Bekir ibn el-Arabi, doğuda ru'yeti inkar eden birisiyle[28] karşılaşanlardan naklederek şu olayı anlatır: Ahirette Allah'ın görülmesini (yani ru'yetullahı) inkar eden kişiye şöyle bir soru sorulur:
Allah Teala'nın ahirette görüleceğini savunan kimse tekfir edilir mi, edilmez mi?
O bu soruya şöyle cevap verir:
Hayır! Çünkü o akla uygun olmayan bir şeyi savunmuştur. Akla uygun olmayan bir şeyi savunan kimse tekfir edilmez.
İbn el'Arabi der ki:
Onlara göre bizim mertebemiz işte bu. Hevâ ve hevese uymanın neye yol açtığı konusunda insanlar bundan ibret alsınlar. Allah Teala, lütfuyla bizi bundan korusun.
Bizim zamanımızdaki önemli kişilerden birisi bu meselede yanılmış ve haber-i vâhidlerin tamamının zan olduğunu iddia etmiştir. Bir rivayette şöyle denilir: "Zan kişinin ne kötü binitidir." Başka bir rivayette de şöyle denilir: "Zandan sakının, çünkü zan sözün en yalan olanıdır. Bunlar söz konusu kişinin sözlerinden ve yanılgılarındandır. Allah onu affetsin.[29]

Fasıl

Bid'atçilerin yöntemlerinden birisi de şudur: Allah ve Rasulü'nün kastettiği şeyi anlamaya yarayan Arapça ilmini bilmedikleri halde Arapça olan Kur'an ve Sünnet hakkında yalan yanlış şeyler uydururlar";[30] kendi bildikleri şeylerle şeriatın aleyhinde bulunurlar, uydurdukları şeyleri kendilerine din edinirler ve ilimde yeterli seviyede olan kişilere muhalefet ederler. Kendi nefislerine çok güvendikleri ve hiç de öyle olmadıkları halde kendilerini içtihat ve istinbat yapabilecek kişiler olarak gördükleri için böyle bir tavrın içine girerler. Nitekim onlardan birisine[31] âyeti hakkında sorulunca şöyle demiştir:
Buradaki "sır" sarsar, yani geceleyin öten cırcır böceği demektir, der.
Nazzam'dan[32] rivayet edildiğine göre o da şöyle demiştir:
Kişi Allah'ın ismini anmaksızın îlâ[33] yaparsa îla yapmış sayılmaz. Çünkü îlâ, Allah isminden türemiştir. Bazıları da *"Âdem Rabbine başkaldırdı ve yolunu şaşırdı."*[34] âyetini tefsir ederken yasaklanmış ağaçtan meyveyi çok fazla yedikleri için Adem'in yolunu şaşırdığını söylerler. Çünkü ayette geçen ve "başkaldırdı, âsi oldu" anlamına gelen (ğavâ) kelimesini Arapların, annesinin sütünü çatlayıncaya kadar emen ve hatta bu yüzden bazan hayata veda eden deve yavrusunu anlatmak için kullandıkları (ğave'l-fasilü) tâbirine takılarak yorumlarlar.[35] Halbuki bir insan hakkında bu tâbir kullanılamaz. Bu kelime âyet-i kerimede, başkaldırmak, âsi olmak anlamına gelen "ğayy" mastarındandır. Bunlar *"Andolsun, biz insanlardan ve cinlerden bir çoğunu cehennem için yarattık,"*[36] âyetini "Biz insanlardan pek çoğunu cehenneme attık, saçtık, dağıttık" şeklinde yorumlarlar. Sanki onlar âyette "ze-ra-e" kelimesindeki hemzeyi görmezler, bu yüzden Arapların "rüzgar bir şeyi saçtı,dağıttı anlamında kullandıkları" (zerrathü'r-rîhü" tabirinden yola çıkarlar. Halbuki (zerae) "yarattı" " (zerâ) ise "saçtı" "dağıttı" anlamına gelir. Araplar "hayvan sırtındakini attı" anlamında da " (ezrathu d-dabbetü) derler.
İbn Kuteybe'nin anlattığına göre Bişr el-Muraysi arkadaşlarına: "Allah Teala sizin ihtiyaçlarınızı en güzel şekilde karşıladı" anlamında bir söz söylerken Arapça kurallarına aykırı bir cümle kurdu. Orada bulunan topluluğun buna güldüğünü gören Kasım et-Timar güya Bişr'i savunmak için Arapça bir şiir okudu, fakat aynı kural hatasını kendisi de bu şiiri okurken yaptı. Kâsım'ın okuduğu şiir meâlen şöyle idi:
"Süleymi'yi Allah himaye ediyor. O hiçbir şey vermediği halde Allah onu mahrum bırakmadı."
Bişr el-Muraysi akılcıların reisiydi. Kasım et-Timar ise kelamcıların reisiydi.
İbn Kuteybe der ki:
Kasım'ın, Bişr'i savunmak için okuduğu şiirdeki hatası Bişr'in hatasından daha da tuhaftır.
Bunlardan bazıları *"Leş, kan ve domuz eti size haram kılındı."*[37] âyetinin domuz yağının helâl olduğunun delili olarak ileri sürerler. Bu âyette domuzun sadece eti haram kılınmıştır, başka şeyi haram kılınmamıştır, dolayısıyle bu âyet domuz yağının helal olduğuna delildir, derler. Bazan bazı âlimler de onların söylediklerini kabul ederler ve domuz yağının sadece icmâ ile haram kılındığını zannederler. Halbuki mesele basittir. Lahm yani et kelimesi hakiki anlamıyle yağı ve başka şeyleri de içine alacak şekilde kullanılır. Tâ ki özel ismiyle anıldığı zaman şahm, yani yağ denilir. Nitekim damar, sinir ve deri de böyledir. Şayet onların dedikleri gibi olsaydı damar, sinir, cild, ilik, beyin gibi özel ismi olan

şeylerin hiçbirisi domuzda haram olmazdı. Bu ise domuzu tamamen haram olmaktan çıkarırdı.
Hâricilerin *"Hüküm ancak Allah'ındır."*[38] âyetini delil göstererek hakem tayin etmenin gayri meşru olduğunu iddia ederken sinsice bir yol tutuklarını söylemek mümkündür. Çünkü bu âyet-i kerimede hüküm lafzı genel bir anlam ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Bu kelimenin özel anlamlı olarak kullanıldığı yerler buna dahil edilemezler. Onlar hepsini aynı kategoride gördükleri için şu âyetlerden yüz çevirmişlerdir:
"Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin."[39]
"İçinizden adalet sahibi iki kişi buna hükmeder."[40]
Şayet genel anlam ifade eden lafızlarla özel anlam ifade eden lafızların reddedilemeyeceğine dair olan Arapça kuralı araştırarak bilmiş olsalardı özel hükümleri hemen inkara koşmazlardı ve kendi kendilerine: "Acaba bu genel hüküm başka hükümlerle tahsis edilmiş midir?" diye sorarlardı da sonra onu tevil ederlerdi. Bu konuda başka bir şey daha vardır ki yeri gelince o da zikredilecektir. Arap kelamıyle ilgili cehaletin pek çoğu mecaz konusunda ortaya çıkar ki aklı başında olan bir kişi buna razı olmaz. Allah Teala lutf u ihsaniyle bizi cehaletten ve cehaletle amel etmekten korusun.
Buna benzer istidlallerin hiçbir kıymeti yoktur, konuşanların seviyesini düşürür, emsallerine aykırı bir görüş olarak bile kabul edilemez. Bu tür istidlallerle ortaya konulan inanç ve amelle ilgili hükümler bid'atin ta kendisidirler. Çünkü bunlar hevâ ve hevese uyarak Arapça'nın genel-geçer kurallarının dışına çıkmak demektir. Hz. Ömer'den nakledilen şu söz ne kadar doğrudur: Bu Kur'an bir sözdür. Onu yerli yerine koyunuz. Onu hevâ ve hevesinize uydurmayınız. Yani bu kelama kendi anlamlarını veriniz ve anlamlarının dışına çıkarmayınız. Çünkü Kur'an'ı kendi anlamlarının dışına çıkarmak demek onun doğru olan yolundan çıkıp hevâ ve hevese uymak demektir.
Yine Hz. Ömer'den rivayet edilmiştir:
Ben sizin içinizden sadece iki adamın durumundan korkarım: Kur'an'ı yanlış tevil eden adam ve malı kardeşinden kıskanan adam.
el-Hasen'den (r.a) rivayet edilmiştir.
Ona sorulur:
Dilini ve mantığını düzeltmek için Arapça öğrenen adam hakkında ne dersin?
Şöyle cevap verir:
Evet öğrensin. Çünkü bir adam ki Kur'an'ı okur da yanlış manalara çekerse helak olur.
Yine ondan rivayet edilmiştir:
Kur'an'ı yanlış tevil eden acemler (Arap olmayanlar) sizi helake sürükleyiler.[41]

Fasıl

Bid'atçilerin yöntemlerinden bir diğeri, onların apaçık esaslardan ayrılıp, akılların değişik şekillerde anlayabileceği müteşabihlere sapmalarıdır. Müteşabihlerin teviline sarılmak - Allah Teala'nın Kitabında da haber verdiği gibi- Hıristiyanların teslisi savunmalarındaki hallerine bir işarettir. Sözkonusu duruma Allah Teala şöyle işaret etmektedir:
"Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih âyetlerin peşine düşerler." Alimler bilirler ki kendisinde bir kapalılık bulunan delil, manası anlaşılıncaya ve ondan neyin kastedildiği ortaya çıkıncaya kadar gerçekte bir delil değildir. Bunda kati bir asıla da aykırılığın olmaması şarttır. Mücmel veya müşterek oluşu, ya da teşbihin zuhuru gibi kafi bir delille çelişmesi sebebiyle manası tam olarak ortaya çıkmazsa o bir delil olamaz. Çünkü delilin hakikati, bizzat kendisinin apaçık olması, başkasına da delâlet etmesi/onu açıklamasıdır. Böyle olmazsa başka bir delile ihtiyaç duyulur. Bir delil kendisinin sahih olmadığına delâlet ederse delil olmaması daha uygundur.
Cüz'i ferlerin, külli asıllara aykırı olması mümkün değildir. Çünkü cüz'i ferler şayet amel etmeyi gerektirmiyorlarsa, tavakkuf mahallindedirler (yani herhangi bir işleme tabi tutulmazlar, delilinin araştırılmasına o anda gerek yoktur.) Şayet ameli gerektirirlerse, doğru olan müracaat etmektir. Asıllar, cüziyyatı da içine alır, külliyatı da içine alır. Kim asla dönmezse/delile müracaat etmezse haddi aşmış olur ve yerilme hükmüne dahil olur. Çünkü şüpheli şeylere tâbi olan kişi verilmiştir. O halde mütaşabihlere delil olarak nasıl güvenilir? Veya onların üzerine bir hüküm nasıl bina edilebilir? Müteşabihler gerçekte bir delil olmadığına göre, onların peşinden gitmeyi bid'at olarak kabul etmek hakdır/doğrudur.
Bunun İslam ümmeti içindeki örneği -her türlü noksanlıktan münezzeh olan- Rab Teala'nın göz, el, ayak ve yüz gibi organlarının varlığını ve O'na cihet/yön isnadını kabul eden Zâhiriyye mezhebidir.[42]
Bunun örneklerinden bir diğeri bir cemaatin müteşabihe tutunarak Kur'an'ın mahluk olduğunu iddia etmesidir. Onlar müteşabihe iki yönden tutunurlar: İddialarınca hem akli hem de nakli delileri vardır. .
Akli delilleri şudur: Kelam sıfatı da diğer sıfatlar cümlesindendir. Allah Teala'nın zâtına ait sıfatlarının olduğunu söylemek, onun bu sıfatlarından mürekkep olduğunu söylemek demektir. Bu ise muhaldir/imkansızdır. Çünkü o mutlak olarak birdir/tektir. Bu sebeple kendisiyle birlikte var olan kelâm ile mütekellim olması mümkün değildir. Nitekim kendisiyle birlikte var olan kudret ile de Kadir değildir. Veya kendisi ile birlikte var olan ilimle de âlim değildir. Diğer sıfatlar için de durum böyledir.
Ayrıca kelam, ancak ses ve harflerle anlaşılabilir. Bunların hepsi sonradan var olan şeylerin sıfatlarıdır. Allah Teala bunlardan münezzehtir. Görüşlerini böyle bir temele oturttuktan sonra da "Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu."[43] âyetini ve benzeri âyetleri tevile yeltenirler.
Nakli yönden ise görüşlerini şöyle savunurlar: Âyet-i kerime'de *"Allah her şeyin yaratıcısıdır."*[44] buyurulmakta dır. Kur'an, ya şeydir veya şey değildir. Şey değilse yok hükmündedir. Halbuki Kur'an sabittir/vardır. Bu bir paradokstur. Kur'an şey ise âyetin kapsamına girer. O halde o da mahluktur. el-Muraysi de Abdulaziz el-Mekki'ye karşı bununla delil getirdi.[45]
Bu iki şüphe, müteşabihata tutunmak demektir. Çünkü onlar yaratıcıyı yaratılana kıyas ettiler. Bunun ötesini düşünemediler. Bu sebeple hitabın anlamlarını ve akılların kaidesini terk ettiler.
Akılların kaidesini terk etmeleri şöyle oldu: Onlar şu ayet.-i kerimeyi iyi düşünmediler:
"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir."[46]
Bu âyet hem akli delildir, hem de nakli delildir. Çünkü her hangi bir yönden mahlûka benzeyen mahluk gibidir, çünkü bir şey için gereken şey, onun benzen için de gerekir. Bu âyet-i kerime yaratan-yaratılan benzerliğini redde bir delil olduğu gibi onlar için de delil olur. (Çünkü onlar tenzih konusunda mahlukata yaptıkları muameleyi Allah'a karşı da yaptılar ve bu sebeple Allah'ın zâtının birtakım sıfatlarla nitelendirilmesinin terkibi gerektireceğini zannettiler. (Ayet ise bunun söz konusu olmadığına çünkü onun yaratıklara benzemediğine işaret ediyor.)
Hitabın anlamlarını terk etmelerine gelince o da şudur: Araplar Allah Teala'nın âyetlerindeki "es-Semiu'l-Basir" "es-Semiul-Alim" veya "el-Kadir" gibi kelimelerden ancak işitmesi, görmesi ve kudreti olan ve bu sıfatları taşıyan birisini anlar. Bu lafızları, Kur'an'ın kendileriyle indiği hakiki anlamlarından dışarı çıkarmak demek, ümmü'l-Kitab'ın, yani muhkemlerin dışına çıkıp gereksiz yere müteşabihlerin peşine takılmak demektir.
Onlar bu sıfatları reddederler, onun yerine el-âlimiyyet (âlimlik), el-Kâdiriyyet (kâdirlik) gibi halleri neyi zorunlu görüyorlarsa (ki onlar terkibi zorunlu görüyorlar) âlimiyyet ve kâdiriyyette de aynı şeyi zorunlu görmeleri gerekir, (yani ilim ve kudret terkibe sebep oluyorsa, âlimiyyet ve kâdiriyyet de terkibe sebep olur. Çünkü bu sıfatlar ya vardır -ki o zaman terkibi gerektirir- veya yoktur ki o zaman da her yönüyle yoktur, (yani ilim yoksa âlimlik de yoktur vs.)
Kelamın ses ve harflerden oluşması meselesine gelince bu, kelâmı nefsi kavramını iyi anlamaya dayanır. Bu mesele usûl kitaplarında da anlatılmıştır.[47]
Nakli delillerle ilgili şüpheye gelince sanki onların nazarındaki bu şüphe de (aklın) bir sonucudur. Çünkü onlara göre akıllar itimat edilen bir umdedir. Fakat yukarıda geçtiği gibi bu delil ile (?..) onlara lazım gelir.* Çünkü "Allah her şeyin yaratıcısıdır." âyeti ya genel bir anlam ifade eder ve hiçbir şey bu genel anlamın dışına çıkamaz. Veya genel bir anlam ifade etmez. Şayet genel bir anlam ifade ediyorsa onun sınırlandırılması ya hiçbir delile dayanmaksızın yapılır -ki bu bir kafadan hüküm vermedir- veya bu sınırlandırma bir delil ile yapılır. Varsa bir delil, gösterin ki üzerinden düşünelim. Sözü ona getirirlerse bunun bir benzeri irade (sıfatında) da, eğer kabul ederlerse diğer sıfatlarda da veya inkar ederlerse âlimlik, kâdirlik gibi hallerde de vardır. Onlarda söylenecek söz duruma ve şartlara göre değişir.
Meseleye uygun daha başka deliller de vardır. Bu deliller de bu mezhebin bid'at olduğunu ve şeriatın kurallarına ters düştüğünü zorunlu kılıyor.
Bu konuda ortaya konulan en ilginç şeylerden birisi de Mes'ûdi'nin anlattığı ve el-Âcurri'nin Kitabu'ş-Şeria'da Mes'udi'nin anlattığından daha geniş bir şekilde zikrettiği şeydir.
Bu anlatılacak şeyde lafızlar bazı düzeltmelerle birlikte Mes'ûdi'ye aittir. Mes'ûdî dedi ki:
Salih ibn Ali el-Hâşimi[48] anlattı ve dedi ki:
Günlerden bir gün zulüm ve haksızlıkları görüşmek için halife el-Muhtedi'nin[49] huzurunda bulundum. Benim de hoşuma gidecek şekilde onun kendisine yapılan şikayetleri kolayca çözüme kavuşturduğunu ve o konulardaki mektuplarının bölgelere ulaştığını gördüm. O haberleri incelediği zaman ben kendisini göz ucuyla izliyordum. Bakışını bana çevirdiği zaman hemen gözlerimi indirdim. Sanki o içimden geçenleri bilmişti. Bana dedi ki:
Ey Sâlih! içinde anlatmak istediğin şeyler olduğunu zannediyorum. Dedim ki:
Evet, ey Mü'minlerin Emiri.
Oturumunu bitirince bana oradan ayrılmamamı emretti ve kalktı (gitti). Ben uzun bir süre oturdum. Nihayet o namaz hasırının üzerindeyken yanma gittim. Bana dedi ki:
Ey Salih! İçinden geçenleri bana söyler misin, yoksa ben mi sana söyleyeyim? Dedim ki:
Tabii ki Mü'minlerin Emiri söylerse daha güzel olur. Dedi ki:
Sanki ben senin bizim meclisimizde bulunmaktan hoşlandığını hissediyor gibiyim. Dedim ki:

Ey bizim halifemizin halifesi! Bir de babanızın savunduğu Kur'an'ın mahluk olduğu fikrini savunmamış olsaydınız. Dedi ki:
Ben kısa bir süre o fikri kabul ettim. Nihayet, el-Vâsık'ın huzuruna Şam'ın "Ezine" bölgesinden fıkıh ve hadis ehlinden eli kolu bağlı ak saçlı bir şeyh getirildi. Korkusuzca selam verdi. Dua etti ve veciz bir dua yaptı. Bunun üzerine el-Vâsık'ın[50] bakışlarında adamın bu halinden dolayı bir utanma ve adama karşı bir acıma duygusu gördüm. el-Vâsık dedi ki:
Ya Şeyh! Ebû Abdillah Ahmed ibn Ebi Duâd'ın[51] sana soracağı sorulara cevap ver. Şeyh dedi ki:
Ey Mü'minlerin Emiri, Ebû Abdillah Ahmed bu tartışmada küçük düşer, zayıf ve yetersiz kalır. el-Vâsık'ta acıma duygusu gidip yerine öfkenin hâkim olduğunu gördüm. Şeyhe dedi ki:
Demek Ebû Abidllah seninle tartışırken küçük düşer, zayıf ve yetersiz kalır, öyle mi? Şeyh dedi ki:
Kafana takma ya Emir a'l-Müminin, sen benim onunla konuşmama izin veriyor musun? el-Vasık şeyhe dedi ki:
Sana izin verdim.
Şeyh Ebû Abdillah Ahmed'e doğru döndü ve dedi ki:
Ey Ahmed, sen insanları neye davet ettin? Ahmed dedi ki:
Ben onları Kur'an'ın mahluk olduğu görüşüne davet ettim. Şeyh ona dedi ki:
Senin, insanları kabule çağırdığın bu Kur'an'ın mahluk olduğu görüşü dine dahil olan bir şey midir ki din sadece bu görüşle birlikte tamam olsun? Ahmed dedi ki:
Evet, dine dâhildir. Şeyh dedi ki:
Rasulullah (s.a) de insanları bu görüşe çağırdı mı, yoksa onları kendi hallerine mi bıraktı? Ahmed dedi ki:
Hayır, çağırmadı. Şeyh dedi ki:
Rasûlullah (s.a) bu görüşü biliyor muydu, yoksa bilmiyor muydu? Ahmed dedi ki:
Biliyordu. Şeyh dedi ki:
O halde sen, Rasulullah'ın insanları davet etmediği ve kendi hallerine bıraktığı şeye niçin çağırıyorsun?
Ahmed sustu, cevap veremedi. Bunun üzerine şeyh dedi ki:
Ya Emiral-Mü'minin işte bu birincisidir. Sonra Şeyh, Ebû Abdillah Ahmed'e şöyle dedi:
Söyle bana Ey Ahmed! Allah Teala yüce Kitabında: *"Bugün size dininizi tamamladım."* buyurdu. Sen ise dinin ancak Kur'an'ın mahluk olduğunun söylemenle tamam olacağını iddia ettin. Bu dinin tam ve eksiksiz olduğunu "söylerken Allah Teala mı doğru söyledi, yoksa sen eksiklik bulurken mi doğru söyledin? Ahmed yine sustu ve cevap vermedi. Şeyh bunun üzerine dedi ki:
Ya Emiral Mü'minin işte bu da ikincisidir. Bir müddet sonra şeyh dedi ki:
Söyle bana ey Ahmed! Allah Teala:
"Ey Peygmaber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."[52] buyurdu.
Senin insanları çağırdığın söz, Rasulullah'ın ümmetine tebliğ ettiği şeylerin içinde var mıydı, yok, muydu? Ahmed yine sustu, cevap vermedi. Bunun üzerine Şeyh dedi ki:
Yâ Emiru'l-Müminin işte bu da üçüncüsüdür. Bir müddet sonra şeyh dedi ki:
Söyle bana ey Ahmed! Senin insanları çağırdığın sözünü Rasulullah (s.a) bilince onların buna uymalarına engel olur muydu, yoksa engel olmaz mıydı? Ahmed dedi ki:
Engel olurdu. Şeyh dedi ki:
Ebu Bekir de engel olur muydu? Ömer de engel olur muydu? Osman da, Ali de engel olur muydu? Ahmed dedi ki:
Evet. Şeyh el-Vâsık'a döndü ve dedi ki:
Ey Müminlerin Emiri! Rasûllulah'ın ve ashabının engellediğini biz engellemeyeceksek Allah bizi bu duruma düşürmesin. el-Vâsık dedi ki:
Evet, Rasulullah'ın ve ashabının engellediğini biz engellemeyeceksek Allah bizi o duruma düşürmesin. Sonra el-Vasık dedi ki:
Bu adamın bağlarını çözün. Bağları çözülünce şeyh onları almak için kendine doğru çekti ve çok uğraştı. Bunun üzerine el-Vâsık dedi ki:
Bırakın onu, alsın. Sonra dedi ki:
Ben bu ipleri almaya karar vermiştim. Aldığım zaman ellerimin ve kefenimin onunla bağlanmasını vasiyet edecektim. Sonra da şöyle diyecektim: Ya Rabbi, beni haksız yere niçin bağladığını ve ailemi benim yüzümden korkuttuğunu şu kuluna sor! Bunun üzerine el-Vâsık, şeyh ve hazır bulunanlar ağladılar. Sonra el-Vasık ona dedi ki:
Ya Şeyh, ne olur beni tezkiye et, (Beni bu işten sorumlu tutma). Şeyh dedi ki:
Ey Müminlerin Emiri! Ben zaten Rasulullah'a (s.a) hürmeten ve senin ona olan yakınlığına hürmeten evimden çıkar çıkmaz seni tezkiye ettim. Bunun üzerine el-Vâsık'ın yüzü güldü ve sevindi. Sonra ona dedi ki:
Benim yanımda kal, seninle samimi dost olayım. Şeyh, el-Vâsık'a dedi ki:
Benim o körfezde yaşamam daha hayırlıdır. Ben yaşlı bir adamım. Muhtacım. el-Vâsık dedi ki:
Aklına ne geliyorsa benden iste. Şeyh dedi ki:
Emirul'Mü'mininin beni şu zâlim ibn Ebi Duâd'ın çıkardığı yere geri dönmem için izin vermesini istiyorum, el-Vâsık dedi ki:
Sana izin verdim. el-Vâsık, şeyhe bir hediye verilmesini emretti, fakat şeyh onu da kabul etmedi. Halife el-Mühtedi dedi ki:
Ben o andan itibaren o görüşten vazgeçtim. Öyle zannediyorum ki el-Vâsık da bu görüşten vazgeçti.[53]
Bu hikayeyi iyi düşünün! bunda akıl sahipleri için ibret vardır. Gör bak, Allah'ın Kitabı ve Peygamber'inin (s.a) sünnetiyle karşı tarafa nasıl cevap veriliyor ve nasıl susturuluyor.
Bu bölümdeki yanlışlığın ekseni sadece tek bir kelimenin üzerinde dönüp dolaşmaktadır, o da şeriatın maksatlarını bilmemek ve onun parçalarını biraraya getirememektir. Uzman ilim adamlarına göre şeri deliller ancak bir bütün olarak değerlendirilirler. Onların hem külli olanları vardır, hem de o küllilerden çıkartılan cüziler vardır. Hem genel anlam ifade edenleri vardır, hem de onların içinden çıkartılan özel anlamlılar vardır. Hem mutlak olanları vardır, hem de onların mukayyetleri vardır, hem mücmel/kapalı olanları vardır hem de müfesserleri/açıklanmış olanları vardır. Bir hüküm çıkartılırken bunların hepsi birden gözönünde bulundurulur.
Bunun benzeri, sağlam ve düzgün bir insanın benzerinden başka bir şey değildir. Nitekim isimlendirilebilecek duruma gelmedikçe insana da insan denmez. Tek başına eline, ayağına başına ve diline insan denilmez. Bilakis bütün bu organlarıyle birlikte insan diye isimlendirilir. Şeriat de böyledir. Gerçek manada bir hüküm istinbatının yapılabilmesi - hangi delili olursa olsun, şeriatın tek bir delilinin değil- ancak bütün delillerinin gözününde bulundurulmasıyle mümkündür. İlk bakışta o tek bir delil bir şey ifade ediyor gibi görünse de bu hakiki değil zannidir. Mesela ele, insan denilmesi hakikat değil bir zandır/kuruntudur. Çünkü bilirsin ki o insan değil, insanın elidir, insan olması muhaldir.
İlimde uzman kişiler de şeriatı bir bütün olarak tasavvur ederler. Tıpkı bir insanın organları gibi bu bütünün parçaları birbirine hizmet ederler. Faydalı bir tasavvurda/değerlendirmede bulunacaksan bu böyledir.
Müteşabihlere uyanlar ise herhangi bir delile üzerinde düşünmeden ve değerlendirme yapmadan hemen yapışırlar. Onların yapıştıkları delile külli veya cüz'i olarak muhalif başka şeyler bulursa bile onları dikkate almazlar. Sanki tek bir parçanın şer'i hükümlerin anlaşılmasında gerçek hükmü vermediğini bilmezden gelirler. Şeriatı bir bütün halinde dikkate almayıp tek bir delile uyan kimse müteşabihe uyan kimse demektir. Müteşabihe ise Allah'ın da şahitlik ettiği gibi sadece kalbinde eğrilik olan kimse uyar. "Allah'dan başka doğru sözlü kim vardır?"[54]

Fasıl

Bu noktada biz şöyle deriz:
Delillerin mukayyetlerini dikkate almaksızın mutlak olanlarını almak, herhangi bir tahsis edicisinin olup olmadığını düşünmeksizin umumi/genel anlamda olanlarını almak veya bunların tersini yapmak da müteşabihata tâbi olmak demektir. Çünkü böyle bir durumda mukayyet olan bir nas, herhangi bir delile dayanmaksızın rey ile/kafadan mutlak hale getirilmiş olur ve yine özel anlamlı olan bir nas yine rey ile genel anlamlı bir nas haline getirilmiş olur. Bu yol, körün taş atması ve delilde hevâ ve hevese uymak demektir. Mukayyet olduğu belirlenmiş bir mutlak, takyit edilmediği zaman kapalıdır/şüphelidir. Takyit edildiği zaman açık hale gelir. Nitekim mukayyedi mutlak hale getirmek de bu mukayyette delilsiz olarak nassa aykırı bir görüş beyan etmek demektir.
Birinci örnek şudur: Şeriatın mükelleflerden talebi mutlak ve geneldir. Hitabı doğrudan ortadan kaldıran özrün dışında hiçbir özür bu talebi ortadan kaldıramaz. Hitabı doğrudan kaldıran özür ise aklın zevalidir/gitmesidir. Bir mükellef dini yönden hangi fazilet mertebesine ulaşırsa ulaşsın ölünceye kadar onun üzerinde teklif devam eder/sorumluluğu düşmez. Hiç kimse dinde Rasulullah (s.a) ve onun ashabının ulaştığı mertebe gibi bir mertebeye ulaşamaz. Zerre miktarı da olsa onlardan bir yükümlülük düşmemiştir. Ancak tek tek şahıslara nisbetle güç yetiremeyecekleri yükümlülükler düşmüştür. Mesela kronik hastalardan cihada katılmaları istenmemiştir. Buna benzer sebeplerle bâzı yükümlülükler kaldırılmıştır.
İbâhilerin dediği gibi kim, dinde belli bir mertebeye ulaşmak, yükümlülüğü düşürebilir iddiasında bulunursa onun bu sözü dinden çıkarıcı bir bid'at olur.
Bid'atçilerin iddialarından birisi de sahih hadislerin Kur'an'la çeliştiği veya birbirleriyle çeliştiği veya manalarının yanlış olduğu ya da akla aykırı olduğu iddiasıdır.[55] Nitekim Rasulullah'ın birbiriyle davalı iki kişiye söylediği şu söz hakkında da aynı iddiada bulundular:

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ikinizin arasında Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim: Verdiğin câriye ve yüz koyun sana geri verilecektir. Oğluna yüz değnek ve bir yıl da sürgün cezası uygulanacaktır, kadın da recmedilecektir.
Sonra Enis'e şöyle dedi.
Ey Enis! Haydi bu adamın hanımına git, eğer zinayı itiraf ederse recm et!
Sabahleyin ona gitti kadın da itiraf etti ve o da onu recmetti.[56]
Bid'atçiler dediler ki bu rivayet Allah'ın Kitabına aykırıdır. Çünkü hadis, recm ve sürgün cezasına hükmetti. Halbuki recm de sürgün de Allah'ın Kitabında zikredilmedi. Şayet hadis bâtıl ise, biz de onu kastediyoruz. Şayet bu hadis gerçek ise o zaman da recm ve sürgün ilavesiyle Allah'ın Kitabına aykırıdır.
İşte böyle bir iddiada bulunmak, müteşabihe uymak demektir. Çünkü Arap lisanında ve şeriatte kitap kelimesi çeşitli anlamlarda kullanılır. Bu anlamlardan birisi de hüküm ve farzdır. Meselâ *"Kitaballahi aleyküm"* (Nisa:24) âyeti "*Bunlar, Allah'ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir."* anlamına gelir. Ayrıca (*ketebe)* kelimesi farz kıldı ve hükmetti anlamına gelir. Nitekim *"Oruç size farz kılındı."* (Bakara: 183) ve *"Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın, dediler"* (Nisa: 77) âyetinde bu anlamda kullanılmıştır. O halde Rasulullah (s.a) de yukarıdaki hadisi şerifte *"sizin aranızda Allah'ın kitabiyle hükmedeceğim"* derken *"Allah'ın bizim için şeriat kıldığı hükmüyle hükmedeceğim"* demek istemiştir. Nitekim kitap kelimesi Kur'an için de kullanılır. Kitap kelimesini herhangi bir delil olmaksızın sadece tek bir manaya tahsis etmek delillerin müteşabih olanlarına uymak demektir.
Bir hadiste: *"Benim ümmetim yağmur gibidir; öncesi mi, sonrası mı daha hayırlıdır bilinmez."*
Dediler ki:
Bu ümmetin özellikle öncesinin sonrasından daha faziletli olduğu veya bunun tersi sabit değildir. Sonra bir de şöyle bir hadis nakledilir:
"Şüphesiz İslam garip başladı, sonunda yine başlangıçtaki gibi garip olacaktır. Ne mutlu gariplere!"
Bu hadis ise öncekilerin ve sonrakilerin ortadakilerden daha faziletli olmalarını gerektirir. Sonra bir de şöyle bir hadis nakledilir:
"En hayırlı nesil benim içinde bulunduğum nesildir. Sonra onları izleyenler, sonra da onları izleyenlerdir."
Bu hadise göre ise en hayırlı nesil mutlak olarak ilk nesildir.
Bu bid'atçiler dediler ki:
Bu bir çelişkidir. Halbuki onlar yalan söylediler; burada ne bir çelişki ne de bir ihtilaf vardır.
Bunun izahı şudur: Şer'i deliller arasında ilk bakışta bir çelişki ortaya çıktığı zaman, bunların arasını uzlaştırmak ya asla mümkün değildir veya mümkündür. Uzlaştırma mümkün değilse bu varsayım ya kafi bir delil ile zanni bir delil arasında söz konusu olur veya iki zanni delil arasında söz konusu olur. İki kafi delil arasındaki bir çelişkiye gelince, şeriatte böyle bir şey vâki olmamıştır, olması da mümkün değildir. Çünkü kafi olan iki şeyin birbiriyle çelişmesi muhaldir/imkansızdır. Şayet çelişki, kafi ile zanni arasında vâki olursa zanni delil bâtıldır/geçersizdir. Çelişki iki zanni arasında vâki olursa burada âlimlerin tercih hakkı vardır. Tercih edilenle amel edilmelidir. Uzlaştırma imkanı varsa âlimler uzlaşma yönünün işletilmesinde ittifak etmişlerdir. Uzlaşma yönü zayıf bile olsa âlimlere göre onları uzlaştırmak daha evlâdır. Delillerin îmali/ çalıştırılması, bir kısmının ihmalinden daha hayırlıdır. Bu bid'atçılar bu esasa/prensibe ya cehaletlerinden dolayı veya inatlarından dolayı dikkat etmiyorlar.
Böyle bir prensib sabit olduğuna göre, *"En hayırlı nesil, benim neslimdir"* hadisi bu konuda asıldır/temeldir. Çünkü bizden hiç kimse sahabe derecesine ulaşamaz. Allah hepsinden razı olsun. Onların dışındakiler ise zamana, duruma veya bazı şartlara göre tevili muhtemeldir,
"Ne mutlu gariplere" hadisine gelince, bunda işaret edilen kimselerin faziletine dair herhangi bir hüküm yoktur. Bilakis onların iyi bir mükafata nail olacaklarının delili vardır. Bu mükafaat sahabenin mükafaatı gibi de olabilir. Onun altında da olabilir veya üstünde de olabilir. Hadiste buna dair bir delil yoktur. O halde bunu aslın muhkemliğine hamletmek gerekir. Bunda anlaşılmayan bir yön yoktur, (yani sahabe neslinin en hayırlı nesil olduğu yine sabittir/değişmez)
Onlar şu iki hadis arasında da çelişki olduğunu iddia ederler.
"Beni Yunus ibn Metta'ya üstün görmeyiniz, benimle diğer peygamberler arasında seçim yapmayınız."
Diğer hadis ise şudur:
"Ben Ademoğlunun efendisiyim. Ama ben bununla övünmem."
Bu iki hadisin arasını uzlaştırmak gayet kolaydır.[57]
Onlar şu hadisin başı ile sonu arasında da bir çelişki olduğunu iddia ederler:
"Sizden biriniz uykusundan uyandığı zaman elini üç defa yıkamadıkça su kabına batırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez."
Şayet bu hadisin sonundaki *"elinin nerede gecelediğini bilmez:"* cümlesi olmasaydı hadis sahih olurdu. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmeyenimiz yoktur. En kötü ihtimalle uyurken elini avret mahalline dokunmuş olabilir. Şayet bir adam elini - uyanıkken avret mahalline değdirmiş olsa elini yıkaması kendisinden istenmez. O halde elini avret mahalline değip değmediğini bilmediği halde elini yıkaması nasıl istenir?
Bu itiraz da önceki türden bir itirazdır. Çünkü uyuyan kimse avret mahalline dokunabilir ve uykudan önce istincanm yapılmaması sebebiyle oradan eline bir şey bulaşabilir. Böyle bir şey şayet uyanıkken olsa elini dokunsa ve necaset bulaştığını bilse, suyu kirletmemesi için kaba elini daldırmadan önce ellerini yıkar. Bu şekilde meseleyi anlamak imkanı olduğu zaman herhangi bir itiraz yöneltilemez.
Bu fasılda zikredilen şeylerin hepsi yerilmiş rey ile hadisleri düşürmeye yönelik çabalardır. Bunun sonradan uydurulan bid'atlardan olduğuna dair daha önce deliller arzedilmişti.[58]

Fasıl

Bid'atçilerin yöntemlerinden bir diğeri delillerin anlamlarım çarpıtmaktır. Mesela delil bir illet üzere olur, onu bu illetten alır, başka bir yöne çeker ve bunu yaparken de ikisinin aynı şey olduğu zannını uyandırarak yapar. Allah korusun bu, kelimelerin manalarını çarpıtmanın en sinsi yollarından birisidir. İslamı diliyle ikrar eden ve kelimelerin anlamlarının çarpıtılmasını kötüleyen bir kimsenin böyle bir şeye açıkça tevessül etmesi mümkün değildir. Ancak karşılaştığı bir benzerlikle veya kendisini haktan alıkoyacak bir cehaletle ya da delili kaynağından almasını engelleyen neva ve hevesle birlikte böyle bir şeye yönelebilir. Bu sebeple de bid'atçi olur.
Bunun açıklaması şudur: Şer'i delil mesela ibadetlerle ilgili genel bir emri gerektirdiği zaman mükellef de bu emri, Allah'ı zikretmek, dua etmek, bol bol nafile ibadetler yapmak gibi şeylerle yerine getirir. Şâri tarafından bu konuda geniş bir alanın bırakıldığı bilinen şeylerdendir. Mükellefin bu bilgisini delil iki yönden destekler. Manası yönünden ve selefi sâlihin ameli yönünden. Şayet mükellef bu konuda özel bir keyfiyet veya özel bir zaman veya özel bir mekan ihdas ederse veya bu emri özel bir ibadetle bağlantılı olarak ifa ederse, bunu da ortada hiçbir delil olmaksızın kendi uydurduğu keyfiyet, zaman veya mekanın, şeriatın maksadı olduğunu tahayyül edecek şekilde yaparsa istidlal edilen bu mananın delille hiçbir ilişkisi kalmamış olur.
Şeriat mesela Allah'ı zikretmeyi teşvik edince, kimileri tek bir ağızdan, sesli bir şekilde veya diğer vakitlerin içinden ayrılmış belli bir vakitte Allah'ı zikretmek üzere toplanmayı bir alışkanlık haline getirirlerse, Şâriin teşvikinde zikrin böyle belli vakitlere ve keyfiyete tahsisine delalet eden bir delil yoktur, bilakis onun zıddına delil vardır. Çünkü Şer'an zorunlu olmayan şeyleri, özellikle mescitler gibi insanların toplandıkları yerlerde ona uyacak kişilerle birlikte alışkanlık haline getirmek, onun şeriatın bir emriymiş gibi algılanması sonucunu doğurur. Çünkü dinen zorunlu olmayan şeyler gösteri şekline dönüştürülürse, ezan, bayram namazları, yağmur duası namazı, güneş tutulması namazı gibi -ki farziyet manası anlaşılmadığı zaman bunlardan şüphesiz sünnet olanlar da vardır. Rasulullah'ın (s.a) mescitlerde icra ettiği dini şiarlar gibi mescitlerde icra edilirlerse böyle bir şeyin kendisiyle istidlal edilen delilin kapsam alanına girmeyeceği gayet açıktır. Aslında meşru olan bir şey böyle bir uygulamayla bu yönden bid'at haline gelmiş olur.
Bu sebeple selefi salih bu şeyleri kendileri için bir zorunluluk haline getirmemişlerdir, amel etmeyi tamamende terk etmemişlerdir. Halbuki kurallar gereği bunlar meşru olmuş olsaydı bunları yapmaya en layık ve ehil kimseler yine onlar olurdu. Çünkü şeriat zikri pek çok yerde teşvik etmiştir. Hatta o kadar ki ibadetlerden hiçbirisinin artırılması, zikrin artırılmasının talep edilmesi ölçüsünde talep edilmemiştir. Nitekim şu âyetler bunun örneğidir:
"Ey inananlar! Allah'ı çokça zikredin."[59]
"Allah'ı çokça zikredin! umulur ki kurtuluşa erersiniz."[60]
Bunun bir örneği de duadır. Çünkü o da Allah'ı zikretmektir. Bununla beraber selefi sâlih duanın belli bir keyfiyyeti üzerinde ısrar etmemişler ve sanki ibadetin bu vakitlere tahsis edildiği zannını verecek şekilde onu özel vakitlerle sınırlandırmamışlardır. Ancak sabahın erken saatlerinde ve akşamın geç saatlerinde yapılan dualar gibi delilin belirledikleri bunun dışındadır. Bayramlarda ve benzeri zamanlarda yapılan zikirler gibi Şâriin açıktan yapılmasını teşvik ettiği zikir ve duaların dışmdakileri onlar açıktan yapmazlardı. Bunların dışındaki zikir ve dualara kimseye belli etmeden gizli gizli devam ederlerdi. Bu sebepledir ki ashab-ı kiram (Hayber'e gazaya giderken bir vadiye eriştiklerinde) yüksek sesle tekbir getirdikleri zaman Rasulullah (s.a) onlara: *"Nefesinize acıyınız! Çünkü siz ne sağırı çağırıyorsunuz, ne de ğâibe sesleniyorsunuz."* buyurmuştu. Onlar topluluklar içinde açıktan zikir yapmazlardı.
Bu esasa muhalefet eden öncelikle delilin mutlaklığma/genel anlamlı oluşuna muhalefet etmiş olur. Çünkü o, bu muhalefetiyle delilin mutlaklığını kendi reyi ile takyit etmiş olmaktadır ve şeriatı kendisinden daha iyi bilen salih selefe/ashaba muhalefet etmektedir. Hatta Rasulullah (s.a) bir şeyi yapmayı çok arzu ettiği halde insanlar da yaparlar da üzerlerine farz olur korkusuyla onu terk ederdi.
"el-Muvâfakât" isimli kitabın bir bölümünde[61] bundan bir cümle vardır. Bu, ayakların kaydığı yerdir. Lafzın mutlaklığının onun delâlet alanı içine girebilen her şeyin cevazını ifade ettiği zannedilebilir. Halbuki özellikle ibadetlerde böyle değildir. Çünkü ibadetler Rasulullah'dan (s.a) ve selefi sâlihten nasıl öğrenilmişse o şekle göre eda edilirler (ibadetlerle ilgili mutlak şer'i lafızlar Rasulullah'tan ve selefi sâlihten telakki edilişlerine uygun olarak yorumlanırlar.) Mesela namazlar ve onun gibi diğer ibadetler böyledir. Bunlar inşaallah bu kitabın mürsel maslahatlar bölümünde de zikredildiği gibi rükünlerinde, tertiplerinde, zamanlarında, keyfiyetlerinde ve miktarlarında akim kavrama

alanlarından uzak olarak konulmuşlardır. Bu sebeple ibadetler reye ve istihsan alanı içine girmezler. Bu, mutlak olarak böyledir. Çünkü ibadetlerin konulurları sebebiyle rey, reddedilmiş şeyler gibidir. Çünkü akıllar, ibadetlerin anlamlarını tafsil üzere kavrayamazlar.
Bu sebeple Mâlik ibn Enes gibi âlimler ibadetlerde kıyası devamlı terk etmişlerdir. O, reyi fazlasiyle bir kenara atmış ve ibadet konularında kıyas nevileriyle amel etmemiştir. Sadece mecbur kaldığı zaman nefyü'l-fârık kıyasını[62] işletmiştir. Aralarında farklılık da olsa onun dışındaki diğer âlimler de ibadetlerde hep naslara ve nakledilen şeylere tâbi olurlardı. İbadetlerin dışındaki konularda ise durum bundan farklı idi. Onlarda duruma göre kıyası da işletirlerdi. Mutlak bir durum yoktu. İbadetlerin dışındaki şeylerde insan genel manada mutlak bir emre muhatap olduğu zaman herhangi bir tahsis edici o mutlak emirdeki genişlik mefhumuna muhalif gibi bir anlamı ifade eder. Şayet mutlak emirden genişlik anlamı anlaşılmazsa mutlaka nakledilen şeyle birlikte kalmak, onun dışına çıkmamak esasına dayanmak gerekir. Çünkü biz onun dışma çıkarsak -el-Muvafakat kitabında[63] işaret edilen iki yola göre- ibadetin bu şekil üzere meşru kılındığında şüpheye düşmüş oluruz. O halde ibadetlerde ilave ve noksan yapmaksızın nakledilen şey ne ise ona bağlı kalmak zorunluluğu vardır.
Sonra nakilden genişliği anladığımız zaman bir başka şeye daha dikkat etmemiz gerekir ki o da şudur: Amelin başka zamanda değil de belli bir zamanda, başka yerde değil de belli bir yerde veya başka şekilde değil de belli bir şekilde yapılacağı izlenimini uyandırmayacak şekilde eda edilmesidir. Veya hükmün müstehaplıktan -mesela- sünnet ya da farzlığa intikal ettiği izlenimini uyandırmayacak şekilde edâ edilmesidir. Çünkü o amelin mescitlerde veya insanların toplandığı yerlerde ya da benzeri yerlerde sürekli yapılması onun sünnet veya farz olduğu izlenimini verebilir. Hatta o izlenimi verebilir değil o izlenimi mutlaka verir.
Görmüyor musun Rasulullah'ın açıktan yaptığı ve sürekli olarak cemaat halinde edâ ettiği bayram namazları, yağmur duası namazları ve küsuf namazları gibi namazlar farz olmadıklarına göre âlimler nazarında sünnettir? Halbuki gece namazı ve diğer nafileler böyle değildir. Çünkü onlar müstehaptırlar ve Hz. Peygamber bunların gizlenmesini teşvik etmiştir! Bunlar yayıldığı ve ilan edildiğinde zararlı olurlar. Bu asim örneklerinden birisi de namazlardan sonra, topluca, cemaat halinde ve sesli dua etmektir. İnşaallah ilgili bölümünde bunun genişçe açıklaması gelecektir.[64]

Fasıl

Bir grup bid'atçinin yöntemlerinden birisi de şeriatın çok açık olan hükümlerini akim kabul etmeyeceği şekilde tevil etmeleridir. Onlar kastedilen mananın Arapların anladığı mana değil de kendi yaptıkları bu teviller olduğunu iddia ederler.[65] Bu tevilleri kendi kafalarından uydurdukları akıl dışı bir temele oturturlar. Alimler onlar hakkında şöyle demişlerdir: Bu topluluk şeriatı icmali ve tafsili olarak iptal etmek ve kendi elleriyle bir din kurmak için onu insanlar arasından kaldırmak istemişlerdir. Bunu açıktan yapmaya imkan bulamamışlardır. Çünkü yüzlerine karşı tepkiyle karşılanıp reddedilmiş ve yöneticilerin müdahalesine maruz kalmışlardır. Bu sebeple hedeflerine ulaşmak için çeşitli hile yollarına başvurmuşlardır. Onların başvurdukları hile yollarından birisi de azim ve gayretlerini şeriatın zahirlerinden/apaçık hükümlerinden batini manalara çevirmeleridir. Onlara göre şeriatte zahiri manalar kastedilmemiş olup asıl kastedilen şeriatin bâtını/gizli manalarıdır. Onlar şöyle demişlerdir: Şer'i yükümlülüklerdeki zahiri lafızlar, haşr, neşr ve ilâhi emirlerin hepsi birer misaldir ve bâtını/gizli manaların birer remzidir/işaretidir.
Onların şer'i konulardaki iddialarına göre cünüplük, bâtını dâvetçinin, teşkilata yeni girmiş kişiye hak edeceği seviyeye gelmeden önce bâtınilik sırlarının açıklanmasıdır. Guslün anlamı ise bu sırrı ifşa eden kişi ile muahedeyi tazelemektir. Hayvanlarla cinsel ilişki kurmak demek, kendisiyle arasında sözleşme bulunmayan kimse ile ve gizli konuşma sadakasından hiçbir şeyi vermeyen kimse ile -ki bu sadaka onlara göre 119 dirhemdir- karşılıklı küfürleşmektir. Dediler ki:
Bu sebepledir ki hayvanla cinsel ilişki kuranın da, cinsel ilişki kurulan hayvanın kendisinin de öldürülmesi meşru kılınmıştır. Şayet bu fiil bu manaya gelmeseydi hayvanı öldürmek niçin gerekli olurdu?
İhtilam, mezhep davetçisinin uygunsuz bir yerde mezhep sırrını ifşa edivermesidir. Onun gusletmesi, yani ahdini yenilemesi ve temizlenmesi gerekir. Temizlik ise imama tâbi olmanın dışında mezhebin bütün itikadından sıyrılmaktır. Teyemmüm, dâi ve imamı müşahede ederek mutluluğa ulaşıncaya kadar mezhebin esasları ile bilgiyi me'zundan[66] almaktır. Oruç ise sırrı açıklamaktan sakınmaktır.
İlahiyat, konularında, teklif konularında ve âhiret konularında onların daha pek çok yalan ve iftiraları vardır. Bu yalan ve iftiraların hedefi icmali ve tafsili olarak şeriatı ibtal etmek/geçersiz hale getirmektir. Çünkü onların yani batınilerin aslı mecûsilik, dehrilik ve ibâhiliktir. Onlar, peygamberleri, dinleri/şeriatleri, haşri neşri (öldükten sonra dirilmeyi), cenneti, cehennemi ve melekleri, hatta Rububiyeti inkar ederler. Onlar Bâtiniler diye isimlendirilirler.[67] Bunlar bazan da harflerden ve sayılardan çeşitli manalar çıkaran hurufiliğe sarıldılar. Mesela insanın kafasında yedi delik olduğunu, haftanın günlerinin yedi, gezegenlerin yedi olduğunu, bunun da imamların yedi devrine delâlet ettiğini ve imamların devrinin yediyle tamam olduğunu söylerler. Tabiatlerin dört olması ve senenin mevsimlerinin dört olması da dört esasa delâlet eder. Bunlar da sabık tâli, nâtık ve esastır -bu ikisi imamdır. Oniki burç ise oniki hüccete delâlet eder. Bunlar ise dâiler/davetçilerdir. Daha buna benzer pek çok tevilleri vardır. Bunların hiçbirisine cevap bile vermeye değmez. Çünkü bunların dışındaki bütün fırkalar gerekli bir şüpheye sarılırlar. Halbuki bunlar hezeyan içinde yulardan sıyrılmışlar ve herkes karşısında gülünç duruma düşmüşlerdir. Bu saçmalıkları da iddia ettikleri masum imama nisbet etmişlerdir. Bu imamların bâtıllığı/aslmm olmadığı kelâmcıların kitaplarında bilinmektedir. [68] Fakat yine de onlara kısa bir cevap vermekte zaruret vardır. Onlar sahip oldukları bu fikirlerin varlığını ya bir zorunluluk diye iddia edebilirler ki bunun bir zorunluluk olması imkansızdır. Çünkü zorunluluk olması için bütün akıl sahiplerinin bunları bilmesi ve kavraması gerekir. Halbuki böyle değildir.
Veya bu tevilleri masum imamdan işittiklerini iddia edebilirler. Bu iddiayı ileri süren kişiye biz deriz ki: Hz. Muhammed'i (s.a) tasdike seni ikna eden şey, mucizeden başka nedir? Halbuki senin imamının mucizesi de yoktur. Kur'an, kastedilen mananın senin iddia ettiğin şey değil, zahiri mana olduğuna delâlet ediyor.Şayet o kişi:
"Kur'an'ın zahiri (yani lafizları) gizli manalara işaret eden sembollerdir. Bu manaları insanlar bilemez, masum imam bilir. Biz de bunları ondan öğrendik." demiş olsa, ona denilir ki: "Bunları ondan hangi yoldan öğrendiniz? Onun kalbinin içini bizzat gördün mü? Veya bunu ondan bizzat dinledin mi? Bunu ondan öğrenmek için onu kulaklarla dinlemek mecburiyeti vardır."
(O kişiye) şöyle de denilebilir:
"Kur'an'ın lafzı zahirdir/manası ibaresinden anlaşılabilecek açıklıktadır. Senin anlamadığın ve onun (Masum imamın) sana bildirmediği gizli manası da vardır. O halde lafzının zahirinden anladığın manaya güvenme."Şayet o kişi: "(Masum imam) manayı açıkladı ve dedi ki:
Benim zikrettiğim şey zahirdir/ibarenin ifade ettiği manadır, bunda bir remz (işaret, sembol, kinaye) yoktur -veya- kastedilen mana onun zahiridir." demiş olsa, ona denilir ki:
"Onun böyle söylediğini sen nasıl (hangi yolla) öğrendin?" Çünkü onun, senin anlamadığın gizli bir manasının olması da mümkündür. Hatta (bir kimse) zahirden başka bir şeyi kastetmediğine dair talaka açıkça yemin etse, yine de onun talakında bir remzin/kinayenin olması muhtemeldir, işte bu remz onun bâtınıdır ve zahiri (ibarenin ifade ettiği manayı) bir zorunluluk olmaktan çıkarır. "Bu mantık, herhangi bir şeyi anlatmanın kapısının kapanmasına yol açar." Derse, ona denilir ki, asıl siz peygambere nisbetle o kapıyı kapattınız. Çünkü Kur'an vahdaniyetin, cennet cehennem, haşr ve neşrin, peygamberler, vahiy ve meleklerin anlatılması ve ispatı üzerinde ısrarla durur ve bütün bunları da yeminle pekiştirerek yapar. Sen, kastedilen bunların zahiri değildir, altında remiz ve işaret vardır diyorsun. Remizdeki bir maslahat ve sır sebebiyle Peygamber'e (s.a) nisbetle size göre bu şayet caiz ise o zaman bu sizin masum imamınıza nisbetle de caizdir, o da bir maslahat ve sır sebebiyle kafasında gizlediği şeyden farklı bir şeyi size açıklayabilir. Bu, onlar için de kaçınılmaz bir durumdur.Ebû Hâmid el-Gazâli dedi ki:
Bir insanın bu fırkayı sapık fırkaların tamamının en âdisi ve en kötüsü olarak tanıması gerekir. Çünkü sen bu Bâtinilik fırkasından başka kendi kendini iptal eden/geçersiz kılan başka bir fırka bulamazsın. Çünkü bunların mezhebi/yöntemi muhakemeyi iptal etmek ve remz/işaret ve kinaye iddiasıyle lafızların anlamlarını değiştirmektir. Onların dilleriyle söyledikleri tasavvur edilen her şey ya muhakemeye dayanır veya nakle dayanır. Muhakeme ve düşünceyi kendi kendilerine iptal ettiler. Nakle gelince onda da lafzın kendi anlamının dışında bir anlamın kastedilmesini caiz gördüler. Böylece onların hiçbir tutanakları kalmaz.
İbn el-Arabi, el-Avâsun isimli eserinde onların reddi konusunda bundan daha kolay ve basit bir yöntemi zikreder. İbn el-Arabi der ki, onların bu yöntem karşısında yapacakları hiçbir şeyleri yoktur. Bu yöntem, onların ortaya attıkları her iddiaya karşı özellikle "niçin?" sorusunu sormaktır. Onlardan senin karşına çıkan kim olursa olsun bu yöntemi uyguladığın zaman şaşırıp kalacaktır. Bu konuda zarif bir hikaye anlatılır ki burada onu anlatmak güzel olur. Mezhebi şöyle bir gözümüzün önüne getirmek onun bâtıllığının ortaya çıkması için yeterlidir. Ancak onun bozuk bir mezhep olduğu ve şeriatten uzak olduğu gayet net bir şekilde belli olmasına rağmen pek çok kişi buna yaslandılar ve çok çirkin bid'atleri bu mezhebin üzerine bina ettiler. Bu bid'atlerden birisini de mağripli el-Mehdi ortaya attı. O kendisini beklenen masum imam olarak gördü. Hatta kendisinin masumluğundan ve beklenen mehdi oluşundan şüphe eden kimseyi kafir saydı.
Yakınları onun imamet konusunda bir kitap yazdığını iddia ederler. İddialarına göre söz konusu kitapta şunları söylemektedir: Allah Tealâ Âdem'i Nuh'u İbrahim'i, Musa'ya İsa'yı, Muhammed'i kendisi için halife tayin etti. Hilafet otuz sene sürdü. Bundan sonra fırkalar ve heva-heves sahipleri ortaya çıktı. (İnsanlar) pintiliklerinin esiri oldular, heva ve heveslerine uydular, her görüş sahibi kendi görüşünü beğendi. Durum hep böyle devam etti. Bâtıl zahir oldu/açıkça ortaya çıktı, hak ve hakikat gizlendi. Hz. Peygamber'in (s.a) haber verdiğine göre ilim kalktı cehalet zahir oldu. İsminden başka dinden, resminden başka Kur'andan hiçbir şey kalmadı. (Onun iddiasına göre) nihayet Allah Teala imamı gönderdi ve onunla birlikte dini yeniden iade etti. Nitekim Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştu:
"Bu din garip olarak başladı ve sonunda da başındaki gibi yine garip olacak. Ne mutlu gariplere." Dedi ki:
İşte İmamın taraftarları o gariplerdir. Hiçbir delil ortaya koymadan bu iddiada bulundu.
Bu kitapta dedi ki:
"Allah Teala Mehdi'yi gönderdi. Onun itaati saf ve temizdir. Onun itaatinin benzen kendisinden önce ve sonra gelmemiştir. Gökler ve yer onunla ayakta durur. Onun rakibi, benzeri ve dengi yoktur."
O yalan söyledi. Allah Teala onun sözlerinden beridir/uzaktır. Nitekim o, ayrıca Tirmizi ve Ebû Dâvud'daki Fâtıma evladı hakkındaki hadisleri sanki kendisi hakkındaymış gibi göstermiş ve onun kesinlikle kendisi olduğunu söylemiştir.[69]
O bunu ilk olarak arkadaşlarına hitab ederek şöyle açıkladı: Dilediğini yapan ve dilediği şeye hükmeden Allah'a hamd olsun. O'nun emrini kimse geri çeviremez ve O'nun

hükmünü kimse eleştiremez. Mehdiyi müjdeleyen Peygamber'e (s.a) de salât ve selam olsun yeryüzü (daha önce) zulüm ve haksızlıkla dolduğu gibi (onunla birlikte) adaletle dolar. Hak ile bâtıl yer değiştirdiği, adalet zulümle yok edildiği zaman Allah Tealâ onu gönderir. Onun yeri Mağrib-i Aksa'dır, zamanı âhir zamandır. İsmi Peygamber'in (s.a) ismidir. Nesebi Peygamber'in (s.a) nesebidir. Yöneticilerin zulmü aşikar oldu, yeryüzü bozgunculuk ile doldu. Bu, âhir zamandır, isim aynı isim, neseb aynı neseb, fiil aynı fiil. Böylece o, Fatımî hadislerinde verilen ipuçlarına işaret eder.

O bu sözleri bitirince arkadaşlarından on tanesi ona hemen şu karşılığı verirler. Bu özellikler ancak sende bulunur. Sen mehdisin. Ve ona biat ederler. Kendisinin mehdi olduğunu ve masum olduğunu söylemesine ilave olarak ayrıca Allah'ın dininde de pek çok bid'atı uydurur. Sonra bunu hutbelere yerleştirir ve paralara basar. Hatta onun mehdiliğine şehadet etmek onlara göre kelime-i şehadetin üçüncü cümlesidir. Kim onun mehdiliğine inanmazsa veya şüpheye düşerse diğer kâfirler gibi kâfir olur. Şeriatın ölüm cezası koymadığı yerlerde de ölüm cezası koyar. Yaklaşık onsekiz yerde daha ölüm cezası koyar. Mesela onun emrini işitip de yerine getirmeyen, üç defa onun vaazlarında bulunmayan ve ikiyüzlü davranan kimseleri öldürür. Bunun gibi daha pek çok şey vardır.

Onun mezhebi zahiriye bid'ati idi. Bununla birlikte namaza çağrı şekilleri gibi pek çok şeyi de uydurdu. Çünkü onlar namaz zamanı şöyle sesleniyorlardı: Bitâsâliti'l İslam" "Bikıyamı Tâsâlît", "Sûridin", "Bâridi" ve "Asbeha ve lillahi'l-hamd" vs. Bunların hepsi Muvahhidler zamanında uygulandı. Pek çoğu onların devleti yıkıldıktan sonra da devam etti. Hatta bizzat ben Gırnata büyük camiinde masum imam malum Mehdi'ye karşı büyük bir sempatinin olduğunun farkına vardım. Nihayet bu bid'atlerin bir kısmı ortadan kaldırıldı, fakat pek çok şey de ihmal edildi ve varlığını devam ettirdi. Sultan Ebu'l-Alâ İdris[70] ibn Yâkub ibn Yusuf ibn Abdil-mümin ibn Ali onlardandır. Kendisi onlarm işledikleri bid'atlerin kötülüğünü anladı. Merakeş'e yerleştiği zaman halifesine kendisinden önceki çıkartılan bütün bid'atlerin ortadan kaldırılmasını emretti. Bununla ilgili olarak bölgelere mektup yazdı. O mektupta bu âdetin değiştirilmesini emretti. Allah'tan korkmayı/takvayı, O'ndan yardım istemeyi ve O'na tevekkül etmeyi tavsiye etti. Bâtılı fırlatıp attı, hakkı yerleştirdi. İsa'dan başka mehdi olmadığını açıkladı. Bid'at olarak kendisinin mehdi olduğunu iddia etmelerini engellendi ve masumluğu ispat edilemeyecek kimsenin masum olamıyacağmı söyledi.

İbn el-Arâbi'nin anlattığına göre onun babası el-Mansur[71] bir şeyler yapmayı, sesini yükseltmeyi ve gerçekleri açıklamayı düşündü. Fakat ömrü buna yetmedi. Sonra ölünce ve oğlu Reşid lakablı Ebû Muhammed Abdülvahid[72] yerine geçince Muvahhidler diye isimlendirilen bu mezhep mensuplarından bir heyet kendisine geldi. Onun için ön saflarda savaştılar. Ona itaat edeceklerine, hizmetinde bulunacaklarına ve güçlerince onu savunacaklarına dair kendi nefisleri üzerine garanti verdiler. Ancak bunun için hutbelerde ve konuşmalarda Mehdi'nin isminin zikredilmesini, onun masum olduğunun özellikle belirtilmesini, özel isminin paralara yazılmasını namazdan sonra ve namaza çağrı esnasında, ezanda ve ikâmette "Bitâsâliti'l-İslâm"[73] "Bitukâmitâsâlit""Sûdirin" "Vekâdiri" ve "Asbeha ve lillahi'l-hamd" gibi duaların yeniden ilâve edilmesini şart koştular.

er-Raşid, babasının belirlediği şekilde bunları terke devam ediyordu. Muhavvidler itaate hazır olduklarını bildirdiklerinde terk edilen şeylerin iadesini şart kcvtular. Bu konuda kendisine yardım edeceklerdi. Muvahhidlerin yerleri yurtları günlerce işgal edilip de bu âdetlerinden hiçbirisi iade edilmeyince şüphelenmeye ve kötü zanlar beslemeye başladılar, dini umdelerinin kesintiye uğramasından korktular. Bu durum er-Raşid'e ulaşınca, onların kendi geleneklerini iade etmek suretiyle dostluklarını yeniden kazandı.

Tarihçi (İbn el-Arabi) der ki:

Allah, Allah! Bunları duyunca onlar ne kadar sevindiler ve ne kadar rahatladılar. Dillerinden halifelerinin başarısı için dua ve destek niyazları döküldü. Neşe ve mutluluk büyük küçük hepsini kapladı. İşte bid'at sahibinin durumu budur. Onun için bid'atinin yayılmasından ve hâkim olmasından daha büyük bir mutluluk yoktur. Nitekim âyet-i kerimede şöyle buyurulur:

"Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez."[74]

Bütün bunlar, Şiânın da görüşü olan imamet ve masumluk görüşü etrafında döner dolaşır.[75]

Fasıl

Bid'atçilerden bir kısmı da şeyhlerine gösterdikleri ta'zim ve saygıda aşırı giden kimselerdir. Hatta onları hak etmedikleri mertebeye yükseltirler. Onlardan ılımlı olanı bile (mesela) filan kişiden daha büyük bir velinin olmadığını iddia eder. Bazan da velilik kapısını o kişiden başka ümmetin diğer fertlerine kapatırlar. Bu kesinlikle bâtıldır ve kötü bir bid'attır. Çünkü sonrakiler, hiçbir zaman öncekilerin derecesine ulaşamazlar. En hayırlı nesil, Rasulullah'ı (s.a) gören ve ona iman eden nesildir. Sonra onları izleyenlerdir. Kıyamet kopuncaya kadar durum hep böyle olacaktır. Dinlerinde, amellerinde, inançlarında ve hallerinde müslümanların en kuvvetli oldukları dönem İslamın ilk dönemidir. Sonra devamlı olarak dünyanın sonuna doğru gittikçe bu durum zayıflayacaktır. Fakat hakikat hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmayacaktır. Bilakis hakkı ayakta tutan, ona inanan ve imanlarmdan durumlarına göre onun gereğiyle amel eden bir topluluk daima bulunmuştur. Fakat bunlar da hiçbir şekilde ilk müslümanlar seviyesinde olmamışlardır. Çünkü sonrakilerden birisi Uhud dağı ağırlığında altını infak etmiş olsa bile Rasulullah'ın (s.a) ashabından birisinin bir ölçeğine hatta yarım ölçeğine bile ulaşamaz. Basit bir tecrübenin şehâdetiyle mali bir ibadette durum bu olunca imanın diğer bölümlerinde de durum aynıdır.

Yukarıda da yazıldığı gibi dindarlık hala eksilmeye devam ettiğine göre bu bir asıldır/değişmez bir durumdur, bunda şüphe yoktur. Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre de böyledir. O halde bundan sonra yeryüzü sakinlerinin içinde en büyük velinin o olduğuna ve bu ümmette ondan başka velinin bulunmadığına nasıl inanılır? Fakat büyük bir cehalet, aşırı saygı ve inanç taassubu, benzeri şeylere veya daha büyük şeylere yol açıyor.

Ilımlı olanı ise onun (şeyhin), peygamberle aynı seviyede olduğunu, sadece ona vahyin gelmediğini iddia eder.[76] Şeyhleri hakkında ileri giden bir gruptan bana böyle bir iddia ulaştı. Onlar zanlarınca kendi tarikatlerini savunmuş oluyorlar. Hallac'ın bazı öğrencilerinin şeyhleri hakkında ileri sürdükleri benzeri iddialar bu konuda onlardan gelen en ılımlı iddialardır. Hallaç taraftarlarının Hallaç hakkındaki iddiaları-gibi kimi aşırılar ise bundan daha çirkin iddialarda bulunurlar.

Nakilde adalet ve doğruluk sahibi şeyhlerden birisi bana şöyle anlattı: Çöldeki kasabalardan birisinde bir müddet kaldım. Orada bu cemaate mensup pek çok kişi vardı. Şeyh sözlerinin devamında dedi ki:

Bir gün bir ihtiyacım için dışarı çıkmıştım. Onlardan iki kişiyi otururlarken gördüm. Tarikatlerine dair bazı şeyleri konuştukları kanaatine kapıldım. Konuşmalarına kulak vermek için gizlice yanlarına yaklaştım. Çünkü sırlarını gizlemek onların âdetiydi. Şeyhlerini, onun mertebesinin büyüklüğünü ve dünyada onun benzerinin olmadığını konuşuyorlardı. Bu konuşmadan dolayı ikisi de büyük zevk alıyorlardı. Sonra birisi diğerine dedi ki:

Gerçeği (söylememi) ister misin? O bir peygamberdir. Arkadaşı ona dedi ki:

Evet, bu doğrudur.[77] Olayı anlatan kişi dedi ki:

Onlarla birlikte bana da bir felaketin isabet etmesinden korkarak o yerden hemen uzaklaştım.

İmamiyye Şiasının tavrı işte budur. Din konusundaki bu aşırılık, mezhebe arka çıkmadaki bu hırs ve bid'atçiye sevgideki bu gayret ve çaba olmasaydı biç kimsenin aklı bunu kavrayamazdı. Fakat Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Siz, sizden öncekilerin yollarına karış karış, arşın arşın uyacaksınız."

Tıpkı Hıristiyanların Hz. İsa hakkında aşırı gittikleri gibi bunlar da (şeyhleri hakkında) aşırı gittiler. Hıristiyanlar dediler ki: Allah, Meryemin oğlu İsa'dır. Allah Teala onlara şöyle seslendi:

"Ey *Kitap ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın."*[78] Bir hadis-i şerifte ise şöyle buyurulur:

"Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı methederken aşırı gittikleri gibi siz de beni methederken mübalağa etmeyiniz. Fakat bana: Allah'ın kulu ve O'nun Rasül'ü deyiniz!"[79]

Bu fırkaları inceleyen bir kimse şeriatın furûunda bunların pek çok bid'atmi görecektir. Çünkü şeriatın aslına bid'at girince, fürûuna girmesi çok daha kolay olur.[80]

Fasıl

Bunların delil yönünden en zayıf olanları yapacakları amellerde makamlara istinat edenler, onlarla bir şeye yönelen ve onlar sebebiyle bir şeyi yapmaktan vazgeçenlerdir. Onlar derler ki:

Biz filan sâlih kişiyi (rüyamızda) gördük. Bize dedi ki:

Şunu terk et, şunu yap. Buna benzer şeyler, mutasavvıfları ahlâk ve amellerinde değil de daha çok dış görünüşlerinde taklit, eden kimselerde görülür. Bazıları da zaman zaman şöyle derler:

Ben Hz. Peygamberi (s.a) rüyamda gördüm, bana şöyle dedi, bana şöyle emretti. Şeriatte belirlenmiş sınırların dışına çıkarak onunla amel eder ve onunla bir şeyi terk ederler. Halbuki bu bir hatadır. Çünkü Peygamberlerin dışında hiç kimsenin rüyası[81] ile asla şer'i bir hüküm verilemez. Ancak bunlar elimizdeki şer'i hükümlere arz edilir. Bu hükümler ona ruhsat verirse gereğiyle amel edilir, yoksa terk edilmeleri ve yüz çevirilnıeleri gerekir. Bunların faydası sadece ve özellikle müjde ve uyarıdır. Bunlardan hüküm çıkarılmasına gelince bu caiz değildir.[82] Nitekim -Allah kendisine rahmet etsin- el-Kettani'nin şöyle dediği rivayet edilir:

Hz. Peygamber'i (s.a) rüyamda gördüm ve dedim ki:

Kalbimi öldürmemesi için Allah'a dua et. Bana şöyle buyurdu:

Hergün kırk defa "Ya Hayyü ya Kayyûm Lâ ilahe illa Ente" de.

Bu, güzel bir sözdür. Doğruluğunda şüphe yoktur. Zikrin kalbi diri tutması şer'an doğrudur. Rüya'nın faydası hayra ikazdır. Bu da müjdenin bir bölümüdür. Geriye kırk ile sınırlandırma meselesi kalır.[83] Kırk ile sınırlandırmayı bir mecburiyet haline getirmedikçe rüyanın verdiği mesaj doğrudur.

Allah rahmet eylesin Ebu Yezid el-Bestâmi'nin şöyle dediği rivayet edilir:

Rabbimi rüyamda gördüm. Dedim ki:

Sana hangi yolla ulaşılır? Dedi ki:
Nefsini terk et ve gel. Bu sözün manası şeraitte mevcuttur ve gereğiyle amel etmek de doğrudur. Çünkü bu, delil mahalline bir dikkat çekme gibidir. Çünkü nefsi terk etmenin manası mutlak olarak onun heva ve arzularını terk etmek ve kulluk üzere durmaktır. Âyetler de buna işaret etmektedir: Meselâ Allah Teala şöyle buyurmaktadır: *"Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran kimse için şüphesiz cennet yegâne barınaktır."*[84]
Buna benzer başka âyetler de vardır. Meselâ bir kimse rüyasında: "Falan kişi hırsızlık yaptı, elini kes veya falan âlime sor veya onun söylediği ile amel et veya filan kişi zina etti, ona had cezası uygula" gibi şeyler söyleyen birisini görse, uyanık iken bunlara dair bir şahit olmadıkça bu sözlerle amel etmesi caiz değildir. Şayet amel ederse gayri meşru bir iş yapmış olur. Çünkü Rasulullah'dan (s.a) sonra artık bir daha vahiy gelmeyecektir.
Şöyle denilemez: Rüya peygamberliğin bölümlerinden bir bölümdür, o halde ihmal edilmemesi gerekir, Rüyadaki haber verenin Hz. Peygamber'den (s.a) olması da mümkündür. Çünkü o şöyle demişti:
"Kim rüyasında beni görmüşse gerçekten görmüştür. Zira şeytan benim suretime giremez."
Hal böyle olunca onun uykuda iken haber vermesi uyanıkken haber vermesi gibidir.
Böyle denilemez, çünkü denilirse o zaman da biz şöyle deriz. Rüya peygamberliğin bölümlerinden bir bölüm olsa bile bizim için vahyin tamamı değildir. Bilakis vahyin bir parçasıdır. Parça, her yönüyle bütünün yerine geçemez. Ancak bazı yönlerden onun yerine geçer. Burada da müjdeleme ve dikkat çekme yönü söz konusudur.
Bu da yeterlidir.[85]
Aynı şekilde nübüvvetin bölümlerinden olan rüyanın bir şartı da onun salih bir kişi tarafından görülmüş olmasıdır. Dikkat edilecek şeylerden birisi de şartların var olup olmadığıdır. Bu şartlar yeterince olabilir de olmayabilir de.
Ve yine rüyanın da kısımları vardır. Şeytani olanlarına hulm/düş denilir. Bir de hadisu'n-nefs tabir edilen kısmı vardır ki bu da benliğin kendinden kendisine yapılan telkinden meydana gelir, bazı karmaşık duyguların heyecanı buna sebep olabilir. Salih olanla hüküm verilmesi ve sâlih olmayanın terkedilmesi için bunlar birbirinden nasıl ayırt edilecektir?
Rüya ile hüküm vermek, zorunlu olarak Peygamber'den (s.a) sonra vahyin yenilenmesi demektir ki bu, icma ile yasaklanan bir şeydir.
Anlatıldığına göre Kadı Şüreyk ibn Abdillah[86] bir gün halife el-Mehdi'nin[87] huzuruna girdi. Halife, onu görünce dedi ki:
Benim kılıncı ve idam sehpalarını elden bırakmamam gerekiyor. Kadı Şüreyk dedi ki:
Niçin ey Emirul-müminin? Dedi ki:
Rüyamda gördüm ki sanki sen, benden yüz çevirdiğin halde sergimi çiğniyorsun. Rüyamı bir tâbirciye anlattım, bana dedi ki:
(Şüreyk) senin yüzüne karşı sana itaat eder görünecek fakat içinden sana karşı çıkacak. Şüreyk bunun üzerine ona dedi ki:
Allah'a yemin olsun ki ne senin rüyan İbrahim'in (a.s) rüyasıdır, ne de senin tâbircin Yusuf' tur (a.s). Yoksa yalancı düşlerle müminlerin boyunlarını mı vuracaksın? Bunun üzerine halife el-Mehdi utandı ve dedi ki:
Lütfen yanımdan çık git. Kadı Şüreyk de halifenin yanından ayrıldı ve uzaklaştı.
Gazzali'nin anlattığına göre bazı (müctehit) imamlar Kur'an'ın mahluk olduğunu savunan kişinin öldürülmesinin vacip olduğuna fetva vermişlerdir. Bu konuda kendilerine müracaat edilmişti de onlar şöyle delil getirmişlerdi: Bir adam rüyasında İblisi Medine'nin içine girmediği halde kapısından geçtiğini görür.
İblise sorulur:
Medine'ye girdin mi? İblis der ki:
Benim girmeme gerek yok, çünkü Kur'an'ın mahluk olduğunu söyleyen bir adam girdi. (Kur'an'ın mahluk olduğunu söyleyen kişinin öldürülmesi gerektiğine fetva veren imamlar bu rüyayı delil getirmişti).
Bunun üzerine fetvayı soran adam hemen ayağa kalktı ve dedi ki:
İblis, uyanık iken benim öldürülmem için fetva vermiş olsa onun fetvasını taklit edermisiniz? Dediler ki:
Hayır! Adam dedi ki:
İblisin uykudaki sözü uyanık iken duyulan sözünden daha geçerli değildir.
Hz. Peygamber'i (s.a) rüyasında görüp de Peygamber'in rüyasında kendisine bir hükmü bildirdiğini gören kimsenin rüyasına gelince bunun üzerinde de durmak gerekir. Şayet Hz. Peygamber o kişiye rüyasında kendi şeriatine uygun bir hükmü bildirmişse zaten söz konusu olan şey, daha önce şeriatte yerleşmiş olan hükümdür. Peygamber (s.a) o kişiye rüyasında kendi şeriatına aykırı bir şeyi haber verirse bu imkansızdır. Çünkü hayatında istikrar bulan/ve kesinleşen şeriatı Hz. Peygamber'in (s.a) vefatından sonra nesh" olunmaz/değiştirilmez. Çünkü Peygamber'in vefatından sonra dinin istikrarı uykuda görülen rüyalara dayandırılamaz. Bu, icma ile bâtıldır. Kim rüyasında böyle bir şey görürse bununla amel edemez. Böyle bir durumda da rüyanın sahih/doğru/sâdık bir rüya olmadığına hükmederiz. Çünkü hak olan bir şeyi görmüş olsaydı bu rüya ona şeriate aykırı bir şeyi haber vermezdi.
Fakat geride Rasulullah'ın (s.a); *"Kim beni uykuda görürse (gerçekten) beni görmüştür"* hadisinin ne anlama geldiğinin araştırılması kalıyor. Bu hadisi şerif hakkında iki tevil vardır: Bunlardan birisi İbn Rüşd'ün, kendisine sorulan bir soruya verdiği cevaptır. İbnu Rüşd'e sorulan soru şudur: Bir hâkim, kendisine gelen bir davada, adâletleriyle bilinen iki şahidin şehâdette bulunmasından sonra, rüyasında Hz. Peygamber'in kendisine: Bu şahitlikle hüküm verme; Çünkü o bâtıldır." dediğini görür. Bu durumda hâkim ne yapacaktır? İbn Rüşd, bu soruya şöyle cevap verir:
Hâkimin şahitlerin şehadetini terk etmesi helâl/câiz değildir. Çünkü şahitlerin şehadetini terk etmek demek rüya ile şeriatın hükümlerini iptal etmek demektir. Bu ise bâtıldır, buna inanılması doğru değildir. Çünkü şahitlik yönünden ğaybı ancak rüyaları vahy anlamına gelen peygamberler bilebilir. Peygamberlerin dışındakilere gelince onların rüyaları peygamberliğin kırk altı parçasından sadece bir parçasıdır.
Sonra (İbn Rüşd) şöyle dedi:
"Beni gören kimse gerçekten beni görmüştür." hadisi, uykusunda Hz. Peygamber'i gördüğü kanaatinde olan kimse gerçekten onu görmüştür anlamına gelmez. Çünkü rüyasında onu gören kimse onu defalarca ve muhtelif suretlerde görebilir. O, Hz. Peygamberi bir vasıfta, bir başkası da bir başka vasıfta görebilir. Halbuki Hz. Peygamber'in (s.a) muhtelif suretlerinin ve muhtelif vasıflarının olması caiz değildir. O halde hadisin manası ancak şu olur:
"Kim beni yaratıldığım şekil üzere görürse beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklimde görünemez."
Zira Hz. Peygamber şöyle demedi: Kim beni gördüğünü zannnederse, beni (gerçekten) görmüştür, Sadece şöyle dedi: Kim beni görmüşse (gerçekten) beni görmüştür. Hal böyle olunca rüyasında herhangi bir suret üzere Hz. Peygamberi gördüğüne kanaat getiren kimse o suretin Hz. Peygamber'e ait olduğunu nereden bilecek? Onu gördüğünü zannetse bile bu suretin bizzat ona ait olduğunu bilmediği müddetçe o kişi ne yapacaktır? Hiç kimsenin de bunu bilmesi mümkün değildir.
İbn Rüşd'den nakledilen bilgiler bunlardır. Bu bilgilerin özeti şudur: Her ne kadar gören kimse onun olduğuna kanaat getirse bile görülen suret Peygamber'den başkasına ait olabilir.
İkinci tevil ise şudur: Rüya tâbircisi âlimler dediler ki:
Kişi uyurken şeytan ona tanıdığı ve tanımadığı kişilerin suretlerinden herhangi bir surette gelebilir ve başka bir kişinin suretini "bu filan peygamberdir" "bu filan padişahtır." diye gösterebilir. Veya şeytanın benzemeyeceği kişilerden herhangi birisinin o olduğunu iddia edebilir. Başka alametlerle o kişileri tanıdığı halde şeytanın bu şekilde görünmesiyle kafası karışabilir. Hal böyle olunca onun rüya sahibine şeriate aykırı emir ve yasakları söylemesi de mümkündür. Rüya sahibi de bu emir ve yasakların Peygamber (s.a) tarafından söylendiğini zannedebilir. Halbuki öyle değildir. O halde rüyada onun söylediği veya emrettiği ya da yasakladığı şeylere güvenmemelidir.
Böyle bir durumda şeriatin kemaline aykırı emir veya yasaklar kabul edilemez. Bunların şeriate muvafik olması gerekir. O halde sorunda herhangi bir kapalılık ve karışıklık yoktur. Evet, ilmi ölçülere arz edilmedikçe sadece bir rüya ile hüküm verilemez. Çünkü iki kısımdan birinin diğeriyle karışma ihtimali vardır. Ahkâm konusunda rüyayı ancak (ilmi yönden) zayıf kişiler delil olarak kullanırlar. Evet, rüyada görülen şey kesin bir hükmü gerektirmeyecek ve bir temel olarak üzerine herhangi bir şeyi bina etmeyecek şekilde özellikle bir rahatlama, bir uyarı ve müjde olarak değerlendirilebilir. Şeriatten anladığımız şeylere göre rüya ile ameldeki orta yol budur. En iyi bilen Allah Tealadır.[88]

Fasıl

Bu bölümdeki sözü, geçmiş delillerin tamamını ve o manadaki diğerlerini toplayan bir fasıl ile bitirmeyi uygun gördük. Bu fasılda bu kitabın nüktelerinden bir başka demet sunulacaktır. Zaman ve şartlara göre bunlara da ihtiyaç vardır. Her ne kadar uzun bir fasıl da olsa, inşaallah bizim konumuzun daha iyi anlaşılmasına hizmet edecektir.
Olay şudur: Kendilerinin tasavvufçuların yolundan gittiklerini iddia edip "fakirler" diye şöhret bulan bir topluluk hakkında soru soruldu: Bunlar bazı geceler toplanıyorlar. Tek bir ağızdan/koro halinde cehrî zikir yapıyorlar, sonra gecenin sonuna kadar musiki ve raksa dalıyorlar. Fakih diye bilmen bazı kişiler de onlarla beraber bulunuyorlar ve bu yolu gösteren şeyhlerin peşinden gidiyorlar. Böyle bir şey yapmak şer'an caiz midir, değil midir?
Cevap olarak denildi ki, bunların hepsi sonradan uydurulmuş bid'atlerdir ve Peygamberin (s.a), ashabının ve güzellikle onları izleyenlerin yoluna muhalefettir. Allah Teala yarattıklarından dilediği kimseleri Peygamberin ve ashabının yolundan yararlandırmaktadır.
Sonra bu cevap çeşitli beldelere ulaştı ve bu bid'atleri işleyenlerin üzerine kıyamet koptu. Tarikatlarının silinip yok olacağından ve menfaatlerinin kesileceğinden korktular. Bunun üzerine hemen kendilerini savunmaya geçtiler ve faziletleri sabit, Allah'a bağlılıkları bilmen ve Peygamber'in sünnetiyle amel etmeyi prensip edinmiş tasavvuf şeyhlerine intisap ettiklerini söyleyerek kendilerini savundular. Halbuki onlar tasavvuf şeyhlerinin tuttukları yola ters düştükleri için delil olarak onlara bağlılıklarını göstermeleri geçerli değildir. Çünkü onlar tuttukları yolu üç temel esas üzerine bina ettiler: Ahlak ve davranışlarında Hz. Peygamber'e (s.a) uymak, helâl lokma yemek ve bütün amellerde samimi bir

niyet taşımak. Onlar bu üç temel esasta tasavvuf şeyhlerine muhalefet ettiler. Bu sebeple onların cemaatine dahil olmaları mümkün değildir.
Allah'ın takdiri bu ya, insanlardan biri buna benzer bir soruyu zamane şeyhlerinden birine sordu. Lâkin meselenin dış görünüşü öylesine güzeldi ki, dikkat etmeyen bir kimse içyüzünü neredeyse kavrayamazdı. Allah affetsin, o şeyh de meselenin altında yatan bid'at ve sapıklıklara dikkat etmeksizin dış görünümüne bakarak ona cevap verdi. O bu cevabı başka beldelere de taşıdı ve kendi beldesinin dışındaki beldelere de götürdü. Kendi yandaşları arasında tarikatleri lehine elinde bütün deliUere galip gelecek bir delilin bulunduğu kişi diye meşhur oldu. Bu konuda tartışma talebinde bulundu. Bunun için davet de edildi. Fakat: işte benim delilim budur deyip, şeyhin yazılı cevabının bulunduğu belgeyi ortaya atmaktan başka da bir şey yapmadı. Mesele Gırnata'ya kadar ulaştı. O, herkesin bu belgeye bakmasını ve incelemesini istedi. Halbuki hiç kimse işin doğrusunu görebilecek durumda değildi. İşin doğrusu o belge aslında Allah'a nasıl itaat edileceğini anlatıyordu. Çünkü belgedeki olan şeyler, hak din ve doğru yol demek olan nasihat emsinden şeylerdi.
Sorulan sorunun özeti şudur: Filan şeyhin şu konudaki görüşü nedir; Müslümanlardan bir cemaat var. Bunlar mübarek gecelerde deniz kenarındaki bir misafirhanede toplanıyorlar; Kur'andan bir bölüm okuyorlar. Vakit elverdikçe öğüt ve kalbi incelten nasihat kitaplarını dinliyorlar; çeşitli teşbih, tehlil ve takdislerle Allah'ı zikrediyorlar; sonra aralarından musikişinas birisi kalkarak onlara Hz. Peygamber'e dair (s.a) methiyeler söylüyor, salih kişilerin vasıflarını anlatan, gönüllerin hoşlandığı ve dinlemekten zevk aldığı ilahileri okuyor; Allah'ın çeşitli nimetlerini anıyor; Hicaz bölgelerini ve Nebevi hatıraları anmak suretiyle insanları aşka getiriyor. Onlar da bununla vecde gelip coşuyorlar. Daha sonra hazır olan yemeği yiyorlar, Allah'a hamdediyorlar, Hz. Peygamber'e (s.a) salavat getiriyorlar, işlerinin düzgün gitmesi için Allah'a yalvarıyorlar, nüslümanlar ve onların imamları için dua ediyorlar ve dağılıyorlar.
Onların bu anlatılan şekilde toplanmaları caiz midir? Yoksa engellenmeleri ve kınanmaları mı gerekir? Bu cemaatin sempatizanlarından birisi onları teberruk maksadıyle evine davet ederse onun davetini kabul edip zikredilen şekilde toplanırlar mı, yoksa daveti kabul etmezler mi?
Şeyhin verdiği cevabın hülasası şudur: İçerisinde Kur'an'ın okunduğu ve Allah'ın zikredildiği meclisler Cennet bahçeleridir. Şeyh daha sonra Allah'ın zikredilmesini teşvik eden deliller getirdi. Şiir şeklindeki musiki parçalarına gelince bunların iyisi iyidir, kötüsü de kötüdür. Kur'an-ı Kerimde İslam şâirleri hakkında şöyle buyurulur:
"Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok ananlar... müstesnadır."[89]
"Şâirlere gelince, onlara da sapıklar uyar."[90] âyetini dinledikleri zaman Hassan ibn Sabit, Abdullah ibn Ravâhâ ve Ka'b ağladılar. Bunun üzerine yukarıda meali verilen istisna âyeti nazil oldu. Hz. Peygamber'in (s.a) huzurunda da şiir okunmuştu ve Uhtu'n-Nadr beyitleri onun mübarek kalbinde rikkate sebep olmuş ve gözünden yaşlar dökülmüştü. Çünkü o merhamet ve şefkat sahibi bir karakteri taşıyordu.
Semâ esnasındaki vecde gelince bu aslında bir ruh inceliği ve kalp hassasiyetidir. Ki bâtının/iç dünyanın etkilenmesiyle zâhirin/dış görünümün de etkilenmesi dir. Nitekim Allah Teala şöyle buyurur:
"Müminler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri/kalpleri titrer."[91]
Yani ümit ve korku içerisinde kalpleri sarsıntı geçirir. Kalbin sarsıntısından dolayı vücut da sarsıntı geçirir.- Allah Teala şöyle buyurur.
"Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardın."[92] Bir başka âyette şöyle buyurulur:
"Allah'a koşun."[93]
Tevâcûd psikolojik bir hassasiyet, kalbî bir titreşim ve ruhani bir yükseliştir. Tevâcüd, vecdden kaynaklanır. Şeriatte bunu reddeden bir şey duyulmamıştır. es-Sülemi'nin anlattığına göre semâ anındaki vecd hareketine şu âyetle delil getirilmiştir:
"Onların kalplerine kuvvet verdik.
O yiğitler (hükümdar karşısında) ayağa kalkarak dediler ki:
Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O'ndan başkasına tanrı demeyiz."[94]
es-Sülemi şöyle derdi:
Şüphesiz kalpler melekût âlemine bağlıdır. Zikrin nurları ve zikir esnasındaki semâ çeşitleri kalpleri harekete geçirir.
Bunun yanında bir de vecdden kaynaklanmayan tevâcüd vardır. (Bu tür tevâcüd gerçekte vecde gelinmediği halde vecd arayışı içine girmek, vecd alâmetleri göstermek, kendini vecde zorlamak demektir.) Yergi konusu olan da budur. Çünkü bu, dış görünümün/zahirin, iç dünyaya/bâtına muhalefetidir. Azim ve gayretlerin teşvikine, uyuyan kalbin uyaniklığındaki hareket amellerine doğru yönelme esnasında vecd durumundan uzaklaşılabilir. (Gerçi bir hadiste şöyle buyurulur)
"Ey insanlar ağlayın, eğer ağlayamıyorsanız bari kendinizi zorlayarak ağlıyor gibi yapın![95]
Fakat kendisini ağlamaya zorlamak ile vecd arayışı içine girmek (tevâcüd) arasında çok fark vardır.
Cemaati evine çağıran ve bu çağrısına icabet edilen kişiye gelince, bu konuda da onun niyetine ve kasdma bakılır. Buna ancak zahire bakılarak bir sınırlama getirilebileceği açıktır. Gizli şeyler hakkında ancak Allah Teala hüküm verir. Ameller niyetlere bağlıdır.[96]
Şeyhin cevabı burada sona erdi.
Bu cevapla ilgili olarak benim aklıma gelen şeyler şunlardır-Zikir meclisleri hakkında söylediği şeyler, -bu meclisler selef-i sâlihin toplandıkları meclisler gibi olduğu zaman- doğrudur. Çünkü onlar kendi aralarında Kuranı okuyup müzakere etmek için toplanırlardı. Hatta birbirlerine Kur anı öğretirler ve birbirlerinden bilgi alış-verişinde bulunurlardı. İşte bu, zikir meclislerinden bir meclistir. Buna benzer meclisler hakkında Ebû Hureyre'den gelen bir hadiste: Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın evlerinden bir evde Allah'ın Kitabını tilavet ve aralarında onu müzakere eden hiçbir topluluk yoktur ki, üzerlerine bir sekinet inmişi ilâhi rahmet kendilerini bürümüş, melekler her yanlarını sarmış ve Allah Teala kendilerini mele-i a'lada yanındaki (melek)lere anmış olmasın."[97]
Zikir maksadıyle toplanmak da böyledir. Nitekim bir başka rivayette Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu ifade edilmektedir:
"Allah'ı zikretmek üzere oturan hiçbir topluluk yoktur ki melekler kendilerini kuşatmış olmasın".
Fakat onlar koro halinde zikir yapmak için toplanmamışlardır. Bir topluluk Allah'ın nimetlerini anmak veya-ilim sahibi kişilerse aralarında ilim müzakere etmek, veya içlerinde bir ilim adamı varsa onun etrafında ilim öğrenmek için oturdukları veya birbirleriyle Allah'a nasıl itaat edileceğini ve O'na isyandan nasıl uzak durulacağını müzakere etmek üzere toplandıkları zaman, Hz. Peygamber'in ashabı arasında yaptığı, sahabe ve tabiinin de aynısını uyguladığı meclisler gibi olacağından bu meclislerin hepsi zikir meclisi olacaktır. Onlar da hadisteki ecir ve sevaba nail olacaklardır.
İbn Ebi Leyla'dan rivayet edildiğine göre ona kıssalar hakkında soru sorulunca şöyle dedi: Ben Hz. Muhammed'in (s.a) ashabına yetiştim. Onlar oturuyorlar ve birbirlerine duydukları bilgileri anlatıyorlardı. Bir hatîp olarak oturmalarına gelince böyle bir şey yoktu. Bizim gördüğümüz kadarıyla mescitlerdeki uygulama şöyle idi: Öğrenciler bir öğreticinin etrafında toplanıyorlar, muallim/yani öğretici onlara Kur'an veya şer'i ilimlerden bir ilmi okutuyordu. Veya o muallimin etrafında halk toplanıyor, muallim onlara dinlerini öğretiyor, Allah'ı hatırlatıyor, öğrenmeleri için Peygamberinin sünnetini açıklıyor ve hepsi birer sapıklık olan bid'atleri de onlardan sakınsınlar, uzak dursunlar ve amel etmekten kaçınsınlar, diye onlara beyan ediyordu.
İşte gerçek manada zikir meclisleri bunlardır. Kendilerinin tasavvuf yolunu izlediğini iddia eden o fakirlerden bid'at ehli olanları, Allah Teâlâ, böyle meclislerden mahrum bırakmıştır. Onlardan pek çoğu, değil başka sûreleri, namazda fatihayı bile hatasız okuyamazlar. Nasıl kulluk edeceklerini, nasıl istinca yapacaklarını veya nasıl abdest alacaklarını ya da cenabetten nasıl temizleneceklerini bilmezler. Bunları nasıl bilsinler ki onlar rahmetin bürüdüğü, sekinetin indiği ve meleklerin kuşattığı zikir meclislerinden mahrumdurlar. Bu nurun onlardan uzak olması sebebiyle sapıtmışlar ve kendileri gibi câhillerin peşinden gitmişlerdir. Kur'an âyetlerini ve Peygamberin hadislerini okumaya başlamışlar, fakat onları da ilim sahiplerinin söylediklerine göre değil, kendi kafalarına göre yorumlamışlardır. Sırat-ı müstakimin dışına çıkmışlardır. Neticede yine toplanıyorlar ve içlerinden birisi Kur'an'dan bir şeyler okuyor. Fakat bu okuyucu güzel sesli, hoş nağmeli ve makam bilen birisi oluyor, okuyuşunda kötülenen şarkılara benziyor. Sonra da: Gelin Allah'ı zikredelim, diyorlar. Seslerini yükseltiyorlar. Sırayla bu zikre devam ediyorlar. Bir tarafta bir grup, diğer tarafta bir grup, şarkıya benzer şekilde koro halinde zikir yapıyor. Bunun da mendup olan (tavsiye ve teşvik edilen) zikir meclislerin de olduğunu iddia ediyorlar. Yalan söylemektedirler; eğer bunların yaptıkları doğru olsaydı bunu böyle anlamaya ve böyle amel etmeye selef-i sâlih daha layık idi. Aksi takdirde yüksek sesle koro halinde zikir çekmek için toplantı yapmak Kur'an'ın veya sünnetin neresinde görülmüş? Bilâkis Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez."[98]
Tefsirde, aşırı gidenler, duada seslerini yükseltenlerdir.
Ebu Musa'dan rivayet edildi; o şöyle dedi. Bir yolculuk esnasında Hz. Peygamberle (s.a) birlikte bulunuyorduk, insanlar bağırarak tekbir getirmeye başladırlar. Rasulullah (s.a) onlara buyurdu ki:
"Kendinizi zorlamayınız. Çünkü siz ne sağırı çağırıyorsunuz, ne de ğâibe sesleniyorsunuz. Muhakkak ki siz, iyi işiten ve size çok yakın olan Allah'a dua ediyorsunuz. O her zaman sizinle beraberdir."
Bu hadis, âyetin tam bir tefsiridir. Onlar koro halinde de tekbir getirmiyorlardı. Fakat Hz. Peygamber (s.a) âyet-i kerimeye bağlı kalmaları için onların seslerini yükseltmelerini yasakladı. Selef-i salih de zikir için toplanmayı ve bu bid'atçilerin yaptıkları şekilde dua etmeyi yasakladı. Onlar bu maksat için yapılmış mescitleri de yasakladılar ki bu mescitler, suffe diye isimlendirdikleri tekkelerdi. İbn Vehb, İbn Veddah ve diğerleri isteyenler için bu konuda yeterli bilgiyi verdiler.[99]
Bütün bunların neticesi şudur: onlar doğru bir iş yaptıklarına hüsnü zan ediyorlar ve selef-i salih hakkında da (onlar da böyle yapıyorlar diye) sûi zan besliyorlar. Halbuki selef-i salih açık ve kabule şayan bir amelin sahibiydiler, sahih bir dini yaşıyorlardı. Sonra lisanu hal ile onlardan bir delil talep edilince hemen cevap veren (şeyh)in sözüne sarıldılar. Halbuki kendileri hiçbir şeyi bilmiyorlar. O sözü de âlimlerin kabul etmeyeceği şekilde eğip büktüler. Cevabı veren (kişi), zamanımızdaki fakirlerin (dervişlerin) zikrinden sorulduğunda başka bir sözün içinde bunu beyan etti ve hadislerde sözü edilen zikir meclislerinin, içerisinde Kur'an tilavet edilen, ilim ve din öğrenilen ve ilimle, ahireti, cenneti ve cehennemi hatırlatmakla mamur hale getirilen meclisler olduğunu söyleyerek cevap verdi. Nitekim, Süfyan es-Sevri'nin, el-Hasen'in, İbn Sirin'in ve benzeri şahsiyetlerin meclisleri böyle meclislerdi.

Lisanı zikir meclislerine gelince, (yeryüzünde) dolaşan meleklerin anlatıldığı hadiste[100] bu meclisler açıklanmaktadır. Fakat o hadiste cehrî olarak kelimelerle yüksek sesle yapılan bir zikirden söz edilmemiştir. Diğer hadislerde de böyledir. Ancak asıl olan, farz ibadetlerin açıktan, nafilelerin ise gizlice edâ edilmesinin meşru olmasıdır. Ayet-i kerimede şöyle denilmektedir:
"Hani o gizlice Rabbine nida etmişti." (Meryem:3). Hadiste ise:
"Kendinizi zorlamayınız" denilmektedir.
(Kendisine soru sorulan kişi) şöyle dedi:
Zamane fakirleri (dervişleri) âyetler arasında seçim yaptılar ve seslerle temayüz ettiler. Onlar (sünnete) bağlılıktan ziyade (sünnet sınırını) aşmaya daha yakındırlar. Onlar tarikatı Allah'a itaat ve yakınlığın bir aracı olarak değil, daha çok bir menfaat aracı ve meslek olarak gördüler.
Pek çok delilinin özetlenmesiyle birlikte onun söylemek istediği şeyler burada sona erdi. Bu, onun bir delil olarak yapışılan fetvasının, bu bid'atçilerin istedikleri gayeye uygun bir manada olmadığının delilidir.[101] Çünkü ona zamanın dervişlerinin durumu soruldu. O ise onları kötüleyecek şekilde bir cevap verdi. Peygamber'in (s.a) hadisi ise onların amellerini kapsamaz. Daha önceki sualde ise Kur'an okumak veya Allah'ı zikretmek için toplanan kimselerin durumu sorulmuştu. Bu soru, mesela mescitte toplanıp da her biri kendi içinden Allah'ı zikreden veya kendi kendine Kur'an okuyan topluluklara, ya da öğreticiler ve öğrenenlerin bulunduğu meclislere ve yukarıda işaret edilen benzeri meclislerin durumuna daha uygundur. Hem o cevabı veren kişi hem de diğer âlimlerin tamamı bunun sadece güzelliklerinden ve sevabından söz edebilirler. Zikir ve Kur'an tilaveti konusunda bid'atçilerin durumundan sorulduğu zaman da fetvayı verecek kişi ona da itimat edilmesi gerekli cevabı verirdi. Başarı sadece yüce Allah'tandır.[102]
Şeyhin şiir söylemek konusundaki sözlerine gelince, elbette içerisinde müstehcenlik olmayan, isyan ve günahı ifade etmeyen şiirleri okumak ve başkası okuduğu zaman dinlemek caizdir. Çünkü Rasulullah'ın (s.a) huzurunda şiir okunurdu! sahabiler, tabiiler ve onları örnek alan alimler de bununla amel etmişlerdi. Bir takım yararları olduğu için şiir söylenir ve dinlenirdi. Bu yararlardan birisi Hz. Peygamberin (s.a), İslamın ve müslümanların şiirle müdafaa edilmesidir. Bu sebeple yabancı heyetler geldiği zaman şâir Hassan ibn Sabit için mescitte bir kürsü hazırlanır ve orada şiir okurdu. O heyetler derlerdi ki:
Muhammad'in hatibi bizim hatibimizden daha iyi hatip, Muhammed'in şâiri bizim şâirimizden daha güçlü şâir. Hz. Peygamber (s.a) Hassan ibn Sâbit'e derdi ki:
"Haydi şunları hicvet, Cebrail seninle beraberdir."
Bu da Allah yolunda cihadın bir çeşidi idi. Fakirlerin (dervişlerin) müzikli şiirlerinde cihadın faziletinden az veya çok hiçbir şey yoktur.
Şiirin faydalarından birisi de şudur: Şâirler ihtiyaçlarını şiirle arz ederler ve taleplerini dile getirmek için beyitleri aracı olarak kullanırlardı. Nitekim İbn Zuheyr ve Uhtun-Nadr ibn el-Hâris de şâirlerin büyük devlet adamlarının yanında yaptığı gibi yaparlardı. Şiirin muhtevasında caiz olmayan şeyler bulunmadığı müddetçe bunda da bir sakınca yoktur. Bunun bir benzeri, halifeler, melikler ve onlar gibilerine ihtiyaçlarını arz etmeden önce şiirlerinden parçalar takdim etmekdir. Nitekim çalışıp kazanmaya gücü yettiği halde sadece insanların sadakalarıyle geçinen kimseler zamanımızda böyle yapıyorlar. Halbuki bir hadiste şöyle buyurulur:
"Ne zengin, ne de sağlıklı, güçlü kişi zekat alamaz"
Onlar içerisinde Allah ve Rasulünün anıldığı şiirler okuyorlardı. Bu şiirlerde çoğu zaman şer'an caiz olmayan şeylerde bulunuyordu. Sokaklarda ve pis yerlerde Allah ve Rasulünün adını anarak (sadaka toplamak için) mendil açıyorlar. İnsanların elindekini almak için bunu bir araç olarak kullanıyorlar. Fakat bunu eğlendirici ve nağmeli seslerle yapıyorlar, bu sebeple de kadınlar ve akılsız erkekler korkuyorlar.
Şiirin bir diğer faydası cihad için çıkılan yolculuklarda onların hazan yorgun ve bitkin nefisleri harekete geçirmek ve yük develerini canlandırmak için şiir söylemeleridir. Bu güzel bir şeydir. Fakat Araplar bugünkü insanların yaptığı gibi güzel nağmeler söyleyemezlerdi. Bilakis kendilerinden sonra ortaya çıkan bu melodileri bilmeksizin şiiri düz bir şekilde okurlardı. Bununla beraber şiir okurken sesi, mûsiki sanatını bilmeyen Arapların ümmiliğine uygun şekilde bazan inceltirler, bazan uzatırlardı. Bunda ne bir lezzet, ne de eğlendirici bir coşku vardı. Sadece onlar için bir şevk veriyordu. Nitekim Habeşliler ve Abdullah ibn Ravâhâ Rasulullah'ın (s.a) önünde (develeri) canlandıracak ezgiler söylerlerdi. Ensar da (Hendek savaşında) hendek kazarken şöyle derdi: "Biz sağ kaldığımız sürece cihad etmek üzere Muhammed'e biat edenleriz." Hz. Peygamber (s.a) de onlara şöyle cevap verirdi:
"Allah'ım! Âhiretin hayrından başka hayır yoktur. Hem ensarı hem de muhacirleri bağışla."[103]
Şiir söylemenin bir diğer faydası, kişinin kendi nefsine öğüt vermek, canlandırmak veya şiirin manası gereğince kendisini harekete geçirmek için hikmetli beyit, veya beyitlerden misal getirmesi veya onları mutlak olarak söylemesidir. Nitekim Ebu'l-Hasen el'Karâfi es-Sûfi'nin el-Hasen'den naklettiğine göre birtakım kimseler Hz. Ömer'e geldiler ve dediler ki:
Ey Müminlerin Emiri! Bizim bir imamımız var, namazını bitirince şarkı söyler. Hz. Ömer dedi ki:
Kimdir o? Bir adamın (ismi) söylendi. Hz. Ömer dedi ki:
Bizi ona götürün. Çünkü biz ona doğru yöneldiğimiz zaman bizim kendisini gözetlediğimizi zanneder. Râvi dedi ki:
Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in (s.a) ashabından bir cemaatle birlikte kalktı ve o mescitte iken adamın yanına geldiler.
Adam, Hz. Ömer'i görünce ayağa kalktı, onu karşıladı ve dedi ki:
Ey mü'minlerin Kmiri! İhtiyacın nedir? Seni buraya getiren sebep nedir? Eğer bize âit bir ihtiyaç sebebiyle buraya gelmişsen onu sana bizim getirmemiz daha uygun olurdu. Eğer bu senin bir ihtayacın ise, Rasulullah'ın (s.a) halifesi olarak bizim kendisine saygı gösterdiğimiz kimse buna daha lâyıktır. Hz. Ömer dedi ki:
Yazıklar olsun sana! Beni üzecek bir şey yaptığını haber aldım. Adam dedi ki:
Nedir o, ey Müminlerin Emiri? Hz. Ömer dedi ki:
İbadetinde sen lâubalilik mi yapıyorsun? Adam dedi ki:
Hayır, ey Mü'minlerin Emiri, fakat ben onunla kendime öğüt vermiş oluyorum. Hz. Ömer dedi ki:
Peki, o halde söyle bakalım onu; güzel bir söz ise ben de seninle beraber söylerim, çirkin ise sana da yasaklarım. Adam bunun üzerine şu şiiri okudu:
Her ne zaman kınamışsam kalbi
Hicranında benim meşakkatimi ister
Zamanın boşa geçtiğini görüyorum hep
Bu da beni mutlaka rahatsız eder.
Ey kötünün dostu nedir bu iştiyak.
Bir ömür bitti böyle oyunda eğlencede
Gençlik benden ayrıldı gitti
Arzularımı gerçekleştiremedi
Artık en büyük ümidimiz alışabilmemizdir.
Çünkü yaşlılık benim emelimi sınırlamaktadır.
Yazıklar olsun nefsime hiç görmüyorum onu
Ne güzel bir şeyde ne de edepte
Ey nefis! Ne sen olaydın ne de aşk
Mevlâ'yı gözet ve hep Ondan kork
Râvi dedi ki:
Daha sonra Hz. Ömer de son beyti tekrarladı:
Ey nefis! Ne sen olaydın, ne de aşk Mevlâ'yı gözet ve hep Ondan korkSonra Hz. Ömer dedi ki:
Bu şekilde şarkı söyleyen, varsın söylesin
Hz. Ömer'in şu sözünü iyi'düşünün: Beni üzecek bir şey yaptığını haber aldım. Beraberinde şu sözünü de düşünün: Sen ibadetinde lâubalilik mi yapıyorsun? Bu sözler çok şiddetli bir tepkiyi ifade eder. Tâ ki adamın dilinden içinde öğüt ve nasihat bulunan hikmetli beyitler dökülür, işte o zaman da adamın yaptığı hareketi onaylar ve hakkını teslim eder.
Bu ve benzeri şeyler onların yaptığı bir işti. Bununla beraber onlar gönülleri canlandırmak ve nefislere öğüt vermek için sadece şiirle yetinmediler. Bilakis nefislerine her tür yolla öğüt verdiler. Fakat onlar şiir olsun diye şarkıcılar da hazır bulundurmuyorlardı. Çünkü bu onların arzu ettikleri bir şey değildi. Onlar zamanımızdaki gibi bir mûsiki bilgisi ve kültürüne de sahip değillerdi. Mûsiki İslam'a daha sonra müslümanlann yabancılarla karışmasıyla birlikte girdi.
Ebu'l-Hasan el-Karafi bunu anlattı ve dedi ki:
İlk dönemde geçen (müslüman) lardan hangisi sonrakilere delil olabilir? Onlar şiirleri musiki ile ve güzel nağmelerle söylemediler. Sadece serbest bir şekilde ve kafiyelerini birbiriyle bağlantılı olarak okudular. Şayet birinin sesi, diğerlerinden daha hüzünlü ise o da yaratılış aslına uygun bir şekilde şiir söylerdi. Onlar şiir okurken yapmacık bir tavır takınmazlar ve kendilerini zorlamazlardı.
Şu sözü el-Karafi söyledi:
Bu sebepledir ki âlimler bu bid'atın mekruhluğuna hükmettiler. Hatta Mâlik ibn Enes'e Medinelilerin kullandıkları mûsikîyi sordular, o şöyle cevap verdi:
Bunu fâsıklar/günahkârlar yaparlar. Fakat öncekiler bunu ibadet yönteminin, gönülleri yumuşatmanın ve kalblere huşu vermenin bir parçası olarak kabul ederler. Hatta faziletli gecelerde kasıtlı olarak buna yönelirler, cehrî zikir yapmak maksadıyle toplanırlar, ölçüyü kaçırırlar, raksederler, bağırırlar, çağırırlar, kendilerinden geçerler, alkışlarının veya âletlerin ve nağmelerin ölçüsüne uygun olarak ayaklarını birbirine vururlar.

Hz.Peygamberin (s.a) sözlerinin içinde, sahih hadis kitaplarında nakledilen amellerinde veya selefi salihin âmellerinde ya da âlimlerden birisinde buna dair bir bilgi var mı? Veya (sorulan soruya) cevap veren (şeyh)in sözlerinde buna benzer bir açıklama var mı?
Bilakis müezzinlerin günümüzde seher vakitleri dua ederken yaptıkları gibi minarelerde şiir okumanın hükmü soruldu. O bunun katmerli bid'at olduğunu söyledi. Çünkü, minarelerde dua yapmak zaten bir bid'attir. Orada şiir ve'kaside okumak ise diğer bir bid'attır. Çünkü kendilerine uyulan selef zamanında böyle bir şey yoktu.
Ona cenazenin önünde cehrî zikir yapmanın hükmü de soruldu.
O buna şöyle cevap verdi:
Cenazeyi takip ederken sessizlik içinde kalmak, tefekkür etmek/düşünmek ve ibret almak sünnettir. Selef böyle yapardı. Onlara uymak sünnettir, onlara muhalefet, etmek ise bid'attir. İ
mam Malik şöyle demiştir:
Bu ümmetin sonradan gelenleri hiçbir zaman öncekilerden daha doğru bir yolda olmayacaklar.
Cevap veren (Şeyh) in sema konusunda söylediği ise bunun bir ruh incelmesi ve kalp çarpıntısı olduğudur. Fakat bu etkilenmenin mahiyetini açıklamadı. Rikkatin/incelmenin ne anlama geldiğini de açıklamadı. Tasavvufçulardaki vecdin anlaşılmasına yardımcı olacak bir tefsir yapmadı. O sadece bunun vecde gelen kişinin vücudunda görülen bir belirti olduğunu söyledi. Bu belirtinin tefsir edilmesi gerekir. Sonra tevâcüd kelimesinin onun sözünde ortaya çıkan şekline göre de açıklanması gerekir.
Genel olarak Hz. Peygamber'in (s.a) ashabında tevacüd, kalpleri kaplayan korku sebebiyle tüyleri diken diken olmak ve ağlamak biçiminde ortaya çıkardı. Allah Teala da şu âyetlerinde kullarını bu vasıflarla vasıflandırdı: *"Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri, hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar."*[104]
"Rasûle indirileni duydukları zaman, gerçeği öğrenmelerinden dolayı gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün."[105] *"Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir."*[106]
Abdullah ibn eş-Şıhhir'den (r.a.)[107] rivayet edildiğine göre o şöyle dedi:
Bir gün Rasulullah'ın (s.a) yanına gelmiştim. Namaz kılıyor ve ağlamaktan göğsü kaynar kazan gibi ötüyordu.[108] el-Hasen'den rivayet edilmiştir:
Ömer ibn el'Hattab (r.a) *"Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır. Ona engel olacak hiçbir şey yoktur."* [109] âyetlerini okuyunca onların tesirinden karnı şişti ve yirmi gün yatakta hasta yattı.
Ubeydullah ibn Ömer'den[110] rivayet edilmiştir: O şöyle dedi:
Ömer ibn el'Hattab (r.a) bize bir sabah namazı kıldırdı. Namazda Yusuf sûresinden başladı ve *"Üzüntüden gözlerine ak düştü. Artık acısını içine gömmüştü."*[111] âyetine gelinceye kadar okudu. Bu ayete gelince ağladı ve devam edemedi (rükua gitti). Bir başka rivayette Hz. Ömer'in namazda:
"Ben kederimi ve hüznümü sadece Allah'a şikayet ederim."[112] âyetine gelince ağladığı ve hıçkırıklarının arka saflardan duyulduğu ifade edilir. Ebû Salih'in şöyle dediği rivayet edilir: Hz. Ebû Bekir (r.a) zamanında Yemenliler (Medine'ye) gelmişlerdi. Yemenliler Kur'an'ı dinledikleri zaman ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir dedi ki:
Kalplerimiz katılaşmadan önce biz de böyle idik. İbn Ebi Leylâ'dan rivayet edildiğine göre o Meryem Sûresini okurken *"Onlara, çok merhametli olan Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı."*[113] Mealindeki secde âyetine gelince hemen secdeye kapandı. Kafasını secdeden kaldırınca dedi ki:
Secdeyi yaptık, peki ya, ağlamak nerede?
Buna benzer daha pek çok rivayet vardır. Bütün bunlar öğütün onları nasıl etkilediğini göstermektedir. Bu etkilenme yapmacıklıktan uzaktır ve bu örneklerdeki gibidir.
Bazı insanların vecd haline delil olarak getirdikleri şu ayet de bunun bir benzeridir:
"Onların kalplerine kuvvet verdik.
O yiğitler (hükümdar karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir."[114]
Bazı müfessirler bunu zikrettiler. Allah Teala onların kalplerine imanı yerleştirince, melikleri olan kâfir Dekyanus'un huzuruna çıktılar. Bir fare veya kedi hareket etmiş olsa bu yüzden melik korkacaktır. Gençler birbirlerine bakıştılar. Tevhide inandıklarını açıklamaktan kendilerini alamadılar. Delil ve burhanı ilan ettiler. Melikin küfür dinini reddettiler. Allah yolunda canlarını ortaya koydular. Melik (önce) onlara (bir kötülük yapmayacağına dair) söz verdi, sonra sözünde durmadı. Bunun üzerine gençler mağaraya çıkmak üzere birbirleriyle sözleştiler. Bu olayın tamamı Allah'ın kitabında anlatılır. Bu olayda ne bir bağırma çağırma, ne bir taşkınlık, ne bir baygınlık ve ne de başka bir şey vardır. Bunlar günümüz dervişlerinin yaptıkları şeylerdir.
Said ibn Mansur, Tefsir'inde Abdullah ibn Urve ibn ez-Zübeyr'den nakletti: Abdullah dedi ki:
Ninem Esma'ya[115] dedim ki:
Hz. Peygamber'in (s.a) ashabı Kur'an okudukları zaman ne halde olurlardı? Dedi ki:
Allah'ın onları nitelendirdiği gibi idiler; gözlerinden yaşlar akar, derileri titrerdi. Dedim ki:
Burada bazı insanlar var ki onlar aynı şeyleri işittikleri zaman bayılıyorlar. Ninem Esma bunun üzerine dedi ki:
Lânetli şeytandan Allah'a sığınırım.
Ebû Ubeyd, Ebû Hâzim'in hadislerinden şunu tahric etti. Ebû Hâzim dedi ki:
İbn Ömer, yere düşen bir Iraklıya rastladı. İnsanlar etrafına toplanmışlardı. İbn Ömer dedi ki:
Bu nedir? Dediler ki:
Kendisine Kuran okununca veya Allah'ın adı anıldığını duyunca Allah korkusundan yere kapaklandı. İbn Ömer dedi ki:
"Vallahi biz de Allah'dan korkarız, ama yere düşmeyiz."
Bu bir hoşnutsuzlukifadesidir. Hz. Aişe'ye denildi ki:
Bazı kişiler Kur'an'ı dinleyince baygınlık geçiriyorlar. Hz. Âişe dedi ki:
Kur'an kişilerin akıllarını başlarından almayacak kadar büyük ve yücedir. Fakat Kur'an Allah'ın şu ayetinde buyurduğu gibidir:
"Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine yumuşar."[116]
Enes ibn Malik'den rivayet, edildi: Kur'an okunurken şuurunu kaybeden kişilerin durumu ona sorulunca şöyle cevap verdi:
Bu, Hâricilerin işidir.
Ebû Nuaym'in, Câbir ibn Abdillah'tan tahriç ettiğine göre İbn ez-Zübeyr (r.a) şöyle dedi:
Babamın yanına gelmiştim. Bana sordu:
Nerede idin? Dedim ki:
Allah'ı zikreden bir topluluk gördüm. İçlerinden birisi Allah korkusundan bayılacak derecede titreyip kendinden geçiyordu. Onlarla beraber oturdum. Babam dedi ki:
Bir daha onlarla oturma. Bu sözün sanki beni etkilememiş olduğunu görmüş olacak ki bana şöyle dedi:
Ben Hz. Peygamberi (s.a) Kur'an okurken gördüm, Hz. Ebu Bekir'i ve Hz. Ömer'i Kur'an okurken gördüm. Onların başına böyle bir şey gelmiyordu. Sana göre onlar Allah'tan Ebu Bekir ve Ömer'den de mi çok korkuyorlar? Ben de babamın görüşünü isabetli buldum ve o adamları terkettim. Bunların hepsi dindarlar için kabul edilemez yapmacık ve zorlama hareketlerdir.
Muhammed ibn Sırin'e, yanında Kur'an okununca bayılan kişinin durumu soruldu. Dedi ki:
Onunla bir duvarın üzerinde oturmak üzere buluşalım. Sonra onun yanında, başından sonuna kadar Kur'an okunsun. Şayet bu esnada duvardan aşağıya düşerse dediği gibidir.
Bu, hak ve bâtılı ortaya koymada güzel bir sözdür. Çünkü bu tür davranışlar sadece Hâricilerde, doğrudan sapan nefislerde samimiyetin bir çeşidi olarak görülmektedir. Nefis, kişiyi bununla aldatmakta ve aslında öyle olmadığı halde bunu sağlıklı bir reaksiyon olarak görmektedir.
Sahabe-i kiramdan hiç kimsede böyle bir durumun görülmemiş olması bunun nefsin bir aldatması olduğunun delilidir. Onlarda ne böyle bir şey ne de benzeri bir şey görülmemiştir. Onların temeli hak üzerine bina edilmişti. Allah'ın dininde onlar böyle edebi ve fazileti yaralayıcı çirkin oyunlara tevessül etmezlerdi.
Evet, vaaz dinleyen bir kimse gerçekten ansızın bir bayılma ve ölüm gibi durumlarla karşılaşabilir. Kıraat veya vaaz sebebiyle meydana gelen duygu yoğunluğuna sabretmede zaaf gösterebilir. İbn Şirin hak ve bâtılı gösterecek bir ölçü olarak böyle bir tedbiri tasarladı ki bu gayet açıktır. Duvardan düşme korkusuyla samimiyet birlikte varolamazlar. Bazı nâdir durumlar meydana gelebilir. Bunda da vecdin mazereti ortaya çıkar.
Ebu Vâil'den nakledilir. O dedi ki:
Abdullah ibn Mes'ud'la birlikte dışarı çıkmıştık, er-Rabi ibn Hayseme de bizimle beraberdi. Bir demircinin yanına uğradık. Abdullah ibn Mes'ud ayağa kalktı, ateşteki demire bakıyordu. er-Rabi de baktı ve düşecek gibi sendeledi. Sonra o haldeyken Abdullah oradan uzaklaştı. Nihayet Fırat kenarındaki bir kireç ocağının yanına geldik. Abdullah kireç ocağının ortasında ateşin fokurdadığını görünce şu âyeti okudu:
"Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerini görünce onun öfkelenişini (kaynamasını) ve uğultusunu işitirler. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvermeyi isterler."[117]
er-Rabi, bu manzara karşısında âyetin etkisiyle oracıkta bayılıverdi. Onu taşıdık ve ailesine getirdik. Abdullah ibn Mes'ud öğleye kadar onun başında bekledi fakat er-Rabi kendine gelemedi. Akşama kadar bekledi, nihayet ayıldı. Abdullah da bunun üzerine kendi evine geri döndü.
Bu durumlar, tabiinin en faziletlilerinden birisinin başına ve bir şahabının huzurunda geldi. O sahabi bunu, onun takatinin dışında bir şey olduğunu bildiği için anlayışla karşıladı. Böylece bu ibretli öğüt, sanki baygınlık veren bir şey gibi oldu. O halde bunda itiraz edilecek bir durum yok.
Rivayete göre bir genç, Cüneyd'in (r.a) sohbetinde bulunuyordu. -Cüneyd o esnada sûfilerin imamı idi- Genç, zikre dair bir şey işitince hemen bir çığlık atıyordu. Cüneyd bir

gün ona dedi ki:
Bir daha böyle yaparsan benim sohbetime gelme. Genç daha sonra bir şey işitince durumu değişiyor, kendisini sıkıyor hatta vücudunun bütün kıllarında damla damla ter boşanıyordu. Günlerden bir gün öyle bir çığlık attı ki oracıkta ruhunu teslim etti. Bu gençte ortaya çıkan durum selefin söylediğini doğrulamaktadır. Şayet ilk çığlığı ona galip gelseydi ne kadar şiddetle sıkarsa sıksın nefsine hâkim olamazdı. Nitekim er-Rabi ibn Hayseme de kendisine hâkim olamamıştı. Üstelik şeyhi bu davranışına karşı hoşnutsuzluğunu bildirdiği zaman onu terbiye etmiş ve ayrılıkla da tehdit etmişti. Çünkü şeyh, onun bu çığlığını nefsin bir münasebetsizliği olarak algılamıştı. Ancak iş onun iradesinin dışına çıkınca -ki ölümü bunun delilidir- attığı çığlık affedilmiştir, inşaallah bunda bir günah yoktur. Fakat erdemli kişilerin niteliklerinden bir parça bile koklamamış olan o dervişlerin durumu böyle değildir. Onlar sadece o erdemli kişileri taklide yeltendiler, ancak heva ve hevesleri onlara Haricilere benzemenin yolunu gösterdi. Keşke sadece bu çirkin noktada kalmış olsalardı. Fakat onlar buna bir de raksı, çalgıyı, dönmeyi ve göğüslere vurmayı, bazıları başına vurmayı ilave ettiler. Bunlar ve benzerleri, çocukların ve delilerin yapacağı işlerden olduğu için ahmakları güldüren ve merhametlerinden dolayı da akıllıları ağlatan bir davranıştır. Çünkü böyle bir şey, Allah'ın rızasına götürücü bir yol ve salihlere benzeme yöntemi olarak kabul edilemez.
El-İrbad ibn Sariye'den (r.a) sahih bir rivayetle nakledildiğine göre o şöyle dedi:
Rasulullah (s.a) bize öyle etkileyici bir şekilde vaaz ederdi ki bundan dolayı gözlerimizden yaşlar boşalır, kalplerimiz titrerdi. Sünni âlim İmam el-Âcurri dedi ki:
Bu söze iyi dikkat ediniz! çünkü o: "Vaazın etkisinden bağırdık, başımızı dövdük, göğüslerimizi vurduk, kendimiziden geçtik ve raksettik." demedi. Nitekim cahillerin pek çoğu vaaz esnasında, bağırıyor, çığlık atıyor ve kendinden geçiyor. el'Âcurri sözünün devamında dedi ki:
Bütün bunlar şeytandandır. Şeytan onlarla bu şekilde oyun oynar. Bunların hepsi bid'at ve sapıklıktır. Böyle yapan kimselere şu söz söylenir:
Bil ki Rasulullah (s.a) insanların en doğru vaaz edeni, ümmetine en iyi nasihat edeni, insanların kalbi en yufka olanı ve kendisinden sonra gelen insanların da en hayırlısı idi. Bu konuda hiçbir akıl sahibinin şüphesi yoktur. (Buna rağmen) o vaaz ederken sahabiler bağırmadılar, çığlık atmadılar, raksetmediler ve kendilerinden geçmediler. Şayet bunlar doğru olsaydı, Rasulullah'ın huzurunda bunu yapmaya insanların en lâyıkı onlar olurlardı. Fakat bu bir bid'attir, bâtıldır ve hoş karşılanmamıştır. Bunu böylece bil. Acurri'nin sözleri burada sona erdi. Bu sözler bizim konumuza da ışık tutmaktadır.
Hem ilk selefte (yani sahabilerde) görülen etkilenme/duygulanma halinin sebebini hem de vecd iddiasında bulunan bu adamların halini her yönüyle dikkatlice incelediğimiz zaman, ilk selefte bu etkilenmenin Allah'ın zikri sebebiyle veya Allah'ın kitabından bir âyetin duyulması sebebiyle veya -demirciyi ve yanmakta olan kireç ocağını gördüğünde er-Rabi'in başına gelen olayda olduğu gibi- ibretli bir bakış sebebiyle ya da namazda ve başka bir yerde okunan Kur'an sebebiyle meydana geldiğini görürüz. Âlimlerin naklettikleri şeylerde sahabeden hiçbirisinin kalblerini yumuşatmak için şiir terennüm ettiğine rastlamadık. Sahabilerle bu dervişler farklı şeylerden etkileniyorlar. Bu adamlar, Kur'an, hadis, vaaz ve ibretli bir şeyden etkilenmiyorlar, bir çalgı âleti çalındığında ise bilinen hareketlerim yapmak için yarış ediyorlar. Halbuki bu bid'at ve çirkin şeylerden hiç etkilenmemeleri gerekirdi. Çünkü hak, daima hakkı doğurur, bâtıl da daima bâtılı doğurur.
Sözü edilen rikkatin/kalp yumuşamasının mahiyeti hakkındaki inceleme de bu tesbitin üzerine bina edilir, Zâhiri/insanın görünümünü harekete geçiren şey bu rikkattir. Bu, rikkatin/yumuşaklığın sertliğin ve kabalığın zıddı olmasıdır. "Bu yumuşaktır, kaba değildir" anlamında deriz. Bir yerin toprağı yumuşak olduğu zaman sert olduğu zaman da yani sert yer deriz. Bu şekilde vasıflandırıldığında o, onun yumuşaklığını ve sertliğin zıddı bir etkilenmeyi ifade eder. Şu âyeti kerime de bize böyle bir durumu haber veriyor: *"Sonra onların hem derileri hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar."*[118] Çünkü yumuşamış bir kalbe öğütler geldiği zaman kalp o öğütlere boyun eğer, teslim olur ve bağlanır. Bu sebepledir ki Allah Tealâ şöyle buyurdu: *"Müminler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri titrer."*[119] Titreme/korku bir etkilenmedir/duygulanmadır ve öğüt sebebiyle kalpte meydana gelen bir yumuşamadır. Bundan dolayı tüylerin ürperdiğini ve gözlerin yaşardığını görürsün. Kalbe yumuşama hali gelince -ki kalp insanın bâtınıdır/içidir- aynı hal deriye de gelir -ki deri insanın zahiridir/dışıdır- kalbe ve deriye aynı halin geldiğine Allah şahitlik ediyor. O halde insan içiyle dışıyla aynı tepkiyi gösterir. Bu da hareketi, tedirginliği ve rahatsızlığı değil sükûneti gerektirir. Sükûnet, bağırıp çağırmak değildir. Yukarıda da geçtiği gibi ilk selefin hali budur, yani sükûnet halidir. Hangi meviza olursa olsun, mevıza/vaaz dinleyip de üzerinde selef-i salihde meydana gelen etkinin meydana geldiği bir kişiyi görürsen bil ki bu bir rikkattir/yumuşamadır yani vecdin başlangıcıdır. Şüphesiz doğru olan da budur ve bu konuda hiçbir itiraz yoktur.
Kur'an a veya sünnete ya da hikmete ait bir mevızayı dinleyip üzerinde bu etkilerden hiçbir şeyi görmediğin bir kimsenin yaldızlı bir şiir veya coşkulu bir şarkı dinleyip de etkilendiğini görürsen bil ki onda böyle bir sükûnet ve rikkat hali meydana gelmez. Onda ancak bir tedirginlik ve rahatsızlık hali zuhur eder; bunu da ya ayağa kalkmak veya dönmek veya taşkınlık yapmak veya bağırmak suretiyle ya da tedirginliğine uygun başka bir yolla ifade eder. Bunun sebebi iç dünyasına hâkim olan şey öncelikle sözü edilen rikkat/yumuşaklık hali değildir. Bilakis mûsikinin sebep olduğu coşku halidir. Çünkü rikkat,-yukarıda da ifade edildiği gibi-kasvetin zıddıdır. Coşku ise -sûfilerin dediği gibi- huşûun zıddıdır. Coşku, hareket, için uygundur. Çünkü o, mizaçların harekete geçmesidir. Bu sebeple coşkuda insanla birlikte deve ve arı gibi hayvan da, çocuklar gibi aklı olmayanlar da müşterektirler. Huşu ise bunun zıddıdır. Çünkü o, sükûnete dayanır. Lügat de bunu böyle tefsir etmiştir. Nitekim lügat coşkuyu, hüzün veya sevinçten dolayı insanda bulunan bir hafifliktir, diye açıklamıştır, Şâir şöyle dedi:
Kendimi görüyorum onların peşinde
Sanki çılgın ve mecnun gibi coşkulu.[120]
Teğanni, sesi uzatmak ve güzelleştirmek demektir!
Bunun açıklaması şudur- Teğannili şiir iki durumu ihtiva eder:
Birincisi: Onda hikmet ve öğütün bulunmasıdır ki bu, kalplerle ilgili bir durumdur. Kalpler onun bu yönüyle amel ederler ve tepki gösterirler. Bu yönden (bakılınca) dinlemek ruhlar için daha uygundur.
İkincisi: Onda musikiyle bağlantısından kaynaklanan nağmelerin bulunmasıdır ki bu da mizaçlar üzerinde etkilidir ve kendisine uygun şekilde mizaçları, o mizaçların farklılığına göre farklı şekillerde harekete geçirir. İşitme yönünden kalpteki etkilenişten dolayı oluş ve boyun eğişin/itaatin etkileri de meydana gelir ki bu bir rikkattir/yumuşamadır ve cevap veren (şeyh)in işaret ettiği vecd dahi budur. -Şüphesiz bu övülmüştür- kalpteki bu etkilenişten dolayı sükûnetin zıddı şeklinde ortaya çıkan her etkileniş ise coşkudur.
Onda rikkat de yoktur, vecd de yoktur. Sûfilere göre bu övülen/güzel bir şey de değildir. Fakat bu dervişlerde -genellikle- vecd yoktur. Ancak yerilen ikinci durum vardır. O halde onlar nağme ve musikiden dolayı vecde gelen kimselerdir. Hikmetin anlamlarından hiçbir şeyi kavrayamazlar. O halde onlar -Allah korusun- bu iki durumdan en kötüsüne yönelmişlerdir.
Ancak onlar vecdin sebebi ile coşkunun sebebini birbirine karıştırdıkları ve bir de delil olmaya elverişli olmayan şeyleri delil olarak kullandıkları için yanıldılar. Mesela onlar şu ayetleri kendileri için delil olarak ileri sürmektedirler:
"Allah'a koşun" (Zâriyat: 50),
*"Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlar*dan *kaçardın."* (Kehf-18),
"O yiğitler (hükümdar karşısında) ayağa kalkıp dediler ki:Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir." (Kehf-14)
Bu ayetlerde o manaya dair bir delil yoktur. Raksederek veya tepinerek veya ayakları üzerinde dönerek ayağa kalktıkları bu âyetin neresinde yazıyor? O da bu cevabın altına giren bir istidlaldir. Cevabı veren (şeyh)in sözündeki semâ kelimesi kapalı olarak geçmiştir. Tartışmacı bundan kendi taraftarlarının da kullandığı teğanni/musiki anlamını çıkartmıştır. Halkın geneli de bu kelimeyi böyle anlamaktadır. Tasavvufçular ise semâ kelimesini böyle anlamadılar. Onlara göre kalbi itaate sevk eden, deriyi yumuşatan ve hikmeti ifade eden her sese semâ denilir. Bu öyle bir sestir ki övülen vecdin arayışı içinde olanlar onunla vecde gelirler. Onlara göre Kur'an dinlemek semâdır. Sünneti dinlemek, hikmet ve fazilet sahiplerinin sözlerini dinlemek semâdır. Hatta kuş seslerini, su şırıltısını ve kapı gıcırtısını dinlemek bile bir semâdır. Şiir dinlemek de şayet hikmet manası veriyorsa bir semâdır. Ancak onlar bu sonuncusunu dinlerken aşırı gitmezler, düşkünlük göstermezler, lezzet almak ve coşmak gayesini gütmezler ve bunu devamlı yaptıkları bir âdet haline getirmezler. Çünkü bunların tamamı onların gayelerine gölge düşürür. Halbuki onlar (tarikatlerini) bu gayelerin üzerine bina ettiler.
Cüneyd dedi ki: Bir müridin semâdan hoşlandığını görürsen bil ki onda yiğitlikten bir eser vardır. Onlar (sûfiler), müridin semâından hikmete uygun olanını kabul ederler, içinde hikmet varsa o semâdır. Onlara göre bu konuda nazım ile nesir arasında bir fark yoktur. Sûfilerden birisi semâ kelimesini mutlak anlamda kullansa bile, bu onun hikmet anlamıyle ilgili bir kullanımdır, yoksa mizaçlara hoş gelmesi yönüyle bir kullanım değildir. Çünkü hoşlandığı için semâa kulak veren kimse fitneye maruz kalır. O zaman bu sema (kalplere yumuşaklık veren bir semâ değil) lezzet ve coşku veren bir semâ olur.
Semânın sûfiler nazarında bu anlama geldiğinin bir delili, Ebû Osman el'Mağribi'den gelen şu sözdür! O şöyle dedi:
Kim kuş sesi, su şırıltısı ve rüzgâr uğultusu dinlemediği halde semâ iddiasında bulunursa yalancıdır, bid'atçidir. el-Husari dedi ki:
Semâ bitince kesiliveren semâ ile benim ne işim var? Semâ dediğin şey kesintisiz ve devamlı olmalıdır. Ahmed ibn Salim'den nakledilmiştir; o şöyle dedi:
Sehl ibn Abdullah et-Tüsteri'ye senelerce hizmet ettim. Dinlediği zikir, Kur'an, şiir ve benzeri şeylerden dolayı halinde bir değişiklik olduğunu görmedim. Nihayet ömrünün sonlarına doğru huzurunda birisi şu âyetn kerimeyi okudu: *"Bugün artık ne sizden, ne de inkâr edenlerden fidye kabul edilir."*[121] Baktım ki Sehl'in hali değişti, neredeyse yere yığılacak şekilde titriyordu. Kendine gelince bunun sebebini sordum. Dedi ki:
Dostum bize artık zafiyet geldi,
es" Sülemî anlattı: Bir gün Ebû Osman ekMağribi'nin yanına girdim. Birisi makara ile kuyudan su çekiyordu. Ebû Osman bana dedi ki:
Ey Ebû Abdirrahman*! Biliyor musun bu makara ne söylüyor? Dedim ki:
Hayır. Dedi ki:
Allah, diyor.
Bütün bu anlatılanlar ve benzerleri sûfiler nazarında semâın yukarıda anlatılan gibi olduğunun delilidir. Onlar, coşturucu teğannilerle yapmacık tavırlar sergilemeyi bir tarafa bırak, şiir dinlerken semâın bu anlamının dışında başka bir etkilenme bile hissetmiyorlardı. Zaman geçtikçe ve selef'i salüu'n ahvâlinden uzaklaştıkça hevâ ve heves, semâ konusunda hid'atler türetmeye başlar, hatta mûsiki kurallarına göre yapılan semâlar icra edilir oldu. Bu; mizaçların da hoşuna gidiyordu. Zamanla semain bu şekli uygulanır oldu

—her ne kadar maksatları rahat ve hoşça vakit geçirmek de olsa- buna devam edildi. Neticede bu iş, onların tuttukları yolun üzerinde bir çor çöp haline geldi ve geriye dönüp gayelerinden uzaklaşmış oldular. Sonra aradan uzun bir zaman geçti, nihayet câhiller bu zamanda ve yakın zamanlarda bunun Allah'a bir yakınlık, yani ibadet şekli ve tasavvuf yolunun bir parçası/bölümü olduğuna inanmaya başladılar. Bu, ne büyük bir musibettir!

Cevabı veren (Şeyh)in söylediği: "Cemâati evine çağıran ve bu çağrısına icabet edilen kişiye gelince, bu konuda da onun niyetine ve maksadına bakılır (yani bu ameli, niyetine göre değerlendirilir)" sözü de önceki söylenenlere uygundur. Çünkü bir kimse bir topluluğu, Allah'ın Kitabından bir âyeti veya sûreyi veya Peygamber'in (s.a) bir sünnetini öğretmek veya ilmi konuları ve Allah'ın nimetlerini müzakere etmek veya içerisinde çirkin bir teğanni, taşkınlık, bağırma ve tepinme gibi kötülüklerin olmadığı bir şiir ziyafeti vermek için evine davet ederse, sonra onlara lüks ve gösterişten uzak, bid'at kastı taşımayan, söz ve davramşlarıyle sünnetin dışına çıkan kişilere ayrıcalık tanımayan bir yemek verirse bunun güzel bir şey olacağında ve hoş karşılanacağında şüphe yoktur. Çünkü bu din kardeşleri ve komşuları arasında iyi ilişkiler geliştirmek ve arkadaşlar arasında dostluk maksadını güden ziyafetin hükmüne girer. Bu tür davetler müstehap hükmündedir. Eğer içerisinde ilim ve benzeri şeylerin de müzakeresi varsa o zaman iyilik ve hayırda yardımlaşma konusuna dâhildir.

Bunun bir örneği Muhammed ibn Haniften nakledilir. O şöyle dedi:

Bir gün Kadı Ali ibn Ahmed'in yanma girdim. Bana dedi ki:

"Ey Ebû Abdillah! Dedim ki':

Buyur ey Kadı. Dedi ki:

Şimdi sana öyle bir olay anlatacağım ki, onu altın suyu ile yazman gerekir. Dedim ki:

Ey Kadı! Altın suyunu bulamam ki, fakat ben onu iyi bir mürekkep ile yazarım. Dedi ki:

Duydum ki Ebû Abdillah Ahmed ibn Hanbel'e şöyle denilmiş:

Haris el'Muhâsibi tasavvuf ilimleri konusunda söz söylüyor ve âyetlerle de delil getiriyor. Ahmed ibn Hanbel bunun üzerine dedi ki:

Onun sözlerini benim varlığımdan haberi olmaksızın dinlemek isterim. Ahmed ibn Hanbel ile konuşan kişi ona dedi ki:

Ben seni onunla bir araya getirim. Bir davet düzenledi, oraya Haris el-Muhasibi ve arkadaşlarıyla birlikte Ahmed ibn Hanbel'i de çağırdı. Ahmed ibn Hanbel, Hâris'in kendisini görmeyeceği bir yere oturdu. Namaz vakti geldi, Haris öne geçti ve onlara akşam namazını kıldırdı. Sonra yemek hazır oldu, yemeğe ve onlarla konuşmaya başladı. Ahmed ibn Hanbel dedi ki:

Bu bir sünnettir.

Yemeği bitirdikleri ve ellerini yıkadıkları vakit Haris ve arkadaşları oturdular. Haris onlara dedi ki:

Kim bir şey sormak isterse sorsun. Ona ihlastan soruldu, riyadan soruldu ve pek çok meseleden soruldu. O bunlara âyetler ve hadislerle deliller getirdi. Ahmed ibn Hanbel de (bir kenarda) bunları dinliyordu ve hiçbir şeye itiraz etmiyordu. Gecenin üçte biri geçtikten sonra Haris içlerinde birisine Kur'an okumasını emretti. O kişi Kur'an okudu. Bu esnada bazıları ağlıyor, bazıları hıçkırıyordu. Sonra okuyucu sustu. Arkasında Haris sakin sakin dua etti. Sonra namaza kalktı. Sabaha ulaştıklarında Ahmed dedi ki:

Burada zikir için toplandıkları bir meclisin olduğu bana haber verilmişti. Eğer söyledikleri, bu meclisler ise benim bunlara hiçbir itirazım olamaz.

Bu olayda sûfilerin ahvali, şeriat ölçüsüyle değerlendirilmektedir. Zikir meclisleri de o adamların iddia ettikleri gibi değil, bilakis bizim yukarıda anlattığımız gibidir. Bunun dışındakiler ise çınların âdet haline getirdikleri şeylerdendir. Bu da reddedilmiştir.

Haris ol-Muhasibi kendilerine uyulan tasavvuf erbabının büyüklerindendir. O halde cevap veren (Şeyh)in sözlerinde bu sonraki adamlarla ilgili bir şey yoktur. Çünkü onlar her yönüyle öncekilerden ayrılmışlardır.

Bu konuda pek çok örnek vardır. Bunları sıralayacak olsam gayenin dışına çıkmış oluruz. Biz sadece onların istidlale benzeyen çürük istidlallerinden örnekler verdik ve açıkladık. Bu örneklerin hepsinde de istidlal konusunda âlimlerin açıkladığı, imamların beyan ettiği ve ilimde yeterli seviyeye gelmiş kişilerin çeşitlerini saydığı yöntemin dışına çıkmışlardır.

Bid'atçilerin istidlal konusundaki yöntemlerini inceleyen kimse bu yöntemin belli bir disipline bağlı olmadığını anlar. Çünkü bu kaygan bir yöntemdir, belli bir noktada durmaz. (Bu yönteme göre) bütün sapıklar ve kâfirler kendi sapıklıkları ve küfürlerine istedikleri şekilde delil getirebilirler. Böylece savundukları görüşlerini (kendi iddialarınca) şeriate nisbet ederler.

Biz, bazı kâfirlerin küfürlerine şu âyetle delil getirdiklerini duyduk ki aynı âyetleri bazı Hıristiyanlar da Hz. İsa'yı Allah'a ortak koşmalarının delili olarak kullandılar:

"Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur."[122] Bazdan da şu ayeti kerimeyle kâfirlerin mutlak olarak cennetlik okluğuna hükmettiler:

"Şüphesiz inananlar, Yahudi olanlar, Hristiyanlar ve Sabiilerden Allah ve âhiret gününe inanıp sâlih amel işleyenler için Rableri katında mükafatlar vardı."[123]

Bazı Yahudiler de şu âyeti bize karşı üstünlüklerinin delili olarak gösterdiler.

"Ey İsraoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın."[124]

Bazı Hulûliyeciler şu âyeti kullandılar. *"Ona ruhumdan üflediğim zaman."*[125] Tenâsuhçular da şu âyeti kullandılar *"Seni istediği şekilde terkib eden..."*[126]

İşte böylece bütün müteşabihlere uyanlar veya illet ve sebepleri tahrif edenler veya âyetlere selef-i sâlihin vermediği anlamları yükleyenler veya çürük hadislere tutunanlar ya da delillere tereddütsüz yapışanlar kim olursa olsun hepsi de maksatlarına uygun düşen bütün fiil, söz ve inançlara, aslında delil olmaya müsait olmayan bir âyeti veya hadisi delil getirirler. Bid'atçi olmakla şöhret bulan her fırkanın -yukarıda da zıkredildiği gibi" kendi bid'atine bir ayet veya hadisi tereddütsüz delil göstermesi/bu âyet veya hadisin kendi bid'atine delil olup olamayacağını araştırıp incelemeden bu yola tevessül etmesi de bunu gösterir. İnşaallah bunun diğer benzerleri de ileride anlatılacaktır.

Kim kendisini kurtarmak isterse tuttuğu yolun iyice aydınlığa kavuşması için onu sorup soruşturur ve iyice araştırır. Kim ihmalkârlık gösterirse, onu da hevâsının elleri tehlikeli yerlere fırlatır atar, oradan da onu Allah dilemedikçe hiç kimse kurtaramaz.[127]

---

[1] "men azze bezze" meşhur bir Artıp atasözüdür. Bunun anlamı, kim galip gelirse, mağlup ettiği kişinin malını, mülkünü, elbisesini eşyasını ondan söker alır. Çünkü bezz, zorla almak, gasbetemek ve soymak anlamına gelir.

[2] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/247-250.

[3] En'am: 153.

[4] Bunların açıklaması için Mevzuat kitaplarına bakılması rica olunur. Bu kitapların en önemlileri şunlardır: tİbn Arrak'ın Tenzihu'ş-Şeriat'il-Merfua'sı. Şevkâni'nin el-Fevâidü'l- Mecmua'sı. Molla Aliyyü'l-Kâri'nin el-Masnû'u.

[5] Bu bilgiler hadis ilimleri kitaplarından elde edilebilir. Bunlardan bazıları şunlardır: Ibnus-Salah'ın Kitabu Marifeti Ulûmi'l-Hadis'i. veya Mukaddimesi. Ayrıca cerh ve ta'dil kitaplarına da bakılabilir. Meselâ Leknevi'ninin er-Raf u ve't-Tekmil'i.

[6] Hadis uydurmanın sebepleri konusunda daha fazla izah için Şeyh Ebû Gudde'nin "Lemhâtü'n min Tarihi's-Sünne ve Ulûmil -Hadis" i ve Aliyü'l-Kâri'nin "Mevzûat'ına bakınız.

[7] Büyük âlim ibn el-Kayyim "I'lamu'l-Muvakkiîn" isimli eserinde Ahmed ibn Hanbel'in zayıf ve mürsel hadisi kıyasa tercih edişini açıklarken şöyle der: Onun zayıf ile kastettiği ne bâtıldır, ne mthıkerdir ne de amel edilmesi caiz olmayan rivayetlerdir. Bilakis ona göre zayıf, sahihin bir bölümüdür ve hasenin kısımlarından biridir. O, hadisi, sahih, hasen ve zayıf diye üçe ayırmaz, sahih ve hasen diye ikiye ayırır. Zayıfın da ona göre dereceleri vardır.,., (I'lamu:l-Muvakkiîn, c.l, s.31.)

[8] Müellifin sözünü ettiği bu konularda kesinlikle sahih bir hadis yoktur.

[9] Teşvik ve sakındırma konusunda zayıf hadisle amel etmenin caziliğinin şartları için özellikle ibn Hacer'in Nuhhe'sine ve öğrencisi Sehâvi'nin el-Kavlü'l" Bedi'ine ve diğer kaynaklara müracaat ediniz.

[10] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/251-257.

[11] Müellifin işaret ettiği hadisler hem senet hem de metin yönünden sahih olan hadislerdir. Bunlardan kimisi akaidle, kimisi ahkamla, kimisi adap ve muamelatla, kimisi de başka konularla ilgilidir. Bunları inkar edenler akla dayanarak reddetmişlerdir.

[12] Mutezile ve benzerlerinin görüşüdür.

[13] İmam-ı Şafii'nin ahad haberleri reddedenlere cevabı hakkında onun er-Risalesindeki "el-Huccetu fi Tesbiti-Haberi'l-Vahid" bölümüne bakınız, s.998, 1261

[14] Maide: 93.

[15] İbn Aliyye: İsmail ibn İbrahim ibn Mukassim, büyük âlim, meşhur hadisci, güvenilir sağlam bir kişi, künyesi Ebû Bişr el-Esedi, Basralıların azadlısı. Aslen Kufeli. İbn Aliyye diye meşhur. Aliyye onun annesidir. Hasan Basri'nin öldüğü sene, 110 yılında dünyaya geldi, İbn Münkedir, Yunus ibn Ubeyd, Humeyd et-Tavil, Ata ibn Sâib, ibn Cüreyc ve daha pek çok kişiden rivayette bulundu. Kendisinden de İbn Cüreyc, Şube, İbn Mehdi, İbn el-Medeni, Ahmed ibn Hanbel ve daha pek çok kişi rivayette bulundu. 193 yılında vefat etti (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 9/107; Ahmed ibn Hanbel'in el-İlel'i, 122; Tabakat, 7/325; el-Meârif, 384; el-Cerh ve't-Ta'dil, 2/153; Tehzib, 1/275; Şezerat, 1/333)

[16] Vâsıl ibn Ata: Güçlü bir hatip. Künyesi Ebû Huzeyme el-Mahzûmî, Basralıların azatlısı, Mutezilenin kurucusu ve başı. Fâsık olan kişi, ne mümindir ne de kafirdir dediği için Hasan el-Basri onu meclisinden kovdu. Amr ibn Ubeyd de ona katıldı ve ikisi birlikte Hasan-ı Basrinin ders halkasından ayrıldılar ve bu sebeple mutezile diye isimlendirildiler. 131 yılında elli yaşlarında iken vefat etti. (Siyerul-A'lam, 5/464; Vefeyatul-A'yan, 6/7; el-Fark Beyne'l Firak, 117; Şezerat, 1/172.)

[17] Amr İbn Ali Büyük bir fıkıhçı ve hadisçi. İyi bir eleştirmendir. Künyesi: Ebu Hafs el'Bâhili el-Basri es-Sayrafi eî-Gallas. 160 yıllarında doğdu. Yezid ibn Zürey'den, Merhum el-Attardan. Ğander'den, İbn Uyeyne'den ve daha başka kişilerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Kütübü Sitte imamları, Ebu Zur'a, Ebu Hatim ve İbn ed-Dünya gibi kişiler rivayette bulunmuştur- el-Cerh ve'f Ta'dil, 6/249: Tehzib, 81810; Şezerat, 2/120.)

[18] Ali İmran: 154.

[19] el-Esrem: Büyük âlim, fıkıhçı ve hadisçi Ebu Bekir Ahmed ibn Muhammed Hâni el-Eskâfi el-Esrem et-Tâi veya Kelbî. Sünen sahibi. Ahmed ibn Hanbel'in öğrencisi. Harun Reşid'in zamanında doğdu. Ondan Nesâî, Musa ibn Harun ve Yahya ibn Said gibi kişiler rivayette bulundu. 260'larda vefat etti. (Siyeru'l-A'lam, 12/623, el-Cerhu ve't-Ta'dil, 2/72! Tehzib, 1/78, Şezerat. 141)
[20] Mesed süresi
[21] Müddessir: 11.
[22] Zuhruf 1-4
[23] Veki' ibn Cerrah ibn Melih, büyük âlim, Irak muhaddisi. Künyesi Ebû Sufyan er-Ruâsî el-Kufi. 129'da doğdu, Hişam ibn Urve, A'meş, îbn Cüreyc ve el-Evzâi gibi pek çok kişiden İlim dinledi. Bir ilim deryası idi. Hafızası kuvvetli idi. Sûfyan es-Servi, ibn el'Mübarek, îbn Mehdi, Humeydi, Ahmed ve ibn Main gibi pek çok kişi ondan hadis rivayet etti. 197 yılında vefat etti. (Siyeru'l-A'lam, 9/140; Tarihu ibn-i Mâin. 6301 Tabakat ibn Sa'd, 6/394; el-Meârif. 507; Tehzib, 11/123; Şezerat, 1/349; el-Cerh ve't-Ta'dil, 1/219)....
[24] Ali ibn el-Medini: Hadiste müminlerin emiridir. Künyesi Ebu'l-Hasen Ali ibn Abdülah ibn Cafer es-Sa'di, İbn el-Medini diye tanınır. Babasından, Sûfyan ibn Uyeyne'den, Düheyd ibn Müslim'den, Muaz İbn Muaz'dan İbn Vehb'den ve daha pek çok kişiden hadis dinlemiştir. Ondan da Ahmed ibn Hanbel, Buharı, Ebû Hatim ve İsmail el-Kâdi gibi pek çok kişi rivayette bulunmuştur. 234'de vefat etmiştir. (Siyeru'l-A'lam, 11/41, el-Cerh ve't-Tadil, 6/193; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 10/312; Tehzib, 7/349; Şezerat, 2/81)
[25] el-Müemmel: Hadis hafızı, künyesi ve ismi: Ebu Abdirrahman el-Adevi el-Müemmel ibn ismail el-Basri. Mekke'ye yerleşti. İkrime ibn Ammar, Şube, Sevri, Nâfi el-Cümehi, Hammad İbn Seleme ve çağdaşlarından hadis nakletti. Ahmed, İshak, Bendar ve diğer kişiler de ondan naklettiler. .206 yılında Mekke'de vefat etti. (Siyeru'-A'lam, 10/110; Tarihu ibn Main, 591; Tehzib, 10/380; el-Cerh ve't-Ta'dil. 8/474)
[26] Necm: 23
[27] Necm: 28.
[28] Mutezileyi kastediyor. Çünkü onların mezhepleri doğu beldelerinde ortaya çıktı ve yayıldı.
[29] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/258-264.
[30] Arapçayı bilmemek, Kur'an ve sünnet hakkında bilgisizce konuşmaya cüret eden yabancıların ve diğer kişilerin yol açtıkları kötülüklerin en önemli sebeplerinden birisidir. Bu yüzden onlar hem kendileri sapıtırlar, hem de başkalarını saptırırlar. Bu sebeple İmam Şafii'nin şöyle dediği rivayet, edilir: Arapçayı öğrenmek, şer'î ilimleri tahsil etmek isteyen herkesin üzerine farz-ı ayındır.
[31] Ali imran: 117. Halbuki "sır'" kelimesi burada şiddetli soğuk rüzgar anlamına gelir, (el-Lisan 4/2429)
[32] en-Nazzam: Ebu İshak ibrahim ibn Seyar el-Basri. Kelama ve Mutezile şeyhidir. Bazıları onun kâfir olduğunu, bazıları da Brahman dinine mensup olduğunu söylediler. Sarhoşken balkondan düştüğü ve öldüğü rivayet edilir. 220 küsurlarda vefat etti. (îhtilafu'l-Hadis, 17; el- Milel ve'n-Nihal, 1/53; el-Farkbeyne'1-Firak, 113)
[33] el-îlâ: Bir adamın hanımına yaklaşmayacağına dair yemin etmesidir. Fıkıhta buna dair hususi hükümler vardır. (Lisanu'1-Arab. 1/117)
[34] Tâhâ: 121
[35] Bu kelimelerin anlamları için bakınız: el-Lisan 5/3320 ve 3423.
[36] A'raf. 179.
[37] Maide: 3
[38] En'am: 57, Yusuf 40, 67.
[39] Nisa: 35
[40] Maide: 95
[41] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/264-266.
[42] Zahiriye ile Allah Teala'mın insan organları gibi organlarının olduğunu iddia eden miicessime ve müteşabiheyi kastediyorsa söylediği doğrudur. Eğer onlarla, Allah Teala'nın Peygamberi lisamyle kendisinde var olduğunu haber verdiği ve organ isimleriyle ifade edilen sıfatlarının varlığını O'nu yaratıklara benzerlikten tenzih ederek kabul eden eser ehlini (yani hadis taraftarlarını) kastediyorsa hatalıdır. Çünkü bunlar ehH sünnettir. Diğerleri ise selefe muhalefet ettikleri için ehH bid'attir. Organ isimleri ile ilim ve kelam gibi mana isimleri arasında bir fark yoktur. Allah'ın ilmi beşer ilmi gibi değildir. Allah'ın eli de beşerin eli gibi değildir. Tenzih inancı teşbihi reddeder (Reşit Rıza)
[43] Nisa: 164.
[44] Zümer: 62.
[45] Bakınız: Abdulaziz el-Mekki'nin "el-Hıyera" isimli eseri ve Ebu'l-Hasen el-Eş'ari'nin "el-Ibane an usuli'd diyane" İsimli eseri. Halku'l-Kur'an konusunda her ikisinde de yeterli ve zengin bilgiler vardır.
[46] Şura: 11.
[47] Kelam-ı Nefsi, nefiste bulunan söz/mânâ demektir. Mesela bazan dilimiz sükut ettiği halde kalbimizle bir şeyler söyleriz, bir mana tasarlarız. Sonra bunu ses ve kelimeler vasıtasıyle dilimizle söz halinde ifade ederiz. İşte kalpteki bu manaya kelânrı nefsi, dil ile ifade edilene de kelâmı lâfzi denilir (çeviren)
* Soru işaretli kısım metinde de bulunmadığı için manası anlaşılamamıştır.
[48] Salih ibn Ali: Bu ümmetin en büyük âlimi Abdullah ibn Âbbasın torunudur. 251 yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 7/18.
[49] El-Muhtedi: Halife el'Muhtedi Billah Muhammed ibn el'Vâsık Harun ibn el-Mu'tasım Muhammed ibn er-Reşid el-Abbas. (Vâsikın oğlu, Harun Reşid'in torunudur.). Dedesi Harun Reşid zamanında doğmuştur. Otuz küsur yaşlarında iken halife olarak kendisine biat edildi. Takva sahibi, sâlih, âbid" cesur, hilafettte dirayetli ve makamına lâyık bir kişi idi. Rivayete göre halife olduğu günden itibaren 250 yılında vefat edinceye kadar hep oruçlu kalmıştır. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ 12/535; Tarihut-Taberi 19/391, 469; Târihu'l-Hulefa, 391, Şezeratü'z-Zeheb, 2/132.)
[50] el-Vâsık: halifedir. Künyesi Ebu Cafer Harun ibn el-Mütasım Billah Muhammed ibn Harun er-Reşid el-Abbas el-Bağdadi, Annesi Rum asıllıdır. Babasından sonra 227 yılmda hilafet görevine geldi. Kur'an'm mahluk olduğunu söylerdi. Ölümünden az Önce bu görüşünden döndüğü söylenir. Halifeliği beş buçuk sene sürdü. 232 yılında vefat etti. (Siyeru A'lamin" Nubela. 10/306; Tarihu't-Taberi, 9/123; Tarihu'l-Hulefa, 327)
[51] Ebu Abdillah Ahmed ibn Ebi Duad el'Basri el-Bağdâdi el-Cehmi, Ahmed ibn Hanbel'e düşman idi. Kur'an'm mahluk olduğu görüşünün propagandasını yapardı. 240 yılında vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 11/169; Târihu't-Taberi, 9/197; Vefeyâtü'l-A'yân, 1/8K el'Bidaye ve'n-Nihaye, 10/3191 Şezerat, 2/93.)
[52] Mâide: 67.
[53] Bk. Siyeru A'lamin-Nübelâ, 10/306; Tarihu'l-Hulefa. 368.
[54] Nisa: 122.
İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/267-273.
[55] Müellifin zikrettiği çelişki örnekleri ve diğer örnekler için şu kitaplara bakılabilir: İbn Kuteybe, İhtilafü'l-Hadis; İmam Şafii, İhtilaful-Hadis; Îbn Fürek, müşküü'l-Hadis.
[56] Kütübü Sittede geçen bu hadise göre. yanmda davalısıyla birlikte bir bedevi Rasuhllah'a geldi ve oğlunun bu adamın yanında işçi olarak çalışırken adamın karısıyle zina ettiğini ve oğlunu recmden kurtarmak için fidye olarak kendisine yüz koyunla bir câriye verdiğini, fakat daha sonra oğlunun cezasının sadece yüz değnek ve bir yıl sürgün olduğunu, kadının ise recmedileceğmi öğrendiğini söyler ve aralarında Allah'ın Kitabı ile hükmetmesini ister. Bunun üzerine Hz. Peygamber de yukarıda anlatıldığı şekilde hükmeder (Çeviren).
[57] Müellif bu iki hadisin nasıl uzlaştırılacağını izaha gerek görmemiştir. Mesele şudur: Hz. Peygamber bu sözü tevazuundan söylemiştir. Kalem suresi 48. ayetinden Yunus (a.s) hakkında onun derecesinin düşük olduğu gibi bir zanna insanlar kapılmasınlar diye bu ifadeyi kullanmıştır.
[58] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/274-277.
[59] Ahzab:11.
[60] Cumua: 10.
[61] Bak el-Muvafakat, 2/215.
[62] Kıyas mealfârik tabirinin zıddı olabilir. Şayet öyle ise "kıyas nefyü'l-fârik'in anlamı, farklı olmayan şeylerin kıyası demektir. (Çeviren)
[63] el-Muvafakat, 2/215.
[64] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/278-280.
[65] Müellif burada şeriati kendi yönünden başka taraflara çeken Batınilerin tevillerini kastediyor. Onlar bu sebeple iddia ettikleri her şeyde şeriatın esaslarından uzaklaşırlar.
[66] Bâtınilik tarihte aynı zamanda gizli bir teşkilattır. Teşkilat hiyerarşik bir düzene sahiptir. Bu düzen şöyle şekillenir: l.İmam: Teşkilâtın en yetkilisidir ve lideridir. 2.Hüccet: İmamın yardımcısıdır. 12 tanedirler. Dördü imamın yanında, sekizi diğer bölgelerdedirler. 3.Dâi: Hüccetlere bağlı olan ve halkı Bâtıniliğe çağıran misyonerler olup mükelleb ve mezun kısımlarına ayrılırlar 4.Mümin-i müstecip: Bu zümreyi de Batiniliğe giren kişiler oluşturur. (Çeviren)
[67] Eski Bâtınilik ve yeni Bâtinilik, fırkaların en kötüsü ve zararlısıdır. Onların yaptıkları teviller kendilerini dinden çıkarır. Babilik, Bahailik ve Kadıyânilik gibi zamanımızda da bu sapıkların kalıntıları hala devarn etmektedir. Bunlar ve benzeri sapık fırkaların kirli çamaşırlarını ortaya dökecek şer'i ahkamın asıllarını ve furularını, şeriatın maksatlarını ve hikmetlerini açıklayacak hakikat savunucularına ihtiyaç vardır.
[68] Bk. Eb-Hâşiyetü'l-Mütekaddime, s.309.
[69] Ahir zamanda Hz. Fatıma'nın soyundan bir mehdinin çıkmasiyle ilgili hadisleri kastediyor. Alimler bu konuda pek çok eser tasnif etmişlerdir. Bk. Sütyuti' nin el-Hâvî lil-Fetava isimli eseri ve daha başka eserler.
[70] Sultan Ebû'1-Ali İdris ibn Yâkub ibn Yusuf ibn Abdil Mü'min ibn Ali el-Kaysî. Kahraman. Şeriate bağlı, heybetli, dâhi. Âlim.
[71] Halife el-Mansur Yâkub ibn Yusuf Mağrib sultanı. Müminlerin Emiri diye lakaplandırılan büyük sultan Ebû Yusuf. Babasının ölümü üzerine 580 yılında onu emirliğe getirdiler. O esnada 32 yaşında idi, Cesur, firaset sahibi, yetenekli, dindar, hayır sahibi, ağırbaşlı bir kişi idi. 595 yılında vefat etti (Siyeru A'lamin-Nübela, 21/311; Vefayat, 7/3)
[72] er-Raşit SultanAbdulvâhid er-Rasid ibn el-Memun idris el-Kaysi. On sene yönetimde kaldı. Akaid konusunda babasının düzelttiği şeyleri bozdu, 640 yılında boğularak öldü, (Siyeru A'lami'n-Nübela, 22/343; Şezerât, 5/156)

[73] Bu lafızlarla maksadın ne olduğu belli olsa da, manalarının ne olduğunu bulamadım.
[74] Maide: 41
[75] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/281-286.
[76] Şeyhlerine vahyin geldiğini ve onun peygamberlik mertebesine yükseldiğini söyleyecek kadar işi ileri götürmeleri de mümkündür.
[77] Buna benzer vehim ve kuruntular sahiplerini peşi peşine tehlikeli aşırılıklara götürür. Bu, sapık fırkaların içine düştükleri bir durumdur. Bunun sebeplerinin en büyüğü tarikat mensupları arasında cehaletin yaygınlaşmasıdır. Neticede bu ahmaklar ve cahiller onların lideri olurlar ve nefislerinin hevasını onlar için yasa haline getirirler.
[78] Mâide- 77
[79] Buharı. Kitabu Ehâdisil-Enbiya. Babu: Vezkur fi'l-Kitabi Meryem. no:3445; îbn Hıbban. Kitabul-Bir ve'l-İhsan, B. Hakku'l-Vâlideyn. h;no:414. 415, ez.I. s.31S. 321; İbn Hıbban. Kitabu f Târih. B. Bed'il-Halk. 7/46; h.no:6206; Abdurrazzak, el-Musannef, 5/441; Kitabu'l-Ğâzi. B.Beyati Ebi Bekir, ve Bâbul-Medh. 11/273, h.no:20524.
[80] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/287-288.
[81] Müellif, peygamber olmaları sebebiyle sadece onların uyku ve uyanıklık hallerindeki rüyalarının Allah Teala'dan gelen bir vahiy olduğunu veya kendisiyle hükümlerin, kaidelerin ye hakikatlerin tesbit edildiği bir vahiy çeşidi olduğunu kastediyor. Meselâ rüyasında oğlu İsmail'i (a.s.) kurban etmesini Allah Teala kendisine emredince ibrahim'in gördüğü rüya gibi.
[82] Kişi rüyasında Hz. Peygamber'i (s.a) gerçekten görebilir ve ona bir emir ve yasakta bulunabilir. Ancak bu kesinlikle şer'i ahkama aykırı olamaz. Şer'i ahkamın zahirine aykırı olduğu zaman özellikle rüya tabiri konusunda da maharetli olan usülcü Rabbani âlimlere müracaat etmesi gerekir.
[83] Ben derim ki: Bu sınırlama başkaları için değil, sadece rüyayı gören o kişi için geçerli olabilir. Nitekün bir doktor bir hastaya şöyle diyerek bir ilaç tavsiyesinde bulunabilir. Bu ilacı günde üç defa olmak üzere bir hafta boyunca kullanacaksın. O hasta, aynı hastalığa yakalanmış bile olsa bir başka hastaya bu ilacı aynı şekilde tavsiye edemez. Rasulullah'ın (s.a) da hayatta iken muayyen bir hastayı muayyen bir ilaçla tedavi etmesi caizdir. Aynı şey ölümünden sonra da mümkündür. Ancak mütehassıs bir âlime müracaat ettikten sonra bu uygulanabilir.
[84] Nâziat: 40,41.
[85] Zannediyorum burada sözde bir atlama var.
[86] Kadı Şüreyk: Büyük âlim ve hadisci, kadı Ebû Abdillah en-Nehâi, Ömer ibn Abdılazize yetişti. Seleme ibn Kuheyl ve Mansur ibn el-Mu'temir ve Ebu Ishak gibi kişilerden ilim dinledi. Halife el-Mehdi'nin kadısıdır. 177 yılında 82 yaşında vefat etti. (el-Meânf, 508, el-Cerh ve Ta'dil. 4/365; el-Bidaye ven-Nihaye, 10/1711 Tehzib, 4/330; Şezerat 1/287)
[87] Halife el-Mehdi: Ebû Abdülah Muhammed ibn el-Mansur Ebû Cafer Abdillah M Muhammed ibn Ali el-Hâşimi el-Abbasi, 10 yıl bir buçuk ay hilâfette kaldı. 43 yıl yaşadı. İba yılında vefat etti. (Siyerul-A'lam, 7/400; el-Meârif, 379; Târihut-Taberi, 3/172; el-Bıdaye ven-Nihaye, 10/129; Tarihu'l-Hulefa, 271; Şezeratü'z-Zeheb, 1/230)
[88] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/289-293.
[89] Şuara: 227
[90] Şuara: 224
[91] Enfal: 2.
[92] Kehf 18
[93] Zâriyat; 50
[94] Kehf. 14
[95] Belki de müellif, İhn Mâce'nin ceyyid bir senetle Sad îbn Ebi Vakkas'tan rivayet ettiği hadise işaret ediyor. Bu ibn Mâce. K. Zûhd, B. El-Huzn ve'l-Bukâ, 4196 no'lu hadis Kenzul Ummal. 1/609 ve h.no:2794.
[96] Davete icabet etmek sünnettir, hatta şeriatm belirlediği bir haktır. Nitekim hadiste şöyle buyurulur: *"Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı... seni çağırdığında icabet etmendir."* Nass, sözü geçen müftinin görüşünü destekliyor.

[97] Müslim. K. Zikr. B. Fadh'l-İctima ala Kıraeti'l-Kur'an. No:1455. îbn Mâce. Mukaddime. B. Fadli'l-Ulema ve'1-Hassi alâ talebil-İlim. No:225.
[98] Araf 55.
[99] Bk: Mecmuu Fetava el-İmam İbn Teymiyye, c.23, ve el-Fetâva'ı-Kübrâ 2/212; Zâdü'1-Meâd. ç.I; Fethu'l-Bâri, C:XII; Keşfü'1-Kına' an mes'eleti'd-Duâ ba'de'l-Mektûbeti alâ Hey'et'il İçtima. İmam el-Harameyn Abdülhak.
[100] Öyle zannediyorum ki müellif Buhari ve Müslim'de geçen ve *"Allah'ın yeryüzünde dolaşıp zikir meclisi arayan melekleri vardır...."* diye başlayıp devam eden bir hadise işaret ediyor. (Çeviren)
[101] Bu sebeple müftinin sorulan sualin içyüzünün tam aydınlığa kavuşması için soru soran kişinin durumunu iyice araştırıp inceleyip ona göre cevap vermesi gerekir. (Bu konuda bk. Tezkiratü'l-Müfti ve'1-Müstefti isimli kitap)
[102] Bu konuda daha fazla bilgi için el-Leknevi'nin "Sibâhati'l-Fikr fîl-Cehri bi'z-Zikr" isimli kitabına bakınız. Ebu Ğudde bu kitabı tahkik etmiştir.
[103] Bu ibareyi Buhari Kitabu'l-Cihad ve's-Siyer. Babu't-Tahrid ale'l-Kıtâl'de 2834 numarada Enes hadisi olarak rivayet etti. Bu rivayetinde Enes (r.a) dedi ki: Hz. Peygamber (s.a) hendek mahalline geldi. Soğuk bir sabah vakti muhacirler ve ensar hendek kazıyordu. Bu işi yapacak köleleri yoktu. Hz. Peygamber (s.a) onlardaki yorgunluk ve açlığı görünce dedi ki: *"Allahım! Asıl yaşantı ahiret yaşantısıdır. Hem ensarı hem de muhacirleri bağışla!"* Onlar da Hz. Peygambere şu şiirle cevap verdiler. 'Biz sağ kaldığımız sürece cihad etmek üzere Muhammede biat edenleriz." Buharı bu hadisi bu babın devamındaki Babu Hafri'l-Hendek'de 2835 no'da da rivayet etmiştir. Ancak bu rivayette Hz. Peygamber'in sözü şu şekilde geçer: *"Allahım! Ahiretin hayrından başka hayır yoktur. Bu işi hem ensâr hem de muhacirler için bereketli kıl"*. Buharı bunu Bâbu'1-Bey'ati fi'1-Harb'de 2961 numara ile de rivayet etti. Buhari bu hadisi Kitabu Menakıbi'l-Ensar da yine Enes'ten 3790 ve 3796 numara ile; Kitabu'1'Meğâzi'de 4099 ve 4100 numara ile; Kitabu'r-Rikak'da 6413 numara ile ve Ki tabu '1 -Ahkam, Babu Keyfe Yübayiun-Nâsu'l-İmame'de 7201 numara ile rivayet etmiştir.
[104] Zümer: 23
[105] Mâide: 83
[106] Enfal:2.
[107] Abdullah ibn eş-Şıhhir: Büyük bir sahabidir. İsmi ve künyesi: Abdullah ibn eş-Şıhhîr ibn Avf ibn Ka'b ibn Vakdan ibn el-Hariş ibn Ka'b ibn Rabia ibn Amir ibn Sa'saa. Mekke'nin fethedildiği gün müslüman oldu, Hz. Peygamber'den rivayette bulundu. Hz. Peygamber'den sonra Basra'ya yerleşti. (et.-Tabakâtü'1-Kübra, 7/24; Tehzib et-Tehzib 5/251; Takrib et-Tehzih. 1/501)
[108] Nesâî, Sünen, Kitabü's-Sehv, Bâbü'l-Bükâi fi's-Salât, 3/13, bütün râvileri sikadır.
Ahmed. Müsned 4/25. 26
İmam Nevevi Riyazü's-Sâlihin'de dedi ki: Bu hadis sahihtir, Ebû Dâvud ve Tirmizi bunu Şemailde sahih bir isnadla rivayet etmişlerdir.
[109] Tür: 7,8
[110] Ubeydullah ibn Ömer ibn Hafo ibn Asım ibn Emiru'l-Mü'minin Ömer ibn el'Hattab. İyi bir alim ve hadiseidir. Hicretten 70 yıl sonra doğdu. Sahabiye olan kadınlardan ümmü Hâlid'e yetişti. Tabiinin küçüklerindendir. Büyük tabiilerden hadis dinledi. Ondan İbn Cüreyc. Ma'mer, Şube, Hammad ibn Seleme; îbn el-Mübarek ve daha pek çok kişi hadis rivayet etti. 147 yılında vefat etti. (Siyeru A'lami'n-Nübela, 6/304; el-Cerhu ve't-Ta'dil, 5/326; Meşâhiru Ulemâi'l-Emsar, 132; Tehzib, 7/38; Şezerat, 1/219)
[111] Yusuf: 84
[112] Yusuf: 86
[113] Meryem: 58.
[114] Kehf: 14
[115] Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmayı kastediyor. Urve ibn Zübeyr'in annesidir ve Abdullah'm da ninesidir.
[116] Zümer: 23.
[117] Furkan 12, 13
[118] Zümer: 23
[119] Enfal: 2
[120] Bu beytin aslı en-Nâbiğâti'l-Ca'di'ye aittir.
[121] Hadid: 15.
* Süleminin künyesidir (Çeviren)
[122] Nisa: 171
[123] Bakara: 62
[124] Bakara: 47
[125] Hıcr: 29: Sâd:72
[126] İnfıtar: 8.
[127] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/294-315.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4 — MESCİDLER VE CEMAATLAR KİTABI
1 — Allah İçin Bir Mescid Yapan Babı
2 — Mescidleri Teşyîd (Yükseltmek) Babı
3 — Nerede. Mescidleb Yapmak Caizdir, Babı
Müslümanların Kabristanında Mescid Yapmak Caiz Midir?
4 - Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Yerler Babı
Kabristanda Namaz Kılmak Hakkında Âlimlerin Görüşü
Hamamda Namaz Kılmak Hakkındaki Âlimlerin Görüşü
Mescidlebde Yapılması Mekruh Olan Şeyler
Mescidden Geçiş Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri
Mescidlerde Şiir Okumak
6 — Mescidde Uyumak Babı
Hangi Mescid İlk Olarak Kuruldu? Babı
8 — Evlerde Mescidler Edinme Babı
9 — Mescidleri Temiz Tutmak Ve Güzel Kokularla Güzelleştirmek Babı
10 — Mescıdde Balgamın Mekruhluğu Babı
Mescidde Tükürmenin Mezheblere Göre Şer'i Hükmü
11 —Mescidde Davâll (= Yitikler) İnşadından Nehiy Babı
12 — Su Kenarındaki Deve Yataklarında Ve Koyun Ağılında Namaz Kılma Babı
13 _ Mescide Girildiği Zaman (Okunan) Duâ Babı
14 — Namaza Yürü(Yerek Gitmek) Babı
15— Mescidden En Uzak Olanların (Uzaklık Derecelerine Göre) Sevabı Daha Büyük Babı
16 — Cemaatla Namaz Kılmanın Fazileti Babı
17 — Cemaattan (Özürsüz) Geri Kalmak Hakkındaki Tesdîd Babı
Âlimlerin, Namazları Cemaatla Kılmak Hakkındaki Görüşleri
18- Yatsı Ve Sabah Namazını Cemaatla Kılmak Babı
19- Mescidlere Devamlı Gitmek Ve (Orada Cemaatla) Namaz Kılmak İçin Beklemek Babı

4 — MESCİDLER VE CEMAATLAR KİTABI

1 — Allah İçin Bir Mescid Yapan Babı

735) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'<\en. rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (SaÎlallahü Aleyhi ve 5ellem)'it
« kim, içinde Allah adı anılan bir mescidi bina ederse Allah da onun için cennette bir ev bina eder», buyururken işittim.[1]

736) Osman bin Affân (Radıyallâkü anh')'dcn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'i şöyle buyururken işittim:
«Her kim Allah için bir mescid bina ederse Allah da onun için Cennette onun mislini bina eder.»

737) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü an*)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her kim kendi malından Allah için bir mescid yaparsa Allah da onun için Cennet'te bir ev yapar.[2]

738) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan; şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Her kim Allah için bağırtlak kuşu yuvası gibi veya daha küçük bir mescid yaparsa Allah da onun için Cennet'te bir ev yapar.Zevâid'de : îsnadı sahih, ricali de sıkadır, denilmiştir. [3]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini, tbn-i Hibbân; Osman (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizi; Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.A1i (Radıyallâhü anh) 'nin hadisini, müelliften başka rivayet edenin bulunup bulunmadığını bilmiyorum.
Tirmizi, Osman (Radıyallâhü anh)'in hadisini rivayet ettikten sonra: Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Ali, Abdullah bin Amr, Enes, İbn-i Abbâs, Âişe, Ümmü Habibe, Ebû Zer, Amr bin. Abese, Vasile bin el-Eska' Ebû Hüreyre ve Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayetler vardır. Osman (Radıyallâhü anh)'m hadisi hasen - sahihtir, demiştir.
Bu bâbta geçen bütün hadisler Allah için bir mescid yapmanın ne kadar sevab olduğunu ifâde ederler. Hadîslerde «Allah İçin...» tabirinden maksad, Mescid yapmaktan gayenin Allah rızası olmasıdır. Onun için el-Fetih'te beyan edildiğine göre İbnü'l-Cevzi: Kim yaptığı mescid üzerine ismini yazar veya yazdırırsa ihlâstan uzak kalmış olur, demiştir. Ücret mukabilinde mescid inşaatında çalışan kimse için de bu özel vaad hâsıl olmaz. Çünkü ihlâs yoktur. Bununla beraber sevabı bulunur.
Hadîsin «Allah onun için bir mislini Cennette yapar.» fıkrası na gelince; Nevevi: Fıkradaki: «/..misli...» kelimesi iki mânâ ya muhtemeldir:
1. Yâni Allah'ın Cennet'te yapacağı bina ev denilmesi bakımından mescid gibidir. Ama, genişliği ve diğer yönlerden üstünlüğü ma lûmdur. Çünkü Cennet'teki yapılar, hadîsle sabit olduğu gibi, hiç bir gözün görmediği hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir beşerin düşünemediği güzelliktedirler.
2. Mescid, dünya evlerinden üstün olduğu gibi Allah'ın o kişiye Cennet'te yapacağı bina, cennet'teki evlerden üstün olacaktır, demiştir.
Tuhfetü'l-Ahvezi yazarınm beyânına göre, bâzıları, fıkradaki: «...misli...» kelimesini şöyle yorumlamışlardır: Allah'ın cennette yapacağı bina, büyüklük bakımından kişinin yaptığı mescid gibidir. Lâkin bir çok yönlerden daha güzel olacaktır. Câbir (Badıya!-lâhü anh)'in hadîsinde : «Bağırtlak kuşu yuvası gibi veya daha küçük bir mescid buyuruluyor.Âlimlerin ekserisi bu ifâdeyi mübalâğa üzerine yorumlamışlardır. Çünkü gerçekten bağırtlak kuşu yuvası kadar küçük olan bir yerde bir insanın namaz kılmasının mümkün olmadığı bilinmektedir. Gaye, en ufak bir mescidi bile yapmanın faziletini anlatmaktadır.
Bâzı âlimler bu ifâdeyi zahirine göre yorumlayarak: Hadîsin mânâsı şudur, demişlerdir: Bir mescidi genişletmek ihtiyacı duyulduğu zaman, yapılacak ilâve, bir kuş yuvası kadar bile olsa, anlatılan sevabı kazandırır. Yahut bir cemâat, ortaklaşa bir mescid inşâ ederler de, katkıda bulunanların yardım hissesi, bir kuş yuvası tutarında bile olsa, hadîste bildirilen sevabı kazandırır.
Bâzıları: Mescid ile, bilinen mânâ kasdedildiği takdirde anlatılan yorumlara ihtiyaç duyulur. Lâkin, mescid kelimesi ile secde yeri kasdedilirse, mezkûr yorumlara ihtiyaç duyulmaz, demişlerdir. Tuh-fetÜ'l-Ahvezî yazan: Mescid ile, secde yeri değil de binanın mürad olduğu bâzı rivayetlerden açıkça anlaşılıyor. Meselâ Ümmü Ha-bibe ' nin hadîsinde; — «Kim Allah rızası için bir ev yaparsa...» Duyurulmuştur. Ömer (Radıyallâhü anh)'in (735T nolu) hadîsinde: «Kim, içinde Allah isminin anıldığı bir mescid yaparsa...» Duyurulmuştur, demiştir. [4]

2 — Mescidleri Teşyîd (Yükseltmek) Babı

739) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İnsanlar, mescidleri (yapmak) ile birbirlerine karşı öğünüp iftihar etmedikçe kıyamet kopmayacaktır.» [5]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.Nesâî de bunu, şu mealdeki bir lafızla rivayet etmiştir:
«İnsanların mescidleri yapmak île birbirlerine karşı öğünüp, iftihar etmeleri, kıyametin alâmetlerindendir.»
El-Menhel yazan: insanların öğünüp iftihar etmeleri, Örneğin şöyle olabilir: Benim mescidim, seninkinden daha yüksektir veya daha süslüdür veya daha güzeldir veya daha geniştir... Bunu söylerken kişi riya, gösteriş ve iftihar niyetini taşır.
Hadîs, mescidlerin yapımı ile iftihar etmenin kıyametin alâmetlerinden olduğuna delâlet eder, demiştir.

740) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)\\an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyie buyurmuştur :
«Yahudiler havralarını yükselttikleri ve hristiyanlar kiliselerini yükselttikleri gibi sizlerin de benden sonra mescidlerinizî yükselteceğinizi biliyorum.[6]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Ebü Dâvûd da bu hadîsi İbn-i Abbâs (Jtadıyallâhü anh)'den şu lafızla rivayet etmiştir:
«Ben mescidlerin teşyidi ile emrolunmadım. İbn-i Abbas dedi ki: Yahudiler ve hristiyanlar (mâbedlerini) yaldızla süsledikleri gibi sizler de muhakkak süsleyeceksiniz.»
Teşyîd : Müellif bu babın başlığında ve Ebû Dâvûd da İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde bu kelimeyi kullanmışlardır.El-Menhel yazarının E1-Bağavî' den naklen beyan ettiğine göre, mescidlerin teşyîdinden maksad, onları yüksek yapmaktır. Teşyîdin lügat mânâsı, binayı yükseltmek, sağlam yapmak, inşaatında alçı ve kireç gibi malzemeleri kullanmak demektir.
Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği îbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde : «Yahudiler ve hristiyanlar...- fıkrası mevkuf yâni İbn-i Abbâs'in sözü olarak geçmektedir. İbn-i Hibbân'in rivayeti de böyledir. Bununla beraber merfu' hükmündedir. Çünkü bu gibi sözler, re'ye dayalı olamaz.
Zuhrufe: Ebû Dâvûd1 un rivayetinde geçen fiilin mas-darı olan bu kelimenin asıl mânâsı süslemektir.
Zuhruf: Kelimesi ise aslında altın demektir. Bilâhere altınla yapılan her türlü süslemeye denilmiştir. Nihâye'nin beyânına göre Zuhruf, altınla yapılan nakışlar ve resimlerdir.
El-Menhel yazarı, hadîsin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
Yahudiler ve hristiyanlar, kutsal kitablarını tahrif ederek, bunlarla amel etmeyi bırakınca, mâbedlerini altınla süslemeye girişmişlerdir. Hadîs ile sanki şöyle uyarı yapılıyor: 'Sizler, amelde ihlası bıraktığınız ve mescidleri yüksek ve süslü yapmakla öğünerek birbirinize karşı iftihar ettiğiniz zaman, sizin hâliniz yahudî ve hristiyan-ların hâline dönecektir.
Mescidleri, ilk olarak sahabe devrinin sonlarında e1-Ve1id bin Abdülmelik bin Mervân süslemiş ve ilim ehlinin çoğu, fitne korkusuyla, bunun karşısında susmuştur.
El-Aynî: 'îbn-i Abbâs {Radıyallâhü anh)'ın hadisini delil gösteren arkadaşlarımız; Mescidleri süslemek mekruhtur. Hele vakıf malından masraf yaparak süslemek, caiz değildir. Bu masraf, harcama yapan mütevelli veya başkasından tanzim edilir, demişlerdir. Kişi, kendi malından süslemeyi yapınca niçin kerahet var? diye bir soru hatıra gelebilir. Bunun sebebi, ya namaz kılan kişinin süslemeye bakarak meşgul olmasıdır ya da parayı yersiz harcaması-dır,' demiştir.
İbn-i Reslân: Bu hadîs, açık bir mucizedir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisinden sonra meydana gelecek olan durumu haber vermiştir. Mescidleri süslemek ve bunu iftihar vesilesi yapmak, bugün Mısır, Şam ve Kudüs' te devlet adamları arasında yaygın bir hal almıştır. Buradaki devlet adamları, halkın malını cebren alarak mescidleri ve okulları modern bir şekilde yapmaktadırlar. Allah'tan selâmet ve afiyet dileriz, demiştir.
Eş-Şevkânî: Hadis, mescidlerin yüksek ve süslü yapılmasının bid'at olduğuna delâlet-eder. Ebû Hanîfe' nin buna ruhsat verdiği rivayet olunmuştur, demiştir.
El-Bedr bin el-Münîr: Halkın evlerini yüksek ve süslü yapınca mescidleri de böyle yapmaları münâsiptir. Tâ ki mescid-ler hakir görünmekten korunsun, demiştir.
Mescidleri yüksek ve süslü yapmayı caiz görenlerin dayanağı, Selefin böyle yapanlar karşısında susmasıdır. Bunlara göre bid'at-ı hasene sayılır, mescidlere rağbet edilmesini sağlar.
Süslemenin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinden olmadığına, kıyametin alâmetlerinden sayıldığına ve yasaklanan iftihar çeşidinden olduğuna delâlet eden hadisler muvacehesinde anılan dayanağın tutarsızlığı aşikârdır.
Selefin susması, kabul alâmeti sayılamaz. Çünkü yukarıda anlatıldığı gibi bu iş, devlet adamlarından başlamıştır. Selef, bir fitne çıkmasın diye susmayı tercih etmiştir.
El-Hâf iz, el-Fetih'de şöyle demiştir:
'Bazı âlimler, mescidleri yüksek ve süslü yapmaya ruhsat vermişlerdir.Ebû Hanîfe de: Bu iş, mescidlere tazim maksadıyla ve hazineden harcama yapmamak şartıyla caizdir, demiştir. Burada bir kaç önemli nokta vardır:
1. Mescidleri süslemek, namaz kılanların kalbini meşgul edecek durumda ise bunun nıekruhluğuna âlimler ittifak etmişlerdir.
2. Süslemek; övünmek, iftihar etmek, riyakarlık ve gösteriş için ise yine mekruhtur. Hattâ değil süslemek, mescidleri böyle bozuk niyetlerle inşâ etmek de mekruhtur.
3. Sağlam olsun diye mescid inşaatında alçı, kireç ve benzeri malzemeleri kullanmak mekruh değildir. Bunun delili Osman CRadıyallâhü anh) 'in halîfe iken Medine' deki Mescid-i Nebevi' yi yıktırıp taş ve kireçle inşâ etmiş olmasıdır.
İba-'i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in : «...Mescidleri süsleyeceksiniz #özıi süslemenin yasaklığına delil değildir, çünkü mevkuftur. Hükmen merfu' olduğu kabul edilse şöyle yorumlanır: Bundan mâksad, namaz kılan kişiyi meşgul eden süslemedir. Veya riya ve gösteriş için yapılan süslemedir.
4. Halktan zorla para alıp mescid yapmak haramdır.
5. Mütevelli ve benzerî kişilerin vakıf malından harcama yaparak, mescidi süslemeleridir. Bu da haramdır. Hiç bir âlim, buna ruhsat vermemiştir.
Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh), Kâ'be'yi yeniden yaparken eskisinden daha fazla yükselterek muhkem yapmıştır. Kendisine muhalefet edenlerin elinde hiç bir delil yoktur. Bütün İtirazları Kâ'be'nin eskisinden fazla yükseltilmesinden ibaretti. Nitekim İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) Kâbe'yi yıkarak duvarlarını yenilemek istediği zaman ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) Kâ'be duvarlarından eğilmiş olan yerleri tamir etmekle yetinilarek duvarlara bir ilâve yapılmamasına taraftar olduğuna işaret ederek İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'e : Senden sonra gelen bir emlrin senin yapfcğını değiştirmiyeceğinden emin değilim, demiştir.
Halîfe Harun er-Raşîd'in veya el-Mehdî1 nin yahut da el-Mansûr'un Kabe'yi yıktırarak İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'in yaptırdığı şekilde yenilemesini istedikleri ve İmam-ı Mâlik'in onları uyararak: Kabe'nin meliklerin oyuncağı hâline dönüşmesinden korkarım, demesi üzerine bu işten vaz geçtikleri rivayet olunmuştur.
Yukarıdan beri verilen izahtan anlaşıldığı gibi Şevkânî' nin ve başkasının bir ayırım yapmadan : Mescidleri yükseltmek ve süslemek yasaktır, sözleri yerinde değildir.[7]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Mescidleri yüksek yapmak meşru değildir. Bundaki tafsilât yukarıda görüldü.
2. Altın, gümüş ve benzeri şeylerle mescidleri süslemek caiz değildir. Bu iş yahudilerin ve hristiyanların kândır. Bu sebeple, bundan uzak

durmak gerekir.

741) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ameli bozuk bir hâle gelen her kavim, mescidlerini yaldızla süslemeye kalkışırlar. (fîöyle olmayan bir kavim gelmemiştir.Zevâid'de : Bu hadisin isnadında Ebû İshak bulunur. Ki kendisi tedlis yapardı. Râvi Cübâre de çok yalancıdır, denmiştir. [8]

İzahı

Sindi; Hadisin manâsının söyle olduftü umulur: Her kavmin ameli bozuk bir hâle gelince, yâni bütün önem ve gayretleri yüksek binalar yapmak ve süslemek olunca, bu hal onları mescidleri de altın yaldızı ile süslemeye sürükleyecektir.. Çünkü evleri yüksek, mâmur ve nakışlı iken mescidlerinin böyle olmamasından hoşlanmı-yacaklardır, demiştir.
Şu halde bir kavmin mescidlerinin yaldızlarla süslenmiş olması, o kavmin hayrine alâmet değil, bilâkis amellerinin bozuk bir hâle geldiğine bir belirtidir. Bunun için mescidleri altın, gümüş ve benzeri maddelerle süslemekten sakınmak gerekir. [9]

3 — Nerede. Mescidleb Yapmak Caizdir, Babı

742) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'(\en rivayet edildiğine göre. şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'deki mescidinin yeri, Benî Neccâr kabilesine âit idi. Orada hurma ağaçları ve müşriklerin kabirleri bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelJem), o kabileye :
«Bu yeri para mukabilinde bana veriniz.» buyurdu. Onlar da: Bu yer için kat'iyyen para almayacağız, dediler. Enes (Radıyallâhü anh), demiştir ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), orada mescid yapmaya başladı. Sahâbiler de Ona (malzeme) veriyorlardı. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle diyordu:
«Bilmiş olun ki. gerçek hayat âhiret hayatıdır. (Allah'ım) Ensâr ve Muhacirlere mağfiret eyle.- Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescid yapmadan önce namazı vaktine eriştiği yerde kılardı. [10]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd un rivayeti daha uzundur.
Beni Neccâr kabilesi, Ensardan büyük bir kabiledir, Neccâr, o kabilenin babasıdır. Adı Teymü'1-Lâf tır. Ona Neccâr (marangoz) lâkabının verilmesinin sebebi; söylendiğine göre keser ile sünnet olmuş olmasıdır. Bu kabile, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ctedesi Abdü'l Muttali b'in dayıları idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu akrabalık dolayısıyla onları çağırtarak, kendilerine âit olan mescid yerini satın almak istemiştir.
Hadîsin zahirine göre Benî Neccâr kabilesi, arsa bedelini almamışlardır. Lâkin Zührî' den rivayet edildiğine göre arsa, bu kabileye mensub Amr'ın Sehl ve Süheyl adlı iki oğluna aitmiş. Yetim olan bu çocuklar, Ebû Ümâme Es'ad bin Zurâre' nin yanında yetiştiriliyorlarmış. Hicretle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine'ye şeref verdiği gün devesi bu arsada çökünce : «İnşâallah menzilimiz burasıdır.» buyurmuş: sonra yetimleri çağırtarak, arsalarında mescid yaptırmak üzere arsn değerini bildirmelerini istemiş; Yetimler: Yâ ResûlaUah! Parayla di-ğil de, onu sana hibe ederiz, demişler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hibe olarak kabul etmekten imtina etmiş ve nl-hâyet onlardan satın aldıktan sonra orada mescid yaptırmıştır.
El-Vâkıdî; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescid arsasını Afra' oğullarından on dinar altın mukabilinde satın almış ve bu parayı Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ödemiştir, demiştir.
Bu rivayete göre Es'ad bin Zürâre, mezkûr arsa yerine, şahsına âit bir hurma bahçesini yetimlere vermiştir. Bir başka rivayete göre Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) : Bu yer, iki yetimindir ve ben onları razı ederim, demiş ve onları razı etmiştir.
El-Menhel yazarı, bu rivayetleri naklettikten sonra : Rivayetlerin arası şöyle bulunur, demiştir: «Benî Neccâr kabilesi, arsa bedelini istemediklerini söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), arsanın asıl sahiplerinin kim olduğunu sormuş, onlar da mezkûr iki yetimi gösterince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlardan satın almıştır. Arsa bedeli ödenmek istendiğinde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), E s'ad bin Zürâre (Radıyal-lâhü anh) ve Ebû Eyyûb (RadıyalJâhü anh), ortaklaşa bedeli ödemişlerdir.
Bu yerde hurma ağaçları ve müşriklerin kabirlerinin bulunduğu belirtilmiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd ve Müslim'in rivayetlerinde, hurma ağaçlarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle kesildiği ve müşriklerin kabirlerinin nakledildiği bildirilmiştir.
Müşriklerin kabirleri açılarak, içindeki kemikler ve ceset kalın-tılarıj çıkarılmıştır. Müşriklere bir hürmet göstermek söz konusu olmadığı için kabirlerinin açılması emredilmiştir.
Kabir, içinde gömülü bulunana mahsustur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl müşriklerin kabristanını satın almış ve kabirlerini açtırmıştır? şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Cevâbı şudur : Kabristanın satın alınamaması ve ceset naklinin yasakhğı müs-Iümanların kabirlerine mahsustur. Kâfirlerin kabristanı için böyle bir hüküm yoktur. Şöyle cevab vermek de mümkündür: Zaruret ve ihtiyaç, müşriklerin kabirlerini açmayı gerektirmiştir. Bu sebeple aç-tınlmıstır. Fakat ilk cevab, daha kuvvetlidir.
Kâfirlerin kabirlerini açtırıp, yerine mescidlerin yapılmasını caiz gören âlimlerin delillerinden birisi bu hadîstir. [11]
Müslümanların Kabristanında Mescid Yapmak Caiz Midir?

İslâm âlimlerinin bir kısmının bu husustaki görüşleri, el-Men-hel'de şöyle anlatılmıştır:
1 — «Hanefîler' den el-Âynl: Arkadaşlarımız mes-cid yıkılıp yerle bir olduğu ve çevresinde cemâat bulunmadığı za-rtian kabristan da çok eskiyip ne ceset izi, ne de mezar ismi: kalmadığı zaman, bunlar, sahiplerinin mülküne dönüşmüş olur. Sahibinin malına dönüşünce, mal sahibi mescid yerine ev ve kabristan ye rine moâcid veya başka şey yaptırabilir. Eğer mescid yeri ve kabristanın sahibi yoksa, bu yerler hazineye intikal eder, demiştir
2 — Şâtii âlimlerine göre, kabristan Olarak vakf edilmiş olan sahada öiu gömülü olsun olmasın, yer altında ve yer üstünde bina yapmak haramdır. Hâkim, bu gibi yerlerde yapılan bütün binaları yıktırmakla mükelleftir. Çünkü bina yapımı, kabristan gayesine ters düşer, halka sıkıntı verir. Yapılan bina ev olsun, mescid olsun başka şey olsun hiç farketmez. Mülkiyeti şahsa âit özel kabristanın ölü gömülmemiş olan kısımlarında bina yapmak ise mekruhtur.
3 — Hanbeliler'e göre, ölüler tamamen çürüdükten sonra kabristanda ekin ekmek ve üzerine bina yapmak caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.
4 — Mâlikiler' den Îbnü'l-Kâsım: Müslümanların kabristanının izi kalmadığı zaman orada bir mescid yapılmasında beis görmem. Çünkü kabristan müslümanların, ölülerini defnetmek için vakfettikleri bir yerdir. Hiç kimsenin malı olamaz. Bu yerde mezar izi kalmayıp bundan böyle ölüleri oraya defnetmek ihtiyacı kalmayınca bu yerif mescide çevirmek caizdir. Çünkü mescid de müslümanların vakıf mallarından birisidir. Kimse mescide sahip çıkamaz, demiştir.
Beyhakî' nin rivayetine göre Mescid-i Nebevi yapılırken kıblesi Mescid-i Aksa'ya yönelik olarak yapılmıştı. Mescid, kare şeklindeydi. Uzunluğu ve genişliği yüzer zira' idi. Bir rivayete göre önce yetmiş zira' idi. Hayber fethinden sonra bir misli daha büyütüldü.'Mescidin üç kapısı vardı. Bir kapı mescidin sonunda idi.Âtike kapısına Babür' Rahme denilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescide girdiği kapıya bu gün Âl-i Osman denilir. Bu iki kapı kıblenin Kâ'be yönüne değiştirilmesinden sonra da aynen kalmıştır. Fakat mescidin sonundaki kapı kapatılarak hizasında başka bir kapı açılmıştır.
Bir rivayete göre:
Cebrail (Aleyhi's-Selâm) gelerek mescid yapma emrini tebliğ edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yapılacak mescidin yüksekliğini sormuş, Cebrail (Aleyhi's-Selâm) de; Yedi zira'; bir rivayete göre de: Beş zira' olsun, demiştir.»
Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde sahâbîlerin, mescid inşaatı için taş taşıdıkları belirtilmiştir. Rivayete göre duvarın üç zirâ'lık kısmı taş ile yapılmış, ondan sonra ham kerpiç ile tamamlanmıştır.
Ümmü Seleme. (Radiyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbiyle beraber mes cid inşaatında çalışıyordu. Her sahâbi birer kerpiç taşıyordu. Am-mâr bin Yâsir ise, birisi kendisi için diğeri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için olmak üzere ikişer kerpiç taşıyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara kalkıp Ammâr (Radıyal-lâhü anh) in sırtına mübarek elini sürdü ve: «Ey Sümeyye oğlu! Senin için iki sevab vardır. Halk için bir sevab. Dünya'dan son rızkın bir yudum süttür. Âsi taife seni öldürecektir.» buyurmuştur.
İmam Ahmed bin Hanbel'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre:
-Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sahâbilerle beraber kerpiç taşıyormuş. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) diyor ki: Bir ara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kerpici mübarek karnı üzerine koyarak taşıyordu. Kerpicin Ona ağır geldiğini sandım da Onu karşıladım ve: Bana ver Yâ Resûlallah! dedim. Resûllullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Başka bir kerpiç al Yâ Ebâ Hüreyre. Çünkü âhiret hayatından başka hiç bir hayat yoktur.» buyurdu.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin bu hadîsi, ikinci mes-cid yapımına aittir. Çünkü ilk mescid inşaatında, Ebû Hürey-re (Radıyallâhü anh) bulunmamıştır. Bilindiği gibi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek müslümanlığı kabul etmesi Hayber yılına rastlar. Dolayısıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) hadi-siyle Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh) hadîsi arasında bir çelişki yoktur.
Hadîsin : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidi yapıyordu. Sahâbîler de Ona (malzeme) veriyorlardı.» ifâdesinin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizzat mescid duvarlarının yapımında çalışmıştır.
Mescidin duvarları kerpiçten yapılmış, damı hurma dallarıyla örtülmüş, direkleri de hurma kütüğündenmiş. Ömer (Radıyallâ-hü anh) zamanında yapılan tamirde, mescide bir ilâve yapılmamış, Osman (Radıyallâhü anh) hilâfeti zamanında mescid büyütülmüş, duvarları taş ve kireçle yapılmış, direkleri taştan yapılmış ve tavanı hint çınarı ve hint ardıcı denilen ve Hindistan'da yetişen, abanoza benzeyen sert ağaçlarla örtülmüştür. Mescidin bu durumunu belirten İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, Buhâri ve Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bilmiş olunuz ki, gerçekten hayat...» fıkrasını mescid inşaatında çalışmayı kolaylaştırmak ve çalışma karşılığında Sahâbîler için Allah tarafından hazırlanmış olan uhrevî mükâfatı müjdelemek üzere buyurmuştur.
Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde Peygamber (Sallall hü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbîler çalışırken şöyle derlerdi:
«Allahım! Âhiret hayrından başka hiç bir hayır yoktur. Sen, Ensâr ile Muhacirlere yardım eyle.»
Buhârı' nin rivayetinde ikinci mısra, sünenimizdeki lafızlarla geçmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şiir söylemek haram kılınmıştır. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şiir söylemiş olmuyor mu? denilemez. Çünkü bu seçili bir sözdür, şiir değildir. Zira vezni yoktur. Vezinli olduğu kabul edilse bile bu inşâ değil inşâddır. Yâni şiir icadı değil, başkası tarafından söylenmiş olan bir şiiri nakletmektir. Nitekim Buhâri' nin bir rivayetinde; Bir müslüman tarafından söylenmiş olan bu şiiri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okudu, denilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e yasak kılınan şey, başkasının şiirini okumak değil, şiir inşa etmektir. Kaldı ki âlimler: Şiir, vezinle söylenmesi kasdedilmiş olan söz dizisidir. Eğer kasıd olmaksızın vezinli bir cümle dil üzerinde cereyan edecek olursa, buna şiir denmez, diye ittifak etmişlerdir. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buyurulmuş olan şiir şeklindeki hadisleri buna hamledilmiştir. Örneğin;
«Ben ancak Peygamberim. Hiç yalan değildir. Ben Abdülmuttalibin oğluyum.» [12]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namazı, vakti gelince her hangi bir yerde kılmak meşrudur.
2 — İhtiyaç halinde bir an önce mescidleri inşa etmek matlubtur.
3 — Alış - veriş meşrudur. Başkasının malını gasbetmek yasaktır.
4 — Allah rızâsı için teberru yapmak meşrudur.
5 — Müşriklerin eski kabirlerini açıp nakletmek ve kabristanlarını satmak caizdir.
6 — İhtiyaç hâlinde meyveli ağaçları kesmek caizdir.
7 — Müşriklerin kabirlerini açıp içindekilerini çıkardıktan sonra orada namaz kılmak caizdir. Hattâbi; Müşriklerin kabirleri açılıp toprağı nakledildiği ve orada toprağa karışacak bir necaset bulunmadığı zaman o yerde namaz kılmak caizdir. Kabristanda namaz kılmanın yasakhğı, toprağına ölülerin kanları ve irinleri karıştığı zamana mahsustur. Kabir eseri ve ismi kalmayınca, o yerin hükmü temizliğe dönüşür, demiştir.
8 — Müşriklerin kabirleri yerinde mescid yapmak caizdir. Hattâbi: Hayatta iken kanı muhterem olmayan kişinin, ölümünden sonra kemiklerinin de muhterem olmadığına bu hadîs delildir, demiştir. _
9 — Ağır işlerde çalışırken teşvik için şiir söylemek c&izjlir.
10 — Devamlı hayır, ancak âhiret hayrıdır. Müslümanlara Allah'ın yardımını dilemek meşrudur.
11 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevâzuu-nu ve ahlâkının üstünlüğünü ifâde eder.

743) Osman bin Ebi'l-As (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Tâif halkının putlarının yerini Tâif mescidi kılmasını kendisine emretmiştir." [13]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve el-Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Tâif, Mekke-i Mükerreme' nin doğusunda, iki veya ûç konak mesafede bir şehirdir.
Tağiye: Onların Allah'a ortak koştukları putlar ve benzeri şeylerdir. Ebû Dâvûd'un süneninde 'Tavâğiyet' diye geçer. Bu kelime 'Tağut'un çoğuludur. Tâğût Şeytan ve put anlamında kullanılır. Burada put anlamında kullanılmıştır.
Tâif halkının putlarının bulunduğu yeri mescid hâline getirme emrinden dolayıdır ki müslümanlar fethettikleri memleketlerdeki kilise ve havraları mescidlere ve medreselere çevire gelmişlerdir. Bundan gaye, küfrü çiğnemek, izini silmek ve kâfirlere eziyet etmektir. Zîra onlar bu yerlerde Allah'tan başkasına taparlardı. [14]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Kâfirlerin diyarı îslâmın eline geçtiği zaman onların ibâdet yerlerini mescidlere çevirmek suretiyle küfür alâmetlerini yoketmek matlubtur. Bir çok sahâbî böyle yapmıştır.

744) Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ahümâyden rivayet edildiğine göre, içine insan terslerinin atıldığı bahçeler(de namaz kılınması) hükmü kendisine sorulmuş ve şöyle cevap vermiştir:
«O bahçeler, defalarca sulandığı zaman içinde namaz kılabilirsiniz.» İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), bu hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e refederek söylemiştir.Zevâld'de:İsnadı zayıftır. Çünkü onda Muhammed bin İshak bulunur. Kendisi tedlis yapardı. Bunu da an'ane ile rivayet etmiştir, diye bilgi verilmiştir. [15]
İzahı

Sindî: «Defalarca sulandığı...» ifâdesinden maksad, bahçeye atılmış olan pislik eseri kalmayacak kadar üzerinden suyun bol bol geçmiş olmasıdır. Ölçü budur. Yoksa şu kadar defa sulamak gerekir, diye bir şey söylenemez, demiştir.
Hiytân: Hâitin çoğuludur. Hâit, duvara denir. Bir de bahçe ve bostana denilir. Nihâye sahibi : Hâit, etrafı duvarla çevrili bahçeye denir, demiştir. [16]

4 - Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Yerler Babı

745) Ebu Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu demiştir:
«Kabristan ve hamamdan başka yer yüzünün hepsi mesciddir.» [17]

İzahı

Bu hadîsi Şafiî, Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Hadîsin.- «...mesciddir.» fıkrasındaki rnescid kelimesi iki mânâya yorumlanabilir:
1 — Mescidden maksad, ibâdete tahsis edilmiş olan bina ve benzeri muayyen yerdir. Bu takdirde fıkrada teşbih vardır. Yâni istisna edilen yerler hariç, yeryüzünün her tarafı rnescid gibidir. Her yerde namaz kılınabilir.
2 — Mescid kelimesi, ism-i mekân olup burada lügat mânâsı muraddır. Namaz kılınan her hangi bir yer demektir. Bu takdirde fıkrada teşbih yoktur, mânâ da şöyledir: İstisna edilen yerler hâriç, yer yüzünün her tarafında namaz kılınabilir.
Her iki yorumda da hadis, bu ümmete verilen ilâhi bir nimeti haber vermektedir. Çünkü geçmiş ümmetler, namazlarını ancak mâ-bedlerinde kılabilirlerdi. Mâbedleri dışında ibâdet edemezlerdi,Cenâb-ı Allah, Ümmet-i Muhammediye'ye büyük kolaylık ihsan ederek, mâbedleri dışında namaz kılmalarına ruhsat vermiştir. Ancak necaset ve benzen sakıncalar dolayısıyla kabristan, hamam, çöplük ve benzeri yerlerde namaz kılmayı yasaklamıştır.
Sindi: Bundan sonra gelen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve Ömer "b. el-Hattab (Radıyallâhü anh) 'in hadislerinde namaz kılmanın yasak olduğu yerler yedi iken burada iki yer zikredilmiştir. Bu iki yere benzeyen diğer yerler de onun hükmünde
oldukları için bu hadîste yalnız iki yerin istisna edilmesi bir sakınca teşkil etmez, demiştir.
Hadîse göre kabristanda ve hamamda namaz kılmak yasaktır. [18]

Kabristanda Namaz Kılmak Hakkında Âlimlerin Görüşü

1 — Sevrî, Evzâî ve Ebû Hanîfe'ye göre kabristanda namaz kılmak mekruhtur. Eşilip ölülerin kemikleri ve sai-resi yer yüzüne çıkarılmış olsun olmasın hüküm aynıdır.
2 — Şâfiîler'e göre kabirler eşilip yer yüzü toprağına Ölülerin kanı, irini vesairesi karışmışsa, orada namaz kılmak caiz değildir. Çünkü oralarda necaset bulunur. Şayet oranın temiz bir. yerinde namaz kılarsa, namazı sahihtir. Fakat kerahet vardır. Şayet kabirler eşilmemiş ise, orada kılınan namaz, sahih olmakla berber mekruhtur. Bir kabristanın eşilip eşilmediğinde tereddüt edilirse en kuvvetli kavle göre mekruh olmakla beraber kılınan namaz sahihtir.
3 — Mâli kîler'e göre kabristanda namaz kılmak sahihtir. Kerahet de yoktur.
4 — Hanbelîler'e göre kabirleri eşilmiş olsun olmasın seccade gibi temiz bir şey sermek suretiyle de olsa kabristanda namaz kılmak haramdır. Ve kılman namaz sahîh değildir. İster ölülerin gömülü olduğu sahada kılsın, ister bu sahadan ayrılarak ev gibi bir hâle getirilmiş olan yerde kılsın farketmez. Zahiriye mezhebine mensûb âlimler de bu görüştedirler.
İbn-i Hazm: Seleften bir kaç taife böyle demiştir.Saha bilerden Ömer, Ali, Ebû Hüreyre, Enes ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüml'ün, mezarlıkta namaz kılmaktan nehy ettikleri rivayet edilmiştir. Biz, bu sahâbîlere muhalif kalan her hangi bir aahâbîyi bilmiyoruz. Sahâbîlerden sonra gelen tabiîlerden İbrahim en-Nahâî, Nâfi' bin Cübeyr bin Mu tim, Tâvûd, Amr bin Dînar, Hayseme ve başkaları da aynı hükmü vermişlerdir, demiştir.
İbn-i Hazmr Mezkûr sahâbîlere muhalefet eden bir sa-hâbî bilmiyoruz, derken kendi bilgisini ifâde ediyor. Çünkü Hat-tâbi Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in kabristanda namaz kılmaya ruhsat verdiğini hikâye etmiştir. Keza e l-Hasan'ın kabristanda namaz kıldığı nakledilmiştir. [19]

Hamamda Namaz Kılmak Hakkındaki Âlimlerin Görüşü

El Menhel yazarı, 'Namaz kılmanın caiz olmadığı yerler babında kabristanda namaz kılmakla ilgili, âlimlerin yukarda anlatılan görüşlerini naklettikten sonra, hamamda namaz kılmak hakkında âlimler tarafından verilen hükümleri özetle şöyle anlatır:
1 —Ahmed bin Hanbel, Ebû Saîd-i Hudrî'-nin hadîsinin zahirini tutarak hamamda namaz kılmanın sahih olmadığını söylemiştir. Ebû Sevr ve Zahiriye mezhebinin âlimleri de bununla hükmetmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«Ne hamamda ne de helaya doğru durularak namaz kılınmasın.»
îbn-i Hazm: Bu hükmünde sahâbîlerden İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'a muhâliî kalan hiç bir sahâbî bilmiyoruz, demiştir. Bu görüş, Nâfi' bin Cübeyr, İbrahim en-Na-haî, Hayseme ve el-Alâ bin Ziyâd' dan da rivayet edilmiştir.
İbn-i Hazm: Hamamın hiç bir yerinde namaz kılmak caiz değildir. Bu hususta hamamın giriş yeri, diğer yerleri, damı, külhanının üstü, duvarlarının üzeri aynı hükmü taşır. Hattâ yıkılmış durumda da olsa ona hamam ismi verildiği müddetçe hüküm aynıdır. Şayet yıkılıp hamam denmiyecek bir duruma gelirse onun arasında namaz kılmak caiz olur, demiştir.
2 — Mâ1ikI1er'e göre hamamda namaz kılmak sahihtir, kerâhat da yoktur.
3 —Cumhura göre necasetten emin olunduğu takdirde, mekruh olmakla beraber hamamda kılman namaz sahihtir. Şayet necasetten emin olunmazsa kılınan namaz sahih değildir.»

746) (Abdullah) bin Ömer (Radıyatlûkü anhümâ)'den fivâyet edil-diğine göre şöyle demiştir :
Resul ull ah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) yedi yerde namaz kılmaktan nehiy buyurmuştur: Çöplükte, mezbahada, kabristanda, yolun ortasında, hamamda, deve yataklarında ve Kabe (i Muazzama) damı üzerinde.1'

747) Ömer bin el-Hattab (Radtyallâhü a»*>'deıı rivây«t edildiği»* «Öre şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) buyurdular ki:
«Yedi yer var. Oralarda namaz kılmak caiz değildir: BeyttıHafc'm üstü. kabristan, çöplük, mezbaha, hamam, deve yatağı ve cadde. [20]

İzahı

Bu iki hadtote kabristan ve hamamdan başka, namaz sim» yasaklandığa beş yer daha »Ü^redUmiştir. Bu yerlerden deve yasin açıklaması bahsinde verilmişti. Mescidler kitabının onikinci babında daha geniş izah yapılacaktır.
Sindi' nin beyânına göre çöplükte ve mezbahada namaz kılmanın yasaklanmasının sebebi, bu yerlerin pisliği, kirliliği ve necasetten hâli olmamasıdır. Yol üzerinde namaz kılmanın yasaklanmasının sebebine gelince; oradan geçenler namaza duranın dikkatini çeker. Diğer taraftan onun önünden geçenler olabilir. Ayrıca orada namaz kılmakla yolda geçenlere eziyet ve yolda bir tıkanıklığa sebebiyet verebilir.
Kabe damı üzerinde namaz kılmak, bir nevi saygısızlık olduğu için bundan nehy edilmiştir.
El-Menhel yazan : «Namaz kılmanın yasaklandığı yerler çoktur. Şöyle ki: Aşağıda yazılı yerlerde namaz kılmanın yasaklığına dâir hadîsler vardır:
Hamam ve kabristanda namaz kılmanın yasaklığı, Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anhVnin hadîsiyle ve başka hadîslerle sabittir.
Çöplük, mezbaha, yolun ortası, deve yatakları ve Kâbe' nin damı üzerinde namaz kılmanın yasaklığı, İbn-i Mâceh ve Tirmizî' nin tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettikleri hadîsten anlaşılıyor.Tirmizî, bu hadîsin isnadının pek kuvvetli olmadığını söylemiştir.
Kilisede, havrada, kabre karşı, gusülhâne duvarına karşı, resimlere karşı, yakılan ateşe karşı, uyuyana karşı durup namaz kılmak da mekruhtur.» diyerek bu yerlerde namaz kılmanın nehyine âit hadisleri nakletmektedir. Bunları buraya aktarmak bir hayli uzun süreceği için bundan feragat ettik. El-Menhel yazarı daha sonra Şevkânı' nin şöyle dediğini nakleder :
'Anılan yerlerin hepsinde veya ekserisinde kılınan namazın sıhha-tına hükmedenler;
«Nerede namaz vakti sana yetişirse orada namaz kıl.» hadîsine ve benzen hadîslere dayanmışlardır. Halbuki kabristan, hamam ve benzeri yerlerde namaz kılmayı yasaklayan hadîsler husûsî oldukları için umûmî hadîslerden istisna edilmeleri gerekir.'
Yukarıdaki iki hadiste namaz kılmanın yasak olduğu yerlerden kabristan ve hamamda kılınan namaz hakkındaki İslâm âlimlerinin görüşlerini 745 nolu Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh) '-nin hadîsinin açıklaması bahsinde anlatmıştık. Diğer yerlerde kılınan namazın şer'î hükmü hakkında el-Fıkh Ala'I-Mezhahibi'l-Erbaa'-nın «Namazın mekruhları» bahsinde verdiği malûmatı özlü olarak nakledelim :

I — Kabe üzerinde kılınan namazın hükmü :
1 — Hanefîler'e göre Kabe' nin içinde ve damı üzerinde, farz olsun nafile olsun kılman namaz sahihtir. Ancak damı üzerinde kılmak mekruhtur. Çünkü saygısızlık olur.
2 — Şâfiîler'e göre Kabe içinde kılınan farz ve nafile namaz sahihtir. Ancak kapısı açıkken Kabe içinde kapıya doğru durarak kılınan namaz sahîh değildir. Kabe' nin damı üzerinde namaz kılmak da sahihtir. Şu şartla : Namaza duranın önün-
,de insan zirâi ile 2/3 zira' boyunda bir sütrenin bulunması şarttır.
3 — Mâlikîler'e göre Kabe' nin üstünde kılınan farz namaz fasiddir. Gayri müekkede nafile namaz sahihtir. Sünnet-i müekkede hakkında eşit iki kavil vardır: Kabe' nin içinde ise farz namaz kılmak kerâhatı şedîde ile mekruhtur. Henüz vakit çıkmadan kılman namazı iade etmek mendubtur. Sünnet-i müekkede de öyledir. Ancak iadesi istenme*. Nafile namazın Kabe içinde kılınması ise mendubtur.
4 — Hanbelîler'e göre Kabe içinde kılınan farz namaz sahîh değildir. Kabe üstünde kılınsa hüküm aynıdır. Ancak Kabe' nin damında tam kenar üzerinde dışa doğru dursa ve önünde Kabe' den hiç bir şey kalmasa kılınan namaz sahihtir. Veya Kabe' nin dışında durup içinde secde ederse sahihtir. Nafile ve adak namazın ise - Kâbe' nin içinde ve damı üzerinde kılınması sahihtir. Ancak tam kenarı üzerinde secde ederse sahîh değildir. Çünkü bu takdirde Kâbe' ye doğru durmuş sayılmaz.
5 — Çöplükte, mezbahada, yolun ortasında, deve yataklarında necasetten emin olunsa dahi namaz kılmak, Ha ne fi ve Şafiî mezheblerine göre mekruhtur.
Hanbeliler'e göre zaruret olmadıkça bu yerlerde kılınan namaz fasiddir. Ve burada namaza durmak haramdır. Ancak bu yerlere hapsedilmek gibi bir zaruret hâlinde namaz kılınabilir.
Mâlikîler'e göre necasetten emin olunduğu takdirde çöplükte, mezbahada ve caddede namaz kılmak, kehâhetsiz olarak caizdir. Necasetten emin olunmadığı zaman eğer necasetin bulunduğu muhakkak veya kuvvetle sanıhyorsa kılınan namaz bâtıldır. Şayet zayıf bir ihtimal varsa, henüz vakit çıkmamışken namaz iade edilir. Ancak mescidin darlığı dolayısıyla yol üzerinde namaz kılınıp da yerin temizliğinden şüphe edilse bile, namazı iadesi gerekmez. Deve yataklarında ise necasetten emin olunduğu takdirde namaz kılmak mekruhtur. Vakit çıkmadan namaz iade edilmelidir. Bu hüküm, su çevresindeki deve yataklarına mahsustur. Develerin geceledikleri veya gündüz sıcağında kaldıkları yataklarda necasetten emin olunduğu zaman namaz kılmak muîemed kavle göre mekruh değildir. [21]

Mescidlebde Yapılması Mekruh Olan Şeyler

748) (Ahdullah 1>. Ömer (Rıulıvallâhü atthüntû)\\ex\ rivayet edildiğine «ün*: Kt'SÜhıll.'ih (Sallalltihn Alryh't ve Srllvnı) çoylr buyurdu, dernjştir :
«Mescidde şıi şeyleTyapılmamalıdır: Mescid yol edinilemez, orada silâh çekilip çıkarılamaz, orada yay'a kiriş bağlanıp sahnamac, orada ok atı lam az, içinden çiğ et geçirileni ez, orada had olarak kimse dövüleni ez, orada hiç kimsenin kısas cezası tatbik edilemez, orası çarşı edinilemez.Râvi Zeyd bin Cebire'nin zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için ve İbn-i Abdi'1-Berr, Onun sayıflıgma Alimlerin ietnâ ettiklerini naklettiği için isnadın zayıflığı Zevaid'de bildirilmiştir. [22]

İzahı

Kütüb i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivayet ettiği anla yılan bu hadîste anılan işlerin mekruhluğu, babın başlığından da anlaşılmaktadır. Hadîsin baş kısmında geçen: «Mescidde şu şeyler...» fıkrasını Câmıü's Sağır sârini el-Azi zi şöyle yorumlar : Yâni mescidde şu şeyleri yapmak mekruhtur. Hattâ temiz bir madde ile bile olsa mescidin kirletilmesine sebep olan her hareket haramdır.
-Mescid yol edinilemez.» cümlesinden maksad, mescidin iki veya daha fazla kapısı bulunduğu takdirde, bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmak suretiyle bir yol gibi kullanılmamasıdır.
-...Orada yay'a kiriş...» cümlesinden maksad, orada yay ve kirişle meşgul olup kirişi bağlamak ve salmak suretiyle bunun iyi olup olmadığı denenmemelidir. Çünkü böyle denendiği takdirde ses çıkarır. Şayet namaza duran her hangi bir kimsenin dikkatini çekmeyecek olursa, bununla meşgul olmak mekruhtur. Eğer namazdaki lerin namazlarını şaşırmalarına sebebiyet verirse bu hareket haram sayılır. Orada ok atılması hükmü de aynidir.
«... İçinden çiğ et gecirilemez.» fıkrasına gelince; Eğer çiğ et kan damlaması ve mescid döşemesinin necis edilmesi samlı çiğ et geçirmek mekruhtur. Sanıhyorsa yâni kuvvetle muhtemelse bu davranış haramdır.
Had olarak adam dövmenin ve kısas cezasını uygulamanın yapılmamasının nedeni izahtan varestedir.
«...Orası çarşı edinilemez.» cümlesinden maksad, mescidde alış veriş yapılmamasıdır. [23]

Mescidden Geçiş Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

l. Hanefi mezhebine göre bir zaruret olmadıkça mescidin bir kapısından girip, diğer kapısından çıkmak suretiyle orayı yol gibi kullanmak tahrimçn mekruhtur. Eğer bir zaruret nedeniyle geçilirse caizdir. Zaruret yokken .geçişi itiyat hâline getiren kişi fâsık olur. Ama günde bir iki defa geçmekle fâsık olunmaz. Girerken i'ti-kafa niyet etmek, fâsık sayılmaktan korur. Her gün oradan geçmek durumunda olan kişinin, günde bir defa Tahiyyetü'l-Mescid sünnetini kılması kâfidir.
2. Şafiî mezhebine göre temiz kişinin ve cünüb adamın mescidden geçmeleri, ihtiyaç olsun olmasın caizdir. Hayızlı kadının mescidi kirletmekten emin olduğu takdirde bile olsa mescidden geçmesi mekruhtur. Kirletmekten emin değilse geçmesi haramdır.
3. Han beliler'e göre temiz kişinin ve cünübün mescidden yol gibi geçmeleri mekruhtur. Hayızlı kadın ile lohusa kadının ihtiyaç olmadan geçmeleri, mescidi kirletmekten emin olunması şartı ile mekruhtur. İhtiyaç hâlinde hepsi için, kerâhetSiz caizdir. Yolun kestirme oluşu, ihtiyaçtan sayılır.
4. Mâlikîler'e göre mescidden geçiş nâdir ise caizdir. Eğer sık sık geçiliyorsa bakılır: Şayet mescid yapılmazdan önce orada yol bulunuyorduysa, sonradan yapılan mescidden geçmek mekruh değildir. Aksi takdirde mekruhtur. Geçen kişi Tahiyyetü'l-Mescid namazını kılmakla muhatab değildir.

749) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyçllâhü anhüm)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidlerde satmaktan, satın almaktan ve karşılıklı şiirler okumaktan nehiy buyurmuştur."[24]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîs konusu için açtığı bâbta rivayet etmiştir. Tirmizî bunu rivayet ettikten sonra şöyle der : Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anh)'m hadîsi hasendir. Amr'm babası Şuayb, Muhammed bin Abdillah bin Amr bin el-Âs'm oğludur.Buhârî: Ben, Ahmed ve îshak'ın, Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anlı)'m hadîsini delîl saydıklarını gördüm, demiştir. Muhammed: Şuayb bin Muhammed, Abdul1ah bin Amr' den hadis dinlemiş, demiştir. İlim ehlinden bir cemâat, mescidde satış akdini yapmanın kerahetine hükmetmiştir. Ahmed ve îshak böyle hükmedenlerdendirler. Tabiîlerden bâzı ilim adamları, mescidde satış akdine ruhsat vermişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, mescidde şiir okumaya ruhsat verdiğine dâir rivayet olunan hadîs bir tane değildir.' Tirmizi' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezi yazan, hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der: -Mescidde alış veriş etmek, cumhura göre yasaktır. Hak olanı da budur. Alış - verişin mekruh olmadığını söyleyenlerin elinde hiç bir delîl yoktur. Bilâkis bu bâbta rivayet edilen hadîsler onların görüşünü reddeder.
Şevkânî, en-Neyl'de : 'Âlimlerin cumhuru; Mescidde satış akdinin yapılmasına dâir, hadisteki nehiy kerahete hamledilir, demişlerdir.E1-Irâkî: Âlimler, mescidde yapılan satış akdinin geçersiz sayılamıyacağına icmâ' etmişler, demiştir.E1-Mâverdi de böyle demiştir. Biliyorsun ki; âyet veya hadîste mevcut nehiy, aslında haramlık içindir, diyenlere göre bir nehyin haramlıktan mek-ruhluğa döndürülebilmesi için, haramlık anlamına olmadığına dâir bir alâmete ihtiyaç vardır.Âlimlerin yapılan akdin sıhhati üzerine icmâ' etmiş olmaları, akid yapmanın haramlığına mâni değildir.Yâni mescidde satış akdini yapmak haramdır, günahtır, bununla beraber fâsid değildir, sıhhatlidir. O halde akdin sıhhati, nehyin

mekruh-luğuna yorumlanmasına karine ye alâmet olamaz. Şafiî' nin bâzı arkadaşları: Mescidde satış akdinin yapılması mekruh değildir, demişlerse de hadîsler bu görüşü reddeder', demiştir.»
Ebû Dâvûd da: «Cuma namazından önce mescidde halka kurmak» babında bu hadîsi daha uzun bir metinle yine Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmiştir.
El-Menhel yazarı özetle şöyle der:
«Hadîs, -mescidde satış akdinin haramlığına delâlet eder. Bu hususta mezheb âlimlerinin görüşleri şöyledir:
1 — Hanefî âlimlerine göre mescidde alış - veriş işi yaygınlaştığı zaman mekruhtur. Nadiren yapıldığı takdirde mekruh değildir.
2 — Şafiî ler'e göre itikafta olmayan kişinin, mescidde herhangi bir şeyi satması veya satın alması mekruhtur. îtikafta olan kişinin ihtiyaç duyduğu şeyleri satması ve alması caizdir. Diğerleri mekruhtur.
3 — Mâlikiler'e göre satmak ve salınaimak fsi bağırarak yapılırsa haramdır. Çünkü bu takdirde, mescid pazar yerine çevrilmiş olur. Alçak sesle yapılan satış ve alış işlemleri mekruhtur.
El-Menhel yazarı: Bu üç mezheb âliminin ayrıntılı görüşlerini teyid eden her hangi bir delil yoktur, diyerek Hanbeliler'in şu görüşlerinin kuvvetli olduğunu söyler:
4 — Hanbeliler, hadîsin zahirini tutarak : Mescidde satın alma ve satmanın her çeşidi herkes için haramdır, ftikafta olanın, olmayanın; ihtiyaç maddesi ile diğer maddenin ve satış işlerinin azlığı ve çokluğunun farkı yoktur, demişlerdir.Ahmed bin Han-be1: Şu mescidler Allah'ın evleridir, içinde satış ve alış yapılamaz, demiştir. [25]

Mescidlerde Şiir Okumak

Mescidde şiir okumanın caiz olmadığı hadisten anlaşılıyor. Yasaklanan şiir, yersiz övgü veya yermeyi ihtiva eden yahut kibirlenmeyi ifâde eden kısma yorumlanmıştır. Böyle yorumlanınca Buhâri ve Müs1im'in Said bin Müseyyeb1 de* rivayet ettikleri şu mealdeki hadise muhalif kalmaz : 'Ömer (Ra-diyallâhü anh), bir ara mescidden geçerken (şâir) Hassan (Fte-dıyallâhü anh) şiir okuyordu. Ömer (Radıyallâhü anh) Ona biraz kui#k verdi. Bunun üzerine Hassan (Radıyallâhü anh) Ona Şu mescidde senden daha hayırlı olan zat Resul ullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) bulunurken, ben şurada şiir okurdum, dedikten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ye dönerek: 'Allah için söyle. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bana söyle buyururken işittin mi: «Ey Hassan! Benim yerime sen cevap ver. Allah'ım, Hassan (Radıyallâhü arih)'ı Ruhü'I-Kudüs ile teyid eyle*1 diye sordu/ Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : Evet! dedi.»
Kâfirler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında hiciv şiirlerini söylemişlerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem), Hassan (Radıyallâhü anh) 'in onlara cevap vermesini emir buyurmuştur.
Hadis, anlatılan şekilde yorumlandığı takdirde Ahmed bin Hanbel'in Câbir (RadıyaHâhü anh) den rivayet ettiği şu medlcteki hadise ters düşmez.- 'Câbir (Radıyallâhü anh) demiştir ki: ben yüz defadan fazla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel meSCİdde gördüm. Ash&bı şiir müzâkeresini yaparlar ve cahiliyet devrine ait bâzı şeyleri anlatırlardı. Zaman zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onlarla beraber gülümserdi.'
Bu ve benzeri hadisler, müşrikleri yermeyi. Peygamber (SaHal-lahü Aleyhi ve Sellem) 'i övmeyi, takva ve güzel ahlâka teşvik etmeyi ihtiva eden şiirlerin meseidde okunmasının câ izi iği ne delâlet etter.
İbnü'l-A.rabi: Din lehinde ve şer'i şerifin ayakta tutul ması ile ilgili şiirleri mescidde okumakta bir beis yoktur, demiştir.
Nevevi de; Şiir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i veya İslâmiyet'i övücü mâhiyette ise veya. güzel ahlâk, takva ve benzerî hayır çeşitleri hakkında ise mescidde okuması sakıncalı değildir. Ama bir müslümanı hiciv etmek, içkiyi övmek, kadınları anlatmak, bir zâlimi övmek, yasak olan böbürlenmek gibi kötü şeyleri işleyen şiirleri mescidlerde okumak haramdır, demiştir.
Alimlerin ekserisi mescitlerde şiir okumanın yasaklığına dâir hadisler ile caiz olduğuna dâir hadislerin arasını anlattığımız şekilde bulmuşlardır.
Şunu da belirtelim ki okunması caiz görülen şiirlerin namaz kılmak Kur'an okumak ve zikir etmekle meşgul olanları şaşırtması hâlinde okunması haramdır.»

750) Vasile bin el-Eskâ[26] (Radtyaüâhü anh) den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Çocuklarınızı, delilerinizi, satın almanızı, satışınızı, münakaşalarınızı, seslerinizi yükseltmeyi, had cezalarınızın infazını mescidlerinizden uzak tutun. Mescidferinizin kapılarının yakınında abdest alma yerlerini ittihaz ediniz. Ve Cuma günlerinde mescidlerinizi buhurla tütsüleyiniz.Zevâid'de râvi el-Hâris bin Nebhâ'nm zayıflığı üzerinde ittifak edildiği için isnadının zayıflığı bildirilmiştir. [27]

İzahı

Hadîs, küçük çocukları ve delileri mescidlere sokmanın yasak-ljğına delâlet eder. Mezheblerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 — Hanefî mezhebine göre bunların, mescidi necis etmeleri kuvvetle zannedildiği zaman mescide sokulmaları tahrimen mekruhtur. Aksi takdirde tenzihen mekruhtur.
2 — Şafiî ler'e göre henüz mümeyyizlik çağma ermemiş olan küçük yaştaki çocukların ve delilerin mescidi kirletmelerinden, içindekilere zarar vermelerinden ve avret yerlerini açmalarından emin olunduğu takdirde mescide sokulmaları caizdir. Mümeyyiz olan çocuğun, mescidi oyuncak hâline getirmemesi şartıyla mescide alınması caizdir. Aksi takdirde haramdır.
3 — Mâlikiler'e göre çocuk ve delinin mescide ithali, mescidin necis edilmesine sebebiyet verdiği .takdirde haramdır. Keza mescidi pislememekle beraber yaramazlık ederlerse, mescide alınmaları haramdır. Mescidi pislemiyecek ve haylazlık etmiyecek veya edince uyarıldığı zaman uslu duracak çocuğun mescide götürülmesi caizdir.
4 — Hanbeliler'e göre okutmak gibi bir ihtiyaç için mümeyyiz olmayan çocuğu mescide sokmak mekruh değildir. İhtiyaç olmadan mescide girmesi mekruhtur. Delinin hükmü de böyledir.
Mescidlerde alış veriş etmenin şer'î hükmü, bundan önceki hadîste açıklandı.
Mescidlerde sesleri yükseltmenin yasaklığı bu hadisten anlaşılıyor. Bu da mekruhtur
Mezheblerin konu hakkındaki görüşleri şöyledir:
1 — Hanefî mezhebine göre mescidde namaza duranları şaşırtacak veya orada uyuyanları uyandıracak şekilde yüksek sesle zikretmek mekruhtur. Böyle bir durum söz konusu değilse kerahet yoktur. Bilâkis zikredenin; ibâdete karşı hevesinin artması uykuyu defetmesi ve kalbini uyarması gibi bir fayda mülâhaza edildiği zaman yüksek sesle zikretmesi daha efdaldır. Zikrin dışındaki sözlere gelince; mubah olmayan sözleri yüksek sesle söylemek tahrimen mekruhtur. Mubah olan sözleri yüksek sesle söylemek, namaz kılanın şaşmasına sebebiyet verirse mekruhtur. Aksi takdirde kerahet yoktur. Tabiî kişi ibâdet maksadıyla mescide girmiş ise kerahet yoktur. Şayet sırf konuşmak için mescide girmiş olursa mutlaka mek ruhtur.
2 — ŞâfiîIer' e göre mescidde yüksek sesle zikretmek, eğer namaz kılan, ders veren, kıraatla meşgul olan veya mütalâa eden birisini şaşırtırsa mekruhtur. Keza uy and in İm ası sünnet olmayan bir uyuyanı uyandınrsa yine mekruhtur. Aksi takdirde mekruh değildir. Yüksele sesle konuşmaya gelince, hadis diye uydurulduğu hadis âlim-lerince belirlenmiş sözleri okumak gibi helâl olmayan konuşma türünden ise, anılan kişilerden birisini şaşırtsın, şaşırtmasın mutlaka haramdır. Mubah konuşma cinsinden ise mezkûr şahısları şaşırtırsa mekruhtur. Şaşırtmazsa mekruh değildir.
3 — Mâlikiler'e göre zikir ve ilimle bile olsa mescidde sesi yükseltmek mekruhtur. Ancak dört halde hüküm değişir:
a — Müderrisin öğrencilere sesini duyurmak için ihtiyaç duyduğu takdirde sesini yükseltmesinde kerahet yoktur.
b — Namaz kılanı şaşırtırsa haramdır.
c — Mekke veya M i n a mescidinde yüksek sesle «Leb-beyk» duasını okumak mekruh değildir.
d — Nöbet bekleyenin sesini yükseltmesi mekruh değildir.
4 — Hanbeliler'e göre namazdakilerin şaşırmasına sebebiyet verilmemesi hâlinde mescidde yüksek sesle zikretmek mubahtır. Mubah nevinden olan konuşmalar da böyledir. Bunlar namaz kılanları şaşırtırsa mekruhtur. Mubah olmayan sözlerle ses yükseltmek, kimseyi şaşırtsın, şaşırtmasın mutlaka mekruhtur.
Had cezalarını mescidlerde infaz etmek ve kılıçları çekip çıkarmak da, gerek bu hadîste ve gerekse 748 nolu İbni Ömer (Ra-dıyallâhü anh)'in hadîsiyle yasaklanmıştır. [28]

6 — Mescidde Uyumak Babı

751) İbn-i Ömer (Radtyallâkü ankümâyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken mes-cidde uyuyorduk."

752) Kays bin Tihfa [29] (Radtyallâkü anh) Sufle ashabındandı. Kendisi söyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize: '(Mescidden evime) Gidiniz.» buyurdu. Bunun üzerine biz, Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nin odasına giderek yedik ve içtik. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize?
«İsterseniz burada uyuyabilirsiniz. Dilerseniz mescide gidebilirsiniz.» buyurdu. Kays bin Tıhfe: Biz de. Hayır mescide gideriz, dedik; demiştir." [30]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhârî, Tirmizi, ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.Buhâri' nin rivayetinde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in, genç ve bekâr olup ehli yokken Mescidi Nebevi'de uyuduğunu söyle-diği bildirilmektedir.
Müslim, Tirm izi ve Nesâî de bunu rivayet etmişlerdir.
Kays bin Tıhfe (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin müelliften başka diğer kütüb-i sitte sahiplerinden tmam Ebû Dâv ûd 35. Kitabu l'Edeb. 103. Bâbun fir'recüliyenbethâ alâ bathiai, hadîs no 5040 tahric etmiştir. Ayrıca İbn-i Mâce hadisin metnini Sünen 33. Kitâbu l'Edeb, 27. Babun Nehyi ani'l itficâ i al«4' vech'de 3727 No. ile rivayet edilmiştir.
Suffe : Mescidi Nebevi'de fakir sahâbilerin kaldığı üstü kapalı bir yerdir. Buharı' nin 'Mescidde erkeklerin uyuması bâbı'nda rivayet ettiği bir hadîste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: 'Ben, Suffe ashabından yetmiş kişi gördüm. Hiç birisinin üzerinde ridâ (bedenin yukarı kısmını örten elbise) yoktu. Ya izâr (bedenin belden aşağısını örten elbise) vardı ya da boyunlarına bağladıkları kisâ denilen örtü vardı. Bazılarının kisâ denilen örtüleri topuklarına kadar uzundu, bir kısmınınki ancak diz kapağının altını örtüyordu. Avret yeri görünmesin diye elleriyle örtüyü toylayanlar oluyordu.'
Suffe ehli; mescid içinde kendileri için ayrılan yerde yatıp kalkarlardı. Onların orada uyumaları, mescidde uyumanın câizliğine delâlet eder.
Tirmizî, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini rivayet ettikten sonra bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiş ve ilim ehlinden bir kavmin mescidde uyumaya ruhsat verdiğini söyledikten sonra: İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh) :
5l = «Sakın kimse mescidi gece ve gündüz uykusu için yatacak yer edinmesin.» buyurmuştur, ttim ehlinden bir cemâat da îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın kavli ile hükmetmişlerdir, demiştir.
El Menhel yazarı mescidde uyumak hakkında âlimler arasındaki ihtilâfı özetle şöyle anlatmıştır :
1 — Saîd bin el-Müseyjeb, Hasan-ı Basrî, Ata', Muhammed bin Şîrîn ve Şafiî âlimleri: Mescidde uyumak caizdir. Bunda kerahet yoktur. Ancak orada uyumak; namaz kılanların yerini daraltır veya namazlarını şaşırmalarına sebebiyet verirse, haramdır, demişlerdir.
Onların delilleri İbn-i Mâceh, .Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâî 'nin rivayet ettikleri İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in (751 nolu) hadîsidir. Diğer bir delili de Buhâri' nin Seni bin Sa'd {Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
-Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bir gün kızı) Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin evine geldi. Ali (Radıyallâhü anh)'yi (orada) bulamadı: «Amcam oğlu nerede?» diye sordu. Fâtime (Radıyallâhü anhâ) de: Aramızda bir şey geçti. Birbirimize öfkelendik. Bunun üzerine gündüz uykusunu benim yanımda uyumadı, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birisine: «Bak nerededir?» buyurdu. Adam (gidip) geldi. Ve: Yâ Resûlallah! Ali mescidde uyuyor, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide vardı. Ali (Radıyallâhü anh) yan tarafına yatmış, ridâsı bir yanından sıyrılmış vücûdu toprağa bulanmıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) toprağı ondan silkmeye başladı. Ve : «Kalk ey Ebû Turab! (= toprağın babası)» buyurdu*'
Nevevî; «Suffe eshâbının ve sahâbîlerden bir cemâatin mescidde uyuya geldikleri sabittir. Keza Sümâme bin İsâ l'ın müslümanlığı kabul etmeden önce mescidde uyuduğu sabittir. Bunların hepsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken olmuştur. Şafiî: Müşrik mescidde geceleyince müslümanın gecelemesi de en az onun gibi kabul edilmelidir, demiştir.» der.
Hanefî âlimlerinden el-Aynî: 'İbnül-Müseyyeb ve Süleyman bin Yesâr'a mescidde uyumanın hükmü sorulmuş; Kendileri de: Suffe ehli mescidde uyuyorlardı. Onlar, meskenleri mescid olan bir kavim idi. Hal böyle iken bunu ne diye sorarsınız? diye cevap vermişler; Taberî de el-Ha-san' in şöyle dediğini zikretmiştir : Osman bin Affan (Radıyallâhü anh) halîfe iken mescidde uyuduğunu gördüm. Orada nöbet bekleyen de yoktu,' demiştir.
2 — İmam-ı Mâlik: Meskeni olan. kimsenin mescidde gece veya gündüz uyumasını hoş görmem, demiştir. İmam Ahmed ve 1shak da bu görüştedirler.Onlara göre meskeni olanın mescidde uyuması mekruhtur. Yabancının uyuması mekruh değildir. İmam Mâ1ik' e göre mescidde uyuyan sahâ-bilerin evleri yokmuş. Namazı beklerken uyumakta kerahet olmadığı kendisinden rivayet edilmiştir.
İbn-i Mes'ud, Tâvûs, Mücâhid ve Evzâî de mescidde uyumayı mekruh görmüşlerdir.»
Yukarıdaki bilgi el-Menhel'in : «Cünüb mescide girer» babından alınmıştır. [31]

Hangi Mescid İlk Olarak Kuruldu? Babı

753) Ebû Zerr-i Gifâri (Radtyallahü attk)'den rivayet edildiğine güre şöyle söylemiştir : Ben :
— Yâ Resûlallah! Yeryüzünde ilk kurulan mescid hangisidir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Mescidi Haram'dır.» buyurdu. Ebû Zerr demiştir ki: Ben:
— Sonra hangisidir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) :
— "Sonra Mescidi Aksâ'dır.» buyurdu. Ben :
— Bu iki mest İd arasında ne kadar zaman vardır? diye sordum. O :
— «Kırk yıl. Sonra yer yüzü senin için namazgâhdır. Nerede namaz vakti sana gelirse orada kılı ver.buyurdu. [32]

İzahı

Bu hadisi Buharı, 'Enbiyâ Kitabında; Müslim, Moser Kitabı'nda Nesâîde, Enbiyâ' ve 'Tefsir* bahislerinde ri- etmişlerdir. Rivayetler arasında az bir lafız farkı varsa da hepsi aynı mânâyı ifâde ederler.
Mescidi Haram, Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kâ'be' nin çevresindeki mesciddir. Mescidi Aksa ile Kudüs şehrindeki meşhur camidir
Aksa:En uzak demektir.Kudüs'teki camiye bu ismin verilmesinin sebebi, Kâ'be'ye pek uzak oluşu, yahut ondan da ha geri istikamette başka bir mabedin bulunmayışıdır.Bâzılarına göre bu ismin veriliş sebebi, mescidin pisliklerden uzak tutulması, tertemiz ve mukaddes oluşudur.
Kâ'be ' nin İbrahim (Aleyhi's-Selâm), Mescid-i Aksa' nin da Süleyman (Aleyhi's-Selâm) tarafından ya-pıldjğı ve aralarında bin yıldan fazla zaman bulunduğu cihetle be hadiste iki mescidin yapımı arasında kırk yıllık bir sürenin duiubu-şu Kurtubi tarafından şöyle yorumlanmıştır:
Bu konuda vârid olan âyet ve hadis, İbrahim ile Süleyman ' m mezkûr mescidleri yeni inşâ etmediklerine ve daha Önce başkaları tarafından yapılmış olan binaları yenilediklerine delâlet eder. Kâ'be' nin ilk yapıcısının Âdem (Aleyhi's-Selâm) olduğu da rivayet edilmiştir. Eğer bu rivayet asıl kabul edilirse Âdem (Aleyhi's-Selâm)'den kırk yıl sonra evlâdından birisi tarafından Mescidi Aksa' nin yapılmış olduğu bu hadîsten çıkarılabilir.
Ayni' nin beyânına göre Kâ'be'yi ilk defa melekler bina etmiş, sonra İbrahim (Aleyhi's-Selâm), ondan sonra sırayla Amâlika, Cürhûm ve Kureyş onu yenilemişlerdir.Kureyş'in Kâ'be'yi yapması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sillem)'in nübüvvetinden önceki yıllara rastlar. Daha sonra Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) ve ondan sonra da Haccâc tarafından yapılmıştır.
Ibn-i Kesir; Mescid-i Aksa'yi meseid olarak ittihaz eden ilk zâtın İsrail (Aleyhi's-Selâm) olduğunu. Süleyman (Aleyhi's-Selâm) tarafından onarıldığını söylemiştir.
Buhâri' nin 'Mekke fadlı bâbı'ndaki Câbir bin Abdullah ' m hadîsi bahsinde Kasta1ani.Kâ'be' nin yapimi ve onarımları hakkında genişçe bilgi

vermiştir. Anlattığına göre Kâ'be, on defa bina edilmiştir. İlk yapılışı Âdem (Aleyhi's-Selâm)'in yaratılışından önceki devirlerde melekler tarafından olmuştur. İkinci yapıcısı Âdem (Aleyhi's-Selâm) 'dir. Nûh tufanı dolayısıyla yıkılarak yeri bile kaybolan Kâ'be, Kur'-an ' in nassıyla sabit olduğu gibi İbrahim (Aleyhi's-Selâm) tarafından ziyaretçilere hazırlanmış ve İbrahim (Aleyhi's-Se-lâmî üçüncü yapıcısı olmuştur. Hattâ şöyle denilmiştir: Şu dünya âleminde Kâ'be" den daha şerefli bir bina yoktur. Çünkü yapılmasını emreden. Meliki Celil, mühendisi Cibril, ustası İbrahim Halil ve kalfası İsmail' dir.
Daha sonra sırayla Amâlika, Cürhüm, Kusayy bin Kilâb, Kureyş, Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) ve Haccâc tarafından yenilenmiştir.
Harun Reşîd veya babası yahut da dedesi Kâ'be'yi yıktırarak yeniden Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) in yaptırdığı şekilde yenilemek istemişse de îmam-ı Mâlik halîfeyi uyararak: Kâ'be' nin meliklerin oyuncağı hâline dönüşmesinden korkarım demek suretiyle ilgilileri bu teşebbüsten vaz geçirmiştir...
Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yönelttiği sorulara gelince; Görüldüğü gibi önce yer yüzünde kurulan ilk mescidin hangisi olduğunu öğrenmek istemiş, bunu öğrendikten sonra ikinci mescidi sormuş, bunu da öğrenince iki mescidin yapılışı arasında geçen süreyi öğrenmek istemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Onun sorularını cevaplandırdıktan sonra yer yüzünün mescid hükmünde olduğunu, namaz vakti girince olunduğu yerde namaz kılınabileceğini bildirmiştir. Fazileti üstün olan mescidlere ulaşmak için kazaya bırakılacak şekilde namazı geciktirmeye mahal olmadığına hadîste işaret vardır. Burada yer yüzü namazgah olarak gösterilmekte ise de namaz kılmanın mekruh olduğu kabristan, hamam, çöplük, mezbaha, yolun ortası ve develerin yatakları gibi yerler özel hadîslerle bu hükümden müstesnadırlar. Namaz kılmanın mekruh olduğu yerlerin bir kısmını bildiren hadîsler dördüncü bâbta 745 - 746 ve 747 numaralarda geçmiştir.
Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'in sorusu hangi mescidin târih itibariyle önce yapıldığına dâir olabildiği gibi, fazilet bakımından hangisinde öncelik bulunduğuna dâir de olabilir. [33]

8 — Evlerde Mescidler Edinme Babı

754) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)*\n kendilerine âit bir kuyudaki kovadan (mübarek ağzına) aldığı suyu yüzüne püskürttüğünü hatırlayan Mahmud bin er-Rabî' el-Ensârî [34] (Radıyallâhü anhyden, o da, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Bedir savaşına katılan ve mensubu bulunduğu Benî Salim kabilesinin imamlığını yapagelen İtbân bin Mâlik es-Sâlimî (Radıyallâhü anh)yden rivayet ettiğine göre İtbân (Radtyallâhü anh) şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek :
'Yâ Resul alla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Gerçekten gözüm zayıfladı. (Yağmur yağdığı zaman) sel gelir de benimle kavmimin mescidi arasına girer ve onu geçmek bana meşakkat verir. Eğer bevâyetlerin arası şöyle bulunmuştur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile yola çıkmış, İtbân (Radıyallâhü anh) 'in evine girileceği zaman Ömer (Radıyallâhü anh) ve diğerleri oraya toplanarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber eve girmişlerdir.
Nevevî, İtbân (Radıyallâhü anh) in hadîsinden istifâde edilen hususlardan bir kısmını şöyle anlatır:
1. Sâlihlerden, eserlerinden ve namaz kıldıkları yerlerde namaz kılmaktan feyiz ve bereket alınır.
2. Büyük zâtlardan feyiz ve bereket almak istenmelidir.
3. Büyük zâtların, kendilerinden küçük olanları ziyaret etmeleri ve ziyafetlerinde bulunmaları meşrudur.
4. Özür dolayısıyla cemaata gitmemek meşrudur.
5. Âlim, devlet adamı ve benzerleri yolculuğa çıkarken bâzı arkadaşlarını beraberinde götürmelidirler.
6. Bir adamın evine girilirken izin istenmelidir. Ev sahibi önceden dâveî etmiş olsa bile müsaade alınmadan girilmemelidir.
7. Bir kaç iş varken en önemlisinden başlamalı. Çünkü Peygam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaz kılmak için gitmişti. Na maz kılmadan oturmamıştır
8. Nafile namazını cemaatla kılmak caizdir.
9. Geceleyin kılınan nafile namazında olduğu gibi, gündüz kılı nan nafile namazında da iki rek'atte bir selâm vermek efdaldır.
10. Dâima evin muayyen bir yerinde namaz kılmak meşrudur.' Hazîre diye geçen yemeğin yağlı çorba olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi; Hazîre: Ufak kıyılmış et ve undan yapılma sulu bir yemektir, diyenler de vardır Bu yemeğe et karıştırılmadıgı takdirde ismi Asîdedir.
Ensârdan bir adam, güzlerini kaybettikten .sonra Resûlullah (Sa/tuftahü Aleyhi ve
Teşrif et de evimde benîm için bir mescid tâyîn et. Orada namaz kılarım, diye Onu evine davet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gelerek (dediğini) yaptı. [35]

İzahı

Sindi: 'Bu hadiste mübhem olarak anılan adam İtbân (Radıyallâhü anh)'dir. Bu hadis, Buhâri, Müslim ve diğer sahih hadîs kitablarında geçen itbân (Radıyallâhü anh)'in hadîsindendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) târikinden olduğu için burada zikredilmiştir. Şöyle bir şey hatıra gelebilir: îtbân (Radıyallâhü anh)'in hadisinde, kendisinin Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek dileğini arzettiği belirtilmiş; Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde ise Ensâri haber yollamak suretiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'i evine davet etmiştir. Bu durum mübhem sahâbinin itbân (Radıyallâhü anh)'dan başka bir zât olduğuna delâlet etmez mi? Buna şöyle cevap verilir: İtbân (Radıyallâhü anh)'in önce şahsen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmesi, sonra da Ona haber göndermesi veyahut bunun aksine önce haber yollaması, bilâhare bizzat gitmesi mümkündür. Zâten İtbân (Radıyallâhü anh)'in hadisine ait bâzı rivayetlerde, itbân (Radıyallâhü anh)'m Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdiği bildirilmiştir,' demiştir.

756) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Benim amcalarımdan birisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için yemek yaptı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
Evimde yemek yemeni ve namaz kılmanı arzuluyorum, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun evine geldi ve evde şu hasırlardan bir tane bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evin bir kenarını (hazırlamayı) emretti. Hemen orası süpürüldü ve hafifçe sulandı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durdu. Biz de Onunla beraber namaz kıldık.Ebû Abdillah bin Mâce demiştir ki: Fahl: Siyahlaşmış haşirdir.Zevâid'de : İsnadı hasendir. Hadisin aslı Buhâri'de vardır, denilmiştir. [36]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen hadîsin meali bunun mealine benzer. Ancak Kütüb-i Ham-se'de rivayet olunan Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Pey-gember (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i davet eden zât Enes (Radıyallâhü anh) 'in amcası değil, onun anne annesi Mü1eyke'dir. Bâzı rivayetlerde davet eden hâtûn, Enes (Radıyallâhü anh)'in annesi Ümmü Süleym'dir.
Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri" hadisin metni meâlen şöyledir: «Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre büyükannesi [37] Mü1eyke , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, Onun için hazırlamış olduğu yemeğe davet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÏlem), yemekten biraz yedikten sonra:
«Kalkınız. Size namaz kıldırayım.» buyurdu. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Uzun süre kullanılmasından dolayı kararmış olan bir hasırımıza doğru kalkıp gittim. (Yumuşatmak veya temizlemek için) hasırı hafifçe suladım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasır üzerinde ayakta durdu. Ben ve yetim (= Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mevlâsı (Dumeyre bin Ebi Dumeyre) Onun arkasında saf olduk. İhtiyar hatun (Müleyke) bizim arkamıza durdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra (namazdan) çıktı. (Ve evine gitti.)"
Buhâri ve Müslim bu hadisi 'Hasır üzerinde namaz bâbı'nda rivayet etmişlerdir.
Nevevî, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der . [38]

Hadîsin İhtiva Ettiği Hükümler Şunlardır:

1 — Düğün dolayısıyla verilen ve velîme adı verilen ziyafetten başka ziyafetler için de yapılan davete icabet edilmelidir. Bu icabetin meşruluğunda ihtilâf yoktur. Ancak icabet vâcib midir? Farz-ı kifâye midir? Sünnet midir? diye Şafiî âlimleri ve diğer mez-heb âlimleri arasında meşhur ihtilâf konusu olmuştur. Hadîslerin zahirine göre bu davet vâcibtir. Yeri gelince inşaallah izah edeceğiz.
2 — Nafile namazı cemâatle kılmak caizdir.
3 — Salih ve âlim zatların bir evde namaz kılmaları ev halkına bereket vesilesi olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), teşrifleriyle onları bereketlendirdiği gibi, namaz kılınış şeklini uygulamalı olarak onlara öğretmek istediği umulur. Çünkü kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını mescidde ender görebilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kılınış şeklini o kadına göstermek, öğretmek ve kadının da başkalarına öğretmesini istemiş olabilir.
4 — Hasır v.s. bitkiler üzerinde namaz kılmak caizdir. Bu hususta icmâ vardır. Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) 'in muhalif kalışı, toprak üzerinde namaz kılmakla tevazu göstermenin müstahablığma yorumlanmıştır.
5 — Elbiselerde, sergilerde, hasırlarda ve benzeri eşyalarda asıl olan hüküm, bunların temiz oluşudur. Necasetleri gerçekleşmedikçe temizlik hükmü devam eder.
6 — Gece nafilelerinde olduğu gibi, gündüz kılınan nafile namazlarında iki rşk'atten selâm vermek daha efdaldır.
7 — Mümeyyizlik çağına-ermiş çocuğun namazı sahihtir.
8 — Çocuk, erkeklerle beraber safı tamamlar. Mezhebimizin sa-hîh ve meşhur kavli budur. Âlimlerin cumhuru da bununla hükmetmişlerdir. Yalnız îbn-i Mes'ud ve arkadaşları, muhalefet ederek : İmama uyanlar iki kişi oldukları takdirde imamla beraber bir saf olurlar. İmam ortalarında durur, demişlerdir.
9 — Erkeklerin cemaatında bir kadın bulunduğu takdirde, kadın tek başına ve erkeklerin arkasında durup, imama uyar.
Enes (Radıyallâhü anh), yumuşatmak için hasırı sulamıştır. Çünkü başka rivayette açıklandığı gibi hasır, hurma dallarından ya-pılmaymış. Bir de üzerindeki toz ve benzerinin giderilmesi istenmiştir. Kadı İsmail el-Mâli ki ve başka âlimler, sulamayı böyle yorumlamışlardır. Kadı Iyâz ise : 'Kuvvetli ihtimal şudur ki: Enes (Radıyalâhü anh), hasırın necaseti hususunda şüphe duyduğu için sulamıştır,' demiştir. Kadı Iyâz' in bu sözü mezhebine göredir.Çünkü Onun mezhebine göre şüpheli necaset, hafifçe sulamakla giderilebilir. Halbuki bizim mezhebimize ve cumhurun mezhebine göre, necislenen bir şey iyice yıkanmakla temiz olabilir. Bu nedenle seçkin yorum, ilkidir. [39]

9 — Mescidleri Temiz Tutmak Ve Güzel Kokularla Güzelleştirmek Babı

757) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her kim mescidde bulunması uygun olmayan bir şeyi oradan çıkarırsa, Allah onun için Cennette bir ev yapar.[40]

758) Aişe (Radtyaltâhü anhây&cn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahallelerde mescidlerin (veya) evlerde namaz yerlerinin yapılmasını ve teiniz tutulup güzel koku sürülmesini emretmiştir.»"

759) Aişe (Radtyallâhü asAd^'den rivayet edildiğine,göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahallelerde mescidlerin (veya) evlerde namaz yerlerinin ittihaz edilmesini ve temiz tutulup güzel koku sürülmesini emretmiştir.» [41]

İzahı

Müellifin iki senedle rivayet ettiği aynı mânâdaki Âişe (Radıyallâhü anha'nin hadisini Ebû Dâvûd, tbn-i Hibbân, Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd un, 'Mahallelerde (veya) evlerde mescidlerin İttihazı babında rivayet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini açıklayan el Menhel, özetle şu bilgiyi vermiştir :
«Dür: 'Dâr'ın çoğuludur. Dar kelimesi bina, arsa ve mahalle anlamlarına gelir. Çünkü araplar, bir kabilenin toplu halde bulunduğu mahalleye Dar adını verirler. Hadisteki Dür kelimesi mahalleler anlamına yorumlandığında hadîsteki 'Mesâcid' kelimesi ile mescidler anlamı kasdedilmiş olur. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahallelerde mescidleri
yapmayı emretmiştir.'
Şayet 'Dür' kelimesi: 'Evler' anlamına yorumlanırsa, Mesâcid kelimesi ile namaz kılman yerler kasdedilmiş olur. Yâni bu kelime 'Mes-cid'in çoğulu değil, secde ve namaz yeri anlamını taşıyan 'Mesced'in çoğulu olmuş olur. Buna göre cümlenin mânâsı şudur: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evlerde namaz yerlerinin yapılmasını emretmiştir.'
El Mirkat sahibi: Birinci yorum tercihe şayandır. Tatbikat da ona göredir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her mahalle halkının kendileri için birer mescid yapmalarını emretmesinin hikmeti, bir mahalle halkının başka mahalledeki mescide gitmelerinin zorluğu veya imkânsızlığı ve bu nedenle mescidde namaz kılmanın ve cemâatin faziletinden mahrum kalmmasıdır. Her mahalle halkının güçlük çekmeden bu faziletleri kazanmaları için kendi mahallelerinde mescid yapmalarını emretmiştir, demiştir.
Ha11âbi, ikinci yorumu anlatmış, birinci şekilde yorum yapıldığını da söylemiştir.
EI-Âyni de,e1-Ha1lâbi gibi ikinci yorumu daha açık görerek şöyle demiştir: 'Bir yer sahibi tarafından vakfedilmedikçe ve halk orada*cemaatla namaz kılmadıkça mescid sayılmaz, diyen arkadaşlarımız için bu hadîs bir delildir. Eğer yer sahibinin mescid ismini vermesiyle iş tamamlanmış olsaydı, şahısların kendi evlerinden mescid olarak ayırdıkları köşe veya oda, onların mülkü olmaktan çıkmış olacaktı. Şu halde bir yere mescid ismini vermek, o yerin mescid sayılması için yeterli değildir. Bunun için Hidaye sahibi: Eğer kişi evinin içinden bir yeri mescid edinerek halkın oraya girip namaz kılmalarına izin verirse, o yeri satabilir ve ölümü hâlinde mirasçıların malı olur. Çünkü mescid, içine girilmesine hiç kimsenin mâni olamıyacağı bir yerdir. Kişinin, evinden mescid olarak ayırdığı yer, onun mülkü ile çevrili olduğu için oraya kimseyi sokmayabilir. O halde orası mescid hükmüne girmiş değildir, demiştir.
Mahallelerde mescidlerin ve evlerde namazgahların yapılmasına âit verilen emir vücub için değil, izin mahiyetindedir. Çünkü bundan gaye uzak mescidlere gitmek meşakkatinden kurtulmalarıdır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidlerin temiz tutulmasını emretmekle mescidde bulunması münasib olmayan her şeyden arınmasını, pis kokudan kirlerden korunmasını ve tertemiz muhafazasını istemiştir. Bunun yanında mescidlere güzel kokuların sürülmesini emretmiştir. Çünkü bu yerlerde namaz kılındığı için, camiler gibi hürmet edilmesi gerekir.
İbn-i Reslân: 'Mescidlere erkeklerin kullandıkları ve renk izi bırakmayan güzel koku türleri sürülmelidir. Çünkü renk izi namaza duranların dikkatini çekebilir. Mescidlere güzel koku sürülürken en iyisi cemâatin namaz kıldıkları ve secde ettikleri yerlere sürülmelidir, demiştir.
Güzel koku sürmek diye terceme ettiğimiz 'Tatyîb' kelimesini, buhurla tütsülemek diye yorumlamak caizdir. Bunun içindir ki îbn-i Hacer: Mescidi buhurla tütsülemenin müstahabhğı hadîsten anlaşılır. Mâlik bunu mekruh görmekle muhalefet etmiştir. Halbuki Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) minber üzerinde oturduğu zaman Abdullah (Radıyallâhü anh) mescidi buhurla tütsülerdi. Selefin bir kısmı, mescide zaferan ve güzel koku sürülmesini müstahab saymışlardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de bunu yaptığı rivayet olunmuştur, der.
Şa'bî: Mescide güzel koku sürmek sünnettir, demiştir. İbn-i Ebî Şeybe' nin tahriç ettiğine göre Abdullah İbn-i Zübeyr, Kabe'yi yaptığı zaman duvarlarını misk ile sıvamıştır.
Hadîs, evlerde namazgahların ittihaz edilmesinin meşruluğuna delâlet eder, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, ashabtan îtbân bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in evinin bir köşesini mescid olarak ittihâz etmesini sağladığı sabittir.»

760) Ebû Saîd-i Hudfî (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Mescid ler de ilk lâmba yakan zât Temim ed-Dâri [42](Hadıyallâhü anhVdir.[43]

İzahı

Kütüb-i Sitte sâhiblerinden yalnız müellifin rivayet ettiği anlaşılan bu hadîs, m esc i di erde ışık yakmanın meşruluğuna delâlet eder. E bu Davud'un 'Mescidlerde lâmba yakmak babında rivayet ettiği hadtee göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azatlı cariyesi Meymune bin-t Sa'd (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Mescid-i Aksa'da namaz kılmanın hükmünü sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Oraya gidiniz ve içinde namaz kılınız. (O bölgedeki şehirler, o sıralarda gayr-i müslimlerin hakimiyetindeydi.) Eğer sizler Mescid-i Aksa'ya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde yakılacak zeytin yağını gönderiniz.» buyurmuştur.
Ebû Davud'un rivayet ettiği bu hadis İbn-ı Maceh tarafından da rivayet edilmiştir. Mezkûr iki hadîs, mescidlerde lâmba, kandil ve benzeri ışıkların yakılmasının meşruluğuna delâlet eder.
ElMenhel yazarı, Meymune (Radıyalâhü anhaJ'nin hadisinden çıkarılan fıkhi hükümleri şöyle sıralamıştır:
1 — Mescid-i Aksa' nın fazileti ve orada namaz kılmak için yolculuk edilmesinin meşruluğu anlaşılıyor.
2 — Yakılmak üzere mescidlere yakıt göndermek, hattâ başka şehirlerdeki mescidlere göndermek meşrudur.
3 — Küfür diyarında bulunan mescidlerde namaz kılmak isteyen müslümanların yararlanması için mescidlerin aydınlatılmasında kullanılmak üzere oralara zeytin yağını göndermek meşrudur. Mescidlerin yararına olan başka maddeler de yağ gibidir.
4 — Şer'î hükmü bilmeyen kimse, bilenlere sorup öğrenmelidir. [44]

10 — Mescıdde Balgamın Mekruhluğu Babı

761) Humeyd bin AİKİirrahman bin Avf (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine güre :
Ebû Hüreyre ve Ebû Satd-i Hudrı (Hadıyallâhü anhümâ), kendisine şu haberi vermişlerdir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin duvarında balgam görmüş de eline aldığı bir çakıl taşıyla onu kazımış, sonra şöyle buyurmuştur:
-Sizden birisi balgam çıkardığı zaman ne önüne ne de sağma atmasın. Soluna veya sol ayağının altına tükürüğünü atsın.*"

762) Enes bin Mâlik (Radıyallûhü u«A)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidin kıble duva-rmda bir balgam gördü. Bunun üzerine öfkelendi. Hattâ mübarek yüzü kıpkırmızı kesildi. Biraz sonra Ensardan bir kadın gelerek onu kazıdı ve yerine halûk [45] sürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu ne güzel şeydir.* buyurdu.

763) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)>den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) cemaata namaz kıldırırken mescidin kıble duvarında balgam görmüş, namazdan çıktığı zaman şöyle buyurmuştur:
-Sizden birisi namazda olduğu zaman, Allah (in kıblesi) onun yüzünün döndüğü tarafta olmuş olur. Bu nedenle sakın hiç biriniz namazda iken yüzünün olduğu tarafa balgam atmasın»'

764) Aişe (Radtyallâkü anhâ)'dtn rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin kıble duvarındaki bir tükrüğü kazımıştır.Zevaid'de: isnadı, sahihtir. Ricali sikalardır. [46]

İzahı

764 nolu Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsinin Kütüb-i Sit-te'den yalnız sünenimizde rivayet edildiği notta belirtildiği gibi Zevâid sahibi tarafından söylenmiş ise de bu hadis Müs1im'in 'Mescidde tükürmekten nehiy' babında rivayet olunmuştur. İzahın sonunda Müslim' deki metni senediyle beraber nakledeceğiz.
Ebû Saîd'î Hudrî (Radıyallâhü anh), Ebû Hürey-re)ve Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsleri, Buhârî ve diğer sahih hadîs kitablarında az lafız farkıyla rivayet edilmiştir.
Nühâme: Göğüsten çıkan balgamdır. Bâzıları: Burun yoluyla baştan inen balgama Nühâme denilir, göğüsten çıkan balgama Nü-hâa denilir, demişlerdir.
Büsâk ve Büzâk kelimeleri, tükürük demektir. Bâzı rivayetlerde 'Nühâme' geçer, diğer bir kısım rivayetlerde Büsâk'; başka rivayetlerde 'Büzâk' geçer.
Mescidlerde, göğüsten çıkan balgam, baştan inen balgam ve ağızda oluşan tükürüğün atılması arasında bir fark yoktur. Hepsi yasaktır. Bu İtibarla mezkûr kelimelerden hangisi rivayet olunmuş-sa netice değişmez.
761 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin Buhârî ve Müslim tarafından da rivayet edildiğini yukarıda söylemiştik. Bu hadîs, kıble ve sağ tarafa tükürmeyi yasaklıyor. Bu yasaklama umumîdir. Yâni namaz içinde veya mescid içinde olma şartını koşmuyor.
Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî1 nin Târik bin Abdillah el-Muhâfibî (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet ettikleri benzer hadiste Peygamber (Sallâllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:
«Adam namaza durduğu zaman veya biriniz namaz kıldığı zaman ne önüne ne de sağına tükürmesin...»
El-Menhel yazarı 'Mescidde tükürmenin keraheti bâbı'ndaki Târık (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken şöyle der :
«Hadîste kıble ve sağ taraflarına tükürmek yasak kılındığından yasaklama zahiren haram kılınma anlamını taşır. Buhârî' nin Enes (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde yasaklama sebebinin Allah Teâlâ'nın kişi ile kıble arasında oluşunun gösterilmesi de haramhk anlamını te'yid eder.
E1-Hâfız:Bu sebebe bağlamak, kıble tarafına tükürmenin mutlaka haram olduğuna delâlet eder. Kişi mescidde olsun olmasın hüküm aynıdır. Özellikle namaz esnasında bu hareket şiddetle haramdır.Artık mescidde tükürmenin mekruhluğu tenzih için mi? tah-rim için mi diye bir ihtilâf söz konusu değildir. îbn-i Huzeyme ve İbn-İ Hibbân'in sahihlerinden Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet edilen bir hadîste:
«Kıble tarafına tüküren kişi, kıyamet günü tükrüğü gözleri arasında olduğu halde gelir.» buyurulmuş; yine İ b n-i Huzeyme' nin Ibn-i Ömer (Radıyalâhü anh)'den merfu olarak rivayet ettiği başka bir hadiste :
«Kıble tarafına balgam atan kişi, kıyamet günü balgamı yüzünde olduğu halde hasredilir.» buyurulmuştur. Ebû Dâvûd ve İbn-i Hibbân'ın es-Sâib bin Hallâd (Radıyallâ-Hü anhümâ)'dan rivayet ettikleri hadîste:
Bir adam bir kavme imamlık etmiş de kıble tarafına tükürmüş. Namazdan çıkınca (Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o kavme:«O şahıs size imamlık yapmasın.» buyurmuş ve adama: «Gerçekten sen, Allah'a ve Resulüne eziyet ettin.» buyurmuştur' demiştir.
Târik (Radıyalâhü anh)'in hadîsinin zahirine göre kıbleye ve sağ tarafa tükürmenin yasaklığı namaz hâline mahsustur. îmamı MâIik e göre namaz dışında sağ tarafa tükürmekte beis yoktur.Nevevi: Namaz içinde ve namaz dışında kıble yönüne ve sağ tarafa tükürmek mutlaka yasaktır, demiştir. Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri Ebu Hüreyre (Radıyallâhü anh)' nin (761 nolu) hadisi mutlaka yasaklığa delâlet eder. Ebû Saidi Hudri (Radıyallâhü anh) ile Câbir (Radıyallâhü anh) in hadîsi de buna delâlet eder.
El-Hftfız: 'Sağ tarafa tükürmenin mutlaka yasak olduğuna delâlet eden delillerden birisi de İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'un namazda değilken sağ tarafa tükürmekten kerahet ettiğine dâir Ab dürrezzâk ve başkasının rivayet ettikleri hadistir. Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'in de: Ben müslüman olalı sağ tarafıma tükürmedim, dediği rivayet olunmuştur.
Ömer bin Abdülaziz (Radıyallâhü anh)'in de, oğlunu sağ tarafa tükürmekten menettiği rivayet olunmuştur,' demiştir.
Kadı Iyâz: Namaz esnasında mecbur olmadıkça sag tarafa tükürmek yasaktır. Bundan başka hiç bir çare bulmak mümkün değilse zaruret nedeniyle yapabilir, demiştir.
E1-Hafız : Namaza duran kişinin üzerinde elbise varken sağ tarafa tükürmekten başka bir çare yoktur denemez. Zâten Şar-i Hakim mecbur kalındığında elbise içine tükürme yolunu göstermiştir, demiştir.
Hadisin zahirine göre sol tarafa veya sol ayak altına tükürme ruhsatı verilmiştir.Tarık (Radıyallûhü anh) in rivayetinde şöyle buyuruluyor:
«Velâkin sol tarafı boş ise oraya tükürsün
Şu halde adamın sol tarafında bir kimse varsa oraya da tükü-remez. Ancak sol ayağının altına tükürebilir.
Nevevi: Sol tarafta veya sol ayağının altına tükürme ruhsatı mescidin dışındaki adama mahsustur. Mescid içinde kişi buralara Ancak elbisesi

içine tükürebilir. Çünkü:Mescidde tükürmek günahtır.» hadisi sahihıir, demiştir.
Nevevî şunu demek istemiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde tükürmenin hatâ olduğunu beyan ettikten sonra mescidde tükürmeye izin vermesi akıldan uzaktır.
İbn-i Hacer Mişkâtü'l-Mesâbîh' şerhinde.Kişinin sol tarafına veya sol ayağının altına tükürmesi ruhsatı, namazdaki şahsın mescidden başka bir yerde namaz kılması zamanına mahsustur. Veyahut mescidde iken tükürmesi hâlinde tükrüğünün mescidin her hangi bir yerine dokunmaması şartına bağlıdır. Namaz dışındaki tükürme ve mescid dışındaki tükürme hükmü de, namaz içindeki tükür me hükmü gibidir, demiştir.
tbnü'l Imâd: Mescidde hakaret maksadıyla tükrüğünü her hangi bir tarafa atan kişinin küfre gittiği hususunda âlimler arasında her hangi bir ihtilâf yoktur, demiştir. [47]

Mescidde Tükürmenin Mezheblere Göre Şer'i Hükmü

1 — Hane filere göre mescidi tükürük, sümkürük ve balgamdan korumak vâcibtir. Mescidin duvarlarına veya zeminine; döşemesinin üstüne veya altına tükürmek, tan ri m en mekruhtur. Bunu yapanın derhal temizlemesi gerekir. Mescid tabanının topraklı oluşu, sert bir madde ile kaplı oluşu keza döşemeli, döşemesi?; oluşu arasında hiç bir fark yoktur.
2 —Şafiî âlimlerine göre mescidin tabanı yumuşak bir toprak tabakasından teşekkül etmiş olup kişi önceden bir çukur kazıp içine tükürdükten sonra toprakla iyice üstünü örterse haram işlemiş sayılmaz. Çukur kazmadan tükürse haram işlemiş olur. Tükürdükten sonra onu gömerse, günahın devamını önlemiş olur. Keza mescidin sert tabanına tükürük atmakla haram işlemiş olur. Günahın devamını önlemek için, onu kazıması gerekir.
3 — Mâ1iki1er'e göre tabanı sert olan mescidin tabanına az tükürük atmak mekruhtur. Çok olunca haram olur. Mescidin tabanı çakıl taşlarıyla döşeli olduğu zaman yere tükürmek mekruh değildir.
4 — Hanbelilere göre mescidde tükürmek haramdır. Tabanı toprak veya çakıl taşlarıyla döşeli olan mescidin tabanına atılan tükürük, sahibi tarafından yere gömüldüğü takdirde günahın devamlılığı önlenmiş olur. Şayet tabanı sert ise kazıması veya silmesi gerekir. Bunu hasırla örtmek kâfi değildir. Sahibi tarafından görülemeyen tükürüğü görenin, bunun gidermesi vâcibtir.[48]
763 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhlin hadîsini yukarıda anlattığımız gibi Buhârî, Müslim, Ebü Dâvüd, Nesâî ve Mâlik az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste namaz esnasında kıble tarafına tükürmenin yasakliği gerekçeli olarak bildirilmiştir.
El-Menhel yazarının, bu hadîsin açıklaması ile ilgili olarak verdiği bilginin bir kısmı şöyledir: «Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidin kıble tarafında gördüğü balgamı bizzat gidermiştir. Nesâî' nin Enes (Radıyallâhü anhJ' den rivayet ettiği bir hadîse (762 nolu hadîsimizi kasdediyor.l göre Ensâr'dan bir kadın kalkıp mescidin duvarındaki balgamı kazımış ve yerine halûk denilen güzel kokuyu sürmüştür. Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) de bunu beğenmiştir, tki hadîs arasında bir çelişki yoktur. Çünkü olayın teaddüdü muhtemeldir.
Rivayetin zahirine göre görülen balgam kuruymuş. Çünkü yaş olmuş olsaydı râvi : «...kazıdı- yerine -...sildi» diyecekti. Hadis, yaş balgam gibi kuru balgamın da pis olduğuna delâlet eder.
Hadisin : cümlesinin zahiri mânası:
"Allah Teâlâ namaza duranın yüzünün döndüğü tarafta olmuş
olur.» demektir. Halbuki Allah mekândan münezzehtir. Her yerde hazır ve nazırdır. Bunun için bu cümle şöyle yorumlanmıştır : «Allah'ın kıblesi...» veya «Allah'ın azameti...» yahut «Allah'ın sevabı...» yâni ehlinin malûmu olduğu üzere lafza-i Celâl'in dışında bir muzaf kelime takdir edilir.
Hattâbi, cümleyi şöyle yorumlamıştır: Allah'ın, namaz kılınırken Ona doğru durmayı emrettiği kıble, namaz kılanın yüzünün döndüğü taraftadır. O halde kıble tarafını balgamdan korusun. Kabe'ye Allah'ın kâbesi ve Allah'ın evi denildiği gibi namaz kılanın yüzünün dönük olduğu tarafa Allah'ın tarafı ve Allah'ın kıblesi denilebilir.
Hadiste «Kişi namazda olduğu zaman - buyurulmuştur. Namaz dışında da kıble tarafına tükürmenin yasaklığı, sahih hadîslerle sabittir. Yukarıda da gerekli izah verilmiştir. Bilhassa namaz içinde kıble tarafına tükürmek çok daha ağır olduğu için bu hadiste «...namazda olduğu...» kaydı konulmuştur. [49]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Mescidi, kirletici olan her şeyden korumak gerekir.
2 — İmam, mescidin durumunu kontrol ederek, pisliklerden korunmasına titizlik göstermelidir.
3 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüksek tevazuunu ifade eder.
4 — Özellikle kıble yönüne çok hürmet edilmelidir.
Zevâid'de yalnız tbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiği bildirilen Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin Müs1i m'de de rivayet edildiğini izahın girişinde belirtmiştik. Müs1im' in rivayeti şöyledir :
«... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidin) kıble duvarında bir tükürük veya. sümük veya balgam görmüş de onu kazımıştır.» [50]

11 —Mescidde Davâll (= Yitikler) İnşadından Nehiy Babı

Bu babın başlığında geçen 'İnsâd' ve 'Davâll' kelimelerini açıklayalım :
İnşâd: Kayıp aramak, kaybolan malı tarif etmek, bulunan bir şeyi ilân etmek ve yüksek sesle şiir okumak gibi çeşitli mânâlara ge lir. Burada inşaddan maksad, kaybolan bir malı yüksek sesle tarif etmektir. El-Menhel yazarı kayıp ilanıyla ilgili hadîslerin zikredil-diği babın başlığında ve hadîslerde geçen 'İnşâd'ın bu mânâda kullanıldığını söylemiştir. Ona göre hadîslerde geçen 'Neşd' kelimesi ise, kayıp aramak ve onu tarif etmek anlamlarında kullanılmıştır.
Sindi' ye göre 'Yitik inşadı1 yüksek sesle yitik aramaktır.
Davâll: 'Dâlle'nin çoğuludur. Kaybolan hayvan ve başka mallar demektir. Nihâye yazan 'Dâlle' kelimesini böyle tarif etmiştir. El-Mis-bahta: Dâlle, yitik hayvana mahsustur. Kaybolan başka mala 'Dâyi* ve 'Lakit' deniliyor, diye bilgi verilmiştir.

765) Büreyde (Rudıya/lâfiü aıtft) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sabah) namazı (m) kıldıktan sonra bir adam: Kırmızı deveyi (görüp) söyleyen var mı? dedi. Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu butamıyasın. Çünkü mescidler, ancak malum işlerde kullanılmak için yapılmıştır.» buyurdu." [51]

İzahı

Bu hadis, Müs1im'de müteaddit senedlerle ve Nesâi' de bir senedle rivayet edilmiştir. Müslim,mescidde deve arayan zâtın Şeybe bin Neâme olduğunu söylemiştir. Yine Müs1im'in bir rivayetinde:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kıldırdıktan sonra, bir a'rabî başını mescidin kapısından içeri sokarak: Kırmızı deveyi...» diye geçer.

766) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Anır bin el-As) (Radt-yallâhü anhümyfen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidde kayıp ilânından, (veya) tarifinden nehiy buyurmuştur."

767) Ebû Hüreyre (RadtyaUahü ank)\\cn rivayet edildiğine j;öre kendisi : Resûlullah (SaUallahü Aleyhive ScUem)'] «öyle buyururken işittim, (İçmiştir :

«Mescidde kayıp arayan adamı işiten kişi desin ki: Allah (onu) sana geri vermesin.' Çünkü şüphesiz mescidler bunun için yapılmamıştır. [52]

İzahı

Ebû Hüreyre (Hadıyallâhü anh) 'nin hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Hadisin: = «Allah sana geri vermesin!» fıkrası Müs1im' de: «Allah onu sana geri vermesin.»Nesâî'de «Bulmayasın!» ve Ebû Dâvûd 'da;= «Allah onu sana ulaştırmasın!» diye geçer,
İbn-i Reslan: Bu fıkra, mesoıdde kayıp arayan kişiye aradığını bulmaması için beddua etmenin câizliğine delâlet eder, demiştir.
«... Çünkü şüphesiz mescidler bunun için yapılmamıştır.» fıkrasının mânâsı açıktır. Yâni mescidler, kayıp aramak için yapılmamış, Allah Teâlâ'yı anmak, namaz kılmak, ilim öğrenmek, öğretmek ve benzeri işler için yapılmıştır.
İbn-i Ebi Şeybe' nin hasen bir senetle rivayet ettiğine göre Ömer (Radıyallâhü anh), bir grup tüccarın mescidde ticaretten ve dünya işlerinden bahsettiklerini işitince, onlara : Şüphesiz şu mescidler ancak Allah'ı anmak için yapılmıştır. Siz ticaretinizi ve dünyanızı anmak istediğiniz zaman bakia çıkınız demiştir.
Bu babta geçen hadisler, mescidde kayıp ilânının yasaklığına delâlet eder.
Nevevi , benzer başlık altında açılan bâbta rivayet, olunan Büreyde ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâl'nin hadislerini açıklarken şöyle der ; «Hadîsler mescidde kayıp ilânının yasaklığına delâlet ederler. Alışverişler, kiralar ve benzen işlere ait akitleri mescidde yapmanın hükmü de budur.
Kadı Iyâz' in dediğine göre îmam-1 M âlik ve âlimlerden bir cemâat, mescidde yüksek sesle ilmî ve benzen çalışmayı mekruh görmüşlerdir.Ebû Hanîfe ve Mâlik'in arkadaşlarından Muhammed bin Mesleme, bunu caiz görmüşlerdir.
Kadı Iyâz : 'Bu hadisler nıesciddo terzilik ve benzeri sanatlarla iştigal etmenin yasaklığına delâlet ederler. Bâzı âlimler mescidde çocuklara ders okutmayı menetmişler. Bâzı hocalarımız ise muayyen şahısların yararını hedef tutan sanatları mescidlerde sürdürmeyi menetmişlerdir. Ama İslâm toplumunun dinle ilgili menfa-atlarım hedef alan ilmi çalışma, savaş âletlerini onarmak gibi mescidlerin kutsallığına ve yüceliğine gölge düşürmeyen çalışmaları sürdürmekte beis olmadığım söylemişlerdir.
Bâzı âlimler, mescidlerde çocuklara ders okutmanın câizliği hususunda ihtilâf etmişlerdir,' demiştir.»
Dört mezheb âlimleri mescidlerde kayıp aramanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Bunlardan Şafii âlimleri şöyls bir tafsilât yapmışlardır : Mescidlerde kayıp ilânı, orada uyuyanları veya namaz kılanları meşgul etmezse mekruhtur. Şayet namaz kılanı şaşırtır ve uyandırılması sünnet olmayan uyuyanların uykularını ka-çırırsa haramdır. Bu hükümler, Mescid-i Haram' dan başka mescidlere aittir. Çünkü Mescidi Haram çok sayıda insanların toplandığı yer olduğu için mekruh değildir. [53]

12 — Su Kenarındaki Deve Yataklarında Ve Koyun Ağılında Namaz Kılma Babı

768) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre-Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Eğer siz (namaz kılmak için) koyun ağıllarından ve deve yataklarından başka bir yer bulamazsınız, koyun ağıllarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.[54]

769) Abdullah hin el-Muğaffe) el-Müzenî (Radıvallâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) $öyle buyurdu demiştir:
Koyun ağalarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız. Çünkü develer şeytanlardan yaratılmışlardır.[55]

770) Sebere bin Ma'bed[56] el-Cühı-ni (Radıyallâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Saalallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Deve yataklarında namaz kılınmaz ve koyun ağılında namaz kılınır.Zevâid sahibi bu hadtsi zikretmiş de, onun isnadı hakkında konuşmamıştır. [57]

Bu Bâbtaki Hadislerin İzahı

Zevâid yazarının beyânına göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Sebere (Radıyallâhü anh) nin hadislerini Kütüb-i Sitte sahihlerinden yalnız müellifimiz rivayet etmiştir.
Halbuki Tirmizi 'Koyun ağıllarında ve deve yataklarında namaz kılmak hakkında gelen hadîsler babında Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak şu hadisi rivayet edip, hasen - sahih olduğunu söylemiştir :
-Koyun ağıllarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.»
Görüldüğü gibi Tirmizi' nin Ebû Hüreyre (Radı yallâhü anh)'den rivayet ettiği hadis metni daha kısadır.
Nesâi' nin Abdullah bin Muğaffel' den merfu' olarak rivayet ettiği hadisin metni de şöyledir.-
-Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deve yataklarında namaz kılmaktan nehiy etmiştir.»
Müs1im' de 'Deve etlerin (i yemek) den dolayı abdest almak bâbı'nda Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh) den rivayet ettiği uzunca 'bir hadiste :
-Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e: Ben, koyun ağıllarında namaz kılayım mı? diye sormuş; Peygamber (Saİ-lallahü Aleyhi ve Sellem) : -Evet» buyurmuş; Adam bu defa: Deve yataklarında namaz kılayım mı? diye sorunca Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) : «Hayır» diye cevab buyurmuştur.» demektedir.
Ebû Dâvûd da Câbir bin Sem üre (Radıyallâ-hü anh) 'nin hadisine benzer bir hadîsi Berâ' bin Âzib (Ra-dıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Abdest bahsinde rivayet ettiği hadîsin açıklamasını yaparken el-Menhel yazarı şöyle der:
-Hadîsin zahirine göre deve yataklarında namaz kılmak haramdır. Ahmed bin Hanbel bununla hükmederek: Burada kılınan namaz katiyyen sahih değildir. İade edilmesi gerekir, demiştir.
Cumhura göre burada namaz kılmak mekruhtur. Hadiste deve yataklarında namaz kılmanın yasaklığına gerekçe olarak develerin şeytanlardan yaratılmış oldukları gösterilmiştir. Gerekçenin zahirine göre yasaklama hükmü, develerin orada bulunduğu zamana aittir. Develer orada yoksa ve necasetten emin olunursa namaz kılmak yasak değildir. Çünkü Ebü Zerr (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yeryüzü benim için temizleyici ve mescid kılınmıştır.» buyurmuştur.
Şafiî, el-Ümm adlı kitabında :"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Deve yataklarında namaz kılmayın. Çünkü deve, cinden yaratılmış bir cindir.» hadisi söz konusu yasağın, o yerin necasetinden dolayı değil, devenin kendisinden dolayıdır...' demiştir.
Hadîsin: «...çünkü şeytandan yaratılmıştır.» fıkrasına gelince; Bu fıkra Ahmed bin Hanbel'in rivayetinde meâlen şöyledir :
«... Çünkü deve cinden yaratılmıştır. Kaçtığı zaman gözlerim ve durumlarını görmüyor musun?»
Bu rivayetlerin zahirine göre deve şeytan neslinden türemedir. Hattâ kendileri de şeytanlar gibidir.
Fıkradan kasdedilen mânâ şu olabilir: Deve, şeytanlar gibi namaz kılanları meşgul eder. Çünkü develer rahat durmaz. İcâbında kişi namazda iken deve ürker veya kaçıp gider, sağı solu karıştırır ve bu davranışları ile, kişinin namazını yarıda bırakmasına sebebiyet verebilir. Kişinin, namazını şaşırması, karıştırması hattâ icâbında kesmesi hususunda develer şeytana benzetilmiş olur. Bu haller, koyunda yoktur.
Hadîsin : «Koyun ağılında namaz kılın» emri vücûb için değil, mübahlık içindir. Yâni bu yerde kıhnabilir.»
Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre cumhur: Deve yataklarında necaset yokken namaz kılmak mekruhtur. Necaset varken haramdır, demiştir. [58]

13 _ Mescide Girildiği Zaman (Okunan) Duâ Babı

771) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sdlcm)'in kızı Fâtınıe[59] (Radt-yatlâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide girdiği zaman şöyle derdi:
«Allah'ın adıyla. Selâm da Allah'ın Hesûlüne olsun. A İlah im! Benim günahlarımı mağfiret eyle ve rahmetinin kapılarını bana aç.-"
Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidden çıktığı zaman şöyle derdi:
«Allah'ın adıyla. Selâm da Allah'ın Resulü ne olsun. Allahim! Günahlarımı mağfiret eyle ve fadlının kapılarını bana aç.Tirmizi, Fâtime (R.A.)'nin hadîsini tahriç ettikten sonra: Hadis ha-sendir. İsnadı ise muttasıl değildir. Çünkü (Peygamber (S-A.V.)'in torunu) Hüseyin (R.A.)'in kızı olan Fâtime (R.A.), (nenesi olan) büyük Pâtinne (R.A.)'ya yetişmemiştir. Zira büyük Fâtima (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den sonra bir kaç ay yaşamıştır, demiştir.

772) Ebû Hümeyd es-Sâidî [60] (RadıyaUâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallal/ahü Aleyhiv e Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Biriniz mescide girdiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e selâm etsin. Sonra şöyle desin:! Bana rahmetinin kapılarını aç.' ve çıktığı zaman şöyle desin :'Allahım! Senin fadhndan
sana dilekde bulunurum.'»"

773) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anAj'den rivayet edildiğine güre Re-sûlullah (Sallallahü Ahyhive Sc/iem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz mescide girdiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selierrü'e selâm etsin ve şöyle desin:
'Allahım! Bana rahmetinin kapılarını aç.' Ve çıktığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJe selâm etsin ve şöyle desin :
-Allahım! Beni, şeytanı racim'den koru.Hadisin isnadının sahîh ve ricalinin sikalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [61]

İzahı

Ebû Humeya (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim Nesai, Ahmed ve Ebû Dâvûd'da rivayet etmişlerdir'
Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Yalnız Müellif tarafından rivayet edildiği Zevâid'de bildirilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'nin hadisinde, mescide girerken okunması emredilen dua Ebû Hümeyd (Radıyallâhü anh) in hadîsindeki duanın aynısıdır. Çıkarken okunması emredilen duanın benzeri Ebû Dâvûd tarafından Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhüml'tan merfu' olarak rivayet olunan bir hadîste mescide girerken okunması emredilmiştir. El-Hâkim de Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivayet ederek sahîh olduğunu söylemiştir.
Üç hadiste geçen: «Mescide girdiği zaman.» fıkrasından mak-sad : 'Mescide girmek istediği zaman...» veyahut: 'Mescide fiilen girdiği zaman...'dır.
Mescide girerken Allah'dan dilenen rahmet kapılarının açılmasından maksad, ihsan ve nimetlerine erişmek kolaylığını bahşetmektir.
El-Menhel yazarının beyan ettiği gibi mescide girerken rahmet kapılarının ve mescidden çıkarken fadl kapılarının açılması veya fadl dilenmesinin sırrı şudur : Mescide giren kimse, kendisini Rabb'ının sevabına ve cennetine yaklaştıracak olan şeylerle meşgul olur. Bu nedenle rahmet dilemek uygun olur. Rızık taleb etmek üzere mescidden çıktığı zaman fadl dilemek münasib olur. Nitekim Cenâb-ı Allah
«Cuma namazı kılınınca yer yüzüne dsğılınız ve Allah'ın fad-Indan taleb ediniz»[62] buyurmuştur.
Huccetü'llah el-Bâliğa'de: Mescide girenin rahmet ve çıkanın fadl dilemesinin hikmeti şudur.Rahmet, Kur'an-ı Kerim'-de, velilik ve Peygamberlik gibi uhrevî ve nefsâni ni'metler anlamında kullanılmıştır.
«Ve Rabb'inin rahmeti (Peygamberlııt), kâfirlerin (mal ve mülk olarak) topladıkları şeylerden daha hayırlıdır.»[63]âyetinde olduğu gibi.
Fadl ise Dünya ni'metleri anlamında kullanılmıştır,' denilerek yukarıya aldığımız âyet misâl gösterilmiştir.
Son hadîste geçen -Şeytânı Recim...» fıkrasındaki Şeytan-ı recim kelimelerinin mânâlarına gelince :
Şeytan: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in dediği gibi şeytan; İnsan, cin ve hayvanlardan azmış olan, demektir. Bu kelime Satana=uzaklaştı fiilinden türeme olabilir. Bu takdirde 'Şeytan' kelimesinin mânâsı, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış olan demektir. 'Şeytan' kelimesi 'Şâta = yandı' fiilinden alınmış olabilir. Bu takdirde 'Şeytan1 kelimesinin mânâsı; Allah'ın azâbıyla helak edilmiş olan, demektir.
Racîm : Taşlanmış olan demektir. Şeytan aleyhi'l-La'ne lanetlendiği ve yıldız alevlerine tutulageldiği için ona bu isim verilmiştir.
Fıkranın mânâsı şudur: Allah'ım! Rahmetten uzaklaştırılan, azabınla helak edilen azgın; lanet taşına ve yıldız alevine tutulmuş olan Şeytan'ın vesvesesinden, aldatmasından, sapıtmasından beni Sen koru.
Fıkradaki korumaktan maksad, şeytanın huyu olan hased, kibir, böbürlenme, aldanma, aldatma ve isyan gibi vasıflardan korumak plabilir.
El-Menhel, Mescide girerken ve oradan çıkarken okunması vârid blan zikirlerin toplamı şudur, der: Mescide girerken okunacak zikir;
Mesciddon çıkarken aynı zikir okunacak, ancak; yerine;duâsı okunacaktır.
El-Menhel yazarı, 773 nolu hadîste geçen ve mescidden çıkarken ıkunması emrolunan duayı almamıştır. Yukarıdaki duaya bunun Iklenmesi uygun ulur.[64]

14 — Namaza Yürü(Yerek Gitmek) Babı

774) Ebû Hüreyre (Raritya/îâhii anh)\\vn rivayet edildiğine fföre Re-sûlulhıh (SallalUıhü Aicyhivc Scllt nı) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden birisi güzelce abdest aldıktan sonra namazdan başka hiç bir maksadla evden çıkmayarak ve sırf namaz kılmak niyetini güderek mescide doğru yürüdüğü zaman, mescide girinceye kadar attığı her adımla Allah onu bir derece yükseltir ve kendisinden bir hata düşürür. Mescide girince de namaz onu alıkoyduğu sürece namaz içinde olmuş olur.» [65]

İzahı

Bu hadisi Kütüb i Sitte sahiplerinin hepsi, birbirine yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir. Mâlik, İbn-i Hibbân ve Beyhaki de buna yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayet ettiği metin daha uzundur. Onun rivayet ettiği hadisin baş kısmında, kişinin cemaatla kıldığı namazın, evinde ve çarşısında kıldığı namazdan yirmibeş derece fazla olduğu bildiriliyor. Hadisin son kısmında da :
«Kişi namazı beklerken mescidde kimseye eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça melekler onun için dua ederek : Allahım ona mağfiret eyle, Allah'ım ona rahmet eyle, Allah'ım onun tevbesini kabul eyle; derler.1- ilâvesi vardır.
Hadisteki "...namazdan başka hiç bir maksadla...- cümlesinden anlaşılıyor ki; kişi sırf namaz için değil de, namaz kılmak niyetiyle beraber başka mülâhazalarla mescide vardığı takdirde, hadiste va'dolu-nan fazileti kazanamaz.
Sırf namaz kılmak maksadıyla mescide giden kişi, attığı beher adım karşılığında, hem bir hasene kazanır, hem de bir günahı silinir.
Kişi mescide girdikten sonra namaz için beklediği sürece sevab kazanması yönünden namazla meşgul olanın hükmündedir
Yukarıda Ebû Davud'un süneninden naklen beyan et tiğimiz rivayette belirtildiği gibi ki$i orada kimseye söz veya fiil ile 'eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça, namazdaymış gibi sevab kazanmış olur. Kimseye eziyet ettiği veya abdesti bozulduğu zaman, namazla meşgulmüş gibi süregelen sevabı son bulur. [66]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Abdest alırken güzelce almalıdır. Yâni abdestin sünnetlerine ve âdabına riâyet ederek, mükemmel olarak almalıdır.
2 — Abdest almadan mescide girilmemelidir.
3 — Mescide giderken ihlaslı bir niyetle gitmelidir. Namazdan başka hiç bir dünya menfaatim düşünmemelidir.
4 — Mescide girince huşu içinde namazı beklemeli, mescidin âdabına aykırı davranışlardan sakınmalı ve namazdaymış gibi edebli beklemelidir.
5 — Hadîste belirtilen şartlara riâyet edilerek namaz için mescide gidildiğinde atılan her adım bir sevabın kazanılmasına ve bir günahın bağışlanmasına vesile kılınmıştır.

775) Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Namaza ikamet getirildiği vakit sakın ona, koşarak gelmeyiniz, yürüyerek geliniz. Sükûnet ve vakardan ayrılmayınız. Yetişebildiğiniz kadarım (imamla) kılınız. Yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayınız.» [67]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkaları da rivayet etmişlerdir.
Hadîste «Namaza ikamet getirildiği vakit...» buyurulmuştur. Buhâri' nin bir rivayetinde: İkamet sesini işittiğiniz zaman...»; başka bir rivayette de:
= -Namaza geldiğiniz zaman...» buyurulmuştur.
«İkamet edildiği vakit koşarak namaza gitmeyin» buyurulurken: îkamet edilmeden önce namaza koşarak gidebilirsiniz, hükmü çıkarılamaz. Esasen namaza başlarken imamla beraber niyet etmeye yetişebilmek için, ikamet edilirken koşmanın meşruluğu düşünüldüğünden dolayı bu düşünüşün yanlışlığını belirtmek için özellikle ikametten bahsedilmiştir. İkamet getirilirken imamla beraber taharrum tekbirinin faziletine erişmek maksadıyla koşmak yasak iken ikametten önce koşmak hayda hay yasak olur. Şu halde gerek ikamet edildiği vakit ve gerekse başka zaman koşarak namaza gilmek, caiz değildir.
Ebû Dâvûd un süneninin 'Namaza koşmak bâbı'nda rivayet olunan bu hadîsin açıklanmasında el-Menhel yazarı şöyle der:
«Bâzı âlimler hadîsteki ikamet kaydını dikkate alarak 'İkamet getirilmeden önce koşmak caizdir. İkamet getirilirken caiz değildir. Caiz olmayışının sebebi de şudur : İkamet edildiği zaman koşarak gelip namaza duran kişi tam bir huşu ile kıraatini ve diğer vecîbeleri yerine getiremez. Fakat ikametten önce koşarak gelen şahıs, İcabında dinlenir, sonra ikamet edilir ve huşu ile namaza başlar,' demişlerdir.
Nevevî: 'İkamet getirilmediği zamanlarda koşarak namaza gelmenin yasaklığına dikkati çekmek için hadîste: -İkamet getirilirken...» buyurulmuştur. Çünkü ikamet getirilirken cemaatla kılınan namazın bir kısmını kaçırmak endişesi bulunmasına rağmen koşmak yasak olduğuna göre, böyle bir endişe olmadığı yâni henüz ikamet edilmemişken koşmanın yasaklığı kendiliğinden anlaşılır. Koşmaya gerek olmadığına dâir Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve.Sel-lem'in :
= «Çünki biriniz namaza gitmeye kasdedip (yürüyünce) artık o kişi namazdadır.» buyruğu ikametten önce de koşmanın mânâsız olduğuna delâlet eder. Ne zaman olursa olsun, namaz niyetiyle yola çıkan kişi, mademki namazda sayılır, ister ikamet edilirken, ister henüz ikamet edilmemişken koşmaya lüzum kalmamış olur. Hadîsin sonundaki :
-Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) kılın, yetişemediğiniz kısmı (kendiniz) tamamlayın buyruğu da bu görüşü te'yid eder.' demiştir
Hadîs, namaza koşarak gitmenin yasaklısına delâlet eder. Bu hususta Cuma namazı ile vakit namazları arasında bir fark yoktur. Taharrüm tekbirini veya bâzı rek'atlan, hattâ cemâati kaçırma endişesi bulunsun bulunmasın hüküm aynıdır. Zeyd bin Sabit, Enes, Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhebi budur. îb-nü'1-Münzir de bu görüşü seçmiştir. Âlimlerin ekserisinin buna hükmettikleri rivayet olunmuştur.
İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, el-Esved bin Yezîd, Abdurrahman bin Yezid ve îshak bin Rahaveyh (Radıyallâhü anhüml'e göre taharrüm tekbirinin faziletini kaçırma endişesi varsa koşulur.
Nevevi: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan mezkûr hadîs dolayısıyla birinci görüşün daha sıhhatli oldu ğunu söylemiştir.
Tirmizi: Âlimlerin bir kısmı: Taharrüm tekbirinin faziletini kaçırmak endişesi varsa koşulur, demişler hattâ bunlardan koşarcasına hızlı yürüyen olmuştur. Bir kısım âlimler İse, bu endişe olsa bile koşmayı mekruh saymış ve sükunetle, vakarla gitmeyi tercih etmişlerdir. Ahmed ve İshak bununla hükmederek: Uygulama, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine göredir, demişlerdir. Bu arada İshak: Taharrüm tekbirinin fazîletini kaçırmaktan korkan kişinin hızlı yürümesinde beis yoktur, de mistir.
«Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) kılınız.» fıkrasına gelince; Cemaatla namaz kılmanın fazileti olan yirmiyedi derecelik üstünlük, namazın bir kısmında cemaata yetişen kimse için de vardır, diyen cumhur, bu hadîsi delil göstermiştir. Onlara göre başından itibaren bütün namazı cemaatla kılmanın dereceleri daha mükemmel olmakla beraber, namazın en küçük bir parçasında, meselâ son oturuşta cemaata yetişen kişi de cemâatin faziletine kavuşmuş olur.
Bâzı âlimlere göre cemâatin faziletine kavuşmuş sayılabilmek için namazın en az bir rek'atmın cemaatla kılınması gerekir.
-Yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayınız.» fıkrasının mânâsı şudur: İmamın sizden önce kılmış olduğu rek'atleri o selâm verince kılınız. Fıkradaki: «...tamamlayınız» lafzı, kişinin imamla kıldığı kısmın, namazın baş kısmına mahsub edildiğine ve imam selâm verdikten sonra kılınacak kısmın, namazın son kısmına mahsub edildiğine delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Cumhura göre geç kalan şahsm imama yetiştiği rek'atler, onun için namazın baş kısmıdır. Ali bin Ebi Talib, Said bin el-Müseyyeb, Hasanı BasrİI, Mekhûl, Atâ,Zühri,Evzâi ve îshak (Radıyallâhü anhüm), bununla hükmetmişlerdir. Delilleri Dârekutnî' nin Katade' den rivayet ettiği Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anhümâ)'in şu haberidir:
-İmamla beraber yetiştiğin miktar, senin namazının evvelidir. İmamın senden önce okuduğu Kuran ı sen tamamla.» Âlimlerin ikinci delili, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'nin mezkûr hadi sidir. Bunların üçüncü delili şudur: Akşam farzında imamla bir rek'at kılabilen kişi, imamın selâmından sonra kalkar, bir rek'at kıldıktan sonra teşehhüde oturur, sonra üçüncü rek'ate kalkar. Bu hususta bütün âlimler müttefiktirler. Eğer imamın daha önce kıldığı rek'atler geç kalan şahsın namazının baş kısmına mahsub edilmiş olsaydı, imam selâm verdikten sonra ayağa kalkan bu şahıs, bir rek'at kıldıktan sonra oturmamalıydı. Çünkü akşam namazının ilk rek'a-tinden sonra oturmak yoktur.
Süfyân-ı Sevri, Ebû Hanife, Ahmed, Mü câhid ve İbn-i Şirin'in dâhil olduğu bir cemaata göre' geç kalan şahsm imama yetiştiği rek'atlar, şahsın namazının son kısmına mahsub edilir. Hattâ: İki rek'at kaçıran kişi, imam selâm verdikten sonra kalkıp bunları kılarken kıraatim açıktan okumalı, Fatihaya sûre eklemelidir, demişlerdir. Bunların delili ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin mezkûr hadîsinin bâzı rivâyet-
lerinde bu fıkradaki;«tamamlayınız.» emri yerine;«kaza ediniz.» emrinin bulunuşudur. OnJar. kaza, ancak kaçırılmış olan için kullanılır, demişlerdir.
Cumhurun görüşü kuvvetlidir. Fıkradaki iki lafız arasında bir çelişki yoktur. Çünkü kaza kelimesi, eda vaktinde kılınmayan namazın sonradan kılınmasında kullanıldığı gibi, namazın asıl vaktinde kılınmasında da kullanılır. Yâni edâ ile eş anlamlıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in şu âyetlerinde 'Kaza' kelimesi Edâ' mânâsında kullanılmıştır:
= «Namazı tamamladığınız zaman...»[68] = «Menâsikinizi tamamladığınız zaman...»[69]
-Cuma namazı eda edilince...»[70] Rivayetlerin arasını bulmak için cümlesi ile; cümlesi aynı mânâya yorumlanır. Ve kaza kelimesi kalan rek'atları yapmak demektir. Esasen rivayetlerin ekseri 'dur.
Beyhaki: diyenler çoğunluktadır. Ebü Hüreyre (Badıyallâhü anh)'ye daha sıkı temasta bulunmuşlar ve hıfz yönünden daha kuvvetlidirler. Bu nedenle; rivayeti öncelik kazanır, demiştir. [71]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namaza giderken koşmak yasaktır.
2 — Sükûnet ve vakarla namaza gidilmelidir.
3 — imamla namazın bir parçasını kılmaya yetişen kişi için cemâat fazileti vardır.
4 — İmam namazın neresinde olursa olsun ona uymak caizdir.
5 — İmamla beraber kılınan rek'atler, namazın baş kısmına mah-sub edilir.

776) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyailâhü unh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallakü Aleyhive Sellemyden, şöyle buyurduğunu işit-nıiştir :
— «Allah'ın, günahlara keffâret ve hasenatı artırmaya vesile kıldığı şeyleri size göstereyim mi?» Sahâtoiler:
— Göster, Yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) :
— Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve bir namazdan sonra diğer namazı beklemektir.» buyurdu.[72]

777) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyallâhü a»A>'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Kim yarın müslüman olarak Allah'a kavuşmaktan sevinirse şu beş vakit namazını ezan okunan yerde muhafaza etsin. Çünkü bu namazlar hidayet sünnetlerindendir ve şüphesiz Allah, Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e hüda (= hidayet.) sünnetlerini meşru kılmıştır. Andolsun ki, eğer her biriniz kendi evinde namaz kılmış olsaydı siz Peygamberiniz (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) sünnetini terketmiş olurdunuz. Ve Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sünnetini terketmiş olsaydınız, şüphesiz dalâlete düşmüş olurdunuz. Vallahi ben, bizleri (sahâbîleri) bilirim ki münafıklığı malûm olan münafıklardan başka hiç kimse cemaattan geri kalmazdı. Vallahi safa girinceye kadar iki kişi arasında tutularak mescide getirileni bilirim. Hiç kimse yoktur ki tertemiz ve güzelce abdestini alıp mescide gider, içinde namaz kılar da attığı her adımla Allah onu bir derece yükseltmesin ve her adımla onun bir günahını affetmeşin." [73]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhl'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.
«Şu beş vakit namazları...» fıkrasından maksad, beş vakit namazı, şartlarına, rükünlerine ve adabına riâyet, ederek mescidlerde cemaatla edâ etmektir.
Hadiste beş vakit namazın, hidâyet sünnetlerinden olduğu bildiriliyor. Sünnet, yol demektir. Hidâyet de hak ve doğru demektir. Hidâyet sünneti demek, hidâyetin ta kendisi olan yol demektir. Buna göre sünnetten maksad, farz ve vâcibten sonra yapılması istenilen ve fıkhı bir terim olan sünnet değildir.
İkinci ihtimâl, fıkhı terimdir. Yâni farz ve vâcibten sonra, yapılması istenen ibâdetler çeşidi anlamında kullanılmış oluyor. Fıkıh ve Usul-ü Fıkjh'ta sünnetler ikiye ayrılmıştır:
1 — Süneni Hüdâ,
2 — Sünen i Zevâid.
Sünnet-i Hüdâ: Dini mükemmelleştirmek için devamlı olarak yapılması istenen sünnettir. Bu tür sünneti özürsüz olarak, sürekli surette terk etmek mekruhtur. Ve terk eden kişi, kınanmış olur. Cemâata devam etmek, ezan, ikamet ve benzeri ibâdetler bu tür sünnettendir.
Sünneti Zevâid: Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in âdet üzere yaptığı fiillerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kalkıp oturması, yiyip içmesi, uzanıp uyuması gibi durum ve davranışlarıdır. Bunları tutmak güzeldir, sevabı vardır. Terket-mek ise mekruh değildir, kınanmayı gerektirmez.
İbn-i Abidin Dürrü'l-Muhtar haşiyesinde şöyle der: 'Meşru kılınan ibâdetler, farz, vâcib, sünnet, ve nafile olmak üzere dört kısma ayrılır :
Yapılması yapılmamasmdan evlâ olup, bırakılması yasak olan ibâdet kat'î bir delil ile sabit olursa ona 'Farz1 denir.
Şayet zannî bir delil ile sabit olursa ona Vâcib' denir.
Yapılması yapılmamasmdan evlâ olan bir ibâdetin terkedilmesi yasak kılınmamışsa bakılır: Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ve ondan sonra Hulafâ-i Râşidin'in devamlı surette yaptıkları ibâdetlerden ise ona Sünnet denir.
Devamlı yapmamışlarsa ona Mendûb ve Nafile denir.
Sünnet iki çeşittir. Birisi Sünnet-i Hûda'dır. Bunun terki mek-ruhluk ve isâeyi gerektirir. Cemâat, ezan ve ikamet bu tür sünnettendir. Diğeri Sünnet-i Zevâid'dir. Bunun terki isâe veya keraheti gerektirmez. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in giyim kuşamı, oturup kalkması bu tür sünnetlerdendir. Nafile ve mendubun faili sevab kazanır. Terk edeni kınanmaz. Bâzıları: Nafile Zevâid sünnetlerinden değer bakımından geridir, demişlerdir.'
-Vallahi Ben bizleri (sahâbîleri) bilirim...» fıkrasının mânâsı şudur : Vallahi ben kendimin ve sahâbilerin bütün namazları cemaatla kılageldiğimizi bilirim ve münafıklıkları besbelli olan münafıklardan başka hiç kimse bu sürece cemaattan geri kalmazdı.
Münafıklık, küfrü gizlemek ve imanlı görünmektir. Münafık da küfrünü gizleyen ve mü'min görünen kişidir.
«Vallahi safa yerleştirilinceye kadar...- fıkrasının mânâsı da şudur : Vallahi zayıflığından dolayı kendi başına mescide gelemeyecek durumda olan adamın; iki kişi tarafından tutularak ve bunlara dayanmak suretiyle yürüyerek mescide geldiğini ve böylece safa yerleştirildiğini bilirim.
Bu fıkra, cemaatla namaz kılmanın önemine, cemaata gitmek uğrunda güçlüğe tahammül etmenin gerekliliğine ve hasta ile benzerinin imkân nisbetinde cemaata katılmasının müstahablığına delâlet eder.
Hadîsin: -Eğer her biriniz kendi evinizde...» fıkrasının mânâsı şudur: Eğer sizler beş vakit namazınızı evlerinizdeki namazgahlarda kılmış olsaydınız Peygamberinizin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolunu bırakmış olurdunuz. Çünkü O, farz namazları umûmî mes-cidde edâ ederdi ve bir özür olmadıkça evinde kılmazdı ve eğer Peygamberinizin (Sallallahü Aleyhive Sellem) sünnetini terketmiş olsaydınız dalâlete düşerdiniz.Ebû Davud'un rivayetinde;
«dalâlete düşerdiniz.» cümlesi yerine : = «küfre gitmiş olurdunuz.- cümlesi bulunur.
farz namazları cemaatla kılmak, Farz-ı Ayn'dır, diyenler bu fıkrayı delil göstermişlerdir. Lâkin fıkra, namazın cemaatla kılınmasının Farz-ı Ayn olduğuna dalâlet etmez. Çünkü: «...dalâlete düşerdiniz.» veya «...küfre giderdiniz.» ifâdesi, cemâat namazını terket-meye âit tehdid ve teşdid anlamına yorumlanmış olur. Yahut cemaatla namaz kılmayı küçümseyerek ve hakir görerek terketmeye yorumlanır.
Hattâbi şöyle yorum yapmıştır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini terketmiş olsaydınız, bu hâliniz İslâ-mî emirleri tedricen terk ede ede maazallah bir gün küfre gitmiş olabilirdiniz. [74]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Beş vakit namazın; şartlarına, rükünlerine ve âdabına riâyet etmek kaydıyla cemaatla kılınmasına teşvik edilmiştir.
2 — Beş vakit namazın cemaatla ve mescidde kılınması, hüdâ sünnetlerinden ve hidâyet yollarındandır.
3 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini terk etmek çok tehlikelidir.
4 — Cemaata gitmemek, münafıkların kârıdır.
5 — Hasta adamın, imkân bulduğunda başkasının yardımıyla da olsa cemaata gitmesi arzulanır.
6 — Âdâb, şart ve rükünlerine riâyet ederek abdest alıp mescide giden ve orada cemaatla namaz kılan kimsenin, adım basma bir derecesi yükselir ve bir günahı bağışlanır.

778) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü a«/r/den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kim namaza gitmek üzere evinden çıktıktan sonra şu duayı okursa, Allah, rahmetiyle ona yönelir ve yetmiş bin melek, onun günahlarının bağışlanmasını (Allah'tan) diler:
= 'Allahım! Senden istiyenlerin Senin katındaki hakkı için gerçekten Senden istiyorum. Ve şu yürüyüşüm hakkı için Senden istiyorum. Çünkü ben ne kibirlenmek ne de böbürlenmek için ve ne görsünler diye ne de duysunlar diye (evden) çıkmadım. Ve ben Senin kızmandan sakınmak ve Senin rızânı taleb etmek için çıktım. Bu sebeple Cehennem ateşinden beni korumanı ve günahlarımı örtmeni Senden istiyorum. Şüphesiz Senden başka hiç kimse günahları örtemez.Zevâid'de : Bu hadîsin isnadı zayıf râviler zincirinden kuruludur. Atiy-ye el-Avfî, Fudayl binMerzûk ve el-Fadl bin el-Muvaffak adlı râvilerin hepsi zayıftır. Lâkin İbn-i Huzeyme kendi sahihinde bu hadisi Fudayl bin Merzûk tarikinden rivayet etmiştir. Hadîs İbn-i Huzeyme yanında sahihtir, denilmiştir. [75]

İzahı

Hadîste geçen: «...Senden isteyenlerin Senin katındaki hakkı için...» ve «... Şu yürüyüşün hakkı için...» cümlelerinde geçen 'Hak' kelimesi, Allah tarafından kula ödenmesi gerekli kazanılmış bir istihkak demek değildir. Çünkü Allah, hiç bir şeyi yapmaya mecbur değildir. Faili Muhtardır. Dilediğini yapar. Tam irâde sahibidir. Hiç bir kulun ödenmesi gerekli herhangi bir hakkı Allah katında yoktur. Kulun hayat boyunca yaptığı tüm kulluk görevleri ve ibâdetleri başarması, Allah'ın inâyetiyledir. Ve bütün hayratı Allah'ın kendisine vermiş olduğu sayısız ni'metlerden meselâ bir akıl ni'metine denk gelemez. Bu sebeple hadîste geçen 'Hak'tan maksad; Allah'ın; dilekte bulunan mü'min kullarına lütuf ve ihsanı ile ve tamamen karşılıksız* bir ikram mâhiyetinde olmak üzere vereceği va'd buyurduğu fazilettir. Kişi, 'Hak' kelimesini kullanarak duâ ederken şunu demek istiyor. Allah'ım! İhtiyacımın giderilmesi ve dileğimin kabulü uğrunda ben Senden dilekte bulunanlar için va'dettiğin yüce katındaki fazilete tevessül ederek Senden dilekte bulunuyorum.

'Hak' kelimesi bu mânâya yorumlanınca sakıncalı bir tarafı kalmamakla beraber, bu inceliklere aklı ermeyen kimselerin zihinlerinde yanlış mânâlara yer verileceği endişesiyle Hanefi âlimleri, -Şunun hakkı için...» gibi sözlerle duâ etmekten kaçınmışlar ve bu tür kelimeleri mutlak kullanmayı kerahetten hâli görmemişlerdir.

779) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre KesûJullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Karanlıklarda mescidlere çok (defa) yürüyenler, işte onlar Allah'ın rahmetine çokça dalanlardır.

780) Sehl bin Sa'd es-Saîdi (RadtyaUâhü anh)\\eu rivayet edildiğine göre; Resûluîîah (SaliaUahi't Aleyhi ve Se/leın) şöyle buyurdu, demiştir :
«Gece karanlıklarında (mescidlere) çok (defa) yürüyenler, kıyamet günündeki tam nurla sevinsinler.
Bu hadîsi Hâkim de rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir. İbn-i Huzeyme ve Beyhaki'de rivayet etmişlerdir. Zevâid yazan da isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

781) Enes hin Mâlik (Htuhyıii/âhü tınh)'t]en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalaUabü Aleyhi ve Se/ieın) şöyle buyurdu, demiştir:
-Karanlıklarda mescidlere çok (.defa) yürüyenleri kıyamet günündeki tam nurla müjdele.[76]

İzahı

Müellifin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'ten rivayet ettiği hadis, metnini, Ebû Dâvûd başka bir senedle Büre yde (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivayet etmiştir. Tirmizî, el-Hâkim ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
«Karanlıklarda mescidlere çok (defa) yürüyenleri...» ifâdesinin mânâsı şudur: Gece karanlıklarında bir iki defa yürüyenleri değil de çok defa yürüyenleri ve gece karanlığında mescide gitmeyi itiyat haline getirenleri kıyamet günündeki dâimi ve ebedî nurla müjdele.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in : «...müjdele.» emrindeki hitâb umûmîdir. Müjdeleme durumunda olan âlimler ve benzeri yetkililerin hepsini kapsar. Bu hitabla muayyen bir kişi kasde-dilmemiştir.
Kıyamet günündeki tam nur, kıyamet günü mü'minler için hâsıl olan ve Cennet'e girinceye kadar devam eden nurdur. Münafık-lar böyle değildir. Çünkü onlar Dünya'da iken tevhid kelimesini dilleriyle söyledikleri için kıyamet günü başlangıçta onlar için de bir nur hâsıl olacak ve belirdikten hemen sonra sönüverecektir. Münafıklar, mü'minlere : Bize doğru bakınız.Tâki sizin nurunuzdan iktibas edelim, diyecekler/ Münafıklara istihza mâhiyetinde : Gensin geriye dönün de nur taleb edin, denilecek; Münafıklar geri dönecekler, bundan sonra kendileri ile mü'minler arasına kapılı bir sur konulacak. Sûrun mü'minler tarafında olan iç kısmında rahmet bulunacak ve münafıklar tarafında olan dış kısmında azab olacaktır.
Gece karanlığında mescidlere gitmeye teşvik edici mâhiyette daha bir çok hadîs vardır. Onları buraya geçirmeye lüzum görmüyorum.
Sindî'nin beyânına göre bu hadîs, yatsı ve sabah namazında mescide gitmenin faziletini ifâde eder. Sabah namazında tağlis yapıldığı takdirde ona şâmildir. İsfârda, yâni; ortalık aydınlanınca sabah farzını kılmak evlâdır, diyenlere göre hadîsin sabah namazına şümulü yoktur. [77]

Son Üç Hadîsin Fıkıh Yönleri

1 — Hayır işleyeni müjdelemek meşrudur.
2 — Gece karanlıklarında mescidlere çok adım atmak uhrevî saadete vesile olur.
3 — Hadîsler sabah ve yatsı namazlarını mescidlerde kılmaya devam etmeye teşvik etmiştir. Çünkü gece karanlığında edâ edilen namazlar bunlardır.
4 — Sabah ve yatsı namazlarında mescidlere gitmeyi âdet hâline getirenlerin müjdelenmesine işaret vardır. [78]

15— Mescidden En Uzak Olanların (Uzaklık Derecelerine Göre) Sevabı Daha Büyük Babı

782) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den :
Şöyle demiştir : ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Selle,m) buyurdu ki : «Mescidden en uzak olanların (uzaklık derecesine göre) sevabı daha büyüktür. [79]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. E1-Hâkim de rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir.
Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Kaldığı yer mescidden daha uzak olanın, cemaata gelişi dolayısıyla kazandığı sevâb, durduğu yer mescide o kadar uzak olmayanın cemâat sevabından daha büyüktür. Böylece kişinin meskeni veya bulunduğu yer mescidden uzaklaştıkça sevabı daha çok olur.
Müslim'in Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anhl'dan rivayet ettiği bir hadîse göre ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Namaz hakkında sevabı en büyük olan insan, namaz yolu en çok uzak olandır.»
Hadisler, meskeni mescidden uzak olan kimseler için bir teselli kabilindendir. Çünkü meskeni mescide yakın olanın mescidde durması ve orada bol bol namaz kılması kolaydır, sevabı da buna göre çoktur. Evi mescidden uzak olan kimse bunlardan mahrumdur. Ona teselli olsun diye mescide gelip gitmek için karşılaştığı meşakkat ve
çok adım atması karşılığında bol sevab kazanmakla müjdelenmiştir.
Hadîslerden maksad, meskenleri mescidlerden uzaklaştırmak de ğildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evi mescide çok yakındı. Bu nevî hadîsler: 'Oruçlu adamın ağız kokusunun Allah indinde misk kokusundan daha güzel olduğunu' bildiren hadis gibidir. Çünkü o hadiste ağız kokusunu bozmaya teşvik etme anlamı yoktur Maksad, oruçlunun, ağzına bir şey almaması nedeniyle bozulan ağız kokusu dolayısıyla teselli edilmesi ve çokça sevab kazanmakla müjdelenmesidir. [80]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, mescidlere çok adım atmanın, sevabı bol olan ibâdetlerden olduğuna delâlet eder.

783) Übey bin Ka'b (RudtyutUâkü anh)\\en :
Şöyle demiştir: Ensardan bir adam vardı. Onun evi, Medine'nin (mescidden) en uzak olan eviydi. Bununla beraber, Hesülullah (Sal-laljahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılmayı hiç kaçırmazdı. Ubeyy (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, ona acıdım ve:
— Yâ Filan! Eğer sen bir merkep satın alsaydın, seni şiddetli sıcaktan korurdu. Ayağına taş değip incinmesinden yüksek tutardı ve yerin zehirli hayvanlarından korurdu, dedim. Adam
— Vallahi evimin Muhammet) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinin bitişiğinde olmasından hoşlanmam, dedi. Übey demiştir ki: Ben adamın sözünü istiskal ederek alındım. Hatta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in evine vararak, dediklerini Ona anlattım. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı çağırtıp ona sordu. Adam da, bana dediğinin mislini Ona zikretti ve (attığı adımların) izinden sevab umduğunu anlattı. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ona:
«Gerçekten sana, saklayıp umduğun (sevab) vardır.» buyurdu. [81]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım .

Hamad : Şiddetli sıcak ve kızgın yer üzerinde yürümek anlamlarına gelir.
Vak'a: Taşın ayağa değip incitmesi demektir. Tunub: Çadır ipi demektir. Burada yakınlıktan kinayedir.
İhtisâb: Hesaplamak, yetinmek, zannetmek, saymak, mükâfatını Allah'tan beklemek, saklamak, Allah'ın rızasını taleb etmek, sevab talebiyle bir şey yapmak gibi değişik mânalara golir. Bu mânâların bir kaçı buraya uygun düşer.
Hadîsin mânâsına gelince; Übeyy (Radıyallahü anh)'in bahsettiği Ensâri' nin ismini bilemedim. Bu zât Medîne' deki müslümanlardan evi mescide en uzak olan kimse olmasına rağmen beş vakit namazı mescidde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem î'in arkasında kılar.Ve cemâati hiç kaçırmazdı.Übeyy (Radıyallahü anh), onun bu hâline acıyarak bir merkep satın almasını söylemiş ve binerek gelip gitmesinin faydalarını anlatmış; gündüz geliş gidişlerinde, Güneş'in kızgın sıcağından ve kızgın kumlar üzerinde yürümekten kurtulacağını; gece, gündüz geliş ve gidişlerinde zehirli hayvanların şerrinden ve yollardaki taşların ayağını incitmesinden kurtulacağını hatırlatmıştır Adam, anlatılan zorluklardan kurtuluşun diğer bir çâresinin mescide yakın bir yerde yerleşmek olduğunu, fakat uzak mesafeden yürüyerek gelip gitmekle daha çok sevab kazanma yolunu tercih ettiğini, söylemek istemiştir.
Ancak evinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evine yakın olmasından hoşlanmadığını kapalı bir ifadeyle söylediğinden dolayı,Übeyy (Radıyallâhü anhJ bu sözü istiskal ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmiş ve nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı çağırtıp sarfettiği sözün mâhiyetini sorunca, adam maksadını açıklamış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de niyetine göre karşılık bulacağını bildirmiştir.
Hadîsin «Gerçekten sana, saklayıp...» fıkrasından maksad şudur: Adam riyakârlık ve gösteriş gibi süflî emelleri karıştırmadan tam bir ihlâsla amel ettiği zaman Allah Teâlâ yanında sevaba lâyık olacağını müjdelemektir. [82]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Sahâbîler, birbirlerine karşı fazlasıyla merhametliydiler.
2 — Dinî yönden görünüşte noksanlık arzeden bir hâl ve hare: ket görüldüğünde durumu kavmin büyüğüne iletmek gerekir.
3 — Kavmin büyüğü, etbâmdan birisinin uygunsuz harekette bulunduğunu haber aldığı zaman, hemen ceza yoluna gitmemeli, önce durumu iyice tetkik ve tesbit etmelidir.
4 — Mescide çok yürümenin sevabı fazladır.
5 — Amelde ihlâslı olmak esastır.

784) Enes hin Mâlik (Rtıdtyullâkü anh)'ûen rivayet edildiğine göre şöyle tlemişlir:
(Ensardan) Banî Selime kabilesi, (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidden uzak kalan) evlerinden çıkarak mescidin yakınına gelmek istediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Medine'yi muhafaza eden bu evleri tahliye etmekle) Medine çevresini boş bırakmalarını arzu buyurmadı. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara ı
«Ey Benî Selime! Sizler, (mescide gelip giderken) attığınız adımlarınızın izlerini hesaba katmayacak mısınız?» buyurdu. Bunun üzerine onlar, yerlerine ikamet ettiler."
İzahı
Bu hadîsi Buhâri de rivayet etmiştir. Müslim ise, aynı olayı anlatan bir hadîsi Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'tan, başka lafızlarla, müteaddit senedlerle rivayet etmiştir.
Sindî: 'Beni Selime kabilesi, Ensar-ı Kira m'ın bir koludur. Araplardan bu isimli başka kabile yoktur. Onların evleri Mescid-i Nebevi' den bir hayli uzaktı. Mesafenin uzaklığı, çok karanlık gecelerde, yağışlı havalarda ve şiddetli soğuklarda mescidlere gelmelerine mâni oluyordu. Bu nedenle Medine'-nin yakınına gelmek istediler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine' nin etrafının boş kalmasını arzulamadığı için, bunlar bu istekten vaz geçtiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların mesafe uzaklığı dolayısıyla mescide gelişlerinde attıkları adımların çokça sevaba vesile olacağını bildirmiştir,' demiştir.
Müs1im'in bu kabileden olan Câbir bin Abdillah el-Ensâri (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bu konudaki hadîslerden birisinde Câbir (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Evlerimiz mescidden uzaktı. Biz, evlerimizi satıp mescidin yakınına yerleşmek istedik. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lem), bizi men etti ve «Şüphesiz attığınız her adıma karşılık size bir derece vardır.» buyurdu. \

785) (Abdullah) İlm-i Abhâs (Rudıyallâhü ttnh)'den: Şöyle demiştir: Ensârın evleri mescidden uzaktaydı. Yakına gel-mek istediler. Bunun üzerine = «Ve biz, onların önden gönderdiklerini ve eserlerini yazarız.[83] âyeti nazil oldu. İbn-i Abbas demiştir ki: Onlar da (evlerinde) kaldılar.Zevâid'de : Bu hadis mevkuftur. Senedinde İbn-i Harb olan Simâk vardır, îbn-i Muin ve Ebû Hatim, onu sıka saymışlarsa da Ahmed : Onun hadîsleri mustaribtir, demiştir. Yâkub bin Şeybe de : Simâk'm yalnız tkrîmi'den olan rivayeti mustarib olup, başkalarından olan rivâye'ti yararlıdır, demiş diye bilgi verilmiştir.
Buhârl thtisâbü'l Âsâr bâbı'nda Enrs (R.A.)'Uı (784 noiu) hadisini rivayet ederken şöyle der :
MUcâhid :âyetinin tefsirinde 'Âsâr'dan maksad adımlardır, demiştir.
Buhâri, Enes (R.A.)'in mezkûr hadisini rivayet ettikten sonra da şöyle der : Mücâhid, Asar kelimesini adımlar olarak açıklamış ve : Onların ftsârı yerde ayakları İle yürümeleridir, demiştir.
Kastalânî : Müellif (Buhâri) bu ta'liki iki defa zikretmekle Beni Selime ka bllesinin anılan kıssasının mezkûr âyetin iniş sebebine işaret etmiştir. İbn-i Mâ-ceh, âyetin iniş sebebinin bu kıssa olduğunu kuvvetli bir sened ile rivayet etmiştir Ebî Hatim de böyle rivayet etmiştir, der. [84]

16 — Cemaatla Namaz Kılmanın Fazileti Babı

786) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü atth)'üen rivayet edildiğine güre Rpsûhtllah (Saltallahü Aleyhivc Srllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın (mescidde) cemaatla kıldığı namaz (in sevabı, tek başına) evinde kıldığı ve çarşısında kıldığı namaz (m sevabın) dan yirmi küsur derece fazladır.»"

787) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; ResuluHah (Sallallahü Aleyhi ve Scilcm) buyurdu, demiştir:
«Cemaatla kılman namazın birinizin tek başına kıldığı namaza üstünlüğü yirmi beş cüzdür. [85]

İzahı

Müellifin iki ayrı senedle rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de uzun ve kısa metinler hâlinde ve az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde: «...yirmibeş derece...»; bir kısım rivayetlerde«...yirmibeşcüz...» ve M üslim'in bir rivayetinde: «...yirmibeş namaz...» ifadeleri bulunmaktadır. Bu nedenle 'derece' ve 'cüz' kelimeleri, namaz anlamına yorumlanmıştır. Ebü Dâvûd'un sünenindeki 'Namaza yürüyerek gitmenin fazileti hakkında gelen hadîsler bâbı'nda rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yapan el-Menhel yazarı şöyle der:
«Rivayetlerde: «...yirmibeş derece.,.», «...yirmibeş cüz'...» Ve «...yirmibeş namaz...» tâbirlerinin değişik oluşunun, râvüerin tasarrufundan ileri geldiği kanaAtmdayim.
Hadisin mânâsı şudur. Adamın mescidde cemaatla kıldığı namazın sevabı, onun evde ve çarşıda kendi başına kıldığı yirmibeş namazın sevabından fazladır. Burada 'Adam* tabiriyle kadının bu hükümden istisna edilmesi kasdedümemiştir. Çünkü kadının mescide gitmesi, bâzı şartlarla caiz olduğuna göre aynı sevab onun için de mevcuttur.
Hadisin zahirine göre evde ve çarşıda kılınan namaz,, cemaatla da kılınmış olsa hüküm aynıdır. Lâkin, bu mânâ kasdedümemiştir.
Mâksad, mescidde cemaatla kılınan namazın, başka yerlerde tek başına kılınan namazdan üstünlüğünü ifade etmektir. Çünkü konu budur. Hadîste bu durumun açıkça belirtilmemesinin sebebi, mescidde-ki cemaata girmiyenlerin ekseriyetle namazı tek başlarına kılmaları olabilir. Hâl böyle olunca mesciddeki cemâat ile ev ve çarşıdaki ce-mâatm faziletinin eşit olması gerekmez. Bilâkis çarşıdan başka yerde kılınan namaz,

çarşıda kılman namazdan efdaldır. Çünkü çarşının, şeytanların yeri olduğuna dâir hadîs vardır. Bununla beraber evde ve çarşıda namazı cemaatla kılmak, tek başına kılmaktan evlâdır.
Bâzı rivayetlerde bulunan 'Dereceler' ve 'Cüz'Ier', 'Namazlar' mânâsını taşır. Çünkü bâzı rivayetlerde Derece ve Cüz' yerine 'Namaz' kelimesi kullanılmıştır. Şu halde mescidde cemaatla kılınan namazın sevabı, evde ve çarşıda kılınan yirmibeş namazın sevabından fazladır.
İlk hadisteki: «...yirmibeş küsur...» fıkrasında küsur diye karşılık verdiğimiz 'Bıd* kelimesi, birden veya üçten ona kadar olan sayılar için kullanılır. Diğer rivayetlerde yirmibeş sayısı kesin olarak geçtiği için, buradaki küsurdan maksad, beştir,
İkinci hadîsteki 'Cüz' kelimesi ise, bir parça demektir. Başka rivayetlerde bu kelime yerine derece veya namaz kelimeleri bulunduğu için 'Cüz' kelimesi ile namaz kasdedilmiştir. [86]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Cemaatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazlardan üstündür.
2 — Farz namazları evlerde ve çarşılarda kılmak caizdir.
3 — Farz namazların cemaatla kılınması şart değildir. Tek başına da kılınabilir.

788) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü a«*)'den rivayet edildiğine göre Resul ullalî (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın (mescidde cemaatla kıldığı namazın sevabı) evinde (tek başına) kıldığı namaz'ın sevabından yirmibeş derece fazladır,»"
Buhâri' nin Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) '-den merfu' olarak rivayet ettiği hadisin lafzı şöyledir:
>Cemâat namazı, münferiden namazından yirmibeş derece ile efdal olur.*
Ebû Davud'un rivâyetindeki hadisin metni ise şöyledir:
-Cemaatla kılınan namaz, (münferiden) kılınan yirmibeş namaza denk gelir....
Ebû Davud'un rivâyetindeki önemli özellik, derece ve cüz* yerine namaz kelimesinin kullanılmasıdır.

789) Abdullah İbn-i Ömer (Radtyallâkü ankiimdyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın cemaatla kıldığı namaz, adamın kendi başına kıldığı namazdan yirmiyedi derece üstündür. [87]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizî de, bu hadîsi az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Tirmizî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anlı) 'in hadisinin sahih - hasen olduğunu söyledikten sonra şöyle der: Cemaatla kılınan namazın tek başına kılınan namazdan üstünlüğüne dâir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini rivayet edenlerin hepsi: «...yirmibeş...» demişlerdir. Yalnız Ömer (Radıyallâhü anh) : «...yirmiyedi...» demiştir.
El-Hefız : Bu iki sayıdan hangisinin kuvvetli olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. «...yirmibeş...'in râvileri çok olduğu için bu rivayet tercih edilir diyenler... olduğu gibi, «...yirmiyedi...» rivayetinde âdil ve hafız râvinin ilâvesi bulunduğu için bu rivayet tercih edilmelidir, diyenler de olmuştur, demiştir.
Nevevi; 'iki rivayetin -arasını üç yönden bulmak mümkündür :
1 — İki rivayet arasında bir çelişki yoktur. Az olan derecelerin zikredilmesi, çok dereceye mâni değildir. Usul âlimlerinin cumhuruna göre sayıların mefhum-i muhalifi bâtıldır.
2 —, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), önce az olan dereceleri haber vermiştir. Bilâhere Allah Teâlâ fazilet derecesinin daha fazla olduğunu bildirince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Ssl-lem), bu defa fazla olanı haber vermiştir.
3 — Derece sayısı, namaz kılanların hallerinin değişikliğiyle ve namazın değişikliğiyle değişir. Namaz kılanların bâzılarına yirmibeş derece, diğer bir kısmına yirmiyedi derece verilir. Bu farklılık, namazın âdabına riâyet etmek, huşu ve huzur şartlarına riâyet etmek, cemâatin çokluğu, cemaata katılanların üstünlüğü, namaz kılman yerin daha kutsal oluşu gibi nedenlerden bu farklı dereceler meydana gelir.
Rivayetler arasını bulmak için güvenilir cevablar bunlardır. Başka cevablar da verilmişse de bunları nakletmeye gerek yoktur.
Bizim arkadaşlarımız ve cumhur, bu hadisleri delil göstererek : Namazın sıhhati için cemâat şart değildir, demişlerdir.Dâvûd-i Zahiri muhalefet ederek : Şarttır, demiştir. Yine bu hadîsler, cemâatin farz-ı ayn olmadığına delildir. Âlimlerden bir cemâat, buna muhalif kalarak : Namazı cemaatla kılmak farz-ı ayn'dir, demişlerdir. Muhtar hüküm, cemâatin farz-ı kifâye oluşudur. Sünnettir, diyenler de vardır. Ben, anılan görüşlerin delillerini açık olarak el-Mühezzeb şerhinde bjldirmişimdir,' derrrştir.
E1-Hâfız, cemaatla kılınan namazın derecelerinin fazlalığına vesile olan şu sebepleri ez-Zeyn bin el-Münîr'den nakletmiş tir:
1 — Cemaatla namaz kılmak maksadıyla müezzinin dâvetine icabet etmek.
2 — Vaktin evvelinde namaza gitmek.
3 — Mescide vakarla yürümek
4 — Mescide duâ ederek girmek.
5 — Mescide girildiği zaman tahiyye namazını kılmak.Bunların hepsi cemaatla namaz kılmak niyetiyle oluşur.
6 — Cemâati beklemek.
7 — Cemâati beklerken meleklerin ona salât, okumaları, istiğfar etmeleri ve iyi şahadet etmeleri.
8 — İkamete icabet etmek ve ikamet getirilirken kaçan geytanın şerrinden korunmak.
9 — İmamın taharrüm tekbirini bekleyerek ayakta durmak, imamla beraber namaza girmek ve taharrüm tekbirinin faziletine kavuşmak.
10 — Safları düzgün tutmak, aradaki boşlukları doldurmak.
11 — İmam 'Semiallahü limen hamiden1 derken ona cevab vermek.
12 — Genellikle yanılmaktan emin olmak ve imam yanıldığı zaman teşbih .veya fetihle onu uyarmak.
13 — Huşu ve ekseriyetle meşgul edici şeylerden selâmette bulunmak.
14 — Cemâatin çevresinde meleklerin halka kurması.
15 — Kıraati pekiştirmek, rükünleri ve sünnetleri öğrenip onlara riâyet etmek.
16 — İslâm şiarını açığa vurmak.
17 — İbâdet üzerinde toplanarak yardımlaşmakla şeytanı çileden çıkarmak.
18 — İbâdete karşı gevşekliği olanın canlanması.
19 — Münafıklık vasfından ve sûizandan selâmette bulunmak.
20 — imamın selâmını almak.
21 — Cemâatin duâ ve zikir üzerinde toplanmalarından yararlanmak.
22 — Cemaattaki kâmil zâtların bereketinin, noksanlığı olanlara ulaşması.
23 — Komşular arasında kaynaşma düzeninin kurulması.
24 — Namaz vakitlerinde semt sâkinlerinin buluşmaları.
25 — Müslümanlar arasında bulunması gerekli olan birlik ve beraberliğin örnek bir misâlini vermek ve pekiştirmek.
işte cemaatla namaz kılmakta görülen yirmibeş haslet...
İki özellik daha vardır ki, bunlar cehri namazlara mahsustur. Bunlardan birisi, imam okuduğu zaman susup dinlemek, diğeri de imam : 'Âmin' dediği zaman cemâatin : 'Âmin' diyerek meleklerin 'Âmin' demesiyle beraberlik sağlamak. Böylece yirmiyedi derecelik üstünlüğün cehrî namazlara mahsus oluşu ihtimâli kuvvet kazanır.'
Tiybi, Turbeştî den naklen beyan ettiğine göre cemâatin şu kadar derece üstünlüğünün hikmeti, re'y ile idrak edilemez. Bunun mercii, akıl sahiplerinin ilimlerinin idrâkinden âciz oldukları nübüvvet ilmidir.

790) Ubeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh)\\eıı rivayet edildiğine göre; ResûJuİIah (Sallattahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Adamın cemaatla kıldığı namaz, adamın tek başına kıldığı namazdan yirmi dört veya yirmibeş derece üstündür.»"
Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâi, İbn-i Huzeyme ve 1bn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Yahya bin Muin ve Zührî hadisin sahih olduğunu

belirtmişlerdir. [88]

17 — Cemaattan (Özürsüz) Geri Kalmak Hakkındaki Tesdîd Babı

791) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a»A)'deıı :
Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Vallahi içimden öyle arzu ettim ki namaza durulmasını emredeyim de ikamet getirilsin. Sonra bir adama emredeyim halka namaz kıldırsın. Bu emirden sonra beraberlerinde odundan demetler bulunan bir kaç adamı cemaata (özürsüz) gelmeyen güruha götürüp de üzerlerine evlerini ateşle cayır cayır yakayım. [89]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim,. Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazan, hadîsin mânâsı ile ilgili olarak şöyle der: «Peygamber | (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı müslümanları farz namaz cemaatlarının bâzısında bulmayınca bu hadisi buyurmuştur. Nitekim Müs1im' in bir rivayetinde hadîs şöyle başlar: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı namazlarda bir kısım insanları bulmayınca : «Vallahi içimden...» buyurmuştur.'Beyhakî' nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Münafıklara en çok ağır gelen namaz yatsı ve sabah namazlarıdır. Eğer bu iki namazdaki sevabı bilselerdi, emekliyerek de olsa bunlara gelirlerdi. Vallahi içimden... buyurmuştur.
Cemaata özürsüz devam etmeyenlere, tam namaz kıldırılacağı esnada onların evine gidilmesi isteğinin sebebi, onların suçüstü yakalanmalarıdır. Özürsüz olarak cemaata gitmeyişleri tesbit edildikten sonra cezaya müstehak oldukları müşahede edijmiş olur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: Sonra bir adama emredeyim...» buyruğu, imamın; önemli bir işi çıktığı zaman, cemaata namaz kıldıracak birisini yerine vekil bırakabileceğine delâlet eder.
Hadisteki namaz genel olup bütün farz namazları içine alır. Zahir de budur.
Hadisteki namaz ile yalnız yatsı namazının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Çünkü Ahmed'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir nadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Eğer evlerdeki kadınlar ve çocuklar olmamış olsaydı, yatsı namazına başlardım. Ve evlerdekileri ateşle yaktırırdım.» buyurmuştur, îbn-i Huzeyme, Ahmed ve Hâkim'in fbn-i Ümmi Mektum (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadis de yatsı namazına gelmeyenlerin başlarına evlerini yaktırma arzusunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taraf nidan izhar edildiğine delâlet eder.
Hadisteki namazdan maksad akşam ve yatsı namazları olabilir Çünkü Müslim, Nesâi, İbn-i Mâceh Ebû Davûd ve Ahmed'in Ebû Hüreyre (Radffallâhü anh) -den rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallajlahü Aleyhi ve Sellem) :
-Münafıklara en ağır gelen namazlar, yatsı ve sabah namazlarıdır...» buyurmuştur.
Hadisteki namazla Cuma namazının kasdedilmiş olması ihtimâli de vardır. Çünkü Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) özürsüz Cum'a namazından geri kalan bir kavim için şöyle buyurmuştur:
«Vallahi içimden geçti ki bir adama emredeyim (Cum'a) namazını kıldırsın. Sonra Cum'a namazından özürsüz geri kalan adamların başlarına evlerini yakayım.» [90]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Taleb olmadan yemin etmek meşrudur.
2 — Şer'î ceza verilmeden önce suçlunun tehdidi caizdir.Bunun hikmeti ise, kötülük ehven bir ceza ile önlenebildiği takdirde bununla yetinilmesidir.
3 — Meşru işlerde başkasından yardım dilemek caizdir.
4 — Hadîsin zahirine göre mal ile cezalandırmak caizdir.Mâ1iki1er'den bir cemâatin görüşü budur. Fakat cumhur: Mal ile cezalandırma, İslâmiyet'in ilk günlerinde vardı. Sonra neshedildi, demiştir.
5 — Borçlu veya suçlu olup hakkın yerine getirilmesine karşı çıkan kişinin, evinde saklandığı zaman, evinden isteği dışında dışarı çıkarılması caizdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),cemaata gitmeyen kimselerin, evlerini yakmakla dışarı çıkarılmalarını arzulamıştır.
6 — Namazın cemaatla kılınmasının ne kadar önemli olduğu belirtilmiştir.

792) (Abdullah) bin Ümmi Mektum[91] (Radıyallâhü (tnk)'den rivayet edildiğine güre şöyle demiştir :
Ben, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki: Ben yaslı, âmâ, evi (mescidden) uzak bir kimseyim. Bana yardım edip mescide götürecek yedekçim de yoktur. (Cemaata gelmemem için) Bir ruhsat bulur musun? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Sen ezan (sesini) işitiyor musun?» d.iye sordu. Ben : Evet, dedim. O:
«Ben senin için bir ruhsat bulamam.» buyurdu." [92]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd, Ahmed, el-Hâkim ve İbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.
Müellifin sünen nüshalarında ve Ebû Davud'un süne-ninin ekserisinde diye geçen cümlenin; olması gerek' Ebû Davud'un bâzı nüshalarında; cum leşinin bulunduğu, Menhel yazan tarafından bildirilmiştir.
Ha1lâbi: Doğru olanı; 'dir. Mânâsı: «Bana yardım etmez, bana muvafakat etmez.- demektir ise : «Beni kınamaz, ben de onu kınamam.» mânâsını ifâde eder ki, konuyla bir münâsebeti yoktur, demiştir.
İbn-i Ümmî Mektum (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den mescidde cemaatla namaz kılmaktan geri kalıp namazını evde kılmak için ruhsat istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Ben senin için bir ruhsat bulamam.» buyurarak, ezan sesini işittiği için namazını camide cemaatla kılmasını istemiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der:
*Hadîs, cemaatla namaz kılmak farzı ayn'dır diyenler için delildir. Çünkü râvi ma'zeretini anlattığı halde ezan sesini işittiği için, cemâate gitmemesine ruhsat verilmemiştir.
Namazı cemaatla kılmak sünnettir, diyenler : Hadîsin mânâsı şudur, diye yorumda bulunmuşlardır.
'Cemaata katılmadan cemâatin faziletini elde etmen için ben ruhsat bulamıyorum.' Hadîsin mânâsı, râvinin mescide gitmesinin vâ-cibliği değildir.'
Buhârî, Müslim ve (754 no'da) müellifimizin rivayet ettikleri bir hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gözünden şikâyetçi olan ashabtan îtbân bin Mâlik'in kendi evinde vakit namazlarını kılmasına izin vermiştir. Bu olay îbn-i Ümmî Mektûm (Radıyallâhü anh)'un mezkûr hadîsinin ikinci şekilde yorumlanmasını te'yid eder.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İtbân (Radıyallâhü anh) 'a ruhsat verdiği halde İbn-i Ümmî Mektûm (Radıyallâhü anh) "a ruhsat vermemesinin sebebi şu olabilir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun meşakkat çekmeden mescide ge lebileceğini bildiği için ruhsat vermemiştir. Aslında körlük meşru mazerettir. [93]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Dînî problemi olan kişi, âlime müracaat etmelidir
2 — Körlük, cemaattan geri kalmak için bazen yeterli kılmayabilir.
3 — Cemaatla namaz kılmak çok önemlidir.»

793) (Abdullah) İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Ezan sesini işitip de oraya (özürsüz) gitmeyenin namazı (makbul) olmaz.» [94]

İzahı

Bu hadisi îbn-i Hibbân ve el-Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Dârekutnî' nin îbn-i Abbâs' dan merfu olarak rivayetleri şöyledir:
'«Her kim ki namaza çağıranı işitir de her hangi bir özür gitmesine mâni olmazsa (cemaata gitmeden) kıldığı namaz, kendisinden kabul olmaz.» Sahâbüer i Özür nedir? dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Korku veya hastalıktır.» buyurdu.'
Hadîsin mânâsı şudur : Farz namaz için okunan ezan sesini duyan kimsenin, meşru bir mazereti bulunmadığı halde mescide gitmeyerek kıldığı namaz, kabul olunmaz.
Ezan sesini işitmek ve işitilen ezanın okunduğu mescide gitmek, ekseri haller dikkate alınarak buyurulmuştur. Çünkü insan genellikle ezan sesini duyduğu cemaata gider. Yoksa sanıldığı gibi cemaata gitmek yükümlülüğü, ezan sesini işitmeye bağlı değildir, İşitmese bile cemaata gitmesi matlubtur. Ezan sesini işitmemek, cemaata gitmemek için meşru' sayılan özürlerden değildir. Keza kişi ezan sesini işittiği mescide gitmez de başka bir mescide giderse, kendisinden istenileni yapmış olur.
Sindi: 'Ezan sesini işnen kişi, daha önce namaz kıl mışsa tekrar mescide gitmesi gerekli değildir.
«...Onun namazı (makbul) olmaz.» cümlesinden maksad şudur: Ezan sesini işiten kişi, çağırılan namazı kılmamış ve mescide gitmesine engel hiç bir özrü yok iken mescide gitmez de başka yerde namaz kılarsa, namazı sahih değildir. Hadîsin zahiri bu mânâya delâlet eder. Fakat bu mânâ, fıkıh ehlinin görüşlerine muhalif düşer. Bunun için hadîsten maksad, böyle kılınan namazın noksan oluşu dur.' demiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde hastalık ve korku özür sayılmıştır. Mal, can ve ırza âit korku çeşitlen buna girer. El-Menhel yazan : Şiddetli yağmur ve soğuk ile fazla acıkma ve küçük veya büyük abdestin sıkışıklığı da özürlerden sayılır, demiş ve buna âit delilleri nakletmiştir. Delilleri buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Namazı cemaatla kılmak farzı ayn'dır, diyenler bu hadisi de delil göstermişlerdir. Lâkin hadîsten maksad, kişinin kıldığı namazın, tam olarak kabul olunmadığını belirtmektir.
El-Ayni: Bu hadîs tehdid içindir.-... Namazı kabul olunmaz.» ifâdesi namazın fazilet ve kemâlinin olmayışını bildirmek içindir. Bu hadis;Mescidin komşusu için ancak mescidde namaz kılmak vardır.» hadîsine benzer, demiştir
Nevevi de:Namazın kabul olunmamasının mânâsı, namazda sahibi için sevabın olmayışıdır. Ama kılınan namaz, farzın ifâsı için kâfidir. Gasbedilen evde .kılınan namaz sahihtir. Bununla be raber sahibine bir sevab kazandırmaz. Bu da onun gibidir, demiştir.[95]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namazın cemaatla kılınmasının önemi belirtilmiştir.
2 — Cemaattan, özürsüz olarak geri kalan kişi, bol sevabdan mahrum kalmış olur.
3 — Özür nedeniyle cemaattan geri kalmak meşrudur

704) İbn-i Abbas ve İbn-i Ömer (Radtyatlâhü anhüm)\\?ı\ rivayet edildiğine jçöre kendileri Peygamber (Sallaitahü Aleyhi ve Seliemyi minber ağaçları üzerinde şöyle buyururken işi t mislerdir ;
«Vallahi bâzı kavimler cemaatları terketmekten vaz geçecekler ya da Allah onların kalblerini mühürleyecektir. Sonra da muhakkak gafillerden olacaklardır.» [96]

İzahı

Nesâi, bu hadîsi 'Cum'a' bahsinde rivayet etmiştir. Oradaki rivayette mezkûr tehdid Cum'a namazını terkedenler hakkında buyurulmuştur.
Câmiü's-Sağîr yazarının beyânına göre Ahmed, Müslim, Nesâî ve îbn-i Mâceh bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Nesâi'nin rivayetinde «...Minberinin ağaçları üzerinde...» buyurulmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberi üç basamaklıydı. Üçüncü basamak üzerinde otururdu. Mübarek sırtını üç ağaca dayardı. Minberin iki tarafında da birer ağaç bulunurdu. Minberin yüksekliği, genişliği, uzunluğu v.s. özellikleri hakkında geniş malûmat inşâallah 'Cum'a namazı' bahsinde verilecektir.
Sindi şöyle der : Kurtubi: Kalbi mühürlemek, Allah'ın, söz konusu kavimlerin kalblerinde yaratacağı cehalet, kasvet ve cefâdır, demiştir. El-Kâdı da Mesâbih şerhinde: Hadîste buyu-rulan iki şeyden birisi mutlaka gerçekleşecektir. Ya cemaatları terketmekten vaz geçip cemaata devam edeceklerdir. Ya da Allah, onlann kalblerini muhürleyecektir. Çünkü cemaatları bırakmayi alışkanlık hâline getirmek, kalbi karartır ve insanı ibâdetten soğutur demiştir.

795) Üsame bin Zeyd [97] (Radıyallâhü anh'dan rivayet edildiğine £Öre: Resûhıilaıı (SaUaiirJiü Aleyhi ve Scl/rm) >ıiyle buyurdu, demiştir:
«Vallahi bâzı adamlar cemaatı terketmekten vaz geçecekler. Yahut şüphesiz Een, onların evlerini yakacağım.[98]

Âlimlerin, Namazları Cemaatla Kılmak Hakkındaki Görüşleri

1 — Vakit namazlarını cemaatla kılmak farz-ı ayn'dır. Atâ,Evzâi, ishak,Hanbe1i'1er, Ebû Sevr, İbn-i Huzeyme, İbnü'l-Münzir, İbn-i Hibbân ve Zahiriye mezhebi mensupları bu görüştedirler.Onların delilleri 791 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhTnin hadisi ve benzen hadislerdir.
Namazın sıhhati için cemâat şart mıdır? değil midir? diye bu gruptaki âlimler arasında da ihtilâf vardır:
Zahiriye mezhcui İmam-ı Dâvûd ve kendisine tâbi olanlar cemaatla kılmayı, namazın sıhhatinin şartlarından saymışlardır.
İbn-i Hazm : Ezan sesini işitebilen erkeklerin, namazlarım mescidde cemaatla kılmaları farzdır. Özürsüz olarak ve bile bile bunu terkedenin namazı sahih değildir. Ezan sesini işitmeyecek durumdaysa, en az bir kişiyle cemâat kurup namaz kılması farzdır. Böyle yapmasa, kendi başına kılacağı namaz sahih değildir. Şayet cemâat olacak hiç kimseyi bulamazsa münferiden namaz kılabilir. Şer'i mazereti olanın kendi başına namaz kılması sahihtir, demiştir.
Bu gruptaki diğer âlimlere göre cemâat farz-ı ayn olmakla beraber kendi başına kılınan namaz sahihtir.
2 — Cemâat farz-ı kifâyedir. Bâzı Şafiî âlimleriyle Mâ1ikî1er, bu görüşü benim semişlerdir.Hanefî âlimlerinden Tahavi ve Kerhî de bunu seçmişlerdir.
Bunlar da birinci grubun delillerine dayanmışlardır. Ancak bu hükmü farz-ı ayn'dan farz-ı kifâye'ye çevirici karineler bulunduğu için: Farz-ı ayn'dır, dememişlerdir. Gösterdikleri karine:
«Cemaatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmibeş derece efdaldır.» mealindeki hadîstir. Çünkü bu hadîs, tek başına kılınan namazın sıhhatim ifâde eder. Şu halde delillerden çıkarılan vücub, kifâye içindir.
3- Cemâat sünneti müekkededir.Hanefî, $âfii ve Mâliki mezheblerinin meşhur görüşleri budur. Bunların delilleri, cemaatla kılınan namazın, tekbaşına kılınan namazdan yirmibeş derece üstün olduğunu ifâde eden İbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anh) in (789 nolu) hadisi, Ebü Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anhî'nin 788 nolu hadisi ve Ebû Hüreyre (Radı-yallâhü anhKnin (786 ve 787 nolu) hadisleridir. Bu âlimler: Cemâat namazının münferid namazından efdal oluşu, münferid namazında da faziletinin bulunduğuna delildir, demişlerdir.
Cemaata gelmeyenlerin evlerinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yakılması arzusuna ait 791 nolu hadîse gelince; buna müteaddit cevaplar verilmiştir.
El-Menhel yazarı cevapların bir kısmını şöyle sıralamıştır:
1- Evlerin yakılmasıyla ilgili hadîs, özürsüz olarak cemaattan geri kalan ve tek başlarına namaz kılan münafıklar hakkındadır. Nitekim İbn-i Mes'ud (777 nolu) hadîste:
«Ben bilirim ki besbelli münafıklardan başka hiç birimiz cemaattan geri kalmazdı,» demiştir.
2- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cemaattan geri kalanların evlerini yakmak arzusu içinden gelir.» buyurmuş ama bunu gerçekleştirmemiştir. Eğer gerçekleşmesi vâcib olsaydı terketmezdi.
3- Kadı Iyaz: Namazı cemaatla kılmak ilk zamanlarda farzı ayn kılınmış. Tâ ki münafıkların cemaattan geri durmaları Önlensin. Sonra bu

vücub neshedilmiştir, demiştir.
El-Fetih yazan: Cemâat fazileti hakkında vârid olan hadîsler, neshe delâlet eder. Çünkü efdaliyet tek basma kılınan namazda faziletin aslının bulunmasını gerektirir. Faziletin aslının oluşu, tek başına kılınan namazın cevazına delâlet eder, demiştir.
Cemâatin sünnet olduğuna hükmeden cumhur'un görüşü, açık olan görüştür.- Çünkü bu takdirde bütün delillerin arası bulunur. Hiç birisi ihmal edilmemiş olur. [99]

18- Yatsı Ve Sabah Namazını Cemaatla Kılmak Babı

796) Aişe (Radtyaliâhü atthâ)'dan:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Eğer halk yatsı ve sabah namazları cemâatiarındaki fazileti bilselerdi onlar (için mescidJe emekliye emekliye de olsa gelirlerdi.-"

797) Ebû Hüreyre (Radtyaliâhü attkyden :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kİ :
«Şüphesiz münafıklara en çok ağır gelen namaz, yatsı ve sabah namazlarıdır. Eğer bunlardaki sevabı bilmiş olsaydılar bu iki namaz (için mescidJe emekliye emekliye de olsa gelirlerdi. [100]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini Buhâri az lafız farkıyla ve 791 nolu hadis metni ile birlikte, Müslim'de buradaki metni aynen ve 791 nolu metni az lafız farkıyla ve bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd da benzer bir metni Ubeyy bin Ka'b dan rivayet etmiştir.
EI-Menhel yazarı: 'Yatsı ve sabah namazlarının faziletinin daha üstün olmasının sebebi, ikisinin de uyku vaktine rastlamasıdır. Uykusunun tatlı olduğu zamanda Allah Teâlâ için ancak takva sahibi mü'min yatağından kalkar. Münafık adam lezzetli uykusunu bırakıp namaza durmaz. İşte bu sebeple yatsı ve sabah namazının fazileti daha çoktur.
ikinci hikmet, bu iki namazın gece karanlığında oluşudur. Gösteriş için namaz kılan münafıkların gayesi, bu iki namazda kolayca gerçekleşemez. Çünkü gece karanlığında pek az kişi onları görebilir. Münafıkların dini bir amacı bulunmuyor ki onları cemaata gitmeye zorlasın. Bu nedenle anılan iki namaza gitmekte münafıkların ne dinî ne de dünyevî gayeleri bulunur' demiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisinde geçen «...münafıklar...» kelimesi ile zahiren müslüman ve kalben kâfir olan hakiki münafıklar mı kasdedilmiştir? yoksa kalben de mü'min olup günah münafıklığına düşenler mi kasdedilmiştir?
Kastalânî ve Ayni: Buradaki münafık tabiriyle küfür münafıkları değil, günah münafıkları kasdedilmiştir. Tehdid ve teşdîd için mü'minlere münafık denmiştir. Çünkü bu mü'minler, mescide gelmezler. Hiç bir özürleri olmadığı halde namazlarını evlerinde kılarlardı. Nitekim Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin Ebû Davud'un süneninde rivayet olunan hadisinde :
Sonra hiç bir illeti olmadığı halde namazlarını evlerinde kılan kavme gideyim...» buyurulmuştur. O halde bunlar, mü'min kimselerdir. Tehdid için onlara münafık ismi verilmiştir, demişlerdir.
«...Münafıklar...» tabiriyle hakiki münafıkların kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Abdullah İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un 779 nolu hadîsi bu ihtimali te'yid eder. Çünkü îbn-i Mes'ud (Raciıyallâhü anh), o hadîste :
'Vallahi münafıklığı besbelli olan münafıklar hâriç hiç birimizin cemaattan geri kalmadığını bildim' demiştir.
Buna göre müzminlerden özürsüz olarak cemaattan geri kalan olmamıştır.
Kanaatimca üçüncü bir ihtimal olarak «...Münafıklar...» tabiriyle daha geniş kapsamlı bir anlam kasdedilmiş olabilir. Yâni hem küfür münafıkları hem günah münafıkları kasdedilmiş olabilir. Kalben inanmayanlar mescide gitmekten geri kaldıkları gibi kalben inanıp cemaata özürsüz gitmeyenler de olmuş olabilir. Bu takdirde Ebü Hüreyre {Radıyallâhü anh) 'nin hadîsi ile îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) "un hadisinin aralan bulunmuş olur. îb n-i Mes'ud {Radıyallâhü anh) hakîki münafıklardan başkalarının cemaattan geri kaldıklarından haberi olmamış olabilir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bundan haberdar olmuş olabilir.
îki gruba da, bilhassa yatsı ve sabah vakitlerinde mescide giderek bu namazları cemaatla kılmak çok ağır gelmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer münafıklar anılan iki namazı mescidde cemaatla kılmanın faziletini şuurlu olarak bilselerdi emekliye emekliye bile olsaydı mescide giderek cemaatla kılarlardı.» buyurmak istenmiştir.

798) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu, demiştir:
«Kim kırk gece mescidde cemaatla namaz kılar ve bu sürece yatsı namazının ilk rek'atini kaçırmazsa, Allah bununla o kimse için Cehennem ateşinden bir âzadlık yazar.Zevâid'de : Hadisin İsnadında mürsellik ve zaaf vardır. Tirmizî ve Dâ-rekutnl : Umâre, Enes R.Ae yetişmemiş ve onunla bulusmamıştır. Diğer râvi İsmail de tedlis ederdi, demişlerdir, denilir. [101]

19- Mescidlere Devamlı Gitmek Ve (Orada Cemaatla) Namaz Kılmak İçin Beklemek Babı

799) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den :
Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şüphesiz biriniz mescide girdiği zaman, namaz onu alıkoydu ğu müddetçe namazda (imiş gibi sevab kazanmış) olur. Ve sizden birisi namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, abdesti bozulmadığı ve kimseye eziyet etmediği müddetçe melekler: 'Allah'ım! Buna mağfiret eyle. Allah'ım! Buna rahmet eyle. Allah'ım! Bunun tevbesini kabul eyle' diyerek duâ ve istiğfar eylerler.» [102]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Tirmizi,Ebü Dâvûd ve Beyhaki, uzun ve kısa metinler halinde rivayet etmişlerdir.
Hadîs, mescide giren adamın cemaatla kılınan namaz için mes-cidde beklediği sürece namazla meşgul olmuş gibi sevab kazandığına ve namaz kıldığı yerde oturduğu sürece meleklerin duâ ve istiğ farına mazhar olduğuna delâlet eder. Tuhfetü'l-Ahvezî yazarının beyânına göre duâ ve istiğfar eden melekler, hafaza melekleri veya gezici melekler yahut umumi melekler olabilir. Meleklerin sürekli duâ ve istiğfar edişleri üç şarta bağlanmıştır: Birinci şart; Kişinin, namaz kıldığı yerden ayrılmamasıdır. Müellifin rivayetinde olduğu gibi Buhâri ve Ebû Davud'un rivayetinde hadîsin zahirine göre bu şart koşulmuştur. El-Menhel yazarı, bu hadisi açıklarken : 'Namazdan sonra yerinden kalkmamak kaydı, ekseri haller itibariyledir. Yâni bu kayıt şart mahiyetinde değildir. Önemli olan, kişinin mescidden çıkmamasıdır. Namazdan sonra yerinden kalkıp yine mescid içinde başka bir yerde duran kişi için melekler duâ ve istiğfarlarını kesmeyip sürdürürler.' der.
Tirmizi'nin rivayetinde bu kayıt;
«...Kişi mescidde kaldığı sürece...» diye geçer. Bu ifade El-Men helin yorumunu te'yid eder.
Hulâsa, mescide namaz için giren kişi namaz kıldığı yerde beklesin veya mescidin başka bir yerine geçip orada beklesin mescidden çıkıncaya kadar melekler ona duâ ve istiğfar etmeye devam ederler.
Namaz kılınan yerde sabit durmak şart olmayınca iki şart kalmış olur:
Birisi, adamın abdestinin bozulmamasıdır.Tirmizi'nin rivayetine göre Hadramût'lu bir adam Ebû Hüreyre (Hadıyallâhü anh)'ye:
«Abdestin bozulması nedir?» diye sormuş. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) de : = «Sessiz veya sesli yeldir.» diye cevab vermiştir.
EI-Menhel yazarının bildirdiğine göre İbnü'l-Mühelleb: Hadîsten -anlaşılıyor ki mescidde abdestin bozulması hatadır. Sahibinin, meleklerin duâ ve istiğfarlarından mahrum kalmasına sebep olur, demiştir.
Diğer şart, söz veya fiil ile kimseye eziyet etmemektir. [103]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1- Cemaatla namaz kılmak için mescide giden kişi, namaz için beklediği sürece namazdaymış gibi sevab kazanır.
2- Adam mescid içinde kimseye eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça melekler, kendisine duâ ve istiğfar ederler.
3- Mescidde eziyet etmek veya yellenmek meleklerin duâ ve istiğfarlarının kesilmesine sebep olur.
4- Abdestsiz olarak mescidde durmak caizdir.

800) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Gurbetteki adam aile efradının yanma döndüğü zaman kendisinin dönüşüyle, onlar sevindikleri gibi; Allah, mescidleri namaz ve zikir için vatan edinen (buralara devamlı giden) her müslüman
adam (in bu hali) için sevinir.[104]

801) Abdullah bin Amr (Radıyaîlâhü anhümâ)'dan :
Şöyle demiştir: Biz, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber akşam namazını kıldıktan sonra (evine) dönen döndü ve bekliyen bekledi. Bir süre sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) koşarak, hızlı nefes alarak ve diz kapakları açılmış bir halde geldi. Ve (bize) buyurdu ki:
«Müjdeleniniz. İşte Rabbiniz gök kapılarından bir kapı açmış, meleklere karşı sizlerle övünerek (onlara) : 'Şu kullarıma bakınız. Bir farzı kılmışlar ve diğer farzı belkiyorlar,' buyuruyor.[105]

802) Ebû Saiıl-i Hudri (RadıyaUâhü aıı/t)'den:
Şöyle demiştir : Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Sİz, adamın mescidlere gidip gelmeyi itiyat hâline getirdiğini bildiğiniz (veya) gördüğünüz zaman, onun imanlı olduğuna şahitlik ediniz. Allah Teâlâ;= -Şüphesiz Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a... inananlar imaret ederler.[106]buyurmuştur. [107]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi de rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Âyetteki 'İmaret' kelimesiyle kasdedilen mânâ hususunda âlimler iki görüş rivayet etmişlerdir: Bunlardan bir kısmi: İmaretten maksad, ma'lum olan mânâdır. Yâni mescidleri yapmak, binayı sağlamlaştırmak, onarmak, yıkıldığı zaman yeniden yapmaktır. Kâfir kişi bundan men edilir. Hattâ bir mescid yapılmasını vasiyet etse bu vasiyeti kabul edilmeyecektir, demişlerdir, ikinci kavle göre imaretten maksad mescide girmek ve orada oturmaktır.
İmaret, iki kavle göre de mü'minin sânıdır. Özellikle mescidleri ibâdetle ve kılınan cemâat namazlarıyla canlandırmak, en büyük mânevi imarettir. Mescidlere namaz için ?idip gelmeyi İtiyad hâline getirerek sık sık girip çıkan kimsenin bu hâli, mü'min olmasının alâmetidir. Bunun için de hadiste böyle adamın imanlı oluşuna şehâ-det edilmesi emredilmiştir.
Şehâdetten maksad, böyle adamın mü'min olduğunu dille söylemek mi yoksa kalben itikad etmek midir?
SindÎ'nın beyânına göre Tıybi: eh âdet ediniz...» emrinin mânâsı: Adamın imanlı olduğuna kesinlikle hükmedin. Çünkü şehâdet, kalbteki kanâat ve inanca uygun olarak dille kesin söz söylemektir,1 demiştir. Sindi: Tiy bi'nin yorumu, hadisin sonunda, hadîsin hükmünü te'yid mâhiyetinde okunan âyette uygun olan yegâne yorumdur. Ancak şöyle bir sorun var: Buhâri ve Müs1im'in rivayet ettikleri bir hadise göre; Sa'd (Radıyallâ-hü anh) bir adam hakkında: 'Şüphesiz bu adam mü'mindir.' deyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Veya müslumandır.» buyurmuştur. Bu hadis, kimsenin imanlı olmasına kesinlikle hükmetmenin nehyine delâlet eder.
Bu soruna şöyle cevap verilebilir : Sa'd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde bahsi geçen adam, mescidlere müdavim değildi. Bu sebeple onun îmânına kesinlikle hükmedilmemesi arzulanmıştır. Mescide müdavim kimsenin ise imanlı olmasına Ebû Said (Ra-dıyallâhü anh)'in hadisi gereğince hükmedilmelidir.
Mezkûr problem şöyle de çözülebilir:Ebû Said (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki îmandan maksad, İslâmiyettir, teslim olmaktır. Yânı mescidlere devam eden kimsenin müslüman olmasına hükmedilir. Ama içindeki inancın gerçek mâhiyetini ancak Allah bilir.Fakat bu çözüm şekline şöyle itiraz edilebilir: Kişinin müslüman-hğına hükmetmek için mescidler, devam etmesine ihtiyaç yoktur. Çünkü mescidlere müdavim olsun olmasın : 'Ben Müslümamm" diyen herkesin müslümanlığına hükmedilir.
En uygun yorum şekli, hadisteki şehâdetten maksadın mescidlere müdavim olan kişinin imanlı olduğuna kanâat edip itikad etmek olduğuna dâir olan yorumdur. [108]

---

[1] Zevâid'de: Ömer (R.A.)'in hadisi mürseldir. Çünkü Osman bin Ab-dillah bin SÜraka, Ömer (R.A.)'den rivayet etmiş. Halbuki Ömer (R.A.), Onun anasının babasıdır. Ve Osman kendisinden hadis işitmemiştir. Bunu el-Mizzl, et-Tehzlb'te söylemiştir, tbn-i Hibbân da sahihinde bu senedle hadisi rivayet etmiştir, denilmiştir.
[2] Zevâid'de : Râvi el-Velid bin Müslim tedlisçi olup bunu an'ane ile rivayet etmiştir, şeyhi Lehia da zayıftır. Bu nedenle Ali (B.A.)'m hadisinin isnadı zayıftır, denilmiştir.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/541-543
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/543-544
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/545
[6] Zevâicl'de ; İsnadı zayıftır. Çünkü senedde Ctibare bin el-Muğallis bulunuyor ki o çok yalancıdır. Ebû Dâvûd da bu hadîsi başka bir ifade ile ve kendi senediyle İbn-i Abbas (R.A.)'tan merfu' olarak rivayet etmiştir, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/545-546
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/546-549
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/549
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/549-550
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/550-551
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/551-552
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/552-555
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/555-556
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/556-557
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/557
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/557-558
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/558
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/558-559
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/559-560
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/560-561
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/561-564
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/564
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/565
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/565-566
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/566-568
[26] 530 nolu hadisin izahında hal tercemesi geçmiştir.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/568-570
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/570-571
[29] Bu zatın adının Tıhfe bin Kays olduğu da söylenmiştir. Adı hakkında başka rivayetler de vardır. Tehzlb ve Takrlb'te doğrusunun Tıhfe olduğu söylenmiştir. Bu

zat sahâbldir. Yüzükoyun yatmaktan nefaiy hakkında bir hadisi vardır. (Hulasa: Sah. 181)
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/572
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/573-575
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/575
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/576-577
[34] Bu zatın hal terceiftesi 660 nolu hadîsin izahında geçti.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/578-579
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/579-581
[37] Kastalâni nin beyanına göre Enes (R.A.)'in annesi Ümmü Süleym'dir. Anne annesi Müleyke'dir.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/581-582
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/582-583
[40] Zevâid'de: İsnadında ilikıtâ' ve gevşeklik vardır. Çünkü râvilerinden îbn-i Ebl Meryem olan Selman bin Yesâr, Ebû Sald-i Hudrî R.A.)'den hadis işis memiştir, Diğer râvi Muhammed bin Salih'te de gevşeklik vardır, denilmiştir.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/583-584
[42] **Temim ed-Dâri (R.A.)nin Hâl Tercemesi**
Temim ed-Dâri bin Evs bin Hârice, meşhur bir sahâbidir. Eskiden hristiyan-mış. Devrinin hristiyanlarının rahibiynliş. Hicretin dokuzuncu yılı kardeşi Nâim ile beraber Medine'ye gelerek müslüman olmuşlar ve Temim, Peygamber (S.A.V.)ln beraberinde savaşa çıkmıştır. Mescidde ilk lâmba yakan o olmuştur. Filistin'de yerleşmiştir. Geceleyin çok ibâdet edermiş. Şam'da vefat etmiş, mezarı Filistin şehirlerinden olan Beyti Cibrin'dedir. (El-Menhel, C. 5, Sah. 312)
[43] Zevâid'de : Hadis mevkuftur. İsnadındaki râvilerden Halil bin İyas'ın zayıflığı üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir, denmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/584-585
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/585-588
[45] Haluk, güzel kokuların bir karışımıdır. İçindeki maddelerin çoğunu za'-reran teşkil eder
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/588
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/589-590
[48] Mezheblerin görüşleri el-Fıkh Ala'l-Mezâhebin Mescidler bahsinden alınmıştır.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/591-593
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/594-595
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/595-596
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/596-597
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/597-598
[54] İsnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
[55] Zevâid'de : Müellifin isnadı hakkında konuşulmuştur. Nesai bu hadisin, 'deve yataklarında namaz kılmaktan nehiy' bülümünü rivayet etmiş, koyun ağılında namaz kılmakla ilgili kısmı rivayet etmemiş, denilmiştir.
[56] **Sebere bin Ma'bed (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Bu zâta Sebere bin Avsece bin Harmele bin Sebere bin Hadic el-Cüheni de denmiştir. Fakat tbn-i Hibbân Rebi'in babası olan Sebere bin Ma'bed ile Sebere bin Avsece'nin ayrı ayrı şahıslar oldukları söylenmiştir. Resûllulah (S.A.V.)'dan ondo-kuz hadisi vardır. Müslim, Onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvisi, oğlu Rebi'-dir. Muâviye'nin hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Ebü Dâvûd, Nesâi. TirmizÎ ve îbn-i Mâeeh, Onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel. C. 4, Sah. 120)
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/598-599
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/599-601
[59] **Fâtima (R.A.)'nın Hâl Tercciıicsi**
Hz. Fatimetü'z-Zehrâ (R.A.) Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in zevcesi Hz. Hadice (R.A.J'den dogma en küçük kızıdır. Hz. Ali (R.A.) ile evlenmiştir. Hasan, Hüseyin ve Muhsin isminde 3 oğlu ile Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında 2 kızı olmuştur. Peygamber (S-A.V.)'in diğer kızlarından bir kısmının çocuğu olmamış, olanların çocukları da küçük yaşta vefat etmişlerdir. Bu sebeple Peygambsr (S.A.V.) mübarek nesli Fâtime (R.A.)'nm çocuklarından ve torunlarından ibaret kalmıştır.
Fâtime (R.A.)'nin fazileti ve Peygamber (S.A.V.)'in ona karşı beslediği ssvgi ve değeri ifade eden hadislerden BuhârÎ'nin rivayet ettiği bir - iki hadisini nakletmekle yetinelim :
Peygamberimiz (S.A.V.) vefat hastalığında Fâtime <R.A.)'yı yanma çağırarak kulağına yavaşça bir şey söylemiş. Fâtime (R.A.) ağlamıştır. Tekrar çağırıp gizli bir şey daha söyleyince bu defa gülmüştü. Bilâhare Âişe (R.A.) ağlama vs gülme sebebini Fâtime (R.A.)'ye sormuş, Âişe (R.A.)'nin rivayetine göre Fâtime (R.A.) kendisine şu açıklamada bulunmuştur :
«Resûlullah (S.A.V*.)), bana önce vefat edeceğini söyledi. Ben de ağladım. Sonra bana : «Cennet kadınlarının büyüğü olmaktan hoşlanmaz mısın?» buyurdu ve : Ehl-İ beyt içinde Önce benim öleceğimi müjdeledi. Buna da güldü. Sevindim diye cevap verdi-
Bu hadîs dolayısıyla Buhari, Fatına menâkıbı için açtığı bahsin başlığında şunu yazmıştır cennet fiilinin kadınlarının büyüğüdür. Buhâri'nin Misver İbn-i Mahrem'den rivayet ettiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur :
= «Fâtima benden bir parçadır. Kim onu öfkelendirirse şüphesiz beni öfkelendirmiş sayılır.»
Fâtima (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in vefatından sonra 6 aylık kısa bir süre yaşamış ve Peygamber < S.A.V.)'in de mucize olarak önceden haber verdiği gibi ehl-i beyt'ten ilk olarak kendisi vefat etmiştir.
Fâtima (R.A.)'dan 18 hadis rivayet edilmiş, birisini Buhâri ile Müslim müttefikan rivayet etmişlerdir. Kendisinden eşi Ali < R.A.), oğlu Hüseyin, Âişe, Enes bin Mâlik ve sahâbilerden bir cemâat rivayet etmişlerdir, < RadıyaUâhü anhüm)
[60] Adı MÜnzir veya Abdur rahman'dır. Babası Sa'd bin el-MÜnzÎr'dir. Dedesinin Mâlik bin Sa'd bin Hâlid bin Su'lebe bin Amr bin el-Hazreç olduğu söylenmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den 26 hadisi vardır. Buhâri ve Müslim üç hadisini beraber ve bir hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri Câbir bin Ab-dillah. Urve bin ZÜbeyr, Abbâs bin Sehl, Amr bin Selim, Abdülmelik bin Said ve başkalarıdır. Uhud savaşına ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Kütüb-i Sitte sahipleri. Onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel, C. 4, Sah. 73)
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/601-603
[62] Cum'a : 10
[63] Zuhruf : 32
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/603-606
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/606-608
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/608-609
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/610
[68] Nisa : 103
[69] Bakara : 200
[70] Cum'a : 10
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/610-614
[72] Zevâid'de : Ebû Said (R.A.)'in hadîsini İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Sahîh-i Müslim'de ve başka hadîs kitablarmda bu hadisin şahidi vardır, denilmiştir;
Müellif, 'Abdestte isbağ' babında bu hadîsi rivayet etmiştir. 427 nolu olarak geçen bu hadîs ile gerekli izah, orada yapılmıştır. Geniş bilgi için oraya müracaat edilebilir.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/614-616
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/616-618
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/618-619
[76] Zevâid'de Enes (R.A.)'ın hadisine âit isnadın zayıf olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/620-621
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/621-622
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/622
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/623
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/623-624

[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/624-625
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/625-626
[83] Yasin ; 12
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/626-627
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/627-628
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/628-629
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/629-630
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/630-631
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/631-634
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/634-635
[91] **İbn-i Ümmî Mektûm (R.A.)un Hâl Tercemesi**
îbn-i Ümmü Mektum'un adı Abdullah'tır. Amr bin Kays olduğu da söylenir. Annesinin adı Âtike bint-i Abdillah'tır. İlk zamanlarda müslümanhğı kabul edenlerden olup, ilk muhacirlerdendir. Peygamber (S.X.V.)'den önce Medine'ye hicret etmiştir. Peygamber (S.A.V.), on üç defa savaşlara giderken, halka namaz kıldırmak için O"nu Medine'de vekil bırakmıştır. Kâdisiye fethinde bulunan Ibn-i Ümmü Mektûm, fetih günü elinde sancak bulunduğu halde şehid edilmiştir. 'Abese' sûresi. O"nun hakkında nazil olmuştur. Peygamberimize (S.A.V.). ama olarak müezzinlik yapmıştır. (El-Menhel, C. 4, Sah. 217)
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/635-636
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/636-637
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/637-638
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/638-639
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/639-640
[97] Üsame bin Zeyd bin Harise el-Kelbi, Peygamber (S.A.V.)'in sevgisine mazhar olmuştur. 128 hadisi vardır. Buhâri ve Müslim onbeş hadisini müttefikan, ikişer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Kavileri İbn-i Abbas İbrahim bin Sa'd bin Ebî Vakkas, Urve. Ebû Vâil ve çok zâtlardır. Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.)'in katıldıkları bir askeri kuvvetin basına Peygamber (S.A.V.) tarafından kumandan olarak atanmıştır. Mute savaş. ıda bulunmuştur. Âişe (R.A.) : Kim Allah ve Resulünü seviyorduysa Üsâme (R.A.)'yi sevsin, demiştir. Hicretin 54. yılı 75 yaşındayken Vâ'di'l-Kura'da, bir rivayete göre Medine'de vefat etmiştir. (Hulâsa : 26)
[98] Zeviiid'de : Bu hadisin isnadında «dlisçi olan el-Velîd bin Müslim ed-Dımişki bulunur. Râvi Osman'ın hâli bilinmiyor. Hadîs metninin mânâsı Bu-hârî, Müslim ve başka kitablarda mevcuttur, deniliyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/640-641
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/641-642
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/642-644
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/644-645
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/645-647
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/647-648
[104] 'Zevâid'de isnadının sahih ve ricalinin sikalar olduğu bildirilmiştir. Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivayet ettiği bu hadisi el-Hâkim de rivayet etmiştir. Metinde geçen 'Tebeşbüs'ün aslı iki dosttan birisinin gelişiyle diğerinin sevinmesi, yönelmesi, güleryüz göstermesidir. Câmi'üs-Sağir'in şerhi es-Sirâcü'1-Münir'de beyan edildiğine göre Zamahşeri: Burada 'Tebeşbüş'ten mak-sad; kulun mescidlere gönül bağlayışından Allah'ın razı elması ve bu güzel davranışının O'nun katında makbule geçmesidir, demiştir. Sindi de kelimenin lügat mânâsım naklettikten sonra : Burada kasdedilen mânâ Allah'ın o kulu zâtına yakınlaştırması, ikram ve in'amda bulunmasıdır, demiştir.
[105] Zevâid'de : Bu, sahih bir isnaddır. Ricali sikalardır, denmiştir.
Bu haclis de bundan Önceki gibi Kütüb-i Sitte sahihlerinden yalnız müellif tarafından rivayet edilmiştir.
Hadis, bir farz namazı cemaatla kıldıktan sonra mescidden çıkmayıp diğer fE.rzı beklemenin üstün faziletini bildirmektedir. Hadiste geçen 'Akkaba' fiili, Ta*kib' masdarından alınmadır. Sindî'nin beyanına göre Suyûtî : Mescidlerde *Ti*kîb' bir farz namazdan sonra mescid içinde diğeri için beklemektir, demiştir. Es-Sıhâh'ta ise : Namazda 'Ta'kib', namazı kıldıktan sonra duâ, dilek ve benzeri bir şey için oturmaktır, denilmiştir.
Hadîsin sonundaki Allah'ın buyruğu, ta'Kib kelimesi ile Suyûti'nin tarif ettiği mânanın kasdedildiğine delâlet eder.
[106] Tevbe : 18
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/649-651
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/651-652

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- ORUÇ

Ramazan Ve Bayramın Sübutuyla İlgili Şahitlik
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Bulutlu, Sisli Gün Ve Şek Günü
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler:
Bir Beldenin Hilali Görmesiyle Diğer Belde Sakinlerinin Ona Uyup Oruç Tutmaları Gerekir Mi?
Konuyla İlgili Hadisler
Hadisin Işığında Müctehid İmamların Görüş Ve Tesbitleri
Rivayetin Tahlili
Çıkarılan Hükümler
Farz Oruçlarda Geceden Niyet Getirmenin Vücubu
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İctihad Ve İstinbatları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kendisine Oruç Farz Olanın Hükmü
Konuyla İlgili Hadisler
Bu Konuda Müctehid İmamların İctihad Ve İstinbatları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Orucu Bozan, İşlenmesi Mekruh Ve Müstehab Olan Şeyler
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Oruçlu İken Kusmak Veya Sürme Kullanmak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Oruçlunun Unutarak Bir Şey Yemesi Veya İçmesi
Konuyla İlgili Hadisler
Hadisler Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Oruçlu İken Gıybetten, Boş Ve Anlamsız Söz Ve Davranıştan Korunmak
Konuyla İlgili Hadisler
Oruçlu İken Sıcaktan Dolayı Ağzı Çalkalamak Veya Yıkanmak
Konula İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Oruçlu İken Eşini Öpen Kimsenin Durumu
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ramazanda Oruçlu Kimsenin Cünüp Olarak Sabahlaması
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ramazanda Orucunu Cinsel Temasta Bulunmak Suretiyle Bozan Kimseye Ne Gibi Kefaret Gerekir?
Konuyla İlgili Hadisler
Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İctihadları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hiç İftar Etmeden Birkaç Günün Orucunu Birbirine Bağlamak (Savm-i Visal)
Konuyla İlgili Hadisler
Hadîslerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve Îhtîcacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İftar Ve Sahur Adabı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İstidlal Ve Îhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarlan Hükümler
Orucu Bozmayı Mübah Kılan Sebepler Ve Bozulan Orucun Kazası
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

Niyet Edilip Başlanılan Orucu Bozmak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ramazanda Sefere Çıkmaya Niyet Ettiği Gün İftar Edebilir Mi?
İlgili Hadis Ve Rivayetler
Müctehid İmamların İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayet
Çıkarılan Hükümler
Yolculuk Halinde Olan Kimse Gittiği Beldede İkamete Niyet Etmediği Takdirde Namazı Seferi Duruma Göre Kılacağı Gibi, Oruç Da Tutmayabilir
Konuyla İlgili Hadisler
Rivayetin Işığı Altında Müctehidlerin Görüş Ve Tesbitleri
Çıkarılan Hükümler
Ramazanda Hastanın, Yaşlı Kimsenin, Gebenin Ve Süt Emzirenin Durumu
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ramazan Orucunu Birbiri Ardınca Veya Müteferrik Şekilde Kaza Etmek
İlgili Hadisler
Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayerler
Çıkarılan Hükümler
Ölen Kişinin Adayıp Da Tutmadığı Orucu Onun Yerine Tutmak
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Tetavvu (Nafile) Oruç
Konuyla İlgili Hadisler
Bu Konuda Müctehidlerin Görüş Ve Tesbitleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Zilhiccenin On Gününde Ve Özellikle Arafe Gününde Oruç Tutmak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Muharrem Ve Aşura Orucu
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Şaban Ve Haram Ayları Orucu
Hadislerin Işığında Müctehid Ve İstidlalleri
Hadislerin Tahlilli Ve Diğer Rivayetler
Receb Ayıyla İlgili Rivayetler:
Çıkarılan Hükümler
Pazartesi Ve Perşembe Günlerini Oruçlu Geçirmek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Yalnız Cuma Ve Yalnız Cumartesi Oruç Tutmak Mekruhtur
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Eyyamü'l-Biyd'de Ve Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün İftar Etmek
İlgili Hadisler
Bu Konuda Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yolculuk Halinde Olanın Ve Bir De Savaşanların Nafile Oruç Tutması
Konuyla İlgili Hadisler
Bu Konuda Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Mezhep İmamlarının Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Nafile Orucu Başlamak Onu Gerekli Kılar Mı?
Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Taliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ramazanı Bir Veya İki Gün Önce Oruç Tutmak Suretiyle Karşılamakta Bir Sakınca Var Mıdır?
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehid İmamların Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümleri

İki Bayram Ve Teşrik Günlerinde Oruç Tutmak Haramdır
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İtikaf
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları
Hadislerin Tahlili
Çıkarılan Hükümler
Ramazanın Son On Günü Ve Kadir Gecesi
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller Ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

4- ORUÇ

Oruç ibadeti, İslamın beş şartından biridir. Farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Terki büyük günah, inkarı küfürdür.
Bu ibadetin, hicretin ikinci yılında Medine'de farz kılındığı kesindir.
Oruç, bizden önceki semavi din saliklerine de farz kılınmış bir ibadettir. Ancak onlara bunun ne ölçüde ve muhtevada farz kılındığını bilmiyoruz. Bu konuda birtakım zayıf rivayetler varsa da, tarihi gerçeği yansıtır mahiyette değildir. Kur'an-ı Kerim'de oruç ibadetinin bizden önceki ümmetlere de farz kılındığı şöyle açıklanmaktadır:
"Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de sayılı günlerde farz kılındı. Ola ki korunup sakınırsınız."[1]
Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz de bu konuda şöyle buyurmuştur:
"İslam beş (esas) üzerine kurulmuştur; Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v) in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, ramazan orucunu tutmak ve haccetmek."[2]
Elimizdeki tevrat nüshalarında orucun farsiyetine delalet eden açık bir belge yoksa da orucu ve bu ibadeti yerine getirenler hakkında bir takım övgüler vardır. Musa peygamber'in 40 gün oruç tuttuğu rivayetler arasında geçmektedir.
İncil'de de orucun farziyetini açıklayan bir belge mevcut değildir. Zekeriya bölümünde onun beşinci ayda perhiz etmesinden söz edilir. Matta İncil'i 6/16 bölümünde oruçla ilgili şu sözler yer almaktadır: "Ve oruç tuttuğunuz zaman, ikiyüzlüler gibi surat asmayın; zira onlar oruç tuttuklarını insanlar görsünler diye suratlarını asarlar."
Şüphesiz oruç, namaz gibi hayatı disipline eden önemli bir ibadettir. Allah'ın hoşnutluğuna erişmek, O'na yakın olmak için insanın kendi iradesini ölçülü ve anlamlı biçimde kullanarak yemek, içmek ve benzeri ihtiyaçları yerine getirmekten belli bir süre nefsini alıkoyması, bir bakıma melekleşmeğe yönelmesidir. Bu nedenle diyebiliriz ki oruç, irademizin en büyük terbiyecisi, vicdanımızın en usta geliştiricisidir.
Orucun diğer faydaları:
a) İradeyi kuvvetlendirir, dayanma gücünü artırır.
b) Nefsi terbiye edip disiplin altına alır.
c) Sıkıntı ve açlığa katlanma alışkanlığını doğurur ve geliştirir.
d) Fakir ve muhtaçları, aç ve perişan durumluları hatırlatır; onlara ilgi duyma idrakini uyandırır.
e) Hayatın yeme, içme ve benzeri ihtiyaçları yerine getirmekten ibaret olmadığını, insanın daha yüksek ve kalıcı amaçlar için yaratıldığını kalp ve kafaya işler.
Oruç ile çevirisini yaptığımız "siyam"ın biri sözlük, diğeri ıstılahı olarak iki manası söz konusudur. Nevevi Müslim'in şerhinde, Hafiz İbn Hacer, el-Fetih'te bu kelimeyi belirtilen düzeyde şöyle açıklamışlardır:
Siyam, lügatte: İmsak anlamına gelir. Şeriatte ise, özel şartlara göre özel bir zaman parçası içinde ve özel (belirlenmiş) şeylerden sakınıp uzak kalmaktır.
Özel şartlar, orucun vücubunun şartlarını ve ona ehil olma düzeyinde bulunmaya delalet eder. Özel zaman, kameri aylardan Ramazan'a delalet eder. Özel şeyler ise, şeriatın belirlediği yiyecek, içecek maddelerinden sakınmayı ve cinsel ilişkide bulunmamayı içermektedir.

Ramazan Ve Bayramın Sübutuyla İlgili Şahitlik

İslam dini, her konuda olduğu gibi, Ramazan'ın ve bayramın sübutunda da birtakım kolaylıklar getirmiş ve müslümanlara sıkıntı, zorluk getirecek teferruattan kaçınmıştır. O bakımdan gerek ramazan'ın, gerekse Ramazan Bayramı'nın sübutu konusunda hilalin çıplak gözle görülmesini şart koşmuş hava kapalı veya sisli bulunduğu dönemlerde Şaban ve Şevval'in otuz gün olarak tamamlanması söz konusudur.[3] Ayrıca gece ile gündüzün anormal şekilde uzun olduğu bölgelerle, yılın çoğunda bulutlu, sisli geçen yerlerde hesaba baş vurulması ve gece ile gündüzü normal, seyreden ülkeye göre ayarlanması emredilmiştir.
Şüphesiz ramazan ve bayramın sübutu için güvenilir şahide ihtiyaç vardır. Ancak hangi durumlarda kaç şahidin şehadetine itibar edilir? Bu konuda ilgili hadisleri ve müctehid imamların ictihad, istinbat ve ihticaclarını getirdiğimizde sorunun cevabı ortaya çıkmış olur.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a) dan yapılan rivayete göre adı geçen diyor ki:
"İnsanlar hilali görmeye çalışıyordu. Bunun üzerine Rasulüllah'a (s.a.v) hilali gördüğümü haber verdim. Efendinimiz (benim bu şehadetim üzerine) oruç tuttu ve insanlarada emretti."
İkrime'nin yaptığı rivayete göre, İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:
"Bedevilerden bir adam, Peygamber (s.a.v) Efendimize gelerek dedi ki:
"Doğrusu ben hilali gördüm, (yani Ramazan hilalini." Bunun üzerine efendimiz ona:
"Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ediyor musun?" diye sordu. O da:
"Evet" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v) ona:
"Muhammed'in Rasulüllah olduğuna şehadet ediyor musun?" diye sordu. O da:
"Evet" diye cevap verince, Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz Bilal'e seslendi:
"Ya Bilal! Yarın oruç tutmaları için insanlara (ramazanın başladığını) duyur."[4]
Rebi'i b. Hıraş'ın peygamber (s.a.v) in eshabından yaptığı rivayete göre, o sahabi şöyle demiştir:
"İnsanlar, Ramazan'ın son günü hakkında (farklı görüş ortaya koydu). Bu sırada iki tane bedevi gelip peygamber (s.a.v) efendimizin huzurunda dün akşam hilali gördüklerine dair şehadette bulundu. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz, insanlara iftar etmelerini emretti." [5]
Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattabî, şek gününde (ramazan veya bayram olup olmadığı hakkında) insanlara hitapta bulundu ve bu arada şöyle dedi:
"Haberiniz olsun ki, ben, Rasulüllah'ın (s.a.v) eshabıyla oturdum ve onlardan (bu konuyu) sordum. Onlar da Rasulüllah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu bana anlattılar:
"Hilali görünce oruç tutun ve yine hilali görünce iftar edin; ona göre ibadetinizi sürdürün. Hava size kapalı, sisli olursa, onu otuz gün olarak tamamlayın. Eğer müslümanlardan iki şahit (hilali gördüklerine dair) şehadette bulunursa, o takdirde oruç tutun ve iftar edin."[6]
Mekke emiri el-Haris b. Hatıb (r.a) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v) Efendimiz hilali gördüğümüzde ona göre ibadeti yapmamızı bize tenbih buyurdu. Göremediğimiz takdirde, adil iki şahit şehadet ettiği takdirde, ona göre ibadeti yerine getirmemizi emretti."[7]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: el-Hasan'ın yaptığı rivayette, İmam Ebu Hanife bu konuda şöyle demiştir: "Ramazan ve bayram hilalinin sübutunda adil bir kişinin şehadeti kabul olunur."
Hava kapalı olduğu takdirde Şaban ayı otuz olarak tamamlanır. Aynı şekilde ramazanın son gününde hava kapalı olursa, ramazan da otuz gün olarak tamamlanır.
Hanefilerden bir kısmına göre, hava açık olduğu takdirde, her cami ve mescidden bir, iki adamın şehadette bulunması söz konusudur.
el-Hasan'ıri görüş ve rivayeti, hilal'i görmenin ihbar babına girmesiyle ilgili olup şehadet babıyla ilgili değildir. Hava bulutlu olduğu takdirde bir adamın şehadeti yeterli kabul edilir. Çünkü ihbar (haber verme) de sayı şart değildir; ama şahitlikte sayı şarttır. Böylece diyanat hususunda bir kişinin haber vermesine itibar edilir. Mesela mevcut suyun temiz veya necis olduğu hakkında bir kişinin haberi yeterli sayılır. Ancak hilalin sübutu konusunda o kişinin adil olması şarttır.[8]

Böylece İmam Ebu Hanife ile İmam Hasan 935 nolu İbn Ömer hadisiyle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
b) Şafiilere göre: Kâsânî bu konuda İmam Şafii'den iki kavi rivayet edildiğini; bir kavline göre, adil bir adamın şehadetinin kabul edileceği, diğer kavline göre iki adamın şehadetinin kabul edileceğini belirtmiştir.[9]
el-Ğamravî bu konu hakkında şu bilgiyi vermiştir:
"Ramazan orucu, şaban ayının otuz gün olarak ikmaliyle veya hilalin görünmesi ve bunun adil bir adamın veya iki adamın görmesinin sübutuyla vacip olur. Bir adamın şehadetinin kabul olunması için onun adil olması şarttır. Aynı zamanda o kimsenin köle ve kadın olmaması söz konusudur."
c) Hanbelilere göre: Müslüman halkın Şaban'ın otuzuncu akşamı (yani yirmi dokuzunu otuzuna bağlayan gece) hilali görmeye yönelmeleri ve böylece kendilerini ihtilaftan uzak tutmaları müstehabdır.[10]
Ramazan hilali hakkında adil bir adamın şehadeti kabul olunur, ama diğer ayların hilalini tesbitte bir adamın şehadeti kabul olunmaz, şehadette bulunanların iki adam olması gerekir.
Böylece ramazan hilali hakkında adil bir kimsenin şehadeti kabul edilir ve ora halkının ona uyarak oruç tutması gerekir. Ancak İmam Ahmed, bu konuda haber verenlerin iki adam olması daha uygundur demiştir.[11]
Hanbeliler bu konuda İbn Abbas (r.a) dan rivayet edilen 936 nolu hadisle istidlal etmişlerdir ki bu rivayeti İkrime, İbn Abbas'dan nakletmiştir.
d) Malikilere göre: İmam Malik'e göre, Ramazan hilali konusunda ancak iki kimsenin şehadeti kabul edilir, bir kimse bu hususta yeterli değildir. İmam el-Leys, Evzai, İshak ve aynı ekole dahil olanlar da bu görüş ve ictihaddadırlar. Bunlar Zeyd b. el-Hattab rivayetiyle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.[12]
Nitekim Sahnûn'un İbn Kasım'dan yaptığı rivayete göre:
"Hilal'i gördüğünü söyleyen bir kişinin şehadetini İmam (yetkili emir veya kadı) reddedebilir mi?" sorusuna İbn Kasım şu cevabı vermiştir:
"Evet... Bu, İmam Malik'in kavlidir." Peki hilali yalnız başına gören adamın, imamın onun şehadetini reddetmesine rağmen o gün oruç tutması gerekir mi? sorusuna İbn Kasım yine "Evet..." diye cevap vermiş ve bunun İmam Malik'in kavli olduğunu söylemiştir.[13]
Böylece üç mezhebe göre, Ramazan hilali hakkında adil bir adamın şehadeti kabul edilir. İmam Malik'e göre kabul edilmez.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

935 nolu İbn Ömer hadisini aynı zamanda Daremî, İbn Hibban tahric etmiş; Hakim, Beyhaki ve İbn Hazm sahihlemişlerdir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüş, İmam Malik dışında kalan müctehid imamların çoğu onunla amel edilmeyi uygun görmüşlerdir.
936 nolu İkrime'nin İbn Abbas (r.a) dan yaptığı rivayeti aynı zamanda İbn Hibban, Darekutni ve Hakim tahric etmişlerdir. Tirmizi bu hadisin mürselen rivayet edildiğini belirtmiştir. Nesai de bunun "evla bi's-sevab" olduğuna dikkat çekmiştir.[14]
Bu babda Darekutni ve Taberani İbn Abbas (r.a) ile İbn Ömer (r.a) den Tavus tarikiyle bir rivayet yapmışlardır. O da şöyledir:
"Medine'de hazır bulunduğum bir sırada İbn Abbas ile İbn Ömer de (Allah ikisinden de razı olsun) orada idiler. Bir adam yanımıza geldi ve ramazan hilalini gördüğüne şehadet etti. İbn Abbas ile İbn Ömer onun şehadetinden sordular ve uygun kabul edilmesini emrettikten sonra şöyle dediler: "Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz, ramazan hilalini görme hususunda bir adamın şehadetini kabul edip uygun görürdü, ama iftar, yani ramazanın bitip şevval ayına girildiği hakkında hilali görme hususunda ancak iki adamın şehadetini kabul ederdi."
Darekutni bu rivayet üzerinde durarak şöyle demiştir:
"Bunu rivayette Hafs b. Amr teferrüd etmiştir ki bu zat zayıftır."[15]
Sonuç olarak yukarıda tahlilini yaptığımız iki hadis de Ramazan hilalinin rü'yetinde bir adamın şehadetinin kabul olunacağına açık biçimde delalet etmektedir. İmam Nevevi bu tesbitin en sahih tesbit olduğunu belirtmiştir.
Ramazan'ın çıkması hususunda rü'yeti hilal hakkında ise, müctehidlerin çoğuna göre bir adamın şahitliği yeterli değildir. İmam Ebu Sevr ise, bir adamın şehadetinin bu konuda da yeterli olduğunu söylemiştir.
Nitekim Nevevi, Müslim şerhinde şöyle demiştir:
"Şevval hilalinin rü'yeti hakkında adil bir adamın şehadetinin kabul edilemeyeceğinde bütün ilim adamları görüş birliği içinde bulunuyor; ancak İmam Ebu Sevr müstesna.."
937 nolu Rebiî hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzirî susup bir şey dememişlerdir. Ama hadisin ricalinin hepsi sahihtir. Burada kendisinden rivayet edilen sahabinin isminin meçhul olması, hadisin sıhhatini bozmaz.
Aynı zamanda bu babda Ubeydullah b. Umeyr b. Enes b. Malik'in kendi halasından yaptığı bir rivayet vardır. O da şöyledir:
"Birkaç süvari Peygamber (s.a.v) Efendimize gelerek bir gün önce hilali gördüklerini söyleyip şehadette bulundular. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v) onlara iftar etmeleri ve sabah olunca namazgahta bulunmalarını emretti."
Bu hadisi Ahmed, Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace tahric etmişlerdir. İbn Münzir ve İbn Hazm ise sahihlemişlerdir. Aynı zamanda İbn Hibban bunu kendi Sahih'inde Enes'den rivayet etmiştir.[16]
Bu sahih hadisten, zahiren müslüman oldukları bilinen bedevilerin rü'yet-i hilal hakkında şehadetlerinin kabul edileceği anlaşılıyor. Nitekim İkrime hadisinde bir bedevinin bu konuda yaptığı şehadetin Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz tarafından kabul edildiğini yukarıda nakletmiş bulunuyoruz. Bu rivayet onu kuvvetlendirmektedir.
938 nolu Abdurrahman hadisini Hafız İbn Hacer et-Telhis'te zikretmiş ve zayıf olduğuna dair bir görüş izhar etmemiştir. Yapılan incelemede hadisin isnadında sakıncalı bir yanı görülmemiştir.
İmam Malik daha çok bu hadisle istidlal etmiştir. Ebu Sevr de bununla ihticacın salih olduğuna kail olmuştur.
939 nolu Mekke Emiri'nin hadisi hakkında Ebu Davud ile el-Münziri susup bir şey dememişlerdir. Ama yapılan inceleme ve araştırmada, ricalinin sahih olduğu tesbit edilmiştir. Aralarında bir de Hüseyn b. Hars el-Cedelî bulunuyor ki, bu zat sadûk olarak bilinir, Nitekim Darekutni bu rivayeti sahihlemiştir.
Ancak ramazan hilalini görme hususunda adil bir adamın şehadetinin kabul edildiğine dair olan rivayetler ağırlık kazanmış ve o bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı bu 939 nolu hadisle, istidlalde bulunmamışlardır.

Bulutlu, Sisli Gün Ve Şek Günü

İslam dininin, ramazan ve iftar konusunda rü'yet-i hilali esas olarak belirlerken büyük bir kolaylık getirdiğini kaydetmiştik. Ancak gerek ramazanın başında, gerekse sonunda hava kapalı, yani bulutlu ve sisli olabilir. O takdirde ne yapılması gerekir. Dinimiz bu hususta da kolaylık getirmiş ve böylece ramazan ayının başlayıp başlamadığı hakkında şüphe doğunca, şaban ayının otuz olarak tamamlanmasını emretmiştir. Çünkü kameri aylar bazan 29, bazan da 30 gün olur. Ramazanın sonunda hava kapalı olur da hilali görüp tesbit etmek mümkün olmazsa, o takdirde ramazan da otuz gün olarak tamamlanır.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hilali gördüğünüzde oruç tutunuz, yine onu gördüğünüzde iftar ediniz. Hava size kapalı olursa ona göre (hesaplayıp) takdir ediniz."[17]
Bu hadis şu lafızla da rivayet edilmiştir:
"Ay yirmi dokuz gecedir. Hilali görmedikçe oruç tutmayın. Hava size kapalı olursa, (gün) sayısını otuz olarak tamamlayın."[18]
Bir rivayette ise, Rasulüllah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğu belirlenmiştir:
"Ay ancak yirmi dokuzdur. Hilali görmedikçe oruç tutmayın ve iftar etmeyin. Eğer hava size kapalı olursa, ona göre (hesaplayıp) takdir edin."[19]
Ebu Hüreyre (r.a) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hilalin görünmesiyle oruç tutunuz, yine onun görünmesiyle iftar ediniz. Hava size kapalı, sisli olursa Şaban'ı otuz olarak tamamlayın."[20]
Abbas'tan (r.a) yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Hilalin görünmesiyle oruç tutunuz ve yine onun görünmesiyle iftar ediniz. Hilal ile sizin aranıza bulut girerse, (ayın) sayısını otuz olarak tamamlayın ve ayı (oruç tutarak) karşılamayın."[21]
Nesai'nin Ebu Yunus'dan, onun da Simak'dan, onun da İkrime'den, onun da İbn Abbas (r.a) dan yaptığı rivayette ise hadis şu lafızla nakledilmiştir:
"Ramazan ayını bir ve iki gün oruç tutmak suretiyle karşılamayın. Ancak sizden birinizin tutmakta olduğu orucu o günlere rastlarsa, bunda bir sakınca yoktur. Hilali görmedikçe oruç tutmayın, yine hilali görünceye kadar oruca devam edin. Ayın önüne bulut ve sis geçerse (sizinle ay arasını bulut ve sis kapatırsa), (ayın) sayısını otuz olarak tamamlayın, sonra iftar edin."[22]

Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ramazanın başlangıcı, hava açık ise Şaban'ın 29'unu 30'una bağlayan akşam hilali görmekle gerçekleşir. Hava kapalı, sisli ise, Şaban ayı otuz gün olarak

tamamlanır. Otuzuncu günün kesin olarak ramazanın başlangıcı olduğu bilinmediğinden o gün "şek günü" kabul edilir ve oruç tutmak mekruh sayılır.
Bunun gibi şevval ayının başlangıcını tesbitte hava kapalı ise, ramazan otuz gün olarak tamamlanır. Çünkü bu durumda asıl olan, ayın henüz tamamlanmadığıdır. O bakımdan bu asıl ancak kesin bilgi ile terkedilir.
Ama hava bulutlu ve sisli olduğu durumda bir kişinin -ister köle, ister hür, ister erkek, isterse kadın olsun- şehadeti kabul edilir.
Ancak bu kişinin Müslüman, akıl, baliğ olması gerekir.
Şevval ayının hilali hakkında ise, hava açık bulunduğu durumda ancak bir cemaatin şehadeti söz konusudur. Hanefilerin çoğu bu görüşte olmakla beraber İmam Ebu Hanife farklı bir ictihadda bulunarak şöyle demiştir:
"İster hava açık, ister kapalı olsun iki erkeğin veya bir erkek, iki kadının şehadeti kafi gelir. Şu şartla ki, bu iki erkek veya bir erkek iki kadının müslüman, hür, akil, ve baliğ olması gerekir. Bunların aynı zamanda zina isnad ettiklerinden dolayı hadd-i kazf (seksen değnek) cezası görmemiş bulunması söz konusudur."[23]
Böylece "şek günü", Şaban'ın yirmi dokuzundan bir sonraki gün oluyor. 29. gün hava kapalı olduğundan 30. günün ramazan olup olmadığı şüphelidir. O sebeple o gün hakkında kesin bir hüküm vermek mümkün değildir. Gerçi günümüzde ki bilimsel tesbitlerle bunu kesin belirlemek mümkündür.

Nitekim Rasulüllah (s.a.v) bu inceliğe de işaretle "fakdurû leh" buyurarak kapıyı açık tutmuştur. Ancak İslam bütün kavim ve kabilelere, ülke ve milletlere hitap ettiğinden, herkesin veya her kesim ve bölgenin kesin hesaba baş vuramayacağını dikkate alarak bir kolaylık getirmiştir.
Hem Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz bu kolaylığı getirirken, kameri ayların bazan otuz, bazan yirmidokuz olduğunu belirterek mü'minleri şüpheden kurtarmayı amaçlamıştır. Zira ibadetten maksat "zaman kavramı" değildir, zaman ona resmiyet ve ölçü sağlamak içindir.
Böylece ramazan olduğu kesin belirlenmeyen otuzuncu gün, şek günüdür ve o günde oruç tutmak mekruhtur. Ancak kişinin oruç tutmayı itiyad edindiği gün, şek gününe rastlarsa, o gün oruç tutmasında bir sakınca yoktur, kerahet kendiliğinden kalkar.[24]
b) Şafiilere göre: Şafiiler de bu konuda Hanefilere yakın bir görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır.
Şöyle ki: İnsanlar Şaban'ın 29. günü akşamı hilali görmeğe çalışırlar da onlardan hiç kimse hilali göremez veya şahitliği kabul edilmeyen bir kişi (kadın veya çocuk) görürse, artık 30. gün oruç tutmak haram olur. Hava o gün için ister açık, ister kapalı olsun farketmez. Çünkü her iki durumda da hilal tesbit edilememistir. Ancak itiyad edip tuttuğu oruç o güne rastlarsa, o takdirde tahrını onun hakkında kalkar ve oruç tutmasında bir sakınca söz konusu olmaz.
Bir de otuzuncu gün, şek günü olarak bilinir ve müslümanlar o gün oruca niyet etmeksizin sabahlar ve sonra da o günün ramazan olduğu anlaşılırsa, o takdirde ramazana hürmeten müslümanlar günün kalan kısmında bir şey yemekten ve içmekten kendilerini âlıkorlar ve ramazan çıkınca da o günü hemen kaza ederler.[25]
c) Hanbelilere göre: Hanbeliler bu konuda, diğer iki mezhepten az farklı bir görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır. Şöyle ki: Şaban'ın 29. günü akmamı hava açık olduğu halde hilal görülmezse, artık 30. günü oruç tutmak mekruh olur. Ama hava bulutlu ve sisli olursa, o takdirde 30. günü oruç tutmak vacip olur.[26]
d) Malikilere göre: Malikiler "şek günü" hakkında iki tarifte bulunmuşlardır. Birincisi: Şaban'ın 29. günü akşamı, köle, kadın ve çocuk gibi şehadeti kabul edilmeyen bir kişi hilali gördüğünü iddia ederse, onun iddiasına itibar edilmez ve bu durumda Şaban'ın otuzuncusunu "şek günü" olarak sayılır. İkincisi: Şaban'ın 29. günü akşamı hava kapalı olur da onu görenler olmazsa, o takdirde Şaban'ın otuzuncu günü "şek günü" sayılır. Adamın tutmakta olduğu mendup oruç o güne rastlarsa, yine orucu mendup kabul edilir. Ama bir yıl önce kazaya kalan ramazan orucunun kazası veya adak ve keffaret orucu o güne rastlarsa, yapılan niyete göre hüküm alır, yani vacip veya farz oruç olarak yerine getirilmiş kabul edilir. Şayet o günün ramazan olduğu ortaya çıksa, artık tutulan oruç ramazan yerine geçmez, çünkü ona niyet edilmiş değildir. Ramazan sonunda o bir günü kaza etmek gerekir.[27]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

950 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir. Metinde geçen "fekdurû leh" cümlesi üzerinde az farklı yorum yapılmıştır:
a) Ayın başlangıcını dikkate alarak otuz günü hesaplayın.
Bu yoruma göre, Şaban'ın 29. günü akşamı hava kapalı olursa, o takdirde Şaban'ın başlangıcı dikkate alınarak otuz gün olarak tamamlanır ve sonra Ramazan orucuna başlanır.
b) Şaban'ın 29. günü akşamı hava kapalı olursa, o takdirde hesaba baş vurulur ve ona göre belirlenir.
Bu yorum daha çok iklimi yağışlı olup yılın çoğunda havası kapalı olan ülkelerle ve bir de kutuplara yakın yerlerle ilgilidir. Nitekim İbn Şüreyh, Mutarrif ve İbn Kuteybe bu yorumu benimsemişlerdir. Onlara göre: Öyle durumlarda ayın menzillerine göre hesap yapılıp takdir edilir.[28]
951 ve 952 nolu hadisler de sahihtir ve 950 nolu hadisi kuvvetlendirmektedir. Ancak 951 nolu hadiste *"gün sayısını otuz olarak tamamlayın"* buyurulurken, 952 nolu hadiste, *"ona göre (hesaplayıp) takdir edin"* buyurulmuştur. Gerçi müctehidlerin çoğu bu iki anlatım tarzını aynı manaya hamletmişlerse de, şüphesiz aralarında nüans söz konusu olabilir. Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz ikinci anlatımda daha çok, yılın çoğunda bulutlu geçen bölgelerle, kutuplara yakın kesimlerde yaşayan yörelere işarette bulunmuş ve o gibi yerlerde hesaba baş vurup gereken takdiri yapmamızı emretmiştir. Çünkü bu anlatımı "otuz günü tamamlayın" manasına hamledecek olursak, yılın çoğunda kapalı geçen ve birkaç yıl o yüzden hilalin rü'yetine imkan olmayan bölgelerde, hep Şabanı otuz olarak tamamlarsak birkaç yıl sonra kameri aylar yer değiştirmeye başlar ve ayların günleri birbirine geçerek yıl ve ay hesabı alt-üst olur. O bakımdan "fekdurû" fiilini, hesaplayıp takdir etmek manasına hamletmek, yani o şekil manalandırmak daha isabetli olur.
953 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir, rical ve senedinde şüphe yoktur. Ancak bu hadis yılın çoğunda hava açık olan bölgelerle ilgilidir. Zira bir yıl hava kapalı olur da Şaban otuz olarak tamamlanır; bir sonraki yıl açık olur da Şaban'ın sonu, Ramazanın başı kesin biçimde tesbit edilir ve ay hesabı doğrulmuş olur.
954 nolu İbn Abbas (r.a) hadisini aynı zamanda İbn Hibban, İbn Huzeyme tahric etmiş ve Hakim onu sahihlemiştir. Nitekim Tirmizi de bu rivayeti sahihleyerek istidlal ve ihticaca salih olduğuna işarette bulunmuştur.
Bu babda Huzayfe (r.a) nin yaptığı bir rivayet daha var ki, Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hilali görmedikçe ayı geçmeyin, (yani tamamlandığına hükmedip sonraki aya geçmeyin). Hilali görmediğiniz takdirde, gün sayısını (otuz olarak) tamamlayın. Sonra (ramazan ayını) oruç tutup hilali görünceye kadar devam edin. Hilali göremediğiniz takdirde, sayıyı tamamlayın (ramazanı otuz olarak tamamlayın)."[29]
Böylece hilalin tesbiti mümkün olmadığı zaman Şaban'ı ve Ramazan'ı otuz gün olarak tamamlamakta büyük kolaylık vardır. Şüpheli günde oruç tutmanın bir yararı yoktur. Çünkü dinin getirdiği kolaylığı zorluğa döndürme söz konusudur.
Nitekim yapılan rivayete göre, Ammar b. Yasir (r.a) şöyle demiştir:
"Şüphe edilen günde oruç tutan kimse, gerçekten Ebu Kasım Muhammed'e (s.a.v) isyan etmiş olur."[30]
Hem Huzeyfe, hem de Ammar hadisleri sahihtir. Huzeyfe hadisini İbn Hibban da tahric etmiştir. Ammar hadisi ise, hem İbn Hibban, hem de İbn Huzeyme tarafından tahric edilmiş ve Hakim, Darekutni ve Beyhaki tarafından sahihlenmiştir.[31]

Çıkarılan Hükümler:

1- Oruç, ramazan hilalinin rü'yetiyle sübut bulur.
2- Hava açık olduğu takdirde Şevval hilalini bir cemaatin görmesi gerekir. Aksi halde bir, iki kişinin şehadetine itibar edilmez. (Bu, İmameynin ve onlara bağlı olanların ictihadıdır)
3- Hava açık olduğu takdirde Şevval hilalini iki erkek veya bir erkek iki kadının görmesi yeterlidir. Ancak bunların Müslüman, akıl ve baliğ olmaları şarttır. (Bu, İmam Ebu Hanife'nin ictihadıdır.)
4- Şaban ayının 29. günü akşam hava açıksa hilal tesbite çalışılır. Hilal görülmediği veya hava kapalı olduğu takdirde Şaban otuz olarak tamamlanır.
5- Ramazan hilalini tesbitte, İmam Azam'a göre, hava kapalı olduğu takdirde bir kişinin şehadeti kafi gelir. İsterse bu kişi-köle veya kadın olsun fark etmez; yeter ki müslüman, akil ve baliğ bulunsun...
6- Ramazan hilalini gören bir kişinin kadın ve çocuk olması halinde şehadetine itibar edilmez. (Bu, Şafiilerin ictihadıdır.)
7- Şaban'ın 29. günü hiç kimse hilali görmezse, bu durumda otuzuncu gün oruç tutmak haram olur. (Bu da Şafiilerin ictihadıdır).
8- 29. gün hava açık olduğu halde hilal görülmezse, otuzuncu gün oruç tutmak mekruh olur. Hava kapalı olursa, o takdirde otuzuncu gün oruç tutmak vacip olur. (Bu, Hanbelilerin ictihadıdır).
9- Şek günü oruç tutmak mekruhtur.
10- İtiyad ettiği orucu şek gününe rastlarsa, o gün oruç tutmasında bir sakınca yoktur.

Bir Beldenin Hilali Görmesiyle Diğer Belde Sakinlerinin Ona Uyup Oruç Tutmaları Gerekir Mi?

Aslında bir belde halkının hilali görmesiyle diğer beldelerin de ona uyup oruç tutması, birlik bakımından tavsiye edilebilir. Ancak bunun birtakım sakıncaları da söz konusu olabilir. Şöyle ki:
Kuzey Afrika ülkelerinden birinde, mesela Fas veya Cezayir'de ramazan hilali görülüp tesbit edildiğini kabul edelim, Filipinler'de veya Endonezya'daki müslümanlar ona uyup oruca başladıktan bir gün sonra hilali görecek olurlarsa durum ne olur? Onların bulunduğu coğrafi konumlarına göre, Ramazan henüz girmeden oruca başlamış sayılırlar. Oysa Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz: *"Hilali görünce oruç tutunuz, onu görünce iftar (bayram) ediniz"* buyurmuş ve böylece müslümanlara kolaylık sağlamıştır.
O bakımdan bir beldede hilalin görünmesiyle diğer beldelerin veya ülkelerin ona uyması hakkında müctehid imamların görüş birliği olmamıştır; kimi bunu tavsiye ederken, kimi uygun görmemiştir.

Konuyla İlgili Hadisler

Küreyb'den yapılan rivayete göre: Ümmü'l-Fazl onu Şam'a Muaviye'ye göndermişti. Küreyb diyor ki:
"Şam'a vardım ve Ummü'l-Fazl'ın ihtiyaçlarını temin ettim; derken ben henüz Şam'dan ayrılmadan ramazan hilali görülüverdi. Ben de hilali cuma gecesi gördüm. Ramazanı Şam'da geçirdikten sonra Medine'ye döndüm. Benim geldiğimi gören Abdullah b. Abbas (r.a) ora hakkında birtakım şeyler sordu. Sonra konu hilalin tesbitine geldi ve onu benden sordu:
"Şam'da hilali hangi gün gördünüz?" dedi. Ben de:
"Cuma gecesi gördük" diye cevap verdim. O bana:
"Sen de hilali görebildin mi" dedi. Ben:
"Evet, ben de gördüm, birçok kimseler de gördü de oruç tuttular ve Muaviye'de oruç tuttu" dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas (r.a) şöyle dedi:
"Ama biz hilali cumartesi gecesi gördük ve hep oruç tuttuk, ya otuzu tamamlayacağız, ya da tekrar hilali görmüş olacağız (kuralını uyguladık)" Ben ona:
"İyi ama, Muaviye'nin hilali görmesi ve oruç tutması yeterli değil midir?" diye sorduğumda, şu cevabı verdi:
"Hayır, Rasulüllah (s.a.v) bize böyle emretti. (Yani bulunduğumuz beldede hilali görünce oruç tutun ve yine onu görünce iftar edin.)"[32]

Hadisin Işığında Müctehid İmamların Görüş Ve Tesbitleri

a) Hanefilere göre: Bir belde halkı 29, diğer belde halkı 30 gün oruç tutarsa durum ne olur? Otuz gün oruç tutan belde halkı bunu kadılarının yanında sübut bulan bir tesbite veya Şaban ayını otuz olarak tamamlamak suretiyle yerine getirirlerse, yirmi dokuz gün oruç tutan belde" halkına ramazandan sonra bir gün kaza etmeleri gerekir. Ancak otuz gün oruç tutan belde halkı bunu, hilali görmeksizin (mesela hesaba dayalı olarak) yapmışlarsa, o takdirde diğer belde halkına bir günün orucunu kaza etmeleri gerekmez. Aynı zaman hilali görmeksizin ve Şaban ayını otuz olarak hesaplayıp tamamlamaksızın otuz gün oruç tutmuşlarsa, günahkar olmuş sayılırlar. Çünkü Ramazan'ı bir gün önce tutmuş bulunuyorlar. Yirmi dokuz gün oruç tutan diğer belde halkına bir günün orucunu kaza etmek gerekmez. Çünkü kameri ay bazan yirmidokuz olabiliyor.
Sözünü ettiğimiz bu iki belde durumu, birbirlerine yakın olduğu takdirde böyledir. Çünkü bunlar ihtilaf-i metali' söz konusu olamaz. Beldeler birbirinden uzak bulunursa, o takdirde rü'yet-i hilal ve ramazan'ın başlangıcı konusunda bir beldenin hükmü diğer beldeye gerekmez. Çünkü beldeler arasındaki çok uzun mesafeden dolayı metali' farklılık arzeder. O bakımdan her belde halkı kendi metali'ini dikkate alarak yapacağı tesbite göre oruç tutar ve bayram eder.[33]
Nitekim Küreyb rivayeti buna delil teşkil etmektedir.
b) Şafiilere göre: Bir yer ve yöre halkı hilali gördüğü takdirde ona yakın olan yerlerdeki halka da aynı hüküm gerekir, yani onların da o yöre halkıyla birlikte oruç tutmaları vacib olur. Bu da ittihad-i metali'le gerçekleşir. Ama metali'de ittihad olmaz da, belde ve yöreler birbirinden çok uzak bulunursa, o takdirde, her yöre ve belde halkı kendi rü'yet ve tesbitiyle amel eder, diğerine uymaz.
Belde ve yöreler arasındaki mesafenin uzaklığına gelince: Bu, kasr-i salat'te kabul edilen mesafe değildir ve olamaz da. Ancak İmam Rafii bu mesafeye itibar edilir demiştir.[34]
Minhac sahibi ise, bu konuda şöyle demiştir:
"Hilal bir beldede görülürse, ona yakın olan belde halkına da aynı gün oruç tutmak gerekir. Ama uzakta olan beldelere gerekmez. En sahih olan kavi budur. Uzak belde ise, kasır mesafesidir. Bazısına göre bu metaliin ihtilafiyla belirlenir. Nevevi diyor ki: Bana göre, bu ikinci görüş daha sahihtir." [35]
Böylece her iki mezhebin müctehidlerinin çoğu Küreyb hadisiyle istidlal etmiş bulunuyorlar.
c) Hanbelilere göre: Bir belde halkı ramazan hilalini gördüğü takdirde diğer İslam beldelerine de aynı gün oruç tutmak gerekir. İmam Leys'in ye Şafiilerden bir kısmının görüş ve ictihadı da bu doğrultudadır. İkrime'den yapılan rivayete göre, o şöyle demiştir:
"Her belde halkı için kendi rü'yetleri muteberdir." Nitekim İmam Kasım, Salim ve İshak'm da mezhebi böyledir, yani onların ictihad ve istidlalleri bu doğrultudadır. Hepsi de Küreyb rivayetini delil seçmiş bulunuyor. [36]
d) Malikilere göre: Bu mezhebe göre, hilalin rü'yeti dünya üzerindeki bölgelerden birinde sübut bulduğu takdirde diğer bütün bölgelerin ona uyması vacip olur. Bu hususta yakın bölge ile uzak bölge arasında hilalin sübutunda fark gözetilmez, yani bir bölgede sübut bulduğu takdirde ona yakın ve uzak olanlar ona tabi' olurlar. Şu şartla ki, hilali görüp tesbit eden beldeden bu haber orucu gerekli kılacak bir şekilde diğerlerine ulaşmış olacak... [37]
Malikilerin ileri gelen fakih müctehidlerinden İbn Kasım bu konuda İmam Malik'ten bir rivayet yapmamıştır. O bakımdan ünlü fakih Sahnûn da kendi eserinde bu konuya yer vermemiş, sadece hilalin tesbit konusunu işlemiştir.

Rivayetin Tahlili

Küreyb rivayeti sahihtir ve ihticaca salihtir. Ancak ilim adamlarının hepsi bununla ihticac etmemiş, hilafına bir ictihad ortaya koymuşlardır. Nitekim mezhep imamlarının görüşlerini naklederken kısmen buna dokunmuş olduk. Kanaatımca en uygun ictihad ve görüş, Hanefilerin çoğuyla Şafiilerin ictihadıdır. Kâsânî'nin bu konudaki tesbitleri doyurucu anlam ve muhtevadadır.

Çıkarılan Hükümler

1- Bir beldede tesbit edilen hilal, ona yakın olan beldeler için de geçerlidir.
2- Birbirinden uzak olan ülkeler için bu hüküm söz konusu değildir. Yani uzak ülkeler bu hususta birbirine uymazlar, çünkü ihtilaf-i metali' durumu vardır. O bakımdan her ülke hilali görmek suretiyle oruca başlar ve yine onu görmekle bayram eder.

Farz Oruçlarda Geceden Niyet Getirmenin Vücubu

Ameller niyetlere göre sıhhat kazanır ve değer ölçüsünü alır. Niyetsiz amel noksan kalır ve bazan da sahih olmaz. O bakımdan İslam Dini, amelleri niyetle değerlendirmiş ve bu konuda Rasulüllah (s.a.v.): *"Ameller niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır.."* buyurmuştur. Müctehidler bu hadis üzerinde durmuş ve birçok fikhî hükümler çıkarmışlardır.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer'in (r.a.) Hz. Hafsa'dan (r.a.) yaptığı rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim fecirden önce oruca (niyet edip) onu (kalbinde ve kafasında) cem'etmezse, onun için oruç yoktur."[38]
Yapılan rivayete göre, Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Birgün Rasulüllah (s.a.v.) yanıma geldi ve sordu:
"Yanınızda bir şey var mı?"
Biz de Ona:
"Hayır, yoktur" diye cevap verdik. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v):
"O takdirde ben de oruç tutacağım" buyurdu.
Sonra başka bir gün yanımıza geldi. Biz Ona:
"Ya Rasulallah! Bize hediye edilen hays (hurma, çökelek ve yağ karışımı bir çeşit yemek) var" dedik. Bunun üzerine Efendimiz:
"Onu gösterseniz ya... Gerçekten ben bu gün oruç tutmaya başladım" dedi ve o yemekten yedi."[39]
Nesai'nin rivayetinde şu fazlalık da bulunuyor:

"Nafile oruç tutanın misali, malından sadaka çıkaran kimsenin misaline benzer: İsterse çıkardığı sadakayı verir, isterse yanında alıkoyup vermez."
Ümmü Derda (r.a.) diyor ki:
"Ebu Derda (r.a.) şöyle derdi:
"Yanınızda yiyecek var mıdır?" Biz ona:
"Hayır yoktur" dediğimizde, o şöyle derdi:
"Ben de zaten bugün oruç tutmak istiyordum." Aynı şekilde Ebu Talha, Ebu Hüreyre, İbn Abbas ve Huzeyfe (r.a.) da yapmışlardır. [40]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İctihad Ve İstinbatları

a) Hanefilere göre: Tutulacak orucun niyetle belirlenmesi ve niyetin geceden yapılması şart olmayan oruçlar üçtür:
1- Ramazan orucunun edası,
2- Zamanı belirlenmiş olan adak orucunun yerine getirilmesi,
3- Nafile oruç...
Bu üç oruca geceden niyet etmek ve ta'yinde bulunmak gerekli değildir. Gündüzün yarısından biraz öncesine kadar niyet etme süresi söz konusudur. O bakımdan geceleyin niyet getirmeyip fecir doğduktan sonra uyanan kimsenin tutmak istediği oruç bu üç kısımdan biri ise, gün ortasından biraz öncesine kadar niyet süresi vardır; Çünkü bu gibi oruçlar için günün ekserinde niyetin mevcud olması gereklidir. En sahih görüş ve tesbit de budur.
O bakımdan sözünü ettiğimiz üç çeşit orucu mutlak niyetle eda etmek sahih kabul edilmiştir. İsterse bunlara niyet eden kimse yolcu veya hasta olsun fark etmez.
Niyetin belirlenmesi ve geceden yapılması vacip olan oruçlar ise şunlardır:
1- Ramazan orucunun kazası.
2- Bozulup kaza edilen nafile oruç.
3- Keffaret oruçları bütün çeşitleriyle.
4- Mutlak adak oruç.
Bu dört çeşit oruçta niyeti hem geceleyin, yani fecir doğmadan önce yapması, hem de niyet ederken hangi orucu tutacağını belirlemesi gerekir.[41]
b) Şafiilere göre: Oruç için niyet etmek şarttır. Farz oruç için fecir doğmadan önce niyet getirmek de şarttır. Niyet için gecenin son yarısı şart değildir. O bakımdan bu süre içinde bir şey yemek, içmek ve cinsel temasta bulunmakta bir sakınca yoktur. Öyle ki, akşam iftardan sonra oruca niyet getirip uyuyan ve gece yarısı kalkan kimsenin fecir doğuncaya kadar belirtilen şeyleri işlemesi caizdir, orucuna bir halel getirmez. Aynı zamanda niyetini yenilemesine de gerek yoktur.
Nafile oruca ise geceleyin niyet getirmek şart değildir, zevalden öncesine kadar bunun süresi vardır. [42]
c) Hanbelilere göre: Farz olsun, nafile olsun oruç için niyet şarttır, niyetsiz oruç sahih olmaz. Çünkü oruç kendi başına bir ibadettir ve niyete ihtiyaç vardır.
Ramazan orucunun edası ve kazası, adak ve keffaret oruçlarının yerine getirilmesi için geceden niyet getirmek farzdır. İmam Malik ile İmam Şafii'nin de ictihadı bu doğrultudadır.
Hanbeliler bu konuda İbn Ömer, Salim'in babası ve Hz. Hafsa'dan yapılan rivayetle ihticac etmişlerdir. *"Kim geceleyin niyet getirmezse, onun için (sahih) oruç yoktur"* yani tutacağı oruç sahih kabul edilmez.
Ayrıca Ümret'in Hz. Aişe (r.a.) dan yaptığı şu hadisle de istidlal edilmiştir:
"Kim fecir dogmadan önce oruca niyet getirmezse, artık onun için oruç yoktur."
Hz. Hafsa hadisini Nesai, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etmişlerdir. İsnadı sahih, ricali sıka (güvenilir) dir. Hz. Aişe (r.a.) hadisini ise Darekutni rivayet etmiş ve isnadının sahih, ricalinin sıka olduğu belirtilmiştir.
Nafile oruçlarda ise, niyeti fecirden önce getirmek şart değildir. Sabahleyin kalkıp orucu bozan şeylerden kaçınan ve bir süre sonra nafile oruç tutmaya niyet getiren kimsenin niyeti ve orucu sahih kabul edilir. [43]
d) Malikilere göre: İbn Kudame'nin tesbitine göre, Malikiler de bu konuda Hanbelilerle birleşiyorlar.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

971 nolu İbn Ömer hadisini aynı zamanda İbn Huzeyme ile İbn Hibban tahric edip sahihlemişlerdir. Darekutni de az değişik bir lafızla tahric etmiştir.
Ancak hadisin merfu1 ve mevkuf olduğu hakkında farklı görüş ve tesbitler ortaya çıkmıştır:
İbn Huzeyme ile İbn Hibban merfu' olduğunu belirtmişlerdir. İbn Ebi Hatim bu iki tesbitten hangisinin daha sahih olduğunu bilmediğini belirtmiştir. Ebu Davud'a göre, merfu' olduğu sahih değildir. Tirmizi'ye göre, mevkuf olması daha sahihtir.
el-Ilel'de nakledildiğine göre, İmam Buhari bunun hata olduğunu ve hadiste ızdırap bulunduğunu söylemiştir.
Sonuç olarak, İbn Ömer'den nakledilen bu hadis mevkuftur. Nitekim Nesai'de aynı görüştedir. [44]
Bu babda Darekutni'nin Hz. Aişe'den (r.a.) naklettiği bir hadis daha vardır ki, ravileri arasında Abdullah b. Ubad bulunuyor ki, Şevkani bunun zayıf olduğunu belirtmiştir. Nitekim İbn Hibban da onu zayıflar arasında saymış ve o bakımdan rivayetinin ihticaca pek salih olmadığına işarette bulunmuştur. [45]
Yine bu babda Darekutni'nin Meymune bint Sa'd'dan yaptığı bir rivayet bulunuyor. Şöyle ki, Rasulüllah (s.a.v.): *"Geceleyin niyet getirip (kalp ve kafasını oruç tutmakla) cem'eden kimse oruç tutsun. Böyle niyette bulunmayıp sabahlayan kimse oruç tutmasın"* buyurmuştur.
Ancak bu hadisin isnadında Vakıdi bulunuyor. O bakımdan ihticaca elverişli sayılmaz.
972 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda Darekutni ve Beyhaki tahric etmişlerdir.
Nitekim Müslim bu hadisi şu lafızla nakletmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz zevcelerinden bazısının yanına uğrardı da *"yanınızda yiyecek bir şey var mı?"* diye sorardı.
Eğer Ona:
"Hayır, yiyecek bir şey yok" denilirse, O da *"Doğrusu ben de oruçluyum"* derdi."
Ebu Davud, İbn Hibban ve Darekutni ise bu hadise yakın anlam ve elfazla rivayetler nakletmişlerdir.
Böylece bütün bu rivayet ve hadislerin zahiri, nafile oruç için geceden, yani fecir doğmadan önce niyet getirmenin şart olmadığına delalet etmektedir. Nitekim cumhurun da görüş, istidlal ve ictihadı bu doğrultudadır.
Ebu Hanife, İmam Malik ve Hasan el-Basri, sonra da Mekhul ve Nahai, nafile oruca niyetlenen kimsenin orucunu bozması caiz değildir, aksi halde kendisine onun kazası gerekir demişlerdir.
Bu imamlar, Darekutni ve Beyhaki'nin sözünü ettiğimiz rivayetlerinin sonunda şu cümlenin de yer aldığını "Bunun yerine bir gün kaza edeceğim" dikkate alarak böyle bir hüküm çıkarmışlardır. Ne var ki, her iki muhaddisin de bu fazlalığın gayr-i mahfuz olduğunu söyledikleri tesbit edilmiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazan orucunun edası, muayyen olan adak orucu ve bir de nafile oruç için geceden niyet getirmek şart değildir.
2- Bu üç oruç için zevalden öncesine veya gün ortasından az öncesine kadar niyet getirmek yeterlidir. (Bu, Hanefilerin ictihadıdır)
3- Farz oruç için fecir doğmadan önce niyet getirmek şarttır. Ama nafile oruç için şart değildir. (Bu, Şafiilerin ictihadıdır)
4- Ramazan orucunun edası ve kazası ile adak ve keffaret oruçları için geceden niyet getirmek şarttır. Nafile için şart değildir. (Bu, Hanbelilerin ictihadıdır ki, bu hususta Şafiilerle birleşmişlerdir.)
5- Ramazan orucunun kazası, bozulup kaza edilmesi gereken nafile oruç, keffaret oruçları ve mutlak adak orucu için hem niyeti belirlemek, hem de geceden niyet etmek şarttır. Bu, Hanefilerin ictihadıdır.
6- Niyet edilip başlanılan nafile orucu bozan kimseye kaza gerekir. (Bu, Hanefilerin ictihadıdır)
7- Niyet edilip başlanılan nafile orucu bozan kimseye kazası gerekmez. (Bu, diğer müctehidlerden çoğunun görüş ve ictihadıdır.)

Kendisine Oruç Farz Olanın Hükmü

İslam'da temel kural olarak, teklif takate göredir. Kişiye güç getiremeyeceği bir teklif ve sorumluluk yükletilmemiştir. Nitekim Cenab-ı Hak dinin bu kuralını şöyle açıklamaktadır:
"Allah her kişiyi ancak gücünün yeteceğiyle mükellef tutar; herkesin kazandığı (iyilik ve güzellik) kendi yararınadır; yüklendiği (kötülük ve vebal) kendi zararınadır. Ey Rabbımız! Unutacak ya da yanılacak olursak bizi sorumlu tutma. Rabbımız! Bize, bizden öncekilere yüklediğin ağır bir yükü yükleme. Ey Rabbımız! Güç getiremeyeceğimiz şeyi bize taştıtma."[46]
O bakımdan ilim adamları, müctehid imamlar Kur'an ve Hadisten hüküm çıkarırken bu temel kuralı hep göz önünde bulundurmuşlardır. Zira hiç kimsenin dini konuları ve hükümleri ilahi kuralın dışına taşırmaya veya çıkarmaya hakkı ve selahiyeti yoktur. Birtakım ilave ve kişisel taassupla dini hükümleri ve meseleleri zorlaştırıp girift hale sokmak,

taşınması zor bir külfet kalıbına dökmek ilahi murada ters düşer ve O'nun çizip sınırladığı teklif çerçevesini aşmış olur. Bu da çok büyük bir günah ve vebal sayılır.

Konuyla İlgili Hadisler

Rübeyyi' bint Muavviz (r.a.) dan yapılan rivayette adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Aşûra günü sabahı Medine çevresinde yer alan Ensara ait köylere şu haberi gönderdi:
"Kim oruçlu olarak sabahladıysa, orucunu tamamlasın. Kim de iftar eder halde sabahladıysa, gününden kalan kısmı tamamlasın."
Bunun üzerine biz de o günden sonra hem oruç tutar, hem de küçük çocuklarımıza oruç tuttururduk ve biz Mescid'e giderdik, çocuklarımız için eğlenip oyalanmaları için renkli yünden yapılan oyuncakları önlerine korduk. Onlardan biri yiyecek arzulayıp ağlamaya başlayınca o oyuncaktan verir ve iftar vaktine kadar oyalardık."[47]
Süfyan b. Abdillah b. Rebi'a'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Sakif Kabilesi'nin İslam'ı din olarak seçme arzusunu haber vermek üzere bir wrup temsilci Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize geldiler ki, bunların gelişi ramazana tesadüf etmektedir. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onlar için mescidde bir çadır kurdurdu. İslama girince, ayın kalan kısmında oruç tuttular."[48]
Abdurrahman b. Mesleme'nin amcasından yaptığı rivayete göre, amcası şöyle demiştir:
"Eslem kabilesi, Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldi. Rasulüllah (s.a.v.) onlara:
"Bu gün oruç tuttunuz mu?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır, tutmadık" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) onlara:
"Kalan gününüzü tamamlayın ve bugünün orucunu kaza edin" buyurdu. [49]
Hadislerin açık delaletinden şunlar anlaşılıyor:
a) Ramazan ayında gelip İslama girenlerin, İslama girdikleri gündeki durumlarıyla ayın kalan kısmını oruçlu geçirmeleri söz konusu oluyor.
b) Oruç tutmaya güç getirebilen çocuklara oruç tutturmanın ve onları oyalayacak şekilde birtakım oyuncaklar vermenin sünnet olduğu belirleniyor.

Bu Konuda Müctehid İmamların İctihad Ve İstinbatları

a) Hanefilere göre: Ramazan ayında gelip İslama giren kimseye, geçen günlerin orucunu kaza etmek gerekmez. Çünkü o günlerde oruç ona farz olmamıştı. Kalan günlerin orucunu tutması gerekir.
Ayrıca İslama girdiği günün orucunu da tutması gerekmez. Çünkü sabahleyin bu ibadetle mükellef bulunmuyordu. [50]
Ramazan orucu ergen (baliğ) olmayan çocuğa da vacip değildir. Çocuk âkil de olsa hüküm böyledir, değişmez. Aynı zamanda bu çocuk baliğ olduktan sonra, âkil olduğu dönemdeki oruçları da kaza etmekle mükellef tutulmaz; yani kendisine o günlerin orucunu kaza etmesi vacip olmaz. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz:
"Kalem üç kimseden (günah ve sevap yazma hususunda) kaldırılmıştır: Çocuk ihtilam oluncaya kadar, cinnet getiren kendine gelip normal dengesini buluncaya kadar, uyumakta olan uyanıncaya kadar."
Bunun gibi çocuk ramazan günlerinden bir günde baliğ olursa, sabahleyin bu ibadetle mükellef olmadığı için o günün orucunu ileride kaza etmesi gerekmez. [51]
b) Şafiilere göre: Çocuk fecirden önce oruca niyet eder ve sabahlayınca baliğ olursa, o günü oruçlu olarak tamamlaması vacip olur, ileride o günü kaza etmesi gerekmez. Oruca niyet etmeksizin iftar eder halde baliğ olursa veya cinnetten sonra kendine gelirse veya İslam'a girerse o günü oruçlu geçirmesi gerekmez; aynı zamanda ileride kaza da etmez. En sahih kavi de budur. Hem bunların baliğ olduğu, kendine geldiği ve İslama girdiği günün kalan kısmında imsak etmeleri, yani yeme, içme ve benzeri orucu bozan şeylerden kaçınmaları da gerekmez. En sahih görüş de budur.
Oruç ibadetinde akıl, baliğ ve takat (güç yetirebilme), orucun vücubunun şartları olduğundan, çocuklar oruçla yükümlü değillerdir. Ancak çocuk yedi yaşına girince, oruç tutmaya güç getirebiliyorsa tutması için emredilir.
c) Hanbelilere göre: Ramazan ayında gelip İslama giren kafire, geçen günlerin orucunu kaza etmesi gerekmez, ama kalan günlerin orucunu tutması vacib olur. Bu hususda ilim adamlarının icmaı vardır.
Ata' geçen günlerin kaza edilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Oysa geçen günler, o, küfür halindeyken geçmiştir ki, bununla mükellef bulunmuyordu. O bakımdan geçen diğer ramazanları nasıl kaza etmesi gerekmiyorsa, İslama girdiği ramazandan geçen günleri de öylece kaza etmesi gerekmez.
Çocuk oruçlu olarak bulunurken ergen olursa, o günün orucunu tamamlar ve kendisine o günü ileride kaza etmek gerekmez. Geçen günleri de kaza etmesi vacip değildir.
Çocuk baliğ olmadan önce, güç yetirdiği takdirde oruç tutmakla emrolunur. İtiyad edilsin diye biraz da
zorlanır.
d) Malikilere göre: İbn Kasım diyor ki:
"İmam Malik'e çocukların ne zaman oruçla emredileceğini sordum. Bana şu cevabı verdi:
"Kız ayhali, oğlan da ihtilam olunca" ve devamla şöyle dedi: "Bu hususta oruç namaza benzemez." (Yani çocuk yedi yaşına girince namaza emredilir. On yaşına girince buna zorlanır ve gerekirse dayak atılır. Oruç hakkında ise bu uygulanmaz.)
Yine İbn Kasım, bu konuda soruyor:
"İslama girdiği gün hakkında ne dersiniz?" İmam Malik şu cevabı veriyor:
"O günü kaza etmesini uygun görüyorum, ama onun vacib olduğunu söylemem."
Hanefi imamlarından Kasani, bu konuda İmam Malik'in görüş ve ictihadını belirtirken şu ifadeyi kullanmıştır:
"İmam Malik diyor ki:
"Kafirin İslama girdiği günün orucunu kaza etmesi gerekir." Oysa yukarıda naklettiğimiz üzere bu mezhepde en salahiyetli olan İbn Kasım ile Sahnûn, İmam Malik'in görüşünü nakledderken böyle bir ifade kullanmamışlar, imamın, onun o günde oruç tutmasını uygun gördüğünü, ancak bunun ona vacip olmadığını nakletmişlerdir. Sahih olan da bu tesbittir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

980 nolu Rübeyyi' hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir.
Hadisin açık delaletinden anlaşılan o ki, ramazan orucu farz kılınmadan önce aşûra orucu farz idi. Aynı zamanda, güç getirdikleri takdirde, alışıp itiyad edinsinler diye çocuklara oruç tutmayı emretmek müstehabdır. Nitekim seleften İbn Sirin, Zühri, Şafii ve diğer birkaç ilim adamı da aynı görüş ve ictihadı izhar etmişlerdir. [52]
İlim adamlarının bir kısmı, oruç ile emredilecek çocuğun yaş sınırı üzerinde durmuş ve farklı görüşler ortaya koymuşlardır: Kimine göre, yedi, kimine göre, on, kimine göre, oniki...
İmam Evzai ise, "çocuk üç gün üstüste oruç tutmaya güç yetirebildiği takdirde, oruç tutmakla emrolunur" demiştir. Malikiler ise, çocuk hakkında orucun meşru olmadığını belirtmişlerdir. Nitekim az yukarıda bu hususa değinmiş bulunuyoruz.
Netice olarak cumhura göre, baliğ olmayan çocuğa oruç vacip değildir. Sahih olan tesbit de budur.
981 nolu Süfyan hadisinin isnadındaki ricalin çoğu sıkat (güvenilir) dir. İçlerinde sadûk olan bulunduğu gibi, rivayetinde sakınca olmayan da vardır. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüştür.
982 nolu Abdurrahman hadisini ise, Tirmizi de tahric etmiştir. Ancak sıhhati üzerinde bir açıklama yapmamıştır. Bununla beraber, onunla ihticac edenler çoğunluktadır.
Süfyan hadisi, ramazanda İslama giren kimseye, kalan günlerin orucunu tutmasının vacip olduğuna delalet etmektedir ki, buna muhalefet eden olmamıştır. Abdurrahman hadisi ise, ramazanda gelip İslama giren kimsenin, girdiği günün orucuyla yükümlü olmamakla beraber, hürmeten o gün akşama kadar kendini orucu bozan şeylerden alıkoymasının vacip olduğuna delalet etmektedir.

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazan ayında İslama giren bir kimsenin geçen günleri kaza etmesi gerekmez.
2- İslama girdiği günü de kaza etmesine gerek yoktur. Ancak o günün kalan kısmını bir şey yemeyerek, içmeyerek geçirmesi, yani imsakta bulunması müstehabdır. İmam Malik'e göre ileride o günü kaza etmesi uygun olur.
3- Ergen olmayan çocuğun oruç tutması vacip değildir. Çünkü henüz ibadetle mükellef bulunmuyor.
4- Çocuk oruç tutmaya niyet getirip sabahladıktan sonra baliğ olursa, o takdirde o günü oruçlu geçirmesi vacip olur ve ileride kaza etmesi gerekmez.
5- Çocuk oruç tutacak güce sahipse, bu ibadeti yerine getirmesi için emredilir. Müctehidlerden başta İmam Malik olmak üzere, bir kısmına göre, çocuk ergen oluncaya kadar oruç tutmaya zorlanmaz. Bu konuda oruç namaza kıyas edilmez.
6- Yine bu imamlara göre, çocuk on yaşına girdiği halde oruç tutmazsa, dövülmez.
7- Çocuk oruca niyet etmeksizin sabahladıktan sonra baliğ (ergen) olursa, o günün kalan kısmında imsak etmesi müstehabdır ve ileride o günü kaza etmesi gerekli değildir.

Çünkü fecirden önce ergen olmamış ve aynı zamanda, oruca niyet ettiği halde sabahlamamıştır. .

Orucu Bozan, İşlenmesi Mekruh Ve Müstehab Olan Şeyler

İslam Dini, insan hayatını dengede tutmak, ona ruhsal ve bedensel yönden afiyet vermek ve günlük işlerini düzende yürütmesini sağlamak; aynı zamanda onun kalbini daha çok Allah ve ahiret kavramıyla doldurmak için birtakım ibadetlerin yerine getirilmesini farz veya vacip, sünnet veya müstehab kılmış; insan haklarını layıkıyla korumayı, her hak sahibinin hakkını vermeyi ve böylece adil ölçüler, hakkaniyet değerleri içinde sağlam bir toplum meydana getirmeyi murad etmiştir.
Sonra da ibadetleri belli sınırlar ve kurallar içine alıp onlara resmiyet kazandırmış ve rastgelelikten korumuştur. Çünkü İslam bütünüyle düzen, denge, prensip, kural ve esas dinidir. Her yönü ve yanıyla akla, mantığa, sağlam örfe ve ilme hitap eder. Her emir ve yasağıyla hayatın gerçek hikmetim belirler.
Bunun için İslam, oruç ibadetini farz kılarken, onu sayılı günlerle sınırlamış ve hikmet ve gayesine ulaşsın diye birtakım kurallara, yani farz, vacip, sünnet, müstehab, mekruh ve haramlara göre düzenlemiştir.

Konuyla İlgili Hadisler

Rafi b. Hadic (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hacim ve mahcûm iftar etmiş (bu fiili işlemekle oruçlarını bozmuş) olurlar." [53]
Hacim: Bedenin bir tarafını hafif yarıp üzerine boynuz koyarak kan alan; mahcûm ise, bu suretle kendisinden kan alınan kimse demektir.
Sevban (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir adama uğradığında onun Ramazanda hacamet yaptığını gördü. O sebeple şöyle buyurdu:
"Hacim de, mahcûm da iftar etti (oruçlarını bozdu)"[54]
el-Hasan'dan, onun da Ma'kil b. Sinan el-Eşcai'den yaptığı rivayete göre, Ma'kıl şöyle demiştir:
"Ramazandan henüz onsekiz gün geçmiş bulunuyordu ki, ben hacamat ettirdiğim bir sırada Rasulüllah (s.a.v.) bana uğradı ve şöyle buyurdu:
"Hacim de, mahcûm da iftar etti (oruçlarını bozdular)."[55]
Bu konuda İmam Ahmed ve Ebu Davud'un, sonra da İbn Mace'nin benzer bir hadis rivayeti bulunuyor ki, onu Sevban (r.a.) den ve Şeddad b. Evs'den rivayet etmişlerdir. Aynı zamanda İmam Ahmed ve İbn Mace bir benzerini Ebu Hüreyre'den (r.a.); yine İmam Ahmed'in Hz. Aişe (r.a.) ile Üsame b. Zeyd'den (r.a.) benzeri bir hadis rivayeti bulunuyor.
İmam Ahmed bu konuda şöyle demiştir:
"Bu babda en sahih hadis, Rafi' b. Hadic el-Eşcaî'nin hadisidir." [56]
İbnü'l-Medeni ise bu babda en sahih hadisin Sevban ve Şeddad rivayetleri olduğunu belirtmiştir.
Böylece bu rivayetlere göre, ramazanda oruçlu iken kan veren ve onu hacametle alan kimsenin orucunun bozulacağı anlaşılıyor. Ancak bir de bu olaydan dolayı orucun bozulmayacağına dair bir takım rivayetler söz konusudur. O halde ilk akla gelen şudur: Önce bu fiilin orucu bozacağı beyan edilmiş, sonra bu hüküm kaldırılmıştır.
Hacamet sebebiyle orucun bozulmayacağına dair rivayetler:
İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) ihramlı bulunduğu bir halde hacamat yaptırdı ve yine oruçlu bulunduğu bir sırada yine hacamat yaptırdı." [57]
Sabit el-Bünani'den yapılan rivayete göre, adı geçen, Enes b. Malik'e (r.a.) soruyor:
"Sizler Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında oruçlu için hacameti mekruh görüyor muydunuz?" Enes (r.a.) bu soruya şu cevabı veriyor:
"Hayır, ancak oruçlu zayıf ve güçsüz düşer endişesi olduğu takdirde onu mekruh görürdük."[58]
Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, onun da ashabdan bazı kişilerden yaptığı rivayete göre, şöyle dedikleri nakledilmiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz oruçta visali (iftar etmeyip birinci günü ikinci güne bağlamayı) ve oruçluya hacamati men'etmesinin sebebi, onlara karşı olan merhamet ve şefkatiydi."[59]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Hacametin oruçlu hakkında ilk mekruh kılınma olayı Cafer b. Ebi Talib (r.a.) ile başlamıştır. Adı geçen oruçlu bulunduğu halde hacamet yaptırırken Rasulüllah (s.a.v.) ona uğramış ve *"Hacim de, mahcûm da iftar etti (oruçları bozuldu)"* buyurmuştur. Bu olaydan sonra Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz oruçlu için hacamata ruhsat vermiştir. Nitekim Enes (r.a.) oruçlu bulunduğu halde hacamat ettirirdi." [60]
Bu hadisi rivayet eden Darekutni diyor ki:
"Bunların hepsi sıkat (güvenilir rivayetler) dir ve bunun için bir illet bilmiyorum."
Böylece Enes hadisi konuyu iyice aydınlatmakta ve açıklamaktadır. Şöyle ki, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, önceleri hacametin orucu bozduğu bir hüküm olarak bulunuyordu. Sonra melek Cebrail'in işaretiyle Rasulüllah (s.a.v.) o hükmü kaldırdı ve ümmetine bu konuda da bir kolaylık sağladı.

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Hacamet, yani kan aldırmak oruçlu hakkında mekruh değildir.[61] Böylece ne kan aldıranın, ne de alanın orucu bozulmaz ve bu işlemde bir sakınca da yoktur. Hanefiler bu konuda İbn Abbas ve Enes hadisleriyle ihticac etmişlerdir. Çünkü Enes'in (r.a.) açık beyanına göre, hacamet ettirmenin orucu bozacağıyla ilgili hüküm kaldırılmıştır.
Ancak oruçlu kimse hacametten veya gıybette bulunduktan sonra orucunun bozulduğunu sanarak bile bile bir şey yemek veya içmek suretiyle iftar eder, yani orucunu bozarsa, kendisine hem kaza, hem de keffaret gerekir. Bu konuda müftiye baş vurup hacamet veya gıybetin oruç bozup bozmadığını sorar, o da bozduğunu söylerse, o takdirde adam bu fetvaya dayanarak hacamet veya gıybetten sonra orucunu bir şey ile bozarsa, kendisine sadece kaza gerekir.[62]
b) Şafiilere göre: Oruçlunun hacamet yaptırması, yani oruçlu halde kan aldırması orucunu bozmaz. Ancak ramazanda hacamet yaptırmamak evladır.[63]
Böylece Şafiiler de İbn Abbas ve Enes (Allah ikisinden de razı olsun) hadisleriyle ihticacda bulunmuş ve bu konuda Hanefilerle aynı görüşü paylaşmışlardır.
c) Hanbelilere göre: Oruçlu hacamet yaptırdığı takdirde, hem kendisinin, hem de bu ameliyeyi yapanın orucu bozulur. Nitekim müctehid imamlardan İshak, İbn Münzir, Muhammed b. İshak, İbn Huzeyme de aynı görüştedirler. Tabiin'den Ata' ve Abdurrahman b. Mehdi'nin de kavli bu doğrultudadır. el-Hasan, Mesruk ve İbn Sirin ise, oruçlunun hacamet yaptırmasını uygun görmemişlerdir. Ashab-ı Kiram'dan İbn Ömer, İbn Abbas, Ebu Musa ve Enes (r.a.) ramazanda hacamet yaptırmaları gerektiğinde onu geceleyin yaptırırlardı.
Ashab-ı Kiram'dan Ebu Said el-Hudrî, İbn Mes'ud, Ümmü Seleme, Hüseyin b. Ali (r.a.) ile Tabiinden Urve ve Said b. Cübeyr oruçlu bir halde hacamet yaptırmakta bir sakınca görmemişlerdir. Nitekim İmam Malik, İmam Sevri, İmam Ebu Hanife ve İmam Şafii hacamet sebebiyle orucun bozulmadığını belirtmişlerdir. [64]
Hanbeliler ise, bu konuda Rafi', Sevban, Şeddad b. Evs ve el-Hasan hadisleriyle ihticac etmişlerdir.
d) Malikilere göre: Yukarıda Hanbelilerin görüşünü naklederken İbn Kudame'nin, İmam Malik'in hacametin orucu bozmadığını belirtir anlamda rivayette bulunduğuna değinmiştik. Nitekim Sahnûn'un İbn Kasım'dan naklettiğine göre, İmam Malik, hacametin oruç bozmadığını, hacamet yapan müslümana bir şey gerekmeyeceğini söylemiştir. Malikiler ba konuda Zeyd b. Eslem ve İbn Abbas hadisleriyle ihticac etmişlerdir.[65]
Böylece hacametin oruç bozan sebeplerden biri olmadığında üç mezhep birleşmiş oluyor.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

999 nolu Rafi' hadisini aynı zamanda İbn Hibban tahric etmiş ve Hakim sahihlemiştir. İmam Tirmizi bu hadis hakkında İmam Ahmed'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bu babda en sahih rivayet, Rafi' hadisidir."
Ebu Hatim ise farklı bir tesbit ortaya koyarak: "Bu rivayetin Rafi' tarikiyle olması bence batıldır" derken; Yahya b. Main: "Bu rivayet, hacamet konusu babında olan hadislerin en zayıfıdır" demiştir.[66]
991 nolu Sevban hadisini İbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. İmam Ahmed, bu babda rivayet edilenlerin en sahihi budur diyerek hadisin ihticaca salih olduğunu söylemiştir.
Tirmizi el-Ilel'de buna değinerek Buhari'nin de sahihlediğine dikkat çekmiştir.
992 nolu Ma'kal hadisinin isnadında Ata' b. Saib bulunuyor ki, bu zat tabiindendir. Yaşlanınca hafızası zayıflamış ve o yüzden yaşlılığı dönemindeki rivayetlerine pek itibar edilmemiştir. Nitekim İmam Ahmed onun hakkında şöyle demiştir: "Ondan önceleri hadis dinleyenler için bir endişe yoktur, rivayetleri sahihtir. Ama yaşlılığı döneminde ondan hadis dinleyenlerin rivayeti bir şey ifade etmez. Yahya b. Main de onun hadisiyle ihticac edilmez, demiştir.[67]
Bu babda Nesai ve Hakim'in Ebu Musa'dan naklettikleri bir hadis daha bulunuyor ki, Ali İbn el-Medeni onu sahihlemiştir. Ancak Nesai, hadisin merfu' sayılmasının hatalı olduğuna dikkat çekmiştir. O hadisin son bölümü de diğerlerinde olduğu gibi "Hacim de, mahcûm da iftar etti (oruçları bozuldu)" denilmektedir. Ayrıca bu babda Nesai'nin Bilal'dan ve Ali'den yaptığı rivayetler mevcuttur. Aynı zamanda Enes, Cabir, İbn Ömer, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Ebu Yezid el-Ensari'den de rivayetler yapıldığı söz konusudur. İbn Adiy el-Kamil'de, Bezzar da kendi müsnedinde onları tahric etmişlerdir.

Sonuç olarak, bu rivayetlerle istidlal ve ihticac edenlere göre, hacamet yaptıranın ve yapanın orucu bozulur. Ne var ki el-Mağribî, Buluğu'l-Meram şerhinde ve Dav'un-Nehar sahibi kendi eserinde, hâcimin orucunun bozulacağını ilim adamlarından hiç kimsenin söylemediğini belirtmiştir.[68]
Ebu Cafer et-Tahavi bu konuyla ilgili otuzdört kadar rivayete yer vermiş ve bunlardan onbeş tanesinin hacim ile mahcûmun orucunun bozulacağına dair bulunduğunu; ondokuz tanesinin de bozulmayacağına dair olduğunu belirtirken el-Eş'as'in bu konudaki yorumuna şöyle yer vermiştir. Adı geçen diyor ki:
"Eğer iftardan maksat orucun bozulması olsaydı, hâcimin zikredilmemesi gerekirdi. O halde gıybet ve yalan konusunda olduğu gibi, bu fiilin orucun sevabını düşüreceği söz konusu olabilir."[69]
Böylece et-Tahavi'ye göre, rivayetlerin ağırlığı, hacametten dolayı orucun bozulmayacağından yanadır.
994 nolu İbn Abbas hadisi, et-Telhis'te de belirtildiği gibi, dört vecih üzere rivayet edilmiştir:
a) Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ihramlı iken hacamet yaptırdı.
b) Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz oruçlu iken hacamet yaptırdı.
c) Rasulüllah (s.a.v.) ihramlı iken hacamet yaptırdı ve oruçlu iken de hacamet yaptırdı.
d) Peygamber (s.a.v.) ihramlı ve oruçlu iken hacamet yaptırdı.
Birinci cümleyi Buhari ve Müslim Abdullah b. Buhayne'den rivayet etmişlerdir ki, onun, Nesai ve diğer muhaddisler yanında muhtelif tarikleri vardır.
İkinci şekil ve cümleyi Eshab-ı Sünen, Hakem b. Muksim tarikiyle İbn Abbas (r.a.) dan rivayet etmişlerdir. Ancak Hakem b. Muksim'in mesmu'u olmadığı üzerinde durularak hadisin malûl olduğunu söyleyenler de var.
Üçüncü şekil ve cümleyi Şevkani'nin naklettiğidir. Dördüncü de öyle.
Ancak bu iki rivayeti İmam Ahmed ve Ali b. el-Medeni malûl saymışlar ve İmam Ahmed "Hadiste (oruçlu) lafzı yoktur, "muhrim" lafzı vardır" demiş ve İbn Abbas'ın arkadaşlarının da aynı görüşte bulunduğuna dikkat çekmiştir.
Nitekim el-Humaydi diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) hem ihramlı, hem de oruçlu değildi; Ramazanda fetih gazasına çıkmış bulunuyordu ki, sadece ihramlı idi."[70]
Ancak olayın iki durumda cereyan ettiği söylenebilir. Şöyle ki, bir seferinde Rasulüllah (s.a.v.) ramazanda yolcu olduğu halde oruçlu bulunuyordu. Bu durumda hacamet yaptırmış olabilir. Aynı şekilde ihramlı iken de hacamet ettirdiği söylenebilir.
İmam Şafii ve İbn Abdilber, bu olayın Veda Haccı'nda meydana geldiğini kaydetmişlerdir. Hafiz İbn Hacer ise, onların bu görüşü üzerinde durmuş ve şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) veda haccında oruçlu değildi. Çünkü sahih tesbite göre, o günlerde Ümmü'l-Fazl O'na bir kâse süt göndermişti ki, Rasulüllah (s.a.v.) Arafat'ta vakfe halinde bulunuyordu ve o sütten içmişti."
996 nolu Abdurrahman hadisini aynı zamanda Abdurrezzak tahric etmiştir. el-Fetih'te bunun isnadının sahih olduğu belirtilerek, kendisinden rivayet edilen sahabinin isminden söz edilmemesinin bu sıhhate bir zarar vermeyeceğine dikkat çekilmiştir.
997 nolu Enes hadisi hakkında Hafiz İbn Hacer şöyle demiştir:
"Bunun ravilerinin hepsi Buhari'nin yer verdiği kimselerdir."
Bu babda, Enes hadisini kuvvetlendiren bir diğer rivayet Ebu Said el-Hudri'den (r.a.) yapılmıştır. Adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz hacamet konusunda (oruçluya) ruhsat vermiştir."
Ebu Said'in bu rivayetini Nesai, İbn Huzeyme ve Darekutni tahric etmişlerdir. Hafiz İbn Hacer bu rivayetin isnadının sahih, ricalinin de sıkat olduğunu belirtmiştir.
Bunu kuvvetlendirir anlamda bir hadisi İmam Tirmizi ve Beyhaki şu lafızla rivayet etmişlerdir:
"Üç şey orucu bozmaz: Kusmak, hacamet yaptırmak ve ihtilam olmak,"
Ancak bu rivayetin isnadında Abdurrahman b. Yezid b. Eslem bulunuyor ki, bu zatın zayıf olduğu söz konusudur. [71] İmam Tirmizi de bu hadisin mahfuz olmadığını söylemiştir. Diğer bazı muhaddisler bunu Zeyd b. Eslem'den murselen rivayet etmişlerdir.
Bu konuda Bezzar'ın İbn Abbas'dan (r.a.) yaptığı rivayetin malûl olduğu; Taberani'nin Sevban (r.a.) dan yaptığı rivayetin ise zayıf olduğu anlaşılmıştır.
Böylece Cumhur, bu hadislerle istidlalde bulunup hacametin oruç bozmadığını ortaya koymuştur ki, sahih olan da budur.
Burada 994 nolu İbn Abbas hadisinin Rafi', Sevban ve el-Hasan hadislerini neshettiği söylenemez. Çünkü İbn Abbas'ın (r.a.) bu rivayeti onlardan sonra yaptığım tesbit mümkün değildir. Ama Enes hadisi onların neshedildiğini açıkça göstermektedir. Cumhur da buna ve bunu kuvvetlendiren diğer rivayetlere dayanarak hacametin orucu bozmayacağını hükme bağlamışlardır.

Çıkarılan Hükümler

1- Hacamet (kan vermek) orucu bozmaz.
2- Ramazanda vücutta sarsıntı yapacağı söz konusu olduğu takdirde kan vermemek, yani aldırmamak daha uygun olur.
3- Kan alan, yani hacamet yapan kimsenin de orucu bozulmaz.
4- İhramlı iken de gerektiğinde kan verilebilir veya hacamet yaptırılabilir.[72]

Oruçlu İken Kusmak Veya Sürme Kullanmak

Orucu farz kılan İslam dini, nelerin orucu bozacağını, nelerin, yani hangi fiillerin bozmayacağını da belirleyip aydınlatıcı bilgi vermiştir. Ancak dinimiz bu bilgileri ana kurallara, temel bilgilere göre düzenlemiştir. Şöyle ki, gıda özelliği olup adeten yenilip içilen şeylerin orucu bozacağı ve aynı zamanda kişinin iradesi dahilinde gerçekleşeceği o kurallardan biridir.
Bu ve benzeri kuralların ışığında kusmanın veya göze sürme sürmenin orucu bozup bozmayacağı konusu işlenmekte ve müctehidlerin görüş ve tesbitleri yansıtılmaktadır.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kime kusuntu galebe çalar (iradesi dışında taşıp çıkar) sa, ona (o günün orucu için) kaza gerekmez. Ama kim bile bile kendi iradesiyle kusarsa, artık o orucu kaza etsin."[73]
Abdurrahman b. Numan b. Hevze'den, o da babasından, o da dedesinden, o da Peygamber (s.a.v.) Efendimizden rivayet etmiştir. Rasulüllah (s.a.v.) iyileştirici, rahatlatıcı sürmenin gece uyumaya hazırlanırken sürülmesini emretti ve şöyle ilavede bulundu:
"Artık oruçlu kimse (gündüzleyin) sürmeden sakınsın!"[74]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Oruçlu iken bile bile kendini kusmaya zorlar ve ağız dolusu kusarsa, orucu bozulur ve kendisine bir günün kazası gerekir. Ama oruçlu olduğunu unutarak kendini kusmaya zorlar, ve belirtilen şekilde kusarsa, orucu bozulmaz.
O halde çıkan kusmuk ağız dolusundan az olursa İmam Ebu Yusuf'a göre, bozulmaz. el-Mineh kitabında bunun en sahih kavi olduğu belirtilmiştir.[75]
Böylece kusuntunun galebe çalıp dışarı çıkmasıyla -ağız dolusu bile olsa- oruç bozulmaz. Çünkü oruçlunun bunda bir sün'i yoktur. O bakımdan kişi sün'i olmayan bir olaydan dolayı muahaza edilmez.[76]
Kendini kusmaya zorlar da ağız dolusundan az bir nisbette çıkarırsa, Ebu Yusuf'a göre orucu bozmaz; ama İmam Muhammed'e göre bozar. Çünkü hadiste bu konuda az veya çok konusu üzerinde durulmamış, mutlak anlamda söylenmiştir.[77]
Bunun gibi vücudunun bir yerine yağ süren veya gözlerine sürme süren oruçlunun orucu bozulmaz. İsterse, bedenine dokundurduğu yağın ve gözüne sürdüğü sürmenin tadını boğaz nahiyesinde hissetmiş olsun fark etmez. Çünkü deri üzerindeki gözeneklerden içeri giren şeyler orucu bozmaz.
Ancak böyle yapmanın mekruh olduğu söylenebilir. Bu da, oruçlu iken susuzluğunu gidermek için bedeni üzerine su dökmesine kıyas edilerek mekruhtur denilmiştir.[78]
Vücuda sürülen yağın gözeneklerden içeri nüfuz etmesi orucu bozmaz. Çünkü tabii menfezlerden girmiş sayılmaz. Bu, fıkıhta söz sahibi olan ilim adamlarının icmaına göre çıkarılan bir hükümdür.
Tükürdüğü zaman gözlerine sürdüğü sürmenin izini ve rengini görecek olsa, yine de orucu bozulmaz.[79]
b) Şafiilere göre: Oruçlu olduğunu hatırladığı halde kasden kusarsa, orucu bozulur. Ama oruçlu olduğunu unuttuğu veya buna zorlandığı veya kusmanın orucu bozup bozmayacağını bilmediği halde kendi isteğiyle kussa bile yine de orucu bozulmaz. Ancak kusmanın orucu bozup bozmayacağını bilmemesini şu iki sebepten birine bağlamak gerekir:
a) Yeni İslam'a girdiği için henüz fıkhı meseleleri bilmiyor olması;
b) İlim adamlarından uzak bir yerde oturuyor bulunması...

Kusmanın oruçlunun iradesi dışında galebede bulunup çıkması da orucu bozmaz. Ama kendi isteğiyle kusarsa, kusuntu geri dönmese bile orucu bozar.[80]
Göze sürülen sürme, tadı boğaz nahiyesinde hissedilse bile orucu bozmaz.[81]
Böylece hem Hanefiler, hem de Şafiiler Ebu Hüreyre hadisiyle ihticac etmiş bulunuyorlar, ama Abdurrahman hadisini zayıf görüp onunla istidlalde bulunmamışlar.
c) Hanbelilere göre: Kim oruçlu olduğu halde kendini zorlayıp bile bile kusarsa, orucu bozulur ve ileride günü gününe kaza etmesi gerekir. Ama kusuntu onun iradesi dışında zorlayarak gelirse, orucu bozmaz. Çünkü oruçlunun bunda dahli söz konusu değildir. İlim adamlarından bu tesbit ve hükme muhalefet eden olmamıştır.
Hanbeliler de bu konuda Ebu Hüreyre hadisiyle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
Bu meselede az ve çok kusmak arasında bir fark yoktur, yani ikisi de orucu bozar. Bu, İmam Ahmed'den yapılan iki rivayetten biridir. İkinci rivayete göre, ağız dolusu olduğu takdirde oruç bozulur şeklindedir. Hem az miktarda kusmak abdesti de bozmamaktadır.[82]
Sürme konusuna gelince: Göze sürülen sürmenin tadı boğazda hissedilse ve oruçlu onun boğaz nahiyesine indiğini bilse bile, yine orucu bozmaz.
Göze sürülen antimon ister iyileştirmek için olsun, ister mil ile dokundurulsun fark etmez, yani her iki durumda da orucu bozmaz. İmam Ahmed'in bu hususta kesin görüşü vardır.[83]
d) Malikilere göre: Göze sürülen ismid (antimon) un tadı boğazda hissedilir ve oruçlu da onun boğazına kadar nüfuz ettiğini bilirse, orucu bozulur, güne gün kaza etmesi gerekir, Boğazına nüfuz etmez, yani tadı boğazda hissedilmezse, orucu bozmaz. O bakımdan İmam Malik oruçlunun sürme kullanmasını mekruh görmüştür.[84]
Kusma konusunda Malikiler diğer mezheplerle aynı çizgide bulunuyorlar. Şöyle ki, oruçlunun iradesi dışında midesi bulanır da elde olmayarak kusarsa, orucu bozulmaz. Ama kendi irade ve isteğiyle kusarsa, kaza etmesi gerekir. Malikiler bu konuda Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilen şu hadisle ihticac etmişlerdir:
"Kusmak adamı zorlar da iradesi dışında çıkarsa, orucuna devam edip tamamlar, kaza etmesi gerekmez. Kendi isteğiyle kusmaya çalışır ve kusarsa, o artık orucunu iade eder (yani orucu bozulur, onı kaza etmesi gerekir.)"[85]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

1010 nolu Ebu Hüreyre hadisini aynı zamanda İbn Hibban, Darekutni ve Hakim tahric etmişlerdir. Ancak ravi Ata' bunu Ebu Hüreyre'den mevkufen rivayet etmiştir. Tirmizi ise, "Biz bu hadisi ancak Hişam b. Muhammed'den naklen biliyoruz ki, o da Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiştir." diyerek kendi tesbitini belirtmiştir. İmam Buhari bu rivayeti mahfuz olarak görmediğini söylemiştir. Aynı zamanda Ebu Davud da mahfuz olmadığına dikkat çekmiştir.
Hakim ise, Şeyhayn'in şartı üzere bunu sahihlemiştir.
Bu babda İmam Malik'in Muvattada ve İmam Şafii'nin el-Üm'de benzer bir hadisi nakletmişlerdir ki, şöyledir:
"Kim oruçlu olduğu halde bilerek kusarsa, ona kaza gerekir. Kime de kusmak galebe çalıp iradesi dışında kusarsa, ona kaza gerekmez."
Nitekim İbn Ömer, Zeyd b. Erkam ve Zeyd b. Ali de bu rivayetlerin delaletine uygun hareket etmişlerdir.
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz kustu ve o sebeple orucunu bozdu" mealindeki Ebu Derda hadisini Buhari ve Müslim, isnadında ihtilaf tesbit ettikleri için almamışlar. Beyhaki de aynı görüşü izhar etmiştir. Sonra ilim adamlarından önemli bir kısım bunu kasden kusmaya hamletmişlerdir.
Sonuç olarak bu babda birkaç rivayet bulunmakta ve birbirini kuvvetlendirmektedir. O bakımdan müctehidler Ebu Hüreyre hadisiyle ihticacda bulunmuşlardır.
1011 nolu Abdurrahman hadisine gelince: İbn Main onun münker olduğunu belirtmiştir. Zehebi de, Abdurrahman'in önce bunu Said b. Ishak'tan rivayet ettiğini söylerken, sonra onun ismini ters çevirerek şöyle demiştir:
"İshak b. Said b. Kab." Arkasından hadiste galat yaparak şöyle demiştir:
"O da babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir."
Sonra da Numan b. Mabed bilinen bir ravi değildir. Bununla beraber İbn Şübrüme ve İbn Ebi Leyla bu hadisle istidlal ederek şöyle demişlerdir:
"Sürme orucu bozar."[86]
Tabiatıyla fukahanın çoğu bu hadisin zayıf olduğunu ve ihticaca salih bulunmadığını belirterek, sürmenin orucu bozmayacağını hüküm olarak ortaya koymuşlardır.
İbn Şübrüme ile İbn Ebi Leyla'nın bu konuda bir de delil olarak Buhari'nin talikan tahric ettiği ve Beyhaki ile Darekutni'nin mevsulen naklettiği İbn Abbas hadisini seçtikleri söz konusudur. Şöyle ki: *"Orucun bozulması, bir şeyin girmesiyledir. Abdestin bozulması bir şey çıkmasıyladır."*
O halde sürmenin tadı boğazda hissedilirse, içeri girmiş kabul edilir ve oruç bozulur.
İlim adamları bu iki zata cevap vererek şöyle demişlerdir: "Bu hadis cidden zayıftır" yani bununla istidlal ve ihticac edilmez. Aynı zamanda ravileri arasında Şa'be Mevla İbn Abbas bulunuyor ki bu zatın zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Nitekim Zehebi onun hakkında şu bilgiyi vermiştir:
"İmam Ahmed'e göre, onun rivayetinde bir sakınca yoktur. Nesai'ye göre, o kavi değildir. Malik ise: "O sıka (güvenilir) değildir" demiştir. Yahya: "Onun hadisi yazılmaz" derken, Ebu Zür'a "Onun rivayeti zayıftır" demiştir.[87]
Rasulüllah'ın (s.a.v.) ramazanda oruçlu iken gözlerine ismid (antimon) sürdüğüyle ilgili üç, dört rivayet daha var ki, hepsi de zayıftır; istidlal ve ihticaca salih değildir.

Çıkarılan Hükümler

1- Kusuntu kişinin iradesi dışında galebe ederek gelirse orucu bozmaz; ister az, ister çok olsun fark etmez.
2- Kişi kendi iradesiyle kusmak ister ve kusarsa, müctehidlerden bir kısmına göre, ağız dolusu olursa orucu bozar, az olursa bozmaz; diğer bir kısmına göre, az olsun, çok olsun her iki durumda da orucu bozar.
3- Oruçlu bir halde gündüzleyin göze sürme sürmek orucu bozmaz; isterse onun tadı boğazda hissedilmiş olsun.
4- Malikilere göre, tadı boğazda hissedilirse oruç bozulur.
5- Sürmeyi iftardan sonra kullanmak daha uygun olur.

Oruçlunun Unutarak Bir Şey Yemesi Veya İçmesi

İnsan, hilkatinin özelliği ve fitratının gereği hata ve unutmak gibi durumlarla içice bulunuyor. Bilmeden, arzulamadan bir hata yapabilir ve unutarak bir fiil işleyebilir. O bakımdan Cenab-ı Hak bu iki durumdan dolayı kullarını muahaza etmemekte ve günah yazmamaktadır. Ancak bu iki olaydan dolayı kul hakkına bir tecavüz meydana gelmişse, onu hemen telan etmek gerekir. Kul unutarak veya hata ederek böyle bir fiilde bulunduğunun farkına vardığı veya kendisine hatırlatıldığı an, vaki tecavüzü giderme yollarına baş vurup hak sahibini razı etmesi bir emr-i ilahidir.
İbadet konusunda bir hata yaptığı veya unutarak bir yanlışlıkta bulunduğu takdirde günahkar olmaz, ancak farkına vardığı takdirde onu telafi eder. Fıkıhta bunun telafi yolları ve çareleri belirlenmiştir.
Bunun için Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ümmetini endişeden kurtarmak ve bu konuda ilahi rahmetin gereği olan kolaylık sağlamak için şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden hata ile, unutarak ve bir de zorlanarak yaptığı şeylerin (günah ve vebali) kaldırılmıştır."[88]
Diğer bir hadiste de şöyle buyurulmaktadır:
"Kalem üç kimseden (onların fiilini yazmaktan) kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, iyileşinceye kadar cinnet gibi bir derde mübtela olandan, büyüyünceye (ergen oluncaya) kadar çocuktan..."[89]
"Kalem üç kimseden kaldırılmıştır: İyileşip kendine gelinceye kadar akli dengesi bozuk olandan, uyanıncaya kadar uyuyandan, ergen oluncaya kadar çocuktan."[90]
Konumuz oruç olduğuna göre, oruçlunun unutarak bir şey yemesi veya içmesinden dolayı orucu bozulur mu? Bu sorunun cevabını ilgili hadisleri ve müctehid imamların tesbit ve ictihadlarını naklettiğimizde görmüş olacağız.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim oruçlu olduğu halde unutur da bir şey yer veya içerse, orucunu tamamlasın. Şüphesiz bu durum ile Cenab-ı Hak ona yedirip, içirmiştir."[91]
Diğer bir lafızla şöyle buyurulmuştur:
"Oruçlu unutarak bir şey yer veya unutarak bir şey içerse, bu ancak Allah'ın ona sevkettiği bir rızıktır ve (ondan dolayı) oruçluya kaza gerekmez."[92]
"Kim unutarak ramazanda bir gün iftar ederse, ona kaza ve keffaret gerekmez."[93]
"Sizden biriniz oruçlu iken unuturda yer ve içerse, orucunu (bozmayıp) tamamlasın."[94]
Şüphesiz bu konuda genel kural, giriş kısmında naklettiğimiz üç hadisle birlikte dördüncü olarak şu hadistir:
"Şüphesiz ki Cenab-ı Hak, ümmetimden (sadır olan) hata ve nisyan (unutmay) ı affetmiştir."[95]

Hadisler Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ramazanda oruçlu iken unutup bir şey yemek veya içmek veya cinsel temasta bulunmaktan dolayı oruç bozulmaz.
Hanefiler bu konuda cinsel teması, yeme ve içmeye kıyasla aynı hükme dahil etmişlerdir. Çünkü cinsel temas da yeme içme anlamına gelen şehvet-i batndandır.
Ancak oruçlu unutarak bir şey yerken veya içerken, durumunu hatırlarsa derhal elindeki lokmayı ve ağzında çiğnemekte olanı atar. Cinsel temas halinde iken hatırlarsa, derhal geri çekilir. Aksi halde hem kaza, hem de keffaret gerekir.[96]
b) Şafiilere göre: Oruçlu unutarak bir şey yerse, orucunu bozmaz, devam eder. Ancak çok miktarda yerse, bir kavle göre, orucu bozulmuş olur, artık o gün devam etmez. Ama en sahih kavle göre, ne kadar çok da yese yine de orucu bozulmaz. Unutarak cinsel temasta bulunmak da böyledir. Mezhebin açık tesbiti bu doğrultuda cereyan etmiştir.[97]
Böylece iki mezhep imamları yukarıdaki hadislerle ihticac edip görüş ve tesbitlerini belirlemiş ve aynı hükümde birleşmişlerdir. Ancak ileride değineceğimiz üzere, keffaret konusunda aralarında ictihad farkı vardır.
c) Hanbelilere göre: Bu mezhep imamları da yukarıda zikredilen iki mezheple birleşmişlerdir; yani bunlara göre de oruçlu unutarak bir şey yer veya içerse, orucu bozulmaz ve kazası gerekmez.[98]
d) Malikilere göre: Ramazanda oruçlu kimse unutarak bir şey yer veya bir şey içer veya cinsel temasta bulunursa, orucu bozulur ve kendisine sadece onu kaza etmesi gerekir.[99]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Ebu Hüreyre hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. O bakımdan müctehidlerin çoğu onunla istidlal ve ihticacda bulunmuştur.
1028 nolu Darekutni hadisinin isnadı sahih ve ravilerinin hepsi güvenilirdir. Darekutni bunu Muhammed b. İsa b. Tabba'dan, o da İbn Aliyye'den, o da Hişam'dan, o da İbn Sirin'den rivayet etmiştir.
Bu da Ebu Hüreyre hadisi gibi, cumhur tarafından ihticaca salih görülmüştür.
1029 nolu yine Darekutni hadisini aynı zamanda İbn Huzeyme, İbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. Hafiz İbn Hacer, Büluğu'l-Meram'da bunun sahih olduğunu belirtmiştir.
Bu babda Darekutni'nin Ebu Said'den naklettiği bir hadis vardır ki merfuan rivayet edilmiştir. Lafzı şöyledir:
"Kim ramazan ayında unutarak (bir şey) yerse, kendisine kaza gerekmez."
Hafiz İbn Hacer bu hadis hakkında şöyle diyor:
"Bunun isnadı her ne kadar zayıfsa da ama uyulmaya elverişlidir. Çünkü rivayetteki "ramazan ayı" fazlalığı bunun derecesini düşürüyorsa da bu haliyle yine hasen sayılır ve ihticaca salih kabul edilebilir.[100]
Cumhur bütün bu rivayetleri dikkate alarak, "oruçlu bir vaziyette unutarak bir şey yiyen veya içen veya cinsel temasta bulunan kimsenin orucu bozulmaz ve kaza da gerekmez" diyerek meseleyi neticeye bağlamıştır. Ancak İmam Malik, İbn Ebi Leyla ve el-Kasimiyye, cumhurun hilafına bir tesbit ve ictihadda bulunmuş ve "öylesinin hem orucu bozulur, hem de kendisine kaza gerekir" demişlerdir.
Malikilerden bir kısmı delil olarak şunu ileri sürmüştür: "Bu konudaki hadisler "haber-i ahad"dır; o bakımdan onlarla ihticacda bulunmak istemedik." Şüphesiz bu sözler, kaideye muhaliftir ve beyan ettikleri itirazları anlamsızdır. Zira bu gibi sahih hadisleri "haber-i vahid"dir diye bir tarafa itecek olursak, amel edilecek pek az hadis kalır ve dini meselelerde birçok zorluklar ortaya çıkar.

Çıkarılan Hükümler

1- Oruçlu iken bir şey yemek veya içmek orucu bozmaz ve kazasını da gerektirmez.
2- Yine oruçlu iken unutarak cinsel temasta bulunan kimsenin de orucu bozulmaz ve kazası da gerekmez.
3- Oruçlu iken bir şey yerken veya içerken veya cinsel temasta bulunurken, oruçlu olduğunu hatırlar veya kendisine hatırlatılırsa, derhal çekilmesi gerekir. Aksi halde Hanefilere göre hem kaza, hem de keffaret gerekir. Müctehidlerin çoğuna göre, sadece kaza gerekir.

Oruçlu İken Gıybetten, Boş Ve Anlamsız Söz Ve Davranıştan Korunmak

İbadetin bir yönü, Cenab-ı Hakk'a karşı kulluğumuzu itiraf edip O'ndan başka tapılmaya layık bir ilahın olmadığını ortaya koymaktır; diğer yönü her iki hayatı düzen ve dengede tutup Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak ve Rasulüllah'ın sünnetiyle şekillenmektir.
O bakımdan ibadeti tam edep, terbiye, sevgi ve saygı havası içinde yerine getirirken dünya ve ahiretimiz için yararlı olmayan sözlerden, davranışlardan kaçınmamız ve her vesileyle nefsimize karşı hakimiyet kurmamız ve organlarımızı kontrol altında tutmamız gerekir. Aksi halde yapılan ibadet tam anlamıyla amacına uygun olmamış ve istenilen mutlu sonuca bizi çevirmemiş sayılır.
Bilhassa bizi bir bakıma melekleştiren, irade hakimiyetimizin ortaya çıkmasına destek olan ve bizi nefis esaretinden kurtaran; toplum hayatımızı maddi ve manevi bağlarla pekiştirip düzenleyen orucun dinimizdeki yeri oldukça önem arzetmektedir.
Bunun için her zaman gıybetten, faydasız söz ve davranıştan, kırıcı ve üzücü çıkışlardan sakınmamız vaciptir.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden birinizin oruç günü olunca, o günde edep ve terbiye dışı söz söylemesin; kırıcı anlamda bağırıp çağırmasın. Şayet biri ona dil uzatıp söver veya onunla vuruşmak isterse, o: "Ben oruçlu bir kimseyim" desin. Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah yanında misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlu için, kendisini ferahlatacak iki ferahlık vardır. İftar ettiği zaman iftarıyla ferahlık duyar ve Rabbına kavuştuğu zaman, tuttuğu oruçla sevinir."[101]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim yalan sözü ve onunla amel etmeyi terketmiyorsa, Cenab-ı Hakk'ın onun (oruç sebebiyle) yeme ve içmesini terketmesine ihtiyacı yoktur." (Yani Cenab-ı Hak öylesinin orucunu kabul etmez ve ona feyiz, bereket ve rahmet havasını yeterince estirmez.)[102]
Açıklama:
Şüphesiz oruç tutan mü'min, yaptığı ibadetin mükafatını Allah yanında noksansız görmek ve bulmak istiyorsa, onun sevabını düşürecek her türlü söz ve davranıştan kaçınmalıdır. Dedikodu, yalan, sövüp saymak, kavga edip vuruşmak orucu bozmasa bile, sevabını iyice düşürür ve böylece oruçtan beklenilen amaç ve gaye tam anlamıyla gerçekleşmemiş olur.
O bakımdan mezhep imamları, müctehidler, bu gibi şeylerin orucu bozmadığında ancak sevabını düşürdüğünde ittifak halindedirler. Cumhurun da görüşü budur.

Oruçlu İken Sıcaktan Dolayı Ağzı Çalkalamak Veya Yıkanmak

İslam ibadeti sıkıntı versin, tedirginlik doğursun, eza ve cefaya sebep olsun diye meşru kılmamış; bunun aksine ruh ve bedene zindelik kazandırsın, sinir sistemini yatıştırsın, kalbe huzur versin, vicdanı arındırsın, ruhu geliştirip manen doyursun ve ferdi daha çok aile ve topluma bağlasın diye farz veya vacip ya da sünnet kılmıştır. Her şeyden evvel ibadetle insana kişilik kazandırmak, kula kul olmaktan kurtarıp Allah'a kul olmanın derin haz ve hikmetini kalp ve kafaya işlemek için ömür boyu ibadeti terketmememizi emretmiş ve bunun için birtakım maddi ve manevi mükafat ve müeyyideler koymuştur.
O halde çok sıcak bir mevsimde oruç tutan kişi, sıcaktan bunaldığı ve sıkıntıya düştüğü takdirde bunu hafifletmek için başına soğuk su döküp yıkayabilir, boğazına kaçmamak kaydıyle ağzını çalkalayabilir ve yine bunaldığı takdirde banyo yapabilir. Önemli olan bu işleri yaparken suyu tabii menfezlerden içeriye kaçırmamaktır.
Çünkü İslam dini, kolaylığı, rahmet, bereket, şifa ve huzuru getirmiştir, Cenab-ı Hak Tâhâ suresinin baş kısmında bu inceliği şöyle beyan buyurmaktadır:
"Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin (veya mutsuz olasın) diye indirmedik."

Konula İlgili Hadisler

Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Oruçlu olduğum bir günde neşelendim ve (eşimi) öptüm. Bunun üzerine (bir hata işlediğimi düşünerek) Rasulüllah'a (s.a.v.) geldim ve şöyle dedim:
"Bugün büyük (tehlikeli) bir iş yaptım! Oruçlu olduğum halde öptüm." Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bana:
"Oruçlu iken su ile ağzını çalkalamak hakkında ne dersin?" diye sordu. Ben de:
"Öyle yapmakta bir sakınca yoktur" dedim. Bunun üzerine buyurdu ki:
"Artık öpmek neden sakıncalı olsun?"[103]
Ebu Bekir b. Abdirrahman'dan, o da Peygamber'in (s.a.v.) ashabından olan bir adamdan rivayet etmiştir. O sahabi şöyle demiştir:

"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizi oruçlu iken sıcaktan dolayı başına su dökerken gördüm."[104]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Oruçlu kimse (eşini) öper veya tenini onun tenine dokundurur ve o yüzden inzal vaki olursa, orucu bozulur. İnzal meydana gelmediği takdirde orucu bozulmaz. İnzal vaki olduğu takdirde sadece güne gün kaza gerekir. Çünkü bu durumda cinsel temasın asıl sureti mevcut değildir.
İmam Ebu Hanife'ye göre, serinlemek için buruna su çekmek, başa su dökmek, banyo yapmak ve ıslak elbise giyinmek veya bez parçasını ıslatıp vücuda sarmak mekruhtur. İmam Ebu Yusuf'a göre, bunların hiçbiri mekruh değildir. Çünkü bu konuda sakınca olmadığı hakkında sahih hadis rivayet edilmiştir ve aynı zamanda bu gibi fiiller ibadeti yerine getirme konusunda yardımcı olmakta ve birtakım sıkıntı ve meşakkati gidermektedir. O bakımdan belirtilen hususlarda İmam Ebu Yusuf'un kavliyle amel etmekte kolaylık vardır. Fetva da buna göredir.[105]
b) Şafiilere göre: Şehveti harekete geçmeyen kimse için (eşini) öpmesi mekruh değildir. Ancak bu gibi fiilleri terketmesi evladır. Şerefüddin Yahya en-Nevevî diyor ki: Şehveti harekete geçen kimse hakkında oruçlu bir halde eşini öpmesi tahrimen mekruhtur. En sahih olan kavi de budur.[106]
Bunun gibi oruçlu kimse ağzını çalkalarken ve burnuna su verirken suyu fazla kullanıp iyice ağzını doldurur ve burnuna iyice çeker ve bu yüzden su onun içine girer (yani boğaz veya midesine ulaşırsa orucu bozulmuş olur ve güne gün kaza etmesi gerekir.
Az su kullanıp içine kaçmazsa, o takdirde bir sakınca yoktur.[107]
Böylece İmam Ebu Yusuf ile İmam Şafii bu meselede birleşiyorlar.
c) Hanbelilere göre: Ağza su alıp çalkalamak, buruna su çekmek, ister abdest ve gusülle ilgili olsun, ister mücerred temizlik için olsun mutlaka orucu bozmaz. Çünkü ağız da burun ve göz gibi bedenin zahirinden sayılır. O halde oruçlu ağzını çalkalarken veya burnuna su çekerken, bir kasıt olmaksızın su boğazına kaçarsa bir şey gerekmez; yani orucu bozulmaz. Nitekim İmam Evzai, İshak ve İmam Şafii'nin iki kavlinden birine göre de hüküm böyledir. İmam Ebu Hanife ile İmam Malik'e göre, bu durumda oruçlunun orucu bozulur.[108]
Hanbeliler bu meselede Ömer hadisiyle istidlal etmişlerdir.
d) Malikilere göre: Sahnûn diyor ki:
"İbn Kasım'a sordum: Oruçlu ağzını çalkalarken su boğazına kaçarsa, İmam Malik'e göre ona kaza gerekir mi?" Cevap verdi:
"Eğer ramazanda ise veya kendisine vacip olan bir orucu tutuyorsa, belirtilen durumda orucu bozulur ve kendisine sadece kazası gerekir, keffaret gerekmez. Ama nafile bir oruç ise, kazası gerekmez."
Ağız çalkalama olayı ister abdest için, isterse temizlik için olsun farketmez.
Yine İmam Malik'e göre, ramazanda oruçlunun serinlemek için veya susuzluğunun tesirini hafifletmek için ağzını çalkalamasında bir sakınca yoktur. Çünkü böyle yapmakla ibadete kolaylık ve yardım sağlamış oluyor.[109]

Tahliller Ve Rivayetler

1040 nolu Ömer hadisini aynı zamanda Nesai tahric etmiş ve münker olduğunu söylemiştir. Hafiz Bezzar ise bu konuda şöyle demiştir: "Biz Ömer'den sadece belirtilen anlamda bir rivayet yapıldığını biliyoruz. İbn Huzeyme ile Hakim bu hadisi sahihlemişlerdir.[110]
Böylece Nesai yalnız kalmış ve sahihtir diyenlerin görüş ve tesbiti ağırlık kazanmıştır. O bakımdan müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur.
1041 nolu Ebu Bekir b. Abdirrahman hadisini aynı zamanda Nesai tahric etmiştir.
İsnadındaki ricalin hepsi sıka (güvenilir) kimselerdir. O bakımdan hadis ihticaca salih kabul edilmiş ve müctehidlerin önemli bir kısmı bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur.

Çıkarılan Hükümler

1- İster abdest için, ister temizlik veya serinlemek için olsun, oruçlunun ağzına su alıp çalkalaması, burnuna su çekmesi hem mekruh değildir, hem de orucu bozmaz.
2- Ağıza alınan su, buruna çekilen su boğaza kaçarsa, Hanbeliler dışında kalan imamlara göre oruçlunun orucu bozulur ve güne gün kaza etmesi gerekir.
3- İmam Malik'e göre, nafile oruçlarda suyun boğaza kaçması orucu bozsa bile kazası gerekmez.
4- Oruçlu iken serinlemek maksadıyla başına su döken veya elbisesini ıslatan veya ıslak bezi vücuduna saran kimsenin orucu bozulmaz. Ancak İmam Ebu Hanife'ye göre, böyle yapmak mekruhtur. İmam Ebu Yusuf ile diğer imamlara göre mekruh değildir.
5- Oruçlu iken kişi kendi eşini öperse, şehveti harekete geçmiyorsa bunda bir sakınca yoktur; geçiyorsa kerahet vardır. Öperken inzal vaki olursa, oruç bozulur ve güne gün kazası gerekir.
6- Oruçlu adamın tenini eşinin tenine dokundurmasındaki hüküm de böyledir; yani şehveti harekete geçerse kerahet yardır; inzal vaki olursa oruç bozulur ve güne gün kazası gerekir.

Oruçlu İken Eşini Öpen Kimsenin Durumu

Bilindiği gibi, insanda cinsel konuya ilgi fitrîdir. O bakımdan bu fitrî duygu zaman zaman kendini hissettirir. Evlenmenin bir yönü nesli devam ettirmeye, bir yönü de şehveti meşru sınırlar içinde teskine yöneliktir.
Ancak ramazanda oruçlu kimse, bir bakıma melekleşmek istemekte ve iradesini ortaya koyup nefsani duygularını yenmeğe çalışmaktadır. O bakımdan şehveti tahrik eden ve cinsel temasa yol açan davranışlardan kaçınmakta birçok faydalar vardır. Bununla beraber, az yukarıda da kısmen değindiğimiz gibi, kendine hakim olan oruçlunun eşini öpmesine ruhsat verilmiştir.

Konuyla İlgili Hadisler

Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz oruçlu iken (eşlerini)öperdi.[111]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz oruçlu iken öperdi ve yine oruçlu iken tenini eşinin tenine dokundururdu. Ama O, uçkuruna sahip olmada hepinizden daha çok kendine malik idi."[112]
Ömer b. Ebi Seleme (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden sordu:
"Ya Rasulallah! Oruçlu kimse (eşini) öpebilir mi?" Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"Bunu Ümmü Seleme'den sor" diye buyurdu. O da ona Rasulüllah'ın (s.a.v.) öyle yaptığını haber verdi. Bunun üzerine adam Peygambere (s.a.v.) gelip şöyle dedi:
"Ya Rasulallah! Şüphesiz Cenab-ı Hak senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır." Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"Ama Allah'a yemin ederim ki, ben sizden daha çok Allah'tan korkan ve daha çok O'na saygı duyup sakınan biriyim..." buyurdu.[113]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den, oruçlu iken mübaşeret (tenini eşinin tenine dokundurmak) tan sordu. Rasulüllah (s.a.v.) ona ruhsat verdi. Bir başkası gelip aynı şeyi sordu, ona ruhsat vermeyip men'etti. Ruhsat verdiği adam yaşlı idi, men'ettiği adam ise genç idi."[114]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: İmam Ebu Hanife, oruçlunun tenini eşinin tenine dokundurmasını, sarmaş-dolaş olmalarını ve el sıkışmalarını mekruh saymıştır. Çünkü ona göre, bu gibi davranışlar fesada, orucu bozmaya yol açar. Diğer imamlara göre, öpmek, teni tene dokundurmak fahiş biçimde olmadığı ve şehveti tahrik etmediği takdirde sakıncalı değildir.[115]
b) Şafiilere göre: Mezhebin görüşünü bundan önceki bölümde belirtmiş bulunuyoruz.
c) Hanbelilere göre: Öperken veya tenini eşinin tenine dokundururken meni veya mezi gelirse, orucu bozulur ve kazası gerekir. Bu iki sıvı akmadığı takdirde oruç bozulmaz.
İmam Ebu Hanife, İmam Malik ve İmam Şafii'ye göre, meziden dolayı oruç bozulmaz ve o bakımdan kazası da gerekmez.[116]
d) Malikilere göre: İmam Malik, ramazanda oruçlunun kendi eşini öpmesini ve tenini onun tenine dokundurmasını hoş karşılamamıştır. Çünkü ona göre, böyle bir durumda inzal vaki olursa, hem kaza, hem de keffaret gerekir.
Ancak Sahnûn'un da belirttiği gibi, mücerred öpmek ve teni tene dokundurmak, meni dışarı çıkmadığı takdirde orucu bozmaz ve kazası gerekmez. Mezi çıkarsa, istihbaben onun

kaza edilmesi söz konusudur.[117]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

1048, 1049, 1050 nolu hadisler sahihtir ve ihticaca elverişlidir. O bakımdan müctehidlerin çoğu bu üç hadisle istidlal ve ihticac etmişlerdir.
1051 nolu Ebu Hüreyre hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münzirî susup bir şey dememiştir. Hafiz İbn Hacer de bu hadisi konu edinirken görüşünü belirtmemiştir. İsnadında Ebu'l-Anbes b. Ubeyd bulunuyor ki onun hakkında bir tesbit ortaya koymamışlardır. Bazı muhaddisler bu isim üzerinde birtakım şüpheler izhar etmişlerse de Zehebî, Mizan'da bu isme yer vermemiştir. et-Takrîb'de bu zatın makbul olduğu belirtilmiştir.[118]
Aynı hadisi İbn Mace, İbn Abbas hadisi olarak tahric etmiş ve merfu' olduğunu açıklamamıştır. Beyhaki ise Hz. Aişe'den merfuan rivayet etmiştir. Buna benzer bir rivayeti İmam Ahmed, Abdullah b. Amr'den rivayet etmiştir.
Ebu Cafer et-Tahavî ise, oruçlu iken eşini öpen kimsenin orucunun bozulacağına ve kendisine kaza gerekeceğine dair dokuz rivayete yer verdikten sonra orucu bozmayacağına ve kaza da gerektirmeyeceğine dair kırka yakın rivayeti toplayıp sıralamıştır. Böylece oruçlunun, inzal vaki olmaksızın öpmesinde ve tenini eşinin tenine sürmesinde bir sakınca bulunmadığı; aşırı olduğu takdirde kerahetin söz konusu olacağı hükmü ağırlık kazanmış bulunuyor.[119]
Bu babda birçok zayıf rivayet bulunuyor ki, onları buraya nakletmeye gerek görmedim.

Çıkarılan Hükümler

1- Oruçlu kimsenin eşini öpmesi, tenini onun tenine dokundurması mekruhtur. Bu, İmam Ebu Hanife'nin kavlidir. İmameyne göre, mekruh değildir.
2- Bu gibi davranışlar fahiş biçimde olursa kerahet vardır, çünkü cinsel temasa yol açar.
3- Bu gibi davranışlar orucu bozmasa bile terki evladır. Bu imam Şafii'nin kavlidir.
4- Şehveti tahrik eden öpme ve mübaşeret tahrimen mekruhtur. Bu, Şafiilerin ictihadıdır.
5- Öperken veya mübaşerette bulunurken meni veya mezi akarsa, oruç bozulur ye sadece kazası gerekir. Bu, Hanbelilerin görüş ve ictihadıdır. Diğer mezheplere göre, mezinin akması orucu bozmaz.
6- Sözü edilen iki sıvı akmadığı takdirde oruç bozulmaz. Bu, bütün imamların ittifak ettiği bir hükümdür.
7- Ramazanda bu gibi davranışlarda bulunmak pek doğru değildir ve hoş karşılanmaz. Bu, İmam Malik'in kavlidir.
8- Ramazanda öperken veya teni tene dokundururken meni akarsa, hem kaza, hem de keffaret gerekir. Bu, İmam Malik'in kavlidir.
9- Mücerred öpmek ve mübaşerette bulunmak orucu bozmaz ve kaza etmeyi de gerektirmez. Bu, bütün imamların görüş ve ictihadıdır. Malikilerden Sahnûn da aynı görüşü izhar etmiştir.

Ramazanda Oruçlu Kimsenin Cünüp Olarak Sabahlaması

Şüphesiz fecir doğuncaya kadar birtakım ruhsatlar vardır, onları işlemekte bir sakınca yoktur. Akşam iftarından sonra yeme, içme ve cinsel temasta bulunma konulan bu cümledendir. Bir de sahur yedikten sonra uyur ve fecir doğmadan önce veya sonra ihtilam olmuş bir halde uyanan kimse söz konusudur. Bu, ister fecirden önce, ister sonra ihtilam olsun, uyku halinde vuku' bulduğu için oruca hiçbir zararı yoktur. Çünkü bütünüyle iradesi dışında cereyan etmiş bulunuyor.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, bir adam, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize sordu:
"(Sabah) namazı vakti girer de ben de cünüp bulunursam, o takdirde oruç tutayım mı?" Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"Ben de cünüp olduğum bir halde (sabah) namazı vakti giriyor ve ben oruç tutuyorum."
Adam bu defa şöyle dedi:
"Ya Rasulallah! Sen bizim gibi değilsin; Cenab-ı Hak senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir." Peygamber (s.a.v.) ona şöyle dedi:
"Allah'a and olsun ki, sizden daha çok Allah'tan saygı ile korkmakta olduğumu ve nelerden sakınmamı sizden daha iyi bildiğimi ummaktayım."[120]
Hz. Aişe'nin (r.a.), Ümmü Seleme (r.a.) dan yaptığı rivayete göre:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ihtilam değil de cinsel temasta bulunduğu için cünüp olarak sabahlardı ve sonra ramazan orucunu tutardı."[121]
Yine Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) ihtilam olarak değil, cinsel temasta bulunduğu için cünüp olarak sabahladı ve o gün iftar etmedi (oruç tuttu) sonra da kaza etmedi."[122] Çünkü temas fecirden önce yapılmıştır.

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Ramazanda kişi cünüp olarak sabahlarsa, onun orucu tamdır. Ashab-ı Kiram'dan bu konuda daha çok söz sahibi olanların hepsi de bu hususta görüş birliği içinde olmuştur: Ali, İbn Mes'ud, Zeyd b. Sabit, Ebu Derda, Ebu Zer, İbn Abbas, İbn Ömer ve Muaz b. Cebel bu cümlede yer alanlardandır. Allah hepsinden razı olsun.
Zira Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyurmaktadır:
"(Ramazanda) oruç (tuttuğunuz günlerin) gecesi kadınlarınıza cinsel yaklaşmada bulunmanız size helal kılındı. Onlar sizin için bir elbise; siz de onlar için bir elbisesiniz. Allah, kendinize olan güveni kötüye kullanacağınızı biliyordu. (Bu hususta) tevbenizi kabul etti, sizi bağışladı. Artık (geceleri) onlara yaklaşın ve Allah'ın size yazıp takdir ettiğini dinleyin, fecirde beyaz iplik siyah iplikten size seçilinceye (gündüzün aydınlığı gecenin karanlığından sıyrılıp ayrılıncaya) kadar yeyin, için sonra da orucu geceye kadar tamamlayın."[123]
Böylece Cenab-ı Hak ramazan gecelerinde fecir doğuncaya kadar cima'ı (cinsel yaklaşmayı) helal kılmış bulunuyor. O bakımdan cinsel temas gecenin sonuna doğru yapılır ve adam da fecir doğduktan sonraya kadar cünüp kalırsa, onun bu cünüplüğü oruca zarar vermez.[124]
b) Şafiilere göre: Fecir doğuncaya kadar yeme, içme ve cinsel temasta bulunma helal kılınmıştır. O bakımdan ağzında yemek bulunduğu halde fecir doğarsa, onu hemen ağzından atıverir ve cinsel temas halinde ise, zekerini hemen çekiverirse orucuna bir halel gelmez ve devam eder. Ama bu vaziyette az bir süre bile dursa, orucu bozulur.[125]
Böylece sözü edilen konuda Hanefilerle Şafiiler arasında farklı bir ictihad olmamıştır.
c) Hanbeliler de bu konuda yukarıdaki hadislerle istidlal ve ihticacda bulunup geceleyin cinsel temasta bulunan ve yıkanmayıp cünüp olarak sabahlayan, yani fecir doğduğu halde bu vaziyette olan kimse oruca devam eder.
Nitekim diğer üç mezhebin de ictihadı bu doğrultudadır.
Ebu Hüreyre (r.a.) o kimsenin bu vaziyette orucu bozulmuş sayılır demişse de, bu, önceleri iftardan sonra uyuyup fecir doğmadan önce kalkanlara artık yeme, içme ve cinsel temasın yasak olduğu dönemle ilgilidir ve Bakara suresi'nin 187. ayeti inince bu hüküm kaldırılmış oldu. O bakımdan Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği hadis mensuhtur, yani hükmü kaldırılmıştır.[126]
d) Malikilere göre: İmam Malik'in de ictihadı diğer imamlarınkinden farksızdır. Cünüp olarak sabahlayan kimsenin orucu tamamdır, devam etmesi gerekir, demiştir.[127]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

1057, 1058, 1059 nolu hadisler sahihtir. O bakımdan ictihade salih görülmüş ve müctehidler bunlarla istidlal ve ihticac etmişlerdir.
Her üç hadisten çıkarılan sonuç şudur: Kim, ister ihtilamdan, isterse cinsel temastan dolayı cünüp olur da fecir doğuncaya kadar yıkanmazsa, bu onun orucuna bir zarar vermez. Cumhurun da görüşü budur. Nevevi de icma'ın bunun üzerinde karar kıldığına dikkat çekmiştir. İbn Dakîk el-Iyd de bunun icma' veya icma' gibi bir durum arzettiğini belirtmiştir.[128]
Ancak az yukarıda da kısmen değindiğimiz gibi, Buhari ve Müslim'in Ebu Hüreyre (r.a.) den yaptığı rivayette, Rasulüllah'ın şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir:
"Cünüp olarak sabahlayan kimse için artık oruç yoktur."[129]
Aynı hadis şu lafızla da rivayet edilmiştir:
"Kime cünüp olduğu halde fecir erişirse (yani kim cünüp olarak fecre ulaşırsa) artık o oruç tutmasın."
Aslında bu hadisin hükmü kaldırılmıştır. Ne var ki Tabiin'den bazı kimseler bununla amel etmeyi uygun görmüşlerdir.
Bu hadisi ayrıca İbn Münzir Tavus'dan naklen rivayet etmişse de Hafiz İbn Hacer bunun sahih olmadığını belirtmiş ve neden olarak da şunu göstermiştir:
"Çünkü İbn Münzir bunu doğrudan Tavus'tan değil, Ebu'l-Mihezzim tarikiyle rivayet etmiştir ki, bu zat zayıftır. Zehebi bu ravinin asıl adının Yezid b. Süfyan olduğunu belirterek şu bilgiyi vermiştir: "İbn Main onun zayıf olduğunu, "Nesai'nin ise onun metruk olduğunu söylemiştir. Şu'be diyor ki: "Ebu'l-Muhezzim'i gördüm, o öyle bir kimsedir

ki, bir dirhem verilse bir hadis uydurmaktan çekinmezdi."[130]
İbn Dakiyk bu konuyu açıklarken şu bilgiyi veriyor:
"Cenab-ı Hak, *"Ramazanda oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza cinsel yaklaşmada bulunmanız size helal kılındı"* buyurmaktadır. Bu, oruç gecelerinde cinsel temasın mutlaka mübah olduğunu gerektiren bir hüküm ifade etmektedir. Bu cümleden olarak fecrin doğmasına yakın vakitte -ki, o süreye gusletmeyi sığdırmak mümkün olmaz- ayetin iktizası gereği cinsel temasta bulunmak da mübahtır ve zaruri olarak da cünüp olarak sabah vaktine girilmiş olunur. Zira bir şeyin sebebinin mübah sayılması, o şeyin de mübah olması demektir."[131]
Böylece belirtilen durumda olan kimsenin orucu bozulmuyor ve ileride kazayı gerektirmiyor.
Şevkani diyor ki:
"Bu görüş ve ictihadı, adamın Hz. Peygamber'e (s.a.v.): Cenab-ı Hak senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir" sözü kuvvetlendirmekte ve bu olayın, Hudeybiyye senesinde inen yukarıdaki ayetten sonra meydana geldiğine delalet etmektedir. Orucun farz kılınmasının başlangıç tarihi ise, hicri ikinci yıldır. Hudeybiyye Andlaşması ise, hicri altıncı yılda meydana gelmiştir."[132]
Netice olarak konu şöyle özetlenip açıklanabilir:
Hicri ikinci yılda oruç farz kılındığında, akşamdan sonra uyuyuncaya kadar cinsel temas mübah idi. Uyuduktan sonra fecir doğmadan uyanılsa bile artık buna ruhsat yoktu. Bu durum mü'minlere sıkıntı veriyor ve bir kısmı nefsine hakim olamıyordu. Sonra Cenab-ı Hak o hükmü Bakara Suresi 187. ayetle kaldırdı ve fecir doğuncaya kadar cinsel temasa ruhsat verdi. Böylece Ebu Hüreyre hadisi bu ilk olayla ilgili bulunuyor ve Hz. Aişe (r.a.) ile Hz. Ümmü Seleme (r.a.) hadisleri bu ayet indikten sonraki donemle ilgili bulunuyor. O bakımdan Ebu Hüreyre (r.a.) hadisinin neshedildiği kesinlik arzediyor. Allah daha iyisini bilir.

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazan ayında geceleyin ihtilam olup uyandığında fecrin doğmuş olduğunu gören kimsenin oruca devam etmesi gerekir. Çünkü bu hal oruca engel değildir.
2- Bunun gibi gündüzleyin uyuduğunda ihtilam olan oruçlunun da orucu bozulmuş olmaz; çünkü bu olay onun iradesi dışında cereyan etmiştir.
3- Ramazan gecesi cinsel temasta bulunup o vaziyette uyuyan veya uyumayan ve fecir doğduktan sonra kalkan kimsenin de orucu bozulmuş olmaz. Çünkü cinsel teması fecirden önce mübah sayılan bir süre içinde yapmış bulunuyor.
4- Fecir doğmadan az önce bir şey yerken veya içerken ya ela cinsel temasta bulunurken fecir doğarsa, o takdirde ağzındakini yutmayıp dışarı atması ve cinsel teması kesip zekerini dışarı çekmesi gerekir. Aksi halde orucu bozulur.

Ramazanda Orucunu Cinsel Temasta Bulunmak Suretiyle Bozan Kimseye Ne Gibi Kefaret Gerekir?

Şüphesiz ramazanda niyet edilip tutulmakta olan orucu zaruri bir sebep yokken bile bile bozmak haramdır ve günahtır. O bakımdan bu sınırı aşan kimseye hem kaza, hem de keffaret gerekir ki, bu bir bakıma bir cezadır.
Ancak oruçlunun orucunu bir şey yemek veya içmek suretiyle bozması ile cinsel temasta bulunmak suretiyle bozması aynı şey midir? Bu hususta müctehid imamların görüş, tesbit ve ictihadları farklıdır.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Bir adam Rasulüllah (s.a.v.) Efendimize gelerek dedi ki:
"Ya Rasulallah! Helak oldum." Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"Seni helak eden şey nedir?" diye sorunca, o şu cevabı verdi:
"Ramazanda eşimle cinsel temasta bulundum."
Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona sordu:
"Bir köle azad etme imkanın var mı?" O da:
"Hayır" dedi. Efendimiz ona:
"Peki iki ay üstüste oruç tutabilir misin?" diye sordu. O da:
"Hayır, tutamam" dedi. Rasulüllah (s.a.v.) bu defa ona:
"Altmış miskini yedirecek imkanın var mı?" diye sordu. O da:
"Hayır yoktur" diye cevap verdi. Sonra o adam oturdu. Derken Peygamber (s.a.v.) Efendimize bir zembil hurma getirildi. Peygamber (s.a.v.) o adama:
"Bunu al da tasadduk et (orucun keffareti olarak dağıt)" buyurdu. Adam:
"Ya Rasulallah! Benden fakiri var mıdır? Şu iki kara taş (tepe) arasında bizim aileden daha muhtaç bir aile bulunuyor mu?" Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ön dişleri görünecek şekilde güldü ve şöyle buyurdu:
"Bu zembili al da çoluk-çocuğuna yedir."[133]
İbn Mace ise bu hadisin son kısmını şu lafızla rivayet etmiştir:
"Bir köle azad et" Adam:
"Köle bulamıyorum" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Öyleyse üstüste iki ay oruç tut" buyurdu. Adam:
"Buna gücüm yetmez" dedi. Peygamber:
"Altmış miskini doyur" buyurdu."
Şüphesiz bu anlatımda kuvvetli bir tertip söz konusudur.
Yine İbn Mace ile Ebu Davud'un bir diğer rivayetinde, hadisin son bölümü şu lafızla rivayet edilmiştir:
"Onun yerine bir gün oruç tut"
Darekutni ise şöyle rivayet etmiştir:
"Ya Rasulallah! hem helak oldum, hem de helak ettim." Peygamber (s.a.v.) ona:
"Seni helak eden nedir?" diye sorunca, o:
"Eşimle cinsel temasta bulundum" diye cevap verdi."
Bu anlatımın zahirinden, adamın eşiyle, kadın rıza göstermediği halde zorlayarak temasta bulunduğu anlaşılıyor.

Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İctihadları

a) Hanefilere göre: Ramazanda oruçlu bulunan kimse eşiyle cinsel temasta bulunur, yani iki sünnet yeri birleşirse hem kaza, hem de keffaret gerekir. Adam bunu zorlanmadan, hataen işlemeden ve unutmadan bilerek yaptığı takdirde orucu bozulur ve belirtilen keffareti yerine getirmesi vacip olur. Eşinin adamı zorlamak suretiyle cinsel temasta bulunmasını sağlarsa, yine de adama hem kaza, hem de keffaret gerekir. Çünkü cinsel temas ancak penisin sertleşmesi ve zevk duyulmasıyla gerçekleşir. Bu da adamın arzusuyla temasta bulunduğuna delil sayılır.
Ama kadın istemediği halde adam zorla onunla temasta bulunursa, adama kaza ve keffaret, kadına da sadece kaza gerekir.
Adam kendi arzusuyla bile bile razamanda eşiyle cinsel temasta bulunduktan sonra hastalanır da bu hastalığı oruca mani teşkil edecek derecede olursa, adamın üzerinden keffaret vecibesi kalkar.
Adam aynı günde birkaç defa temasta bulunursa, hepsi için bir keffaret yeterli olur. Ancak birinci temastan sonra keffaret öder ve sonra yine temasta bulunursa, o takdirde bu ikinci temas için de keffaret ödemesi gerekir.
İki ramazanda birer defa cinsel temasta bulunur ve birinci ramazandaki temasından dolayı keffaret vermemiş olursa, kendisine iki keffaret gerekir. İmam Muhammed'e ve meşayihin çoğuna göre, bir keffaret yeterli olur. Sahih olan da bu görüş ye ictihaddır.[134]
Hanefilere göre, ramazanda eşiyle cinsel temasta bulunan kimseye keffaret gerekmesi için fecir doğmadan önce oruca niyet etmesi şarttır. Aksi halde yalnız kaza gerekir. Aynı zamanda cinsel temastan sonra iftarı mübah kılacak hastalık ve yolculuk gibi bir sebebin ortaya çıkmaması şarttır. Aksi halde yalnız kaza gerekir.[135]
b) Şafiilere göre: Ramazanda bozulan oruçtan dolayı kaza ve keffareti gerektiren tek sebep cima', yani cinsel temastır. Bunun da on dört şartı vardır. O şartların gerçekleşmesi söz konusudur. Şöyle ki:
1- Geceden niyet getirmiş olması,
Yani fecir doğmadan önce o günkü oruca niyet etmesi şarttır. Aksi halde yalnız kaza etmesi gerekir.

2- Cinsel teması bilerek kendi arzusuyla yapması,
Unutarak yaparsa, orucu bozulmaz ve o bakımdan kaza ve keffaret de gerekmez.
3- Kendi irade ve ihtiyarıyla o fiili işlemesi,
Tehdit edilip zorlanarak temasta bulunursa, orucu bozulmaz.
4- Oruçlu halde cinsel temasta bulunmanın haram olduğunu bilmesi,
Eğer İslama yeni girmiş bulunuyor veya din alimlerinden çok uzak yerde yaşıyorsa, o takdirde konuyu bilmediğinden dolayı kendisine ne kaza, ne de keffaret gerekir. Çünkü bu durumda orucu bozulmamış kabul edilir.
5- Cinsel temasın ramazan ayında meydana gelmesi,
Şayet nafile veya adak ya da kaza orucu tutarken cinsel temasta bulunursa, orucu bozulur, sadece kazası gerekir; keffaret gerekmez.
6- Orucun bozulmasında tek ve müstakil sebep olarak cinsel temasın bulunması,
O bakımdan önce orucunu birşey yemek suretiyle bozar, sonra da cinsel temasta bulunursa keffaret gerekmez.
7- Cinsel temastan dolayı günahkar olacak yaşta olması,
O bakımdan ramazanda henüz ergen olmamış temyiz çağındaki bir çocuğun oruçlu iken cinsel temasta bulunmasından dolayı keffaret gerekmez. Aynı zamanda adam yolculuk halinde olur ve oruca niyet getirerek sabahlar, sonra da iftar vakti girmeden cinsel temasta bulunursa, kendisine keffaret gerekmez.
8- Orucunun sıhhatına tam inanmış bulunması,
Bu nedenle unutarak orucunu yedikten sonra bu fiilinin orucu bozduğunu zanneder ve o sebeple cinsel temasta bulunursa, yine keffaret gerekmez.
9- Cinsel temastan sonra cinnet getirmemesi,
Şayet cinnet getirirse, artık kendisine keffaret gerekmez.
10- Kendi nefsiyle bu fiile teşebbüs etmesi,
O bakımdan uyuduğu bir sırada eşi gelip onunla cinsel temasta bulunursa, keza keffaret gerekmez.
11- Hata yoluyla cinsel temasta bulunmaması,
Gecenin henüz devam ettiğini, fecrin doğmadığını sanıp cinsel temasta bulunduktan sonra gecenin bittiğini, fecrin doğduğunu farkederse, o takdirde keffaret gerekmez.
12- Cinsel temasın, penisin baş kısmının, baş kısmı kesikse o miktarın ferce girmiş olması,
Belirtilen miktar ferce girmezse veya sadece baş kısmın ucu hafif temas kurarsa, orucu bozulmaz ve dolayısıyla kaza ve keffaret gerekmez.
13- Cinsel temasın ferc veya dübürden gerçekleşmesi,
Mücerred penisin kadının bacaklarına veya karın nahiyesine dokunmakla inzal vaki olursa sadece kaza gerekir.
14- Cinsel temasta fail olması, mef'ul olmaması,
O bakımdan eşiyle cinsel temasa teşebbüs eden adama keffaret gerekir, eşine gerekmez.[136]
c) Hanbelilere göre: Kaza ve keffareti iki şey gerektirir: Birincisi, ramazanda gündüzleyin, cinsel temasta bulunmak; ikincisi oruçlu olmak veya vücuben imsak etmiş durumda olmak...
Böylece cinsel teması ister diri, ister ölü, ister akıllı, ister mecnune, isterse behime ile yapmış olsun fark etmez. Aynı zamanda ister bu fiili kasden, ister unutarak, ister bilmeyerek, ister bilerek yapsın yine fark etmez. Kendi ihtiyarıyla veya zorlanarak, ya da hataen yapmış olsun yine de keffaret gerekir.
Bu mezhebin delili ise, ramazanda cinsel temasta bulunanlara Rasulüllah'ın (s.a.v.) temasta bulundukları vakit ne halde bulunduklarını sormaksızın hem kaza, hem de keffaret gerektiğini buyurmasıdır.
Cinsel temasta bulunurken fecir doğarsa, penisi çekse bile hem kaza, hem de keffaret gerekir. Kadın da isteyerek, hükmünü bilerek, oruçlu olduğunu unutmayarak cinsel temasa rıza göstermişse, ona da hem kaza hem de keffaret gerekir.
Ramazanda gündüzleyin oruçlu olduğu halde cinsel temasta bulunur ve aynı gün iftarı mübah kılacak bir hastalığa yakalanırsa, bu hal ondan keffareti düşürmez. Bunun gibi adam cinsel temasta bulunduktan sonra sefere çıkar veya hapse girer, kadın temastan sonra ayhali olursa yine de keffaret düşmez.[137]
d) Malikilere göre: Orucu bozan şeylerden dolayı hem kaza, hem de keffaret gerekir. Şöyle ki:
1- Guslü gerektiren cinsel temas
2- Kasden bilerek bir şey yemek veya içmek
3- Tabii menfezlerden bir şeyin içeri girmesi
4- Mücerred şehvetle karısına bakıp veya eliyle dokunup inzal vaki olması
5- İstimnada bulunması bu cümledendir; yani bunlardan birisini yaptığı takdirde hem kaza, hem de keffaret gerekir.[138]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

1070 nolu Ebu Hureyre hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. O bakımdan mezhep imamlarının hepsi bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur.
Aynı konu değişik lafızla Darekutni'nin yaptığı rivayette Mualla b. Mensur'un, İbn Uyeyne'den yaptığı rivayette teferrüd ettiği söz konusudur. Beyhaki ise, Hakim'in Mualla b. Mensur'un kitabına baktığı ve: "Helak oldum ve helak ettim" sözüne rastlamadığını söylemiştir.[139]
O bakımdan müctehidlerin bir kısmı Darekutni'nin bu rivayetiyle ihticac etmemiştir. Başta İmam Ahmed olmak üzere fakihlerden bir kısmı, cinsel temasta sadece erkeğe keffaret gerekir demişlerdir. Oysa Darekutni'nin rivayetindeki "helektü ve ehlektü" yani "hem helak oldum, hem de helak ettim" sözü, keffaretin aynı zamanda kadına da gerektiğine işarettir. Ne var ki, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz o adama keffaretten söz ederken sadece onu muhatab ve yükümlü görmüş, eşine de keffaret gerekir dememiştir. Müctehidlerin bir kısmı bu inceliği dikkate alarak kadına keffaret gerekmediğini istidlal etmişlerdir.
Sonra adamın "helak oldum" demesi, bu fiili bilerek kasden yaptığını göstermektedir. Çünkü helak, isyandan yana bir mecazdır. O bakımdan unutarak cinsel temasta bulunana keffaretin gerekmeyeceğini, Hanbeliler dışındaki fakihler belirtmişlerdir. Cumhur da aynı görüştedir. Malikilerden bazısı da bu konuda Hanbeliler gibi ictihadda bulunmuştur.
Ebu Hüreyre rivayetinde "Eşimle cinsel temasta bulundum" ifadesi kullanılırken, bazı rivayetlerde bunun yerine "Ramazanda bir adam orucunu bozdu" lafzı kullanılmıştır. Hanefiler bu ikinci şıkkı dikkate alarak, ramazan orucu kasden ne ile bozulursa bozulsun hem kazayı, hem de keffareti gerektirir demişlerdir. Diğer müctehidlerden önemli bir kısmı, sadece cinsel temastan dolayı keffaret gerekeceğini söylemişlerdir ki, İmam Şafii, İmam Ahmed b. Hanbel başta gelenlerdendir.
Hadiste köle azad etme konusunda Rasulüllah'ın "rakabe" kelimesi kullanmasını mutlak anlama alan İmam Ebu Hanife, azad edilecek kölenin kafire de olabileceğini belirtmiştir. Diğer müctehidler ona cevapla şöyle demişlerdir: "Burada mutlak mukayyed üzerine hamledilir, katil keffaretinde olduğu gibi, mutlak anlamda ele alınıp hükme bağlanmaz. Cumhur da aynı görüştedir.[140]
"Altmış miskin" sözü üzerinde duran ilim adamlarından İbn Dakiyk el-Iyd diyor ki, burada it'âm kelimesi altmışa izafe etmiştir. O bakımdan keffaretin altmış fakire dağıtılması söz konusudur. Bir kimse mesela altı miskine her gün altı keffaret vermek suretiyle on günde tamamlasa, altmış fakir ve miskine vermiş olmaz. Cumhur da aynı görüştedir.[141]
Sonra hadisin zahiri keffaretin sıralanan tertibe göre gerçekleştirilmesine delalet etmektedir. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) biri bulunmadığı takdirde ikincisiyle emretmiştir. Bu da tertibin lüzumunu göstermek içindir. Hem (fa) harfiyle bildirilmesi de ayrı bir delalet olarak kendini gösteriyor. Cumhur da bu görüştedir.
Ancak konuyla ilgili rivayetlerin tamamı dikkate alınınca, hem tahyire, hem de tertibe delalet bulunduğu görülür. Ne var ki, tertibe delalet eden rivayetler daha çoktur ve o bakımdan ağırlık kazanmıştır.
Hadiste, Rasulüllah'ın (s.a.v.) o adama: *"Bu zenbili al da çoluk-çocuğuna yedir"* buyurması, mali sıkıntı içinde olandan oruç keffaretinin kalkacağına işaret vardır. Zira bu emirle, ileride vaktin müsait, imkanın el verdiği takdirde sana gereken keffareti ödersin işareti mevcut değildir. Bununla beraber İmam Şafii'nin iki kavlinden birinde, "ileride mali imkana erişince bu keffareti ödemesi vacip olur" hükmü yer almaktadır. Cumhurun görüşü ise, aksini iddia edenlerin hilafınadır, yani geçim sıkıntısı içinde olmak, oruç keffaretini iskat etmez; mali imkana kavuşuncaya kadar bekler.
Bazılarına göre ise, "Rasulüllah'ın o zenbil hurmayı ona verirken "ehline yedir" emrinden maksadın, sana nafakası vacip olmayanlara yedir" demektir. Şüphesiz bu yorumda zorlama vardır. Zira adam benim ailemden fakir var mıdır derken kendi çoluk-çocuğunu kasdetmiş ve Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz de ona, götür de onlara yedir buyurmuştur.
İbn Mace ve Ebu Davud'un rivayetinde: *"Onun yerine bir gün oruç tut"* emri üzerinde hayli durulmuş ve farklı yorumlar yapılmıştır. Diğer rivayetlerde keffaret söz konusu olduğuna göre, bu, keffaret dışında bir de güne gün kaza etmesinin gereğini vurgulamaktadır.
Hadiste naklettiğimiz bu fazlalık, aynı zamanda Tabiin'den Said b. Müseyyeb'in Mursel'inde zikredilmiş ve Nafi' b. Cübeyr, el-Hasan ve Muhammed b. Kab de bunu nakletmiştir.
Böylece İslam her konuda olduğu gibi, bu konuda da zorluk getirmemiş ve imkanlar nisbetinde ceza-i müeyyide koymuştur. Keffaret ödeyecek imkana sahip olmayan bir adamı mutlaka ona zorlamak elbetteki dinin yüksek hikmetine uymaz. Bununla beraber müctehidlerin farklı ictihadı da bir kolaylık getirmiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazanda oruçlu kimse kasden, bilerek cinsel temasta bulunursa, hem günah işlemiş olur, hem de kendisine kaza ve keffaret gerekir.
2- Kadın istemediği halde kocası onunla cinsel temasta bulunursa, keffaret sadece kocasına gerekir.

3- Adam cinsel temasta bulunduktan sonra, oruca engel teşkil edecek bir hastalığa yakalanır veya sefere çıkarsa keffaret sakıt olur.
4- Aynı günde birkaç defa cinsel temasta bulunursa, bir keffaret hepsine kafi gelir. Ancak birinci temastan sonra keffaret ödedikten sonra ikinci defa temasta bulunursa, ikinci bir keffaret ödemesi vacip olur.
5- Fecir doğmadan önce oruca niyet etmez ve öylece gündüze dahil olur ve cinsel temasta bulunursa, sadece kaza gerekir.
Buraya kadar sıraladığımız beş maddelik hüküm Hanefilere aittir.
6-Oruçlu olduğunu unutarak cinsel temasta bulunur veya yanılarak bu fiili işlerse, orucu bozulmaz ve o bakımdan kaza ve keffaret gerekmez.
Bu üç mezhebe göredir. Hanbelilere göre, orucu bozulur ve aynı zamanda hem kaza hem de keffaret gerekir.
7- Ramazanda oruçlu olduğu halde gündüzleyin kasden bilerek bir şey yemek veya içmek de orucu bozar ve hem kaza, hem de keffareti gerekir.
Bu Hanefilerle Malikilere göredir.
8- Bunun gibi ramazanda gündüzleyin kasden orucunu herhangi bir şey, bir olay ile bozan kimseye de hem kaza, hem keffaret gerekir. Bu da sözü edilen iki mezhebin ictihadıdır.
9- Cinsel temasta bulunurken veya bir şey yerken, içerken fecir doğarsa, Hanbeliler dışında diğer mezheplere göre, derhal içinde bulunduğu fiilden vazgeçmesi gerekir. Aksi halde hem kaza, hem de keffareti mucip olur.
10- Keffaret gerekmesi için failin ergen, akıl olması ve fiilinin kasde nıukarin bulunması şarttır.
Ayrıca Şafiilere göre keffaretin gerekmesi için 14 şartın gerçekleşmesi söz konusudur ki, bunu onlarla ilgili paragrafta açıklamış bulunuyoruz.
11- Şafiilerle Hanbelilere göre, keffareti gerekli kılan tek fiil, bilerek cinsel temasta bulunmaktır.
12- Hanefilerle Malikilere göre, orucu bozan herhangi bir şey de keffareti gerektirir; yeter ki kasde mukarin olup kişinin iradesiyle gerçekleşmiş bulunsun.

Hiç İftar Etmeden Birkaç Günün Orucunu Birbirine Bağlamak (Savm-i Visal)

İslam, ibadeti geniş rahmet olarak getirmiş ve sıkıntıya, zorluğa, nefret ve bıkkınlığa sebep olmayacak ölçüde tutmuştur. Aynı zamanda insanın ruh ve beden sağlığını korumayı insana afiyet sunmayı prensip edinmiştir.
Günde beş vakit namaz fazla vakit olmamakla beraber insanı huzura ve dengeye kavuşturmakta ve günlük hayatımızı düzene sokmaktadır.
Yılda bir ay oruç, hayatı bir bakıma tersine çevirmeyi amaçlamakta ve ileride karşımıza çıkacak olan çok sıkıntılı günlere hazırlanmamızı, irade gücümüzü ortaya koymamızı alıştırmakta ve perhizi gerektiren bir hastalığın zuhurunda, ona dikkat etmemiz için önceden bir tecrübe geçirmemize imkan sağlamaktadır.
Aynı zamanda fecir doğduktan güneş batıncaya kadar kendimizi alışılagelmiş yiyecek, içecek ve benzeri şeylerden alıkoymamız, fazla bir sıkıntı ve meşakkat getirmemekte, üstelik bünyemizdeki fazla yağların erimesine yardımcı olmakta, sindirim sistemimizi dinlendirmekte ve sonra da sosyal hayatımıza renk ve mana katmaktadır.
O bakımdan dinimiz her ibadeti sınırlı tutmuş ve belli kurallara bağlamıştır. Biz kendiliğimizden yeni kurallar koyamayız ve birtakım ilavelerde bulunamayız.
Bunun için Rasulüllah (s.a.v.) savm-i visali yasaklamış, günah saymıştır.
Bundan maksat iki günü veya birkaç günü iftar etmeksizin birbirine bağlamak suretiyle oruçlu geçirmektir. Şüphesiz böyle bir oruç, şâriin belirlediği hikmetine ters düşmekte ve Onun ölçü ve kurallarını aşmaktadır.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz savm-i visali (iftar etmeksizin bir günün orucunu bir sonraki güne bağlayıp bitiştirmeyi) men'etmiştir."
Bunun üzerine Rasulüllah'a (s.a.v.):
"Ya Rasulallah! siz öyle yapıyorsunuz ya" denilince, efendimiz onlara şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ben sizden biriniz gibi değilim. Doğrusu gündüzleyin Rabbim beni hem yediriyor, hem de içiriyor."[142]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Visaldan sakının (bir günün orucunu iftar etmeksizin diğer güne bağlamaktan kaçının)"*
Bunun üzerine kendisine denildi ki:
"Ya Rasulallah! Sen visalde bulunuyorsun." Efendimiz onlara şöyle cevap verdi:
"Şüphesiz ben sizden biriniz gibi değilim. Gecelediğim zaman Rabbim bana yediriyor ve içiriyor. Artık siz güç getirebileceğiniz ameli (işlemekte) külfet edinin."[143]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şu haberi vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, (mü'minleri) visal (iftar etmeksizin bir günün orucunu ikinci... güne bağlamak) dan -onlara olan merhametinden dolayı- men'etti. Bunun üzerine Ona:
"Şüphesiz sen de visalde bulunuyorsun?" dediler. Efendimiz onlara şu cevabı verdi:
"Doğrusu ben sizin durumunuz ve oluşunuzda değilim. Şüphesiz ki Rabbim bana yediriyor ve içiriyor."[144]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini haber vermiştir:
"(Oruç konusunda) visal yapmayın. Sizden kim visal yapmak istiyorsa, seher (sahur vaktine veya seher vaktine) kadar visal yapsın."
Bunun üzerine dediler ki:
"Ya Rasulallah! Sen visal yapıyorsun ya?" Cevap verdi:
"Doğrusu ben sizin durumunuz ve şeklinizde değilim. Gecelediğimde bir yedirici bana yediriyor, bir su veren de bana su verip içiriyor."[145]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhtîcacları

a) Hanefilere göre: Visal orucu yasaklanmıştır. İmam Ebu Yusuf bunu, bir günün orucunu iftar etmeksizin ikinci güne bağlamak şeklinde yorumlamıştır. Bazısı ise, bunu gecelerinde iftar etmek kaydıyla bütün seneyi oruçlu geçirmek şeklinde tefsir etmiştir.[146]
b) Şafiilere göre: Bütün bir yılı oruçlu geçirmek mekruhtur. Savm-i visal hakkında biri haram diğeri mekruh olmak üzere imam Şafii'den iki ayrı kavi rivayet edilmiştir.
c) Hanbelilere göre: Savm-i visal mekruhtur. Bu mezhep salikleri, savm-i visali, iki veya daha fazla gün arasında iftar etmeyip oruç tutmak şeklinde yorumlamışlardır.
Hanbeliler de Hanefiler gibi, bu konuda yukarıda naklettiğimiz sahih hadislerle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.[147]
d) Malikilere göre: Savm-i visal haramdır. Bundan maksat, iftar etmeksizin gündüz ve geceyi oruçlu geçirmektir.[148]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

İlgili hadislerin dördü de sahihtir.
Bu babda ayrıca Buhari ve Müslim'in Enes (r.a.) den yaptıkları rivayet de konuyu daha da kuvvetlendirmektedir. Şöyle ki: "Şüphesiz Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz visali yasakladı ve *"Bunu ancak Nasara (hristiyanlar) yapıyor"* buyurdu."
Aynı hadisi Taberani, Said b. Mensur ve Abd b. Humayd de tahric etmişlerdir ki, isnadının sahih olduğu söylenir. Yine Taberani'nin el-Evsat'ta Ebu Zer (r.a.) den ve Ebu Davud'un ashabdan bir adamdan bu konuda rivayet ettikleri bir hadis bulunuyor ki, lafzı şöyledir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz (oruçlu için) hacamet (kan aldırmak) ve muvaseleyî men'etti, fakat haram kılmadı."
1081 nolu Hz. Aişe (r.a.) hadisinde "Onlara olan merhametinden dolayı" cümlesi yer almaktadır ki, bu da savm-i visalin haram değil mekruh olduğuna delalet etmektedir. Zira eğer haram olsaydı, artık bu hususta ümmetine merhametten dolayı bu yasağı koyduğu söylenemezdi.
Nitekim Buhari'nin tesbitine göre, Rasulüllah (s.a.v.) muvaseleyi men'ettikten sonra ashabından bir kısmı bu tarz oruca pek hevesli bulunuyordu. Derken Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz sırf onları bütünüyle bundan vazgeçirmek için onlarla birlikte savm-i visal yaptı bunu bir gün, sonra bir gün daha devam ettirdi. Arkasından hilali gördüler. Bunun üzerine Rasulüllah onlara:
"Eğer hilal görülmeseydi ben bu orucu biraz daha size artırır (sürdürürdüm)." buyurdu.
Cumhurun da dediği gibi, Rasulüllah (s.a.v.) bu suretle onlara, savm-i visalin hiç de kolay olmadığını, bünyeyi fazlasıyla sarsıp zayıf düşürdüğünü göstermiş oldu. Oysa bünyesi kuvvetli, sağlam yapılı mü'minin zayıf mü'minden hayırlı olduğu bilinmektedir.
Böylece visalin haram değil de mekruh olduğu ağırlık kazanmıştır. Nitekim Bezzar ve Taberani'nin Setnure'den yaptıkları rivayet de bunu pekiştirmektedir. Şöyle ki: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz visali men'etti, ama o azimet (anlamında) değildir."
Abdullah b. Zübeyr'in savm-i visalin cevazına kail olduğu tesbit edilmiştir. Ebu Şeybe'nin sahih isnadıyla yapılan rivayette, Abdullah'ın onbeş gün muvasele yaptığı belirtilmektedir.[149]

Çıkarılan Hükümler

1- Savm-i vîsal men'edilmiştir, mekruhtur.
2- Güneş batınca iftar etmek kuvvetli sünnettir.
3- Vücudu zayıf düşürmekte mutlaka kerahet vardır.
4- İbadet sıkıntı doğurmak, dünyadan el, eteği çekmek için meşru kılınmamıştır.

İftar Ve Sahur Adabı

İslam dini, ibadeti kişilerin arzu ve ihtiyarına bırakmamış, onu birtakım kurallara bağlayarak düzende tutulmasını sağlamıştır. Özellikle farz ve vacip olan ibadetler belli çerçeve içine alınıp sınırları belirlenmiş ve başkasının onlarda bir fazlalık veya noksanlık yapmasına izin ve imkan verilmemiştir.
Sünnet olan ibadetler de birtakım kurallara bağlanıp uygulama yöntemleri tayin edilmiş ve Rasulüllah'ın (s.a.v.) belirlediği ölçü ve prensiplere bağlı kalanlar büyük ecirlerle müjdelenirken, bağlı kalmayanların muahaza edilecekleri haber verilmiştir. Ancak belirlendiği gibi tam uygulama imkanı olmadığı veya ona engel teşkil edecek bazı hususların ortaya çıkması halinde, kişinin muahaza edilmeyeceği de bir kural olarak ortaya konmuştur.
Oruç konusunda birçok önemli ve uyulması gerekli olan şeyler vardır. Şüphesiz iftar ve sahurun ayrı bir yeri ve anlamı her zaman söz konusudur.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimizden duydum, buyurdu ki:
"Gece gelip, gündüz arkasını dönüp gittiğinde ve güneş de ufukta batıp kaybolduğunda, artık oruçlu gerçekten iftar etmiş olur."[150]
Ebu Hüreyre (r.a.)dan yapılan rivayete göre, Rasulütlah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Aziz ve Celil olan Allah buyuruyor: "Benim kullarımın yanımda en çok sevileni, iftarı acele edenidir."[151]
Sehl b. Sa'd (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar iftarı acele ettikleri sürece hep hayır içinde olacaklardır."[152]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, (akşam) namazını kılmadan önce birkaç yaş hurma ile iftar ederdi... Yaş hurma bulamayınca kuru hurmalarla iftar ederdi. Kuru hurma da bulamayınca birkaç yudum su içerdi."[153]
Selman b. Amir ed-Dabbiy (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz iftar edeceği zaman, hurma ile iftar etsin; onu bulamadığı takdirde su ile iftar etsin; çünkü su temizleyicidir."[154]
Muaz b. Zühre'den yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v) Efendimiz iftar ettiğinde şöyle dua ederdi: *"Allah'ım! Senin için oruç tuttum ve senin rızkın üzere iftar ettim."*[155]
Ebu Zer (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ümmetim sahuru (vaktin sonuna doğru) geciktirdiği ve iftarı da acele ettiği sûrece hayır üzere olacaktır."[156]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sahura kalkıp (birşeyler) yeyin. Çünkü gerçekten sahurda bereket vardır."[157]
Amr b. As (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Bizimle kitap ehlinin orucu arasındaki fasl (ayrım ve alamet), seher vakti (sahur) yemektir."[158]

Hadislerin Işığında Müctehid İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Oruçluya üç şey müstehabdır:
1- Sahur,
2- Sahurun geciktirilmesi,
3- İftarı acele etmek...[159]
Sahur, hem gece kalkıp Allah'ı anmamıza, hem de vücud direncini korumaya yönelik bir sünnettir. Lüzumundan fazla yememek kaydıyle bu sünneti ihya etmekte sayısız faydalar vardır: Bedene ve ömre bereket sağlar, ruha da gıda verilmesine vesile teşkil eder; bünyenin güçten düşmesini önler ve rahat bir oruç tutmamıza yardımcı olur.
Sahuru, şek vaktine girmeyecek kadar geciktirmek de müstehabdır. Şek vakti, fecrin kesinlikle doğup doğmadığı hakkında tereddüt edilen zaman parçasıdır. O bakımdan bulutlu ve sisli günlerde bu hususa çok daha iyi dikkat etmek gerekir.
İftarı ise, akşam namazından önce yerine getirmek müstehabdır. Ancak yemek faslının uzun sürmesi endişesi söz konusu ise, o takdirde namazdan önce varsa birkaç hurma veya benzeri tatlı bir şeyle, yoksa üç yudum su ile iftar etmek ve öylece akşam namazını kılıp sonra yemek sofrasına oturmak müstehabdır.
Akşam yemeğinde bu yöntemi uygulamak, mideye de rahat çalışma imkanı verir ve namazdan sonra yenilen yemeğin daha iyi hazmedilmesine yardımcı olur. Ancak mideyi doldururcasına yemek sünnete aykırıdır ve aynı zamanda sağlığa zararlıdır. Onun için Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, mideyi üç bölüm olarak düşünmemizi, bir bölümünü yemeğe, bir bölümünü su ve benzeri meşrubata ayırmak, bir bölümünü ibadet, zikir ve taati rahatlıkla yerine getirmeğe ayırmamızı tavsiye buyurmuştur.
İftar ederken şöyle duada bulunmak da sünnettir:
"Allah'ım! Senin için oruç tuttum, Sana iman ettim, ancak sana güvenip dayandım ve Senin rızkınla iftar ettim (orucumu açtım). Ramazan'ın yarınki orucuna niyet ettim. İşlediğim ve işleyeceğim günah, kusur ve hatalarımı bağışla."
Diğer üç mezhebin de bu konudaki tesbit ve görüşü Hanefilerin görüşüne benzer anlamdadır. Onları şöyle özetleyebiliriz:
Oruçluya birtakım şeyleri işlemek müstehabdır:
a) İftarı acele etmek. Bu da güneşin batma olayı gerçekleştikten hemen sonradır. İftarı namazdan önce yapmak da istihbab kapsamına girer.
b) İftarı hurma ile, yoksa tatlı bir madde ile, o yoksa su ile tek sayıya dikkat ederek yapmak,
c) İftardan hemen sonra me'sür dualarla Allah'a yönelip dilekte bulunmak,
d) İftardan sonra daha çok şu duayı yapmak: "Allah'ım! Senin (rızan) için oruç tuttum; Senin rızkınla iftar ettim; Sana güvenip dayandım; ve ancak Sana iman ettim. Susuzluk giderildi, damarlar ıslandı, ecir (sevap ve mükafat) sübut buldu. Ey fazl-ü keremi çok geniş olan! Beni bağışla.
Hamd o Allah'a ki bana yardım etti oruç tuttum; rızık verdi iftar ettim."
e) Az bir şey yemek ve içmek suretiyle de olsa sahura kalkmak.
Çünkü sahur berekettir. Gece yarısı olunca vakti girer ve fecre yakın zamana kadar vakti devam eder. Fecre çok yakın bir zamana geciktirmemek daha uygun olur. Zira o vakit fecrin doğup doğmadığı şüpheli olabilir.
f) Dili faydasız, lüzumsuz sözlerden alıkoymak,
g) Sadaka ve ihsanı çoğaltmak,
h) Daha çok ilimle meşgul olmak, Kur'an okumak, zikir, tesbih ve salavat ederek boş zamanları değerlendirmek bu cümledendir.[160]

Tahliller Ve Rivayetler

1087 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir ve güneş batınca artık oruçlunun iftar ettiği söz konusudur. Böylece bu hadisin de, savm-i visal'in mekruh olduğuna delil teşkil ettiği söylenir. Zira güneş battıktan sonra oruçlu bir şey yesin, yemesin artık orucu nihayete ermiş ve bir bakıma iftar etmiş sayılır. Çünkü gece vakti oruca zarf değildir.
1089 nolu Sehl hadisi de sahih ve ihticaca salihtir. Nitekim müctehidlerin hepsi bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur.
1088 nolu Ebu Hüreyre hadisini İmam Tirmizi hasen ve garip olarak belirlemiştir.
Bu babda Tirmizi'nin Hz. Aişe (r.a.) dan rivayet edip sahihlediği bir diğer hadis bulunuyor. Şöyle ki: Hz. Aişe'den, Peygamberin ashabından birinin iftarı acele ettiğini, aynı zamanda akşam namazını da acele edip kıldığını; diğerinin hem iftarı, hem de namazı geciktirdiğini soruyorlar. O da şu cevabı veriyor:
"O iki adamdan kimin iftarı ve namazı acele ettiğini bana bildirin."
Onlar da:
"Abdullah b. Mes'ud'un olduğunu söylüyorlar. Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a.):
"İşte Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz de böyle yapardı" diyor. Diğer sahabi ise, Ebu Musa'dır.
Bir başka hadisi de Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace şu lafızla rivayet etmişlerdir:

"İnsanlar iftarı acele ettikleri sürece, din hep ortada üstünlüğünü sürdürecektir. Çünkü yahudilerle hristiyanlar geciktirirler."
Burada dinin hep üstünlüğünü sürdürmesinden maksat, bid'at ve hurafeden, kişilerin mantık yoluyla ilaveler yapmasından uzak kalıp terütaze olarak ortada durmasıdır.
Bu konuda İbn Abdilber diyor ki:
"İftarın acele edilmesi ve sahurun geciktirilmesiyle ilgili hadisler hem sahih, hem de mütevatirdir."[161]
Nitekim Ömer b. Meymun el-Evdî'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Muhammed (s.a.v.) ın ashabı iftar hususunda insanların en acele edeni, sahur hususunda en geciktireni idi."
1090 nolu Enes hadisini Tirmizi hasenlemiştir. İbn, Adiy, "bunun isnadında Cafer'in Sabit'ten yaptığı rivayette teferrüd ettiği bilinmektedir" demiştir. Ancak bu hadis Abdurrezzak ile meşhur olmuş, şöhret derecesine ulaşmıştır. Bu rivayette Abdurrezzak'a, Ammar b. Harun ile Said b. Süleyman en-Neşti tabi' olmuşlardır. Hafiz İbn Hacer, Ebu Ya'lâ'nın İbrahim b. Cahcah'dan, onun da Abdülvahid b. Sabit'den, onun da Enes'den rivayet ettiği şu hadis üzerinde durmuş ve Buhari'nin görüşünü aktarmıştır:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz üç hurma veya ateş dokunmadık bir şey ile iftar etmeyi çok severdi." Buhari, bunun isnadında Abdülvahid'in bulunduğunu ve bu zatın münkerü'l-hadis olduğunu söylemiştir.
Taberani'nin el-Evsat'ta Yahya b. Eyyub tarıkıyla Enes'den yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle haber verdiğini belirtmiştir: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz oruçlu olduğu zaman, kendisine yaş hurma ve su getirilip onları yeyip içmedikçe (akşam) namazını kılmazdı. Yaş hurma olmayınca, kuru hurma ile su kendisine getirilinceye kadar beklerdi."
Bu hadisin ricali arasında Miskin b. Abdirrahman, Yahya b. Eyyub'dan rivayetinde teferrüd etmiştir.
Bu babda yine Tirmizi'nin rivayet edip Hakim'in sahihlediği Enes hadisi vardır ki, bu hadis merfuan şöyle nakledilmiştir:
"Kim hurma bulabilirse, onunla iftar etsin; kim de hurma bulamazsa, su ile iftar etsin. Çünkü su temizleyicidir."
1091 nolu Selman b. Amir hadisini aynı zamanda İbn Hibban ve Hakim tahric edip sahihi emişlerdir. Ebu Hatim er-Razi de bunu sahihlemiştir.
Bu manada bir diğer hadisi İbn Adiy, İmran b. Husayn'dan rivayet etmiştir ki, isnadı zayıftır. O bakımdan Selman hadisiyle ihticac edilmişse de İbn Adiy hadisiyle istidlal edilmemiştir.
1092 nolu Muaz hadisi murseldir. Çünkü Muaz b. Zühre, Rasulüllah'a (s.a.v.) ulaşmamıştır. Aynı hadisi Taberani el-Kebir'de ve Darekutni, İbn Abbas'dan rivayet etmişlerse de senedinin zayıf olduğu tesbit edilmiştir.
Bu manada bir hadisi Ebu Davud, Nesai, Darekutni, Hakim ve başka muhaddisler İbn Ömer'den şöyle rivayet etmişlerdir: Yukarıdaki cümlelerden sonra şu fazlalık yer almaktadır:
"Susuzluk gitti, damarlar ıslandı, ecir ve mükafaat sübut buldu, inşaallah."
Darekutni bunun isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.
Bu babda Taberani'nin Enes'den (r.a.) yaptığı rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz iftar edince şöyle derdi:
"Bismillah... Allah'ım! Senin (rızan) için oruç tuttum, Senin rızkınla iftar ettim."
Ne var ki, bu hadisin isnadı zayıftır. Çünkü ricali arasında Davud b. Zibirkan bulunuyor ki bu zat metruktür. İbn Main, onun rivayetinin kayde değer olmadığını, Ebu Zür'a ise onun metruk olduğunu, Ebu Davud, onun zayıflar arasında yer aldığını; Cevzecanî ise onun yalancı olduğunu belirtmiştir.[162]
Bu babda İbn Mace'nin Abdullah b. Amr (r.a.) dan yaptığı rivayette, Rasulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir:
"Oruçlunun reddolunmayan duası vardır."
Nitekim İbn Ömer (r.a.) iftar ederken şu duayı da yapardı:
"Allah'ım! Her şeyi kapsayıp kuşatan geniş rahmetin hakkı için benim günahlarımı bağışla."
Enes ile Selman hadisleri iftarın hurma ile yapılmasının meşruiyetine delalet etmektedir. Enes hadisi ise, yaş hurmanın daha iyi olduğunu gösteriyor.
1093 nolu Ebu Zer hadisinin isnadında Süleyman b. Ebi Osman bulunuyor ki, Ebu Hatim bu zatın meçhul olduğunu belirtmiştir. Zehebi de onun meçhul olduğuna dikkat çekmiştir.[163] Ancak bu babda Nesai'nin Ebu Leyla el-Ensari'den; Ebu Avane'nin de kendi sahihinde Enes hadisinin bir benzerini rivayet ettiklerini görüyoruz. Aynı zamanda Hafiz Bezzar ve Nesai'nin buna benzer bir diğer hadisi İbn Mes'ud (r.a.) den rivayet etmişlerdir. Yine Nesai'nin bu konuda Ebu Hüreyre (r.a.) den yaptığı bir diğer rivayet bulunuyor.
Diğer yandan İbn Mace'nin ve Hakim'in bu konuda şu lafızla yaptıkları bir rivayet vardır:
"Sahur yemeğiyle gündüz orucuna karşı yardım ve destek arzulayın. Gündüzün ortasında biraz uyumakla gece kalkıp ibadet etmekten yana yardım ve destek talep edin."[164]
Bunun hayli şahitleri bulunuyor. Ezcümle İbn Hibban'ın şu lafızla yaptığı rivayetini gösterebiliriz:
"Mü'mine sahur yemeği olarak hurma ne güzeldir."
"Şüphesiz Allah ve melekleri sahura kalkanları rahmet ve gufranla anarlar."
Yine İbn Hibban'ın yaptığı rivayette, bunları kuvvetlendirir anlamda şu lafızla bir hadis bulunuyor:
"Sahura kalkın da isterse bir yudum su olsun için."
Rasulüllah'ın (s.a.v.) sahuru geciktirme hususundaki fiilini Zeyd b. Sabit (r.a.) şöyle bildirmiştir: "Rasulüllah'ın (s.a.v.) sahur yemesiyle namaza girmesi arasındaki zaman, adamın elli ayet okuyacak kadar (geçecek zaman) di."
Bu hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir ki, isnadı sahihtir. Ancak belirtilen süre bir had değildir. Bundan çok veya az da olabilir. Sonra Rasulüllah'ın (s.a.v.) bu süreyi bir ihtiyat dönemi olarak belirlediği de söylenemez. Zira diğer hadisler ve müctehidlerin ictihad, istidlal ve ihticacları böyle bir ihtiyat vaktini tesbit ve tayin etmemiştir.
Bu babda Buhari'nin Enes'den yaptığı rivayette şöyle buyurulmuştur:
"Sahur berekettir; artık onu terketmeyin."
Böylece bütün rivayetler, sahurun meşruiyetine delalet etmektedir. Ancak sahur vacip değil, sünnettir.

Çıkarlan Hükümler

1- Güneş batınca iftar vakti girmiş olur ve bir bakıma oruçlu iftar etmiş sayılır.
2- Güneş batıp vakit girince hemen iftar etmek sünnettir.
3- Akşam namazını kılmadan önce birkaç taze veya kuru hurma ile iftar etmek müstehabdır. Hurma bulunmadığı takdirde bir veya üç yudum su ile iftar etmek müstehabdır.
4- İftar etmeyi akşam namazından önce yapmak, yani sofraya oturup doyuncaya kadar yeyip öyle kalkıp namaz kılmak caizse de, müstehab değildir.
5- Sahura kalkmak sünnet veya müstehabdır.
6- Sahur berekettir.
7- Sahuru geciktirmek sünnettir. Ancak şek vaktine kadar geciktirmek uygun değildir. Şek vakti, özellikle bulutlu, sisli havalarda fecr-i sadıkın doğup doğmadığı kestirilemediği zaman parçasıdır.
8- Sabah namazı için bir ihtiyat süresi belirlemeye lüzum yoktur. Rasulüllah'ın (s.a.v.) sahur ile sabah namazı arasında elli ayet okuyacak bir süre bulunması, ihtiyatî değil, sahurun ne kadar geciktirilmesiyle ilgili bir ölçüdür.
9- İftardan sonra me'sur duayı okumak müstehabdır.
10- Sofrada fazla oturup akşam namazını geciktirmek, sünnete aykırıdır.

Orucu Bozmayı Mübah Kılan Sebepler Ve Bozulan Orucun Kazası

Oruç ibadeti, müslüman, akıl, baliğ olup ayhali ve loğusa olmayan, aynı zamanda oruç tutamayacak kadar hasta olmayan ve yolculuk halinde bulunmayan her mükellefe farzdır. Böylece bu farz ibadeti yerine getiremediğimiz takdirde, onu ramazandar sonra kaza etmemiz de farzdır.
O halde oruç akli dengesini kaybedene, ergen olmayana, tutamayacak kadar hasta olana ve bir de yolculuk halinde bulunana -bu arazları devam ettiği sürece- farz değildir. Aynı zamanda ayhali veya loğusa olan ergen kadınlara da -bu halleri devam ettiği süre içinde- farz değildir; yani belirtilen sebeplerden dolayı bu farz bir süre geciktirilmekte ve ileride arazlar kalkınca kaza edilmesi gerekmektedir. Ancak ergen olmayan kimse, oruçla mükellef tutulmadığı için, bu dönemde tutmadığı oruçları, ergen olduktan sonra artık kaza etmez.
Cinnet, yani akli dengenin bozulması ve bir de arız olan hastalık birtakım hükümleri de beraberinde taşımaktadır. O bakımdan müctehidlerin bu konuda geniş araştırma ve tesbitleri olmuştur. Yeri gelince yeteri kadar açıklanacaktır.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, ashabdan Hamza b. Amr el-Eslemi'nin Peygamber (s.a.v.) Efendimize şöyle dediğini haber vermiştir:
"Seferde oruç tutayım mı?"

Çünkü Hamza çok oruç tutan bir kimse idi. Efendimiz ona şöyle cevap verdi:
"İstersen oruç tut, istersen iftar et."[165]
Ebu Derda (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte çok sıcak bir mevsimde ramazan ayında (sefere) çıktık. Öyleki sıcağın tesir ve şiddetinden biz elimizi başımızın üzerine koyma ihtiyacını duyuyorduk. Aramızda yalnız Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ile Abdullah b. Revaha (r.a.) oruçlu bulunuyordu."[166]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz seferde bulunuyordu. Derken bir adamın başına birçok kimselerin toplanmış bulunduğunu gördü ve sordu:
"Bu ne kalabalık?" Oradakiler Ona:
"Bir oruçlu" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Seferde oruç tutmak iyilik ve faziletten sayılmaz."[167]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Bizler Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber sefere çıkardık; oruçlu olan iftar edeni, iftar eden de oruçlu olanı ayıplamaz (kınamaz) dı."[168]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz beraberinde onbin kişi bulunduğu halde, Medine'ye gelişinin (hicretinin) sekizinci yılının sonunda, dokuzuncu yılının ortalarında Medine'den çıkıp beraberinde olan müslümanlarla Mekke'ye doğru hareket etti. Hem kendisi, hem de müslümanlar oruç tutuyorlardı. Derken el-Kedîd mahalline geldiler ki, bu Usfan ile Kudeyd arasında bir suyun bulunduğu yerdi. Orada akşam olmadan hem kendisi, hem de beraberinde bulunan müslümanlar iftar ettiler..."[169]
Müslim aynı hadisi İbn Abbas'dan (r.a.), "onbin" sayısını ve bir de tarih zikretmeksizin rivayet etmiştir.
Hamza b. Amr el-Eslemî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen Resulüllah (s.a.v.) Efendimize şöyle demiştir:
"Ya Resulellah! Seferde oruç tutmaya kendimde kuvvet hissediyorum. O bakımdan oruç tuttuğum takdirde bana bir günah ve vebal var mıdır?
Efendimiz ona şu cevabı verdi:
"Seferde iftar etmek Allah'ın bir ruhsatıdır. Artık kim o ruhsatı alıp tutarsa iyi ve güzel (bir fiil yapmış) olur. Kim de oruç tutmayı arzularsa, ona da günah yoktur."[170]
Ebu Said ve Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, bu iki sahabi şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte sefere çıktık. O seferde oruç tutan tutuyor, tutmayan da tutmuyordu; kimse kimseyi ayıplamıyordu."[171]
Ebu Saîd (r.a.) den yapılan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte Mekke'ye doğru sefere çıktık ki oruçlu bulunuyorduk. Bir konaklama yerine gelip konakladık. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Sizler gerçekten düşmanınıza yaklaşmış bulunuyorsunuz! İftar etmek sizin için daha çok güç ve kuvvet sağlar."
Resulüllah'ın (s.a.v.) bu beyanı bir ruhsat idi; o bakımdan bizden kimi oruç tuttu, kimi de iftar etti. Sonra başka bir konaklama yerine gelip konakladık. Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Sizler sabahleyin düşmanınızla karşılaşacaksınız! Artık iftar etmeniz sizin için daha çok kuvvet sağlar, o bakımdan iftar ediniz."
Şüphesiz Resulüllah'ın (s.a.v.) bu beyanı bir azimet idi, o bakımdan iftar ettik.
Sonra da bu seferden sonraki seferlerde Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber oruç tutmaya başladık."[172]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İftarı, yani oruç tutmamayı mübah kılan birtakım özürler vardır. Kasr-i salât yapılacak mesafeye yapılan yolculuk bu özürlerden biridir. Kasr-i salat mesafesinden maksat, deve yürüyüşüyle üç konaklık bir uzaklıktır ki, günümüzdeki mesafe birimine göre, 90 kilometre eder.
Bu, yolculuk yapan kimse için bir ruhsattır. O bakımdan gücü yettiği takdirde oruç tutması efdaldır. Ancak yanındaki arkadaşları oruç tutmuyorlarsa, o takdirde onlara uyması daha iyi olur. Bu da, bazı ilim adamlarına göre, yiyecekleri müşterek olduğu takdirde böyledir. Herkesin yiyeceği ayrı ise, o takdirde oruç tutmak isteyen kimse, tutmayan arkadaşlarına uymayabilir. İmam Şafii'ye göre, öyle de olsa, böyle de olsa iftar etmesi daha iyidir. Çünkü Rasulüllah'a (s.a.v.) Efendimiz: *"Seferde oruç tutmak iyilik ve faziletten değildir."* buyurmuştur.
Hanefiler ise, Kur'an'daki *"Oruç tutarsanız sizin için hayırlı olur"* ayetiyle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
Seferde oruç tutmak zarar vermiyorsa, yani meşakkat ve sıkıntı getirmiyorsa, vücudu güçten düşürmüyorsa böyledir. Aksi halde tutmamak daha uygun ve daha faziletli sayılır.
Seferde tutmadığı oruçları, kaza edecek kadar yaşama imkanı bulamayan, yani henüz ramazan çıkmadan ölen misafirin, seferi halde tutmadığı oruçlar için fidye verilmesini vasiyet etmesine gerek yoktur. Çünkü oruç tutacak zaman bulamadan ölmüştür.
Seferde tutmadığı oruçları gününe gün ramazandan sonra kaza etmesi vaciptir. Şu şartla ki, ramazandan sonra yolculuk durumu sona erip eyleşik duruma geçmiş olsun.
Ölen kimsenin tutmadığı oruçları ve kılmadığı namazları onun velisi ve yakını onun yerine tutamaz ve kılamaz.
Ramazanda tutmayıp kazaya kalan oruçları ramazandan sonra kişi isterse üstüste tutup tamamlar, isterse aralıklı tutar.[173]
b) Şafiilere göre: Mübah bir yolculuğa çıkan kimseye orucu terketmek mübah olur. Aynı zamanda bu yolculuğun da uzun olması, yani kasr-i salat yapılacak bir mesafede bulunması şarttır.
Sabahleyin fecirden önce oruca niyet eder de sonra yolculuğa çıkmaya karar verirse, artık bu durumda orucunu bozması caiz olmaz. Ama yolculuk hali devam ederken, oruca niyet edip sabahlar ve sonra orucunu bozmak isterse, bir sakınca olmaz, yani bozabilir.
Yolcu kimse, yolculuk halinde tutmadığı oruçları güne gün kaza etmekle yükümlüdür. Bu da, ramazan çıktıktan sonrayla ilgili bir hükümdür.[174]
c) Hanbelilere göre: Yolcu için oruç tutmayıp iftar etmenin mübahlığı nass ve icma' ile sabit olmuştur. Bununla beraber ilim adamlarının çoğuna göre, yolculuk halinde olan kimsenin oruç tutması, farzın yerine gelmesini sağlar ve kafi gelir.
Ebu Hüreyre'den (r.a.) yapılan bir rivayete göre, şöyle dediği nakledilmiştir:
"Yolculuk halinde olan kimsenin oruç tutması sahih olmaz."
İmam Ahmed de bu rivayete katılarak şöyle demiştir: "Hz. Ömer ile Ebu Hüreyre, yolculuk halinde oruç tutan kimseye, o günlerin orucunu iade etmesini, yani ramazandan sonra tutmasını emrederlerdi."
İlim adamlarının çoğu bu rivayetle istidlal etmemiştir. Çünkü seferde oruç tutmayıp iftar etmeye cevaz verilmiştir ve Rasulüllah'ın (s.a.v.) zaman zaman seferde oruç tutmadığı sahih rivayetlerle sabit olmuştur.
İmam Ahmed'e göre: Seferde iftar etmek, oruç tutmakdan efdaldır. Bu, aynı zamanda İbn Ömer, İbn Abbas, Said b. Müseyyeb, Şa'bi ve Evzai'nin mezhebidir. Diğer üç mezhebe göre, oruç tutmak efdaldır.
Seferde iftar etmenin, yani oruç tutmamanın mübahlığı ancak, kasr-i salat yapılacak bir mesafeyle bağlantılı olduğu takdirdedir. Bu da Hanefilerin görüşünü belirttiğimiz kısımda ifade ettiğimiz gibi, üç konak, yani 90 kilometredir.
Eyleşik halde iken oruca niyet eder ve sonra yolculuğa çıkarsa, yolculuk esnasında orucunu bozup iftar etmesi caizdir. Nitekim Amr b. Şurahbil, Şa'bi, İshak, Davud ve İbn Münzir'in de mezhebi budur.[175]
d) Malikilere göre: Ramazanda sefere çıkan kimsenin, gücü yettiği takdirde oruç tutması daha iyi ve efdaldır. Ramazanda seferi halde iken geceleyin oruca niyet getirir ve fecir doğduktan sonra kasden bilerek, zorlayıcı bir illet ve sebep olmaksızın orucunu bozan kimseye hem kaza, hem de keffaret gerekir.
Ramazanda eyleşik halde iken oruca niyet getirir ve sonra sefere çıkar da orucunu bozarsa, kendisine sadece güne gün kaza gerekir.
Seferde oruca niyet etmediği halde gündüzleyin dönüp evine gelirse, o günün kalan kısmını imsak edip bir şey yememek, içmemek suretiyle geçirmesi hakkında İmam Malik'ten sorulunca, şöyle demiştir: "Günün kalan kısmında yiyip içmesinde kerahet yoktur."[176]

Tahliller Ve Rivayetler

1102 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir. Her ne kadar İbn Dakiyk el-Iyd, burada ramazan orucu tasrih edilmemiş, mutlak anlamda oruçtan sorulmuş diyorsa da [177] hadisin siyak ve sibakı, Hamza'nın sorduğu orucun ramazan orucu olduğunu açık biçimde gösteriyor. Zira Müslim'in rivayetinde, Rasulüllah'ın (s.a.v.) ona şu cevabı verdiği belirtilmiştir:
"Bu Allah'tan bir ruhsattır. Artık kim bu ruhsatı alıp amel ederse, güzel ve iyi (bir amelde bulunmuş) olur. Kim de oruç tutmak isterse, ona da bir günah ve vebal yoktur."
Bilindiği gibi, ruhsat ancak farz ve vacib amellerle ilgilidir.
Böylece hadis, seferde orucu bozup iftar etmenin caiz olduğuna ve bunun bir ruhsat anlamı taşıdığına delalet etmektedir.
1103 nolu Ebu Derda hadisi de sahihtir. Hadiste "ramazan ayında" sözü Müslim'in rivayetiyle ilgilidir. Buhari'nin yaptığı rivayette, ramazan ayından söz edilmemekte ve sadece "Peygamber (s.a.v.) Efendimizle beraber bazı seferlerine çıktık" sözüne yer verilmektedir.
Müslim'in rivayetiyle maksad tamamlanıyor ve istidlal yapılmaya daha uygun görülerek müctehidlere bu konuda malzeme veriliyor.
İbn Hazm'ın, Ebu Derda hadisiyle ilgili, sözü edilen orucun tatavvu' olma ihtimali söz konusudur demesi de böylece çürütülmüş oluyor. Çünkü Müslim'in sahih rivayeti, sözü edilen orucun, ramazan orucu olduğunu kesin biçimde ortaya koymaktadır.

Bazıları bu seferin, Mekke'nin fethiyle ilgili sefer olduğunu iddia etmişse de, çok yanlış bir yorum yapmış olmuşlar. Zira hadiste Abdullah b. Revaha'nın da o seferde oruçlu olduğu belirtilmektedir ki, Abdullah b. Revaha'nın (r.a.) Mekke'nin fethinden önce Mute Savaşı'nda şehid edildiği tarihen sabittir.
Böylece bu hadis, seferde gücü yeten kimsenin oruç tutmasının mekruh olmadığına delalet etmektedir ki müctehidlerin çoğu bununla istidlal etmişlerdir.
1104 nolu Cabir hadisi de sahihtir.
Böylece seferde sıkıntı ve meşakkat arzettiği takdirde oruç tutmanın fazilet olmayacağı istidlal ediliyor. İmam Buhari'nin tesbit ve yorumu bu doğrultudadır.
Nitekim Müslim'in Cabir'den tahric ettiği sahih hadiste deniliyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Mekke'nin fethi yılında ramazanda (seferi olduğu halde) oruçlu bulunuyordu. Tâki Kura'l-Ğamîm mevkiine geldi -ki, yanındaki insanlar da oruçlu bulunuyordu- bir tas su istedi ve insanlar görecek şekilde tası yukarıya kaldırdı ve içti. Böylece orucunu bozmuş oldu. Bunun üzerine kendisine denildi ki:
"Buna rağmen insanlardan bir kısmı oruçlu bulunuyor, oruçlarını bozmadılar!" Peygamber (s.a.v.) : *"Onlar asi olanlardır"* buyurdu. Diğer bir rivayette ise şöyle tesbit edilmiştir:
"Ya Rasulallah! Oruç bazı kimselere sıkıntı ve meşakkat vermeğe başladı; onların hepsi Senin ne yapacağına bakıyor" denildi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ikindiden hemen sonra bir tas su istedi..."
Bu rivayet üzerinde hayli durulmuş ve usûl bakımından tahlil edilerek birtakım neticeler çıkarılmaya çalışılmıştır. Ama konuyla ilgili hadislerin tamamını biraraya getirip ortak noktaları tesbite çalıştığımızda, şu sonucu elde edebiliriz: Seferde oruç tutmak caizdir. Gücü yerinde olan kimsenin tutması efdaldır. Rasulüllah'ın (s.a.v.) Cabir hadisinde *"seferde oruç tutmak iyilik ve faziletten sayılmaz"* sözüne gelince, Tahavi hadisteki "birr" sözünü kamil manada iyilik ve faziletle yorumlayarak onun en üst mertebe olduğuna dikkat çekmiştir.[178]
Aynı zamanda Ebu Cafer et-Tahavi bu konuyla ilgili olmak üzere ellinin üstünde rivayete yer vermiş ve ağırlığın, seferde oruç tutmayıp iftar etmenin mübah olduğu şıkkı üzerinde toplandığına yer yer işarette bulunmuştur.[179]
Nesai bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:
"Seferde oruç tutmanız birr'den (iyilik ve faziletten) değildir. Allah'ın size verdiği ruhsata gerekli olun ve onu kabul edin!"
İbn Kattan diyor ki:
"Bu hadisin isnadı hasen ve muttasıldır. Aynı zamanda İmam Şafii de bu hadisi rivayet etmiştir. İbn Huzayme ise, birinci lafızla yapılan rivayeti tercih etmiştir.[180]
Seferde oruç tutmanın caiz olmadığını savunanların bu konudaki delillerinden biri de İbn Mace'nin Abdurrahman b. Avf'den merfuan yaptığı şu rivayettir:
"Seferde oruçlu olan kimse, hazarde (eyleşik halde) iftar eden kimse gibidir."
Ancak yapılan araştırma ve incelemede, bu hadisin isnadında İbn Lehî'a'nın bulunduğu görülmüştür ki, Şevkani bu zatın zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.[181]
Yine bu grup, Ahmed, Nesai ve Tirmizi'nin tahric ettiği Enes b. Malik hadisiyle istidlal etmiştir ki, Tirmizi bu rivayeti hasenlemiştir. Enes (r.a.) diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Cenab-ı Hak yolculuk halinde olandan orucu ve namazın yarısını (üzerlerinden) indirip (kaldırdı)."
Ancak İbn Ebi Hatim bu hadisin muhtelefu fîh olduğunu belirtmiş ve o bakımdan istidlale salih olmadığına işarette bulunmuştur.
Sonra bir an için bu hadisi sahih kabul edelim. Yolcudan orucun kaldırılması, onu, yolculuk halinde tutmanın sahih olmayacağına delalet etmez ki...
Sonuç olarak şunu açıklayabiliriz:
İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Ebu Hanife dahil olmak üzere cumhur, yolcunun gücü yettiği takdirde yolculuk halinde oruç tutması efdaldır demiştir. İmam Evzai, İmam Ahmed ve İshak ise, yolculuk halinde iftar etmenin efdal olduğunu belirterek bu hususta ruhsat ile amel edilmesinin daha uygun olacağını söylemişlerdir.
Böylece seferde sıkıntı getirecek, meşakkat doğuracak ve bünyeyi güçsüz bırakacak durumlarda iftar etmek; bunun aksine durumlarda oruç tutmak efdaldır. Nitekim Rasulüllah (s.a.v.) düşmana yaklaşıldığında ashabın iftar etmesini emir ve tavsiye buyurmuştur. Çünkü oruçlu bir vaziyette düşmanla çarpışmak, vuruşmak hayli sıkıntı getirebilir. Böyle olmadığı zaman ise, Cenab-ı Hak: *"Eğer oruç tutarsanız sizin için hayırlı olur"* buyurmuştur.

Çıkarılan Hükümler

1- Kasr-i salat yapılacak bir mesafeye yolculuk yapan kimsenin oruç tutmayıp iftar etmesi caizdir. Çünkü bu hususta şâri' ruhsat vermiş bulunuyor.
2- Kasr-i salat yapılacak mesafe, deve yürüyüşüyle üç konaktır ki, bugünkü mesafe birimiyle 90 kilometrelik bir uzaklık söz konusudur.
3- Çıkılan yolculuğun mübah ve meşru maksada yönelik bulunması şarttır. Bu, İmam Şafii'nin ictihadıdır.
4- Seferde oruç tutmayıp iftar etmek bir azimet değil, ruhsattır. O bakımdan gücü yeten kimsenin -şartlar elverdiği takdirde- oruç tutması efdaldır.
5- Seferde tutulan ramazan orucu, farz yerine geçer ve sonra kazası gerekmez.
6- Seferde yenilen oruçlar, güne gün kaza edilir, keffaret gerekmez.
7- Grup halinde yolculuk yapılıyor ve hepsinin yiyeceği bir arada bulunuyorsa, o takdirde arkadaşların çoğu oruç tutmuyorsa, azda kalanların onlara uyup oruç tutmaması efdaldır.
8- Seferde herkesin yiyeceği ayrı ise, o takdirde arkadaşları oruç tutmasa bile kişi tutabilir.
9- Seferde kazaya kalan oruçları, kaza edecek kadar zamana erişmeden ölen kimseden bu farzın kazası sakıt olur. Aynı zamanda keffaret ve fidye verilmesi için vasiyet etmesine gerek yoktur. Ama oruç tutacak kadar zaman yaşadıysa, o takdirde fidye için vasiyet etmesi gerekir.
10- Fecirden önce oruca niyet eder ve fecirden sonra yola çıkmaya karar verirse, artık o orucunu bozması caiz olmaz.
11- Yolculuk halinde iken oruca niyet edip sabahlar ve sonra da orucunu bozarsa, bunda bir sakınca yoktur, keffaret de gerekmez. Bu iki madde Şafiilerin ictihadıdır.
12- Eyleşik halde iken oruca niyet eder ve sonra yolculuğa çıkarsa, bu durumda orucunu bozmasında bir sakınca yoktur. Bu, Hanbelilerin ictihadıdır.
13- Ramazanda seferi halde iken geceleyin oruca niyet eder ve fecir doğduktan sonra ciddi bir sebep yokken orucunu bozarsa hem kaza, hem de keffaret gerekir. Bu, imam Malik'in ictihadıdır.
Ramazanda eyleşik halde iken oruca niyet getirir ve sonra sefere çıkarsa, bu durumda orucunu bozduğu takdirde kendisine sadece kazası gerekir. Bu da İmam Malik'in ictihadıdır.
14- Seferden dönen kimsenin günün kalan kısmını imsakla geçirmesi, ramazana saygı olsun diye kendini yiyecek ve içeceklerden alıkoyması müstehabdır.
15- İmam Malik'e göre, imsak etmeyip yeme ve içmesine devam etmesinde bir sakınca yoktur.
16- Hanefi, Maliki ve Hanbeli mezheplerine göre, gerek iftar edebilmek, gerekse kasr-i salat yapabilmek için çıkılan yolculuğun mübah bir amaca yönelik bulunması şart değildir. Ne niyetle çıkarsa çıksın, bu ruhsatlardan yararlanabilir.
17- Seferde oruç tutmak sıkıntı ve meşakkat doğurur, bünyeyi de iyice sarsacak olursa, iftar edilir ve bu vaziyette oruç tutmak efdal sayılmaz.
18- Sıkıntı ve meşakkat doğurmuyor, bünyeyi de halsiz yapmıyorsa, o takdirde yolculuk halinde oruç tutmak efdaldır.
19- Seferde kazaya kalan oruçları ramazandan sonra üstüste tutmak caiz olduğu gibi, dağınık olarak da tutmakta bir sakınca yoktur. Üstüste tutmak, keffaret orucuyla ilgilidir.

Niyet Edilip Başlanılan Orucu Bozmak

Ameller niyetle sıhhat kazanır ve ona göre karşılık görür. Niyet edilip başlanılan bir ibadeti zaruri bir sebep yokken bozmak meşru değildir. Böyle yapan kimse hem günahkar olur, hem de kendisine bazı amellerde keffaret gerekir.
O halde özellikle ramazan orucuna niyet edip, zorlayıcı bir sebep yokken onu bozmak asla doğru ve caiz değildir. Aksi halde bu hususta biri manevi, diğeri maddi müeyyide bulunuyor. Manevi müeyyide, günahkar olup muahaza edilmektir. Maddi müeyyide o orucu hem kaza, hem de keffaretle telafi etmektir.

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz fetih yılında Mekke'ye doğru hareket etti. Kur'al-Ğamîm mevkiine gelinceye kadar oruca devam etti ve çevresindeki insanlar da oruç tuttular. Derken biri Ona:
"Ya Rasulallah! Doğrusu oruç şu insanlara sıkıntı ve meşakkat getirdi ve onlar sizin ne yaptığınıza (ve yapacağınıza) bakıyorlar" dedi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz içinde su bulunan bir tas istedi ki, zaman olarak ikindiden hemen sonra idi. Rasulüllah (s.a.v.) o suyu içti, insanlar da Ona bakıp duruyorlardı. Bu sebeple oradaki insanlardan bir kısmı iftar etti, bir kısmı ise oruçlarına devam ettiler. Rasulüllah'a (s.a.v.) bir kısmının oruca devam ettiği haber verilince şöyle buyurdu:
"İşte onlar usat (asi kişiler) dir."[182]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, yağan yağmurla oluşan bir akarın kenarına geldi ki yaz mevsimi idi, yanındaki insanlar da süvari değil, yaya bulunuyorlardı. Kendisi ise bir katıra binmiş durumda idi. Arkadaşlarına seslenerek şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Şu sudan içiniz."

Ravi diyor ki, buna rağmen onlar içmekten kaçındılar. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) onlara:
"Ben sizin durumunuzda değilim, benim durumum daha kolay, çünkü binek üzerindeyim" buyurdu. Buna rağmen o insanlar yine su içip oruçlarını bozmaktan kaçındılar. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) uyluğunu çevirip bineğinden indi ve o sudan içti, arkadaşları da içtiler. Oysa Rasulüllah (s.a.v.) pek içmek istemiyor, oruca devam etmeyi arzuluyordu."[183]
Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz fetih yılında ramazan ayında oruçlu olarak yola çıktı. Ta ki yolda bir su birikintisine geldi ki öğlenin evveli idi. İnsanlar ise iyice susamıştı; o yüzden boyunlarını uzatıp o suya iştiyak duyduklarını (ister-istemez) belli ediyorlardı. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz içinde su bulunan bir tas istedi ve o tası eline alıp insanların iyice görmesini sağladıktan sonra içti ve arkasından oradaki insanlar da oruçlarını bozup içtiler."[184]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

Bundan bir önceki konuda, bu meseleye yer verildi ve müctehidlerin görüş, tesbit ve istidlalleri açıklandı.
Böylece yolculukta oruç sıkıntı ve meşakkat doğuruyorsa, o takdirde niyet edilip tutulmaya başlansa bile orucu bozmak meşru'dur. Ancak bilindiği gibi, Malikilere göre bunun için hem kaza, hem de keffaret gerekir. Diğer üç mezhebe göre, sadece kaza gerekir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Cabir ve Ebu Said hadisleri sahihtir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüşlerdir. Böylece yolculukta oruç sıkıntı verdiği takdirde iftar etmenin meşru olduğu hükmü ortaya çıkıyor. Aynı zamanda oruçtan dolayı sıkıntı duymayan kimsenin de bu hususta sıkıntı çeken arkadaşlarına uyması söz konusudur. Nitekim Rasulüllah'ın (s.a.v.) arkadaşlarının durumunu hafifletmek ve onları rahatlatmak için, kendisi fazla sıkıntı duymadığı halde orucunu bozduğu buna misal teşkil etmektedir.
Buna rağmen orucunu bozmak istemeyenler kınanmıştır. Çünkü Rasulüllah'ın (s.a.v.) sözü ve davranışı onlar için yeterli ruhsattır. Buna uymadıkları için "usat" (asiler) olarak vasıflandırılmışlardır. Bu kelime burada daha çok, ruhsata uymamakta direnme anlamında kullanılmıştır.
1121 nolu İbn Abbas hadisinin bir benzerini Buhari, Meğazi bölümünde Halid tarıkıyla tahric etmiştir ki, mealen şöyledir:
"Rasulüllah (s.a.v.) ramazanda (sefere) çıktı ki Onunla beraber çıkanların bir kısmı oruçlu, bir kısmı iftarlı idi. Bineğinin üzerinde doğrulunca, içinde süt ve su bulunan bir kap istedi ve getirilince onu bineğinin üzerine koyduktan sonra oradaki insanlara durup baktı... (ve sonra onu içti...)"
Bu babda iki rivayet daha bulunuyor ki, biri diğerinin şahidi ve kuvvetlendiricisi oluyor. Böylece oruca geceden niyet getiren yolcunun gündüzleyin orucunu bozmasının caiz olduğu ortaya çıkıyor ve bundan dolayı keffaret gerekmediği anlaşılıyor. Nitekim cumhur da aynı görüştedir.
Ancak İbn Hacer'in de dediği gibi, bütün bunlar, yolculuk halinde iken geceden niyet getirip gündüzledikten sonra orucu bozmanın cevazına delalet eden rivayetlerdir. Bir de yolculuğa çıkmadan evinde oruca niyet ettikten sonra gündüzleyin sefere çıkan oruçlunun iftar etmesi caiz midir? Cumhur bunun caiz olmadığını belirtmiştir. İmam Ahmed ve İshak ise bunun cevazına kail olmuşlardır. Müzeni de bu görüş ve ictihadı benimsemiştir. Nitekim Cabir hadisi bu hükmü ifade etmektedir. İbn Abbas hadisi de buna şahit olan rivayetlerden biridir.

Çıkarılan Hükümler

1- Yolculuk halinde bulunan oruçlunun, geceden de niyet getirmiş olsa, gündüzleyin orucunu bozması caizdir. Bundan dolayı keffaret gerekmez.
2- Evinde eyleşik iken oruca niyet eder ve sabah olunca sefere çıkarsa, Hanbelilere göre, orucunu bozması caizdir ve bu durumda keffaret de gerekmez.
3- Malikilere göre, bozması caiz değildir. Ancak bozacak olursa, sadece kazası gerekir. Ama seferi halde iken geceleyin oruca niyet eder ve gündüz olunca, zorlayıcı bir sebep olmaksızın orucunu bozan kimseye, bu mezhebe göre, hem kaza, hem de keffaret gerekir.
4- Hanefî ve Şafiilere göre, evinde iken oruca niyet eder ve sabah olunca sefere çıkarsa, artık o gün iftar etmesine ruhsat yoktur. Zorlayıcı bir sebep olmadığı takdirde tamamlaması gerekir.
5- Yolculukta oruca niyet eden kimse, arkadaşları meşakkat duyar da oruçlarını bozarlarsa, onun da bozması evladır. Özellikle kafile başkanı olarak bulunuyorsa, önce onun iftar etmesi uygun olur.

Ramazanda Sefere Çıkmaya Niyet Ettiği Gün İftar Edebilir Mi?

Ramazan ayında evinde olup eyleşik sayılan kimse, sabahleyin yolculuğa çıkmaya hazırlandığında, çıkmadan önce iftar edebilir mi? Bu sorunun cevabını ancak, ilgili hadisleri ve imamların ictihad ve istidlallerini nakledince vermiş olacağız.

İlgili Hadis Ve Rivayetler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ramazanda (sefere) çıktı, Huneyn seferine... İnsanlar da muhtelif durumda idi: Kimi oruçlu, kimi de itar etmiş durumdaydı. Rasulüllah (s.a.v.) bineğine binip üzerinde doğrulunca içinde süt ve su bulunan bir kap istedi. Getirilince onu bineğinin üzerine koydu. Sonra insanlardan iftar edenler oruçlu olanlara bakıp: *"İftar ediniz"* diye seslendiler."[185]
Muhammed b. Kab anlatıyor:
"Ramazanda Enes b. Malik'e (r.a.) geldim ki, o yolculuğa çıkmaya hazırlanıyordu. Öyle ki, bineği hazırlanmış ve kendisi de sefer elbisesini giyinmişti. Bu sırada yemek istedi, getirilince ondan yedi. Bunun üzerine ben ona:
"Böyle yapman sünnet midir?" diye sorduğumda şu cevabı verdi:
"Evet, sünnettir." Sonra bineğine bindi..."[186]
Ubeyd b. Cebr'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ebu Busre el-Gıfarî ile birlikte Füstat'tan bir gemiye bindik ki, aylardan ramazan idi. Yiyeceği çıkartıp hazırladı ve sonra bana:
"Yaklaş" dedi. Ben de ona:
"Sen henüz evler arasında bulunuyorsun, (bulunduğun şehrin dışına çıkmamışsın)" dedim. Bunun üzerine bana şöyle dedi:
"Ebu Busrete! Rasulüllah'ın (s.a.v.) sünnetinden yüz mü çeviriyorsun?"[187]

Müctehid İmamların İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Sefere çıkacağı gün, ramazan ayında bulunuyor ve oruca niyet etmiş durumda ise, o gün artık günün evvelinde mukiym (eyleşik) olduğundan eyleşiklerin kapsamına girer ve o bakımdan içinde bulunduğu günü oruçlu geçirmesi gerekir.
Yolculuk devam ediyorsa, ikinci ve üçüncü günleri artık böyle değildir; o günler de oruca niyet etse bile, gündüzleyin iftar etmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü seferi durumdadır ve o yüzden eyleşikler kapsamına girmemektedir. Meşayih de bu konuda şöyle demişlerdir:
"Her günün ilk cüz'ü (parçası), o günün orucunun vücubuna sebeptir. Sefere çıkan kimse, fecirden önce oruca niyet eder ve sabahlarsa, yani o günün ilk cüz'ünde eyleşik durumda bulunuyorsa o bakımdan eyleşikler hükmü altına girer ve aynı hitaba muhatab olur."[188]
b) Şafiilere göre: Oruca niyet etmiş bir halde sabaha dahil olursa, o gün içinde hastalandığı takdirde iftar edebilir; ama sefere çıktığı takdirde iftar etmesi caiz değildir. Ama bunun aksine yolculuk halinde olan kimse ile hasta kimse oruca niyet ettikleri halde sabaha dahil olur, sonra da o gün içinde iftar etmek isterlerse, bu caizdir. Ancak belirtilen durumda iken, henüz iftar etmeden, yani oruçlarını bozmadan yolcu evine gelir, hasta da şifaya kavuşursa artık iftar etmeleri, yani oruçlarını bozmaları haram olur. Sahih olan kavi de budur.[189]
Böylece iki mezhep bu meselede birleşmişlerdir.
c) Hanbelilere göre: Ramazanda eyleşik durumda iken oruca niyet eder, sonra gündüzleyin yolculuğa çıkmak isterse, bu hususta iki rivayet varsa da en sahih olanına göre, iftar edebilir. Nitekim bu Arar b. Şurahbil, Şa'bi, İshak, Davud ve İbn Münzir'in kavlidir de...
Diğer mezheplere göre iftar etmesi caiz değildir. Bu, aynı zamanda Mekhûl, Zühri, Yahya el-Ensari, İmam Malik, İmam Evzai, İmam Şafii ve rey tarafdarlarının kavlidir.[190]
d) Malikilere göre: İbn Kasım diyor ki:
"İmam Malik'e sordum, dedim ki: Şayet adam eyleşik olarak sabah vaktine girer ve ramazan ayında bulunur da oruca niyet etmiş olur ve aynı gün sefere çıkarsa, iftar edebilir mi?" Cevap verdi:
"İftar edebilir ve kendisine sadece o günü kaza etmesi gerekir. Ancak iftar etmesini pek hoş görmüyorum."

Yine İbn Kasım diyor ki:
"İmam Malik'e sordum, adam seferi halde iken oruca niyet etmiş bir halde sabah vaktine dahil olur, sonra aynı gün iftar eder, orucunu bozarsa kendisine ne gerekir? Cevap verdi:
"Hem kaza, hem de keffaret gerekir."
Bunun üzerine kendisine dedim ki bu iki kimse arasındaki fark nedir? İmam Malik şu cevabı verdi: "Eyleşik olan kimse oruç ehlidir, yolcu olarak çıkınca fitr ehlinden oluyor, yani orucunu bozabilenlerden sayılıyor. İşte bu durumda ondan keffaret sakıt olmuş oluyor. Yolculuk halinde olup oruca niyet getiren ise, oruç tutmayı ihtiyar ettiğine ve bu hususta ki ruhsatı terkettiğine göre, oruç ehlinden oluyor. O bakımdan iftar edecek olursa, oruç ehline gereken kaza ve keffaret ona da gerekiyor."[191]

Tahliller Ve Diğer Rivayet

1122 nolu İbn Abbas hadisinin birtakım şahitleri vardır. O bakımdan istidlale uygun görülmüştür. Ancak bu konuda rivayet edilen hadisler farklı lafızlarla belirlenmiştir. Bu ve diğer rivayetler, kişi ramazanda oruca niyet edip sabaha dahil olur ve sonra aynı gün içinde sefere çıkmaya karar verirse, iftar etmesinin, yani orucunu bozmasının caiz olduğuna delalet etmektedir.
İmam Şafii, "Bu durumda olan kimsenin iftar etmesi caiz değildir; ancak Rasulüllah'ın (s.a.v.) Yevm-i Kedîd'de iftar ettiği sabit olduğu takdirde buna cevaz verilebilir" demiştir.
1106 nolu İbn Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiği hadis ise, Rasulüllah'ın (s.a.v.) Yevm-i Kedîd'de iftar ettiğini isbat etmektedir. Ancak bu rivayet sözü edilen konu için hüccet olamaz. Zira Kedîd ile Medine arası sekiz konaktır. Demek oluyor ki, Rasulüllah (s.a.v.) eyleşik olduğu halde iftar etmemiştir. Bu da yolculuk halinde iken iftar edip seferde geceden niyet edilse bile oruç tutmanın gerekli olmadığını göstermiştir. Ama eyleşik bir halde oruca niyet ettikten sonra sefere çıkmaya karar veren kimsenin orucunu bozmasının caiz olduğuna delalet eden Kadîd hadisi değil, 1122 nolu İbn Abbas hadisiyle 1119 nolu Cabir hadisidir. Fukaha da bu konuda bunlarla istidlal etmiş bulunuyor.
Hafiz İbn Hacer konumuzu oluşturan İbn Abbas hadisi üzerinde durarak diyor ki:
"Huneyn Gazası, Mekke'nin fethinden kırk gün sonra meydana gelmiştir. Mekke'nin fethi ise ramazanın bitmesine on gün kala gerçekleşmiştir. Böylece Huneyn Gazasının ramazanda cereyan ettiği söylenemez."[192]
Bu tesbite göre, İbn Abbas hadisiyle istidlalin doğru olmayacağı ortaya çıkıyor. 1123 nolu Muhammed b. Kab rivayetini ise Hafız İbn Hacer naklettikten sonra susup bir şey dememiştir. Oysa isnadında Abd b. Cafer bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Şevkanı bu bilgiyi verirken Zehebi bu zat üzerinde durmamıştır. O bakımdan rivayetin istidlal ve ihticaca elverişli olduğu söylenemez. Ancak bu manada birkaç rivayet daha vardır ki, kısmen buna kuvvet kazandırmaktadır.
1124 nolu Ubeyd hadisinin ricali sıkattır, yani hepsi de güvenilir kişilerdir. Ebu Davud ile el-Münziri bu hadis hakkında bir görüş beyan etmemişlerdir.
Bu babda Beyhaki'nin Ebu İshak'dan, onun da Meysere Amr b. Şurehbil'den yaptığı rivayete göre, Amr b. Şurehbil seferde oruçlu iken iftar ediyordu.
Böylece bu sahih rivayet de seferi halde olup geceden oruca niyet getiren kimse yola çıkacağı zaman orucunu bozabileceğine delalet etmektedir. Ancak bu durumda keffaret gerekir mi, gerekmez mi? İmam Malik'in dışında kalan diğer müctehidler keffaretin gerekmeyeceğini belirtmişlerdir. İmam Malik ise, seferde iken geceden oruca niyet getirip sabaha dahil olan kimse kendini eyleşik halde olan oruç ehli durumuna getirmiş sayılır ve o bakımdan zorlayıcı bir sebep olmadığı halde bu orucunu bozarsa kendisine hem kaza, hem de keffaret gerekir demiştir. Sahih hadisler bu görüşün hilafına sübut bulduğu için diğer müctehidlerin bu konudaki içtihadı daha isabetlidir denilebilir.

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazanda oruca niyet edip sabah vaktine dahil olan ve sonra aynı gün sefere çıkmaya karar veren kimsenin o orucunu bozması caizdir. Bu, İmam Malik ile İmam Ahmed'in ictihadıdır.
2- O günkü orucunu bozması caiz değildir. Bu İmam Ebu Hanife ile İmam Şafii'nin ictihadıdır. Aynı zamanda İmam Ebu Hanife'ye göre, orucunu bozarsa, hem kaza, hem de keffaret gerekir. Çünkü eyleşik olarak o güne başlamış ve oruca aynı durumda iken niyet etmiştir.
Hanefilerden bazı fakihler, böylesine sadece kaza gerekir demişlerdir. Bunların görüş ve ictihadında ümmet için kolaylık söz konusudur.
İmam Şafii'ye göre, bozması caiz olmamakla beraber, şayet bozarsa günahkar olur, güne gün kaza etmesi gerekir. Çünkü İmama göre, keffaret sadece cinsel temastan dolayı gerekir. Sefere çıkanın böyle bir hali yok da sadece yeme ve içme söz konusu ise, keffarete gerek yoktur.

Yolculuk Halinde Olan Kimse Gittiği Beldede İkamete Niyet Etmediği Takdirde Namazı Seferi Duruma Göre Kılacağı Gibi, Oruç Da Tutmayabilir

Sefer, yani yolculuk halinde sıkıntı ve meşakkat vardır. Bu yalnız yolda değil, gidilen belde veya kasaba da da söz konusudur. Zira hiç kimse evinde olduğu kadar başka yerde rahat edemez. Gerçi bunun istisnaları olabilir, ama istisna genel kuralı değiştirmez.
Böylece şâri', yola çıkanlar için ibadet konusunda bir kolaylık getirmiştir. Mesela, dört rekatli farzları iki rek'at kılmak, ramazan ise oruç tutmamak ve öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazları arasında cem'u takdim ve cem'u te'hîr yapmak bu cümledendir. Aynı zamanda mestlerin müddetini üç gün uzatmak da söz konusudur.
Ancak yolculuk halinde olup gittiği belde, kasaba veya köyde ne kadar süre kalırsa seferi hali devam eder? Bu hususta müctehid imamların farklı tesbit ve ictihadları olmuştur. Yeri gelince açıklanacaktır. Nitekim seferi namaz bahsinde buna kısmen yer vermiş bulunuyoruz.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ramazanda (Mekke'nin) fetih gazasına oruçlu olarak çıkmış bulunuyordu. Taki el-Kedîd mevkiine geldi ki burası Kudeyd ile Usfan arasında bir yerdir. Artık ramazan bitinceye kadar hep iftar etti, oruç tutmadı.[193]
Az yukarıda da İbn Hacer'in tesbitini naklederek, Mekke'nin fethi, ramazanın yirmisinde gerçekleşmiştir. el-Kadîd'in ise Medine'ye uzaklığı sekiz konaktır. Böylece Resulüllah'ın (s.a.v.) Medine'den çıkıp buraya gelinceye kadar yolda yedi, sekiz gün oruç tuttuğu ve daha önce naklettiğimiz hadislerde belirtildiği gibi, düşmana yaklaşılınca iftar ettiği, yani oniki, onüç gün kadar oruç tutmadığı anlaşılıyor.
Bundan çıkaracağımız bir diğer sonuç şudur: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz fetihten sonra Mekke'de kaldığı günlerde oruç tutmamıştır. Çünkü orada ikamete niyet getirmemiş bulunuyordu.

Rivayetin Işığı Altında Müctehidlerin Görüş Ve Tesbitleri

a) Hanefilere göre: Seferi olan kimse gittiği belde veya kasabada 15 gün devamlı kalmaya niyet etmediği takdirde seferi olmaktan çıkmaz, yani dört rek'atli namazları iki rek'at olarak kılar ve ramazan ise oruç tutmayıp iftar edebilir. Aynı zamanda mestlerin mesh süresini üç gün uzatabilir.
Ancak bu mezhebe göre, gidilen yerde seferi olmaktan çıkabilmek için şu dört şartın gerçekleşmesi söz konusudur:
1- Bilfiil yol almayı terketmesi,
2- İkamet etmek istediği yer, eyleşmeye elverişli bulunması,
3- İkamete niyet ettiği yerin birden fazla olmaması,
4- Yolcunun kendi görüş ve reyinde müstakil olması..
O bakımdan yol kat'etmekten bilfiil ayrılmamışsa, ikamete niyet etse bile yine de seferi sayılır. İkamete elverişli olmayan çöl ve benzeri yerlerde seferi olmaktan çıkıp eyleşik duruma geçmeye niyet etse bile, seferi hali devam eder. Birden fazla yerde eyleşmeye niyet etse, yine de seferi olmaktan çıkmaz. Mesela, Mekke'ye giden kimse orada 15 gün ikamete niyet etse bile, hac mevsimi ise, ister istemez Mina'ya gitmek ve orada iki, üç gun kalmak zorundadır. Bu durumda Mekke'de yine yolculuk hali devam eder. Birinin hizmetinde bulunuyor veya asker olarak görevini yapıyorsa, gittiği yerde ikamete niyet getiremez, getirse bile bir anlam taşımaz. Çünkü kendi reyinde müstakil değildir; efendisinin veya kumandanının direktifine ve talimatına bağlıdır.[194]
b) Şafiilere göre: Yolculuk halinde olan kimse gittiği yerde, giriş ve çıkış günleri hariç dört tam gün ikamete gittiği yerde, giriş ve çıkış günlerihariç dört tam gün ikamete (eyleşik olmaya) niyet getirdiği takdirde seferi olmaktan çıkar ve böylece dört rekatli farz namazları ikişer rek'at olarak kılar, Ramazan ise oruç tutmaya başlar. Bunun gibi gittiği yerde iş ve ihtiyacının dört günde bitmeyeceğini bilir, fakat dört günden fazla ne kadar kalacağını kestiremezse, yine de seferi olmaktan çıkar, eyleşik duruma geçer. Ama dört gün kalıp kalamıyacağını kesin şekilde kestiremiyorsa, bu durumda bugün, yarın ayrılırım düşüncesiyle kalıyorsa, o takdirde on sekiz gün seferi sayılır ve ibadetini ona göre yerine getirir.[195]
c) Hanbelilere göre: Yolculuk halinde olan kimse vardığı yerde mutlaka ikamete niyet getirir, bir süre belirlemez olursa veya o yerde yirmi vakitten fazla namaz kılacağına niyet ederse, o takdirde seferi olmaktan çıkar. Bunun gibi giriş ve çıkış günleri dahil işinin ancak dört günde biteceğini sanan kimse de seferi olmaktan çıkar. Ama ne zaman işinin ve hacetinin biteceğini kestiremiyorsa, o takdirde seferi olma durumu devam eder.[196]
d) Malikilere göre: Seferi olan kimse, gittiği yerde dört gün kalmaya niyet ettiği takdirde şu iki şartla seferi olmaktan çıkar:
1- Giriş ve çıkış günleri hariç dört tam gün kalmaya niyet etmiş olması

2- İkamet süresinde yirmi vakit namaz kılma imkanı bulması, yani bu süreyi dolduruncaya kadar kalmış olması.[197]

Çıkarılan Hükümler

1- Seferi olan kimse, Ramazan ayında bulunuyorsa, gittiği yerde ikamete niyet ederse, seferi olmaktan çıkar ve hem orucunu tutar, hem de dört rek'atli farz namazları tam olarak kılar. Bunun gibi mestlerinin mesh süresini birgün bir geceye düşürür.
2- İkamete birden fazla yer için niyet ederse, ilk bulunduğu yerde ikamet süresini dolduruyor ve bunu önceden biliyorsa, o yerde seferi olmaktan çıkar. Ama ikamet süresi dolmadan diğer yere giderse, isterse tekrar ilk yere dönmüş olsun seferi olmaktan çıkmaz. Mesela, hac ibadeti için Mekke'ye giden kimse, orada ikamet süresini doldurmak üzere niyet eder, ama bu arada Mina'ya giderse, seferi olmaktan çıkmaz ve ikamet için yaptığı niyet hükümsüz kalır.
3- Şafiilere göre, giriş, çıkış günleri hariç en az dört tam gün ikamete niyet ederse, seferi olmaktan çıkar.
4- Hanefilere göre, onbeş gün ikamete niyet ederse, seferi olmaktan çıkar.
5- Hanbelilere göre, en az yirmi vakit namazını kılacak kadar kalmaya niyet ederse seferi olmaktan çıkar.
6- Malikilere göre de, giriş ve çıkış günleri hariç dört tam gün kalmaya niyet ederse seferi olmaktan çıkar.
7- İkamete niyet ettiği gün, sabah vakti değilse, yani fecir doğmuşsa, zeval vaktine kadar oruca niyet getirme imkanı söz konusudur. Artık o gün oruç tutması vacip olur.

Ramazanda Hastanın, Yaşlı Kimsenin, Gebenin Ve Süt Emzirenin Durumu

İslam, kişinin taşıyabileceğine göre teklifte bulunur; yapabileceği ölçüde onu ibadetle mükellef tutar. Güç getiremiyeceği veya sağlığını kaybetmesine sebep olacağı, çocuğuna bakamıyacak duruma gelmesini hızlandıracağı amellerde ya hafiflik getirir, yada bu teklifi bir süre kaldırır.
O bakımdan oruç tutamıyacak kadar yaşlanan erkek ve kadının bu ibadeti terketmesine ruhsat verilmiş; oruç tutamıyacak kadar hasta olandan bu ibadeti kazaya bırakmasına cevaz vermiştir. Bunun gibi, gebe olan kadına, karnında taşıdığı çocuğun sağlıklı gelişmesi için orucu kazaya bırakmasını, süt emziren kadına da aynı kolaylığı sağlayarak orucu geciktirmesini tavsiye edip ruhsat vermiştir.
Bunun için ilâhî ruhsata uymakta büyük yarar vardır. Kişi bu ruhsatı aşarak kendini ibadet konusunda zorlarsa, hatalı bir yol seçtiğinden hazan günahkar da olabilir.

Konuyla İlgili Hadisler

Enes b. Malik el-Kâbî (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki Azîz ve Celil olan Allah misafir (yolculuk) halinde olan kimse) den orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır. Gebeden ve süt emzirenden ise orucu kaldırmıştır." [198]
Seleme b. Ekva' (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Fazla yaşlılıktan veya iyileşmesi umulmayan bir hastalıktan dolayı oruç tutmaya güç getiremiyenlere bir yoksulu (sabah-akşam) doyuracak fidye gerekir.." mealindeki [199] ayet inince, ramazanda isteyen, (hasta ve yaşlı olsun, olmasın) herkes fidye verip iftar edebiliyordu. Bunu izleyen ayet inince bu hüküm kaldırıldı."[200]
Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan, onun da Muazb. Cebel (r.a.) den, Seleme hadisinin bir benzeri rivayet edilmiştir. Bundan sonra Cenab-ı Hak: *"Artık sizden kim bu aya hazır olursa oruç tutsun.. "* ayetini indirdi. Böylece Cenab-ı Hak ramazan orucunu eyleşik olup sıhhati yerinde olan hakkında sabit kıldı. Hasta ve yolcu için bu hususta ruhsat verdi. Ayrıca yaşlı olup oruç tutmaya gücü yetmiyen kimse hakkında da miskinleri yedirmeyi sabit kıldı."[201]
Atâ'dan yapılan rivayete göre, İbn Abbas'ın (r.a.) şu ayeti [202] okuduğunu arkasından şöyle dediğini duymuştur : "Bu ayetin hükmü kaldırılmamıştır. Bundan maksat, yaşlı erkek ve yaşlı kadındır ki bunlar oruç tutmaya güçleri yetmemekte, o yüzden her günün orucuna karşılık bir miskine bir fidye verip yedirmektedirler."[203]
İkrime'den yapılan rivayete göre, İbn Abbas'ın (r.a.) şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Fidye, gebe kadın ile, süt emziren kadın hakkında da sabit olmuştur."[204]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere Göre: Fazla hasta olup güç getiremiyen veya hastalığının artacağından endişe eden kimse, oruç tutmayıp iftar eder. İleride sağlığına kavuşursa, güne gün kaza eder. Müzmin bir hasatalık olup geçmesi söz konusu değilse, o takdirde, hastanın malî durumu müsaitse her gün için sabahlı-akşamlı bir miskini doyuracak kadar fidye verir. Malî imkanı yoksa istiğfarla yetinir. Bunun gibi, vücudundaki yaranın geç kapanacağından veya hastalığının devam edeceğinden korkan kimse de iftar eder ve sonra sağlığına kavuşursa, güne gün kaza eder.
Hamile kadın ile süt emziren kadının oruç tuttukları takdirde hastalanmaktan, aklî dengelerinin bozulmasından veya çocuğun aynı duruma düşmesinden korkarlarsa, iftar edip oruç tutmamaları caiz olur. Süt emzirdiği ister kendi çocuğu olsun, isterse ona süt anneliği yapsın fark etmez.
Bu husustaki korku ve endişenin iki dayanağı söz konusudur. Biri, galebe-i zan, diğeri tecrübe veya uzman tabibin haber vermesi.. Ancak bu tabibin de müslüman, uzman ve âdil olması gerekir. [205]
b) Şafiiler de, hasta konusunda Hanefilerle aynı görüş ve ictihaddadırlar.
Hasta olmadığı halde, oruç tuttuğu takdirde hastalanmaktan korkan kimsenin bu vaziyette iftar etmesi caiz değildir. Ancak oruca başlayıp hastalık alameti kendini hissettirince, o takdirde iftar edebilir. Diğer üç mezhebe göre, oruç tutmadan, tuttuğu takdirde şiddetli hastalığa yakalanacağını zanneden kimsenin iftar etmesi caizdir.[206]
c) Hanbelilere göre: Hamile ile süt emziren kadınlar, oruç tuttukları takdirde kendi sağlıklarının tehlikeye girmesinden veya hem kendilerinin, hem de çocuklarının helak olmasından veya bir sakatlık, kötü bir hastalığın ortaya çıkmasından veya sadece çocuğun başına bir kötülük, hastalık ve sakatlık geleceğinden endişe ederlerse, oruç tutmayıp iftar ederler ve sonra normale dönünce güne gün kaza ederler.
Ancak sadece çocuğun helak olmasından endişe ederler de o yüzden oruç tutmayıp iftar ederlerse, kendilerine hem kaza, hem de fidye gerekir. Bu durumda süt emziren kadın ister emzirdiği çocuk öz evladı olsun, ister bu iş için ücretle tutulmuş olsun fark etmez.[207]
d) Malikilere göre: Gebe kadınla süt emziren kadın, ramazanda oruç tuttukları takdirde hastalanacaklarını veya sıkıntılı durumlarının artacağını veya hem kendileri, hem de çocuktan dolayı veya yalnız çocuktan dolayı bir hastalık, sakatlık endişesi taşıdıkları takdirde oruç tutmayıp iftar edebilirler, ileride normal duruma gelince güne gün kaza etmeleri gerekir. Gebe kadına fidye gerekmez, ama süt emzirene gerekir. Ancak oruçtan dolayı kendilerinin helak olacağından veya çocuğun helak olacağından korkarlar da ağır bir zarara uğrayacakları söz konusu olunca iftar etmeleri caizdir ve fidye vermeleri gerekmez.
Yaşlı kişilere gelince, oruç tutmaya güçleri yetmediği takdirde, iftar ederler ve fidye vermeleri müstehab olur. Artık onlara tutmadıkları günler sayısınca kaza etmeleri gei'ekmez. Hanbelilere göre, bunların fidye vermeleri vaciptir. Bu durumda ileride oruç tutacak kadar kendilerinde bir güç dahi bulsalar artık kaza etmezler. Ama fidye vermedikleri takdirde, böyle bir güce erişince kaza etmeleri gerekir.[208]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

1135 nolu Enes hadisini Tirmizi hasenlemiştir. Aynı zamanda, İbn Malik'in Resulüllah (s.a.v.) Efendimizden rivayet ettiği tek hadis de budur.
Ebu Hatim bu hadisin muhtelefu fih olduğunu belirtmiştir. el-Münzirî ise, Enes b. Malik adında beş kişi biliyorum ki, yukarıdaki hadisi rivayet eden onlardan biridir, diyor.
O bakımdan müctehid imamların önemli bir kısmı bu hadisle istidlal etmemiştir. Zira bu konudaki diğer sahih hadislerden farklı bir hüküm taşımaktadır ki, o da yolculuk yapandan oruç ibadetinin kaldırılmasıdır.
1136 nolu Seleme hadisini de müctehidlerin çoğu dayanak olarak seçmemiş ve istidlale salih görmemişlerdir.
1137 nolu Muaz hadisinin isnadında hayli ihtilaf söz konusudur. Seleme hadisinde sözü edilen "bundan sonra indirilen ayetle bu hüküm kaldırılmıştır" denilirken, o nâsih olan ayet Muaz hadisinde açıklanmıştır. Seleme hadisinin bir benzerini Buhari İbn Ömer (r.a.) dan muallak ve mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ebu Nuaym, el-Müstahrac'de ve Beyhakî kendi eserinde tahrîc etmişlerdir. Şöyle ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Medine'ye geldiğinde, ramazan orucu henüz farz kılınmamıştı. Müslümanlar her ay üç gün oruç tutuyorlardı. Bu hal ramazan orucu farz kılınıncaya kadar devam etti. Ramazan orucu farz kılınınca müslümanlar onu gözlerinde çok gördüler ve bu kendilerine sıkıntı ve meşakkat getirdi. O bakımdan kim her gün bir miskini, yedirebiliyorduysa orucu terkediyordu ki, bunlar oruç tutmaya gücü olan kimselerdi. Sonra Allah'ın şu emri o hükümü kaldırdı:
"Oruç tutarsanız sizin için hayırlı olur."
Böylece müslümanlar oruç tutmakla emrolundular.
Bu hadisi aynı zamanda Ebu Davud, Şu'be ve el-Mes'ûdî tarikiyle A'meş'den daha uzun şekilde tahric etmiştir.
Bunun da isnadında hayli ihtilaf edilmiştir. Öyle ki, iftar ve it'âmın ruhsat olduğu takarrür edince, sonra bu ruhsat kaldırılmış oluyor ki bu durumda orucun kesinlikle farz olması gerekiyor. Oysa *"Oruç tutarsanız sizin için hayırlı olur"* ayetinden bu farziyet hükmü çıkmıyor. Zira hayırlı olur sözü vücuba delalet etmemektedir.
O halde en uygun olanı, Seleme hadisinde kapalı, Cabir hadisinde açık olarak belirtilen *"Sizden kim ramazan ayına hazır olursa oruç tutsun"* ayetiyle bu hükmün

kaldırıldığıdır. Nitekim İbn Ömer de bu ayetin o hükmü kaldıran nâsih ayet olduğunu belirtmiştir.
Böylece cumhura göre: Miskinleri yedirme anlamındaki fidyenin, oruç tutmaya gücü yetmiyenler hakkında baki kaldığı ortaya çıkıyor.
Seleften İmam Malik, Ebu Sevr ve Davud dahil olmak üzere bir cemaat, it'âm hükmünün mensûh olduğuna kaildirler. Yaşlı kimse oruç tutmaya gücü yetmediği takdirde her gün için bir miskini yedirmekle yükümlü değildir.
Katade ise, "oruç tutmaya gücü yeten yaşlı kişi için ruhsat verilmişti. Sonra onun hakkındaki bu ruhsat hükmü kaldırıldı, sadece gücü yetmiyen yaşlılar hakkında baki kaldı" demiştir.
İbn Abbas (r.a.) de bu ayetin muhkem olduğunu, sadece yaşlı erkek ve yaşlı kadına has bir hüküm taşıdığını belirtmiştir ki, nitekim 1138 nolu Ata' hadisinde bu husus açıklanmıştır.
Zeyd b. Eslem ile İmam Malik de bu ayetin muhkem olduğunu, oruç tutamıyan ve iyileştikten sonra ikinci ramazan girinceye kadar kaza etmiyen; ikinci ramazandan sonra kaza edip her gün için bir fidye veren hasta hakkında inmiştir. O bakımdan hastalığı ikinci ramazan girinceye kadar devam ederse, artık kendisine fidye gerekmez.[209]
Hasan el-Basrî ve diğer bazı ilim adamları, "Ve ala'llezîne yutîkunehu" cümlesindeki zamirin it'âma râci' olduğunu, oruca râci' olmadığını; sonra da bu hükmün kaldırıldığını söylemişlerdir.
Bu bapta Darekutnî ile Hakim'in sahihlediği bir diğer İbn Abbas hadisinde şöyle denilmektedir:
"Yaşlı adama iftar edip her gün için bir miskini doyurması hakkında ruhsat verilmiş ve bundan dolayı üzerine oruç kazasının gerekmediği belirtilmiştir."
Her günün orucuna karşılık bir fidye verilmesi söz konusu olduğuna göre, fidyenin ölçü ve nisbeti nedir? Sorusu ortaya çıkıyor.
a) Bazı ilim adamlarına göre, hangi kut (geçim için gıda maddesi) olursa olsun, her gün için bir fidye olarak yarım sâ' (yaklaşık 1667 gr.) olarak belirlenir.
b) Bazısına göre, buğdaydan yarım sâ', başka tahıldan bir sâ' ı belirlenir. Ebu Hanife'nin de ictihadı bu doğrultudadır.
c) Buğdaydan bir sâ', diğerlerinden yarım sâ' olarak belirlenir. İmam Şafiî de aynı görüştedir.

Çıkarılan Hükümler

1- Oruç tutamıyacak, yani ona gücü yetmiyecek kadar yaşlı olan kişilerin iftar etmesi caizdir. Malî kudreti varsa, her günün orucuna karşılık fidye olarak bir miskini doyurur. Kudreti yoksa, istiğfarla yetinir.
2- Hastalık geçici ise, fidye vermeğe gerek yoktur. Tutamadığı oruçları, iyileşince, yani sağlığına kavuşup oruç tutacak duruma gelince güne gün kaza eder.
3- Hamile kadın ile süt emziren kadın, oruç tutturları takdirde kendi canlarından veya çocuklarının canlarından veya hem kendi, hem de çocuklarının canlarından endişe ederlerse, yani ağır hastalık, felç, zafiyet, ölüm ve benzeri arazdan korkarlarsa, o takdirde oruç tutmayıp iftar ederler ve ramazandan sonra normal duruma kavuşunca güne gün kaza ederler. Ancak İmam Ahmed'e göre, bu kadınlar sadece çocuk hakkında endişeden dolayı oruç tutmuyorsa, kendilerine hem kaza, hem de fidye gerekir.
4- İmam Malik'e göre, süt emziren kadın ölüm ve felç gibi bir endişeyle değil daha hafif bir durumun ortaya çıkmasından dolayı endişe eder de oruç tutmazsa, ona kaza ile birlikte fidye de gerekir.
5- Malikilere göre, oruç tutamayan yaşlı kişilerin fidye vermeleri müstehabdır.
6- Hanbelilere göre, bunların fidye vermesi vaciptir.
7- Gebe ve emzikli kadınların oruçtan dolayı duydukları endişenin sıhhati iki şeyden biriyle sabit olur: Biri, zann-i galib ve tecrübe; diğeri, uzman müslüman tabibin beyanı...

Ramazan Orucunu Birbiri Ardınca Veya Müteferrik Şekilde Kaza Etmek

Oruç tutmakla mükellef olan her müslüman, bir arızadan dolayı ramazan orucunu tutamazsa, ramazandan sonra o arıza kalkınca tutamadığı günleri birbiri ardınca kaza edebileceği gibi, müteferrik (dağınık) olarak da kaza edebilir. Kaza bir borç anlamı taşıdığına göre, fazla geciktirilmesi uygun olmaz. Çünkü her canlı gibi insan da hayata pamuk ipliğiyle bağlı bulunuyor; bu ipin ne zaman, nerede kopacağını bilemez. O halde insanların hayrına ve yararına farz kılınan orucu ilk fırsatta kaza etmenin sayılamayacak kadar faydaları vardır.
Ancak bu konuda az farklı tesbitler ve ictihadlar söz konusudur.

İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ramazan orucunun kazasını (oruç tutmayan kişi) isterse dağınık halde, isterse birbiri ardınca yerine getirir."[210]
Buhari'nin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Üzerinde oruç kazası bulunan kimsenin onu dağınık halde kaza etmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü Cenab-ı Hak: *"Artık sizden kim bu aya hazır olursa oruç tutsun. Kim de hasta olur veya yolculuk halinde bulunursa, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde (kaza etsin)"* buyurmaktadır.[211]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Önce [212] *"Tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde birbiri ardınca (tutup kaza etsin)"* buyurulmuştu. Sonra "birbiri ardınca" hükmü kaldırıldı."[213]
Yine Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ramazanda üzerimde (borç) olarak oruç kalırdı. (Rasulüllah'ın (s.a.v.) onun yanındaki yeri, durumu ve onun da Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizle meşgul olması sebebiyle) o oruçları ancak şaban ayında kaza ederdim."[214]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan zayıf bir rivayete göre, bir adamın ramazanda hastalanması sebebiyle iftar etmesi ve sonra sağlığına kavuşunca o oruçları kaza etmemesi ve ikinci ramazanın girmesi üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"İdrak ettiği ramazanın orucunu tutar, sonra geçen yılın kazaya kalan ramazan orucunu tutup kaza eder ve her güne karşılık bir miskini yedirir."[215]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim, üzerinde ramazan ayı orucu bulunduğu halde ölürse, onun her gününün orucuna karşılık bir miskin doyurulsun."[216]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Adam ramazanda hasta olur da sonra oruç tutmadan ölürse, onun tutmadığı günlere göre miskinler doyurulur, üzerinde kaza olmaz. Ancak adarsa, o takdirde onun velisi onun yerine kaza eder."[217]

Hadis Ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Hasta ve yolcu tutmayıp kaçırdığı günler sayısınca, -hasta sağlığına kavuşunca, yolcu da evine dönüp eyleşik duruma geçince- kaza etmeleri vacip olur. Ancak hasta iyileşip oruç tutacak güce kavuşunca, üzerindeki oruçları kaza edecek kadar yaşarsa ve yolcu da eyleşik duruma geçtikten sonra üzerindeki oruçları kaza edecek kadar yaşarsa, o oruçların kazası vacip olur. Aksi halde yaşadıkları süre içinde kaza edebildikleri günleri kaza etmeleri gerekir. Ama o günlerde kaza etmeden ölürlerse, onların velisi olan kişi vasiyetleri gereği o günlere karşılık fidye verir ki, her fidye bir fitre miktarıdır. Ölen kişi, erişip de kaza yapmadığı günler sayısınca fidye verilmesini vasiyet ederse, varisleri onun bu vasiyetini bıraktığı mal ve servetin üçte birinden çıkartıp karşılarlar. Vasiyet etmediği takdirde, ne vasisine, ne de varisine bunu ödemek gerekir. İmam Şafii bu görüşün hilafını izhar etmiştir.
Ancak ölenin velisi veya varisi kendilerine isabet eden mirastan murislerinin tutma imkanı olduğu halde ihmal edip kaza orucunu tutmadığı günler için fidye teberru edebilirler. Bunda bir sakınca yoktur.
İmam Ebu Hanife'ye göre, buna kıyasla farz ve vacip namazlar için de fidye teberru edilebilir. Vasiyeti varsa, malının üçte birinden karşılanır. İmameyne göre vitir namazı için fidye verilmez, çünkü bu namaz da bir bakıma sünnet namazlar gibidir. Sahih olan da budur.
Bu durumda olup ölen kimsenin velisi onun yerine, üzerinde kalan oruçları ve namazları kaza edemez. İmam Şafii bunun hilafına bir görüş ortaya koymuştur.
Kazaya kalan ramazan orucunu, kişi isterse dağınık halde, isterse üstüste tutup kaza edebilir. Ancak üstüste tutması efdaldır.
Kazaya kalan ramazan orucunu, ikinci ramazan girinceye kadar kaza etmezse, bu durumda önce yeni başlayan ramazan orucunu eda eder, o bitince üzerinde kazaya kalan bir önceki ramazan orucunu kaza eder. Bu durumda da fidye vermesi gerekmez. İmam Şafii'ye göre, özürsüz geciktirmişse, kendisine ayrıca fidye de gerekir. [218]
Tuhfe sahibi diyor ki:
"Şer'î oruç ondört çeşittir. Bunun sekiz çeşidi Allah'ın kitabında anılmıştır ki onlardan dördü birbiri ardınca tutulur: Ramazan orucu, keffaret-i zihar orucu, keffaret-i kati orucu ve keffaret-i ifsad-i savm. Diğer dört oruç ise, sahibinin kendi arzusuna bırakılmıştır, isterse onları birbiri ardınca tutar, isterse dağınık halde tutar. Bunlar ramazan orucunun kazası, mut'a orucu, avlanma cezası orucu, yemin keffaret orucudur.
Altı tanesi ise Sünnet'te anılmıştır: Ramazanda orucu kasden bilerek bozmaktan dolayı gereken keffaret orucu, adak orucu, tetavvu' oruç, yemin sebebiyle vacip olan oruç, itikaf orucu, bozulan nafile orucun kazası. İmam Şafii bu konuda üç yerde Hanefilerle muhalif bir görüş ve ictihad ortaya koymuştur. Onlar da şunlardır: Keffaret orucunu üstüste tutmak vacip değildir, dağınık halde de tutulabilir. İtikaf orucu vacip değildir. Bozulan nafile orucu kaza etmek de vacip değildir. [219]

b) Şafiilere göre: Ramazan orucundan tutamadığı günleri ramazandan sonra tutma imkanı bulmadan ölen kimseye fidye ve kaza gerekmez. Aynı zamanda günahkar da sayılmaz. Çünkü o günlerin orucunu kaza edecek kadar yaşama imkanı bulamadan ölmüştür. Kaza etme imkanı bulduğu halde kaza etmeden ölürse, Kavl-i Cedid'e göre, velisi onun yerine tutmaz da onun terikesinden her gün orucuna bedel bir müdd yiyecek verir. (Müdd: Bir fitre miktarıdır.) [220] Adak ve keffaret oruçları böyledir; yani ölenin velisi onun yerine bu oruçları tutmaz, geriye bıraktığı maldan fidye çıkartıp dağıtır. Ama yabancı bir kimse, ölenin velisinin izniyle onun kazaya kalmış oruçlarını tutarsa, sahih olur. İzinsiz tutması sahih değildir.
Adam ölür de üzerinde namaz ve itikaf borcu, kazası bulunursa, onun yerine velisi veya varisi bunları yapamaz. Aynı zamanda bunlardan dolayı fidye vermek de gerekmez. [221]
Böylece Hanefilerle Şafiiler arasında sözü edilen konu hakkında farklı görüş ve ictihad ortaya çıkmıştır.
Ramazan orucunun kazasını, ikinci ramazan girinceye kadar geciktiren kimseye, hem onu ikinci ramazandan sonra kaza etmesi, hem de her gün için bir fidye vermesi gerekir. Böylece yıllar tekerrür ettikçe fidye de tekerrür eder. Sahih olan da budur.
İmkan bulduğu halde ramazan orucunu kaza etmez ve bu halde ölürse, terikesinden her güne karşılık iki fidye çıkartılıp verilir. Biri tutmayıp kaçırdığı için, diğeri de geciktirdiği için... Tabii fidye fakir ve miskinlere verilir. Fidyenin cinsi, fitrenin cinsindendir. Birkaç fidyeyi bir şahsa vermekte bir sakınca yoktur. [222]
c) Hanbelilere göre: Üzerinde ramazan orucu bulunan kimse ölecek olursa, şu iki durumdan biri söz konusudur:
a) Kazaya kalan orucu tutma imkanı bulmadan ölmüş olması,
b) Kaza etme imkanı olduğu halde kaza etmeden ölmesi... Birinci şık, ya kaza edecek kadar zaman bulmadan veya arız olan hastalık, yolculuk gibi bir durum ortaya çıkmasından dolayı olabilir ve üçüncü bir ihtimal söz konusu değildir. Bu durumda ilim adamlarının çoğuna göre kendisine bir şey gerekmez. İkinci şık, ortada açık bir ihmaldan kaynaklanmış demektir. O bakımdan tutmadığı her gün orucuna karşılık, bıraktığı terikeden fakir veya miskine doyuracak kadar fidye vermek gerekir. İlim adamlarının çoğunun da görüş ve ictihadı bu doğrultudadır.
Hanbeliler bu konuda İbn Mace'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği ve Tirmizi'nin sahihlediği hadisle istidlal etmişlerdir:
"Üzerinde oruç (borcu) bulunduğu halde ölen kimseden yana her güne karşılık bir miskin yedirilsin."[223]
Üzerinde ramazan orucunun kazası bulunduğu halde onu kaza etmeyip ikinci ramazan girmiş olur ve sonra da ölürse, yine terikesinden her gün için bir miskin doyurularak fidyesi ödenir. Ölenin velisi ve varisi onun yerine oruç tutmaz.
Birinci ramazan orucundan kazaya kalanı tutmadan ikinci ramazan girer ve bunu bir özür olmaksızın geciktirirse, hem kazası gerekir, hem de her gün için bir miskini doyurması vacip olur. Bir özürden dolayı geciktirirse, sadece kazası gerekir.[224]
Kazaya kalan ramazan orucunu birbiri ardınca tutmak gerekli değildir; dağınık şekilde de kaza edilebilir. Nitekim ashab ve tabiinden birçoğunun da görüş ve ictihadı bu merkezdedir. İmam Malik, İmam Ebu Hanife, İmam Sevri, İmam Evzai ve İmam Şafii'nin de ictihadı böyledir. [225]
Hanbeliler bu meselede 1145 nolu İbn Ömer hadisiyle istidlal etmişlerdir.
d) Malikilere göre: Ramazanda bir özürden dolayı oruç tutmayıp iftar eden kimsenin özrü ortadan kalkar, mesela hasta ise iyileşir, yolcu ise evine dönmüş olur, bununla beraber bir aylık bir süre yaşadığı halde kazaya kalan bir aylık orucu tutmadan ölürse, bunun fidyesinin verilmesini vasiyet etmişse, terikesinin üçte birinden çıkartılıp verilir. Vasiyet etmeden ölürse, varisleri bu konuda muhayyerdirler, isterlerse kendilerine düşen hisseden onun tutmadığı her güne karşılık bir fidye verirler, isterlerse bir şey vermezler ve bu hususta icbar da edilemezler. Aynı zamanda murisleri yerine tutmadığı oruçlarını da kaza etmezler..
Kazaya kalan ramazan orucunu üstüste, birbiri ardınca tutmak vacip değildir. Ancak üstüste tutması müstehab sayılabilir. [226]
Böylece Malikiler de İbn Ömer ve Hz. Aişe hadisleriyle istidlal etmişlerdir.

Tahliller Ve Diğer Rivayerler

1145 nolu İbn Ömer hadisinin isnadında teferrüd eden Süfyan b. Beşer bulunuyor. Darekutni ise, bu hadisi Ata'nın Ubeyd b. Umeyr'den murselen rivayet ettiğini kaydetmiştir. Bu bakımdan isnadında bir zaaf olduğu söylenirse de İbn Cevzi bunu sahihlemiş ve şöyle demiştir: "Biz, Süfyan b. Beşer'i ta'n eden, ona zayıf diyen bir kimse bilmiyoruz."
Bu anlamda bir diğer hadisi Darekutni Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiştir ki, isnadında Vakıdi ve İbn Lehi'a bulunuyor. Bu iki zatın zayıf olduğu ilim çevresince bilinmektedir. Ayrıca bu babda Ebu Ubeyde, Muaz b. Cebel, Enes, Ebu Hüreyre ve Rafi' b. Hadic'den (Allah hepsinden razı olsun) rivayet edilen hadisler bulunuyor. Tarikleri üzerinde birtakım sözler söylense ve görüşler de belirtilse, biri diğerini kuvvetlendirmektedir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih olduğu söylenebilir.
1146 nolu İbn Abbas yorumu, İbn Ömer hadisini kuvvetlendirmektedir. Kaldı ki, bu konularda İbn Abbas dört Abdullah'tan biridir.
Buna karşılık Hz. Aişe'nin (r.a.) tetabbûun (kaza orucunu birbiri ardınca tutma) vacip olduğunu söylediği rivayetler arasında bulunuyor. Nitekim İbn Münzir'in bu anlamda Hz. Ali'den ve Hz. Aişe'den (r.a.) yaptığı rivayet bulunuyor. İbn Hacer ise, bu manaya daha çok Zahiriler meyletmişlerdir diyor. [227]
Kazaya kalan ramazan orucunun birbiri ardınca tutulmasının vücubuna kail olanların ihticac ettiği rivayetlerden biri de, Darekutni'nin Ebu Hüreyre (r.a.) den tahric ettiği şu hadistir:
"Kimin üzerinde ramazandan kalma kaza orucu varsa, onu ardarda tutsun, arada kesinti yapmasın."
Ancak Beyhaki bu hadisin sahih olmadığını, isnadında Abdurrahman b. İbrahim el-Kadı bulunduğunu ve bu zatın muhtelef fih olduğunu belirtmiştir. [228]
Şevkani bu zatın ismini belirtirken sonunda "el-Kadı" derken, Zehebi bunun el-Kas olduğunu belirtmiştir. Böylece Zehebi de bu zatın zayıf ve münker olduğunu yansıtarak birtakım nakillerde bulunmuştur. [229]
1148 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir.
1149 nolu Ebu Hüreyre hadisini Darekutni tahric etmiştir. İsnadında Ömer b. Musa b. Vecih bulunuyor ki, bu zat cidden zayıftır. Aynı zamanda ondan nakleden ravi İbrahim b. Nafi'de zayıftır. Ebu Hüreyre'den mevkufen rivayet etmiştir. Ancak Darekutni bunu sahihlemiştir. Buhari, Ömer b. Musa'nın münkerü'l-hadis olduğunu; İbn Main onun sıka (güvenilir) olmadığını; İbn Adiy, onun hadis uydurduğunu belirtmişlerdir.[230] İbrahim b. Nafi'a gelince: Ebu Hatim onun yalancı olduğuna dikkat çekmiştir.[231]
1151 nolu İbn Abbas rivayetini İbn Hacer sahihi emiştir. Aynı zamanda Darekutni, Said b. Mensur ve Beyhaki tahric etmiş, Abdurrezzak mevsulen rivayet etmiştir.
Abdulhak kendi Ahkam'ında diyor ki:
"Oruç kazasını yerine getirmeden ölen kimsenin tutmadığı günlere karşılık miskinlerin yedirilmesiyle ilgili hiçbir merfu rivayet sahih kabul edilmez."

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazanda bir özür ve arazdan dolayı oruç tutamayan veya tutmayan kimsenin özrü kalkıp araz giderilince, orucu kaza edecek kadar yaşadığı takdirde, kaza etmesi vacip ölür.
2- Kaza edecek zaman bulamadan ölen kimseden o oruçların kazası sakıt olur. Arkasından fidye verilmesine gerek yoktur.
3- Kaza edecek zamana eriştiği halde kaza etmez ve sonra da ölürse, o takdirde vasiyyeti varsa, bu oruçların keffareti ve fidyesi onun malının üçte birinden çıkartılıp fakirlere verilir.
4- İmam Şafii'ye göre, vasiyet etmeden ölse bile, malının üçte birinden çıkartılıp fakirlere verilir.
5- Ölenin veli ve vasisi, onun kılmadığı namazları kılamaz, tutmadığı oruçları onun yerine tutamaz. Bu İmam Ebu Hanife'ye göredir. İmam Şafii'ye göre, onun yerine oruç tutabilir, namaz kılabilir.
6- Kazaya kalan ramazan orucunu kişi isterse ramazandan sonra üstüste, isterse dağınık halde tutabilir. Bunda bir sakınca yoktur.
7- Kazaya kalan ramazan orucunu kaza etmeyip ikinci ramazan başlarsa, o takdirde önce bu ikinci ramazanın orucunu tutar, sonra da birinci ramazandan kazaya kalan orucu ifa eder. Bu durumda olan kimsenin ayrıca fidye vermesine gerek yoktur.
8- İmam Şafii'ye göre, özürsüz geciktirip ikinci ramazana kadar kaza etmediği takdirde, hem kaza etmesi, hem de bu geciktirmeden dolayı fidye vermesi gerekir.
9- Yabancı bir kimse, ölenin üzerinde kazaya kalan oruçları, velisinin izniyle tutarsa, bu İmam Şafii'ye göre sahih olur.
10- İmkan bulduğu halde ramazan orucunu tutmaz ve kaza edecek kadar yaşadığı halde kaza etmez de öylece ölürse, terikesinden her güne karşılık iki fidye çıkartılıp verilir. Biri tutmadığı, diğeri geciktirdiği için... Bu da imam Şafii'nin kavlidir.
11- Üzerinde ramazan orucunun kazası bulunduğu ve bunu kaza edecek kadar yaşadığı halde kaza etmez ve öylece ölürse, vasiyeti varsa aynen uygulanır; yoksa varisleri bu hususta muhayyerdirler, isterlerse fidye verirler, isterlerse vermeyebilirler. Bu, İmam Malik'in ictihadıdır.
12- Kazaya kalan ramazan orucunu üstüste tutmak müstehabdır. Bu da İmam Malik'e göredir.

Ölen Kişinin Adayıp Da Tutmadığı Orucu Onun Yerine Tutmak

İslam fikhında "nezr" yani "adak" konusuna ayrı bir bab ayrılmıştır. Çünkü kişi bu kavram çerçevesinde bir ibadeti veya bir hayrı kendisine vacip kılmakta ve ödemekle kendisini yükümlü hale getirmektedir.
Diğer ibadetlerin, daha çok mali olanların sosyal adaletten yana bir katılım anlamı taşıdığında şüphe yoktur. Adağın da bir yönü bu hikmetle içice bulunuyor.
O halde bir ibadeti veya hayrı adayan kimse, şartların gerçekleşmesiyle onu geciktirmeden yerine getirmesi gerekir. Aksi halde borçlu kalır ve o bakımdan ödemeden ölecek

olursa, durum ne olur? İlgili hadislerle ve müctehidlerin istidlal ve ihticaclarıyla bu sorunun cevabını görmüş olacağız.

İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Bir kadın, Rasulüllah'a (s.a.v.) dedi ki:
"Ya Rasulallah! Doğrusu annem, üzerinde adak orucu bulunduğu halde öldü. Onun yerine o orucu tutabilir miyim?" Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona sordu:
"Ne dersin, annen üzerinde borç (para veya mal) bulunsaydı, sen de onu ödemiş olsaydın, ondan yana o borcu ödemiş olmaz miydin?" O da:
"Evet, ödemiş olurdum" dedi. Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"O halde annenden yana o adak orucunu tut!" buyurdu"[232]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim, üzerinde oruç (kazası) bulunduğu halde ölürse, onun yerine velisi oruç tutar."[233]
Büreyde (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Bir ara Rasulüllah'ın (s.a.v.) yanında oturuyordum ki bir kadın çıkageldi ve şöyle dedi:
"Anneme bir cariye tasaddukta bulundum ve annem öldü." Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"Ecrin (sevap ve mükafatın) sana vacib oldu ve miras onu sana geri verir" buyurdu. Kadın devamla dedi ki:
"Ya Rasulallah! Annemin üzerinde bir de bir ramazan ayı orucu (kaza) olarak bulunuyordu; onun yerine o orucu tutayım mı?" Rasulüllah (s.a.v.) ona:
"Evet (onun yerine) oruç tut" buyurdu. Kadın devamla dedi ki:
"Doğrusu annem hiç haccetmeden öldü, onun için haccedeyim mi?" Rasulüllah (s.a.v.) şu cevabı verdi:
"Onun yerine haccet."[234]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Üzerinde ramazan veya adak orucu bulunduğu halde ölen kimsenin yerine velisi ve vârisi oruç tutamaz. [235]
Mecmeu'l-Enhür sahibi de bu konuya değinirken şöyle demiştir:
"Üzerinde oruç kazası bulunduğu halde ölen kimsenin yerine velisi ne oruç tutar, ne de onun kılmadığı namazları kılar. Çünkü Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hiç kimse diğer bir kimsenin yerine oruç tutamaz ve hiç kimse diğerinin yerine namaz kılamaz. Ama o oruç ve namazın (keffareti, fidyesi olarak) it'amda bulunur (fakirlere fidye verebilir)."[236]
b) Şafiilere göre: Üzerinde ramazan orucu kaza olarak bulduğu ve onu kaza etmeye imkan bulunduğu halde kaza etmeden ölen kimsenin yerine o orucu, kavl-i cedîd'e göre velisi tutmaz. Kavl-i kadîm'e göre ise, tutabilir. Belki terikesinden her güne karşılık bir müdd çıkarılıp fakire verilir. Adak ve keffaret oruçları da böyledir.[237]
Böylece İmam Şafii, kavl-i kadîm'inde yukarıdaki üç hadisle ihticac ve istidlal ederek, ölenin velisinin onun yerine oruç tutmasının caiz olduğunu soylemişse de, kavl-i cedidinde bu istidlal ve ictihadından vaz geçerek, Hanefilerin istidlal ettiği hadis ve rivayetlerle istidlal etmiştir.
c) Hanbelilere göre: Üzerinde adak orucu bulunduğu halde ölen kimsenin yerine velisi oruç tutabilir. Bu, İbn Abbas, Leys, Ebu Ubeyd, Ebu Sevr ve diğer birtakım fakihlerin kavlidir. Diğer ilim adamları ise, oruç tutmaz da onun yerine fakirleri yedirir, yani her gün için fitre miktarı bir fidye yiyecek verir, demişlerdir.
Hanbeliler bu konuda yukarıda naklettiğimiz üç hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.[238]
Ramazan orucunun kazasını ise, ölenin velisi tutmaz; ona karşılık her gün için bir fidye verir. Bu da, ölen kimse, kazaya kalan ramazan orucunu tutmaya imkan bulduğu halde tutmayıp ölürse böyledir. İbn Abbas'ın da görüş ve ictihadı böyledir.[239]
d) Malikilere göre: Ölen kimseye vacip olan zekat ve diğer bütün şeyler hususunda, ölenin vasiyeti yoksa, varislerin o vacipleri onun adına yerine getirmesi zorlanamaz. Kendi arzularıyla yerine getirirlerse, bir sakınca yoktur. [240]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

1166 nolu İbn Abbas hadisi çeşitli tariklerden rivayet edilmiştir. Buhari'nin rivayetinde "üzerinde (adak olarak) bir aylık oruç bulunuyor" lafzı yer almaktadır. Buhari'nin diğer bir rivayetinde, "Bir adam Hz. Peygambere (s.a.v.) geldi ve sordu..." cümlesi bulunmakta; bir başka rivayetinde ise, "Annemin üzerinde onbeş günlük oruç bulunmaktadır" cümlesi zikredilmektedir. Bir diğer rivayette ise, "Annemin üzerinde üstüste tutulması gerekli iki aylık oruç bulunuyor" denilmektedir.
Bu değişik rivayetlerin değişik kişilerle de ilgili olması kuvvetle muhtemeldir. Aynı zamanda hadisle istidlale engel teşkil etmemektedir. Ancak bu durumu dikkate alan müctehidlerin çoğu bu rivayetlerle istidlal etmemişlerdir.
1167 nolu Hz. Aişe hadisine gelince, İmam Şafii bunu sahihlemiş ve istidlalde bulunmuştur. Ancak kavl-i cedidinde bu istidlalinden vazgeçtiği anlaşılıyor.
Ebu Sevr, Evzai ve Ahmed de bu rivayetle istidlalde bulunmuşlardır. Beyhaki, el-Hilafiyat'ta şöyle demiştir:
"Bu, sabit bir sünnettir ki hadis ehlinden bir kimsenin bunun sıhhatinde farklı görüş izhar ettiğini bilmiyorum."
Oysa cumhur, ölen kimsenin üzerindeki kaza, adak ve keffaret oruçlarının velisi tarafından tutulmasının vacip olmadığını belirleyip hükme bağlamıştır. Nitekim İmam Malik, İmam Ebu Hanife ve İmam Şafii (el-Cedid'de) ölen kişi adına mutlak anlamda oruç tutulmayacağını belirtmişlerdir. Ancak İmam Leys, İmam Ahmed, Ishak ve Ebu Ubeyd, ölen kimse üzerindeki oruçlardan sadece adak orucunun velisi tarafından tutulacağını söylemişlerdir.
Birinciler bu konuda daha çok Nesai'nin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı şu rivayetle istidlal etmişlerdir:
"Hiç kimse bir diğer kimse (üzerinde kalan) orucu tutmaz ve hiç kimse diğer kimse üzerinde kalan namazı onun yerine kılmaz."
Bu rivayetin isnadının sahih olduğunu Nesai belirtmiştir. Ayrıca Abdurrezzak'ın İbn Ömer ve Hz. Aişe (r.a.) dan rivayet ettiği şu hadisi de dayanak seçmişlerdir:
"Ölüleriniz (üzerinde kalan) oruçları tutmayınız, o oruçlara bedel fakirlere (fidye vererek) yediriniz."
İbn Hacer ise, bu son rivayetin zayıf olduğunu belirtmişse de bu hususta yalnız kalmıştır; yani ondan başkası böyle bir tesbit ve görüş izhar etmemiştir.
1168 nolu Büreyde hadisi üzerinde hayli durulmuş ve çeşitli yorumlar yapılmıştır. Daha çok hac konusu işlenirken bu hadise yer verileceğinden burada ilim adamlarının görüş ve tesbitlerini nakletmeye lüzum görmedik.

Çıkarılan Hükümler

1- Üzerinde oruç kazası bulunduğu halde ölen kimsenin yerine velisi o orucu, tutmaz, isterse bu oruç adak orucu olsun.
2- İmam Şafii'nin kavl-i kadimine göre tutabilir.
3- Ölen kimsenin üzerinde kalan kaza oruçları için vasiyyeti varsa, o takdirde her güne karşılık bir fidye verilir. Vasiyeti yoksa, varisleri bu konuda muhayyerdirler, isterlerse fidye verirler, isterlerse vermezler.
4- Hanbelilere göre, ölen kimsenin üzerinde adak orucu bulunuyorsa, velisi onun yerine tutabilir, bunda bir sakınca yoktur. Ramazan orucu için vasiyyeti varsa terikenin üçte birinden çıkartılıp verilir.
5- Malikilere göre, zekat dahil bütün vacip amellerden ölen kimse üzerinde kalan borç ne ise, onun varisleri sorumlu değildir; ne onun yerine o oruçları, ibadetleri yaparlar, ne de fidye ve keffaret ödemek zorundadırlar. Ancak vasiyyeti varsa, bunlar onun terikesinin üçte birinden çıkartılıp verilir.

Tetavvu (Nafile) Oruç

Tetavvu': Tefe'ul kalıbında, tekellüfle itaat etmek manasınadır. Bu münasebetle vacibe ve lazimeden olmayan nesnede teberru' etmek anlamında kullanılır, teneffül gibi... Mesela, "tetavvaa bihi" denilince, "onu teberru' etti" demek olur. Bu manayla nafile ibadete, vacip ve lazım olmadığı için "tetavvu"' denilmiştir.
Böylece farz ve vacip namazlardan başka olan namazlar genellikle tetavvu' kapsamına; farz ve vacip oruçlardan başka oruçlar da yine bu kavramın kapsamına girmektedir.
İslam Dini, insan hayatını maddi ve manevi alanlarda hareketli, dengeli ve faziletli kılmak için farz ibadetlerden sonra birtakım tavsiye anlamında nafile ibadetler de getirmiştir. Boş vakitlerini kahve köşelerinde, dünya ve ahirete fayda vermeyen yerlerde harcamaktan uzak tutmak için nafile ibadetleri, kitap okumayı, üretici olmanın yollarını aramayı tavsiye etmiş ve bunun için birtakım uhrevi mükafaatlar vaadetmiştir.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Eyyub (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim ramazan orucunu tutar ve arkasından şevval ayından ona altı günlük oruç eklerse, işte bu bütün bir senenin orucu olur."[241]

Sevban (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim ramazan orucunu ve bayramdan sonra altı gün orucunu tutarsa, senenin tamamını oruçlu geçirmiş olur." "Kim bir iyilikle gelirse, ona onun on misli vardır."[242]
Şevval ayında altı gün nafile oruç tutmanın sünnet olup olmadığı hakkında farklı görüş ve tesbitler olmuştur.

Bu Konuda Müctehidlerin Görüş Ve Tesbitleri

a) Hanefilere göre: İmam Ebu Hanife'ye göre, ramazan bayramından sonra şevval ayında ister üstüste, ister dağınık halde altı gün oruç tutmak mekruhtur.[243]
İmam Ebu Yusuf'a göre, altı günü üstüste tutmak mekruhsa da müteferrik (dağınık) halde tutmak mekruh değildir. Bununla beraber müteehhirinin hemen hepsi bu altı gün orucunu üstüste veya müteferrik tutmakta bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Nitekim aynı şekilde Bahriraik'de de konuya yer verilmiş bulunuyor. Serahsi'nin el-Muhit'inde ise, en sahih tesbite göre, sözü edilen altı günlük orucu tutmakta hiçbir sakınca olmadığına değinilerek bilgi verilmiştir.[244]
Nitekim Mecmeu'l-Enhür sahibi bu konuda şöyle demiştir:
"Muhtar olan kavle göre, bayramdan hemen sonra şevval'dan altı gün oruç tutmak mekruh değildir. Çünkü bununla ramazan orucu arasında fasıla olarak bayram günü bulunuyor. O bakımdan kitap ehline benzeme söz konusu değildir ve mekruh da değildir, bilakis" müstehabdır ve sünnettir. Çünkü bu babda hadis varid olmuştur. Mekruh olanı ise, ramazandan sonra bayram günü iftar etmeyip oruç tutmak ve ona beş gün daha ilave etmektir.
Ancak şevval ayında sözü edilen altı günlük nafile orucu üstüste değil, dağınık vaziyette tutmak efdaldır, çünkü bu durumda kerahetten ve kitap ehline benzemeğe özenmekten uzaktır." [245]
Böylece İmam Ebu Hanife rivayet edilen hadisleri haber-i ahad görüp istidlal etmemiştir. Diğer imamlar ve özellikle ulem-i müteehhirin hadislerle istidlal edip bu konuda Ebu Hanife'den ayrılmışlardır.
b) Şafiilere göre: Şevval ayında altı gün oruç tutmak sünnettir. Bunları üstüste tutmak daha faziletli ve sevaplıdır. Hatta bayramdan sonra üzerinde kaza veya adak orucu varsa, onları şevval ayında tutarsa, yine de bu sünnetin sevabını elde etmiş olur.[246]
Böylece İmam Şafii ve arkadaşları yukarıdaki hadislerle istidlal etmiş bulunuyorlar.
c) Hanbelilere göre: Şevval ayında altı gün oruç tutmak müstehabdır. Bunu üstüste tutmakta bir sakınca olmadığı gibi, müteferrik de tutulabilir ve böylece her iyilik on misliyle karşılık göreceği dikkate alınarak senenin tamamının oruçlu geçirilmiş olduğu ortaya çıkar.
Bu orucun müstehab olduğu aynı zamanda Kâb el-Ahbar'dan, Şa'bi, Meymun b. Mehran ve İmam Şafii'den de rivayet edilmiştir. İmam Malik ise, bu orucu mekruh saymıştır.[247]
Böylece Hanbeliler de Eyyub ve Sevban hadisleriyle istidlal etmişlerdir.
d) Malikilere göre: İmam Malik diyor ki:
"Şevval ayında altı gün oruç tutmak mekruhtur. Fıkıh ehlinden bir kimsenin bu orucu tuttuğunu görmediğim gibi, seleften hiç kimseden de bu konuda bana birşey ulaşmış değildir. Hem ilim adamları bunu mekruh saymakta ve bid'a olmasından endişe etmektedirler. Aynı zamanda ramazandan olmayan bir orucu ramazana ilhak etmek söz konusu olur ki, bu da doğru değildir."[248]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Ebu Cafer et-Tahavi, İmam Ebu Hanife'ye çok bağlı bulunduğundan dolayı olsa gerek tetavvu oruçların önemli bir kısmına yer verdiği halde şevval ayında tavsiye edilen altı gün orucundan hiç söz etmemiştir. İbn Dakiyk el-Iyd de bu konuya dokunmamıştır.
Ebu Eyyub hadisi sahih kabul edildiğinden müctehidlerin çoğu onunla istidlal etmiştir.
1176 nolu Sevban hadisini aynı zamanda Nesai, Ahmed, Daremi ve Hafiz Bezzar tahric etmişlerdir.
Bu babda İmam Ahmed'in Cabir'den yaptığı bir rivayet vardır, Abd b. Humeyd de onu rivayetleri arasına almıştır. Ancak isnadında Amr b. Cabir bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Son yıllarında bunadığı söylenir. O bakımdan İmam Ahmed, "Amr b. Cabir birçok münker hadisler rivayet etmiştir. Ara sıra bu konuda yalan söylediği de haber verilmektedir" demiştir. Nesai onun sıka (güvenilir) olmadığını belirtmiştir. Onu ancak Ebu Hatim tezkiye etmiş ve şöyle demiştir:
"Hadiste selah derecesindedir ve yirmi kadar hadis rivayeti vardır."[249]
Bu babda Bezzar, Ebu Nuaym ve Taberani'nin Ebu Hüreyre'den; yine Taberani'nin el-Evsat'ta İbn Abbas (r.a.) dan; Darekutni'nin Bera' b. Azib (r.a.) dan rivayet ettikleri hadisler bulunuyor. Bütün bu rivayetleri bir araya getirip istidlal edenlere göre, şevval ayında altı gün oruç tutmak müstehabdır. Nitekim İmam Şafii, İmam Ahmed, İmam Ebu Yusuf ve Davud ez-Zahiri bu görüşte olanlar arasında bulunuyor.

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazan bayramından sonra şevval ayında altı gün nafile oruç tutmak müstehabdır.
2- Bu oruç üstüste tutulabileceği gibi, değişik günlerde de tutulabilir.
3- Üzerinde ramazan orucu kazası veya adak orucu bulunan kimse sözü edilen ayda onlara niyet edip kaza ederse, nafile orucun sevabına da erişmiş olur.
4- Ramazan orucu tamamlanınca bayram günü mutlaka iftar edilmelidir. Çünkü bayram günü oruç tutmak haramdır.
5- Bayram gününden başlayarak altı gün oruç tutmak tahrimen mekruhtur.
6- İmam Malik ve İmam Ebu Hanife'ye göre, Şevval ayında altı gün oruç tutmak mekruhtur. Ancak bu iki imamın bu konudaki görüşleri ağırlık kazanmamış ve müctehidler tarafından tasvip edilmemiştir.
7- Şevval ayında altı gün orucu vacip saymak mekruhtur ve bu niyetle tutulması caiz değildir.
8- Her iyilik on misliyle karşılık göreceği müjdesinden hareketle, otuz gün ramazan, altı gün de şevval orucu, toplam otuzaltı eder. Bunu onla çarptığımızda karşımıza 360 sayısı çıkar. Böylece bu iki orucun bir seneyi kapsadığı belirtilmiştir.
9- Kuvvetli bir ihtimalle sözü edilen altı günlük oruç hakkındaki hadisler İmam Malik'e ulaşmamıştır. Bu konudaki ifadesinden böyle anlaşılmaktadır.
10- Eshab-ı Kiram'dan bazı kişilerin bu orucu tuttuğu rivayet yoluyla sabit olmuştur.

Zilhiccenin On Gününde Ve Özellikle Arafe Gününde Oruç Tutmak

Zilhicce, bilindiği gibi hac aylarından biridir. İlk on gününde oruç tutmak suretiyle ibadet ve taati artırmanın büyük sevapları söz konusudur. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin çoğu zaman devam edip kaçırmadıgı oruçlardan biri de, zilhiccenin ilk on günü idi. Buna ilaveten bir de hac menasikiyle meşgul bulunmadığında arafe gününün orucunu tutardı. Hac ibadetini yerine getirmek üzere Arafat'ta bulunan hacıların o gün oruç tutması mekruh sayılmıştır.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Hafsa (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Dört şey vardı ki Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz onları hemen hemen hiç terketmedi:
1- Aşura orucu,
2- Zilhiccenin ilk on gün orucu,
3- Her aydaki üç gün oruç,
4- Sabahın iki rek'at (sünnet)ini."[250]
Katade (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Arafe günün orucu, biri geçmiş, diğeri gelecek olmak üzere iki yılın (günah ve kusurlarını) temizleyip bağışlatır. Aşura günün orucu ise, geçen bir yılın (içinde işlenen günah ve kusurları) temizleyip bağışlatır."[251]
Tabii kul hakkı bu genellemenin dışında kalır.
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz arafe günü Arafat'ta oruç tutmayı yasakladı."[252]
Ümmü'l-Fazl (r.a.) dan yapılan rivayete göre, onlar birkaç kişi olarak Rasulüllah'ın (s.a.v.) arafe gününde oruç tutup tutmadığında şüphe etmişler ve bu sebeple Ümmü'l-Fazl diyor ki: Rasulüllah'a (s.a.v.) biraz süt gönderdim. O sırada Arafat'ta insanlara hitap ediyordu. Gönderdiğim sütü alıp içti."[253]
Ukbe b. Amir (r.a.) , Rasulüllah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir.
"Arafe günü, bayram günü ve teşrik günleri biz İslam Ehli'nin bayramıdır. Bu günler yeme ve içme günleridir."[254]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Zilhiccenin ilk dokuz gününde oruç tutmak müstehabdır. Hac ibadetini yapmakta olanlar için Arâfe günü oruç tutmak mekruhtur.[255]
b) Şafiilere göre: Arafe günü oruç tutmak sünnettir. Ancak yolculuk halinde olanla haç ibadetini yerine getirmekte olan kimseye sünnet değildir. Yalnız, hacı mukim olur ve oruç tutması bünyesini zayıflatmayacağına inanırsa, tutabilir. Bu durumda daha uygun olanı, zilhiccenin sekizinci günü olan "yevm-i terviye"de de oruç tutmaktır. [256]
c) Hanbelilere göre: Arafe günü oruç tutmak müstehabdır. Aynı zamanda zilhiccenin ilk on gününü de ibadetle geçirmek müstehabdır. Ancak vakfe için Arafat'ta bulunan hacıya müstehab değildir. Zira oruç tuttuğu takdirde yeterince duada bulunmaya takat getirmeyebilir. Rasulüllah'ın da (s.a.v.) haccederken arafe günü oruç tutmadığı sahih rivayetle sabit olmuştur.[257]
d) Malikilere göre: Arefe günü oruç tutmak menduptur. Ancak hac ibadetini yapmakta olan kimseye, terviye günü oruç tutmak mekruh olduğu gibi, bu günde mekruhtur.[258]
Şafiilerle Malikilerin zilhiccenin ilk on gününde oruç tutmakla ilgili görüş ve kavilerini tesbit edemedim.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

1184 nolu Hz. Hafsa hadisini Ebu Davud da tahric etmişse de "Hafsa" isminden söz etmeyip "Rasulüllah'ın zevcelerinden bir kısmı" ifadesini kullanmıştır. Hadisin lafzı şöyledir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz, zilhiccenin dokuzuncu günü, Aşura günü, her aydan üç gün ve her ayın ilk pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı."[259]
Müslim'in Hz. Aişe (r.a.) dan yaptığı rivayette, yukarıda belirtilen mananın hilafına bir beyan yer almaktadır. Şöyle ki:
"Ben, Rasulüllah'ın (s.a.v.) (zilhiccenin) on gününde oruçlu olduğunu hiç görmedim."
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmektedir:
"Rasulüllah hiçbir zaman (zilhiccenin) ilk on gününde oruç tutmadı."
İlim adamları, bu hadisi, bir arazdan dolayı Rasulüllah'ın (s.a.v.) tutmadığına hamletmişlerdir. Zira sözü edilen günlerde oruç tutmanın, ibadeti artırmanın meşruiyetine delalet eden sahih rivayetler vardır, onlardan bir kısmını nakletmiş bulunuyoruz.
1185 nolu Katade hadisi, ayrıca sahabeden Zeyd b. Erkan, Sehl b. Sa'd, İbn Ömer ve daha birkaç zattan da nakledilmiştir.
Ayrıca bu babda Enes (r.a.) den ve başka sahabiden de hadis rivayet edilmiştir.
Gerek Hafsa, gerekse Katade hadisleri sahihtir ve ihticaca salihtir.
1186 nolu Ebu Hüreyre hadisini Ebu Davud, Nesai, Hakim ve Beyhaki tahric edip sahihlemişlerdir. Ayrıca İbn Huzeyme de sahihlemiştir. Ancak isnadında Mehdi el-Hecerî bulunuyor ki, bu zatın meçhul olduğu üzerinde durulmuştur. Nitekim Ebu Hatim: "Onu tanımıyorum" derken, İbn Hazm: "O, Hilal'in oğludur ve meçhuldür" demiştir. [260] Ne var ki, ravilerden birinin meçhul sayılması, hadisin sıhhatına bir halel getirmemektedir. Çünkü Mehdi'nin rivayet ettiği zat, Mehdi'den rivayet eden zat sıkadır, yani güvenilir ravilerdir.
el-Akiylî ise, onu zayıflar arasında rivayet etmiştir.
Şüphesiz Rasulüllah'ın (s.a.v.) arafe günü oruç tutmadığı isnad-ı ceyyid ile sabit olmuş, ama ümmetini bundan men'ettiği olmamıştır.
1187 nolu Ümmü'l-Fazi hadisinin bir benzerini Buhari ve Müslim, Meymune hadisinden tahric etmişlerdir. Nesai, İbn Hibban ise İbn Ömer hadisinden tahric etmişlerdir. İbn Ömer diyor ki: "Rasulüllâh (s.a.v.) Efendimizle birlikte haccettim, arefe günü oruç tutmadı. Ebu Bekir (r.a.) ile birlikte haccettim, o da oruç tutmadı. Osman (r.a.) ile birlikte haccettim, o da öyle... Ve ben de o gün oruç tutmuyorum. Aynı zamanda tutulmasını emretmiyorum ve yasaklamıyorum da..."
İbn Ömer'in (r.a.) bu açıklaması, hac ibadetini yapanlarla ilgili bulunuyor.
Sonuç olarak şöyle diyebiliriz:
Arefe günü orucuyla ilgili bütün hadisleri biraraya getirdiğimizde, onun müstehab olduğunu ve hac ibadetini yapan kimseye mekruh olduğunu söyleyebiliriz.
Aynı zamanda İbn Ömer'den, (r.a.) yapılan bir diğer rivayette, arefe gününde oruç tutulmasını tavsiye ettiği belirtiliyor. Şöyle ki: Sehm diyor ki:
"İbn Ömer'den (r.a.) şöyle dediğini işittim: "Kendisine cuma gününde ve bir de Arefe gününde oruç tutmaktan soruldu. Bu iki orucun tutulmasını emir ve tavsiye etti."[261]
Ebu Cafer et-Tahavî bu konuda on kadar rivayete yer vermiş ve rivayetlerin ağırlığının, arefe günü oruç tutmanın meşruiyetine delalet ettiğine işarette bulunmuştur.[262]
Nitekim adı geçen zat, İmam Ebu Hanife, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in kavlinin de bu doğrultuda olduğunu kaydederek, Hanefilerin görüş ve tesbitinin özetini vermekte ve böylece konuyu bağlamaktadır.

Çıkarılan Hükümler

1- Hac ibadetini yapmakta olanların arefe günü oruç tutmaları mekruhtur.
2- Diğerleri için mekruh değil, müstehabdır.
3- Zilhiccenin ilk on gününü oruç ve ibadetle geçirmek de müstehabdır. Bu, daha çok Hanefilerle Hanbelilere göredir.
4- Aşura orucu da müstehabdır. Muharrem'in 9 ve 10. veya 10 ve 11. veya 9,10 ve'11. günleri oruç tutmak sünnete uygundur.
5- Her ay üç gün oruç tutmak ve bu günleri kamerî ayın 13, 14 ve 15. günlerine rastlatmak müstehabdır.
6- Sabahın iki rek'at sünneti, ise, hem müekkeddir, hem de fazileti çoktur.
İleride hem Aşura, hem her ayda üç gün oruç konusuna geniş yer vereceğimizden burada sadece özetini yazmakla yetindik.

Muharrem Ve Aşura Orucu

Bilindiği gibi, Muharrem ayı, kamerî ayların birincisidir. Tarih boyunca bu ayda birtakım önemli olayların meydana geldiği rivayet edilir. Her şeyden önce Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz bu aya önem vermiş ve onu ibadetle süsleyerek gereken ilgiyi göstermiştir.
Zamanın kutsallığı, içinde cereyan eden olaylara nisbetledir. O bakımdan Muharrem ayında tecelli eden ilahi gufran ve rahmetten nasibimizi almak istiyorsak, bu hususta Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in sünnetine göre amel etmemiz söz konusudur.

Konuyla İlgili Hadisler

"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden soruldu:
"Ramazandan sonra hangi oruç daha üstündür?" Rasulüllah (s.a.v.) soruyu sorana şu cevabı verdi:
"Allah'ın (mübarek saydığı) muharrem ayı..."[263]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, kendisinden aşura orucu sorulduğunda şöyle demiştir: "Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin tuttuğu hiçbir günün orucunun diğer günler üzerinde bir üstünlüğünü arzu (ve beyan) ettiğini bilmiyorum, ancak bu (aşura) günün orucu müstesna... Hiç bir ayın da (ibadet ve prucunu) diğer aylardan üstün olduğunu arzu (ve beyan) ettiğini bilmiyorum, ancak ramazan ayı müstesna..."[264]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Aşura günü öyle bir gündür ki, Kureyş cahiliye döneminde o gün oruç tutardı. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz de o gün oruç tutardı. Medine'ye (hicret edip) gelince, o gün (yine) oruç tuttu ve insanlara o gün oruç tutmalarını emretti. Ramazan orucu farz kılınınca, Efendimiz bu defa şöyle buyurdu:
"Artık isteyen aşura orucunu tutar, isteyen bırakır."[265]
Seleme b. Ekva' (r.a.) den yapılan rivayette diyor ki:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz Eslem kabilesinden bir adama şöyle duyuruda bulunmasını emretti: *"Kim bugün birşeyler yemişse, günün geri kalan kısmında (hürmeten) bir şey yemesin. Kim de bir şey yememişse oruç tutsun. Çünkü bugün aşura günüdür."*[266]
Alkame'den yapılan rivayete göre, el-Eş'as b. Kays, Abdullah (b. Ömer) in yanına girdiğinde onun aşura günü yemek yediğini görüyor ve soruyor:
"Ya Eba Abdirrahman! Bugün şüphesiz aşura günüdür." Hz. Abdullah ona şöyle diyor:
"Ramazan orucunun farziyeti ile ilgili emir inmeden önce bu oruç tutuluyordu. Ramazan orucunun farziyeti hakkındaki emir inince bu artık terkedildi. Eğer oruçlu değilsen (otur) sen de yemek ye."[267]
İbn Ömer'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Doğrusu cahiliye devri halkı aşura orucunu tutuyorlardı. Aynı zamanda Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz ve müslümanlar da ramazan orucu farz kılınmadan önce bu orucu tutuyorlardı. Ramazan orucu farz kılınınca, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Şüphesiz aşura günü, Allah'ın günlerinden bir gündür. Artık dileyen o gün oruç tutar."
O bakımdan İbn Ömer (r.a.) ancak tutmakta olduğu nafile oruçlar aşuraya denk gelirse, o günü de oruçlu geçirirdi. [268]
Ebu Musa (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Aşura günü, Yahudilerin ta'zim gösterdiği bir gündür ki onlar bu günü bayram edinirlerdi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bizlere: *"Sizler de bugün oruç tutun!"*

diye buyurdu."[269]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz (Medine'ye) geldiğinde, Yahudilerin aşura günü oruç tuttuklarını gördü ve bunun üzerine onlara sordu:
"Bu nedir (bugün hangi gündür?)" Onlar da:
"Bugün salih bir gündür ki Cenab-ı Hak Musa'yı ve İsrailoğullarını düşmanlarından kurtarmıştır. O bakımdan Musa Peygamber bugün oruç tutmuştur" diye cevap vermişler. O sebeple Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz:
"Musa'ya (yakınlıkta) ben sizden daha haklı bir düzeyde bulunuyorum" buyurdu ve aşura günü oruç tuttu, oruç tutulmasını emretti." [270]
Muaviye b. Ebi Süfyan'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizden işittim, buyurdu ki:
"Şüphesiz şu aşura gününde oruç tutmanız size farz kılınmamıştır. Ben oruçluyum, kim arzu ederse oruç tutabilir, kim de arzu ederse iftar edebilir." [271]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Muharrem'in onuncu gününü dokuzuncu günüyle birlikte oruçlu geçirmek sünnettir. Yalnız onuncu gününde oruç tutmak mekruhtur.[272]
b) Şafiilere göre: Muharrem'in onuncu ve dokuzuncu günleri oruç tutmak sünnettir.[273]
Aynı zamanda dört haram aylarında da oruç tutmak menduptur.[274] Muharrem de o dört aydan biridir.
Bilindiği gibi, haram ayları dörttür; üçü ardarda gelir, biri ise münferiden gelir. Ardarda gelen üç ay: Zilkade, Zilhicce, Muharrem. Münferiden geleni ise, Receb'dir. Hanefilere göre, bu aylarda oruç tutmak mendup değildir.
c) Hanbelilere göre: Aşura günü oruç tutmak müstehabdır. Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz dokuzuncu günde de oruç tutardı. O bakımdan Muharrem'in dokuz ve onuncu günleri oruç tutmak müstehabdır. Nitekim Ata'dan yapılan rivayete göre, Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Dokuz ve onuncu günleri oruç tutun, yahudilere benzemeyin!"[275]
Zira yahudiler Muharrem'in sadece onuncu gününde oruç tutarlardı.
Aşura orucuyla ilgili emir, yani Rasulüllah'ın (s.a.v.) *"sizler de bugün oruç tutun"* mealindeki emri, vücup için değil, tavsiye anlamındadır.
d) Malikilere göre: Bu mezhebin görüş ve ictihadı da Hanbeli Mezhebine uygundur. Onlara göre de Muharrem'in dokuz ve onuncu günleri oruç tutmak, aynı zamanda Muharrem ayını daha çok oruç ve benzeri ibadetlerle geçirmek müstehabdır. [276]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Yukarıdaki hadislerin sıhhati ittifak halindedir. Bazılarında aşura orucunun vacip olduğu anlamı kendini hissettiriyorsa da, 1205 nolu sahih hadis bunun vacîp olmadığını net şekilde ortaya koymaktadır.
Ve bütün bu rivayetlerden, tetavvu' oruçlarının en üstününün ve en faziletlisinin Muharrem ayında tutulan oruç olduğu anlaşılıyor. Tirmizi'nin Enes (r.a.) den rivayet ettiği:
"Rasulüllah'dan (s.a.v.) soruldu: Ramazandan sonra hangi oruç daha üstündür? Efendimiz cevap verdi: *"Ramazana ta'zim olsun diye Şaban ayında tutulan oruç"* mealindeki hadise gelince, bu iki rivayet arasında bir muaraza olduğu intibaını veriyor.
Ancak Tirmizi'nin bu hadisinin isnadında Sadaka b. Musa bulunuyor ki, bu zatın kaviy olduğu söylenir. Nitekim İbn Main onun zayıf olduğunu söylerken, Nesai'den de bu anlamda bir tesbitin ortaya konduğunu görüyoruz. Ebu Hatim ise onun hakkında şöyle demiştir:
"Hadisleri yazılabilir, ancak kaviy değildir." [277]
Böylece tetavvu' (nafile) oruçlardan, Muharrem orucunun daha faziletli olduğu ağırlık kazanıyor.
Bu konuda Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadis de bu sonucu kuvvetlendirmekte ve şüpheleri gidermektedir. Şöyle ki: Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulüllah'a (s.a.v.) soruldu veya bir adam Ondan sordu:
"Ya Rasulallah! Ramazan ayından sonra hangi ayda oruç tutmamı emredersin?" Bunun üzerine Efendimiz ona şöyle buyurdu:
"Eğer ramazan ayından sonra oruç tutmak istiyorsan, muharrem ayında oruç tut. Çünkü bü ay Allah'ın ayıdır; onda bir gün vardır ki, Allah bir kavmin tevbesini kabul buyurmuştur ve bir kavmin de tevbesini kabul buyuracaktır."[278]
Bununla beraber, Şaban ayının faziletiyle ilgili rivayetler daha çoktur ve Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz daha çok o ay üzerinde durmuştur. İlim adamlarının araştırmasına göre, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin Muharrem'in faziletiyle ilgili beyanlarının daha çok ömrünün son yıllarına rastlattığı söz konusudur. Böylece önce Şaban ayına ağırlık verirken, aldığı işaret üzerine bu ağırlığı Muharrem'e çevirip teksif etmiştir. Çünkü İslam kültüründe, bu ayın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu ay aynı zamanda kameri ayların birinci ayı, yani yıl başıdır.
1199 nolu Hz. Aişe hadisiyle tarihi bir olaya atıf yapılıyor. Şüphesiz, gerek Hz. İbrahim'in Hanif Dininin izleri, gerekse Nuh peygamberin gemisinin selametle yol alıp Muharrem'in onunda Cudi'de karar kılması rivayeti araplar arasında az-çok bilinmekteydi. O bakımdan cahiliye devrinde Kureyş kabilesinin de Muharrem'in onuncu gününde kendi ölçülerine göre oruç tuttukları olmuştur. İslam dini, cahiliye devrine ait bütün kötü, çirkin ve zararlı adetleri kaldırırken, faydalı olanlarına pek dokunmamıştır. Bu da o faydalı olanlardan biri olabilir.
Aşura kelimesi "aşire" den ma'duldür. Bu şekle sokulması mübalağa ve ta'zîmi yansıtmaya yöneliktir.
Hz. Aişe hadisi, aşura orucunun sünnet veya müstehab olduğuna kesin biçimde delalet etmekte ve "vaciptir" diyenlerin görüşünü reddetmektedir.
Böylece Rasulüllah (s.a.v.) Efendimizin Medine'ye hicret etmeden önce de aşura orucunu tuttuğu ağırlık kazanmakta ve Medine'ye hicretinden birkaç ay sonra yahudilerin de o gün oruç tuttuğunu görünce, onuncu güne dokuzuncuyu da ekleyerek iki gün oruç tutmuş ve ashabına da bunu tavsiye etmiştir.
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette ise, bu konu şöyle açıklanmaktadır:
"Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz aşura gününde oruç tutup ve oruç tutulmasını emrettiği zaman, ashab-ı kiram şöyle dedi:
"Ya Rasulaliah! Bu öyle bir gündür ki, yahudi ve nasara da ona ta'zim göstermektedir; (bu hususta bize neyi tavsiye edersin?)" Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"İnşaallah gelecek yıl olunca dokuzuncu günü de oruç tutarız."
İbn Abbas (r.a.) devamla diyor ki:
"Önümüzdeki yıl gelmeden Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefat etti."[279]
İmam Ahmed ve Müslim'in rivayetinde ise konu şu lafızla belirtiliyor:
"Eğer önümüzdeki seneye (sağ) kalırsam, mutlaka dokuzuncu gününde de oruç tutacağım."
Bunu, "aşura günü oruç tutacağım" şeklinde yorumladığı söylenir.[280]
Bir diğer rivayette ise, şöyle buyurmuştur:
"Aşura günü oruç tutun ve Yahudilere muhalefet edin; Onuncu günden bir gün önce ve bir gün de sonra oruç tutup (üç güne çıkartın)."[281]
Ancak İmam Ahmed'in bu son rivayeti zayıftır. Davud b. Ali tarikiyle rivayet edilmiştir ki, Davud onu babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir. İbn Ebi Leyla da Davud'dan rivayet etmiştir. İbn Main: "Umarım ki yalan söylememiştir" derken el-Muhamilî, onun cahil olduğuna dikkat çekmiştir.[282]
Diğer iki hadis ise, müctehidlerce ihticac ve istidlale salih görülmüştür. Nitekim bugün amel bu hadislere göre sürdürülmektedir.
Nasârâ'nın da aşura gününe ta'zimi, birçok konularda Tevrat ile amel ettiklerinden dolayıdır. Çünkü İsa (a.s.), İsrailoğullarına gönderilen bir peygamberdir ve Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirmiştir, çoğuyla amel etmiştir.
İmam Ahmed'in tesbit ve rivayetine göre: İbn Abbas (r.a.), Nuh (a.s) ın gemisinin bugünde Cudi üzerinde karar kıldığını ve Nuh (a.s.) in o gün oruç tuttuğunu Musa (a.s.) ın da şükür olsun diye oruç tuttuğunu söylemiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Muharrem ayını oruç ve ibadetle süslemek müstehabdır.
2- Muharrem ayının onuncu günü, aşura günüdür. Yalnız bu günde oruç tutmak mekruhtur. İlim adamlarının çoğunun görüş ve tesbiti bu doğrultudadır.
3- Müharrem'in dokuz ve onuncu günleri oruç tutmak, sünnet veya müstehabdır.
4- Aynı zamanda Müharrem'in dokuz, on ve onbirinci günleri oruç tutmak da müstehabdır.
5- Aşura orucu vacip değildir.
6- İslam birçok konuda olduğu gibi, aşura orucu konusunda da kitap ehlinden ayrılıp kendine has bir sünnet meydana getirmiştir.
7- Böylece hükmü kaldırılan konularda kitap ehline uymamız; diğer konularda onları taklîd etmemiz caiz değildir. Ancak Kur'an'la Tevrat'ta aynı hükme yer verilmiş veya Tevrat'taki bir hüküm nakledilip hadisle bizim için de geçerli olduğu belirtilmişse, o takdirde bu sakınca söz konusu değildir.
8- Muharrem ayında bundan başka pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmanın ayrı bir fazileti vardır.

9- Muharrem ayında hayır ve hasenatı çoğaltmamız, geniş rahmete ve gufrana kapı açar.
10- Bu ayda Cenab-ı Hak, tevbe edip dönüş yapanların tevbesini daha çok kabul buyurur.
11- Bu ayda tutulan oruçtan ve yapılan, ibadetten dolayı geride kalan bir yılda işlenen küçük günahların bağışlanacağı umulur. Kul hakkı hariç büyük günahların da bağışlanacağı söz konusudur.

Şaban Ve Haram Ayları Orucu

Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Şaban ayına ayrı bir özellik vermiş ve Ramazandan sonra en çok bu ayı oruçlu geçirmiştir. Aynı zamanda bu ayın fazileti hakkında hayli bilgiler vermiş ve kendisi de bilfiil söylediklerini uygulamıştır.
Dört haram ayına da ilgi göstermiş ve ihya edilmelerini tavsiye buyurmuştur.
Şüphesiz Şaban Ayı, Ramazan'a hazırlanmaya yönelik bir hikmeti de taşımaktadır. Cenab-ı Hakk'ın, kendini ibadete veren mü'min kullarına Ramazan'da açacağı çok zengin manevi sofradan yeterince nasip almamız için, ona Şaban ayında hazırlanmaya başlamamız çok daha uygun olur. O bakımdan Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu ayın ya çoğunu, bazan da tamamını oruçlu geçirmiştir. Özellikle bu ayın yarısında yer alan Berat Gecesi'nin dinimizde ayrı bir anlamı söz konusudur.
Konuyla ilgili hadisler
Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz yılın hiçbir ayını tam olarak oruç tutmazdı; ancak Şaban ayını tam olarak tutar ve onu Ramazan'a ulaştırıp (bağlardı)."[283]
İbn Mâce'nin rivayetinde ise, hadisin son cümlesi şu lafızla nakledilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Şaban ve Ramazan ayında oruç tutardı."
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.av.) Efendimiz Şaban'da tuttuğu oruçtan fazlasını (başka aylarda) tutmazdı; O, Şaban'ın tamamında oruç tutardı."[284]
Diğer bir rivayette ise, şu sözler nakledilmiştir:
"Şabanda tuttuğu oruç kadar hiçbir ayda tutmazdı; Bir kaç gün dışında Şaban'ın çoğunu oruçlu geçirirdi; hatta bu ayın tamamını oruçlu geçirirdi."
Başka bir rivayette hadis şu lafızlarla nakledilmiştir:
"Resulüllah'ın (s.a.v.) hiçbir ayın değil Ramazan ayının orucunu tamamen tuttuğunu ve hiçbir ayda Şaban ayındaki kadar oruç tutmadığını gördüm."[285]
Bâhile Kabilesinden bir adamdan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e gittim ve şöyle dedim:
"Ya Resulellah! Ben, bir yıl önce size gelen adamım." Bunun üzerine Efendimiz sordu:
"Bedeninin çok zayıfladığını görüyorum (neyin var)."
Ben de şu cevabı verdim:
"Ya Resulellah! Gündüzleri hiçbir şey yemedim, sadece geceleri yedim." Resulüllah (s.a.v.):
"Kendine azap etmeni kim sana emretti?" diye sordu. Ben de şu cevabı verdim:
"Şüphesiz benim gücüm (buna) yetiyor." Efendimiz şöyle buyurdu:
"Sabır ayı (ramazanda) oruç tut ve ondan sonra da bir gün oruç tut."
Ben de:
"Ya Resulellah! Benim gücüm (fazlasına) yetiyor" dedim. Buyurdu ki:
"Sabır ayında ve ondan sonra iki gün oruç tut." Ben yine:
"Bundan fazlasına gücüm yetiyor" dedim. Bunun üzerine Efendimiz:
"O halde sabır ayında ve ondan sonra, üc gün oruç tut ve bir de haram aylarında oruç tut" buyurdu.[286]

Hadislerin Işığında Müctehid Ve İstidlalleri

Şâfiî, Mâliki ve Hanefi mezhebine göre: Receb ve Şa'ban ayında oruç tutmak menduptur. Hanbelîlere göre ise, yalnız Receb ayında oruç tutmak mekruhtur. Ama bu ayda bazan tutup bazan iftar etmekte bir sakınca yoktur.
Haram ayları olan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb'de oruç tutmak, İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre menduptur. Hanefî imamlarına göre, sadece bu aylardan her birinde üçer gün oruç tutmak menduptur; tamamını oruçlu geçirmek mendup değildir.[287]

Hadislerin Tahlilli Ve Diğer Rivayetler

1 nolu Ümmu Seleme hadisini Tirmizî hasenlemiştir. Hadisin açık delaletinden, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in Şaban ayının tamamını oruçlu geçirdiği anlaşılıyor. 2 nolu Hz. Aişe hadisinden de aynı mana anlaşılmakta ve biri diğerini kuvvetlendirmektedir. Ancak Hz. Aişe'den yapılan diğer rivayetten, Şaban'ın çoğunu oruçlu geçirdiği anlaşılıyor.
O bakımdan hadisteki "tamamını" sözünden, "çoğunun" murad edildiği söylenebilir. Tirmizî'nin yaptığı bir rivayette, İbn Mübarek'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Arapça konuşma tarzında, bir ayın çoğunu oruçlu geçirince, tamamını oruçlu geçirdi demek caizdir." Şüphesiz bu tür mecaz, az kullanılan cinstendir.
Şaban ayının tamamını veya çoğunu oruçlu geçiren Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in bunu daha çok Ramazan'a ta'zim olsun diye yaptığı bilinmektedir. Nitekim Enes'in (r.a.) yaptığı rivayete göre: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den soruldu:
"Ramazan'dan sonra en üstün oruç hangisidir?" Cevap verdi:
"Ramazan'a ta'zim olsun diye Şaban ayının orucu."[288]
Bunun bir diğer hikmeti de, Receb ile Ramazan arasında yer alan Şaban ayından insanların gaflet etmemesini sağlamaktır. Çünkü bu ayda, özellikle Berat Gecesi'nde ameller Cenab-ı Hakk'a yükseltilir. O bakımdan Resulüllah (s.a.v.) ümmetinin oruçlu bulunduğu halde amellerinin yükseltilmesini arzulamış ve sözü edilen ayın çoğunu oruçlu geçirmiştir. Nitekim Üsâme (r.a.) diyor ki:
"Resulüllah'a (s.a.v.) dedim ki:
"Ya Resulellah! Şaban'da oruç tuttuğun gibi hiçbir ayda o kadar oruç tuttuğunu görmedim." Cevap verdi:
"Bu ay, Receb ile Ramazan arasında bir aydır ki insanlar ondan gaflet ederler. Bu öyle bir aydır ki, ameller onda Cenab-ı Rabbi'l-âlemîne yükseltilir. O bakımdan ben de oruçlu bulunduğum halde amellerimin yükseltilmesini arzu ediyorum."[289]
Böylece Şaban ayında oruç tutmak müstehab kapsamına giriyor. Nitekim selef-i sâlihîn bu istihbabı dikkate alarak Şaban ayını oruç ve diğer ibadetlerle ihya etmeğe özen göstermiştir.
Sonra genel anlatımla Receb ayının orucuna yer verildiğini görüyoruz. Dört haram ayda ibadet ve oruca teşvik eden şâri', onlardan biri olan Receb'i de anıp teşvik etmiş oluyor.

Receb Ayıyla İlgili Rivayetler:

Receb ayının fazileti hakkında rivayet edilen hadislerin çoğu merfu', bir kısmı da mursel olarak nakledilmiş bulunuyor. Ancak bunların isnadı üzerinde hayli durulmuş ve güven verici bir sonuç çıkarılmamıştır. Kimi bu rivayetlerin zayıf ve münker olduğunu belirtirken, kimi de zayıf ve istidlale sâlih olmadıklarına dikkat çekmiştir. Nitekim İbn Sübkî'nin Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî'den yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Receb ayında oruç tutmanın istihbabı hakkında sabit bir sünnet varid olmamıştır. Bu konuda rivayet edilen hadislerin hemen hepsi haber-i vahidir, hiçbir ilim adamı o rivayetlerle ferahlık duymaz."[290]
İbn Ebî Şeybe'nin rivayetine göre, Hz. Ömer (r.a.), Recep ayında oruç tutmak isteyenlere şöyle demiştir:
"Oruç tutmayıp yemek yeyiniz. Çünkü bu ay, cahiliyye devrinde ta'zim edilen bir aydı."
Zeyd b. Eslem (r.a.) diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den Receb ayında oruçtan soruldu. Şöyle buyurdu:
"Şaban ayına bakın, ondan ne haber?"[291]
İbn Mâce'nin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayete gelince, senedinde iki zayıf ravinin bulunduğu söz konusudur. İbn Abbas (r.a.) diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Receb ayında oruç tutmayı men'etti."
Evet bunun isnadında Zeyd b. Abdülhamîd ve Dâvud b. Atâ' bulunuyor ki, bu iki zatın da zayıf olduğu belirlenmiştir. Zehebî'nin tesbitine göre, Zeyd sadece yukarıdaki hadisi Süleyman b. Ali el-Emir'den rivayet etmiş ve Dâvud da bunu Zeyd'den rivayet etmiştir. Dâvud hem zayıftır, hem de bu rivayette teferrüd etmiştir.[292]
4 nolu Bâhile'li adamın hadisini aynı zamanda Nesâî tahric etmiştir. Ancak bu kişinin ismi üzerinde farklı tesbitler ortaya çıkmıştır:
a) Ebûlkasım el-Beğavî, Mu'cemü's-Sahabe'de, bunun Abdullah b. Hars olduğunu, Muceybe el-Bahile'nin ondan rivayet ettiği belirtiliyor.

b) Ebû Davud'un rivayetinde ise, Muceybe'nin babasından veya amcasından söz ediliyor. Nesâî'nin rivayetinde, onun sadece amcasından rivayeti konu ediliyor.
Böylece ismi ve kimden rivayeti ihtilaf konusu olunca artık o hadisle istidlal edilmiyor.
Hadiste: *"Sabır ayında ve ondan sonra üç gün oruç tut"* cümlesinden, Ramazân'ı müteakip üç gün oruç tutmanın müstehab olduğu anlaşılıyor. Oysa daha önceki hadislerle de açıklandığı üzere, Şevval ayından altı gün oruç tutulması söz konusu idi. O halde Şevval ayından üç veya altı gün oruç tutmakta kişinin serbest olduğu neticesi çıkıyor.
Yine hadiste: *"Bir de haram aylarında oruç tut"* deniliyor.
Bu, haram aylarının hepsini oruçlu geçirmeğe delalet eden bir anlatım değildir. Zira bu aylardan Muharrem'de zaten oruç tutmanın fazileti biliniyor ki, Aşûra orucu söz konusudur. Zilhicce'nin ilk on gününü veya dokuz ve onuncu günlerini oruçlu geçirmek de teşvik edilmiş bulunuyor. Receb ayında ise konu ihtilaflıdır. Bununla beraber birkaç gün oruç tutmanın müstehab olduğu neticesine varılmıştır. Zilkade ayında ise oruç tutmakla ilgili ona has bir rivayet yoktur.
O halde haram aylarında oruç tutmaktan maksat, bu ayların tamamını oruçlu geçirmek değil, onlardan her birinde birkaç gün oruç tutmanın faziletini belirtmektir.

Çıkarılan Hükümler

1- Şaban ayının çoğunu, Receb ayının bir kısmını oruçlu geçirmek menduptur.
Bu, üç imamın görüş ve ictihadıdır.
2- Yalnız Receb ayını oruçlu geçirmek mekruhtur. Ama bu ayın bazı günlerinde oruç tutmakta bir sakınca yoktur.
3- Şaban ayının tamamını veya önemli bir kısmını oruçlu geçirmek müstehabtır.
4- Şaban ayından gaflet etmemek ve bu ay girince, Ramazan'a ta'zim olsun diye ibadeti artırmak da müstehabtır.
5- Aynı zamada Şaban ayının yarısında Berat Kandili'nin gecesini namaz ve tesbihle, dua ve niyazla geçirmenin, gündüzünde oruç tutmanın büyük ecri ve sevabı vardır.
6- Üç aylar diye anılan: Receb, Şaban ve Ramazan'ı oruçlu geçirmenin istihbabı üzerinde durulmuştur. Şöyle ki, Ramazan ayını oruçlu geçirmek zaten farzdır. Receb ayının tamamını oruçlu geçirmenin müstehab olduğuna açıkça delalet eden sahih bir rivayet yoktur. Ancak haram aylarında oruç tutmanın fazileti işlenirken, dolayısıyle receb ayında da oruç tutmanın fazileti ortaya çıkıyor. Bu da tamamını değil, bir kısmını oruçlu geçirmeğe yönelik bir anlatımdır. Şaban ayının tamamını veya çoğunu oruçlu geçirmenin müstehab olduğuna dair sahih hadisler mevcuttur.
O bakımdan üç aylar orucu denilince belirttiğimiz manayı anlayıp ona göre bir yol tutmamız daha uygun olur. Bununla beraber Receb ye Şaban'ın tamamını oruçlu geçirmek isteyene de "Böyle yapma. Receb'de birkaç gün oruç tut, Şaban'ın çoğunu veya tamamını oruçlu geçir" denilmez.

Pazartesi Ve Perşembe Günlerini Oruçlu Geçirmek

Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, önemli bir olay ortaya çıkmadığı sıkıcı ve üzücü bir durum söz konusu olmadığı takdirde pazartesi ve perşembe günlerini oruçlu geçirir ve bu iki günde oruç tutulmasını tahrik ve teşvikte bulunurdu.
Hadislerde ifadesini bulduğu üzere, bu iki günde günlük amellerin Cenab-ı Hakk'a arzolunduğu söz konusudur. O bakımdan mü'min kişinin ameli arzolunurken onun oruçlu bulunmasında büyük faydalar vardır.
Amellerin arzolunmasından maksat ne olabilir? Şüphesiz ki Cenab-ı Hak olmuş ve olacak her şeyi bildiği gibi, kullarının kalbinde ve kafasında dolaşan niyet ve düşünceleri de bilir. Ancak o kainatı çok duyarlı bir cihaz gibi işler duruma getirip şaşmayan belli kanunlar koymuş ve her şeyi o kanunlar çerçevesinde yerine oturtarak bir takım kural ve esaslara bağlamıştır. Amellerin pazartesi ve perşembe günleri görevli melekler tarafından O'na arzedilmesi de bi kural olarak belirlenmiş bulunuyor. Artık kıyamete kadar bu kuralın değişmesi veya aksaması düşünülemez. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın yanında söz ve hüküm değişmeyeceği gibi, O'nun koyduğu esas ve kurallar da değişmez.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan.yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz pazartesi ve perşembe orucunu seçip (devam ederdi)."[293]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Her pazartesi ve perşembe ameller arzolunur. Ben de oruçlu bulunduğum halde (o günlerde) amellerimin arzolunmasını arzuluyorum."[294]
Ebû Katade (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimizden pazartesi günü orucundan soruldu. Cevap olarak şöyle buyurdu:
"Pazartesi benim doğduğum gündür ve o günde (Kur'an veya vahiy) bana indirildi."[295]
Bu üç rivayet dışında iki sahih rivayet daha bulunuyor. Biri, Resulüllah'ın (s.a.v.) sözü edilen iki günde oruç tutmaya devam ettiğine; diğeri ise bu iki günde Cennet'in kapılarının açık tutulduğuna dairdir. Şöyle ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz perşembe ve pazartesi günleri oruç tutardı."[296]
Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu:
"Cennet'in kapıları pazartesi ve perşembe günleri açılır."[297]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit Ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak müstehabtır. Çünkü bu iki gün, "eyyam-i fâzile" den sayılır. Diğer günlere nisbetle bugünlerde tutulan orucun sevap ve fazileti çok daha büyüktür. O bakımdan oruç tutmak suretiyle bu fazilete erişmek söz konusudur.[298]
b) Şafîîlere göre: Her pazartesi ve her perşembe günü oruç tutmak sünnettir.[299]
c) Hanbelîlere göre: Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak sünnettir. Bunlar, Ebû Davud'un Üsâme b. Zeyd (r.a.) den yaptığı şu rivayetle istidlal etmişlerdir:
"Resulüllah (s.a.v.) pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı. Kendisinden bu oruçtan sorulunca da şu cevabı verdi:
"Şüphesiz insanların amelleri pazartesi ve perşembe günleri arzolunur."[300]
d) Malikîlere göre: Her hafta pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak menduptur ve bu orucun (ruh üzerinde olduğu kadar) bedenin sıhhati yönünden de olumlu tesirleri söz konusudur.[301]

Tahliller

10 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda İbn Hibban tahric edip sahihlemiş; İbnü'l-Kattan ise, isnadında Rabi'a el-Cereşî bulunduğu için hadisin muallet olduğuna dikkat çekmiştir. Çünkü Rabi'a meçhul olarak kabul ediliyor. Hafız İbn Hacer, bu görüş ve tesbiti reddederek diyor ki:
"İbnü'l-Kattan hata etmiştir. Zira Rabi'a el-Cereşî sahabîdir."[302]
Nitekim İmam Tirmizî, Hz. Aişe'nin (r.a.) bu hadisiyle ilgili şöyle demiştir:
"Hz. Aişe'nin (r.a.) bu hadisi hasen ve sahihtir."
11 nolu Ebû Hüreyre hadisini İmam Tirmizî "hadis-i garîb" olarak belirlerken, Hafiz İbn Hacer et-Telhîs'te bunu naklettikten sonra susup hakkında bir görüş ve tesbit beyan etmemiştir.
12 nolu Ebû Katade hadisi de sahihtir. O bakımdan istidlale elverişli görülmüştür.
13 nolu Üsame b. Zeyd hadisini Nesâî tahric etmiştir, isnadında meçhul bir adamın bulunduğu söylenirse de muhaddis İbn Huzayme onu sahihlemiştir.
Bu konudaki rivayetlerin tamamı, her hafta pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmanın istihbabına delâlet etmektedir. Nitekim müctehidlerin görüş ve tesbiti de bu doğrultuda cereyan etmiştir.
O halde sözü edilen iki günde oruç tutmayı itiyad edinen kimsenin bu itiyadı Şaban ayının son gününe rastlasa bile, şek günü olduğu dikkate alınmaksızın oruç tutmasında bir sakınca yoktur.

Çıkarılan Hükümler

1- Haftanın pazartesi ve perşembe günlerinde oruç tutmak, kimine göre sünnet, kimine göre müstehabdır.
2- Ameller bu iki günde Cenab-ı Hakk'a arzolunur.
3- Haftada iki gün oruç tutmak suretiyle ruha gıda, bedene zindelik vermek söz konusudur.

Yalnız Cuma Ve Yalnız Cumartesi Oruç Tutmak Mekruhtur

İslâm Dini, Cenab-ı Hakk'ın insanlara en son, en kalıcı mesajı olarak seçilip belirlenince, O, bu cihanşümul ve kalıcı özelliğiyle yürürlükten kaldırılan semavi dinlerin sadece birçok hükümlerim neshetmekle kalmamış, Kitap Ehli'nin adet ve geleneklerinden, birtakım ibadetlerinden de uzak kalıp yepyeni bir ruh, bir dinamizm ve taze kan getirmiştir.
Cuma günü, mü'minlerin bir bakıma bayramı sayılır. O günü namaz ve hutbeyle değerlendirirken, cemaatleşme hikmetine yönelik bir kaynaşmaya kapı açılır ve böylece mü'minler o gün daha çok görüşme, buluşma, biraraya gelme imkanına erişir. Cuma namazından sonra ise, günlük hayata yeni bir şevk, duygu, bilgi ve düşünceyle dönülür ve daha güvenli bir ortamın vücut bulması sağlanır. O bakımdan cuma gününe ayrı bir özellik daha verip o gün oruç tutmaya özen gösterilmemesi tavsiye edilmiştir.
Cumartesi günü ise, Yahudilerin kendilerine tatil ve bayram seçtikleri gündür. Tevrat hükümlerine göre, Yahudilerin o gün alım-satımda bulunması; pazar kurması yasaklanmıştır. O bakımdan Müslümanlar'ın cumartesi gününde oruç tutmak suretiyle o güne bir özellik atfetmeleri sakıncalı görülmüş ve o günkü oruç kerahet kapsamına alınmıştır.
Pazar günü hakkında da birtakım rivayetler vardır; yeri gelince açıklanacaktır.

Konuyla İlgili Hadisler

Muhammed b. Abbad b. Cafer'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Cabir'e (r.a.) sordum, dedim ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz cuma günü oruç tutmayı men'etti mi?" Hz. Cabir şu cevabı verdi: "Evet..."[303]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Cuma günü oruç tutmayın; ancak bir gün de evvelinden veya bir gün sonrasından oruç tutmak suretiyle iki güne çıkararak (tutabilirsiniz)."[304]
Müslim'in rivayetinde ise hadis şu sözlerle nakledilmiştir:
"Geceler arasından cuma gecesini kalkıp ibadete has kılmayın (ayırmayın); gündüzler arasından da cuma gününü oruç tutmaya ayırmayın. Ancak sizden birinizin itiyad edip tutmakta olduğu oruç o güne rastlarsa (bunda bir sakınca yoktur)."[305]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Yalnız cuma günü oruç tutmayın!"[306]
Cüveyriye (r.a.) dan yapılan rivayete göre:
"Adı geçenin oruçlu bulunduğu cuma gününde Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz onun yanına (hücresine) giriyor ve ona:
"Dün oruç tuttun mu?" diye soruyor. O da:
"Hayır, tutmadım" diye cevap veriyor. Peygamber (s.a.v.):
"Yarın da oruç tutacak mısın?" diye soruyor. O yine:
"Hayır, tutmayacağım" diye cevap veriyor. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona:
"İftar et (orucunu) boz!" diye emrediyor."[307]
"Cünadet el-Ezdî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Cuma günü Ezd Kabilesi'nden yedi kişiyle birlikte -ki bunlardan bir kısmı kadın idi- Resulüllah'ın (s.a.v.) yanına girdik. Efendimiz yemek yiyordu. Bize:
"Yemeğe geliniz" diye buyurdu. Biz O'na:
"Ya Resulallah! Doğrusu biz oruçluyuz" dedik. Bunun üzerine sordu:
"Dün oruç tuttunuz mu?" Biz de:
"Hayır, tutmadık" dedik. Sonra bize:
"Peki yarın oruç tutacak mısınız?" diye sordu. Biz:
"Hayır, tutmayacağız" dedik. Resulüllab (s.a.v.) bize:
"O halde iftar edin (orucunuzu) bozun" buyurdu. Biz de O'nunla beraber oturup yemek yedik. Resulüllah (s.a.v.) dışarı çıktı (Mescid'e girdi ve) minbere çıkıp bir tas su istedi. Su getirilince kendisi minber üzerinde o suyu içti ve oradakiler de ona bakıyorlardı ve Peygamber (s.a.v.) onlara cuma günü oruç tutmadığını gösteriyordu."[308]
Abdullah b. Büsr'den, onun da kızkardeşi Samma'dan rivaye edildiğine göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Cumartesi günü oruç tutmayın; meğer ki size farz kılınmış bir oruç ola... Cumartesi gününde biriniz ancak bir üzüm sapı veya bir ağaç kabuğu bulsa onu ağzına atıp çiğnesin (oruç tutmasın)."[309]
İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz cuma günü pek az iftar eder (o günü oruçlu geçirmez) di."[310]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Yalnız cumartesi ve yalnız pazar gün oruç tutma konusunda ünlü fakih Şemsüleimme el-Hulvanî diyor ki:
"Bu günlere ta'zim söz konusu değilse, bir sakınca yoktur."[311]
Rivayetlerin tamamını dikkate almak suretiyle yalnız cuma günü oruç tutmak, birçok fukahaya göre müstehabdır. Pazartesi ve perşembe günleri gibi.. Nitekim Bahrirâik'de de bu husus belirtilmiştir.
Bunun gibi Haram Aylar'ında perşembe, cuma ve cumartesi günleri de oruç tutmak müstehabdır. Haram ayları dörttür: Zilkade Zilhicce, Muharrem ve Receb.[312]
Fetâvâ-yı Hindiyye'de Hanefilerin görüşü bu şekilde belirtilirken, El-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa adlı eserde ise, Hanefî, Şafiî ve Hanbelî mezheblerinin bu konuyla ilgili görüş ve ictihadları şöyle nakledilmiştir:
"Mekruh olan oruçlardan biri de, yalnız cuma günü ve yalnız cumartesi günü oruç tutmaktır. Mâlikîler ise, yalnız cuma veya başka bir günü oruçlu geçirmekte kerahet yoktur demişlerdir."[313]
Bu iki ayrı tesbiti şöyle telif edebiliriz: Sırf ta'zim olsun diye belirtilen günlerde oruç tutmak mekruhtur. Ama kişinin böyle bir niyet ve itikadı yoksa, tutmasında bir sakınca yoktur.
Anlaşılan o ki, İmam Ebû Hanife ve arkadaşları yukardaki hadislerle istidlal etmemişlerdir.
b) Şafiilere göre: Yalnız cuma günü ve yalnız cumartesi günü oruç tutmak mekruhtur. Aynı zamanda yalnız pazar günü de oruç tutmak mekruhtur. Ama bunlardan birini diğeriyle birleştirmek, yani cuma ile cumartesini veya cumartesi ile pazarı birleştirmek suretiyle oruç tutmakta kerahet yoktur.[314]
c) Hanbelilere göre: Yalnız cumayı, yalnız cumartesini, şek gününü, Nevruz ve Mihrican günlerini oruçlu geçirmek mekruhtur. Ancak itiyad edip tutmakta olduğu oruç bu günlere tesadüf ederse, o takdirde bir sakınca söz konusu değildir.[315]
Hanbelîler de Şafiiler gibi, yukarıda konumuzu oluşturan hadislerle istidlal etmiş bulunuyorlar.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

20 nolu Muhammed hadisi, 21 nolu Ebû Hüreyre hadisi, 22 nolu Müslim hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. O bakımdan muctehidlerin çoğu bunlarla istidlal etmişlerdir.
23 nolu İbn Abbas hadisinin isnadında Hüseyin b. Abdillah b. Ubeydillah bulunuyor ki bu zat hakkında farklı tesbitler söz konusudur: İbn Maîn onun sıka (güvenilir) olduğunu belirtirken, diğer hadis imamları onun zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir.[316]
Zehebî ise bu zat hakkında şu bilgileri toplamıştır: Ahmed b. Hanbel'e göre, onun hayli münker rivayeti vardır. Ebû Zür'a ve başkası onun kaviy olmadığını söylemiştir. Nesâî ise, onun metruk olduğunu belirtmiştir.[317]
25 nolu Cünadet hadisini aynı zamanda Hâkim tahric etmiş ve Nesâî, ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir.
İmam Mâlik ile İmam Ebû Hanife bu konuda 27 nolu İbn Mes'ud hadisiyle istidlal etmişlerdir.
Yalnız cuma günü oruç tutmanın mekruh olmasının sebeplerinden biri, o günün mü'minlerin bayramı sayılmasıdır. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz cuma günü bayram gününüzdür. Artık siz bayram gününüzü oruç gününüz yapmayınız."[318]
26 nolu Abdullah hadisini aynı zamanda İbn Hibban, Hâkim, Beyhakî tahric etmişlerdir ve İbn Seken onu sahihlemiştir. Ebû Dâvud ise kendi süneninde, Mâlik'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bu hadis yalandır, (uydurmadır)." Ayrıca hadisin muzdarip olduğunu söyleyenler var.
Hafiz İbn Hacer ise, bu tesbit ve görüşlere katılmamıştır. Ebû Dâvud bu hadisin mensuh olduğunu söylemiştir.[319]
Böylece yalnız cuma ve yalnız cumartesi günleri oruç tutmanın mekruh olup olmadığı hakkında birçok rivayetler vardır. Tirmizi'nin yaptığı rivayete güre. Hz. Aişe (r.a.) bu konuda şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ay içinde cumartesi, pazar ve pazartesi günlerinde ve bir diğer ay içinde ise salı, çarşamba ve perşembe günleri oruç tutardı."
Ne var ki, konumuzu oluşturan hadislerde yalnız cuma ve yalnız cumartesi günü oruç tutmanın mekruh olduğu belirtilmektedir. Burada ise, hem cuma, hem de cumartesi

gününü oruçlu geçirmekte bir sakınca olmadığına işaret edilmektedir. Böylece rivayetler arasını telif mümkün oluyor.
İbn Mes'ud hadisi de kuvvetli bir ihtimalle bu ikinci şıkkı yansıtmakta ve Resulüllah'ın (s.a.v.) ay içinde oruç tutarken bu iki günü pazartesiyle birlikte oruçlu geçirdiği anlaşılmaktadır.

Çıkarılan Hükümler

1- Yalnız cuma ve yalnız cumartesi günü oruç tutmak mekrûhtur. Bu, İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in ictihadıdır.
2- Yalnız cuma ve yalnız cumartesi veya yalnız pazar günü oruç tutmakta bir sakınca yoktur. Hanefilerin çoğu bu görüşe katılmamıştır. Ancak bu günlere ta'zim olsun diye tutulursa, o takdirde mekruhtur. Bu, İmam Ebû Hanife ile İmam Mâlik'in ictihadıdır.
3- Cuma ve cumartesi günlerini ardarda oruçlu geçirmekte bîr sakınca yoktur.
4- Cumartesi ve pazar gününü de ardarda oruçlu geçirmek mekrûh değildir.
5- Yahudiler ta'zim gösterip cumartesini dinlenme ve ibadet günü seçtikleri için onlara özenerek bir müslümanın böyle bir itikadla cumartesi günü oruç tutması tahrîmen mekruhtur.
6- Cuma günü, mü'minlerin bir bakıma haftalık bayramıdır. O bakımdan bayram gününde oruç tutmanın pek doğru olmayacağı söz konusudur.
7- İlim adamlarından bir kısmına göre: Yahudiler cumartesi, Hristiyanlar da pazar günü oruç tutmadıklarına göre, müslümanların onlara muhalefet olsun diye o günlerde oruç tutmalarında bir sakınca-söz konusu değildir.
Ama bu görüş ve yorum ağırlık kazanmamış ve ilim adamlarının çoğu buna iltifat etmemiştir.

Eyyamü'l-Biyd'de Ve Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak

İslam Dini, aylık hayatımızı dengeli, düzenli geçirmemiz, ruhla beden arasındaki köprünün sapasağlam kalabilmesi; dünya ile ahiret arasındaki irtibatın kopmaması ve tek kelimeyle madde ile mana arasında yıkılmaz bir dengenin ouşturulması ve korunması.için, günde beş vakit namaz kılmayı emrederken, bunun dışında nafile namazları ve nafile oruçları da tavsiye etmiş bulunuyor. Farz oruç ile zekat ve hac da şüphesiz bu dengenin omurgasını oluşturuyor.
O bakımdan hayatımızın her ayını ibadetle süslememiz ve birkaç gününü oruçlu geçirmemiz kadar faziletli, yönlendirici, yaklaştırıcı bir şey düşünülemez.
Kamerî ayın 13, 14 ve 15, günlerine "Eyyam-ı Biyd" denilmiştir. Geceleri mehtaplı olup ay yansıttığı ışıkla çevremizi aydınlattığı için bu üç günü, ilahi düzen ve düzenlemeyi daşünevek, O'nun sonsuz kudretinin eserini görerek, her şeyi insandan yana yaratıp hizmete sevkettiğini anlayarak oruç tutmak kadar güzel ibadet ve asil kulluk düşünülemez.
Böylece ister her ayın 13, 14, 15. günlerini oruçlu geçirelim, isterse her ayda başka günlerde üç gün oruç tutalım, her iyilik on misliyle karşılık göreceğine göre, biz ibadetinizle aynı tamamını oruçlu geçirmiş gibi oluruz.

İlgili Hadisler

Ebû Zer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Res'ulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Ya Ebâ Zer! Aydan üç gün oruç tutmak istediğinde, ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleri oruç tut."[320]
Ebû Katade (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Her ay üç gün ve bir de ramazandan ramazana oruç tutmak, senenin tamamını oruçlu geçirmek olur."[321]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bîr aydan cumartesi, pazar ve pazartesi günlerinde; diğer aydan ise salı, çarşamba ve perşembe günlerinde oruç tutardı."[322]
Ebû Zer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
" Kim her aydan üç gün oruç tutarsa, bu senenin tamamını oruçlu geçirmek olur. Çünkü Cenab-ı Hakk kendi kitabında bunu doğrulayarak şöyle buyurmuştur: "Kim bir iyilikle gelirse, ona on katı vardır." Böylece her güne karşılık on gün söz konusudur.[323]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Kamerî ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleri oruç tutmak müstehabtır.[324]
b) Şafiî ve Hanbelî mezhebine göre: Her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleri oruç tutmak menduptur.
c) Malikîlere göre, sözü edilen üç günü kasdedip oruç tutmak mekruhtur.[325]
İmam Mâlik bu konuda Hz. Aişe Hadisiyle istidlal edip Resulüllah'ın (s.a.v.) her ay mutlaka sözü edilen üç günde değil, değişik üç günlerde de oruç tuttuğunu dikkate almıştır.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

37 nolu Ebû Zer hadisini İbn Hibban tahric edip sahihlemiştir. Nesâî ile Tirmizî sözü edilen hadisi şu lafızla rivayet etmişlerdir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize aydan eyyam-ı biyd'de oruç tutmamızı emretti: Onüç, ondört ve onbeşinci günler.."
38 nolu Ebû Katade hadisi sahih olup istidlale salih görülmüştür.
39 nolu Hz. Aişe hadisi mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Ricali, rical-i sahihtir.
40 nolu Ebû Zer hadisini İmam Tirmizî hasenlemiştir. Bu babta Sünen sahiplerinin İbn Mes'ud (r.a.) den rivayet ettikleri bir hadis daha bulunuyor ki, İbn Huzayme onu sahihlemiştir. Lafız olarak şöyledir:
"Resulüllah (s.a.v.) her ayın gurresinde üç gün oruç tutardı."
Gurre, birçok manalara geldiği gibi, her ayın, yani kamerî ayın dolunayının ilk üç günü hakkında da kullanılmıştır.
Bu bapta bir de Ebû Dâvud ile Nesâî'nin Hafsa (r.a.) dan yaptıkları rivayet vardır. Şöyle ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz her ay üç gün oruç tutardı: Pazartesi, perşembe ve diğer cumadan pazartesi günü.."
Müslim'in bu konuda Hz. Aişe'den yaptığı rivayette, deniliyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz her ay, hangi ay olursa olsun üç gün oruç utardı."
Nesâî'nin İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ne hazarda, ne seferde eyyam-i biyde iftar ederdi (yani orucunu bozmaz, tutardı)."
Böylece her ayda üç gün oruç tutmak hakkındaki rivayetleri biraraya getirdiğimizde, kişi bu hususta muhayyerdir, dilerse kameri ayın 13, 14 ve 15. günlerini, dilerse başka günlerden üç günü oruçlu geçirebilir.

Çıkarılan Hükümler

1- Her ayın 13, 14 ve 15. günleri oruç tutmak menduptur. Bu, İmam Ahmed ile İmam Şafiî'nin görüş ve ictihadıdır.
2- İmam Ebu Hanife'ye göre, sözü edilen, günlerde oruç tutmak sünnettir.
3- İmam Mâlik'e göre, kameri ayda hangi günler olursa olsun üç gün oruç tutmak menduptur.
4- Her ay içinde tutulan üç gün orucun cumartesi veya pazara rastlamasında bir sakınca yoktur.
5- Kamerî ayın özellikle onüç, ondört ve onbeşinci günlerini tayinen oruçlu geçirmek mekruhtur. Bu İmam Mâlik'in görüş ve ictihadıdır.
6- Her iyilik on misliyle olduğuna göre, her ay üç gün oruç tutmak ayın tamamını oruçlu geçirmek gibi sevaplıdır.

Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün İftar Etmek

Üzerimizde birçok haklar vardır. Her hak sahibinin hakkını vermek ve ödemek zorundayız. Rabbımızın, eşimizin, çocuklarımızın, yakınlarımızın, kendi nefsimizin, komşularımızın, çevremizin ve Müslümanların birtakım hakları söz konusudur. Kendini zühd-ü takva düzeyinde tutmak veya o düzeye ulaştırmak için geceleri kalkıp namaz ve ibadette bulunmak, gündüzleri oruç tutmak suretiyle gününü dolduran kimse, bir bakıma güzel ve faziletli amelde bulunuyorsa da, diğer bakımdan kendini güçsüz düşürmekte ve dünyevî işlerini, hizmetlerini layıkıyla yerine getirememektedir.
Oysa İslâm iki hayata birden sarılmamızı, her ikisi içinde gerektiği ve emredildiği şekilde çalışmamızı emretmektedir. Ne ahireti dünyası için, ne de dünyayı ahireti için terketmeğe cevaz verir. Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyası için, yarın ölecekmiş gibi ahireti için çalışan mü'min, Resulüllah'ın (s.a.v.) sünnet çizgisinde bulunuyor demektir.

Sonra da yukarıda sözünü ettiğimiz hak sahiplerinin haklarının neler olduğunu belirleyip onları imkanlar elverdiği nisbette yerine getirmek vaciptir. Gece ve gündüz kendini ibadete vererek çalışmayı, kazanmayı ihmal eden kimse, dolayısıyla eşini, çocuklarını, hısımlarını ve çevresini ihmal etmiş olur.
Bunu için Yüce İslâm Dini senenin tamamını oruçlu geçirmeyi mekruh sayarken, bir gün oruç tutup bir gün iftar etmeyi, bu konuda çok arzukâr olanlara müstehab saymıştır.

İlgili Hadisler

Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz (ona) şöyle buyurmuştur:
"Her ay üç gün oruç tut!"
Abdullah diyor ki:
"Ben bu tavsiyeye karşı şöyle dedim:
"Ben bundan daha güçlüyüm (daha fazla oruç tutabilirim)". Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) durmadan beni(m için günleri çoğaltıp) yükseltti; ta ki şöyle buyurdu: "bir gün oruç tut, bir gün iftar et. Çünkü bu, en üstündür. Bu kardeşim Davud (a.s.) ın orucudur."
Yine Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulullah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Devamlı oruç tutan kimse oruç tutmamış olur."
Ebu Katade (r.a.) den yapılan rivayete göre, Hz. Peygamber'e (s.a.v.):
"Ya Resulallah! Seni tamamını oruçlu geçiren kimsenin durumu nedir?" diye sordu. Efendimiz ona şu cevabı verdi:
"O ne oruç tutmuştur, ne de iftar etmiştir" veya *"O ne oruç tutuyor, ne de iftar ediyor."*
Ebu Musa (r.a.) den yapılan rivayete göre, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim senenin tamamını (veya devamlı surette) oruç tutarsa cehennem onun üzerine daraltılır."
Efendimiz bu sözü söylerken ovucunu yumarak ifadenin anlaşılmasını kolaylaştırdı.

Bu Konuda Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek müstehabtır. Bu tarz oruç, Davud (a.s.) in orucudur. O da bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi.
b) Şafiilere göre: Bayram ve teşrik günleri dışında yılın tamamını oruçlu geçirmek, kendine bir zarar gelir veya bazı hakları yerine getiremez olur korku ve endişesini duyan kimseye mekruhtur. Böyle bir korku hissetmeyen ve gücünü muhafaza edebileceğinden emin olan kimse için müstehabtır. Bununla beraber, bazı ilim adamlarının itimade daha uygun gördüğü gibi, bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek efdaldir.
c) Hanbelilere göre: İmam Ahmed bu konuda şöyle demiştir:
"İki bayram günü ve bir de Teşrik günleri iftar edip senenin tamamını oruçlu geçirmekte bir sakınca olmadığını umuyorum. Hanbeli fakihlerinin ileri gelenlerinden çoğu ise, bu orucu mekruh saymışlar. Çünkü böyle bir oruçta meşakkat ve zaaf söz konusudur. Ama Ebu Talha'nın (r.a.) Resulullah'ın (s.a.v.) vefatından sonra kırk sene bayram ve teşrik günleri hariç bütün yılı oruçlu geçirdiği rivayetler arasında bulunuyor.
Gücü yeten kimsenin bir gün oruç tutup bir gün iftar etmesi, mendup olan oruçların efdalıdır.
d) Malikilere göre: İmam Malik ve İmam Ahmed'den yapılan rivayetin bir benzeri yapılmıştır. Yani ona göre, gücü yeten kimsenin bayram ve teşrik günleri dışında bütün seneyi oruçlu geçirmesinde bir sakınca yoktur. Bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek ise, efdaldir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Yukarıya naklettiğimiz dört hadisin de sahih olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.
46 nolu Ebû Musa hadisini aynı zamanda İbn Hibban, İbn Huzayme, Beyhakî ve İbn Ebî Şeybe tahric etmişlerdir. Ayrıca Hafiz Bezzar ile Taberânî de kendi eserlerinde buna yer vermişlerdir. Mecmeu'z-Zevâid'de Ebû Musa hadisinin ricalinin rical-i sahih olduğu belirtilmiştir.[326]
Bu bapta İmam Ahmed'in ve İbn Hibban'ın Abdullah b. Şehîr'den rivayet ettikleri bir hadis bulunuyor. Şöyle ki:
"Devamlı, bütün yıl oruç tutan kimse (gerçekte) ne oruç tutmuştur, ne de iftar etmiştir."
Böylece Abdullah b, Amr, Ebû Katade ve Ebû Musa hadisleri, bütün seneyi oruçlu geçirmenin mekruh olduğuna delalet etmektedir. Zira yukardaki hadisin manasını şöyle yorumlayanlar olmuştur: Öylesine oruç sevabı hasıl olmamıştır. Çünkü muhalefet söz konusudur. İftar etmemiştir, çünkü bir şey yemek ve içmekten kendini alıkoymuştur."
Nitekim Zahirîlerle İshak bu rivayetlere dayanarak, bütün seneyi oruçlu geçirmenin mutlaka mekruh olduğunu belirtmişlerdir. İmam Ahmed'den de ayrıca buna yakın bir rivayet yapılmıştır.

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram ve teşrik günleri de dahil olmak üzere senenin tamamını oruçlu geçirmek haramdır. Zira bayram ve teşrik günleri yeme Ve içme; meşru şekilde eğlenme ve Hakk'a şükretme günleridir. O bakımdan bu günlerde oruç tutmak haram kılınmıştır.
2- Bayram ve teşrik günleri hariç senenin tamamını oruçlu geçirmek mekruhtur. Bu, Hanefilerin görüş ve ictihadıdır.
3- Oruç tutmaya gücü yetip güçsüz duruma düşmeyeceğinden emin olan kimselerin bayram ve teşrik günleri hariç bütün seneyi oruçlu geçirmelerinde bir sakınca yoktur. Bu, diğer üç mezhebin görüş ve ictihadıdır.
4- Yine bayram ve teşrik günleri hariç bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek suretiyle oruca devam etmek mendup ve efdaldır. Dört mezhebin de görüşü budur.

Yolculuk Halinde Olanın Ve Bir De Savaşanların Nafile Oruç Tutması

Yolculuk halinde olan kimseye, dinimiz sıkıntı ve meşakkat doğuracak bir takım amelleri yerine getirmemesi için ruhsat vermiş ve birtakım amelleri hafifletmiştir. Zira dinin hikmetinde ve özünde kolaylık prensibi söz konusudur. Hem ibadet gönül rahatlığı içinde sıkıntı duymadan, meşakkat çekmeden yapıldığı takdirde daha çok huzur verir ve gönül yatışkanlığına vesile olur. Ancak bu kural mutlak anlamda düşünülmemelidir. Bazı takva sahibi mü'minler daha çok meşakkatli ibadetten zevk alıp huzur duyar ve daha çok gönül yatışkanlığma erişir. O bakımdan kendine güvenip kudreti olanların seferde oruç tutması daha hayırlı sayılmış ve bazı nüctehidlere göre, dört rekatlı farz namazları tam olarak kılmalarına cevaz verilmiştir.
Bunun gibi yolculuk halinde olan veya savaş günlerini yaşayan kimseler, daha çok huzur ve güven duyup daha çok Hakk'a yaklaşmayı arzuluyorlarsa, o takdirde nafile namaz ve nafile oruç tutmalarında bir sakınca yoktur. Ancak böyle durumlarda oruç onları güçten düşürüyor ve daha ciddi yol almalarına veya daha güçlü savaşmalarına engel teşkil ediyorsa, o takdirde oruç tutmamaları hayırlı olur.

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, hazarda olsun, seferde olsun eyyam-ı biyd (kameri ayların 13,14 ve 15. günleri) iftar etmeyip oruç tutmuştur."[327]
Ben bundan daha güçlüyüm (daha fazla oruç tutabilirim)". Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) durmadan beni(m için günleri çoğaltıp) yükseltti; ta ki şöyle buyurdu:
"Bir gün oruç tut, bir gün iftar et. Çünkü bu, oruçların en üstünüdür. Bu, kardeşim Dâvud (a.s.) in orucudur."[328]
Yine Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Devamlı oruç tutan kimse oruç tutmamış olur."[329]
Ebû Katade (r.a.) den yapılan rivayete göre, Hz. Peygamber'e (s.a.v.):
"Ya Resulallah! Senenin tamamını oruçlu geçiren kimsenin durumu nasıl ve nedir?" diye sordu. Efendimiz ona şu cevabı verdi:
"O ne oruç tutmuştur, ne de iftar etmiştir" veya *"O ne oruç tutuyor, ne de iftar ediyor."*[330]
Ebû Musa (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim senenin tamamı (veya devamlı surette) oruç tutarsa cehennem onun üzerine daraltılır". Efendimiz bu sözü söylerken avucunu yumarak ifadenin anlaşılmasını kolaylaştırdı.[331]

Bu Konuda Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek müstehabtır. Bu tarz oruç, Dâvud (a.s.) in orucudur. O da bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi.[332]

b) Şafîlere göre: Bayram ve Teşrik günleri dışında yılın tamamını oruçlu geçirmek, kendisine bir zarar gelir veya bazı hakları yerine getiremez olur korku ve endişesini duyan kimseye mekruhtur. Böyle bir korku hissetmeyen ve gücünü muhafaza edebileceğinden emin olan kimse için müstehabtır. Bununla beraber, bazı ilim adamlarının itimade daha uygun gördüğü gibi, bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek efdaldır.[333]
c) Hanbelîlere göre: İmam Ahmed bu konuda şöyle demiştir:
"İki bayram günü ve bir de Teşrik günleri iftar edip senenin tamamını oruçlu geçirmekte bir sakınca olmadığını umuyorum."
Hanbelî fakihlerinin ileri gelenlerinden çoğu ise, bu orucu mekruh saymışlar. Çünkü böyle bir oruçta meşakkat ve zaaf söz konusudur.
Ama Ebû Talha'nın (r.a.), Resulüllah'ın (s.a.v.) vefatından sonra kırk sene, bayram ve teşrik günleri hariç bütün yılı oruçlu geçirdiği rivayetler arasında bulunuyor.[334]
Gücü yeten kimsenin bir gün oruç tutup bir gün iftar etmesi, mendup olan oruçların efdaldır.[335]
d) İmam Mâlik'den de İmam Ahmed'den yapılan rivayetin bir benzeri yapılmıştır. Yani ona göre, gücü yeten kimsenin bayram ve teşrik günleri dışında bütün seneyi oruçlu geçirmesinde bir sakınca yoktur. Bir gün oruç tutup bir gün iftar etmek ise, efdaldır.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

Yukarıya naklettiğimiz dört hadisin de sahih olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.
Ebû Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim Allah yolunda (savaş halinde) bir gün oruç tutarsa, Cenab-ı Hak onun yüzünü Cehennem ateşinden yetmiş yıl uzaklaştırır."[336]

Mezhep İmamlarının Görüş Ve İstidlalleri

Dört mezhep imam ve fakihlerine göre, seferi halde olan veya savaşa çıkan kimsenin kudreti yettiği ve daha fazla manevi haz duyduğu takdirde nafile oruç tutmasında bir sakınca yoktur. Nitekim Resulüllah'ın (s.a.v.) bazı seferlerinde nafile oruç tuttuğu sahih rivayetlerle sabit olmuştur.

Tahliller

52 nolu İbn Abbas hadisinin isnadında Yakub b. Abdillah el-Kummî ve Cafer b. Ebî Muğire el-Kummî bulunuyor ki, bu iki zat üzerinde birçok şey söylenmiştir.
Zehebî bu zatlar hakkında şu bilgiyi vermiştir: Darekutnî onun hakkında: "Kaviy değildir" derken, Nesâî:" Onun hadisini almakta bir sakınca yoktur" demiştir. İmam Buhari ise onun rivayetini talikan tahric etmiştir.[337]
Böylece hadis, seferde eyyam-i biydde (13, 14, 15. günler) oruç tutmanın müstehab olduğuna delalet etmektedir.
53 nolu Ebû Said hadisi ise, bunu, "kendisine zarar vermediği, güçten düşürmediği takdirde" şeklinde yorumlamış ve bir hakkın elden gitmesine sebep olmadığı şartıyla müstehab olabileceğini belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Seferi halde olan kimse, gücü yetiyor, işi aksamıyor ve sağlığı bozulmuyorsa, arzu ettiği takdirde nafile oruç tutabilir.
2- Seferde özellikle kameri ayların 13, 14 ve 15. günlerini oruçlu geçirmek müstehabtır.
3- Allah yolunda cihad etmekte olan kimsenin de gücü yettiği, zaafa uğramadığı ve savaşmasına bir engel teşkil etmediği takdirde oruç tutmasında bir sakınca yoktur. Aksine bir durum ortaya çıktığı takdirde kerahet hükmü söz konusudur.
4- Böylece, her iki durumda da kişi muhayyer bırakılmış ve bazı kıstaslarla nafile oruç tutmasında bir sakınca olmadığı belirtilmiştir.

Nafile Orucu Başlamak Onu Gerekli Kılar Mı?

İslam fikhında farz ve vacip olmayan ibadetlere bazan "tatavvu", bazan de "nafile" denilmektedir. Aslında bu iki kelime eş anlamlı sayılabilir; zira biri diğerinin yerine kullanılmakta ve aynı manayı ifade etmektedir.
Şüphesiz başlanılan farz veya vacip orucu tutmak vaciptir. Onu bozmak yeniden tutulmasını gerektirir. Aksi halde kışının üzerinde ödenmesi vacip olan bir borç olarak kalır.
Nafile oruç ve namazlara gelince bu hususta müctehid imamlanın ve diğer fakihlerin görüş ve tesbitleri farklıdır. Kimine göre, başlanıp da tamamlanmadığı takdirde nafile vücuba dönüşür ve artık o bozulan orucun kazası gerekir. Kimine göre ise, vücuba dönüşmez ve o bakımdan kazası da gerekmez.
Ebû Cuhayfe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Selman ile Ebû Derda'yı birbirine kardeş yapmıştı. Selman (r.a.), Ebû Derda'yı ziyarete gitti ve (onun eşi) Ummu'd-Derda'yı perişan, lime lime bir entari içinde gördü. Kadına:
"Ne bu halin?" dedi. O da şu cevabı verdi:
"Ne yapalım senin kardeşin Ebû Derda'nın (dünyalık konusunda bir haceti yoktur (dünyalıkla hiç meşgu (olmamaktadır)." Az sonra Ebû Derda (r.a.) geldi ve Selman için yemek yapıp hazırladıktan sonra şöyle dedi:
"Ya Selman! Buyur sen ye; çünkü ben orcum." Bunun üzerine Selman ona:
"Sen yemeği yeyinceye kadar ben de yemem" dedi. Ebû Derda (ister istemez oturup onunla birlikte yemek yedi.
Gece olunca Ebû Derda kalkıp ibadet etmek istedi. Selman ona:
"Uyu" dedi. O da uyudu. Bir süre sonra yine o kalkıp ibadet etmek istedi. Selman ona:
"Uyu" dedi, o da uyudu. Gecenin sonuna doğru Selman ona seslendi:
"Şimdi kalk" dedi. Kalkıp namaz kıldılar. Sonra Selman ona şöyle dedi: Şüphesiz ki Rabbın senin üzerinde hakkı vardır, nefsin de senin üzerinde hakkı vardır, ehlin (eşin ve çocukların) da senin üzerinde hakları vardır. Artık sen her hak sahibinin hakkın vermeye bak."
Sonra Ebû Derda kalkıp Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e geldi ve olup bitenleri O'na anlattı. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.):
"Selman doğru söylemiştir" buyurdu."[338]
Ümmu Hani' (r.a.) dan yapılan rivayete göre:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir ara Ümmu Hani'i ziyarete gitmişti. Ondan içecek bir şey istedi ve verilen meşrubatı içtikten sonra kalanını Ümmu Hani'e verdi, o da alıp içti ve şöyle dedi:
"Ya Resulellah! Bana gelince, oruçlu idim!." Resulüllah (s.a.v.) ona:
"Tetavvu' (nafile) oruçlu olan kimse kendi emiridir. İsterse oruç tutar, isterse iftar eder" buyurdu."[339]
Diğer bir rivayette ise aynı olay şu lafızla nakledilmiştir :
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz meşrubatı içti ve (arta kalanını) içsin diye Ümmu Hani'e uzattı. Ümmu Hani':
"Doğrusu ben oruçluyum, ama senin artığını reddetmeyi hoş görmedim" dedi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Eğer tutmakta olduğun ramazan kazası ise, onun yerine bir gün kaza ediver; eğer tetavvu' (nafile) ise, istersen kaza et, ister sen kaza etme (bir sakıncası yoktur)."[340]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Hafsa'ya bir miktar yiyecek hediye edilmişti ve biz ikimiz de oruçlu olarak bulunuyorduk. Bunun üzerine o yemeği yemek suretiyle orucumuzu bozduk. Biraz sonra Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz yanımıza geldi ve O'na şöyle dedik:
"Ya Resulellah! Doğrusu bize bir miktar (yiyecek) hediye edildi ve iştahımız çekti, iftar ettik." Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bozmanızda bir sakınca yoktur. Onun yerine başka bir gün oruç tutunuz."[341]

Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Tetavvu' (nafile) oruçta özürsüz iftar etmek (orucu bozmak) helal olmaz. Serahsî'ye göre, en sahih kavi de budur. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, ziyafet özür sayılır. Mezhebin en açık görüşü de budur. Ancak davet sahibi, sadece davet ettiği kişinin hazır bulunmasına razı olmakla yetinir de önün yemek yemesi üzerinde durmazsa, o takdirde oruçlu bulunan davetlinin iftar etmesi doğru olmaz. Bununla beraber davetli kişi, bozacağı nafile orucu ileride kaza edeceğine güveniyorsa, davet münasebetiyle orucunu bozar. Bu durumda davet sahibini üzmemiş olur. Nitekim Şemsüleimme el-Hulvanî bu görüşü beğenip, sözü edilen konu hakkında en güzel kavi olarak belirlemiştir. Şüphesiz bu da, zevaldan önce olursa mübahtır. Zevaldan sonra ise, ara yerde ana-baba hakkı da söz konusu değilse artık bozmaz.
Vacip oruçta ise ziyafet bir özür sayılmaz.[342]

Böylece Hanefilere göre, nafile oruca niyet ettikten sonra onu bozan kimseye kazası gerekir. Zira niyet edip başlamakla onu kendine gerekli kılmış oluyor. Bozunca da kazası gerekiyor.
b) Şafiilere göre: Nafile oruç veya namaza başlayan kimse için onları yarıda bırakıp kesmek caizdir ve bundan dolayı kendisine o oruç veya namazın kazası da gerekmez. Üzerindeki kaza orucuna başlayan kimsenin -bir özür söz konusu değilse- onu bozması haramdır. Bozduğu takdirde kazası gerekir.[343]
c) Hanbelîlere göre: Tetavvu' (nafile) oruca başlayan ve akşam olmadan önce bozan kimseye o orucu kaza etmek gerekmez. Ancak başladığı nafile orucu tamamlaması müstehabtır. Hanbelîler de bu konuda Şafiîler gibi, konumuzu oluşturan hadislerle istidlal etmişlerdir.
Nafile hac ve nafile umre bu genellemenin dışındadır. Yani nafile hac veya umreye niyet edip başladıktan sonra onu tamamlamadan yarıda bırakan kimseye kazası gerekir. Şafiîler de aynı görüştedirler.[344]
d) Mâlikîlere göre: Başlanılan nafile orucu tamamlamak farzdır. Onu kasden bozduğu takdirde kaza edilmesi de farzdır. Ancak nafile oruca niyet edip başladıktan sonra ana-babasından biri veya hocası, ona olan şefkatlarından dolayı iftar etmesini emrederse, o takdirde bozmasında bir sakınca yoktur ve kaza etmesi de gerekmez.[345]

Taliller Ve Diğer Rivayetler

56 nolu Ümmu Hani' hadisini aynı zamanda Darekutnî, Taberânî ve Beyhakî tahric etmişlerdir. Ancak isnadında Semmak bulunuyor ki, bu zat üzerinde farklı tesbitler yapılmıştır. Nesâî: "Semmak rivayette yalnız kalınca ona pek itimad edilmez" derken; Beyhakî: "Semmak'ın isnadı hakkında söylenecek söz vardır" demiştir. Tirmizî de aynı görüştedir.[346]
Ayrıca hadisin isnadında Harun İbn Ümmi Hani' bulunuyor ki, İbn Kattan: "Bu zat maruf değildir" demiştir. İbn Hibban onu sıkat (güvenilir hadisçiler) arasında anmamıştır.[347]
Yine aynı hadisin isnadında Yezid b. Ebî Ziyad bulunuyor ki, bu zat üzerinde de hayli durulmuştur. İbn Adiy: "Onun hadisi yazılabilir" derken; Zehebî: "Saduktur, ancak hafızası bozuktur" demiştir.[348]
O bakımdan İmam Ebû Hanife bu rivayetle istidlal etmemiştir.
58 nolu Hz. Aişe hadisini Nesâî tahric etmiştir. İsnadında ise, Zümeyl bulunuyor. İmam Buhari: "Onun rivayeti hüccet olarak alınmaz" derken, İbn Hibban onun kaviy olduğunu belirtmiştir. Zehebî onun münker rivayetlerinden biri de, Hz. Aiye'den naklettiği hadistir ki, rivayetin sonunda, "onun yerine başka bir gün oruç tutunuz" cümlesi ise, rivavetinin münker olduğunun bir başka delilidir.[349]
Nitekim Mâlik b. Enes, Ubeydullah b. Amr, Ziyad b. Sa'd ve başka ravilerin Hz. Aişe'den mürselen yaptıkları rivayette sözü edilen cümle yoktur. En sahih olan da budur.
Sonuç olarak Zümeyl'in rivayetiyle istidlal ve ihticac doğru değildir, diyebiliriz. Zira yetkili muhaddisler onun rivayetinin münker veya zayıf olduğunu belirtmişlerdir.

Çıkarılan Hükümler

1- Başlanılan nafile orucu, ortada bir sebep yokken bozmak muübah değildir. Ona niyet etmekle bir bakıma onu kendine vacip kılmış oluyor. O bakımdan bozduğu takdirde kaza etmesi gerekir.
Bu, Hanefîlerle Mâlikîlerin görüş ve ictihadıdır.
2- Başlanılan nafile orucu, ziyafet ve benzeri sebeplerden dolayı bozmakta bir sakınca yoktur. Aynı zamanda kazası gerekmez.
Bu, Şafiîlerle Hanbelîlerin görüş ve ictihadıdır.
3- Nafile oruca niyet edip başladıktan sonra, ana-babasından biri veya hocası, ona olan şefkatından dolayı orucunu bozmasını emrederse, bozar ve bundan dolayı o orucun kazası da gerekmez.
4- Nafile hac ve umreye başladıktan sonra onu yarıda bırakıp tamamlamayana, kazası vacip olur.

Ramazanı Bir Veya İki Gün Önce Oruç Tutmak Suretiyle Karşılamakta Bir Sakınca Var Mıdır?

İslâm, birtakım ibadetleri farz veya vacip kılarken, onları belli çerçeve içine almış ve birtakım kurallara bağlamıştır. O bakımdan her mü'min istediği şekilde bu kuralların dışına çıkamaz veya o kurallardan bir kısmını kaldıramaz.
Bu bakımdan yılda bir ay oruç farz kılınırken de bunun sınırları belirlenmiş ve sayılı günlerde tutulması emredilmiştir. Artık biz o sayılı günleri ne aşma, ne de noksanlaştırma hakkına sahip bulunuyoruz. Şöyle ki: Ramazan'ı, ona ta'zim olsun diye bir veya iki gün oruç tutmak suretiyle karşılamamız doğru olmadığı gibi, ramazan olup olmadığı kesinlik kazanmayan Şaban'ın sonunda da -şek günü olduğundan- oruç tutmamız yasaklanmıştır.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz elbette ramazanı bir gün veya iki gün orucuyla (karşılayıp) öne almasın. Meğer ki, adam (itiyad edindiği günlerde oruç tutar da) orucu o güne rastlarsa, bunda bir sakınca söz konusu değildir."[350]
Muaviye (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir :
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ramazandan önce minber üzerinde bulunduğu bir sırada şöyle buyurdu:
"Oruç şu ve şu gündedir; biz ise (oruç tutmak suretiyle) öne geçmiş bulunuyoruz. Artık isteyen (birkaç gün oruç tutmak suretiyle) öne geçer, isteyen geri kalıp (ramazan başlayınca tutmaya başlar)."[351]
İmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, bir adama:
"Bu ayın son kısmında oruç olarak bir şey tuttun mu?" diye sordu. Adam da:
"Hayır..." diye cevap verdi. Resulüllah (s.a.v.) ona:
"Ramazanı (tamamlayıp) iftar edince, onun yerine iki gün oruç tut" buyurdu."[352]
Diğer bir rivayette hadisin bu son cümlesi şu lafızla nakledilmiştir:
"Şaban'ın son günlerinde oruç tuttun mu?"

Müctehid İmamların Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Ramazanı bir veya iki oruç tutmak suretiyle karşılamak mekruhtur. Ama adet edindiği oruç o günlere rastlarsa, bunda bir sakınca yoktur.[353]
Ancak ilim adamlarından bir kısmı ramazandan önce havassın birkaç gün oruç tutmasına fetva verilebilir demişlerdir.[354]
b) Şafiîler göre: Ramazandan önce bir veya iki gün oruç tutmak suretiyle onu karşılamak haramdır.[355]
c) Hanbelîlere göre: Ramazanı bir veya iki gün oruç tutarak karşılamak mekruhtur.[356]
d) Mâlikîlere göre: Ramazandan önce bir veya iki gün oruç tutmak mekruh değildir.[357]
Üç mezhep 67 nolu Ebu Hüreyre hadisyle; Mâlikîler ise Muaviye ve İmran hadisiyle istidlal etmişlerdir.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

67 nolu Ebû Hüreyre hadisi sahihtir ve istidlale elverişlidir. O bakımdan Mâlikîler dışında kalan müctehidlerin hemen hepsi bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
68 nolu Muaviye hadisinin isnadında Kasım b. Abdirrahman Ebû Abdirrahman Mevlâ Benî Ümeyye bulunuyor ki, bu zat hakkında birçok şeyler söylenmiştir. Aynı zamanda Heysek b. Humayd bulunuyor ki, bu zatla ilgili farklı görüş ve tesbitler ortaya konmuştur. Kasım b. Abdirrahman Ebû Abdirrahman'a gelince:
Ahmed b. Hanbel, İbn Hibban onun birçok muaddalat rivayet ettiğine dikkat çekmişlerdir. İbn Main ise onun sıka olduğunu belirtmiştir. Nitekim Tirmizî de aynı şeyi söylemiştir.[358]
Heysem'e gelince:
Ebû Dâvud onun rivayette güvenilir olduğunu ve kaderi mezhebine bağlı bulunduğunu belirtirken Ebû Müshir el-Gassanî, onun zayıf ve aynı zamanda kaderi olduğunu söylemiştir.[359]
O bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı Muaviye hadisiyle istidlal etmemiştir.
Şafiîler bu konuda bir diğer hadisle istidlal ederek, "Şaban ayının 16'sından itibaren oruç tutmak mekruhtur" demişler ve bu hususta kesin bir ifade kullanmışlardır. Onların dayandığı hadisi el-Alâ' b. Abdirrahman babasından, o da Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayetle Resulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir.
"Şaban ayının yarısı, olunca artık oruç tutmayınız!"[360]

Bu hadisi ashab-ı sünen tahric etmiş ve İbn Hibban sahihlemiştir. O bakımdan Şafiîlerden er-Revyânî şöyle demiştir:
"Ramazandan bir veya iki gün önce oruç tutmak haramdır." Zira bu bapta Ebû Hüreyre (r.a.) (67 nolu) hadisi bulunuyor. Şabanın yarısından itibaren oruç tutmak ise mekruhtur. Zira bu hususta yine Ebû Hüreyre (r.a.) hadisi mevcuttur."[361]
Ebû Cafer et-Tahâvî ise, bu konuda kırka yakın rivayeti toplayıp naklettikten sonra, Şaban ayının yarısından sonra da oruç tutmanın mübah olduğuna dair rivayetlerin ağırlık kazandığını ve sıhhat derecelerinde şüphe olmadığını belirterek Hanefilerin bu mesele hakkındaki görüş ve ictihadlarının isabetini belirtmiştir.[362]
Nitekim cumhur da Şaban'ın yarısından sonra da tetavvu' oruç tutmanın cevazına kail olmuş ve 78 nolu Ebû Hüreyre hadisinin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Aynı zamanda İmam Ahmed ile İbn Main, sözü edilen hadisin münker olduğunu, Beyhakî ise, onun zayıf hadisler arasında yer aldığını belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümleri

1- Ramazanı bir veya iki gün oruç tutmak suretiyle karşılamak mekruhtur.
2- Ancak kişinin itiyad edindiği oruç günleri sözü edilen günlere rastlarsa, o takdirde o günlerde oruç tutmasında bir sakınca yoktur.
3- Şaban ayının tamamını oruçlu geçirenler için de aynı hüküm söz konusudur.
4- Ramazanı bir veya iki gün oruç tutmak suretiyle karşılamak haramdır. Bu, Şafiilerin görüş ve ictihadıdır.
5- Ramazanı bir veya iki gün oruç tutmak suretiyle karşılamak, mekruh değildir. Bu, Mâlikîlerin görüşüdür.
6- Şaban ayının yarısından sonra oruç tutmakta bir sakınca yoktur. Bu, üç mezhebin görüşüdür.
7- Şaban ayının yarısından sonra oruç tutmak mekruhtur. Bu, Şafiîlerin görüş ve ictihadıdır.

İki Bayram Ve Teşrik Günlerinde Oruç Tutmak Haramdır

Ramazan ve Kurban bayramı günleri, mü'minlerin birbirlerini ziyaret etme, çocukları sevindirme, hısımlar arasında daha sıcak ve samimi ilgi kurma, dost ve yakınlarla birlikte oturup yemek yeme ve meşru ölçüler içinde eğlenme, aynı zamanda fakir ve muhtaçları, kimsesizleri sevindirme günleridir. O bakımdan oruç tutulması yasaklanmış ve umumi havaya katılınması emredilmiştir.
Böylece şâri', oruç ibadetini Ramazan ayıyla sınırlarken, iki bayram ve teşrik günlerinde mü'minlerin oruç tutmamasını bir hüküm olarak koymuş ve nafile ibadetlerin de ne zaman yapılmasının uygun olduğunu belirlemiştir.

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Said (r.a.) den yapılan rivayete göre:
"Resulüllah (s.a.v.) in bayram: Fıtr ve Nahr günlerinde oruç tutmayı men'etmiştir."[363]
Fıtr, Ramazan Bayramı; Nahr ise Kurban Bayramı demektir.
İmam Ahmed ve Buhari'nin aynı hadisi rivayetinde şu lafızlara yer verilmiştir:
"İki günde hiçbir oruç (tutmak) meşru değildir."
Müslim'in rivayet ve tesbitinde ise, şu lafızla belirlenmiştir:
"İki günde oruç tutmak sahih değildir."
Ka'b b. Mâlik (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz onu ve Evs b. el-Harsan'ı teşrik günlerinde görevlendirip göndererek (şöyle demelerini emir buyurdu):
"Cennet'e ancak mü'min olan girebilir. Mina günleri ise yeme, içme günleridir."[364]
Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir :
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Mina günlerinde, bu günlerin yeme ve içme günleri olduğunu, bu günlerde hiçbir oruç tutulamayacağını duyurmamı emretti."[365]
Mina günlerinden maksat, teşrik günleridir.
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz yılda şu beş gün oruç tutmayı yasakladı: Fıtr günü, nahr günü ve üç gün de teşrik günleri.."[366]
Hz. Aişe ile Hz. Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçenler şöyle demişlerdir:
"Teşrik günlerinde oruç tutmaya ruhsat verilmemiştir; ancak hediy bulamayan kimse müstesna, (o, o günlerde oruç tutabilir)."[367].
Hediy, hacca niyet eden kimsenin Mina'ya göndereceği kurbanlıktır.
Buhari'nin Hz. Aişe ile İbn Ömer'den yaptığı rivayette ise, şöyle dedikleri tesbit edilmiştir:
"Umre ile haccı birleştirip temettü'de bulunan kimseye, Arafe gününe kadar oruç tutmaya (ruhsat verilmiştir). Hediy bulamadığı ve oruç da tutmadığı takdirde Mina günleri (teşrik günleri) oruç tutar."[368]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş Ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Şek günü de dahil olmak üzere şu altı günde oruç tutmak yasaklanmıştır:
1- Ramazan bayramı günü,
2- Kurban bayramı günü,
3- Teşrik günleri (üç gün),
4- Şek günü..
Her ne kadar İmam Şafiî, teşrik günlerinde müt'a orucunu tutmak caizdir demişse de bu görüş ve ictihad, Hanefilere göre hükümsüzdür. Çünkü sözü edilen günlerde men edilen oruç, bütün oruçları kapsamı içine almaktadır.[369]
b) Şafiilere göre: Bayram günü ve bir de teşrik günleri oruç tutmak sahih olmaz. Bu, İmam Şafiî'nin Kavl-i Cedîd'ine göredir. Kavl-i Kadîm'e göre ise, hacc-i temettü' yapan kimsenin sözü edilen teşrik günlerinde oruç tutması caizdir; şu şartla ki, hediy (kurbanlık hayvan) te'min edemiyor veya almaya gücü yetmiyor olsun.[370]
c) Hanbelîlere göre: İki bayram günü ne farz, ne de nafile oruç tutmak caizdir. Çünkü bu günlerde oruç tutmaktan men edilmiş bulunuyoruz. Buna rağmen biri bu günlerde oruç tutarsa, asi sayılır ve tuttuğu oruç farz yerine geçmez, yeterli olmaz.
Böylece bayram günü ne nafile, ne adak, ne kaza, ne de keffaret orucu tutulur. Zira bu günlerde oruç tutmak caiz değildir.
Teşrik günlerinde ise, nafile oruç tutmak caiz değildir. Farz oruç tutmakta ise iki ayrı rivayet vardır. Birine göre, caiz değildir; diğerine göre caizdir.
İkinci rivayetle amel edenler, Hz. Aişe ile İbn Ömer hadisiyle istidlal etmişlerdir ve bu durumda diğer farzlar da buna kıyas edilebilir.[371]
d) Mâlikîlere göre: Teşrik günlerinden ilk gün hariç, diğer iki günde, oruç tutacağını adayan kimsenin oruç tutması caizdir. Ama o günlerde ramazan orucu kaza edilmez. Aynı zamanda zihar veya kati keffaret oruçlarına başlanılmaz.[372]

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

81 nolu Ebû Said hadisi sahihtir. Bu bapta Ömer b. Hattab ile Ebû Hüreyre (r.a.) dan Buharî ve Müslim'in yaptığı bir diğer rivayet bulunuyor. Ayrıca Müslim, aynı konuda Hz. Aişe'den (r.a.) yaptığı bir diğer rivayetinde teferrüd etmiş bulunuyor. Nevevî, Müslim'in bu rivayetinin sahih olduğunu Müslim şerhinde belirtmiştir.
Sonuç olarak diyebiliriz ki; İki bayram gününde oruç tutmanın haram olduğu hakkında ilim adamlarının icma'ı vardır, ister bu iki günde nafile, ister adak, isterse keffaret olsun hiçbir oruç tutulmaz. Nitekim İmam Şafiî ve cumhur, bu iki günde oruç tutacağını adayan kimsenin adaması bir hüküm ifade etmez ve onu kaza etmesi de gerekmez demişlerdir. İmam Ebû Hanife'ye göre, adaması bağlantı yapar ve kazası gerekir. Aynı zamanda adadığı orucu bu iki günde tutarsa, kerahetle yeterli olur.
82 nolu Ka'b b. Mâlik hadisi üzerinde fazla durulmamıştır. Muhaddislerin bir kısmına göre, istidlale salihtir.
83 nolu Sa'd b. Ebî Vakkas hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar tahric etmiştir. Mecmeu'z-Zevâid'de bunun ricalinin sahih olduğu belirtilmiştir.[373]
84 nolu Enes hadisinin isnadında Muhammed b. Halid et-Tahhan bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Zehebî bu zat üzerinde durmamış ve herhangi bir tesbitte bulunmamıştır.
Bu bapta Darekutnî'nin Abdullah b. Hazafe'den yaptığı bir rivayet bulunuyor ki, lafzı şöyledir:
"Bu günlerde oruç tutmayın. Çünkü bu günler yeme, içme ve cinsel sevişme günüdür."
Ancak bu hadisin isnadında Vâkıdî bulunuyor. O bakımdan zayıf kabul edilmiş ve istidlale salih görülmemiştir.
Bu anlamda bir diğer hadisi Darekutnî Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet etmiştir. Ancak onun da isnadında Sa'd b. Selam bulunuyor ki, Vâkıdî ile aynı ayarda sayılmıştır. Zehebî bu isim üzerinde de durmamıştır.
Taberânî'nin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı bir rivayet bulunuyor. Ancak onun isnadında İsmail b. Ebî Habib bulunuyor. Bu zatın zayıf olduğuna Şevkanî dikkat çekmiştir.

Bu bapta Ebû Ya'la'nın ve Abd b. Humeyd'in Amr b. Halde'den yaptıkları bir rivayet bulunuyor ki, isnadında Musa b. Übeyde er-Rebezî yer almaktadır ki bu zatın.zayıf olduğu söylenir. Nitekim Zehebî bu zat hakkında şu malumatı vermektedir: İmam Ahmed: "Onun hadisi yazılmaz" demiş; Nesâî: "O zayıftır" tesbitinde bulunmuş; İbn Maîn: "O, kayda değer bir ravi değildir" görüşünü ortaya koymuştur. İbn Sa'd ise, onu sıka (güvenilir) olduğunu, ancak rivayetinin ihticace salih olmadığını söylemiştir. Yakub b. Şeybe ise: "O, saduktur, ama zayıftır" diyerek tezkiye etmiştir.[374]
Bu konuda Müslim'in kendi sahihinde rivayet edip İbn Hibban'ın tahric ettği bir diğer hadis de şöyledir:
"Teşrik günleri yeme ve içme günleridir."[375]
İbn Hibban bu anlamda başka bir hadisi Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiştir. Yine İbn Hibban, Hâkim ve Bezzar, Ukbe b. Amir (r.a.) dan şu hadisi rivayet etmişlerdir:
"Teşrik günleri, yeme, içme ve namaz günleridir. Artık o günlerde bir kimse oruç tutmasın."
Rivayet edilen bu ve benzeri hadislerle istidlal edilerek, teşrik, günlerinde oruç tutmanın haram olduğu hükmü ortaya konmuştur.
Bununla beraber ashab-ı kiram'dan bu konuda, farklı görüş ve ictihadların rivayet edildiğini görüyoruz:
İbn Münzir'in Zübeyr b. Avvam (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, onun bu günlerde oruç tutmaya mutlak cevaz verdiği anlaşılıyor. Ashabdan Ebû Talha'mn da aynı görüşte olduğu nakledilmektedir.
Hz, Ali, Abdullah b. Amr ve birkaç sahabinin bu günlerde oruç tutmanın mutlaka caiz olmadığını söyledikleri haber verilmektedir. İmam Şafiî'den de en meşhur olan kavi bu doğrultudadır.
İbn Ömer, Aişe ve Ubeyd b. Umeyr (Allah hepsinden razı olsun), hacc-i temettü' yapıp kurban kesmeğe gücü yetmeyen kimse dışında başkasının teşrik günlerinde oruç tutmasının caiz olmadığını belirtmişlerdir.[376] İmam Mâlik de aynı görüştedir.
İmam Evzâî ve onun ekolünde yer alanlara göre, teşrik günlerinde muhsar ve karın olan hacılar da oruç tutabilir.[377]
Böylece ilim adamlarının bir kısmı Ka'b, Sa'd ve Enes hadisleriyle; bir kısmı da Hz. Aişe hadisiyle istidlal etmiştir. Dört mezhep imamları da bu konuda farklı ictihad ortaya koymuşlardır. Hadis ve rivayetlerin hem çokluğu, hem de farklı anlam taşıması bu konuda farklı görüş ve ictihadların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Çıkarılan Hükümler

1- İki bayram: Ramazan ve Kurban bayramı günleri oruç tutmak haramdır. Zira bu günler yeme, içme ve meşru ölçüler içinde eğlenme, dost ve yakınlarla bir araya gelme ve ikramda bulunma günleridir.
Bu, Hanefilerin görüş ve ictihadıdır.
2- Teşrik günleri olan, zilhiccenin onbir, oniki ve onüçüncü günlerinde oruç tutmak haramdır.
3- Şek günü de oruç tutmak caiz değildir.
4- Hacc-i temettü' yapan kimsenin, kurban kesmeye durumu müsait değilse, teşrik günleri oruç tutabilir. Bu, İmam Şafiî'nin Kavl-i Kadîm'i ve İmam Mâlik'in görüşüdür.
5- Bayram günlerinde hiçbir oruç tutulmaz. Teşrik günlerinde ise, nafile oruç tutmak caizdir. Bu, Hanbelîlerin görüşüdür.
6- Böylece müctehidlerin bir kısmına göre, bayram ve teşrik günlerinde oruç tutan kimse asi sayılır, yani Resulüllah'ın (s.a.v.) tavsiyesine uymayıp kendi arzusuna göre amel etmiş olur. Ekserin görüş ve içtihadı bu doğrultudadır.
7- Bayram veya teşrik günü oruç tutacağını adayan kimsenin de bu adağı hükümsüz sayılır. Zira bu günlerde oruç tutmak yasaklanmıştır. Yine ekserin görüş ve ictihadı da bu anlamdadır.
8- Sözü edilen günlerde oruç tutmayı adayan kimsenin o günlerde oruç tutamayacağına göre, bilahare adadığı orucu kaza etmesi gerekir mi? Müctehidlerin çoğuna göre gerekmez.

İtikaf

İtikaf: Sözlük olarak, iyi olsun, kötü olsun bir şeye gerekli olmak ve nefsi ona bağlamak anlamına gelir. Terim olarak, Cenab-ı Hakk'a yakınlık sağlamak niyet ve azmiyle cami ve mescide gerekli olup bir süre orada kalıp dışarıyla ilgiyi kesmektir.
İtikafın meşruiyeti sünnet ile sabit olmuştur. Yapılan sahih rivayetlere göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz her ramazanın son on gününde Mescid'e kapanıp itikaf niyetiyle orada taat ve ibadetle meşgul olur ve zaruri ihtiyaçları dışında dünya işlerinden uzak kalırdı.
Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte ashabından da bazı kişiler itikafta bulunurdu. O'nun vefatından sonra da hem ashabı, hem de zevceleri bu sünneti sürdürmüşlerdir.
İtikaf: Vacip, müekked sünnet ve müstehab olmak üzere üç kısıma ayrılır:
Vacip olan itikaf, adanılan itikaftır. Müekked Sünnet olan itikaf, ramazanın son on gününde yapılan itikaftır. Müstehab olanı ise, bu ikisi dışında yapılandır.[378]
İslâm, insan ruhunu geliştirmek, kalbini kutsal hava ile doldurup yatışkanlığa kavuşturmak, onu bir süre dünya dağdağasından uzak tutup Mevlası'yla başbaşa bırakmak ve merhamet duygusunu, çok feyizli çizgiye yaklaştırmak ve onu arındırmak suretiyle kamil olma düzeyine eriştirmek için birçok ibadetleri meşru kılmıştır. İtikaf da o ibadetlerden biri ve merğub olanıdır.
Kendini bütünüyle dünyalığa verip kutsal değerlerden, manevi hazlardan uzak kalan kişiler çok sürmez maddeyi ilahlaştırma basiretsizliğine mübtela olurlar ve tedavisi çok zor derûnî bir hastalığa yakalanırlar. Dönüş yapmadıkları, manen tedavi görmedikleri takdirde gelecekleri çok karanlık olur.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçenin şöyle haber verdiği bildirilmektedir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, ramazanın son on gününde itikaf ederdi. Bunu vefat edinceye kadar (böylece) sürdürdü" [379].
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, ramazanın son on gününde itikaf ederdi."[380]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ramazanın son on gününde itikaf ederdi. Bir sene (ramazanda) itikaf etmedi. Ama gelecek yıl yirmi gün itikaf etti."[381]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz itikaf etmek istediği zaman, sabah namazını kıldıktan sonra itikaf edeceği yere girerdi. Ramzanın son on gününde itikaf etmeği murad edince, kendisi için bir hibâ' (çadırımsı bir örtü) konulmasını emrederdi. Nitekim Hz. Zeyneb de kendisi için bir hibâ' konulmasını emretti, onun için hibâ' kondu. Peygamberin (s.a.v.) diğer zevceleri de hibâ' konulmasını emrettiler ve onlar için de hibâ' konuldu. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz sabah namazını kıldıktan sonra, bir de ne görsün, çadırımsı örtüler konulmuş. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Onlar iyilik mi arzu ediyorlar?"
Kendisi için konulan hibâ'nın sökülmesini emretti. Böylece ramazan ayında itikaf etmeyi terketti ve tâ ki Şevval ayının son on gününde itikaf etti."[382]
Tirmizi'nin yaptığı rivayette şöyle deniliyor:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz itikaf etmek istediği zaman, sabah namazını kıldıktan sonra itikaf yerine girerdi."
Nâfi'in, İbn Ömer (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz itikaf etmek istediği zaman onun için (itikaf edeceği yere) yatağı (döşeği) veya üzerinde yattığı şeriri Mescid'deki Tevbe Ustüvanesi'nin önüne veya arkasına konurdu."[383]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, ayhali olduğu halde, hücresinde bulunup Mescid'de itikaf etmekte olan Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in o hücreye doğru uzattığı başını tarardı... Hem Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz itkaf halinde bulunduğu süre içinde eve ancak insanın birtakım tabii ihtiyacı için girerdi."[384]
Yine Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:
"(İtikatta bulunduğum zaman) bir ihtiyaçtan dolayı eve girmem gerektiğinde, içeride hasta bile bulunsa, onun halini sormaz ve öylece geçip giderdim."[385]
Hz. Safiyye (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz itikafta bulunuyordu, ben geceleyin gelip onu ziyaret edip konuştum. Sonra evime dönmek üzere kalktım, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz de benimle birlikte kalktı ve beni evime döndürmek üzere dışarı çıktık."[386]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v) Efendimiz mu'tekif bulunduğu halde hastanın yanından geçer ve tavrını değiştirmeksizin yoluna devam ederdi de hastayı sormak için ona meyletmezdi.."[387]
Yine Hz Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Mu'tekife (itikaf eden kimseye) sünnet olan şudur ki, hiçbir zaman hastayı ziyaret edip sormamak, hiçbir cenazeye hazır olmamak ve hiçbir kadına dokunmamak ve onunla cinsel yaklaşmaya yol açan davranışta bulunmamak va ancak lüzumlu olan ihtiyacı için dışarı çıkmak. İtikaf ancak oruç ile olup (gerçekleşir) ve itikaf ancak cemaati olan cami'de (caiz) olur."[388]

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre:
"Ömer (r.a.), Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den sorarak şöyle demiştir:
"Ben cahiliyet döneminde Mescid-i Haram'da bir gece itikaf etmek üzere nezretmiş (adamış)tım (Şimdi nezrimi yerine getirmem gerekir mi ?)." Efendimiz ona:
"Nezrini yerine getir" buyurmuştur."
Buhari ise bu rivayetin sonunda şu cümleyi de nakletmiştir:
"Ve bir gece itikaf et."[389]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Mu'tekif (itikaf eden kimse) üzerine, adamadığı takdirde oruç gerekli değildir."[390]
Huzeyfe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçenin İbn Mes'ud'a (r.a.) şöyle dediği belirlenmiştir: "Elbette sen çok iyi bilirsin ki, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"İtikaf ancak üç mescidde (sahih) olur" Veya Resulüllah (s.a.v.):
"İtikaf ancak cemaat mescidinde olur" buyurmuştur.[391]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz kadınların (eşlerin) den bazısı ile -eşi müstehaza olup kan gördüğü halde- birlikte itikaf etmiştir. Hatta bazan müstehaza olan kadının, gelen kandan dolayı altına teşt (leğen) koyduğu olurdu."[392]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal Ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İtikaf aslında sünnettir. Ama adamak suretiyle vacip olur. Meselâ "Allah için bir gün veya bir hafta ya da bir ay itikaf etmeyi kendime gerekli kılıyorum" derse, bu bir adamak olur ve belirlediği şekilde itikaf etmesi gerekir. Veya "Allah hastama şifa verirse bir ay oruç tutacağım" der ve hastası da şifa bulursa, bir ay oruç tutması vacip olur.
İtikafin sıhhatinin şartları şunlardır: İtikaf edecek kişinin müslüman, akıl olması, cenabetten, ayhali ve loğusalıktan temizlenmiş bulunması.. Ayrıca itikafa niyet etmesi ve vacip olan itikafta ise, mu'tekifin oruçlu bulunması da şarttır.[393]
İtikaf: Vacip, müekked sünnet ve müstehab olmak üzere üç kısıma ayrılır. Vacip olan itikaf, adanılan itikaftır. Müekked olanı, ramazanın son on gününde yapılan itikaftır. Müstehab olanı ise, bu ikisi dışında yapılan itikaftır.
Niyet edilip itikafa giren kimsenin, yaptığı itikaf vacip ise, oruçlu olması ve itikafının ezan ve ikaamet okunup içinde cemaatle namaz kılınan bir cami veya mescidde yerine getirmesi gerekir.
Kadınlar ise, cami ve mescidlerde değil, evlerinin uygun bir odasında itikafa girerler. Cami veya mescidde itikafa girmeleri kerahetle caizdir.
İtikafa giren kimsenin, itikaf süresinde cinsel temasta bulunması yasaktır.
b) Şafîilere göre: İtikaf her vakitte müstehabdır. Kadir gecesi'nin feyiz ve rahmetine erişmek için ramazanın son on gününde itikafa girmek ise efdaldır.
İtikaf ancak mescidde yerine getirilirse sahih olur. İçinde cemaatle namaz kılınan cami'de yerine getirilmesi daha uygun olur.
İmam Şafiî'nin Kavl-i Cedîd'ine göre, kadının evinde mescid olarak belirlenen ve ona göre düzenlenen kısmında itikafa girmesi sahih olmaz.
Mescid-i Haram'da itikafa gireceğini adayıp belirleyen kimsenin, onu aynen yerine getirmesi vacip olur. Bunun gibi Mescid-i Nebî (Ravza-i Mutahhara) veya Mescid-i Aksa'da itikafa gireceğini adayan kimsenin de bu adağını aynen yerine getirmesi gerekir. Ancak bu iki mescidde itikafa gireceğini adayan kimsenin, onların yerine Mescid-i Haram'da itikafa girmesi yeterli olur. Mescid-i Haram'da itikafa gireceğini adayan kimsenin ise, bu adağını ancak Mescid-i Haram'da yerine getirmesi gerekir.[394]
İtikaf için girilen yerde kısa bir süre bile olsa durmak şarttır. Bazısına göre, en az bir gün bulunmak şarttır.
İtikaf, cinsel temasla hükümsüz olur. Cinsel temasa yol açan davranışlarda bulunup inzal vaki olursa, yine de itikaf hükümsüz olur; En sahih kavi de budur.
İtikaf esnasında güzel koku sürmenin, süslenmenin ve oruçlu bulunmamanın bir zararı yoktur, yani bu gibi davranışlarda bulunmakta bir sakınca görülmemiştir. Yalnız geceleyin itikafa girmek de sahihtir.
Oruçlu olarak itikaf edeceğini adayan kimseye, oruçlu olarak itikafa girmesi vacip olur.
Aynı zamanda itikafa niyet etmek de şarttır. Zarurî ihtiyaç dışında itikafta bulunduğu yerden çıkarsa itikafı bozulur, yeniden başlaması gerekir.
İtikafin sahih olabilmesi için, itikafa giren kimsenin müslüman, âkil olması ve cenabetten, ayhalinden temizlenmiş bulunması gerekir.
Birkaç gün üstüste itikafa gireceğini adayan kimseye, o günleri ardarda itikafla geçirmesi vacip olmaz. Adadığı günleri ayrı ayrı zamanlarda itikafa girerek tamamlayabilir. Ama bir gün için itikafa gireceğini adayan kimsenin, o günün saatlarını ayırarak aralıklı itikaf etmesi caiz olmaz, belirlediği günün tamamını itikafta bulunarak tamamlaması gerekir.
İtikafta bulunduğu yerden elini, ayağını veya başını dışarı çıkarmasında bir sakınca yoktur.[395]
c) Hanbelîlere göre: İtikaf sünnettir. Ancak kişi onu adarsa vacip olur. Aynı zamanda oruçsuz olarak itikafa girmek caizdir. Meğerki kişi itikafla birlikte oruç tutmayı adamış olsun; o takdirde oruç tutması vacip olur.
İtikaf ancak cemaatle namaz kılınan cami'de caiz olur. Kadınlar ise, herhangi bir cami ve mescidde itikafa girebilirler. Çünkü cemaatle namaz kılmak onlar üzerine vacip değildir. Ancak kadın mescidde bulunduğu sürece kendisini gözlerden uzak tutup koruyacak perde arkasında bulunması müstehaptır.
İtikaftan ancak belli bir hacet veya cuma namazına katılmak için çıkılır. Lüzumlu ihtiyaçlar dışında çıkmak caiz değildir. Aynı zamanda kişi itikaf süresince hastayı sormak üzere çıkmaz ve cenaze namazına katılmaz.
İtikaf esnasında cinsel temasta bulunmak, itikafı bozar. Vacip bir itikaf ise, yeniden başlanması gerekir.
İtikaf günlerinde kişi ticaretle ve sanatla meşgul olmaz. Namaz kılmak, Kur'an okumak, Allah'ı anmak, Peygamber Efendimiz'e salât-ü selam getirmekle vaktini değerlendirir.
İtikafa giren kimsenin bulunduğu cami veya mescidde yemek yemesi, nikah akdinde bulunması caizdir.
İtikaf esnasında bulunduğu cami veya mescidde ayhali olan kadın, o cami veya mescidi terkeder ve cami avlusunda veya evinin bir odasında itikafını sürdürür.[396]
Böylece Şafîî ve Hanbelî imamları, itikafa giren kimselerin oruçlu olmasının vacip olmadığı hususunda 107 nolu İbn Abbas hadisiyle istidlal etmişlerdir. Hanefî ve Mâliki imamları ise, diğer hadislerle ve bir de Bakara Suresi 187. ayetle istidlal ve ihticac etmişlerdir.
d) Mâlikîlere göre: İtikaf ancak oruçlu bir vaziyette yapılır. Kasden orucunu bozan kimsenin itikafı da bozulmuş olur. Bir hastalıktan dolayı orucunu bozarsa, itikafını yarıda bırakır ve sonra sağlığına kavuşunca, kaldığı yerden tamamlar.
İtikafa girmiş bulunan kimse gece veya gündüz unutarak eşiyle cinsel temasta bulunursa itikafı bozulur ve yeniden itikafa girmesi gerekir. Aynı zamanda itikafta bulunan kimsenin kendi eşiyle cinsel temasa yol açacak şekilde oynaşması ve tenini onun tenine dokundurması da itikafı bozar.
itikafta bulunan kimsenin cuma günü cuma namazı içinçıkmasında ve ihtilam olup da elbisesini yıkamak üzere bulunduğu yerden ayrılmasında bir sakınca yoktur. Diğer lüzumlu ihtiyaçlarını gidermek veya karşılamak üzere çıkması ve işini bitirir bitirmez itikaf yerine dönmesinde de bir sakınca görülmemiştir.
İtikafta bulunan kimsenin cenaze namazına katılması ve hastayı ziyaret etmesi uygun görülmemiştir. Ama kendisini meşgul etmeyecek kadar az ve hafif ölçüde alım-satımda bulunmasında bir sakınca yoktur. Saç ye tırnak kesmesi doğru değildir. Güzel koku sürünmesi sakıncalı görülmemiştir. Bunun gibi nikah ahdi yapması ve yaptırması da itikatı bozmaz.[397]

Hadislerin Tahlili

96, 97 ve 98 nolu hadisler sahihtir ve istidlale salihtir. Hepsi de itikafin meşruiyetine delalet etmekte ve onun sünnet olduğunu yansıtmaktadır. Aynı zamanda adanmadığı takdirde vacip olmadığına dolaylı şekilde delalet vardır.
Ayrıca ramazanın son on gününü itikaflı geçirmenin müstehab olduğu da bu rivayetlerden istidlal edilmiştir. Ramazanda belirtilen son on günde itikafa girilmediği takdirde gelecek yıl kaçırılan o itikafı kaza etmek de müstehab sayılmıştır. Ancak müctehidlerin çoğu bu rivayetle istidlal etmemiştir.
99 nolu Hz. Aişe hadisi sahih sayılmış ve birçok hükümler taşıması bakımından üzerinde hayli durulmuştur. Bundan istidlal edilen hususlar şunlardır:
a) İtikafin ilk vaktinin sabah namazından sonra olması müstehabdır. Nitekim İmam Evzâî ile İmam Leys ve es-Sevrî'nin de ictihadları bu doğrultudadır. Eimme-i Arbaa ise, ilk vaktinin güneş batmadan biraz önce başlayacağını belirtmişler ve yukarıdaki hadisi tevil edip Resulüllah'ın (s.a.v.) gecenin evvelinde itikafa girdiğine kail olmuşlardır. Ancak sabah namazından sonra kendisine itikaf için ayırdığı yere çekildiği dikkate alınarak "sabah namazından hemen sonra itikafa girerdi" denilmektedir.
b) Camilerde itikafa giren kimsenin bir köşede perde asmak suretiyle kendine özel bir yer ayırması müstehabdır.
c) Kişinin zevceleriyle birlikte aynı yerde itikafa girmesi uygun değildir.
d) Ramazanın son on gününde bir sebepten dolayı itikafa giremiyen kimsenin Şevval ayının son on gününde girmesinde bir sakınca yoktur.
Buhari'de ise, Resulüllah'ın (s.a.v.) ramazanın son on gününde terkettiği itikafı Şevval'in ilk on gününde yerine getirdiği belirtilmektedir. Bu rivayetle istidlal eden ilim adamları, itikafa girilen günlerde oruç tutmanın vacip olmadığını söylemişler ve Şevval'in ilk gününün bayram günü olduğuna, o gün oruç tutmanın haram olduğunu dikkate alarak hüküm çıkarmışlardır.[398]
Aynı zamanda bu hadisle istidlal edenler şu hükmü de istinbat etmişlerdir:
İbadete başlanıp girildikten sonra onu bırakıp çıkmak caizdir. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) itikafa niyet edip girdikten sonra onu bırakıp çıkmıştır,

100 nolu Nâfi' hadisinin İbn Mâce Süneni'nde geçen ricalinin hepsi de sıka (güvenilir) dir. Mescidde itikafa giren kimsenin kendine bir yaygı veya minder gibi bir şey kullanması caizdir. Nitekim Resulüllah'ın (s.a.v.) böyle yaptığı hadis metninden açıkça anlaşılmaktadır. Böylece cami ve mescidde ibadet için bir yer belirlemekte bir sakınca görmeyenler olmuşsa da bunun sadece itikada ilgili bulunduğuna şüphe yoktur.
101 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir ve birkaç hüküm taşımaktadır. Şöyle ki:
a) İtikafa giren kimsenin itikaf süresince temizlenmesi, taranması ve güzel koku sürünmesi caizdir, bunda bir sakınca yoktur.
b) İtikafta bulunan kimsenin temizlenme hususunda başkasının yardımından yararlanmak için başını veya bedeninin bir kısmını dışarı çıkarmasında bir sakınca yoktur.
c) Tabiî ve zaruri ihtiyaçları gidermek için dışarı çıkmak da caizdir.
d) İtikafta olan kimse, hacetini gidermek üzere dışarı çıkınca gittiği yerde bir hasta ile karşılaşırsa, onu sormaz, ziyarette bulunmaz. Sadece yanından geçip ne maksatla çıkmışsa onu yerine getirir. Nitekim 102 nolu Hz. Aişe hadisi buna delalet etmektedir.
103 nolu Hz. Safiyye hadisi sahih kabul edilmiştir. Hadisten birkaç hüküm istinbat edilmiş ve ihticace salih görülmüştür:
a) İtikafta olan kimsenin eşinin veya bir yakınının gelip yardımcı olması, ihtiyaç görülen konularda konuşması caizdir.
b) Gelen eşinin yalnız başına gecenin karanlığında ayrılıp evine gitmesinde bir sakınca görüyorsa, itikaftaki kişi onu evine kadar götürebilir.
104 nolu Hz. Aişe hadisi de, itikaftan çıkıp hacetini yerine getirmek isteyen kimsenin hasta sormasının müstehab olmadığına delalet etmektedir.
Ancak bu hadisin isnadında Leys b. Ebî Süleym bulunuyor ki bu zat hakkında bazı şeyler söylenmiştir: İmam Ahmed'e göre, muzdari-bu'l-hadistir. Yahya b. Maîn ve Nesâî'ye göre zayıftır. Abdülvaris'e göre, Leys, ilim kabıdır.[399]
105 nolu hadisi aynı zamanda Nesâî tahric etmiş ve ancak o, "es-sünnet" lafzını zikretmemiştir. Böylece bu hadisin ravilerinden sadece Abdurrahman "kalet es-sünnetü" lafzını nakletmiştir. Bu zat Medineli olup Kureyş Kabilesi'ndendir. Müslim kendi sahihinde ondan rivayet tahric etmiş, Yahya b. Maîn onun sıka olduğunu söylemiştir.
Böylece itikafa giren kimsenin hasta ziyaret etmesi, cenaze namazına çıkması caiz değildir. Bazısına göre, cuma namazına çıkması da caiz değildir; aksi halde itikafı bozulur. Nitekim İbn Hacer'in Hz. Ali (r.a.) den yaptığı rivayette de bu hususlara yer verilmiş ve onları işlemesi caiz değildir denilmiştir.[400]
Ne var ki, müctehidlerin önemli bir kısmı bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmamıştır. Nitekim İbn Mes'ud (r.a.), Hasan el-Basrî, İmam Şafiî, İmam Ahmed, İmam İshak ve onlara uyanlara göre, itikaf için oruç şart ve vacip değildir. Zira bir saat veya çok az bir süre bile itikafa girmek caizdir ve yeterlidir. Böyle kısa bir süre içinde zaten oruç tutmak söz konusu olamaz. Bunlar bu konuda 96 ve 97 nolu hadislerle istidlal etmişlerdir. Aynı zamanda 98 nolu hadisi de şahit olarak ele alıp ona göre istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
İtikaf için orucun şart olduğunu, İbn Abbas, İbn Ömer, İmam Mâlik, İmam Evzâî, îmam Sevrî ve İmam Ebu Hanife istidlal etmişlerdir.
Hadisin son kısmında *"îtikaf ancak cemaati olan camide (caiz) olur"* cümlesi üzerinde de hayli durulmuştur. Hadisle istidlal etmeyenler bu cümleyle de istidlal etmemişlerdir. O bakımdan konu hakkında müctehidlerin görüş ve tesbitleri farklıdır. Bununla beraber cumhura göre, her cami ve mescidde itikaf caizdir. Ancak kadınların kendi ev ve odalarında itikafa girmeleri gerekir. İmam Ebu Hanife bunu, evde mescid olarak ayrılan yer olarak belirtmiştir. Ayrıca İmam Mâlik'e göre, erkeklerin de kendi evlerinde itikafa girmeleri caizdir. Çünkü itikaf nafile bir ibadettir ve bu ibadet için en elverişli yer, kişinin kendi evidir.
106 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir. Buhari'nin tesbit ve naklinde hadisin son kısmı şöyle belirtilmiştir: *"O halde bir gece itikaf eyle.."*.
İlim adamları bu cümle üzerinde durarak itikafın oruçsuz bir halde yerine getirilmesinde bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Çünkü oruç gece değil ancak gündüz tutulabilir. Böylece nezre dayalı itikaf için de orucun vacip olmadığı ortaya çıkıyor. Müslim'in bir rivayetinde ise son cümle şu lafızla nakledilmiştir:
"O halde bir gün itikafa gir.."
İbn Hibban bu iki değişik rivayetin arasını te'lif ederek şöyle demiştir:
"Bu konularda gece denilince gündüz, gündüz denilince gece söz konusu olur."[401]
Ancak Beyhakî'nin Said b. Beşir tarikiyle yaptığı rivayette, Hz. Ömer'in (r.a.) şöyle dediği belirtilmiştir:
"Ömer şirk döneminde itikafa girmek ve oruç tutmak üzere adamış bulunuyordu. Ömer (r.a.) İslam'a girdikten sonra Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona yaptığı adamayı yerine getirmesini emretti."
Beyhakî, "Hadiste oruçtan söz edilmesi gariptir ve Said b. Beşir bu rivayette yalnız bulunuyor" demiştir. Nitekim Nesâî ile İbn Main bu rivayetin zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir. [402]
107 nolu İbn Abbas hadisini Darekutnî tahric etmiş, Beyhakî ise meykufen rivayet etmiştir. Hakim ise merfuan rivayet ettikten sonra "İsnadı sahihtir" demiştir. [403]
Bu sahih rivayetle Ebu Hanife de istidlal etmiştir.
106 nolu İbn Ömer hadisiyle, kafirin küfür döneminde yaptığı adağın İslam'a girmesiyle sakıt olmayacağı hükmü istidlal edilmiştir.
108 nolu Huzeyfe hadisini aynı zamanda İbn Ebî Şeybe tahric etmiş ve fakat merfu' olduğunu belirtmemiştir. Hadisin son kısmında ravinin şüpheli bir anlatıma yer vermesi, onunla istidlalde bulunmaya engel teşkil etmiş ve o bakımdan müctehid imamlar bu rivayeti pek dikkate almamışlardır. Zira rivayette şek, hadisin zayıf olduğunun bir başka delili ve illeti sayılır. Ancak "Cemaati olan mescid" sözü, İmam Ebû Hanife ile İmam Ahmed'in görüşünü kuvvetlendirmektedir. Ondan bir önce *"îtikaf ancak üç mescidde (sahih) olur"* cümlesine gelince: Üzerinde hayli durulmuş ve Ancak *"üç mescid için hazırlık yapılıp yola çıkılır.."* hadisinde yer alan üç mescid için yola çıkmanın efdaliyeti, onlarda itikaf etmenin lüzumuna delalet etmez.
109 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir. Kadının kocasıyla birlikte mescidde itikafa girmesinin ve müstehaza (bir illetten dolayı rahimden kan akan) kadının o vaziyette itikafa girmesinin caiz olduğu anlaşılıyor. Ancak müctehid imamların bu konu hakkında tesbit ve ictihadları farklıdır.

Çıkarılan Hükümler

1- İtikaf sünnettir. Ancak adandığı takdirde vacip olur. Üç mezhebin görüş ve ictihadı bu anlamdadır.
2- İtikaf müstehabdır. Ancak adanılırsâ vacip olur. Bu İmam Şafiî'nin görüş ve ictihadıdır.
3- Ramazanın son on gününde itikafa girmek müstehabdır.
4- Vacip olan itikafın oruçlu bir halde yerine getirilmesi vaciptir. Bu, üç mezhebin görüş ve ictihadıdır.
5- İtikaf müstehab olsun, vacip olsun ancak oruçlu bir halde caiz ve sahih olur. Bu, İmam Mâlik'in görüş ve ictihadıdır.
6- İtikaf ancak cemaatle namaz kılınan bir camide yapılabilir. Kadınların cami ve mescidde itikafa girmeleri mekruhtur. Bu, İmam Ebû Hanife ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed'in görüş ve ictihadıdır.
7- Mescid-i Nebî veya Mescid-i Aksa'da itikafa gireceğini adayan kimsenin, bu mescidlerin yerine Mescid-i Haram'da itikafa girmesi de yeterli sayılır.
8- İtikafta bulunan kimse cinsel temasta bulunursa, itikafı hükümsüz olur; yeniden itikafa girmesi gerekir.
9- İtikafın sıhhatinin şartlarına riayet gerekir. İtikafa girecek kimsenin müslüman, âkil olması, cenabetten, ayhali ve loğusalıktan temizlenmiş bulunması şarttır.
10- Az bir süre için niyet edip itikafa girmek de caizdir.
11- İtikafta bulunan kimse ancak lüzumlu ve zarurî ihtiyaçları için çıkabilir.
12- İtikaf esnasında süslenmek ve güzel koku sürünmekte bir sakınca yoktur.
13- Mu'tekifin bulunduğu yerden başını veya el ve ayağını dışarı çıkarmasında bir sakınca yoktur.
14- İtikaf için perde ile çevrili bir yer düzenlemek müstehabdır.
15- İtikafta bulunan kimse hasta ziyaretinde bulunmaz, cenaze namazına çıkıp katılmaz.
16- Kadınların kendi evlerinde itikafa girmesi caizdir.

Ramazanın Son On Günü Ve Kadir Gecesi

Ramazan bütünüyle rahmet ve gufran ayıdır. Ruhları serinletecek, kalpleri yatıştıracak, vicdanları geliştirecek, merhamet duygularını harekete geçirecek manevi, kutsal hava bu ayda esmeye başlar. Kul ve millet hakkı dışında kalan günahlar bu ayda bağışlanır, ilahi rahmet ve gufran kapıları bu ayda mü'minlerden yana bütün genişliğiyle açık tutulur. Arınmak isteyenler için bütün imkanlar seferber edilir. Melekler bu ayda durmacfan rahmet saçıp mü'minlerle kaynaşır.
O bakımdan Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ramazan girince ibadetini daha da arttırır ve esen rüzgardan daha cömert olurdu. Ramazanın son on gününde itikafa girer ve o günleri daha çok ibadet, taat, zikir, tesbih ve tahmidle ihya eder; Cenab-ı Hakk'ı razı etmenin bütün inceliklerini düşünür ve uygulardı.
Ramazanın son on gününde gizlenen Kadir Gecesi ise, ilahi rahmetin haşmet ve genişliğiyle tecellisine mazhar bir gecedir. Başta büyük melek Cibril (a.s.) olmak üzere sayısı belirsiz rahmet melekleri bu gece yeryüzüne iner ve Cenab-ı Hakk'a yönelip ibadet eden mü'minlerle müsafahada bulunur, rahmet kanatlarını onlara dokundururlar. Aynı zamanda o mü'minler için rahmet ve gufran dilerler. Kadir Gecesi böylece fecir doğuncaya kadar hep selam, selamet, rahmet ve gufranla dopdolu geçer.

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:

"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, ramazanın son on günü girince geceyi ihya eder, ev halkını uyandırır, eteğini toplayıp bütün ciddiyet ve heyecanıyla ibadete yönelirdi."[404]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim Kadir Gecesi, inanarak ve sevabını yalnız Cenab-ı Hakk'tan bekleyerek kalkar (da ibadet ederse), geçmiş günahları bağışlanır."[405]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Ya Resulellah! Eğer hangi gecenin Kadir gecesi olduğunu bilirsem, o gece ne diyeyim? Bu hususta ne dersiniz?" dedim. O bana:
"De ki: Allah'ım! Şüphesiz ki sen affedicisin, affetmeyi seversin; beni de affet" diye tavsiyede bulundu.[406]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim Kadir Gecesi'ni iştiyakla arzuluyorsa, onu yirmi yedinci gece arayıp arzulasın!" Veya:
"Onu yirmiyedinci gece arayıp arzulayın!"[407]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelerek şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Doğrusu ben yaşlı bir kimseyim, aynı zamanda hastalıklı bir insanım; o bakımdan gece kalkıp ibadet etmek bana çok zor geliyor. Artık sen bana bir gecede (ibadeti) emret de umarım ki Cenab-ı Hakk o gecede beni Kadir Gecesine muvaffak kılar." Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona:
"Sana gereken yedinci (yirmi yedinci) gecedir (o geceyi ihya eyle)."[408]
Muaviye b. Ebi Süfyan (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Kadir gecesi hakkında şöyle buyurmuştur:
"O, yirmi yedinci gecededir.."[409]
Zirr b. Hubeyş'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Ubey b. Kâb'ın (r.a.) şöyle dediğini işittim:
"Ona birisi diyor ki:
"Abdullah b. Mes'ud (r.a.) şöyle diyor:
"Kim bütün bir yıl gece kalkıp ibadet ederse, Kadir Gecesi'ne tesadüf eder." Bunun üzerine Ubey (r.a.) şöyle diyor:
"Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Cenab-ı Hakk'a yemin ederim ki, Kadir Gecesi Ramazan'dadır... Vallahi ben onun hangi gece olduğunu biliyorum, o yirmi yedinci gecedir. Alametleri ise şunlardır: O gecenin sabahında güneş çok beyaz pırıl pırıl doğar.."[410]
Ebû Said (r.a.) dan yapılan rivayete göre:
"Resulüllah (s.a.v) Efendimiz Ramazan'ın ilk on gününde itikafa girdikten sonra ikinci on günde keçeden mamul küçük bir kubbede itikafa girdi ki o kubbenin süddesi üzerinde hasır bulunuyordu. Resulüllah (s.a.v) o hasırı eliyle tutup kubbe cihetine itti ve sonra başını dışarı çıkartıp insanlara konuştu. İnsanlar da O'na yaklaşıp yerlerini aldılar. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Doğrusu ben ilk on günde itikaf yaptım ve bu geceyi arzulayıp durdum. Sonra ikinci on günde itikaf yaptım. Sonra da bana gelindi ve denildi ki: "Kadir gecesi Ramazan'ın son on günündedir." Artık sizden kim itikafa girmek istiyorsa, itikafa girsin."
Bunun üzerine insanlar da Peygamber (s.a.v.) ile beraber itikafa girdiler. Peygamber (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurdu:
"Doğrusu o bana tek gecede gösterildi ve ben o gecenin sabahında çamur ve su üzerinde secde ediyorum."
Peygamber (s.a.v.) yirmi birinci gecenin sabahı kalktı ve yağmur yağıyordu ve Mescidde su damlıyordu ve böylece ben çamur ile suyu gördüm ve o gece Ramazan'ın son on günü idi."[411]
Abdullah b. Üneys (r.a.) den yapılan rivayete göre: Resulüllah (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kadir Gecesi'ni gördüm, ama sonra bana unutturuldu ve kendimi o gecenin sabahında su ve çamur üzerinde secde eder gördüm."
Ravi diyor ki:
"Yirmi üçüncü gecede üzerimize yağmur yağdı ve Resulüllah (s.a.v) Efendimiz bize namaz kıldırıp ayrıldığında alnında ve burnunda su ve çamur izleri bulunuyordu."[412]
Ebû Bekir (r.a.) den yapılan rivayete göre, o, Resulüllah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın kalan dokuzunda veya yedisinde veya beşinde veya üçünde ya da son gecesinde arzulayıp arayın."
Ravi diyor ki:
"Ebû Bekir (r.a.) Ramazan'ın ilk yirmi gününde yılın sair günlerindeki gibi namaz kılar dua ederdi. Son on gün girince büyük bir gayret gösterir namaz ve ibadetini artırır."[413]
Ebû Nadre'nin Ebû Said'den yaptığı rivayette, Ebû Said kendisinin rivayet ettiği hadiste diyor ki:
"Peygamber (s.a.v) nasın (mü'minlerin) yanına çıka geldi ve şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Şüphesiz Kadir Gecesi açıkça ortaya çıktı ve ben de size onu haber vermek üzere çıktım; derken beraberlerinde şeytan bulunan iki adam tartışıp her biri kendisinin haklı olduğunu savunuyordu. O yüzden Kadir Gecesi (nın hangi gece olduğu) mı unuttum. Artık siz onu ramazanın son on günüde arzulayıp arayın: Dokuzunda, beşinde, yedisinde..."[414]
İbn Abbas (ra.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kadir Gecesi'ni Ramazanın son on gününde arzulayıp arayın: Kalan yedinci, kalan dokuzuncu, kalan beşinci günlerde.."[415]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in ashabından bazı adamlar rüyalarında Kadir Gecesi'ni ramazanın kalan yedisinde görmüşlerdi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurdu:
"Sizin gördüğünüz rüyanın son yedi güne tevafuk ettiğini görüyorum. Artık kim Kadir Gecesi'ni arayıp görmek istiyorsa onu son yedi günde arasın."
Peygamber (s.a.v) bu konuda şunu da buyurdu:
"Sizin rüyanızın son on günle ilgili olduğunu görüyorum. O halde Kadir Gecesi'ni son on günün tek günlerinde arayın."[416]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Kadir Gecesi'ni ramazanın son on gününde arzulayıp arayın."[417]
Buhari'nin rivayetinde *"Son on günün tek sayılarında arayın..."* buyurulmuştur.

Tahliller Ve Diğer Rivayetler

130 nolu Abdullah b. Üneys hadisini kuvvetlendirir anlamda birçok rivayetler daha vardır. İshak'ın kendi Müsned'inde yaptığı rivayete göre, Benî Beyaze'den bir adam, Peygamber (s.a.v) Efendimize şöyle demiştir:
"Ya Resulellah! Benim bir çöl hayatım vardır ki (daha çok orada) olurum. O bakımdan bana Kadir Gecesi'ni emir buyur.." Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v) ona:
"Yirmi üçüncü geçe (mescide) in" buyurdu.
İbn Ömer'den merfuan yapılan rivayette deniliyor ki:
"Kim Kadir Gecesi'ni arzu edip araştırmak istiyorsa, yedinci gece araştırsın."
İbn Abbas'ın (r.a.) Ramazan'ın yirmi üçüncü gece ev halkını uyandırdığı rivayet edilmiştir. Abdurrezzak'ın Yunus b. Seyf tarikiyle yaptığı rivayette, tabiînden Saîd b. Müseyyeb şöyle demiştir: "Ashabın sözü, Kadir Gecesi'nin yirmi üçüncü gece olduğu üzerinde bir doğrultu arzetmektedir." Tabiîn'den Mekhul da Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın yirmi üçüncü gecesi olarak kabul ederdi.[418]
131 nolu Ebû Bekre hadisini Tirmizî sahihlemiştir. Onu kuvvetlendirir anlamda Ahmed b. Hanbel'in Ubade b. Samit (r.a.) den rivayet ettiği bir hadis bulunuyor. Böylece Ramazan'da Kadir Gecesi'ni son on gün içinde ve daha çok ramazanın bitimine dokuz, yedi ve beş veya üç gün kala aranması söz konusudur. Aynı zamanda en son gece aranması da böyledir.
İmam Şafîî diyor ki:
"Benim yanımda rivayetlerin en kuvvvetlisi, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın yirmi birinci gecesiyle ilgili olanıdır."
132 nolu Ebû Nadra hadisi sahihtir. Böylece mü'minlerin bir mesele üzerinde tartışıp iddialaşmaları; birinin diğerini haksızlıkla ittiham edip sırf kendini haklı göstermeye çalışması iyi karşılanmamış ve bu gibi davranışların manevi cezaya sebep olduğu ortaya çıkmıştır.
Böylece hadisin zahiri delaletinden Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son on günü içinde belirtilen üç gecede aranması söz konusudur.
133 nolu İbn Abbas hadisi 132 nolu Ebû Nadra hadisini kuvvetlendirmekte ve sözü edilen üç geceden birinde Kadir Gecesi'nin tecelli edeceği neticesini vermektedir.
Buhari'de ise, bu hadis şu lafızla rivayet edilmiştir:
"Kadir Gecesi Ramazan'ın son on günündedir: Dokuz gün geçtikten veya yedi gün kala.."
Bu, Kadir Gecesi'nin Ramazanın yirmi birinci veya yirmi üçüncü gecesi olduğuna delalet etmektedir.
134 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir ve istidlale elverişlidir. Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son yedi gününde aranmasına delalet etmekte ve diğer rivayetlerden kısmen ayrılmaktadır.
135 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir ve ihticace salih görülmüştür. Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son on gününde tek sayılı günlerinde olduğuna delalet etmekte ve daha önceki hadisleri kuvvetlendirmektedir.
Böylece Kadir Gecesi'nin ramazanın son on gününde yıllara nisbetle yer değiştirdiği ve daha çok tek günlerin gecesinde aranmasının isabetli olacağı ağırlık kazanmış oluyor.

Yirmi yedinci gecenin ise bu konuda ayii bir yeri ve anlamı sözkonusudur.
Cumhur bu sahih rivayetlere dayanarak Kadir Gecesi'nin özel bir yeri ve anlamı bulunduğunu hükme bağlamış ve buna muhalefet eden olmamıştır. Aynı zamanda bu gecenin Muhammed (s.a.v.) ümmeti için mahza rahmet, gufran, inayet ve bereket kılındığını belirtmiştir.

Çıkarılan Hükümler

1- Ramazan'ın son on gününü başta itikaf olmak üzere ihya etmek müstehabdır.
2- Kadir Gecesi Ramazan'ın son on gününün gecelerinden birine tesadüf etmektedir.
3- Kadir Gecesi daha çok Ramazan'ın son on gününün tek sayılı günlerinde arzulamak müstehabdır.
4- Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın yirmi yedinci gecesine tesadüf ettiği ağırlık kazanmıştır.
5- Kadir Gecesi, yıllara nisbetle Ramazan'ın son on gününde yer değiştirmekte ve daha çok tek sayılı günlerde tezahür etmektedir.
6- Kadir Gecesi'ni namaz ve sair ibadetle ihya etmek, o gecede bol bol dua ve istiğfarda bulunmak, dilek ve temennileri arzetmek sünnettir.
7- Kadir Gecesi rahmet meleklerinin yeryüzüne inip Cenab-ı Hakk'a yönelen mü'minler için dua ve istiğfar ettiği bir gecedir.
8- Kadir Gecesi'ni, inanarak ve sevabını yalnız Allah'tan bekleyerek ihya edenlerin -kul ve millet hakkı dışında- diğer günahları affedilir.
9- Kadir Gecesi'nde daha çok "Allah'ım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin; beni de affeyle" duasını dile getirmek müstehabdır.

---

[1] Bakara: 2/183.
[2] Buhari, iman: 1, 2, tefsir-i sûre: 2, 30, Müslim, iman: 20, 21, Tirmizi, iman: 3, Nesai, iman: 13, Ahmed: 2/26, 93, 120, 143.
[3] Nesai, Siyam: 13; Ahmed: 1/376.
[4] Tirmizi, savm: 7, Nesai, siyam: 8.
[5] Ebu Davud, Savm: 14; Ahmed: 6/126.
[6] Nesai, siyam: 8.
[7] Ebu Davud, savm:13.
[8] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/80.
[9] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/80, es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni Minhac: 136.
[10] İbn Kudame, el-Muğni: ¾.
[11] Şemsüddin, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/8, 9.
[12] Şemsüddin, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/9.
[13] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/193.
[14] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/209.
[15] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/210 Ancak Zehebi Mizanü'l-İ'tidal'de Hafs b. Ömer isminde 31 ravi tesbit etmiştir ki, bunların birçoğu güvenilir değildir. Darekutni bunlardan hangisini kastetmiştir, bilemiyoruz.
[16] Ebu Davud, salat: 249, İbn Mace, siyam: 6. Ahmed: 5/57, 58.
[17] Buhari, savm: 5, 11, Müslim, siyam: 6, 9, 18, Ebu Davud, savm: 4, 6, 7, Tirmizi, savm: 2, Nesai, siyam: 9, 13, 17, İbn Mace, siyam: 7, Daremi, savm: 2, Ahmed: 5/13, 63, 145.
[18] Buhari, salat: 18, eyman: 20, Müslim, siyam: 5, 6, 7, 9, Nesai, siyam: 14, 15, Ahmed: 1/218, 235, 340, 3/200, 6/33.
[19] Buhari, salat: 18, eyman: 20, Müslim, siyam: 5, 6, 7, 9, Nesai, siyam: 14, 15, Ahmed: 1/218, 235, 340, 3/200, 6/33.
[20] Buhari, savm: 11, Ahmed: 2/456.
[21] Ebu Davud, savm: 6, 7, 11, Tirmizi, savm: 2, Nesai, siyam: 13, 32, 37, 38, Ahmed: 1/221, 226, 4/314.
[22] Ebu Davud, savm: 6, 7, 11, Tirmizi, savm: 2, Nesai, siyam: 13, 32, 37, 38, Ahmed; 1/221, 226, 4/314.
[23] Bilgi için bak: Kasani/Bedayiu's-Sanayi': 2/81.
[24] Bilgi için bak: Haşiyetü't-Tahtavi: 354.
[25] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa'dan özetlenerek: 1/553, 554.
[26] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa'dan özetlenerek: 1/553, 554.
[27] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa'dan özetlenerek: 1/553, 554.
[28] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/213.
[29] Ebu Davud, savm: 6, 7, 11, Tirmizi, savm: 2, Nesai, siyam: 13, 32, 37, 38.
[30] Tirmizi, savm: 3, Buhari, savm: 11, Nesai, siyam: 37.
[31] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/215.
[32] Müslim, siyam: 28, Ebu Davud, savm: 9, Tirmizi, savm: 9, Nesai, siyam: 7, Tirmizi, Nesai, siyam: 7, Ahmed: 1/306.
[33] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/82, 83'den özetlenerek.
[34] Fethü'l-Vehhab bi Şerhi Menheci't-Tullab: 1/115.
[35] es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni'l-Minhac: 137.
[36] İbn Kudame, el-Muğni: 3/7.
[37] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/550.
[38] Tirmizi, savm: 33, Nesai, siyam: 66, 68, Daremi, savm: 10.
[39] Ebu Davud, savm: 71, Müslim, siyam: 169, 170, Nesai, siyam: 67, Ahmed: 6/49, 207.
[40] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/221.
[41] Haşiyelü't-Tahtavi Ala Meraki'l-Felah: 352, 353'den özetlenerek.
[42] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 137, 138.
[43] İbn Kudame, el-Muğni: 3/22-24'den özetlenerek.
[44] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/219.
[45] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/219.
[46] Bakara: 2/286.
[47] Buhari, savm: 47, Müslim, siyam: 136, 137.
[48] İbn Mace, siyam: 52.
[49] Ebu Davud, savm: 65.
[50] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/87'den özetlenerek.
[51] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/87'den özetlenerek.
[52] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/22.
[53] Buhari, savm: 32, Ebu Davud, savm: 28, Tirmizi, savm: 60, İbn Mace, siyam: 18, Daremi, savm: 26, Ahmed: 2/157.
[54] Ahmed: 5/277, 280, 282, 283.
[55] Ahmed: 2/157, 5/210, 276, 277.
[56] Neylü'l-Evtar: 4/224.
[57] Buhari, tıb: 11, Ebu Davud, savm: 28, 29, 30, Tirmizi, savm: 59, 61, İbn Mace, siyam: 18, Taberani, siyam: 30, 32.
[58] Buhari, savm: 32.
[59] Ebu Davud, savm: 30, Ahmed: 5/363, 364, Buhari, savm: 32, Tirmizi, savm: 59.
[60] Müsned-i Ahmed: 6/282.
[61] Mecmeu'l-Enhür: 1/248.
[62] Mecmeu'l-Enhür: 1/240.
[63] es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 141.
[64] İbn Kudame, el-Muğni: 3/36, 37'den özetlenerek.
[65] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/198.

[66] Şevkani, Fethü'l-Kadir: 4/225.
[67] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal:3/71, 5641 nolu Atâ'.
[68] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/225.
[69] et-Tahavi, Şerhu Maani'l-Asar: 2/98-102'den özetlenerek.
[70] Bilgi için bak: Neylül-Evtar: 4/227.
[71] Zehebi bu zat üzerinde durmamış ve herhangi bir tesbiti nakletmemiştir. Şevkani ise onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/228.
[72] Kan vermede boynuz kullanmak şart değildir. Bugün artık bu konuda daha sıhhi aletlerle bu ameliye gerçekleştirilmektedir. Mesele, kan vermek veya birinden kan almaktır.
[73] Ebu Davud, savm: 33, Tirmizi, savm: 24, 25, İbn Mace, siyam: 16, Daremi, savm: 25, Tâberani, siyam: 47, Ahmed: 2/498.
[74] Ebu Davud, savm: 36, 37, Buhari, et-Tarih.
[75] Mecmeu'l-Enhür: 1/242.
[76] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/92.
[77] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/93.
[78] Mecmeu'l-Enhür: 1/244'den özetlenerek.
[79] Fetevay-i Hindiyye: 1/203.
[80] Zekeriya el-Ensari, Fethü'l-Vehhab bi Şerhi Menheci't-Tullab: 1/120.
[81] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 140.
[82] İbn Kudame, el-Muğni: 3/52.
[83] İbn Kudame, el-Muğni: 3/38'den özetlenerek, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/38.
[84] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/197.
[85] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/200.
[86] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/229.
[87] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/274, 3701 nolu Şa'be.
[88] Taberani, Sevban (r.a.) dan Camiu's-Sağir: 1/24.
[89] Müsned-i Ahmed, Ebu Davud, Nesai, İbn Mace, Camiu's-Sağir: 1/24.
[90] Müsned-i Ahmed, Ebu Davud, Camiu's-Sağir: 1/24.
[91] Buhari, savm: 26, Müslim, siyam: 171, Daremi, savm: 23, Ahmed: 2/425.
[92] Darekutni, Neylü'l-Evtar: 4/231.
[93] Ebu Davud, savm: 39, İbn Mace, siyam: 15, Daremi, savm: 23.
[94] Müsned-i Ahmed: 2/395.
[95] İbn Mace, talak: 16.
[96] Haşiyetü't-Tahtavi: 360.
[97] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 140.
[98] Bilgi için bak: el-Muğni: 3/51.
[99] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/208.
[100] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/231.
[101] Nesai, Sıyam: 42; Ahmed: 2/283, 6/244; Buhari, Savm: 2; Müslim, Siyam: 120; Ebu Davud, Savm: 29; Taberani, Siyam: 57.
[102] Buhari, Tirmizi, Ebu Davud, İbn Mace, Camiu's-Sağir: 2/181.
[103] Ebu Davud, savm: 33, 35, Ahmed: 1/21, 52.
[104] Ebu Davud, Ahmed: 3/292, 319, 379, 5/376, 6/96.
[105] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/248.
[106] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 141.
[107] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 140.
[108] İbn Kudame, el-Muğni: 3/44, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/44.
[109] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/200.
[110] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/235.
[111] Buhari, savm: 23, Müslim, siyam: 65, 66, 71, 73, Daremi, savm: 2, Ahmed: 6/193, 256.
[112] Buhari, savm: 23, Müslim, siyam: 32, İbn Mace, siyam: 20, Daremi, vudu': 81, Ahmed: 1/445, 6/40, 42, 59.
[113] Müslim, siyam: 74, 79, Ahmed: 6/67, 122.
[114] Ebu Davud, savm: 35, İbn Mace, siyam: 20.
[115] Bilgi için bak: Mecmeu'l-Enhür: 1/248, Haşiyetü't-Tahtavi: 372.
[116] Bilgi için bak: Şemsüddin İbn Kudami, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/39.
[117] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/195'den özetlenerek.
[118] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/237.
[119] Bilgi için bak: Ebu Cafer et-Tahavi, Şerhü Maani'l-Asar: 2/88-96.
[120] Müslim, siyam: 79, Ahmed, Ebu Davud.
[121] Buhari, savm: 25, Müslim, siyam: 78, 80, Nesai, taharet: 122, İbn Mace, siyam: 27, Taberani, siyam: 10, 12, Ahmed: 1/243, 6/36, 183, 216.
[122] Buhari, savm: 25, Müslim, siyam: 75, 77, Ahmed: 6/308, 312.
[123] Bakara: 2/187.
[124] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/92'den özetlenerek.
[125] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 141.
[126] İbn Kudame, el-Muğni: 3/75, 76'dan özetlenerek.
[127] Bilgi için bak: Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/206.
[128] İbn Dakiyk el-Iyd, İhkamü'l-Ahkam Umdetü'l-Ahkam: 2/210.
[129] Buhari, savm: 22, 35, Müslim, siyam: 75, 78, 80.
[130] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/426, 9701 nolu Yezid.
[131] İbn Dakiyk el-Iyd, İhkamü'l-Ahkam Umdetü'l-Ahkam: 2/211.
[132] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/239.
[133] Buhari, savm: 30, nefakat: 13, edeb: 68, 95, keffaret: 2, 4, Müslim, siyam: 91, Ebu Davud, savm: 19, Taberani, siyam: 28, 29, Ahmed: 2/208, 241, 281, 516.
[134] Mecmeu'l-Enhür Şerhü Mülteka'l-Ebhur: 1/240.
[135] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/560.
[136] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/561.
[137] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/562.
[138] Sahnun, Müdevvenetü'l-Kübra: 1/198, 199'dan özetlenerek.
[139] Şevkani, Neylü'l-evtar: 4/240.
[140] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/241.
[141] Ihkamü'l-Ahkam Umdetü'l-Ahkam: 2/214, 215, sahifeden özetlenerek.
[142] Buhari, savm: 49, temenni: 8, Müslim, siyam: 59, Ebu Davud, savm: 24, Daremi, savm: 14, Taberani, siyam: 37, Ahmed: 2/23, 112, 261, 3/30, 59, 5/363, 6/89, 93.
[143] Buhari, savm: 49, Müslim, siyam: 58, Daremi, savm: 14, Taberani, siyam: 38, Ahmed: 2/231, 237, 244, 315, 345, 418.
[144] Buhari, savm: 48, 49, 50, Müslim, siyam: 59, 60.
[145] Buhari, savm: 48, Ebu Davud, savm: 24, Daremi, savm: 14, Ahmed: 3/8.
[146] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/79.
[147] Bilgi için bak: İbn Kudame, el-Muğni: 3/109.
[148] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/559.
[149] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/245.
[150] Buhari, savm: 33, 43, 44, Ebu Davud, savm: 19, 30, Müslim, siyam: 51, Tirmizi, savm: 12, Ahmed: 1/39, 48.

[151] Tirmizi, savm: 13, Ahmed: 2/238, 329.
[152] Ebu Davud, savm: 31, Ahmed: 2/450.
[153] Tirmizi, savm: 10, Ebu Davud, savm: 21, Ahmed: 3/164.
[154] Ebu Davud, savm: 21, Tirmizi, zekat: 26, Nesai, savm: 28, İbn Mace, siyam: 25, Ahmed: 2/17, 18.
[155] Ebu Davud, savm: 22.
[156] Müsned-i Ahmed.
[157] Nesai, siyam: 18, 19, İbn Mace, siyam: 22, Daremi, savm: 9, Ahmed: 2/ 377, 477, 3/32.
[158] Müslim, siyam: 46, Ebu Davud, savm: 15, Tirmizi, savm: 17, Nesai, siyam: 27, Daremi, savm: 9, Ahmed: 4/197, 202.
[159] Haşiyetü't-Tahtavi: 373.
[160] Bilgi için bak: İbn Kudame, el-Muğni: 3/76-78, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/76. Abdurrahrnan el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/577.
[161] Bilgi için bak: Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/247.
[162] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal:2/7, 2606 nolu Davud.
[163] Mizanü'l-İ'tidal: 2/214, 3493 nolu Süleyman.
[164] İbn Mace, siyam: 22.
[165] Buhari, savm: 33, Müslim, siyam: 99, 103, 104, 105, Ebu Davud, savm: 42, Nesai, siyam: 56, 58, 74, İbn Mace, siyam: 10, Taberani, siyam: 24, Ahmed: 6/46, 193, 202, 207.
[166] Müslim, siyam: 108.
[167] Buhari, savm: 36, Ebu Davud, savm: 43, Daremi, savm: 15, Ahmed: 3/317, 319.
[168] Buhari, savm: 37, Müslim, siyam: 95, 99, Tirmizi, savm: 19, Ebu Davud, savm: 42, Nesai, siyam: 59, Taberani, siyam: 23, Ahmed: 3/45, 50.
[169] Buhari, savm: 34, cihad: 106, meğazi: 47, Müslim, siyam: 87, 88, Nesai, siyam: 60, Taberani, siyam: 21, Daremi, savm: 15, Ahmed: 1/ 266, 334, 344, 5/376.
[170] Buhari, büyu': 95, Müslim, siyam: 105, Nesai, siyam: 57, Ahmed: 6/345.
[171] Müslim, siyam: 97, Nesai, siyam: 59, Taberani, siyam: 26.
[172] Ebu Davud, savm: 42, Müslim, siyam: 102, Ahmed: 3/35.
[173] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/249, 250'den özetlenerek.
[174] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 143, Yahya Zekeriya el-Ensari, Fethü'l-Vahhab bi Şerhi Menheci't-Tullab: 1/122.
[175] Şemsuddin, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/17,19'dan özetlenerek.
[176] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/202.
[177] Bilgi için bak: İbn Dakiyk el-lyd, İhkamü'l-Ahkam: 2/223.
[178] Şerhü Meani'l-Asar: 2/63.
[179] Bilgi için bak: Şerhü Meani'l-Asar: 2/62-71. sahifeler.
[180] Şevkani, Fethü'l-Kadir: 4/252.
[181] Şevkani, Fethü'l-Kadir: 4/252.
[182] Müslim, siyam: 91, 92, Tirmizi, savm: 18, Nesai, siyam: 49.
[183] Müsned-i Ahmed:3/46.
[184] Müsned-iAhmed: 1/366.
[185] Buhari, hac: 82.
[186] Tirmizi, savm: 75.
[187] Ebu Davud, savm: 45, Ahmed: 2/158, 165, 188, 210, 3/24, 5/409, 6/7.
[188] Kasani, Bedayiu's-Sanayi': 2/94, 95'den özetlenerek.
[189] el-Gamravia, es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 143.
[190] Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/19.
[191] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/202, 203.
[192] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/256.
[193] Buhari, meğazi: 47.
[194] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/478.
[195] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/480.
[196] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/479.
[197] Kitabu'l-Fıkhi Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/479.
[198] Ebu Davud, savm: 44, Tirmizi, savm: 21, Nesai, siyam: 51, 62, İbn Mace, siyam: 12, Ahmed: 4/347, 5/29.
[199] Bakara: 2/184.
[200] Buhari, tefsir: 2, 26, Müslim, siyam: 149, Ebu Davud, savm: 2, Tirmizi, savm: 75, Nesai, siyam: 63, Daremi, savm: 29.
[201] Müsned-i Ahmed: 5/246.
[202] Bakara: 2/184.
[203] Buhari, Tefsir-i sûre: 2, 25.
[204] Ebu Davud, savm: 3, 43.
[205] Haşiyetü't-Tahtavi Ala Meraki'l-Felah: 373, 374'den özetlenerek.
[206] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/573.
[207] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/575'den özetlenerek.
[208] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/575, 576'dan özetlenerek.
[209] Bilgi için bak: NeylüI-Evtar: 4/259.
[210] Darekutni, Neylü'l-Evtar: 4/260.
[211] Buhari, savm: 40.
[212] Bakara: 2/185. ayette.
[213] Darekutni, isnad-ı sahih ile, Neylü'l-Evtar: 4/260.
[214] Buhari, savm: 40, Müslim, siyam: 154, 175, 177, Tirmizi, savm: 65, Ahmed: 6/124, 131.
[215] Darekutni, İsnad-ı sahih, mevkuf, Neylü'l-Evtar: 4/261.
[216] Tirmizi, savm: 23, İbn Mace, siyam: 50, Taberani, siyam: 53.
[217] Ebu Davud, savm: 41.
[218] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/249, 250'den özetlenerek.
[219] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/250.
[220] Müdd, fitre nisbetinden farklıdır, ancak biz kolaylık olsun diye onu fitre nisbetiyle yorumladık.
[221] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 144.
[222] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 145.
[223] İbn Kudame, el-Muğni: 3/81, 82.
[224] Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/83.
[225] Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/88.
[226] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/212, 213'den özetlenerek.
[227] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 4/261.
[228] Şevkani, Neylü'l-Evtar: 4/261.
[229] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/545, 4803 nolu Abdurrahman.
[230] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/224, 6222 nolu Ömer.
[231] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 1/69, 234, 235 nolu İbrahim.
[232] Buhari, vasaya: 19, Ebu Davud, eyman: 24, Nesai, eyman: 35, Taberani, nüzûr: 1, Ahmed: 6/7.
[233] Buhari, savm: 42, Nesai, siyam: 153, Ebu Davud, savm: 41, İbn Mace, siyam: 50, Ahmed: 6/69.
[234] Müslim, siyam: 158, selam: 35, Ebu Davud, vasaya: 12, eyman: 24, İbn Mace, sadakat: 3, Ahmed: 5/349, 351, 361.
[235] Fetava-yi Hindiyye: 1/208.

[236] Mecmeu'l-Enhür Şerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/250.
[237] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 144.
[238] İbn Kudame, el-Muğni: 3/83.
[239] İbn Kudame, el-Muğni: 3/82'den özetlenerek.
[240] Sahnun, el-Müdevvenetü'l-Kübra: 1/212.
[241] Müslim, siyam: 204, Tirmizi, savm: 52, Daremi, savm: 44, Ahmed: 5/ 417, 419.
[242] İbn Mace, siyam: 33, Ahmed: 5/280.
[243] Feteva-yi Hındiyye: 1/201.
[244] Feteva-yi Hindiyye: 1/201.
[245] Me'cmeu'l-EnhürŞerhu Mülteka'l-Ebhur: 1/255.
[246] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 146.
[247] el-Muğni: 3/102, 103, Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir; 103'den özetlenerek.
[248] Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/10.
[249] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 3/250, 6341 nolu Amr.
[250] Nesai, siyam: 83, Ahmed: 6/287.
[251] Ahmed: 5/226, 297, 304, 6/128.
[252] Ebu Davud, savm: 63, İbn Mace, siyam: 40, Ahmed: 2/304, 446.
[253] Buhari, savm: 65, eşribe: 99, Müslim, siyam: 111, 112, Ahmed: 6/339, 340 .
[254] Daremi, savm: 47, Ebu Davud, savm: 50, Tirmizi, savm: 58, Nesai, menasik: 195, Ahmed: 4/152.
[255] Feteva-yi Hindiyye: 1/201, 202, Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/556.
[256] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 146, Ebu Yahya Zekeriya, Fethü'l-Vehhab: 1/12.
[257] İbn Kudame, el-Muğni: 3/105, 106, Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/105.
[258] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/556.
[259] Ebu Davud, savm: 61, Ahmed: 5/271, 288, 42.
[260] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 4/195, 8824 nolu Mehdi.
[261] Ebu Cafer et-Mahtavi, Şerhu Maani'l-Asar: 2/72.
[262] Fazla bilgi için bak: Ebu Cafer et-Tahtavi, Şerhu Maani'l-Asar: 2/71, 73, sahifelerine.
[263] Müslim, siyam: 202, 203.
[264] Müsned-i Ahmed: 1/222, 312, 367.
[265] Buhari, tefsir: 2, 24, savm: 69, Müslim, siyam: 111, 112, 116, 120, 121, Ebu Davud, savm: 63, Tirmizi, savm: 48, Daremi, savm: 46, Taberani, siyam: 33, Ahmed: 2/57, 143,4/29, 50.
[266] Müslim, siyam: 124.
[267] Buhari, savm: 69, Ebu Davud, savm: 63, Tirmizi, savm: 48, Daremi, savm: 46, Taberani, siyam: 33, Ahmed: 1/424, Müslim, siyam: 120, 121.
[268] Müslim, siyam: 117, Ahmed: 2/143.
[269] Buhari, savm: 69.
[270] Buhari, savm: 69, menakıb: 52, tefsir: 10, 20, enbiya: 24, Müslim, siyam: 127, 130, Ebu Davud, savm: 63, Daremi, savm: 46, Ahmed: 1/ 291, 310, 2/359, 4/409.
[271] Buhari, savm: 69, Taberani, siyam: 34, Ahmed: 4/95.
[272] Feteva-yi Hindiyye: 1/202.
[273] el-Gamravi, es-Siracü'l-Vehhac: 146.
[274] Abdurrahman el-Ceziri, el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa.
[275] İbn Kudame, el-Muğni, Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhü'l-Kebir: 3/104.
[276] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbâa: 1/557.
[277] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/31-2, 3879 nolu Sadaka.
[278] Tirmizi, savm: 39.
[279] Müslim, siyam: 132, İbn Mace, siyam: 41, Ebu Davud.
[280] Müsned-i Ahmed: 1/236.
[281] Müsned-i Ahmed: 1/241.
[282] Bilgi için bak: Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal: 2/13, 2633 nolu Davud.
[283] Ahmed: 5/201, 6/54,95, Ebû Dâvud, savm: 57, Nesâi, siyam: 35, Buhari, savm: 53, Müslim, siyam: 35, 70, müsafirîn: 139, 141, Tirmizî, savm: 56.
[284] Buharî, savm: 52, Müslim, siyam: 176, İbn Mâce, siyam: 4, 30.
[285] Buharî, savm: 52, Müslim, siyam: 70-176, Ebû Dâvud, savm: 59, Tirmizî, savm: 36, İbn Mâce, siyam: 30, Taberânî, siyam: 56, Ahmed: 6/39, 84, 107, 128.
[286] Ebû Dâvud, İbn Mâce, siyam: 43, Ahmed: 5/28.
[287] Abdurrahman el-Cezîrî, el-fikhu Alâ'l-Mezahibil-Arbaa :1/557.
[288] Tirmizî, zekât-zühd: 28.
[289] Nesâî, siyam: 70, Ahmed: 5/201.
[290] Şevkanî, Neylü'l evtar: 4/277.
[291] Şevkanî, Neylületvar: 4/277.
[292] Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidal: 2/104.
[293] Tirmizî, savm: 44, Nesâî, siyam: 36, 70, İbn Mâce, siyam: 42, Ahmed: 6/80, 106.
[294] Tirmizî, savm: 44, Ahmed: 2/ 268, 329.
[295] Ahmed: 5/297, 299.
[296] Nesâî, siyam: 70, 76, 83, Tirmizî, savm: 44, İbn Mâce, siyam: 42, Ebû Dâvud, savm: 53, 59, 68, Dâremî, savm: 41, Ahmed: 2/329-5/200-6/80.
[297] Müslim, birr: 35, Ebû Dâvud, edeb: 47, Taberânî, hüsnü'l-hulk: 17, 18, Ahmed: 2/ 268, 389, 404, 465.
[298] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/201, Kâsânî, Bedayi'u's-Sanayi': 2/79.
[299] el-Ğamravî, es-Siracülvehhac: 146.
[300] İbn Kudame, el-Muğnî: 3/108.
[301] Bilgi için bak: el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/556.
[302] Şevkanî, Neylülevtar: 4/278.
[303] Buhari, savm: 63, Müslim, siyam: 145, 146, Tirmizî, savm: 40, 41, İbn siyam: 37, Dâremî, savm: 39, Ahmed: 2/248, 286, 303, 532-3/296.
[304] Buharî, savm: 63, Müslim, siyam: 146, Ebû Dâvud, savm: 50, Ahmed: 2/ 422, 458, 495, 526.
[305] Müslim, siyam: 148, Ebû Dâvud, savm: 50, Tirmizî, savm, 41, Ahmed: 1/288-2/365, 392, 394, 407, 422-3/ 313- 5/ 225- 6/444.
[306] Müsned-i Ahmed: 1/288.
[307] Buharî, savm: 63, Ebû Dâvud, savm: 51, Ahmed: 2/189- 6/324, 368, 430.
[308] Müsned-i Ahmed: 5/81.
[309] Ahmed: 6/369, Ebû Dâvud, savm: 52, İbn Mâce, siyam: 38, Dâremî, savm: 40.
[310] Tirmizî, savm: 41, Nesâî, siyam: 70, İbn Mâce, siyam: 37, Ahmed: 1/406.
[311] Fetâvâ-yı Hindiyye:1/201.
[312] Felâvâ-yi Hindiyye: 1/201.
[313] El-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/558.
[314] el-Ğamravî, es-Siracülvehhac Şerhün Alâ Metni'l-Minhac: 146.
[315] Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhülkebîr: 3/107, 108.
[316] Şevkanî, Neylülevtar: 4/279.
[317] Mîzanü'l İ'tidal: 1/537- 2012 nolu Hüseyin.
[318] Müsned-i Ahmed: 2/302, 532.
[319] Şevkanî, Neylülevtar: 4/282.
[320] Ebu Dâvud, siyam: 84, Tirmizi, savm: 53, Müsned-i Ahmed: 5/162.

[321] Müslim, siyam: 181, 195, 196, 203, Ebû Davud, savm: 53, 56, 67, Müsned-i Ahmed: 2/263, 384- 4/24, 25, 26- 5/ 27, 28.
[322] Tirmizî, savm: 44.
[323] Tirmizî, savm: 40, 53, İbn Mâce, siyam: 29, Ahmed: 2/ 90- 4/19- 5/34, 246, 247-6/146.
[324] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/201.
[325] Abdurrahman el-Cezîrî, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/556.
[326] Şevkani, Neylülevtar: 4/285.
[327] Buhrari, cihad: 36, Müslim, siyam: 167, 168, Tirmizî, fezail-i cihad: 3, Nesaî, siyam: 44, Ahmed: 2/315.
[328] Buharî, enbiya: 37, savm: 56, 57, Ebû Dâvud, ramazan: 8, savm: 53, Nesâî, siyam: 76, 77, 78, 85-Ahmed: 2/158, 188, 189, 194, 195, 198, 200, 201, 216.
[329] Buharî, savm: 57, 59, Müslim, siyam: 186, 187, Nesâî, siyam: 71, 78, İbn Mâce, siyam: 28, Ahmed: 2/164, 189, 190, 199, 212- 6/ 455.
[330] Tirmizî, savm: 56, Nesâî, siyam: 72, 73, 75, Müslim, siyam: 196, 197, Ebû Dâvud, savm: 53-Dâremî, savm: 37, Ahmed: 4/24, 25, 26, 426, 431, 433-5/ 297, 311.
[331] Müsned-i Ahmed: 4/ 25, 26, 414.
[332] Kâsânî, Bedayi'u's-Sanayi': 2/79.
[333] el-Ğamravî, es-Siracülvehhac: 147.
[334] İbn Kudame, el-Muğnî, Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhülkebir: 3/111.
[335] Abdurrahman el-Cezîrî, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/557.
[336] Nesâî, siyam: 70.
[337] Zehebi, Mizanü'l-İ'tidal :4/452- 9815 nolu Yakub.
[338] Buharî, savm: 51, menakıb-i ensar: 50, edeb: 67, 86, Tirmizî, zühd: 64.
[339] Müsned-i Ahmed: 6/341.
[340] Müsned-i Ahmed: 6/343, 424.
[341] Müslim, siyam: 169, Ebû Davud, savm: 72, Tirmizî, savm: 35, Nesâî, siyam: 67, Ahmed: 6/49.
[342] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/208.
[343] el-Ğamravî, es-Siracülvehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 147.
[344] İbn Kudame, el-Muğni: 3/89.
[345] Abdurrahman el-Cezîrî, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/558.
[346] Şevkanî, Neylülevtar: 4/289.
[347] Bilgi için bak: Zehebi, Mîzanü'l-İ'tidal: 4/288- 9179 nolu Harun.
[348] Şevkanî, Neylülevtar: 4/289.
[349] Bilgi için bak: Mîzanü'l-İ'tidal: 2/81-2905 nolu Zümeyl ve Neylülevtar: 4/289.
[350] Buhari, savm: 5, 14, Müslim, siyam: 21, Ebû Davud, savm: 7, 11, Tirmizi.
[351] İbn Mâce, siyam: 3.
[352] Müsned-i Ahmed: 4/432, 434, 442.
[353] Kâsânî, Bedayi'us-Sanayi': 2/79.
[354] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/200.
[355] Abdurrahman el-Cezîrî, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa :1/ 559.
[356] Abdurrahman el-Cezîrî, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa :1/ 558.
[357] Abdurrahman el-Cezîrî, el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa :1/ 558.
[358] Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidal: 3/373-6817 nolu Kasım.
[359] Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidal: 4/ 321-9298 nolu Heysem.
[360] Ebû Dâvud, savm: 12, 35, Dâremî, savm: 34, Şerhu Maahi'l-Asar: 2/82.
[361] Şevkanî, Neylülevtar: 4/291.
[362] Ebû Cafer et-Tahâvî, Şerhu Maanil-Asar: 2/85.
[363] Müslim, siyam: 139, 141, 142, İbn Mâce, siyam: 36, Taberânî, siyam: 36, hac: 136, Ahmed: 2/511, 529-3-/46, 66, 67, 85, 96.
[364] Müslim, siyam: 144.
[365] Müsned-i Ahmed, Neylülevtar: 4/293.
[366] Darekutnî, Neylülevtar: 4/293.
[367] Sahih-i Buharî, siyam.
[368] Buharî, savm: 68, Taberânî: 255.
[369] Kâsânî, Bedayi: 2/79.
[370] el-Ğamravî, es-Siracülvehhac: 142.
[371] Şemsüddin İbn Kudame, eş-Şerhülkebir: 3/110, 111.
[372] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 1/211.
[373] Şevkanî, Neylülevtar: 4/292.
[374] Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidal: 4/213-8895 nolu Musa.
[375] Müslim, siyam: 142, 143, Dâremî, savm: 47, 48, Taberânî, hac: 135, Ahmed: 4/152-5/75.
[376] Bilgi için bak: Neylülevtar: 4/294.
[377] Muhsar: Bir sebepten dolayı hacdan alıkonan hacı adayı.
[378] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: 2/239.
[379] Buhari, itikat: 1, 6, Müslim, itikaf: 2, Ebû Dâvud, savm: 77, 78, Tirmizî, savm: 71, İbn Mâce, siyam: 58, 61, Ahmed: 2/281.
[380] İbn Mâce, siyam: 58, Ahmed: 2/133, 281.
[381] Tirmizî, savm: 78, Ebû Dâvud, savm: 77, Ahmed: 5/141.
[382] Buharî, itikaf: 6, Nesâî, mesacid: 18, İbn Mâce, siyam: 59, Ahmed: 6/226.
[383] İbn Mâce, siyam: 61.
[384] Buharî, hayz: 3, itikaf: 19, Nesâî, hayz: 20, 21, İbn Mâce, taharet: 61.
[385] Müslim, hayz: 7, İbn Mâce, siyam: 63, Ahmed: 6/81.
[386] Buharî, bed'-i halk: 11, Ebû Davud, savm: 78, edeb: 81, Ahmed: 6/337.
[387] Ebû Davud, savm: 80.
[388] Ebû Davud, savm: 81, Ahmed: 6/168.
[389] Buharî, itikaf: 16, Ahmed: 2/10.
[390] Darekutnî, Neylülevtar: 4/300.
[391] Ebû Davud, savm: 80, Sünen-i Said.
[392] Buharî, hayz: 10, Dâremî, vüdu': 94.
[393] Kâsânî, Bedayi': 2/108, 109'dan özetlenerek.
[394] el-Ğamravî, es-Siracülvehhac Şerhün Alâ Metni'l-Minhac: 147, 148.
[395] el-Ğamravî, es-Siracülvehhac: 149, 150.
[396] İbn Kudame, el-Muğnî: 3/117-155.
[397] Sahnun, el-Müdevvenetülkübra: 1/225, 230.
[398] Bilgi için bak: Neylülevtar: 4/297.
[399] Zehebî, Mîzânül-İ'tidal: 3/420- 6997 nolu Leys.
[400] Şevkanî, Neylülevtar: 4/299.
[401] Şevkanî, Neylülevtar: 4/300, Zeylâî, Nasburrâye: 2/489.
[402] Zeylâî, Nasburrâye: 2/489.
[403] Şevkanî, Neylülevtar: 4/300.
[404] Buharî, leyletü'l-kadr, Müslim, itikaf: 7, Ebû Davud, ramazan: 1, Nesâî, kıyamulleyl: 17, İbn Mâce, siyam: 57, Ahmed: 6/ 41, 67, 68.
[405] Buharî, iman: 25, 27, 28, 35, savm: 6, teravih: 1, leyletü'l-kadr: 1, Müslim, müsafirin: 173, 176, Ebû Davud, ramazan: 1, Tirmizî, savm: 1, Nesâî, kıyamulleyl: 3, savm: 39, 40.

[406] Tirmizî, daavat: 84.
[407] Buharî, leyleti'l-kadr: 2, 3, teheccüd: 21, Müslim, siyam: 205, 206, Ebu Davud, ramazan: 5, Tirmizî, savm: 7, Taberânî, itikat: 10, 11, 14, Ahmed: 2/ 27, 74, 157, 158- 6/ 56, 73, 204.
[408] Müsned-i Ahmed: 1/240.
[409] Müslim, siyam: 207.
[410] Müslim, müsafirin: 79, Ahmed: 5/130.
[411] Müslim, siyam: 214, İbn Mâce, siyam: 62.
[412] Ahmed: 3/24, Buharî, ezan: 135, itikaf: 9, leyletülkadr: 2, İbn Mâce, siyam: 56, Ahmed: 3/69, 74, 86.
[413] Müsned-i Ahmed: 2/37, Sünen-i Tirmizî.
[414] Müslim, siyam: 217, Ahmed: 2/291-3/10.
[415] Buhari, leyletülkadr: 3, Müslim, siyam: 209, Ahmed: 6/50.
[416] Buharî, leyletülkadr: 2, tabir: 8, Müslim, siyam: 205, Taberâni, itikat: 14, Ahmed: 2/17.
[417] Buharî, leyletülkadr: 3, Müslim, siyam: 219, Tirmizî, savm: 72.
[418] Bilgi için bak: Neylülevtar: 4/309.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-DİYÂT
DİYETLER BÖLÜMÜ
Bâb: Kadının Cenini
Bâb; Kadının Cenini
Bâb: Kadının Cenini
Bâb: Maden Ve Kuyuda Diyet Gerekmez
Bâb: Bağlı Hayvanın Verdiği Zararda Diyet Gerekmez

KİTÂBU'L-DİYÂT

DİYETLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadının Cenini

475- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İsmail'den, o Mâlik'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Hüzeyl kabilesinden iki kadın (kavga etmiş), biri dîjtne taş atmış ve tas karnındaki cenine çarpmıştı. Bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda davalastılar. Bu dava Allah Resulü (sav) "Köle erkek veya kadının kan bedîînin yirmide biri miktarı diyete" hükmetti.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hüküm olarak şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 395 no.lu hadis.

Bâb; Kadının Cenini

476- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi İçi: el-Leys bize îbni Şihâb'cian, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Lihyân Oğullarından bir kadının ceninine karşılık köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide birine hükmetmişti. Aleyhinde hüküm verilen kadın (bir süre) sonra öldü. Bunun üzerine Alteh Resulü (sav) kadının mirasının çocukları ve kocasına devrolduğu-na ve diyeti ödeniesinin birinci derece yakınlarına düşeceğine hükmetti.[2]

Şerh

Ölü olarak düşen ceninin diyeti hakkında daha önce geçen 395 nolu hadise bakıiabilir.

Bâb: Kadının Cenini

477- Ahmed b. Salih bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bize Yûnus'tan, o İbni Şihâb'dan, o İbnu'l-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Hüzeyl kabilesindeiiiki kadın kavga ettiler. Biri diğerine taş atarak hem onu, hem de karnındaki cenini öldürdü. Davayı Allah Resulü'ne (sav) götürdüler. O da ceninin diyeti olarak erkek veya kadın bir kölenin yirmide birine, kadının diyetinin ise diyet ödemekle mükellef olan yalanlarca ödenmesine hükmetti.[3]

Şerh

Ölü olarak çıkan ceninin diyeti hakkında daha önce geçen 395 no.lu hadise bakılabilir.

Bâb: Maden Ve Kuyuda Diyet Gerekmez

478- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: (Bağlı) hayvanların yol açtığı yaralama tazmin edilmez, kuyulardaki zarar ve ölümler tazmin edilmez. Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez. Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hükmü bakımından şerhi yapılmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. 248 no.lu hadis. cumhuru

tarafindan ittifak edilmiş bir görüştür.

Bâb: Bağlı Hayvanın Verdiği Zararda Diyet Gerekmez

479- Müslim bize anlatarak dedi ki: Şube bize Muhammed b. Ziyâd'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
(Bağlı) hayvanların yol açtıkları zararın diyeti olmaz. Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez. Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 248 no.lu hadis.)
Bağlı hayvanın verdiği zararın heder olup diyet gerektirmediği âlimlerin

---

[1] Bkz. 395 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 395 no.luhadis-i şerif
[3] Bkz. 395 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 248 no.iu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 248 no.iu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

50- HÂKİMLİK ADABI KİTABI (Bölümleri)
1- HÜKMÜNDE ADİL OLAN HAKİMİN DEĞERİ
2- ARŞIN GÖLGESİNDE KİM GÖLGELENECEK?
3- HÜKÜMDE İSABET EDİB ETMEMEK
4- DEVLET İŞİ ALMAYA HIRSLI OLMAMAK
5- İDARECİLİK İSTEMEK YASAKTIR
6- İDARECİ SEÇMEK İÇİN SESLER YÜKSELTİLİR Mİ?
7- HAKEM TAYİN ETMEK
8- KADINLARI İDAREYE ÇEÇİRMEK YASAKTIR
9- HÜKÜM VERİRKEN KIYAS VE BENZERİ ŞEYLERDEN İSTİFADE ETMEK
10- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVAYETLER
11- HÜKÜM VERİRKEN NELERE DAYANMAK GEREKİR?
12- MÂİDE 44. AYETİNİN YORUMU
13- HÂKİM GÖRDÜĞÜNE VE BİLDİĞİNE GÖRE HÜKÜM VERİR
14- HÂKİM KENDİ BİLGİ VE İCTİHADIYLA HÜKÜM VERİR
15- HÂKİM GERÇEĞİ ORTAYA ÇIKARMAK İÇİN YAPMAYACAĞI BİR ŞEYİ YAPACAĞIM DEMESİ
16- HÂKİM KENDİSİNDEN BÜYÜK OLAN BİRİNİN HÜKMÜNÜ BOZABİLİR
17- HAKSIZ HÜKÜM VEREN HÂKİME İTİRAZ EDİLEBİLİR
18- HÂKİM'İN KAÇINMASI GEREKEN ŞEYLER
19- HÂKİM BAZAN ÖFKE İLE DE HÜKÜM VEREBİLİR
20- HÂKİM EVİNDEN DE HÜKÜM VEREBİLİR
21- HÂKİME DİLEKÇE VEREREK HAKKINI ARAMAK
22- KADINLAR MAHKEMEYE GETİRİLMEMELİ
23- HÂKİM SUÇLUYU HUZURUNA GETİRTEBİLİR
24- HÂKİM BARIŞTIRMAK İÇİN SUÇ YERİNE GİDEBİLİR
25- HÂKİM TARAFLARA SULH TEKLİF EDER
26- HÂKİM DAVACIYA AFFETMESİNİ TEKLİF EDER
27- HÂKİM DAVACILARA İYİ DAVRANMAYI TAVSİYE EDER
28- HÂKİM HÜKÜM VERMEDEN DAVALILAR ARASINDA ARACI OLUR
29- HÂKİM MUHTAÇ OLANLARA MALINI MUHAFAZA ETMESİNİ TAVSİYE EDER
30- HAK AZ DA OLSA ÇOK DA OLSA MUTLAKA ÖDENMELİDİR
31- HÂKİM BİLDİĞİ KİMSENİN GIYABINDA DA HÜKÜM VERİR
32- BİR DÂVADA ÇELİŞKİLİ İKİ HÜKÜM VERİLEMEZ
33- HAKİM GÖRDÜĞÜNE VE BİLDİĞİNE GÖRE HAREKET EDER
34- DAVACILAR BİRBİRİNİ SERT ELEŞTİRMEMELİ
35- DELİLLERİ OLMAYAN DAVACILARIN DAVASI NASIL HALLEDİLİR?
36- HÂKİM HÜKÜM VERMEDEN ÖNCE NASİHAT EDEBİLİR
37- HÂKİM NASIL YEMİN TEKLİF EDER

50- HÂKİMLİK ADABI KİTABI (Bölümleri)

1- HÜKMÜNDE ADİL OLAN HAKİMİN DEĞERİ

5284- Abdullah b. Amr b. As (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Adaletle hüküm verenler Allah'ın huzurunda nurdan minberler üzerinde Rahman'ın sağ tarafında olacaklardır. Onlar ki verecekleri her hükümlerde yakınlarına ve velisi oldukları kimselere bile adil olup doğrudan ayrılmazlar."** (Müslim, İmara: 5; Müsned: 6204)

2- ARŞIN GÖLGESİNDE KİM GÖLGELENECEK?

5285- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yedi gurup insanı Allah hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde arşının gölgesinde gölgelendirecektir: 1- Adaletli devlet başkanı. 2- Allah'a ibadet ederek yetişen genç. 3- Tenha yerlerde Allah'ı hatırlayarak gözlerinden yaş akıtan kimse. 4- Kalbi Allah'ın mescidlerine bağlı olan kimse, 5- Allah rızası için birbirini seven dostlar, 6- İtibarlı ve güzel bir kadının kendisine çağırdığı fakat Allah'tan korkarım diyerek ona yanaşmayan bir kimse, 7- Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kimse."** (Müslim, Zekat: 30; Tirmizî, Zühd: 53)

3- HÜKÜMDE İSABET EDİB ETMEMEK

5286- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hâkim hüküm vereceğinde gayret edip çabalar ve doğruya isabet ederse iki sevap alır hata edip yanlış hüküm verirse tek sevap alır."** (Müslim, Akdıye: 6)

4- DEVLET İŞİ ALMAYA HIRSLI OLMAMAK

5287- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Yanıma kabilem olan Eş'arilerden bazı kimseler geldi ve bizi Rasûlullah (s.a.v)'in yanına götür, ihtiyaçlarımızı O'na ileteceğiz" dediler. Onlarla birlikte Rasûlullah (s.a.v)'in yanına varınca şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bize yardımcı ol ve devlet işlerinden bize iş ver. Ebu Musa diyor ki: Onların bu isteklerinden dolayı Rasûlullah (s.a.v)'den özür diledim ve niçin geldiklerini bilmiyordum dedim. Bana inanıp özrümü kabul etti, onlara da: **"Biz işlerimizin başına isteyenleri geçirmeyiz"** buyurdu. (Müslim, İmara: 3; Ebû Davud, Akdiye: 3)

5288- Useyd b. Hudayr (r.a) anlatıyor: Ensardan bir adam Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelerek şöyle dedi: Falan kimseye vazife verdiğin gibi bana da vazife ver. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Benden sonra idarecilerin torpil yaparak vazifeleri ehil olmayanlara verdiklerini göreceksiniz. Kevser havuzunun başında bana kavuşuncaya kadar böyle şeylere sabrediniz."** (Buhârî, Fiten: 2; Tirmizî, Fiten: 25)

5- İDARECİLİK İSTEMEK YASAKTIR

5289- Abdurrahman b. Semure (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İdarecilik istemeyin çünkü idareciliği ister ve vazifelendirilirsen kendi başına yalnız bırakılırsın. Eğer istemeden öyle bir idareciliğe tayin edilirsen Allah'ın yardımı seninle olur."** (Ebû Davud, Harac: 2; Müslim, İmara: 3)

5290- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"İleride sizler büyük bir hırsla idarecilik isteyeceksiniz fakat o idarecilik sizin için pişmanlık ve kıyamet gününde de zarar olacaktır. O zamanlarda başkanlık ne kadar tatlıdır o başkanlık koltuğunu terk edip bırakmak ise ne kadar acı ve kötüdür."** (Buhârî, Ahkam: 7)

6- İDARECİ SEÇMEK İÇİN SESLER YÜKSELTİLİR Mİ?

5291- Abdullah b. Zübeyr (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna bir gurup Temim'li kimse geldi. Ebu Bekir Rasûlullah (s.a.v)'e, Ka'ka b. Ma'bedi başkan tayin et dedi. Ömer de: Akra b. Habisi başkan tayin et dedi. Aralarında münakaşa şiddetlenip sesler yükselince, Hucurat sûresi 1-5 ayetleri nazil oldu: **"Ey İman edenler, Allah'ın ve elçisinin emrettiği ve yasakladığı şeyin önüne kendi arzu ve isteklerinizin geçmesine izin vermeyin, yolunuzu Allah'ın Kitab'ıyla bulmaya çalışın çünkü Allah her şeyi işiten ve bilendir. Ey iman edenler! Sesinizi Peygamber (s.a.v)'in sesinden fazla yükseltmeyin yani şahsi görüş ve tercihleriniz Peygamber (s.a.v)'in buyruklarının üzerine çıkmasın…"** (Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 50; Müsned: 15548)

7- HAKEM TAYİN ETMEK

5292- Şüreyh'in babası Hani (r.a) anlatıyor: Elçi olarak Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gittiğimizde Rasûlullah (s.a.v) arkadaşlarımın bana Ebu'l Hakem dediğini işitti ve beni çağırarak şöyle dedi: **"Gerçek hakem Allah'tır. Hüküm onundur niçin Ebu'l Hakem diye künyeleniyorsun?"** Ben de: "Kavmim bir meselede anlaşamayınca bana gelirler aralarında hakemlik yaparım, iki tarafta hükmüme razı olurlar" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"Bu ne güzel bir iştir çoluk çocuk neyin var"** dedi. Ben de: "Oğullarım; Şüreyh, Abdullah ve Müslim var" dedim. Rasûlullah (s.a.v): **"En büyükleri hangisidir?"** dedi. Ben de: "Şüreyh" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"O halde sen Ebu Şureyh'sin"** diyerek, bana ve oğluma hayır duada bulundu. (Ebû Davud, Edeb: 70)

8- KADINLARI İDAREYE ÇEÇİRMEK YASAKTIR

5293- Ebu Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe tarafından yer alıp Ali'ye karşı savaşmak istediğimde, Rasûlullah (s.a.v)'den işittiğim şu hadisle Allah beni korumuştu. İran şahı Kisra ölünce, Rasûlullah (s.a.v): **"Yerine kimi geçirdiler?"** Diye sordu. Onlar da: "Kızını" dediler. O zaman Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İşlerinin başına kadın geçiren bir toplum asla kurtuluşa eremez."** (Buhârî, Fiten: 18; Tirmizî, Fiten: 75)

9- HÜKÜM VERİRKEN KIYAS VE BENZERİ ŞEYLERDEN İSTİFADE ETMEK

5294- Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kurban bayramı sabahı Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında idim. Has'am kabilesinden bir kadın gelerek şöyle demişti: "Allah'ın kullarına farz kıldığı hac ibadeti babama çok ihtiyar durumda ulaştı, binite binemez ancak yatarak gidip gelebilir. Onun yerine ben hac görevini yapabilir miyim?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet, onun yerine sen haccedebilirsin çünkü borcu olsa nasıl ödeyeceksen haccını da yaparsın"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

5295- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Has'am kabilesinden bir kadın Rasûlullah (s.a.v)'den fetva almak için yanına geldi. Fadl da Peygamber (s.a.v)'in devesinin arkasında idi, kadın şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac babama çok ihtiyar halindeyken ulaştı. Binit üzerinde duracak hali yoktur, onun yerine benim haccetmem caiz olur mu?" Mahmud diyor ki: "Ben onun yerine haccedebilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de o kadına: **"Evet yapabilirsin"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

5296- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Fadl b. Abbas Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında idi. Has'am kabilesinden bir kadın fetva sormak üzere geldi. Fadl da o kadına bakmaya başladı kadın da Fadl'a bakıyordu. Rasûlullah (s.a.v), Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi. Kadın şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac ibadeti babama çok ihtiyar yaşında iken ulaşmış durumda, binit üzerinde durma imkanı yoktur. Onun adına ben haccedebilir miyim?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet haccedebilirsin"** buyurdu. Bu olay veda haccında olmuştu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

5297- İbn Abbas (r.a)'ın haber verdiğine göre, Has'am kabilesinden bir kadın şöyle dedi: "Allah'ın kullarına farz kıldığı hac ibadeti babama çok ihtiyar yaşında iken ulaştı, binit üzerinde duracak halde değildir. Onun yerine ben haccedebilir miyim?" Rasûlullah (s.a.v), o kadına: **"Evet haccedebilirsin"** buyurdu. Fadl o güzel kadına bakmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v)'de Fadl'ın başını diğer tarafa çeviriyordu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

10- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVAYETLER

5298- Abdullah b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e: **"Babama hac farz oldu o çok ihtiyardır, binit üzerinde duramaz. Onu deveye bağlasam öleceğinden korkarım, onun yerine ben haccedebilir miyim?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Babanın borcu olsa onu ödeyecek miydin?"** Adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Öyleyse babanın yerine hacc ediver"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

5299- Fadl b. Abbas (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin arkasında idim bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Anam çok ihtiyardır binite binse tutunamaz, bağlasam da onu öldürürüm diye korkuyorum (dolayısıyla onun yerine ben haccedebilir miyim?) diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Annenin borcu olsa öder miydin?"** Adam: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse ananın yerine haccet"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

5300- Fadl b. Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v)'e geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Babam çok yaşlıdır hac yapmaya güç yetiremez, binite bindirsem tutunamaz onun yerine haccedebilir miyim?" Rasûlullah (s.a.v): **"Babanın yerine haccet"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

5301- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, bir adam Peygamber (s.a.v)'e geldi ve şöyle dedi: "Babam çok ihtiyar biridir. Onun yerine haccedebilir miyim?" Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet haccet eğer babanın borcu olsaydı da sen ödeseydin borcunu ödemiş olmaz mıydın"** buyurdu. (Ebû Davud, Menasik: 26; Dârimi, Menasik: 23)

11- HÜKÜM VERİRKEN NELERE DAYANMAK GEREKİR?

5302- Abdurrahman b. Yezid (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Abdullah b. Mes'ud'a çözülmesi gereken pek çok fetva sordular. Bunun üzerine Abdullah şöyle söyledi: "Bir zamanlar biz hiçbir hüküm vermezdik daha sonraları Allah bu seviyeye gelmemizi takdir etti de gördüğünüz bu seviyeye ulaştık. Bundan sonra sizden biriniz hüküm verilmesi gereken bir sorunla karşılaşırsa, Allah'ın Kitab'ındaki hükümlere göre hükmünü versin. Allah'ın Kitab'ında bulunmayan bir işle karşılaşırsa, Peygamber (s.a.v)'in hadisleriyle meseleyi çözmeye çalışsın. Allah'ın Kitab'ında ve Rasûlullah (s.a.v)'in sünnetinde hükmü bulunmayan bir mesele ile karşılaşırsa, salih insanların verdiği hükümlere göre cevap versin. Ne Allah'ın Kitab'ında, ne Peygamber (s.a.v)'in sünnetinde ne de salih insanların fetvalarında bulunmayan bir hükümle karşılaşırsa, aklını ve muhakemesini kullanarak ictihad yapsın ictihad yapmaktan korkar ve çekinirim demesin çünkü helâl bellidir. Haram bellidir bu ikisinin arasında şüpheli ve kapalı meseleler vardır seni şüpheye düşüren şeyleri bırak şüphesiz olana bak." (Dârimi, Mukaddime: 18)

5303- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir zamanlar oldu ki biz hiçbir hüküm vermezdik hüküm verecek durumda değildik. Allah taktir etti de bu gördüğünüz derecelere ulaştık. Bu günden sonra bir kimseye hüküm vermesi için bir mesele arz olursa o konuda Allah'ın Kitab'ında bulunmayan bir sorunla karşılaşırsa, Peygamber (s.a.v)'in verdiği hükme uysun ve ona göre sorunu çözüme kavuştursun. Ne Allah'ın Kitab'ında ne de Rasûlün sünnetinde bulunmayan bir meseleyle karşılaşırsa, salih insanların hüküm verdikleri gibi hüküm versin. Sizden biriniz ben korkarım ben korkarım hüküm veremem demesin; çünkü helâl bellidir, haram bellidir. İkisinin arasında karışık ve benzeşen işler vardır şüpheliyi bırak şüphesiz olana bak.

(Dârimi, Mukaddime: 18)

5304- Şüreyh (r.a) anlatıyor: Ömer'e Mektup yazarak bazı şeylerin hükmünü sordum. O da bana şunu yazdı: "Davaları Allah'ın Kitab'ındaki hükümlerle hükümlendir. Allah'ın Kitab'ında bulamaz isen Rasûlullah (s.a.v)'in sünnetiyle hükümlendir. Ne Allah'ın Kitab'ında ne de Peygamber (s.a.v)'in sünnetinde hükmünü bulamaz isen salih insanların verdikleri hükümlere uy. Ne Kitab'ta ne sünnette ne de salihlerin fetvalarında bulamaz isen istersen ictihat et. İstersen çekimser kal. Çekimser kalman senin için daha hayırlı olur kanaatindeyim. Selâm üzerinize olsun." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

12- MÂİDE 44. AYETİNİN YORUMU

5305- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İsa (r.a)'dan sonra bir takım krallar çıktı. Tevrat ve İncil'i değiştirenler aralarında gerçek Mü'min olanlar ve değiştirmeden Tevrat'ı okuyanlar da vardı. Tevrat'ı tahrif edenler doğru okuyanlar hakkında krallarına dediler ki bunların bizi kötülemelerinden daha şiddetli hiç kınanmamıştık. Baksana bunlar şöyle okuyorlar: **"Kim Allah'ın hükmü ile hükmetmezse onlar kafirlerdir."** Zaten okuduklarıyla yaptığımız amelleri de kötülüyorlar, onları çağır bizim okuduğumuz gibi okusunlar bizim inandığımız gibi inansınlar. Bunun üzerine hükümdar onları toplayarak ya değiştirilmiş şekliyle Tevrat ve İncil'i okumalarını yoksa öldürmeyi hak edeceklerini teklif etti. Onlardan bir kısmı: "Bizden ne istiyorsunuz? Bizi halimize bırakın" dediler.

Yine onlardan bir diğer gurup: "Yüksek sütunlar yapın sonra bizi onların tepesine çıkarın yiyecek ve içeceğimizi orada yapabilecek imkan hazırlayın sizin yanınıza hiç inmeyiz" dediler.

Yine onlardan üçüncü bir gurup: "Bırakın bizi yeryüzünde dolaşıp hayvanlar gibi bulduğumuzu yer ve içeriz bizi topraklarınızda bulursanız öldürün" dediler.

Diğer bir gurup ise: "Vadilerde bize evler yapın, biz orada kuyular kazar. Sebzeler yetiştirir ne şehrinize iner ne de yanınıza uğrarız" dediler. Bunların arasında her kabilenin yakın bir dostu vardı. Onlar için bu denilenleri yaptılar ve öldürmeden vazgeçtiler. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi. (Hadîd 27.) **"…Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu Biz onlara gerekli kılmamıştık. Yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için onu kendileri uydurdular fakat ona da gereği gibi uymadılar."**

Hükümdarın yanında kalanlar ise şöyle dediler. Filanların ibadeti gibi ibadet ederiz, falanlar gibi gezer dolaşır seyahat ederiz. Falanların yaptığı gibi kendimize evler yaparız. Halbuki bunlar şirk üzere idiler. Uymak istedikleri Mü'minlerin imanına ait hiç bilgileri yoktu. Allah, Peygamber (s.a.v)'i gönderdiği sırada onlardan pek azı vardı. Manastırlarda yaşayanlar manastırlarından indi. Seyahatte olanlar seyahatinden döndü, kilisede yaşayanlar kiliselerinden geldi ve Muhammed (s.a.v)'e iman ettiler ve onun dediklerini doğruladılar. Bunun üzerine Allah onlar hakkında şu ayeti kerimeyi indirdi. (Hadîd 28.) **"…Ey İman edenler! Yolunuzu Allah'ın Kitab'ıyla bulmaya çalışın ve O'nun Elçisine inanın ki O size rahmetinden iki kat versin…"** İsa'ya, Tevrat ve İncile iman etmeleriyle ve Muhammed'e inanıp Onu tasdik etmeleriyle iki kat sevap verilir. Allah ayeti kerimeyi şöyle tamamladı: "Ve size aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur sağlasın ve günahlarınızı bağışlasın" yani size Kur'an'ı ve son Peygamber (s.a.v)'e uymayı ihsan eder. Daha sonra Allah şöyle buyurdu: (Hadîd 29.) **"Bize de kitap verildi diyen geçmiş din mensupları bilsinler ki Allah'ın lütfundan ve yardımından hiçbir şeyi geri çevirmeye onların gücü yetmez…"** Allah'ın verdiğinden hiçbir şeye engel olamazlar. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

13- HÂKİM GÖRDÜĞÜNE VE BİLDİĞİNE GÖRE HÜKÜM VERİR

5306- Ümmü Seleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Davalarınızla bana başvuruyorsunuz Benim de insan olduğumu unutmayın! Olur ki bazılarınız güzel konuşmasından dolayı davasını delillerle daha kuvvetli ispat edebilir şayet onun ifadesine bakarak onun lehine hüküm verirsem ve Mü'min kardeşi haksızlığa uğrarsa sakın onun hakkını almasın çünkü ona ateşten bir parça vermiş olurum."** (İbn Mâce, Ahkam: 5; Tirmizî, Ahkam: 11)

14- HÂKİM KENDİ BİLGİ VE İCTİHADIYLA HÜKÜM VERİR

5307- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle anlatıyor: **"(Davud Peygamber zamanında) iki kadın vardı. Bir kurt geldi ve birinin çocuğunu götürdü gitti. O kadınlardan biri diğerine o kurt senin çocuğunu götürdü dedi. Diğeri de hayır senin çocuğunu götürdü dedi. Böylece Davud Peygambere başvurdular. Davud Peygamber de çocuğun büyük kadına ait olduğuna hükmetti. Bunun üzerine kadınlar Davud'un yanından çıkarak oğlu Süleyman'ın yanına gidip olayı ona anlattılar. Davalarını dinleyen Süleyman (a.s): Bir bıçak getirin çocuğu iki parçaya bölüp aranızda taksim edeceğim deyince, küçük kadın: Yapma Allah sana merhamet etsin o çocuk onundur. Bunun üzerine Süleyman çocuğu küçük olan kadına verdi."** Ebu Hureyre: Bıçak anlamına gelen "Sikkin" kelimesini ben duymadım ben aynı anlama gelen "Müdye" diyorum. (Buhârî, Feraiz: 29; Müslim, Akdiye: 10)

15- HÂKİM GERÇEĞİ ORTAYA ÇIKARMAK İÇİN YAPMAYACAĞI BİR ŞEYİ YAPACAĞIM DEMESİ

5308- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İki kadın ellerinde çocuklarıyla dışarı çıkmışlardı. Bir kurt onlara saldırıp bir çocuğu alıp kaçırdı. Kalan çocuğun kime ait olduğu konusunda anlaşamayıp Davud (a.s) Peygamberin huzuruna çıktılar. Davud Peygamber çocuğun yaşlı kadına ait olduğuna hükmetti. Kadınlar geçip giderken Süleyman (a.s)'a uğradılar. Süleyman (a.s) olayı sorunca onlar da anlattılar. Bunun üzerine Süleyman (a.s): Bir bıçak getirin bu çocuğu bu iki ana arasında bölüp taksim edeceğim deyince, genç olan kadın onu ikiye mi ayıracaksın? dedi. Süleyman (a.s)'da: "Evet" deyince, kadın: Yapma benim hakkım da onun olsun dedi. Bunun üzerine Süleyman (a.s): "O senin çocuğundur deyip çocuğun genç kadına ait olduğuna hükmetti."** (Buhârî, Feraiz: 29; Müslim, Akdiye: 10)

16- HÂKİM KENDİSİNDEN BÜYÜK OLAN BİRİNİN HÜKMÜNÜ BOZABİLİR

5309- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İki kadın yanlarında çocuklarıyla yola çıkmışlardı. Kurt onlardan birinin çocuğunu kapıp götürdü. İki kadından her biri kalan çocuğun kendisine ait olduğunu iddia ettiler ve Davud (a.s)'ın huzuruna gittiler. Davud (a.s)'da çocuğun büyük kadına ait olduğuna hükmetti. Kadınlar oradan ayrılıp Süleyman (a.s)'ın yanına uğradılar. O da babam Davud davanızı nasıl halletmişti diye sordu. Bunun üzerine Süleyman o çocuğu ikiye böleceğim yarısı senin yarısı da senin olacak dedi. Bunun üzerine büyük olan kadın olur onu kes dedi. Küçük kadın ise o çocuğu kesme o çocuk onundur dedi. Bunun üzerine Süleyman (a.s) çocuğun kesilmesine razı olmayan genç kadının çocuğu almasına hükmetti."** (Buhârî, Feraiz: 29; Müslim, Akdıye: 10)

17- HAKSIZ HÜKÜM VEREN HÂKİME İTİRAZ EDİLEBİLİR

5310- Sâlim (r.a), babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Halid b. Velid'i Cezime oğullarını İslâm'a davet etmesi için göndermişti Halid onları İslâm'a davet etti, onlarda bulundukları durumdan yeni dine döndük demeleri gereken "Eslemna" kelimesini diyemediler ve bulundukları dinden ayrılıp başka bir din olan sabiiliğe girdik anlamında "Sabe'na" dediler. Bunun üzerine Halid, öldürmeye ve esir almaya devam etti. Akşam olunca Halid herkesin esirini herkese teslim etti. Ertesi sabah herkesin esirlerini öldürmelerini emretti. Orada bulunanlardan İbn Ömer diyor ki: "Vallahi esirimi öldürmeyeceğim ve hiç kimse de esirini öldürmeyecektir." Ravi Bişr diyor ki: Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna vardığımızda Halid'in yaptığı anlatıldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) elini kaldırarak: **"Allah'ım! Halid'in yaptığından uzak olduğumu Sana arz ederim"** buyurdu. Zekeriyya'ya başka bir rivâyette Bişr'in hadisi hatırlatılınca Rasûlullah (s.a.v)'in iki defa: **"Allah'ım Halid'in yaptığından uzak olduğumu Sana arz ederim"** demiştir

dedi. (Buhârî, Ahkam: 35; Müsned: 6093)

18- HÂKİM'İN KAÇINMASI GEREKEN ŞEYLER

5311- Abdurrahman b. Ebî Bekre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Babam Sicistan kadısı Ubeydullah b. Ebî Bekre'ye gönderilmek üzere bana şu mektubu yazdırdı: İki kişi arasında öfkeli iken hüküm verme. Çünkü Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle derken işittim:**"Hiçbir kimse öfkeli durumda iki kişi arasında hükmetsin."** (Buhârî, Ahkam: 13; Müslim, Akdiye: 7)

19- HÂKİM BAZAN ÖFKE İLE DE HÜKÜM VEREBİLİR

5312- Urve b. Zübeyr (r.a) anlatıyor: Zübeyr b. Avvam ensardan Rasûlullah (s.a.v) ile beraber Bedir savaşına katılan bir adamla bahçe sulama konusunda münakaşa ettiler. Her ikisi de hurmalıklarını o su ile suluyorlardı. Ensarî diyordu ki: "Suyu bırak benim bahçeye aksın!" Zübeyr de bırakmak istemedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Zübeyr, bahçeni suladıktan sonra suyu bırak komşun da sulasın"** buyurdu. Ensarî kızarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Halanın oğlu olduğu için mi Zübeyr'i kayırıyorsun?" Bu söz üzerine Rasûlullah (s.a.v)'in rengi değişti ve şöyle buyurdu:**"Ey Zübeyr! bahçeni suladıktan sonra göl gibi oluncaya kadar ve su duvardan taşıncaya kadar suyu bırakma."** Böylece Rasûlullah (s.a.v) Zübeyr'in hakkını fazlasıyla verdi. Halbuki Rasûlullah (s.a.v) daha önce hem Zübeyr'e hem de ensari'ye uygun olan hükmü ortaya koymuştu. Ensarî, Rasûlullah (s.a.v)'i kızdırınca Zübeyr'in hakkını tamamen verdi. Zübeyr der ki: Nisâ sûresi 65. ayeti bu olay hakkında indirildi sanırım:**"Hayır hayır Rabbine andolsun ki onlar aralarında anlaşmazlığa düştükleri her konuda Sen Peygamberi hakem yapmadıkça ve sonra Senin kararına kalblerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle uymuş olmadıkça gerçekten inanmış olmazlar."** (Ebû Davud, Akdıye: 31; Tirmizî, Ahkam: 26)

20- HÂKİM EVİNDEN DE HÜKÜM VEREBİLİR

5313- Abdullah b. Ka'b (r.a), babasından naklederek şöyle diyor: İbn Ebî Hadret'in Ka'b'a borcu vardı. Bu borcunu Rasûlullah (s.a.v)'in kapısının önünde istemişti ve ikisinin de sesleri yükselmişti, o derece ki Rasûlullah (s.a.v) bile evinden işitmiş ve odalarından perdeyi açarak: **"Ey Ka'b!"** diye seslendi. Ka'b: "Emret Ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de, eliyle borcun yarısını işaret ederek indir deyince, Ka'b: "İndirdim" dedi. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v), Ensarî'ye: **"Haydi borcunu öde öyleyse"** buyurdu. (Ebû Davud, Akdıye: 12; Müslim, Akdıye: 7)

21- HÂKİME DİLEKÇE VEREREK HAKKINI ARAMAK

5314- Abbad b. Şurahbil (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Amcalarımla Medine'ye gelmiştim. Medine bahçelerinden bir bahçeye girerek başaklarından bir miktar ufalayıp aldım. Bahçe sahibi geldi elimdeki torbamı aldı ve beni dövdü. Ben de Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna çıkarak onu şikayet ettim. Rasûlullah (s.a.v) hemen bir adam gönderdi ve bahçe sahibi getirildi. Rasûlullah (s.a.v) bahçe sahibine:**"Bu adama neden böyle yaptın"** dedi. Bahçe sahibi de: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bahçeme girdi başaklardan bir miktar alıp ufaladı" dedi. Rasûlullah (s.a.v):**"Bilmiyorsa cahilse, öğretmen gerekirdi. Aç ise, doyurman gerekliydi. Bunları yapmadığına göre ver adamın torbasını buyurarak bir ölçek veya yarım ölçek buğday vermemi emretti."** (Ebû Davud, Cihad: 93; İbn Mâce, Ticarat: 67)

22- KADINLAR MAHKEMEYE GETİRİLMEMELİ

5315- Ebu Hüreyre ve Zeyd b. Halid el Cühenî (r.anhüma) anlatıyorlar: İki adam davalarının halledilmesi için Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna geldiler ve onlardan birisi Rasûlullah (s.a.v)'e: "Allah'ın Kitab'ına göre davamızı hallet" dedi. Bundan daha anlayışlı olan diğeri: "Ey Allah'ın Rasûlü! İzin ver de konuşayım" diyerek söze başladı: "Oğlum bu adamın yanında işçi idi bunun karısıyla zina etmiş, bu olay üzerine oğlumun recm edilip öldürülmesi gerektiğini haber verdiler. Ben de bu adama oğlumun fidyesi olarak yüz koyun bir de cariye verdim. Sonra ilim sahibi kimselere sordum, bana oğluma yüz değnek vurulması ve bir yıl da sürgüne gönderilmesini; kadının da recm edilmesi gerektiğini söylediler" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki aranızda Allah'ın Kitab'ıyla hükmedeceğimi: Koyunlar ve cariye sana geri verilecek… oğlun da yüz değnek vurularak cezalandırılıp bir yıl sürgüne gönderilecek, Üneys de o kadının yanına gidecek, suçunu itiraf ederse recm edilmesini emredecek"** buyurdu. Kadın suçunu itiraf etti ve recm edildi. (Müslim, Hudud: 5; Tirmizî, Hudud: 8)

5316- Ebu Hureyre, Zeyd b. Halid ve Şibl (r.anhüm) anlatıyorlar: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında idik bir adam kalkıp: "Allah aşkına aramızdaki davayı Allah'ın Kitab'ına göre hallet dedi. Karşı taraf ondan daha anlayışlı biriydi, o da şöyle dedi: "Doğrudur, Allah'ın Kitab'ıyla aramızda hükmet." Rasûlullah (s.a.v), ilk kalkan adama: **"Anlat bakalım"** buyurdu. O da şöyle dedi: **"Oğlum bu adamın yanında işçi idi bunun karısıyla zina etmiş ben de oğlumu bundan kurtarmak için yüz koyun ve bir hizmetçi verdim** -bu adam oğluna recm gerektiğini haber almış ki o yüzden bu fidyeyi vermiş- **daha sonra bilenlere sorduğumda oğluma ceza olarak yüz değnek vurulmasını ve bir yıl sürgün edilmesini söylediler."** Bunu dinleyen Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki aranızda Allah'ın Kitab'ıyla hükmedeceğim. Yüz koyun ve hizmetçi sana geri verilecek oğluna yüz değnek vurulacak ve bir yıl da sürgün edilecek. Ey Üneys kalk o kadına git suçunu itiraf ederse onu recm et."** Üneys'te kadının yanına gitti suçunu itiraf edince kadın recm edildi. (Müslim, Hudud: 5; Tirmizî, Hudud: 8)

23- HÂKİM SUÇLUYU HUZURUNA GETİRTEBİLİR

5317- Sehl b. Huneyf (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna zina yapan bir kadın getirildi. Rasûlullah (s.a.v):**"Kiminle zina ettin"** dedi. Kadın: "Sa'd'ın bahçesindeki oturan felçli adamla" dedi. Rasûlullah (s.a.v) adam gönderdi. O felçli kimseyi getirip Rasûlullah (s.a.v)'in önüne koydular, o da suçunu itiraf etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), bir hurma sapı getirtti ve adama vurdu. Felçli olduğu için acıdı ve cezayı hafif tuttu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

24- HÂKİM BARIŞTIRMAK İÇİN SUÇ YERİNE GİDEBİLİR

5318- Sehl b. Sa'd es Saidî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensardan iki kabile arasında tartışma çıktı hatta birbirlerine taş atacak hale geldiler. Bunu haber alan Rasûlullah (s.a.v) sulh etmek için onların yanına gitti. O sırada namaz vakti gelmişti. Bilal ezan okudu. Rasûlullah (s.a.v)'i bekledikleri gecikince Bilal kamet getirdi. Ebu Bekir namaz kıldırmak için öne geçti. Ebu Bekir namaz kıldırırken Rasûlullah (s.a.v) geldi. İnsanlar Peygamber (s.a.v)'in geldiğini gördüklerinde ellerini çırptılar. Ebu Bekir namazda sağına soluna bakmazdı. Fakat cemaatin el çırptığını duyunca bir de ne görsün Rasûlullah (s.a.v) değil mi? geri çekilmek istedi. Fakat Rasûlullah (s.a.v) yerinde kalması için işaret etti. Fakat yine de Ebu Bekir ellerini kaldırarak geri geri çekildi. Rasûlullah (s.a.v)'de öne geçti ve namazı kıldırdı. Namazı bitirince Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir'e:**"Niçin imamlıkta yerinde kalmadın?"** buyurdu. Ebu Bekir de: "Allah'ın; Ebu Kuhafe'nin oğlunu Peygamber (s.a.v)'in önünde görmesi doğru olmaz" dedi. Sonra cemaate dönerek:**"Namazda bir olay olunca neden el çırptınız o kadınların yapacağı harekettir. Namazda bir şey olduğunda siz erkekler "Sübhanallah" deyiniz"** buyurdu. (Ebû Davud, Salat: 172; Dârimi, Salat: 95)

25- HÂKİM TARAFLARA SULH TEKLİF EDER

5319- Ka'b b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Benim Abdullah b. Ebî Hadred el eslemî (r.a)'den alacağım vardı. Onunla karşılaşınca peşini bırakmayıp sıkıştırdım hatta seslerimiz yükseldi. Rasûlullah (s.a.v) onun ikisinin yanından geçiyordu ve şöyle dedi:**"Ey Ka'b! borcunun yarısını almasını eliyle işaret ederek yarısından vazgeçmesini işaret etti."** (Ebû Davud, Akdıye: 12; Müslim, Müsakat: 4)

26- HÂKİM DAVACIYA AFFETMESİNİ TEKLİF EDER

5320- Vail (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında şu olaya şahit oldum. Bir katili maktulun velisi urganla bağlı olarak Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna getirdi. Rasûlullah (s.a.v) maktulun velisine: **"Onu affetmeyecek misin?"** buyurdu. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse diyet alırsın"** dedi. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse onu öldüreceksin"** deyince adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v) **"Öyleyse onu götür"** dedi. Adam katili götürüp giderken kendiliğinden döndü. Rasûlullah (s.a.v) ona seslenerek: **"Onu affediyor musun?"** dedi. Adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Öyleyse diyet alırsın"** dedi. Adam yine: "Hayır" dedi. **"Öyleyse onu öldüreceksin"** deyince, adam: "Evet" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Öyleyse onu götür"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) sözlerini şöyle sürdürdü: **"Eğer sen onu affedersen hem kendi günahını hem de ölen kardeşinin günahını temizlemiş olursun."** Adam, katili bırakıverdi katil bağlı olduğu urganı sürüyerek çekip gitti. (Ebû Davud, Diyat: 3; Ebû Davud, Kasame: 10)

27- HÂKİM DAVACILARA İYİ DAVRANMAYI TAVSİYE EDER

5321- Abdullah b. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre, Ensardan bir adam hurmalıklarını suladıkları su yüzünden Zübeyr'i, Rasûlullah (s.a.v)'e şikayet etti. Adam: "Suyu bırak benim bahçeme gelsin" dedi. Zübeyr de kabul etmedi böylece Rasûlullah (s.a.v)'in huzurunda çekiştiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) Zübeyr'e: **"Ey Zübeyr! Bahçeni sula sonra suyu komşuna bırak"** dedi. Bunun üzerine Ensari kızdı ve: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Zübeyr hala oğlun olduğu için mi onu kayırıyorsun?"** deyince, Rasûlullah (s.a.v)'in rengi değişti sonra şöyle buyurdu: **"Ey Zübeyr! Bahçeni sula ve bahçen göl haline gelinceye kadar ve duvardan aşıncaya kadar suyu salma!"** Zübeyr diyor ki: Nisâ sûresi 65. ayeti bu olay üzerine nazil olsa gerekir.(Bkz. 5312) (Buhârî, Müsakat: 9; Tirmizî, Ahkam: 26)

28- HÂKİM HÜKÜM VERMEDEN DAVALILAR ARASINDA ARACI OLUR

5322- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Berire'nin kocası Muğîs ismi verilen bir köle idi -Onu gözyaşları sakalından akarak Berire'nin arkasında dolaştığını görür gibiyim- Peygamber (s.a.v), Abbas'a: **"Ey Abbas! Muğîsin Berire'yi ne kadar sevdiğine Berire'nin de Muğîs'e ne kadar buğz ettiğine hayret etmiyor musun?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v), Berire'ye de: **"Kocana dönsen olmaz mı? O senin çocuğunun babasıdır"** buyurdu. Berire: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ona dönmemi emrediyor musun?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Hayır sadece aracı oluyorum ve aranızı bulmak istiyorum"** buyurdu. Berire de: "Benim ona ihtiyacım yoktur" dedi. (Ebû Davud, Talak: 19; Buhârî, Talak: 15)

29- HÂKİM MUHTAÇ OLANLARA MALINI MUHAFAZA ETMESİNİ TAVSİYE EDER

5323- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensardan bir adam ölünce kölesinin azâd olunmasını vasiyet etti. Kendisi gerçekten muhtaç ve borçlu birisiydi. Rasûlullah (s.a.v) onun kölesini sekiz yüz dirheme sattı ve parasını da adama vererek, **"Bu parayla borçlarını öde ve çoluk çocuğuna harca"** buyurdu. (Müslim, Eyman: 12; Ebû Davud, Itk: 9)

30- HAK AZ DA OLSA ÇOK DA OLSA MUTLAKA ÖDENMELİDİR

5324- Ebu Umâme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim bir Müslüman'ın hakkını bile bile yerse Allah ona Cenneti haram; Cehennemi vacip kılar."** Bir adam: "Azıcık bir şey olsa da mı? Ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet erak ağacından bir çubuk olsa bile"** buyurdu. (İbn Mâce, Ahkam: 8; Dârimi, Büyü': 62)

31- HÂKİM BİLDİĞİ KİMSENİN GIYABINDA DA HÜKÜM VERİR

5325- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Süfyan'ın karısı Hind, Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Süfyan cimri bir adamdır ne bana ne de çocuklarına yeterli şekilde harcamada bulunmuyor. O görmeden malından alabilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Kendine ve çocuklarına yetecek kadarını alabilirsin"** buyurdu. (Müslim, Akdıye: 4; İbn Mâce, Ticarat: 65)

32- BİR DÂVADA ÇELİŞKİLİ İKİ HÜKÜM VERİLEMEZ

5326- Abdurrahman b. Ebi Bekre (r.a) anlatıyor: Sicistan valisiydim. Babam Ebu Bekre bana şunu yazmıştı: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Hiçbir kimse bir davada birbirine çekilişli iki hüküm vermesin ve hiçbir kimse de öfkeli olduğu halde davacılar arasında hüküm vermesin."** (Müslim, Akdıye: 7; Tirmizî, Ahkam: 7)

33- HAKİM GÖRDÜĞÜNE VE BİLDİĞİNE GÖRE HAREKET EDER

5327- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sizler davalarınızın halledilmesi için Bana geliyorsunuz. Şüphesiz Ben de bir insanım olur ki bir kısmınız haksız da olsa daha güzel ve tesirli konuşarak durumu diğerinden daha iyi müdafaa edebilir. Ben de dinlediğime göre hüküm veririm. Dolayısıyla hakkı olmadığı halde birinize kardeşinin hakkını aktarmış olabilirim ve böylece de ona ateşten bir parça ayırmış olurum."** (Tirmizî, Ahkam: 11; Müslim, Akdıye: 3)

34- DAVACILAR BİRBİRİNİ SERT ELEŞTİRMEMELİ

5328- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ın buğz edip en sevmediği kimseler davacı olduğu kimselere çok sert olan kimselerdir."** (Buhârî, Mezalim: 15)

35- DELİLLERİ OLMAYAN DAVACILARIN DAVASI NASIL HALLEDİLİR?

5329- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, iki kişi bir hayvan konusunda Rasûlullah (s.a.v)'e davacı olarak geldiler. Hiç birinin de delilleri yoktu. Bunları dinleyen Rasûlullah (s.a.v) hayvanın yarısı birinin yarısı da diğerinin olması için hüküm verdi. (Ebû Davud, Akdıye: 22; İbn Mâce, Ahkam: 11)

36- HÂKİM HÜKÜM VERMEDEN ÖNCE NASİHAT EDEBİLİR

5330- Ebu Müleyke (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Taifte iki cariye boncuk yapıyorlardı. Onlardan biri eli kanayarak geldi ve arkadaşının vurduğunu iddia etti. Öbürü ise inkar etti. Ben de bu davanın halledilebilmesini temin için İbn Abbas'a mektup yazdım. O da bana şu cevabı verdi: Rasûlullah (s.a.v), davalarda iddiada bulunan kimselere yemin teklif ederdi. Eğer her iddia eden davacıya istediği verilse herkes insanların kanları ve malları hakkında hak iddia eder hale gelirdi. (Dolayısıyla delil getirmek iddia edip dava edene yemin de, inkar edene düşer) İnkar eden ve yemin teklif edeceğin o cariyeyi çağır ve ona şu ayeti oku: **"Doğrusu Allah'a verdikleri sözü ve yeminleri az bir menfaat karşılığında değiştirenler var ya işte onlar öteki dünyanın nimetlerinden faydalanamayacaklardır. Allah kıyamet günü onlarla ne konuşacak ne yüzlerine bakacak ne de onları günahlarından arındıracaktır ve onlar için acıklı bir azâb vardır."** (Ali İmran 72.) Onu çağırdım ve kendisine ayeti okudum. Ayeti dinleyince suçunu itiraf etti ve bu hal beni sevindirdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

37- HÂKİM NASIL YEMİN TEKLİF EDER

5331- Muaviye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) halka halinde oturan ashabından bir gurubun yanına geldi ve: "Burada ne yapıyorsunuz?" dedi. Onlar da: "Oturduk Allah'a dua ediyoruz bizi dinine hidayet edip Seni de bize Peygamber (s.a.v) olarak verdiğinden dolayı hamd ediyoruz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Allah adına söyleyin sadece bundan dolayı mı buraya oturdunuz?"** buyurdu. Onlarda: "Allah'a yemin ederiz ki sadece bu maksatla buraya oturduk" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Sizden şüphe ettiğim için size yemin ettirmiş değilim. Fakat Cibril bana geldi**

ve Allah'ın meleklere karşı sizinle övündüğünü söyledi" buyurdu. (Tirmizî, Fedailü'l Kur'an: 11; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 25)

5332- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Meryem oğlu İsa hırsızlık yapan bir adamı görünce ona dedi ki: "Çaldın mı?" Adam da: "Kendinden başka gerçek ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki hayır çalmadım" dedi. Bunun üzerine İsa (a.s): "Allah'a iman ettim ve gözümü yalanladım" dedi.** (Tirmizî, Fedailü'l Kur'an: 11; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 25)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-HİYEL

HİLELER BÖLÜMÜ

Bâb: Nikahta Hile

480- Müsedded bize anlatarak dedi ki:Yahya b. Saîd bize Abdullah'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti;: Allah Resulü (sav) berdel usulü nikahı yasakladı.
Ibni Ömer'e (ra) "Berdel nedir?" diye sordum. Şöyle dedi: Kişinin kendi kızını başka bir adamla, o adamın da kızını ona; veya kişinin kendi kızkardeşini başka bir adamla, o adamın da kızkardeşini ona mehirsiz olarak nikahlaması şartıyla nikahlamasıdır.
Bazı âlimler dediler ki: Eğer hile yapmak suretiyle berdel ile evlenirse, nikah caiz şart geçersiz olur. Mut'a Nikahı hakkında dedi ki: Nikah fasit, şart geçersizdir. Bazıları ise, her ikisinin de caiz, fakat şartın geçersiz olduğunu söylemişlerdir.[1]

Şerh

Bazı âlimler dediler ki: Eğer hile yapmak suretiyle berdel ile evlenirse, nikah caiz şart geçersiz olur" ifadesi, Hanefî mezhebinin usûlü gereği olup aslı meşru olmayan şey bâtıldır kuralına dayanır. Aslı değil de vasfı meşru olansa fasit olur. Bu tür bir nikah asıl itibarıyla meşru, vasıf itibarıyla fasittir. Mut'a nikahında ise durum tam tersine olup hakkındaki neshten dolayı aslı gayri meşrudur.
İbnu's-Sem'ânî deyei ki: Hakkında ihtilaf ettiğimiz nikah berdel usûlü olandır. Onun nehyedildiği sabittir. Nehiy, nehyedilen şeyin fesadını gerektirir. Çünkü şer'î akit, ancak şeriata uygun olarak tesis edilebilir. Aslın nehyedilmiş olan bir şey meşru da olamaz.

Hüküm

Berdel usûlü nikâhla (=şiğâr) ilgili hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için oraya da bakılabilir: 340 no.lu hadis.

---

[1] Bkz. 340 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MÜSÂBAKA VE ATICILIK BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
Müsâbaka ve Atıcılıkla İlgili Hükümler
İslâm'a Göre Çocukların Oyunu:
a) Oyunun Sünnetteki Yeri:
b) Oyun Çeşitleri:
1- Gayeli Oyunlar:
Atıcılık:
Binicilik:
Yüzücülük:
Yürüme ve Koşu:
Güreş:
Askerî Terbiye Yaşı:
2- Oyalayıcı Oyunlar:
3- Zararlı Oyunlar:
İKİNCİ FASIL
ATIN VASIFLARI

MÜSÂBAKA VE ATICILIK BÖLÜMÜ

(Bu kitap iki fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

MÜSÂBAKA VE ATICILIGA ÂİT HÜKÜMLER

*

İKİNCİ FASIL

ATIN VASIFLARIYLA İLGİLİ HADİSLER

UMUMÎ AÇIKLAMA

İslam, bazı sportif meşguliyetlere fazlasıyla ehemmiyet vermiştir. Ancak günümüzün spor anlayışıyla İslam'ınkini iltibas etmemek gerekir. Herşeyden önce her ikisinin gayeleri farklıdır. İslam, sporu askerî antrenman olarak değerlendirir. Meşru addettiği sportif faaliyetlerin hepsini bu açıdan yorumlamak, îzah etmek mümkündür. Meseleyi tersinden alırsak şu netice çıkar: Askerî antrenman olarak değerlendirilemeyecek meşguliyetler İslam açısından meşru olmaz, oyalanma veya oyalama, aldanma veya aldatılma vasıtaları olur. Bu açıdan akl-ı selim ile düşünülecek olunca "spor" adı takılan nice meşguliyetlerin bir aldatmaca ve zaman öldürme vasıtası olduğu kolayca anlaşılır. Hele sportif takımlardan birini tutmanın, bunların meselelerini takip edip münakaşasına zaman ayırmanın sporla uzaktan yakından ilgisi olmadığı gibi, ebedî bir hayatı kazanmak üzere dünyaya gönderildiğine inanan mü'minlerin hayat felsefesine taban tabana zıttır. O'nun inancına göre insan, ömrü kısa, vazifesi çok bir misafirdir, sırtında emânet-i kübrâ vardır. O, mahdut olan ömür sermayesini, dünya ve âhirete faydası olmayan fuzûlî ve abes şeylerle heder etmeye me'zun değil, bilakis, cuma günü, Ramazan ayı, Kadir gecesi ve saat-i icâbet gibi Allah indinde kıymeti fazla olan vakitleri değerlendirme gayretine düşmek suretiyle hayatını bereketlendirmeye mahkumdur.
Evet, ebedî hayatını kurtarma endişesini taşıyan mü'minin günümüzde mühim vartalarından (risklerinden) biri, müzmin bir hastalık halinde yaygınlaştırılan bu sahte "spor" aldatmacasıdır. Bu mesele üzerinde ciddi şekilde düşünmek gerekiyor. Hissiyattan, peşin hükümden uzak olarak, iman gözlüğüyle meseleye eğilip, aklın, sağ duyunun hükmüyle kesin bir karar ve tavır ortaya koymak gerekmektedir.
Teysîr'in bu bahse almış olduğu hadisler, meseleye İslamî yaklaşımda yardımcı olacaktır. Biz, bu mevzunun ehemmiyetine binaen, 2218 numaralı hadisten sonra, çocukların hayatında spora tekabül eden "Oyun"la ilgili uzunca bir tahlilimizi dercedeceğiz. Oradaki açıklamalar ve kaydedilecek bazı ziyâde hadislerden de anlaşılacağı üzere, burada gerçek spora tavır almak diye birşey mevzubahis değil. Bilakis dinimiz buna teşviklerde bulunmuştur. İslam, aldatıcı boş oyalamacıları kapı dışarı etmiştir.[1]

BİRİNCİ FASIL

Müsâbaka ve Atıcılıkla İlgili Hükümler

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ? ?????? ??? ?? ????? ??? ??????? ??? ?????[. ????? ????? ?????.??????? »????????« ?“??. ? »??????????« ?????. ? »??????????« ?????. »??????????« ???? ?????: ????????? ????????? ???? ???? ???? ??????? .

1. (2209)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu üç şeyde armağan vardır: Deve yarışı veya at yarışı veya ok yarışı."[2]

AÇIKLAMA:

1- Hattâbî: "Hadis, mükafaat ve armağanın bu üç şeyde yapılacak yarış sonunda verilmesinin uygun olacağını belirtmektedir" der. Böyle olunca Resûlullah başka çeşit yarışlar yapıp kazananlara armağan verilmesini tecviz etmemekte, helâl addetmemektedir.
2- Hadisin metninde at, deve, ok tabirleri geçmez; ata "tırnaklı", deveye "mestli", ok'a da "demirli" manalarına gelen kelimelerle işaret edilir. Âlimler bu tabirlerden maksadın at, deve ve ok olduğunu belirtmekten başka bu mânayı ifade edecek başka yarışların da helâl olacağını belirtirler. Sözgelimi Bagavî, Şerhu's-Sünne'de: "At mânasına katır ve merkeb de girer; deve mânasına fil de girer, çünkü bu savaşta deveye ihtiyaç bırakmaz" der. Bazı âlimler ayakla yapılacak koşu yarışı ile taş (gülle) atılarak yapılacak müsâbakayı da buraya dahil etmiştir. Bu müsâbakaların "düşmanla savaşmaya hazırlık olmaları" sebebiyle armağan vermenin câiz olduğunu âlimler belirtir. Ortaya konan armağan, cihâda teşvik unsuru olmaktadır.
Said İbnu'l-Müseyyeb, harp hazırlığına girmeyen veya cihad için kuvvet kazanmaya yardımcı olmayan kuş, güvercin vs. ile yapılacak yarışlarda armağan almayı kumar ve haram olarak değerlendirmiştir. İbnu'l-Müseyyeb'ten taş atma hakkında sorulunca, "Bunda bir beis yok" demiştir.[3]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? # ????????? ???????? ????????? ?????[.

????? ??? ???? .

2. (2210)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) atı antremana tâbi tutar, (sonra da) onunla yarışa katılırdı."[4]

AÇIKLAMA:

1- Antrenman diye çevirdiğimiz kelimenin aslı idmâr veya tadmîr'dir. Bu, atın kuvvetlenmesi için hususî bir beslenme rejimi uygulamaktır. Buna göre, önce bol gıda verilerek at şişmanlatılır ve güçlendirilir. Sonra yemi tedricen azaltılır. Bir odaya sokulup üzerine çul sarılır. Hayvan ısınır ve terler. Teri tamamen kuruyunca hayvanın eti hafifler ve koşmaya güç kazanır. İşte bu muameleye idmâr denmektedir.
2- Hadis, cahiliye devrinden beri atlara uygulanan idmârın meşruiyyetine delil olmaktadır.[5]

?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ????? # ?????? ???????? ????????? ????????? ?? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (2211)- Yine İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) atlar arasında yarışma yaptırdı. Hedefte, beş yaşına basanları tafdîl etti."[6]

?4? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ??? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ??? ????????? ?????????? ????? ???? ????????? ???? ????????? ??? ???????? ????? ????????[. ????? ????? .

4. (2212)- Yine İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), antrenmanlı atı el-Hafya'dan Seniyyetu'l-Vedâ'ya kadar koşturdu. Antrenmanlı olmayanı da Seniyyetü'l-Vedâ'dan Benî Zürayk Mescidi'ne kadar koşturdu."[7]

AÇIKLAMA:

1- Antrenman (idmâr veya tadmîr) ile ne kastedildiğini 2210 numaralı hadiste açıkladık.
2- Resûlullah, antrenmanlı atların koşu hedefleri ile antrenmansız atların koşu hedeflerini farklı tutmuştur. Zira Süfyan-ı Sevrî'nin belirttiği üzere el-Hafya ile Seniyyetü'l-Vedâ'nın arası beş veya altı mil olduğu halde, Seniyye ile Mescid-i Zürayk'ın arasında bir mil civarında bir mesafe mevcuttur.
3- Bu rivayetin bazı vecihlerinde, İbnu Ömer'in bu müsâbakaya iştirak ettiği belirtilir. Bunun, râvilerce ilave edilen bir derc olabileceği de söylenmiştir. Hadisin bir başka vechinde İbnu Ömer'in: "Ben yarışçılar arasında idim, atım beni bir duvardan atlattı" açıklaması o yarışların engelli, ciddi yarışlar olduğunu gösterir.
4- Hadis, müsâbaka yapmanın meşru olduğunu, abes bir iş olmayıp, düşmana karşı savaşta aranan maksadların kazanılmasına götüren makbul bir riyazet olduğunu ifade eder. Bu rivayetle elde edilen marifetten, ihtiyaç anında istifade edilecektir. Öyle ise, müsâbaka, duruma göre mübah ve hatta müstehab bir ameldir. Kurtubî: "At vs. hayvanlar üzerinde yapılacak müsâbakanın cevazında alimler ihtilaf etmez. Ok yarışları, silah kullanma yarışları da böyle zîra bütün bunlarda harb için hazırlık vardır" demiştir.
5- Hadisten ayrıca, müsâbakalarda başlama ve bitme noktalarını önceden belirtmenin müstehab olduğu görülmektedir.
6- İbnu Hacer der ki: "Ulema, herhangi bir karşılık (armağan) mevzubahis olmadan yapılacak müsâbakanın cevazında icma eder." Ancak, İmam Mâlik ve Şafiî (rahimehumullah) bunu, mestli (deve, fil), tırnaklı (at, katır, merkeb) ve demirli (ok, mızrak...) olanlarla sınırladılar. Bazı âlimler bu cevazı da "at"la kayıtlarken, Atâ; herşeye teşmil eder.
Âlimler, armağanı câiz görmekte de ittifak ederler, ancak: "Bunu, müsâbakaya iştirak edenlerin dışında birinin vermesi şartıyla" derler. Sözgelimi, müsâbakada atı bulunmayan imam gibi. Cumhur bazı kayıtlarla, armağanın müsâbakaya iştirak eden iki taraftan birinden olmasını da câiz addetmiştir. Ulemânın câiz görmediği armağan, kumar mânası giren armağandır. O da şöyle olur: Her iki taraf da kazanana vermek üzere armağan koyar. Kazanan ikisini de alır. İşte bu, haramdır. Bu husus, müteakip hadiste genişçe açıklanacaktır.
7- Hadis, müsâbakanın binilen atlarla olacağını da belirtir. Yani üzerinde binicisi olmayan, boş atları salmak suretiyle yapılan yarış caiz değildir.
8- Hadis, belli bir maksada mebnî olarak ihtiyaç halinde, hayvana eziyet veren acıktırma, koşturma gibi bazı muamelelerin yapılabileceğine delildir.
9- Mahlukâtı kendi gerçek yerine koymak gerekir. Nitekim Resûlullah, antrenmanlı atlarla, antrenmansız atları birbirinden ayırdı. Her ikisini de hallerine uygun mesafede ayrı ayrı koşturdu. Aksi halde birisi yorulmuş olacaktı.[8]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ? ??????? ??? ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ????? ??? ???????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (2213)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, iki at arasına, geçeceğinden emin olunmayan bir üçüncü at dahil ederse, bu kumar olmaz. Kim de geçeceğinden emin olunan atı dahil ederse bu kumar olur."[9]

AÇIKLAMA:

1- Şârihlerden Tîbî ve İbnu Melek, hadisi, tercümede kaydedildiği şekilde anlamışlardır: İki koşu atının arasına sokulan üçüncü atın kazanacağı önceden anlaşılırsa bu yarış câiz değildir, bu bir nevi kumardır. el-Muzhir: "Muhallil"in (araya giren üçüncü atlının), diğer iki yarış atına denk veya yakın koşu yapan bir at üzerinde olması gerekir. Eğer bu üçüncü atlı (muhallil), diğer iki atı geçeceğini önceden kesinlikle bildiği bir koşu atı üzerinde ise bu câiz olmaz, onun varlığı, yokluğu gibidir. Şayet diğer iki atı geçeceğini veya geçileceğini yakînî bir şekilde bilmiyor idiyse o zaman koşuya katılması câiz olur.
2- Kazanana verilecek armağan hususunda Bagavî, Şerhü's-Sünne'de şunu kaydeder: "Müsâbakada armağana gelince, eğer imam tarafından veya halktan biri tarafından, birinci olana verilmek üzere belli bir armağan konmuş ise bu câizdir, öne geçen buna müstehak olur. Eğer armağan yarışçılardan biri tarafından konur ve bunu koyan diğerine: "Eğer beni geçersen, sana şu malı vermek bana borç olsun, şayet ben seni geçecek olursam senden hiçbir şey istemiyorum" derse bu da câizdir. Fakat her ikisi de mal koyup, birbirlerine: "Ben kazanacak olursam sen bana şu kadar borçlanacaksın, sen kazanacak olursan ben sana şu kadar borçlanacağım" diyerek anlaşsalar, bu câiz olmaz. Bu son durumda, ikisinin arasına bir üçüncü yarışcı (muhallil) girer ve birinci olursa, bu ortaya konan her iki armağanı da alır, kaybederse kendisine bir ödeme yapması gerekmez. Görüldüğü üzere, iki taraf arasında yapılmış olan gayr-ı meşru bir yarış akdi muhallilin araya girmesiyle meşruiyet kazanmış, kumar olmaktan çıkmıştır. Zîra kumarın özü, oyunda kişinin kazanma veya kaybetme durumlarında olmasıdır, ama üçüncü şahıs araya girince bu mâna kalkıyor. Şayet, muhallil evvel gelir, diğer yarışcı birlikte veya peşpeşe gelirlerse muhallil her iki armağanı da alır, iki yarışcı birlikte aynı anda gelir, muhallil arkadan gelirse kimse bir şey alamaz. İki yarışcıdan biri önce gelir onu muhallil takip ederse muhallil ikinci yarışcıyla birlikte gelse de, sonra gelse de birinci gelen, kendi koyduğunu korur, ikinci yarışcının koyduğunu da alır. Muhallil iki yarışcıdan biriyle beraber gelir sonra da ikinci yarışcı gelirse, iki birinci, sona kalanın koyduğu armağanı paylaşır." (Aliyyü'l-Kârî'nin Mirkât'ından.)[10]

?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? # ??????? ???????? ?????????? ? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ??????? ????? ???? ?????????????. ?????? #: ????? ???? ?????? ??? ? ?????????? ?????? ???? ?????????? ?? ????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

6. (2214)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Adbâ adında bir devesi vardır. Bu bütün yarışları kazanırdı. Bir gün binek devesi üzerinde bir bedevi geldi ve yarışta Adbâ'yı geçti. Bu durum Ashâb'ın ağrına gitti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), üzüntülerini yüzlerinden okuyunca şu açıklamayı yaptı:"
Yeryüzünde, yükselttiği herşeyi arkadan alçaltmak Allah üzerine bir haktır."[11]

AÇIKLAMA:

1- Binek devesi diye tercüme edilen kelime kaûd'dur. Araplar binilecek yaşa gelen develere bu ismi vermişlerdir. En az iki yaşında kaûd olabilir. Altı yaşına kadar artık kaûd denir. Altıya basınca cemel denmektedir. Kaûd, erkek deveye denmektedir, dişiye kalûs denmiştir.
2- Adbâ, Resûlullâh'ın devesinin adıdır, kulağı kesik veya kulağı yarık mânalarına gelir. Resûlullah'ın bir de Kasvâ adında devesi vardır. Âlimler ikisi aynı deve mi, farklı farklı develer mi ihtilaf ederler. Bazıları: "Aynı devedir, Kasvâ, Adbâ, Ced'â diye isimleri vardır" diye hükmetmiştir.
İbnu Hacer hadisten şu nüktelerin çıktığını belirtir:
* Binmek ve üzerinde müsâbakaya katılmak için deve beslenmesi.
* Dünyaya karşı zühd var, zîra onda her yüksekliği alçalma takip edeceğine işaret edilmiş, dünyaya ait her kemâlin nâkıs olduğu belirtilmiştir.
* Tevazuya teşvik, övünmeme, iftiharı terke davet var.
* Resûlullah'ın güzel ahlak ve tevâzusu gözükmektedir.
* Ashâb'ın gönlünde Resûlullâh'ın büyüklük ve azameti anlaşılmaktadır.
* Müsâbakanın câiz olduğu ifade edilmektedir.
* Dünyayı alçaltmak Allah'ın değişmez bir kanunudur.
* Her akıl sahibinin dünya hususunda ölçülü olması, onu kazanma yarışında itidali, meşru sınırlara riayeti elden bırakmaması gerekir.
* Taberî demiştir ki: "Tevazuda hem dînî hem dünyevî maslahat var. Zîra, insanlar dünyada onu istimal etseler, aralarındaki kin ve buğz zail olur, gösteriş ve tefâhur yorgunluğundan âzad olup sükûna kavuşurlar."[12]

?7? ??? ???????? ?????? ???:]?????? ?????????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????: ?????????? ?????? ??????? ????????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ????????. ??????: ????? ????? ?????????? ???? ????? ?????? # ???? ????????? ?????????? ???????: ???? ??????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????? ??? ???? ?????[. ????? ????.»??????« ???? ??????? ?????? .

7. (2215)- Fukaym el-Lahmî anlatıyor: "Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh)'e dedim ki: "Sen yaşlanmış bir ihtiyar olduğun halde bu iki hedef arasında gidip geliyorsun, artık bu sana meşakkat veriyor olmalı."
Bana şu cevabı verdi:
"Eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğim bir söz olmasaydı kendimi bu sıkıntıya atmazdım. Efendimizin şöyle söylediğini işittim:
"Kim atıcılık öğrenir ve sonra bırakırsa o bizden değildir - veya: asi olmuştur.-"[13]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadislerinde Efendimiz, gençliğinde, atış yapmayı öğrenip sonradan bırakıverenleri tehdit etmektedir. Münâvî şu açıklamayı sunar: "Atış yapmasını bilmede dini müdâfaa ve düşmanı bertaraf etme ehliyeti vardır. Cihâd vazifesi bu sayede îfâ edilir. Unutacak kadar terkedilmesi halinde, kendisine terettüp eden vazifeyi yerine getirmesi mümkün olmaz. Tehdiddeki şiddet bu terkin haram olduğunu ve hatta büyük günah olduğunu ifade eder. Ancak Şafîî mezhebinde bu mekruhtur. İbnu Salâh, ok atmanın kılıç kullanmaktan efdal olduğuna hükmetmiştir. Zîra, her birinin fazileti, masiyet ehline karşı, ehl-i taate kazandırdığı güç ve kuvvete bağladır. Bu hususta atış daha üstündür.
2- Hadiste geçen "bizden değildir" sözü kâfir oldu mânasına gelmez, "bizim yolumuzda değildir", "bizim sünnetimiz üzerine değildir" demektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pekçok merdud ahlakı bu ve benzeri bir tabirle reddetmiştir: "Kim (musibet karşısında) yanaklarına vurarak, üstünü başını yırtarak dövünürse ve cahiliye duasıyla dua ederse bizden değildir"; "Kim bizi aldatırsa bizden değildir" hadislerinde olduğu gibi. Bu davranışların zemmedildiği açıktır, ancak ulemâ bunu tekfir anlamamıştır.[14]

?8? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ?????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? ?????????: ????????? ?????????? ?? ?????????? ????????? ??????????? ????? ??????????? ????[.

8. (2216)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah tek bir ok sebebiyle üç kişiyi cennete koyar:
1- Onu yapan; yeter ki bunu hayır maksadıyla yapsın.
2- Atan.
3- Atana ulaştıran."[15]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), oku yapanın sevaba nâil olmasını niyetine bağlamıştır: Hayırda yani Hak yolunda cihadda kullanılmak niyetiyle yapmış olmak. Bundan şu anlaşılır. Sırf ticaret metâ'ı olarak veya hayır dışı bir maksadla yapılan oktan sevab umulamaz.
Keza, sarih olarak zikredilmemiş olsa da "atan" ve "atana ulaştıran" ların sevabları da hayır niyetlerine bağlı olmalıdır. Hayır dışı maksadlarla bu amellerin sevab getirmeyeceği, bilakis vebale sebep olacağı açıktır.
2- Bu hadisle Resûlullah'ın bütün bir harp sanayiine teşvik ettiğini söyleyebiliriz. Zîra günümüzde "atma" deyince artık ok anlaşılmaz. Füzeler, balistik ve nükleer başlıklı mermiler vs. hatıra gelir. Bunların hammaddesi, îmâli, nakli, depolanması, ihtiyaç ânında atılması pekçok yan hizmetleri gerektirir, maddî güç gerektirir. Doğrudan veya dolaylı olarak bu üç hizmetin (yani yapmak, atmak, taşımak) gerçekleşmesinde katkıda bulunan herkes niyetine göre sevap sahibi olacaktır. [16]

?9? ??? ?????:]?????????????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ????? ???? ??? ?????????? ????? ?????? ???????: ?????? ???? ???????? ????????? ??? ?????: ???????? ????????? ????????? ????????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ??? ????? ????????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??? ????.»?????????????« ???? ????? ?????? ???????? ????? ??? ??? ??? ???????? ??.????? »??????????« ?? ????? .

9. (2217)- Bir rivâyette ise şöyle buyurulmuştur: "(Allah tek bir ok sebebiyle üç kişiyi cennete koyar: Yapan, yeterki hayır maksadıyla yapsın, atan) ve oku atana veren (münebbil). Atın, binin. Sizin (ok) atmanızı, ben binmenizde daha çok seviyorum. Her eğlence bâtıldır. Eğlenceleriniz içinde sadece şu üç şey (mübahtır), övgüye değer: Kişinin atını te'dib etmesi, hanımıyla mulatafede bulunması, yayla ok atıp, atılan okları toplaması. Bunlar Hakk'tandır. Kim öğrendikten sonra atışı, nefretle terkederse bilsin ki, bir nimeti terketmiştir -veya şöyle dedi-: "Bu nimete karşı nankörlük etmiştir."[17]

AÇIKLAMA:

1- Münebbil, oku atan kimseye atması için veren adam demektir. Hattâbî bunun iki şekilde olduğunu belirtir:
a) Ya atan kimsenin yanındadır, yahut da arkasındadır, okları hazırlar, attıkça teker teker yenisini verir.
b) Atılan okları toplar, atana geri getirir.
2- Atın te'dibi, gazve niyetiyle atın ta'limidir. Ata koşmanın, atlamanın öğretilmesidir.

3- Nankörlükten murad, nimetin kıymetini takdir etmemek, gerekli şükrü yerine getirmemektir. Râvi "bir nimeti terketmiştir" mi dedi yoksa "nimete karşı nankörlük etmiştir" mi dedi, tereddüt göstermektedir. Hadisin daha önce kaydedilen veçhinde (2215): "Atıcılığı öğrenip de sonradan terkeden bizden değildir" dendiğini kaydetmiştik. [18]

?10? ??? ?????? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ???? ?????? ???? ??????? ???????????? ??????????. ??????: ??????? ????? ??????????? ?????? ???????? ????? ????????? ??????? ?????? ???? ????? ?????? ????????? ????? ????????????? ???????????. ??????: ???????? ? ?????????? ????????: ?????? ??????? ??????? ????????? ??????: ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

10. (2218)- Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çarşıda ok yarışı yapan Benî Eslem'den bir grupla karşılaşmıştı. Onlara: "Ey İsmailoğulları atın, zîra atalarınız atıcı idiler. Atın, ben falan kabileyi tutuyorum" dedi.
Bu söz üzerine bir grup atıştan vazgeçti. Efendimiz:
"Ne oldu, niye atmıyorsunuz?" diye sordu. Şöyle cevap verdiler:
"Nasıl atalım, siz öbür tarafı tutuyorsunuz!" Bunun üzerine:
"Atın! dedi, ben hepinizi, her iki tarafı da tutuyorum."[19]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi Buhârî, atışa teşvikle ilgili açtığı bir bâbta kaydeder.
2- Hadiste mübhem gelen atıcının ismi, Taberânî'nin bir rivayetinde sarih olarak gelmiştir: "Atın, ben Mihcen İbnu'l-Erda ile beraberim" buyurulur. Yayını bırakarak atıştan vazgeçenin de Nadla el-Eslemî olduğunu İbnu İshak Meğâzî'sinde belirtmiştir.
3- Bazı âlimler, bu hadisten bilistifade yarışcılar üzerinde hakimiyeti olan kimsenin, onlarla yarışa katılmaması gerekir hükmüne varmıştır. Bazıları da, buradaki imtinanın Resûlullah'ın tuttuğu tarafın manevî yardıma mazhar olarak kazanacağı düşüncesiyle karşı taraftan vukua geldiğini söylemiştir. Nitekim bir rivayetteki ziyade bunu te'yid eder. Bırakanlar: "Siz kimi tutarsanız o galebe çalar" derler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışı normal karşılayarak: "Atın, ben hepinizden yanayım" buyurması mânidardır.
4- Ecdâd'ın, "baba" kelimesiyle ifade edilebileceğine bu rivayet delil olmuştur.
5- Hadis, bir işte mahareti olan kimsenin faziletini beyan ederek, övüp mensuplarının gönlünü almanın câiz olduğunu göstermektedir.
6- Resûlullah'ın yüce ahlaklarını, harple ilgili meselelerdeki hazâkatini de hadis bize ifade etmektedir.
7- Ataların güzel ahlakına tabi olup onlarla amel etmek mendubtur.
8- Ashâb'ın Resûlullah'a saygı hususunda ne kadar hassas olduğu, bu rivayette görülen bir diğer husustur. Bazı âlimlere göre, kazanmak azmiyle yapılan bir yarışta, Resûlullah bir tarafı tutunca, O'nun tarafının mağlub olmasını istemek, Ashâb'ın vicdanına ağır gelmiş olacak ki, yarışı terketmişlerdir.[20]

İslâm'a Göre Çocukların Oyunu:

Büyükler için spor ne ise çocuklar için de oyun odur. Hatta, çocukların hayatında oyun çok daha ehemmiyetli ve zaruret derecesinde gerekli bir yer tutar. Yeri gelmişken dinimizin bu hususta teşriâtını belirtmeye çalışacağız:[21]

a) Oyunun Sünnetteki Yeri:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de gerek çocuklar için ve gerekse büyükler için bazı kayıtlar çerçevesinde oyuna yer verdiği bilhassa çocukların oyununa daha çok önem verdiği görülmektedir. Rivayetler, "Çocuğu olan onunla çocuklaşsın" diyerek bütün babalara çocuklarını bizzat eğlendirmelerini emreden Hz. Peygamber'in Ashâb'a karışarak onlarla şakalaşıp latifeler yaptığı gibi, onların çocuklarıyla da oynadığını tasrih etmektedir. Deylemî'nin bir tahricinde Talha İbnu Ubeydullah'ın oğlu Ebû Umayr'la oynadığı, isim verilerek belirtilir: Kendi terbiyesinde bulunan torunları Hasan, Hüseyin ile hizmetine bakan Enes gibi yakınlarını, çocuklarla oynamak üzere sokağa salarak başka çocuklarla oynamaya teşvik ettiği gibi, yolda oynar rastladığı çocuklara da selam vererek iltifatta bulunmuş, torunu Hasan'ı sokakta çocuklarla oynar gördüğü halde mâni olmamıştır. Müsnedü Zeyd'de tahric edilen bir rivayete göre Hasan ve Hüseyin gecenin geç vaktine kadar Hz. Peygamber'in yanında oyunlarına devam etmişler, neden sonra "Annenizin yanına gidin" demiştir.
Hz. Peygamber'in çocukların oyunlarına mâni olmamak hususundaki gayretini şu rivayet de göstermektedir: Hâlid İbnu Saîd'in kızı Ümmü Hâlid anlatıyor: "Ben çocukken, üzerimde sarı bir kamîs olduğu halde babamla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gitmiştik. Resûlullah (elbisem için) "güzel, güzel" dedi. Ben (bu esnada) Resûlullah'ın (omuzları arasında yer alan keklik yumurtası büyüklüğündeki peygamberlik mührü ile oynamaya başladım. Babam beni bundan men etti ise de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bırak çocuğu" dedi ve sonra şunları söyledi: "(Üzerinde) eskit, (üzerinde) eskit, (üzerinde) eskit."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le evlendiği zaman, "oyuncakları beraberinde, dokuz yaşlarında bir kız" olan ve hatta düğün hazırlıklarına başlandığı vakit iki hurma ağacı arasına kurulmuş bulunan salıncakta oynamakta iken annesi tarafından alınıp götürülen Hz. Âişe, mükerrer rivayetlerinde Resûlullah'ın, bebekleriyle oynamasına müsaade ettiğini belirtir: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu veselâm)'ın yanında bebeklerimle oynardım. Benimle oynayan arkadaşlarım da vardı. Resûlullah içeri girince onlar kaçarlar, fakat o, yeniden onları bana getirirdi, tekrar benimle oynarlardı" der.
Ebû Dâvud'un bir tahricinde, Hz. Âişe'nin çocukluğu geride bırakmış olması gereken bir yaşta bile, hâlâ oyuncaklara yer verdiği görülmektedir. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük veya Hayber seferinden dönmüştü. Evin ön kısmında örtü vardı. O sırada esen rüzgar, Âişe'nin oyuncak kızlarının üzerindeki perdeyi aralamıştı. Resûlullah "Ey Âişe, bu da ne?" dedi. "Kızlarım" dedim. Bunlar arasında parçadan iki kanat eklenmiş bir de at vardı, (onu göstererek): "Aralarında gördüğüm şu da ne?" dedi. "Bir at" dedim. "Ya üzerindeki ne?" dedi. "Kanatları" dedim. "Hiç kanatlı at olur mu?" diye takıldı. "Duymadın mı, Hz. Süleyman'ın kanatlı atı vardı" cevabım üzerine Resûlullah dişleri görününceye kadar güldü."
Şârihler, cumhur-u ulemânın bu hadise dayanarak "kız çocuklarının ev işlerine ve çocuklarla ilgili işlere küçüklüklerinden itibaren alıştırılmaları için onlara oynamaları maksadıyla çeşitli oyuncak ve bebeklerin alınıp satılmasını tecviz ettiğini, bunun tasvir ittihazı yasağından hariç tutulduğunu" belirtirler. Bazı âlimler "bu hadis, suverin tahrîminden evvele aittir ve mensuhtur" demişlerse de, ekseriyet bu görüşü kabul etmemiştir. Yalnız Ahmed İbnu Hanbel bebeklerin başsız olması gerektiğine kânidir.
Hz. Peygamber'in bu sünnetinden mülhem olarak İslam terbiyecileri "babanın mübah oyun ve hoş sözlerle çocuklara karşı geniş davranmasını", "herkesin kendi evinde (bir nevi) çocuk olmasını" tavsiye etmişlerdir. Birbirine yakın ifadelerle "çocuğa oynamayı" men edip devamlı ders çalışmaya zorlamak onun kalbini öldürür, zekasını iptal eder ve hayatının neşesini kaçırır. Sonunda çocuk dersten kurtulmak için hile düşünmeye başlar derler. Yeri gelmişken belirtelim ki, İslam âlimlerinin ittifakla üzerinde durdukları husus, çocukların mübah olan, bir başka deyişle hiç bir surette zararlı olmayan oyunlarla oynamalarına müsaade edilmesidir.[22]

b) Oyun Çeşitleri:

Oyunla ilgili rivâyetler incelenince Sünnet'te oyunların üç grupta mütâlaa edildiği anlaşılmaktadır:
1- Gayeli oyunlar,
2- Oyalayıcı oyunlar,
3- Zararlı oyunlar.
Şimdi bunları açıklayalım:[23]

1- Gayeli Oyunlar:

Bu grup oyunlar hayata hazırlayıcı mahiyettedir. Bunlara, gerek çocuklar ve gerekse büyükler teşvik edilmiştir. Erkekler için atış, yüzme, ata binme; kızlar için bebeklerle ve ev işleriyle ilgili oyunlar gibi.
Kız çocuklarının bebekleriyle ilgili olarak "ev ve çocuk işlerine alıştırıcı" olmaları sebebiyle iştirâlarının tecvizi, bunlardan beklenen terbiyevî maksadı apaçık görtermektedir.
Gayeli oyunlardan askerlikle ilgili oldukları için erkeklere ait olanlar üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ısrarla durmuş, bunlara teşvik sadedinde pek çok hadis îrad etmişti. Bu meyanda en çok üzerinde durulanlar atıcılık, binicilik, yürüme ve yüzmedir. Hz. Peygamber bir babanın evladına kaşı vazifelerini sayarken "helal rızıkla

beslemek", "yazıyı öğretmek"le birlikte bunlardan atıcılık ve yüzme öğretmeyi de zikreder. Keza Tirmizî'nin "sahih" olduğunu tasrih ettiği bir rivayette, insanoğlunun bütün eğlenceleri bâtıl ilan edilirken "atma, binme, yüzme, yürüme ve hanımıyla eğlenme" bundan hariç tutulmuştur ve bunların "Hak'tan" olduğu tasrih edilmiştir.
Şimdi bunlarla ilgili teşvikleri ayrı ayrı görelim:[24]

Atıcılık:

Gayeli oyunlarla olarak tavsif ettiğimiz gruba dahil olanlar arasında fazla ehemmiyet verilen ve ısrarla üzerinde durulan budur. Hemen belirtelim ki -ilgili âyetin Hz. Peygamber tarafından yapılan tefsirinde göreceğimiz üzere-Resûlullah "atıcılık"ı tafdil ederken, "ok atma" diyerek, devrinde geçerli atma vasıtasıyla kayıtlamıyor, alelıtlak atmayı övüyor ki bu ifadeye -zamanımızdaki atom, roket vs. dahil- her devrin atma vasıtası girmektedir. Böylece "atma" fiili, üstünlüğünü koruduğu müddetçe, sünnetin -ve dolayısıyle âyetin- çağrısı aktüalitesini ve geçerliliğini bütün canlılığı ile muhafaza edecektir.
Kur'ân-ı Kerîm'de: "Siz de onlara (düşmanlara) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve (cihad için) bağlanıp beslenen atlar hazırlayın..." (Enfâl 60) âyetinde geçen kuvveti Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Bilesiniz ki kuvvet remy'dir, bilesiniz ki kuvvet remy'dir, bilesiniz ki kuvvet remy (atmak) dir" diyerek, te'kidli bir tarzda, kuvveti "atmak" olarak tefsir ederek "atma" ya ve "atıcılık"a müstesna bir yer vermiştir.
Atıcılık, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e göre, daha çocukken öğrenilip ölünceye kadar kaybedilmemesi gereken bir maharettir. Boş kaldıkça can sıkıntısı ârız oldukça, biraz eğlenme ihtiyacı duyuldukça en meşru vakit değerlendirme vasıtasıdır. Bir rivâyette: "Sizden birinizi gam ve sıkıntı bastığı zaman, yayını kuşanıp, kederini onunla dığıtmadan başka yapacak bir şeyi yoktur" demektedir. Müslim'in bir rivayetinde de: "Sizden hiç kimse oklarıyla eğlenmekten geri durmasın" der. Öğrendikten sonra atıcılığı bırakarak unutan kimse için; "Bizden değildir, veya (bana) isyan etmiştir", "Allah'ın bir nimetine küfranda bulunmuştur" gibi ifade eden tabirler kullanılmıştır. Bir kısım rivayetler, Ashab'tan bazılarının bu çeşit tehdidlerden korkarak ihtiyarlık zamanlarında bile atış temrini (antrenman) yaptıklarını haber vermektedir.
Hz. Peygamber, atıcılığı "düsmanın hezimeti" diye vasıflandırır ve "atıcılık, binicilikten daha mühimdir" diyerek diğer askerî oyunlar arasında en mümtaz makamı buna verir. Utbe İbnu Ebî Hakîm'in rivayetine göre, yanında atış vasıtası olan "yay" zikredilen Resûlullah şunu söyler: "Hiçbir silah, hayırda onu geçememiştir." Serahsî bu sözle, yayın cihad aletlerinin en kuvvetlisi olduğunu ifade ederek gazileri atış talimine teşvik ettiğini kaydeder. "Atıcılık öğrenin, zira iki hedef arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir" demiş olan Hz. Muhammed'in bir gün atış yapmakta olan bir gruba rastlayınca aynı sözü tekrar ederek, ayakkkabılarını çıkarıp, atış sahası içerisinde yalınayak yürüdüğünü görüyoruz.
Ashab'tan bir grubun eğlenmeye gittiği söylenince memnuniyetsizlik izhar ederken "atışa" gittiklerinin tasrihi üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Atış eğlence değildir, atış eğlendiğiniz şeylerin en hayırlısıdır" dediğine şâhit olmaktayız. Bir başka rivayette de: "Melâike sizin hiçbir eğlencenizde bulunmaz, atış ve at koşusu hariç" demektedir. Atış sırasında atıcıların "vallahi isabet ettim, billahi isabet edeceğim" vs. gibi, birbirlerini tahrik edip şevke getirmek için yaptıkları yeminlerinden dolayı hânis olmayacakları belirtilmiş, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanlarına gelmesiyle bu çeşit sözleri terkedenler, devam etmeleri için teşvik edilmiştir.
Rivayetler, iyi atış yapanlara Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fevkalade iltifatlarda bulunduğunu da göstermektedir. Uhud harbinde isabetli atışları sebebiyle Hz. Peygamber, başka hiç kimse için kullanmadığı "annem babam sana feda olsun" tabirini Sa'd İbnu Ebî Vakkas'a kullanmıştır -ki, Serahsî bu keyfiyeti, atıcılığın diğer oyunlara efdaliyeti hususunda zikrettiği deliller meyanında kaydeder- bu cümleden olarak, iyi atıcılardan olduğu tasrih edilen Ebû Talha, atış yaptığı zaman, okunun düstüğü yere Hz. Peygamber (aleyhisssalâtu vesselam)'in "boyunu uzatarak" baktığı rivayet edilir. Mamafih Allah rızası için attıktan sonra, her atışın isabet etse de etmese de "Kıyamet günü atıcı için bir nûr" olacağı, bir köle âzad etmiş gibi ateşten koruyacağı belirtilmiştir.
Bazan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in atış yarışlarında hazır bulunup, hatta taraf bile tuttuğuna şâhit olmaktayız. Ancak mukabil tarafın: "Siz o tarafı tuttunuz" diyerek atıştan vazgeçmesi üzerine Hz. Peygamber: "Atın! ben ikinizle de beraberim" diyerek taraf tutmaktan vazgeçer.
Bütün bu teşviklerin tabii bir sonucu olarak Ashab, atıcılığa önem vermiş, her fırsatta, hatta akşam namazından sonra hava kararıncaya kadar bile ok atışları yapmıştır. Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in umumiyetle, kendisine atılan bir mindere oturduğu, bu sırada çocuğunun önünde ok atma talimleri yaptığı belirtilir. Bir seferinde atış yapan çocuklarına çıkagelen Enes (radıyallâhu anh) atışlarını isabetsiz bularak beğenmez, yayı ellerinden alıp birkaç atış yapar, hiçbiri de hedefinden şaşmaz. Ukbe İbnu Âmir ok atmanın faziletiyle ilgili hadisleri işitince: "Elim kesilmiş bile olsa ok atmayı bırakmayacağım" der.
Hz. Ömer de, gerek hutbelerinde Medîne halkına, gerek mektuplarında Şam, Azerbaycan gibi civar halklara; Ebû Ubeydeti'bnu'l-Cerrâh gibi komutanlarına yazarak yukarıda zikredilen hadisleri kaydedip atıcılık, binicilik, yüzme ve koşma gibi askerî tâlimlere (gayeli oyunlara) ehemmiyet verilmesi, bunların çocuklara öğretilmesi için sık sık talimatlar vermiştir.
Muhtelif rivayetler, çocukların belli hedefler koyarak ok atışları yaparak eğlendiklerini göstermektedir. Bazı durumlarda çocukların çeşitli nev'den canlı hayvanları bile atışlarına hedef yaptıklarına rastlıyoruz ki, bu davranışlar şiddetle yasaklanmıştır. [25]

Binicilik:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) daha önce de zikrettiğimiz gibi, atıcılığı biniciliğe takdim etmekle beraber, bunun da ihmal edilmeyip behemahal öğrenilmesi ve çocuklara öğretilmesi, mümkün mertebe günlük eğlenceler arasına dahil edilmesi için ısrar etmiş at ve deve yarışlarına teşvik etmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zaman zaman koşu yarışları tertiplediği, bunları maddî ödüllerle mükâfatlandırdığı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bazı rivayetlere göre -bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de, bir seferinde, antrenmanlı, bir seferinde antrenmansız deveyle olmak üzere- iki defa yarışa katılmış antrenmanlı deve ile altı mil mesafe tutan Hafya ile Seniyyetü'l-Vedâ arasında, antrenmansız deve ile bir mil mesafe tutan Seniyyetü'l-Vedâ ile Mescid-i Züreyk arasında koşmuştur. Fakat şu rivâyete bakarsak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in daha fazla binme yarışları yapmış olabileceği hükmüne varılabilir. Hz. Enes anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Adbâ adındaki devesini hiçbir deve geçemezdi. (Bir gün) bir bedevi devesiyle geldi. Hz. Peygamber onunla yarıştı. Müsâbakayı bedevî kazanmıştı ki bu durum müslümanların ağrına gitti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları teskin için şunu söyledi: "Dünyada her yükselişe bir alçalış, (her kemale bir zeval), vermek Allah üzerine bir haktır."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in deve ile atı da yarıştırdığı rivayetlerde gelmiştir. [26]

Yüzücülük:

Çocukluğunda Medine'de öğrenmiş olduğu yüzücülüğü de takdir edip "atış ve yüzmeyi bilenlerden memnun kaldığı" belirtilen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yüzmeyi öğrenmeleri için de ümmetine teşvikleri mevcuttur. Kitabet, atıcılık ve biniciliğe olan teşvikleri meyanında yüzmenin de zikredildiğini görmüştük. Burada, aynı rivâyetleri tekrar etmeyeceğiz. Ancak şunu da belirtelim ki, müteakip devirlerde müslümanların yüzmeye yazıdan daha çok ehemmiyet verdikleri anlaşılmaktadır. Halîfe Abdülmelik, Şa'bî'ye (İbnu Kuteybe'nin rivâyetinde Haccac, oğlunun müeddibine): "Çocuklarıma yüzmeyi öğret, zîra kendileri için yazacak birini her zaman bulabilirler, fakat tehlike ânında kendileri yerine yüzecek birini bulamazlar" der. [27]

Yürüme ve Koşu:

Bazı rivâyetlerde atıcılık ve binicilikle birlikte yürümenin de tavsiye edildiğine, Ashâb'ın buna da ehemmiyet verdiğine şâhit olmaktayız. Ebû Zerr'den yapılan bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "İki hedef arasında koşan kimsenin her adımı için bir hasene mevcuttur" demektedir. Bir başka rivâyette: "Ok yarışı yapın, (vücudça) sertleşin, yalınayak yürüyün" buyurmaktadır. Hz. Ömer'in de: "Çocuklarınıza yüzmeyi, binmeyi öğretin ve hedefler arasında yalınayarak yürümeyi emredin" dediği rivayet edilir. Mücâhid de Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'i hedef arasında çok hızlı koşarken gördüğünü, hedeflerden birine yaklaştıkça "işte geldim, işte geldim" dediğini rivâyet eder. Keza Huzeyfe'nin de Medâin'de izarsız olarak iki hedef arasında koştuğu rivâyet edilmektedir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Âişe ile iki sefer koşu yarışı yaptığı, birincide Hz. Âişe'nin kazandığı, ikinci seferde şişmanlık sebebiyle, Hz. Âişe'nin kaybettiği ve koşuyu kazanan Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ona: "Bu, önceki koşuya bedeldir (ödeştik)" dediği rivayet edilmektedir. [28]

Güreş:

Bu gruba güreşi de katmak mümkündür. Muhammed İbnu Ebî Ali'den gelen mürsel bir rivâyet, Hz. Hasan'la Hüseyin'in, dedelerinin huzurunda güreştiklerini kaydeder. Rivâyette belirtildiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hasan tarafını tutar, sebebi sorulunca: "Cebrâil Hüseyin'e yardım etmektedir, ben de Hasan'a yardım etmeyi seviyorum" cevabını verir. İbnu Hişam'ın bir rivayetine göre bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de güreş yapmıştır. Mekke'nin ünlü pehlivanı Rükâne İbnu Abdi Yezid, müslüman olmak için, kendine göstermesi gereken bir mucize olarak, güreşmeyi ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in güreşte kendisini yenebilmesini şart koşar. Hz. Peygamber teklifi kabul eder ve pazularından son derece emin olan Rukâne'yi fevkalade şaşırtan bir netice hasıl olur: Güreşi kaybeder.
Yukarıda sayılan gayeli oyunlara teşvik edici hadislerden, İslam alimleri, harpteki mücadeleye yardımcı olacak her çeşit temrin ve alıştırma yapmaya bunlarda hazâkat ve maharet kazanmaya, uzuvların çeşitli riyazetlerle geliştirilmesine teşvik olduğu hükmünü çıkarmışlar "zîra bunda dîni aziz, düşmanı zelil kılma vardır" demişlerdir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) askerî mahiyetteki temrin ve oyunlara teşvikle kalmaz. Bunların yapıldığı vasıta ve bu işlerde kullanılan malzemelerin hazırlanmasına, ikmaline de aynı derecede ehemmiyet vermiştir, teşvik etmiştir. mesela en çok kıymet verilmiş olan "atıcılık"ın o zamanki vasıtası olan ok için şunu söyler: "Allah tek bir okla üç kişiyi cennetine kor:
1- Îmâli sırasında hayır murad etmiş olan imalcisi,
2- Onu atan kimse,
3- Oku (atıcıya) ulaştıran (yani taşıyan), îmâl edenle atan arasında vasıta olan."
Keza biniciliğin vasıtası olan "at" besleyenler de son derece takdir edilmiş, cihad için beslenen atların yediği şeyler, ayağında hâsıl olan toz ve izler, hatta vücudundan çıkan ter, gübre ve bevl'e varıncaya kadar her bir şey için sahibine sevab hasıl olacağı ve Kıyamet günü mizana gireceği" tebşir edilmiştir.
Burada ilave edeceğimiz son bir nokta, mezkur malzemelerin menşei meselesidir. Rivâyetler harp malzemelerinin yerli olması gerektiğini ve yerlisi varken yabancı menşe'li malzemenin kullanılmaması icab ettiğini ifade etmektedir. İki ayrı tarikden bazı icmal ve tafsil farklarıyla gelen rivayete göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber'in fethi sırasında "İran Yayı" (Kavsen Farisiyyen) taşıyan bir asker görür ve: "Onu at, zira bu yay ve bu yayı taşıyan, her ikisi de mel'undur. Siz Arap ok ve yaylarını kullanın. Zîra Allah, dininizi onunla aziz kıldı ve çeşitli memleketlerin kapısını onunla açıp fethettirdi" der. [29]

Askerî Terbiye Yaşı:

Aynı zamanda bir nevî askerî eğitim olan atıcılık, binicilik ve yüzmeyi öğrenip bunlarda maharet kazanma işine, mümkün mertebe erken yaşlarda başlandığını te'yid eden rivayetler mevcuttur. Bunlardan birinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in torunları Hasan ve Hüseyin'in, dedelerinin huzurunda ok atma müsâbakası yaptıklarını görüyoruz. Hz. Peygamber (alleyhissalâtu vesselâm)'in vefatında Hasan'ın 7; Hüseyin'in de 6 yaşlarında oldukları nazara alınırsa, ok atmaya çok erken yaşlarda başlatıldıkları anlaşılır.
Deve ve ata binme yaşı ile de ilgili olarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in katıldığını zikrettiğimiz yarışlarla ilgili rivâyeti verebiliriz. Zîra bu rivayetlerde, yarışmadaki müsâbıklardan birinin Abdullah İbnu Ömer olduğu belirtilir. Hadisenin yılı tasrih edilmemiş olmakla beraber Abdullah'ın Hendek savaşı sırasında 15 yaşına basarak harbe katılabildiğini biliyoruz. Mezkur yarışın Hendek harbinden önce cereyan etmiş olabileceği ihtimali nazara alınınca, askere katılma yaşlarına (yani 14-15 yaşlarına) gelmiş bulunan bir kimse, yarışa katılabilecek seviyede binicilikte hazâkat kazanmış olmaktadır. Esasen bu yaşta askere alınması demek, bu yaşa kadar askerliğin icap ettirdiği ok atma, kılıç kullanma, ata, deveye binme gibi maharetleri öğrenmiş olması demektir.
Son olarak, mezkur yaş meselesinde fiilî tatbikat hususunda bir fikir vermek üzere Kâbusnâme müellifinin bir kaydına nazar atabiliriz. Müellif çocuk için: "Kur'an'dan sonra (...) buğur bir silahşor üstâda ver, ta ki silahşorluk öğrene ve bile ki her bir silaha nice iş buyurmak gerek, yani oku nice atmak gerek, süngüyü nice dürtmek gerek ve kılıç nice urmak gerek ve ata nice binmek gerek bile. Çünkü tamam bu hünerleri öğrene ve farig ola gerektir ki oğlana suda yüzmek dahi öğredesin..." dedikten sonra hatıralarını anlatma zımnında, kendisinin Ebû Mansur Hâcib isminde bir silahşora 10 yaşında iken verilerek askerî eğitim aldığını, "ata binmek, süngü oynatmak, zıpkın atmak ve çevgen ile top vurmak ve kement atmak..." vs. öğrendiğini kaydeder.[30]

2- Oyalayıcı Oyunlar:

Bunlar çocukların hoş vakit geçirmelerine yardımcı olan oyunlardır. Yasaklanmış cinsten olmamak şartıyla meşgul edip eğlendirici her çeşit oyun burada mütalaa edilebilir. Şüphesiz bunlar da çocuklar için çeşitli yönlerden faydalıdır.
Bu çeşit oyunların da cevazına dair rivayetler mevcuttur. Resûlullah: "Toprak çocukların ilk baharıdır" buyurmakla, baharda her çeşit hayvanatın yayılıp eğlendikleri gibi, çocukların da toprak üstünde dağılıp oynayacakları oyunu tecviz etmiş oluyor.
Keza bir kısım hayvanlarla ve bilhassa kuş ve köpeklerle yapılacak oyunlar da tecviz edilmiştir. Burada şunu ilave edelim ki, gerek kuşlarla ve gerekse köpeklerle oynama cevazı daha ziyade çocuklarla ilgili olsa gelerek. Zîra Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette, güvercinle eğlenip peşinde koşan bir kimseyi gören Hz. Peygamber: "(Bu kimse) şeytanın peşinde koşan bir şeytandır" demiş, bir başka hadislerinde de: "Güvercinle oynama fakra sebep olur" diyerek bu davranıştaki kerâhete dikkat çekmiştir. Diğer taraftan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çok istisnâî haller dışında, Medîne'deki bütün köpeklerin öldürülmesi için verdiği mükerrer emirleri mevcuttur. Aynı şekilde Hz. Osman'ın da "Her hutbede" mutlaka "köpeklerin öldürülüp, güvercinlerin kesilmesini" emrettiğine dair rivâyetler de mevcuttur. İbnu Kayyim de Süfyan'dan: "Cülahik (denen bir atma aleti) ve güvercin ile oynamanın, Lût kavminin eğlencelerinden olduğunu işittik" dediğini naklede. İbnu Kayyim, bu ve benzeri rivayetlere dayanmaktan başka, "halkın mahremiyetine ıttılaya sebep olur" gerekçesiyle damlar üzerinde güvercin kovalayarak eğlenmekten men etmeyi "veliyyü'l-emrin vazifeleri" meyanında zikreder.
Çocukların kuşla oynayabileceği kanaatine mütemayil gözüken Münâvî de, kanat tüylerinin kesilmiş olma şartını, zaafının şiddetinde hemen hemen ittifak edilen bir hadisten istidlal ederek "aksi halde kuşla oyun, mekruh olan tetayyur ve müsâbakaya müncer olur" der.
Her hâl u kârda kerâheti ifade eden hadisler, vaktini değerlendirme durumunda olan büyüklerin (mükelleflerin) kuşlarla boş vakit geçirmelerine hamledilerek rivâyetler arasındaki teâruz te'lif edilebilir. Nitekim, önce de kaydettiğimiz üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), mü'min kişinin yürüme, binme ve ok atma talimleri yapması ile hanımıyla eğlenmesi dışındaki bütün eğlencelerini bâtıl addetmiş, aradığı kimsenin eğlenmeye gittiği söylenince: "Oyun için yaratılmadık" diyerek büyüklerin maksatsız, sırf hoş vakit geçirmeye matuf eğlenceleri hoş karşılamadığını ifade etmiştir. Ayrıca muhtelif rivayetlerde, "çok gülmenin kalbi öldürüp, fakirlik getireceği" sebebiyle Allah'ın en çok nefret ettiği üç şeyden biri gösterilerek hoş karşılanmamış ve ısrarla "az gülmek" tavsiye edilmiştir. Bu çeşit ifadeler de, eğlencede büyüklerin ölçülü olmasını istemektedir. Nevevî fazla gülmeye ve kalbin kasavetine sebep olarak zikrullahtan ve dinin mühim meselelerini tefekkürden alıkoyacak kadar ifrat ve ısrarla devam edilen her eğlencenin yasaklanmış olduğunu söyler. İmam Şâfiî de: "Eğlence, dindar ve mürüvvet sahibi kimselerin sanatı olmamalı" diyerek kerâhetini ifade eder.
Sünnette rastlanan ve "oyalayıcı grub"a dahil edebileceğimiz diğer bir kısım eğlenceler bayram, düğün, sünnet düğünü, istikbal merasimi... gibi çeşitli vesilelerle yapılan şenliklerdir. Bunların meşruiyeti ve çocukların Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in devrinde bunlara iştirakleriyle ilgili misaller "Büyüklerle Münasebet" kısmında zikredilmiştir.[31]

3- Zararlı Oyunlar:

Bunlar dinen yasaklanmış olan kumar, tetayyur (uğursuzluk çıkarma), bahisli müsâbakalar gibi oyunlardır. Bunlarla behemahal yasaklanmış bir husus bulaşmaktadır veya bulaşması muhtemeldir. Güvercinle ilgili teferruâtta da görüldüğü üzere, aslında meşru olan bütün oyunlar bu şekle döküldüğü takdirde zararlı ve menhî gruba girer. Yasaklanmış olan veya bu hüviyete girmiş olan oyunlardan çocukların korunması gerekmektedir. "Allah'ın her yasakladığı şey, büyük günahtır, hatta çocuğun kumar oynaması bile" diyen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğun bu işteki mesuliyetini onun anne, baba gibi sorumlusuna yüklemektedir: "Çocuğun cevizle (kumar) oynar görüp de kulağını çekmeyen ebeveynin kırk gün namazı kabul edilmez."
Bu gruptan, bir de o devirde bilinip de yasaklanmış oyunlar vardır. Bunlardan biri tavladır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim tavla ile oynarsa Allah ve Resûlüne isyân etmiştir" der. Müslim'de de tahric edilen bir diğer rivayette tavla oynamanın tahrimiyeti: "Tavla oynayan, elini domuzun etine ve kanına batırmış gibidir" sözleriyle ifade edilmiştir. Nâfi'nin rivayetine göre "İbnu Ömer aile efradından tavla oynayanı yakalarsa oynayanı döver, oyun aletini de kırardı."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında pek yaygın olmadığı -ve belki de bilinmediği- anlaşılan satranç için de kerâhet ifade edilmiş, ancak nass yokluğu sebebiyle kesinlikle tahrimine hükmedilmemiştir. İmam Şâfiî, tahrimi hususunda tavakkufu tercih ederken, İbnu Teymiyye tahrimine kâil olur ve edille ikamesine çalışır. Hattâbî (v. 388): "Bazı âlimler, harb ahvali ve düşmanın hilesi üzerinde düşünmeye sevkedeceği zannıyla satranç oyununa ruhsat verdiler" dedikten sonra, bununla kumara yer verilmeden oynansa bile, oynayanların bir çoğu namazı vaktinden te'hir etmeye; birçoğu da dilinden kötü söz eksik etmemeye mütemayil olduklarından, bununla iştigal edenlerin mürüvvetlerini kaybedeceklerini, şehadetlerinin makbul olmayacağını söyler.
Mûsikî için de durum aynıdır. Bayram, düğün gibi hususî durumlarda tecviz edilmiş olan mûsikî, bunun dışında kerih addedilmiştir. Sûfilerin raksa cevaz istidlâl etmelerine imkan veren bazı rivâyetler de bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bayram günü eğlence ve şenlik yapan Habeşli çalgıcıları dinleyip oyuncuları seyrettiği sabit ise de, yine bizzat Hz. Peygamber tarafından mûsikî "Kalbte nifakı yeşertici" olarak tavsif edilmiştir. İbnu Abbas, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen: "İnsanlardan kimi de vardır ki Allah yolundan bilmeyerek saptırmak ve o yolu eğlence yerine tutmak için bâtıl ve boş lafa müşteri çıkar..." (Lokman 6) âyetinde geçen "bâtıl ve boş laf"la mûsikî ve benzeri şeylerin kastedildiğini söylemiştir.
Gazâlî mûsikinin kalbe son derece müessir olduğunu, ancak kalbde mevcut olan şeyi ortaya çıkardığını, iyilik varsa iyiliğin, kötülük varsa kötülüğün "mevzun nağmelerle" ortaya çıkacağını söyler ve bu konuda alimlerin münakaşalarını sunar. Mûsikî konusuna hususi bir bahis ayıran İbnu Haldun bilhassa harpte askerlerin cesaretini artırıcı bir te'sire sahip olduğunu belirtir. Günümüz terbiyecileri de mûsikînin çocuk şahsiyetinin gelişmesinde müessir olduğunu söylemektedirler.
Hülasa etmek gerekirse musikinin insan üzerindeki te'siri, bidayetten beri, İslam âlimlerince de kabul edilmiş olmasına rağmen, birinci planda menfî te'sirleri nazara alınarak çocukların terbiyelerinde fazla yer verilmemişe benziyor. Hatta Ömer İbnu Abdilaziz'in, çocuğunun müeddibine: "Bana sikalardan ulaştığına göre, müzaifin sesi ve şarkıların dinlenmesi kalpte nifakı yeşertir, tıpkı suyun bitkileri yeşertmesi gibi" diye yazdığı rivayet edilir ki, bu söylediğimizi te'yid eder.
Ancak tekrar belirtelim ki sünnetten intikal eden rivayetlerde mutlak bir tahrim mevzubahis değildir. Bu sebepledir ki âlimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Üstelik bayram ve düğünlerde de mübahtır. Şu halde herşeyde olduğu gibi mûsikînin de fazlası ve havâiliğe atacak miktar ve çeşidi menhi addedilmiş olmalıdır. Aksi takdirde, insan hayatında yokluğu düşünülemeyen bir şeyin tamamen yasaklanmış olması gerekir ki, buna ne sünnette ne de âlimlerde rastlanır.[32]

İKİNCİ FASIL

ATIN VASIFLARI

?1? ?? ??? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ?????????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ??? ??????? ?????? ?????????? ??? ??????? ?????? ?????????. ????? '??? ?????? ???? ??????? ?'??????? ???: '??? ????? # ?????? ????????? ??????? ?????? ???? ????? ??????????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? ????????.?????: ??????????? ???????? ??????????? ????????????? ????????????? ????????????? ??? ??????????? ?'???????.?????????: ? ??????? ?'????: ???? ????? ?????? ????? ?'???? ?? ???????? ????????????? ??? ??? ? ??????? ?? ??? ????? ?????. ????: ????? ?????? ????? ?'???? ???? ????????? ??? ?? ???????? .

1. (2219)- Ebû Vehb el-Cüşemî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size alnı sakar, ayakları sekili kahverengi atı veya alnı sakar ayakları sekili kızıl atı veya alnı sakar, ayakları sekili siyah atı tavsiye ederim."
Ebû Vehb'e: "Kızılın tafdil edilişinin sebebi nedir?" diye soruldu. Şu cevabı verdi:
"Çünkü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir seriyye göndermişti. Zafer haberini ilk getiren kızıl atın sahibi idi."[33]
Nesâî'de şu ziyade vardır: "(Allah yolunda) at besleyin, alınlarından ve arkalarından okşayın. Boyunlarına takı bağlayın fakat kiriş bağlamayın."
"Kiriş bağlamayın" ibaresi şunu ifade eder: Araplar cahiliye devrinde nazar değmesine karşı atlarına kiriş bağlarlardı. Bu hadisle Resûlullah bu işin, Allah'ın kaderinden hiçbirşeyi geri çevirmeyeceğini onlara bildirmiş oldu. Mamafih bu ibarenin: "Atın üzerinde, cahiliye devrindeki gibi intikam almaya kalkmayın" mânasını taşıdığı da söylenmiştir. (Zîra evtâr, "vitr" kelimesinin de cem'idir. Vitr, intikam demektir."[34]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) atların rengine ve alacasına göre onların değerlendirmesini yapmakta, renkleri ve alacaları atları tercihte miyar olarak kullanmaktadır.
Hadiste geçen kümeyt, siyah ve kızıllığı eşit seviyede olan renktir, dilimizde kahverengi diyoruz. Eğarr: Sakar dediğimiz alındaki beyazlıktır. Muhaccel, ayaklarındaki beyazlıktır, seki diye ifade ederiz. Askar, kızıl dediğimiz, saf kırmızıdır, insan teninde olunca beyaza çalan kızıllıktır. Atlarda daha ziyade yele ve kuyruktaki renktir. Siyahın galebe çalmasıyla kümeyt (kahverengi) denen renk ortaya çıkar.
2- "Ata evtar takmayın" ibaresine gelince, buradaki evtar kiriş mânasına gelen vetr'in cem'i olduğu gibi, intikam mânasına gelen vitr'in de cem'idir. Âlimler, hadise her iki mânayı da tatbik ederler. Nitekim Teysîr müellifi, kaydettiği açıklamada iki mânaya da dikkat çekmiştir. Uzak mânayı veya zayıf görüşü sunarken kullanılan kîle (denildi ki) tabiriyle takdim edilen bu ikinci mânada "atın intikam almada değil, Allah yolunda cihadda kullanılması" emredilmiş olmaktadır.[35]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ?????? ???????? ?'?????? ?'?????? ?'?????? ????? ?'?????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ???? ?????? ??????? ?????????? ???? ????? ????????[. ????? ???????.»?'??????« ???? ?? ????????? ????????? ??? ???? ???? ?? ?????.»???'?????« ???? ?? ???????? ?????? ????.»??????? ??????????« ??? ????? ????: ??? ???????????.»??????????« ?? ??? ???? ???????? ??? ????? ????? .

2. (2220)- Hz. Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Atların en hayırlısı alnında küçük bir sakar, üst dudağında beyaz beneği olan siyahtır. Bunun üç ayağı sekili, ön sağ ayağı sekisiz siyah takip eder. Eğer siyah değilse alacası, böyle olan kahverengi hayırlıdır."[36]

AÇIKLAMA:

1- Edhem, siyahlığı koyu olan demektir. Hiç beyazlığı olmayan simsiyah ata cevn denmiştir. Akrah, alındaki azıcık bir beyaz beneğin adıdır. Benek büyük olursa gurre denir. Dilimizdeki sakar daha ziyade gurreyi karşılar. Akrah'ı benekle ifade edebiliriz, ancak benek dilimizde, hayvanın her tarafindaki aklığı ifade için kullanılır.
2- Ersem, hayvanın üst dudağındaki beyazlığa denmiştir. Aliyyü'l-Kârî'ye göre, bununla, burnundaki beyazlığın da kastedildiğini söyleyen olmuştur. Muhaccel, üç veya dört ayağında veya arka ayaklarında seki olan atdır. Muhaccel denebilmesi için sekinin bileklerden yukarıda, dizlerden aşağıda olması gerekir. Bu sınırlar arasındaki beyazlık az veya çok olmuş farketmez, bu hayvana muhaccel denir. Tuluku'l-Yemîn ön sağ ayağı beneksiz demektir. Tuluk, "mutlak" yani beneksiz demektir. Hadisin Câmi'u's-Sağîr'deki vechi mutlaku'lyemîn şeklindedir. Kümeyt, kızılsiyah arasındaki renktir. Sibeveyh bunu esfer (sarı) diye de ifade etmiştir.[37]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ???????? ?? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»????????« ?????????? .

3. (2221)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Atın bereketi kızıllığındadır" buyurdu."[38]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullâh'ın kızıl atta bereket bulmasının sebebi önceki hadiste belirtilmiştir.
2- Münavî'ye göre, önceki hadiste siyahın tafdil edilmesi ile bu hadiste kızılın tafdil edilmesi arasında bir teâruz yoktur. Zîra, tafdil cihetleri farklıdır. Çünkü siyah, hayırlı olmakla, kızıl da bereketli (uğurlu) olmakla tafdil edilmiştir. Öyleyse birinde hayır, öbüründe bereket bulunması câizdir. Veya bu iki hadisten biri mutlak tafdile delalet etmeyen bir sebeple tahric edilmiştir. Veya alnında ve dudağında beyaz beneği olan siyah tafdil edilmiş olmakla, üç vasfın beraberliği ile hayırlı olmuştur. Bereket de kızıllığa, diğer iki vasfın katılmasıyla hâsıl olmuştur. [39]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ???????? ????????? ?? ????????? ?????? ??? ??????? ????????? ?? ???????? ?????????? ??????? ??? ?????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ????????. ??????: ?????????? ??? ??????? ????? ????????? ??????????? ??????????? ?????????? ??? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ??? ??????? ?????????? ??? ?? ??????? ??????? ???????? ????????? ???????? ?? ?????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (2222)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şikâl attan hoşlanmazdı. Bu, atın ön sağ ve arka sol ayağında veya ön sol, arka sağ ayağında (çaprazlama) seki bulunmasıdır. Ancak şikâl için şöyle diyen de olmuştur: "Atın üç ayağının sekili, birinin sekisiz olmasıdır veya üçünün sekisiz, birinin sekili olmasıdır, şikâl sadece arka ayakta olur. Şu da söylenmiştir: "Şikâl, beyazlı alaca ihtilafının çaprazlama olmasıdır."[40]

AÇIKLAMA:

Rivâyette yer alan şikâl ile ilgili açıklama Resûlullah'ın sözü değildir. Râvilerden biri tarafından yapılmıştır. Tarifteki işkâlin de râviye ait olduğu açıktır. Şikâl hakkında İmam Nevevî daha başka tarifleri de kaydeder. Şikâlattan kerâhet duymanın sebebi hususunda bazı şârihler: "Böyle bir atın kösteklenmiş atlara benzemesindendir" demiştir. Köstekli at yürüyemez. Bu çeşit atların necib olmayacağı, yani ırk olarak asil olmayacağı da söylenmiştir. Fakat buradaki gerçek sebebi Allah bilir, söylenenler hep tahmin ve yorumdan ibarettir, rivâyete dayanmaz.[41]

?5? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ???????? ????????? ?? ??????????? ????????: ?'???? ??????????? ??? ?????? ????????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

5. (2223)- Urve İbnu'l-Ca'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Atın alnına hayır bağlanmıştır: "Bu hayır), sevap ve ganîmettir. Bu hal kıyamete kadar bâkidir."[42]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devirlerinde en iyi savaş vasıtası olan atın bu maksadla beslenmesini pek çok hadislerinde teşvik buyurmuşlardır. İbnu Hacer, bu hadisi rivâyet eden Sahâbi'nin (Urvetu'bnu Ebi'lca'd) yetmiş kadar at beslediğine işaret eder.
At beslemeye teşvik eden hadisler, bunun Allah rızası için" beslenmesini şart koşar. Bu maksadla beslenmeyecek atın hayır değil, vebal olduğu da sarih olarak ifade edilmiştir.
Buhârî ve diğer kaynaklarda gelen bir hadis meâlen şöyle: "At üç kısımdır: Adam atı Allah yolunda kullanmak üzere beslemektedir. Onu çayıra veya bahçeye bağlayınca, ipi bu çayır ve bahçeden her ne yeme imkanı verirse, bu yedikleri ona hep sevap yazılır, At bu esnada ipini koparıp kaçsa, birkaç tepeyi aşsa, bu sırada bıraktığı mayısları, hasıl ettiği izleri sahibine ücret olur. At, bir nehri geçerken su içse, adam sulamak niyetinde olmamış bile bulunsa bu da ona hasenât ve sevap olur.
Atın vebal olduğu kimseye gelince, bu atı fahr, gösteriş ve müslümanlara düşmanlık maksadıyla besleyen kimsedir. Böyle bir at besleyene yüktür, vebaldir."
Hadisin Müslim ve Nesâî'deki vechinde sahibine (ateşe karşı setr ve) örtü olan atın, nakil ihtiyacını görmek, başkasına muhtaç olmamak, zenginliğin gereğini yerine getirmek gibi maksadlarla beslenen, komşu ve dostların ihtiyaçları olduğu zaman sakınılmayan, bazı yorumlarda zekâtı verilen attır.
Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayeti bu hususta câmî bir muhtevadadır: "Atın alnına hayır bağlanmıştır. Bu Kıyâmete kadar ebediyyen böyle olacaktır. Kim onu Allah yolunda kullanmak maksadıyla edinir, Allah yolunda harcadığını düşünerek onun için harcarsa artık atın açlığı da tokluğu da, suya kanması da susaması da, çıkardığı mayısları da bevlleri de Kıyamet günü, besleyenin mizanında kurtuluştur. Kim de onu gösteriş için, desinler için, tereffüh ve eğlence için beslerse, artık hayvanın açlığı da tokluğu da, suya kanması da susaması da, çıkardığı mayısları da, bevlleri de Kıyamet günü sahibinin mizanında hüsrandır."
Şârih Hattâbî der ki: "Bu hadis, at edinmek suretiyle kazanılan malın, en hayırlı, en temiz mal olduğuna işaret eder. Araplar "mal"ı hayır diye de isimlendirirler."
Kadı İyâz, bu hadise dayanarak: "Hayır atın alnında bağlı olduğuna göre, atda uğrsuzluk olamaz. Öyle ise: "Uğursuzluk üç şeydedir: Kadın, at ve ev" hadisinde kastedilen atın cihad atı olmaması muhtemeldir. Zîra bu maksadla hazırlanan at hayır ve bereketle has kılınmıştır, onda uğursuzluk olamaz." Zürkânî der ki: "Veya şöyle de söylenebilir: "Hayır ve şerrin aynı zatta ictimâı mümkündür. Hayır, ücret (sevap) ve ganimetle tefsir edilmiştir. Bu durum, aynı atla insanların uğursuzluk çıkarmalarına mâni değildir."[43]

?6? ??? ???????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ? ????????? ????????? ???????? ??? ??????????? ??? ??????????? ????? ??????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

6. (2224)- Utbe İbnu Abdillah es-Sülemî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Atın alnındaki tüyleri kesmeyin (boynunun üstündeki) yeleleri de kesmeyin, kuyruğundaki tüyleri de. Çünkü kuyruğu sinekleri vs. kovalar, yeleleri onu ısıtan elbisesidir, alnı ise orada hayır bağlıdır."[44]

?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? # ??????? ????????? ?????? ??????????? ?????????: ???????? ????????? ?? ??????????? ???????? ??? ?????? ???????????? ?'???? ??????????????[. ????? ???? ???????? .

7. (2225)- Hz. Cerîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı atın alnındaki tüyleri parmaklarıyla bükerken gördüm. Büküyor ve şöyle diyordu: "Atın alnına Kıyamet gününe kadar hayır bağlanmıştır. Bu hayır sevap ve ganimettir."[45]

?8? ??? ???? ?? ???? ???:]?????? ????????? # ???????? ?????? ??????? ??????????. ??????? ???? ?? ????? ??????: ????? ????????? ?????????? ?? ????????[. ????? ???? .

8. (2226)- Yahya İbnu Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ridası ile atının alnını okşadığı görüldü. Bunun sebebi sorulunca şu cevabı verdi:
"Ben bu gece at mevzıunda azarlandım."[46]

AÇIKLAMA:

Zürkânî'nin şerhte kaydettiği bir başka rivayette mesele biraz daha açıklık kazanmaktadır: "Cebrail geceleyin, ata hor muamele sebebiyle beni azarladı." Vak'anın rüyada veya uyanıklık halinde olabileceği, ancak uyanıklık halinde olmasının kuvvetli ihtimal olduğu belirtilir.
Bu rivayetler Resûlullah'ın ata olan sevgisini de göstermektedir. Nesâî'nin Hz. Enes (radıyallâhu anh)'ten kaydettiği bir rivayet şöyledir: "Resûlullâh'a kadınlardan sonra en ziyade sevgili olan şey at idi." İbnu Abdilberr, Resûlullah'ın at hakkında kullandığı övücü ifadeleri başka hiçbir hayvan hakkında kullanmadığını, dolayısiyle bu hadiste, atın, diğer hayvanların hepsine tafdil edildiğini söyler.[47]

?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ????? #: ??? ???? ?????? ????????? ?? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ??????????? ??????? ???????: ?????????? ???????????? ???? ???????????? ???? ????? ????? ????????????? ???? ???????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??? ???? ???? ??????? ????????? ???????[. ????? ??????? .

9. (2227)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hiçbir Arabî at yoktur ki, her seher vaktinde şu kelimelerle dua etmesine izin verilmesin: "Ya Rabbi, Beni insanoğlundan dilediğine temlîk ettin, beni onun malı kıldın. Öyleyse beni, ona onun en sevgili malı, en sevgili ehli kıl" veya "Beni ona, onun en sevgili malından ve ehlinden biri kıl."[48]

AÇIKLAMA:

Senet yönüyle hasen olan bu hadisi Nesâî, "Atın duası" adını verdiği bâbta kaydeder.[49]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? # ?????? ?'???? ???? ???????? ???????[.

????? ??? ???? .

10. (2228)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dişi ata feres derdi."[50]

?11? ??? ????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? ?????? # ?????? ?? ?????????? ??????? ???? ??????????[. ????? ???????.????????? ????????? ???????? ?????????? ???????????.

11. (2229)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bizim bahçemizde bir atı vardır, adı el-Lahîf idi."[51]

AÇIKLAMA:

Rivayetin Buhârî'deki aslında atın adı Lahîf olduğu gibi Luhayf olduğu da kayıtlıdır. Luhayf (noktasız "ha" ile) olduğu takdirde uzun kuyruklu mânasında kullanılmış olabileceğini bazı şârihler ifade eder, çünkü kelimenin aslı, yerde sürünmek mânasını ifade etmektedir. Lahîf (noktalı "hı" ile) olduğu takdirde uygun bir mâna verilememiştir. Ancak İbnu Hacer, "hı" yerine "cim" ile Lacîf şeklinde bazı rivayetlerde geldiğini, bunun ise demir kısmı geniş olan ok mânasına geldiğini İbnu'l-Esîr'den naklen kaydeder. Dolayısiyle at, sür'ati sebebiyle "ok" diye isimlenmiş olabilmektedir.
Bir başka rivayette mezkur bahçede Resûlullah'ın üç atının bulunduğu, atların Lizâz, ez-Zarif, ve el-Luheyf diye tesmiye edildikleri belirtilir.[52]

?12? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ????????? # ???????? ??????????. ???????? ????: ???? ????????? ???????? ???? ???????? ????????? ????? ?????? ?????? ??????: ??????? ???????? ????? ????????? ? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

12. (2230)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir katır hediye edilmişti, ona bindi. Ben kendisine:
"Eşekleri atlara aşırtsak da bunun gibi katırlar elde etsek olmaz mı?" dedim. Şöyle cevap verdi:
"Bunu (şeriatın bu meseledeki hükmünü) bilmeyenler yapar."[53]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in katıra binmekle beraber, merkeble atın çiftleştirilerek katır elde edilmesini hoş karşılamadığını ifade etmektedir. Hattâbî merhum Resûlullah'ın kerâhetinin sebebini şöyle izah eder: "Eğer merkebler atlara bindirilecek olursa, atların sayısı azalır, artmaları kesilir ve atlardan hasıl olan faydalar muattal olur. Halbuki at, binmede, hızlı gitmede, takipte, cihadda, ganimetler elde etmede kendisine muhtaç olunan bir hayvandır. Üstelik eti de yenir. Daha başka faydaları da var. Katırda bu faydaların hepsi yoktur. Öyle ise, ondan istifadenin artması için neslinin çoğalması gerekir."
Tîbî de şöyle der: "Belki de ata merkebi bindirmek câiz değildir de, katıra binmek ve ona sahip olmak câizdir. Nitekim resim de böyle; onu yapmak haramdır, ama minder ve halı üzerine işlenmiş olanları kullanmak mübahtır."
2- Resûlullah'ın "Bunu, bilmeyenler yapar" sözü ile "Şeriatin bu husustaki ahkamını bilmeyenler, evlâ ve hikmete uygun olanı bilmeyenler" kastedildiği belirtilir. Ayrıca kerâhetin sebebi hususunda: "Âdi olanı, hayırlı olanla değiştirmek" olduğu için dahi denmiştir.
3- Bu hadisten hareketle katır beslemenin câiz olduğuna hükmedilmiştir. Zîra Resûlullah'ın bindiğini ifade etmektedir. Katıra binmek câiz olmasaydı Efendimiz de binmezdi. Ayrıca, Kur'ân-ı Kerîm dahi, katırın binek olarak yaratıldığını zikreder: "Sizin için atları, katırları ve merkebleri binek ve süs hayvanları olarak yaratmıştır..." (Nahl 8). [54]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/47.
[2] Ebû Dâvud, Cihad: 67, (2574); Tirmizî, Cihâd: 22, (1700); Nesâî, Hayl: 14, (6, 226, 227); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/48.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/48.
[4] Ebû Dâvud, Cihâd: 67, (2577); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/49.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/49.
[6] Ebû Dâvud, Cihâd: 67, (2576); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/49.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/49.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/49-50.
[9] Ebû Dâvud, Cihâd: 69, (2579); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/51.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/51-52.
[11] Buhârî, Cihâd: 59, Rikâk: 38; Ebû Dâvud, Edeb: 9, (4802); Nesâî, Hayl:14, (6, 227); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/52.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/52-53.
[13] Müslim, İmâret 169, (1919); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/53.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/53-54.
[15] Ebû Dâvud, Cihâd: 24, (2513); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd: 11, (1637); Nesâî, Cihâd: 26, (6, 28), Hayl: 8, (6, 222, 223); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/54.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/54.
[17] Ebû Dâvud, Cihâd: 24, (2513); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/55.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/55.
[19] Buhârî, Cihâd: 78, Enbiyâ: 12, Menâkıb: 4; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/56.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/56-57.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/57.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/57-58.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/58-59.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/59.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/59-61.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/61-62.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/62.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/62.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/62-63.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/63-64.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/64-65.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/65-67.
[33] Ebû Dâvud, Cihâd: 44, (2544); Nesâî, Hayl: 3, (6, 218, 219)
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/68-69.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/69.
[36] Tirmizî, Cihâd: 20, (1696, 1697); İbnu Mâce, Cihâd: 14, (2789); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/69-70.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/70.
[38] Ebû Dâvud, Cihâd: 44, (2545); Tirmizî, Cihâd: 20, (2454); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/70.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/70.
[40] Müslim, İmâret: 102, (1875); Ebû Dâvud, Cihâd: 46, (2547); Tirmizî, Cihâd: 21, (1698); Nesâî, Hayl: 4, (6, 219); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/71.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/71.
[42] Buhârî, Cihâd: 43, 44, Humus: 8; Müslim, İmâret: 98, (1873); Tirmizî, Cihâd: 19, (1694); Nesâî, Hayl: 7, (6, 222); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/71.

[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/72-73.
[44] Ebû Dâvud, Cihâd: 43, (2542); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/73.
[45] Müslim, İmâret: 97, (1872); Nesâî, Hayl: 7, (6, 221); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/73.
[46] Muvatta, Cihâd: 47, (2, 468); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/73.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/73-74.
[48] Nesâî, Hayl 9, (6, 223); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/74.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/74.
[50] Ebû Dâvud, Cihâd: 45, (2546); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/74.
[51] Buhârî, Cihâd: 46; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/75.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/75.
[53] Ebû Dâvud, Cihâd: 59, (2565); Nesâî, Hayl: 10, (6, 224); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :8/75.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/75-76.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

51- ALLAH'A SIĞINMA KİTABI (Bölümleri)
1- İTAAT ETMEYEN KALBTEN ALLAH'A SIĞINMAK
2- KALBİN KÖTÜLÜKLERE KAYMASINDAN ALLAH'A SIĞINMAK
3- GÖZ VE KULAĞIN ŞERRİNDEN DE ALLAH'A SIĞINILIR
4- KORKAKLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
5- CİMRİLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
6- GAM KEDER VE ÜZÜNTÜDEN ALLAH'A SIĞINMAK
7- ÜZÜNTÜDEN ALLAH'A SIĞINMAK
8- BORÇTAN VE GÜNAHTAN ALLAH'A SIĞINMAK
9- KULAK VE GÖZÜN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
10- GÖZÜN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINILIR
11- TEMBELLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
12- ACİZLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
13- ZİLLETE DÜŞMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
14- DARLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
15- FAKİRLİKTEN DE ALLAH'A SIĞINMAK
16- KABİR FİTNESİNDEN DE ALLAH'A SIĞINMAK
17- AÇ GÖZLÜLÜKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
18- AÇLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
19- HAİNLİKTEN DE ALLAH'A SIĞINMALI
20- ANLAŞMAZLIK, İKİ YÜZLÜLÜK VE KÖTÜ HUYDAN ALLAH'A SIĞINMAK
21- BORÇLANMAKTAN DA ALLAH'A SIĞINILIR
22- BORÇLANMAKTAN DA ALLAH'A SIĞINMAK GEREKİR
23- BORCA BATIP GİTMEKTEN DE ALLAH'A SIĞINILIR
24- BORCUN AĞIRLIĞINDAN (BELİMİZİ BÜKMESİNDEN) ALLAH'A SIĞINMAK
25- ZENGİNLİĞİN FİTNE VE ŞER OLMASINDAN DA ALLAH'A SIĞINILIR
26- DÜNYA VE FİTNELERİNDEN DE ALLAH'A SIĞINMAK GEREKİR
27- ZİNADAN ALLAH'A SIĞINMAK
28- KÜFÜR ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
29- SAPIKLIKTAN (DALALETTEN) ALLAH'A SIĞINMAK
30- DÜŞMANIN GALİB GELMESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
31- DÜŞMANLARIN SEVİNMESİNDEN DE ALLAH'A SIĞINILIR
32- AŞIRI İHTİYARLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
33- KÖTÜ KADERDEN ALLAH'A SIĞINMAK
34- SAPIKLIĞIN AŞAĞILIĞINDAN ALLAH'A SIĞINMAK
35- DELİLİKTEN DE ALLAH'A SIĞINILIR
36- İNSAN CİNLERİN GÖZ DEĞMESİNDEN SIĞINMAK
37- YAŞLILIĞIN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
38- KÖTÜ ÖMÜR SÜRMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
39- KÖTÜ BİR HAYAT SÜRMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
40- DOĞRU YOLA GİRDİKTEN SONRA KÖTÜ YOLA DÜŞMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK
41- MAZLUMUN BEDDUASINDAN SIĞINMAK
42- ÜZÜNTÜLÜ HALLERE DÜŞMEKTEN SIĞINMAK
43- KÖTÜ KOMŞUDAN ALLAH'A SIĞINMAK
44- İNSANLARIN ZULÜMLERİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
45- DECCAL FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
46- CEHENNEM AZABINDAN VE MESİH DECCALDEN ALLAH'A SIĞINMAK
47- İNSAN ŞEYTANLARININ ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
48- HAYATIN FİTNELERİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
49- ÖLÜMÜN FİTNELERİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
50- KABİR AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK
51- KABİR FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
52- ALLAH'IN AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK
53- CEHENNEM AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK
54- CEHENNEM ATEŞİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK
55- KIZGIN ATEŞTEN ALLAH'A SIĞINMAK
56- KİŞİ YAPTIĞI ŞEYLERİN ŞERRİNDEN DE ALLAH'A SIĞINIR
57- KİŞİNİN YAPTIĞI VE YAPMADIĞI ŞEYLERİN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMASI
58- KİŞİ TERKETTİĞİ ŞEYLERİN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINIR
59- YERE BATMAKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
60- YÜKSEKTEN DÜŞMEK VE ENKAZ ALTINDA KALMAKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
61- ALLAH'IN GAZABINDAN RIZASINA SIĞINMAK
62- KIYAMET GÜNÜ YERİN DARLIĞINDAN ALLAH'A SIĞINMAK
63- KABUL OLUNMAYAN DUADAN ALLAH'A SIĞINMAK
64- KABUL EDİLMEYEN DUADAN ALLAH'A SIĞINMAK

51- ALLAH'A SIĞINMA KİTABI (Bölümleri)

5333- Muaz b. Abdullah (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Karanlık bir gecede yağmurdan ıslandık. Bize namaz kıldırması için Rasûlullah (s.a.v)'i bekledik -veya benzeri sözler söyledi- o sırada Rasûlullah (s.a.v) bize namaz kıldırmak üzere gelerek: **"Oku"** dedi. Ben de: "Ne okuyayım?" deyince Peygamber (s.a.v): **"Her akşam ve sabah üçer defa "Kulhüvallahü ehad" sûresiyle Nâs ve Felâk sûrelerini oku, seni her türlü tehlike ve zarardan korumaya yeterli olur"** buyurdu. (Ebû Davud, Edeb: 110; Tirmizî, Dua: 115)

5334- Abdullah b. Hubeyb (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: "Mekke yolunda Rasûlullah (s.a.v) ile beraberdim. Bir ara ondan ayrıldım yanına yaklaşınca, bana: **"Oku"** dedi. Ben de: **"Ne okuyayım"** dedim. Tekrar: **"Oku"** buyurdu. Ben de: **"Ne okuyayım"** dedim. Bu sefer: **"Nâs ve Felâk sûrelerini sonuna kadar okuduktan sonra: "İnsanlar bu iki sûreden daha değerli bir şeyle Allah'a sığınmazlar"** buyurdu. (Ebû Davud, Edeb: 110; Tirmizî, Dua: 115)

5335- Ukbe b. Amir el Cüheni (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir savaşta Rasûlullah (s.a.v)'in devesini çekiyordum bir ara bana: **"Ey Ukbe oku"** dedi. Ne demek istediğini anlayamadığım için sözüne kulak verdim sonra tekrar: **"Ey Ukbe oku"** buyurdu. Yine anlayamadım ve tekrar kulak verdim üçüncü sefer yine **"Oku"** buyurdu. Bu sefer ben: **"Ne okuyayım?"** dedim. Şöyle buyurdu: **"İhlâs sûresini sonuna kadar okudu sonra Felâk sûresini sonuna kadar okudu ben de kendisiyle birlikte okudum sonra Nâs sûresini okudu ben de kendisiyle birlikte sonuna kadar okudum sonra şöyle buyurdu: "Hiç kimse bu sûreler gibisiyle Allah'a sığınmadı."** (Tirmizî, Fedailü'l Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 25)

5336- Ukbe b. Amir el Cühenî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Oku"** dedi. Ben de: "Ne okuyayım?" dedim. Bana: **"İhlas, Felâk ve Nâs sûrelerini oku"** dedi. Rasûlullah (s.a.v) kendisi bizzat okudu sonra da şöyle buyurdu: **"İnsanlar bu sûreler gibisiyle Allah'a sığınmadı veya insanlar bu sûreler gibi değerli hiçbir sûre ile Allah'a sığınmadılar."** (Tirmizî, Fedailü'l Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 25)

5337- İbn Âbis el Cühenî (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v) ona: **"Ey Âbis sana Allah'a sığınanların okuyacağı en değerli bir şeyi söyleyeyim mi?"** -veya haber vereyim mi- buyurdu. Ben de: **"Evet haber ver Ey Allah'ın Rasûlü!"** dedim. O da şöyle buyurdu: **"Nâs ve Felâk denilen iki sûredir."** (Müsned: 14901)

5338- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e beyaz bir katır hediye edilmişti ona bindi, ben de katırı çekip götürüyordum. Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Oku"** dedi. Ben de: **"Ne okuyayım?"** dedim. O da: **"Felâk sûresini"** dedi ve tekrar tekrar okuyarak bana öğretti. Bu sûreyi pek önemsemediğimi anlayınca **"Galiba küçük gördün"** dedi. Bundan sonra ben de bu sûreye çok önem verdim. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5339- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, bizzat kendisi "Muavvizeteyn sûreleri hangi sûrelerdir?" diye sordum da: "Rasûlullah (s.a.v) bize imam oldu ve sabah namazında o sûrelerle bize namaz kıldırdı" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5340- Ukbe (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v), Nâs ve Felâk sûrelerini okuyarak sabah namazını kıldırdı. (Tirmizî, Fedailü'l: Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 12)

5341- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v)'in katırını çekiyordum. Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Ey Ukbe! Sana okunan en hayırlı iki sûre öğreteyim mi?"** buyurdu ve bana Nâs ve Felâk sûrelerini öğretti. O iki sûreye pek değer vermediğimi anlayınca sabah namazı için mola verdiğimiz bir yerde o iki sûre ile sabah namazını kıldırdı. Namaz bitince bana dönerek: **"Ey Ukbe nasıl buldun?"** buyurdu. (Tirmizî, Fedailü'l: Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 12)

5342- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v)'in binitinin çekip götürüyordum. Bir ara Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Ey Ukbe biraz da sen binmeyecek misin?"** buyurdu. Ben de hürmetimden dolayı ve saygısızlık olur diye Rasûlullah (s.a.v)'in binitine binmekten çekindim. Biraz sonra, yine: **"Binmeyecek misin? Ey Ukbe"** deyince, itaatsizlik olur korkusuyla çekindim. Kendisi indi ben bindim. Biraz bindikten sonra indim. Rasûlullah (s.a.v) bindi ve şöyle buyurdu: **"İnsanların okuduğu iki hayırlı sûreyi öğreteyim mi?"** Böylece Nâs ve Felâk sûrelerini bana okudu namaz vakti olunca öne geçip imam oldu ve bu iki sûre ile namaz kıldırdı. Ve bana dönerek **"Ey Ukbe nasıl buldun? Bu iki sûreyi her uykuya yatacağında ve kalkınca oku"** buyurdu. (Tirmizî, Fedailü'l: Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 12)

5343- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yürüyordum. Bir ara bana: **"Ey Ukbe oku"** dedi. Ben de: "Ne okuyayım Allah'ın Rasûlü!" dedim. Biraz sustu. Sonra yine: **"Ey Ukbe oku!"** dedi. Ben: "Ne okuyayım Ey Allah'ın Rasûlü" dedim. Yine biraz sustu. Bu sefer ben: "Allah'ım onu tekrar ettir diye dua ettim. Rasûlullah (s.a.v) hemen: **"Ukbe oku"** dedi. Ben de: "Ne okuyayım? Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim. **"Felâk sûresini oku"** buyurdu. Ben de sonuna kadar okudum. Daha sonra: **"Yine oku"** buyurdu. Ben de: "Ne okuyayım Ey Allah'ın Rasûlü deyince, **"Nâs sûresini oku"** dedi. Ben de sonuna kadar okudum sonra Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir kimse bu sûrelerin bir benzeriyle ne Allah'tan bir dilek dilemiştir. Ne de bir şeyden Allah'a sığınmıştır."** (Tirmizî, Fedailü'l: Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 12)

5344- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim binitinin üzerindeydi. Elimi ayağının üzerine koydum ve: "Bana Hûd ve Yûsuf sûrelerini okut" dedim. Bunun üzerine: **"Allah katında Felâk sûresinden daha tesirli bir sûre okuyamazsın"** buyurdu. (Tirmizî, Fedailü'l: Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 12)

5345- Ukbe b. Âmir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu güne kadar eşi benzeri görülmedik ayetler bana indirildi diyerek Nâs ve Felâk sûrelerini sonuna kadar okudu."** (Tirmizî, Fedailü'l: Kur'an: 12; Dârimi, Fedailü'l Kur'an: 12)

5346- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) bana: **"Oku Câbir"** dedi. Ben de: "Ne okuyayım anam babam senin yoluna feda olsun" dedim. Bunun üzerine bana: **"Felâk ve Nâs sûrelerini oku"** dedi. Ben de onları okudum. Bunun üzerine bana: **"Bunları okumaya devam et bu sûreler gibisini okuyamazsın"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

1- İTAAT ETMEYEN KALBTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5347- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) dört şeyden Allah'a sığınırdı: **"Faydasız ilimden, itaat etmeyen kalbten, kabul olunmayan duadan doymayan** (aç gözlü) **nefisten."** (Ebû Davud, Salat: 367; İbn Mâce, Fedailü'l Kur'an: 18)

2- KALBİN KÖTÜLÜKLERE KAYMASINDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5348- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Korkaklıktan, cimrilikten, kalbin kötülüklere kaymasından ve kabir azabından Allah'a sığınırdı."** (Müslim, Mesacid: 25; Ebû Davud, Salat: 184)

3- GÖZ VE KULAĞIN ŞERRİNDEN DE ALLAH'A SIĞINILIR

5349- Şekel b. Humeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına vardım ve: "Ey Allah'ın Peygamberi nelerden ve nasıl Allah'a sığınacağımı bana öğret" dedim. Elimi tuttu ve: **"Allah'ım kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve menimin şerrinden Sana sığınırım de"** buyurdu. Ben de öylece ezberleyiverdim. Sa'd der ki: Meni erkeklik suyu demektir. (Tirmizî, Deavat: 75; Ebû Davud, Salat: 367)

4- KORKAKLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK

5350- Mus'ab b. Sa'd (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v)'in öğrettiği şu beş şeyi dua ederken babam bize öğretmişti. Rasûlullah (s.a.v) büyük dua eder ve böyle derdi: **"Allah'ım! Cimrilikten Sana sığınırım, korkaklıktan Sana sığınırım, ihtiyarlığın rezillik dönemine düşmekten, dünya ve fitnelerinden Sana sığınırım, kabir azabından da Sana sığınırım."** (Buhârî, Deavat: 36; Tirmizî, Deavat: 75)

5- CİMRİLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5351- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beş şeyden Allah'a sığınırdı: **"Cimrilik, korkaklık, ömrün sonlarında kötü duruma düşmekten, kalbin batıl şeylere kaymasından ve kabir azabından."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5352- Amr b. Meymun el Evdî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Said, öğretmenlerin çocukları okutup bellettikleri gibi oğullarına aşağıdaki duayı belletir ve Rasûlullah (s.a.v) her namazın sonunda bunlardan Allah'a sığınırdı: **"Allah'ım! Cimrilikten Sana sığınırım, korkaklıktan Sana**

sığınırım, ömrün sonlarında rezil duruma düşmekten Sana sığınırım, dünyaya aldanmaktan Sana sığınırım, kabir azabından Sana sığınırım." Bu hadisi Mus'ab'a söyledim o da tasdik etti. (Müslim, Zikir ve Dua: 15; Tirmizî, Dua: 71)

5353- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, cimrilikten, ihtiyarlıktan, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden Sana sığınırım."** (Tirmizî, Deavat: 75; Buhârî, Deavat: 36)

6- GAM KEDER VE ÜZÜNTÜDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5354- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in devamlı okuduğu duaları vardı bu dua da onlardandır: **"Allah'ım! Gam ve kederden, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan ve insanların zulmünden Sana sığınırım."** (Tirmizî, Deavat: 75; Buhârî, Deavat: 36)

5355- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in devam edip terk etmediği dualar vardır şu duada onlardandır: **"Allah'ım! Gam ve kederden, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borçtan ve insanların zulümlerinden Sana sığınırım."** (Tirmizî, Deavat: 75; Buhârî, Deavat: 36)

5356- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Tembellikten Sana sığınırım, ihtiyarlıktan Sana sığınırım, korkaklıktan, cimrilikten, deccal fitnesinden ve kabir azabından Sana sığınırım."** (Tirmizî, Deavat: 75; Buhârî, Deavat: 36)

5357- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, ihtiyarlıktan, cimrilikten, korkaklıktan, kabir azabından ve hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım."** (Tirmizî, Deavat: 75; Buhârî, Deavat: 36)

7- ÜZÜNTÜDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5358- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) dua ederken şöyle derdi: **"Allah'ım! Gam ve üzüntüden, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç sıkıntısından ve insanların zulümlerinden Sana sığınırım."** (Tirmizî, Deavat: 75; Buhârî, Deavat: 36)

8- BORÇTAN VE GÜNAHTAN ALLAH'A SIĞINMAK

5359- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) günaha girmekten ve borçtan Allah'a çok sığınırdı. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Borçtan ne kadar çok Allah'a sığınıyorsun?" Bunun üzerine: **"Borçlanan kimse konuşur durur ve yalan söyler; söz verir, yerine getirmez"** buyurdu. (Tirmizî, Deavat: 75; Buhârî, Deavat: 36)

9- KULAK VE GÖZÜN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5360- Şekel b. Humeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına geldim ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın Peygamberi! Nelerden Allah'a sığınacağımı bana öğret." Elimden tuttu ve: **"Allah'ım! Kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden, menimin şerrinden Sana sığınırım de"** buyurdu. Ben de bunları ezberledim. Sa'd diyor ki: Meni erkelik suyu demektir. (Tirmizî, Deavat: 74; Ebû Davud, Salat: 367)

10- GÖZÜN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINILIR

5361- Şekel b. Humeyd (r.a) babasından rivâyetle şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana faydası olacak bir dua öğretir misin?" dedim. O da: **"Allah'ım! Bana afiyet ver, gözümün şerrinden, kulağımın şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden, menimin şerrinden Sana sığınırım.** (Yani tenasül organımın şerrinden) **de"** buyurdu. (Tirmizî, Deavat: 74; Ebû Davud, Salat: 367)

11- TEMBELLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5362- Humeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'e kabir azabından ve deccaldan sordular. O da: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ım! Tembellikten, ihtiyarlıktan, korkaklıktan, cimrilikten, deccal fitnesinden ve kabir azabından Sana sığınırım"** derdi, diye cevap verdi. (Müslim, Zikir Dua: 15; Tirmizî, Deavat: 71)

12- ACİZLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5363- Zeyd b. Erkam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben size Rasûlullah (s.a.v)'in öğrettiğinden başka bir şey öğretmiyorum, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, ihtiyarlıktan, kabir azabından Sana sığınırım. Allah'ım! Nefsime, Allah'a karşı sorumluluk bilinci nasib et ve nefsimi günahlardan temizle onu en iyi temizleyecek olan Sensin. Onun velisi ve dostu Sensin. Allah'ım! Sana itaat etmeyecek kalbten, aç gözlülükten, faydasız ilimden ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım"** buyurdu. (Müslim, Zikir Dua: 18)

5364- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, ihtiyarlıktan, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım"** buyurdu. (Müslim, Zikir Dua: 15; Tirmizî, Deavat: 74)

13- ZİLLETE DÜŞMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5365- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Fakirlikten Sana sığınırım, darlık ve zilletten Sana sığınırım, zulüm etmekten ve zulme uğramaktan da Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 78; Ebû Davud, Salat: 367)

5366- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Fakirlikten ve darlıktan, zelil olmaktan, zulmetmekten, zulme uğramaktan Allah'a sığının."** (İbn Mâce, Dua: 78; Ebû Davud, Salat: 367)

5367- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Darlıktan, fakirlikten, zillete düşmekten Sana sığınırım, zulmetmekten ve zulme uğramaktan da Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 78; Ebû Davud, Salat: 367)

14- DARLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK

5368- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Fakirlikten, darlıktan, zillete düşmekten, zulmetmekten ve zulme uğramaktan Allah'a sığınınız."** (İbn Mâce, Dua: 78; Ebû Davud, Salat: 367)

15- FAKİRLİKTEN DE ALLAH'A SIĞINMAK

5369- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Fakirlikten, darlıktan, zillete düşmekten, zulmetmekten ve zulme uğramaktan Allah'a sığınınız."** (İbn Mâce, Dua: 78; Ebû Davud, Salat: 367)

5370- Ebu Bekre (r.a)'nin oğlu Müslim anlatıyor: Babam namazını bitirince şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Küfürden, fakirlikten, kabir azabından Sana sığınırım."** Ben de aynı şekilde dua etmeye başlayınca: "Yavrum duaları nereden öğrendin?" dedi. Ben de: "Ey babacığım namazdan sonra senin böyle dua ettiğini işittim ve senden öğrendim" dedim. Bunun üzerine: "Ey yavrum bu dualara devam et çünkü Rasûlullah (s.a.v) namazlarının arkasında böyle dua ederdi" dedi. (Müsned: 19514)

16- KABİR FİTNESİNDEN DE ALLAH'A SIĞINMAK

5371- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) çoğunlukla şu sözlerle dua ederdi: **"Allah'ım! Ateşin** (Cehennemin) **fitnesinden ve ateşin azabından, kabir fitnesinden ve kabir azabından, Mesih deccalin fitnesinin şerrinden, fakirliğin fitnesinin şerrinden, zenginliğin fitnesinin şerrinden Sana sığınırım. Allah'ım! Hatalarımı kar ve dolu suyu ile yıka. Beyaz elbisenin kirini temizlediğin gibi kalbimi de hata ve günahlardan temizle. Benimle hatalarımın arasını doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Allah'ım! Tembellikten, ihtiyarlıktan, borçtan ve günaha girmekten Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Salat: 367)

17- AÇ GÖZLÜLÜKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5372- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'ım! Dört şeyden Sana sığınırım. Faydasız ilimden, itaat etmeyen kalpten, doymayan** (aç gözlü) **nefisten ve kabul olunmayan duadan."** (Ebû Davud, Salat: 367; İbn Mâce, Dua: 3)

18- AÇLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK

5373- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Açlıktan Sana sığınırım o ne kötü bir durumdur. Hainlikten de Sana sığınırım o da ne kötü bir duygudur."** (Ebû Davud, Salat: 367; İbn Mâce, Dua: 3)

19- HAİNLİKTEN DE ALLAH'A SIĞINMALI

5374- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Açlıktan Sana sığınırım o ne kötü bir durumdur. Hainlikten de Sana sığınırım o da ne kötü bir duygudur."** (Ebû Davud, Salat: 367)

20- ANLAŞMAZLIK, İKİ YÜZLÜLÜK VE KÖTÜ HUYDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5375- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) bu dualarla dua ederdi: **"Allah'ım! Faydasız ilimden, kabul olunmayan duadan, itaat etmeyen kalbten, doymayan (aç gözlü) nefisten Sana sığınırım der ve bu dört şeyi sayardı."** (Müsned: 13180)

5376- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Anlaşmazlıktan, iki yüzlülükten ve kötü huydan Sana sığınırım."** (Ebû Davud, Salat: 367)

21- BORÇLANMAKTAN DA ALLAH'A SIĞINILIR

5377- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), borç edinmekten ve günaha girmekten Allah'a çok sığınırdı. Bu yüzden kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü! Borçlanmaktan ve günah işlemekten Allah'a ne çok sığınıyorsun" denildi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"İnsan borçlanırsa konuşur durur yalan söyler, söz verir ve sözünde durmaz."** (Tirmizî, Dua: 77; İbn Mâce, Dua: 3)

22- BORÇLANMAKTAN DA ALLAH'A SIĞINMAK GEREKİR

5378- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu: **"Küfürden ve borçlanmadan Allah'a sığınırım."** Bir adam dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Borçlanmayı küfürle bir mi tutuyorsun?" O da: **"Evet"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5379- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle buyurdu: **"Küfürden ve borçlanmadan Allah'a sığınırım."** Bir adam dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Borçlanmayı küfürle bir mi tutuyorsun?" O da: **"Evet"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

23- BORCA BATIP GİTMEKTEN DE ALLAH'A SIĞINILIR

5380- Amr b. Âs (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Borca batıp gitmekten ve düşmanların sevinmesinden Sana sığınırım."** (Müsned: 6329)

24- BORCUN AĞIRLIĞINDAN (BELİMİZİ BÜKMESİNDEN) ALLAH'A SIĞINMAK

5381- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Gam ve kederden, tembellik ve cimrilikten, korkaklıktan, borca batıp gitmekten ve insanların zulmetmesinden Sana sığınırım."** (Ebû Davud, Menasik: 24; Müslim, Zikir Dua: 15)

25- ZENGİNLİĞİN FİTNE VE ŞER OLMASINDAN DA ALLAH'A SIĞINILIR

5382- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Kabir azabından, ateşin fitnesinden, kabirin fitnesinden, mesih deccalin fitnesinin şerrinden, zenginliğin fitnesinin şerrinden, fakirliğin fitnesinin şerrinden Sana sığınırım. Allah'ım! hatalarımı kar ve dolu suyu ile yıkayıp tertemiz et. Beyaz elbiseyi kirlerden tertemiz yaptığın gibi kalbimi de hata ve günahlardan temizle. Allah'ım! Tembellikten, ihtiyarlıktan, borçlanmaktan ve günahtan Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 15; İbn Mâce, Dua: 3)

26- DÜNYA VE FİTNELERİNDEN DE ALLAH'A SIĞINMAK GEREKİR

5383- Mus'ab b. Sa'd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam bana şu sözleri öğretir ve onları Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğunu söylerdi: **"Allah'ım! Cimrilikten Sana sığınırım. Korkaklıktan Sana sığınırım. İhtiyarlığın kötü durumlarına düşmekten de Sana sığınırım. Dünyanın fitnesinden ve kabir azabından da Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 15; İbn Mâce, Dua: 3)

5384- Mus'ab b. Said ve Amr b. Meymun el Evdî (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir. Sa'd çocuklarına öğretmenin öğrencilerine öğrettiği gibi şu duaları öğretiyordu ve Rasûlullah (s.a.v)'in her namazdan sonra bu dualarla Allah'a sığındığını söylüyordu: **"Allah'ım! Cimrilikten Sana sığınırım, korkaklıktan Sana sığınırım, ömrün sonlarına doğru ihtiyarlığın kötü durumlarına düşmekten Sana sığınırım, dünyanın fitnelerinden ve kabir azabından da Sana sığınırım."** (Buhârî, Deavat: 36; Müslim, Zikir Dua: 15)

5385- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Korkaklıktan, cimrilikten, kötü bir ömür geçirmekten, kalbin fitnesinden ve kabir azabından Allah'a sığınırdı."** (Buhârî, Deavat: 36; Müslim, Zikir Dua: 15)

5386- Amr b. Meymün (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab (r.a)'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v), beş şeyden Allah'a sığınırdı: **"Allah'ım! Korkaklıktan, cimrilikten, kötü bir ömür geçirmekten, kalbin fitnesinden ve kabir azabından."** (Buhârî, Deavat: 36; Müslim, Zikir Dua: 15)

5387- Amr b. Meymün (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muhammed'in ashabı bana Rasûlullah (s.a.v)'in: **"Cimrilikten, korkaklıktan, kalbin fitnesinden ve kabir azabından Allah'a sığındığını anlattılar."** (Buhârî, Deavat: 36; Müslim, Zikir Dua: 15)

5388- Amr b. Meymün (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Allah'a sığınırdı. (Bu hadis mürseldir.) (Buhârî, Deavat: 36; Müslim, Zikir Dua: 15)

27- ZİNADAN ALLAH'A SIĞINMAK

5389- Şekel b. Humeyd (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana faydalanacağım bir dua öğret" dedim. O da: **"Allah'ım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin ve şehvetimin şerrinden Sana sığınırım de"** buyurdu. (Tirmizî, Dua: 75; Ebû Davud, Salat: 367)

28- KÜFÜR ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5390- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Küfürden, fakirlikten Sana sığınırım."** Bir adam: "Küfürle fakirliği denk mi tutuyorsun?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de: **"Evet"** buyurdular. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

29- SAPIKLIKTAN (DALALETTEN) ALLAH'A SIĞINMAK

5391- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) evinden çıkarken şöyle dua ederdi:**"Bismillah Rabbim! Ayağımın kaymasından, sapıklıktan, zulmetmekten ve zulme uğramaktan, cahillikten ve cahillikle itham olunmaktan Sana sığınırım."** (Tirmizî, Dua: 33; İbn Mâce, Dua: 18)

30- DÜŞMANIN GALİB GELMESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5392- Abdullah b. Amr b. Âs (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şu sözlerle dua ederdi:**"Allah'ım her türlü borç sıkıntısından, düşmanın galib gelmesinden ve düşmanların sevinmesinden Sana sığınırım."** (Müsned: 6329)

31- DÜŞMANLARIN SEVİNMESİNDEN DE ALLAH'A SIĞINILIR

5393- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şu kelimelerle Allah'a dua ederdi: **"Allah'ım! Düşmanın galib gelmesinden ve düşmanların sevinmesinden Sana sığınırım."** (Müsned: 6329)

32- AŞIRI İHTİYARLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK

5394- Osman b. Ebil-l Âs (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şu dualarla dua ederdi:**"Allah'ım! Tembellikten, aşırı ihtiyarlıktan, korkaklıktan, acizlikten, hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5395- Amr b. Şuayb (r.a) babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah'ım! tembellikten, aşırı ihtiyarlıktan, borçtan, günaha girmekten Sana sığınırım. Mesih Deccal'in şerrinden Sana sığınırım. Kabir azabından Sana sığınırım, Cehennem azabından Sana sığınırım."** (Müsned: 6446)

33- KÖTÜ KADERDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5396- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şu üç şeyden Allah'a sığınırdı:**"Sapıklığın aşağılığına düşmekten, düşmanların sevinmesinden, kötü kaderden ve belanın sıkıntısından Sana sığınırım."** Süfyan der ki: Burada üçü geçen dua konusunun dördüncüsünü ezberleyemedim. (Buhârî, Deavat: 56; Müslim, Zikir Dua: 16)

34- SAPIKLIĞIN AŞAĞILIĞINDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5397- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Kötü kaderden, düşmanların sevinmelerinden, sapıklığın aşağılığından ve belanın sıkıntısından Allah'a sığınırdı."** (Buhârî, Deavat: 56; Müslim, Dua Zikir: 16)

35- DELİLİKTEN DE ALLAH'A SIĞINILIR

5398- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Delilikten, cüzzam hastalığından, alaca hastalığından ve her türlü kötü hastalıktan Sana sığınırım."** (Ebû Davud, Salat: 367; Müsned: 12534)

36- İNSAN CİNLERİN GÖZ DEĞMESİNDEN SIĞINMAK

5399- Ebu Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)**"İnsanların ve cinlerin nazarından** (Göz değmesinden) **Allah'a sığınırdı. Felâk ve Nâs sûreleri indirilince diğer sığınma dualarını terk edip bu ikisini okumaya başladı."** (Tirmizî, Tıb: 16; İbn Mâce, Tıb: 34)

37- YAŞLILIĞIN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5400- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şu sözlerle Allah'a sığınırdı:**"Allah'ım! Tembellikten, düşkün ihtiyarlıktan, korkaklıktan, cimrilikten, yaşlılığın kötü durumlarından, Deccal fitnesinden ve kabir azabından Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 15; Tirmizî, Dua: 71)

38- KÖTÜ ÖMÜR SÜRMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5401- Mus'ab b. Sa'd (r.a), babasından naklederek şöyle demiştir: Babam Rasûlullah (s.a.v)'in sığındığı beş şeyi bize öğretirdi ve şöyle derdi: **"Allah'ım! Cimrilikten Sana sığınırım, korkaklıktan Sana sığınırım, ömrün son anlarındaki fena hallerinden Sana sığınırım ve kabir azabından da Sana sığınırım."** (Buhârî, Deavat: 37; Müslim, Zikir Dua: 18)

39- KÖTÜ BİR HAYAT SÜRMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5402- Amr b. Meymün (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer ile birlikte haccetmiştim. Müzdelifede ondan şu hadisi işittim: Dikkat et Rasûlullah (s.a.v) şu beş şeyden Allah'a sığınırdı:**"Allah'ım! Cimrilikten Sana sığınırım, korkaklıktan Sana sığınırım, kötü bir hayat sürmekten Sana sığınırım, kalbin fitnesinden Sana sığınırım ve kabir azabından da Sana sığınırım."** (Buhârî, Deavat: 37; Müslim, Zikir Dua: 18)

40- DOĞRU YOLA GİRDİKTEN SONRA KÖTÜ YOLA DÜŞMEKTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5403- Abdullah b. Sercis (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yolculuğa çıkarken şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Yolculuğun yorgunluk ve sıkıntılarından, kötü bir şekilde dönmekten; iyi durum ve hallerden kötü hallere ve durumlara düşmekten, mazlumun bedduasından, mal ve aileye gelecek kötü görüntülerden de Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 20; Tirmizî, Deavat: 42)

5404- Abdullah b. Sercis (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yolculuğa çıkarken şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Yolculuğun yorgunluk ve sıkıntılarından, kötü bir şekilde dönmekten; iyi durum ve hallerden kötü hallere ve durumlara düşmekten, mazlumun bedduasından, mal ve aileye gelecek kötü görüntülerden de Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 20; Tirmizî, Deavat: 42)

41- MAZLUMUN BEDDUASINDAN SIĞINMAK

5405- Abdullah b. Sercis (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) yolculuğa çıkarken şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Yolculuğun yorgunluk ve sıkıntılarından, kötü bir şekilde dönmekten; iyi durum ve hallerden kötü hallere ve durumlara düşmekten, mazlumun bedduasından, mal ve aileye gelecek kötü görüntülerden de Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 20; Tirmizî, Deavat: 42)

42- ÜZÜNTÜLÜ HALLERE DÜŞMEKTEN SIĞINMAK

5406- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) yolculuğa çıkacağında binite bindi parmağını kaldırdı ve şöyle dedi - Şu'be de parmağını kaldırarak tarif etti- **"Allah'ım! Yolculukta tek yoldaş Sensin aile ve malı emanet edecek tek vekil sensin. Allah'ım! Yolculuğun yorgunluklarından ve sıkıntılı hallerinden ve kötü sonuçlarla dönmekten Sana sığınırım."** (Tirmizî, Deavat: 42)

43- KÖTÜ KOMŞUDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5407- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yakınınızdaki kötü komşudan Allah'a sığının.**

Yolculuktaki ve çöldeki komşuluk devamlı değildir değişkendir." (Müsned: 8197)

44- İNSANLARIN ZULÜMLERİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5408- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) Ebu Talha'ya bana hizmet edecek gençlerden birini bana bul dedi. Ebu Talha'da beni binitinin arkasına alarak Rasûlullah (s.a.v)'e götürdü. Rasûlullah (s.a.v)'e hizmet ediyordum. Her konakladığı yerde çoğunlukla şu duasını işitiyorum: **"Allah'ım! İhtiyarlıktan, üzüntüden, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç sıkıntısından ve insanların yapacakları her türlü haksızlıklardan Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 15; Tirmizî, Deavat: 71)

45- DECCAL FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5409- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) **"Kabir azâbından, Deccal fitnesinden Allah'a sığınırdı ve şüphesiz kabirlerinizde sorguya çekileceksiniz"** derdi. (Tirmizî, Deavat: 77; İbn Mâce, Dua: 3)

46- CEHENNEM AZABINDAN VE MESİH DECCALDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5410- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Cehennem azabından Sana sığınırım, kabir azabından Sana sığınırım. Mesih deccalin şerrinden Sana sığınırım. Hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım."**(İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

5411- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Kabir azabından, Cehennem azabından Sana sığınırım. Hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım. Mesih Deccal'in şerrinden de Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

47- İNSAN ŞEYTANLARININ ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5412- Ebu Zer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mescide girdim Rasûlullah (s.a.v) orada idi yanına varıp oturunca:**"Ey Ebu Zer! İnsan ve cin şeytanlarının şerrinden Allah'a sığın"** buyurdu. Ben de: "İnsanların da şeytanı olur mu?" dedim. **"Evet"** buyurdu. (Müsned: 20566)

48- HAYATIN FİTNELERİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5413- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kabir azabından Allah'a sığının, hayat ve ölümün fitnesinden Allah'a sığının, Mesih Deccalin fitnesinden Allah'a sığının"** buyurdu. (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

5414- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) beş şeyden Allah'a sığınırdı ve şöyle derdi:**"Kabir azabından Allah'a sığının, Cehennem azabından Allah'a sığının, hayatın ve ölümün fitnelerinden Allah'a sığının, Mesih Deccal'in şerrinden de Allah'a sığının."**(İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

5415- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur."** Rasûlullah (s.a.v) **"Kabir azabından Allah'a sığınırdı. Cehennem azabından Allah'a sığınırdı. Hayatın ve ölümün fitnelerinden ve Mesih Deccalin fitnesinden Allah'a sığınırdı."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

5416- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Beş şeyden Allah'a sığınınız. Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın fitnelerinden, ölümün fitnelerinden ve Mesih Deccal'in fitnesinden."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

49- ÖLÜMÜN FİTNELERİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5417- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi şu duayı öğretirdi: "Şöyle deyiniz derdi:**"Allah'ım! Cehennem azabından, kabir azabından, Mesih Deccal fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım."**(İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

5418- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'ın azabından, hayatın ve ölümün fitnelerinden, kabir azabından ve Mesih Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınınız."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

50- KABİR AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5419- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Cehennem azabından Sana sığınırım, kabir azabından Sana sığınırım, Mesih Deccal'in fitnesinden Sana sığınırım, hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım."**(İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

51- KABİR FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5420- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Kabir fitnesinden Sana sığınırım, Deccal fitnesinden Sana sığınırım, hayatın ve ölümün fitnelerinden Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

52- ALLAH'IN AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5421- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'ın azabından Allah'a sığınınız, kabir azabından Allah'a sığınınız, hayatın ve ölümün fitnelerinden Allah'a sığınınız, Mesih Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınınız."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

53- CEHENNEM AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5422- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v):**"Cehennem azâbından, kabir azabından ve Mesih Deccal'in şerrinden Allah'a sığınırdı."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

54- CEHENNEM ATEŞİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK

5423- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ateş azabından Allah'a sığınınız, Kabir azabından Allah'a sığınınız, hayatın ve ölümün fitnelerinden Allah'a sığınınız ve Mesih Deccal'in şerrinden de Allah'a sığınınız."** (İbn Mâce, Dua: 3; Tirmizî, Deavat: 77)

55- KIZGIN ATEŞTEN ALLAH'A SIĞINMAK

5424- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Cebrail, Mikail ve İsrafil'in Rabbi olan Allah'ım kızgın ateşten ve kabir azabından Sana sığınırım."** (Müsned: 23188)

5425- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu'l Kasım (s.a.v)'den işittim şöyle dua ediyordu:**"Allah'ım! Kabir fitnesinden, Deccal'in fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnelerinden ve Cehennemin kızgın ateşinden Sana sığınırım."** (Buhârî, Cenaiz: 88; Müsned: 7531)

5426- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Üç defa Cenneti isteyen kimseye Cennet: Allah'ım onu Cennete koy der. Kim de üç defa ateşten Allah'a sığınırsa, ateş onun için Allah'ım onu ateşten koru der."** (Tirmizî, Sıfatü'l Cenne: 26; İbn Mâce, Zühd: 39)

56- KİŞİ YAPTIĞI ŞEYLERİN ŞERRİNDEN DE ALLAH'A SIĞINIR

5427- Şeddat b. Evs (r.a)'ten rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İstiğfar etmenin en değerlisi kulun: Allah'ım Sensin benim Rabbim, Senden başka gerçek ilâh yok beni sen yarattın. Ben de Senin kulumun. Ben gücüm yettiğince Sana verdiğim sözüm ve Senin vaadin üzereyim. Yaptıklarımın şerrinden Sana sığınırım, işte verdiğin nimetlerinle Senin huzurundayım. Günahımla Senin huzurundayım. Beni affet çünkü günahları ancak Sen affedersin" demesidir. Sabah kalkınca samimi olarak ve gerçek biçimde Allah'a inanarak kim bunu söylerse ve o gün de ölürse Cennete girer. Kim de akşam olunca samimi olarak ve gerçek biçimde Allah'a inanarak bunu söylerse Cennete girer.** (Buhârî, Deavat: 13; Tirmizî, Deavat: 15)

57- KİŞİNİN YAPTIĞI VE YAPMADIĞI ŞEYLERİN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINMASI

5428- İbn Yesaf (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in hanımı Âişe'ye: "Rasûlullah (s.a.v) vefatından önce en çok hangi duayı yapardı?" diye sordum. O da: Daha çok şu duayı yapardı dedi:**"Allah'ım! Yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 18; Ebû Davud, Salat: 367)

5429- İbn Yesaf (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'ye "Rasûlullah (s.a.v)'in en çok yaptığı dua hangisiydi?" diye soruldu. O da: Çoğunlukla şu duayı yapardı dedi:**"Allah'ım! Yaptıklarımın şerrinden ve yapmadıklarımın şerrinden Sana sığınırım?"** (Müslim, Zikir Dua: 18; Ebû Davud, Salat: 367)

5430- Ferve b. Nevfel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mü'minlerin annesi Âişe'ye Rasûlullah (s.a.v)'in yaptığı dualardan sordum, o da şöyle dedi: **"Allah'ım! Yaptıklarımın şerrinden ve yapmadıklarımın şerrinden Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 18; Ebû Davud, Salat: 367)

5431- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 18; Ebû Davud, Salat: 367)

58- KİŞİ TERKETTİĞİ ŞEYLERİN ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINIR

5432- Ferve b. Nevfel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'ye Rasûlullah (s.a.v) hangi duayı yapardı diye sordum o da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Yaptığım şeylerin şerrinden ve yapmadıklarımın şerrinden Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 18; Ebû Davud, Salat: 367)

5433- Ferve b. Nevfel (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'ye Rasûlullah (s.a.v) hangi duayı yapardı? diye sordum. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Yaptığım şeylerin şerrinden ve yapmadıklarımın şerrinden Sana sığınırım."** (Müslim, Zikir Dua: 18; Ebû Davud, Salat: 367)

59- YERE BATMAKTAN ALLAH'A SIĞINMAK

5434- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah'ım! Yerin dibine batırılmaktan Sana sığınırım."** Cübeyr diyor ki: Uğtale = Yerin dibine batmak demektir. Ubâde diyor ki: Bu söz Peygamber (s.a.v)'in sözü mü yoksa Cübeyr'in sözümü bilmiyorum. (Müsned: 4554)

5435- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım!** -Ravi duasını aktardı ve sonunda şöyle dedi- **"Yerin altına çekilip yerle bir olmaktan Allah'a sığınırım."** (Müsned: 4554)

60- YÜKSEKTEN DÜŞMEK VE ENKAZ ALTINDA KALMAKTAN ALLAH'A SIĞINMAK

5436- Ebu'l Yesar (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! Yüksekten düşmekten, yıkıntı altında kalmaktan, suda boğulmaktan, yangından Sana sığınırım. Son nefesimde şeytanın gelip beni aldatmasından senin yolunda savaşırken düşmandan kaçarken ölmekten ve zehirli hayvanların sokarak öldürmelerinden Sana sığınırım."** (Ebû Davud, Salat: 367; Müsned: 14975)

5437- Ebu'l Yesar (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım! İhtiyarlığın düşkünlüğünden, yüksek yerden düşmekten, yıkıntı altında kalmaktan, gam ve kederden, yangından, suda boğulmaktan Sana sığınırım. Ölüm anında şeytanın gelip beni aldatmasından, Senin yolunda savaşırken düşmandan kaçarken öldürülmekten ve zehirli hayvanların sokmasıyla ölmekten Sana sığınırım."** (Ebû Davud, Salat: 367; Müsned: 14975)

5438- Ebu'l Esved es Sülemî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Yıkıntı altında kalmaktan Sana sığınırım, yüksek yerden düşmekten Sana sığınırım. Suda boğulmaktan ve yangından Sana sığınırım. Ölüm anında şeytanın gelip beni aldatmasından. Senin yolunda savaşırken düşmandan kaçarken öldürülmekten ve zehirli hayvanların sokmasıyla öldürülmekten Sana sığınırım."** (Ebû Davud, Salat: 367; Müsned: 14975)

61- ALLAH'IN GAZABINDAN RIZASINA SIĞINMAK

5439- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece yatağımda Rasûlullah (s.a.v)'i aradım bulamayınca elimi yatağın başucundan çıkarıp dokundum, elim ayaklarının altına dokundu meğer ki secde de imiş secde de şöyle dua ediyordu: **"Azabından affına sığınırım, gazabından rızana sığınırım. Senden Sana sığınırım"** (Ebû Davud, Salat: 152; Tirmizî, Deavat: 73)

62- KIYAMET GÜNÜ YERİN DARLIĞINDAN ALLAH'A SIĞINMAK

5440- Asım b. Humeyd (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'ye: "Rasûlullah (s.a.v) gece namazına ne ile başlardı?" diye sordum. O da şöyle dedi: "Bana hiç kimsenin sormadığı bir şeyi sordun: **"Rasûlullah (s.a.v) on kere tekbir getirir, on kere tesbihte bulunur, on kere istiğfar eder ve şöyle duasına devam ederdi: Allah'ım! Beni bağışla, bana hidayet ver, beni rızıklandır, bana afiyet ver der ve kıyamet gününde yerin darlığından da Allah'a sığınırdı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

63- KABUL OLUNMAYAN DUADAN ALLAH'A SIĞINMAK

5441- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Faydasız ilimden, korkmayan kalbten, doymayan aç gözlü nefisten ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 3; Ebû Davud, Salat: 367)

5442- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:**"Allah'ım! Faydasız ilimden, korkmayan kalbten, doymayan aç gözlü nefisten ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 3; Ebû Davud, Salat: 367)

64- KABUL EDİLMEYEN DUADAN ALLAH'A SIĞINMAK

5443- Abdullah b. Haris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyd b. Erkam'a: "Rasûlullah (s.a.v)'den duyduğun bir şeyleri söyle" denildiğinde şöyle dedi. Size Rasûlullah (s.a.v)'in söylediğinden başka bir şey söylemiyorum. O bize şöyle dua etmemizi emrederdi:**"Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, ihtiyarlığın bunaklığından, kabir azabından Sana sığınırım. Allah'ım! Nefsime takva bilinci** -Sana karşı sorumluluk bilinci- **ver, nefsimi günahlardan temizle. Sen temizleyenlerin en hayırlısısın sen o nefsin dostu ve mevlasısın. Allah'ım! Doymayan aç gözlü nefisten, korkmayan kalbten, faydasız ilimden ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım."** (Buhârî, Deavat: 38; Müslim, Zikir

Dua: 18)

5444- Ümmü Seleme (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) evinden çıkacağında şöyle dua ederdi:**"Bismillah Rabbim ayağımın kaymasından, Sapıtmaktan, zulmetmekten ve zulme uğramaktan, cahillik etmekten ve cahillikle itham olunmaktan Sana sığınırım."** (Ebû Davud, Edeb: 112; Tirmizî, Deavat: 35)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'T-TA'BÎR

RÜYA TABİRİ BÖLÜMÜ

Bâb: Gündüz Rüya Görmek

481- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İshâk b. Ab-iullah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ümmü Haram bn. Milhân'ın yanına gider, o da tendisine yemek ikram ederdi. Ümmü Haram, Ubâde b. es-Sâmit'in ükahı altındaydı. Allah Resulü (sav) bir gün yine evine gitti ve o, Allah tesûlü'ne (sav) yemek hazırladı, sonra saçlanni ayıkladı. Allah Resulü sav) uyudu ve bir süre sonra gülerek uyandı.
(Ümmü Haram der ki:) Ey Allah Resulü! Neye güldünüz? diye sorduğumuda şöyle buyurdu: Ümmetimden bazıları Allah yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(İshâk burada tereddüt etti.) -Ümmü Haram-: Bunun üzerine "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlar arasında kılsın" dedim. Allah Resulü (sav) dua etti. Sonra başını tekrar koydu (uyudu) ve bir süre sonra yine gülerek uyandı. "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" Buyurdu ki: Ümmetimden bazıları bana Allah yolunda cihat ediyor hâlde gösterildiler. İlkinde söylediklerini tekrar etti.
(Ümmü Haram:) "Ey Aüah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin." dedim. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerden olacaksın.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) Muaviye b. Ebî Süfyân devrinde deniz seferine katıldı. Denizden çıktıktan sonra bineğinden düşerek şehit oldu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce zikredilmiş ve şerhi yapılmıştı. Burada tekrar zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) gündüz uykusunda (kaylûle) rüya görmesiyle ilgili içeriğinden dolayıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. 267 no.lu hadis.

---

[1] Bkz. 267 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SUAL BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA

SUAL BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Sual mevzuu, müslümanın edebine giren mühim bir husustur. Ama, Kütüb-i Sitte müelliflerinden hiç biri, kitaplarında bu bahse müstakil bir bölüm ayırmamıştır. Değil Kütüb-i Sitte imamları, diğer hadisçilerin kitaplarında da, bildiğimiz kadarıyla Kitâbu's-Suâl diye bir bölüm mevcut değildir. Şu halde, bu adla müstakil bir bölüme yer vermek Teysîr'in - daha doğrusu onun aslı olan Câmi'ul-Usûl'ün- tertip yönünden bir orijinalitesini teşkil etmektedir.
Sual bahsi, hadis mecmualarımızda daha ziyade edebe giren bölümlerden birinde yer alan bir bâbta incelenir, ayrıca hadisin birinci derecede ilgili olduğu bir bahiste de geçebilir. Nitekim, kitabımızın muhtelif bahislerinde sualle ilgili bazı rivayetler geçti ve her seferinde bazı açıklamalar sunduk (Mesela 3. Cilt 456-461. sayfalar görülebilir).
Şu halde, burada, sual âdâbına giren bir kısım hadisleri toptan göreceğiz. Bir kısım umumî açıklamalar daha önce geçtiği için îzahlarımızı burada kısa tutacağız.[1]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???????? ??? ??????????? ????????? ??????? ???? ????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????????? ???? ?????????????. ?????? ??????????? ???? ?????? ?????????????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??? ?????????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (2231)- Hz. Ebû Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben sizi terkettikçe siz de beni bırakınız. Zîra, sizden öncekileri, suallerinin çokluğu ve peygamberleri üzerindeki ihtilafları helâk etmiştir. Öyle ise sizi birşeyden nehiy mi ettim (niçin, neden? diye sormaya kalkmadan) ondan kaçının. Bir şey emrettiğim zaman da onu elinizden geldiğince yapmaya çalışın, (soru sormayın)."[2]

AÇIKLAMA:

1- Müslim'in bir rivayetinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sözü hangi vesile ile söylediği açıklanır. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) der ki: "(Bir gün) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hitabederek: "Ey insanlar Allah sizlere haccı farz kıldı. Öyle ise hacc yapın!" demişti ki bir adam kalkarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Her sene mi!" diye sordu. Resûlullah sustu, adam sorusunda ısrar ederek üç kere tekrarladı. Sonunda Efendimiz: "Eğer "evet!" dersem bu size vacib olur ve güç getiremezsiniz" dedi ve ilave etti: "Ben sizi terkettikçe siz de beni bırakın!"
Bazı rivayetler, bunun üzerine Mâide suresinin 101. ayetinin nâzil olduğunu ve rastgele soru sormayı yasakladığını belirtir. Âyet meâlen şöyle: "Ey iman edenler! Size açıklanınca hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın..."
Daha fazla açıklama için 592. hadise bakılabilir.[3]

?2? ??? ??? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ????? #: ???? ??????? ??????????? ?? ??????????? ??????? ???? ????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ???? ????? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? .

2. (2232)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslümanlar içinde, müslümanlara karşı en büyük cürüm işleyen kimse odur ki, haram kılınmamış olan bir şey hakkında soru sorar da bu suali sebebiyle o şey haram kılınıverir."[4]

AÇIKLAMA:

Ulemâ bu benzeri rivayetleri ve önceki hadisin açıklamasında temas edilen âyet-i kerîmeyi gözönüne alarak rastgele ve çokça sual sormayı hoş görmemiş ise de, soru sormayı mutlak olarak yasaklamamıştır. Meselenin tavzîhinde bazı ihtilaflara da düşülmemiş değildir. Kadı Ebû Bekr İbnu'l-Arabî soru sormayı mutlak yasaklamaya meyledenlere tabiatı mucibince şu sert çıkışta bulunur: "Gâfillerden bir kısmı, nevâzil'den (sonradan vukua gelen, sünnette olmayan hadiselerden) soru sormanın yasak olduğuna itikad etti ve bu âyetle de bir ilgi kurdu. Ama mesele öyle değil. Zîra âyet, cevap sonunda kötülük hasıl olacak soruları yasaklamıştır. Bu husus âyette pek açıktır. Nevazil'e giren meseleler hiç de buraya girmez." İbnu'l-Arabî'nin görüşüne katılan İbnu Hacer: "Bu doğrudur, çünkü âyetin zâhiri, yasağı, vahyin iniş zamanıyla sınırlamaktadır" dedikten sonra sadedinde olduğumuz Sa'd hadisinin de bu görüşü te'yid ettiğine dikkat çeker. Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) soru üzerine helâl bilinen bir şeyin haram kılınma ihtimaline dikkat çekmiştir ki, bu yetki sadece Hz.
Peygamber'e hastır. Öyle ise yasaklama öncelikle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanıyla ilgilidir.
Ama bu yasağın her devre bakan bir vechinin varlığı da inkar edilemez. Mesela, bu bâbta gelen bütün hadisler gözönüne alınarak değerlendirilmelidir. O takdirde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın 'Heleke'l-mutenettaûne' hadisi ile lüzumsuz, ve vukuu nadir şeylerden soru soranları da zecr ettiğini söyleyen âlimlere hak vermek gerekir. Hadis bu mânada "Dırdırcılar helâk olmuştur" diye tercüme edilebilir.[5]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ? ??????? ???????? ????????????? ???? ????????? ?????? ????????: ???? ?????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? ???? ????.???? ??? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ??????: ?????? ?????? ??????????. ??? ???????? ???????? ????? ?????????? .

3. (2233)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhisssalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar sizlere ilimden sormaya devam ederken şunu demeye kadar gelirler: "Anladık, Allah herşeyin yaratıcısıdır, pekiyi Allah'ın yaratıcısı kimdir?"[6]
Ebû Hüreyre, bir adamın elini tutarak ilave etti: "Allah ve Resûlü doğru söyledi. Bana bunu iki kişi sordu; bu, üçüncüsüdür."[7]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mü'minin edebine uymayacak bir sual örneği vermektedir. Bu sual bir şey öğrenmekten ziyade, inananların zihinlerini karıştırmak, onları teşvişe atmak için sorulan bir sorudur. Böyle bir suali mü'minin sormayacağı açıktır.
Hadisin bir başka vechinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu soruyu soranın bir nev'î şeytan (insî şeytan) olduğunu bilirten bir üslubla vak'aya dikkat çeker: "Şeytan birinize gelip: Şunu kim yarattı, bunu kim yarattı diye sorar. (Siz Rabb Teâlâ yarattı dersiniz. O bu sefer): Rabbini kim yarattı? der. Şeytan bu noktaya gelince Allah'a istiâze edin (ve ona muhatap olup konuşmayı sürdürmeye) son verin."
Bir diğer rivâyette de şöyle gelmiştir: "İnsanlar birbirlerine sormaya devam ederek şunu deme noktasına gelirler: "Bunu Allah yarattı, Allah'ı kim yarattı?" Kim bu çeşit sualle karşılaşırsa: "Allah ve Resûlüne inandım" desin."

Hadisin, sadedinde olduğumuz vechinin devamında Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin, bir adamın elinden tutarak: "Allah ve Resûlü doğru söyledi, bu soruyu bana iki kişi sordu. İşte şu da üçüncüsü" der. Ebû Hüreyre hazretlerini böyle söylemeye sevkeden husus, bir seferinde Resûlullah'ın kendisine ismen hitab ederek:
"Ey Ebû Hüreyre! İnsanlar sana şundan bundan sormaya devam edip, ta: "Bu Allah, Allah'ı kim yarattı?" diyeceklerdir" buyurmuştur. Ebû Hüreyre, bir gün mescidde iken Medîne'ye gelen bir grup bedevi kendisine aynı tarzda sual vaz'ederler. Ebû Hüreyre yerden bir avuç çakıl alarak yüzlerine atar ve: "Kalkın! Kalkın!" diyerek huzurundan kovar. Aslında bu soru akıldan mantıktan pek uzak, kendi arasında zıtlığa, çelişkiye düşen bir sorudur. Çünkü "Allah" herşeyi yaratan, mahluk olmayan varlık demektir. Allah'ı yaratan olsaydı o, Allah değil, mahluk olurdu. Mahluka Allah deyip O'na yaratıcı aramak tezad olur. Mahluk, Allah olamaz. Allah, mahluk olmadığı gibi, Allah yaratandır, yaratık değil.[8]

?4? ??? ?? ????:]?????? ?????? ????? ?????????: ?????? ????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ?????????? ???? ????????? ?????? ????????????? ???? ????????????[.

4. (2234)- Ebû Dâvud'un diğer bir rivayetinde şöyle der: "bunu söyledikleri zaman siz: "Allah birdir, Allah sameddir (ne bir yaratıcıya ne de bir başka şeye muhtaç değildir), doğurmadı, doğurulmadı da. O'nun bir dengi de yoktur" deyin, sonra solunuza üç kere tükürüp istiâze ile şeytandan Allah'a sığının."[9]

AÇIKLAMA:

Bu şeytânî sual karşısında tükürmek, nefret ve kerâhetimizi ifade etmek içindir. İstiâze etmek, yardım taleb etmektir.[10]

?5? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ????? #: ??????? ???????? ????????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????????? ????? ???????????[. ????? ???? .

5. (2235)- Yine Hz. Ebû Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanların şerlileri, ulemaya (birşey öğrenmek için değil), onları yanıltmak için zararlı meselelerden soru soranlardır." Rezîn'in ilavesidir. Kaynağı bulunamamıştır.[11]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, halk arasında sıkça rastlanan bazı tiplerin halini beyan etmektedir. Bunlar net cevabı olmayan, olsa bile faydası olmayan, bir başka ifade ile gerçek bir ihtiyaçtan doğmayan meseleleri sorarak, hem bilgiçlik taslamak suretiyle dikkatleri kendilerine çekmek hem de soru sordukları kimseleri küçük düşürmek, techil etmek isterler. Bu çeşit meseleler her devirde vardı. İnsî şeytanlar mü'minleri gerçek meselelerinden uzak tutabilmek, asıl öğrenilicek hususları gündem dışı tutmak için, günün şartlarına uygun yeni meseleler çıkarıp, bunları yayarak efkâr-ı umumîyeyi bunlarla meşgul ederler. Bir meclise gelen ve oradaki cemaatin istifadesi muhtemel olan misafir bir büyükten istifadeyi asgariye düşürmek için, o sinsi tiplerin samimî kimselerden önce davranarak hemencecik bu çeşit sorulara giriştikleri çoğu kere dikkkat çekici olur. Bu durum, ehl-i ferasetin, sinsileri teşhis etmelerine bir fırsat da tanır. Tecrübeli kişiler, meseleyi kavrayarak kısa cevaplar vererek veya o çeşit mevzulara girmeyerek durumu idare ederler.
Bunlar "insanların en şeriri" olarak tavsif edilmektedirler. Tavsif, riyâkâr ve hâinâne olan vak'aya mutabıktır.[12]

?6? ??? ??? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ???? ?????? ?????? ????????? ??Œ? ????????????? ??????? ???????? ??? ???????????? ????????? ???????? ??? ????????????? ???????? ???????? ???? ?????? ????????? ??? ?????????? ???????[. ????? ???? .

6. (2236)- Ebû Sa'lebe el-Huşenî (radıyallâhu anh)anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah bir kısım farzlar koymuştur, siz bunları daraltmayın. Bir kısım da sınırlar (yasaklar) koydu. Bunlara tecavüz etmeyin. Bazı şeyleri de haram kıldı, onlara yaklaşmayın. Bazı şeyleri de (farz, sınır, haram diye tavsif etmeden mutlak) bırakmıştır. Bunları, unutarak bırakmış değildir. Öyle ise onları (farz mı, haram mı.. vs. diye didikleyip) araştırmayın."[13]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, aynı hükmü ihtiva eden başka rivayetlerle takviye görmüş ve "hasen" mertebesine yükselmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de, "Rabbin unutkan değildir" (Meryem 64) âyetinin tefsiri esnasında İbnu Kesîr'in Ebû'd Derdâ'dan kaydettiği bir diğer rivayette Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Allah kitabında her ne helâl kılmışsa o helâldir, her ne haram kıldı ise o da haramdır. Sükut buyurduğu şey de âfiyettir. Allah'tan afiyetini kabul edin. Zîra Allah herhangi bir şeyi unutucu değildir."
2- Hadislerde gelen sual yasağının mahiyet ve şümulü ile alakalı olarak Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Bu yasak, kişinin ihtiyacı olmadığı halde zoraki olarak abes nev'inden (laf olsun diye) sorduğu sorularla alâkalıdır. Zarurî bir ihtiyaç için sorulan soru bu yasağa girmez. Kur'ân'da Benî İsrâil'in kesilecek inek (Bakara) hakkındaki soruları, lüzumsuz sorunun örneğidir. Amma bir hükmün açıklanması için veya bir ilimden faydalanmak için sorulan sorular bu yasağa girmez. Nitekim âyet-i kerîmede: "Bilmiyorsanız ehl-i zikre sorun" (Enbiya 7) emredilmiştir." [14]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/77.
[2] Buhârî, İ'tisâm: 2; Müslim, Hacc: 412, (1337); Tirmizî, İlm: 17, (2681); Nesâî, Hacc: 1, (5, 110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/77.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/77-78.
[4] Buhârî, İ'tisâm: 3; Müslim, Fedâil: 132, (2358); Ebû Dâvud, Sünnet: 7, (4610); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/78.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/78-79.
[6] Buhârî, Bed'ül-Halk: 11; Müslim, Îman: 232, (135); Ebû Dâvud, Sünnet: 19, (4721, 4722).
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/79.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/79-80.
[9] Ebû Dâvud, Sünnet 19, 4722; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/80.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/80.
[11] Ebû Dâvud, Sünnet 19, 4722; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/80-81.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/81.
[13] Rezîn ilavesidir. Bunu Dârakutnî, Sünen'inde Radâ bahsinde (4, 184) tahric eder. ed-Dürru'l Mensûr'da Suyûtî, başka rivayetler de kaydeder (4. 279); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/81.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/81-82.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

52- İÇİLECEK ŞEYLER KİTABI (Bölümleri)
1- İÇKİ HARAM KILININCA HEPSİ DÖKÜLDÜ MÜ?
2- İÇKİ NELERDEN YAPILIRDI?
3- BEKLETİLMİŞ ŞERBETİN ŞARAP OLACAĞI İÇİN İÇİLMEMESİ
4- HER TÜRLÜ MEYVE KARIŞIMINDAN YAPILAN İÇKİLER YASAKTIR
5- HURMA ÇAĞLASI İLE YAŞ HURMA KARIŞIMINDAN MEŞRUBAT YAPMAK
6- HURMA ÇAĞLASIYLA KURU HURMA KARIŞTIRILARAK MEŞRUBAT YAPILMAZ
7- KURU VE YAŞ HURMA KARIŞTIRILARAK YAPILAN MEŞRUBAT
8- KURU HURMA İLE YAŞ HURMA KARIŞIMI YAPILAN MEŞRUBAT
9- KURU ÜZÜMLE KURU HURMA KARIŞIMI İÇKİLER
10- YAŞ HURMA İLE KURU ÜZÜM KARIŞIMI YAPILAN İÇKİLER
11- HURMA İLE KURU ÜZÜM KARIŞIMI YAPILAN MEŞRUBAT
12- İKİ CİNS MEYVE KARIŞIMINDAN MEŞRUBAT YAPMANIN YASAKLIĞI
13- TEK ÇEŞİT MEYVELERDEN MEŞRUBAT YAPILMALI
14- AĞZI BAĞLI KAPLARDA MEŞRUBAT YAPMANIN DAHA İYİ OLACAĞI
15- TEK ÇEŞİT OLARAK HURMADAN MEŞRUBAT YAPILABİLİR
16- SADECE KURU ÜZÜMDEN MEŞRUBAT YAPMAK
17- TEK BAŞINA OLGUNLAŞMAMIŞ HURMADAN MEŞRUBAT YAPILABİLİR
18- NAHL SÛRESİ 67. AYETİN YORUMU: "Hurma ağacının meyveleriyle üzümlerinden de hem şarap yapasınız hem de güzel rızıklar elde edersiniz. Şüphe yok ki bunda aklını kullanan bir toplum için ders ve ibret vardır."
19- İÇKİNİN HARAM KILINDIĞI SIRALARDA İÇKİ NELERDEN YAPILIRDI?
20- SARHOŞLUK VEREN HER ŞEY İSMİ NE OLURSA OLSUN HARAMDIR
21- SARHOŞLUK VEREN HER İÇKİYE "HAMR" DENİLİR
22- SARHOŞ EDEN HER İÇKİ HARAMDIR
23- BİT'I VE MİZR NE DEMEKTİR
24- ÇOĞU SARHOŞ EDEN TÜM İÇKİLERİN AZI DA HARAMDIR
25- ARPADAN YAPILAN İÇKİLER (BİRA) DE HEPSİ HARAMDIR
26- RASÛLULLAH (S.A.V)'E MEŞRUBAT YAPILAN KAP
27- İÇERSİNDE MEŞRUBAT YAPILMASI YASAK EDİLEN KAPLAR VE YAPILABİLECEK KAPLAR
28- TESTİ DE MEŞRUBAT YAPMAK YASAKTIR
29- SIRLI YEŞİL KÜPLER
30- KABAKLARDA MEŞRUBAT BEKLETMEK YASAKTIR
31- KABAK VE SIRLANMIŞ KAPLARDA MEŞRUBAT BEKLETMEK YASAKTIR
32- KABAK TESTİ VE AĞAÇTAN OYULMUŞ KAPLAR
33- KABAK TESTİ VE ZİFTLENMİŞ (SIRLI) KAPLAR
34- KABAK, AĞAÇ FIÇI, SIRLI KÜP VE TESTİLER
35- ZİFTLENMİŞ KAPLAR
36- PEYGAMBERİN YASAKLADIĞI TÜM BU KAPLAR KESİNLİKLE HARAMDIR
37- İÇKİ YAPILAN KAPLARDA MEŞRUBAT SAKLANMAZ
38- MEŞRUBAT KONULMASINA İZİN VERİLEN KAPLAR
39- TESTİDE MEŞRUBAT YAPIMINA İZİN VERİLMİŞTİR
40- BAZI ŞEYLERE YASAKLANMADAN SONRA İZİN VERİLMESİ
41- ŞARAP MI? YOKSA SÜT MÜ?
42- ŞARAP İÇMENİN HARAMLIĞINA DAİR DEĞİŞİK RİVAYETLER
43- İÇKİ İÇENİN DURUMU NEDİR
44- İÇKİ İÇMENİN MEYDANA GETİRDİĞİ DİĞER GÜNAHLAR
45- İÇKİ İÇENİN TEVBESİ KABUL EDİLİR Mİ?
46- İÇKİ TİRYAKİLERİ CENNETE GİREMEZ Mİ?
47- İÇKİ İÇEN CEZA OLARAK SÜRGÜN EDİLİR Mİ?
48- İÇKİNİN HER ÇEŞİDİNİN HARAM OLUŞUNA DAİR DEĞİŞİK RİVAYETLER
49- İÇKİ İÇENLERE ALLAH'IN AZABI
50- ŞÜPHELİ ŞEYLERİ TERKETMEK GEREKİR
51- İÇKİ SATANA ÜZÜM SATILMAZ
52- ÜZÜM KİME SATILMALI?
53- ÜZÜM SUYU NE KADAR KAYNATILIRSA PEKMEZ OLUR?
54- MEYVE SULARI HANGİ DURUMLARDA İÇİLİR?
55- MEYVE SUYU NE KADAR SÜRE İLE İÇİLİR?
56- MEYVE SULARI HANGİ DURUMLARDA İÇİLMEZ
57- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVÂYETLER
58- MÜBAH OLAN İÇECEKLER

52- İÇİLECEK ŞEYLER KİTABI (Bölümleri)

İÇKİNİN HARAM KILINMASI: Ey İman edenler! Sarhoşluk veren her şey ve her çeşit kumar, putperestçe uygulamaların tümü, şans ve ta okları çekmek, her türlü tahmine dayanan şans oyunu oynamak ve bunlara göre hareket etmek şeytan işi ve iğrenç kötülüklerden başka bir şey değillerdir. O halde onlardan kaçının ki mutluluğa eresiniz. Şeytan sarhoşluk verici şeyler ve kumar oyunları ile aranıza sadece düşmanlık ve nefret sokmaya ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymaya çalışır. O halde artık tüm bu kötülüklere ne zaman son vereceksin? (Mâide sûresi 90. 91. ayetler)

5445- Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İçki haram kılınmazdan önce Ömer şöyle demişti: "Allah'ım! İçki hakkında bize faydalı bir delil indir. Bunun üzerine Bakara sûresi 219. Ayeti nazil olmuştu. Ömer çağırılıp kendisine bu ayet okununca yine Ömer Allah'ım! İçki hakkında bize faydalı bir delil indir diye dua etti. Bunun üzerine de Nisâ sûresi 43. ayeti nazil oldu. Bu ayetin inişinden sonra Rasûlullah (s.a.v)'in müezzini namaz için kamet edince, sarhoş iken namaza yaklaşmayın diye ilân etti. Ömer çağırılıp bu ayet kendisine okununca, Ömer yine: "Allah'ım içki hakkında bize faydalı bir delil indir" diye dua etti ve Mâide sûresi 90. 91. ayetleri nazil oldu yine Ömer çağırılıp bu inen ayetler sonuna kadar okununca, Ömer: "Vazgeçtik vazgeçtik" dedi. (Ebû Davud, Eşribe: 1; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an: 6)

1- İÇKİ HARAM KILININCA HEPSİ DÖKÜLDÜ MÜ?

5446- Enes b. Malik (r.a) şöyle anlatıyor: Bir toplantıda amcalarımla beraberdim ve yaşça en küçükleri ben idim, onlara şarap dağıtıyordum. O sırada bir adam gelerek: "Şarap haram kılındı" dedi. Oradakiler de: Bana elindeki şarabı dök dediler. Ben de elimdeki şarabı döktüm. Enes'e: "O içki neden yapılmıştı?" diye sordum. O da: "Kuru ve çağla hurmadan yapılmıştı" dedi. Ebu Bekir b. Enes: "O gün içkileri o idi" dedi. Enes te o sözü yadırgamadı. (Ebû Davud, Eşribe: 2; Dârimi, Eşribe: 1)

5447- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensardan bir topluluk içerisinde Ebu Talha, Ubey b. Ka'b ve Ebu Dücane'ye şarap dağıtıyordum. O sırada bir adam gelerek, önemli bir haber var içkinin haram kılınmasıyla alakalı ayet indi dedi. Biz de elimizdeki şarap kaplarını ters çevirdik o günlerde şarap kuru hurma ile hurmanın çağlasından yapılıyordu. Enes diyor ki içki haram kılındığı anda içkiler kuru hurma ile hurma çağlasından yapılıyordu. (Ebû Davud, Eşribe: 2; Dârimi, Eşribe: 1)

5448- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İçki haram kılındığı dönemlerde o günkü insanların içkileri kuru hurma ile hurma çağlasından yapılırdı. (Ebû Davud, Eşribe: 2; Dârimi, Eşribe: 1)

2- İÇKİ NELERDEN YAPILIRDI?

5449- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hurma çağlasından ve kuru hurmadan yapılan içki şaraptır. (Tirmizî, Eşribe: 9; Müslim, Eşribe: 5)

5450- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hurma çağlasından ve kuru hurmadan yapılan içki şaraptır. (Tirmizî, Eşribe: 9; Müslim, Eşribe: 5)

5451- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Asıl şarap Üzüm ve kuru hurmadan yapılandır."** (Tirmizî, Eşribe: 9; Müslim, Eşribe: 5)

3- BEKLETİLMİŞ ŞERBETİN ŞARAP OLACAĞI İÇİN İÇİLMEMESİ

5452- Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından bir adamdan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), yaş ve kuru hurma ile kuru üzüm ve kuru hurmadan yapılan bekletilmiş şerbetin içilmesini yasak etti. (Ebû Davud, Eşribe: 10)

4- HER TÜRLÜ MEYVE KARIŞIMINDAN YAPILAN İÇKİLER YASAKTIR

5453- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"İçki için kullanılan kabak, testi, ziftlenmiş küp ve oyularak yapılmış ağaç kapları kullanmayı yasak etti. Yaş hurma ile hurma çağlasından meşrubat yapmayı da yasakladı."** (Ebû Davud, Eşribe: 10; Müslim, Eşribe: 6)

5454- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v): **"Şarap için kullanılan kabakları, ziftlenmiş küpleri** -bir başka rivâyetle- **oyularak yapılmış ağaçtan kapları ve hurma çağlası ile hurma karışımından kuru hurma, hurma çağlası ve üzüm karışımından yapılan meşrubatı da yasak etmiştir."** (Ebû Davud, Eşribe: 10; Müslim, Eşribe: 6)

5455- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) **"Kuru hurma ile hurma çağlasından, kuru üzüm ve hurma karışımından Meşrubat yapmayı yasakladı."** (Ebû Davud, Eşribe: 10; Müslim, Eşribe: 6)

5- HURMA ÇAĞLASI İLE YAŞ HURMA KARIŞIMINDAN MEŞRUBAT YAPMAK

5456- Ebu Katade (r.a) babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kuru hurma ile kuru üzümü; hurma çağlası ile yaş hurmayı karıştırarak meşrubat yapmayı yasakladı.** (Ebû Davud, Eşribe: 8; Tirmizî, Eşribe: 9)

5457- Ebu Katade (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yaş hurma ile hurma çağlasını birlikte; kuru üzümle yaş hurmayı birlikte karıştırarak meşrubat yapmayın."** (Ebû Davud, Eşribe: 8; Tirmizî, Eşribe: 9)

6- HURMA ÇAĞLASIYLA KURU HURMA KARIŞTIRILARAK MEŞRUBAT YAPILMAZ

5458- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v) kuru hurma ile kuru üzümü karıştırarak meşrubat yapmayı ayrıca hurma kurusu ile hurma çağlasını karıştırarak meşrubat yapmayı yine çağla hurma ile kuru hurmayı karıştırarak meşrubat yapmayı, yasakladı."** (Tirmizî, Eşribe: 9; İbn Mâce, Eşribe: 11)

7- KURU VE YAŞ HURMA KARIŞTIRILARAK YAPILAN MEŞRUBAT

5459- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) kuru üzümü karıştırarak meşrubat yapmayı, yaş ve kuru hurmayı karıştırarak meşrubat yapmayı yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 8; Tirmizî, Eşribe: 9)

5460- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kuru hurma ve kuru üzümü karıştırarak meşrubat yapmayınız. Kuru hurma ile olmuş hurmayı da karıştırarak meşrubat yapmayın."** (Ebû Davud, Eşribe: 8; Tirmizî, Eşribe: 9)

8- KURU HURMA İLE YAŞ HURMA KARIŞIMI YAPILAN MEŞRUBAT

5461- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Kuru hurma ile kuru üzüm karışımından meşrubat yapmayı, yine yaş hurma ile kuru hurma karışımından meşrubat yapmayı yasakladı."** (İbn Mâce, Eşribe: 11; Tirmizî, Eşribe: 7)

5462- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şarap için kullanılmış kabakları kullanmayı, oyulmuş ağaçtan yapılan şarap kaplarını kullanmayı, ziftlenmiş küpleri kullanmayı ve şarap testilerini kullanmayı yasaklamıştır. Kuru hurma ile olgun hurma karışımıyla meşrubat yapmayı, kuru üzümle kuru hurma karışımıyla yapılan meşrubatı yasakladı ve Hecerlilere de kuru üzüm ile hurmayı karıştırarak şerbet yapmayın diye yazdı. (Ebû Davud, Eşribe: 8; Tirmizî, Eşribe: 9)

5463- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sadece ham hurmadan yapılan ve ham hurma ile olmuş hurmadan yapılan içki haramdır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

9- KURU ÜZÜMLE KURU HURMA KARIŞIMI İÇKİLER

5464- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) kuru üzümle kuru hurma karışımından yapılan içkileri, olgun hurma ile kuru hurma karışımıyla yapılan içkileri yasaklamıştır. (Ebû Davud, Eşribe: 8; İbn Mâce, Eşribe: 11)

5465- Amr b. Dinar (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah (r.a)'tan işittim şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v), hurma ile kuru üzüm karışımından yapılan içkilerle, olgun hurma ile kuru hurmanın karışımından yapılan içkileri yasakladı." (Ebû Davud, Eşribe: 8; İbn Mâce, Eşribe: 11)

10- YAŞ HURMA İLE KURU ÜZÜM KARIŞIMI YAPILAN İÇKİLER

5466- Ebu Katade (r.a)'nin babasından naklettiğine göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yaş hurma ile çağla hurma karışımından meşrubat yapmayın, yaş hurma ile kuru üzümü birlikte meşrubat yapmakta kullanmayın."** (Ebû Davud, Eşribe: 8; Tirmizî, Eşribe: 7)

11- HURMA İLE KURU ÜZÜM KARIŞIMI YAPILAN MEŞRUBAT

5467- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kuru üzüm ve kuru hurmayı karıştırarak, kuru hurma ve yaş hurmayı karıştırarak meşrubat yapmayı yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 8; Tirmizî, Eşribe: 7)

12- İKİ CİNS MEYVE KARIŞIMINDAN MEŞRUBAT YAPMANIN YASAKLIĞI

5468- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) sahibine biri gerekli iken keskinleşen iki şeyi karıştırıp içki yapmamızı yasak etti. Ravi diyor ki: "Çağla durumundaki meyveden yapılabilir mi?" diye sordum. "Onu da yasakladı; hurma çağlasının ucu olgunlaşınca iki cins olmasından korkarak ondan da meşrubat yapmamızı yasak etti biz de o yüzden onların olgunlaşan ucunu koparırdık." (Müsned: 12138)

5469- Ebu İdris (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik'in yanındaydım. Bir tarafi olgunlaşmış hurma getirildi, olmuş tarafını koparmaya başladı. (Müsned: 14440)

5470- Katade (r.a)'den rivâyete göre, Enes bir ucu olmuş hurmanın ucunun koparılmasını emrederdi de koparılırdı. (Müsned: 14440)

5471- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, meyvelerin olgunu ile yaşını karıştırmaksızın tek çeşitle meşrubat yapardı. (Müsned: 14440)

13- TEK ÇEŞİT MEYVELERDEN MEŞRUBAT YAPILMALI

5472- Ebu Katade (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Ham meyve ile olgunlaşmış meyveyi birlikte meşrubat yapmayın, kuru hurma ile kuru üzümü de karıştırarak meşrubat yapmayın, her birini kendi başına kullanarak meşrubat yapabilirsiniz."** (Müslim, Eşribe: 5; Tirmizî, Eşribe: 7)

14- AĞZI BAĞLI KAPLARDA MEŞRUBAT YAPMANIN DAHA İYİ OLACAĞI

5473- Katade (r.a)'nin babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) olgun hurma ile çağla olan hurmanın karışımından meşrubat yapmayı yasakladı. Kuru hurma ile olgun hurma ve yaş hurmanın karışımından da meşrubat yapmayı yasakladı ve şöyle buyurdu:**"Bunların her birinden ayrı ayrı meşrubat yapabilirsiniz, ağzı kapanabilen kaplarda olursa şaraplaşması** (ekşimesi) **daha geç olacağından daha faydalı olur."** (Ebû Davud, Eşribe: 8; İbn Mâce, Eşribe: 11)

15- TEK ÇEŞİT OLARAK HURMADAN MEŞRUBAT YAPILABİLİR

5474- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) olgunlaşmamış hurma ile olgunlaşmış hurmayı yahut üzüm ile hurmayı veya üzüm ile ham hurmayı karıştırarak meşrubat yapmayı yasakladı ve şöyle buyurdu:**"Sizden kim meşrubat yapmak isterse, bu sayılanlardan ayrı ayrı meşrubat yapıp içsin sadece hurmadan sadece olgunlaşmamış hurmadan veya sadece kuru üzümden yapıp içsin."** (Müslim, Eşribe: 5; Ebû Davud, Eşribe: 8)

5475- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) olgunlaşmamış hurma ile olgunlaşmış hurmanın karıştırılmasını ve o şekilde meşrubat yapılmasını yasakladı. Veya kuru üzüm ile kuru hurmanın karıştırılarak meşrubat yapılmasını yasakladı. Veya kuru üzümle olgunlaşmamış hurma karışımından meşrubat yapmayı yasakladı. **"Meşrubat yapacak kimse bunların her birinden ayrı olarak yapıp içsin"** buyurdu. (İbn Mâce, Eşribe: 11; Tirmizî, Eşribe: 9)

16- SADECE KURU ÜZÜMDEN MEŞRUBAT YAPMAK

5476- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ham olgunlaşmamış hurmayı üzüme karıştırıp meşrubat yapmayı ve ham hurmayı olgunlaşmış hurmayla karıştırıp meşrubat yapmayı yasakladı. **"Onların her birinden ayrı ayrı meşrubat yapabilirsiniz"** buyurdu. (Müslim, Eşribe: 5; Tirmizî, Eşribe: 9)

17- TEK BAŞINA OLGUNLAŞMAMIŞ HURMADAN MEŞRUBAT YAPILABİLİR

5477- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) hurma ile kuru üzümü karıştırarak, hurma ile olgunlaşmamış hurmayı karıştırarak meşrubat yapmayı yasak etti ve şöyle buyurdu: **"Kendi başına kuru üzümden meşrubat yapabilirsiniz, hurmadan tek başına yapabilirsiniz, hurma çağlasından da tek başına meşrubat yapabilirsiniz."** (Müslim, Eşribe: 5; Tirmizî, Eşribe: 9)

18- NAHL SÛRESİ 67. AYETİN YORUMU: "Hurma ağacının meyveleriyle üzümlerinden de hem şarap yapasınız hem de güzel rızıklar elde edersiniz. Şüphe yok ki bunda aklını kullanan bir toplum için ders ve ibret vardır."

5478- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İçki bu iki ağaçtan yapılır."** Süveyd bu iki ağaç hakkında: Hurma ve üzümdür demiştir." (Ebû Davud, Eşribe: 4; İbn Mâce, Eşribe: 5)

5479- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Şarap hurma ve üzüm ağacından yapılır."** (Ebû Davud, Eşribe: 4; İbn Mâce, Eşribe: 5)

5480- İbrahim ve Sa'bî (r.anhüma) şöyle dediler: Ayette geçen: "Sekr" kelimesi şarap anlamındadır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5481- Said b. Cübeyr (r.a) ayette geçen "Sekr" kelimesi şarab anlamındadır dedi. (Ebû Davud, Eşribe: 4; İbn Mâce, Eşribe: 5)

5482- Said b. Cübeyr (r.a) ayette geçen "Sekr" kelimesi şarab anlamındadır dedi. (Ebû Davud, Eşribe: 4; İbn Mâce, Eşribe: 5)

5483- Said b. Cübeyr (r.a): "Ayette geçen "Sekr" kelimesi haram olan şaraptır "güzel rızık" kelimesi de hurma ve üzümden yapılan helâl gıdalardır"dedi. (Ebû Davud, Eşribe: 4; İbn Mâce, Eşribe: 5)

19- İÇKİNİN HARAM KILINDIĞI SIRALARDA İÇKİ NELERDEN YAPILIRDI?

5484- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Ömer (r.a)'den işittim Medine'de minber üzerinde şöyle diyordu: "Ey İnsanlar! İyi bilin ki içkinin haram kılındığı dönemlerde içki şu beş şeyden yapılıyordu: **"Üzüm, hurma, bal, buğday ve arpa, hamr** (içki) **aklı gideren şeydir."** (İbn Mâce, Eşribe: 5; Ebû Davud, Eşribe: 4)

5485- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab'tan işittim, Rasûlullah (s.a.v)'in minberinde şunları söylüyordu:**"İçkinin haram kılındığı ayet indiğinde içki beş şeyden yapılıyordu: Üzüm, buğday, arpa, hurma ve bal."** (İbn Mâce, Eşribe: 5; Ebû Davud, Eşribe: 4)

5486- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"İçki beş şeyden yapılır: "Hurma, buğday, arpa, bal ve üzüm."** (İbn Mâce, Eşribe: 5; Ebû Davud, Eşribe: 4)

20- SARHOŞLUK VEREN HER ŞEY İSMİ NE OLURSA OLSUN HARAMDIR

5487- İbn Şirin (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'in yanına bir adam gelerek şöyle dedi. Ailemiz bize akşam şerbet yapıyor biz de onu sabahleyin içiyoruz. İbn Ömer dedi ki: Sarhoşluk veren her şeyden az da olsa çok da olsa seni sakındırırım. Allah'ı sana şahit kılarak sarhoş eden şeyin azından ve çoğundan seni sakındırırım. Allah'ı şahit kılarım ki Hayberliler şundan ve bundan içkiler yapıyorlar ve değişik isimler veriyorlardı onların hepsi şaraptır. Fedekliler de şudan bundan içki yapıyorlar ve onlara değişik isimler veriyorlardı, onların da hepsi şaraptır. İçki yapılan dört şeyi saydı onlardan biri de bal idi. (İbn Mâce, Eşribe: 5; Ebû Davud, Eşribe: 4)

21- SARHOŞLUK VEREN HER İÇKİYE "HAMR" DENİLİR

5488- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren haramdır. Her sarhoşluk eden içkidir."** (İbn Mâce, Eşribe: 5; Ebû Davud, Eşribe: 4)

5489- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren haramdır. Her sarhoşluk veren içkidir."** (İbn Mâce, Eşribe: 5; Ebû Davud, Eşribe: 4)

5490- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren içkidir."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5491- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren içkidir. Her sarhoşluk veren haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5492- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren içkidir. Her sarhoşluk veren haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

22- SARHOŞ EDEN HER İÇKİ HARAMDIR

5493- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5494- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5495- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v) oyulmuş kabaklarda, sırlı küplerde, ağaçtan oyma kaplarda ve testilerde meşrubat yapmayın her sarhoşluk veren haramdır"** buyurmuştur. (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5496- Âişe (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Oyulmuş kabaklarda, sırlanmış küplerde, ağaçtan oyma kaplarda meşrubat yapmayın. Her sarhoşluk eden haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5497- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"İçilen her şey sarhoşluk veriyorsa haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5498- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, köpürmüş bal şerbetinden soruldu da: **"Sarhoşluk veren her şey haramdır"** buyurdular. (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5499- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e köpürmüş bal şerbetinden soruldu da şöyle buyurdu:**"Sarhoşluk veren her içecek haramdır."** "Bit'u" baldan yapılan köpürmüş şerbete denir. (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5500- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e köpürmüş bal şerbetinden soruldu. O da:**"Sarhoşluk veren her içki haramdır"** buyurdu. Bit'u baldan yapılan bir içecektir. (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5501- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Sarhoşluk veren her şey haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5502- Ebu Bürde (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ben ve Muaz'ı Yemene gönderirken Muaz: "Bizi çok meşrubat içilen bir memlekete gönderiyorsun, orada ne içelim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Her şeyi iç sarhoşluk veren şeyi içme"** buyurdu. (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5503- Ebu Musa (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren şey haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5504- Esved b. Şeyban es Sedûşî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam, Ata'ya biz seferlere çıkıyoruz pazarlarda çeşitli içkiler görüyorum ve nasıl kaplarda yapıldığını bilmiyoruz" diye sorunca, Ata: "Her sarhoşluk veren şey haramdır" dedi. Adam biraz gitti ve sözünü tekrar etti. Ata yine: "Sarhoş eden her içki haramdır" dedi. Adam aynen tekrar sorunca, Ata: **"O sana dediğim gibidir"** dedi. (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5505- İbn Sirin (r.a) şöyle demiştir: **"Her sarhoşluk veren şey haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5506- Abdülmelik b. Tufeyl el Cezerî (r.a) anlatıyor: Ömer b. Abdülaziz bize şunu yazdı:**"Sırlanmış kaplardaki içkileri** -köpüğün- **üçte ikisi gidip üçte biri kalıncaya kadar içmeyin. Her sarhoşluk veren şey haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5507- Sa'k b. Hazen (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Abdülaziz Adiy b. Ertae'ye şöyle yazdı:**"Her sarhoşluk veren şey haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5508- Ebu Musa el Eşarî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren şey haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 5)

23- BİT'I VE MİZR NE DEMEKTİR

5509- Ebu Musa (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), beni Yemene göndereceğinde şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü orada pek çok meşrubat var onlardan hangisini içmeliyim? hangisini içmemeliyim?" Rasûlullah (s.a.v):**"Nedir onlar"** buyurdu. Ben de: "Bit'ı ve Mizr" dedim. **"Bit'ı ve Mizr nedir?"** deyince. Ben:**"Bit'ı, baldan yapılan bir meşrubattır. Mizr ise, mısırdan yapılan bir meşrubattır"** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Sarhoşluk veren hiç bir şeyi içme. Ben sarhoşluk veren her şeyi haram kıldım"** buyurdu. (Müslim, Eşribe: 7; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5510- Ebu Bürde (r.a) babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) beni Yemene gönderirken şöyle dedim: Ey Allah'ın Rasûlü! Orada pek çok meşrubat türü var onlara Bit'ı ve Mizr deniliyor. **"Bit'ı ve Mizr nedir?"** deyince, ben de şöyle dedim: "Bit'ı baldan yapılan bir meşrubattır Mizr ise arpadan yapılan meşrubattır." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Her sarhoşluk veren şey haramdır"** buyurdular. (Müslim, Eşribe: 7; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5511- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) hutbede içki ayetinden bahsedince bir adam kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! Mizr hakkında ne dersin?" dedi. Rasûlullah (s.a.v)'de:**"Mizr'de nedir?"** deyince, adam: "Yemende hububattan yapılan bir içkidir" dedi. Rasûlullah (s.a.v): **"Sarhoşluk verir mi?"** deyince, adam: "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"Her sarhoşluk veren haramdır"** buyurdular. (Müslim, Eşribe: 7; Ebû Davud, Eşribe: 5)

5512- Ebu'l Cüveyriyye anlatıyor: İbn Abbas (r.a)'tan işittim kendisine "Bazak hakkında bize fetva verir misin?" denildi. O da şöyle dedi: Muhammed (s.a.v), Bazak'tan önce geldi. **"Sarhoş eden her şey haramdır"** buyurdu. (Müslim, Eşribe: 7; Ebû Davud, Eşribe: 5)

24- ÇOĞU SARHOŞ EDEN TÜM İÇKİLERİN AZI DA HARAMDIR

5513- Amr b. Şuayb, babasından ve dedesinden rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır."** (Ebû Davud, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 11)

5514- Âmir b. Sa'd (r.a)'nın babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Çoğu sarhoşluk veren şeyin azını da yasaklayıp haram kılıyorum."** (Ebû Davud, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 11)

5515- Âmir b. Sa'd (r.a)'ın babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v):**"Çoğu sarhoşluk veren şeyin azını da yasaklayıp haram etti."** (Ebû Davud, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 11)

5516- Ebu Hüreyre 'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in oruç tuttuğunu biliyordum. O'na oyulmuş kabakla yaptığım bir meşrubatı getirmek için oruçlu olmadığı günü kolladım, o gün o meşrubatı O'na getirince; **"Yaklaştır bakayım"** buyurdu. Yanına yaklaştırdım iyice ekşiyip köpürdüğünü görünce, şöyle buyurdu: **"Bunu bahçeye dök, bu Allah'a ve ahiret gününe inanmayanların içkisidir."** Ebu Abdurrahman der ki: Bu hadis (alkollü içkilerin) sarhoşluk veren her şeyin haramlığına delildir. Kendi kendilerini aldatanların dedikleri gibi, sarhoşluğu açığa çıkaran son yudumlar haramdır öncekiler helaldir dedikleri gibi değildir. İlim adamları tüm içkilerin ilk yudumundan son yudumuna kadar hepsi haramdır. Sarhoşluk son yudumlarda değildir hepsi sarhoşluk verir." (Ebû Davud, Eşribe: 12; İbn Mâce, Eşribe: 15)

25- ARPADAN YAPILAN İÇKİLER (BİRA) DE HEPSİ HARAMDIR

5517- Ali (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bize: **"Altın yüzük kullanmayı, ipekli kumaşı giymeyi, binit üzerine ipekli minder koyup binmeyi ve arpa suyundan yapılan cia'yı** (Birayı) **yasaklamıştır."** (Ebû Davud, Eşribe: 12; İbn Mâce, Eşribe: 15)

5518- Malik b. Umeyr (r.a) anlatıyor ve şöyle diyor: Sa'saa, Mü'minlerin emiri Hz. Ali'ye: "Rasûlullah (s.a.v) size yasakladığı şeyleri sen de bize yasakla" deyince, şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v) şarap koymak için oyulmuş kabaklara ve testilere meşrubat koymamızı yasakladı."** (Ebû Davud, Eşribe: 12; İbn Mâce, Eşribe: 15)

26- RASÛLULLAH (S.A.V)'E MEŞRUBAT YAPILAN KAP

5519- Câbir (r.a)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v)'in içeceği şeyler taştan yapılmış bir kapta yapılırdı."** (Müslim, Eşribe: 6; Dârimi, Eşribe: 13)

27- İÇERSİNDE MEŞRUBAT YAPILMASI YASAK EDİLEN KAPLAR VE YAPILABİLECEK KAPLAR

28- TESTİ DE MEŞRUBAT YAPMAK YASAKTIR

5520- Tavus (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam İbn Ömer'e Rasûlullah (s.a.v) testide meşrubat yapmayı yasakladı mı? diye sordu. İbn Ömer'de: "Evet" dedi. Tavus ta: "Vallahi bu gerçeği ondan işittim" dedi. (Buhârî, Eşribe: 8; Müslim, Eşribe: 6)

5521- Süleyman et Teymî ve İbrahim b. Meysere (r.anhüma) dediler ki Tavustan işittik şöyle diyordu: Bir adam İbn Ömer'e gelerek: "Rasûlullah (s.a.v) testide meşrubat yapmayı yasakladı mı?" dedi. O da: "Evet" dedi. -İbrahim kendi rivâyetinde kabağı da ilave etti.- (Buhârî, Eşribe: 8; Müslim, Eşribe: 6)

5522- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) testide yapılan meşrubatı yasakladı. (Buhârî, Eşribe: 8; Müslim, Eşribe: 6)

5523- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) meşrubat yapmak için hantem kullanmayı yasakladı. Ben hantem nedir? deyince **"Testidir"** buyurdular. (Buhârî, Eşribe: 8; Müslim, Eşribe: 6)

5524- Basralı Esîd et Tahî (r.a) şöyle diyor: İbn Zübeyr'e testilerde meşrubat yapıp bekletmenin hükmü soruldu da: Rasûlullah (s.a.v) bizi ondan yasakladı dedi. (Müsned: 180)

5525- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e testide yapılan meşrubattan sorduk, o da: Rasûlullah (s.a.v) onu haram kıldı dedi. İbn Abbas'a geldim ve bugün hayret verici bir şey işittim dedim. İbn Abbas: "Nedir o?" deyince, İbn Ömer'e testideki meşrubatın hükmünü sordum. Rasûlullah (s.a.v) onu haram kıldı dedi. İbn Abbas, İbn Ömer doğru söylemiş dedi. Ben de**"Testi nedir?"** diye sordum. **"Topraktan yapılan her türlü kaptır"** dedi. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5526- Said b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle anlatmıştır: İbn Ömer'in yanındaydık testide meşrubat bekletmenin hükmü soruldu. Rasûlullah (s.a.v) onu haram kıldı dedi, bu duyduğum bana ağır geldi. İbn Abbas'ın yanına gittim ve ona dedim ki: İbn Ömer'e bir şeyden soruldu da verdiği hüküm bana çok ağır geldi. İbn Abbas: "Nedir o?" deyince, ben de testide meşrubat bekletmenin durumu soruldu. (O da Rasûlullah (s.a.v)'in haram kıldığını söyledi) dedim. İbn Abbas: "İbn Ömer doğru söylemiş" dedi. Ben de**"Testi nedir?"** diye sordum. **"Topraktan yapılan her kaptır"** dedi. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

29- SIRLI YEŞİL KÜPLER

5527- Şeybanî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ebî Evfa'dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) yeşil testilerde meşrubat bekletmeyi yasakladı. Ben de: **"Ya beyaz testiler nasıl olacak?"** dedim. O da: **"Bilmiyorum"** dedi. (Müsned: 18353)

5528- Ishak eş Şeybanî şöyle diyor: İbn Ebî Evfa'dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v) yeşil ve beyaz testilerde meşrubat bekletmeyi yasak etti. (Müsned: 18353)

5529- Ebu Reca (r.a) anlatıyor: Hasan-ı Basrî'ye: "Testide meşrubat bekletmenin haram mı?" olduğunu sordum. O da: "Haramdır dedi ve şöyle devam etti: **"Bize yalan söylemeyenler Rasûlullah (s.a.v)'in testide, kabakta, sırlı küplerde ve fıçılarda meşrubat bekletmeyi yasakladığını haber verdiler."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

30- KABAKLARDA MEŞRUBAT BEKLETMEK YASAKTIR

5530- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kabaklarda meşrubat bekletmeyi yasak etti. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5531- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kabaklarda meşrubat bekletmeyi yasak etti. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

31- KABAK VE SIRLANMIŞ KAPLARDA MEŞRUBAT BEKLETMEK YASAKTIR

5532- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) ziftlenmiş (sırlı) kaplarda ve kabaklarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5533- Ali (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) sırlanmış kaplarda ve kabaklarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5534- Abdurrahman b. Ya'mer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) sırlanmış kaplar ve kabaklarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5535- Enes b. Malik (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kabaklarda ve sırlanmış kaplarda meşrubat saklamayı yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5536- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kabaklarda ve sırlanmış kaplarda meşrubat saklamayı yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5537- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ziftlenmiş (sırlı) kaplarda ve kabaklarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud,

Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

32- KABAK TESTİ VE AĞAÇTAN OYULMUŞ KAPLAR

5538- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kabak, testi ve oyulmuş ağaçlardan yapılan kaplarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; İbn Mâce, Eşribe: 15)

5539- Ebu Said el Hudrî (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) testilerde, kabaklarda ve ağaç fıçılarda bekletilmiş meşrubatı içmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

33- KABAK TESTİ VE ZİFTLENMİŞ (SIRLI) KAPLAR

5540- Muharib (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'den işittim şöyle diyordu. Rasûlullah (s.a.v) kabak, testi ve sırlanmış kaplarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; İbn Mâce, Eşribe: 15)

5541- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) her türlü testide, kabaklarda ve ziftlenmiş (sırlanmış) kaplarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 14)

5542- Zeyneb binti Nasr ve Cümeyle binti Abbâd (r.anhüma) ikisi birlikte Âişe'den duymuşlardır. Âişe'de şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'den işittim testi, kabak ve ziftlenmiş kaplarda yağ ve sirkeden başka meşrubat bekletilmesini yasakladı. (İbn Mâce, Eşribe: 15)

34- KABAK, AĞAÇ FIÇI, SIRLI KÜP VE TESTİLER

5543- Muhammed b. Ziyad (r.a) anlatıyor: Ebu Hureyre'den işittim şöyle diyordu. Rasûlullah (s.a.v) kabak, testi, ağaç fıçı ve ziftlenmiş (sırlı) kaplarda meşrubat bekletmeyi yasakladı. (İbn Mâce, Eşribe: 13; Müslim, Eşribe: 6)

5544- Sümâme b. Hazn el Kuşeyrî (r.a) anlatıyor: Âişe ile karşılaştığımda ona içilecek şeylerden sormuştum, o da şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna Abdul Kays kabilesinden temsilcileri gelmişti, içecekleri şeyler hakkında sormuşlardı da; Rasûlullah (s.a.v):**"Kabak, fıçı, sırlı küpler ve testilerde meşrubat bekletmelerini yasakladı."** (Ebû Davud, Eşribe: 7; Müslim, Eşribe: 6)

5545- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kabakta meşrubat bekletmek yasaktır. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Müslim, Eşribe: 6)

5546- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) ağaç fıçılarda, kabaklarda, sırlı küp ve testilerde meşrubat bekletmeyi yasakladı. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Müslim, Eşribe: 6)

5547- Şerik b. Eban'ın kızı Hüneyde (r.a) anlatıyor: Hureybe denilen yerde Âişe'ye rastladım sarhoşluk veren bir içki olan "Aker"'i sordum yasak olduğunu söyledi. Akşam yaptığın meşrubatı sabahleyin iç kabın ağzını bağla, kabak, fıçı, ziftlenmiş kaplar ve testileri meşrubat bekletmekte kullanmamı yasak etti. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Müslim, Eşribe: 6)

35- ZİFTLENMİŞ KAPLAR

5548- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) tüm ziftlenmiş (sırlı) kaplarda meşrubat saklamayı yasakladı. (Müslim, Eşribe: 6; Dârimi, Eşribe: 14)

36- PEYGAMBERİN YASAKLADIĞI TÜM BU KAPLAR KESİNLİKLE HARAMDIR

5549- İbn Ömer ve İbn Abbas (r.anhüma) ikisi birden anlatıyorlar: Rasûlullah (s.a.v)'in yanında idik, Rasûlullah (s.a.v):**"Kabak, testi, ziftlenmiş kaplar ve ağaç fıçılarda meşrubat bekletmeyi yasak etti"** ve Haşr sûresi 7. ayetini okudu: **"…Bu sebeple Peygamber (s.a.v) size ne getirdiyse onu alın ne emrederse onu yapın ve sizi nelerden sakındırırsa ondan elinizi çekin**…" (Buhârî, Eşribe: 7)

5550- Yezid'in kızı Esma amcası oğlu Enes'ten naklederek anlatıyor: İbn Abbas: "Allah şöyle buyurmadı mı?" dedi. Haşr sûresi 7. ayetini okudu: **"Bu sebeple Peygamber (s.a.v) size ne getirdiyse onu alın ve ne emrederse onu yapın ve sizi nelerden sakındırırsa ondan da elinizi çekin…"** Ben de: "Evet" dedim. İbn Abbas tekrar**"Allah şöyle buyurmadı mı?"** diyerek, Ahzâb sûresi 36. ayetini okudu: **"Allah ve elçisi bir konuda hüküm verdikten sonra artık inanmış bir erkek ve kadının kendi işlerinde tercih hakları yoktur."** Ben de: "Evet" dedim. Bunun üzerine İbn Abbas:**"O halde Allah'ın Peygamberi şarap için kullanılan fıçıları, sırlı küpleri, kabakları ve testileri meşrubat bekletmekte kullanmayı yasaklamıştır."** Ben buna şahitlik ederim dedi. (Buhârî, Eşribe: 7; Müslim, Eşribe: 6)

37- İÇKİ YAPILAN KAPLARDA MEŞRUBAT SAKLANMAZ

5551- Amr b. Mürre (r.a) anlatıyor: Zazan'dan işittim şöyle diyordu: "Abdullah b. Ömer'e içki yapılan kaplar hakkında Rasûlullah (s.a.v)'den işittiğin şeyleri bana anlat ve izah et" dedim. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) testi adını verdiğiniz dübba, hurma kütüğünden oyularak yapılan fıçı, ziftlenmiş (sırlanmış) her türlü kaplara meşrubat koyulmasını yasakladı. (Buhârî, Eşribe: 7; Müslim, Eşribe: 6)

38- MEŞRUBAT KONULMASINA İZİN VERİLEN KAPLAR

5552- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Abdi Kays oğullarından gelen heyete:**"Kabak, ağaçtan oyulmuş fıçı, ziftlenmiş kaplar ve ağzı kesilmiş dağarcıkları meşrubat saklamakta yasak kılmıştır ve meşrubatı su kabında yap ağzını iyi bağla ekşimeden tatlı iken iç"** buyurdular. Heyettekilerden bir kısmı Ey Allah'ın Rasûlü bu tür kaplarda meşrubat yapmama bana izin ver dediğinde Rasûlullah (s.a.v) öyleyse bu tarif ettiğim gibi yaparsın dedi ve eliyle işaret etti. (Ebû Davud, Eşribe: 7; Müslim, Eşribe: 6)

5553- Ebu'z Zübeyr (r.a) diyor ki: Câbir'den işittim şöyle diyordu. Rasûlullah (s.a.v) testi, ziftlenmiş kaplar, kabak ve ağaç fıçılarında meşrubat yapmayı ve saklamayı yasak etti. Rasûlullah (s.a.v) için şerbet yapılacak bir kap bulunamaz ise taştan oyulmuş büyükçe bir kapta yapılırdı. (Müslim, Eşribe: 6; Dârimi, Eşribe: 13)

5554- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e meşrubat su kaplarında yapılırdı. Su kabı bulunamaz ise taştan bir kap içersinde yapılırdı. Câbir diyor ki: Rasûlullah (s.a.v) kabak, ağaç fıçı ve ziftlenmiş kaplarda meşrubat muhafazasını yasakladı. (Müslim, Eşribe: 6; Dârimi, Eşribe: 13)

5555- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) kabak, ağaç fıçı, testi ve ziftlenmiş kaplarda meşrubat yapılmasını ve saklanmasını yasakladı. (Müslim, Eşribe: 6; Dârimi, Eşribe: 13)

39- TESTİDE MEŞRUBAT YAPIMINA İZİN VERİLMİŞTİR

5556- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) ziftlenmemiş (sır yapılmamış) testi de meşrubat yapılmasına izin verdi. (Buhârî, Eşribe: 7; Tirmizî, Eşribe: 6)

40- BAZI ŞEYLERE YASAKLANMADAN SONRA İZİN VERİLMESİ

5557- Büreyde (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kurban etlerini saklamanızı yasaklamıştım şimdi onlardan yiyin ve ayırıp saklayın,** (Kabirleri ziyaret etmeyi de yasaklamıştım) **kim kabirleri ziyaret etmek isterse ziyaret etsin çünkü o ahireti hatırlatır. Her şeyi içiniz fakat sarhoşluk veren şeylerden kaçınınız."** (Müslim, Edahî: 5; Tirmizî, Edahî: 17)

5558- Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Önceleri size kabirleri ziyaret etmekten alıkoymuştum şimdi ziyaret edebilirsiniz. Üç günden fazla kurban etini saklamanızı yasaklamıştım kendinize dilediğiniz kadar ayırabilirsiniz. Su kaplarından başka kaplarda meşrubat yapmanızı yasaklamıştım. Her türlü kaptan ve içkiden için sarhoşluk verenlere yaklaşmayın!"** (Müslim, Edahî: 5; Tirmizî, Edahî: 17)

5559- İbn Büreyde (r.a) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sizi üç şeyden yasaklamıştım. Kabir ziyareti ki şimdi ziyaret edebilirsiniz. Kabirleri ziyaret etmek hayrınızı artırır. Kurban etlerini üç günden fazla saklamanızı yasaklamıştım dilediğiniz kadar yiyip saklayabilirsiniz. Bazı kaplarda meşrubat yapıp saklamanızı yasaklamıştım şimdi istediğiniz kaplarda meşrubat yapıp içebilirsiniz sadece sarhoşluk veren şeyleri içmeyiniz."** (Müslim, Edahî: 5; Tirmizî, Edahî: 17)

5560- Abdullah b. Büreyde babasından rivâyetle şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bazı kaplardan meşrubat yapıp içmenizi yasaklamıştım bundan sonra istediğiniz kaplarda meşrubat yapıp içebilirsiniz fakat sarhoşluk veren meşrubattan sakınınız."** (Müslim, Edahî: 5; Tirmizî, Edahî: 17)

5561- Abdullah b. Büreyde babasından naklederek şöyle diyor: Bir ara Rasûlullah (s.a.v) aramızda dolaşıyordu. Bir topluluğa yaklaşıp gürültülerini duyunca **"Nedir bu gürültü?"** dedi. Onlar da: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onların içecek meşrubatları var onu içiyorlar" dediler. Rasûlullah (s.a.v) adam gönderip onları çağırttı ve: **"İçtiğiniz şeyleri hangi kaplarda yapıyorsunuz?"** buyurdu. Onlar da: "Oyulmuş ağaç fıçılarda ve kabaklarda yapıyoruz başka kaplarımız yoktur" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): **"Ağzını bağladığınız kapların dışında meşrubat yapmayın"** buyurdu: Bir süre geçtikten sonra Rasûlullah (s.a.v) onların yanına uğradığında onları veba hastalığına yakalanmış ve yüzleri sapsarı kesildiğini gördü ve onlara: **"Neden böyle hasta oldunuz"** dedi. Onlarda: "Ey Allah'ın Peygamberi! Ülkemizde veba salgını var ağzını bağladığımız kaplar dışında tüm kapları da yasak ettin" dediler. Rasûlullah (s.a.v): **"Her kaptan ve her içkiden için sadece sarhoşluk veren içkilerden sakının. Çünkü sarhoşluk veren her içki haramdır"** buyurdu. (Buhârî, Edahî: 15; Müslim, Edahî: 5)

5562- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şarap konulan kapların kullanılmasını yasaklayınca Ensar şikayet ederek Ey Allah'ın Rasûlü! başka kullanacak kaplarımız yoktur dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) **"Öyle ise onları da kullanabilirsiniz"** buyurdu. (Buhârî, Edahî: 7; Tirmizî, Eşribe: 6)

41- ŞARAP MI? YOKSA SÜT MÜ?

5563- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e: Miraç gecesi iki bardak meşrubat getirildi birinde şarap diğerinde süt vardı. Rasûlullah (s.a.v) onların ikisine de baktı ve sütü aldı. Bunun üzerine Cibril: "Seni insan tabiatına uygun olanı almana hidayet eden Allah'a hamdolsun eğer şarap alsaydın ümmetin azgınlaşır ve helak olup giderdi." (Buhârî, Edahî: 3)

5564- Muhayriz (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'in ashabından birinden nakleder: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ümmetimden bir kısmı şarap içerler ve onlara değişik isimler verirler."** (Buhârî, Edahî: 3)

42- ŞARAP İÇMENİN HARAMLIĞINA DAİR DEĞİŞİK RİVAYETLER

5565- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Zina eden kimse zina ettiği anda Mü'min değildir. İçki içen kimse de Mü'min olarak içki içmez. Hırsızlık yapan da Mü'min olarak hırsızlık yapmaz. İnsanların gözü önünde başkalarının mallarına göz dikenler Mü'min oldukları halde başkalarının malını alamazlar."** (Tirmizî, İman: 11; Buhârî, İman: 18)

5566- Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Zina eden kimse Mü'min olarak zina etmez. Hırsızlık yapan Mü'min olarak hırsızlık yapamaz. İçki içen Mü'min olduğu halde içki içemez. İnsanların gözü önünde başkalarının değerli mallarına göz dikenler Mü'min olarak o malları alıp gasb edemezler."** (Tirmizî, İman: 11; Buhârî, İman: 18)

5567- İbn Ömer ve Ashab'tan bir gurup (r.anhüm) rivâyet ederler: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse içki içerse onu ceza olarak değnekleyin sonra yine içerse yine değnekleyin daha sonra yine içerse yine değnekleyin sonra içerse onu öldürün."** (Tirmizi, Hudud: 15; Ebû Davud, Hudud: 37)

5568- Ebu Hüreyre (r.a)'ten rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kimse içki içer ve sarhoş olursa onu ceza olarak değnekleyin, sonra yine içerse tekrar değnekleyin yine içerse tekrar değnekleyin dördüncü sefer içerse boynunu vurun."** (Tirmizi, Hudud: 15; Ebû Davud, Hudud: 37)

5569- Ebu Bürde b. Ebu Musa (r.a)'nın babasından rivâyete göre, şöyle derdi: **"Allah'ı bırakıp ta şu direğe tapmam ile içki içmem arasında hiçbir fark yoktur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

43- İÇKİ İÇENİN DURUMU NEDİR

5570- İbn-ul Deylemî (r.a) Abdullah b. Amr'ın yanına girdi ve **"Ey Abdullah Rasûlullah (s.a.v)'den içki hakkında duyduğun bir şey var mıdır?"** dedi. Bunun üzerine Abdullah: "Evet, Rasûlullah (s.a.v)'den işittim şöyle diyordu: **"Ümmetimden şarap içen kimsenin kırk gün namazı kabul olunmaz."** (Dârimi, Eşribe: 3; İbn Mâce, Eşribe: 4)

5571- Mesruk (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hâkim hediye yerse haram yemiş olur. Rüşvet kabul ederse küfre kadar gider. Yine Mesruk derki: Şarap içen kafir olur. Küfrüne delil namazının kabul edilmemesidir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

44- İÇKİ İÇMENİN MEYDANA GETİRDİĞİ DİĞER GÜNAHLAR

5572- Abdurrahman b. Haris (r.a) babasından naklederek şöyle diyor. Osman'dan işittim şöyle diyordu: "İçki içmekten uzak durun çünkü o kötülüklerin anasıdır. Sizden önceki ümmetler arasında ibadetle meşgul olan bir adam vardı. Fahişe bir kadın ona kafayı taktı ve hizmetçisini göndererek; şahitlik için seni istiyoruz diye onu çağırttı, o hizmetçiyle beraber onun yanına kadar geldiler. Her bir kapıdan içeri girince hizmetçi kapıları kilitliyordu sonunda güzel bir kadının yanına geldi kadının yanında bir çocuk, bir kap içersinde de içki vardı. Kadın o gelen adama: Allah'a yemin olsun ki ben seni şahitlik için çağırmadım ya benimle ilişki kurarsın veya bu içkiden içersin veya bu çocuğu öldürürsün. Adam öyleyse bana bir kadeh içki ver dedi. Kadın bir kadeh içki verdi, adam tekrar ver dedi ve sarhoş olunca kadınla zina etti çocuğu da öldürdü. (İşte bu olaydan ibret alıp) içkiden uzak durun! Allah'a yemin ederim ki şarap alışkanlığı ile iman bir arada olamaz mutlaka biri diğerini uzaklaştırır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5573- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kim, sarhoş olmasa bile içki içerse, midesine ve damarlarında şaraptan bir damla bulunduğu sürece namazı kabul olunmaz. O halde ölürse kafir olarak ölür. İçki içip sarhoş olan kimsenin kırk gün namazı kabul olunmaz o durumda ölürse de kafir olarak ölür. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5574- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim içki içerse midesinde bulunduğu sürece Allah onun yedi gün sürece namazını kabul etmez. O süre içersinde ölürse kafir olarak ölür, içtiği içki aklını giderirse kırk gün namazı kabul olunmaz o süre içersinde ölürse kafir olarak ölür."** (Dârimi, Eşribe: 3; İbn Mâce, Eşribe: 4)

45- İÇKİ İÇENİN TEVBESİ KABUL EDİLİR Mİ?

5575- Abdullah ed Deylemî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Amr b. As'ın yanına girmiştim, kendisi Taif'te Veht ismi verilen bahçesinde idi. Kureyşten bir gençte -içki içtiği söylenen- onunla birlikteydi. Abdullah Rasûlullah (s.a.v)'den şöyle işittiğini söyledi:**"Kim bir yudum içki içerse kırk gün namazı kabul olunmaz. İçkiyi bırakıp tevbe ederse yine de Allah tevbesini kabul eder yine içki içmeye başlarsa kırk gün tevbesi kabul olunmaz. Yine tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Yine içki içmeye dönerse Kıyamet günü Cehennemliklerden akan şeyleri o kimseye içirir."** (Müslim, Eşribe: 8; Dârimi, Eşribe: 3)

5576- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim dünyada içki içerse ve tevbe etmeden de ölürse Ahirette Cennet içkilerinden içmekten mahrum kalır."** (Müslim, Eşribe: 8; Dârimi, Eşribe: 3)

46- İÇKİ TİRYAKİLERİ CENNETE GİREMEZ Mİ?

5577- Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Yaptığı iyiliği başa kakan, ana babaya isyan eden ve içki tiryakileri Cennete giremez."** (Müsned: 6251)

5578- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim dünyada içki içer tevbe etmeden içki içerken ölürse ahirette Cennet içkilerinden içemez."** (Müslim, Eşribe: 8; Dârimi, Eşribe: 3)

5579- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Kim dünyada içki içer tevbe etmeden içki içerken ölürse ahirette Cennet içkilerinden içemez."** (Müslim, Eşribe: 8; Dârimi, Eşribe: 3)

5580- Dahhak (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim içki tiryakisi olarak ölürse son nefesinde dünyadan ayrılırken yüzüne Cehennem suyu** (hamim) **serpilir."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

47- İÇKİ İÇEN CEZA OLARAK SÜRGÜN EDİLİR Mİ?

5581- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab Rabia b. Ümeyye'yi şarap içtiği için Hayber'e sürgün olarak göndermişti. O da Hirakla varıp dinini terkederek Hristiyanlık dinine girdi. Bunun üzerine Ömer bundan sonra hiçbir Müslümanı sürgün etmeyeceğim dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

48- İÇKİNİN HER ÇEŞİDİNİN HARAM OLUŞUNA DAİR DEĞİŞİK RİVAYETLER

5582- Ebu Bürde b. Niyar (r.a)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Bazı kaplarda bulunan meşrubattan için fakat sarhoşluk veren içkileri içmeyin."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5583- Büreyde (r.a)'nin babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v): **"Kabak, testi, tahta fıçı ve sırlı küplerde meşrubat yapmayı ve bekletmeyi yasak etti."** (Dârimi, Eşribe: 3; Müslim, Eşribe: 6)

5584- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Her türlü meşrubatı için fakat sarhoşluk verenleri içmeyin."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5585- Amirî kabilesinden Decace kızı Cisre (r.anha)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'den işittim kendisine Nebîz = Bir nevi bira hakkında şöyle sormuşlardı: "Hurmayı sabah suya ıslatıp akşam içiyoruz akşam ıslatıp sabah içiyoruz (caiz) midir?" O da şöyle demişti:**"Sarhoşluk veren hiçbir şeyi helâl kılacak şekilde fetva verecek değilim, ekmek bile su bile olsa dedi ve üç sefer tekrarladı."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5586- Hemmam'ın kızı Kerime (r.anha), mü'minleri annesi Âişe'nin şöyle dediğini işitmiştir:**"Kabakta meşrubat yapmaktan yasaklandınız, testide meşrubat yapmaktan yasaklandınız, ziftlenmiş kaplarda da şerbet yapmanız yasaklandı."** Sonra kadınlara dönerek:**"Yeşil küplerde meşrubat yapmaktan sakının! Sevdiğiniz su bile olsa ve sizi sarhoş etse ondan asla içmeyin."** (İbn Mâce, Eşribe: 15; Müslim, Eşribe: 6)

5587- Eban b. Sum'a'nın annesinden (r.anhüma) rivâyete göre, Âişe'ye içilecek şeylerden soranlara Âişe şöyle derdi:**"Rasûlullah (s.a.v) sarhoşluk eden her şeyi yasaklardı."** (Müslim, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 7)

5588- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İçkinin azı çoğu ve sarhoşluk veren her içkinin hepsi haram kılınmıştır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5589- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İçkinin kendisi, azı ve çoğu ve her sarhoşluk veren meşrubat haram kılınmıştır."** (Müslim, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 7)

5590- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İçkinin kendisi, azı ve çoğu ve her sarhoşluk veren meşrubat haram kılınmıştır."** (Müslim, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 7)

5591- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İçkinin kendisi, azı ve çoğu ve her sarhoşluk veren meşrubat haram kılınmıştır."** (Müslim, Eşribe: 7; Dârimi, Eşribe: 7)

5592- Ebu'l Cüveyriyye el Cermî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sırtını Kâbe'ye dayamış olduğu İbn Abbas'a Bazak isimli içkiden sormuştum. O da şöyle dedi: Bazak içkisi Peygamber (s.a.v)'den sonra çıkmıştır sarhoşluk veren her şey (adı ne olursa olsun) haramdır. Ravi diyor ki bunu Araplardan ilk soran benim. (Buhârî, Eşribe: 9)

5593- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah ve Rasûlünün haram kıldığı şeyleri haram kılmaktan kim sevinecekse nebiz = bir çeşit birayı haram kılsın. (Müsned: 2991)

5594- Uyeyne b. Abdurrahman (r.a) babasından naklederek şöyle diyor: Bir adam İbn Abbas'a: Ben Horasanlıyım ülkemiz soğuktur, üzümden, kuru üzümden ve diğer meyvelerden içkiler yapıp içiyoruz. Bu konu beni rahatsız ediyor dedi ve pek çok içki çeşidi saydı. İbn Abbas'ta bu kadar içki çeşidini anlıyamadı sanıyorum. İbn Abbas o adama:**"Pek çok içki isimleri söyledin hurma, üzüm ve diğer meyvelerden yapılan ve her sarhoşluk veren içkiden uzak dur"** dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5595- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Sadece ham**(Çağla)**hurmadan yapılan Nebîz =**(bir çeşit bira) **da haramdır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5596- Ebu Cemre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlarla İbn Abbas arasında tercümanlık yapıyordum. Bir kadın gelerek testide yapılan meşrubatın hükmünü sordu, ona o meşrubatın haram (yasak) olduğunu söyledi. Ben de Ey İbn Abbas ben yeşil çanakta tatlı şerbet yapıyorum, onu içince karnım gurulduyor dedim. Bunun üzerine bana: **"Baldan tatlı bile olsa ondan içme!"** dedi. (Müsned: 2991)

5597- Ebu Cemre Nasr (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'a şöyle dedim: "Ninem testide tatlı şerbet yapıyor ondan içiyorum çok içip toplum arasına oturunca sarhoş olup dengesizlik yapacağımdan da korkuyorum…" Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi: Abdülkays kabilesinden bir heyet Rasûlullah (s.a.v)'in yanına gelmişti, Rasûlullah (s.a.v) onlara:**"Hoş geldiniz geldiğiniz iyi oldu, geldiğinizden dolayı pişman da olamazsınız rezil de olamazsınız"** buyurdu. Onlar da: "Ey Allah'ın Rasûlü! Seninle bizim aramızda müşrik bir toplum var bu yüzden Sana her zaman gelip gidemeyiz ancak hac mevsiminde yani haram aylarda gelebiliriz. Bu yüzden bize öyle bir şey söyle ki onu yapınca Cennete girelim ve onunla kavmimizi uyarıp davet

edelim" dediler. Rasûlullah (s.a.v)'de şöyle buyurdu: **"Size üç şeyi emredip dört şeyden de sizi sakındıracağım; emredeceklerim Allah'a imandır. Allah'a iman ne demektir bilir misiniz?"** Onlar da: "Allah ve Rasûlü en iyi bilendir" dediler. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'tan başka gerçek hiçbir ilâh olmadığını kabul etmenizdir. Sonra namazlarınızda devamlı ve duyarlı olmanızdır. Zekatı güzelce verip ganimetlerin beşte birini vermenizdir. Sizi dört çeşit kapta yapılan içkilerden de yasaklıyorum kabak, tahta fıçı, testi ve ziftlenmiş** (sırlanmış) **küplerde yapılan içkiler."** (Ebû Davud, Eşribe: 7; Müslim, İman: 6)

5598- Kays b. Vehban (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'a sordum: "Bir testim var içinde şerbet yapıyorum, iyice köpürüp köpüğü yok oluncada içiyorum. İbn Abbas: Bunu ne kadar zamandır yapıp içersin diye sordu. O da:**"Yirmi yıldır"** -bir rivâyette kırk yıldır- dedi. Bunun üzerine İbn Abbas: **"Ne kadar çok zamandır damarların necis şeylerle sulanmış ve o şeyle tiryaki olmuşsun"** dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5599- İbn Ömer (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) Kâbe'de, Rüknün yanında iken bir adam elinde bir bardakla bir meşrubat ikram etmişti. Rasûlullah (s.a.v) onu içmek için bardağı ağzına götürdü ve çok keskin buldu bardağı sahibine iade etti, orada bulunanlardan biri; "Ey Allah'ın Rasûlü o haram mıdır?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): "Adamı bana çağır" dedi. Adamı bulup getirdiler. Adam'dan bardağı aldı bir bardak su istedi o suyu o meşrubatın içersine döktü ve ağzına götürdü içti ve yüzünü ekşitti sonra aynı şekilde tekrar su getirtti ve o meşrubatın içersine döktü ve şöyle buyurdu: **"Bu kaplarınızdaki meşrubatlarınız fazla keskinleşince onların keskinliğini su ile hafifletin"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5600- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, Bir adam içilecek şeylerden sormuştu da:**"Keskinleşip köpüren ve içki haline gelen her şeyden sakın"** demişti. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5601- Zeyd b. Cübeyr (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e içilecek şeylerden sormuştum. O da şöyle demişti:**"Keskinleşip köpüren ve içki haline gelen her şeyden sakın."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5602- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Sarhoşluk veren her şeyin azı da çoğu da haramdır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5603- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Her sarhoşluk veren içkidir ve her sarhoşluk veren de haramdır."** (Dârimi, Eşribe: 8; Müslim, İman: 21)

5604- Sâlim b. Abdullah (r.a)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah içkiyi haram kılmıştır ve her sarhoşluk veren haramdır."** (Dârimi, Eşribe: 8; Müslim, İman: 21)

5605- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Her sarhoşluk veren şey haramdır. Her sarhoşluk veren de içkidir."** (Dârimi, Eşribe: 8; Müslim, İman: 21)

5606- Amr b. Said'in kızı Rukayye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'in evindeyim kendisi için akşamleyin kuru üzüm suya ıslatılıyor sabahleyin de onun şerbetini içiyordu sonra suyu alınan üzüm kurutuluyor üzerine tekrar kuru üzüm ilave ediliyor ve ikisi birlikte suya ıslatılıyor yine ertesi sabah onun şerbetini de içiyordu ertesi gün iki sefer suyu alınan üzümü atıyordu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5607- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kâbe'nin yanında Rasûlullah (s.a.v) susamıştı su istedi tulumdan şerbet verdiler. Rasûlullah (s.a.v) eline aldı kokladı ve yüzünü ekşitti. Bunun üzerine bana biraz zemzem verin dedi zemzemi o şerbete döktü ve içti. Bunun üzerine bir adam o haram mıdır? Ey Allah'ın Rasûlü dedi. Peygamber (s.a.v)'de: **"Hayır"** buyurdu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5608- Halid b. Hüseyin (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Hüreyre (r.a)'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v)'in bazı günlerde oruç tuttuğunu biliyordum, iftar edeceği saati bekleyip akşam vakti kabak içersinde yaptığım şerbeti götürdüm ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gün oruçlu olduğunu öğrendim iftar için Sana şerbet hazırladım." Rasûlullah (s.a.v):**"Ey Ebu Hüreyre onu bana ver"**dedi. Ben de O'nu ona verdim çok ekşimiş ve keskinleşmişti bunun farkına varınca: **"Al bunu bahçeye dök çünkü bu Allah'a ve ahiret gününe inanmayanların içkisidir"** buyurdu. (İbn Mâce, Eşribe: 16; Ebû Davud, Eşribe: 12)

5609- Ebu Rafi (r.a)'den rivâyete göre, Ömer b. Hattab şöyle demiştir:**"Şerbetleriniz çok ekşiyip keskinleşince su katarak hafifletin."** Abdullah kendi rivâyetinde ekşiyip keskinleşmeden demiştir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5610- Said b. Müseyyeb (r.a) anlatıyor: Sekîf, Ömer'le karşılaştı ve ona şerbet verdi. Ömer nebizi alıp ağzına yaklaştırınca keskinleştiğinden dolayı hoşuna gitmedi ve biraz su katarak hafifletti ve siz de böylece yapın dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5611- Utbe b. Ferkad (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'in içtiği şerbet sirkeye dönüşmüştü aşağıdaki hadis bu hadisin sahih olduğuna delildir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5612- Saib b. Yezid (r.a) anlatıyor: Ömer yanımıza geldiğinde: "Ben falan kimsede içki kokusu seziyorum sanki ıtıla = bir çeşit içki kokusudur. Ona ne içtiğini soracağım eğer içtiği içki sarhoşluk verici ise kendisini değnekleyeceğim" dedi. Dediği gibi çıkınca adama tam ceza uygulayarak değnekledi. (Muvatta', Eşribe: 1)

49- İÇKİ İÇENLERE ALLAH'IN AZABI

5613- Câbir (r.a)'den rivâyete göre, Yemenden ceyşan ve ceysan kabilesinden bir adam gelerek Rasûlullah (s.a.v)'e kendi memleketlerinde Mısır'dan yapılan ve mizr adını verdikleri içkiden sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):**"O dediğiniz içki sarhoşluk verir mi?"** buyurdu. O da: "Evet" deyince, Rasûlullah (s.a.v):**"Her sarhoşluk veren haramdır. Allah sarhoşluk veren şeyleri içenlere kıyamette "Tıynet-i habal" içireceğini bildirmiştir"** buyurdu. Oradakilerden "Tıynet-i habal" nedir diye sorduklarında şöyle buyurdu:**"Cehennemliklerin teridir veya onlardan akan şeylerdir."** (Ebû Davud, Eşribe: 5; Müsned: 14351)

50- ŞÜPHELİ ŞEYLERİ TERKETMEK GEREKİR

5614- Numan b. Beşir (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Helal olan şeyler bellidir haram olan şeyler de bellidir. İkisi arasında şüpheli olan şeyler vardır**-Bazı rivâyetlerde ikisi arasında birbirine benzeyen şeyler vardır şeklindedir- **bu konuda size bir örnek vereceğim Allah'ın da koruma altına aldığı bir koruluğu vardır. Allah'ın koruluğu haram kıldığı şeylerdir. Kim koruluğun çevresinde hayvanlarını otlatırsa koruluğa karışması mümkündür**-Bazı rivâyetlerde korulukta otlatmasından korkulur şeklindedir- **Kim şüpheli şeylere karışırsa haramı işlemeye kendisinde cesaret bulur.** (Ebû Davud, Büyü': 3; Dârimi, Büyü': 1)

5615- Ebu'l Havra es Sa'dî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan b. Ali'ye: "Rasûlullah (s.a.v)'den ne ezberledin?" diye sordum. Hasan da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v)'den şunu ezberledim: **"Şüpheli olanı bırak şüphesiz olana bak"** (Dârimi, Büyü': 1; Tirmizî, Sıfati'l Kıyame: 60)

51- İÇKİ SATANA ÜZÜM SATILMAZ

5616- İbn Tavus (r.a) babasından rivâyete göre, şarap yapan kimseye üzüm satmayı hoş görmezdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

52- ÜZÜM KİME SATILMALI?

5617- Mus'ab b. Sa'd (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd'ın bağları ve çok üzümleri vardı, işlerini gören güvendiği bir kimsesi vardı. Bir

yıl üzümleri çok olmuştu bu sebeple o güvendiği kimse Sa'd'a mektup yazarak; "Bu yıl üzümlerin boşa gideceğinden korkuyordum. Uygun görürsen içki yapan kimselerse verip öylece değerlendireyim" dedi. Bunun üzerine Sa'd bir mektup yazarak: "Mektup'un sana ulaşır ulaşmaz işimden el çek, Allah'a yemin olsun ki bundan sonra hiçbir konuda sana güvenim kalmamıştır" dedi ve adamı işinden uzaklaştırdı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5618- İbn Sirin (r.a) şöyle demiştir: **"Üzümü pekmez yapana sat içki yapana satma."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

53- ÜZÜM SUYU NE KADAR KAYNATILIRSA PEKMEZ OLUR?

5619- Süveyd b. Gafele (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab bazı valilerine şöyle yazdı: "Müslümanlar üzüm suyunun üçte biri kalıp ikisi buhar olarak üçüncüye kadar kaynatılarak meydana getirilmiş pekmezden içmelerine ve yemelerine izin veriniz." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5620- Amir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'in Ebu Musa'ya yazdığı şu mektubu okumuştum. Şimdi yanıma Şamdan bir kafile geldi yüklerinde, deveye sürülen katran gibi siyah ve katı şerbet (pekmez) var. Kendilerine bunu ne kadar kaynattıklarını sordum. Bana üçte biri kalıp üçte ikisi buharlaşıncaya kadar kaynattıklarını haber verdiler, üzüm suyu kaynatılırken üçte biri kayboluncaya kadar kaynatılırsa sarhoşluk veren durumu diğer üçte biri kayboluncaya kadar kaynatılırsa da şarap kokusu yok olurmuş, bu sebeple oradaki insanlara emret üzüm suyu üçte biri kalıncaya kadar kaynatılan pekmezden içsinler. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5621- Abdullah b. Yezid el Hatmî (r.a) anlatıyor: Ömer bize şu mektubu yazmıştı şimdi içtiklerinizin üçte ikisi olan şeytanın payı buharlaşıncaya kadar kaynatın; o içeceklerinizden ikisi şeytanın payıdır biri de sizin paynızdır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5622- Şa'bî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali insanlara katılaşıncaya kadar kaynatılan şıranın yenmesini emrederdi. Bir sinek o kaynatılan pekmezin içersine düşerse, katılığından dolayı pekmezden çıkamıyordu. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5623- Davud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Said'e Ömer'in hangi tür pekmezi helâl saydığını sordum. Üçte ikisi buharlaşıp biri kalıncaya kadar kaynatılan pekmezleri dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5624- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, Ebu'd Derda şıralardan üçte biri kalıp üçte ikisi buharlaşıncaya kadar kaynatılanları içerdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5625- Ebu Musa el Eş'arî (r.a)'den rivâyete göre, üzüm suyunun kaynatılıp üçte ikisi buharlaşıp üçte biri kalıncaya kadar kaynatılanından içerdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5626- Ya'la b. Ata (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Said b. Müseyyeb'ten işitmiştim bir bedevi yarısı buharlaşıncaya kadar kaynatılan şıra (Pekmez) içilir mi? diye sormuştu. O da: "Hayır üçte biri kalıncaya kadar kaynatılmalıdır" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5627- Said b. Müseyyeb (r.a) şöyle derdi: **"Üzüm suyu üçte biri kalıncaya kadar kaynatılırsa onun yenilip içilmesinde bir sakınca yoktur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5628- Ebu Reca (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan-ı Basriye: **"Üzüm suyu yarısı buharlaşıncaya kadar kaynatılırsa içilir mi?"** diye sordum. **"Hayır onu içme"** dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5629- Beşir b. el Muhacir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan-ı Basriye: **"Meyve sularının kaynatılmalarının hükmünü sordum. Üçte biri kalıncaya kadar kaynatılmalıdır"** dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5630- Enes b. Sirin (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Malik (r.a)'ten işittim söyle diyordu: Nuh (a.s) ile şeytan üzüm ağacının meyvesi konusunda münakaşa ettiler. Nuh (a.s): "Benimdir; insanlar helâl gıda olarak yiyecekler" dedi. Şeytan da: **"Benimdir içki olarak içecekler"** dedi. Üçte biri Nuh (a.s)'a yani helâl olarak yiyeceklere üçte ikisi de içki olarak kullanacaklara kalmak üzere anlaştılar. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5631- Abdülmelik b. Tufeyl el Cezerî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Abdülaziz bize şunu yazmıştı: "Üzüm suyunu üçte biri kalıncaya kadar kaynatılmadan içmeyiniz. Tüm sarhoşluk veren şeyler haramdır." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5632- Mekhül (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Her sarhoşluk veren haramdır. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

54- MEYVE SULARI HANGİ DURUMLARDA İÇİLİR?

5633- Ebu Sabit es Sa'lebi (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbas'ın yanındaydım bir adam geldi ve meyve sularının hükmünü sordu. İbn Abbas: "Taze ise iç" dedi. Adam kaynattım fakat kalbimde şüphe var dedi. İbn Abbas: "Peki onu kaynatmadan önce içer miydin?" dedi. Adam: "Hayır" deyince, İbn Abbas: "Öyleyse ateş (Kaynatmak) haram olan bir şeyi helâl kılmaz" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5634- İbn Abbas (r.a)'tan işittim şöyle diyordu: Vallahi ateş bir şeyi ne helâl kılar ne de haramlaştırır. İbn Abbas bu sözünü içki kaynatılınca helâl olur sözü üzerine açıklama şeklinde söylemiştir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

55- MEYVE SUYU NE KADAR SÜRE İLE İÇİLİR?

5635- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Meyve sularını köpüklenmeden iç."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5636- Hişam b. Âiz el Esedî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbrahim'e meyve sularının hükmünü sordum. Köpürmediği tadı ve keskinliği normal olduğu sürece iç dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5637- Ata'dan rivâyete göre, meyve suları hakkında şöyle demiştir: **"Köpürünceye kadar iç."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5638- Şa'bî (r.a)'den rivâyete göre, (meyve suları hakkında) **"Köpürüp ekşimemişse üç gün süreyle iç"** dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

56- MEYVE SULARI HANGİ DURUMLARDA İÇİLMEZ

5639- Feyrûz (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'in yanına giderek şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bağlarım var, Allah da içkiyi haram kıldı üzümlerimi ne yapmalıyım?" Rasûlullah (s.a.v): **"Kurutursun"** buyurdu. "Kurusunu ne yapacağım?" deyince **"Akşam ıslatır suyunu sabah içersiniz sabah ıslatıp akşam içersiniz"** buyurdu. "Keskinleşinceye (eşiyinceye) kadar bekletebilir miyiz?" diye sordum. Şöyle buyurdu: **"Testilere koymayın tulumlara koyun, tuluklarda bekleyince sirke olur"** buyurdu. (Ebû Davud, Eşribe: 10; Dârimi, Eşribe: 13)

5640- İbn-üd Deylemî babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü dedik. Bizim üzümlerimiz var onları nasıl değerlendirelim? **"Kurutursunuz. Akşam ıslatırsınız sabah içersiniz sabah ıslatıp akşam içersiniz, şerbeti tulumlarda yapınız testilerde yapmayınız tulumlarda bekleyince sirke olur"** buyurdu. (Ebû Davud, Eşribe: 10; Dârimi, Eşribe: 13)

5641- İbn Abbas (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e şerbet yapılırdı. Yapılan şerbeti o gün ertesi gün ve üçüncü gün akşamına kadar içerdi kapta kalan şerbet dökülürdü. (Müslim, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 10)

5642- İbn Abbas (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v)'e üzüm şerbeti yapılırdı onu o gün ertesi gün ertesi gün ve daha sonraki gün içerdi. (Müslim, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 10)

5643- İbn Abbas (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v)'e kuru üzümden şerbet yapılırdı ve bir kaba koyulurdu ve o gün ertesi

gün ve ondan sonraki gün o şerbetten içerdi, üçüncü günün sonunda ya kendisi içer veya başkasına içirirdi yine bir şeyler kalırsa dökülürdü. (Müslim, Eşribe: 9; Ebû Davud, Eşribe: 10)

5544- İbn Ömer (r.a)'den rivâyete göre, kendisine kuru üzümden bir kapta şerbet yapılır o günün akşamına içerdi. Akşamleyin yapılanı da gündüz içerdi ve o kapları tertemiz yıkar ve içersinde tortu bırakmazdı. Biz de bu kaplarda yapılan şerbeti bal gibi içerdik. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5645- Bessam (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Cafer'e şerbetin hükmünü sormuştum, o da: Ali b. Hüseyin'e akşamdan şerbet yapılır sabahleyin içer sabahleyin yapılanı da akşam içerdi dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5646- Abdullah (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Süfyan'a şerbetten soruldu. O da şöyle dedi: **"Akşam yap sabah iç"** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5647- Ebu Osman (Nehdi değil)'dan rivâyete göre, Ümmül Fadl Enes b. Malik'e bir adam göndererek testide yapılan şerbetin hükmünü sordu. Enes'te oğlu Nadr'ın testide şerbet yaptığını ve sabah yapılan şerbeti akşam içtiğini söyledi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5648- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, şerbetin tortusunu keskinleşmesi ekşiyip şarap haline gelmesinden dolayı yeni şerbete katılmasını hoş görmezdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5649- Said b. Müseyyeb (r.a) şöyle demiştir: **"Şerbetin tortusu onun şarabıdır."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5650- Said b. Müseyyeb (r.a)'ten rivâyete göre, içkiye aklı giderip bulanık hale getirdiği için "Hamr" denilmiştir. Said b. Müseyyeb her şeyin tortusu üzerine yenisini ilave ederek şerbet yapmayı hoş görmezdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

57- BU KONUDA DEĞİŞİK RİVÂYETLER

5651- İbrahim (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kimse bir şey içer de sarhoş olursa onu bir daha içmemesi gerekir. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5652- Ebu Ma'şer (r.a)'den rivâyete göre, İbrahim şöyle demiştir: **"Kaynatılmış şerbet içmekte bir sakınca yoktur."** (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5653- Ebu Miskin (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbrahim'e şöyle sordum: Biz üzüm suyunun tortusunu temizliyoruz sonra kuru üzüm koyup üç sefer tortusunu süzüyoruz sonra da onu ekşiyinceye kadar bekletip içiyoruz. O da şöyle dedi: Mekruh olur. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5654- İbn Şübrüme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbrahim'e Allah rahmet etsin meşrubat konusunda insanlar işi zorlaştırdı İbrahim ise ruhsat verip kolaylaştırdı. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5655- Ebu Usâme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn-ül Mübarek'ten işittim şöyle diyordu: Sarhoşluk veren şeyler hakkında kolaylık gösteren İbrahim'den rivâyet olunan hadislerden başka hiç sahih hadis görmedim. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5656- Abdullah b. Said (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebu Usâme (r.a)'den işittim şöyle diyordu: Şam, Mısır, Yemen ve Hicaz bölgesinde ilme düşkün Abdullah b. Mübarekten başka kimse görmedim. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

58- MÜBAH OLAN İÇECEKLER

5657- Enes (r.a)'ten rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Süleym'in ağaçtan oyularak yapılmış bir bardağı vardı. Ümmü Süleym (r.anha) der ki: Rasûlullah (s.a.v)'e her türlü meşrubatı, suyu, bal şerbetini, süt ve şerbeti onunla verirdim. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5658- Said b. Abdurrahman b. Ebza (r.a)'nin babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Ubey b. Ka'b'a içilecek şeylerden sordum, o da şöyle söyledi. Bal şerbeti iç, su iç, sevik iç ve küçükken alışıp içtiğin sütü iç. Ben: "Şarap hakkında ne dersin?" deyince: "Şarap mı istiyorsun? Şarap mı istiyorsun?" dedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5659- İbn Mes'ud (r.a)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlar mahiyetini bilmediğim pek çok isimler vererek bir çok meşrubat ortaya koydular. Yirmi yıldan beri -Bir rivâyette kırk yıldan beri- su ve sevikten başka bir şey içmiyorum dedi ve meyve sularını zikretmedi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5660- Ubeyde (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlar ne olduğunu bilmediğim içecekler ortaya koydular yirmi yıldır bal şerbeti, su ve sütten başka bir şey içmiyorum. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5661- İbn Şübrüme (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Talha, Küfelilere: Ekşimiş meyve suları fitnedir aldatıcıdır. Küçükleri besler büyütür yaşlıları da daha çabuk ihtiyarlatır dedi ve sözünü şöyle sürdürdü. Talha ve Zübeyd Küfelilerin düğünlerinde süt ve bal şerbeti dağıtırlardı. Talha'ya denildi ki: "Onlara şerbet dağıtmıyor musun?" O da şöyle dedi: "Benim sebebimle bir Müslümanın sarhoş olmasını istemem." (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

5662- Cerir (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Şübrüme su ve sütten başka bir şey içmezdi. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-AHKÂM
HÜKÜMLER BÖLÜMÜ
Bâb: Kadı Öfkeliyken Hüküm Veya Fetva Verir Mi?
Bâb: Devlet Başkanı Davaya Bakması İçin Başkasını Gönderebilir Mi?
Bâb: Hasımların Ve Şüphelilerin Yurttan/Haneden Çıkarılması

KİTÂBU'L-AHKÂM

HÜKÜMLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadı Öfkeliyken Hüküm Veya Fetva Verir Mi?

482- Muhammed b. Ebî Yakub el-Kirmânî bize anlatarak dedi ki: Hassan b. İbrahim bize YÛnus'tan, o Muhammed'den (ez-Zührî), o Sâlım'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Abdullah, hanımını hayızh iken boşamıştı. Ömer (ra) durumu Allah Resûlü'ne (sav) arzetti. Allah Resulü (sav) ona kızarak şöyle buyurdu: Onu geri alsın ve temizleninceye kadar nikahında tutsun. Sonra hayız görüp yine temizlensin. Eğer hâlâ boşamak istiyorsa, öyle boşasın.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti. Burada tekrar zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) Abdullah'ın davranışına sinirlenerek yapması gerekenleri babasına bildirmesinden dolayıdır. Burada Allah Resulü (sav) kadı ve hâkim konumundadır.

Bâb: Devlet Başkanı Davaya Bakması İçin Başkasını Gönderebilir Mi?

483- Âdem bize anlatarak dedi ki: Ebû Zi'b bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) ve Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (ra) şunu nakletti:
Bir bedevi gelerek Allah Resûlü'ne (sav) şöyle dedi: Ey Allah Resü-lü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm ver.
Bunun üzerine hasmı kalktı ve "Doğru söylüyor, aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver1' dedi. Bedevi devam etti: Oğlum, bu adamın yanında işçiydi. Onun hanımıyla zina etti. Bana, "Oğluna recm cezasının uygulanması gerekir" dediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun bir de cariye fidye verdim. Sonra ilim ehline sordum. "Oğluna yüz değnek ve bir yıl uzaklaştırma cezası gerekir" dediler.
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm vereceğim. Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek. Oğluna yüz değnek vurulup bir yıl uzaklaştırma cezası verilecek. Sana gelince ey Üneys, o kadına git, onu recmet. Üneys kadına gitti ve ona recm cezasını uyguladı.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve bu konu başlığıyla ilgili olarak da şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 247 no.lu hadis.

Bâb: Hasımların Ve Şüphelilerin Yurttan/Haneden Çıkarılması

484- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik Ebi'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki odun toplamalarını emredeyim, böylece odun yığılsın, sonra da namaz kılmalarını emredeyim, namaz için ezan okunsun, sonra da bir kimseye emredeyim cemaate imam olsun, sonra (geriye çekilip namaza gelmeyen) adamlara giderek, evlerini kundaklayayım diye niyetlendim.
Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki onlardan birisi eğer yağlı bir kemik ya da güzelinden iki koyun budu bulacağını bilse yatsı (namazına) gelirdi.[3]

Şerh

Allah Resûlü'nün (sav) namaza gelmeyenlerin evlerini yakmaya niyetlenmesi, onları evlerinden çıkarmak için olup cemaat ile namazın fazileti bölümünde geçmiştir. Bu durumda günah ve masiyet ehlinin evlerinden çıkarılması daha evlâ olmaktadır. Aynı şekilde düşmanlık ve şüpheli hâlleri görülen hasımların çıkarılmaları da caiz görülebilecektir.

---

[1] Bkz. 330 no.lu hadis-i şerif
[2] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif

[3] Bkz. 70 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SİHİR VE KEHANETLE İLGİLİ BÖLÜM
UMUMİ AÇIKLAMA
Sihir Tesiri:
Sihrin Çeşitleri:
1- "Keldânîlerin Sihri:
2- Ashâb-ı Evhamın Ve Kuvetli Nefislerin Sihri:
3- Arzdaki Ruhlardan Yardım Görerek Yapılan Sihir:
4- Tahayyülât Ve Gözbağlama Denen Sihir Çeşidi:
5- Çeşitli Sanat Oyunlarına Dayanarak Yapılan Aletlerin Yardımıyla Ortaya Konan Acayip İşler:
6- Bazı İlaç, Ot Ve Cisimlerin Kimyevi Hassalarından İstifade Ederek Yapılan Sihir:
7- Kalbi Bağlamak Sûretiyle Sihir:
8- Koğuculuk, Gammazlık, Kışkırtıcılık Gibi Gizli Tezvirat, Şantaj Vs. Akla Gelebilecek Yollar:
9- Çağdaş Sihir Ve İki Sûrenin Mesajı:
Sihrin Hükmü:
Sihri Câiz Kılan Şartlar:
Sihir - Mûcize – Keramet:
Sihrin Kapasitesi:
Kehânet:
Kehânetin Hükmü:

SİHİR VE KEHANETLE İLGİLİ BÖLÜM

UMUMİ AÇIKLAMA

Sihir ve kehanet insanlığın en eski meşguliyetlerinden biridir. Kur' ân'da Hz. Nûh'un sihirbazlıkla ithamı görterir ki Nuh kavmi sihri bilmekte ve onunla meşgul olmaktadır. Firavun kavminin sihirle meşguliyeti çok daha yaygın bir hal arzeder. Sihir deyince örfen ne anlarsak anlayalım, aslen sebebi gizli olan ince şey demektir. Ancak kelimenin çok yaygın kullanılışı vardır, farklı şekilllerde anlaşılmış ve tarif edilmiştir. Dikkat çekeceğimiz farklılıklar mesele üzerinde âlimlerin ihtilafına delâlet etmez, bilakis "sihir"in oldukça zengin bir çeşitliliğe şâmil olduğunu görterir. Ezherî'nin tarifinde sihir, asıl itibariyle, "Bir şeyi hakikatından bir başka şeye çevirmektir." Sâhir yani, sihirbaz da, bâtılı hak suretinde görteren, bir şeyi hakikatinden başka şekilde hayalde canlandıran kimsedir. Lisânu'l-Arab'ın kaydettiği bir açıklamaya göre "Arab'ın "sihr" e sihir demesinin sebebi, onun, sıhhati hastalığa çevirmesidir. Sözgelimi: "Onu sihirledi" denince "onu buğzdan sevgiye getirdi" anlaşılmıştır.
Çoğu kere örfte sihir deyince başkası üzerinde hasıl edilen bir tesir, bir yönlendime, bir aldatma, hayallendirme ve zanna düşürme anlaşılır.
Şer'î örfde, sihir gizli bir sebeple gerçeğin hilafını tahayyül ettirip aldatan, şarlatanlık, yaldızcılık, göz boyamacılığı, aldatmacılık gibi menfî yolda cereyan eden herhangi bir şey demektir. Mutlak bir şekilde söylenince dinen yasaklanmış olan mezmumu sihir anlaşılır. Zîra, bunda esrarengiz bir surette hakkı bâtıl, bâtılı hak, hakikatı hayal, hayali hakikat görtermek vardır. Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Mûsa ile yarışmaya kalkan Firavun'un sihirbazlarının yaptıkları sihirler bu aldatmaca nev'ine girer.
Ancak sihir, ruhlar üzerinde hâsıl edilen müsbet tesir için de kullanılır. Söz gelimi Resûlullâh'ın, "Güzel ifadede (beyan) sihir vadır" hadisinde ifade edilen sihir mezmum olamaz. Zaten bu cümle, dinleyenleri ikna ve teshir eden cerbezeli bir hitabet üzerine takdir makamında ifade buyurulmuştur.
Şu halde, sihir deyince, nefsinde harika olan yani, tabiat kanunlarına uymayan onlara ters düşen harikulade bir hadise anlamak yanlış olur. Sihir hadisesi, sebebi esrar perdesi altında kaldığı için, seyredeni şaşırtan, bu sebeple aldatan zahiri cazibeye sahip bir hadisedir. Öyle ise onun dayandığı bu sebep bilindiği takdirde esrârı kalmaz, hârikalığı yok olur, câzibesini de kaybeder. Mahiyeti yeterince bilinmeyen her şey mesela bir hakikat bile, bunu bilmeyenleri iğfal etmede kullanılabilir ve bu onlar için bir sihir olur. Bu sözle, ilmen îzahı yapılmayan her şeye sihir iddiasında bulunmuş olmuyoruz. Ama bunlar, insanları aldatma vasıtası yapılarak sihire dönüştürülebilir diyoruz. Öyle ise insanları aldatmada, ruhlarına tesir ederek kalplerini istenen menfi yönlere çevirmede başvurulan çarelerin hepsine sihir nazarıyla bakılabilir.
Her devirde açıkgöz sûiniyet sahipleri, insanlarca mahiyeti yeterince bilinmeyen çeşitli âdiyâtı, aldatma vasıtası yaparak, onlara sihir mahiyeti kazandırmışlardır. İlim, sanat, edebiyat, felsefe, şiir, elçabukluğu nevinden çeşitli maharetler tarih boyunca, insanları aldatmada hep kullanıla gelmişlerdir. Avam-ı nass, sûiniyet sahiplerince kullanılan bu vasıtaları hep sihir olarak bilmiştir.
Şunu da belirtmek isteriz, sihir denen bir vak'anın varlığından, şümûlüne, çeşitlerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e sihir yapılıp yapılmadığına, sihrin câiz olup olmayacağına ve hatta sihrin tarifine varıncaya kadar pek çok meselede İslam âlimleri münakaşa etmişler, bazan ittifaklı, bazan ihtilaflı değişik görüşler ortaya atmışlardır.[1]

Sihir Tesiri:

İslam âlimleri bidayetten beri, çok değişik şekillerde tezahür etse de insan ruhunun bazı hâricî âmillerle tesir altına alınabileceğini kabul ederler. Bu tesirlerin sûiniyete mebnî olarak fâsıklar tarafından hasıl edilen bütün çeşitlerini sihir kelimesiyle ifade ederler.
Sihrin varlığına delalet eden Kur'ânî âyetler var. Hz. Mûsa'nın Firavun'la olan mücadelesi bir noktada sihirmucize karşılaşmasına dökülür.[2]
Yine Kur'an'da anlatılan Hârut ve Mârut adında iki meleğin sihir öğretme vak'ası da sihir hadisesini kabule zorlayan Kur'ânî bir delil olmaktadır:
"...Fakat o şeytanlar kafirlerdir ki insanlara sihri ve Babil'deki iki meleğe Hârut ve Mârut'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki onlar (o iki melek): "Biz ancak fitneyiz (imtihan için gönderildik), sakın (sihir, büyü yapıp da) kâfir olma" demedikçe hiç bir kimseye (sihir) öğretmezlerdi. İşte onlardan (o iki melekten) koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Halbuki (sihirbazlar), Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarara sokacak, onlara faide vermeyecek şeyleri öğretiyorlardı. Andolsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki, onu (sihri) satın alan (ona revaç veren) kimsenin âhiretten hiçbir nasibi yoktur. Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı" (Bakara 102).
Bu âyetin meâli şüphesiz bir çok sualleri beraberinde getirecektir. Sözgelimi, bu meleklerin öğrettiği şey vahiy nev'inden mi, ilham nev'inden mi idi? Âlimler, herkesin mazhar olabileceği ilham nev'inden olduğunu belirtirler, çünkü onlar Cebrâil gibi vahiy getiren meleklerden değildir.
Öğretilenlerin mahiyetine gelince, Elmalılı merhum bunların yaratılış sırlarından bazı harika ve garip şeyler olduğunu, bunlar esas itibariyle şerr olmayıp, şerre de müsait bulunduklarını, meleklerin öğrenenlere bu bilgilerin şerde kullanılmalarının küfür olacağını belirterek "sakın şerde kullanmayın" dediklerini belirtir. Öyle ise Bâbil halkına meleklerin öğrettiği şeyler hadd-i zatında sihir değildir, fakat sihir olarak kullanılabilecek şeylerdir. Ne var ki, sihir olarak kullanılmaları mahz-ı küfürdür. Bu küfrî mahiyetleri sebebiyle âyette bunların sihir olduğu ifade edilmiştir. Gerçekten de hemen hemen her ilim böyledir, aslında hepsi muhteremdir, ama kötüye de kullanılarak şerre âlet edilebilir. İlim ne kadar harika, ince ve herkesin kavrayamayacağı kadar yüksek olursa, şerre ve fitneye âlet edilme ihtimali de o nisbette fazla olur. Bu sebepledir ki, hak dini isbat ve diğer ilimler bahane edilerek âlemde ne kadar küfürler, mel'anetler işlenip hayra kullanılırsa zehirlerden ilaç elde edilir, şerre kullanılırsa ilaçlardan zehirler hâsıl edilir. Bu durumu gözönüne alan müslüman âlimi hiçbir ilmi "şerdir, haramdır" diye damgalamamışlardır. Hatta, belirteceğimiz üzere sihri bile öğrenmek şerr ve haram sayılmamıştır. Sihri kötü maksadlarda kullanmak haramdır, yasaktır.
Âyet-i kerîme, Hârut ve Mârut'a öğretilen ilmi de mutlak olarak haram ilan etmemiştir. Kötüye kullanılmasını haram etmiştir. Öyle ise sihir amelî bir ilimdir, şerr ve tezvir san'atıdır. Bu amel bazı hakiki ilimlere mütevakkıf olabilir. Ve bu ilimlerin kötüye kullanılmasıyla mezmum olan sihir hasıl edilir.
Öyle ise sihir, şeytânî bir ameldir ve iki farklı asla dayanmaktadır:
1- Şeytanların uydurdukları eracif denen[3] hakikatsız aldatmacadır.
2- Bâbildeki gibi, özü ve aslı melekî olan bazı hakîkî ilimlere ve garip sanatlara dayanan harikalardır.
Âyetin hatıra getirebileceği diğer bir husus "Melekler sihir öğretir mi?" sorusudur. Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, melek nefsinde bâtıl olan sihir öğretmez, fakat meleğin hayır maksadıyla öğrettiği gerçek ilim, kötü niyetli kimseler tarafından şerde ve fesadda kullanılabilir. Hârut ve Mârut'un öğrettikleri de böyledir. Aslında onlar sihir öğretmemişler, sihre alet edilebilecek gerçek ilim öğretmişlerdir.
Elmalılı merhum, sadedinde olduğumuz âyetle ilgili açıklamayı şöyle noktalar: "...Karı ile kocasını ayıranlar, bu kadar kuvvetli bir râbıtayı ictimaiyeyi kıranlar, bir hey'et-i ictimaiyyeye neler yapmazlar? Komşular, hemşehriler beyninde neler yapmazlar? Efrâd-ı milleti birbirlerine mi düşürmez, hükümet ile tebaasının arasını mı açmaz, ihtilaller mi çıkarmazlar? Âyet bu noktada bize gösteriyor ki, sihrin en büyük te'siri ruhlar üzerindedir, fikirleri bozar, kalpleri çeler, ahlakı berbat, cemiyetleri perişan eder. Binaenaleyh sihrin

aslı yoktur diye aldanmamalıdır. Ve böyle sihirlerden sakınmalıdır."[4]

Sihrin Çeşitleri:

Bu meseleyi geniş bir buudda tahlil eden büyük müfessir Fahreddin-i Râzi, tefsirinde tam sekiz çeşit sihirden bahseder:

1- "Keldânîlerin Sihri:

Semâvî ve arzî kuvvetlerin mezcedilmesi ile hâsıl edildiği iddia edilen ve tılsım denen şeylerdir. Keldânîler yıldızlara tapan bir kavimdi. Kâinâtın yıldızlar tarafından idare edildiğine, hayır ve şerlerin, seâdet ve şekâvetlerin yıldızlardan sudûr ettiğine inanırlar.
Bu inançta olan babilliler başlıca yedi yıldızı takdis edip onlara taparlar ve onlara âlihe (tanrıça) derlerdi. Bunların her biri adına putlar yapılırdı. Herkesin hususî bir mâbedi ve orada putu bulunurdu. Bir kısım dualar okuyarak, buhurlar yakarak bunların yakınlığı kazanılmaya çalışılırdı. İşte Hz. İbrahim bunların inancını kaldırmak üzere peygamber olmuştur. Bunların ilimleri yıldızların ahkâmı üzerine idi. Sihirbazlar, sihrin her çeşidini yapıp, tesirâtı yıldızlara nisbet ediyorlar, "onların amelidir" diyorlardı. Ebû Bekir er-Râzi: "Sihirbazların, tesiri yıldızlara nisbet etmesi, bunun araştırılıp, sırrının öğrenilmesini önlemek içindi" der.
İşte bu sihirbazların yaptıkları esrarengiz işlere tılsım diyorlardı.

2- Ashâb-ı Evhamın Ve Kuvvetli Nefislerin Sihri:

Buna inananlar, insandaki "ben" üzerinde dururlar. Bunun mahiyetini araştırırlar. Ruhceset münasebetini incelerler. Bunlar öyle inanır ki, insan ruhu terbiye ve tasfiye ile güç ve tesir kazanır, başkasının göremeyeceği gizli ve kapalı şeylere ıttıla peyda edebilir, hariçte tesir hâsıl edebilir; böylece kişi istediği birçok şeyleri yapmaya, canlı ve cansız eşya, hayvan ve insan üzerinde kendi bedeninde olduğu gibi, bazı tasarruflarda bulunmaya muktedir olur. İddiayı ileri götürenler bazan yeterince güçlendiği takdirde sırf irade yoluyla bünyenin ve eşkalin değiştirilebileceğini, canlıların öldürülüp ölülerin diriltilebileceğini, icad ve idamın yapılabileceğini söylerler. Bunlar cismânî ahvâlin nefsî ve rûhî ahvâle tâbi olduğu görüşünden hareket ederler. Bu iddiaların bir çoğunda ifrata kaçıldığı açıktır.
Hipnotizma, manyetizma, fakirizm gibi meşguliyetler sihrin bu ikinci grubuna girer.

3- Arzdaki Ruhlardan Yardım Görerek Yapılan Sihir:

Buna azâim veya cincilik de denir. Günümüzde ruh çağırma adı altında icra edilen bir kısım faaliyetler, aslında sihrin bu çeşidine girer. Râzi müteahhir feylesoflardan bazılarının cinleri inkar ettiğini, ancak büyük felsefecilerin böyle bir inkara düşmeyip, cinlerin varlığını kabul ettiklerini belirtir.

4- Tahayyülât Ve Gözbağlama Denen Sihir Çeşidi:

Bu sihir, his yanılmasına dayanır. Buna örfen pek sihir denmez. Her çeşit el çabukluğu, hokkabazlık, numara buraya girer. Trende giderken ağaçların ve telefon direklerinin arka istikametine koşarak gittiklerini zannetmek, hızla, çevrilen fitili daire görmek, su içindeki bir cismin daha büyük görünmesi gibi his yanılmaları nev'inden aldatmacalar bu çeşit sihre girer. Mesela insan zihni bir şeyle meşgul iken başka şeyleri görmeyebilir. Hokkabaz bir şeye dikkatleri çektikten sonra sür'atli bir biçimde bir başka şeyi araya sokarak seyircileri şaşırtabilir.

5- Çeşitli Sanat Oyunlarına Dayanarak Yapılan Aletlerin Yardımıyla Ortaya Konan Acayip İşler:

Firavun'un sihirbazlarının böyle yaptığı tahmin edilir. Rivâyete göre bunların ipleri değnekleri civa ile îmal edilmiş ve altlarından hararet verilince veya güneşin tesirine maruz kalınca ısınmaya başlayan ipler, değnekler harekete geçip kaymıştır. Günümüzün teknik imkanları bu çeşit şaşırtıcı gösteriler sergileyecek alet ve imkanları artırmıştır. Mahiyetini bilmeyenleri şaşırtıp sihir tesiri yapacak alete Fahreddin-i Râzî, Erciyânus el-Mûsıhâr'ın Berasil kuşunun yavrusunun sesini taklid eden bir heykeli misal verir. Anaç kuşların şefkatini tahrik eden bu ses sayesinde, Erciyânus yavruyu beslemek için pek çok kuşun zeytin tanesi getirip bırakmalarını temin eder. Meselenin mahiyetini bilmeyen halk bunu bir yatırın kerameti telakki eder.

6- Bazı İlaç, Ot Ve Cisimlerin Kimyevi Hassalarından İstifade Ederek Yapılan Sihir:

Uyuşturucuların sarhoş etmesi gibi. Bazı cisimlerdeki bu çeşit tesirler inkar edilemez.

7- Kalbi Bağlamak Sûretiyle Sihir:

Yani sihirbaz çeşitli şarlatanlık ve dalaverelerle bir kimseyi kendine bağlar, onu sevgi ve korku gibi kuvvetli hislerle tesir altına alır, yapmak istediğini yapar. Sözgelimi İsm-i Âzamı bildiğini, cinleri
istihdam ettiğini, simya ilmini bildiğini, toprağı altın yapabileceğini vs. söyler, kerâmetten, ticaretten, sanattan, maharetten, menfaatten bahseder, kişiyi kendine bağlayıp aldatır. Pekçok dolandırıcılıklar bu çeşit aldatmacaya dayanır. Bunlara aldanacak saflar, merak sahipleri hiç bir devirde eksik olmaz.

8- Koğuculuk, Gammazlık, Kışkırtıcılık Gibi Gizli Tezvirat, Şantaj Vs. Akla Gelebilecek Yollar:

Bu çeşit yollar da bir başka sihir çeşidi olarak gayr-i meşru işlere vasıta yapılmaktadır."
Fahreddin-i Râzî'den bazı ilavelerle iktibas ettiğimiz bu açıklamalar sihrin şümûlü, çeşitleri ve hatta temelde aldatmaya dayanan gerçek mahiyeti hakkında bir fikir verir.[5]

9- Çağdaş Sihir Ve İki Sûrenin Mesajı:

Sihir çeşitleri üzerine Fahreddin-i Râzi'den sunduğumuz bu açıklamalardan hareketle şöyle bir sonuca ulaşabiliriz: İslam alimlerinin, insan ruhunda hasıl ettiği tesirle insanların istek, arzu ve düşüncelerini yönlendiren şeylerin hepsine şâmil olan sihir telakkileri içerisinde, günümüzde geliştirilen ve beyin yıkama olarak ifade edilen çeşitli "propaganda", "reklam" ve "telkin" metod ve vasıtaları da[6] sihir olarak değerlendirilebilir, buna hiçbir dînî engel mevcut değildir. Durum böyle olunca, günümüzde de -geçmiş devirlerde olduğu gibi- geniş çapta sihre yer verildiğini söylemek, insanlığın kaçınılmaz surette sihirbazların sihrine maruz olduğunu, onların ellerinde oyuncak durumuna düştüğünü dile getirmek, fiillî bir gerçeği, belki de insanlığın acınacak feci bir dramını ifade etmek olacaktır.
Geçmiş zamanla hazır zaman arasındaki fark mertlik -riyâkarlık arasındaki farktır: Onlar ismen sihirbaz bilinirlerdi; şimdikiler, artist, sanatkar, yazar, şâir, hatip, karikatürist, mizahcı, politikacı gibi şerefbahş ve hürmetefzun lakablarla anılırlar ve hepsi de serefrâzdır. Bunlar, ideolojik ve ticari gayelerle radyo, televizyon, kitap, dergi, gazete, broşür, afiş gibi -Kur'ânî tabiriyle ukad (düğümler) denen- yayın odaklarına mütemâdî bir üfürme içindedirler.
Öyle ise Kur'ân'ın Muavvizeteyn denen son iki suresini, zamanımızın sihirbazlarına karşı bizleri uyaran iki ilâhî mesaj kabul edip, başta radyo ve televizyon gibi en mühim "neşir düğümleri" olmak üzere her çeşit anti-İslam yayın odaklarına üfleyen sihirbazların şerrine karşı Allah'a sığınmalıyız, tedbirler almalıyız.[7] Azıcık bir dikkat bu iki sûrenin ne kadar taze bir mesaj olarak bize hitab ettiğini gösterecektir:
"(Ey inanan kişi! şöyle) söyle: "Yaratılanların şerrinden, çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyen sihirbazların şerrinden, hased ettiği zaman hasedcinin şerrinden tan yerini ağartan Rabb'e sığınırım" (Felak Suresi).
"(Ey inanan kişi! şöyle) söyle: "İnsanlardan ve cinlerden ve insanların kalplerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların ilâhı, insanların hükümrânı ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım" (Nas Suresi).[8]

Sihrin Hükmü:

Sihir yapmanın, bununla meşgul olmanın hükmü hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Nevevî der ki: "Sihir yapmak haramdır, kebâirden olduğu hususunda icma vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sihir yapmayı yedi büyük günahtan biri saymıştır. Bazı sihir var onu yapmak küfürdür, bazısını yapmak büyük günahtır. Sözgelimi, küfrü gerektiren söz ve fiil bulunan sihir küfürdür, böyle olmayan için küfür hükmü verilmez.
Ancak, sihrin öğrenilmesi de öğretilmesi de haramdır. Şayet mahiyetinde, küfrü gerektiren bir şey varsa bu küfürdür ve bunu öğrenip öğretene tevbe teklif edilir, tevbe etmezse

öldürülür. Tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Küfrü gerektiren bir şey olmadığı takdirde azarlanır." İmam Mâlik, "sihirbaz, sihri sebebiyle hemen öldürülür, tevbeye de çağrılmaz, zındıklar gibi, derhal ölümüne hükmedilir" der. Kadı İyâz, İbnu Hanbel ve birkısım Ashab hep böyle hükmetmişlerdir.[9]

Sihri Câiz Kılan Şartlar:

Yeri gelmişken şunu da belirtelim: Bazı âlimler iki sebebe binaen sihir öğrenmeye cevaz vermişlerdir:
1- İçerisinde küfür olan sihirle, küfür olmayan sihri tefrik için.
2- Kendisine sihir yapılmış olan bir kimseden sihri kaldırmak için.
Birincisi, sadece itikad açısından mahzurludur. İtikad edilmeyince, bir şey hakkında mücerred bilgi edinme yasaklanamaz. Tıpkı putperestlerin putlarına nasıl ibadet ettiklerini öğrenmek gibidir. Zîra, sihirbazın yaptığı şeyin keyfiyetini bilmek, bir fiilin veya bir kavlin hikaye edilip anlatılmasından ibarettir, ama ona girişip onu yapmak başka bir şeydir.
İkincisi ise, bu işin icrası -bazılarının zannettiği üzere- mutlaka bir nevi küfür veya fıskı gerektiriyorsa, hiçbir surette helâl olmaz. Aksi takdirde belirtilen hususdan ötürü câiz olur. Büyülenen kimsedeki büyüyü çözmek, onu sihirden kurtarmak için yapılan bu mukabil ameliyeye Nüşre denir. Buna da câiz değil diyen olmuşsa da cumhur câiz görür. Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in: "Allah, zarar veren (sihr)i yasakladı, fayda vereni yasaklamadı" dediği rivâyet edilir. Katâde merhum da: "Kişi, kendisine yapılan sihri tedavi edecek kimseyi arar" der. İbnu'l-Cevzî, bu ruhsatı şöyle ifade eder: "Nüşre, büyülenmiş, kimsenin büyüsünü çözme meselesinde, Ahmed İbnu Hanbel'e sorulunca: "Bunda bir beis yoktur" cevabını verir. Gerçi Ebû Dâvud, el-Merâsil'de Hasan Basrî'nin bir mürseli olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Nüşre (büyü bozma) şeytan işidir" buyurduğunu rivayet etmiştir. Âlimler bu hadisi: "Resûlullah amelin aslına işaret etmiş olmalıdır, çünkü asıl itibariyle bu da sihirdir, hüküm kasda göre değişir, kim bununla hayır kastederse, bu hayırdır, kim de şer kastederse şerdir" diyerek yoruma kavuştururlar. İbnu Hacer şu hususa da dikkat çeker: Hasan Basrî'nin hasr ifade eden mürselinin zâhirine göre amel edilmemelidir. Çünkü, sihir bazan, (esas itibariyle meşru olan) rukye, dua ve ta'viz (muska) yoluyla da çözülebilmektedir. Öyle ise nüşre iki nev'e ayrılmış olmaktadır:
a) Sihirle yapılan nüşre ki hadisteki yasak buna bakar.
b) Meşru vasıtalarla yapılan nüşre ki, meşru olan nüşre ile de bunlar kastedilir.
Sihre karşı yapılacak mukabil tedavi ameliyesinin (nüşre) müşruiyetine delil olarak gösterilen bir rivayet Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den gelen şu Müslim hadisidir. Der ki: "Benim bir dayım vardı, akrep sokmasına karşı rukye yapardır. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rukyeyi yasakladı. Bunun üzerine Efendimize gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Siz rukyeyi yasakladınız, ben ise akrep sokmasına karşı rukye yapıyorum" dedi. Dayıma: "Sizden kim kardeşine faydalı olabiliyorsa onu yapsın" diyerek ruhsat tanıdı." Bu meseleyi te'yîd eden bir diğer delil başta Buhârî olmak üzere pek çok hadis kitabında rivayet edilmiş olan "Göz değmesi haktır" hadisidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) göz değmesinin hak olduğunu, yani bunun sabit bir vak'a olduğunu ifade buyurmuş ve göz değmesine karşı tedavi yolları tavsiye etmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu meselelerdeki yasaklamasının mahiyeti hususunda bir bilgi edinmek üzere Müslim'in Avf İbnu Mâlik el-Eşcaî (radıyallâhu anh)'den kaydettiği şu rivayete nazar edebiliriz: "Biz cahaliye devrinde rukye yapardık. Bir ara: "Ey Allah'ın Resûlü, dedik bu hususta ne dersiniz? (Rukye helâl midir, haram mıdır?)" diye sorduk. Şu cevabı verdi:
"Rukyelerinizi bana arzedin (okuyun bir göreyim, neler okuyorsunuz? Şunu bilin ki,) içerisinde şirke delâlet eden bir ifade olmadıkça rukyelerinizde bir mahzur yoktur."[10]

Sihir - Mûcize – Keramet:

Sihir birçok yönüyle âdetin, normalin dışına çıkan (harika) bir hâdise olması sebebiyle aynı mahiyette olan mucize ve keramete benzer. Âlimler, bunların karıştırılmaması için aradaki farkları belirtmeye ehemmiyet verirler. Bu cümleden olarak Mâzirî şöyle der: "Sihir, mûcize ve keramet arasındaki farka gelince, sihir bir kısım sözler ve fiillerin yardımıyla vukua gelir ve sihirbaz arzusuna ulaşır. Keramet buna muhtaç değildir. Kendiliğinden tevafukan husül bulur. Mûcize kerametten tahaddi (meydan okuma) ile ayrılır." İmâmu'l-Harameyn, sihrin fâsık kimselerin elinde vukua geldiğinde âlimlerin icmasını nakleder. Kerâmet fâsığın elinden zâhir olmaz. Bazı âlimler: "Harikulade hadiseyi değerlendirirken bunu hâsıl eden kimsenin haline bakmak gerekir, eğer bu kimse şeriata bağlı haramlardan kaçan biri ise ondan zuhur eden harika keramettir, hali böyle değilse sihirdir, şeytanın yardımı gibi sihir çeşitlerinden biriyle husule gelmiştir" derler. Kurtubî, sihri mucize ve kerametten tefrik sadedinde, onun harikuladeliğini şöyle açıklar: "Sihir, bir sanat hilesidir, bu sanat iktisab edilebilir, yani irâdî gayretle kazanılır. Ne var ki sanattaki incelik sebebiyle herkes bunu elde edemez, nadir kimselere müyesser olur. Bunun özü de, eşyanın husûsiyetlerine (havas) vukuf peyda etmek, terkib şekillerini ve sihrin vakitlerini bilmekten ibarettir. Ekserisi de hakikatı olmayan tahayyülât ve dayanağı olmayan vehimlerden ibarettir. Mahiyetini bilmeyenler nezdinde bunlar pek büyük gözükür, tıpkı, Firavun'un sihirbazları hakkında Cenâb-ı Hakk'ın haber verdiği gibi: "...Sihirbazlar marifetlerini ortaya koyunca insanların gözlerini sihirlediler ve onları ürküttüler, büyük bir sihir yaptılar" (A'raf 116). Bununla birlikte, onların ipleri değnekleri, ip ve değneklik mahiyetlerinden dışarı çıkmamışlardı."
Kurtubî, sonra şunu ilave eder: "Gerçek şu ki, bazı sihir çeşitlerinin kalplere tesir etme hassası vardır, sevgi ve kin uyandırmak, hayır ve şer atmak gibi; bedenlerde de elem ve hastalıklar hasıl etme gibi. Bu çeşit tesirleri kabul edilirse de sihirbazların sihriyle cansızların hayvana çevrilmesi veya hayvanların cansız eşyaya tahvil edilmesi mümkün değildir, böylesi iddialar merduddur."[11]

Sihrin Kapasitesi:

Buraya kadar kaydettiklerimiz, insan üzerinde tesir hâsıl edebilen sihir denen bir gücün varlığını te'yid eder. Kurtubî'den iktibas edilen son paragraf, bu bahsin bir başka meselesine işaret etmektedir: "Sihrin tesir gücü nedir? Sihirle ne gibi tesirler hâsıl edilebilir? Söz gelimi bir eşyanın aynı değiştirilebilir, bir varlık bir başka varlığa inkılâb ettirilebilir mi?"
Bu meseleyi İbnu Hacer'in nakline göre âlimler şöyle cevaplar: "Sihir bir tahyil, bir yanıltmadır, gözbağlamaktan ibarettir" diyenler için eşyanın mâhiyetini sihirle değiştirmek mümkün değildir. "Sihrin bir hakikatı vardır" diyenler için mesele ihtilaflıdır: Sihir sadece mizaca tesir ederek bir nevi hastalık mı hasıl eder, yoksa mesela cansız bir cismin hayvan olması veya aksi nev'inden eşyanın tabiatında tahavvüller hâsıl edebilir mi?
Bu meselede cumhurun ittifak ettiği görüş, öncekidir. Yani sihirle, mizacta bir nevi hastalık hâsıl edilebilir, başka değil. Ancak az sayıda bazı âlimler, ikinci görüşü benimsemiştir. Gerçi Allah'ın kudreti nokta-i nazarında mesele açıktır, her şey olabilir. Fakat fiilî durum nokta-i nazarından, bu münakaşa konusudur. Zîra bu iddiada bulunanlar iddialarına delil getirememişlerdir. Hattâbî bazılarının, sihri tamamen inkar ettiklerini nakleder. Ancak sihri inkar edenler daha ziyade ehl-i bid'a mensuplarıdır.
Bazı âlimler sihirdeki tesirin Kur'an'da Cenâb-ı Hakk'ın zikrettiğinin ötesine geçemeyeceğini söylemiştir. Bu da, "Kadınla kocasının arasını açmaktır." Bu görüşte olanlar: "Zîra, derler sihirle bundan daha ileri tesir elde edilmesi câiz olsaydı, Kur'ân onu da zikrederdi, çünkü Kur'an, bu bahse, sihir mevzuunda mü'minleri ürkütüp caydırmak için yer vermiştir."[12]

Kehânet:

Sadedinde olduğumuz bölümün başlığında kehânet de yer alır. Bu sebeple bir miktar da bundan bahsetmemiz gerekmektedir.
Kehânet, İbnu Hacer'in tarifiyle, "Gaybı bilme iddiasıdır, bir sebebe istinad ederek arzda vukua gelecek bir şeyi haber vermek gibi. Bunun aslı cinlerin meleklerin konuşmasına kulak kabartıp işittiğini kâhinin kulağına ulaştırmasına dayanır." Bu işle uğraşanlara kâhin denir. Kâhin Lisânu'l-Arap'ta "Gelecek, olacak şeyler hakkında haber veren ve sırları bilme iddiasında bulunan kimse" diye tarif edilir. Lisânu'l-Arap şu bilgileri de sunar: "Bunlardan bazıları, kendilerine haber getiren cinnî yardımcılarının olduğunu zannederler. Bazıları, gaybî şeyleri, bir kısım sebeplerin mukaddematı ile bildiklerini zannederler. Bunlara göre, gaybî işlerin bilinmesinde kendileriyle istidlâl edilen bu mukaddimat, soru soran kimsenin söz, fiil ve hâlinden elde edilir. Bu çeşit kimselere daha ziyade arrâf ismi verilmiştir. Bunlar çalınmış veya kaybolmuş bir şeyin yerini vs.'yi bildiğini iddia eden kimselerdir?" Hadiste gelen: "Kim bir kâhine veya arrâfa giderse Muhammed'e indirileni inkâr etmiştir" ifadesi bu mânaya delildir.
Arrâf'a, kâhin dendiği gibi yıldıza bakarak haber verene (müneccim), çakıl yardımıyla gaybı bildirmeye çalışana veya bir başka yola başvurarak ihtiyaçlarını temine çalışana da kâhin denir. el-Câmi'ye göre: "Arap, bir şeyi vukua gelmezden önce îlan eden herkese kâhin demiştir." el-Muhkem'de kâhin, "gayıpla hükmeden" diye tarif edilmiştir.
Ezherî der ki: "Kâhinler Resûlullah'ın gönderilmesinden önce Araplarda pek yaygındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) peygamber olarak gönderilince semâvât şahaplarla korundu, böylece cin ve şeytanların, semaya giderek kulak hırsızlığı yapıp kâhinlere haber getirmeleri önlendi. Böylece kâhinlik ilmi iptal edildi. Allah, kâhinlerin bâtıllarını, Allah'ın içerisinde hakla bâtılı ayırmış bulunduğu Furkan'la ortadan kaldırdı. Cenâb-ı Hakk, ihatasından kâhinlerin âciz kaldıkları gaybî ilimlerden dilediğine, Resûl-i Ekremini (aleyhissalâtu vesselâm) vahiy yoluyla muttalî kıldı. Allah'a hamd olsun ki, artık günümüzde kehânet kalmamıştır.
İbnu Hacer de cahiliye devrinde kehânetin bilhassa Araplar arasında, peygamberliğin inkıtaya uğramış olması sebebiyle pek yaygın olduğunu belirttikten sonra şu açıklamayı dermeyan eder: "Kehânet bir çok çeşitlere ayrılır:
1- Cinden alınan kehânet: Cinler semaya doğru yükselirler, birbirlerine binerek Mele-i âlâ'ya[13] kadar yaklaşırlardı. Öyle ki oradaki kelamı işitirler, işitilen haberi kendinden sonra gelene duyurur, o da kendinden sonrakine duyurur, böylece haber silsile ile en sonda kâhinin kulağına ulaştırılırdı. Kâhin buna kendisinden de birşeyler ilave ederdi. İslâm gelip, Kur'ân inince, sema şeytanlara karşı koruma altına alındı, üzerlerine şihablar gönderildi."
İbnu Hacer, bu noktada Ezherî'den biraz farklı olarak şöyle devam eder: "Cinlerin bu istihbaratlarından, en üsttekinin, kendisine şihab (göktaşı) gelmezden önce hırsızlayıp, alttakine gönderebileceği yarım yamalak mesmuâtın kâhinlere ulaştırılma imkânı bâki kalmıştır. Nitekim buna şu âyet işâret etmektedir: "Meğer ki (içlerinden) bir çalıp çarpanı

olsun. Fakat onu da delip geçen bir alev tâkip etmiştir" (Saffât 10).
İslâm'dan önce kâhinlerin isabetli ihbarları gerçekten fazla idi. Nitekim Şıkk ve Satîh (ismindeki iki meşhur) ve diğer kâhinlerle ilgili haberler bunu te'yîd eder. Ancak İslâm'dan sonra isabetli haberleri pek nâdir denecek kadar azaldı, hatta nerdeyse tamamen müzmahil oldu diyebileceğimiz bir hale düştü, doğruyu Allah bilir."
Görüldüğü üzere İbnu Hacer, cinlerin hâlâ semaya çıkıp haber çalma gayretine düştükleri, nadirattan da olsa, isabetli haberler verebildikleri kanaatindedir, tamamen ortadan kalktığı kanaatinde değil; üstelik buna âyetten de delil göstermektedir.
2- Cinlerin dostlarına haber verdiği kayıplarla ilgili kehânetler: Bunlara, umumiyetle insanlar muttalî olamazlar veya yakın olanlar muttalî olsa bile uzak olanlar muttalî olamazlar.
3- Zan, tahmin ve hads'e (sezgiye) dayanan kehânetler: Bu kehânet, içerisine çokça kizb karışsa da Cenâb-ı Hakk'ın bazı insanlara koyduğu bir kuvve'den ileri gelir.
4- Tecrübe ve âdete dayanan kehânet: Burada vukua gelmiş olandan hareketle, meydana geleceği önceden haber verme mevzubahistir. Bu sonuncu kehânet bir bakıma sihre benzer. Bazıları, bu çeşit kehânette zecr (denilen kuş uçurarak hayra veya şerre alamet yakalama), tark (denen çakıl atma) ve nücûm (denilen yıldızlara bakma) gibi başka yollara da başvurarak kehânetini güçlendirmeye yeltenir.
Şer'an bu kehânet çeşitlerinin hepsi mezmumdur.[14]

Kehânetin Hükmü:

Kehânetle sihrin hükmü birdir. Dînimiz her ikisini de haram etmiştir. Sadedinde olduğumuz bölümün ikinci hadisinde (yani 2238 numaralı hadis) görüleceği üzere kâhine gidip onu tasdik eden kimsenin kırk gün namazının kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Bazı hadislerde ise, kehânetle ilgili vaîd ve tehdidin müeyyidesi tekfirdir. Yani, kehânetle meşgul olmayı Resûlullah iki müeyyideye bağlamaktadır:
1- Namazın kabul edilmemesi.
2- Îmanın kaybedilmesi (tekfir).Allah'a ve âhirete inanan kimseler için her iki tehdid de ciddi bir müeyyidedir. Şunu da kaydedelim ki, bazı hadislerde sihir ve kehânet yanyana zikredilerek aynı müeyyideye bağlanmış ve aralarında tefrik yapılmamıştır. İbnu Mes'ud hadisi olarak Ebû Ya'lâ'nın bir tahrici şöyle: "Kim bir arrâfa veya sihirbaza veya kâhine gider... ise..." [15]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ????? #: ???? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

1. (2237)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim (sihir maksadıyla) bir düğüm vurur sonra da onu üflerse sihir yapmış olur. Kim sihir yaparsa şirke düşer. Kim birşey asarsa, o astığı şeye havale edilir."[16]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde sihir mânasını taşıyan davranışları yasaklamaktadır. Zîra, herhangi bir iplik alıp buna düğüm atıp, sonra da birşeyler okuyup düğüm üzerine üfleme işi sihirbazların amelidir. Şu halde böyle bir davranışta bulunan, sihirbazların yaptığı işi yapmış olmaktadır. Bu ise, şirk ehlinin amelidir. Zîra, faydalı şeylerin celbi ve zararlı şeylerin def'i ancak Allah'tan bilinir, O'ndan istenir. Düğümlere üflemek suretiyle faydalıyı celp veya zararlıyı defetmek düşüncesi, Allah'a inanıp O'na tevekkül eden kimseye yakışmaz, ancak müşriklere yakışır. Hadis şöyle de yorumlanmıştır: "Bu davranışıyla ondan gerçek te'sir olacağına itikad etmişse bu şirk olur." Bazı âlimler: "Maksad şirk-i hafî'dir, zîra tevekkül ve Allah'a itimad terkedilmiş olmaktadır" demiştir.
2- Birşey asma meselesine gelince, bununla büyüklerin veya küçüklerin boyunlarına fayda maksadıyla asılan muska, nazarlık gibi şeyler kastedilmiştir. Zînet için takılan şeyler buraya girmez. Bazı âlimler bundan maksad: "Cahiliye devrinde boncuklardan, vahşi hayvanların tırnak ve kemiklerinden mâmul kolyelerdir" der ve hadiste gelen yasağı oldukça kayıtlar. Bunlara göre, Kur'ân âyetlerinde Allah'ın isimlerinden yazıp asılacak muskalar bu yasağa girmezler. Hatta bunlar câizdir. Nitekim, Abdullah İbnu Amr'ın çocuklara bu çeşit şeyler astığı rivâyet edilmiştir. Bazı âlimler de: "Burada takbih edilen husus faydanın celbine ve zararın def'ine inanılarak yapılan asmadır, değilse teberrük gayesiyle yer verilen asmalarda mahzur yoktur, câizdir" demiştir. Ebû Bekr İbnu'l-Arabî: "Kur'an'(dan bir şeyler yazıp) asmak sünnet yolu değildir, bu husustaki sünnet, asma değil zikirdir" der.
"Kim bir şey asarsa, o astığına havale edilir" ibaresi, Cenâb-ı Hakk'ın yardımından mahrum kalır" mânasında yer verilen bir kinaye olarak da değerlendirilmiştir. [17]

?2? ??? ????????? ??? ??? ???? ?? ??? ????? ????? # ?????:]???? ??????? ????? #: ???? ???? ????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???????[. ????? ???? .

2. (2238)- Safiyye Bintu Ebî Ubeyd, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâklerinden naklen anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir arrâfa (kâhine) gelir, birşeyler sorar ve söylediklerine de (inanıp) onu tasdik ederse, kırk gün namazı kabul edilmez."[18]

AÇIKLAMA:

Arrâf, kâhinlerden biridir, yani gaybı bilme iddiasında bulunan kimse. Böyleleri müneccim, kâhin, arrâf gibi farklı isimlerle yâd edilse de haklarında verilen hüküm aynıdır. Mamafih arrâf, çalınan, kaybolan malların yerini bildiğini söyleyen kimselere de denmiştir. Böylelerine bazan cinci de denir.
Gaybı bilmek Allah'a mahsustur. Bu, âyetlerle te'yid edilen bir hususturr. Öyle ise gaybı bilme iddiası Kur'an'la mübareze gibi ciddî bir mâna taşır. Hal böyle olunca, bir mü'minin ciddi ciddi kâhine uğraması, onu dinleyip inanması, tasdik etmesi hiçbir sûrette îmanı ile bağdaşmaz, mü'minlik edebine uymaz.
Âlimler, arrâfa gidip, onu tasdik edenlerin namazının kabul edilmemesinden maksadı, namazın sevabından mahrum kalması olduğunu belirtirler. Yani, böyle birisi kâfir olmuş değildir. "Kırk gün boyu kıldığı namaz makbul değildir, bunu iâde etmesi gerekir" diye bir hükme varılmamıştır. "Kırk gün boyu, kıldığı namazların sevabından mahrum kalacaktır" demektir. Ulema bu hususta müttefiktir. Nitekim, gasbedilen bir yerde namaz kılmak da mekruhtur, fakat iâdesi gerekmez.
Şunu da belirtelim ki: Kâhine gitmenin müeyyidesi bazı hadislerde namazın kabul edilmemesi ile müeyyideye bağlanırken, bazı hadislerde tekfir ile müeyyideye bağlanmıştır. Bu durum, kâhine gidenlerin iki halde olmalarına hamledilmiştir. Taberânî'nin bir rivâyeti bu iki hâle parmak basar: "Kim bir kâhine uğrar ve onun söylediklerini tasdik ederse Muhammed'e indirilenden berî olur, kim de kâhine gelir ve fakat söylediklerini tasdik etmezse kırk gün namazı kabul edilmez."[19]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ?????? # ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????. ?????? ???? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ???????! ????? ????: ????????? ??? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????????????? ?????? ??????: ????? ????? ??? ????? ??????? ????: ???????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ????? ???Œ???? ?????? ????????? ?????? ??????????? ???????????: ??? ?????? ?????????? ????: ?????????. ????: ?????? ???????? ????: ??????? ??? ?‘?????? ???????????? ???? ????? ????????. ????: ?????????? ????: ?? ?????? ??????????? ??????? ???????? ??????. ????: ??????? ????? ????: ?? ?????? ????????. ???????? # ?? ??????? ???? ?????????? ??? ????????? ???????? ???????? ??????????? ??????. ????? ?????? ??? ????????? ??????. ??????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ?????? ???????????. ?????? ??? ?????? ??????: ?????????????? ???? ?: ????? ???? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ??? ??????? ???? ????????

?????? ??????? ??????? ????? ??????????[. ????? ???????.»???????????« ???????.»?????????????« ?? ???? ?? ?????. ??? ??????.»?????????« ??????? ????????? ?????????? ???? ?????????.»???????????« ??? ?? ??? ???? .

3. (2239)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e (yahudîler tarafından) sihir yapıldı. Öyle ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yapmadığı bir şeyi yaptım vehmine düşüyordu. Bir gün benim yanımda iken Allah'a dua etti, sonra tekrar dua etti. Ve dedi ki:
"Ey Âişe, hissettin mi, sorduğum hususta Allah bana fetva verdi?"
"Hangi hususta Ey Allah'ın Resûlü?" dedim.
"İki kişi bana gelip, biri başucumda, diğeri de ayak tarafımda oturdu. Biri diğerine:
"Bu zatın rahatsızlığı nedir?" dedi. Öbürü:
"Büyüdür!" dedi. Önceki tekrar sordu:
"Kim büyüledi?" Diğeri:
"Lebîd İbnu'l-A'sam adındaki Benî Züreykli bir yahudî" diye cevap verdi. Öbürü:
"Büyüyü neye yaptı?" dedi. Arkadaşı:
"Bir tarakla saç döküntüsüne ve bir de erkek hurma tomurcuğunun içine!" cevabını verdi. Diğeri:
"Pekala, şimdi nerede?" diye sordu. Arkadaşı:
"Zervân kuyusunda!" cevabını verdi."
Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashâbından bir grupla birlikte (radıyallâhu anhüm) kuyuya gitti, ona baktı, kuyunun üzerinde bir hurma vardı. Sonra benim yanıma dönüp:
"Ey Âişe! Allah'a yemin olsun, kuyunun suyu sanki kına ıslatılmış gibi (bulanık) ve (o kuyu ile sulanan) hurma ağaçlarının başları da sanki şeytanların başları gibiydi!" dedi. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü! Onu (kuyudan) çıkardın mı?" diye sordum.
"Hayır" dedi ve ilave etti:
"Bana gelince, Allah bana âfiyet lûtfetti ve şifa verdi. Ben ondan halka bir şer gelmesine sebep olmaktan korktum!"
Resûlullah onun gömülmesini emretti ve yere gömüldü"[20]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise, hicretin yedinci senesinde Medîne'de cereyan etmiştir. Vak'a çeşitli tarîklerden bazı farklı teferruatlarla rivâyet edilmiştir. Sahiheyn dışında başka kaynaklarda da yer alır. Câmi'u'lma'mer'den yapılan mûteber bir rivâyete göre Resûlullah altı ay kadar yapılan bu sihrin tesirinde kalıp ızdırabını çekmiştir.
2 - Ehl-i Bid'aya mensup bazıları bu hadisi inkar etmiş, delil olarak şu mülahazayı ileri sürmüştür. "Bu, peygamberlik makamına uymayacak bir haldir. Resûlullah'ın sihre uğradığını kabul etmek, şeriatına şüphe sokar, bu hususta bütün rivâyetler bâtıldır... Hz. Peygamber'e sihir yapılabileceğini câiz addetmek, getirdiği bütün ahkâma olan itimadı ortadan kaldırır. Çünkü bu durumda, O'nun Cebrâil'i görmediği halde gördüğünü zannetmesi, kendisine vahiy gelmediği halde vahiy geldiğini zannetmesi ihtimal dahiline girer."Mâzirî bu mülahazaların bâtıl ve merdud olduğunu belirtir ve devamla şunu söyler: "Çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın Cenâb-ı Hakk'tan naklettiği meselelerdeki sıdkı hususunda ve tebliğâtında ismete (ilâhî korunmaya) mazhar olduğu hususunda delil ikame edilmiştir. Pek çok mûcize onun tasdik edildiğine kesin delillerdir? Aksine delili tecviz etmek bâtıldır. Ancak asıl gönderiliş gayesinin dışında kalan ve peygamberliği de ilgilendirmeyen bir kısım dünyevî umûra, bir insan olarak Hz. Peygamber dahi mâruzdur, hastalıklar gibi. Öyle ise, herhangi dünyevî bir meselede -O'nun dînî meselelerdeki ismetine rağmen- hakikati olmayan bir zanna düşürülmesi akıldan uzak değildir." Mâzirî ilaveten der ki: "Esasen Resûlullah'ın zanna düşürüldü dendiği husus, bazı rivâyetlere göre "zevceleriyle temasta bulunmadığı halde temasta bulundu" zannına düşmüş olmasıdır. Bu çeşit zanlara rüyada, insanlar sıkça düşer, uyanık halde düşmesi de imkandan uzak değildir."
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelen iki kişiden maksad, iki melektir: Cebrâil ve Mîkâil (aleyhimasselâm). Rivâyetler, baş tarafta duranın Cebrâil, ayak tarafında duranın da Mikâil olduğunu ifade eder.
4- Bazı rivâyetlerde vak'a daha teferruatlı anlatılmıştır. Bunlardan birinde gelen ziyade burada kayda değer: ... hurma tomurcuğunun içerisinde mumdan bir timsal vardı. Bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın timsali idi. Timsâle batırılmış iğneler vardı. Ayrıca üzerine onbir adet düğüm vurulmuş bir de kiriş vardı. Bunun üzerine Cebrâil, Muavvizeteyn suresini indirdi. Bunlardan bir âyet okudukça bir düğüm çözüldü, bir iğne çıkarıldıkça onun elemini hissetti. Bunlar tamamlanınca rahatladı." Bir rivâyette "Cebrâil'in Muavvizeteyn'i getirerek; düğümleri çözdükçe bir ayet okunmasını emrettiği, bunun üzerine Resûlullah'ın okumaya ve çözmeye başladığı; bu iş tamamlanınca bağlardan kurtulmuş gibi rahatlayıp kalktığı" belirtilir.
5- Bazı rivâyetlerde kızıl, bazılarında yeşil olduğu ifade edilen kuyu suyundaki renkliliği, Kurtubî, uzun müddet kalması sebebiyle çirkinleşmesi veya içerisine atılan sihir malzemeleri sebebiyle husûle gelen renk değişikliği ile îzah eder.
6- Kuyu suyundan beslenen ağaçların başlarının şeytan başına teşbihi, çirkinliği ifade içindir. Kur'ân-ı Kerîm'de zakkum ağacının başı da şeytanların başına teşbih edilmiştir. Lügatciler Arap dilinde, bir şeyin çirkinliğini ifade için şeytana nisbet edildiğini belirttiler.
7- Hz. Peygamber'in büyü malzemesini kuyudan çıkarma teklifine "Ben ondan halka bir şer gelmesinden korktum" diye cevap vermiş olması bazı yorumlara sebep olmuştur. Nevevî: "Bu korku ümmetin sihirle meşgul olması, onların bunu öğrenmeye kalkmaları korkusundur; bu, fesat korkusuylu maslahatı terketme bâbına girer" der.
8- Sihirbaza Hz. Peygamber'in ceza vermediği anlaşılmaktadır. Bir rivâyette: "Resûlullah Lebid'i getirtti, o da suçunu itiraf etti, bunun üzerine Efendimiz affetti" denir. Bir rivâyette: "Resûlullah: "Bunu niye yaptın?" diye sormuş, şu cevabı almıştır:
"Para sevgisi sebebiyle!"
Bazı rivâyetlerde Lebid'in ölümle cezalandırıldığı da ifade edilmişse de Kurtubî, Resûlullah'ın, onun katli halinde çıkabilecek fitneyi önlemek veya İslam'a girmekten bazılarını ürkütmemek düşüncesiyle öldürmekten vazgeçmiş olmasının daha makul olduğunu belirtir. Nitekim Resûlullah, halkın: "Muhammed arkadaşlarını öldürüyor" diye dekikodu yapmaması için münâfıkları öldürmekten vazgeçmiştir.
9- Hz. Âişe büyü vak'asını anlatırken mühim bir noktaya dikkat çeker: Resûlullah sıhhatinin bozulduğunu hissedince duayı artırmış, hemen bir tedavi arama cihetine gitmeden dua yoluyla bundan kurtulmak istemiş ve mütemadiyen dua etmiştir. Nevevî rivâyetteki bu açıklamaya dayanarak: "İnsanın başına hoşlanmadığı bir şey geldiği zaman tekrar tekrar dua okumak müstehabtır" hükmünü çıkarır. İbnu Hacer, hadisin bütününden çıkan hükmü şöyle değerlendirir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kıssada hem tefviz (tevekkül ve Allah'a bırakma) ve hem de esbaba teşebbüs olmak üzere her iki metoda da başvurmaktadır. Şöyle ki: Hastalığın bidayetinde işini Allah'a teslim ederek tefviz'de bulundu. Böylece belaya sabrederek ücret almayı düşünmüştü. Sonra rahatsızlık halinin devam ettiğini, (şifayab olmadığını) görünce, bunun devamı halinde ibadetlerini yapamayacak kadar zayıflayacağından korkarak, tedaviye, sonra da duaya yöneldi. Bu makamlardan herbiri, kemâle ermede gayedir.[21]

?4? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ?????????? ??????? ???????. ??????? ????????? ??????? ???? ????? ???? ????????? ????????? ?????? ???? ??????? ?? ????? ????? ???????. ????????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????? ?????. ???????????????? ??????????. ?????? # ???????? ?????? ???? ???????. ????? ???????? ????? ???????????? ??? ????? ?? ???????? ????[. ????? ??????? .

4. (2240)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sihir yapıldı. Bu yüzden günlerce hasta düştü. Sonunda Cebrâil aleyhisselâm gelerek:
"Seni yahudilerden bir adam sihirledi. Yaptığı sihir düğümünü falanca kuyuya attı" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'yi (bu maksadla oraya) gönderdi. Ali (radıyallâhu anh) düğümü oradan çıkarıp çözdü. (Sihir çözülünce) Aleyhissalâtu vesselâm, bağdan kurtulmuş gibi kendine geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu, o yahudîye zikretmedi ve onun yüzünü de hiç görmedi."[22]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/83-84.
[2] A'raf: 7/109-120, Yûnus: 36/81, Şuara: 26/49, Kamer: 54/2.

[3] Erâcîf, urcûfe'nin cem'idir. Urcufe uydurma söz, yalan haber demektir. Çoğunlukla erâcîf diye cemî halde kullanılır.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/84-86.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/86-88.
[6] Beyin yıkama vasıtaları deyince, milli dilin kelimelerinde yapılan oyunlar, korku, zulüm, iş hayatı, tahsil hayatı, tefessüh, kültür vs. pek çok şeyi anlamak gerekir.
[7] Çeşitli vesilelerle belirttik; Kur'ân-ı Kerîm öğrettiği dualarla, bizi yapacağımız mühim işlere yönlendirmek ister. Bu dualar, onları, sadece dilimizle okuyup, neticeyi Allah'tan beklememiz için Kur'an'a girmemiştir. Dualar okunacak, aynı zamanda, o duanın gerçekleşmesi için aklımızın gösterdiği ameller fiilen yapılacak, tedbirler alınacaktır. Sözgelimi sadedinde olduğumuz sûreler propaganda odaklarının şerrinden Allah'a sığınmayı talep etmekle, menfî yayınları önlemek, hayatımıza sokmamak, mukâbil müsbet yayınlar gerçekleştirmek üzere fiiliyata, gayrete geçmeyi emretmiş olmaktadır.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/88-89.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/89.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/89-91.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/91.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/91-92.
[13] Mele-i A'la: En yüce cemaat demektir. Bu tâbir Allah'a yakın olan büyük meleklerin teşkil ettiği yüce cemaati ifâde eder. Bunlara Refik-i a'la dendiği de olmuştur. Allah'ın olmasına hükmettiği işlerin kararı Mele-i A'la'ya iner. Duhân suresinin 4. Âyetinde bu vak'aya işaret buyrulmuştur: "Her hikmetli, her mühim iş orada ayırdedilir." Her ne hususa ait olursa olsun bütün şeriatlerin bu Mele-i A'la'da kararını bulduğu kabul edilmiştir. Şu halde, cinler ve şeytanlar bedenî letâfetleri sebebiyle bu cemaata yaklaşarak bazı haberleri yarım yamalak da olsa kapıp kâhinlere ulaştırabilmektedirler.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/92-94.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/94.
[16] Nesâî, Tahrîm: 19, (7, 112); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/95.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/95.
[18] Müslim, Selâm: 125, (2230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/96.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/96.
[20] Müslimin rivayetinde Hz. Aişe: "Onu yaktırmadın mı?" diye sorar. Buhâri'nin bir rivayetinde "çıkartmadın mı?" şeklindedir. Teysir'de "çıkarmadın mı?" şeklindedir. İmlâ hatasına hükmedemedik. Buhârî, Tıbb: 47, 49, 50, Cizye: 14, Edeb: 56; Müslim, Selâm: 43, (2189); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/97-98.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/98-100.
[22] Nesâî, Tahrîm: 20, (7, 112-113.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/100.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂB TEMENNÎ
TEMENNİ BÖLÜMÜ
Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar
Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar
Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar

KİTÂB TEMENNÎ

TEMENNİ BÖLÜMÜ

Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar

485-Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer b. Rebîa'dan, o Abdurrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim onlara misvakı emrederdim.[1]

Şerh

Allah Resulü (sav) burada bir temennisini bile getirmektedir. Bundan hareketle, hayır işleri ve sâlih amellerle ilgili olarak temennide bulunmanın caiz olduğu söylenebilir.

Hüküm

Dişleri misvaklamak, Allah Resûlü'nün (sav) son anına kadar bırakmadığı sünnetidir.

Ders

Ağız ve diş sağlığının önemi, modern tıp tarafından geç de olsa keşfedilmekte iken Allah Resulü (sav) 14 asır önce ümmetini bu konuda titiz olmaya davet etmiş, ağız kokusunun çirkinliğini her vesilede dile getirmiştir. Bir Müslümanın çirkin bir koku ve yemek artıklarıyla dolu bir ağızla cemaat arasına çıkması, olabilecek en edep dışı davranışlardan sayılmıştır.

Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar

486- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Ebu'l-Ahvas bize Eş'as'tan, o el~ Hsved b. Yezîd'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) Kabe'nin önündeki duvann (Hicr), Beytullah'a dâhil olup olmadığını sordum. "Evet" buyurdu.
"Öyleyse niçin Kabe'ye katmadılar?" dedim.
"Kavminin imkânları yetmedi" buyurdu. "Kapısı niye yüksek?" diye sorduğumda şöyle buyurdu:
Kavmin, dilediklerini içeri koyup dilediklerini de koymamak için böyle yaptı. Keşke kavminin câhiliye dönemiyle ilişkileri -bu kadar-vakin olmasaydı. Çünkü duvarı Kabe'nin içerisine dâhil edip kapısını da yer seviyesine indirmemden dolayı kalplerinin nefret etmesinden korkuyorum.[2]

Şerh

Daha önce Hac bölümünde de geçen bu hadiste Allah Resulü (sav) Kabe'yi Hz. İbrahim'in (as) temelleri üzerine yeniden inşa etmeyi temenni etmektedir. Bunu neden yapmadığı sorulduğunda ise, Müslümanlığın henüz yeni olduğunu ve insanların bunu yanlış anlayabileceklerini söylemiştir. Şu hâlde bazı şeyler temenni edilseler de şartlar el vermediği için ertelenmeleri gerekebilir.

Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar

487- İsmail bize anlatarak dedi ki; Mâük bana Eyyub'dan, o Muham-med'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) iki rekatı kılıp (namazdan) çıktı. Zül-yedeyn O'na: "Ey Allah Resulü! Namaz mı kısaldı, yoksa sen mi unuttun?" diye sordu. Allah Resulü (sav) "Zül-yedeyn doğru mu söyledi?" diye sorunca insanlar "Evet" dediler.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) kalktı ve iki rekat daha kıldırdı sonra selam verip tekbir getirdi, sonra önceki gibi yahut daha uzun bir secdeye kapandı. Sonra kafasını kaldırdı, tekbir getirdi ve önceki secdesi gibi secde etti, sonra kafasını kaldırdı.[3]

Şerh

Namaz bölümünde de geçen bu hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün (sav) dört rekatlık bir namazı, iki rekatta bırakmasından dolayı cemaatten sadece Zül-yedeyn'in O'na hatırlatmada bulunması, temennisi caiz olan fiillerden sayıldığı için bu bölümde zikredilmiştir. Çünkü sehiv ve unutkanlıklardan doğan hataların önüne başka türlü geçmek mümkün olamaz.

---

[1] Bkz. 98 no.luhadis-i şerif
[2] Bkz. 185 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 51 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU AHBÂRU'L-ÂHÂD
HABER-İ VÂHİDLER BÖLÜMÜ
Bâb: Haber-İ Vâhid İle Rivayetin Caiz Oluşu
Bâb: Haber-İ Vâhid İle Rivayetin Caiz Oluşu

KİTÂBU AHBÂRU'L-ÂHÂD

HABER-İ VÂHİDLER BÖLÜMÜ

Bâb: Haber-İ Vâhid İle Rivayetin Caiz Oluşu

488- Züheyr b. Harb bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize kısandan, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, : l:i Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
İki adam Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda davalaştilar.[1]

Şerh

Daha önce de geçen ve şerhedilen bu hadis-i şerifte Allah Resulü -; her iki tarafin da verdiği bilgilerden hareketle karara varmış, bir arW.ı haber-i vâhid ile hüküm tesis etmiştir.
Hadis-i şerif hakkında daha fazla bilgi için bkz. 262 no.lu hadis.
Haber-i vâhid hakkında daha ayrıntı bilgi için Tematik Hadis Usuîc ks-mında yer alan Haber-i Vâhid bölümüne bakılabilir.

Bâb: Haber-İ Vâhid İle Rivayetin Caiz Oluşu

489- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdilîah b. Utbe b. Mesûd'dan, o Ebû Hüreyre'den fra) şunu nakletti:
Biz Allah Resulü (sav) ile mecliste otururken çöl halkından bir adam kalkarak "Ey Allah Resulü! Benim için Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedi. Davalısı kalktı ve: "Doğru söyledi, onun için Allah'ın Kita-bı'yla hüküm ver. Benim de konuşmama müsaade et." Allah Resulü (sav) "Söyle" dedi. Adam anlattı: "Oğlum, bu adamın yanında işçi idi. (Asîf, ücretle çalışan demektir.) Derken bunun hanımı ile zina etti. Bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasınclan ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası " gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canın» elimde tutan Allah'a andolsun ki. Aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Carîye ve koyun fidyesine gelince onlan geri verin. Oğluna yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası uygulanacak. Sen ey Üneys! Bu adamın hanımına git, eğer itiraf ederse recm cezasını uygula.
Üneys kadının yanına gitti ve suçunu itiraf etmesi üzerine onu recmetti.[2]

Şerh

Bu hadis, üstte geçen hadis ile aynı konu ve hükme sahip olup 262 no ile geçen hadis-i şerifin altında şerhedilmiştir.
Sonuç olarak çıkan hükme göre belli şartlarda haber-i vâhid ile amel etmek caiz görülmüştür.
Muhaddisler, bu ve benzeri rivayetlerden hareket ederek haber-i vahidi rivayet etmeyi caiz görmüşlerdir.

---

[1] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ŞİRKET BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA

ŞİRKET BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Şirket, lügat olarak ihtilât (karışma) demektir. İbnu Hacer, bunu şer'î bir ıstılah olarak: "İki veya daha fazla kimsenin, kâr gayesiyle kendi ihtiyarlarıyla, hasıl ettikleri ihtilat ve beraberliktir" diye tarif eder. Bu beraberlik beşerî hayatın bir gereğidir. İnsanlar her devirde sermaye ve emeklerini birleştirerek ticârî şirketler kurma ihtiyacını duymuşlardır. Ferdî kaldığı zaman zayıf kalan sermayeler bir araya gelince büyük güç kazanır ve daha büyük iş yapmaya zemin hazırlar. Millî ve ümmetî terakki, belli bir ölçüde millet ve ümmet ferdlerinin bir araya gelebilme, şirketleşebilme ve böylece büyük işlere girişebilme kapasitesine bağlıdır. Öyle işler vardır ki, ferdî teşebbüsü aşar ve bu yüzden o işin millete mal edilmesi, o tekniğin yerli olarak îmâli imkansız olur. Keza, bazen öyle işler, teknikler çıkar ki, devletler de tek başına hakkından gelemeyebilirler. Bu çeşit işlerde de devletlerin şirketleşmesi gerekir. Günümüzde feza araştırmalarını tek başına yürütebilen devletler nadirdir. Nitekim bu işte geri kalmak istemeyen ve fakat tek başına güç yetiremeyen Batı Avrupa devletleri, aralarında şirketleşmişlerdir. Uçak sanayiinden harp sanayiine, atom sanayiinden feza araştırmalarına varıncaya kadar asra ayak uydurmada aşılması gereken pek çok sahada İslam devletleri işbirliğine gitmek zorundadır.
Yüce dînimiz, beşerî hayattaki ehemmiyetine binaen şirket meselesine de yer vermiş, bunun sağlıklı, istikametli yürümesi için pek çok tavsiyelerde bulunmuş, prensipler vaz'etmiştir. Şu halde bu bölümde, Resûlullah'ın şirket meselesine temas eden bir kısım hadislerin göreceğiz.[1]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??????? ????? ????? ???? ??????? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ???????? ???? ??????????[. ????? ??? ????.???? ????: »??????? ???????????« .

1. (2299)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Zülcelâl hazretleri buyurdu ki: "Biri diğerine ihanet etmediği müddetçe iki ortağın üçüncüsü ben olurum. Biri arkadaşına ihanet etti mi ben aralarından çekilirim."[2]
Rezîn şunu ilave etmiştir: "... şeytan gelir."[3]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), şirketlerin devam edebilmesi ve kârlı olabilmesi için birinci şart olarak, ortakların birbirlerine karşı dürüst olmalarını nazar-ı dikkate arzetmektedir. Bunu, şirkete Allah'ın da bir ortak olarak katılması olarak ifade buyurmuştur. Bir şirkete Cenâb-ı Hakk'ın ortak olması, hıfz ve berekette yardımcı olması, muâmelelerinde hayır ve rızk vermesidir.
2- Allah'ın aralarından çekilmesi de ilâhî hıfzın onlardan uzaklaşmasıyla, bereketin yok olmasını ifade eder. Elbette bereketin kalkıp kârın kesildiği şirket devam edemez.
3- Şeytanın gelmesi, Allah'ın yerini alarak aralarında üçüncü şahıs olması demektir. Şeytanın girdiği iş, elbette her çeşit hayırdan uzaklaşacaktır. Tîbî merhum demiştir ki: "Şirket birden fazla kimsenin mallarının, temyiz edilemeyecek derecede birbirine karışmasıdır. Allah'ın onlara iştirak etmesi bir istiâredir. Allah Teâlâ hazretleri sanki bereket, fazl ve kârı, karıştırılmış mal menzilesinde tutmuş, böylece kendisini üçüncü ortak olarak tesmiye etmiştir. Şeytanın hıyanetini ve bereketi kaldırmasını da mahlut (karışan şey) menzilesinde tutmuş ve onu ortakların üçüncü ferdi kılmıştır..."
Bu hadis, mü'minleri şirketleşmeye teşvik etmektedir. Zîra, münferide vaad edilmeyen bereket, şirkete Allah'ın bir lütfu olarak nasib kılınmıştır.
Şirketleri imtiyazlı kılan durum şöyle de açıklanabilir: Şirkete mensup her ferd, arkadaşının yardımcısı durumundadır. Öte yandan, hadisler bildirmiştir ki, Cenâb-ı Hakk müslüman kardeşinin yardımında oldukça kişiye yardım etmektedir.[4]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ???? ?????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????????? ?????? ????? ???? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2300)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben, Ammar ve Sa'd, üçümüz Bedir'de nasibimize düşecek ganimette ortak olduk. Derken Sa'd, iki esirle geldi, Ammâr ve ben ise hiçbirşey getiremedik."[5]

?3? ??? ???? ?? ???? ?? ??? ???????? ?? ????:]????? ???? ??????? ????????? #? ?????????? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????? #? ????????? ??? ????? ??????: ?????????? ??????: ???? ???????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????????????? ?????? ??????? ???? ??????? ???????????? ??? ??????? ??? ????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???? ??????? ????? ??????????? ?????????? ?????????? ????? ???????? # ???? ????? ???? ????????????? ?????????????? ?????????? ?????? ???????????? ????? ???? ?????????? ????? ??? ??????????[. ????? ???????.

3. (2301)- Zühre İbnu Ma'bed, ceddi Abdullah İbnu Hişam'dan naklen anlatıyor: "Abdullah Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmüş idi. Annesi Zeyneb Bintu Humeyd onu (Abdullah'ı) Resûlullah'a götürüp şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resûlü; bundan biat al!" Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz:
"O henüz küçük!" deyip başını okşadı, bereketle dua etti.
Onu (Zühre İbnu Ma'bed'i) ceddi Abdullah İbnu Hişam çarşıya çıkarır, yiyecek satın alırdı. Bir gün, ona İbnu Ömer'le, İbnu'z-Zübeyr (radıyallâhu anhümâ) rastladılar:
"(Satın aldıklarına) bizi de ortak kıl, zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sana bereketle dua buyurdu!" dediler. O, (bu teklifi kabul ederek) onları ortak yaptı.
(Abdullah İbnu Hişam o duanın bereketine) bazan bir deve yükü kâr ederdi de olduğu gibi eve gönderirdi."[6]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in duasıyla hasıl olan bereket mucizesine bir örnek sunmaktadır. Hadisin sonunda, bazan devenin, kendi mislince kâr ettiği belirtilmektedir. Bu bir bakıma yüzde yüz kâr demektir. İbnu Hacer bunu istiğrabla karşılayacakları ikna edici -aynı şekilde Efendimiz'in bereket duasına mazhar olan- Urvetu'l-Bârikî ile alakalı bir örnek kaydeder: Urve, ticaret kasdıyla pazara indiği zaman bir defada 40 bin (dirhem) kazanabilmektedir. Zîra o da, Resûlullah'ın bereket duasına mazhar olmuştur. O'nun dua alma vesilesi şöyledir: "Resûlullah'ın bereket duasına mazhar olmuştur. O'nun dua alma vesilesi şöyledir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine bir dînar vererek bir kurbanlık almaya gönderir. Urve onunla iki kurbanlık alır, birini bir dînara tekrar satar. Resûlullah'a gelince hem dînarını verir ve hem de bir kurbanlık. İşte bunun üzerine Efendimiz berekete mazhar olması için dua ediverir.
2- Bu rivayetten şu fevâid çıkarılır:
* Çocukların başı okşanır.
* Büluğa ermeyenlerle biat yapılmaz.

* Geçimlik aramak (ticaret etmek) kasdıyla çarşı ve pazara uğranılır.
* Nerede olursa olsun bereket aranır.
* Helâl şeylerde bile bollukta kerâhet olduğunu söyleyen aşırılara (zahidlere) reddiye var.
* Resûlullah'tan herhangi bir şeyi hatırlayabilen çocuğun sahabeliğine hükmedilir (Bu husus ihtilaflıdır).
* Kadınlar çocuklarını çeşitli vesilelerle Resûlullah'a götürmüşlerdir.
* Ticaret talebi ve ortaklık müracaatı meşrudur.
* Resûlullah'ın duasına icâbet-i İlâhî nev'inden bir mucize örneği mevcuttur.
* Bazı âlimler; "Seni ortak yaptım" şeklinde mutlak bırakılan ifadenin yarı yarıya ortaklık hakkı tanıdığını belirtirler.[7]

?4? ??? ?????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???????? # ?????????? ????????? ?????? ???????????????? ?????? #: ???? ?????????? ????? ???????: ???????? ?????? ????? ????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ?????? ? ???????? ??? ????????[. ????? ??? ????.»??????????«: ????????. »??????????????«: ???????? .

4. (2302)- Saib İbnu Ebî's-Sâib (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim. Beni O'na zikredip hakkımda medh u senada bulun(arak tanıt)maya başladılar. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz:
"Ben onu sizden iyi tanırım!" buyurdu. Ben (hemen atılıp):
"Annem, babam sana kurban olsun dedim, doğru söyledin, zîra sen benim ticaret ortağım idin, sen ne iyi ortaktın, ne itham görmüştüm, ne de münakaşa yapmıştık!"[8]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ortaklık yaptığını belirten es-Sâib İbnu Ebî's-Sâib (radıyallâhu anh), Resûlullah'a henüz peygamberlik gelmezden önce, Mekke'de ticaret ortağı idi. Gerçi Resûlullah'ın ortağı hususunda ihtilaf edilmiştir, bu zikri geçen Sâib mi, babası mı, Kays İbnu's-Sâib mi, başkası mı vs. Burada adı geçen Sâib hakkında da ulema arasında bazı ihtilaflar olmuştur. Bunların, isim benzerliğinden hasıl olan iltibaslara mebnî olması muhtemeldir.
2- Hadisten ulema, münakaşanın mekruh olduğuna dair hüküm çıkarmıştır. Nitekim Ebû Dâvud, bu hadisi Münakaşanın Mekruh Olduğuna Dair ismini verdiği bir bâbta zikreder.
3- Ticârî ortaklığın insanı tanımada iyi bir imkan olduğu, insan hakkında bu kanaldan elde edilen bilginin daha mûteber olacağı da anlaşılmaktadır.
4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın peygamberlikten önceki hayatı da bizim için sünnettir, örnektir. Zîra o zaman da ilâhî ismete (korumaya) mazhar idi. [9]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/174.
[2] Ebû Dâvud, Büyû: 27, (3383).
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/174-175.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/175.
[5] Ebû Dâvud, Büyû: 30, (3388); Nesâî, Büyû: 109, (7, 319); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/175.
[6] Buhârî, Şirket: 13, Daavât: 31, Ahkâm: 46; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/176.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/176-177.
[8] Ebû Dâvud, Edeb: 20, (4836); İbnu Mâce, Ticârât: 63, (2287); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/177.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/177-178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KÎTÂBİ VE'S-SÜNNET
KİTAB VE SÜNNETE SARILMA BÖLÜMÜ
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sünnetine Sarılmak
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sünnetine Sarılmak
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Zikredip Teşvik Ettiği Hususlar
Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Zikredip Teşvik Ettiği Hususlar

KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KÎTÂBİ VE'S-SÜNNET

KİTAB VE SÜNNETE SARILMA BÖLÜMÜ

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sünnetine Sarılmak

490- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) meclisinde oturuyorduk... Buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitâbı'na göre hüküm vereceğim.[1]

Şerh

Daha önce muhtelif bölümlerde geçen ve şerhedilen bu hadis-i şerifin burada zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) Kitâbullah'a göre hükmedeceğini beyan etmesidir,
Kitab ve Sünnete sarılmanın gerekliliği konusunda bir çok ayet-i kerime ve hadis-i şerif mevcuttur. Bunlardan "Allah'a ve Resûl'e itaat edin" (Nisa, 59) ayeti ile "Size iki şey bırakıyorum; onlara sarıldıkça sapmazsınız: Allah'ın Kitabı ve Sünnetim" (Müslim, Fezâilu's-sahabe, 37) hadisi ilk anda akla gelen naslardır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sünnetine Sarılmak

491- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -Medine halkına dua ederek- şöyle dedi: AHahım! Onların ölçeklerine bereket ver, sâ'lerine ve müdlerine bereket ver![2]

Şerh

Bu hadis-i şerif de daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmiştir.(Bkz. 271 no.lu hadis) Medine halkı için dua etmesi, onların da sünnetinin mümessilerri olduğunu beyan içindir. Gerçekten de İslamî ilimlerde Medine ekolü ile Küfe ekolünden bahsedilebilir. İmam Mâlik'in başını çektiği Medine Ekolünün ayırt edici özelliği Allah Resulü'nün sünnetine ve O'nun uygulamalarına bağlılıklarıdır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Zikredip Teşvik Ettiği Hususlar

492- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana el-Muttalib'in azatlısı Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Uhud dağı kendisine göründüğünde Allah Resulü (sav) şöyle dedi: Bu öyle bir dağdır ki o bizi sever, biz onu severiz. Allahım! İbrahim Mekke'yi harem kıldı. Ben de bu şehrin iki yakası arasını harem kihyorum.[3]

Şerh

Daha önce geçen fe şerhi yapılan bu hadis-i şerifte Allah Resulü (sav) Medine hareminin sınırlarını çizmekte ve buranın da Mekke Haremi gibi saygı görmesini istemekte, ümmetine bunu tavsiye etmektedir.
Medine hareminin sınırları ve buranın Mekke hareminden farkları konusu daha Önce etraflıca ele alınmıştır.(Bkz. 291 no.lu hadis-i şerif)

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Zikredip Teşvik Ettiği Hususlar

493- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: Abdüla'lâ bize Hişâm b. Hassân'dan, o Hişâm b. Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Şu kazan, ben ve Allah Resulü (sav) için konur, onda birlikte (yıkanmaya) başlardık.[4]

Şerh

Abdüla'Iâ" b. Abdüla'iâ es-Sâmî el-Basrî'dir. Temizlik bölümünde hadise yer verilmiş ve şerhi yapılmıştı. Burada zikredilme sebebi ise, eşlerin birlikte yıkanmalarının teşvik edilmesinden dolayıdır.

---

[1] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 271 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 291 no.lu hadis-İ şerif.
[4] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, İtikaf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678' 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220^ 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568,' 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741,1015, 1019, 1040

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ŞİİR BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA

ŞİİR BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Şiir, insanlar üzerinde tesir hâsıl eden bir beyan çeşididir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Beyanda sihir vardır" sözü belli ölçüde şiire de şâmildir. Mamafih, göreceğimiz üzere Resûlullah, şiiri müstakil olarak da ele alacak ve onda "hikmet" olduğunu belirtecektir.
Cahiliye döneminde, en az sihirbazlar kadar şâirlerin de cemiyet üzerinde müessiriyetleri vardı. Bu tesir iyiliğe olduğu kadar kötülüğe de âit idi ve kötü yönü ağır basıyordu. Nitekim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) peygamberlikle ilgili, âdete muhalif ilk vak'alar ve ilk başkalıklarla karşılaştığı sıralarda bir korku geçirmiştir. Bazı rivâyetler Efendimizin bu korkusunu şâir mi oluyorum? diye ifade ettiğini belirtir. Şâir olmaktan korkup endişe duyması, o devirde bu zümrenin -en azından Resûlullah nazarında- pek iyi karşılanmadığını gösterir. Müşriklerin Hz. Peygamber'i: "O bir şâirdir" diye itham etmeleri de bir küçümseme, bir kötüleme ifade eder. Kur'ân-ı Kerîm bu iddiayı muhtelif ayetlerde cevaplandırarak Resûlullah'ın şâir, vahyin de şiir olmadığını belirtir. [Yâsîn 69, Enbiya 21, Saffât 36, Tûr 30, Hâkka 41.] Kur'ân-ı Kerîm Şuarâ yani şâirler ismini taşıyan bir sûrede şâirlere ayırdığı husûsî bir pasajda onları, "yapmadıklarını söylemek"le karalar: "Şâirlere ancak azgınlar uyar. Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıklarını yaptık dediklerini görmez misin? Ancak inanıp faydalı iş yapanlar, Allah'ı çok zikredenler ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadır..." (Şuarâ 224-227).
Şu halde, şiir bir kalemde geçilecek bir bahis değildir. Kur'ân-ı Kerîm olsun, Resûlullah olsun şiir bahsine geniş ve mükerrer yer vermişlerdir. Bilhassa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın İslâm'ı tebliğ ederken şiir ve şâir vak'ası'nı küçümsememiş olduğu dikkat çekicidir. Bir taraftan müşrik şâirlerle mücadele etmiş, bir taraftan da mü'min şâirleri teşvik etmiş, korumuş iltifatlarda bulunmuştur:
* Mü'minleri hicvedip, müşrikleri tahrik eden şiirler yazan meşhur yahudî şâiri Ka'bu'l-Eşref'i öldürtmüştür.
* Bedir esirlerini fidye-i necatla serbest bırakıp ve hatta bazılarını bedelsiz affederken, Resûlullah'a hicviyeler yazarak müslümanları rencide eden Ukbe İbnu Ebî Muayt ile İranlılar üzerine düzdüğü hikayelerin Kur'ân'dan üstün olduğu iddiasını yayan Nadr İbnu'l-Hâris'i daha Medine'ye varmadan yarı yolda derhal idam ettirmiştir.
* Amr İbnu Abdillah İbnu Umayr da Bedir esirleri arasında idi. Bir daha İslâm aleyhine şiir yazmayacağına dair söz vererek hayatını bağışlaması için Resûlullah'a yalvardı. Efendimiz onun yetim kalacak beş adet kız çocuklarını da düşünerek bağışladı. Ancak hürriyete kavuşunca tekrar İslam aleyhinde şiirler söylemeye başladı ve Uhud'a katıldı. İkinci sefer esir düşünce, kurtulmak için yaptığı ricaları: "Müslüman bir yılana kendini iki sefer sokturmaz" diye geri çevirerek idam ettirdi.
* Hâris İbnu Süveyd, müslümanları tahkir edici şiirleri sebebiyle öldürülünce, Ebû Afak bunun intikamını almak için Resûlullah'a karşı hicviye yazmıştı. Efendimiz: "Bu habisten bizi kim kurtaracak?" diyerek öldürülmesine işaret buyurdular ve derhal infaz edildi.
* Ebû Afak'ın ölümüne tahammül edemeyen Esma Bintu Mervân, İslâm'a karşı alay dolu bir şiir yazdı. Onun sözleri Resûlullah'a ulaşınca: "Bunun cezalandıracak kimse kalmadı mı?" buyurdu. Umayr İbnu Adiyy o günün gecesinde, kadının cezasını verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah"a ve Resûlüne yardım ettiniz" iltifatında bulundular.
* Mekke Fethi'nde herkes affedilirken "Kâbe'nin örtüsünde sarılı olarak bile bulunsa öldürülmesi" emredilen on kişiden üçü de şâir idi: Bunlardan biri Abdullah İbnu Hatal'dır. Bu, önceleri müslüman olup Medîne' ye yerleşti ise de bilahare irtidad edip Mekke'ye kaçtı ve Resûlullah aleyhinde şiirler düzdü. Bunun şiirlerini, çalgı aletleri refakatinde Fertânâ ve Karîba adında şarkıcı iki köle, Habeşî bir beste ile söyleyip Mekkelileri eğlendiriyorlardı. İşte bu üç şahış Fetih günü af dışı tutuldular.
* Nesâî'nin bir rivayetinden anlaşılacağı üzere Resûlullah'a hakaret eden şâir bir köleyi, bu davranışı sebebiyle, izin almadan, anında öldüren âmâ efendisini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) muaheze etmez, takdir ve iltifatlarda bulunur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şiir ve şâir karşısındaki gerçek tavrını anlamak için müslüman şâirlere karşı davranışını da kısaca hatırlatmamız lazımdır.
Hemen belirtelim ki, onları da himaye ve taltif etmiş, öbürlerine cevap vermeye, müslümanların morallerini takviye edecek şiirler yazmaya teşvik etmiştir. Etrafından ayırmadığı üç meşhur şâiri vardır: Hassan İbnu Sabit, Abdullah İbnu Ravâha, Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anhüm).
İhtiyaç hâsıl oldukça bunları çağırıp: "Kureyş'e karşı hicviyelerinizi fırlatın. Zîra sizin şiirleriniz onlar üzerinde ok yarasından daha ağır yaralar açmakta!" derdi.
Bunlardan Hassan (radıyallâhu anh)'ın baş şâir mesabesinde Efendimiz yanında ayrı bir yeri vardır. Onu her çağrısında: "Ey Hassan Resûlullah adına onlara cevap ver!" der, Rûhu'l-Kudüs'le kendine yardım etmesi için Allah'a dua ederdi. Zaman zaman Hassan'a: "Sen Allah ve Resûlü için onları hicvettikçe Rûhu'l-Kudüs seni takviye etmektedir, yardımcındır" diyerek onu teşvik ve taltif buyurmuşlardır. Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) der ki: "Bir defasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ka'b İbnu Mâlik'in hicviyesini yeterli bulmayarak Hassan'ı çağırdı. Hassan huzur-u risâlet penâhiye girince: "Nihayet düşmanını diliyle(13) yere seren arslanı çağırma ânı gelmiş" diye (sonradan çağırılmış olmanın serzenişini de ifade ederek) böbürlenir, dilini dışarı çıkarıp ağzının etrafında şöyle bir çevirir. Ve sözüne devamla:
"Seni hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun onları dilimle, deri parçalar gibi parçalayacağım!" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ağır ol! Ebû Bekir Kureyş'in nesebini senden daha iyi bilir. (Ondan istifade et, biliyorsun ben de Kureyşliyim), onlar arasında nesebim var (hicivlerinden bana da zarar gelmesin. Bu maksadla Ebû Bekir teferru-âtlı bilgi verip) beni onlardan ayırıncaya kadar şiir yazmada acele etme!" dedi. Hassan ona, (Ebû Bekir'e) yaklaşıp tekrar geri çekildi ve: "Ey Allah'ın Resûlü o bana nesebini tanıttı. Seni hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun, seni onlardan, tereyağından kıl çeker gibi çekip alacağım" dedi."
Hz. Peygamber için şiir, iyiye de kötüye de kullanılabilecek bir silahtı. "Mü'min bedeni ve malı ile olduğu kadar diliyle de cihad etmekle mükellefti." Hassan'a Kureyza yahudîleriyle mücadele sırasında onları hicvetmesini emretti ve: "Cebrail (aleyhisselâm) seninle birliktedir" diyerek cesaretini artırdı. Bedir savaşı önce her iki tarafın şiir atışmasıyla başlar. İbnu Hişam yirmi sayfayı geçen bu şiirleri kaydeder.
Bir kısım rivayetler -görüleceği üzere- Resûlullah'ın zaman zaman bazı beyitleri bizzat inşad buyurduğunu, bazı güzel şiirlerin okunmasını arzu ettiğini gösterir.
Sözümüzü hülasa edelim: Şiir bahsi şeriatimizde müstakil bir bahis teşkil eder. Onun kullanılışını disiplin altına alan çok sayıda hadis vârid olmuştur. Resûlullah [1] bâtıl ve hevâ adına olan şiirleri reddederken Hakk yolunda edeb adına olan şiirleri övmüş ve şâirlerini taltif buyurmuş, teşvik etmiştir. İslam âlimleri, buna bağlı olarak bazen lehinde, bazen aleyhinde şiir hakkında beyanlarda bulunmuşlardır. Sadedinde olduğumuz bahiste, bu dalda vârid olan hadislerden bir kısmını göreceğiz.[2]

?1? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ???? ????????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? .

1. (2303)- Übey İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Şiirde hikmet vardır"*[3]

?2? ??? ????? ?? ?? ??? ????:]????? ??????????? ??? ????????? # ????????? ????????? ???????? ?????? # ???? ???? ?????????? ???????? ?????? ???? ???????? ????????[.

2. (2304)- Ebû Dâvud'da İbnu Abbâs (radıyalâhu anhümâ)'dan yapılan bir rivayet şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir bedevî geldi. (Dikkat çekici bir üslubla) konuşmaya başladı. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm):
"Şurası muhakkak ki beyanda sihir vardır, şurası da muhakkak ki şiirde de hikmetler vardır" buyurdu."[4]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın güzel ve faydalı şiirler karşısındaki müsbet ve senakâr olan tavrına şehadet etmektedir.
2- Hikmet: Doğru, hakka mutâbık olan söz mânasına gelir. Aslen men etmek mânasında olduğu da söylenmiştir. Hadis, şiirde kişiyi sefahet ve kötülüklerden men eden faydalı bir söz olduğunu ifade eder. Resûlullah bir başka hadislerinde: "Şurası muhakkak ki, beyanda sihir vardır, ilimde cehalet, şiirde de hikmetler ve sözde de tatsızlık[5] vardır" buyurmuştur. Sa'sa'a İbnu Suhân bu hadisi şöyle açıklar: "Resûlullah doğru söylemiştir. Beyanda sihir vardır cümlesine gelince: "Üzerinde başkasının hakkı bulunan bir kimse, hak sahibinden daha belâgatlıdır, beyanıyla herkesi teshir ederek kendini haklı gösterebilir. "İlimde cehalet vardır" cümlesine gelince: Âlim bilmediği hususta tekellüfe girerek cehaletini ortaya kor. "Şiirde hikmetler vardır" sözüne gelince: Bununla, insanların ibret aldığı mev'ize ve meseleler kastedilmiştir. "Sözde tatsızlık vardır" sözü de kelamını onu

istemeyene arzetmendir."
3- Taberî: "Bu hadis, mutlak şekilde şiiri mekruh addederek, İbnu Mes'ud'un: "Şiir şeytanın mezâmiri (çalgıları)dır" sözüyle ihticac edenleri reddeder" der. Taberî, şiiri mutlak şekilde reddedenlerin gösterdikleri bir başka rivayetin de vâhi (çok zayıf) olduğunu belirtir. O rivayet, merfu olarak Ebû Ümâme'den yapılmıştır: "İblis yeryüzüne indirildiği zaman: "Yâ Rabbi bana bir Kur'ân ver" diye dua etti. Cenâb-ı Hakk: "Senin Kur'ân'ın şiirdir" dedi."[6]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? #: '?? ?????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ???? ??? ????????? ???????[. ????? ?????? ? ???????.??? ???? ????? ?? ???????:]??????? ??????? # ??????? ??? ?????? ??????? ????????? ????? #: ?????? ???????????? ??? ????????? ????????????[. ???? ????.»?????????« ?????? ???? ???? ?? ????? ??????.????? »????????« ????? .

3. (2305)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden birinin içine onu bozacak irin dolması, şiir dolmasından hayırlıdır."[7]
el-Hudrî'den Müslim'in kaydettiği bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yürümekte iken karşısına şiir inşad eden bir şâir çıktı. Efendimiz: "Şeytanı tutun" veya "Şeytanı yakalayın" diye emretti.[8]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis şiir ezberlemeyi zemmetmektedir. Bunu karına irin dolmasıyla kıyaslamak suretiyle ifade etmektedir. Müslim'in bir rivayetinde bu hadisin vürud sebebi de zikredilir: "Resûlullah'la birlikte Arc karyesinde yürürken şiir inşad eden bir şâir karşımıza çıkmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Şu şeytanı yakalayın -veya şu şeytanı tutun- kişinin karnına irin dolması kendisi için, şiir dolmasından hayırlıdır" buyurdu." Burada şiire zemm mutlaktır. Yani az olmuş çok olmuş, muhtevaca hayır olmuş, şer olmuş ayırım yapılmamış, hepsi toptan zemmedilmiştir. Şiir karşısında böyle bir tavır, başka rivayetlere aykırıdır. Ulema bu hususta ihtilaf eder. Cumhur, iyi ve kötü şiiri ayırır, zemmi "şiirin kişiye galebe çalmış olmasıyla veya şiirin mezmum (kötü) olmasıyla veya o kimsenin kâfir olmasıyla" îzah eder. Sadedinde olduğumuz bu şiir de te'vil edilmiş, zemmin mutlak değil, mukayyed olduğuna dikkat çekilmiştir. Yani, "Kişinin, içini tamamiyle şiirle doldurup birbaşka şeye yer vermemesi halinde zemm vâki olmaktadır" denmiştir. Bu anlayışta olanlar için, Buhârî'nin bu hadisi kaydettiği bâb'ın başlığı, hadisteki "kayd"ı anlamamıza yardım eder: "İnsan üzerine şiirin galebe çalarak zikrullah ve ilme mâni olduğu zaman mekruh olması bâbı." Öyleyse şiir karşısında ifade edilen kerâhet bu hususta düşülecek aşırılıkla ilgilidir. Öyleyse bir kalbe zikrullah ve ilim galebe çalarsa, mezmum olmayan şiirin de varlığı, kalbin şiirle dolmasını ifade etmez. İbnu Ebî Cemre, "karnın dolması" mefhumuyla, sadece kalbi vacib ve müstehap olan vazifeleri unutturacak kadar kendisiyle meşgul eden mezmum şiirlerin kastedildiğini anlamaz; sözgelimi seci'li söz, sihir vs. gibi kalbin katılaşıp Allah'tan uzaklaşmasına, itikadında bir kısım şekk ve vesveselerini doğmasına, insanların birbirlerine karşı soğuma, küsüşme, kin ve buğzlarına sebep olan herçeşit bilgi ve kültürü de ilave eder. Hadisin mefhumuna İbnu Ebî Cemre'nin kazandırdığı bu vüs'at zamanımız insanının her çeşit dînî havadan koparılıp maneviyattan uzaklaştırılması için -görünmez güç komitelerce- şuurlu ve sistemli şekilde yürütülen bazan san'at, bazan spor, bazan folklör, bazan politika, bazan dedikodu, kehanet, yıldız falı, fütirizm, magazin, bilmece- bulmaca vs. vs. meşguliyetlerini hatıra getirmektedir. Zîra bu meşguliyetler, cüz'i sayıda ferdler için bir mâna ifade etse de kâhir ekseriyet için abesle iştigalden, Allah'la arasına kurulmuş "şeytan tuzağı"ndan öte bir mâna taşımaz. İbnu Ebî Cemre gibi: "Kalbin irinle doldurulması bunlarla doldurulmasından hayırlıdır" demek hadisin ruhuna muvafik düşer.
2- Bu hadiste, şiiri zemmederken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şiddetli ve mübalağalı bir üsluba başvurduğu dikkat çekici bir hususdur. "Mübalağalı" diyoruz, çünkü müteakip rivayetlerde görüleceği üzere, Efendimiz'in şiir karşısındaki tavrı her seferinde buradaki gibi sert değildir, bilakis şiire yer vermiştir. İbnu Hacer bu sertliği Hz. Peygamber'in muhataplarında görülen aşırı şiir düşkünlüğüyle îzah eder ve: "Çünkü hitabettiği kimseler, şiire son derece kıymet veren, fazlaca teveccüh edip onunla çokça meşgul olan kimselerdi. Bu yüzden, Kur'an'a ve zikrullah'a ve ibadete yönelmeleri için onları şiirden zecretti..." der.
Bunlara, emredilen kadar yer verdikten sonra başka şeyle (mezmum cinsinden olmamak şartıyla) meşgul olmanın zarar vermeyeceğini ilave eder.
3- Arc, Mu'cemu'l-Büldân'da belirtildiği üzere Tâif'e bağlı karyelerden biri olup Medîne'ye 78 mil mesafededir.[9]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? # ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ?? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ??? ????????? ???? ????? ????? # ?????? ???????: ???? ?????? ????????? ????????? ??????? ????????? ??? ???????? ??? ??????? ???? ????? ?????? #[. ????? ??????? ???? ???? ????????.»????????????« ????????.»????????????« ???????.»??????? ?????????« ?? ????? ???? ???? .

4. (2306)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şâir Hassan İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) için mescide hususî bir minber koymuştu. Hassan, orada kurulup mufâhara yapar veya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hasımlarına karşı müdafaa ederdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah (c.c.) Hassan'ı, Resûlullah'ı müdafaa ettiği veya onun adına mufâhara yaptığı müddetçe Rûhu'l-Kudüs'le takviye etmektedir" derdi.".[10]

AÇIKLAMA:

1 - Bu hadis Buhârî'de buradaki şekliyle mevcut değildir. Ancak "Müşrikleri hicvetme" bâbında buna yakın bir mânada rivayet gelmiştir. Bu rivayet 2313 numarada kaydedileceği için buraya almadık.
2- Bu ve bundan sonra gelecek bir kısım rivayetler, şiirin lehinedir, yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şiire de yer verip şâirleri buna teşvik ettiğine, hatta iltifatlarda bile bulunduğuna delalet etmektedirler. Hassan İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) -Umumî açıklama kısmında belirttiğimiz üzere- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hususî şâirlerinden biri ve hatta birincisidir. Bu san'attaki başarı ve temayüzü sebebiyle hususî şekilde peygamberî iltifat ve teşviklere mazhar olmuştur. Mü'minlerin kendisini dinleyerek -hasım taraftan gelecek edebî taarruza karşı- morallerinin takviye edilmesi maksadıyla mescidde onun şahsına mahsus bir minberin tesisi az bir iltifat, küçük bir ikram değildir. Rûhu'l-Kudüs'le te'yid ve takviyesinin lisan-ı nübüvvetle tebşiri, Hassan'ın şanını yüceltmede hususî minber tesisinden de öte bir ikram, bir iltifattır. Zîra Rûhu'l-Kudüs'ten maksad Cebrâil'dir. Cebrâil aleyhisselâm ise Cenâb-ı Hakk'tan aldığı emirle iş yapan, peygamberler ve onlar mesabesindeki kimselere ilâhî mesajı ulaştıran melektir, Mukarrebûn denen ilâhî yakınlığa ermiş en büyük meleklerden biridir.
Hassan'a yapılan bu iltifattan bir hissenin, kıyâmete kadar her asırda, dünyanın herbir beldesinde mü'minler arasında aynı hizmeti yürütecek bütün şâir ve ediplere ayrıldığını, Hassan'ın şahsında onlara da hitab edildiğini istidlal etmek mümkündür.[11]

?5? ??? ??? ?? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??????? ??????: ???? ?????? ???? ?????? ????????? ???? ???? ????????? ??????? ??????: ??????. ????: ?????? ???????????? ???????????????: ?????? ?????? ?????????? ??????? ??????[. ????? ???? .

5. (2307)- Amr İbnu'ş-Şerrîd, babasından [Şerrîd'den naklen radıyallâhu anh] anlatıyor: "Bir gün ben Resûlullah'ın bineğinin arkasına binmiştim. Bir ara bana:
"Hafızanda Ümeyye İbnu Ebi's-Salt'ın şiirinden birşeyler var mı?" diye sordu. Ben: "Evet!" deyince:
"Söyle!" dedi. Ben kendisine bir beyt okudum. O yine:
"Devam et!" dedi. Ben bir beyt daha okudum. O yine,
"Söyle!" emretti. Böylece kendisine yüz beyit okudum."[12]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste "söyle" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı hih'tir. Bu kelime herhangi bir fiilden gelmez. Bazan, bu mânada olmak üzere, dilimizde "hi" sesini çıkarırız. "Haydi", "söyle!", "devam et!", "evet" gibi mânalarla ifade edilebilir.

2- Ümeyye İbnu Ebi's-Salt cahiliye şâirlerindendir. Okuma yazma bilir, bu yüzden kültürlüdür. Eski mukaddes kitapları okumuş olup, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in dîni üzere yaşamakta, içkiyi, zinayı haram bilip putları reddetmektedir. İbadeti putlara değil, tek olan Allah'adır. Cahiliye besmelesi olan bismikallâhümme tabirini ilk defa onun kullandığı, sonradan bütün Mekkelilerce benimsendiği belirtilir. Dînî kitaplarda, Hicaz yöresinden bir peygamber geleceğini okuduğu için onun beklentisi içindedir ve hatta bu peygamberin Kureyş'ten olacağına, ona kırk yaşlarında peygamberliğin geleceğine dair teferruâtı öğrenince kadar kendisinin, beklenen bu peygamber olacağını ümid etmektedir. Bu halette iken Resûlullah'ın risâleti mevzubahis olunca O'na karşı kıskançlık duymuş ve İslam'ı kabullenmek şerefine erememiştir. Bedir'de öldürülen Kureyşlilere karşı düzdüğü mersiyesi meşhurdur.
Şiir yönü oldukça güçlüdür, hatta Ebû Ubeyde: "Ümeyye İbnu Ebî's-Salt'ın Sakif'in en güçlü şâiri olduğunda Araplar ittifak eder" der. İbnu Hacer'in Sâhibu'l-Mir'ât'dan nakline göre, Ümeyye İbnu Ebi's-Salt bir ara Resûlullah'ın risâletine inanmış ve Medîne'ye hicretten önce Tâif'ten malını almak üzere Hicaz'a gelmiş. Bedir'e indiği zaman kendisine: "Ey Ebû Osman nereye gidiyorsun?" diye soranlara:
"Muhammed'e tâbi olmak istiyorum!" cevabını verir. Bunun üzerine:
"Bu kuyuda ne var biliyor musun?" derler. "Hayır!" deyince,
"Dayının iki oğlu Utbe ve Şeybe, falan filanlar da kuyunun içindeler!" derler. Bunun üzerine öfkelenerek devesinin burnunu kesip, elbisesini yırtar, ağlar ve Tâif'e gider, orada ölür.
Ölüm tarihi -hicrî 2 ile 9 arasında- ihtilaflı ise de tarihçiler kâfir olarak öldüğünde ittifak ederler. Şurası muhakkak ki Bedir savaşına kadar yaşadı ve orada öldürülenler üzerine meşhur mersiyesini yazdı. Bazıları şu âyetin onun hakkında nazil olduğunu söylerler: "(Ey Muhammed) onlara şeytanın peşine taktığı ve kendisine verdiğimiz ayetlerden sıyrılarak azgınlardan olan kişinin haberini anlat" (A'raf 175).
Ümeyye İbnu Ebi's-Salt'ın şiirlerinde manevî bir derinlik vardır; vahdaniyet, ölüm, âhiret ve Allah'a îman gibi mevzuları işler. Bir kasidesi şöyle başlar:
"Kıyamet günü Allah nezdinde,
Haniflik hariç her din bâtıldır."
Bir diğer kaside de şöyle başlar:
"Ey Rabbim! Beni ebediyen kâfir yapma.
Kalbimin sırrını daima îman kıl."
Şiirlerinde bu çeşit ifadeler çoktur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sebeple onun şiirlerini, zaman zaman dinlemek arzu etmişler ve dinledikten sonratakdirlerini ifade buyurmuşlardır. Efendimiz şiirlerine olan takdirlerini bir seferinde: "Şiiri îman etti, kalbi küfürde kaldı" diyerek; bir başka seferde de "Ümeyye İbnu Ebi's-Salt îman edeyazmış" diyerek ifade etmiştir.
Onun kasidelerinden bazı pasajlar:
"Kendine bir destek edinmeyen ve kullarını bir takdir üzerine yaratan Allah'a hamd olsun. O'nun kudretine boyun eğenler arasında, şükretmek için benim de yüzüm ve bütün vücudum secde eder."
.....
"Rabbimizin varlığına olan deliller apaçıktır. Bu delilleri ancak bir kâfir inkar eder. Gece ve gündüz yaratılmıştır. Bunların her birisinin müddeti bir diğerinden ayrı olarak belirtilmiş ve sınırlandırılmıştır. Yüce Allah, ışığı her tarafa saçılmış bir güneş ile gündüzü aydınlatır. kıyamet gününde Allah'ın yanında Haniflikten başka din bâtıldır."
.....
"Aramızdan bir peygamber çıkıp da bize, ölümle biten bu hayattan sonrası hakkında bilgi verse. Babalarımız bizi büyütüp yetiştirmekte iken öldüler. Biz de çocuklarımızı yetiştirmekte iken öleceğiz. Daha sonra geleceklerin de daha önce gidenlerin arkalarından gideceklerini biliyoruz, ama bu bilmenin bize hiçbir faydası yoktur."
.....
"Geçmiş hadiselerde bir ibret görüyor musun? Ey Kalbim! Kötülükleri bırak, kör olma, yolunu şaşırma. Ölümü ve öldükten sonra tekrar dirilmeyi hatırından çıkarma. Gelmiş ve geçmiş zamanın aldattığı kimselerden olma. Çünkü sen, üzerinde yaşayan insanları aldatmakta olan bir dünyadasın. Bu dünyada kalbi kinle yanıp tutuşan bir düşman vardır."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın takdir edip dinlemeyi arzu ettiği cahiliye devri ediplerinden biri de Kus İbnu Saîde'dir . Resûlullah onu, henüz peygamber olmazdan önce bir keresinde Ukaz panayırında dinlemişti. Hikmetli ifadelerle dolu olan bu hutbeyi bilahare hatırlayan Efendimiz, bunu bir hatırlayabilenin olup olmadığını sormuş, Hz. Ebû Bekir ezberlediğini söyleyerek baştan sona okuyuvermiştir. Bize kadar muhafaza edilen hutbenin özeti şöyledir:
"Ey ahali! Geliniz, dinleyiniz, belleyiniz, ibret alınız. Yaşayan ölür, ölen fani olur. Olacak olur, yağmur yağar, otlar biter, çocuklar doğar, analarının babalarının yerini tutar, sonra hepsi yok olup gider. Hadiselerin ardı arası kesilmez, hep birbirini kovalar. Kulak veriniz, dikkat ediniz, gökte haber var, yerde ibret alacak şeyler var. Yeryüzü bir karış elvan, gökyüzü bir yüksek tavan. Yıldızlar yürür, denizler durur, gelen kalmaz, giden gelmez, acaba vardıkları yerden memnunlar mı da kalıyorlar? Yoksa orada bırakılıp da uykuya mı dalıyorlar? And içerim Allah'ın nezdinde bir din vardır ki o, şimdi bulunduğumuz dinden daha sevgilidir. Allah'ın bir elçisi vardır ki gelmesi pek yakın oldu, gölgesi başınızın üstüne geldi. Ne mutlu o kimseye ki O'na uyar, O da, kendisine doğru yolu gösterir. Yazık o kara bahtlıya ki O'na isyan ve muhalefet eder. Yazıklar olsun ömürleri gaflet içinde geçen ümmetlere. Ey Cemaat! Nerede babalarınız, dedeleriniz! Nerede süslü saraylar ve taştan yapılar, Âd ve Semud kavmi? Hani dünya varlığına mağrur olup da kavmine, "Ben sizin en büyük Rabbinizim" diyen Firavun ile Nemrud? Onlar size nisbetle daha zengin, kuvvet ve kudret bakımından sizden daha ileri durumda değil miydiler? Bu dünya, değirmeninde onları öğüttü, toz etti dağıttı; kemikleri bile çürüyüp dağıldı; evleri yıkılıp ıssız kaldı. Yerlerini yurtlarını şimdi köpekler şenlendiriyor. Sakın onlar gibi gaflet etmeyin, onların gittiği yola gitmeyin. Her şey yok olacaktır, kalacak olan ancak Yüce Allah'dır ki birdir, benzeri ve ortağı yoktur. Tapılacak ancak O'dur. Doğmamış ve doğurmamıştır. Önce gelip geçenlerde bizim için ibret alınacak çok şeyler vardır. Ölüm ırmağının girecek yerleri var ama çıkacak yeri yoktur. Büyükküçük hep göçüp gidiyor, giden geri gelmiyor. Anladım ki herkese olan, bana da olacaktır."
Başkaca şiirleri ve hakîmâne sözleri bulunan Kus İbnu Saîde hakkında da Hz. Peygamber: "Allah Kus'a mağfiret buyursun. O tek başına müstakil bir ümmet olarak haşrolacaktır" buyurmuştur.
Resûlullah'ın iltifat ve takdirine mazhar olan Kus İbnu Saîde'nin ölümden sonra dirilme ve âhiret ahvaliyle ilgili bir şiiri de şu mealdedir:
"Ey ölüye ağlayan kimse! Ölüler mezarlarında yatıyorlar. Üstlerinde kendi mallarından olarak sadece bir kefen parçası vardır. Onları kendi hallerinde bırak uyusunlar, zîra bir gün gelecek ki, o gün çağırılacaklar; onlar da uykudan uyanır gibi uyanıp evvelce nasıl yaratılmışlarsa gene öyle yaratılıp çağırılan yere gidecekler. Onların bir kısmı çıplak bir kısmı giyinik olarak gelecekler. Giyinik olanlar da bir kısmı yeni elbiseler, bir kısmı eski elbiseler giymiş durumda olacaklar."[13]

?6? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? # ??????? ???? ??????? ???????? ??????? ?????????? ?????????????? ?????????? ??????????????? ???????? ???? ????? ?????????????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ????????[. ????? ???????.

6. (2308)- Câbir İbnu Semure (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la yüz defadan fazla birlikte oturdum. Ashâbı ona şiirler okuyor, cahiliye devriyle ilgili hadiseleri zikrediyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da sâkitâne onları dinlerdi. Bazan (anlatılanlara) onlarla birlikte tebessüm buyurduğu olurdu."[14]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) talim meclislerinde yorucu ve usandırıcı olmaması için zaman zaman israiliyata ait ibretli kıssaların anlatılmasına yer verdiği gibi, şiir okunmasına da yer vermiştir. "Kalbi zaman zaman dinlendirmek" nebevî emirlerden biridir: 'Ravvehû'l-kulûbe sâaten ba'de sâatin' Sadedinde olduğumuz rivayeti te'yid eden fiilî bir sünnete göre, Hz. Peygamber'in huzurunda Kur'ân'la birlikte şiir de okunurdu. Bir defasında Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) böyle bir şiir okuma seansı sırasında meclise girer ve hayretle:
"Kur'an'la birlikte şiir de mi?" diye tepki gösterir. Ancak Efendimiz onu teskin maksadıyla:
"Evet, bir müddet bu, bir müddet de öteki!" buyurur. Ebû'd-Derdâ'nın şu sözü de meseleyi te'yid eder ve Resûlullah'ın bu perensibinin zamanla yaygınlaşıp ashabca benimsenmiş olduğuna bir delil olur: "Hak (şeyler)in talebinde daha şevkli, daha gayretli olabilmek için kalbimi hak olmayan şeyle (câiz olan lehviyatla) dinlendiriyorum."
Aliyyü'l Kâri, Ashâbın gülüp Resûlullah'ın tebessüm buyurdukları, cahiliye umuruyla ilgili olarak anlatılan vakalara bir örnek kaydeder: "Cemaatten biri:
"Hiçbir put benimki kadar sahibine faydalı olmamıştır" dedi. Yanındakiler:
"Bu nasıl oldu, anlat!" dediler. O açıkladı:
"Ben putumu (hurma, süt ve tereyağı karışımı bir helvadan ibaret olan) hays'tan yapmıştım. Kıtlık senesinde hergün bir parça yemeye başladım.
"Bir diğeri atılıp:
"Ben de, bir gün iki tilkinin gelerek putumun tepesine çıktıklarını ve orada bevl ettiklerini gördüm. Kendi kendime: "Bu ne biçim Rab ki, tilkiler çıkıp tepelerine bevl ediyorlar?" dedim ve Ey Allah'ın Resûlü! Sana gelerek müslüman oldum."[15]

?7? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? # ?????? ?? ???????? ?????????? ???????? ??????

???? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???????:??????? ????? ?????????? ???? ????????? ????????? ??????????? ???? ??????????????????? ??????? ???????? ???? ????????? ?????????? ????????? ???? ??????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????: ?????? ?????? ??????? ????? #? ???? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? #: ????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????? ??????? ???? ????? ?????????[. ????? ??????? ????? ????????.»????? ?????????« ????? ?? .

7. (2309)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Umretu'lkazâ sırasında Mekke'ye girdiği zaman şâiri Abdullah İbnu Ravâha, önünde yürüyor ve şu şiiri okuyordu:
"Ey kâfir çocukları (Resûlullah'a) yol açın!
Bugün ona gelen vahiy adına, size,
Öyle bir vururuz ki, tepenizi yerinden uçurur,
Ve dostu dostuna unutturur."
Bunu gören Hz. Ömer:
"Ey İbnu Ravâha! Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önünde ve Allah'ın Harem bölgesinde şiir mi okuyorsun?" dedi. Ancak Resûlullah:
"Ey Ömer bırak onu. Onun şiirleri, Mekkeli kâfirlere okdan daha çabuk tesir eder!" diyerek müdahale etti."[16]

?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???? ???????? #: ?????????? ??? ????????? ? ???????? ????????????? ??? ???????? ???????????????. ???????: ???????? ??????????[. ????? ???????.????? »??????????« ???? ???? ?????? ???? ???.???? ?????? »?????????????« ‘? ???? ?? ???? ???? ?? ??????? ?? ??????? ?? ???? ?? ?????? ??? ??? ??? ???? ????? .
»???????????« ??? ???? ?“?? ??????? ??? ????? ?????? ???? ??? ??????? ???? ????? .

8. (2310)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (kafilenin yürüyüş temposunu ezgileriyle) canlı tutan bir kölesi vardı, adı Enceşe idi. Bu zat güzel sesli birisiydi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Ey Enceşe ağır ol! Şişeleri kırma -veya şişeleri sevkederken ağır ol- dedi. Şişe ile zayıf kadınları kastediyordu."[17]

AÇIKLAMA:

1- Enceşe (radıyallâhu anh), Resûlullah'ın güzel sesli Habeşî bir kölesi idi. Ebû Mâriye diye künyesi vardı. Veda Haccı sırasında, Resûlullah'ın zevceleri ile bir kısım müslüman kadınların develerini sevkediyordu. Bu kadınlardan biri de Ümmü Süleym idi. Ebû Dâvud et-Tayâlisî'nin bir rivayeti, bu esnada erkeklerin develerini de Berâ İbnu Mâlik' in sevkettiğini belirtir. Kadınların develerini sevkeden Enceşe bazı ezgiler okumuş, okuduğu ezgilerle develeri hızlandırmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teşbihli bir üslupla müdahale ederek okuduğu ezgilerin ritmini değiştirerek develerin yürüyüş temposunu ağırlaştırmasını söylemişti.
Taberânî'nin bir rivayeti, Enceşe'nin bilahare Medîne'den sürülen muhannislerden olduğunu tasrih eder.
2- Hadiste geçen hâd, "huda"nın ism-i fâilidir. Hudâ, hususî bir ezgi söyleyerek deveyi yürütmek, sevketmek mânasına gelir. Belirtildiğine göre, develer yürüme sırasında okunan belli bir ezginin ahengine karşı hassasiyet gösterip, adımlarının temposunu, söylenen bu şarkının ritmine göre ayarlayabilmekte, hızlı veya hafif olabilmektedir. mûsikinin tesiriyle canlıların yönlendirilmesi hadisesinin başka örnekleri de var: Beşikteki çocuğun, kendisi için okunan ninninin ahengine kapılarak sükunete ermesi gibi. Keza, Ka'be ile ilgili övgüler ve medhiyeler okunarak insanları hacca teşvik eden ezgiler vardır, bunlara da hacîc denmektedir. Askerî marşlar da hamasi duyguları tahrik, savaşa teşcide müessirdir.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların fıtrî olan zaaflarını ifade etmek için, onları çabuk kırılan şişeye teşbih buyurmuştur. Enceşe'ye sevki ağırlaştırması için yapılan nebevî hitap, rivayetlerde farklı kelimelerle gelmiştir: "Ağır ol!", "Rıfkla sevket!", "Ağır ol, rıfkla hareket et" gibi.
Kadınların şişeye teşbihini âlimler farklı yorumlara tabi tutarlar.
* Katâde: "Kadınların zayıflığı kastedilmiştir."
* Râmahurmuzî: "Kadınlar, ince ve harekete karşı zayıf olan cam şişelerle kinaye edilmişlerdir. Çünkü kadınlar incelikte, letafette ve bünye zayıflığında şişelere benzerler."
* Bazılarına göre mâna şöyledir: "Kadınları ağır, dikkatli ve itinalı sevket, develerde şişe yüklü olduğu takdirde göstereceğin îtina gibi."
* Bazı âlimler de: "Kadınların memnuniyetten memnuniyetsizliğe çabuk geçmeleri ve vefa üzerine devamlarının azlığı sebebiyle, çabuk kırılan ve zorlamaya gelmeyen şişelere benzetilmiştir" demişlerdir.
* Hattâbî der ki: "Enceşe siyahî idi. Sevki şiddetli bir tarzda yapıyordu. Bineklere karşı rıfk üzere davranmasını emretti."
* Ebû Ubeyde el-Herevî şöyle demiştir: "Enceşe güzel sesliydi. Resûlullah, kadınların onun sesini işitmesini istemedi, çünkü güzel ses nefisleri tahrik eder, kadınların azimlerindeki zayıflığı ve sesin onlardaki süratli tesirini, çabuk kırılma tabiatında olan şişelere benzetti."
* İbnu Battal, develer hızlı gittiği takdirde kadınların düşmesinden korkulacağı için, bundan emin olmak için ağır sevketmesinin emredildiğini söylemiştir.
* Kurtubî, her iki mânanın maksud olduğunu söyler. Yani Efendimiz, develerin hızlı yürümeleri halinde üzerindeki kadınların rahatsız olacaklarını düşündüğü gibi, Enceşe'nin güzel sesi sebebiyle fitneye düşeceklerini de düşünmüş ve dolayısıyla sesini keserek hem hayvanların daha yavaş yürütülmesini, hem de kadınların fitneye düşmelerinin önlenmesini emretmiştir.
Nevevî bu hadiste, Resûlullah'ın kadınlara karşı fevkalade, müşfik ve merhametli olduğunun görüldüğünü, onların fıtrî durumlarını nazarı dikkate alarak bu emri verdiğini belirtir.[18]

?9? ??? ?????? ?? ??? ????:]?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?? ???????? ???????? ???????? # ???????: ???? ???? ?????? ? ??????? ?????????. ??????? ????? ????????? ????.??????? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????? ????????? ???? ????????? ????????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ??? ??? ???? ??????? ??????? ???????? ???????? ???? ????????? ???? ???????????? ??????????????? ???????????????? ???????.»?????????« ????????? ?? ????? .

9. (2311)- Heysem İbnu Ebî Sinan'ın anlattığına göre, bu zât, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'yı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı zikrettiği kıssalarında dinlemiştir. (Bu kıssaların birinde) Ebû Hüreyre, Efendimizin şu sözünü nakletmiştir:
"O sizin bir kardeşinizdir, uygunsuz bir söz söylemez." (Râvilerden Zührî der ki), "Resûlullah, burada İbnu Ravâha'yı kastetmiştir." (Abdullah İbnu Ravâha, Efendimiz hakkında şu medhiyede bulunmuştur:)
"Tan yeri ağarıp fecr-i sâdık yükseldiği sırada Resûlullah, bize Kitabını okuyarak geldi.
O bize körlükten (dalaletten) sonra hidayeti gösterdi. Kalblerimiz onun söylediklerinin hak olduğuna inanmıştır. Kafirlere yatakları ağırlık verirken, Resûlümüz geceyi uyanık geçirir."[19]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Hüreyre görüldüğü üzere, Hz. Peygamber'le ilgili hatıralarını anlatırken, Resûlullah'ın İbnu Ravâha'yı takdiren söylediği bir cümleyi ve bu meyanda Efendimiz hakkındaki kasîdesinden bir parçayı rivayet etmiştir.
Bu parçayı Kâmil Mîras merhum Tecrid-i Sarih'de nazmen tercüme etmiştir. Şöyle ki:
"Seherde fecr-i sâdık yükselip nur saçtığı bir ân,

Resûlullah okur Ashabına tertil ile Kur'ân.
Halâs etti dalâletten, hidâyet etti İslâm'a,
İnandı gönlümüz bildirdiği bi'l - cümle ahkâma.
Anın irşâden tergîbiyle girdik Dîn-i mefture,
Çıkardı zulmet-i küfr-ü dalaletten bizi nure.
Firâşından çıkıp eyler idi Mevlâ'yı istikbal,
Gece müşriklere, medcaları eylerken istiskâl."
2- Bu rivayet Resûlullah'ın hakka hizmet eden şiirlere karşı olmadığını, bu çeşit şiirlerin sairlerini takdir ettiğini gösteren delillerden biridir. [20]

?10? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? #: ?????? ?????????? ?????????? ????? ???????: ????? ?????????????? ????? ????????? ??????[. ????? ??????? .

10. (2312)- Hz. Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kureyza günü, (şâiri) Hassân İbnu Sâbit'e:
"Müşrikleri hicvet, zîra Cebrâil seninle beraberdir!" dedi."[21]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet müşrikleri hicvetmenin meşru olduğunu göstermektedir. Mamafih aynı hükmü te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Enes'in rivayet ettiği bir Ebû Dâvud ve Nesâî rivayetinde Resûlullah: "Müşriklere karşı dillerinizle de cihad edin" buyurmuştur. Taberânî'nin bir rivayetinde: "Müşrikler bizi hicvedince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize: "Size söylediklerini aynen siz de onlara söyleyin" buyurdu" denmektedir.
2- İbnu Merdûye'nin Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den yaptığı bir rivayette Resûlullah, müşriklerin hicivleri karşısında:
"Mü'minlerin ırzlarını kim himaye edecek!" diyerek, onların mukabeleten hicvedilmelerini emreder. Ka'b İbnu Mâlik, İbnu Ravâha ve Hassân ayağa kalkarlar. Bunun üzerine Hassân'a: "Ey Hassân onları sen hicvet, (senin hicvin daha müessir) zîra, onlara karşı sana Rûhu'l-Kudüs (Cebrâil) yardımcı olacaktır."
Bu rivayet de gösteriyor ki, Hz. Peygamber mükerrer olarak, farklı fırsatlarda, müşrikleri hicvetmesi için Hassân'a emir buyurmuştur.[22]

?11? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????????? ???????? ??????? ?????? # ?? ??????? ?????????????? ????? #: ???????? ?????????? ??????: ‘?????????? ???????? ????? ??????? ??????????? ???? ??????????[. ????? ???????.???? ???? ?? ????? ????:]?????? ??????? ???????? ???? ??? ??????????? ?????? ????????? ??????????? ?????????[.
»??????????« ????? ???? ?????? ??????? ??? ????? .

11. (2313)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hassân İbnu Sâbit, (Mekkeli) müşrikleri hicvetmek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vessellâm)'den izin istedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Benim nesebimi nasıl hâriç tutacaksın?" dedi. Hassân (radıyallâhu anh):
"Senin (nesebini) sade yağdan kıl çeker gibi, onlardan çekip çıkaracağım!" cevabını verdi."[23] Müslim'in bir rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "(Hassân) dedi ki: "Şerefin en yükseği Âl-i Hâşim'den Bintu Mahzumoğullarındandır. Senin baban ise köledir."[24]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise, bâbın bidayetinde Umumi Açıklama kısmında yer verdiğimiz için burada tekrar olmayacak birkaç noktaya temas edeceğiz:
* "Sade yağdan kıl çekme" şeklinde yaptığımız tercümenin Arapça aslı "hamurdan kıl çekme" şeklindedir. Ancak dilimizde hamur kelimesini değil, sade yağ tabirini kullanırız.
* "Sade yağdan kıl çekercesine nesebin çekip çıkarılması" tabiri, yapılacak hicivlerden kolayca Hz. Peygamber'in nesebinin hariç tutulacağını, nasıl ki yağdan kıl çekilirken hiçbir leke olmadan zahmetsizce çıkarılır, öyle de hicivlerde gösterilecek maharet ve ustalık sayesinde Hz. Peygamber'in nesebine hiçbir leke bulaştırılmayacağını ifade eder. İbnu Hacer bunu: "Senin nesebini, onların hicvinden öyle halas edeceğim ki, nesebinde, onlara hiciv konusu olacak hiçbir şey bırakmayacağım" diye açıklar.
2- Bu hadisin vürud sebebiyle ilgili açıklama bir başka rivayette gelmiştir. Ona göre, Hassân, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Ebû Süfyan'ı hicvetmek için izin istemiştir. Bunun üzerine "Pekiyi benim nesebimi ne yapacaksın, hicivden onu nasıl âzâde edeceksin?" diye sormuştur.
Müslim'deki bir rivayete göre ise Hz. Peygamber mü'minlerden Kureyş'i hicvetmelerini taleb eder ve "hicvin onlarda oktan daha derin yaralar açacağına" dikkat çeker. Önce İbnu Ravâha'ya adam gönderip çağırtır: "Onları hicvet" der. Ancak söylediklerini yeterli bulmaz. Ka'b İbnu Mâlik'e adam gönderir, onun hicvini de yeterli bulmaz. En sonunda, Hassân'a adam yollar Hassân İbnu Sâbit gelip huzura girince:
"Diliyle vuran bu arslanı çağırma ânı size geldi artık!" der ve dilini çıkarıp şöyle bir ağzının etrafında çevirdikten sonra:
"Seni hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun. Onları dilimle deri yırtar gibi yırtacağım!" der. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Resûlullah Hassân'ı Hz. Ebû Bekir'e havale eder. Maksadı Kureyş'in nesebini teferruâtıyla ondan öğrenmesidir. Hz. Ebû Bekir, neseb hususunda Ashab'ın en bilgilenlerinden biridir. İyi ve kötü taraflarıyla, geçmişteki fazilet ve reziletleriyle Kureyş'e mensup her aileyi çok iyi bilmektedir. Bu bilgi, hicviyede gereklidir. Aksi takdirde atılacak bir hiciv oku, Kureyş'e mensup olan Resûlullah, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer gibi îman cephesinden bazılarını da rencide edip yaralayabilir. Bu sebeple Hz. Peygamber Hassân'a "Ağır ol!" diyerek teskin ettikten sonra Hz. Ebû Bekr'e yollar. Hassân, Hz. Ebû Bekir'den yeterli bilgileri aldıktan sonradır ki: "Senin nesebini sade yağdan kıl çeker gibi çekip çıkaracağım!" garantisini verir. Sadedinde olduğumuz rivayet tek başına alındıkta çok net olmasa da bu garantinin, diğer mü'minlere de şâmil olduğu anlaşılır. Çünkü Resûlullah, şâirlerden "Mü'minleri himaye"yi ve "müşrikleri hicvetme"yi taleb etmiştir. Müşriklere atılan hiciv oklarından mü'minlere de sıçrayanın bulunması bu temel prensibe aykırı düşerdi.
Bu rivayetler bir kere daha göstermektedir ki, herhangi bir hadisi tek başına anlamak oldukça zordur. Aynı mevzuya giren başka hadisleri de görerek meseleyi bütünlüğü içinde kavramaya çalışmak gerekir. Müslim ve Nesâî gibi, bir hadisin bütün vecihlerini bir arada veren kitaplar bu hususta kolaylık sağlarsa da Buharî ve Ebû Dâvud gibi diğer kitaplarda bu kolaylık yoktur, ciddî şerhlere inmek gerekir. Aslında Müslim ve Nesâî'nin de tek başlarına yeterli olduğu söylenemez. Meseleyle ilgili bir kısım teferruât onlarda yer almayan rivayetlerde gelmiş olabilir. O halde prensip, mevzuya giren bütün rivayetlerin araştırılma gereğidir.[25]

?12? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ???????? # ??????? ????????? ??????? ?????????????: ???????? ??????? ??????????. ???? ???????? ?????? ?????? ?????:???????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?? ????? ???????????????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????????????????? ???????? ???? ???????? ??????????? ???????????? ???????????????? ???? ?????????? ????????? ??????? ????????? ???????? ?????????????????? ?????????? ??? ????????? ??????? ???????? ?????????? ???????????????? ?‘??????? ?????????? ???? ?????????? ?‘???? ???????????????? ?????????? ?????????????? ?????????????? ?????????????? ?????????????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ?????????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ???? ???????????? ?????? ???? ????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ???? ?????????????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ?‘??????? ?????????? ?????????????? ????? ?????? ???? ??????? ??????? ??? ??????? ??? ????????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? ???? ???????[. ????? ????.»??????????????« ????????

?????????.»???‘????« ??????.

12. (2314)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Hassân onları -yani müşrikleri- hicvetti, hem şifa verdi, hem de şifa buldu."
Hassân (radıyallâhu anh) buyurdu ki: "Sen Muhammed'i hicvettin, ben de onun adına cevap veriyorum.
Bu işimde Allah katında mükafaat vardır.
Sen Muhammed'i nezîh, müttakî,
Resûlullah vefakâr, ahlaklı olduğu halde hicvettin. Sen O'na denk olmadığın halde O'nu hiciv mi ediyorsun?
İkinizden hangisi kötü ise iyi olana feda olsun.
Muhakkak ki, babam, babası ve ırzım,
Muhammed'in ırzını sizden korumak için muhâfızdır.
Kızcağızımı kaybedeyim, şayet siz atlarımızı
Kedâ'nın etrafını toz duman etmiş göremezsiniz.[26]
O atlar, üzerinize gemlerini çekerek gelirken,
Sırtlarında ince mızraklar vardır.
Atlarımız pek hızlı koşarlarken,
Kadınlar başörtüleriyle tozlarını alırlar.
Şayet bizden yüz çevirirseniz umre yaparız,
Fetih geldi mi, perde kalkar.
Aksi takdirde öyle bir günün kavgasını bekleyin ki,
O günde Allah dilediğini aziz kılacaktır.
Allah der ki: "Ben bir kul gönderdim,
O hakkı söyler, kendisinde hiçbir gizlilik yoktur."
Allah der ki: "Ben bir ordu hazırladım,
Bu ordum emeli cihad olan Ensardır."
Biz (Ensarîler)e her gün Kureyş'ten[27]
Ya sövmek, ya kavga, ya da hiciv vardır
Öyle ise, sizden kim Resûlullah'ı hicveder,
Veya över veya yardım ederse bizce birdir.
Allah'ın Resûlü Cibril aramızdadır.
Rûhu'l-Kudüs'ün bir dengi yoktur."[28]

AÇIKLAMA:

1- Hassân İbnu Sâbit'in Kureyş'i hedeflediği bu hicviyede dikkat çeken bir husus, Ensârîlerin yani Medîneli müslümanların mevzubahis edilmesidir. Ensar "Allah'ın ordusu" ve "emeli cihad olan ordusu" olarak tavsif edilir. "Biz Ensârîler" denilir. Yani hiciv, Kureyş'e karşı Resûlullah'ı korumak üzere "Ensar" tarafından yapılmaktadır.
Bunun sebebini anlamak için, şâir Hassân (radıyallâhu anh)'ı Ensar adına hiciv yapmaya sevkeden vak'ayı Abdurrezzak'ın Musannaf'ı ile İbnu Vehb'in Câmii'nde Muhammed İbnu Sîrîn tarikinden gelen bir rivayeti kaydediyoruz:"Müşriklerden bir grup Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i hicvetti. Muhâcirler:
"Ey Allah'ın Resûlü, şu adamları hicvetmesi için Ali'ye emir vermiyor musunuz? diye müracaatta bulundular. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bize elleriyle yardım eden insanlar, dilleriyle de yardım etmeye daha çok hak sahibidirler" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ensar:
"Vallâhi (Resûlullah) bizi kastediyor!" diyerek Hassân'a adam gönderdi.
Hassân, Ensar'ın talebi üzerine Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıp hiciv için izin ister. Resûlullah izin verir. Fakat Hassân Kureyş'i tanımadığını beyan eder. Bunun üzerine Efendimiz, Hz. Ebû Bekr'e:
"Onlar hakkında bilgi ver, Hassân'a kusurlarını say, dök!" emreder."
Bu rivayetin sunduğu açıklama ile 2313 numaralı hadiste kaydedilen açıklama arasında zahirî bir farklılık görülür ise de birbirini tamamlayıcı bir izah yapılabileceği gibi, farklı durumlarla da te'vili yapılabilir.
2- Âlimler, bu hadislerden hareketle müşriklerin mü'minlere sebbetmeleri halinde, cevaben onlara sebbedilebileceğinin câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bu cevaz, âyet-i kerîmede mutlak olarak gelmiş bulunan sebbetme yasağına muârız değildir. Zîra âyet onların müslümanlara sebbetmesini önlemek için bunu yasaklamıştır. Halbuki, hadis sebbetmiş olanlara cevap vermeyi tecviz etmektedir. Âyet şöyle: "Allah'tan başkasını (tanrı edinerek) çağıranlara sövmeyin. Sonra onlar da haddi aşarak nâdanlıkla Allah'a söverler..." (En'âm 108). Şu halde âyet sövmeyi başlatmayı yasaklamış olmakta, hadis de sövmeyi başlatan müşriklere cevap vermeyi tecviz etmektedir. Esasen İslam dîni harbte de karşı tarafın saldırısına cevap vermeyi tecviz eder.
Şunu da kaydedelim ki, şartların zarurî kılması halinde, hicvi müslümanların başlatmasına da âlimler cevaz vermişlerdir.
3- Hadiste geçen "Hassân hem şifa verdi hem şifa buldu" ifadesi: Hassân, hicivleriyle müslümanları memnun edip rahatlattı. Müslümanlara ve Resûlullah'a yaptığı bu hizmetle kendi de rahatladı, sıkıntısını böylece attı" demektir.
4- Übbî'ye göre bu hicvi Hassân, Mekke'nin fethinden önce, Hudeybiye umresi sırasında müşriklerin Ka'be'yi tavafı men etmeleri üzerine yapmıştır. Esasen hicvin metnindeki bazı ifadelerde bunu görmek bile mümkündür.[29]

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ??????? ???????? ????????:?? ????? ?????? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ???? ????????? ??? ????????[. ????? ??????? ???????? .

13. (2315)- Ebû Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir şâirin söylediği en doğru söz Lebîd'in söylediği şu sözdür: "Haberiniz olsun, Allah'tan başka her şey bâtıldır. Ümeyye İbnu Ebi's-Salt müslüman olayazdı."[30]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste bir beytine yer verilen Lebîd, Arabın büyük ve güçlü şâirlerinden biridir. İsmi Lebîd İbnu Rebî'a İbnu Âmir İbnu Mâlik Âmiri Sümme'l-Ca'ferî'dir. Kavmi Benî Ca'fer heyetiyle Resûlullah'ın yanına gelmiş ve İslam'la şereflenmiş ve ömrünün sonuna kadar İslâmî salâbetini korumuştur. Cahiliye devrinde de, İslâm'dan sonra da kavmi arasında itibarlı bir yer tutmuştur.
Tarihçilerin çoğu, müslüman olduktan sonra Lebîd'in şiir söylemediğini rivayette ittifak ederler.
Lebîd, saba rüzgarı her estiğinde bir koyun kesip halka yedireceğim diye nezreder. Sonra Kûfe'ye iner. Muğire İbnu Şu'be, sabâ rüzgarı estikçe: "Ebû Akîl'e yardım edin, mürüvvetini ifade etsin!" derdi. Anlatıldığına göre Lebîd Kûfe'de iken bir gün sabâ rüzgarı eser, ancak o fakir ve parasızdır. Durumu Kûfe emiri Velid İbnu Ukbe İbnu Ebî Muayt muttali olur. Halka hitab ederek:
"Biliyorsunuz Ebû Akîl nezretmiştir. Ancak ahdini tutamadı, kardeşinize yardım edin!" der ve iner, ona yüz deve yollar. Halk da (develer) gönderir ve Lebîd nezrini yerine getirir.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bir gün kendisine, "Bize şiirlerinden bir şeyler okuyuver!" der. Lebîd şu cevabı verir:
"Allah bana Bakara'yı ve Âl-i İmrân'ı öğrettikten sonra artık şiir okumam."
Bu söz üzerine Hz. Ömer, onun ikibin dirhem olan tahsisatını beşyüz dirhem artırır. Hz. Muâviye zamanında Muâviye (radıyallâhu anh) ona: "Bu ikibini anladık şu ziyade de ne oluyor?" der ve onu kaldırmak ister. Lebîd: "Ben zaten ölüyorum. Ziyadesi de, aslı da senin olsun!" der. Hz. Muâviye rikkate gelir ve meseleyi olduğu gibi bırakır ise de çok geçmeden Lebîd vefat eder. Ancak Lebîd'in Hz. Muâviye zamanına ulaşmadığı, Hz. Osman zamanında Velid İbnu Ukbe'nin valiliği sırasında Kûfe'de vefat ettiği söylenmiştir.
İmam Mâlik, Lebîd'in 140 yıl yaşadığını işittiğini söyler. 130, 140, 160 ve hatta 175 yıl yaşadığını söyleyenler de olmuştur. Bir rivayette 41. hicrî yılında vefat etmiştir.
Lebîd'in beyitlerini Resûlullah'ın dışında, ezberden okuyup mırıldanan başkaları da olmuştur. Hz. Âişe'nin şu beyti okuduğu belirtilir:
"Himayelerinde yaşanılan kimseler gitti,

Uyuzlu deriler misilli haleflerin içinde kaldım."
Müslüman olduktan sonra şiiri terkeden Lebîd'in sadece şu beyti okuduğu rivayet edilir:
"Kerîm olan kimse nefsi kadar kimseyi itab etmez,
Kişiyi ancak salih arkadaş ıslah eder."
2- Umeyye İbnu Ebi's-Salt'la ilgili açıklamayı 2307 numaralı hadiste yaptık.[31]

?14? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ???????? ???? ???? ????? ?????? # ??????????? ??????? ???? ??????????? ????????: ???? ??????????? ???????? ????? ?????????? ??????????:?????????? ???'??????? ???? ???? ?????????[. ????? ??????? .

14. (2316)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin anlattığına göre, kendisinden, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şiirden birşeyler terennüm edip etmediği sorulmuştur da şu cevabı vermiştir:
"Evet, İbnu Ravâha'nın şiirini terennüm eder ve şu mısraı okurdu: "Kendisine azık vermediğin kimseler sana haber getirecek."[32]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zaman zaman Arap şâirlerinden bazı beyitleri ve mısraları terennüm ettiğini göstermektedir. Burada Efendimizin okuduğu belirtilen mısranın İbnu Ravâha'ya ait olduğu söylenmektedir. Gerçekte ise bu mısranın İbnu Ravâha'ya nisbeti mecâzidir veya hataen yapılmıştır. Çünkü bu mısra Muallaka sahiplerinden Tarfe İbnu'l-Abd el-Bekrî'ye aittir. Aslında bu bir beytin ikinci mısraıdır. Birinci mısraı şöyledir: "Günler sana gafili olduğun şeyler gösterecek."
Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hoşuna giden ve bu sebeple zaman zaman terennüm buyurduğu beytin mânası şöyledir:
"Günler sana gafili olduğun şeyler gösterecek.
Kendisine azık vermediğin kimseler sana haberler getirecek."[33]

?15? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ???? ????? ?????? # ??? ???????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ??????:???? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ??? ???????[. ????? ??????? .

15. (2317)- Cündeb İbnu Abdillah (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber olduğumuz bir anda kendilerine bir taş isabet etti, kaydı ve parmağı kanadı. Bunun üzerine:
"(Parmağım ne sızlarsın?) Sen ancak kanayan bir parmak değil misin? (Bu kazaya da, boşa değil) Allah yolunda uğradın" buyurdu."[34]

AÇIKLAMA:

Âlimler bu hadis hususunda ihtilaf etmişlerdir: "Resûlullah bunu bir terennüm olarak mı söyledi, yoksa içinden şiir kasdı olmaksızın mı geldi? Taberî ve diğer bazıları birincide cezmederler. Terennüm ise daha önceden bilinen bir beyt olmalıdır. Diğer görüşe göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şiir kastetmeksizin ifade buyurdukları bir mâna, iki mısralı bir beyt, bir nazm üslubuna bürünmüş şiir denecek bir elfaz örgüsüyle telaffuz edilmiş olmalıdır.
Buna terennüm diyenler, Mûte savaşı esnasında Abdullah İbnu Ravâha'nın aynı beyti bazı başka ilavelerle okuduğunu belirten İbnu Ebi'd-Dünya'nın Muhâsebetü'n-Nefs'teki bir rivayetini delil göstermişlerdir. Keza Vâkidî de el-Velîd İbnu'l-Velîd İbni'l-Muğîre'nin Hudeybiye Sulhu sırasında Medine'ye dönüşte Hârre'de tökezleyerek parmağının kopması üzerine aynı şeyi söylemiş olması da bunun bir terennüm olduğuna delil kılınmıştır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında terennümün yani bir başkasından naklen şiir inşadının câiz olup olmayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir. Ancak ekseriyet cevazına hükmeder, sahihî görüş de budur. Nitekim bir önceki hadiste (yani 2316 numaralı rivayet) Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) Resûlullah'ın İbnu Ravâha'ya ait şiirlerden terennüm buyurduğunu söylemiştir. Keza İbnu Abbâs ve başkalarından da muhtelif fırsatlarda Resûlullah'ın bazı şiir terennümlerine örnekler rivayet edilmiştir.
Ayrıca Resûlullah'ın hayatında, şiir kasdı olmaksızın manzum ifadelere yer verme örnekleri de mevcuttur. İbnu Hacer bunlara şiir denmeyeceğini belirttikten sonra Kur'ân-ı Kerîm'de dahi bunun pek çok örnekleri bulunduğuna dikkat çeker ve: "Ancak bunların ekserisi bir beyitin yarıları halindedir, tam bir beyt vezni üzere olanlar azdır" der. Sonra önce tamlara örnekler kaydeder. Bunlardan birkaçı:

1- ????????????? ??????????? ??????????? ????????????? (Tevbe-112);
2- ????????? ???? ????? ?????? ??????? ?????? ??????? (Neml-23);
3- ??????????? ??????????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? (Tahrim-5);
4- ??????? ??? ???????? ??????? ???????? ??????? (Zâriyât-26);
5- ??????? ????????? ?????? ????? ?????????? ?????????? (Hicr-49);
6- ???? ????????? ???????? ????? ??????????? ?????? ?????????? (Âl-i İmrân-92);
7- ???? ?????????? ???????? ???? ?????????? ???????? ?????? (Enfâl-38);
8- ????????? ??????????? ????????? ?????????? (Sebe-13);
9- ??????????? ??? ?????? ????????? (Bakara-197);
10- ????? ???? ??????????? ??????? ???? ??????? (Sâd-54);
11- ??????????? ????????? ???????? ????????????? (Bakara-85);
12- ???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? (Rûm-30);
13- ?????? ????????? ??????????? ??????????? ?????????? (Tûr-497;
14- ?????? ????? ??????????? ?????? ????? ??????????? (Kehf-29);
15- ?????????? ?????? ??????? ????? ???????? (Enfâl-42);
16- ??????????? ? ????? ???? ????????????? (Ahkâf-25);
17- ?? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? (Ra'd-30);
18- ????????? ?????????? ???? ?????? (Enfâl-58);
19- ??????????? ??????? ???????? (Hicr-46);
20- ???? ????? ???????? ???????? (Müzzemmil-18);
21- ??? ??????? ??????? ?????? ????? (Hûd-60);
22- ??????? ?????????? ??????????? (Nahl-66);
23- ????? ?????????? ??????? ???? (Bakara-2);

İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisin şiir olduğunu söyleyenlere cevap sadedinde şöyle dendiğini de kaydeder: "Fasih bir zâttan bir beytin vâki olmasına şiir denemez, bunu söyleyene de şâir denemez." [35]

[1] Aslında "kuyruğuyla" denmiştir. Ancâk âlimler, burada maksadın dil olduğunu belirtirler.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/179-182.
[3] Buhârî, Edeb: 90; Ebû Dâvud, Edeb: 95, (5010); Tirmizî, Edeb: 69, (2847); İbnu Mâce, Edeb: 41, (3755); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/182.
[4] Ebû Dâvud, Edeb: 95, (5011); Tirmizî, Edeb: 63, (2848); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/182.
[5] Aslı iyâl olan bu kelimeyi Nihaye: "Bir sözü, onu istemeyene ve alaka duymayana arzetmektir. Sanki âlim kişi, ilmini aramakta olanı bulamamış da istemeyene arzetmiş, bu kastediliyor" diye açıklar. Râgıp bir başka yaklaşımla: "Sanki bu kelime ile "usanma" kastedilmiştir. Şöyle ki söz arzedilen muhattap ya âlimdir, (bildiğini işitmekten) usanç duyar, ya da câhildir, anlamaz usanç duyar" der. Biz tatsızlık diye tercüme etmeyi uygun bulduk.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/182-183.
[7] Buhârî, Edeb: 92; Müslim, Şiir: 7, (2257); Ebû Dâvud, Edeb: 95, (5009); Tirmizî, Edeb: 71, (2855).
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/183.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/183-185.
[10] Buhârî, Edeb: 91; Ebû Dâvud, Edeb: 95, (5015); Tirmizî, Edeb: 70, (2849); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/185.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/185-186.
[12] Müslim, Şiir: 1, (2255); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/186.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/186-189.
[14] Tirmizî, Edeb 70, (2854); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/190.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/190.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/191.
[17] Buhârî, Edeb: 90, 95, 111, 116; Müslim, Fezâil: 70, (2323); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/192.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/192-193.
[19] Buhârî, Edeb 91, Teheccüd: 21; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/194.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/194.
[21] Buhârî, Edeb: 91, Bed'u'l-Halk: 6, Megâzi: 30; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe: 153, (2486); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/195.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/195.
[23] Buhârî, Edeb: 91, Menâkıb: 16, Megâzi: 33; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe: 156-157, (2489-2490).
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/196.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/196-197.
[26] Kedâ: Mekke'nin girişinde yer alan bir semt ismidir.
[27] Metinde geçen "ma'add" kelimesiyle Kureyş'in kastedildiğini şarihler belirtir.
[28] Müslim, Fezâilu's-Sahâbe: 157, (2490); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/198-199.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/200-201.
[30] Buhârî, Edeb: 90, Menâkıbu'l-Ensâr: 20, Rikâk: 29; Müslim, Şiir: 3, (2256); Tirmizî, Edeb: 70, (2853); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/201.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/201-202.
[32] Tirmizî, Edeb: 70, (2852); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/202.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/203.
[34] Buhârî, Edeb 90, Cihâd 9; Müslim, Cihâd 112, (1796); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/203.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/203-205.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTÂBU'T-TEVHÎD
TEVHİD BÖLÜMÜ
Bâb: "Allah, Göklerin Ve Yerin Yaratıcısıdır" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: Allah'ın İsimleriyle Dua Ve İstiâzede Bulunmak
Bâb: "Allah Yaratan, Vareden, Suret Verendir.." Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "De Ki: Hangi Şeyin Şahitliği Daha Büyüktür?" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "O Gün Bazı Yüzler Parlar" Ayet-İ Kerimesi
Bâb: "Allah'ın Kelâmını Değiştirmek İstiyorlar" Ayet-İ Kerimesi

KİTÂBU'T-TEVHÎD

TEVHİD BÖLÜMÜ

Bâb: "Allah, Göklerin Ve Yerin Yaratıcısıdır" Ayet-İ Kerimesi

494- Kabîsa bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize İbni Cüreyc'den, o Süleyman'dan, o Tâvûs'tan, İbni Abbâs'ın (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allahümme leke'l-hamdü, ente Rabbü's-semâvâti ve'l-arz, leke'l-hamdü ente Kayyimü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne, leke'l-hamdü ente Nûrü's-semâvâti ve'1-arzi, kavluke'l-hakku ve va'duke'l-hakku ve likâuke hakkun ve'1-cennetu hakkım ve'n-nâru hakkım ve's-sâatu hakkun. Allahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü f ağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü, ente ilâhî lâ ilahelî gayruke {=Allahım, hamd Sana'dır. Göklerin, yerin ve içindekilerin Rabbi Sensin. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Hâkimisin. Hamd Sanadır. Sen göklerin ve yerin nurusun ve hamd Sanadır. Sözün haktır, vaadin haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, cennet de haktır cehennem de haktır, kıyamet de haktır. Allahıml! Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yaptım. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğimi bağışla. Benim için Senden başka ilah yoktur!)[1]

Şerh

Süfyân" b. Uyeyne'dir. Teheccüd namazında okunan me'sûr duayı ele alan bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ancak anılan duanın lafızları içinde geçen ve tevhîd akîdesiyle ilgili olan esaslardan dolayı burada tekrar zikredilmiştir. Hadisten çıkarılabilecek itikadı esasları şöyle sıralayabiliriz:
1. Cenab-ı Allah, göklerin, yerin ve içindekilerin tek yaratanı, Rabbi, Hâkimi ve yol gösterenidir.
2. O'ndan başka ilah yoktur.
3. Hesaba çekilmek üzere O'nun huzuruna çıkmak, cennet, cehennem ve kıyamet haktır.
4. O'nun sözü ve vaadi haktır.
5. Yalnız O'na tevekkül edilir, O'na yönelinir, O'ndan niyazda bulunulur.
6. Kulların günahlarını bağışlama hak ve yetkisi de sadece O'nun elindedir.
7.O'nun hükmü kesin ve nihâi hüküm olup sorgulanamaz. Baba başlığında geçen ayet-i kerime meâlen şöyledir: "Allah, gökleri ve yeri yoktan yaratandır." (En'âm, 73) Hadis hakkında daha fazla bilgi için bkz. 48, 49 no.lu gece namazıyla ilgili hadisler

Bâb: Allah'ın İsimleriyle Dua Ve İstiâzede Bulunmak

495- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Verkâ bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Babalarınız (adı) ile yemin etmeyin. Her kim yemin edecekse Allah'ın adı üzerine yemin etsin.[2]

Şerh

Daha önce yemin bahsinde geçen bu hadis-i şerif orada şerhedilmiş ve yeminle ilgili hükümleri açıklanmıştı. Hadisin burada tekrar zikredilme sebebi, yeminde olduğu gibi duâ ve istiâze gibi kulluk ifadelerinde de Yüce Allah'ın isimlerinin kullanılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Tevhid akidesinin en temel esaslarından biri de bu olup Allah'tan başkasının adıyla veya başkalarından dua ve istiâzede bulunmak günahtır.

Bâb: "Allah Yaratan, Vareden, Suret Verendir.." Ayet-İ Kerimesi

496- İshâk bize anlatarak dedi ki: Affân bize Vüheyb'den, o Musa b. Ukbe'den, o Muhammed b. Yahya'dan, o İbni

Muhayrîz'dan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Onlar Mustalik oğulları seferine katılmış ve bir çok Arap köleyi esir almışlardı. Kadınları arzulamış ve onlarla birlikte olmak istemişlerdi. Fakat hamile kalmamaları (gerekiyordu). Allah Resûlü'ne (sav) azlin hükmünü sordular. Buyurdu ki: Bunu yapmamanızla ilgili bir yükümlülüğünüz yoktur. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın Kıyamet gününe kadar varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmiştir. Burada zikredilme sebebi, azil veya diğer doğum kontrol yöntemlerinden hangisi kullanılırsa kullanılsın Yüce Allah'ın yaratmayı takdir ettiği her insanın yaratılacağı hakikatinin beyan edilmesidir. Çünkü yaratıp can veren ve şekillendiren yalnız O'dur.
Bab başlığındaki ayet-i kerime meâlen şöyledir:
Allah yaratan, vareden, suret verendir.." (Haşr, 24)

Bâb: "De Ki: Hangi Şeyin Şahitliği Daha Büyüktür?" Ayet-İ Kerimesi

497- Abdullah b.j Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir adama "Ezberinde Kur'an'dan bir şey var mı?" diye sordu. Adam, "Evet, şu sûre, şu sûre" diyerek isimlerini zikretti.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Nikah bölümünde ve başka bölümlerde geçmiş ve oralarda ilgili bölümleriyle şerhedilmişti. Hadisin bu bölümde zikredilme sebebi, bir kimsenin dürüstlüğü ve liyâkatini gösterme bakımından Allah'tan daha güçlü bir şahidinin olamayacağı, dolayısıyla beyan ettiği sözün en sâdık tanığının Yüce Allah olduğunun belirtilmesidir.
Bab başlığında yer alan ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"De ki: Hangi şeyin şahitliği daha büyüktür? Benimle sizin aranızda şahit olan Allah'tır. Bu Kur'an, bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı kimseleri uyarmam için vahyolundu. Allah ile beraber başka ilahların olduğuna siz mi şahitlik ediyorsunuz? De ki: Ben, şahitlik etmiyorum. De ki: 0 tek bir ilahtır ve ben sizin koştuğunuz şirkden uzağım." (En'âm, 19)

Bâb: "O Gün Bazı Yüzler Parlar" Ayet-İ Kerimesi

498- Sabit b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize îbni Cüreyc'den, o Süleyman el-Ahvel'den, o Tâvûs'dan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allahümme Rabbena leke'I-hamdü, ente Kayyimü's-semâvâti ve'l-arzi ve leke'I-hamdü ente Rabbü's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne, ve leke'I-hamdü, ente Nûrü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne, ente'l-hakku ve kavluke'I-hakku ve va'duke'I-hakku ve Hkâuke'l-hakku ve'l-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-sâatu hakkun. Allahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltu ve ileyke hâsemtü ve bike hâkemtü fağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'Ientü ve mâ ente a'lemu bihi minî, lâ ilahe illâ ente (= Allah im, Rabbi-miz, hamd Sana'dır. Göklerin veyerin Hâkimi Sensin. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Rabbisin. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin nurusun ve hamd Sanadır. Sen haksin, sözün haktır, vaadin haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, cennet de haktır cehennem de haktır, kıyamet de haktır. Allahıml! Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yaptım. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğimi, ve Senin benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bağışla. Senden başka ilah yoktur!)[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Gece namazı ve Tevhid bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti. Bu bab altında zikredilme sebebi, kıyamet gününün hak olduğuna ve o gün O'nun bağışlayacağı kulların yüzlerinin parlayacağı, bazılarının ise kararacağı anlamına delâlet eden ifadelerdir.
Bab başlığında geçen ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"O gün bazı yüzler parlar." (Kıyamet, 22)

Bâb: "Allah'ın Kelâmını Değiştirmek İstiyorlar" Ayet-İ Kerimesi

499- Mahmûd bize anlatarak dedi ki: Abdürrezzâk bize İbni Cüreyc'den, o Süleyman el-Ahvel'den, o Tâvûs'dan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allahümme leke'l-hamdü, ente NûrüVsemâvâti ve'I-arzi ve leke'l-hamdü ente Kayyimü's-semâvâti ve'I-arzi ve leke'l-hamdü ente Rabbü's-semâvâti ve'I-arz ve men fîhinne, ente'l-hakku ve va'duke'l-hakku ve kavluke'l-hakku ve likâuke'l-hakku ve'I-cennetu hakkuıı ve'n-nâru hakkun ve'n-nebiyyûne hakkun ve's-sâatu hakkun. 'Vllahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve

aleyke tevekkeitü ve ileyke Hicbtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü f ağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ıhhertü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü ente ilâhî lâ ilahe illâ ente -Âllahım, ham d Sana'dır. Göklerin ve yerin Nuru Sensin. Hamd Sana-hr. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Hâkimisin. Hamd Sanadır. Sen löklerin, yerin ve içindekilerin Rabbisin ve hamd Sanadır. Sen haksin, aadin haktır, sözün haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, cennet de hakir cehennem de haktır, peygamberler de haktır, kıyamet de haktır. Ulahım! Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana öneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yap-m. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğim kusurlarımı bağışla. Sen benim ilâhımsın, Senden başka ilah yoktur!)[6]

Şerh

Daha önce muhtelif bölümlerde geçtiğini belirttiğimiz bu hadis-i şerifin burada zikredilme sebebi, Allah'ın sözünün hak olduğunu, dolayısıyla değiştirilmesinin mümkün olmayacağına delalet eden muhtevâsıdır.
Bab başlığında yer alan ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Geri bırakılanlar, ganimetleri almak üzere gittiğiniz zaman şöyle diyecekler: "İzin verin, biz de size uyalım!" Onlar Allah'ın kelamını değiştirmek istiyorlar. De ki: "Bize asla uyamazsınız! Allah önceden de böyle buyurmuştu." Bu kez şöyle diyecekler: "Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz." İşin doğrusu şu ki, onlar az bir kısmı hâriç, anlamıyorlar." (Fetih, 15)

---

[1] Bkz. 438 no.lu hadis-i şerif!
[2] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif
[3] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.
[4] Buhârî, vekâlet/2144, fezâilu'I-Kur'ân/4641-4642, nikâh/4697, 4727, 4731, 4737, 4740, 4745, 4752-4753, libâs/5422, tevhîd/6867; Müslim, nikâh/2554; Tirmizî, nikâh/1032; Nesâî, nikâh/3238, 3306/Ebû Dâvud, nikâh/1806; İbn Mâce, nikâh/1879; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21733, 21783; Mâlik, nikâh/968;Dârimî, nikâh/2104
[5] Bkz. 438 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 438 no.lu hadis-i şerif.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SABIR BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:

SABIR BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Sabır lügatta hapis manasına gelir. Arapçada ???????? ???????"Onu öldürmek için hapsetti" demektir. Şer'î ıstılah olarak, dinin övdüğü, teşvik ettiği ahlakî bir sıfatı, ruhi bir kemali ifade eder.
Nevevî şu açıklamayı sunar: "Sabr'ın mânası: Nefsi emredilen şeylerde tutmak, hapsetmektir, bu da ibâdetlerin meşakkatlerine tahammül, belalara tahammül ve günah dışındaki zararlara tahammülle gerçekleşir. Sabır, zâhidlerin ve âhiret yoluna sü'lûk edenlerin en mühim esaslarından biridir. Ruhi terbiyeyi ele alan kitapların hepsinde sabır bölümü yer alır."
Sabırla ilgili âyet çoktur. Kur'an-ı Kerim, insanların âhireti kazanabilmeleri için, hayat boyu imtihan edileceği şeylerden birinin sabır olduğunu ifade eder. Bir ayet şöyle buyurur: "Behemahal sizi biraz korku, biraz açlık ve biraz mal, can ve mahsul eksikliği ile imtihan ederiz. Sabredenleri müjdele" (Bakara 155); "Sabredenlerin mükâfatları muhakkak hesapsızdır" (Zümer 10);"Her kim sabreder ve suç bağışlarsa, bu hareket arzu edilen en iyi işlerdendir" (şurâ 43); "içinizden mücâhede edenler, sabır gösterenler belli oluncaya kadar elbette sizi imtihan ederiz." (Muhammed 31).
Hadislere göre sabır üçtür:
Taatte sabır, masiyete ve musibete karşı sabır. Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurur: Yani: "Sabır üçtür: Musibetlere karşı sabır, taatte (kullukta) sabır, günah işlememekte sabır. Kim, kaldırılıncaya kadar musibete güzelce sabrederse Allah ona üçyüz derece yazar. Her iki derece arasında sema ile arz arasındaki mesafe kadar yücelik vardır. Kim de taatte sabrederse Allah ona altıyüz derece yazar. Her iki derece arasında arzların başladığı hududla, arzların bittiği son nokta arasındaki mesafe kadar yücelik vardır. Kim de masiyete (günaha) karşı sabrederse Allah ona dokuzyüz derece yazar. İki derece arasında arzların hududu ile Arş'a kadar olan mesafe arasındaki yücelik vardır."
"Sabır imanın yarısıdır, yakîn, imânın ta kendisidir: "Sabır (ve sabrın) mükâfaatını ümid etmek köle azad etmekten daha hayırlıdır. Allah sabır ve ümîd sahiplerini, sorusuz sualsiz cennete koyar. Sabırla iman arasındaki ilgi, bedenle baş arasındaki ilgi gibidir." "...Namaz nurdur, sadaka bürhandır, sabır ziyâdır, Kur'an hüccettir..." "...Bir kimse sabretmek isterse Allah ona sabır verir. Hiçbir kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir nimet verilmemiştir" "Mü'minin hali hayrete değer doğrusu. Zira her bir işi onun için hayırlıdır. Bu meziyet sadece mü'mine hastır. Çünkü o nimete kavuşsa şükreder, bu ise onun için hayırlıdır. Musibete uğrasa sabreder, bu da onun için hayırlıdır. Bu meziyet sadece mü'mine hastır. Çünkü o nimete kavuşsa, şükreder. Bu ise onun için hayırlıdır. Musibete uğrasa sabreder, bu da onun için hayırlıdır" "Pehlivan, insanları güreşte yenen değildir, bilakis, hiddet anında kendisini zabteden ve iradesine sahip olandır" "Bir kimse öfkesinin icâbını yapmaya kâdir olduğu halde öfkesini yenerse, Allah Teâlâ Kıyamet gününde halkın gözü önünde onu çağırır, huriler içinden istediğini seçmekte muhtar kılar."[1]

?3232 ?1 -?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ???????: ??????? ?????? ??????????? ?????????: ????? ???????? ????????????? ???????? ??????. ????? ?????: ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????????? ??????????? ?????????: ??? ??????? ?????? ???? ??????????? ???????: ???????? ????????? ?????? ????????? ?‘??????? [. ????? ?????? ? ??????? .

1. (3232)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (ölen) çocuğu için ağlamakta olan bir kadına rastlamıştı:
"Allah'tan kork ve sabret!" buyurdu. Kadın (ızdırabından kendisine hitab edenin kim olduğuna bile bakmadan):
"Benim başıma gelenden sana ne?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uzaklaşınca, kadına:
"Bu Resûlullah idi!" dendi. Bunun üzerine, kadın çocuğun ölümü kadar da söylediği sözden dolayı (utanıp) üzüldü. (Özür dilemek için) doğru aleyhissalâtu vesselâm'ın kapısına koştu. Ama kapıda bekleyen kapıcılar görmedi, doğrudan huzuruna çıktı ve:
Ey Allah'ın Resulü, (o yakışıksız sözü) sizi tanımadan sarfettim (bağışlayın!)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Makbul sabır, musibetle karşılaştığın ilk andakidir" buyurdu."[2]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Buhari'de gelen bir başka veçhinde kadının, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Git başımdan, benim musibetim sana gelmedi" dediği; bir başka veçhinde: "(Nasihat kolaydır çünkü) bana gelen musibetten âzâdesin" dediği kaydedilmiştir.
2- Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kapıcı kullanmadığını göstermektedir. Kadın bizzat huzura çıkabilmektedir. Resûlullah'ın tevazu hâlini gösteren diğer bir husus, yolda, sokakta dolaşırken peşini takip eden maiyet ekibine yer vermemesidir. Normal olarak melîk ve büyükler haşmet izharı için bir grup maiyetle dolaştıkları halde, Aleyhissalâtu vesselâm tek başına dolaşmakta ve bu sebepledir ki, ağlayan kadın onu tanıyamamaktadır.
Tibî der ki: "... Kadına: "Bu Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'dır" denince kadın, içinden korku ve heybet hissetti ve onun da diğer melikler gibi, halkın onlara ulaşmasını engelleyen kapıcı ve koruyucuların olacağını zannetti, ancak gidince tasavvur ettiğinin aksine bir durumla karşılaştı."
3- "Makbul sabır musibetle karşılaştığın ilk andakidir" sözü, "Kalbe hücum eden ilk duygular sırasında, onun gereklerine uymayıp sebat edilirse işte bu makbul sabırdır, Allah'ın mükâfat vaadettiği sabırdır.
Hattâbî, biraz farkla şöyle der: Sâhibi, şeriatça övülen sabır, musibet aniden geldiği anda ortaya konan sabırdır, bundan sonraki sabır değildir. Çünkü zamanla musibet de unutulur. Bazıları: "Kişi musibet sebebiyle sevaba mazhar olmaz, zira musibet kendi elinde değildir, kişi musibet karşısındaki metanet ve güzel sabrı sebebiyle sevap kazanır" demiştir.
İbnu Battal: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kadına hem helak ve hem de sevaptan mahrum kalma musibetlerinin cem olmamasını arzu ederek müdahale etmiştir" der.
Resûlullah'ın bu sözü hakkında Tibî şu değerlendirmeyi yapar: "Resûlullah'tan bu söz, kadının "Sizi tanımadım.." demesi üzerine, hikmetli bir üslûbla sâdır olmuştur. Sanki kadına şunu demiştir: "Özür dilemeyi bırak, zira ben Allah için olmayan şeylerde öfkelenmem, sen kendi nefsine bak."
Zeyn İbnu'l- Münir de şöyle der: "Kendisine yaptığı takva ve sabr tavsiyesine uyarak, üzüntünün sevkiyle sarfettiği sözlerden özür dilemek üzere geldiği zaman, kadına, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o şekilde cevap vermekle: "Bu sabrın zamanı, hâdisenin olduğu ilk andı, Cenab-ı Hakk'ın sabredenlere vaadettiği sevap da o anda yapılan sabradır" demek istemiştir."
4- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:
* Resûlullah mütevazidir, cahillere karşı rıfkla muamele etmektedir.
* Musibete düşenlere müsamaha etmektedir.
* Özür dileyenin özrünü kabul etmiştir.
* Emr-i bi'l- ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker ihmal edilmemektedir.
* Kâdılar, halka karşı kapısını kapamamalı, halkın temasını önleyecek engeller koymamalıdır.
* Kendisine emr-i bi'l-ma'ruf yapılan kimse buna uymalıdır, emredenin kim olduğunu bilmese de.
* Fazla üzüntü, yasaklardan biridir, zira Aleyhissalâtu vesselâm bu üzgün kadına sabır ve takva emretmiştir.
* Bazı can sıkıcı durumların olma ihtimali bulunsa bile emr-i bi'l-ma'ruf yapılmalıdır.
* Söz, niyet edilene tesadüf etmezse bunun hükmü yoktur. Bazı âlimler bu prensipten hareketle: "Amr, Ey Hind sen boşsun dese bu söz Amra'ya rast gelse, Amra boş olmaz" demiştir.
* Kabir ziyareti erkeğe de kadına da câizdir.
* Ziyareti yapılan mezar müslümana veya kâfire ait olmuş farketmez. Bazıları "Kafir kabri ziyaret edilmez" demişse de cumhur bu görüşü reddeder.[3]

?3233 ?2 -??? ???? ?????? ?????? ????? ????:]???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ???? ???????? ????????

?????????? ??????? ??? ??????? ?????? :???????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ??? ??????????? ????????? ??? ??????? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ???????. ??????? ???????? ????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????: ?????? ?????????????? ?????? ???? ????? ???????? ? ??????? ?????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ?????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??? ??????? ?????? :???????: ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ??????????? ???? ????????: ????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ????????????[. ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

2. (3233)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şunları söylerken işittim:
"Kendisine bir musibet gelen müslüman Allah'ın emrettiği: "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ûn, allahümme ecirnî fi musîbetî vahluf lî hayran minhâ: "Biz Allah'ınız ve ancak O'na döneceğiz. Bana bu musibetim için ücret ver. Ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ver" derse Allah o musibeti alır ve mutlaka daha hayırlısını verir.
"Ümm-ü Seleme der ki: "Ebu Seleme (radıyallahu anh) vefat ettiği zaman ben: "Ebu Seleme'den daha hayırlı olan hangi müslüman var? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ilk hicret eden hâne, onun hânesiydi" dedim. Ben bunu söyledikten sonra Allah, onun yerine bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı verdi. Şöyle ki: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana Hâtîb İbnu Ebî Belte'a'yı göndererek kendisi için beni istetti. Ben: "Benim (küçük) bir kız çocuğum var, ayrıca ben kıskanç bir kadınım. (Resûlullah'ın ise birçok hanımı var, imtizacsızlıktan korkarım)" diye cevap verdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kız çocuğuna gelince, Allah'a dua ederiz, onu kendisinden müstağni kılar, kıskançlığı için de Allah'a gidermesini dua ederim" buyurdular."[4]

AÇIKLAMA:

1- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâklerindendir. Adı Hind'dir. Babası Ebu Ümeyye İbnu'l-Muğire'dir. Resûlullah'ın izdivacından önce Ebu Seleme İbnu Abdi'l- Esed ile evli idi. Ondan Seleme, Ömer, Dürre ve Zeyneb adında çocukları oldu.
Ümmü Seleme, Habeşistan'a ilk hicret edenlerdendi, oradan da Medine'ye hicret etti. Resûlullah'la evlenmesi hicretin dördüncü senesine rastlar. Üçüncü yılı da denmiştir. Kocası ve kendisi ilk müslümanlardandı. Bu sebeple inancı uğruna birçok sıkıntılara katlanmıştı. Mekke'den, Medine'ye hicret edecekleri sırada yakınları, Ümmü Seleme'nin kocasıyla hareket etmesine mâni olmuşlar bu sebeple bir yıl kadar kocasından ve çocuklarından ayrı kalmış ve bu esnada mütemâdiyen ağlamıştır. Sonunda merhamete gelen yakınları Medine'ye gitmesine izin verirler. Resûlullah'ın onunla izdivacında, onu, İslam için çektikleri sebebiyle mükâfatlandırma maksadı da görülebilir. Ancak Ümmü Seleme'nin fevkalâde akıllı olduğu, pek isabetli görüşler beyan ettiği belirtilir. Hatta Hudeybiye'de Mekkelilerle, o yıl umre yapmadan geri dönme şartı gibi bazı şartlarla yaptığı antlaşma sebebiyle Resûlullah'a karşı küskün bir havaya giren ve Resûlullah'ın: "Kurbanlarınızı kesin, traş olun, ihramdan çıkın" gibi emirlerine uymak istemeyen Ashab karşısında Ümmü Seleme'nin: "Ya Resûlullah! Sen kurbanını kes, onlar da sana uyarak kurbanlarını kesecektir" tavsiyesi meşhurdur. Zira Resûlullah bu tavsiyeye uyar, kurbanını keser, Ashab da birer birer Resûlullah'ın dediklerini yerine getirirler. Bu hâdise Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nin yüksek zeka ve isabetli re'yine örnek olarak gösterilir.
Ümmü Seleme validemiz 59 hicri yılında vefat etmiştir. Ölüm senesi hususunda başka rakamlar da söylenmiştir. Resûlullah'ın en son vefat eden zevcesi Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) olmuştur.
2- Musibete uğrayan kimseye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste, İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ûn demeyi ve kaydedilen duayı yapmayı tavsiye buyurmaktadır.
3- Hadisin bazı vecihlerinde, Ebu Seleme'nin öleceği sırada bu duayı okuduğu belirtilir. Hatta Ümmü Seleme'nin: "Ebu Seleme'den daha hayırlı hangi müslüman var?" demesi, nazarında onun yerinin doldurulamayacak bir kıymet taşıdığını ifade eder. Ebu Seleme aynı zamanda, Resûlullah'ın süt kardeşi ve halasının oğludur.
Müslim'in bir rivayetinde Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ): "Ebu Seleme vefat edince Resûlullah'ın bana emrettiği gibi söyledim, sonra Allah bana ondan daha hayırlısını yani Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ihsan buyurdu" der.
4- Musibet, hadislerde mü'mine eziyet veren her şey diye tarif edilmiştir. Musibet sırasında ???? ????? ?????? ??????? ?????????? denmesi, Kur'an-ı Kerîm'in emridir (Bakara 156). Bunu söylemeye istirca denir. Bunu söylemek kaza ve kadere teslimiyet ve rızanın ifadesidir. Zira "Biz Allah'a aidiz ve Allah'a döneceğiz" mânasının içinde, mal ve can herşeyimizin Allah'a ait olduğunu, mülk sahibinin mülkünde dilediği gibi tasarruf yetkisine sahip olduğunu itiraf etmemiz, kabul etmemiz mevzubahistir.
Resûlullah küçük bile olsa her musibet karşısında istirca okumamızı tavsiye etmektedir. Rivayete göre Aleyhissalâtu vesselâm'ın kandili sönünce bile istirca ettiği belirtilmiştir. Hz. Aişe: "Bu bir kandildir" diyerek istirca mucib ciddi bir şey yok demek istemiş, ancak Efendimiz; "Mü'mini rahatsız eden her şey musibettir" demiştir.
Nevevî: "Bu hadiste mendubun, me'murun bih (yani, vacib olmayan, mendub olan şeylerin yapılması da emredilmiştir) olduğuna delil vardır, muhtar olan mezheb de budur. Çünkü Hz. Peygamber'e istirca emredilmiştir" der.[5]

?3234 ?3 -??? ??? ???? ???:]???????? ?????? ????????? ??????? ???????? ????????????? ??????? ????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ?????: ??? ??????????? ??????: ?????. ????? ?????????? ???? ?????? ?'?????????? ?????? ?????? ?????? ?????: ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????? ?????? ?????????. ????? ????? ???????????: ????????? ?????? ???????? ??????????: ??????? ?????????: ????????? ???????? ????????? ??????????: ??????: ?????????: ?????? ????? ???????? ??????????? ???????? ?????????????? ?????????: ??????? ????????? ??????? ?? ??????????? ?????????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

3. (3234)- Ebu Sinân anlatıyor: "Oğlum Sinan'ı defnettiğimde kabrin kenarında Ebu Talha el-Havlânî oturuyordu. Defin işinden çıkınca bana:
"Sana müjde vermeyeyim mi?" dedi. Ben:
"Tabîî, söyle!" dedim.
"Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh) bana anlattı" diye söze başlayıp Resûlullah'ın şu sözlerini nakletti:
"Bir kulun çocuğu ölürse, Allah meleklere şöyle söyler:
"Kulumun çocuğunu kabzettiniz mi?"
"Evet" derler.
"Yani kalbinin meyvesini elinden mi aldınız?" Melekler yine:
"Evet" derler. Allah tekrar sorar:
"Kulum (bu esnâda) ne dedi?"
"Sana hamdetti ve istircâda bulundu" derler. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri şöyle emreder:
"Öyleyse, kulum için cennette bir köşk inşa edin ve bunu Beytu'l-hamd (hamd evi) diye isimlendirin."[6]

?3235 ?4 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ???????????? ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ?????????[. ????? ??????? ?????.??? ?????? ??????? ?????? ?????: ?? ??? ?????? ?????? ????? ???: »???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ?????? ??????? ???? ????? ??????????? ??????? ???????????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ?????????: ??????? ??????????« ???????? ???? .

4. (3235)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri şöyle demiştir: "Ben kimin iki sevdiğini almışsam ve o da sevabını umarak sabretmişse, ona cennet dışında bir mükâfaat vermeye razı olmam."[7]
Derim ki: "Bu hadisi Buhârî de tahric etti. Ondaki ibare şöyle: "Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah Teâla hazretleri buyurdu ki: "Ben kulumu iki sevdiğiyle imtihan edersem o da sabır gösterir (ve sevap umarsa) onlara bedel cenneti veririm."[8]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, kişi sevdiği şeylerin kaybı karşısında sabra çağırılmakta ve bunun sevabının büyük olacağı müjdelenmektedir. Hadislerde mü'minin imtihan olunduğu iki sevgilisinden maksad, gözleridir. Göz'ün "sevgili" olarak tesmiyesi, onların insanda en kıymetli organları teşkil etmelerinden dolayıdır. Gözlerin kaybı, diğer organlara nazaran insanda daha büyük hüsran meydana getirir. Onların elden gitmesiyle, ne görmek istediği hayrı görebilir ne de kaçınmak istediği şerden kaçabilir.
2- Hadisin Tirmizî'deki veçhinde ?????yani sevap umarsa ziyadesi yer alır. Bunu âlimler mücerred sabretmenin uhrevi faydası olmayacağı şeklinde anlarlar. Sabrın uhrevi mükâfaata sebep olabilmesi için niyet şarttır. Bu da sabrı, "Allah'ın mükâfatlandıracağını düşünerek" yapmakla olur. Allah'ın dünyadaki imtihanı, kula olan garazı, gadabı

sebebiyle değildir. Bilakis, Allah sevdiği kuluna bazı kötülükleri ondan defetmek için veya günahlarına kefâret olmak için, yahut da mertebesini yüceltmek için musibetlere müptelâ kılar. Kul bunları rıza ile karşılarsa murad-ı ilahî hâsıl olur. Aksi takdirde onun sabrı şu Selmân hadisindeki sabra benzer: "Mü'min hastalanırsa Allah onun hastalığını ona bir kefâret ve af vesilesi kılar. Fâcir hastalanırsa o da şu deveye benzer: "Sahibi onu bağlamış, sonra da salıvermiştir; niçin bağlandığını, niçin salıverildiğini bilmez."[9]

?3236 ?5 -??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ? ??????? ?????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?‘????? ???????? ??????????? ????????? ????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (3236)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min kul, arz ahalisi içindeki has sevdiği (evladı) elinden alındığı zaman sabreder ve mükâfaat umarsa Allah o kulu için cennetten aşağı bir mükâfaata razı olmaz."[10]

AÇIKLAMA:

1- Burada, evladı elinden alındığı yani öldüğü zaman sabreden mü'minin mükâfaatı dile getirilmektedir. Doğrudan evlad denmeyip, evladın anne veya baba yanındaki sevgi açısından yeri zikredilmektedir: Arz ahalisi içinde en ziyade sevdiği. Mamafih hadis, çocuğu olmayan bir kimsenin çok fazla sevdiği bir yakınını da içine alacak bir mâhiyettedir. Öyle ise evlad kadar sevdiği bir yakınını şu veya bu şekilde kaybeden mü'min, onun mükâfaatını düşünerek sabrederse, onun, bu sabrı karşılıksız kalmayacaktır. Çünkü hadis-i kudsîde "Kulum beni nasıl bilirse ben ona öyle davranırım" buyrulmuştur.[11]

?3237 ?6 -??? ???? ?? ??? ???? ???? :]????? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????: ??? ??????? ????????? ???? ?????? ??????????? ??????: ?????. ?????: ?????? ????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????: ?????? ????????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ???. ?????: ???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???? ??????????? ???????: ???????? ??????? ?????? ??? ???? ? ??????????? ??????? ?????[. ????? ??????? .

6. (3237)- Atâ İbnu Ebî Rabâh rahimehullah anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bana:
"Sana cennet ehlinden bir kadın göstermeyeyim mi?" dedi. Ben de: "Evet göster!" dedim.
"İşte dedi, şu siyah kadın var ya, o, Resûlullah'a gelip: "Ben saralıyım, (nöbet gelince) üstümü başımı açıyorum, Allah'a benim için dua ediver (hastalıktan kurtulayım)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm; "Dilersen sabret, sana cennet verilsin, dilersen sana şifa vermesi için Allah'a dua edivereyim" dedi. Kadın: "Öyleyse sabredeceğim, ancak üstümü başımı açmamam için dua ediver" dedi. Resûlullah da ona öyle dua etti."[12]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, sar'a gibi dünyevi belalara da sabretmek gerektiğini, karşılığında cennet gibi yüksek bir mükâfaat olduğunu göstermektedir.
2- Azimet ve şiddeti ihtiyar, ruhsatla amelden efdaldir, yeter ki takat edeceğinden emin olsun. Ancak tahammül edemeyecekler ruhsatla amel etmelidirler.
3- Hastalıkların hepsini dua ve Allah'a iltica ile tedaviye çalışmak akâkir (yaralamalarla) tedaviye çalışmaktan daha nafi, daha faydalıdır. Bunun te'siri, bedenin buna karşı göstereceği tepki (infiâl), ilacın bedende hâsıl edeceği tesirden daha fazladır. Ancak bunun faydası iki şarta bağlıdır: Biri hastadan gelir. Bu, onun tam bir sıdkla iyileşmeye niyet etmesidir. Diğeri tedavi edene bağlıdır: Kuvvetli bir teveccüh, kalbinde kuvvetli bir takva ve tevekkül bulundurmasıdır" (İbnu Hacer).
4- Tedaviyi terketmenin câiz olduğu da gözükmektedir. Hadisin Buhari'de ki veçhinde şöyle bir ziyade var: "Atâ, Ümmü Züfer'i, o uzun siyah kadını Ka'be'nin örtüsü üzerinde gördüğünü söyledi." Bu ziyade kısmın açıklanması sadedinde bir kısım rivayetler getirilmiştir. Bunlardan biri Tâvus rahimehullah'a ait. Der ki: "Resûlullah'a tedavi için mecnunlar da getirilirdi. O, bunların göğüslerine vurmak suretiyle tedavi ederdi. Ümmü Züfer denen mecnune bir kadın getirildi. Aleyhissalâtu vesselâm onun da göğsüne vurdu, ama iyileşmedi." Bu rivayetin bir başka veçhinde şu ziyade var: "Kadın hakkında hayırlı senada bulunuyordu... Resûlullah buyurdu ki: "Hastalığı onu dünyada takip ederse, ahrette onun için hayır vardır." Bazı rivayetler bu kadının ismini Su'ayra, (Sükayı veya Sükeyra) diye tesbit etmiştir. İbnu Sa'd'ın zikrine göre, bu Hz. Hatîce'ni berberi (mâşıta)dir ve Resûlullah'ı zaman zaman ziyaret eden Hz. Hatîce'nin eski arkadaşlarından biridir.[13]

?3238 ?7 -??? ???? ?? ???? ??? ???? ??? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????? ???????: ????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ??????? ???????? ???????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ????????? ????????: ????????? ??????? ???? ????????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ????????? ?????? ??????????.? ????? ???? .

7. (3238)- Atâ İbnu Yesâr rahimehullah anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kul hastalandığı zaman Allah Teâlâ hazretler ona iki melek gönderir ve onlara: "Gidin bakın, kulum yardımcılarına ne diyor bir dinleyin!" der.
Eğer o kul, melekler geldiği zaman Allah'a hamdediyor ve senalarda bulunuyor ise, onlar bunu, her şeyi en iyi bilmekte olan Allah'a yükseltirler Allah Teâla hazretleri, bunun üzerine şöyle buyurur: "Kulumun ruhunu kabzedersem, onu cennete koymam kulumun benim üzerimdeki hakkı olmuştur. Şâyet şifâ verirsem, onun etini daha hayırlı bir etle, kanını daha hayırlı bir kanla değiştirmem ve günahlarını da affetmem üzerimde hakkı olmuştur."[14]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mü'min kul hastalandığı zaman sabredip Allah'a şikâyetçi olma ve hamdederse kazanacağı sevabın büyüklüğünü haber vermektedir. Hadisin üslûbu, bu mükâfatı âdeta kesin bir vaad olarak ifade etmektedir: Bir başka hadiste: ????? ?????? ????????? ?????? ???? ????????? ??????? ?????????? ???????"Kul hastalanınca günahlardan arınır ve anneden yeni doğmuş gibi günahsız olur" buyrulmuştur. Bu hadis, sabır şartını da koşmamaktadır.
Bazı âlimler, bu hadisle sadedinde olduğumuz hadis arasında teâruz görmezler. "Çünkü derler, sadedinde olduğumuz hadis, hadiste zikredilen hususi mükâfâtı sabır ve hamd-ü sena şartına bağlamıştır. Bu sonuncu hadis ise, hastalık sebebiyle günahların affını vaadetmektedir, burada, önceki hadiste vaadedilen hususî mükâfat vaadedilmemektedir."[15]

?3239 ?8 -?????? ???? ?? ?‘?? ?????? ?????? ?????? ?????:]????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ??? ????? ??????????. ?????????: ??? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????: ???? ????? ???? ????????? ???????? ????????? ?????????? ???? ??? ?‘????? ?????????? ?????? ????? ??????? ??????????????? ????????? ????? ??????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ??? ????????? ?????? ???? ???????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ????? ?‘????? ?????? ??????? ?????????? ???? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ??????? ??????????? ????? ????????? ???????????? ???????????????[. ????? ??????? ? ????? ?????? ???????? .

8. (3239)- Habbâb İbnu'l-Eret (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ka'be'nin gölgesinde bir bürdeye yaslanmış otururken, gelip (müşriklerin yaptıklarından) şikâyette bulunduk:
"Bize yardım etmiyor musun, bize dua etmiyor musun?" dedik. Şu cevabı verdi:
"Sizden önce öyleleri vardı ki, kişi yakalanıyor, onun için hazırlanan çukura konuyor, sonra getirilen bir testere ile başının ortasından ikiye bölünüyordu. Bazısı vardı, demir taraklarla taranıyor, vücudunda sadece et ve kemik kalıyordu. Bu yapılanlar onları dininden çeviremiyordu. Allah'a kasem olsun Allah bu dini tamamlayacaktır. Öyle ki, bir yolcu devesine bindi mi San'a'dan kalkıp Hadramevt'e kadar gidecek, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak, koyunu için de sadece kurttan korkacak. Ancak siz acele ediyorsunuz."[16]

?9 ?549 -?????? ????? ?? ??? ?????? ?????? ??????? ?????:] ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ?????? ??? ????????? ??????????? ????????? ???????? ???????? ?????????: ????? ?????? ??? ??????? ???????? ??? ???????? ??????? ??????

???????? ???????? ????????? ??????????? ??????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

9. (3240)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı (Zeyneb), babasına birisini göndererek "Oğlum ölmek üzere, son nefesini verirken yanında hazır ol" diye rica etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), adamı geri çevirirken:
"Selamımı söyle ve şunu hatırlat: Alan da Allah'tır, veren de Allah'tır. Her şeyin O'nun yanında muayyen bir eceli vardır. Sabretsin ve Allah'ın (sabredenlere vereceği) mükâfatı düşünsün!"[17]

AÇIKLAMA:

1 - Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, ölmekte olan çocuğu için çağıran kızı hangisidir, rivayette belli değil. İbnu Ebi Şeybe'nin Musannaf'ında geçen bir rivayette Hz. Zeyneb (radıyallahu anhâ)'ın olduğunu tasrih eder. Ancak, bazı rivayetlerin sağladığı karineler Hz. Fâtıma'nın olma ihtimalini de ortaya çıkarmıştır. Ölmekte olan çocuğun kim olduğu da çok net değildir. Rivayetlerde bazan "oğlum", bazan da "kızım" diye geçmektedir. Ebu Dâvud'un rivayetinde "...oğlum veya kızım" şeklinde râvinin şekki ile kaydedilmiştir. İbnu Hacer, bunun Ümâme olduğunu belirtir ve rivayetlerde geçen "oğlum" ifadesinin yanlış olduğunu, doğrusunun "kızım" olması gerektiğine dikkat çeker. Açıklamasına göre, Ümâme şiddetle hastalanmış, Resûlullah gelmiş, halini görünce gözyaşlarını tutamamış ve ağlamıştır. Duası üzerine, şifa bulmuş, Resûlullah'ın vefatından sonra da yaşamıştır. Hz. Ali, Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra onunla evlenmiş, şehid edilinceye kadar beraber yaşamışlardır.
2- "Veren de alan da Allah'tır" diye tercüme ettiğimiz ibareyi: "Evladlardan almış oldukları da Allah'ındır, verdikleri de Allah'ındır" şeklinde tercüme etmek de mümkündür.
3- Buhârî'nin bir rivayeti, Hz. Zeyneb (radıyallahu anhâ)'in Resûlullah'a ikinci sefer adam göndererek ısrar ettiğini, bir başka rivayette ise Resûlullah'ın, üçüncü sefer yapılan ısrar üzerine kızının evine şeref verdiklerini belirtir. Beraberinde Abdurrahman İbnu Avf'da mevcuttur.
Hz. Zeyneb'in ısrarını İbnu Hacer iki sebeple izah eder:"
1- Câhillerin, kendisi hakkında: "Resûlullah'ın yanında kıymeti yok" şeklinde, yapacakları su-i zannı kırmak için ısrar etmiş olabilir.
2- Allah ona, "Resûlullah'ın yanına gelmesi, içinde bulunduğu bedenini duası ve huzuru bereketiyle gidereceği hususunda ilhamda bulunmuş olabilir. Nitekim bu zannı Allah gerçekleştirmiştir."
Resûlullah'ın ilk çağırmada gelmemesi için de şu tahminde bulunur: "Zâhir şu ki, Efendimiz, Rabbine teslimiyette mübâlağa maksadıyla önce imtina etmiştir. Yahut da bu çeşit dâvetlere icabetin, düğün davetine icabetteki gibi şart olmadığını göstermek, bu ve benzeri davetlere müsbet cevap vermemenin câiz olduğunu beyan etmek için de gelmemiş olabilir."
4- Resûlullah Hz. Zeyneb'e gelirken yanında bir grup sahâbî vardır: Ubâdetu'bnu's-Sâmit, Üsâme İbnu Zeyd, Sa'd İbnu Ubâde, Mu'âz İbnu Cebel, Ubey İbnu Ka'b, Zeyd İbnu Sâbit vs. Hatta Resûlullah çocuğun ızdırabı karşısında ağlayınca Sa'd İbnu Ubâde: "Ya Resûlullah bu da ne?" diyerek taaccübünü ifade eder. Resûlullah da şu cevabı verir:
"Bu, kullarının kalbine Allah tarafından konmuş olan merhamettir. Allah, kullarından merhametli olanlara rahmet kılar."
5- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:
* Muhtazar (ölüm hâlinde) olanın yanına, bereket ve duaları ümid edilenlerin çağırılmaları câizdir.
* Bu maksadla yemin vermek câizdir.
* Tâziye ve geçmiş olsun ziyaretlerine, izin alınmadan gidilebilir. Bu, düğün gibi değildir, düğün ziyafetine katılmak için izin şarttır.
* Yemin verildiği zaman, yemin sahibini kurtarmak maksadıyla gerekeni yapmak müstehabtır.
* Selâmı konuşmadan öne almak müstehabtır.
* Hastaya geçmiş olsun ziyareti yapılır, hasta küçük de olsa, faziletçe düşük de olsa.
* Faziletli kişiler, halktan kopmamalıdırlar, ilk daveti reddetseler bile müteakiben icabet etmelidirler.
* Tâbî durumdakiler, kendilerine müşkil gelen hususları imamdan sormalıdırlar; bu müstehabtır.
* Sual edeb çerçevesinde olmalıdır.
* Allah'ın mahlukatına şefkat ve merhamete insanlar teşvik edilmeli, kalb katılığından korkutulmalıdır.
* Bağırıp çağırmadan ağlamak câizdir.[18]

?3241 ?10 -?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:] ???????? ?????? ‘???? ????????? ??????? ??????? ???????? ???????? ?????? ??????????. ???????? ?????? ?????????? ??????? ???? ????? ????????? ???????? ??????????? ??? ??????? ????????? ???????? ????? ????? ???????? ?????: ?????? ????????? ???????: ???? ???????? ????????? ????????? ???? ??????? ???? ??????????
??????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???? ????????? ??????????? ???? ????????? ???????? ???????? ????????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ???? ????????? ?????? ??????? ??? ????????????? ??????????? ???????? ??????? ????????? ????? ??????????[. ????? ??????? .

10. (3241)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebu Talha'nın bir oğlu hastalandı. Sonunda Ebu Talha evde yokken vefat etti. Çocuğun öldüğünü bilmiyordu. Hanımı, çocuğun öldüğünü görünce, (çocuğun defni için gerekli) hazırlığı yaptı, onu evin bir kenarına koydu. Ebu Talha (akşam olup) eve gelince: "Çocuk nasıl oldu?" diye sordu. Hanımı, "Sükûnete erdi, istirahate kavuşmuş olmasını umarım" (diye yuvarlak bir) cevapta bulundu. Ebu Talha hanımının doğru söylediğini zannetti:
Sonra hanımı, akşam yemeğini getirdi. Yatağını hazırladı. (Sonra kocası için süslendi. Ebu Talha temasta bulundu.) Sabah olunca Ebu Talha gusletti. Evden çıkacağı zaman hanımı çocuğun ölümünü haber verdi. Ebu Talha, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sabah namazı kıldı. Sonra kadının yaptığını bir bir anlattı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah gecenizi hakkınızda mübarek kılmış olsun" buyurdular. Sonra onlara (Allah Teâla Hazretleri) dokuz evlat verdi, hepsi de Kur'an'ı okudular."[19]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ölüm karşısında soğukkanlılık ve teslimiyete güzel bir örnek sunmaktadır. Hadiste zikri geçen kadın Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ)'dir, Hz. Enes'in annesi. Ölen çocuk da Ebu Talha'nın Ümmü Süleym'den doğan oğlu Ebu Umayr'dır.
2- Hadiste geçen ??????? ???????tabirini: "Hanım kocasına yiyecek bir şeyler hazırladı." "Kocası için süslenip hazırlandı" diye yorumlayanlar da olmuştur. Ancak İbnu Hacer, bazı rivayetlerde gelen karinelere dayanarak çocuğun yıkanma, kefenlenme gibi defin hazırlığını yaptığını anlar.
3- Ümmü Süleym'in ölüm karşısındaki metânet ve kadere olan teslimiyetini belirtmek için, bazı rivayetlerde gelen bir ziyadeyi kaydetmek isteriz: Çocuğun ölümünü ertesi sabah Ebu Talha'ya şöyle haber verir: "Ey Ebu Talha! Bir kimse, bir başkasına malını idâreten verse, sonra âriyetlerini taleb etse, bunu kullanan kimse vermekten imtina edebilir mi?" Ebu Talha, "Hayır!" der. Ümmü Süleym devam eder: "Öyleyse oğlun için Allah'tan ecir bekle!" Ebu Talha kızar ve: "Beni kirlenmeye bıraktın sonra oğlumun ölümünü haber verdin ha!" der. Bir rivayette Ümmü Süleym: "Allah çocuğu bize iâre olarak vermişti, şimdi bizden geri aldı" der.
4- Hadisten Çıkarılan Bazı Faideler:
* Gücü olunca şiddeti benimseyip ruhsatı terketmek evladır.
* Musibetlere karşı teselli müstehabtır.
* Kadın kocası için süslenip nefsini taleb edebilir.
* Resûlullah'ın duasının makbûl olduğu görülmektedir.
* Kim Allah rızası için bir şeyi terkederse Allah onun yerine daha iyisini verir.[20]

?11 ?553 -?????? ?????? ?? ???????? ?????:]???????? ???????? ??? ????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???????: ??????? ????? ??? ????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????????? ???? ????????? ??????? ????? ????????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ???????? ?????? ??? ??? ?????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ??????????? ????????: ????? ??? ???????? ??????? ???????????? ?????? ?????? ??????????? ???? ???? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ????????: ??????????? ??? ??????? ?????: ????? ????? ???????: ?????? ??????????? ???? ??????? ??? ????????? ???????? ?????????? ????????? ?????

???????? ?????????? ?????????? ????????????? ?????????? ?????: ?????? ????????. ???????: ??????? ???? ?????? ??????? ????????? ???????: ????? ??????? ????????? ????????? ????????? ????: ?????????? ?????? ??????????? ????? ??? ????????? ??????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????? ??? ????? ????? ?????????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

11. (3242)- Kâsım İbnu Muhammed anlatıyor: "Hanımım vefat etmişti. Bana, Muhammed İbnu Ka'b el-Kurazî, ta'ziye (baş sağlığı dilemek) maksadıyla uğradı. Ve şunu anlattı:
"Benî İsrail'de fakih, âlim, âbid, gayretli bir adam vardı. Onun çok sevdiği bir karısı vefat etmişti. Onun ölümüne adam çok üzüldü, öyle ki, bir odaya çekilip kapıyı arkadan kapattı, yalnızlığa çekildi, kimse yanına giremedi. Onun bu halini, Benî İsrail'den bir kadın işitti. Yanına gelip: "Benim onunla bir meselem var, kendisine bizzat sormam lazım"dedi. Halk oradan çekildi. Kadın kapıda kalıp:
"Mutlaka görüşmem lâzım" dedi. Birisi adama seslendi:
"Burada bir kadın var, senden birşeyler sormak istiyor, "mutlaka bizzat görüşmem lâzım, bizzat sormam lazım" diyor. Herkes gitti kapıda sadece o kadın var ve ayrılmıyor."
İçerdeki adam:
"O'na müsaade edin gelsin" dedi. Kadın yanına girdi. Ve:
"Sana bir şey sormak için geldim" dedi. Adam:
"Nedir o?" deyince, kadın anlattı:
"Ben komşumdan idâreten bir gerdanlık almıştım. Onu bir müddet takındım ve idâreten kullandım. Sonra onu benden geri istediler. Bunu onlara geri vereyim mi?" Adam:
"Evet, vallahi vermelisin!" dedi. Kadın:
"Ama o epey bir zaman benim yanımda kaldı. (Onu çok da sevdim)" dedi. Adam:
"Bu hal senin, kolyeyi onlara iâde etmeni daha çok haklı kılıyor, zira onu iare edeli çok zaman olmuş" demişti(ki, bu cevabı bekleyen kadın) atıldı:
"Allah iyiliğini versin! Sen Allah'ın sana önce iâre edip, sonra senden geri aldığı şeye mi üzülüyorsun? O, verdiği şeye senden daha çok hak sahibi değil mi?" dedi. Adam bu nasihat üzerine içinde bulunduğu duruma baktı (ve kendine geldi). Böylece Allah, kadının sözlerinden adamın istifade etmesini sağladı."[21]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, âlimin de ilim bakımından kendisinden geri olacaklardan nasihat dinleyip istifâde edeceğine delil olmaktadır. Ayrıca, faziletçe üstün kişinin bile zaman zaman hata yapabileceğini, faziletçe geri olanın da bilakis, isabetli kararlar verebileceğini görmekteyiz.
2- Kadının uydurduğu kolye hikâyesi, maksadı ifade için başvurulan bir hiledir. Dinimizin emrettiği yalan sınıfına girmez. Görüldüğü üzere bunda bir aldatma ve buna bağlı bir suistimal mevcut değil, bilakis bir ıslah, bir hayır düşünülmüş ve muvaffak da olunmuştur. Bu düzmece hikaye sebebiyle kadın zemmedilemez, bilakis takdir edilir. Nitekim, önceki hadiste gördüğümüz üzere Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ), buna yakın bir temsili Ebu Talha'ya anlatmış, bilahare Ebu Talha, Ümmü Süleym'in söylediklerini ve yaptıklarını Resûlullah'a anlatmış, Resûlullah da gecelerini tebrik etmiştir, Ümmü Süleym'i kınamamıştır.[22]

?3243 ?12 -?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ?????????????? ??????????????[. ????? ??????? .

12. (3243)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İşittiği şeyin verdiği ezaya azîz ve celil olan Allah'tan daha sabırlı kimse yoktur. Çünkü O'na şirk koşulur, evladlar nisbet edilir. O, yine de onlara âfiyet ve rızık vermeye devam eder."[23]

?3244 ?13 -?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]???????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ???? ?‘?????????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????: ?????????? ??????? ????????? ?????????? ? ??????????[. ????? ??????? .

13. (3244)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, peygamberlerden (aleyhimüsselam) birinin acıklı bir hikâyesini anlatmış olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şu anda sanki tekrar seyrediyor gibiyim. Demişti ki: "Kavmi ona şiddetle vurup yaralamıştı. O hem akan kanlarını siliyor, hem de: "Allahım, kavmimi mağfiret et, çünkü onlar bilmiyorlar" demişti."[24]

AÇIKLAMA:

Hadisin başka vecihlerinde buradaki peygamberin Hz. Nuh aleyhisselâm olduğu tasrih edilmiştir. Bir rivayet şöyle: "Hz. Nuh'a kavmi vurmuş ve bayıltmıştı. O, bilahare ayılınca şöyle dua etti: "Allahım kavmime hidâyet ver, zira bilmiyorlar." Gerçi yaralama ile bayıltma aynı şey değildir. Binaenaleyh burada kastedilen peygamberin şahsiyetinde bir kapalılık mevcuttur. Hz. Nuh'la ilgili olduğu kabul edilecek olsa bile bunun, bidayetlerle ilgili olması gerekir. Zira, kavminin yola geleceğinden ümid kesen Hz. Nuh bilahare, bizzat Kur'an-ı Kerim'in şehâdetiyle şöyle diyecektir: "Rabbim, yeryüzünde hiç bir inkârcı bırakma!" (Nuh 26).
Resûlullah'ın başından da benzer hadiseler geçmiştir. Uhud Savaşı sırasında yüzünden yara almış, dişi kırılmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm, o zaman: "Peygamberlerinin yüzünü yaralayan bir kavmi Allah nasıl iflah eder?" buyurmuş, bunun üzerine şu mealdeki ayet inmiştir: "Allah'ın onların tevbelerini kabul veya onlara azab etmesi işiyle senin bir alâkan yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir" (Âl-i İmran 128). Bazı rivayetler Resûlullah'ın hem Ciirrane'de hem de Uhud'da, "Allahım kavmimi mağfiret et, çünkü onlar bilmiyorlar" diye dua ettiğini de belirtirler.[25]
Kurtubî, Resûlullah'la ilgili bu rivayetlerden hareketle, sadedinde olduğumuz hadiste Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir başka peygamberi değil, kendisini anlattığını iddia etmiştir. Ancak Nevevî, Resûlullah'ın anlattığı vak'anın daha önce yaşayan bir peygamberle ilgili olduğuna hükmeder. Ayrıca Resûlullah'ın da Uhud'da aynı şeyi yaşadığını kaydeder. İbnu Hacer, Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm'ın Huneyn Savaşı akabinde Ciirrâne'de ganimet taksimi sırasında yaralanıp benzer bir duada bulunduğunu anlattıktan sonra Kurtubî'nin hükmünde yanıldığını belirtir. Dipnotta kaydettiğimiz rivayeti Ahmed İbnu Hanbel'den aktardıktan sonra İbnu Hacer, Kurtubî'yi cevaplandırma sadedinde der ki: "Abdullah'ın bu sözünden, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da aynı şekilde alnını silmiş olması gerekmez. Zahir olan şu ki: Abdullah, o geçmiş peygamberin sildiği şekilde, Resûlullah'ın da alnını siliş tarzını hikâye etmiştir, böylece Kurtubî'nin zannının yanlış olduğu ortaya çıkar."[26]

?3245 ?14 -?????? ?????? ??????????? ?? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????????????? ??? ???????????? ??????????? ???[. ????? ????.??? ????? ???????. ???? ??????? ??????????? ???????????? ??????????? ???? ?????????? ???????? ???????????? .

14. (3245)- Abdurrahman İbnu'l-Kâsım anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benim (yokluğumdan hâsıl olan) musibet, müslümanları musibetlerinde teselli etmelidir."[27]
Bir başka rivayette[28] şöyle denmiştir: "Kim bir musibete uğrarsa, benim yokluğum sebebiyle maruz kaldığı musibetini hatırlasın. Çünkü bu, en büyük musibettir."[29]

AÇIKLAMA:

Hadis, kelime itibariyle: "Benim musibetim, müslümanları, musibetlerinde tâziye etsin" demektedir. Ancak, şârihler buradaki taziyeyi teselli ve sabır olarak anlamışlardır. Öyle ise hadis müslümanlara şöyle seslenmektedir: "Başınıza bir kısım musibetler geldiği zaman bunu büyütmeyin, düşünün ki musibetin büyüğü benim yokluğumla gelmiştir."
Zürkânî, Resûlullah'ın gitmesiyle gelen musibetin büyüklüğünü şöyle açıklar: "Müslümana gelen her musibet, Resûlullah sebebiyle gelenin gerisindedir (daha hafiftir). Çünkü kişiye gelen her belanın bir karşılığı, telafisi vardır. Ama, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yerini dolduracak, O'nun yokluğu musibetini telafi edecek bir şey yoktur. Ölümü ile semâvî haber kesilen, mü'minler için rahmet, din için doğru olan bir kimsenin ortadan kalkmasından daha büyük bir musibet olur mu?"
Musibetler çoğu kere kişiyi gafletten uyandırır, hatadan, dalaletten çevirir. Bu sebepledir ki bir nevi nimet olmaktadır ve hatta âyet-i kerîme sabretmek kaydıyla musibete düşenlere müjdeler vermektedir: "Kendilerine musibet geldiği zaman sabreden ve "Biz Allah'ınız ve O'na döneceğiz" diyenleri (Allah'ın büyük mükâfatıyla) müjdele" (Bakara 155).[30]

?3246 ?15 -?????? ??????? ?? ???? ?? ??? ?? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????:]????? ??????? ????? ?????? ??????

???????? ?????????: ??????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ? ????????????? ??? ???????? ????? ????????[. ????? ???????? .

15. (3246)- Yahyâ İbnu Vessâb, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından bir yaşlıdan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlara karışıp onların ezalarına katlanan müslüman, onlara karışmayıp, ezâlarına katlanmayandan hayırlıdır."[31]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, inziva mı daha hayırlı, cemiyete karışmak mı? Sualine, kayıtlı olarak: "Cemiyete karışmak" cevabını vermektedir. Ancak hemen belirtelim ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu meselede kesin bir tavrı yoktur. Bazı rivayetlerde inzivayı tavsiye ederken, burada olduğu üzere, bazı rivayetlerde de cemiyete karışmak tavsiye edilir. Demek ki, şartlara ve şahıslara göre verilecek hüküm değişebilecektir ve esas olan da budur. Resûlullah, inzivayı daha ziyade fitne yani dahilî kargaşanın hüküm sürdüğü zamanlarda tavsiye etmektedir.
Ülemânın bu mevzudaki değerlendirmesini geniş olarak 4762. Hadis'te kaydedeceğiz.[32]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/537-538.
[2] Buharî, Cenâiz: 43, 7, 32, Ahkâm: 11; Müslim, Cenâiz: 14, (626); Ebu Dâvud, Cenâiz: 27, (3124); Tirmizî, Cenâiz: 13, (987); Nesâî, Cenâiz: 22, (4, 22); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/539.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/539-541.
[4] Müslim, Cenâiz: 3, (918); Muvatta, Cenâiz: 42, (l, 236); Ebu Dâvud, Cenâiz: 22, (3119); Tirmizî, Da'avât: 88, (3506); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/541-542.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/542-543.
[6] Tirmizî, Cenâiz: 36, (1021); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/543-544.
[7] Tirmizî, Zühd: 58, (2403).
[8] Buradaki "iki sevdiği" ile gözlerini kastediyor." Doğruyu Allah bilir." Buharî, Marzâ 7; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/544.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/545.
[10] Nesâî, Cenâiz: 23, (4, 23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/545.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/545.
[12] Buharî, Marzâ: 6; Müslim, Birr: 54, (2576); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/546.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/546-547.
[14] Muvatta, ayn: 5, (2; 940); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/547.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/547-548.
[16] Buhari, Menâkıbu'l- Ensâr: 29, Menâkıb: 25, İkrâh: 1; Ebu Dâvud, Cihâd: 107, (2649); Nesâî, Zînet: 98, (8, 204); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/548.
[17] Buharî, Cenâiz: 33, Marzâ: 9, Kader: 4, Eymân: 9, Tevhîd: 2, 25; Müslim, Cenâiz: 11, (923); Ebu Dâvud, Cenâiz: 28, (3125); Nesâî, Cenâiz: 22, (4, 21, 22); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/549.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/549-550.
[19] Buharî, Cenâiz: 42, Akîka 1; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/551.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/551-552.
[21] Muvatta, Cenâiz: 43, (1, 237); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/553.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/553-554.
[23] Buharî, Edeb: 71, Tevhîd: 3; Müslim, Sıfâtu'l-Münâfıkîn: 49, (2803); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/554.
[24] Buharî, İstitâbe: 4, Enbiya: 50; Müslim, Cihâd: 105, (1792); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/554.
[25] Ciirrâne'de ganimet taksimi sırasında meydana gelen izdihamda yaralanmış, bunun üzerine Resûlullah: "Allah'ın kavmine gönderdiği bir kulu tekzib ettiler ve yaralandılar. O da hem alnından kanı siliyor hem de; "Rabbim kavmimi mağfiret et, onlar bilmiyorlar" diyordu. Abdullah dedi ki: "Sanki ben Resûlullah (aleyhissalâtü vasselâm)'a bakıyor gibiyim; Hem o adamı anlatıyor, hem de alnını siliyordu."
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/554-555.
[27] Muvatta, Cenâiz: 41, (1, 236).
[28] Teysir, bu hadisi Tirmizî'ye nisbet ediyor. Ancak orada bulamadık. İbnu Mace'de lafız yönüyle biraz farkla kaydedilmiştir (Cenâiz 55).
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/555-556.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/556.
[31] Tirmizî, Kıyâmet: 56, (2509); İbnu Mace, Fiten: 23, (4032); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/556.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/556-557.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HAC

Hac Ve Umrenin Vücubu
Îlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Farz Olan Haccın Hemen Yeerine Getirilmesi Vacip midir?
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetle
Çıkarılan Hükümler
Haccetmek İmkanına Eriştği Halde Yaşlılık ve Zayıflıktan Dolayı Haccedemeyen Kimsenin Yerine Haccetmek
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hac Yolculuğu İçin Azık ve Binek Gerekir
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yanında Mahremi Bulunmayan Kadının Sefere Çıkması Caiz midir?
Konuyla Îlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Başkasının Yerine Vekaleten Haccetmek İsteyen Kimsenin Daha Önce Kendisinin Farz Haccı Eda Etmiş Olması Gerekir mi?
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve Îctihadları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çocuk ve Kölenin Yaptığı Hac Sahih Sayılırsa Da Hac Onlara Vacip Değildir
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığnda Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhramla İlgili Mikatlar
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Çıkarılan Hükümler
Özürsüz Olarak Mekke'ye İhramsız Girmek
Îlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve Tesbitleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hac Ayları ve O Aylardan Önce İhrama Girme Durumu
Konuyla ilgili hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yılın Tamamında Umre Yapmanın Cevazı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Îstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhrama Girmek İsteyenin Gusletmesi, Güzel Koku Sürünmesi ve Dikişli Elbiseyi Üzerinde Çıkarması
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığnda Müctehidlerin Tesbit ve İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Temettü', Kıran ve Îfrad Arasında Tahyir ve Bunlardan Efdal Olanı
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Telbiye, Telbiyenin Sıfat ve Keyfiyeti ve Hükmü
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit ve İctihadları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhramıyla Mubah Olan ve Kaçınması Gereken Şeyler
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliler ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhramın Sıcak ve Başka Şeyden Korunmak İçin Başının Üstünde Gölgelik Tutunması ve Başını Örtmekten Kaçınması
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler

Çıkarılan Hükümler
İhrama Girmeden Önce Sürülen Güzel Kokunun İhramlı İken Devamında Bir Sakınca Var mıdır?
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhramlının Bir Özürden Dolayı Saçını Traş Etmesi ve Bunun Fidyesi
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
İhramın Hacamat Yaptırması ve Başını Yıkaması
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhramlı Kişi Ne Nikah Yapar, Ne De Nikahlanır
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Îhticaclar
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhramlının Av Hayvanı Öldürmesi Haramdır
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhramlının Avlanan Hayvanın Etinden Yemesi Caiz Değildir
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Haremin Av Kapsamına Giren Hayvanları Ürkütülmez; Ağaçları ve Otları Kesilmez
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Harem Dahilinde Hangi Hayvanlar Öldürülebilir?
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Mekke'nin Diğer Beldelerden Üstünlüğü
Konuyla İlgili Hadisler
Îlim Adamlarının Görüş ve Beyanları
Çıkarılan Hükümler
Medine Haremi ve Orada Avlanmanın Tahrimi (Haramlığı)
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İctihadları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hac veya Umre İçin Mekke'ye Girerken
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İctihad ve İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kudum Tavafı, Remel ve İztıba
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hacerü'l-Esved'i İstimal, Öpmek ve Bu Esnada Yapılacak Dua
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Tavafı Taharet Üzere (Abdestli) Yapmak ve Avret Yerlerini Örtülü Bulundurmak
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Tavaf Esnasında Allah'ı Anmak
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Tesbit ve İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Binek Üzerinde Tavaf Yapmak
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Tesbit ve Istidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İki Re'kat Tavaf Namazı ve Tavaftan Sonra İstilam
Müctehidlerin İctihad ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Safa İle Merve Arasında Sa'yetmek
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

Mina'dan Arafat'a Gitmek ve Arafat'ta Vakfı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Arafat'tan Müzdelife'ye ve Oradan Da Mina'ya Gitmek
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehid İmamların İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bayramın Birinci Günü Cemre-i Akabe'ye Taş Atmak ve Bunun Hükümleri
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Mina'da Kurban Kesmek, Tıraş Olmak ve Sonra da Mubah Olan Şeyler
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bayramın Birinci Günü Ziyaret Tavafı İçin Mekke'ye Gitmek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İstidlal ve İhticacları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kurban Kesmeyi, Tıraş Olmayı ve Cemreye Taş Atmayı Belirlenen Sıraya Göre Değil de Takdim ve Tehir Suretiyle Yerine Getirmekte Bir Sakınca Var Mıdır?
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kurban Bayramı Günü Hutbe Okumanın Îstihabı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Hacc-ı Kırana Niyet Edenin Hac İbadeti Olarak Bir Tavaf ve Bir De Sa'y Yapması Yeterlidir
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Cemerelere Taş Atma Süresince Mina'da Kalmak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Yorumlar
Çıkarılan Hükümler

HAC

Hac Ve Umrenin Vücubu

" Hac ibadeti, islam'ın beş şartından1 biridir. Farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Şartlar elverdiği takdirde terki büyük günah, inkarı küfürdür.
Hac ibadetinin fert, aile, toplum ve ümmet üzerindeki olumlu tesirleri sayılamayacak kadar çoktur. îslam birliğini Tevhid inancı doğrultusunda sağlayıp kuvvetlendiren amillerin başında gelir. O bakımdan Allah ve Peygamber'i bu ibadetin lüzumu ve Önemi üzerinde durmuş; gereken bütün bilgileri vermişlerdir. [1]
Haccın farz kılındığı tarih:
Bu konuda az farklı görüş ve tesbitler varsa da, en sahih rivayete göre, hac, hicretin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. Nitekim Al-i îmran Suresi 97. ayetle haccm farz kılındığı ve bu ayetin belirtilen yılda indiği bilinmektedir.
Yine yapılan rivayetlere göre, bu ayet indikten sonra Resulül-lah (s.a.v.) Efendimiz ashabını toplayarak şunları söylemiştir :
11 Ey insanlar ! Cenab-ı Hakk size haccı farz kıldı. Artık bundan böyle haccedin."
Müslim'in rivayet ettiği bu hadisin ricali sahihtir ve o bakımdan istidlal ve ihticace salih görülmüştür.
Hac farz kılınınca o yıl Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz kendisi gitmedi ve Ebû Bekir es-Sıddîk'i emîrü'1-hac (hac işlerini organize edip hacce gidecek olan mü'minlerin başında bulunma görevine) tayin etti. ikinci yıl, yani hicretin onuncu yılında ise, Resulüllah (s.a.v) Efendimiz son haccım yerine getirdi ki, buna VEDA HACCI denilmiştir. [2]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
" Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize hitap ederek buyurdu ki: "Allah gerçekten size haccı farz kıldı. Artık siz de haccedin !" Bunun üzerine bir adam sordu: "Her sene mi Ya Resulüllah T* Efendimiz susup cevap vermedi ve adam bu soruyu üç defa tekrarladı. Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Eğer evet diyecek olsaydım, o vacip olurdu ve siz de onu (her yıl yapmaya) takat getiremezdiniz." [3]
ibn Abbbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir :
" Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize hitap ederek şöyle buyurdu: "Ey insanlar ! Hac size farz kılındı." Bunun üzerine Akra1 b. Habis (r.a.) kalkıp şöyle sordu :" Her yıl mı ya Resulel-lah ?" Resulüllah (s.a.v.) cevap verdi: "Eğer öyle söyliyecek olursam (size) vacip olurdu. Vacip olunca da onunla amel edemezdiniz ve amel etmeğe de gücünüz yetmezdi. Hac bir defa (ya mahsus bir ibadet) dir. Artık kim birden fazla yapacak olursa o tetavvu (nafile) olur." [4]
Ebû Rüzeyn el-Ukaylî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen ravi, Resulüllah (s.a.v) Efendimiz'e gelerek şöyle demiştir: "Doğrusu benim anam babam yaşlı bir kimsedir, hac ve umre (ibadetini yerine) getirmeğe gücü yetmemektedir. Aynı zamanda bir yerden bir yere göç de edememektedir." Bunun üzerine ona: " Babanızın yerine hac ve umre yap" diye buyurdu. [5]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: " Resulüllah (s.a.v) Efendimiz'e soruldu:
- Amellerin hangisi daha üstündür ? Efendimiz cevap verdi:
- Allah'a ve Resulü'ne iman..
- Ondan sonra hangisi ?
- Sonra da Allah yolunda cihad.. x - Ondan sonra hangisi ?
- Şartlarına uygun helal kazanç ile yerine getirilen hac. [6]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, ad, geçen diyor ki:
" Resulüllah'a (s.a.v.) sordum dedim ki : Kadınlar üzerine cihaddan (farz olan) bir şey (hüküm) var mıdır?" Cevap verdi: h Evet, içinde savaş olmayan cihad onlara farz dır : Hac ve umre.." [7]

Ömer b. Hattab (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir
"Resulüllah (s.a.v) Efendimizin yanında oturduğumuz bir sırada bir adam gelip dedi ki: " Ya Muhammed ! İslâm nedir?" Efendimiz şu cevabı verdi: " İslam Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın resulü buluduğuna şehadet etmen, namazı kılman, zekatı vermen, Beytüllah'a haccetmen, umre yapman, cenabetten dolayı gusletmen, abdesti tastamam alman, Ramazan orucunu tutmandır.." Ravi hadisin geri kalan kısmını da zikretti.. Sonra Resulüllah (s.a.v) (ashabına dönerek) şöyle haber verdi : " Bu Cibril'dir; gelip size dininizi öğretmektedir." [8]
Ebu Hureyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasulül ah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Umreden umreye (aradaki günahlara) keffarettir. Şartlarına uygun helal kazanç ile yapılan haccın ise - mükafatı ancak cennettir." [9]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacleri

a) Hanefîlere göre: Hac, şartlar elverdiği takdirde acele yerine getirilmek üzere ömürde bir defa farzdır. Kişiye hac farz olduğu takdirde, bu imkana eriştiği ilk yıl hacceder. Geciktirdği takdirde günahkar olur. Bu ictihad, İmam Ebu Yusuf a göredir, imam Muhammed'in içtihadı ise, bunun hilafında bir hüküm taşımaktadır; yani ona göre: Ömürde, geciktirilerek yerine getirilmek üzere bir defa farzdır. O bakımdan kişi bu imkana eriştiği yıllarda haccetmeyip ge-ciktirirse, günahkar sayılmaz. Ama acele etmesi efdaldır. Böylece kişiye farz olduğu halde onun bu ibadeti geciktirmesi, eda edilme vaktinin çıkmasını gerektirmez ve ne kadar sonra yerine getirse bile, yine de kaza değil eda sayılır. [10]
Umre ise, Hanelilerden bir kısmına göre, o da fitre, kurban ve vitr gibi vaciptir. Bir kısmına göre ise, sünnettir. Tetavvu1 (Nafile) olduğunu söyleyenler olmuştur. Bunların delili, şu hadistir: "Hac farzdır; umre tetavvu'dur." [11]
Umre senenin her vaktinde yapılabilir. Ancak şu beş günde yapılması mekruhtur: Arefe, kurban bayramı ve teşrik günleri.. İmam Ebu Yusuf a göre, Arafe günü zevalden önce yapılması mekruh değildir. [12]
b) Şafiîlere göre: En zahir kavle ve tesbite göre, hem hacc, hem de umre farzdır. Ömürde bir defa yerine getirilmesi kafidir. Fazlası nafile olarak kalır. [13]
c) Hanbelîlere göre: Şafiîlerde olduğu gibi, hac kime vacipse umre de ona vaciptir. Bu iki rivayetten birine göredir. Diğer rivayete göre, umre sünnettir.
Umre'nin vacip olduğuna kail olanların başında, Ömer, İbn Ab-bas, Zeyd b. Sabit, Ibn Ömer, Said b. Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Ata', Tavus, Mücahid, el-Hasan, İbn Şîrîn, Şa'bi, es-Sevrî ve İmam Şafiî bulunmaktadır. îbn Mes'ud'a (r.a.) göre vacip değildir, imam Malik, Ebu Sevr ve rey tarafdarları da bu görüştedirler.
Umre Mekke halkına vacip değildir. Onların tavaf yapması yeterli görülmüştür. İmam Ahmed bu hususta kesin görüş ortaya koymuş ve sık sık tavaf yapan Mekkeli'lerden bu vücubun kaldırıldığını belirtmiştir. [14]
d) Malikilere göre: Hac, şartlar elverdiği takdirde ömürde bir defa farzdır. Umre ise, o da ömürde bir defa yerine getirilmek üzere müekked sünnettir. Ayette: "Hac ve umreyi tamamlayın" emri, başlanılan hac ve umreyi tamamlamaya yönelik bir emirdir; doğrudan umreyi yerine getirmeye yönelik bir emir değildir. [15]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

138 ve 149 nolu Ebu Hüreyre ve Ibn Abbas hadisleri sahih kabul edilmiştir. İbn Abbas hadisini Ebû Davud, .îbn Mace, Beyhaki tahric etmişler ve Hakim de tahric edip "Şeyhayn'in şartına göre sahihtir" demiştir.
Birinci hadiste "Artık siz de haccedin" enirinin tekrarı gerektirmediği anlaşılıyor. Zira adamın "Her sene mi Ya Reşulellah!?" sorusu ve ona verilen cevap bu manayı ortaya çıkarıyor.
Böylece gerek 138, gerekse 139 nolu hadisler haccm Ömürde bir defa farz olduğuna delalet etmekte ve her türlü tereddüdü ortadan kaldırmaktadır. Nitekim müctehid imamların hepsi bu rivayetlerle ihticac ve istidlal etmişlerdir.
Ayrıca bu bapta İbn Mace'nin Enes (r.a.) den rivayet ettiği şu hadis de bulunuyor: "Size hac farz kılındı." Bunun üzerine: "Ya Resulüllah! Her sene mi?" diye sorulunca, "Eğer evet demiş olsam size vacip olurdu. Vacip olunca da onu yerine getiremezdiniz ve getiremeyince de azaba uğrardınız" diye cevap verdi. [16]
Hafiz İbn Hacer bu rivayetin ricalinin sikat olduğunu belirtmiştir.
Bu mealde bir diğer hadisi Tirmizî ve Hakim Hz. Ali (r.a.) den rivayet etmişlerse de senedi münkati'dir.
140 nolu Ebu Rüzeyn hadisi sahihtir. Evladın kendi babasının yerine hac ve umre yapmasının cevazına delalet etmektedir. Bu hadise dayanıp istidlal edenler, ayrıca umre'nin de vacip olduğuna kail olmuşlardır ki, İmam Şafiî onlardan biridir. Nitekim imam Ahmed de bu hadisle ilgili şöyle demiştir: "Umrenin vacip olduğuna dair bu hadisten daha güzel ve daha sahih başka bir rivayet bilmiyorum." [17]. Nitekim îshak, Sevrî, Müzeni ve en-Nâsır da aynı görüştedirler.
Umre'nin vacip, olmadığım, sadece sünnet olarak belirlendiğini söyleyenler ise, daha çok Tirmizî'nin tahric ettiği, Ahmed, Beyhaki ve Ibn Ebi Şeybe'nin sahihlediği şu hadisle istidlal etmişlerdir: "Bedevilerden biri Hz. Peygamber'e (s,a.v.) gelerek dedi ki: 'Ya Reşulellah! Umre konusunda bana bilgi ver, o vacip midir?" Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Hayır, vacip değildir; ama umre yaparsan senin için hayırlı olur." Diğer bir rivayette ise son cümle şu lafizla belirlenmiştir: "Senin için daha uygun olur."
Ancak "Umre vaciptir" diyenler, bu hadisin isnadında Haccac1 b. Ertat'm bulunduğunu ve bu zatın zayıf olduğunu ileri sürerek onuijila istidlalin salih olmadığına dikkat çekmişlerdir,
Zehebi, Haccac hakkındaki ilim adamlarının tesbit ve! görüşlerini sıralamış ve lehte, aleyhte olanları zikrederek geniş bilgi! vermiştir. İbn Main onun için "Kaviy değildir. Saduktur, ama tedlis yapar" demiştir. [18]
Bu bapta, daha önce de naklettiğimiz bir diğer hadisi Dare-kutnî, îbn Hazm ve Beyhakî, Ebu Hüreyre'den (r.a.) şu lafizla rivayet] etmişlerdir: "Hac cihaddır; umre ise tetavvu (nafile) dir."
Ne var ki Hafiz İbn Hacer bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir. [19]
Umre'nin vacip olduğuna kail olanların bir diğer delili, Dare-kutnî'nin Zeyd b. Sabit (r.a.) den naklettiği şu hadistir: "Hac ve umre ikisi de farzdır. Hangisine başlarsan sana bir zarar vermez (bir sakıncası yoktur)."
Sünettir diyenlerin bu hadise karşı itirazları, isnadında İsmail 3. Müslim el-Mekki'nin bulunmasıdır. Zira bu zat zayıflar arasında anılmıştır.. Nitekim Ebû Zür'a onun zayıf olduğunu; Ahmed b. Han-oel münkerü'l-hadis sayıldığını belirtmiş; Nesâî onun metruk olduğuna dikkat çekmiştir. [20]
Aynı hadisi Beyhakî Zeyd'den mevkufen rivayet etmiş ve Hafiz îbn Hacer onun isnadının sahih olduğunu, Hakim'in de sahihlediğini belirtmiştir.
Bu konuda birkaç rivayet daha bulunuyorsa da en sahih tesbit ve rivayete göre, umre sünettir, vacip değildir. Zira Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz 'İslam beş (temel esas) üzerine kurulmuştur.." buyururken onlardan birinin hac olduğunu beyan etmiş, umreden söz etmemiştir.
141 nolu Hz. Ebû Hüreyre hadisi sahihtir. Bu, haccın islâm'daki yerini ve önemini belirten belgelerden biridir. İlim adamlarından bir kısmı bu hadise dayanarak umrenin vacip olmadığını ve aynı zamanda nafile haccın nafile sadakadan üstün olduğunu istidlal tmişlerdir.
142 nolu Hz. Aişe hadisinin isnadı sahihtir. [21] Aynı zamanda cihadın kadınlara farz olmadığına delalet etmekte ve umre'nin vacip olduğu anlaşılmaktadır.
143 nolu Ömer hadisinin isnadı sahihtir. Aynı zamanda mre'nin vücubuna delalet etmektedir. Ancak umre'nin hacden sonra anılmasının onun vücubuna delalet etmiyeceğini belirtenler de ı olmuştur.
144 nolu Ebû Hüreyre hadisi sahihtir. Umreden umreye, ikisi
arasında işlenen küçük günahlara keffarettir. İlim adamlarının çoğu büyük günahlara teşmil edilmeyeceğini belirtmişlerdir. [22]

Çıkarılan Hükümler

1- Hac farzdır. Farziyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir;
2- Hac ömürde bir defaya mahsus olmak üzere şartlar elverdiği takdirde zengin kimselere farzdır.
3- Din hep kolaylık getirmiş ve onu tavsiye etmiştir. Haccın ömürde bir defaya mahsus olmak üzere zenginlere farz kılınması bunun delillerinden biridir.
4- Hac ve umre yapmaktan aciz olan baba ve ananın yerine evladının hac ve umre yapması caizdir.
5- Umre, müctehidlerin bazısına göre vacip, bazısına göre sünnettir. Vaciptir diyenlere göre, o da ömürde bir defaya mahsus olmak üzere vacip kılınmıştır. Fazlası nafile olarak kalır.
6- Hac kadınlara da farzdır, Cihad ise, kadınlara farz değildir.
7- îman ve cihad hacden üstündür. Aynı zamanda helal kazançla yapılan haccın İslâm'daki yeri çok Önemlidir.
8- Umre daha çok küçük günahların bağışlanmasına, hac ise küçük-büyük günahların bağışlanmasına vesiledir. Ancak kul ve millet hakkı bu günahların dışında kalır. Onlar ödenmedikçe, hak sahibi razı edilmedikçe hiçbir amel onların affına vesile kılınmamıştır.
9- Şartların uygun, halis niyetle, helal kazançla yapılan haccm mükâfatı münhasiren cennettir. Bu durumda kişinin üzerinde kul hakkı varsa, ölmeden önce onları sahiplerine iade etmelidir. [23]

Farz Olan Haccın Hemen Yeerine Getirilmesi Vacip midir?

Konunun baş kısmında buna değinmiş ve müctehidlerin bir kısmının ictihad ve görüşüne yer vermiştik. Şüphesiz en uygun olanı, ibadeti -şartlar elverdiği takdirde- vaktinde yerine getirmek ve zaruri bir sebep olmadıkça geciktirmemektir. Zira ecelin ne zaman bizi yakalayacağını bilemiyoruz. Farz olan haccı geciktirmemiz, fırsatları kaçırmamıza sebep olabilir ve o zaman bu farzı -gerektiği halde- yerine getirmeden dünyadan ayrılmış oluruz ki, onu telafi etmemiz de artık mümkün olmaz ve günahlarımızın bağışlanmasına vesile olan, ilahi emre uymamızdan dolayı Cennet'in kapılarım bize açan bir ibadeti kaçırmanın üzüntüsü içinde hayıflanıp kalırız. [24]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.j Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hac için (yani farz olanı için) acele ediniz. Çünkü sizden biriniz, kendisine nelerin arız olacağını bilemez."[25]
Said b. Cübeyr'in îbn Abbas'dan ve Fazıldan veya onlardan birinin diğerinden yaptığı rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Haccetmeyi dileyen kimse acele etsin. Çünkü insan hastalanabilir, eşyasını taşıyan yük hayvanı veya kafile kaybolabilir ve birtakım hacetler ortaya çıkabilir." [26]
el-Hasan'ın yaptığı rivayete göre, Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle demiştir:
İçimden geçirip istedim ki, şu belde ve yörelere bazı adamlar göndereyim de, mevcut imkanı olduğu halde haccet-meyenlere bir baksınlar ve üzerlerine cizye koysunlar. (Çünkü gerçekte) öyleleri müslüman değildirler, müslümaıı değildirler!" [27]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

Hac konusunun giriş kısmında belirttiğimiz gibi, hac ömürde bir defaya mahsus olmak üzere farzdır ve üç mezhebe göre şartlar elverdiği takdirde geciktirilmesi doğru değildir. O bakımdan geciktiren günahkar olur. 'Şafiî'ye ve bir de İmam Muhammed'e göre geciktirilmesinde bir sakınca yoktur. Ama acele yerine getirilmesi efdaldır. [28]

Tahliller ve Diğer Rivayetle

157 nolu İbn Abbas hadisinin isnadında İsmail b. Halife el-Abesî bulunuyor ki, bu zat Şevkanfye göre saduktur, fakat zayıftır. [29] İbn Adiy bu zat hakkında şu sözleri söylemiştir: "Onun rivayet ettiği hadislerin hemen hepsi sikatm rivayetine muhaliftir." Zehebî onun hakkında "vahi" tabirini kullanmıştır. [30]
O bakımdan müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal etmemiştir,
Bu bapta Said b. Mensur'un süneninde, Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde Ebû Umâme (r.a.) den yaptıkları bir rivayet bulunu-yor ki, onu aynı zamanda Ebû Ya'la ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir; 'Kendisini bir hastalık veya açık bir ihtiyaç veya ortada olan bir meşakkat veya zalim bir sultanın engelleyip alıkoymadığı kimse buna rağmen haccetmezse, artık ister yahudî, isterse nasranî olarak ölsün (fark etmez)."
İmam Ahmed'in münferiden yaptığı tesbitte hadise şu lafızla başlanılmaktadır: "Kim zengin olur da haccetmeden ölürse, i artık ister yahudi, isterse nasranî olarak Ölsün, (farketmez)."
Ancak bu hadisin isnadında Leys b. Ebî Süleym bulunuyor ki,| bu zat zayıftır. İmam Ahmed onun muzdaribü'l-hadis olduğunu, buna; rağmen bazı kimselerin ondan hadis naklettiklerim belirtmiştir. Yah-i ya b. Maîn ve Nesâî, onun zayıf olduğunu söylerken, îbn Hibbari "Onun ömrünün sonuna doğru hafızası zayıfladığından hadis ve rivayetleri birbirine karıştırır duruma gelmişti" diyerek tesbitini ortaya koymuştur. Bunların aksine Abdülvaris onun ilim kapıları olduğunu belirtmiştir. [31]
Böylece müctehidlerin önemli bir kısmı bu hadisi istidlal ve i cace salih görmemiştir.
Bu bapta Tirmizî'nin Hz. Ali'den (r.a.) merfuan rivayet ettiği bir hadis bulunuyor. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim kendisini Beytullah'a ulaştıracak kadar azık ve bineğe sahip olur da haccetmezse, artık onun için pek fark etmez yahudi olarak ölmek veya nasrani olarak ölmek.." [32].
Tirmizî bu hadisi naklettikten sonra diyor ki: "Hadis gariptir ve isnadında söylenen birtakım sözler vardır. Ravilerden el-Haris zayıf olarak belirlenmiştir. Ayrıca ravi Hilal b. Abdillah'ın Ebû İshak'tan rivayet ettiği söz konusudur ki, Ebû îshak meçhuldür."
Bu anlamda üçüncü bir tarikten olmak üzere Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet edilen şu hadis söz konusudur: "Bir engelleyici, bağlayıcı, açık bir hacet veya zalim bir sultan olmaksızın İslâm haccını yapmadan ölen kimse şu iki ölümden biriyle ölsün: İster yahudi, ister nasranî.."
Şüphesiz bu tarikler birbirini kuvvetlendirmekte ve zayıf hadise az da olsa kuvvet kazandırmaktadır, O bakımdan İbn el-Cevzî'nin bunları mevzuattan sayması mücazefe kabul edilmiştir. Yani isnad ve ravilerini iyice tahlil etmeden tahmini bir hükümde bulunmuştur. [33]

Çıkarılan Hükümler

1- Farz olan haccı, şartlar elverdiği, engelleyici bir sebep olmadığı takdirde geciktirmek doğru olmaz. İmam Şafiî ile îmam Mu-hanımed'e göre, geciktiren günahkar olur.
2- Kişiye hac farz olduğu ve şartlar elverdiği halde, onu yerine getirmeyip geciktirmesinden dolayı, haccı vaktinin dışına çıkartmış sayılmaz ve ne zaman yerine getirirse yine de edâ sayılır.
3- Bağlayıcı bir engel ortaya çıktığı takdirde hac farizasını geciktirmekten dolayı kişi günahkar olmaz. Hastalık, zarurî hacet, zalim hükümdar bu sebeplerden birkaçıdır.
4- Hz. Ömer'in (r.a.) "Onlar müslüman değildirler.." sözü ise, gerçek manada değil konunun önemini belirtmeğe yönelik bir anlatım tarzıdır. Çünkü farz ibadet inkar edilmedikçe kişiyi dinden çıkarmaz, sadece geciktirilmesinden veya terkinden dolayı büyük günah işlemiş sayılır. [34]

Haccetmek İmkanına Eriştği Halde Yaşlılık ve Zayıflıktan Dolayı Haccedemeyen Kimsenin Yerine Haccetmek

Şüphesiz hac, hem bedenî, hem de malî bir ibadettir. Müslüman, âkil, baliğ olup zengin sayılan her kişiye, şartlar elverdiği takdirde farzdır. O bakımdan her kişinin bizzat kendisinin bu ibâdeti yapmakla mükellef olduğu söz konusudur. Ancak mali imkana erişmekle beraber fazla yaşlılık ve zayıflıktan dolayı hacce gidemiyen kimsenin bu kutsal hava ve topraktan uzak kalmaması ve kalben yatışması, ruhen rahatlayabilmesi için onun yerinp evladı hacceder. Aşağıda nakledeceğimiz hadislerde buna cevaz ve ruhsat verildiğini görüyoruz. Ancak müctehidlerin görüş, tesbit ve ictihadları az da olsa farklılık arzetmektedir. [35]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a,) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Has'âm Kabilesi'nden bir kadın Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek şöyle dedi: 'Ya Resulellah! Doğrusu babam, hac konusunda Allah'ın farzını yerine getirecek (mali imkana kavuşmuş) duruma gelmiştir. Ancak kendisi çok yaşlıdır, kendi devesinin üzerinde doğrulacak güce sahip değildir.." Efendimiz ona: "Öyleyse sen onun yerine haccet" diye buyurdu."[36]
Hz. Mî (r.al) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: .. :
"Has'âm Kabilesi'nden genç bir kadın Peygamber'e (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Doğrusu babam çok yaşlıdır ve bunamıştır. Hac konusunda Allah'ın farzı ona erişmiş (farzı yerine getirecek kadar mali imkana kavuşmuş)tur. Ama onu eda etmeğe gücü yetmemektedir. Ben onun yerine haccı eda edecek olursam, ona bedel kâfi gelir mi?" ResuÎüUah (s.a.v.) ona: "Evet kâfi gelir" buyurdu." [37]
Abdullah \b. Zübeyr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şö^fe demiştir:
"Ha'sâm Kabilesi'nden bir adam Resulüllah'a (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Şüphesiz benim babam çok yaşlı bir kimsedir, hayvana binmeğe gücü yetmemektedir; oysa hac kendisine farz olmuştur. Ben onun yerine haccedeyim mi?" Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona: "Sen onun en büyük çocuğu musun?" diye sordu. O da: "Evet.." diye cevap verince Efendimiz şöyle buyurdu: "Ne dersin, babanızın üzerinde bir borç bulunsaydı, sen de onun yerine o borcunu ödemiş olsaydın, bu ondan yana kâfi gelir miydi?" Adam: "Evet, kâfi gelirdi" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) : "O halde babanızın yerine haccet" diye buyurdu." [38]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Zekat ve sadaka gibi mali ibadetlerde niyabet, yani birini vekil etme mutlaka caizdir. Niyabet veren kişinin ister bedenî kudreti olsun, ister aciz bulunsun fark etmez. Çünkü maksat, müvekkilin niyetiyle gerçekleşiyor,Vekilin niyetiyle değil.
Yalnız bedeni ibadet olan namaz, oruç, itikaf, tilavet-i Kur'an ve zikirde niyabet hiçbir halde caiz değildir.
Hem mali, hem de bedeni olan ibadette ise, acz halinde niyabet caizdir ki, bu hac ibâdetine yönelik bulunuyor. Çünkü bu durumda mali harcamayla meşakkat gerçekleşmiş oluyor. Ama müvekkilin gücü yettiği, yani bedenen haccetme imkanı olduğu takdirde niyabet ve vekalet caiz olmaz. Kişinin mutlaka bu ibadeti yerine getirebilmesi için diğer şartların yanında sağlığının ve kudretinin de yerinde olması gerekiyor. Aciz durumda bulunduğu takdirde niyabet caiz ve sahih olur.

Acz ise, şu iki şekilden biriyle gerçekleşir: Ölünceye kadar devam edecek kudretsizlik, müzmin hastalık ve bir de Ölüm..
O halde kişiye arız olan acz, tedavisi mümkün bir hastalık veya hapis ve benzeri bir arızaysa, o takdirde niyabet caiz olmaz. Şüphesiz bu niyabet konusu farz olan hac ile ilgilidir..
Bu durumda mali imkanı olduğu halde haccetmekten aciz olan ve bu aczi ölünceye kadar devam eden kimsenin kendi yerine birini vekil tayin edip hacce göndermesi caiz ve sahihtir. Böylece naib, yani vekil ihrama girerken müvekkili adına niyet eder ve telbiye getirir. [39]
b) Şafiîlere göre: Üzerine hac farz olduğu halde ölen kimsenin terikesinden belli miktar ayrılarak yerine birinin hacce gönderilmesi vaciptir. Bunun gibi mali imkanı yerinde olduğu halde çok yaşlılık veya tedavisi söz konusu olmayan bir hastalık sebebiyle acz içinde bulunduğundan hacce gidemeyen kimsenin kendi adına birini vekil tutup ücret-i mislini vermek suretiyle hacce göndermesi gerekir..
Ayrıca sözü edilen aciz kişinin evladı veya yabancı bir kimse di imkanını kullanarak onun yerine haccederse, en sahih kavle onu kabul etmesi vacip olur. [40]
Böylece bu konuda Hanefîlerle Şafiîler mevcut rivayetlerle istid-sdip aciz kimsenin kendi yerine vekil göndermesinde bir sakınca adığmı, yani bunun caiz olduğunu belirtmişlerdir.
c) Hanbelîlere göre: Kendisinde haccm vücubunun şartları unduğu halde müzmin bir hastalıktan veya zayıflıktan veya fazla hlıktan dolayı hacce gidemeyen kimsenin kendi yerine bir vekil üp göndermesi veya isteyerek onun yerine gitmek isteyen biri or-a çıkınca ona izin vermesi gerekir. Nitekim İmam Ebû Hanife ile artı Şafiî de aynı görüş ve içtihadı izhar etmişlerdir.
Böylece sözü edilen üç mezhep de yukarıda nakledilen hadisle istidlal etmişlerdir. Ayrıca bu konuda Ebû Rüzeyn hadisi de de-3İarak alınmıştır. [41]
d) Malikilere göre: Kendisinde haccm vücubunun şartları mevcut olan kimsenin bizzat haccetmesi gerekir. Hastalık veya fhlıktan dolayı buna gücü yetmiyorsa, o takdirde yerine vekil ıdermesi doğru olmaz. Böylece hac onun üzerine gerekli sayılmaz, nkü Kur'an'da: "Oraya yol bulabilen kimseye, Allah için Kabe'yi :cetmesi gereklidir" buyurulmaktadır ki, bu kişinin bizzat kendisi-ı gitmesiyle gerçekleşir. [42]
Ancak ölen kimse bu konuda vasiyet etmişse, terikesinden ge-ten meblağ çıkarılarak yerine biri vekil olarak gönderilir veya ölen nsenin evladı onun yerine hac ve umre yapmak isterse, buna cevaz rilir. [43]

Tahliller Diğer Rivayetler

165 nolu İbn Abbas hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Böylece cem vücubunun şartlarını kendinde taşıyıp acizliğinden dolayı hac-demiyen kimsenin yerine evladı haccedebilir.
166 nolu Hz. Ali hadisini Tirimizi sahihlenıiş ve Beyhakî tahric etmiştir.
Böylece bu rivayet de birinci rivayeti kuvvetlendirmektedir.
167 nolu Abdullah hadisinin isnadı salihtir, yani istidlale uygundur. Aynı zamanda babasının yerine haccetmek isteyen evladın en büyüğünün bunu üstlenmesi daha uygundur hükmü çıkmaktadır.
İmam Mâlik'e göre, bu hadislerin taşıdığı hüküm Kurlan'ın zahirine muhaliftir. O bakımdan bunlarla değil, Kur'an'm zahiriyle amel edilir. [44]
Bu bapta diğer bir hadis İbn Abbas (r.a.) dan şöyle rivayet edilmiştir:
"Cüheyne Kabilesi'nden bir kadın Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek dedi ki: "Doğrusu annem haccetmeyi adadı, fakat adağını yerine getirmeden vefat etti. Onun yerine haccedeyim mi?" Peygamber (s.a.v.) ona: "Evet, annen yerine haccet" buyurdu ve ilave etti: "Ne dersin, annen üzerinde borç. bulunsaydı sen onu ödemez miydin? O halde onun yerine Allah'a (adağını) yerine getir. Çünkü Cenab-ı Hakk'a karşı vefa göstermek daha haklılık arzeder." [45]
Buharı ve İmam Ahmed'in yaptıkları bir diğer rivayette şu lafza yer verilmiştir:
"Bir adam geldi ve şöyle dedi:' "Kızkardeşim haccetmeyi adadı... [46]
Bir diğer rivayet yine İbn Abbas (r.a.) dan şöyle nakledilmiştir:
"Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi: "Babam, üzerinde İslâm (m farz kıldığı) hac olduğu halde (onu yerine getirmeden) öldü; onun yerine haccedeyim mi?" Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Ne dersin, baban üzerindeki borcu ödemeden ölseydi, sen o borcu ödemez miydin?" diye sordu. O da: "Evet, öderdim" diye cevap verince, Efendimiz ona: "O halde baban yerine haccet" buyurdu." [47]
Ancak 174 nolu hadisin muztarip olduğu söylenir. Çünkü bir rivayette "Annem öldü.." denilirken, bu rivayette "Annem adadı.." denilmektedir. Hadisi aynı zamanda Şafiî ve îbn Mâce de tahric etmişlerdir.
Böylece hadislerin açık delaletinden, nasıl varisler ölen murislerinin borcunu terikesinden çıkartıp ödemek zorunda iseler, onun gibi, adama hac farz olduğu halde onu yerine getirmeden ölürse, varislerinin onun yerine haccetmesi gerekir hükmü çıkmaktadır. Ancak müctehidlerin bu konu hakkındaki görüş ve tesbitleri az farklıdır. Çoğuna göre, bu borç gibi gerekli değildir. Ancak varis arzu ettiği takdirde onu yerine getirmesi caiz ve sahihtir. Ölen kimse bunu vasiyet etmişse, o takdirde vasiyyeti terikesinden karşılanarak yerine getirilir ve bu vaciptir.
Zeylaî de başkasına bedel haccetme konusunda 165 nolu İbn Abbas hadisini delil olarak getirmiş ve sonra da buna cevaz veren ve vermeyenlerin dayanaklarını sıralamış, sonunda niyabet yoluyla haccın cevazının ağırlık kazandığına işarette bulunmuştur. [48]
Bu konuda değişik tariklerden beş rivayet daha bulunuyor ki, biri diğerini kuvvetlendirmekte ve meseleye ağırlık kazandırmaktadır. Zeylaî o rivayetleri de naklederek araştırıcılara kolaylık sağlamıştır. [49]

Çıkarılan Hükümler

1- Kendisinde haccın vücubunun şartları mevcut olan kimse, yaşlılıktan veya müzmin geçici olmayan bir hastalıktan dolayı haccetmeğe gücü yetmiyen kimsenin yerine evladının haccetmesi caiz ve sahihtir. Bunda üç mezhep imamının ittifakı vardır.
2- Borçlu ölen kimsenin borcunu varisleri terikesinden çıkartıp ödemekle yükümlüdürler. Terikesi borcuna yetmediği takdirde, kalan kısmını ödemek onların arzusuna bırakılır.
3- Hac konusu da buna kıyas edilmiştir. Ancak müctehidlerin çoğu, bu konuda ölenin vasiyetini dikkate alarak bunun gerekli olduğunu belirtmiştir. Vasiyyeti olmadığı takdirde, farklı hüküm ortaya çıkmaktadır.
4- Kendisine farz olduğu halde onu yerine getiremeyen yaşlı veya hasta kimsenin en büyük evladının onu yerine getirmesi daha uygundur. Bununla beraber en büyüğünün bunu üstlenmesi şart ve vacip değildir. Diğer evladından herhangi biri de onun yerine haccedebilir.
5- Ölen kimseye hac farz olduğu halde onu yerine getirmeden ölmüşse, varislerinin onun yerine birini hacce göndermeleri ve masrafını ölenin terikesinden vermeleri vaciptir. Ölenin bu konuda vasiyyeti olsun, olmasın fark etmez. Bu İmam Şafiî'nin içtihadıdır.
6- Aciz kimsenin kendi yerine birini hacce göndermesi veya birinin çıkıp kendi arzusuyla onun yerine haccetmek istemesine izin vermesi vacip olur. Bu, imam Ahmed'in görüş ve içtihadıdır.
7- Ne aciz kendi yerine birini hacce gönderebilir, ne de ölen kimsenin vasiyet etmemişse yerine vekil gönderebilir. Çünkü hac ibadeti, bizzat kendisine farz olan kişinin yapmasıyla gerçekleşir ve üzerinden farz kalkmış olur. (Bu, imam Mâlik'in içtihadıdır.)
8- Ölen kimsenin yerine henüz farz haccı yapmamış bir fakiri vekil olarak göndermek de caizdir. Müctehidlerin çoğu buna cevaz vermiştir. İmam Ebû Hanife ve arkadaşları da cevaz verenlerin arasında bulunuyorlar. Bununla beraber, hac farizasını eda etmiş bir kimseyi göndermek daha uygun olur. [50]

Hac Yolculuğu İçin Azık ve Binek Gerekir

Hac yolculuğu için beden sağlığı nasıl şartsa, gidiş ve dönüşte itecek kadar azık ve binek de vücubunun şartlarmdandır. Bunların la ailenin asıl ihtiyacından fazla olması gerekir. Aynı zamanda gidip İönünceye kadar ailesinin de nafakasını karşılayacak kadar bir meblağın bulunması söz konusudur.
Böylece İslâm Dini, her konuda olduğu gibi, hac konusunda da birtakım sınırlar ve şartlar ortaya koymuş, haccetmek isteyen kişinin meşakkat, sıkıntı, açlık Ve perişanlığa*düşmemesi için gerekli bütün ölçü ve tedbirleri koymuştur. Zira ibadet normal şartlar altında yerine getirildiği nisbette huzur ve itmi'nan verir. Aileyi açlık ve sıkıntıya sokarak hacca gitmenin bir anlamı yoktur. Her hak sahibinin hakkını vermek; aileden yana sorumluluğun sınır ve hikmetini idrak etmek dindarlığın ta kendisidir.
O halde yeterli azık bulamayan, binek, vasıta te'min ec emiyen; aynı zamanda gidip 'dönünceye kadar ev halkının nafakasını karşılayamayan kimseye hac vacip değildir. Çünkü şartlar gerçekleşmemiştir. [51]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre: Resulüllah (s.a.v.) Efen-dimiz'in "Oraya yol bulabilen kimseye, Allah için Kabe'yi haccetmesi gereklidir" ayetini zikretmesi üzerine denildi ki: 'Ya Resulellah! Yol bulabilmek nedir?" Resulüllah (s.a.v.) şu cevabı verdi: "Azık ve binektir.." [52].
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Oraya yol bulabilen kimseye., ayetinden maksat, azık ye binektir." [53]

Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre: Haccm vücubu konusunda beden sağlığı, azık ve binek "istitaâ" kapsamına girer ve şarttır. Bunlardan biri olmadığı takdirde hac o kişiye vacip değildir. Zira hac ibadeti hem mali, hem bedeni bir ibadettir ve ancak beden sağlığıyla birlikte bu iki unsurla gerçekleşebilir.. Buna selamet-i esbab ve alât da diyebiliriz.
Bununla beraber Mekke'ye yakın yerlerde ve yörelerde oturanlar için, yaya gitme imkanı bulunduğundan binek şart değildir. [54]
b) Şafiîlere göre: Haccm vücubunun şartı: İslâm olmak, teklif çağma girmiş bulunmak, hür olmak ve bir de istitaâ düzeyinde bulunmaktır, îstitaâ iki çeşittir: Biri ibadete başlayabilme güç ve imkanıdır ki, bunun da birtakım şartları vardır: Gidip gelinceye kadar azık, lüzumlu alet ve edavatm mevcut olması bu cümledendir. Ailesi yoksa, dönünceye kadar onların nafakasını te'min etme söz konusu değildir. Ayrıca Mekke ile bulunduğu belde veya yöre arasında iki merhalelik bir mesafe bulunuyorsa, o takdirde binek te'min etmesi şarttır. Merhaleden maksat, bir konaklık mesafedir ki, iki merhale iki konak, yani iki günlük bir uzaklıktır. Bu mesafeden daha yakın bir yerde oturan kimsenin yaşı ve fiziksel yapısı yürümeğe müsaitse, bineği olmadığı takdirde yaya olarak haccetmesi gerekir. [55]
c) Hanbelîlere göre: Bu mezhebe göre de azık ve bineğin şart olduğu belirtilirken az farkla da olsa değişik bir görüş ortaya konmaktadır. Şöyle ki: Binek ancak, kişinin bulunduğu belde ile Mekke arasında "kasr mesafesi" kadar uzaklıkta olması halinde şarttır. Bu mezhebe göre kasr mesafesi, 16 fersah veya 48 mildir. Ibn Abbas bunu Usfan ile Mekke veya Taif ile Mekke arasındaki mesafe olarak belirlemiş ve iki günlük bir uzaklık olarak vasıılamıştır. [56]
Azık ise, gidip gelinceye kadar kendisine ve evdeki çocuklarına tecek kadar yiyecek ve içecek maddelerinin bulunmasıdır. Buna
adreti yeten kimseye hac farz olur, yetmediği takdirde farz olmaz.
unun yamsıra yolculuk için gerekli alet ve edavatın da bulunması z konusudur. [57]
d) Malikîlere göre: Hac için istitaâdan maksat, maddi imkan-ira sahip olup Mekke'ye ve inenasik mahalline gidebilmektir. Bu bi-ekle olabileceği gibi, meşakkatsiz yaya gidebilen kimse için bçerlidir; yani ikisi de maddi imkana sahip bulunuyor demektir. Bi-eceği hayvanın kendisine ait olmasıyla, kiralanması, yani icar tut-ıası arasında fark yoktur.
Böylece azık ve binek hac için şart değildir. Yaya yürüyebilen imse yaya olarak gider. Azığı olmayıp elinde sanatı olup onunla yol ioyunca azığını te'min edeceğine inanan kimse Öylece yola çıkar.
Ev halkının helak olma endişesi yoksa, dönünceye kadar onlar fin gerekli azığı sağlaması da şart değildir. îdare edeceklerine ka-[aat getirdiği takdirde onları o vaziyette bırakmasında bir sakınca foktur. Bunun aksine bir durum söz konusu ise, yani dönünceye ka-İar aile fertlerinin açlıktan ve imkansızlıktan hastalanıp perişan ola-cakları söz konusu ise, o takdirde hac ona vacip değildir. [58]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

178 nolu hadisi aynı zamanda Hâkim tahric edip, Şeyhayn'm şartına göre sahihlemiştir. Beyhakî de bu rivayeti almış ve isnadının sahih olduğuna işarette bulunmuştur. Her ikisi de bunu Saîd b. Ebî Arûbe tarikiyle Katade'den, o da Enes (r.a,) den merfuan rivayet etmiştir.
Beyhakî, rivayet zinciri üzerinde durarak, bu konuda daha isabetli olanı, Katade'nin el-Hasan'dan murselen rivayetidir demiştir. Hafiz îbn Hacer de: "Bu hadisin el-Hasan'dan olan rivayetin senedi sahihtir" diyerek Beyhakî'nin tesbitini uygun görmüştür. [59]
Hâkim ise, bunu Hammad b. Seleme tarikiyle Katade'den, o da Enes (r.a.) den rivayet etmişse de, Hammad'ın Ebu Katade1 Abdullah b. Vakıd el-HarYanî olduğu ve bu zatın münkerü'l-hadis bulunduğu tesbit edilmiştir. Nitekim Ebû Hatim de aynı görüştedir. [60] Yahya b. Maîn de, ondan hadis alıp yazdığını, sonra da bıraktığını kaydetmiştir.
Ancak Ahmed b. Hanbel, bu zatın sıka (güvenilir) olduğunu belirtmiştir.
179 nolu Îbn Abbas hadisini Darekutnî tahric etmiş; Îbn Hacer ise onun senedinin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. [61]
Bu bapta İmam Şafîî ve İmam Tirmizî'nin îbn Ömer (r.a.) dan rivayet ettikleri bir hadis bulunuyor ki, Tirmizî onu hasenlemiş ve Darekutnî tahric etmiştir. Aynı zamanda Îbn Mâce de o rivayeti alıp nakletmiştir. Ancak isnadında İbrahim b. Yezid el-Huzî bulunuyor ki, bu zat metrukü'l-hadistir.. İmam Ahmed ile Nesâî onun sika olmadığına- değinmişlerdir. [62] İbn Maîn de onun sika olmadığını söylemiş; Buharî: "Bu zat hakkında hadis alimleri susup bir görüş belirtmemişlerdir" diyerek şüpheli olduğuna işarette bulunmuştur.
Bu konuda Cabir'den, Ali b. Ebî Talib'den, İbn Mes'ud'dan ve Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayetler bulunuyor ki, hepsi de zayıftır. Ancak bütün bu zayıf rivayetler birbirini kuvvetlendirmekte ve istidlale salih bir güç taşımaktadır.
İmam Mâlik bu rivayetlerin hiçbirini dikkate almamış ve ayette geçen "istitaâ" um sadece sağlık olduğunu belirtmiştir. Zira ayette: "İnsanları hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler" yaya olarak da hacca gelinmesi belirtiliyor.
Diğer müctehidler ise, ayeti mezkur hadislerle birleştirerek azık ve bineğin haccm vücubunun şartlarından olduğunu ortaya koymuşlardır. Nitekim delillerin önemli bir kısmı bu sonucu vermekte ve içtihadın isabetim göstermektedir. [63]

Çıkarılan Hükümler

1- Farz haccm vücubunun şartlarından biri, gidip gelinceye kadar hem kendisinin, hem de evdeki aile fertlerinin yetecek kadar azıklarının bulunmasıdır.
2- Kendisine yetecek kadar azık bulunur da, ev halkına bulunmaz ve onların aç ve perişan olması söz konusu olursa, o takdirde kişiye hac farz değildir.
3- Aynı zamanda iki konak veya daha fazla uzak yerde bulunan msenin binek te'min etmesi gerekir. Bu kendi bineği olabileceği di, icarla tutulan bir binek ve araç da olabilir. Nitekim günümüzde îi arabasıyla gidenler olduğu gibi, ücretini vermek suretiyle otobüs >ya uçakla gidenler de vardır. Böylece binek de haccın vücubunun Lrtlarmdan biri sayılmıştır. O imkan olmayınca kişinin üzerinden o icub kalkmış olur.
Buraya kadar olan hükümler daha çok üç mezheple ilgilidir.
4- Azık ve binek şart değildir. Kişi gücü yettiği takdirde yaya ol-fak gider ye yol boyunca para kazanıp azığını te'min etme imkanı ırsa, öyle yapar.
5- Haccın vücubu için sadece beden sağlığı şarttır. Bu iki hüküm îmam Mâlik'e göredir. [64]

Yanında Mahremi Bulunmayan Kadının Sefere Çıkması Caiz midir?

İslâm Dini, kadına layık olduğu yeri vermiş ve onu her türlü tecavüzden korumak, saygınlığına halel getirmemek, annelik vekarmı bütün özelliğiyle ayakta tutmak için birtakım maddi ve manevi müeyyideler koymuş; emir ve tavsiyelerde bulunmuştur.
Bunlardan biri de, yanında mahremi bulunmayan kadının sefere çıkmasının yasaklanmasıdır. Zira yanında kocası veya mahremi bulunmayan kadına kötü gözle bakanlar çıkabileceği gibi, ona saldıranlar da olabilir. Böylece aile yuvasını sarsacak, kadının iffetini lekeliyecek birtakım olaylar doğabilir. O bakımdan yüce dinimiz kadını böyle bir sonuçtan muhafaza etmek için, sefere çıkması söz konusu olduğu zaman yanında mahreminin bulunmasını şart koşmuş, aksi halde çıkmasının haram olduğunu belirtmiştir.
Ancak bu seferin kısa veya uzun olması, hac veya başka bir maksada yönelik bulunması üzerinde müctehidlerin farklı tesbit, icti-had ve görüşleri ortaya çıkmıştır. [65]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in hutbe irad ederken şöyle buyurduğunu duymuştur: "Hiçbir (yabancı) erkek, yanında mahremi bulunmayan bir kadınla tenha yerde başbaşa kalmasın ve kadın ancak beraberinde mahremi olduğu halde sefere çıksın!" Bunun üzerine bir adam şöyle dedi: 'Ya Resulallah! Doğrusu eşim hacca niyet edip çıkmış bulunuyor. Ben ise şu ve şu gazaya gitmek üzere kayıt olunup yazıldım!" Peygamber (s.a.v.) Efeıı-dimiz ona: "Hadi git, eşinle birlikte haccet" buyurdu." [66].
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadın üç (konak mesafeye) yolculuk yapmasın, ancak yanında mahremi bulunduğu halde yapsın. [67]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, kadının iki günlük veya iki gecelik bir mesafeye sefer etmesini (yolculuk yapmasını) yasakladı; ancak beraberinde kocası veya mahremi bulunduğu takdirde sefer yapabileceğini bildirdi." [68]
Diğer bir lafızla hadis şöyle rivayet edilmiştir: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına üç gün veya fazla sürecek uzaklıkta bir yere sefere çıkması helal olmaz; ancak beraberinde babası veya kocası veya oğlu veya kardeşi veya mahremi bulunduğu halde çıkması helal olur." [69]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hiç bir kadına bir gün, bir gece uzaklıktaki bir mesafeye yolculuk yapmak helal olmaz, ancak beraberinde mahremi bulunduğu takdirde helal olur." [70]
Diğer bir rivayette ise hadis şu lafızla nakledilmiştir: "Bir gece uzaklıktaki yere.." Başka bir rivayette ise, "Kadın yanında mahremi olmadığı takdirde üç günlük uzaklıktaki bir yere yolculuk yapmasın.." [71].
Açıklama:
Altı hadisin birincisinde, kadının yalnız başına veya yanında mahremi olmaksızın başka kimselerle, ister hac, ister başka bir seyahat amacıyla olsun sefere çıkması yasaklanmıştır. Diğer beş hadiste ise, hacdan söz edilmeyip sadece mahremsiz olarak belirlenen uzaklıktaki yere seyahat etmesi yasaklanmıştır. O bakımdan müctehidlerin bu

konu hakkında farklı ictihad ve istidlalleri, görüş ve tesbitleri söz konusudur. [72]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre: Haneliler yukarıdaki hadislerle istical ederek, kadının beraberinde kocası veya mahremi bulunmadığı takdirde hacce gitmesi vacip değildir. Zira bunlarsız yola çıkması yasaklanmıştır. Aynı zamanda zengin kadının kocası veya mahremi onunla beraber yola çıkmak istemedikleri, seyahat etmekten kaçındıkları takdirde, zorlanamazlar ve bu durumda kadın hacca gitmekten vazgeçer. [73]
Aynı zamanda haccetmek isteyen kadının boşanma veya kocasının vefatından dolayı iddet (şer'î bekleme süresi) içinde olmaması gerekir. Aksi halde yanında mahremi de olsa hacca gidemez. [74]
Böylece Hanefîler, kocasız ve mahremsiz seyahati hac ve diğer hususlara teşmil edip mutlak anlamda ele almışlardır.
Mahremden maksat, kendisine nikahı ebediyen haram olan yakınlarıdır ki, bu yakınlık sıhriyet, ana-baba tarafından yakın hısımlık ve reda (süt emmek) ile gerçekleşir.
Kendisine hac farz olan kadının yanında mahremi bulunduğu takdirde, kocası hacca gitmesine izin vermese bile, kadın bu farzı yetirine getirmeğe gider ve kocasının müsaade edip etmemesine bakmaz. Çünkü koca, farz ibadete engel olma hakkına sahip değildir.
Aynı zamanda mahremin fasık ve mecusi olmaması, dinsiz bu-[Unmaması şarttır. Kitap ehli olmasında bir sakınca yoktur. [75]
b) Şafiîlere göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den rivayet edilen hadislere göre, hac yolculuğu için azık ve binek söz konusudur, tüvayetler buna delalet etmektedir; Kadın bu iki şeyi te'min edebi İirse ve yanında da güvenilir kadınlar bulunur, yol da emni-yette olursa, hac kendisine farz olur, gitmesi gerekir. İsterse beraberinde kocası veya mahremi bulunmasın.. Çünkü Resulüllah (s.a.v.) hac içir azık ve bineğin şart olduğunu belirtirken kadınları bunun dişindi tutmamış, yani bunu erkeklere has kılıp kadınları istisna etmemiştir Hür kadının beraberinde güvenilir kadınlar bulunmazsa, o takdirdi yabancı erkeklerle birlikte yola çıkamaz.
Bize kadar gelen rivayete göre: Hz. Aişe, îbn Ömer ve îbı Zübeyr, kadının yanında kocası ve mahremi olmadığı takdirde yin de hac için yola çıkabileceğini belirtmişlerdir. (198)
c) Hanbelîlere göre: Hac konusunda kadınla ilgili hükün mahremi olduğu takdirde erkekle ilgili hüküm gibidir. O bakımda: mahremi olmayan kadına hac vacip değildir. Çünkü o mahreir olduğu takdirde erkekle ilgili hükmün kapsamına girer, olmadığı tat dirde girmez ve o sebeple de hac kendisine vacip sayılmaz. Nitekii Ebû Davud diyor ki: İmam Ahmed1 e sordum: "Zengin bir kadın va: ama mahremi yoktur, hac ona vacip olur mu?" Cevap verdi: "Hayı: vacip olmaz."
Bu, aynı zamanda el-Hasan, Nahaî, İshak, îbn Münzir ve re tarafdariarmın kavli ve içtihadıdır.. [76]
d) Malikîlere göre:
Kadının hac konusunda yola çıkması içm mahrem şart değildi Bir grup kadınla birlikte çıkabilir, bunda bir sakınca yoktur. Çünl bu vacip bir seferdir, o bakımdan mahremin bulunması şart değildi Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Adiy b. Hâtem'e şöyle buyu muştur: "Çok geçmez, kadın mahfe içinde, Beytullah'ı kasded rek ryanında ve beraberinde kimse olmadığı halde- Hiyei (Küfe yakınında bir şehir) den çıkar ve Allah'tan başka h kimseden korkmaz." [77]
Böylece Şafîîlerle Malikîler bu konuda birleşmiş bulunuyor. Diğer iki mezhep imamları ise, belirttiğimiz gibi, kadının mahremsiz veya kocasız sefere ve hacca çıkamıyacağma kail olup bu doğrultuda ictihadda bulunmuşlardır.
Şafiüerle Malikîler hac dışındaki seyahatler için kadının yanında mutlaka kocasının veya mahreminin bulunmasını belirterek, hac ile diğer seferler arasında fark bulunduğunu söylemişlerdir.
Şüphesiz kadının hacca gitme konusunda sözü edilen iki mezhebin icithadı kolaylık getirmiştir. [78]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

189 nolu İbn Abbas hadisi sahihtir. Beş Önemli hükme delalet etmektedir:
1- Yabancı bir erkeğin, yanında mahremi bulunmayan kadınla tenha kalması haram ve büyük günahtır.
2- Yanında mahremi bulunan kadınla aynı yerde bulunması -kötü niyet taşımıyorsa- bir sakınca görülmemiştir.
3- Yanında mahremi olmayıp da güvenilir birkaç kadın bulunan bir kadının bulunduğu yerde yabancı bir erkeğin bulunması ise, ihtilaf konusudur Ancak yukarıdaki hadisin zahiri anlatımından, bunun caiz olmadığı anlaşılıyor.[79]
4- Yanında kocası veya mahremi bulunmayan bir kadının (iki veya üç konak uzaklıkta bulunan bir yere) sefere çıkması caiz değildir. Yanında güvenilir kadınlar bulunduğu halde, iki mezhebe göre farz olan hac için yolculuğa çıkabilir.
5- Kadını mahremsiz hacce göndermek caiz değildir. Bu da diğer iki mezhebin içtihadıdır. Savaşa katılmaktansa, mahremsiz hac yoluna çıkmak isteyen eşinin yanında bulunmak daha uygundur.
Böylece hadiste "lâtüsafir" yasağı umum ifade etmektedir.
190, 191, 192, 193, 194 nolu hadislerde kadın hakkında men'edilen sefer mesafesi farklı anlatımlarla belirtilmiştir. İlk anda hadisler arasında bir tearuz bulunduğu intibaını veriyorsa da, aslında bir tearuz yok, Önce bu mesafenin üç gün, yani üç konak olduğu, sonra bundan daha az, mesela iki konak, hatta bir konaklık mesafe hakkında da aynı hükmün, yani yasak hükmünün cari ve geçerli olduğu bildiriliyor. Böylece çoğun azı da içerdiği ortaya çıkmış oluyor.
Hanefîler burada üç konağı esas olarak alimş, bunun nütehakkik anlamda, diğerlerinin meşkûk manada bulunduğunu be-irtmişler ve. böyle durumlarda mütehakkik olanla amel edileceğim, Uğerlerinin terkedileceğini vurgulamışlardır.
Şafîîler ise, 189 nolu hadisteki "Hadi git eşinle birlikte haccet" bmrinin bir tavsiye anlamı taşıdığını, eşi hakkında endişe eden adamın şüphe ve endişesini gidermeğe yönelik bulunduğuna kail olmuşlardır. Hanefîlerle Hanbelîler, bu rivayete dayanarak diğer hadislerde geçen "lâ tüsafiri'l-mer'etü.." cümlesindeki nehyi, bütün seferlere teşmil etmişler ve bunu mutlak anlam düzeyinde yorumlamışlardır.
193 nolu Ebû Hüreyre hadisinde geçen "bir gün, bir gece" denilirken, diğer rivayette sadece "bir gün" veya sadece "bir gece" denilmiştir. Burada bir gün1 den maksat gecesiyle beraber bir gündür ve "bir gece" den maksat, gündüzüyle beraber bir gecedir denilebilir. İlim adamlarının önemli bir kısmı da hadisler arasındaki tearuzu kaldırıp te'lif etme yolunu seçeıken böyle bir yorumu tercih etmişlerdir.
194 nolu Ebû Hüreyre hadisi üzerinde hayli durulmuş ve diğer !hadislerdeki farklı anlatım ve değişik hüküm göz önüne alınarak birtakım yorumlara gidilmiştir. Bu rivayeti dikkate alanlar, yanında kocası veya mahremi bulunmayan kadının bir gündüz veya bir gece sürecek yolculuğa, yani bir konaklık mesafeye sefere çıkmasına cevaz verilemez demişlerdir. Üç konak rivayeti, ondan daha az olan mesafeyi de içine almaktadır; yanı az çoğun içindedir yorumu ise ağırlık-kazanmıştır.
Bu bapta Darekutnî'nin rivayet ettiği: "Kadın ancak yanında kocası bulunduğu halde sefere çıksın" mealindeki hadisi Ebû Avane sahihlemişse de müctehidlerin çoğu bu rivayete itibar etmemiştir. Yine Darekutnî'nin Ebû Ümame (r.a.) den rivayet ettiği, "Kadın, yanında zevcesi olmadığı takdirde üç günlük mesafeye (üç konak) çıkmasın veya haccetmesin.." rivayetinin isnadında bir takım zayıf ravi bulunduğundan istidlal ve ihticace salih görülmemiştir.
Sonuç olarak, ayette haccm, ona yol bulabilen erkek ve kadın her müslümana farz olduğu genel bir anlatımla belirtilmiştir. Hadislerin bir kısmında ise, yanında kocası veya mahremi olmayan kadın bu umumdan istisna edilmiştir. Çoğu hadislerde ise, mutlak anlamda sefer kavramına yer verilmiş ve böylece yanında mahremi olmayan \kadının hac için olsun, başka bir seyahat için olsun sefere çıkamayacağı belirtilmiştir. îlim adamlarından bir kısmına göre, hadisler ayetin umumilik ifade eden anlatımını hususlandırmakta Ve böylece bu konuda yanında mahremi olmayan kadının istisna teşkil ettiğini belirtmektedirler. Diğer bir kısmı ise, (imam Şafiî ve îmam Mâlik başta olmak üzere) ayetteki anlatım, hem erkekleri, hem de kadınları kapsamakta ve yol bulabilen, yani şartlar elverdiği kimsenin haccetmesinin farz olduğu -bir hüküm olarak- istinbat edilebilir, diyerek farklı bir yorum ortayakoymaktadırlar. [80]

Çıkarılan Hükümler

1- Kadının kocası eya mahremi yanında olmadığı halde üç konaklık bir mesafeye yolculuk yapması caiz değildir. Hac farizasını yerine getirmek isteyen kadın da bu hükmün kapsamına girmektedir,
2- Kadının mahreminden maksat, kendisine nikahı ebediyen haram olan yakınlarıdır ki bu yakınlık sıhriyet, ana-baba tarafından hısımlık ve bir de redâ (süt emme ve emzirme) yoluyla gerçekleşir.
Yukarıdaki fikhî hüküm Hanefi'lerin içtihadıdır.
3- Yanında mahremi bulunup kendisine hac farz olan kadının gitmesine kocası engel olma hakkına sahip değildir. Çünkü mükellef olan kişi kimseden müsaade almadan kendisine farz olan ibadetleri yerine getirmekle yükümlüdür.
4- Mahremin fasık, mecusî ve dinsiz olmaması şarttır. Kitap Ehli (Yahudi veya Hristiyan) olmasında bir sakınca yoktur.
5- Hac yolculuğu için şart olan azık binektir; koca veya mahrem şart değildir. O bakımdan yanında birkaç güvenilir kadın bulunan zengin kadının haccetmesi gerekir.
Bu fikhî hüküm, Şafîîlerin içtihadıdır. Mâlikîler de ajjnı görüştedirler.
6- Yanında kocası veya mahremi bulunmayan zengin kadına hac farz değildir. Ama hac dışındaki seyahatler için kadının yanında kocası yeya mahreminin bulunması şarttır.
Şafiiler de aynı görüştedirler.
7- Farz ve vacip olan bir sefer için (hac seferi) mahrem şart değildir. Bu, îmam Mâlik'in görüş ve içtihadıdır.
8-Yanında mahremi bulunmayan kadının kasr mesafesinden kısa bir mesafeye yolculuk yapmasında müctehidlerin çoğu sakınca görmemiştir. Ancak hadislerin zahirî

delaletinden bir konaklık mesafeye bile mahremsiz gitmesinin caiz olmadığı anlaşılıyor ki, sahih olan da budur. [81]

Başkasının Yerine Vekaleten Haccetmek İsteyen Kimsenin Daha Önce Kendisinin Farz Haccı Eda Etmiş Olması Gerekir mi?

Kendisine farz olduğu halde müzmin hastalıktan veya çok yaşlılıktan dolayı gidemiyen veya kendisine farz olduğu halde onu eda etmeden ölen kimsenin yerine birini vekil olarak göndermesinin caiz ve sahih olduğunu yıkandaki konuda açıklamış bulunuyoruz. Ancak vekil olarak gönderilmek istenen kimsenin daha Önce kendi adına farz haccı eda etmiş olması şart mıdır? Şüphesiz bu konuda fazla rivayet nakledilmemiş tir. O bakımdan müctehidlerin farklı yorum, görüş ve ictihadları ortaya çıkmış bulunuyor. Kimine göre, vekilin daha önce kendi adına farz haccı yapmış olması şarttır, kimine göre şart değildir.
Bütün bu görüş ve ictihadların bir Özetini verecek olursak, şöyle bir sonuç ortaya koymamız mümkündür: Vekil olarak gönderilmek istenen kimse, kendisine hac farz olacak kadar zengin bulunuyorsa, o !takdirde başkası yerine vekaleten gitmesi caiz değildir. Önce kendi imkanını kullanıp farz olan haccı eda etmesi gereklidir. Bu imkana sahip değilse, yani gidemiyecek kadar fakirse, o takdirde başkasının imkanıyla vekaleten hacce gitmesinde -müctehidlerin bir kısmına göre- bir sakınca yoktur. [82]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bir adamın: "Şübrüme'ye bedel Lebbeyke.." dediğini duydu ve ona sordu: "Şübrüme kimdir?" Adam: "Benim kardeşim veya bir yakınımdır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona sordu: "Kendin için haccettin mi?" Adam: "Hayır" diye cevap verince,
Efendimiz ona: "önce kendin için haccet, sonra da Şübrüme'ye bedel haccet" buyurdu." [83]
Darekutni'nin tesbit ve rivayetinde ise hadisin son kısmı şu lafızla nakledilmiştir: "Bu senin için haçtır ve bir de Şübrüme için haccet!" ().
el-Bahr Kitabı'nda ise şu hadisle istidlal edilmiştir:
Adam: "Nebişe (veya Nübeyşe)ye bedel Lebbeyke" deyince, Efendimiz ona: "Bu Nübeyş'e için ve bir de kendin için haccet" buyurdu, [84]

Müctehidlerin Görüş ve Îctihadları

a) Hanefîlere göre: Kendi nefsi için haccetmeyen kimseye fıkıhta "sarûrî" denir. Böylesini başkasının yerine vekil olarak hacce göndermek caizdir. Bunun gibi köle ve kadının da vekaleten gönderilmesi caizdir. Ancak farz olan haccı eda etmiş olan bir kimseyi" vekil göndermek evladır.
Bazılarına göre, sözü edilenleri vekil olarak göndermek mekruhtur. [85]
Fetava-yı Hindiyye'de bu konu şöyle belirtilmiştir: "Kendi adına birini hacce göndermek isteyen kimsenin, göndereceği kimsenin daha önce kendi nefsi için haccetmiş bulunması durumunu dikkate alarak Öyle birini bulup göndermesi efdaldır. Bununla beraber kendi nefsi için farz haccı eda edememiş bir kimseyi göndermesi de caizdir. Böylece vekil olarak gönderdiği kimsenin yapacağı hac müvekkilin üzerinden farz olan haccı düşürür," [86]
b) Şafîîlere göre: Nâib ve vekil olarak hacca gönderilecek kişinin önce kendi adına farz olan haccı eda etmiş olması şarttır. Farz olan haccı yerine getirmemiş bir kimseyi naib (vekil) olarak göndermek caiz değildir. Aynı zamanda naibin güvenilir ve adil olması gereklidir. [87]
c) Hanbelîlere göre: Bu mezhep imamları da Şafîîlerle aynı görüş ve ictihaddadırlar. Yani bunlara göre de, hacca naib olarak gönderilecek kimsenin daha önce kendi adına farz olan haecı eda etmiş bulunnası vaciptir. Aynı zamanda üzerinde kaza haccımn da bulunmaması söz konusudur. Adak hac da böyle; yani kişinin üzerinde vacip olan adak hac bulunuyorsa, onu yerine getirmeden başkası adına vekaleten haccedemez. [88]
d) Mâlikîlere göre: Gerek hastanın, gerekse yaşlı kimsenin yerine vekil göndermek caiz ve sahih değildir. Ölü için de bu hüküm aynen geçerlidir. Yani ölen bir kimsenin yerine hac için vekil tutup göndermek sahih değildir. Çünkü hac ibadeti daha çok bedeni bir ameldir ve bedeni ibadetlerde naib tutmak caiz değildir. [89]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

203 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda îbn Hibban tahric etmiş ve Beyhakî sahihlemiştir. Sonra da. Beyhakî bu hadis hakkında şunu söylemiştir: "Hadisin isnadı sahihtir ve bu bapta bundan daha sahih hadis yoktur." [90]
Gerçi Beyhakî bunu merfuan rivayet etmiştir. Ancak refî' sika (güvenilir) ravi tarikiyle gelirse kabule şayan görülür. Bu hadisin de refi sika tarikiyledir. Çünkü bunu refi1 eden ravi Abede b. Süleyman'dır ki, Hafiz İbn Hacer onun için şöyle demiştir: "O sikadır ve rivayetiyle ihticac edilebilir. Nitekim Sahihayn'de onunla ihticac edilmiştir.
Tahâvi bu hadisin mevkuf olduğunu belirtmiş, ve İmam Ahmed de: "Bunun merfu' sayılması hatadır" demiştir. [91]
Hadisin zahiri, kendisi için farz haccı yerine getirmeyen kimsenin başkası adına naib olarak haccetmesinin caiz olmadığına delalet etmektedir. Naib olacak kişinin zengin veya fakir olması arasında bir fark söz konusu olmamıştır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) ondan kendi nefsi için haccedecek imkana sahip olup olmadığını sormamıştır.
Yukarıda da belirttiğimiz üzere, bu konuda bir diğer rivayeti el-Bahr sahibi şu lafızla yapmıştır: "Bu yaptığın hac Nübeyşe'den yanadır ve sen bir de kendin için haccet.."
Şevkanî bu rivayet üzerinde durarak, "mutemed olan hiçbir hadis kitabında buna rastlayamadım. O bakımdan buna değil, yukarıda nakledilen İbn Abbas hadisine itimad etmenin uygun olacağını söyleyebilirin" demiştir. [92]
İbn Hibban hadisin bir diğer tarikle rivayetini ele alarak Re-sulüllah'm (s.a.v.) o telbiyle getiren adama: "Bunu kendin için, nefsinden yana yap ve sonra da Şübrüme adına haccet!" buyurması, başkası adına naib olarak haccedecek kimsenin ilk önce kendi adına haccetmesinin vacip olduğunu belirtmiş ,ve buradaki emir vücubu gerektirmektedir diye ilave etmiştir. [93]
Zeylaî bu bapta, baba ve anası yerine haccetmek isteyen kadına ve adama Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in: "Annen yerine» Baban yerine haccet" dîye buyurmasını ele alarak üzerinde durmuş ve başkası adına haccedecek kimsenin önceden farz olan haccı kendi adına yapmasının şart olmadığına delil gösterenlerin görüşlerini nak-letmiştir. [94]
Böylece Hanefî imamlarının bu konudaki ictihad ve istidlalleri ağırlık kazanmakta ve konuya bir rahatlık getirmektedir. [95]

Çocuk ve Kölenin Yaptığı Hac Sahih Sayılırsa Da Hac Onlara Vacip Değildir

Hac ibadeti de diğer farz ibadetler gibi, ergen-olup teklif çağma giren müslümanlara -şartlar elverdiği takdirde- farzdır. Çocuk henüz teklif çağına girmediği, köle de başkasının mülkünde bulunduğu için hac onlara farz değildir. Ancak sahipleri onları- hacce götürürse, o takdirde yaptıkları hac sahih sayılır, ileride çocuk ergen olup imkanlar ve şartlar elverdiği takdirde farz olan haccı yerine getirmesi vacip olur. Köle de hürriyetine kavurur da haccedecek kadar zengin olursa, ona da farz haccı yerine getirmesi gerekir. Böylece ilk önce sahipleri tarafından kendilerine yaptırılan hac farz yerine geçmemiş olur. [96]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Revha'da develere binmiş bir grup insanla karşılaştı. Onlara sordu: "Bu kavm kimlerdendir?" "Müslümanlardır" diye cevap verildi. Sonra onlar: "Siz kimsiniz?" diye Peygamber'e (s.a.v.) sordular. Efendimiz onlara: "Resulüllah (s.a.v)" diye cevap verdi. Bunun üzerine bir kadın çocuğunu tutup kaldırdı ve "bunun için hacc olabilir mi?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) şu cevabı verdi: "Evet, senin için de ecir (sevap ve mükafat) vardır." (215).
es-Sâib b. Yezid (r.a.) anlatıyor: (215} Müslim- Ebû Davud- Nesâî- Ahmed
"Babam, Resulüllah (s.a.v.) Efendimizleberaber, Veda Haccı'nda haccetti ki, ben (o gün için) yedi yaşında bulunuyordum" [97]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Yanımızda kadınlar ve çocuklar olduğu halde Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber haccettik ve böylece çocuklar adına telbiye getirip, onlar adına (cemrelere) taş attık." [98]
Muhammed b. Kâb el-Kurezi'den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Hangi çocuk adına onun ailesi hacceder ve sonra o çocuk ölürse, bu hac ona kafi gelir. Ama yaşayıp ergen olur ve haccedecek imkana kavuşursa, ona farz haccı eda etmek gerekir. Hangi köleyi de sahibi alıp hacce götürür ve onunla birlikte haccederse, bu da o köle için kafi gelir. Ama azad edilir (ve şartlar da elverir) se ona da farz haccı yerine getirmek gerekir." [99]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Haccın farziyetinin şartlarından hiri de buluğ ve akıldır. Ergen olmayan çocuğa hac farz değildir1. Aynı zamanda çocuk ve deliye bu konuda hitapta bulunulmaz; yani onlar farz ibadetle yükümlü tutulmazlar. O bakımdan çocuk hacceder ve sonra ergen olur da mali imkana kavuşur ve şartlar elverirse, haccetmesi, yani farz olan haccı yerine getirmesi gerekir. Buluğ olmadan önce yaptığı hac onun için tetavvu (nafile) olur.
Haccın farziyetinin şartlarından biri de hürriyettir. O bakımdan kölelere hac farz değildir. Ama efendisi tarafından hac menasikini yapması sağlanırsa, bu onun için nafile sayılır.

Hürriyetine kavuşup şartlar elverdiği takdirde haccetmesi farz olur. [100]
b) Şafiîlere göre: Çocuk ergen, kız da ayhali olmadıkça veya önbeş yaşma girmedikçe hac ibadeti onlara farz değildir. Çocuk ergen olmadan, köle azad edilmeden hacce götürülür de bu ibadeti yapmaları sağlanırsa, ileride çocuk ergen olunca, köle de hürriyetine kavuşunca, şartlar elverdiği takdirde farz olan haccı yerine getirmeleri vacip olur. Daha Önce yaptıkları hac tetavvu' sayılır.
imam Şafîî bu konuyla ilgili rivayetleri biraraya getirip ilim adamlarının görüşlerine yer verdikten sonra belirtiğimiz neticeyi ortaya koyarak görüş ve içtihadını izhar etmiştir. [101]
c) Hanbelîlere göre: Buluğ ve hürriyet, haccm vücubunun şartlarındandır. Sıhhatinin şartlarından değildir. O bakımdan ergen olmayan çocuk ve azad edilmeyen köle haccedecek olurlarsa, onların bu ibadeti sahih sayılır, ancak islâm'ın farz kıldığı hac yerine geçmez.[102]
Bunların ileride ergen olup diğeri de hürriyetine kavuşunca, şartlar elverdiği takdirde farz olan haccı yerine getirmeleri vacip olur.
d) Malikîlere göre: Bu mezhep imamlarının içtihadı da Han-belî Mezhebine uygun bir anlam ve hüküm ortaya koymuştur. Böylece dört mezhebin bu konudaki görüş ve ictihadları çok az farkla aynı noktada birleşmektedir. Nitekim Abdurrahman el-Cezirî Haccm Vücubunun Şartları bölümünde dört mezhebin görüşünü özetleyerek aynı noktada birleştiğine işarette bulunmuştur. [103]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

215 nolu îbn Abbas hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Çocuğun hac ibadetine ahştırılması bakımından ana-babasmdan birinin ona hac yaptırmasında bir sakınca olmadığı ve yaptıranın ecir kazanacağı söz konusudur.
216 nolu Saib hadisi de sahihtir ve istidlale, ihticace elverişlidir. Aynı zamanda yukarıdaki hadisi kuvvetlendirmektedir.
217 nolu Cabir hadisini aynı zamanda İbn Ebî Şeybe tahric etmiştir. Ancak isnadında Eş'as b. Sevvar bulunuyor ki bu zat zayıftır. Zehebî bu zat hakkında geniş bilgi vermiş ve ilim adamlarının farklı görüş ve tesbitlerini nakletmiştir. Nesâî ve Ibn Maîn onun zayıf olduğunu belirtirken, Darekutnî onun sika (güvenilir) olduğuna dikkat çekip itimade şayan olduğunu bildirmiştir. Ibn Hib-ban ise, onun fahiş hata yaptığım söylemiştir. [104]
Böylece Cabir hadisi üzerinde durularak istidlale salih olup olmadığı ihtilaf konusu olmuştur. Ancak yukarıdaki hadisleri kuvvetlendirmekte ve mana bakımından sahih olduğu ağırlık kazanmaktadır.
Tirmizî aynı hadisi değişik lafızla şöyle rivayet etmiştir: "Bizler Hesulüllah (s.a.v.) Efendimiz ile beraber haccettiğimiz zaman, kadınların yerine telbiye getirir ve çocukların yerine (cemrelere) taş atardık." [105].
İbn Kattan bu konuda şöyle diyor: "Ibn Ebî Şeybe'nin rivayetin-deki lafiz, isabetliliğe daha çok benzerlik arzetmektedir. Çünkü hacc için çıkan kadının yerine başkası telbiye getiremez, ancak kendisi getirir. İlim adamlarının bu konuda icma'ı vardır."
218 nolu Kab hadisini aynı zamanda Ebû Davud el-Merasil'de tahric etmiştir. Ancak ravileri arasında mübhem (belirsiz* tanınmayan) biri bulunuyor. Böylece Ebû Davud'un o rivayetiyle pek istidlal edilmemiştir. [106]
İbn Battal bu konuda şöyle demiştir: "Fetva imamları, ergen oluncaya kadar hac farizasını çocuktan sakıt olduğunda icma1 etmiştir. Bununla beraber haccedecek olursa, cumhura göre, onun için tetavvu1 hac sayılır."
îmam Ebû Hanife ise, konuyu b'h-az daha açıklığa kavuşturarak şu bilgiyi vermiştir: "Çocuğun ihrama bürünmesi sahih olmaz ve ihramın mahzurlarından hiçbiri onun için söz konusu olmaz. Çocuğa hac ibadetinin yaptırılması, ona alışkanlık sağlamaya yöneliktir."
İlim adamlarından bir kısmı yukarıdaki hadislere dayanarak, çocuğa yaptırılan haccm, farz hac yerine geçeceğini belirtmişler s e de müctehid imamların kahir ekseriyeti bu görüşü reddetmiştir.
Zira sözü edilen haccm, farz hac yerine geçmiyeceğine dair birtakım rivayetler de nakledilmiştir. Nitekim İbn Abbas'm (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hangi çocuğe ailesi hac yaptırır ve o çocuk da (ömrü olup yaşar da) ergen olursa, ona ayrı bir hac arz hac) gerekir." Bunun isnadının sahih olduğu da tesbit ediliştir.
Diğer yandan Muhammed b. Kab el-Kurezi, Resulüllah'ın .a.v:) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Doğrusu ben., lü'minlerin göğsünde muhafaza edecekleri bir konuyu yenilmek istiyorum: Hangi çocuğa hac yaptırılır, ve sonra o çocuk lürse, yapılan hac onun için yeterli olur. Ama ergen olursa, na hac gerekir. Hangi köleye, onun efendisi ailesi tarafindan ıac yaptırılır ve o köle (hürriyetine kavuşmadan) ölürse, aptırılan hac onun için yeterli olur. Ama (ölmeden) azad edi-tr de hürriyetine kavuşursa, kendisine (farz) hac gerekir." [107]
Zeylaî bu konu üzerinde durarak şu hadisleri nakletmiştir:
"Hangi köle hacceder, isterse on defa haccetsin, sonra lürriyetine kavuşturulursa, ona haccetü'l-İslam (İslam'da arz kılınan hac) gerekir. Hangi çocuk, isterse on defa haccet-in, haccettikten sonra ergen olursa, ona da haccetü'l-İslam İslam'da farz kılman hac) gerekir." [108]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Ifendimiz şöyle buyurmuştur: "Hangi çocuk haccettikten sonra eklif çağma erişir (ergen olur) sa, başka bir (defa daha) hac-:etmesi vacip olur. Hangi bedevi haccettikten sonra hicret sderse, ona da bir (defa daha) haccetmek vacip olur. Hangi çöle haccettikten sonra azad edilirse, ona da bir (defa daha) laccetmek vacip olur.." [109]
Hakim bu rivayeti, şeyhayn'in şartına göre sahih saymıştır, îeyhayn (Buharı, Müslim) bu hadisi tahric etmemişlerdir. Beyhakî se, kendi Sünen'inde rivayet etmiş ve bunun mevkuf olduğunu be-îrtmiştir. Merfu' olduğu hususunda ise Muhammed b. Minhal yalnız almıştır. Başkası ise Şu'be'den mevkufen rivayet etmiştir.
Bu rivayetler mevkuf veya merfu' bile olsalar, konuya ağırlık azandırmakta ve çocukluk, kölelik döneminde yapılan haccm farz ac yerine geçmeyeceğine delalet etmektedir. [110]

Çıkarılan Hükümler

1- Haccm farziyetinin şartlarından biri buluğ, biri de hürriyettir. O bakımdan hac ibadeti ergen olmayan çocuğa ve hürriyetine kavuşmayan köleye farz değildir.
2- Ana-babası veya bir yakını tarafindan götürülüp hac ibadetini yapan çocuk, ergen olduktan sonra, şartlar elverir, mali imkanı olursa farz olan haccı yapmakla mükellef sayılır ve çocuk iken yaptığı hac, sadece tetavvu' (nafile) olarak kalır.
3- Efendisi tarafindan hacce götürülüp hac menasikini yapan köle de hürriyetine kavuşturulduktan sonra mali imkanı olur ve şartlar da elverirse, farz olan haccı yapması vacip olur. Köle iken yaptığı hac nafile ibadet sayılır.
Dört mezhebin bunda ittifakı vardır.
4- Bazı ilim adamlarına göre, çocuğun örgen olmadan, kölenin hürriyetine kavuşturulmadan önce yaptığı hac, farz hac yerine geçer ve bilahare çocuk ergen olduktan, köle de hürriyetine kavuşturulduktan sonra artık –mali imkanları olsa bile- haccetmeleri gerekmez.
Ancak bu görüşe itibar edilmemiştir.
5- Ergen olmayan çocuğu hacce götürüp menasikin (hac ibadetlerinin) önemli kısmını ona yaptırmanın birtakım faydaları vardır. Şöyle ki: Çocuk önce bu konuda az veya çok bilgi ve görgü sahibi olur. Sonra da hafizasında silinmez bîr iz meydana gelir. Böylece kutsal topraklara gitme duygu ve düşüncesi gelişir. Aynı zamanda şahsiyet kazanma şansına erişir. [111]

İhramla İlgili Mikatlar

Hac ibadeti için biri zaman, diğeri mekan olmak üzere iki ayrı mikat, yani belirlenmiş zaman ve belirlenmiş mekan vardır. Cenab-ı Hakk Kur'an'da haccm vaktini şöyle belirlemiş bulunuyor: "Sana hilallerden soruyorlar, de ki: O, insanların yararına ve bir de hac için vakit ölçüleridir.." [112]. "Hac bilinen aylardır (Şevval, Zilkade, Zilhicce); kim o aylarda haccı (ihrama girerek sesini lebbeyk nidasıyle yükseltip) kendine farz ederse, artık ne cinsi yaklaşma ve benzeri davranışlar, ne şer'i sınırı aşma, ne sövüşme, tartışma, ne de sürtüşme ve kavga vardır.." [113].
Burada ise mekanla ilgili inikatlardan söz edeceğiz. Hac için ihrama girip niyet ederken ve telbiye getirirken mutlaka belirlenen mi-katta mı buna başlamak gerekiyor, yoksa mikat yerine gelmeden önce de ihrama girmek caiz midir?
Bu konuda farklı yorum ve ictihadlar söz konusudr. O bakımdan önce ilgili hadisleri, sonra da müctehidlerin istidlal ve ih-ticaclarmı nakledeceğiz. [114]

İlgili Hadisler

îbn Abbas (r,a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Medineli'ler için Zülhuleyfe'yi, Şamlı'lar için Cuhfe'yi» Necdli'ler için Karne'l-menazil'i ve Yemenliler için Yelemlem'i tevkît etti, (mikat olarak belirledi) ve şöyle buyurdu: "Bunlar onlar için ve bir de onlardan başka hac ve umre yapmak üzere gelenler için (mikat'dır). Artık sözü edilen yerlerin (dışında değil) içinde (mikatla Mekke arasında) bulunanların ise, mikatları kendi ehlinin bulunduğu yerdir. Böylece Mekke halkı da (hac için) Mekke'de telbiye için seslerim yükseltip (mikat olarak Mekke'de ihrama girerler)." [115]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Medine halkı Zülhuleyfe'den itibaren telbiye ile seslerini yükseltirler; Şam ehli

Cuhfe'den itibaren telbiye ile seslerini yükseltirler; Necd ehli Karn'den i -baren telbiye ile seslerini yükseltirler."
îbn Ömer (r.a.) devamla diyor ki: "Bana anıldı ama ben Re-sulüllah'ın (s.a.v.) "Yemen halkının telbiye ile sesini yükselteceği yer (mikat) Yelemİem'dir" dediğini duymadım." [116]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle habervermiştir:
"Şu iki şehir (Basra ile Küfe) fetholunduğu zaman, ora halkı Ömer b. Hattab'a (r.a.) gelip dediler ki: "Ya Emirel-mü'minin! Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Necd halkı için (mikat olarak) Karn'ı belirlemiş ve orası bizim yolumuzdan meyi etmekte (biraz sapa kalmakta) dır. (Hac veya umre için) Karn'e gelecek olursak, bu bize meşakkatli olur.." Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) onlara: "Siz artık kendi yolunuzdan (gelin ve) Karn'ın hizasını gözetin" diye buyurdu. Ravi îbn Ömer devamla diyor ki: "Hz. Ömer (r.a.) böylece onlara mikat olarak Zat-i Irk'ı belirlemiş oldu." [117].
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Şüphesiz Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Irak halkı için Zat-i Irk'ı (mikat olarak) belirledi." [118].
Ebu Zübeyr 'den yapılan rivayete göre, Cabir (r.a.) den mikat yerinden sorulduğunu ve Cabir'in (r.a.) şöyle cevap verdiğini duymuştur: "Medine halkının mikatı Zülhuleyfe'dendir ve diğer bir yol olarak da Cuhfe'dendir. Irak halkının mikatı, Zat-i Irk'dandır; Necd halkının mikatı Karn?dendir; Yemen halkının mikatı, Yelemlem'dendir,"[119]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz dört umreyi Zilkade ayında yaptı, ancak haccıyla birlikte yaptığı umreyi değil (onu Zilhicce ayında yapmış oldu). Dört umresine gelince: Biri Hudey-biye'de, biri ondan sonraki yılda, biri Ci'rane'de ki -o sırada Hunayn ganimetlerini taksim ediyordu-, biri de haccıyla birlikte yaptığı umre.." [120]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Bendimiz el-Muhassaba inip konakladı ve Ebu Bekr oğlu Abdurrahman'ı çağırarak ona şöyle buyurdu: "Kızkardeşini al da Harem'in dışına çık; o umre için telbiye getirip niyet etsin. Sonra gelip Beytullah'ı tavaf etsin ve ben sizi burada bekliyeceğim."
Hz. Aişe (r.a.) devamla diyor ki: tfKardeşimle birlikte çıktık ve (belirlenen yerde, yani mikatta) niyet edip telbiye getirdim ve sonra gelip Beytullah'ı tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'yettim ve dönüp Resulüllah'a (s.a.v.) gittiğimizde, O bulunduğu yerde bizi bekliyordu ki, vakit gece idi. Bana: "Tamamlayıp geldin mi?" diye sordu. Ben de: "Evet.." dedim ve Resulüllah (s,a.v.) ashabına yola çıkmak için duyuruda bulundu. Kendisi de çıkıp Beytullah'ı tavaf etti, sonra sabah namazını kıldı ve Medine'ye hareket etti." [121]
Ümmu Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen .şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den duydum, buyurdu ki: "Kim Mescid-i Aksa'dan umre veya hac için niyet edip telbiye ile sesini yükseltirse, geçmiş günahları bağışlanır." [122]
İbn Mace bu hadisi sadece "umre için niyet.." lafzıyla nakletmiş, "hac için" lafzına değinmemiştir. [123]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre: Mevakıyt, "mikat" m çoğuludur. Buj tabir veya isim, belirli vakit ile belirli yer arasında müşterek bir anlam taşımaktadır. Burada ise, sadece belirli yer kasdedilmiştir. Çünkü konu, hac veya umre için Mekke dışından gelenlerin nerede ihrama girip telbiye getirmeleriyle ilgili bulunuyor. Öyle ki belirlenen bu yerlerden ancak ihramlı bir vaziyette geçmek caizdir.
Mekke dışından gelenler için beş mikat belirlenmiştir. Mekke ve Haram ehli için ise, inikat onların bulunduğu yerin kendisidir.
1- Medineli'ler için Zülhuleyfe
2- Şamlılar için Cuhfe,
3- Iraklılar için Zat-i Irk,
4- Necdli'ler için Kam,
5- Yemenliler için Yelemlem..
Zülhuleyfe, Medine'yle Mekke arasında olup Medine'ye döjrt mil, Mekke'ye 300 mil uzaklıkta bulunan bir yerin ismidir.
Cuhfe, İmam Nevevî'nin tesbitine göre, Mekke'ye üç merhale (konak) Medine'ye sekiz merhale mesafede bulunan bir yerin ismidir.
Zat-i Irk, Mekke'ye 46 mil Uzaklıkta "Irk Dağı" mn bulunduğu yerin adıdır.
Karn, Arafat'a yakın uzunca bir dağın adıdır ki Mekke'ye iki merhale mesafededir.
Yelemlem, Tihame dağlarından birinin adıdır ki, Mekke'nin güneyinde olup arada iki merhale bir mesafe bulunmaktadır.
Mekke dışından gelenin hangi yoldan gelirse gelsin, bu inikatlardan birine varınca veya onun hizasına ulaşınca ihrama girmesi kracip olur. Buraları ihramsız geçmek haram sayılır. [124]
Bununla beraber hac veya umre için Mekke'ye gelenlerin, mika-!ta varmadan ihrama girmelerinde bir sakınca yoktur. Bundan dolayı bir mahzur söz konusu değilse, daha önce ihrama girmenin efdal olduğunu söyleyenler var..
Mikatla-Mekke arasında eyleşen kimselerin ihramsız bir vaziyette Mekke'ye girmeleri helaldir. Bunların ise, gerek hac, gerekse umre için belirlenen mikatı, hil sınırlarının dahilidir, yani inikatlarla Mekke arasındaki yerdir. Yoksa Harem dışındaki "hil" değildir.
Mekke halkının hac için mikatı, Harem'dir; umre için ise, hildir. Aynı zamanda hil sınırlarındaki Ten'im'i seçmeleri efdaldır. [125]
b) Şafiîlere göre: Hac için ihrama girmenin vakti, Şevval, Zilkade ve Zilhicce'nin ilk on günüdür. Belirtilen bu ayların dışında başka bir zaman hac için niyet edip ihrama giren kimsenin bu ihramı umre için geçerli olur. Sahih olan görüş ve tesbit de budur. Zira yılın her vakti umre için ihrama girmeye müsaittir.
Mikat-ı Mekani, yani yerle ilgili mikat ise, Mekke'de ikamet edenler için Mekke'nin kendisidir. Bazısına göre, Harem'in her yanıdır. Mekke dışından gelenler için, mikat, Mekke'nin veya Harem'in kendisi değil, onlar için geldikleri bölgeye göre bir takım yerler belirlenmiştir:
Medineli'ler için Zülhuleyfe; Şam ve Mısırlılar ve bir de batı cihetinden gelenler için Cuhfe; Yemenliler için Yelemlem; Necdli'ler için Karn ve doğu cihetinden gelenler için Zat-i.Irk mikat olarak belirlenmiştir.
Efdal olan şudur ki, hac veya umre için gelenlerin mikatm evvelinden ihrama girmeleridir. Bununla beraber mikatm son sınırında da ihrama girmek caizdir.
Bir yol tutup gelen ve yolu sözü edilen inikatlardan birine uğramayan kimse, geldiği cihete yakın olan. mikatm hizasına gelince ihrama girer. Bu hizayı kesin bilmeyenler ise, Mekke'ye iki merhale (konak) kala ihrama girerler.
Evi mikatla Mekke arasında olan kimsenin mikatı, kendi evidir.
Mikatı ihramsız geçen kimsenin geri dönüp orada ihrama girmesi gerekir. Ancak vakit dar olur da buna imkan bulamazsa, veya yolda düşman ve benzeri engeller bulunursa, o takdirde dönmez, fakat vacibi terkettiğinden dolayı bir koyun keserek kan akıtır.
Harem'de oturanlar, umre için ihrama girmek istediklerinde, hil sınırına geçerler, bununla beraber o sınıra geçmeden ihrama girip umre yaparsa, bu da kafi gelir. Ancak bir koyun kesmesi vacip olur. [126]
Harem dahilinde oturan kimse, hil sınırına girmeden ihrama girer ve sonra gelip o sınırı aşarsa, o takdirde kendisine kan akıtmak vacip olmaz.
Hil sınırına girince en üstün mikat, Ci'rane'dir, sonra Ten'im, sonra da Hudeybiyye'dir. [127]
c) Hanbelîlere göre: Diğer iki mezhepte olduğu gibi, Mekke dışından hac veya umre için gelenlere, geliş yollarına ve cihetlerine göre beş mikat belirlenmiştir. Böylece Hanbelîler de diğer mezhep imamları gibi, ilgili hadislerle istidlal ve ihticac etmişlerdir.
Mekke halkı ise, Mekke'de niyet edip ihrama girerler; yani onlar için mikat Mekke'nin kendisidir. Ayrıca doğu cihetinden gelenler için Zat-i Irk mikat olduğu gibi el-Akiyk de olabilir. Bununla ilgili hadisi imam Tirmizî hasenlemiştir. îhn Abdilber de el-Akiyk'in evla olduğuna dikkat çekmiştir. [128]
Mekke halkı umre yapmak istedikleri zaman, onlar için mikat, hil bölgesidir. Hac yapmak istedikleri zaman, inikatları Mekke'nin kendisidir. Mekke halkı ister yerlisi olsun, ister bir süre orada ikamet eder olsun farketmez. Her ikisi için de durum aynıdır.
Nitekim umre yapmak isteyen Hz. Aişe'nin (r.a.) Ten'im'e gidip niyet etmesi, bunun açık delil ve misallerinden biridir. Çünkü o sırada Hz. Aişe Mekke'de hac menasiki için bulunuyordu. Ten'im ise, Mekke'ye en yakın olan mikattır.
Evi mikatla Mekke arasında olanların mikatı, yani ihrama girecekleri yer, kendi bulundukları yerdir.
Yolu mikata uğramayanlar kendilerine en yakın olan mikatm hizasına gelince niyet edip ihrama girerler.
Muhtar olan kavle göre, mikata gelinmeden ihrama girmemek laha uygundur. Bununla beraber mikata gelmeden niyet edip ihrama Tiren kimse için de bu kafi gelir.
Hac ve umre ibadetini kasdetmeyip mikatı ihramsız geçene bir şey gerekmez. î^itekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle ashabı iki defa Bedir mevkiine geldikleri halde Zülhuleyfe'yi geçince ihrama girmediler. Çünkü amaçları nüsük değil, cihad idi. [129]
Ama Mekke'yi kasdedip gelenlerin, niyetleri, nüsük olmasa bile, ihrama girmeleri uygun olur. Bu, İmam Mâlik, İmam Sevrî, İmam Şafiî ve İmam Ebû Yusuf ile Muhammed'in görüş ve içtihadıdır. [130]
d) Malikîlere göre: Maliki'ler de yukarıdaki hadislerle istidlal ve ihticac etmişlerdir. Diğer mezheplerle çoğu meselede birleşmektedirler. Hac ve umre için yola çıkan kimsenin mikatı ihramsız geçmesi haramdır. Ancak önünde başka bir mikat bulunuyorsa, kendisine kan akıtmak gerekmez, ikinci mikatta niyet edip ihrama girer. İmam Ebû Hanife de aynı görüştedir. Diğer -iki mezhep imamlarına göre, ilk mikat'a dönmesi gerekir. Buna imkan bulamadığı takdirde bir kan akıtması vacip olur. [131]

Çıkarılan Hükümler

1- Hac için belirlenmiş zaman olduğu gibi, belirlenmiş mekan da vardır. Buna mikat denilir.
2- Hac ayları, Şevval, Zilkade ve ilk on günü olmak üzere Zil-hicce'dir. -
3- Mikat olarak belirlenen yerler, beştir: Zülhuleyfe, Zat-i Irk, Kam, Cuhfe ve Yelemlem.
4- Umre için mikat-ı zamanî, yani belirlenmiş bir zaman yoktur, sadece Arafe, Kurban Bayramı ve bir de üç gün Teşrik günleri müstesna..
5- Hac veya umre yapmak üzere Mekke'ye dışarıdan gelen kişilerin, geliş cihetlerine ve yollarına göre, belirlenmiş mikatta niyet edip ihrama girmeleri vaciptir.
6- Mikati ihramsız geçenlerin, vakit dar değilse, yol da emniyet-teyse dönüp mikatta ihrama girmeleri gerekir. Aksi halde vacibi terkten dolayı kendilerinin kan akıtması vacip olur.
7- İmam Ebû Hanife ile İmam Mâlik'e göre, mikatı ihramsız geçen kimsenin yolu üzerinde bir diğer mikat bulunuyorsa, ilk mikata dönmesi gerekmez, ikinci mikat'a niyet edip ihrama girer ve bu yeterli olur, kan akıtması da gerekmez.
8- Mikatla Mekke arasında bulunan halk için, mikat, bulundukları yerdir.
9- Mekke ehlinin hac için mikatı, Mekke'dir. Umre için mikatı, hildir.
10- Menasik için değil de bir ihtiyaçtan veya benzeri zaruri.bir sebepten dolayı Mekke'ye girmek isteyen kimse, ihrama girmediği takdirde haram işlemiş olmaz. Ama nüsük için veye Mekke'yi görmek için giren kimsenin ihramlı olması gerekir. Özellikle hac veya umre için girenlerin behemahal mikatta ihrama girerek öylece Mekke'ye girmeleri vaciptir. Mekke'de yerli veya misafir olarak oturanlar, bir ihtiyaçtan dolayı Harem dışına çıktıkları takdirde, dönerken ihrama girmelerine gerek görülmemiştir. [132]

Özürsüz Olarak Mekke'ye İhramsız Girmek

Mekke, bilindiği gibi "emin belde" dü\ Oraya giren her türlü tecavüzden güven içinde kalır. Kutsallığı nedeniyle de oraya hürmeten ihramlı bir vaziyette girilir. Şüphesiz hac veya umre için dıştan gelenlerin zaten belirlenmiş inikatta ihrama girmeleri vaciptir. Bu maksadın dışında gelenlerin, mesela ticaret, hısımları ziyaret için Mekke'ye seyahat edenlerin de ihramlı bir halde girmeleri vacip midir, sünnet midir? Bu hususta az farklı tesbit ve ictihadlar söz konusudur, îlgili hadisler ve müctehidlerin tesbit ve istidlalleri nakledilince, konu etraflıca açıklanmış olacaktır. [133]

İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Mekke'yi fethettiği gün, üzerinde ihram olmaksızın sadece başında siyah bir sarık bulunuyordu." [134]
Mâlik' ten, o da îbn Şihab'dan, o da Enes (r.a.) den şöyle rivayet etmiştir:
"Şüphesiz Peygamber (s.a.v.) Efendimiz fetih yılında Mekke'ye girerken başında miğfer bulunuyordu. Miğferi başından çıkarınca bir adam geldi ve şöyle dedi: "İbn Hatal Kabe'nin örtüsüne asılmış, bırakmıyor!" Bunun üzerine Re-sulüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Onu öldürünüz!." diye emretti."
Mâlik diyor ki: "O gün Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ihramh değildi." [135]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve Tesbitleri

a) Hanefîlere göre: Hac ve umre niyetiyle Mekke'ye girmek isteyenlerin, kendilerine belirlenen inikatta ihrama girmeleri, yani mi-katı ihramlı bir vaziyette geçmeleri vaciptir. Mikatı ihramsız geçen kimselerin, vakit müsaitse, dönmesini engelleyici zarurî bir durum yoksa, dönüp mikatı ihramlı geçmesi gerekir. Aksi halde bir kan akıtması vacip olur.
Bunun gibi, Mekke dışında oturup oraya ticaret veya başka bir konu için girmek isteyen kimsenin mikatı ihramlı bir vaziyette geçmesi ve ihramlı bir halde Mekke'ye girmesi vaciptir.
Hanefîler, fetih maksadıyla Mekke'ye giren ve savaş halinde olan Resulüllah'm (s.a.v.) ihramlı bir vaziyette girmesi o gün için düşünülemezdi; zira her an bir olay ve vuruşma meydana gelebilirdi, diyerek bunu bir istisna olarak saymışlar ve sonra da delil olarak îbn Abbas (r.a.) dan rivayet edilen şu hadisi göstermişlerdir; "Mekke'ye ihramsız bir vaziyette girmek haramdır." Ayrıca şu hadisle de istidlal ettikleri söz konusudur: "Haberiniz olsun ki, Mekke, Cenâb-ı Hakk'ın onu yarattığı günden beri haramdır. Ne benden önce bir kimseye, ne de benden sonra bir kimseye helal kılınmıştır. Ancak benim için gündüzün bir saatinde helal kılınmış bulunuyor ve o saatten sonra tekrar helal harama dönüyor ve bu kıyamete kadar böyle kalacaktır.." [136]
Mekke'de oturup Mekke dışında olan Benî Amir bahçelerine giden kimsenin, Mekke'ye dönerken ihrama girmesi gerekmez.. Bahçelerin gerisinde hil bölgesinde olup önce bahçelere gelen ve bir süre sonra Mekke'ye girmek üzere yola çıkan kimseye de ihram ge-rekmez. Zira bu durumda bahçe halkından biri gibi sayılır. İmam
Ebû Yusuf a göre, onlar gibi sayılmaz ve bu bakımdan ihramsız girmesi caiz olmaz. Ancak bahçeler bölgesinde onbeş gün ikamete niyet iderse, o takdirde onlar gibi sayılabilir.
Mikat ile Mekke arasındaki kesimde eyleşenler için, ihrama girme yeri, bulundukları yerdir; yani evleridir.
Mekke halkı ve bir de orada konaklayanlar, Mekke dışına yıktıkları takdirde, dönüşlerinde ihrama girmeleri gerekir. Dışına yıkmadıkları takdirde bulundukları ev, otel ve benzeri yerde ihrama girerler; şöyle ki, Mekkeli'ler hac için niyet ettikleri takdirde bu böyledir. Umre yapmak isterlerse, müctehidlerin çoğuna göre, Harem dışında olan Ten'im'e göre veya Hudeybiyye'ye gidip ihrama girerler. [137]
b) Şafîîlere göre: Mekke'de oturanlar için mikat, Mekke'nin veya Harem'in kendisidir. Mekke dışından gelenler için belirlenmiş mikatlar vardır, oradan ihramlı geçmeleri gerekir. Hac veya umra için gelen kimse mikatı ihramsız geçecek olursa, vakit dar değilse, bir tehlike de söz konusu olmuyorsa, mikata dönmesi vacip oî ar. Aksi halde kan akıtması gerekir.
Mikat mahalline gelinmeden önce de ihrama girmek caizse de, inikatta girmek daha uygun ve efdaldır.
Mekke'de oturan kimsenin umre yapmak istediği takdirde harem dışı sayılan hil kesimine gidip ihrama girmesi gerekir. Onlar için en yakın hil, Ten'im'dir. Bununla beraber hil kesimine çıkmayıp umreyi yapacak olursa, bu da kafi gelir. Ancak bundan dolayı kan akıtması vacip olur. İhrama girdikten sonra hil kesimine çıkarsa, üzerinden kan sakıt olur. [138]
Kasani ise bu konuda Şafîîlerin görüşüne değinirken diyor ki: "Şafîîlere göre. nüsük (ibadet) için Mekke'ye girmek isteyen kimseye ihrama girmek vacip olur. Bir hacetten dolayı girmek istiyorsa, ihramsız girmesi caizdir." [139]
c) Hanbelîlere göre: Hanbelîler bu konuda daha çok Şafîîlerle birleşmektedirler. Ancak iki ictihad arasında az da olsa bazı farklar bulunyor. Hanbelîler Harem'e girmek isteyenleri üç grupta toplamış ve ona göre hükümler vaz'etmişlerdir:
1- Mubah bir savaş maksadıyla veya korktuğundan kurtulup güvene kavuşmak niyetiyle veya ot, odun ve benzeri ihtiyaçları temin amacıyla ya da ticari amaçla girenlerin ihramlı bir vaziyette girmesi
gerekmez. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) fetih günü, üzerinde ihram olmadığı halde Mekke'ye girmiştir.
2-Hac ibadetiyle mükellef olmayan çocuk, köle ve kafir, mikatı geçtikten sonra çocuk ergen olur, köle hürriyetine kavuşturulur ve kafir de İslâm'a girerse, artık bu durumda sözü edilenler mikata dönmeksizin bulundukları yerde ihrama girerler ve bundan dolayı kan akıtmaları da gerekmez.
3- İbadetle ve hacla yükümlü olup savaş ve hacet dışında Mekke'ye girmek isteyen mükelleflerin mikatı ihramsız geçmeleri caiz değildir.
İlim adamlarının bir kısmına göre, bunlara da ihram gerekli değildir. [140]
d) Malikîlere göre: Bu konuda Malikîler, diğer mezheplerle çoğu bölüm ve meselelerde birleşmektedirler. Ayrıca Malikîlerin şu görüş ve ictihadları söz konusudur:
Bir hacet dolayısıyla Mekke'ye girmek isteyen kimsenin ihramsız girmesi uygun değildir. İmam Mâlik: "Ben, kendi beldesinden gelip Mekke'ye girmek isteyen hiç kimsenin ihramsız bir vaziyette oraya girmesini hoş karşılamam. Ancak Taif, Usfan ve Cidde halkının meyva, odun ve benzeri şeyleri nekletmek amacıyla girip
çıkmalarında, yani ihrama girmeden Mekke'ye, Harem dahiline girmelerinde bir sakınca yoktur." [141]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

247 nolu Cabir hadisi sahihtir. Mubah sayılan savaş maksadiyle Mekke'ye ihramsız girmenin cevazına delalet etmektedir. Ayrıca beyaz sarık kullanmak efdalsa da siyah kullanmakta da bir sakınca olmadığı anlaşılıyor.
Rivayetin birinde "siyah sarık" denilirken diğerinde "miğfer" denilmiştir. Bundan şunu anlıyoruz ki, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz savaş olabilir düşüncesiyle önce başına madeni miğfer koymuş, sonra savaş olmadığını görünce onu çıkartıp siyah sarık bağlamıştır.
Kabe'nin örtüsüne yapışıp bırakmayan İbn Hatal'in neden, öldürülmesi emredilmiştir?
Siyercilerin yaptığı tesbite ve verdikleri bilgiye göre: Bu adam önce İslâm'a girmiş ve bir süre sonra irtidad edip dinden çıkmış ve arkasından müslüman bir hizmetçiyi öldürmüş; bu da yetmiyormuş gibi, bir de kalkıp Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'i hicvederek İslâm aleyhinde bulunmaya başlamış ve iki dansöz tutup çalgı çaldırarak I müslümanları küçük düşürmek suretiyle tam ihanet içinde faaliyetini sürdürmüş ve buna devam etmekte bir sakınca görmemiştir. O bakımdan bunca cinayet ve ihanetleri sürdüren bir sapık ve azgının öldürülmesi kaçınılmaz olmuştu.
Mekke'ye ihramsız girilmez diyenler, yukarıda da kısmen değindiğimiz gibi, Beyhaki'nin îbn Abbas (r.a.) dan yaptığı şu rivayete dayanmışlardır: "Sizden biriniz ancak ihramh olarak Mekke'ye girsin!". Nitekim Hafiz îbn Hacer bu hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtmiştir. Ayrıca îbn Adiy bunu merfu1 olarak ri-valet etmiş ve iki yönden zayıf

olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak îbn Hacer'in tesbiti isabetlidir.
İbn Ebî Şeybe ise, benzeri hadisi şu lafızla rivayet etmiştir: "Sizden biri ihramsız olarak Mekke'ye girmesin, ancak oduncular, işçiler ve bunlardan menfaat sağlayanlar girebilir." Bu rivayetin isnadında Talha b. Amr bulunuyor ki, bu zatta zaaf vardır. [142] îbn Main ve başka muhaddisler onun zayıf olduğunu; Ahmed ve Nesâî onun metrukü'l-hadis bulunduğunu belirtirlerken, îmam Bu-harî ve İbn Medenî onun hakkında şu sözü kullanmışlardır; "O kayde değer bir şey değildir." [143].
Böylece îbn Abbas (r.a.) hadisi istidlale salih olarak kalıyorsa da, haber-i ahad olduğundan müctehidlerin çoğu onu delil olarak seçmemiştir.
Ancak tarihi bir gerçek vardır, o da: Asr-ı Saadette Müslümanlar Mekke ve Harem dışından muhtelif hacetleri için Mekke'ye gittiklerinde hiç birine ihram giymesinin emredildiği nakledilmemiş tir. Hacca b. Alât ve Ebû Katade olayları bunun açık delil ve misallerinden sadece ikisidir: Ebû Katade yabanî eşeği yakalayıp kestikten sonra ihramsız bir vaziyette mikatı geçmiştir.
Böylece Şafîlerin içtihadı ağırlık kazanmakta ve Hanbelîlerin içtihadının isabeti ortaya çıkmaktadır. O halde rivayetlerde belirtilen hacetler birer misal ve ölçü olarak bulunuyor. Günümüzde gelişen ve ihtiyaçları geniş çapta arttıran bir çok olaylar vardır. Dışarıdan nüsük (ibadet) kasdı olmaksızın önemli bir hacet için Mekke'ye giden kimsenin ihrama girmesi vacip değildir. Ancak ihramh bir vaziyette girmesi daha isabetli ve ta'zime daha uygundur. [144]

Çıkarılan Hükümler

1- Hac veya umre niyetiyle Mekke dışından Mekke'ye girmek isteyenler için geliş cihetlerine göre mikat belirlenmiştir. Mikata veya onun hizasına gelindiğinde niyet edip ihrama girmek vaciptir.
2- Mikatı ihramsız olarak geçmek haramdır. O bakımdan mikatı geçtikten sonra ihrama giren kimse, vakit dar değilse ve ortada bir tehlike ve korku söz konusu değilse, geri dönüp mikatta niyet ederek ihrama girmesi gerekir. Aksi halde kan akıtması, yani vacibi terkten dolayı bir koyun kesmesi vacip olur.
3- Korkudan veya zaman darlığından dolayı mikata dönemiyen kimsenin de kan akıtması vaciptir.
4- Nüsük (ibadet) için değil de başka bir hacet için Mekke'ye giren kimsenin de mikatta ihrama girmesi vaciptir. Bu, îmam Ebû Ha-nife'nin içtihadıdır. îmam Mâlik de buna yakın bir görüş izhar etmiştir.
5- Mekke'de oturup Harem dışında olan Benî Amir bahçelerine giden kimsenin geri dönerken ihrama girmesi vacip değildir.
6- Bahçelerin dışında hil bölgesinde olup bahçelere gelen ve bir süre kaldıktan sonra Mekke'ye girmek isteyen kimsenin de durumu aynıdır; ihram gerekmez.
Bu da îmam Ebû Hanife'nin içtihadıdır.
7- Mekke'de oturanlar hac için niyet etmek istedikleri zaman bulundukları yerde niyet edip ihrama girerler. '
8- Mekke'de oturanlar umre yapmak istedikleri takdirde, Harem dışında olan Ten'im veya Ci'rane, ya da Hudeybiyye veya herhangi hil bölgesine dahil bir yere giderek ihrama girerler, Müctehidlerin bir kısmına göre, belirtilen yerlerden birine gitmeyip bulundukları yerde ihrama girerlerse, umreleri sahih olur, ancak vacibi terkten dolayı kan akıtmaları gerekir.
9- Mikat yerine gelinmeden önce ihrama girmek caizdir. Bununla beraber mikatta ihrama girmek efdaldır.
10- Bir hacetten dolayı Mekke'ye girmek isteyen kimsenin ihrama girmesi vacip değildi*. Bu, îmanı Şafîî ile îmam Ahmed'in içtihadıdır.
11- Hac ile mükellef olmayan çocuk, köle ve kafir, mikatı geçtikten sonra mükellefiyet kazanır, yani çocuk ergen olur, köle hürriyetine kavuşturulur ve kafir de İslâm'a girerse, o takdirde bulundukları yerde ihrama girmeleri yeterli olur; mikata dönmeleri gerekmez. Aynı zamanda bu yüzden kan akıtmalarına da lüzum yoktur. Bu, Hanbelîlerin içtihadıdır.
12- Taif, Usfan ve Cidde halkı, bazı ihtiyaçlarından dolayı . Mekke'ye girerken ihrama girmeleri gerekmez. Bu, îmam Mâlik'in içtihadıdır. [145]

Hac Ayları ve O Aylardan Önce İhrama Girme Durumu

îslâm dini, ibadeti belli kurallara bağlayıp, belli sınırlar içine almış ye ona bir bakıma resmiyet kazandırmıştır. Bunun gibi hac ibadetinin İslâm'daki yeri oldukça önem taşımaktadır. O bakımdan bu ibadet de birtakım kurallara bağlanmış ve nüsük (ibadet) için belli sınırlar çizilmiştir.
Hac ayları, daha önce değindiğimiz gibi, Şevval, Zilkade ve bir de ilk on günü olmak üzere Zilhicce aylarıdır. Bu durumda ilk hatıra gelen, haccetmek isteyen bir müslümanın ancak bu aylar içinde ihrama girmesinin caiz olmasıdır. Bununla beraber müctehidlerin ve diğer ilim adamlarının az farklı görüş, tesbit ve istidlalleri söz konusudur. [146]

Konuyla ilgili hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan riuayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"ihrama ancak hac aylarında girmek sünnettir." [147]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette ise, adı geçen şöyle demiştir:
"Hac ayları: Şevval, Zilkade ve ilk on günü olmak üzere Zilhiccedir." [148]
Bu manada olmak üzere Darekutnî'nin İbn Mes'ud'dan, İbn Ab-bas'dan ve îbn Zübeyr'den naklettiği bir rivayet bulunuyor.
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Ebû Bekr (r.a.), Mina'da halka "Bu seneden sonra hiçbir müşrikin haccedemeyeceği" hususunu ilan etmek üzere görevlendirdiği kimseler arasında ben de bulunuyordum. Aynı zamanda şu iki husus da duyurulmak üzere ilan ediliyordu: Hiçbir çıplak kimse Kabe'yi tavaf edemeyecektir. Hacc-ı Ekber günü ise, nahr (Kurban Bayramı) günüdür." [149]
ibn Ömer (r.a.)dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz nahr (Kurban Bayramı) günü, yaptığı hacda cemreler arasında durarak şöyle buyurdu: "Bugün ne gündür?" Oradakiler: "Bugün nahr (bayram) günüdür" dediler. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onlara: "Bugün, hacc-ı ekber günüdür" buyurdu." [150]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre: Haccm şartlarından biri de ihramdır. İhram, kalb ile niyet, dil ile telbiye edilerek gerçekleşir. Namaz vakti girmeden nasıl onun şartlarından olan abdest almak caizse, hac ayları girmeden niyet edip ihrama girmek de öylece caizdir. [151]
Hac ayları: Şevval, Zilkade ve ilk on günü olmak üzere Zil-hicce'dir. Hac ayları girince, haccetmek isteyen kimse niyet edip ihrama girebilir. Hacc-ı ifrad veya hacc-ı kıran'a niyet ederse, Mina'da birinci taşlamadan ve tıraş olduktan sonra ancak ihramdan çıkabilir. Hacc-ı Temettu'a niyet etmişse, umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkar ve son-ra hac için ihrama girer ve birinci taşlamadan sonra kurban kesip tıraş olduktan sonra ihramdan çıkabilir.
Böylece Hanefî imamlarına göre, haccetmek isteyen kimse hac ayları girmeden önce de niyet edip ihrama girebilir.
b) Şafîlere göre: Hac için ancak hac ayları girince niyet edilip ylrama girilir. Hac ayları girmeden ihrama giren kimsenin bu niyeti ıcak umre için geçerli olur; hac için değil.
Hac aylan girdikten sonra hangi haca yapacağını belirlemeden mutlak bir ifade kullanarak ihrama girerse, menasike (hac ibadetlerine) başlayınca isterse hacc-ı ifraöa, isterse hacc-ı kırana yönelir.
Niyet getirmeden ihrama girip telbiye getirmeye başlarsa, ihrama girmiş sayılmaz. Ama niyet edip ihrama girer ve fakat telbiye getirmezse, yine de ihrama girmiş sayılır. Sahih olan kavi de budur. İhram için gusletmek ise sünnettir. [152]
c) Hanbelîlere göre: Hac ayları olan Şevval, Zilkade ve ilk on günü olmak üzere Zilhicce girmeden niyet edip ihrama girmek mekruhtur. Ancak ihramden çıkmayıp hac ayları girinceye kadar durumunu muhafaza ederse, niyet ve ihramı kerahetle sahih olur. Nitekim en-Nahaî, İmam Mâlik, İmam Sevrî, îmam Ebu Hanife ve ishak da aynı görüştedirler. Şafîî, Tavus ve Ata'a göre, bu durumda olanın niyet ve ihramı ancak umre için geçerli olur.
Mikat yerine gelinmeden ihrama girip niyet etmek caizdir. Buna muhalefet eden pek olmamıştır. [153]
d) Majikîlere göre: İhrama girmenin vakti, Şevval ayının girmesiyle başlar, bayram günü fecir doğmasına kadar devam eder. Ancak Şevval ayı girmeden ihrama girip durumunu muhafaza eden kimsenin niyet ve ihramı sahih sayılsa da kerahet işlemiş olur. [154]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

257 nolu Ibn Abbas rivayetini Buharî talikan nakletmiş; Ibn Huzayme, Hakim ve Darekutnî el-Hakem tarikiyle nakletmişlerdir. Ancak rivayetin birkaç tarikle gelmesi, az değişik lafizlarla olmuştur: "İbn Huzayme ve Darekutnî'nin tesbiti şu lafizladır: "Hac için niyet edip ihrama girmek ancak hac aylarında olur. Çünkü hac aylarında ihrama girmek sünettendir."
Diğer bir rivayette ise şöyle belirtilmiştir: "Hiç kimsenin hac ayları girmeden ihrama girmesi uygun olmaz."
Gerek 257, gerekse 258 nolu hadisler sahih kabul edilmiştir.
Hacc-ı Ekber'den maksat, farz olan hacdır. Çünkü amellerin tamamı bu hacda yerine getirilmektedir. Umre ise, Hacc-ı Asğar'dır.

Böylece îbn Ömer, îbn Abbas, ashabdan bir kısmı ve tabiinden birkaç zat, hac aylan girmeden ihrama girmenin sahih olmadığını belirtmişlerdir, imam Şafiî de bu görüşü benimsemiştir.
Zilhiccenin onuncu günü olan bayram günü, hac aylarına da" ± midir? imâm Ahmed ve İmam Ebû'Hanife'ye göre dahildir, imam Şafiî'ye göre, dahil değildir. Böylece Zilhicce'nin ilk on gününden maksat, dokuz gecesiyle ilgilidir.
Ibn Abbas'ın "Ihram'a ancak hac aylarında girmek sünnettir" sözü, bunun vacip olmadığına delalet etmektedir. O bakımdan müctehidlerin çoğu, hac ayları girmeden hac için niyet edip ihrama girmek kerahetle sahihtir, demişlerdir. [155]

Çıkarılan Hükümler

1- Hac ayları: Şevval, Zilkade ve ilk on günü olmak üzere Zil-hicce'dir.
2- Hac için ihrama, hac aylarında niyet edilip girilir.
3- Hac ayları girmeden niyet edip ihrama giren kimsenin bu niyeti ancak umre için geçerli olur, hac için geçerli olmaz. Bu, imam Şafiî'nin içtihadıdır.
4- Hac ayları girmeden hac için niyet edip ihrama girmek mek-ruhsa da, kişi hac ayları girinceye kadar durumunu muhafaza ederse, kerahetle sahih olur. Yani o ihram ve niyetiyle haccedebilir. Bu imam Ahmed ve îmam Mâlik'in içtihadıdır.
5- Hac aylan girmeden hac için niyet edip ihrama girmek caiz-flir. Bu, İmam Ebû Hanife'nin içtihadıdır. Çünkü ona göre, şart Ineşruttan önce gerçekleşir; nasıl ki namaz için alman abdestin vakit rirmeden yerine getirilmesi sahih ise, bu da öyle..
6- Müşriklerin (Allah'a ortak koşan inkarcıların) Beytullah'ı ta-tvî etmelerine izin verilemez. Bu haram ve yasak kılınmıştır.
7- Çıplak bir vaziyette de Beytullah'ı tavafa izin verilemez. Bu da haram ve yasak kılınmıştır.
8- Hac menasikini yerine getirmekle "Hacc-ı Ekber" sağlanmış blur. Yani hac bütün rükün, farz, şart ve menasikiyle "Büyük Hac"; umre ise farz ve sünnetiyle "Küçük Hac" olarak vasıflandırılmışlartır. [156]

Yılın Tamamında Umre Yapmanın Cevazı

Umre, "i'timar" dan alınma bir isimdir. Sözlük olarak ziyaret anlamına gelir. Terim olarak, Kabe'yi tavaf etmek, Safa ile Meijve arasında sa'yetmek ve tıraş olmak manasına delalet eder.
Hac için belirlenmiş zaman söz konusu olmakla beraber urcre için söz konusu değildir. Yılın herhangi bir gününde ve zaman parçasında yapılabilir. Ancak müctehidlerin çoğuna göre, Arafe, Bayram ve Teşrik günlerinde yapılması mekruhtur.
Umre için en faziletli vakit, ramazan ayıdır. Umre sünnetini ferine getirirken Arafat'ta vakfe yapılmaz, cemrelere taş atılmaz ve kudüm ile veda tavan yapılmaz.
Böylece umre, ihrama girmekten, Safa ile Merve arasında sa'yetmöfften ve sonra traş olmaktan ibaret bir ibadettir. [157]

Konuyla İlgili Hadisler

tbn Abbas'ın (r.a.) Peygamber (s.a.v.) Efendimizden yaptığı rivayete göre, Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ram az an'da bir umre yapmak, bir hacca muadildir." [158]
Yine îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre. adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, biri Recep ayında olmak üzere dört umre yapmıştır."[159]
Hz. Aişe (r.d.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi ermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki umre yapmıştır. Birini Zilkade, diğerini Şevval ayında»" [160]
Uz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: '•Her ay bir umre (yapılabilir)." Veya "Her ayda bir umre vardır. [161]
Bu arada Ebû Davud ve Ahmed b. HanbeVin rivayet ettiği hadiste ise "Kesulüllah (s.a.v.) Efendimiz üç umre yaptı" denilmektedir. [162]
Ayrıca bu konuda birkaç farklı rivayet daha bulunuyor; yeri gelince onları da nakletmekte yarar görüyoruz. [163]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Îstidlal ve Îhticacları

a) Hanefilere göre: Umre müekked sünnettir. Hanefilerin bazısına göre vaciptir. Nitekim el-Cevhere'de umrenin vacip olduğu sahihlenmiştir.
Umre, şu beş gün dışında yılın tamamında yapılması sahih ve caizdir: Arafe, Kurban Bayramı ve Teşrik günleri.. Bu günlerde yapılması mekruh sayılmıştır. [164]
Bu mezhep imamlarının çoğuna göre, umre de sadaka-i fitr, kurban ve vitir gibi vaciptir. [165]
b) Şafiîlere göre: Umre farzdır. Ancak bu farziyet bir defaya ' mahsustur. Arafe, Kurban ve. Teşrik günleri de dahil olmak üzere yılın her vaktinde ve gününde yapılabilir. Ancak hac menasikini (ibadetlerini) yerine getirmekte olanların sözü edilen beş günde umre yapmamaları daha uygun olur. Bir yıl içinde birkaç defa umre yapmakta bir sakınca yoktur. Hicaz alimlerine göre ise, yılda ancak bir defa umre yapılır. Birden fazla yapmak mekruhtur. Hz. Aişe'nin bir ay içinde iki defa umre yaptığını dikkate alanlar, bu ibadet için yılın her vakti ve günü müsaittir demişlerdir. Hz. Ali (r.a.) ise, "Her ayda bir umre yapılır" diyerek ayrı bir görüş ortaya koymuştur. [166]
c) Hanbelîlere göre: îmam Ahmed'den yapılan iki rivayetten birine göre, umre vaciptir. Nitekim Ömer^îbn Abbas, Zeyd b. Sabit, İbn Ömer, Said b. Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Ata ve Tavus'a göre de umre vaciptir. Mucahid, el-Hasan, ibn Şirin, Şa'bi, Sevri ve Şafiî de aynı görüştedirler.
Mekke halkına umre sünnet veya vacip kılınmamıştır. Nitekim İbn Abbas (r.a.) Mekkeli'lere şöyle demiştir: "Ey Mekke ehli! Size umre gerekli değildir. Sizin umreniz Beytullah'ı tavaf etmektir." [167]
Diğer yandan İbn Kudame diyor ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Mekke'ye olan dört seferinde, her seferinde bir defa olmak üzere dört umre yapmıştır. Onunla beraber olanlardan hiç kimsenin He Mekke'ye gelişinde birden fazlaumre yaptığını bize rivayet eden olmamış ve böyle bir rivayet bize kadar ulaşmamıştır. Yalnız Hz. Aişe hac ettiği yıl ayhali olmuş ve bu sebeple bir ay içinde iki defa umre yapmıştır. Çünkü onun itikadına göre, hacc-ı kıran olarak yaptığı umrenin -ayhali sebebiyle- hükümsüz kalmıştır. O bakımdan yeniden umre yapmayı arzulamış ve Resulüllah (s.a.v.) da ona' müsaade etmiştir.," [168]
d) Malikîlere göre: Umre ömürde bir defaya mahsus olmak üzere müekked sünnettir, farz değildir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) : "Hac farzdır, umre tetavvu'dur" buyurmuştur. [169]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

265 nolu îbn Abbas hadisi sahihtir. Ramazanca yapılan bir um-nin sevap bakımından bir hacca muadil olduğu belirtilmekte ve
feylece durumu müsait olan mu minlerin ramazanda Beytullah'ta bi-iaraya gelmek suretiyle meselelerini tek mesele, .dertlerini de tek İert fiüzeyine getirmeleri istenmektedir. Çünkü orucun ve o aya nahsûs ibadetin ruhları ne kadar inceltiğini, kalpleri ne kadar çok doldurduğunu biliyoruz, incelen ve dolan ruh ve kalpleri birleştirip islâm'ın yücelmesine yöneltmek elbetteki çok feyizli ve kalıcı Sonuçlar doğurur.
Bu hadisi kuvvetlendiren bir rivayeti Nesâfnin tahric ettiği LJmmu Ma'kal hadisidir. Adı geçen kadm diyor ki: "Haccetmek istedim, ne var ki devem hastalandı ve bunun üzerine durumu Re-sulüllah'a (s.a.v.) arzederek ne yapmamın (isabetli) olacağını sordum. Efendimiz bana şöyle buyurdu: "Ramazan ayında umre yap; ?ünkü ramazanda yapılan bir umre bir hacce muadildir."
Ancak bu hadisin isnadında farklı tesbitler bulunuyor. îmam Mâlik, Abdurrahman b. Ebî Bekir (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Bir kadın Peygamber (s.a.v.) Efendi-miz'e geldi..." Böylece hadis mürsel olarak, yani senedinden bir saha-bi düşürülerek rivayet edilmiştir. Ayrıca Nesâî bu konuda ikinci bir rivayeti Ammare b. Umeyr tankıyla; Ebû Davud ise ibrahim b. Mu-hasir tarikiyle^Abdirrahman'dan yapmışlardır. Olabilir ki, olay birkaç defa cereyan etmiş ve ona göre rivayetler arasında ihtilaf meydana gelmiştir.
266 nolu îbn Abbas hadisi, mikatlar bahsinde naklettiğimiz 236 nolu Enes hadisine muhalif bulunuyor. Enes rivayetinde Re-^ sulüllah'ın yapmış olduğu dört umresinden üçünü Zilkade ayında, birini de hac ile birlikte Zilhicce ayında gerçeleştirdiği haber verilmekte; Îbn Abbas rivayetinde ise, Rasulüllah'ın dört umre yaptığı, birini Recep ayında gerçekleştirdiği belirtilmektedir. İki rivayet de sahih olmakla beraber her sahabinin kendine göre tesbiti söz konusudur.
Ramazanda yapılan bir umrenin bir hacca muadil sayılması, sadece sevap ve fazilet açısındandır; yoksa farz haccm yerine geçer anlamında değildir. Gerçi Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in ramazanda umre yaptığına dair sahih bir rivayet mevcut değildir. Zaten buna fırsat da bulamamıştır. Ancak O, ümmetinin bu fazilete ermesini arzulayarak kavli sünnetini beyan buyurmuş ve böylece onlardan yana
geniş bir feyiz ve rahmet kapısının bu ibadetle de açılacağını müjdelemiştir.
267 nolu Hz. Aişe hadisi hakkında Ebû Davud susup bir şey söylememişse de yapılan ciddi tesbitlere göre, isnadmdaki ricalin hepsinin sahih olduğu görülmüş ve o bakımdan istidlale salih görülmüştür. Ancak diğer "dört umre.." rivayetine uymamakta ve konunun ağırlığını o rivayetler oluşturduğundan bu rivayete pek itibar edilmemektedir. [170]

Çıkarılan Hükümler

1- Umre müekked sünnet veya vaciptir.
2- Onun müekked sünnet veya vacip olması bir defaya mahsustur. Birden fazla yapılması nafile olarak kalır.
3- Umre yılm her vakit ve gününde yapılabilir. Ancak Arafe, bayram ve tişrik günleri değil. Bu, Hanefilerin tesbit ve içtihadıdır.
4- Umre yılın her vakit ve gününde yapılabilir, bunun istisnası yoktur. Ancak hac menasikini yerine getirmekte olanların Arafe, bayram ve teşrik günleri umra yapacak kadar zaman bulamayacakları söz konusudur. Bu, Şafiilerin tesbit ve içtihadıdır.
5- Hz. Ali'ye göre, bir ayda ancak iki umre yapılır.
6- Umre bir defaya mahsus olmak üzere müekked sünnettir. Bundan fazlasını yine yılda bir defa yapmak üzere arzu edenler için nafile sayılır. Bu, Malikîlerin tesbit ve içtihadıdır.
7- Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz dört umre yapmıştır. Mekke'ye bu maksatla geldiğinde birden fazla umre yapmamıştır. Ashab-ı Kir-am'm da uygulaması böyle cereyan etmiş; hiç birinden bir gidişte birden fazla umre yapılabileceğine dair bir rivayet ve fiilî bir uygulama rivayet edilmemiştir. Sadece Hz. Aişe Hacc-ı Kıran'a niyet edip geldiğinde ayhali olmuş ve sonra bir umre yapmak için müsaade istemiş ve kendisine müsaade edilmiştir. Bü nedenle Hz. Aişe bir ay içinde iki umre yapmıştır.
8- Mekke halkı için umre gerekli veya müekked sünnet değildir. Onların umresi, Kabe'yi çokça tavaf etmeleridir. Bununla beraber, Harem dışma çıkıp ihrama girerek umre yapmalarında bir sakınca yoktur. [171]

İhrama Girmek İsteyenin Gusletmesi, Güzel Koku Sürünmesi ve Dikişli Elbiseyi Üzerinde Çıkarması

Hac yeya umre için ihrama girmek, bir bakıma dünyalıktan beraberimizde götüreceğimiz tek şeyin beş-on metre kefenden ibaret olduğunu göstermek ve mahşerden bir tablo oluşturulan Mekke'de renk, dil, makam ve sınıf farkının kalktığı, iman, salih amel ve takvadan başka makam ve rütbelerin arızî ve geçici olduğunu yansıtan yüzbinler-ce mü'minin arasına bu duygu ve düşünceyle katılmayı is-bat etmektir.
O halde mahşerde toplanan insanlar nasıl amelleriyle başbaşa kalıp hesap vermek zorunda kalacaklarsa> ondan temsili bir tablo meydana getirilen Kabe'de de aynı inanç ve duyguyu taşıyarak dünyevî şeylerden ilgiyi kesmek ve bir takım nefsani arzuların Önüne bir sed çekmek ve böylece bir nefis muhasebesi yapmak zorundayız.
Ancak ihrama girmeden önce yıkanmak nasıl müstehapsa, güzel koku sürünmek de müstehab mıdır, değil midir? Sürüldüğü takdirde bir sakınca söz konusu olabilir mi? Genel kural olarak, ihram ancak kendisinden önceki mubah şeylerden bir kısmının . işlenmesini haram kılar. O bakımdan ihrama girilmeden önce cinsel temasta bulunmanın, güzel koku sürünmenin mubah olduğu ortaya çıkar. Bununla beraber güzel koku sürünme konusunda bir takım farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Ama ağırlık, ihramdan önce sürünmesinde bir sakınca olmadığı görüşündedir. [172]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuşt ur: "Şüphesiz loğusa, ay hali olan kadınlar önce guslederler de öylece ihrama girip, Beytullah'ı tavaf müstesna olmak üzere diğer bütün menasiki yerine getirirler." [173]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:'
"Resulüllah (s.a.v) Efndimiz ihrama gireceği sırada bulabildiğim en güzel kokuları sürerdim" [174]
Diğer bir rivayette ise, şöyle dediği tesbıt eaumışıu. xwas**~**M~^ (s.a.v.) Efendimiz ihrama girmek istediği zaman bulabildiği güzel kokuların en güzelini sürünürdü. Sonra da sürdüğü kokulu yağın parıltısını O'nun başında ve sakalında görürdüm."[175]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Hac ibadetini yapmak isteyen kimse, mik-ata gelince ihrama girer. Ancak ihrama girmeden önce abdest alır veya gusleder. Şüphesiz gusletmek daha faziletlidir. Çünkü daha iyi bir temizlik söz konusudur. Loğusa ve ayhali olan kadınlar da, kendilerine bir zararı dokunmayacaksa guslederler. Temizliği kemal mertebesinde sürdürebilmek için tırnaklar ve bıyıklar kesilir; koltuk altı ve etek kılları giderilir; ihtiyaç duyulduğu takdirde eşiyle cinsel temas sağlanır; ğülyağı ve benzeri güzel kokulu bir madde sürülür ve öylece ihrama girilir. [176]
b) Şafîlere göre: ihramdan önce bedeni -cirmi dahi olsa- güzel kokuyla kokulandırmak sünnettir. Giyilen ihrama dokunan koku devam etse bile, koku sürünmek helaldir. [177]
Hanefîlerle Şafiîler bu konuda yukarıdaki hadisle istidlal ve ih-ticacda bulunmuşlardır.
c) Hanbelîlere göre: İhramdan önce gusletmek sünnettir. Aynı amanda vücuttaki kokuyu gidermek için koltuk altındaki kılları gi-ermek, bıyıkların uzanan kısımlarını almak, tırnakları kesmek, [tekteki kılları, gidermek müstehabdır. Bunun gibi güzel koku da lirünmek sünnet veya müstehabtır. Çünkü ihrama girdikten sonra Özü edilen temizliği yapmak artık doğru ve caiz olmaz. O bakımdan irmeden önce gereken temizliği yapmak müstehab sayılmıştır. [178]
Güzel koku sürünürken, cirmi olan bir kokuyla cirmi olmayan ir koku arasında fark yoktur.
d) Malikîlere göre: İhramdan önce güzel koku sürünmek mek-Tihtur. îmam Mâlik bu konuda yukarıdaki hadislerle değil, Ya'la b. Jmeyye'nin yaptığı şu rivayetle istidlal etmiştir: "Bir adam, Hz. Pey-jamber'e (s.a.v.) dedi ki: Ya Resulellah! Vücudunu güzel kokuyla bu-adığı halde umreye niyet edip ihrama giren kişi hakkında ne buyurursunuz?" Resulüllah biraz durduktan sonra şu cevabı verdi: Üzerindeki güzel kokuyu üç defa yıka, üzerindeki cübbeyi :ıkar ve hac için ne yaptıysan aynı şeyi umre için de yap." Buharî-Müslim) [179]
Diğer üç mezhebin imamları ise, bu rivayetle değil, daha çok oıkarıda geçen Hz. Aişe (r.a.) rivayetiyle istidlal etmişlerdir. [180]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

269 nolu Ibn Abbas hadisinin isnadında Husayf b. Abdirrahman el-Harrani bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı görüş ve tesbitler.br-taya çıkmıştır. el-Münzirî, onun zayıf olduğunu ve birçok kimselerin de onu böyle vasıflandırdıklarını kaydetmiştir. et-Takrîb sahibi, onun saduk olduğunu, ancak hafızasının iyice zayıfladığını belirtmiştir, imam Ahmed'e göre Husayf zayıftır. Ibn Main ise, onun salih bir kişi olduğundan söz etmiştir. Bazan da "O, sikadır" diyerek tezkiyede bulunmuştur. [181]
Bu bapta. Ebu Davud'un yaptığı rivayete göre, Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Biz ihrama girmeden önce yüzümüze misk serper (sürer, öylece ihrama girerdik,(yani hac veya umre için niyet edip telbiye getirirdik). Sonra da bu sürdüğümüz misk, terimizle birlikte akar dururdu, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz yanımızda olduğu halde bizi bundan men'etmezdi."
İhramdan önce sürülen güzel kokunun yıkanıp giderilmesiyle ilgili bir-iki rivayet daha varsa da, itimade şayan değildir. O bakımdan ihramdan önce güzel koku sürünmenin caiz ve müstehab olduğu görüş ve içtihadı ağırlık kazanmıştır. [182]

Çıkarılan Hükümler

1- İhrama girmek isteyen kimsenin önce gusletmesi, değilse ab-dest alması sünnet veya müstehabdır.
2- İhramdan önce tırnakları kesmek, bıyığın fazla uzamş kıllarını kesmek, koltuk altı ve etek traşı yapmak da müstehabdır.
3- İhramdan önce güzel koku sürünmek müstehabdır. İsterse bu kokunun cirmi olsun ve sürüldüğü yerden kokusu uzun süre hissedilsin, fark etmez.
4- Ayhali ve loğusa olan kadınlar, hac veya umreye niyet edip ihrama girmek yani niyetle birlikte telbiye getirmek istedikleri zaman, bunu yapmadan önce guslederler. Çünkü temiz bir halde hac menasikini (ibadetlerini) yapmak sünnettir.
5- İhramdan önce güzel koku sürünmek mekruhtur. Bu, İmam Mâlik'e göredir. [183]

Temettü', Kıran ve Îfrad Arasında Tahyir ve Bunlardan Efdal Olanı

Bilindiği gibi, hac ibadetine şu üçünden birine niyet ederek aşlanır: Haçc-ı Temettü1, Hacc-ı îfrad ve Hacc-ı Kıran.
Birincisi, önce umreye niyet edilip ihrama girilir ve umre yerine etirildikten sonra ihramdan çıkılır. Sonra Zilhicce'nin sekizinci veya ökuzuncu günü farz olan hacca niyet edilerek tekrar ihrama girilir e böylece hem sünnet, hem de farz olan hac ayrı ayrı yapılarak ye-ine getirildiğinden dolayı bir kurban kesilir.
İkincisi, yalnız farz olan hacca niyet edilerek ihrama girilir ve tec menasiki tamamlanıncaya kadar ihramlı kalınır. Sadece farz hac fa edildiği için kurban kesmek gerekmez.
Üçüncüsü, hem umreye, hem de hacca birden niyet edilip ihra-na girilir ve bu iki hac tamamlanıncaya kadar ihramdan çıkılmaz, kişini bir arada yapma imkan ve kudretini bahşeden Cenab-ı Hakk'a ükür olsun diye bir kurban kesilir.
Ancak bu üç çeşit hacdan hangisi efdaldır? Bu hususta nüctehidlerin farklı tesbitleri, görüş ve ictihadları söz konusudur. 3iz önce ilgili hadisleri nakletmeyi, sonra da onların görüşlerini be-irtmeyi uygun gördük ve böylece hangi haccm kime göre efdal olduğu ortaya çıkmış olacak. [184]

İlgili Hadisler

Hz. Aişe(r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçenin şöyle haber verdiği tesbit edilmiştir: “Resulüllah (s.a.v) Efendimizle beraber (hac için Medine'den) çıkmış olduk. Derken Efendimiz şöyle buyurdu: "Sizden kim hem hac, hem de umre için niyet ederek telbiye ile sesini yükseltmek istiyorsa öyle yapsın. Kim de yalnız hac için niyet edip telbiye getirmek istiyorsa, öyle yapsın. Kim de yalnız umre için niyet edip telbiye getirmek istiyorsa, o da öyle yapsın."
Hz. Aişe devamla diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz yalnız hacca niyet edip telbiye getirdi. Onunla beraber olanlardan bir kısmı da yalnız hacca niyet edip telbiye getirdiler. Beraberinde olanlardan bir kısmı da hem hac, hem de umreye niyet edip telbiye getirdiler. Bir kısmı da sadece umreye niyet edip telbiye getirdi. Ben ise, umreye niyet getirenler arasında bulunuyordum.”[185]
İmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor hk
"Mut'a (hacc-ı temettü') ayeti Allah'ın kitabında indi ve bizler de Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber (bu hacca niyet edip menasiki) yaptık. Artık bunu, Resulüllah (s.a.v.) vefat edinceye kadar haram kılan veya yasaklayan bir Kur'an ayeti inmedi." [186]
Müslim ve Âhmed'in tesbit ettikleri rivayette ise, hadis şu lafızlarla rivayet edilmiştir: "Mut'a ayeti Allah'ın kitabında indi, yani hacc-ı temettü' ve Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize onunla emretti. Sonra da, Resulüllah (s.a.v.) vefat edinceye kadar müt'atü'1-hac ayetini nesheden (hükmünü kaldıran) bir ayet inmediği gibi, onu yasaklayan bir ayet de inmedi."
Abdullah b. Şakik'den yapılan rivayete göre: Uz. Ali (r.a.) üt'a ile emrederdi; Hz. Osman (r.a.) ise, bundan men'ederdi. iunun üzerine Hz. Osman bir söz söyledi. Hz. Ali de ona: "And Isun, bilirsin ki biz Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber acc-ı temettü' yaptık.." Onun bu sözüne karşılık Hz. Osman tiyle cevap verdi: "Ama biz (o günlerde) korku içinde bulu-uyorduk.." [187]
îbn Abbas (ı\a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle emiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz umreye niyet edip telbiye getirdi; O'nun ashabı ise hacca niyet edip telbiye getirdi. O »akımdan Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ve O'nun ashabından iady (kurbanlık hayvan)ı sevkedenler ihramdan çıkmadılar, [eriye kalanlar ihramdan çıktılar." [188]
Diğer bir rivayette hadis şu lafizla nakledilmiştir: "Resulüllah s.a.v.) Efendimiz, Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a.) temettü' saptılar. Hacc-ı Temettü'ü ilk men'eden Muaviye oldu." [189]
Hz. Hafsa (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle lemistir;
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e, insanların durumu ne ki hramdan çıkmış bulunuyorlar, sen ise umreni (yaptıktan ionra) ihramından çıkmadın?" diye sorduğumda şu cevabı verdi: "Ben hedyimi belirleyip boynuna (alamet) taktım, başımı da (saçlarımı biraraya getirip) toplayıp sıkıca tuttum; o bakımdan hac (menasikini tamamlayıp) ihramdan çıkmayacağım (ihramh olarak bulunacağım)." [190]
Zuhri'den, o da Salim'den, o da babasından rivayet etmiştir. Sa-' lim'in babası şöyle haber vermiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Veda Haccı'nda umre ile temettü' edip hacca yönelmiştir ve hazırladığı hady (kurbanlık hayvan)ı beraberinde Zülhuleyfe'den sevketmiştir. Böylece Resulüllah (s.a.v.) önce umreye niyet edip telbiye getirdi; sonra da hac için niyet edip telbiye getirdi ve insanlar da Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'le beraber temettü' niyetiyle umreye ve (arkasından) hacca tel* biye getirdiler. Böylece insanlardan bir kısmı kurbanlık hayvan alıp onu (Mina'ya) şevketti; bir kısmı ise hedy (kurbanlık hayvan) alıp sevketmedi. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'ye gelince insanlara şöyle buyurdu: "Sizden kim hedy alıp sevkettiyse, artık haccını yerine getirinceye kadar kendisine haram olan hiçbir şey helal olmaz.. Kim de hedy alıp sevk etmediyse, artık o Beytullah'ı (umre için) tavaf etsin; Safa ile Merve arasında sa'yetsin ve saçlarını kırksın (kırpsın) ve ihramdan çıksın. Sonra da hac için niyet edip ihrama girsin ve hedyini (kesip) yerine getirsin.. Bu durumda kurbanlık hayvan bulamayan kimse üç gün hacda, yedi günde evine döndüğünde oruç tutsun."
Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'ye geldiğinde ilk şey olarak rüknü (Hacerü'l-esved'in bulunduğu rüknü) selamladı; sonra yedi şavttan üçünü seğirterek yaptı ve arkasından dört şavt daha yapıp (yediyi tamamladı). Tavafını tamamlayıp yerine getirince Makam-ı İbrahim'in yanında iki rekat namaz kıldı ve selam verdikten sonra ayrılıp Safa tepesine geldi, Safa ile Merve arasında yedi tavaf (sa'y) yaptı ve haccını tamamlayıp yerine getirinceye kadar ihramdan çıkmadı ve kendisine haram olan bir şeyi (ihramdan çıkarak) helal kılmadı. Bayram günü kurbanını kesti ve arkasından Beytul-lah'a yönelip gelerek (ziyaret) tavafını yaptı; artık kendine haram olan her şeyi ihramdan çıkarak helal kıldı. Hac ibadeti için gelenlerden kurbanlık alıp sevkeden herkes de Re-sulüllah'ın (s.a.v.) yaptıklarını aynen yaptılar." [191]
el-Kasım'ın Hz. Aişe (r.a.) dan yaptığı rivayete göre: Peygam->er (s.a.v.) Efendimiz hacc-ı ifrad yaptı denilmektedir, [192]
Nafi'in İbn Ömer (r.a.) dan yaptığı rivayette, adı geçen şöyle lemistir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber hacc-ı ifrad için üyet edip telbiye getirdik." [193].
Ebu Bekir el-Müzenı'den, onun da Enes (r.a.) den yaptığı rivayete göre, Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimizin hac ve umre için birden telbiye getirdiğini, (Lebbeyke haccen ve umreten) dediğini işittim."[194]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"(Evimizden) çıktık ve hac ile sesimizi (lebbeyke diyerek) yükselttik. Ne vakit ki Mekke'ye geldik, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bunu umreye çevirmemizi emretti ve buyurdu ki: "Eğer yöneldiğim husustan geri dönebilseydim, ben de bu niyet ve yönelmemi umreye çevirirdim; ama ne var ki ben ku-banlık hayvanımı alıp sevkederek hacla umreyi birarada yapmaya, niyetlendim, (hacc-ı kırana niyet ettim)." [195]
Ömer b. Hattab (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den işittim ki, kendisi Vadi'l-Akik'te bulunuyordu, buyurdu ki: "Bu gece Rabbım ta-rafından biri bana geldi ve şöyle dedi: "Bu mübarek vadide ihramından çık ve 'Hacca dahil umre!" söyle.." [196]
Bu da Rasulüllah'm hacc-ı kıran yaptığının bir diğer delili olarak bulunuyor.
Mervan b. el-Hakem'den yapılan rivayete göre; adı geçen şöyle diyor ki:
"Hz. Osman ile Hz. Ali'nin yanında bulunuyordum ki, Hz. Osman müt'a (hacc-ı temettü') yi men'etti ve böylece umre ile haccı birleştirmeyi, (ikisini peşpeşe yapmayı) da yasakladı.
Hz. AH (r.a.) onun bu tutumunu görünce, hem umre, hem de hac için niyet ederek telbiye getirdi ve şöyle dedi: "Ben herhangi bir kişinin sözüne bakarak Resulüllah'm (s.a.v.) sünnetini terkedecek değilim." [197]
Subeyy b. Ma'bed'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ben nasranı (hrıstiyan) bir adam idim, İslâmiyet'i seçip onu din olarak kabul ettim ve hem hacca, hem de umreye niyet edip tehlil ve telbiye getirdim. Benim telbiye sesimi bu şekilde işiten Zeyd b. Sunan ve Selman b. Rebi'a şöyle dediler: "Bu adam, kendi ehlinin devesinden daha şaşkındır!" Onların bu sözü sebebiyle üzerime bir dağ yükletilmiş gibi oldum ve dönüp geldiğimde durumu Hz. Ömer b. Hattab'a bildirdim. Bunun üzerine Hz. Ömer o iki kişiye dönüp onları hayli kınadı ve sonra yüzünü bana çevirerek şöyle buyurdu: "Sen, Peygamberini Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetiyle doğruyu seçip bulmuş oldun." [198]
Süraka b. Malik (r.a.) anlatıyor: Resulüllah (s.a.v.) Efendi-miz'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Umre kıyamete kadar hacca dahil olmuştur."
Ravi devamla diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Veda Haccı'nda hacc-ı kıran yaptı." [199]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Üç çeşit hac vardır; Hacc-ı Kıran, Hacc-ı Temettü', Hacc-ı İfrad.
Bunlardan efdal (en üstün) olanı, Hacc-ı Kıran'dır. Arkasından Hacc-ı Temettü' ve sonra da Hacc-ı İfrad gelir.
Hacc-ı Kıran, umreyle hacca birden niyet edip ikisini, ihramdan çıkmaksızın yerine getirmekle gerçekleşir. Şöyle ki, bu haccı yapmak isteyen kişi, mikata geldiğinde veya mikata gelmeden umre ve hacca niyet edip ihrama girerek telbiye ile sesini yükseltir. Aynı zamanda mikata geldiğinde önce umreye niyet edip telbiye getirir ve Mekke'ye gelip henüz umrenin ilk dört şavtım yapmadan önce hacca da niyet ederse, yine de Hacc-ı Kıran'a niyetlenmiş sayılır.
İhrama girince iki rek'at namaz kıldıktan sonra şöyle niyet edip İuada bulunması sünnettir: "Allah'ım! Şüphesiz ki ben hac ve umre [ibadetini) yapmak istiyorum; onları bana kolaylaştır ve benden kabul buyur." Sonra bu ikisine niyet ederek telbiye getir-meye başlar.
Mekke'ye gelince, Önce umre için tavaf yapar, sonra iki rek'at tavaf namazı kılar. Arkasından Safa ile Merve arasında sa'yeder ve traş olmaksızın ihramlı olarak "Tavaf-ı Kudüm", yani Mekke'ye ayak basıp gelme tavafını yapar ve vacip olan sayı yerine getirir.
Hacc-ı Kıran'a niyet eden kimse Mekke'ye gelince, biri umre, diğeri kudüm tavafı olmak üzere iki tavafı peşpeşe yapar ve sonra Safa ile Merve arasında biri umre, diğeri hac için olmak üzere iki say yaparsa, bu caiz olmakla beraber sünnete uygun olmayan bir iş işlemiş olur. Ancak bu fiilden dolayı kan akıtmak veya herhangi bir ceza gerekmez.
Karın (Hacc-ı Kıran'a niyet eden kimse), diğer menasiki (ibadetleri) yapıp bayramın birinci günü cemreye taş attıktan sonra, şükür olsun diye bir kurban keser. Buna gücü yetmediği takdirde, bayramdan Önce son günü arafeye rastlamak üzere üç gün oruç tutması ve ehline (ev halkına) döndüğünde de yedi gün oruç tutarak on günü tamamlaması gerekir. Bununla beraber hac vazifesini tamamlayıp Mekke'de bir süre daha kalacak olursa, o yedi günlük orucu Mekke'de de tutabilir.
Bayramdan önce üç g\Xn oruç tutmayacak olursa, kan akıtması artık kesinleşip vacip olur. Bu durumda ne evine döndüğünde, ne de Mekke'de kaldığı takdirde yedi gün oruç tutması gerekir, [200]
İleride mali imkan bulduğunda, üzerinde vacip olarak kalan kurbanın parasını güvenilir bir adama vermek suretiyle hayvanın Mina'da kesilmesini sağlar.
Hacc-ı Temettü', Hacc-ı îfrad'dan efdaldır. Bu çeşit haccı yerine getirmek için hac aylarında veya daha önce umre niyetiyle ihrama girilir ve hac aylarında Mekke'ye gelinip umre

için tavaf yapılır, arkasından Safa ile Merve arasında sa'yedilir ve tabii tavaftan sonra iki rek'at namaz kılınır. Sa'y görevi bitince traş olup ihramdan çıkılır. Ama daha önce kurbanlık alıp Mina'ya sevketmişse, o takdirde hac menasikini tamamlayıncaya, yani kurban k^sip traş oluncaya kadar ihramdan çıkmaz.
Tavafa başlarken artık telbiyeyi keser.
Sonra ya Terviye (Zilhicce'nin sekizinci) günü veya ondan önce hacca niyet edip ihrama girer ve sesini telbiyeyi yükseltir. Tabii ihrama Mekke'de girer; bunun için Harem sınırlarının dışına, yani hil kesimine çıkması gerekmez. Artık bu durumda Hacc-ı îfrad'ı yapan kimsenin yerine getirdiği her şeyi o da yerine getirir ve Hacc-ı Kıran yapan kimse gibi o da birinci gün şeytanı taşladıktan sonra kurban keser. Buna mali imkanı olmazsa, üç gün orada, yedi gün de evine döndükten veya kaldığı takdirde Mekke'de oruç tutar. Tabii üç günlük orucu bayramdan önce tutup son gününü Arefe gününe tesadüf ettirir. Bununla beraber bu üç günlük orucu, umre tavafım yapmadan önce de tutması caizdir. Ama ihrama girmeden önce bunu tutması caiz değildir.
Mekke ehli (Mekke yerlileri, orada eyleşenler) için kıran ve temettü1 haccı söz konusu değildir. Onlar yalnız Hacc-ı İfrad yaparlar. Mikat dahilinde olanların da durumu böyle, yani onlar da Hacc-ı Kıran veya Hacc-ı Temettü' yapmazlar, sadece Hacc-ı İfrad yaparlar. [201]
Böylece Hanefiler bu konuda 286 nolu Ebu Bekir el-Müzeni, 287 nolu Enes, 288 nolu Ömer b. Hattab, 289 nolu Mervan ve 291 nolu Süraka hadisleriyle istidlal ve ihticac etmişlerdir.
b) Şafiîlere göre: Hac ile umre üç vecih üzere eda edilir:
1- İfrad: Hacc-ı İfrad, kişinin hac aylarında kendi beldesiyle ilgili mikattan niyet edip ihrama girmesiyle başlanılmış olur. Bu durumda olan kimse, farz olan haccın bütün amellerini (menasikin hepsini) yerine getirdikten sonra umre için niyet edip yeniden ihrama girer. [202]
2- Temettü': Bu hac, hac aylarında kişinin yolunun üzerindeki inikatta niyet edip ihrama girmekle, kişi bu defa ya Mekke'de veya umre için niyet edip ihrama girdiği mikatta veya kendisine en yakın olan bir mikattan hac için niyet edip ihrama girer.
Böylece bu hacca, "Hacc-ı Temettü'" denilir. Çünkü kişi bu durumda iki nüsük arasında ihramdan çıkarak ihramlı iken mahzurlu olan şeylerden temettü' etmiş (yararlanmış) bulunuyor..
3- Kıran: Bu, hem hac, hem de umre için hac mikatmdan niyet edip ihrama girmekle gerçekleşir. Bu da ister kendi memleketiyle ilgili mikat olsun, isterse geçtiği yol üzerinde bulunan mikat olsun fark etmez.
Kendisi Mekke'de ise, hem hac, hem de umre için birden niyet üip ihrama girerse yine de karın (Hacc-ı Kırana niyet etmiş) Eyür.Umre için ayrıca hü kesimine çıkması gerekmez. Çünkü bu kınımda olanın umresi hacca dahil olmuş bulunuyor.
Bunun gibi, ister hac aylarında, isterse o aylar girmeden kişi [mre için niyet edip ihrama girer, sonra hac ayları girince haccetmeye de niyet eder ve ondan sonra umre tavafını yaparsa, Hacc-ı Çıran'a başlamış olur.
Sözünü ettiğimiz bu üç hacdan efdal (en üstün olanı), Hacc-ı frad'dır. Ondan sonra Hacc-ı Temettü1, sonra da Hacc-ı Kıran'dır. kncak umreyi de o yıl içinde yerine getirirse, bu böyledir. Umreyi yapmayıp ikinci yıla geciktirirse, o takdirde hacc-ı ifrad efdal olmaz ve umreyi geciktirmesiyle kerahet işlemiş olur.
Hacc-ı Kıran'a niyet eden kimsenin, hem hac, hem de umre için 3ir tavaf ve bir sa'y yapması kafi gelir. Yani Hacc-ı Kıran'a niyet eden dmse, her iki nüsük (ibadet) için bir tavaf ve bir sayı yetinir; her biri .çin ayrı tavaf ve ayrı sa'y yapmaz. [203]
Şafiüer bu son meselede Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadisle istidlal etmişlerdir: "Hac ve umre için niyet edip ihrama giren kimseye ihramdan çıkıncaya kadar bir tavaf ve bir sa'y kafidir".
Tirmizî bunun isnadının sahih olduğunu belirtmiş ve Şafiüer de onu delil olarak seçmişlerdir.
Hacc-ı Temettü' ve Hacc-ı Kıran yapan kimse için hedy (kurban kesmek) gerekir. Kurban kesecek mali imkanı olmayan kimse on gün oruç tutar. Üç gününü, hac için ihrama girince tutup tamamlar, yedi günü ise, vatanına dönünce tutar. Hacdan sonra Mekke'de kalacak olursa, yedi gün orucunu orada tutar. [204]
Şafiîler bu konuda 277 nolu Aişe, 284 nolu Kasım ve 285 nolü Naiî1 hadisiyle istidlal ve ihticac etmişlerdir.
c) Hanbelîlere göre: İhrama girmek isteyen kimse, temettü', kıran ve ifrad haclarından birine niyet etmekte muhayyerdir. Ancak bu üç çeşit hacdan efdal olam, hacc-ı temettü'dür; sonra ifrad, sonra da kırandır. [205]
Hanbelîler, Hacc-ı temettü' ve Hacc-ı ifrad hususunda Şafnlerle birleşirler.
d) Malikilere göre: Şahmın diyor ki: "İbn Kasım'a sordurir: İmam Malik'e göre, Hac-ı kıran mı efdaldır, yoksa Hacc-ı îfrad mi? Cevap verdi: İmam Malik'e göre Hacc-ı İfrad efdaldır." [206]
Hacc-ı İfrad'a niyet eden kimse, bu husustaki menasiki (ibadetleri) tamamladıktan sonra yeniden ihrama girip umre için niyet eder.

Bu mezhebe göre de hacc-ı temettü' ve hacc-ı kıran yapan kimseye kurban kesmek gerekir. Mali imkanı olmadığı takdirde üç gününü hacda, yedi gününü evine dödüğünde olmak üzere on gün oruç tutar. [207]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

277 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir. Resulüllah (s.a.v.) Efendi-miz'in hacc-ı kıran, hacc-ı temettü' ve hacc-ı ifrada izin verdiğine delalet etmekte, bu üç hacdan birini seçmekte kişinin serbest olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda hacc-ı ifradı yerine getiren kimsenin, bunu müteakiben umre için niyet edip yeniden ihrama girmesinin de caiz olduğu anlaşılıyor. Nitekim müctehidlerin çoğu bu cevaz üzerinde birleşmiştir.
Ashaptan bazı kimselerin hacc-ı temettü'ü m en'ettiklerin e dair yapılan rivayetleri ise, müctehid imamlar tevil ederek sözü edilen üç türlü haccın caiz olduğuna kail olmuşlardır. Nitekim îmran b. Hu-sayn hadisi bunun cevazına delalet eden sahih rivayetlerden biridir. Bu konuda müt'ayi nesheden bir ayet inmediği gibi, sarih bir hadis de mevcut değildir. Hz. Ali'nin bu konuda Hz. Osman'a karşı çıkması da bu delillerinin ikincisini oluşturuyor.
Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in yaptığı haccm hangi çeşit olduğu ihtilaf konusudur: İbn Ömer, Aişe, Cabir, İbn Abbas, Ömer b. Hattab, Bera' b. Azib, Hz. Ali, îmran b. Husayn, Ebu Katade'ye göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz hacc-ı kıran yapmıştır. Nitekim bu sahabelerden yapılan rivayetler, Buharı, Müslim, Ebu Davud, Muvat-ta', Tirmizi, Nesâî ve Darekutnî'de yer almıştır. Bunların isnadındaki ricalin hepsi sahih ricaldir. Resulüllah'm (s.a.v.) hacc-ı temettü' yaptığına dair, Buharı ve Müslim'in Hz. Aişe ile ibn Ömer'den; Müslim ve Ahmed ise Ali ve Osman'dan, Tirmizî ve Ahmed İbn Ab-i'dan rivayet etmişlerdir. Hac-ı İfrad yaptığına dair, 277 nolu Hz. ie hadisinde belirtildiği üzere beyan yer almaktadır. Aynı zamanda Lslim ve Ahmed'in îbn Ömer'den naklettikleri bir rivayet bulunuy-
Hattabî bütün bu farklı gibi görünen rivayetleri bir araya geti-ı, dinde kolaylık olsun diye Resulüllah'm (s.a.v.) herbirine bu hu-gta -kişinin durumuna göre- bir emir verdiği ve kendisinin de hacc-rad yaptığı anlaşılıyor diyerek görüşünü ortaya koymuştur. [208]
Ancak Resulüllab'm (s.a.v.) hacc-ı kıran yaptığı te'vil türmeyecek kadar açıktır; ama hacc-ı ifrad ve hacc-ı temettü' ptığı te'vil edilebilir. Aynı zamanda O'nun hacc-ı kıran yaptığıyla ;ili rivayetler daha çoktur.
Rivayetlerin muhtelif olmasından dolayı müctehid imamların t farklı yorum ve ictihadlan olmuştur. Ebu Hanife, îshak, Nevevî, üzenî, İbn Münzir, Ebu İshak el-Mervezî ve Takiyüddin es-Sübkî ıcc-ı kıran'm efdal olduğunu belirtmişlerdir. İmam Malik, İmam tımed, İmam Bakır, Ahmed b. İsa, İsmail b. Cafer es-Sadıka göre, acc-ı temettü' efdaldır. Şafiîlerden bîr grup, Ehl-i Beyt'ten el-Hadî, -Kasım, İmam Yahya ise hacc-ı ifradm efdal olduğuna kail olmuşlardır.
İmam Ebû Yusuf a göre, hacc-ı kıran ile hacc-ı temettü' efdaliytte eşittirler.
282 nolu Ümmu'l-mü'minin Hz. Hafsa hadisi sahihtir. Bu, önce mreye niyet edip ihrama giren kimse, eğer bu arada kurbanlık hayan alıp Mina'ya sevketmişse, artık farz haccı yapıncaya kadar ihamdan çıkamayacağına delalet etmektedir. Nitekim Resulüllah s.a.v.) öyle yapmıştır.
283 nolu Zuhrî hadisi sahihtir. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in ince umre için niyet edilmesini ve onun hacdan önce yerine getirilmelini emrettiği anlaşılıyor.
284 nolu Aişe hadisi de sahihtir. Resulüllah'm (s.a.v.) hacc-ı if-•ad yaptığı belirtiliyorsa da, bundan önce hacca niyet edip onu yerine getirdiği, sonra da tekrar ihrama girip umre yaptığı da anlaşılabilir. \ncak 285 nolu İbn Ömer hadisi, Resulüllah'm (s.a.v.) hacc-ı ifrad yaptığına açık delil gösterilebilir.
286 nolu Ebu Bekir el-Müzeni hadisi, Resulüllah'm hacc-ı kıran yaptığına delalet etmektedir.
287 nolu Enes hadisi, ihrama girince telbiye getirmede sesi yükseltmenin cevazına delalet etmektedir. Nitekim İmam Malik'in Muvatta'da rivayet ettiği, Tirmizî'nin, ibn Huzayme ve el-Hakim'm sahihlediği hadiste bunu kuvvetlendirir anlamda varid olmuştuk: "Cebrail bana geldi ve ashabıma, telbiye getirirken seslerim yükseltmelerini emretmemi söyledi." [209]
Ayrıca Enes hadisi, hacc-ı temettü'ün efdal olduğuna delalet etmektedir,
288 nolu Ömer b. Hattab hadisi sahihtir. Bu Resulüllah (s.a.vl.) Efendimiz'in hacc-ı kıran yaptığına delalet etmektedir. Ancak bak ilim adamları, Resulüllah'm (s.a.v.) o yıl önce hac yaptığını, sonrja umreye niyet ettiğini göstermektedir diyerek ayrı bir yorum ortaya koymuşlardır.
289 nolu Mervan hadisini Ebu Davud tahric etmiş ve gerek |d, gerekse el-Münzerî bu rivayet üzerinde bir görüş ortaya koymamıştır. Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre, hadisin isnadı sahihtir;;o bakımdan ihticaca elverişlidir.
290 nolu Subeyy hadisi sahihtir ve hacc-ı kıranın efdaliyetine delalet etmektedir.
291 nolu Süraka hadisinin isnadında Davud b. Yezid el-Evdi bu-. lunuyor ki, bu zat zayıftır. Zehebî bu zat hakkında şu bilgiyi toplamıştır: "îmam Ahmed onun zayıf olduğunu belirtmiş, İbn Main de ona katılmıştır. Ebu Hatim onun kaviy olmadığına dikkat çekmiş; Nesâî ise, onun sika olmadığını söylemiştir. [210]
Buna benzer bir rivayete işe, İmam Ahmed, Müslim, Ebu Davud îbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etmişlerdir. [211]

Çıkarılan Hükümler

1- Üç çeşit hac vardır: Hacc-ı Kıran, Hacc-ı Temettü', Hacc-ı İfrad
2- Bunlardan efdal olanı, hacc-ı kıran'dır. Bu Hanefîlere göredir.
3- Hacc-ı Kıran, umreyle hacca birden niyet edilir; mikatta veya oraya gelmeden buna niyet edip ihrama girilir. Mekke'ye gelince, önce umreyi yerine getirir. Sonra Tavaf-ı Kudüm yapar ve ihramdan çıkmayıp o vaziyette haccı yerine getirinceye kadar bekler.
4- Hacc-ı Kıran'a niyet eden kimsenin Mekke'ye gelince, bir umre, diğeri kudüm olmak üzere iki tavafı ardarda yapması mekruhtur. Bunun gibi ikisine ait sa'yi de peşpeşe yapması da mekruh sayılmıştır.
5- Hacc-ı Kıran yapan kimse, bayram günü cemreye taş attıktan sonra bir kurban keser, bu onun için vaciptir.
6- Kurban kesecek mali imkanı yoksa, son günü Arefeye rastlayacak şekilde üç gün hacda, yedi günü de evine döndüğünde oruç tutar.
7- Hacdan sonra Mekke'de bir süre kalmaya niyet eden kimse, o yedi günü Mekke'de tutar.
8- Hacc-ı Temettü' Hacc-ı İfrad'dan efdaldır. Bu, Hanefîlere göredir.
9- Tavafa başlanırken telbiye kesilir
10- Hacc-ı Temettü'e niyet eden kimse, önce umre menasikini (ibadetlerini) yerine getirir ve ihramdan çıkar. Sonra Zilhicce'nin sekizinci veya daha önce hacca niyet edip ihrama girer.
11- Bu durumda hac için Mekke'de veya Harem dışında niyet edilip ihrama girilir
12- Mekke halkı ve orada eyleşenler için sadece hacc-ı ifrad söz konusudur.
13- Mikat dahilinde oturanların da sadece hacc-ı ifrad yapmaları yeterlidir.
14- Umre veya hac için, ya da her ikisi için niyet ve ihram milatta yerine getirilebileceği gibi, mikata varılmadan da yapılabilir.
15- Hacc-ı ifrad'a niyet eden kimse, bunu yerine getirdikten sonra umre için yeniden niyet edip ihrama girer ve umre menasikini verine getirir. Bu, daha çok Şafiîlerle Malikîlere göredir.
16- Hacc-ı Temettü' efdaldır. Bu, Hanbelîlere göredir.
17- Mekke'de oturan kimse bulunduğu yerde hem hac, hem de umre için niyet ederse, bu durumda karın (yani hacc-ı kırana niyet eden kimse) gibi sayılır. Bu, Şafiîlere göredir.
18- Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettü1 yapan kimselere kurban kesmek vacip olur.
19- Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in sözünü ettiğimiz üç hacdan hangisini yaptığı ihtilaf konusudur. Ashab-ı Kiram her üç çeşit haca da yapmışlardır.
20- Hacc-ı Temettü'ün neshedildiği, yani yasaklandığı üzerinde durulmuş ve ashab-ı kiramdan bir kısmı buna kail olmuşsa da çoğu neshe dilmediğine kaildir. Sahih olan da budur. [212]

Telbiye, Telbiyenin Sıfat ve Keyfiyeti ve Hükmü

Hac ve umreye, ya da ikisine niyet edip ihrama giren kimsenin aynı zamanda her hal-ü karda Cenab-ı Hakk'm emrine hazır olduğunu dile getirmek, O'nun eşi ve ortağı olmadığını ifade etmek; hamd ve nimetin O'na mahsus olduğunu belirtmek için telbiye getirmesi sünnettir. Bu, her bakımdan hacca niyet eden mü'min kulun tam bir teslimiyet ve mahviyet içinde bulunduğunu gösteren açık delillerden biridir. Çünkü bütün kuvvet ve kudret, mülk ve nimet Cenab-ı Hakk'mdır. Haccetme fırsat ve imkanı lütfeden o yüksek kudrete karşı teslimiyetimizi ve kalp yatışkanlığımızı izhar etmemiz kadar tabii ne olabilir?
Şüphesiz telbiye, kelime olarak ilahi emir ve iradeye hazır olmaklığımızı ve O'nun mutlak tasarrufu altında bulunmaklığımızı içeren bir kavramdır. Ancak bunu, Resulüllah ve ashabının belirttikleri lafızlarla söylemekte birçok yarar vardır. [213]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen bu konuda şöyle haber vermiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Zülhuleyfe mescidinin yanında bmeğiyle istiva ettiği (yani bineğinin üzerine binip dofrulduğu) zaman şöyle dedi: Allahümme leb-beyk lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülke leke. Lâ şerike leke."
Abdullah b. Ömer ise bu sözlerin üzerinde şu fazlalığı da yapardı:
"Lebbeyke, lebbeyke ve sa'deyke vel-hayru bi-yedeyk< re'r-rağbatü üeyke ve'1-amelü.." [214]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre,
"Resulüllah (s.a.v») Efendimiz telbiyle getirdi... Böylec Cabir (r.a.), İbn Ömer'den rivayet edilen hadisin benzerin nakletti ve şöyle dedi: 'İnsanlar şu lafzı ve benzerini de fazl; olarak söylüyor: "Ze'1-meâric.." Resulüllah (s.a.v.) efendimi onların dediklerini işitiyor, fakat onlara bir şey demiyordu. [215]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v. Efendimiz telbiyesinde şöyle dedi: "Lebbeyke ilâhe'l-hakkı leb beyke.." [216]
Sâib b. Hallad (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulülla) (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cibril bana geldi ve ash abının ihlal ve telbiye ile seslerini yükseltmelerini emretme mi söyledi." [217]
Diğer bir rivayette şöyle buyurulmuştur:
"Doğrusu Cibril, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi: "Accac ve seccac olunuz!". Acc: telbiye ile sesi yükseltmektir. Secc ise, deve ve sığır kesmektir. [218]
Huzayme b. Sabit (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Peygamber Efendimiz telbiyede bulunmayı tamamlayınca, Aziz ve Celil olan Allah'tan O'nun rızasını ve Cenneti ister ve O'nun rahmetiyle Cehennem ateşinden yine O'na sığınırdı"[219]
Kasım b. Uuhammed'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Kişiye müstehabdır ki, telbiyesini tamamlayınca Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e salât-ü selam getire." [220]
Fazl b. Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in terkisinde bulunuyordum; Müzdelife'den Mina'ya varıncaya kadar devamlı telbiye getirdi ve bu Cemre-i Akabe'ye taş atıncaya kadar sürdü.." [221].
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Umre yapan kimse, Hacerü'l -Esved'i istilama başlayıncaya kadar telbiyede bulunur.." [222].

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Tesbit ve İctihadları

a) Hanefîlere göre: Hacca veya umreye niyet edilip ihrama girildikten sonra telbiye getirmek sünnettir. Telbiye şu lafızlarla yerine getirilir: "Allahümme! Lebbeyke, lâ şerike leke lebbeyke. İnne'l-hamde ve'n-nimete leke ve'1-nıülk.. Lâ şerike leke." Telbiyeden sonra alçak sesle Resulüllalı'a (s.a.v.) salat-ü selam getirilir ve böylece her namazdan sonra, her süvariyle karşılaşıldığında ve her iniş ve yokuşlarda; aynı zamanda seher vaktinde telbiye getirmek de müstehabdır. Bunun gibi uykusundan uyandığı ve bineğine binip indiği zaman da telbiye getirmek müstehab sayılmıştır. Telbiyede kendisi ve yakınındaki kimseler duyacak bir ses yüksekliği izhar etmek de müstehabdır.[223]
b) Şafîîlere göre: İhramlı kimsenin niyet edip telbiye getirmesi sünnettir. Niyet etmeden telbiye getirirse, ihrama girmiş sayılmaz. Ama niyet edip telbiye getirmezse, sahih kavle göre ihrama girmesi münâkid olur, yani gerçekleşir.[224]
Hanelilerde olduğu gibi, bu mezhebe göre de telbiye belirtilen lafızlarla yerine getirilir. Ancak telbiye sekînet ve vakar ölçüleri içinde yapılır. Aynı zamanda kişi ihramlı oldukça telbiyeye devam eder, bu da sünnet sayılmıştır. Telbiye getirirken sesi (çevreyi rahatsız etmeyecek şekilde) yükseltmek de sünnettir. îhramsız kimsenin telbiyede sesini çok alçak tutması sünnettir. Kadınlar ise her hal-ü karda telbiye getirirken seslerim gizli tutarlar. Telbiyeyi müteakip Resulüllalı'a (s.a.v.) salat-ü selam getirmek sünnettir. [225]
c) Hanbelîlere göre: İhram ancak niyet ile gerçekleşir. Niyet etmeden girip telbiye getirmek yeterli değildir Nitekim Şafiîîerle Ma-likîler de aynı görüştedirler. Ebû Hanife'ye göre ihram mücerred niyetle gerçekleşmez, ancak buna telbiye de izafe edildiği takdirde gerçekleşir veya kurbanlık hayvanı sevkettiği takdirde niyet yeterli olur.
Telbiye getirirken sesi yükseltmek müstehabdır. [226]
d) Malikîlere göre: İhrama telbiye ile birlikte girmek sünnettir. Ancak telbiye bizatihi vaciptir. Ahvalin değişmesiyle telbiyeyi tekrarlamak menduptur. Meselâ, iniş ve yokuşlarda, vadiye inildiğinde, yol arkadaşlarıyla karşılaşıldığında ve namazı müteakip telbiye getirilir. Bu, Mekke'ye girinceye kadar devam eder. [227]

Tahliller ve Rivayetler

306 nolu Sâib hadisini İmam Mâlik Muvatta' da rivayet etniş; İmam Şafîî, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakî de tahric etmişlerdir. Hepsi de bu hadisi sahihlemiş bulunuyor.
Bu konuda İbn Ebî Şeybe'nin, Abdullah b. Hantab'dan yaptığı rivayette, deniliyor ki: "Resulüllah'm (s.a.v.) ashabı telbiyeyi getirirken, seslerini yükseltirlerdi de o yüzden sesleri kısılırdı."
Ancak müctehid imamlar bu rivayetle istidlal etmemişlerdir.

Tirmizî, İbn Mace ve Hâkim'in, Ebu Bekir (r.a.) den yaptıkları rivayette deniliyor ki: Hac, sesi yükseltmek ve hayvan kesmektir.". Ancak Tirmizî bu rivayeti garip olarak vasıflandırmıştır. Bu-, nunla beraber bu konuda zayıf da olsa birkaç rivayet daha bulunuyor. Hepsi birarayâ gelince kuvvet kazanmakta ve istidlale salih bir bilgi vermektedir.
308 nolu Huzayme hadisinin isnadında Salih b. Muhammed b. Ebî Zaide bulunuyor ki bu zatm zayıf olduğu söylenir. Nitekim İbn Mâin onun zayıf olduğunu belirtirken, Buharî onun münkerü'l-hadis olduğunu söylemiştir. Nesâî ise onun kavî olmadığına dikkat çekmiştir. Ahmed b. Hanbel: "Ben onun rivayetinde bir sakınca görmüyorum" derken Darekunî: "O zayıftır" diyerek tesbitini ortaya koymuştur. [228]
309 nolu hadisi kuvvetlendiren birkaç rivayet daha bulunu-yor. O bakımdan müctehidlerin çoğu, telbiyeden sonra Resulüllah'a (s.a.v.) salavat getirmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir.
310 nolu İbn Abbas hadisinin isnadında Muhammed b. Abdir-rahman b. Ebî Leyla bulunuyor ki, bu zat üzerinde birtakım tesbit ve görüşler ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Tirmizî onu sahihlemişse de müctehidlerin çoğu onunla istidlal etmemiştir.
311 nolu tbn Abbas hadisinin isnadında keza Muhammed b. Ab-dirrahman b. E^î Leyla bulunuyor. İmam Ebû Hanife ile îmam Şafiî ise, umre yapan kimsenin Hacerü'l-Esved'i istilam (selamlama) etmeye başlayınca telbiyeyi keser diyerek, ilgili hadislerle istidlal etmişlerdir. [229]

Çıkarılan Hükümler

1- İhrama girerken niyet edilir ve telbiye getirilir. Telbiye getirilmediği takdirde, ihram hükmü gerçekleşmez. Bu, İmam Ebû Ha-nife'nin içtihadıdır.
2- İhrama girerken niyet getirip telbiye getirmeyenin ihram hükmü gerçekleşir. Bu, diğer müctehicÜerin görüş ve içtihadıdır.
3- Telbiye getirmek sünnettir. Bu, Mâlikîler dışında kalan imamların görüşüdür.
4- Telbiye getirmek vaciptir. Bu, îmam Mâlik'in içtihadıdır.
5- Telbiye getirirken sesi yükseltmek müstehabdır.
6- Her telbiyeden sonra Resulüllah'a (s.a.v.) salat-ü selam getirmek müstehabdır.
7- Yol buyonca bineğe binip inerken, bir kafileyle karşılaşırken, vadiye inerken, yokuş çıkarken telbiye getirmek sünnettir.
8- Telbiyeyi sükunet ve vakar içinde yerine getirmek sünnettir,
9- Telbiyeye, Mekke'ye girilince veya Hacerü'l-Esved istilama başlanılınca terkedilir,
10- Etrafı rahatsız edecek şekilde sesi yükseltmek doğru değildir.
11- Kadınlar telbiye getirirken seslerini gizli tutarlar. Sesli telbiye getirmeleri mekruhtur.
12- Telbiye daha çok şu lafızlarla yapılması tavsiye edilmiştir: "Allahümme lebbeyke (veya Lebbeykellahümme lebbeyke), lâ şerike leke lebbeyke. İnne'l-hamde ve'ni'mete leke ve'l-mülk.. Lâ şerike leke."
Bununla beraber hamd ve tazime delalet eden başka lafızlarla da yerine getirilebilir.
13- Telbiye'nin delalet ettiği yüksek manayı düşünerek ona der vam etmekte sayısız faydalar söz konusudur.
14- Telbiyenin Türkçesi:
"Buyur Allah'ım, buyur! Senin ortağın yoktur. Buyur Allah'ım, buyur. Hamd (her türlü güzel övgü) ve nimet Sana mahsustur; mülk Senindir. Hiçbir ortağın yoktur." [230]

İhramıyla Mubah Olan ve Kaçınması Gereken Şeyler

Bilindiği gibi, namazda iftitah tekbiri ne ise, hac ve umre ibadetinde de ihram odur. Yani ihramsız bu iki ibadete başlanılmaz. Hacca veya umreye niyet eden kimse için "İhrama girdi" denilir.. Öyleki daha önce kendisine mubah olan birtakım şeyler, ihrama girip niyet getirmekle haram oluyor. Mesela başı örtmek, dikişli elbise giymek, kadınlara cinsel yaklaşmada bulunmak, güzel koku sürünmek ve saç-sakal kesmek haram oluyor; ihram hali devam ettikçe bunların ha-ramlığı da sürüyor. [231]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"ResulüUah (s.a.v.) Efendimiz'den, ihramlı olan kimsenin neler giyinebileceği soruldu. Efendimiz şu cevabı verdi; 'İhramlı kimse gömlek, sarık, külah, takke, don giyemi-yeceği gibi, vers (sarı boya elde edilen ot) ve zaferan bulamadığı takdirde o gibi aykakkabınm konçlarını topuklardan aşağısına varıncaya kadar keserse giyebilir." [232]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber {s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İhramlı olan kadın yüzüne nikap tutunmasın (peçe ve benzeri bir şey örtmesin) ve eldiven gıymesin"[233]
Diğer bir rivayette ise, îbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den işittim, o ihramda bulunan kadınları eldiven takmaktan ve yüzlerine nikap örtmekten men'etti; aynı zamanda vers (sarı boya elde edilen ot) ve zaferanla boyanmış elbise de giymelerini yasakladı."[234]
Ebû Davud bu rivayetin sonunda şu fazlalığı da nakletmiştir: "Artık ihramlı kadınlar bunun dışında hoşlarına giden bitkilerle boyanmış elbiselerden, yünlü kumaştan, zinetten ve iç çamaşırdan giyinebilir ve takınabilirler."
Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a. v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim naleyn (konçları topuklardan aşağı ayakkabı) bulamazsa, huffeyn (konçları topuklardan yukarı olan ayakkabı) giyinsin. Kim de uzunca (dikişsiz) elbise bulamazsa, don giyinsin." [235]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçe, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in Arafat'ta hutbe irad ederken şöyle buyurduğunu duymuştur:
"Kim (dikişsiz) büyükçe bez (ihram) bulamazsa, don giyinsin. Kim de na'leyn (konçları topuklardan aşağıda olan ayakkabı) bulamazsa, huffayn (konçları topuklardan yukarı ayakkabı) giyinsin." [236]
Diğer bir rivayette, Ebû Şa'sa', îbn Abbas'm (r.a.) şöyle haber verdiğini belirtiyor: "Resulüllah (s.a.v.) hutbe irad ederken buyurdu ki: "Kim izar (kendisini örtecek büyüklükte kumaş, bez) bulamazsa, don bulabilirse onu giyinsin. Kim de naleyn (konçları topuklardan aşağı ayakkabı ve konçsuz ayakkabı) bulamazsa, huffayn (konçlu veya konçları topuklardan yukarı ayakkabı) giyinsin."
Bunun üzerine ravi diyor ki: "İbn Abbas'a sordum: "Resulüllah (s.a.v.) huffaynin konçlarını kessin" diye buyurmadı m?' Cevap verdi: "Hayır, Öyle buyurmadı.." [237]
Bu iki rivayet zahiri itibariyle, ibn Ömer'in "konçlarını kee ; sin..." rivayetini neshetmektedir. Çünkü Resulüllah o cümleyi M -i dine'de iken sorulan bir soru üzerine buyurmuş bulunuyordu. ibn| Abbas hadisi ise, Arafat'ta hacet vaktinde söylenmiştir.
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adi geçeri şöyle demiştir:
"Biz Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber ihramlı bulunduğumuz sırada, binekleri üzerinde olanlar gelip yanımızdan geçerlerken, tam hizamıza geldiklerinde biz (kadınlar) cilbabımızı başımızın üzerinden sarkıtıp yüzümüzü örtüyorduk, onlar geçince tekrar yüzümüzü açıyorduk." [238]
Salim'den yapılan rivayete göre, Abdullah b. Ömer (r.a.), ih-ramlı bulunan kadınlar için giyilmekte olan huffayn'in konçlarını kesiyordu. Sonra ben onaSafiyye bint Ebî Ubeyd'in (r.a.), Hz. Aişe'nin Resulüllah'tan (s.a.v.) rivayet ettiği şu bilgiyi hatırlatınca artık o, kadınlara ait huffaynin konçlarını kesmeyi bıraktı. Hz. Aişe (r.a.) diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) kadınlara (ihramlı iken) huffayn giymeleri için ruhsat verdi." [239]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: îhramlı kimsenin dikişli gömlek, entari, iç çamaşırı, kaftan, sarık, külah, takke, konçlu ayakkabı giyinmesi caiz değildir. Üstü açık konçsuz ayakkabı bulamadığı takdirde, konçlu ayakkabının konçlarını kesip ayak kısmının yarısının üstü açık kalacak şekilde düzenleyerek giyer. Bunun gibi, ihramlı olan kimsenin zafe-ran ve vers ile boyanmış elbise kullanması caiz değildir. 'Ancak bunlarla boyanan elbise iyice yıkanır da boyanın kokusu kesilir ve oluşturduğu ince tabaka kaybolursa, o takdirde ihram olarak kullanılabilir. İlim adamlarından bir kısmına göre, belirtilen şekilde yıkansa bile yine de kullanılması caiz değildir. [240]
Kadınlara ihramlı iken, onların ihrama girerken, yani hac veya umreye niyet getirirken dikişli elbise giyinmelerinde bir sakınca yoktur. Normal elbiseleriyle menasiki yerine getirirler, ancak yüzlerini örtmezler ve ellerine eldiven takmazlar. [241]
Kadın ihramlı iken, yabancılara karşı örtünmeyi kasteddiği takdirde, ellerini tenine dokunmayacak şekilde yüzünü örtebilir. Şafiüer de aynı görüştedirler.[242]
b) Şafîlere göre: Hanefilerde olduğu gibi, erkekler hac veya umreye niyet edip ihrama girince, dikişli elbise giyinmeleri, sarık, külah, takke ve benzeri bir şeyi başlarına sarmadan veya geçirmeleri caiz değildir. Ancak göbekten aşağı dikişsiz bez bulamadığı takdirde don giyebilir; na'leyn bulamadığı takdirde huf giyinebilir. Dikişsiz elbise bulunca don, na'leyn bulunca huffayni çıkarır.
Kadına gelince: O, güzel koku sürülen elbise giyinmez, boyanmış renkli elbise giyinmesinde bir sakınca yoktur. Aynı zamanda ayaklarına giyindikleri konçlu ayakkabının konçlarını kesmezler. Nitekim Hz. Aişe'nin (r.a.) bu hususta kadınlara fetva verdiği bilinmektedir. Aynı zamanda kadınlar iç çamaşırlarını, ayakkabı ve baş Örtülerini giyinirler, bunun için zaruri bir durum söz konusu değildir. [243]
Kadın ihramlı bulunduğu günlerde yabancılara karşı yüzünü ve ellerini örtebilir. [244]
c) Hanbelîlere göre: İhramlı bulunan erkekler, dikişli gömlek, iç çamaşır, külah, takke ve benzeri şeyler giyemezler; bunların hiç biri onlar için caiz değildir. Aynı zamanda üstü

kapalı konçlu ayakkabı giyinemezler. Ancak bir erkek dikişsiz bez bulamazsa, don giyinebilir. Konçsuz üstü açık ayakkabı bulamazsa, konçlu ayakkabı giyinebilir ve bundan dolayı fidye de gerekmez. Meşhur kavle göre ise, bu durumda olan ihramlı, konçlu ayakkabının konçlarım topukların alt kısmına varıncaya kadar keser. Malikiler de aynı görüştedirler. İmam Sevrî, îmam Şafîî, İshak, İbn Münzir ve rey taraf darlarının da kavli bu anlamdadır. [245]
Kadına gelince: Onun ihramlı halde yüzünü örtmesi haramdır, nasıl ki erkeğin ihramlı iken başını örtmesi haramsa.. Bu hususta pek hilaf yoktur. Ancak Hz. Esmanın (r.a.) ihramlı iken yüzünü örttüğü rivayet edilmiştir. Bu belki de yabancılara karşı örtünme ihtiyacını duyduğu vakitlerde olmuştur. Nitekim Hz. Aişe hadisi bu görüşü kuvvetlendirmektedir. [246]
Genel anlamda kadının ihramlı iken yüzünü örtmemesi ve ellerine eldiven takmaması emredilmiştir. [247]

Tahliler ve Rivayetler

318 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir ve ihticaca elverişlidir. O bakımdan müctehidlerin hemen hepsi onunla istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
Za'feran (safran) ve vers çiçekleriyle boyanan bez ve kumaşın ihramda kullanılmasının yasaklanmasının birtakım sebepleri vardır:
bu bitkilerden elde edilen -ilkel anlamdaki- boyanın hem aşırı toku neşretmesi, hem bez ile tam emişmeyip yer yer zerrecikler nde dökülmesi, hem de göze pek iyibir görüntü vermeyen birrengi :onusudur.
îhramlı iken konçları topukların altına gelecek ve ayağın üst mndan bir bölümünü örtmeyecek şekilde bir ayakkabı giymek ^kir. îmam Ahmed'e göre bu gerekli değildir, topuklara kadar uza-[konçlu bir ayakkabı da giyilebilir. Diğer müctehidlere göre, içları herhalde kesilmesi söz konusudur.
319 nolu Ibn Ömer hadisi de sahihtir, aynı zamanda ihticaca sa-!ir. O bakımdan müctehidlerin çoğu bu hadisle ihticac etmişlerdir, flece ihramh kadının yüzünü örtmesi, ellerine eldiven ve benzeri j geçirmesi haramdır. Ancak yabancıların yakın nazarından bir e korunmak için kadının ihramh iken yüzünü örtmesine cevaz ve-liştir. Bu da Hanefilerin içtihadıdır. Cumhur ise, kadının böyle imasını yasaklamıştır.
Ayrıca ihramh durumda olan kadının dikişli iç çamaşır ve dış afet giymesinde bir sakınca olmadığı anlaşılıyor ve süs eşyasından teşhir etmemek kaydiyle takınmasına da cevaz verilmiş bulunuy-
321 nolu Cabir hadisi sahihtir. Ancak İbn Ömer hadisiyle trüz etmektedir. İlim adamlarından bir kısmı burada mutlakı mu-yyed üzerine hamletmiş ve benzeri benzere ilhak etmiştir. Bumın-beraber îmam Şafîî ve birçok müctehid bununla amel edilebi-eğini belirterek giyilen dikişli donu sökmenin gerekli olmadığını ^emişlerdir. îmam Ebû Hanife ise bunun mutlaka sakıncalı Luğunu belirtmiş, îmam Malik de aynı anlamda ictihadda bulun-muştur.
Cumhur da aynı görüşü izhar edip hadisler arasında nesh bu-aduğuna, îbn Abbas ve Cabir hadislerinin Arafat'ta, îbn Ömer ha-iinin ise, Medine'de söylendiğine bakılarak îbn abbas hadisiyle İbn ner hadisinin neshedildiğini bir görüş olarak ortaya koymuşlardır.
Neshedilmediğini savunanlar ise, îbn Ömer hadisinin daha salı olduğunu delil olarak göstermişlerdir. [248] Ayrıca Resulüllah'm a.v.) Arafat'ta belirtilen hususa ruhsat vermesi, hacetten kaynak-nmakta ve o ortamda zorluk ve sıkıntıyı kaldırmaya yönelik bulun-aktadır.
324 nolu Hz. Aişe hadisini Hakim sahihlemiştir. Ayrıca Ibn Huzayme tahric etmiş bulunuyor. Aynı zamanda bu manada bir diğer hadisi Fatma bint Münzer, Esma bint Ebî Bekir (r.a.) den rivayet etmiştir. el-Münzerî, ilim adamlarından birtopluluğun bu hadisin zahiriyle amel etmeyi ihtiyar ettiklerini belirtmiştir. Hadisin ravilerin-den Yezid b. Ebî Ziyad hakkında îmam Şafîî durmuş ve sıhhati üzerinde birtakım şüpheler izhar etmişse de Zehebî onun saduk (doğru) olduğunu belirtmiştir.
325 nolu Salim hadisinin isnadında Muhammed b. İshak bulunuyor. Bilindiği gibi bu zat hakkında bîr çok şeyler söylenmiştir. O bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı bu rivayetle istidlal etmemişlerdir. [249]

Çıkarılan Hükümler

1- İhramh olan erkeklerin dikişli elbise giyinmeleri, başlarını sarık, külah,takke ve benzeri bir şeyle örtmeleri haramdır.
2- İhramh kimsenin safran ve vers bitkisiyle boyanan elbise giymesi sakıncalıdır. Bu iki boyaya benzer boyalarla boyanmış elbise, peştemal ve benzeri giyim eşyası kulanmak da caiz değildir.
3- îhramlı erkeklerin iç çamaşır giyinmeleri ge caiz değildir.
4- îhramlı erkeklerim konçları topukların altında, üst kısmen açık bir ayakkabı giyinmeleri vaciptir.
5- Hac menasiki (ibadetleri) yerine getirilirken, sıkışık hallerde, belirtilen şekilde ayakkabı te'mini zor veya mümkün olmadığı hallerde konçları topuklara ulaşan ayakkabı giyilebilir. Bunun için bir ceza gerekmez. İmam Ebû Hanife ile îmam Malik'e göre ceza gerekir.
6- Hac menasiki yerine getirilirken izar edilen telden aşağı Örtecek kadar bez ve kumaş bulamayan kimsenin don giymesine ruhsat verilmiştir. İmam Ebû Hanife ile îmam Malik'e göre, bu durumda yine ceza gerekir.
7- Topuktan aşağı olup üst kısmından bir bölümü açık olan ayakkabı yerine konçlu ayakkabı bulunuyorsa, o takdirde, konçlarının kesilmesi gerekir. Kesilmediği takdirde, îmam Ahmed'e göre bir şey gerekmez.
8-İhrama giren kimsenin mümkün olduğu takdirde beyaz renkli kumaş tercih etmesi müstehabdır. Bununla beraber za'feran ve vers olmamak kaydiyle renkli kumaş da olabilir.
9- İhrama giren kadınlar için dikişsiz elbise söz konusu değildir.
10- Ihramlı kadının yüzünü örtmesi ve ellerine eldiven veya nzeri bir şey geçirerek örtmesi caiz değildir.
11- İhramlı kadın, yanından yabancı erkek geçerken başındaki tünün bir ucuyla yüzünü bir süre örtebilir. Müctehidlerin çoğuna re, bundan dolayı ceza gerekmez.
12- îhramh kadınlar süs eşyası takınabilirler. Ancak zinet yer-Kni açmamaları söz konusudur.
13- İhramlı kadınlar iç çamaşırlarım giyinirler, dikişli olarak ş kıyafetlerine bürünürler.
14- îhramlı erkekler için haram kılman şeyler ihramlı kadınlar in de haramdır. Ancak dikişli elbise, ayakları örtecek kadar konçlu rakkabı ve başlarını örtme hususunda erkeklerden ayrılırlar, bun-x kadınlar için caiz, erkekler için caiz değildir. [250]

İhramın Sıcak ve Başka Şeyden Korunmak İçin Başının Üstünde Gölgelik Tutunması ve Başını Örtmekten Kaçınması

Din kolaylık ve rahmettir. İlahi nassa aykırı olmadığı takdirde hep kolaylığı emreder. İbadet de gönül huzuru, sıkıntı ve meşakkatten uzak yapıldığı sürece kişiyi amaca yaklaştırır ve kalp yatışkanlığı sağlar.
Hac ibadetinin, özellikle afakî, yani Mekke dışından gelenler için birtakım zorlukları vardır. Bu daha çok iklim değişikliklerinden kaynaklanır ve fazla izdiham ve kalabalık sebebiyle insana sıkıntı verebilir. O bakımdan İslam bilhassa sıcak mevsimde hac ve umre yapılırken güneşin tesirinden korunmak için şemsiye tutunmaya ve benzeri gölgelikler edinmeye cevaz vermiş; çok yağmurlu ve soğuk bir mevsimde omuzlar üzerinde battaniye, pardesü ve benzeri şeylerin alınmasında bir sakınca olmadığını belirtmiştir. [251]

Konuyla İlgili Hadisler

Ummu'l-Husayn (r.a.) diyor ki:
"Resulüllâh (s.a.v.) Efendimizle beraber Veda Haccı'm yaparken, Üsame ile Bilal1 i gördüm: Birisi, Resulüllah'm (s.a.v.) bindiği devenin yularından tutarken, diğeri Re-sulüllah'ı (s.a.v.) güneşten korumak için elbisesini O'nun başının üstünde tutuyordu. Bu hal, Resulüllah (s.a.v.) Cemre-i Akabe'ye taş atmcaya kadar sürdü." [252]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber Veda Haccı'nı yerine getiriyorduk. Derken, Resulüllah (s.a.v.) Cemre-i Akabe'ye taş atarken ve oradan ayrılırken, devesi üzerinde bulunuyor bir halde gördüm: Bilal ile Üsame de oradaydılar; onlardan biri Resulüllah'ın (s.a.v.) bindiği devenin yularından tutup götürüyordu, diğeri ise, elbisesini şemsiye yapıp Re-sulüllah'm başının üstünde tutarak O'nu güneşten koruyup gölge yapıyordu." [253]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor kî: "Bir adamın bineği hırçmaşıp Sırtmdan attı ve-adamın boynu kırılarak öldü ki, o adam ihramlı bulunuyordu. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyuruyordu: "Onu su ve sidr ile yıkayınız ye üzerindeki elbiseyi ona kefen yapınız; başım ve yuzunu örtmeyiniz. Çünkü gerçekten o, kıyamet gününde telbıye getirir bir haıde kabrinden kaldırılıp haşredılecektır. [254]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: îhramlı iken yıkanmakta, çadır, mahfe ve benzeri şeylerin altında gölgelenmekte, (şemsiye ve benzeri şeyleri -başa dokundurmaksızm- tutunup gölgelenmekte), bel kemeri kullanmakta bir sakınca yoktur, bunlara cevaz verilmiştir. [255]
Aynı zamanda ihramlı kimselerin kılıç ve benzeri silah taşıması, kemer bağlaması, yüzük takınması ve gözlerine sürme çekmesi caizdir. Ancak kokulu sürme kullanması sakıncalıdır. Bir-iki defa kokulu sürme kullanmasından dolayı kan akıtması gerekir. [256]

b) Şafîîlere göre: Sıcaktan korunmak için ağaç, çadır, mahfe ve benzeri şeyler altında gölgelenmekte ve şemsiye tutmakta bir sakınca yoktur. Başının üstünde gölge yapsın diye tutunduğu şeye ih-ramlınm başı dokunup temas kursa bile bir şey gerekmez. Ama örtünmek için başının üzerine bîr örtü veya benzeri bir şey koyması caiz değildir. [257]
c) Hanbelîlere göre: Bina, ağaç, çadır ve benzeri şeyler altına girip sıcaktan korunmakta bir sakınca yoktur. Ama deve üzerine konulan mahfe ve benzeri şeylerle gölgelenmek caiz değildir. Bunun gibi, başın üstünde bir örtü veya bir ağaç dalı tutup gölgelenmek de sakıncalıdır.
Ahmed b. Hanbel bu konuda, yukarıda adı geçen hadisle değil, İbn Ömer'den rivayet edilen şu olayla istidlal etmiştir: ibn Ömer (r.a.) binek üzerinde bulunan Ömer b. Abdillah'm bir ağaçdalı tutup onunla güneşten korunduğunu görünce, onu böyle yapmaktan men'etmiştir." [258].
d) Bu konuda Malikîler de Hanefîlerin görüşündedirler. [259] Şevkanî'nin tesbitine göre, Hanbeliler'in görüşündedirler.. [260]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

334 nolu Ümmu'l-Husayn hadisi sahihtir. Cumhur bu rivayetle ederek güneşten korunmak için çadır, mahfe ve benzeri şeyler ma girmenin, şemsiye ve benzeri şeyler tutunmanın caiz olduğunu demiştir. İmam Malik ile İmam Ahmed bunun caz olmadığını be-tmişlerdir. Bu iki imam, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Bey-kî'nin isnad-ı sahih ile İbn Ömer'den yaptığı rivayetle istidlal nişlerdir.
336 nolu îbn Abbas hadisi de sahihtir. îhramlı bir halde ölen nse kefenlenirken başının ve yüzünün açık tutulmasının müstehab kuğuna delalet etmektedir. Bu ve diğer rivayetlere dayanan İmam lû Hanife ile imam Malik, ihramhnm yüzü hakkındaki hükmün [şıyla ilgili hükmün aynı olduğunu, yani ihramlı bulunan erkeğin zünü örtmesi caiz değildir, imam Şafîî ile cumhur-i ulemaya göre .zün ihramla ilgisi yoktur, adam isterse ihramlıbir vaziyette zünü Örtebilir, yüzün açık tutulmasının vücubu kadınlarla ilgilidir. [261] Aynı zamanda ihramlı bir halde ölen kimsenin dikişli bir elbi-yle kefenlenmesi de İmam Şafîî'ye göre caiz değildir, imam Ahmed i ishak da bu hususta Şafîî'ye muvafakat etmişlerdir. İmam Malik, lam Evzâî ve İmam Ebû Hanife'ye göre, onun yüzünü örtmek ve ışını dikişli kefenle kefenlemek caizdir. [262]

Çıkarılan Hükümler

1- İhramlı kimsenin güneşten korunmak için çadır, mahfe ve nzeri bir şeyin altına girip gölgelenmesi caizdir.
2- İhramlımn yine güneşten ve yağmurdan korunmak için amsiye ve benzeri bir şeyi başının üstünde tutması caizdir. İmam talik ve İmam Ahmed'e göre caiz değildir. Ancak bu iki imama göre, 7 çadır, ve ağaç altına girip gölgelenmek caizdir.
3- Kadınlar için belirtilenler söz konusu değildir; yani onlar p'lgelenmek ve güneşten korunmak için hem şemsiye ve benzeri bir ly tutabilirler; hem de başları üzerine başka bir örtü örtebilirler.
4- İhramlı bir vaziyette ölen kimsenin yüzü ve başı örtülmez, ynı zamanda dikişli elbiseyle kefenlenmez. Bu İmam Şafîî ve imam Lhmed'e göredir. İmam Malik ve İmam Ebû Hanife'ye göre, ih-amlının yüzü ve başı örtülür, gerekirse dikişli elbiseyle kefenlenebiir. [263]

İhrama Girmeden Önce Sürülen Güzel Kokunun İhramlı İken Devamında Bir Sakınca Var mıdır?

İslâm toplum hayatım en güzel tanzim eden ve fertleri en uy gun davranışlarla birbirine ısındıran; nefret, tiksinti doğuran şeylerden kaçınmalarını telkin eden dindir. O bakımdan Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz günde birkaç defa saç ve sakalını tarar, güzel koku sürünür ve dişlerini misvaklardı. Hacc menasiki (ibadetleri) yerine getirilirken, hac dışı günlük hayata nisbetle birtakım şeyleri kullanmak yasaklanarak onun bir istisna teşkil ettiği belirlenmiştir.
İhramdan önce, daha önceki baplarda belirttiğimiz üzere güzel koku sürünmek müstehab, olduğu gibi, ihrama tam hazırlanırken de güzel koku sürünmekte bir sakınca olmadığını, hatta istihbap kapsamına girdiğini söyleyebiliriz.
İhrama girdikten, yani hacca niyet edip iki bez parçasına büründükten sonra artık güzel koku sürünmemiz yasaklanmıştır.Ama daha önce süründüğümüz güzel kokunun rayihası devam ediyorsa, onu gidermeğe gerek yoktur.
Konuyla ilgili hadisler
îbn Ömer (r.a.) (318 nolu) hadisinde, Hz. Peygambere'e (s.a.v.); "İhramlı olan kimse neler giyebilir?" sorulduğunda, Efendi-miz'in şu cevabı verdiği açıklanmış bulunuyor: 'İhramlı kimse dikişli gömlek, sarık, külah, takke ve dikişli don giyemez. Aynı zamanda vers ve za'feran ile boyanmış elbise de giyemez..."
Sonra da ihramlı bir vaziyette ölen adam için "Onu tahnit etmeyin (güzel kokulu nesne sürmeyin)" buyurmuştur.
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ihramlı olduğu halde
üzerinden birkaç gün geçmesine rağmen ben Onun saçının aynm çizgisindeki güzel kokunun parlaklığına (şu anda) bakar gibiyim." [264]
Müslim, Nesâî ve Ebû Davud'un rivayetinde ise, şöyle denilmektedir:
"Resulüllah'ın (s.a.v.) ihramlı iken saçının ayrım çizgisindeki miskin parlaklığına (şu anda) bakar gibiyim." [265]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Bizler KesulüUah (s.a.v.) Efendimiz'le beraber Mekke'ye hareket edip çıktığımızda, ihrama gireceğimiz sırada alınlarımıza "Sük1* denilen güzel kokuyu sürerdik. Öyleki bizden birimiz terlediğimizde o koku (terle birlikte) yüzümüze doğru akardı da o hali gören Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bizi ondan men'etmez di." [266]
Said b. Cübeyr'in îbn Ömer (r.a.) dan yaptığı rivayette, adı geçen şöyle demiştir:'
'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ihramlı bulunduğu halde içine güzelkoku katılmadık zeytin yağıyla (bazı yerlerini) yağladı." [267]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

"İhrama girmek isteyenin gusletmesi, güzel koku sürmesi.." başlığı altındaki bölümde bu konuyla ilgili müctehidlerin görüş ve ic-tihadlarmı belirtmiş bulunuyoruz. Burada onların bir özetini vermekle yetiniyoruz:
Hanefî, Şafîî ve Hanbelîlere göre, ihrama girmeğe hazırlanan kimsenin^ girmeden önce güzel koku sürünmesinde bir sakınca yoktur. Hatta bazısına göre müstehabdır.
İmam Mâlik'e göre ise, mekruhtur. Şüphesiz Mâiîkiler bu konuda Buharı ve Müslim!de geçen şu rivayetle istidlal etmişlerdir: "Bir adam, Hz, Peygamber'e (s.a.v.) dedi ki: Ya Resulellah! Vücudunu güzel kokuyla buladığı halde umreye niyet edip ihrama giren kişi hakkında ne buyurursunuz?!1 Resulüllah (s.a.v.) biraz durduktan sonra şu cevabı verdi: "Üzerindeki güzel kokuyu üç defa yıka, üstündeki cübbeyî çıkar ve hac için ne yaptınsa aynı şeyi umre için de yap." [268]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

344 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Hadis, ihramdan az önce güzel koku sürmenin müstehab olduğuna ve aynı zamanda ihrama girdikten sonra, o kokunun rayiha ve parlaklığının vücudun bir yerinde kalmasında bir sakınca olmadığına delalet etmektedir.
345 nolu Aişe hadisini nakleden Ebû Davud ve el-Münzerî hadisin sıhhat derecesi üzerinde bir beyanda bulunmamışlardır. Ancak yapılan tesbitlere göre, isnadında yer alan raviler sikat (güvenilirler)dir. Ancak ravilerden Hüseyn b. Cüneyd -ki bu zat Ebû Davud'un şeyhidir- üzerinde durulmuş: Nesâî, "onun rivayetinde bir salanca yoktur" derken İbn Hibban onu sekat arasında zikretmiştir. [269] Zehebî ise, bu zat hakkında bir tesbite yer vermemiştir. Böylece hadisin sahih olduğu ağırlık kazanıyor.
347 nolu Said hadisinin garip olduğunu Tirmizî belirtirken, bu rivayeti Fekad es-Sincî tarikiyle bildiğim ilave ediyor. Hadis, ihramlı kimsenin, içine güzel koku karıştırılmamış zeytin yağını bedenin bir yerine sürmesinde bir sakınca olmadığına delalet etmektedir. Nitekim İbn Münzir diyor ki: "İhramlı olan kimsenin zeytin yağı, içyağı, tereyağı yemesinde ve bunları (bedeninin herhangi bir yerine sürmek suretiyle) kullanmasında bir sakınca olmadığında ilim adamlarının icma'ı vardır." [270].
Böylece ihramlı kimse için güzel koku ile, sözü edilen yağlar hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş oluyor. Birini diğerine kıyas mümkün değildir. [271]

Çıkarılan Hükümler

1- İhramdan hemen önce güzel koku sürünmek mekruhtur. Süründüğü takdirde onu bedeninden gidermesi gerekir. Bu, İmam Malik'e göredir.
2- İhram'a girilmeden önce güzel koku sürünmekte bir sakınca yoktur.
3- İhramdan Önce sürülen güzel kokunun rayihası ve parlaklığı vücutta kalsa ve bir süre devam etse bile bir sakınca yoktur. Bu, diğer üç imama göredir.
4- Baş ve alın kısmına sürülen güzel koku, ihrama girdikten sonra terle birlikte akıp yüze bulaşırsa, bunda da bir beis görülmemiştir.
5- İhramlı kimsenin içyağ, zeytin yağı, tereyağı yemesinde ve gerektiğinde bunları bedeninin bîr yerine sürmesinde bir sakınca yoktur.
6- Sözü edilen yağlara güzel koku karıştırıldığı takdirde kullanılması caiz değildir.
7- Bununla beraber ihramdan önce aşırı derecede güzel koku sürmekten kaçınıp ifrat ve tefritten uzak kalınarak normal şekilde sürünmek daha uygun olur. [272]

İhramlının Bir Özürden Dolayı Saçını Traş Etmesi ve Bunun Fidyesi

Bilindiği gibi, hac veya umre, ya da her ikisi için niyet edip ihrama giren kimsenin saçını, sakalını traş etmesi caiz değildir. Ancak bir hastalık ya da bitlenme ve benzeri bir arızadan dolayı temizlik ve sağlığa kavuşmak için traş olmaya cevaz, yani ruhsat verilmiştir. Aynı zamanda bu fiilden dolayı ihramlının fidye vermesinin vacip olduğu hükme bağlanmıştır. [273]

İlgili Hadisler

Kâb b. Ucre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Başımda (oluşan parazitten dolayı) eziyet bulunuyordu. Beni ahp Resulüllah (s.a.v.) Efendrimiz'e götürdüklerinde bitler yüzüme doğru dökülüp geliyordu. Beni bu vaziyette gören Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Görebildiğim kadariyle meşakkat ve eziyet sende (had safhaya) ulaşmış bulunuyor. Bir koyun bulabilir misin?" Ben cevaben: "Hayır, bulamam" dedim. Bunun üzerine ilgili ayet indi: "Sizden hasta olan veya başında bir eziyet ve rahatsızlığı bulunan kimseye (kurban yerine varmadan traş olursa, bunun için) oruç ya da sadaka, ya da kurbanlardan bir fidye vacip olur.." Resulüllah (s.a.v.) fidye üç gün oruçtur veya her birine yarım sa' olmak üzere altı miskini yedirmektir" buyurdu. [274]
Diğer bir rivayette şöyle denilmektedir:
"Hudeybiyye zamanında Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz canıma geldi ve (benim halimi görünce) şöyle buyurdu: Sarıyorum ki, başındaki parazitler şana eziyet veriyor?" Ben İe: "Evet, öyledir" dedim. O bana: "Öyle ise başını traş et ve bundan dolayı bir koyun kes veya üç gün oruç tut, ya da üç ka1 hurmayı altı miskine yarımşar sa1 olarak tasaddukta bulun" buyurdu. [275]
Ebu Davud ise bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz beni çağırdı ve bana: "Başını traş et, üç gün oruç tut veya kuru üzümden bir ferak (üç «a') ı altı miskine yedir veya bir koyun nüsk eyle (kes)." Bunun üzerine başımı traş edip nüsk olarak bir koyun kestim." [276]

Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Nahr (bayram) gününden önce ihramlmuı saçlarını kesmesi caiz değildir. Bu ister ustura, makina, makas gibi bir aletle gereçekleştirilsin, isterse arsenik ve benzeri kimyevi bir maddeyle giderilsin fark etmez. îhramlı bütün bunları işlemekten men'edilmiştir. Bunun gibi başındaki kıllardan birini olsun gidermez ve gidermek için arsenik sürmez. Hiçbir özür yokken ihramlı başını traş ederse, kan akıtması gerekir. Ama özürden dolayı traş ederse, Aziz ve Celil olan Allah'ın buyurduğu üzere şu üç şeyden birini yerine getirmesi vacip olur: Ya üç gün oruç tutar, ya altı fakiri doyuracak nisbette (üç sa') yiyecek tasadduk eder, ya da bir kan akıtır.
Hanefîler bu konuda Kâb b. Ucre hadisiyle istidlal etmişlerdir.
Başındaki saçının dörtte birini traş ederse yine kan akıtması gerekir. Dörtte birinden aşağı nisbette keserse, sadece bir miktar tasaddukta bulunur. Bu, imam Ebû Hanife'ye göredir. îmam Ebû Yusuf a göre, başının çoğunu traşederse, İmam Ebû Muhammed'e göre tamamım traş ederse kan akıtması gerekir. Aksi halde tasaddukta bulunur. [277]
b) Şafiîlere göre: İhramlı kişinin üç kıl veya üç tırnak kesmesiyle fidye gerekir. Bu hususta unutanla, kasden kesen veya bilmeden veya bilerek kesen arasında fark yoktur.
Bir kıl koparmaktan dolayı bir müd taam tasadduk etmesi; iki kıl kopardığı takdirde iki müd taam tasadduk etmesi gerekir. Özürlü olan kimsenin saclarını traş etmesinde bir sakınca yoktur, ancak bundan dolayı fidye vermesi gerekir. [278]
Fidye bilindiği gibi, şu üç şeyden biriyle gerçekleşir: Üç gün oruç, veya altı fakiri doyurmak veya bir kan akıtmak..
c) Hanbelîler de bu konuda Kâb b. Ucre ile Bakara Sûresi 196. ayetle istidlal etmişlerdir. [279]
d) Malikîlere göre: İmam Mâlik'e göre, başın tamamı traş edildiği takdirde kan akıtmak gerekir. Daha az nisbette traş edenin tasaddukta bulunması söz konusudur. [280]
Böylece dört mezhep imamları bu konuda yukarıda sözü edilen ayet ve hadisle istidlal etmişlerdir. Aralarındaki fark, daha çok baştaki saçların nisbetiyle ilgili bulunuyor. İmam Mâlik'in içtihadında daha çok kolaylık vardır. Sonra da Hanefîlerin içtihadı onu izlemektedir. [281]

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram gününden Önce ihramlının saçlarını kesmesi veya vücudundan kıl koparması caiz değildir.
2- îhramlının saç,sakal veya bedeninin herhangi bir yerindeki Kılları gidermesi, -ne ile gederirse gidersin- caiz değildir ve bundan dolayı ceza gerekir.
3- Başında, bitlenme veya başka bir sebepten dolayı özrü olan kimsenin saçlarını traş etmesi caizdir, yani buna ruhsat verilmiştir. Ancak bu durumda fidye ödenmesi vacip olur.
4- Fidye, şu üç şeyden birini yerine getirmekle gerçekleşir: Üç gün oruç tutmak veya altı fakiri yedirip doyurmak veya bir koyun kesmek suretiyle kan akıtmak..
5- Başında bir özür bulunmaksızın saçlarını traş eden kimsenin ise, herhalde ceza olarak bir koyun kesmesi vacip olur,
6- Başındaki saçın dörtte birini traş edenin de bir koyun kesmesi gerekir. Bu, İmam Ebû Hanife'ye göredir.
7- Özürsüz olarak başının çoğunu traş edene kan akıtmak gerekir. Bu, İmam Ebû Yusuf un içtihadıdır.
8- Ancak başının tamamını traş edene kan akıtmak gerekir. Bu, îmam Mâlik ile İmam Muhammed'in içtihadıdır.
9- Başından veya sakalından üç kıl koparana kan akıtmak gerekir. İki kıl koparana iki nüud, bir kıl koparana bir müd tasaddukta bulunmak gerekir. Bu, İmam Şafiî'nin içtihadıdır.
Bu ictihadda kolaylık pek yoktur.
İmam Malik ile îmam Muhammed'in içtihadında kolaylık vardır. O bakımdan sıkışık durumlarda bu iki imamın içtihadıyla amel edilebilir. [282]

İhramın Hacamat Yaptırnası ve Başını Yıkaması

Hacamet, eskiden ilkel aletlerle vücudun herhangi bir yerinden kan alma anlamına gelen bir isimdir. Günümüzde ise daha fenni aletlerle kan alma da bu ismin kapsamına girer.
Böylece hac veya umre, ya da her ikisi için niyet edip ihrama giren kimsenin ihtiyaç duyduğu hallerde vücudunun her hangi bir yerinden kan aldırmasında bir sakınca görülmediği gibi, kirlenen başı yıkamaya da cevaz verilmiştir. Ancak başı yıkarken kokulu sabun veya benzeri bir madde kullanmak caiz değildir. Güzel kokusu olmayan sabun ve benzeri bir şeyi kullanmaya cevaz verenler olmuştur. [283]

Konuyla İlgili Hadisler

Abdullah b. Buhayne (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Mekke yolu üzerinde Lıha-Cemel mevkiinde başının orta kısmında hacamet yaptırarak kan aldırdı ki kendisi ihramlı bulunuyordu." [284]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ihramlı bulunduğu halde hacamet yaptırdı (vücudundan kan aldırdı)."
Buharı ise bu olayı şöyle nakletmiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, ihramlı bulunduğu sırada başındaki bir ağrıdan dolayı "Liha-Cemer denilen ve suyu bulunan yerde hacamet
yaptırdı." [285]
Abdullah b. Hunayn (r.a.) den yapılan rivayete göre: İbn Abbas ile Misver b. Mahreme, el-Evbâ adlı yerde ihtilafa düştüler: İbn Âbbas (r.a.) "İhramlı kimse başını yıkayabilir" derken, Misver (r.a.) "İhramlı kimse başını yıkayamaz" diye iddia etti.
Raui diyor ki, İbn Abbas beni Ebû Eyyub el-Ensârî'ye (r.a;) gönderdi. Ben ona gittiğimde kendisini kuyunun iki karni arasında yıkanır buldum ki, bir bezle sütrelenmiş bulunuyordu. Kendisine selam verdim. Sordu: "Kimsiniz?" ben de: "Ben Abdullah b. Hunayn'ım, İbn Abbas beni size gönderdi de, Re-sulüllah (s.a.v.) Efendimizi'in ihramlı iken nasıl yıkandığını soruyor.." Bunun üzerine Ebû Eyyub (r.a.) elini elbisesinin üzerine koydu da onu yavaş yavaş aşağı doğru indirdi, tâki başını görmeye başladım. Sonra oradaki adamlardan birine su getirtip başına dökmesini emretti. Adam su getirdi, o da "üzerime dök" diye söyledi. Adam suyu onun başı üzerine döktü.
Sonra Ebû Eyyub (r.a.) eliyle başını ovmaya başladı, ile-ri-geri götürüp getirdi ve şöyle buyurdu: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in böyle yaptığını gördüm." [286]

Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre: Hanefî, Şafiî ve Hanbelî imamlarına göre, ihramlı bulunan kimsenin hacamet yaptırması, yani vücudunun bir yerini yarıp boynuzla veya herhangi bir aletle kanaldırması mubahtır. Ancak bu durumda, hacamet yapılan yerdeki kılları traş etmemesi gerekir. Aksi halde hacametten dolayı değil de, kılları traş ettiğinden dolayı fidye veya tasadduk gerekir. Bunun gibi ihramlının vücudunu kaşıması, kılların düşmesine sebep olmadığı takdirde mubah sayılmıştır. İmam Şafiî'ye göre, kıl dökülmediği takdirde vücudu kaşımak mekruhtur, kıl dökülmesi halinde ise haramdır.
İmam Mâlik'e göre; İhtiyaç hissedilmedikçe ihramlının kan aldırması mekruhtur. İhtiyaç halinde ise, hacamet yapılan yere ftlr bez ve benzeri şey bağlamadığı takdirde caizdir.

Tahliller ve Diğer Rivayetler

348 nolu Abdullah hadisi sahihtir. Buharı "muhrim" kelimesinden sonra "saim" lafzını da rivayet etmiştir. Böylece Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz hacamet yaptırdığı zaman hem ihramlı, hem de oruçlu bulunuyordu. O bakımdan gerek ihramlının, gerekse oruçlunun kan aldırmasında bir sakınca olmadığı anlaşılıyor.
İmam Nevevî bu konuda şöyle demiştir; "îhramlı bulunan kimse hacet olmaksızın hacamet yatırmak isterse, eğer bu durumda saçın bir kısmını veya bedendeki kıllarının o nahiyedekini kesmesi gerekirse, bu haram sayılır. Kılları traş etmeden kan aldırması mümkünse, bu cumhura göre caizdir." Ancak İmam Malik bunu mekruh kabul etmiştir.
Ama zarurî durumdan dolayı saçını veya vücudunun o nahiyesindeki kılları traş etmesi gerekirse, o takdirde traş olması caizdir ve bundan dolayı fidye vacip olur.
Böylece ihramlı kimsenin hacamet (kan aldırması), başka bir aletle damara nüfuz edip kan vermesi, diş çektirmesi caizdir. Yeter ki bunları yaparken ve yaptırırken güzel kokulu bir madde kullanmasın ye kılların dökülmesine sebep olmasın.
349 nolu îbn Abbas hadisi de sahihtir. Birinci hadisi kuvvetlendirmekte ve ihramlı kimsenin hacamet yaptırmasında bir sakmcajol-madığma delalet etmektedir.
350 nolu Abdullah hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. îbn Ab-bas'la (r.a.) ihramlı iken kişinin başını yıkamasında bir sakınca olup olmadığı konusunda tartışan Misver b. Mahreme, Ebu Eyyub el-Enseri Hazretlerinin, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in ihramlı iken nasıl yıkandığım bilfiil göstermesi üzerine, gerçeği anlayınca, gelip İbn Abbas'a şöyle demiştir: "Bundan böyle bir daha (dînî konularda) seninle tartışmayacağım."
Böylece hadisten, ihramlı kimsenin başım yıkamasında ve eliyle başmı oğmasmda bir sakınca olmadığı anlaşılıyor.
İmam Malik ise, Muvatta'da Nâfî'den yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle dediğini nakletmiş tir: "îbn Ömer ihramlı iken ancak iham olunca yıkanırdı." O bakımdan îmanı Mâlik, ihramlı iken başa dökmek suretiyle onu örtmenin mekruh olduğunu belirtmiştir. [288]
Aynı zamanda îmanı Mâlik, Yahya b. Mâlik tankıyla Süleyman Yesar'dan şunu rivayet etmiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ih-mlı iken Lıha-Cemel mevkiinde başının üs nahiyesine hacamet ptırdı. Bu mevki, Mekke yolu üzerinde bulunu-yor." [289]

Çıkarılan Hükümler

1- ihramlı iken kan aldırmakta bir sakınca yoktur.
2- İhramlı iken başından veya başka bir yerinden kan aldıran msenin, kan aldırılan yerin kıllarını traş etmesi caiz olmaz. Ancak mu bir zaruretten veya hacetten dolayı yaparsa, tasadduk vermesi rekir.
3- Traş edilen miktara göre ceza takdir edilir. Baş nahiyesinde dörtte bir, başın çoğu veya tamamı traş edilirse, daha Önceki bahiste belirttiğimiz üzere müctehidlerin içtihadı doğrultusunda amel lilir.
4- îhramlı iken, kokulu sabun ve benzeri bir madde kullan-aksızm başı yıkamak ve oğmakta bir sakınca yoktur. îmam Şafiî'ye ire, oğmak mekruhtur.
5- Başı oğarken kıl döküldüğü takdirde, ihramlı bundan dolayı ısaddukta bulunur.
6- Oruçlu olan kimsenin de hacamet yaptırmasında bir sakınca yoktur. Ancak bundan dolayı takatten düşmesi söz konusu ise, ha-ımet yaptırması mekruh olur. [290]

İhramlı Kişi Ne Nikah Yapar, Ne De Nikahlanır

Hac ve umre, ya da her ikisi için niyet edip ihrama giren kimse, ihramlı bulunduğu sürece evlenemez, ister erkek isterse kadıii olsun aynı hükme dahil sayılırlar.
Zira ihram, bir bakıma dünya işlerinden ve bir kısım lezzetlerden uzak kalıp mahşerdeki muhteşem manzaradan bir tablo oluşturmaya ve kutsal bir hava içinde Allah sevgi ve korkusuyla kalbi doldurmaya, ruhu tazeleyip vicdanen gelişmeye yönelik bir hikmeti içirmektedir. O bakımdan böyle bir hava içinde evlenmek yasaklanmış bulunuyor.
Böylece hacca niyet edip ihrama giren kimsenin nasıl bu vaziyette cinsel yaklaşmada bulunması yasaklanmışsa, ihramlubulunduğu sürece nikah yapması, yani evlenmesi yasaklanmış bulunuyor. [291]

İlgili Hadisler

Osman b. Affan (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuşun "İhramlı olan ne nikah yapabilir, ne de nikahlanabilir. Aynı zamanda nikah için kız istiye-
mez." [292]
Tirmizi'nin rivayetinde hadisin sonundaki cümle yer almamıştır.
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, kendisinden, umre hac yapmak isteyen bir adamın Mekke dışından bir imla evlenmek arzusunda olduğu soruluyor. O da şu cev-veriyor: "İhramlı bulunduğun sürece onunla evlenme. nkü Resulüllah (s.a.v.) ihramlı kişinin evlenmesini yasak-&ıştır." [293]
Ebû Ğatafan'dan, önün da babasından, onun da Ömer'den \tıgı rivayete göre, Uz. Ömer (r.a.) ihramlı iken bir kadınla ev-!en adamla o kadının arasını ayırmıştır." [294]
îbn Abbas (r.a,) dan yapılan rivayete göre: Resulüllah (s.a.v.) indimiz ihramlı iken Meymune ile evlendi." [295]
Buharı ise bu rivayeti şu lafizla rivayet etmiştir: "Resulüllah ı.v.) ihramlı bulunduğu sırada Meymune ile evlendi ve ih-ndan çıkınca onunla zifafa girdi." [296]
Yezid b. Asamm'ın Meymune (r.a.) danyaptığı rivayete göre: ygamber (s.a.v.) Efendimiz onunla ihrama girmeden önce endi ve yine ihramlı olmadığı zaman onunla zifafa girdi. . Meymune (r.a.) Şeref mevkiinde vefat etti ve Resulüllah'ın unla zifafa girdiği gölgelikte onu defnettik." [297]
Ebu Rafi (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Resulüllah (s.a.v.) mdimiz ihramlı olmadığı sırada evlendi ve onunla yine ih-nlı olmadığı sırada zifafa girdi ve ben de ikisi arasında elçi iunuyordum." [298]
Ebu Davud'un yaptığı rivayete göre, Tabiîn'den Said b. Müseyyeb şöyle demiştir: 'Îbn Abbas ise, "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ihramlı iken Meymune ile evlendi" şeklinde vehmetmiş bulunuyor. [299]

Müctehidlerin İstidlal ve Îhticaclar

a) Hanefilere göre: İhramlı bulunan kimsenin nikah akdinde bulunması caizdir.Çünkü ihram, kadının nikah edilmesini men'etmez, kadından bu salahiyeti almaz; ancak onunla cinsel temasi yasaklar, yani buna cevaz vermez. Bu konuda ihram da ayhali ve loğusalık gibidir. Nasıl ki ayhali ve loğusa olan kadını nikahlamak caizse, ihramlı iken onu nikahlamak da caizdir. Ayhali ve loğusa olan kadınla cinsel temas nasıl haram kılınmışsa, ihramlı iken kadınla cinsel temasta bulunmak da haram kılınmıştır. [300]
b) Diğer üç imama göre, ihramlı iken nikah akdinde bulunmak haramdır ve yapılan akit geçersizdir. [301]
İhramlı olan karı-koca cinsel temasta bulundukları takdirde, ih-ramlılar gibi davranırlar ve ihramlı kalırlar ve her birinin bir hayvan kesip kan akıtması gerekir. Gelecek yıl o haccı kaza etmeleri vacip olur. Kaza haccı yaparken iftirakta bulunurlar yani bir birinden ayrılırlar, birarada bulunmamaya dikkat ederler. [302]
Şeyhzade ise Mecmeu'l-enhür'de bu konuda Hanefilern görüşü olarak şu bilgiyi vermektedir: "İhramlı kimse Arafat'da vakfeden önce eşiyle cinsel temasta bulunursa haccı fasit olur, fakat hac me-nasikini yapmaya devam eder ve gelecek sene onu kaza etmesi gerekir ve bu fiilinden dolayı bir hayvan kesip kan akıtması vacip olur. Haccı kaza ederken eşinden iftirak etmesine gerek yoktur." [303]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

354 nolu Osman hadisi sahihtir. Hadiste birinci cümle olarak "lâ yenkihu"dan maksat, kendisi için tezevvücde bulunamaz, yani nikah akdi ypıp evlenemez demektir. İkinci cümle olarak "velâ yünkihu" dan maksat, herhangi bir kadını velayet veya vekalet yoluyla evlendiremez demektir. Üçüncü cümle olarak "velâ yahtubu' dan maksat, bir kadını, evlenmek maksadıyla isteyemez demektir. Diğer bir yoruma göre, "akid esnasında nikahta hatib olarak bulunamaz" demektir. Ancak birinci yorum daha sahihtir.
Böylece Osman (r.a.) hadisi, ihramlı kimsenin bu hali devam ettikçe, bir kadınla nikah yapıp evlenemiyeceğine bir kadını vela-yet veya vekaleten evlendiremiyeceğine ve evlenmek için bir kadın veya kızı istemiyeceğine delalet etmektedir.
355 nolu İbn Ömer hadisinin isnadında Eyyub b. Utbe bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Ancak ilim adamlarından bazısı onun sika olduğunu söylemiştir. [304]
Ahmed b. Hanbel de onun zayıf olduğunu belirtmiş, îbn Main onun kaviy olmadığına dikkat çekmiştir. Buharî'ye göre, Eyyub, hadis erbabı yanında vasat sayılır. Ebû Hatim, onun kitaplarının sahih olduğuna kaildir. Ama hafizasından nakledince yanlış yaptığı söylenebilir. îbn Adiy ise şöyle demiştir: "Zayıf olmasına rağmen hadisleri yazılabilir." Nesâî, onun muztaribü'l-hadis olduğunu kaydetmiştir. Ebû Davud da, onun kitaplarının sahih olduğunu belirtmiştir. [305]
356 nolu Ebû Ğatafan hadisine gelince, müctehidlerin çoğu onunla istidlal etmemiştir.

357 nolu îbn Abbas hadisi ise, bu konuda ashabın çoğunun görüş ve içtihadına muhalif düşmektedir. Resulüllah'm (s.a.v.) ihramlı iken onunla evlenmesini hiç kimse rivayet etmemiş, bilakis ihramlı olmadığı esnada nikah ettiği belirtilmiştir. O bakımdan bu rivayetinde îbn Abbas (r.a.) yalnız kalmıştır.
îlim adamlarının çoğununun yaptığı tesbite göre, Resulüüah (s.a.v.) Efendimiz Harem sınırları dahilinde ihramsız bulunduğu bir zamanda onunla nikahlanmış tır. Nitekim gerek 359 nolu Yezîd hadisi, gerekse 360 nolu Ebû Rafi' hadisi, Resulüllah'm (s.a.v.) ihramlı bulunmadığı sırada Hz, Meymune'yle evlendiğine açık biçimde delalet etmektedir.
Usûlcularda bazı ilim adamları şu kuralı dikkate almışlardır: "Sonraki âmmI önceki hass'la hususi andırmak caizdir. Veya sonraki âmmı nasih olarak kabul etmek mümkündür. Böylece hass olan îbn Abbas hadisinin âmm olan Yezîd ve Ebû Rafi' hadislerini husus-landırdığı söylenebilir veya İbn Ömer hadisinin diğerlerini neshettiği düşünülebilir.
Bu kuralı dikkate aİan Küfe ehli ve Ata ile îkrime, ihramlı kimsenin nikah akdi yapması, yani evlenmesi veya birini evlendirmesi caizdir. Ancak ihramlı bulunduğu sürece zifaf yapamaz (gerdeğe giremez). Nitekim îmam Ebû Hanife de aynı görüş ve ictihaddadır; diğer imamlar ise buna muhaliftir. [306]

Çıkarılan Hükümler

1- îhramh bulunan kimsenin bu vaziyette nikah yapıp evlenmesi, başkasını vekaleten evlendirmesi, kız istemesi ve nikah akdinde hatip veya şahit olarak bulunması caizdir. Bujmam Ebû Hanife ve Küfe alimlerinin görüş ve içtihadıdır.
2- Diğer üç mezhep imamlarına, îmam Zuhrî ve îmam Evzâî'ye göre, ihramlı kimse belirtilen hususlardan hiçbirini yapamaz, bu yasaklanmıştır. İhramlı iken yaptığı nikah akdi hükümsüzdür. Nitekim Ömer, îbn Ömer, Zeyd b. Sabit ve Said b. Müseyyeb ile Süleyman b. Yesar'm içtihadı bu doğrultudadır. [307]
3- İhramlı kimse ister Arafat'ta vakfeden Önce ister sonra eşiyle cinsel temasta bulunursa hem kendisinin, hem de eşinin haccı fasit olur. Kadın da isteyerek kocasının bu arzusuna olumlucevap verip kaçmmamışsa, her birinin bir sığır veya deve kesmesi vacip olur. Aynı zamanda gelecek sene bozdukları bu haccı kaza etmeleri gerekir.
4- Cinsel temastan dolayı hacları ifsat olan karı- koca, gelecek yıl bu haccı kaza ederken ayrı bulunmaları gerekli değildir. İlim adamlarından bazısına göre ayrı durmaları daha uygun olur.
5- Ebû Hanife'ye göre, Arafat'ta vakfe yapmadan Önce eşiyle cinsel temasta bulunanın haccı fasit olur; vakfeden sonra cinsel temasta bulunursa, haccı fasit olmaz, sadece bir kan akıtması gerekir. Çünkü "Hac Arafat'tır" hadisi söz konusudur. [308]

İhramlının Av Hayvanı Öldürmesi Haramdır

Hac veya umre için ihrama girip niyet etmek, insanı bir bakıma ünya işlerinden ve nefsanî arzulardan çekip alır; uhrevî hayat ha-asına sokarak ruhen arındırıp geliştirir ve hac menasikini ibadetlerini) her türlü dünyevî dağdağadan uzak bir hava içinde apmâyı telkin eder.
O bakımdan ihramlınm nasıl cinsel temasta bulunması, açlarım kestirmesi, güzel koku sürünmesi haram kılınmışsa, o va~ iyette av hayvanı öldürmesi, Öldürene yardımcı olması da haram alınmıştır.
Konuyla ilgili hadisler
Önce bu konuda sarih bir ayet bulunmaktadır, Cenab-ı Hakk, hramlı kişinin av hayvanı öldürmesi halinde misliyle ceza ödemesini lükme bağlamış bulunuyor. Şöyle ki:
"Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av hayvanı öldürmeyin; sizden kim bile bile onu öldürürse kendisine ceza vardır. O da öldürdüğüne benzer bir davardır ki, Öldürülen gibi olduğunu iki adil kimse takdir edip hüküm verir. Davar, hacı kurbanı olmak üzere Kabe'ye götürülür, orada kesilir; yahut yoksullara yemek vermek suretiyle veya onun dengince oruç tutarak keffaretini eda etsin.." [309]
Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz sırtlan (avlamak) hakkında ihramlıya bir koyun (ceza) isabet edeceğini belirtmiş ve onu avdan saymıştır." [310]
Muhammed b. Şirinden yapılan rivayete göre, adı geçen ş-de haber vermiştir:
"Bir adam Ömer b. Hattab'a gelerek dedi ki: "Doğrusu ben ve bir arkadaşım atlarımızla akabe gediğine doğru yarışıyorduk; derken bir geyiğe isabet ettirerek (öldürdük); aynı zamanda ihramlı bulunuyorduk. Bu hususta ne dersiniz?" Bunun üzerine Hz. Ömer yanındaki adama: "Gel de benle sen (bu konuda) hükmedelim" dedi ve bir dişi keçi (ceza olarak ödemesine) hükmettiler.
Bu hüküm üzerine adam ayrılıp giderken şöyle diyordu: "İşte bu Emirelmü'minin olarak bulunuyor; benim geyiğim hakkında hüküm veremedi de bir adam çağırıp onunla beraber (konuyu değerlendirerek) hükmedebildi!" Onun bu sözünü işiten Hz. Ömer (r.a.) onu çağırıp sordu: "Maide Sure-si'ni okuyor musun?" O da: "Hayır.." diye cevstp verince, Hz. Ömer (r.a.) tekrar sordu: "Şu benimle beraber hüküm veren adamı tanıyor musun?' [311]. O yine:"Hayır, tar mıyorum" diye cevap verdi. Hz. Ömer (r.a.) ona: "Eğer sen bana Maide Sure-si'ni okuduğunu haber vermiş olsaydın, herhalde seni incitir anlamda sana bir dayak atardım" dedi ve devamla şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Aziz ye Celîl olan Allah kendi kitabında şöyle buyurmuştur: "Öldürülen hayvanın bir benzeri olduğunu iki adil kimse takdir edip hüküm verir!" İşte benimle beraber hükmeden zat, Abdurrahman b. Avf (r.a.) dır.." [312]
Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Hz. Ömer (r.a.) ih-ramlının avlayıp öldürdüğü bir sırtlana bedel bir koyun; bir geyiğe bedel bir dişi keçi; bir tavşana bedel bir keçi yavrusu (dişi olmak üzere) ve bir yaban faresine bedel dört aylık bir oğlağın (ceza olarak verilmesini) hükme bağladı." [313].
Eclako. Abdillah'dan, o da Zübeyyir'den, o da Cabir (r.a.) den rivayet etmiştir: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İhramlı olan sırtlan avlarsa.ona bedel bir koç; geyik avlarsa bir koyun, tavşan avlarsa bir dişi keçi yavrusu; yaban faresi avlarsa bir oğlak (ceza olarak tasadduk eder)." [314]
Ravi diyor ki: Oğlaktan maksat, kendi kendine otlayacak duruma gelmiş olanıdır. [315]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Kara hayvanlarından hilkati itibariyle evcil olmayanları -ister eti yenilen türden olsun, isterse yenilmeyen türden olsun fark etmez- ihramlı bulunanın avlaması, öldürmesi, yaralaması ve avlayana yardımcı olması haramdır. Ancak bunlardan saldırgan'olup insana eziyette bulunanları müstesna; yani onları, eziyet ve kötülüğünden korunmak maksadıyla öldurmekte bir sakınca olmadığı gibi, karşılığında bir ceza da ödemek gerekmez.
O halde hilkati itibariyle ehlî (evcil) olmayan ve insanlardan ayak veya kanatlarını kullanarak uzak duran kara hayvanlarım avlamak -ihramlıya, ihramda bulunduğu sürece- haram kılınmıştır. Deniz avı ise onun için mubah kılınmıştır. O halde deve, sığır, koyun ve keçi kara avı kapsamına girmediğinden ve hükatları itibariyle evcil olduklarından ihramlınm onları kesmesinde bir sakınca yoktur. Bunlar gibi evcil olarak üretilip yetiştirilen kaz, ördek ve tavuk da kara avı kapsamı dışında kalmakta ve ihramlı tarafından kesilmelerinde bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır,
Evcilleştirilen güvercin de kara avı kapsamına girer. Çünkü i hilkati itibariyle yabanî sayılır. Bunun gibi, evcilleştirilen geyik, deve- " kuşu, papağan ve benzeri yabani hayvanlar da ihramlı tarafından av-lanamaz, avlanıp öldürüldüğü takdirde veya normal şekilde kesildiğinde haram bir fiil işlemiş olunur ve bundan dolayı ceza gerekir.
Bunun aksine hılkatan (yaratılıştan) evcil olan deve veya sığır yabanileşirse, yine de avlanmasında bir sakınca yoktur. Köpek de böyledir. Yabanileşse bile evcil köpekler kapsamına girer ve ona göre hüküm uygulanır.
Avlanan hayvanlar, kara ve deniz olmak üzere ikiye ayrılır. Deniz hayvanları, denizde doğanlarıdır. Bunlar ister denizde^ isterse hem denizde, hem de karada yaşamlarım sürdürsünler fark etmez. Çünkü itibar doğup neşvü nema bulduğu yeredir. Kara hayvanları ise, doğup neşvü nema bulduğu yer, karada olanlardır. İsterse bunlar zaman zaman denizde, yani suda da yaşasınlar fark etmez.
Denizde (suda) yaşayan hayvanların hem muhrim (ihramlı) hem de helal (ihramlı olmayan) lar tarafından avlanması helaldir .Bunların ister eti yenilsin, ister yenilmeyen cinsden olsun avlanmalarında bir sakınca söz konusu değildir.
Kara hayvanlarının avlanmasına gelince: Bunlar, eti yenilen ve yenilmeyen olmak üzere ikiye ayrılırlar. Eti yenilenlerin ihramlı tarafından avlanması helal değildir. Geyik, tavşan ve benzeri hayvanlar bunlardan birkaçıdır. Yabanî eşek (zebra), tavşan, yabanî sığır ve eti yenen kuşlar da böyle.
Bunun gibi, ihramlınm hılkatan (yaratılıştan) evcil olmayan hayvanların avlanmasına işarette bulunması veya yol göstermesi de helal değildir.
Saldırgan olup tehlike arzeden, eziyet veren aslan, kaplan, kurt, çita, jaguar ve benzeri hayvanları ihramlınm öldürmesinde bi sakınca yoktur. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) "Beş fasik, (zararlı) hayvan hill ve haremde ihramlı tarafından da öldürülür: yılan, akrep, fare, saldırgan (ve kuduz) köpek, garga.." buyurmuştur.
îhramlı kimsenin yabanî olan kara hayvanlarını avlaması söz konusu olunca, şu üç şıktan biriyle ilgilidir; Öldürmek, yaralamak veya öldürmeden, yaralamadan yakalamak.. [316]
îhramlı iken ister harem dahilinde, isterse hill kesiminde yabanî hayvan avlamak veya avlayana yol göstermek, yani hayvanı gösterip yardımcı olmak yasaklanmıştır. Buna rağmen böyle yapacak olursa, iki adil kimsenin takdir ve tesbitine göre kendisine ceza gerekir. Bu ceza, öldürülen hayvanın kıymeti dikkati alınarak belirlenir.
Takdir edilen kıymetle bir hayvan satın alınabiliyorsa, onu satın alıp Harem dahilinde keser; değilse takdir edilen parayla yiyecek maddesi satın alır ve alman madde buğday ise her fakire yarım sa'; üzüm, arpa veya hurma ise her fakire bir sa1 verir. Dilerse her sa' yerine bir gün oruç tutarak cezayı ödemiş olur. [317]
İmam Muhammed'e göre, avlayıp öldürdüğü hayvanın cüssesinin misliyle ceza takdir edilir. Mesela geyiğe bedel bir koyun, sırtlana bedel bir koyun, tavşana bedel bir dişi keçi yavrusu, devekuşuna bedel bir sığır, yabanî eşeğe bedel bir inek takdir edilir. Benzeri, misli olmayan hayvanlara karşılık ceza olarak para takdir edilir.
îhramlının yabani hayvan avlama, öldürme konusunda bunu kasden işleyenle, unutarak veya yanlışlık yaparak işleyen arasında fark yoktur. [318]
b) Şafiîlere göre: Kara hayvanlarından eti yenilenlerden veya eti yenilenle yenilmeyenin birleşmesinden doğup meydana gelenlerden avlamak haramdır. Bu, Harem dahilinde sadece ihramlı için değil, ihramlı olmayan kimseler için de yasaklanmıştır. O bakımdan harem dahilinde kara hayvanlarından yabanî bir hayvanı avlayan kimse onun bir mislini

ceza olarak ödemesi vacip olur. Mesela devekuşuna bedel bir sığır, yabanîsığıra ve bir de yabanî eşeğe karşılık bir inek, gazala (geyik, ahu) bedel bir dişi keçi, tavşana bedel bir dişi keçi yavrusu., ceza olarak ödenir. Ancak öldürülen yabanî hayvana karşılık ceza olarak takdir edilecek hayvanı iki adil kimse takdir eder. Misli olmayan hayvana bedel kıymet takdir edilir. [319]

c) Hanbelîlere göre: Kişi ihramlı iken kara hayvanlarının yabanî olanlarından birini avlayıp öldürürse, bu ister kasden, isterse hatâen olsun onun bîr benzerini ceza olarak Öder. Ancak açlıktan muztar durumda kalırsa, o takdirde avlayıp yiyebilir. Ayrıca saldırır da başka çare bulamaz da onu öldürürse, bundan dolayı bir ceza gerekmez. -

Şüphesiz bu ceza ancak ihramlıya gerekir. Aynı zamanda avlanan hayvanın eti yenilen bir türden olması sözkonusudur. Eti yenilmeyen bir hayvanı avlamaktan dolayı keffaret gerekmez. Sonra da avlanan hayvanın yabani olması şarttır. Evcil olup eti yenilen bir hayvanı kesmekte bir sakınca yoktur.

Böylece deniz avı ihramlı için de, ihramsız için de helal

kılınmıştır.

Karada yaşayan yabani hayvanlardan birini avlayan kimsenin, onun birbenzerini ceza olarak Ödemesi gerekir. Bunu da adil iki bilirkişinin takdir etmesi söz konusudur. [320]

d) Malikîlere göre: Harem dahilinde bir hayvan avlamak, ihramlıya haram kılınmıştır. Bundan dolayı şu üç cezadan biri gerekir:

1- Onun bir benzeri sayılacak davarlardan biri takdir edilir.

2- Bulamadığı takdirde kıymeti takdir edilerek yiyecek maddesi

alıp dağıtır.

3- Bunu da teminedemediği takdirde satın alınacak yiyecek maddesinin her müddüne karşılık bir gün oruç tutar.[321]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

369 nolu Cabir hadisini aynı zamanda îbn Hibban, Ahmed rivayet etmiş; Hakim ise el-Müstedrek'te onu tahricen nakletmiş ve Tirmizî de bu rivayete yer vermiştir.

Buharı ve Abdülhak bu hadisi sahihi emişi erdir. Başkası ise, onun mevkuf olduğunu belirterek ta'fîlde bulunmuştur. Beyhakî, onunla ihticac yapılabilir diyerek sahih olduğunu belirtmiştir.

Ayrıca İmam Şafiî de bu hadisi mevkufen rivayet ettikten sonra sahihlemiştir. [322]

370 nolu Muhammed b. Sîrin hadisini îmam Malik, Abdülnıelik Karib'd;en rivayet etmiştir ki bu zat sika'dır. O bakımdan hadis ile tidlal edilmiş ve hükme medar sayılmıştır.

37'1 nolu Cabir hadisini îmam Malik Muvatta'da Cabir'den değil bû Zljbeyr'den rivayet etmiştir. îmam Şafiî de sened-i sahihle mer'âjen rivayet etmiştir. [323]

eyhaki ise, İbn Abbas (r.a.) dan rivayetle, onun tavşan akkında, dişi keçi yavrusu ile hükmettiğini belirtmiştir, imam Şafiî ;e, Dahhak tarikiyle yaptığı rivayette Ibn Abbas'm (r.a.) tavşan akkında bir koyurt keffaret verilmesiyle hükmettiğini belirtmiştir. [324]

Cabir'in bu hadisini aynı zamanda Beyhakî ile Ebû Yala tahric tmişlerdir. Ancak Darekutnî bunu İbrahim es-Sâiğ, imam Şafiî ise lalik tarikiyle rivayet etmiştir.

372 nolu Eclah hadisi üzerinde hayli durulmuştur: İbn Maîn: el-Eclah sikadır" derken, îbn Adiyy onu saduk olduğunu belirtmiştir. Cbû Hatim ise, "el-Eclah hadisiyle ihticac edihnez" demiştir. [325]

Çıkarılan Hükümler

1- Ihramı bulunan kimseye karada yaşayan hayvanları avlan-nak haram kılınmıştır.

2- Kara hayvanlarından maksat, evcil olanlar değil, yabani banlardır.

3- Deve, sığır, koyun ve keçi evcil hayvanlardır ve ihramlı kimsenin bunları kesip yemesinde bir sakınca yoktur.

4- Kara hayvanlarından yabani olanlarını -eti yenilen türden olsun, yenilmeyen türden olsun- ihramhnm avlaması veya avlayana yardımcı olması haramdır. Bu, İmam Ebu Hanife'ye göredir. îmam Şafiî'ye göre, eti yenilenlerin avlanması yasaktır.

5- Deniz avı helaldir. îhramlı kimse arzu ettiği tadirde deniz hayvanlarını avlayıp yiyebilir.

6- Karada yaşayan yabanî hayvanlar saldırgan olup tehlike arzederse ihramlının kendini koruması için onu öldürmesinde bir-sakınca görülmemiştir. Müctehidlerin çoğuna göre bu durumda öldürdüğü hayvana karşılık bir ceza da gerekmez.

7- Hilkati itibariyle evcil olmayan kara hayvanları tahı&m kapsamına girer. Bunlar evcilleştirilseler bile, yine de yabani sayılırlar.

8- Hılkatan evcil olan deve, sığır, keçi ve koyun gibi hakanlar yabanileşse bile yine de evcil hayvanlar kapsamına girer ve kesilip yenilmesi helal kabul edilir.

9- îhramlı kimsenin hem Harem dahilinde, hem de hanimde kara avı yapması yasaktır. Aksi halde ceza ödemesi gerekir.

10- îhramlmm kara avından öldürdüğünün bir benzeri keffaret olarak ödenir. Bunu da iki adil kimse takdir eder.

11- Öldürülen kara hayvanı ister kasden, isterse hatâen öldürülsün fark etmez; her ikisinden dolayı keffaret gerekir.

12- îhramh, karada avladığı hayvana karşı benzeri bir hayvan keffaret olarak öder. Bunu bulamazsa, kıymeti takdir edilerek yiyecek maddesi alınır ve her fakire yarım veya bir sa1 verilir. Bunu da yapamazsa, her yarım veya bir sa'a karşılık bir gün oruç tutar. [326]

İhramlının Avlanan Hayvanın Etinden Yemesi Caiz Değildir

Ihramıı kimsenin bizzat avlanması, avcıya yardımcı olması, işarette bulunması yasaklandığı gibi, başkası tarafından avlanan kara hayvanlarından yemesi de yasaklanmıştır, isterse avlanan hayvan onun için avlanmış olsun, isterse o hayvanın avlanması hususunda avlayana yardım etmiş bulunsun fark etmez. [327]

Konuyla İlgili Hadisler

Sa'b b. Cessame (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:

"Resulüllah (s.a.v,) Efendimiz'e bir tane yabani eşek hediye ettim ki, Resulüllah (s.a.v.) o sırada Evbâ veya Veddan mevkiinde bulunuyordu. Bunu kabul etmeyip reddetti ve benim yüzümde beliren üzüntüyü farkedince şöyle bu-yurdu: "Bunu sırf îhramh bulunduğumuz için sana geri çeviriyoruz."

İmam Ahmed ile îmanı Müslim, bu hadisin baş kısmını şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Resulüllah'a (s.a.v.) yabani eşek eti hediye ettim.." [328]

Zeyd b. Erkanı (r.a.) den, îbn Abbas ona şu haberini hatırlatarak sordu:

"Resulüllah'a (s.a.v.) hediye edilen av hayvanının ^tinden S bana nasıl haber verdiğini ve Resulüllah'ın (s.a.v.) o sırada ih- j ramlı bulunduğunu hatırlıyor musun?" Bunun üzerine! Zeyd \ (r.a.) şöyle dedi: "Resulüllah'a (s.a.v.) avlanan hayvamıi etin- \ den bir uzuv hediye edildi; ancak Efendimiz onu hediye &dene j geri verdi şöyle buyurdu: "Biz şüphesiz ihramlı iken bunu yemeyiz." [329]

AH (r.a.) den yapılan rivayete göre: Resulüllah'a (s.a.v.) deve-: kuşu yumurtası getirildi. Efendimiz (onu almayıp şöyle) buyurdu: "Şüphesiz biz ihramlı bulunan kimseleriz. Siz onu hill ehline (ihramli olmayanlara) yediriniz." [330]

Abdurrahman b. Osman b. Abdillah et-Teymi'den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Biz Talha ile beraber bulunuyorduk ki hepimiz de ihramlı idik. O sırada bize (avlanmış) bir kuş hediye edildi. Talha (r.a.) ise uyuyordu. Bizden bir kısmımız o kuşun etinden yedi, bir kısmımız ise yemekten kaçındı. Hz. Talha uyanınca, o etten yiyenlere muvafakat etti ye şöyle buyurdu: "Biz (ihramlı iken avlanan kara hayvanlarının) etinden Resulüllah (s.a.v.) ile beraber yedik.." [331].

Umeyr b. Seleme ed-Damri'den yapılan rivayete göre: Behz kab-si'ndenj bir adam Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber »kke'yi/kasdederek çıkmışlar; ta ki Revha Vadisi'nin bir simine gelmişler. Derken (Resulüllah ile birlikte olan) in-rîlar, kesilmiş bir yabani eşeğe rastlamışlar ve durumu Pey-mber (s.a.v.) Efendimiz'e anlatmışlar. Bunun üzerine Pey-mber (s.a.v.) Efendimiz onlara: "O hayvanı oluğu yerde rakın,, taki sahibi gelmiş ola.." Az sonra Behz Kabilesi1 nden in adam çıkageliri iş ki, o eşeğin sahibi olarak bulunuyordu, ssulüllah'a (s.a.v.): 'Ya Resulellah! Bu yabanî eşeği size rakıyorum" demiştir. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.), Ebu ıkir'e, onu yol arkadaşlarına taksim etmesini emretmiştir , o gün hepsi de ihramlı bulunuyorlardı.

Ravi devamla diyor ki: "Sonra Üsâye mevkiine r açlığımız d a, ok isabet etmiş bir geyiğin kumdan meydana tirilmîş ağılımsı bir yerde, gölge altında bulunduğunu rdük. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, o geyiğin sahibinden ber çıkıncaya kadar bir adamın orada beklemesini emretti[332]

Ebâ Katade (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:

"Mekke yolu üzerinde bir konaklama yerinde Re-lüllah'ın (s.a.v.) ashabıyla beraber oturuyorduk. Resulüllah a.v.) Efendimiz de ön tarafımızda bulunuyordu. Oradakiler ramlı bir vaziyette idiler; ama ben ihramlı değildim. (Bu ly) Hudeybiye senesinde cereyan etti. Arkadaşlarım yabani r eşek gördüler ki ben o sırada ayakkabımı tamirle meşgul ılunuyordum, o yüzden bana haber de vermiyorlardı; fakat nim o eşeği görmemi çok arzu ediyorlardı. Derken dönüp ktığımda onu gördüm ve hemen kalkıp atımı eyerledim ve udim. Bu arada kamçı ile okumu unutup almadım, arkadaşlarıma: "Şu benim kamçı ile okumu bana uzatın erin)" dedimse de onlar: "Vallahi o hayvanı avlaman için na yardımcı olamayız" dediler. Öfkelendim ve inip kamçı ve umu aldım. Sonra atıma binerek yabanî eşeği bütün ıcümle izledim, derken onu avlayıp kestim ve alıp getir-ğimde ölmüş bulunuyordu. Ashab onun üzerine üşüşüp meğe başladılar. Sonra da kendileri ihramlı bulunduk-findan dolayı o hayvandan yemeleri hususunda şüpheye düştüler. Hep birlikte oradan ayrılıp yürüdük ve o Hayvanın; bir kolunu beraberimde taşıyordum. Resulüllah'a (s.ajv.) gelip; durumu O'ndan sorduk. Buyurdu ki: "O hayvanın etinden l

yanınızda bir şey bulunuyor mu?" Ben de: "Evet, bulunuyor" dedim ve o kolu Resulüllah'a (s.a.v.) takdim ettim ki köndileri de ihramlı bulunuyordu, o etten yedi" [333]
Müslim'in rivayetinde ise, şu lafza yer verilmiştir: "Aranızdan hiçbir kimse o hayvanın avlanması için işarette buluiuju mu veya bu hususta bir emir verdi mi?" diye sordu. Ashab-ı Kirj-am: "Hayır.." diye cevap verince, Efendimiz onlara: "O halde ondan yeyinizî" buyurdu.
Ebu Katade (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Hudeybiyye zamanında Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber (Mekke'ye müteveccihen) çıkmış bulunuyorduk. Arkadaşlarım ihramlı idi, ben ise değildim. Bu arada bir (yabani) eşek gördüm ve üzerine yürüyerek onu avladım. Sonra durumu Resulüllah'a (s.a.v.) anlattım ve ihrama girmediğimi ve onu sadece kendisi için avladığımı söyledim. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz o hayvanın etinden yemeleri için ashabına emretti, onlar da ondan yediler, ama Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, ben kendisine "bunu sizin için avladım" dediğim için ondan yemedi." [334]
Cdbir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İhramlı bulunduğunuz halde, siz kendiniz avlamadığınız veya sizin için avlanmadığı takdirde kara avı site helaldir." [335]
imam Şafiî bu hadisle ilgili şöyle demiştir: "Bu bapta rivayet edilen en güzel ve en kıyaslı hadis budur." [336]

Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre: İhramlı kimsenin başkası tarafından avlanan hayvanın etinden yemesi helaldir. Şu şartla ki, avlanılan hayvanı gösterip delalet etmemiş ve avcıya bu hususta yardımcı olmamışsa.. Aksi halde o hayvanın etinden yemesi haram sayılır. [337]
b) Şafîîlere göre: ihramlı kimsenin avcıya delalet edip yol göstermesinden dolayı kendisine bir ceza gerekmez; ancak ona yardımcı olduğu takdirde ceza gerekir. Böylece ihramlınm avcıya delalet etmesi veya işarette bulunması, avlanan hayvanın etini haram kılmamaktadır. [338]
c) Hanbelüere göre: Ihramlınm avcıya yardım etmesi, delalet etmesi, işarette bulunması haramdır. Bundan dolayı avlanan hayvanın etinden yemesi de haramdır. O sebeple de kendisine belirtilen ceza gerekir. [339]
d) Malikiler de Şafîîlerin görüş ve içtihadına uygun bir istidlalde bulunmuşlardır. [340]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

382 nolu Sa'd hadisinde bir ızdırap söz konusudur. Şöyle ki, bir rivayette "yabani eşek" denilirken, diğer bir rivayette "yabani eşekti" diye belirtilmektedir. Ayrıca bu bapta Müslim'in ibn Abbas (r.a.) dan şu lafızla yaptığı bir rivayet mevcuttur: "İbn Cüsame'nin Hz. Pey-gamber'e (s.a.v.) hediye etmek istediği şey et idi." Yine Müslim'in Habîb b. Ebî Sabit tankıyla Said'den yaptığı rivayette "yabani eşek" denilmekte ve diğer bir rivayetinde ise, "eşeğin bir parçası" şeklinde bir ifade kullanılmaktadır.
Böylece hadisteki bu cümlenin değişik lafızlarla rivayeti, onda ızdırap bulunduğunu göstermektedir. O balamdan müctehidlerin bir kısmı bu rivayetle istidlal etmemişlerdir. Ancak hadis, ihramlınm başkası tarafından avlanan kara hayvanının etinden yemesinin haram olduğuna delalet etmektedir.
Bu bapta ibn Vehb'in ve Beyhakî'nin isnad-ı hasen ile Amr b. Umeyye'den yaptığı şu rivayet vardır: "Sa'b (r.a.), Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e yabani eşeğin kalça kısmından bir parça hediye etti ki Resulü İlah (s.a.v.) o sırada Cuhfe'de bulunuyordu. Hem Resulüllah (s.a.v.), hem de ashabı o etten yediler."
Beyhakî diyor ki: "Eğer bu rivayet mahfuz ise, yukarıdaki Zeyd hadisinde Resulüllah'm kabul etmeyip reddettiği, diri olarak getirilen yabani eşektir. Kabul edip geri çevirmediği ise, yabani eşek etidir.
Ancak Hafiz ibn Hacer, Beyhaki'nin bu yorumunun pek isabetli olmadığına dikkat çekmiştir. Çünkü rivayetlerin hepsi de mahfuzdur. Ancak denilebilir ki, bir seferinde hediye edilmek istenen hayvan, ihramlı bulunan Resulüllah için avlanmıştı. O bakımdan Rasulüllah kabul buyurmadı. Bir diğer seferinde ise, O'nun için avlanmadığından Resulüllah hediye edilen eti alıp yemiştir. Nitekim imam Şafiî'de bu yorumu benimsemiştir. [341]
Zeyd b. Erkanı hadisi, Sa'd hadisini kuvvetlendirmekte ve bir bakıma istidlale salih düzeye getirmektedir.
384 nolu Ali hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar tahric etmiştir. Ancak isnadında Ali b. Zeyd bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı tesbitler ortaya çıkmıştır. Ancak ilim adamlarından bir kısmı onun sika olduğunu belirtmiştir. İsnadmdaki diğer rical ise sahihtirler. [342]
Bu ve benzerf rivayetleri dikkate alan müctehidlerin ihramlı için devekuşu yumurtasından dolayı ne gibi bir ceza Ödemesi gerektiği, üzerinde durduklarını görüyoruz: Ebu Hanife, arkadaşları ve imam Şafii, sözü edilen yumurtadan dolayı, kıymetinin takdir edilip verilmesi gerekir demişlerdir. İmam Malik'ten yapılan bir rivayete bre bir sığırın kıymetinin ondabiri takdir edilir.
Bu bapta Abdurrezzak, Beyhakî ve Darekutnî'nin- Kâb b. fcre'den yaptıkları bir rivayet bulunuyor ki, orada şöyle denilmekte-ir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz devekuşunun yumurtasına ;arşılık, ihramlı olan ashabına onun kıymetiyle hükmetmiştir."
Ancak bu rivayetin isnadında İbrahim b. Ebî Yahya ve onun eyhi Hüseyin b. Abdillah bulunuyor ki, bu iki zat da zayıftır. Nite-dm Yahya b. Said diyor ki: "İmam Malik'e, İbrahim sika (güvenilir) dr hadisçi inidir? diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: "Hayır ne tadiste, ne de dindarlığında güvenilir değildir." [343]. el-Kattan ise mun tam bir yalancı olduğunu belirtmiştir. Aslı olmayan birçok halis rivayet etmiştir. Aynı zamanda bu zat hem Kaderi, hem de tfu'tezüî'dir. [344]
İbrahim'in şeyhi Hüseyin hakkında Zehebî geniş bilgi toplamış re ilim adamlarının tesbitine göre bu zatın hem zayıf, hem n etrukü'l-ıadis olduğunu belirtmiştir. [345]
Aynı mealde bir diğer hadisi İbn Mace ve Darekutnî Ebû Meh-îem tarikiyle rivayet etmişlerdir ki bu zat da zayıftır; hatta bazısına ^öre, yukarıda ismi geçen iki zattan daha zayıftır. [346]
Şafiî ile Ebu Davud'un Hz. Aişe (r.a.) dan tahric ettikleri şu vadisin: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz devekuşunun her yumurtasına karşılık bir gün oruç tutulmasını hükmetti" isnadında adı anılmayan bir adam bulunuyor.
386 nolu Umeyr hadisini İbn Huzayme sahihlemiştir. İhramlı bulunan kimselerin başkası tarafından yakalanan av hayvanını kesmeleri caiz değildir. O bakımdan sahibi bulununcaya kadar bekletilmiş ve onun tarafından kesilmesi sağlandıktan sonra etinden yenilmiştir.
Böylece müctehidlerin çoğu bu rivayetle istidlal etmişlerdir.
387 nolu Ebu Katade hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. İhramlınm karada yaşayan yabani hayvanları avlaması veya avlamak isteyene yol göstermesi, yardımcı olması haramdır. Bu durumda hem o hayvanın etinden yiyemez, hem de benzeriyle ceza ödemesi gerekir. Böylece ihramlı olmayanın avlanması helaldir. Onun kestiği hayvanın etinden ihramlı yiyebilir. Ancak ihramlı olanlar için av-lamışsa, o takdirde hüküm değişir.
388 nolu Ebu Katade hadisi isnad-i ceyyid ile rivayet edilmiştir. Yukarıdaki hadisten farklı bir hüküm taşımaktadır. Ebu Katade'nin birinci hadisinde Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ondan şu iki şeyi sorduktan sonra o hayvanın etinden yiyor: İhramlılardan bir kimse bunu avlaman için işarette bulundu mu veya bu hususta bir emir ve tavsiye serdetti mi? Konumuzu oluşturan hadiste ise, Ebu Katade (r.a.) ihramlı olmadığını ve avladığı hayvanı Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz için avlayıp kestiğini söylüyor ve bu sebeple Resulüllah (s.a.v.) onun etinden yemiyor.
Bu iki rivayet arasını telif etmek gerekirse, şöyle bir yorumda bulunmak mümkündür: Ebu Katade gelip "senin için avladım" diye beyanda bulunmadan önce Resulüllah (s.a.v.) o hayvanın etinden bir miktar yemiş olabilir. Ebu Katade beyanda bulununca, Resulüllah'm (s.a.v.) artık o eti yemekten kaçındığı söz konusudur.
Böylece ihramlı kendisine takdim edilen avın ne maksatla avlandığını bilmediği takdirde ondan yemesinde bir sakınca yoktur. Ama avcı "senin için avladım" derse, o takdirde yemesi haram olur.
Bununla beraber Beyhakî, Ebu Katade'nin ikinci hadisinde "Bunu senin için avladım" sözü bir fazlalıktır ve gariptir. Zira Buharı ve Müslim'in rivayetinde Resulüllah'm (s.a.v.) o hayvanın etinden yediği açıklanmıştır.
Ebu Katade'nin mikatı ihramsız geçtiği anlaşılıyor. Bu, mikatı ihramsız geçmenin cevazına delalet etmez. Zira Resulüllah (s.a.v.) onu bir tarafa görevli olarak göndermiş bulunuyordu ki, ihramsız olması gerekiyordu. Nitekim Iyaz'm Ebu Said'den yaptığı rivayette bu husus açık şekilde belirtilmiştir. [347]
389 nolu Cabir hadisini İbn Huzayme, İbn Hibban, Hakim, Darekutnî ve Beyhaki de tahric etmiş bulunuyorlar. İsnadında Amr b. Ebî Amr bulunuyor. Her ne kadar Sahihaynde bu zatın rivayetine yer verilmişse de hakkında farklı tesbit ve görüşler bulunuyor. Tir-mizî, onun Cabir'den hadis dinlediği bilinmemektedir demiştir. İmam Şafiî ise ondan.bazı rivayetler nakletmiştir.
Aynı hadisi Taberânî Amr'den, o da Muttalib'den, o da Ebû Musa'dan rivayet etmişse de isnadında Yusuf b. Hâlid es-Semtî bulunuyor ki, bu zat metrukü'l-hadistir. Yahya b. Main onun yalancı olduğunu, îbn Sa'd ise onun zayıf kabul edildiğini, Nesâî onun sika İmadığını belirtmiştir. [348]
Ayrıca bunu el-Hatib, Malik'den, o da Nafi'den, o da Ibn Ömer'den rivayet etmiştir. Ancak isnadında Osman b. Halid el-tfahzûmî bulunuyor ki, bu zat cidden zayıftır. [349]

Çıkarılan Hükümler

1- İhramlı kimsenin başkası tarafından avlanan, yani ihramh almayan bir avcı tarafından avlanan hayvanın etinden yemesinde bir sakınca yoktur.
2- İhramlı kimse, ihramsız olan avcıya yardımcı olur veya avlanma konusunda işarette bulunursa, o takdirde onun yakalayıp kestiği hayvandan ihramlmm yemesi haram olur. Bu, Hanefilerle Han-belilere göredir.
3- îhramlı kimse, ihramsız kimsenin avlanmasında ona yardımcı olursa, avlanan hayvanın etinden yemesi haram olur. Sadece işarette bulunursa, yiyebilir. Bu,îmam Şafiî'ye göredir. Malikîler de aynı görüştedirler.

4- Avlanan hayvan ihramlı kimse için avlanmışsa, artık o hayvanın etinden ihramlmm yemesi haram olur. Bu, müctehidlerin bir kısmının görüş ve içtihadıdır ki, Ebu Katade hadisine dayanmaktadır.
5- İhramsızın yakaladığı hayvanı ihramlmm kesmesi de haramdır. Aksi halde ceza gerekir.
6- Sa'd, Zeyd ve Ali hadisleriyle istidlal ve ihticacda bulunanlar pek azdır. Avlanılan hayvanın ihramlüar için avlandığı söylenebilir. Ravi bunu ya duymamış, ya da fark edememiştir.
7- Harem sınırları içinde ihramlı olmayanların da avlanması haramdır.
8- İhramlının Harem sınırları dışında da avlanması yasaklanmıştır. [350]

Haremin Av Kapsamına Giren Hayvanları Ürkütülmez; Ağaçları ve Otları Kesilmez

Mekke ve dolayısıyla Harem sınırları içinde kalan kesim "Belde-i Emin", yani güven ve huzur beldesidir. Oraya giren her türlü tecavüzden emin olur. O bakımdan Harem sınırları içindeki kara hayvanları avlanmaz, ürkütülmez ve yine bu sınırlar içindeki ağaçlar ve otlar kesilmez. Şüphesiz bunların birtakım istisnaları vardır ki, mezheplerin görüş ve ictihadlarını naklettiğimizde belirteceğiz. [351]

Konuyla İlgili Hadisler

Ibn Abbas (r.aj dan yapılan rivayete göre, Kesuluuan (s.a.vj Efendimiz Mekke'yi fethettiği gün şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki bu belde (Mekke) haramdır: Dikeni kesilmez, yaş otları biçilmez ve koparılmaz; av (kapsamına giren) hayvanları avlanmaz ve ürkütülmez; sokakta yere atılmış sahibi belli olmayan nesnesi alınmaz, ancak muarrif (tarif eden, sahibini arayıp bulan ve bilen kimse) alabilir."
Bunun üzerine Hz. Abbas (r.a.) şöyle dedi: trYaş otlardan ancak İzhir koparılabilir diye istisnada bulunun. Çünkü bu bitkiye gerek vardır, demircilerin ve evlerde kullanılma ihtiyacı söz konusudur." Resulüllah (s.a.v.): "Ancak izhir müstesna..." diye buyurdu " [352]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) endimiz Mekke'yi fethettiğinde şöyle buyurdu: "Buranın av apsamına giren) hayvanları avlanmaz ve ürkütülmez; di-snleri koparılmaz; yitiği helal olmaz, ancak onun sahibini il m ak amacıyla ilan edip duyurmaya çalışan kimsenin o tiği alması helal olur."
Bunun üzerine Hz. Abbas (r.a.): "Ancak izhir otu müstesna., ünkü biz onu kabirlerimizde ve evlerimizde kullanıyoruz." esulüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Ancak izhir otu müstesna (onu ınarıo kullanabilirsiniz)..." buyurdu."[353]
Atâ' (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Kureyş'ten bir delikanlı, Mekke güvercinlerinden birini öldürmüştü. İbn Abbas o gencin öldürdüğü güvercine karşılık bir koyun fidye vermesini emretti." [354]

Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Harem'de biten otlan ve ağaçları kesmek, içmek haramdır. Ancak memlûk olan ve insanların ekip yetiştirdiği nlamda bulunan ot ve ağaçları kesmekte bir sakınca yoktur. Bunun ibi kurumuş ot ve ağacı kesmekte de bir sakınca görülmemiştir.
İzhir otu müstesna edilmiştir. [355]
Harem dahilinde kırılmış ağaç ve otu, kurumuş ağaç ve otu kesip biçmekte bir sakınca yoktur. Yeter ki, başkasının mülkünde olmasın. Bunun gibi güzel kokusu olan izhir ve ishal için kullanılan senameki de mubah kapsamına girmektedir. Çünkü bu iki bitkiden yararlanılmakta ve ihtiyaç hissedilmektedir.
Ağaçlardan da kendi kendine bitip yetişen ve insanların dikip yetiştirdiği türden olmayanı kesmek, budamak caiz değildir. Ancak bu ağaçlar kişinin mülkünde bulunursa onun da kesmesi haramdır, ne var ki bundan dolayı kendisine bir ceza gerekmez. Malik ve sahibinin gayri kesecek olursa, hem haram bir fiil işlemiş olur, hem de ceza gerekir. Bu da kesilen ot ve ağacın kıymeti takdir edilerek karşılığında fakirlere sadaka verilir.
Ot ve ağaçtan bazı istisnalar da söz konusudur: Çadır kurmak, ocak yapmak ve hayvanların çiftleşmesi için çukur açmak için o yerdeki ot veya ağacı kesmeğe cevaz verilmiştir. Çünkü bu hususlarda onları kesip koparmaktan kaçınmak mümkün değildir.
Aynı zamanda insanların ekip yetiştirdiği veya onların ekip yetiştirdiği türden kendi kendine yeşerip çıkan otları ve ağaçları kesmek helaldir. Yeter ki başkasının mülkünde olmasın. Aksi halde kıymetini asıl mülk sahibine ödemek gerekir. [356]
Şüphesiz bu konuda ihramlı ve ihramsız arasında bir fark yoktur.
b) Şafiîlere göre: îki harem (Mekke ve Medine) ot ve ağaçlarını, kesmek ve biçmek haramdır. Ancak bunlar kendi kendine çıkan bitki ve ağaçlar olarak belirlenir, insanlar tarafından ekilip yetiştirilen bitki ve ağaçlar bu hükmün kapsamı dışında kalır. Aynı zamanda kuruyan ağaç ve otu kesip biçmekte bir sakınca görülmemiştir. Diğer yandan hayvana yem maksadıyla ve ilaç olarak kesilen otlara da cevaz verilmiştir, izhir de bu cümledendir, insanlara eziyet veren dikenleri de kesmek helal kılınmıştır.
Yasaklanan ot ve ağacı kesen kimseden tazmin ettirilir. Mesela büyük bir ağacı kesmeye karşılık bir inek ceza olarak Ödetilir.. [357]
Harem dahilindeki ağaçları ıslah bakımından ele alıp dallarını kesmekte de bir sakınca görülmemiştir. Kurumuş ot ve ağaçları kesmek de mubahtır. Ağaçlar ister kendi kendine bitip yetişsin, isterse insanlar tarafından yetiştirilsin fark etmez. Ama kendiliğinden çıkan ot ve bitkiyle, insanlar tarafından ekilip yetiştirilen ot ve bitki bir değildir. Kendiliğinden çıkanlara bazı istisnalar dışında dokunulmaz; insanlar tarafından ekilip yetiştirilenler kesilir ve biçilir. Bunda bir sakınca yoktur.
Ayrıca hurma ağacının budaklarını, ağaca zarar vermeyecek şekilde yapraklarını kesmek helaldir. Meyva ağacının meyvasını koparmak, sivak ağacının dal ve budaklarını dişleri temizlemek için koparmak da caizdir, mubahtır. Aynı zamanda ağaç ve ottan ilaç olanlarından bir şeyler koparmakta da bir sakınca görülmemiştir. Mesela Hanzel ve Senameki otları bu cümledendir. [358]
c) Hanbelîlere göre: Bu mezhep imamlarının görüş ve istidlal1' Hanefîlerin görüş ve istidlaliyle birleşmektedir. [359]
d) Malikîlere göre: Kendi kendine çıkıp yetişen ot, bitki v ağaçları kesmek haramdır. İsterse bu tür bitkiler insan tarafinda ekilsin fark etmez. Aynı zamanda bunların yaş ve kuru olmas arasında, fark yoktur. Ancak bu yasak ot ve ağaçtan şunlar istisn edilmiştir:
1- îzhir (güzel kokulu bitki),
2- Senameki, buna tedavide ihtiyaç vardır,
3- El bastonu olarak kullanmak için kesilen dallar,
4- Bağ ve bahçeleri İslah etmek için kesilen ot ve ağaç,
5- Ağaç yapraklarım dallarına zarar vermeden çırpmak,
İnsanlar tarafından adet edinilen bitkileri ve ağaçları kesmekte bir sakınca yoktur. İsterse bu tür ağaçlar kendiliğinden yeşermiş olsun.. [360]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

404 nolu İbn Abbas hadisi sahihtir ve istidlale, ihticace salihtir. Bunun gibi 405 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve ihticaca salihtir. Nitekim müctehidlerin hemen hepsi bu iki hadisle istidlal ve ihti-cacda bulunmuştur.
406 nolu Ata1 hadisini aynı zamanda İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî tahric etmişlerdir. Bu rivayete dayanarak bir güvercine karşılık bir koyun keffaret olarak kesilmesine kail olanlar arasında İmam Şafiî, İbn Ömer, Ömer ve Osman da bulunuyor. Allah hepsinden razı olsun.
İmam Malik ise, Harem güvercinine karşılık sözü edilen cezayı, Harem dışındaki güvercine bedel kıymeti takdir edilir demiştir. [361]

Çıkarılan Hükümler

1- Harem dahilinde kendiliğinden yeşerip biten ot ve ağaçları kesmek haramdır. Bundan dolayı ceza gerekir.
2- Harem dahilindeki ot ve ağaçları kesmek hem ihramlıya, hem de ihramsıza yasaklanmıştır.
3- Ot ve ağaç kuruyup işe yaramaz hale gelince onları kesip biçmekte bir sakınca görülmemiştir.
4- Çadır kurmak, ocak açmak ve benzeri lüzumlu işleri görmek için Harem dahilindeki otları kesmek caizdir. Bazısına göre, kıymeti ödenir.
5- Harem dahilindeki kendiliğinden yeşerip biten ağaçları ıslah etmek için bazı dal ve budaklarını kesmeğe de cevaz verilmiştir; Aynı zamanda dallarını zedelemeden Çapraklarını hayvanlar için silkmekte bir sakınca yoktur.
6- Harem dahilindeki bitkilerden izhir, senameki ve benzer kokulu ve ilaç olarak kullanılanlarını kesip toplamakta da bir sakınca görülmemiştir.
7- İnsanlar tarafından ekilen ağaçları ve bitkileri kesip biçmek mubahtır. İmam Şafiî'ye göre, ağaçları kesmek mubah.değildir.
8- İnsanlar tarafından dikilen ağaç ve diğer bitki türlerinin kendi kendine yeşerip çıkanlarını kesmek mubahtır.
9- Bu türlerin dışında kalanlarını kesmek, kırmak caiz değildir. İ0- Böylece ŞafÎîlere göre, Medine'deki ağaç ve otlar da aynı hüküm kapsamına girer.

11- Kutsal Harem topraklarım yeşillendirmek, bol ağaç dikip çeşitli ürünler yetiştirmek bu yasağın hikmetini yansıtmakta ve islâm'ın yeşilliğe ne kadar Önem verdiğini göstermektedir. Özellikle Mekke gibi İslâm'ın merkezi olan ve her zaman için hac ve umre yapmak isteyen Müslümanlar tarafından toplanmaya vesile olan bu kutsal yerin bol yeşillikle süslenmesi ayrı bir anlam taşır. [362]

Harem Dahilinde Hangi Hayvanlar Öldürülebilir?

Harem kutsal bir bölgedir. Aynı zamanda emin bir belde olarak her türlü tecavüzden korunmuştur. Karada yaşayan av hayvanlarını Öldürmek yasaklandığı gibi, orada kendiliğinden yetişen ağaç ve diğer bitkileri de kesmek haram kılınmıştır. Ancak bu her iki konuda da birtakım istisnalar söz konusudur. Bazı hayvanların öldürülmesi caiz sayılmış ve böylece insanlara zarar verecek bir olay dikkate alınarak genellik arzeden hükmün birtakım istisnaları bulunduğu belirtilmiştir. [363]

Konuyla İlgili Hadisler

"Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete, göre: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şu beş fasıkın hil ve haremde öldürülmesini emretmiştir: Karga, çaylak, akrep, fare, ısırıcı köpek.." [364]
"îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hayvanlardan beş tür var ki, ihramlının onları öldürmesinde bir günah yoktur: Karga, çaylak, akrep, fare ve ısırgan köpek." [365].
Diğer bir lafızla hadis şöyle rivayet edilmiştir:
"Beş (tür hayvan var ki), onları Harem'de ve ihramlı iken Öldürmekte bir günah yoktur: Fare, akrep, karga, çaylak ve ısırgan köpek.."
îbn Mes'ûd (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mina'da ihramlı bir kimseye yılanı öldürmesini emretti." [366]
îbn Ömer (r.a.) dan soruldu:
- Adam ihramlı bulunduğu zaman hayvanlardan hangisini öldürebilir?
Cevap verdi:
- Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in ısırgan köpeği, fareyi, akrebi, çaylağı, kargayı, yılanı öldürmeyi emrettiğini O'nun zevcelerinden biri bana haber verdi. [367]
" İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Beş (tür hayvan vardır ki) hepsi Le fasıktır; onları ihramh kimse öldürebilir ve öldürülürler: , akrep, yılan, ısırgan köpek ve karga.." [368]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: îhramlı kimsenin pire, sivrisinek, karasi-aek, yılan, akrep, fare, kurt, karga, çaylağı öldürmesi caizdir. Diğer canavarlar da saldırırlara a, onları da öldürmesinde bir sakınca yoktur.
Pire, sivrisinek, karasinek ve benzeri haşerat av kapsamına girmez. O balamdan bunlar insana eziyet veren-cinstendirler. Yılan, akrep, fare, kurt, karga ve çaylak hakkında ise, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bunların hilde de, haremde de öldürülmelerini emretmiştir. [369]
b) Şafîîlere göre: Av hayvanlarından eti yenilmeyenler iki gruba ayrılır: Bir grubu saldırgan mütecavizdir ki, onda zarar verme söz konusudur. Aynı zamanda eti de yenilmez, îhramlı kimse onları öldürebilir. Mesela arslan, kurt, kaplan, karga, çaylak, akrep, fare ve ısırgan köpek bu cümledendir. îhramlı bunların küçüğünü de, büyüğünü de öldürebilir. İsterse bunlar ona saldırmasın ve zarar vermesin.. Diğer bir grup ise, onların da eti yenilmez ve ihramh için zararlı da değildirler. Meselâ kartal, doğan gibi yırtıcı kuşlar; akbaba,, keler, kertenkele, sokak kedisi ve benzeri eti yenilmeyen hayvanları ihramknm öldürmesinden dolayı fidye gerekmez. O bakımdan ih-ramlı diğer haşeratı da öldürebilir. Ancak başında zuhur eden bitleri giderdiği takdirde fidye olarak bir sadaka vermesi hayırlıdır.
Hem bu mezhebe göre, sadece eti yenilen kara hayvanlarının av kapsamına girenleri öldürmekten dolayı fidye gerekir. Diğerlerinden dolayı gerekmez, [370]
c) Hanbelîlere göre: Kara hayvanlarından av kapsamına girip eti yenilmeyenleri öldürmekten dolayı ceza gerekmez. Meselâ yırtıcı, parçalayıcı canavarlar, haşerattan habis ve zararlı olanlar ve kuşlardan yırtıcı olanlar bu cümledendir. Bunları öldüren ihramlıya ceza gerekmez. [371] Böylece ısırgan köpek, karga, fare, akrep, yılan, çaylak ve benzeri hayvanlar hakkındaki cevaz, bu gibi zararlı hayvanları da kapsamaktadır.
d) Malikîlere göre: Vahşi, yırtıcı, parçalayıcı hayvanları ih-ramhnm kendisine saldırsın, saldırmasın öldürmesi caizdir. Bundan dolayı ceza gerekmez. Yabanî kediyi ve tilkiyi, saldırsa bile öldürdüğü takdirde ceza gerekir. Ancak İbn Kasım ve Sahnun'a göre, bunlar saldırdığı takdirde ceza gerekmez. Aynı zamanda İmam Ma-lik'e göre, yırtıcı kuşları Öldürmekten dolayı ceza gerekir. Çünkü ona göre kuşların hepsinin eti yenilir. [372]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

413 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir ve istidlale elverişlidir. Böylece zararlı ve tehlike arzeden, aynı zamanda eti yenilmeyen hayvanları öldürmekte bir sakınca olmadığı anlaşılıyor. Beş hayvanın isminden söz edilmesi tahdit değil, takdir ve misaldir. Nitekim diğer sahih hadislerde yılandan da söz edilmiş bulunuyor.
414 nolu İbn Ömer hadisi de sahihtir; istidlal ve ihticace salih-tir. Böylece hem Hz. Aişe hadisiyle birbirini kuvvetlendirmekte, hem de ihramlmm ister hilde, isterse harem dahilinde olsun sözü edilen hayvanları öldürebileceği ve bundan -dolayı bir ceza terettüp etmiy-eceği hükmü ortaya çıkıyor.
415 nolu İbn Mes'ud hadisi de sahihtir ve istidlale elverişlidir. Beş fasik zararlı hayvana ilaveten yılan da söz konusudur. îhramlı kimseye böyle bir cevaz kapısının açık tutulmasının hikmeti açıktır: İnsan hayatı kıymetlidir ve insanın bizzat kendisi aziz ve şereflidir. Hakk-ı hayat ise her zaman muhteremdir. Eğer ihramh iken bu gibi hayvanları öldürmeğe cevaz verilmemiş olsaydı, bazı insanların hayati tehlikeye girebilir, karşısına çıkan bir yılan ve ısırgan, kuduz öpeği savma imkanı olmazdı.
416 nolu îbn Ömer hadisi de sahihtir. Diğer hadislerle birbirini etlendirin ekte ve konuya ağırlık kazandırmakta ve zararlı, teh-i hayvanların beş sayısıyla sınırlandırılınadığma delalet etmek--. Buna ve îbn Mes'ud hadisine dayanarak "mü ctehidler bunları ıisal ve ölçü sayıp kapsamım genişletmişlerdir.
417 nolu İbn Abbas hadisine gelince: Onu aynı zamanda Bezzar 'aberânî de tahric etmişlerdir. Ancak isnadında Leys b. Ebî ym bulunuyor kî, bu zat sika olmakla beraber modellistir, yani sırı bulunduğu bir raviyi görmediği hâlde onunla görüşmediği e ondan hadis rivayet eder bir tutumu söz konusudur. Veya .sırı olan hadis alimiyle görüştüğü halde ondan hadis almadığı sonusudur. imam Ahmed de bunun muzdaribu'l-hadis olduğuna :at çekmiştir. Nesâî onun zayıf olduğunu, İbn Mâm onun zuafa ,mda bulunuduğunu; İbn Hibban onun ömrünün sonuna doğru zasmm zayıfladığını, hadisleri birbirine karıştırdığını belirtir. [373]
Bu konuda Ebû Davud'un Ebû Said'den naklettiği hadiste ise, sebüu'l-âdî" yani saldırgan canavar tabiri kullanılmış; îbn ızir'in Ebû Hüreyre'den yaptığı rivayette, sözü edilen yedi hayva-:urt ve kaplan ilave edilerek sayı dokuza çıkarılmıştır..
Diğer yandan îbn Ebî Şeybe'nin Said b. Mesud'dan ve Ebû Da-'un Said b. Müseyyeb tarikiyle yaptığı rivayette Resulüllah v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirlenmiştir: "İhramlı kimse a ve kurdu öldürebilir." Bu hadisin ricalinin hepsi sika (güvenilir) îmanı Ahmed'in Haccac b. Ertat tarikiyle İbn Ömer'den yaptığı yete göre, Resulüllah (s.a.v.) ihramlmm kurdu öldürmesini em-niştir. Ancak Haccac zayıftır; onun hakkında farklı şeyler enmiştir. îmam Ahmed onun hadis hafızı olduğunu, îbn Main n kavi olmadığını belirtmiştir. Bununla beraber ondan övgüyle sedenler de olmuştur. [374]
Zeylaî bu konudaki farklı rivayetleri naklettikten sonra fazla açıklamada bulunmamış, ancak birinci hadiste sözü edilen beş vanm hil ve haremde öldürülmesine cevaz verildiği, ihramlıdan edilmediği üzerinde durmuştur. [375]
- Ebû Cafer et-Tahavî ise, bu konuyla ilgili yirmiyedi kadar rivayeti naklettikten sonra, sözü edilen beş veya altı, veya yedi veya dokuz hayvanın tahdidi olup olmadığı üzerinde durmuş ve karşılıklı görüş ve yorumları belirttikten sonra, zararlı canavar ve haşeratm ihramlı iken haremde katlinin mubah olduğunu sonuç olarak ortaya çıkarmak suretiyle hadiste isimleri geçen hayvanların birer misal ve ölçü teşkil ettiğine işarette bulunmuştur. [376]

Çıkarılan Hükümler

1- İhramlı bulunan kimsenin pire, sivrisinek, karasinek, yılan, akrep, fare, karga, çaylak ve benzeri hayvanları hil ve harem sınırlarında öldürmesi caizdir. Bundan dolayı ceza da gerekmez.
2- Eti yenilmeyen zararlı hayvanları -hangi türden olursa olsun-öldürmekte bir beis yoktur. İhramlmm bu gibi hayvanları öldürmesine cevaz verilmiştir.
3- îhramlı aynı zamanda diğer haşeratı da öldürebilir. Ondan dolayı fidye olarak tasaddukta bulunması gerekmez. Bu, îmam Şafiî'nin içtihadıdır. Yani ona göre eti yenilmeyen kara hayvanlarını öldürmekten dolayı ihramlıya ceza gerekmez,
4- Kara hayvanlarından eti yenilip av kapsamına girenleri ihramlmm öldürmesi haramdır. Aksi halde cezayı gerektirir. (Bu da İmam Şafiî'nin ve diğer müctehidlerin kavlidir.
5-Yırtıcı kuşları öldürmekten dolayı ceza gerekir. Çünkü İmam Malik'e göre, her kuşun eti yenilir. Diğer imamların içtihadı bunun hilafmadır.
6- Saçları bitlenen kimsenin onları gidermesi ve fidye olarak tasaddukta bulunması vaciptir. [377]

Mekke'nin Diğer Beldelerden Üstünlüğü

Bir yeri, bir olayı kutsal tanıma ve tanıtma hakkı bütünüyle ^enab-ı Hakk'a aittir. O neyi mukaddes kılmışsa, kıyamete kadar o şey mukaddes olarak kalır ve bu hükmü değiştirecek bir kuvvet söz conusu değildir.
Mekke ziraata elverişli olmayan bir vadide bulunuyor. Çevresi lağlarla kuşatılmış ve vadinin çölle içice olduğundan çöl havasıyla yalçın kayalardan oluşan dağların güneş altında iyice ısınan kavurucu havasının tesiri altına çok sıcak iklimin özelliklerini taşıyor. An-:ak bu kurak ve ağaçsız vadinin, aynı zamanda onu çevreleyen çölün altında "kara altın" denilen geniş petrol yatakları bulunuyor.
Mekke'nin bir diğer önemi Asya ile Afrika'nın önemli ticaret yollarının birleştiği noktada yer almasıdır. Bu Özelliğinden dolayı oraya "Tacirler Cumhuriyeti" de denilmiştir.
Mekke'nin en önemli yanı ve özelliği, Allah'a ibadet için yeryüzünde kurulan ilk mabed (Kabe) burada inşa edilmiş ve o günden beri bu belde kutsal kılınmıştır. O bakımdan da Mekke'nin diğer beldelere üstünlüğü her zaman söz konusudur. Ayrıca Son Peygamber Hz. MUhammed'in (s.a.v.) Mekke'de doğup büyümesi, peygamberlik şerefinin bu beldede O'na verilmesi ve Allah'ın insanlara en son, en kalıcı mesajı olan Kur'an-ı Kerim'in bu beldede inmeye başlaması ona ayrı bir kutsallık ve efdaliyet atfetmektedir. [378]

Konuyla İlgili Hadisler

Abdullah b. Adiy b. el-Haraî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Resulülllath'ın (s.a.v.) Mekke pazarında yüksekçe bir yer üzerinde bulunduğu bir sırada şöyle buyurduğunu duymuştur: "Allah'a yemin, ederim ki, sen Allah'ın yeryüzünde en hayırlı ülkeşisin ve Allah'a en sevimli olan bir yersin. Eğer senden
çıkarılmamış olsaydım, elbette (seni terkedip) çıkmazdım." [379]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke için şöyle buyurmuştur; "Sen ne güzel beldesin ve bana ne kadar da sevimli ve sevgilisin! Eğer kavmim beni senden çıkartmamış olsaydı, senden başka bir yerde mesken tutmazdım." [380].

İlim Adamlarının Görüş ve Beyanları

Bu rivayetlerin ve bir de Medine ile ilgili rivayetlerin ışığı altında ilim adamları az da olsa farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Kimine göre, yeryüzünde belde ve ülkelerin en üstünü Mekke'dir, kimine göre ise Medine'dir. Ancak Mekke'nin üstün olduğu ağırlık kazanmış ve müctehid imamların çoğu bu görüşü izhar etmişlerdir.
426 ve 427 nohı hadisleri Tirmizî sahihlemiştir. O bakımdan her iki rivayet de istidlal ve ihticaca elverişli kabul edilmiştir.
Birinci hadiste "Allah'a yemin ederim ki, sen Allah'ın yeryüzünde en hayırlı ülkeşisin" cümlesi üzerinde duranlar, Mekke'nin en hayırlı ve en üstün belde olduğunu istidlal etmişlerdir. Aynı zamanda Medine'den de üstündür.
Kaadı lyaz ise, şöyle demiştir: "Şüphesiz Resulüllah'm (s.a.v.) kabrinin bulunduğu yer, yeryüzünün en üstün parçasıdır. Aynı zamanda Mekke ile Medine yeryüzünün en üstün ülkesidir." [381]
Resulüllah'm (s.a.v.) kabr-i şerifleri müstesna olmak üzere Mekke ile Medine'den hangisi daha üstündür? sorusu ortaya çıkmış ve ilim adamları bu soruyu az farklı şekilde cevaplandırmışlardır:
a) Mekke halkı Kûfeli'ler, aynı zamanda İmam Şafiî, îbn Vehb ve îbn Habib (ki bu iki zat Maliki mezhebine bağlıdır): "Mekke daha üstündür" demişlerdir. Cumhur da bu görüşe meyletmiştir.
b) Ömer (r.a.Jile ashabdan bazısı, aynı zamanda İmam Malik ve dineli'lerin çoğu, "Medine daha üstündür" demişlerdir.
Birinciler, Abdullah b. Adiy'in hadisiyle istidlal etmişlerdir, nı zamanda îbn Huzayme ve İbn Hibban da bu rivayeti tahric ûişlerdir. O bakımdan îbn Abdilber bu konuda şöyle demiştir: .tilaflı bir konuda bu kesin bir beyandır ki artık ondan dönmek caiz olmaz." [382]
c) Kadı Iyaz ise, "Resulüllah'm (s.a.v.) medfun bulunduğu yer ve >rak en üstün yer ve topraktır, ilim adamlarının çoğu bunda ittefiktir" diyerek görüşünü belirtmiştir.
İkinciler ise, "Kabrimle minberim arası Cennet Lhçelerinden bir bahçedir" mealindeki hadisle istidlal nişlerdir. [383] Ayrıca bu hadisi kuvvetlendiren şu rivayetler de z konusudur: "Şüphesiz ki, minberim havzumun üstündedir. " [384] "Şüphesiz ki minberim Cennet bağ ve bahçelerinden bir iğ ve bahçe üzerinde bulunuyor." [385]
İbn Hazm, bu hadislerde kullanılan "cennet bahçesi" m ?cazî ansıdadır diyerek yorumda bulunmuştur. [386]
Bu iki kutsal ve mübarek beldeden hangisi daha faziletli ve ıtündür diye birtakım iddialarla ortaya çıkmanın, kişisel-yorumlar taya koymanın hiçbir ciddi yararı yoktur. İkisi de kutsal beldedir, rinde Kabe bulunuyor ki, yeryüzünde Cenab-ı Hakk'a ibadet için ırulan ilk mabeddir. Diğerinde ise, Cenab-ı Hakk'ın habibi Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz yatmaktadır. [387]

Çıkarılan Hükümler

1- Mekke Allah'ın kutsal kılıp tanıttığı mübarek bir beldedir.
2- Kabe, Allah'a ibadetin ilk yeri ve İslâm birliğinin odak nok-ısıchr.
3- Mekke ve Kabe'nin kutsallığı kıyamete kadar devam edecek-r. Hiçbir kuvvet bu kutsallığı kaldırma yetkisine sahip değildir.
4- Resulüllah'ın (s.a.v.) çok sevdiği bu kutsal beldeyi sevmemiz innettir. [388]

Medine Haremi ve Orada Avlanmanın Tahrimi (Haramlığı)

Arap Yarımadasında ikinci kutsal şehir Medine'dir ve ilk adı Yesrib'dir. Sevgili Peygamberimiz Mekke'den hicret edip buraya yerleşince, onun adını Medine diye değiştirdi. Medine, Aramca "şehir" anlamına gelir.
Arazisi müsait ve tarıma elverişli olduğundan Yahudiler bu şehre yerleşmiş bulunuyordu. Kendilerini düşmandan savunabilmek için birtakım kaleler de yaptırarak burada iyice hakimiyet kurmuşlardı. Yemen'de Ma'rib barajının patlaması üzerine güney Arabistan kabilelerinden Evs ve Hazrec, gelip Medine'ye yerleştiler ve önceleri Yahudiler'in hakimiyetini kabul edip onlara vergi Ödediler. Sonraları birleşip onların hakimiyetine son verip şehre hakim oldular. Daha sonra bu iki kabilenin arasının açılması ve bir sürü yahudi entrikalarının onları bölüp birbirine hasım yapması üzerine Yahudiler rahat nefes almaya başladılar. Derken son Peygamber Hz. Mu-hammed (s.a.v.) bu beldeye hicret etti ve çok geçmeden bu iki kabileyi barıştırıp kardeş yaptı, arkasından devletini kurdu.
Böylece İslâm'ın ikinci merkezi sayılan Medine kutsal havaya kavuştu, Mekke'nin fethinden sonra da Resulüllah (s.a.v.) çok sevdiği Mekke'ye dönmedi ve Medine'de kalmayı tercih etti. Özellikle kabrinin bu beldede bulunması ayrı bir anlam taşımakta ve beldeye kutsallık vermektedir. [389]

Konuyla İlgili Hadisler

"Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Medine, Ayr ile Sevr (dağları) arasındaki (sahayla birlikte) haremdir." [390]
Yine Hz. Ali'nin (r.a.) rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a.u.) myurdu ki:
"Medine'nin yaş otları, ağaçları kesilip biçilmez; av hayranları ürkütülmez (ve avlanmaz); yere atılmış sahibi belirsiz nesnesi alınmaz, ancak onu ilan eden alabilir. Hiçbir adama, Medine'de savaş için silah taşımak uygun olmaz ve Medine'deki hiçbir ağacı kesmek uygun olmaz; meğer ki adam Üevesine yem olsun diye ondan koparmış ola..' [391]
Abbad b. Temimden o da amcasından, o da Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den rivayet etmiştir. Resulüllah şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki İbrahim (r.a.) Mekke'yi harem (hürmete layık) görmüş ve bu belde için dua etmiştir. Ben de, İbrahim'in Mekke'yi harem kıldığı gibi, Medine'yi harem kılıyorum." [392]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Medine'nin iki labet arasım haram kıldı ve böylece Medine'nin çevresinde oniki millik bir harem koruluğu belirledi." [393]
"Labetey" tabirinden maksat, Medine'nin doğu ve batısında bulunan kara taşlardan oluşan tepelerdir.
Yine Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Medine'nin ağaçlarının yaprağını silkmeyi ve ağaçlarını kesmeyi de haram kıldı."[394]
Enes (r.aj den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz yüksekçe bir yerden Medine'ye bakıp şöyle buyurdu: "Allah'ım! İbrahim (Peygamber) nasıl Mekke'yi harem kıldıysa, ben de Medine'nin şu iki dağının arasındaki kesimini harem kılıyorum. Allah'ım, bu belde halkının müddünü ve sa'ını mübarek eyle (bereketlendir)." [395]
Müdd: Bir ölçek birimidir ve yaklaşık 880 gram eder. Bir sa1 ise, yaklaşık 3400 gramdır.
Buhari'de bu hadis şu lafızlarla rivayet edilmiştir:
"Medine şuradan şuraya kadar haremdir; ağacı kesilmez, sünnete aykırı (din adına) bir şey ortaya çıkarılamaz. Artık kim (din adına) sünnete aykırı bir şey ortaya çıkarırsa, Allah'ın ve meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun." [396]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki ben, Medine'yi haram kıldım; şu iki dağ arası haramdır: Onda kan dökülmez, silah taşınmaz, hayvan yemi dışında ağacı (otu) kesilip ko-panlmaz." [397]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:

"Doğrusu İbrahim, Mekke'yi haram kıldı ve ben de Me-ine'yi şu iki karataşh dağ arasını haram kıldım: Dikenli bitlileri koparılmaz ve av hayvanları avlanmaz." [398]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İctihadları

a) Hanefilere göre: Medine sınırları içinde bulunan av hayranlarını avlamak, yine aynı sınırlar içindeki ağaçları kesmek, yeşil >tları biçmek haram değildir. [399]
Böylece imam Ebu Hanife, yukarıda sıraladığımız "haber-i ıhad" kapsamına giren hadislerle istidlal etmemiştir.
b) İmam Safî, îmam Ahmed ve imam Malik'e göre, hem av ıayvanını avlamak, hem de ağacım ve yaş otunu kesmek haramdır. Bundan dolayı, Mekke'de haram dahilinde avlanan hayvandan, veya cesilen ağaçtan dolayı ceza gerekir mi, gerekmez mi? Bu konuda iki rivayet bulunuyor. Birincisine göre, gerekmez ki, imam Malik'in ve imam Şafiî'nin Kavl-i Cedidi bu doğrultudadır. Çünkü bunlara göre, Medine'ye ihramsız girilmekte ve o yüzden belirtilen sebeplerden dolayı bir ceza da gerekmemektedir. İkinci bir rivayete göre, ceza gerekir. Bu, İmam Şafiî'nin Kavl-i Kadimidir ve İbn Münzir de aynı görüştedir. [400]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

434 nolu Hz. Ali hadisi sahihtir ve istidlale salihtir.
435 nolu yine Hz. Ali hadisinin ricali, rical-i sahihtir ve aslı Buharı ile Müslim'de geçer.
436 nolu Ubbad hadisi, 437 nolu Ebû Hüreyre hadisi de sahihtir ve istidlale elverişlidir.
438 nolu Ebû Hüreyre hadisi hasendir. Diğer rivayetler bunu kuvvetlendirmektedir.
439 nolu Enes hadisi ve 44<Xnolu Asım hadisi de sahihtir.
441 nolu Ebû Said hadisi üzerinde durulmuş ve az farklı tesbit-ler yapılmıştır.
Ancak ilim adamlarının çoğuna göre, sahihtir.
442 nolu Cabir hadisi de sahih kabul edilmiş ve istidlale salih görülmüştür. Bu konuda Cabir (r.a.) den bir diğer rivayet söz konusudur ki, onu Ahmed b. Hanbel Müsned'inde nakletmiştir. Mealen şöyledir: "Resulüllah (s.a.v.) Medine hakkında şöyle buyurdu: "Kara taşlardan oluşan iki tepe (veya dağ) arasındaki bölgenin hepsi haramdır: Ağacı kesilmez, meğer ki hayvan yemi olarak kesilip biçilsin.."
Ancak bunun isnadında îbn Lehî bulunuyor ki, bu zat üzerinde çok şeyler söylenmiştir. Ancak ilim adamlarının çoğuna göre, hadisi hasendir. [401]
Bu konuda Amir b. Sa'd'in babasından yaptığı bir rivayet şöyledir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ben Medine'nin iki kara taşlı dağı arasını haram kılıyorum: Ağaç ve yaş bitkisi koparılmaz ve av hayvanı öldürülmez."
Ayrıca yine Amir b. Sa'd'dan, Medine'nin ağacını ve yaş otunu kesenin üzerindeki elbisesi alınır şeklinde bir rivayet vardır. Bunu Müslim ile Ahmed b. Hanbel kendi eserlerinde nakletmişlerdir.
Ayrıca Süleyman b. Ebî Abdillah'tan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.), Medine haremi dahilinde avcılık yapan bir adamı yakaladı ve üzerindeki elbisesini soyup aldı. Onun efendileri gelerek elbisenin geri verilmesini talep ettiler. Hz. Sa'd onlara şöyle dedi: "Şüphesiz Resulüllah (s.a.v.) bu haremi haram kılmıştır. Kimin bu sınırlar içinde avlandığını görürseniz onun elbisesini soyup alabilirsiniz, buyurmuştur. O bakımdan aldığım elbiseyi geri veremiyeceğim; Resulüllah'm bana tattırdığı bir yiyeceği geri çevirecek değilim. Ama siz isterseniz, o elbisenin değeri olan parayı size verebilirim."
Bu rivayeti Ahmed ve Ebû Davud nakletmişlerdir. Aynı zamanda Hakim tahric edip sahihi emiştir. Ancak isnadında Süleyman b. Ebî Abdillah bulunuyor ki, Ebû Hatim onun meşhur olmadığını, ama rivayetine itibar edilebileceğini belirtmiştir. Zehebî ise, "Süleyman Tabiîn'dendir ve sikadır" demiştir. [402]
Müctehidlerden ancak Şafiî, Kavl-i Kadim'inde bu rivayetlerle istidlal edip harem dahilinde avlanan kimsenin elbisesi soyulup mı* demiştir. Çoğu ise bu rivayetle istidlal etmemiştir. [403]

Çıkarılan Hükümler

1- Medine'de Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz tarafından belirlenen sınırları gösterilen harem dahilinde avlanmak, kendiliğinden
tişen ağaç ve bitkileri kesip koparmak haramdır. Ancak hayvanla-yem için ağaç yaprakları, yaş otlar kopanlabilir. imam Ebû Hanife ,nun hilafına bir görüş ortaya koymuştur.
2- Harem dahilinde avlanan, kendiliğinden bitip yetişen bitkile-kesip koparan kimse günahkar olur. Bazı ilim adamlarına göre, av-aan veya ağaç ve bitkileri kesen kimsenin ceza olarak üzerindeki aisesi alınır.
Bu elbise, avlanan kimse kimin mülkünde avlanmışsa, elbisesi ıa ait olur. BeytülmaTe ait mülkte ise, alman elbise Beytülmal'e bırakılır. [404]

Hac veya Umre İçin Mekke'ye Girerken

Mekke, Cenab-ı Hakk'm kutsal kıldığı bir beldedir. Kabe, Tev-hid İnancı1 nın mihrakı ve islâm'ın ilk yıllarında sesinin yükseldiği ve yayılma isti'dadı gösterdiği yerdir. Mekke'de Allah ibadet için inşa edilen ilk mabed ve o mabedin yanında Makam-ı ibrahim bulunuyor. O bakımdan Mekke'ye edep ve ta'zimle girmek ve Resulüllah'm (s.a.v.) yaptığı dualarla Cenab-ı Hakk'a yönelmek sünnettir. Özellikle Hac ve Umre için oraya giriliyorsa, inikatta ihrama girmek ve tel-biye, tehlil, tekbir, tahmid ve salat getirmek suretiyle bu beldeye girmeyi tazimin doruğuna yükseltmekte sayılmayacak kadar faydalar söz konusudur. [405]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'ye gireceği zaman Batha'daki Seniyetü'l-ulya'dan girer ve oradan çıkarken de Seniyetü's-süfla'dan çıkardı." [406]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'ye gelince, üst tarafından giriş yapar, çıkarken de alt tarafından çıkış yapardı.
Diğer bir rivayette ise, şöyle bildirilmiştir:
"Fetih yılında Efendimiz, Mekke'ye üst nahiyesindekiSe-niyetü'l-ulya'dan girdi ve çıkarken de alt nahiyesindeki Se-niyetü's-süfla'dan çıktı.." [407]
Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Beytıtllah'ı görünce ellerini kaldıran bir adamdan soruldu. Cabir (r.a.) şu cevabı verdi: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber haccettik, O böyle yapmadı." [408]
îbn Cureyc'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: rukassım'dân bana rivayet edildi, o da îbn Abbas'dan, o da Re-lüllah (s.a.v.) Efendimizden rivayet etmiştir ki, Resulüllah şöyle yurmuştur: ırEller, namazda, kişi Beytullah'ı görünce, Safa ile erve tepesinde, arefe günü akşamında, (Arafat'ta) biraraya lindiğinde, iki cemrenin yanında ve (cenaze namazı Inırken) ölü üzerine kaldırılır." [409]
Yine Îbn Cureyc'den yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) fendimiz, Beytullah'ı görünce iki elini kaldırıp şöyle dua ilerdi: "Allah'ım! Şu Beytinin teşrif ve ta'zimini artır; ona tekim ve heybet-ü ihtişam bahşeyle. Ona hacceden veya Umrede ulunan kimseye, onun şeref ve kereminden şeref ve kerem, ı'zim ve tekrim verip artır, onun iyiliğinden ona iyilik verip artır." [410]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İctihad ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Mekke'ye girince, önce Mescid-i Ha-ram'a ırmekle ibadete başlar. Mescid'e doğu tarafından Benî Şeybe apışından tam bir tevazu, ürperti ile girilir. O yerin azamet ve üksek kıymetini düşünerek telbiye, tehlü ve tekbir getirilir.
Mekke'ye girilip Beytullah görülünce, önce şöyle dilekte bulu-mr: "Allah'ım! Şu yüce eşiği öpmemi bana kolaylaştır.." Sonra tekbir Allahu Ekber), tehlil (lâ ilahe illallah) diyerek şu duayı yapar; Allah'ım Sen Selâm'sın, selâm (selamet) Sendendir ve selam ana döner, O halde Rabbımız bizi selam (sıfatın) la selamla re kendi fazl-ü kereminle kendi evine, selamet yurduna sok. tabbımız sen çok mübarek ve yücesin, ey celâl ve ikram sahibi! Allah'ım! Şu evinin ta'zim, teşrif, tekrim ve heybet-ü ihtişamını artır ve bunun azamet ve şerefinden, hac veya umre yapanlara azamet, şeref ve kerem, iman ve teslimiyet verip artır."
Bunun dışında diğer önemli hacetini dile getirip dilekte bulunur. [411]
b) Şafiîlere göre: Bu mezhebe göre de Mekke'ye girmek isteyen kimse önce gusleder ve sonra gözü Beytullah'a dokununca yukarıda belirtilen duayı yapıp dilekte bulunur. [412]
Böylece her iki mezhep de yukarıdaki ilgili hadislerle istidlal etmiş bulunuyorlar.
c) Hanbelîlere göre: Mekke'ye girmek için gusletmek müstehabdır. Aynı zamanda Mekke'ye üst nahiyesinden (Seniyetü'l-ula) dan girmek ve Seniyetüs-süfla'dan çıkmak da müstehabdır.
Mescid'e girince, Benî Şeybe kapısından ve Kabe'yi görünce de elleri kaldırıp tekbir getirmek müstehabdır. Aynı zamanda yukarıda mealini verdiğimiz duayı yapıp birtakım dileklerde bulunmak da müstehap sayılmıştır. [413]
d) Malikîlere göre: îmam Malik bu konuda Cabir hadisiyle istidlal ederek, "Kişi Beytullah'ı görünce, dua yapar, ama ellerini kaldırmaz" demiştir. Aynı zamanda Ebû Bekir b, Münzir'in rivayet ettiği hadisle de istidlal edip kendi görüşünü kuvvetlendirmiştir. [414]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

448 ve 449 nolu îbn Ömer hadisiyle Hz. Aişe hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Ancak Resulüllah'm (s.a.v.) belirtilen taraftan Beytullah'a girmesi vücup ve müekked sünnetlik ifade etmiyor. O bakımdan fukahanm çoğu, böyle yapmanın müstehab olduğunu söylemiştir.
450 nolu Cabir hadisi hakkında Tirmizî diyor ki: "Biz bu hadisi ancak Şu'be hadisinden biliyoruz. Hattabî, Süfyan-ı Sevrî, İbn Mübarek, Ahmed b. Hanbel ve îshak b. Rahuye (veya Rehaveyh) bu hadisin zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü isnadında Muhacir b. Ikrime el-Mekkî bulunuyor ki, bu, onlara göre meçhuldür. Zehebî ise, Mizan'da bu zattan söz etmemiştir. [415]
İbn Cüreyc'in İbn Abbas (r.a.) dan rivayet ettiği 451 nolu hadisi zamanda Beyhakî tahric etmiştir. Ancak Beyhakî'nin bu rivayet-isnadında Ebû Said eş-Şami bulunuyor ki, bu zatın yalancı ağu tesbit edilmiştir. Zehebî, Ebu Said'in Mekhul'dan rivayet ği hadis üzerinde Darekutnî'nin durduğunu ve bu zatın meçhul uğunu söylediğini nakletmiştir. [416]
O bakımdan müctehidlerin bir kısmı, "Beytullah görününce dua lir ama elleri kaldırmak müstehab değildir" demişlerdir, imam tîî de "bunu ne mekruh, ne de müstehab sayıyorum" diyerek ibn reye rivayetiyle amel edilmiyeceğine işarette bulunmuştur.
Aynı zamanda ibn Cüreyc'in yazdığı;-e s eri erde israiliyyatm bu-Lduğu tesbit edilmiştir. [417] O bakımdan rivayetlerine pek itibar edilmemiştir.
Sonuç olarak rivayetlerin tamamından, Mekke'ye girerken gus-menin ve birtakım dileklerde bulunmanın; giren hac veya umre ii giriyorsa, telbiye, tehlil ve tekbir getirmenin müstehab olduğu jaya çıkıyor. Aynı zamanda Kabe, yani Beytullah görülünce belirti-L duayı yapmanın da istihbabı ağırlık kazanıyor. Nitekim dört me-3p imamları ve onlara tabi1 olanların bu hususta ittifakı vardır.
cak dua edilirken el kaldırılıp kaldırılmayacağmda farklı görüşler aya çıkmıştır. [418]

Çıkarılan Hükümler

1- Mekke'ye girilirken yukarı tarafından "Seniyetü'l-ulya"dan girmek ve çıkılırken "Seniyetüs-süfla" dan çıkmak müstehabdır.
2- Beytullah'a Beni Şeybe kapısından girmek de müstehabdır.
3- Mekke'ye girilirken, önce mümkün olduğu takdirde guslet-sk müstehabdır. Aynı zamanda giren hac veya umre için giriyorsa, Ibiyeye devam eder; tehlil ve tekbir getirip Hz. Peygamber'e (s.a.v.) lat-ü selamda bulunur.
4- Beytullah görülünce, hadiste müctehidlerin içtihadında beliren dua yapılır. Bu da müstehabdır.
5- Duada eller kaldırılmaz. Bununla beraber kaldırılmasında r sakınca yoktur.
6- Namazda, Safa ile Merve tepesine çıkıldığında, Arefe günü :şamleyin, Cemrelerin yanında dua yapılırken eller kaldırılır.
7- Cenaze namazı kılınırken ve Beytullah'a yonelip dua ederken i eller kaldırılır.,Ama müctehidlerin bu hususta ki tesbit ve istidlaleri faklıdır. [419]

Kudum Tavafı, Remel ve İztıba

Hac veya umre için tavaf yapılırken birtakım uyulması sünnet olan kurallar vardır. Aynı zamanda hac için Mekke'ye gelen kimsenin önce kudüm tavafı yapması söz konusudur.
Tavaf: Ziyaret veya başka bir maksatla bir şeyin etrafında dolaşmak anlamına gelen masdar bir kelimedir. Terim olarak: Mekke'de kutsal Kabe'nin etrafında yedi defa dolaşmak manasına delalet eder.
Kudüm Tavafi: Mikat dışından Mekke'ye gelenlerin, o mübarek topraklara ayak bastıklarına şükür olsun diye Kabe'nin etrafında yedi defa dönmekten ibarettir. Bu tavaf müctehidlerin çoğuna göre sünnet, imam Malik'e göre vaciptir.
Remel: Ziyaret ve umre tavafı yapılırken erkeklerin adımlarını kısa tutup omuzlarını silkerek az süratli bir harekette bulunarak tavafin üç şavtını yapmaktan ibarettir ve böyle yapmak sünnettir.
İztıba: Ziyaret ve umre tavafina başlarken omuzlar üzerine atılan beyaz veya herhangi bir kumaşın bir ucunu sağ koltuğun altından geçirmek suretiyle sağ omuzu açık tutmaktır. Böyle yapmak da sünnettir.
Şüphesiz bu konularda müctehidlerin az farklı tesbit> istidlal ve ihticacları olmuştur. Yeri gelince onlara değinilecektir. [420]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Beytullah'ı ilk tavafla tavaf ettiği zaman, üç defasını çalımlı ve az süratli bir yürüyüşle, dört defasını da normal yürüyüşle yaptı. Safa ile Merve arasını tavaf ederken de Batn-ı Mesîl'ae sa'yettı. [421]
Diğer bir rivayette şöyle demiştir: "Resulüllah'ı (s.a.v.) hac ve 3 için tavaf ederken gördüm, ilk tavafa başlarken, üç de-ıda biraz sür'at gösteriyordu, dört defasını normal Lyüşle yerine getiriyordu." [422]
; Ya'la b. Umeyye (r.a.) den yapılan rivayete göre: "ResulüIlah v.) iztıbâ yaparak ve üzerinde bürd (bir çeşit dikişsiz el-> bulunduğu halde tavaf yapmıştır." [423]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber iştir:
"ResulüIlah (s.a.v.) Efendimizle ashabı Ci'rane mevkiinde eye niyet ettiler ve Beytullah'ı tavaf ederken remel ;ılar; aynı zamanda üzerlerindeki dikişsiz elbisenin bir iu koltuklarının altından geçirerek boyunlarının sol yanı
ine atıverdiler." [424]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"ResulüIlah (s.a.v.) Efendimizle ashabı (umre için Mekke'ye) geldiklerinde, müşrikler kendi kavimlerine şöyle dediler: "Size bir kavim geliyor ki, Yesrib'in sıtması (ve benzeri hastalıkları) onları iyice zayıflatıp halsiz bırakmıştır." Bunun üzerine ResulüIlah (s.a.v.) Efendimiz ashabına tavafın ilk üç şavtını kısa adımlarla ve Çalımlı olarak biraz süratli yürümekle yapmalarını ve iki rükün arasında normal yürümelerini emretti. Resulüllahı (s.a.v.) bütün şavtlarda remel yapmaktan alıkoyan tek şey, ashabına karşı olan şefkat ve merhametiydi." [425]
Yine îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"ResulüIlah (s.a.v.) Efendimiz gerek yaptığı hacda, gerekse umrelerinin hepsinde remel yaptı. Ebu Bekir, Ömer ve halifeler de Öyle yaptılar." [426]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre şöyle dediği tesbit edilmiştir:
"Şu anda (hac ve umre tavafında) remel yapmanın ve omuzları açmanın (fazla bir) anlam taşımadığını (söyleyebiliriz); zira gerçekten Cenab-ı Hak İslâmiyet'i oturtup sabit kılmış, küfrü ve ehlini nefyedip uzaklaştırmıştır. Bununla beraber biz, ResulüIlah (s.a.v.) zamanında yaptığımız bir şeyi bugün terkedecek değiliz." [427]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Mikat dışından Mekke'ye hac için gelen kimsenin "'kudüm tavafi" yapması sünnettir. Buna "tavaf-tahiyye", "tavaf-ı lika" da denir. Bu tavaf Mekkeli'ler için sünnet değildir,. Çünkü tahiyyetü'l-mescid anlamında olup mescidde oturan için nasıl bu sünnet değilse, Mekke'de oturanlar için de kudüm tavafi sünnet değildir. İlim adamlarından bazısına göre, bu tavaf vaciptir.
Ziyaret ve umre tavafi yapılırken, önce izdıba, yani omuza atılan kumaşın bir ucu sağ koltuk altından geçirilerek sol omuz üzerine atılır ve böylece ilk üç şavtı remel yaparak, diğer dört şavtı termal yürüyerek yerine getirir. Gerek iztıba, gerekse remel ünnettir. Terkinden dolayı bir ceza gerekmez. [428]
b) Şafîilere göre: Mekke'ye dışardan gelen kimsenin önce kulum tavafı yapması sünnettir. Bu tavaf, Mekke'ye vakfeden önce giren kimseye hastır. Vakfeden sonra gelen veya umre için gelen kimseye has değildir. Çünkü onların kendilerine farz olan tavafi yapmaları gerekir.
Ayrıca ihramsiz olarak Mekke'ye giren kimse için de bu tavafi yapmak sünnettir. Aynı zamanda Mekke'ye hac ve umre için değil de saşka bir sebeple giren kimsenin eğer hac aylarında bulunuyorsa, hac için ihrama girmesi müstehabdır. Umre için de ihrama girilebilir. [429]
Tavafin ilk üç şavtmda remel yapması, ve diğer dört şavtmda tıormal şekilde yürüyerek dönmesi sünnettir. Remel yapmak, tavafin sonra sa'ym yapılması durumunda sünnettir. Tavaf sonrası sa'y yapmayana tavaflarda sünnet değildir.
Bir kavle göre, kudüm tavafina hastır; veda' tavafinda remel yapılmaz.
Remel yapılan tavaflarda iztıba söz konusudur. Öyle ki, remel yapılan her tarafta omuzlar üzerine alman kumaşın bir ucu sağ koltuktan geçirilip sol omuz üzerine atılır. Sahih kavle göre, Safa ile Merve arasında sa'y yapılırken de iztıba gerçekleştirilir.
Kadınlara gelince, onlar tavafta ne remel, ne de iztıba yaparlar. [430]
c) Hanbelîlere göre: Hac için kudüm tavafi veya umre için tavaf yapılırken iztıba sünnettir. Aynı zamanda ilk üç şavtta remel yapmak, yani kısa adımlarla çalımlı ve az sür'atle yürümek de sünnettir. Mekke halkı için remel yapmak sünnet değildir. İlk üç şavtta remeli unutan kimse artık onu iade etmez.

d) Malikiler de iztıba ve remelin' sünnet olduğunu belirtmişlerdir. [431]

Tahliller ve Rivayetler

460 nolu İbn Ömer hadisiyle 461 nolu hadis sahihtir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür.
462 nolu Ya'la hadisini Tirmizî sahihlemiştir. Ancak Ebû Davud ile el-Münzirî bir görüş belirtmemişlerdir. Müctehidler bu hadisle de istidlal etmişlerdir.
463 nolu İbn Abbas hadisini Taberânî tahric etmiş ve yine Ebu Davud ile el-Münzirî bir görüş beyan etmemişlerdir. Hafiz İbn Hacer bu rivayetin ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir.
464 nolu İbn Abbas hadisi ^sahihtir.
465 nolu İbn Abbas hadisini Ahmed b. Hanbel Ebu Muaviye tankıyla tahric etmiştir. Aynı rivayeti İbn Cüreyc, Atâ'dan. o da İbn Abbas'tan nakletmiştir.
466 nolu Ömer rivayetini aynı zamanda Hafiz Bezzar, Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Bunun aslı ise Buharî'de şöyle ifade edilmiştir: "Remel artık bizim neyimize? Biz onu ancak müşrikler bizi (güçlü) görsün diye yapıyorduk. Şimdi ise Allah müşrikleri helak etmiş bulunuyor,.. Ama Resulüllah'm (s.a.v.) yaptığı bir şeyi biz terketmek istemeyiz." [432]

Çıkarılan Hükümler

1- Mikat dışından Mekke'ye hac için gelenlerin kudüm tavafı yapması sünnettir.
2- Mekke halkı için kudüm tavafı sünnet değildir. Çünkü onlar yerli olarak bulunuyorlar.
3- Ziyaret ve umre tavafı yapılırken iztıba yapmak sünnettir, îztıba, omuz üzerine atılan kumaşın bir ucunu sağ koltuk altından geçirip sol omuz üzerine atmak ve böylece sağ omuz ve pazuyu açık tutmaktır.
4- Hac ve umre, ŞafÎîye göre kudüm tavafı yapılırken ilk üç şavtmda remel yapmak sünnettir. Remel, adımları kısaltıp çalımlı şekilde az hızlı yürümektir.
5- Mekke'ye vakfeden önce giren kimsenin kudüm tavafı yapması sünnettir. Vakfeden sonra giren için sünnet değildir.
6- Şafiîlere göre, ihramsız olarak Mekke'ye giren kimsenin kudüm tavafı yapması sünnettir.
7- Veda tavafında remel yapılmaz, iztıba da yapılmaz. Remel yapılan tavaflarda iztıba da söz konusudur.
8- Kadınlar tavaf yaparken ne iztıba, ne de remel yaparlar, bu onlara sünnet kılınmamıştır. [433]

Hacerü'l-Esved'i İstimal, Öpmek ve Bu Esnada Yapılacak Dua

Hacerü'l-esved, tavaf başlangıcını belirlemek üzere Kabe'nin Öşesine yerleştirilen siyah bir taştır. İbrahim (.a.s.) tarafından ko-ulduğu kesindir. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ;bu taşı tavaf aşlangıcımn belirtisi olarak göstermiş ve bazan onu istilamda bu-anmuş, bazan da öpmüştür.
Böylece Allah ve Peygamberi neyi kutsal olarak belirlemişse, o lyamete kadar kutsaldır; hiç kimsenin onu değiştirmesi söz konusu leğildir.
Şüphesiz Hacerü'l-esved1 e el sürmek veya öpmek veya önünde Lurup elle selamlamak, Müslüman olarak yaşamak ve ilahi emirlere Layıtsız şartsız uymak, Kur'an'a göre yaşamaya çalışmak, Re-ulüllah'm sünnetiyle amel etmek gibi yüce manalara delalet eden bir söz verme, ahidde bulunmakdır. Böylece o taşa olan tazim, gerçekte Allah'adır. [434]

Konuyla İlgili Hadisler

Îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bu taş kıyamet gününde gören iki gözü, konuşan dili olduğu halde gelir de kendisini hakkıyle selamlayandan yana şehadette bulunur." [435]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, o, Hacerü 'l-esved'i öperken şöyle demiştir: "Şüphesiz ben biliyorum ki, sen bir taşsın, ne zarar verebilir, ne de yarar sağlayabilirsin. Eğer Resulüllah'ın (s.a.v.) seni Öptüğünü görmeseydim, seni öpmezdim." [436]
Îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, kendisinden "Hacerü'l-esved'i istilam" dan soruluyor, o da şu cevabı veriyor: "Ben, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in onu istilam edip öptüğünü gördüm." [437]
Nafi'den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: 'Îbn Ömer'i, Hacerü'l-esved'i eliyle selamladıktan sonra elini öptüğünü gördüm ve sonra şöyle buyurduğunu duydum: "Resulüllah'm (s.a.v.) böyle yaptığını gördüğümden beri bunu terketmedim." [438]
Îbn Abbas (r.aj dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Veda Haccı'nda bir devenin üzerinde olduğu halde tavaf yaptı ve elindeki bastonla rüknü (Hacerü'l-esved'in bulunduğu köşeyi) selamladı." [439]
Diğer bir rivayette, Îbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz deve üzerinde tavaf yaptı ve ne kadar rükne geldiyse elindeki şeyle ona işarette bulundu ve tekbir getirdi." [440]
Tufayl Amir b. Vaile (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizi, Beytullah'ı tavaf ederken gördüm. Hacerü'l-esved'i elindeki bastonla selamlıyor ve o bastonu öpüyordu." [441]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurmuştur: "Ya Ömer! Doğrusu sen güçlü, kuvvetli bir adamsın, Hacerü'l-esved'i istilam edip öperken insanları sıkıştırıp izdiham meydana getirme, sonra zayıf olanlara eziyet etmiş olursun. Tenha bulursan onu istilam et; değilse karşısına geçip tehlil ve tekbir getir." [442]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Hacerü'l-esved'i istilam müstehabdır. İstilamda bulunurken şöyle der: "Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim, Allah'ım! günahlarımı bağışla, kalbimi tertemiz eyle, göğsümü aç, işimi kolaylaştır, afiyet verdiklerin arasında bana afiyet bahşeyle," Bunları söylerken elinin içini Hacer'in üzerine kor ve öper. Kimseye eziyet vermeden bunu başarabilirse mesele yok; değilse sadece elini Hacer'e sürer ve elini öper. Buna da gücü yetmezse, elindeki baston ve benzeri bir şeyle Hacer'e dokunur ve dokundurduğu şeyi öper. Bu da mümkün olmadığında Hacer'in karşısında durup ellerinin iç kısmını ona tevcih ederek tehlil ve tahmidde bulunur, salat-ü selam getirir. Böyle yapmak da müstehabdır, vacip değildir. [443]
Hac için Mekke'ye gelen kimse, Hacc-ı Kıran veya Hacc-ı Te-mettü'a niyet etmişse Önce umre için farz olan tavafı yapar, umrenin vaciplerini yerine getirdikten sonra Kudüm Tavafı yapar. Bu sünnettir.
Tavafa başlarken de şöyle dua eder: "Allah'ım! Sana iman ederek, kitabını doğrulayarak, ahdine vefada bulunarak, Peygamber'in Muhammed'in (s.a.v.) sünnetine uyarak tavaf ediyorum. Allah'tan başka ilah yoktur, Allah çok büyüktür. Allah'ım! Elimi sana uzatıyorum, senin katmdakini tazimde bulunuyorum. Duamı kabul buyur, kayıp yanlış yola doğru meyletmemi azalt.." [444]
b) Şafillere göre: Yaya olarak tavaf etmek, tavafın başlangıcında Hacerü'l-esved'i istilam etmek ve onu öpmek, alnım onun üzerine koymak sünnettir. Eğer buna gücü yetmezse, istilam eder, yani elini dokundurmakla yetinir ve buna gücü yetmezse, eliyle işarette bulunur ve bu selamlamayı her dönüşünde tekrarlar. Diğer iki rüknü istilamda bulunmaz, sadece Rükn-i Yemanî'yi istilam eder, ama öpmez.
Tavafın başlangıcında şöyle dua eder:
"Bismillahi, Allahu Ekber, Allah'ım! Sana olan imanımla, kitabını tasdikle, ahdine vefa ile, Peygamberin Muhammed'in (s.a.v.) sünnettine uymak suretiyle başladım.." [445]
c) Hanbelîlere göre: Tavaf yapılırken yalnız Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacer (Hacerü'l-esved) istilam edilir. Tavafa, Hacerü'l-esved'in bulunduğu rükünden başlanır ve o istilam edilip öpülür. Rükn-i Yemam istilam edilir, ama öpülmez. Sahih olan da budur. Ebû Hanife'ye göre ise, bu rükün istilam da edilmez Ibn Abdilber, onu istilam etmek ilim adamlarınca caiz görülmüştür, der. Bu iki rüknün istilamı her tavafta tekrarlanır. Her iki rükün arasında "Rabbena atina fi'd-dünya haseneten ve fi'1-ahireti haseneten ve kına azabe'n-nar" der. Bu arada şu duayı yapması da müstehabdır: "Allah'ım! Bunu hacc-ı mebrûr, sa'y-i meşkûr, zenb-i mağfur eyle. Rabbım Sen bağışla, merhamet eyle.." [446]
d) Malikîlere göre: Tavaf edilirken Hacerü'l-esved nasıl istilam ediliyorsa, tavaf bittikten sonra da Safa ile Merve arasında sa'ye gidilmeden yine istilam edilir. Gerçi diğer mezheplerde de her tavafta ..istilamın sünnet olduğu belirtilirken, yedinci tavafın sonunda.da istilam edilerek şavtlar tamamlanmış olur denilmektedir. Ancak İmam Malik bu hususu şu hadisle de belgeleyerek ağırlık vermiştir. Şöyle ki, Urve'den yapılan rivayete göre: Resulüllah (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf'a: "Rüknü istilamda ne yaptın, nasıl hareket ettin?" diye soruy-r, O da şu cevabı veriyor: "Rüknü istilam edip öylece ayrıldım." Re-ulüllah (s.a.v.) ona: "İsabetli hareket ettin" buyuruyor. [447]
Ayrıca imam Malik'e göre, Urve'nin babası Zübeyr b. Avvam r.a.) tavaf yaparken btünü rükünleri istilam ederdi. Ama Rükn-i temânî'yi bir izdihama mağlup olmadıkça hiç terketmezdi. Böylece inam Malik bütün rükünleri istilamda bir sakınca olmadığına şarette bulunmuş oluyor. [448]
Yine bu mezhebe göre, ellerini Hacer'ül-esved'e süren kimsenin İlerini ağzının üstüne koyması (yani ellerini öpmesi) müstehabdır. mam Malik bu meselede, Urve'nin kendi babasından yaptığı rivaye-le istidlal etmektedir. Şöyle ki, Hz. Ömer'in (r.a.) Beytullah'ı tavaf •derken Rükn-i Esved'e gelince: "Sen ancak bir taşsın. Eğer Re-lulüllah'ın seni öptüğünü görmeseydim, seni öpmezdim" dediği söz konusudur. [449]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

470 nolu tbn Abbas hadisini aynı zamanda İbn Huzayme, Ibn libban ve Hakim tahric etmişlerdir. Bu hadisin bir şahidi de Enes r.a.) den rivayet edilmiştir.
Hakim'in Ebu Said'den yaptığı rivayete göre: Hz. Ömer'in (r.a.): 'Sen bir siyah taşsın, ne zarar verirsin, ne de fayda.." dediğine sarşılık Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Doğrusu o hem zarar verir, hem ie fayda.." Sonra da Hz. Ali (r.a.) yukarıda geçen 470 nolu hadisin bir aenzerini haber vermiştir.
Ancak Hakim'in bu rivayetinin isnadında Ebu Harun el-Abdi bulunuyor ki, bu zatın cidden zayıf olduğu söz konusudur. [450] Bu zatın asıl ismi Umare b. Cüveyni'dir. Aynı zamanda Tabiîn'dendir. Ancak Hamnıad b. Zeyd onun yalancı olduğunu; Şu'be ise "Ebu Harun'dan bir hadis rivayet etmektense boynumun vurulması benim için daha iyidir" diyerek görüşünü belirtmiştir. Ibn Main de onun zayıf olduğunu; Ahmed b. Hanbel, onun bir şey olmadığını söylemiştir. [451]
Ancak cumhur, Hacerü'l-esved'i öpmenin müstehab olduğuna kaildir. Müctehidlerin çoğu da aynı görüşü izhar etmiştir, imam Ma-lik'ten yapılan bir rivayete göre, onu öpmenin bid'at olduğu şeklindeyse de, Muvatta'da nakil ve rivayet ettiği hadisler bu rivayetin hilafinadır.
472 nolu Ibn Ömer hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Aynı zamanda 473 nolu Nafi' hadisi de hem sahihtir, hem de îbn Ömer hadisini kuvvetlendirmektedir.
474 nolu Ibn Abbas hadisi ve 476 nolu Ebu Tufayl Amir hadisi sahih kabul edilmiştir. O bakımdan müctehidlerin çoğu bu iki rivayetle istidlal etmişlerdir.
477 nolu Ömer hadisinin isnadında ismi anılmayan bir ravi söz konusudur. O bakımdan ilim adamları bu rivayet üzerinde hayli durmuşlardır. Bununla beraber cumhur bu konudaki diğer rivayetleri de dikkate alarak şöyle bir sonuç ortaya koymuştur: "Rükn-i Hacer'i istilam edip öpmek sünnettir. Eliyle istilam edemiyen kimse elindeki bir cisimle istilam edip o şeyi öper. Buna da gücü yetmediği takdirde, karşısında durulup elle işaret edilerek istilam sağlanır."
Böylece Ömer hadisinden gerek tavafta, gerekse Hacerü'l-esved'i istilamda başkasını itip kakmanın, sıkıştırmanın ve incitmenin doğru olmayacağı istidlal edilmiştir. Nitekim Resulüllah'm (s.a.v.) ve ashabının da uygulaması bu anlamda cereyan etmiştir.
Tavafta Rükn-i Yemânî de istilam edilir. Çünkü bu konuda Ahmed ve Nesâî'nin îbn Ömer'den yaptıkları şu rivayet yardır: Re-sulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Rükn-i Yemanî'ye ve Rükn-i Esved'e el dokundurmak hataları düşürüp temizler."
Yine Ahmed ve Ebu Davud'un îbn,Ömer (r.a.) dan yaptıkları rivayette, adı geçenin şöyle dediği belirlenmiştir: 'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz her tavafında hem Hacerü'l-esved'i, hem de Rükn-i Yemânî'yi istilamı terketmezdi."
Burada îbn Ömer'in birinci hadisinin isnadında Atâ b. Saib bulunuyor. Bu zat sika olarak tanınırsa da bazan ihtilat yaptığı, rivayetleri karıştırdğı söylenir. O bakımdan onun hadisi üzerinde durulmuştur.
İbn Ömer'den rivayet edilen ikinci hadisin isnadında Abdülaziz b. Ebî Revvad bulunuyor ki, bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir. Ancak Ibn Main ile Ebu Hatim onun sika olduğunu belirtmişlerdir. [452]
Bu konuda îbnAbbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen öyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Rükn-i Yemâni'yi öper ve anağını üzerine kordu." Bunu Darekutnî ve Ebû Ya'la rivayet tmişse de isnadında Abdullah b. Müslim b. Hürmez bulunuyor ki bu at zayıftır. îbn Main onu zayıf olarak tesbit etmiş; Ebû Hatim onun tavi olmadığını belirtmiştir. İbn Medenî de ayrı görüştedir. îmam Lhmed ise "O, sâlihü'l-hadistir" derken onu tezkiye etmiştir. Nesâî Se, onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir, [453]
Böyle müctehidler bu rivayetle istidlal etmemişlerdir.
Sonuç olarak rivayetlerin hepsinden şu hükmü çıkarmışlardır: Rükn-i Yemânî'yi istilam etmek müstehabdır, ama öpmek değil."
Sonra tavafa Rükn-i Yemânî'den değil, Hacerü'l-esved'in hükننden başlanır. Sünnet olan tesbit budur. Buharı, Müslim başta ihnak üzere sahih hadis kaynakları tavafta Hacerü'l-esved'in yer Jdığı rüknü sola alınıp öyle tavafa başlanacağı çok açık ve net dçimde belirtilmiştir. Bunun aksini iddia eden olmamıştır. [454]

Çıkarılan Hükümler

1- Tavafin her şavtında Hacerü'l-esved'i istilam etmek sünnettir.
2- Tavafta Hacerü'l-esved'e ellerin ayasını sürüp istilam etmek müstehabdır.
3- Hacerü'l-Esved'e sürülen elleri öpmek müstehabdır.
4- Elleri sürmek mümkün olmadığında, yani kişinin gücü buna yetmediğinde, elindeki baston veya benzeri bir cismi ona dokundurup o cismi dudaklarının üzerine koyması müstehab sayılmıştır.
5- Buna da gücü yetmediği takdirde, kişi Hacerü'l-esved'in tam karşısında durup ellerinin ayasını ona tevcih ederek selamlar ve isterse ellerinin içini ağzının üzerine götürmek suretiyle Öper.
6- Tavafa, Hacer'ül- esved'den başlanılır ve böylece bu rükün sol tarafına alınarak hareket edilir.
7- Tavafta ayrıca Rükn-i Yemânî de istilam edilir. Bunun müstehab olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.
8- Rükn-i Yemânî'ye el sürme konusu ihtilaflıdır. Müctehldlerin çoğuna göre, karşısında durulup ellerin içiyle işaret edilmek suretiyle istilamda bulunulur.
9- Rükn-i Yemânî öpülmez. Müctehidlerin çoğunun tesbit ve içtihadı bu doğrultudadır.
10- Bir şeyi kutsal kılma, bir cismi kutsallığından dolayı öpme yetkisi bütünüyle Allah'a ve Peygamberine aittir. Onlar neyi kutsal kalmışlarsa, o kıyamete kadar kutsaldır. İnsanların bir şeye kutsiyet atfetmesi veya bir şeyi kutsal kılma, sayma yetkileri yoktur ve bu kesinlikle yasaklanıp haram kılınmıştır.
11-Gerek tavaf esnasında, gerekse Rükünleri istilamda başkasını itip kakmak, sıkıştırmak, incitmek mekruhtur. Hacerü'l-esved'i öpeyim diye, kendi fiziksel gücüne güvenerek insanları itmek ve onlara fırsat vermeksizin rükne ilerlemek de mekruhtur. Böyle durumlarda sadece uzaktan karşısında durulup elle işaret edilerek işit-lam yapılması yeterlidir. [455]

Tavafı Taharet Üzere (Abdestli) Yapmak ve Avret Yerlerini Örtülü Bulundurmak

Tavaf, bir bakıma namaz gibidir. Nasıl ki namazı abdestsiz eda ;tmek caiz değilse, onun gibi tavaf da abdestsiz yapılmaz ve bu caiz değildir. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in bu konuda hem fiilî, hem de kavlî sünneti söz konusudur.
Aynı zamanda namazda avret yerlerini nasıl örtmek farzsa, tavafta da öyle. Cahiliye devrinde Arapların çoğu avret yerleri de açık olduğu halde gelip Kabe'yi tavaf eder ve birtakım yakışıksız hareketlerde bulunurlardı. İslâm gelince, bu ibadetin Ölçü ve sınırını, kural-larını'belirledi ve birtakım şeyleri haram kılıp yasakladı. [456]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Bekir Sıddîk (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Çıplak bir vaziyette hiç kimse Beyt'i tavaf etmesin." [457]
"Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.y.) Efendimiz Mekke'ye ayak bastığında ilk yaptığı şey şu oldu: Abdest aldı ve sonra Beytullah'ı tavaf etti." [458]
Yine Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ayhali olan kadın, tavaf dışında diğer bütün menasiki (ibadetleri) yerine getirir." [459]
Yine Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber sadece haccı düşünerek ve onu anarak çıktık; taki Şerife geldik ve ben ayhali oldum. Az sonra Resulüllah (s.a.v.) yanıma geldi ve ben de ağlıyordum. Bana: "Neyin var, yoksa ayhali mi oldun?" diye sordu. Ben de: "Evet.." diye cevap verdim. O bana şöyle bir tesellide bulundu: "Bu, Allah'ın Adem kızları üzerine yazdığı bir şeydir. Artık sen hacıların yaptığı her şeyi yap, ancak temizleninceye kadar Beytullah'ı tavaf etme." [460]
Diğer bir rivayette: "Hacının yaptığını sen de yerine getirip yap, ancak temizlenip yıkanıncaya kadar Beyt'i tavaf etmek"[461]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Tavafın iki şartı, yani sıhhatinin şartı söz konusudur:
1- Tavafin Mescid-i Haram dahilinde yapılması.
2- Ziyaret tavafı ise, Nahf Günü, yani bayramın birinci günü fecir doğunca başlaması..
b) Şafiîlere göre: Tavafın birtakım şartları vardır ki, onların irçekleşmesi söz konusudur:
1- Örtünmesi vacip olan avret yerinin örtülü bulunması,
2- Küçük ve büyük abdestsizlikten taharet üzere olması, cünüp s abdestsiz olmaması,
3- Yüzünü göğsüyle birlikte Hacerü'l-esved'e çevirip tavafa plece başlaması,
4- Tavaf esnasında Kabe'yi sol tarafına alması,
5- Tavafin yedi şavtı olması,

6- Tavafin Mescid-i Haram dahilinde yerine getirilmesi, .
7- Tavaf esnasında başka bir işle meşgul olmaması,
8- Tavaf-ı Rükün ve Tavaf-ı Kudüm dışındaki tavaflara niyet dilmesi..
c) Hanbelîlere göre: Bu mezhebe göre de tavafin sıhhati için iirtakım şartlar gereklidir:
1- Niyet etmek,
2- Ziyaret tavafı ise, vaktin girmiş olması,
3- Namazda olduğu gibi avret yerlerinin Örtülü tutulması,
4- Necasetten temizlenmiş olması,.
5- Küçük ve büyük hadesten taharet üzere olması; abdestsiz ve :ünüp bulunmaması,
6- Yedi şavt olarak yapılıp tamamlanması,
7- Gücü yettiği takdirde tavafin yaya olarak yapılması,
8- Şavtları ardarda yapması,
9- Tavafin Mescid-i Haram dahilinde gerçekleştirilmesi,
10- Tavafta Kabe'yi sol tarafına alması..
d) Malikîlere göre: Bu. mezhebe göre. de tavafin birtakım şartları, yani sıhhatinin şartları vardır:
1- Tavafin yedi şavt olarak gerçekleşmesi
2- Necasetten temizlenmiş olması,
3- Küçük be büyük hadesten taharet üzere olması,
4- Tavafta Kabe'yi sol tarafına alması,
5- Tavafı Hicr'in dışından yapması,
6- Tavafin yedi şavtını ardarda yapmaası...[462]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

489 nolu Ebu Bekir hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. Bundan, j tavafin çıplak vaziyette, avret yerleri açık bir halde yapılmasının sa-' hih ve caiz olmadığı istidlal edilmiştir. Nitekim cumhura göre, tavaf- j ta avret yerlerini Örtülü bulundurmak, tavafin sıhhatinin! şartlarmdandır. Hanefiler ise, bunun şart olmadığını belirtmişler ve; avret yeri açık bir vaziyette tavaf yapan kimsenin Mekke'de bulun-i duğu süre içinde onu iade etmesinin gerektiğini istidlal etmişlerdir.; Bu durumda tavafı iade etmeden Mekke'den çıkacak olursa, o tak-i dirde kan akıtması gerekir. '
490 nolu Hz. Aişe hadisi de sahih olup istidlal ve ihticace salih1 görülmüştür. Bu rivayetten, tavafin abdestli bir halde yapılmasının! vacip veya şart olduğu istidlal edilmiştir. Ancak müctehidlerden bir kısmı bunun da şart, bir kısmı ise vacip olduğuna kail olmuşlardır.
Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Hac menasikini (ibadetlerini) benden alınız" yani ben nasıl yapıyorsam siz de öyle yapın buyurmuştur. Abdest alıp öylece tavafa başlaması, bunun lüzumuna delalet etmektedir. [463]

Çıkarılan Hükümler

1- Avret yerleri açık bir halde tavaf yapmak caiz ve sahih değildir.
2- Abdestsiz bir halde de tavaf caiz olmaz.
3- Ayhali olan kadın, tavaf dışında diğer menasiki yerine getirir.
4- Tavafta avret yerlerini Örtmek ve abdestli bir halde yapmak, Hanefilere göre şart değil, yani sıhhatinin şartı değildir. Diğer mezheplere göre, sıhhatinin şartıdır. [464]

Tavaf Esnasında Allah'ı Anmak

Cenab-ı Hak, bazı istisnalarla her yerde anılmaya layıktır. İlikle ibadetlerde bu son derece lüzumlu bir anlam taşır. Çünkü ietlerin Önemli bir bölümü zikir, teşbih, tahmid, tehlil ve tekbird-aynı zamanda ta'zim ve tekrimden ibarettir.
O bakımdan tavaf yaparken Allah'ı gönülden gelen bir aşk ve kle anmak sünnettir, aynı zamanda ruhlara gıda, kalplere ışkanlık veren bir fazilettir. [465]

İlgili Hadisler

Abdullah b. Saib (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle diştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den, Rükn-i Yemânî ile ikn-i Hacer arasında şöyle buyurduğunu duydum: Rabbena atine fi'd-dünya haseneten ve fi'l ahireti haseneten ve kına azabe'n-nar..' [466]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuştur: "Rükn-i Yemanî ye yetmiş melek üvekkel kılınmıştır. Artık kim orada Allahümme inni es'elüke'l-afve ve'l-afiyete fi'd-dünya ve'l ahireti, rabbena atina fi'd-dünya haseneten ve fi'l-ahireti haseneten ve kına azabe'n-nari derse, o melekler"amin" derler." [467]
Yine Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah'in \ (s a.v.) şöyle dediğini duymuştur; "Kim. Beytullah'ı tavaf eder vei hiç konuşmayı» sadece Sühane'llahi ve'l-hamdu lillahi vela ilahe illallahu vallahu ekber, velahavle vela kuvvete illa billahi derse onun on günahı silinir, kendisine on sevap yazılır ve on derecesi yükseltilir." [468]
Uz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Beytullah'ı tavaf, Safa ile Merve arasında, sa'yetmek ve Cemrelere taş atmak ancak Allah'ı anmak için ikame edilmiştir." [469]
Tirmizî ise, bunu şu lafizla rivayet etmiştir: "Cemrelere taş atmak ve Safa ile Merve arasında sa'yetmek ancak Allah'ı zikretmek için (farz ve vacip, sünnet ve nafile) kılınmıştır." [470]

Müctehidlerin Tesbit ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Tavafa başlanırken vitir kunutu okunur, bayramlarda getirilen tekbirler getirilir ve bu arada tehlil, tekbir, tahmidde bulunur; Peygamber'e (s.a.v.) salat-ü selam getirir.. Sonra da şu dua yapılır: "Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ederek, ahdine vefa göstererek, Peygamberin Muhammed'in (s.a.v.) sünnetine uyarak tavaf ediyorum. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah çok büyüktür. Allah'ım! Elimi Sana uzattım; Senin yanında (mukaddes tanınan) şeylere ta'zim edip rağbetimi büyüttüm. Duamı kabul buyur; kaymamı (günah işleyip hata yapmamı) azalt; tazarru1 (ve niyazımı, yalvarış ve yakarışı) ma karşı merhamet eyle; mağfiretinle bana cömertlikte bulun ve fitnelerin saptırmalarından beni koruyup himayene al." [471]
b) Şafiîlere göre: Tavafin başlangıcında şöyle der: "Bismillahi Allahu Ekber.. Allah'ım! Sana inanarak, kitabım tasdik ederek, ahdine vefa göstererek, Peygamberin Muhammed (s.a.v.) m sünnetine uyarak tavafa başladım." Kabe'nin kapısına karşı şöyle dua edilir: "Allah'ım! Şüphesiz bu Beyt Senin beytindir, Harem Senin haremindir, güvenlik Senin güvenliğindir. İşte burası, Sana sığınıp ateşten kurtulmak isteyenin makamıdır."
Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacer arasında ise şöyle dua edilir: "Allah'ım! Dünyada da bize iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi Cehennem ateşinden koru."
Ve bundan sonra dilediği dualarda bulunur; ancak me'sür olan, yani rivayet yoluyla gelen duaları yapmak efdaldır. [472]
c) Hanbelîlere göre: Tavafta Hacerü'l-esved'e geldiğinde her defasında, RABBENA ATİNA... duası edilir. Aynı zamanda iki rükün arasında da bu dua okunur. Aynı zamanda Allah'ım! Senden hem dünyada, hem de ahirette avf ve afiyet diliyorum," denir.
Böylece Hanbelîler yukarıdaki hadislerle istidlal etmişlerdir. '
Sonra diğer tavaflarda, yani birinci şavttan sonraki şavtlarda şu duayı da tekrarlar: "Allah'ım! Bunu hacc-ı mebrur, sa'yi meşkur ve zenb-i mağfur eyle. Rabbım, merhamet et, bağışla ve bildiğin (kusur ve günahlarımızı) temizle ve Sen çok aziz, çok kerimsin." [473]
Tavaf esnasında Kur'an okumakta bir sakınca yoktur. Ancak İmam Ahmed bunun mekruh olduğuna kaildir. İmam Malik ile Urve'nin de aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir. [474]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

494 nolu Abdullah b. Saib hadisini Nesâî tahric etmiş ve îbn* Hibban ile Hakim sahihi emiştir. O bakımdan istidlale salih görülmüş ve müctehidlerin çoğu bununla amel edilmesini tavsiye etmişlerdir

495 nolu Ebu Hüreyre hadisinin isnadında İsmail b. Iyaş bulunuyor ki bu zat hakkında birtakım şeyler söylenmiştir. Aynı zamanda isnadında Hişam b. Anım ar bulunuyor ki, bu zat sika (güvenilir) dir. Ancak ömrünün sonuna doğru hafızası değişmiştir.
Bu hadisi İbn Hacer et-Telhis'te zikretmiştir. Taşıdığı manayı kuvvetlendiren birkaç rivayet daha bulunuyor. O bakımdan müctehidlerin az kısmı onunla istidlal etmiştir.
496 nolu Ebu Hüreyre hadisini İbn Maceyukarıdaki hadisinin isnadıyla sevketmiştir. İsnadında yine İsmail b. Iyaş ve Hişam b. Ammar bulunuyor. O bakımdan İbn Hacer et-Telhis'te bunun zayıf olduğunu belirtmiştir.
497 nolu Hz. Aişe hadisi hakkında Ebû Davud susup bir şey söylememiş, Tirmizî ise onun hasen olduğunu belirtmiştir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür. Nitekim mücte-hidlerin hemen hepsi bu hadisi dikkate alıp ona göre, tavaf esnasındaki zikir ve dualar hakkında açıklamada bulunmuşlardır.
Bu bapta İbn Mace ile Hakim'in îbn Abbas (r.a.) dan rivayet ettikleri şu hadis bulunuyor: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki rükün arasında şöyle dua etti: "Allah'ım! Bana verdiğin rızkla beni kanaatkar eyle ve onu benim için mübarek kıl ve bana görünmeyen her şeyi benden yana hayr ile halef eyle."
Hafiz Bezzar'm Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettiği bir hadiste, Peygamber (s.a.v.) m şöyle dua ettiği belirtilmektedir: "Allah'ım! Şek ve şirkten sana sığınırım; kötü ahlaktan da Sana sığınırım."
Ayrıca îbn Saib'in bir diğer hadisini İbn Asakir, İbn Naciye tarikiyle rivayet etmiştir ki, senedi zayftır. Hadis şöyledir: "Peygamber (s.a.v.) tavafa başlarken şöyle dua ediyordu: "Bismillahi vallahu ekber.. Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ederek, ahdine vefa göstererek, Peygamber'in Muhammed'in (s.a.v.) sünnetine uyarak tavaf ediyorum."
Hafiz, "bunu ben bu lafızla bulamadım" demiştir. [475]
İmam Şafiî'nin İbn Nucayh'ten yaptığı rivayete göre: Ashaptan bazısı: "Ya Resulellah! İstilamda bulunurken ne söyleyelim?" diye sorduklarında, Efendimiz (s.a.v.): "Şöyle deyin: "Bismillahi vallahu ekber.. Allah'a iman ederek, Muhammed'in getirdiğini tasdik ederek başladım.."
Hafiz, bu hadisin el-Ümm'de Said b. Salim'den, onun da İbn Cüreyc'den rivayetle yazılı bulunduğunu belirtmiştir.
Bu bapta ayrıca îbn Ömer'den şu rivayet yapılmıştır: "tbn Ömer ıcer'i istilam ederken şöyle dedi: Bismillahi vallahu ekber.." Bu ri-[yetin senedi sahihtir.
el-Akiylî de şu rivayeti îbn Ömer'den nakletmiştir: 'İbn Ömer, acer'i istilam ederken şöyle demiştir: Bismillahi, Allah'ım, kna inanarak, kitabını tasdik ederek ve Peygamberinin in netine uyarak başladım.. Sonra da Peygamber (s.a.v.) fendimiz'e salat-ü selam getirdi, sonra istilamda bulundu.
Aynı zamanda Vakıdî bu rivayeti merfuan el-Meğazî'de nakletmiştir.
Beyhakî ve Taberânî'nin yaptıkları rivayete göre: Hz. Ali (r.aO îacer'in yanma (önüne) gelince orada izdiham olduğunu gördü ve Uzunu Hacer'e tevcih ederek tekbir getirdi ve sonra şöyle dua etti: Ulah'ım, Sana iman ederek, Kitabını tasdik ederek, Peygam-er'inin sünnetine uyarak başladım.." [476]
Böylece bu baptaki hadislerin tamamı, tavaf esnasında duanın Leşruiyetine delalet etmekte ve terkinden dolayı kan (bir koyun kes-Lek) gerekmiyeceği anlaşılmaktadır. Nitekim müctehidlerin içtihadı a bu anlamda bulunuyor.[477]

Çıkarılan Hükümler

1- Tavafa Hacerü'l-esved'den başlanır.
2- Tavafa tekbir, tehlil, tahmid ve salavat ile başlanır.
3- Hacerü'l-esved istilam edilirken, yine tehlil ve tekbir getirilir ^e Rabbena âtina duası okunur.
4- Aynı dua iki rükün arasında da yapılır.
5- Her tavafta, 496 nolu hadiste belirtilen duaları yapmak nüstehabdır
6- Tavaf; zikir, tehlil, teşbih, tekbir, tahmid, salavat ve dua nakamı (yeri)dir. O bakımdan tavaf esnasında me'sür dualar yapılabileceği gibi, kişinin arzusu doğrultusunda birtakım dilekler ve iualarda yapılabilir. Bunda bir sakınca görülmemiştir.
7- Ayrıca mezhep imamlarının tesbit ettiği dua ve zikirlere ağırlık vermekte fayda vardır. [478]

Binek Üzerinde Tavaf Yapmak

Tavafın yaya olarak yapılması, müctehidlerin çoğuna göre sünnet, Hanbelî fakihlerine göre, kişinin gücü yettiği takdirde yaya olarak yapması şarttır. Böylece, ister sünnet ister şart olsun bir özürden dolayı tavafı binek veya bir binit üzerinde yapmak caizdir. Çünkü dinimiz her sıkıntıda bir kolaylık getirmiş ve böylece ibadetin birtakım özürlerden dolayı terkedilmemesini sağlamıştır. [479]

İlgili Hadisler

Ümmu Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Adı geçen hasta olduğu halde (Beytullah'a) geldi ve durumunu Peygamber (s.a.v.) Efendimize anlattı. Efendimiz (s.a.v.) ona: "Binek üzerinde bulunduğun halde insanların gerisinden tavafını yap" buyurdu. [480]
Cabir (r.a.)den yapılan rivayete göre: "Veda Haccı'nda Re-sulüllah (s.a.v.) Efendimiz insanlar görsün diye Beytullah'ı ve bir de Safa ile Merve arasını bineği üzerinde olduğu halde tavaf etti ve Hacerü'l-esved'i elindeki eğri bastonla istilam ederek selamladı. Böylece insanlar görme imkanını bulsun ve bu olayı sorsun. Çünkü o sırada insanlar Peygamber (s.a.v.) Efen-dimiz'i çepeçevre kuşatmış (ve her hareketini görmeğe çalışır) bir halde idi. [481]
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Veda haccı'nda bineğin jzerinde, insanlar (tavaf ve istilam) dan yüz çevirmesin diye ivaf yaptı ve rüknü istilam etti." [482]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'ye geldiğinde biraz ahatsız idi. O sebeple bineği üzerinde olduğu halde tavaf aptı ve ne kadar rükne (Hacerü'l-esved rüknüne) geldiyse, autlaka elindeki eğri bastonla onu istilam etti. Tavafını ta-lamlaymca da devesini çökertti ve iki rek'at namaz kıldı." [483]
Ebu Tufayl'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle anlatmıştır:
"İbn Abbas'a dedim ki: Safa ile Merve arasında süvari ol-rak tavaf yapmanın sünnet olduğundan bana haber ver. pünkü senin kavmin onun sünnet olduğunu iddia ediyor!" Bu-um üzerine İbn Abbas ona: "Kavmim hem doğru, hem de yalan söylemiştir." [484]
Ben ona: "Hem doğru söylemiş, hem de yalan demenin ınlamı nedir?" diye sorduğumda şu cevabı verdi: "Şüphesiz (o gün) insanlar Peygamber (s.a.v.) Efendimizin çevresinde to-Jlanmış ve "Bu Mûhammed'dir, bu Muhammed'dir.." diye konuşuyorlar ve bu sesten dolayı insanlar evlerinden boyutlarını (başlarını) çıkarıp bakıyorlardı. Resulüllah'm (s.a.v.) iminde ise insanlar dövülmez (itilip kakılmaz) di. O sebeple insanlar onun çevresinde çoğalıp (rahat yürüme ve işlediklerinin herkes tarafından görülebilme imkanı kalmayınca) bineğe bindi (ve öylece tavaf yaptı). Ania yürümek re sa'yetmek efdaldır." [485]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Tesbit ve Istidlalleri

a) Hanefî ve Şafiî mezhebine göre: Yaya olarak tavaf ve sa'yetme imkanı olan kimsenin bu vaziyette tavaf yapması sünnettir. Buna bir özüründen dolayı gücü yetmeyen kimsenin binek üzerinde tavaf etmesi ve sa'y görevini yerine getirmesi caizdir.
Şimdi artık mevcut imar ve düzenlemeye göre, Kabe'yi binek üzerinde ve yine Safa ile Merve arasını binek üzerinde sa'yetme imkanı pek olmadığından herhangi bir binit üzerinde bunu gerçekleştirme imkanları mevcuttur.
b) Hanbelîlere göre: Bu mezhep imamlarına göre, Kabe'yi yaya olarak tavaf etmek şarttır. Ancak kişinin buna gücü yetmediği takdirde binit üzerinde yapmasında bir sakınca yoktur.
c) Malikîlere göre: Bu mezhep imamlarına göre, tavafı yaya olarak yerine getirmek vaciptir. Ancak bir özüründen dolayı kişi yaya olarak yapmaya gücü yetmezse, herhangi bir binit (tahterevan ve benzeri bir araç) üzerinde yapması caizdir. [486]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

505 nolu Ümmu Seleme, 506 nolu Cabir, 507 nolu Aişe hadisleri sahihtir ve istidlale elverişlidir. O bakımdan müctehidlerin hemen: hepsi bir özürden dolayı kişinin yaya olarak tavaf yapamadığı tak-; dirde binek veya binit üzerinde tavaf yapmasında bir sakınca yoktur! demişlerdir.
508 nolu îbn Abbas hadisine gelince: Onun isnadında Yezid b. Ebî Ziyad bulunuyor ki, bu zatın rivayetiyle ihticacda bulunmak doğru olmaz.
Zehebî zayıf, münker ve iRticaca salih olmayan hadisleri rivayet eden dört Yezid b. Ebî Ziyad'dan söz etmiştir. Birincisi Kûfeli'dir ve hafızasının çok kötü ve bulanık olduğundan söz edilmiştir. Nitekim hadis alimlerinin çoğu onun zayıf, münkerü'l-badis olduğuna dikkat çekmişlerdir. İkincisi, Yezid b. Ebî Ziyad eş-Şamî'dir. Buharı bunun münkerü'l-hadis olduğuna dikkat çekmiştir. Üçüncü Yezid b. Ebi Ziyad es-Seken'dir ki, Ebû Hatim: "Onun rivayetiyle hüccet ikame edilmez" demiştir. Dördüncüsü, Yezid b. Ebi Ziyad'dır ki, Ebû Hatim onun da zayıf olduğunu belirtmiştir. [487]
Yezid bu rivayetinde "ve huve yeşteki" yani "Resulüllah (s.a.v.) iraz rahatsız idi" cümlesini kullanmıştır. îmam Şafiî bunu reddede- Resulüllah'm (s.a.v.) bu hac esnasında

hastalıktan şikayetçi ıduğumı (başka sıhhatli bir yoldan) bilmiyorum, demiştir.
509 nolu Ebu Tufayl'in Ibn Abbas'tan yaptığı rivayet sahih ka-ul edilmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Safa ile Merve arasında bi-ek üzerinde sa'yettiğine açık şekilde delalet etmektedir ki bu oğrudur, "sünnettir" demeleri ise yalandır. Ancak burada Re-ulüllah (s.a.v.) bir hastalıktan dolayı değil de, etrafında fazla kala-ıalık bulunmasından dolayı, binek üzerinde sa'yetmeyi uygun bul-auş ve hac menasikini, aynı zamanda onun mübarek yüzünü herkes [örsün diye böyle bir tercihte bulunmuştur. [488]

Çıkarılan Hükümler

1- Tavafı yaya olarak yapmak sünnet veya vacip veya şarttır.
2- Bir Özüründen dolayı yaya olarak tavaf edemiyen kimsenin inek veya binit üzerinde tavaf yapmasında bir sakınca yoktur.
3- Binek veya binit üzerinde tavaf eden kimsenin elindeki bas-|on veya benzeri bir cismi Hacerü'l-esved'e dokundurup istilamda bu-tınması caizdir.
4- Elinde böyle bir cisim yoksa, veya o cismi kalabalıktan dolayı hacerü'l-esved'e dokundurmakta zorluk varsa, rüknün önünde durup il işaretiyle istilamda bulunması yeterlidir.
5- Safa ile Merve arasında yaya sa'yedemiyen kimsenin binek ?eya binit üzerinde sa'yetmesi caizdir. Ancak bugün için binek izerinde bu yerlere girmek mümkün olmadığından herhangi bir binit izerinde bu menasiki yerine getirmek mümkündür.
6- Kadınlar binek veya binit üzerinde tavaf ederken, en geride iurup öylece tavaflarını yerine getirirler.
7- Tavaftan sonra iki rek'at namaz kılmak vaciptir. Hanbelîlere şjöre, bu namaz sünnettir.
8- Yine Hanbelîlere göre, tavafı ardarda yapmak vaciptir.
9- Tavafta her defasında Rükn-i Yemanî'yi istilam etmek tnüstehabdır; Rükn-i Hacer'i istilam etmek sünnettir. Rükn-i Yemânî öpülmez, Rükn-i Hacer Öpülür.
10- Yedinci tavaf Hacer!in yanında tamamlanır ve Hacer istilam edilerek ayrılıp iki rekat namaz kılınır.
11- Bütün bunlar abdestli bir vaziyette ancak yerine getirilebilir. Böylece abdestsiz tavaf sahih olmaz. [489]

İki Re'kat Tavaf Namazı ve Tavaftan Sonra İstilam

Tavaf bir bakıma namaz gibi bir ibadettir. O bakımdan ancak abdestli bir vaziyette ve avret yerleri örtülü olduğu halde yerine getirilebilir. Ne var ki, namazla tavaf arasında bazı farklar vardır. Onlardan biri, tavaf esnasında konuşmakla tavaf bozulmaz, ama namazda konuşulduğu takdirde namaz bozulur. Namazda Fatiha ve zamm-ı sure okunur, tavafta okunmaz. Bununla beraber tavafta Kur'an ayetlerini okumakta bir sakınca görülmemiştir. Buna benzer birtakım farklar söz konusudur.
Tavaftan sonra, Cenab-ı Hak bu imkanı verip kutsal Kabe'nin etrafında yedi defa dönmeyi müyesser kıldığından Ona şükür olsun diye iki rek'at namaz kılınır. Ancak yedinci tavafın, yani şavtın sonunda tekrar Hacerü'l-esved istilam edilerek öylece ayrılıp namaz kılınır. Ve böylece tavaf da tamamlanmış olur.
Konuyla ilgili hadisler
Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Makam-ı İbrahim'e gelince şu ayeti okudu: "Siz de İbrahim'in makamından bir namazgah edinin" [490]. Sonra da iki rek'at namaz kıldı. Fatiha'yı, Kul Ya Eyyühe'l-kafirun suresini ve Kul huvallahu ahad suresini okudu. Sonra Rükne döndü, istilam etti. Sonra da Safa tepesine çıktı.." [491]

Müctehidlerin İctihad ve İstidlalleri

a) Haneklere göre: Her tavaftan sonra iki rek'at namaz mak vaciptir. Birinci rek'atinde Kafirun, ikinci rek'atinde Ihlas resini okumak müstehabdır. [492]
b) Şafiîlere göre: Tavaftan sonra Makam-ı İbrahim'in arsında, olmadığı takdirde boş bulunan bir yerde iki rek'at tavaf nakzı kılmak sünnettir. Bazı imamlara göre, vaciptir. Ancak birincile-ıı göı*üş ve tesbiti daha mutemeddir. Birinci rek'atinde Kafirun, inci rek'atinde İhlas suresi okunur. [493]
c) Hanbelîlere göre: Tavaftan sonra iki rek'at namaz kılmak ınnettir. Bu namazı İbrahim Makamı'mn arkasında kılmak ise ustehabdır.. Aynı zamanda birinci rek'atinde Kafinin, ikinci k'atinde İhlas suresini okumak da müstehab sayılmıştır.
Bu mezhep imamlarının çoğuna göre, tavaftan sonra kılman iki k'at namaz, müekked sünnettir. Sahih olan da budur. [494]
d) Malikîlere göre: Bu iki rek'at, tavafa tabi' olduğundan do-yı vaciptir.
Oysa Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Allah kulu üzerine beş amaz farz kılmıştır. Artık kim o namazları muhafaza ederse, enab-ı Hakk'ın onu Cennet'e sokması verilen bir sözdür" buy-rmuş ve aynı zamanda bedevinin farzlardan sorması üzerine, Re-ılüllah (s.a.v.) yine beş vakit namazdan söz etmiştir. O bakımdan ıvaf namazının sünnet olması daha uygundur. [495]

Tahliller

Bu konuda İbn Ömer ve İbn Abbas hadisleri istilam bahsinde, eçtiği için tekrar buraya almaya lüzum görmedik. Şüphesiz bu da iğer namaz gibi Fatiha ve zamm-ı sure okunarak kılınır.
513 nolu Cabir hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. O balamdan avaftan hemen sonra farz namaza durulursa, bu, tavaf namazı yerine geçmez ve. farzdan sonra bu namazı kılmak yine sünnet olarak belirlenir. [496]

Çıkarılan Hükümler

1- Tavaftan sonra, iki rek'at tavaf namazı kılmak, îmam Ebû Hanife ile îmam Malik'e göre vacibdir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre sünnettir.
2- Bu namazın, yer müsait olduğu takdirde Makam-ı İbrahim'in arkasında kılınması müstehabdır. Müsait olmadığı takdirde Mes-cidü'l-Haram'm herhangi bir yerinde kılmabilir.
3- Birinci rek'atinde Kafirun, ikinci rek'atinde İhlas suresini okumak da müstehabdır. Bununla beraber herhangi bir sure okumakta da bir sakınca yoktur. [497]

Safa İle Merve Arasında Sa'yetmek

Bu iki tepe arasında dört gidiş, üç dönüş olmak üzere yedi gidiş-*eliş gerçekleştirilir ve buna "sa'y" denir. Tevhid İnancı'nm odağı sayılan Kabe'ye yakın bir yerde Cenab-ı Hakk'm emrine hazır olup gerektiğinde hemen hareket edilerek yerine getirileceğinin bir davranış şeklidir. Aynı zamanda dünyalığı geride bırakıp Hakk'a [yönelmenin ve nefis ikliminden göç edip kutsal iklime girmenin yedi basamağını sembolize etmekte ve böylece nefsin yedi mertebesini aşmaya delalet etmektedir.
Aynı zamanda susuz bir vadiye konulan Hacer ile oğlu İsmail'in durumunu tasvir etmektedir. Şöyle ki: Küçük yavrusuna su bulabilmek için bu iki tepe arasında mekik dokurcasma koşup etrafı tarayan Hacer'in bu hareketini Tevhid İnancı doğrultusunda sembolize etmeğe yönelik bir hareket tarzıdır.
Safa ile Merve arasında sa'yetmenin rükün mü, farz mı, vacip mi olduğu hakkında farklı tesbit ve ictihadlar ortaya çıkmıştır. Müctehidlerin ; istidlal ve ihticacları bölümünde bu husus açıklanacaktır.
Konuyla ilgili hadisler
Habibe bint Tecrate veya Ticrate (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüliah'ı (s.a.v.) Safa ile Merve arasında sa'yederken gördüm, insanlar da O'nun etrafında ve O da onların Önünde bulunuyordu. Resulüllah sa'yederken Öylesine bir hareket gösteriyordu ki entarisi O'nun dizlerine dolanıyordu ve O şöyle buyuruyordu: "Sa'yediniz; çünkü Cenab-ı Hak sa'yi size yazmış (farz kılmış) tır." [498]
Safiye bint Şeybe'den yapılan rivayete göre, bir kadının ona, Resulüllah (s.a.v.) E fendimiz'den Safa ile Merve arasında sa'yederken şöyle duyduğunu haber vermiştir: "Sa'yetmek size farz kılınmıştır. Artık sa'yediniz!" [499]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz tavafı yapıp tamamlayınca Safa tepesine geldi ve çıkıp yükselerek Beytullah'a baktı, iki elini kaldırıp Allah'a hamd etti ve dilediği şekilde dua etti." [500]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre:
Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz tavaf ve sa'y yaptı. Tavafın üç defasında remel etti (kısa adımlarla az hızlı ve çalımlı yürüdü) dört defasında da normal şekilde yürüdü. Sonra: 'İbrahim'in makamından namazgah edinin" mealindeki ayeti okudu ve Makam-ı İbrahim'i kendisiyle Kabe arasına alıp iki rek'at namaz kıldıktan sonra gelip Hacerü'l-esved'i istilamda bulundu. Sonra da (Safa Tepesine doğru) çıkarken "Şüphesiz ki Safa ile Merve Allah'ın nişanelerindendir" mealindeki ayeti okudu ve Allah'ın başladığı (ilk önce Safa'dan söz ettiği) gibi, (sa'ye) Safa'dan başladı." [501]
Cablr'den yapılan bir diğer hadis rivayetinde, adı geçenin olayı şu lafızlarla haber verdiği bildirilmektedir: "Peygamber (s.a.v.)Efendimiz Safa Tepesi'ne yaklaşınca: "Şüphesiz ki Safa ile Merve Allah'ın nişanelerindendir" mealindeki ayeti okudu ve böyle buyurdu: "Allah'ın başladığı (Safa) ile başlayın" ve böylece kendisi de Safa'dan başladı, tepenin üstüne çıktı, ta ki Beytullah'ı gördü ve kıbleye yönelerek Allah'ın birliğini ifade ile tekbir getirdi ve şöyle eledi: "Allah'tan başka ilah yoktur; birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter. Vaadini yerine getirdi, kuluna yardım edip zafere eriştirdi ve O yalnız başına (küfür) hiziplerini hezimete uğrattı."

Sonra bu arada belirtilen cümlelerin benzeriyle üç defa dua etti ve sonra Merve'ye doğru inip ilerledi ta ki ayaklarıyla insıbabta bulunup batn-ı vadide remel yaptı ve biz de tepeye çıkmış olduk. O da yürüyerek Merve Tepesi'ne geldi; Safa Tepesi'nde yaptıklarını bu tepede de yaptı." [502]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Safa ile Merve arasında sa'yetmek vaciptir. Yedi şavt olarak tamamlanır. Safa'dan Merve'ye dört şavt, Merve'den Safa'ya üç şavt... Tavaftan sonra yapılması şarttır, yani tavaf yapılmadan say yapılmaz. Çünkü sa'y tavafa tabi bir vaciptir.
Safa'dan değil de Merve'den başlanarak sa'y edilir ve böylece tertip bozulacak olursa, İmam Ebû Hanife'ye göre kerahetle caiz olur. [503]
Safa ile Merve arasında sa'yetmeye yönelince, önce dönüp Hac-erü'l-Esved'i istilam etmesi uygun olur. Tavaftan sonra sa'y yapılmayacaksa, o takdirde tavaf namazından sonra dönüp Hacerü'l-EsvedÜ istilam etmez. Ama tavaftan sonra sa'yedecek oiursa istilam eder.
Safa ile Merve tepesine çıkmak sünnettir; şöyle" ki: bu iki tepe arasında sa'yetmek vaciptir, ama tepeye çıkmak sünnettir. Çıkmayan kimse kerahet işlemiş olur; Bu da Beytullah'ı rahat görebilecek şekilde olursa yeterli sayılır..
Her şavtta batn-i vadide biraz hızlanır. [504]
b) Şafiîlere göre: Tavaf ve namazından sonra Safa ile Merve arasında sa'yetmek farzdır.
Sa'ye Safa tepesinden başlamak şarttır. Aksi halde sahih olmaz. Dördü Safa'dan Merve'ye, üçü Merve'den Safa'ya olmak üzere yedi şavt ile tamamlanır. Kudüm tavafından hemen sonra Sayeden kimse artık onu iade etmez, yani ziyaret tavafından sonra sa'yetmesi gerekmez.
Safa ile Merve tepelerine yükselmek müstehabdır. [505]
c) Hanbelîlere göre: İmam Ahmed'den yapılan rivayete göre, Safa ile Merve arasında sa'yetmek, haccın rükünlerinden biridir. Nitekim İmam Malik ile İmam Şafiî de aynı görüş ve ictihaddadırlar.
Hem sa'y, tavafa tabi' bulunuyor. O bakımdan tavaftan önce yapılması sahih olmaz. Aynı zamanda Safa'dan başlayıp Merve'ye gitmek şarttır, yani bu tertibin uygulanması gerekir; aksi halde sa'y yapılmamış sayılır.
İki yeşil mil arasında biraz hızlanmak sünnettir. Tabii bu, kadınlar için değil erkeklere mahsus bir sünnettir. Böylece Safa'dan Merve'ye dört şavt, Merve'den Safa'ya üç şavt olmak üzere yedi şavt ile tamamlanır. [506]
d) Malikîlere göre: Şafiî ve Hanbelî mezheplerinde olduğu gibi, bu mezhebe göre de Safa ile Merve arasında sa'yetmek rükünlerden biridir. Yapılmadığı takdirde hac hükümsüz olur.
Yedi şavt olması, Safa'dan başlanılması, şavtlarm ar darda yapılması, tavaftan sonra yerine getirilmesi şarttır. Aksi halde sahih olmaz.
Hacerü'l-esved'i istilamdan sonra yapılması, tavafla arasına bir şey girmemiş olması, Safa ile Merve tepelerine çıkılması bu iki tepe üzerinde dua edilmesi, iki yeşil mil arasında biraz hızlı yürünmesi sünnettir. Abdestli bir halde yapılması menduptur. Kudreti olan kimsenin yaya olarak sa'yetmesi ise vaciptir. [507]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

518 nolu Habibe hadisini aynı zamanda İmam Şafiî tahric iştir. [508] Ancak Safiye'nin bu hadisi Habibe'den rivayet ettiği ılmaktadır. Çünkü Şafiî bunu Atâ b. Ebî Rebah'm Safiye'den, m da Habibe bint Ebî Ticrat'tan rivayet ettiğini belirtmiştir. ;ak isnadında Abdullah b. Müemmil bulunuyor ki bu zat sayıftır. [509] Yahya b. Main onun zuafa arasında bulunduğu, İmam Ahmed, in rivayetlerinin tamamı münkerdir demiştir. Nesâî ve Darekutnî bu görüştedirler. [510]
Bu zatm bir diğer tarikle İbn Huzayme'nin Sahihinde ve Tabe-Lî'nin tesbitinde İbn Abbas (r.a.) dan bu anlamda rivayeti bulunuy-İki rivayeti bir araya gelince az bir kuvvet kazanmaktadır, ancak dlal ve ihticaca salih olup olmadığı tartışmalıdır.
519 nolu Safiye hadisinin isnadında Musa b. Ubeyde bulunuyor i bu zat da zayıftır, İmam Ahmed, "Onun hadisi yazılmaz" derken, isâî ve diğer hadis bilginleri onun zayıf olduğuna dikkat emişlerdir, ibn Main de onun kayde değer bir ravi olmadığını belirtilmiştir. [511]
Şüphesiz bu konuda umde olarak "Hac menasikinizi benden n!" mealindeki Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in sahih kabul edilen dişidir.
Müctehidler bu ifadeler üzerinde durup kimi sa'yın rükün luğunu, kimi vacip, kimi de sünnet olduğunu belirtmiştir.
Tahavî bu konuda Hanefilerin içtihadının isabetli olduğunu vunurken, ilim adamlarının, sa'yı terkeden bir kimseye dem (kan ıtmak) gerektiğinde icma'ları vardır demiş ve böylece bir vacibin rkinin bir koyun veya sığır kesmekle telafi edileceğine kail nuştur. [512]
el-Peth sahibinin cumhurdan yaptığı rivayette ise, sa'yın rükün luğu ve terkinin bir şey ile telafi edilemeyeceğini belirtmiştir.
Şevkanî bu rivayetlere yer verdikten sonra konuyu şöyle nok-lıyor: "Bu delillerin en açık ve zahir olanı, Müslim'in rivayet ettiği l hadistir; "Safa ile Merve arasında sa'yetmiyen kimsenin tlah haccını da, umresini de tamamlamaz.." [513]. Veya "Allah besinin haccını tamamlamasın!"
520 nolu Ebû Hüreyre, 521 nolu Cabir, 522 nolu Cabir hadisleri sahihtir ve istidlale salihtir.
520 nolu Ebu Hüreyre hadisinde Resulüllah'm Safa tepesine çıkıp yükseldiğini delil göstererek, bunun vacip olduğunu söyleyenler varsa da ilim adamlarının çoğuna göre sünnet olduğu tesbit edilmiştir.
"Allah'ın başladığıyla başlayın!" emrine dayanarak, sa'ye Safa Tepesi'nden başlamanın şart olduğunu söyleyenler olmuştur. Oysa bu cümle bazı rivayetlerde emir şeklinde değü, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden muzari' siğasiyle gelmiştir. O bakımdan buradaki emrin vücup ifade ettiği söylenemez. Ancak cumhur bunun şart olduğunu belirtmiştir. Zira hadisteki cümleyi emir siğasiyle rivayet edenlerin daha güçlü hafız oldukları söz konusudur. [514]

Çıkarılan Hükümler

1- Beytullah'ı tavaf edip iki rek'at tavaf namazı kıldıktan sonra tekrar dönüp Hacerü'l-esved'i istilam etmek müstehabdır.
2- İstilamdan sonra vakit müsaitse Zemzem'den içmek de müstehabdır.
3- Tavaf namazından ve istilamdan sonra fazla ara vermeden sa'yetmek için Safa Tepesi'ne doğru ilerlemek sünnettir.
4- Safa Tepesi'ne çıkıp yükselmek sünnettir. O bakımdan Kabe'yi görecek kadar yükselmek de yeterlidir.
5- Safa1 da Kabe'ye yönelmiş halde tehlil, tekbir, tahmidde bulunmak ve dua etmek sünnettir.
6- Safa ile Merve arasında batn-i vadide, yani iki yeşil mil arasında biraz hızlanmak sünnettir. Bu, erkeklere has bir sünnettir.
7- Sayın tamamı yedi şavttır: Dördü Safa'dan Merve'ye, üçü de Merve'den Safa'ya yapılarak gerçekleştirilir.
8- Safa Tepesi'ne de çıkmak sünnettir. Ancak Kabe'yi görecek kadar yükselmek de yeterlidir. Bu tepede de tehlil, tekbir getirilir ve dua edilir.
9- Safa ile Merve arasında sa'yederken Safa'dan başlamak şart veya vaciptir. Müctehidlerin bir kısmına göre, sünnettir.
10- Safa ile Merve arasında sa'yetmek rükündür, müctehidlerin çoğuna göre, vaciptir.
11- Safa ile Merve arasında abdestli bir halde sa'yetmek müstehabdır. O bakımdan abdestsiz bir halde de sa'yetmek müstehabdır. O bakımdan abdestsiz bir halde sa'yetmek sahihtir.
12- Yedi şavtın ardarda yapılması da kimine göre vacip, kimine göre. sünettir. Birincilerin delili daha kuvvetlidir. [515]

Mina'dan Arafat'a Gitmek ve Arafat'ta Vakfı

Zilhicce'nin sekizinci günü Mekke'den Mina'ya gitmek sünnettir. Dokuzuncu günü ise vakfede bulunmak üzere Arafat'a gidilir. Arafat'ta bir süre durmaya "vakfe" denir ki, bu haccın rükünlerinden biridir. Kaçırıldığı takdirde, bir yıl sonra o haccın kazası gerekir. Zira Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Hac, Arafat'tır" buyurmuştur. Vakfenin belirlenmiş bir süresi vardır. O da, Arefe günü zeval vaktinden başlar ve bayramın birinci günü fecir doğuncaya kadar devam eder. Bu süre içinde hacceden kimse az bir süre olsun Arafat'ta bulunursa, rükün yerine gelmiş olur.
Şüphesiz Arafat kutsal yerlerden biridir. Melek Cebrail'in indiği, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in Veda Hutbesi'ni irad ettiği bir alan olarak dinimizdeki yeri ve önemi çok büyüktür. Duaların en çok kabul olunduğu bir mahaldır. [516]

Konuyla İlgili Hadisler

Muhammed b. Ebl Bekir b. Avften yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Bizler Mina'dan sabahleyin Arafat'a doğru hareket edeceğimiz sırada Enes'e (r.a.), Arafat'a giderken Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'le beraber ne yapıyordunuz? Tel-biye getirmemizde bir sakınca var mıdır?" diye sordum. O da bana şöyle dedi: 'Telbiye getiren getiriyordu, onun bu davranışı inkar edilmiyordu. Tekbir getiren de getiriyordu, onun da bu hali inkar edilmiyordu." [517]
İbn Ömer (r.a,) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle,
demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Arafe günü sabah namazını kıldıktan sonra hareket etti ve taki Arafat'a gelip Nemire denilen yere indi -ki bu yer, imamın Arafat'ta inip konakladığı

yerdir- Öğle namazına kadar orada kaldı, ısı iyice artmış bir halde gön ortası hareket edip öğle namazı ile ikindi namazını cem'ederek kıldırdı. Sonra insanlara hitab etti. Sonra da hareket ederek Arafat'taki vakfede durdu." [518]
Urve b. Mudarris b. Evs b. Harise b. Lam et-Tatden yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Müzdelife'de namaza çıktığı bir sırada Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e geldim ve dedim ki:
"Ya Resulallah! Doğrusu ben Tayy'ın iki dağından geliyorum; hem bineğimi yordum, hem de kendim yoruldum. Ama Allah'a and olsun ki, hiç bir kum yığın uzantısını terketmeyip mûtlaka üzerinde vakfe yapıp durdum. Benim için (gerçekleşen) bir hac söz konusu olabilir mi?" Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Kim bizim bu namazımıza hazır olur ve biz buradan ayrılıncaya kadar bizimle birlikte durur ve bundan önce de Arafat'ta gece veya gündüz (bir süre) vakfe etmiş olursa, gerçekten haccı tamamlanmış ve üzerine gereken menasiki (ibadetleri) yerine getirmiş olur." [519]
Abdurrahman b. Ya'mur (r.a.) den yalıpan rivayete göre: Necd lalkmdan bir grup Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e geldi ki o sırada Efendimiz Arafat'ta vakfe halinde idi. O'ndan sordular. Sunun üzerine Efendimiz bir çağırıcıya emretti» şöj .e duyuruda bulundu: Hac Arefe (gününe yetişmek) dir. Kin toplanma gecesi (Müzdelife'de gecelemede) fecirden önce gelirse, gerçekten o, (Arafat'ta vakfeye) yetişmiş olur. Mina günleri üç gündür. Artık kim acele eder de iki gün kalırsa onun'üzerine bir günah yoktur, kim de (üçten fazla) gecıktirirse, onun üzerine de bir günah yoktur.." [520]
"Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ben burada nahr yaptım (kurbanlık hayvanı kestim); Mina'nın her yanı bu kesime müsaittir. Artık siz yük ve eşyanızın bulunduğu yerde kurbanınızı kesin.
Ben şurada vakfe yaptım. Arafat'ın her yanı vakfeye uy- (gundur. Burada da vakfe yaptım; toplanma yeri olan' (Müzdelife'nin) hepsi vakfeye uygundur.." [521]
Üsame b. Zeyd (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermişir:
"Arafat'ta Resulüllah'm terkisinde (veya yedeğindeki binek üzerinde) bulunuyordum. Ellerini kaldırıp dua edi-yordu; derken devesi bir yana meyletti ve bu sebeple devenin yuları
düştü, Resulüllah (s.a.v.) bir eliyle düşen yuları eğilip alırken bir elini de yukarıya kaldırmış halde (duasına devam ediyordu)." [522]
Amr b. Şuayb'den, o da babasından, a da dedesinden rivayet etmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in Arafat'ta yaptığı en çok duası şu idi: Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. Hayır O'nun elindedir; O'nun gücü herşeye yeter." [523]
Tirmizî ise bunu şu lafızla rivayet etmiştir:
"Duanın hayırlısı, Arefe günündeki duadır. Ben ve benden Önceki peygamberlerin söylediği en hayırlı dua şudur: Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur. hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter."
Salim b. Abdillah'dan yapılan rivayete göre: Abdullah b. Ömer (r.a.) Arafe günü Haccac b. Yusuf un (Haccac-ı Zalim) yanına geldi ki güneş gök kubbesinin ortasından batıya meyletmiş bulunuyordu. Ben de onun yanında idim. Abdullah b. Ömer, Haccac'a seslenerek: "Eğer Sünnet'e uymayı arzu ediyorsan, hakreket vakti geldi" dedi. Haccac ona: "Bu saatte mi?" diye so-[ıncaj o da: "Evet.." diye cevap verdi.
Bunun üzerine ben de Haccac'a dedim ki: "Sünnet'e uy-layı arzuluyorsan, hutbeni kısa kes ve namazı acele et." Bunun üzerine Abdullah b. Ömer: "Salim doğru söyledi" dedi." [524]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Arafat'taki vakfe yerine fitti ve insanlara birinci hutbeyi irad etti. Sonra Bilal ezan »kudu. Sonra Resulüllah (s.a.v.) ikinci hutbeye başladı; O kinci hutbeyi tamamlarken Bilal da ezanı tamamlamış bululuyordu. Sonra Bilal ikamette bulundu, Resulüllah (s.a.v.) »ğle namazım kıldırdı; arkasından ikindi namazı için (Bilal) kamette bulundu ve Efendimiz ikindi namazını kıldırdı." [525]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefilere göre: Terviye günü (Zilhiccenin sekizinci günü) sabah namazından sonra Mina'ya gidilir. Daha çok güneş doğduktan sonra gitmekte yarar vardır. Sahih olan da budur. Bütün bu gitme ve bulunma hallerinde telbiye terkedilmez.Mekke'den çıkarken de hem telbiye, hem de tehlil ve tekbir getirilir. O gece Mina'da kalınır. Bütün bunlar sünnettir, Arefe günü, yani Zilhicce1 nin dokuzuncu giinii Mina'da sabah namazı kılınır ve Arafat'a hareket edilir. Bununla beraber Terviye günü Mekke'de öğle namazını kıldıktan sonra Mina'ya giden kimse için de bir sakınca söz konusu değildir. Aynı zamanda Terviye günü Mekke'de kalıp sabah namazını kıldıktan sonra dokuzuncu günü Mina'ya uğrayarak Arafat'a gitmek de yeterli sayılırsa da sünnete aykırı olduğundan isâet (kötü bir iş) işlemiş olur.
Terviye günü cumaya rastlarsa, zevaldan önce Mina'ya harekette bir sakınca yoktur. Ama zevalden sonra çıkması doğru olmaz. Çünkü kendisine vacip olan cumayı kılması gerekir.
Arafat'a gidilince, herhangi bir yerinde konaklayabilir. Ancak Cebel-i Rahmet'e yakın olması efdaldır. Güneş batıya doğru meyledince, mümkünse gusledilir ve îmam minbere çıkar, bu esnada-müezzin ezan okur. Sonra İmam ayağa kalkıp iki hutbe okur ve bu iki hutbe arasında oturur. Oturarak hutbe okuması da yeterli sayılır. Hutbeyi okumayıp terkeder veya- onu zevalden önce okursa bir sakınca yoktur. Sadece sünnete uymamış olur ve o yüzden isâet (kötü bir iş) işlemiş sayılır. Îmam bu hutbede Arafat'ta, Müzdelife'de ve Mina'da neler yapılacağım anlatır. Aynı zamanda kurban, tıraş, ziyaret tavafı ve veda tavafı hakkında yeterli bilgi verir.
Hutbeden sonra imam bir ezan, iki ikametle öğle ve ikindi farzlarım kıldırır. Kıraati aşikar okumaz ve bu iki farz arasında sünnet, nafile namaz kılınmaz. Aynı zamanda bu iki farz arasında dünya işlerinden bir işle de meşgul olunmaz.
İmam Ebu Hanife'ye göre, öğle ile ikindi farzlarını bir arada kılabilmek için cemaat ile kılınması şarttır. Aksi halde her namaz kendi vaktinde kılınır. İmameyne göre, münferiden de kılınca yine cem-i takdim yapılır, yani ikindi farzı öğle vaktine alınıp, ikisi birara-da kılınır. Aynı zamanda İmam Ebu Hanife'ye göre, sözü edilen iki namazı bir arada kıldıracak olan imamın, büyük imam olması söz konusudur. Diğer mezheplere göre, bu konuda herhangi bir bağlayıcı şart yoktur.
Arafat'ta farz olan vakfenin sıhhati için iki şey şarttır: Biri, Arafat denilen arazide, ikincisi belirlenen vakit içinde gerçekleşmesidir.
Vakfede mutlaka ayakta durup dua etmek şart değildir. Oturularak da vakfe yerine getirilir, [526]
b) Şafiîlere göre: Zilhiccenin yedinci günü İmamın Mekke'de öğle namazından sonra, kısa bir hutbe irad etmesi ve sabahleyin Mina'ya gidileceğini bildirmesi sünnettir. Sabahleyin namaz kıldırdıktan sonra hacılarla birlikte Mina'ya gider ve o geceyi orada geçirirler Bu da sünnettir. Güneş doğduktan sonra (Zilhicce'nin dokuzuncu günü) Arafat'a hareket edilir. Nemire'de zeval vaktine kadar durulur, sonra Mescid-i İbrahim'e gidilir ve İmam orada iki hutbe irad eder ve arkasından öğle ile ikindi namazını bir arada,- yani öğle vaktinde kıldırır. Sonra da Arafat'ta güneş batmcaya kadar vakfe yapılıp dua, zikirle meşgul olunur ve gurubu müteakip Müzdelife'ye hareket edilir.. [527]
c) Hanbelîlere göre: Zilhiccenin sekizinci günü olan "yevm-i tevriye" de temettü' hacca niyet edenler yeniden niyet edip ihrama gi-rler; kıran ve ifrad hacca niyet edenler zaten ihramlı bulunuyorlar i Mina'ya hareket ederler. Mekke'nin yerlilerinden de haccetmek is-jyenler yine bugün niyet edip ihrama girerler. Mina'ya gidilir ve ne namazı orada kılınır. Hatta Resulüllah'm (s.a.v.) orada beş vakit amaz kıldığı bilinmektedir.
Zilhiccenin dokuzuncu günü güneş doğunca Mina'dan Arafat'a âreket edilir. Arafat'ta öğle ile ikindi namazı öğle vaktinde bir arada ılınır. Cemaate katılma imkanı olmayan kimse kendi eşyasının anında bu iki namazı bir arada kılar. Her namaz için bir ikamet edi-r. Ezan da okunursa, bunda bir sakınca yoktur.
Arafat'taki hutbeler namazdan önce irad edilir ve kısa tutulur.
Arafat'ın her yanı vakfe yeridir. Cebel-i Rahmet yanında dur-aanın fazileti daha çoktur. Ancak Batn-ı Urune denilen kısım bunun [ışında tutulmuştur, orada vakfe yapılmaz, yapılsa da sahih olmaz.
Arafat'ta vakfe yapmak rükündür, onsuz hac tamam olmaz. Sunda icma' vardır.
Böylece Arafat'ta güneş batmcaya kadar dua, tehlîl, tekbir ve lenzeri zikirlere devam edilir. Çünkü bugünde yapılan dua ve niyaz-arın kabul edileceği umulur.
Bu mezhebe göre, Arafat'ta vakfenin zamanı, Arafe günü fecir loğunca başlar ve bayramın birinci günü fecir doğuncaya kadar de-ram eder; bu süre içinde orada az bir zaman dahi bulunulsa, vakfe rüknü yerine gelmiş olur. îmam Şafîî ile İmam Malik'e göre, vakfenin ilk vakti Arafe günü zevalden sonra başlar ve fecir doğuncaya kadar devam eder. Hanefîlerin de içtihadı bu doğrultudadır; yani üç mezhebin içtihadına göre, vakfenin vakti, dokuzuncu günü zevaldan sonra başlar. İmam Ahmed'e göre, fecirden sonra başlar..
Vakfe için taharet, kıbleye yönelme ve niyete gerek yoktur. Bu husuta farklı bir ictihad göstereni bilmiyoruz. [528]
d) Malikilere göre: Bu mezhebe göre de, belirlenen zaman içinde Arafat'ta vakfe yapmak rükündür. Bu, oradan geçmekle de gerçekleşebilir. Uyku halinde bulunmak bile yeterli sayılır. Ancak Arafat'ta durmayıp belirlenen sınırın bir ucundan bir ucuna geçmek isteyen kimsenin, o yerin Arafat olduğunu bilmesi ve niyet etmesi gerekir. Ama geçmeyîp belli bir yerde bulunan kimsenin niyet etmesine gerek yoktur.
Arafat'ta dokuzuncu günü güneş battıktan ta onuncu günü fecir doğuncaya kadar olan süre içinde bir süre eyleşmekte rükün yerine gelmiş olur. Ama hiç eyleşmeden gelip geçecek olursa, vacibi terket-tiğinden bir kan akıtması gerekir. Bunun gibi, Zilhicce'nin dokuzuncu günü zevaldan sonra Arafat'ta bulunmak da vaciptir. Bu vakitten sonra gelen kimeseye de bir kan akıtmak gerekir.
Arafat'ta öğle ile ikindi namazını öğle vaktinde bir arada kılmak sünnettir. Aynı zamanda imamın orada iki hutbe okuması da sünnettir. Hutbeler namazdan önce güneş zevale yönelince o-kunur. Öğle namazı için bin ezan, ikindi namazı için de bir ezan okunur.
Güneş batmcaya kadar vakfe devam eder. Sonra Müzdelife'ye hareket edilir. [529]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

534 nolu Muhammed hadisi sahihtir. O bakımdan tavaf dışında her yerde telbiye ve tekbir getirilebilir; bunda bir sakınca yoktur. Müctehidlerin çoğunun da görüş ve içtihadı bu anlamdadır.
535 nolu İbn Ömer hadisinin isnadında Muhammed b. İshak bulunuyor ki, bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir. Onun dışındaki ricali sahihtir, aynı zamanda hepsi de güvenilirdir. O bakımdan bununla istidlal edenler olmuştur.
536 nolu Urve hadisini aynı zamanda İbn Hibban, Hakim ve Darekutnî tahric etmişlerdir. Hakim de onu sahihlemiştir. Müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
Hadiste "gece ve gündüz.." sözü kullanılmıştır ki, îmam Ahmed bu cümleden vakfe süresinin dokuzuncu günü fecirden sonra başlayıp bayramın birinci günü fecir doğuncaya kadar devam ettiğini istidlal etmiştir. Cumhur ise, gündüzden maksat, zevalden sonraki süredir diyerek farklı bir yorum getirmiştir.
537 nolu Abdurrahman hadisini aynı zamanda İbn Hibban, Hakim, Darekutnî ve Beyhaki tahric etmişlerdir.
Böylece hadis, onuncu gininı fecirden önce Arafat'ta bulunup Müzdelife'ye gelen kimsenin haccının tamam olduğuna delalet etmektedir. O bakımdan fecirden sonra gelen kimsenin vakfesi sahih değildir ve hac tamamlanmamış olur, önündeki yıl kazası gerekir.
"Mina günleri üçtür" cümlesinden, bayramın birinci günü dışında kalan teşrik günleri kasdediliyor. O bakımdan kim bayramın birinci gününden sonra iki gün kalıp ayrılmak isterse ayrılabilir; çünkü üç gün içinde cemreleri taşlama vücubunu yerine getirmiş ılur.. Kim de acele etmeyip üç gün kalırsa, o takdirde kalabilir ve nüctehidlerin çoğuna göre üçüncü gün de cemrelere taş atması gerekir.
538 nolu Cabir hadisi de sahih kabul edilmiştir. Bu, Mina'nın ıer yanının kurban kesmeye müsait olduğuna delalet ettiği gibi, Ara-iat'ın da Batn-ı Urune dışında her yanının vakfeye uygun olduğuna re Müzdelife'nin de her yanının vakfeye elverişli bulunduğuna dela-et etmektedir.
539 nolu Üsame hadisinin Nesâî'de belirtilen ricalinin hepsi sika ve sahihtir. O bakımdan müctehidlerin hemen hepsi bu rivayetle istidlal etmişlerdir.
540 nolu Amr hadisinin ise, isnadında Hammad b. Ebî Hamîd bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Nitekim Buharı onun hakkında: "Münkerü'l-hadistir" demiş; tbn Main "Onun hadisi bir şey değildir" diyerek dikkat çekmiştir. Nesâî de onun sika olmadığını belirtmiştir. [530]
541 nolu Salim hadisi de sahihtir ve Arafat'ta hutbenin namazdan önce kılınacağına delalet etmektedir. Her ne kadar 535 nolu İbn Ömer hadisinin son kısmında bunun hilafına bir anlatım varsa da sahih olan bu ikinci tesbit ve rivayettir. Nitekim 542 nolu Cabir hadisi de bunu kuvvetlendirmektedir[531]

Çıkarılan Hükümler

1- Teryiye günü sabah namazından sonra Mina'ya gitmek ve o geceyi orada geçirmek sünnettir.
2- Bu sırada telbiyeye yer yer devam edilmesi müstahabdır. Ayrıca tehlil ve tekbir getirmek, zikirde bulunmak da müstehab sayılmıştır.
3- Dokuzuncu günü sabah namazı kılındıktan sonra Arafat'a hareket edilir.
4- Hiç Mina'ya uğramadan dokuzuncu günü doğrudan da Arafat'a gidilebilir; bunda bir sakınca olmamakla bebaber isâet (usulsüzlük) vardır; sünnet terkedildiğ için. Ancak zorlayıcı hallerde bu isâet kalkar.
5- Terviye günü cumaya rastlarsa, zevaldan önce Mina'ya hareket edilmemişse, artık cuma kılınıp öylece hareket edilir.
6- Arafat'ın her yanı vakfe için elverişlidir. Ancak Batn-ı Urune denilen kesim müstesna, yani orada vakfe yapmak sahih olmaz.
7- Cebel-i Rahmet'e yakın bir yerde vakfe yapmanın fazileti büyüktür.
8- Öğle vakti olunca Arafat'ta imam minbere çıkar ve iki hutbe irad eder. Müezzin Öğle namazı için ezan okumaya başlayınca imam hutbesini keser.
9- Böylece Arafat'ta önce hutbeler okunur, sonra öğle namazı kılınır.
10- Arafat'ta imam öğle ile ikindi namazım bir arada kildırır; önce öğlenin farzını, arkasından ikindinin farzını kıldırır.
11- Imameyne ve diğer müctehidlere göre, münferiden de namaz kılan kimse bu iki namazı birleştirir. îmam Ebû Hanife'ye göre, o her namazı vaktinde kılar.
12- Her farz için bir ikamet getirilir. îkisi için bir ezan yeterli sayılır.
13- Vakfenin süresi, Hanefilere göre, dokuzuncu günü zevaldan sonra başlar, onuncu günü fecir doğuncaya kadar devam eder. Ma-likîlere göre, dokuzuncu günü güneş battıktan sonra başlar, fecir doğuncaya kadar devam eder.
14- Arafat'ta bol bol dua, tehlil, tekbir ve zikir yapılarak bütün gün ibadet havasında tutulur.
15- Arafat'ta daha çok Peygamberimiz'in ve diğer peygamberlerin yaptığı duayı yapmakta büyük fayda vardır,
16- Arafat'ta vakfe, haccın rükünlerinden biridir; onsuz hac olmaz. Bunda ittifak vardır. [532]

Arafat'tan Müzdelife'ye ve Oradan Da Mina'ya Gitmek

Haccın en önemli rüknü olan Arafat'ta vakfe tamamlandıktan onra' akşamleyin güneş batınca, akşam namazı yatsı vaktine geciktirilerek Müzdelife'ye hareket edilir. Fecir doğuncaya kadar orada, Stfeş'arü'l-Haram'da dua, zikir yapılır. Ancak ilk Önce yatsı vaktine geciktirilen akşam namazı ve hemen arkasından yatsı namazı kılınır. Böylece ikinci defa cemi' yapılır, yani iki namaz bir arada kılınır.
Şüphesiz Müzdelife'de gece süresince kalmanın sayısız faydaları cardır. Önce Resulüllah'ın (s.a.v.) bu yerde namaz kılıp sık sık ümmeti için dua ettiği; tehlil ve tekbir getirmek suretiyle Allah'ın varlığını, birliğini büyüklüğünü ifadeye çalıştığı ve Meş'arü'l-Haram'da nemli gözleriyle ellerini kaldırıp Hakk'ın yüce dergahına yönelldiği kutsal bir makamdır. Sonra fecir doğduktan sonra az bir süre olsun orada vakfe yapmak vaciptir.
Menasikin (ibadetlerin) bu bölümü tamamlanınca, şeytanı taşlamak ve kurban kesmek üzere Mina'ya hareket edilir. Bu makamda küfrün bir tek millet olduğu düşüncesiyle küfrü temsil eden şeytan taşlanır ve bir Müslümanın ancak İslâm'ın karşısında olan ıküfür ehlini taşlayacağı, fakat din kardeşine asla el kaldırmayacağı, ona silah çekmeyeceği ve bu doğrultuda İslâm'ın birliği ve dirliği korunacağı, taşlama hareketiyle de ortaya konur ve Cenab-ı Rabbi'l-Alemine söz verilmiş olur.
Kesilen kurban ise hem kulun bu sadakatini isbata, hem de hac ibadetlerini yapma kudretini bahşeden Allah'a şükre yönelik ayrı bir hikmeti yansıtır. [533]

Konuyla İlgili Hadisler

Üsame b. Zeyd (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Arafat'tan ayrılıp (Müzdelife'ye) yöneldi. Ne hızlı, ne de yavaş, ikisi arasında bir sürat göstererek yol aldı. Genişçe bir yere gelince de sür'atlandı." [534]
Fazıl b. Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Adı geçen, Re-sulüllah'ın terkisinde bulunuyordu. Rasulüllah (s.a.v.) arefe giimi akşamı ve cemi' (Müzdelife) gün sabahı (menasiki yerine getirmekte olanlara şöyle) buyurdu: "Sükunet ve rahatlık içinde olun (acele etmeyin, itişir şekilde ilerlemeyin)" ve kendisi de Mina sınırına dahil olan Muhassir'e girinceye kadar binek devesini (sür'atli yürümekten) alıkoydu ve sonra da şöyle buyurdu: "Cemrelere atılmak üzere bakla küçüklüğünde taşlar edinin!" [535]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Müzdelife'ye geldi ve orada akşam ile yatsı namazını kıldırdı. Bu iki namazı bir ezan ve iki ikametle gerçekleştirdi ve bu iki farz arasında nafile namaz kılmadı. Sonra fecir doğuncaya kadar uzandı ve sabah vaktinin girdiği iyice belli olunca bir ezan ve bir ikametle sabah namazım kıldırdı. Sonra Kasva adındaki devesine bindi ve Meş'arü'l-Haram'a geldi. Kıbleye yöneldi, Allah'a (el açıp) dua etti; tekbir, tehHİ getirdi; Allah'ın birliğini ifade etti ve ortalık iyice aydınlanıncaya kadar orada vakfe yaptı ve güneş doğmadan önce hareket edip Batn-ı Munassır'a geldi (ki bu yer ne Mina'ya, ne de Müzçlelife'ye dahildir). (Devesini) az harekete geçirdi ve sonra Büyük Cemre'ye uzanan orta yolu izledi ve ağacın yanındaki cemreye geldi, yedi taş attı ve her taşla birlikte tekbir getirdi ki bunları vadinin ortasında (durup) attı. Sonra da mehhar'a (hayvan kesim yerine) gitti." [536]
Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Cahiliye ehli (İslâm'dan önceki putperest Araplar) güneş Loğmadıkça Cemi' (Müzdelife) den ayrılmazlardı ve şöyle derlerdi: "Artık aydınlan ey Sebir (dağı)! (Güneş senin üzerine Lrtık doğuversin)." Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onlara bu lususta da muhalefet ederek güneş doğmadan oradan ayrıldı." [537]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Hz. Şevde, oldukça şişman bir kadındı, ağır hareket ederdi. Bu sebeple cemi'den (hacıların toplandığı yerden) geceleyin ayrılıp hareket etmek için Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den izin istedi. Efendimiz ona izin verdi." [538]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, kadın, çocuk, hizmetçi gibi zayıf unsurların Müzdelife'den geceleyin ayrılmalarına izin verdi." [539]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Muhassir Vadisinde devesini hızlandırdı ve insanlar, bakla büyüklüğünde taş toplayıp (cemrelere) atmalarını emretti." [540]

Müctehid İmamların İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Arafat'ta vakfeden sonra güneş batar-ken oradan hareket edilerek tam ahenk içinde Müzdelife'ye gidilir. Ancak yol boyunca yürüyenlere sıkıntı vermemek

için sür'at gösterilmez. Geniş sahaya gelindiğinde sür'at gösterilir. Cemaat yol boyunca, yanlarında imamları bulunuyorsa, onun önüne geçmemeye özen gösterirler. Ancak güneş battıktan hemen sonra hareket etmeyip geç kalırsa, o takdirde cemaat onu beklemeyip yola çıkar. Ara yol boyunca tekbir, tehlil, tahmid ve telbiye getirirler. İstiğfarı çoğaltıp Cenab-ı Hakk'tan af ve mağfiret dilerler.
Akşam namazım güneş battıktan sonra kılan kimse, Müzdelife'ye gelince onu iade eder. Çünkü uygulama, akşam ile yatsı namazım yatsı vakti içinde Müzdelife'de kılmaktır. Sünnet bu şekilde cereyan etmiştir.
Ama yolda fazlasıyla izdiham olur da fecirden önce Müzdelife'ye ulaşma durumu olmazsa, o takdirde yolda akşam ile ikindi namazı kılınır ve bunda bir sakınca söz konusu olmaz.
Müzdelife'ye yaya olarak girmek müstehabdır. Müzdelife'de yolu işgal etmemek kaydiyle herhangi bir yerde konaklamakta bir sakınca yoktur. Ancak Kuz ah adlı dağın eteğine konaklamak ef-daldır.
Akşam ve yatsı namazlarım birer ezan ve birer ikametle, kılmak müstehabdır. Aynı zamanda bu iki farz arasında nafile kılınmaz. Bu iki namazın cemaatle kılınması şart değildir.
Fecir doğunca sabah namazı kılınır ve az bir vakfe yapılır ve arkasından tehlil, tekbir, tahmid ve dua edilir; Peygamber'e (s.a.v.) salat-ü selam getirilir. Aynı zamanda telbiyeye devam edilir.
Müzdelife'nin her yanı vakfeye uygundur, ancak Batn-ı Muhassir müstesna,,, Bu kesime gelince sür'at gösterilir.
Müzdelife'de vakfe vakti, fecir doğduktan ortalık aydınlanmcaya kadar geçen zamandır. Bu süre içinde orada vakfe yapmak vaciptir. Güneş doğunca vakfe zamanı geçmiş, yani çıkmış olur.
O bakımdan fecir doğmadan önce Müzdelife'den hareket edilip sının aşılırsa, bir kan akıtmak gerekir.
Sonra Mina'ya varılır ve zevaldan önce Batn-ı Vadi'ye gelinerek Cemre-i Akabe'ye yedi taş atılır. Her taş ile birlikte tekbir getirilir. Ve o gün başka cemreye taş atılmaz, bu yedi taş ile yetinilir. Tekbir yerine tehlil ve teşbih getirmek de caizdir. İlk taşı atmaya başlayınca artık telbiye kesilir. Bu konuda hacc-ı temettü', hacc-ı kıran ve hacc-ı ifrad yapan arasında fark yoktur. [541]
b) Şafiîlere göre: Arafat'tan Müzdelife'ye gelindiğinde, o gece orada geçirilir. Kim de gece yarısı veya ondan biraz önce oradan ayrılır, fakat fecirden önce geri dönerse, kendisine bir şey gerekmez. Gecenin ikinci yarısında oraya gelmeyen kimsenin bir kan akıtması gerekir. Ancak kadın, çocuk ve hizmetçi gibi zayıf kimseleri gece ondan sonra Mina'ya göndermek sünnettir. Diğerleri ise sabah .zmı henüz ortalık ağarmadan kılıp sonra Mina'ya hareket ederler. Müzdelife'de, cemreleri taşlamak için gereken sayıda taş edi-Meş'arü'l-Haram'a geldiklerinde vakfe yaparlar ve ortalık Llanıncaya kadar dua ederler. Sonra Mina'ya hareket ederek ş doğduktan sonra oraya ulaşmış olurlar. O gün için her kişi :e-i Akabe'ye sadece yedi taş atar. İlk taşı atmaya başlarken tel-i keser. Her taş ile birlikte tekbir getirir. Sonra da beraberinde-dyi (kurbanlık hayvanı) keser. [542]
Böylece bu konuda iki mezhep arasında az fark vardır. Ancak hadislerle istidlal ettikleri belirgin bir şekilde anlaşılmaktadır.
c) Hanbelîlere göre: Güneş batmadan Arafat'tan ayrılmak değildir. Ayrılan kimseye, ceza olarak kan akıtmak gerekir, ece güneş batmcaya kadar orada bulunmak vaciptir. İmam, »ş battıktan sonra Müzdelife'ye hareket edince, oradaki hacılar areket ederler. Yoldakilere sıkıntı vermemek için sekinet ve va-a yürünür, acele edilmez. Yol boyunca tekbir ve tehlil getirilir, Al-uıür ve dua edilir.
Müzdelife'ye gelinince akşam ile yatsı namazı ardarda birer ika-te kılınır. Bununla beraber ikisini bir ikametle de kılmak caizdir, bıa yetişemeyen kimse kendi başına kılar. Aynı zamanda iki na-arasmda sünnet ve nafile kılınmaz. Müzdelife'ye gelindiğinde ilk ; bu iki namazı kılmak efdaldır ve daha uygundur, yani geciktiril-i efdal değildir.-
Müzdelife'ye gelmeden akşam namazını kılacak olursa, bu sahih Ur; ancak sünnete aykırı olduğundan kerahet vardır.
O gece Müzdelife'de kalınır ve sabah namazı kılındıktan sonra Meş'arü'l-Haram'a gelinir, orada bol bol dua edilir.
Böylece geceyi Müzdelife'de geçirmek vaciptir. Bunu terkedene bir kan akıtmak gerekir.
Sonra güneş doğmadan Mina'ya hareket edilir. Bu hususta farklı görüş ve ictihad ortaya koyan olmamıştır. Muhassir mevkiine gelince sür'at gösterilir ve durulmadan Mina sınırına girilir. Yol boyun-ekbir ve tehlille birlikte telbiyeye devam edilir.
Yolda veya Müzdelife'de küçük taşlar toplanır. Bu taşları amak müstehabdır. Cemre-i Akabe'ye gelinir ve buraya yedi taş ir; her taş ile birlikte tekbir getirilir. Taş atmaya başlayınca artık »iyeyi keser.. [543]
d) Malikilere göre: Bu mezhebe göre, geceyi Müzdelife'de geçirmek ve fecir doğduktan ortalık ağarmcaya kadar orada vakfe yapmak vacip değildir. Sadece gecenin herhangi bir bölümünde orada bir süre vakfe yapmak yeterlidir.
Hiç vakfe yapmadan oradan doğrudan geçilirse, o takdirde kan akıtmak gerekir.
Müzdelife'ye gidilirken de, oradan hareket edilirken de, acele etmemek, yani yolda sürat göstermemek müstehabdır.
imamla birlikte Meş'arul-Haram'da durmak da müstehabdır. Kadınlar ve çocuklar isterlerse imamdan Önce, isterlerse sonra hareket edebilirler. Bunda bir sakınca yoktur.
Ancak güneş doğduktan sonra Müzdelife'ye gelinirse, artık vakfe vakti geçmiş olur. Ortalık ağardıktan sonra İmam Meş'arü'l-Haram'da halâ vakfeye devam ederse, cemaat onu beklemeyip Mina'ya hareket eder.
Müzdelife'de vakfe ancak sabah namazından sonra yapılır. Namazdan önce yapılan vakfe sayılmaz. [544]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

548 nolu Üsame hadisi, 549 nolu Fazl hadisi, 550 nolu Cabir hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Birinci hadis, Arafat'tan Müzdelife'ye gidilirken, sıkıntı vermemek için sekinet üzere gitmenin ve geniş araziye gelindiğinde biraz sür'atlennıenin sünnet olduğuna delalet etmektedir.
İkinci hadis, Muhassir'e gelinince Cemrelere taş atmak için bakla büyüklüğünde belirli sayıda taş edinmenin müstehab olduğuna delalet etmektedir.
Üçüncü hadis, akşam ile yatsı namazlarının birarada Müzdelife'de yatsı vaktinde kılınmasının vücubuna delalet etmekte ve ikisi için bir ezan ve her biri için bir ikamet getirmenin müstehab olduğunu göstermektedir. Meş'arü'l-Haram'a gelinip orada bol bol dua ve istiğfar edilmesinin sünnet olduğu; tehlil, tekbir ve tahmidde bulunmanın faziletli bulunduğu anlaşılıyor. Sonra da güneş doğmadan oradan hareket etmenin gereği üzerinde duruluyor. Sonra da Mina'ya gelindiğinde zevalden önce Cemre-i Akabe'ye yedi taş atmanın vücubu ortaya çıkıyor.
522 nolu Âişe hadisi, kadın, çocuk ve hizmetçi gibi zayıf [silerin, Müzdelife'de fecrin doğmasını beklemeden Mina'ya hareket anelerine cevaz verildiğine delalet etmekte ve 553 nolu Ibn Ömer idisi bunu kuvvetlendirmektedir. [545]

Çıkarılan Hükümler

1- Arafat'ta vakfeden sonra akşam güneş battıktan sonra [üzdelife'ye hareket etmek kimine göre sünnet, kimine göre vaciptir.
2- Yolda izdiham vermemek için acele edilmemesi, sekinet inde gidilmesi sünnettir.
3- Yolda geniş alanlara gelindiğinde, izdiham söz konusu olmay-^ağından biraz sür'at yapmak müstehabdır.
4- Yolculuk esnasında yanlarında imamları bulunuyorsa, onun aüne geçmemeğe dikkat edilir ki, bu müstehabdır.
5- Yolda akşam namazı kılınmaz. Kılan olursa, Hanbelîlere göre amazı kerahetle sahihtir, diğerlerine göre, iadesi gerekir,
6- Akşam ile yatsı namazının yatsı vaktinde Müzdelife'de ılınması vaciptir,
7- Bu iki namaz arasında nafile kılınmaz.
8- Her namaz için bir ikamet ve ikisi için bir veya iki ezan oku-ıak müstehabdır.
9- Fazla izdiham olur da fecirden Önce Müzdelife'ye ulaşılmazsa, takdirde akşam namazı ve gerekirse yatsı namazı yolda kılınır.
10- Batn-ı Muhassir'den başka Müzdelife'nin her yanı vakfeye Iverişlidir.
11- Müzdelife'de vakfe vakti, fecir doğduktan sonra başlar, or-ahk biraz aydmlanmcaya kadar devam eder. Fecirden önce oradan .areket eden kimsenin bir kan akıtması gerekir. Ancak Maliki aezhebine göre, bundan dolayı kan akıtmak gerekmez.
12- Gece yarısı veya ondan biraz önce veya sonra Müzdelife'den .yrılıp fecirden Önce tekrar oraya dönen kimseye kan akıtmak gerekmez. Bu, daha çok Şafiîlerin içtihadıdır:
13- Güneş batmadan önce Arafat'tan ayrılan kimseye kan ıkıtmak gerekir. Bu, Hanbelilerin görüşüdür.
14- Müzdelife'de akşam ve yatsı namazını cemaatle kılmak şart leğildir. İmama yetişemeyen kimse kendi başına eda eder.
15- Mina'ya gelindiğinde önce zeval girmeden Cemre-i Akabe'ye rarıhr ve oraya yedi taş atılır, bu esnada telbiye kesilir. Her taş ile »irlikte tehlil ve tekbir getirmek sünnettir.
16- Bayramın birinci günü sadece sözü edilen yedi taş atmakla ^etinilir ve arkasından hacc-ı kıran veya hacc-ı temettü'a niyet eden-erin kurban kesmesi gerekir. [546]

Bayramın Birinci Günü Cemre-i Akabe'ye Taş Atmak ve Bunun Hükümleri

Bilindiği gibi, bayramın birinci günü Müzdelife'den Mina'ya gelindiğinde, ilk iş olarak zevalden önce Cemre-i Akabe'ye yedi taş atılır. O gün için diğer iki cemreye taş atılmaz. Böylece İslâm'ın karşısında yalnız küfrün bulunduğu ve küfrün de bir tek millet olduğu sembolize edilir. O sebeple şeytan taşlanır ve Müslüman bir kişi bu davranışıyla asla din kardeşini hedef seçip onu üzmez. [547]

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, bayramın birinci günü Cemre-i Akabe'ye kuşluk vakti taş attı. Ondan sonraki günlerde ise, güneş batıya meylettikten sonra attı." [548]
"Resulüllah'ı (s.a.v.) bayram günü bineği üzerinde iken Cemre'yi taşladığını gördüm ve şöyle diyordu: "Artık hac ibadetlerini benden alıp öğrenin (ve uygulayın). Bilemiyorum, belki de bu haccımdan sonra artık haccedemi-yeceğim!" [549]
îbn Mes'ud (r.aj den yapılan rivayete göre, adı geçen (taş atma lenasikini) şöyle yapmıştır: Büyük Cemre'ye geldiğinde, Bey-ullah'ı soluna, Mina'yı sağına alarak yedi taş attı. Sonra da îöyle dedi: trÜzerine Bakara Sûresi inen zat böyle yaptı." [550]
îmam Ahmed'in rivayetinde ise şu lafızla anlatılmıştır:
'İbn Mes'ud Cemre-i Akabe'ye geldiğinde, batn-i vadide iurup bineği üzerinde olduğu halde yedi taş atti ve her taşla birlikte tekbir getirdi ve sonra şöyle dedi: "Allah'ım! Bunu me-brur hac yap ve günahların bağışlanmasına vesile kıl. Sonra da şöyle bilgi verdi: "Üzerine Bakara suresi inen zat şurada duruyor (ve taş atıyordu)." [551]
Abbas: (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, cemi', (Müzdelife) de merkeplere binmiş olan Abdülmuttalip çocuklarının, mübarek eliyle hafifçe bacaklarına dokunarak: "Çocukcağızlarım! Güneş doğmadan cemreye taş atmayın!.." buyurdu. [552]
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bayram gecesi Ümmu Se-leme'yi gönderdi, o da fecirden önce cemreye taş attı, sonra da Mekke'ye gidip ziyaret tavafını yaptı ve geri dönüp geldi. Bu da, Resulüllah'ın (s.a.v.) onun yanında olduğu günde gerçekleşti." [553]
Esma'nın azatlı kölesi Abdullah, Esma (r.a.) dan rivayet etmiştir. Şöyle ki, Hz. Esma cemi1 (Müzdelife) gönü Müzdelife'de inip konakladı. Kalkıp bir saat kadar namaz kıldıktan sonra şöyle dedi: "Oğulcağızım! Ay kayboldu (battı) mi?" Ben de: "Hayır.." diye cevap verdim ve bana iki defa sordu. Üçüncü de "evet" dedim. Bunun üzerine o,: "Haydi artık hareket edelim" dedi ve hareket ettik. O da gelip Cemreye taş attıktan sonra dönüp konakladığı yerde sabah namazını kıldı. Bunun üzerine ben ona: "A Efendim! Biz henüz karanlıkta bulunduğumuzu sanıyoruz" dedim. O bana şu cevabı verdi: "Oğulcağızım! Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zayıf unsurlar (kadın, çocuk ve hizmetçiler) için (fecir ve güneş doğmadan önce) cemreye taş atmalarına izin vermiştir." [554]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onu ehliyle birlikte bayram ^anü Mina'ya gönderdi ve onlar da fecrin doğmasıyla birlikte cemreye taş attılar." [555]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanelilere göre: Cemrelere taş atmak, bi'1-icma' vaciptir. Cemrelere atılan taşlara "cimar" denilir ki, bu, "cemre"nin çoğuludur. Bakla büyüklüğündeki küçük taşa bu isim verilir. Cemrelere bu taşlardan belirlenen sayıda ve zaman içinde atmak vacip olduğu gibi, bir özüründen dolayı atacak durumda olmayan kimsenin kendisine bir vekil tutup attırması da vaciptir.
Cemrelere taş atma süresi, bayramın birinci günü başlar ve teşrik günlerinin sonuna kadar devam eder. Böylece dört günlük bir süre söz konusudur.
Birinci günü sadece Cemre-i Akabe'ye yedi taş atılır. Bunun sünnet olan vakti ise, güneş doğduktan sonra zevaldan önce olan süredir.
Fecir doğmadan taş atmak caiz değildir. Şafiilere göre ise, bayram akşamı gece yarısından sonra bunun vakti başlar. Süfyan Sevrî'ye göre de, güneş doğmadan önce taş atmak caiz değildir.
Ebu Hanife'ye göre, bayramın birinci günü taş atma süresi ;üneş batmcaya kadar devam eder. Ebu Yusuf a göre, zeval vaktine tadar devam eder. [556]
Diğer iki veya üç gün ise zevaldan sonra taş atılması sünnettir, tüneş batmcaya kadar devam eder. Bununla beraber fecir loğduktan sonra da atmakla vücup yerine gelir. Güneş batmcaya ka-lar atmaz veya atamazsa, fecir doğmadan önce atmak suretiyle onu kaza etmiş olur. Şafiî'ye göre, fidye gerekir.
Teşrik günlerinin birinci ve ikinci günü taş attıktan sonra güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmak caiz olduğu gibi, üçüncü güne kalıp yirmibir taş daha atmak da caizdir.
İmameyne göre, teşrik günlerinde cemrelere taş atmanın vakti, zevalden sonra başlar, zevaldan önce atmak caiz değildir. Burada fetva, Ebu Hanife'nin içtihadına göredir.
Bayramın birinci günü -yukarıda da belirttiğimiz gibi- sadece Cemre-i Akabe'ye yedi taş atmakla yetinilir. ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri ise, her cemreye yedişer taş atılarak her gün için lyirmibir taş tamamlanır.
Cemrelere atılan taşlar, en azından yakınma düşmesi gerekir. 'Aksi halde atılan taş sayılmaz, yeniden atmak gerekir.
Sözü edilen üç veya dört günde atılan taşlardan birkaç tane noksan kalır ve atma süresi de geçmiş olursa, o takdirde her taşa karşılık yarım sa' buğday veya onun bedeli tasadduk edilir. Yarım sar buğday, yaklaşık 1667 gr. eder.
Taşlamanın tamamını terkedene kan akıtmak gerekir. Bir kısmını terkedene tasadduk gerekir. Bu, İmam Ebu Hanife'nin kavlidir.. Aynı zamanda taşlamanın çoğunu terkedene de kan akıtmak vacip olur. [557]
b) Şafiîlere göre: Güneş doğduktan sonra Mina'ya gelinir ve her şahıs Cemre-i Akabe'ye yedi taş atar ve bu esnada telbiyeyi keser. Her taş ile birlikte tekbir getirir.
Birinci gün yedi taş atılırken Mekke'yi soluna, Minayı sağma alıp öylece hareket etmesi müstehabdır. Diğer iki veya üç günde ise, kıbleye yönelerek taş atmak müstehabdır.
Cemrelere taş atmanın vakti, bayramın birinci günü, yani zilhiccenin dokuzunu onuna bağlayan gece yarısından başlar ve dördüncü günü güneş batmcaya kadar devam eder. [558]
Mina'da gecelemek de vaciptir. Teşrik günlerinin ikinci gününde üç cemreye taş attıktan sonra güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmak isteyen kimse, artık ayrılabilir. Ama güneş battıktan sonra artık ayrılamaz, üçüncü güne kalıp tekrar yirmibir taş atması gerekir.
Teşrik günleri taş atmanın süresi şöyle belirlenmiştir: Zevaldan sonra başlar, güneş batınca sona erer. Bazı alimlere göre, fecir doğuncaya kadar devam eder. .
Cemreleri tertib üzere taşlamak da şarttır. Aynı zamanda atılacak maddenin taş olması gerekir. Sonra da bu taşları ancak atmak suretiyle cemre taşlanma vücubu gerçekleşir, götürüp cemrenin yanma koymakla gerçekleşmez.
Bir özüründen dolayı taş atamayan kimse kendisine bir vekil bulup öylece bu farzı yerine getirir. Bir günün taşlamasını terke-den kimse, onu ikinci günü kaza eder. Aksi halde kan akıtması vacip olur. Hatta mezhebin açık kavline göre, üç taşı terkeden kimseye de kan akıtmak gerekir. [559]
c) Hanbelîlere göre: Bayramın birinci günü Mina'ya gidildiğinde o gün için sadece Cemre-i Akabe'ye yedi taş atmakla yetinilir. Buna muhalif bir görüş veya ictihad ortaya koyan olmamıştır; yani icma' vaki olmuştur.
Taş atmanın cevaz vakti ise, zilhiccenin dokuzunu onuna bağlayan gece yarısı başlar. İmam Ahmed ise, fecir doğduktan sonra başlar demiştir. Böylece Hanbelî imamları bu konuda İmam Ah-med'den ayrılmışlardır. îmam Malik de bu konuda îmam Ahmed'le aynı görüştedir. Rey tarafdarlarıum da görüşü budur.
Atılan taşların cemreye düşmesi gerekir. Aksi halde sayılmaz. Atılan taş cemreye yakın yere düşer, fakat yuvarlanıp cemreye ulaşırsa kafi gelir.
Taş atmaya başlanırken telbiye kesilir, sadece tekbir ve tehlil getirilir.
Gece Mina'da yatmayıp başka yerde gecelerse, îmam Ahmed'e göre ona bir şey gerekmez, sadece sünneti terketmiş olur. İkinci ve üçüncü günleri zevaldan sonra taş atılır. Zevalden Önce atarsa, iade "etmesi gerekir.
Aynı zamanda Cemrelere taş atarken tertibe riayet etmek de şarttır. Önce birinci cemreye, sonra yusta denilen ikinci cemreye, sonra da âkabe denilen üçüncü cemreye atılır.
Teşrikin ikinci günü güneş batmadan önce, Mina'dan ayrılmak isteyen ayrılabilir. Günş battıktan sonra ayrılmak caiz değildir; üçüncü güne kalıp tekrar üç cemreye yedişer taş atması vacip olur. [560]
d) Malikîlere göre: Hasta olmayan bineğinde de bir aksaklık meydana gelmeyen kimsenin akşam ile yatsı namazını bir arada kılması vaciptir, Müzdelife'ye gelmeden yolda kılacak olursa, yeterli olmayacağından, Müzdelife'ye gelince iade etmesi gerekir.
Vakfe yapmadan Müzdelife'den gelip geçen kimseye bir kan akıtmak vacip olur. Ama ister gece yarısından önce, ister sonra orada az vakfe yaptıktan sonra ayrılan kimseye kan akıtmak gerekmez. [561]
Böylece îmam Malik, Müzdelife'de fecirden sonra vakfe yapmanın gerekli olmadığını ve bunun gecenin herhangi bir bölümünde yapılmasının yeterli bulunduğunu belirterek diğer müctehidlerden farklı bir ictihad ortaya koymuştur.
Ancak imamla birlikte Müzdelife'de bulunmak, yani sabah namazını onunla birlikte kıldıktan sonra ayrılmak müstehabdır.
Kadın, çocuk ve hizmetçi gibi zayıf unsurlar da bu konuda serbest bırakılmışlardır: İsterlerse geceleyin oradan ayrılırlar, isterlerse imamla birlikte bekleyip öyle ayrılırlar.
Arafat'tan ayrılıp ancak güneş doğduktan sonra Meş'arü'l-Haram'a ulaşan kimse, Müzdelife'de vacip olan vakfeyi kaçırmış olur. Ama güneş henüz doğmadan gelir ve az bir süre vakfe yaptıktan sonra aynlırsa, vakfeye yetişmiş olur.
îmam, Meş'arü'l-Haram'da vakfe yapar ve fakat ortalık aydınlandığı halde Mina'ya hareket etmezse, cemaat artık onu beklemez ve güneş doğmadan Mina'ya hareket eder.
Mina'ya hareketi geciktirip güneş doğduktan sonra hareket ederse, kendisine bir şey gerekmez, sadece isaet (kötü bir iş) etmiş olur.
Baygın bir halde Müzdelife'ye getirilen kimsenin orada bir süre bulunmasıyla vakfesi gerçekleşmiş olur ve bu halinden dolayı bir ceza gerekmez. [562]
Cemre'ye taş atmayı gündüzleyin yapmaz da geceye bırakır veya birkaç taşı noksan bırakırsa, geceleyin bunları atar. ibn Kasım'a göre, bundan dolayı bir kan akıtması gerekir.
Her üç gün içinde cemrelere taş atmayı terkeder de teşrik günleri geçmiş olursa, bir bedene kesmesi gerekir; yani ya bir sığır, ya da bir deve kesmesi vacip olur.
Cemre-i Akabe'ye yukarıda durup taş atan kimse sadece isaet etmiş olur.
Her taş atılırken tekbir getirmek sünnettir. Taşları ardarda atmak da öyle...

Yedi taşın hepsini birlikte atıp tek tek atmaktan vaz geçen kimsenin bu tarz atışı kafi gelmeyeceğinden yeniden atması gerekir.
Taşları atmayıp sadece cemrelerin yanında koyması kafi gelir mi? îbn Kasım'a göre kafi gelmez.
Taşları, binek üzerinde bulunduğu halde atabileceği gibi, yaya olduğu halde de atar. Ancak Cemre-i Akabe'ye ilk gün bineğinden inmeden atması, diğer cemrelere ise yaya olarak atması daha uygundur. [563]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

559 nolü Cabir, yine 560 nolu Cabir, 561 nolu İbn Mes'ud hadisleri sahihtir. O bakımdan müctehidlerin hemen hepsi bu hadislerle istidlal etmiştir.
559 nolu Cabir hadisi,.bayramm birinci günü güneş doğduktan sonra kuşluk vaktinde Cemre-i Akabe'ye taş atmanın sünnet veya vacip olduğuna delalet etmektedir. Diğer iki veya üç günde ise, zeval-dan sonra güneş henüz batmadan önce atılmasının sünnet veya vacip olduğu anlaşılıyor. Nitekim müctehidlerin içtihadı da sünnet veya vacip olma doğrultusunda cereyan etmiştir.
Aynı zamanda ilk gün Cemre-i Akabe'ye yedi taş atarken binek üzerinde bunu yerine getirmekte bir beis olmadığı, Cabir'in (r.a.) ikinci hadisinden anlaşılmaktadır. Sonra da bu cemreye taş atarken Kabe'yi sola, Mina'yı sağa alıp öylece atmanın müstehab olduğu hükmü ortaya çıkıyor. Nitekim müctehidlerin çoğu bu rivayetle istidlal etmiştir.
Her taş ile birlikte tekbir getirmenin sünnet olduğu ortaya çıkarken, yedi taşın birden değil de ayrı ayrı atılmasının vacip olduğuna delalet söz konusudur.
563 nolu îbn Abbas hadisini aynı zamanda Tahavi ve îbn Hib-an tahric etmiştir. îbn Hibban'a göre, sahihtir. îbn Mace ise, bu riayeti hasenlemiştir. O bakımdan hemen müctehidlerin hepsi bunun-a istidlal etmiştir. O bakımdan kadınların, çocukların ve onlara lizmet edenlerin Müzdelife'de fecirden sonra vakfe yapmalarının gerekli olmadığı, .bunu geceleyin de yapabilecekleri ve erkenden Sina'ya hareket edebilecekleri söz konusudur.
564 nolu Aişe hadisi ise, kadınların, güneş doğmadan Önce Ceme-i Akabe'ye taş atmalarının caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitenin müctehidlerin çoğu bununla ve diğer rivayetle istidlal ederek bu ruhsatın kadınlara mahsus olduğunu belirtmişlerdir. Erkeklerin ise, herhalde güneş doğduktan sonra atmaları söz konusudur. Aynı zamanda birinci gün cemre-i akabeye taş attıktan sonra, kurban kesecek olanlar kurbanlarını kesip tıraş olduktan, kesemiyecekler de tıraş olduktan sonra Mekke'ye gidip ziyaret tavafım yaparlar ve tek-rar'Mina'ya dönerler,
Nitekim 565 nolu Abdullah hadisi de bunu kuvvetlendirmekte ve fecirden önce Cemre-i Akabe'ye taş atma cevazının kadınlara mah-isus olduğuna delalet etmektedir.
566 nolu îbn Abbas hadisini aynı zamanda Nesâî ve Tahavî tahric etmişlerdir.
Bu hadis de kadın ve çocukların güneş doğmadan önce Cemre-i Akabe'ye taş atabileceklerine delalet etmekte ve yukarıdaki hadisleri kuvvetlendirmektedir.
Bu bapta Buharî'nin yaptığı rivayete göre, îbn Ömer (r.a.) da, kadın ve çocuklarını geceleyin Meş'arü'l-Haram'da vakfe yaptırdıktan sonra Mina'ya gönderir ve orada fecirle birlikte veya namazı kıldıktan sonra Cemre'ye taş atmalarını sağlardı. [564]

Çıkarılan Hükümler

1- Cemrelere taş atmak bi'1-icma' vaciptir.
2- Atılacak bu taşların bakla veya en çok fındık büyüklüğünde olması sünnettir.
3- Taşların belirlenen sayıda atılması da vaciptir.
4- Cemrelere atılacak taşlan teker teker değil de toptan atmak caiz değildir. Toptan atan kimsenin taş atmayı iade etmesi vaciptir.
5- Belli sayıdaki taşları atmayıp hepsini birden doğrudan Cemre'ye veya yakınma götürüp koymak yeterli değildir. Böyle yapan kimsenin yeniden belirtilen şekilde taş atması vaciptir. Aksi halde bir kan akıtması gerekir.
6- Cemrelere taş atma vakti, bayramın birinci günü güneş doğduktan sonra başlar ve güneş batıncaya kadar devam eder. Bu, müctehidlerin çoğuna göredir.
7- Şafiîlere göre, fecir doğmadan önce de Cemre-i Akabe'ye taş atmak caizdir ve yeterlidir.
8- İkinci, üçüncü ve gerekirse dördüncü günü, zevaldan sonra taş atmak sünnettir. Bununla beraber fecir doğduktan sonra da atmakla vücup yerine gelmiş olur.
9- Güneş batıncaya kadar taş atma işini yerine getirmezse, Hanefî'lere göre, geçir doğmadan önceye kadar olan süre içinde kaza edilir, başka bir şey gerekmez. Şafiîlere göre, fidye vermesi gerekir.
10- Bayramın birinci günü sadece Cemre-i Akabe'ye yedi taş atmakla yetinilir; diğer cemrelere taş atılmaz.
11- İkinci, üçüncü ve gerekirse dördüncü günleri her cemreye yedişer taş atmak vaciptir.
12- Cemrelere atılan taşlar ya cemreye isabet etmeli, ya da en azından onun çok yakınma düşmelidir. Aksi halde yeniden atmak gerekir.
13- Cemreye taş atmaya başlanırken telbiye kesilir. Her taşla birlikte tekbir getirmek sünnettir.
14- Taş atmanın devam ettiği üç günün gecesinde Mina'da kalmak sünnettir. Şafiîlere göre, vaciptir.
15- Cemreleri tertip üzere taşlamak sünnettir. Şafiîlere ve Hanbelîlere göre, vaciptir.
16- Bir özüründen dolayı taş atamayan kimsenin kendine vekil tutması yeterlidir.
17- Teşrikin ikinci günü cemrelere taş attıktan sonra güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmakta bir sakınca yoktur ve böylece taşlama ibadeti yerine gelmiş olur.
Sözü edilen ikinci günde güneş batıncaya kadar Mina'dan ayrılmayan kimsenin teşrikin üçüncü gününe kalması ve o gün de cemrelere yedişer taş atması vacip olur.
18- Cemreye birkaç taş atmayı noksan bırakırsa, geceleyin bunu tamamlar ve bir kan akıtması gerekir. Bu, imam Malik'e göredir. [565]

Mina'da Kurban Kesmek, Tıraş Olmak ve Sonra da Mubah Olan Şeyler

Bilindiği gibi bayramın birinci günü Cemre-i Akabe'ye yedi taş .ıktan sonra, kişi hacc-ı kıran veya hacc-ı temettü'a niyet etmişse, ıia muvaffak olduğu ve iki haccı (küçük hac ve büyük hac) yerine tirdiği için şükür olsun diye bir kurban kesmesi vaciptir. Böylece di taşı attıktan sonra ilk iş olarak kurban kesilir. Bununla beraber ırban kesme süresi üçüncü veya dördüncü günün akşamına güneş Ltmadan öncesine kadar devam eder. Birinci günde kesmek nnette daha uygundur. Sonra tıraş söz konusudur. Bu, ya başın marnını tıraş etmekle ya da saçları kırkmak (kırpmak) suretiyle ırçekleşir. Bunlar yerine getirildikten sonra, cinsel temas dışında ğer haram kılınan şeyler helal olur. [566]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah Efendimiz Mina'ya geldi ve Cemre'ye taş ttıktan sonra, Mina'da konakladığı yere döndü ve kurban esti. Sonra berbere: "Saçlarımı kesip al" diye buyurdu, Önce aşının sağ tarafını, sonra da sol tarafını döndürdü. Sonra da esilen saçlarını oradaki kimselere verdi." [567]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Başını tıraş edenleri bağışla.." diye dua etti. Bunun ü/erine ashab-ı kiram: "Ya Re-sulallah! Başındaki saçları kırptıranlar için de..tf deyince, Efendimiz yine: "Allah'ım! Başını tıraş edenleri bağışla!" diye dua etti. Ashab yine: "Ya Resulallah! Başındaki saçları kırptıranlar için de.." deyince, o yine: "Allah'ım! başını tıraş edenleri bağışla" diye dua etti. Ashab yine: "Ya Rasulallah! Başlarındaki saçları kırptıranlar için de..." deyince, bu kere Efendimiz: "Allah'ım! Saçlarım kırptıranları da bağışla.." diye
dua etti." [568]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre: 'Peygamber Efendimiz başındaki saçları birbiri üstüne getirerek düzenledi ve hedyini (kurbanlık hayvanını) hazırlayıp şevketti. Mekke'ye gelince, eşlerine ihramdan çıkmalarını (yani daha Önce kendilerine haram kılınan şeylerin artık mubah sayılmalarını) emretti. Onlar da: "Ya Resulallah! Siz neden ihramdan çıkmıyorsunuz?" diye sorduklarında, O şöyle buyurdu; "Şüphesiz ki ben hedyimin (kurbanlık hayvanın) boynuna ip bağladım ve başımın saçlarını birbiri üstüne getirip (başı açık vaziyette) düzenledim. Artık ben iki haccımı (tamamlayıp) ihramdan çıkmadan ve başımı tıraş etmeden ihlal yapmayacağım (ihramlı kalmaya devam edeceğim)." [569]
îbn Abbas (r.a.)dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) 'fendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadınların saçlarını tıraş etmeleri nlara gerekli kılınmamıştır; onların sadece saçlarının çlarından kırpmaları gereklidir." [570]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cemre'ye (Cemre-i Akabe) taş ittiğiniz zaman, kadınlardan başka (diğer yasaklanan) şeyler îize helal olur."
Bunun üzerine bir adam İbn Abbas'a (r.a.): "Güzel koku la mı?." diye sorunca, İbn Abbas ona: "Resulüllah'ı (s.a.v.))aşma iyice misk sürüp bulaştırdığını gördüm. Artık bu güzel toku mudur, değil midir (sen düşün)?" diye cevap verdi. [571]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e ihrama girmeden önce güzel koku sürerdim ki o kokunun içinde misk de bulunurdu.." [572]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Beraberinde hediy (kurbanlık hayvan) getiren kimse, cemreye taş attıktan sonra on-u keser. Beraberinde hediy getirmeyen ve aynı zamanda hacc-ı ifrada niyet eden kimsenin kurban kesmesi vacip değildir

Hacc-ı kıran veya Hacc-ı temettü'a niyet eden kimsenin ise, Mina'da mutlaka kurban kesmesi vaciptir. Buna mali gücü veya imkanı yetmiyen kimsenin, son günü arefeye rastlamak üzere üç gün Mekke'de, yedi gün de evine döndüğünde oruç tutması gerekir.

Cemre-i Akabe'yi taşlayan kimsenin kurban kestikten sonra tıraş (saçlarının tamamını kestirmesi) veya taksir (saçlarının uçlarından kırpması) vaciptir. Şüphesiz saçlarının tamamım tıraş etmek efdaldır.

Kadınlar da saçlarının uçlarından kırpmak suretiyle bu ibadeti yerine getirirler. [573]

Böylece cemreye taş attıktan sonra saçları belirtilen iki şekilden biriyle kesmek vaciptir ve hacı ancak traş olduktan sonra ihramdan çıkabilir. Şafiîlere göre bu vacip değildir. O bakımdan hacı Cemre-i Akabe'ye taş attıktan sonra ihramdan çıkabilir. Umre yapan da sa'yi tamamlayınca henüz tıraş olmadan ihramdan çıkabilir.

Başında saç bulunmayan kimsenin başı üstünde usturayı dolaşırması yeterli olur, ya bununla o vecibeyi yerine getirmiş sayılır.

Traş yerine saçları sabun ve benzeri bir maddeyle yıkamak yeterli olmaz. Böyle yapan kimseye bir koyun kesmek vacip olur. İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, kan akıtmak vacip olmaz. Cessas ise, bu konuda muhalif bir görüş bilmiyorum, saçını kesmeyip sadece onu sabun ve benzeri temizleyiciyle yıkayanın bir koyun kesmesi vacip olur demiştir.

Kurban kesmenin zamanına ve yerine gelince:

Bu konuda Hanefî imamlarının farklı görüş ve ictihadları ortaya çıkmıştır. Şöyle ki: Ebu Hanife'ye göre, kurbanın yeri Harem sınırları içindeki bölgedir. Zamanı ise, kurban günleridir. Bunun gibi tıraşın özel zaman ve mekanı söz konusudur, Ebu Yusuf a göre, bunun Özel zaman ve mekanı yoktur. İmam Muhammed'e göre, özel yeri vardır ama, Özel zamanı yoktur. Züfer'e göre, Özel zamanı vardır, ama yeri yoktur. Bu imama göre, tıraş konusunu nahr günlerinden :aya geciktiren veya Harem dışında traş olan kimseye ceza olarak koyun kesmek gerekmez. Bu konuda her imamın bir dayanağı

Traş olmanın hükmü, tehallülün gerçekleşmesidir, yani tıraştan i-a ihramdan çıkma gerçekleşir. Bu durumda kadınla cinsel ilişki Stesna diğer yasaklanan şeyler mubah olur. İmam Malik'e göre, tın ve güzel koku dışındaki yasaklar mubah olur. el-Leys'e göre, lın ve av dışındaki yasaklar mubah olur. İmam Şafiî'ye göre, cinsel ıas dışında kadınla oynaşmak ve benzeri şeyler de mubah olur.

İmam Malik bu hususta şu hadisle istidlal etmiştir: "Traş uğunuzda, kadın ve bir de güzel koku sürünme dışında her şey b helal olur."

Hanefi'ler ve diğer imamlar ise, bu konuda Hz. Aişe hadisiyle is-lal etmişlerdir. Şöyle ki: "Pegamber (s.a.v.): Kim taş atar ve sonra tban keser, arkasından tıraş olursa, kadın dışında her şey ona mu-ı olur" buyurmuştur.

İmam Ebu Hanife'ye göre tıraş belirlenen zaman ve mekanda kılmazsa, ceza olarak kan akıtmak gerekir. [574]

b) Şafiîlere göre: Cemre-i Akabe'ye yedi taş attıktan sonra cı, beraberinde hediy (kurbanlık hayvan) bulunuyorsa, onu ke-ser sonra ya saçının tamamını tıraş eder ya da uçlarından kırpar, na başın tamamını tıraş etmek efdaldır. Kadın ise, sadece saçının larından keser. Meşhur olan kavle göre, tıraş olmak da ibâdettir, ni vaciptir. Traşm en azı, üç kıl kesmektir. Başında saç bulunmay-. kimse, başının üstüne usturayı gezdirmekle yetinir.

Traş olduktan sonra hacı, Mekke'ye gider, rükün tavafım yerine tirir, daha önce sa'yetmemişse sa'yeder ve sonra Mina'ya döner.

Sözünü ettiğimiz Cemreyi taşlamak, kurban kesmek, tıraş ol-ak ve tavaf yapmak arasındaki tertip sünnettir, yani önce taş atılır, ikasından tıraş yapılır ve arkasından ziyaret tavafı gerçekleştirilir.

Traşm vakti, bayramın birinci gününün gece yarısından sonra ani zilhiccenin dokuzunu onuna bağlayan gece yarısından sonra) ıslar nahir gününün sonuna kadar devam eder. Kurban için ise, :el bir zaman yoktur. Ama Nevevi'ye göre, kurban kesme vakti onun :el vaktidir..

Tıraş, tavaf ve sa'y için son bir vakit söz konusu değildir. [575]

c) Hanbelîlere göre: Cemre'ye taş attıktan sonra başın tamamını traş etmek veya saçların uçlarından kırpmak hem hacda, hem de umrede ibadet, yani vaciptir, İmam Ahmed'in mezhebinin zahiri budur. İmam Harakî diyor ki: "Bu aynı zamanda îmam Malik, İmam Ebu Hanife ve İmam Şafiî'nin de kavlidir." îmam Ahmed'den yapılan bir rivayete göre, bu ibadet değildir. Bu riva-yete göre, tıraş olmayan hacıya bir şey gerekmez ve Cemre'ye taş attıktan sonra ihramdan çıkabilir.

Traşı nahr gününün sonuna geciktirmek de caizdir. Bundan dolayı bir kan da gerekmez. Nitekim Ata', Ebu Yusuf, Ebu Sevr'in de kavli budur. İmam Şafiî'nin mezhebine de benzer bir durum arzet-mektedir.

Başında saç bulunmayan dazlak kimse, sadece usturayı başının üzerinde dolaştırmakla yetinir.

Bununla beraber Cemre-i Akabe'ye taş atmadan tıraş olur veya kurban kesmeden tıraş olursa, bundan dolayı bir ceza gerekmez. İster kasden, ister bilmeyerek, ister unutarak böyle yapmış olsun... Ancak bir rivayete veya kavle göre, bilerek böyle bir takdim yaparsa bu hususta birbirine zıt iki görüş vardır.

Ebu Hanife'ye göre, kan akıtması gerekir. Çünkü tertip vaciptir. Züfer de aynı görüştedir. O bakımdan hacc-ı kıran ise, iki kan akıtması vacip olur. Hatta Züfer'e göre üç kan akıtması gerekir.

Kurban kesip tıraş olduktan sonra hacıya, kadın dışında her şey helal olur. Kadınlar ise, saçlarının uçlarından parmak uçları boğumu nisbetinde keserler.

Traştan sonra ziyaret tavafını yapmak üzere Mekke'ye gider. Önce Kabe'yi, sonra da Safa ile Merve'yi yedişer defa tavaf eder. Sonra da iki rek'at namaz kılar. [576]

d) Malikilere göre: Zilhiccenin onucu gününde Cemre-i Akabe'ye taş atmayı tıraş ve ziyaret tavafından Önce yerine getirmek vaciptir. O bakımdan taş atmadan önce tıraş olur veya tavaf yaparsa, kendisine kan akıtmak vacip olur. Ama taş atmayı kurbana, kurbanı traşa takdim etmek; aynı zamanda traşı ziyaret tavafına takdim etmek menduptur.

O bakımdan nahr (Bayramın birinci) günü dört şey matluptur:

1- Cemre-i Akabe'ye taş atmak,
2- Hedy (kurbanlık hayvan) kesmek,
3- Tusaş olmak,
4- Ziyaret tavafı yapmak..

Bunlar bu tertip üzere yapılır. Yukarıda belirtilen bazı takdim re tehirlerden dolayı bir şey gerekmez. [577]

Tahliller ve Rivayetler

575 noîu Enes hadisi sahihtir. Tıraş olurken önce sağ taraftan başlamanın müstehab olduğuna delalet etmekte ve Resulüllah'm (s.a.v.) mübarek saçının yere atılmadığı, teberrüken ashaba dağıtıldığı söz konusudur.

Aynı zamanda Mina'ya gelindiğinde, Önce Cemre-i Akabe'ye taş atılacağının, sonra kurban kesileceğinin ve arkasından tıraş o-jhmacağmın sünnet veya vücubuna .delalet vardır.

576 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve istidlale salih görülmüştür. Böylece hadis Mina'da veya Harem dahilinde başı ta-toamen traş ettirmenin efdal olduğuna delalet etmekte ve bu i-oadetten dolayı kişinin ilahi mağfirete erişeceğine işaret söz konusudur.

İmam Malik ile İmanı Ahmed bu rivayete dayanarak başın tamamının traş edilmesinin veya tamamının uçlarından kırpılmasının vacip olduğunu söylemişlerdir. Rey tarafdarları ile İmam Şafiî böyle olmasının müstehab olduğuna kail olmuşlardır. Bunlara göre başın dörtte birini, Ebu Yusuf a göre yansını. Şafiî'ye göre üç veya daha fazla kılın kesilmesiyle vücubun yerine geleceği belirtilmiştir.

577 nolu îbn Ömer hadisiyle de istidlal edilmiştir. Hacca niyet ederken beraberinde kurbanlık hayvan götüren kimsenin artık hac bitinceye kadar ihramdan çıkamayacağı istidlal olunmuştur.

Resulüllah (s.a.v.) ile beraber hacca gelen kadınlar ise, hacc-ı te-mettü'a niyet ettikleri için umreyi yapınca tahallül etmeleri emredilmiştir. Aynı zamanda hadis, traş olmadan ihramdan çıkılamayacağına delalet etmektedir.

578 nolu îbn Abbas hadisini aynı zamanda Taberanî tahric etmiştir. Buhari kendi Tarihin'de bunun isnadını kuvvetlendirmiş; Ebu> Hatimde Ilel'de takviyede bulunmuştur. İbn Hacer bu rivayeti hasenlemiş, ama İbn Kattan "mualleldir" diyerek dikkat çekmiştir.

Hadis, kadınların saçlarını traş etmeyeceğine, sadece uçlarından kırpacaklarına ve traşm onlar hakkında caiz olmadığına delalet etmektedir. Nitekim Tirimizi'nin Hz. Ali'den (r.a.) yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle bilgi verdiği belirtilmişir: "Peygamber (s.a.v.), kadının başını traş etmesini men'etmiştir."

579 nolu İbn Abbas hadisini Ebu Davud, Nesâî, îbn Mace tahric etmişlerdir. el-Bedrü'l-münir müellifi ise bunu hasenlemiştir. Ancak İbn Main, "ravi Hasan el-Areni'nin bu hadisi İbn Abbas'dan duy-mamışdır" diyerek hadisin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.

Ancak bu bapta Ahmed, Ebu Davud, Darekutnî ve Beyhakî'nin Hz. Aişe (r.a.) dan rivayet ettikleri bir hadis bulunuyor ki, İbn Abbas hadisini kuvvetlendirmektedir. Şöyle ki: "Cemreye taş attğımzda artık size güzel koku, dikişli elbise ve kadın dışında diğer her şey helal olur." :

Ne var ki bu rivayetin isnadında Haccac b. Ertat bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Hakkında lehte, aleyhte çok şeyler söylenmiş ve yazılmıştır. Ahmed b. Hanbel onun hadis hafizlarından olduğunu söylerken, îbn Main onun kavi olmadığını belirtmiştir. Saduk olup tedlis yaptığı, görüştüğü alimden hadis almadığı halde aldığım veya görüşmediği halde görüşüp hadis aldığını zannettirecek şekilde bir anlatım yaptığı söz konusudur. [578]

Bu konuda bir diğer hadisi Ebu Davud, Hakim ve Beyakî, Ümmu Seleme'den rivayet etmişlerdir ki, bunun isnadında Mu-hammed b. îshak bulunuyor ve bu zatın zayıf olduğu ekser tarafından kabul edilmiştir.

Böylece taş atıp tıraş olduktan veya taş atıp kurban kestikten ve tıraş olduktan sonra güzel koku, av ve kadın dışında her şey mubah olur, diyenlerin içtihadının sağlam dayanağı yoktur. Kadından başka her şey mubah olur diyenlerin sahih dayanağı vardır. [579]

Çıkarılan Hükümler

1- Hacc-ı ifrad'a niyet etse bile, beraberinde hediy (kurbanlık hayvan) sevkeden kimsenin, Mina'da Cemre'ye yedi taş attıktan son-, ra o hayvanı kesmesi gerekir.
2- Hacc-ı kıran veya hacc-ı temettü'a niyet eden kimse ise, cemreye taş attıktan sonra, beraberinde kurbanlık hayvan getirsin, getirmesin mutlaka bir hayvan alıp kesmesi vaciptir.
3- Mina'da kurban kesemiyecek olan kimse, onun yerine, son mü Arefe'ye rastlamak üzere üç gün Mekke'de, yedi gün de evine öndüğünde oruç tutar.
4- İfrad hac yapan kimsenin Cemre-i Akabe'ye taş attıktan son-ı tıraş olması veya saçlarının uçlarından kırpması vaciptir. Kıran eya temettü' hacceden kimsenin ise, kurbanını kestikten sonra tıraş Lması vaciptir.
5- Kadınlar ise, sadece saçlarının uçlarından kırpmak suretiyle u vecibeyi yerine getirirler. Onların başlarım tıraş etmeleri caiz eğildir.
6- Hacı tıraş olduktan sonra ihramdan çıkabilir ve daha önce asaklanan şeylerden kadın müstesna diğerleri helal olur. İmam Şafiî'ye göre, ihramdan çıkmak için tıraş olmak şart değildir. Cemre-i Akabe'ye taş attıktan ve kurban kestikten sonra ihramdan çıkabilir.
7- Başında saç bulunmayan dazlak kimsenin başının üstünde ısturayı dolaştırması yeterli olur.
8- Saçını kesmeyip sadece onu sabun veya benzeri bir temizleyici maddeyle yıkamak yeterli sayılmaz ve böylece tıraşı terke-den kimsenin ceza olarak bir koyun kesmesi gerekir. İmam Ebu Yusuf ile Enıam Muhammed'e göre, ceza gerekmez.
9- Kurbanın Özel yeri ve özel zamanı vardır. Yeri, Harem dahilidir, zamanı ise, kurban günleridir Bu, Ebu Hanife'nin içtihadıdır. Diğer Hanefi imamları farklı ictihadda bulunmuşlardır.
10- Tıraştan sonra İmam Malik'e göre, kadın ve güzel koku dışındaki yasaklar helal olur.
11- Şafiîlere göre, hacı başından üç kıl kestiği takdirde vacibi yerine getirmiş olur; ancak,başm tamamını tıraş etmek efdaldır.
12- Tıraştan sonra ziyaret tavafında bulunmak üzere Mekke'ye gitmek sünnettir. Ziyaret tavafını bayramın dört günü içinde yapmak ise vaciptir.
13- Şafiîlere göre, tıraş vakti, zilhiccenin dokuzunu onuna bağlayan gece yarısından sonra başlar, nahr günlerinin sonuna kadar devam eder.
14-Hanbelîlere göre, taş atmak, tıraş olmak ve kurban kesmek arasında takdim ve te'hirden, yani sırayı değiştirmekten dolayı ceza gerekmez.
15- İmam Malik'e göre, taş atmadan tıraş olan kimseye ceza olarak kan akıtmak gerekir. [580]

Bayramın Birinci Günü Ziyaret Tavafı İçin Mekke'ye Gitmek

Hacının Mina'da Cemre-i Akabe'ye taş attıktan, kurban ke-sip traş olduktan sonra haccm rüknü olan ziyaret tavafını yerine getirmek üzere Mekke'ye gitmesi ve tavaf yapması sünnettir. Nitekim Re-sulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bu tavafi geciktirmeyip Mina'da tıraş olduktan sonra gidip yerine getirmiş ve sonra yine Mina'ya dönmüştür.
Aslında ziyaret tavafını müctehidlerin çoğuna göre, ilk dört gün (kurban bayramının birinci günü ile teşrik günlerinin üç günü) içinde yapılması vaciptir. Bu dört günden sonraya bırakılırsa, rükün olarak edası caizdir.. Ancak geciktirilmesinden dolayı ceza olarak kan akıtmak gerekir. [581]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir:
""Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, bayramın birinci günü Mekke'ye gidip ziyaret tavafını yaptıktan sonra tekrar Mina'ya döndü ve öğle namazını Mina'da kıldı." [582]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz (Mina'da) kurban kesme yerine gitti ve kurbanım kestikten sonra bineğine binip Bey-tullah'a gitti, ziyaret tavafını yaptı ve öğle namazını Mekke'de kıldı.." [583]

Hadislerin Işığında Müctehid İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Mina'da kurban kesip tıraş olduktan sonra y'ıı gün ziyaret tavafı yapılır. Bu tavafın vücup süresi üç gündür. abe'nin etrafında yedi şavt yapılır ve tavaftan sonra iki rek'at na-ıaz kılınır. Sora geriye kalan cemreleri taşlamayı yerine getirmek zere Mina'ya dönülür. Ancak daha önce sa'yetmemişse, tavaftan 3nra yedi şavt olarak sa'yeder. Mekke'de gecelemez, Mina'ya gelip rada geceler. [584]
Ziyaret tavafında remel yapılmaz. Ancak kudüm tavafını yap-lamışsa, o takdirde ziyaret tavafında remel yapması müstehab olur. tu tavafı yapan hacıya artık kadın da helal olur; böylece mahzurlar alkar, yani ihramlı iken yasaklanan şeylerin hepsi kalkmış olur.
Ziyaret tavafının vakti, bayramın birinci günü fecir başlar ve inür sonuna kadar devam eder. Ancak bu tavafı bayramın birinci, kinci ve üçüncü günlerinden birinde yapmak vaciptir. Geciktirilmesi ahrimen mekruhtur. Bununla beraber Ömrün sonuna kadar süresi ^ardır. Ancak tehirinden dolayı bir kurban kesmek vacip olur. [585]
b) Şafiîlere göre: Tıraş, ziyaret tavafı ve sa'yetmenin başlangıç rakti belirlidir, bitiş vakti için bir sınırlama yoktur. Ancak bunların)ayram günleri içinde yapılması efdaldır. Bayramın birinci gününde ^e billhassa teşrik günlerinde yapmayıp gecektirmekte kerahet /ardır.
Cemre'ye taş atıldıkta» ve tıraş olunduktan sonra, kadın işmda yasaklanan şeyler helal olur. Ziyaret tavafı yapılınca da kadın dahil her şey mubah olur. Ziyaret tavafı yapılmadan nikah ahdinde bulunmak, mezhebin zahirine göre helal olmaz. [586]
c) Hanbelîlere göre; Tıraştan sonra Tîeytullah ziyaret edilerek tavaf yapılır ki, bu haccın tamamlanması için vacip olan tavaftır. Tavafı müteakip iki rek'at namaz kılınır. Hacc-ı temettü'a niyet etmişse, o takdirde tavaftan sonra Safa ile Merve arasında sa'yeder. Ve artık her yasak kalkmış olur.
Tavaf ve sa'y bittikten sonra o gece Mekke'de kalınmaz, Mina'ya gidilir ve gece Mina'da geçirilir.
Bu tavafın iki vakti vardır: Biri fazilet, diğeri cevaz vakti.. Fazilet vakti: Hayranım birinci günü Cemre'ye taş attıktan sonra, kurban kesip tıraş olduktan sonra başlar. Cevaz vakti: Zilhiccenin dokuzunu onuna bağlayan gecenin yarısından sonra başlar ve devam eder.
Nahr günleri (dört gün) geçtiği halde tavaf yapmayacak olursa, kerahet işlemiş olur ama ceza gerekmez. Ebu Hanife'ye göre, ceza olarak bir koyun kesmesi gerekir.
Ziyaret tavafında remel olmadığı gibi iztıba da yoktur.
Böylece hacda meşru olan üç tavaf vardır: Ziyaret tavafı ki bu rükündür, hac ancak bununla tamamlanır. Bunda hilaf yoktur. Kudüm tavafı ki, bu sünnettir. Terkedene bir şey gerekmez. Üçüncüsü veda' tavafıdır ki, bu vaciptir. Terkedenin kan akıtması gerekir. İmam Malik'e göre kan akıtması gerekmez. [587]
d) Malikîlere göre: Ziyaret tavafının vakti, bayramın birinci günü başlar, zilhiccenin sonuna kadar devam eder. Bu süre içinde yapmayıp geciktiren kimsenin ceza olarak kan akıtması gerekir. An-' cak haccı sahih kabul edilir. Bayram gününden Önce ziyaret tavafını yapmak caiz değildir. [588]

Tahliller

587 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir ve istidlale, ihticace salihtir. Hadis, bayramın birinci günü tıraştan sonra Mekke'ye gitmenin sünnet olduğuna ve o gün içinde ziyaret tavafını yerine getirmenin efdal sayıldığına delalet etmektedir. Aynı zamanda ziyaret tavafından sonra tekrar Mina'ya dönüleceğine ve gecenin Mina'da geçireleceğine delalet vardır.
Öğle namazına gelince, İbn Ömer, Resulüllah'm (s.a.v.) o gün Mina'ya dönüp öğle namazını Mina'da kıldığını haber verir-ken, 588 nolu hadiste Cabir (r.a.), Resulüllah'm (s.a.v.) bu namazı Mekke'de kıldığını bildirmektedir. İki hadis de sahih olduğuna göre, iki rivayet arasını te'lif babında şöyle denilebilir: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'de öğle namazını kılıp Mina'ya geldiğinde, orada daha yeni öğle namazına durulduğunu görmüş ve kendisi de onlardan ayrılmayıp aynı namazı nafile anlamında bir defa daha kılmıştır. Al- . lah daha iyisini bilir.
Cabir hadisi, Resulüllah'm tıraş olmasından söz etmeyip kurban kestiğinden ve sonra Mekke'ye hareket ettiğinden söz etmektedir. Hz. Cabir burada O'nun tıraşından bahsetmeğe gerek görmemiş, dece bayramın birinci gününde ziyaret tavafim yaptığına ağırlık kerek bunu ifadeye çalışmıştır. [589]

Çıkarılan Hükümler

1- Mina'da taş atma, kurban ve tıraş ibadetleri tamamlandıktan mra o gün içinde Mekke'ye gidip ziyaret tavafını yerine getirmek ınnettir.
2- Ziyaret tavafı, haccın rükünlerinden biridir. Hac ancak onun-
tamamlanır.
3- Ziyaret tavafının vücup süresi, üç gündür. Bu süre içinde kpılmayıp geciktirilirse, Ebu Hanife'ye göre ceza olarak bir ko-yun esmek gerekir.
4- Kudüm tavafı yapmamış ve sa'yetmemişse, ziyaret ta-afmdan sonra sa'yetmek vaciptir.
5- Kudüm tavafı yapmayan kimsenin ziyaret tavafında remel ve :tıba' yapması m üs teli ab dır. Kudüm tavafim yaparken bunları ye-[ne getiren kimsenin tekrar yapması sünnet değildir.

6- Ziyaret tavafından sonra daha önce yasaklanan kadınla cin-el temas helal olur ve engeller kalkar.
7- Ziyaret tavafından sonra Mekke'de kalınmayıp Mina'ya önülür ve gece Mina'da geçirilir. Bu, kimine göre sünnet, kimine öre vaciptir.
8- Ziyaret tavafının vakti, Hanefîlere göre: Bayramın birinci Ijnü fecir doğduktan sonra başlar ve ömür sonuna kadar sürer. An-ak bayramın ilk üç gününde yerine getirilmesi vaciptir. Geciktirilmesinden dolayı bir koyun kesmek gerekir.
8- Tıraş, ziyaret tavafi ve sa'yetmenin başlanma vakti bellidir. iitiş vakti için bir sınır konulmamıştır. Ancak bayram günleri içinde rapılması efdaldır. Bu, Şafiîlerin içtihadıdır.
9- Tavafın biri fazilet, diğeri cevaz vakti vardır: Fazilet vakti, »ayranım birinci günü tıraş olduktan sonra başlar. Cevaz vakti, zil-ıiccenin dokuzunu onuna bağlayan gece yarısından sonra başlar. Bu, ianbelîlerin içtihadıdır.
10- Dört gün olan nahr günlerinde tavaf yapmayan kimse kera-ıet işlemiş olur. Bu geciktirmeden dolayı ceza gerekmez. Bu da Hanelilerin içtihadıdır.
11- Malikîlere göre: Ziyaret tavafının vakti, bayramın birinci jünü başlar ve zilhiccenin sonuna kadar devam eder. Bu süre içinde sapmayan kimseye ceza olarak kan akıtmak gerekir. [590]

Kurban Kesmeyi, Tıraş Olmayı ve Cemreye Taş Atmayı Belirlenen Sıraya Göre Değil de Takdim ve Tehir Suretiyle Yerine Getirmekte Bir Sakınca Var Mıdır?

Mina'da Cemre-i Akabe'ye taş atmak, kurban kesmek ve tıraş olmak gibi üç vecibe vardır. Bunları hadislerde yer aldığı gibi, belli sıraya koyup önce taş atmayı, sonra kurban kesmeyi, sonra da tıraş olmayı yerine getirmek en uygun olanıdır. Bununla beraber ashabın bazısının üç vecibeyi yerine getirirken takdim ve te'hir yaptığı ve durumu Resulüllah'a arzettiklerinden "Bir sakınca yoktur, bir sakınca yoktur" buyurduğu bilinmektedir. O bakımdan müctehidlerin bu ve diğer hadisler üzerinde durup sözü edilen konu hakkında az farklı tesbit ve istidlalleri, ihticacları olmuştur. Bunlara az yukarıda kısmen dokunmuş bulunuyoruz. Ama önemine binaen onu müstakil bir başlık altında izah etmeyi uygun gördük. [591]

İlgili Hadisler

Abdulllah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.vj den şunu duyduğunu haber veriyor: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bayram günü Cemre'nin yanında ayakta durup beklerken bir adam geldi ve şöyle dedi: 'Ya Resulallah! Henüz Cemre'ye taş atmadan Önce tıraş oldum.." Efendimiz ona: 'Taşı at, bir sakınca yoktur" buyurdu. Bir diğer adam geldi ve şöyle dedi: "Doğrusu ben taş atmadan önce kurbanımı kestim.." Efendimiz ona da: "Taşını at, bir sakınca yoktur" buyurdu. Sonra bir diğer adam daha geldi ve şöyle dedi: "Ben, taş atmadan kalkıp Beytullah'a gittim ve ziyaret tavafını yaptım.."
fendimiz ona da: 'Taşım at, bir sakınca yoktur.." buyurdu.
Yine Abdullah'tan yapılan bir diğer rivayette, adı geçen, bayram ününde Peygamber (s.a.v.) Efendimiz hutbe irad ederken orada hazır ulunmuştur. Bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi: "Ben şunun undan önce yapılacağını sandım.." Bir başkası da: "Ben de »unun şundan önce yapılacağını sandım" dedi. Bir başkası calkıp şöyle dedi: "Ben de şunun şundan önce yapılacağını landım; kurban kesmeden tıraş oldum; taş atmadan önce kur-)anımı kestim" diyerek benzeri şeyleri sıraladı. Bunun izerine Efendimiz şöyle buyurdu: 'Yap, bir sakınca yoktur.."
O gün neden sorulduysa, mutlaka Efendimiz: "Yap, bir (akınca yoktur" diye cevap verdi. [592]
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermistir:
"Bir adam geldi ve: 'Ya Resulellahî Kurban kesmeden önce tıraş oldum" dedi. Efendimiz ona: "Kurbanını kes, bir sakınca yoktur" buyurdu, Sonra bir başka adam geldi ve: 'Ya Resulellah! Tıraş olmadan ziyaret tavafını yaptım" dedi. Peygamber (s..a.v.) ona da: 'Tıraş ol veya saçlarının uçlarından kırp, bir sakınca yoktur' buyurdu.[593]
Tirmizi'nin tesbit ettiği rivayette ise şöyle denilmektedir: "Ber tıraş olmadan ziyaret tavafını yaptım" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Tıraş ol veya saçlarının uçlarından kırp, bir sakınca yoktur" buyurdu. Bir diğer adam geldi ve: 'Ya Resulellah! Taş atmadan önce kurbanımı kestim" dedi. Efendimiz ona da: "Taş at, bir sakınca yoktur." buyurdu. [594]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
Peygamber (s.a.v.) Efendimize kurban kesme, tıraş ve taş atmada takdim ve te'hirden soruldu. Efendimiz: "Bir sakınca yoktur" buyurdu. [595]
Bir başka rivayette, Peygamberimiz'den (s.a.v.) bir adam sordu: "Kurban kesmeden önce tıraş oldum?" Peygamberimiz (s.a.v.) ona: "Kurbanı kes, bir sakınca yoktur" buyurdu. Adam: "Akşama doğru taş attım?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.) ona: "Öyle yap, bir sakınca yoktur" buyurdu. [596]
Bir diğer rivayette konu şöyle nakledilmiştir:
"Bir adam, Peygamber'e (s.a.v.) şöyle sordu: " Taş atma-in önce gidip ziyaret tavafını yaptım?" Efendimiz ona:
"Bir sakınca yoktur" buyurdu. Adam yine: "Kurban keseden önce tıraş oldum?" diye sordu. Efendimiz ona: "Bir ıkınca yoktur" buyurdu. Adam: "Taş atmadan önce kurban îstim?" diye sordu. Efendimiz ona da: "Bir sakınca yoktur" buyurdu. [597]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefilere göre: Tıraş olmayı veya ziyaret tavafını özürsüz arak nahr (kurban kesme) günlerinde yapmayıp geciktirirse, kendine bir kan gerekir, yani bir koyun kesmesi' vacip olur. Bu İmam bu Hanife'ye göredir. İmam Ebu Yusuf ile îmam Muhammed'e göre an akıtmak gerekmez, sadece isaet işlemiş olur. İmam Şafiî'ye göre 3 hüküm böyledir.
Bunun gibi, taş atmayı geciktirir veya bir ibadeti diğer bir iba-et üzerine takdim eder, mesela taş atmadan önce tıraş olursa, taş tmadan önce kurban keserse, kurban kesmeden Önce tıraş olursa, ine İmam Ebu Hanife'ye göre. kan akıtması gerekir. îmameyne göre srekmez, isaet (usulsüzlük) işlemiş olur.
Harem dışında tıraş olursa, ister hacca, isterse umreye niyet tmiş olsun, ceza olarak bir kan akıtması gerekir. İmam Ebu Yusuf a öre, kan akıtması gerekmez.
Umre yapmakta olan, Harem dışına çıktıktan sonra dönüp açlarının uçlarından kırparsa, kendisine kan akıtmak gerekmez.
Hacc-ı kıran yapan kimse kurban kesmeden önce tıraş olursa, na ceza olarak iki kan akıtmak gerekir. Bu, İmam Ebu Hanife'ye Öredir, İmameyne göre, bir kan gerekir.
Kan akıtmaktan maksat, bir koyun kesmektir. [598]
b) Şafîîlere göre: Cemreye taş atmak, tıraş olmak ve ziyaret tavafını yapmak arasındaki tertibe riayet etmek sünnettir. [599]
O bakımdan bu tertibi bozup önce kurban kesen sonra tıraş olan veya Önce tavaf yapıp sonra gelip kurbanını kesen kimseye ceza olarak bir şey gerekmez, sadece sünnete uymadığı için isaet (kötü bir iş) etmiş olur.
c) Haneblîlere göre: Bu mezhep imamları da Şafiî'lerin ictihad ve istidlallerine uygun istidlalde bulunarak şöyle demişlerdir: "Bayram günü yapılacak dört şey (nüsük) vardır: Taş atmak, sonra kurban kesmek, sonra tıraş olmak, sonra da ziyaret tavafi yapmak. Bu tertip sünnettir. Bunu unutarak veya bilmeyerek bozan, yani tertibe riayet etmiyen kimseye bir şey gerekmez. İlim ehlinden bir çoğunun görüş ve içtihadı da bu doğrultudadır. Meselâ, el-Hasan, Tavus, Mücahid, Said b. Cübeyr, Ata, Şafîî, İshak, Ebu Sevr, Davud ve İbn Cerir et-Taberîbu cümledendir. [600]
Bu. konuda Şafîîler'le Hanbelîler, yukarıda naklettiğimiz sahih hadislerle istidlal ve ihticac etmişlerdir.
d) Malikîlere göre: Kurban kesmeden tıraş olmakta, taş atmadan önce kurban kesmekte bir sakınca yoktur. Bunlar arasında tertip gerekli değildir. Ancak fecir doğmadan kurbanını kesen kimsenin fecir doğduktan sonra onu iade etmesi, yeni bir kurban kesmesi vacip olur. Bunun gibi, fecir doğmadan cemreye taş atan kimsenin de onu fecrden sonra iade etmesi, yani yeniden atması gerekir. [601].
Böylece Malikiler de ilgili hadislerle istidlal etmiş bulunuyorlar. [602]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

594 nolu Abdullah b. Amr hadisi sahihtir. Bu rivayet, bayramın birinci gününde yapılacak nüsüklerin (ibadetlerin) neler olduğuna ve ' bir de o nüsükler arasında tertibin şart olmadığına delalet etmektedir. Nitekim müctehidlerin çoğu bu rivayetle istidlal etmişlerdir.
595 nolu Hz. Ali hadisi, 496 nolu yine Ali hadisi ve 597 nolu tbn Abbas hadisi sahihtir. Birinci rivayeti kuvvetlendirmekte ve hadislerin hemen hepsiyle ihticacm salih olduğunu göstermektedir.
Ancak hiçbir hadiste, soru soranın kim olduğu ismen Iklanmamış ve buna lüzum da görülmemiştir. Çünkü önemli olan, (-ulan sorular ve ona verilen cevaplardır ve buna birçok şahabının it olmasıdır. [603]

Çıkarılan Hükümler

1- "Bayram günlerinde tıraş olmayı ve ziyaret tavafını yapmayı iktiren kimseye ceza olarak bir kan akıtması gerekir. Bu Hanefilere göredir.
2- Bayram gününde Cemre-i Akabe'ye taş atmak, kurban kes-ve tıraş olmak arasındaki tertibe riayet vaciptir. Bunlar arasında takdim ve te'hir yapan kimsenin ceza olarak bir koyun kesesi gerekir. Bu da, îmam Ebu Hanife'nin içtihadıdır.
3- Sözü edilen menasik arasında tertip şart değildir; bir ıcekini geriye, geride olanını ileriye almaktan dolayı bir şey gerek-ez. Sadece sünneti terkten dolayı isaet (kötü bir iş) işlenmiş olur. u, Hanfefi'ler dışında diğer mezheplerin içtihadıdır.

4- Harem dışında tıraş olanın da ceza olarak bir koyun kesmesi . Bu, İmam Ebu Hanife'ye göredir.
5- Fecir doğmadan kurban kesen kimsenin onu iade etmesi erekir. Bu, Malikilere göredir.
6- Fecir doğmadan cemreye taş atan kimsenin de, fecirden sonra jnu iade etmesi gerekir. Bu da Malikilere göredir. [604]

Kurban Bayramı Günü Hutbe Okumanın İstihabı

Hacılar bayramın birinci günü güneş doğunca Mina'da olurlar. Arafat'ta günün önemini ve nasıl vakfe yapılacağını, öğle ile ikindi namazının cemaatle öğle vaktinde kılınacağını ve akşam güneş batınca akşam namazını kılmadan Müzdelife'ye gidileceğini belirtir anlamda imamın bir hutbe irad edeceğinden başka bir de Mina'ya gelindiğinde kurban, cemrelere taş atma, tıraş olma ve ziyaret tavafına gitme gibi önemli konuları kapsayan bir hutbe de irad edilir. Böylece hacılar ibadetler konusunda hacdan maksadın ne olduğu hakkında yeterince aydınlatılmış olurlar.
Hacca gitmemiş olan müslümanlar da bulundukları yerin cami veya namazgahında toplanıp hem bayram namazını kılarlar, hem de namazdan sonra günün önemini belirtir anlamda yapılan hutbeyi dinlerler. [605]

Konuyla İlgili Hadisler

Hirmas b. Ziyad (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'i Mina'da kurban bayramı günü Adba' adb devesinin üzerinde bulunduğu halde hutbe irad ettiğini gördüm," [606]
"Ebu Umame (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Mina'da nahr (kurban kesme) gününde Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in hutbesini duydum.." [607]
Abdurrahman b. Muaz et-Teymî (r.a.) den yapılan rivayete , adı geçen şöyle demiştir;
"Biz Mina'da idik, Resuiüllah (s.a.v.) Efendimiz bize hut-ırad etti, kulaklarımız açıldı da O'nun ne dediklerini duyduk. Bizler (herbirimiz) konakladığı yerde bulunuyordu, ^lece Resuiüllah (s.a.v.) oradakilere hac ibadetlerini itiyordu. Ta ki cimar (cemreye taş atma) konusuna geldi taş atılacak cemreye geldi ve iki şehadet parmağını kulak-kna koydu (sesinin daha iyi duyulmasını sağladı) sonra fük taşları atmaya niyet etti. Sonra Muhacirlere emretti, onlar Mescid (-i Hayf) in önüne doğru indiler, Ansara da em-ti, onlar da Mescid'in arkasına doğru indiler ve sonra da ıdaki insanlar (taş atmak üzere cemreye doğru) inmeye şladılar." [608]
Ebu Bekir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen "şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz nahr (kurban kesme) nünde bize hutbe irad etti ve şöyle buyurdu: "Bugünün ngi gün olduğunu biliyor musunuz?" Biz de : "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" dedik. Resuiüllah biraz durup sustu ve biz bu günü başka bir isimle anacak sandık ve sonra şöyle buyur-l: "Bugün nahr (kurban kesme) günü değil midir?" Biz de: vet, öyledir" dedik. O yine bize: "Bu ay hangi aydır?" diye rdu. Biz yine: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Bir süre stu ve biz de bu ayı başka bir isimle anacağını sandık; derken şöyle buyurdu: "Zilhicce değil midir?" Biz de: "Evet öyledir" sdik. Sonra O, "Bu belde hangi beldedir?" diye sordu. Biz ne: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Yine susup biraz bekledi ve devamla: "Bu bildiğimiz belde değil midir?" buyur* du. Biz de: "Evet Öyle" dedik. Efendimiz devamla şöyle buyurjj du: "Şüphesiz ki sizin kanlarınız ve mallarınız, bugünün hürmeti gibi, bu ayın hürmeti gibi ve bu beldedin hürmeti gibi, Rabbınıza kavuşacağınız güne kadar birbirinize ha^ ramdır. Dikkat edin, tebliğ ettim mi?" diye sordu. Biz de: "Evet.." diye cevap verdik. Bunun üzerine O şöyle dedi: "Allah'ım! Sen şahid ol.. Artık hazır olan hazır olmayana tebliğ edip ulaştırsın. Zira kendisine tebliğ edilen nice kimseler var ki, duyandan daha anlayışlı ve daha çok hafizasında tutucudur? Bendeki sonra birbirinizin boynunu vurmak suretiyle küfre dönmeyin.. [609]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Nahr (bayram) günü Mina'da hutbe okunmaz. [610]
b) Şafiîlere göre: İmamın Mina'da yapılacak menasiki (hac ibadetlerini) talim eder anlamda bir hutbe irad etmesi sünnettir. [611]
c) Hanbelîlere göre: Bu mezhebe göre de, imamın Mina'da menasiki öğretir anlamda bir hutbe irad etmesi sünnettir. İbn Münzir de aynı görüştedir.
d) İmam Malik'e göre: Mina'da hutbe okunmaz. Çünkü bir gün önce Arafat'ta gereken bilgi verilmiştir. [612]

Tahliller

604 nolu Hirmas hadisiyle istidlalin uygun olduğu kabul edilmiştir. Mina'da hem hutbe irad etmenin istihbabma, hem de hutbenin deve ve benzeri bir binek üzerinde yapılmasında bir sakınca olmadığına delalet etmektedir.
605 nolu Ebu Umame hadisi de yukarıdaki rivayeti kuvvetlendirmekte ve Resulüllah'ın (s.a.v.) Mina'da cereyan eden bir sünnetini yansıtmaktadır.
606 nolu Abdurrahman hadisi de istidlale elverişli görülmüştür. Vtina'da, imam hitabede bulunurken hacıların bulundukları yerde oturmuş bir halde dinlemelerinin cevazına ve imamın sesini duyurabilmek için gerekirse şehadet harmaklarmı kulaklarına tıkamasına flelalet etmekte ve aynı zamanda cemreye atılacak taşların Mina'dan toplanmasının sakıncası olmadığına; sonra da taş atacak olan hacıları, rahat taş atabilmeleri için grup-lara ayırıp düzenlemenin faydalı olacağına delalet vardır
607 nolu Ebu Bekir hadisi de sahihtir ve istidlale saîihtir. Müslümanların kanlarına ve mallarına, haklı sebepler dışında el uzatılmasının haram olduğu, bildiriliyor ve böylece hiç kimsenin canına kasdetmeyeceği, hiç kimsenin malı açık ve gizli yollardan alınamayacağı belirtilerek Müslümanlar arasında can ve mal emniyetinin gereği üzerinde duruluyor.
Sonra da dini konu ve meseleleri yetkili şahıslardan duyan, öğrenen kişilerin onları duymayan, orada hazır bulunmayan din kardeşlerine ulaştırmalarının sünnet ve vacip olduğu bildiriliyor. Arkasından Müslümanların ayrı zümrelere bölünüp birbirleriyle savaşmalarının kesinlikle haram olduğu açıklanarak, İslam aleminin ancak birlik ve dirlik atmosferi içinde varlığını ve şerefini a-yakta tutup sürdürebileceğine işarette bulunmaktadır. [613]

Çıkarılan Hükümler

1- Mina'da yetkili imamın, oradaki menasiki talim ve tarif eder anlam ve ölçüde bir hutbe irad etmesi bu konularda hacıları aydınlatması sünnettir. Bu, Şafiî ile Hanbeli mezhebine göredir.
2- Mina'da imamın hitabede bulunmasına gerek yoktur. Çünkü Arafat'ta bu sünnet ifade edilmekte ve gereken bilgi verilmektedir. Bu, Hanefî ve Malikîler'in görüşüdür.
3- Mina'da, islam'ın yücelmesi, Müslümanların güven, huzur,, birlik ve dirlik içinde yaşamaları için onlara seslenmek müstehabdır,
4- Mina'da hacıların rahat taş atabilmeleri için onları düzene sokmak müstehabdır.
5- Cemrelere atılacak taşları Mina'da toplayıp hazırlamakta bir sakınca yoktur.
6- Hutbenin ya binek üzerinde bulunurken, ya da yüksekçe bir yere çıkarak irad edilmesi de müstehabdır. [614]

Hacc-ı Kırana Niyet Edenin Hac İbadeti Olarak Bir Tavaf ve Bir De Sa'y Yapması Yeterlidir

Bilindiği gibi, Hacc-ı Kıran: Mikatta ihrama girerken hem Umre'ye hem de farz olan hacca birden niyet etmektir. Bu durumda olan kimse, yalnız farz hacca niyet eden kimse gibi, Mina'da Cemre-ı Akabe'ye taş atıp kurban kestikten ve tıraş olduktan sonra ihramdan çıkabilir.
Mekke'ye gelindiğinde, kudüm tavafından sonra sa'yedecek olursa, bu vacip olan sa'y demektir ve artık ziyaret tavafını yaptıktan sonra sa'yetmesi gerekmez. [615]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Re-sulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Hac ve umresinin arasını birleştiren, ikisini ardarda yapan kimse için bir tavaf yeterlidir.." [616]
Diğer bir lafızla şöyle nakledilmiştir:
"Hac ve umre için niyet edip ihrama giren kimseye ihramdan çıkıncaya kadar bir tavaf ve bir sa'y kafi gelir." [617]
Tabii bu arada nafile olarak istediği kadar tavaf yapabilir. Zira "bir tavaf' tan maksat, farz olanıdır.
Urue'den, o daAişe (r.a.) dan rivayet etmiştir, Hz. Aişe şoyte uu-U vermiştir: "Veda Haccı'nda Resulüllah (s.a.v.) ile beraber Mekke'ye müteveccihen yola) çıktık ve umreye niyet ederek hramlandık. Sonra Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyur-iu; "Kiminle birlikte hedy (kurbanlık hayvan) bulunuyorsa omreyle birlikte hacca da niyet etsin ve sonra da bu ikisinden ie ihramdan çıkmadıkça (yalnız umreyi yapmakla) ihramdan ?ikmasın."
Ben Mekke'ye geldiğimde ayhali olmuş bulunuyordum. O bakımdan ne Beytullah'ı tavaf ettim, ne de Safa ile Merve arasında sa'yedebildim. Bu sebeple durumu Hz.Peygamber'e

(s.a.v.) anlattım. Bana şöyle buyurdu: "Saçını çöz ye tara. Hac için niyet edip ihramlan ve umreyi terket.." Ben de Öyle yaptım. Hac farizasını yapıp tamamladığımızda, Resulüllah (s.a.v.) beni kardeşim -Abdurrahman ile beraber Ten'im'e gönderdi. Ben orada Umre için niyet ederek ihramlandım. Resulüllah (s.a.v.): 'İşte bu senin umren yerinedir" buyurdu.
Hz. Aişe (r.a.) devamla diyor ki:
"Daha önce (bizimle beraber) Umreye niyet edip ihrama girenler hem Beytullah'ı tavaf ettiler, hem de Safa ile Merve arasını. Sonra da ihramdan çıktılar. Sonra (Hac menasikini yapıp) Mina'dan döndüklerinde hac için bir tavaf daha yaptılar. Ama hac ile umreyi beraber niyet edip yapanlar bir tek tavaf yaptılar." [618]
Tavus'tan, o da Aişe (r.a.) den rivayet etmiştir: "Hz. Aişe (r.a.) umre için niyet edip ihramlandıktan sonra Mekke'ye geldi, ama ayhali olduğundan Beytullah'ı tavaf etmedi, diğer bütün menasiki yerine getirdi ki o hac için niyet edip ihramlanmış bulunuyordu. Resulüllah (s.a.v.) Mina'dan dönüşlerinde ona: "Yaptığın tavaf hac ve umren için sana elverir." Hz. Aişe ise, herhalde umre yapmak istedi ve Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz onu kardeşi Abdurrahman ile beraber Ten'im'e gönderdi. Böylece Hz. Aişe farz haccı yaptıktan sonra umre için niyet edip ihramlandı." [619]
Mücahid'den yapılan rivayete göre, Hz. Aişe (r.a.) (Mekke' ye yakın) Şerifte ayhali oldu ve Arafat'ta temizlendi. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "Safa ile Merve arası (daha önce) sa'yetmen senin hem haccm, hem de umren için kafi gelir.." [620]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Hacc-ı Kıran'a niyet eden kimse Mekke'ye gelince, önce umreye başlar, bunun için Beytullah'ı tavaf eder, iki rek'at namaz kıldıktan sonra Safa ile Merve arasında sa'yeder ve ihramdan çıkmaz. Bunun arkasından Kudüm Tavafi'nı yerine getirir ve hac işin vacip olan sa'yi yapar.
Böle yapmayıp da, hac ve umre için ardarda iki tavaf ve arkasından iki sa'y yaparsa, bu caiz olmakla beraber sünnete aykırı olduğundan faili isaet (kötü bir iş) etmiş olur. [621]
Kudüm Tavafi'ndan sonra Safa ile Merve arasında sa1 yetmeyen kimse, ziyaret tavafından sonra sa'yeder ki bu vaciptir. [622]
b) Şafiîlere göre: Bu mezhebe göre, Kudüm Tavafından sonra Safa ile Merve arasında sa'yeden kimse, vacip olan sa'yi yapmış sayılacağından, artık ziyaret tavafından sonra sa'yi iade etmez.. [623]
c) Hanbelîler de aynı görüş ve içtihadı ortaya koymuşlardır. [624]
d) Malikîler de diğer mezheplerin görüş ve istidlali doğrultusunda görüş beyan etmişlerdir, yani onlara göre de, kudüm tavafından sonra sa'yeden kimse rükün olan sa'yi yerine getirmiş olduğundan, ziyaret tavafından sonra artık sa'yetmez. [625]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

611 nolu İbn Ömer hadisini aynı zamanda Said b. Mensur mer-fu' olarak şu lafizla tahric etmiştir: "Kim hac ile umre arasını birleştirirse, ikisi için bir tavaf ve bir sa'y kafi gelir." [626]
Bu bapta Müslim'in ve Ebu Davud'un Cabir (r.a.) den (r.a.)şu • lafizla yaptığı bir rivayet bulunuyor. O da şöyledir: "Ne Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, ne de ashabı, Safa ile Merve arasında birden fazla sa'y yapmadı.."
Ayrıca Abdurrezzak'm isnad-ı sahih ile Tavus'tan yaptığı rivayette, deniliyor ki: "Tavus yeminle belirtti ki, Resulüllah'm ashabından hiçbiri hac ve umresi için bir tavaftan başka yapmadılar."
Buhari'nin de îbn Ömer (r.a.) dan yaptığı rivayete göre: "Adı geçen hac ve umresi için sadece bir tavaf yapmıştır.."
Buhari diğer bir vecihle îbn Ömer'den şunu tahricen rivayet. etmiştir: "O, Resulüllah'm (s.a.v.) hac ve umre için ilk tavanyla yetindiğini görmüştür." Bu tavaftan maksat, nahr (kurban) gününde Ta-vaf-ı İfâzedir, yani ziyaret tavandır."
Bu rivayetlere dayananlar diyorlar ki: "Hacc-ı Kırana niyet eden kimseye bir tavaf ve bir de sa'yetmek kafi gelir."
Nitekim İmam Malik'e, İmam Şafiî'ye, îshak'a ve Davud'a göre de hüküm böyledir. îbn Ömer ve Cabir'den de böyle rivayet olunmuştur. Hz. Aişe de (r.a.) aynı görüşü açıklamıştır. Nevevî de bu anlamda beyanda bulunmuştur. Ebu Hanife ve arkadaşları, aynı zamanda Zeyd b. Ali de bu görüşte değillerdir. Zira bunlara göre, umre için tavaf yapılacağı gibi, kudüm için de tavaf yanılmaktadır. Aynı zamanda biri umre, diğeri hac için olmak üzere iki sa'yetmek de gereklidir. Nitekim Hz. Ali, îbn Mes'ud, Şa'bi ve Nehaî'den böyle rivayet edilmiştir. Yani Hacc-ı Kırana niyet edene iki tavaf ve iki sa'y gerekir.
Birincilerin delili ise, hem yukarıdaki rivayetlerdir, hem de Resulüllah'm (s.a.v.): "Umre kıyamete kadar hacca dahil olmuştur" mealindeki hadistir. Zira umre hacca dahil olunca, herbiri için ayrı tavafa ve ayrı sa'ye gerek kalmıyor. [627]

Cemerelere Taş Atma Süresince Mina'da Kalmak

Cemrelere taş atma süresi üç gündür. Birinci gün Cemre-i abe'ye yedi taş atılır. İkinci ve üçüncü günler üç cemreden her bi-jıe yedişer taş atılarak toplam üç günde 49 taş atılmış olur. Ancak [üncü günü güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmayanların irdüncü güne kalmaları ve yine her üç cemreye yedişer taş atmaları [cip olur ve böylece taşların sayısı yetmişe yükselir.
Belirtilen üç veya dört günü Mina'da geçirip orada gecelemek üctehidlerin çoğuna göre sünnettir. Taş attıktan sonra Mekke'ye den ve yine taş için Mina'ya dönen kimse kerahet işlemiş olur. Anık bayramın birinci günü Cemre-i Akabe'ye yedi taş atıldıktan, kur-ın kesip tıraş olduktan sonra Mekke'ye gidip ziyaret tavafı yapılır i tavafı müteakip tekrar Mina'ya dönülür. Birinci gün gidemiyenler, inci veya üçüncü gün giderler. [628]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir;
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz (bayramın birinci günü ziyaret tavafını yerine getirdi ve) öğle namazını kıldığında îünün sonuna doğru yamndakilerle birlikte Mina'ya döndü. Teşrik günlerinin gecelerini Mina'da kalıp geçirdi ve her gün güneş gök kubbesinden batıya meyledince her cemreye yedi taş attı; her taşı atarken de onunla birlikte tekbir getirdi. Birinci ve ikinci cemrenin yanında (taş attıktan sonra) epeyce durdu, dua, tazarru' ve niyazda bulundu. Üçüncü cemreye taş atıp orada durmadı." [629]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Abbas (r.a.), Mina gecelerinde Mekke'de kalıp gelen hacılara su dağıtma işini düzenlemek için Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den izin istedi. Efendimiz de ona izin verdi." [630]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz (ikinci ve üçüncü günler) güneş batıya keylettikten sonra taş atmaya başladı." [631]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Biz uygun zamanı bekliyorduk; güneş batıya meyledince taşları atıyorduk." [632]
Salim'den, o da îbn Ömer (r.a.) dan rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle haber veriyor: 'ibn Ömer (r.a.) birinci cemreye yedi taş attı ve her taş ile beraber tekbir getirdi. Sonra düzce rahat bir yere doğru ilerledi ve kıbleye yönelerek uzun bir süre öylece ayakta durdu, dua etti, ellerini kaldırdı ve sonra ikinci cemreye taş attıktan sonra kuzey tarafına tloğru düzce rahat bir yere ilerledi; kıbleye yönelip dua etti ve ellerini kaldırdı da uzun bir süre öylece ayakta durdu. Sonra batn~i vadideki Cemre-i Akabe'ye taş attı, ama orada durmadı ve ayrılarak şöyle dedi: "Ben, Resulüllah'ın (s.a.v.) işte böyle yaptığını gördüm." [633]
Asım b. Adiy'den yapılan rivayete göre: Adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, deve çobanlarına, Mina'da gecelemelerine ruhsat verdi ve nahr (bayramın birinci) günü taş atmalarını, sonra ertesi ve ertesi günde (iki günde) yine taş atmalarını ve ayrılacakları(dördüncü günde de) taş atmalarını emretti." [634]
Diğer bir rivayette: "Resulüllah (s.a.v.) onlara bir gün taş atmalarına, bir gün taş atmayı terketmelerine dair ruhsat verdi'
Said b. Malik'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber yaptığımız hacdan dönerken bir kısmımız bir kısmımıza şöyle diyordu: 'Yedi aş attım", "Altı taş attım". Ama kimse kimseyi bundan dolayı ayıplamıyordu." [635]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Bayramın birinci günü Cemre-i Akabe'ye pedi taş atılır, diğer iki cemreye atılmaz. Mekke'ye gidilip dönüldükten sonra, bayramın ikinci günü ve üçüncü günü her üç cemreye yedişer taş atılır. Birinci ve ikinci cemrelere taş attıktan sonra bir süre ayakta durularak dua edilir; aynı zamanda her taş atılırken tekbir getirilir ve böylece birinci ve ikinci cemrelerin yanında durularak dua, istiğfar edilir; kendisi, ana-babası ve hısımları, sonra da bütün mü'minler için dua edilerek Resulüllah'a salat-ü selam getirilir. Cemre-i Akabe'ye taş atıldıktan sonra artık orada durulmaz ve hemen sonra ayrılmak sünnettir. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz de Öyle yapmıştır.
Üçüncü gün taş atma nüsükü (ibadeti) tamamlandıktan sonra fecir doğmadan önce ayrılmak caizdir. Fecir doğuncaya kadar ayrılmayan kimse, dördüncü güne kalıp her üç cemreye yedişer taş atması vacip olur.
Mina'da taş atma süresince geceleri de Mina'da kalmak sünnettir. Geceyi başka yerde geçirmek ise mekruhtur. Ancak bundan dolayı bir ceza gerekmez. İmam Şafiî'ye göre ise,

vaciptir. [636]
b) Şafiîlere göre: Bayramın birinci günü Mina'ya gidip ziyaret tavafını yaptıktan sonra Mina'ya dönülür ve ikinci ile üçüncü günleri üç cemreye yedişer taş atılır. Böylece taşlama vücubu yerine gelmiş olur. O gün, yani üçüncü gün güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmakta bir sakınca yoktur. Ama güneş batmcaya kadar orada kalır ve ayrılmazsa, o takdirde ertesi güne kalması ve yine her cemreye yedi taş atması vacip olur. Mina'da bulunulduğu sürece geceleri orada kalmak vaciptir. Aksi halde kan akıtması gerekir. Ama deve çobanlarının güneş guruba gitmeden önce Mina dışına çıkıp başka yerde gecelemeleri caizdir. Bunun gibi özür sahiplerinin de geceyi başka yerde geçirmelerine ruhsat verilmiştir. Güneş battıktan sonra çıkacak olursa, yine kendilerine kan akıtmak vacip olmaz.
İkinci ve üçüncü günleri cemrelere taş atma vakti zevaldan sonra başlar, güneşin batmasıyla sona erer. Bazısına göre, fecir doğuncaya kadar süresi vardır. [637]
c) Hanbelîlere göre: Mina'da taş atma süresince geceleri Mina'da kalmak bir rivayete göre, sünnet, bir rivayete göre vaciptir. Nitekim sahih rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz taş atma süresince geceleri Mina'da kalmıştır. Bununla beraber Mina'da kalmayıp onun dışına çıkılır da başka bir yerde gece geçirilirse, isaet (uygunsuzluk, hata) edilmiş olur, başka bir şey gerekmez. İmam Ah-med'den rivayet edilen de budur.
Birinci ve ikinci cemrelere yedişer taş atarken her taşla beraber tekbir getirilir ve taş atıldıktan sonra bir süre cemrenin yanında ayakta durularak dua edilir. Üçüncü cemreye taş atıldıktan sonra artık
orada durulmaz.
Teşrik günlerinde ancak zevalden sonra taş atılır. Zevaldan Önce atılırsa, iadesi gerekir. Aynı zamanda birinci ve ikinci cemrelerin önünde durulup dua etmeyi terketmekten dolayı da bir şey gerekmez.. [638]
d) Malikilere göre: Taş atma günlerinin gecesinde Mina'da kalmak sünnetttir. Diğer bir rivayete göre vaciptir. Terkinden dolayı kan akıtmak gerekir. [639]

Tahliller ve Yorumlar

623 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda îbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. Hadis sahihtir ve ihticaca salihtir.
624 nolu Îbn Abbas hadisini Tirmizi hasenlemiş ve bir benzerini Müslim, Cabir'den rivayet ederek sahihlemiştir.
625 nolu îbn Abbas hadisi de Hz. Aişe hadisini kuvvetlendirmekte ve konuya ağırlık kazandırmaktadır.
Aişe hadisinde, Resulüllah'ın (s.a.v.) teşrik gecelerinde Mina'da kaldığı belirtilmiş ve cumhur buna dayanarak teşrik gecelerinde Mina'da kalmanın vücubuna kail olmuştur.
Oysa Hz. Abbas'a ve bir de deve çobanlarına Mina dışında kalmalarına ruhsat verilmesi, iki manaya delalet etmektedir: Birincisi, kalmak vacip olduğu için onlara ruhsat verilmiştir. Vacip olmasaydı ruhsat da söz konusu olmazdı, ikincisi, sünnettir, onların bu sünneti belirtilen sebeplerden dolayı terketmelerine ruhsat verilmiştir.
Bu bapta Ashab-ı Sünen'in ve îbn Hibban ile Ahmed'in yaptıkları rivayette, Asım b. Adiyy'in şöyle dediği tesbit olunmuştur: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, deve çobanlarına Mina dışında gecelemelerine, yani Mina'da gece kalmayı terketmelerine ruhsat vermiştir."
Cumhura göre, ruhsat azimet mukabilindedir. O bakımdan cumhur "teşrik gecelerinde Mina'da kalmak vaciptir" diyerek yorumda bulunmuştur.
Teşrik günlerinin birinci, ikinci ve Mina'da kalanlar için üçüncü günü cemrelere zevaldan sonra taş atılmasının vacip olduğu da yukarıdaki hadislerden istidlal edilmiştir. Cumhurun da görüş ve yorumu bu anlamdadır. Ata ile Tavus'a göre, zevaldan önce taş atmanın caiz olduğunu belirtmişlerdir.
627 noiu Salim hadisi sahihtir. Her cemreye yedi taş atılacağına ve her taş ile tekbir getirileceğine ve birinci cemre ile ikinci cemrenin yanında durulup dua edileceğine delalet etmektedir.
628 nolu Asım hadisini Tirmizî sahihlemiştir.
629 nolu Sa'd hadisine gelince: Cemrelere yediden az taş atmanın cevazına delalet ediyorsa da, onların bu beyanlarının Resulüllah (s.a.v.) tarafından takrir ve tasvip gördüğü hakkında bir açıklama yapılmamıştır. O bakımdan da istidlale salih görülmemiştir. Her cemreye yedişer taş atılmasının vücubuna ise, delalet eden sahih rivayetler mevcuttur ve cumhurun da tesbit ve görüşü bu doğrultudadır. [640]

Çıkarılan Hükümler

1- Teşrik günlerinin birinci ve ikinci günleri her üç cemreye yedişer taş atmak vaciptir.
2- Teşrik günlerinin üçüncü gününe kalan kimsenin de üç cemreye yedişer taş atması keza vaciptir.
3- Birinci ve ikinci cemrelere taş atılırken her taş ile birlikte tekbir getirmek sünnettir.
4- Birinci ve ikinci cemrelere taş attıktan sonra her cemrenin yanında bir süre ayakta durup dua etmek müstehabdır. Üçüncü cemrenin yanında durmayıp ayrılmak, yani üçüncü cemreye taş attıktan sonra durmayıp ayrılmak sünnettir.
5- Teşrik günlerinin birinci ve ikinci günleri taş atma işi tamamlandıktan sonra ikinci günü kimine göre güneş batmadan, kimine göre, fecir doğmadan önce Mina'dan ayrılmakta bir sakınca yoktur ve o takdirde taşlama nüsükü (ibadeti) tamamlanmış olur. Ancak belirtilen süre geçtiği halde ayrılmayan kimsenin üçüncü güne kalıp yine üç cemreye yedişer taş atması vaciptir.
6- Özür sahiplerinin geceyi Mina dışında geçirmelerine ruhsat verilmiştir.
7- Birinci ve ikinci gün taş atma süresi, kimine göre güneş batmcaya, kimine göre fecir doğuncaya kadar devam eder.
8- Her cemreye yedi taş atılması vaciptir. [641]

---

[1] Bu konuda geniş bilgi için bak :Ce!al Yıldırım/ Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: 2/281,282
[2] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[3] Müslim/ hac :412- Nesâî/menasik :1-Ahmed :2/508
[4] Dâremî/ menasik :4- Nesâî- Ahmed
[5] Nesâî/ hac :2,10- Ebû Davud/ menasik :25- ibn Mace/ menasik :10-Ahmed :4/10,11,12
[6] Buharı/iman :18, mevakiyt :5, tevhid :47, 48, 56- cihad :1- Müslim/ iman : 133, 137,139- Tirmizî/birr :12, salat :13- Nesâî/ mevakiyt :51- Ahmed :1/410,418,421,439,444
[7] Ibn Mâce/ menasik :10- Ahmed :1/14, 34, 37, 53, 224, 266, 338, 339- 2/162, 163
[8] Buharî/iman :34, 37, şehadet :26, tefsir :31-Müslim/iman :5, 6, salat :4-Ibn Mâce/mukaddeme :9,10-Ahmed :1/27
[9] Buhart/umre: 1- Müslim/hac: 437-Tirmizî/hac: 88- Nesâî/menasik:3,5, 77.-Ibrv Mace/menasik: 3- Taberânî/hac: 65- Ahmed:2/246,461,462-6/447
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[10] Mecmeu'l-enhür: 1/259, 260
[11] Hadisi belirtilen lafızla değil, şu lafızla tesbit edebildim: "Haccihaddıt; umre tetavvu'dur." (İbn Mace/menasik: 44)
[12] Kâsânî/Bedayi1: 2/226, 227
[13] el-Čamravî/es-Siracülvehhac: 151
[14] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhülkebİr: 3/160,161
[15] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'i-Arbaa: 1/684
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[16] Ibn Mace/menasik: 2
[17] Şevkanî/Neylülevtar: 4/313
[18] Bilgi için bak: Zehebî/Mizan'ül-i'tidal: 1/458-1726 nolu Haccac
[19] Şevkanî/Neylülevtar: 4/314
[20] Zehebî/MizanÜ'l-itidai: 1/248- 945 nolu İsmail
[21] Neylülevtar: 4/314
[22] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[23] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[24] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[25] Müsned-i Âhmed- Cami'us-sağir: 1/131 (Süyutîye göre, hadis zayıftır.)
[26] Ebû Davud/menasik: 5- İbn Mace/menasik: 1- Ahmed: 1/214, 255, 323, 355
[27] Sünen-i Said - Neylülevtar: 4/317
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[28] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/631- Kâsânî/Bedayi: 2/119
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[29] Şevkanî/Neylülevtar: 4/317
[30] Zehebî/Mîzanü'l-i'tidal: 1/226- 868 nolu ismail
[31] Zehebî/Mîzanü'l-i'tidal: 3/420- 6997 nolu Leys
[32] Tirmizî/hac:3
[33] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[34] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[35] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[36] Buharî/hac: 1, isti'zan: 2- Müslim/hac: 407, 408- Ebû Davud/menasik: 25-Tİrmizî/hac: 54, 85- Nesâî/menasik: 9, 11, 12-İbn Mace/menasik: 10
[37] Tirimzî/hac:54, 85-Ahmed: 6/429
[38] Nesâî/menasik: 9,11,12- Ahmed: 1/76,157, 212, 213, 329, 346,359
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[39] Mecmeu'l-enhür Şerhü Mülteka'l-ebhur: 1/307,308
[40] el-Čamravî/es-Siracü!vehhac: 153, 154
[41] ibn Kudame/el-Muğnî: 3/177- Şemsüddin Ibn Kudama/eş-Şerhülkebir: 3/177
[42] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/177- Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhülkebir: 3/177
[43] Sahnun/el-Müdevvenetülkübra: 1/491-493
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[44] Şevkanî/Neyiülevtar: 4/320
[45] Buharî/sayd: 22, nisam: 12- Nesâî
[46] Buharî/sayd:22, eyman: 30- Ahmed: 1/239,253,311-4/143
[47] Beyhakî-Neylülevtar: 4/320
[48] Bilgi için bak: Nasburraye: 3/154-159
[49] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[50] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[51] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[52] Darekutnî- Neylülevtar: 4/321
[53] Ibn Mace
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[54] Bilgi için bak: Kâsânî/Bedayi'; 2/120, 121
[55] Ebu Zekeriya Yahya/Minhacü'Malibin: 34
[56] Ibn Kudame/e!-Muğnî: 2/90, 91
[57] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/170, 171
[58] Abdurrahman el-Cezirî/e!-Fıkhu Ala'l-MezahİbI'l-Arbaa: 1/634 (185} Şevkanî/Neylülevtar: 4/322
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[59] Şevkani/Neyüllevtar: 4/332
[60] Bilgi için bak: Zehebî/Mizanü'U'tidal: 4/563, 664-1052 nolu Ebû Katade
[61] Şevkanî/Neylülevtar: 4/322
[62] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 1/75- 254 nolu İbrahim
[63] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[64] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[65] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[66] Buharî/nikah: 111, 112-Müslim/hac: 424-Tirmizî/reda1:16, fiten: 7-Ahmed: 1/222-3/389,446
[67] Ebû Davud/isti'zan:46- Müslim/hac: 413, 424- BuharîAaksir: 4, mescid: 6, sayd:26, savm: 67-Tirmizî/reda1:15-Ibn Mace/menasik: 7- Taberanî/ isti'zarv.37-Ahmed: 1/346-2/13,19
[68] Buharî/sayd: 26- Müslim: hac: 424
[69] Ebu Davud/menasik: 2-Tirmizî/reda1:15-Ibn Mace/menasik: 7-Taberani/ isti'zan:37-Ahmed:3/34
[70] Buharî- Müslim- Neylülevtar: 4/324
[71] Müslim/ hac: 413, 424- Ahmed: 1/222,346- 2/13, 19
[72] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[73] Kâsânî/Bedayi': 2/123
[74] Kâsânî/Bedayi': 2/124
[75] Mecmeu'l-enhur Şerhu Mülteka'l-ebhur: 1/262 i (198) İmam Şafiî/el-Ümm: 2/117- Babu Hacci'l-Mer'eti ve'l-Abdi'den.özetlenerek
[76] Ibn Kudame/et-Muğnî: 3/190- Şemsüddin Îbn Kudama/eş-Şerhülkebir: 3/19
[77] İbn Kudame/el-Muğni: 3/190,191
[78] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[79] Şevkanî/Neylülevtar: 4/324
[80] Bilgi için bak: !bn Dakıyk el-lyd/lhkamü'l-Ahkam: 3/18,19
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[81] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[82] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[83] Ebu Davud/menasik: 25- Îbn Mace/menasik: 9
[84] Şevkanî/Neylülevtar: 4/327
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[85] Mecmeu'l-enhür Şerhu Mülteka'l-ebhur 1/308
[86] Fetava-yı Hindiyye: 1/257
[87] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/709
[88] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/710
[89] Abdurrahman el-Cazirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/706
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[90] Neylülevtar: 4/327
[91] Neylüievtar: 4/327
[92] Neylülevtar: 4/327
[93] Zeylâî/Nasburrâye: 3/155
[94] Zeylâî/Nasburrâye: 3/156., 157
[95] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[96] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[97] Buharı- Tirmizî- Ahmed
[98] Ahmed- İbn Mace/menasik: 68
[99] Müsned-i Ahmed
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[100] Kâsânî/Bedayi: 120"den özetlenerek
[101] Bilgi için bak: el-Ümm: 2/111,112
[102] Ibn Küdame/el-Muğni: 3/161, 162
[103] el-Fıkhu Ala'l-MezahİbH-Arbaa: 1/632

Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[104] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 1/263- 996 nolu eş'as
[105] Tirmizî/hac:84
[106] Şevkanî/Neylplevtar: 4/328
[107] Sünen-i Said-elMuğni: 3/200
[108] Zeylâî/Nasburraye: 3/6
[109] Zeylâî/Nasburraye: 3/6- Hakim/el-Müstedrek
[110] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[111] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[112] Bakara Suresi: 189
[113] Bakara Suresi: 197
[114] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[115] Buharî/hac: 7, 9,11,12, sayd: 18-Müslim/hac: 11,12-Ebu Davud/ menasik: 8- Nesâî/menasik: 19,20,23- Daremi/menasik: 5- Ahmed: 1/ 228, 249- 2/46, 50
[116] Buhari/ilim: 52, hac: 8- Tirmizi/hac: 17- Nesâî/menasik 17,18, 21- Ibh Mace/menasik: 13- Taberanî/hac:22- Ahmed: 1/322- 2/48, 55, 65
[117] Buhari/hac:13
[118] Ebu Davud/menasik: 8
[119] Buhari/hac: 10- Müslim/hac: 14, 18-Ibn Mace/menasik: 13-Ahmed: 2/3, 9, 11,47, 130-3/333,336
[120] Buhari/meğazi: 35- Müslim/hac: 217, 220- Ebu Davud/mer.asik: 29- Tir mizi/hac: 6, 7- ibn Mace/menasik: 50- Daremi/menasik: 39 Ahmed: 1/ 246,321-2/139-3/134-4/217
[121] Buhari/hac: 33, umre: 9- Müslim/hac: 125
[122] Müsned-i Ahmed: 6/299- İbn Mace/menasik: 49
[123] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[124] Mecmeu'l-enhürŞerhu Mülteka'l-ebhur: 1/266
[125] Mecmeu'l-enhür: -1/266, 267'den özetlenerek
[126] Ebu Zekeriya en-Nevevî/MinhacüttalİbIn: 34
[127] Ebu Zekeriya en-Nevevî/MİnhacüttalIbin: 35
[128] Ibn Kudame/el-Muğni: 3/206, 207'den özetlenerek
[129] Ibn"Kudame/el-Muğni:hac
[130] Ibn Kudame/el-Muğni: 3/215- 217'den özetlenerek
[131] Bilgi için bak: el-Müdewetü'!-kübra: i/376, 377- elFıkhu Ala'l-Mezahibi'l Arbaa: 1/640
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[132] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[133] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[134] Müslim/hac: 451, 452- Ebu Davud/libas: 20- Tirmizi/libas: 11 - Ibn Mace/ libas: 14- Ahmed: 3/363, 376
[135] Buharî/sayd: 18, cihad: 169, meğazi: 48- Müslim/hac: 550- Ebu Davud/ -cihad: 117-TirmİzI/cihad: 18
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[136] Buhari/ilim: 39, cenaiz: 76, sayd: 9,10, lukata:7, buyu1 :28, cizye: 22, mağazi: 53, diyet: 8
[137] Kâsânî/Bedayi: 2/164-167'den özetlenerek
[138] es-Siracü'l-vahhac: 154, 155
[139] Kâsânî/ Bedayi1: 2/164
[140] ibn Kudame/el-Muğni: 3/218, 219
[141] Sahnun/el-Müdevvenetülkübra: 1/377, 378
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[142] Şevkanî/Neylülevtar: 14/336
[143] Zehebî/MİzanülI-i'tidal: 2/340- 4008 nolu Talha
[144] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[145] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[146] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[147] Sahîh-i Buharı- Neylüievtar: 4/336
[148] Buhari/hac: 33, 34, umre: 9- Müslim/hac: 123- Nesâî/menasik: 77- Da remî/menasik: 38- Taberani/hac: 63, 67- Ahmed: 2/95
[149] Buhari/salaî: 2, 10, hac:67, cizye: 16, meğazi:66- Müslim/hac: 435- Ebu Davud/menasik: 66- Tirmizi/hac: 44- Nesâî/menasik: 161-Daremi/salat: 140, menasik: 74- Ahmed: 1/3, 70, 3/206
[150] Buhari/hac: 132- Ebu Davud/menasik: 66- İbn Mace/menasik: 76-Ahmed: 2/217
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[151] Mecmeu'l-enhur Şerhu Mülteka'l-ebhur: 1/263
[152] el-Čamravi/es-Siracülvehhac Şerhün Ala Metni'l-Minhac: 156
[153] Ibn Kudame/el-Myğni: 3/224, 225- Şemsüddin ibn Kudame/eş-Şerhülkebir: 3/224
[154] el-Fıkhu Ala'l -Mezahibi'l-Arbaa: 1/637
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[155] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[156] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[157] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[158] Buhari/umre: 4- Ebu Davud/menasik: 79
[159] Buhari/meğazi; 35- Müslim/hac: 217,220- Ebu Davud/menasik: 79- Tirrriizi/ hac: 6, 7- ibn Mace/menasik: 60- Daremi/menasik: 39- Ahmed: 1/ 246, 321 -2/139-3/134-4/277
[160] İbn Mace/menasİk: 60. Daremi/ mehasik: 39. Ahmet:1/246,321. 2/139.3/134.47277
[161] Şafîî/el-Ümm: 2/135
[162] Ebu Davud/menasik: 79- Taberani/hac: 56- Ahmed: 2/120,180- 6/228
[163] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[164] Hâşiyetü't-Tahtavi Ala Merakil-felah: 402
[165] Kâsânî/BedayI: 2/226
[166] Şafîî/el-Ümm: 134,135'den özetlenerek
[167] İbn Kudame/el-Muğni: 3/160
[168] İbn Kudame/el-Muğni: 3/176
[169] Abdurrahman el-Ceziri/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/684
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[170] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[171] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[172] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[173] Tirmizi/hac: 100- Ahmed: 1/364
[174] Buhari/gusül: 12,14, hac: 18,143, libas: 73, 74,79, 81-Müslim/hac: 31, 33, 34, 35, Ebu Davud/menasik: 41, 42- Ibn Mace/menasik: 18, 70- Ahmed: 6/39,98,107,130
[175] Buhari/gusül: 12,14, hac: 18,143, libas: 73, 74,79, 81 -Müslim/hac: 31, 33, 34, 35, Ebu Davud/menasik: 41, 42- Îbn Mace/menasik: 18, 70- Ahmed: 6/39,98, 107,130
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[176] Haşiyetü't-Tahtavî Alâ Meraki'l-felah: 399
[177] Fethülvahhab Bi-Şerhi Menhecit-Tull^b: 1/139
[178] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/226
[179] Ibn Kudame/el-Muğnî: 3/227
[180] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[181] Zehebî/Mîzanü'l-itidal 1/653, 654'den özetlenerek
[182] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[183] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[184] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[185] Buhari/hac: 16, umre:5, 7- Müslim/hac: 14,115,117- Ebu Davucl/ menasik: 23- Nesâî/menasik:86- Ahmed: 6/119
[186] Müslim/hac: 172
[187] Buharî/hac: 34
[188] Buharî/hayz: 16- Hac: 104,119, meğazi: 35- Müslim/hac: 9, 14,112-Ebu Davud/menasik; 24- Nesâî/menasik: 44,50- ibn Mace/menasik: 49-Daremî/menasik: 57- Ahmed: 1/240- 6/37, 84,
[189] Buhari/hac: 104- Müslim/hac: 171, 173- Ebû Davud/menasik: 24-Tirmizî/ hac: 12- Nesâî/menasik: 50
[190] Buharî/hac: 34,107,, 126- libas: 69- Müslim/hac: 175, 177- Ebû Davud/ menasik: 24- Nesâî/hac: 40, 52, 67- Taberanî/hac: 180- Ahmed: 6/283,384, 385
[191] Buharî/hac: 104- Müslim/hac: 171,173- Ebû Davud/measik:24- Nesâî/menasik: 50,77- Tirmizî/hac: 12- Ahmed: 1/292, 319- 2/139
[192] Buharî dışında beşler rivayet etmiştir
[193] Buharî/hac: 125, umre: 11- Müslim/hac: 138,141,142- Nesâî/menasik:77- İbn Mace/menasik: 41
Daremî/menasik; 34- Ahmed: 2/97- 3/171, 388
[194] Müslim/hac: 185- Ebû Davud/menasik: 24- Nesaî/hac: 49- Ahmed: 3/99,.100, 111, 164, 182, 183
[195] Muslim/hac: 211, 212- Ahmed:3/5,71, 148
[196] Buharî/hac: 16, hars: 16- Ebû Davud/menasik: 24- ibn Mace/menasik: 4,114
[197] Buharî/hac: 34- Nesâî/menasik: 49, 50- Daremî/menasik: 78
[198] ibn Mace/menasik:38- Ahmed: 1/25, 34, 37
[199] Ebu Davud/menasik: 23, 56- Müslim/hac: 147- Tirmizî/hac:87- İbn Mâce/ menasik: 84- Daremî/menasik: 34, 38- Ahmed: 1/236, 253, 259, 341
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[200] Mecmeu'l-enhür Şerhu Mülteka'l-ebhur: 1/277- 279
[201] Mecmeu'l-enhür Şerhu Mülteka'l-ebhur: 1/290, 291
[202] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahıbfl-Arbaa: 1/688
[203] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/688, 689
[204] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/689
[205] el-Fikhu Aia'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/692- Ibn Kudame/el-Mugnı: 3/239, 240
[206] el-Fikhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa- el-Müdeweneîü'l-kübra:1/360
[207] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/690
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[208] Bilgi için bak: Neylülevtar:4/347
[209] İmam Malik/Muvatta1: 1/309,310
[210] Mîzanü'l-i'tidal: 2/21-2655 nolu Davud
[211] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[212] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[213] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[214] Buharî/hac: 23, 24,28- Müslim/hac: 20, 21, 28- Ebu Davud/menasik: 14, 21- Nesâî/menasik; 54, 56- Daremî/menasik:82- Taberânî/hac: 29,33-Ahmed: 1/260- 2/18, 36- 3/320, 387
[215] Ebu Davud/menaaik:26
[216] Nesâî/menasik: 54- İbn Mace/menasik: 15- Ahmed: 2/341, 352, 476
[217] Ebu Davud/menasik: 26- Tirmizi/hac: 15- İbn Mace/menasik: 16-Dâremî/menasik: 14- Taberânî/hac: 34- Ahmed: 4/55, 56
[218] Müsned-i Ahmed: 4/56
[219] Şafîî/el-Ümm: 2/156- Darekutnî
[220] Darekutnî- Neylülevtar: 4/360
[221] Ebu Davud/husuf: 24, edeb: 77- Ahmed: 1/307, 356- 5/ 209, 230, 234, 242
[222] Ebu Davud/menasik: 28- Daremi/menasik: 42
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[223] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/641
[224] el-Čamravî/es-Siracül vehhac; 156
[225] el-Fıkhu Aia'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/643
[226] îbn Kudarne/el-Muğnî: 3/230
[227] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibil-Arbaa: 1/642
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[228] Zehebî/Mîzanü'i-i'tidal: 2/299- 3824 nolu Salih
[229] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[230] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[231] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[232] Buharı/ilim: 53, salat: 9- Ebu Davud/menasik: 31- Nesâî/hac:28, 35-Ahmed: 2/4, 8, 41
[233] Buharî/sayd: 13- Ebû Davud/menasik: 31- Tirmizî/hac: 18- Nesâî/ menasik:33, 39- Taberânî/hac: 15- Ahmed: 6/119
[234] Ebu Davud/menasik: 31- Ahmed: 2/22,32
[235] Buharî/ilim:33,salat:9, hac:21,sayd: 15, 16, libas: 8, 13, 14-Müslim/ hac:1, 3- Ebû Davud/menasik:31-Tirmizî/hac: 19- Nesâî/menasik: 28, 30, 32,34-ibn Mace/menasik: 19, 20- Daremî/menasik: 9- Ahmed: 1/215, 221, 228
[236] Buharî/sayd: 15,16, libas: 14, 37-Müslim/hac: 4, 5- Ebû Davud/menasik:31-Tirmizî/hac: 19- Nesâî/hac: 32, 36, zinet: 100,104- İbn Mace/ menasik: 20-Dâremî/meriasik: 9- Ahmed: 1/215, 221, 228- 3/328,395
[237] Ahmed: 1/215,221, 228, 279, 285,337- 3/328, 395
[238] Ebû Davud/menasik:33
[239] Ebu Davud/menasik: 31- Ahmed: 2/29- 6/35
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[240] Mecmeu'i-enhür Şerha Mülteka'l-ebhur: 1/268, 269
[241] Kâsânî/Bedayi': 2/183
[242] el-Fıkhu Aia'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/645
[243] Şafîî/el-ümm: 2/147
[244] el-Fikhu Ala'i Mezahibil-Arbaa: 1/645
[245] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/272, 273
[246] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/305'den özetlenerek
[247] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[248] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/6
[249] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[250] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[251] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[252] Müslim/hac: 312- Ebu Dav u d/m en as ik: 34- Nesâî/ıydeyn:17-Ahmed: 5/ 417-6/402
[253] Müslim/hac: 312- Müsned-i Ahmed
[254] Buharî/cenaiz.20 22-Mu^/hac:Q98, 99,103- Ebu Davud/cenaiz: 80-Nesâî/menasık:89- Ahmed. 1/215, 266
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[255] Haşiyetü't-Tahtâvî Afa Meraki'l-felah: 399
[256] Mecmeu'l-enhür Şerhu Mülteka'l-ebhur. 1/269

[257] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/651
[258] İbn Kudame/el-Muğnî; 3/282, 283'den özetlenerek
[259] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/651
[260] NeyJülevtar: 5/10
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[261] Ney!ülevtar:5/10
[262] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[263] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[264] Buharî/hac: 18, libas: 70- Müslim/hac: 39, 40, 41, 42, 43, 45
[265] Müslim/hac: 45- Nesâî/menasik:41- Ahmed/6/38, 245
[266] Ebu Davud/menasik: 31
[267] Müsned-i Ahmed: 2/25, 29, 59,72-, 145, 126
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[268] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[269] Neylülevtar:5/12
[270] Ney!üievtar:5/13
[271] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[272] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[273] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[274] Buharî/muhsar: 7, meğazî: 35, tefsir: 2, 22-Tirmizi/tefsir: 21- Müslim/rjac: 80, 85- İbn Mace/menasik: 86- Ahmed: 4/242
[275] Ahmed, Müslim, Ebû Davud
[276] Ebû Davud- Neylülevtar: 5/13
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[277] Kâsânî/Bedayi': 2/192
[278] Ğamravi/es-Siracülvehhac: 168
[279] Bilgi için bak: İbn Kudame/el-Muğnî: 268, 269
[280] Kâsânî/Bedayi': 2/192
[281] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[282] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[283] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[284] Buharî/tıb: 12, 14, 15- Müslim/hac: 87-Nesâî/hac: 92, 93, 95- Ebû Davud/ menasik: 35- Tirmizî/hac: 22, savm: 60- Îbn Mace/menasik: 87- Daremî/ ' menasik:20"Taberânî/hac:74-Ahmed: 1/215-3/164
[285] BuharîAıb: 12, 14, 15-Müslim/hac: 87-Nesâî/hac; 92, 93, 95- Ebû Davud/ menasik: 35- Tirmizî/hac: 22, savm: 60- İbn Mace/menasik: 87- Daremî/ menasik:20- Taberânî/hac: 74- Ahmed: 1/215- 3/164
[286] Buharî/sayd: 14- Müslim/hac: 91- Ebu Davud/menasik: 37- Nesâî: 27-İbn Mace/menasik: 22- Taberani/hac: 4- Ahmed: 2/240
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[287] el-Fıkhu Ala'l-MezahİbiI-Arbaa: 1/650
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[288] İmam Malik/Muvatta': 1/322
[289] imam Malik/Muvatta': 1/322
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[290] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[291] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[292] BuharİI/nikah: 27- Müslim/nikah: 37, 39- ebu Davud/ nikah: 12- Tirmizi/ nikah: 42, 48- Îbn Mace/nikah: 31- Daremî/nikah: 8- Ahmed: 1/372- 2/179- 3/338
[293] Müsned-i Ahmed/nikah
[294] Darekutnî- Malik/M uv atta': 1/321
[295] Buhari/sayd: 12, nikah: 30, meğazî: 43- Müslim/nikah: 46,47, 48- Ebû Davud/menasik: 21 - Tirmizî/hac; 24- Nesâî/menasik: 90- Darmeî/ menasik:21- Ahmed: 1/245, 266, 360,361
[296] Buhari hariç beşi rivayet etmiştir
[297] Müslim/nikah: 46, 48- Tirmizî/hac: 23- IbrvMace/nikah: 45
[298] Tirmizî/hac: 23- Ahmed: 6/333,335, 393- Daremî/menasik: 21
[299] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[300] el-Fıkhu Ala'f Mezahibi'l-arbaa: 1/644'den özetlenerek
[301] el-Fıkhu Ala'l Mezahibi'l-arbaa: 1/644'den özetlenerek
[302] Kâsânî/Bedayi': 2/216
[303] Mecmeu'l-enhür: 1/295, 296
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[304] Şevkanî/Neylülevtar: 5/17
[305] Zehebî/Mizanü'ütida!: 1/290-1090 nolu Eyyub
[306] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[307] Bilgi için bak: el-Muğnî: 3/311 - 314
[308] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[309] Maide Suresi: 95
[310] Ebu Davud- Ibn Mace/menasik: 90
[311] Tenvirü'l-havahk/Şerhün Ala Muvatta'-i Malik: 1/322- 328
[312] Tenvirü'l-hevalik: 1/322-328
[313] Taberânî/hac:230
[314] Darekutnî- Neylülevtar: 5/20
[315] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[316] Kâsânî/Bedayi': 2/196-198'den özellenerek
[317] Mecmeu'l-enhür: 1/298'den özetlenerek
[318] Şehzade/MecmeıTf-enhür: 1/298
[319] Ebu Zekeriya Yahya/Minhacü't-Talibin: 38
[320] el-Muçjnî/3/530-534'den Özetlenerek
[321] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[322] Şafîî/el-Ümm: 2/192
[323] Şafîî/el-Ümm: 2/193
[324] Şafîî/el-Ümm: 2/193
[325] Bilgi için bak: Mizanü'l-i'tidal: 1 /78-274 nolu Eclah
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[326] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[327] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[328] Buharî/sayd: 6, hibe: 6, 17- Müslim/hac: 50,51 52 53 54- Ebu Davud/menasik: 40- Tirmizî/hac: 26- Nesâî/menasik: 79- İbn Mace/menasik: 92-Daremî/menasik: 22- Ahmed: 1/216
[329] Ebu Davud /menasik: 40- Nesâî/menasik: 79- Müslim/hac: 55- Ahmed: 1/ 105-4/71,72
[330] Müsned-i Ahmed: 1 /100,104
[331] Müslim/hac: 65- Nesâî/menasik: 78

[332] Nesâî/menasik: 78- Taberanî/hac: 79- Ahmed: 3/418, 452
[333] Buharî/hibe; 3,4, erime: 19- Müslim/hac: 56
[334] İbn Mace/menasik: 93- Ahmed: 5/304
[335] Ebu Davud/menasik: 40- Tirmizî/hac: 25- Nesâî/menasik: 81- Ahmed:3/362
[336] Neylüleytar: 5/27
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[337] Şehzade/Mecmeu'l-enhür: 1/300
[338] ibn Kudame/el-Muğnî: 3/286, 287
[339] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/286, 287
[340] ibn Kudame/el-Muğnî: 3/286, 287
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[341] el-Ümtn: 2/206-208
[342] Bilgi için bak: Mizanüli'tidal: 3/127- 584 nolu Ali
[343] Zehebi/Mizanüli'tidal: 1/57-189 nolu İbrahim
[344] Zehebi/Mizanüli'tidal: 1/57-189
[345] Zehebi/Mizanüli'tidal: 1/537- 2012 nolu Hüseyin
[346] Şevkanî/Neylülevtar: 5/24
[347] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/27
[348] Zehabi/Mizan'ül-i'tidal: 4/463-9863 nolu Yusuf
[349] Neylülevtar: 5/28
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[350] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[351] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[352] Buharî/meğazi: 33, ilim: 29, sayd: 8, 9- Müslim/hac: 446- Tirmizî/hac: 1, diyat: 13- Nesâî/menasik: 111 - Ahmed: 4/31, 32- 6/385
[353] Buharî;/cenaiz: 77, sayd: 9,10, hac: 43, likâte: 7, büyü": 28, cizye: 22, meğazi: 53, Müslim/hac: 445, 447- Ebu Davud/menasik: 98, 99- Nesâî/ menasik: 110, 120- İbn Mace/menasik: 103
[354] Şafîî/el-Ümm: 2/198
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[355] İbn Human/Şerhu Fethi i-kadir: 2/280, 281
[356] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/649, 650'den özet
[357] Fethülvahhab Bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/154'den özet
[358] el-Fıkhu Aia'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/649
[359] Bilgi için bak: İbn Kudame/el-Muğnî: 3/364, 365
[360] el-Rıkhu Ala'l-MezahibÎ'l-Arbaa: 1/650
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[361] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[362] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[363] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[364] Buharî/hac: 7-Müslim/hac: 70- Daremî/menasik: 19
[365] Müslim/hac: 67, 73, 76,79- Nesâî/hac: 82, 84, 86, 88 114 116, 113-Taberânî/hac: 88, 90- Ahmed: 2/8, 32, 37, 48, 50, 52, 54, 56
[366] Müslim/hac: 67, 68, 69, 73, 76,79
[367] Müslim/hac: 69, 73, 76, 79
[368] Müsned-i Ahmed; 2/8, 32, 37, 50, 52, 54, 65
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[369] el-İhtiyar Ta'lilü'i-Muhtar-: 1 /145'den özet
[370] Şafîî/el-Ümm: 208, 209'dan özetlenerek
[371] Şemsüddin İbn Kudame /eş-Şerhül-kebir: 3/284
[372] Sahnun/el-Müdevvenetü'l-kübra: 1/442, 443
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[373] Zehebi/Mîzanül'itidal: 3/420- 6997 nolu Leys
[374] Şevkanî/Neylülevtar: 5/31- Zehebi/Mîzanü'li'tidal: 17458-1726 nolu Haccac
[375] Bilgi için bak: Nasburraye: 1/136, 137
[376] Bilgi için bak: Şerhu Maâni'l-Asar: 2/163-168
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[377] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[378] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[379] Tirmizî/menakıb: 68- Îbn Mace/menasİk: 103- Daremî/siyer: 66
[380] Tirmizî/menakıb: 68
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[381] Neylülevtar: 5/33
[382] Neylülevtar: 5/33
[383] Müsned-i Ahmed: 2/534
[384] Buharî/Medine: 12- Müslim/hac: 502- Tirmizî/menakıb: 67- Ahmed: 2/236
[385] Müsned-i Ahmed: 2/401, 402, 412, 450- 3/389
[386] Neylülevtar: 5/33
[387] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[388] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[389] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[390] Buharî- Müsüm/Neylülevtar: 5/34
[391] Buharî/sayd: 9, 10- lukata: 7-Müslim/hac: 445, 447, 464
[392] Ebu Davud- Ahmed/Neylülevtar: 5/35
[393] Müslim/hac: 472- Ahmed: 1/119- 2/279- 3/393- 5/81
[394] Ebu Davud/menasik: 95
[395] Buharî/Medine: 12- Müslim/hac: 462, 465,473,480, 495- Ahmed: 1/169- 2/142
[396] Buhari/sayd: 9,10- ilim: 39, lukata: 77- Müslim/hac: 445, 447, 464- Ebu Davud/menasik: 89, 95- Nesâî/hac: 110, 120
[397] Müslim/hac/475- Ebu Davud/menasik: 95- Ahmed: 2/256- 3/23
[398] Müslim/hac: 445, 446, 458, 459, 463,464
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[399] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/369
[400] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/370
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[401] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/36
[402] Zehebi/Mizanü'l-ilidal: 2/212- 3485 noiu Süleyman- Neylülevtar: 5/39
[403] Bu konuda geniş bilgi için bak: el-Muğnî: 3/369-371
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[404] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[405] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[406] Buharî/hac: 1.5,148- Ebû Davud/menasik: 44- Îbn Mace/menasik: 26-Daremî/menasik: 81-Taberanî/hac: 6, 123
[407] Buharî-Müslim
[408] Ebu Davud- Nesâî- Tirmizî
[409] Müsned-i Şafiî- Neylülevtar: 5/42
[410] Müsned-i Şafiî- el-Ümm: 2/209
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[411] Damad/Mecmeu'l-enhür: 1/262, 263
[412] Şafiî/el-Ümm: 2/209
[413] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/379-381'den özetlenerek
[414] ibn Kudame/el- Muğnî: 3/381
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[415] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/42
[416] Zehebi/Mizanü'l-i'tidal: 4/530-10242 nolu Said
[417] Bilgi için bak: Muhammed Hüseyin ez-Zehebî/el-lsrailiyyat: 89, 90
[418] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[419] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[420] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[421] Buharî/hac; 56, 63, 80, 104- Müslim/hac: 173, 230,232- Ebû Davud/ menasik: 24- Nesâî/hac: 114, 325- Daremî/menasik: 27- Ahmed: 2/30
[422] Buharî/hac: 56, 63, 80, 104- Müslim/hac: Î73, 230,^232- Ebû Davud/ menasik: 24- Nesâî/hac: 114, 325- Da re mî/m en as ik: 27- Ahmed: 2/30
[423] Ebu Davud/menasik: 49- Ibn Mace/menasik: 30- Daremî/menasik: 27-Ahmed: 4/223, 224
[424] Ebu Davud/menasik; 49, 50- Ahmed: 1/306
[425] Buharî/hac: 55, meğazi: 43- Müslim/hac: 237- Ebu Davud/msnasik: 50
[426] Müsned-i Ahmed
[427] Ibn Mace/menasik/29- Ebu Davud/menasik: 50: Ahmed: 1/45
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[428] Damad/Mecmeu'l-enhür: 1/261, 262
[429] el-Ğamravî/es-Siracülvehhac Şerhün Alâ Metni'l-Minhac: 158
[430] el-Ğamravî/es-Siracülvehhac Şerhün Alâ Metni'l-Minhac: 158
[431] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[432] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[433] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[434] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[435] Tirmizî/hac: 111- Îbn Mace/menasik: 27- Daremî/menasik: 26- Ahmed: 2/ 247, 266
[436] Buhari/hac: 50, 57- Müslim/hac: 248, 251- Ebu Davud/menasik: 46- Nesâî/ hac: 147, 148- Ibn Mace/menasik: 27- Daremî/menasik: 42- Taberânî/hac: 115-Ahmed: 1/21,26,34,35,39
[437] Buharî/hac: 60- Nesâî/menasik: 15- Ahmed: 2/151
[438] Müslim/hac: 246- Ahmed: 2/108
[439] Buharî/hac: 58- Müslim/hac: 253, 256, 257- Ebu Davud/menasik: 48-Nesâî/ menasik: 140, 152, 156, 158, 159- Îbn Mace/menasik: 28
[440] Buharî/hac: 58- Ahmed b. Hanbel
[441] Müslim/hac: 257- İbn Mace/menasik: 27- Daremî/menasik:48
[442] Müsned-i Ahmed: 1/28, 50
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[443] Fetavâ-yı Hindiyye: 1/225
[444] Şehzade/Mecmeu'l-enhür: 1/263'den özetlenerek
[445] Ebu Zekeriya en-Nevevî/Minhacü't-Talibin: 36
[446] Ibn Kudame/el-Muğnî: 3/393- 397
[447] Suyutî/Tenvirü'l-hevalik:. 1 /333
[448] Suyutî/Tenvirü'l-hevalik: 1/334
[449] Suyutî/Tenvirü'l-hevalik: 1/334
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[450] Şevkanî/Neylülevtar: 5/47
[451] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 3/173- 6018 nolu Umare (Ebû Harun)
[452] Bilgi için bak: Mizanü'l-i'tidal: 2/503- 5101 nolu Abdülaziz- Neylülevtar: 5/49
[453] Zehebi/MİZanü'l-i'tidal: 2/503- 4602 nolu Abdullah
[454] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[455] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[456] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[457] Buharî/salat: 2,10, cizye: 16, hac: 67- Müslim/hac: 433- Ebu Davud/ menasik: 66- Nesâî/menasik: 161, Dâremî/menasik: 74- Tirmizî/tefsir: 9, hac: 44- Ahmed: 1/3, 79-2/299
[458] Buharî/hac: 63,78- Müslim/hac: 190
[459] Buharî/hayz: 7, hac: 81- Ebu Davud/menasik: 9- Tirmizî/hac: 98, menasik: 72- Ibn Mace/menasik: 35
[460]Buharî/hayz: 7- Müslim/hayz: 120- Ebu Davud/taharet: 120- Taberânî/ taharet: 94- Ahmed: 6/273,380
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[461] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[462] Bilgi için bak: el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibl'l-Arbaa: 1/653-656
[463] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[464] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[465] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[466] Nesâî, jbn Hibban, Hakim
[467] Neylüievtar: 5/54
[468] Ibn Mace/menasİk: 32- Ahmed: 1/278, 280, 342
[469] Ebu Davud/menasik: 50- Daremî/menasik: 36- Ahmed: 6/64, 75,139
[470] Damad/Mecmeu'l-enhür: 1/263
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[471] e|-Ğamravî/es-Siracü'l-vehhac: 159, 160
[472] Îbn Kudame/el-Muğnî: 3/390-391
[473] ibn Kudame/el-Muğnî: 3/390-391
[474] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/54
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[475] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/54
[476] Bilgi için bak: Neylülevalr: 5/54
[477] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[478] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[479] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[480] îbn Mace/menasik; 34- Buhari/hac: 64, 74, tefsir: 52- Müslim/hac: 258-Ebu Davud/menasik: 48- Nesâî'hac: 138, 139- Taberânî/hac; 123-Ahmed: 6/290, 319
[481]Buharı/hac: 57, 61, 62, 74- Müslim/hac: 25- Gbû Davud/menasik: 48, 50-Tirmizî/hac: 40- Nesâî/menasik: 173- İbn Mace/menasik: 28- Daremî/menasik: 30- Ahmed: 1/214-3/317

[482] Müsiim/hac: 253, 254, 256- Nosâî/menasik: 140, 159, 173-ibn Mace/ menasik: 28
[483] Ebu Davud/menasik: 48, 50- Ahmed: 1/237, 264, 297, 304, 312- 3/317, 334
[484] Müslim/hac: 237- Ahmed: 1/369- 5/84, 85
[485] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[486] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibİ'l-Arbaa: 1/655-658'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[487] Zehebî/pzanü"l-ttidal: 4/423,425/9695, 9696, 9697, 9698 nolu Yezidler
[488] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[489] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[490] Bakara Suresi: 125
[491] Buharî/Neylülevtar: 5/56
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[492] Mecmeu'l enhün 1/265
[493] el-Ğamravî/es-Siracül ahhac Şerhü Ala Meini Minhac
[494] İbn Kudame/el-Muğnî;3/400
[495] 1bnKudame/el-Muğnî: 3/401
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[496] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[497] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[498] Müsned-i Ahmed: 6/42, 422
[499] Müsned-i Ahmed: 6/42, 422
[500] Sahih-i Müslim- Ebu Davud/Neylülevtar: 5/59
[501] Müslim/hac: 147,150-Ebu Davud/menasik: 50, 56-Tirmizî/hac:33- Nesâî/ hac: 149, 150- İbn Mace/menasik: 48- Daremî/menasik: 34- Ahmed: 1/221, 225, 229, 233- 2/13, 14-3/320
[502] Mesâî/hac: 149, 150- Ahmed: 1/224, 225, 229, 233
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[503] Kâsânî/Bedayi': 2/133
[504] Fetava-yı Hindiyye: 1/226
[505] Ebu ZekerİYa Yahya en-Nevevî/MinhacüttalibİN: 36
[506] Ibn Kudame/el-Muğnî- eş-Şerhülkebir: 3/403- 406
[507] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/660
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[508] el-Ümm: 2/211
[509] Şevkanî/Neylülevtar: 5/58
[510] Zehebî/Mizanü'i-i'tidal: 2/510- 4637 nolu Abdullah
[511] Zehebî/Mizanü'l-itidal: 4/213- 8895 nolu Musa- Neylüievtar: 5/58
[512] Bilgi için bak: Şerhu Maani'l-Asar: 2/179-200
[513] Neylüievtar: 5/59
[514] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[515] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[516] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[517] Daremî/menasik: 48- Buharî- Müslim/Neylülevtar: 5/66
[518] Tirmizî/salat: 24, cuma: 42- Buharî/taksir: 13, 15,17, hac: 89- Müslim/ müsafirin: 46, 48, 51, 53, 54, 57- Ebu Davud/menasik: 59- Nesâî/ menaaik: 42, 45- İbn Mace/ikame: 74- Daremî/salat: 182- Taberanî/ sefer: 1,2, 5,6- Ahmed: 2/129
[519] Ahmed: 4/261, 262- Ebu Davud/menasik: 28- Tirmizî/hac: 57- Nesâî/ menasik: 211- Daremî/menasik: 54
[520] Tirmizî/tefsir: 2/22- Ebu Davud/menasik: 68- İbn Mace/menasik: 57- Da rsmî/ menasik: 54
[521] Müslim/hac: 149- Ebu Davud/menasik: 56, 64- Ahmed: 3/321
[522] Müslim/ iman: 48,49- Buhari/cihad: 46- Ebu Davud/menasik: 64, cihad: 48-Nesai/hac: 228, 229- İbn Mace / menasik: 9. - Daremi/ menasik: 60.-Ahmsd: 1/128,303.
[523] Tirmizî- Müsned-i Ahmed/Neyiûievîar: 5/70
[524] Buharî/hac: 90, 132,'fezail: 5- Nesâî/vasaya:5
[525] Şafîî/el-Ümm: 2/212
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[526] Fetava-yı Hindiyye: 1/228, 229.
[527] Ebu Yahya-Zekeriya/Fethülvahhab: 1/144, 145
[528] Ibn Kudame/el-Muğnî: 3/425-435
[529] el-Fıkhu Aia'l-Mezahibi'l-ArDaa: 1/664
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[530] Zehebi/Mizanü'l-i'tidal: 1/589-2244 no!u Hammad - Neylülevtar: 5/70
[531] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[532] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[533] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[534] Buharî/hac: 92, cihad: 136- Nesâî/menasik; 5, 205- İbn Mace/menasik: 58-Daremî/menasik: 51- Tabsrânî/hac; 176- Ahmed: 5/210
[535] Müslim/hac: 147, 268, 313- Ebu Davud/menasik: 56, 65- Tirmizî/hac: 61-Nesâî/hac: 189, 204, 209, 215- İbn Mace/menasik: 21, 63, 84- Daremî/ menasik: 34-Ahmed: 1/210, 212
[536] Sahih-i Müslim/Neylülevtar: 5/72
[537] Buharî//hac: 100- Tirmizi/hac: 60-Nesâi/menasik: 213- İbn Mace/ menasik: 61- Daremî/menasik: 55- Ahmed: 1/39, 42, 50, 54
[538] Müslim/hac: 294
[539] Müsned-i Ahmed: 2/33
[540] Nesâî/menasik: 204, 215- Ahmed: 3/30, 332, 367, 391- Ebu Davud/ menasik: 65- ibn Mace/menasik: 61- Daremî/menasik: 59
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[541] Fetava-yı Hindiyye: 1/229-231
[542] Ebû Zekeriya Yahya/Minhacü't-Talibin: 37
[543] İbn Kudame/el-Muğnî- eş-Şerhülkebir: 3/436-451
[544] Sahnun/el-Müdevvenetülkübra: 1/417, 418
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[545] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[546] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[547] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[548] Buhari/hac: 125- Müslim/hac: 314- TİrmizI/hac: 58, 95- Nesâî/hac; menasik: 221-Daremî/menasik: 58- Ahme'd; 3/213
[549] Nesaî/menasik: 220- Ahmed: 1/232- 3/400. 413- 6/379- Müslim.
[550] Nesâî/menasik: 212, 226- İbn Mace/menasik: 64
[551] Buharî/hac: 4, 34, 62- Müslim/hac: 204, 337- Ahmed: 1/241, 427- 2/246-3/325- 4/204
[552]Ebu Davud/menasik: 65- Nesâî/menasik: 222- İbn Mace/menasik:62'Ahmed:1/234,311,343
[553] Ebu Davud/menasik: 65.
[554] Buhari/hac: 98- Müslim/hac. 297- Ahmed: 6/347,351.
[555] Ahmed;1/320,352.458-5/109-6/287,439.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[556] Kâsânî/ Bedayi' :2/136,137.
[557] Kâsânî/Bedayi1: 2/137
[558] el-Ğamravî/es-SieracDlvehhac: 165,166.
[559] el-Ğamravî/es-Siracülvehhac: 165,166.
[560] ibn Kudame/el-Muğnî: 3/473-480.
[561] Sahnun/el-Müdevvenetü'l-kübra: 1/416.
[562] Sahnun/el-Müdevvenetü'l-kübra: 1/417, 418.
[563] Sahnun/el-Müdevvenetü'l-kübra; 1/421-425
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[564] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[565] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[566] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[567] Müslim/hac: 323,324- Ahmed;3/132,137- Ebu Davud.
[568] Buhari/hac: 127- Müslim/hac: 316, 318, 321- Ebu Davud/menasik: 78-Tirmizi/hac: 47- İbn Mace/menasik: 71- Daremî/menasİk: 64- Ahmed: M 216, 353- 2/16- 3/20- 4/70- 5/38.
[569] Ahmed: 2/124.
[570] Ebu Davud/menasik: 78- Nesâî/zinet: 4- D are mî/men asik: 63.
[571] Ebu Davud/menasik: 7- Nesaî/hac: 231.
[572] Buharî/hac: 18, 143- Müslim/hac: 31, 32, 33- Ebu Davud/menasik: 10-Tîrmizî/hac: 77- Nesâî/menasik: 10- Ahmed: 6/39, 98,107,130 162
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[573] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/231.
[574] Kâşânl/Bedayi1: 2/141, 142.
[575] el-Ğamravi/Siracülvehhac: 163, 164.
[576] Ibn Kudame/el-Muğnî-Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhülkebir: 3/458-464.
[577] el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/668- Sahnun/el-Müdevvenetülkübra: 1/422, 423.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[578] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 1/458-1726 noiu Haccac-Neylülevtar: 5/81.
[579] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[580] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[581] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[582] Müslim/hac: 335- Ebu Davud/menasik: 82- Ahmed: 2/34;'
[583] Müslim- Ebu Davud/menasik: 56- İbn Mace/menasik: 84- Daremî/ menasik: 34.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[584] Fetavâ-yı Hindiyye: 1/232.
[585] Mecemu'l-enhür: 1/273.(590) Mecemu'kenirJr: 1/273. -
[586] e[-Ğamravî/Siracülvehhac: 164
[587] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/464/469.
[588] el-Cezirî/el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/653. '
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[589] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[590] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[591] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[592] Buharî/ilim: 24, hac: 125, eyman: 15- Müslim/hac: 333- Tirmizî/hac: 54.
[593] Ahmed/1 /157- Tirmizi: 54
[594] Tirmizî/hac: 54, 55- Müsned-i Ahmed: 157
[595] Buhari/ilim: 23, hac: 131- Müslim/hac: 327- Ebu Davud/menasik: 78, 87
[596] Buhari/hac: 125,130- Nesâî/menasik: 224- İbn Mace/menasik: 74.
[597] Buhari/ilim: 24- hac: 125, eyman: 15- Müslim/hac: 333- Tirmizî/hac: 54
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[598] Mecmeu'l-enhür. 1/287, 288
[599] Ebu Zekeriya Yahya/Minhacü't-talibin: 37- Siracülvehhac: 164
[600] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/471
[601] Sahnun/el-Müdevvenetü'l-kübra: 1 /418
[602] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[603] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[604] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[605] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[606] EbuDavud/libas:18.
[607] Ebu Davud/menasik: 71
[608] Nesâî/menasik: 189
[609] Buhari/ilim: 9, hac: 132, edahi/73- Müslim/kasam et: 29, 30- Daremi/ menasik: 72- Ahmed: 5/37, 39,40, 49.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[610] Fetava-yı Hindiyye: 1/232
[611] Ebu Zekeriya Yahya/Minhacü't-talibin: 36..
[612] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/471
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[613] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[614] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[615] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[616] MüsnGd-i Ahmed: 76
[617] Tirmizi/hac: 102- İbn Mace/menasik: 39
[618] Buhari/hayz:16, hac: 31, 34, 145, umre: 7-Müslim/hac; 106, 111, 113, 115, 136
[619] Müslim/hac: 132, 133-Ahmed: 3/366-6/39.
[620] Müslim/hayz: 67, taharet: 106,109, 130.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[621] Mecmeu'l-enhür: 1/279.
[622] Fetava-yı Hindiyye: 1/232
[623] el-Ğamravi/es-Siraü'lvehhac: 161
[624] Bilgi için bak: el-Muğnî: 3/469
[625] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/660
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[626] Şevkanî/Neylülevtar: 5/89.
[627] Şevkanî/Neylülevtar: 5/90
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[628] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[629] Ebu Davud/menasik: 77- Ahmed: 6/90

[630] Buhari/hac: 133- Müslim/hac: 346- Ebu Davud/menasik: 74- Ibn Mace/ menasik:80-Daremî/menasik: 91-Ahmed: 2/19, 22, 28, 88,
[631] Buhari/hac: 22, 93, 98,101,125,130,134- -Müslim/hac: 330, 333
[632] Müsned-i Ahmed- Neylülevtar: 5/91
[633] Buharî- Ahmed- Neylülevtar: 5/92
[634] Ebu Davud/menasik: 77- Tirmizî/hac: 106-Nesâî/hac: 225- Ibn Mace/ menasik: 67- Taberanî/haç: 210, 218- Ahmed: 5/45
[635] Müsned-i Ahmeo- Nesâî/Neylülevtar: 5/93
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[636] Mecmeu'l-enhür/Damad: 1/274
[637] El-Ğamravi/es-Siracü'l-vehhac: 165.
[638] Ibn Kudame/el-Mugnı. 3/474-477
[639] Neyiülevtar:.5/91
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[640] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[641] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mina'dan Ayrılıp Mekke'ye Hareket Edilince Bir Süre Muhassab'de Konaklamak
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüşleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kabe'ye Girmek ve Onunla Teberrükte Bulunmak
İlgili Hadisler
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Zemzem Suyu ve Özelliği
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Bu Konudaki Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Veda Tavafı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kurban Konusu ve Yedi Kişinin Bir Deve veya Sığır Kesmesi
Konuyla İlgil Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Kesilen Kurbanlık Hayvanın Etinden Yemek
Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kurban Kesmeyi Teşvik
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında İlim Adamlarının İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kurbanlık Hayvanın Yaş Konusu
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Taşıdığı Ayıptan Dolayı Kurban Edilmeyen Hayvan
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller veDiğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ev Halkı İçin Bir Koyunun Kurban Edilmesi Yeterlidir
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kurban Kesmeye Başlarken Besmele Çekip Tekbir Getirmek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Devenin Ön Sol Bacağı Bağlı Olduğu Halde Ayakta Kesilmesi
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kurban Kesmenin Vakti ve Süresi
Konuyla İlgili
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kurban Etinden Yedirmek ve Bir Kısmını Yaralanmak Üzere Kaldırmak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kurban Derisi ve Hayvanın Üzerine Atılan Çul-Semer Gibi Şeylerin Tasadduk Etmek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Akika Kurbanı ve Bunun Anlamı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler

Mina'dan Ayrılıp Mekke'ye Hareket Edilince Bir Süre Muhassab'de Konaklamak

Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mina'da cemrelere taş atmayı ta-mlayınca Mekke'ye doğru hareket etmiş ve az bir süre Muhassab tıilen yerde konaklamıştır. Ashab-ı Kiraml m bir

kısmı Re-[üllah'm (s.a.v.) bu hareketini sünnet veya istihbap kapsamına alıp na'dan hareket edildiğinde az bir süre Muhassab'da konaklamayı /siye etmişlerdir. Bir kısmı ise, Resulüllah'ın burada konaklaması, sdine'ye hareket etmek için bir kolaylık söz konusu olduğunu belir-rek, adı geçen yerde konaklamanın sünnet veya müstehab ol-adığını belirtmişlerdir. Nitekim Hz. Aişe (r.a.) de aynı görüştedir. [1]

İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efen-imiz öğle, ikindi akşam ve yatsı namazlarını kıldıktan sonra [uhassab'da bir süre uyudu; sonra bineğine binip Beytullah'a itti ve tavaf yaptı." [2]
îbn Ömer'den yapılan rivayete göre, Pegamber (s.a.v.) Efendiniz Öğle, ikindi akşam ve yatsı namazlarım Batha'da kıldı ve ıafif bir uyku uyuduktan sonra Mekke'ye girdi. İbn Ömer r.a.) da (Resulüllah'ın bu fiiline uyarak) böyle yaptı.." [3]
Zühri'den, o da Salim'den rivayet etmiştir. Şöyle ki: Ebu Bekir, Ömer ve îbn Ömer (Allah hepsinden razı olsun) de Batha'ya inip konaklarlardı.
Zühri diyor ki: "Urve bana haber verdi ki, Hz. Aişe (r.a.) bu hususta belirtilen şekilde hareket etmemiş ve şöyle demiştir: "Resulüllah1 m (s.a.v.) Batha'ya inip orada biraz uyku uyuması, sadece Medine'ye çıkış için elverişli bir yer olduğu içindi.." [4]
Aişe {r.a.) aan yapılan rivayete göre, aaı geçen şöyle demiştir:
"Ebtah'a inip konaklamak sünnet değildir. Resulüllah'm (s.a.v.) oraya inip az bir süre konaklaması, çıkmak istediği zaman çıkışa çok elverişli olduğu içindi." [5]
îbn Abbas (r.a.) dan ycCpılan rivayete göre adı geçen şöyle demiştir:
"Muhassab'a inmek, sünnet falan değildir. Orası sadece bir konaklama yeridir ki Resulüllah (s.a.v.) bir süre konaklamıştır." [6]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüşleri

a) Hanefîlere göre: Mina'da taş atma işi bitince Mekke'ye ru hareket edilir ve Muhassab adlı yere gelinerek bir süre orada Laklamr. Böyle yapmak sünnettir. Terkinden dolayı kişi isaet ülsüz bir iş) işlemiş olur. [7]
Muhassab, Mina ile Mekke arasında, Mina'ya daha yakın olan yerin ismidir. İki dağ arasındaki konumu konaklamaya müsaittir, tide çokça küçük taş bulunduğu için bu isim verilmiştir. O yere tu zamanda Ebtah ve Hayf-Beni Kinane de denir.
b) Şafiîlerle Hanbelîler de Mina'dan ayrılınca Muhassab'da naklayıp öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının orada ınmasmmm müstehab olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Sünnet-i sulüllah'a çok bağlı olan İbn Ömer de öyle yapmıştır. [8]
c) Malikilere göre: İmam Malik bu konuda Nafi'den ve bir de a Ömer'den iki rivayette bulunarak Muhassab'da bir süre konakla-anın ve namaz vakti değilse, namaz vakti girinceye kadar bekleyip imaz kıldıktan sonra ayrılmanın müstehab olduğunu belirtmiştir. [9]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

Bu konudaki hadisler sahihtir. Ayrıca İmam Ahmed'in yaptığı /ayete göre, Hz. Aişe bu konuda şöyle demiştir: "Vallahi Resulüllah ,a.v.) Muhassab'a ancak benim için konakladı.." Diğer yandan üslim, Ebu Davud ve diğer muhaddislerin Ebu Rafi'den yaptıkları vayete göre, adı geçen sahabinin şöyle dediği belirtilmiştir: tesulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Mina'dan çıktığında bize Ebtah'da ko-ıklamamızı emretmedi.. Ama ben o yere geldiğimde Resulüllah'ın ıdırını kurdum ve o da gelip konakladı."
Şüphesiz Resulüllah'm (s.a.v.), kurulan çadıra itiraz etmeyip in-esi ve Ebtah'ta konaklaması, o yerde konaklamanın istihbabma de-.let eder. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den sonra dört halife 3 böyle yapmışlardır.
Bu bapta bir de Üsame b. Zeyd'deıı yapılan sahih bir rivayet söz Miusudur. [10]

Çıkarılan Hükümler

1- Taş atma menasiki (ibadeti) tamamlanınca Mina'dan ayrılıp lekke'ye hareket edildiğinde yol üzerinde Muhassab ve Ebtah deni-în mevkide bir süre konaklamak müstehabdır. [11]

Kabe'ye Girmek ve Onunla Teberrükte Bulunmak

Hac menasiki (ibadetleri) tamamlandıktan sonra son olarak Kabe'ye gidip yanağı ve göğsü o kutsal mabede dayayarak dua, niyaz ve tazarru'da bulunmak müstehabdır. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Öyle yapmış ve ashabı da O'nun bu sünnetine uyarak bu kutsal mabedle teberrüklenmeyi ihmal etmemişlerdir. Ancak Resulüllah (s.a.v.) Kabe'nin içine girip dua ve niyazda bulunmuş da sonra bu hareketin ümmetine bir sıkıntı getireceğinden endişe etmiştir. [12]

İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz gözü aydınlık, neşesi yerinde olduğu halde yanımdan ayrılıp dışarı çıktı ve sonra üzüntülü bir halde döndü. Kendisinden bunun sebebini sorduğumda şöyle buyurdu: "Doğrusu Kabe'ye girdim. Keşke öyle yapmasaydım. Korkarım ki (böyle yapmakla) kendimden sonra ümmetime yorgunluk vermiş olacağım." [13]
Üsame 6. Zeyd (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle diyor ki:
"ResulüUah (r.a.) Efendimizle beraber Beytullah'a girdik, Efendimiz oturdu ve Allah'a ha m d etti, medh-u senada bulun-u; tekbir ve tehlil getirdi. Sonra kalktı ve Beytullah'm kendi-ine taraf olan kısmına yaklaştı yanağını, göğsünü ve iki elini [zerine koyup dayadıktan sonra tehlil, tekbir getirdi; dua etti e sonra bütün rükünlerde aynı şeyi yaptı. Sonra çıkıp :apıda kıbleye yönelmiş bir halde durdu ve şöyle buyurdu: İşte bu kıbledir.." ve bu cümleyi iki veya üç defa ardarda öyledi." [14]
Abdurrahman b. Safvan (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı ?eçen şöyle haber vermiştir: "ResulüUah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'yi fethedince O'na doğru gittiğimde Kabe'den çıkarken karşılaştık ki ashabı da Beytullah'ı ta Hatîm'e kadar istilam edip ResulüUah (s.a.v.) onların arasında bulunduğu bir halde onlar yanaklarını Beytullah'm üstüne koyup dayamışlardı." [15]
İsmail b. Ebi Halid'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle diyor:
"Ben Abdullah b. Ebi Evfa'ya sordum, dedim ki: "ResulüUah (s.a.v.) Efendimiz umre yaparken Beytullah'a girdi mi? O bana: "Hayır.." diye cevap verdi." [16]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

642 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda İbn Huzayme ve Hakim tahric edip sahihlemişlerdir. Böylece Resulüllah'ın (s.a.v.) Kabe'nin içine girip dua ettiği anlaşılıyor,
643 nolu Üsame hadisinin ricali, rical-i sahihtir ve rivayetin aslı Müslim'de nakledilmiştir. Şöyle ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Beytullah'm içinde namaz kılmadı; ama onun etrafında tekbir getirdi." Burada "onun etrafında" sözünden maksat, Kabe'nin iç tarafları olabilir.
644 nolu Abdurrahman hadisinin isnadında Yezid b. Ebi Zi-yad bulunuyor ki, onun rivayetiyle ihticac olunmaz. [17] Ancak Zehebî onun saduk ve hıfz ehlinden olduğuna dikkat çekmiştir. [18] Bununla beraber bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir. O bakımdan onun rivayetiyle ihticac etmemek daha doğru olur.
Hz. Aişe hadisinden anlaşılıyor ki, ResulüUah (s.a.v.) Efendimiz, Mekke'nin fethinde Kabe'nin içine girdiği gibi, Hz. Aişe ile birlikte yaptığı hacda da Kabe'nin içine girmiştir. Çünkü fetih yılında Hz. Aişe, ResulüUah (s.a.v.) ile beraber bulunmuyordu.
Bununla beraber ilim adamlarının çoğu, Resulüllah'ın (s.a.v.) sadece fetih yılında Kabe'nin içine girdiğini belirtmişlerdir. Ancak bu sahih hadis o görüşü reddetmektedir. Ama umre yaptığında Kabe'nin içine girmediği de çeşitli kaynaklardan öğrenilmektedir. Nitekim Abdullah b. Ebi Evfa hadisi buna açık biçimde delalet ediyor.
Rivayetten çıkarılan hüküm ise şöyledir: Kabe'nin içine girmek, haccm menasikinden değildir. Cumhurun de mezhebi budur. Bunun müstehab1 olduğunu söyleyenler de olmuştur. Delilleri ise, tbn Huzayme ve Beyhaki'nin tahric ettikleri şu rivayettir: "Kim Beytullah'm ine girerse, cennete girmiş olur ve oradan bağışlanmış olarak çıkar." İbn Abbas'dan rivayet edilen bu hadisin isnadında Abdullah b. Lüemmil bulunuyor ki bu zat zayıftır. Nitekim îbn Main ve Ahmed Hanbel onun zayıf ve münkerü'l-hadis olduğunu belirtmişlerdir, Zehebi bu zatla ilgili rivayetleri toplayıp geniş bilgi vermiştir. [19]
Sahih rivayetlerden, Kabe'nin üstüne (duvarına, kapısına) ya-ak ve göğsü koyup dua, niyaz ve tazarru'da bulunmanın müstehab tduğu anlaşılıyor. Ashab-ı Kiram'in da daha çok rükünle kapı rasına yaklaşıp yanak ve göğüslerini dayadıkları söz konusudur. [20]

Zemzem Suyu ve Özelliği

Zemzem kuyusu, ilahi bereketi yansıtan kaynaklardan biridir. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu suyu kutsal saydığı için kıyamete kadar o kutsaldır, mübarektir. Şüphesiz Mekke vadisini seçip ilk ibadet yerinin orada yapılmasını emreden Cenab-ı Hak, milyonlarca mü'minin o beldeye gelip haccedeceğini ezeli ve ebedî ilmiyle tesbit edip ona göre Zemzem suyunun kaynağını hazırlamıştır. Bugün milyonlarca hacı o kaynaktan kanasıya içmekte ve fakat kaynakta bir eksilme meydana gelmemektedir.
Aynı zamanda Zemzem suyunun birtakım manevi Özellikleri yanında kimyevi özellikleri de söz konusudur. Açlığı giderici, sindirim sistemini düzenleyici hassaları bunlardan biridir. [21]

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zemzem suyu ne niyetle içilirse ona göre (fayda sağlar)." [22]
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, 'adı geçen (Mekke'den ayrılınca) beraberinde Zemzem suyu taşır ve Resulüllah (s.a.v.) Efen-dimizm de taşıdığım söylerdi. [23]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Resulüllah (s.a.v.) fendimiz su dağıtanların yanına geldi ve su istedi. Hz. bbas: "Ya Fazl! Annene git de Resulüllah için onun anındaki içecekten getir" dedi. Resulüllah yine: "Bana su ver" îye emretti. Bunun üzerine Abbas (r.a.) şöyle dedi: Ya Resu-ıllah! Şu gördüğüm insanlar ellerini bu suya sokuyor, ulaştırıyorlar.." Efendimiz: "Su dağıtımı hususunda işinize evam edin; çünkü siz salih amel üzere bulunuyorsunuz" buy-rduktan sonra şöyle ilave etti: "Eğer siz su dağıtıcılara ga-îbe edilip (müşkil durumda bırakılmanız) endişesi olma-aydı, ipi boynumun üzerinden kaldırıp bırakmcaya taşıyamaz duruma gelinceye) kadar (kuyuya) inerdim." [24]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) öyle buyurmuştur:
"Bizimle münafiklar arasındaki belirti, alamet, onlar hemzem suyuyla kanmazlar." [25]
Yine îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zemzem suyu ne için içilirse ona göre yarar sağlar: Şifa arzusuyla içersen Allah sana şifa verir; açlığını gidermek niyetiyle içersen Allah seni doyurur; susuzluğu kesip gidermek için içersen, Allah senin susuzluğunu onunla kesip giderir. Zemzem, Melek Cebrail'in açtığı çukurdur, İsmail'in su içtiği yerdir." [26]

İlim Adamlarının Bu Konudaki Görüş ve İstidlalleri

Mezhep imamlarının hepsi, özellikle tavaftan sonra Zemzem suyu içmenin müstehab olduğunu belirtmiş ve buna muhalefet edeni
olmamıştır.
Kuyunun başına gelip kanasıya içmek ve içerken de şöyle dua. etmek sünnet anlamına tavsiye edilmiştir: "Allah'ım! Senden geniş rızık, faydalı ilim ve her derde şifa diliyorum."
Sair zamanlar da bu sudan yeteri kadar yararlanmak ve Mekke'den ayrılırken, imkan nisbetinde ondan bir miktar taşımak müstehabdır. [27]

Tahliller

653 nolu Cabir hadisini aynı zamanda îbn Ebi Şeybe, Beyhakî, Darekutnî ve Hakim tahric etmişlerdir. el-Münzirî ile Dimyatı ise bunu sahih]amişlerdir. îbn Hacer de hasenlemiştir. Ancak isnadında Abdullah b. Müemmil bulunuyor ki bu zat zayıftır. [28]
Ayrıca bu hadisi Beyhâki başka bir tarikle Cabir'den rivayet :tmiş bulunuyor ki, onun da isnadında Süveyd b. Said bulunuyor ve u zatın cidden zayıf olduğu belirlenmiştir. [29]
Bununla beraber bu tat gözlerini kaybetmeden önce rivayetine itibar edilir diyenler de vardır.
654 nolu Aişe hadisini Beyhakî tahric edip Hakim sahihlemiştir. İstidlale salih bulunuyor.
655 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda Darekutnî ve Hakim, İbn Ebî Müîeyke tarikiyle tahric etmiştir. Şöyle ki: "Bir adam İbn Abbasm yanına geldi ve sordu: "Nereden geliyorsunuz?" O da: "Zemzem suyundan içtim, oradan geliyorum" dedi. O da: "Nasıl içtiniz?" diye sorunca, İbn Abbas: "Layık olduğu şekilde içtim" diye cevap verdi. Adam: "Peki layık olduğu şekil nasıl oluyor?" deyince, ibn Abbas şu cevabı verdi: "Zemzem suyundan içerken kıbleye yönel, Allah'ın ismini an ve üç nefesle iç, kanasıya kadar içmeye devam et. [İçtikten sonra Allah'a ham d et. Çünkü Resulüllah (s;a.v.) Efendimiz: Ttizimle münafiklar arasındaki alamet, onlar Zemzem suyundan içerler ama bir türlü kanmazlar." buyurmuştur.
656 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiş ve Darekutnî şu fazlalıkla rivayet etmiştir: "Allah'a sığınarak içersen, Allah seni korur."
Bu bapta Ebu Davud'un Ebu Zer (r.a.) den yaptığı bir rivayet bulunuyor. Resulüllah fs.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zemzem mübarektir. Şüphesiz bu su, aç olanın gıdası, hasta olanın şifasıdır." [30]

Çıkarılan Hükümler

1- Zemzem suyu mübarektir ve kutsaldır.
2- Özellikle tavaftan sonra iki rek'at namaz kılınınca ondan içmek müstehabdır.
3- Mekke'den ayrılırken beraberinde zemzem suyu taşımasında bir sakınca olmadığı gibi, böyle yapmanın müstehab olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.
4- Zemzemi kıbleye yönelerek üç nefeste içmek de sünnet veya müstehabdır.
5- Zemzemden kanasıya kadar içmek müstehabdır.
6- Zemzemi oturarak içmekte bir sakınca olmadığı gibi, ayakta durup içmekte de bir sakınca yoktur.
7- Zemzem içerken besmele çekmek ve içtikten sonra Allah'a hamd etmek sünnettir.
8- Zemzem suyu dağıtmak saiih amellerden biridir.
9- Zemzem suyunu içerken belirtilen duayı yapmak sünnettir.
10- Zemzem içerken şifa, rızık, ilim ve rahmet dilemek müstehabdır.
11- Zemzem suyunun fışkırdığı çukur Melek Cebrail tarafından açılmıştır. O bakımdan da kutsal sayılmıştır. [31]

Veda Tavafı

Hac menasikini (ibadetlerini) tamamlayan ve Mekke'den Ümaya azmeden hacı, son olarak veda tavafı yapar ve öylece Kut-jKabe'ye ve kutsal topraklara veda ederek ayrılır. Şüphesiz bu ta-[hac ibadeti süresince Cenab-ı Hakk'a verilen sözde, yapılan tevbe İstiğfarda sebat edilmeye âzmedildiğinin bir belirtisi ve Kabe'ye olan bağlılığının, saygı ve ta'zimin bir başka misalidir. [32]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.J dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi mistir:
"İnsanlar (hac menasikini tamamladıktan sonra) her eh (yön ve durum) ile ayrılmaya yöneldiler. Bunun üzerine îsulüllah (s.a.v.) Efendimiz onlara şöyle buyurdu: "Sizden ç kimse, Beytullah ile son ahdini (sözünü, bağlılık ve sadak-ini) yerine getirmeden ayrılmasın." [33].
Diğer bir rivayette şöyle denilmektedir: "İnsanlara, Beytul-h'a son ahîdlerinî (söz ve bağlılıklarını) yerine getirmeleri nredüdi." Ancak ayhali kadından (bu vecibe kaldırılıp) hafifletirdi.
Yine îbn Abbas (r.a.) dan yapılan bir rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
" Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, daha önce ziyaret tavafim yerine getiren, ayhali kadına tavaf-ı sadr (veda tavafi) yapmadan ayrılmasına ruhsat verdi." [34]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefilere göre: Mina'da taş atma ibadetim tamamlayan kimse Mekke'ye gelir ve veda tavafı anlamına gelen tavaf-ı sadri yerine getirir ki bu onun Kabe'ye olan son ahdi kabul edilir. Bu tavaf vaciptir. Bunun biri cevaz, diğeri istihbab olmak üzere iki vakti vardır. Birincisi, ziyaret tavafından sonra, ayrılmaya azmettiği vakittir. Ne kadar kalacağım belirlemeden Mekke'de ikametini uzatsa bile yine de yaptığı tavaf,ile vacibi yerine getirmiş olur. Böylece ikamete niyet etmeksizin Mekke'de bir yıl bile kalsa, ayrılacağı zaman bu tavafı yaparsa, onu eda etmiş kabul edilir. Çünkü bu tavafın sonu için . bir sınır konulmamıştır. İkincisi, bu tavafı yola çıkmaya azmettiği zaman yapması müstehabdır. Hatta Ebu Hanife'ye göre, Tavaf ettikten sonra hemen ayrılmaz yatsı vaktine kadar kalırsa, yine bir tavaf yapıp öylece ayrılması müstehabdır. [35]
Veda tavafını nahr (kurban kesme) günleri çıktıktan sonra yapmakta bir sakınca yoktur.
Umre yapanlar için veda tavafı vacip değildir. Bunun gibi Mekke yerlileri ve mikatlar dahilinde oturanlar için de vacip değildir. Aynı zamanda ayrılırken loğusa veya ayhali olan kadınlara da vacip alınmamış, onlara bu konuda ruhsat verilmiştir.

Ayrıca Arafat'ta belirlenen vakit içinde vakfe yapamayıp hac fa-izasını kaçıran kimseye de bu tavaf vacip değildir.
Ayhali olan kadın Mekke'den ayrılmadan temizlenirse, o tak-lirde sözü edilen tavafı yapıp öylece ayrılması vacip olur. Mekke'den)ir konak kadar ayrıldıktan sonra temizlenen kadının dönmesine ta*tık gerek yoktur.
Veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılan kimse, mikatı jjeçmemişse, dönüp yapması gerekir. Aksi halde bir kan akıtması vacip olur. ,
Veda tavafını yaptıktan sonra Makam-ı İbrahim'e gelip iki rek'at namaz kılmak ve arkasından kıbleye yönelip üç nefesle zem-gem suyundan içmek de müstehabdır. [36]
b) Şafiîlere göre: Hac menasikini' (ibadetlerini) tamamlayıp Mekke'den çıkmak isteyen kimsenin veda tavafı yapması vaciptir ve bu tavafı yaptıktan sonra Mekke'de evlenmez. Bu tavafı terkeden kimsenin bir kan akıtması vacip olur. Bir kavle göre, veda tavafı sünnettir, terkinden dolayı kan akıtmak gerekmez. Vacip olduğunu söylersek, onu yapmadan Mekke'den çıkan kimsenin kasr mesafesini aşmadan geri dönmesi gerekir.
Ayhali olan kadının veda tavafı yapmaksızın Mekke'den çıkıp hareket etmesinde bir sakınca yoktur.
Aynı zamanda hac vazifesi tamamlandıktan sonra Zemzem suyundan içmek ve Medine'ye gidip Resulüllah'm (s.a.v.) kabrini ziyaret etmek sünnettir. [37]
c) Hanbelîlere göre: Mina'dan Mekke'ye gelen kimsenin ayrılmadan önce Kabe'yi yedi defa tavaf etmesi, yani yedi şavt olarak tavafta bulunması ve arkasından iki rekat namaz kılması vaciptir. Terkeden kimsenin bir kan akıtması gerekir. Ancak ayhali kadın hakkında bu hüküm hafifletilmiş ve veda tavafı yapmadan ayrılmasında bir sakınca olmadığı belirtilmiştir.
Evi Mekke'de olan kimse için veda tavafı yoktur.
Veda tavafı yaptıktan sonra ayrılmayıp ticaretle meşgul olursa, dönüp yeniden veda tavafı yapması söz konusudur. İmam Malik de aynı görüştedir. Aksi halde vacibi terketmiş sayılır.
Veda tavafı yapmadan Mekke'den ayrılan kimsenin, bir kasr mesafesi aşmamışsa, geri dönüp bu vacibi yerine getirmesi gerekir. Bu mesafeyi aşmışsa, artık bir kan akıtması vacip olur. [38] imam Malik'e göre, veda tavafı sünnettir. [39]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

660 nolu İbn Abbas hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. Veda haccı yapmadan ayrılmamalarını emreden Resulüllah'ın (s.a.v.) bu beyanı vücuba delalet etmektedir.
Şüphesiz bu konuda sözü edilen tavafın yapılması için Resulüllah'm (s.a.v.) emri ve yapmadan ayrılanları men'etmesi ve bizzat kendisinin bu tavafı yerine getirmesi, onun vücubuna delalet etmekte ve diğer ihtimalleri bertaraf edecek bir kuvvet arz etmektedir. İbn Hacer de aynı görüştedir. Ancak ayhali olan kadın istisna edilmiştir.
Bu bapta Buharî ve Müslim'in Hz. Aişe (r.a.) dan yaptığı bir rivayet daha bulunuyor ki, ayhali olan kadınla ilgilidir. Şöyle ki: "Safiyye bint Huyey (r.a.) ziyaret tavafım yaptıktan sonra ayhali oldu. Ben durumu Resulüllah'a arzettiğimde Efendimiz sordu: "Yoksa o bizi hareketten alıkoyacak mı?" Ben de: "Ya Resulallah! Şüphesiz Safiyye ziyaret tavafım yaptıktan sonra ayhali oldu" diye cevap verdim. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: "O takdirde Mekke'den ayrılabilir." [40]
Yine Buhari, Ebu Davud'un ve Tirmizi'nin yaptıkları rivayette, Resulüllah'm (s.a.v.) ayhali olan kadının veda tavafını yapmadan Mekke'den hareket etmesine ruhsat verdiği belirtiliyor. [41]
Bunun hilafına Ömer b. Hattab, İbn Ömer ve Zeyd b. Sabit'in (r.a.) ziyaret tavafım yaptıktan sonra ayhali olan kadının veda tavafı yapmadan ayrılmasının caiz olmadığını ve o bakımdan temizleninc-^ kadar Mekke'de kalmasının gerektiğini söylemişlerdir.
Yapılan ciddi araştırmalara göre, İbn Ömer (r.a.) ile Zeyd b. bit bu görüşlerinden riicu1 etmişlerdir. [42] Nitekim Ebu Cafer et-Tahavî, 667 nolu Hz. Aişe hadisiyle Hz. Ömer'in (r.a.) rivayeti neshedilmiştir diyerek ayhalinde olan kadının ayrılmasına ruhsat verdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Zeyd b. Sabit, İbn Abbas'a böyle bir fetva vermesinden dolayı serzenişte bulunmuş ve İbn Abbas (r.a.) a, Efendimizin ruhsat verdiği kadından durumu sormasını tavsiye mistir. O da sorunca, ruhsat verildiğini öğrenmiş ve gelip İbn ıbas'a verdiği fetvada haklı olduğunu söyleyerek kendi görüşünden cu' ettiğini belirtmiştir. [43]
Bu bapta bir diğer hadisi ise, Nesâî ve Tirmizî tahric etmiş, Ha-m ise sahihlemiştir. İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Hacceden msenin son ahdi Beytullah'ı tavaf olsun. Ancak ayhali olan idin müstesna; çünkü Resulüllah (s.a.v.) onun için ruhsat srmiştir." [44]

Çıkarılan Hükümler

1- Hac menasikini (ibadetlerini) tamamlayan kimsenin, [ekke'den ayrılacağı vakit veda tavafı yapması, üç mezhebe göre ıcip, Maliki mezhebine göre, sünnettir.
2- Mekke'den ne zaman hareket edeceğini belirlemeyen kimse, ada tavafını yaptıktan sonra bir yıl bile kalsa, bu tavafı geçerlidir, ncak ayrılacağı vakit bir daha gelip tavaf etmesi müstehabdır. Bu, tanefîlere göredir.
3- Veda tavafını yapmadan Mekke'den hareket eden kimse, mi-atı geçmemişse, diğer görüş ve içtihada göre, kasr mesafesini şmamışsa, geri dönmesi gerekir ve o takdirde kan akıtmasına lüzum almaz. Kasr mesafesini veya mikatı aşmışsa, artık dönse bile bir ıayvan kesmesi vacip olur.
4- Ayhali olan kadın, ziyaret tavafını yaptıktan sonra adet kanı gelmeye başlamışsa, o takdirde veda tavafı yapmak için temizlen-, meyi beklemeden ayrılabilir. Bundan dolayı da kendisine fidye gerekmez.
5- Veda tavafını yapan kimsenin artık Mekke'de kalması söz konusu değildir. Kaldığı takdirde yeniden tavaf yapması gerekir. Bu, Şafûlerin görüşüdür.
6- Veda tavafından sonra Makam-ı İbrahim'e gelip iki rek'at namaz kılmak ve arkasından Zemzem suyundan içmek müstehabdır.
7- Evi Mekke'de olan veya Mikat dahilinde bulunan kimselere veda tavafı vacip değildir.
8- Veda tavafından sonra, rükün ile kapı arasındaki kısma yanağı ve göğsü dayayıp dua ve niyazda bulunmanın da müstehab olduğunu söyleyenler vardır.
9- Sırf umre için Mekke'ye gelen kimseye veda tavafı vacip değildir. [45]

Kurban Konusu ve Yedi Kişinin Bir Deve veya Sığır Kesmesi

Kurban kesmek, Allah'a yakın olma arzusunu göstermenin bejinden biridir. Bir yandan mali ibadet kapsamına girerken, diğer yandan toplum bünyesindeki açıklıkları kapamaya, mü'minleri bine daha çok yaklaştırmaya ve fakir aileleri sevindirmeye ik bir vecibedir. Böylece kurban da zekat ve sadaka, yardım ve bağış gibi sosyal adaleti takviye etmekte ve paranın, servetin amaç ıığını, bunların birer araç olduğunu vurgulamakta; insanlardan faydalı ve hayırhah olmanın ölçülerinden birini ortaya koymaktadır.
Tarih boyunca hak ve batıl dinlerde kurban kesmeye yer veril-i ye yaygın bulunduğu bilinmektedir. Ancak kurban konusu sadece kan akıtmak suretiyle değil, tahıl ve meyvaları da kurban etme bin bazı ilkel kavimlerde cari olduğunu tarihçiler nakletmektedir. Yapılan araştırmalara göre Paleolitik (taş devrinin eski za-!an) devrinden itibaren tanrılara hayvan, insan ve adak hediyeleri kurban olarak sunulurdu. Hatta hayvanların rengi bile, kurban edilecek tanrılara göre değişirdi.
İslam dini her kötü adeti yıkıp kaldırdığı gibi, hem tanrı diye an eşyayı yasaklayıp kaldırdı, hem de onlara kesilen kurbanların haram olduğunu, küfrü gerektirdiğini belirterek kurbanın iz Allah'ın rızasına ermek doğrultusunda fakir ve muhtaçları, ev mı sevindirmeye ve güçlendirmeye yönelik bir anlam taşıdığını ^a koydu.
Bazı tesbitlere göre, kurban kesme sünneti Adem Peygamber'e, tesbitlere göre ibrahim Peygambere dayanır. Ancak Kur'an-ı Ke-Maide-Suresi 27. ayette Adem'in iki oğlunun birer kurban kestik-Lden ve Saffat Suresi 102. ayette de İbrahim Peygamber'in üğü rüya üzerine oğlunu kurban etmek istediğinden söz edilmektedir. Böylece kurban sünnetinin Adem Peganıber'e kadar uzandığı nlik arzetmekte ve hak dinden uzaklaşan kavimlerde bu sünnetin yozlâştığı anlaşılmaktadır
islam Dini, onu asıl hüviyetine kavuşturarak birtakım kuralla-ağlamış ve böylece toplum yapısında yardımlaşmanın bir başka lini sergilemiştir.
Bir yandan bayramın birinci günü Harem topraklarında Hacc-ı Kıran veya Hacc-ı Temettü a niyet edip hac ibadetlerini yerine getirenlerin birer kurban kesmeleri vacip kılınırken, hacca gitmeyen müslümanlarm yine bayramın ilk üç veya gört gününde mali imkanları elverdiği takdirde kurban kesmeleri kimine göre vacip, kimine göre sünnet kılınmıştır. [46]

Konuyla İlgil Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Bir adam, Hz. Peygambere (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Benim üzerime bedene (deve veya sığır kesmem) gerekmektedir ve bunu alacak mali imkana sahip bulunuyorum; ancak satın alacağım bir bedene bulamıyorum.." Bunu üzerine Re-sulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona, yedi koyun satın alıp kesmesini emretti." [47]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle Silgi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, deve ve sığırı kurban ola-r'ak kesme hususunda bizden her yedi kişinin biraraya gelip bir deve veya sığır kesmemizi emretti." [48]
Diğer bir rivayette şöyle belirtilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) bize şöyle buyurdu: Her yedi kişi bir bedenede müşterek olsun."
el-Burkanî bunu Şeyhayn'in şartı üzere rivayet etmiştir. [49] Bir başka rivayette ise şöyle buyurulmuştur:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimizle beraber yaptığımız hac e umrede her yedi kişi bir bedeneyi müştereken kestik."
Bunun üzerine bir adam, Hz. Oabir'e (r.a.) sordu: "Develerde yedi kişi ortak olduğu gibi, sığırda da olunabilir mi?" Cabir (r.a.) ona şu cevabı verdi: "Sığırda ancak bede-neden sayılmaktadır." [50]
Huzayfe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:

"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz yaptığı haccında müslümanlardan yedi kişiyi bir sığırda ortak kıldı." [51]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen ş diyor ki:
"Bir seferde Resulüllah (s.a.v.) ile beraber bulunuyorduk; kurbanlık hayvanlar hazır oldu ve biz sığırı yedi kişiden yana, deveyi ise on kişiden yana kestik." [52]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Hür, müslim, mukîm ve mali imkanı olan herkesin Kurban Bayramı'nda bir hayvan kesmesi vaciptir. Ebu Yusuf a göre sünnettir. Ebu Cafer Tahavî'nin tesbitine göre, İmam Ebu Hanife'ye göre vacip, imameyne göre sünnettir. [53]
Udhiye (kurbanlık hayvan) ya koyun-keçi, ya da bedene (deve ve sığır) olarak belirlenmiştir. Bir deve veya sığırı bir kişi kendi adına kesebileceği gibi, yedi kişi de ortak olarak kesebilirler. Aynı zamanda bir deve veya sığırda yedi kişiden az kimseler de ortak olup kesebilirler. Eti ise tartıyla taksim edilir. [54]
b) Şafîîlere göre: Kurban kesmek sünnettir; ancak onu adamak suretiyle vacip olur. Kurban ancak deve, sığır, koyun ve keçiden sahih olur. Deve ve sığır yedi kişinin ortaklığına bedel kurban olur; koyun ve keçi ise, sadece bir kişi için kurban olur. Ama her kişinin bir koyun kesmesi efdaldır, yani bir sığır veya devede ortak olmaktansa yalnız başına bir koyun kesmesi daha üstün sayılmıştır. [55]
c) Hanbelîlere göre: Bu mezhebin imamlarına göre de, koyun ve keçi bir kişi için, deve ve sığır yedi kişi için kurban olur. [56]
d) Malikîlere göre de koyun ve keçi bir kişi için; sığır ve deve yedi kişi için kurban olur. [57]
Böylece bu konuda dört mezhebin ittifakı vardır ve 676 nolu İbn Abbas hadisiyle ihticac eden olmamıştır. [58]

Tahliller ve Rivayetler

671 nolu îbn Abbas hadisinin ricali rical-i sahihtir. Bunun sıhhatma şehadet eden bir diğer hadisi ise, Müslim Cabir1 den şöyle rivayet etmiştir: "Hudeybiye yılında Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber bir deveyi yedi kişi için nahr ettik (ayakta kestik), sığırı da öyle.." Ayrıca 675 nolu Huzeyfe hadisi de buna şehadet etmektedir.
Bu konudaki hadislerin tamamı, yedi kişinin bir deve ve sığırda ortak olmasının cevazına delalet ettiği gibi, bu yedi kişinin ister kurban kendisine gerekli olan, ister tetavvu' niyeti taşıyan, ister sırf eti için ortak olan kimselerden oluşması fark etmez. Ancak Ebu Hanife iştirakçilerin hepsinin tekarrup niyetiylekatılmasının şart olduğunu belirtmiştir. İmam Zûfer ise, yedi kişinin de bu husustaki belirledikleri sebeplerin bir olmasını şart olarak göstermiştir.
İmameyn görüşünde ise kolaylık vardır. [59]

Kesilen Kurbanlık Hayvanın Etinden Yemek

Kesilen hayvan ister hacc-ı kıran, ister hacc-ı temettü', isterst tavvu' niyetiyle kesilsin, etinden yemekte, yani o hayvanı kurbar arak kesen kimsenin onun etinden yemesinde bir sakınca yoktur tıcak adak ve ceza kurbanları böyle değildir. Onların etinin tamam kir ve muhtaçlara dağıtılır.
Konuyla ilgili hadisler
Cabir (r.a.) den rivayet edilen hadiste, adı geçen şöyle haber veriştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz haccetti.. Sonra kurbanlık ayvanların kesildiği yere döndü ve altmış bedeneyi kendi liyle kestikten sonra geri kalanlarını Ali'ye (r.a.) verdi ve edyinde (kurbanlık hayvanında) ona ortak eyledi.. Sonra da er bedeneden bir parça alınmasını emretti. Kesilen parça et-îr bir çömleğe kondu ve pişirildi. Resulüllah (s.a.v.) Efendi-aiz ile Hz. Ali (r.a.) pişirilen etten yediler ve çorbasından içtiler." [60]
Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir;
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ikisi hicret etmeden önce, biri de hicretten sonra üç hac yapmıştır. Hicretten sonraki hac ile beraber umre de yapmıştır. (Bu haccında) otuzüç tane bedene sevketmişti. Bu sırada Hz. Ali (r.a.) de geri kalanını Yemen'den beraberinde getirmişti ki, içlerinde Ebu Leheb'e ait burnunda gümüş halka bulunan bir erkek deve bulunuyordu ki Hz. Ali de onları nahr etti, (kesti). Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz her bedeneden bir parça et alınmasını emretti. Böylece o parça etler pişirildi ve Resulüllah onun çorbasından içti." [61]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber zilkadenin bitmesine beş gün kafla (Medine'den) çıktık ve ancak haccetmeyi düşünüyorduk. Mekke'ye yaklaştığımızda, Resulüllah (s.a.v.) beraberinde hediy (kurbanlık hayvan) bulunmayan kimselere, tavaf yapıp Safa ile Merve arasında sa'yettikten sonra ihramdan çıkmalarını emretti.
Bayramın birinci günü ise, beraberinde sığır eti olduğu halde yanımıza geldi. Ben O'na: "Bu nedir?" diye sordum. "Bu, Resulüllah'ın (s.a.v.) kendi zevcelerinden yana kestiği kayvanların eti) dir" denildi. [62]
Hz. Aişe (r.a.) bu seferinde hacc-ı kırana niyet etmiş bulmuyordu ki, karın'ın yani hacc-ı kırana niyet edenin kendisi ^in kesilen kurbanlık hayvanın etinden yemesinde bir akınca olmadığı anlaşılıyor. [63]

Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre: Hacda tetavvu' olarak kestiği hayvanın itinden yemesi müstehab olduğu gibi, hacc-ı temettü' ve hacc-ı arandan dolayı da kestiği hayvanın etinden yemesi müstehabdır. îunların dışında kalan adak ve ceza kurbanlarından yiyemez. Çünkü ınlar keffaret kanlarıdır (ve herhalde tamamının muhtaç ve fakirlere lağıtılması gerekir). [64]
b) Şafîîlere göre: Tetavvu' kurbanından kişinin yemesi caizdir. Diğer vacip olan kurbanlardan yiyemez, O bakımdan hacc-ı kıran jeya hacc-ı temettü'den dolayı kesilen kurbandan da yemesi caiz değildir.[65]
c) Hanbelîlere göre: Adanılan kurbanlık hayvanın etinden yenilmeyeceği gibi, ihramlı iken avladığı hayvandan dolayı ceza olarak kestiği hayvanın etinden de yiyemez. Hacc-ı kıran ve hacc-ı temettü'den dolayı kestiği hayvanın etinden yemesinde bir sakınca yoktur. Keffaret kurbanlarından da yemesinde bir sakınca yoktur. [66]
d) Malikîlere göre: Adak, ceza-i sayd ve keffaret kurbanlarının dışında kalan kurbanlık hayvanların etinden yemekte bir sakınca yoktur. [67]
Böylece adadığı veya keffaret olarak gerektiği veya avladığı hayvandan dolayı ceza olarak vacib olan kurbanın etinden yemez, onu olduğu gibi harem dahilindeki fakirlere dağıtır. [68]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

682 nolu Cabir hadisi sahihtir. Şaiiîler dışında kalan diğer üç mezheb imamı bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır.
683 nolu ikinci Cabir hadisi üzerinde hayli duranlar olmuştur. Çoğuna göre bu şekliyle mahfuz değildir. Aynızamanda Tirmizî bu hadisi Abdullah b. Ebî Ziyad el-Kufî tarikiyle rivayet etmiş ve garip olduğunu belirtmiştir. O bakımdan istidlale elverişli görülmemiştir.
Hem Resulüllah'ın (s.a.v.) üç hac yaptığı tesbit edilmiş değildir. Katade diyor ki: Enes (r.a.) den sordum, dedim ki: "Peygamber (s.a.v.) kaç defa haccetti?" O da şu cevabı verdi: "Bir defa haccetti, dört defa da umre yaptı." Sonra da Katade şöyle diyor: "Bu hadis hasen ve sa-hihtir-Kattan söylemiştir.
Müsned-i Ahmed ve Sünen-i Ebu Davud'da Resulüllah'ın (s.a.v.) otuzaltı bedeneyi kendi eliyle kestiği rivayet edilmiştir. Geri kalanını-ise Hz. Ali'ye havale edip onun tarafından kesildiği söz konusudur.
Resulüllah'ın (s.a.v.) zevceleri için bir bedene kestiği rivayetine gelince, yapılan araştırmalara göre, o gün Efendimiz'in yedi zevcesi değil, dokua zevcesi bulunuyordu ki hepsi de O'nunla beraber hacca gelmişlerdi. Böylece bir bedenenin yedi kişiden fazlası içinde kesilebileceği hükmü ortaya çıkıyor. Ne var ki, bir bedenede ancak yedi kişinin ortak olabileceklerine dair sarih hadisler karşısında bununla amel edilmez. [69]

Çıkarılan Hükümler

1- Gerek hacda, gerekse Harem toprakları dışında kişinin kendi kurbanlık hayvanını bizzat kesmesi müstehabdır. Ancak beceremediği takdirde, başkasına vekalet verip kestirmesinde bir sakınca yoktur.
2- Kesilen kurbanlık hayvan, adak ve ceza kurbanı değilse, etinden yemek sünnet veya müstehabdır.
3- Şafîîlere göre, kıran ve temettü' kurbanlarının etinden yemek sünnet veya müstehabdır. Yemesi caiz değildir. Diğer üç mezhebe göre yemesi sünnettir.
4- Beraberinde hediy sevketmeyen kimsenin Mekke'ye gelince önce umre yapıp ihramdan çıkması caizdir. Beraberinde hediy (kurbanlık hayvan) sevkeden kimsenin ise ihramdan çıkması caiz değildir.
5- Başkası için kurban kesmek caizdir. Ancak müctehidlerin çoğuna göre, vekalet veya izin alması gerekir. [70]

Kurban Kesmeyi Teşvik

Kurban kesmek, bir bakıma kulun Allah'a olan bağlılık ve sada-bını açık tezahürüdür. Zaten kelime olarak da "yapılan bu ibadetle İah'a yakınlık sağlama'ya delalet söz konusudur.
Bununla beraber kurban kesmenin birçok faydalan vardır:
1- Hac ibadetini ve bayramı hafizalarda iz bırakarak tırlatır.
2- Aile bünyesinde mübarek günlere karşı derin ilgi uyandırır.
3- Komşular arasında sıcak ve samimi bir hava oluşturur. Top-tnun zayıflarına karşı daha faydalı olmayı telkin eder.
4- Hz. Peygamberin (s.a.v.) sünnetlerinden birini yerine getir-ek suretiyle mali fedakarlıkta bulunmanın iç huzurunu doğurur.
5- Akıtılan bu kanla Allah'ın hoşnutluğu kazanılır. [71]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle uyurmuştur: "Adem oğlu nahr (bayram) gününde Allah anında, kan akıtmaktan daha sevimli bir amel işlemiş olmaz, tem kesilen hayvan kıyamet gününde boynuzuyla, çatal Lrnağıyla ve kıllarıyla gelir. Akıtılan kan henüz yere üşmeden Aziz ve Celil olan Allah'ın yanındaki yerini alır. O aide kurban kesmekle kendinizi hoş ve huzurlu bulun." [72]
Zeyd b. Erkam (r.a.) den yapılan rivayete göre, ya o, ya da ashabdan bir kısmı şöyle sormuştur: " Ya Resulellah! Şu kesilen kurbanlar neyi ifade ediyor?" Efendimiz şu cevabı vermiştir: "Babanız İbrahim'in sünnetidir." Bunun üzerine onlar: 'Peki o sünnetten bize ne (gibi faydalar) vardır?" diye sorunca da, Efendimiz şu cevabı vermiştir: "Her kılma bedel bir hasene (iyilik, sevap) vardır.." Ashab bu cevab üzerine tekrar soruyor: 'Ya onun taşıdığı yün de öyle mi?" Efendimiz cevap veriyor: "Yünden her kıl için bir hasene (iyilik, sevap) vardır." [73]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v. Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim mali kudret ve genişlik bulur da kurban kesmezse, bizim namazgahımıza yaklaşmasın!" [74]
İbn Abbas (r.a) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.vi) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Harcanan hiçbir şeydeki dirheni, bayram gününde kurbanlık hayvan için harcanandan daha üstün, daha faziletli olmaz." [75]

Hadislerin Işığında İlim Adamlarının İstidlalleri

Başta dört mezhep imamları olmak üzere ilim adamlarının he-[en hepi kurban kesmenin fazileti üzerinde durmuştur. Ancak kiline göre bu mali ibadet vacip kimine göre sünnettir. Vaciptir diyen-Ir daha çok 693 nolu İbn Abbas hadisine ve bir de Kevser Suresin'de fenhar" emrine dayanıp istidlal etmişlerdir. Aynı zamanda ücubuna delalet eden diğer hadisler de vardır; yeri geldiğinde çıklanacaktır. [76]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

690 nolu Hz. Aişe Hadisini Tirmizî, Ebu Amr Müslim b. Amr el-medenî tarikiyle Hişam b. Urve'den, onun da babasından rivayet, et-ikten sonra hadisin hasen ve garip olduğunu belirtmiştir.
691 nolu Zeyd hadisini aynı zamanda Tirmizî rivayet etmiştir. Şevkanî bu hadisin tahlilinde fazla bir bilgi vermemiş, sadece Tir-nizî'nin tahric ettiğine değinmekle yetinmiştir.
692 nolu Ebu Hüreyre hadisini Hakim sahihlemiştir. Hafiz İbn lacer de Büluğu'l-Meram'da hadisin mevkuf olduğuna dikkat çekmiş re el-Fetih'de bunun ricalinin sikat olduklarını belirtmiştir. [77]
Ancak hadisin merfu' ve mevkuf olduğu hakkında farklı tesbit-.er ortaya çıkmışsa de mevkuf olduğu biraz daha isabetli görülmüştür.
Bu bapta Hakim'in Ebu Said'den yaptığı bir rivayet bulunuyor. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, kızı Fatıma'ya (r.a.) şöyle bu-yunnuştur: "Kalk da kurbanlık hayvanının yanında hazır bulun; çünkü ondan akacak ilk damla kan sebebiyle geçmiş günahların bağışlanır." Ancak bu hadisin isnadında Atıyye bulunuyor. [78] İbn Ebî Hatim el-îlel de babasından naklen, bu zatın hadisinin münker olduğunu belirtmiştir. [79]
Hakim, naklettiği bu hadisin bir mislini İmran b. Husayn1 den rivayet etmiştir. Bunun isnadında Ebu Hamza es-Sumalî bulunuyor ki bu zat cidden zayıftır. [80]
Yine Hakim bu mealde bir diğer hadisi Hz. Ali (r.a.) den rivayet etmiştir ki, o da zayıftır. Buna benzer bir diğer hadisi Beyhakî rivayet etmiştir ki, onun da isnadında Amr b. Halid el-Vasıtî bulunuyor ki, bu zat metruktür, yani hadisi metruk olarak belirlenmiştir. [81]
Bu bapta bir de Ebû Davud en-Nahaî'nin Hz. Ali'den (r.a.) rivayeti bulunuyor; şöyle ki: "Kim gönül hoşluğuyla kurban keser ve bunun sevabını yalnız Allah'tan beklerse, onun kestiği kurban onunla Cehennem ateşi arasında bir perde (engel) oluşturur." Fakat ne var ki, Ebû Davud en-Nahaî çok yalancı bir kişidir. İmam Ahmed: "O hadis uydurur" demiştir. [82]

Çıkarılan Hükümler

1- Bayram gününde en güzel ve yararlı amellerden biri kurban kesmektir.
2- Kesilen kurban kıyamet gününde olduğu gibi diriltilip kaldırılır ve sahibi lehine belge olur,
3- Akan ilk damla kan henüz yere düşmeden Allah yanındaki kutsal yerini alır ve kesinin bağışlanmasına vesile olur.
4- Kurbanı gönü hoşluğuyla ve Allah rızasını dileyerek kesmek gerekir.
5- Kurban kesmek, mali gücü yerinde olanlar için sünnet veya vaciptir.
6- Kesilen kurbanın her kılına karşılık sahibine bir sevap yazılır.
7- Kurbanın birçok faydaları vardır. Her şeyden Önce, mal ve paranın amaç olmadığını isbatlar ve toplum yapısında sıcak bir hava oluşturur. Sonra da çocukların ve gençlerin kalp ve kafasında derin bir iz bırakır. Böylece babadan evladına ve torunlarına intikal eden bir sünnet olarak yaşatılır. [83]

Kurbanlık Hayvanın Yaş Konusu

İslam, kurban edilmeye elverişli olan davarlarda et kaybını tılemek ve nesillerinin devamını sağlamak için birtakım kurallar loymuştur. Koyun ve keçinin bir yaşını sığırın iki yaşını, devenin beş aşını doldurması şartı bundandır. Böylece Kurban Bayramı'nda zen-in müslümanların kurban keserken sözü edilen hayvanlardan rast-;ele alıp kesemiyeceklerini, birkaç aylık olanlarına doku-Lamıyacaklarmı hükme bağlamıştır. Aynı zamanda bir sığır ve levede yedi kişinin ortak olabileceğine cevaz verilmesi, koyun ve keçi :adar fazla üremeyen bu hayvanların da üreme dengesi dikkate alınmıştır. [84]

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendiniz şöyle buyurmuştur: "Ancak müsinne kesin. Meğer ki bu size sorluk getirirse, o takdirde koyundan ceze'akesin." [85]
Müsinne: Deveden beş yaşını, sığırdan iki yaşını; koyun ve keçiden bir yaşını doldurmuş olan.
Ceze'a: Koyundan altı aymı doldurmuş olan. [86]
Bera' b. Azib (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Dayım Ebu Bürdet namazdan önce kurbanını kesti. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Senin koyunun et koyunudur (kurban koyunu değildir, vakit girmeden kestiğin için eti için kesmiş oluyorsun, kurban yerine geçmez)." Adam şöyle dedi: 'Ta Resülellah! Evimde beslediğim altı aymı doldurmuş bir keçim vardır.." Resulüllah (s.a.v.) ona: "O keçiyi (kurban olarak) kes ve senden başkası için elverişli olmaz (başkasına bu cevaz verilmez)" buyurduktan sonra şunu ilave etti: "Artık kim namazdan Önce keserse, onu ancak kendi nefsi için kesmiş olur; kimde namazdan sonra keserse nüsükü (kurban ibadeti) tamamlanmış olur ve Müslümanların sünnetine uygun işlemiş bulunur." [87]
Ebu Hüreyre (r.a) den yapılan rivayete göre adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: "Koyundan altı aymı doldurmuş olanı îie güzel kurbandır!"[88]
Ümmu Bilal'dan, o da babası Hilal'dan, o da Resulüllah (s.a.v.) Efendimizden rivayet ediyor. Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kurban olarak koyundan cezea (altı aym doldurmuş olanı) caizdir," [89]
Mucaşi' b. Süleym (r.a) den yapılan rivayete göre, Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Seniyyenin yeterli olduğu şeyde cezea da yeterli olur. iani bir yaşını doldurmuş koyun (kurban olarak) yeterli olduğu gibi, altı aymı doldurmuş olanı da yeterlidir)." [90]

Ukbe'b. Amir (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber koyundan altı doldurmuş olanı kurban olarak kestik." [91]
Yine Ukbe b. Amir (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen <yle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz kurbanlık hayvanları ash-bı arasında taksim etti; Ukbe'ye ise bir ceza (altı ayını dol-urmuş bir koyun) isabet etti. Bunun üzerine ben dedim ki: fa Resulallah! Bana bir cezea isabet etti.." Cevap verdi: "Onu urban olarak kes." [92]
Diğer bir rivayette şöyle tesbit edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) Ifendimiz Ukbe'ye, ashabına taksim edip dağıtmak üzere (bir iirü) koyun keçi verdi. O da dağıttı ve yanına sadece bir atud bir yaşını doldurmuş bir oğlak) kaldı. Durumu Resulüllah'a s.a.v.) arzedince Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Onu da en kurban olarak kes!." [93]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Kurban olarak koyundan altı ayını doldur-ip gösterişli olanı kafi gelir. Lugatçılara göre, "cezaa: Bir yılı dolan soyundur. ez-Za'feranî'ye göre, yedi aylık koyundur. Diğer ilim adam-arına göre, kurban olarak koyundan altı aylık, keçiden bir yılını dol-lurmus. olanı yeterlidir.
Devden beş yaşını, sığırdan da iki yaşın doldurmuş olan yeterlidir. Yabani ile evcilin çiftleşmesinden meydana gelen yavru anasına tabi'dir. [94]
b) Şafiîlere göre: Kurban ancak deve, sığır ve koyun ile keçiden olur. Diğer eti yenen hayvanlar evcilleştirilseler bile kurban edilmeleri caiz değildir.
Devenin beşi bitirip altıncı yaşa ayak basması, sığır ve keçinin iki yaşını bitirip üçe ayak basması, koyunun bir yaşını bitirip iki yaşma ayak basması şarttır.
Sözü edilen hayvanların dişi ve erkeğini kurban etmek caizdir. Aynı zamanda iğdişleştirileni de kurban etmek' caizdir. Deve ve sığırda yedi kişi ortak olabilir. Koyun ile keçi sadece bir kişi için kurban olur, birden fazla kişinin ortak olması caiz değildir.
Kurbanlık hayvanın en üstünü, devedir, sonra sığır, sonra koyun, sonra da keçidir. [95]
c) Hanbelîlere göre: Kurban kesmek, onu kesmeye kudreti yeten kimseye sünnettir, ilim adamlarının çoğunun da görüş ve içtihadı böyledir. Nitekim Ebû Bekir, Ömer, Bilal ve Ebû Mes'ud el-Bedrî'nin (Allah hepsinden razı olsun) bu konudaki ictihadları sünnet olduğunu yansıtmaktadır, Tabiînden Süveyd b. Afle, Saîd b. Müseyyeb, Alkame, Ata'da aynı görüştedirler.
Şüphesiz belirli günlerde kurban kesmek^ sadaka vermekten efdaldır..
Deve ve sığırda yedi kişi ortak olabilir. Aynı zamanda adamın kendi ev halkı için bir koyun veya bir sığır ya da deve kesmesinde bir sakınca yoktur.
Koyundan altı aylık olanı kafi gelir. Keçinin bir yılını doldurması gerekir. Sığırdan ise iki yaşını doldurup üçüne ayak basması, deveden de beş yaşım bitirip altıncı yaşa ayak basması gerekir. Aksi halde kurban edilmesi yeterli olmaz. [96]
d) Malikîlere göre: İmam Malik'e göre, kurban kesmek vaciptir, imam Sevrî, İmam Evzaî ve imam Leys de aynı görüş ve ictibad-dadırlar. Nitekim imam Ebu Hanife'nin içtihadı bu anlamdadır.
Vaciptir diyenler 692 nolu Ebu Hüreyre hadisiyle, sünnettir diyenler ise, Darekutnî'nin Ibn Abbas (r.a) dan yaptığı şu rivayetle istidlal ve ihticac etmişlerdir:
Üç şey bana vacip kılındı ki onlar sizin için tetavvu'dur ;ehab ve mendup, nafile namazlar): Vitir, nahr ve sa-İM rek'at sünneti.." [97]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

700 nolu Cabir hadisiyle 702 nolu Bera' hadisi sahihtir ve istid-ihticaca salihtir.
pabir hadisindeki "müsinne" nin kesilmesi emredilmesi ve "bu t getirdiği takdirde cezeanm kafi geleceğinin bildirilmesi istih-hamledilmiş, yani koyundan bir yaşını, sığırdan iki yaşını, dev-beş yaşını doldurmuş olanı kurban olur; ancak koyundan bir ı doldurmuş olanı tercih etmek müstehabdır; bununla beraber ymı doldurmuş olanı kesmek de yeterlidir. Nitekim ilim adam-n bu konuda icma'ı vardır.
Böylece keçinin altı ayını doldurmuş olanı kurban kesmek yet-ayılmamış ve Bera1 hadisiyle bu açıklanmıştır. Ancak Resulüllah .) Efendimiz Ebu Bürde'ye mahsus olmak üzere bir defa buna at vermiş bulunuyor ki bu ruhsat ümmet için geçerli namıştır.
703 nolu Ebu Hüreyre hadisini Tirmizî, Yusuf b. îsa tarikiyle ri-; ettikten sonra garip olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda bu ; bir de mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Nitekim Hafiz İbn Hacer et-Telhis'te buna işaret etmiştir.
Bu bapta Ebu Davud, İbn Mace, Hakim ve Beyhakfnnin Ubade ınıit (r.a) den rivayet ettikleri şu hadis bulunuyor: "Kurbanın rlısı, boynuzlu olan koçtur." Tirmizî de bunu tahric etmiş ve ızlalığa yer vermiştir: "Kefenin de hayırlısı hülle (izar ve rida) dır." [98]
Yukarıdaki lafız düzeyinde îbn Mace ile Beyhakî Ebu Ümame den rivayet etmişlerdir ki onun isnadında Ufeyr b. Madan bulu-ır ve bu zat zayıftır. Nitekim Ebu Davud onun hakkında şöyle .ştir: "Ufeyr salih bir şeyhtir, ancak hadisi zayıftır. Ebu Hatim, onun Selim'den aslı olmayan rivayetler yaptığını belirtmiş ve Yahya b. Main onun kayde değer bir şey olmadığına dikkat çekmiştir. İmam Ahmed ise, "O, münkerul-Hadistir" demiştir. [99]
704 nolu Ümmu Bilal hadisi aynı zamanda İbn Cerir Taberî ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Ricalinin hemen hepsi sika ve saduk olarak bilinmektedir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür.
705 nolu Mücaşi1 hadisinin isnadında Asım b. Küleyb bulunuyor ki, İbn Medenî, "Bu zat rivayette infirad ettiği takdirde hadisiyle ihti-cac olunmaz" demiştir. İmam Ahmed ise "Onun rivayetinde bir sakınca görmüyorum" diyerek tezkiyede bulunmuştur. Ebu Hatim er-Razi ise: "O sarihtir" demiştir. Nitekim Müslim de bu zattan bir rivayet yapmıştır.
706 nolu Ukbe hadisini aynı zamanda İbn Vehbin tahric ettiğini Hafiz, et-Telhis'de belirtmiştir. İsnadmdaki ricalin hepsi sikadır.
Böylece kurban için koyunu seçmenin efdal olduğu anlaşılıyor. Cumhura göre ise, deve, sonra sığır, sonra koyun kesmek efdaldır.
707 ve 708 nolu hadislerde sahihtir. Böylece bir yaşım doldurmuş keçinin kurban olacağına delalet vardır. [100]

Çıkarılan Hükümler

1- Kurban ancak deve, sığır, koyun ve keçiden kesilebilir. Bunlardan biriyle bir yabani hayvanın çiftleşmesinden meydana gelen yavru anasına tabi kılınır ve kurban olur. Bu, müctehidlerin bir kısmına göredir.
2- Devenin beş yaşını, sığırın iki yaşını, keçinin bir yaşını doldurması gerekir. Koyunun da bir yaşını doldurması söz konusu olmakla beraber gösterişli olan altı ayını doldurmuş bulunanı da kurban olur.
3- Kurban ancak bayram namazından sonra kesilir.
4- Kurbanlık olarak koyunun ve daha çok boynuzlu koçun efdal olduğu söz konusu ise de, cumhura göre, efdal olanı önce deve, sonra sığır, sonra koyun kesmektir.
5- Keçinin altı aylığı kurban olmaz. [101]

Taşıdığı Ayıptan Dolayı Kurban Edilmeyen Hayvan

Bilindiği gibi, belirli günlerde kurban kesmek kitap, sünnet ve cma' ile sabit olmuştur. Fukahadan bir kısmına göre, sünnet, bir aşınma göre vaciptir. Ancak dinimizce hangi hayvanlar kurban olab-lir hususu belirlendiği gibi, hasta, sakat, arızalı, sıska, dişleri dökük re benzeri kusur taşıyan hayvanlar kurban olamaz. Bunun gibi, sözü îdilen kurbanlık hayvanlardan hangi arızaları taşıyanları kesmek nekruhtur hususu da söz konusudur. O bakımdan ilgili hadisler nak-edildikten sonra belirtilen hususlar açıklanmış olur. [102]

İlgili Hadisler

Hz. Ali (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz boynuzu kırık, kulağı kesik hayvanı kurban olarak kesmeyi men'etti." [103]
Katade diyor ki: "Kırık ve kesikten maksadın ne olduğunu Said b. Müseyyeb'e sordum, şöyle dedi: 'Yarısı veya daha fazlası kırık ve kesik olan" demektir."
Tirmizi bu hadisi sahihlemiştir. İbn Mace ise, Katade'nin rivayetini almamıştır.
Bera' b. Azib (r.a) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Dört (kusurlu olan) in kurban olarak kesilmesi caiz değildir: Açık şekilde kör olan, belirgin hastalığı bulunan, ayak sakathığı belli olan, kemiğinde iliği kalmayacak kadar sıska ve zayıf olan.." [104]
Tirmizi bu hadisi tahric edip sahihlemiştir.
Yezid Zumısr'dan yapılan rivayete göre, adı 'geçen şöyle demiştir:
'Utbe b. Abd es-Selenıî'ye uğradım ve ona: "Ya Ebalvelid! Kurbanlık hayvan talep ederek çıktım, fakat şu ön dişleri dökük olandan başka bir şey bulamadım. Bu hususta ne dersin?" O şöyle cavap verdi: "Onu bana getirsen de ben onu kurban olarak keseyim.." Bunun üzerine ona: "Sübhanellah sana caiz oluyor da, bana caiz olmuyor mu?" diye hayretimi belirtimde dedi ki: "Çünkü sen şüphe ediyorsun, ben ise etmiyor-ı. Resulüllah (s.a.v.) ancak kulak deliği ortaya çıkacak iilde kulağı kesik olanı, boynuzu kökünde kopuk olanı, zü yerinden çıkmış ve iyice körelmiş olanı, zayıflığından ve lızlığından dolayı sürüyü takip edemiyeni, kemiğinde ilik ılmayacak kadar sıska ve kırık olanı yasaklamıştır." [105]

Ebu Said (r.a) den yapılan rivayete, göre, adı geçen şöyle mistir:
"Kurbanlık olarak bir koç almış idim; derken kurt ldırdı ve kuyruğundan (önemli bir kısmını koparıp) aldı. ınun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e sordum. O, ma: "Onu kurban olarak kes" diye buyurdu." [106]
Bu rivayete göre, kurbanlık olarak satm alınan hayvanda sondan meydana gelen ayıp, zarar vermez.
Uz. Ali (r.a) den yapılan rivayete göre, o şu bilgiyi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize, (satın alacağımız ve kıracağımız) kurbanlık hayvanın göz ve kulağına dikkat et-emizi ve ona göre seçip ayırmamızı ve ön tarafından kulağı ssilip sarkık hale geleni, arka tarafından kulağı kesilip Lrkık hale geleni, kulağı yarık ve delik olanı kurban etmeme-izi emretti." [107]
Ebu Umame b. Selh (r.a) dan yapılan rivayete göre, adı geçen yle demiştir:
"Biz Medine'de kurbanlık hayvanı besleyip semiz duruma îtiridik; Müslümanlar da öyle yaparlardı." [108]
Ebu Hüreyre (r.a) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) fendimiz şöyle buyurmuştur: "Rengi beyaz olan hayvanı kurban Larak kesip kanını akıtmak, siyah olanından Allah yanında aha sevimlidir.."
Beyaz koyun için "afra" sıfatı kullanılmış ki, bu, beyazlığı tam halis olmayan hayvan demektir.
Ebu Said (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, boynuzlu, iğdiş olmayıp fa-hil olan, ağzının çevresi, ayakları ve gözlerinin etrafi siyah olan bir koçu kurban etti." [109]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Doğuştan boynuzsuz olan, iğdiş edilen, otlağa gidemiyecek kadar dengesiz olan, zayıflıkla birlikte uyuz olan, iki gözü arızalı olup göremiyen, bir gözünü kaybetmiş olan, sıska olup etini ve gücünü kaybeden, yaşlılıktan iliği kalmamış olan, ağıla ve otlağa gidemiyecek kadar topal ve sakat olan, Ön veya arka ayaklarından biri kesik olan, kulağının çoğu kesik bulunan, kuyruğunun çoğu kesik veya kopuk olan hayvanı kurban olarak kesmek caiz .değildir.
Kulak ve kuyruğunun yarısı kesik olan hayvanın kurban edilip edilemeyeceği ihtilaf konusudur. Ama yarısından az kısmı kesik ve kopuk olanları kurban etmekte bir sakınca yoktur. Bazısına göre, üçte biri kesik olanı kurban etmek caiz değildir. Ancak icma1 bu görüşün hilafmadır; yani ilim adamlarına göre, caizdir.
İki kulağından birer parça kesik olan hayvanın, kesik kısımları biraraya getirilerek ona göre sonuç çıkarılmaz. Her kulaktaki kesik ve kopukluk yarısından az ise, onu kurban etmeğe cevaz verenler ekseriyettedir.
Dişleri dökülmüş olanı ve kazurat yiyeni de kurban etmek caiz değildir.
Bunun gibi memesi kopuk olan, yavrusunu emziremiyecek kadar memesi arızalı bulunanın da kurban edilmesi caiz görülmemiştir.
Bütün bu ayıp ve arızalar satın alma vaktinde mevcut olursa, lüküm böyledir. Satın alındıktan sonra meydana gelmişse, sahibi fenginse, başka bir hayvan satın alması gerekir. Fakir ise, başka bir jıayvan almasına gerek yok, ayıplanan hayvanı kurban eder ve hayranda meydana gelen bu noksanlığı telafi etmek için para dağıtmaz.
Kesim anında meydana gelen bir arıza ve sakatlık zarar ver-nez, yani bu durumdaki hayvanın kurban olarak kesilmesi caiz olur. [110]
b) Şafiîlere göre: Belirlenen hayvanın kurban edilmesi için, gtine noksanlık veren ayıp ve arızadan selim olması şarttır. O bakımdan iyice zayıflayıp iliği kalmayan, dengesiz olup otlakta otlamasını bilmeyip dönüp dolaşan, topal olan, kör olan, hasta bulunan, belirgin şekilde uyuz olan hayvanı kurban olarak kesmek de caiz değildir.
Doğuştan boynuzu olmayan veya sonradan etine zarar vermeyecek şekilde boynuzu kırılmış olan; kulağı yarık ve delik bulunan hayvanı kurban etmekte bir sakınca yoktur. En sahih kavi de budur, imam Nevevî'ye göre, az uyuz olanın kurban kesilmesinin caiz olmadığı söz konusudur. [111]
Böylece kesilen, kırılan boynuz ve kulak konusunda Şafiîler Ha-nefilerden ayrılmış bulunuyor.
c) Hanbelîlere göre: İki gözünden arızalı olanı, iliği kalmamış sıskayı, topal olanı, iyileşmesi umulmayacak kadar hastalıklı bulunanı, kulak ve boynuzunun yarısından fazla kesik olanı kurban etmek caiz değildir.
Buna karşm doğuştan hiç boynuzu olmayan veya kulağı doğuştan çok küçük olan, kuyruğu doğuştan olmayan veya sonradan koparılan hayvanı kurban etmek yeterli ve caiz olur. Kulağı yarık veya delik olanı kurban etmek tenzihen mekruhtur.
Satın alınırken ayıp ve kusurdan selim olup sonradan ayıp ve arıza meydana gelen hayvanı kurban olarak kesmek yeterlidir. Şu şartla ki, satın alırken onu kendine vacip etmiş olsun. [112]
d) Malikîlere göre: iki veya bir gözü kör olan, fazla hasta bulunan, uyuz olan, mutad olmayan şeyleri yiyen, devamlı dengesiz olup kendim besleyemiyen, çok zayıf, sıska olan, sürüyü takip ede-miyecek kadar topal olan, ayaklarından biri kesik olan hayvanı kurban etmek caiz değildir. İğdiş olanı kurban etmekte bir sakınca yoktur Kulağı küçücük olan veya kuyruğu kesik bulunan bir hayvanı da kurban olarak kesmek caizdir. Memesi iyice kurumuş olan, kulağı yarık bulunan hayvanı kurban etmek caiz değildir. Ancak yarık üçte bir nisbetinde az ise zarar vermez. îki veya daha fazla dişi kırık olanı da kurban etmek caiz olmaz. Bir dişi kırık olanı kesmekte bir sakınca görülmemiştir. Doğuştan boynuzsuz olanı da kurban etmek caiz ve sahihtir. [113]

Tahliller veDiğer Rivayetler

715 nolu Hz. Ali hadisim Tirmizî sahihlemiştir. Ebu Davud ise, bir görüş beyan etmemiştir. O bakımdan ilim adamlarının çoğu bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur.
716 nolu Bera1 hadisini aynı zamanda İbn Hibban, Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. İmam Nevevî ise bunu sahihlemiştir. Hadis istidlal ve ihticaca salih görülmüştür.
717 nolu Utbe hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiştir. Ebu Davud bu hadis hakkında bir tesbit ve görüş beyan etmemiştir.
718 nolu Ebu Said hadisini îbn Mace -ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Ancak isnadında Cabir el-Cu'fi bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Ayrıca isnadında Muhammed b. Kureze bulunuyor ki, bu zat da pek maruf değildir. Hatta bazısına göre, bu zat meçhuldür. [114]
İbn Hibban'ın ise bu zatın sika olduğunu söylediği rivayet edilmiştir.
Bu hadisi Beyhakî, Hammad b. Seleme tarikiyle Ebu Said'den şöyle rivayet etmiştir: "Bir adam, Pegamber (s.a.v,) Efendimizden kuyruğu kesik koyunun kurban olup olmayacağını sordu. Efendimiz ona: "Onu kurban olarak kes" diye buyurdu." [115]
Ancak bu rivayetin isnadında Haccac b. Ertat bulunuyor ki, bu t zayıftır, Zehebî onunla ilgili görüşleri toplayıp biraraya getiriştir. Lehinde ve aleyhinde çok şeyler söylenmiş, kimi tezkiye |miş, kimi hafızasının zayıfladığından ve şöhretin tesiri altında aldığından söz etmiştir, îbn Main, onun kaviy olmadığını, tedlis aptığîm; Yahya b. Ya'la diyor ki: "Zaide bize: "Haccac b, Ertat'm adisini terkedin" şeklinde bir görüş belirttiğini kaydetmiştir. [116]
719 nolu Hz. Ali hadisini aynı zamanda Hafız Bezzar, îbn Hib-an, Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Darekutni ise, bu hadisin Luallel olduğuna dikkat çekmiştir. Yani dış görünüşü itibariyle ku-jrsuz gibi görünse bile, sıhhatim zedeleyen bir kusurunun bulun-uğu söz konusudur. Ancak îmam Tirmizî bu hadisi sahihlemiştir. O akımdan istidlal ve ihticaca saîih görülmüş ve müctehidlerin önemli ir kısmı bununla istidlal etmiştir.
721 nolu Ebu Hüreyre hadisini aynı zamanda Hakim ve Beyha-i tahric etmişlerdir. Taberani ise, onu el-Kebir'de îbn Abbas'dan aklen şu lafızla rivayet etmiştir:
"Beyaz koyunun kanı Allah yanında siyah koyunun anından daha güzel ve paktır."
Ancak bunun isnadında Hamza en-Nasîbî bulunuyor ki, bu atın hadis uydurduğu iddia edilir. O bakımdan İbn Main: "Hamza ir pula bile denk değildir", Buhari: "O, münkerü'l-Hadistir", Dare-:utnî: "O metruktür" demiştir. îbn Adiyy: "Onun rivayet ettiklerinin temen hepsi uydurmadır" diyerek dikkat çekmiştir. [117]
Bu nedenle müctehidler sözü edilen rivayetle ihticacda bulunamışlardır.
722 nolu Ebu Said hadisim îbn Hibban sahihlemiştir. Bu bapta tfüslim Hz. Aişe'den (r«a) şu hadisi rivayet etmiştir: "Resulüllah s.a.v.) Efendimiz, ayakları siyah, gözünün etrafi siyah ve göğsü iiyah olup boynuzlu koçun (kurban edilmesini) emretti.." Yani kendisine böyle bir koç getirildi ve kendi eliyle onu kesti.
Ayrıca Tirmizî de Ebu Said hadisini sahihlediğinden ilim adam-arji bununla istidlal ve ihticacı salih görmüşlerdir. [118]

Çıkarılan Hükümler

1- Kurbanlık hayvanın ayıplardan salim olması gerekir.
2- Doğuştan boynuzsuz olan hayvanın kurban edilmesi caiz değildir. Bu, Hanefîlere göredir. Şafîîlere göre, boynuzsuz hayvanı kurban olarak kesmekte bir sakınca yoktur. Hanbelîler de aynı görüştedirler.
3- İğdiş edilen hayvani kurban etmek sakıncalıdır. Ebu Hanife i ile Malikîlere göre bir sakınca yoktur.
4- Otlağa gidemeyecek kadar dengesiz olan, uyuz olup | zayıflayan, iki gözü görmeyen, bir gözünü kaybetmiş olan, iyice; sıskalaşmış olan, yaşlılıktan iliği kalmamış bulunan hayvanı kurban; olarak kesmek caiz değildir.
5- Ön ve arka ayaklarından biri sakat veya kesik olup otlağa gi- i demeyen, hayvan da kurban olmaz.
6- Doğuştan boynuzsuz olan veya etine zarar vermiyecek şekilde, boynuzu kırık olan hayvanı kurban etmekte bir sakınca yoktur. Bu| Şafiîlerle Malikîlere göredir.
7- Kulağı yarık veya delik olan hayvanı kurban etmekte biij sakınca yoktur. Bu, Şafîîlere göredir. Hanefîlere göre, tenzihen mekj ruhtur.

8- Kulak ve boynuzunun yarısından fazlası kesik olan hayvani kurban etmekde caiz değildir. Bu Hanefüerle Hanbelîlere göredir.

9- Doğuştan kulağı çok küçük olan, kuyruğu doğuştan olmayan1 - veya kuyruğu sonradan koparılmış bulunan hayvanı kurban etmekte bir sakınca yoktur. Bu daha çok Hanbelîlere göredir. Malikîlerin çoğık da aynı görüştedir.
10- Satın alındığında kusurdan salim,olup sonradan arız olaıjı kusurlar, .kurban olarak kesmeye engel sayılmaz. Bu da Hanbelîlere göredir. Şu şartla ki, onu satın alırken kendine vacip olarak belirlemiş bulunsun.
11- îki veya daha fazla dişi kırık olan hayvanı kurban etmek caiz değildir. Bu, Malikîlere göredir. Diğerlerine göre, dişlerinin çoğu dökük olup karnını doyuramıyacak durumda olanı kurban etmek sakıncalıdır. [119]

Ev Halkı İçin Bir Koyunun Kurban Edilmesi Yeterlidir

Gerek Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz döneminde, gerekse Ashab-ı iram'dan birçoğunun uygulamasında bir koyunun ev halkının tam-mı için kurban edilmesinin yeterli görüldüğü riva-yet yoluyla bilin-tektedir. Şüphesiz, bu konuda birkaç rivayet bulunuyor ki, LÜctehidier bu rivayetler üzerinde durup farklı ictihadlarda bulun-muşlardır. [120]

İlgili Hadisler

Ata' b. Yesar (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: ?öu Eyyub el-Ansari'ye, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında si-in aranızda kurbanlık hayvanları kesme durumu nasıldı? diye sor-lugumda, bana şu cevabı verdi: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz za-nan in da adam bir koyunu hem kendisi, hem de ev halkı için turban olarak keserdi ve ondan hem kendileri yerdi, hem de »aşk alarm a yedirirlerdi. Sonra insanlar övünüp tefahur et-neye başladı ve gördüğün durum ortaya çıktı." [121]
Şa'bi'den, o da Ebu Süreyha'dan rivayet etmiştir. Ebu Süreyha diyor ki:
"Bu konuda Resulüllah'ın (s.a.v.) sünnetini bildiğim halde ev halkım beni cefaya doğru itti (başkalarının tesiri altında kalarak onlar gibi çok kurban kesmemi önerdiler). Oysa (daha önce) ev halkı bir veya iki koyun kurban ederdi. Şimdi ise komşularımız bu davranışımızdan dolayı bizi cimrilikle suçluyorlar." [122]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Bir koyun ancak bir kişi için kesilir; birkaç kişi onda ortak durumuna getirilemez. [123]
Hanefîler, bu konuda yukarıdaki hadislerle istidlal etmeyip, hacc-ı kıran veya haccı- temettü' yapan kimsenin bir koyun kesmesinin vücubunu dikkate alarak kıyas yapmışlardır.
b) Şafîîlere göre: Her ne kadar bir koyun veya keçi bir kişi için kurban olarak kesilirse de ev halkını da onun sevabına ortak etmesi caizdir. [124]
Böylece Şafiüer yukarıdaki hadisle istidlal etmiş bulunuyorlar.
c) Hanbelîlere göre: Adamın kendi ev halkı için bir koyun veya bir sığır ya da bir deve kurban olarak kesmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim İmam Malik, Leys, Evzaî ve İsbak'ın da içtihadı bi doğrultudadır. İmi Ömer ve Ebu Hüreyre'den de bunun cevazına dair rivayet vardır. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz iki koç kesti ve onlardan birini keserken şöyle dedi: "Bismillahi, Allah'ım! Bu Mu-hammed'den ve onun Ehl-i Beytin'den yana (bir kurban) dır." [125]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

nolu Ata1 hadisini aynı zamanda İmam Malik el-Muvatta'da ihric etmiştir. Tirmizî ise Yahya b. Musa tarikiyle Ammare b. Abdil-Ih'tan tahricen rivayet etmiş ve sahihleyip hasen olduğunu belirt-ılştir. İmam Malik de Ammare b. Abdillah'dan rivayet ederek Mu-atta'a almıştır. :
İmam Ahmed ve İshak bir koyunun bir ev halkı için kesilme-inde bir sakınca görmemiştir. İlim ehlinden bazısı ise, bir koyunun ncak bir kişi için kesilebileceğinin caiz olduğunu belirtmiştir. Abdul-ıh b. Mübarek ve birkaç ilim adamının görüşü de bu anlamdadır..
732 nolu Şa'bî hadisim îbn Mace isnad-ı sahih ile tahric itmiştir.
Böylece her iki hadis de istidlal ve ihticace salih görülmüş ve ma göre hüküm belirlenmiştir.
Bu bapta: ırHer ev halkı için her yıl bir kurban kesmek ge-ekli (yeterli) dir." hadisi de söz konusudur. [126]
Kimine göre, bir koyun üç kişi için yeterlidir, kimine göre ev alkı isterse yüz kişi olsun hepsi için yeterlidir.
Bir sığır ve deve ise yedi ve hatta on kişi için kafi gelir. îshak b. Rahuye ve İbn Huzayme de aynı görüştedirler. Peygamber (s.a.v.) soyundan gelen ilim adamları da bu görüş ve içtihadı benimsemişlerdir. Zira bu konudaki rivayet ve hadislerde sayısal olarak bir sınırlama konmamış, Resulüllah (s.a.v.); "Benim ve ev halkım için" buyurarak bir genişlik getirmiştir. O bakımdan Hanefîler dışında kalan müctehidlerin önemli bir kısmı bir koyunun ev halkının tamamı için yeterli olacağını belirterek hepsinin hasıl olan sevapta ortak olabileceklerini beyan etmişlerdir. [127]

Çıkarılan Hükümler

1- Kurban kesme konusunda genellikle bir koyun bir kişi için, bir sığır veya deve yedi kişi için kesilir.
2- Hanefîlere göre, bir koyun bütün ev halkı için kesilmez.
3- Diğer üç mezhebe göre, ev halkını bir koyunu kesme sevabında ortak etmekte bir sakınca yoktur.
4-Resulüllah'ın (s.a.v.) beyan buyurduğu gibi, adam koyunu keserken: "Bu benim ve ev halkım içindir" derse caiz olur.
5- îshak b. Rahuye ve İbn Huzayme'ye göre, bir sığır veya deve on kişi veya daha fazla kişi için kesilebilir. Ancak müctehidlerin çoğu bu rivayete itibar etmemişlerdir. O bakımdan bir sığır ve deve ancak yedi kişi için kesilebilir; yani yedi veya yediden az kişi bir sığır veya deveye ortak olup müştereken kesebilir ve etini tartı ile aralarında bölerler. [128]

Kurban Kesmeye Başlarken Besmele Çekip Tekbir Getirmek

Şüphesiz her şey, Cenab-ı Hakk'ın yüksek kudretinin eseridir e her şey O'nun "kün" emriyle vücut bulmuştur, insanlar için lazırlayıp istifade düzeyine getirdiği nimetler sayılamayacak kadar oktur. Böylece yeraltı ve yerüstü kaynaklarını diğer nimetlerle bera-1er henüz Hz. Adem'i yani ilk insanı yaratmadan çok önce hazırlayıp kaşanılır bir ortam oluşturmuştur.
O bakımdan bir nimetten yararlanmaya başlarken Allah'ın is-nini anmamız ve O'nun sınırsız büyüklüğünü dile getirmemiz, önce nsan, sonra da müslüman olmamızın gereğidir. Özellikle bir hayvanı 3oğazlarken o güzel nimeti bize musahhar kılıp baş eğdiren Cenab-ı Hakk'ın ismini anmamız kadar asil bir davranış ve düşünce olabilir mi? [129]

Konuyla İlgili Hadisler

Nafi'den, o da îbn Ömer (r.a) dan yaptığı rivayete göre: Ke-sulüllah (s.a.v.) Efendimiz kurbanı zebh ve nahr şeklinde (daha çok) kendisi namazgahta keserdi. [130]
Hz Aişe (r.a) dan yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) ; Efendimiz ayakları siyah, gözlerinin etrafı siyah ve göğsü i siyah bir koç getirilmesini emretti. Getirilince Aişe'ye şöyle j dedi: "Ya Aişe! Şu ağzı geniş büyük bıçağı hazırla. Sonra da j onu taşa sürerek iyice bile.." Hz. Aişe (r.a) diyor ki: "Ben de ! Onun buyurduğunu yaptım ve sonra Resulüllah (s.a.v.) bıçağı I aldı ve koçu tutup yere yatırdıktan sonra kesti ve keserken | de şöyle dedi: "Bismillah, Allah'ım! Muhammed'den, Mu- j hammed'in alinden ve Muhammed'in ümmetinden kabul buyur" ve Öylece kurbanı kesti.." [131]
Enes (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, boynuzlu semiz iki koçu j kurban olarak kesti. Bu sırada Resulüllah (s.a.v.) İki ayağını o j iki koçun boyunlarının yanına dayadı, Bismillah dedi ve tek-i bir getirdi ve kendi eliyle onları kesti." [132]
Cabir (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bayram günü iki koç kurban olarak kesti. Onları (kıbleye) yöneltirken şöyle dua etti: 'Şüphesiz benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm ilerin Rabbı Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur; ben be bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim.." [133]
Diğer bir rivayette ise şöyle dua etmiştir: "Yüzümü (bütün iğimi) hanif olarak, gökleri ve yeri yoktul karanlığını p vücuda getiren Allah'a çevirdim. Allah'ım! (bu nimet) Sendendir ve yine Senin için (rızan) içindir. (Bunu) Mu-med'den ve Ümmetinden kabul buyur." [134]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Kişinin kendi kurbanını kendi eliyle kes-L efdaldır ve müstehabdır. Aynı zamanda keserken hayvanı yere cip kıbleye yönelik tutmak ve şu duayı okumak da müstehabdır: zümü hanif olarak, gökleri ve yeri yokluk karanlığını ip vücuda getiren Allah'a çevirdim. Şüphesiz benim na-sım, ibadetim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbı Allah Ldir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben sadece bununla emro-dum ve ben Müslümanların ilkiyim." [135]

b) Diğer üç mezhep de bu anlamda istidlalde bulunmuşlardır, ak Şafiî ve Hanbelî mezhebine göre, Müslüman kişi kurbanı keten unutur da Besmele çekmezse, bir zarar vermez. Aynı zaman-bu mezheplere göre, kurbanı kesen kişinin şöyle demesi de stehabdır: "Allah'ım! Bu sendendir ve Senin (rızan) içindir, ih'ım Bunu benden ve falan kişiden kabul bu-yur." [136]

Tahliller

737 nolu Nafi' hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Bu hadis, inin kendi kurbanını kendi eliyle kesmesinin ve aynı zamanda kurbanın bayram namazı kılman açık havadaki namazgah civarında kesilmesinin müstehab olduğuna delalet etmektedir. Namazgahta kesilmesinin sebeplerinden biri, orada namaz kılmak üzere toplanan fakir ve muhtaçların .daha çok ve erken yararlanmasını sağlamaktır.
738 ve 739 nolu hadisler de sahihtir; istidlale ve ihticaca elverişlidir. Boynuzlu semiz koç kesmenin efdal olduğuna ve bıçağı iyice bileyip hayvana eziyet vermeyecek bir keskinliğe kavuşturmaya, koyun ve keçiyi sol yanı üzere yatırmanın istihbabma delalet etmektedir. Aynı zamanda bir koyunun sevabına ev halkının da katılmasına niyet etmenin cevazına işaret vardır.
Sonra da hayvanı kesmeğe başlarken Besmele çekmenin ve tekbir getirmenin sünnet olduğu istidlal edilmiştir.
740 nolu Cabir hadisini aynı zamanda Ebu Davud ve Beyhakî tahric etmişlerdir. Ancak isnadında Muhammed b. îshak ve Ebu İyaş bulunuyor ki, bu iki zat hakkında hayli şeyler söylenmiştir. îbn Hac-er, Ebu Iyaş'ın tanınan bir ravi olmadığına dikkat çekmiştir. [137]
Aynı zamanda yukarıdaki iki hadis, Besmele gibi, tekbir getirmenin de istihbabma ve rıfk ile davranmaya delalet eder. [138]

Çıkarılan Hükümler

1- Kişinin kendi kurbanını kendi eliyle kesmesi müstehab veya sünnettir.
2- Bununla beraber kendisi beceremiyorsa, başkasına vekalet. verip kestirebilir.
3- Kurbanı daha çok namazgah civarında kesmek müstehabdır.
4- Koyundan boynuzlu ve semiz koç kesip kurban etmek efdaldır.
5- Bıçağı çok iyi bilemek ve hayvana eziyet vermeden kesme işini ustaca yerine getirmek sünnet veya müstehabdır.
6- Hayvan boğazlarken Besmele çekip Tekbir getirmek sünnettir. Kimine göre, Besmele çekmek vaciptir.
7- Koyun ve keçiyi daha çok sol yanı üzere yatırıp yüzünü [leye getirerek kesmek müstehabdır.
8- Bir koyunun sevabına aile fertlerini de katmakta bir sakınca . Ancak Hanefilere göre, bir koyunu ancak bir kişi kendisi için keser ve başkasını onun sevabına ortak etmez.
9- Kurbanı keserken Resulüllah'm (s;a.v.) yaptığı duayı yapmak [met veya müstehabdır.
10- Yahudi veya Hıristiyan bir kişiye vekalet verip kestirmek ^kruhtûr. Müşrik ve kafire vekalet vermek ise caiz ve sahih bildir.
11- Çocuğa (temyiz çağına girmiş olmalı), ayhali sona erme-den dma vekalet vermek caizdir.'
12- İmam Malik'e göre> vekalet verilecek kimsenin Müslüman tası şartttır. Ancak diğer üç mezhebe göre, kitap ehlinin kestiğini yememizin helal olduğu dikkate alınarak, onlara vekalet verildiği takdirde bu kerahetle caizdir.[139]

Devenin Ön Sol Bacağı Bağlı Olduğu Halde Ayakta Kesilmesi

Koyun, keçi ve sığırın yere yatırılarak kesilmesi müstehab iken, devenin sol bacağını bağlayıp ayakta iken kesilmesi müstehabdır. Re-sulüllah (s.a.v.) ile ashabının uygulaması böyle cereyan edip süregelmiştir. [140]

Konuyla İlgili Hadisler

Şanı Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "Kurbanlık develeri de sizin için Allah'a ibadet nişanelerinden kıldık. Sizin için onda hayır vardır. O halde bir dizi halinde ayakta boğazlanırken üzerlerine Allah'ın ismini anın..."
Ayette "Bir dizi halinde ayakta" ile çevirisini yaptığımız "Savaff kelimesini ilim adamlarının çoğu "ayakta" diye yorumlamışlardır.
îbn Ömer (r.a) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, devesini yere yatırıp kesmekte olan bir adama rastladı ve ona şöyle dedi: "Onu ayağa kaldır da (Ön sol ayağı) bağlı olduğu halde kes de Mu-hammed (s.a.v.) in sünnetine uy.." [141]
Abdurrahman b. Sabit'ten yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ile ashabı bedeneyi (kurbanlık deveyi) ayakta sol ön bacağı bağlı olarak keserlerdi." [142]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanelilere göre: Deveyi ayakta tutup boynuyla göğsünün leştiği yerden kesmek sünnettir. Sığır ve koyunu yere yatırıp boyda başının birleştiği kısımdan kesmek sünnettir. Bunun aksini ımak ise mekruhtur, sünnete aykırıdır. [143]
b) Şafiîler de aynı görüş ve ictihaddadırlar. [144]
c) Hanbelî ve Malikîlere göre de sünnet olan, deveyi ayakta boynuyla göğsünün bitiştiği yerden; sığır, koyun ve keçiyi ise yere nrıp boynuyla başının bitiştiği yerden kesmektir. Bunun aksini pmakta tenzihi bir kerahet olmakla beraber bir sakınca yoktur, tıi caizdir. [145]

Tahliller

744 nolu İbn Ömer rivayeti sahihtir ve istidlale elverişlidir. O kımdan müctehidlerin hemen hepsi bu rivayetle istidlal ve ihticac [nişlerdir.
Böylece deveyi ayakta tutup Ön ayağından birini, daha çok sol 'ağını diz kısmından büküp bağladıktan sonra o vaziyette kesmek ınnettir. Aksini yapmak ise mekruhtur.
745 nolu Abdurrahman hadisini Ebu Davud da tahric etmiş, anık isnadı hakkında bir tesbit ve görüş beyan etmemiştir. Bununla îraber yapılan ciddi araştırmaya göre, ricali, rical-i sahihtir. Ancak Bnedinden bir sahabi düşürüldüğünden hadis mursel olarak nakle-ilmiştir. Senedi muttasıl olmadığı için zayıf sayılmıştır. Bununla be-aber onu kuvvetlendiren şahitler bulunuyor. O bakımdan istidlale alih görenler çoğunluktadır. [146]

Çıkarılan Hükümler

1- Kurban edilecek devenin ayakta kesilmesi müstehab veya sünnettir. Ancak sol ön ayağının bükülüp bağlanması gerekir.
2- Deve kesilirken boynuyla göğsünün bitiştiği yerden kesilmesi müstehab veya sünnettir.
3- Sığır, koyun ve keçinin yere yatırılarak kesilmesi sünnettir. Aksini yapmak mekruhtur.
4- Sığır, koyun ve keçiyi boynunun başla bitiştiği yerden kesmek müstehabdır,
5- Sözü edilen hayvanları ve diğer eti yenilen hayvanları keserken Besmele çekmek kimine göre sünnet, kimine göre vaciptir. [147]

Kurban Kesmenin Vakti ve Süresi

İslam Dini, ibadeti de belirleyip belli vakit ve sınırlar içine iş ve ona bir bakıma resmiyet kazandırmıştır. Bu, hem disiplinli, planlı ve programlı hareketi ilham etmekte, hem de ibadeti kişilerin insiyatif ve kişisel görüş ve tesbitlerinden ayırmaktadır. Böylece bütün Müslümanların belli vakitlerde ibadet etmesi sağlanmakta ve allah'a kullukta birlik atmosferi oluşturularak ibadet asıl hedefine ulaştırılmaktadır.
Kurban kesmemiz için de dinimiz belli süre koymuş ve vakit in etmiştir. Tabii olarak da adak keffaret ve nafile ibadetler bu-dışmda tutularak kişinin imkanları elverdiği zaman ve yerde yerine getirilmesi bir kolaylık olarak belirlenmiştir.
Kurban, genellikle Kurban Bayramı günlerinde kesilir. Ancak bayram teşrik günleriyle birlikte dört gündür. Müctehidlerden bazısına göre, kurban bayramı günü ile teşrik günlerinin birinci ve ikinci günlerinde kurban kesilir. Bazısına göre ise, bayram günü ve onu izleyen üç gün içinde kesilir. [148]

Konuyla İlgili

Cündeb b. Süfyan el-Becelî'den (r.a) yapılan rivayete göre, adı $en, Kurban Bayramı günü Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber Imaz kıldı ve şu bilgiyi verdi: "Namazı bitirip

ayrılınca et ile ırşılaştı. Kesilen kurban etleri biliniyordu. Nitekim Re-ılüllah (s.a.v.) Efendimiz de bildi ve bunların henüz •ayranı) namazı kılınmadan önce kesildiğini anladı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Kim namaz kılmadan önce kurban kestiyse, onun yerine bir başka kurban kessin. Kim de biz namaz kıhncaya kadar kurban kesmediyse, Allah'ın ismiyle kessin." [149]
Cabir (r.a), den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efndimiz Medine'de kurban bayramı günü bize namaz kıldırdı ve bu sırada birkaç adam öne geçip Peygamber'in (s.a.v.) kurban kestiğini sanarak onlar da kurbanlarını kestiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), "kim kendisinden önce kurban 'kesmişse, onun yerine başka bir kurban kessin" dedi ve Peygamber (s.a.v.) kurban kesmeden başkalarının kurban kesmemesini emretti." [150]
Enes (r.a) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz kurban bayramı günü şöyle buyurdu: "Kim (bayram) namazından Önce kurban kestiyse, onun yerine bir başkasını
kessin." [151]
Buhari ise bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:
"Namazdan önce kurban kesen kimse, onu ancak kendisi kesmiş olur. Kim de namazdan sonra keserse onu çekten nüsükü (kurbanla ilgili ibadet) tamamlamış olur ve îslümanlann sünnetiyle uyum sağlamış bulunur."
Süleyman b. Musa'dan, o da Cübeyr b. Mut'im'den, o da Pegamber (s.a.v.) Efendimiz'den rivayet etmiştir: Efendimiz şöyle buyur-ıştur: "Teşrik günlerinin hepsi kurban kesme günüdür."[152]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Çölde ve köyde oturan kimse bayram na-azı için kalkıp şehre gelir ve ev halkına kendisi için kurban kesmel-ini emrederse, onlar da onun için fecir doğduktan sonra kurban ke-rlerse caiz olur. Hasan b. Ziyad bunun hilafına bir görüş ilirtmiştir. Ancak birinci görüş daha sahihtir. Adam köyde, mezrada sya çölde, ailesi ise şehirde otururs a, ailesinin onun için ancak ıam bayram namazını kıldırdıktan sonra kurban kesmesi caiz olur. nam Ebu Yusuf da aynı görüştedir.
Adam ayrı bir beldede, ailesi de başka bir beldede olur ve ailesi-in kendisi için kurban kesmesini emrederse, o takdirde ailesi ancak alundukları şehirdeki imamın kurban namazını kıldırdıktan sonra urban kesmeleri caiz olur.
Kurbanı alıp şehir dışına çıkarırsa, o takdirde götürdüğü yer asr-i salat yapılacak bir mesafede ise, onu bayram namazından önce e kesebilir. Yani fecir doğduktan hemen sonra kesmesi caiz olur.
Aldığı kurbanlık hayvanı belirlenen süre içinde kesmezse, vaktini kaçırmış olur ve artık o hayvanı diri olarak tasadduk etmesi gerekir. [153]
b) Şafiîlere göre: Hanefilere göre, kurban kesmek vacip olduğu halde Şafiîlere göre, müekked sünnettir. Ancak bu kifayet üzere bir sünnettir. Yani ev halkı birden fazla ise, birinin kesmesiyle bu sünnet yerine gelmiş olur. Ama kişi yalnız başına ise, onun hakkında sünnet-i ayndır, başkasının kesmesiyle onun üzerinden bu sünnet kalkmış olmaz.
Kurban kesme günleri, bayramın birinci günü dahil olmak' üzere dört gündür. [154]
c) Hanbelîlere göre: Kurban Bayramının birinci günü bayram, namazını kılacak ve hutbesini irad edecek kadar bir zaman geçince artık kurban kesme zamanı girmiş olur ve teşrikin' ikinci günü akşamına kadar süresi devam eder. Geceleyin kesmek ise caiz değildir.
Belirtilen vakitten önce kesilirse kafi gelmez ve onun yerine bir başkasını kesmek gerekir. [155]
d) İmam Malik'e göre de, kurban kesmenin süresi üç gmulür. Geceleyin kesmek bu mezhebe göre de caiz değildir. [156]
Birinci hadisle istidlal eden İmam Malik'e göre: İmam namaz kılmadan, hutbe okumadan ve kendi kurbanını kesmeden önce başkasının kurban kesmesi caiz olmaz. İmam Ahmed ise "imam namaz kılmadan, hutbe okumadan önce kurban kesmek caiz değildir" demiştir. Böylece bu iki imam, imamın kurban kesmesi hususunda farklı ictihadlarda bulunmuşlardır. [157]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

749 nolu Cündeb hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadis, kurban bayramı namazım kılmadan kurban kesmenin caiz olmadığma delalet etmektedir. Nitekim bu bapta kütüb-i sittenin iera'dan yaptığı bir rivayet bulunuyor ki, lafzı şöyledir: "Kim namazdan Önce keserse, o ancak çoluk çocuğu için takdim ettiği ir ettir, nüsük (kurban ibadeti) olarak onda bir (hüküm) oktur."
Sonra da hadiste, namazdan maksat, imamın kıldığı namazdır. Böylece imam namaz kıldırmadan kurban kesmenin caiz olmayacağına işaret bulunuyor.
750 nolu Cabir hadisi de sahihtir. Bu, imam kendi kurbanını Lesmeden önce başkasının kurban kesmesinin caiz olmadığına dela-et etmektedir. Bu bakımdan kurban kesme vaktinin ancak imamın turban kesmesinden sonra başlayacağı hükmü ortaya çıkıyor.
Böylece yukarıdaki iki hadis arasım birleştirip telif edecek olursak, şöyle diyebiliriz: Kurban kesme vakti, imamın namaz kıldırıp kurban kesmesiyle başlar. Nitekim îmam Malik'in içtihadı böyledir. İmam Âhmed ise, bu hadisle yukarıdaki hadislerle istidlalde bulunarak, kurban kesme vaktinin, imamın namaz kıldırmasından sonra başlayacağını belirtmiştir. Nitekim el-Hasan, Evzaî ve İshak da aynı görüştedirler. [158]
İmam Sevrî'ye göre, kurban kesme işi, imam namaz kıldırdıktan hemen sonra başlar. Hutbe'nin okunmasını beklemek şart değildir.
îmam Şafiî ise rivayetleri bir araya toplayarak şu hükmü çıkartmıştır: "Kurban kesme vakti, güneş doğup namaz kılacak ve hutbe okuyacak kadar bir zaman geçtikten sonra başlar. îster imam namaz kıldırmış olsun, ister olmasın fark etmez. Önemli olan, güneşin doğmasından sonra namaz kılıp hutbe okuyacak kadar bir sürenin geçmesidir. Aynı zamanda kurban kesecek olan kişi de ister namaz kılmış olsun ister olmasın, belirtilen sürenin geçmesiyle kurbanını kesebilir.
İmam Ebu Hanife ise, köy, mezra ve çölde oturanlar için kurban kesme vakti fecrin doğmasıyla başlar. Şehir ve kasabalarda ise, imamın namaz kıldırıp hutbe okumasından sonra başlar. Bundan önce kesmek caiz olmaz.
751 nolu Enes hadisi sahihtir ve istidlal ile ihticaca salihtir. O bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı bu hadise dayanarak kurban ancak imam namaz kıldırdıktan veya kişi kurban bayramı namazını kıldıktan sonra kesilir demişlerdir.
752 nolu Cübeyr hadisini İbn Hibban kendi sahihinde ve Beyha-ki tahric etmişlerdir. Ancak isnadında farklı tesbit ve görüşler ortaya çıkmıştır: İbn Adiy, Ebu Hüreyre hadisinden rivayetle bu anlamda bir hadis nakletmiş tir. Ancak isnadında Muaviye b. Yahya es-Sadefî bulunuyor ki, bu zat zayıftır, İbn Ebî Hatim ise, Ebu Said hadisinden rivayetle bu anlamda bir hadise yer vermiş ve babasının bu rivayetin mevzu1 (uydurma) olduğunu söylediğine dikkat çekmiştir.
İbn Kayyım el-Cevzî ise, Cübeyr b. Mut'im hadisinin munkati' olup sübut bulmadığını belirtmiştir. Oysa İbn Hibban gibi bir hafiz bu hadisin mevsul olduğunu belirtmiştir. Yukarıda belirtiğimiz gibi, bunu kendi sahihinde nakletmiştir.
İmam Şafiî ve diğer bazı ictihad seviyesinden olan ilim adamları bu hadisle istidlal ederek teşrik günlerinin hepsinin kurban ke? me günü olduğunu belirtmişlerdir.
Şüphesiz bu anlamda birkaç rivayet daha bulunuyor ki, hadisi kuvvetlendirmekte ve istidlale salih olduğuna imkan verdirmektedir. Şevkanî'nin İbn Kayyım ve Evzaî'den naklettiği şu hadis de konuyu pekiştirmektedir: "Mina'nın heryanı kurban kesmeye elverişlidir ve teşrik günlerinin hepsi kurban kesmek içindir." [159]
İmam Ebu Hanife, îmam Malik ve İmam Ahmed bu rivayetlerle istidlal etmişlerdir. Onlara göre, kurban kesmenin vakti üç gündür: Bayramın birinci günü ve teşrik günlerinin ilk iki günüdür. Nitekim Hz. Ömer b. Hattab, Hz. Ali, îbn Ömer ve Enes'den (Allah hepsinden razı olsun) bu anlamda rivayet yapılmıştır. [160]

Çıkarılan Hükümler

1- Kurban kesme vakti, güneş doğup bayram namazı kılındıktan, hutbe okunduktan sonra başlar veya namaz kılacak, hutbe okuyacak kadar bir zaman geçtikten sonra başlar ve dört gün de-ım eder. Bu, İmam Şafiî'ye göredir.
2- Kurban kesme vakti, imam namaz kıldırıp hutbe okuduktan [kurbanını kestikten sonra başlar. Bu, İmam Malik'e göredir.
3- Kurban kesme vakti, imam namaz kıldırıp hutbe okuduktan ıra başlar. Bu imam Ahmed'e göredir.
4- Kurban kesme vakti, imam bayram namazını kıldırdıktan anra başlar ve üç gün devam eder. Bu, İmam Ebû Hanife'nin kavlidir.
5- Köy, mezra ve çölde oturanlar için kurban kesme vakti, fecir oğunca başlar. Bu, İmam Ebu Hanife'nin içtihadıdır.
6- Kurban kesmek, Hanefilere göre vacip, diğer üç mezhebe ;öre, müekked sünnettir. Ancak bu müekkedlik kifaye üzeredir. Yani v halkından biri keserse diğerlerinin üzerinden kalkmış olur.
7- Geceleyin kurban kesmek, İmam Ebu Hanife ve İmam Şafiî'ye göre mekruhtur; İmam Malik ve İmam Ahmed'e göre caiz değildir.
Burada Hanefi ve Şafiî mezhebinde kolaylık vardır. Kurban »üresinin dört gün olduğunu belirleyen İmam Şafiî'nin içtihadında da solaylık söz konusudur. [161]

Kurban Etinden Yedirmek ve Bir Kısmını Yaralanmak Üzere Kaldırmak

Kurban kesmek, İslâm'ın hedeflediği aile ve toplum arasında sıcak, sevgi ve saygı dolu bir havayı oluşturan amillerden biridir. Aile bünyesinde tatlı bir kaynaşma sağlarken çocukların hafızasında silinmez izler bırakır.
O bakımdan kurban etinden hem yemek, hem yedirmek, hem de bir kısmını yararlanmak üzere alıkoymak müstehab sayılmıştır. Zira bu ibadet sırf fakir ve muhtaçları

sevindirmeye yönelik olmayıp komşular, hısımlar ve dostlar arasındaki sevgi ve kardeşlik, dostluk ve kadirbilirlik bağlarını da pekiştirmeyi hedeflemektedir»[162]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında badiye halkından birçok evler, aileler kurban bayramına yakın (Medine'ye) yavaş yavaş yürüyerek geldiler ki bunlar mali yönden çok zayıf kimselerdi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ashabına: "Kurbanlarınızın etlerini üç gün (kilere koyup) tutabilirsiniz. Ondan sonra kalan bir şey olursa tasadduk ediniz" diye emretti.
Bir sonraki yıl olunca ashab-ı kiram: "Ya Resulellah! İnsanların bir kısmı kurbanlarından kaplar dolusu yiyecek ediniyorlar ve o etlerden yağ eritip biriktiriyorlar" diyerek durumu arzettiler. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "İyi ama bunu bana neden haber veriyorsunuz?" diye sorunca, ashab şöyle cevab verdi: "Geçen yıl kurban etinden üç günden sonra yenilmemesini emretmiştiniz." Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu; "Ben o zaman çöl halkından birçok ev halkının gruplar halinde aheste aheste (bitkin bir vaziyette) gelmelerinden dolayı sizi bundan men'etmiştim. Şimdi ise (o durum söz konusu olmadığından) kurbanlarınızın etinden hem yeyiniz, hem (kilere koyup) kaldırınız, hem de tasadduk ediniz.." [163]
Cabir (r.a) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi veriliştir:
"Bizler Mina'da kestiğimiz kurbanların etinden üç günden fazla yemezdik. Sonra Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize ruhsat vererek şöyle buyurdu: "Yeyiniz ve (kilere koyup) azık olarak bekletiniz." [164]
Diğer bir lafızla şöyle buyurulmuştur: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, kurban etlerinden üç günden fazla yememizi yasakladı. Sonra (ruhsat vererek) şöyle buyurdu: "Yeyiniz, azık edininiz ve (kilere koyup) kaldırınız."
Seleme b. Ekva (r.a) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v,) Efendimiz şöyle buyurmuştur: " Sizden kim kurban keserse, artık üç günden sonra evinde ondan bir şey bırakmasın. Bir yıl sonra ise, ashab-ı kiram O'na sordu: 'Ta Resulellah! Geçen senede olduğu gibi mi yapalım?" Bunu üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: "Yeyiniz, yediriniz ve azık olarak kaldırıp (ucun ucun kullanınız). Çünkü geçen yıl insanlar (gıda hususunda) sıkıntı içindeydiler, o yıl içinde onlara yardım etmenizi diledim." [165]
Sevban (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
'Ttesulüllah (s.a.v.) Efendimiz kurbanlık hayvanını kestikten sonra şöyle buyurdu: 'Ta Sevban! Bunun etini benim için yenilebilecek duruma getir." Bunun üzerine ben de ta Medine'ye gelinceye kadar devamlı şekilde (yemek vakitleri) o etten hazırlayıp Efendimiz'e yedirdim." [166]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ey Medine halkı! Kurban etler Miden üç günden fazla yemeyin." Bunun üzerine Medineli'ler lte-sulüllah'a baş vurarak çoluk çocukları, kendilerine sığınmış bulunanları ve hizmetçileri bulunduğunu belirterek durumlarını arzettilejr. O sebeple Resulüllah (s.a.v.) onlara: 'Teyiniz, yediriniz, (yararlanmak üzere) saklayınız ve azık edininiz" buyurdu. [167]
Büreyde (r.a.) deh yapılan rivayete göre, Resuliillah (s.a.v.) Efen-z şöyle buyurmuştur: "Ben sizi, kurban etinden üç günden l yemekten men'ettiydim, ta ki mali imkan sahibi olan, bu km olmayana genişlik (geçim imkanı) sağlasın. Artık bundan böyle arzu ettiğiniz kadarını yeyiniz, yediriniz ve arlanmak üzere) depolayınız." [168]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Kurban eti konusunda efdal olan şudur: birini tasadduk etmek, üçte birini yemek yapıp hısımlarına, yakınlarına ziyafet vermek ve geriye kalan üçte birini de (kilere lırıp) ucun ucun yararlanmak...
Zira kurban etinden hem zengine, hem de fakire yedirmek ^tehabdır. Bununla beraber hepsini olduğu gibi.tasadduk etmek aizdir. [169]
İslam'ın ilk yıllarında kurban etinden üç günden fazla yemek aklanmış bulunuyordu. Sonra bu yasak hükmü kaldırıldı. Kuran derisinden ise aynen yararlanmak caiz olduğu gibi, onu satıp ine demirbaş olacak bir ev eşyası almak da caizdir. [170]
b) Şafiîlere göre: Adak olmayan, bayramda tetavvu1 olarak kestiği kurbanın etinden kişinin yemesi zenginlere yedirmesi caizdir, dan bir kısmını da fakirlere tasadduk etmesi vaciptir. Bununla be-ıer yiyecek kadar bir lokma ayırıp gerisini olduğu gibi tasadduk et* k efdaldır. Yeme, tasadduk ve bağışı biraraya getirecek olursak inin, üç günden fazla ondan yememesi sünnettir ve üçte birinden az miktarı tasadduk etmemesi, yani en az üçte birini tasadduk etmesi de sünnettir. [171]
c) Hanbelîlere göre: Kurban etinden üçte birini yemek, üçte1 birini hediye etmek, üçte birini de tasadduk etmek müstehabdır. Bununla beraber üçte birinden çoğunu yemesinde bir sakınca yoktur. Hatta üçte birini fakirlere tasadduk etmek, yedirmek vaciptir. Çünkü ayette bu husus emredilmiştir. [172]
Aynı zamanda kurban etini depolayıp üç günden fazla yemek de caizdir.
Kurban etinden kafire ve zimmiye yedirmek de caizdir. Nitekim el-Hasan, Ebu Sevr ve Rey tarafdarları buna cevaz vermiştir. İmam Malik'e göre, mekruhtur.
Çünkü bu bir sadakadır ve gayr-i muslinle sadaka vermekte bir sakınca yoktur. [173]
d) Malikîler de buna yakın görüş ve ictihadda bulunmuşlardık.
Böylece dört mezhep imamları yukarıdaki sahih hadislerle istidlal ve ihticacda bulunmuşlar ve az farklı görüş izhar etmişlerdir. [174]

Tahliller ve Rivayetler

759 nolu Hz. Aişe hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Kurban etinden yararlanma konusunda nesh olayı meydana geldiğine işaret vardır. Yani İslam'ın ilk yıllarında geçim sıkıntısı çekenlerin çokluğu dikkate alınarak kurban etinden üç günden fazla yararlanılmam ası emredilmiş ve sonra bu hüküm kaldırılmıştır.
Böylece kurban etinden yemek, yedirmek ve bir miktarını kaldırmak caizdir.
760 nolu Cabir hadisi de sahihtir ve yukarıdaki hadisi kuvvetlendirmekte, üç günden fazla yararlanmanın yasak hükmünün kaldırıldığını açıklamaktadır.
761, 762, 763, 764 nolu hadisler de sahihtir ve birbirini kuvvet-indirmekte, kurban eti hakkında en sağlam bilgi ve hükmü vermek-kdir. [175]

Çıkarılan Hükümler

1- Kurban etinden yararlanmak sünnettir.
2- Kurban etinden hem fakirlere tasadduk edilir, hem de zen-inlere ziyafet verilebilir.
3- Kurban etini üçe ayırıp bir bölümünü ev halkının istifadesine ünmak, bir bölümünü fakirlere tasadduk etmek, bir bölümü ile de asım ve dostlara ziyafet vermek müstehabdır.
4- Bununla beraber bir bölümünü tasadduk ettikten sonra ge-iye kalanını hem yakınlara yedirmek, hem de depolayıp kaldırmak aizdir.
5- Kurban etini çiğ olarak dağıtmak caiz olduğu gibi, pişirip sora kurarak yedirmek de caizdir.
6- Kurban etinden üç günden fazla süreyle yararlanmakta bir akınca yoktur.
7- Kurban etinden fakir ve muhtaçlara yedirmek vaciptir. Bu, îafiîlerle Hanbelîlerin içtihadıdır.
8- Kurban etinden az bir miktar yeyip gerisini tasadduk etmek fdaldır.
9- Kurban etinden gayr-i müslimlere vermekte bir sakınca yok-ur. Bu, birçok müctehidin görüşüdür. Çünkü kurban eti bir sadakadır ve gayr-ı müslimlerden muhtaç olanlara sadaka vermek caizdir. [176]

Kurban Derisi ve Hayvanın Üzerine Atılan Çul-Semer Gibi Şeylerin Tasadduk Etmek

Kurbandan hatıra olarak kalan, onun derişidir. O bakımdan dinimiz kurban derisini demirbaş'olarak tabaklayıp kullanmaya cevaz verdiği gibi, onun tasadduk edilmesini de müstehab saymıştır. Aynı zamanda deriyi satıp onun yerine demirbaş bir ev eşyası almaya da cevaz verenler olmuştur. Sonra kurbanlık devenin üzerine atılan çul ve benzeri eşyayı da tasadduk etmesi efdaldır. [177]

Konuyla İlgili Hadisler

Ali b. Ebu Talih (r.a.) den yapılan rivayete göre, 'aâı geçen şöyle haber vermiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, kendisine ait kurban edilen hayvanlarının üzerinde durmamı ve onun etini, derisini ve üzerine atılan çul ve benzeri şeyleri tasadduk etmemi emretti ve kasaba ondan bir şey vermememi de em-
retti»" [178]
Hz. Ali devamla diyor ki: "Biz kasaba kendi yanımızdan bir şey verirdik,"
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Katade b. Nu'man a.v.) ona şöyle haber vermiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz rağa kalkıp şöyle buyurdu: "Ben size, kurban etlerinden üç inden fazla yememenizi emretmiştim. Bu da aranızda auhtaçlara) bir genişlik sağlamak içindi. Şimdi artık onu ze helal kılıyorum, istediğiniz kadarını (istediğiniz sürece) yebilirsiniz. Ancak hac için hedîy olarak ayırdığınız hay-inin ve bir de kurban ettiğinizin etini satmayınız; ondan ayiniz, tasaddukta bulununuz, derisinden yararlanınız

ve iu da satmayınız. Kurban etlerinden bir şey yedirecek olur-tnız, (geriye kalanını), istediğiniz zaman yiyebilirsiniz," [179]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanelilere göre: Kurban derisini, yağını, etini, sakatatını, ününü, kılını ve sütünü satmak helal olmaz. Aynı zamanda kasap ere ti olarak o etten bir şey verilmez. Ancak sünnete uymayıp kuran etinden yağından veya sütünden birşey satacak olursa, bu satış nam Ebu Hanife ile îmanı Muhammed'e göre geçerlidir. İmam Ebû Yusuf'a göre geçerli değildir. Buna rağmen aldığı parayı tasadduk eder.
Aynı zamanda Hanefi'lerin çoğuna göre, kurbanın derisini satıp tıunla demirbaş bir eşya satın alıp hatıra olarak bulundurmakta bir akınca yoktur. [180]
b) Şafiîlere göre: Kurban derisini hem tasadduk etmek, hem e gerekirse ondan yararlanmak, yani tabaklayıp demirbaş eşya ola-ak kullanmak caizdir, [181]
c) Hanbelîlere göre: Kurban derisinden, onun sahibi yararlanabilir. Ancak deriyi veya o hayvandan herhangi bir şeyi satması caiz değildir. Kurban ister vacip, ister tetavvu' olsun bu hususta farket-mez. Aynı zamanda kasabın ücreti de onun etinden veya herhangi bir parçasından verilmez. [182]
d) Malikîlere göre: Kurbanın derisi dahil, hiçbir şeyini satmak caiz değildir. Deriyi veya başka bir kısmını satıp onun yerine bir şey almak da caiz görülmemiştir. Derisini tasadduk etmek caiz olduğu gibi, ondan (demirbaş olarak da) yararlanmak caizdir. İmam Malik diyor ki: "Eğer kurban derisini bir şeyle değiştirmeye cevaz versey-dim, herhalde külah, sarık ve benzeri bir şeyle değiştirilmesine cevaz verirdim." [183]

Tahliller ve Rivayetler

770 nolu Hz. Ali hadisi sahihtir ve istidlal ile ihticaca salihtir.'O bakımdan müctehidlerin hepsi bununla istidlal etmişlerdir.
771 nolu Katade hadisinin mursel ve sahih olduğunu Mecmeu'z-Zevaid sahibi belirtmiştir. [184]
Resulüllah'm kurban.ettiği develerin ve koyunların sayısı hakkında burada bir bilgi verilmemiştir. Buhari ve diğer muhaddis-ler onların yüz tane olduğundan söz etmektedirler. Bu sayıyı altmışa düşürenler de vardır. Ancak Hz. Ali'nin Yemen'den getirdiği hayvanlarla birlikte yüz olduğu ihtimali kuvvetlidir. Resulüllah'm (s.a.v.) kendi eliyle 63 tane kestiği, geri kalanını Hz. Ali'nin kestiği de rivayetle*1 arasında bulunuyor. Daha önceki konu başlıklarında da buna yer vermiş, kısa bir açıklamada bulunmuştuk. Allah daha iyisini bilir.
Böylece kurban dei'isi, eti, yağı ve sakatatı hakkında en aydınlatıcı bilgi bu iki rivayette toplanmakta ve araştırıcılara malzeme vermektedir. [185]

Çıkarılan Hükümler

1- Kesilen kurbanın etini, derisini ve üzerine atılan çul, semer ı benzeri şeyleri tasadduk etmek sünnettir,
2- Çul ve benzeri şeyleri alıkoymakta ise, bir sakınca yoktur.
3- Kurban derisini tabaklayıp evde kullanmak caizdir, Ha-sfîlere göre, onu satıp yerine demirbaş eşya almakta da bir sakınca görülmemiştir.
4- Kurban etini satmak caiz değildir. Ancak sünnete aykırı ola-ık satılan kısmın parasını fakirlere tasadduk etmek gerekir.
5- Hayvanı kesen kasabın ücreti para olarak ödenir. O, akımdan ücret olarak kasaba et, deri, sakatat ve benzeri şeyler vererek caiz değildir.
6- Kurban etini kaldırıp uzun süre yemeğe de cevaz verilmiştir, jicak en az üçte birini fakirlere dağıtmak müstehabdır.
7- Kurban etinden pişirip komşu ve yakınlara ikram etmekte de ir sakınca görülmemiştir.
8- Şafiîlere göre, çok az bir miktarım yeyip gerisini tasadduk et-lek efdaldır. Aynı zamanda kurban etinden fakirlere ayırıp vermek aciptir.
9- imam Malik'e göre, kurbanın derisi dahil hiçbir şeyi satılmaz. ve varsa tasadduk edilir. Ancak kurban sahibi onun derisini tasad-iuk etmeyip kullanırsa buna cevaz verilmiştir,
10- Hanefîlere göre de, kurbanın etini, yününü, sütünü, yağını ve sakatatını satmak caiz değildir. [186]

Akika Kurbanı ve Bunun Anlamı

Akika, "akk" kökünden gelen bir isimdir. Akk: Yarmak, elbise ve benzeri şeyi ikiye ayırmak, ana-babaya karşı gelmek anlamına gelir, Ondan türetilen "akika" ismi ise, çocuk doğunca başında bulunan saça ve doğumundan yedi gün geçince ondan yana kesilen hayvana ve o saçın traş edilip ağırlığınca altın veya gümüş tasadduk edilmesine delalet eder.
Şüphesiz doğan çocuktan yana bir hayvan kesip ev halkına, komşu ve yakınlara, fakirlere yedirip dağıtmanın birçok faydaları vardır. Onları şöyle özetleyebiliriz:
a) Dünyaya adım atıp gözlerini açan çocuğun ilahi korumaya mazhar olmasını sağlar.
b) Böylece koruyucu meleklerin o çocuktan yana rahmet ve afiyet havası estirmelerine vesile olur.
c) Çocuğu cin ve şeytanların sinsi yaklaşmasından koruyup manen desteklenmesine ortam hazırlar.
d) Aile ve komşular, yakınlar ve çevredeki fakirler arasında sıcak hava oluşturup yakınlık sağlar.
e) Aklı eren çocukların kafasında silinmez iz bırakıp ileride ^onların da bu sünneti yaşamalarına kapı açar. [187]

Konuyla İlgili Hadisler

Selman b. Amir ed-Dabbî (r.a.) den yapılan, rivayete göre, Re-sulüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğu belirlenmiştir: "Oğlan çocuğuyla beraber akika vardır. Artık siz ondan yana (Allah rızasını gözeterek) bir kan akıtın da ondan eza ve cefayı giderin." [188]
Açıklama:
Hadiste "oğlan çocuğu" anlamına gelen "guîam" ismi kul-anılmışsa da bunda tağlib kaidesi cari olup kız çocuğunu kapsamına almaktadır.
Semure (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efen-iimiz şöyle buyurmuştur: "Her çocuk alâkasına karşılık rehindir; yedinci gününde ondan yana (hayvan) kesilir, adı konulur ve saçı tıraş edilir." [189]
Hz Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Erkek çocuktan yana (Allah rızası gözetilerek) birbirine denk iki koyun, kız çocuktan yana bir koyun (kesilir)." [190]
Ummu Kürz el-Ka'biyye (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı-geçen, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den. akikadan sormuştur. Efendimiz ona şu cevabı vermiştir: "Evet, erkek çocuktan yana iki koyun, ki£ çocuktan yana bir koyun (kesin). Kesilecek koyunların erkek veya dişi olmaları size bir zarar vermez (yani hiçbir sakıncası yoktur.)" [191]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: İslam'dan önce Araplar doğan çocuk için bir hayvan keser ve buna "akika" derlerdi. İslâmiyet gelince, Arapların kötü adetlerini kaldırdı, iyi adetlerini belli bir düzene sokup bıraktı. Akika da o güzel adetlerden biri idi. Ancak Kurban Bay-ramı'nda zenginlerin kurban kesmesi vacip kılındığında diğer kurbanların hükmü kaldırıldı. Onlar arasında akika da bulunuyor. Artık isteyen doğan çocuğu için akika keser, isteyen kesmez.
Bunun gibi Recep ayında kesilen ve "recebiye" denilen adet de kaldırılmış bulunuyor. Buna ilaveten kişinin devesi veya koyunu ilk doğumunu yapınca onu kesip yer ve yedirirdi. Bu adet de kurban ve-cibesiyle kaldırılmış bulunuyor.
Hanefîler bu konuda yukarıdaki hadislerle değil, Hz. Aişe (s.a.v.) dan rivayet edilen şu hadisle istidlal etmişlerdir: "Ramazan orucu, kendisinden önceki bütün oruçların hükmünü; kurban bayramında kesilen kurban ile de ondan önce kesilen her kurbanın hükmü kaldırılmış bulunuyor. Aynı zamanda cenabetlikten dolayı yapılan gusül de kendisinden önceki her guslün hükmünü kaldırmıştır." Şüphesiz Hz, Aişe (r.a) bunu kendiliğinden değil, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den duyduğu için söylemiştir. [192]
b) Şafiîlere göre:
Oğlan çocuğu için iki, kız çocuğu için bir koyun akika olarak kesmek sünnettir. Kesilecek koyunun, kurbanlık hayvanda olduğu gibi ayıp ve kusurlardan salim olması söz konusudur. Akikanm etinden yeme ve onu tasadduk etme hususu, kurbanlık hayvandaki gibidir. Aynı zamanda akikayı pişirip yakınlara, dostlara, fakirlere yedirmek, yani sofra hazırlayıp ziyafet vermek de sünnettir. Akikanm kemikleri kırılmaz. Akika kurbanı, çocuğun doğumunun yedinci günü kesilir ve o gün çocuğun adı-konur. Hayvan kesildikten sonra çocuğun saçı tıraş edilir ve ağırlığınca altın veya gümüş tasadduk edilir. Aynı zamanda çocuk doğunca kulağına ezan okunur ve ezilmiş hurmadan bir parça çocuğun ağzına ve dudaklarına sürülür. Sol kulağına ise, ikamet okunur. [193]
Çocuğun ağzına ezilmiş hurma sürülmesi veya azıcık konul-tsı, çenesini hareket ettirmesini ve böylece annesinin göğsünü ra-tlıkla emmesini kolaylaştırmasına yöneliktir.
c) Hanbelîlere göre: Akika sünnettir. Nitekim İbn. Abbas, İbn aer, Aişe (Allah hepsinden razı olsun) ve tabiînden, ilim adanırından birçok müctehide göre de sünnettir. Ancak rey tarafdarları nu sünnet olarak kabul etmeyip cahiliye devri adetinden olduğunu belirtmişlerdir.
Sünnet olan akika, erkek çocuğu için iki, kız çocuğu için bir koy-i kesilmesidir. Bu da çocuğun doğumunun yedinci gününde gerçekleştirilir. Aynı zamanda çocuğun adı konur ve saçı tıraş edilir, için ağırlığınca altın veya gümüş tasadduk edilir.

Kesilen akikanm kanından çocuğun alnına veya başka bir yeke sürülmesi mekruhtur. Akikanm kusur ve ayıplardan salim olası sünnettir. [194]
Böylece bu iki mezhep müctehidleri yukarıdaki hadislerle istid-ve ihticacda bulunmuşlardır.
Aynı zamanda bu mezhebe göre, akikanm derisi ve sakatatı tılıp elde edilen para tasadduk edilir.
d) Malikîlere göre: İmam Malik bu konuda yedi kadar hadis aklederek sünnet olduğunu belirtmiş ve bu arada Cafer b. Mu-ammed'den, o da babasından yaptığı rivayeti naklederek Hz. atıma'nın Hasan ve Hüseyin'in saçlarını keserek tarttığını; bunun :bi Zeyneb ve Ümmu Gülsüm'ün de saçını kesip ağırlığınca gümüş tsadduk ettiğini belirtmiştir. [195]
Diğer yandan Hişam ve Urve'nin de erkek çocuğu için iki, kız)cuğu için bir koyun akika olarak kestiği rivayetine yer vermiş ve ununla mezhebinin de bu görüşte olduğuna işarette bulunmuştur. [196]
Böylece Hanefiler dışında diğer bütün müctehidler akikanm linnet olduğunu belirtmişlerdir; [197]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

776 .nolu Süleman hadisi sahih olup istidlale salihtir. Böylece hadis, akikanm sünnet olduğuna ve bununla çocuğun manevi desteğe mazhar olacağına; aynı zamanda çocuğun saçlarının kesilmesiyle ondaki eza ve cefanın giderileceğine delalet vardır.
777 nolu Semura hadisini aynı zamanda Beyhakî ve Hakim tah-ric etmişler; Tirmizî ile Abdülhak onu sahihlemişlerdir. Ancak bu hadisi el-Hasan Semure'den rivayet etmiştir ki, el-Hasan müdellis olduğu, yani muassırı olup görüştüğü fakat hadis almadığı veya görüşmediği halde hadis duyduğunu söyleyen ravilerden biridir. Bununla beraber Buhari kendi sahihinde onun el-Hasân tarikiyle yaptığı rivayette, Hasan'm Akika hadisini Semure'den duyduğunu belirtmiştir.
778 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda îbn Hibban ve Beyha-ki tahrie etmişlerdir. Hadisin sahih olduğu kabul edilmiştir, Nitekim Tirmizî de bu rivayeti sahihlemiştir.
779 nolu Ümmu Kerz hadisini Nesâî, îbn Hibban, Hakim ve Darekutnî tahrie etmişlerdir, istidlalle salah olduğu belirtilmiştir.
Çocuğun akikasma karşılık rehin olması hususunu ise, ilim adamları üç ayrı şekilde yorumlamışlardır:
1- Akikası kesilmeyip o vaziyette ölen çocuğun ana-babasma' şefaatçi olmayacağına işarettir.
2- Bu anlatımla akikanm lüzumlu olduğuna işaret edilmiştir.
3- Çocuğun akikası kesilmedikçe adının konmayacağına, saçının kesilmeyeceğine iarettir.
Bu bapta Amr b. Şuayb'den, o da babasından, dedesinden yaptığı bir rivayet bulunuyor. Şöyle ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efendi-miz'den akikadan soruldu. Efendimiz "ben ukuku sevmem (yani ana-babaya karşı gelmeye delalet eden bu tür tabirlerden pek hoşlanmam)" buyurdu. Bunun üzerine ashab-ı kiram şöyle dedi: "Ya Resulellah! Biz bununla bizden birinin çocuğu doğunca ne yapacağından soruyoruz" deyince, Efendimiz şöyle buyurdu: "Sizden kim çocuğu için bir nüsükde (ibadette) bulunmak istiyorsa, erkek çocuğu'için birbirine denk iki koyun, kız çocuğu için bir koyun kessin." [198]
Diğer üç rivayet daha bulunuyor:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz çocuğa yedinci günü ad konulmasını ve ondaki eza ve cefanın giderilerek akik a kesilmesini emretti." [199]
Büreyde el-Eslemî diyor ki:
"Sizler cahiliyye günlerinde, birinizin erkek çocuğu doğunca bir koyun keser ve onun kanından çocuğun başına sürerdi. Allah îslamiyeti gönderince, biz artık bir koyun keser, çocuğun saçını tıraş edip başına zaferan sürerdik."[200]
îbnAbbas (r.a.) diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Hasan ve Hüseyin için aki-ka olarak birer koç kesti.." [201]
Diğer bir rivayette "her biri için ikişer koç kesti.." denilmektedir.
Bir de doğan çocuğun ağzına tatlı bir şey koymakla ilgili dört rivayet bulunuyor:
Ebu Rafi (r.a.) anlatıyor:
"Hz. Ali'nin oğlu Hasan doğunca, annesi Hz. Fatıma onun için iki koç ak ika olarak kesmek istedi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "Onun için aki-ka kesme, ama başının saçını tıraş et ve o saçın ağırlığınca gümüş tasaddukta bulun. Sonra Hüseyin doğdu. Hz. Fatıma onun için de aynı şeyi yaptı." [202]
Yine Ebu Rafi' (r.a.) diyor ki:
"Hz. Fatıma (r.a.) Hüseyin'i doğurunca, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz onun kulağına ezan okudu." [203]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre:
Ümmu Süleym (r.a.) bir erkek çocuğu doğurdu. Kocası Ebu Talha ona şöyle dedi: "Çocuğu koru da onu Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e getir"? O da çocuğunu alıp Resulüllah'a (s.a.v.) getirirken beraberinde birkaç tane de hurma bulunduruyordu. Resulüllah (s.a.v.) o hurmayı alıp mübarek ağzında çiğnedikten sonra alıp çocuğun ağzına koydu ve damağına sürdü. Sonra da çocuğa Abdullah diye ad koydu." [204]
Sehl b. Sa'd (r.a.) anlatıyor:
"Ebu Useyd, oğlu Münzir doğduğunda onu alıp Resulüllah'a (s.a.v.) getirdi. Babası Useyd otururken Resulüllah (s.a.vO Münzir'i alıp dizleri üzerine koydu ve o sırada önünde bulunan bir şey ile meşgul olduğundan Useyd'e, çocuğu dizlerinin üstünden almasını emretti. O da çocuğunu kucaklayıp aldı. Resulüllah (s.a.v.) meşgul olduğu işi bitirince: "Çocuk nerede?" diye sordu. Ebu Useyd: "Onu alıp (annesine) döndürdük!" diye cevap verdi. Resulüllah (s.a.v.)'lsmi ne idi?" diye sordu. O da "falan isim" diye cevap verince, Resulüllah (s.a.v.): "Hayır, onun ismi Münzir1 dir" buyurdu, Artık babası da o günden itibaren onun ismini Münzir diye koydu." [205]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[2] Buhari/enbiya: 53, mevakiyl: 24- Müslim/hac: 65.
[3] Ebu Davud/menasik: 86-Ahmed: 2/100, 110, 124
[4] Müslim/hac: 339, 340- Ahmed: 6/41, 190, 207, 22, 230
[5] Müslim/hac: 339, 340-Müsned-i Ahmed: 6/41, 190,207.
[6] Ebu Davud/menasİk: 77- Tirmizi/hac: 106- Nesâî/hac: 225.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[7] Fetava-yı Hindiyye: 1/234
[8] Bilgi için bak: el-Muğni: 3/483- eş-Şerhülkebir: 3/484
[9] Tenvirü'l-havalik Şerhtin Ala Muvatta'i Malik: 1/358
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[10] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[11] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[12] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[13] Tirmizi/hac: 45- ibn Mace/menasik: 79- Ahmed: 6/137
[14] Müslim/hac; 395-Nesâî/menasik: 127, 131, 132, 133-Ahmed: 5/201, 208,209,210
[15] Ebu Davud/menasik: 54.
[16] Buhari-Müslim-Neylü'i-Evtar: 5/97
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[17] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 5/97
[18] Mîzanü'l-i'tidal: 4/423.424
[19] Mîzamö'l-Kidal: 2/510-4637 no'lu Abdullah
[20] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[21] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[22] İbn Mace/menasik: 78
[23] Tirmizî/Neylülevtar: 99
[24] Buhari/hac: 75- Ahmed: 1/249, 284, 285
[25] Îbn Mace/menasik: 78
[26] Darekutnî/Neylülevtar: 5/99
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[28] Bilgi için bak: Mizan'ül'itidal: 2/510

[29] Neylülevtar: 5/99
[30] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[31] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[32] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[33] Ahmed-Müslim-Ebu Davud-Ibn Mace
[34] Ahmed.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[35] Fetava-yı Hincliyye: 1/234'den özetlenerek
[36] Fetava-yı Hindiyye: 1/235
[37] el-Čamravi/es-Siracülvehhac: 166
[38] İbn Kudame/el-Muğnî: 3/485-488
[39] Neylülevtar: 5/101
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[40] Buhari/hayz: 27, hac: 129, 145,151- Müslim/hac: 382, 384, 389- Ebu Davud/menasik: 84- Tirmizi/hac: 225, 226, 227- Ahmed: 6/37, 39, 85
[41] Buhari/hayz: 27- Ebu Davud/menasik: 84-Tirmizî/hac: 97
[42] Şevkanî/Neylülevtar: 5/101
[43] Şerhü Maani'l-Asar: 2/233
[44] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[45] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[46] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[47] Müsned-i Ahmed: 1/311, 312
[48] Müslim/hac: 138,350, 351, 353- Ebu Davud/edahi: 6- Ibn Mace/edahi: 5-Ahmed: 3/293
[49] Neylülevtar: 5/115
[50] Müslim/hac: 138, 350; 351, 353
[51] Müsned-i Ahmed: 5/406
[52] Müslim/hac: 350, 352, 355- Tirmizî/edahi: 5- Nesâî/dahaya: 16- Daremî/ edahi: 5
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[53] Mecmeulenhür: 2/497, 498
[54] Mecmeul-enhür: 2/498
[55] el-Čamravi/es-Siracülevehhac: 561, 562
[56] ibn Kudame/el-Muğnî: 3/578, 579
[57] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/722
[58] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[59] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[60] Müslim/hac: 147- EbuDavud/menasik: 57- Nesâî/menasik: 227- Ibn Mace/menasik: 84- Daremî/menasik: 34
[61] Ibn Mace/menasik: 84
[62] Buhari/hac: 115- Müsiim/hac:357-Taberani/hac: 179
[63] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[64] Mecmeu'l-enhur: 1/300
[65] el-Čamravi/es-Siracüulvehhac: 563- Mecmeu'l-enhür: 1/300
[66] Ibn Kudame/el-Muğnî: 3/565
[67] Ibn Kudame/el-Muğnî: 3/565
[68] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[69] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/121
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[70] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[71] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[72] Tirmizî/adahi: 1- ibn Mace/adahi: 3
[73] ibn Mace/aclahi: 3- Tirmizî/adahi: 1- Ahmed: 4/368
[74] İbn Mace/adahi: 2- Ahmed: 2/321
[75] Darekutnî/Neylülevtar: 5/124
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[76] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[77] Neylülevtar: 5/124
[78] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/124 ve Mizanü'l-i'tidal: 3/79
[79] Neylülevtar: 5/124
[80] Bilgi için bak: Zehebî/Mizanü'l-itidal: 4/517- Neylülevtar: 5/124
[81] Neylülevtar: 5/124
[82] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 2/216- Ebu Davud Süleyman b. Amr maddesi
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[83] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[84] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[85] Müslim/edahi: 13- Ebu Davud/edahi: 4- Nesâî/dahaya: 13- İbn Mace/edahi: 7
[86] Mecmeu'l-enhür: 1/500
[87] Buhari/edahi: 8- Ebu Davud/edahi: 5- Daremi/edahi: 7
[88] Tirmizî/edahi: 7- Ahmed: 2/445
[89] İbn Mace/edahi: 7- Ahmed: 6/368
[90] Ebu Davud/edahi: 5- Nesâî/dahaya: 13- İbn Mace/edahi: 7- Ahmed: 5/ 368
[91] Buhari/edahi; 8- Ebu Davud/edahi: 5- Nesâî/dahaya: 22- Taberânî/dahaya: 4
[92] Müslim/edahi: 16- Daremî/edahi:4
[93] Ebu Davud/edahi: 5- Ahmed: 5/194- 3/364
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[94] Mecmeu'l-enhür: 2/500
[95] el-Čamravî/es-Siracülvehhac: 562
[96] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/94- 100
[97] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/94
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[98] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/130
[99] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 3/83- 5679 nolu Ufeyr
[100] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[101] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[102] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[103] Tirmizî/edahi: 9- Ebu Davud/edahi: 6- Nesaî/dahaya: 12- İbn Mace/ edahi:8-Ahm8d:1/83,109. 127
[104] Ebu Davud/edahi: 5- Nesâî/dahaya: 5, 7- İbn Mace/edahi: 8- Daremî/ edahi: 3- Taberanî/dahaya: 1- Ahmed: 4/284,289,300,301
[105] Ebu Davud/edahi:6-Ahmed:4/185

[106] Müsned-i Ahmed: 3/32
[107] Ebu Davud/edahi:6-Tirmizî/edahi:6, 9-Nesâî/dahaya: 8, 9,11-lbn Mace/edahi: 8- Daremî/edahi: 3- Ahmed: 1/95, 105, 108, 125
[108] Buharî/edahî: 7
[109] Ebu Davud/edahi: 3- Tirmizî/edahi: 4- Nesâî/dahaya: 14- İbn Mace/ edahi: 4
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[110] Mecmeu'l-enhür: 2/500, 501
[111] el-Ğamravî/es-Siracülvehhac: 562
[112] İbn Kudame/el-Muğnî: 11 /100-103 den özetlenerek
[113] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibil-Erbaa: 1/718'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[114] NeyİülevtAr: 5/134
[115] Neylülevtar: 5/134
[116] Geniş bilgi için bak: Mizanü'l-itldal: 1/458-1726 nolu Haccac
[117] Zehebi/Mîzanü'l-i'tidal: 1/606- 2299 nolu Hamza
[118] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[119] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[120] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[121] Ibn Mace-Tjrrnizî/Neylülevtar: 5/136
[122] Ibn Mace/Neylülevtar: 5/136
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[123] Mecmeu'i-enhür: 2/498
[124] el-Ğamravî/es-Siracülvehhac: 562
[125] Ibn Kudame/el-Muğnî: 11/96
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[126] Neylül-Evtar: 5/137.
[127] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[128] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[129] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[130] Ebu Davud/edahİ: 9- Ahmed: 2/109
[131] Müslim/edahi: 19- Ebu Davud/edahi; 4- Ahmed: 6/78
[132] Ebu Davud/edahi: 3,4- Buhari/edahi: 9,14- Müslim/edahi:17- Tirmizî/edahi: 2,3
[133] ibn Mace- NeylülEvtar: 5/138
[134] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[135] Kasânî/Bedayi1: 5/78
[136] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/117'yebak
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[137] Neylülevtar 5/138
[138] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[139] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[140] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[141] Buhari/hac: 118, tefsir: 24- Müslim/hac: 279, 281
[142] Ebu Davud/menasik: 20
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[143] Mecmeu'l-enhür: 2/491 "den özetlenerek
[144] es-Siracütvehhac: 558
[145] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/45-47'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[146] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[147] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[148] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[149] Buhari, Müslim, Neylülevtar: 5/140
[150] Müslim, Müsrted-i Ahmed, Neylülevtar: 5/140
[151] Buharî, Müslim, Neylülevtar: 5/140
[152] Müsned-i Ahmed- Darekutnî
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[153] Fetava-yı Hindiyye: 5/296' dan özetlenerek
[154] Ebu Yahya Zekeriya al-Ansari/Fethülvahhab: 2/187, 188
[155] Ibn Kudame/el-Muğnî: 11/112-115'den özetlenerek
[156] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/114
[157] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[158] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/141
[159] Neylülevtar. 5/142
[160] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[161] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[162] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[163] Buhari/hudud: 31- Nesaî/dahaya: 37- Müslim/cihad: 49, dahaya: 28, 29-Ebu Davud/edahi: 1 Taberanî/dahaya: 7- Ahmed; 1/56- 6/51
[164] Müsned-i Ahmed: 3/317
[165] Müslim/34 (1974)
[166] Müslim/edahi: 1, 6, 7, 10- Ahmed: 1/210, 250/271-2/109- 3/51- 4/33- 5/ 18-6/3,5
[167] Müslim/edahi: 33/1973
[168] Ebu Davud/edahi:14-lbn Mace/edahi: 16- Daremi/edahi: 6-Taberanî/ dahaya: 6, 8- Ahmed: 3/23, 57- 5/76- 6/187
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[169] Kâsânî/Bedayi1: 5/81
[170] Kâsânî/Bedayi': 5/81
[171] Ebu Yahya Zekeriya/Fethulvahhab: 2/189
[172] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/108, 109'dan özetlenerek
[173] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/110
[174] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[175] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[176] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[177] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[178] Müsned-i Ahmed: 1/132,154
[179] Müsned-i Ahmed- Neylülevtar: 5/146
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[180] Kâsânî/Bedayi'; 5/81'den özetlenerek

[181] Ebu Zekeriya Yahya en-Nevevî/Minhacü't-Talibin: 131
[182] Ibn Kudame/el-Muğnî: 11/110, 111
[183] Sahnun/el-Müdevvenetülkübra: 2/70, 71'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[184] Neylülevtar: 5/146
[185] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[186] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[187] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[188] Buharî/akika: 2- Ebu Davud/edahi: 20- Tirmizî/edahi:16- Nesâî/akika: 2-İbn Mace/zebayih: 1- Ahmed: 4/17, 18, 214, 21.5- 5/12
[189] Tirmizî/edahi: 21- Ebu Davud/edahi: 20- Nesâî/akika: 5- İbn Mace/ zebayih: 1- Daremî/edahi: 9-Ahmed: 5/8, 12, 17,22
[190] Daremî/edahi: 9- Ahmed: 6/381, 422, 456
[191] Daremî/edahi: 9, 10- Ahmed: 6/38, 422, 456
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[192] Kâsânî/el-Bedayi1: 5/69
[193] el-Čamravî/es-Siracülvehhac: 564
[194] ibn Kudame/el-Muğnî: 11/119-123
[195] Tenvirü'l-hâvalİk Şerhün Ala Muvatta'i Malik: 2/45-46
[196] Tenvirü'l-havalik Şerhün Ala Muvatta'i Malik: 2/45-46
[197] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[198] Ebû Davud/edâhi: 20- Nesâî/akika: 1- Taberânî/akika: 1- Ahmad: 2/182, -194-5/369,430
[199] Tirmizi/edeb: 63
[200] Ebû Davud/edâhî:20
[201] Ebû Davud/edahi:20- Tirmizi/edâhî: 16,19- Nesâî/edâhî: 44- Taberânî/ akika: 6- Ahmed: 5/355, 361
[202] Ahmed: 6/392
[203] Ebu Davud/edeb: 107-Tirmizî/edâhî: 16- Ahmed: 6/9,391, 392
[204] Neylülevtar: 5/153, 154
[205] Müsned-i Ahmed: 4/399- 6/93,347
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- HAKİKİ VE İZAFÎ BİD'ATLERİN HÜKÜMLERİ VE ARALARINDAKİ FARKLAR
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
(Birinci Problem)
Fasıl
Fasıl
(İkinci Problem)
Fasıl
Fasıl
Bu Bölümle İlgili Meseleler
Birinci Mesele:
İkinci Mesele
Üçüncü Mesele:
Dördüncü Mesele
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Önceki Bölümün Devamı
Fasıl
Fasıl
Batıl Kıyaslara Verilen Cevaplar
Ömer İbn Abdilaziz'in Sözünün Açıklaması
Şabanın Onbeşinci Gecesini İhya Bid'atini Çıkarmanın Sonucu, "Bir Sünnetin Ölümü Ve Bir Bid'atin Dirilmesi" Demektir
"Kolaylaştırma Kuralı"
Namazdan Sonraki Dua Konusunda Tartışılan Nokta
Fasıl
Bir İşin Sünnet mi Bid'at mi Olduğunda Şüphe Edilmesi
Hz. Peygambere Mahsus Olan Şeyler Ümmetin Bireyleri İçin Söz Konusu Değildir
Veliliğin Hakikati
Fasıl
İbadet Sanılan Bid'atler
Bir Nas (Delil) Olmaksızın (Belli Bir Zamana) Bir İbadeti Tahsis Etmenin Hükmü
Güzel Ve Çirkin Ancak Delil İle Ortaya Konur
Avam'a (Halka) Karşı Dînî Konuları Konuşma Şekli
İlmi Tebliğ Ederken Hikmetli Davranmanın Gereği Ve Selefin Bu Konudaki Metodu
Kur'an'dan Belirli Bir Şeyi Özel Olarak Değerlendirip Geri Kalanı Terk Etmek Caiz Değildir
Cuma Günü İmamın Önünde Ezan Okuma Bid'ati
Hz. Osman'ın Zevrâ'da Ezan Okutmasının Da Sonradan Çıkan Bir Şey Olduğu İddiasının Cevabı
Bayram Namazlarında İlk Olarak Ezan Ve Kameti Yapan Kimdir? Ve Bunun Cevabı
Bir İtiraz
İzafi (Göreceli) Bid'atlerden Nadirât Kabilinden Olanlar
İslam Bid'atçilerden Ve Benzerlerinden Uzaktır
Mürekkeb Bid'atin Tarifi Ve Özellikleri
Sünnete Aykırı Olarak Meydana Gelen Olağan Üstü Olaylar Fitnedir
İzafî Bid'at Hakkında Geniş Bir Açıklama
Bid'atın Meşru Olup Olmaması Yönünden Dört Kısma Ayrılması

5- HAKİKİ VE İZAFÎ BİD'ATLERİN HÜKÜMLERİ VE ARALARINDAKİ FARKLAR

Bundan önce hakiki bid'ati ve izafi (göreceli, nisbî) bid'ati açıklamak gereği vardır. Bu konuda biz şunları söyleriz:
Hakiki bid'at, ne Kitab'dan, ne sünnetten ne icmadan şer'i bir delili bulunmayan, ne de ilim adamlarınca icmali veya tafsili muteber bir istidlale dayanmayan bid'attır. Nitekim yukarıda da belirtildiği gibi bu sebeple bid'at diye isimlendirilmiştir. Çünkü o, geçmişte örneği olmayan uydurulmuş bir şeydir. Her ne kadar bid'atçi kendisinin şeriatın dışına nisbet edilmesini reddetse bile bu böyledir. Çünkü o, istinbat ettiği şeylerle deliller neyi gerektiriyorsa onun altına girdiğini iddia ediyor fakat bu iddia ne işin hakikatında ne de zahire göre sahih/geçerli değildir. İşin hakikatında bu iddianın doğru olmadığı onların istinbatının delillerle karşüaştırılmasıyle anlaşılır. Bu iddia zahire göre, yani dış görünüşü itibariyle de doğru değildir. Çünkü bid'atçinin delilleri, -şayet onlarla istidlal ettiği sabit ise- aslında delil değil, birer şüphedir. Yoksa iş gayet açık olurdu.
İzafi (göreceli, nisbi) bid'ate gelince bunda iki tane şaibe (şüphe, kusur) yönü vardır: Bunlardan birincisi, o bid'atin delillerle ilişkili bir durumunun olmasıdır ki bu yönüyle bid'at değildir. Diğer şaibe ise o bid'atin delillerle ilişkili hiçbir durumunun olmaması, tamamen hakiki bid'at gibi olmasıdır. Böyle iki tane şaibe taşıyan bir şeyle amel edilince kişi bu iki şeyden birisinden asla kurtulamaz. Bu sebeple biz bu tür bid'ate "izafi bid'at" ismini verdik. Yani bu iki yönden birisine nisbetle sünnettir. Çünkü delile dayanmaktadır. Diğer yönüne nisbetle bid'attir, çünkü delile değil, şüpheye dayanmaktadır veya hiçbir şeye dayanmamaktadır.
İkisi arasında mana yönünden fark vardır. Aslı itibariyle delili vardır. Keyfiyeti, ahvali ve tafsilatı yönüyle de delile ihtiyacı olduğu halde bu yönleriyle delili yoktur. Çünkü bu tür bid'atler sadece âdetlerde değil genellikle ibadetlerde olur. Bunu inşaallah anlatacağız.
Bundan sonra bizim söyleyeceklerimiz şunlardır: Biz hakiki bid'atlerle ilgili hükümler konusunda söylenecek şeyleri söylemekten vazgeçtik. Çünkü bu tür bidatler çok meşhurdur ve insanlar arasında yaygın bir şekilde bilinmektedir, bunlarla ilgili çeşit çeşit fırkalar çıkmıştır, insanlar grup grup bu fırkalara dağılmışlardır ve onlarla ilgili yeteri kadar misaller daha önce geçmiştir, âlimler de bunları öteden beri bilmektedir. Bununla beraber hakiki bid'atın izâfi bidatten bağımsız, sırf kendisine ait hükümleri çok nâdirdir. Bilakis hükümlerin pek çoğunda her ikisi de müşterektir ki bu kitabın gayesi de bunları açıklamaktır. Halbuki izafi bid'at böyle değildir, onun kendisine ait özel hükümleri vardır ve bu hükümler özel açıklamayı gerektirir ki bu bölümün gayesi de budur. Ancak öncelikle şunu söylemek gerekir ki izafi bidat de iki kısımdır: Birincisi hakiki bid'ate yakın olan izâfi bidattir ki neredeyse hakiki bid'at sayılır. Diğeri neredeyse hâlis sünnet sayılacak kadar hakiki bid'atten uzak izâfi bidattir.
Bu taksimatı yaptıktan sonra artık her bir bölüm üzerinde ayrı ayrı söz etmek bir zorunluluk haline gelmiştir. Bunlardan herbirini vaktin gerektirdiği ölçüde fasıllara ayırdım. Başarı Allah'tandır.[1]

Fasıl

Allah Teala, İsa (a.s.) ve ona tâbi olanlar hakkında şöyle buyurdu:
"Ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz emretmedik. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır."[2]
Abdullah ibn Humeyd, İsmail ibn İshak el-Kâdı ve daha başkaları Abdullah ibn Mes'ud'dan naklettiler. O şöyle dedi. Rasulullah (s.a) bana dedi ki:

Bilir misin, insanların en iyi bileni kimdir? Dedim ki:
Allah Rasülü daha iyi bilir. Dedi ki:
"*İnsanların en iyi bileni, amelinde kusurlu da olsa, kalçaları üzerinde sürünüyor olsa da, insanlar ihtilafa düştükleri zaman hakkı görebilendir. Bizden öncekiler yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Bunlardan üç tanesi kurtuldu, diğerleri helak oldu. Bir fırka vardır ki bunlara melikler çok eza cefa ettiler ve onları Allah'ın dini -yani İsa'nın (a.s.) dini- üzere oldukları için öldürdüler. Onlar da dağlarda dolaştılar ve oralarda ruhban hayatı yaşadılar. Allah Teala bunlar hakkında şöyle buyurdu: "Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz emretmedik. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardı." Onlardan mü'min olanlar bana iman edenler ve beni tasdik edenlerdir. Fâsıklar, yani yoldan çıkanlar ise yalanlayanlar ve inkar edenlerdir."*
Bu hadis Kulelilerin hadislerindendır. Buradaki ruhbanlık, halktan ayrı yaşamak dünyayı ve kadın gibi dünya zevklerini terk etmektir. İslamdan önceki Hristiyanların yaptığı gibi manastırlara kapanıp kendini tamamen ibadete vermek de ruhbanlık anlamına gelir. Müfessirlerden bir topluluk ruhbanlığı bu şekilde tefsir ettiler.
"Fakat Allah'ın rızasını kazanmak için ruhbanlık yaptılar." diye meal verdiğimiz bölüm, âyette diye istisna şeklinde geçer. Bu istisnanın muttasıl/bitişik olması da, munfasıl/ayrı olması da muhtemeldir. İstisnayı muttasıl olarak kabul edersek sanki mana şöyle olur: Biz ruhbanlığı onlara ancak Allah'ın rızasını kazanmaları şartıyle yazdık. Yani ruhbanlık bizim meşru kıldığımız şeylerdendir. Fakat Allah'ın rızasını kazanmak kaseliyle olması şarttır. Ruhbanlığa da hakkıyla riayet etmediler. Çünkü Hz. Muhammed'e (s.a) iman etmedikleri zaman ruhbanlığın hakkına riayeti terk etmiş oldular. Müfessirlerden bir grubun görüşü budur.
Çünkü Allah'ın rızasını kazanmak, kendilerine meşru kılınan şeyle amelde şart koşulduğu zaman, onların bu şarta riayet etmeleri gerekir. Halbuki ruhbanlık onları nerelere götürdü? Bu ruhbanlık onlara ancak üzerinde bulundukları din başka bir dinle nesh edildiği zaman yeni dini kabul edip neshedilen (yani hükmü kaldırılan) dini terk etmeleri şartıyle meşru kılındı. Allah'ın rızasını kazanmanın gerçek anlamı da budur. Bunu yapmadıkları ve evvelki dinlerinde ısrar ettikleri zaman bu onların meşru olana değil, hevâ ve hevese tâbi olmaları anlamına geldi. Meşru olana tâbi olmak, Allah'ın rızasını kazanmakla elde edilir. Allah'ın rızasını kazanmak da ancak bununla yani O'nun gönderdiği Peygamber'e (s.a) iman etmekle mümkündür.
Allah Teâla *"Biz, onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik,içlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardı."* buyurdu. İman edenler, Allah'ın rızasını kazanmak için ruhbanlık yapanlardır. Fâsıklar ise, ruhbanlığı bu şartın dışına çıkarak yapanlardır. Çünkü onlar Rasulullah'a (s.a) iman etmediler.
Ancak bu tesbit, onlar için meşru kılınan şeyin bid'at diye isimlendirilmesini gerektirmektedir. Bu da bid'at tarifinin delalet ettiği manaya aykırıdır.
Buna verilecek cevap şudur: Bunun bid'at diye isimlendirilmesi, onların meşru olan şeyin şartını ihlal etmelerinden dolayıdır. Çünkü onlara bir şart koşulmuştu, onlar da bu şartı yerine getirmediler. Bir ibadet herhangi bir şarta bağlanmış da o şartıyle birlikte eda edilmemişşe o şarta uygun bir ibadet olmaktan çıkmış ve bid'at haline gelmiştir. Meselâ kıbleye yönelmek, abdestli olmak gibi namaza ait şartlardan herhangi bir şartı kasten ihlal eden kimsenin durumu buna benzer. Bunların bir şart olduğunu bilir de bile bile bunları yerine getirmezse ve namazı bu şartları ihlal ederek kılmakta ısrar ederse bu amel, bidat, kabilinden bir şey olur. Hz. Muhammed'in (s.a) peygamber olarak gönderilmesinden önce Hıristiyanların ruhbanlık yapmaları sahih/doğru bir hareketti. Hz. Muhammed (a.s.) peygamber olarak gönderilince bundan tamamen vazgeçip onun dinine dönmeleri gerekirdi. Neshedilmiş olmasına rağmen halâ onda devam etmek şer'an bâtıl olan bir şeye devam etmek demektir. Bu da bid'atm ta kendisidir.
Bu bakış açısına göre onların davranışları iki şeyden dolayı bid'at diye isimlendirilmiştir:
Birincisi: Hakiki bid'at oluşundan dolayıdır. Çünkü bu davranış bid'at tarifinin içine girer.
İkincisi: İzafi bid'at oluşuna râcidir. Çünkü Kur'an'ın zahiri bunun onlar hakkında mutlak olarak kötülenmediğine delâlet eder. Bununla beraber onlar bunun şartını ihlâl ettikleri için bid'at olmuştur. Onlardan kim bunun şartını ihlal etmez de Hz. Muhammed'in bi'setinden önce ruhbanlık yaparsa, âyeti kerimenin delâletine göre onun için ecir ve sevap yazılmıştır: *"Biz, onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik."* Yani zamanında ruhbanlık yapıp sonra peygamber olarak gönderilince Hz. Muhammed'e (s.a) iman eden kimseye biz mükâfat verdik.
Biz dedik ki: Bu duruma göre onların bu davranışı izafi bid'attır. Çünkü o, hakiki bid'at olsaydı, onunla üzerinde bulundukları şeriatlerine muhalefet etmiş olurlardı. -Çünkü bu, yani şeriatlerine muhalefetleri hakiki bir bid'attır. Böyle olunca da ruhbanlık yaptıklarından dolayı onlara mükâfat verilmezdi. Hatta Allah'ın emirlerine ve yasaklarına muhalefetlerinden dolayı cezaya müstehak olurlardı. Bu da onların kendileri için caiz olan bir şeyi yaptıklarının delilidir. O halde onların bid'ati hakiki bid'at değildir. Fakat bid'at lafzı hangi manaya kullanılırsa kullanılsın (ister izafi manaya, ister hakikî manaya olsun) yine de üzerinde durulması gerekir. İnşaallah biraz sonra gelecektir.
İster izâfi olsun, ister hakiki olsun bu sözün bu ümmeti ilgilendiren bir hükmü yoktur. Çünkü bizim şeriatımızda ruhbanlık neshedilmiştir. İslamda ruhbanlık yoktur. Peygamber (s.a):
"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir." buyurmuştur.
İbn el-Arabi âyet hakkında dört görüş nakletti: Birincisi yukarı" da geçendir. İkincisi ruhbanlığın kadınlardan uzaklaşmak olmasıdır ki bizim şeriatımızda bu neshedilmiştir. Üçüncüsü uzlet için manastırlara kapanmaktır. Dördüncüsü seyahattir. Bu dördüncüsü yani seyahat, zaman bozulduğunda bizim dinimize göre menduptur/teşvik edilen bir şeydir. ;
Zahirine göre bunun (yani dağlarda dolaşıp seyahat etmek anlamına gelen ruhbanlığın) bid'at olması gerekir. Çünkü İslamdan önce ruhbanlık yapanlar bunu dinlerini korumak için meliklerden kaçarak (yani dağlarda dolaşarak) yaptılar ve bu yaptıkları bid'at (üye isimlendirildi. Böyle bir hareketin mendup olması onun bid'at olmamasını gerektirir. O halde İbn el-Arabi'nin ruhbanlığı zamanın fesadında (fitne zamanlarında) dağlarda yapılan mendup seyahat diye manalandırmasıyle Kur'an'ın bunu bid'at diye isimlendirmesi nasıl uzlaştırılacaklar? Fakat bu meselenin bir açıklaması vardır.
İnşallah bu da anlatılır.
Denildi ki: Ayet-i kerimede *"Onlar bid'at uydurdular."* Denilmesinin anlamı şudur: onlar hakkı terk ettiler. Domuz etlerini yediler, şarap içtiler, cünüp olduklarında yıkanmadılar ve sünnet, olmayı terkettiler. *"Ona gereği gibi uymadılar."* bölümünün anlamı itaati ve dinî inancı gözetmediler demektir. Bu cümledeki "Ona" zamirinin mercii önceden belirtilmemiştir, dini inancı demektir. Bu mânâ, ayetin öncesindeki *"Ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik."* bölümünden anlaşılmaktadır. *"Ona (yani Hz.İsa'ya) uyanlar"*ifadesinden orada peşinden gidilen dinî bir inancın olduğu anlaşılır. Nitekim Sâd sûresi 32.âyetinin sonundaki bir zamirin mercii de önceden belirtilmemiş, ancak ondan önceki 31. âyette buna dair bir ipucu/karine vardır. Söz konusu ayetlerin meali şöyledir:*"Akşama doğru ona (Süleyman'a) çalımlı, cins koşu atları sunulmuştu. Süleyman: Doğrusu ben bu iyi malları, Rabbimi anmayı sağladıkları için severim. Nihayet güneş battı."*[3] (Mealde verdiğimiz"güneş battı" ifadesi âyetin metninde bir zamirle temsil edilir. Bu zamir güneşe gönderilmiştir. Çünkü bir önceki ayette geçen el-aşiyyu" kelimesi öğleden sonraki zaman dilimini yani güneşin göründüğü bir zamanı ifade eder. Ki biz onu akşama doğru diye terceme ettik. "Tevârat" ise gözlerden gizlendi demektir ki biz onu güneş battı diye çevirdik)
Bu görüşe göre âyetin anlamı şöyle olur: Onların uyguladıkları böyle bir ruhbanlığı biz yazmadık/emretmedik. Biz onlara ancak hakkı emrettik. O halde bundaki bid'at izâfi değil, hakiki bid'attir. Buna ister izafi denilsin, isterse hakiki denilsin âlimlerin çoğunluğunun görüşü bu vecihtir. Ayetin hükmünün hu ümmete nisbetinde de bir tartışma yoktur.
Said ibn Mansur ve İsmail el-Kâdı, Ebû Ümame el'Bahili'nin (r.a) söyle dediğini naklettiler:
Siz Ramazan ayında gece namazı kılmayı kendinize farz yaptınız. Halbuki Allah Teala bunu size farz kılmamıştı. O size sadece orucu farz kılmıştı. O halde ona devam ediniz ve terk etmeyiniz. Çünkü İsrailoğullarından[4] bazı kişiler Allah'ın kendilerine farz kılmadığı şeyleri, Allah'ın rızasını kazanmak için uydurdular. Fakat ona da hakkıyla riayet etmediler.
Allah Teala da onları terk etmelerinden dolayı kendilerini ayıpladı ve *"Uydurdukları ruhbanlığa gelince... ona da gereği gibi uymadılar."* buyurdu.
Bir rivayette de şöyle geçer: İsrailoğullarından bazı kişiler Allah'ın rızasını kazanmak için bid'at uydurdular. Ona da hakkıyle riayet etmediler. Daha sonra onu terk ettikleri için Allah Teala kendilerini ayıpladı. Ebu Umame bunu söyledikten sonra şu âyeti okudu: *"Uydurdukları ruhbanlığa gelince,,.. Ona da gereği gibi uymadılar."*
Bu görüş, bazı müfessirlerin görüşlerine de yakındır. *"Ona da gereği gibi uymadılar."* âyetini onlar şöyle tefsir ettiler: Yani bu konuda kusur işlediler ve ruhbanlığa devam etmediler.
Bazı tefsir nakilcileri dediler ki: Bu tevilde, nafile ve tatavvu olan bir şeye başlayan herkesin bunu tamamlaması ve hakkını gözetmesinin zorunlu olduğu anlamı vardır.
İbn el-Arabi dedi ki: Ruhbanlığın onlara kendileri bunu ısrarla devam ettirdikten sonra emredildiğini zannedenler bu izah tarzlarında yanılmışlardır.
İbn el'Arabi dedi ki: Bu yorum ne kelâmın/âyetin muhtevasından, ne üslûbundan ne de manasından çıkartılabilir. Bir kimseye herhangi bir şey ya şeriat vasıtasıyle emredilir veya o kişinin yaptığı bir adak onun emredilmesine sebep olur.
İbn el-Arabi dedi ki: Din ve inanç grupları arasında bu konuda ihtilaf yoktur.
Ona uygun bir şekilde amel edeceksek bu görüşün[5] üzerinde iyice düşünüp araştırma yapmaya ihtiyaç vardır. Çünkü âlimlerin çoğunluğu birinci görüşü[6] kabul etmişlerdir. Bu dinde bir bid'at, yoktur ve bid'at, delille alakayı kesmek demek olduğu için kesinlikle bidate cevaz verme görüşüne de tahammül etmez. Çünkü -yukarıda da geçtiği gibi- her bidat bir dalâlettir. Asıl olan delile uymaktır, ona aykırı hareket etmek değildir.
Bununla beraber biz -Allah'ın izniyle- Ebû Ümame'nin görüşünü de her ne kadar meselenin zahirine nisbetle uzak bir ihtimal de olsa, Şer'i delile uygun olmak üzere doğru bir bakıştan hareket ederek bir kenara atmayız. Yani o, Hz. Ömer'in Ramazanda mescidde insanları bir imamın arkasında toplamasını bid'at olarak kabul etti. Çünkü Hz. Ömer (r.a) insanlar namaz kılarlarken mescide girdiğinde şöyle dedi:
"Ne güzel bidattir bu! Ne var ki bunu kılmadan yatıp da sonra gecenin son kısmında kalkıp bunu kılanların davranışları daha iyidir."
Yukarıda da geçmişti, Hz. Ömer bunu herhangi bir bakış açısıyla bid'at diye isimlendirdi. Halbuki Ramazan ayında imamın insanları mescitte toplaması bir sünnettir. Sünnetin sahibi olan Hz. Peygamber (s.a) bunu uygulamıştır. Ancak farz olmasından korktuğu için bunu daha sonra terk etmiştir. Vahy zamanı sona erince illet, ortadan kalkmış ve iş normale dönmüştür (Yani farz olma korkusu kalmamıştır). Ancak Hz. Ebû Bekir (r.a), halifeliği döneminde çok daha önemli meselelerle karşı karşıya kaldığı için bunu

gerçekleştirmesi mümkün olmadı. Hz.Ömer'in halifeliğinin ilk dönemlerinde de bu mümkün olmadı. Nihayet durumu inceledi ve uygulamayı başlattı. Fakat görünürde bu iş, sanki kendisinden öncekiler tarafından hiç uygulanmamış gibi olduğu için bid'at diye isimlendirdi. Yoksa sünnetle sabit olan bir şeye aykırı olduğu için bu isim verilmiş değildir.
Sanki Ebû Ümame (r.a) de bu amelle ilgili uygulamayı gözönünde bulundurdu ve Hz. Ömer'in yaptığı isimlendirmeye de bağlı kalarak bunu bid'at olarak isimlendirdi. Sonra âyet-i kerimeden anladığı manaya dayanarak da buna devam etmelerini emretti. Onun âyet-i kerimeden anladığı mana işe şu idi: Gereğini yerine getirmemek demek, farz olmayıp mendup olan bir ameli devamlı yapmayı tercih etmelerine rağmen ona devamı terk etmeleri demektir. Onlar da bu tercihlerinin gereğini yerine getirmediler. Çünkü zorunlu olmayan ve revatip sünnetler cinsinden olmayan tatavvular iki şekilde yapılırlar:
Birincisi: İnsanın gücünün dahilinde olan şeylerde onun asıl üzere bırakılmasıdır (yani tatavvu olarak kalmasıdır). İnsan bu tür tatavvûları bazan büyük bir iştiyakla yapar bazan da onu yapmak için iştiyak duymaz. Veya bazan onu âdeti üzere yapması mümkün olur, bazan da meşguliyetinin çokluğu ve benzeri bir sebepten dolayı onu yapmaya imkan bulamaz. Mesela bir adamın bugün tasadduk edeceği bir şeyi vardır ve tasadduk eder. Yarın böyle bir imkanı olmayabilir veya imkanı olur da tasadduk yapmaktan haz almaz. Veya tasadduk edeceği şeyi elinde tutmayı o andaki çıkarlarına daha uygun görebilir veya bunun dışında insanın karşılaştığı başka bir sürpriz buna engel olabilir. Hiç kimsenin bütün tatavvûları bu şekilde terk etmesinde herhangi bir sakınca yoktur ve terk etti diye de kınanmaz. Çünkü bunda bir kınama ve azarlama olsaydı tatavvu olmazdı. Tatavvu' farzdan farklıdır.
İkincisi: Tatavvuların yapılması gerekli bir yükümlülük olarak yerine getirilmesidir. Mesela kişinin belli bir vakitte herhangi sahih bir ameli düzenli olarak yapmayı kendisi için görev edinmesi, gecenin bir bölümünü ibadetle geçirmeyi, özellikle aşure ve arafe gibi fazileti sabit olduğu için belli günlerde oruç tutmayı kendisi için
alışkanlık haline getirmesi veya sabah akşam Allah'ı zikretmeyi kendisine vazife edinmesi gibi şeyler böyledir. Böyle bir durumda tatavvular bir yönüyle vaciplerin özelliğini almışdırlar. Çünkü kişi bu tatavvûları gücü yettiğince sürekli yapmaya niyet ettiği zaman vaciplere ve revâtib sünnetlere benzemiş olurlar. Nitekim bu vaciplik, yapılması şer'an zorunlu olmasaydı bir vacip olarak ısrar edilmezdi. O zaman da aslının terkinde herhangi bir sakınca olmazdı. Bunun bizdeki bir benzeri farzlardan sonra gelen revâtip nafilelerdir. Çünkü bunlar aslında müstehaptırlar Devamlı ve düzenli hale getirilmiş olmaları yönünden sünnetlere ve vaciplere benzemişlerdir.
Bu mana, Rasulullah'ın (s.a) ikindi namazının farzından sonra iki rekat daha namaz kıldığında bunun sebebi sorulunca verdiği cevapdan da anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a) o cevabında şöyle demişti:
"Ey Ebû Umeyye'nin kızı! İkindi namazından sonraki iki rekatı mı sormuştun? Abdulkays kavmine mensup insanlar İslama girmek için gelmişlerdi. Onlarla meşguliyeti sebebiyle öğleden sonraki iki rekatı kılamamıştım. İşte bu iki rekat, kılamadığım o iki rekattır."
Çünkü bu soru kendisine bu iki rekatı nehyettikten sonra sorulmuştu. Hz. Peygamber (s.a) öğlenin farzından sonra revâtip nafile (devamlı nafile) olarak bu iki rekatı kılıyordu. Bunları geçirince vacibin kazası gereğince sanki bir kazayı kılar gibi vaktinden sonra kıldı.
İşte o zaman iki durum arasında bu çeşidin tatavvua ait, bir durumu meydana gelmiş olmaktadır, ancak şeriattan anladığımıza göre bu durum mükellifin isteğine bırakılmıştır. Hal böyle olunca biz, şeriatın maksadının da kolaylaştırmak ve yumuşaklık sağlamak olduğunu, mükellefin âciz kalabileceği veya sürekli yapması halinde sıkıntıya girebileceği şeyleri mecbur etmemek olduğunu anladık. Çünkü sürekli yapılan bir şeyi terk etmek her ne kadar başlangıçta mekruhluk derecesine ulaşmasa da o, kişinin Rabbine verdiği bir söz mesabesindedir. Verilen sözü yerine getirmek ise genel manada talep edilen bir şeydir. Bu sebeple onu ihlâl etmek mekruh olur.
Her ne kadar amelde devamlı olmak matlup ve saygıdeğer bir davranış da olsa kolaylığı ve yumuşaklığı tercih etmenin de Kur'an ve sünnetteki delilleri şunlardır:
"Biliniz ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz."[7]
Müfessirlerden bir grubun görüşüne göre, ayetteki sözü edilen çok işlerde kastedilen İslâmi yükümlülüklerdir. Ayette geçen kelimesinin manası ise "sıkıntıya düşerdiniz, meşakkatle karşılaşırdınız." demektir. Halbuki Allah'ın dininde meşakket/zorluk yoktur. Âyetin devamında: *"Fakat Allah size imanı sevdirmiştir."* buyurulur ki manası o yükümlülükleri kolaylaştırmak suretiyle imanı sevdirmiştir anlamına gelir.
Hz. Peygamber (s.a) hoşgörülü bir haniflik anlayışı ile gönderilmiş ve başkalarının üzerindeki ağırlıkları ve zincirleri indirmiştir. Allah Teala Peygamberini (s.a) tanımlarken şöyle buyurdu:
"Sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı çok merhametlidir, çok şefkatlidir."[8] Bir başka âyette şöyle buyurulur:
"Allah sizin için kolaylık ister, güçlük istemez."[9] Diğer bir âyette şöyle buyurulur:
"Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister, Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."
Allah Teala nefsi sıkıntıya sokmayı sınırı aşmak olarak isimlendirir:
"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın."[10]
Bu konuda hadislerden de pek çok delil vardır. Visal (yani iftar etmeden aralıksız oruç) meselesi bunun bir örneğidir. Hz. Aişe'den (r.a) gelen bir hadiste o şöyle demiştir: Allah Rasulü (s.a) iftar etmeksizin peşpeşe oruca devam etmekten men ederdi. Dediler ki:
Ama sen iftar etmeden oruca devam ediyorsun? O şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ben sizin gibi değilim. Ben Rabbimin katında gecelerim, O beni yedirir ve içirir."[11]
Enes'ten (r.a) rivayet edildi! O şöyle dedi:
Rasulullah (s.a) Ramazan ayının sonunda iftar etmeksizin oruca devam etmişti. Müslümanlardan bazı kişiler de aynı şeyi yaptılar. Bu durum Rasulullah'a ulaştırıldı. Bunun üzerine o şöyle buyurdu:
"Şayet Ramazan ayı bizim için uzamış olsaydı, iftarsız oruca kendisini kaptıranlar bu işten vazgeçsinler diye iftar etmeksizin aralıksız oruca devam ettikçe edecektim."
Bu ifadeleri onların hareketini tasvip etmediğini gösterir.
Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Rasulullah (s.a) iftar etmeksizin aralıksız oruçtan nehyetmişti. Müslümanlardan bir adam dedi ki:
yâ Rasulallah bunu sen de yapıyorsun. Rasulullah şöyle dedi:
"Hanginiz benim gibisiniz? Şüphesiz ben Rabbimin yanında gecelerim; O beni yedirir ve içirir."
Onların visalden (yani iftar etmeden peşpeşe oruç tutmadan) vazgeçmek istemediklerini gördüğünde; bir gün, sonra bir gün daha onlarla birlikte orucuna iftarsız devam etti. Sonra hilali gördüler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Eğer hilâl görürünmeseydi, size daha da artıracaktım, (iftar et*memeyi sürdürecektim.)"*
Sanki bu davranışıyla, visalden vazgeçmek istemedikleri için onları cezalandırmak istiyordu.[12]
Ramazan ayında Hz. Peygamber'in onlara teravih namazı kıldırması meselesi de bunun bir örneğidir: onların üzerine bu iş farz olur da yapmaktan âciz kalırlar ve bu sebeple günaha girerler korkusuyla bu işi (daha sonra) terk etti. Bu da Hz. Peygamber'in (s.a) onlara karşı yumuşaklıkla muamelesinin bir örneğidir.
Kadı Ebû Tâlib dedi ki:
Allah Teala'nın merhametinden dolayı, şayet bu namaza onlarla birlikte devam ederse üzerlerine bunun farz kılınacağını ona vahyetmiş olması muhtemeldir.
Hz. Aişe (r.a) dedi ki:
Rasulullah (s.a) yapmayı sevdiği bir ameli terk etmişse, insanlar da o ameli işlerler de, üzerlerine farz kılınıverir korkusuyla terk etmiştir.
Hz. Peygamber'in (s.a) şu sözünden de bu manaya işaret ettiği söylenir:
"Cuma gününe oruç tahsisi yapmayın."[13]
el-Mühelleb dedi ki:
Bu hadisin vürud sebebi, o oruca devam edilmesi ve neticede farz kılınması korkusudur.
İmam Malik'in Muvatta'da geçen sözü ile hadisteki yasaklama bu mana ile birleşir. Bunda anlaşılmayacak bir durum yoktur. [14]Kolaylığı tercih etmenin delillerinden birisi de el-Havlâ bint Tüveyt'ten gelen şu hadistir: Hz. Aişe dedi ki:
Bir defasında yanımda bir kadın var iken Rasulullah (s.a) benim yanıma geldi. Bana dedi ki:
"Bu kimdir? Ben dedim ki:
Bu, geceleri uyumayıp namaz kılan bir kadındır. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu.
Demek geceleri uyumuyor ha! Amellerden gücümüz yettiği kadarını yapınız. Vallahi siz bıkıp usanmadıkça Allah da bıkmaz."[15]
Hz. Peygamber (s.a) kadının hareketini tasvip etmediğini belirtmek için *"Demek geceleri uyumuyor ha!"* demiştir. Çünkü kadının yorulmasından, usanmasından veya hakkı sekteye uğratmasından ya da bitkin düşmesinden korkmuştur.
Bunun bir benzeri de Enes'ten (r.a) gelen şu hadistir:
Rasulullah (s.a) mescide girdi; iki direk arasında asılı bir ip gördü ve sordu:
"Bu nedir?" Dediler ki:
Bu Zeyneb'in ipidir. Namaz kılarken yorulup güçsüz kaldığı zaman bu ipe tutunup kendine destek yapıyor. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Çözün onu! Biriniz dinç iken gücü ve morali yerinde iken namaz kılsın, güçsüz kaldığı zaman veya yorulduğu zaman da otursun."[16]
Abdullah ibn Amr'dan (r.a) rivayet edilmiştir, o şöyle dedi:
Hz. Peygamber (s.a) benim devamlı oruç tutacağımı ve bütün gece namaz kılacağımı öğrenmiş ve benimle karşılaşınca şöyle demişti.
"Duydum ki sen devamlı oruç tutuyor ve bütün geceyi de namaz kılarak geçiriyormuşsun öyle mi? Öyle yapma, çünkü gözünün hakkı vardır. Nefsinin hakkı vardır ve ailenin hakkı vardır; Bazan oruç tut, bazan tutma, bazen namaz kıl, bazen de uyu."[17]
İbn Seleme'den gelen bir rivayette o şöyle dedi:

Bana Abdullah ibn As (r.a) anlattı: Ben her gün oruç tutuyor ve bütün gece de Kur'an'ı hatmediyordum. Bu durumu ben Rasulullah'a (s.a) ya anlatmıştım, ya da o öğrenmiş ve beni çağırmıştı. Huzuruna vardığımda bana dedi ki:
"Duyduğuma göre her gün oruç tutuyor ve her gece Kur'an okuyup (hatm) ediyor muşsun, öyle mi?" Dedim ki: Evet ya Rasulallah, ben bunun sadece hayırlı/iyi bir şey olduğunu zannediyorum. Dedi ki:
"O halde her ayın üç günü oruç tut, senin için yeter." Dedim ki:
Ey Allah'ın Rasulü! Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter. Dedi ki:
"Ama eşinin senin üzerinde hakkı vardır, misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır ve vücudunun hakkı vardır. İyisimi sen Davud Peygamberin orucunu tut. Çünkü o, insanların en âbidi idi." Dedim ki:
Ey Allah'ın Rasulü! Davud peygamberin orucu nasıl bir oruçtu? Dedi ki:
"O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı." Rasulullah sonra dedi ki:
"Her ay da Kur'an'ı bir defa hatmet." Dedim ki:
Ey Allah'ın Rasulü! Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter. Dedi ki:
"O halde her hafta bir hatim yap ve bunu artırma. Çünkü eşinin senin üzerinde hakkı vardır, misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır, vücudunun hakkı vardır."
Ben bu hususta daha iddialı konuşup ısrar ettim. O da ısrar ettive şöyle buyurdu*:*
"Kim bilir ömrün uzun olur da çok yaşarsın, bu dediğini yapamazsın."
Hakikaten buyurduğu başıma geldi; yaşlanınca, "Rasulullah'ın ruhsatını keşke kabul etseydim." dedim. Bir başka rivayette Rasulullah (s.a) şöyle dedi:
"Bir gün oruç tut, bir gün tutma; Bu, Davud'un orucudur. En iyi oruç budur." Dedim ki:
Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter. Dedi ki:
"Bundan daha fazlasını yapma."
Abdullah ibn Amr dedi ki:
Rasulullah'ın (s.a) söylediği o üç günü kabul etmiş olmam bana ailemden ve malımdan daha sevimlidir."[18]
Tirmizi'de Câbir'in şöyle dediği nakledilir:
Bir adam, Rasulullah'ın (s.a) huzurunda ibadetten ve çok çalışmaktan/kendini zorlamaktan söz etti. Bir diğeri de kolaylaştırmak ve yumuşaklıktan söz etti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"İbadette nefsi zorlamak yumuşaklıkla denk olamaz." (Yani kolaylaştırmak ve yumuşaklık daha faziletlidir). Tirmizi dedi ki: Bu rivayet hasen-gariptir.
Enes'ten (r.a) rivayet edildi, O şöyle dedi:
Peygamber'in (s.a) hanımlarının evlerine üç grup insan geldi ve O'nun ibadetinden sordular. Kendilerine O'nun ibadeti bildirilince sanki azımsadılar ve dediler ki:
Biz nerede, Allah Rasulü (s.a) nerede? Biz hiç onun gibi olabilir miyiz? O'nun yaptığı ve yapacağı bütün günahlar bağışlanmıştır. Birisi şöyle dedi:
Ben bütün gece uyumayacağım, onu namazla geçireceğim. Diğeri şöyle dedi.
Ben her gün oruç tutacağım, hiç oruçsuz gün geçirmeyeceğini. Bir diğeri şöyle dedi:
Ben kadınlardan uzak duracağım, hiç evlenmeyeceğim. Allah Rasulü (s.a) geldi ve onlara şöyle dedi:
"Bu sözleri söyleyenler siz misiniz? Bana gelince; ben Allah'tan hepinizden daha çok korkarım ve O'ndan hepinizden daha çok çekinirim; lakin ben (nafile) orucu hem tutarım, hem tutmam, (nafile) namazı hem kılarım, hem uyuduğum da olur. Hanımlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir."
Bu anlamda daha pek çok hadis vardır. Bunların tamamı kolaylığı ve kolaylaştırmayı tercih etmeye delâlet eder. Bu da ancak (yukarıda anlatılan) birinci şekliyle düşünülebilir, yani tatavvuun (nafilenin) aslı üzere bırakılması ve onun bir mecburiyet haline getirilmemesidir. Şayet nafile bir ibadetin sürekli yapılması tercih edilmişse onun da şimdi açıklayacağımız gibi meşakkat vermeyecek bir devamlılıkta olması düşünülmelidir.[19]

Fasıl

Bir kimse bunu, yani nafile bir ibadeti kendisi için bir zorunluluk haline getirirse hu iki şekilde olur: Birincisi, kişinin böyle bir zorunluluğu kendisi için adamış olmasıdır ki, aslında böyle bir adakta bulunmak mekruhtur. İbn Ömer (r.a) hadisini görmüyor musun; o şöyle dedi:
Rasulullah (s.a) bir gün bize adakta bulunmayı yasaklıyor[20] ve şöyle diyordu:
"Nezir (adak) hiçbir şeyi (kötülüğü ve zararı) def etmez. Ancak adak sebebiyle cimriden mal çıkarılmış olur." Bir başka rivayette ise:
"Adak, bir şeyi ne öne alır, ne de sona bırakır, o sadece cimriden mal çıkmasına vesile olur."[21]
Ebü Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Adakta bulunmayın; çünkü adak, kaderden olan hiçbir şeyi engellemez. Sadece, adamak sebebiyle cimriden mal çıkarılır."
Allah bilir ya, bu hadis Arapların bir âdetine dikkat çekmek için söylenmiştir; onlar mesela, Allah benim hastalığıma şifa verirse şu kadar oruç tutacağım veya kaybettiğim bana gelirse, ya da Allah beni zengin ederse şöyle şöyle sadaka vereceğim diye adakta bulunurlardı. Rasulullah diyor ki:
Adak, kaderden olan bir şeyi değiştirmez, bilakis, sağlık da, hastalık da, zenginlik de, fakirlik de onun için Allah'ın bir takdiridir.
Mesela âlimlerin zikrettiği şekilde sılayı rahim ömrün ziyadeleşmesi için bir sebep kılınmıştır, fakat nezir/adak bunlar için bir sebep kılınmamıştır. Bilakis, bu konuda adağın varlığı ve yokluğu arasında hiçbir fark yoktur. Fakat adağın yerine getirilmesinin meşrûiyyeti sebebiyle Allah Teala onunla cimrinin malından bir miktarını çıkarır. Adağın yerine getirilmesi âyet ve hadisle hükme bağlanmıştır:
"Söz verdiğiniz zaman, Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin."[22]
"Kim Allah'a itaat etmeyi adamışsa, Allah'a itaat etsin."[23]
Malik ve Şafii gibi âlimler de adağın yerine getirilmesinin vacip olduğunu söylemişlerdir.
Yasaklamanın sebebi nefsi sıkıntıya sokması yönündendir. Bunun mekruh oluşunun delilleri yukarıda geçti. Nezir olma vasfının dışında onun kendisi için bir zorunluluk haline getirilmesi yönüne gelince bu sanki bir çeşit, va'd/söz verme hükmündedir. Verilen sözün yerine getirilmesi istenir. Adeta o, şeriatın kendisine, vâcib kılmadığı bir şeyi vâcib kılmış gibidir. Bu da bir zorlamadır. Bununla ilgili delil de yukarıdaki Enes hadisinde geçti. Söz konusu hadiste üç grup insan Rasulullah'ın hanımlarının evine gelmiş, peygamberin nasıl ibadet ettiğini sormuşlar, bunu öğrenince, "biz nerede Peygamber (s.a) nerede?" demişlerdi. Sonra da birer birer ne yapmak istediklerini söylemişlerdi.
Bunun bir benzeri bir başka rivayette geçti; o rivayete göre Rasulullah (s.a) Abdullah ibn Amr'ın şöyle dediğini haber aldı:
"Yaşadığım sürece, bütün günleri oruçlu geçireceğim, bütün geceleri de namaz kılarak geçireceğim."
Bu adak anlamında söylenmiş bir söz değildir. Çünkü öyle olsaydı Hz. Peygamber (s.a) ona: *"Her ay üç gün oruç tut"* veya "şöyle şöyle oruç tut" demezdi, "adağını yerine getir" derdi. Çünkü *"Kim Allah'a itaati adamışsa*, *O'na itaat etsin"* buyurmuştur.
Nezir anlamındaki bir zorunluluğa gelince, âlimlerin söylediklerine göre onu yerine getirmek mendupluğu değil, vâcipliği gerektirir, (yani adağı yerine getirmek mendup değil, vaciptir.) Kitap ve sünnet buna delâlet eder. Fıkıh kitaplarında bu zikredilmiştir. Bu sebeple sözü uzatmayacağız.
İkinci manaya gelince, yani nezir/adak vasfı olmaksızın bir zorunluluk haline getirmeye gelince, deliller genel olarak bunların yerine getirilmesini gerektirir. Fakat bu, Ebû Umame'nin mescitte cemaatle teravih namazı kılmakla ilgili yaklaşımındaki delillerin işaretine göre, terk edildiğinde kınama derecesine ulaşmayan bir gerekliliktir. Başlangıçta devamlılığa niyet edilmesi sebebiyle bu, bir zorunlu revâtip nafile şeklini aldı. Bu sebepledir ki Ebû Umame de onlara bu işe devam etmelerini emretti. Tâ ki söz verip de sonra sözünü yerine getirmeyen ve bu sebeple ayıplanan kişi durumuna düşmesinler. Fakat bu kısım da iki şekilde olur:
Birinci Şekil: O amelin bizzat kendisinde güç yetirilemeyen veya sıkıntı veren veya ciddi bir meşakkate ya da daha hayırlı bir şeyin ihmaline sebebiyet veren bir durumun olmasıdır. Hz. Peygamber'in (s.a), *"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."* dediği ruhbanlık budur. İnşaallah ileride bu konuda gerekli şeyler söylenecektir.
İkinci Şekil: O amelin içine girildiğinde herhangi bir meşakkat ve sıkıntının olmaması, fakat ona devam edilmesi halinde bu yüzden meşakkat ve sıkıntıyla karşılaşılması veya daha önemli bir şeyin ihmaline sebep olmasıdır. Burada da başlangıçta yasaklama vardır. Yukarıdaki deliller buna işaret etmektedir. Müslim'in bazı rivayetlerinde bunu yorumlayıcı ifadeler vardır. Şöyle ki, bu rivayetlerden birinde (Abdullah ibn Amr) şöyle dedi:
Ben bu hususta daha iddialı konuşup ısrar ettim, Rasulullah da bana ısrar etti ve dedi ki:
"Kim bilir ömrün uzun olur da çok yaşarsın, bu dediğini yapamazsın."
Bir amelin zorunluluk haline getirilmesinde Rasulullah'ın neleri gözönünde bulundurduğuna iyi dikkat ediniz! Bunlar başlangıçta belki gerekli olmayabilir, fakat bu amele ölünceye kadar devam edilecekse onun kişiyi ileride de meşakkate sokmaması göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Abdullah ibn Amr daha sonra şöyle demiştir: Hakikaten Rasulullah'ın (s.a) buyurduğu başıma geldi; yaşlanınca "Rasulullah'ın ruhsatını keşke kabul etseydim." dedim.
Rasulullah'ın (s.a) Ebû Katade'den rivayet edilen hadisi de bu manaya yorumlanır. Söz konusu hadiste Rasulullah'a soruldu:
İki gün oruç tutup bir gün tutmayan kimsenin durumu nasıl olur? Rasulullah (s,a) dedi ki:
"Buna kimsenin gücü yeter mi?" Sonra gün aşırı oruç tutmak hakkında da dedi ki:
"Buna gücümün yetmesini çok isterdim."
Bunun manası -Allah bilir ya- şöyledir: "Bunu devanı ettirmeye gücümün yetmesini çok isterdim." Ancak o yine de visal orucuna devam etmiş ve şöyle demiştir:

"Ben sizin gibi değilim; ben Rabbim'in katında gecelerim, O beni yedirir ve içirir."
Sahih'teki bir rivayette şöyle denilir:
"Rasulullah (s.a) bazı zamanlar o kadar çok oruç tutardı ki biz, o hiç oruçsuz gün geçirmiyor, derdik. Bazı zamanlar da o kadar çok oruçsuz gün geçirirdi ki biz, o hiç oruç tutmuyor derdik."[24]

Fasıl

Bu durum sabit olduğuna göre, bir kimsenin devamlı işlemek maksadıyle bir amelin içine girmesi, şayet, meselâ o ameli devamlı yaptığı zaman bıkkınlığa sebebiyet vermesi alışılmış/bilinen bir şey ise bunu zorunlu/devamlı hale getirmenin başlangıçta mekruh olduğuna inanması gerekir. Çünkü bu, hepsi de yasaklanmış olan pek çok şeye sebebiyet verir:
Birincisi: Şüphesiz Allah ve Rasülü bu dinde kolaylığı ve yumuşaklığı hediye etmiştir. Nafile bir amelî kendisi için zorunlu hale getiren bu kişi, dinin hediyesini kabul etmeyen kimse gibidir. Bu, hediye sahibinin hediyesini reddetmeye benzer. Bir kölenin efendisine karşı böyle bir tavır sergilemesi yakışık almaz. Kulun Rabbine karşı böyle bir tavır sergilemesi nasıl yakışık alsın?
İkincisi: Böyle bir zorunluluğun şer'an daha hayırlı ve çok daha önemli olan hır şeyin yerine getirilmesinde kişiyi acze ve yetersiz hale düşürmesinden korkulması. Rasulullah (s.a) Davud'un (a.s) durumunu anlatmak için şöyle demişti:
"O, bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı, düşmanla karşılaştığı zaman da arkasını dönüp kaçmazdı"
Rasulullah (s.a) bu sözüyle, Davud'un (a.s) tuttuğu orucun, düşman karşısında onu zayıf duruma düşürmediğine dikkat, çekmek istemiştir. Bu oruç onu zayıf duruma düşürmemiştir ki bu sebeple harp meydanlarında cihadı terk etmiş olsun ve düşmandan kaçsın. Abdullah ibn Mes'ud'a (r.a):
Sen çok az oruç tutuyorsun, denilince şöyle cevap verdi:
Oruç tutmak beni Kur'an okumaktan alıkoyuyor. Halbuki Kur'an okumak benim için oruç tutmaktan daha sevimlidir.
Bu sebeple İmam Mâlik gecenin tamamının ihya edilmesini mekruh görmüş ve şöyle demiştir:
Belki sabah namazı vaktinde uyku kendisine galip gelebilir. Rasûlullah'da (s.a) güzel bir örnek vardır, imam Mâlik daha sonra şöyle dedi:
Sabah namazına bir zarar vermediği müddetçe bütün geceyi ihya etmede bir beis yoktur.
Arefe günü tutulan orucun kendisinden önceki ve kendisinden sonraki senenin günahlarına keffaret olduğu bildirilmiş, sonra da hacıların o gün oruç tutmamalarının daha faziletli olduğu haber verilmiştir. Çünkü o gün oruçlu olmamak vakfe ve dua esnasında kuvvetli olmayı temin eder. İbn Vehh'ın bu konuda bir hikayesi vardır. Hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştu:
"Senin ailenin senin üzerinde hakkı vardır, misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır ve nefsinin senin üzerinde hakkı vardır."
Kişi aslında mecbur olmadığı bir ibadete kendisini tamamen verirse bu haklardan herhangi birisini ihlal edebilir.
Ebu Cuhayfe'den (r.a) rivayet edilmiştir; O şöyle dedi:
Rasulullah (s.a) en son olarak Selman ile Ebu'd-Derdâ'yı birbirine kardeş yaptı. Selman Ebu'd'Derda'yı ziyaret etti. (Hanımı) Ümmü'd'Derdâ'yı perişan bir vaziyette görünce;
"Neyin var?" diye sordu. Ümmü'd-Derda şöyle cevap verdi:
Kardeşin Ebu'd-Derdâ'nın artık dünya ile bir işi kalmadı. Derken Ebu'd-Derdâ geldi; ona (misafirine) yemek yapıp getirdi ve:
Buyur, ye!
Ben oruçluyum dedi. Selman cevap verdi:
Sen yemeden ben tek bir lokma bile almam. Bunun üzerine o da yedi. Gece olunca, Ebu'd-Derdâ gece namazını kılmaya gidecekti. Selman ona:
Uyu, dedi. Uyudu sonra namaz kılmaya kalktı. Selman ona yine;
Uyu, dedi; o da uyudu. Sabah namazı vakti girince Selman ona:
Haydi şimdi kalk! Dedi. Kalktılar, beraberce namaz kıldılar. Sonra Selman ona şöyle dedi:
Bak kardeşim! Rabbinin şenin üzerinde hakkı vardır, misafirinin de senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin de senin üzerinde hakkı vardır; her hak sahibine hakkını ver! Sonra birlikte gelip Rasulullah'a durumu bildirdiklerinde, Rasulullah (s.a):
"Selman doğru söylemiştir." buyurdu. Tirmizi dedi ki:
Bu hadis sahihtir.[25] Bu hadis, kişinin üzerindeki hakların tamamına dikkat çekmektedir. Bu haklar, hanımının cinsel ihtiyaçlarını gidermesi, misafirine hizmet etmesi, onunla meşgul olması ve onunla birlikte yemek yemesi ve diğer ihtiyaçlarını karşılaması, çoluk çocuğunun rızkını temin etmesi, onlara hizmet etmesi, nefsinin hakkı, onu meşakkate sokacak şeyleri terk etmesi. Rabbinin hakkı ise yukarıdakilerin hepsi ve farzlar, nafileler cinsinden olan diğer vazifeleridir.
Her hak sahibine hakkını vermesi vâcıbtir. Bir insan mendup olan işlerden herhangi birisini veya ikisini, üçünü kendisi için zorunluluk haline getirirse, bu diğer işlerine mani olur veya diğerlerini daha iyi bir şekilde yerine getiremez ve neticede kınanmayı hak eder.
Üçüncüsü: Bir zorunluluk haline getirilen bu amelden dolayı nefsin bıkkınlık duymasından korkulmasıdır. Çünkü onun devamlı yapılması halinde nefse meşakkat vereceği farz edilir. Bu öyle bir meşakkattir ki bu amelin vakti yaklaştığında nefse bir sıkıntı basar ve o ameli işlememeyi ister veya onun zorunlu hale gelmemiş olmasını temenni eder. Hz. Aişe'nin (r.a) Rasulullah'dan (ş.a) rivayet ettiği şu hadis bu manaya işaret etmektedir:
"Bu din metindir/ sağlamdır. Onda yumuşaklıkla davranın ve nefsinizi Allah'a ibadetten tiksindirmeyin. Çünkü doludizgin giden ne mesafe katedebilir, ne de biniti sağ kalır."
Sertlik, katılık ve yoğunluğa kendini veren kimse hedefine ulaşmak için atını çatlatırcasına süren bir yolcuya benzetiliyor. O, binitine uyguladığı şiddet sayesinde belki yolun bir kısmını kat edebilir. Fakat sonunda binit hayvanı bu şiddete dayanamaz, ya yorulur durur veya çatlar ölür. Şayet hayvana yumuşak davransaydı hedefe ulaşırdı.
İnsanın ömrü de böyle bir mesafedir. Bu mesafenin sonu ölümdür. Biniti nefistir. Yükümlülüklerini yerine getirirken ömür mesafesini kolaylıkla alabilmesi için nefse karşı da yumuşaklıkla muamele edilmesi talep edilir. Hadisi şerifte nefsin ibadetten tiksinmesine sebebiyet verilmesi yasaklanmıştır. Şeriatın yasakladığı bir şey güzel olmaz.
Taberani, İbn Abbas hadisinden tahriç etti: İbn Abbas (r.a) dedi ki:
"*Ey Peygamber! Biz seni şahit, müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik.* "[26] âyeti nazil olduğu zaman Hz. Peygamber (s.a) Ali ve Muaz'ı çağırdı ve onlara dedi ki:
"Gidin, müjdeleyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayan. Çünkü bana: "Ey peygamber! Biz seni şahit, müjdeleyici ve bir dâvetçi olarak gönderdik..." âyeti indirildi. Müslim, Said ibn Ebi Bürde'den tahriç etti; o da babasından, o da dedesinden rivayet etti: Rasulullah (s.a) Said ibn Ebi Bürde'nin dedesi ile Muaz'ı Yemen'e gönderdi. Onlara dedi ki:
"Müjdeleyin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmaym, uzlaşın, ihtilafa düşmeyin."[27]
Yine Müslim'in Ebi Bürde'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a) ashabından birisini bir iş için gönderdiği zaman ona şöyle derdi:
"Müjdeleyin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın." Bu hadis zorlaştırmayı yasaklamaktadır. İbadetlerde güçlüğü tercih etmek de bir çeşit zorlaştırmadır.
Taberi, Câbir ibn Abdullah'tan rivayet etti, o şöyle dedi:
Rasulullah (s.a) Mekke'de bir kayanın üzerinde namaz kılan bir adama rastladı. Sonra Mekke'de başka bir bölgeye gitti. Bir müddet orada kaldıktan sonra geri döndü. O adamı yine eski halinde gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Ey insanlar, doğru ve dengeli olandan ayrılmayınız. -Bunu üç defa tekrarladı- Siz bıkmadıkça Allah bıkmaz."
Burayde el-Eslemi'den rivayet edildiğine göre o şöyle anlattı:
Rasulullah (s.a) namaz kılan bir adam görmüştü. *"Bu kim?"* diye sordu. Ben:
Filan kişidir, dedim ve onun ibadetini ve namazını anlattım. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) dedi ki:
"Sizin dininizin hayırlısı, kolay olanıdır."
Bu, onun böyle şeylerden hoşlanmadığını gösterir. Bu sadece o amele karşı bir isteksizliğin meydana gelmesinden korkulmasıdır. Bir amele karşı duyulan isteksizlik o amelin terk edilmesine sebep olabilir. Daha önce o ameli devamlı yapmaya karar veren kimsenin onu daha sonra terk etmesi mekruhtur. Çünkü bunda verilen söze riayetsizlik vardır. (Bu da dördüncüsüdür.)
Üçüncüsünde buna işaret eden bir delil geçti. Rasulullah'ın (s.a):
"Doludizgin giden ne mesafe kat edebilir, ne de biniti sağ kahr." sözü, "nefsinizi Allah'a ibadetten tiksindirmeyin." sözüyle birlikte, bir amele karşı duyulan tiksinti ve hoşnutsuzluğun o amelden tamamen kesilmeye sebep olacağına işaret eder. Bu sebeple Rasulullah (s.a) münbit toprak parçasını misal verdi. Bu toprak parçası, üzerinden geçişin engellendiği yerdir.
"Uydurdukları ruhbanlığa da gereği gibi uymadılar." âyeti de sözü edilen tefsire göre buna delâlet eder.
Beşincisi: Dinde aşırılığın hükmüne dahil olmaktan korkulmasıdır. Aşırılık, bir işte mübalağa etmek ve onda sınırı geçip israfa dalmaktır. Bundan önceki delillerin içinde bunun delili de vardır. Nitekim yukarıdaki bir hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştu:
"Ey insanlar, dengeli olmaktan ayrılmayınız." Allah Tealâ da şöyle buyurdu:
"Ey Kitap ehli! Dininizde aşırı gitmeyin/haddi aşmayın."[28]
İbn Abbas'dan (r.a) rivayet edildi, o şöyle anlattı:

(Mina'da) şeytan taşlama sabahı Rasulullah (s.a) bana dedi ki:
"Atmak için bana küçük çakıl taşları topla." Topladığım taşlan eline koyduğumda şöyle buyurdu:
"Evet işte bunlara benzer şeyler. Sakın dinde aşırı olmayın. Sizden öncekiler sadece dinde aşırı gittikleri için helak oldular."
Rasulullah (s.a) aşırılığı yasaklama konusundaki âyetin anlamının her türlü aşırılığı ve ifratı kapsadığına işaret etti. Daha önce zikredilen hadislerin pekçoğu da bu manayadır. Yukarıdaki hadisi Taberi tahriç etmiştir.
Yine Taberi, Yahya ibn Cu'de'den rivayet etti, o şöyle dedi: Şöyle denilirdi:
"Sen endişe ve korku içinde çalış, bir ameli sevdiğin halde onu bırak: Az da olsa süreklilik vasfını taşıyan bir amel, çok da olsa kesintiye uğrayacak amelden daha hayırlıdır."
Muaz'abir adam geldi ve dedi ki:
Bana tavsiyede bulun. Muaz ona dedi ki:
Sen bana itaat edecek inisin? Adam:
Evet, dedi. Bunun üzerine Muaz ona şöyle dedi:
Bazan namaz kıl, bazen uyu, bazen oruç tut, bazen iftar et/oruç tutma, çalış ve kazanç peşinde koş, Allah'ın huzuruna sadece müslüman olarak gel, mazlumun bedduasından da sakın.
İshak ibn Süveyd'den rivayet edilmiştir; Rasulullah (s.a) Abdullah ibn Mutarrife şöyle dedi:
"Ey Abdullah! İlim, amelden daha faziletlidir. İyilik, iki kötülüğün arasındadır. İşlerin hayırlısı orta olanıdır. Yolculuğun en kötüsü meşakkatli olanıdır."[29]
"İyilik, iki kötülüğün arasındadır" sözünün anlamı şudur: İyilik, dengeli ve adil olmaktır. İki kötülük ise haddi aşmak ve eksik bırakmaktır. (Bu ikisinin ortasında iyilik yani denge ve adalet vardır.) Şu ayet-i kerime de bu manaya delalet eder:
"Eli sıkı olma; Büsbütün eli açık da olma."[30] *"Onlar harcadıklarında ne israf, ne de cimrilik ederleri ikisi arasında orta bir yol tutarlar."*[31]
Yolculuğun meşakkatli ve yorucu oluşu da aşırılık ve ifratla ilgilidir. Bunun bir benzeri Yezid ibn Mürre el-Cu'fi'den rivayet edildi, o şöyle dedi:
İlim amelden hayırlıdır. İyilik, iki kötülüğün arasındadır.
Ka'bu'l-Ahbâr'dan nakledildi:
Şüphesiz bu din metindir/sağlamdır. Allah'ın dininden kendini nefret ettirme ve onu yumuşaklıkla eda et. Çünkü binitini çatlatırcasma süren kimse ne uzağa gidebilir, ne de biniti sağ kalır. Kendisinin bugün ölmeyeceğine inanan kişi gibi çalış, yarın öleceğine inanan kişi gibi dikkatli ve hazırlıklı ol.
Bunun bir benzerini de İbn Vehb, Abdullah ibn Amr ibn el'As'tan nakletti.
Bütün bunlar, sıkıntı vermeksizin devam edilebilecek amellerin yapılmasına işarettir.
Amr ibn İshak'tan rivayet edildiğine göre o şöyle dedi:
Rasulullah'ın (s.a) ashabından pek çok kişiye yetiştim. Bunlar benden önce gelip geçtiler. Onlardan daha kolaycı olan ve onlardan daha az şiddetten/sertlikten uzak duran kimse görmedim.
el-Hasen dedi ki:
Allah'ın dini, eksikliğin üstüne aşırılığın altına konulmuştur.
Bu anlamdaki delillerin hepsi dinde güçlüğün/zorluğun olmadığı gerçeğine dayanır. Bu güçlükle şu andaki mevcut bir güçlük kastedildiği gibi -mesela aslında kendisi zor olan bir ibadete başlamak böyledir- gelecekte ortaya çıkması muhtemel bir güçlük de kastedilmiştir. Çünkü o amele devam edilmesi halinde güçlüğün ortaya çıkması kaçınılmazdır.
"Uydurdukları ruhbanlığa da hakkıyle uymadılar." âyeti bağlamında anlatılan Abdullah ibn Amr'ın (r.a) kıssası bu tür bir güçlüğe işaret eder.
"Allah'ın en sevdiği amel, az da olsa sahibinin devamlı yaptığı ameldir." hadis-i şerifi de buna işaret eder. Bunun içindir ki Rasulullah (s.a) bir ameli yapmaya başladığı zaman onu istikrarlı bir şekilde yapardı. Hatta bu yüzden öğlen ve ikindinin farzları arasında kıldığı iki rekatı (bir meşguliyeti sebebiyle geçirince) ikindiden sonra kaza etmiştir.
Kişi o amelde devama niyet etmemişse durum böyledir. Ya bir de o ameli terk etmemeye niyet ettiği zaman hali nice olur? Ondan bu amele devam etmesi haydi haydi istenir.
Bunun için, Rasulullah (s.a) Abdullah ibn Amr'a (r.a) şöyle demiştir:
"Ey Abdullah! Filan kişi gibi olma. O daha önce geceleri namaza kalkardı, şimdi gece ibadetini terk etti."[32]
Bu sahih bir hadistir. Rasulullah (s.a) bu hadiste Abdullah ibn Amr'in filan kişi gibi olmasını menetti. Bu hadis, o filan kişinin veya başkasının başladığı bir ibadeti terk etmesinin mekruh olduğunu açıkça ifade etmektedir.
Netice itibariyle bu kısım, sürekliliği halinde meşakkatin ortaya çıkacağı zannolunan kısımdır. Pek çok illet, sebebiyle böyle bir amelin (zorunlu hale getirilmesinin) terk edilmesi matluptur. Bu kısmın anlatılması esnasında anlaşılmıştır ki, söz konusu amelin devamlılığını mahzurlu kılan illetler mevcut olmadığı zaman terk talebi de ortadan kalkar. (Yani onu sakıncalı hale getiren illet yoksa o amel işlenebilir.) Terk talebi ortadan kalkınca da amel aslına döner ki o da fiilin yapılmasının talep edilmesidir.
Şartına da bağlı kalmak niyetiyle o amelin içine giren kimse, bir yönüyle daha işin başında mekruh olan bir işe girmiş demektir. Çünkü o şartın yerine getirilememe ihtimali vardır. Mendup olan bir şeyde ise yerine getirme kararlılığı zahiri üzere bırakılır.
Mendupluk yönünden Şari onun yerine getirilmesini emreder, mekruhluk yönünden de o amelin içine girilmesini (sürekli hale getirilmesini) mekruh görmüştür.
Burada mekruhluk ön plana çıktığına göre, Allah'a yakınlık maksadıyle bir amele girişmek, ortada o amelin o şekilde yapılmasına dair bir emir olmaksızın onu yapmaya girişen kimseye benzer. Bu itibarla böyle bir şey yapmaya bid'at demek gayet kolaydır. Nitekim Ebû Umame de buna kolayca bid'at diyebilmiştir.
Gelecekte ortaya çıkabilecek durumlara veya meşakkatlere bakmaksızın veya şartını yerine getireceğine de inanarak, başlangıçta emredilen bir amel olması yönünden o amelin sahibi ibadet kastiyle nafile bir amele giren kimseye benzer. Bu sahihtir, mendupluk delillerinin gereğine göre cereyan eder. Bu sebeple (Şâri), bir kimsenin böyle bir işe girdikten sonra -bu iş ister bir adak olsun, isterse adak olmaksızın kalben sürekliliğine niyet edilmiş olsun- onu yerine getirmesini emretmiştir. Şayet bu bir bid'at olsaydı, bid'at sınırının içine girmiş olurdu, yerine getirilmesi emredilmezdi, onun ameli de bâtıl/geçersiz olurdu.
Bunun içindir ki bir hadiste şöyle anlatılır:
Rasulullah (s.a) güneşte ayakta duran bir adam gördü. *"Bu adam ne yapıyor?"* diye sordu. Dediler ki:
"Gölgede durmamayı, hiç konuşmamayı, oturmamayı ve oruç tutmayı adamış" Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Söyleyin o adama, otursun, konuşsun, gölgelensin ve orucunu da tamamlasın,"[33]
Rasulullah'ın (s.a) meşru olmayan bir şeyin uydurulmasını nasıl iptal ettiğini ve aslında meşru olan şeyin yerine getirilmesini nasıl emrettiğini sen de görüyorsun. Mana yönünden ikisi arasında herhangi bir fark olmasaydı, bu ikisinin birbirinden ayırt edilmesinin makul bir izahı olmazdı. Aynı şekilde, böyle bir işe girişen kimsenin ona devam etmesi de emredilmiş olsa, bundan o işe devam etmesinin itaat olduğu sonucunun çıkması zorunlu olur. Çünkü mekruh ve haramdan farklı olarak mubahın devamlılığı emredilmez. Şeriatte bunun benzeri yoktur. Rasulullah'ın (s.a) şu sözü de bunu teyid eder:
"Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa, O'na itaat etsin."
Çünkü Allah Tealâ adağını yerine getiren kimseyi övmüş ve ona güzel bir mükafaat vaad etmiştir:
"Onlar verdikleri sözü yerine getirirler."[34]
"Onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik."[35]
Ecir ve mükâfat ancak şer'an talep edilen bir şeyin yerine getirilmesi halinde verilir.
Bu anlamı iyi düşününüz. Allah kendilerinden razı olsun, selef-i sâlih de deliller gereğince bu manaya uygun bir davranış içinde olmuşlardır ve ilk bakışta varmış gibi görülen çelişki problemi de bununla ortadan kalkmıştır. Allah'a hamd olsun ki âyet ve hadislerle ilk dönem müslümanlarının davranışları da sistematik bir bütünlüğe kavuşmuştur. Ancak geride iki tane önemli problem kalmıştır. Bu problemlerin cevabı görüldüğünde mesele tam manasıyle anlaşılmış olacaktır. Bu sebeple biz her bir problem için bir fasıl/bölüm ayırmayı uygun gördük.[36]

Fasıl

(Birinci Problem)

Devamında meşakkat olan fiilleri sürekli yapmaya karar vermenin mekruhluğuna dair daha önceden geçen deliller, bunun aksine delâlet, eden delillerle çelişmektedir. Raaulullah (s.a) ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Kendisine denilirdi ki:
Allah Teala senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmedi mi? Bu soruya karşılık o şöyle derdi:
"Çokça şükreden bir kul olmayayım mı?" Şiddetli sıcaklarda uzunca bir gün oruç tutar, iftar etmeden orucunu gece de devam ettirirdi. Onu yediren ve içiren Rabbinin katında geceler ve Rabbine ibadet ederken nefsini buna benzer zorluklara sokardı. Rasulullah'da (s.a) güzel bir örnek vardır ve biz de onu örnek almakla emrolunduk.
Bu hükmün sadece ona mahsus olduğu, Rabbinin bu sebeple onu yedirip içirdiği ve ümmetinin güç yetiremeyeceği amelleri onun yapabilecek güçte olduğu gerekçesiyle bu delili reddederseniz, sahabeden, tabiinden ve böyle şeylerin mekruhluğuna dair getirdiğiniz bu delilleri bilen İslam müctehidlerinden sabit olan böyle şeylere ne diyeceksiniz? Hatta onlardan bazıları kendilerini ibadete verdiler ki bu yüzden ayakları tutmaz oldu, çok secde yapmaktan dolayı bazılarının alınları deve dizi gibi nasır bağladı.
Osman ibn Affan'dan gelen bir habere göre o, yatsı namazını kıldığı zaman bir rekatta Kur'an'ın tamamını okuyuncaya kadar vitir yapardı. Senelerce yatsı abdestiyle sabah

namazını kılan, senelerce devamlı oruç tutan nice kişiler vardır! Onlar sünneti bilen ve bir an bile sünetten sapmayan kimselerdi.
İbn Ömer'in ve İbn Zübeyr'in (r.a) iftar etmeden yirmidört saat oruç tuttukları rivayet edildi.
İmam Mâlik -ki o kendisine uyulan bir imamdır- yıl boyu devamlı oruç tutulmasına cevaz verdi. Yani bayram günleri hariç senenin her günü devamlı oruç tutulabilir, dedi,
Veysel Karanı ile ilgili olarak anlatılan şeylerden birisi de onun sabaha kadar bütün geceyi ibadetle geçirdiğidir.
O, "Allah'ın devamlı secde eden kullarının olduğunu öğrendim." der ve çokça nafile namaz kılmak isterdi. Namazda bazan kıyamı uzatır, bazan rukûu, bazan da secdeyi uzatırdı.
Rivayet edildiğine göre el-Esved ibn Yezid, nefsini oruç ve ibadete o kadar zorlardı ki vücudu morarır ve sararırdı. Alkame ona şöyle derdi:
Yazıklar olsun sana, niçin bu vücuda işkence ediyorsun? O şöyle derdi:
İş, ciddidir, iş ciddidir.
Enes ibn Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Mesruk'un hanımı şöyle dedi:
Mesruk, ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Bazan arkasına oturur ve onun kendisine yaptığını görünce ağlardım.
Sa'bi şöyle nakleder: (Sıcak) bir günde Mesruk (oruçlu iken) bayıldı. (Kızı kendisine acıdığı için orucunu bozmasını isteyince ona) şöyle dedi:
Yavrucuğum! Ben de, süresi elli bin yıl olan bir gün için nefsime acıdığımdan doyalı bunu yapıyorum.[37]
er-Rabi' ibn Heysenı'den:
Veysel Karanî'nin yanma gelmiştim. Onu sabah namazını kılarken gördüm. Oturmuştu. Onu teşbihinden alıkoymayayım, dedim. Namaz vakti olunca kalktı, öğleye kadar namaz kıldı. Öğleyi kılınca ikindiye kadar namaz kıldı, ikindiyi kılınca oturdu, akşama kadar Allah'ı zikretti. Akşam namaz kılınca yatsıya kadar namaz kıldı. Yatsıyı kılınca sabaha kadar namaz kıldı. Sabah namazını kılınca oturdu ve (uykusuzluktan) gözlerini tutamadı. Sonra uyandı. Onun bu esnada şöyle dediğini işittim:
Allahım! Uykucu bir gözden ve doymayan bir karından sana sığınırım.
Öncekilerden bu manada pek çok rivayet vardır. Bunlar sürekliliğinde meşakkat olan amellerin de işlenebileceğine delâlet ederler. Hiç kimse onları bu davranışlarından dolayı sünnet karşıtı olarak görmemiştir. Bilakis onlar sünnet karşıtlarının en öndeki düşmanlarıdırlar. Allah bizleri de onlardan eylesin.[38]
Ve yine yasak, matlup olan bir ibadete değil, bilakis onda gösterilecek olan aşırılığa yani o ibadeti yapanı meşakkate sokacak bir aşırılığa yöneliktir. Onun hakkında hu illet yoksa yasak onun hakkında geçerli değildir. Nitekim Şâri: "Bir hâkim öfkeliyken hüküm vermesin" deyince, bunun da illeti delilleri değerlendirmesinde fikrin karışması olduğuna göre bu yasak, fikri karışan herkes için geçerlidir. İllet ortadan kalktığı zaman yasak hükmü de kalkar. Hatta delillerin değerlendirilmesine mani olmayan az miktardaki bir öfkenin varlığı halinde de bu yasak geçerli değildir. Usûlden yürürlükte olan sahih uygulama budur.
Hakkında illet bulunmayan kimsenin hali, korku veya ümidin veya muhabbetin kendisine galip gelmesi hükmüyle amel eden kimsenin hâlidir; Çünkü korku, itici bir kırbaçtır, ümit, sürükleyici bir liderdir; muhabbet ise alıp götürücü bir seldir. Korkan bir kişi şayet meşakkatle karşılaşırsa, yaptığı iş zor bile olsa, daha zor olana karşı duyduğu korku onu daha az meşakkatli olana sabretmeye sevk eder. Ümitvar olan, meşakkatle karşılaşsa da o işi yapar. Çünkü tam manasıyle rahata kavuşma ümidi onu bazı sıkıntılara sabretmeye sevk eder. Seven ise bütün gücünü aşkla sevgilisinin yolunda sarf eder. Bu sebeple zorluklar ona kolay gelir. Uzaklar ona yakın olur. Böylece o kuvvetlidir. Sevgisinin hakkını tam olarak ödeyemediğini nimetin şükrünü tam olarak eda edemediğini düşünür. Ömrünü bu uğurda tüketir fakat arzusunu tam olarak gerçekleştiremediğini düşünür. Hal böyle olunca da delillerin arasını birleştirmesi sahihtir. Bir ameli ya mutlak olarak veya yasaklayıcı delilin mevcut olmadığını zannederek ona kendisini vermesi ve sürekli yapmaya girişmesi daha sonra meşakkat ona dâhil olsa bile caizdir. O amelin devamlılığı sahih olunca bu, delillerin gereğine ve selefi salihin uygulamasına da uygun olur.
Birinci problemin cevabı şudur: Yukarıda geçen ve yasaklamayı ifade eden deliller sahihtir ve açıktır. (İlk Müslümanlardan bu yasağa aykırıymış gibi görülen davranışlarla ilgili) nakledilen şeyler de üç şekilde yorumlanabilir:
Birincisi: Muhtemeldir ki onlar devam ettirebileceklerini zannettikleri orta bir yolu izlediler ve ileride daha evla olanı veya bizzat o ameli terke sebep olacak ya da zorluğu ve ağırlığından dolayı o amelden soğumalarına sebep olarak ölçüde kendilerine meşakkat vermesi muhtemel şeylere nefislerini zorlamadılar. Bilakis kendileri hakkında nefislere kolay gelen şeylere sarıldılar. Zoru değil, sadece kolay olanı talep ettiler. Rasulullah'ın (s.a) ve yukarıda kendilerinden birtakım haberler nakledilen öncekilerin durumu budur. Çünkü onlar sadece sünnet ile amel ettiler ve bütün mükellefler için gösterilen genel yoldan gittiler. Problemin cevabı konusunda Taberi'nin tuttuğu yol budur. Soruda buna aykırı olarak ortaya atılan şeyler ise, bunları yapanlar kendileri örnek alman ve peşlerinden gidilen kişiler olunca hepsinin makul bir izahını yapmak mümkündür.
İkincisi: Muhtemeldir ki onlar güçleri dahilinde olan şeyleri yapmakta biraz mübalağa gösterdiler. Fakat bunu devamlı yapmak kararlığı ile veya adak sebebiyle ya da başka bir maksatla yapmamışlardır. İnsan bazan, o anda kendisine meşakkat vermediği halde devamlılığı halinde meşakkat verebilecek işlere girişebilir, ileride ortaya çıkabilecek şeyleri dikkate almaksızın özel bir durumda o amele karşı duyduğu iştiyakını fırsat olarak değerlendirebilir. Başlangıçta meşakkatsiz bir şekilde o ameli edâ eder, nihayet güç yetiremeyecek duruma gelince onu bırakır. Bunda bir sakınca yoktur. Çünkü genel olarak mendubun terkinde bir sakınca yoktur.
Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadisteki ifade edilen şeyler de bu manaya gelmektedir: Söz konusu rivayette Hz. Aişe (r.a) şöyle demektedir:
Rasulullah (s.a) bazı zamanlarda o kadar çok oruç tutardı ki, biz o hiç orucuna ara vermiyor derdik. Bazı zamanlarda da oruca o kadar ara verirdi ki, biz o hiç oruç tutmuyor derdik. Ben onun Ramazanın dışında bir ayın tamamını oruçlu geçirdiğini görmedim.
Edâ edilecek amele karşı duyulan istek ve arzunun, ilgili hakların ödenmesinin ve amellerdeki kuvvetin nasıl gözönünde bulundurulduğunu dikkatlice inceleyiniz. "Bir gün oruç tutmak, iki gün tutmamak" hakkında Rasulullah'ın *"Keşke buna gücüm yetseydi"* demesi de bu manayadır. O bu sözüyle böyle bir oruca devamı kastetmiştir. Çünkü o, bazı zamanlar o kadar sürekli oruç tutardı ki, o biç oruçsuz gün geçirmiyor, derlerdi. Bu tutum, Rasulullah'ın (s.a): *"Allah'ın en sevdiği amel, az da olsa, sahibinin sürekli yaptığı ameldir"* sözüyle de çelişmez. Şayet onun ameli devamlı olursa, azlığının bir sakıncası yoktur. Bu söz de devamlılığın meşakkat verdiği amel olarak yorumlanır.
Onlardan yani sahabe tabiin ve müctehit imamlardan nakledilen, yatsının abdesti ile sabah namazı kılmak, gecenin tamamını ibadetle geçirmek ve senenin tamamını oruç tutmak gibi delillere gelince onların da söz konusu şarta uygun olmaları muhtemeldir. Yani bu ameller onlar tarafından kendileri için bir zorunluluk olarak görülmemiştir. Ancak kişi o andaki duyduğu istek ve arzuyu ganimet bilmiş ve o ameli yapmaya girişmiştir. Başka bir zaman gelmiş aynı iştiyakı yine yakalamıştır. Bu amel, daha önemli olan başka şeyleri yapmasına engel olmadığı sürece de ona devam etmiştir. Bu iştiyakı uzun bir zaman da devam edebilir. Her halükârda onu bırakma imkanına da sahiptir. Fakat o her zaman o ameli devam ettirmek için fırsatları değerlendirir. Bu iştiyakın ömrünün sonuna kadar devam etmesi de imkansız değildir. Bu bir zorunluluk/mecburiyet olmadığı halde (başka) birisi bunu bir mecburiyet zannedebilir. Bu doğrudur. Özellikle korkunun itmesi, ümidin sürüklemesi ve sevginin alıp götürmesiyle birlikte onu yapmaya devam eder. Hz. Peygamberin (s.a): *"Namaz benim gözümün nuru oldu"* sözünün anlamı da budur. Bu sebeple ayakları şişinceye kadar namaz kıldı ve Rabbi'nin *"Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl."* emrini yerine getirdi.
Üçüncüsü: Amelin devamı halinde mükellefin meşakkat veya başka bir şeyle karşılaşıp karşılaşmaması kurallara bağlı bir durum değildir. Bilakis izafidir/görecelidir, vücut kuvveti, kararlılık kuvveti ve inanç kuvveti gibi insanların fizyolojik ve psikolojik durumlarına (göre farklılık gösteren bir durumdur. İki kişiye nisbetle tek bir amel' bile farklı farklı görünümler ortaya koyar. Çünkü bunlardan birisi vücutça daha kuvvetli veya daha kararlı veya vaad edilen şeye inancı daha güçlü olabilir. Meşakkat de bu ve benzeri şeylerin gücüne nisbetle zayıf/az olabilir ve bunların zayıflamasıyle birlikte de meşakkat kuvvetlenebilir/çoğalabilir.
O halde biz deriz ki: Hangi amel olursa olsun devamlı oluşu mesela Zeyd'e nisbetle meşakkat veriyorsa ona yasaklanmıştır, Amr'a nisbetle meşakkat vermiyorsa ona da yasak değildir. Bu sebeple biz öncekilerin devamlı yaptıkları amelleri kendilerime meşakkat vermediği şeklinde yorumlarız. O amellerin az miktarda olanı dahi (devamlılığı halinde) bize meşakkatli olsa bile onlara meşakkatli olmayabilir. Bu sebeple onlar gibi olanların ameli, onların yaptıkları sekliyle, bizim de onların giriştikleri şeylere girişmemiz için delil olamaz. Ancak meselenin illetinin onlarla bizim aramızda müşterek olması şartıyle bizim için delil olabilir. O da bu amelin bir benzerinin devamlı yapılması halinde (bize de) meşakkat, vermemesi şartıdır.
Biz bu konudaki sözlerimizi bunların hepsini müşahede ettiğimiz için söylemedik. Her şeyde orta yolu ve yumuşaklığı/kolaylığı tercih etmek daha hayırlıdır ve daha uygundur. Delillerin işaret ettiği de budur. Delillerin tavsiye ettiği şey derinleşmek ve zorluklara talip olmak değildir- Halkın tamamı ve çoğunluğu için bu kolay bir iş değildir. Ancak az bir kısmı bunu başarabilir.
Visal orucu ile ilgili olarak Hz.Peygamber'in (s.a) söylediği şu söz bu mananın doğruluğunun delilidir:
"Ben sizin gibi değilim. Ben Rabbimin katında gecelerim, o beni yedirir ve içirir."
Hz. Peygamber (s.a) bu sözüyle visal orucunun kendisine meşakkat vermediğini, Allah'ın hakkını ve insanların haklarını ödemesine engel olmadığını kastetmiştir. Buna göre kim ki Rasulullah'a (s.a) verilen imkanların bir örneği kendisine verilir de gücüyle, iştiyakıyle ve amelin kendisine yüklediği yükün hafifliğiyle birlikte o ameli sürekli yapabilecek hale gelirse o ameli sürekli yapmaya girişmesinde bir sakınca yoktur.
Hz. Peygamber'in (s.a), Abdullah ibn Amr'm hareketini tasvip etmeyişine gelince, onun bunu devam ettirmeye gücü yetmeyeceğini müşahade etmiş olabilir. İbn Amri keşke Rasulullah'ın (s.a) ruhsatını kabul etseydim, dedi. İbn ez-Zübeyr, İbn Ömer ve diğerlerinin visal orucu konusundaki davranışları da Raaulullah'ın (s.a) davranışına uygundur. Yani bu konuda Rasulullah'a (s.a) verilen hisse (güç ve kuvvet), onlara da verilmiştir. Allah'a hamdolsun, bu cevap el-Muvafakat kitabında zikredilen esasın üzerine bina edilmiştir. Hal böyle olunca seleften nakledilen amellerin önceden söylediğimiz şeylere aykırı bir durumu yoktur.[39]

Fasıl

Fakat geride nehyin, yani bir tatavvuun sürekli hale getirilmesinin yasaklanışının illetlendirilmesi (sebebe bağlanması) konusundaki yapacağımız inceleme kaldı. Eğer bunun illeti tesbit edilebilirse, illetin olmaması yasağın da ortadan kalkmasını gerektirecektir. Alimlerin bu konuda söyledikleri genel olarak doğrudur. Fakat tafsilatının incelenmesi gerekir. Bu da yasağın illetinin iki şeye dayandığıdır: Birincisi: Devamlılığın meşakkat vermesi halinde o amelin kesintiye uğraması ve terk edilmesi korkusudur. Diğeri ise Allah

hakkı ve kul haklarından daha önemlilerinde kusurlu duruma düşmek korkusudur.
Birincisi: Rasulullah (s.a) bu konuda zanna değil, bilinen bir kaideye dayanan temel bir esas koymuştur. Yani sürekli yapıldığı takdirde sıkıntı (harec) veren amelin sürekli hale getirilmesinin şeriat tarafından reddedildiğini açıklamıştır. Çünkü Rasulullah (s.a) hoşgörülü haniflikle/hak bir din ile gönderilmiştir. Sıkıntıyla hoşgörü/kolaylık bir arada bulunmaz. Her kim nefsini sıkıntıyla karşılaşacağı bir işe zorlarsa kendisi hakkında itidalin dışına çıkmış olabilir. Onun sıkıntıyla karşı karşıya gelmesinin sebebi Şâri değil, bizzat kendisidir. Tamamlamak şartıyle bir amelin içine giren kimse, girdikten sonra bunu tamamlarsa bu güzeldir. Çünkü gayet açıktır ki bu amel ya, şartına uygun bir şekilde yaptığı için, meşakkatsizdir veya meşakkatlidir de ona sabreder, fakat nefsinin kendisi üzerindeki hakkı olan yumuşaklığı/kolaylığı ona sağlanmamış olur. Bunun açıklaması ileride gelecektir. Eğer giriştiği bir ameli tamamlamazsa o zaman da sanki Rabbine verdiği sözü yerine getirmemiş gibi olur ki bu daha ciddi bir durumdur. Şayet beraet-i zimmet aslı üzere kalır da kendi kendini böyle bir zorunluluğun altına sokmazsa korktuğu başına gelmez.
Fakat bir kimse şöyle diyebilir: Buradaki nehiy, o ameli yapacak kişiye kolaylık sağlamak amacına yöneliktir. Nitekim Hz. Aişe (r.a) şöyle demiştir:
"Rasulullah (s.a) visal orucunu onlara merhametinden dolayı yasakladı."
Sanki o, ibadette nefsin hazzını da dikkate aldı. Ona:
Yap ve terk et, denildi. Yani sana meşakkat verecek şeylere kendini zorlama. Nitekim farzları eda ederken kendini meşakkate zorlamazsın. Çünkü Allah Tealâ farzları kullarına kolayca yapabilecekleri şekilde vaz etmiştir/koymuştur. Kuvvetli ve zayıf, büyük ve küçük, hür ve köle, erkek ve kadın kim olursa olsun hepsi aynı kolaylık içinde farzları edâ edebilirler. Hatta bazı farzlar mükellefe güçlük verdiği zaman bu farz ondan ya tamamen düşer veya onun yerine güçlük vermeyen başka bir şey yapar. Üzerinde konuşulan nafileler de böyledir.
Nefsin hazzı gözetilince kendisini sürekli ibadete vermede iş dönüp dolaşıp amel edene varmaktadır. el"Muvafakat isimli usûl kitabında hazların düşürülmesi konusunda ortaya konulan kaideye binaen onun nefsinin hazzını temin etmeme ve kendisine meşakkat verebilecek şeylerde onu devamlı kullanma gibi bir hakkı vardır. O halde bu değerlendirmeye göre bu, yasaklanmış bir iş değildir. Nitekim o amelin isteklisi olduğu müddetçe insanın üzerine başkasına ait hakları ödemesi vacip olur. O ameli talep etmeme/yapmama konusunda insanın serbestlik hakkı vardır. Talebi terk ederse vâciplik de kalkar. Yasaklama, nefsin hazlarını korumak için de gelmiştir. Kişi bu hazlardan vazgeçtiği zaman yasaklık ortadan kalkar ve amel mendupluk aslına döner.
Cevap: Nefislerin hazları onların talep edilişlerine nisbetle, kulların üzerindeki Allah'ın haklarındandır da denilebilir, kulların haklarındandır da denilebilir. O zaman sizin söylediğinizin bir geçerliliği yoktur. Çünkü bunda mükellefin bir seçme hakkı yoktur. O, başkasına yumuşaklıkla muamele ettiği gibi, kendi nefsine de yumuşaklıkla yükümlüdür. *"Nefsi'n senin üzerinde hakkı vardır,"* hadisi şerifi bunun delilidir. Selman (r.a) Ebu'd-Derda'ya (r.a) "her hak sahibine hakkını ver" derken nefsin hakkı ile başkasının hakkını birleştirmiş, sonra bunu haklardan bir hak olarak ifade etmiştir.
Bu "hak" lafzı ancak lâzım olan bir şey için kullanılır. Bir insanın kanını ne kendisi ne de başkası için mubah görmesinin, herhangi bir organını ne kendisinin ne de başkasının kesmesini mubah görmesinin ve herhangi bir şeyle acı vermeyi mubah görmesinin helal olmayışı bunun delilidir. Kim bunu yaparsa günahkârdır, cezayı hak eder. Bu gayet açıktır.
Şayet biz: Bu, kul hakkındandır ve kulun seçimine bağlıdır, dersek bu söz mutlak bir anlam ifade etmez. Çünkü kulların haklarının Allah'ın hakkından bağımsız olmadığı usûl ilminde açıklanmıştır.
Bizim üzerinde durduğumuz konuda bunun delili şudur: Şayet bu, mutlak olarak bizim seçimimize bırakılmış olsaydı bu konuda bize bir yasaklama olmazdı. Belki biz işin başında muhayyeriz (yani nafile bir ameli kendimiz için sürekli hale getirme tercihini yapıp yapmamakta serbestiz). Buna (?..)[40] Bu konu tamamen mükellefin seçimine bırakılmış olsaydı bir ibadeti yapmayı nezre den kimse onu dilerse yapar, dilerse terk ederdi.
Müctehit imamlar adağı yerine getirmenin vâcipliğinde ittifak etmişlerdir. Benzerleri de onun gibidir ve yine biliyoruz ki şeriat bize imanı sevdirmiş ve onu gönüllerimizde sindirmiştir. Allah Teala'nın şeriatı mükellefin onu kolaylıkla ve zevkle uygulayacağı şekilde düzenlemiş olması da bu cümledendir. Bu, meşekkatlerin meşruluğuyla bir arada olamaz. (Nafile) amellere fazla kaptırmak genelde yorgunluk, bıkkınlık ve o amelde kesintiye sebep olunca, bu, imanın sevdirilmesinin ve gönüllere sindirilmesinin zıddı gibi bir durumdur ve mekruhtur. Günkü şeriatın konuluş gayesine aykırıdır. Bu şekilde bir işe girişmek meşru değildir.
İkincisi: Mükellefle ilgili haklar çok çeşitlidir. Bunların hükümleri de delillerin asıllarının verdiği manaya göre muhteliftir. Malumdur ki bir mükellefin üzerinde iki tane hak çakıştığı ve bunların arasını birleştirmek mümkün olmadığı zaman delilin muktezasında daha kuvvetli ve önemli olan hakkın öne alınması zorunludur. Şayet vacip ile mendup, bir mükellefin üzerinde çakışırsa vacip, menduba tercih edilir ve böyle bir durumda mendup, mendup olmayan haline gelir. Hatta aklen ve Şer'an terki vacip olan haline gelir. Çünkü "Vacibin kendisiyle tamam olduğu şey de vaciptir." (Burada mendubun terkedilmesi vacibin yerine getirilebilmesi için zorunlu hale gelir.)
Terk etmek vacip hale gelince onunla amel eden kimse o zaman onunla nasıl Allah'a ibadet etmiş olur? Üstelik o, delillerin asıllarında talep edilen şeyle Allah'a ibadet eden kimsedir. Çünkü mendupluğun delili hazır, onun gözünün önünde durmaktadır. Fakat bununla beraber bu ibadeti yapmakla ilgili olarak onunla amel etmesine engel bir durum vardır ki o da vacibin o andaki mevcudiyetidir. Vacip ile amel ederse genel manasıyle/zaman zaman mendubu terk etmesinde bir sakınca yoktur. Ancak yukarıda da geçtiği gibi bu mendubu önceden kendisi için sürekli hale getirmesi yönünden sakıncadan kurtulamaz. Şayet mendupla amel ederse, vacibi terk etmekle günahkâr olur.
Geriye şu konu kaldı: Edâ edilirken bir hakkın ihlaline sebep olan mendub, mendub yerine geçer mi, geçmez mi? Şayet sen: Böyle bir durumda mendubu terketmek aklen vaciptir dersen, içerisinde vacibin yerine getirilmesine engel bir durum olmasına rağmen yine de bu mendub, sevaba sebep olabilir. Şayet sen: Böyle bir durumda mendubu terk etmek şer'an vâcibdir dersen, o zaman sevaba sebep olması mümkün değildir. Ancak birtakım şartlarla mümkündür. Bu konuda da söylenecek pek çok şey vardır.
Nafileleri sürekli hale getirmede her türlü varsayıma göre ortaya çıkacak şeyleri sen de görüyorsun. Bütün bunlar, bu süreklilik bir sıkıntıya yol açtığı ve vaciplerin yerine getirilmesini kasıtlı veya kasıtsız, doğrudan engellediği zaman ortaya çıkar. Selman ile Ebû'd-Derda arasında konuşmada geçenler de buna dahildir. Çünkü gecelen devamlı ibadetle geçirmek genel olarak hanımının kendi üzerindeki haklarını edasına mani olmuştur. Gündüzleri devamlı oruç tutmak da böyledir.
Şayet, kuşluk namazını veya başka bir nafileyi devamlı hale getirmesi, hastasına bakmasını, rızık temini ve benzeri konularda ailesine yardımcı olmasını engellerse onun durumu da böyledir.
Onun derecesinde olmasa bile şayet bu süreklilik, sonuçta ailesi için çalışıp kazanamayacak veya farzları gereği gibi edâ edemeyecek veya cihad edemeyecek ya da ilim tahsil edemeyecek derecede bedenini zayıflatacak ve kuvvetten düşürecekse o da aynı şeydir. Nitekim Davud'dan (a.s) söz eden hadis-i şerifte onun gün aşırı oruç tuttuğuna ama düşmanla karşılaştığı zaman da arkasını dönüp kaçmadığına dikkat çekilmiştir.
Sonra farz olan orucun yolculukta tutulmasında da serbestlik getirildi. Daha sonra Mekke'nin 'fethi günü Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Siz düşmanınıza yaklaştınız. Orucu bozmanız sizi daha da kuvvetlendirecektir." Ebû Said el-Hudri dedi ki: Sabahleyin kimimiz oruçlu, kimimiz oruçsuz idi. Sonra bir konak daha ilerledik. Rasulullah buyurdu ki:
"Siz düşmanınızla karşılaşacaksanız. Orucu bozmanız sizi daha da kuvvetlendirecektir. Orucunuzu bozunuz." Bu, Rasulullah'ın kesin emridir.
Bütün bunlar orucun düşmanla karşılaşmaktan ve cihad amelinden daha az önemli olduğuna işarettir. Nafile oruç bu hükme daha lâyıktır.
Câbir'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a) bir adamın üzerine kalabalıkların gölge yaptığını görünce şöyle buyurdu:
"Seferde oruç tutmak iyi bir şey değildir."
Yani ruhsat olduğu halde insan bu hale geldiği zaman vacip olan oruç bile olsa seferde onu tutmak iyi bir şey değildir. O halde böyle bir durumda ruhsatla amel etmek, vacibin odasından daha önemli sayılacak kadar talep edilen bir şeydi, Aslen vacip olmayan şey ise buna daha lâyıktır.
Netice olarak kim olursa olsun, nefsini kendisine meşakkat verecek bir şeye zorlayan kimse bu şekilde iyi bir yola girmiş olmaz.[41]

Fasıl

(İkinci Problem)

Birinci problem ve cevabını böylece anlattıktan sonra sıra ikinci probleme geldi. O da şudur: Sürekliliği meşakkat veren nafileleri sürekli yapmak delile aykırıdır. Delile aykırı olunca da bununla ibadet eden kimse bu takdirde meşru olmayan bir şeyle ibadet etmiş olur. Meşru olmayan bir şey ise bid'atin ta kendisidir. Böyle bir durumda bid'ati kötüleyen delilleri ya onun için de sıralarsın veya sıralamazsın. Şayet bid'ati kötüleyen delilleri böyle bir amel için sıralarsan bu iki şeyden dolayı sahih değildir/geçersizdir:
Birincisi: Rasulullah (s.a), Abdullah ibn Amr'in davranışına karsı, gerektiği şekilde hoşnutsuzluğunu ifade edince Abdullah ibn Amr (r.a) Hz. Peygamber'e (s.a):
"Ben bundan daha fazlasını yaparım" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) ona:
"Bundan daha fazlasını yapma." dedi ve daha sonra da onu o ısrarcı tutumunda bıraktı. Şayet Abdullah, Rasulullah'ın kendisini bu davranıştan nehyetmekle birlikte onayladığı anlamını da çıkarmasaydı "keşke Rasulullah'ın ruhsatını kabul etseydim!" deyinceye kadar ısrarcı tutumunu sürdürmez ve yıl boyu oruç tutmaya devam etmezdi. Şayet: Bu bir bid'attir ve bütün bid'atler istisnasız zemmedilmiştir/yerilmiştir, dersek o zaman da Abdullah ibn Amr'in hata ettiğini söylemiş oluruz. Halbuki bu caiz değildir. Nitekim sahabenin, Rasulullah'ın yasakladığı bir şeye ibadet yaparak kasten onun emrine muhalefet ettiğine inanmak doğru değildir. Allah kendilerinden razı olsun, sahabiler böyle bir duruma düşme konusunda Allah'tan en çok korkan kimselerdi. Visal orucu ve benzeri zor ibadetler Abdullah ibn Amr'in dışındaki başka sahabilerden de sabit olmuştur. Hal böyle olunca böyle şeylere bid'at denilemez.
İkincisi: İfa etmek ve bırakmamak şartıyla bir nafileyle amel eden kişi, şarta bağlı kalır ve o şekilde edâ ederse Şâriin maksadı hâsıl olmuş olur. O zaman ortadan yasaklık kalkar ve delile muhalefet de söz konusu olmaz, bid'at de söz konusu olmaz. Nafile amelindeki başladığı devamlılığı bırakırsa ve bunu da kendi iradesiyle yaparsa şüphesiz delile muhalefet etmiş olur. Bunun durumu adakta bulunan kişinin durumuna benzer. Mazeretsiz olarak mendubu terk etmiştir. Bununla birlikte onun bu terkine bid'at ismi verilemez.

O nafileyi sürekli yaparken de yaptığı işe bid'at denilemez. Sürekli yapan da sürekli yaparken terk edende bid'atçi diye ismlendirilemezler. Bir hastalığa yakalanması veya başka bir mazeretten dolayı terk etmişse zâten delile muhalif olduğunu söyleyemeyiz. Nitekim vâcibde bile herhangi bir mazeretten dolayı o vacibi terk etmek mecburiyetinde kalan kimse delile muhalefet etmiş olmaz. Mesela hastanın orucu, güç yetiremeyenin haccı terketmesi gibi. O halde bu terk ediş de bid'at değildir.
Böyle bir amel (yani nafileleri sürekli hale getirme ameli) için bid'ati kötüleyen delilleri sıralamazsak, o zaman şunu söyleyebiliriz: Bid'atin kısımları içinde öyleleri vardır ki bunlar yasaklanmamıştır. Üstelik bunlardan bazıları ibadet maksadıyle yapılırlar. Bunlar mürsel maslahatlar cinsinden şeyler değildir. Genel manada herhangi bir asla (şer'i aslı delile) dayanan diğer şeylerden de değildir. O halde bu asıl (yanı yasaklanmamış olması) ibadet maksadıyle sürekli hale getirilen aslı olan ve olmayan her şeyi kapsar mı, kapsamaz mı? Aslı olan derken genel manada bir aslı (yani icmalî bir delili) kastediyoruz. Yoksa özel manada bir aslı (yani tafsili bir delili) kastetmiyoruz. Mesela Rasulullah'ın doğdukları geceyi ibadete, gündüzünü oruca tahsis etmek veya özel rekatlı namazlar kılmak, Recep ayının ilk Cuma gecesini, Şabanın onbeşinci gecesini ibadetle geçirmek, imamın önderliğinde namazların sonunda devamlı açıktan dua etmek ve buna benzer açıkça delili bulundurmayan şeyler böyledir. (Bunlar açık bir delille yasaklanmamıştır diye) bid'atleri kötüleyen deliller bunlar hakkında sıralanmadığı zaman sünnet-bid'at konusunda yukarıda yapılan temellendirme/bir sisteme bağlama çalışmalarının hepsi boşa gitmiş olacaktır. (Bu bir problemdir.)
Birinciye verilecek cevap: Rasulullah'ın Abdullah ibn Amr'ın davranışını (nehyetmekle birlikte) onayladığı (yani onu o haliyle bıraktığı ve muaheze etmediği) doğrudur. Nehy ile irşadın/yasaklama ile yol göstermenin hârici bir durumdan dolayı bir arada bulunması imkansız değildir. Nehiy, ibadetin kendisindeki veya rükünlerindeki bir eksiklikten dolayı değildir. Nehyin sebebi sadece muhtemel bir durumun ortaya çıkması korkusudur. Nitekim Hz. Aişe (r.a) şöyle demiştir:
Visalin nehyi, caydırmak maksadına yöneliktir. Bu nehiy kesin bir yasaklık manasını ifade etseydi, onlar bunu yapmazlardı.
Bak, ibadet olma ve yasaklanmış olma vasfi tek bir şeyde nasıl bir ar ava gelmektedir. Fakat her ikisi de dikkate alınacak şekilde bir araya gelmektedir. Bunun bir benzeri fıkhı meseleler içinde geçmektedir. Muhakkıklardan bir cemaate göre Cuma ezanından sonra alış verişin yasaklanmış olması, onun alış veriş olması yönünden değil bilakis böyle bir alış verişin Cuma namazında bulunmaya engel olması yönündendir. Açıkça yasaklanmış olsa bile onlar yapılan bir alış verişi fasit olarak kabul etmekle beraber yine de caiz görürler/geçerli sayarlar. Çünkü onlar nehyin yani yasağın alış verişin bizzat kendisine değil, beraberindeki bir duruma yönelik olduğunu bilirler. Bu sebepledir ki bu alış verişin feshedilmesi görüşünde olanlardan bir grup bu yasağın gayesinin satıcı ve müşteriyi engellemek olduğunu, yoksa alış verişi yasaklamak olmadığını söylerler. Bunlara göre bu alış veriş fasit de değildir. Yasaklama da alış verişle ilgili değildir.
İbadetin emredilmiş olması bir şeydir. Mükellefin onu ifa ediyor olması da başka bir şeydir. Rasulullah'ın (s.a) başlangıçta kendisini nehyettiği halde, Abdullah ibn Amr'ın yıl orucundaki ısrarına rıza göstermiş olması o davranışın fesadına delalet etmez. Eğer onun fesadına delâlet etmiş olsaydı bir çelişki olurdu ki bu imkansızdır. Ancak burada başka bir bakış açısı daha vardır ki o da şudur: Böyle meselelerde Rasulullah (s.a) mükellef için bir mürşid mesabesindedir ve nasihate ihtiyaç duyulan bir yerde nasihate başlayan kişi gibidir. Mükellef, nefislerin ileride karşılaşacağı arızaları/engelleri kendisinden daha iyi bilen nasihatçının nasihatini dinlemeksizin kendisini o ise zorladığı zaman, tevil ile de olsa nassın mevcudiyetine rağmen kendi görüşüne uyan kimse gibi olmuş olur. Şayet lafızda bid'at diye isimlendirilirse bu bakış açısına göre yapılmış bir isimlendirme olur. Yoksa o da nasihat sahibi tarafından belirlenmiş olan delile uyan kişidir. O delil ise kendini ibadetle Allah'a vermeye delâlet eden bir delildir.
Bundan dolayıdır ki böyle konularda bunların hakiki değil, izâfi bid'at oldukları söylenmiştir. Bu tür şeylerin izafi bid'at oluşunun anlamı şudur: Devamlı yaptığı takdirde meşakkat çekecek kimseye nisbetle bu konuda delil terk edilir, (yani kendini tamamen ibadetle Allah'a verme deliliyle amel edilmez) şartını yerine getiren kişiye nisbetle de bu delil tercih edilir/onunla amel edilir. Bu sebepledir ki Abdullah ibn Amr, zayıfladıktan sonra da ve bu konudaki ruhsatı kabulü temenni edecek derecede bazı sıkıntılarla karşılaşmış olsa da şartını yerine getirmiştir/başladığı ameli boşlamamıştır. Hakiki bid'at, ise böyle değildir. Hakikî bid'atteki delil, tercih edilmemiş olmaktan da öte tamamen ortadan kaybolmuş durumdadır. Bu mesele, müctehidin yanılması meselesine benzer. Her ikisi hakkında da söylenecek söz birbirine yakındır. İnşaallah her ikisi hakkında da ileride bir şeyler söylenecektir.
Tartışmacının "şarta bağlı kalır ve o şarta uygun şekilde edâ ederse..." diye başlayan ve devam eden sözü sahihtir/doğrudur. Ancak "meselâ hastalık gibi bir engelden dolayı terk ederse" sözüne gelince, bizim üzerinde durduğumuz konu böyle değildir. Bilakis burada başka bir bölüm söz konusudur ki o da, görünürde onun sebebi olmasa bile bizzat kendisinin içinde bulunduğu durumun (yani ısrarcı tutumunun) yol açtığı bir sebeple onu terk etmesidir. Meselâ bir kimse kendi iradesiyle cihadı terke derse bu, (emre karşı) apaçık bir muhalefettir. Hastalık veya benzeri bir mazeretten dolayı terk etmesi ise muhalefet değildir, gayet o, kendisinin cihada güç yetiremeyeeek derecede hastalanmasına sebep olacağı genellikle bilinen bir ameli işlerse işte bu, iki taraf ortası yani muhalefetle muhalefetsizlik ortası bir durumdur. Engelin asıl sebebi bizzat kendisi olduğu için o, bu amelinden dolayı övülmez. O, amelden tiksintiye veya vacibin edasında güçsüzlüğe sebep olan kendini nafile ibadete aşırı verme hâlinin bir benzeridir. Bu mükellef, yasağa muhalefet etmiştir. İbadeti şartına uygun bir şekilde edâ etmesine engel bir güçlükle karşılaşması yönüyle de mazur sayılabilir. Böylece burada iki bakış arasında bir bakış daha ortaya çıkmıştır ki bununla amel, mutlaka ikisinden birisine varır, bağımsız değildir.
Tartışmacının "Bid'atin yasaklanmamış kısımları da vardır" sözüne gelince, durum onun dediği gibi değildir. Çünkü mendup, mendupluk vasfıyle emrin mutlaklığı yönünden vacibe benzer.[42] Terk edenin günahkâr olmaması yönünde de mubaha benzer. Mendup vacip ile mubah arasında orta bir noktadır. Ne o tarafa, ne bu tarafa doğru sarkmaz. Ancak şer'î kaidelerin onunla amel etme yönünde bir şartı ortaya koyması bunun dışındadır. Onunla amelin şartı, ya doğrudan mendubun terkine veya ondan daha faziletli olan bir şeyin terkine yol açacak bir güçlüğe sebebiyet vermeyecek tarzda olmasıdır. Bunun ötesi mükellefin seçimine bırakılmıştır. O ameli yapmaya giriştiği zaman, bu girişiminde ya bu şartın ortadan kalkması maksadı da vardır veya yoktur. Şayet böyle bir kasıt varsa bu bölüm inşaallah ileride anlatılacaktır. Meselenin özü şudur: Şüphesiz Şâri', güçlüğün ortadan kalkmasını istemektedir. O ise, hem kendisini zora sokmakta ve gücünün yetmeyeceği bir yükümlülüğün altına girmektedir, hem de o amelin içine girdiğinden dolayı pek çok vacibi ve daha faziletli sünnetleri ihlâl etmektedir. Bunun kötülenen bir bid'at olduğu bilinmektedir.
Böyle bir maksadı olmaksızın o amelin içine girdiği zaman, mendup ya kendi mecrasında devam edecektir veya kendi mecrasında devam etmeyecektir. Şayet iştiyak duyduğu ve giriştiği amelden daha hayırlı başka bir amelle o amel çakışmadığı zaman gücü yettiğince onu yapmakla mendup kendi mecrasında cereyan etmiş olursa bu tartışmasız ve tam anlamıyle bir sünnettir. Çünkü deliller böyle bir amelin sıhhatinde/geçerliliğinde birleşmektedir. Çünkü deliller böyle bir ameli (mutlak anlamda) emretmekte, mükellef de o ameli terketmemektedir, deliller o amelin içine fazla dalıp da meşakkate girmeyi yasaklamakta, mükellef de bundan kendini sakındırmaktadır. O halde bunun sıhhatinde şüphe yoktur. İlk selefin ve onlardan sonrakilerin durumu budur. Şayet mendup kendi mecrasında cereyan etmezse, fakat o amelin içine ısrarcı olma ve devamlı yapma görüşünü dahil ederse bu görüş başlangıçta mekruhtur.
Fakat şeriatten anlaşılan şudur ki, vefa göstermek (yani sürekliliği terk etmemek) -şayet tahakkuk ederse- inşaallah nehyin keffaretidir. Bid'at manası buna uygun düşmez. Çünkü Allah Teala adağı yerine getirenleri ve söz verdiklerinde sözlerinde duranları övmüştür. Vefa göstermezse (yani sürekliliği tercih ettiği halde buna riayet etmezse) nehyin yüzü açıkça ortaya çıkar. Belki, adak olmayan iltizamında (o ameli kendisine sürekli görev edinmede) günahkâr bile olur. Vefasızlık ihtimalinden dolayı onun için bid'at lafzı da kullanılabilir. Bid'at lafzının onun için kullanılması, hakkında bir delilin olmayışından dolayı değil, delilin mevcudiyetinden dolayıdır.
Bu sebepledir ki bir insan, devamlılığında kesinlikle bir meşakkatin meydana gelmeyeceği bilinen veya zannolunan bazı mendupları kendisine görev edindiği zaman -ki bu, üzerine dikkat çekilen üç şekilden üçüncüsüdür- nehyin yani yasağın içine girmemiş olur, bilakis tam anlamıyle mendupların içine girmiş olur. Meselâ farz namazlarla birlikte kılınan revâtip nafileler, namazların arkasından söylenen teşbihler, tahmidler ve tekbirler, sabah akşam sürekli söylenen zikirler ve daha faziletlisini ihlâle sebep olmayan ve ne kendisi, ne de sürekliliği nefse meşakkat vermeyen benzeri şeyler böyledir.
Bu kısmın devamlı yapılmasına dâir teşvik edici apaçık deliller gelmiştir. Hz. Ömer'in Ramazanda mescidde insanları toplaması ve insanların da buna uyması bu delillerden birisidir. Çünkü o başlangıçta Hz. Peygamberden (s.a) sabit olan bir sünnetti. Sonra Hz. Ömer onu gücü yetenler ve isteyenler için sürekli hale getirdi. Devamlı değil, senenin bir aymda bu uygulanacaktı ve insanların kendi tercihlerine bırakılmıştı. Çünkü o şöyle demişti: Teravihi, bir müddet uyuduktan sonra kalkıp kılanların ameli daha faziletlidir.
Selefi salih teravih namazını evlerde kılmanın daha faziletli olduğunu anladılar. Onlardan pek çoğu (yatsı namazını camide kıldıktan sonra) evlerine dönüyorlar ye teravih namazını evlerinde kılıyorlardı. Bununla beraber Hz. Ömer: Bu ne güzel bid'attir, demişti. Gördüğün gibi Hz. Ömer (r.a) senede bir ay da olsa -Allah bilir ya- devamlılığına önem verilmesini, kendisinden öncekilerde sürekli bir amel olarak vuku bulmamasını veya -her ne kadar aslında bu şekilde vâki olsa da- diğer nafilelerden farklı olarak camide açıktan kılınmasını göz önüne alarak onun hakkında bid'at lafzını kullanmıştır. Özellikle bu ibadetin delili açık olunca: Bu ne güzel bid'attır, demiştir. Bunu "güzel" "ne güzel!" anlamına gelen (ni'me) kalıbını kullanarak güzel göstermiştir. kalıbı, teaccüb kalıbının da ifade ettiği medh manasını ifade eder. Şayet sadece medhi/övgüyü ifade eden değil de, hem teaccüp hem de medhi birlikte ifade eden teaccüp kalıbını kullansaydı ve (yanı, bu, bid'attan çok daha güzeldir) deseydi, o zaman bid'at olmaktan kesinlikle çıkardı.
Ebû Ümâme'nin sözü de ayeti delil kullanarak bu mana üzere cereyan etmiştir. O şöyle demişti:
Üzerinize farz kılınmadığı halde siz Ramazanda teravih namazını cemaatle kılmayı icat ettiniz. Bunun manası bizim yukarıda zikrettiğimizde. Bunun için şöyle dedi:
O halde buna devam edin. Şayet gerçekten bid'at olsaydı bundan men ederdi. Bu yönden biz de sözümüzü, Rasulullah (s.a) ileride meşakkat, vermesinden korkulan ibadet şeklinden nasıl nehyetmişse ona uygun tarzda söyledik ve şeriatteki konuluş biçimine dikkat çekmek için bunu da izafi bid'atler kısmına kolayca koyduk. Tâ ki hiç kimse bunda bir yanılgıya düşüp de başka bir biçimde bunu kullanmasın, ona kıyas ederek, ne yaptığını bilmeksizin hakiki bid'atle amel etmek için bunu bir gerekçe olarak ileri sürmesin. Biz bu konuda bid'at lafzını kullanmakta zorlandık. Şayet bir zorunluluk olmasaydı böyle yapılmaması gerekirdi. Başarı Allah'tandır.[43]

Fasıl

Allah Tealâ şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın ve sınırı aşmayın; doğrusu Allah sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yeyin ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkun."[44]
Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında pek çok haber rivayet edilmiş olup hepsi de aynı mananın etrafında döner dolaşır. Bu mana da Allah'ın helâl kıldığı temiz şeyleri

dindarlık maksadıyle veya dindarlığa benzer bir maksatla haram kılmaktır. Allah Teala bunu yasaklamıştır ve bunu bir aşırılık/haddi aşma olarak kabul etmiştir. Allah Teala aşırı gidenleri de sevmez. Sonra üzerine basa basa mubah olan şeyleri anlatmış ve takvayı emretmiştir:
"Allah'ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yeyin ve kendisine iman ettiğiniz Allah'tan korkun."
Bu âyet Allah'ın helâl kıldığı şeyleri haram kılmanın takva derecesinden dışarı çıkmak olduğunu anlatmaktadır.
İsmail el-Kâdı, Ebû Kılâbe hadisinden tahriç ederek onun şöyle dediğini naklettti:
Rasulullah'ın ashabından birtakım insanlar dünyayı ve kadınları terk edip ruhbanca bir hayat yaşamak istediler. Bunun üzerine Rasulullah (s. a) kalktı ve onlar hakkında çok sert sözler söyledi. Rasulullah (s.a) şöyle demişti: *"Sizden öncekiler sadece kendilerini zorlamak suretiyle helak oldular. Onlar kendilerini sıkıntıya soktular. Allah da onların işini zorlaştırdı. Onların kalıntıları manastırlarda ve kendilerine edindikleri hücreler ve ibadethanelerde kalmıştır. Siz Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, haccedin, umre yapın ve istikamet üzere olun ki Allah da sizi istikamet üzere kılsın."*[45] Ravi dedi ki:
"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın." âyeti onlar hakkında nazil oldu.
Tirmizi'de İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre o şöyle dedi:
Bir adam, Rasulullah'a (s.a) gelerek şöyle dedi. Ey Allah'ın Rasulü! Et yediğim zaman, kadınlara karşı ilgim artıyor, şehvete kapılıyorum, bu yüzden kendime eti yasak ettim. Bunun üzerine bu âyet, nazil oldu. Bu hadis hasendir,[46]
İbn Abbas'tan gelen bir rivayette o şöyle dedi:
Bu âyet, Rasûlullah'ın (s.a) ashabından bir grup hakkında nâzil oldu. Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbn Mes'ud, Osman ibn Maz'un, el-Mikdat ibn el-Esved el-Kindi ve Ebu Huzeyfe'nin mevlâsı Salim de bu topluluğun içindedir. Bunlar Osman ibn Maz'un'un evinde toplandılar ve kadınlardan uzak kalmak suretiyle kendilerini hadım etmekte, et ve yağ yememekte, kaba elbiseler giymemekte anlaştılar. Sadece ayakta kalacak kadar yemek yiyecekler ve yeryüzünde ruhbanlar gibi dolaşacaklardı. Onların durumu Rasulullah'a (s.a) ulaştırıldı. Bunun üzerine Osman ibn Maz'un'un evine geldi, ne onu ne de diğerlerini orada bulabildi. Osman ibn Maz'un'un karısı Ümmü Hakim'e dedi ki:
"Kocan ve arkadaşları hakkında bana ulaşan bilgiler doğru mu?" Kadın dedi ki:
Nedir o, ya Rasulallah? Hz. Peygamber duyduklarını ona söyledi. Bunun üzerine Kadın, Rasulullah'a (s.a) konuşmamayı uygun görmedi, fakat kocasının durumunu açıklamaktan da hoşlanmıyordu. Dedi ki:
Eğer sana bunu Osman'ın kendisi haber verdiyse doğru söylemiştir. Rasulullah (s.a) dedi ki:
"Döndükleri zaman kocana ve arkadaşlarına Allah Rasülünün şöyle dediğini söyle: Ben yiyorum, içiyorum. Et de yiyorum, yağ da yiyorum. Ben hem uyuyorum, hem de kadınlara yaklaşıyorum. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.."
Osman ibn Maz'un ve arkadaşları dönünce, karısı Rasulullah'ın (s.a) emrettiği şeyleri onlara haber verdi. Bunun üzerine şöyle dediler:
Demek Rasulullah'a (s.a) bizim durumumuz ulaştı ve bu onun hoşuna gitmedi. Hemen Rasulullah'ın beğenmediği şeyleri bıraktılar. Âyet-i kerime işte bunun üzerine nazil oldu:
"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın." İbn Abbas dedi ki:
Yemek, içmek ve cinsel ilişki gibi şeyleri (haram kılmayın) demektir.
"Haddi aşmayın," Dedi ki:
Yani onlar erkekliklerinden kesiliyorlardı.
"Allah haddi aşanları sevmez." Dedi ki:
Helali harama (çevirenleri sevmez)[47]
Sahih'te Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir:
"Biz beraberimizde kadınlar olmadığı halde Rasulullah (s.a) ile birlikte savaşa çıkıyorduk. Dedik ki:
Kendimizi hadım etmeyelim mi? Fakat Rasulullah (s.a) bunu bizden men etti. Bundan sonra bir elbise karşılığında bir kadınla belli bir süreye kadar evlilik yapmamıza ruhsat verdi. Yani -Allahu a'lem daha sonra neshedilmiş olan mut'a nikahına ruhsat verdi. İbn Mes'ud daha sonra şu âyeti okudu.
"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve iyi şeyleri haram kılmayın."
İsmail, Yahya ibn Ya'mer'den naklen anlatttı. Osman ibn Maz'un gündüzü oruç, geceyi ibadetle geçirerek seyahat etmeyi düşündü. Onun hanımı devamlı koku sürünen bir kadındı. Osman bu düşüncesini uygulamaya koyunca o da sürmeyi ve kınayı terk etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in (s.a) hanımlarından birisi ona dedi ki: Kocan senin yanında mı yoksa ondan ayrı mısın? Dedi ki:
Yanımda, fakat Osman kadınları istemiyor. Validemiz durumu Hz. Peygambere (s.a) anlattı. Hz. Peygamber (s.a) Osman'la karşılaşınca ona dedi ki:
"Benim inandığıma sen de inanıyor musun?" Osman:
Evet, dedi. Rasulullah dedi ki:
O halde benim yaptığım gibi yap. "Allah'ın size helal kıldığı temiz ve iyi şeyleri haram kılmayınız."
Said ibn Mansur, Hudayr'dan, o da Ebû Mâlik'ten tahriç etmiştir. Ebû Mâlik şöyle dedi:
Bu âyet, Osman ibn Maz'un ve arkadaşları hakkında nazil oldu. Onlar yemeklerin pek çoğunu ve kadınları kendilerine haram kılıyorlardı. Bazıları da tenasül uzuvlarını kesmeyi tasarlamıştı. Bunun üzerine Allah Teala: *"Ey iman edenler size Allah'ın helal kıldığı temiz ve iyi şeyleri haram kılmayın."* âyetini indirdi.
Katade'den: Bu âyet Rasulullah'ın ashabından dünyayı ve kadınları terk edip ruhbanca bir hayat yaşamak isteyen insanlar hakkında nazil oldu. Ali ibn Ebi Tâlib ve Osman ibn Maz'un da bunlardandı.
İbn el-Mübarek'in tahriç ettiğine göre Osman ibn Maz'un Hz. Peygamber'e (s.a) gelerek şöyle dedi:
Hadım olmam için bana izin ver. Buna karşılık Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kendisini hadım ettiren de, kendi kendini hadım eden de bizden değildir. Benim ümmetimin iğdişliği oruçtur." Osman dedi ki:
Ya Rasulallah! Bana seyahat için izin ver. Rasulullah (s.a) dedi ki:
"*Benim ümmetimin seyahati Allah yolunda cihat etmededir.*" Osman dedi ki:
Ya Rasulallah! Ruhbanlık için bana izin ver. Rasulullah dedi ki:
"Benim ümmetimin ruhbanlığı namazı beklemek için mescitlerde oturmaktır."
Sahih'te geçtiğine göre Rasulullah (s.a) Osman ibn Maz'un'un her şeyi terk edip kendisini Allah'a vermesini reddetmiştir. Şayet ona izin verseydi kendisini iğdiş edecekti.
Bütün bunlar, bu davranışların hepsinin şeriatte helâl olan şeyleri haram kılmak olduğunu, âhiret yoluna girmek maksadıyle de olsa Şâriin yapılmasını kastettiği şeyleri ihmal etmek anlamına geldiğini açıkça ifade etmektedir.
Sahabiler, tabiiler ve onlardan sonra gelenler helal olan şeylerin haram kılınmasının engellenmesi gerektiği görüşündedirler. Ancak bu haram kılma işi, üzerinde yemin edilmeksizin yapılmışsa keffaret gerekmez. Şayet yemin edilerek haram kılınmışsa, yemin edenin keffaret vermesi ve Allah'ın helâl kıldığı şeylerle amel etmesi gerekir.
Bundan dolayıdır ki İsmail el-Kâdi'nin, Ma'kıl'dan naklederek anlattığı şey şudur: Ma'kıl, İbn Mes'ud'a sordu ve dedi ki:
Ben yatağımda bir sene uyumamaya yemin ettim. Abdullah ibn Mes'ud ona:
"Ey İman edenler, Allah'ın helâl kıldığı şeyleri haram kılmayın." âyetini okudu ve dedi ki:
Yaklaş bakalım, (şunu) ye ve ettiğin yeminin keffaretini ver, yatağında da uyu.[48]
Bir başka rivayette şöyle geçer: Ma'kıl çokça oruç tutar ve çokça namaz kılardı. Yatağında uyumamaya da yemin etti. İbn Mes'ud onun yanına geldi ve ona bu durumu sordu. Sonra da bu âyeti okudu.
Muğire'den rivayet, edildiğine göre o şöyle dedi:
"Allah'ın size helal kıldığı temiz ve iyi şeyleri haram kılmayın" âyeti hakkında İbrahim'e dedim ki:
"Allah'ın kendisine helal kıldığı şeylerden birisini kendisine haram kılan adam o mudur?
Evet, dedi.
Mesruk'dan rivayet edildi: Abdullah'a bir hayvan memesi getirildi. Topluluğa dedi ki:
Yaklaşın bakalım. Topluluk yaklaştı ve ondan yemeye başladı. Bir adam dedi ki:
Ben onu yemeyi kendime haram kılmıştım. Abdullah ibn Mes'ud dedi ki:
Bu, şeytanın adımlarından bir adımdır. *"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı temiz ve iyi şeyleri haram kılmayın."* Haydi bakalım yaklaş, sen de ye ve yeminin keffaretini öde.
İslam da fetvalar bunun üzerine cereyan etti. Allah'ın kendisine helal kıldığı şeylerden herhangi birisini haram kılanlar kim olursa olsun bu haram kılma onun için hiçbir mana ifade etmez. O halde bu haram kıldığı şey şayet bir yiyecekse ondan yesin, şayet bir içecekse onu içsin, bir giyecekse onu (çekinmeden) giysin, bir köle ise ona sahip olsun. Bu konuda âdeta bir icma vardır. Bu icma Mâlik'ten, Ebû Hanife'den, Şafii'den ve diğer imamlardan nakledilmiştir. Sadece zevce konusunda ihtilaf edilmiştir. Mâlik'in mezhebine göre zevceyi haram kılmak üç talaka benzer bir talaktır. Bunun dışındaki haram kılmalar bâtıldır/geçersizdir.
Çünkü Kur'an bunun bir haddi aşma olduğuna şahitlik etmektedir. Hatta azat etmek maksadıyle başkasının cariyesine yaklaşmayı kendisine haram kılsa bile ona yaklaşması helâldir. Elbise, mesken, susmak, gölgelenmek ve kuşluk yemeği yemek gibi diğer şeyler de böyledir, (onların haram kılınması da bir mana ifade etmez.) Güneşte ayakta durarak ve susarak oruç tutmayı adayan kimsenin durumu hakkındaki hadis yukarıda geçmişti. Bu adak, oturmanın, gölgelenmenin ve konuşmanın haram kılınması anlamına gelir. Rasulullah (s.a) de ona oturmasını, konuşmasını ve gölgelenmesini (ve bu şekilde orucunu tamamlamasını) emretti. Mâlik dedi ki: Rasulullah ona kendisi için itaat olan şeyi

tamamlamasını ve masiyet olan şeyi de terk etmesini emretti.
İmam Mâlik'in helâlin terkini nasıl mâsiyet saydığım iyi düşünün! Bu, *"Haddi aşmayın!"* ayetinin bir gereğidir. Abdullah ibn Mes'ud'un hayvan memesi/eti yemeyen kişiye söylediği: "Bu, şeytanın bir adımıdır" sözünün gereği de budur. (Yani bunu bir ma'siyet saymıştır)
İbr Rüşd el-Hafid, Mâlikîlerin hadisle istidlalini zayıf bir istidlal şekli olarak gördü ve Mâlik'in o hadisi yorumunu da yetersiz buldu. Ona göre "Masiyet olan şeyi de terk etmesini emretti." sözü konuşmayı terk etmenin masiyet olduğunu açıkça ifade etmemektedir. Çünkü Hz. Meryem'in de böyle bir adağının (yani konuşmama adağının) olduğunu Allah Teala haber vermektedir,
İbn Rüşd dedi ki:
Aynı şekilde güneşte ayakta durmak da bir masiyet değildir. Ancak vücuda ve ruha yorgunluk vermesi yönünden masiyet olabilir. Hacıların gölgelenmemesi bazan müstehab dahi olabilir. Bir görüşe göre gölgelenmeyi terk etmek bir masiyettir. Ancak bu masiyete, nasla değil, yasaklanan bitkin düşme haline kıyaslanarak hükmedilebilir. Bu konuda asıl olan şey bunun bir mubah olmasıdır.
İbr Rüşd'ün söylediği şeyleri kabul etmek mümkün değildir. İmam Mâlik, hadis hakkında söylediklerini ondan istinbat ederek söylememiştir. Bilakis üzerinde konuşulan ayet ile istidlal ederek söylediği gayet, açıktır. Hadisin âyeti yorumlaması, konuşmanın terk edilmesiyle ilgilidir. Her ne kadar önceki şeriatlerde bu (yani söz orucu) meşru olsa da bizim şeriatımızla bu neşhedilmiştir. Adamın yaptığı şey, meşru olan bir şeyin içinde meşru olmayanla amel etmektir. Güneşte durmak da helâlin haramlaştırılması konusunda bir aşırılıktır. Her ne kadar belli bir yerde bu müstehap bile olsa, başka yerlerde de bu onun müstehap olmasını gerektirmez.[49]

Fasıl

Bu Bölümle İlgili Meseleler

Birinci Mesele:

Helalin haram kılınması ve benzeri şeyler şu şekillerde düşünülebilir:
1. Hakiki Haram Kılma: Bu, kâfirlerin yaptığıdır. Bahirâ'yı vâsîle'yi ve hâm'ı haram kılmaları bunun bir örneğidir.[50]Allah Teâla'nın kâfirler tarafından haram kılındığını bildirdiği şeylerin tamamı sadece reye dayanarak haram kılınmışlardır. Şu âyet-i kerimede buna işaret edilmektedir:
"Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak, bu helaldir, şu da haramdır, demeyin; Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz."[51]
İslamda da buna benzer şekilde sırf reye dayanarak yapılan haram kılmalar hakiki haram kılmaya dahildir.
2. Sadece terk şeklindeki haram kılma: Bu tür haram kılma, belli bir maksada dayanmaz. Belki nefis, tabiatı gereği ondan hoşlanmadığı için terk etmektedir veya onu yapacak kadar istekli değildir veya onun bedelini ödeme imkanına sahip değildir ya da ondan daha önemli bir helal ile meşguldür. Benzeri sebeplerle helâli terk etmek bu kısma dahildir. Hz. Peygamberin (s.a) keler yemeyi terk etmesi de bu kısma dâhildir. Çünkü o şöyle buyurmaktadır:
"Keler benim halkımın arazisinde yoktur. Ben de ondan tiksinti duyuyorum." Buna benzer terklere "haram kılma" ismi verilemez. Çünkü haram kılma, kasıtlı olmayı gerektirir. Bu böyle değildir.
3. Haram kılmayı nezretmesi sebebiyle uzak durması veya adak hükmünde olan kesin bir farzdan herhangi bir mazeret sebebiyle geri durması. Bir sene yatakta uyumayı kendisine haram kılması, hayvan memesi yemeyi kendisine haram kılması, yarın için yiyecek depolamayı haram kılması, kaliteli elbise ve yiyeceği haram kılması, kadınlarla ilişkiyi ve onlardan zevk almayı kendisine tamamen haram kılması ve benzeri şeyler bu kısma girer.
4. Bazı helalları yapmamaya yemin etmesi ve benzeri de haram kılma diye isimlendirilebilir.
İsmail el'Kâdi dedi ki:
Bir adam, cariyesi için "vallahi ona yaklaşmayacağım" der de daha sonra ona yaklaşırsa üzerine yemin keffareti vâcib olur. Mâkıl ibn Mukrin Abdullah ibn Mes'ud'a sormuştu: Ben bir sene boyunca yatağımda uyumamaya yemin ettim. Bunun üzerine Abdullah ibn Mes'ud ona:
"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın" âyetini okudu ve şöyle dedi. Yemininin keffaretini öde, yatağında da uyu.
Abdullah ibn Mes'ud (r.a) ona, Allah'ın kendisine helal kıldığı bir şeyi haram kılmamasını ve yemininden dolayı da keffaret vermesini emretti. .
Abdullah ibn Mes'ud'un bu ayeti ona karşı delil olarak kullanması, o adamın davranışının da bir nevi haram kılma olduğunu gösterir. Bir şeyi haram kılma konusunda bu olayın apaçık bir yönü vardır. İsmail el-Kâdî anlattığı olayda şuna da işaret etmektedir: Adam, helal olan bir şeyi yapmamaya yemin ettiği zaman, yeminini bozup keffaretini ödemedikçe onu yapması kendisi için caiz olmaz. Çünkü yemin keffaretinden önceki hali bir nevi haramlık halidir. Keffaret durumu ortaya çıktığı için "haram kılma" diye isimlendirilmiştir ve belki de bundan dolayı da "keffaret" ismi verilmiştir.[52]

İkinci Mesele

Bizim üzerinde durduğumuz ve incelediğimiz âyet, "haram kılma" diye isimlendirilen bu dört, şekilden hangisinin manasına uymaktadır.
Birinci şeklin (hakiki haram kılma şeklinin) bu âyetin anlamı içine girmesi mümkün değildir. Çünkü haram kılmak da helâl kılmak gibi bir teşridir/şeriat koymaktır. Şeriat koymak ise ancak şeriat sahibinin işidir. İster câhiliyet ehlinden olsun, ister İslam ehlinden olsun bir bid'atçinin herhangi bir görüşü ortaya atması bunun dışındadır. Bu, ayrı bir durumdur ve değil özellikle Rasulullah'ın sahabileri, selef-i salih de bunun gibisinden beridirler/böyle bir şeyi yapmayacak kadar yücedirler.
Buhâri şerhinde ebMühelleb'in, âyette kastedilenin birinci mana olduğu izlenimini verebilecek bir sözü bulunmaktadır. el-Mühelleb şöyle demektedir:
Haram kılmak sadece Allah'a ve Rasûlüne aittir. Hiç kimsenin herhangi bir şeyi haram kılması caiz değildir. Bunu yapanı Allah Teala kınamaktadır ve şöyle demektedir:
"Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın ve sınırı aşmayın". Allah Teala bunu bir haddi aşmak olarak nitelendirmektedir. Ve yine söyle buyurmaktadır:
"Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak bu helâldir, şu da haramdır, demeyin, Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz." Mühelleb dedi ki:
Bu bütün bunları insanların haram kılmalarının bir şey ifade etmediğinin delilidir.
El-Mühelleb'in söylediğini âyetin nüzul sebebi reddetmektedir. Durum onun anlattığı gibi değildir. Bu sebepledir ki haram kılma işini yapan kişi birinci manasıyle haram kılmada olduğu gibi hükmü kendisinden başkasına sirayet ettirmez. Hüküm başkasına değil, sadece haram kılma işini yapan kişinin kendisiyle sınırlı kalır.
İkinci anlamıyle haram kılmaya gelince bunun genel olarak, âyetin anlamı içine girmesine bir engel yoktur. Çünkü nefisleri bir şeye yönlendiren veya o şeyden alıkoyan unsurların belli bir kanuna bağlanması mümkün değildir. İnsan, helal olan bir şeyi kullanırken karşılaştığı bir durumdan dolayı ondan uzak durabilir. Mesela bal şerbeti içmekten imtina edenlerin pek çoğu, bal şerbeti içtiklerinde çektikleri sancıdan dolayı bundan sakınırlar, hatta bu yüzden bal şerbetini kendilerine haram kılmışlardır. Fakat bu birinci ve üçüncü manada bir haram kılma değil, bilakis diğer acı veren şeylerden nasıl sakınıyorsa o manada bir sakınmadır.
İkinci anlamıyle haram kılma, bu âyetin içine Rasulullah'ın (s.a) sarımsak yemekten sakınması anlamıyle girer. Çünkü Rasulullah (s.a) meleklerle başbaşa kalıyordu. Melekler ise sarımsak kokusundan rahatsız olurlardı. Kokusu tiksinti veren şeyler böyledir.
Belki de bu izah tarzı "Sarımsak ve benzerleri Şârie ait manasiyle (yani doğrudan Şâri tarafından) ona haram kılınmıştı." diyen kimsenin sözünden daha uygundur. Her iki mana birbirine yakındır. Her ikisi de emir manasına dahil değildir (yani sarımsak insanlara haram değildir).
Dördüncü anlamıyle haram kılmaya gelince, bunun tahrim (haram kılma) ibaresinin içine girmesi muhtemeldir. Bu duruma göre *"Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın."* âyeti adak ve yemin yoluyle haram kılmayı kapsamaktadır. Bunun delili ise daha sonra gelen âyette keffaretten söz edilmiş olmasıdır:
"Bunun keffareti ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmektir..."
Bu konuda daha önce söylenmiş olan şeylerden birisi de şudur: Allah'ın helâl kıldığı şeylerin haram kılınmasını yasaklayan âyet, yemin keffareti âyetinden önce ve ondan bağımsız olarak inmiştir. Bir grup müfessir de:
"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin haram kılıyorsun?"[53] âyeti hakkında şöyle demişlerdir: Bu haram kılma, Hz. Peygamber'in (s.a) bal şerbeti içmemeye yemin ettiği zaman yeminle yapılmış bir haram kılmadır. İnşaallah bu konu ileride anlatılacaktır.
Eğer denilse ki: Bir adamın Hz. Peygamber'e (s.a):
"Et yediğim zaman kadınlara ilgim artıyor, şehvete kapılıyorum, bu yüzden kendime eti haram kıldım" demesi, üçüncü değil, ikinci anlamdaki haram kılma cinsinden bir haram kılma mıdır? Çünkü adam onun yüzünden hâsıl olan bir zarar sebebiyle bir şeyi kendisine haram kılabiliyor, bunun da hakîkî bir haram kılma olmadığı biraz önce anlatıldı. Adam burada adak yoluyla bir haram kılmayı da kastetmiyor. Bilakis onunla bir şeyden kendisini korumayı kastediyor. Yani "ben bu yüzden başımın belâya gireceğinden korkuyorum" demek istiyor. Bu mana -Allah bilir ya- sahabînin kastettiği manadır.
Buna verilecek cevap şudur: Bir şeyi yaptığı zaman zararla karşılaşan kimsenin o şeyi kendisine haram kılmaksızın ondan kendisini alıkoyması mümkündür. Bir şeyi terk eden kimsenin onu kendisine haram kılması gerekmez. Belli bir yiyeceği veya evlenmeyi terk eden nice insanlar vardır. Çünkü o esnada ya canları istemez veya başka bir mazeretleri vardır. Nihayet mazeretleri ortadan kalkınca onu alırlar. Rasulullah (s.a) de keler yemeyi terk etmişti. Onun terki haram kılınmasını gerektirmez.
(Adamın burada eti) kendisine haram kılmakla neyi kastettiği gayet açıktır ve bu sahih değildir/câiz değildir. Bunun delili Hz. Peygamber'in (s.a) onu âyet ile reddetmiş olmasıdır. Şayet böyle mazeretlerin mevcudiyeti üçüncü manada bir haram kılmayı (yani adak yoluyla haram kılmayı) mubah yapsaydı, âyet-i kerimede, bir özür sebebiyle veya özrün dışında başka bir sebeple bir şeyi haram kılan kimsenin durumuyla ilgili bir açıklama mutlaka bulunurdu.

Kadınlara ilgi duymak da öyle kötü bir şey değildir. Çünkü Rasulullah (s.a) *"Sizden evlenmeye gücü yeten evlensin"* buyurmaktadır. İnsan, şehvetini tatmin etmek istediği zaman evlenir ve dinde istenilen nesle ilaveten hadiste emredilen şeyi de gerçekleştirmiş olur. Kadınlara ilgiyi temin eden şeyi kendisine haram kılan kimse sanki ruhbanlığa özenen kimse gibidir. Bu ise âyette zikredilen diğer şeyler gibi İslamda reddedilmiştir.[54]

Üçüncü Mesele:

Bu âyetin anlamı, mealini vereceğimiz şu ayetle birlikte bir problem oluşturmaktadır:
"Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrail'in (Yâkub'un) kendisine haram kıldıkları dışında yiyeceğin her türlüsü İsrailoğullarına helâl idi.[55]
Allah Teala bu âyetinde peygamberlerinden bir peygamberin helal olanı kendisine haram kıldığını haber vermektedir. Bu âyette benzerinin de caiz olduğuna delil vardır.
Bunun cevabı şudur: Âyette bunun cevazına dair bir delil yoktur. Çünkü yukarıda İslamda haram kılmanın olmadığı kesin olarak belirtilmiştir. Geriye, usul kitaplarında da anlatıldığı gibi bizden başkalarının bizim şeriatımıza aykırı olan şeriatı kalır (ki onların da bizim için delil olmayacağı malumdur.)
Kadı İsmail ve daha başkalarının İbn Abbas'tan tahriç ettiklerine göre (bir ismi de) Yâkub olan İsrail peygamber siyatik hastalığına yakalanmıştı. Ağrının şiddetinden geceleri inleyerek geçiriyordu. Allah kendisine şifa verirse damar yemeyi kendisine haram kılacağını söyledi. Bu olay, Tevrat'ın indirilişinden önce olmuştu. Dediler ki:
Bu sebepledir ki Yahudi nesli damar yemezdi. Bir rivayete göre de Yâkub (a.s) kendisine deve eti yemeyi haram kılmıştı. —İbn Abbas dedi ki:
Deve etini Yahudiler de kendilerine haram kıldılar.[56]
Kelbi'den rivayet edildiğine göre Yâkub (a.s) şöyle dedi.
Allah Tealâ bana şifa verirse en güzel içecek ve yiyeceği kendime haram kılacağım. Ya da şöyle dedi:
En sevdiğim yiyeceği ve içeceği kendime haram kılacağım. Nihayet deve etini ve sütünü kendine haram kıldı.
Kadı İsmail şöyle dedi:
Öyle zannediyorum ki —yine de Allah bilir- Hz. Yâkub haram kıldığı şeyi kendisine haram kıldığı zaman, o esnada bu işten men edilmiş değildi. Onlar helal olan bir şeyi kendilerine haranı kıldıkları zaman, yemin keffareti nazil oluncaya kadar onu yapmaları kendileri için caiz değildi. Allah Teala buyurdu ki:
"Allah yeminlerini bozmanızı size meşru kılmıştır." Yemin eden bir kimse, "inşaallah" demediği halde bir şeyin üzerine yemin ettiği zaman, onu yapıp yapmamakta serbesttir; dilerse yapar ve ettiği yeminin keffaretini öder. Dilerse de yapmaz. -Kadı İsmail" dedi ki:
Bu tür şeyler ve benzerleri haklarında nâsih ve mensuhun geçerli olduğu şer'i hükümlerdir. Bu konudaki neshedici âyet: "*Ey iman edenler! Allah'ın sizin için helal kıldığı iyi ve temiz, şeyleri haram kılmayın."* ayetidir. Kadı İsmail dedi ki:
Yasaklama vâki olduğuna göre artık bir insanın "falan şeyi yemek bana haram olsun" gibi gözler söylemesi caiz değildir. İnsan böyle bir şey söylediği zaman bu sözü bâtıl/geçersiz olur. Böyle bir şey için Allah'a yemin ederse, hayırlı olanı yapar ve yeminin de keffaretini verir.[57]

Dördüncü Mesele

Bu mesele şu söyleyeceklerimizle ilgilidir: Sorulan şeylerden birisi de Allah Teala'nın şu ayetidir:
"Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?"
Bu âyet-i kerimede Rasulullah'ın (s.a) Allah'ın helal kıldığı bir şeyi haram kıldığı haber verilmektedir.
"Allah'ın sizin için helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın ve sınırı aşmayın" âyeti de buna delâlet, eder. Halbuki Rasulullah'ın (s.a) makamı bunun gibi zahir mananın gerektirdiği şeyden ve önceden yasak olan bir şeyi daha sonra kendisine bunu niçin yaptın? diye sorulmasına sebep olacak şekilde onu yapmaktan beridir. Rasulullah'ın bu tür tasarrufları üzerinde iyi düşünmek gerekir.
Cevap: Tahrim süresindeki âyet, şayet yeminlerin keffaretiyle ilgili âyetten önce nazil olmuşsa Hz. Peygamber'le ilgili olduğu gayet, açıktır. Çünkü -usûlcülerden bazılarının dediği gibi- o âyetle ümmet kastedilmiş olsaydı tıpkı *"Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın..."* âyetinde olduğu gibi *"Ey Peygamber! Allah'ın size helâl kıldığı şeyi niçin kendinize haram ediyorsunuz?"* derdi. Bu açıktır. Çünkü Tahrim süresindeki âyet, Ahzab süresindeki âyetten önce indi. Bu sebepledir ki Rasulullah (s.a) bu kıssada anlatılan sebepten dolayı kadınlarına bir ay yaklaşmamaya yemin edince, Ahzab süresindeki *"Ey* Peygamber*! Eşlerine, şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü istiyorsanız..."* âyeti nazil oldu. Ve yine muhtemeldir ki tahrim/haram kılma bir şeyi yapmamaya yemin etmek anlamına da gelir. Yemin vâki olduğu zaman ise yeminin sahibi yemin ettiği şeyi terk etmekle onu yapıp keffaretini ödemek arasında muhayyerdir/serbesttir. Tahrim sûresinde de zâten *"Allah Teala yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır."* âyeti geçmektedir. Bu âyet de bunun Rasulullah'ın (s.a) ettiği bir yemin olduğunu göstermektedir. İnsanlar bu haram kılmanın mahiyeti hakkında ihtilaf ettiler. Bir grup, âyetin Hz. Peygamber'in cariyesi kıpti Mariye hakkında nazil olduğuna dayanarak Hz. Peygamber'in yemininin de Mâriye'ye yaklaşmamak üzere yapılan bir yemin olduğunu söylediler. el'Hasen, Katade, Şâbî ve İbn Ömer'in mevlâsı, Nâfi bu görüştedirler. Bazdan da Hz. Peygamberin yemininin Zeyneb bint Cahş'ın bal şerbetiyle ilgili olduğunu söylediler. Atâ ve Abdullah ibn Utbe bu görüştedirler. Bir grup da bunun yeminle yapılan bir haram kılma olduğunu söylediler.
İsmail ibn İshak dedi ki:
Peygamber'in (s.a) onu, yanı cariyesini yeminle kendisine haram kılmış olması mümkündür. Çünkü bir adamı kendi cariyesine:
Vallahi sana yaklaşmayacağım, diye yemin ettiği zaman, onu yeminle kendisine haram kılmış olur. Yaklaştığı zaman üzerine yemin keffareti vacip olur. İsmail daha sonra Ma'kil ibn Mukrin'in meselesini anlattı.
Sebebin bal şerbeti içmek olması da mümkündür. Bu, Hişam ibn Güreye yoluyle gelen bir rivayetle Buhari'de anlatılmaktadır. O rivayette Rasulullah'ın şöyle dediği söylenmektedir:
"Zeyneb bint Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Bir daha onu içmeyeceğime yemin ettim. Onu kimseye söyleme" Hal böyle olunca da meselede herhangi bir kapalılık kalmamıştır. Hüküm açısından câriye ile bal şerbeti arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü cariyenin haram kılınması ne ise yenilen ve içilen bir şeyin haram kılınması da odur.
Şayet yemin keffaretiyle ilgili âyetin tahrim âyetinden önce indiğini farz edersek evvelki gibi bunda da iki ihtimal vardır:
Birincisi: Tahrim süresindeki haram kılma, yemin manasınadır.
İkincisi: Yemin keffaretiyle ilgili âyetin Hz. Peygamber'i (s.a) kapsamaması ve *"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve iyi şeyleri haram kılmayın"* âyetinin de, bunu savunan usulcülere göre Hz. Peygamber hakkında olmamasıdır. Bu duruma göre üzerinde tartışılacak bir problem kalmaz ve ayetle tartışmacının hiçbir ilgisi kalmaz.[58]

Fasıl

Bu sabit olunca, bu maksat üzere amel eden kimsenin ameli sahih değildir (yani dindarlık maksadıyle bir kimsenin Allah'ın kendisine helal kıldığı şeyi haram kılması sahih değildir) Çünkü o bu ameliyle ya şeriatın dışındaki bir şeyle amel etmiştir, zira şeriatın delillerine uymamıştır, ya da neshedilmiş bir şeriatle amel etmiştir. Nâsihi bildiği halde mensuhla amel etmek tartışmasız bâtıldır. Çünkü ruhbanlık ve kadınlardan uzak durmak gibi şeyler şayet, meşru olsa bile bu şeriatten önceki şeriatlerde meşrudur. Halbuki daha önce de geçtiği gibi Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
"Fakat ben hem oruç tutarım, hem tutmam, hem namaz kılarım, hem uyurum, kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir." Bıd'atin manası budur.
(Bir itiraz:) Şöyle denilebilir: Yukarıda İbn el-Arabi'den nakledildiğine göre ruhbanlık, seyahat etmek ve uzlet için manastırlara kapanmaktır. -O dedi ki- zaman bozulduğunda böyle yapmak bizim dinimize göre de menduptur. Gazzali uzleti anlatırken bu konuyu geniş geniş anlattı. Gazzali İhya isimli eserinin Kitabu'n-Nikah bölümünde[59] bunu yeterli şekilde anlattı. Gazzali'nin söylediği özet olarak şudur: Bu, meşrudur. Hatta bazı arızî durumlarda daha faziletlidir. Şayet evlenmek ve insanlarla haşırneşir olmak insana vebal yüklüyorsa, haram kazanca ve caiz olmayan şeylere yol açacaksa uzleti tercih etmek daha evlâdır. Nitekim Sahih'te şöyle bir hadis geçmektedir: *"Öyle bir zaman gelecek ki; müslümanın en hayırlı malı koyun olacaktır. Müslüman, koyunları alır dağ başına ve yağmurlu yerlere gider; dininin selâmeti uğrunda onlarla dağdan dağa dolaşır durur."* Allah Teala da Peygamberine (s.a) buyurdu:
"Rabbinin adım an ve her şeyi bırakıp bütün varlığınla Allah'a yönel." (Muzzemmil: 8)
Bu âyette geçen "et-tebettül kelimesi, Zeyd ibn Eslem'e göre dünyayı terk etmek demektir. Bu kelime âyet.-i kerimede, Allah'tan başka her şeyden alakayı kesmek anlamına gelir. el-Hasen ve daha başkaları dedi ki:
Bu âyetin anlamı, kendini tamamen Allah'a ver ve çalış, demektir. İbn Zeyd dedi ki:
Bütün vaktini Allah'a ibadete ver, demektir. Bütün bunlardan başka kendini Allah'a vermek, dünya sebeplerini terk etmek, şehirleri bırakıp köylere çekilmek ve dağlarda, çöllerde yalnız yaşamak konusunda selef-i sâlihten gelen daha pek çok haberler vardır. Hatta Şam'dan Lübnan'a kadar bazı dağlar vardır ki (sanki) Allah Teala bunları evliyaya ve kendini ibadete verenlere tahsis etmiştir. Bunun izahı nasıl olacaktır? (yani bu bir ruhbanlık değil midir?)
Bunun cevabı şudur: Ruhbanlık şayet bizden öncekilerin şeriatlerinde belirlenen anlamda bir ruhbanlık ise, bizim şeriatımızda da bunun olduğunu kabul etmemiz mümkün değildir. Çünkü onun neshedildiğini ifade eden deliller yukarıda geçti. Böyle bir ruhbanlık ister arızi bir sebepten dolayı yapılsın, isterse arızî olmayan bir sebepten dolayı yapılsın, neshedilmiştir. Çünkü İslamda ruhbanlık yoktur. Yukarıda da belirtildiği gibi Hz. Peygamber (s.a) dünyadan el etek çekmeyi reddetmiştir.
Şayet ruhbanlık, meşru ölçülere göre kendini Allah'a vermek anlamında olursa ve *"Bütün varlığınla Allah'a yönel"* emrinin muhatabı olduğu halde Rasulullah (s.a) kendisini

Allah'a nasıl vermişse ona göre yapılırsa işte bu, bizim de kabul ettiğimiz şeydir. Uyulacak sünnet, doğru yol ve sıratu müstakim budur. Zeyd ibn Eslem'in ve diğerlerinin tebettül kelimesinin anlamı konusunda söyledikleri sözleri içinde bu manaya aykırı hiçbir şey yoktur. Çünkü dünyayı terk etmek onu tamamen bir kenara atmak ve ondan yararlanmamak anlamına gelmez. Bilakis insanın yükümlü olduğu şer'i vazifeleri engelleyecek şekilde dünyaya dalmamak anlamına gelir.
Selefi salihin davranışlarını kendin için bir ayna edin. O aynada tebettül kelimesinin Rasulullah'a (s.a) tâbi olmak anlamına geldiğini görürsün. Allah hepsinden razı olsun, onlar kendileri için mubah kılınan yollardan para kazanıyorlar ve kazandıklarım da teşvik edilen yerlere sarf ediyorlardı. Kalplerinde de herhangi bir mal sevgisi bulunmuyordu. Bir emir veya yasakla karşılaştıkları zaman bilakis Allah'ın emrini ve yasağını kendi nefislerinin bâtıl zevklerine tercih ediyorlardı. Meşru zevklerini de ihmal etmiyorlardı. Yukarıda anlatılan orta yol budur.
Sonra Şâri evlenmeyi ve çoluk çocuk sahibi olmayı teşvik etti. Onlar da bu teşvike hemen sarıldılar ve bunlar bizi emrolunduğumuz şeylerden alıkoyuyor da demediler. Çünkü böyle bir söz, yükümlülüğün ne anlama geldiğinden gafil olmak demektir. Çünkü şeriata göre mükelleften istenilen her şey, Allah'a kulluğun ve O'na yakın olmanın kapsamı içerisindedir. Sırf ibadet olan şeylerin içinde bu mana gayet açıktır. Âdetlerin hepsi de Allah'ın emrine bağlanmak maksadını taşıdığı zaman Allah'a kulluk kapsamındadır. Bu maksadı taşımadıkları zaman âdet olarak kalırlar ve sadece zevk için yapılmış olurlar, ibadet, sayılmazlar, şer'an sahih/doğru da olsalar herhangi bir sevaba konu olmazlar.
Allah kendilerinden razı olsun sahâbiler bu manayı anladılar. Ne onların davranışlarında ne de onların anladığını anlayan kimselerin davranışlarında onların anlayışlarıyla emirlerin çatışması/çelişmesi mümkün değildir. Bu şekilde olan tebettül (yani kendini Allah'a verme) sahihtir, doğrudur ve sünnete uygundur. Bu manaya alındığı zaman el-Hasen ve diğerlerinin söz konusu âyetin tefsirinde söyledikleri sözler de doğrudur. Yani âyetin anlamı hidayete ve Rabbinin emrine uy, demektir. Çünkü O, senin yararına olan şeyleri en iyi bilendir ve seni çekip çevirendir. Bu sebepledir ki âyetin hemen devamında yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"O, doğunun da, bâtının da Rabbidir. Ondan başka ilah yoktur. Öyleyse O'nu kendine vekil edin." (Müzzemmil: 9) Allah, senin kudretinin dahilinde olmayan şeylerde vekilindir/himaye edendir. Yükümlü olup da kudretin dahilinde olan şeylerde de vekildir/gözetleyicidir. Nefsini şimdi ve gelecekte sıkıntıya sokacak bir işe sokmamak da senin sorumluluğundadır.
Tebettül kelimesi ihlas diye de yorumlanmıştır. Mücâhid ve Dahhak bu görüştedir. Katade dedi ki:
Sadece O'na ibadet et ve dua et demektir. Bu tefsire göre ayetin soru sorulan konuyla herhangi bir ilgisi yoktur.
Bu durum sabit olunca, seyahat, etmek, manastırlara, dağ evlerine ve mağaralara kapanmak, ruhbanların kendilerine haram kıldıkları şeylerden Allah'ın helâl kıldıklarını haram kılmamaları şartına uygun olursa, hatta şehirlerde ve insanların toplu bulundukları yerlerdeki yaşantıları ölçüsünde olursa -ki onlar kendilerine meşakkat verecek derecede nefislerini zorlamazlar. Böyle bir ruhbanlığın sahihliğinde herhangi bir problem yoktur. Ancak buna ruhbanlık ismi verilemez, verilse bile bir nevi mecaz olarak veya lügatin alışık olmadığı örfi bir anlamda bu isim verilebilir. *"Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık..."* âyetinin kapsamına da bu davranışlar isim olarak da girmez, mana olarak da girmez.
Rahiplerin yaptığı şeyleri yaparsa bunun bu şeriatte mendup ve mubah olduğunu kabul etmeyiz. Hatta bu, caiz olmayan şeylerdendir. Çünkü bu Hz. Muhammed'in (s.a) şeriatının dışında başka bir yoldan gitmek gibidir.
"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir." hadisinin manası buna cevaz vermez.
Gazzâli ve daha başkalarının, uzleti, bir arada yaşamaya birtakım engeller karşısında bekarlığı evlenmeye tercih eden sözlerine gelince bunun hükmü bu ayetten değil, başka bir asıldan/ delilden elde edilir.
Bunun açıklaması şudur: Şeriat tarafından istenilen şeyleri yaparken mükellef bunları ya yasaklanan şeylerin içine düşme tehlikesinden güvenlikli olarak yerine getirme gücüne sahiptir veya bu güce sahip değildir. Şayet mükellef bunları hiçbir mekruh veya haram kılınmış şeye maruz kalmayacak şekilde ve âdet olduğu üzere/tabiî mecrasında yerine getirme gücüne sahip ise, fitnelerin ortaya çıkmasından önce selefi sâlih bunları nasıl yapmışsa mükellefin de gücü nisbetinde yerine getirmesinin gerekliliğinde hiçbir şüphe yoktur. Şayet mükellef bunları mekruh ve harama düşmeksizin yapma gücüne sahip değilse -Gazzâli'nin sözlerinden de açıkça anlaşıldığı gibi- talebin geçerliliği/yani mükellefin bunları yerine getirip getirmeyeceği konusunda ayrıntılı bir açıklama yapmaya ihtiyaç vardır. Çünkü talep edilen şey bazan mendup olabilir, fakat o mendubun yerine getirilmesi ancak bir yasağın içine düşmekle mümkün olabiliyorsa o zaman talep edilen şey hiç şüphesiz mendup olmaktan düşer. Meselâ ihtiyaç sahiplerine sadaka vermek menduptur. Sadaka verecek kişinin elinde kendi malı değil de başkasına ait bir mal varsa onun mendupla amel etmesi caiz değildir. Çünkü mendupla amel eder de sadaka verirse bu sebeple başkasının malından izinsiz tasarruf etme durumuna düşer. Bu ise caiz değildir. Onun durumu tasadduk edecek bir şey bulamayan kimsenin durumu gibidir. Ölüm döşeğindeki bir hastaya gidecek veya defni terkedildiğinde bozulacağından korkulan bir cenazeye gidecek birinin durumu da böyledir. Böyle bir kişinin bunları bırakıp da nafile namaz kılması caiz değildir. Evlenmek için haram yoldan para kazanmaktan başka çaresi olmayan kişi de böyledir. Buna benzer daha pek çok şey vardır.
Bazan da talep edilen şey vâcib cinsindendir, ancak o vacibin yerine getirilmesi mekruh olan bir şeyin içine dalmaksızın mümkün olmazsa, bu gerekçe ile vacip terk edilmez. Çünkü vacibin yerine getirilmesi burada mekruhtan sakınmaktan daha önemlidir. Veya o vacibin yerine getirilmesi yasaklanmış bir şeyin içine düşmeyi de zorunlu hale getirebilir. İşte gerçek çatışma budur. Ancak haramların hepsi aynı değerde olmadığı gibi vaciplerin hepsi de aynı değerde değildir. Bunların mutlaka bir teraziye vurulması gerekir. Şayet vacip tarafı ağır basarsa haram ya afv hükmündedir (yani vacibin edası esnasında içine düşülen haram affedilir) veya kötülükleri telâfi edilebilecek cinsten ise telafi hükmündedir (yani telâfi edilir.) Şayet, haram tarafı ağır basarsa o zaman ya vacibin hükmü düşer veya telâfi edilmesi talep edilir. Müctehidin nazarında her ikisi de aynı ağırlıkta olursa bu müctehitlerin inceleme alanındadır. Bir grup müctehide göre haram tarafını gözetmek (yani haramdan sakınmayı öne almak) daha hayırlıdır. Çünkü kötülükleri engellemek iyilikleri elde etmekten daha önemlidir.[60] Şayet uzlet, kurtuluşa vesile oluyorsa fitne zamanlarında uzlete çekilmek daha hayırlıdır. Fitneler sadece harplerle ilgili değildir. Makam, mevki ve mal gibi diğer dünyevi kazançlarda da fitneler cereyan edebilir. Bunların kuralı kişiyi Allah'a itaatten alıkoymasıdır (yani kişiyi Allah'a itaatten alıkoyuyorsa fitnedir.) Böyle bir değerlendirme mendup ile mekruh arasında ve mekruhlar arasında da yapılır, (yani hangisi ağır gelirse ona riayet edilir.)
Şayet uzlet, cemiyetlerin ve cemaatlerin terkine yol açsa da, iyilikler üzere yardımlaşmaya ve benzeri şeylere engel olsa da bir başka yönden de bu bir kurtuluştur, emredilen ve yasaklanan şeyler arasında bununla bir denge meydana gelir. Nikâh da böyledir. Bekârlıkta mevcut olmayan birtakım masiyetlere yol açtığı zaman evliliği terk etmek daha evlâdır.
Anlaşılması zor olmakla beraber bunun bir örneği de Velid ibn Müslim'in Habib ibn Mesleme'ye isnat ederek anlattığı şu olaydır: Habib ibn Mesleme, Ma'n ibn Sevr'e dedi ki:
Hıristiyanlar niçin manastırlara kapandılar, biliyor musun? Ma'n:
Niçin? dedi. Habib el-Mesleme dedi ki:
Kralları birtakım bid'atleri çıkarıp, peygamberlerin getirdikleri prensipleri ortadan kaldırdıkları ve domuz eti yemeye başladıkları zaman onlar da manastırlara çekildiler, onları bid'atleriyle baş başa bıraktılar ve kendilerini ibadete verdiler. Habib ibn Mesleme'ye dedi ki:
Senin için de uzlet gerekli midir? Dedi ki:
Şimdi bunun zamanı değil.
Hıristiyanların yaptıkları şeylerin benzerlerinin meşru olması, bunların bizim dinimizde de meşru olmasını gerektirir. Onun kastettiği şey, insanlar arasında bid'atler yaygınlaştığı, hevâ ve hevesler hâkim olduğu zaman dinimizdeki meşru ölçüler içinde insanlardan uzak durmaktır. Yoksa ruhbanlık konusunda Hıristiyanların yaptığının aynısının bizim için de mümkün olduğunu söylemek değildir. Çünkü onun neshedildiği artık sabit olmuştur. Gazzalinin ve kendilerinden nakil yapılıp hüccet kabul edilen diğer kişilerin sözleri de bu izahlara uygundur. Kendilerinden uzleti teşvik edici sözler nakledilen kimselerden bir topluluğun evlibarklı olmaları da bunun delilidir. Bu, onların bulundukları hal üzere kalmalarına engel değildir. Çünkü onlar evlilik sebebiyle karşılaştıkları şeyler arasında bir denge arayışı içindedirler. O halde Gazzâli'nin ve onun yolunu tutan diğer kişilerin sözlerindeki bu tesbitte anlaşılmaz bir durum yoktur. Çünkü onlar şeriatte kesin ve muhkem bir esasa dayanmaktadırlar. Bu esas/asıl delil neshedilmemiştir ve neshedilmeye de ihtimal ve gerek yoktur. Fakat, burada meselenin biraz daha araştırılıp ortaya konulmasına ihtiyaç vardır, ancak burası ona uygun değildir. Bunun aslı "el-Muvafakat" isimli kitaptan alınabilir. Bu konuda eğitim yapmak isteyen kimse bu manayı orada tam olarak araştırabilir. Başarı Allah'tandır.
Özet olarak diyebiliriz ki bu faslın muhtevası âyet-i kerimede reddedilen ruhbanlıkla amel etmenin izafi değil, hakiki bid'atlerden bir bid'at olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Rasulullah (s.a) onu hem asıl olarak, hem de fer' olarak reddetmiştir.[61]

Fasıl

Biraz önce takdim edilen bu fasılların muhtevasından kesin olarak anlaşılan şudur ki, kül olarak da cüz olarak da meşakkat dinde reddedilmiştir. Fıkıh usulünde en kuvvetli delillerle bu gerçek sabit olmuştur. Biz bundan sonra söyleyeceğimiz şeyleri onun üzerine bina edeceğiz:
Selef-i sâlihten ve velilikleri sabit olup kendilerini Allah'a verenlerden bir topluluğun nefislerini meşakkate soktukları ve başkalarını da katılığa ve ahiret yolunda giderken meşakkati tercihe zorladıkları anlaşılmaktadır. Onlar bu sıkıntının altına girmeyenleri de kusurlu ve (Allah'ın rahmetinden) kovulmuş ve mahrum kalmış kişiler olarak görüyorlardı. Belki de bunu şeriatın bazı mutlak ibarelerinden anlıyorlar ve kendi katı davranışlarını bu mutlak ibarelerden süzüp çıkartıyorlardı. Bu da onları sünnetten çıkartıp hakiki veya izâfi bid'ate kadar götürüyordu.
Ahirete doğru gidişinde birisi kolay, diğeri zor olmak üzere mükellefin önünde iki tane yol olması bundan dolayıdır. Gayeye ulaşmada her ikisi de aynı seviyededir. Bazı katılık taraftarları benzeri mükellefe meşakkat veren zor yöntemi alırlar ve nefse sıkıntı vermeyi kabul ederek kolay yolu terk ederler. Mesela temizlik için birisi sıcak, diğeri soğuk iki tane su bulan kimse kullanımı meşakkat, veren soğuk suya talip olur, diğerini terk eder. Bu kişi, Şâriin kendisinden istediği nefsin hakkını vermez ve güçlüğün kaldırılması deliline anlamsız yere muhalefet eder. Şârî, buna benzer şeylerin meşru görülmesine razı olmaz. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: *"Kendi kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir."*[62]
Böylece hevâ ve hevesine tâbi olan bir kişi haline gelir. Rasulullah'ın (s.a) şu hadisinde de onun işine yarayacak bir delil yoktur:

"Size onunla Allah'ın günahları sildiği ve dereceleri yükselttiği bir şey göstereyim mi? Meşakkatli zamanlarda güzelce abdest almaktır."
Madem ki nefsi zorlayarak güzelce abdest almak, günahların silinmesinin ve derecelerin yükselmesinin sebebidir, o halde bunda, insanın bu ecri kazanmak için nefsini zorlayarak çalışmasına delil vardır, bu da ancak nefse meşakkat verecek şeyleri yapmakla mümkün olur (derseniz) biz deriz ki:
Bu hadiste sizin söylediğinize delil yoktur. Hadiste sadece meşakkat mevcut iken güzelce abdest almaktan söz edilmektedir. Burada fazladan/arîzi bir durum vardır. Meselâ kış mevsiminde bir kimse soğuk suyu bulur da sıcak suyu bulamazsa suyun soğukluğunun şiddeti onun güzelce abdest almasına engel olmasın, demektir.
Doğrudan meşakkate yönelmeye gelince hadiste bunu gerektirecek bir anlam yoktur. Bilakis önceki bölümlerde zikredilen delillerde kullardan güçlüğün kaldırıldığına işaret eden şeyler vardır. Şayet hadisin böyle bir anlamı gerektirdiği kabul edilirse, güçlüğün kaldırıldığını ifade eden deliller bununla çatışmış olurdu. Halbuki onlar kati delillerdir. Haberi vâhid ise zannidir. Kati'nin öne alınıp tercih edilmesiyle araları bulunacağı için ikisi arasında bir çatışma söz konusu değildir. Yukarıdaki hadisin bir benzeri de şu âyettir:
"Onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duçar olmaları... ancak bunun karşılığında kendilerine sâlih bir amel yazılması içindir..."[63]
Başka bir maksatla değil de sırf nefse sıkıntı vermek için kötü ve kalitesiz yiyecekleri yemek de böyledir. O da yukarıda sözü edilen türden bir durumdur. Çünkü şeriat, yükümlülüklerde nefse işkence edilmesini kastetmemiştir. Bu, Rasulullah'ın (s.a): *"nefsinin de senin üzerinde hakkı vardır"* sözüne de aykırıdır. Rasulullah (s.a) bulduğu zaman güzel şeyler yerdi. Tatlıyı ve balı severdi. But etinden hoşlanırdı, içmek için tatlı su arardı. Bunun neresinde meşakkat ve zorlama var?
Mubah olan şeylerin kullanılması, ateşe arz olunacak kimselere hitab eden *"Dünya hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız.."*[64] âyetinin ifade ettiği anlamın içine girmez. Çünkü onunla kastedilen mubah sınırının dışına çıkan israftır. O halde hiçbir mazereti olmaksızın sadece çirkin ve kötü şeyleri yemek inatçılıktan başka bir şey değildir.
Yukarıda zikredilen ayet-i kerimede Allah Teâla şöyle buyurmuştu:
"Ey iman edenler! Allah'ın sizin için helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri (kendinize) haram kılmayın."
Hiçbir zorunluluk olmaksızın sadece kaba saba elbiseler giymek de böyledir. Bu da nefsi zorlamaktır ve çirkin bir dikbaşlılıktır, Bunda ayrıca bir miktar şöhret maksadı da vardır.
Rabî' ibn Ziyad el-Hârisi'den rivayet edildiğine göre o, bir gün Hz. Ali'ye (r.a) dedi ki:
Sabahleyin erkenden benimle birlikte kardeşim Asım'a gel. Hz. Ali dedi ki:
Onun neyi var? Rabî' dedi ki:
Dindarlık maksadıyle aba giydi. Hz. Ali (r.a) dedi ki:
Onu görmem gerekir. Asım üstünde bir aba altında bir aba olduğu halde, saçı sakalı dağınık bir şekilde getirildi. Hz. Ali onu görünce kaşlarını çattı ve dedi ki:
Yazıklar olsun sana! Ailenden de mi utanmadın? Çocuğundan da mı utanmadın? Sanıyor musun ki Allah sana güzel şeyleri mubah kıldı da, onlardan bazılarından yararlanmandan hoşlanmıyor? Sen böyle yapmakla Allah katında hiçbir değer de kazanamazsın. Duymadın mı Allah Teâla Kitabında şöyle buyuruyor:
"Allah, yeri canlılar için yaratmıştır. Orada meyveler ve salkımlı hurmalar vardır... İkisinden de inci ve mercan çıkar." [65] Biliyor musun bunları Allah Teala kullları için sadece kullansınlar, kendisine hamd etsinler ve böylece sevaba nail olsunlar diye mubah kılmıştır? Allah'ın nimetlerinden yararlanman onları söylemenden daha hayırlıdır. Asım dedi ki:
Peki sen niçin sert yiyecekler yiyorsun ve kaba elbise giyiyorsun? Hz. Ali dedi ki:
Allah Teala, halkın önderlerine kendilerini insanların en zayıfları ile kıyaslamalarını emretti.
Allah Teala'mn kullarının lezzetli şeyleri terk etmelerini niçin istemediğini ve onları aldıkları zaman sadece şükretmelerini istediğini iyi düşünün. Şer'i bir zorunluluk olmaksızın Allah'ın mubah kıldığı şeyleri almaktan geri durmaya çalışan kimse Şârie karşı geliyor demektir. Öncekilerin yapabilecekleri bazı şeylerden geri durduklarına dair gelen haberlerin hepsi bu açıdan değerlendirilmelidir. Onlar ancak dikkate alınmasını delilin de onayladığı meşru bir engelden dolayı onu terk etmişlerdir. Meselâ bir kimsenin elindeki imkanların darlığından dolayı genişlik ve bolluk içinde hareket etmekten geri durması böyledir. Veya o, bir mekruha ya da yasağa vesile olacağı ya da onda şüpheli bir yön bulunduğu için terk edilmiştir. Bu şüpheli yönü de başkaları değil de sadece onu terk eden kimse fark edebilmiştir. Durum ve şartların sebep olduğu problemler, soyut delillerle çatışmazlar. Çünkü mücerret delillerin kendi içlerinde (problemlere göre) yorumlanabilme imkanları vardır. Bu mesele el-Muvafakat isimli kitapta enine boyuna anlatılmıştır.[66]
Devamlı olarak ve sadece nefsin hoşlanmayacağı şeyleri yapmak ve her şeyde istisnasız olarak nefsi hoşlanmayacağı durum ve şartlara zorlamak da nefse sıkıntı ve meşakkat vermek cinsindendir (ve meşru değildir). Nefsin arzularını ve zevklerini tatmine yarayan pek çok şeyi Şâriin mubah kıldığını görmüyor musun? Şayet bunlara muhalefet iyi bir şey olsaydı o meşru kılınırdı, insanlar bu mubahları terke teşvik edilirdi ve neticede bunlar mubah olmazdı, bilakis terk edilmeleri mendup veya yapılmaları mekruh olurdu.
Ve yine Allah Teala, vâciblerin ve mendupların içine onların kolayca yapılabilmelerini temin edici zevk ve haz unsurlarınıda yerleştirmiştir. Bu lezzetler, mükellefleri, vacipleri ve menduplan yapmaya teşvik için konulmuşlardır. Nitekim Allah Teâla, emirlerin ve nehiylerin içinde sen onları yaptığın veya sakındığın zaman beklediğin bir mükafatı da vaad etmiştir. Allah Teala dileseydi böyle bir mükâfat vaadinde bulunmazdı. Emirleri terk ettiğinde, yasakları da islediğinde birincisinin aksine cezalandırma tehdidinde bulunmuştur. Bütün bunlar mükelleflerin emre itaatteki azim ve kararlılıklarını kuvvetlendirmek içindir. Hatta Allah Teâlâ, en önemli yükümlülükleri yerine getirmede kendisine söz veren ve emrine itaat edenlere öyle peşin zevkler ve gönülleri ferahlatıcı nurlar bahşeder ki dünyevi zevklerden hiçbirisi bunlara denk olamaz. Neticede bu, mükellefin itaatlerden zevk almasına, onlara doğru koşmasına sebep olur Ve daha önce ancak yasaklanmış bir meşakkatle tahammül örtebileceği şeyler, ona kolayca tahammül edebileceği kadar hafif gelir.[67] Meşakkat ortadan kalkınca yasaklama da kalkmış olur.
Bir de çeşit çeşit yiyecekler ve çeşit çeşit içecekler için Allah Teala'nın nasıl çeşit çeşit lezzetler verdiğini ve çoluk çocuğun rızkını temine sebep olacak çalışmaların -nefse çok yorucu gelmesine rağmen- nasıl yemekten ve içmekten daha fazla zevkli olduğunu düşününüz. Meselâ dünyada kabul edilir bir konumda olmak, derece ve mertebelerde yükselmek ve çok önemli işlerde diğer insanlardan önde olmak gibi bizzat o fiillerin dışında onları motive edici daha pek çok unsur vardır ki bunlar da mükellefe zevk varen şeylerdendir. Dünya zevkleri bunların yanında çok küçük kalır.
Hal böyle olunca, -bazılarının kendilerini meşakkate zorlamaları ve başkalarını da meşakkate teşvik etmeleri nerede- Latif ve Habir olan Rab Teala'nın murat ettiği hoşgörülü ve yumuşak ortam nerede? O halde kim kendini ibadete veren bir kişi olarak zanlarına (ve kuruntularına) dayanıp Şâriin kendisi için koymuş olduğu yumuşaklığın, kolaylığın ve sevgisine ulaştırıcı sebeplerin dışına çıkarak hareket ederse meşakkate ve zorluğa yapışmış ve bunu gayeye ulaştırıcı bir basamak ve özel bir yöntem haline getirmiş olur. Bütün bunlar sadece büyük bir cehalet ve sapıklık çölünde kaybolmuşluk değil midir? Allah Teala lütfü ve insaniyle bizi bundan korusun. Bu yolda zorlama manasını icab ettiren bir takım hikayeler/menkıbeler duyarsan veya bunlarda bir dikbaşlılık ya da yapmacıklık görülürse, bunların sahibi ya selef-i sâlih gibi kendilerine itibar edilen kişilerden birisidir veya meseleleri çözünmeyebilecek durumdaki âlimler nezdinde itibara lâyık olmayan ve tanınmayan başka bir kişidir. Şayet birincisi ise -yukarıda da geçtiği gibi- işin hakikati ilk planda görülenden mutlaka farklıdır. Şayet, o hikayenin sahibi/kahramanı ikinci gruptan birisi ise o da hüccet/delil değildir. Ancak Rasulullah'a (s.a) tâbi olanlar (bizim için) delildirler.
Ahiret yoluna sulûk ederken yapılan zorlamaların sebep olduğu diğer sakıncaları da (yukarıda sayılan ve hepsi de yasaklanmış olan) bu beş şeye kıyas etmek mümkündür.[68]

Fasıl

Bir amelin aslı meşru olabilir fakat -edâ ediliş yöntemiyle- bid'atlere vasıta olmaları sebebiyle bid'at mecrasında cereyan eder bale gelebilir. Bu, yukarıda anlatıp bitirdiğimiz seklin dışında başka bir şeydir. Bunun açıklaması şudur -Mesela- bir amel mendup olarak meşru kılınmıştır. Mükellef de onu kendi hususiyyeti içinde mendupluktan ilk konuluşuna uygun bir şekilde yerine getirir. Mükellef bu kadarla yetinmiş olsa buna bir şey denilemez. Mükellef o amele hep kendi özelliği içerisinde de başkalarına göstermeksizin devam ettiğinde o kendi mecrasında cereyan edecektir (yani sünnete uygun bir şekilde yapılmış olacaktır.) O amelin edasını başkalarına gösterse bile bunu revâtip sünnetler ve zorunlu farzlar gibi kesintisiz amelleri gösterdiği gibi göstermez. Söz konusu menduhu bu ölçüler içinde edâ ederse bu sahihtir ve bunda bir problem yoktur. Bunun aslı/dayandığı delil, Hz. Peygamber'in (s.a) nafileleri gizlemeyi ve onları evlerde eda etmeyi teşvik etmiş olmasıdır. O şöyle buyurmuştur:
"Farzların dışında namazların en faziletlisi evlerinizde kıldığınız namazlarınızdır." -Senin de göreceğin gibi- O, sadece farz namazları açıktan edâ etti. Nafileler açıktan yapılsa bile bu ancak Rasulullah'ın Mescidinde, Mescid-i Haram'da ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa'da yapılabilir. Hatta dediler ki:
Bu konudaki hadisin zahiri gereğince bu üç mescitten birisinde eda edilen nafileler evde edâ edilen nafilelerden daha faziletlidir. Bayram namazları, ay tutulması ve yağmur duası namazı gibi sünnetler de farzlar gibi açıktan edâ edilirler. Bunların dışındakilerin hükmü, gizli eda edilmeleridir. Bundan dolayıdır ki selef-i sâlih güçlerinin yettiği konularda daima amellerini gizlemeye gayret göstermişlerdir veya hadise ve Rasulullah'ın fiiline uymak onların kolayına gelmiştir. Çünkü Rasulullah (s.a) uyulması gereken bir örnektir.
Bununla beraber nafileler daima evlerde kılındığı zaman -yukarıda anlatıldığına göre- Ramazanın dışında kesinlikle ne mescitlerde, ne de evlerde bunların cemaatle kılındığı sabit olmamıştır. Şayet böyle bir şey olmuşsa bile bu, (İslamın) ilk döneminde olmuştur.[69] Meselâ İbn Abbas (r.a) halası Meymûne'nin evinde gecelediğinde
Rasulullah (s.a) ile birlikte namaza kalkmıştır. Rasulullah'ın şöyle dediği sabittir:
"Kalkın, size namaz kıldıracağım."[70]
Muvatta'da ise Yerfe'in[71] Hz. Ömer'le birlikte kıldığı kuşluk namazından söz edilir. Bir kimse bunu (belirlenmemiş) herhangi bir vakitte evinde yaparsa bunda bir sakınca yoktur. Âlimler, zikredilen bu kayıtla bunun cevazına hükmetmişlerdir. el-Müdevvene'de [72] bunun cevazı mutlak bir ifadeyle geçmiş olsa bile onun takyid edilmişi zikredilmiştir. Öyle zannediyorum ki İbn Habib, onu Malik'ten mukayyet olarak nakletmiştir. İnsanlar nafileleri de revâtip sünnetler gibi devamlı veya belli vakitlerde ve belli şekillerde kılmayı sürdürseler ve bunları, içinde farzların kılındığı mescitlerde cemaatle kılsalar veya içinde revâtip sünnetlerin kılındığı yerlerde kılsalar bu yaptıkları şey bid'at olur. Bunun delili, Rasulullah'tan (s.a), onun ashabından ve güzelce onların peşinden gidenlerden nafileleri böyle cemaatle kıldıkları haberinin gelmemiş olmasıdır. Şayet (bir haber) bu sınırlandırmalar olmaksızın mutlak olarak gelmişse, sınırlandırılmaları şer'i delille sabit olmayan mutlaklarda bir sınırlandırma yapmak rey ile (kafadan) hüküm koymak demektir. Bir de bu, şer'i delile aykırı olunca -ki bu delil meselâ nafilelerin gizlenmesi emridir- durum nice olur?

Bid'atçilik buraya şu yönden girmiştir: Rasulullah'ın devam ettiği ve topluluklar içinde açıktan işlediği nafileler sünnettir. Sünnet olmayan bir nafileyi, sünneti edâ etmenin yöntemine göre edâ etmek, o nafileyi şer'an kendisine tahsis edilen konumunun dışına çıkarmak demektir. Bunun sonucu olarak halk ve onun hakkında bilgi sahibi olmayanlar onun sünnet olduğuna inanırlar. Bu ise büyük bir fesada sebep olur. Çünkü sünnet olmayan bir şeyin sünnet olduğuna inanmak ve onu sünneti edâ eder gibi edâ etmek şeriatin değiştirilmesi gibi bir şeydir. Nitekim şayet bir farzın farz olmadığına inanırsa veya farz olmayan bir şeyin farz olduğuna inanırsa, sonra da bu inancına uygun olarak amel ederse bu da fasittir/yanlıştır. Aslında amel sahihtir, fakat onu amel ve itikat olarak kendi konumunun dışına çıkarmak, şer'i hükümleri ifsat etmek/bozmak demektir.

Buradan selefi sâlihin, câhiller farz olduğu inancına kapılmasınlar diye kuşluk namazı gibi sünnetleri ve diğer bazı sünnetleri kasıtlı olarak terk etmelerindeki mazeretleri de açıkça belli olmuştur.

Bundan dolayıdır ki onların çoğu, tarihi eserlerin peşinden gidilmesini de yasaklamışlardır. Nitekim Tahavi, İbn Veddah ve daha başkaları Ma'rur ibn Suveyd el-Esedi'den [73] şöyle dediğini nakletmelerdir:

Müminlerin Emiri Hz. Ömer ile birlikte hacca gitmiştim. Medine'ye döndüğümüz zaman ben de onunla birlikte döndüm. Bize (yolda) bir sabah namazı kıldırdı ve o namazda Fil ve Kureyş sûrelerini okudu.[74] Sonra insanların bir yöne doğru gittiklerini gördü. Bunlar nereye gidiyorlar? dedi. Dediler ki:

Onlar içinde (daha önce) Rasulullah'ın namaz kıldığı bir mescide doğru gidiyorlar. Hz. Ömer dedi ki:

Sizden öncekiler bu yüzden helak oldular. Peygamberlerinin hatıralarının geçtiği yerlere takıldılar ve oraları kilise ve manastırlar haline getirdiler. Kim, Rasulullah'ın içinde namaz kıldığı mescitlerden herhangi birisinde namaz vaktine erişirse orada namazını kılsın. Yoksa kasıtlı olarak ona yönelmesin.

İbn Veddah dedi ki:

Tarsusluların müftüsü İsa ibn Yunus'u [75] şöyle derken duydum: Hz. Ömer (r.a), altında Hz. Peygamber'e (s.a) biat edilen ağacın kesilmesini emretti. Çünkü insanlar gidiyorlar ve onun altında namaz kılıyorlardı. Hz. Ömer bu yüzden insanların başına bir fitne gelmesinden korktuğu için o ağacı kestirdi.

İbn Veddah dedi ki:

Malik ibn Enes ve Medineli diğer âlimler Küba Mescidinden başka Hz. Peygamber'in hatırası olan diğer mescitlere insanların özel olarak ziyarete gitmelerini hoş karşılamazlardı.

İbn Veddah dedi ki:

Onlardan işittiğime göre Süfyan Kudüs mescidine girdi, orada namazını kıldı, fakat ne bu tarihi eserleri ziyaret etti, ne de oralarda namaz kıldı... Süfyan'ın izinden giden diğerleri de böyle yaptılar. Veki de Kudüs Mescidine geldi ve Süfyan'ın yaptığından farklı bir şey yapmadı. İbn Veddah dedi ki:

Siz de herkes tarafından bilinen bu hidayet rehberlerine uyunuz. Geçmişlerden birisi şöyle dedi:

Bugün insanların pek çoğu tarafından iyi görülen nice işler vardır ki bunlar geçmiş dönemlerde yaşayan insanlar tarafından kötülük olarak kabul edilirdi.

İmam Mâlik, hayır konusunda olsa bile her bid'ati kerih görürdü/hoş karşılamazdı.

Bütün bunlar, sünnet olmayan şeyler sünnet kabul edilmesin, iyilik olmayan şeyler meşru sayılmasın diye birer vasıtadır.

İmam Mâlik, sünnet olarak kabul edilir korkusuyle Beytul-Makdis'e gitmeyi, şehitlerin kabirlerini ziyaret etmeyi mekruh görürdü. Hakkında teşvik edici rivayetler olduğu halde bu korkudan dolayı Küba'ya gelmeyi de mekruh görürdü.

Fakat âlimler bunun âkibetinden korktuklarından terk ederlerdi. İbn Kinane ve Eşheb dedi ki:

Mâlik'i şöyle derken işittim: Sa'd ibn Ebi Vakkas Küba Mescidi'ne geldiği zaman şöyle demişti:

Keşke ayaklarım kırılsaydı da bunu yapmasaydım.

İbn Kinane'ye, onların Medine'de bıraktıkları (tarihi) eserlerin durumu soruldu. O buna şöyle cevap verdi: Bizdeki bilgilere göre Küba'nın ziyaretinin meşruiyyeti sabittir. Ancak İmam Mâlik sünnet haline getirilmesinden korktuğu için oraya gidilmesini de mekruh görürdü.

Said ibn Hassan dedi ki:

İbn Nâfi'in gözetiminde (hadis) okuyordum. Aşûra gecesi bol bol ibadet yapmakla ilgili rivayete geldiğim zaman bana dedi ki:

O rivayeti oradan sil. Dedim ki:

Niçin ya Ebû Muhammed? Dedi ki:

Sünnet haline getirilmesi korkusundan dolayı.

Bütün bunlar aslında caiz veya mendup olan şeylerdir. Fakat onlar, bid'at haline getirilmelerinden korktukları için bunları yapmayı terk ettiler. Çünkü bunların sünnet haline getirilmeleri, ancak insanların bunları devamlı olarak açıktan/göstererek yapmalarıyle olur. Bu, sünnete ait bir özelliktir. Sünnet olmayan bir şeyin sünnetin eda edilişi gibi edâ edilmesi şüphesiz onu bid'at haline getirir.

Şayet denilse ki:

Bu tür şeyler nasıl olur da izafi bid'at olur? Halbuki bunların hakiki bid'at olduğu gayet açıktır! Çünkü bu tür şeyler, sünnet olduğu inancıyle yapıldığında hakiki bid'attirler. Çünkü sünnetin sahibi olan Hz. Peygamber (s.a) onları bu şekilde ortaya koymamıştır. Bu şuna benzer: Bir kimse öğle namazını Vacip (farz) olduğuna inanarak değil de bir ibadet olduğuna inanarak kılarsa şüphesiz bu bir bid'attir. Bunlara kendilerine ait şeylerle baktığımızda durum böyledir. Bunların ilk konuluşlarına (vaz edilişlerine) göre baktığımız zaman ise bunlar meşrudurlar, asla herhangi bir bid'ate nisbet edilemezler.

Buna verilecek cevap şudur: Şüphesiz bu soru doğru sorulmuştur. Ancak bunların ilk konuluşlarının (vaz edilişlerinin) iki yönden değerlendirilmesi gerekir:

Birincisi: Meşru oluşları yönünden ki bunda söylenecek hiçbir söz yoktur.

İkincisi: Bid'at inancının veya sünnet dışı bir uygulamanın sebebi haline gelmiş olmaları yönünden incelendiği zaman ise bu yönden meşru değildir. Çünkü sebepleri koymak mükellefe ait değil, Şârie aittir. Şârî, -meselâ- Kubâ Mescidinde veya Kudüs Mescidinde kılınan namazı, onun sünnet haline getirilmesi için bir sebep olarak ortaya koymadı. Mükellefin bunu bir sebep olarak ortaya koyması da şeriate dayanmayan bir reydir/görüştür. Dolayısıyle bu bir bid'attir.

İzafi bid'at oluşunun manası da budur. Sebep istikrar bulup (kalıcı hale gelip), onun sonucu olarak müsebbeb ortaya çıkınca —ki ortaya çıkan şey, onunla amel etmenin sünnet olduğuna inanmak ve ona uygun bir şekilde amel etmektir- işte bu, artık izafi bid'at değil, hakiki bid'attir. Bu esasla ilgili örnekler pek çoktur, söz esnasında onlara işaret edilmiştir. Tekrar etmenin bir anlamı yoktur.

Meşru olan işlerde bunların izâfi bid'at sayılabilecekleri sabit olunca, hakiki bid'atler için neler söylenmez ki? Şüphesiz onlarda hem hakîki bid'atlik, hem de izâfi bid'atlik bir arada bulunabilir. Fakat bu da iki yöndendir. Bu durumda sabah ezanında "Asbeha ve lillahi'l-Hamd" demenin bid'at olduğu açıktır. Sonra bu bid'at mescitlerde ve cemaatlerde vaciplerin ve benzerlerinin terk edilmeden uygulanışı gibi devamlı uygulandığında, bu ikinci bir izafi bid'at olur. Vacip veya sünnetler ilk konuîuşlarında vacip veya sünnet olarak meşru kılınmışlardır ve bu onlara böyle inanılmasını icabettirir. Sonra bu sözü ezana ilave etmenin sünnet veya farz olduğuna inanınca üç yönlü bir bid'at meydana gelir. Açıktan işlenen ve sürekli hale getirilen bütün bid'atlerde buna benzer bir durum vardır. Ancak gizli gizli yapılırsa ve sadece bid'at sahibiyle sınırlı kalırsa onun durumu daha hafiftir. Hey Allah'ım, şu müslümanların haline bak! Bid'atçi, hesabında olmayan nice günahları kendisi için topluyor! Allah Teala bizi nefislerimizin şerrinden korusun.[76]

Fasıl

Önceki Bölümün Devamı

Bu bölümde anlatılacak olan şudur:

Bir olay meydana geldi: Endülüs'te bir cami imamı, insanların namazlardan sonra toplu olarak dua etme âdetini terk etti. Pek çok ülkede de bu âdet yaygındı. İmam, namazdan sonra selâm verince insanlar için dua eder, orada bulunanlar da âmin derlerdi. Bunu terk eden imam, bu terk edişini Rasulullah'ın (s.a) ve ondan sonra gelen imamların böyle bir şeyi yapmayışına dayandırdığını iddia etti. Âlimlerin kendi kitaplarında seleften ve fıkıhçılardan naklettiklerine göre ne Rasulullah (s.a), ne de ondan sonra gelen imamlar böyle bir şey yapmamışlardı. (O böyle iddia ediyordu).

Rasulullah'ın (s.a.), böyle bir şey yapmadığı açıktır. Çünkü onun farz namazlardan veya nafile namazlardan sonraki hâli şu iki şey arasında cereyan ederdi: Ya Allah'ı zikrederdi ki örfte bu dua değildir ve cemaatin bunda bir payı yoktur. Cemaat sadece, namaz dışındaki zikirlerde olduğu gibi onun söylediğinin aynısını veya benzerini söylerdi. Nitekim rivayet edildiğine göre her namazın arkasından şöyle derdi:

"Allah'tan başka ilah yoktur, sadece O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd Onadır. O'nun her şeye gücü yeter. Allah'ım, senin verdiğine engel olabilcek hiçbir şey yoktur. Vermediğini de verebilecek hiç kimse yoktur. Hiçbir varlık sahibinin varlığı senin lütfu ihsanın yerine geçip kendisine fayda vermez."[77]

Şunu da derdi:

"Allah'ım, Sen selâmsın, selâmet de sendedir. Ey celal ve ikram sahibi, sen münezzehsin, yücesin,"[78]

Şu âyeti de okurdu:

"Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir.[79]

Bunlara benzer daha başka şeyler de söylerdi. O bunları diğer zikirlerde olduğu gibi sadece kendi kendine söylerdi, Kim onun gibi söylerse bu güzeldir. Bunların hiçbirisini topluluk halinde yapmak mümkün değildir.

Şayet, Hz. Peygamber'in yaptığı şey bir dua ise, namazlardan sonra ondan işitilen duaların geneli, orada bulunanların iştirak etmeyip sadece onun kendi kendisine yaptığı dualardır. Nitekim Tirmizi'nin Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre:

Hz. Peygamber (s.a) kıldığı farz namazı bitirince şöyle dedi:
"Allah'ım, işlediğim ve işleyebileceğim, açıktan yaptığım ve gizlediğim günahlarımı bağışla. Sen benim Tanrımsın. Senden başka Tanrı yoktur."
Bu hadis hasen-sahihtir. Ebu Davud'un bir rivayetinde şöyle geçer: Rasulullah (s.a) namazdan selam verince şöyle derdi:
"Allah'ım, işlediğim ve işleyebileceğim, gizlediğim ve aleni yaptığım günahlarımı bağışla. Aşırılıklarımı ve benim bilmeyip senin bildiğin hatalarımı bağışla. Her şeyden önce var olan Sen'sin, her şeyden sonra var olacak olan da Sensin."[80]
Ebû Dâvud şu hadisi tahriç etmiştir: Rasulullah (s.a) her namazın ardından şöyle derdi:
"Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Ben şahidim ki Muhammed senin kulun ve elçindie. Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Kullarının hepsinin kardeş olduğuna da şahidim. Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Beni ve ailemi, dünya ve âhiretin her ânında sana ihlaslı (ve itaatli) kıl! Ey Celâl ve ikram sahibi! Duy ve kabul eyle. Allah en büyüktür, en büyüktür. Allah göklerin ve yerin nurudur. Allah en büyüktür, en büyüktür. Allah bana yeter; ne güzel vekildir."[81]
Ebû Davud'a ait bir rivayette şöyle geçer:
"Rabbim! Bana (düşmanlarım karşısında) yardım et. Düşmanlarıma benim aleyhime olacak yardımı yapma. Bana imkan ver, (düşmanlarıma) benim aleyhime kullanacakları imkan ve fırsatı verme. Bana hidayet nasip eyle ve hidayetimi bana kolayca ihsan eyle. Bana zulmedenlere yardım etme."[82]
Nesâî'de Rasulullah'ın (s.a) sabah namazının arkasından şöyle dediği rivayet edilmektedir:
"Allah'ım, ben senden faydalı ilim, kabul edilecek amel ve temiz rızık istiyorum." Ensar'dan birisi dedi ki: Rasulullah'ı (s.a) namazın arkasından şöyle derken işittim:
"Allahım, beni affet ve benim tövbemi kabul et. Şüphesiz sen tövbeleri kabul edensin, bağışlayansın."
Hz. Peygamber bunu yüz defa söylemişti. Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber bunu kuşluk namazından sonra söylemişti.
Bu duaların hepsinin insanlarla birlikte değil, sadece kendi kendine yaptığı dualar bağlamında zikredildiğini iyi düşünün. Duayı bu şekilde yapmak bu günkü insanlar için de bir hüccettir. Ancak şöyle denilebilir: Mesela yağmur duası hutbesinde olduğu gibi bazı yerlerde insanların da duaya iştirak etmeleri gereği ortaya çıkabilir. Bu itiraza karşılık şöyle denilir: O tür yerlerde hazır bulunanlarla birlikte açıktan dua etmek bir zorunluluktur, her namazdan sonra da böyle bir zorunluluğun olduğu nereden çıkartılıyor?
Sonra biz deriz ki: Alimler, namazdan sonra yapılan dua ve zikir gibi şeyler hakkında bunların sünnet ve vacip değil, müstehap olduğunu söylerler. Bu, iki şeyin delilidir:
Birincisi: Bu duaları Hz. Peygamber (s.a) devamlı yapmamıştır.
İkincisi: Hz. Peygamber (s.a) bu duaları sesli yapmamıştır ve öğretme amaçlı yerlerin dışında açıktan söylememiştir. Çünkü eğer devamlı yapsaydı ve devamlı açıktan söyleseydi bu bir sünnet olurdu ve âlimlerin bunun sünnet olmadığını söylemeleri de caiz olmazdı. Çünkü -âlimlerin dediğine göre- sünnetin özelliği, devamlılığı ve insanların toplu oldukları yerlerde açıktan edâ edilmesidir. "Şayet Rasulullah (s.a) gizli gizli dua etmiş olsaydı, ne ile dua ettiği öğrenilemezdi" denilirse biz deriz ki:
Gizlemeyi âdet edinen kimsenin onu bir defa da olsa açıklaması bir zorunluluktur. Bu zorunluluk ya âdet gereğidir veya teşriine (yani meselâ- öyle bir duayı yapmanın meşru olduğuna) dikkat çekmek maksadından dolayıdır.
Şayet denilse ki: Hadislerin zahiri anlamları, râvilerin "o şöyle yapardı." Şeklindeki ifadelerinden de anlaşıldığı gibi devamlılığa delâlet eder. Mesela onların "Hâtem misafire ikram ederdi" sözü de Hâtem'in misafirlere devamlı ikram ettiğine delâlet eder.
Bu söze karşı biz deriz ki: durum öyle değildir. Belki bu tür bir ifade tarzı genel olarak devamlılığı çokluğu ve tekrarı belirtmek için kullanılır (yani sadece devamlılık için kullanılmaz.) Nitekim Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a) cünüb iken uyumak istediği zaman namaz abdesti gibi bir abdest alırdı. Yine Hz. Aişe'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a) cünüpken suya değmeden uyurdu. Hatta bazı hadislerde şöyle de geçmektedir:
"O hiç yapmadığı bir şeyi sadece bir defa yaptığı da olurdu." Hadisciler bunu böyle ifade etmişlerdir.
Şayet Hz. Peygamber (s.a) sözü edilen bu dualar ve zikirlere kesintisiz ve tam olarak devam etmiş olsaydı bunlar da vitir ve diğerleri gibi sünnetlere dahil edilirlerdi. Böyle olduğu kabul edilse bile, toplu zikir ve dua anlamı bunun neresinden çıkartılabilir?[83]
Bütün bunlardan sonra ortaya çıkan sonuç şudur: Her zaman toplu dua yapmak Rasulullah'ın (s.a) yaptığı bir iş değildir. Kavlî ve takriri sünnetinde de böyle bir şey yoktur.
Buhâri'nin Ümmü Seleme'den rivayetine göre Rasulullah (s.a) namazdan selam verince çok az bir süre beklerdi. İbn Şihab dedi ki:
Bizim görüşümüze göre insanlar oradan ayrılıncaya kadar beklerdi. Müslim'in Hz. Âişe'den yaptığı rivayette ise şöyle geçer: Rasulullah (s.a) selam verdikten sonra: *"Allahümme ente's-selâmü ve minke's-Selâm, tebarekte yâ ze'l-celâli ve'l-İkram"* diyecek kadar otururdu.
Rasulullah'tan sonra gelen imamların, yani halifelerin bu konudaki uygulamalarına gelince, sahih kitapların dışında fıkıhçılar, Enes hadisinden şunu naklettiler: Enes dedi ki:
Ben Hz. Peygamber'in (s.a) arkasında namaz kıldım; o, selam verdiği zaman ayağa kalkardı. Hz. Ebû Bekir'in arkasında da namaz kıldım; o, selâm verdiğinde sanki kızgın bir taş üzerindeymiş gibi yerinden fırlardı. İbn Yunus es-Sıkılli, İbn Vehb'den, o da Harice'den rivayet ettiğine göre o imamların selam verdikten sonra oturmalarını ayıplardı ve şöyle derdi:
İmamlar aym anda selâm verirler ve ayağa kalkarlar. İbn Ömer dedi ki:
İmamın selam verdikten sonra yerinde oturması bid'attır. İbn Mes'ud (r.a) şöyle dedi:
İmamın kızgın bir taşın üzerinde oturması kendisi için bundan daha hayırlıdır. İmam Mâlik el-Müdevvene'de dedi ki:
İmam selam verince ayağa kalksın ve oturmasın. Ancak yolculukta veya yolculuğun sonunda olursa oturabilir.
Fıkıhçılar selam verdikden sonra ayağa kalkmakta acele etmeyi namazın faziletinden saydılar. Selamdan sonra orada oturmanın kibirlenmeye ve cemaate tepeden bakmaya yol açabileceği yorumunu yaptılar. Onun cemaatten ayrı bir konumda olması, içeri giren kimsenin onun cemaate imametinin devam ettiğini zannetmesine sebep olur. Namaz esnasında ayrı bir konumda olmasına gelince bu bir zorunluluktur. Kendilerinden istifade ettiğimiz hocalarımızdan birisi dedi ki:
İmamın tek başına ayrı bir yerde durması bu sakıncaları doğurunca, bir de buna dua ve niyazda ve seslice yaptığı duaya âmin demelerinde aracılık ederken onlara öncülük etmesi eklenince durum nice olur? (Hocamız) dedi ki: Şayet bu güzel bir şey olsaydı Rasulullah (s.a) ve ashabı da yapardı. Hz. Peygamberin önce sağa mı, yoksa sola mı selam verdiğine varıncaya kadar namazla ilgili her şeyini nakletmelerine rağmen âlimlerden hiç birisi Hz. Peygamber'den ve ashabından bu konuda herhangi bir şey nakletmemişlerdir.
Selef âlimlerinden İbn Battal, bunu yapan kimseler hakkında yeteri kadar reddedici ve ağır sözler söyledi.
Namazdan sonra her zaman toplu halde dua etme âdeti çıktıktan sonra şeyh bunun çirkin bir bid'at olduğunu nakletti. İlk zamanlarda böyle bir şeyin olmadığına delil olarak onların (namazdan sonra) süratle ayağa kalkmalarını ve oradan ayrılmalarını gösterdi. Çünkü selam verir vermez ayağa kalkmaları ve oradan ayrılmaları imamın onlar için dua etmesine ve onların da bu duaya âmin demelerine engeldir. Zikir ve kendi kendine dua etmek ise böyle değildir. Oradan ayrılması ve insanın bir ihtiyacı için gitmesi zikretmesine ve kendi kendine dua etmesine engel değildir.
Asrın şeyhlerinden birisine, imamlardan birisinin namazlardan sonraki toplu dua âdetini terk ettiği haberi ulaşınca, düzeyli ilim adamlarının takındığı tavra aykırı bir tutum sergileyerek buna şiddetle tepki gösterdi. Zannınca bu tepkisini de yapabileceği en ileri noktada ifade etti. Bu şeyh kendi görüşü için, yani toplu duayı savunmak için öyle deliller ileri sürdü ki zeki bir kimse bunların o konu için bir delil olamayacağını kolayca anlar. Meselâ Kur'an ve sünnetteki namaz arkasında duâ etmeyi emreden ifadeler bunlardandır. Yukarıda da geçtiği gibi bu emirler toplu duanın delili değildir. Sonra buna genel manada topluca dua etmeye cevaz veren delilleri ilave etti. Ancak namazların sonunda yapılan dualar bunların dışındadır. Usûlcülerin ihtilafları sebebiyle genel manada toplu duaya cavaz veren deliller namazların arkasında ihdas edilen toplu duaların delili olamazlar.
Olayın tafsilatında ise şunlar vardı: Şeyh, bunun, yani namazı müteakip toplu duanın bütün ülkelerde veya büyük bir kısmında cami imamları tarafından itirazsız devamlı uygulandığını, sadece Ebû Abdillah'ın buna itiraz ettiğini iddia etti, sonra da onu kötülemeye başladı. Şüphesiz bu nakil, yani bu konuda icma iddasında bulunmak büyük bir sorumsuzluktur. Çünkü bir araştırmacının veya söz konusu icma ile amel edecek kimsenin onu kendisine gerekli kılmadan önce icma nakli iddiasının aslını/neye dayandığını araştırması gerekir. Çünkü ortaya bir icma iddiası atılmışsa, sahabe döneminin başından günümüze kadarki bütün müstenitlerin bu icmaya tamamen katılıp katılmadıklarının bilinmesi bir zorunluluktur. İmamlık iddiasında bile bulunsalar avamın icmâma itibar edilmeyeceği kesindir.
Bunun "itirazsız uygulandığı" sözü de bir haddi aşmadır. Bilakis müetehid imamlar bunu hep reddetmişlerdir. Turtüşî, İmam Mâlik'ten bu konuda meselenin çözümüne hizmet edecek pek çok şey nakletmiştir. İmam Malik kendi zamanında buna itiraz etmiş, Turtüşi de kendi zamanında itiraz etmiştir. Onları da daha sonra kendi arkadaşları/öğrencileri izlemiştir. Sonra Karâfi gelmiş ve bunu Malik'in mezhebine göre mekruh bid'atlerden saymıştır. O da İmam Mâlik'in görüşünü kabul etmiş, kendi zamanındaki âlimlerden de bildiklerimiz içinde ona itiraz eden olmamıştır. Halbuki Karafi bid'atlerin içinde güzel olanların da olabileceğini iddia eden bir kişidir.
Sonra Endülüs'teki şeyhler de bu bid'at Endülüs'e sıçrayınca onu reddettiler. Onlar bu konuda İmam Mâlik'in mezhebine bağlanıyorlardı. Zâhid Ebû Abdillah İbn Mücahid ve öğrencisi Ebû İmran el-Muratlî da bu bid'atin terkedilmesini gerekli görüyorlardı. Hatta Şeyh Ebu Abdillah bu konuda aşağıda zikredeceğimiz durumlarla karşılaştı. İnşaallah biz bunları anlatacağız.
Bizim şeyhlerimizden birisi bu eyleme destek verenlere karşı çıkmak için dedi ki:
Biz, sünnete bağlı, dinlerinin emirlerini hakkıyle koruyup gözeten, iyi halli ve ilim sahihi imamlar tarafından da bunun uygulandığına (yani namazdan sonra toplu dua yapıldığına) şahit olduk. Onlar bunu imam ve görevli olarak yapmaktadırlar. Hal ve davranışlanyle istisna teşkil edenlerin dışında bunu reddedeni biz görmedik.
(Turtuşi) dedi ki:
Bu itirazcının, insanların bunu devamlı yapıyor olmalarını gerekçe göstermesi bir şey ifade etmez. Çünkü insanların önder kabul ettikleri kişilerin bunu yapmadıkları kesindir. Dedi ki -bid'atler ve sünnete aykırı davranışlar insanlar tarafından yaygın bir şekilde yapıldığında cahiller şöyle demeye başlarlar: Şayet bu bir kötülük olsaydı insanlar yapmazlardı. (Turtûşî) daha sonra İmam Mâlik'in el-Muvatta'daki şu sözünü nakletti: Namaz ezanı kadar insanların üzerinde ittifak ettikleri başka bir şey bilmiyorum. Dedi ki:
Bid'atler çoğaldı diyen tabiiler zamanında durum bu olunca zamanımızda bu işin ne hale geldiğini siz düşünün.
Sonra bu icma şâbit olsa bundan zorunlu olarak bir mahzur ortaya çıkar. Çünkü böyle bir icma, öncekilerin bunu yapmamış olmalarına aykırıdır. O zamanda icmâın icma ile neshi

durumu ortaya çıkar ki usûlde böyle bir şey imkansızdır.
Ve yine öncekiler sünnet üzere icma ettikleri için sonrakilerin buna muhalefet etmeleri asla bu sünnetin aleyhine bir delil olamaz. Buna benzer bir mesele Ebu Ali Şâzân'dan, [84] Ebû Abdillah ibn İşhak'a ulaşan bir senetle nakledilen şu olaydır: O dedi ki:
Abdullah ibn el-Hasen -yani Hz. Ali'nin (r.a) torunu ve Hz. Hasanın oğlu-Rabia'nın yanında çok oturdu. Bir gün aralarında müzakere yaptılar. Mecliste bulunan bir adam şöyle dedi:
Bu iş sizin dediğiniz gibi değildir. Abdullah dedi ki:
Ne dersin, câhiller sözlerini geçirecek kadar çok olurlarsa, onlar sünnetin aleyhine delil olurlar mı? Rabia dedi ki:
Ben şehâdet ederim ki bu, peygamberin çocuklarının sözüdür. Rabia böyle dedi. Ancak ben derim ki:
Ne dersin, mukallitler çoğalırlar da kendi reyleri ile bir şeyler uydururlar ve onunla hükmederlerse, hiçbir değerleri olmadığı halde sünnetin aleyhine bir delil olabilirler mi?
(İnsanların namazı müteakip toplu dua etmelerini savunan kişi) daha sonra iddiasını pek çok şeyle desteklemeye çalıştı. Bunlardan birisi de şu sözüdür: Şöyle bir darb-ı mesel vardır: "İnsanlarla birlikte hata et, fakat tek başına isabet etme" yani insanların birlikte oldukları zaman yaptıkları hataları aslında doğrudur. Senin kendi başına bulduğun doğru ise yanlıştır.
Dedi ki: *"sen cemaatten ayrılma! Çünkü sürüden ayrılanı kurt kapar."* [85] hadisindeki ifadeler de bu anlama işaret eder. Toplu duayı savunan şeyh bu şekilde dua etmeyi terk eden kişiyi —Senin de gördüğün gibi- İcmâya muhalifi olarak değerlendirdi. İnsanlara tâbi olmaya ve *"İhtilaf etmeyin ki kalpleriniz de ihtilafa düşmesin."* hadisi sebebiyle muhalefeti terke teşvik etti. Bütün bunlar onların sözünü ettikleri icmaa dayanır. Cemaat de, nasıl olursa olsun insan cemaatıdır. Fırkalar hadisinde sözü edilen cemaatın ne anlama geldiği ileride anlatılacaktır. Cemaat, dünyada tek bir kişi de olsa, sünnete tâbi olan topluluktur.
Hanbelilerden birisi dedi ki.
Ortaya atılan bir meseleye ve sırf abartıldığı için veya o konuda ihtilaf olmadığı bahanesiyle onun hakkındaki sahihlik iddiasına değer verme. Bunu söyleyen kimse; değil o konuda herhangi bir ihtilaf olmadığını, onu sahih kabul eden hiç kimseyi de bilecek durumda değildir. O konudaki hüküm, muhalifin değerlendirme yapabileceği ölçüde açık da değildir. -Dedi ki- benzeri meselelerde İmam Ahmed ibn Hanbel dedi ki:
İcmâ iddiasında bulunan kimse yalan söylemiştir. Ancak pek çok konuda böyle iddialar ileri sürülür. İbn Aliyye (der ki:)
Bununla onlar sünnetleri ortadan kaldırmak istiyorlar. Ahmed demek istiyor ki:
Fıkhi bir konuda bid'açilerin ağzıyle konuşan kimselerle sen sünnetlere ve eserlere dayanarak tartıştığın zaman derler ki:
Bu, icmaa aykırıdır. Şu şu hadislere aykırı olan bu görüşü onlar sadece Medine fakihlerinin bazılarından veya -mesela- bazı Kûfeli fakihler den alırlar ve (diğer) âlimlerin görüşleri hakkındaki bilgisizlikleri ve sünnetleri reyle reddetme cesaretleri yüzünden icma iddiasında bulunurlar. Hatta bazıları meclis muhayyerliği ve benzeri hükümler konusundaki sahih hadisleri sıralar. Bunu hiçbir âlim söylememiştir, demekten başka tutunacağı bir şeyi bulamaz. O, Ebû Hanife veya Mâlik'ten başkasını tanımaz. Onlar böyle bir şey söylememişlerdir. Şayet biraz bilgisi olsaydı, sahabe ve tabiinden bu görüşte olan pek çok kişiyi görürdü.
Bütün bunlar bizim neyi anlatmak istediğimizi gayet açık bir şekilde göstermektedir. Hiç kimsenin iyice araştırıp incelemeden bir ilim adamından şer'i bir hükmü nakletmesi uygun değildir. Çünkü yaptığı iş, Allah'ın hükmünü haber vermektir. O halde ihmalkarlık göstermeyiniz. Çünkü en ufak bir dikkatsizlik apaçık yoldan çıkıp kötülüklere dalmaya sebep olur.
(Namazı müteakip toplu duayı savunan kişi) daha sonra da bunu yapanları cehalet ve sapıklıkla itham etmeyi, cumhura muhalefet konusundaki işlenen kötülüklerden birisi olarak gördü. Fakat bir kötülüğün varlığı iddia edilecekse bu iddiayı ancak onun söylediği bu sözlere ve cumhura teslimiyetine muhalefet eden kimse ileri sürebilir. Çünkü sünnete tâbi olunduğu için asla bir kötülük olmaz. Selef hak ile amel etmeyi teşvik etmiş ve hakkın taraftarlarının azlığından dolayı üzüntü duyulmamasını tavsiye etmiştir.
Ve yine arefe günü ikindiden sonra dua etmek için Arafat dışında ve benzeri yerlerde toplananlara da tıpkı Bişr el-Muraysi ve Mâbed el-Cüheni gibi kimselere dediği gibi bid'atçi tabirini kullanıp onları kötüleyen kimsenin bu kötülemesi de doğru bir harekettir. İnsaallah o bu sözüyle *"insanlar helak oldu, diyen kimsenin kendisi, onların içinde en çok helak olandır"* hadisinin anlamı içine girmez. Çünkü bu hadiste kastedilen mânâ, kişinin insanlara tepeden bakmak ve onları küçük görmek maksadıyle bunu söylemesidir. Ancak insanların durumuna üzüldüğü ve acıdığı için bunu söylerse bunda bir sakınca yoktur. Bazıları dediler ki:
İnsaallah biz bunun da üzerinde duracağımızı umuyoruz. O halde bu hadis, bid'atçileri kötüleyenler için bir delil olarak kullanılamaz.
Ona göre (yani namazdan sonra toplu duayı savunan kişiye göre) bu işi yapanlara karşı çıkmanın sebep olacağı kötülüklerden birisi de, bu muhalefetin içerisine kendini beğenmişlik ve yasaklanmış şöhret duygusu gireceği için karşı çıkanın niyetinin bozulması korkusudur. (Namazdan sonra toplu duayı savunan kişi) sanki şöyle demektedir: İslamın garipliği döneminde şöhret korkusu ve kendini beğenmişlik tehlikesine düşmekten dolayı sünnete bağlanmayı terk et. Bu çok ağır bir sözdür ve benzeri başka bir sözle çatışmaktadır. Bu iddianın benzeri de şu sözdür: Onun, insanlara namazların arkasında devamlı olarak toplu dua yaptırması, içerisinde kendini beğenmişlik ve şöhret duygusunu taşıdığı için niyetinin bozulmasına sebeptir. Bu da Karafi'nin izahıdır ve sünnete tabii olma yolunda kabule daha layık olan bir izahtır. Çünkü onun insanlara toplu dua yaptırmayı terk etmesi beraberinde sünnete bağlılığı getirmiş olacaktır. Halbuki toplu duayı yaptıran kişi sünnete bağlılıktan uzaktır ve birincisinden farklı bir yoldadır, niyetin bozulma ihtimali onda daha kuvvetlidir.
Ona göre toplu duaya karşı çıkmanın sebep olacağı bir diğer kötülük de bunun, duanın yararını kabul etmeyen bid'atçilerin görüşünün savunulduğu zanmına sebep olmasıdır. Bu iddianın durumu da önceki iddianın durumu gibidir. Çünkü o bu sözüyle insanlara diyor ki:
Siz, namazlardan sonra toplu duanın terk edilmesinde Peygamber'e (s.a) tâbi olmayı bir kenara bırakın. Şayet bu konuda Peygamber'e (s.a) tâbi olmayı terk etmezseniz sizin bid'atçi olduğunuz zannedilebilir. Halbuki senin de gördüğün gibi asıl bid'at ona tâbi olmayı terk etmektir.
İbn el-Arabi dedi ki:
Şeyhimiz Ebû Bekir el-Fihri, rükû esnasında ve başını rukûdan kaldırırken ellerini kaldırırdı. Mâlik'in ve Şafii'nin mezhebi de böyle idi ve bunu Şüler de yaparlardı. İbn el'Arabi dedi ki:
Ebu Bekir el-Fihri bir gün limanda benim ders yaptığım yer olan Ebu'ş-Şuara mahresinde öğlen namazı esnasında yanımda bulundu. Sözü edilen mahresten mescide girdi. Birinci safa kadar ilerledi. Deniz kemerlerinin üzerinde ben onun arkasında oturarak sıcağın şiddetinden rüzgarı teneffüs ediyordum. Deniz komutanı ve reisi Ebû Semne de bir grup askerinin arasında benim bulunduğum safta bulunuyor ve namazı bekliyordu ve limandaki gemileri gözetliyordu. Şeyh el-Fihri rükû da ve rükûdan başını kaldırırken ellerini kaldırınca Ebû Semne ve adamları dediler ki:
Sen şu doğulu adamı görmez misin, bizim mescidimize nasıl girdi? O adamın üzerine gidin, öldürün ve onu denize atın. Sizi de kimse görmesin. (Bunu duyunca neredeyse) kalbim iki göğsümün arasından fırlayıp uçacaktı. Dedim ki:
Subhanallah! Bu adam zamanımızın en büyük fıkıhçısı et.-Turtûşî'dir. Bana dediler ki:
Ellerini niçin kaldırıyor? Dedim ki:
Rasulullah (s.a) de böyle yapardı. Medinelilerin ondan yaptıkları rivayete göre İmam Mâlik'in mezhebi de budur. Ebu Bekir el-Fihri namazını bitirinceye kadar ben onları susturdum ve yatıştırdım. Onunla birlikte mahresten evine kadar gittim. Yüzümün şeklindeki değişikliği görünce durumumu yadırgadı ve bana bunun sebebini sordu. Ben kendisine olanları anlatınca güldü ve dedi ki:
Ben sünneti uygularken nasıl öldürülürüm? Ona dedim ki:
Bu senin başına gelebilir. Topluluğun arasında bunu yaparsan sana karşı çıkarlar. Belki de canına kastederler. Dedi ki:
Sen bu sözü bırak da başka şeye geç."
Bu kıssanın üzerinde iyi düşün. Bunda şifa vardır. Çünkü dünyada sünneti öldürme kötülüğüne denk başka bir kötülük yoktur. Bir bid'atin sünneti öldürmek olduğu ifade edilmiştir. Fakat Turtûşî kendisine yapılmak istenen kötülüğü hiç önemsememiştir. Onun söylediği söz, muhalifin sözünden daha fazla uyulmaya lâyıktır. Çünkü aralarında ilim yönünden çok büyük fark vardır.
Bir de şu durum var. Şayet namazlardan sonra toplu duayı reddedenler hakkında bunu savunan o kişinin söylediği şeylere itibar edilecek olunursa, arife günü Arafat dışındaki yerlerde toplu duayı reddedenlerin hepsi hakkında söylenebilecek benzeri şeylere de itibar etmek gerekecektir. Halbuki onların içinde Hz. Ömer'in mevlâsı Nâfi, Mâlik, Leys, Ata ve seleften daha başkaları davardır. Onlar hakkında söylenebilecek benzeri sözlere itibar edilemeyeceğine göre bizim bu meselemizde de durum böyledir.
Sonra icma iddiasında bulunan o kişi bu istidlalini şu sözlerle bitirdi: Bu asırdaki bütün ülkelerde cami imamları namazların arkasında dua yapılması konusunda görüş birliği içindedirler. Onların bu işin içine girmeleri de âdeta bir nevi icmayı andırıyor.
Eğer bu sözüyle, sünnetlerin yapılışı gibi terk edilmeyen ve sürekli toplu bir şekilde yapılan duayı kastediyorsa -ki bizim üzerinde durduğumuz mesele de budur- bunun hakkında söylenecek şeyler yukarıda söylendi.[86]

Fasıl

Sonra o iddianın sahibi olan kişi, iddiasının doğruluğuna dair bir başka istidlal sekli daha ortaya koydu ki o da şudur: Genel olarak duanın teşviki mevcut olmasına ve bu teşvikle amel edilmesine rağmen, bu şekilde toplu duayı yasaklayıcı herhangi bir şer'i delil gelmemiştir. Selefi sâlihin toplu dua yapmadığı sabit olsa bile, bir şeyin yapılmamış olması o şey hakkında herhangi bir hükmü gerektirmez, ancak terkin cevazını ve özellikle bu konuda herhangi bir güçlüğün bulunmadığını ifade eder, yoksa haramlığını veya mekruhluğunu ifade etmez.
Onun söylediği şeylerin tamamı ilmin kurallarına, özellikle ibadetler konusundaki -ki bizim sorunumuz da odur- ilmi kurallara tamamen aykırıdır. Çünkü Allah'ın yarattıklarından

hiç kimse şeriat konusunda kendi kafasından şeriatten delili olmayan hiçbir şeyi uyduramaz. Çünkü böyle bir şey yapmak bid'atin ta kendisidir. Bu da böyledir. Çünkü namazların arkasından sürekli olarak cemaat, için sesli dua yapmanın şeriatte delili yoktur. Şeriatte konulan ölçüye göre, madem ki bu ölçünün dışına çıkan kimse müslümanların cemaatinin dışına çıkmış sayılmaktadır, o halde hakkında delil bulunmayan her şey bir bid'attir.

Buna göre, her ne kadar caiz olan iki şeyden birisini ifade etse bile bu söz, sonradan gelen taklitçilere uymanın önceki sâlih kişilere uymaktan daha hayırlı olduğu zannını vermektedir. Birincisinin doğruluğu kesin, diğeri şüpheli iki şey söz konusu olduğunda şüpheli olana tâbi olup, kesin olanı terk eden kimsenin hâli nice olur?

Sonra bir şeyin yapılmamış olması onun terkinin cevazından başka bir hüküm gerektirmez diye mutlak bir söz söylemesi şeriatın kesin esaslarına da uygun düşmemektedir. Biz deriz ki:

Burada bu meselenin dayandığı bir asıl vardır. Belki Allah Teala, kendiliğinden hakkı gözeten kimseyi bu asıldan yararlandırabilir. O da şudur: Şâriin herhangi bir mesele hakkında sükût etmesi veya herhangi bir şeyden dolayı o hükmü terk etmesi iki şekilde olur.

Birincisi: Hükmü gerektirici veya hükmün belirlenmesini gerektirici bir sebebin bulunmayışından dolayı Şâriin hüküm hakkında sükût etmesi veya onu terk etmesidir. Meselâ Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana gelen birtakım olaylar gibi. Çünkü bunlar (daha önce) mevcut değildiler. Daha sonra ortaya çıktıklarında da onlarla ilgili bir şey söylenmemişti. Bu olaylar bundan sonra ortaya çıktı. O halde müctehit âlimlerin bu olaylar üzerinde düşünüp inceleme yapması ve onları dinin kendileriyle tamam olduğu küllî prensipler ışığında karara bağlaması gerekir. Özellikle manası akılla kavranabilen şeylerden Rasulullah'ın (s.a) sünnetinde yer almayan bütün konularda selef-i salibin, takibettiği yol, bu bölümle ilgilidir. Meselâ sanatkârın (telef ettiği bir şeyi) tazmin etmesi konusu, bir adamın karısına "sen bana haramsın" demesi konusu, dedenin ölenin kardeşiyle birlikte bulunduğunda mirastaki durumu ve mirasta avl meselesi bu kısmın örneklerindendir. Mushaf'ın toplanması ve şer'i hükümlerin tedvini gibi meseleler de bunlardandır. Rasulullah (s.a) zamanında bunlarla ilgili hükümlerin belirlenmesine ihtiyaç duyulmamıştır. Fakat şeriatte bunlara dair hükümlerin çıkartılacağı külli esaslar mevcuttur. Bunlar hakkındaki hükmün sebepleri ortaya çıkmayınca ve Rasulullah'tan (s.a) da bunlarla ilgili bir fetva bulunmayınca bunlara ait özel hükümler de zikredilmemiştir.

Bu kısma giren şeyler şayet âdetler cinsinden ise veya haklarında hüküm verilirken sadece işitmeye/nakile dayalı delillerle yetinilmesi mümkün olmayan yönüyle ibadetler cinsinden ise sebepleri ortaya çıkınca üzerlerinde düşünülmesi ve usulüne uygun bir şekilde karara bağlanması gerekir. İbadetlerin icrasında karşılaşılan dalgınlık ve unutkanlık gibi meseleler bu kısmın örneklerindendir. Bu kısımda herhangi bir problem yoktur. Çünkü şeriatın usûlü hazır önümüzdedir. Bu hükümlerin sebepleri ise vahiy esnasında mevcut değildi. Özel olarak söz konusu meselede şeriatın sükut etmiş olması onun terkini veya başka bir şeyin cevazını gerektirici bir hükmü ifade etmez. Bilakis birtakım yeni meselelerle karsı karşıya kalındığında şeriatın esaslarına müracaat edilir ve o esasların içerisinde o meselenin hükmü aranır, bulunur. Bunu da müetehit olmayanlar değil, ancak fıkıh usulü ilminde tanınmı yapılan müttehitler bulabilir.

İkincisi: Vahiy esnasında veya daha sonra o hükmü gerektirici bir sebep mevcut olduğu, ancak emsalleri hakkında var olan genel hükmün üzerine ilave bir emirle sınırlama ve eksiltme yapmadığı halde Şâriin özel bir hüküm hakkında sükût etmesi ve herhangi bir durumu (hükümsüz) bırakmasıdır. Çünkü özel akli bir hükmün meşruluğunu gerektirici bir mana mevcut olup da sonra bu hüküm meşru kılmmamışsa ve hüküm istinbatına da işaret edilmemişse burada sâbit ve mevcut olanın üzerine yapılacak herhangi bir ilavenin bid'at olacağı gayet açıktır.

Mâlik ibn Enes'in Eşheb'ten ve İbn Nâfi'den dinlediği (rivayetlerin) içinde buna dair bir örnek nakledilmiştir ki tam da bizim konumuzla ilgilidir. Mâlik ibn Enes şükür secdelerinin mekruh olduğu ve meşru olmadığı görüşündedir. Sözlerini de bu görüşü üzerine bina etmiştir. ef-Utbiyye'de dedi ki:

İmam Mâlik'e, hoşuna giden bir şeyle karşılaşıp da Allah'a şükür secdesi yapan adamın durumu sorulmuştu. Dedi ki:

Geçmişte kimsenin yapmadığı böyle bir şeyi o da yapamaz. Ona denildi ki:

Rivayete göre Ebû Bekir es-Sıddık Yemame günü Allah'a şükür secdesi yaptı. Sen bunu duydun mu? Dedi ki: Ben böyle bir şey duymadım. Öyle inanıyorum ki bunu söyleyenler Ebu Bekir'e yalan isnat etmişlerdir. Bir kimsenin kendisi bir şey söyleyip de sonra dönüp: Sen benden böyle bir şey duymadın demesi doğru değildir. Allah Teala, Peygamberine de, ondan sonrakilere de fetihler nasib etti. Sen onlardan böyle bir şey yapan hiç kimseyi duydun mu? Çünkü insanların içinde ve onların önünde herhangi bir şey cereyan etmiş olsa buna dair bir şey mutlaka duyulurdu. Senin de bununla amel etmen gerekirdi. Şayet olsaydı anlatılırdı. Çünkü bu, insanların içinde bulundukları bir durumdur. Sen, onlardan hiç kimsenin secde ettiğini duydun mu? Bu, icmadır. Sen bilmediğin bir şeyle karşılaşırsan onu bırak... -Rivayet bu şekilde devam eder ve tamamlanır-

Bu rivayet aşağıdaki şekilde kurgulanacak bir soru ve cevabı da ihtiva eder.

Sorunun düzenlenmesi -meselâ- bid'at konusunda şöyle söylenmesidir: Bu öyle bir fiildir ki, Şâri, onun yapılması veya terki konusunda herhangi bir hüküm belirtmemiştir, ona dair özel bir hüküm koymamıştır. Asıl olan şey, onun yapılmasının da terk edilmesinin de caiz olmasıdır. Çünkü bu, caizin manasıdır. Onun genel bir aslı varsa (yani delilin genel anlamı içerisinde onun cevazı da anlaşılıyorşa), yasaklığına veya mekruhluğuna dair bir delil gelmedikçe onun yapılmasının caiz olması daha uygundur. Böyle olunca da burada Şâriin maksadına karşı bir muhalefet de yoktur. Burada böyle bir anlayış tarzına aykırı bir delil de yoktur. Bilakis bizim sözünü ettiğimiz şey, Şâri katında hakkında herhangi bir şey söylenmemiş şeydir. Şâri katında hakkında sükût edilen şey ne muhalefeti ne de muvafakati gerektirir (yani o şeyin yapılması veya terk edilmesi bir zorunluluk değildir.) Şâri onun yapılmasının veya yapılmamasının dışında herhangi bir maksad belirlememiştir. Hal böyle olunca böyle bir şeyi yapmak şeriate aykırı olmaz. Çünkü şeriatte ona dair bir yasak sabit olmamıştır.

Buna verilecek cevap da şöyle düzenlenir: Mâlik'in söylediği şeyin anlamı bunun cevabıdır. Yani burada bir şeyin yapılması veya yapılmamasına dair herhangi bir hükmün belirtilmemiş olması, bu hükmü belirtmeyenlerin hepsinin mevcut olana herhangi bir ilave yapılmamasında icma ettikleri anlamını gerekli kılar. Çünkü şayet bu, yapılması şer'an uygun olan veya izin verilen bir şey olsaydı onu yaparlardı. Onlar, yani sahabîler onu anlamaya ve herkesten önce onu yapmaya daha lâyık kişilerdir. Meseleye maslahat açısından baktığımızda bu olaylarda bir maslahat ya vardır veya yoktur.

İkincisini söyleyen kimse yoktur. Şayet bir maslahat varsa bu maslahat, ya teklif zamanındaki mevcut maslahatı pekiştirici bir maslahattır veya değildir. Bid'atin teklifin yükünü artırıcı özelliği varken teklif zamanındaki maslahatı pekiştirici bir maslahata sahip olması mümkün değildir. Hatta sonraki nesillerin gayretlerinin azlığı ve tembellikleri bilindiği için onların yükümlülüklerinin azaltılması ve hafifletilmesi maslahata daha uygundur. Çünkü yükümlülüğün ağırlaştırılması Hz. Peygamberin (s.a) "hoşgörülü bir tevhid anlayışı ile gönderilişine" ve ümmetten güçlüğü kaldırmış olmasına aykırıdır. Bu, ibadetlerle ilgili yükümlülüklerde söz konusudur. Çünkü âdetler -ileride de anlatılacağı gibi- başka şeydir. Geriye şu anda görülen maslahatın teşri esnasındaki maslahatla aynı seviyede veya ondan daha zayıf olma durumu kalır ki o zaman da bu olaylar sonradan çıkarılan şeyler birer lüzumsuzluk/abesle iştigal veya Şâriin eksikliğini tamamlama (küstahlığın) dan öteye gitmez. Çünkü teşri esnasında mevcut olan bu maslahat bu ilaveler olmaksızın öncekiler için gerçekleşebiliyorsa pekiştirici maslahat arayışı ve iddiası abesle iştigalden ibarettir. Çünkü öncekiler için hâsıl olan maslahatın sonrakiler için hasıl olmaması mümkün değildir. O halde bu ilave, öncekilerin yararlanamadıkları bir şeyden sonrakilerin yararlanmak iddiasıyle Şâri'den sonra yaptıkları bir tesridir. O zaman da bu ilave yapılmaksızın dinin tamam olmayacağı anlamı çıkar ki Allah Teala böyle bir anlayıştan bizleri korusun.

Genel deliller bir fiilin yapılabileceğine cevaz vermesine, yapılabilme imkan ve şartları mevcut olmasına rağmen ilk Müslümanların herhangi bir gerekçe ortaya koymaksızın onu terk etmiş olmaları bu fiilin yapılmaması gerektiğinin delilidir ve onların sözkonusu fiili terk etmede icma ettiklerini gösterir. Bunun bizim üzerinde durduğumuz konuda da geçerli bir ölçü olduğu gayet açıktır.

İbn Rüşd Mes'eletü'l-Utbiyye şerhinde dedi ki:

Bunun anlamı şudur: Dinde şükür secdesi ne farz, ne de nafile olarak meşru olan şeylerden değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) böyle bir şeyi emretmemiştir ve yapmamıştır. Müslümanlar da bu fiilin işlenmesini tercih etmede icma etmemişlerdir. Şer'î hükümler ancak bu şeylerden birisiyle sabit olur. (İbn Rüşd) dedi ki:

O, bunun Rasulullah (s.a) ve ondan sonra gelenler tarafından yapılmadığına, şayet onlar tarafından yapılmış olsaydı sahih bir yolla bize kadar nakledilirdi diyerek delil getirmiştir. Çünkü din, kendisinin tebliğ edilmesini emretmişken, şer'î hükümlerin naklini terk etmeyi gerektirecek sebeplerin yeterli miktarda bir arada bulunması mümkün değildir. Dedi ki:

Bu, dinin temel asıllarından birisidir.*"Göğün/yağmurun suladığında,pınarların ve nehirlerin suladığında onda bir, emeğin suladığında ise yirmide bir zekât vardır"* hadisinin genel anlamı sebebiyle onlara da zekat gerekirken sebzelerden ve baklagillerden zekatın düşürülmesi de bu asla/delile dayanır. Çünkü biz, Hz. Peygamber'in (s.a) bunlardan zekat aldığının nakledilmemiş olmasından, bunlardan zekat alınmamasının yerleşik bir sünnet olduğu anlamını çıkardık. Aynı şekilde Hz. Peygamberden (s.a) şükür secdesi yaptığına dair bir rivayetin nakledilmemiş olması da şükür secdesi yapmamanın yürürlükteki sünnet olduğu anlamına gelir. İbn Rüşd daha sonra İmam Şafii'nin bu konudaki farklı görüşünü ve onunla ilgili sözlerini anlattı. Bu meselenin burada anlatılmasındaki gaye İmam Mâlik'in bunun bid'at olduğu yönünde yapmış olduğu yorumdur. Yoksa mutlak manada bid'at olduğu yönünde bir yorum yapmamıştır.

Bazıları hülle nikâhının haram kılınması ve çirkin bir bid'at olarak kabul edilmesinde de aynı yolu izlediler. Çünkü eşlerin ilk defa evleniyorlarmış gibi birbirlerine dönebilmeleri için hülle nikahına cevaz vermek suretiyle onlara izin vermeyi ve (ebedi ayrılık hükmünü) hafifletmeyi gerektiren mana ve düşünce Rasulullah'ın zamanında da mevcuttu. Rufâa'nın karısı (kendisini boşayan) kocasına geri dönmeye çok istekli olduğu halde hülle yapması meşru kabul edilmediğine göre bu, böyle bir nikâhın onun için de, başkaları için de meşru olmadığının delilidir. Bu da sahih bir asıldır/delildir. Bu aslı dikkate aldığımızda, üzerinde durduğumuz konuyu da onunla açıklığa kavuşturmamız mümkündür. Çünkü kalabalık cemaatlerin olduğu mescitlerde namazların peşinde cemaate toplu ve sesli dua yapmayı iltizam etmek/âdet haline getirmek meşru ve caiz olsaydı bunu herkesten önce Rasulullah (s.a) yapardı.

Bu gerçeği kabul etmeyen kimse toplu duanın meşruluğunu birtakım illetler ve gerekçelerle izah etmeye çalışır ve bu iddiasını ona muhalif bir şeyin (delilin) gelmediği ve hakkında sükut edilen her şeyde aslın caiz olduğu varsayımına dayandırır.

Aslın caiz olmasına gelince bu imkansızdır. Çünkü bir grup âlime göre herhangi bir şeyin kendisiyle ilgili şer'î hükmün mevcudiyetinden önceki durumu mübahlık değil, yasaklık durumudur. O halde onun dediğine delil bunun neresindedir? Onun dediğini kabul etsek bunu kayıtsız şartsız olarak mı kabul edeceğiz, yoksa şartlı mı kabul edeceğiz? Âdetlerde onun söylediği kabul edilebilir. Üzerinde durduğumuz konunun âdet, cinsinden bir şey olduğunu kabul etmemiz mümkün değildir. Bilakis o ibâdetler kısmına girer. İçerisinde ibadet unsuru bulunan bir şey hakkında: "Bunu yapmak yasak mıdır, yoksa mubah mıdır? Bu konuda iki farklı görüş vardır" demek caiz değildir. Aksine bunun yasak

oluşuna dair ilave bir emir de vardır. Çünkü ibadetler ancak Şâri, yanı Allah Teala tarafından konulurlar. Mesela (beş vakit) namazın altıncısı hakkında bunu kılmak da mubahtır denilemez. Mükellefin -bu iki farklı görüşe göre- Allah'a ibadet maksadıyle bir şeye yasak koyması da, mubahtır demesi de mümkündür. Çünkü bu kesinlikle bâtıldır. Aslında her bid'atçi Şâri'in bir hatasını/eksiğini telâfi etmek istemektedir. Bunun âdet cinsinden veya manası akılla kavranabilen şeyler cinsinden olduğu kabul edilmiş olsa bile onunla amel etmek yine de doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamberin (s.a) bütün ömrü boyunca böyle bir ameli terk etmiş olması ve selefi sâlihin de kendi zamanları süresince onu terk etmeleri o amelin terki konusunda bir nas olduğu yukarıda geçmişti. Çünkü icmâ ile amel etmek de nas ile amel etmek gibidir. Nitekim İmam Mâlik de konuşmasında buna işaret etmiştir.

Namazların arkasından cemaate sesli bir şekilde toplu dua yapmanın meşruluğuna dair getirdiği izahların hiçbirisi geçerli değildir. Buna karşı çıkan kimse de bunun meşru olmadığım şu yönlerden izah etmektedir:

Birincisi: Bu şekilde dua etmek, dua konusunda yeni bir hüküm koyma niyetini ve namazların peşinden bunu yapmanın talep edildiğini ortaya koymak içindir. Onun söylediği şey, devamlılığı ve cemaatlerle mescitler içinde açıkça yapılması sebebiyle sünnet olmasını gerektirir. Halbuki onun bir sünnet olmadığında biz de o da ittifak halindeyiz. O halde iş, bu sebeple bir hüküm koyma şekline dönüşmüş olur.

Ve bir de şu var: Hz. Peygamber (s.a) zamanında teşriin (hüküm koymanın) açıktan yapılması daha evla idi. Üzerinde konuşulan bu dua şekli hakkındaki teşriin de açıktan yapılması daha evla idi. Hükmü gerektirici mana mevcut olduğu halde Rasulullah'ın bunu yapmamış olması, böyle bir dua şeklinin terk edilmesinin gerekliliğine delâlet eder. Rasulullah'ın (s.a) zamanından sonra da böyle bir dua şeklinin konulabilmesi imkansızdır. Ancak bunun terk edilmesinin gerekliliği ortaya konulabilir.

İkincisi: İmam, onların bir araya gelmesiyle dua daha kolay kabul edilsin diye onları toplu dua üzerinde birleştirir. Bu illet/gerekçe Rasulullah (s.a) zamanında da mevcut idi. Çünkü duası ondan daha çabuk kabul edilen başka bir kimse yoktu. Şüphesiz o, başkalarından farklı olarak duası kabul edilen bir kişi idi. Onun Allah katındaki kıymetinin büyüklüğü sebebiyle hiç kimse onun derecesine ulaşamazdı. O halde onların gece gündüz beş defa kendileri için yaptıkları duanın bereketini artırmaya en lâyık kişi Hz. Peygamber'di ve yine onun zamanından sonra yapılacak hiçbir toplu dua, içinde Peygamber Efendimizin (s.a) ve ashabının bulunduğu topluluğun duasından daha bereketli olamaz. Bu övgüye en layık olan kişiler onlardır.

Üçüncüsü: Maksat cemaate nasıl dua edeceğini öğretmektir; Cemaat yapacağı duayı imamdan öğrensin de aklen ve şer'an caiz olmayan şeylerle dua etmesin, denilecek olursa bu izahı kabul etmek de mümkün değildir. Çünkü ilk öğretici/muallim Hz. Peygamber (s.a) idi. Biz duaların lafızlarını da manalarını da ondan öğrendik. Arapların içinde öyle kimseler vardır ki Rububiyetin ne manaya geldiğini bile bilmiyorlardı. Mesela onlardan birisi şöyle diyordu.

"Ey kulların Rabbi! Ne bizde hayır var, ne de sende! Babasız kalasıca, üzerimize yağmur indirsene!" Bir diğeri şöyle diyordu:

"Benim bildiğim kişi sen isen de hiç önemli değil. Benden sonra da seni bir şey değiştirecek değil." Bir başkası da şöyle diyordu'-

"Ey benim evlatlarım, keşke ben sizi sevmemiş olsaydım. Benim tutulduğum gibi Tanrı da size tutuldu."

Bu sözlerin sahipleri eğitilmeye çok muhtaç kişilerdir. Onlar câhiliye dönemine en yakın bir dönemde yaşamışlardı ve putlara karşı takındıkları tavrı Rab Teala'ya karşı da takınıyorlar ve O'nu yüceliğine lâyık bir şekilde tenzih etmiyorlardı. Hal böyleyken bile Rasulullah (s.a) kendisiyle birlikte namaz kıldıklarında dua etmeyi öğrensinler veya öğrenmelerine yardımcı olsun diye namazların arkasından sürekli toplu dua etmeyi onlara meşru kırmamıştı. Bilakis böyle şeyleri onlara ilim meclislerinde öğretmişti. Uygun gördüğü zaman namazın arkasından kendisi için dua ederdi. O zaman da cemaati işin içine katmazdı. Ve onları dikkate almazdı. Halbuki o buna, yani cemaati gözetmeye en lâyık olan kişi idi.

Dördüncüsü: Toplu duada iyilik ve takva üzere yardımlaşmak vardır. Bu da emredilen bir şeydir. Böyle bir şey zayıf bir ihtimaldir. Çünkü *"İyilik ve takvada birbirinizle yardımlaşın"* âyetinin muhatabı olan Hz. Peygamber bu emrin gereğini yerine getirmiştir. Namazın arkasından hazır bulunanlara sesli bir şekilde toplu dua yaptırmak iyilik ve takva olsaydı herkesten önce bunu Hz. Peygamber (s.a) yapardı. Fakat böyle bir şeyi asla yapmamıştır. Bid'at olarak ortaya çıkıncaya kadar da ondan sonra kimse tarafından yapılmamıştır. Bu da toplu duanın iyilik ve takvada yardımlaşma olmadığının delilidir.

Beşincisi: İnsanların geneli Arap lisanını bilmezler. Bu sebeple bazan yanlış telaffuzda bulunabilirler. Yanlış telaffuz da duanın kabul edilmemesinin sebebi olur. Bu konuda el-Esmei'den fıkıhla değil şiirle ilgili bir hikaye nakledilmiştir. İnsanlar daha çok ciddi meseleler için değil, oyun ve eğlence için bir araya gelirler. Âlimlerden birisi duada ihlaslı olmayı, doğruluğu, Allah'a yönelişi ve ısrarla istemeyi şart koştuğu halde telaffuz hatası yapmamayı şart koşmamıştır. Arapçayı öğrenmek, duada lâfızları düzgün okumak içindir. Şayet o kişi imam ise, insanın dini konularda muhtaç olduğu diğer şeyler gibi onu da en iyi o bilir. Dua müstehapsa kıraat vaciptir. Namaz konusundaki fıkhi hükümler de böyledir. Namazı müteakip yapılacak duayı öğretmek matlup olan bir şey ise, namazla ilgili fıkhi hükümleri öğretmek çok daha önemlidir. O halde bir imamın namazların arkasından bunları cemaate öğretmeyi kendisine vazife edinmesi gerekir.

İnsanların yanlışlarının düzeltilmesinin gerekliliği yaygın hurafelerin düzeltilmesinde de savunulursa, işte bu kabul ve anlayış meseleyi kökünden çözecektir. Çünkü böyle bir davranışta var olduğu söylenen faydaların tamamı sebebiyle selefi sâlih onun faziletine sahip olmaya daha layıktır. Bundan dolayıdır ki İmam Mâlik onlar hakkında şöyle demiştir:

Sen bugünkü insanları hayra/iyiliğe karşı geçmiştekilerden daha mı istekli görüyorsun? Bu da zikredilen esasa işaret etmektedir ki bu da bir şeyi ihdas etmeyi gerekli kılan manadır. Yani böyle bir şeyi ihdas etmekte bir hayır/yarar olsaydı bunu en iyi şekilde selefi salih yapardı. Halbuki onlar bunu yapmamışlardır. Bu da bunun yapılmayacağına delâlet eder.

Duânın âdabı konusunda zikredilen şeylere gelince bunların hiçbirisi sadece namazın sonunda yapılacak dualar için söylenmiş şeylerden değildir. Çünkü Rasulullah (s.a) bunları yeterince ve genel bir çerçevede öğretmiştir. Namazın arkasından nasıl dua edileceğine/onun keyfiyetine dair ayrı bir şey öğretmemiştir. Onları bu konuda bilgisiz de bırakmamıştır. Tâ ki namaz sonunda nasıl dua edeceklerini kendisinden öğrensinler veya onun duasıyle birlikte ayrı bir bilgilendirilmeye ihtayaç duymasınlar. Yine de duada hazır bulunanların bu konuda imamdan öğrenebilecekleri fazla bir şey yoktur. Olsa bile bu, imama uzak olanlar için değil, yakın olanlar için mümkündür.[87]

Fasıl

Batıl Kıyaslara Verilen Cevaplar

Görüşüne destek arayan kişi daha sonra kıyas ile delil getirme yoluna başvurmuş ve şöyle demiştir:

Selefin böyle bir şey yapmadığı doğru olsa bile, yine selef, kendisinden öncekilerin yapmadığı hayırlı bazı şeyleri yapmıştır. Sonra şöyle dedi: Ömer ibn Abdilaziz dedi ki:

"İşledikleri yeni suçların durumuna göre insanlar için yeni yeni hükümler ortaya çıkar." Aynı şekilde yine onların ortaya koydukları tembelliğin durumuna göre de onları hayra teşvik edici yeni metotlar geliştirilir.

Usûle göre böyle bir istidlal geçerli değildir:

Birincisi, bu istidlal nassa aykırıdır. Buradaki nas, İmam Mâlik'in Mes'eletü'l-Utbiyye'de[88] işaret ettiği şeydir. Bu nassin karşısında kıyas fâsid/geçersiz olur.

İkincisi, bu, henüz kabul edilir/sahih bir yolla sabit olmayan bir nassın üzerine yapılmış bir kıyastır. Böyle bir kıyas yapılamaz.

Üçüncüsü; Ömer ibn Abdilaziz'in sözü ictihadi bir ferdir, yanılması da, isabet etmesi de mümkün olan müctehid bir kişi tarafından söylenmiştir. Asl'ın hakikati ise Peygamber'den (s.a) ve icma ehlinden kaynaklanıyor olmasıdır. Bu söz, bunlardan herhangi birinden kaynaklanmamaktadır.

Dördüncüsü bu, aralarında müşterek bir anlam ve yön bulunmayan şeylerin birbiriyle kıyasıdır. İnşaallah böyle bir kıyasın ne anlama geldiği ileride mesâilin mürsele ile bid'atler arasındaki fark anlatılırken söylenecektir.

Onun "Selef kendisinden öncekilerin yapmadığı bazı şeyleri yapmıştır" sözüne gelince, selefi böyle bir ithamın muhatabı olmaktan tenzih ederiz.

Onun "hayırlı şeyler" sözüne gelince, selefin yaptığı işler hayırlıdır. Onun makisi (kıyas konusu olan) fer'î delilinin hayır olması ise sadece bir iddiadan ibarettir. Çünkü bir şeyin hayır veya şer olması ancak şeriatle sabit olur. Veya bu şekilde dua yapmanın şer'an hayırlı olduğu da şer'î delille sabit olur.[89]

Ömer İbn Abdilaziz'in Sözünün Açıklaması

Onun, Ömer ibn Abdilaziz'in söylediği "İnsanlar için yeni hükümler ortaya çıkar" sözünün üzerine yaptığı kıyasa gelince bu kıyasın geçersizliği yukarıda açıklanmıştı. Fakat burada bir başka durum daha vardır, o da, Ömer ibn Abdilazizin sözüne kıyas ederek yeni ibadetler icat etmenin caiz olduğunun açıkça ifade edilmiş olmasıdır. Basit manada Ömer ibn Abdilaziz'in sözünün üzerine yapılacak bir kıyasın kabul edilmesinden sonra da, sanatkârın telef ettiği şeyi tazmin etmesi, mücerret iddiaların değil yeminlerin değerlendirilmesinde zan ile hareket edilmesi konularında olduğu gibi sabit, olan hükmün illetinde de bir farklılığın olduğu görülmektedir. O diyor ki:

Güvenilirlikleri, dindarlıkları ve faziletleri sebebiyle önceki nesillere yönelik bazı hükümler vardı. Bunların zıddı ortaya çıkınca illet değişir ve hükümlerin değişmesi de gerekli hale gelir. Bunlar ehl-i bâtıl bâtıllarından caydıracak hükümlerdir. Bu mananın etkisi açıktır ve (hükmün değişmesi için de) uygundur. Halbuki bizim üzerinde durduğumuz konu böyle değil, bunun tam zıddıdır. Görmüyor musun insanların değil nafilelere, farzlara karşı bile -ki bunlar daha azdır ve kolaydır- bir isteksizlikleri ve tembellikleri ortaya çıkınca bir de onlara ilave yükler yükleyip bunları da yapmaya teşvik edildikleri zaman durum nice olur,

Şüphesiz böyle bir durumda vazifeler çoğalır ve neticede birincisinden daha büyük bir tembelliğe sebep olur ve tamamen terke yol açar. Şayet bid'atçide veya ona uyanlarda bid'at işlerken bir yorgunluk ve tembellik meydana gelirse aynı durumun ondan daha evla ve önemli olan şeylerde (mesela farzlarda) da ortaya çıkması kaçınılmazdır.[90]

Şabanın Onbeşinci Gecesini İhya Bid'atini Çıkarmanın Sonucu, "Bir Sünnetin Ölümü Ve Bir Bid'atin Dirilmesi" Demektir

Biz diyoruz ki, bu uydurulmuş namazı kılmak için Şaban'ın 15. gecesini uykusuz geçiren kimse sabaha ancak uyuklayarak girer veya büsbütün tembelleşerek sabah namazını terk eder. Diğer bid'atlerin durumu da böyledir. Bu ilaveler ondan daha evla ve önemli olan şeylerin iptali veya terki sonucunu doğurur. Yukarıda da geçmişti; hiç bir bid'at yoktur ki ondan daha hayırlı bir sünneti öldürmemiş olsun.[91]

"Kolaylaştırma Kuralı"

Bir de şu var: Bu kıyas Şer'i bir esasa da aykırıdır. O da şudur: Hz. Peygamber (s.a) kolaylaştırmayı, yumuşaklığı ve katı olmamayı tavsiye etmiştir.[92] Göreve ilave yapmak meşru değildir. Bu gayet açıktır. Sünnetlerin yerine sürekli bunları yapmak şüphesiz bir zorlamadır. Onun söylediğini kabul etmiş olsak, halkın içinden çıkacak bütün bid'atçiler bid'at uydurmak için bununla bir yol bulacaklar ve nasıl olursa olsun uydurdukları Bid'atin doğruluğunu ispat etmek için bu sözü bir delil olarak kullanacaklar. Bu da bid'atçinin uzak hedefidir,[93]

Namazdan Sonraki Dua Konusunda Tartışılan Nokta

Namazdan sonra toplu duayı savunan kişi daha sonra namazdan sonra yapılacak duanın cevazına dair genel deliller getirdi ve bu konuda İmam Mâlik'ten ve diğerlerinden çeşitli sözler nakletti. Halbuki tartışılan nokta bu değildir, (yani namazdan sonra dua yapmanın caiz olup olmadığı tartışılmamaktadır.) Üstelik bu delillerin söz konusu duanın topluca ve açıktan yapılması keyfiyetini de kapsadığım iddia etmiş, arkasından da şöyle demiştir: Hadisler, rivayetler, insanların uygulamaları ve âlimlerin sözleri açıkça bu manayı ifade etmektedirler. -Dedi ki- malumdur ki Hz, Peygamber (s.a) namazlarda imamdı ve bu duaları sadece kendisi için yapmıyordu. Çünkü O'nun sünnetinde şöyle bir ifade geçmektedir:

"Bir kimsenin onların izni olmadan bir topluluğa imam olması caiz değildir. Onları da katmaksızın duayı sadece kendisi için yapmasın. Kim böyle yaparsa o topluluğa ihanet etmiş olur."[94] Ey akıl sahipleri! Düşünün ki Hz. Peygamberdin namazların arkasından (söylediği) işitilen dualarının çoğunluğu sadece kendisi için yaptığı dualardır. Bu zat ise şöyle söylüyor: Hz. Peygamber (s.a) cemaati de içine katmaksızın sadece kendisi için dua etmezdi. Bu bir çelişkidir.

Hz. Allah'tan başarı isteriz.

İnsanlar hadisi "İmamın namaz içerisinde secdelerde ve başka yerlerde (meselâ rükuda) yaptığı dualara" hamletmişlerdir. Yoksa bu tevili yapanın hamlettiği gibi değil.

İmam Mâlik'e göre bu hadis ile amel etmek sahih olmayınca o, imamın kendisine uyanlar için dua etmeyip sırf, kendisi için dua etmesini caiz görmüştür. O bu görüşünü "Nevadır" isimli kitabında zikretmiştir.

Alimlerin ve selefin geçen sözleri Mâlik'in karşısına bir çelişki olarak çıkınca o, onların sözlerini birbirine karıştırarak yorumlamaya yönelmiştir. Böylece Mâlik düşünmeden söylenmiş bir sözün içine düşmüştür. Öylesine ki mesele apaçık olduğu için söyledikleri çelişki ve savunmadan kurtulmamıştır. Onun (bu konudaki) naklettiği hadisleri tevilindeki durumu da aynıdır. Fakat uzun olacağı için tamamını burada söylemeyi terk ettim. Ancak onu buranın dışında (başka bir yerde) zikrettim. Bundan dolayı Allah'a hamd olsun.[95]

Fasıl

Bir İşin Sünnet mi Bid'at mi Olduğunda Şüphe Edilmesi

Durumu şüpheli olan her işi, durumu açıklığa kavuşmadığı için izafi (göreceli) bid'at gurubuna sokmak mümkündür. O şey bid'at ise yapılması yasak olacak, bid'at değil ise yapılacaktır. Böyle bir işi şer'î hükümleri göz önünde bulundurarak dikkate alırsak, onun harama düşmekten sakındırmak için terk etmeye teşvik edilmiş bir şey olduğunu görürüz. Buradaki haram, bid'at olan bir şey yapmaktır.

Söz konusu olan iş şüpheli olduğuna göre, bu işi yapan kimsenin kesin olarak sünnet olan bir şey yapmış olması düşünülemeyeceği gibi, kesinlikle bid'at yapmış olması da söz konusu değildir. Netice itibariyle bu kimse meseledeki tereddüt cihetiyle gerçekte bid'at islemiş değildir. Ama tam olarak bid'at işlemenin dışında kaldığı da söylenemez.

Bunun açıklaması şöyledir: (Haramlığı veya helâlliği) şüpheli olan konulardaki yasak, şüphe edilen şeydeki sakıncalı (men edilmiş) şeyin içine düşmekten korumak içindir. Dinî kurallara uyularak kesilmiş et ile ölmüş hayvanın eti birbirine karışmış olsa, bu etin hiçbirinden yenmemesini öngörürüz. Bir insan böyle bir eti yemiş olsa, bize göre o kimsenin, şüpheden dolayı ölü hayvan eti yemiş olması mümkündür.

Şu halde gerçekte, en şiddetli şekliyle yasak, ölü hayvan etini yememeyi gerektirdiği gibi, şüphe halinde en hafif şekliyle yine ölü etinin yenmesinin yasak olmasını gerektirir.

Bir kimsenin süt kızı ile (kendisine) yabancı olan bir kız (hangisinin süt kız olduğu bilinmeyecek şekilde) birbirine karışmış olsa, bu durumda da hüküm aynıdır. Gerçekte kişinin süt kızı ile evlenmesi yasak olduğu gibi şüpheli durumda da süt kız ihtimali dikkate alınarak şüphelenilen kız ile evlenmek yasaktır.

Diğer şüpheli meselelerde de durum aynıdır. Şüpheli şeyleri yapma konusundaki yasak, şüpheli şeydeki men edilmiş olma hususiyetine yöneliktir. Bu itibarla bir iş, sünnet olmakla bid'at olmak arasında gidip geliyorsa, şüpheden dolayı bu iş yasaklanınca sonuç itibariyle bid'attan dolayı yasaklanmış demektir.

Bid'at konusunda yasaklanmış bir şeyi (şüpheli bir şeyi)[96] yapmaya yönelen kimse bu cihetle yasaklanmış bir şey yapmış olur. Daha önce geçtiği üzere[97] izafi bid'at, iki vech (gerçek ile şüpheli olma ciheti) arasında olan meydir. Bunun içindir ki bu kısım izafi bid'at kabilindendir. Bu tür bid'atin misalleri vardır. Şöyledir:

1- Bir işin meşru olup ibadet olarak yapılması veya meşru olmayıp yapılmaması hakkındaki deliller müctehide göre çelişkili ise, müctehid delillerin arasını bulmak veya delillerden birini nesh yahut tercih etmek suretiyle net bir sonuca ulaşamamış ise usul ilmine (metodolojiye) göre bu durumda tavakkuf etmesi (bir hüküm vermemesi) farz olur. Şayet müctehid, delili tercih etmeyi gerektiren bir etken olmaksızın (ibadet konusu şeyi) meşru olduğu yönünde değerlendirirse, kesinlikle müteşabih ile amel etmiş olur. Çünkü meşru olmadığı hakkındaki delilin sahih olması mümkündür. Bu itibarla doğru olan, baştan hüküm vermeyip tavakkuf etmektir. Müctehid hakkında böyle davranması farzdır.

2- Belirli meselede mukallide göre kaviller çelişkili olursa; bazı âlimler o meseleyi işlemenin bid'at olduğunu, bazıları ise bid'at olmadığını söylemişlerdir, Mukallid için (o konuda söz söyleyen) âlimler arasında hangisinin en tercih edileni olduğu ortaya çıkmamıştır. Mukallidin yapacağı, tavakkuf edip iki durum hakkında sorma (ya devam etme) sidir. Tâ ki en iyi tercih edilen ortaya çıksın. O zaman tercih edilene uyar, diğerini bırakır. Şayet tercih etmeyi gerektiren bir etken olmaksızın bu iki kavilden birine uyarsa, tercihsiz iki delilden biri ile amel eden müctedihin hükmünde olur. Bu iki örneğin manası aynıdır.

3- Sahih rivayetlerle sabit olmuştur ki sahâbe Hz. Peygamber'e ait eşyalarla teberrük eder (onları mübarek sayarak onlarla bereketlenir) lerdi. Buhârî'de Ebu Cuhayfe (r.a.) dan[98] şu rivayet yer almaktadır:

"Öğle vakti Hz. Peygamber bizim yanımıza geldi. Kendisine abdest (alması için) su getirildi. Hz.Peygamber abdest aldı. İnsanlar Rasulullahın abdest suyundan artan kısmı alıp onu üstlerine (başlarına) sürüyorlardı."[99]

Misver (r.a.) den[100] Hudeybiye anlaşması hadisinde şu rivayeti görmekteyiz:

"Hz. Peygamber'in (ağzından veya boğazından) çıkan şey mutlaka sahabeden birinin eline düşer o da (Hz. Peygamber'den bir parça olan) o nesneyi bedenine ve yüzüne sürerdi."[101] Başka hadisçiler Hz. Peygamber'in saçı ve giysisi ve başka şeyleri ile teberrük edildiğine dair pek çok rivayetlerde bulunmuşlardır. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v.) sahabeden birinin saçına mübarek elinin parmakları ile dokunmuştu. O sahabi, ölünceye kadar Rasulullahın dokunduğu saçı tıraş etmemişti.

Sahabeden bazısı bu hususta daha da ileri gitmiş, Hz. Peygamber kan aldırdığı zaman onun kanını içmişti. Bu kabil şeyler çoktur. Bu tür şeylere bakarak, dış görüşüne göre şöyle denilebilir: Peygamber (s.a.v.)'e tabi oluşu ve velayeti (velî olduğu) sabit olan kimseler hakkında benzeri şeyler meşrudur. Abdest suyunun artığı ile, teberrük edilir. Ağzından çıkan (tükrük ve benzeri) şey ile ovalama yapılır. Böyle bir kimsenin eşyalarından şifa ümit edilir. Asıl tâbi olunan Hz. Peygamber'den olduğu gibi ona uyan kimselerden de ümid edilir.[102]

Hz. Peygambere Mahsus Olan Şeyler Ümmetin Bireyleri İçin Söz Konusu Değildir

Şu kadar ki, bu meselede ifadesi kesin, fakat nereye indirgeneceği problem olan bir ana kural ile çelişkiye düşüyoruz. Şöyle ki: Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabeden hiç birinden, kendisinden sonra gelenler için böyle bir uygulama meydana gelmemiştir.

Çünkü Allah Rasûlü, ümmet içerisinde Ebu Bekir (r.a.) den daha faziletli birisini bırakmamıştı. O, Peygamberin halifesi idi. (Peygambere yapıldığı gibi) Ebu Bekir (r.a.)'e teberrük kabilinden hiçbir şey yapılmamıştır. Fazilet bakımından onları takip eden Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve diğer ashab da böyledir. Bunlardan hiçbirisinden sahih ve meşhur bir yol ile Hz, Peygamber'de olduğu gibi artıkları ve eşyaları ile bir kimsenin teberrük ettiği sabit olmamıştır. Aksine onların sözlerine, yaptıklarına ve peygambere tâbi olmakta izledikleri yola uymakla yetinmişlerdir. Demek oluyor ki bu tür şeyleri yapmamak onların meydana getirdiği bir icma' (görüş birliği) dir.

Sahabenin (Peygamber'de olduğu gibi kendileri ile ilgili eşya ve artıkla teberrük edilmesini) terk edişlerinin sebebine bakalım. Bunun iki ihtimali vardır:

Birinci İhtimal: Onlar teberrük edilme meselesinin Hz. Peygambere mahsus olduğuna inanmışlardır. Bu tür şeyler peygamberlik mertebesinde olabilir. Çünkü aranan hayır ve bereketin Hz. Peygamber'de var olduğu kesindir. Zira Rasûlullahın tamamı; içi dışı nurdur. Onda her kim nur ararsa hangi cihetle isterse nur'u bulur. Ümmetinden olan diğer insanlar -her ne kadar peygambere uyup onun yolundan gitmekle onlarda da nur hasıl olur ise de- peygamber gibi değildir. Hiç bir kimse, hiçbir suretle Peygamber'in derecesine ulaşıp onun mertebesine varamaz. Ulaşmak şöyle dursun onun mertebesine yaklaşamaz. Demek oluyor ki bu çeşit (artıkları ve eşyaları ile teberrük etme şeklindeki)

uygulamalar ona mahsustur. Nitekim dört kadından fazlası ile evlenmek ve kendisini peygambere hibe eden kadının nikahının[103] Rasulullaha helal olması, eşleri hakkında adaletli davranmanın vacip olmaması[104] Hz. Peygambere mahsus şeylerdir.
Bu ölçüleri dikkate alınca Hz. Peygamber'den sonra başkaları hakkında eşyaları ve artığı ile teberrük etme konusunda Peygambere benzeterek teberrük etmek sahih değildir. Eğer teberrük konusunda peygambere uyarak yaptım demek söz konusu olursa bu bid'attır. Nitekim dört hanımdan fazlası ile evlenmek hususunda peygambere uyuyorum diyerek bunu yapmak da bid'attır.
İkinci İhtimal: Sahabe, teberrük meselesinin peygambere mahsus olduğuna inanmamıştır. Fakat, onlar (kendilerinden sonra) uyulacak bir yol haline getirilir korkusundan buna açılacak yolu kapamak maksadı ile teberrükü terk etmişlerdir. Nitekim daha önce buna değinilmişti.
Sahabenin böyle davranmasının şöyle bir sebebi de olabilir: Avam, yani halk bu teberrük meselesinde bir sınırda durmaz, aksine haddi aşarak cahillikleri sebebiyle teberrük işinde aşırı giderler. Hatta teberrük edilen eşyayı da işin içine katarak o şeye öylesine saygı beslerler ki bununla haddi hududu aşarlar. Belki teberrük edilen eşyada olmayan şeylere bile itikad beslerler. Böylesi bir teberrük ibadetin aslıdır. Bunun içindir ki Hz. Ömer, altında Allah'ın Rasûlüne bîat edilen ağacı kesmiştir. Bu tür teberrük, siyer âlimlerinin bildirdiklerine göre puta tapmanın aslını oluşturmaktadır. Hz. Ömer, bu ağacın altında namaz kılmaya devam edildiği takdirde bu ağaca Allah yerine ibadet edilmesinden korkmuştur. Nitekim saygıda aşırı davranma da böyle olur.
Taberi Tarihine zeyl yazan Fergani[105] nin Hallac-i Mansur[106] ile ilgili anlattıklarına göre Hallac'ın adamları ondan bereket ummakta, teberrük etmekte son derece ileri gitmişlerdi. Öyle ki Hallac'ın idrarını üstlerine başlarına sürmüşler, dışkısını buhar gibi koklamışlardır. O derecede ileri gitmişler ki içlerinde Hallac'ın Allah olduğunu iddia edenler olmuştur. Allah Teâla onların söylediklerinden yüce ve uludur.[107]

Veliliğin Hakikati

Her ne kadar dış görünüşe göre iç yüzü gizli olan birtakım belirtiler varsa da gerçekte velilik iç yüzünü Allahtan başka kimsenin bilmediği bir şeydir.
Bazen velî olmayan kimsenin evliyadan olduğu iddia edilmiş veya kendi kendine velî olduğunu ileri sürenler olmuştur. Veya velî olduğu sanılan kişi olağan üstü bir olay ortaya koymuştur. Fakat bu olay keramet olmayıp, büyü veya göz bağcılık cinsinden ya da çok daha özel bir şeydir. Fakat halk, yani sıradan insan kalabalığı, büyü ile keramet arasındaki farkı bilmezler. Netice itibariyle saygınlığı olmayan birine saygı göstermiş, uyulmayacak birine uymuş olurlar. Bu, büyük bir sapıklıktır. Böylece İnsanlar daha birçok yanlışlıklara düşerler.
İşte sahâbe-i kiram yukarda geçen teberrük meselesinde, her ne kadar Peygamber'de örnekleri görülen bir asla dayanıyorsa da, dinde yanlışlığa yol açacağından bunu terk etmişlerdir.
İlk bakışta ikinci ihtimaldeki gerekçenin tercihe daha çok elverişli olduğu görülüyor. Çünkü usûl ilminde sabit olmuştur ki Allah tarafından yapılmak üzere Hz. Peygambere verilen her kurbet (Allah'a yaklaştırıcı ibadet), -peygambere mahsus olduğuna dair bir delil bulunmadıkça- ümmeti için bir örnektir.
Şu kadar ki birinci ihtimaldeki gerekçe de tercihe şayandır. Çünkü sahabenin tamamı teberrükü terk etmiştir. Şayet (Peygamber'de olduğu gibi kendilerinin artığı ile teberrük edilmesinin) meşru olduğuna inansalardı, (hiç değilse) bazıları Peygamber'den sonra mutlaka bunu uygulardı. Yahut (sürekli olmasa da) ya asıldaki meşruluğu savunarak veya yapmamayı icab ettiren gerekçenin bulunmadığına inanarak bazı durumlarda teberrük edilmesini hayata geçirirlerdi.
Ibn Vehb[108] Cami isimli eserinde Yunus b. Yezid'in[109] İbn Şihâb'dan[110] yaptığı şu rivayeti kaydediyor:
"Bana Ensârdan bir adamın anlattığına göre Hz. Peygamber abdest aldığı veya ağzını burnunu temizlediği zaman, çevresinde bulunan müslümanlar derhal Rasûlullahın artıklarını (alıp onu) içer ve bedenlerine sürerlerdi. Hz. Peygamber onların bu davranışlarını görünce sordu:
"Bunu niçin yapıyorlar?" Onlar şöyle dediler:
Biz bu davranışımızla (sizin abdest suyunuzun artığını ve mübarek vücudunuzun bir parçasını elde etmekle) temiz olmayı ve bereketi arzu ediyoruz. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Sizden her kim kendisini Allah'ın ve Peygamberin sevmesini isterse, sözü (söylediği zaman) doğru söylesin, emaneti (yerine) versin ve komşusuna eziyet etmesin."[111]
Bu nakil doğru ise, hadis şunu gösteriyor ki en uygun olanı, teberrükü bırakıp daha önemli olan şeyleri aramak ve mükellefin görevleri arasında yapılmaya daha layık şeyleri yapmaktır. İnsanın sadece kendisi için bir şeyler yapması lazım değildir. Tüm bunlardan, ancak birtakım (manevi) hastalıklar için okumak ve buna bağlı şeyler yapmak veya bir kimsenin başkası için özel bir şekilde dua etmesi gibi meseleler sabit olmaktadır. Allah'ın yardımı ile bunlar ileride gelecektir. Sonuç itibariyle meselinin aslı iki durum arasında gidip gelmektedir. Birincisi meşru olmasıdır. Fakat müteşâbih'in hükmü altındadır. En iyisini Allah bilir.[112]

Fasıl
İbadet Sanılan Bid'atler

İbadetin aslı meşru iken delilsiz bir şekilde meşruiyetin dışına çıkması, onu gerçek bid'ate yakın bir şekilde izâfi (göreceli) bid'at grubuna sokar. İbadetin aslının meşruiyet dışına çıkması, delilin gereği aslı üzere baki kaldığı kuruntusundan olur. Bu kuruntu, ya ibadetin herhangi bir nitelikle kayıtsızlığını (kişisel) görüşle kayda bağlamak veya kayıtlı ise genelleştirmekle olur. Sonuç itibariyle bu ibadet kendisi için çizilmiş sınırın dışına çıkmış olur.
Bunun örneği olarak şu söylenebilir: (Nafile) oruç, aslında teşvik edilmiş bir ibadettir. Şari' (din koyucu) bunun için özel bir vakit, belirlememiştir. Bayram günleri gibi özellikle oruç tutulması yasaklanan zaman dışında din koyucu (nafile oruç için) bir zaman sınırı koymamıştır. Aneak Arefe ve Aşure günü gibi günlerde özellikle oruç tutulması teşvik edilmiştir.
Haftanın bir günü veya ayın belirli günleri, din koyucu tarafından belirlenmemiş olduğu halde oruç tutmak için özellikle tahsis edilirse, bunun mükellef tarafından seçildiği açıktır. Hafta içinde çarşambanın, ay içinde yedinci ve sekizinci günlerin oruç tutmak için seçilmesi gibi.
Kişi böyle bir günü belirlemekle onu hiç bırakmayacak bir şekilde bir maksat gütmüyor. Kendisine "oruç tutmak için neden bu günleri belirledin de başka günleri değil?" denildiğinde onun bir plan yapmış olmaktan başka (ileri sürebileceği) bir delili yoktur. Veya şöyle diyecektir: Fülan şeyh bu gün öldü (de ondan). Yahut buna benzer bir şey söyleyecektir. Böyle söylemenin delilsiz bir görüş olduğunda şüphe yoktur. (Kulun kendi görüşü ile böyle bir belirleme yapması) din koyucunun (oruç tutmak üzere) belirli günleri tahsis etmesine benzemektedir. Sonuç itibariyle mükellefin bu belirlemesi bid'attir. Zira bu (uygulama) dayanaksız bir teşri (hüküm koyma) dır.[113]

Bir Nas (Delil) Olmaksızın (Belli Bir Zamana) Bir İbadeti Tahsis Etmenin Hükmü

Faziletli günleri, Allah'ın bildirmediği birtakım ibadetlere (özellikle o günlerde yapmak üzere) tahsis etmek bu kabildendir. Filan günü şu kadar rekat namaz kılmak veya şu kadar sadaka vermek veya filan gecede şu kadar rek'at, namaz kılmak, veya o gecede Kur'an'ı hatmetmek veya bunlara benzeyen şeyleri yapmak üzere tahsis etmek gibi.[114] Çünkü böyle bir tahsisin ve bunu uygulamanın uygun düştüğü bir dayanak yoktur. Böyle bir maksadın benzerini akıllı kimsenin, çalışkan ve zamanın değerini bilen birinin yapması söz konusu değildir. Böyle bir şey, fazladan teşri (hüküm koymak)dır.[115]

Güzel Ve Çirkin Ancak Delil İle Ortaya Konur

Böyle davranan kimsenin "Bu zamanın başka zamanlardan faziletli olduğu sabit olmuştur. Öyle ise bu zamanda ibadet etmek güzel olur." demesinin bir delili yoktur. Zira o kimseye şöyle deriz: "Bu güzelliğin (dinde) bir aslı (bir dayanağı) var mıdır? Eğer varsa onu biz de meselemiz sayarız. Ramazan geceleri kılınan teravih namazı, her (hicri) ayda üç gün veya pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak gibi. Şayet (bu zamanda ibadet etmek güzel olur, sözünüzün) dinde bir aslı/delili yok ise, bunda dayanağın nedir? Akıl (kendi kendine din ile ilgili bir şeyin) güzel veya çirkin olduğunu belirleyemez ve akla dayanarak dinî bir şey ortaya konamaz. (Bu durumda) geriye tek bir şey kalıyor ki o da, o günü veya vakti ibadet için tahsis etmek, yeni bir şey ortaya koymaktır. Bazı Ramazan gecelerinde hutbe okumayı veya Kur'an hatmi için zaman ayırmayı icad etmek gibi.[116]

Avam'a (Halka) Karşı Dînî Konuları Konuşma Şekli

Avam'ın (halkın) anlayıp manasını kavrayamayacağı şeyi onlara söylemek de dinde sonradan çıkarılmış şeylerdendir. Çünkü böyle davranmak hikmeti (ilmi) ait olduğu yerin dışında bir yere koymaktır. Bu durumda anlatılan şeyi duyan kimse:
a- Ya onu gerektiği gibi anlayamayacaktır ki genellikle böyle olur. Bu durum, kişiyi hakkı yalanlamaya veya bâtıl bir iş işlemeye götürür.
b- Veya anlatılan şeyden hiçbir şey anlamaz. Böylesi daha sağlıklıdır. Fakat konuşan kimse ilmin hakkını verip onu korumamış olur. Bilakis bu durumda Allah'ın (kendisine verdiği) ilim nimetini oyuncak haline getirmiş olur.
Şayet bilgili kişi bilgisini, onu anlamayan kimseye anlatıp onu bundan faydalandırmak için bir gayret içine, girerse bu, gücün yetmediği şey ile insanı yükümlü tutmak olur. Oysa bu İslamda yasaklanmış bir şeydir.
Ebu Davud'un Sünen isimli eserinde Hz. Peygamber'den rivayet ettiği bir hadiste Rasûlüllah (s.a.v.) ilim adamlarının demagoji yaparak tartışıp "şer ve fitnenin yayılmasına sebeb olan" veya "zor ve kapalı" meseleleri konuşmalarını yasaklamıştır.[117]

Tirmizi veya başkası da olabilir şu rivayete yer vermişlerdir:
"Bir adam Hz. Peygambere gelerek şöyle dedi:
Ey Allah'ın Rasûlü! Bana ilginç bilgileri öğretmen için sana geldim. Hz. Peygamberle adam arasında şu konuşma geçti: Peygamber:
İlmin temel meselesi hakkında ne yaptın? Adam:
İlmin temel meselesi nedir? Peygamber:
Rabbi (ni) tanıdın mı? Adam:
Evet. Peygamber:
Rabbin hakkında ne yaptın? Adam:
Allah'ın dilediği şeyi yaptım. Peygamber:
Git, Allah hakkında sağlam şeyler yap. Sonra gel sana ilginç bilgileri öğreteyim."[118]
Hz. Peygamber'in davranışındaki bu mana hikmetli davranmanın gereğidir. Garip (enterasan, derin konulara ilişkin) bilgiler, ancak aslı (yani temeli) sağlamlaştırdıktan sonra olur. Aksi halde insan fitneye düşer. Rabbani ilimlerde "âlim" kişi hakkında şöyle denmiştir:
"O kimse, büyük bilgilerden önce küçük bilgileri öğrenek yetişen kimsedir."[119]

İlmi Tebliğ Ederken Hikmetli Davranmanın Gereği Ve Selefin Bu Konudaki Metodu

Bu bahsin belge niteliğindeki tanığı, meşhur ve sahih bir hadistir. İmam Buhârî bu konuya şu ünvanı vermiştir: "Anlamıyacakları endişesi ile bilgiyi belli kimselere mahsus kılıp başkalarına bildirmeme bölümü". Buhârî daha sonra Hz. Ali'ye dayandırdığı şu rivaye' te yer veriyor:
"İnsanlara anlayacakları şeyi söyleyiniz. Allah'ın ve onun Peygamberinin yalanlanmasından hoşlanır mısınız?"[120]
Buhârî, daha sonra Muaz'ın öleceği sırada, günaha girmekten korktuğu için haber verdiği hadisine yer veriyor. Hz. Muaz bu hadisi ölünceye kadar haber vermemiştir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), hadisin layık olduğu gibi değerlendirilmeme korkusundan Muaz'a onu açıklama izni vermemiştir. Hadisi Muaz'a öğretmesi, onu buna ehil, gördüğündendir.[121]
Müslim'de de İbn Mesuddan merfu' olarak şu rivayet vardır:
"Halka akıllarının kavrayamadığı bir sözü söylemen, onlardan bazılarını fitneye düşürmekten başka bir şeye yaramaz."[122]
İbn Vehb bu hususta şöyle diyor: Onların fitneye düşmesi, yanlış yorumlamaları ve layık olmadığı manaları yüklemesi yüzündendir.
Su'be[123], Kesir b. Hadrami[124]nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Malınla ilgili üzerinde bir görevin olduğu gibi, ilminle ilgili olarak da üzerinde görev vardır. İlmini ona ehil olmayanlara anlatma! Sonra cahillikle suçlanırsın. Ona ehil olana da ilmi vermekten çekinme. Aksi halde günaha girersin. Ahmakların yanında hikmetli şeyler söyleme; seni yalanlarlar. Bilge kimselerin yanında bâtıl/yalnış şeyler söyleme; senden nefret ederler.
İlim adamları kitaplarında aynı anlamda şeyler söylemişler ve Allah'a hamdolsun geniş bilgiler vermişlerdir. Biz ancak konu üzerinde bir uyarı yaptık. Çünkü bu konunun değerlendirmesini yapamayanlardan pek çoğu yanılgılara düşmektedir. Bu yüzden insanlara akıllarının almayacağı şeyler söylemektedir. Bu ise Şeriata aykırı ve bu ümmetin geçmişlerinin yaptığına ters düşen bir şeydir.
Aslında sünnet olup da bid'at işlenmesine yol açan faziletli şeyleri yapmak dahi böyledir.[125]

Kur'an'dan Belirli Bir Şeyi Özel Olarak Değerlendirip Geri Kalanı Terk Etmek Caiz Değildir

Kur'an'dan bir sûreyi tekrar tekrar namazda bir rek'at içinde veya namaz dışında okumak, Kur'an'dan belli bir parçaya özel işlem yapıp gerisini bırakmak kabilindendir. Zira Kur'anı okumak böyle meşru olmamıştır. Ne namaz içinde ne de namaz dışında hususî surette Kur'an'dan bir parçanın okunması söz konusu değildir. Bu özel uygulamayı yapan kimse Allah'a ibadet etme görevini kendi görüşüne göre düzenlemiş olur. ibn Vaddah, Mus'ab [126] dan şu rivayeti nakletmiştik "Süfyan'a[127] Kulhuvellâhü ahad (ihlas) suresini başkalarını okumadığı kadar çok okuyan bir kimsenin durumunu sordular. Süfyan bundan hoşlanmadı ve şöyle dedi:
Sizler ancak (başkalarına) uyan kimselersiniz. O halde (dinde) ilk kimselere uyunuz. Bu ilklerden bize böyle bir şey ulaşmamıştır. Kur'an ancak okunmak için indirilmiştir. Ondan herhangi bir şey (bir suresi veya âyeti) hususi bir tarzda işleme tabi tutulamaz."
İmam Mâlikten İbnu'l Kâsım'ın[128] işitmesi yoluyla Utbiyye'de rivayet edildiğine göre İmam Mâlik'e namazın bir rek'atında tekrar tekrar "Kul hüvellahu Ehad" okumanın durumu sorulduğunda, o bundan hoşlanmamış ve şöyle demiştir:
Bu (insanların) sonradan ortaya çıkardıkları işlerdendir. İlm Rüşd'e göre bunun yorumu şöyledir:
Her ne kadar sahih rivayetlerde bildirildiği gibi ihlas suresi Kur'anın üçte birine denk ise de selefden onun namazda tekrar tekrar okunması gibi bir uygulama gelmemiştir. Bu meselenin açıklamasında, bu husus iyi düşünülmelidir. İbn Rüşd'ün söylediğine göre ihlas ile ilgili hadiste, onu tekrar tekrar okumanın aslı meşru ise de sonradan çıkarılmış bir iş olduğuna işaret vardır. Arefe günü akşamı camide toplu olarak Kur'an okuyup Arafat'takilere benzemek için dua etmek de sonradan çıkarılmış şeylerdendir.[129]

Cuma Günü İmamın Önünde Ezan Okuma Bid'ati

Cuma günü yüksek bir yerde okunması gereken ezanın imamın huzurunda okunması (da aslı meşru olan fakat sonradan yapılan değişiklikle bid'at'e dönüşen işlerdendir.)
İbn'ul Kâsım'ın İmam Mâlik'ten işiterek yaptığı rivayete göre İmam Mâlik'e, imamı bulunmayan bir köyde cemaatten birinin onlara cumayı kıldırması durumunda bu imam hutbe okur mu? diye soruluyor. İmam Mâlik şöyle cevap veriyor
Evet, hutbesiz cuma olmaz. İmam Mâlike (tekrar) soruluyor:
Bu imamın huzurunda (hutbeden önce) ezan okunur mu?
İmam Mâlik bu soruya "Hayır" cevabını vererek, Medine ahalisinin amelini (bu husustaki uygulamasını) hüccet göstermiştir. İbn Rüşd (bu konuda) şöyle diyor:
Cuma günü İmamın huzurunda ezan okumak mekruhtur. Çünkü sonradan çıkarılan bir şeydir. Bunu ilk çıkaran Abd'ul Melik oğlu Hişam [130]dır. Bu meselede Hz. Peygamber'in uygulaması şöyle idi: Güneş zeval vaktine gelince (hutbe okumak üzere) minbere çıkardı. Onu gören müezzinler -onlar üç tane idiler- yüksek bir yerde cumanın dışında nasıl ezan okuyor idilerse öyle bir ezan okurlardı. Müezzin ezanı bitirince Hz. Peygamber hutbeye başlardı. Onu Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (aynen Peygamber'in yolundan giderek) izledi, Hz. Osman[131] -Allah ondan hoşnud olsun- insanlar çoğalınca Zevra[132] denilen yerde, fazladan bir ezan daha ilave etti. Güneş zeval vaktine erdiği zaman namaz vaktinin geldiği insanlara bu ezanla duyurulurdu. Hz. Osman minbere çıkıp oturduğu zaman (Rasûlullah zamanında) yüksek bir yerde okunan ezan olduğu gibi bırakıldı. Bu uygulama Hişam'ın zamanına kadar sürdü. Hişam Zevrâ'da okunan ezanı yüksek yerde; yüksek yerde okunan ezanı da huzurunda okutmaya başladı. (Müezzin birden fazla olduğu takdirde) onlara bir saf halinde (olup öylece) ezan okumalarını emretti.
Hisam'dan sonra gelen halifeler bu uygulamayı günümüze kadar sürdürmüşlerdir. İbn Rüşd der ki:
Bu bid'attır. İbn Rüşd (devamla) şöyle der:
Peygamber'in ve ondan sonra gelen râşit halifelerin yaptıkları, sünnettendir.
İbn Habih'de ibn Rüşd gibi Hz. Peygamber'in ve râşid halifelerin yaptıklarını anlatmış, adetâ İbn Rüşd'ün kitabındakileri aktarmıştır, Mişâm'ın hikayesini anlattıktan sonra şöyle demiştir:
"Sünnet olan Allah Rasûlünün yaptığıdır. Bana Esedb. Musa[133] nın Yahya b. Süleym[134] den onun da Cafer b. Muhammed b. Cabir b. Ubeydillah[135] tan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber bir hutbesinde şöyle buyurmuş:
"Uyulacak yolların en iyisi Muhammed (s.a.v.)'in yoludur, işlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlardır. Her sonradan çıkarılan şey sapıklıktır?[136]
İbn Habib'in söylediği imamın minbere çıktığı sırada ezan okunması Hz. Osman zamanına kadar devam etmiş olması hususu, sahih rivayet erbabının aktardığına uygundur. Hz. Osman kendisinden önce var olan hususa, fazladan bir şey ilâve etmemiş, ancak Zevrâ'da bir ezan daha okutmuştur. Hişam'ın camide yüksek bir yerde ezan okumak meşru iken bu meşru uygulamayı kendi huzuruna aktarması bid'at olmuştur.[137]

Hz. Osman'ın Zevrâ'da Ezan Okutmasının Da Sonradan Çıkan Bir Şey Olduğu İddiasının Cevabı

Şayet "Zevrada ezan okunması dahi sonradan çıkarılmış bir peydir. Hatta yeri değiştirilerek değil, kökten yeni bir şeydir. Bu hususta söylenen şey, Hişam'ın ezan hususundaki uygulaması için de söylenebilir. Belki Hişam'ın yaptığı Hz. Osman'ın yaptığından daha hafiftir" denilecek olursa bunun cevabı şudur: Zevra ezanı namazın vaktini bildirip duyurma esasına dayanarak ortaya konmuştur. Çünkü Hz. Osman'ın kendisinden önceki dönemlerde olduğu gibi cuma günü ezan mescidde okununca dışardan (hele çarşıdan) işitilemiyecek bir durum vardır. Bu, daha önce bulunmayan yeni bir olgudur. Hz. Osman diğer ictihad meselelerinde olduğu gibi bu meselede de ictihad etmiştir, Ezanın ilk olarak okunmasındaki maksat, burada da vardır. Zevrâ'da ezan okunmasında aykırı bir durum yoktur. Yüksek bir yerde veya mescidin damında ezan okunması, manası

kavranılamayacak bir ibadet de değildir. Ezanı yüksek bir yerden okumayı imamın huzurunda okumaya aktarmak bunun gibi değildir. Çünkü böylece ezan, aslındaki, insanlara (vaktin girdiğini) duyurmak manasından çıkarılmıştır. Zira camide bulunan halka namaz duyurusu ezan ile değil ikamet iledir. İki namazı birleştirerek kılmanın ezanı, namazı birleştirerek kılmaya mahsustur.[138] Sonra (müezzinlerin) tek ses halinde (koro olarak) ezan okumaları ezanın keyfiyetinde bir ziyadeliktir. Bayram namazlarında ezan okuyup kamet getirmek de bid'attır. İbn Abd'il Berr bayram namazlarında ezan ve kamet olmadığı hususunda görüş birliği olduğunu nakletmiştir. Sünnet ve nafile olan namazlarda da ezan ve kamet yoktur. Ezan sadece farz namazlar içindir. Bu uygulama Hz. Ebu Bekir[139] Hz. Ömer[140], Hz. Osman, Hz. Ali[141] sahabeden bir cemâat, tâbiîn'in âlimleri ve büyük fıkıh bilginlerince devam ettirilmiştir.[142]

Bayram Namazlarında İlk Olarak Ezan Ve Kameti Yapan Kimdir? Ve Bunun Cevabı

İbn Habib'in bildirdiğine göre bayram namazlarında ilk defa ezan okutup kamet getirten Hişam b. Abdil Melik'tir. O bu uygulamada ezan ile imamın gelişini insanlara duyurmak istemiştir. Ezandan sonra namazdan evvel Mervan[143] in yaptığı gibi hutbeye başlamış, hutbenin bitip (bayram) namazına başlandığını bildirmek için kamet getirilmesini emretmiştir. Çünkü kendisi insanlardan uzak bir yerdedir. (İbn Habib diyor ki):
Mervan ve Hişâm bu uygulamaları ile görüşlerine göre ancak içtihatta bulunmuşlardır. Fakat, Hz. Peygamber'in uygulamasına aykırı düşerek içtihatta bulunmak caiz değildir.(İbn Habib -devamla- şöyle diyor):
Bana İbn Mâcişun'un[144] rivayet ettiğine göre o İmam Mâlik'in[145] şöyle dediğini işitmiştir; Bu ümmet içinde, daha önceleri olmayan bir şey çıkaran, Allah Rasûlünün risalet görevinde hainlik ettiğine inanmış biri olur. Çünkü Hz. Allah *"Bu gün size dininizi ikmâl ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak islam'dan hoşlandım."* (Maide, 3) buyurmuştur. Hz. Allah'ın *"Dininizi ikmal ettim"* buyurduğu günde dinden olmayan şey, din olamaz.
Rivayet olunduğuna göre (bayram namazı için) ezan okumayı sonradan ortaya çıkaran Muaviye[146] dir. Bir başka rivayete göre bu (Muaviye değil) Ziyad'dır, İbn'uz-Zübeyr de hilafetinin sonlarında (aynı şeyi) yapmıştır.[147] İnsanlar, nakledilen bu uygulamanın hilafınadırlar.[148]

Bir İtiraz

Birileri şöyle diyebilir: Bayram namazı için ezan okumak Hz. Osman'ın Zevrâ'da ezan okutması gibidir. Cuma günü Zevrâ'da ezan okutmadaki ictihadi yöneliş, bayram namazı için okunan ezanda da geçerlidir. Bu sebeple sünnete aykırı düşmek söz konusu olmaz. Çünkü Hişam'ın bayram namazı için ezan okutması hikayesi daha önceleri söz konusu olmayan bir problemdir. Bayram namazı için kamet getirmek, namaza (başlandığını) bildirmek içindir. Çünkü kamet getirilmezse insanlar namaza başlandığını bilmezler, (Bayram namazından önce) kamet getirilmesi, sabah ezanı gibi mutlaka yapılması gereken bir şey olmuştur. FARZ OLMAYAN (bayram namazın)lN EZANI FARZ OLAN (cuma namazının) EZANINA KIYAS EDİLEMEZ!
Yukarıdaki itirazın cevabı şudur: Cemaatin çokluğu sebebiyle imamın (bayram namazına) gelişi bazı kimselerce fark edilemez ise de imamın gelişi için ezan okunması meşru (bir uygulama) değildir. Daha sonraları (Hz. Peygamber'den sonra) da meşru olamaz. Çünkü:
1- Aynı gerekçe (insanların kalabalık olması gerekçesi daha önce de) var idi. O halde sonradan (bayram namazı için ezan okunması) meşru olamaz. Zira Hz. Peygamber ve ondan sonra gelen halifeler döneminde (bu konuda) etken olamayan gerekçenin, daha sonra etken olması doğru değildir.
2- (Bayram namazı için) ezan ve kamet okunması icadı, bayram hutbesini namazdan önceye alma esasına dayanıyor. Bu uygulama sonradan ortaya çıkarılan bir şeydir. Ona dayanılarak ileri sürülen de sonradan ortaya çıkarılan bir şey olur.
3- Farz olmayan namazlar için hiç bir surette ezan ve kamet meşru değildir. Buradan farzlar ile farz olmayan (ibadet) lerin arasındaki farkı anlıyoruz. Çağrıda bulunmak bakımından farz olmayanları da farz olan (ibadetler gibi) yapamayız. Bu itibarla farz olmayan (bayram namazı için) ezan okunması, yerinde bir uygulama değildir. İşte bu üç noktadan bakıldığında Zevrâ ezanı ile, üzerinde konuşmakta olduğumuz bayram namazı için ezan okunması arasındaki fark ortaya çıkar. Bunlardan birini diğerine kıyâs etmek sahih değildir. Bu anlamda örnekler çoktur.[149]

İzafi (Göreceli) Bid'atlerden Nadirât Kabilinden Olanlar

Bu tür bidatlerden göz ardı edilmemesi gereken bir çeşidi, tasavvufi tarikatlara bağlanmış birtakım kimselerin, İslamiyette bir vakit belirlenmediği halde bazı ibadetler için belli zamanlan gözetlemeleridir. Aslında meşru olan bir ibadeti yerine getirmek üzere ilkbahar mevsiminde, bir başka ibadeti yaz mevsiminde, bir başkasını kış'da veya sonbaharda yapmaktadırlar.
İhtimal ki ibadet türlerini (böylece) özel bir kılıfa ve felsefi konuma sokup meşru bir şekle koymaktadırlar. Yani inançlarına göre bu zamanlarda bu ibadetleri yaparak Allah'ın huzuruna (daha iyi) yaklaşmaktadırlar.
Keza ihtimal ki ibadetler için böyle zamanlar belirlemek, dini olmayan bir amaçla yapılmaktadır. Nitekim birtakım dua ve zikirler ile dilediğini hasta etmek veya öldürmek, yahut dilediği şeyleri yapmak üzere üfürükçülük (veya muskacılık) yapanlar da böyledir. Bunlar yaptıkları ile dünyalık, para, şan, şöhret ve mertebe kazanmak istemektedirler.[150]

İslam Bid'atçilerden Ve Benzerlerinden Uzaktır

Bütün bunlar sonradan uydurulmuş bidatlerdir. Bunların kimisi kimisinden daha şiddetlidir. Çünkü bu amaçlar İslam dininin amaçlarından uzaktır. İslamın amaçları, uydurukcularm amaçlarından berî ve İslamiyete sıkı sıkıya yapışan, heva ve hevesine uymak pisliğinden temiz bir durumdadır. Zira İslam'ı din olarak benimseyenler onun amaçlarını bilirler ve birtakım ipe sapa gelmez amaçlardan İslamı uzak tutarlar.
Bunların iddialarının asılsız olduğunu delilleri ile ortaya koymaya çalışmak, zamanı daha iyi olmayan şeylerde meşgul etmek olur. Allah'ın verdiği güçle "Muvafakat" isimli kitabımızın "Makasıdın aslı" bölümünde genel bir şekilde bu tür şeylerin batıl olduğu hükmü delilleriyle ortaya konmuştur.[151]

Mürekkeb Bid'atin Tarifi Ve Özellikleri

Bütün bunlar ibadetin aslının meşru olması durumundadır. Şayet (ibadet diye yapılanın) aslı meşru değil ise işte o gerçek ve mürekkeb (bileşik) bid'attir. Hurufilik (harflerin etkisi) esasına dayanan zikir ve dualar gibi ki (birtakım) bilginler bu inanışla yapılan duaların ve zikirlerin etkisine inanmaktadırlar.
Bu hususa önem verenlerden biri de el-Büni[152] ve onun yolundan gidenlerdir. Bunların ortaya koyduğu ilim ilk hocaları olan Aristo'nun ortaya koyduğu felsefeden daha fazla kurnazca şeylerden bahseden bir ilimdir. Bunlar bu ilmi harf konumuna indirgemiş, harflerin dünyaya hâkim olduğu esasını benimsemişlerdir. Çoğu kerre belirledikleri zikrin gereğini yapacakları zaman kendilerince (istenen) etkiyi yapabilmesi için yıldızların özelliklerine uygun vakit ve durumların aranması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.
Bu kimseler -gördüğün gibi- tam olarak bu sisteme (büyü ve tılsımlara) yönelmişler, aklı ve tabiatları yaratandan yüz çevirmişlerdir. Bunlar her ne kadar yaptıkları işin kastettikleri gibi olduğuna, dolayısıyle ortaya koydukları şeyin doğruluğuna delil olarak böyle inandıklarını sanıyorlarsa da gerçekte Allahtan yüz çevirmişlerdir.
Onlar bir amaç için (yapılması veya okunması) varsayılan zikir ve duaya yöneldiler miydi, istedikleri şey meydana gelir. Yapmak istedikleri şey faydalı olsun, zararlı olsun; iyi olsun, kötü olsun fark etmez.
Bu yaptıkları ile duanın kabul edilmesinde en sona (zirveye) ulaştıklarına veya evliyaullahın kerametinden bir keramet meydana geldiğine inanırlar.
Asla (bu) yol (uygun) değildir. Gök ile yer nasıl birbirine kavuşmaz ve su ile ateş arasında bir uyum bulunmaz ise, bunların dilekleri (ve yaptıkları) ile evliyanın kerameti ve duaları ile duanın kabulü arasında uyum yoktur.[153]

Sünnete Aykırı Olarak Meydana Gelen Olağan Üstü Olaylar Fitnedir

Eğer dersen ki bunların istediği gibi bir etki niçin meydana geliyor? Bunun cevâbı şudur:
Böyle bir şey, aslında Allâhın yaratışı gereği bir fitne kabilindendir. Nitekim Cenâbu Hak: *"…. işte bu, aziz ve alîm olan Allah'ın takdiridir."* (Yasin, 38) buyurmuştur.
Sebeplere ve onları ortaya koyanlara baktığımızda onlara dair Allah tarafından nefislere konmuş birtakım hükümler olduğunu görürüz. Sebeplerle ilgili bu hükümler nefislerde Allah'ın dilediği biçimlerde etkiler ortaya çıkarmaktadırlar, Nazar değen kişide göz değmesi sırasında, büyü yapılan kişide, büyü yapıldığında ortaya çıkan etkiler gibi. Verdiğimiz bu örneğin her ikisi de aynı kaynaktan beslendiğine göre büyüye daha çok benzemektedir. Bunun şahidi Müslim'in Sahih'inde yer verdiği şu kudsi hadistir. Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre Hz.Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki Hz. Allah şöyle buyuruyor:
"Ben, kulumun "beni zannettiği gibiyim. O bana dua ettiğinde ben onunla olurum".
Bazı rivayetlerde hadis şöyledir:
"Ben kulumun beni zannettiği gibiyim. Kulum beni istediği gibi zannetsin"[154]
Hadisin ifade ettiği manaları açıklamak bizim üzerinde söz etmekte olduğumuz konuyla ilgili değildir. Elhâsıl zikirleri ve duaları yukarda geçen büyü ve tılsım gibi meselelerde

kullanmak sonradan çıkarılmış bid'atlerdendir. Fakat aslı meşru olduğu için bazen bu bid'atler izâfi (göreceli) olur.[155]

İzafi Bid'at Hakkında Geniş Bir Açıklama

Şöyle denilirse İzafi bid'at ibadet sayılıp, bu yönüyle Allah'a yaklaştıncı olur mu olmaz mı? Eğer birinci şık söz konusu ise bid'at oluşunun bir etkisi ve ondan söz etmekte bir fayda yoktur. Çünkü bu takdirde şu iki ihtimalden birisi bulunur:
a- Ya ibadet varsayımına göre bid'at olduğu dikkate alınmaz ve sevap verilen meşru bir ibadet olarak gerçekleşir.
b- Veya bid'at olduğu dikkate alınsa bile, bid'atin sevap kazanılmasında bir etkisi olur ki, bu durumda mutlak surette yasaklanması doğru olmaz. Bu ise genel olarak bid'atin kötülenmiş olmasına aykırıdır. Eğer ikinci şık (yani izâfi bid'atin insanı Allah'a yaklaştıran bir ibadet olmaması) söz konusu ise, bu durumda bid'atin izafisi ile hakikisi tasnifte bir araya gelebilir ki bizim açıklamaya çalıştığımız konu işte budur. Bunun da hiçbir faydası yoktur.
Bu ileri sürülen görüşün cevabı şudur:
İzâfi (göreceli) bid'at meydana geldiği zaman genel olarak hususi bir yönü olmaz. Bil'akis izâfi bid'atin iki aslı vardır. Asıllardan biri sünnet olması, diğeri bid'at olmasıdır. Fakat bu iki cihetledir. Böyle olunca bid'atla ilgili olarak zihne gelen bakış, bid'atin aslının meşru oluşu cihetiyle onu yapanın sevab kazanması gerekir. Bid'atin aslına bakarak gayri meşru oluşu cihetiyle azarlanmaya müstehak olması gerekir. Fakat bu bakış (birden ve kolayca) meydana gelmez. Zira konu kapalıdır.
Yapılan şeyin bid'at olması hususunda söylenmesi uygun düşen şudur:
Bid'at ya tek başına olur veya (bir başka şeye) bitişik olur. Eğer bitişik ise ya ondan ayrılmayacak şekilde meşru bir şeyin vasfı olur veya vasfı olmaz. Meşru bir şeyin vasfı olması ya kasıt ile veya normal şer'î bir var oluş iledir. Şayet bid'at, meşru bir şeyin vasfı değil ise, onun ortaya konması, onu vasıf şekline dönüştürür veya dönüştürmez.[156]

Bid'atın Meşru Olup Olmaması Yönünden Dört Kısma Ayrılması

Az önce sözü edilen bid'atin özellikleri dört kısımdır. Bu hususta istenileni elde edebilmek için bu dört kısmın açıklanması kaçınılmaz olmuştur.
Birinci Kısım: Bu kısım, bid'atin meşru olan amelden ayrı olup tek başına bulunmasıdır. Daha önce de geçtiği üzere bu hususta söylenecek şey açıktır. Şu kadar ki eğer bunu, ibadet yapıyormuş gibi bir cihetle yapıyorsa gerçek bid'at olur. Böyle bir maksadı olmazsa, üzerinde konuşmakta olduğumuz hususla bir ilgisi olmaksızın sıradan yapılan işlerden olur. Böylece ibadet (bid'atten) kurtulmuş olur.
Meselâ (namaz kılacağı vakit) öksüren, burnunu temizleyen, bir kaç adım yürüyen veya bir şeyler yapan kimse bununla namaz ile ilgi kurmuyor, fakat bunu bir alışkanlık veya temizlik için yapıyorsa, bu davranışı, yapılması caiz olan alışkanlıklardandır. Şu kadar ki bu kabil alışkanlıkların namaza ilave edilmiş veya namaz kılınacağı için kasıtlı olarak yapılmış olmaması şarttır. Böyle olduğu takdirde bid'at olur. Açıklaması –inşaallah- ilerde gelecektir.
Keza varsayalım ki (insan) aslında (ibadet olarak) meşru olmayan, fakat sevap kazanmak için bir şey yapmış olsa, (meselâ bir ağaç veya çiçeği sulasa) bundan sonra kalkıp meşru olan namazı kılsa, bakılır.Yaptığı işi namazı kasdederek yapmamış ise ve namaza ek olarak yapıldığı sanılmıyorsa, bu iş kılınan namaza bir zarar vermez. (Yapılan işte) bir kötülük (varsa) o namazdan ayrı, tek başına yapılan iş ile ilgilidir.
Bunun bir benzeri şudur: (Vakti gelen) bir ibadeti (yapmazdan önce) meşru ibadete ekleme kasdı olmaksızın bir ibadet yapsa, bu yaptığı ibadeti eklemeye maruz kalacak bir konumda da yapmamış ise, her iki ibadeti de aslı üzere kalır. (Yani bid'at söz konusu olmaz.)
Bir adamın (kurbanı) boğazlarken veya köle azâd ederken: "Allah'ım (bu yaptığım iş) sendendir ve sanadır." demesi de böyledir. Yeter ki kurban ve azad etme işinde mutlaka bu ifadenin söylenmesi gerektiği benimsenmesin ve bu ifadenin yapılanlara eklenmesi kaydedilmemiş olsun.
Tavafın ayrılmaz bir gereği şibi veya tavaf kasdı ile olmaksızın tavaf sırasında Kur'an okumak da böyledir. Bu verdiğimiz örneklerdeki her bir ibadet, başlı başına müstakildir, diğeri ile ilintili değildir. Böyle olunca da bir sakınca yoktur.
Bu bilgilere dayanarak deriz ki: Bir korkulu olay veya kıtlık sebebiyle bazı vakitlerde cami imamlarının (cemaatle) toplu halde dua ettiklerini varsayarsak bu caizdir. Çünkü bu, sözü edilen şarta uygundur. Zira meşru olan bir şeye eklenme korkusu yoktur ve camilerde herkese açık topluluklar halinde yapılması âdet haline gelmeyecektir.
Nitekim Hz. Peygamber halka hitap ederken toplu olarak yağmur duası yapmıştır. Fakat bu bir zamanda olmuştur. Bazı vakitlerde ise sair müstehaplar gibi (dua ettiği) olmuş, belirli bir vakit ve keyfiyet gözetilmemiştir.
Esîd'in kölesi Ebû Said'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Hz, Ömer yatsı namazını kılınca insanları camiden çıkarırdı. Bir gece Allah'ı zikretmekte olan bir toplulukla birlikte geride kalıp onların yanına geldi. Onları tanıdı ve elindeki kırbacı (bir kenara) atıp onlarla beraber oturdu. Onlara şöyle diyordu:
"Ey filan kişil Bizim için Allah'a dua et. Ey filan kişi! Bizim için Allah'a dua et!" Hatta başkasına da dua edildi, Topluluktakiler, "Ömer katı bir kimsedir." diyorlardı. O sırada insanlar arasında hiç kimse hatta çocuğunu kaybetmiş anne bile Hz. Ömer kadar duygulu değildi.
Selnı el-Alevi'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir adam Enes (r.a.)'e[157] bir gün:
Ey Hamza'nın babası! Bize birtakım dualar edıversen? dedi. Enes (r.a.) şöyle dua etti:
"Allah'ım dünyada bize iyilik ver" Hz. Enes bunu üç defa tekrarladı. Adam tekrar:
"Ey Hamza'nın babası! Dua etsen...." deyince Hz. Enes şöyle buyurdu:
Böyle bir duanın üzerine (başka) dua edilmez.
Demek oluyor ki Enes (r.a.) yaptığı gibi olan davranışta (kötü görüp) inkar edecek bir durum yok. Fakat (Peygamberin sünnetine) ilave bir durum söz konusu olunca dua sünnete aykırı düşmektedir.
Selef (geçmiş âlimlerimiz)'in insanın başkası için (özel sipariş gibi) dua etmeyi hoş karşılamadıkları rivayet edilmiştir. Bu aslında hoş olmayan bir şey değildir. Fakat, dua olgusunu aslından çıkaracak tarzda ona eklenecek şeyler sebebiyle hoş görülmemiştir. Meseleye her yönüyle benzemesi açısından burada (bir örnek olarak) cemaatle kılman namazların arkasından sürekli olarak topluca dua etmeyi zikredebiliriz.
Taberi Müdrik b. Imrân'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Bir adam Hz. Ömer (r.a.)'a bir mektup yazarak ona "Benim için dua et." demişti. Hz. Ömer adama şöyle cevap verdi:
"Ben peygamber değilim. Fakat (sana şunu tavsiye ediyorum:) Namaza kamet getirildiği sırada, günahının bağışlanması için dua et."
Hz. Ömer'in kendisinden dua isteyen insanın teklifine karşı olumsuz cevap vermesi, aslında birisi için dua etmek yönünde değildir, başka bir cihetledir. Aksi halde yukarda geçen Hz. Ömer'in "Bizim için Allah'a dua et" demesi ile bir çelişki ortaya çıkardı. Sanki Hz. Ömer kendisinden dua isteğinde bulunan adamın sözünden duanın ötesinde fazladan bir şey anlamıştır. Bunun içindir ki verdiği cevapta: "Ben Peygamber değilim" demiştir.
Sa'd b. Ebî Vakkas[158] den rivayet edilen şu olay da bunu göstermektedir.
Hz. Sa'd Şam'a geldiğinde ona bir adam gelip: "Benim için istiğfar et" dedi. Hz. Sa'd ona:
"Allah sana mağfiret etsin" duasında bulundu. Bir başkası daha gelip:
"Benim için istiğfar et." dedi. Bunun üzerine Hz. Sa'd:
Allah sana da bu adama da mağfiret etmesin! Ben Peygamber miyim? dedi.
Bu olay Hz. Sa'd'in kendisinden istiğfar isteğinde bulunan kişinin bu isteğinden (dua isteğinden) daha fazla bir şey istediğini anlamış olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Hz. Sa'd'in (ve Hz. Ömer'in) anladıkları bu husus kendisinin peygamber gibi olduğunun algılanması veya böyle inanılmaya kendisinin araç olarak kullanılmasıdır. Veyahut herkesin kendisinden dua ve istiğfar istemesinin alışkanlık haline gelmesi veya uyulması gereken bir yol olarak insanlarca benimsenmesidir.
Bu olayın bir benzeri de Zeyd b. Vehb[159] den rivayet edilen şu hadisedir:
Adamın biri Hz. Huzeyfe[160] (r.a.) ye gelerek: "Benim için istiğfar et" dedi. Hz. Huzeyfe:
"Allah sana mağfiret etmesin!" diyerek beddua etti. Daha sonra:
"Bu adam karılarına gidecek ve Huzeyfe benim için istiğfar etti. Hoşnut olur musunuz ki ben size dua edeyim de siz de Huzeyfe gibi olasınız?" diyecek.
Hz. Huzeyfe'nin, adama beddua ettikten sonra: "Şimdi bu adam karılarına gidecek ve şöyle şöyle diyecek..." sözünden anlıyoruz ki o dua maksadının ötesinde daha başka şeylerin de olduğunu sezinledi ve bunun duayı asıl maksadının dışına çıkaracağı kanaatine vardı. Hz. Huzeyfe'nin sözünün anlamı şudur: Adamın karılarına gidip Huzeyfe benim için istiğfar etti demesinden sonra kadınlar da Huzeyfe gibi birine giderler. Böyle yapmak meşhur olur ve insanlar bunu sünnet olarak benimserler. Huzeyfe hakkında onun gönlüne hoş gelmeyen, sevmediği bir itikat beslemeye başlarlar. İşte bu duayı meşru halinden çıkarıp ayrı bir grubun oluşmasına yol açar.
Bu anlayış biçimi İbn Ubeyye'nin[161] Ibn-i Avn[162] den rivayet ettiği hadiste de görülmektedir. Bu rivayette anlatıldığına göre bir adam İbrahim'e[163] gelip şöyle dedi:
Ey İmran'ın babası! Allah'a dua et de bana şifa versin, İbrahim bunu hoş görmedi ve şöyle dedi:
Bir adam Huzeyfe (r.a.) ye gelip: "Bana dua et de Allah benim günahlarımı bağışlasın" demişti. O da:
"Allah sana mağfiret, etmesin!" demişti. Adam bir kenara çekildi ve oturdu. Bir süre sonra İbrahim adama şöyle dedi:
Allah seni Huzeyfe'nin gideceği yer (olan cennet)e koysa hoşnud olur musun? (Sonra çevresindekilere şunu söyledi):
Şimdi sizden biriniz adama gitse onu sıkıntı içinde bulacaktır. Daha sonra İbrahim insanları sünnete sarılmaya teşvik edip bu hususta sonradan çıkarılan şeyleri hatırlattı ve onlardan hoşlanmadığını bildirdi.

Mansur'un İbrahim'den rivayet ettiğine göre İbrahim şöyle demiştir:
İnsanlar toplanıp karşılıklı müzakerelerde bulunurlar, (ama) birbirlerine "Bizim için istiğfar edin." demezlerdi.
Ey akıl sahipleri! Düşünün, âlimler duaya putlaştırarak ekleme yapma konusunda neler söylemişler, bir değerlendirin. Bu ümmetin geçmişinin yapmadığı şeylerin duaya eklenmesini hoş görmemişlerdir. Artık aklınla günümüzde namazların arkasında neler söylemekte olduklarını mukayese et. İbrahim'in kendisine (dua konusunda) yapılan tekliften nasıl uzaklaştığına ve insanları sünnete nasıl teşvik edip, insanların sonradan çıkardıkları şeylerden hoşlanmadığına bakınız.
Buraya aldığımız nakiller, Taberinin " Tehzîb'ül Asâr'ında tahric ettiği rivayetlerdir. İbn-i Vehb'in Haris b. Nebhân [164], Eyyüb[165], Ebû Kılâbe[166] yoluyla Ebu'd-Derda[167] dan gelen rivayet dahi yukardaki rivayetlerin oluşturduğu temel üzerine bina edilmektedir. Bu rivayete göre Ebu'd-Derdâ'ya:
"Küfe şehrinden bir kısım insanlar sana selam söylüyor ve kendilerine dua edip tavsiyelerde bulunmamıstiyorlar" dediler. Ebu'd-Derdâ şöyle buyurdu:
"Onlara selam söyleyiniz. Ve onlara emrediniz ki Kur'an'ın hakkını versinler. Çünkü Kur'an onları alıp orta yola ve kolaylığa götürür. Zulümden ve zorluktan uzaklaştırır."
Bu rivayetle Ebu'd-Derdâ'nın onlara dua ettiği bildirilmiştir.
İkinci Kısım: Bu kısımdaki göreceli bid'atte normal olan bir iş veya bir başka iş meşru olan davranışa vasıf olur. Şu kadar ki şeriatta meşru olan amelin böyle bir vasfı olduğuna dair bir delil yoktur.
Bu durumda meşru olan amelin gayri meşru bir hale dönüştüğü açıktır. Deliller arasında Hz.Peygamber'in şu hadisindeki genel ifade bunu açıklamaktadır.
"Bizim işimiz gibi olmayan her amel merduttur yani makbul değildir."[168]
İste yapılan bu iş adı geçen vasfı kazandığı zaman, Hz. Peygamberin işi gibi olmaktan çıkar, Bu takdirde o iş reddedilmiştir. Farz namazı sağlıklı ve gücü yeten bir kimsenin oturarak kılması, kıraat (okuma) yapılacak yerde teşbih (sübhanellah demek); teşbih edilecek yerde kıraat etmek veya buna benzer bir şey yapmak gibi.
Hz. Peygamber sabah ve ikindi namazlarından sonra, güneş doğarken ve batarken (nafile) namaz kılmayı yasaklamıştır. Âlimlerde pek çoğu bu yasağın genellik ifade ettiği hususunda mübalağa etmişlerdir. O derecede ki bu vakitlerde kılınacak farz namazı da yasağa dahil saymışlardır.
Görülüyor ki özel bir zamanda kılınma vasfından dolayı namazda yasaklık söz konusu olmuştur.
Yine farzlarda dahi ittifakla zamanın dikkate alınması sözkonusudur. Nitekim zeval vaktinde öğle namazı, güneş batmadan akşam namazı kılınmaz.
Hz. Peygamber Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde oruç tutulmasını yasaklamıştır. Hac ayları dışında yapılacak haccın bâtıl olduğunda görüş birliği vardır.
Her kim kendisi için belirlenen vakti dışında, yukarda verilen örneklerdeki gibi ibadetlerden birini "Allah'a ibadet ediyorum" diyerek yaparsa, gerçekten bir bid'at yapmış olur. Böylesi izafi bid'at değildir. Çünkü (vakti dışında oluşundan dolayı) bu ibadetlerin meşruluk ciheti yoktur. Bid'at olma yönü galip gelmiştir. Buna göre sevap da söz konusu değildir.
Kerahet vaktinde (sabah ve ikindi namazlarının farzından sonra) kılınan namazın veya bayram günü tutulan orucun sahih olduğunu söyleyen birini varsayarsak bu, yasağın ibadet için vasıf sayılmayan bir şeye ait olmasındandır. Hatta bu şey ibadet için vasf olmak şöyle dursun ibadetten ayrı, başlı başına müstakil bir durumdur.
Bu kısma Karâfi'nin hikaye ettiği gibi bazı insanların yaptığı şeyler de girmektedir. Karafinin söylediğine göre bazı acem (Arap olmayan kimse)ler cuma gününün sabah namazının üç rek'at olduğuna[169] inanırlar. Halbuki Secde suresini cuma günü sabah namazında okumak ve bunu hep devam ettirmekten dolayı (bu surenin 15. ayetindeki secde ayeti sebebiyle rek'at içinde secde edildiği için) insanlar bu sabah namazını üç rek'at saymışlardır. Demek oluyor ki (namaz içinde yapılan) secde, böyle inanılması durumunda, namazdan ayrılmayan ve onun bir parçası olan bir vasıf durumunda olmuştur. Böyle inanılması namazın batıl (geçersiz) olmasını gerekli kılmıştır.
Meşru olan ibadetler, sırf rey'e dayanarak hususi zamanlarda yapıldığı takdirde bu tertibe göre cereyan etmesi gerekir. Çünkü genel olarak yapılan amellerle zaman, iç içe ve birbiriyle sıkı bir şekilde ilintilidir. Meşru olan bir ibadete eklenen fazlalığın, kendisine eklenene vasıf olması onu aslından çıkarır. Böyle olması, sıfat, kendisine sıfat olduğu şey ile ondan ayrılmayacak şekilde beraber olunca artık onun bir parçası oluşundandır.
Çünkü biz şöyle diyoruz: Sıfat kendisine sıfat olduğu şeyden gerçekten veya itibari olarak ayrılmayacak biçimde olursa, onun aynısı olur. Sıfatın ortadan kalktığını varsayarsak, kendisine vasf olduğu şey (yani mevsuf) dahi ortadan kalkar.
Meselâ konuşma ve gülme sıfatı yok olan canlının insan olma özelliğine sahip olamayacağı gibi. Meşru bir ibadete fazladan eklenen sıfat, insan örneğinde olan oranda bulunduğu takdirde, asıl meşru olanın muteber olması ortadan kalkar ve her ikisi de gayr-i meşru olur.
Bunun örneklerinden biri de daire şeklinde toplanıp (koro halinde) tek sesle Kur'an okumaktır. Çünkü bu özellik, meşru olan Kur'an okumaya ilave bir özelliktir. Tekkelerde toplananların alışkanlık haline getirdiği sesli (zikir ve) okuma da böyledir. (En azından) şöyle bir ihtimal söz konusudur ki sıfatın muteberliği gizli veya zayıftır. Netice itibariyle meşruluğun bâtıl olduğunda şüphe meydana gelir.
Nitekim Utbiyye isimli eserde İmam Mâlik'ten ayağını kımıldatmayacak şekilde namazda (bir yere) dayanmak meselesinde şöyle bir şey nakledilmektedir: Namaz kılarken (bir yere) dayanma işini ilk olarak yapan adam meşhur birisi olup kendisi hakkında bir şeyler söylenmesinden hoşlanmazdı. Ona:
"Bir kusurun mu var?" denildi. Namazda böyle davranmasından dolayı ayıplanmıştı. Bu yapılan şey hoş olmayan bir şeydir. Bu olayın anlatıldığı kitapta namazın bâtıl olduğu söylenmemiştir. Bunun sebebi namaz kılarken dayanma vasfının namazı etkileme hususunda zayıf kalıp, namazın (diğer özelliklerinin) eksiksiz olmasına oranla hafif olmasındandır.
İşte (bid'atla ilgili) meselede yapılan davranıştaki vasfın etkili olup olmadığına bakılması gerekir. Şayet vasıf, yapılan işte galip/ fazlasıyle etkili bir durumda ise iş, fasit olmaya daha yakındır. Vasıf, yapılan işte galip durumunda değilse fesada çok yakın olmaz.
Geriye bir husus kalıyor ki böyle bir duruma ait hükme nasıl bakmalıdır? Yapılan işte şüpheli bir vaziyetin dikkate alınması söz konusu ise ibadete ihtiyat gözüyle bakılması burada devreye girmektedir. Biliniz ki bu bahsin başında şöyle demiştik: Meşru olana fazladan ilave olunan davranış ona vasıf -veya vasıf gibi- olur. Bu vasfın muteber olması (şu) üç şeyden biri ile; Kasıt, âdet veya bir eksiklik, yahut şer'î olmak ile olur.
Âdet'e bir örnek olarak zamanımız tasavvufçularının zikir hususunda toplanmaları ve sesli zikir yapmalarını söyleyebiliriz. Bu yapılanla meşru olan zikir arasında uzak bir mesafe vardır.[170] Çünkü bunlardan her biri genel olarak diğerinin zıddıdır.
Bir başka örnek olarak İbn Vaddah'ın A'meş'den [171] ve arkadaşlarından hikaye ettiği şu olayı zikredebiliriz: Abdullah[172], camide arkadaşlarına kıssalar anlatan bir adama uğramıştı. Adam şöyle diyordu:
On kere Sübhanallah, on kere Lâilâhe illallah deyin! Abdullah onlara şöyle dedi:
Siz Hz. Muhammedin ashabından ya daha iyi hidayeti bulmuş veya daha çok sapıtmış kimselersiniz. Bil'akis daha çok sapıtmalardansınız!
Yine ondan yapılan bir rivayet şöyledir:
Bir adam insanları topluyor ve onlara şöyle diyordu:
"Şu kadar şöyle şöyle Sühhanallah diyene Allah'ın rahmeti vardır." Halk söyleneni yapıyordu. Adam (tekrar): "Şu kadar şöyle şöyle Elhamdülillah diyene Allah'ın rahmeti vardır." Halk söyleneni yapıyordu. Rivayeti nakleden kimse diyor ki:
Abdullah b Mes'ud onlara uğramıştı. Onlara şöyle dedi:
Peygamberinizin ulaşmadığı bir hidayete mi erdiniz? Hiç şüphe yok ki siz bir sapıklığın kuyruğundan tutmuş bulunuyorsunuz!
Yine Abdullah b. Mes'ud'a Kûfe'de insanların çakıl taşları ile (sayıyı gözeterek) tesbih çektikleri anlatılmıştı.[173] Hz. Abdullah onların yanına gitti. Oradakilerden her biri önüne bir küme çakıl koymuş bulunuyordu.
Râvi diyor ki:
Abdullah b. Mesud o çakılları oradakilere durmadan atıyordu. Tâ ki onları mescidden çıkarana kadar. Bir taraftan da şöyle diyordu:
Siz yeni bir icad ve zulüm çakırdınız. Siz Hz. Muhammedin ashabından daha mı faziletli ve bilgilisiniz?
İşte bu özellikler zikri meşru olmaktan çıkarmıştır. Yukarda ifade ettiğimiz gibi mekruh vakitlerde namaz kılmak veya farz namazları vakti girmeden kılmak gibi örneklerden şunu anlamış bulunuyoruz: Bu konulardaki yasaktan maksat yasaklanan şeyin (yapıldığı takdirde) ibadet yapılmış olmayacağının bildirilmesidir. Bayram günü oruç tutmak da böyledir.
İbn Vaddah'ın Ebân b. Ahbas'tan[174] rivayet ettiğine göre İbn Abbas söyle demiştir:
Talha b. Ubeydullah el-Huzaı[175] ile karşılaşmıştım. Ona dedim ki:
Kardeşlerinden, Ehli sünnet ve'l Cemâatten olan bir topluluk müslümanlardan hiç bir kimseye dil uzatmadan bir gün birinin, bir başka gün diğerinin evinde toplanıyorlar. Mihrican ve Nevruz günleri de bir araya gelip oruç tutuyorlar, (Ne dersin?) Talha şöyle dedi:
Bu çok şiddetli bir bid'attır. Nevruz ve Mihrican[176] günlerine saygı göstererek ibadet etmekten Allah'a saygı göstermeleri (onların) daha şiddetli (ihtiyaçları) dır.
Sonra Enes b. Mâlik'i uyandırdım. Yanına çıkıp Talha'ya sorduğumu ona da sordum. Anlaşıp söz birliği etmişçesine o da Talha gibi cevap verdi. Hz. Enes, Nevruz ve Mihrican oruçlarını Hristiyanların[177] saygı gösterdiği gibi bir saygı davranışı olarak değerlendirmiştir. Böyle bir maksat eğer ibadeti ifsad ederse, benzerleri de aynıdır.
Yunus b. Ubeyd'den[178] rivayet edildiğine göre bir adam Hasan'a[179]şöyle dedi:
Ey Said'in babası! Bizim şu (davranışları yaptığımız) meclisimiz hakkında ne dersiniz? Biz ehl-i sünnet vel cemaattan bir topluluğuz. Hiç kimseye dil uzatmayız. Bir gün filanın, bir gün bir başkasının evinde toplanırız. Toplantılarımızda Allah'ın kitabını (Kur'anı) okur, kendimiz ve genel olarak müslümanlar için dua ederiz.
Râvi der ki:
Hasan bunu şiddetle yasakladı.[180]
Bu manada nakledilecek şeyler çoktur. Demek oluyor ki fazladan olarak yapılan şey, yukarda anlatılan dereceye ulaşmaz ise durum hafif olmakta, yapılan şeyin hükmü ayrı,

meşru olan şeyin hükmü ayrıdır. Nitekim Vaddah'ın Abdurrahman b. Ebî Bekre[181] den rivayet ettiği olayda bunu görmekteyiz:
Abdurrahman şöyle diyor:
Ben camide Esvedb. Seri'in[182] yanında oturuyordum. Onun yeri camiin arkasında idi. İsmail oğulları (İsrâ) sûresini başından okumaya başladı, "...tekbir getirerek onun (Allah'ın) şânını yücelt" anlamına gelen 111. ayete geldiğinde çevresinde oturmakta olanlar seslerini yükseltiler. O sırada bastonuna dayanarak Mücâlid b. Mes'ud çıkageldi. Topluluk onu görünce "Merhaba! gel otur." dediler. O:
Her ne kadar meclisiniz güzel ise de sizin yanınıza oturacak değilim. Ben (gelmez) den önce öyle bir şey yaptınız ki müslümanlar onu hoş görmezler. Müslümanların hoş görmediği şeyi yapmaktan kaçınınız.
Mücâlid'in o meclisi (topluluğun) iyi görmesi Kur'an okunduğu için idi. Kur'an okumanın bir yerinde sesin yükseltilmesi güzel olan okumaya eklenmez. Eklenme olduğu takdirde her ikisi de gayri meşru olur.
İbn'ul Kâsım'm İmam Mâlik'ten işittiği şu olay da buna benzer:
Bir topluluk[183] bir araya gelip bir sureyi toplu olarak okuyorlar. İskenderiye halkının yaptığı gibi, İmam Mâlik bunu mekruh görmüş ve insanların böyle bir şeyi yapmasını hoş görmemiştir.[184]
Yine İbn-i Kâsım'a buna benzer bir soru sorulmuş, o da İmam Mâlik'ten bunun mekruh olduğunu rivayet, bunu yasaklayarak bid'at görmüştür.
Bir başka rivayette İbn'ul Kasım İmam Mâlik'ten şöyle rivayette bulunmuştur. İmam Mâlik'e camide Kur'an okumaktan sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir:
Eskiden böyle bir şey yok idi. Sonradan icad edilmiştir. Bu Muhammed ümmetinin sonu, ilkinden daha çok hidayet üzere olan bir şey yapmamıştır. Kur'an güzeldir.
İbn Hüşd diyor ki:
İmam Mâlik bu sözü ile camide namazlardan sonra mutlaka özel bir surette Kur'an okuyup bunun alışkanlık haline gelmesini kastetmiştir. Kurtuba Camiinde sabah namazından sonra yapıldığı gibi. İbn Rüşd diyor ki:
İmam Mâlik bunu bid'at görmüştür. İmam Mâlik'in yukarda rivayet edilen sözündeki "Kur'an güzeldir" ifadesinin iki ihtimâli vardır:
a- Denilebilir ki camide toplanarak ayrıca Kur'an okuma ziyadeliği, Kur'an okumanın güzelliğini etkilemez.
b- Kur'anı sizin yaptığınız gibi olmamak üzere okumak güzeldir. Bu ihtimalin anlaşılması açıktır. Bunun delili bir başka yerde şöyle söylemiş olmasıdır:
"Sokaklarda ve çarşıda Kur'an okunmasından hoşlanmıyorum. Ancak namazda ve camide Kur'an okunması hoşuma gidiyor." İmam Mâlik bu ifadesiyle Kur'an'ın ancak Selef (geçmişlerin) okuduğu üzere okunmasını kasdetmektedir. Bu ifade, daire yaparak toplanıp Kur'an okumanın mekruh olduğunu gösterir.
İmam Mâlik, "Kur'an güzeldir." sözü ile yukardaki ifadesinden genel olarak Kur'an okumanın mekruh olduğu anlamını vehmedenlere karşı çekincesini ortaya koyuyor. İmam Mâlik'in sözünde cemaat olup toplanmanın, Kur'an okumaktan ayrıldığını gösteren bir delil yoktur.
Üçüncü Kısım: Bu kısımda vasıf, ibadete bir ilave imiş zannına yol açmaktadır. O derecede ki vasıf ibadetin özelliğinden veya ondan bir parça imiş gibi inanılmaktadır. Bu kısımda yanlış uygulamaya yol açmasından dolayı yasaklanma durumuna bakılır. Her ne kadar bu hususta genel bir görüş birliği varsa da âlimler arasında detayda tartışmalar vardır. Çünkü her yanlış uygulamaya yol açan durum, yasaklanma durumunda değildir. Bunun delili ödemesi ertelenerek yapılan satışlarda ve benzerlerindeki görüş ayrılığıdır. Şu kadar ki Ebu Bekir Turtuşî, bilginlerin yanlış uygulamaya açılacak yolu kapatmak için bu tür meselelerdeki görüşlerini inceleyerek bu hususlarda görüş birliği olduğunu hikaye etmektedir. Bazı detaylarla görüş ayrılığının var olduğuna göre, birilerinin üzerinde konuştuğumuz meselede de aynı durumun olacağını söylemesi inkar edilemez. Önce örnekler verelim, sonra meselenin hükmünü konuşuruz. Örnekler:
a- Hadiste bildirildiğine göre Hz. Peygamber, Ramazan ayından bir veya iki gün öncesinden oruç tutmayı yasaklamıştır.[185] Âlimlere göre bunun gerekçesi bu günlerin Ramazandan sayılması korkusudur.
b- Rivayet olunduğuna göre Hz. Osman seferi durumda namazı kısaltmadan kılardı.[186] Kendisine:
Sen Hz. Peygamberle birlikte (seferi iken) namazı kısaltmamış mıydın? denildiğinde Hz. Osman şöyle diyordu: Evet, fakat ben insanların imamı (devletin başı)yım. Çölden gelmiş bedevilere bakıyorum da namazı iki rekat kıldırdığım takdirde namaz böyle farz kılındı diyeceklerdir.
Bilindiği üzere seferi durumda namazı kısaltarak kılmak (Hz. Peygamber'in) sünneti veya vaciptir. Buna rağmen, dinde meşru olmayan yeni icad edilmiş bir işe yol açacağı korkusundan namazı seferi iken kısaltmayı terk etmiştir.
c- Hz. Ömer (bir keresinde) ihtilam olmuş, yıkanmayı ısfâr vaktine değin geciktirmiştir.[187] Bu konuda namaz kılacak kadar kendilerinden giysi alıp, sonra geniş vakitte kendi giysisini yıkamasını söyleyen Hz. Ömerin söylediği şu söz konumuzla ilgilidir:
"Eğer onu yapsaydım sünnet olurdu. (Pislikten) gördüğümü yıkar, görmediğime su serperim."
d- Huzeyfe b. Esîd şöyle diyor:
"Ebu Bekir ve Ömer (r.a.) hazretlerinin, farzdır görüşüne yol açacağı korkusundan kurban kesmediklerine tanık oldum."
Abdullah b. Mes'ud'dan da benzeri bir rivayet vardır. O şöyle demiştir:
"Ben sizin en zenginlerinizden olduğum halde, komşuların kurban kesmeyi farz sanmaları korkusundan dolayı terk ediyorum."
Selefi Salihinden bu kabil nakiller çoktur.
e- İmam Mâlik Ramazan orucu bitince peşinden Şevval ayından altı gün oruç tutmayı, bu konuda sahih hadis olmakla beraber mekruh görmüştür. Ebu Hanife de ona uymuş "Bunu güzel görmüyorum." demiştir.[188] İmam Mâlik, kendilerine uyulan diğer kişilerin de bu orucu tutmadıklarını ve bid'at olmasından korktuklarını haber vermiştir.
Hz. Peygamberin Küba'ya gelmesinin ve benzerlerinin aynısını yapmak da bu kabildendir.[189]
Genel bir ifade ile söylersek, meşru olarak aslı var olan fakat sürekli yapdması halinde sünnet olduğuna inanılacak amelin terkedilmesi arzu edilir. Böyle yapılması yanlış uygulamaya yol açmasını önlemek içindir. Bundan dolayıdır ki İmam Mâlik ihrama girdikten sonra teveccüh duası yapmayı, (Kur'an) okumaya başlamazdan önce dua okumayı, yemekten önce el yıkamayı mekruh görmüş ve namaz kılarken giysisini önüne koyan kimsenin, bu davranışını uygun görmemiştir.
Dördüncü Kısım: Konumuza dönelim; Biliniz ki şayet bu bölümün içerdiği meselelerde nassın bulunmadığı durumlarda bir müetehid, yanlışlığa yol açmamak için yasaklamama cihetine gitmiş ise, hiç şüphesiz bu amel ona göre meşrudur ve bunu işleyene sevap vardır.
Yanlışa yol açma kapısını kapama cihetine gidene göre şüphe yok ki bu ameli yapmak yasaklanmıştır. Sahabe ve tabiînin geçmişlerinden pek çoğu ve diğerleri bu ekoldendir. Amelin yasaklanması onun kötülenmiş ve kötülenmeyi gerektiren bir durumda olmasını gerektirir. Şu kadar ki bu ameldeki yasaklanma mücavir (amelin kendisinde olmayan) bir durum ile ilgilidir. Bu durumda olan amellerde bir şüphe ve araştırma söz konusudur, ihtimal ki meselenin aslı ile mücavir meselenin birbirinden ayrı olması düşünülebilir. Meselenin kendisi emredilmiş, sonucu itibariyle ise yasaklanmış durumdadır.
Bu kabil meselelerde izlenecek iki yolumuz vardır:
Birinci yol: Meselenin aslında yasak ne ise ona yapışmak. Örnekler:
a- Yüce Allah buyuruyor: *"Ey iman edenler! "Râinâ", demeyin..."* (Bakara 104)
b- Cenab-ı Hak buyuruyor: *"Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin; sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler."* (Enam, 108)
Hz. Peygamber birtakım şeylerin yapılmasını yasaklamıştır. Bu yasaklar şunlardır:
Zekât korkusuyla toplu olan (hayvan)ları ayırmak, ayrı olanları bir araya getirmek.[190]
Parasını önceden verip mahsulü hasat zamanında almak, Âlimler bu yasağı faize sebep olacağı gibi bir gerekçeye bağlamışlardır.
Kendisi ile evlenilmesi caiz olan kadınlarla (bir yerde) yalnız kalmak.
Yanında mahremi olmadan kadının sefer mesafesi uzaklığında bir yere yolculuğa çıkması.
Ayrıca kadınların erkeklerin bulunduğu bir ortama çıktıklarında örtünmeleri ve erkeklerin kadınlara bakmamaları Hz. Peygamber tarafından emredilmiştir.
Alimler bu emir ve yasaklardan ve benzerlerinden emrin ve yasağın illetini (gerekçesini) yanlışa ve kötülüğe yol açma olarak belirlemişler, başka bir gerekçeden söz etmemişlerdir.
Her ne kadar bir gerekçeden söz ediliyorsa da yasakda asıl olan, yasaklanan şeyde geçerli olmasıdır. Yasağı mücavir bir sebebe yönlendirmek delilin aslına aykırıdır. Asıldan dönüş, ancak delil ile olur. Yasaklanmış olan her ibadet, ibadet olmaktan çıkar. Çünkü ibadet olsaydı yasaklanmazdı. Böyle bir ibadeti yapan meşru olmayan bir şey yapmış olur. Yasağa rağmen ibadet ederse bid'at işlemiş olur.
Burada "Gerekçenin kendisi mücavereti göstermektedir. Yasaklanan şey emredilenden başkasıdır. İkisinin ayrı ayrı olması düşünülebilir." denilemez. Çünkü biz şöyle diyoruz: Mücavir olan özellik, lâzım bir vasıf durumunda olduğu zaman, yasak sadece mücavir özellikten değil tamamen kalkar. Bu husus ikinci kısımda açıklanmıştır.
İkinci Yol: Harama vasıta olan bazı meselelerde harama vasıta olan şey, hükümde haram olan şey gibidir. Örnekler:
a- Sahih hadis olarak rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kişinin anasına babasına sövmesi büyük günahlardandır." Sahabe şöyle dediler:
Ey Allah'ın Rasûlü! Adam anasına babasına söver mi? Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Evet, o (bir başka) adamın babasına söver. O da sövenin anasına babasına söver."[191]
Görülüyor ki Hz. Peygamber, başkasının ana-babasına sövme, kendi ana-babasına sövme yerine koymuştur. Dikkat edilirse Hz. Peygamber ilk sözünde dolaylı sövmeden söz etmemiştir. Bu ifade, bizim üzerinde durduğumuz hususta zirve durumundadır,
b- Hz. Aişe'nin Zeyd b. Erkam'ın[192] cariyesi ile yaptığı konuşmadır. Hz. Aişe ona şöyle demiştir:
"Zeyd b. Erkam'a ulaştır ki eğer o tevbe etmezse[193] Allah'ın Rasûlü ile yaptığı cihadı iptal etmiş, boşa çıkarmış olur."

Böylesine tehditvâri bir sözü söylemek, ancak helâl olmayan bir şeyi yapana olur. Bir büyük günah işleyen kimseye olmaz. Hatta Hz. Aişe sözünün sonunda ayetin *"Rabbinden bir öğüt gelir ve faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir."* (Bakara, 275) kısmı ile (Zeyd'i) teşvik etmektedir.
Bu ayet, faiz işlemi yapmak dışında bir hususu bildirmek için indirilmiştir.[194] Ayet-i Kerime faize vasıta olan şeyi de faiz konumunda saymıştır. Bununla beraber biz kesin olarak biliyoruz ki Zeyd b. Erkam ve cariyesi faizi kast ederek bir eylem içinde olmamışlardır.[195] Nitekim akıl sahibi bir kimse ana-babasına sövme kasıtı içinde olamaz.
Harama vasıta olan bazı olaylarda bu mana sabit, olunca, hepsinde aynı mana vardır. Çünkü bid'atçinin hakkında nass olmayan olgulardan bid'atına çağrıda bulunmadığı meselelerde bir fark yoktur. Ancak hakkında nass olan meselelerde (bid'atçı) hasmı zorlarsa bu müstesnadır. (Bu durumda) ibadet olması da, mubah olması da söz konusu değildir. (Bu davranış) caiz olmayan bir şeye vasıta oluyorsa o iş, ibadet de değildir, mubah da değildir,
Fakat bu kısımda yasak, (yapılan şeyin) vasıta olma durumuna göre yasaklama kademesinde yerini alır. Şöyle ki: Bid'at, büyük günahlardan ise, vasıta olan şey de öyledir. Veya bid'at, küçük günahlardan ise vasıta olan şey de öyledir. Bu mesele hakkında uzun uzun konuşulabilir. Fakat bu kadar işaret yeterlidir. Başarı Allahtandır.[196]

---

[1] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/317-318.
[2] Hadid: 27.
[3] Ayetin bir başka tefsirine göre 32. Ayetteki söz konusu zamirin mercii "atlar"dir. Bu tefsir lafız ve mana yönünden daha açıktır.
[4] Ruhbanlığı uyduranlar İsrailoğulları değil Hıristiyanlardır.
[5] Yani ruhbanlığın onlara, kendileri buna ısrarla devam ettikleri için emredildiği görüşü (Çeviren)
[6] Yani meşru olan bir şeyin şartına riayet etmedikleri için bid'atçi durumuna düşmüşlerdir görüşü (Çeviren)
[7] Hucurat: 7
[8] Bakara: 185
[9] Nisa: 28
[10] Maide: 87.
[11] Bu hadisin taliki daha önce geçti.
[12] Ebu Hureyre'nin bu hadisi Buhari'de geçmektedir: Kitabu's-Savm. Babu't-Tenkil limen eksera'l-Visal, no:1965, s.242, c.IV. Fethu'l-Bâri.
[13] Buhari. K. Siyam, Babu Savmi Yevmi-Cumua.no:1984, 1985; Müslim, K. Siyam, B.Keraheti Sıyami Yevmi'l-Cumua münferiden 2/801.
[14] İmam Mâlik Muvatta'mda şöyle demişti: "Hiçbir âlim, hiçbir fıkıhçı ve onların peşinden giden hiç kimsenin Cuma günü oruç tutmayı yasakladığım görmedim. Bazı âlimlerin Cuma günü oruç tutuğunu gördüm." (Muvatta. K. Siyam, B. Câmiu's-Siyam) Vahy dönemi sona erdikten sonra hadisteki yasağın illeti ortadan kalktığı için. İmam Malikin sözü ile hadis arasında bir çelişki yoktur. (Çeviren)
[15] Buhari. K. İman, B. Ehabbu'd-Dinî ilallahi edvemuhu. no:43; Buhari, K. Teheccüd. B.18. no:1151; Buhari. K. Savm, B. Savmi Şaban, no:l970; Buhari, K. Libâs, B. Cülusi alel-Hasır. No:5861. Müslim. K. Salâti'l-Müsâfirin. B, Fadileti'l-Ameli'd-Dâimi min kıyami'l-Leyl; no:220. K. Siyam. No:177. Mâlik, el-Muvatta. K. Salâti'l-Leyl, B. Mâ câe fi salâti'l-Leyli no:4. C.1I. s.118. Ahmed Müsned.6/40. 51, 61.Ebu Davud, Tatavvu, Nesâî (Çeşitli yerlerde var) Meselâ K. Kıyami'l-Leyl. K. İman, İbn Mâce, K. Zühd, B. Müdavemetü ale'1-Amel, no:4238.
[16] Buhâri. K. Teheccüd. B. Mâ Yükrahu mine't-Teşdid fi'l-Ibade, no:110.
[17] Buhari. Kitabü' t-Teheccüd, B.20, no:1153. Fethu'l-Bâri, 3/46; Müslim, Siyam, 181. Ahmed. Müsned. 2/58, 188.
[18] Buhâri. K. Savm, B. Savmu'd-Dehr, no:1976; Müslim, K-Savm. B. En-Nehyi an Savmi'd-Dehri. 1159: Nesâî. Savm. 2393.
[19] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/319-330.
[20] "Bize adakta bulunmayı yasaklıyordu" sözü sadece adağın durumunu pekiştirmek/onun önemine dikkat çekmek ve onu üzerine vacip kıldıktan, yani adakta bulunduktan sonra yerine getirilmesini ihmalden sakındırmak için söylenmiş bir sözdür. Bunun manası adakta bulunulmasın diye haram kılmak olsaydı bu, adağın hükmünü ve yerine getirilmesinin lüzumunu ortadan kaldırmak olurdu. Çünkü yasakla birlikte onu yapmak masiyet haline dönüşürdü ve yerine getirilmesi de gerekli olmazdı. Bu hadisin yorumu şudur: Rasulullah (s.a) onlara bu işin kendileri için bu dünyada bir fayda sağlamayacağı gibi bir zararı da def etmeyeceğini ve Allah'ın takdirinden de bir şeyi değiştirmeyeceğini öğretmektedir. Rasulullah (s.a.) onlara (sanki) şöyle demektedir: Allah'ın sizin için takdir etmediği bir şeyi adakla elde etmek veya Allah'ın sizin hakkınızda hükmettiği bir şeyi adakla engellemek için nezir yapmayın. Nezir/adak yapmışsanız bunu da yerine getirin. Çünkü adadığınız bir şeyi yerine getirmeniz sizin için bir zorunluluktur. Hadisin anlamı budur. (Mealimü's-Sünen, 3/591)
[21] Buhari, K. Eyman ve'n-Nüzür. B. Vefau bin-Nezir, no:6692, 6693. K. Kader, B. İlğâü'l-Abdi en-Nezra ile'l-Kader. 6608 ve 6609; Müslim. K. Nezr, M. Nehyi ani'n-Nezr, no: 1639, 1640; Ebû Dâvud, K. Eyman ve'n-Nüzûr, B. Nehy anin-Nüzür, No:3287; Tirmizi, Babü Kerahiyyeti'n' Nezr. No:1538. İbn Mâce. Keffaret, B. Nehy ani'n-Nezr, no:2122. îbn Hıbban, K. Nüzür, Babu Zikril-İlleti elleti min ecliha zecrun anin-Nezr, no:4361.
[22] Nahl:91
[23] Buhari, K. Eyman ve'n-Nüzür. B. Nezr fi mâ lâ Yemlikü ve fi ma'siyetin. No:6700. Hz. Aişe rivayeti. Tirmizi, K. Nezr, No:1526. Ebû Dâvud, K. Eyman, ve'n-Nüzür, no:3279, Hz. Aişe rivayeti. Ibn Mâce, K. Keffârat, B. Nezr. 2126, İbn Hıhban, Sahih, K. Nüzür. 4372, 4373, Beyhaki, Sünemi Kübra, K. Cizye, 9/231.
[24] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/331-333.
[25] Buhari. K. Edeb. B. Sun'ut-Taam ve't-Tekellüfü li'd Dayf, no:6139. Fethu'l-Bâri, 10/550. Tirimizi. K. Zühd. 2413.
[26] Ahzab: 45. 46
[27] Müslim, Cihad. h.no:l732; Ebu Davûd, Âdâb, no:4835.
[28] Maide:77.
[29] Bayhaki. Şuabü'l-İman; Kenzü'l-Ummal. 10/132. no:2658.
[30] İsra: 29
[31] Furkan:67.
[32] Buhari. K. Teheccüd. h.no:1152: Müslim. K. Sıyam. B. Nehy an Sıyamilleyl. İbn Mâce. İkâmeti's-Salati ve's-Sünnetü fiha. Babu mâ câe fi Kıyamil-Leyl,No:1331
[33] Buhari, K: Eyman ve'n-Nüzur, h.no:6704,İbn Abbas rivayet etti. Ebu Davud, K. Eyman ve'n-Nüzür,h.no:3300, Enes İbn Malik rivayet etti. İbn Mace, K. Keffarat, h.no:2136 Kuvvetli görüşe göre hadiste sözü edilen adam Ebu İsrail'dir. İsmi Kayser el-Amiridir. Sahibidir.Bu isimde ve künyede başka bir sahibi yoktur. İbn Abbas ve Enes İbn Malik rivayetlerinden başkada bu sahabinden söz eden başka bir hadis yoktur.
[34] İnsan: 7.
[35] Hadid: 27.
[36] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/334-341.
[37] * Bu rivayet el-İ'tisam'm metnine eksik girdiği için biz daha iyi anlaşılsın diye el-Muvafakat'tan aldık. (Çeviren)
[38] Bu konudaki haberlerin ve rivayetlerin ayrıntıları için büyük âlim Muhammed Abdülhay el-Lekn evinin "ikâmetü'l-Hucce alâ enne'l-İksara fi't-Teabbüdi Leyse bi bid'a" isimli eserine bakınız. Bu eser, kendi konusunda tektir. Sahabe, tabiin ve selef-i sâlihinden gelen sahih rivayetleri toplamıştır. Ebû Ğudde tahkik etmiştir.
[39] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/342-346.
[40] Parantez içindeki soru işaretli kısım terceme ettiğimiz metinde de aynen geçiyor. Bu eksiklik yüzünden bu kısmın tercemesi mümkün olmadı. (Çeviren)
[41] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/347-350.
[42] Yani mendup da vacip de talep edilen şeylerdir (Çeviren)
[43] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/351-356.
[44] Maide: 87, 88.
[45] Bak: İbn Kesir. Tefsir. 2/84. Burada ayetin nüzul sebebi ayrıntılı olarak anlatılmıştır.
[46] Bu hadisi; müellifin de dediği gibi Tirmizi, İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. Fakat o şöyle demiştir: Bu hadis gariptir, bazıları bunu mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Halid el'Hiza da İkrimeden Mürsel olarak rivayet etmiştir. (Tuhfetü'l-Ahvezi. 8/329, Ebvabu Tefsiri'l-Kur'an, h.no:3242.) Ben derim ki: Bir benzerini Buhari îbn Mes'ud'dan rivayet etmiştir: Kitabu't-Tefsir. no:4615 ve K.Nikah. 5071. 5075.
[47] Bak. Firuzâhadi, Tenviru'l-Mikyas min Tefsiri ibn Abbas, s.79; İbn Kesir, Tefsir, 2/83, 84.
[48] Biz metne bağlı kalarak terceme ettik. İbn Kesirde geçen bu rivayetten Ma'kü'in bir şeyi yememeye ve yatağında uyumamaya yemin ettiğini anlıyoruz. (Çeviren)
[49] Müellifin İbn Rüşde verdiği cevap, usul kaidelerince de onaylanan gayet açık ve net bir cevaptır. Çünkü bizim şeriatımızca onaylandığı ve ona aykırı bir şey olmadığı takdirde bizden öncekilerin şeriatı da bizim şeriatımızdır. Ancak Hz. Meryem'in tuttuğu söz orucu sadece ona mahsustur, insanların geneli için bir delil sayılamaz. Özel kişiler için de delil olamaz.
İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/357-362.
[50] İslamdan Önce Araplar bâtıl inançları sebebiyle bazı bahanelerle birtakım hayvanları putlara kurban etmek için onları kendilerine haram kılarlar ve serbest bırakırlardı. Bu cümleden olarak beş kere doğuran ve beşinci yavrusu dişi olan deveye bahira denilir, kulağı çentilir, sağılmaz, sütü putlara bırakılırdı. Biri erkek, diğeri dişi olmak üzere ikiz doğuran koyun veya deveye vasıla denirdi ve puta

kurban edilirdi. On nesli dölleyen erkek deveye de hâmi denirdi. O da serbest bırakılırdı. (Çeviren)
[51] Nahl: 116.
[52] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/363-364.
[53] Tahrim: 1
[54] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/365-367.
[55] Âli İmran:93
[56] Tenviru'l-Mikbas min Tefsiri ilin Abbas. s.42.
[57] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/368-369.
[58] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/370-371.
[59] Bk: İhya. C.II, S.34-95, Mısır. Dâru'l-Hadis, 1412.
[60] Bk: Ahmed ibn Teymiyye, el-Kavâidu'n-Nûraniyyetü'l-Fıkhıyye.
[61] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/372-377.
[62] Nisa: 29.
[63] Tevbe: 120
[64] Ahkaf 20.
[65] Rahman: 10-22.
[66] Bk: el-Muvafakat, teklifi hükümlerden mubah bölümü (Çeviren)
[67] Meselâ oruç, hac ve rihad gibi meşakkatli işler. Allah tarafından mükelleften istenen şer'i birer yükümlülük olunca, mükellefin umre itaatten ekle ettiği zevk ve haz. onların kolayca yerine getirilmelerini sağlar. (Çeviren)
[68] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/378-382.
[69] Müellifin verdiği örnek Sahih'te geçeri İbn Abhas. Hz. Peygamber'in (s.a) geceleyin kıldığı namazı öğrenmek ister. Ve bu maksatla Hz. Peygamber'in hanımlarından halası Meymûne'nin yanında geceledi. Hz. Peygamber namaz kılmaya kalkınca o da onunla birlikte kalktı ve ona uydu. Hz. Peygamber (s.a) vitirle birlikte onbir rekat namaz kıldı.
[70] Bu hadisin geçtiği kaynaklar şunlardır: Abdurrezzak. el-Musannef. 2/407. h.no:3877. Ahmed. Abdurrezzak'tan, 3/164. Muvutta. l/168 Ebû Davud. K. Salât. H.no:6l2.Beybakî. K. Salât. Babu'r-Raculi Ye'temmu bir'racüli.
[71] Yerfe: Hz. Ömer'in hizmetçisidir.
[72] el-Müdevvene: Sahnun'un (Ö.240/854) öncülüğünde tedvin edilen ve İmam Malik ve yakın öğrencilerinin görüşlerini toplayan hacimli bir eserdir. Maliki mezhebinin iki temel kitabından biri sayılır. Diğeri Muvatta'dır. (Çevirim)
[73] Ma'rur: Uzun bir ömre sahip büyük bir âlim. İsmi ve künyesi el-Ma'rur ibn Süveyd Ebû Umeyye-Esedi et-Kufi, İbn Mes'ud'dan. Ebu Zer'den ve bir topluluktan nakil yapmıştır. Ondan da Asım İbn Behdele, A'meş. İbn Ebi'l-Ca'd nakil yapmıştır. Hicri 120 yılında 80 küsur yaşmda vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 4/174. Tabakat ibn Sa'd, 6/118, el-Mearif. 432; Tehzib,10/230)
[74] Bu rivayet, Hz. Ömer'in yolculuk esnasında kısa sûrelerle namaz kıldırdığına işaret eder. Buruda Fil ve Kureyş sûreleri zikredildi. Kılınan namaz ise sabah namazı idi.
[75] İsa İ'bn Yunus ibn Ebi İshak Ömer ibn Abdillah. Büyük bir âlim ve hadiscidir. Künyesi Ebû Muhammed el-Hemedâni es-Subey'i el-Kûfi'dir. Babasından, kardeşinden. Süleyman et-Teymi. Hişam ibn Urve ve daha pek çok kişiden hadis nakletti. Geniş bir ilmi. saygınlığı ve ilim yolunda pek çok seyahatleri vardı. Ondan da Bakıyye. îbn Vehb, el-Velid ibn Müslim ve kendi çağdaşları nakilde bulundular. 87 yılında vefat etti (Siyeru'l-A'lam 8/489: Tarihu't, 7/634; Tehzib. 8/237)

[76] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/383-387.
[77] Buhari. K. Âzân. B. Zikir ba'de's-Salat, h.no:844; K. Daavât. B. Duâ ba'de's-Salat. 6330; K. Rikak. Babu Ma Yukrahu min kil ve kal. 6473; K. Kader, B. Lâ mania Lima A'tallahu. 6615. K. el-İ'tisam, B. Ma yükrahu min Kesrati's-Sual, 7292. Müslim. Kitabu's-Salat, h.no: 593. Ebû Davud, K. salat, B. Mâ Yekûlü'r-Rasulü iza sellem. 1505
[78] Müslim. K. Sâlat. B. İstihbâbi ba'de's-Salâti. no:592. Tirmizi. Kitabu's-Salât. 298. Ebû Davud. K. Salat. B. Ma Yekulu'r-Raculü İza Selleme, 1512. Nesâî, K. Salat. B. İftitah. 1339. İbn Mâre. K. Salat, B. Mâ Yukâlü ba'de't-Teslim fi's-Salât, 924.
[79] Saffat: 180.
[80] Tirmizi. K. Daavat, h.no:3419. Ebû Davud. K. Salat, B. Ma Yekûlu'r-Raculü izâ Selleme. h.no: 1509. Her ikisi de Hz. Ali'den rivayet etmiştir.
[81] Ebû Dâvûd, K. Salât, B. Mâ Yekulü'r-Raculü iza selleme, h.no:1508
[82] Tirmizî, K. Daavat, h.no:3546. İbn Mâce, Dua, 3830. Ebu Dâvûd, K. salat, 1510.
[83] Bu konuda daha geniş bilgi için bak: imam Nevevi'nin. îbn Allan tarafından şerhedilen Kitabü'l-Ezkâr'ı ve Mekke Harem'inin İmamı Şeyh Abdülhak'ın Tebdi'u'l-İçtimâi li'd-Duâi ba'de'l-Mektûbe' isimli kitabı.
[84] Şâzân, Ebû Ali'nin babası veya dedesidir. Ebu Ali'nin ismi ise şöyledir: Ebû Ali el-Hasen ibn Ebî Bekir Ahmed ibn İbrahim ibn el-Hasen ibn Muhammet; ibn Şâzân el'Bağdâdi. Bir usûlcüdür. Irak'ın temel direklerindendir. H.339'da doğmuş, h.425 yılının son günü vefat etmiştir. (Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 17/415, Şezarat 3/227; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 12/39.)
[85] Bu hadis Ebu'd-Derda'dan rivayet edildi. O dedi ki: Rasulullah'ı (s.a) şöyle derken işittim: Bir köyde ya da bir çölde, üç kişi bir arada olup da eğer cemaatle namaz kılmazlarsa, anla ki Şeytan onlara üstün gelmiştir. Bu nedenle sen cemaatten ayrılma. Çünkü sürüden ayrılan koyunu kurt kapar. Ebû Dâvud, K. salat, B. Teşdid fi Terki'l-Cemaa, h.no:548 Nesâî, K. Emane, B. Teşdid fi Terki'l-Cemaa. 2/106)
[86] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/388-398.
[87] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/399-406.
[88] el-Utbiyye: Müellifine nisbet edilen bir kitaptır. Kitabın müellifi Endülüslü fakih Muhammed; ibn Ahmed ibn Abdilaziz el-Utbi el-Kurtubi'dir. 254 yılında vefat etmiştir. Maliki mezhebinin meselelerini ihtiva eden bir eserdir. İbn Rüşd el-Ced. bu kitabı el-Beyân ve't.-Tahsîl ismiyle şerhetmiştir. (Bk. Keşf ez-Zunûn, 2/1124 ve Şezeratü'z-Zeheb. 2/129)
[89] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/407.
[90] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/408.
[91] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/409.
[92] Müellif muhtemeldir ki bununla, Rasulullah'ın (s.a.) *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, müjdeleyin, nefret ettirmeyin"* hadisini kastediyor. Bu hadis sahihtir. Ahmed ve Nesei- Enes ibn Malik'den; Buhari ve Müslim ise Ebı Musa el-Eş'ariden rivayet etmişlerdir. Bakınız; Feyzü'l-Kadir, 6/461. h.no:10010; Müslim, 3/1358, h.no:1732.
[93] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/409.
[94] Müellifin sözünün bu şekilde akışı bunun tek bir hadis olduğu zannını uyandırıyor. Gerçekte o iki hadisten ibaret birer nasstır. Hadis kitaplarında bulduğumuza göre durum budur. Benim bu sözümün doğruluğu dikkate alınırsa; bu metne bir ekleme yapmak demektir. Buna göre nasslardan/ibarelerden birisi Mâlik ibn Huveyris'in hadisidir ki O Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu işitmiştir: "*Her kim bir topluluğu ziyaret ederse, onlara imamlık yapmasın; onların imamı içlerinden bir adam olsun"* Bu hadisi Tirmizî Kitabu Mevâkiti's-Salât'da 356 numara ile; Ebû Dâvud, K. Salat'da 529 numara ile; Nesâi, K. İmamet'de 2/80'de: Mâlik. Muvatta'ında Salâtü'l-Cemâa'da; Ahmed Müsned'inde, 314'AS- 5/53'de rivayet etmiştir. Diğer nas/îbare ise Sevban'ın rivayet ettiği hadistir ki onda Hz. Peyganber şöyle buyurdı: *"Bir kul imam olup da sırf kendisine dua edip diğerlerine (cemaate) dua etmezlikte bulunmasın. Eğer böyle yaparsa onlara (yani cemaate) hainlik* etmiş olur." Bu hadisi İbn Mâce. Kitabu ikameti's- Salat'da 923 numara ile rivayet etmiştir. Tirmizî'de bu rivayet şöyledir: *"Bir kişiye (başka) birinin izni olmaksızın evinin içine bakması helâl değildir. Eğer (izinsiz) bakarsa (eve) girmiş demektir. Bir kimseye bir topluluğa imam olup da sadece kendisi için dua edip onlara dua etmemesi de helâl değildir. Şayet böyle yaparsa onlara hainlik etmiş olur. Bir kimsenin (def-i hâcet) sıkıntısı varken namaza kalkması da helâl değildir."* Tirmizi bu hadisi Mevâkitu's-Salât bölümünde 2/189'da 357 numara ile Sevbân'dan rivayet etmiştir.
[95] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 1/409-410.
[96] Tercüme ettiğimiz nüshada "yasaklanmış bir şeyi" ifadesinin karşılığı olarak "menhiyyün anhü' kelimeleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere bu ifade ile mana yönünden' cümlede düşüklük gözle çarpmaktadır. Kanaatimizce bunun yerine parentez içinde gösterdiğimiz gibi "Şüpheli bir şeyi' denmesi daha isabetlidir. (Çeviren)
[97] Birinci ciltteki beşinci bolümün baştarafına bakınız.
[98] Bu zâtın adı Vehb. b. Abdullah. Suvai'dir. Babasının adının da Vehb olduğu söylenmiştir. Kondisi Ebu Cuhayfe künyesi ile meşhurdur. Ebu Cuhayfe'ye "Vehb'ul Hayr" da denmiştir. Meşhur bir sahabi olup Hz. Ali ile birlikte olmuştur. Hicri 74 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/338; Şezerât, 1/82; Cerh ve Tadil, 9/22
[99] Hadisi Buhâri Abdest, Namaz ve Menakıb bölümlerinde rivayet etmiştir. Hadis numarası, Fethu'1-Bari de 187. 501, 3553 ve 3566 dır. Ayrıca Nesâî'de Hadis genel no 503, bab numarası 252 ve 253 tür.
[100] Misver b. Mahreme b. Nevfel b. Üheyib b. Abdi Menaf b. Zühre ez-Zühri'nin künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Kendisi ve babası sahabidir. Hicri 64 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib,2/249; Şezerât. 1/72; Maarif, shf. 429.
[101] Bu rivayet gerçekten çok uzun bir hadisten küçük bir parçadır. Hadisi, Buhâri Sahihi'nde Şurut bölümünde rivayet etmiştir. Hadis, Feth'ul Bâri'de 2731 ve 2732 numaradadır. Ayrıca Siyeru İbn-i Hişam, 3/361-362 Dar'ul- Hidaye, Mısır basımı.
[102] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/7-9.
[103] Ahzâb: 33/50.
[104] Arapça metinden "kadınların kocaları hakkında adaletli davranmaları vaciptir" gibi bir anlam çıkıyor ki bu doğru değildir. Çünkü metindeki "kasm" ın anlamı hisse ve pay demektir. Nitekim birden çok eşi olan erkek her bir eşine eşit şekilde zaman ayırır. Bu itibarla eşlerine davranmak kadınların erkek üzerinde bir hakkıdır. Ama bu Hz. Peygambere vacip değildir.
[105] Fergani alim bir devlet adamı nlup, adı Abdullah b. Ahmed b. Ca'fer et-Türkî, lakabı Ebû Muhammed'dir. Taberi Tarihine zeyl yazan Fergani Hicri 362'de vefat etmiştir. Bakınız: Siyer-u A'lâm'in-

Nübelâ. 16/132

[106] Hallacın adı Hasan b. Mansur b. Mahmi el-Fârisi' dir. Künyesi Ebu Abdullahtir. Dedesi olan Mahmî. mecusi idi. Hallaç tasavvufa girmiş, Sehl-i Tüsteri, sonraları Bağdat'ta Cüneyd ve Nuri ile arkadaşlık etmiştir. Daha sonraları fitneye düşen Hallaç, Hindistan'a gitmiş, orada sihri öğrenmiş, insanları büyü ile kerameti birbirinden ayıramayacak şekilde şüpheye düşürmüştür, pek çok kimse onu faziletli bir kimse olarak bilmiştir. Hallaç Allah olduğunu, Kuran gibi bir kitap ortaya koyabileceğini iddia etmiştir. Kitaplarda Hallac'a ait buna benzer pek çok şeyler anlatılmıştır. (Anlatılanlar doğru ise) Allah ona lanet etsin! Bakınız: Şezerât, 2/233-253; Tarih-i Taberi. 10/147

[107] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/10-11.

[108] İbn-i Vehb'in adı Abdullah b. Vehb. b. Müslim olup künyesi Ebu Muhammed'dir, Mısırlı olan İbni Vehb (hadis) hafızı, fakih ve sağlam (bilgili), ileri gelen imamlardan biridir. İbadetine düşkün, hafız ve sika (güvenilir) bir kimsedir. Nesâî ve başkaları onun sika olduğunu bildirmiştir. 9. rical tabakasından olan İbn-i Vehb, Hicri 297 yılında Şaban ayında vefat etmiştir. 308 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Bakınız: fezkire, 1/304; Şezerât, 1/347; Takrîb, 1/460

[109] Bu zât, Yunus b. Yezid b. Ebi'n Necad el-Eylîdir. Künyesi Ebû Zeyd'dir, Zühri'nin arkadaşı olan Yunus, sika ve hüccettir. Şu kadar ki Zühri'den rivayetinde "biraz hatası vardır. Zühri'den başkasından rivayetinde de hatası vardır. Nesâi onun sika olduğunu bildirmiştir. Ebû Zür'a da onun hakkında: "Yunus'un rivayetinde beis yoktur." demiştir. Yedinci tabakanın büyüklerinden olan Yunus hicri 159 yılında vefat etmiştir. Doğru olan budur. Bakınız: Takrib, 2/386; Tehzib, 11/395; Tezkire, 1/162.

[110] Bu zat. Fakih ve hafız Ebu Bekir Muhammed b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb ve hafız Ebu Bekir Muhammed b.Ubeydullah b. Abdullah b.Şihâb ez-Zührî el-Kureşî'dir. İlim adamları arasında yüksek derecesi ve değerli olduğunda görüş birliği vardır. Nadir olarak (rivayetinde) karıştırmıştır. Dördüncü tabakanın ileri gelenlerinden olan İbn-i Şihab hicri 125 yılında vefat etmiştir. Bundan bir veya iki yıl önce vefat ettiği de söylenmiştir. Bakınız: Maârif, shf.472; el-Mecrûhîn, 2/249; Takrib, 2/207; Tezkire, 1/1081 el-Mizan, 8/71

[111] Bu hadisi nisbet edecek bir kaynak bulamadım. Fakat manası doğrudur.

[112] Şâtıbi meselenin ikinci yününü söylememiştir. Uygun olan, meselenin ikinci yönün meşru olmamasıdır. Bu husus iyi düşünülmelidir. Her ne olursa olsun teberrük meselesi Hz. Peygambere mahsustur. Nitekim az önce ifade edildiği üzere Peygamber kan aldırdığında onun kanını içen olmuştur. Bilindiği üzere kan haramdır. Hz. Peygamber kanını içen Abdullah b. Zübeyr'e *: "Kanın kanıma karıştı. (Benim kanımdan sen de meydana gelecek kuvvetten dolayı) senden vay insanların haline*! (Benim kanım sende olduğundan dolayı insanlara bir yanlışlık yaparsan) insanlardan vay sana" buyurdu.

İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/12-13.

[113] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/14.

[114] Cuma geceleri dörder rekat namaz kılmak, şaban ayının 15. gecesi "Reğaib namazı' adı altında bîr namaz kılmak, Receb ayının başında veya Receb ayının ilk cuma günü oruç tutmak, belirli günleri kabir ziyaretine tahsis etmek bu kabildendir. Bu kabil şeyler pek çoktur.

[115] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/15.

[116] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/15.

[117] Hadisi. Ebu Davud Sünen'inde İlim kitabında, Fetvadan çekinme bölümünde 3656 numaralı hadis olarak rivayet etmiştir.

[118] Bu hadis, devamı olan bir hadisin parçasıdır. Hadisin devamı şöyledir:

"Peygamber:

Ölümü bildin mi? Adam:

Evet. Peygamber:

Ölüme ne hazırladın? Adam:

Allah'ın dilediğini hazırladım. Peygamber:

Git o konuda sağlam şeyler yaptıktan sonra gel, sana ilmin garip olan kısımlarını öğretelim.'

Tahkik yapanın notu: Bu hadis Tirmizide değildir. Yazar, yukarda "Tirmizi -veya ondan başkası-" tarzında şüpheli bir ifade kullanmakta haklıdır. İmam-ı Gazzâli "İhya-u Ulum'id-Din isimli eserinin 1. cildinin 62, sahifesinde bu hadise yer vermiştir. İhya'yı tahkik eden Zeyn'ul Iraki söyle diyor: Bu hadisi İbn'us-Sünnî ve Ebû Nuaym, Riyazet isimli kitaplarında rivayet etmişlerdir, İbn Abd'il Berde Abdul Ber b. Misver hadisinden mürsel olarak rivayet etmiştir. Hadis ciddi bir zayıflık içermektedir.

[119] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/16-17.

[120] Hadisi Buhârî Sahihinin ilim bölümünde rivayet etmiştir. Yukarda sözü edilen bölümü açıklamak üzere muallak hadis ularak Hz. Ali'ye dayandırdığı bu rivayete yer vermiştir. Hadis Feth'ul Bâri de 127 numaradadır. Aynı hadisi "'Müsned'ül Firdevs" de merfu olarak Deylemî de rivayet etmiştir.

[121] Muaz b. Cebel b. Amr b. Evs, Hazrec kabilesinden ve Ensarlıdır. Bedir savaşına ve diğer gazalara katılmıştır. İlim ve Kur'an hükümlerini bilmede zirve olan Muaz meşhur bir sahâbidir. Hicri 18 tarihinde Samda vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/255; Şezerât, 1/29; Cerh ve Ta'dil 8/244. Hz.Muaz hadisini Buhârî Sahihinde ilim bölümünde yukarda sözü edilen başlık altında rivayet etmiştir. Fethul Bâride hadis 128 ve 129 numara ile geçmektedir. Hadis şöyledir: Hz. Peygamber Muaz ile birlikte —Muaz binitin terkisinde olmak üzere' binit üzerinde idiler. Hz.Peygamber:

Ey Muaz! buyurdu. Hz. Muaz:

Üç kere "Buyur, emret ey Allah in Rasülü!' diye cevap verdi. Bu tarzda üç kere birbirlerine seslendiler. Muaz Peygamberin cevabını üç kere tekrarlıyordu. Sonunda Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

"Kalbinden tasdik ederek Eşhedü en lâ ilahe illallah ve enne Muhammeden Rasülüllah" diyen herkesin bedenini Hz. Allah Cehenneme haram kılacaktır." Hz. Muaz:

Ey Allah'ın Rasülü! İnsanlara bunu haber vermeyeyim mi? Sevinirler, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

O halde buna güvenip çalışmayı terk ederler, buyurdu. Hz. Muaz bunu haber vermezse günaha gireceği endişesile ancak ölmezden önce haber vermiştir. Hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Hadis no:32

[122] Bu hadis mevkuftur. Müslim, Sahih,1/11

[123] Bu zât. Şu'be b. Haccâc b, Verd el-Utekî'dir. Utekîlerin azatlısı Şu'be'nin künyesi Ebu Restamidir. Vâsıt denilen yerden olan Şu'be sonra Basrah olmuştur. Sika, Hafız ve işim savlam yapan biridir. Şu'be İrakta ilk olarak hadisi savunan ve rivayet edenleri araştıran kimsedir. İbadete düşkün olan Şu'be hicri 160 yılında vefat etmiş olup, yedinci tabakadandır. Bakınız: Maârif, s: 501; Takrib. 1/351: Tehzib. 4/297: Tezkire 1/193; Cerh ve Ta'dil, 4/369; Şezerat. 1/247

[124] Bu zât. Kesir b. Mürre el-Hadramîdir. Kûfeli olan Hadramî, ikinci tabakadan ve sika bir kimsedir. Onu sahabeden sayanlar yanlışlık yapmışlardır. Künyesi, Ebû Şecere'dir. Bakınız: Takrib. 2/133; Cerh ve Tadil. 7/157

[125] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/18-19.

[126] Bu zât. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah h. Zübeyr b. Avvam el'Esedî'dir. Babasından ve bir gurup alimden rivayette bulunmuştur. İbadetine düşkün ama hadis (rivayetin)de özensiz biridir. İbn Main onun (hadis rivayetinde) zayıf olduğunu bildirmiştir. Yedinci tabakadan olan Musalı hicri 157 de vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/251; Şezerât, 1/242.

[127] Bu zât. İmam Ebû Abdullah Süfyan b. Said b. Mesrûk es-Sevrî'dir. Küfeli olan Süfyan'i Sevri sıka olup müctehid imamlardan biridir. Süfyan takva sahibi, ibadetine düşkün, (hadisde) hafız, fıkıh bilgini, imam ve hüccettir. Nadiren (rivayetlerinde) karıştırırdı. Süfyan, yedinci tabakanın önde gelenlerindendir. Hicretin 161. yılında 64 yaşında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib.1/311: Tezkire, 1/203; Mizan, 2/169

[128] Bu zât. Ebu Abdullah -bir başka deyişe göre Ebu Ubeydillah- Abdurrahman b. Kasım b. Halid el-Uteki el-Mısrîdir. İmam Mâlikin arkadaşı, güvenilir bir fıkıh bilginidir. Onuncu tabakanın büyüklerinden olan îbn Kasım, hicri 191 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/495: Şezerat. 1/329. Ayrıca Muvatta'ın mukaddimesine de bakınız.

[129] Birtakım kimselerin belirli günlerde ve özel münasebetlerde toplanarak "Samediyye" adını verdikleri şeyi ve (Kur an hatmi dışında) hatimler okumaları da böyledir. Özellikle yaygın olarak gördüğümüz, yolculuğa çıkılarak düzenlenen mevlütlerle yapılan merasimler de böyledir.

İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/20.

[130] Bu zat. Emevi Halifelerinden Ebul'Velîd Hişam b. Abdül Melik'tir. Hilafet süresi 20 yıldan bir ay eksiktir. Basiretli, yumuşak huylu ve doğru görüşü olan bir kimse idi. Paraya düşkün olan Hişam 54 yıl yaşadı. Beyaz tenli şişman ve şaşı idi. Hicretin 125. yılında vefat etti. Bakınız: Şezerât. 1/163; Maarif, shf. 365

[131] Bu çok değerli sahabı ve üçüncü halife Mü'minlerin emiri Osman b. Affan b. Eb'il As b. Ümeyyedir. Hz. Peygamberin iki kızı ile evlendiği için "Zu'nnüreyn" lakabına sahiptir. O derece utangaç idi ki melekler bile ondan utanırlardı Birtakım farklı görüşlerden sonra Muhammed ümmetini tek mushafda birleştiren odur. Hilâfet süresi 12 yıldır. Hicretin 32. yılında Zül'hıcce ayının 18'inde cuma günü Sevdan b. Hımran tarafından öldürülerek şehid edilmiştir. Bakınız: Tezkire. 1/8; Şezerat. 1/41; Takrib, 2/12; el-Bidâye ven-Nihâye, 7/177: Cerh ve Ta'dil.6/160.

[132] Zevra, uzak yer demektir. Zevrâ Medine'de çarşıya yakın bir yer idi.

Çevirenin notu; Kaynaklarda Zevra hakkında şu bilgileri de görmekteyiz. Zevra, Medine'de Hz. Osman'ın evinin bulunduğu yerdir. Bir başka deyişe göre Mescid-i Nebiy'e yakın çarşıda bir verin adıdır. Bir başka deyişe göre bu çarşının kendisidir. Bakınız: Marasıd'ul Ittıla', Bağdadi, 2/674 Hz. Osman Rasûlullahtan sonra Zevra denilen yerde ikinci bir ezan okutturduğuna göre. Hz. Osmanın cumanın vaktinin geldiğini tekrar ezan okutarak insanlara duyurmak istediği anlaşılmaktadır

[133] Bu zat Esed b. Musa b. İbrahim b. Velid b. Abd'ul Melik b. Davud el-Emevi dir. Hadis aslanı olarak bilinen bu zat çok doğru bir kimsedir. Kendisine "hadis aslanı" denmiş, garip rivayetleri olduğu ileri sürülmüş, zorlu bir kimsedir. Dokuzuncu tabakadan olan Esed hicretin 212 yılında vefat etmişdir. Bakınız: Takrib. 1/631 Şezerat. 2/27

[134] Yahya b. Süleym. Tâifli olup Mekke'ye yerleşmiştir. Doğru sözlüdür (fakat) ezberi iyi değildir. Dokuzuncu tabakadandır ve hicrî 193 yılında veya daha sonra vefat, etmiştir. Bakınız: Takrib:2/349. Şezerat,, 1/344

[135] Bu senedin doğrusu "Cafer b. Muhammed an Ebîhi an Câbir b. Abdillah'tır. Câbir b. Abdullah, değerli bir sahabidir. Ensardan ve sonraları Sulemi olan Amr b. Hıram'ın oğludur. Allah ondan razı olsun- 19 gazaya katılmış 94 yaşında Medine'de vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/122; Tezkire. 1/43; Cerh ve Ta'dil, 2/492

[136] Bu. Müslim'in rivayet, ettiği uzun bir hadisin bir parçasıdır. Hadis Müslim'de Cuma namazı bölümünde'dir. Hadisin genel numarası 867. Cuma bölümündeki numarası 43'tür. Cilt 2/592-593 Ayrıca İbn-i Mâce 2/17 hadis no 45: Ahmed b. Hanbel. Müsned, 3/31-319-371 ve Dârîmi 1/80 hadis numarası 206'da da rivayet edilmiştir.

[137] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/21-22.

[138] Hacda Arafat'ta öğle ile ikindi, Müzdelife'de akşam ile yatsı namazı birleştirilerek kılındığı gibi Maliki, Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde yolculuk gibi bir sebebe dayanarak bu namazlar birleştirilerek kılınabilir. (Çeviren)

[139] Hz.Ebu Bekir'in lakaplarından biri "Atik"dir. Adı Abdullah b. Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Teym b. Mürre et-Teymî dir. Ebu Bekirin. ibn Kuhâfe ve Siddîk-i Ekber lakapları da vardır. Allah Rasulünün (ilk) halifesidir. Hicretin 13. Yılı Cumâdiyel Ulâ ayında 63 yaşında iken vefat emiştir. Bakınız: Takrib. 1/432; 2/6 ve 401; Şezerat. 1/24; Tezkire, Cerh ve Ta'dil, 5/111

[140] Hz. Ömer'in tam adı Ömer b. Hattab b. Nüfeyi b. Abdut Uzzâ b. Riyah b. Abdullah b. Kurt el-Advî'dir. Pek çok menkıbesi olan Hz. Ömer mü'minlerin emiri ve meşhur bir sahabidir. Kendisine ait güzel haberler vardır. On buçuk yıl hilafet görevinde bulunmuştur, İbn İshak bu süreye beş gün daha eklemiştir. 55 yaşında iken, hicretin 23.yılında Zül'Hıcce ayında şehid edilmiştir. Bakınız: Maârif, shf. 179; Takrîb, 2/54; Tezkire, 1/5

[141] Hz. Ali Haşimi soyundan Abdülmuttalib b. Ebu Tâlib'in oğludur. Hz.Ali Peygamberin hem amcazadesi hemde damadıdır. Hz.Ali ilk müslümanlardandır. Tercih edilen görüşe göre (cennetle müjdelenen) on kişinin ilkidir. Hicretin 40. Yılında Ramazan ayında vefat etmiştir.

Ehl-i sünnetin görüş birliği ile bildirdiğine göre vefat ettiği sırada yer yüzünde yaşayan Âdem oğullarının en faziletlisi idi. Bakınız: Takrib, 2(238-239; Maârif, shf. 353

[142] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/23.

[143] Bu zât, Mervan b. Hakem b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye Ebu Abd'il Melik el-Emevi el-Medeni'dir. Hicretin. 64. yılının sonlarında halifelik makamına gelmiş, 65. yılın Ramazan ayında 61 veya 63 yaşında iken vefat etmiştir." Sahabi olduğu tesbitedilememiştir. İkinci tabakadandır. Bakınız: Takrib. 2/238-239

[144] Bu zât, Abd'ul Aziz b. Abdullah b. Ebî Seleme el-Mâcişûn'dur. Aslen Medineli olup Bağdat'a yerleşmiştir. Al-i Hüdeyr'in kölesi iken fıkıh bilginlerinden olmuş, eserler vermiş, sika bir âlimdir. Yedinci tabakadan olan İbn Mâcişûn hicretin 164 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrîb, 1/510; Tezkire, 1/222; Şezerât, 1/259

[145] Künyesi Ebû Abdillah olan İmam Mâlik'in adı Malik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Amir b. Amr el-Asbahîdir. Medineli olan İmam Malik, hicret yurdunun imamı, müttakilerin başı (hadis) tesbit edenlerin büyüklerindendir. Hatta Buhârî "Senedlerin en sahihi Mâlik, Nâfi, İbn-i Ömer zinciri ile rivayet edilenidir."demiştir, İmam Mâlik yedinci tabakadan olup hicretin 179.Yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib 2/223; Maârif, shf. 498; Tezkire, 1/207

[146] Emevi soyundan olan Muaviye'nin tam adı Muaviye b. Ebî Süfyan Sahr b. Harb b. Umeyyedir. Künyesi Ebu Abdirrahmandir. Mekke'nin fethinden önce müslüman olan Muaviye sahâbi ve vahiy katibidir. Meşhur halifelerdendir. Yaşı seksenlere yaklaşmış iken hicri 60. yılında Receb ayında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/259; Cerh ve Tadil, 8/377: Şezerât, 1/65

[147] Îbn'uz-Zübeyr Kureyşli ve Esedi'dir. Ebu Bekir ve Ebu Hubeyb gibi künyeleri vardır. Medine'de Muhacirlerden ilk dünyaya gelen o'dur. Yedi yıl süreyle halîfe olmuş, hicretin 73. yılında Zül'hicce ayında öldürülmüştür. Bakınız: Takrib, 1/415; Şezerât, 1/79.

[148] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/24-25.

[149] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/25.

[150] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/26.

[151] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/26.

[152] Bu zat. "Şems'ul Maarif isimli eserin sahibi Şemseddin el-Bûru'dir. Bu ve diğer eserleri büyü ve tılsım kitaplarıdır.

[153] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/27.

[154] Hadisi Müslim Sahihinde Zikir ve Dua bölümünde 2675 genel numarada zikretmiştir. 4/2067 Ayrıca Tirmizi, Zühd bölümünde rivayet etmiş ve "Hadis hasen ve sahihtir" demiştir. Hadis No: 2497 Hadis şu kaynaklarda da yer almıştır: Müsned, Ahmed b. Hanbel. 3/210; Buhârî. Edsb'ul Müfred, shf.216 ve 616; Kenz'ul Ummâl, Cild 3 hadis no:5845; Heysemî, Mecme'uz-Zevaid. 10/148; Heysemi- "Hadisi Ebu Ya'lâ rivayet etmiştir. Râvileri sahihtir." demiştir. (Bunlara ilave olarak hadis konusunda şunları) derim ki: Hadiste ki "Bazı rivayetlerde..." ifadesinden sonrası aynı lafızla Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde 3/106 ve 491 de, Dârımi'nin müsnedinde 2/395 hadis no: 2731 de ve Heysemi, Mecme'uzzevaid 2/318'de yer almaktadır. Ayrıca Buhârînin Sahih'inde Tevhid bölümünde Ali İmran 28-30 ve Maide 116. ayetlerini açıklama babında yer almaktadır. Fethul Bari deki hadis numarası 7405'tir. Yine Tevhid bölümünde, Kaf 29. ayetini açıklama sadedinde Buhârîde yer almıştır. Feth'ul Bari müellifi Hafiz İbn Hacer şöyle diyor: *"Ben kulumun hem zannettiği gibiyim,"* ifadesinin anlamı *"kulum benim kendisine ne yapacağımı zan ediyorsa benim onu yapmaya gücüm yeter,"* demektir. İbn Hacer Kurtubi'den şu nakli yapıyor: Bu ifadenin anlamı, "Kulum bana dua ederken duasını kabul edeceğimi zannederse kabul ederim. Tevbe ederken tövbesinin kabul edileceğini zannederse tevbesini makbul sayarım, istiğfar ederken bağışlayacağımı zannederse bağışlarım. İbadet ederken şartlarını yerine getirmekle ve Allah'ın va'dine sarılarak mükafat yereceğini zannederse ona mükâfatını veririm." demektir. Bunun içindir ki kişiye yaraşan yaptıklarını Allah'ın kabul edip kendisinin hatalarını bağışlayacağından emin olarak yapmaktır. Çünkü Allah bunu va'd etmiştir. O, va'dinden dönmez. Fet'hul Bari, İbn Hacer, 13/397

[155] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/28.

[156] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/29.

[157] Hz. Enesin tam adı şöyledir: Enes b. Mâlik b. Nadr b. Damdam Ebu Hamza. Hazrec kabilesinden ve Ensardandır. Hz. Peygambere on yıl hizmet etmiş meşhur bir sahabidir. Hicretin 92 (veya 93) yılında yüz yaşını geçmiş bir halde iken vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/84: Tehzib. 1/3761 Cerh ve Tadil, 2/286

[158] Hz. Sadın tam olarak adı şöyledir: Mâlik b. Vüheyb b. Abdi Menâf b. Zühre b. Kilâb ez-Zührî. Künyesi Ebû İshak'tır. Cennetle müjdelenen on sahabiden birisidir. O, Allah yolunda ilk ok atan kimsedir. Menkıbesi çoktur. Meşhur olan rivayete güre hicretin 55. Yılında vefat etmiştir. Hz. Sa'd, cennetle müjdelenen on kişinin en son vefat edenidir. Bakınız: Takrîb, 1/290; Şezerât, 1/61.

[159] Bu zat. Zeyd b. Vehb el-Cüheni'dir. Kûfeli olup Künyesi Ebû Süleyman'dır. Hem câhiliye hem İslam dönemine yetişenlerdendir. Güvenilir ve değerli bir kimsedir. "Hadisinde halel vardır" diyen isabetli bir söz söylememiştir. Hicretin 96. Yılında 80 yaşından sonra vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/277; Tezkire, 1/66; Mizan, 2/107

[160] Bu zât Yemân oğlu Huzeyfe'dir. Yemân'ın adı Huseyl veya Hısl'dir. Ensarla andlaşmalı olup Abslidir. Değerli bir sahabi ve ilk müslümanlardandır. Müslim'de yer alan bir rivayete göre Hz. Peygamber kıyamete kadar olacakların hepsini Huzeyfe'ye (r.a.) bildirmiştir. Babası da sahabi olup Uhud'da şehit olmuştur. Huzeyfe (r.a.) hicretin 66. Yılında Hz. Ali'nin hilâfetinin ilk yıllarında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/156; Şezerât, 1/44

[161] Bu zat İsmail b. İbrahim b, Mıksem el-Esedî'dir. Basra'lı olup künyesi Ebu Bişr'dir. Ama İbn Ubeyye künyesi ile meşhur olup annesine nisbet edilmiştir. İnsanların hayırlısı, güvenilir, hafız ve hüccettir. Sekizinci tabakadandır ve 83 yaşında iken hicretin 193 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/65-66; Tezkire. 1/322: Mizan, 1/216

[162] Basralı olan bu zatın adı tam olarak şöyledir Abdullah h. Avn b. Ertaa. Künyesi EbûAvn'dır. Güvenilir, sağlam ve faziletli bir kimsedir. Yaşta, davranışta ve bilgide Eyyub'un akranlarındandır. Altıncı tabakadan olan Ebû Avn sahih görüşe göre hicretin 150. yılında vefat etmiştir- Bakınız: Takrib, 1/439; Tezkire, 1/156; Şezerat, 1/230

[163] Bu zât İbrahim b. Yezid b. Kays b. Esved en-Nehaî'dir. Kûfeli olup künyesi Ebû Imrân'dır. Fıkıh bilgini ve güvenilir bir kimsedir. Ancak çoğu kez mürsel rivayette bulunurdu. Beşinci tabakadandır ve hicretin 196 yılında vefat etmiştir. Bakmız: Takrib, 1/46; Tehzib,1/177; Tezkire 1/73

[164] Bu zât, Hâris b. Nebhân el-Cermîdir. Basralıdır ve künyesi Ebû Muhammed'dir. Sekizinci tabakadandır. Rivayetleri terk edilen bir kimsedir. Altmış yaşından sonra vefat etmiştir. Bakınız: Takrîb. 1/144

[165] Bu zât. Eyyub b. Ebû Temime Keysan es-Sahtiyanîdir. Basrah olup künyesi Ebu Bekirdir. Güvenilir, hüccet ve sağlam biridir. İbadetine düşkün büyük fıkıh bilginlerindendir. Beşinci tabakadandır ve (sahabeden) Enes. b. Mâlik'i görmüştür. Hicretin 131. Yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrîb. 1/89; Tehzib. 1/348; Maârif, shf.471

[166] Bu zât Abdullah b. Zeyd b. Amr -veya Âmir- el-Cermî'dir. Ebû Kılâbe, künyesidir ve kendisi Basralıdır. Güvenilir ve faziletli bir zattır. Mürsel rivayetleri çoktur. Bunlardan birazı müsned durumdadır. Ebu Kılâbe, üçüncü tabakadan olup, hakimlik görevinden kaçarak Şam'a gelmiş ve hicri 101. Yılında Şam'da vefat etmiştir. Bakınız: Takriri. 1/417; Tezkire. 1/941 Mizan, 2/425

[167] Ebu'd-Derdâ. Ensardan olup adı Uveymir b. Zeyd b. Kays dir. Ebu'd-Derda, künyesidir. Habasmm ismi hususunda ihtilaf edilmiş, ancak künyesi ile meşhur olmuştur. Değerli bir sahabi olan Ebud-Derdâ ibadetine düşkün bir zât idi. İlk katıldığı savaş Uhud savaşı idi. Hz. Osmanın halifelik döneminin sonlarında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/91; Şezerât, 1/39; Maârif, shf-268.

[168] Hadisi Buhârî. İ'tisam kitabında muallak olarak, (Fet'ul Bari. 13/329) Sulh kitabında mevsul olarak Hz. Aişeden rivayet etmiştir. Feth'ul Bâri'de hadis numarası 2697 dir. Hadisi Müslim, Akdiye kitabında rivayet etmiştir. 13/1343/1344 Hadisin genel numarası 1718 dir. Aynı hadisi Ahmed b.Hanbel de rivayet etmiştir. 6/146-I80-240-256 Hadisin manası şöyledir: Allah'ın ve Rasülünün meşru kıldığı bizim işimizde kendi kendine bir şov çıkaran kimsenin bu yaptığı şey reddedilmiştir. Hadisteki "bizim işimizden maksat din'dir. Buna göre mana: "Din işinde söz olsun, iş olsun, genel olsun, özel olsun, az olsun, çok olsun, kendiliğinden yeni bir şey çıkaranın yaptığı bu yeni şey güzel olsun, çirkin olsun yapana geriye reddedilmiştir. O şey batıldır, dikkate alınıp itimad edilecek bir iş değildir" demektedir.

[169] Bazı Mısır köylerinde hâlâ bu inanç, yaygındır. Çevirenin notu: Yazar'ın hicri 790 yılında vefat ettiği göz önünde bulundurulmalıdır.

[170] Açıktan (sesli) zikir yapma hakkında daha uzun tafsilat almak isteyenler Allâme Leknevî'nin Prof. Ebu Ğuddenin tahkiki ile yayınlanmış olan "Sibahat'ul" Fikr Fi'l- Cehri biz-Zikr' isimli eserine başvursunlar.

[171] Bu zâtın adı tam olarak şöyledir: Süleyman b. Mehran el-Esedî el-Kâhili. Künyesi Ebu Muhammed. memleketi Küfedir. A'meş güvenilir bir (hadis) hafızı ve fıkıh bilginidir. Aynı zamanda kıraat ilimlerini bilen bir zâttır. O, kıraat ilminde şeyh (hoca) derecesindedir. Sahabeden Enes b. Mâlik'i görmüş ve ondan hadis ezberlemiştir. Hadiste tedlis yapardı. Beşinci tabakadan olup hicretin 147 veya 148 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Tehzib, 4/222;Tezkire. 1/154: Şezerât. 1/220.

[172] Bu zât, Abdullah b. Mesud b. Gafil b. Habib el-Hüzelîdir. Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. İslam'da öncülerden ve ilklerdendir. Sahabenin Bedir savaşma katılanlarından ve alimlerindendir. Hz, Peygamberden sonra açıktan açığa kur'an okuyup Kureyşlilere Kur'anı ilk dinleten kimsedir. Hz. Ömer döneminde Küfe emîri (yöneticisi) idi. Hicretin 32. veya onu takip eden yılında vefat etti ve Baki' kabristanında defnedildi. Bakınız: Takrib, 1/4511 Tezkire 1/13;Şezerat:1/38

[173] İmam Suyuti, Hâvi isimli kitabında (2/3) meşru edepler ölçüsünde tesbih kullanarak "Sübhanellah Elhamdülillah" gibi cümleleri söylemenin caiz olduğunu bildirmişti. Fakat meşru ölçülerde olmazsa bu da çakıl ile teşbih çekmek gibi bid'at olur. Bu esere başvurulsun. Çünkü o konusunda faydalı ve bu konuda güzel bir cevaptır.

[174] İsmin tesbitinde yanlışlık vardır. Doğrusu Ebân b. Ebî Ayyaştır. Abbas değildir. Künyesi Ebu İsmail el-Abdidir. Kendisi Basralıdır ve Enes b. Malikten rivayette bulunmuştur. Beşinci tabakadan olan bu zâtın rivayetleri terk edilmiştir. Hicri 40 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib:1/31: Cerh ve Ta'dil. 2/295

[175] Bu zât, Talha b, Ubeydullah b. Keriz el-Huzâidir. Künyesi Ebul Mutavvıftır. Üçüncü tabakadandır. Bakınız: Takrib. 1/379; Cerh ve ta'dil, 4/474

[176] Mevruz. -veya N'eyruz- Farsça olup. Yenigün anlamında birleşik bir kelimedir. Bu günden maksat, İranlılara göre senenin ilk günüdür. Mihrican Farslılar için (Güneş yılına göre) Mehr ayının 16. günü bayram günüdür. Sonbahar ortalarına gelir. Kelime Mihr'in bozulmuş şeklidir. Mihr. şünus ve sevgi, Can ise bitişik anlamına gelir.

[177] Hiristiyan sözünde isabet yoktur. Doğrusu "Mecusilerin saygı gösterdiği" olmasıdır. O gün Mecusilerin bayramıdır.

[178] Bu Zat. Yunus b. Ubeyd b. Dinar el-Abdi'dir. Künyesi Ebu Ubeyd olup. Basralıdır. Güvenilir. Sağlam, faziletli ve takva sahibidir. Beşinci tabakadandır. Hicri 139 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/S85: Cerh ve Tadil. 9/242.

[179] Bu zat, Ebû Said el-Hasan b. Ebu'l Hasan'dır. Babası Yesar. Ensar'ın dostlarındandır. Annesi Hayra Hz. Peygamberin eşlerinden Ümmü Seleme'nin cariyesidir. Güvenilir, fıkıh bilgini ve fazileti ile meşhurdur. Rivayetlerini mürsel olarak yapar ve tedlis yapardı, ikinci tabakanın başıdır. 90 yaşına yaklaştığı sıralarda hicri 110 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/165: Tezkire. 1/71; Şezerât, 1/136.

[180] Hasan'ın bunu yasaklaması ancak yaptıkları şeyi evlerinde hususi belirli bir amel olarak yapmalarındandır. Yoksa ilim. fıkıh, tevvid. Kur'an tilaveti, hadis ve diğer bilimsel çalışmalar için bu ilimleri öğrenecek talebelere özel bir zaman ayırmak caizdir. Hatta hadis ile sabittir. Buharî, Sahihinde bunun için özel bir bâb açmış. Ebû Vail'in sözü ile Abdullah b. Mes'udun uygulamasını bu babda zikretmiştir. Buna göre Abdullah b. Mes'ud her perşembe gününü insanlara va'z etmek için ayırmıştı. (Bakınız: Buhârî, Sahih, Kitap 3, bab 12)

Şeyh Muhummed Zekeriya, Buhârîdeki bablar ve tercümeler için yazdığı eserde şöyle diyor; Şeran sabit, olmadığı halde (bir ibadet için) zaman ve mekan belirlemek bid'at sayılır ve kötü bir şeydir. Böyle olduğu tartışmasızdır. Ancak ilim için zaman belirlemek bunun dışındadır. Bu caizdir. Çünkü böyle yapılmazsa ilim erbabı için sıkıntı söz konusudur. Üstelik ilim tahsil "dilmesi farzdır, ilmin terk edilmesi mümkün değildir. Bunun için zaman belirlemekten başka çare yoktur. İnsanlar belirlenen zamanı benimser ve o zamanda ilim öğrenmek için hazır olurlar. Böyle bir uygulama insanların geçiminde bir sıkıntıya yol açmaz ve Allah'ın izni ile maksat hasıl olur."

[181] Bu zât, Abdurrahman b. Ebi Bekr Nüfey' b. Haris es-Sekafidir. İkinci tabakadan ve güvenilir bir kimsedir. Hicretin 96. Yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/474; Şezerat, 1/122

[182] Bu zat. Esved b. Serî' et-Temîmî es-Sa'dîdir. Basraya yerleşen bir sahabidir. Cemel olayı günlerinde vefat etmiştir. Hicrî 42 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Bakınız: Takrib. 1/76; Cerh ve Tadil. 2/291.

[183] Bu topluluk Medine-i Münevverede bir müslümanlar topluluğudur ki İmam Mâlik bu topluluğun amelini hüccet olarak değerlendirirdi.

[184] İmam Malik bu uygulamayı benimsememiştir. Çünkü bid'attır.

[185] Ebu Hüreyreden rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber: *"Sizden biriniz Ramazandan bir veya iki gün öncesi oruç tutmasın. Ancak adam Ramazandan önce oruç tutmaya devam ediyorduysa o günü de oruç tutsun."* buyurmuştur. Hadisi Buhârî rivayet etmiştir. Feth'ul Baride hadis numarası 1914 tür. Müslim'in Sahihinde Kitap numarası 12, hadis numarası 1802'dir. Tirmizide 684. İbn Mâce'de 1650, Nesâide cilt 4 sahife 149, Ahmed b. Hanbelin Müsnedinde 2/234 ve pek çok yerde aynı konuda hadisler vardır. Ayrıca Dârimî Sünen'inde 1689 numarada bu konudaki hadise yer vermiştir.

[186] Buradaki ifade Hz. Osmanın her hangi bir kayıt olmaksızın seferde namazı kısaltmadığını gösteriyor demek, büyük bir hatadır. Zira Hz. Osman'ın Minada namazı kısaltmadan, tam olarak kılmasının gerekçesi, oradan evli olması ve mukîm olmaya niyet etmesidir. Bu durumda namazı kısaltmayıp tam kılması olağandır. Hz. Osman bu uygulamasını bir gerekçeye daha dayandırıyor. Onun "Fakat ben insanların imamı (devletin başı)yım." sözü gösteriyor ki o bedevilerin yanlış anlaması sebebiyle, dinin değiştiğini sanmaları (ihtimali) yüzünden işin sonundan korkmuştur.

[187] Yani Hz. Ömer sabah namazını isfar vaktine kadar ertelemiştir. İsfar vakti ortalığın iyice aydınlanmasıdır. Bunun sebebi ihtilam olduğu elbesesini yıkayıp onun kurumasını beklemesidir. Zira ondan başka giysisi yoktu.

[188] Yazarımız Şâtıbî Şevval ayında altı gün oruç tutma hususunda imam Malik gibi Ebu Hanifenin de bunu mekruh gördüğünü söylemektedir. Bilindiği üzere Şâtıbî Mâliki mezhebindendir. Fıkıh alimleri arasında şöyle bir söz vardır: "Bir mezhep, başka bir mezhepten öğrenilmez." Bu ifadeden şevval ayında altı gün oruç tutmanın Hanefi mezhebinde mekruh olduğu anlaşılıyor. Halbuki bu orucu tutmak Hanefi mezhebine göre müstehaptır. Her ne kadar İmam-ı Azam'a ait bu orucun mekruh olduğu görüşü varsa da, Mültekâ şerhinde şöyle denmektedir: Ramazan bayramının peşinden Şevval ayında altı gün oruç tutmak muhtar olan görüşe göre mekruh değildir. Bil'akis müstehap ve sünnettir." Mec.'me'ul Enhur, Şeyh Zade, İstanbul. 1810. 1/209 (Çeviren)

[189] Bunun anlamı şudur. Sahabe -Allah onlardan hoşnud olsun- Hz.Peygamberin namaz kıldığı veya oturduğu yerleri izlemeyi kendileri terk etmişler ve bunu yasaklamışlardır.

Hz. Ebu Bekir. Hz. Ömer ve İbn-i Mesudun kurban kesmeyi terk etmeleri, insanların bunu farz sanmaları korkusundandır. Onların bu davranışı sünneti korumaktır. İnsan devamlı değil fakat zaman zaman terk eder. Tâ ki insanlar sünneti farz sanmasınlar. Bir söyleyişte ifade edildiği gibi, "Devamlı olmamak şartı ile sünnetin terki de sünnettir."

Çevirenin Notu: Kurban ile ilgili söylenenler onun sünnet oluşuna göredir. Bilindiği üzere Hanefi mezhebinde kurban kesmek, sünnet değil vaciptir.

[190] Bilindiği üzere hayvanların zekatında 40 ile 120 arasındaki koyun veya keçide 1 adet koyun veya keçi zekât olarak verilir. Hz. Peygamberin bu yasağını şöyle düşünebiliriz: Üç kişinin ayrı ayrı 10'ar koyunu olduğunu varsayalım. Bunlardan her biri birer koyun zekat vermekle 3 adet kuyunu zekat vermiş olurlar. Fakat aralarında anlaşarak koyunlarını birleştirirlerse zekât memuru 120 koyundan 1 koyun zekât alacaktır. Bunun aksi de düşünülebilir. Üç ortağın 120 koyunu varsa şirket olarak 1 koyun zekât verilmesi gerekirken, zekat memuru koyunları ortak başına hesap ederek üç koyun zekat almış olur işte ister mal sahibi ister zekat memuru zekat alayım veya zekatı az vereyim endişesi ile ne toplu olan hayvanları ayırmalı ne de ayrı hayvanları birleştirmelidir. (Çeviren)

[191] Hadisi bu lafzı ile Buhârî Sahih'inde "Edelı" kitabında 4. babda (Feth'ul Bari'de 5973 numaradır.) rivayet etmiştir. Ebu Davud'da "sövmek" yerine "lanet etmek" ifadesi vardır. Hadis numarası 5141'dir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 1/108-118-152-217-309-317 ve 2/164- l95-201-203-214-216 ve 4-246-250-254 ve 5/36-38 de rivayet, edilmiştir.

[192] Bu zât Hâzrec kabilesinden ve Ensar'dan meşhur bir sahabidir. İlk katıldığı savaş Hendek savaşıdır. Allah onu tasdik sadedinde "Munankun" suresini indirmiştir. Hicri 66 veya 68 tarihinde vefat etmiştir. Bakınız: Takrîb. 1/272; Şezerat. 1/74; Cerh ve Ta'dil, 3/554

[193] Görünen odur ki burada sözün daha öncesini kapalı hale getiren bir değişiklik vardır veya cümle düşmüştür.

[194] Bu husus ayetin baş tarafında ifade edildiği üzere faiz yiyenlerin 'Alış veriş tıpkı faiz gibidir." demeleridir. (Çeviren)

[195] Şatıbî Hz. Aişe'nin sözünün tamamını ve mahiyetini bildirmiyor. Konuyu uzatmamak için biz de bir açıklama yapma gereği duymuyoruz. İlgi duyanlar kaynağa başvurabilirler: Ibn-i Kesir Tefsiri 1-VIII. Kahraman Yayınları, ist. 1984. 1/484; Hadislerle Kur'an-i Kerim Tefsiri İbn-i Kesir. Çevirenler: Dr. Bekir Karlığa, Dr. Bedreddin Çetiner. 1984. İst. 3/1065 (Çeviren)

[196] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/30-46.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SIDK (DOĞRULUK) BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:
BEDİÜZZAMAN'A GÖRE SIDK VE KİZB:

SIDK (DOĞRULUK) BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Sıdkla ilgili bölümde, iki hadis yer almaktadır. Halbuki, gerek Kur'an ve gerekse Sünnet, yani yüce dinimiz İslamiyet sıdk ve kizb meselesine müstesna bir yer vermiştir. Sıdkın güzelliği ve ona teşvik, kizbin çirkinliği ve ondan sakındırma hususunda beyanlar çokça gelmiştir. Bu mevzuda okuyucularımızı aydınlatmak için, mahdut sayıdaki hadisler ve onların gerektirdiği açıklamalarla yetinmeyerek, derli-toplu bazı bilgileri ön açıklama şeklinde burada sunmayı gerekli gördük.
Sıdk: Sözün öze ve kendisinden haber verilen şeye mutabakatı diye tarif edilmiştir. Bu şartlardan biri eksik olursa söz, sıdk sayılmaz, ya kizb (yalan) olur, ya da bu iki şey arasında mütereddid kalır. Tıpkı münafığın "Muhammed Allah'ın Resulüdür" demesi gibi... Bu söz, kendisinden haber verilene nisbetle sıdk'tır dense sahih olduğu gibi, Söz'ün öz'e uymaması yönüyle kizb dense bu da doğrudur. Kendisinden hep sıdk sâdır olan kimseye sıddîk denir.
Sıdk sadece sözde olmaz; niyet, irade, azm ve amelde de olur.
Sıdk'ın zıddı kizb'dir. Birini anlamak için diğerini de bilmek, beraber mütâlaa etmek gerekir.
Gazâli der ki: "Kizb, günahın çirkin olanlarındandır. Li-aynihi haram değildir. Çirkinliği, onda bulunan zarar sebebiyledir. Bu sebeple, maslahata götüreceği ayan beyan belli ise yalana cevaz verilir." Onun bu yorumuna itiraz edilmiş ve: "Bu sözden, yalandan zarar hâsıl olmadığı hallerde yalanın mubah olması neticesi çıkar, böyle bir mubah yoktur" denmiştir. Bu itiraza şöyle cevap verilmiştir: "Yalan, asıl itibariyle kesinlikle yasaktır, ancak bir maslahata sebep olanına cevaz verilmiştir, başkasına değil."
Sıdk, İslam'ın en ziyade övdüğü hasletlerden biridir, kizb de en ziyade reddettiği...
Birkaç hadis:
"Yalanın her çeşidi günahtır, bir müslümana fayda sağlayanla, borç defedileni hâriç";
"Yalan yüzü karartır, nemime (söz taşımak) kabirde azabtır";
"Mü'minde her huy bulunabilir, yalan ve hıyânet hâriç."
Münâvî der ki: Yalanın çirkinliği, peşinden bütün fevâhişi (çirkinlikleri, yasakları) getirmesi sebebiyledir. Yalanın terkiyle fevâhiş de terkedilir. Yalanın çirkinlikle münasebeti, sıdk'ın güzellikle olan münasebeti gibidir. Bu sebeple yalanın -bir zaruret ve maslahat dışında- haramiyeti hususunda ulemâ icma etmiştir.
Gazali yalan için "Büyük günahların analarındandır" demiştir. Yine der ki: "Kişi yalancı bilinirse sözüne güven kalmaz, gözlerden düşer, nazalarda değersiz olur. Yalanın çirkinliğini anlamak istersen, başkalarının yalanının çirkinliğine bak, nefsin ondan ne kadar nefret duyacak gör; yalanın sâhibini ne kadar istihkar edeceğine, söyleyeceği yalanını ne kadar çirkin bulacağına dikkat et..."
Bazı hakîm kişiler: "Bütün günahların tevbe ile terkedileceği ümid edilir, kizb hâriç. Nice hırsızın düzeldiğini, nice ayyaşın rücû ettiğini görürüz de, yalancının vazgeçtiğini görmeyiz" demiştir. Belki de bu telâkkinin sevkiyle, hadîsciler, Resulullah hakkında bir kere de olsa yalan vaki olan bir kimseden artık ebediyen hadis rivayeti kabul etmezler. Tevbe edip ıslah-ı hal etse bile. Nazarlarında bütün günahlardan tevbe makbuldür, kizb ale'r-Resûl hariç.
Beyhakî yalanın beş mertebesinden bahseder.
* Çirkinlikte ve haramlıkta en yüce mertebesi Allah adına söylenen yalandır.
* İkinci mertebeyi Resulullah adına söylenen yalan tutar.
* Üçüncü mertebedeki gözüne, diline, ve diğer organlarına karşı söylediği alandır.
* Dördüncü mertebede valideynine karşı yalanı gelir.
* Beşinci mertebe de yakınlarına yaptığı yalandır. Yakınlarına söylediği yalan başkalarına söyleyeceğinden daha ağırdır.
Râğıb, yalan olabilecek sözleri şöyle açıklar: "Yalan ya hiç aslı olmayan bir kıssayı uydurmaktır, yahut kıssaya ilâvede bulunmaktır, yahut kıssayı eksiltmektir yahut tahrîftir. Söz konusu olan tahri ibâreyi değiştirmek suretiyle yapılır.[1] Yoktan uydurmaya iftira, uydurma, eksiltme, artırma denir.
Başkasına yalan söylemek isteyen, bunu ya kişinin huzurunda ya da gıyabında söyler. Yalanın en büyüğü, kişinin huzurunda yapılan uydurmadır. Buna bühtan da denir.
Kişiyi yalana sevkeden âmil, dünya menfaatine olan sevgi, reislik sevdasıdır. Bir hadiste, "Üç tanesi hariç bütün yalanların kişinin aleyhine olduğu" belirtilmiştir:????? ????????? ???????? ????? ?????? ????? ??? ????? ????????? ???????? ??? ????????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ????????????? ?????????? ??????????.
Ruhsat verilen bu üç yalan şunlardır:
* Harb esnasında düşmana karşı söylenen yalan. Burada yalan câizdir çünkü "Harb bir hîledir."
* Erkeğin, gönlünü hoş ederek, âile dirliğini sağlamak maksadıyla hanımına karşı söylediği yalan.
* İki kişi arasında sulh ve antlaşma sağlamak maksadıyla söylenen yalan.[2]

BEDİÜZZAMAN'A GÖRE SIDK VE KİZB:

Sıdk ve kizbin İslam içtimaiyyatındaki yeriyle ilgili bir tahlili Bediüzzaman merhumdan aynen iktibas ediyoruz. Tahlilin sonunda göreceğiz ki merhum, zamanımızda hiç bir suretle yalana fetva vermemekte, ya sıdk ya sükut demektedir.
"Bütün hayatımdaki tahkikatımla ve hayat-ı içtimaiyenin çalkamasıyla hülasa ve zübdesi bana kat'î bildirmiş ki, sıdk, İslamiyet'in üssü'l- esasıdır ve ulvî seciyelerinin râbıtasıdır ve hissiyat-ı ulviyesinin mizacıdır. Öyle ise, hayat-ı içtimaiyemizin esası olan sıdkı, doğruluğu içimizde ihya edip onunla mânevî hastalıklarımızı tedâvi etmeliyiz.
Evet sıdk ve doğruluk, İslâmiyet'in hayat-ı içtimâiyesinde ukde-i hayatiyesidir. Riyakârlık, fiilî bir nevi yalancılıktır. Dalkavukluk ve tasannu alçakça bir yalancılıktır. Nifâk ve münâfiklık muzır bir yalancılıktır. Yalancılık ise: Sâni-i Zülcelâl'in kudretine iftirâ etmektir. Küfür, bütün envâıyla kizbdir, yalancılıktır. İman sıdktır, doğruluktur. Bu sırra binaen kizb ve sıdkın ortasında hadsiz bir mesafe var. Şark ve Garb kadar birbirinden uzak olmak lâzım geliyor. Nar ve nur gibi birbirine girmemek lazım. Halbuki, gaddar siyaset ve zalim propaganda birbirini karıştırmış, beşerin kemalâtını da karıştırmış.
Bu sıdk ve kizb, küfür ve iman kadar birbirinden uzak, Asr-ı saadette sıdk vâsıtasiyle Muhammed aleyhissalâtu vesselâmın âlâ-yı illiyyîne çıkması ve o sıdk anahtarıyla hakaik-i mânîye ve hakaik-i kâinat hazinesi açılması sırrıyla, içtimâiyat-ı beşeriye çarşısında sıdk en revâçlı bir mal ve satın alınacak en kıymetli bir meta hükmüne geçmiş.
Ve kizb vasıtasıyla Müseylime-i Kezzab'ın emsâli, esfel-i sâfiline sükût etmiş ve kizb o zamanda küfriyat ve hurafatın anahtarı olduğunu o inkılâb-ı azîm gösterdiğinden kâinat çarşısında en fena, en pis bir mal olup, o malı satın almak değil; herkes nefret etmesi hükmüne geçen kizb ve yalana, elbette o inkılâb-ı azîmin saff-ı evveli olan ve fitratlarında en revaçlı ve medâr-ı iftihar şeyleri almak ve en kıymetli ve revâçlı mallara müşteri olmak fitratında bulunan Sahabeler; elbette, şüphesiz bilerek ellerini yalana uzatmazlar. Kizb ile kendilerini mülevves etmezler. Müseylime-i Kezzab'a kendilerini benzetmezler. Belki, bütün kuvvetleriyle ve meyl-i fitrîleriyle en revâçlı mal ve en kıymettâr meta ve hakikatların anahtarı Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'ın âlâ-yı illiyyine çıkmasının basamağı olan sıdk ve doğruluğa müşteri olup, mümkün olduğu kadar sıdk'tan ayrılmamaya çalıştıklarından, ilm-i Hadisçe ve ulema-i şeriat içinde bir kaide-i mukarrere olan "Sahabeler, daima doğru söylerler. Onlardaki rivayet, tezkiyeye muhtaç değil. Peygamberden (aleyhissalâtu vesselâm) rivayet ettikleri hadisler, bütün sahihdir" diye ehl-i şeriat ve ehl-i Hadisin ittifakına kat'î hüccet ve mezkûr hakikattir.
İşte Asr-ı Saadet'teki inkılâb-ı azîm, sıdk ile kizb, iman ile küfür kadar birbirinden uzak iken zaman geçtikçe gele gele birbirine yakınlaştı. Ve siyâset propagandası bazan yalana ziyade revaç verdi. Fenâlık ve yalancılık bir derece meydan aldı. İşte bu hakikat içindir ki Sahabelere kimse yetişemez...
Necat yalnız sıdkla, doğrulukla olur. "Urvetü'l-vüska" sıdktır. Yani, en muhkem ve onunla bağlanacak zincir doğruluktur. Amma maslahat için kizb ise, zaman onu neshetmiş. Maslahat ve zaruret için bazı âlim "muvakkat" fetvâsı vermişler. Bu zamanda o fetvâ verilmez. Çünkü, o kadar su-i istimal edilmiş ki yüz zararı içinde bir menfaatı olabilir. Onun için hüküm maslahata bina edilmez. Meselâ: Seferde namazı kasretmenin sebebi, meşekkattir. Fakat illet olamaz. Çünkü muayyen bir haddi yok. Su-i istimale düşebilir. Belki illet yalnız sefer olabilir. Aynen öyle de maslahat dahi yalan söylemeye illet olamaz. çünkü muayyen bir haddi yok, su-i istimale müsait bir bataklıktır. Hükm-ü fetva ona bina edilmez. Öyle ise: ?????? ????????? ???????? ?????????. yani yol ikidir, üç değildir. Ya doğru, ya yalan, ya sükût değildir.

İşte şimdi beşerin ortadaki dehşetli yalancılığıyla ve tezviratlarıyla emniyet-i umumiyenin ve rûy-i zemin asâyişlerinin zir-ü zeber olması kizble ve maslahatın su-i istimâli ile olmasından, elbette o üçüncü yolu kapatmaya beşeri mecbur ediyor ve kat'î emir veriyor. Yoksa, bu yarım asırda gördükleri umumî harpler ve dehşetli inkılâblar ve sükutlar ve tahribatlar, başlarına bir kıyâmeti koparacak.
Evet, her söylediğin doğru olmalı; fakat her doğruyu söylemek doğru değil. Bazan zarar verse sukut etmek, yoksa yalana hiç fetva yok. Her söylediğin hak olmalı, fakat her hakkı söylemeye senin hakkın yok. Çünkü hâlis olmazsa su-i tesir eder, hak, haksızlıkta sarf olur."[3]

?3247 ?1 -?? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ???????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ??????? ????? ??????????? ??????? ?????????? ??????? ????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ???????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (3247)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sıdk insanı birr'e (Allah'ı razı, edecek iyiliğe) götürür, birr de cennete götürür. Kişi, doğru söyler ve doğruyu arar da sonunda Allah'ın indinde sıddîk (doğru sözlü) diye kaydedilir. Yalan da kişiyi haddi aşmaya götürür. Haddi aşmak da ateşe götürür. Kişi yalan söyler ve yalanı araştırır da sonunda Allah'ın indinde yalancı diye kaydedilir."[4]

?3248 ?2 -?????? ????? ??????? ?????:]?????? ?????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????????: ??? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ???????? ??????: ???? ??? ????????? ????? ???? ?????????? ??????? ????????? ????????????? ??????????? ???????[. ????? ???????? ?????? ??????? .

2. (3248)- Ebi'l-Cevzâi rahimehullah anlatıyor: "Hasan İbnu Ali (radıyallahu anhümâ)'ye: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan ne ezberledin?" diye sordum. Şu cevabı verdi:
"Aleyhissalâtu vesselâm'dan "Sana şüphe veren şeyi terket, emin olduğun şeye ulaşıncaya kadar git. Zira sıdk (doğruluk) kalbin itminanıdır, yalan şüphedir."[5]

AÇIKLAMA:

1- Sıdk bölümünde yer alan iki hadisi müştereken açıklayacağız. Birinci hadiste sıdk'ın ehemmiyeti ve neticesi belirtilmekte, ikinci hadiste de mutlaka sıdkı aramamız tavsiye edilmekte, sıdkından emin olmadığımız şeyden emin oluncaya kadar kaçmamız istenmektedir.
* Birr nedir?
Birinci hadiste sıdk'ın insanı birr'e ulaştıracağı ifade edilmekte ve ideal bir hedef olarak gösterilen birr'e ulaşma vasıtası olarak sıdk gösterilmektedir. öyleyse birr nedir?
Birr: Hâlis amel-i sâlih demektir. Yani birr'le Allah rızası için yapılan bütün sâlih ameller ve hayırlar ifade edilir. Bazı nasslarda, anne-baba hukukuna riâyet, bazılarında Allah'a ve âhirete iman, taat, ibâdet, ahde vefa, sıdk, istikâmet üzere olmak, sevdiği maldan Allah yolunda harcamak... bu kelime ile veya bu kökten gelen bir başka kelime ile ifade edilmiştir.[6]
Birr'in zıddı fücûr, ukuk, fuhş, günah, isyan gibi fenalığı ifade eden bütün kelimelerdir.
Şu halde hadis, sıdk'ın, kişiyi yaratılışımızın gayesi olan hâlis ibadete götürecek, dolayısıyla Allah'ın rızasına erdirecek yegâne vasıta olan mutlak hayra yani birr'e ulaştıracağını haber vermektedir.
Sıdk bu mânada bir bakıma İslam'dır da. Çünkü vahy-i ilahidir, hiçbir şüphe bulunmayan, eksiklik-fazlalık taşımayan hakikattir ve ayrıca her çeşit hayırlara, kemallere, faziletlere iyi amellere sahip çıkmış, tavsiye ve teşvikte bulunmuştur. Sonradan, başkaları tarafından keşfedilecek, onların elinde görülecek sıdk'lara (hikmetlere) "müslümanın yitiği" namını vererek hiç bir sıdk'a bîgane kalınmamasını, soğuk davranılmamasını irşad buyurmuştur. Öyleyse İslam'ı bulan, onu yaşayan birr'e erer, rızaya kavuşur.
2- Sıdk'ın kişiyi nasıl yüceltip cennete götüreceğinin fiilî, canlı bir örneğini Kur'an-ı Kerim kaydeder: Ka'b İbnu Mâlik... Hikayesini daha önce kendi ağzından uzunca kaydettiğimiz (652. hadis) bu sahabî, nefsine uyup Tebük seferi'ne katılmamıştır. Bu sefere katılmamakta o yalnız değildir, pek çok münafik da bu seferden yan çizmiştir. Ama sefer dönüşü, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), katılmayanları sîgaya çekince herkes bir mâzeret uydurur, özür beyan eder ve Aleyhissâlatu vesselâm da özürlerini kabul eder. Ka'b İbnu Mâlik, özür uydurmayıp, suç itirafında bulunan yani sıdk'tan ayrılmayan üç samimi müslümandan biridir. Resulullah bunları: "Allah'ın emri gelinceye kadar kimse onlarla konuşmayacak" diye cezalandırır. Elli gün kadar tecrîd ve boykot edilme hayatı yaşarlar. Bizzat Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle "Bütün genişliğine rağmen dünya onlara dar gelecek" kadar sıkıntılar çekerler. Ancak, sonunda, sıdklarının mükâfatı olarak lütufların en büyüğü en şahânesi olan aff-ı İlâhî'ye mazhar olurlar: "... Allah, tevbe ettikleri için onların tevbe kabul etmiştir. Çünkü O, tevbeleri kabul eden, merhametli olandır. Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun!" (Tevbe 117-119).
Evet başta Ka'b, diğer iki arkadaşını bu ilahî lutfa mazhar kılan tek şey doğru sözlü olmaları, sıdk'tan ayrılmamaları idi. Rabbimiz Teâlâ Hazretlerinin, vak'ayı özetleyip, affını belirttikten sonra: "Ey iman edenler, Allah'tan sakının doğrularla beraber olun" buyurması, af, ittika (sakınma) ve sıdk arasındaki sıkı irtibatı belirtmiş olmaktadır.
Esasen, Ka'b İbnu Mâlik'in kendisi, bir sureye isim olabilme ehemmiyetini taşıyan aff-ı İlâhî'ye mazhariyetinin sebebini sıdk bilmekte ve bunu şuurla ifade etmektedir:
"Allah Teâlâ Hazretleri'nin beni mazhar ettiği İslam hidayetinden sonra bana en büyük lütfu sıdkımdır, yalan söylememiş olmamdır. Şayet sıdktan ayrılsaydım helak olurdum, nitekim yalan söyleyenler hep helâk oldular."
3- Hadisin Müslim, Ebu Dâvud ve Tirmizî'deki veçhi,
"Size sıdk (doğruluktan ayrılmamak) gerekir, çünkü sıdk..." diye başlar ve yalandan yasaklayan kısmı da,
"Sakın yalana yaklaşmayın zira yalan..." şeklinde devam eder.
Sıdk'la ulaşılan birr'in kurtuluşa götüreceğini ifade eden Kur'anî âyetlerden biri şudur: "İyiler (ebrâr = birr sahipleri) şüphesiz nimet içindedirler. Fâcirler (Allah'ın emrinden çıkanlar) da cehennemdedirler" (İnfitar 13).
4- Hadis, sıdk'ın hayat boyu devam etmesi gereğine irşad eder. Sıddîkler arasına yazılmanın şartı, sıdktan hiç ayrılmamaya, doğru olmaktan usanmamaya bağlıdır. Sıddîk, sıdk'ta mübâlağa eden, hiç mi hiç sıdk'tan doğruluktan ayrılmayan demektir. Gramer açısından mübâlağa ifade eden bir kelimedir.
5- Fücûr: Lügat açısından çatlamak, yarılmak, bölünmek gibi mânalara gelir, nitekim sabah aydınlığının ufukta çatlaması hâline fecir denmiştir, aynı köktendir. Öyleyse dinî bir tâbir olarak fücûr, diyânet perdesini yırtmak, şeriatın koyduğu sınır ve hududun dışına çıkmak demektir. Fesâd'a olan meyle, meâsi ve günahlara dalmaya da fücûr denmiştir. Nasıl ki birr'le her çeşit hayır ifade edilmişse, onun zıddı demek olan fücûr'la da her çeşit şerr ifade edilmiştir. Aynı mânada olmak üzere fisk da kullanılır.
6- "Kaydedilmek" veya "yazılmak"tan murad, burada "hükmedilmek"tir. sıdk sahibinin Allah'ın yanında sıddîk diye yazılıp kaydedilmesi, Allah'ın, onun hakkında bu hükmü vermesi, Mele-i Â'lâ denen mukarreb meleklerin teşkil ettiği yüce mecliste onu sıddîk olarak zikretmesi ve bu hükmünü arz ehlinin kalblerine de atmasıdır. İmam Mâlik, hadisi İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un rivayeti olarak aynen kaydettikten sonra bizce son derece ehemmiyetli ve mânidar olan şu ziyadede bulunur: "...Kul, yalan söylemeye ve yalana tabi olmaya devam eder ve böylece kalbinde siyah bir benek teşekkül eder. (Yalana devam ettikçe büyüyerek) bütün kalbi siyahlaştırır. Böylece, artık Allah indinde yalancılar arasında kaydedilir."
Ulemâ der ki: "Bu hadiste sıdkı araştırmaya -ki bu ona yönelmek, ona tabi olmak ve ondan ayrılmamak hususlarında itina göstermektir- ve yalandan ve yalan mevzuunda gevşeklik göstermekten sakınmaya teşvik var. Şayet gevşek davranacak olursa, bu hemen artar ve öyle biliniverir."
Bazı âlimler, hadiste gerek sıdk ve gerekse kizb için taharrî (aramak, araştırmak, peşine düşmek) kelimesinin kullanılmasından şöyle bir sonuç çıkarmışlardır: "Bu kelimenin kullanılmış olması, hakiki sıdk'a yer vererek kizb'den korunan kimseye, sıdk'ın zamanla bir seciyye haline geleceğine ve sıdk ile tavsif edilmeye hak kazanacağına işâret vardır. Yalan'ı taharri edene de aksi durum..."
7- İkinci hadiste şekke ve şüpheye düşülen şeyden kaçma emredilmekle sıdk'ta ulaşılacak kemale veya gerçek sıddîk olabilmede tâkip edilecek yola işâret edilmiş olmaktadır. Yani gerek söz ve gerekse davranıştan yasak mı değil mi, iyi mi kötü mü, sünnet mi-bid'at mı karar veremeyip vicdanen kararsızlık ve tereddüt içerisinde kalındığı hallerde uygun ve selametli olanı, doğruya daha yakın olanı ondan kaçınmaktır, söz ise söylememek, fiil ise yapmamaktır. -Mükellef, bir ucu dine temas eden meselelerde işini kesin bilgi ve yakîne bina etmelidir. Kalbin, bir işte şüpheye düşmemesi o işin sıdkına delil olmaktadır. "Çünkü, diyor Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kalb sıdk'tan mutmain olur, (sükûnete erer)."
Hadiste geçen ribe, nefsin huzursuzluğu ve ızdırabı yani kararsızlığıdır. Öyleyse bir işin, kalbi şekkte bırakacak mahiyette olması kalbte sıkıntıya sebep olur, işin sahih ve sâdık

olması da kalbte itminan ve huzura sebep olur.
Bu hususun daha iyi anlaşılması için şunu da hatırlamamızda fayda var: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), dinde nassla belirlenip tavsif edilmeyen meselelerin varlığına başka hadislerde dikkat çeker:
"Helal olan şeyler beyan edilmiştir, haram olan şeyler de beyan edilmiştir. Bu ikisi arasında durumu belli olmayan şeyler de vardır, insanların çoğu bunları bilemez. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa dinini ve ırzını (şer'î ithamdan) temize çıkarmış olur. Şüpheli şeyleri işleyen haramı işlemiş olur, tıpkı koruluğun (Yasak bölgenin kenarında koyun otlatan çoban gibi; her an koyun buraya kayabilir. Bilesiniz, her melîkin bir koruluğu vardır, bilesiniz Allah'ın koruluğu da O'nun haram kıldıklarıdır..."
Şu halde hayatta her an, âyet ve hadislerde durumu belirtilmemiş yeni meselelerle karşılaşabileceğiz. Bu durumda şüphesiz en selametli yol, "bilen"e sormaktır. Ya bilen de yoksa, veya bilen'in kim olduğunu bilmiyorsak, veya şartlarımız bilene sorup netice alıncaya kadar yeterli fırsat tanımıyorsa vs... Hattâ, bilen diye başvurduğumuz kimseden aldığımız cevap da bizi tatmin etmeyebilir.
İşte bütün bu durumlarda, bazı rivayetlerde beyan edilmiş olan bir prensiple daha da açıklanmış olan sadedinde olduğumuz hadis bize rehber olmalıdır. Sözünü ettiğimiz prensip, "günah"ı kalbin titremesi, istikrahı olarak tarif etmektedir; "Günah kalblerin titremesidir." Bir başka rivayet, böylesi şüpheli meselelerde fetvâ alırsa bile, yine vicdanın sesinin esas alınabileceğine parmak basar: "Fetva verenler sana fetva vermiş olsa bile, nefsine bir sor, fetvayı nefsinden al."
Münâvî: Bu nefsin, (nefs-i emmâre değil, Rabbinin emir ve yasaklarından razı olmuş) "nefs-i mutmainne" olduğunu, bu nefsin hak ile bâtılı, sıdkla kizbi tefrik edip ayıran bir nur olduğunu söyler. Resulullah bu tavsiyeyi Ashab-ı Kiram'dan Vâbısa (radıyallahu anh)'ya yapmıştır. O'nun bu evsafta bir şahsiyet olduğu belirtilir.
Münâvî der ki: "Nefsin, akibeti iyi veya kötü olan şeyi hissedecek bir şuuru vardır." Yani bir bakıma, tamamen tefessüh etmedikçe, fıtratı tamamen bozulmadıkça, iyiyi ve kötüyü hissedip iyiye iyi, kötüye körü diyebilecek bir cihazın her vicdanda bulunduğu kabul edilmektedir. Bu cihaz Vâbısa (radıyallahu anh) gibi bazılarında hassastır, faaldir. Bazılarında ise sönmüştür, paslanmıştır, aktif değildir. Nefs-i emmârenin galebe çaldığı her şeyi egosentrik gözle değerlendiren insanların derûnlarından gelen sese nasıl güvenilebilir, bu ses hakiki fıtrî vicdandan mı yoksa nefisten mi geliyor nasıl ayırdedilebilir?
İşte bu sebeple şârihler umumiyetle bu hükmün Hz. Vâbısa ile alâkalı olduğunu, genelleştirilemiyeceğini söylemişlerdir. Vâbısa'dan başkası için de olabilme ihtimali üzerinde duranlar: "Hadis, Allah'ın kalblerini yakîn nuruyla parlattığı, bu sebeple başkasına, şer'î delile dayanmaksızın sırf sezgi (hads) veya meyil ile fetva verenler hakkındadır' demiştir. Aksi takdirde: "şer'î delile dayanarak verilen fetvaya, gönlünden tasvib gelmese de uyması gerekir" derler.
Müftülerin fetvası karşısında ihtiyatlı olmayı gerektiren bir sebep, Hüccetü'l-İslam tarafından özede şöyle açıklanmıştır: "müçtehitler ve onların mukallidleri, hükümlerini (nefsülemr'e göre değil) kendilerine zâhir olan delillere göre verirler. Bundan dolayı fetvadan sonra verâ sahiplerine, bir de: "Onlar sana fetva vermiş de olsa kalbine de danış" denir. çünkü günahın kalbte hasıl ettiği titremeler vardır. Meselâ, (dâvâ sonunda haklı çıkıp, ihtilaflı) malı kabzeden kimse, içinde bir titreme duyuyorsa Allah'tan korkması gerekir. O malı, zâhirî delillerle kendisine hükmeden ülemânın fetvasına dayanarak helal addetmemelidir. Çünkü onları fetvayı öyle vermeye zorlayan bir kısım zaruri kayıtlar, tahminler vardır. Şüpheleri aşmak ve çekinmek dindarların hâli ve âhiret yolcularının âdetidir."[7]

---

[1] Burada kıssa'dan murad, rastgele anlatılan bir hikaye, muhayyel edebi bir vak'a tasviri değildir. Herhangi bir şahsı zemm veya medh gibi, bir hakkı elde etmek, birini hakkından mahrum etmek gibi maksatlarla mesele çıkarmak, meseleyi saptırmak tağyir etmek vs.dir.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/5-7.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/7-8.
[4] Buharî, Edeb: 69; Müslim, Birr: 102, 103, (2606, 2607); Muvatta, Kelam: 16, (2, 989); Ebu Dâvud, Edeb: 88, (4989); Tirmizî, Birr: 46, (1972); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/9.
[5] Tirmizî, Kıyâmet: 61, (2520); Nesâî, Eşribe: 50, (8, 327, 328); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/9.
[6] Bir âyet meali şöyle: "Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz birr (iyi olmak) değildir. Lâkin birr (iyi olan) Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve âhidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir..." (Bakara 177).
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/9-14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SADAKA VE NAFAKA BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
EN HAYIRLI SADAKA
BİRİNCİ FASIL
SADAKA VE NAFAKANIN FAZİLETİ
NAFAKA
İKİNCİ FASIL
TASADDUK VE İNFAKA TEŞVÎK
ÜÇÜNCÜ FASIL
SADAKANIN AHKÂMI

SADAKA VE NAFAKA BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç fasıl vardır) .

BİRİNCİ FASIL

SADAKA VE NAFAKANIN FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

SADAKA VE NAFAKAYA TEŞVİK

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

SADAKANIN AHKÂMI

UMUMÎ AÇIKLAMA

Sadaka, İslam kitabiyatında birçok mânalarda kullanılan bir kelimedir. Lügat olarak sıdk (doğruluk) kökünden gelir, Allah'a karşı kulluğumuzda sıdk ve sadâkat mânası taşır. Sadaka vermek demek olan "tasadduk" da taharri-i sıdk mânasını tazammun eder.
Sadaka, dinî bir tabir olarak birçok mânada kullanılmıştır: Bir nevi vergi demek olan zekât, sadaka-ı fitr, nafile olarak yapılan her çeşit maddi bağışlar...
Sadaka, dinî bir tabir olması sebebiyle bir hayır amelinin dinen sadaka sayılabilmesi için üç vasıf beraber olmalıdır:
* Fakr: Yani muhtaç olana verilmelidir.
* Allah için olmalıdır: İnsaniyet, iyi vatandaşlık gibi duygularla yapılan bağışlar dinî sadaka olmaz.
* Temlîk, verilen kimsenin mülkü kılmak demektir. Sadaka ya vacibtir, ya nâfile. Vâcib kısmı zekat, öşür, sadaka-ı fitr gibi çeşitlere ayrılır.
Kur'an-ı Kerim, farz ve nâfile bütün çeşitlerine şamil olarak, nerelere sadaka verileceğini belirtmiştir. Bunlar cem'an sekiz kısımdır:
"Sadakalar ancak şunlar içindir: Fukara, mesâkin, onun üzerine me'mur olanlar, müellefetülkulub, köleler hakkında, borçlular, Allah yolundakiler, yolda kalmışlar... Allah tarafından kat'î olarak böyle farz kılındı. Allah alimdir, hakîmdir" (Tevbe, 60).
Burada dikkatimizi çeken husus, öncelikle farz zekatın kastedildiği, bu âyette sayılan sekiz kısımdan zekat üzerine çalışanlarla müellefe-i kulûb hariç hepsi muhtaç ve fakirleri teşkil etmektedir. Bazı âlimler, İslam devlet gelirlerinin öncelikle bu esasta harcanması gerektiğini söylemiştir. Zekatın fukara ile olan bu akasındandır ki, sadakanın sıhhatinde fakire verme şartı istikrar etmiştir. Bir hadislerinde Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm: "Ben sadakayı zenginlerinizden alıp fakirlerinize vermeye gönderildim" buyurur.
Allah için yapılan her bir hayır amel sadaka olunca, hadislerde farklı şekillerde bu kelimeye yer verildiği görülür. Ebu Zerr hazretleri sadaka yapmaya gücü yetmeyenler hakkında sorunca: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Başkalarına fenalık yapmaktan korun, zira bu, kendi nefsine yaptığın bir sadakadır" buyurur.
Yolculukta dört rekatlık namazın iki rek'ate indirilmesinden hayrete düşen Hz. Ömer'i ikna için Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu Allah'ın yaptığı bir sadakadır. O'nun sadakasını kabul edin."
Bir hadiste: "Her ma'ruf (iyi kabul edilen) sadakadır denmiştir.
Şu halde: Pek değişik hayırlar "sadaka" olarak tanıtılmıştır:
İki kişi arasında adalet yapman sadakadır. Bir kimseye hayvanına binmede veya yükünü üzerine koymada yardım etmen sadakadır. Güzel bir söz sadakadır. Namaza giderken attığın her adım sadakadır. Yoldan eza veren şeyi kaldırman sadakadır."
"...Her bir tesbih sadakadır, her bir tekbir sadakadır, her bir tahmîd sadakadır, her bir tehlil sadakadır. Emr-i bi'l-ma'ruf sadakadır, nehy-i ani'l-münker sadakadır."

????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ?????????????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????.??? ???? ??????? ??????? ???? ????? ???????? ?????????? ????????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ??????? ???????? ???????? ????????.

"Gece namazı kılan bir kimseye (bir gün) uykusu galib gelir namaza kalkamazsa, Allah namaz sevabını yine de yazar, uykusu da sadaka yerine geçer."

EN HAYIRLI SADAKA

"En faziletli en üstün sadaka, müslüman kişinin ilim öğrenmesi, sonra da müslüman kardeşine öğretmesidir." [1]

BİRİNCİ FASIL

SADAKA VE NAFAKANIN FAZİLETİ

?3249 ?1 -?? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ????????? ?????? ?????????? ???? ???????? ??? ???????? ?????? ???? ??????????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???????

????????. ????????? ??? ????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ???? ????????? ????? ???????? ???????? ????????? ???? ?????????[. ????? ????? ? ??? ??????.????????-?????-?? ???? ?????.??????? ???????????-??? ??? ???? ?????? ???? ???? ???? ?? ? ?? ????? ? ?????? ???????? ????? ??? ??????? ???????? ????????? ???? ?????.???????????? ???????? ?? ?? ????. ???????????? ??????? ??? ?? ????.????????????. ??? ?????? ????? ?? ???? ?? ??? .

1. (3249)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Temiz şeylerinden kim ne tasadduk ederse -ki Allah sadece temizi kabul eder- Rahmân onu sağ eliyle alır -ki O'nun her iki eli de sağdır- bu sadaka bir tek hurma bile olsa, O, Rahmân'ın avucunda dağdan daha iri oluncaya kadar büyür, tıpkı sizin bir tayı veya bir boduğu büyütmeniz gibi (O da sadakanızı büyütür)."[2]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Allah Teâlâ Hazretlerinin temiz ve helal kazançtan yapılan hayırları kabul edeceğini belirtmektedir. Kurtubî, Allah'ın haram kazançtan yapılan sadakaları kabul etmeyişini, "Çünkü o mal, tasadduk edene ait değildir. Kendine ait olmayan malda tasarruftan kişi yasaklanmıştır. Halbuki, burada tasadduk eden kimse, yasağa rağmen hareket etmiş olmaktadır. Allah bunu ondan kabul edecek olsa muhal bir durum ortaya çıkar. Bu iş aynı anda hem yasaklanmış hem emredilmiş olur."
2- "Sağ elle alması" meselesine gelince: Önce şunu belirtelim, Allah'a el nisbet edilmesi bir teşbihten ibârettir. Allah hiçbir şeye benzemez. O'nun bizim gibi eli, ayağı olması mevzubahis olamaz. Ancak, İlâhî ve Rabbânî hakikatleri insanların anlayabilmeleri için, insanların me'lûfu oldukları tabirlerle ifade etmek vazgeçilmesi imkansız bir zarurettir. Âyet ve hadislerde buna sıkça rastlanır. Kelimelerin âlem-i şehadetle ilgili zâhirî mânalarında takılıp kalarak Allah'ı insana benzetmek, kelâmın maksudu olan mânayı aramamak büyük hata olur. Geçmişte birkısım insanlar bu hataya düşerek hem gereksiz münakaşalara ve hem de itikadi bozukluk ve sapmalara sebep olmuşlardır.
Tirmizî, Ehl-i Sünnet âlimlerinin: "Bu çeşit hadislere inanırız ancak teşbih tevehhüm etmeyiz, keyfiyeti hakkında da bir şey söylemeyiz" dediklerini kaydeder.
Mâzirî bu sözdeki hakiki maksadı şöyle açıklar: "Bu ve benzeri hadislerde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Arapların kitapta alıştıkları üslûba uygun olarak ifâde-i meramda bulunmaktadır, maksadı, anlamalarını sağlamaktır. Sağ el tabiriyle sadakanın makbuliyetini kinaye etmiştir, terbiye (büyütme) tabiriyle de sevabın artırılmasını kinaye etmiştir."
Kadı İyaz da şunu söyler: "Razı olunan şey sağ elle karşılanıp onunla alınması sebebiyle, benzer durumlarda hep aynı ifadeye yer verilir ve makbuliyet, sağ el ile istiare edilir."
Bazıları: "Sağ el ile kabul ciheti ifade edilir, çünkü sol el bunun zıddıdır."
Bazıları: "Murâd, kendisine sadaka verilen sağ eldir. Bunu mülk ve tahsis izafetiyle Allah'a izafe etmiştir, çünkü bu sadakayı alan kimsenin sağ eline Allah rızası için koymuştur."
Bazıları: "Bundan maksad süratle kabul edildiğini ifade etmektir" demiştir.
Zeyn İbnu'l- Münir'in yorumu da şöyle: "Rıza ve kabul'ün "sağ elle almak"la kinaye edilmesi, ma'kul mânaların zihinde tesbitini yapmak, ruhlarda, maddi şeylerin anlaşılması seviyesinde anlaşılmasını sağlamaktır. Bir başka ifadeyle, böylece kişi, sadakasının kabul edileceği hususunda şekke düşmez, nasıl ki, bir şeyin sağ elle alındığını gözleriyle gören kimsenin bundan şekke düşmediği gibi. Ancak buradaki alma, alışa geldiğimiz alma, onu alan da insanî bir uzuv değildir."
3- Sadakanın artmasını ifade eden tabirler muhtelif rivayetlerde farklı kelimelerle ifade edilmiştir: "(Tek hurma tanesi) dağdan daha büyük olur"; "Kıyamet günü... Uhud dağından daha büyük...", "Tek lokma Uhud dağı kadar olur." Bazı rivayetlere, Resulullah'ın sözünü te'yiden Kur'an'dan şu ayet-i kerime ilave edilmiştir: "Allah ribayı eksiltir, sadakaları artırır" (Bakara 276).
4- Sadakanın artmasını ifade ederken deve ve at yavrularının (boduk ve tay) zikrinde de âlimler incelik görürler: Bunlar en büyük hayvanlardır, artmanın ziyade olacağına işaret vardır. Ayrıca, sadaka amelin ürünüdür, ürün (yavru) ise en ziyade terbiyeye, itinaya muhtaçtır. İtina ve alâka güzel olursa en mükemmel şekilde büyür. Öyleyse, insanoğlunun ameli de böyledir. Hususen sadaka kişi helal kazancından, kazancının iyisinden Allah yolunda tasadduk ederse, onun terbiyesi (yani büyütülüp artırılması) ile bizzat Allah ilgilenecek, bir hurma dânesini dağ kadar büyütecek demektir.[3]

?2 ?21 -??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?????? ??? ????? ???? ?‘????? ???? ?????? ??????? ??? ????????? ????? ????????? ?????. ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ??? ??????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????????? ?????? ????????. ??????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ??? ????????? ????????? ???????? ?????????????. ??????? ????: ??? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ? ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??? ???????????. ??????? ????: ??? ?????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????: ???????? ??????? ??? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????: ?????? ????????? ?????? ???????. ????? ???????? ??????? ?????: ?????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ???????? ??????? ??????????? ??????????.??????? ????? ????????? ????????? ???????? ?????? ????????[. ????? ????.»?????????« ???? ?????: ?‘?? ??? ??????? ???????.»?????????????« ????? ?????? ??? ????? ????? ????? ????? ?? ?‘??.»?????????????« ??????? ?? ?????? .

2. (3250)- Yine Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam boş bir arazide giderken bulut içinden gelen bir ses işitti: "Falancanın bahçesini sula!" diyordu. O bulut uzaklaşarak suyunu bir ketire (kayalığa) boşalttı. Derken oradaki sel yollarından biri bu suların tamamını akıtmaya başladı. Adam da suyun istikametini takiben yürüdü. Bir müddet sonra, suyu bahçesine çevirmek üzere elinde bir kürek, çalışan bir adam gördü. Ona:
"Ey Allah'ın kulu ismin ne?" diye sordu.
"Falan!" dedi. Bu isim, adamın buluttan işittiği isimdi. Bu sefer o sordu:
"Ey Allah'ın kulu, peki sen benim adımı niye sordun?"
"Ben sana şu suyu getiren buluttan bir ses işitmiştim, senin ismini söyleyerek "Falanın bahçesini sula!" diyordu. Sen bahçede ne yapıyorsun?"
"Madem ki sordun söyleyeyim. Ben bu bahçeden çıkan mahsule nezaret ederim. Ondan çıkan mahsulün üçte birini tasadduk ederim. Üçte birini ben ve ailem yeriz, üçte birini de bahçeye îâde ederim" dedi."[4]

?3251 ?3 -??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ???????? ??????? ?????? ????????. ?????: ???????? ?????? ??? ??????? ?????? ?????: ????? ???????? ??????????? ??????????? ??????????????? ??????????? ????? ????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ?????[. ????? ???????.»?????? ?????????«. ????? ??????? .

3. (3251)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir dirhem, yüzbin dirhemi geçmiştir."
"Bu nasıl olur, ey Allah'ın Resulü?" diye sordular. Şu cevabı verdi.
"Bir adamın iki dirhemi vardı. Bunlardan daha iyisini tasadduk etti, Diğeri ise, malının yanına varıp, malından yüzbin dirhem çıkardı ve onu tasadduk etti."[5]

AÇIKLAMA:

Hadis, bağışlanan malın Allah yanındaki kıymeti, onun azlığına çokluğuna bakmadığını, bağışlayanın haline ve niyyetine baktığını göstermektedir. Hadiste bir dirhem veren, malının yarısını vermiş olmaktadır. Ayrıca o, ancak kavîlerin bağışta bulunabileceği bir halde vermiş olmaktadır. Böylece bunun ücreti, himmeti nisbetinde olacaktır. Halbuki zengin olan kişi, malının yarısını vermiş değildir. Ayrıca hiç kimsenin bağışta bulunamayacağı bir halde de değildir. Yani normal olarak herkesin bağış yapacağı bir haldedir. Ve yine muhtemeldir ki, bu fakirin bağışı, zenginin bu çok parayı bağışlamasına da sebep olmuştur. Bu durumda, fakirin ücreti, zengininkini geçer. Çünkü sebep olması bakımından zenginin ücretini aynen bir misliyle almıştır. Buna kendi koyduğu tek dirhem dâhil olunca zengini geçmiş olmaktadır. Gerçi hadiste bu te'vili destekleyen bir karine mevcut değildir. Çünkü tek dirhemi veren fakirin önce davrandığı, zenginin buna bakarak hamiyete geldiği ve fedakârlıkta bulunduğunu söylememize imkan verecek bir ifade yoktur. Ancak, fakirin koyduğu tek dirhemin sevabını bu derece artıran husus, niyetindeki hulûsiyetten gelebilir. "Yarabbi, imkânım olsaydı senin yolunda daha ziyâde tasaddukta bulunurdum. Sen, uğrunda bütün malların, canların feda edileceği yegâne Rabbimizsin. Senin yolunda harcananın boşa olmadığına, onu binlerle yüzbinlerle katlayarak mükâfatlandıracağına inanıyorum, ben kulundan bunu kabul buyur ey Rabbim!" diyerek yapılan az bağışın, "Kimsenin yapamadığı kadar bağış yapmaktayım" havası içinde çok bağış yapandan, Allah indinde daha makbul olacağını kavramak zor olmaz. Esasen hadiste de; "Mü'minin niyyeti amelinden daha hayırlıdır" buyrulmuştur.[6]

?3252 ?4 -?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????:]??????? ??????? ???????: ??????? ???? ?????? ????????: ?????????? ???? ? ?????? ???? ??????? ?????: ??????. ?????: ????????? ?????????? ?????: ??????. ?????: ???????? ????????????? ?????? ??????? ??????? ????????? ???? ????????. ?????????? ??????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ???? ???????? ??????? ????????? ??????? ???? ????? ??? ?????? ?????? ???????? ??? ????? ???????? ?????? ????????[. ????? ??????? .

4. (3252)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre, kendisine bir dilenci gelmiş o da dilenciye sormuştur:
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'ın O'nun elçisi olduğuna şehadet ediyor musun.", Adam, "Evet!" deyince tekrar sormuştur: "Oruç tutuyor musun?" Adam tekrar "Evet!" demiştir. Bunun üzerine İbnu Abbâs:
"Sen istedin. İsteyenin bir hakkı vardır. Bizim de isteyene vermek, üzerimize vazifedir" der ve ona bir elbise verir. Sonra ilaveten der ki:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle demişti: "Bir müslümana elbise giydiren her müslüman mutlaka Allah'ın hıfzı altındadır, ta o giydirdiğinden bir parça onun üzerinde bulundukça."[7]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, müslümanları giydirmeye teşvik etmektedir. Hatta hadiste gelen "müslüman" kaydı ve buna ilaveten Hz. İbnu Abbâs'ın dilenciyi imanı açısından imtihan etmiş olması, gayr-ı müslimin giydirilmesinde burada vaadedilen sevabın olmayacağı hükmünün çıkarılmasına yol açmıştır.
2- Hadis ayrıca, yeni ve sağlam giyecek vermeye de teşvik etmiş olmâktadır. Zira elbise ne kadar dayanırsa fakirin üzerinde o kadar uzun müddet kalır. Hadis ise, elbise eskiyinceye kadar yani kullanıldığı müddetçe, bağışı yapana dünyevî ve uhrevî himaye-i İlâhi vaadetmektedir.
3- Bu hadis, fakirlik mi üstün, zenginlik mi? ihtilafında "zenginlik" diyenlere delil sunmaktadır. Çünkü, fayda ve ihsan Allah'ın sıfatlarındandır. Allah Teâla Hazretleri kendi sıfatlarından biriyle muttasıf olanları sever. Zenginlik ve cömertlik sıfatını da, Zat-ı akdeslerinin sıfatı olduğuna göre, zenginlik ve cûd'u sevecektir.
4- İbnu Abbâs'ı "İsteyenin bir hakkı vardır" demeye sevkeden husus şu âyet-i kerime olabilir: "Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır" (Zariyat 19). Mamafif bu husus bazı hadislerde de ele alınmıştır. Ahmed İbnu Hanbel ve Ebu Dâvud'da rivayet edilen bir hadiste, "İsteyen, at üzerinde gelse bile ona bir hak vardır."
Sâil'i, İbnu'l- Esir, "Dilenen, isteyen" diye tarif eder. Mahrum'u İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) ve Mücâhid: "Beytü'l-maldan (şu veya bu şekilde) herhangi bir pay almayan, geçimini sağladığı bir geliri veya mesleği olmayan fakir kimse" olarak tavsif eder. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Kazancı ihtiyacını karşılayamayan fakir" diye tarif etmiştir. Dahhâk: "Malını (sel, yangın, âfet gibi bir sebeple) kaybeden kimse" diye tarif ederken, Zührî de: "İnsanlara ihtiyacını açmayan, onlardan hiçbir şey istemeyen kimsedir" demiştir.
İslam âlimleri, dilencilik yaparak nefsini alçaltan kimseyi sû-i zanla karşılamamak, güler yüz, tatlı söz ve ikramla karşılamak gerektiğine hükmetmişlerdir. Hattâbî, "Dilenen, at üzerinde bile gelse ona bir hak vardır" hadisinde dilenciler hakkında hüsn-ü zan edilmesinin "emredildiğini" belirtir; "onları tasdik imkanı varken tekzible karşılamamak icabettiğine" dikkat çeker. Hadisin: "Dilencinin görünüşü seni şüpheye atsa bile, ata binerek gelmiş olsa bile onu mahrum bırakma" diye emrettiğini söyler ve ilave eder: "Zira, bazan kişinin atı olur ama, geride bıraktığı âilesi ve borcu da olur ve içinde bulunduğu bu şartlar sadaka almasını câiz kılar. Bazan da adam yolcudur, memleketinde zengin olsa bile sadaka alması câizdir." İbnu'l-Esir gâzi ve borçluların da sadaka almalarının câiz olduğunu belirtir.
Hülasa âlimler, çeşitli meşru sebepler göstererek, kapıya gelenlerin boş çevrilmemesi gerektiği sonucuna varırlar. Ancak, fakir diye sadakadan verilen kimsenin fakir olmadığının ortaya çıkması halinde alınacak tavır hususunda ihtilaf edilmiştir. Ebu Hanife ve İmam Muhammed, Hasan Basri, verenden sadaka borcu düşer demişlerdir. Sevrî ve iki görüşünden birinde Şâfîî ve Ebu Yusuf sadaka borcunun düşmeyeceğini söylemişlerdir.[8]

?3253 ?5 -?????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????:]????? ????????????? ????? ??? ??????? ?????: ??????????? ???? ???????????. ???????: ???????? ????? ????????? ???????? ?????? ???? ???? ??????? ?????: ??????. ?????: ????????? ??????????? ?????: ??????. ?????: ?????? ???????? ???????? ?????: ??????. ?????: ????????????? ?????? ?????????? ?????: ??????. ?????: ????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (3253)- Ebu Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevi gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana hicretten haber ver!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Vah sana! O ağır bir iştir. Senin develerin var mı?" dedi. Adam, "Evet!" deyince:
"Zekatlarını veriyor musun?" diye sordu. Adam yine "Evet!" deyince:
"Öyleyse sen o uzaklarda kal ve çalış, zira Allah senin amelinden hiçbir şeyi eksiltmeyecektir" buyurdu."[9]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah'a yapılan bu müracaat Mekke Fethi'nden sonra olmalıdır. Çünkü ondan önce hicret, her mü'mine farz-ı ayn mesabesinde idi. Hicretle ilgili bölümde genişçe tahlil edeceğimiz üzere (5779. hadisten sonraki tahlil) hem müslümanların azınlık kalarak azılı düşmanlar içerisinde eriyip gitmemeleri, hem de Medine'de zayıf durumda olan İslam Devletinin güçlenmesi için, her yeni müslüman, her ne zorluk olursa olsun, Medine'ye hicret etmek zorunda idi. Buradaki hadis, bedevînin işinin başında kalmasını, bu takdirde amelinden hiçbir şey eksiltilmeyeceğini tavsiye etmektedir. Bu tavsiye, şartların değiştiğini, herkesin dilediği yerde İslam'ı yaşayabilecek hale geldiğini ifade eder.
2- Hadiste develerin zekatı meselesi de geçmektedir. Ancak bu husus zekâtla ilgili bölümde tahlil edildiği için burada meseleye girmeyeceğiz.[10]

?3254 ?6 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ????????[. ????? ???????? .

6. (3254)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka Rabbin öfkesini söndürür ve kötü ölü mü bertaraf eder."[11] (Tirmizî, Zekât 28, (664).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, kulların isyanları karşısında gadaba gelen Cenâb-ı Hakk'ın öfke ve gadabını, sadakanın gidereceği ifade edilmektedir. Kötü ölümden murad, Resulullah'ın istiâzede bulunduğu ölüm tarzlarıdır: Göçük altında kalmak, kayalıktan düşmek, boğulmak, yanmak, ölüm anında şeytanın çarpması, savaştan kaçarken öldürülmek gibi... Bazı âlimler de bundan muradın "âni gelen ölüm" olduğunu "asılmak gibi herkese teşhir edilen ölüm" olduğunu söylemiştir.[12]

NAFAKA

?3255 ?1 -?? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???? ?????? ???????? ????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ???? ?????????? ??????? ??????????: ?????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ?Œ????: ????????? ?????? ????????? ???????[. ????? ???????.??? ????:]??????? ?????? ????????: ??? ?????? ????? ???????? ???????? ????????[.

1. (3255)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kulların sabaha erdiği her günde iki melek semadan iner ve bunlardan biri şöyle dua eder: "Ey İlahımız! İnfak edene halef (devam) ver." Diğeri de şöyle dua eder:
"Ey İlahımız! Cimriye de telef ver."[13]
Bir başka rivayette: "Allah Tealâ Hazretleri şöyle der: "Ey Âdemoğlu Sen infak et, ben de sana infak edeyim" şeklinde gelmiştir.[14]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka veçhinde Resulullah şöyle buyurmuşlardır: "Güneşin doğduğu her günde, güneşin iki tarafında iki melek, cin ve ins hariç Allah'ın bütün mahlukâtının işiteceği bir şekilde şöyle bağırırlar: "Ey insanlar! Rabbinize gelin. Bilin ki az ve yeterli olanı, çok ve oyalayıcı olandan daha hayırlıdır!" Güneş batarken de iki tarafindaki iki melekten biri: "İnfak edene halef (devam, karşılık) ver"; diğeri de: "Ey İlahımız cimriye de telef ver" diye dua eder."
2- Nevevî, burada teşvik edilen infakın tâat yolunda, aileye, misâfire harcananlarla, Allah rızası için yapılan tetavvuât nev'inden yapılan harcamalar olduğunu belirtir. Kurtubî ise: "Buraya her çeşit vâcib ve mendub harcamalar girer, mendub harcamalardan kaçınan bu duaya mazhar olamaz. Ancak kime mezmum olan cimrilik galebe eder de, üzerindeki hakkın edasından kaçınırsa veya eda etse bile bunu gönül hoşluğu ile yapmazsa bedduaya mazhar olur" der.[15]

?3256 ?2 -?????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ????? ????? ???? ?????????? ??? ??????? ?????? ???????? ???? ?????????????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ????? ??? ????????. ?????: ???????? ?????? ?????: ???? ????? ????? ???????????? ?????? ????? ??????? ?????????????[. ????? ??????? .

2. (3256)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müslüman olan bir kul, sahib olduğu her bir maldan Allah yolunda bir çiftini infak ederse, cennetin kapıcıları onu mutlaka karşılar ve her biri kendi beklediği kapıdan girmesi için dâvet eder."
"Bu nasıl olur?" diye sorulmuştu, şöyle cevap verdi:
"Diyelim ki malı deve cinsindendir, iki deve; sığır cinsindendir, iki sığır (infak eder)."[16]

AÇIKLAMA:

Önceki rivayette Allah rızası için harcanan az da olsa, ehemmiyet ve değerinin fazla olduğunu ifade ediyordu. Bu hadis, Allah rızası için yapılacak büyük harcamaların ne kadar değerli bir amel olduğunu ifade etmektedir. Sadedinde olduğumuz hadiste mâlik olunan malların her birinden birer çift bağışa teşvik edilmektedir. Az malı olanlar, yarısından ibâret olan bir dinarı veya bir keçiyi kolayca bağışlayabilir. Ama çok malı olanlar mallarının yüzde birini bile teşkil etmeyen bir çift sığır veya deveyi vermekte daha bir zorluğa düşer, karar veremez. Resulullah bu hadiste bu çeşit bağışlarla nefsin cimriliğinin kırılmasına teşvik buyurmaktadır.[17]

?3257 ?3 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ??????????? ??? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ?????????? ??????????? ???? ????? ?????????? ?????????? ??????????? ????? ????????! ??????????? ??????? ??????? ???????????? ????? ????????[. ????? ???? .

3. (3257)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir dinar var Allah yolunda harcadın, bir dinar var köle azad etmede harcadın, bir dinar var fakirler için tasadduk ettin, yine bir dinar var onu da ailen için harcadın. İşte (hep hayırda harcanan) bu dinarların sana en çok sevap getirecek olanı ehlin için harcadığındır."[18]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, aile efradına harcamaya teşvikte bulunmaktadır. Esasen aile ihtiyaç içinde kıvranırken dışarıya harcamak câiz değildir. Aileye harcamak bir bakıma farzın îfasıdır, diğer harcamalar mendubtur. Elbette farz amelin sevabı ile nafile amelin sevabı bir değildir. Başkaları için harcamak, ihtiyaçtan artan üzerinden yapılmalıdır. Nitekim âyet-i kerime'de, "Sana ne infak edeceklerini sorarlar. De ki: "Artanı..." (Bakara, 219) buyurulmaktadır. Burada "artan" ihtiyaç fazlasıdır. "Aile için harcamak farz nev'indendir" dedik, çünkü kişiye aile efradının nafakasını karşılaması onun üzerindeki mükellefiyetlerden biridir. Hanımı, çocukları, muhtaç iseler yaşlı anne-babasının nafakaları buraya girer. Nafaka deyince giyecek, yiyecek; mesken gibi zaruri ihtiyaçları anlamamız gerekir. Aslında bunların da kesin bir sınırı yoktur. Dinimiz, mevki ve içtimâî muhite göre emsali esas alır. Örfün değerlerine ver verir. Şu halde israfa, lükse gitmemek, vasatı esas almak prensip kılınarak aileye harcayıp, başka hayırlara da para ayırmalıdır. Aksi takdirde, kendi seviyemizin şartlarını esas almadığımız, imkânları iyi olanlara göre hayat standardı tutturmaya çalıştığımız takdirde bu hadisten de aldığımız fetva ile, hayır hasenata ayıracak tek kuruşumuzun olmadığı zehâbına düşebiliriz, bu yanlış olur.[19]

?3258 ?4 -?????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????????? ????? ??????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????????? ??????? ???? ????????[. ?????
?????? ? ??? ?????? .

4. (3258)- Ebu Mes'ud el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman kişi, ailesinin nafakası için harcar ve bundan sevap umarsa bu ona sadaka olur."[20]

AÇIKLAMA:

1- Aile için harcamaların "sadaka" olacağı birçok rivayette gelmiştir. Bazı rivayetlerde "ihtisâb (sevap ummak)" kaydı yoktur. Ama bu kaydın olması maksada bir başka canlılık, aile için harcamaya bir başka şuur katıyor. Zira fitrî ve tabiî olarak büyük çoğunluğuyla bütün insanlık, ailesi için harcar. İnanan kimsenin bunu bir ibadet şuuruyla yapması, bu harcamaya bir başka ehemmiyet ve hasbîlik katacaktır. Mühelleb'in bir açıklaması burada kayda değer: "Ailenin nafakası kişi üzerine vâcibtir. Bû hususta ulemâ icma eder. Şârî bu farzı sadaka olarak tesmiye etmiştir. Tâ ki, farz vazifeyi yerine getirmenin sevâbı olmadığı zannına düşülmesin. Zira herkes bilir ki sadaka vermede sevap var. Şârî, aile için harcamanın da sadaka vermek gibi olduğunu haber vermektedir. Tâ ki sevap için ailelerini ihmal ederek başkalarına harcamasınlar. Bunda önce farz olan harcamaya teşvik var. Bu yapıldıktan sonra nâfile olan harcama yapılır."
2- Hadisdeki "nafaka" kelimesinin üzerinde de durmak gerekir. Nafaka zaruri ihtiyaçları ifade ettiğine göre, bu vasfı taşımayan lüks ve fuzûli harcamalar sadaka sayılmayabilecektir. İsraf imkânlarının çok arttığı ve insanların ideolojik, görünmez güçlerle şuurlu ve sistemli bir şekilde çeşitli vasıtalarla israfa itildikleri günümüz şartlarında müslümanların bu noktada şuurlu olması gerekir. Aksi takdirde, zaten çeşitli sinsî dalavereler ve tuzaklarla soyulan müslüman, eline geçen sınırlı imkânlarını "ailemin ihtiyaçlarına harcıyorum" diyerek zaruri nafakanın dışındaki lüks harcamalarda tüketir ve hayır yolunda harcamaya gelince, "kazancım nafakama yetmiyor ki!.." diyebilir. Bunu diyen büyük hasârete düşer. Halbuki zaruri nafaka üzerinde düşünecek olsa ister mesken ve tefrişi, ister elbise ve zinetler ve isterse yiyecek ve içeceklerde, tasarruf edecek lüzumsuz harcamalar bulabilir.[21]

?5 ?29 -?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ????? ????????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????. ????? ?????????: ?????? ???? ??????????? ????????????? ????????[. ????? ???? .

5. (3259)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim ailesine Aşure günü geniş (cömert) davranırsa Allah da ona senenin geri kalan günlerinde geniş davranır." Süfyan Sevrî der ki: "Biz bunu denedik ve öyle bulduk."[22]

AÇIKLAMA:

1- Aşûra günü Muharrem'in onuncu günüdür. Bu gün hakkında geniş bilgi daha önce geçti (3149-3152).
2- Münâvî, geniş davranmayı "nafaka'da" diye kayıtlar ve böylece israf yapılmamasına dikkat çekmiş olur.
3- Münavî, "O günde Hz. Nuh aleyhisselâm'ın ve yanındakilerin, Tûfan'dan kurtulmuş olarak ilk defa karaya indiklerini, selamet ve bereket içinde, ailelerinin geçimliklerini hazırlamakla emrolunduklarını, böylece bu günün, geçim vazifelerinde bir genişlik ve bolluk günü olduğunu, bu bolluğa her sene katılmanın bir sünnet kılındığını" -eslâftan naklen- belirtir. O gündeki bolluk ve bereketin tecrübeyle sabit olduğunu birçokları söylemiştir. Hz. Câbir (radıyallahu anh) bunlardan biridir. İbnu Uyeyne: "Biz bunu elli veya altmış yıl denedik" diyerek te'yid etmiştir.[23]

İKİNCİ FASIL

TASADDUK VE İNFAKA TEŞVÎK

?3260 ?1 -?? ????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????: ????????? ????????? ???? ???????? ??????????. ????????? ??????? ??????????: ???? ????????? ????? ???????? ??????????. ???????? ?Œ?? ??? ??????? ??? ??????! ??? ?????? ???? ??????????? ??????[. ????? ??????? ??????? .

1. (3260)- Hârise İbnu Vehb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka verin. Kişinin eline parayı alıp sadaka olarak vermek üzere çıktığı ve fakat kendisine bağışta bulunulan kimsenin "Bunu dün getirmiş olsaydın kabul ederdim, ama şu anda ona ihtiyacım yok" diye cevap vereceği ve böylece sadakasını kabul edecek bir kimseyi bulamadan sadakası elinde olduğu halde geri döneceği zaman yakındır."[24]

?3261 ?2 -?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ????? ???????????? ???? ????????? ??? ?????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ???????? ???? ???? ??????? ????????? ????????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (3261)- Ebu Mûsa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muhakkak ki insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o vakit kişi altından sadaka ile (çarşı pazar) dolaşır da bunu kendisinden sadaka olarak kabul edecek tek kişi bulamaz. O zaman, tek bir erkeğe kırk tane kadının tâbi olduğunu ve kadınların çokluğu ve erkeklerin azlığı sebebiyle ona sığındıklarını görürsün."[25]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, âhir zamanda bolluğun artacağını, öyle ki zekat kabul edecek kimsenin kalmayacağını haber vermektedir. Hadîste zekat malı olarak altın kelimesinin zikri, mânayı te'kid içindir. Çünkü insanlar arasında tedavül eden kıymetli eşyaların en değerlisi, taşınma ve saklanması en kolay olanı altındır. İnsanlar sunulan altına bile istiğna gösterirlerse, gözleri, gönülleri son derece doymuş demektir. Bu da o devirde bolluğun fevkalâde artacağını ifâde eder. Bu mâna birçok hadislerde ifâde edilmiştir. Aynî'ye göre, bu hal fitnelerin artması ve insanlar arasında öldürme hadiselerinin çoğalmasıyla hâsıl olur. Elli kadının bir erkeğe sığınmaya çalışmaları da aynı devrenin vasıfları olarak zikredilmiş olması da bu mânayı te'yid eder. Zira fitnelerde daha ziyade erkekler hayatını kaybeder. Geriye kalan zevceler, yakınlarının himâyeye muhtaç kadın ve kızları epeyce bir yekûn tutar. Hadisler, bu hâlin Kıyamete yakın vâki olacağını, bu esnâda bolluğun, sadaka kabul edecek kimse kalmayacak derecede artacağını belirtir. Bazı hadisler, bu bolluğun Hz. İsâ'nın zuhur edip, Deccal'ı öldürmesinden sonra vukua geleceğine işaret eder.
Mezkur bolluğa temas eden hadîslerden Müslim'de kaydedilen bir rivayet şöyle:
"Aranızda mal çoğalmadıkça Kıyamet kopmaz. Mal o kadar artacak ki, mal sahibi aceb sadakamı kim alır? diye endişeyle fakir arayacak. Sadaka vermek üzere biri çağrılacak olsa, "ihtiyacım yok!" diye cevap verecek."
Bir başka hadis, Arabistan çöllerinde nehirler akıp, çayırlıklar hâsıl olacağını haber verir.
Bütün bu hadisler, ilerleyen teknik vasıtalar sebebiyle mi, yoksa sağlanacak olan sulh-ü umumî sebebiyle mi, yoksa bazı şârihlerin söylediği üzere, Kıyâmetin yaklaştığını anlayan insanların mal hırsını bırakmaları sebebiyle mi, her ne ise Kıyamete yakın, bolluk ve bereketin artacağını haber vermektedir. İbnu't-Tîn der ki: "Bu hâl, Hz. İsa'nın inmesinden sonra, arz bereketini çıkardığı, bir narla bir âilenin doyduğu, yeryüzünde tek kâfirin kalmadığı zamanda husûle gelecektir."
Sadedinde olduğumuz hadis, bu bolluğun, hiç beklenmedik bir tarzda sür'atle gelebileceğine dikkat çekerek, sadaka verme fırsatlarını değerlendirmeyi emretmektedir.[26]

?3 ?32 -?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ????????????? ??????? ???????? ? ?????????????[. ????? ???? .

3. (3262)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka vermede acele edin. Çünkü belâ sadakanın önüne geçemez."[27]

AÇIKLAMA:

Bu hadîste belâ ile sadaka, yarış yapan iki ata benzetilmiştir. İlâhî kanun, sadaka atını, belâ atının geçemiyeceği hükmüne bağlamıştır. Yani, kişi belâ henüz gelmemişken sadaka verebilirse, artık belâ gelmeyecek demektir.[28]

?3263 ?4 -?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ?????? ?????? ?‘????? ???????? ??????? ????????????? ???????????? ???????????? ??????????????. ??????????? ???????????? ???? ??????? ??????????. ?????????: ??? ???????? ???? ???????? ??????? ??????? ???? ??????????? ?????: ??????? ??????????. ???????: ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????????? ?????: ??????? ????????. ???????: ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????? ?????: ??????. ????????. ???????: ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????? ?????: ??????? ????????. ???????: ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????? ?????: ??????? ?????? ????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ???????????? ???? ????????[. ????? ????????.??????? ?‘????? ????: ????? ????? ??????? .

4. (3263)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah arzı yarattığı zaman, arz sallanmaya (tıpkı bir hurma ağacı gibi sağa sola) yalpalar yapmaya başladı, bunun üzerine dağlarla onu sabitleştirdi ve böylece arz istikrarını buldu. Melekler dağların şiddetine hayrette kaldılar.
"Ey Rabbimiz, dediler, dağlardan daha şiddetli bir mahluk yarattın mı?"
"Evet, buyurdu. Demiri yarattım."
"Demirden daha şiddetli bir şey yarattın mı?" dediler. Hak Teâla:
"Evet, dedi. Ateşi yarattım."
"Ateşten daha ağır bir şey yarattın mı?" diye yine sordular. Hak Teâla:
"Evet, dedi, suyu yarattım!"
"Sudan daha şiddetli bir şey yarattın mı?" dediler. Hak Teâla tekrar cevap verdi:
"Evet, rüzgârı yarattım."
"Rüzgârdan daha şiddetli bir şey yarattın mı?" diye yine sordular. Hak Teâla:
"Evet insanoğlunu yarattım" dedi ve devam etti: "Eğer o, sağ eliyle sadaka verir, sol eli görmeyecek kadar gizlerse (daha şiddetlidir)."[29]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, insanın, sayılanların hepsinden daha güçlü olduğu neticesi çıkmaktadır. Bu gücün de sadakayı gizli verme şartına bağlanması, sadakada gizliliğin ehemmiyetini belirtir.
Bazı şârihler hadisle ilgili olarak şu açıklamayı sunar: "İnsanoğlunun sadaka vermesi, rüzgar ve diğer zikredilenlerin hepsinden daha şiddetlidir. Çünkü burada nefse muhalefet, tabiat ve şeytanı kahretme var. Yukarıda zikri geçenlerden hiçbirinden bu hal husûle gelmez." Veya şu da söylenebilir: "Madem ki insanın sadakası Allah'ın gazabını söndürmektedir ve Allah'ın gazabına şiddet ve zorlukta hiçbir şey mukabil olamaz, eğer bir kimseye Allah'ın azabının rüzgârla inmesi taraf-ı İlâhiden kararlaştırılsa, o da bu sırada bir fakire gizlice sadaka verecek olsa, mezkur azabı bu sadaka giderir, böylece rüzgardan daha şiddetli olmuş olur."
Tîbî de şöyle demiştir: "İnsanoğlunun cibilliyetinde arzın tabiatından olan tutmak (kabz) ve cimrilik vardır. Keza istilâ ve şöhretini intişar ettirme arzusu da onun cibilliyetindendir ve bu iki vasıf ateş ve rüzgârın tabiatında da vardır. Öyleyse, insanoğlu vermek suretiyle arzî cibilliyetine, gizlice yapmak suretiyle de ateş ve rüzgâra ait cibilliyetine muhalefet ederse, bunların hepsinden daha şiddetli (güçlü) olmuş olur."[30]

?3264 ?5 -?????? ?????? ??? ?????? ?????? ???????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????????? ???? ?????????????? ??????? ?????????? ?????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ???? ???????????? ??????????? ???? ????????????[. ????? ????? ? ??????? .

5. (3264)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberde, sadakadan ve dilenmeye tevessül etmemekten bahsettiği sırada:
"Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır!" buyurdu. "Üstteki" infak eden, "alttaki" de dilenen demektir."[31]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada vermeye teşvik ederken dilenmekten caydırmaktadır. Bunu yaparken kinayeye başvurmuştur. Veren kimseyi yukarı el (veya üstteki el), alan, yani dilenen kimseyi de aşağı el (veya alttaki el) tabirleri ile kinaye etmiştir.
Hadîsin sonunda yer alan "Üstteki" infak eden, alttaki de dilenen demektir" açıklamasının İbnu Ömer'e ait olduğunu şârihler belirtir.[32]

?3265 ?6 -?????? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????????[.

6. (3265)- Adiyy İbnu Hatim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yarım hurma ile de olsa kendinizi ateşten koruyun" buyurdu."[33]

?3266 ?7 -??? ?????:]???? ?????????? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???????? ???????????[. ????? ??????? ??????? .

7. (3266)- Bir rivayette de: "Sizden kim, bir yarım hurma ile de olsa ateşten korunabilirse, bunu yapsın" buyurmuştur."[34]

?3267 ?8 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ?????????? ?????? ????? ??????????? ????????? ?????: ?????? ??????????? ????????? ?????? ???????[. ????? ????? ??????.»?????????« ?????: ????? ??????? ?? ????? ??????? ???? ???? ??? ???? ???? ???? .

8- (3267)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün: "Ey Allah'ın Resûlü! dendi, hangi sadaka daha üstündür?"
"Fakirin cömertliğidir. Sen bakımıyla mükellef olduklarından başla."[35]

AÇIKLAMA:

Bu hadîs, kişinin ailesine harcadığı şeylerin de sadaka ve hatta daha üstün bir sadaka olduğunu belirtiyor. Ayrıca fakirin cömert davranmasının, zenginin cömertliğinden üstün

olduğunu belirtiyor. Öyleyse, tasadduk etmek için zengin olacağı zamanı beklemek veya o işin zenginlere has bir fazilet olduğunu söylemenin yanlışlığına da dikkat çekiyor. Kişi sadaka hususunda her fırsatı değerlendirmeli, az da olsa tasadduk etmeli, hatta bu azın, Allah indinde, zenginin vereceği çoktan daha kıymetli olacağı belirtilmektedir.[36]

?3268 ?9 -?????? ??????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ??????????? ???????? ????????? ?????: ????????[. ????? ????? ?????? .

9. (3268)- Said İbnu'l Müseyyeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sordu:
"Senin hoşuna giden sadaka hangisidir?"
"Su!" cevabını verdi."[37]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "su"yu en üstün sadaka ilân etmesi, iki muhtemel sebebe bağlanmıştır:
* Suyun o devirde Medine'de azlığı.
* En ziyade ihtiyaç duyulan madde oluşu...
Su temin edip dağıtma hususunda yapılan bu teşvik, İslam âleminde sebîl adı altında insan ve hayvanlara su te'min hizmetlerinin gelişip müesseseleşmesine sebep olmuştur. Yollara, kırlara, çarşılara, dağ başlarına kısacası canlıların uğrak yerlerine çeşmeler, sarnıçlar, kuyular te'sis edilmiş, bunların inşası sadaka-i câriye addedilmiştir. Bu maksadla yapılan eserler bazan bir sanat, bazan bir târih âbidesi olarak yurdumuzun her tarafını tezyin etmektedir.
Bir çift kelâmı, canlıların susuzluğunu gideren yüzbinlerle hayır müessesesine vesile olan Resûl'ün makamı ne yücedir! Ya Rabb! Ahiretteki susuzluğumuzun giderilmesinde de O'nun şefaatini bize yâr eyle![38]

?3269 ?10 -?????? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ?????????? ?????? ????? ????? ??????[. ????? ???? .

10. (3269)- Zeyd İbni Eslem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dilenci at üzerinde de gelse ona sadaka verin."[39]

?3270 ?11 -?‘?? ?????? ?????? ?????? ??????:]??????????? ????? ?????? ????? ????? ??????[.

11. (3270)- Ebu Dâvud'daki bir rivayette: "Dilenci için bir hak vardır, at üzerinde gelse bile" buyurmuştur."[40]

AÇIKLAMA:

Açıklaması 3252 numaralı hadîste geçti.

?3271 ?12 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ?????? ????? ???? ????????? ????? ????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ??? ????????? ?????? ????? ???? ???????? ??????[. ????? ???? ????? ??????? .

12. (3271)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
* "Mal sadaka ile eksilmez."
* "Allah affı sebebiyle kulun izzetini artırır."
* "Allah için mütevazî olan bir kimseyi Allah yüceltir."[41]

?3272 ?13 -?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ???????? ????????? ??? ??????????? ?????????????[. ????? ????? ?????? .

13. (3272)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hurma mahsulünden her on vask miktara, fakirler için, bir salkım hurmanın mescide asılmasını emretti."[42]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) henüz fetihler başlamadan önce, fakirlerin ve hususan Suffa'da kalanların rızıklarını te'min için bir kısım tedbirler almıştı. Bu tedbirlerden birini burada görmekteyiz: Mescide hurma salkımı astırmak... Devamlı mescidde bulundurulan bu salkımlardan ihtiyaç sâhipleri değnekleri ile bir miktar hurma düşürür ve onları yiyerek açlığını giderirdi.[43] Müteakip hadîste görüleceği üzere bu hurma salkımlarının bazan kalitesizlerine rastlanmış, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalitelisinin asılması için dikkatleri çekmiştir.
Hattâbî bu sadakanın farz olan ve zekat denen sadaka olmadığını, mendub nev'inden sadaka olduğunu belirtir.
Hadîs, her on vask miktarı hurma mahsulü için bir hurma salkımının fakirlerin istifadesi için mescide asılmasını, Aleyhissalatu vesselamın emrettiğini göstermektedir.[44]

?3273 ?14 -?????? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ?????????: ???? ????? ????? ?????? ??????????? ????????? ?????????? ???? ????? ????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ?????? ????????????[. ????? ????? ?????? ???????.»???????« ????? ??? ????? ????? .

14. (3273)- Avf İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), birgün elinde âsası olduğu halde çıktı. Adamın biri çürüklü bir hurma salkımı asmış idi. Aleyhissalatu vesselam salkıma değneğini dürtüyor ve:
"Bu sadakanın sâhibi, keşke bundan daha iyisini tasadduk etmek isteseydi. Bu sadakanın sâhibi, Kıyamet günü çürük hurma yiyecek" diyordu."[45]

?3274 ?15 -?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ?????????? ???????????? ???? ??????. ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????

???? ?????? ???? ??????????? ???????? ????? ??????. ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? ????????? ????? ?????? ???????: ??? ???????? ???????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???????? ??????? ????????? ?Œ??? ????? ?????? ????? ?????????? ????????. ???Œ???? ??????? ??? ????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ??? ????????? ??????. ????????? ?????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ????????? ?????? ?????: ?????? ??????? ????????? ??????? ?????? ???? ?'???????? ????????? ??????? ??????? ???????? ???????! ???? ???? ????????. ????? ????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????????? ????????? ??????????. ???????: ???? ????? ??? ?"?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???????? ????
?????? ????? ????????
???? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ??????? ?????? ????? ??? ?"?????? ??????? ????????? ????? ???????? ????????? ???????? ???? ?????? ????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????????? ??????[. ????? ???? ????????.???? »??????????? ??????????« ?? ?????? ??????? ??? ???? ??? ???? ?????? ?? ???? ?'????.»???????« ?? ???? ????? ?? ????? .

15. (3274)- Hz. Cerir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üstü başı yok, ayakları çıplak, sadece kaplan postu gibi çizgili bedei peştamalı -veya abalarına- sarınmış, kılıçları boyunlarında asılı oldukları halde hepsi de Mudarlı olan bir grup geldi. Onların bu fakir ve sefil halini görmekten Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüzü değişti. Odasına girdi, tekrar geri geldi. Hz. Bilâl'e ezan okumasını söyledi. O da ezan okudu, sonra ikamet getirdi. Namaz kılındı.
Aleyhissalatu vesselam namazdan sonra cemaate hitabetti ve:
"Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratıp, ondan zevcesini halk eden ve ikisinden de pek çok erkek ve kadın var eden Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riayetsizlikten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir" (Nisâ 1) ayetini okudu. Bundan sonra Haşir sûresindeki şu âyeti okudu:
"Ey insanlar, Allah'tan korkun. Herkes yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah işlediklerinizden haberdardır" (Haşr 18). Resulullah sözüne devamla: "Kişi dinarından, dirheminden, giyeceğinden, bir sa' buğdayından, bir sa' hurmasından tasaddukta bulunsun. Hiçbir şeyi olmayan, yarım hurma da olsa mutlaka bir bağışta bulunmaya gayret etsin" buyurdu. Derken Ensâr'dan bir zât, nerdeyse taşıyamayacağı kadar ağır bir bohça ile geldi. Sonra halk sökün ediverdi (herkes bir şey getirmeye başladı). Öyle ki, az sonra biri yiyecek, diğeri giyecek maddesinden müteşekkil iki yığının meydana geldiğini gördüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) memnun kalmıştı, yüzünün yaldızlanmış gibi parladığını gördüm. Şöyle buyurdular:
"İslam'da kim bir hayırlı yol açarsa, ona bu hayrın ecri ile, kendisinden sonra o hayrı işleyenlerin ecrinin bir misli verilir. Bu, onların ecrinden hiçbir şey eksiltmez de. Kim de İslâm'da kötü bir yol açarsa, ona bunun günahı ile, kendinden sonra onu işleyenlerin günahı da verilir. Bu da onların günahından hiçbir eksilmeye sebep olmaz."[46]

AÇIKLAMA:

1- Hadîs Resulullah'ın ihtiyaç içinde olanlara, onlar ihtiyaç arzetmeden yardıma koşmasına örnek olmaktadır. Zira, huzur-u Nebevi'ye gelen bedevîlerin halinden fakirlikleri okunuyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), onlardan bir yardım talebi vaki olmadan en müessir bir üslupla müslümanları yardıma davet etmiştir.
2- Yapılan yardımlardan Aleyhissalatu vesselam son derece memnun kalmış, bu hal, görünüşüne bile aksetmiştir. Ancak, en ziyade yardım etme işini başlatandan memnun olmuş, onun zor taşıyacağı bir bohça ile gelmesi, diğerlerinin de yardım için koşmalarında müessir olmuştur. Efendimizin, "İslam'da kim hayırlı bir yol açarsa..." ifadesi ilk defa bohça getiren bu zatla ilgilidir. Onun, diğerlerine sebep ve örnek olması yönüyle, o anda yapılan bütün yardımlardan hâsıl olan sevaba da iştirak edeceğini, ancak onun iştirakinin, öbürlerinin sevabından bir eksilmeye sebep olmayacağını anlıyoruz.
Efendimiz, kötülüğe öncülük yapanların da aynı şekilde, sonradan aynı yolda giderek kötülük yapanların günâhına iştirak edeceğini belirtiyor. Nitekim bir başka hadiste, Hz. Âdem aleyhisselâm'ın oğlu Kâbil'e -yeryüzünde haksız yere ilk kan döken insan olması hasebiyle- Kıyamete kadar dökülecek olan her haksız kanın günahından bir mislinin yazılacağı belirtilmiştir.
Hadîs, iyi çığırlar açmaya, hayır müesseseleri kurmaya, insanların istifade edeceği yeni keşifler, buluşlar yapmaya fevkalâde teşvik ettiği gibi; kötü işler yapmaktan, faydasız, zararlı icadlar ortaya koymaktan da fevkalâde zecr etmektedir.
3- Va'z ve nasihatlerde en müessir yolu aramak, maksadı, imkân nisbetinde âyetlerle ifâde etmek müstehab olmaktadır. Zira Aleyhissalatu vesselam iki ayrı âyetle sözlerini takviye buyurmuşlardır.[47]

?3275 ?16 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? '????????????? ??????????? ??????????. ???????? ??????????? ??????????? ??? ???? ???????. ??????????? ?????????????? ????????? ??????????? ????? ???????. ???????: ??????????? ???? ?????????? ????? ???????. '????????????? ??????????. ???????? ??????????? ??????????? ??? ???? ????????. ??????????? ??????????????: ????????? ??????????? ????? ????????. ???????: ??????????? ???? ????????? ????? ??????? ??????????? '? ??????????? ??????????. ???????? ??????????? ?????
??? ?? ???? ??????? ???????: ???? ?????? ????? ???. ???????: ??????????? ???? ????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????? ????: ?????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ????????[. ????? ??????? ? ??????? .

16. (3275)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam: "Bu gece mutlaka bir sadaka vereceğim!" deyip, sadakasıyla çıktı. Fakat (farkına varmadan) onu bir hırsızın avucuna sıkıştırdı. Sabah olunca herkes:
"Bu gece bir hırsıza sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam:
"Ya Rabbi bir hırsıza sadaka verdiğim için sana hamdediyorum" dedi ve ilâve etti: "Ancak mutlaka bir sadaka daha vereceğim!"
Yine sadakasıyla çıktı. (Gece karanlığında bu sefer de) bir zaniyenin avucuna sıkıştırdı. Sabahleyin herkes:
"Bu gece bir zâniyeye sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam:
"Allah'ım bir hırsız ve zâniyeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun! Ancak yine de bir sadakada bulunacağım!" dedi. Sadakasıyla birlikte sokağa çıktı. (Karanlıkta) bu sefer de bir zenginin eline sıkıştırdı. Sabahleyin herkes:
"Bu gece bir zengine sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam:
"Allah'ım, bir hırsız, bir zâniyeye ve bir zengine sadaka verdiğim için sana hamdediyorum!" dedi. (Bilahare rüyasında ona gelip şöyle denildi):
"Senin sadakaların kabul edildi. Şöyle ki: (İhlasla yani Allah rızası için vermen sebebiyle) hırsızın hırsızlıktan vazgeçip iffete gelinesi, zâniyenin zinadan vazgeçmesi, zenginin ibret alıp Allah'ın kendine verdiklerinden tasadduk etmesi umulur."[48]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste sadaka veren şahsın ismi belli değildir. Ancak Ahmed İbnu Hanbel'de gelen zayıf bir rivayette Benî İsrâil'den olduğu tasrih edilmiştir.
2- Bir rivâyette adam "Bu gece sadaka vereceğim" der ve üç ayrı yerde aynı şeyi tekrar eder. Yani, adam sadakayı karanlıkta, yani gizlice verme azmindedir.
Bu durumdan anlaşılıyor ki hırsız, zâniye, zengin gibi sadaka verilmesi münâsi olmayan kimselere vermiş olması kasdî değil, bilakis bir yanılmadır.
3- Adamın Allah'a hamdetmesi, İbnu Hacer'e göre: "Allah'ım, hamd bana değil, sanadır, çünkü sadakam müstehak olmayanın eline kondu, ama bu sadak benim değil, senin iradenle yapıldığı için hamd sanadır, çünkü Allah'ın iradesinin tamamı güzeldir, hoştur." Ancak Tîbî bu hamdi, İbnu Hacer'in tatminkar bulmadığı bir başka zâviyeden açıklar: "Adam müstehak olana sadaka vermeyi azmetmiş olmasına rağmen (yanlışlıkla) zâniyenin eline koymuş olmakla beraber, yine de hamdediyor, zira durumu zâniyeden daha kötü olan birine de tasaaduk edebilirdi, sadakasını öyle birine vermemiş olduğu için hamdetmiştir veya şu da söylenebilir: Adam hamd'i tesbih yerine söylemiştir, çünkü insanı taaccüb, ve hayrete sevkeden bir şey meydana gelince kişi, Allah'ı tâzim için Sübhânallah! der, aynı durumda tesbîh yerine tahmidde bulunmak da Arap örfünde cârîdir. Herkes, adamın fiilinden taaccüb edince, kendisi de taaccüb etmiş ve "Allah'ım, zâniyeye (sadaka vermiş olmaktan) sana hamdederim" demiştir.
İbnu Hacer, "her ikisini de kabul edilebilir bulmadığını" belirttiği bu tevilleri kaydettikten sonra şunu söyler: "Adam sadakasını (ihlasla) verdikten sonra gerisini Allah'a bıraktı, ve Allah'ın yaptığından râzı oldu. Sonra da o hâle hamdetti. Çünkü o verdikten sonra bütün hallerde O'na hamdedilir. Allah'tan başkasına hoş olmayan şey sebebiyle hamdedilmez. Nitekim Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hoşuna gitmeyen şeyler için de: "Ey Allah'ım, her hal için hamd sanadır" dediği sahih rivâyetlerde gelmiştir.
4- Adama gelen kimdi, nasıl gelmişti hususu da çok açık değildir. Bazı rivâyetler rüyada gelindiğini tasrih etmiş ise de âlimler "rü'yada gördü", "hâtif bir melekten işitti"; "bir peygamber haber verdi", "âlimler böyle fetva verdiler" gibi farklı tahminler yürütmüşlerdir.
5- Hadisten Çıkan Bazı Hükümler:
* Sadaka, o devirde, sadece hayır ehlinden olan ihtiyaç sâhiplerine aitti. Bu sebepledir ki, sadakanın zikredilen üç sınıfa verilmiş olmasından hayrete düşüp dedikodusunu yaptılar.
* Hadîs, hâlis niyetle yapılan sadakanın, liyakatlisini bulmasa bile Allah nazarında makbul olduğunu göstermektedir. Ancak fakihlerhususta ne evet ne de hayıra delalet etmiyor. İmam-ı A'zam, İmam Muhammed, Hasan Basrî, İbrahim Nehâî rahimehümullah fakir zannı ile zekât verilen kimsenin sonradan zengin olduğu anlaşılacak olsa, verenden zekat borcunun düşeceğine ve yeniden zekât vermek gerekmediğine hükmederler. İmam Şâfi'î Süfyan-ı Sevrî, Ebu Yûsuf, Hasan İbnu Sâlih gibi bazıları, bunun zekatın yerine geçemeyeceğini yeniden zekât vermesi gerekeceğini söylemişlerdir. "Çünkü derler, adam içtihadında yanılmış ve zekâtını yerine verememiştir. Şu halde yanında su olduğunu unutarak teyemmümle namazını kılan kimse, suyu hatırladığı zaman namazını iade ettiği gibi bu da zekâtını iâde etmelidir."
* Yerini bulmayan sadakanın tekrarı müstehabtır.
* Sadaka ihlâsla ve gizlice verilirse fazileti büyüktür.
* Fâsık kimselere sadaka vermek haram değilse de mekruhtur. Bir kısım âlimler: "Sadaka için sâlih kimseler aranmalıdır, hâli iyi olmayanlara verilirken hâlini düzeltmesi şart koşulmalıdır." Demiştir. Böyle birinin "namaz kılarım", "oruç tutarım", "kötülüğü terkederim" demesi kâfidir, (tahkik edilmez) demişlerdir.
* Fakir olan hırsız ve fâhişeye zekât vermek câizdir. Ancak zekât ve sadaka alan kimsenin de kendine dikkat edip, kötü hallerinden vazgeçmesi, zenginin de zekât ve sadaka kabul etmemesi gerekir.
* Hüküm vermede zâhir esastır, nefsü'l-emir araştırılmaz. Hilafi anlaşılıncaya kadar zâhire göre verilen hüküm mûteberdir.[49]

ÜÇÜNCÜ FASIL

SADAKANIN AHKÂMI

?3276 ?1 -?? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ??? ????? ???? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????[. ????? ??????? ?????? ?????? ???????? .

1. (3276)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadakanın en hayırlısı zenginlik halinde verilendir. Nafakasını vermek zorunda olduklarından başla."[50]

AÇIKLAMA:

1- Burada ifadedeki nefiyden murad hakikat değil, kemaldir. Yani mana şöyledir: "Kâmil ve mükemmel sadaka ancak zenginlik halinde verilendir." Bir başka ifadeyle sadaka veren kimsenin kendisi veya bakmak zorunda oldukları, muhtaç durumda olmamalı veya ne kendisini ne de onları muhtaçlar sırasına indirecek şekilde her şeyini tasadduk etmemelidir. Diğer teberrular da hep bu esasa dahildir. Keza elindeki malına bedel borcu olan kimsenin de sadaka vermesi câiz addedilmemiştir.
2- Bu çeşit hadîslerde ehl ve iyâl kelimeleri geçmektedir. Aralarında terâdüf olmakla birlikte farklılık olduğu da kabul edilmiştir. Şöyle ki:
Ehl daha ziyade zevce ve akârib (yakınlar) mânasına kullanılır.
İyâl ise, zevce ve hizmetçiler mânasına gelir.
Kişi, ehl ve iyâlin nafakasını vermekle mükelleftir. Şu halde, kişi harcamayı önce aile halkının nafakasına yapacaktır. ulemâ, aileye bakma işinin farziyetinde icma eder. Ancak takdirinde ihtilaf husûle gelmiştir.
"Nafakasını vermek zorunda olduklarından başla" emrinde ehem yani daha ehemmiyetli olana öncelik verme prensibi gözükmektedir. Öncelik hakkı dâima şer'î emirlerdedir. Çünkü ilahî emirdir, hem dünyaya hem de âhirete bakar.
3- Hadisle ilgili olarak Nevevi der ki: "Bu sadaka, bütün malını tasadduk etmekten daha hayırlıdır. Çünkü, malının tamamını bağışlayan kimse, bilahare çoğunlukla pişman olmaktadır. Hele muhtaç duruma düştümü kesinlikle pişmanlık geçirmekte ve bağışlamamış olmayı temenni etmektedir. Halbuki, bağıştan sonra, kendisini başkasına muhtaç kılmayacak şekilde malının bir kısmını bağışlamayan kimse, bağışından hiçbir zaman pişman olmaz, bilakis onunla memnuniyet ve sürûr duyar. ulemâ, malının tamamını tasadduk hususunda ihtilaf etmiştir. Bizim mezhebimize (Şâfî) göre, borcu olmayan, (bağışın getireceği) darlık ve fakirliğe sabredemiyecek horantası bulunmayan kimse için müstehabtır. Bu şartlara tam olarak sahip olmayan kimsenin, bütün malını bağışlaması mekruhtur."
Kadı İyaz, "Ülemânın cumhuru ve her taraftaki imamların, kişinin bütün malını bağışlamasının caiz gördüğünü, ancak bazılarının: "Bu durumda bütün bağışı geri iade edilir" dediğini ve bu görüşün Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğini, Şam ulemâsının: "Bu durumda üçte biri kabul edilir" dediğini, bazılarının: "Yarıyı aşarsa fazlası reddedilir dediğini ve bu görüşün de Mekhûl'den rivayet edildiğini" kaydeder.
Ebu Cafer et-Taberi de şunu söylemiştir: "Hepsini bağış câiz ise de, müstehap olanı, buna yer vermemesi ve üçte birin bağışıyla yetinmesidir."[51]

?3277 ?2 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????????? ??????? ??????: ??? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????: ????????? ???? ????? ????????. ?????: ?????? ?????? ?????: ????????? ???? ????? ????????. ?????: ??????? ?????. ?????: ????????? ???? ????? ????????. ?????: ??????? ?????. ?????: ????????? ???? ????? ????????. ?????: ??????? ????? ?????: ?????? ???????? ????[. ????? ????? ?????? ???????? .

2. (3277)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün sadaka (nafaka) vermeyi emretmişti. Bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü, dedi yanımda bir dinarım var!"
"Onu kendine tasadduk et (kendi nafakan için harca)!" buyurdu. Adam:
"Yanımda bir dinar daha var(sa)?" dedi. Aleyhissalatu vesselam:
"Onu da çocuklarına tasadduk et" buyurdular. Adam tekrar:
"Bir başka dinarım daha var(sa)?" deyince:
"Onu da zevcene tasadduk et" emrettiler. Adam bu sefer:
"Başka bir dinarım daha var(sa)?" dedi. Aleyhissalatu vesselam:

"Onu da hizmetçine tasadduk et!" deyince, adam tekrar atıldı:
"Bir başka dinarım daha var(sa)?" Aleyhissalatu vesselam:
"Onun nereye verileceğini sen daha iyi bilirsin" cevabını verdi."[52]

AÇIKLAMA:

Burada, aile fertlerinin, ihtiyaç yönünden aralarındaki hiyerarşi gözükmektedir. Başta kişinin kendisi gelmektedir. Evladın, zevceden önce gelmesini Tîbî; "Çocuklar nafakaya zevceden daha muhtaçtır, çünkü zevce boşanma hâlinde bir başkasıyla evlenebilir" diye izah eder. Hattâbî ise şu açıklamayı yapar: "Eğer düşünecek olursan, bu tertipte, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kişiye evlâ ve yakın oluşlarını esas aldığını görürsün. Nitekim önce kendine, sonra da çocuğuna tasadduk etmeyi emretti. Çocuk kendisinin bir parçası durumundadır. Babayı zâyi edecek olsa, helâk olur ve kendisine infakta babanın yerini tutacak birini bulamaz. Üçüncü sırada zevceyi zikretti ve bunu evlâddan sonraya aldı. Zira, erkek, kadına infak edecek para bulamasa kocasıyla boşandırılır, bu halde ona yeni zevce veya nafakasını vermesi gereken bir zî-rahm (yakını) el atabilir. En sonunda köleyi zikretti, çünkü nafakasından aciz kalsa onu satabilir ve kölenin nafakası, onu satın alan ve ona mâlik olana terettüp eder. Hadisin sonundaki, "Sen daha iyi bilirsin" sözü "Geri kalan paranı istersen tasadduk edersin, istersen tasarruf edersin" demektir."
Hattâbî devamla der ki: "Bundan kıyasla bazı alimler şu hükümlere ulaşmışlardır:
* Erkek, kadın için de sadaka-i fıtır vermelidir.
* Yiyeceğinden bir sa'dan fazla artan kimseye, çocuğuna bedel sadaka vermesi gerekir. Çünkü çocuğun hakkı zevceninkinden önce gelir.
* Çocuğun nafakası, nesebten gelen ba'ziyyet (bir parçası olma) sebebiyle vacib olur.
* Kadının nafakası ise, "istifade"nin karşılığı olarak vacib olur.
* Karı-koca arasındaki hukuk, boşanma ile ortadan kalkabilir, neseb ise ebediyen kalkmaz."
Hattâbî, "bu hadiste geçen sadaka kelimesinin nafaka mânasında olduğunu da" söyler ki, tercüme sırasında buna dikkat çektik.[53]

?3278 ?3 -?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????????? ??????????
?????????? ??????? ???????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????????.
?????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ?????
?????: ??????????! ???????? ????????? ?????? ??????????. ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????:
??????????? ????? ?????
??????? ??????????? ?????????? ??????? ?????????????? ??????????. ????? ??????: ??????????.
???????? ?????? ??????????. ???? ???????? ??????????????[. ????? ????? ?????? ???????? .

3. (3278)- Hz. Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadaka vermeyi emrettiği sırada mescide, düşük kıyafetli bir adam girdi. Halk bağışta bulundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama iki parça giyecek verdi. Sonra halka tekrar:
"Sadaka verin!" diye hitabetti. Derken o adam üzerindeki iki parçalık elbisesinin bir parçasını çıkarıp (sadaka olarak) attı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Benim kılık kıyâfetini düşük görerek iki parça giyecek verdiğim şu adamı siz de görüyor musunuz? "Sadaka verin!" dediğim zaman, kendisine az önce verdiğim iki parçadan birini çıkarıp (sadaka olarak) attı." (Resulullah adama yönelip:) "Elbiseni al!" dedi ve adamı (niye böyle yapıyorsun? diye) azarladı."[54]

?3279 ?4 -?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ???????? ???????? ???? ??????
???????: ??? ??????? ?????! ???????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ????????? ??? ????????
?????????. ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ????? ??????? ????
?????? ???????? ?'???????. ???????: ?????? ??????. ?????????? ?????? ????????? ???? ?????? ????????
?'???????. ???????: ?????? ??????. ?????????? ?????? ????? ??????? ???? ????????. ???????: ??????
??????. ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ????? ?????? ??????????
'???????????? ??????? ??????? ?????????? ????? ???????? ?????????: ?????? ????????? ????? ????????
??????????? ????????. ?????? ??????????? ??? ????? ???? ?????? ???????[. ????? ?????
??????.»????????? ???????«. ?????? ????? ???? ?? ???? ???? ??? .

4. (3279)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Adamın biri yumurta büyüklüğünde bir altın getirip:
"Ey Allah'ın Resûlü, şunu bir mâdende ele geçirdim, bunu alın, tasadduk ediyorum! Bundan başka birşeyim de yok" dedi. Aleyhissalâtu vesselam (memnuniyetsizliğini ifâde için ondan yüzünü çevirdi. Sonra adam Resûlullah'ın sağ tarafından yaklaşıp aynı şeyleri söyledi. Efendimiz yine adamdan yüzünü çevirdi. Adam bu sefer sol tarafından yaklaştı, aynı şeyleri söyledi. Resulullah yine adamdan yüzünü çevirdi, sonra adam arka cihetinden yine yaklaşıp önceki sözlerini aynen tekrar etti. Bunun üzerine Aleyhissalatu vesselam onu aldı ve adama attı. Eğer değseydi canını yakacaktı. Buyurdular ki:
"Biriniz bütün sahib olduğu serveti getirip: "Bunu sadaka olarak veriyorum" diyor ve sonra da oturup halka avuç açıyor! Hayır. Sadakanın hayırlısı zenginlikten sonrakidir."[55]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyette, bütün servetini tasadduk etmek isteyen bir zâta karşı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tavrını görmekteyiz: Bu bağışı kabul etmemek.... Aleyhissalatu vesselam'ın bu tavrına başka örnekler de var. Sözgelimi, hasta yatarken, kendisini ziyarete gelen Resulullah'a, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) servetinin tamamının Allah yolunda harcanması için vasiyet etmek arzusunu açar. Aleyhissalatu vesselam bunu uygun bulmaz: varislerini insanlara el açan fakirler olarak bırakma, zenginler olarak bırak. Bu senin için daha hayırlı" der.
Kişinin bütün servetini bir kerede bağışlamasını hoş karşılayan rivâyetler de mevcut. Meselâ Hz. Ebu Bekir örneği meşhurdur. O'nun bir seferinde bütün malını bağışlamasını yadırgamamış, "Ailene ne bıraktın?" sorusuna Hz. Ebu Bekir'in "Allah ve Resûlünü!" cevabını hoş karşılamıştır. Hattâbî, Resulullah'ın bu davranışını, "onun niyetindeki doğruluğu ve yakınındeki kuvveti bildiği ve toptan bağışını reddettiği şahıs hakkında düştüğü, "fitneye dûçâr olur" endişesine "onun hakkında düşmediği için" diye açıklar.
Bu farklı vak'aları göz önüne alan bazı şârihler hadiste geçen "Zenginlikten sonraki..." tabirini Hz. Ebu Bekir misalinde olduğu üzere kalbî zenginlik veya başka misalde olduğu üzere maddî zenginlik olarak anlamıştır.
Sindî der ki: "Eğer sadaka, verildikten sonra, sahibini dilenmekten müstağnî kılacak bir zenginlik bırakıyorsa, -bu zenginlik "kalb kuvveti" şeklinde de olabilir"; geriye kalan "bir miktar servetin varlığı" şeklinde de olabilir- bu sadaka güzeldir. Bilakis sahibini, tasadduktan sonra, güçlük içinde bırakacak ve muhtaç hale düşürecek olursa böylesi bağış câiz olmaz."[56]

?3280 ?5 -?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
????????? ????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?????? ?????????? ??????? ????????
????? ?????????? ??????????? ????? ????????
????????????? ?????? ?????? ? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???????[. ????? ?????? .

5. (3280)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer kadın, evin yiyeceğinden zarar vermeyecek şekilde infak ederse, kadın infâk ettiği için, erkek de kazandığı için sevaba kavuşurlar, malı koruyan vekilharc için de aynı şekilde sevab vardır. Bunlardan birinin sevabı diğerinin sevabından hiçbir şey noksanlaştırmaz."[57]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki hadis, ilk nazarda evin reisi durumunda olan erkeğin kazancından verilecek sadakanın hükmünü açıklıyor gözükmekte ve kadının bazı kayıtlarla vermesi halinde, hem kendisine ve hem de kocasına sevap kazandıracağını göstermektedir.
Ancak âlimler, burada infak ile sadece "sadaka"nın kastedildiğinde ittifak etmezler. Teferruatı İbnu'l-Arabî'den takip edelim: "Selef ûlemâsı, kocasının malından kadının infakı meselesinde ihtilaf etmiştir. Bazıları: "Bu câizdir, ancak maldan eksilme hissedilmeyecek kadar az bir miktarda olmalıdır" demiştir. Bazıları bu cevazı, "kocanın icmâlî bir tarzda da olsa vereceği izin" şartına bağlamıştır. Mamafih, bu izin meselesi, cemiyetin âdetine de hamledilebilir, (yani kadınların vermesi âdetten ise, erkekler de bunu biliyorlarsa, ayrıca bir de izin gerekmeyebilir, örfen bu izin var kabul edilir. Nitekim denmiştir ki: Hicaz ahâlisinin âdetinde kocaların kadınlarına ve hizmetçilerine misafirleri ağırlamaları, fakirlere, dilencilere, komşulara bağışta bulunmaları için izin vermek câri idi. Resulullah, ümmetini bu güzel âdete teşvik etmiş olmaktadır). "Zarar vermemek" kaydında hepsi ittifak eder, (bundan maksat israf etmemek, lüzumsuz aşırı harcamalara yer vermemektir. Bu takdirde sevabtan mahrum kalınacaktır). Bazıları: "Kadın, köle ve vekilharc'in infakından kastedilen şey (muhtaçlara, dilencilere yapılan sadaka değil), mal sâhibinin horantasına onların ihtiyaçları için yapılan harcamadır, bunun ev sahibine zarar verecek şekilde ölçüsüz olmaması gerekir" demiştir. Bazıları kadınla hizmetçiyi bir tutmamış: "Kadının, kocanın malında hakkı vardır, evin nezâretine yetkilidir, dolayısıyla hizmetçinin aksine, onun tasaddukta bulunması câizdir, ama hizmetçi (veya köle) efendisinin malında tasarruf yetkisi yoktur, onun hakkında izin şarttır" demiştir. Ancak bu görüş, "kadın, hakkını ayırdıktan sonra bundan tasaddukta bulunsa bu kendine aittir, yetkisindedir, fakat hakkı olmayan şeyden tasadduk edecek olursa mesele aslına rücû eder" denilerek tenkid edilmiştir."
2- Şu hususu da belirtmek gerekir: Buradaki hadis, kocanın malından "zarar vermeyecek şekilde" infak etmeyi şart koşmaktadır. Müteakiben görüleceği üzere, diğer bir kısım hadîsler de kocanın iznini şart koşmaktadır. Âlimler, bu iki şarta riâyet edilmeden yapılacak infaklardan sevap hâsıl olmayacağını ve hatta bunun haram olacağını belirtirler.
Nevevî şöyle der: "Kadın, kocasından sarih bir izin olmaksızın veya örfte câri bir izin bulunmaksızın infak edecek olursa, bu ona helâl olmaz, sevab da getirmez, bilakis günaha girer."
3- Hadîs, ayrıca emânette emin olmanın, cömert ruhlu olmanın, hayır işlerini gönül rızası ile yapmanın, hayır işlerine yardımcı ve teşvikçi olmanın gereğine ve faziletine dikkat çekmektedir.[58]

?3281 ?6 -?????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???? ??????????. ????? ??? ??????? ?????: ??? ??????????? ?????: ?????? ???????? ????????????[. ????? ???????? .

6. (3281)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kadın kocasının evinden, onun izni olmadan infak edemez!" buyurmuştu ki sordular:
"Ey Allah'ın Resulü! yiyecek de mi veremez?"
"Evet buyurdular, o, mallarımızın en kıymetlisidir."[59]

?3282 ?7 -?????? ?????? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ????????? ????????? ???? ???????? ?????????[.

7. (3282)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kadının ihsanda bulunması, ancak kocasının izniyle câizdir!" buyurdular."[60]

?3283 ?8 -??? ?????:]? ??????? ????????? ????? ??? ???????? ????? ?????? ????????? ???????????[. ????? ????? ?????? ? ??????? .

8. (3283)- Bir rivayette şöyle buyurmuştur: "Koca, kadının ismetine (nikâhına) sahipse, kadının kendi malında da tasarrufu câiz olmaz."[61]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen üç hadîsin üçü de evden kadının infak yetkisini mevzubahis etmekte ve bunu kocanın iznine bağlamaktadır. Hadîslerin zâhiri mutlak olduğu için, yasak, miktarla cinsle kayıtlı değildir, az da olabilir, çok da; yiyecek de olabilir, giyecek veya bir başka şey de... Birinci hadiste olduğu üzere, belki de işe yarayacak en az miktar yiyecekten olabileceği için "Yiyecek de mi...?" diye soruya mevzu olmuştur. Efendimiz "o, mallarımızın en kıymetlisidir" diyerek ondan da verilebilecek en az miktarı dahi "izn'e bağlamış olmaktadır.
Hadisin zâhiri bu olmakla beraber, ulemâ yasağın şiddetini, farklı şartlara göre tahfif etmiştir.
Aynî der ki: "Bu yasağın hükmü:
* Çeşitli beldelerin âdetine;
* Kocaların bu hususta ki müsâmaha ve rıza durumuna;
* Verilen malın az veya çokluğuna, kıymet durumuna;
* Verilen şeyin, dayanıklı veya hemen çürüyüp bozulacak cinsten oluşuna vs.'ye göre değişir."
2- Kadının kendi malı olursa. Üçüncü hadîsin zâhiri, kadının kendine has malı üzerindeki tasarrufunu da kocanın iznine bağlamaktadır[62]. Ancak bu hususta ulemâ ihtilaf etmiştir. Neylü'l-Evtâr'ın kaydına göre:
* Leys: "Kocanın izni olmadan, kadın kendi malından da infak edemez, bu yasak mutlaktır, ehemmiyetsiz bir miktar hâriç, tamamında tasarruf yetkisi olmadığı gibi, üçte birinde de tasarruf yetkisi yoktur, kadın reşid olsa da olmasa da hüküm böyledir..." demiştir.
* İmam Mâlik ve Tâvus: "Kadın, kendi malından üçte bir miktarında tasarruf yetkisine sahiptir, daha fazlasına yetkisi yoktur, kocasının izni şarttır" demiştir.
* Cumhur ise, mutlak surette câiz olduğu, kadın sefih değilse malında tasarruf için kocasından izin almaya gerek olmadığı görüşüne zâhib olmuştur. İbnu Hacer, cumhurun gerek Kur'an'dan ve gerekse sünnetten bir çok delile dayandığını belirtir.
Hattâbî der ki: "Bu, fukahanın çoğunun yanında iyi geçinmeleri için kocanın da gönlünü yapma mânasında anlaşılmıştır, (değilse, kadın kendi malından tasarruf edebilmek için kocadan izin almaya mecburdur, mânasında değil. İmam Mâlik; "Kadının bu babtaki tasarrufu kocadan izin çıkmadıkça reddedilir" demiştir. Onun bu hükmü, henüz reşid olmamış kadınla ilgili olabilir. Nitekim Resulullah'ın kadınlara, "Sadaka verin!" demesi ve bunun üzerine kadınların kocalarından izin almadan, yüzük, küpe, bilezik neleri varsa Hz. Bilâl'in eteğine atmaları sahih rivayetlerle sabittir."
3- Hadiste, "koca kadının ismetine sahipse" denmektedir. Buradaki ismetten maksad nikâh'dır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, "Kâfir zevcelerinizi (nikâhınız altında) tutmayın" ayetinde, ?????ile nikâhlı kadınlar kastedilmiş olmaktadır.[63]

?3284 ?9 -?????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ??????????? ?'?????? ??????? ??????? ??? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????????????????[. ????? ??????? .

9. (3284)- Ebu Musâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman emin vekilharc, kendisine emredilen malı, gönül hoşluğu ile

verdiği taktirde tasadduk edenlerden biri olur (ve sevaba iştirak eder)."[64]

AÇIKLAMA:

1- Hadîsin Buhârî'deki veçhi bazı ziyadeler ihtiva eder: "Mal sâhibinin emrini eksiksiz tam olarak, gönül hoşluğu ile icra ederek kendisine emredilen şeyi, söylenen kimseye aynen veren müslüman, emin vekilharc, (sevabta), bağışta bulunan iki kişiden biri olur."
2- Hadîs sadaka sevabına iştirak için, vekilharc'ta bazı şartlar aramaktadır:
* Önce müslüman olması şartını koşmaktadır, çünkü gayr-i müslim, müslüman niyetiyle hareket edemez.
* Emîn olma şartını da koşmuştur, çünkü hâin, günahkârdır, sevaba iştirak edemez.
* Bir diğer şart emredilen miktara uymaktır, fazlası da, noksanı da ihânet sınıfına girer.
* Son bir şart gönül hoşluğudur, tâ ki amelinin mahiyetini niyetiyle bozmasın, İslâm'da niyet, âdetleri ibâdetlere çevirecek kadar ehemmiyetlidir. Niyeti kaybederse sevabtan mahrum kalır.[65]

?3285 ?10 -?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]???????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ?????????? ??????? ????????
????????? ???? ??????????? ?????????? ??????? ????????? ????????. ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ? ?????????? ??? ?????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ??????????. ??????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ??? ????????[. ????? ?????.??? ????? ??????: ??????????? ??????? ??? ???????? .

10. (3285)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Allah yolunda bir at tasadduk etmiş idim. Ona sâhip olan kişi, hayvanın bakımını ihmal etti. Bunun üzerine atı satın almak istedim. Biraz ucuza satar diye düşünüyordum. Önce Resulullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir sorayım dedim.
"Sakın ha! buyurdu, ne onu satın al ne de sadakana dön, hatta onu sana bir dirheme verse bile. Zira sadakasına dönen, kustuğuna dönen gibidir!." buyurdular."[66]
Muvatta'nın bir rivayetinde şu ziyade vardır: "...(Sadakasına dönen) kusmuğuna dönen köpek gibidir."[67]

AÇIKLAMA:

1- "Ben Allah yolunda bir at tasadduk etmiştim" diye yapılan tercümenin kelimelere bağlı tercümesi şöyledir: "Ben, Allah yolunda bir ata adam bindirdim." Bu ifadeden maksad, rivayetin devamından anlaşıldığı üzere bağış ve tasaddukdur.
2- İbnu Sa'd'ın kaydına göre, bu atın adı Verd'dir. Temîmu'd-Dârî (radıyallahu anh) Resul-i Ekrem aleyhissalatu vesselam'a hediye etmiş, Aleyhissalatu vesselam da Hz. Ömer'e bağışlamıştı. Hz. Ömer'in bağışladığı zâtın ismi bilinmiyor.
3- Bazı şârihler atın vakıf olduğunu söylemiştir, ancak Resulullah'ın "Sadakandan dönme" ifadesi, bunun vakıf değil, hibe olduğuna delil kılınmıştır.
4- Allah yolunda tabiri de farklı yorumlara sebep olmuştur. Yani "Allah rızası için" anlaşılabileceği gibi, "cihad'da kullanılmak" veya "hacc'da kullanılmak için" mânasına da anlaşılabilir. Rivayetin metni herhangi bir ihtimali kuvvetlendirmiyor.
5- Bu hadisten hareketle bazı âlimler, "tasadduk edilen şeyi geri almak haramdır, akit batıldır" demiştir. Bunlar bu hükmü, "kusmuğa dönmek" teşbihinden çıkarırlar. "Çünkü derler, kusmuk haramdır." Ancak bazıları Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu teşbihe, yasak olan fiilî istikrah yani nefret ettirmek için yer verdiğini söylemiş ve: "Sadakanın geri alınması haram değil mekruhtur, akit de bâtıl değil sahihtir" diye hükmetmiştir. Bu görüşte olanlar, Kûfe ûlemâsı, Şâfiî, Mâlik başta olmak üzere cumhurdur. Hasan Basrî, ve İbnu Sîrîn gibi bazıları da sadaka başkasının eline geçtikten sonra normal fiyatıyla satın alınmasında bir beis görmemiştir. Bunlar Resulullah'ın yasaklamasını, rivayette de görüldüğü üzere Hz. Ömer'in ucuz fiyata satın almak istemesine hamlederler...
6- Bu hadisin hükmü kefâret, nezir, zıhâr vs. sadakalarına da teşmil edilmiştir. Ancak verâset yoluyla geri gelirse kerâhet olmadığı söylenmiştir. Zâhirîler buna da mekruh demiştir.
Buhârî'nin bir rivayeti, İbnu Ömer'in, tasadduk ettiği bir şeyi satın alacak olsa tekrar tasadduk ettiğini belirtir.
7- Hadisten şu hükümler çıkarılmıştır:
* Sadakayı geri almak mekruhtur.
* Cihada her vasıta ile yardımcı olmak, gazveye destek vermek faziletli amellerdendir.
* Allah yolunda "bindirmek", temlik etmek demektir.
* Bindirilen kimse, bağışlananı satabilir, parasından istifade edebilir.[68]

?3286 ?11 -?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????]????? ????? ?????: ??? ??????? ?????? ????? ?????? ??????????. ????????????? ???? ??????????? ???????? ?????: ??????. ?????: ????? ??? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ???? ??????????? ???? ???????[. ????? ?????? ? ?????. »????????« ??????? .

11. (3286)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Bir adam gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü, annem vefat etti. Ben onun için tasaddukta bulunsam ona faydası olur mu?" diye sordu. Aleyhissalatu vesselam:
"Evet!" deyince, adam:
"Benim bir meyveliğim var. Sizi şâhid kılıyorum, onu annem için tasadduk ediyorum!"dedi."[69]

?3287 ?12 -?????? ??? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??? ??????? ????? ????? ?????? ???????. ?????? ??????????? ????????? ?????: ????????. ???????? ??????? ???????: ?????? ‘???? ?????? [.
????? ????? ?????? ???????? .

12. (3287)- Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, annem vefat etti, (onun adına) yapacağım sadakanın hangisi efdaldir?"
"Su!" buyurdular. Bu cevap üzerine Sa'd bir kuyu kazdı ve "Bu kuyu Sa'd'ın annesi için" dedi."[70]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "su"yu en efdal sadaka olarak tavsifi iki sebebe bağlanmıştır.
* Su, o devirde Medine'de azdır ve bu sebeple kıymetlidir.
* İnsanların yaşayabilmek için en çok muhtaç oldukları şeylerden biri sudur. Gerek dinî ve gerekse dünyevî hususlarda su en başta gelen temel ihtiyaçlar arasında yer alır. Öyle ise onun kıymeti, Medine gibi sıcak bir beldede daha da artacaktır. Bu hadîsin hükmünü bugün bile aynen koruduğunu söyleyebiliriz.
2- Sa'd, rivâyetinin sonunda kendisini üçüncü bir şahıs gibi zikretmekte, "kuyu kazdım" demeyip kuyu kazdı demekte, annem demeyip "... Sa'd'ın annesi.." demekte... Bu üslup değişikliği yanlış anlamaya meydan vermemelidir.
3- Son iki rivayet, ölü adına hayır yapılabileceğini gösteren delillerdir. Nesâî'nin bir rivâyetinde Sa'd önce vefat eden annesi adına sadaka verip veremiyeceğini sorar. Cevap müsbet olunca hangi sadakanın efdal olduğunu sorâr. Bunun üzerine, "Su!" cevabını alır.[71]

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/16-17.
[2] Buharî, Zekat: 8; Müslim, Zekât: 63, (1014); Muvatta, Sadakât: 1, (2, 995); Tirmizî, Zekât: 28, (661); Nesâî, Zekât: 48, (5, 57); İbnu Mâce, 28, (1842); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/18.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/18-20.
[4] Müslim, Zühd: 45, (2984); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/21.
[5] Nesâî, Zekât: 49, (5, 59); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/21.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/21-22.
[7] Tirmizî, Kıyamet: 42, (2485); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/22-23.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/23-24.
[9] Buharî, Zekât: 36, Edeb: 95; Müslim, İmaret: 87, (1865); Ebu Dâvud, Cihâd: 1, (2477); Nesâî, Bey'a: 11, (7, 144); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/24.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/24-25.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/25.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/25.
[13] Buharî, Zekât: 28; Müslim, Zekât: 57, (1010).
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/25.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/26.
[16] Nesâî, Cihâd: 45, (6, 48-49); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/26.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/26-27.
[18] Müslim, Zekât: 39, (995); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/27.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/27.
[20] Buharî, Nafakât: 1, İman: 41; Müslim, Zekât: 48, (1002); Nesâî, Zekât: 60, (5, 69); Tirmizî, Birr: 42, (1966); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/28.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/28.
[22] Rezin tahric etmiştir. (Cami'üs-Sağîr (Şerhi Feyzu'l- Kadir'de mevcuttur) 6, 235); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/29.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/29.
[24] Buharî, Fiten: 24, Zekât: 9; Müslim, Zekât: 58, (101.1); Nesâî, Zekât: 64, (5,77); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/30.
[25] Buharî, Zekât: 9; Müslim, Zekât: 59, (1012); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/30.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/30-31.
[27] Rezîn tahriç etmiştir. (Câmi'u's-Sagîr şerhi Feyzu'l-Kâdir'de mevcuttur) 3, 195); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/32.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/32.
[29] Tirmizî, Tefsir, Muavvizateyn: 2, (3366); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/32-33.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/33.
[31] Buharî, Zekât: 18; Müslim, Zekât: 94, (1033); Muvatta, Sadaka: 8, (2, 998); Ebu Dâvud, Zekât: 28, (1648); Nesâî, Zekât: 52, (5, 61); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/33.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/34.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/34.
[34] Buharî, Zekât: 10, 9, Menâkıb: 25, Edeb 34, Rikâk: 49, 51, Tevhîd: 24, 36; Müslim, Zekât: 66-67, (1016); Nesâî, 63, (5, 74-75); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/34.
[35] Ebu Dâvud, Zekât: 40, (1677); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/34.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/34-35.
[37] Ebu Dâvud, Zekât: 41, (1679-1680); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/35.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/35.
[39] Muvatta, Sadaka: 3, (2, 992); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/35.
[40] Ebu Dâvud, Zekât: 33, (1665); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/35-36.
[41] Müslim, Birr: 69 (2588); Tirmîzî, Birr: 82, (2030); Muvatta, Sadaka: 12, (2, 1000); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/36.
[42] Ebu Dâvud, Zekât: 32, (1662); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/36.
[43] Birinci cilt 446.sayfada daha geniş bilgi var.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/36-37.
[45] Ebu Dâvud, Zekât: 16 (1608); Nesâî, Zekât: 27, (5, 43, 44); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/37.
[46] Müslim, Zekât: 69, (1017); Nesâî, Zekât: 64, (5, 75-76); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/38-39.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/39.
[48] Buharî, Zekât: 14; Müslim, Zekât: 78, (1022); Nesâî, Zekât: 47, (5, 55-56); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/40.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/40-42.
[50] Buharî, Zekât: 18; Nafakat: 2; Ebu Dâvud, Zekât: 39, (1676); Nesâî, Zekât: 53, (5,62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/43.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/43-44.
[52] Ebu Dâvud, Zekât: 45, (1691); Nesâî, Zekât: 54, (5, 62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/44-45.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/45.
[54] Ebu Dâvud, Zekât: 39, (1575); Nesâî, Cuma: 26, (3, 106), Zekât: 59, (5, 63); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/46.
[55] Ebu Dâvud, Zekât: 39, (1673); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/46-47.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/47.
[57] Buharî, Zekât: 26, 17, 25, Büyû': 12; Müslim, Zekât. 80, (1024); Ebu Dâvud, Zekât: 44, (1685); Tirmizî, Zekât: 34, (671, 672); Nesâî, Zekât: 57, (5, 65); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/48.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/48-49.
[59] Tirmizî, Zekât: 34, (670); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/49.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/49.
[61] Ebu Dâvud, Büyû: 86, (3546, 3547); Nesâî, Zekât: 58, (5, 65, 66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/49.
[62] Bazı âlimler, bu hadiste de erkeğin malının kastedildiğini, malı kadına nisbetin-onun tasarrufunda bulunması sebebiyle mecaz olduğunu, böylece nehyin tahrîm ifâde ettiğini söylemiştir. Ancak İslam dini, kadına erkekten ayrı ve müstakil mülk edinme hakkı tanıması haysiyyetiyle, hadiste kadının şahsî malının kastedilmesi de mâkuldür ve çoğunlukla ulemâ öyle anlamış ve görüleceği üzere o paralelde hüküm getirmiştir.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/50-51.
[64] Buharî, Zekât: 25; Müslim, Zekât: 79, (1023); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/51.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/51.
[66] Buhârî, Zekât: 59, Vesâya: 31, Cihâd: 119, 137; Müslim, Hibât: 3, (1621); Muvatta, Zekât: 50, (1, 282); Ebu Dâvud, Zekât: 9, (1793); Tirmizî, Zekât: 23, (668); Nesâî, Zekât: 100, (5, 108, 109).
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/52.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/52-53.
[69] Buharî, Vesâyâ: 15, 20, 26, Ebu Dâvud, Vesâyâ: 15, (2882); Tirmizî, Zekât: 33, (669); Nesâî, Vesâyâ. 8, (6, 252, 253); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/53.
[70] Ebu Dâvud, Zekât: 42, (1679, 1680, 1681); Nesâî, Vesâyâ: 9, (6, 254, 255); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/54.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SILA-İ RAHM BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:

SILA-İ RAHM BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

İslam'ın çokça ehemmiyet verdiği hususlardan biri de sıla-i rahm'dir. Yani akrabalar, yakınlar arasındaki münâsebet... Bunun iyi olması, karşılıklı sevgi, saygı ve yardımlaşma esasına dayanması gerekmektedir.
Rahm, kelime olarak rahmet'ten gelir; rahmet, "acımak", "şefkat duymak" mânalarını taşır. Türkçemizde sıla-i rahm tabiri içerisinde rahm şeklinde kullanılan bu kelime, Arapça aslında rahim şeklinde kullanılır. Akrabalık, hısımlık, yakınlık, kuvvet, karâbet gibi farklı kelimelerle dile getirilen beşeri yakınlığı ifâde eder.
Sıla, ulaşmak, kavuşmak manasına gelen vüsûl kökünden masdardır.
Öyleyse sıla-i rahm, tabir olarak, kısaca akrabalara kavuşmak manasına gelir. Şârihler atiyye (ihsan), şefkat, merhamet, yardım, görüşme, ziyaret gibi değişik mânaları sıla-i rahme izafe ederler. Daha değişik ifade ile yakınlarımıza karşı dinimizin tahmil ettiği bir kısım vazifelerimiz vardır ki, bunların yerine getirilip ifa edilmesine sıla-i rahm denmiştir. Sözgelimi iş ve ikâmet yerimiz akrabalardan uzaklarda ise zaman zaman ziyaretlerine gitmek, mektup yazıp telefon etmek; yakında ise arada sırada görüşmek, yardımımıza muhtaçsa yardım etmek, hastaysa ziyaret etmek, bir meselesi varsa ilgilenmek; sürurunda tebrik, üzüntüsünde teselli ve tâziyede bulunmak, hal hatır sormak, selam vermek vs. hepsi sıla-i rahm'e dâhildir. Bütün bu sayılanlar akrabalar arasındaki mânevi bağları güçlendirir, artırır, insanı hayata daha çok bağlar, ferdleri bencillik, yalnızlık gibi kötü hislerden ve böylesi duyguların getireceği marazi hal ve durumlardan korur. Allah'ın rızasına, rahmetinin tecellisine sebep olur.
Sıla-i rahim öncelikle akrabalara karşı talebedilmiş ise de, komşulara, arkadaşlara, meslektaşlara, iş arkadaşlarına, din kardeşlerine ve her çeşit tanıdıklara karşı da vazife ve borç kılınmıştır. Sözgelimi, karşılaştığımız bir mü'mine, tanımasak bile verilen bir selâm, yaşlı bir kimseye yer gösterme, otobüste yer verme, düşen bir çocuğu kaldırma, soran kimseye adres tarif etme, içtimâî münasebetlerde güler yüzlü, tatlı sözlü olma, hayırhah ve yardımsever tavrı takınma vs. vs. hepsi birer sıla-i rahim'dir. Şu halde sıla-i rahmi, bu sayılanlardan sadece biri olarak anlamak büyük bir eksiklik olur. Alimler sıla-i rahm'in dereceleri olduğunu, en yüksek derecesinin nikah düşmeyecek derecedeki yakın akrabalar arasında bulunduğunu, buna riayetin farz olduğunu söylerler. Bu görüşe göre amca, dayı çocukları arasında farz olmaz. En aşağı derecesini de selamlaşma olarak ifade eden olmuştur. Bazı âlimler, miras babında zevi'l-erhâm denen bütün akrabaya farz olduğuna hükmetmiştir.[1]
Cenab-ı Hakk'ın insanlar arasına böyle bir bağı koyup buna vâcib emirler arasında yer vermesi, insanlara olan büyük nimet ve rahmetlerinden biridir. Fert ve cemiyetlerin birbirlerini karşılıklı olarak sevme ve saymalarının mayasını sıla-i rahm teşkil eder. Dinimiz beşerî saadetin vazgeçilmez şartlarından olan sıla-i rahm'in terkini büyük günahlardan addetmiştir. Buna kat-ı rahim de denir, yani rahm'ı (akrabalık bağlarını) koparmak, geniş mânasıyla beşeri bağları koparmak demektir.
Resulullah meselenin ehemmiyetini şu hadisleriyle tesbit eder:
"Allah Teâla hazretleri mahlukatı yaratıp bu işten fârig olduğu zaman, rahim ayağa kalkarak dedi ki: "Bu, kat edilmekten (koparılmaktan) sığınanın makamıdır." Cenab-ı Hak cevaben:
"Evet sana sıla yapana, benim sıla yapmam, senden kopup alâkayı kesene benim de kopup alâkayı kesmem yetmez mi, bundan razı değil misin?" buyurdu. Rahm:
"Evet razıyım!" deyince, Cenab-ı Hak:
"Bu sana verildi!" diye hükmetti. Sonra Resulullah: "Dilerseniz şu ayeti okuyun" dedi. (Meâlen): "Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden? İşte Allah'ın lanetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği bunlardır. Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalbleri kilitli midir?" [Muhammed 23-24]
Müslim'in bu rivayeti, sıla-i rahm'in insanlığın yaratılışıyla birlikte yaratılmış olduğunu gösterir. Yine bu hadisten anlıyoruz ki, Allah'ın insanlara rahmet ve merhametinin tecellisi, sıla-i rahmin edası şartına bağlanmış olmaktadır. Bizzat Kur'an sıla-i rahm'i kesenlere Allah'ın lânetini yani rahmetinden mahrumiyeti haber vermektedir. Buna hangi mü'minin gönlü razı olur?
Sıla-i rahm'in ehemmiyetini belirten hadis çoktur. Birkaçını kaydediyoruz:
"Sıla-i rahm'i kesen cennete giremez."
"Rahim, Arş-ı A'lâ'ya asılı olarak şöyle der: "Kim bana sıla yaparsa Allah ona vâsıl olsun, kim de beni koparırsa Allah da ondan kopsun." Yani: "Sıla-i rahmi yerine getirerek insanlara karşı olan vazifelerini yapan kimseye Allah rahmetiyle muamele etsin, bu vazifeyi yapmayanlar da Allah'ın rahmetinden mahrum kalsın."
Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam aleyhissalâtu vesselam'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Benim akrabalarım var. Ben onlara sıla-i rahm yapıyorum, onlar mukabele etmeyip alakayı kesiyorlar. Ben onlara iyilik yapıyorum, onlar bana kötülük yapıyorlar. Ben onlara yumuşak davranıyorum onlar bana karşı cahillik yapıyorlar!" dedi. Bunun üzerine Efendimiz aleyhissalâtu vesselam:
"Eğer dediğin gibi isen, sanki onlara sıcak kül yediriyor gibisin. Sen bu şekilde devam ettikçe, onlara karşı Allah'ın yardımı seninle olacaktır."
"Sıla-i rahm, güzel ahlâk, başkalarıyla iyi geçinmek, beldeleri mâmur, ömürleri uzun eder."

"Yakınlara sıla, malda zenginliği, ailede sevgiyi, ömürde uzamayı artırır."

"Senden kopandan sen kopma, sana kötülük yapana sen iyilik yap, aleyhine bile olsa hakkı söyle.
"Son olarak şu hususu da kaydedelim ki, Resulullah aleyhissalatu vesselam'in daha peygamberlik gelmezden önceki mümtaz vasıflarından biri sıla-i rahme verdiği ehemmiyet idi. Öyle ki Hz. Peygamber, risaletin ilk tezahürleri karşısında ve bilhassa Cebrail aleyhisselam'la ilk karşılaşması akabinde korkmuş ve Hz. Hatice'ye bunu açmıştı. Hz. Hatice, korkmaması, Allah'ın kendisini mahçup etmiyeceği hususunda teselli ederken Resulullah'ı ikna etmek üzere zikrettiği delillerden biri Aleyhissalatu vesselam'ın sıla-i rahm'e riayet etmesi idi.
Peygamberliğin ilk yıllarından itibaren Resûlullah'ın, muhataplarını ısrarla davet ettiği şeylerden biri yine sıla-i rahim'di. Hatta, Herakliyus, peygamberlik iddiasında bulunan Muhammed hakkında bilgi edinmek üzere ticarî maksadla Şam'a gelmiş olan Ebu Süfyan ve yanındakileri çağırtıp "Size ne emrediyor?" diye sorunca Ebu Süfyan'ın saydıkları arasında sıla-i rahm'i de görmekteyiz:
"Bize namazı, sadakayı, iffeti ve sıla-i rahmi emrediyor."[2]

?3288 ?1 -?? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??????????? ???????????. ???????: ???? ????????? ???????? ??????. ?????? ????????? ???????? ?????[. ????? ??????? .

1. (3288)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Rahim Arş'a asılıdır, der ki: "Kim beni sıla ederse Allah da ona sıla etsin. Kim benden koparsa Allah da ondan kopsun."[3]

?3289 ?2 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???????? ???? ??? ????????? ?????? ??????? ???? ??? ???????? ?????????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (3289)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Kim, rızkının Allah tarafından genişletilmesini, ecelinin uzatılmasını isterse sıla-i rahim yapsın."[4]

?3290 ?3 -???? ???????:]??????????? ???? ???????????? ??? ????????? ???? ???????????? ???????

?????? ????????? ????????? ??? ?‘?????? ????????? ??? ????????? ????????? ??? ?‘?????[. ????. ?? ?????.»???‘?????« ??? ?‘?? .

3. (3290)- Tirmizî'deki rivayet şöyle: "Nesebinizden sıla-i rahm yapacaklarınızı öğrenin. Zira sıla-i rahim akrabalarda sevgi, malda bolluk, ömürde uzamadır."[5]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste Resulullah, sıla-i rahm için neseb yani akrabaları öğrenmeyi emretmektedir. Alimler bu hadise dayanarak sıla yapılması gerekenlerin valideyn'den ibaret olmayıp, bütün zevi'l-erhama (babalar, dedeler, amcalar, dayılar vs.) şâyi olduğunu söylemişlerdir. Akrabalara karşı gösterilecek sıla-i rahm, onlara yakınlaşma, şefkat ve ihsandan ibarettir.
2- Sıla-i rahm'in ömürde uzamaya sebep olması meselesi, ecelin değişmeyeceğini beyan eden ayetle tearuz eder. Buna cevap sadedinde: "Amelde bereket ve tevfîk hâsıl olması, ömrün boşa gitmemesidir, bu durumlar sanki ömrün artması gibidir" denmiştir. Ayrıca: "Sıla-i rahim, öldükten sonra hayırla yâdedilmeye sebeptir" veya "sâlih evlatların varlığına sebeptir" de denmiştir. Şurası muhakkak ki, mâdem ki Resulullah, Hak namına konuşarak, sıla-i rahmin ömrün uzamasına sebep olduğunu bildirmiştir. Şu halde bu, mahiyetini anlamakta zorluk çeksek de âlemde mevcut diğer eceli geciktiren sebeplerden biri olmalıdır. Allah kimin ömrünün uzun olmasını dilerse onu sıla-i rahim yapmada muvaffak kılar. Esasen bir mü'min için bu meselenin iman mantığınca anlaşılmasında zorluk mevcut değildir. Çünkü, Resulünün müjdesine inanarak, vaadedilen mükâfata ermek niyetiyle yapacağı ameller, (sıla-i rahimler) boşa gitmeyecek, "Kul, Allah hakkında nasıl zanda bulunursa, Allah kula öyle muamele eder.." fehvasınca, ömrünün uzatılacağı inancıyla sıla-i rahm yapanlara Cenab-ı Hak, daha uzun ömür verebileceği gibi, bu maksadla harcadığı ömür dilimlerini, başka maksatlarla harcadığı ömür dilimlerine nazaran en az on katı olmak üzere kat kat sevaplara mazhar ederek, daha uzun bir ömür yaşamış olma sevabını verebilecektir.
Bu meselede İbnu Hacer üç ayrı açıklama kaydeder:
Birincisi şöyle: "Bu artma, taâte yardım sebebiyle ömürde bereketten ve âhirette faydası olacak bir şeyle vaktini mamur kılarak, boş geçmesinden böylece korumuş olmaktan kinayedir. Buna benzer bir başka rivayet ümmet-i Muhammed'in ömrüyle ilgilidir. Aleyhissalatu vesselam ümmetinin ömrünü, diğer ümmetlerin ömrüne nisbetle çok kısa olmakla birlikte, leyle-i Kadr'i vererek telafi ettiğini belirtmiştir. Hülasa, sıla-i rahm, taatın bereketlenmesine ve masiyetten korunmaya bir sebeptir, böylece kendisinden sonra hayırlı yâd devam eder ve sanki ölmemiş gibi (sevabı devam eder). Kişiye yardım sağlayan şeyler arasında, kendisinden sonra istifade edilecek ilim, sadaka-i câriye ve sâlih evlad da vardır."
Alimler, meseleyi bir başka açıdan ele alarak şöyle izah ederler: "Ömrün artması kinaye olmayıp, hakikattir. Bu artış, Allah'ın ilmine nisbede değil, ömürle ilgili müvekkel meleğin ilmine nisbetledir. Âyetin değişmez diye bildirdiği ömür Allah'ın ilmine göredir. Sözgelimi, müvekkel meleğe: "Falanın ömrü, sıla-i rahim yaparsa yüz yıldır, yapmazsa altmış yıldır" dendiğini farzedelim. Allah'ın ilminde bu kimsenin sıla-i rahim yapıp yapmayacağı önceden bellidir. Ama meleğin ilminde ise, artıp eksilme mümkündür. İşte bu duruma "Allah dilediğini siler, dilediğini sâbit bırakır. Ana kitap onun katındadır" (Ra'd 39). Âyette temas edilen mahv ve isbat (yani silme ve sabit bırakma) meleğin ilminde bulunana nispetledir. Ana Kitapta (Ümmü'l-Kitap) olan ise Allah'ın ilminde olandır ve elbette bunda silme mevzubahis değildir. İşte buna kaza-i mübrem, öncekine ise kaza-i muallak denir." Bu inanç sebebiyle Hz. Ömer'in: "Ya Rab! Beni şakî yazdırsa sil!" diye dua ettiği belirtilir. "Senin ilminde şakî isem değiştir" demezmiş. Zira Allah'ın olacak bir şey hakkındaki bilgisi asla değişmez, O'nun bildiği şekilde olur.
Alimler bu iki izah şeklinden öncekinin, sadedinde olduğumuz hadise daha uygun düştüğünü söylerler.
Tîbî'den kaydedildiğine göre şöyle demiştir: "Önceki vecih daha muvafiktır. Buna, Fâik'in müellifi (Zemahşerî)'nin sözü işaret eder. Der ki: "Mânanın böyle olması caizdir: "Allah, rahim'in eser ve aslını dünyada uzun müddet devam ettirir, bunu sıla-i rahmi yapmayanın eserini hemen yok ettiği gibi çabucak yok etmez."
Üçüncü bir açıklama Taberânî'nin Mûcemu's-Sağîr'inde gelmiştir: Ebu'd-Derda anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam'ın yanında "Kim sıla-i rahimde bulunursa eceli uzatılır" diye zikredilmişti, Aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Ömürde ziyade olmaz. Allah Teâla Hazretleri: "Ecelleri geldiği zaman bir saat ne ileri alınır ne de geriye..." (A'raf 34) buyurmaktadır. Ancak kişinin, kendisine vefatından sonra dua edecek hayırlı zürriyyet olur."
Yine Taberânî'nin Mûcemu'l Kebir'inde gelen merfu bir hadisde: "Allah, eceli gelen kimsenin ömrünü uzatmaz, ömrün ziyâdeleşmesi sâlih zürriyet demektir" buyurmuştur.
İbnu Fûrek, ömrün artmasından maksadın sıla-i rahim yapan kimsenin anlayış ve aklından âfâtın nefyedilmesi olduğunda cezmetmiştir.
3- Hadis, neseb öğrenmenin mendub olduğunu ifade etmektedir.[6]

?3291 ?4 -?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????:]????????? ????????? ?????? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ????????? ??????? ??????? ????????? ?????. ??????? ??? ??????? ?????: ?????????? ?????? ?????????? ??????????. ?????: ??????????? ???????: ??????. ?????: ????? ??????? ???? ????????????? ?????? ???? ????? ???????? ? ??????[. ????? ??????? ?????? ?????? .

4. (3291)- Meymûne radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam'dan izin almadan bir câriye azad ettim. Resûlullah'ın benimle kalma günü gelip, beraber olduğumuz zaman:
"Ey Allah'ın Resûlü, câriyemi azad ettim, farkettiniz mi?" dedim.
"(Sahi mi söylüyorsun), bunu yaptın mı?" dedi. Ben, "Evet!" deyince:
"Keşke onu dayılarına verseydin, senin için daha hayırlı olacaktı!" buyurdular."[7]

?3292 ?5 -?????? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ????? ???????????? ????????? ?????? ??? ????????? ?????????: ???????? ????????[. ????? ??????? .

5. (3292)- Selmân İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Fakirlere yapılan tasadduk bir sadakadır, ama zî-rahm'a (yani akrabaya) yapılan ikidir: Biri sıla-i rahim, diğeri sadaka."[8]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, sadaka ve bağış gibi hayırlarda, önce yakınları düşünmeye teşvik etmektedir. Köleyi azad etmektense muhtaç bir yakına bağışlamak, sadakayı rastgele bir fakire vermektense, yakınlığı olan birine vermek evlâdır. Bu hayır amelinde iki ayrı hayır gösterilmektedir:
1) Sadaka,
2) Sıla-i rahm.
Resulullah böylece sıla-i rahm'e ehemmiyet vermeye, itina göstermeye teşvik etmektedir.
2- Birinci hadisi rivayet eden Meymune, Resulullah'ın zevce-i pâklerinden olan Meymune Bintu'l-Hâris'dir (radıyallahu anhâ).
3- Hadis kadınların, kendi mallarında, kocalarına sormadan tasarrufta bulunabileceklerini göstermektedir. Çünkü Hz. Meymune câriyesini âzâd ettikten sonra Resulullah'a bilgi verme kabilinden mevzubahis etmiş, Resulullah da onu bu davranışı sebebiyle muâheze etmemiş, sadece daha evlasına işâret buyurmuştur. Meymune (radıyallahu anhâ), malında tasarrufa şayet yetkili olmasaydı, Hz. Peygamber, akdi iptal ederdi.
4- İbnu Hacer, bu hadisten hareketle: "Akrabaya hibede bulunmak mutlak olarak efdaldir" denemez, zira bazı yakınlar gerçekten muhtaçtır, bazıları da değildir" der. Keza ilave eder: "Akrabaya hibe etmek de azad etmekten mutlak olarak efdaldir denemez. Zira açıkladığımız üzere bu, ahvale göre değişir."[9]

---

[1] Sıla-i rahm, tabiriyle aynı menşe'den olması hasebiyle zevi'lerhâm hakkında da açıklama kaydetmemiz, mevzumuz açısından faydalı olacaktır. en-Nihaye'de şu açıklamaya yer verilir: "Zû-rahm mahrem veya zû-rahm da denen zevi'l-erhâm, akrabalardır. Seninle aranızda neseb bağı olan herkes hakkında kullanılır. Ferâiz'de (miras bahsinde) kadın cihetinden akrabalara zevi'l-erhâm denir ve şöyle

ifade edilir: Zu-rahmi mahrem -ve muharrem- bunlar nikahı haram olan kadınlardır: Anne, kız, kız kardeş, hala, teyze gibi. Sahabe ve Tabi'inden ulemanın çoğu bu görüştedir. Ebu Hanîfe ve Ashabı da bu görüştedir.

[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/55-57.

[3] Buhari, Edeb: 13; Müslim" Birr: 17, (2555); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/58.

[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/58.

[5] Buharî, Edeb: 12; Tirmizî, Birr: 49, (1980); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/58.

[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/58-60.

[7] Buhari, Hibe: I5; Müslim, Zekât: 44, (999); Ebu Dâvud, Zekât: 45, (1690); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/60.

[8] Nesâî, Zekât: 82, (5,92); Tirmizî, Zekât: 26, (658); İbnu Mâce, Zekât: 28, (1844); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/61.

[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/61.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALLAH'IN SIFATLARI BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA

ALLAH'IN SIFATLARI BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Sıfat bahsi Kelâm ilmine giren bir mevzudur. Bir başka ifade ile, İslâm'ın Allah inancı, Allah hakkında bir kısım sıfatların varlığını kabul etmekle ortaya çıkar. Sıfata inanılmazsa, o sıfatları taşıyan zât hakkında bilgi sahibi olunamaz. Çeşitli dinlerdeki Allah inancının farklılıklar arzetmesi temelde Allah'a izâfe edilen bu sıfat farklılıklarından ileri gelir. Hatta Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'le Mûtezile firkası arasındaki farklılık da sıfat meselesinde düğümlenir.
Kelâmcılar, İslâm'ın Allah inancını "Allah'ın yüce zâtı hakkında vacib olan kemâl sıfatlarıyla beraber mümtenî olan noksan sıfatları bilip öylece itikat eylemektir" diye tarif etmişlerdir. Bu açıdan Allah'ın başlıca üç çeşit sıfatı vardır:
1- Vücud Sıfatı: Bu, Allah'ın varlığını ifade eder.
2- Selbî Sıfatlar: Bunlar mahlukatta bulunmayan sıfatları ifade eder. Bunlar Allah'a mahsus sıfatlardır. Allah'ı mahlukattan herhangi birine şu veya bu şekilde benzetmemek için, bunların mahlukatta olmadığını bilmek ve belirtmek gerekir. Bunu belirtmekten maksad, Allah'ı tenzihtir, mahlukattan başka ve ayrı olduğunu beyandır. Esasen selbetmek, ayırmak, soymak gibi ma'nâlara gelir.
Selbî sıfatlar çoktur, hepsi sayılmaz. Başlıcaları zikeredilir, bunlar da beştir.
* **Kıdem:** Allah'ın varlığının başlangıcı yok demektir. Zıddı hudûs' tur, sonradan olmak demektir, bu ise mahlukun vasfıdır.
* **Beka:** Allah'ın varlığının sonu yok demektir. Zıddı fenâ'dır, son bulmak demektir, bu da mahluka ait bir vasıftır.
* **Muhalefetun li'lhavadis:** Allah'ın sonradan meydana gelen şeylere yani mahlukata hiç bir surette benzememesi demektir.
* **Kıyam binefsihî:** "Varlığı kendi zâtının gereğidir, var olmak için bir yaratıcıya, bir başka şeye muhtaç değildir. Halbuki bütün mahluklar var olabilmek, varlığını devam ettirebilmek için çok şeylere muhtaçtır.
* **Vahdaniyyet:** Allah'ın zât, sıfat ve fiillerinden biridir, tektir, yardımcı, ortak vs.'si bulunmaz demektir. Zıddı kesrettir, çokluktur. O'nun dışında her varlık mürekkeptir, Allah ise mürekkep değildir, vahiddir.
Dikkat edersek bu beş vasfın her biri Cenâb-ı Hakk'tan mahlukata olan benzerlikleri reddetmekte, Kur'an da ifade edilen "Onun bir benzeri yoktur" hükmünü tahkik etmektedir.
3- Sübûtî Sıfatlar: Bunlar Allah'ın zâtında mevcut, zâtının gereği olan sıfatlardır. Yani Allah'ın varlığını kabul edince, o sıfatları haiz olduğunu da kabul etmek gerekir. Allah onlarsız düşünülemez. Bunlar hayat, ilim, irade, kudret, semî, basar, kelâm ve tekvin'dir. Öyleyse Allah hayat sıfatıyla hayy'dir, diridir. İlim sıfatlarıyla âlimdir; geçmişgelecek, uzakyakın, büyükküçük her şeyi bilir. İrade sıfatıyla müriddir yani dilemek, istemek sahibidir. Kudret sıfatıyla kadîrdir, her istediğini yapmaya gücü yeter, onda acz yoktur. Semî sıfatıyla işitir; basar sıfatıyla görür; kelâm sıfatıyla konuşur ve nihâyet tekvin sıfatıyla yaratır. Bu sıfatlar Allah hakkında vâcib sıfatlardır, onlarsız Allah düşünülemez. Kur'an-ı Kerim bu sıfatlarla Allah'ı tavsif eder. Bunlar Allah'ın zâtıyla birlikte vardır ve kadîmdir. Bunlarla ilgili teferruat İslâm'daki itikadî mezhepleri ortaya çıkarmıştır. Hatta hristiyanlıkyahudilik gibi semâvî ve -diğer- gayr-ı semâvî dinler ve bir kısım felsefi sistemler arasındaki itikadî farklılıklar çoğunlukla Allah'a izafe edilen bu sıfatlarla ilgilidir. Bir başka deyişle, İslâm itikadının orijinallitesi bu sıfatlar mevzuundaki telakkisinde yatar. Müslümanların itikadî bütünlüğe, imânî kemâle ermeleri bunları iyi bilmelerine bağlıdır. Bu sebeple Allah'ın sıfatları bahsinin her müslümanca iyi hazmedilmesi, eksiksiz kavranması gerekir.
Sadedinde olduğumuz bahiste, bu mevzuya giren sadece birkaç hadis vardır. Bunlar vesilesiyle sunacağımız bazı açıklamaların konuyu bütünüyle kavramada eksik kalacağı muhakkaktır, mutlaka bâzı kelâm kitaplarına müracaat etmek gerekli ve zarûrîdir.[1]

?3482 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ????? ?????? # ???????? ?????????. ??????: ???? ?????? ?????? ? ?????? ??? ????????? ???? ??? ???????. ???????? ????????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????????. ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????????. ????????? ????????. ???? ???????? ????????? ????????? ???????? ??? ???????? ??????? ???????? ???? ????????[. ????? ????.»????????? ?????? ??????« ????????: ?? ?? ?????? ?? ????? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ???? ‘??? ????? ???? ??? ????? ??? ?????? ??? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???????.

1. (3482)- Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda ayağa kalkıp şu beş cümleyi söyledi:
"Allah Teâlâ Hazretleri uyumaz, zaten O'na uyku da yakışmaz. Kıstı (tartıyı, rızkı) indirir ve kaldırır. Geceleyin yapılan amel, gündüzleyin yapılandan önce; gündüzleyin yapılan amel de geceleyin yapılan amelden önce Allah'a yükseltilir. O'nun hicabı nurdur. Eğer o perdeyi açacak olsa, vechinin sübuhâtı, basarının ihâta ettiği bütün mahlukatını yakardı."[2]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Cenâb-ı Hakk'ın bazı sıfatlarını zikretmektedir:
1- Uyumama Sıfatı: Bu, Kur'ân-ı Kerim'de: "O' nu ne uyuklama tutar ne de uyku" (Bakara 255) diye ifade edilmiştir. Uyku ve uyuklama bir kısım canlı mahluklarla ilgili bir sıfattır. Allah ise ondan münezzehtir.
Bu sıfat, Cenâb-ı Hakk'ın mahlukat üzerine her an tasarrufta bulunduğunu ifade eder. Bu ilâhî ilginin bir an kesildiğini düşünmek, bütün varlık âleminin yokluğa mahkûm edilmesi olur.
2 - Kıst, tartı demektir. Rızk ma'nâsında kullanıldığı da kabul edilmiştir. Allah'ın kıst'ı indirmesi, kulların amellerini tartarken, rızklarını verirken mizanın kefelerini kaldırıp indirmesidir. Bu teşbihle, rızkların taksim ve takdirinin ferd ferd, ayrı ayrı yapıldığı ifade edilmiş olmaktadır. Bir bakıma Cenâb-ı Hakk'ın uyanıklığının şümûlü böyle dile getirilmiş olmaktadır: "Allah hiç kimsenin rızkından, amelinden gafil değildir, herbirini ayrı ayrı tartar. Kefeler her ferd için iner, tartar, kalkar, öbürü için tekrar iner..."
Kıst'la rızık kastedilince, hadisin "...kısar, kaldırır" yani, "rızkı bazılarına kısar (az verir), bazılarına kaldırır (çok verir) ma'nâsına geldiği de söylenmiştir.
3- "Geceleyin yapılan amel gündüzleyin yapılandan önce... Allah'a yükseltilir" cümlesi, her günün ameli günün sonunda, gecenin ameli de gecenin sonunda ayrı ayrı Cenâb-ı Hakk'a arzedilir, ömrün hiç bir günü hesapsız geçmez, her gününden Allah'a hesap vardır, demektir. Amelleri Allah'a arz işini hafaza melekleri yapar; günlük olarak tuttukları amel defterini günün (veya gecenin) sonunda Allah'a arz ederler.
4 - Hicab, perde demektir. Allah, insanlara şah damarından daha yakın olduğu halde, insanlar, araya giren perdeler sebebiyle Allah'tan uzaktırlar, Zât-ı Zülcelâl'i göremezler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'la kul veya Hâlık'la mahluk arasındaki perdenin maddî olmayıp nurânî olduğunu bildirmiştir.
Bazı rivayetlerde nûr yerine, nâr denmiştir.
Nûr'la nâr arasındaki fark veya nurânî ile maddî arasındaki fark nedir? Tam çözülmüş değildir. İlim ve tekniğin ilerlemesi bu hususlarda daha müteyakkız olmaya, Resûlullah'ın nur'la neyi kasdettiğini daha sağlıklı anlamaya yardımcı olmaktadır. Zira en son nazariyelere göre madde ışına (nur'a) dönüşebilmektedir. Şu halde nur, nar ve hatta madde müşterek bir öz'ün farklı kesafetteki temeyyüünden, esma-i ilâhîye' nin feyz-i ilahî suretinde farklı mertebelerdeki tecellisinden ibarettir. Hepsinin aslını, bazı hadislerde geldiği üzere, Nur-u Muhammedî (aleyhissalâtu vesselâm) denen bir ilk, bir irade-i kün teşkil etmektedir. Öyle ise hâlıkla mahluk arasındaki "hicab" izafi bir vakı'adır, Mahlûktan Hâlık'a perdedir, görülmesine manidir, Hâlık'tan mahluka nurdur, aydınlıktır, görmesine engel değildir. Allah "evvel"dir, "ahir"dir, "zâhir"dir, "bâtın"dır, her şeyi "bilen"dir.
5- Allah'ın vechi "Zât"ı demektir. Vech (yüz) birçok dillerde olduğu gibi Arapçada dahi şahsın yani zâtın kendisini ifade eder. Nitekim dilimizde de "yüzün ak veya kara olması" tabirinde şahsiyetin tebriesi veya tezyifi kastedilir. Öyleyse Allah'ın vechi, Allah'ın zâtı demektir ve basarının ihâtâsı tabiriyle bütün mümkinât yani mahluk âlem kastedilmiştir. Zirâ O'nun basar ve ilmi bütün varlıkları kuşatır. Hiç bir şey O'nun nazarından hâriç, ilminden dışarı değildir.
6- Subuhât'a gelince, bu kelime Sübha'nın cem'idir. Sübha, lügat olarak tenzih, takdis ve tebrie gibi ma'nâlara gelir. Bu sebeple Cenâb-ı Hakk'ın takdisine yönelik tahmid, tekbir,

temcid, tehlil vs. her çeşit zikre mecâzî olarak tesbih denir.
Nafile ibâdetlerin, hadislerde çoğu kere Sübha kelimesiyle ifade edilmesi, farzlardaki "tesbihât"ın nafile olmasından ileri gelir. Kelimenin kök ma'nâsını ve hadisteki kullanılışını böylece anladıktan sonra "subuhâtu Vechini" yani Allah'ın vechi'nin sübühatı tabirine geçebiliriz. Allah'ın subuhatından murad, en-Nihâye'de kaydedildiği üzere Allah'ın celâli ve azametidir. Bazı âlimler "Vechi'nin Ziyası"dır demiştir. Sübühâtu'l-Vech'i, ayrıca "O'nun güzelliği" diye anlayan da olmuştur. Bu görüş sahipleri kanaatlerini şöyle delillendirirler: "Sen güzel yüzlü birini görünce Sübhanallah!" dersin Bu tabiri "Allah'ın tenzihi" olarak yani "Vechi mukaddestir, münezzehtir" şeklinde anlayan da olmuştur. Bunu, fiille mef'ul arasında cümle-i mu'tarıza görüp ma'nâyı şöyle anlayan da olmuştur: "Eğer onu açacak olsa basarının yetiştiği her şeyi yakardı."
Bütün bu söylenenlerden daha makbul bir ma'nâ şöyle ifade edilebilir: "Allah'ı kullara karşı perdeleyen nurlardan bir nur inkişaf edecek olsa, bu nur, değeceği her şeyi helâk eder, tıpkı böyle bir inkişâfta Hz. Musa'nın bayılıp düşmesi ve Allah'ın tecellî etmesiyle dağların parça parça olması gibi." (Nihâye'den).[3]

?3483 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ??????? ????????? ?????? ?????????????? ?????????[. ????? ???????.???? ????: »?????? ?????? ?????? ????? ???? ?????????« .

2. (3483)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri kardeşiyle dövüşünce yüze vurmaktan sakınsın."[4]
Müslim'in rivayetinde şu ziyade var: "...Zira Allah Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır."[5]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her hususta edeb beyan etmiştir. Burada kavga yaparken bile riayet edilmesi gereken İslâmî edebi beyan etmektedir: Yüze vurmamak...
Bu yasak, tedib, ta'zir ve hatta hadd cezası uygulanması dahil bütün darblara şâmildir. Nitekim, zina yapan bir kadının recmedilmesine hükmedince: "Taşlayın, fakat başa vurmaktan sakının" ferman buyurmuştur. Şu halde, başa vurma yasağı, sadece başta bulunan hassas organların zarara uğraması tehlikesini gözetmiyor. Çünkü, burada kesinlikle ölüme mahkum olan birisi mevzubahistir. Öyleyse daha şümullü nokta-i nazarlar vardır. İşte bunu hadisin Müslim'deki ziyadesinden anlıyoruz: "Allah, Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır." Kendi diye ifade ettiğimiz zamir kime racidir? Bunu bazı şârihler madruba yani dövülene irca etmiştir. Bazıları da Allah'a. Allah'a irca edenler, hadisin bir başka vechini delil göstermiştir: "Allah Âdem'i, Rahman suretinde yaratmıştır." Bu vecihte Allah'ı mahluka benzetme olduğu için bazı müşkilat çıkmıştır. Ama te'vil yoluyla hadise, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in itikad esaslarına uygun "teşbih"ten uzak bir ma'nâ verilmiştir: "Allah insanı Rahmân'da bulunan ilim, hayat, semî, basar vs. sıfatlarla yarattı ve bunlarla diğer mahluklardan üstün kıldı."
Hadisin bu vechinin zayıf olduğunu iddia edenlere bu ma'nâyı teyiden gelen başka rivayetler gösterilerek cevap verilmiştir: "Kim kavga yaparsa yüze vurmaktan kaçınsın, zira insan yüzünün şekli, Rahman'ın yüzünün şekli gibidir" "Allah senin yüzünü, sana benzeyenin yüzünü çirkin kılsın" demeyin. Zira Allah, Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır." "Sizden biri kavga yaparsa yüzden sakınsın, zira Allah, Âdem'i kendi yüzünün suretinde yaratmıştır."
Sahâbe'den Süveyd İbu Mukarrin, bir adamın çocuğuna tokat vurduğunugörünce şöyle demiştir: "Bilmez misin, yüz muhteremdir?"
Bu mevzuya giren bazı açıklamalar 3382 numaralı hadiste geçmiştir.[6]

?3484 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ????? # ???????? ??? ??????: ??? ????????? ?????????? ??????? ??????? ???? ???????. ????????: ??? ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? ????: ??????. ???? ?????????? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

3. (3484)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu duayı çok yapardı:
"Ey kalbleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sâbit kıl!"
Ben (bir gün kendisine):
"Ey Allah'ın resulü! biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim hakkımızda korkuyor musun?" dedim. Bana şöyle cevap verdi: "Evet! Kalpler, Rahmân'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir."[7]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste zikredilen kalb, insan göğsünde yer alan ve etten yaratılmış olan maddî kalb değildir. Çünkü bu, hayvanlarda da var. Kalbten murad ruhânî bir latife-i Rabbaniyedir. Bu latife insanın hakikatını teşkil eder: İdrak sâhibi emir ve yasağa muhatap, yaptıklarından sorumlu olan bu latifenin eskiler, maddî kalple bir ilişkisi bulunduğunu kabul etmiştir: Âlet kullananın o âletle ilgisi nevinden veya bir yere yerleşinin o yerle olan ilgisi nevinden bir ilgi.
2- Kalbin itâat-isyan, huzurgaflet, imanküfür gibi pek değişik halleri vardır. Sadedinde olduğumuz hadis, Cenâb-ı Hakk'ın kalb üzerindeki tasarrufunu, kişiyi bu hallerden dilediğine çevirebileceğini belirtmektedir. Allah hakkında bu inanç, İslâm itikadının gereğidir. Zira Allah'ın gücüne, tasarrufuna hiçbir hudud konamaz. Aksini düşünmek acz nisbet etmek olur. Allah acz dahil hiçbir noksan sıfatla muttasıf değildir.
3- Hz. Enes'in "...bizim hakkımızda korkuyor musun?" sorusunun ma'nâsı şudur: "Senin bu sözün, kendi hakkında söylenmemiş olmalıdır. Zira sen hataya ve zelleye karşı ismete (korunmaya) mazharsın. Hususan din hususunda kalbin dönmesi mevzubahis olamaz. Öyleyse bu duadan murad ümmetin tâlimidir. Acaba sizde, bize Cenâb-ı Hakk'ın lutfettiği iman nimetinin zevâli veya kemâlden noksana düşmesi endişesi mi var?"
Resûlullah bu ma'nâyı taşıyan soruya, "Evet!" diye cevap vermiş, ümmeti hakkında korkmakta olduğunu te'yid etmiştir: "Allah kalbleri dilediği gibi çevirir."
Tebliğci açısından son derece ehemmiyetli bir prensibi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste vaz'etmiş olmaktadır:
"İnsanın ne iman üzere, ne de fisk ve küfür üzere devamlılığı yoktur." İnsan hâricî te'sirlerle her an değişebilir. Ne "ben iyiyim" deyip hal-i hazır halimize güvenmeliyiz, ne de herhangi bir insan için "Bu iyidir!" veya "Bu kötüdür!" diye kestirip atmalıyız. Bugün için iyidir ama, yarın değişebilir. Öyle ise iyilik üzere devamı için gayret gereklidir. Kötü de bugün kötüdür, ama düzelebilir, düzeltmek için gayret göstermelidir.
Yani insanlar hakkında kesin hüküm verip atâlete düşmemelidir. İyiler kötüleşebilir, kötüler iyileşebilir. Zira kalb, değişkendir. Allah dilediği gibi değiştirir.
4- Allah'a parmak nisbeti, müteşâbih bir ifadedir. Cenâb-ı Hakk'ın zâtıyla ilgili bir kısım şuûnu anlayabilmemiz için bu çeşit teşbihlere sıkça yer verilmiştir. Bu teşbihler hakikatı üzere alınmamalıdır. Müteahhir ülemâ, kullanılış gayesine uygun bir ma'nâ ile tevil eder. Parmak burada Allah'ın meşiet ve iradesini ifade etmek için kullanılmıştır. Parmağın cemi değil de tesniye olması yani "parmaklar" şeklinde değil de iki parmak şeklinde ifade edilmesi Kudret-i Rabbaniyye'nin kalbte, "hayır" ve "şer" şeklinde zuhur edeceğine işaret kabul edilmiştir.
Keza "el" değil de "parmak" kelimesinin kullanılması bir ma'nâ inceliği taşımaktadır. Zira parmak, küçüklüğü sebebiyle, kalbi değiştirmede elden daha süratli, daha mâhirdir. Âlimler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'ın bu hususteki sür'atini muhataplara daha iyi duyurabilmek için parmak kelimesini tercih etmiştir" derler.[8]

?3485 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ????? # ???????? ????? ?Œ??? ???? ?????? ?????????? ??? ????????? ?‘??????? ??? ???????? ??? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ????????? ????? ????? # ?????? ????????? ???? ???????? ????????? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (3485)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şu âyetleri okurken işittim. (Meâlen): "Hiç şüphesiz Allah size, emânetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür" (Nisa 58). Bu sırada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın baş parmağını kulağına, onu takib eden (şehadet) parmağına da gözünün üzerine koyduğunu gördüm."[9]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Ebû Dâvud'da Cehmiyye Fırkası'na reddiye olarak kaydedilmiştir. Cehmiyye başlığını taşıyan bir bâbta yer alır. Hadis buraya biraz özetlenerek alınmış. Nitekim aslında şöyle devam eder "...İbnu Yunus dedi ki: "Mukri dedi ki: "Yani Allah işitici (semî) ve görücüdür (basîr), yani Allah'ın işitmesi ve görmesi vardır."
Yunus dedi ki: "Mukri dedi ki: "Bu, Cehmiyye'ye bir reddir."
Ebû Dâvud der ki: "Bu, Cehmiyye'ye reddir."
Cehmiyye: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in dışında kalan sapık bir fırkadır. Mensupları Allah'ın ezelî sıfatlarını nefyederler, ilaveten derler ki: "Allah'a işitmek, görmek gibi mahlukata mahsus vasıflar izafe etmek, Allah'ı kula benzetmektir, öyleyse Allah'a hayy (diri), âlim, mütekellim (konuşan) gibi sıfatlar nisbet edilemez. Çünkü bu sıfatlar insanlarda da vardır." Onlara göre Allah'a kâdir, hâlık, fâil, muhyi, mümît gibi sıfatlar verilmelidir. Çünkü onların iddiasına göre, "mahlukat bu sıfatlarla tavsif edilemezler." Buradan da anlaşılacağı üzere Cehmiyye, insanın bir şey yapmaya kâdir olmadığını, Allah tarafından yazılmış ve yaratılmış fiilleri yapmaya mecbur olduğunu iddia eder. Ayrıca Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyler.
Asıl mevzuumuza gelecek olursak, sadedinde olduumuz hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), âyette "Şüphesiz Allah işitir ve görür" ibaresini okuyunca, kulak ve gözüne işaret buyurmuş olmakta, böylece Allah'ın işitme ve görme fiillerine sahip olduğunu ikrar etmiş olmaktadır. Bu davranışta, insanlarda mevcut sıfatları Allah'tan nefyeden Cehmiyye fırkasına bir nevi reddiye olacağı açıktır.
Hattâbî der ki: "Resûlullah'ın "Allah işitici ve görücü.." meâlindeki ibâreyi okuyunca parmaklarını kulak ve göz üzerine koymasının ma'nâsı, Allah Teâlâ Hazretlerini görme ve işitme fiillerini isbattır, göz ve kulağı değil. Çünkü bunlar organdır. Allah organ sâhibi olmamakla mevsuftur. Çünkü O, insanlara mahsus sıfat ve vasıflardan münezzehtir. Allah organ sâhibi, cüz sahibi, kısımlar sahibi değildir. "O'nun benzeri yoktur. O semî ve basîrdir.
Bazı Ehl-i Sünnet ulemâsı, Hattâbî'ye bu sözü sebebiyle karşı çıkmış ve demiştir ki: "Hattâbî'nin, "Allah Teâlâ Hazretlerine ... göz ve kulak'ı isbat değildir" sözü tahkik ehlinin sözü değildir. Ehl-i tahkik, Allah Teâlâ Hazretlerini, kendisi ve Resûlü tarafından zât-ı ilâhi'yi tavsifte kullanılmış olan vasıflarla tavsif edenler, Allah için, Kur'an ve Sünnette gelmemiş olan vasıflar uydurmazlar. Nitekim Allah Teâlâ Hazretleri kendisini şöyle tavsif eder: "(Ey Mûsa! Gözümün önünde yetişesin diye seni sevimli kıldım" (Tâ-Hâ 39); "Nezaretimiz ve vahyimiz altında gemiyi yap" (Hud 37). Hattâbî'nin; "Allah organ sahibi, cüz sahibi, kısımlar sahibi değildir" ifadesi bid'a ve uydurma bir sözdür. Bunu Seleften hiç kimse, ne nefiy ne de isbat maksadıyla söylememiştir. Bilakis, onlar Allah'ı, kendisinin nefsini vasfettiği sıfatlarla tavsif etmişler, sükut ettiği şeylerde de sükut etmişlerdir. Bu tavsifi yaparken nasıl olduğunu (keyfiyet) söylememişler, temsil getirmemişler, Allah'ı bir mahluka da benzetmemişlerdir. Kim O'nu mahluka benzetirse kâfir olur. Ne Allah'ın kendini tavsifi, ne de Resulünün O'nu tavsifi teşbih değildir. Allah'a işitme ve görme sıfatlarının isbatı haktır."
Hemen belirtelim ki burada atıfta bulunulan Selef görüşüne göre, Kur'an'da Allah'a nisbet edilen bütün sıfatlar "nasıl?" denmeksizin haktır. Âyette, ???????? ?????? ??????? dendiğine göre O'nun vechi (yüzü) vardır. Âyette ???????? ????????? dendiğine göre O'nun iki eli vardır. Âyette, ??????? ????????????? denildiğine göre O'nun gözü vardır. Âyette, ??????? ??????? ??????????? ?????? ?????? dendiğine göre O kıyamet günü gelecektir. Hadiste ifade edildiği üzere Allah dünya semasına iner.
Selef, "âyette ve hadiste gelen bu vasıflara inanırız, nasıl olduğunu sormayız, bunlardan gerçek muradı Allah bilir, biz bir fikir beyan etmeyiz" ma'nâsında açıklamalar yaparlar.
Şüphesiz burada ulemâ arasında cereyan eden kelâmî münakaşanın teferruatına girmeyeceğiz. Ancak Selefin nokta-i nazarını kavramada yardımcı olacak ve yine teşbih meselelerine giren Allah'ın Arş üzerine istîvası ile ilgili olarak izhar edilen birkaç beyan daha nakledeceğiz: İbnu Hacer Fethu'l-Bâri'de Ümmü Seleme'den şu rivayeti kaydeder: "İstiva[10] (Kur'anda zikredildiğine göre) meçhul değil, nasıl olduğu ma'kul (anlaşılır) değil, bunu ikrar (kabul) etmek imandır, inkârı da küfürdür."
Rebîa İbnu Ebî Abdirrahmân tarîkinden gelen rivayete göre, Allah'ın Arş'a nasıl istîva ettiği sorulmuş, o şu cevabı vermiştir: "İstîva meçhul değildir, nasıl olduğu makul değildir, Allah'a risalet, Peygamberlerine tebliğ, bize de teslim düşmektedir."
Evzâî de şöyle söylemiştir: "Biz ve Tâbiîn sayıca çoktuk. Şunu söylerdik: "Allah Arş'ındadır, biz sünnette Allah hakkında vârid olan sıfatlara inanırız."
Bir başka tarîkte Evzâî şöyle anlatır: "Kendisinden, ????? ??????? ???? ????????? âyeti hakkında sorulmuştu şu cevabı verdi: "O, nefsini kendi vasfettiği şekildedir."
Beyhakî'nin bir kaydına göre Abdullah İbnu Vehb anlatıyor: "Biz İmam Mâlik'in yanında idik. Bir adam yanına girerek: "Ey Ebû Abdillah, ??????????? ???? ????????? ???????
buyruluyor. Allah nasıl istiva etti?" dedi. İmam Mâlik başını eğip bir miktar düşündü; derken birden bir ter bastı. Sonra başını kaldırıp:
"Rahman, kendini vasfettiği şekilde Arş üzerine istivâ etmiştir. Bu nasıl oldu? denmez. Nasıllık O'ndan kaldırılmıştır. Zannımca sen mutlaka bid'at sahibi birisisin!" der ve adamın meclisten çıkarılmasını emreder.
İmam Mâlik'ten bir başka rivayet, onun şöyle söylediğini bildirir: "...O'nu ikrar vacibtir, ondan sual bid'attir."
Şu halde Cehmiyye fırkası, Ehl-i Sünnet'in kaydedilen mezkur ikrarına karşı çıkıp bunun teşbih oldugunu, yani Allah'ı insanlara benzetmek olduğunu söylemiştir.
İshak İbnu Râhûye: "Bu teşbih değildir. Eğer dersek ki "Allah'ın bizimki gibi bir eli vardır"; işte o zaman teşbih olur" diyerek Cehmîlere cevap vermiştir.
Sevrî, Mâlik, İbnu Uyeyne, İbnu'l-Mubârek gibi Selef büyükleri bilittifak: "Bu hadislere, herhangi bir tefsir ilâve etmeksizin inanırız" demişlerdir.
İbnu Abdilberr der ki: "Ehl-i Sünnet, Allah hakkında Kitap ve Sünnette gelen bu sıfatları ikrarda icmâ ederler, bunlardan hiçbirine keyfiyet (yani "nasıl oldukları hususunda yorum") nisbet etmezler. Fakat Cehmiyye, Mûtezile ve Hâricîler: "Kim bu isimleri ikrar ederse Allah'ı insanlara benzetmiş olur" demişlerdir.
Selef'in, müteşâbihât karşısında kemâl mertebesinde bir imân gerektiren bu nokta-i nazarı, bilhassa Yunan felsefesinin, entellektüel çevrelerde yaygınlık kazanmasıyla her meselenin aklî izahlarının araştırıldığı muahhar zamanlarda imanı zayıflamış, teslimiyeti azalmış insanları tatmin etmez hale gelmiştir. Bu durum, ulemâyı müteşâbihât karşısında farklı bir yaklaşıma sevketmiştir: Te'vîl...
Müteahhirûn dediğimiz Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ulemâsı, neticede Allah'ı insanlara benzeten müteşâbih âyetleri Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat inancına muvafik bir kısım açıklamalara tâbi tutmuşlardır. Meselâ Gazalî'ye göre, Allah'a el, yüz, parmak ve suret gibi insana benzemeyi veya maddî olmayı gerektiren âyet ve hadisleri dinleyen kimse, bu sözlerden iki ma'nânın kastedilmiş olacağını bilmelidir.
1) Ya kelimenin lügat ma'nâsı alınır: Bu durumda Allah'a madde ve cisim nisbet edilmiş ve Allah mahlukata benzetilmiş olacak. Kur'an'da Allah'ın hiç bir benzerinin olmadığı ifade edildiğine göre bu ma'nâ kastedilmiş olamaz.
2) Ya da kelime istiare maksadıyla kullanılır: Bu durumda meselâ el ile başka bir ma'nâ kastedilmiştir ve o ma'nâ cisim değildir. Nitekim "Memleket emîrin elindedir" dendiği zaman burada istiare yapılır. Sözgelimi emirin eli kesik bile olsa, söylenen söz doğrudur ve kastedilen ma'nâ anlaşılır. Öyleyse âyet ve hadislerde Allah'la ilgili olarak, teşbih ifade eden, şekil ve madde hatıra getiren kelimeler lügat ma'nâsında kullanılmış değildir, isti'aredir. O kelimelerin dilde cârî mecâzî ma'nâları anlaşılmalıdır.
İşte müteahhir ülemanın, Cenâb-ı Hakk'ın şuûnatıyla ilgili olarak âyet ve hadislerde gelen bir kısım ibareleri İslâm itikadına uygun aklî açıklamalara kavuşturma işine te'vil denmiştir. İmam Mâturidî, İmam Eş'arî ve İmam Gazalî tarafından işlenen bu metod ümmetce benimsenmiştir.[11]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/284-285.
[2] Müslim, İman: 293 (179); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/286.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/286-287.
[4] Buhârî, Itk: 20; Müslim, Birr: 112, (2612).
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/288.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/288-289.
[7] Tirmizî, Kader: 7, (2141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/289.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/289-290.
[9] Ebû Dâvud, Sünnet: 19, (4728); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/290-291.
[10] İstiva ?????????? ????? ????????? ????????
âyetinde haber verilen hakikattır. Allah'ın Arş'a istîvası, Allah'ı mekân izâfe etme mânâsına geldiği için ciddî tartışmalar cereyan eden bir meseledir. Kaydettiğimiz rivâyet Selefin bu meseledeki tavrını aydınlatır.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/291-294.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MİSAFİRLİK (ZİYAFET) BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA

MİSAFİRLİK (ZİYAFET) BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Ziyâfet kelimesi dilimizde daha ziyade düğün, doğum, başarı, açılış gibi mutlu fırsatlarda bir nevi kutlamalaya yönelik yemeklerin adıdır. Ziyafet yemeğine, umumiyetle toplu halde bir cemaatin iştiraki mevzubahistir, tek kişiye yedirilen yemeğe ziyafet denmez. Kelimenin Arapça aslı ise daha ziyade ağırlamak ma'nâsına gelir. Yani, evde bir yabancıyı ağırlamak misafir etmek... Bu açıdan Arapça ziyafet kelimesinin dilimizdeki yaygın karşılığı "misafirlik"tir. Misafir etmek, misafir ağırlamak, misafir olmak, misafirperver, misâfirperverlik gibi değişik tabirler dilimizde yaygındır. Şimdilerde konuk kelimesi misafir yerine ikâmeye çalışılıyor ve yukarıda kaydettiğimiz tabirler konuk etmek, konuk olmak, konukseverlik gibi tabirlerle karşılanmaya zorlanıyor ise de henüz uydurukçuların bekledikleri ölçüde halka inmiş değil. Halkımızın hâlen atalarından devraldığı misafir'i , misafirperverlik'i devam ettirmektedir.
Öte yandan "misafir" kelimesi Arapça aslında yolcu, "müsaferet" de yolculuk ma'nâsına gelir. Dilimizdeki "ağırlamak"la ilgisi yoktur.
Bu kısa açıklamayı, dilimize Arapçadan girmiş olmalarına rağmen, kullanışta farklı bir ma'nâ kazandıkları için ziyâfet ve müsâferet kelimelerinin iltibas edilmemesi için yaptık. Çünkü bazı hallerde, kitaplarımızda bu kelimelerin dikkat edilmeden aslî ma'nâlarıyla kullanılıverdiğine de rastlarız.
Şu halde, Teysîru'l-Vüsûl'de ziyafet kelimesiyle gelen bu bahis, misafirlikle ilgilidir. Bu sebeple bölümün başlığını, kelimenin dilimizdeki ma'nâsına uygun olarak misafirlik diye koyduk.
Yüce dinimiz, vazgeçilmesi mümkün olmayan bu beşerî müesseseye ehemmiyet vermiş, bununla ilgili birçok âdâb teşrî etmiştir. Mü'min ev sahibi de olsa, misafir de olsa bu âdâbı bilip riayet etmelidir.[1]

?3486 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ???????? ????????? ????? ???? ????????. ?????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ??? ????? ???????? ????? ????? ??????[. ????? ??? ????.

1. (3486)- Ebû Kerîme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir gece misafir olmak müslümanın hakkıdır. Kim, (bir ev sahibinin) avlusunda sabahlarsa, ağırlanma masrafı, (ev sahibi) üzerine bir borç olur. (Misafir) dilerse o hakkını alır, dilerse terkeder (almaz)."[2]

?3487 ?2? ??? ????? ?? ???:]??????? ?????? ????? ??????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ????? ???? ????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ???? ???????? ????????? [.»????????« ????? ?????? ???? ?? ?????? ?? ?????? ???? ?? ????? ?????? ?????? .

2. (3487)- Bir başka rivayette (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm' ın) şöyle söylediği kaydedilmiştir: "Kim bir cemaate misafir olur ve fakat misafir, (ağırlanmaktan) mahrum kalırsa, -ona yardım, her müslüman üzerine hak (bir vazife) olması hasebiyle- bir gecelik (ağırlanma) masrafını o cemaatin ekininden ve malından alır."[3]

AÇIKLAMA:

Bu iki rivayet, bir yolcunun, uğradığı yerde bir gecelik bakılma hakkından bahsetmektedir. Yani bir gece ağırlanmak yolcunun hakkı, ağırlamak da ev sahibinin -veya yolcunun indiği mahallin- vazifesidir. Öylesine kesin bir hak ve vazife tahakkuk etmektedir ki, yolcu bir gecelik yeme-içme nevinden ihtiyacını almaya yetkili olmakta, ev sahibi de ödemek mecburiyetinde kalmaktadır. İkinci hadis, daha sarih bir ifade ile beyan eder ki, ev sahibi, bu borcunu ödemediği takdirde zulmetmiş olacaktır, dolayısıyla misafir, ev sahibinin ekin ve malından, şeriatın kendine tanıdığı hakkı zorla izinsiz alabilecektir. Bu, hırsızlık değildir.
Ahmed İbnu Hanbel ve Leys, hadislerin zâhirini esas almış ise de, cumhur meseleye bazı kayıdlar getirmiş ve bunun mutlak bir vacib olmadığını söylemiştir. Bir kısmına göre: "Bu ve benzeri hadisler, İslam'ın bidâyetiyle ilgilidir, zira o esnada misafir ağırlamak vacib idi, sonradan bu vücub neshedildi." Bu görüşe şu itiraz yapılmıştır: "Resûlullah'ın şeriatının muayyen bir zamana, belli bir hale tahsis etmek delille mümkündür. Bu meselede böyle bir delil yoktur, öyleyse hüküm her devirde geçerlidir, üstelik burada şer'î kaidelere muhalif bir husus da mevcut değildir. Çünkü misafirin ağırlanması meselesi teşri edildikten sonra, ev sâhibine kendisine gelen her misafiri ağırlaması gerekir. Misafir de, şer'an sabit olan bu hakkı, diğer hakları gibi taleb edebilir..."
Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Hadisin ma'nâsı şudur: "Misafirin (bir gece ağırlanması), maruf bir örf, güzel bir âdet olarak haktır. Misafirin ihtiyaçlarının karşılanması ve ona hüsn-ü kabul gösterilmesi tarih boyunca âlicenap kimselerin vasfı ve sâlih kişilerin âdeti olmuştur. Misafirin ihtiyacını karşılamamak bütün dillerde kötülenmiş, öylesi kimseler de ayıplanmış, levmedilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da nitekim: "Kim Allah'a, âhirete inanıyorsa misafirine ikramda bulunsun" buyurmuştur."
İkinci hadiste, bir köy ve obaya inen müslümanın ağırlanması, ora halkının hepsine bir vazife olduğu ifade edilmektedir. Birinin bu vazifeyi yerine getirmesi, diğerlerini borçtan kurtarır; hiç kimse sahiplenmezse, hepsi borçlu, zâlim durumuna düşer.
Hattâbî, bu vecîbeyi ızdırâr haliyle kayıtlar. Yani, "Yolcu muzdar durumda ise, ihtiyacı olur kendi imkânları bulunmazsa ve açlıktan telef olmaktan korkarsa..." der. Ve ilave eder: "Eğer yolcu bu vasıflardan birinde ise, nefsini kurtaracak kadar yiyeceği kardeşinin malından alma hakkına sahip olur." Böyle yapan kimseye yapılacak muamele hususunda âlimler ihtilaf etmiştir.
* Bir kısmı, "Yolcu bunun kıymetini sahibine ödemelidir" demiştir. Şâfiînin görüşü bu merkezdedir.
* Bir kısmı da, "Ona kıymetini ödemek gerekmez" demiştir. Bunu ashab-ı hadisten bir grup söyler. Delil olarak, hicret sırasında Hz. Ebû Bekr' in, Kureyş'li bir kimseye ait, başında sahibi değil, çobanı bulunan sürünün bir koyunundan sağdığı sütü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın içme hadisesini de gösterirler. Bunların diğer bir delili, İbnu Ömer tarafından rivayet edilen şu hadistir: "Bir bahçeye giren kimse, ondan yesin, fakat eteğinde de götürmesin."
Hasan Basrî hazretleri de şöyle demiştir: "Bir kimse, susuz olduğu halde develere rastlarsa sahibine üç kere ünlesin, cevap verirse ne âla (ihtiyacını arzeder... vs.), cevap alamazsa deveyi sağıp sütünü içsin."
Zeyd İbnu Eslem der ki: "Bir meyte (leş) ve bir müslümanın malından yemek zorunda kalan bir kimse hakkında sordular da "meyteyi yer" dedi. Abdullah İbnu Dinar ise: "Kişi bu durumda müslüman kimsenin malını yer"demiştir. Muzdar kimseye her ikisini helâl addetmeyen âlim de vardır.
Görüldüğü üzere teferruatta bazı farklı görüşler ileri sürülmüştür.
Sonç olarak misafiri ağırlamanın vacib olduğunu ifade eden hadislerin diğer bazı nasslarla tahsis edildiği söylenebilir. Nitekim ulemânın ihtilâfı da buna delil olmaktadır.
Tahsiste istinad edilen âyet ve hadisler vardır. Bir âyette: "Mallarınızı aranızda bâtıl yollarla değil, karşılıklı rızaya dayanan ticaretle yeyin.." (Nisâ 29) buyrulmaktadır. Keza bir hadisinde Resûlullah da gönül hoşluğuna dayanmaksızın başkasının malını yemeyi haram kılmıştır.[4]

?3488 ?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ?????? # ????? ??????????? ?????????? ???????? ? ?????????????. ????? ?????? ??????: ???? ?????????? ???????? ????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ???????? ????? ????????? ??????? ????????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

3. (3488)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dedim ki:
"Siz, bizi (sefere) gönderiyorsunuz. Bir yere vardığımız zaman, ahalisi ihtiyaçlarımızı görmezlerse ne yapmalıyız?" (Resûlullah bize) şu cevabı verdiler:
"Bir kavme inince, onlar misafire davranılması gereken muameleyi size de yaparlarsa ikrâmlarını kabul edin. Aksi takdirde, misafire yapmaları gereken ikrâm kadarını onlardan (zorla da olsa) alın."[5]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis Tirmizî'nin rivayetinde birazcık farkla şöyle gelmiştir: "..Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! biz bir kavme uğruyoruz, onlar bizi misafir etmezler ve üzerlerinde bize karşı olan ağırlama vazifesini yerine getirmezlerse, biz de onlardan bunu almayalım mı?" Şu cevabı verdi:
"Eğer zorla almanızı gerektirecek kadar imtina ederlerse, zorla alın."
Tirmizî, hadisle ilgili olarak şu açıklamayı sunar: "Onlar gazve için sefere çıkıyorlardı. Yol esnasında bir kavme uğradıkları zaman, parayla satın alacak yiyecek bulamıyorlardı. İşte bunun için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Onlar şayet [satmaktan] imtina edecek olurlar ve size de zorla almaktan başka çare kalmazsa zorla alın" buyurmuştur. Hadis, bazı rivayetlerde bu şekilde müfesser (açıklanmış olarak) rivayet edildi."
2 - Tirmizî'nin de açıkladığı üzere, "zorla alma" işi, Resûlullah devrinde, henüz beytu'lmal'in yani devlet hazinesinin kurulmadığı devirde, gazveye çıkan orduların erzakları tükendiği zaman takip edecekleri yolu göstermektedir. Resûlullah bu talimiyle, muzdar kalan ordunun yağmacılığa düşmesine meydan vermemiştir. Zira ağırlama çerçevesinde yapmaları gereken ikram kadarını alın, fazlasını değil, ma'nâsında bir talimat vermektedir. Ağırlama vazifesi de "bir gün"le sınırlandırıldığına göre, sefer halinde muzdar kalan ordunun, bulunduğu bölge ahalisinden zorla alabileceği miktar fevkalâde tahdid edilmiş olmaktadır.
Tirmizî, hadisi "Ehl-i zimmenin malından helâl olan miktar hakkında gelen rivayet" adını verdiği bir babta kaydeder. Böylece, gayr-ı müslim bile olsa, insanların malından ızdırar halinde zorla alma miktarı böylece tahdid edilmiş, yağmacılık yasaklanmış olmaktadır. Tirmizî'nin başlığına rağmen, şârihler hükmün müslümanlar için de aynı şekilde muteber olduğunu belirtirler.
Hattâbî başta olmak üzere bir kısım âlimler bu hükmün Resûlullah devrinin bidâyetleriyle kayıtlı olduğunu belirttikten sonra: "Bugün ise, ordunun erzakı beytü'lmal'a aittir, müslümanların malında hakkı yoktur"der. Daha önce de belirttiğimiz gibi, hadisin hükmünü mensuh kabul etmek hem usul yönünden hemde vak'a yönünden muvafık değildir. Günümüzde sefere çıkan İslâm ordusu şu veya bu sebeple muzdar kalsa, komutan eratını her halde telef olmaya veya vazifesini yapmasına imkân tanımayacak derecede açlığa terketmeyecek, bulunduğu mahalde sivil halk varsa, onlardan ihtiyacını görecektir. Sivil halk yardıma, parayla vermeye yanaşmazsa?.. Elbette ki zorla da olsa alacaktır. Belirtilen bu durumda zorla almayı Resûlullah'ın yasaklaması, eşyanın tabiatına zıt olurdu. Aynı hali tek başına olan bir yolcu içinde düşünebiliriz. Kendini helak olmaya mı terketsin, yardımdan kaçınan insanlardan zorla alsın mı? İşte Resûlullah'ın bu tabiî durumda irşadı ve rehberliği var: "Alınan miktar yağma ve hırsızlık mahiyetinde olmamalı, günlük ihtiyacın karşılanması ve ev sahibinin yapacağı ikrâm ölçüsünde olmalıdır."
Şu halde bu nebevî ölçü bugün de muteberdir, yarın da muteber olacaktır.[6]

?3489 ?4? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????: ??? ?????? ??????? ????????? ??????? ???? ??? ?????????? ????? ??????? ??? ????????????? ????: ???? ???????? ???????? ????? ?????????? ??????: ???? ???? ???? ?????? ??????: ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ?“???? ?????????? ??? ???????? ????????[. ????? ??????? ?????. »??????????? ?????????«: ?????? ?????? .

4. (3489)- Avf İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlü dedim, ben bir adama uğrasam, o beni ağırlamasa, sonra o bana uğrasa ben ona yaptığını yapayım mı?"
"Hayır!"dedi, sen onu ağırla!"
Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni eskimiş bir elbise içerisinde görmüştü.
"Senin malın yok mu (da böyle giyiniyorsun)?" diye sordu.
Allah bana deve, koyun, [sığır, at, köle] her maldan verdi!" dedim.
"Öyleyse buyurdular, üzerinde görülmelidir!"[7]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet iki ayrı kısım ihtiva etmektedir: Birinci kısım misafir ağırlamakla ilgili. Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "sizi ağırlamaktan kaçınan kimseyi bile ağırlayın" ma'nâsında ifade-i kelâmda bulunarak misafirperverliğe teşvik buyurmaktadır. Bu meselede, kötü davranana iyi davranarak mukabele etme prensibi hatırlatılmaktadır. Esâsen, âyet-i kerime bunu her hususa şâmil olacak şekilde mutlak olarak vaz'etmiştir: "Kötülüğü en iyi ile sav.." (Mü' minûn 96).
İkinci kısım, kişinin zenginliğiyle mütenasib şekilde giyinmesiyle ilgili... Zengin kişi eski, pejmürde kıyafet taşımamalıdır. Bir rivayette: "Allah sana nimet vermişse, Allah'ın nimetinin ve ikrâmının eseri, üzerinde görülmelidir: ??????? ??????? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????????? buyrulmuştur.
Böylece Resûlullah: "Allah'ın sana çeşitli nimetleriyle lütuflarda bulunduğu ve dolayısıyla zengin olduğunun bilinmesi için yeni elbise giy" buyurmuş olmaktadır.
Begavî der ki: "Bu hadis, imkân olduğu takdirde, mübâlağaya kaçmadan yeni ve temiz elbiselerle güzel giyinmenin meşru olduğunu takrir etmektedir." Âlimler, bazı hadislerin de tasrihatına dayanarak, elbise ile tefâhuru, dikkatleri çekecek kadar elbiseye itina göstermeyi mekruh addederler. Bunun Acemlere mahsus bir âdet olduğunu belirtirler. Ancak Aliyyu'l-Kârî, bu meselede Arapların Acemleri geçtiğini belirtir. Beyhakî'nin Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh)'tan kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm elbisede iki şöhreti (dikkat çekiciyi) yasaklamıştır: Çok ince olmasıçok kalın olması, çok yumuşakçok sert olması, çok uzunçok kısa olması, ikisi ortası olmaktır, mutavassıd olmaktır."
Libasla ilgili geniş bilgi giyeceklerle ilgili (libas) bölümünde ele alınacaktır. Hususen Umumî Açıklama kısmında derli toplu bilgi verilecektir. (5233-5304. hadisler).[8]

?3490 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ????????????? ??????? ????????. ????? ????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (3490)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadakadır."[9]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki aslı daha uzundur. Hadis buraya kaydedilirken terkedilen kısımları daha önce geçti ise de, rivayeti mealen bütün halinde kaydediyoruz: "Kim Allah'a ve âhirete inanıyorsa misafirine ikrâm etsin. Onun câizesi bir gün ve bir gecedir. Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadakadır. Ev sahibine sıkıntı verecek kadar ikâmet, misafire helâl değilir."
2- Hadis hakkında İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de şu açıklamayı sunar: "Yolcu üç gün misafir edilir. Birinci gün misafir için külfete katlanılır, iyilik ve ikramda elden geldiğince cömert davranılır. İkinci ve üçüncü günde ise, mevcut olun sunulur, evin âdetinin dışına çıkılıp ziyade bir ikrâmda bulunulmaz. Sonra ev sâhibi, misafire bir gün ve gece yetecek bir şeyler verir. Buna câize denir. Bu, yolcunun bir konaktan diğer bir konağa kadar yürümesine yetecek miktardır. Bundan fazlası, sadaka ve iyiliktir, dilerse yapar, dilerse yapmaz. Hadis, misafirin üç günden fazla kalmasını mekruh addetmiştir, tâ ki ikâmeti ev sâhibine sıkıntı sebebi olmasın. Aksi takdirde sadaka, minnete ve ezâya dönüşür."[10]

?3491 ?6? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ??????? ???????? ?????????? ?Œ???? ??????????? ???????? ??????????. ??????: ????? ?????????? ??? ????? ??????? ???: ???????? ????????????? ?????????????? ?????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ????????? ??? ??????? ???? ??? ??????? ???????? ????? ??????????. ??????: ?????? ?????????? ????:

??????? ???????? ???????? ???? ?????? ????????? ????[. ????? ????? ? ???????.»????????«: ??????. ??? ?“??? ????: ????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ??? ????.????? »?????« ????? ?? ?“?? .

6. (3491)- Ebû Şüreyh el-Adevî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah'a ve âhirete inanıyorsa, misafirine "câize"sini ikrâm etsin."
Yanındakiler sordular:
"Ey Allah'ın Resulü! Câizesi de nedir?" Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:
"Bir gecesi ve gündüzüdür. Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadakadır. Misafire, ev sahibini günaha sokuncaya kadar yanında kalması hoş değildir.
Tekrar sordular:
"Misafir ev sahibini nasıl günaha sokar?" Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:
"Adamın yanında ikâmet eder kalır, halbuki kendisine ikrâm edecek bir şeyi yoktur."[11]

AÇIKLAMA:

1- Hadisteki "iman"dan maksad kâmil imandır. "Yani "Kim kâmil ma'nâda Allah'a ve âhirete inanıyorsa" demektir. Yani misâfire gönlünden koparak yapılabilen ikrâm, kişinin mükemmel bir iman sahibi olduğunun delillerinden biridir.
2- Âlimler, hadiste zikredilen "misafire ikrâm"ın güler yüz, tatlı söz ve üç gün yemek yedirmekle gerçekleşeceğini belirtir. İlk gün imkân nisbetinde genişçe ikram edilecek, diğer iki gün de külfete girmeden, tekellüfe yer vermeden ne varsa o ikrâm edilecektir.
3- Câize, ikrâm atâ ma'nâsına gelir. Misâfire ilk gün ve gecede yapılan ikrâm diğer günlerde yapılandan farklı olduğu için bu adı almıştır. Çünkü diğer iki günde mutad şeyler takdim edilecektir.
Nevevî der ki: "Müslümanlar misafir ağırlamanın meşruiyyeti ve onun İslâm'ın te'kid ettiği meseleler arasında yer aldığı hususunda icmâ ederler. Şâfiî Mâlik, Ebû Hanîfe merhumlar ve cumhur bunun sünnet olduğu hususunda müttefiktirler." Ahmed İbnu Hanbel ve Leys: "Bu, kırlarda ve köylerde yaşayanlara bir gün ve gece vacibtir, şehirlerde yaşayanlara değil." Cumhur, bu ve benzeri hadisleri istihbâb'a ve mekârim-i ahlâka hamletmiştir. Hattâbî ve bazılarının da bunu muzdar durumdakilere hamlettiklerini daha önce kaydetmiştik.
4- Misafirin ev sâhibini günaha sokması, çeşitli şekillerde olabilir. Misâfir üç günden fazla kalacak olsa, ev sahibi "Niye kalıyor?" diye gıybetini yapabilir. Onun sebebiyle, kendisine rahatsızlık verici bazı şeyler ârız olabilir, hatta misafir hakkında su-i zanna düşmesi de mümkündür. Hadiste, ev sahibinin misafire ikrâm edecek bir şeylerinin olmaması sebebiyle darlanacağı da belirtilmiştir.[12]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/295.
[2] Ebû Dâvud, Et'ime: 5, (3750); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/296.
[3] Ebû Dâvud, Et'ime: 5, (3751); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/296.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/296-297.
[5] Buhârî, Edeb: 85, Mezâlim: 18; Müslim, Lukâta: 17, (1727); Ebû Dâvud, Et'ime: 5, (3752); Tirmizî, Siyer. 32, (1589); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/298.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/298-299.
[7] Tirmizî, Birr: 63, (2007); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/299-300.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/300.
[9] Ebû Dâvud, Et'ime: 5, (3749); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/300.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/301.
[11] Buhârî, Edeb: 85, 31, Rikâk: 23; Müslim Lukata: 77, (48); Muvatta, Sifatu'n-Nebiyy: 22, (2, 929); Ebû Dâvud, Et'ime: 5, (3748); Tirmizî, Birr: 43, (1968, 1969); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/301-302.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/302.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DAMÂN BÖLÜMÜ

Damân: Latin harfleriyle yeni imlâda "zamân", "zemân" diye yazıldığına da rastlanır. Başkasının üzerindeki vacib bir hakkı ilzâm etmek, (deruhte etmek, kendi üzerine almak), bir şeyin, misliyâttan ise mislini ve kıyemiyâttan ise kıymetini vermektir. Bu durumda demân, kefil olmak ma'nâsınadır da. Kefil için dâmin (zâmin), damîn (zamîn) tabirleri de kullanılır ki, demân bu ma'nâda, kefâlet sahibi demektir.
Kitabımız, bu mevzu için tek bir hadise yer vermiştir.[1]

?3492 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????]???? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ??????????. ??????: ??? ??????????? ????? ??????????? ??? ??????? ?????????. ??????????? ????? ?????? ?????? # ???????? ????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ????: ????????? ???????[. ????? ????.»??????« ?????? ??????? .

1. (3492)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam, kendisine on dinar borcu olan kimsenin peşini bırakmadı. Ve hattâ dedi ki:
"Sen bunu bana ödeyinceye veya bir kefil gösterinceye kadar peşini bırakmayacağım." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o borcu üzerine aldı. Bunun üzerine adam, münasip olmayan bir tarzda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a parayı getirdi. Resûlullah, borcu adam adına ödeyiverdi ve şunu söyledi:
"Kefil, borçludur."[2]

AÇIKLAMA:

1- Rezîn tarafından tahric edildiği belirtilen bu rivayet Ebû Dâvud ve İbnu Mâce'de mevcuttur. Ancak, her ikisinde de metinler farklıdır. Sonda geçen "Kefil borçludur" cümlesi her ikisinde de mevcut değildir. Hadisin İbnu Mâce'deki aslı şöyle:
"Resulullah zamanında bir adam, kendisine on dinar borcu bulunan bir kimsenin peşini bırakmadı. Borçlu:
"Sana verecek hiç bir şeyim yok!" dedi ise de alacaklı:
"Hayır! vallahi parayı ödeyinceye veya bir kefil gösterinceye kadar peşini bırakmayacağım!"dedi ve adamı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdü. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona sordu:
"Ne kadar, mühlet veriyorsun?"
"Bir ay!" dedi. Resûlullah da:
"Öyleyse ben ona kefilim!" buyurdu. Borçlu (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylediği vakitte geldi. Resûlullah adama:
"Bu [altını] nereden elde ettin?"diye sorunca, adam:
"Bir mâdenden" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bunda hayır yok!" buyurdu ve borcu, ona bedel ödeyiverdi."
2- Resûlullah'ın getirilen altını reddetmesi, izahı müşkil bir hadise olmuştur. Rivayette altının niçin reddedildiği sarih olarak belirtilmemiştir. Bu hususta Hattâbî, birkaç ihtimâl üzerinde durur:
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın madenden elde edilen altını reddedip Ebû Dâvud'daki şekliyle- "buna ihtiyacımız yok, onda hayır yok" demesi, sanki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muttali olduğu hususî bir sebebe dayanmaktadır. Çünkü madenden elde edilen altına temellük edilemez, o, mal kılınamaz, mübah değildir diye bir hüküm mevcut değildir. Zira, altın ve gümüşün tamamı madenlerden çıkarılır. Dahası, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) el Kabaliyye madenlerinin işletme imtiyazını Bilâl İbnu'l-Hâris'e vermiş idi. Onlar bu işletmeyi yürütüyorlar, karşılığında vergi ödüyorlardı...
(Resûlullah'ın borçlunun getirdiği altını almayışı) şundan da olabilir. Maden sahipleri, madenlerin toprağını bunu işleyenlere satmış, onlar da bundaki altın veya gümüşü çıkarmış olabilirler. Bu ise bir aldanmadır, bu toprakta gerçekten bir şey var mı yok mu bilinemez. Nitekim ulemâdan bir kısmı, madenlerin toprağının satılmasını mekruh addetmişlerdir. Atâ, Şa'bî, Süfyânu's-Sevrî, Evzâî, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye bunlardandır.
* (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın reddetme tavrında) bir başka yön daha var. O da şu: "Resûlullah'ın: "Buna ihtiyacımız yok, onda hayır yok" sözünün ma'nâsı: "Bu altın revaçta değil, o bizim ihtiyacımızı görmez" demektir. Bu da Resûlullah'ın alacaklıya, madrûb para olan dinar ödemeyi tekeffül etmiş olmasındandır. Adamın getirdiği altın ise henüz madrub olmayan (basılmayan) ham altındı. Yanında da ham altından para basacak kimse yoktu. O zaman dinarlar Rum diyarından getiriliyordu. İslâm'da ilk sikke basan ve madrub dinar ortaya koyan kimse Emevi halifesi Abdülmelik İbnu Mervân'dır.
* Resûlullah'ın mezkur tavrı bir başka sebebe de dayanabilir: "Aleyhissalâtu vesselâm, bu altına bir şüphe ârız olduğu için onu almayı mekruh görmüş olabilir." Bu da, onun madenden çıkarılış sırasında bir hile ve aldatmanın ona karışmış olma ihtimalinden ileri gelmiştir. Şöyle ki o zaman, bunu işletenler, elde edilen altının öşrü (onda biri) veya humsu (beşte biri) veya üçte biri mukabilinde bu işletmeyi yürütüyorlardı. Bu ise bir aldatmadır. Çünkü işletmede çalışan kimse, ham topraktan çalışma sonunda bir şey elde edilecek mi, edilmeyecek mi bilemezdi. Bu işte çalışanlarla yapılan akid tıpkı kaçan köle veya kaybolan deve üzerine yapılan alışveriş akdine benziyordu. Çünkü akid sırasında mevcut olmayan kaçmış kölenin veya kaybolmuş devenin geri gelmeleri meçhuldü.
* Bu işte keza bir başka zarar ve nefisleri aldatma vardır. Şöyle ki: Altının çıkarıldığı ocak orada çalışan kimseler üzerine yıkılma ihtimali taşır. Bu sebeple onun orada toprak işlemesini ve ondan altın çıkarmasını mekruh addetmiş olabilir.
Resûlullah zamanında, Araplara madrub dinarlar Rum diyarından getirilirdi. İslam'da dinarı ilk basan Abdulmelik İbnu Mervân olmuştur. Onun bastırdığı dinarlar halen tedavüldedir ve Mervâniye denilir.
3- Sadedinde olduğumuz hadiste kefâlet ve damânın meşruiyyeti gözükmektedir.
4- Ayrıca hadis, borçlunun peşine düşmenin meşruiyyetini, borcunu ödeyinceye kadar başkaca ticarî tasarruflardan yasaklanmasının meşruiyyetini de ifade etmektedir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/303.
[2] Rezîn tahric etmiştir. Ebû Dâvud, Büyû': 2, (3328); İbnu Mâce, Sadakât: 9, (2406); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/303.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/303-305.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BÜYU' BÖLÜMÜ
(ALIŞ-VERİŞ)

Alım-Satım ve Alım-Satımı Caiz Olan ve Olmayan Şeyler
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İhtiyaç Fazlası Suyun Satılması Men Edilmiştir
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Damazlık Hayvandan Döl Almayı Bir Baha-Bedel Karşılığı Gerçekleştirmek Caiz midir?
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Beyü'l-Garer
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller, Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Taksitle Satış (Bir Satışta İki Ayrı Satış Belirlenmesi)
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve İstidlaller
Çıkarılan Hükümler
Üzümün ve Üzümden Elde Edilen Şıranın İçki İmal Edene Satılması Haram Kılınmıştır
Konuyla İlgili Hadisler
Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Henüz Sahip Olmadığı, Elinin Altında Bulunmayan Şeyin Satışı Men Edilmiştir
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Satıcının Sattığı Bir Malı Bir Başkasına Da Satması
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Müşteri Satın Aldığı Malı Kabzetmeden Önce Satabilir mi?
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Almak Niyeti Olmadığı Halde Müşteri Kızıştırmak İçin Fiatı Artırmak
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller, Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Biri Bir Malı Satın Almak Üzere İken Diğeri O Malı Almaya Kalkışması
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlalleri
Tahlillerde Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Salahı (Olgunlaşmaya Yüztutması) Ortaya Çıkmadan Taze Meyveyi Satmak Menedilmiştir
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Alım Satımda Birtakım Şartlar İleri Sürmek
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Alım-Satımda Hile ve Aldatmadan Uzak Kalma Şartı
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
KaparoA (Pey Akçesi) Alımsatım Akdinde Kaparo
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

Meclis Muhayyerliğinin Sübutu
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Riba (Faiz)
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstihlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İçinde Riba (Faiz)in Cari Olduğu Şeyler
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Bey'u'l-ıyne (Birine Veresiye Sattığı Malı Daha Düşük Fiatat Peşin Olarak Ondan Satın Almak)
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Bir Malı Satarken Varsa Ondakİ Kusur ve Arızayı Müşteriye Açıklamak Gerekir
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Davarın Memesinde İyice Süt Birikip Şişkin Bir Hale Geldikten Sonra O Davarı Satışa Çıkarma Konusu
Konuyla İlgili Hadisler
Rivayetlerin Işığında Müctehidleri İstidlallerin
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarıan Hükümler
Narh Koymak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadisin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
İhtikar
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Satıc İhti
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Selem (Bedelini Peşin Ödeyerek Evsafı Belimen Bir Malı Belirlenecek Bir Süre Somra Teslim Almak)
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Karz (Faizsiz Borç Para Vermek)
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hayvan İstikazında Bulunmak
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Rehin Verip Almak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığı Altında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Şirket ve Mudarabe
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kafirlerin Hediyelerini Kabul Etmek ve Onlara Hediye Vermek
Konuyla İlgili Hadisler
Konuyla İlgili İctihad ve Görüşler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hediyeye Hediyeyle Karşılık Vermek
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kişinin Kendi Çocukları Arasında Adaleti Gözetmesi
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Babanın Kendi Evladının Malından Yaralanması
Konuyla İlgili Hadisler

Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kadının Kendi Malından ve Kocasına Ait Maldan Yetkisi
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

BÜYU' BÖLÜMÜ

(ALIŞ-VERİŞ)

Alım-Satım ve Alım-Satımı Caiz Olan ve Olmayan Şeyler

İslam Dini, kitap ve sünnetiyle insan hayatının her yanıyla içice bulunuyor. O bakımdan İslam bütünüyle bir hayat nizamıdır. Re-sulüllah (s.a.v.) Efendimiz en son Peygamber olduğu gibi, aynı zamanda devlet adamı ve ordu kumandanıdır. Bir yandan ilahi emir ve yasakları insanlara tebliğ ile görevlendirilirken, diğer yandan Medine'ye hicret edip orada îslamî anlamda ilk şehir devletini kurmak, ilk yazüı anayasayı hazırlamak ve oluşturacağı mücahidlerle düşmanları sindirmekle de vazifeli kılınmıştır.
Böylece Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, kitap ve sünneti doğrultusunda insan hayatının vazgeçilmez bir parçası olan alım-satım konusunada ağırlık vermiş ve bu konuda da insan haklarını koruyup teminat altına almış, dürüst esnaf prensibini koyarak iş ve ticaret ahlakını ayakta tutmayı proglamlamış ve bunun uygulamada en çarpıcı örneklerini sergilemiştir.
Unutmamak gerekir ki, bir şeyi helal veya haram kılma yetkisi bütünüyle Allah'a ve O'nun peygamberine aittir. Cenab-ı Hak neyi haram kılmışsa, o kıyamete kadar haramdır, neyi de helal kılmışsa o da kıyamete kadar helaldir. Ancak zarurî haller birer istisna teşkil eder. Çünkü zarurî haller mahzurlu şeyleri mubah kılar. Şu şartla ki, belirlenen zarurî sınır aşılamamış olsun.. [1]

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Resulülah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duymuştur: "Şüphesiz ki Cenab-ı Hak içkinin, ölmüş hayvanın, domuzun ve putların ahm-satımını haram kılmıştır." Bunun üzerine biri şöyle dedi: 'Ya Resulellah! Ölmüş hayvanın iç yağına ne dersin? Çünkü onunla gemiler cilalanıyor, deriler yağlanıyor ve insanlar onunla çıralarını yakıyor." Resulüllah (s.a.v.) ona şöyle cevap verdi: "Hayır, o haramdır" dedikten sonra şöyle buyurdu: "Allah yahudileri kahretsin! Cenab-ı Hak ölmüş hayvanı haram kılınca, onlar (hileye başvurup) iç yağını erittikten sonra satıp karşılığında aldıkları parayı yediler." [2]
tbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah yahudilere lanet etsin! İç yağları olara haram kılınmıştı; bununla beraber onlar o yağları satıp değeri (olan parası) nı yediler. Çünkü Cenab-ı Hak bir kavme (millete) bir şeyin yenmesini haram kılınca, onun (ahm-satımını ve karşılığında alınan değerini (parasını) da haram kılmıştır." [3]
Ebu Cuhayfe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen hicamet yapanbir adamın (elindeki malzemeyi) satın aldı ve emretti de hicamet aletleri kırdırıldı. Sonra da şöyle dedi: "Şüphesiz Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz kan paha (para) sını, köpek paha (para) sini ve zaniyenin zina karşılığı elde ettiği kazancı haram kıldı; dövme yapanı ve yaptıranı, riba (faiz) yiyeni ve yedireni lanetledi. Ayrıca tasvircileri de lanetledi." [4]
Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr (r.a.) den yapılan rivayete göre. adı geçen şöyle demiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz köpek (satıp karşılığında) paha (para) almayı, zaniyenin mehrini, kahin (gaibden haber veren) in hulvan (verdiği haber karşılığı aldığı para veya benzeri şey) ni men'etmiştir." [5]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz köpek (satıp karşlığmda) paha (para) almayı men'etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Adam gelip köpeğin bedelini isterse, onun avucunu toprak ile doldur." [6]
Cabir (r.a.) deri yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
'Peygamber (s.a.v.) köpek ve kedinin (satılmasını ve) rşılığında paraj veya bir bedel alınmasını men'etmiştir." [7]

Müctehidlerin İstidlleri

a) Hanefilere göre: Mal kapsamına girmeyen şeyleri satmak ra almak batıldır, hükümsüzdür. Meselâ akıtılmış kan, ölmüş hay-ı; gayr-i mutakavvim mal kapsamına giren içki ve domuzun semen ıra, nakit ve benzeri şey) karşılığı alım-satımı batıldır ikümsüzdür).
Bunun gibi bir malın içki karşılığında alım-satımı da fasittir, muz karşılığı da böyle... [8] Ancak satış yapıldığı takdirde mülk de eder. Çünkü bu mezhebe göre, batıl olan alım-satım mülk ifade nez, ama fasit olan alım-satım mülk ifade eder.
Köpeğe gelinde: Talimli köpeği alıp-satmak caiz olduğu gibi, di, vahşi hayvan ve kuş türünüde -talimli olsun olmasın- alıp sat-ık caizdir. [9]
Böylece Hanefiler 797 nolu Cabir hadisiyle istidlal etme-Lşlerdir.
b) Şafiîlere göre: Satışı yapılmak istenen şeyin aynının tahir imiz) olması şarttır. O bakımdan aynı necis olan içki, köpek ve te-izlenmesi mümkün olmayan necis olmuş sirke, süt ve yağ gibi mad-ilerin alım-satımı caiz değildir. Diğer bir husus da, satışı yapılmak tenen şeyin istifade edilir olması şarttır. O bakımdan haşeratm, yda vermeyen yabanî vahşi hayvanların, çalgı aletlerinin alım-ıtımı caiz değildir. Ancak çalgı aletlerinin aksamı mal sayıldığı tak-rde alım-satımı caiz olur. [10]
İstifade edilmesi mümkün olan fil, sırtlan, pars gibi vahşi hay-ıuların ahm-satımma cevaz verilmektedir. Fil de bu cümledendir. [11] Kedi de bu kapsama girenlerdendir.
c) Hanbelîlere göre: Haşeratm, ölmüş hayvanın ve o hayvandan herhangi bir kısmın, yırtıcı canavarların -ki bunlardan maksat, av için ehlileştirilmesi ve talimi mümkün olmayanlardır- alım-satımı caiz değildir.
Bunlar gibi ölmüş hayvan etini, domuzu, kanı da alıp satmak caiz değildir. Kandan maksat akıtılmış kandır. İstifade edilmeyen haşeratm, eti yenmeyen ve aynı zamanda avcılıkta kullanılmayan yırtıcı kuşların da alım-satımı caiz görülmemiştir.
Köpek, hangi türden olursa olsun alım-satım kapsamına alınmaz, yani bu hayvanın satışı caiz görülmemiştir. Nitekim el-Hasan, Rebi'a, Hammad, Şafiî ve Davud da aynı görüş ve içtihadı izhar etmişlerdir. Cabir b. Abdillah, Ata, Nehat ise köpeğin semenini (değer parasını) almaya cevaz vermişlerdir. Ebû Hanife ise, her türlü köpeğin alım-satımına cevaz vermiş bulunuyor. Ancak kuduz, saldırgan köpeğin alım-satımı bu genellemenin dışındadır. [12]
Aynı zamanda av köpeği dışında diğer bir köpeğin veya kedinin j satışını yapıp semenini (karşılık parasını) almak da caiz değildir.
d) Malikîlere göre: Ölmüş hayvanın kemiği, derisi, alkollü maddeler ve eti yenmiyen hayvan tersi (dışkısı) gibi necis kabul edi-. len şeylerin alım-satımı sahih değildir. Ölmüş hayvanın derisi tabak yapılsa bile yine de hüküm böyledir. Aynı zamanda ister yenmesi haram olan at, katır ve eşek olsun, isterse yenmesi mekruh olan yırtıcı hayvanlar, sırtlan, tilki, kurt ve kedi olsun bunların dışkısının alım-satımı da sahih değildir.
Bunun gibi temizlenmesi mümkün olmayan necis karışmış bir maddenin de alım-satımı sahih değildir. Meselâ zeytin yağı, bal ve te-reyağına necis karışmışsa, bunları temizlemek mümkün değildir.
Temizlenmesi mümkün olan necaset dokunmuş elbise ve benzeri şeylerin alım-satımı sahihtir.
Köpek temiz olmakla beraber -ister korunmak, ister av, isterse başka maksatla beslenmiş olsun- alım-satımı sahih değildir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimiz köpeğin semenini men'etmiştir. [13]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

793 nolu Cabir hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Haliste geçen "meyte" den maksat, şer'î anlamda kesilmeyip herhangi)ir sebepten ölen hayvan demektir. O bakımdan İbn Münzir, "ölmüş layvamn alım-s atımının haram olduğu hakkında icma1 vardır" lemistir. Nitekim zahir olan şudur ki, ölmüş hayvanın bütün ;üzleriyle satışı caiz değildir.
Domuza gelince: Onun da bütün eczasıyla satışı haramdır. Bu hususta icma1 vaki olduğunu Fetih sanibi belirtmiştir. Ancak Ibn Münzir'in Evzaî'den, Ebû Yusuf ve Malikîlerden bazısından yaptığı rivayete göre, bazı zatlar domuz kılının az da olsa satışına ruhsat vermişlerdir.
Bunun gibi, hadis, ölmüş hayvanın iç yağının da alım-satımının haram kılındığına delalet etmektedir.
794 nolu İbn Abbas hadisi hakkında Ebû Davud bir görüş ortaya koymamışsa da İbn Hacer ricalinin sikat olduğunu belirtmiştir.
Ebu Cuhafe hadisi sahihtir. Hadiste geçen "semenü'd-dem" den maksat nedir? Bazısına göre, insan vücudundan hacamet ile kan alan kimseye verilen ücrettir. Onlara göre haccamat (kan alan kimseye) verilen ücret helal değildir. Bazısına göre ise, bizzat vücuttan alman kan pahasıdır. Onlara göre, kanı parayla satmak helal değildir.
Böylece bu iki yoruma göre de vücuttan hacamat ile kan almakta bir sakınca yoktur. Ancak bu kanı parayla satmak haramdır. Diğer görüşe göre, vücuttan herhangi bir aletle kan çekip alan kimseye ücret vermek helal değildir.
Hadiste geçen "semenü'1-kelb" den maksat, köpeği parayla satmaktır ki, Resulüllah (s.a.v.) bunu yasaklamıştır. Hadisin zahirî anlatımından, köpeğin talimli olup olmaması

arasında fark olmadığı, her ikisinin de ahm-satımmn haram kılındığı anlaşılıyor. Nitekim cumhurun da görüşü bu anlamdadır. Ebû Hanife'ye göre, talimli köpeğin ve bir de beslenip evi veya davarları korumak için alıkonan köpeğin satışı helaldir.
Atâ ve Nahaî ise, av köpeğinin alım-s atımının caiz olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar Nesâî'nin Cabir (r.a.) den rivayet ettiği şu hadisle istidlal etmişlerdir: [14] "Resulüllah (s.a.v.), av köpeği dışında köpeğin semenini (bedelini, para karşılığı satışını) men'etmiştir. İbn Hacer, bu hadisin isnadındaki ricalin hepsi sikadır demiştir. Ancak sıhhatmda şüphe vardır diyerek ayrı bir görüş ortaya koymuştur.
Buna benzer bir diğer hadisi Tirmizî, Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir. Ancak isnadında Ebû'l-Muhezzim bulunuyor ki, bu zatın zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Asıl adı Yezid b. Süfyan olup Ebû Hüreyre'nin (r.a.) halkasında bulunan tabiîndendir. îbn Maîn onun zayıf olduğunu, Nesaî, onun metrukü'l-hadis bulunduğunu belirtmiştir. [15]
Hadiste geçen "kesbü'l-bağyi" den maksat, zaniyenin zinaya karşılık aldığı ücrettir ki, Resulüllah (s.a.v.) bunu da haram kılmıştır. Böylece din, zinayı kesin olarak yasaklayıp haram kıldığı gibi, ona karşılık ücret almayı da yasaklayıp haram kılmış ve böylece zinayı bir geçim yolu olmaktan uzak tutmuş, bu hususta her türlü vasıta ve vesileyi haram saymıştır.
796 nolu îbn Mes'ud hadisi de sahihtir. 795 nolu hadisi kuvvetlendirmekte ve 797 nolu hadisi desteklemektedir.
798 nolu Cabir hadisi üzerinde farklı tesbit ve yorumlar yapılmıştır. O bakımdan kedinin alım-satımı hakkında farklı görüş ve ictihadlar belirmiştir. Ebû Hüreyre, Mücahid, Cabir ve îbn Zeyd'e göre kedinin alım-satımı haramdır. Cumhura göre ise, kediyi alıp satmak caizdir. Çünkü cumhura göre hadiste zayıflık söz konusudur. Bazısına göre ise, hadisteki nehiy, tenzihi kerahete hamledilir, o bakımdan kediyi alıp satmak *nekarim-i ahlaktan değildir. Şüphesiz bu yorum, hadisi zahirinden, daha doğrusu hakiki manasından çıkartmak demektir, [16]

Çıkarılan Hükümler

1- Mal kapsamına girmeyen akıtılmış kan, ölmüş hayvan; kıymetlendirme kapsamına girmeyen içki ve domuzun alım-satımı batıldır. .....
2- İçki ve domuzu para değil de başka bir mal ile mübadele etmek veya bir mal karşılığı olarak alıp satmak da batıldır veya fasittir. Bu, Hanefîlerin içtihadıdır.
3- Talimli köpeği alıp satmak" caizdir. Bunun gibi vahşi hayvanlarında -talimli olsun olmasın- alım-satımı caizdir. Kedi de bu hükme dahildir. Bu da Hanefîlerin görüş ve içtihadıdır.
4- Aynı (kendisi) necis olan her şeyin alım-satımı caiz değildir, .ynı zamanda içine necis karışıp temizlenmesi mümkün olmayan ıvıların da alım-satımı haramdır. Bu, Şafîîlerin içtihadıdır. Haneliler de aynı görüştedirler.
5- Vahşi hayvanların da alım-satımı caiz değildir. Çünkü bun-ırdan yararlanmak söz konusu değildir. Bu da Şafîîlerin görüşüdür.
6- Av için eğitilmesi mümkün olmayan vahşi hayvanların alım-' atımı haramdır. Bu, Hanbelüerin görüşüdür.
7- Ölmüş hayvanı, domuzu, akıtılmış kanı alıp satmak da ha-amdır. Bu, bütün imamların görüş ve içtihadıdır.
8- İmam Nahaî ise, köpeğin âlım-satımının caiz olduğunu belirt-oiştir.
9- Kedinin alım-satımı da caiz değildir. Bu da Hanbelîlerin ve tfalikîlerin görüş ve içtihadıdır.
10- Ölmüş hayvanın derisi tabak yapılsa bile alım-satımı caiz leğildir. Bu, Malikîlerin görüşüdür.
11- Yenmesi haram veya mekruh olan hayvanlarının tersinin idışkısının) alım-satımı da caiz değildir. Bu da Malikîlerin görüşüdür. Diğer imamlardan bir kısmının farklı görüşleri söz konusudur.
12- Necis dokunup temizlenmesi mümkün olan eşyanın alım-satımı caizdir. Bu bütün imamların görüş ve içtihadıdır.
13- Böylece içkinin, ölmüş hayvanın, domuzun, putların alım-satunı caiz değildir, bunlar haram kılınmıştır,
14- Ölmüş hayvanın iç yağının da alım-satımı haramdır.
15- İnsan vücudundan herhangi bir aletle çekilip alman kanın alım-satımı m en1 edilmiş tir. Çünkü insan çok mükerrem ve muhteremdir; onun hiçbir cüzü parayla satılmaz. [17]

İhtiyaç Fazlası Suyun Satılması Men Edilmiştir

"İnsanlar şu üç şeyde ortaktırlar: Su, yaş ot ve ateş.." Bu üç şeyi satmak sahih olmadığı gibi, bunları icareyle vermek de sahih değildir. Ancak otlak, kişinin kendi mülkünde, kendi gayret ve mas-rafıyla vücut bulursa, o takdirde başkası ona ortak olamaz.
Böylece ırmak, pınar, çeşme, kuyu ve benzeri suları satmaya cevaz verilmemiştir. Çünkü o takdirde gerek komşular, gerekse toplum arasında birçok ihtilaflar ortaya çıkar ve kardeşlik bağlan gevşer. Ancak kuyunun satışına cevaz verildiği söylenir. Bu da onu ortaya çıkarmada büyük külfet ve masrafa yöneliktir. [18]

Konuyla İlgili Hadisler

Îyas b. Abd (r.a.) den yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ihtiyaç fazlası suyu satmayı men'etmiştir. [19]
Tirmizî bunu tahric edip sahihlemiştir.
Cabir (r.a.) den buna benzer bir hadis rivayet olunmuştur: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz arta kalan suyun satışını yasaklamıştır." [20]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Havuzdaki veya kuyudaki suyu satmak batıldır, hükümsüzdür. [21] Kuyudaki ve nehirdeki suyu satmak caiz değildir. Ancak yaptırdığı havuzunda topladığı suyu satmaya cevaz verilmiştir. Şu şartla ki, havuz sıvanıp boyanmış olması veya bakır ya da benzeri bir madenden yapılmış olması söz konusudur. [22]
"Arza tebaan mürur hakkını, şirb hakkını, mesil hakkını ve aevatma/yani künküne ve gerizine tebaan suyu satmak caizdir. kat yalnız mürur hakkım, şirb hakkını satmak hususunda ihtilaf :dır. Bir kavle göre bunlar mücerred haklardan oldukları cihetle tstakillen satılmaları caiz değildir. Fakat fukahanm ekseriyeti ta-ından kabul edilen kavle göre, bunların müstakillen satılmaları da izdir. Amma hakkı mesilin ve muhrez olmayan bir suyun istakillen satılması bilittifak caiz delildir." [23]
Kişi suyu akar veya nehirden veya pınardan alıp testisine veya şka bir kabına doldurursa, onu ihraz etmiş olur ve böylece o. suya k kazanmış sayılır; Bu nedenle de ihraz ettiği o suyu satması caiz ir. Onda tasarruf edebilir. Bunun gibi yağmur suyunu da biriktirip : kapta toplarsa, onu ihraz etmiş olur. [24]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

807 nolu îyas hadisi, Kuşeyrî'ye göre, Şeyhayn'm şartına redir, Tirmizî ise bunu sahihlemiştir. O bakımdan hadis istidlal ve -ticaca salih görülmüştür.
808 nolu Cabir hadisini Müslim rivayet etmiştir. Aynı zamanda esâî de tahric etmiş bulunuyor. Her iki hadis de, kişinin veya aile-n ihtiyaç fazlası olan suyu satmalarının tahrimine delalet etmekte-r. Yine hadisin zahirinden, fazla suyun ister mubah bir arazide, is-rse memlûke olan arazide olsun aynı hükmün kapsamına girdiği iz konusudur. Aynı zamanda o su ister içmek için, ister başka bir ih-yaç için olsun, istet- hayvanları sulamaya, isterse ziraatte kul-ımlmaya yönelik bulunsun fark etmez.
Kurtubî'ye göre: Lafzın zahiri, içme ihtiyacından fazla olan
iyun satışının yasaklandığına delalet etmektedir.
Nevevî, Şafîî'nnTbazı ashabının şöyle dediğini nakletmiştir: "Sahrada olan suyun esirgenmeden verilmesi birtakım şartlara bağlıdır:
Açıklama; Hakkı şirb: Umumî veya hususî bir ırmaktan bir tarlayı, hayvanları sula-ıak için zamanı veya miktarı belli ve belirli olan nasiptir. Hakkı şefe: Muhrez olmayan ulardan herkesin haiz olduğu içebilmek ha!'.!-.ıd;r. Hakkı mesîl: Bir hanenin veya başka ir mahallin harice.yani başkasının mülküne cuyu ve seli akmak ve damlalık-hakkıdır.
Mesîl,.suyun aktığı, geçip gittiği yerdir. Tesbîl, akıtmak manasında da kullanılır.
a) O suya ihtiyaç hissettirmeyecek diğer bir suyun bulunmaması,
b) Bu esirgemeden vermenin sadece davarları sulamaya yönelik bulunması, ziraat için kullanılmaması,
c) O suyun mâlikinin, suyun tamamına muhtaç olmaması... Ancak yukarıdaki açıklama, hadislerin açık delaletiyle daha uyumlu görülmektedir. Nitekim Cânıi'u'1-Usûl sahibi hadisi şu lafızla rivayet etmiştir: "Suyun ihtiyaç fazlası olanı satılamaz." Aynı zamanda "İnsanlar üç şeyde ortaktırlar: Su, yaş ot (mer'alarda yeşeren çayır ve benzeri yeşil otlar) ve ateş..." hadisi de bu manayı kuvvetlendirmektedir. [25]
Medine'de Rume Kuyusuna sahip olan yahudinin kuyudaki suyu parayla satması, Müslümanlara ye fakirlere sıkıntı getirdiğinden Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Kim Rume kuyusunu satın alıp müslümanlara genişlik ve rahatlık sağlarsa, onun için Cennet vardır" buyurmuş ve bunun, üzerine Hz. Osman (r.a.) o kuyuyu satr-alıp müslümanlarm istifadesine bırakmıştır. Böylece bazı hallerde a alıp satmanın caiz olduğu kendiliğinden anlaşılmış oluyor. Ancak sözü edilen satın alma, kuyusuyla birlikte gerçekleşmiştir. Bununla beraber ihtiyaç fazlası suyu satmanın haram olduğu hükmü her zaman geçerlidir. [26]

Çıkarılan Hükümler

1- Havuzdaki, kuyudaki ihtiyaç fazlası suyu satmak batıldır.
2- Akar-ve nehir suyunu da satmak caiz değildir.
3- Ancak kişi yaptırdığı özel havuzunda topladığı suyu gerekirse, satabilir.
4- Testi ve benzeri bir kaba doldurup ihtiyaç sahiplerine götürerek satmaya cevaz verilmiştir. Çünkü birçok yerlerde, Özellikle büyük şehirlerde, yol kenarlarında buna ihtiyaç vardır. Hem suyu alıp kendi testisine doldurup taşıyan kimse onun ihraz etmiş olur.
5- Boru, künk ve benzeri malzemeyi döşemek suretiyle kendi bağ ve bahçesine su getiren kimse, böylece suyu ihraz etmiş olur. O bakımdan o suyu satmasına cevaz verilmiştir. [27]

Damazlık Hayvandan Döl Almayı Bir Baha-Bedel Karşılığı Gerçekleştirmek Caiz midir?

İslâm Dini, insan ve hayvan neslini korumayı ve geliştirmeyi ıedef olarak seçer ve o bakımdan hem koruyucu hekimliğe ağırlık ve-ir, hem de insanların geçimine önemli katkısı olan, aynı zamanda jıda ihtiyacım karşılayan davarları çiftleştirme olayının bir baha bedel) karşılığı olmamasını emreder. Zira damızlık bir hayvandan löl almaya para karşılığı cevaz verilecek olursa, bunun topluma, özellikle fakir kesime birtakım sıkıntılar getireceği kesindir. Toplum yararına olup kalkınmayı hızlandıran bu gibi şeylerden dolayı bir para almamak en uygun bir davranış ve o top-lumdan yana güzel bir aizmettir. Aynı zamanda damızlık hayvanın menisi mal-i mütekavvim değildir. O bakımdan da satışı caiz görülmemiştir, [28]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r\a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz damızlık hayvandan döl almanın bir semen (baha ve bedel) karşılığı olmasını men'etti." [29]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre:
Kitab Kabilesinden bir adam, Peygamber (s.a.v.) Efendimizden damızlık hayvandan (para, bedel karşılığı) döl almaktan sordu. Efendimiz onu bundan men'etti. O da şöyle dedi: 'Ya Resulellah! Biz damızlığı icare olarak (tekrar geri vermek üzere) alırız da (sonra sahibine) ikramda bulunuruz." Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona bu ikram hususunda ruhsat verdi." [30]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz damızlık hayvandan döl almanın satışını men'etti." [31]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Şafiîlere göre: Damızlık hayvandan döl almak karşılığında semen ödemek, bedel vermek caiz değildir. Bazısına göre, hadiste geçen ifadeden maksat, damızlık hayvanın belsuyudur ki, onu semen (baha, bedel) karşılığında satmak men'edilmiş tir. Diğer bir yorumla, damızlık hayvanı ücret karşılığı döl alma hususunda kullanmak demektir. Her iki yorumun aynı noktada birleştiğine göre, ikisi de caiz değildir. [32]
b) Hanefîlere göre: Fasit satışlardan biri de, damızlık hayvanın belsuyunu satmaktır. Kimin yanında damızlık olarak boğa, deve, eşek ve benzeri bir hayvan bulunursa, bir kirase de onu yanındaki dişi hayvanla çiftleştirmek için isterse, damızlık sahibinin onu semen (para, bedel) karşılığında isteyen kimseye satması caiz olmaz. Çünkü damızlık hayvanın menisi mal-i mütekavvim değildir. [33]
Damızlığı iare olarak isterde sahibi vermesze, onu başka bir konuda kullanmak üzere kiralaması caiz olur. Kira süresi içinde, onunla cinsi olan dişi hayvanı çiftleştirebilir.
c) Malikîlere göre: Damızlık hayvanı, dişi cinsiyle çiftleştirmek üzere kiralamak, yani icarlamak caiz ve sahihtir. Ancak bu icarlama belirli bir süreyle sınrlanmalıdır. Meselâ bir veya iki gün.. Veya bir ya da iki defa çiftleştirmek üzere bir belirlemede bulu-nulmalidır. [34]
Şaftîler bu konuda hadisin zahiriyle istidlal edip "asbü'1-fahl" m aram olduğunu ihticac etmişlerdir. Hanefîlerle Malikîler ise, dolaylı ola başvurup iare veya icare yoluyla damızlıktan faydalanmaya ce-az vermişlerdir. Aslında bu görüş, hadisin zahiri delâletine uymamaktadır. [35]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

Bu bapta İmam Şafiî'nin Enes (r.a.) dan, Hâkim'in Hz. AH (r.a.) len, yine Ibn Hibban ile Bezzar'ın Hz. Ali (r.a.) den, Taberânî'nin 3era' (r.a.) den rivayet ettikleri hadisler bulunuyor. Bunlar birbirini kuvvetlendirmekte ve konuya ağırlık kazandırmaktadır. Ayrıca STesâî'nin Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiği bir hadis bulunuyor si, mealen şöyledir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz teke (erkek keçi) nin belsuyunım (semen karşılığı satılmasını) men'etti,"
Az yukarıda da kısmen değindiğimiz gibi, hadiste geçen "asbü'l-fahl" dan maksat, damızlığın belsuyu olabileceği gibi, çiftte ştirmey e karşılık ücret de olabilir. Ancak Cabir hadisi birinci yorumu desteklemektedir.
Böylece bu konudaki hadislerin tamamı, hem damızlık hayvanın bclsuyunu satmanın, hem de çiftleştirmek maksadiyle onu icarla tutmanın haram olduğuna delalet etmektedir. Çünkü belsuyu mütekavvim (tenavül ve intifa edilen mal, meta') türünden değildir. Aynı zamanda malûm da değildir. Sonra da teslimi kesin belirlenmiş de bulunmuyor. O bakımdan cumhurda bunun tahrimine kaildir. Çünkü amaç, bu gibi konularda hayvan besleyen kesimin birbirine yardımcı olması ve hayvan neslini artırıp geliştirin esidir.
Damızlığı icarlayıp o isim altında belsuyundan yararlanmak, sonuç ye mana1 itibariyle hadislerin zahirine ters düşmektedir. [36]

Çıkarılan Hükümler

1- Damızlık hayvanı döl almak için semen karşılığı kullanmak haramdır.
2- Damızlık hayvanın belsuyunu semen karşılığı satın almaya cevaz verilmemiştir.
3- İare yoluyla sahibi verir de adanı onu kendi dişi hayvanıyla çifti eştirdikten sonra sahibine ikramda bulunursa bunda bir sakınca yoktur.
4- Damızlık hayvanı'icarlayıp sonra onu kendi cinsiyle olan hayvanla çiftleştirmek caizdir. Bu, Ebû Hanife ile İmam Mâlik'in görüş ve ictihaddır. [37]

Beyü'l-Garer

Garer: Sonu belli olmayan, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kesinlikle bilinmeyen bir bakıma aldatmaca bir iş, bir olay anlamına gelir. Terim olarak, ihraz edilmeyen, elde edilip edilmeyeceği kesin belli olmayan bir malı, bir eşyayı satmak anlamında kullanılmıştır.
Mesela henüz yakalanmamış denizdeki balığı, havada uçan kuşu satmak bu cümledendir. O bakımdan Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu kabil ahm-satımlan yasaklayıp haram kılmıştır. [38]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Şüphesiz ki Peygamber (s.a.v.) Efendimiz haşat ve garer alım-satımını men'etti." [39]
Hasat: Küçük çakıl taşları demektir. Garer ise, yukarıda belirttiğimiz şekilde sonu meçhul olan bir şeyi satmaya kalkışmak ve bir bakıma aldatmaca yoluyla henüz ele geçmeyen ve geçmesi kesinlikle belli olmayan bir şeyi-satışa yönelmektir.
Hasat: Bazı arazi parçasını satmak isteyen kimsenin eline çakıl .taşı alıp müşteriye: "Bu taşı atıyorum, nereye kadar ulaşırsa arazinin o parçasını sana şu kadar semen (bedel, para) karşılığı satıyorum ve sattım" demesiyle ortaya çıkan ve kökü cahiliye devrine uzanan batıl bir alım-satım şeklidir.
îbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sudaki balığı satın almayın; çünkü gerçekten o garar (sonu belli olmayan aldatmaca satış) dır." [40]
îbn Ömer (r.a.), dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştır:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, habelü'l-habele'nin alım-mini men etmiştir."
Habelü'l-habele: Gebe olan devenin doğurmasına ve sonra da ıcak dişi yavrunun da gebe kalıp karnındaki cenini doğurmasına ir geciktirilen semen karşılığı bir satıştır.
Diğer bir yoruma ve izaha göre: Cahiliye devrindeki insanlar, i olan devenin doğurmasına kadar kesilen bir devenin etinden ı almalarıyla ilgili bir anlatım tarzıdır.
Diğer bir yorum ve anlatımla şöyle denilmiştir; "Cahiliye halkı slerin gebe olan dişi devenin doğurması ve doğan dişi yavrunun gebe kalıp doğurmasına kadar satışını yaparlardı. Peygamber (s.a.v.) m-bu tür alım-satımda bulunmaktan men'etti." [41]
Şehr b. Havşeb'in Ebû Said (r.a.) den yaptığı rivayete göre, adı n şöyle haber vermiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, davar-n karnında olan ceninleri, doğum olayı meydana gelinceye iar satın alınmasını (alınıp satılmasını); aynı zamanda daların memelerinde olan sütün sağılmadan Önce -belli bir îkle değilse- satışını, ganimet malı taksim edilmeden

siye düşecek pay belli olmadan) satılmasını; toplanan ;âtm, müstehik olanın eline geçmeden satışının nlmasını ve dalgıcın "suya bir dalışta elime ne geçerse onu a şu kadara sattım" diye bir satışta bulunmasını yasak-tp haram kılmıştır." [42]
ibn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber liştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, taksim edilmeden önce limetlerin satışım men'etmiştir." [43]
Bu anlamda bir diğer rivayeti Ebû Davud ile Ahmed b. Hanbel, Ebû Hüreyre (r.a.) den nakletmişlerdir.
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) efendimiz yenilecek duruma gelmeden meyvanın satışını; hayvanın sırtındaki yünün, memedeki sütün satışını yasaklamıştır." [44]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz mülamese ve münabeze suretiyle yapılan ahm-satımı men'etti." [45]
Mülamese: Adamın, satıcının kumaşına, evirip çevirmeden, (kalitesini kontrol etmeden) sadece el sürmesidir. Münabeze: Adamın kendi kumaşını diğer adama, o diğer adamın kendi kumaşını ona -dikkat etmeden ve karşılıklı rızalaşmadan- atmasıdır.
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz münakale, muhadare, münabeze ve mülamese şeklindeki alım-satımı men'etmiştir." [46]
Münakale: Başaktaki buğdayı arınmış buğday veya semen karşılığında satmaktır. Başaktaki buğdayın miktarı kesin bilinmediğinden satıcı ve alıcıdan birinin aldanması söz konusudur.
Muhadare: Henüz olgunlaşmamış yeşil meyvayı semen karşılığında satmaktır. Bu da yeşil meyvanın olgunlaşmadan bir hastalık veya parazit neticesi dökülmesi veya çürüyüp yenilmeyecek bir duruma gelmesi gibi sebeplerden dolayı menedilmiştir. [47]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Yukarıdaki hadislerde satışı yasaklanan şeyler hakkında Hanefilerin istidlal ve ihticacları aynı doğrultuda cereyan etmiş ve farklı bir görüş izhar eden ve hadisi bırakıp kıyas yolunu seçen olmamıştır. Çünkü hadislerin çoğu sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. [48]
b) Diğer üç mezhep müctehidleri de aynı hadisleri sened seçip idlal ve ihticacda bulunmuşlar ve farklı bir görüş izhar etmemişlerdir. [49] Sadece Hahefiler, efendisinden kaçıp izini kaybeden lenin satışı hakkında farklı ictihadda bulunmuşlardır. [50]

Tahliller, Rivayetler

820 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir.
821 nolu İbn Mes'ud hadisinin isnadında Yezid b. Ebi Ziyad bu-nuyor ki, bu zat Müseyyib b. Rafi'den, o da İbn Mes'ud'dan rivayet mistir. Hadisin mevkuf olduğu anlaşılıyor. Darekutnî de el-Ilel'de ınun mevkuf olduğunu belirtmiştir.
Ancak Ebû Bekir b. Ebî Asım'ın İmran b. Husayn'dan (r.a.) ri-.yet ettiği şu hadis buna şahit.olarak gösterilebilir: "Peygamber a.v.) sudaki balığın satışını men'etti."
823 nolu Şehr b. Havşeb'in Ebû Said'den naklettiği hadisi aynı manda Bezzar ve Darekutnî tahric etmiş, Hafiz b. Hacer ise bunun ıyıf olduğunu belirtmiştir. Zira Şehr hakkında farklı tesbit ve irüşler ortaya çıkmıştır. Ancak Tirmizî onun rivayetini hasenle-iştir. Bey'-i garerle ilgili hadisler ise bu rivayeti kuvvetlendirmekte ! istidlale salih olduğunu göstermektedir.
824 nolu İbn Abbas hadisi istidlale salih görülmüştür. Çünkü m kuvvetlendiren sahih rivayetler vardır,
825 nolu Ebu Hüreyre hadisinin isnadında meçhul bir kişi kail edilen Ebû Davud bulunuyor. [51]
826 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda Beyhakî tahric ;miştir. Ancak isnadında Ömer b. Feruh bulunuyor ki, Beyhakî ıun bu rivayette teferrüd ettiğini, kavî bir kişi olmadığını belirtiliştir. [52] Ancak İbn Main ve diğer muhaddisler onun sika duğunu söylemişlerdir.
Bu bapta Ebû Bekir b. Asım'ın îmran b. Husayn (r.a.) den rivay-; ettiği bir hadis bulunuyor ki, yukarıdaki rivayeti kuvvetlendirmekidir. Şöyle ki: "Davarların memelerinde olan sütün sağılmadan önce satışı; ayrıca davarların karnındaki ceninleri, başağında olan buğdayın harmanlanıp hazırlanmış buğday karşılığında satışının yapılması, ana rahmindeki ceninin ve o ceninin yavrusunun satışı ve bey-i garer men'edilmiştir."
827 nolu Ebû Said hadisi sahih olup ihticaca salihtir.
828 nolu Enes hadisi de sahihtir ve istidlale elverişlidir. [53]

Çıkarılan Hükümler

1- Kumaş ve emtia, arazi, bağ ve bahçe üzerine çakıl taşı atıp nereye dokunursa o kısmının satışını yapmak haramdır. Çünkü satılacak şeyin nisbeti kesin belli değildir.
2- Müşteriyi aldatacak, zarara sokup mutazarrır edecek her türlü alım-satım da yasaklanmıştır. Buna "Bey'-i garer" denir.
3- Henüz yakalanıp ortaya konmamış denizdeki balığı satmak da caiz değildir.
4- Davarın karnındaki cenine karşılık et satın almak da yasaklanmıştır.
5- Bunun gibi ana rahmindeki yavruyu henüz doğmadan satmak da caiz görülmemiştir.
6- Davarların memelerindeki sütü sağmadan önce ve belli bir ölçek belirtmeden satmak da men'edilmiştir.
7- Efendisinden kaçıp izini kaybeden köleyi de satmaya cevaz verilmemiştir.
8- Savaşta elde edilen ganimeti, henüz savaşanlara taksim edilmeden ve kendisine ne kadar şeyin isabet edeceği kesin bilinmeden satmak da men'edilmiştir.
9- Toplanan zekâtı, henüz muhtaçlara taksim edilmeden ve muhtaç olan bir kişiye neden ne kadar verileceği kesin belli olmadan satmak da caiz değildir.
10- Şebekeyi denize atarken bu şebekeyle ne kadar balık çıkarsa, onu sana şu kadar fiatla sattım deyip meçhul bir şeyi satmaya kalkışmak da caiz değildir.
11- Henüz yenilecek duruma gelmemiş olan yeşil meyvayı satmak da men'edilmiştir.
12- Koyun, keçi, deve ve benzeri hayvanların kırkılmadık
nlerini, kıllarını satmak da men'edilmiştir. Çünkü nisbeti ve tartısı ili değildir.
13- Tenceredeki sütün içindeki yağ henüz toplanıp ortaya -ınlmadan o vaziyette satmak caiz değildir. Çünkü o sütten ne ka-r yağ çıkacağı meçhuldür ve dolayısıyla bey'-i garer kapsamına gır-
14- Satıcıyla alıcının mücerred ellerini kumaşa dokundurarak kalitesini, özelliğini belirtmeden, kontrol etmeden satışta bulun-
aları da caiz değildir.
15- Alıcıyla satıcının kendilerine ait kumaşları birbirine atıp ditesini belirlemeden, ne miktar olduğunu anlamadan benimkim M seninkinin karşılığında sattım diye alım-satımda bulunmaları ^yasaklanmıştır. Çünkü bu durumda taraflardan bin aldatılmış abilir. Aynı zamanda malın miktarı da meçhuldür.
16- Başağındaki buğdayı, harmanlanmış buğday karşılığında ıtmak da caiz değildir. Çünkü başaklardaki buğdayın kaç ölçek kaçağı meçhuldür. [54]

Taksitle Satış (Bir Satışta İki Ayrı Satış Belirlenmesi)

İslâm ticaret hukukunda buna "Bey'âtani fi Bey'atin" denir.
İslâm, cihanşümul olup bütün milletlere ve çağlara yöneldiği, medeniyet ve çağların önünde bulunduğu için koyduğu her kural, temel bilgi ve tema da evrensellik arzetmektedir. Ticaret hukukunun genel kurallarım, ana hatlarını belirlerken hem insan haklarının yeterince korunmasına, hem de tüketicinin aldatılıp sömürülmemesine özen göstermiş ve bunun için kalıcı hükümler ve prensipler koymuştur.
O bakımdan İslâm, fiatları dondurma cihetine gitmemiş, yani satışa arzedilen mallara narh koymamış, sağlam bir örf oluşturarak iman ve yüksek ahlak doğrultusunda toplum bünyesinde otokontrol sağlamayı öngörmüştür.
Aynı zamanda İslâmî Ekonomik Sistemde faize asla yer verilmemiş; ülkenin ekonomik dizginini yabancıların eline bırakmamak için de dış borçlanmaya pek kapı açmamış, ancak çok zaruri durumlarda kısmî, cüz'î bir kapı açarak ticarî münasebetlerin kopmasını önlemeyi planlamıştır.
Bir yandan da ihtiyaç maddelerinin stoklamp piyasadan çekilmesine cevaz vermemiş ve muhtekiri, biri maddî, diğeri manevî olmak üzere iki ayrı müeyyide ile cezalandırmayı ihmal etmemiş ve bu kalıcı tedbirlerle fiat artışlarını devamlı önleme kontrolünü sürdürmeyi emretmiştir. Böylece İslâmî Ekonomik Sistemde enflasyon pek söz konusu değildir.
Sonra da satıcı ve alıcının zararına müncer olacak bütün tedbirleri almış ve bunun için de birtakım müeyyideler koymuştur. Faize yol açacak olan bir ahm-satım tarzını haram kılmış ve tahrim hükmü hedef ve amacına kavuşsun diye, faize, fahiş fiatla mal satmaya vasıta ve vesile olan bütün şeyleri de yasaklayıp haram kılmıştır.
Nitekim konumuzu oluşturan hadislerde taksitle satışlarda zaman farkından dolayı peşin ayrı, veresiye ayrı fiat istemenin faize yönelik bir ahm-satım şekli olduğuna dikkat çekmiştir. [55]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.b.) ?endimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim bir satışta iki 'm satış (işlemi) belirlerse, onun için en noksan olanı vardır; esi halde riba (faiz) söz konusudur." [56]
Simak'dan, o da Abdurrahman b. Abdillah b. Mes'ud (r.a.) den, da babasından rivayetle, Resulüllah'm: (s.a.v.) "bir satışta iki ayrı atış (işlemi) belirlerse,..."
Hadisinde "safkateyni fi safkatin" denilmiştir. Ravi diyor ki: Bu, adamın satış yaparken şöyle demesidir: Bu mal veresiye alarak fiatı şu kadar, peşin olarak da şu kadardır.." [57]

Tahliller ve İstidlaller

832 nolu Ebû Hüreyre hadisinin isnadında Muhammed b. Amr :>. Alkâme bulunuyor. Gerçi bu zat üzerinde çok şeyler söylenmiştir. Kendisi oldukça meşhurdur ve hadis rivayetinde güzel bir yol izlerdi, ^ahya b. Main onun hakkında "sika" diyerek tezkiyede bulunmuştur. Yahya b. Kattan da "O saiih bir kişidir; ancak hadis hıfzetmede, insanların en kuvvetli hafızıdır denemez" diyerek görüşünü belirtmiştir, îbn Adiyy diyor ki: "İmam Malik Muvatta' da ondan rivayetler yapmıştır. O bakımdan onun rivayetinde bir sakınca olmadığını ummaktayım." Ebû Hatim ise: "O salihü'l-hadistir" demiştir. [58]
Ancak bu rivayeti kuvvetlendiren bir diğer meşhur rivayet vardır ki, Dareverdi ve Muhammed b. Abdillah el-Ensarî onu şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Resulüllah (s.a.v.) bir satışta iki ayrı satış (belirlemey) i men'etti,"
Böylece birinci hadisle istidlal etmekte bir sakınca olmadığı ortaya çıkmış bulunuyor.
833 nolu İbn Mes'ud hadisini Hafiz et-Telhis'de zikretmiş, fakat susup bir görüş ve tesbit beyan etmemiştir. Ancak Mecmeu'z-Zevaid'de, Ahmed b. Hanbei'in bu rivayetinin isnadmdaki ricalin hepsi sikadır denilerek hadisin sahih olduğuna işarette bulunulmuştur. Aynı zamanda bu hadisi Hafiz Bezzar, Taberanî de tahric etmişlerdir.
Ayrıca bu bapta Darekutnî ve İbn Abdilberr'in îbn Ömer {r.a.) dan rivayet ettikleri bir hadis bulunuyor ki, mana itibariyle İbn Mes'ud'un hadisiyle beraberlik arzeder.
İmam Şafîî bu hadisleri manalandırıp hüküm çıkarırken şu ifadeyi kullanmıştır.
"Bu malı sana peşin bin dirheme» veresi olarak bir yıl vadeyle ikibin dirheme sattım, artık sen hangisini istersen kabul et." (835).
İbn Rıfaa ise Kadıl dan naklen şöyle belirtmiştir: "Mesele, müşterinin belirsizlik üzere kabul etmesiyle takdir edilmiş ve o bakımdan böyle bir alım-satımm caiz olmayacağı söz konusu olmuştur. Ama müşteri bu iki şıktan birini kabul ederek şöyle derse, beyi' sahih olur: "Peşin olarak bin dirheme kabul ettim" veya "Bir yıl vadeli olarak iki bin dirheme kabul ettim." Nitekim İmam Şafîî'nin de bunu ayrı bir yorum olarak ortaya koyduğu söylenir.
Diğer bazı yorumculara göre, hadisin delalet ettiği mana şudur: "Bir Ölçek buğdayı bir ay vadeyle bir dinara satın alır. Ay dolunca, yani vade tamamlanınca, satıcı borçlu olana gelip dinarını ister, verecek durumu yoksa, borçlu ona: "Senin benim nezdimdeki bir ölçek buğdayımı iki ay vadeli olarak bana iki ölçek buğdaya sat." İşte bu tarz bir alım-satım, bir satışta iki ayrı satışın belirlenmesi demektir. Zira Ebu Hüreyre hadisinde "Onun için en noksan olanı vardır" cümlesi, az olan fiatı kabul etmekte bir sakınca olmadığını göstermektedir. İmam Evzâî bunun sahih olmadığını belirtmişse de ilim adamları onun bu yorumunu benimsememişlerdir.
İbn Reslan da yukarıdaki yorumu benimsemiş ve bu tür alım-satımm haram olmadığını, yani öne sürülen iki ayrı fiattan en az olanını kabul etmek suretiyle yapılan alım-satımm caiz olduğunu belirtmiştir.
Böylece bir malı satın alırken, mal sahibi "Peşin şu kadara, eli şu kadara" der, müşteri de en az fiat olan peşin fiatmı tercin > peşin olarak belirttiğin fiata göre satın aldım, kabul ettim derse, faiz sistemine girmez. Ama vadeli olanüatı tercih edip onu kabul rse, faiz sistemine göre alım-satım yapılmış olur. Ne yazık ki, ün böylesine sakıncalı bir alım-satım uygulaması sürüp gitmekte-Ebû Hüreyre hadisinde "Önün için en noksan olan fiat vardır" ılesinden sonra, "aksi halde riba söz konusudur" cümlesi yer al-ktadır.
İmam Şafîî'nin birinci yorumuna göre ise, peşin ayrı, vadeli ayrı fiat belirleyerek müşteriye teklifte bulunmak bizatihi ribadır, o amdan bu tür alım-satım haramdır.
Rey tarafdarları da îmam Şafîî'nin Ve İbn Reslan'm görüş ve yo-aundan olup, müşteri teklif edilen fiatlardan en aşağı olanım, yani ;in fiatı kabul ederse, bu faiz kapsamına girmez demişlerdir. İmam â Hanife de aynı görüştedir.
Diğer bazı ilim adamları öyle de olsa, peşin ayrı, vadeli ayrı .fiatı irleyip müşteriye söylemek faiz kapsamına girer ve caiz değildir.
Konunun önemine binaen Şevkanî'nin "Şifau'l-ğalil fi hükmi ziyadeti's-semeni li-mücerredi'l eceli" isimli ıstakil bir eseri bulunuyor.
Kanaatimce peşin ve vadeli fiat teklifine açılacak küçük bir cevaz kapısını artık kapamak çok zor olur ve her geçen gün bu kapı rmadan genişletilir. Günümüzde olduğu gibi, mevcut alım-satım gulaması bütünüyle faiz sistemine dönüşmüş olur.
O bakımdan konuyu incelerken bu husustaki rivayetlerin tamımı ve ilim adamlarının yorum ve görüşlerini biraraya getirmek ve a göre bir sonuç çıkarmakta sayısız yarar vardır. Ebu Hüreyre hadisi hangi olayı hedef alarak ve İbn Mes'ud hadisi de hangi meseleyi dmlatmak maksadiyle söylendiğini tesbit etmek gerekir. Aksi İde birtakım sakıncalı sonuçlar ortaya çıkabilir.
Zeylâî bu konuya geniş yer verip diğer rivayetleri de biraraya tirmiş bulunuyor. Konunun baş kısmındaki iki hadisi naklettikten ara Semmak'in şöyle yorumda bulunduğunu belirtiyor: "Adamın usta bulunurken şöyle demesidir: Bu peşin olarak şu kadar, vadeli arak şu kajlar." Bezzar da bunu kendi müsnedinde Esved b. nir'den naklen rivayet etmiştir. Ayrıca Taberanî Mu'cemu'l-.sat'ta, Ahmed b. Kasım tarikiyle İbn Semmak b. Harb'den, o da ba-ısmdan merfuan şu hadisi rivayet etmiştir: "İki ayrı satışın bir tısta yer alması ribadır." Ancak bu hadisin'merfu1 değil mevkuf
olduğu ağırlık kazanmıştır. Ebu Ubeyd bu hadisi şöyle yorumlamıştır: "İki ayrı satışın bir satışta yer alması, adamın karşısındaki müşterisine: "Şunu sana peşin olarak şu kadara, vadeli olarak da şu kadara satıyorum" demesi ve bu söz üzerine birbirinden ayrılmalarıdır.
İbn Hibban da bunu rivayet ettikten sonra sahihlemiştir.
Tirmizî ve Nesâî'nin Muhammed b. Amr b. Alkame- b. Vak-kas'dan, onun da Ebu Seleme'den, onun da Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettikleri, "Resulüllah (s.a.v.) bir satışta iki ayrı satışın belirlenmesini denetti.." mealindeki hadisi Tirmizi hasenleyip sahihlemiştir. İlim ehlinden bazısı bunu şöyle tefsir etmiştir: "Adamın şu elbiseyi sana peşin olarak on dirheme, vadeli olarak yirmi dirheme satıyorum" demesidir. Müşteri bunlardan birini kabul edip ayrılacak olursa, bu satışta bir sakınca yoktur. îmam Şafîî ise ayrı bir yorumda bulunmuştur. Ona göre bunun manası şöyledir: "Şu evimi şu kadar karşılığında sana satıyorum, şu şartla ki, sen de kendi hizmetçi (köle) ni bana şu kadara satmış olasın. Artık senin hizmetçin bana gerekli olunca, benim de evim sana gerekli olur."
Zeylaî, musannifin bu hadisi şöyle yorumladığını belirtmiştir: "Şu kölemi sanaj bana bir ay hizmet etmen üzere satıyorum veya şu evimi sana, içinde bir ay oturmam şartıyla satıyorum." Eğer hizmet ve evde bir aylık oturma semenden bir şeyin karşılığı olarak ele alınırsa, bu, alım-satımda icare olur; bir şey karşılığı değilse, alım-satımda iare olur ki, Resulüllah (s.a.v.) iki ayrı satışın yer almasını men'etmiş bulunuyor. [59]
Böylece sözü edilen hadisler farklı biçimde yorumlanmıştır. Kanaatimce hadisleri bu yorumların hepsiyle değerlendirip sonuç çıkarmak en uygun yoldur ve bu durumda peşin ayrı, vadeli ayrı iki fiatla satış yapmanın haram olduğu ağırlık kazanmaktadır. Allah daha iyisini bilir.
Ancak Hanefî fukahasmın çoğuna göre: Peşin ayrı fiat, veresi (değişik vadelerle değil de yalnız) bir vadeye mahsus olmak üzere ayrı fiat üzerinden alım-satıma kesinlik kazandığı, yani bu ikisinden biri üzerinde akid yapıldığı takdirde cevaz vermişlerdir. Bununla beraber takva yönünden böyle bir alım-satım da bulunmamak daha uygundur. [60]

Çıkarılan Hükümler

1- Bir satışta iki ayrı satış belirlemek caiz değildir..
2- Belirlenen iki ayrı satıştan en noksan, fiatı en düşük olanım çip ona göre beyi' akdinde bulunmakta bir sakınca yoktur. Aksi ilde faizle satış yapma söz konusu olur.
Ancak Hanefî fukahasmdan bazısına göre peşin şu kadar, veresi ı kadar der ve tek fiat belirlerler ve alıcı bunlardan birini kabul lip akid yapılırsa bu caiz olur. Birden fazla vade belirleyip farklı fiat temek caiz değildir.
3- Bir malı satarken müşteriye, kölen bana bir ay hizmet etmesi artıyla bunu sana şu kadara satıyorum demek de caiz değildir. ünkü bu tür şartlı satışlar faize kapı açmaktadır.
4- Satıcı müşterinin durumunu önceden belirler de onun peşin eya veresi alacağım bilir ve ona göre tek fiat söyler, o da kabul derse, bu tür ahm-satım caizdir.
5- Vadeli satışta vade süresinin belirlenmesi şarttır. Aksi halde hm-satım bey-i fasit olur.
6- Vadenin kısa ve uzun olması söz konusu edilir de üç aylık ade için fiat şu, altı aylık vade için fiat şu... diye bir satış yapılırsa, ıu faizli satış kapsamına girer ve dinen caiz değildir. [61]

Üzümün ve Üzümden Elde Edilen Şıranın İçki İmal Edene Satılması Haram Kılınmıştır

İslâm Dininde yer alan genel kurallardan biri de "faydalı olanları celb edip zararlı olanları defetmektir." Zira maksat insanı her türlü zararlı şeyi kullanmaktan uzak tutup onun sağlığını, aklını . korumak ye bu doğrultuda ona afiyet bahşetmektir. İlâhî buyruklar düzeyinde eğitilmeyen kimse, daha çok nefsine yenik düşerek birtakım zararlı şeylere yönelerek maddi ve manevi sağlığım tehlikeye düşürür. Kendi akıl, zeka ve mantığını ilahi sistemin dışında tutmak suretiyle hayatını sürdürmek isteyenlerin çoğunun zararlı şeylerden kaçındığını, faydalı şeylerden yararlandığını tam anlamıyla görmek adeta mümkün değildir. Bunun için yardımcı olarak kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.
Ayrıca İslâm ahlak ve hukukunun özelliklerinden biri de şudur: Allah ve Peygamberi neyi haram ve neyi helal kılmışsa, o hükr ü kaldırır anlamda ikinci bir hüküm indirûmemişse, indirilen ilk er m ve ilk nehyin hükmü kıyamete kadar hakidir.
Sonra İslam neyi kesinlikle haram kılmışsa, ona vasıta ve vesile olan her şeyi de yasaklayıp haram kılarak hükmün hedefine ulaşmasını öngörmüştür. [62]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şarap (içki) hakkında on kimseye lanet etti: Üzümü sıkıp şırasını kendisi için sıkılana, içkiyi içene, taşıyana, kendisi için taşınana, sakiliğini yapana, satışını yapana, bahasını alıp yiyene, satın ala-ta, kendisi için satın alınana..." [63]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle lemistir:
'İçki on veçhe üzerine haram kılınmıştır: İçki biaynihi, jnüviçen, şakiliğini yapan, s satıcılığını yapan, kendisi için satın alınan, üzümünü sıkıp, şıra yapan, kendisi için sıkılan, taşıyıcısı, kendisi için taşınılan, satış bedelini yiyen lanetlenmiştir." [64]

Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

Dört mezhebe göre de içkinin alım-satımı haramdır, ilim adamlarının da İçkinin ahm-satımmm caiz olmadığı hakkında icma'ı söz konusudur. Ancak İmam Ebu Hanife'ye göre, müslümanm içki alım-satımmda bir zimmîyi (gayr-i müslim bir vatandaşı) vekil etmesi caizdir. Ne var ki bu konuda vekil tutmak da sahih değildir. Çünkü Hz. Aişe'nin (r.a.) yaptığı rivayette Resulüllah (s.a.v.) m şöyle buyurduğu bildirilmiştir: "Şarap (her türlü sarhoş edici içki) hususunda ticaret haram kılınmıştır." Ayrıca Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Mekke'nin fethedildiği gün Resulüllah'm (s.a.v.) şöyle bu-yurduğunu duymuştur: "Şüphesiz ki Allah ve Resulü içkinin, ölmüş hayvanın, domuzun ve putların alım-satımını haram kılmıştır."
Hem içki haram bir necistir; onun alım-satımı haram olduğu gibi, o hususta birini vekil etmek de haramdır; tıpkı Ölmüş hayvan ve domuzda olduğu gibi... [65]
Şaîuler de bu tahrim üzerinde durararak yaş üzüm ve hurmanın, onları sıkıp içki yapana satılması haramdır demişlerdir. [66]
Maliki ve Hanbelîler de necis olan maddelerin alım-satımının haram olduğunu belirtmişlerdir. Böylece içki maddesini özellikle zikrederek bunun alım-satımmn caiz olmadığını açıklayarak yukarıdaki hadislerle istidlal etmişlerdir. [67]
Ancak necis derken, eti yenen hayvan gübresi bundan istisna edilmiştir. [68]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

837 nolu Enes hadisini Hafiz, et-Telhis'de nakledip ravilerinin sikat olduğunu belirtmiştir. [69] O bakımdan istidlal ve ihticaca sa~ lih görülmüştür.
838 nolu îbn Ömer hadisinin isnadında Abdurrahman b. Abdil-lah el-Gafikî bulunuyor ki, Yahya b. Main "Ben onu tanımıyorum" demiş, diğer bazı hadis alimleri onun maruf bir kişi olduğunu belirtmiştir, îbn Seken ise onu sahihi emiştir. (843)
Bu bapta Ebu Davud, Ebu Hüreyre'den, îbn Hibban ise îbn Ab-bas'dan, Hakim, îbn Mes'ud'dan, Taberanî Büreyde'den Muhammed b. Ahmed b. Ebi Hayseme tarikiyle şu lafizla rivayette bulunmuşlardır; "Kim üzüm toplama günlerinde üzümü saklar da onu bir yahudiye veya bir hıristiyana veya şarap yapan bir kimseye satmak isterse, gerçekten ateş (cehennem ateşi) ansızın (onun) basireti üzerine girmiş olur." Hafiz İbn Hacer Bülûğu'l-Meram'da bu rivayeti has enlemiş tir.
Yine bu bapta Ebu Davud'un Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiği hadiste şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz ki Allah içkiyi ve bahasını (bedeli) haram kılmıştır. Ölmüş hayvanı ve bahasını haram kılmıştır. Domuzu ve bahasını haram kılmıştır." [70]
Ebu Davud'un yaptığı diğer bir rivayette, îbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Doğrusu Allah bir kavme bir şayin yenmesini haram kıldığında o şeyin bahasını da onlara haram kılar." [71]
îmam Ahmed'in isnad-ı.sahih ile îbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, adı geçen diyor ki: Resulüllah (s.a.v.) Efendimizden duydum buyurdu ki: "Şüphesiz ki Allah içkiyi, onun şırasını sıkıp çıkartanı, kendisi için sıkılanı, onu içen, kendisine taşınanı, satıcısını, kendisi için satılanı, sakisini ve bardaklara dolduranını lanetlemiştir," [72]
Böylece içilmesi ve yenmesi haram olan her şeyin satışı ve bahası da haram kılınmış ve masiyet (Allah'a karşı günahı) gerektiren her şeyin alım-satımı da buna kıyas edilerek haram kılınmıştır. [73]

Çıkarılan Hükümler

1- Üzüm ve ondan elde edilen şıranın içki imal edene satılması haramdır.
2- Üzümü içki imal etmek için sıkıp şırasını çıkarmak da haram kılınmıştır.
3- İçki içmek haramdır ve büyük günahlardandır.
4- içki taşımak, onun hammallığını yapmak da haramdır.
5- içki satmak caiz değildir ve haramdır.
6- îçki satın almak da - satın alan içsin içmesin- haramdır.
7-İçki satışından elde edilen para da haramdır.
8- Böylece içki imal eden, kendisi için imal edilen, onu taşıyan, kendisine taşman, satışını yapan, onu satın alan, içki satıp para kazanan lanetlenmiştir.
9- Dinen yenilmesi ve içilmesi haram kılınan bir şeyin satış bedeli de haram kılınmıştır.
10- Genel kural olarak: Tahrimin hedefine ulaşması için ona vasıta ve vesile olan şeyler de yasaklanıp haram kılınmıştır. [74]

Henüz Sahip Olmadığı, Elinin Altında Bulunmayan Şeyin Satışı Men Edilmiştir

Kişinin mülkiyetinde olmayan, elinin altında bulunmayan ve temini zor olan gaib şeyleri satması doğru değildir. Mesela kaçıp izini kaybeden kölesini başkasına satması; başkasına satıp mülkiyetinden çıkardığı bir malı diğer müşteriye satmaya kalkışması men'edilip haram kılınmıştır.
Aynı zamanda yanında mevcut olmayan bir malı, varmış gibi gösterip satmak da ilim adamlarının çoğuna göre men1 edilmiştir.. Çünkü yanında bulunmayıp pazarda bulunan malı, satıcı henüz kendisi, satın almadan onu başkasına satmasında bir takım sakıncalar söz konusudur. [75]

Konuyla İlgili Hadisler

Hakim b. Hizam (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah'a (s.a.v.) dedim ki: Ya Resulallah! Adam bana gelip, yanımda bulunmayan bir malı kendisine satmamı istiyor. Sonra da ben gidip o malı pazardan satın alıyorum."
Re-sulüllah (s.a.v.) bana: 'Yanında (mülkiyetinde) olmayan bir şeyi satma!" diye buyurdu. [76]
Amr b. Şuayb'den, babasından, dedesinden yapılan rivayete adı geçen, Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu r vermiştir. " Semenini (bahasını) hemen peşin almak ve 2se) ahm-satimda bulunmak; bir ahm-satım akdinde iki ile sürmek... ve yanında olmayan (mülkiyetine girmemiş) şeyi satmak helal olmaz." [77]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Henüz mülkiyeti altına girmeyen, ancak de sahiplenebileceği ihtimal dahilinde olan bir malı satmak batildır. Meselâ ileride varis olacak kimse, henüz murisi ölmeden önce onun terekesinden kendisine isabet edecek malı satmaya ışması doğru olmaz, batıl, yani hükümsüz sayılır. Çünkü o bu ımda teslimine kudreti yetmiyeceği ma'dum bir malı satmış oluyor. Bunun gibi, hayvanın memesindeki sütü de satmaya kalkışmak Idır. Çünkü ne kadar süt elde edileceği meçhuldür. Aynı zamanda püt olmaması da ihtimal dahilindedir. Ancak selemle ilgili alım-satım bu genellemenin dışındadır. [78]
b) Satıcının satacağı malı henüz eline geçirmeden satması caiz değildir. Ama başkasının yanında emanet olarak duran veya ortak ğu kimsenin yanında bulunan veya malı ödünç olarak verdiği bir jı rehin olarak verdiği bir malı ayrılma olayından sonra olmak üzere satmak caizdir. [79]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

847 nolu Hakim hadisini aynı zamanda İbn Hibban kendi sahi-ie tahric etmiş, Tirmizî ise bu hadisi hasenleyip sahihlemiştir.
848 nolu Amr hadisini Nesâî ile îbn Mace sahihlemiştir.
Birinci hadiste yer alan "Lâ tebi' ma leyse indeke" cümlesinin det ettiği mana ve hüküm üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır:
a) Senin mülkünde olmayan ve kudretin dışında kalan şey...
Buna misal olarak da şunu vermişlerdir: Başkası tarafından gasbedilip geri almasına güç getirilmeyen köle ve bir de efendisinden kaçıp izini kaybeden kölenin bu vaziyette satışı caiz değildir. Çünkü her iki durumda da kölesini ele geçireceği meçhuldür.

Bunun gibi, kafeste beslediği bir kuşun kafesten çıkıp gözden uzaklaşması halinde onun satışı caiz değildir. Çünkü kuşun o kafese geri dönüp dönmeyeceği de bilinmemektedir.
b) Yanında hazır olmayan, mülkünde bulunmayan ve kendi havzen altında (kendi nahiyende ve elin altında) olmayan şey..
Şüphesiz selem bunun dışında kalır. Çünkü para peşin, mal sonra teslim edilmek üzere şartlarına uygun yapılan bir alım-satıma cevaz verilmiş ve buna "selem" denilmiştir.
c) Senin mülkünde olmayan ve kudretin altında bulunmayan şey..
Birinci ve bilhassa üçüncü yorum daha isabetli kabul edilmiş ve ona göre bir uygulamanın yapılması uygun görülmüştür. Zira ahm-satım konusunda taraflardan birinin zarar ve mağduriyetiyle netice-lerîecek olan bir satış elbetteki caiz bir satış olamaz. [80]

Çıkarılan Hükümler

1- Belirsiz ve temini güç bir malın satışı caiz değildir.
2- Kişinin kendi mülkü altında olmayan ve eli altmda bulunmayan bir malı satması yasaklanmıştır.
3- Kendisinden gasbedilen, zorla alman bir malı geri almadıkça, onu başkasına satması caiz olmaz. Zira geri alacağı hem meçhuldür, hem de o mal gasibin elinde bulunduğu sürece onun elinde, tasarrufu altında değildir.
4- Kafesten kaçıp uzaklaşan bir kuşu da satmak caiz değildir. Ancak kafesten ayrılan kuşun tekrar kafesine dönmesi bir itiyad halinde sürüp gidiyorsa, onun satışına cevaz verenler olmuştur.
5- Selem muamelesi dışında parayı hemen peşin almak ve malı çok sonra teslim etmek konusu da farklı yorum ve tesbitlere sebep olmuştur. İleride buna geniş yer verilecektir.
6- Bir alım-satımda iki şart ileri sürmek caiz değildir. Bu konu da ileride açıklanacaktır. [81]

Satıcının Sattığı Bir Malı Bir Başkasına Da Satması

Ölçü ve miktarı, cins ve nevi belirlenmiş bir malı sattıktan son-, isterse saticı onu sattığı kimseye teslim etmemiş olsun, bir şkasına satamaz. Sattığı takdirde bu ikinci satış geçersizdir ve bi-ıci satış geçerlidir.
Bu daha çok, bazı muhterislerin ve ahde vefa duygusunu şımayanlarm ihtiras ve aç gözlülüğünden kaynaklanır. Malı ttıktan sonra bir başka müşteri çıkar da fazla bir fiat verirse, bu fa sattığı ve henüz teslim etmediği malı .buna satmaya kalkışır, inci adam almak istediği malın başkasına satıldığını bildiği halde 'a yere girip birinci satışı bozmaya çalışıyorsa, şüphesiz haram lemis olur. Onun gibi satıcı da caiz ve geçerli olmayan bir satış mu-aelesine tevessül ettiğinden dolayı günahkar sayılır. [82]

Konuyla İlgili Hadisler

Semure (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efen-imiz şöyle buyurmuştur: "Hangi kadını iki veli evlendirise, o bi-inci olanmadır (onun evlendirmesi geçerlidir, ikinci velinin-:i geçersizdir). Hangi adam da (aynı malı) iki ayrı adama atarsa, o mal onlardan ilkine (satılmış olur)." [83]
Müctehidlerin -bazı istisnalarla- hepsine göre, iki ayrı kimseye atılan bir mal, birinci alıcıyadır, ikinci satış geçersizdir. [84]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

851 nolu hadisi el-Hasan Semure'den rivayet etmiştir. Ancak el-iasan'm bunu Semure'den duyduğu ihtilaf konusudur. Bununla beraber Tirmizî bu hadisi hasenlemiş ve Ebu Hatim ile Hakim sahihle-mişlerdir. Hafiz İbn Hacer ise, hadisin sıhhati, el-Hasan'm Semure'den duymasına bağlıdır diyerek bunun tesbitini Ön görmüştür, [85]
Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre, hadisin ricali sikat olarak belirlenmiştir. Aynı hadisi imam Şafiî ile imam Ahmed ve Nesâî, Ka-tade tarikiyle el-Hasan'dan, o da Ukbe b. Amir'den rivayet etmiştir.
Tirmizi, birinci tarikin daha sıhhatli olduğuna dikkat çekmiştir. O bakımdan hadisle istidlal ve ihticac uygun görülmüş ve müctehidlerin çoğu bunu sened kabul etmişlerdir.
Ancak imam Malik, Tavus ve Zührî bu tür ahm-satımda değişik bir yorum ortaya koymuşlardır. Şöyle ki: Bir kadını iki veli, iki ayrı kimseye nikah eder, ikinci zevç o kadınla cinsel temasta bulunursa artık o kadın bu ikinci kocanın olur, birinci tezvic hükümsüz kalır. Cumhur ise bunun hilafına beyanda bulunmuş ve ikinci zevç onunla cinsel temasta bulunsa bile, o birinci velinin yaptığı akitle birinci adama aittir. [86]

Çıkarılan Hükümler

1- Bir malı müşteriye sattıktan sonra, ikinci bir müşteri çıkar da satıcı ona o malı satarsa, bu ikinci akit hükümsüz ve geçersizdir; birinci akit sahihtir.
2- Bir malı iki ayrı akitle iki ayrı kişiye satan kimse aynı zamanda günahkardır.
3- Bir kadını iki velisi ayrı ayrı iki adama nikâh ettirirse, ilk nikah ettirenin akdi sahih olur, ikincisi geçersiz kalır.
4- Ancak bu durumda ikinci akitten sonra ikinci bir zevç olacak adam o- kadınla cinsel temasta bulunursa, artık bu akit geçerli olur, birinci akit geçersiz kalır. Bu, imam Malik, Tavus ve Zührî'ye göredir. Cumhur ise, böyle de olsa ikinci akit geçersizdir diyerek bu tür akitlerde bir kargaşaya imkan vermemeyi daha sıhhatli görmüşlerdir,
5- Satılan mal muhayyerlik süresi içinde dahi olsa başka bir adama satılamaz. Satılsa bile, akit geçersiz olur. [87]

Müşteri Satın Aldığı Malı Kabzetmeden Önce Satabilr mi?

Satın alınan bir malı kabzetmeden önce satmanın caiz olup ol-dığı ihtilaf konusudur. Bu baptaki hadislerin tamamım dikkate nlar, bu nehyin hemen her mal hakkında cari olduğunu lemislerdir. Sadece yiyecek maddelerine veya ölçülmemiş, tümamış bir maddeye has değildir. Zira Hakim b. Hizam ile Zeyd Sabit hadisleri umum ifade etmekte, diğer hadisler ise yiyecek ddesiyle ilgili bulunmaktadır.
Bir kısım ilim adamları ise, satın alman şey, Ölçü ve tartısı belli ıayan bir gıda maddesi ise, kabzetmeden önce onu başkasına satmakta birtakım sakıncaların bulunduğunu belirterek konuyu sadece aa bağlamışlardır. [88]

İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendi-'z şöyle buyurmuştur: "Yiyecek maddesi olarak bir şey satın dığında, onu tamamiyle ele geçirmeden satma..." [89]
Ebu Hüreyre (t.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz yiyecek maddesinin satın alındıktan sonra tam anlamıyla onu ele geçirmeden (kabzetmeden) (başkasına) satılmasını menetti." [90]
Müslim ise bu hadisi şu lafizla rivayet etmiştir: "Kim yiyecek maddesi olarak bir şey satın alırsa, onu ölçmeden, tartmadan (başkasına) satmasın."
Hakim b. Hizam (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimize dedim ki "Ya Resulellah! Ben birtakım şeyler satın alıyorum, onlardan neler benim için helal ve haramdır?" O bana şu cevabı verdi: "Bir şey satın aldığın zaman, onu kabzetmedikçe (başkasına) satma." [91]
Zeyd'b. Sabit (r.a.) dan yapılan rivayete göre: "Peygamber (s.a.v.) Eferdimiz mal ve meta'ın, ne yerde satın alınıyorsa tüccar onu kendi eşyasının bulunduğu yere nakledip getirmedikçe satılmasını men'etti." [92]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"(Alış-verişle uğraşanlar) pazarın üst kısmında yiyecek maddelerini cüzaf (götürü) olarak (ölçü ve tartıya sok-maksızın) alıp satıyorlardı. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onları, satın aldıkları yiyecek maddelerini kendi yanlarına nakletmedikçe (başkalarına) satmalarını menetti." [93]
Buhari ve Müslim'de bu hadis şu lafizla rivayet edilmiştir:
"Onu tahvil etmedikçe (satın aldıkları yerden bulunduk-ı yere aktarmadıkça)..."
Tirmizi dışında diğer beş hadis kitabında ise şöyle nakledilmiştir:
"Kim bir yiyecek maddesi satın alırsa, onu kabzetme-kçe (başkasına) satmasın!."
İmam Ahmed de şunu rivayet etmiştir:
"Kim bir yiyecek maddesini ölçekle veya tartı ile satın lırsa, onu kabzetmedikçe (başkasına) satmasın."
Ebu Davud ile Nesâl belirtilen hadisi şu lafizla rivayet etmişlerdir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, gıda maddesini ölçek ile atın alan bir kimsenin onu tamamen eli altına almadıkça tamamen kabzetmedikçe) satmasını men'etti."

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir yiyecek maddesi satın alan kimse, onu tamamen kabzetmedikçe satmasın." [94]
Buhari ve Müslim'de ise şu lafızla bir rivayet yapılmıştır:
"Bir yiyecek maddesi satın alan kimse, onu Ölçmedikçe satmasın."
îbn Abbas bu hadisi rivayet ettikten sonra şunu ilave ediyor: "Sanıyorum ki her şey bunun (yiyecek maddesi) gibidir.."[95]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Alım-satımda mübadele söz konusudur ki, bu teatî ile gerçekleşir. Buna bey'i müvaraza da denir. Çünkü bilfiil mübadele, teatiyle olur. Tetai ise alıp vermektir. Yani malı alıp semenini (bedelini) verip malı almaktır. [96]
Ahnvsatımm teatî ile münakit olacağını Mecmeu'l-enhür sahibi şöyle açıklamıştır: "Çünkü akdin cevazı karşılıklı rıza ile itibar olunur. O da teatî ile vücut bulmuş oluyor. Böylece ahm-satımm hakikatti, bir mecliste iki tarafın rızasıyla semeni koyup müsmeni almaktır. Böylece eksere göre iki taraftan vermek gerekmektedir. Bazısına göre taraflardan birinin vermesiyle gerçekleşebilir. Bu karşılıklı verip alma yani teati hem nefis (kıymetli), hem de hasis kıymeti çok düşük eşyada geçerlidir ve sahih olan da budur." [97]
b) İmam Şafiî'ye göre: Ahm-satımın teatiyle yapılması caiz değildir. Çünkü örf-i şer'de beyil (alım-satım) icap ve kabul iledir. Sadece teatinin beyi' olduğu örf-i şer'de bilinmemektedir. [98]
c) Hanbelîlere göre: Ölçü veya tartı ile bir maddeyi satın alan kimsenin onu kabzetmedikçe (başkasına) satması caiz değildir. O malı kabzetmeden telef olursa, satıcının malı olarak kabul edilir ve aldığı bedeli müşteriye vermesi gerekir.
Bu aynı zamanda Osman b. Afvan, Said b. Müseyyeb, el-Hasan, Hammad'ın görüş ve mezhebidir. Ölçü ve tartı dışında kalan eşyanın ise kabzedilmeden satışı caizdir. [99]
d) Malikîlere göre: Ölçü veya tartı ile satılan bir yiyecek maddesini, kabzetmeden önce satmak caiz değildir. Mücazefe (ölçü ve tartı ile değil de götürü, göz kararıyla) satılan yiyecek maddeleri veya yiyecek maddesinden başka olup ölçü ve tartı ile satılan eşyanın kabzedilmeden önce satışı caizdir.
İmam Ahmed'den yapılan rivayete göre, yiyecek maddesi ister iü ye tartıyla olsun, ister bunun dışında olsun kabzedilmeden Önce turnası caiz değildir. [100]
Bu konuda Şafiîler de, satılan malın, müşteri tarafından teslim nmadıkça satıcının uhdesinde bulunduğunu ve orada iken telef ol-ak olursa, alım-satım akdi bozulur ve bedeli sakit olur, demişlerdir, bakımdan bu mezhebe göre, satın alman mal kabzedilmedikçe tısı sahih olmaz diye bir madde konulmuştur. [101]
Böylece mezhep imamları yukarıdaki hadislerle istidlal ve ihti-cda bulunurken kendilerine müsned olarak seçtikleri haber-ler tu olmamıştır. Bir kısmı Cabir ve İbn Abbas hadisiyle, bir kısmı 2,. îbn Ömer hadisiyle istidlal etmişlerdir. [102]

Tahliller ve Rivayetler

853 nolu Cabir hadisi sahihtir. O bakımdan istidlale salih örülmüştür. Ancak hadisin zahiri sadece yiyecek maddeleriyle nırh bulunuyor.
854 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve Cabir hadisini kuvvetlendirmekte, ihticaca,salih olduğuna şahit bulunmaktadır. Bu da Cabir hadisi gibi, yiyecek maddesiyle ilgili bulunuyor. Müslim'in rivayetindeki "Kim yiyecek maddesi olarak bir şey satın alırsa, onu ölçeğe vurmadan satmasın" cümlesi, değişik bir hüküm ifade etmektedir. Şöyle ki, hadisin iki şekilde yorumlanması söz konusudur: Ölçek ile satın alman yiyecek maddesinin yine ölçek ile satılması veya ölçeksiz satın alman gıda maddesinin yine Ölçek ile satılması gerekir. Her iki yorum da isabetli olabilir. Çünkü Ölçü ve tartı dışı satan alman bir yığın yiyecek maddesi henüz kabzedilmeden Önce o vaziyette satışı yapılacak olursa, satıcıyla alıcı arasında ihtilafa sebep olabilir. Bunun gibi ölçekle satın alman yiyecek maddesinin yine ölçekle satılmasını da büyük yarar vardır. En azından müşteri aldanmamış olur.
855 nolu Hakim hadisini aynı zamanda Taberanî, el-Kebir'de tahric etmiştir. İsnadında ise Alâ1 b. Halid el-Vasiti bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı tesbit ve görüşler ortaya çıkmıştır: İbn Hibban-onun sika olduğunu; Musa b. İsmail ise zayıflardan sayıldığını belirtmiştir. Nesâî ise bu hadisin bir tarafını tahric etmiş bulunuyor. [103] Zehebi de bu zat hakkında kısa bilgi verirken îbn Hibban'm onun kuvvetli olduğuna, Ebu Seleme'nin onu yalancı saydığına değinmiştir. [104]
Hadis ihticaca salih görülmemişse de delalet ettiği hükme şahit olan bir çok rivayetler mevcuttur.
856 nolu Zeyd hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiş ve îbn Hibban--sahihlemiştir. Hadis sadece gıda maddelerine değil, diğer eşyaya da şamil gelmekte ve satın alman bir malın, kişinin havzasına girmedikçe, yani tasarrufuna imkan- verecek bir kabz gerçekleşmedikçe onun başkasına satışının yapılmasına cevaz vermemektedir.
857 nolu İbn ömer ve 858 nolu îbn Abbas hadisleri sahihtir. Böylece pazarın üst kısmında satın alman gıda maddesinin alıcının satış yerine nakle dilme dikçe satılmasının caiz olmadığına delalet etmektedir. Bu konuda Ahmed, Nesâî ve Ebu Davud'un yaptıkları rivayetler de belirtilen hükmü kuvvetlendirmektedir.
Rivayet edilen bu konudaki hadislerin önemli bir kısmı, satın alman gıda maddesi ister ölçekle, isterse yığın halinde satın alınmış olsun, kabzedilmedikçe, müşterinin onu başkasına satmasına cevaz verilmediğine deflet etmektedir. Cumhurun da görüş ve tesbiti böyledir.
Şevkanî'nin yaptığı tesbite göre, Osman el-Bettî, satın alman herhangi bir şeyi kabzedilmeden önce satmanın caiz olduğunu belirtmiştir ki, bu görüş, hadislerin açık delaletine ters düşmektedir.
İmam Malik ise, bu konuda ölçek ile satın alman gıda maddesiyle, Ölçeksiz yığın halinde olan gıda maddesi arasında fark olduğuna değinmiş ve yığın halinde olan maddeyi müşterinin kabzetmeden önce satabileceğini belirtmiştir. Nitekim bu konuda İmam Ah-med'in îbn Ömer'den (r.a.) merfuan rivayet ettiği bir hadis bulunuyor: "Kim'ölçü veya tartı ile yiyecek maddesi satın alırsa, onu kabzetmeden satmasın!" Ebû Davud ile Nesâî ise bu hadisi şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Resulüllah (s.a.v.) bir kimsenin ölçek ile itin aldığı yiyecek, maddesini tamamen kabzetmeden önce ıtmasını men'etti."
Darekuthî ise bu konuda şu hadisi nakletmiş tir: "Resulüllah .a.v.) Efendimiz satın alman yiyecek maddesinde satıcı ile alıcının a' (ölçek) leri cereyan etmedikçe onun satışını men'etti." Yani rüşteri onu satın alırken belli bir Ölçek veya tartı ile satın alır ve sa-arken de belli ölçek veya tartı ile satar. Bu bapta Hafız Bezzar'm îbû Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettiği bir hadis bulunuyor ki, îbn Hacir onun isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.
Böylece bu rivayetlerin önemli bir kısmı, müşterinin aldığı gıda Haddesini satabilmesi için onu kabzetmesinm şart olduğu hususu sa-lece Ölçek ve tartı ile alındığı takdirde caridir. Yığın, küme halinde satın alman madde kabzedilmeden önce de satılabilir.
Cumhur isej, bu konudaki bütün hadisleri bir araya getirerek, bu şartın her madde hakkında geçerli olduğunu belirtmiştir. [105]

Çıkarılan Hükümler

1- Alım-satım ancak teatiyle caiz olup gerçekleşir. Buna bey'i muvazaa da denir.
2- Bey'in cevazı aynı zamanda karşılıklı rızayla gerçekleşir.
3- Satın alman yiyecek maddesinin kabzedilmedikçe başka birine satılması caiz değildir.
4- Müctehidlerin bir kısmına göre, yiyecek maddesi olsun, başka bir madde olsun satın alındıktan sonra müşteri tarafından kabzedil-mesi ve öylece satılması caizdir. Yani müşteri satın aldığı bir şeyi kabzetmedikçe onu başkasına satamaz.
5- Ölçek veya tartı ile satın alman yiyecek maddesi de alıcı tarafından kabzedilmedikçe onu başkasına satması caiz değildir. Bu, ilim adamlarından bir kısmına göredir.
6- Ölçek veya tartıyla olmayıp küme halinde alman gıda maddesini müşteri kabzetmeden önce satabilir. Bu müctehidlerin bazısına göredir. Diğer bazısına göre o da ölçek veya tartı ile alman gıda maddesi gibidir.
7- Ölçek veya tartı kapsamına giren gıda maddelerini ölçek veya tartı ile alıp yine ölçek veya tartı ile satmak gerekir.
8- Cumhura göre, satın alınan gıda maddeleri kabzedilmedikçe başkasına satılamaz, böyle bir alım-satım caiz değildir. [106]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.y.) Efendimiz şehirlinin, kasabalının köylünün (satışiçin getirdiği) malı onun namına aracı olup satmasını men'etti." [107]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.u.) Efendi-iz şöyle buyurmuştur: "Şehirli-kasabah köylünün malını onun amına (aracı olup) satmasın." [108]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle dedi:
"Şehirlinin, kasabalının köylü namına satış yapması hu-usunda men'olunduk. İsterse o köylü onun ana-baba bir kardeşi olsun " [109]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Resulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber verdi: "(Pazara mal ge-iren) süvarileri (şehir dışında) karşılamayın ve hiçbir şehirli-kasabalı köylünün malım onun namına (aracı olup) satmasın." [110]
Bunun üzerine İbn Abbas'a soruldu:
"Şehirli-kasabah köylü namına satmasın" sözünün anlamı nedir?
"Onun için simsarlık yapmasın" demektir diye cevap verdi. [111]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Hanefîler yukarıdaki hadislerle istidlal ve ıhticacda bulunmuşlardır. O bakımdan bu mezhebe göre, Özellikle kıtlık günlerinde şehirli ve kasabalının köylüden yana onun namına onun malım satması mekruhtur. Bu da şehirlinin yaptığı satış fiatı haddini aştığı takdirde öyledir. Zira böyle bir satış şehirliye zarar verir ve birtakım sıkıntılar doğurur. Böylece şehrin pazarına mal getirmekte olan köylünün, taşralının malının, simsarların araya girerek pazara intikal edip halka arzedilmeden aracı olması ve örfün sınırım aşan bir fiatla satışını sağlamaları da mekruh kılınmıştır. [112]
b) Şafiîlere göre: Şehirlinin, kasabalının pazarda halka arze-dilmek üzere köylünün getirdiği malı mal sahibinin namına tedricen yüksek fiatla satmak üzere araya girmesi men'edilmiştir. Gerçi bu her ne kadar alım-satımm butlanını gerektirmiyorsa da harara kılınmıştır. Bunun gibi şehre mal getirip satmak üzere gelen süvarileri karşılayıp pazara intikal etmeden o malı satın almak da men'edilmiştir. Halk bu gibi malları aracı ve simsardan satın aldıktan sonra fahiş fiatla aldığını öğrenirse, malı geri vermekte muhayyerdirler. [113]
c) Hanbelîlere göre: Şehirlinin, köylünün malını onun namına alıp satması sahih değildir; şu şartla ki, köylü getirdiği malın günlük rayiç ve fiatını bilmiyorsa, şehirli de o malı halka yüksek fiatla satmayı düşünüyorsa, insanların da o mala ihtiyaca varsa... Bu şartlardan biri yoksa, beyi' sahihtir,' ancak böyle bir müdahele men'edilmiştir.
Nitekim ashabdan Talha b. Ubeydillah, îbn Ömer, Ebû Hüreyre, Enes ve Tabiinden Ömer b. Abdilaziz, îmam Malik, îmam Leys de aynı görüştedirler.
Bir rivayete göre, İmam Ahmed böyle bir alım-satım dan beis görmemiş ve yasak, İslam'ın ilk yıllarıyla ilgilidir demiştir. [114]
d) Malikîlere göre: Köylünün şehir pazarına getirip satmak istediği bir malı, şehir linin pazara intikal ettirmeyip o malı aracı olarak satması caiz değildir. Ancak şu iki şartla caizdir: Aracı olan kimsenin o malı şehirliye değil de mal sahibi olan. köylünün benzeri bir köylüye satması ve o malı şehirliye sattığı takdirde şehirlinin o malın rayicini (normal satış fiatını) bilmesi... [115]

Tahliller ve Rivayetler

Yukarıdaki hadislerin hepsi sahihtir ve istidlale salihtir. Ancak hadislerin delalet ettiği mana ve hüküm üzerinde müctehidlerin az farklı yorum ve ictihadları söz konusudur.
İbn Dakîk el-Iyd'a göre hadislerin zahiri dikkate alınarak, irlinin aracı olup köylünün malını satması mutlaka haramdır, îr bunu bir ücret karşılığı, isterse ücretsiz yapsın farketmez.
Buharî'den yapılan rivayete göre, bu tarz bir satışın tı'edilmesi, ücret karşılığı olduğu takdirdedir. Böylece simsarlar konusudur. Çünkü bu, nasiha (hayırhahlık) babına giren bir me-ir.
el-Hadi'ye görej-bu baptaki hadislerin hepsi mensuhtur. Böylece zata bağlı olanlar kıyasa baş vurup, köylünün nasıl şehirliyi vekil iması caizse, getirdiği malını da onun aracı olup satması öylece züir.
Oysa yapılan ciddi tesbitlere göre, bu hadisleri nesheden sarih ; hadise rastlanmamıştır. [116]

Çıkarılan Hükümler

1- Şehirlinin köylünün malını onun namına satmak için aracı naşı mekruhtur. Ancak şehirli o malı normal rayiç üzere emsaline gun satarsa bunda kerahet'yoktur ve bir de şehir halkının o mala tiyacı söz konusu değilse, yani piyasada o maldan yeterince varsa, . takdirde de aracı olmakta bir sakınca görülmemiştir.
Bu Hânefîlerin içtihadıdır.
2- Böylece simsarların aracı olup köylünün getirdiği malı fahiş ıtla satmaları men'edilmiştir.
3- Şehirlinin aracı olup köylünün malını onun namına satması, ıtlanı gerektirmez, sadece günahı gerektirir. Bu, Şafîîlerin icti-tdıdır,
4- Sözü edilen malı satın alan şehirliler, kendilerine fahiş fiatla itildiğim anlarlarsa, o malı geri vermekte serbesttirler,
5- Şehirli o malın fiatmı biliyor, ve günlük rayice göre satın ıyorsa, şehirlinin aracı olmasında bir sakınca yoktur. Bu, Han-ilüerin içtihadıdır.
6- İnsanların o mala mutlaka ihtiyacı varsa, piyasada pek bu-.nmuyorsa, o takdirde aracı olmak haramdır. Bu da Hanbeli-lerin tihadıdır,
7- Şehirli aracı olup o malı yine köylüye satıyorsa veya o malın at ve değerini bilen şehirliye satıyorsa, bunda bir sakınca yoktur, u, Malikîlerin içtihadıdır. [117]

Almak Niyeti Olmadığı Halde Müşteri Kızıştırmak İçin Fiatı Artırmak

Resulüllah (s.a.v.) dengeli, düzenli, hilesiz, aldatmacasız bir alım-satım sistemi getirmiş ve bunun ahlaki kurallarıyla birlikte maddi ve manevi müeyyidelerini de koyup belirlemiştir. "Bizi aldatan bizden değildir" hadisiyle uyarıda bulunmuş ve aldatılan müşterinin satın aldığı malı geri verme hakkına sahip bulunduğunu açıklamıştır.
Böylece ihtikarı, fahiş fiatla satmayı, müşteri kızıştırmayı, müşteriyi aldatmayı, alım-satım yapılırken üçüncü şahsın araya girmesini, pazarlığı yapılan bir mala istekli çıkıp fazla fiat vermeyi yasaklamıştır. [118]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre; Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, köylünün satmak üzere getirdiği malı, henüz pazara götürmeden şehirlinin aracı olup o malı köylü namına satmasını ve bir de müşteri kızıştırmayı men'etti." [119]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz neceşi (alıcı ile satıcı arasına girip müşteri kızıştırmayı) men'etti." [120]

Müctehidlerin İstidlalleri

Dört mezhebe göre de alına-s atımda neceş (müşteri kızıştırmak [in araya girip yüksek fiat vermek; satın alma arzusu olmadığı halde atın almak isteyen kimseyi kızıştırıp değerinin üstünde bir fiatla atışı sağlamak) yasaklanmıştır.
Ancak Hanefîler bunu mekruh saymış, Şafiîler bunu menhî ley'den kabul edip satıcı aldatılsa bile bu hususta onun için muhayy-rîik söz konusu değildir, demişlerdir. Hanbelîler bunun caiz ol-nadığını belirtmişlerdir. [121]

Tahliller, Rivayetler

Yukarıda geçen iki hadis sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir.
Neceş yoluyla yapılan bir alım-satım fasit midir, değil midir? Böyle bir alış-verişin mekruh veya haram olduğu kesindir. Ancak fas-x olup olmaması üzerinde durularak az farklı görüşler veictihadlar Drtaya konmuştur:
a) İbn Münzir, hadis alimlerinden bir gruba göre, böyle bir alım-satmun fasit olduğunu belirtmiştir. Nitekim Zahirîler ile imam Malik de aynı görüştedirler. Hanbelüere göre de meşhur olan tesbit budur. Ancak Malikilere göre, bu yolla aldatılan müşteri için hiyar, yani satın aldığı malı geri verme muhayyerliği vardır. Şafiîler ise bunun aksini söylemişlerdir. Yani onlara göre müşteri için -şart koşulmadığı takdirde- muhayyerlik yoktur. Yapılan alım-satım hileli de olsa sahihtir; ancak böyle bir satışta bulunan kimse mutlaka günahkardır. Hanefîler de Şafiîlerin görüşündedirler
b) îbn Hazm ve İbnü'l-Arabî'ye göre, mislinin fiatım aşarsa, haramdır. Zira Taberânî'nin Ibn Ebi Evfa'dan yaptığı rivayete göre, Re-sulüllah (s.a.v.) neceş yapanı lanetlemiştir. Şöyle ki: "Satın alma niyeti olmadığı halde fazla fiat vererek müşteri kızıştıran kimse ve faiz yiyen kimse hem hain, hem de melundur." [122]

Çıkarılan Hükümler

1- Ahş-verişte müşteri kızıştırmak için üçüncü şahsın değerinin üstünde fiat vermek suretiyle alıcıyı aldatması yasaklanıp haram kılınmıştır.
2- Böyle bir ahm-satımdan sonra müşteri aldığı malı geri verme muhayyerliğine sahiptir. Şafiîlerle Hanefîlerden bir kısmına göre, muhayyerlik hakkı yoktur.
3- Bu yolla malın satışını değerinin üstünde sağlamak büyük günahtır.
4- Böyle bir alım-satım fasittir, sahih değildir.
imam Malik ile imam Ebu Hanife aynı görüştedirler, imam Şafiî'ye göre, fasit değildir.
5- Bu durumda satıcı da, müşteriyi kızıştıran da günahkardır. [123]

Biri Bir Malı Satın Almak Üzere İken Diğeri O Malı Almaya Kalkışması

Alım-satım akdini yapmak üzere olan din kardeşine engel olup ızarlığı yapılan bir malı bir başkasının satın almaya kalkışması ^la doğru bir davranış olarak kabul edilmemiş ve bu her yanıyla iygısızlık ve kabalık olarak vasıflandırılmıştır. Bunun gibi bir kim-min evlenmek üzere talip olduğu bir kıza bir başkasının talip ol-Lası da yasaklanmış ve birincisi kendi rızasıyla o kızdan vaz-sçmedikçe diğerinin onu istemeğe hakkı olmadığı belirtilmiştir.
Şüphesiz İslamm yasakladığı bu gibi müdaheleler önlenmediği ıkdirde din kardeşliğini zedeler, toplum ve aileler arasında soğuk ir havanın oluşmasına yol açar ve böylece müslümanlar arasındaki irleştirici bağların kopmasına veya gevşemesine sebep teşkil eder. [124]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (s.a.v.) Efendi-iz şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz din kardeşinin satın al-aak üzere olduğu malı satın almaya kalkışmasın ve kardeşi na izin vermedikçe, onun talip olup istediği kıza talip ol-aasm, istemeye kalkışmasın." [125]
Nesal ise bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:
"Sizden biriniz din kardeşinin satın almak üzere olduğu lir malı, o satın almadıkça veya satın almaktan vazgeçmedikçe satın almaya kalkışmasın."
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Adam, din kardeşinin talip olup istettiği kızı istemeye kalkışmasın ve onun pazarlığını yapıp belirlediği fiat üzerine fazla bir fiat ver-meye kalkışmasın." [126]
'Diğer bir lafızla hadis şöyle nakledilmiştir: "Adam, kardeşinin satın almak üzere olduğu malı araya girip satın almaya kalkışmasın ve din kardeşinin talip olup istettiği kızı istemeye kalkışmasın."
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz açık artırma (müzayede) suretiyle bir su tası ile devenin sırtına atılan ince bir çulu sattı." [127]

Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Birinin satın almak üzere pazarlığını sonuca bağladığı bir malı bir başkasının satın almaya kalkışması; birinin pazarlık yapıp natını belirlediği bir malı diğeri fiat artışı yaparak almaya kalkışması ve din kardeşinin talip olup istettiği kızı istemeğe kalkışması mekruhtur. [128]
Hanefîler burada "mekruhtur" sözünü mutlak anlamda kul-ımışlardır. Sarihlerin beyanına göre, bu tahrimî bir kerahet fildir.
b) Şafiîlere göre: Birinin pazarlık yapıp fiatım belirlediği malı başkasının fiat artışı yaparak almaya kalkışması, haramdır. Bu fiat belirlenip istikrara varıldıktan sonra olduğu takdirde hamdır. Aynı zamanda birinin satın almak üzere olduğu malı satın naya kalkışmak da haramdır. [129]
Böylece Şafîîler hadislerde yer alan nehyi tahrim manasına onslardır.
c) Hanbelîlere göre: Satın almak üzere pazarlığı yapılan bir alı, bir değerinin araya girip satın almaya kalkışması ve pazarlığı ıpılıp fiatı belirlenen bir malı bir başkasının fazla fiat vererek satın maya kalkışması haramdır. Ancak satıcı alıcının fiatını kabul etmeği veya satın almasına rıza göstermediği ve bunu izhar ettiği tak-.rde ikinci bir şahsın o malı satın almaya kalkışması haram sğildir. Nitekim müzayede muamelesi böyle olduğu için cevaz veriliştir. Bunun gibi bir kıza talip olup onu isteten bir kimseye rağmen aşka birinin de o kıza talip olup istetmesi haramdır. Meğerki birinci adan vazgeçmiş bulunsun veya kızın velisi ona vermekten caymış olan... [130]
d) Malikîlere göre: Birinin pazarlık edip fiat üzerinde nlaşma yaparak satın almak üzere olduğu bir malı, başkasının fiat rtırarak satın almaya kalkışması haramdır. Henüz tam anlaşma apılmamış ve fiat belirlenmemişse, o takdirde birinin o malı yüksek iatla satın almaya kalkışması hilaf-ı evladır.
Böylece dört mezhep de yukarıdaki sahih rivayetlerle istidlal ıderek az farklı ictihadla başkasının satın almak üzere olduğu malı »ir diğerinin satın almaya kalkışmasını, fiatı belirlenip ittifak hasıl ittikleri bir malın bir diğerinin fazla fiat vermek suretiyle o ittifakı)ozmaya çalışmasını haram saymıştır. [131]

Tahlillerde Rivayetler

879 nolu îbn Ömer hadisini Müslim ve Buhari tahrıc Btmişlerdir. Aynı zamanda İbn Huzayme, îbn Carud ve Darekutnî de bu rivayeti nailetmişlerdir.
Hadis sahihtir ve istidlal ile ihticaca salihtir.
880 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve birinci hadisi kuvvetlendirmektedir.
881 nolu Enes hadisini aynı zamanda Ebu Davud ile Nesâî tah-ric etmiş ve Tirmizî has enlemiş tir. Ancak isnadında Ebu Bekir el-Hanefî bulunuyor ki, îbn Kattan onu cehl ile muallel saymış, Buharı "Onun hadisi sahih değildir" demiştir. [132]
Ebu Davud ile Ahmed bu hadisi şu lafızla rivayet etmişlerdir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir su tası, bir de deve üzerine atılan ince çulu kaldırıp ashabına (bunları sizden kim satın alır) diye seslendi. Bunun üzerine bir adam: "O ikisi benim üzerime bir dirhem" dedi ve sonra bir diğeri: "O ikisi benim üzerime iki dirheme dedi."
Böylece müzayede usulüyle satışın mubah olduğu ortaya çıkıyor. Nitekim bu rivayeti kuvvetlendiren birkaç rivayet daha mevcuttur. [133]

Çıkarılan Hükümler

1- Birinin satın almak üzere olduğu malı bir başkasının satın almaya kalkışması yasaklanıp haram kılınmıştır. Ancak birinci müşteri almaktan vazgeçer veya ikinci müşteriye izin verir veya satıcı birinci adama vermekten vazgeçerse, o takdirde ikinci bir adamın onu satın almaya kalkışması haram değildir.
2- Adam bir malı satın almak üzere pazarlık yapar ve fiat üzerinde anlaşırlarsa, bir başkasının araya girerek fazla fiat vermek suretiyle o malı satın almaya kalkışması haramdır,
3- Bir adam bir kıza talip olur da onu istetirse, diğer bir adamın araya girip o kıza talip olması ve istetmesi de haramdır. Ancak birinci talip vazgeçtiğim veya kızın velisi birinci adama vermeyeceğini belirttikten sonra bir başkasının o kıza talip olmasında bir sakınca yoktur.
4- Bir malı, özellikle ganimetten veya miras yoluyla elde edilen bir malı müzayede suretiyle satışa arzetmek caizdir. Elverir ki, o mal halkın ihtiyaç duyduğu bir gıda maddesi olmasın.
5- Müzayedeye bir kaç kişinin kendi aralarında gizli anlaşma parak katılmaları da haramdır. Çünkü bu durumda mal asıl gerini bulmadan satılmış olur.
6- Resulüllah'.m (s.a.v.) müzayede suretiyle sattığı eşya, halkın da ihtiyaç duymadığı ve piyasada çok bulunan türden idi; aynı zamanda gıda maddesi değildir.
7- Bazı ilim adamları müzayedenin sadece ganimet ve miras alında caiz ve cari olduğunu söylemişlerse de, cumhur bu görüşü iddetmiştir. Zira Resülüllah'm (s.a.v.) müzayede suretiyle sattığı su abı ile çulun ganimet veya miras malı olduğunu gösteren bir kayıt evcut değildir.
8- Ancak Bezzar'ın Süfyan b. Vehb'den yaptığı bir rivayet bulu-ayor: "Resülüllah'm (s.a.v.) müzayede suretiyle alım-satımda bulun-layı menettiğini duydum."
Oysa bu hadisin isnadında İbn Lehîâ bulunuyor ki; bu zat ayiftır, rivayetiyle istidlal ve ihticac doğru değildir.
Böylece müzayede suretiyle satışın caiz ve mubah olduğu ^ırlık kazanıyor.
9- Yukarıdaki hadisler ve müctehidlerin istidlal ve ihticacları e, İslam cemaati arasında sağlam ölçülere, ahlakî kurallara, ardeşlik duygularına halel getirmeyecek, kin ve nefret oğurmayacak bir alım-satıma cevaz verildiği belirlenmiş oluyor. [134]

Salahı (Olgunlaşmaya Yüztutması) Ortaya Çıkmadan Taze Meyveyi Satmak Menedilmiştir

Meyva olgunlaşmadan önce birtakım afetlere, parazitlere maruz kalabilir ve böylece salâha ermeden dökülüp işe yaramaz hale gelebilir. Bu durumda olgunlaşmadan onu satın alan kimse hayli zarara girmiş olur. O bakımdan Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ağaçtaki taze meyva olgunlaşmaya yüz tutmadıkça satılmasını yasaklamış ve bu doğrultuda birtakım topraktan çıkan gıda maddelerinin de olgunlaşmadan satılmasının doğru olmayacağını belirtmiştir.
Zira İslam hem satıcıyı, hem imalatçıyı, hem de alıcıyı, hem de tüketiciyi korumayı prensip edinen son dindir. Sıkıntı, bunalma bu dinin emir ve kurallarına uymamaktan-; huzur, güven denge, düzen, kadeşlik, hakları koruma, adil davranma ise onun emir ve kurallarına uymaktan kaynaklanır. [135]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, 'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, salahı (olgunlaşmaya yüz tutması) ortaya çıkıncaya kadar taze meyvanın alım-satımım yasakladı. Bu hususta hem satıcıyı, hem alıcıyı (böyle bir alım-satımda bulunmaktan) men'etti." [136]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmektedir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, afetten emin olup rengi sarı-kırmızı olmadıkça taze hurmanın, beyazlaşmadıkça sümbüldeki tahılın alım-satımını men'etti." [137]
Ebu Hüreyre (rla.) den yapılan rivayete göre, Resulilllah (s.a.vj endimiz şöyle buyurdu: "Salahı (olgunlaşmaya yüz tutması) orya çıkmadıkça yaş meyvaları alıp satmayın." [138]
Enes (r.a.) dartyapılan rivayete göre, "kızarıp siy ah lasın caya adar yaş üzümün, taneleri iyice sertleşip olgunlaşmcaya ka-ar tahıhn alun-satmunı yasakladı." [139]
Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Resulüllah (s.a.v.) fendimiz, sarı-kırmızı rengini alıncaya kadar meyvanın lım-satınunı men'etti." [140]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Hanefîler hadislerde geçen hükmün aldırıdığını belirterek hurma (ve benzeri meyvalarm) salahı meyda-a çıksın, çıkmasın satışı caizdir. Çünkü bunlar mal-i mutekavvim jer'an tenavül ve intifa'ı mubah şeyler) dir. Bunlardan salahı meyda-a çıkmamış olanından hemen yararlanmak söz konusu değilse de leride yararlanmak mümkündür. Müşteri satın aldığı o hurma ve aeyvayı, sahibinin mülkünden ayrılsın diye koparır. Olgunlaşıncaya iadar ağacın üzerinde Çalmasını şart koşarsa, alım-satım fasit olur hükümsüz kalır). İmam Muhammed'e göre fasit olmaz.
Diğer üç imama göre, meyvanın salahı ortaya çıkmadıkça, yani ılgunlaşmadıkça alım-satımı caiz değildir.
Ağacın üzerinde olgunlaşmcaya kadar kalmasını şart koşmaksızm onu bekletmesinde Hanefîlerin çoğuna göre bir sakınca yoktur. [141]
b) Şafîîlere göre: Yukarıda belirtildiği gibi, bu mezhep imam-, lan meyvanın ancak salahı zahir olup ortaya çıktığı, yani olgunlaşmaya yüz tuttuğu zaman satışı caizdir. Ama olgunlaşmaya yüz tutmadan önce, ağaçtan koparılmak şartiyîe alım-satımı caizdir. Sonra da bu durumda koparılan meyvanın istifade edilir olması söz konusudur.
Bunun gibi henüz tarlada sararmayıp yeşil durumda olan tahılı alıp satmak da caiz değildir; ancak o vaziyette biçmek şartiyîe satışına cevaz verilmiştir. [142]
Hanbelî ve Malikî mezhep imamlarının da görüş ve istidlali, Şafîîlerinkine çok yakın bir anlam taşımaktadır. [143]

Tahliller ve Rivayetler

885 nolu İbn Ömer hadisi sahihtir. Salahı meydana çıkmamış; yani olgunluğa yüz tutmamış bir meyvamn hem satışı, hem alışı men'edilmiştir. Satışı men'edilmiş, çünkü olgunlaşmadan önce bir afete, bir hastalığa maruz kalırsa, satıcısı kendi din kardeşinin malım batıl bir sebeple yemiş olur; parasını alıp karşhğında mal vermemiş sayılır. Alımı da men'edilmiş; çünkü müşteri parasını zayi' etmiş olur ve aynı zamanda satıcıyı haksız bir meblağı alıp yemeye itmiş olur.
Hadiste yalnız hurmadan söz edilmesi, ona has bir hüküm olmayıp meyvalar için bir misal teşkil etmektedir. Nitekim ilim adamlarının çoğunun görüş ve yorumu bu doğrultudadır.
Meyvaların henüz olgunlaşmadan afetten kurtulmasının açık belirtilerinden biri, özellikle sıcak iklimlerde sabahları süreyya yıldızının doğmasıyla başlar. Nitekim Ebu Davud'un Ebû Hüreyre'den (r.a.) merfuan yaptığı rivayette şöyle buyurulmuştur: "Sabahleyin necin (süreyya yıldızı) doğmaya başladığında afetler' beldenin üzerinden kaldırılmış olur/'
Diğer bir rivayette "Afet fe meyvadan kaldırılmış olur."
Süreyya yıldızının sabahleyin doğması, yaz mevsiminin evve-.de başlar.
Bİİ konuda Ahmed b. Hanbel'in Osman b. Abdillah tarikiyle ptığı rivayette, adı geçen diyor ki: "İbn Ömer'den meyvalarm alım-tımından sordum, şöyle dedi: "Afet tehlikesi geçinceye kadar mey-larm alım-satımını Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz men'etti." Bunun terine ben ona: "Afet tehlikesi ne zaman geçer?" diye sorduğumda ı cevabı verdi: "Süreyya yıldızı (sabahları) doğmaya başlayınca."
Böylece 886 nolu İbn Ömer'den yapılan rivayet de sahihtir ve isilale salihtir.
887 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir ve yukarıdaki iki rivayeti kuvvetlendirmektedir.
888 nolu Enes hadisi sahihtir ve ihticaca salihtir. Özellikle reza-. ve siyah yaş üzüm konu edilmekte ve rengini alıncaya kadar itişinin yapılmasının caiz olmadığı belirtilmektedir. Bu, her meyinin kendine has rengini almasını bekleyip öylece satışının ıpılmasma bir Ölçü ve misal teşkil etmektedir.
Tahılgillere gelince, sümbülü yeşil olduğu sürece, içindeki tane.n henüz olgunlaşıp sertleşmediği söz konusudur.
889 nolu Enes hadisi de sahihtir ve her meyveyi kapsamakta, er birinin kendine has rengini alıncaya kadar satışının ıpılmamasına delalet etmektedir.
Bu bapta rivayet edilen diğer hadisler ise şöyledir:
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Peygamber (s.a.v.) Efen-imiz, salahı ortaya çıkıncaya (olgunlaşmaya yüz tutuncaya) kadar Leyvanm satışım men'etti."
Bir rivayette "olgunlaşıp hoş bir duruma gelinceye kadar"; bir iğer rivayette "yenilecek duruma gelinceye kadar.." Duyurulmuştur.
Yine Cabir fr.a.) dan yapılan rivayete göre, şöyle buyurul-tuştur:
"Kardeşine yaş hurma satarsın da ona bir afet dokunursa, artık kardeşinden bir şey alma; onun malını nasıl haksız yere alabilir-n?" [144]

Çıkarılan Hükümler

1- Henüz olgunlaşmamış, ağaç üzerindeki meyvayı satmak caiz
değildir. Ancak koparılmak şartıyla satışı yapılırsa buna cevaz verilmiştir. Bu, îmam Ebu Hanife'nin, imam Şafîî'nin ve İmam Yahya'nın görüşüdür.
2- Salahı ortaya çıkmadan koparılmak şartiyle satılan mey-vanı bir de istifade edilir olması söz konusudur. Bu da İmam Şafîî'nin içtihadıdır.
3- Tarladaki tahıl henüz sümbülünde olur ve sümbülü de sarar- , mayıp yeşilliği devam ediyorsa, satışı caiz değildir. Ancak o vaziyette biçilmek şartiyle satışı caizdir. Bu da îmam Şafîî'nin içtihadıdır. Hanbelîler de aynı görüştedirler.
4- Henüz olgunlaşmamış bir meyvayı satmak caiz olmadığı gibi satın almak da caiz değildir.
5- Olgunlaşmamış meyvayı alıp-satmak caizdir. Bu, îmam Ebu Hanife'nin kıyas yollu içtihadıdır.
6- Olgunlaşmamış meyvayı, ağacın üzerinde kalması şartıyla satın almak caiz değildir. Çünkü böyle bir şart sakıncalıdır.
7- Sonuç olarak, satıcı ve müşteriyi ileride mağdur edip zarara sokacak bir satıştan kaçınmak gerekir. Olgunlaşmamış meyva ile henüz sümbülü yeşil duran tahılın satışının men1 edilmesi bu sebepledir.
8- Ancak günümüzde tam olgunlaşmadan bazı meyvalar satın alınıp ambalajlandıktan sonra ileride istifade etmek üzere soğuk hava depolarına konmaktadır. Böyle bir satışa müctehidlerin çoğu cevaz vermiştir. Çünkü meyva ağacın üzerinde değil, soğuk hava deposunda korunmaktadır. [145]

Alım Satımda Birtakım Şartlar İleri Sürmek

Alım-satımda taraflardan birini zarara sokmadığı, mağdur etmediği ve karşılıklı rıza ile kabul edilen şart geçerli kabul ediliri, Bunun yanında bazı şartlar da var ki, müşterinin hem zaranyla, hem de; sömürülmesiyle neticelenir ki, dinimiz o tür şartlı alım-satnna cevaz vermemiştir.
Şartla ilgili bu iki ayrı alım-satım şeklini, hadis ve; rivayetler nakledildikten sonra daha iyi anlaş alıcağmdan burada misal vermeye gerek görmedik[146]

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermistir:
"Kendisine ait deve üzerinde yol alırken, deve iyice yorulup yürümekten aciz kalıverdi. O da onu yabana salıvermek istedi?" Adı geçen devamla diyor ki: 'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz gelip bana yetişti ve benim için dua edip deveye (hafifçe) vurdu. Derken deve öyle bir yol yürümeye başladı ki, o zamana kadar öyle (hızlı ve rahat) yürümemişti. Sonra Re-sulüllah (s.a.v.) bana: "Onu bana satıver" diye teklifte bulundu. Ben de onu (birşey karşılığında Peygamber'e satmak istemediğim için) "Hayır satmayacağım" diye cevap verdim. Efendimiz az sonra yine bana: "Onu bana sat" diye teklif edince, O'na satıverdim, ancak üzerindeki yükü ehlime (ev halkıma) taşımasını bir istisna (şart) olarak belirledim." [147]
Buhari ve Ahmed bu hadisi şu lafızla nakletmişlerdir:
"Onu Peygamber'e (s.a.v.) sattım, fakat sırtına (binip) Medine'ye kadar (beni ve üzerindeki eşyayı taşımasını) şart koştum."
Böylece yapılan alım-satımda bu tarz bir şartın caiz olduğu anlaşılıyor. Buna karşın, "Şu evi veya atı veya deveyi sana şu kadara satıyorum, şu şartla ki sen de bana şu kadar süreye kadar şu kadar faizsiz ödünç veresin" diye bir, iki şart öne sürmek caiz değildir.
Nitekim Abdullah b. Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.vJ Efendimiz şöyle buyurdu: "Selef ve beyi1, bir beyi'de iki şart, satın aldığını henüz kabzedip ele geçirmeden onu kâr etmek suretiyle bir başkasına satmak ve bir de yanında mevcut olmayan bir şeyi satmak helal olmaz." [148]
Bir de alım-satımda geçerli olmayan ve bir hüküm ifade etmeyen şart vardır ki, alım-satımm cevazına halel vermez ve sıhhatim bozmaz, ancak ileri sürüldüğü takdirde geçerli sayılmaz. Meselâ köleyle olan hükmî karabet ancak onu azad edene aittir. Böylece kölenin alım-satımı yapılırken satıcısı, "Onun hükmü ka-rabeti, yani vela'ı bana ait olmak şartiyle bunu bana sattım" der ve alıcı da bu satışı kabul ederse, satıcının ileri sürdüğü şart geçersiz kabul edilir, ve ileride bu hususta bir hak iddia edemez.
Nitekim Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan bir rivayete göre, adı geçen, Berîre adındaki bir cariyeyi azad etmek için satın almak istedi. Onu satanlar velâ'm kendilerine ait olmasını şart koştular. Bunun üzerine Hz, Aişe (r.a.) diyor ki: "Durumu Resulüllah'a (s.a.v.) anlattığımda şöyle buyurdu: Onu satın alıp azad et. Çünkü vela' (hükmî karabet) hakkı onu azad edene aittir." [149]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Satılan şeyde akidden ayrılması caiz olan ieyi istisna etmekte bir sakınca yoktur. Meselâ bir küme buğdaydan jir sa'ım, bir belli ölçeğini istisna edip satmak bu cümledendir. Ama ığacm üzerindeki meyveyi götürü olarak satarken o meyveden belli niktarıni tartı olarak istisna etmek caiz değildir. Çünkü ağaç izerindeki meyvanm ne

kadar olacağını, istisna edilen nisbetin nüşterinin aleyhine bir sonuç doğuracağını hemen kestirmek nümkün olmadığı söz konusudur.
Alım-satımda kullanılan bazı şartlar bey'i fasit kılmaz. Meselâ şart koşulan şey zaten akit ile gerekmektedir. O bakımdan ondan söz stmek akdi bozmaz. Satın alman malın satıcı tarafından, karşılığında verilecek bedelin müşteri tarafından teslim edilmesini şart koşmak bu cümledendir. Zira bu, akdin iktiza ettiği bir şarttır. O bakımdan anılıp, şart koşulması akdin sıhhatim ve cevazım bozmaz.
Bir de akdin iktiza etmediği şart vardır ki, ileri sürüldüğünde akdi bozar. Meselâ şu merkebi sana, şuradaki nehri onunla geçmemen şartiyle sana sattım derse, bu beyi1 fasit olur,
Bey'a mülayim olmadığı halde şeriat o gibi şartlara cevaz ver-mişse, o takdirde ileri sürüldüğü takdirde bey'i fasit olmaz. Mesela, muhayyerlik ve vade süresini şart koşmak bu cümledendir.
Bey'a mülayim olmadığı gibi, ne şeraitte, ne de sağlam örfte yeri olmayan bir şartın ileri sürülmeşiyle beyi' fasit olur. Meselâ "şu evi size, onu mescid olarak kullanman üzere sattım" veya "şu yiyecek maddesini ve malı sana, fakirlere tasadduk etmen üzere sattım" derse beyi' fasit olur. Bunun gibi "Bunu sana üç milyona sattım, ama şu şartla ki bana bir yıl süreyle hizmet edeceksin" şeklindeki bir şart ile de beyi' fasit olur." [150]
Sonuç olarak bey'in iktiza ettiği, ona mülayim sayılan, şer'in uygun gördüğü, sağlam örfde cari bulunan şartlar dışındaki şartlar, bey'in cevazına engel olur ve o tür alim-satımlar hükümsüz sayılır.
b) Şafiîlere göre: Alım-satımda bey'in iktiza etmediği, şer'in uygun saymadığı şart ileri sürmek men'edilmiştir. Meselâ "Şu evimi sana sattım, şu şartla ki bana şu kadar borç para vereceksin" bu cümledendir. Bunun gibi sattığı tarlayı, içinde ekili bulunan ekini biçip kendisine teslim etmeyi, satın aldığı kumaşı, dikip öylece teslim etmesini şart koşması da batıldır.
Ama muhayyerlik, ayıptan uzak olması, borç ise sürenin belirlenmesi ve kefil göstermesi gibi şartların ileri sürülmesi sakıncalı değildir. [151]
c) Hanbelîlere göre: Satılan taşınır, taşınmaz maldan belli ve belirli bir cüz istisna etmekte bir sakınca yoktur. Bu tür istisnalar alım-satımın sıhhatini bozmaz.
Satılan maldan belirsiz bir parçayı istisna etmek sahih değildir. Meselâ eti yenilen bir hayvanı satarken onun başını veya derisini ve sakatatını istisna ederse sahih olur, ama karnındakini, iç yağını istisna ederse sahih olmaz. Çünkü bu ikisinin nisbeti kesin belli değildir. Ebû Hanife ile İmam Şafiî'ye göre, bu tür satış caiz değildir.
Bu mezhebe göre de beyi'de ileri sürülen şartlar, sahih ve gayr-i sahih olmak üzere iki kısma ayrılır. Sahih olan şartlar ise üç kasımda mütalaa edilmiştir:
a) Bey'in muktezasından olan şartlar. Mal ve bedelini kabzetme, bedeli bir süre geciktirmeyle ödeme gibi şartlar bu cümledendir.
b) Akdin maslahatıyla ilgili şartlar. Bedelin sıfatıyla, yani ödeme şekliyle ilgili şartlardır ki, rehin, şehadet bu cümledendir. Satın alınacak kölenin hatip veya katip veya müslüman olması da öyle.
c) Satılacak malda belli bir menfaatin şart koşulması.
Satıcının sattığı evde bir ay oturması, sattığı at, katır, veya devenin şu yere kadar satıcının nevalesini taşıması şartı bu cümledendir.
Gayr-i sahih olan şartlar da üç kısımda toplanmıştır:
a) Satıcıya mevcut akit ile birlikte bir başka akit şart koşmak.
Selef (bedelin önce ödenmesi, faizsiz borç vermesi) icar ve benzeri şartları öne sürmek bu cümledendir. Bu gibi şartlar bey'i hükümsüz kılar..
b) Bey'in muktezasma münafi olan şartlar.
Satıcının alıcıya, aldığı malı hibe etmemesi, azat etmemesi gibi şartlarla satış yapması bu cümledendir.
c) Bir şarta talik edilen satış. Bunu sana satıyorum, ancak şu adam razı olduğu takdirde bu satış geçerlidir gibi bir şart bu cümledendir. [152]
d) MaliMlerin bu konudaki görüş ve içtihadı, Hanbelî Mezhe-ine yakındır. [153]

Tahliller ve Rivayetler

894 nolu Abdullah b. Ömer hadisini îbn Huzayme ile Hakim sa-ihlemiştir. Aynı zamanda îbn Hibban ile Hakim hadisi şu lafızla ıhric etmişlerdir; "Selef ve beyi', ve beyi'de iki şart helal olmaz."
Her iki hadiste geçen "selef kavramı üzerinde durulmuş ve az ırklı yorumlar ortaya konmuştur;
a) Bağavî'ye göre, seleften maksat, karzdır.
b) îmanı Ahmed'e göre, kişiye ikrazda bulunduktan sonra o nis-etin üstüne bir fazlalık yaparak satışta bulunmaktır.
c) Bazan da selef, selem anlamında kullanılır.
Beyi'de iki şarta gelince, şöyle bir misalle açıklamak nümkündür: "Şu malı sana peşin olarak bin liraya veya vadeli olarak ki bin liraya sattımı1 demektir ki bu bir satışta maksadı ayrı iki şart azammun etmekte (içermekte)dir.
895 nolu Aİşe hadisi sahihtir. Böylece bir köle veya cariyeyi ızad etmek şartıyla satın almanın cevazı söz konusudur.
Nevevî bu hadis üzerinde açıklama yaparken beyi'de şart konusunu dört kısma ayırmıştır:
1- Akdin iktiza ettiği beyi'dir ki bu zaten beyi1 mutlak 3irakıldığı takdirde kendiliğinden bir şart olarak vücut bulur. Alman nalın tesliminin şart koşulması bu cümledendir.
2- İçinde maslahat bulunan şart.. Meselâ bedeli hemer ödeme imkanı olmadığı zaman rehin olarak bir şeyin verilmesinin şart koşulması bu cümledendir. Şartın bu iki kısmı caizdir.
3- Azad etmek şartiyle bir köle veya cariye satın almak da caizdir. Yukarıdaki hadis buna delalet etmektedir. Cumhur da bunun cevazına kail olmuştur.
4- Akdin muktezasmı ve maslahatını aşan şart. Yani ileri sürülen şart ne bey'in muktezasmdandır, ne de müşteri için onda maslahat vardır. Meselâ, beyi'de satıcının menfaatinden yana bir istisna kaydı getirmek bu cümledendir. Bey'in bu şekli caiz değildir, batıldır.
Ayrıca Aişe hadisi, köle veya cariye satın alırken, satıcının o köle veya cariyenin velâ'mın kendisine ait olmasını şart koşsa bile, bu şartın geçerli olmadığına delalet etmektedir. Çünkü velâ hakkı,| köleyi azad edene aittir. Bunda icma' vardır.
Aynı rivayeti az farklı lafızlarla Buharı ve Müslim, Buharı, Nesâî ve Ebû Davud, sonra da yine Müslim rivayet etmişlerdir. Hepsi de velâ hakkının azad edene ait olduğuna delalet etmekte ve birinci rivayetin sıhhatini kuvvetlendirmektedir. [154]

Çıkarılan Hükümler

1- Satışta akidden ayrılması caiz olan şeyi istisna etmekte bir sakınca yoktur.
2- Bir küme buğdaydan belirli bir ölçeği istisna etmek bu kabildendir.
3- Ağaç üzerindeki meyva götürü satılırken ondan şu kadar kilo meyvayı istisna etmek caiz değildir. Çünkü istisna edilen miktarın müşteri aleyhine bir sonuç vermesi söz konusudur.
4- Akdin muktez'asmdan olan veya maslahatı icap ettiren bir şart bey'in sıhhatini bozmaz.
5- Bey'in muktezasmdan olmayan, maslahatı gerektirmeyen ve şeriatın uygun gördüğü şarttan başka bir şart ileri sürmek bey'in sıhhatim bozar.
6- Bu nedenle, "sana şunu şu kadara sattım, şu şartla ki bana bir ay hizmet edeceksin" şeklinde bir şart fasittir.
7- Muhayyerlik, ayıptan salim olması, gabn-i fahiş ile al-datılmaması gibi şartlar caizdir.
Bunlar daha çok Hanefîlerle ŞafÎüerin içtihadıdır.
8- Taşınır, taşınmaz malların satışında belirli bir cüz istisna etmekte bir sakınca yoktur. Belirsiz bir parçayı istisna etmek ise caiz değildir
Bu daha çok Hanbelîlerin içtihadıdır.
9-Böylece beyi'de ileri sürülen şartlar, sahih ve gayr-i sahih olmak üzere iki kısma ayrılır.
10- Sahih olan şartlar üç kısımdır.
11- Gayr-i sahih olan şartlar da üç kısımda toplanmıştır.
12- Beyi'de alıcı ve satıcıyı zarara sokacak her türlü şart ve is-sna caiz olmadığı gibi, bey'in maslahatına uygun olan, şer'in uygun Irdüğü şart ve istisna ile bey'e mülayim gelen ve onun mukte-ısından olan her şart ve istisna caizdir, bey'in sıhhatini bozmaz.
13- Bir beyi'de iki şart caiz değildir,
14- Satıcı tarafından henüz kabzedilmemiş bir malın satışı caiz iğildir. Selem işlemi bunun dışında bir istisna teşkil eder.
15- Taşınır mallarda kabz işi, bâyi'nin o malı elinin altında bu-Lndurması demektir. Taşınmaz inallarda ise, satılacak malın iyi'nin tasarrufu altına girmesi söz konusudur. Bu iki durumda .üşterinin satın aldığı malı kaszetmesi mümkündür.
16- Kalite ve evsafı kesin belli olan bir malın huzurda bulundu-ılması şart değildir. Çünkü müşteriyi aldatma söz konusu değildir, elirlenen kalite ve vasfa uymadığı takdirde müşterinin o malı geri anne hakkı vardır.
17- Selem bahsi bu konuyu daha iyi açıklamakta ve tarafların aksızlığa uğramasını Önler mahiyette birtakım şartlar belirlenmek-;dir.
17- Kalite ve evsafı kesin belli olmayan bir mal hazırda olup iyi örülmedikçe satışı caiz değildir. Zira bu durumda müşterinin al-atılması söz konusudur. [155]

Alım-Satımda Hile ve Aldatmadan Uzak Kalma Şartı

îslâm Dini, piyasada bir narh koyma ve uygulama prensibini koymamış; bir bakıma serbest ekonomi sistemini getirerek bunu iman, ahlak, uhrevi sorumluluk ve maddi, manevi müeyyide ve sağlam örfe bağlayarak kalıcı bir ticari ahlak bütünlüğü ortaya koymuştur.
"Kendi nefsin için arzu edip istediğini din kardeşin için de arzu edip istemedikçe (kâmil) mü'min olamazsın" prensibi doğrultusunda gerçek anlamda din kardeşliğini sağlam temele oturtmuş ve böylece karşılıklı hakların korunmasını sağlamıştır.
Belirtilen ideal anlamdaki prensiplerden kopuk bir serbest ekonomi, şüphesiz ki tüketici aleyhine işler ve toplum yapısında dengesizlik ve huzursuzluk doğurur. [156]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şu haberi vermiştir:
"Bir adam Resulüllah'a (s.a.v.) kendisinin ahş-verişte aldatıldığını haber verdi. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Kiminle ahş-verişte bulunur da bir şey satın alırsan ona: (Dinde) hiçbir aldatmak yoktur de."[157]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber veriştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında bir adam bir ^y satın alırdı, ancak aklında bir zayıflık vardı. Onun ev alkı Resulüllah'a (s.a.v.) gelerek dediler ki: 'Ta Resulellah! alan adamı alışverişten alıkoy, çünkü aklında zayıflık ardır." Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) o adamı çağırdı ve hş-verişten men'etti. Adam (üzüldü ve) şöyle dedi: "Ey Al-ıh'ın Peygamberi! Doğrusu ben ahş-veriş yapmadan dura-iam." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona şöyle bu-yurdu: (satıcıya) de ki: İşte, işte... (Dinde) hiç aldatma yoktur." [158]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre:
"Munkız (adındaki) adamın başına cahiliyet döneminde)ir darbe vurulmuş ve bu beyin zarına kadar tesir etmişti. O güzden dilinde bozukluk meydana gelmişti. Bir şey satın Ilırken alış-verişte aldatılırdı. Resulüllah (s.a.v.) ona şöyle tmyurdü: "Alım-satımda bulun ve de ki: (Dinde) aldatmak yoktur." Sonra da sen üç günlük bir hiyar (muhayyerlik hakkına) sahipsin." [159]
Muhammed b. Yahya b. Hibbaridan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Dedem Münkiz b. Ömer, başına bir darbe vurulup dili rahat telaffuz edemiyen bir adamdı. Bununla beraber o ticareti bırakmaz, devam ederdi. O sebeple de hep aldatılırdı. Bunun üzerine o, Peygamber (s.a.v.) Efen-dimiz'e gelip durumunu anlattı. Peygamber (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Mubayaada bulunduğun zaman, (dinde aldatma yoktur de; sonra da sen satın aldığın her meta1 ve kumaş hususunda üç gece muhayyerlik hakkına sahipsin, razı olduğun zaman aldığın meta'ı yanında tut; razı olmadığın zaman onu sahibine geri çevir." [160]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Fahiş fiatla satıp müşteriyi aldatmak, eğer piyasada belirlenen kıymet ölçülerini aşıyorsa, o takdirde "gabn-i fahiş" kapsamına girer. Meselâ on dirheme satın aldığı bir malı, bilir kişilerden bir kısmı beş dirhem, bazısı altı dirhem, bazısı da yedi dirhem olarak kıymetlendiriyorsa ve hiçbiri onu on dirhem olarak kıymetlendirmiyorsa bu aldatmadır ve gabn-i fahiştir. Ama bilir kişilerden biri yedi, biri sekiz ve biri de on dirhem diyorsa, o takdirde bir aldanma ve aldatma söz konusu değildir.
Fahiş fiatla satıp aldatmanın hükmü, satın alman mal ancak açık bir aldatma söz konusu olduğu takdirde satıcıya geri verilir. Mesela satıcı alıcıya: "Şu kumaş şu ülkenin imalatıdır ve met-resi dörtbin liradır" der, satıştan sonra o kumaşın başka bir ülkenin imalatı olduğu ve metresinin de iki bin lira değer taşıdığı anlaşılırsa, bu durumda müşteri o malı satıcıya reddetme hakkına sahip olur. [161]
b) Şafîîlere göre: Gabn-i fahiş (fahiş fiatla satıp aldatma) ted-(ayıbını örtüp sahteleştirme) den uzak kaldığı takdirde müşterinin u satıcıya reddetmesini gerektirmez. Çünkü sünnete göre, alıcı ile tıcıdan biri diğerini aldatmadıkça zor duruma sokmaz. Meselâ (ıir pazarında satmak üzere malını getirmekte olanları şehre girmen karşılayıp onları aldatmak suretiyle ucuz fiata mallarını satın şnak nafiz bir ahm-satım sayılmaz ve bu satıştan rücu' etme hak-n söz konusudur, yani onlar için satıştan rücu' etme hakkı vardır. [162]
c) Hanbelîlere göre: Gabn-i fahiş (fahiş fiatla mal satıp aldat-a) suretiyle yapılan satıştan dolayı müşterinin o malı geriye verme-için şu üç suretten birinin gerçekleşmesiyle caiz olur:
1- Şehir pazarına getirip satmak üzere yola çıkan satıcıları ihir dışında karşılayıp mallarını satın almak,
2- Alıcı olmadığı halde araya girip müşteriyi aldatmak için satın ıiinmak istenen malın fiatmı artırmak,
3- Satıcı ile alıcının piyasayı ve satılmakta olan şeyin fiatmı bil-Lemeleri ve satın aldıkları malın bedelinden indirim yapmayı iyice Bcerememeleri söz konusu olduğu durumda.
d) Malikîlere göre: Fahiş fiatla satın ahnan bir malı, adetin stünde de bir fiat artışı söz konusu olsa bile reddedilmez; ancak şu urumlarda reddedilmesi bir hak olarak belirlenir:
1- Böyle bir alım-satımda bulunan satıcı ile alıcı vekil veya va-iy olurlarsa,
2- Satıcı ile alıcıdan her biri diğerine uyarak alıcının satıcıya: Şu malı başkalarına sattığın gibi bana sat" demesi veya satıcının tlıcıya: "Şu malı başkalarından satın aldığın gibi benden satın al" denesi,
Bu durumda biri diğerini aldatır da fahiş fiatla satar veya çok ıoksan bir fiatla satın alırsa, satın alman malı reddetmek hakkına iahip olur.
3- Satıcı ve alıcıdan birinin diğerine güvenmesi ve bu durumda karşısındakinin güvenini kötüye kullanıp o malı fahiş fiatla satıp /eya alması suretiyle aldatması da satın alman malın reddini gerektiren sebeplerden biridir. [163]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

899 nölu Ibn Ömer hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir.
900 nolu Enes hadisini Tirmizî sahihi emiştir. Bunu aynı zamanda Hakim tahric etmiştir. Hadis, sefih kişiler üzerine hacr koymak, yani onları alım-satımdan men'etmenin sıhhatma delalet etmektedir. Aynı zamanda birinci hadisle birbirini kuvvetlendirmekte olup satıcıyı insaf çizgisinde tutmaya ve dinde aldatmanın yeri olmadığını hatırlatmaya yönelik bir uyarı hükmünü taşımaktadır.
901 nolu îbn Ömer hadisini aynı zamanda Buharı kendi tarihinde, Hakim de Müstedrek'inde tahric etmiştir. Ancak isnadında Muhammed b. İshak bulunuyor. Raviler arasında bu ismi taşıyan onüç kişi vardır ki, hepsi de pek muteber sayılmamış, kimi meçhul, kimi zayıf, kimi yalancı olarak belirlenmiştir.
Ancak yukarıdaki iki hadis bunun bir bölümünü kuvvetlendirmektedir. O bakımdan ilim adamlarından bir kısmı bununla istidlal etmiştir.
Ayrıca bu bapta imam Şafîî'nin, İbn Carudun, Hakim ve Dare-kutnî'nin Hz. Ömer b. Hattab'dan yaptıkları bir rivayet bulunuyor ki orada söz konusu olan adamın Hiban b. Münkir olduğu belirtilmiştir. Aynı rivayeti hem Darekutnî, hem de Taberânî tahric etmişlerdir. Nevevî bu rivayetin sahih olduğuna dikkat çekmiştir.
Böylece mal satın alındıktan sonra müşteri aldatıldığını anlarsa, malı geriye verebilir sonucu ortaya çıkıyor. [164]

Çıkarılan Hükümler

1- Fahiş fiatla satılıp müşteri aldatıldığı takdirde, onun o malı geri reddetme hakkı vardır.
2- Fahiş fiatla satış yapıp alıcıyı aldatmanın smın şöyledir: Piyasa değeri kimine göre beş, kimine göre altı, kimine göre yedi lira olur ve bu mal on liraya satılırsa, o takdirde müşteri aldatılmış kabul edilir.
3- Bir tesbite göre yedi, birine göre dokuz, bir diğerine göre on lira değer taşıyor ve piyasada bu doğrultuda alım-satım cereyan ediyor ve o malın satıcısı onu on liraya satıyorsa, bu gabn-i fahiş kapsamına girmez ve müşterinin o malı geriye verme hakkı yoktur. Bu daha çok Hanefî'lere göredir.
4- Sattığı malı, imal edildiği ülkeye değil de başka bir ülkenin lalatı olduğuna atfedip değerinin üstünde bedel aldığı takdirde, taşteri farkına varınca o malı geriye verme hakkına sahip olur.
5- Satılan mal tedlisten uzak tutulduğu takdirde, müşterinin hı geri verme hakkı söz konusu değildir. Bu daha çok Şanîlerin icti-adıdır.
6- Pazara getirilmekte olan malı şehir dışına çıkıp satın almak; lıcısı olmadığı halde almak isteyen adamı aldatmak için araya girip ızla fiat vermek ve satıcı ile alıcının piyasayı, malın gerçek değerini d bilmemek gibi hallerde yapılan satış gabn-i fahiş kapsamına girer, u, Hanbelîlere göredir.
7- Aldatılan müşteri vekil veya vasiy olursa; Satıcı ile alıcı birbi-ine uyar veya güvenir de satış yapar ve bu satışta taraflardan biri ldanırsa, satın alman malı geri vermek caiz olur. Bu daha çok Makilere göredir. [165]

KaparoA (Pey Akçesi) Alımsatım Akdinde Kaparo

İtalyanca bir kelime olan "kaparo", daha çok alım-satımda caymayı Önlemek için verilen pey akçesi demektir.
İslâm'da alım-satım akdinde hıyar-i meclis, hıyar-i ayb ve üç günlük muhayyerlik gibi şartlara yer ve cevaz verildiğinden bir mal ve eşya karşılığı olmayan kaparoya lüzum görülmemiştir. Bununla beraber cumhurun hilafina Ahmed b. Hanbel'in buna cevaz verdiği görülmektedir. Oysa kaparo konusu birçok su-i isti'male müsait olduğundan bu ictihad ile amel etmenin pek yerinde olmadığı anlaşılmaktadır.

islâm fikhında buna "urbûn" ve "urban" terimleriyle yer verilmekte ve terkip olarak "Be'yû'l-urban" ve "Bey'ul-urburi" denilmektedir. [166]

Konuyla İlgili Hadisler

Artır b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden rivayetle, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz buy'û'l-urban'ı men'etti." [167]
Zeyd b. Eşlem'den yapılan rivayete göre, ,Resulüllah (s.a.v.) E'fendimiz'den alım-satımda urbandan soruldu; Efendimiz onun helal olduğunu söyledi." [168]
Yahya'nın İmam Malik'den, onun da kendi tesbitine göre, sika (güvenilir) den yaptığı rivayete göre, Amr b. Şuayb'den, onun da babasından, dedesinden yaptığı rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Egendimiz alım-satımda kaparoyu (pey akçesini) men'etti." [169]
İmam Malik bu konuda şöyle diyor:
"Bizim görüşümüze göre -ki Allah daha iyisini bilir- bey'û'l-öan şöyledir: Adam bir köle satın alır veya bir hayvan kiralar, sonra kendisinden satın aldığı veya kiraladığı adama şöyle der: "Sana • dinar veya dirhem veya daha fazlasını veya daha azını veriyorum, y\e ki, eğer ben malı alırsam ve kiraladığım hayvana binersem, na verdiğim pey akçesi satın aldığım mala veya kiraladığım hay-nın icarına mahsup edilir. Ama malı satın almayı terkeder veya tyvanı kiralamaktan vazgeçersem, sana pey akçesi olarak verdiğim nin olsun.." îşte bu karşılığı olmadığı için batıldır.. [170]

Tahliller ve Rivayetler

906 nolu Amr b. Şuayb hadisi taşıdığı isnad yoluyla munkati' enedinden bir kişi düşen veya meçhul bir kişi zikredilen hadis) dir. itekim İmam Malik bu hadisi naklederken isim verme-den sika tab-ini kullanmış ve böylece mübhem bir durum meydana getirmiştir, ncak unutmamak gerektir ki, İmam Malik "sika" dan rivayet ederk-q güvenmeyeceği kişilerden hadis rivayet etmediğini ve etmiyeceğini elirtmek istemiştir.
Aynı hadisi îbn Mace, Malik'ten, onun da Abdullah b. Amir el-islemî'den rivayet ettiğini belirterek İmam Malik'in sika dediği ravi-dn Abdullah olduğunu belirtmek istemiştir. Oysa gerek Abdullah, ;erekse isnadında yer alan İmam Malik'in kâtibi Habib zayıf kabul ıdilmiş olup onların rivayetiyle ihticac edilmeyeceği söz konusudur.
Bazı tesbitlere göre, İmam Malik'in sika dediği kişi İbn .vehî'â'dır. îbn Adiy bu zatın da zayıf olduğunu söylemiştir. Zehebî ise Abdullah b. Amir el-Eslemî hakkında bir tesbit yapamamış, ama imam Malik'in kâtibi Habib hakkında şu bilgileri vermiştir: "İmam \hmed "O sika değildir" derken îbn Main "O bu alanda kayde değer bir şey değildir" demiş; îbn Davud "O insanların en yalancısıdır" diy-2rek yaptığı tesbiti ortaya koymuştur." [171]
Aynı hadisi Darekutnî ve Hatib Malik1 den, o da Amr b. Hars'den, o da Amr b. Şuayb'den rivayet etmiştir. İsnadında el-Haysem b. Yoman bulunuyor. Bu zat hakkında farklı tesbitler yapılmıştır: el-Ezdî onun zayıf olduğunu söylerken, Ebû Hatim onun saduk olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Beyhakî bu hadisi Malik tarikiyle değil başka bir tarikle rivayet etmiş bulunuyor. Böylece mezkur hadis çeşitli tariklerle rivayet edilerek kuvvet kazanmış oluyor. O bakımdan cumhur bu rivayetlerle istidlal ederek ahm-satımda pey akçesi (kaparo) almanın caiz olmadığım belirtmiştir. [172]
907 nolu Zeyd b. Eşlem hadisi mursel (senedinden bir sahabi düşen hadis) tir. Aynı zamanda isnadında İbrahim b. Ebî Yahya bulunuyor ki, bu zat zayıftır. O bakımdan cumhur bu rivayetle istidlal etmemiştir.
Sonuç olarak, Hanefî, Şafiî ve Maliki fukahası, başta müctehidler olmak üzere alım-satınıda kaparo (pey akçesi) almayı caiz görmemişler ve bunun karşılığı olmayan bir menfaat olduğunu belirterek İslâm'ın ahm-satım kural ve hükümlerine ters düştüğünü söylemişlerdir. İmam Ahmed ise, buna cevaz vermişse de ilim çevresince pek itibar görmemiştir.
Nitekim ilim adanılan alım-satınıda pey akçesi (kaparo) almanın sakıncalı olduğunu belirtirken iki fasit şartı kapsadığına dikkat çekmişlerdir. Biri, almak istediği malı almaktan vazgeçecek olursa bıraktığı kaparoyu satıcı meccanen bırakması, diğeri ise, satıcı satıştan vazgeçtiği takdirde aldığı kaparoyu müşteriye reddetmesi..
Seyyid Sabık, Fıkhü's-Sünne'de bu konuya yer vererek kısa bir açıklamada bulunmuş ve cumhurun görüşünü belirterek İmam Ah-med'in cevaz verdiğine değinmiştir. [173]

Çıkarılan Hükümler

1- Alım-satınıda iki şart ileri sürmek caiz değildir. -
2- Ahm-satımda pey akçesi (kaparo) vermek ve almak istediği malı almaktan vezgeçtiği takdirde verdiği kaparoyu mal sahibine meccanen karşılıksız olarak bırakmak cumhura göre caiz değildir.
3- İmam Ahmed'e göre, pey akçesi vermek ve satın almaktan vezgeçildiği takdirde onu mal sahibine karşılıksız olarak bırakmak caizdir.
Ancak hem bu hususteki hadis zayıf olup istidlale salih değildir, hem de bu tür iki şartlı bir ahm-satım sistemi İslâm'ın beyi' hususundaki genel kaidezine ters düşmektedir.
4- O bakımdan kaparo konusunda cumhurun görüşüyle amel etmek İslâm'ın ruhuna daha uygun ve koyduğu genel kurallara daha yakındır. [174]

Meclis Muhayyerliğinin Sübutu

Alım-satım muamelesi cereyan eder kert. s atıcı ile alıcı bulunduk-arı meclisten ayrılmadan muhayyeriğin sübutu söz konusudur. Yani Satıcı ile alıcı bulundukları mecliste birbirinden ayrılmadan önce pişman olabilirler ve bu durumda satış akdi bozulmuş olur.
Böylece İslâm, alım-satım konusunda bir rahatlık ve kolaylık getirmiş bulunuyor. [175]

Konuyla İlgili Hadisler

Hakim b. Hizamdan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Satıcı ile alıcı, birbirlerinden ayrılmadıkça her biri diğerine karşı muhayyerlik hakkına sahiptir. Eğer ikisi de doğru söyler ve açık beyanda bulunursa, alış verişleri onlar için mübarek kılınır. Yok eğer yalan söyler ve gerçeği gizlerlerse, alış verişlerinin bereketi silinip gider." [176]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Alım-satımda bulunan satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerlik hakkına sahiptirler veya biri diğerine "muhayyersin" demedikçe, (ayrıldıkları takdirde beyi' (yapılan alış-veriş) kesinleşmiş olur." [177]
Diğer bir lafızla şöyl& buyurulmuştur: "İki adam alış-verişu bulunurken birbirlerinden ayrılmadığı süre içinde her bii'v-nin muhayyerlik hakkı vardır veya alım-satımda bulunurîc^ı birbirlerine muhayyerlik hakkı tanıdıkları takdirde, ayrılınca da o muhayyerlik hakkı bakidir."
Başka bir anlatımla şöyle buyurulmuştur:
"Satıcı ile alıcı, birbirlerinden ayrılmadıkça her biri arkadaşına karşı muhayyerlik hakkına sahiptir. Ayrıldıkları sb&» man alış-verişleri kesinleşir. Ancak ahm-satım yaparken nm* hayyerlik şartı öne sürülmüşse, o takdirde muhayyerlik süresi doluncaya kadar yapılan ahş-veriş kesinleşmez."
Müslim'in tesbitinegöre, anlatım tarzı şöyledir:
"İki kimse karşılıklı alış-verişte bulundukları zaman, o mecliste birarada bulunup ayrılmadıkları sürece veya onlardan biri diğerine muhayyerlik hakkı vermesi durumunda yapılan beyi' akdini tamamlayıp tamamlamamak hususundu muhayyerdirler. Eğer biri diğerini, akid gerçekleştirip gerçekleştirmeme hususunda muhayyer kılar ve öteki de akdi ihtiyar ederse, böylece akdi gerçekleşmiş olur. Aynı zamanda alış-veriş akdini yapar da taraflardan biri yapılan akdi bozmadan birbirinden ayrılıp meclisi terkederlerse* yapılan akid yine kesinleşmiş olur. (Böylece muhayyerlik hakkı son bulmuş sayılır)."
Amr b. Şuayb (r.a.) den, o da babasından ve dedesinden yaptığı
yete göre, Peygamber (s.a.vj Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Satıcı iîe alıcı birbirlerinden (bulundukları meclisten) rılmadıkça muhayyerlik hakkına sahiptirler. Ancak mu-lyyerlik şartı ileri sürüp kabul etmiş olurlarsa, (o takdirde ıhayyerlik süreyi doluncaya kadar akid kesinleşmemiş pür). Onlardan birinin, arkadaşının akdi fesh eder korku-vla kalkıp oradan ayrılması helal olmaz." [178]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle mistir:
Vadideki malımı, mü'minlerin emiri Osman'a onun Hay-îr'deki malına karşılık sattım. Alış-veriş akdi yapılınca da, iş-verişi feshedip üzerime geri çevirir endişesini duyarak irisin geriye onun evinden dışarı çıktım. (Böylece meclis uhayy er ligine imkan bırakmadım). Zira bu konudaki sünnet yledir; Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılıp (meclisi) terket-edikçe muhayyerlik hakkına sahiptirler." [179]
Böylece bu hadis akid zamanında malı görmenin şart olmadığına, sadece satın alman malın sıfatını bilmekle yetinmenin yet-'li olacağına delalet etmektedir. [180]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: İmam Ebû Hanife'ye ya bu hadisler Laşmadığı veya bunlarla istidlal etmediği için, bu mezhebe göre [ım-satım akdinde "hiyarü'l-meclis" yani mecliste bulunulduğu irece muhayyerlik hakkı yoktur. Sadece akidde taraflar isterse iyarü'ş-şart ve bir de hiyarü'1-ayb söz konusudur. Böylece satıcı ile [ıcı arasında akid tamamlanınca, o meclisten ister ayrılsınlar, ister ayrılmasınlar alım-satım kesinleşmiş olur. Ancak mecliste satıcı alıcıya: "Bunu sana şu kadara sattım" dedikten sonra alıcı henüz "onu satın

alıp kabul ettim" demeden satıcı bu satıştan vazgeçebilir.
b) Şafiîlere göre: Hiyarü'l-meclis (satıcı ile alıcı akid yapılan mecliste bulunup ayrılmadıkları sürece her birinin muhayyerlik hakkı vardır ve yapılan satış kesinleşmemiş demektir. Bu mezhebe göre, hiyarü'l-meclis ivazı gerektiren bey'in hemen her nevinde geçerlidir. Bedenen birbirlerinden ayrılmadıkları sürece isterse birlikte çıkıp birkaç menzil yürümüş olsunlar muhayyerlik hakkı devam eder. Ancak taraflar hiyarü'ş-şart teklif eder de kabul ederlerse, hiyarü'l-meclis hakkı kalkmış olur. [181]
Böylece Şanîler yukarıdaki hadislerle istidlal ve ihticacda bulunup "hiyarü'l-meclis" in nass ile sabit olduğunu belirtmiş ve bunun için birtakım kaydın bulunmasını konu edinmişlerdir:
1- Yapılan alım-satım akdinin muavaza akdi olması, bir ivaz karşılığında gerçekleşmesi,
2- İvazın fesadından dolayı akdin fasit olması,
Meselâ kendi mülkiyet ve tasarrufu altında olmayan bir aynı satması durumunda ivazlardan biri olan mebi1 fasit bulunuyor. O takdirde hiyarü'l-meclis geçerlidir.
Bu kayıtların dışında üç kayıt daha söz konusudur. [182]
Böylece Şafiîlere göre, hiyarü'l-meclis şu iki hususdan biriyle sakıt olur: Birincisi, satıcı ile alıcının yapılan akdi lüzumlu görüp sözlü olarak iltizam etmeleriyle; diğeri ise, bulundukları meclisden bedenleriyle birbirinden aynım al arıyla..
c) Hanbelîler de; ilgili hadislerle ihticac edip hiyarü'1-m e elisin geçerli olduğunu belirtmişlerdir. İsterse böyle bir muhayyerlik şart koşmamış olsunlar yine de o hak söz konusudur. O bakımdan satıcı ile alıcıdan her biri mecliste bulundukları sürece yapılan akdi hem iltizam etme, hem de feshetme hakkına sahiptirler, isterse o mecliste bir ay birarada bulunsunlar yine de bu hakkı kaybetmezler. [183]
d) Malikîlere göre: Bu mezhep imamları, Medine'nin örfünü dikkate alarak hiyarü'l-meclis e yer vermemişler, sadece hiyarü'ş-şart ve hiyarü'l-aybın bulunduğunu belirtmişlerdir. O bakımdan akdi yapan kimse akdi yaparken hiyarü'l-meclisi şart koşarsa, akid fasit olur. [184]
Böylece Hanefîlerle Malikîler bu konuda ittifak halindedir-ler. a sahih hadisleri dikkate alarak Şafiî ve Hanbelî imamlarının bu mudaki istidlal ve ihticaclarmm daha isabetli olduğunu iyleyebiliriz. Allah daha iyisini bilir.
Ibn Dakiyk el-Iyd, hiyarü'l-meclis ile ilgili hadisleri naklettikten >nra bu hadislerle amel etmeyen Hanefî ve Malikîlerin on kadar iti-Kina'yer vererek onlara ^arşı verilen cevapları da nakletmiş bulu-ıvor. (921)[185] Hacmimiz müsait olmadığından sözü edilen on kadar iti-z ve verilen cevapları kitabımıza almadık. [186]

Tahliller ve Rivayetler

913 nolu Hakim b. Hizam hadisiyle 914 nolu Ibn Ömer hadisi shihtir. O bakıûıdan birçok sahabi ve tabiin bununla amel Uûglerdir.
Ancak hadislerde geçen iftirak ve teferruk üzerinde durulmuş, unun sözlü mü, yoksa bedenen ayrılmak mı olduğu hususunda fa-ı görüşler ortaya çıkmıştır. Bedenen ayrılmak anlamına alanlar *ırhk kazanmıştır. Zira Sahabeden bir cemaat de aynı görüştedir ki, thü Berze el-Eslemî, İbn Ömer, îbn Abbas, Ebû Hüreyre onlar Irasında bulunuyor. Tabiinden Şüreyh, Şa'bi, Tavus, Atâ\ îbn Ebî lîüleyke de aynı görüştedir. Ayrıca Ibn Münzir'in tesbitine göre, Saîd \. müseyyeb, Zührî, fen Ebî Zi'b de aynı görüşü paylaşmışlardır ki, anlar Medine'li olarak bulunu-yor. Hasan Basrî,-Evzâî, îbn Cüreyc re diğerleri de hadisi bu doğrultuda yorumlamışlardır. Hatta îbn vcij Tabiînden Nehaî dışında hiç kimse bu tesbite muhalefet etme-niştir diyerek yorumun isabetine dikkat çekmiştir.
Bu hadislerim hükmünün kaldırıldığını iddia edenler ise, şu de-illeri ileri sürmüşlerdir: "Alım-satımda bulunduğunuz zaman ışhadda bulunun" buyurulmuştur. Eğer hiyarü'l-meclis sabit olsaydı, ayetin gayr-i mjifid olması gerekirdi. Çünkü şahit tutmak tefrikten bncedir. Sonra "Ticareten ân teradin" buyurulmuştur. Böylece karşılıklı rıza ile akid tamamlanmış olur. O takdirde hiyarü'l-meclis anlamsız kalıyor. "Müslümanlar şartlarina bağlıdırlar" hadisi de bu-bun lüzumsuzluğunu ortaya koymaktadır. Akidden sonraki muhayyerlik, şartı ifsad eder.
Ancak bu görüş ve yorumlar birer ihtimal olmaktan ileri geçemez ve ihtimal ile hüküm verilemez.
915 nolu Amr b. Şuayb hadisini aynı .zamanda Beyhakî tahric etmiş ve Tirmizî hasenlemiştir.
Bu bapta bir de Ebû Davud ve îbn Mâce'nin sahih isnadla Ebû Berze'den rivayetleri söz konusudur. Şöyle |d: "Bir adam atını bir köle karşılığında diğerine sattı ve sonra da birbirinden ayrümayıp o gün ve geceyi birlikte geçirdiler. Sabah olunca kafile yola çıkmak üzere hazırlanmış oldu ve o adam atının yanma gidip onu eğerlemek istedi ve böylece yapılan akdi bozmak istedi. Atı ondan satın alan adam buna razı olmadı, derken aramızda Resulüllah'm sahabisi Ebû Berze hükmetsin dedi. Böylece Ebu Berze'ye geldiler. O da Resulüllah'm (s.a.v.) bu konuda verdiği hükümle aranızda hükmetmeme razı mısınız? diye sordu ve şöyle dedi: Resulüllah (s.a.v.) buyurdu ki: "Satıcı ile alıcı birbirinden (bulundukları yerden) ayrılmadıkça muhayyerdirler.." Görüyorum ki, siz ikiniz akidden sonra birbirinizden ayrılmamışsınız. [187]

Çıkarılan Hükümler

1- Alıcı ile satıcı akidde bulunduktan sonra bulundukları meclisten ayrılmadıkları sürece hiyarü'l-meclis hakkına sahiptir-ler. Onlardan biri veya her ikisi yapılan akdi bozabilir. . ,
2- Akid yapıldığında veya yapıldıktan hemen sonra üç günlük veya daha fazla bir süre 'için muhayyerlik şartı kabul edilirse, hiyarü'l-meclis hükümsüz kalır,
3- Satıcı ile alıcı akdi yaptıktan sonra artık onun kesinlik kazandığını belirterek iltizam ettiklerini söylerlerse, yine hiyarü'l-meclis hükümsüz olur. Bu görüş ve ictüıad, imam Şafiî ile imam Ahmed'e aittir.
4- Hiyarü'l-meclis söz konusu olamaz. Akid yapıldıktan sonra"' artık taraflardan birinin pişman olması bir şey ifade etmez. Sadece hiyarü'ş-şart ve hiyarü'1-ayb geçerlidir..
Bu, îmam Ebû Hanife ile imam Malik'in görüş ve içtihadıdır.[188]

Riba (Faiz)

Riba, kök mana olarak büyümek, artmak, neşv-ü nema bulma imektir. Kur'an-ı Kerîm'de ise, bu kök manayla birlikte onun fazla-şmak, artmak, çoğalmak gibi manalara da delalet ettiğini irüyoruz.
Şüphesiz islâm'da faizin her çeşidi yasaklanıp haranı hnmıştır. Ancak başta Medine ve çevresi olmak üzere birçok yer-rde, daha çok Yahudilerin eyleştiği belde ve ülkelerde yaygın olan ı sömürü sistemi tuzağını kökünden kazıyıp atmak ve insanlığı bu bladan kurtarmak için içki ve benzeri umumu kemiren ibtilâlan ya-ak kılmada uygulanan kademeli ve tedrici tahrim metodu faiz akkmda da uygulanmıştır. Bu konuda Mekke'de inen Rûm Suresi y. ayet, Medine'de inen Al-i îmran Sûresi 130. ve nihayet Bakara üresi 275-278 ve aynı sûrenin 279 ayetleri bu tahrîmin kademeleri-. açık bir biçimde yansıtmaktadır.
Böylece inen en son ayetle bütün insanlığa bu konudaki ilâhî esaj verilmekte ve her türlü şüphe ve ihtimale yer verilmeyecek ekılde konu açıklığa kavuşturulmaktadır.
Bakara Sûresi 278, 279. ayetleri aynı zamanda ilim adam-ırmm çoğuna göre, Kur'an'm inen en son ayetleridir de.. O akımdan başka bir ayet veya hadisle hükmünün kaldırıldığı söz ko-usu olamaz.
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun, faizden arta kalanı ırakın, eğer gerçekten inanmışsanız (Rabbınızın emrine yun)."
"Yok eğer böyle yapmazsınız, artık Allah'a ve Peygam-er'ine karşı savaş açtığınızı bilin. Eğer tevbe edip (faizden, aizcilikten vaz geçersiniz) sermayeniz sizindir. Artık ne haksızlık eder, ne de haksızlığa uğramış olursunuz." (Bakara:78, 279)
Bu iki ayet, faiz sisteminin sadece cahiliye devrinde Arapların [e Yahudilerin uyguladıkları sistemden ibaret olmadığını, bu kav-lamın çok yönlü ve kapsamlı bulunduğunu açıklamakta ve asıl ser-hayenin üstüne bir kuruş dahi ilave edilemeyeceğini vurgulamak-adır. İster aynı cins iki şeyi mübadelede, ister vadeli ödünç verme ve nal satmada hiç bir suretle faizin mubah olduğuna açılan bir pencere jeya esnek bir anlatım tarzı yoktur. Onun için Kuran ne kat kat 'aize, ne de vade farkı tarzındaki faize ve ne de bunun azma ve çoğuna cevaz vermemekte ve her türlü faizi tahrim kapsamına almaktadır.
İbn Abbas'm cahiliye devriyle ilgili riba uygulamasını temel alıp bunun dışında kalan nakd ribasmı caiz gördüğü rivayet edilirse de yapılan ciddi araştırma ve tesbitlere göre, İbn Abbas'm (r.a.) bu hususta ikaz edildiği ve o da gerçeği ve obanın sadece cahiliye devrinde cari olan sistemle sınırlı olmadığını anlayarak bu görüşünden rücu' ettiği, aynı zamanda rücu' ettiğine dair şahit tuttuğu kesinlik kazanmıştır. [189]
Son çeyrek asır içinde daha çok dıştan finanse edilip İslâm'ın hayat damarlarını kesmeye yönelen çeşitli gruplar ortaya çıkmış ve son olarak bu zincirin halkasına bir de bilimsel açıdan tahripte bulunmaya yönelinilmiştir. Bu grup İbn Abbas'm nakd ribasma cevaz verdiğini sağlam bir delil olarak alırken onun bu görüşünden kesinlikle rücu' ettiğini nakletmez ve böylece tarihi gerçekleri de tahrif edip işlerine gelen cümleyi delil almakta, gelmeyeni gözardı edip ilim adına çok çirkin bir ölçüsüzlük örneği vermektedirler.
Bir de hadisleri delil ve dayanak seçmeyip sadece Kur'an-ı Ke-rim'i tek kaynak kabul edip günümüze kadar ashap, tabiin, müctehid, müfessir ve diğer ilim adamlarını bilgisizlikle suçlayanlar ve Allah kelâmını kendi basit ve kısır mantıklarına, aynı zamanda hizmet etmek istedikleri zihniyet ve sistemin arzusuna göre yorumlayarak ilâhî muradın dışına çıkmakta ve Müslümanları yanıltmaya çalışmaktadırlar. Bunlar İslâm'ın her yanıyla yasaklayıp kuruşuna bile cevaz vermediği faizi yer yer mubah saymaktadırlar.
Oysa Yüce İslâm Dini, kalıcı kurallarını koymuş ve insanı ve onun emeğini haksız sebeplerle sömüren, parayı tek amaç olarak belirleyip toplumun önüne koyarak bütün kutsal değerlerin çiğnenmesini, hiçe sayılmasını mubah sayan her türlü akım, sistem ve görüşü reddetmiştir. İslâm'ın kalıcı ve hayat verip denge ve düzen, huzur ve güven sağlayıcı kurallarım gayr-i İslâmî sistemlere uydurmaya çalışmak, İslâm'ın bir hükmünü diğer bir sistemin getirdiği sıkıntıya feda etmek cinayetlerin en kötüsü, ilim adına yapılan ht r-zelerin en iğrencidir.
Zira hiç kimsenin, İslâm'ın hüküm ve kurallarını hedefinden ve amacından saptırma hakkı olmadığı gibi, onda istediği gibi tasarruf ve yorumda bulunamaz da.. Aksi halde İslâm ilâhî olma vasfını ve özelliğini kaybeder ve indî, maksatlı mü d aneleleri e değişik bir sis.e dönüşme felâketine uğrar. Gerçi Cenab-ı Hakk bu dini ve onun kutsal kitabını

korumayı kendi üzerine almıştır. Ama bize düyen onu .ün safiyet ve tazeliğiyle korumak, her türlü yanlış yorumdan, ksatlı te'vilden uzak tutmaktır. [190]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Mes'ud (r.a.) den yapıları rivayete göre, adı geçen şöyle haber •mistir:
'Şüphesiz ki Peygamber (s.a.v.) Efendimiz riba yiyeni, yereni, şahitliğini yapanları, kâtipliğinde bulunanlar', lanetleiştir." [191]
Nesâî'nin rivayet ettiğinde ise aynı hadis şu lafızla belirleniştir:
"Riba yiyen, onu yediren, şahitliğini ve kâtipliğini yapan dşiler bunu haram olduğunu) bildikleri zaman, kıyamet ününde Muhammed'in diliyle mel'ûndürler."
Abdullah b. Hanzele (r.a.) den yapılan rivayete göre ~ki bu zat iakkında gasılü'l-melâike, meleklerin gaslettiği adam denilmiştir adı geçene Resulüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Adamın bilerek ribadan yediği bir dirhem otuz altı defa zina etmekten daha beter ve daha kötüdür." [192]

Müctehidlerin Görüş ve İstihlalleri

a) Hanefîlere göre: Ribanın gerçekleşmesi için iki bedelinde masum olması gerekir. O bakımdan bedellerden biri gayr-i ma'sûm olursa riba işlemi gerçekleşmez. Bu, imam Ebû Hanife ile imam Mu-
^hammed'e göredir, imam Ebû Yusuf a göre iki bedelin ma'sum olması şart değildir ve o bakımdan iki bedel ister ma'sum, ister gayr-i ma'sum olsun riba (faiz) tahakkuk eder.
Bu ictihadlara göre bir misal verecek olursak, darü'1-harb konusu karşımıza çıkar. Şöyle ki: Bir müslüman darü'l-harbe tacir olarak girer de harbî olan kimseye bir dirhemi iki dirhem karşhğmda satar veya buna benzer fasit bir muamelede bulunursa, imam Ebû Ha-nife'ye göre caiz olur. imam Muhammed de aynı görüştedir, imam Ebu Yusuf a göre caiz olmaz. Çünkü Ebû Yusuf a göre, ribanm hürmeti Müslümanlar hakkında sabit olduğu gibi, kafirler hakkında da sabittir.. Çünkü bu konudaki görüşlerden sahih olanına göre, kafirler de haram kılman şeylerle, yani tahrim hükümleriyle muhatab bulunuyorlar. [193]
Bunun gibi, darü'l-harpte islâm'a girip orada eyleşen ve Islamî ahkâmı bilmeyen kimsenin de riba ile iş görmesi tahrim kapsamına girmez.
b) Diğer üç mezhebe göre: Üç mezhep imamına göre, darü'l-îslâm'da haram olan riba darü'l-harpte de Haramdır.[194]
Böylece ribanm darü'l-harpte de haram olduğu görüşü ağırlık kazanmakta ve bu ictihad sözü edilen konudaki ilahî hükmün hikmetine daha uygun düşmektedir. [195]

Tahliller ve Rivayetler

923 nolu Ibn Mes'ud hadisini aynı zamanda Ibn Hibban ile Ham tahric edip sahihi emiştir. Müslim ise bunu Cabir'den şu lafızla hric etmiştir: "Şüphesiz ki Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz riba yeni, yedireni ve şahitlerini lanetledi ve hepsinin bu lanet-mede eşit olduğunu belirtti."
Bu bapta Nesâî'nin Hz. Ali'den (r.a.) ve Ebû Cuhayfe'den rivay-; ettiği hadis bulunuyor. Taberânî ise el-Evsat ve el-Kebir'de Abdul-ıh b. Hanzele'den bir hadisi bu mealde rivayet etmiştir.
924 nolu Abdullah b. Hanzele hadisi hakkında Mecmeu'z-svaid'de, ricalinin hepsi ı*ical-i sahihtir denilerek Ahmed b. Han-el'in bu rivayetinin sahih olduğuna dikkat çekmiştir. Nitekim İbn erîr'in Berâ'dan yaptığı şu hadis buna şehadet etmektedir: "Riba Hmışiki baptır; bunun en aşağı derecesi kişinin anasıyla zina tmesi gibidir." Ayrıca Beyhakî'nin Ebû Hüreyre (r.a.) den yaptığı u rivayet de Ahmed b. Hanbel'in naklettiği hadisi kuvve ti endir mek-sdir: "Riba yetmiş bapdır; bunun en aşağı (günahı) kişinin nasıyla cinsel temasta bulunması gibidir."
Bu mealde ayrıca İbn Cerîr'in ve İbn Ebî Dünya'nın nalettikleri ir hadis daha bulunuyor.
Sonra da Hakim'in Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ettiği şu ha-ıis de konunun önemini ve ribanm ne kadar büyük ve taşınması zor dr günah olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır: "Riba yet-nişüç baptır; bunun en kolay (sanılan günah) yanı kişinin masını nikah etmesi gibidir. Ve ribanm en katmerlisi, nüslüman adamın ırz ve namusuna (dil uzatmak)tır." [196]

Çıkarılan Hükümler

1- Riba (faiz) İslâm'a göre haramdır ve kesin yasaktır.
2- Faiz de, onunla iş görenler de lanetlenmiştir.
3- Buradaki lanet, faizle iştigal edenlerin ilâhî rahmetten uzak-aştıklarını, taşınması güç günahlardan birini işlediklerini göstermektedir.
4- Faiz, kitap, sünnet ve icma1 ile yasaklanmıştır.
5- Faizin çoğuna da, azma da cevaz verilmemiştir.
6- Faiz hakkındaki ilâhî beyan kesinlik arz etmektedir. Tahri-mine açıkça delalet eden ayetleri nesneden ikinci bir ayet ve hüküm mevcut değüdh\
7- Faiz veren ve alanın, şahitliğini ve katipliğini yapanın günahta eşit oldukları söz konusudur. [197]

İçinde Riba (Faiz)in Cari Olduğu Şeyler

Faizin söz konusu olduğu işlemler ve maddeler ayrı bir başlık halinde işlenmiş bulunuyor. Kur'an-ı Kerim'de belli bir madde üzerinde durulmayarak faiz işleminin mutlak anlamda haram kılındığı belirtilirken hadislerle özellikle bazı maddelerin mübadelesi söz konusu edilmekte ve iki çeşit riba üzerinde durulmaktadır: Riba'l-fazl ve Riba'n-nesîe..
Hadislerde daha çok riba'1-fazl konu edilirken altı maddeye dikkat çekilmiştir: Altın, gümüş, buğday, .arpa, hurma ve tuz.. Bu bir tahdit midir, yoksa diğer maddeler için bir misal mıdır? Şüphesiz ilim adamlarının bu hususta ki görüş ve ictihadları fark-lıdır.
Sonra ikinci tür riba olan "Riba'n-nesîe" birinci vade farkından sonraki vade farklarından dolayı alman fazlalık mıdır, yoksa ilk satışta da belirlenen vade farkından dolayı alman fazlalık da bunun
kapsamına, girmekte midir? Bu hususta da az fark-lı yorumlan görüşler ve ıctıhadlar söz konusudur. [198]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Altını altınla satmayın; ancak misline satın. Bazısını bazısı üzerine artık tutmayın. Gümüşü gümüşle satmayın; ancak misli misline satın. Bir kısmını diğeri üzerine artık kılmayın. Ve bunlardan gaib (hazır olmayan) ı hazır olanla satmayın." [199]
Diğer bir lafızla hadis şöyle rivayet edilmiştir:
"Altını altın karşılığında, gümüşü gümüş karşılığında, üğdayı buğday karşılığında, arpayı arpa karşılığmda,tuzu uz karşılığında satmayın; ancak misli misline, elden ele peşin olarak) satın. Artık bu durumda fazla veren ve alan erçekten riba işlemi yapmış olur. Bu hususta fazla nisbeti lan da, veren de (günahta) eşittirler."
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir:
"Altını altın karşılığında, gümüşü de gümüş karşılığında »atmayın; ancak misli misline ve eşit olarak satın." [200]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılar rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Altını altınla (eşit) tartıda misli misline; gümüşü gümüşle (eşit) tartıda misli misline satın." [201]
Yine Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hurma hurmayla, buğday buğdayla, arpa arpayla, tuz tuzla misli misline, elden ele (peşin olarak) satılabilir. Artık kim fazla alır ve verirse, gerçekten o riba muamelesi yapmış olur. Ancak bunların cinsleri muhtelif (değişik) olduğu takdirde (fazla alıp vermekte bir sakınca yoktur)." [202]
Fazale b. tJbeyd (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Altını altın karşılğında ancak (eşit) tartı tartıya satınız." [203]
Ebû Bekr (r.a.) den yapılar rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz gümüşü gümüşle, altını altınla ancak eşit şekilde (satmayı, mübadele etmeyi) yasaklamadı, (fazla alıp vermeyi ise yasakladı). Ve bize gümüşü altın karşılığında istediğimiz gibi satmamızı emretti; bunun gibi altını gümüş karşılğında istediğimiz gibi satmamızı da emretti." [204]
Böylece bu rivayet altının gümüş, gümüşün de altınla götürü olarak satışının caiz olduğuna delalet etmektedir.
Ömer b. Hattab (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah :.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: Altını gümüşle (satış yoluyla |iştirmek) ribadır, ancak elden ele verilip misli alınırsa a değildir. Buğdayı buğday karşılığında (satmak) ri-badır; cak misli misline elden ele (peşin) olursa riba değildir. Huriyi hurmayla satmak ribadır; ancak misli misline (eşit ola-t) elden ele alınıp verilirse riba değildir." [205]
Ubade b. Sabit (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber %.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Altını altınla, gümüşü gümüşle, Lğdayı buğdayla, arpayı arpayla, hurmayı hurmayla, tuzu zla misli misline, eşit şekilde elden ele (olursa satışı caiz-r). Bu sınıflar değişik şekilde mübadele edilirse, elden ele :şin olduğu takdirde istideğiniz gibi satınız."

[206]
Ma'mer b. Abdillah (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen yle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu duydum: Yiyecek yiyecekle misli misline (eşit şekilde olduğu takdirde satılabilir)." O gün için bizim yiyeceğimiz arpa idi." [207]
el-Hasan'dan, onun da Ubade'den, onun da Enes b. Malik'den yaptığı rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Bir nevi olduğu takdirde tartıya giren şeyler misli misline; ölçeğe giren söyler de bunun gibi misli misline (satılabilir). Neviler değiştiği takdirde artık biri fazla ola-bilir ki) bunda bir sakınca yoktur." [208]
Ebû Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, ki Ebû Hüreyre'den de aynı rivayet söz konusudur. Adı geçen bu iki sahabi diyorlar ki: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir adamı Hayber üzerine (oradaki ürünlerin zekat ve vergisini toplamak üzere) görevlendirdi. O adam ezik olmayan iyice kurumuş sağlam taneli hurmayı alıp geldi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona: "Hayber'in hurmalarının hepsi böyle midir?" diye sordu. Adam şu cevabı verdi: "Doğrusu biz hurmadan bir sa' alıyor karşılığında üç şa' veriyoruz." Bu haber üzerine Efendimiz yle buyurdu: "Öyle (işlem) yapma. Topladığın hurmaların ipsini dirhem karşılığında sat ve sonrao dirhemlerle iyi kal-ssi yüksek hurmadan satın al.." [209]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

Mezhep imamlarına göre: Şiddetle yasaklanıp haram kılman sid alım-satım işlemlerinden biri de faizdir. Aynı cinsten olan iki yden birinin bir ivaz karşılığı olmaksızın fazlalığı riba (faiz) dir. Üç Bzhebe göreise, faiz iki kısımdır: Nesîe ve fazl..
Birincisi, sözü edilen fazlalık, bedelin Ödenmesinin geciktirilme karşılığmda olanıdır. Mesela kış mevsiminde belli bir ölçek buğdayı yaz mevsiminde ödenmek üzere birbuçuk ölçek buğday ırşılğma satmak bu cümledendir. Burada fazla olarak verilecek mm ölçek buğday sadece vade farkından kaynaklanmaktadır.
İkincisi» vade farkından, yani bedelin geciktirilmesinden değil î aynı cins iki şeyin birini diğeri karşılığında satarken misli misline üt olarak değil bir fazlalıkla satışını yapmaktır. Mesela işlenmiş on •am atını onbeş gram işlenmemiş altın karşılığında alıp satmak bu imledendir.
İmam Şafiî'ye göre, riba üç kısımdır: Nesîe, fazl ve yed.
Birincisi, karz ribasıdır. Şöyle ki, biri diğerine, "Kızıyla evlen-Leşi veya başka bir menfaat sağlaması şartıyla belli bir miktar lünç vermesiyle gerçekleştirilen ödünç vermedir.
İkincisi, vade farkından, yani bedelin ödeme süresinin gecikti-ilmesinden dolayı alman fazlalıktır.
Üçüncüsü, aynı cins' iki şeyi, mesela buğdayı buğday arşıhğında elden ele misli misli peşin olmaksızın veresi satmaktır.
Bakara Sûresi'nin 278, 279. ayetleri her ne kadar cahiliye dev-indeki cari olan ribayı, yani vadesi dolan borcu Ödeyemeyen taraf ürenin biraz daha uzatılmasını ister, alacaklı da uzatacağı süreye :arşılık bir fazlalık koyar ve bu böyle sürüp giderken borç birkaç misini aşmış olurdu şeklindeki bir uygulamayı yasaklamaktaysa da sa-lece o tür bir ribayı yasaklamakla sınırlı kalmamakta, vade arkından dolayı istenilen yüzdeliklerin hepsinin haram olduğuna de-alet etmektedir. [210]
Böylece dört mezhebe göre hem riba'n-nesîe, hem de riba'l-fazl kesinlikle ve bütün çeşitleriyle haramdır. Buna muhalefet eden olmamıştır. Ancak ayrıntılarında az farklı yorum ve ictihadlar olmuştur.
Riba'l-fazla gelince, günlük ahm-satımda hiç kimse aynı cinsten iki şeyin aynı ölçü ve tartıda misli misline ve elden ele peşin olmak üzere satmayı, değiştirmeyi düşünmez ve buna lüzum da görmez. İslâm Dini belirtilen şartlarla aynı cins iki şeyin satışma ee-vaz verirken az veya çok sanat değeri, işleme payı olan bir malı voya daha göz dolduran bir cins buğdayı cinsi karşılığında satarken alıcının bu yüzden fazla aldatılabileceğini önlemek ve bu yoldan külfetsiz kazanç sağlamayı engellemek için bir fazlalıkla birlikte cinsi karşılığında satışını veya vadeli olarak satış muamelesinde buhuH masını yasaklamıştır.
Faiz İşleminin Haram Kılındığı Maddeler:
Faiz işlemi her maddede cari olabilir mi, yoksa birkaç meddeyle sınırlı mıdır? Belirtilen şartlar ve ölçüler doğrultusunda her maddede cari olduğunu söyleyenler olmakla beraber, hadislerde belirtileri maddelerle sınırlı bulunduğunu iddia edenler da olmuştur. Ancak dört mezhep imamlarına göre, faiz sistemi altir maddeyle sınırlı değildir. Onlara kıyasla diğer-maddelerde de caridir. Fazlalığın tah-rim illeti olduğuna bakılınca,' kıyasla o illet (menat) dikkate alınır ve böylece makis ile makisün aleyh arasında müşterek olan bu mert at düzeyinde diğer maddelere de teşmil edilmesi caiz olur. Nitekim müctehid imamlar da bu açıdan konuya eğilerek kıyas ve ictihadda bulunmuşlardır. Zahirîlere göre ise, faiz işlemi sadece hadiste açıklanan altı maddeyle sınırlıdır.
Ne var ki, fazlalığın tahrim illeti olarak belirlenmesi konusu imamlar arasında az farklı durumlar ortaya çıkarmıştır. Şöyle ki:
a) Hanbelîlere göre: Bu illet ölçek ve tartıdır. Ölçek veya tartıyla satılan her madde bunun kapsamına girer. Artık azlık-çokluk söz konusu olmaz. Aynı cins iki şey az da olsa böyledir.
Ölçek ve tartı kapsamına girmeyen, yani bunların dışında kalıp sayıya giren maddelerin kendi cinsiyle bir fazlalık sağlamak üzere satışı caizdir. Ancak bunda kerahet söz konusu olabilir.
b) Hanefîlere göre: Sözü edilen illet Ölçek ve tartıdır. Şu farkla ki, bu mezhep imamlarına göre, aynı cins yiyecek maddesi yarım sa'dan aşağı olmamalıdır. Aksi halde faiz işlemi cari olmaz.
c) Şafîîlere göre: Hadiste belirtilen maddeler iki kısımda toplanmıştır: Nakit ve yiyecek maddesi. O halde nakit ve yiyecek kapsamına giren her maddede faiz işlemi söz konusudur.
d) Maîikîlere göre: Fazlalığın tahrim illeti altın've gümüş ola-k nakit tir; yiyecek maddelerinde ise nesîe ve fazl ribalarma göre ğişiklik arzeder. Şöyle ki: Riba'n-nesîede tahrim illeti, mücerred ^ecek maddesidir. Tedavi için kullanılanı istisna teşkil eder. O [kundan insan için yiyecek maddesi olabilen her şeyde riban'n-nesîe Lramdır,
Riba'l-fazlın tahrim illeti ise, ikiye ayrılır: Birincisi, yiyecek addesinin kut (beldenin ana yiyecek maddesi) niteliğinde olmasıdır, incisi, o maddenin iddihara (kiler ve depoda saklanmaya elverişli üunmasıdır. [211]

Tahliller ve Rivayetler

927 ve 928 nolu hadisler sahihtir. "Altını altınla.." anlatımı, lanmiş, işlenmemişini, süs eşyası olanını ve olmayanını, madrup ve ayr-i madrup olanım, karışık ve sahih olanım kapsamaktadır. Ne-îvî'nin bu husustaki tesbitine göre, altının bu anlam ve kapsamda mimi anmasında icma' vaki olmuştur.
Böylece altını altınla mübadelede, tartı bakımından ikisinin eşit iması ve peşin işlem görmesi söz konusudur. Diğer beş madde akkmdaki hüküm de böyledir. İbn Ömer ile İbn Abbas'a göre, riba'l-üzlda hir sakınca olmadığı rivayet edilmişse de daha önce de belirt-ığimiz gibi yapılan ciddi araştırma ve tesbite göre, her ikisi de bu örüş ve yorumlarından rücu' etmiştir. [212]
Buharî ve Müslim'de Üsame b. Zeyd (r.a.) dan yapılan riva-yete öre, Resulûüah (s.a.v.) Efendimiz: "Riba ancak nesîede vardır.." büyümüştür. Nitekim İbn Zübeyr, Zeyd b. Erkanı, Said b. Müseyyeb ve Jrve b. Sübeyr bu hadisle istidlal ederek riba'l-fazlı caiz olduğuna :ail olmuşlardır. Müslim ise bu rivayeti şu fazlalıkla nakletmiştir: Elden ele (peşin) olduğu takdirde riba yoktur.."
İlim'adamları Üsame b. Zeyd'in hadisinin sahih olduğunda itti-ak etmişlerdir. Bu durumda Ebû Said hadisiyle Üsame hadisinin ırasını telif etmek söz konusu olmuştur. Bazısına göre Üsame hadisi
mensûhtur, yani Ebû Said hadisiyle onun hükmü kaldırılmış ve riba'l-fazlın da haram olduğu belirtilmiştir. Ancak bu bir ihtimaldir ki bizi kesin sonuca götürmez. Sira nesh olayının vuku' bulduğu ihtimalle belirlenmez. Bazısına göre, "Riba ancak nesîede vardır" sözünden maksat, en büyük ve en galiz riba kasdedilmiştir. Böylece bu, riba'l-fazlm caiz olduğuna delalet etmez.
Müslim'in îbn Abbas'tan yaptığı rivayetin ise, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den nakledildiğini gösteren açık bir delil yoktur. Nitekim yapılan tesbitlere göre îbn Abbas bu sözünden rücu' etmiş ve işlediği hatayı anlayarak istiğfarda bulunmuştur.
Böylece hem riba'n-nesîenin, hem de riba'l-fazlm haram olduğu kesinlik arzediyor..
929, 930, 931 nolu hadislerin de istidlale salih olduğu söz konusudur. Hepsi de Ebû Said hadisini kuvvetlendirmekte ve her türlü şüphe ve ihtimali reddetmektedir.
934 nolu Ubade hadisinin isnadında Rebî' b. Sabih J?ulunu-yor. Ebû Zer'a onun sika (güvenilir) olduğunu söylerken bir cemaat onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Zehebî ise bu zat hakkındaki tesbit ve görüşleri bir araya getirerek geniş bilgi vermiş ve sonuç olarak ilim adamlarının Rebîl hakkındaki görüş ve tesbitlerinin çok farklı olduğuna işarette bulunmuştur,. [213] Böylece Ubade hadisiyle istidlalin elverişli olduğu ortaya çıkmış bulunuyor.
937 nolu Ebû Said ve Ebû Hüreyre hadisi sahihtir. Aynı zamanda Müslim tahric etmiştir. Böylece aynı cinsten olan iki yiyecek maddesini biri fazla olduğu halde değiştirmenin caiz olmadığı ve böyle bir ahm-satım ve mübadelenin riba sayıldığı anlaşılıyor. [214]

Çıkarılan Hükümler

1- Nakit olarak belirlenen altın ve gümüşü misli misline aynı tartıda eşit ve peşin olarak satmak, değiştirmekte bir sakınca yoktur.
2- Gıda maddelerini de misli misline, aynı ölçek veya tartıda peşin olarak satmak ve değiştirmekte bir sakınca yoktur. Mesela bir ölçek buğdayı bir ölçek buğdaya peşin olarak satmakta ve değiştirmekte bir sakınca söz konusu değildir.
3- Altım altınla, gümüşü gümüşle satıp değiştirirken bunların mis, olmasına ve olmamasına bakılmaz; madrup olanına ve ol-jmına da bakılmaz; aynı tartı nisbeti dikkate alınarak peşin tie değiştirilir.

4- Altını altın, gümüşü de gümüş karşılığında satarken bunu H veya birinin diğerinden fazlalığı söz konusu olduğu takdirde (faiz) kapsamına girer ve haram kabul edilir.
5- Yiyecek maddelerinden aynı cins iki şeyi de vadeli veya biri-üğerinden fazlalığı söz konusu olduğu takdirde faiz kapsamına : ve bu tür satış haram olur.
6- Hadiste riba kapsamına sokulan altı madde tahdit için ldir; fazlalığın tahrim illetinin altın ve gümüşte nakiddir, yi-k maddelerinde insanın yiyeceği gıdalardır. O bakımdan bu il-i birleşen her madde tahrim kapsamına alınmak üzere kıyas kbilir.
7- Altım gümüş karşılığında, gümüşü de altın karşılğmda peşin ak satmak ve almakta bir sakınca yoktur. Biri diğerinden fazla ilir, yani tartı cihetiyle eşit olmaları söz konusu değildir.
8- Gıda maddelerinden de cinsleri değişik olduğu takdirde birini iriyle peşin olarak alıp satmak, değiştirmek caizdir; biri ölçek ola-diğerinden fazla olabilir.
9- Altım gümüş veya gümüşü altın, buğdayı arpa.., karşılığında satarken bunu vadeli yapmak caiz değildir, riba kapsamına gir-
10- Cinsleri değişik olan bütün gıda maddeleri de böyleöv".
11- Yarım sa'dan az olan gıda maddelerini ve bir de sayı kapıma girenleri vadeli satmak veya değiştirmekte bir sakınca yok-
Bu, Hanefilere göredir.
12- Kut (beldenin ana gıda maddesi) niteliğinde olmayan, iddi-1 edilmeye elverişli bulunmayan yiyecek maddelerinden aynı cins şeyi değiştirmek veya satmakta riba söz konusu değildir. Bu, İmam Malik'e göredir. [215]

Bey'u'l-ıyne (Birine Veresiye Sattığı Malı Daha Düşük Fiatat Peşin Olarak Ondan Satın Almak)

Dolaylı şekilde faizle muameleyi yürütebilmek ve kendi zannmca faiz günahından uzak kalmak isteyen tacirin, faizle kredi almaya gelen veya bir miktar paraya ihtiyacı olan adama veresiye mal sattıktan sonra o malı ondan daha düşük fiatla peşin almasına İslâm fikhında "bey'-i ıyne" denir.
Muamele ve alım-satım işleminde zahiren faiz görünmüyorsa da işlem ve kelime oyunuyla dolaylı şekilde faizle iş görülmüş oluyor. O bakımdan Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu tür ahm-satımı yasaklayıp haram kılmıştır.
Bey'-i ıyne terkibini az farklı şekilde yorumlayanlar ve açıklayanlar olmuşsa da temelde aynı noktada birleşme söz konusudur. Şöyle ki:
er-Raflî'ye göre: Veresiye olarak bir malı birine satıp onun bedelini henüz almadan peşin fakat düşük bir fiatla o malı satın almaktır. Kamus sahibi de buna yakın bir tarifte bulunarak şöyle demiştir: "Tacirin kendi malını vadeli olarak bir bedel karşılğmda satması ve sonra sattığı o malı satış natmdan düşük olarak almasıdır."
Şüphesiz bu tür bir alım-satım muamelesi faizcilerin, amaçtan ' sapıp elfaza bağlı kalarak dolaylı yoldan faize yönelenlerin ve kısacası muhtaçları sömürenlerin ortaya attığı bir hileli alış-veriştir. [216]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn îshak es-Sübey'î'nin kendi zevcesinden yaptığı rivayete göre, udi geçen kadın, Hz. Aişe'nin (r.a.) yanına girdiğinde beraberinde Zeyd b. Erkam'ın ümmülveledi (ondan çocuk doğuran cariyesi) değirmiş oldu. Bu cariye Hz. Aişe'den şunu sordu: "Ey Mü'm inlerin Anası! Bir köle oğlanı Zeyd b. Erkam'a veresi (vadeli) olarak Sekizyüz dirheme sattım ve sonra o köle oğlanı ondan peşin olarak altıyüz dirheme satın aldım.." Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a.) ona şöyle dedi: "Satın aldığın ve sattığın şey ne kötü! Şüphesiz Zeyd'in Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber yaptığı cihad batıl oldu (sevabı giderildi); meğerki tevbe
etmiş ola»" [217]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "insanlar dinar ve dirhemle cimrilik yaptıkları, ıyne ile alım-sat unda bulundukları, sığırların kuyruğuna yapışıp uydukları ve Allah yolunda cihadı terk ettikleri zaman Allah onlara öyle bir belâ indirir ki, onlar dinlerine dönmedikçe Allah o belâyı onlardan kaldırmaz." [218]
Ebu Davud'un rivayetinde ise hadis şu lafızla belirtilmiştir: "Iyne ile alım-satımda bulunduğunuz, sığırların kuyruğuna yapışıp tuttuğunuz, ziraatle hoşnut olup yetindiğiniz ve (bu suretle) Allah yolunda cihadı terkettiğiniz zaman, Allah üzerinize öyle bir zül (horluk, hakirlik, aşağılık) musallat eder ki, siz dininize dönmedikçe Allah o züllü koparıp atmaz." [219]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

Mezhep imamlarından Ebû Hanife, İmam Malik ve İmam Ah-med'e göre bey'u'1-ıyne caiz değildir. İmam Şafiî'ye göre ise, caizdir. Şafiî ve arkadaşları bu konuyu beyi'le ilgili elfaz ve kurallar doğrultusunda değerlendirip bu sonucu çıkarmışlar ve böylece ilgili hadisleri dikkate almamışlardır.
İbnü'l-Kayyım da bu tür alım-satımın caiz olmadığını belirtmiş ve Evzaî'den naklen rivayet edilen şu hadisle istidlal etmiştir: "İnsanlar üzerine bir zaman gelecek ki, onlar alış-veriş (ismi altında) ribayı helal sayacaklardır."[220]
İbnü'l-Kayyım devamla diyor ki: "Bu hadis mursel de olsa destek sağlamaya elverişlidir ve ilim adamlarının bunda ittifakı vardır." [221]

Tahliller

942 nolu Îbn Îshak hadisinin isnadında el-Galiye bint Eyfa' bulunuyor ki, imam Şafiî bu zatın rivayeti sahih değildir demiştir. Îbn Kesir ise Irşad'da bu zatın sözünü takrir etmiş bulunuyor. Zehebî ise Mizan'da bu raviye yer vermemiştir. Böylece onun sahih bir ravi olmadığı iddiasında Şafiî yalnız kalmış bulunuyor.
Hz. Aişe'nin Zeyd b. Erkanı hakkındaki sözü, mutlaka şari'den bir beyana dayanmakta ve böylece bey'u'l-ıynenin haram olduğu anlaşılmaktadır.
943 nolu Îbn Ömer hadisini aynı zamanda Taberanî rivayet etmiş, îbn Kattan ise onu sahihlemiştir. Hafiz îbn Hacer ise Büluğu'l-meram'da bunun ricalinin sikat olduğuna değinmiş, ancak Ebû Davud'un aynı hadisi Nafi'den, onun da îbn Ömer'den rivayetinde dikkat çekerek bunun isnadında söylenecek sözler vardır, demiştir. [222]
Büluğu'l-meram sarihi Sıddık Hasan Has ise Ebû Davud'un rivayetinde Ebû Abdurrabman el-Horasanî bulunuyor ki ismi İshak'dır ve Atâ' el-Horasanî'den naklen rivayet etmiştir. [223]
Zehebî ise bu zatın asıl isminin îshak b. Esîd olduğunu belirt-ıiş ve Ebû Hatim'in "Onunla meşgul olmaya değmez" dediğini nak-îtmiştir. Ancak Yahya b. Eyyûb ve el-Leys ondan nakil yapmışlar ve ehebî kendi görüşünü de ortaya koyarak bu zat için: "O câizü'l? adistir" yani onun naklettiği hadisi almak caizdir demiştir [224] Ayrıca Ibn Hacer aynı hadisin Ahmed b. Hanbel'in Atâ'dan riayetine değinerek ricalinin sikat olduğunu söylemiş ve ayrıca Ibn tCattan'm da sahihlediğini ilave etmiştir. [225] ve istidlale salih bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur. I - îbn Ömer hadisi sadece bey'u'l-ıyne'nin tahrimine delaletle kalmıyor, aynı zamanda cihadı bırakmanın, diğer bir anlatımla cihad için gereken bütün hazırlıkları yapmamanın islâm ülkelerini aşağılayacağını, düşmanlarının üstünlük sağlayacağını da dile getirerek Müslümanları uyarıyor, islâm ülkelerinde sadece ziraatle uğraşmanın yelerli olmayacağı, düşmanlara karşı üstün duruma gelebilmek için sanayi'a önem verilmesinin lüzumu ve özellikle savaş gücünü artırmanın kaçınılmaz bulunduğu üzerinde de duruluyor ve çok yönlü bir uyan hikmetini yansıtıyor. [226]

Çıkarılan Hükümler

1- Ahş-verişte dolaylı yoldan faize kapı açmanın haram olduğuna işaret ediliyor.
2- Muhtaç bir kimseye veresi olarak mal sattıktan sonra o malı ondan daha düşük fiatla satın almanın dolaylı şekilde faiz olduğu belirtilerek ıynenin haram olduğu açıklanıyor.
3- Hanefi, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre, bey'ul-ıyne haramdır.
4- imam Şafiî'ye göre, bey'u'l-ıyne caizdir.
5- Bu konuda ilim adamları Şafiî'nin görüşüyle değil, diğer üç mezhebin görüş ve içtihadıyla amel edilir diyerek görüş beyan etmişlerdir. [227]

Bir Malı Satarken Varsa Ondakiİ Kusur ve Arızayı Müşteriye Açıklamak Gerekir

Müslüman müslümanın kardeşidir, ne ona haksızlık eder, ne de onu haksızların eline teslim eder. Aynı zamanda müslüman müslümanı ve başkasını aldatmaz; kusurlu ve arızalı malı sağlam diye oha satmaz. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu konuda ümmetini uyararak şöyle -buyurmuştur: "Bizi aldatan bizden değildir." [228]
ingiliz ilim adamlarından Jon Devenport (Joun Davenpor) Hazretî Muhammed Ve Kür'an-ı Kerim adlı eserinde müslümanlarm ticaretteki dürüstlüklerini şöyle ifade etmiştir: Bir Yahudiyie alış-veriş ettiğinde fiat olarak ne isterse onun ancak üçte birini ver. Çünkü Yahudi aldatır. Bir hristiyanla alış-veriş yaptığında fiat olarak ne isterse onun yarısını ver. Çünkü o da aldatır. Ama Hz. Muhammed'e (s.a.v.} inanıp O'nun getirdiği esas ve pirensipleri kabul eden bir müslümanla ahş-verişte bulunduğun zaman o fiat olarak ne isterse onu ver. ünkü müslüman aldatmaz.."
Böylece iman kalpte kök salıp hücrelere sızdığı ve Allah'ın mutlak hakim ve mutlak adil olduğuna inanıldığı, ahiretie mutlaka hesaba çekilinileceği gönülde yer ettiği takdirde artık böyle bir iman ve irfana sahip olan müslümanın başkalarını aldatması, yalan söylemesi, hileli iş yapması, açık ve dolaylı faiz verip alması asla düşünülemezi[229]

Konuyla İlgili Hadisler

Ukbe b. Amir (r.aj den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duydum: "Müslüman müslümanm kardeşidir. Onun, içinde kusur ve arıza bulunan bir malı din kardeşine satması helal olmaz; meğer ki o ayıp ve arızayı ona açıklamış olsun.." [230]
Vasile (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: ırHiç kimsenin, içindeki ayıp ve arızayı açıklamadan bir şeyi (malı) satması helal olmaz. Ve hiç kimseye ayıp ve kusuru bildiği halde açıklamamak helal olmaz" [231]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz yiyecek maddesi satmakta olan bir adamın yanından geçerken elini o maddenin (bulunduğu kaba, çuvala) soktu, bir de ne görsün o madde ıslak idi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bizi aldatan bizden değildir." [232]
Adda' b. Halid b. Hevze'den yapılan rvayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bana bir mektup yazdı, (muhteviyatı şöyle idi): "Bu, Adda' b. Halid b. Hevze'nin Muhammed Resulüllah1 dan (s.a.v.)satın aldığı şeydir. O, Mu-hammed'den (s.a.v,) bir köle veya cariye satın aldı ki o köle veya cariyede hiçbir hastalık, hiçbir kaçma, hiçbir habislik yoktur; müslümanm müslümana satışıdır." [233]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacleri

Dört mezhebe göre de satıcı malım satarken mevcut kusur ve arızayı bildiği halde müşteriye söylemeyip gizlerse, hem günah işlemiş olur, hem de müşteri o malı satın aldıktan sonra içindeki ayıp ve arızayı görürse, onu iade etme hakkı vardır ve bu durumda satıcı o kusurlu, arızalı malı geri almak zorundadır. Ancak müşteri malı satın aldıktan hemen sonra o malda bir kusur veya arıza meydana gelirse, bu durumda müşterinin o malı iade etme hakkı söz konusu olamaz.
a) Hanefi'lere göre: Mutlak anlamda alım-satım, satılan malın ayıp ve arızalardan salim olmasını gerektirir. Aksi halde müşteri aldığı malı reddetme hakkina sahiptir. Satıcının rızasını almadan malı yanında tutup tesbit ettiği ayıp ve arızadan dolayı onun ftatını indiremez.
Bu konudaki genel kural şöyledir: Tüccara ğpre bir malda fiatın noksanlığını gerektiren bir kusur ve arıza varsa, o kusur sayıhr.Meselâ kölenin efendisinden kaçma huyu, hırsızlık yapma adeti, yatağına işeme arızası birer kusurdur ve kölenin değerini düşüren arızalardır. [234]
b) Şafiîlere göre de satın alınan bir malda kadimi bir ayıp ve arızaya rastlanırsa ve malın değerini düşürecek bir anlam taşırsa müşterinin o malı geri verme muhayyerliği vardır. [235]
c) Diğer iki mezhep imamlarının da ictihadları bu doğrultudadr. [236]

Tahliller ve Rivayetler

952 nolu Ukbe hadisini aynı zamanda Ahmed, Darekutnî, Ha-ım ve Taberanî tahric etmişler ve îbn Hacer onun isnadım hasenle-ûştir. O bakımdan 'müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal tmişlerdir.
953 nolu Vasile hadisini İbn Mace tahric etmiş ve Hakini el-lüstedrek'te bunu nakletmiştir. Ancak isnadında Ahmed Ebû Cafer r-Razî ile Ebû Siba1 bulunuyor. Birincisi hakkındaki tesbit ve örüşler farklıdır. İkincisinin ise meçhul olduğu söylenir. Nitekim Ze-ebî de onun meçhul olduğunu belirtmiştir. [237]
954 nolu Ebû Hüreyre hadisini aynı zamanda Hakim tahric tmiştir. Ahmed b. Hanbel ve Daremî de bunun bir benzerini tahric tmişler ve rivayete kuvvet kazandırmışlardır. Böylece Ebû Hüreyre .adisiyle istidlal edilmiştir. Ayrıca îbn Hibban ve Taberanî de bu riayete yer vermişlerdir.
955 nolu Adda1 hadisini Nesâî, İbn Carud tahric ederken Buharı nu talikan rivayet etmiştir.
Vasile hadisinde "hiç kimsenin" şeklinde bir ifade kullanılırken liğer bir rivayette "hiç bir müslümanm" şeklinde bir ifadeye yer ve-ilmiştir. Böylece İslâm hem bir müslümanm diğer bir müslümanı ıldatmasmı, hem de haksız yere herhangi bir kimseyi aldatmasını iarain kılarak insan haklarını, özellikle de alış-verişte bu haklara ri-lyet edilmesini teminat altına almıştır.
Ebû Hüreyre hadisinde "Bizi aldatan bizden değildir" şeklinde)ir anlatım tarzı rivayet edilirken diğer bir rivayette "Bizi aldatan >enden değildir" şeklinde bir anlatıma yer verilmiştir. Bunun anlamı şudur: "Benim getirdiğim doğru yolu yol olarak seçmemiş, benim ilim re amelime uymamış, güzel yolumu seçmemiştir."
Bu rivayetler ve anlatım tarzları, gerek alış-verişte, gerekse üğer konulardan başkasını aldatmanın kesinlikle haram olduğu orsaya çıkıyor. [238]

Çıkarılan Hükümler

1- Hiçbir kayıt kullanmaksızm mutlak anlamda yapılan alım-satım, satılan malın ayıpsız ve arızasız olduğuna delildir.
2- Bu durumda satın alınan malda bir ayıp ve arıza görülürse müşteri o malı geri verme hakkına sahiptir.
3- Müşteri bir malı salim şekilde satın aldıktan hemen sonra onda bir kusur ve arıza meydana gelirse o takdirde müşterinin o malı geri verme hakkı yoktur.
4- Müşteri malı satın aldığında onda bir kusur ve arıza olduğunu görürde ve bu yüzden fiatımn indirilmesini isterse, bu doğru olmaz; ya aldığı fiata kabul eder ya da olduğu gibi reddeder. (Bu Hanbelüere göredir.)
5- Ancak ticari kural olarak tacirlere göre bir malın fiatımn noksanlığını gerektiren bir kusur ve arızadan dolayı müşteri böyle bir istekte bulunabilir.
6- Alış-verişte müşteriyi aldatmak haramdır ve yasaktır.
7- Alış-verişte veya başka bir konuda din kardeşini aldatan kimse, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in sünnet ve hidayetinin dışına çıkmış olur ve o yüzden büyük günah işlemiş sayılır.
8- Alış-verişte müşteriyi aldatmak, kalitesiz malı çok yüksek kaliteli diye satmak, fiatmı düşürecek bir arıza ve kusur açıklamadan arızasız mal fiatına satmak kul hakkına taalluk eden bir konudur.
9- Kul hakkından tevbe ve istiğfarla kurtulma şansı yoktur. Meğer ki o hakkı sahibine veya varislerine iade etmiş ola..
10- Hçbir ibadet ve dua kişiyi kul hakkının vebal ve sorumluluğundan kurtarmaya yeterli değildir. Zira onun davacısı bizzat insandır. Allah ise mutlak adildir. [239]

Davarın Memesinde İyice Süt Birikip Şişkin Bir Hale Geldikten Sonra O Davarı Satışa Çıkarma Konusu

Müşterinin gözünü doldurup hayvanın çok süt verdiğini ;östermek ve böylece hayvanı gerçek değerinin üstünde satmak, hile-i ve aldatmaca satışlardan biridir ve o bakımdan haramdır, caiz Leğildir,
insan haklarını en ince yanlarına kadar dikkate alıp koruyan ve naddeyi amaç olmaktan çıkartıp onu araç olarak tanıtan; kardeşlik ağlarını zayıflatan, toplum bünyesinde güvensizlik doğuran her .ürlü alım-satımı, söz ve davranışı yasaklayan îslâm Dini, bu yönüyle le insanlığın son umudu ve tek kurtuluş çaresidir. O bütün bu esas re kuralları vazederken hem manevî, hem de maddî müeyyideleri beraberinde getirmiş ve eğitim yoluyla da bunların hikmet ve amacını salp ve kafalara işlememizi emretmiştir. [240]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle .buyurmuştur: "Deve, koyun ve keçi (aynı zamanda sıfır) in memesinde iyice süt birikmesini bekleyip onu öylece satmaya kalkışmayın: Artık kim böyle bir duruma getirilen bir hayvanı satın alırsa, onun sütünü sağdıktan sonra şu iki hususta muhayyerdir: Duruma razı olursa satın aldığı havyanı geri vermeyip yanında tutar; (aldatıldığına) Öfkelenirse, onu bir sa' hurma ile (süte karşılık olmak üzere) birlikte reddeder." [241]
Buhari ve Ebu Davud'un rivayet ve tesbitinde ise hafiz su lafizla nakledilmiştir."Kim,memesınde iyice süt birikmiş koyun ve keçiyi satın alır da onoun sütünü sağarsa,artık o bu durumda aldığına razı olursa , omu yanında tutar (geri vermez) veya (aldatıldığına) öfkkelenirse ,sağdığı süte bedel bir sa'hurma ile birlikte onu satıcıya geri veriyor."
Müslim'in rivayetinde ise buna yakın bir anlatım tarzı yer alıyor.Şöyle ki:
Kim,memesine iyice süt dolmuş sağılı bir deve veya memesi iyice süt dolmuş bir koyun satın alırsa, o ohayvanın sütünü sağdıktan sonra şu iki hususta muhayyerdir:Ya o hayvana razı olur, veya bir sa'hurma ile birlikte geri çevirilir."[242]
Buhari dışında beşlerin rivayetinde ise şöyle buyurulmaktadır: "Kim memesinde iyice süt birikmiş bir hayvan satın alırsa, o üç güne kadar o hayvanı alıkoyma veya satıcısına reddetme hususunda muhayyerdir; reddettiği takdirde beraberinde (sağdığı süte karşılık olmak üzere) buğday değil de sadece bir sa' hurma verir."
Ebû O smanen-Nehedî'den yapılan rivayete göre, Abdullah (r.a.) şöyle demiştir:
"Kim memesi iyice sütle dolmuş bir hayvan satın alır da (aldatıldığını anlar ve o sebeple) onu reddederse, artık beraberinde bir sa' hurma ile reddetsin." [243]

Rivayetlerin Işığında Müctehidleri İstidlallerin

a) Hanelilere göre: Ebû Yusuf a göre, müşterinin gözünü doldurmak için hayvanın memesindeki sütün birikmesini sağlamak ve öylece satmak, caizse de günahı gerektiren bir

alış-veriştir. O bakımdan onu satm alan kimse sağdıktan sonra aldatıldığını anlarsa, onu geri vermekte muhayyerdir. Geri verdiği takdirde sağdığı sütün bedelini öder.
İmam Züfer'e göre sütüntbedeli olarak yarım sa' hurma, ya da yarım sa' buğday öder. [244]
b) Şafiîlere göre: Memesi süt dolu hayvanı satm aldıktan sonra henüz sütü sağmadan durumu farkederse, o takdirde o hayvanı satıcısına reddeder ve başka bir şey, bir bedel ödemez. Çünkü sütü sağmadan reddetmiş bulunuyor.
Sütünü sağdıktan sonra satıcının hile yaptığını anlar ve o yüzden geri vermek isterse, beraberinde bir sa' hurma verir ki bu sağılan süte bedel sayılır. [245] Şafrîlerden bir kısmına göre, sağılan sütün bedeli, beldenin kutundan (ana gıda maddesinden) ödenir. Ma-likîler de aynı görüştedirler, yani onlara göre de sütün bedeli beldenin galip olan kutundan ödenir. [246]
c) Hanbelîlere göre: Beldenin galib olan kutu hurma ise ondan, hurma değilse galip olan kuttan ödenir. Böylece Hanbelîler konuyla ilgili hadisleri biraraya getirerek hepsinden belirtilen hükmü çıkarmışlardır. [247]
d) İmam Ebû Hanife'ye göre: Memesi süt dolu hayvanı satm alınca, onu o ayıpla reddetme hakkı yoktur. Ancak" sütünün az olduğu, yani az süt verdiği anlaşılınca ona göre değerinden bir miktar indirmesini talep etme hakkı söz konusudur. Böylece Ebû Hanife bu konda kıyas yolunu seçmiştir. [248]

Tahliller ve Rivayetler

960 nolu Ebû Hüreyre hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca sa-lihtir.
Hayvanın memesinde biriken sütü sağmayıp iyice dolup büyümesini beklemek ve ondan sonra onu o vaziyette çok süt veren bir hayvan görünümünde satışa çıkarmak "musarrat" tabiriyle ifade edilmiştir. Nitekim îmam Şafiî de tasriyeyi yorumlarken şu bilgiyi vermiştir: "Tasriye, koyun veya devenin yavrusunu tutup süt emmesini önlemek ve memedeki sütü iyice çoğalıp memeyi şişkin hale"getirmesini beklemek ve böylece müşteriye satılığa çıkarılan hayvanın çok ve bol süt verdiği zannını doğurmaktır."
Ebu Ubeyde de tasriyenin aslını şöyle manalandırmıştır: "iyice toplansın diye sütü memede alıkoymak tasriyedir."
Bu konuda deve ve koyun birer ölçü ve misaldir. Eti yenen ve sütü içilen her hayvan hakkında aynı hüküm caridir.
Böylece müşteri satın aldığı ve sütünün bol olduğunu sandığı hayvan konusunda aldatıldığını anlayınca onu geri verme hakkına sahiptir. Hadisin açık delaletinden bu rahatlıkla anlalaşüıyor. Ancak bu geri verme olayında sağılan süte karşılık bir sa' hurma verilmesi bir hüküm olarak yer almaktadır. Hurma dışında kalan buğday ve benzeri bir şey vermekte bir sakınca var mıdır? Buharî dışında beşlerin rivayet ettiği hadiste bir sa' hurma verilmesi konu edilirken ardından "semrâ değil" kaydı yer almıştır. Bundan, ancak hurmanın verilebileceği, buğdayın onun yerine, geçmiyeceği anlaşılıyor. Başka rivayetlerde ise "taam" sözüne yer verildiğine bakılırsa, taamdan maksadın ilk anda buğday olduğu hatıra gelir ve taamın sadece buğdaydan ibaret olmadığını vurgulamak için (lâ semrâ) denilmiş olabilir.
Nitekim Müsne-i Ahmed'de isnad-ı sahih ile yapılan riva-yette şöyle buyurulmuştur: "Taamdan bir sa' veya hurmadan bir sa'" bu tarz anlatım tahyire mi, yoksa ravinin şekkine mi delalet etmektedir? Her iki ihtimale göre de sağılan süte bedel buğday ve benzeri bir şeyin verilmesinin de yeterli olacağı anlaşılıyor. Çünki İslâmî hükümler yalnız hurma yetiştiren ülkerle bağlı olmayıp umumilik ar-zetnıekte ve bütün ülkelere hitap kudretini taşımaktadır.
Bu bapta Ebû Davud'un İbn Ömer (r.a.) dan yaptığı rivayette ise şöyle denilmektedir: "Hem o hayvanı geri verir, hem de onunla be-raber misli süt ye veya sütün iki misli buğday verir.." Ancak Hafiz
bn Hacer bu hadisin isnadının zayıf olduğunu tesbit etmiştir. îbn ludame de bu hadisin metruk olduğuna dikkat çekmiştir. [249]
Hanefî imamlarının çoğunun bu hadislerle istidlal etmememler-tıin asıl sebeplerinden biri de şudur: Yapılan rivayetlerin bir psmında "taam", bir kısmında "temir", bir kısmında "birr veya tumh", bir kısmında da "sa'an min temir lâ semrâ" tabirleri geçmekte ve o yüzden hadis metinlerinde ıztırap bulunmaktadır. Sonra da hadisteki rivaletler ve hükümler genel kaidelere muhalif lüşmektedir, O bakımdan bu hadislerle değil, ana kaidenin ışığı altında kıyas yolunu seçmenin daha isabetli olacağı söz konusudur.
Hadislerle amel eden müctehidlerin ise buna karşı verdikleri cevaplar vardır. Kitabımızın hacmi kafi gelmediğinden onları buraya almaya gerek görmedik. [250]

Çıkarıan Hükümler

1- Satılık dişi hayvanın sütünü sağmayıp memede iyice birikmesini ve hayvanın bol süt verdiği kanısını doğramasını sağlamak haramdır, yasaktır.
2- Bü tür bir alış-veriş hileli alım-satun kapsamına girer.
3- O bakımdan sözü edilen hayvanı satın alan kimsenin bir rivayete göre en geç üç gün içinde onu satıcısına geri verme hakkı vardır. Diğer rivayetlere göre, farkına vardığı zaman geri verme hakla söz konusudur.
4- Bu durumda satıcısı o hayvanı geri almak zorundadır.
5- Sağılan süte bedel bir sa1 hurma veya buğday veya benzer bir gıda maddesi verilir.
6- Veya sağılan sütün bedeli nakit olarak belirlenerek ödenir. ,.
7- Sağılan sütü veya mislini vermek ise ihtilaflıdır. [251]

Narh Koymak

İslâm fıkhında buna "sür", "tes'ir" denir. Satışa arz edilen lara yetkili organlarca narh, yani kar haddi konması söz konusudur. İslâm Dini kendi sistemi ve bütünlüğü içinde bu konuyu ele almış ve piyasada fahiş fiatla mal satmayı önlemek, aynı zamanda tüketiciyi korumak için satışa arzedüen mallara narh koymayı, kar haddi belirlemeyi uygun bir çare olarak görmemiş ve bu yüzden böyle bir müdahaleyi mekruh, hatta fukahanm bir kısmına göre gayr-i caiz saymıştır.
Zira İslam'ın temel haklarla, insan haklarıyla, yüksek ahlak ve sorumlulukla, Allah ve ahiret inancı ve korkusuyla ilgili koyduğu esas ve pirensipler dosdoğru uygulandığı ve nesiller bu çerçeve içinde eğitilip yetiştirildiği takdirde kardeş olan müslümanlarm birbirlerini aldatması, fahiş fiatla mal satması pek istisnaî bir olay olarak kalır.
Ama maddeyi amaç seçen ve bu yüksek ahlak ve kültürü, iman ve irfanı nesillere vermeyen, veremeyen ülkelerde devlet ister istemez piyasaya müdahale ihtiyacı duymakta, tüketiciyi korumak için belli bir kar haddi koymaktadır. Günümüzde kapitalist sisteme bağlı ülkelerde serbest ekonomi modeli seçilirken tüketici ezilmekte ve onu vurguncuların şebekesinden koruyup kurtaran müeyyidelere pek yer verilmemektedir. Bu sebeple de toplum bünyesinden güven sarsılmakta, kimse kimseye itimad etmemekte ve her alış-verişte aldatılırım endişesi duyulmaktadır.
Bu yönüyle de Yüce İslâm Dini, mallara narh koymak yerine kalplere ve kafalara iman ve ahlak sınırları yerleştirmekte ve "Sizden biriniz kendisi için arzu edip istediği şeyi mü'min kardeşi için de arzu edip istemedikçe (olgunluk ölçüsünde) iman etmiş sayılmaz" pirensibini işlemektedir. [252]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz döneminde piyasada fiatlar ü yükseldi. Derken ashab-ı kiramdan bir kısmı: tfYa Resu-ah! Fiatlara narh koysanız ya..1' diye istekte bulundular, [ıun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: eki daraltıp genişleten, fiatları ayarlayan, rızkı veren Al tır. Doğrusu ben, sizden hiçbirinizin ne bir haksızlık, ne kan ve ne de bir mal benden talep etmediği halde Allah'a ruşmayı umuyorum." [253]

Hadisin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: İnsanlar kar sağlasınlar dişe sari' alış-işi meşru kılmış ve gabn-i fahiş ile satışta bulunmayı haram niştir. O bakımdan sari' ahş-verişte kar sağlamayı men'etmediği i, kar konusunda bir tahdid de koymamış; sadece aldatmayı, hileli ısta bulunmayı yasaklamıştır. Böylece bir malda bulunmayan İlikleri varmış gibi göstermenin, satılan maldaki ayıp ve arızayı lemenin haram olduğunu belirtmiştir. Bunun için müşteriye, al-aldığı, hileli mal satıldığı takdirde satın aldığı malı geri verme kkım, yani tahyir hakkını tanımıştır. Böylece satıcı malım satark-gabn ve tedlis yapmamaya dikkat etmek zorunda bırakılmıştır.
si halde sattığı mal geri verilir ve itibarı kökünden sarsar.
b) Diğer üç mezhep imamları da: "Gabn-i fahiş" konusunda irttiğimiz gibi, az farklı yorumlar ortaya koymuşlardır. Şafiîler bir bis söz konusu olmadığı takdirde gabn-i fahiş sebebiyle malı geri rme muhayyerliği yoktur derken, Malikîler adetin fevkinde bir al-tma yoksa, malı geri verme muhayyerliği söz konusu olmaz mislerdir. Hanbelîlere göre, satıcı ile alıcının piyasayı ve fiatları medikleri takdirde fahiş fiatla satılan malı geri verme muhayyer -;i söz konusudur demişlerdir. Hanefîler de gabn-i fahişin, malın rçek değerini, yani fiatrnı takdir eden bilir kişilerin ölçüsünü aşan 3bettir diyerek bir sınırlama getirmişlerdir. [254]
Böylece dört mezhep de zaruri bir durum olmadığı sürece mala ırh konulmasını caiz görmemiş ve bunu mekruh saymıştır. [255]

Çıkarılan Hükümler

1- İslam'a göre, fevkalade bir durum yokken, yetkili organların fiatları, narh koyup dondurması caiz değildir.

2- Kar haddi, gabn-i fahiş, tedlis ve telbis sınırına varmadıkça serbest meşru bırakılmıştır.
3- Gabn-i fahiş ve tedlis yoluyla satılan bir malı geri verme muhayyerliği vardır.
4- Ancak tüccar zulümde bulunur da çok fahiş fiatla mal satmaya başlar ve manevi hiçbir müeyyide tanımazlarsa, o takdirde yetkili organ fiatları belli bir kar sınırında tutmak ve tüketiciyi korumak için narh koyabilir. [256]
5- Nitekim İmam Malik ve Şafiüerden bir kısmı kıtlık yıllarında aşırı kar sağlamayı önlemek, tüketiciyi korumak, kıtlıktan dolayı çok fahiş giatla mal satmaya özenen fırsatçıları durdurabilmek için piyasaya el koyup fiat tahdidi yapmanın caiz olduğunu belirtmişlerdir. [257]
6- Tabiinden Said b. Müseyyeb, Rebi'a b. Abdirrahman, Yahya b. Said el Ansarî de toplum maslahatı söz konusu olmadığı zaman tesir cihetine girmenin, yani haddi koymanın caiz olduğunu söylemişlerdir. [258]
7- Hidaye sahibi ise bu konuda şöyle demiştir;
"Sultanın insanlara karşı kar haddi koyup fiatları belli sınırda tutması uygun ve caiz olmaz. Ancak yiyecek maddesi satanlar te-hakkümde bulunup yiyecek maddelerinin kıymetini aşırı derecede yükseltiyorlarsa ve kadı da ancak fiat tahdidiyle müslümanlarm hukukunu koruyabiliyorsa, o takdirde ehl-i rey ve basar ile istişare ederek kar haddi koyabilir." [259]
8- Serbest piyasa* ekonomisini sağlam bir düzeyde işler durumda tutabilmek için nesillerin dini konularda ciddi biçimde eğitilip yetiştirilmesi vaciptir. O bakımdan Hz. Ömer ticaret kural ve ahlakından nasibini almayanları ticaretten men'etmiştir. İmam Ma-lik'in de bu hususta içtihadı vardır. [260]

İhtikar

İhtikar, bir ihtiyaç maddesini satın alıp piyasada azalmasını ve yüzden fiatımn yükselmesini beklemek maksadiyle o malı depoya laldırıp saklamak demektir. Şüphesiz böyle bir ticari tutum ve dav-•anışta ihanet ve tüketicilere zulüm söz konusudur.
O bakımdan sari1 (Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz) ihtikarı yasak-ayıp haram kılmıştır. [261]

Konuyla İlgili Hadisler

Said b. Müsâyyeb'den, o da Ma'mer b. Abdillah el-Adevî'den rivayet etmiştir. Adı geçen diyor ki: Resulüllah (s.a.v,) Efendimiz şöyle buyurdu: "Ancak günahkar suçlu ihtikar yapar." [262]
Ma'kıl b. Yesar (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Re-sulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim müslümanların piyasasına, onlara karşı aşırı fiat (kar) sağlamak için bir şey (ihtiyaç maddpsi) ile girerse, onu kıyamet gününde ateşten bir döşek, minder üzerinde oturmak Allah üzerine bir haktır»" [263]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Kim müslümanlar aleyhine aşırı fit artırmayı dileyerek bir ihtikarda bulunursa, o günahkar ve suçludur." [264]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimizden duydum şöyle buyuruyor-du: "Kim müslümanlara karşı onların yiyecek maddelerini ihtikar ederse, Allah onu cüzam ve iflas ile vurur.." [265]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.ü.) şöyle buyurmuştur: 'Ticari malı getirip piyasaya (az bir kar ile) süren merzuktur (rızıklanmış, bahtiyar); muhtekir isje merûndur." [266]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Hanefî imamları bu konuda biraz genişlik getirip kendi ictihadları doğrultusunda birtakım şartlarla ihtikara cevaz vermişlerdir. Şöyle ki:
1- Bir belde veya kasabada satın aldığı yiyecek maddelerini depolar ve fakat bu yüzden halka bir zarar vermiş olmaz, yani o maddeler piyasada bulunursa, o takdir de bir süre depolayıp sakla-masında bir sakınca yoktur.
2- Yakın bir kasaba veya beldeden satın alıp kendi beldesine nakleder ve piyasada o maddelerden pek az bulunur da depolayıp satışa arzetmediği takdirde halka zarar verecek olursa, bir süre depolaması mekruhtur. Bu daha çok İmam Muhammed'in kavlidir. Ebû Yusuf tan da bu anlamda bir rivayet söz konusudur.
3- Cem'u'l-cevâmi'de ise şöyle denilmektedir: "Yiyecek maddelerini uzak bir yerden satın alıp getirir de satışa arzetmiyerek onu de-polarsa bu mekruh değildir."
4- Bir beldeden satın alıp diğer bir beldeye naklettikten sonra [tikarda bulunursa, bu da mekruh sayılmaz.
5- Kendi tarla ve bahçesine ekip yetiştirdiği gıda maddelerini atışa azetmeyip depolarsa bu da mekruh değildir. Ancak efdal olanı jıdur: İhtiyacından arta kalanını müslümanlarm ihtiyacı bulunuyor-a onlara satmasıdır.
6- Depolamanın uzun süresi bir ay olarak takdir edilmiştir.
7- İhtikarın iki ayrı türü vardır: Biri Matlar yükselsin diye bekitmek; diğeri kıtlık olsun diye bekletip satışa arzetmemek.. İkinci arün vebalı birincisinden çok daha büyüktür.
8- Ebû Yusuf a göre müslümanlarm umumuna zarar veren her iaddeyi satışa arzetmeyip depolamak ihtikardır. İmam Mu-lammed'e göre, halkın geçimiyle ilgili gıda maddeleriyle hayvanların ıeslenmesine yönelik olan maddeleri satışa arzetmeyip depolama1 tıtikardır.
9- Halka zarar verdiği takdirde yetkili organın muhtekiri, de-»oladığı malı satışa arzetmeye zorlaması caizdir.
10- Yiyecek maddelerini depolayıp satmayarak fahiş fısıtla sat-nayı beklemek mekruh olduğu gibi, mevcut maddeleri piyasaya, ih-,iyaç bulunduğunda fahiş fiatla satıp aşırı kar sağlama söz konusu)lduğu ve kadı (yetkili organ) da bunun önüne geçemediği takdirde, o naddelere narh koymak, yani kar haddi belirlemekte bilicma' bir sakınca yoktur. [267]
b) Şafiîlere göre: Bu mezhep imamları genellikle halka sıkıntı re zarar veren depolama üzerinde dururken daha çok ihtikar kapsamına giren maddelerin yiyecek, yani kut (beldenin ana yiyecek maddesi) niteliği taşıyanları olduğunu belirtmişlerdir.
c) Hanbelîlere göre: Bu mezhep imamlarına göre, bir malın ihtikar kapsamına girip haram sayılması için üç şartın bulunması söz konusudur:
1- O malın satın alınması..
Başka bir yerden celb edip getirilen veya kendi mülkünden elde edilen bir maddenin depolanması ihtikar kapsamına girmez.
2- O maddenin müşteriler için kut (geçim gıda maddesi) olması.. O bakımdan helva, bal, zeytin ve benzeri katık anlamında olan maddeler kut niteliği taşımadığından ihtikar kapsamına girmemektedir.
3- Satın alıp depoladığı maddeden dolayı halka sıkıntı getirmiş bulunması.. O bakımdan piyasada o maldan bulunuyor ve bir sıkıntı söz konusu değilse, ihtikar da söz konusu olmaz. [268]
d) Malikîlere göre: Bu mezhebin önde gelen imamı Malik'e göre de dışarıdan celb edilen maddeleri depolayıp satışa arzetmemek ihtikar sayılmaz.
Böylece Hanefî mezhebine göre, ihtikar mekruhtur. Diğer üç mezhebe göre haramdır. [269]

Tahliller ve Rivayetler

975 nolu Said ve Ma'mer hadisini hem Tirmizî, hem de diğer muhaddisler tahric etmişlerdir. Hadis hasen veya sahih kabul edil" diğinden müçtehitlerin çoğu onunla istidlal etmişlerdir.
Böylece hadis, ihtikar yapan kimsenin suçlu günahkar olduğuna delalet etmekte ve bu manayla ihtikarın haram olduğu anlaşılmaktadır.
976 nolu Ma'kıl hadisini Taberânî el-Kebir ye el-Evsat'ta tahric etmiştir. Ancak isnadında Zeyd b. Murre bulunuyor. Mecmeu'z-Zevâîd'de bu zatın tercüme-i haline rastlanmadığı kaydedilmektedir, O bakımdan biraz ihtiyatla bu rivayete bakılmıştır. Geri kalan ricalinin hepsi sahihtir.
977 nolu Ebu Hüreyre hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiştir. Ancak onun rivayetinde şu fazlalık da bulunuyor: "Ve gerçekten onun ilgisi Allah'tan kopmuş olur.."
Ancak bu hadisin isnadında Ebû Ma'şer bulunuyor ki bu zat zayıftır. Bununla beraber onun sika olduğunu söyleyenler de var. [270] Nitekim Zehebî Bu ismi taşıyan üç raviye yer verirken onların zayıf veya sika olup olmadıkları hakkında bir bilgi vermemiştir. [271] Ma'mer hadisiyle birbirini kuvvetlendirmekte olduğundan ilim adamlarının çoğu bununla da istidlalde bir sakınca görmemişlerdir.
978nolu Ömer hadisinin isnadında Heysem b. Rafi' bulunuyor. Ebû Davud'a göre bu zat münker hadis rivayet eder. Zehebî bu zatın ihtikârla ilgili rivayetinin münker olduğunu nakletmiştir. Sonrada bu konuyla ilgili onun rivayetini vürud sebebiyle naklederek şu bilriyi vermiştir: "Felrruh Mevla Osman şöyle haber verdi: Ömer (r.a.) mescide doğru gitti. Bu arada satışa arzedilmiş yiyecek maddelerini gördü ve hoşuna gittiğinden şöyle dedi: "Allah bu yiyecek maddelerini de, onları celbedip buraya kadar getirenleri mübarek eylesin." Bunun üzerine biri ona: "Ya Emirelmü'minin! Bu maddeler ihtikâr edilmiştir" diye haber verdi. O da: "Kim ihtikâr etmiş?" diye sorunca, "Ferruh Mevla Osman..." diye cevap verdiler ve bir de falan mevlâ Ömer diye' ilâve ettiler. Bu haber üzerine Hz. Ömer o iki adama dönüp "Sizi buna cesaretlendirip iten nedir?" diye sordu. Onlar da: "Kendi malımızın karşılığında satın alıp satıyoruz" diye cevap verdiler. Hz. Ömer şöyle dedi: "Resûlüllah (s.a.v.) E fendimiz'den duydum, buyurdu ki: "Kim müslümanlar üzerine onların yiyecek maddelerini ihtikâr ederse Allah onu iflas ve cüzam ile vurur."
Bunun üzerine Ferruh şöyle dedi: "Allah'a ve sana söz veriyorum ki, bir daha ihtikâra donmiyeceğim." Mevlâ Ömer'i ise meczum olarak gördüm.." [272]
Ayrıca bu hadisin isnadında Ebû Yahya el-Mekkî bulunuyor ki, o da meçhuldür. [273]

Bununla beraber hadisin şe'vahidi bulunuyor; İbn Mâce ve Hâkim'in, aynı zamanda İshak b. Rahuye, Dâremî, Ebû Ya'lâ, el-Akîlî'nin İbn Ömer (r.a.) dan rivayet ettikleri şu hadis bulunuyor ki, 979 numara ile onu konunun baş kısmında nakletmiş bulunu-yoruz: 'Ticari malı getirip piyasaya (az bir kar ile) süren mezrûktur (rızıklanmış, bahtiyar); muhtekir ise mel'ûndur."
Şüphesiz bu hadis her ne kadar zayıf hadisler arasında yer almışsa da bu baptaki diğer rivayetlerle kuvvet kazanmaktadır.
Yine bu bapta ibn Ömer (r.a.) dan rivayet edilen bir diğer hadis şöyledir:
"Kim yiyecek maddelerini kırk gece satışa arzetmeyip kaldırır (da ihtikarda bulunur) sa o Allah'tan, Allah da ondan beri kalır (ilgisi kopar)."
Bu rivayetin sahih olup olmadığı da ihtilaf konusudur.
Bunların dışında birtakım rivayetler daha bulunuyor ki, konuya kuvvet kazandırmakta ve ihtikarın haram olduğuna delâlet etmekte-
Sonuç olarak diyebiliriz ki, ihtiyaç maddelerini satışa arzetmeyip depolamak ve fiatlarm yükselmesini beklemek konusunda tahran ve kerahet illeti, halka, yani ihtiyaç sahiplerine sıkıntı verip onları zarara sokmaktır. Bu hususta yiyecek maddeleriyle diğer ihtiyaç maddeleri arasında fark yoktur. Ancak İmam Gazali İhyada bunun hilafina şöyle demektedir: "Kut (beldenin ana yiyecek maddesi) olmayan ve ona destek anlamı taşımayan maddelere yasağın kapsamı uzayıp geçmez." [274]

Çıkarılan Hükümler

1- ihtikar, halkın ihtiyaç maddelerini satışa arzetmeyip depolamak ve fiatlarm yükselmesini veya kıtlığın başlamasını beklemek anlamına gelir.
2- Bu manayla ihtikar yasaktır ve haramdır.
3- Uzak bir ülkeye veya beldeden satın alınıp getirilen maddeleri satışa arzetmeyip depolamak ihtikar kapsamına girmez. Bu, Ha-nefîlere^ göredir.
4- Kendi tarla ve bahçesinden elde ettiği gıda maddelerim bir süre satışa çıkarmayıp saklamak da ihtikar sayılmaz. Buda hanefi-lere göredir.
5- İhtiyaç maddelerim saklayıp halka sıkıntı ve zarar verme teşebbüsü önlenemediği takdirde piyasada istikrar sağlamak ve tüketiciyi korumak için yetkili organlar fiat tahdidine baş vurabilirler.
6- Müctehidlerin bir kısmına göre, ihtikar ancak ana gıda maddelerinde söz konusudur. Katık olan maddelerle diğerleri bu kavramın dışında kalır.
7- Müctehidlerin bir kısmına göre ise, halkın ihtiyaç maddesi kabul edilen her- maddede ihtikar söz konusudur.
ıle alıcı arasında meydana gelen[275]

Satıc İhti

Ticari alanda alış-veriş doğrultusunda zaman zaman satıcı ile alıcı arasında birtakım ihtilaflar çıkabilir. Bir husumete yol açmaması ve kırıcı, bölücü bir hava doğurmaması için İslâm en âdil kıstasları koymuş ve ihtilafin giderilmesini kolaylaştırmıştır. Çünkü İslâm hukukunun anaçlarından biri de, toplum yapısında güveni ayakta tutmak, din kardeşliğini kişisel çıkarların önünde bulundurmak, ticari ahlakı sapasağlam ayakta tutmak ve her*hak sahibinin hakkını en adil ölçüler çerçevesinde vermektir.
O bakımdan günlük hayatımızın lâzim-i gayri müfariki olan (ayrılması mümkün olmayan) ve ondan kopmaz bir parça sayılan alış-veriş, yani ticari muamele ne kadar dürst ve adilane yapılırsa toplum o nisbette rahat eder, huzur duyar ve güven besler. Bu muamele yaygın olduğu nisbette de birtakım ihtilaflara konu olabilir. Bunun için Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz kalıcı kurallar ve hükümlei vaz'etmiş bulunuyor. [276]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v,. Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Satıcı ile alıcı ihtilafa düştüğü za man, aralarında beyyine (belge ve şahit) yoksa, söz, satıcımı sözüdür veya birbirine geri çevirirler (alıcı malı geri verii parasını alır)." [277]
îbn Mace'nin rivayetinde şu fazlalık yer alıyor: "Alım-satımdî mal aynen duruyorsa" yani satın alınan mal kullanılmamış v< zayi' edilmemişse.. İmam Ahmed'de yaptığı rivayette şu faz lalığı nakletmiştir: "Satılan mal da olduğu gibi duruyorsa.."
Darekutnt'nin Ebû Vail'den yaptığı rivayette ise, şöyle buyurulmuştur:
"Satıcı ile alıcı ihtilafa düşerse, satılan mal da harcanıp oratada yoksa, o takdirde söz, satıcının sözüdür (yani onun sözüne ve iddiasına itibar edilir)."
Ahmed ve Nesâî'nin Ebû Ubeyde'den yaptıkları rivayete göre, , adı geçen şöyle bilgi vermiştir: "Aralarında bir malın satışını yapan iki adam ona geliyor. Biri: Ben bu malı şu kadara satın aldım diyor, diğeri ise, ben bu malı şu kadara sattım diyor. Bunun üzerine Ebû Ubeyde: Buna benzer bir mesele Abdullah'a (r.a.) arzediliyor. o da ben bunun gibi bir meseleyi Peygamber (s.a.v.) huzurunda çözülürken bulundum. Resulüllah (s.a.v.) satıcıdan yemin etmesinin istenmesini emretti; sonra da satışda muhayyerlik söz konusudur: İsterse onu (geri) alır, isterse terkeder." [278]
Diğer bir yorumla, satıcı yemin etmediği takdirde alıcı muhayyerdir, dilerse alır, dilerse terkeder. (Ancak birinci yorum daha isabet-[279]

Hadislerin ve Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Satıcı ile alıcı arasındaki ihtilaf, kusurlu fe arızalı malın geri verilmesi hususunda beş maddede toplanır:
1- Satılan malın sayısında ihtilaf..
Aralarında beyyine (yazılı belge veya şahit) yoksa söz Histerinindir; yemin etmesi gerekir. Çünkü sayıyı indiren, onun şu adar değil daha az sayıda olduğunu iddia eden odur.
2- Kabzedüen şeyin sayısında ihtilaf..
Bu da birinci maddede belirtilen şekilde çözülür.
3- Satılan malm vasfında ihtilaf..
Mesela Şam imalatı diye bir kumaşı satın aldığını, sonra da mm Mısır imalatı olduğunu iddia eden bir müşteri, bu iddiasıyla atıcıya baş vurursa..
Burada söz, yeminli olarak satıcınındır. Çünkü burada o, nüşterinin iddasmı inkar etmektedir.
4- Satılan malın miktarında ihtilaf..
Mesela tartı ile satın aldığı malın noksan çıktığım iddia ederse.. 3u durumda söz, yeminli olarak müşterinindir.
5- Satılan malm ta'yininde ihtilaf.
Mesela müşteri satın aldığı hayvanı geri vermek ister.. Satıcı se, bu benim sana sattığım hayvanın kendisi değildir derse..
Burada geriye verme olayı niyar-i şarı*t ve rü'yete bağlıysa, yani)na dayanıyorsa, söz yeminli olarak müşterinindir. Ama red, kadîmi 3İr ayıptan dolayı ise söz yeminli olarak satıcınındır. [280]
b) Şafîîlere göre: İmam Şafîî bu konuya kısaca değinerek şöyle demiştir:
"Satıcı ile alıcı arasında ihtilaf çıkarsa, mesela satıcı: ""Bunu sana sattım, ama ben muhayyer bulunuyorum.", müyteri de "Onu bana sattın, ama senin için bir muhayyerlik söz konusu edilmedi" derse, Ebû Hanife'ye göre, burada söz yeminli olarak satıcınındır. îbn Ebî Leylâ ise, söz müşterinindir. Ebû Yusuf da bu ikine görüşü benimsemiştir. [281]
Böylece İmam Şafîî'nin de îbn Ebî Leyla gibi bir görüşe sahip oldğu anlaşılıyor.
c) Hanbelîlere göre: Satıcı ile alıcı arasındaki ihtilaf, satılan mal hususunda üç maddede mütalaa edilir:
1- Maldaki ayıp ve arızanın kimin yanında zuhur etmesiyle ilgili ihtilaf..
Aralarında meseleyi çözecek beyyine yoksa, söz yeminli olarak müşterinindir. Mesala aldığı kumaş veya elbisenin yırtık çıkması bu cümledendir.
2- Satılan malm aynında ihtilaf..
Mesela satılan bir malı müşteri geri vermek istediğinde satıcı, bu benim sana sattığım mâl değildir, sen onu değiştirmişsin" demesi.. Eğer malı geri çevirme kadim bir ayıptan dolayı ise, söz yeminli olarak satıcınındır. Red hiyar-i şarttan dolayı ise, söz yeminli olarak müşterinindir.
3- Satış bedeli üzerinde ihtilaf..
Mesela bir malı bir mal karşılığında satın aldıktan sonra onu bir ayıp ve arıza bulunduğu halde geriye vermek isterse, satıcı ona karşılık aldığı malı verdiğinde müşteri bu o değildir derse, burada söz yeminli olarak müşteriye aittir. [282]
d) Malikilere göre: Bu mezhebe göre de satıcı ile alıcının ihtilafı satılan mal hususunda dört maddede toplanır:
1- Satış anında ayıp ve arızanın görülüp görülmediğinde ihtilaf..
Burada söz yeminli olarak müşteriye aittir.
2- Satılan maldaki ayıp ve arıza müşterinin razı olup olmadığı hakkında ihtilaf.. Ayıp satışta gizli kalmış ve sonra farkına varılarak müşteri buna razı olmuş şeklinde bir ihtilafa da-yanıyorsa, müşterinin o malı yeminsiz olarak geri verme hakkı vardır. Satıcının iddiası muteber değildir. Ancak satıcı bu hususta şahit gösterirse, durum değişir.
3- Ayıp ve arızanın kadimi olup olmadığı üzerinde ihtilaf..
Ayıp hafif olur da satış anında pek farkına varılmazsa, söz yeminsiz olarak satıcınındır. Beyyine varsa, ona göre karar verilir.
4- Gizli ayıb ve arızanın mevcut olup olmadığı, yani satış vaktinde o malda böyle bir ayıbın bulunup bulunmadığı hususunda ihtilaf edilirse, burada söz yeminsiz olarak satıcıya aittir. [283]

Tahliller ve Rivayetler

986 ve 987 hadisler Abdullah b. Mes'ud (r.a.) den rivayet edildiği gibi, meal bölümünde naklettiğimiz rivayetler de ondan yapılmış ve böylece adı geçen sahabiden muhtelif tariklerle aynı rivayete yer verilmiştir: îmanı Şafii Said b. Salim tarikiyle rivayet etmiştir, Ancak isnadında ismi geçen İsmail b, Ümeyye ile Ali b. Cüreyc hakkında farklı tesbitler olmuştur. Aynı zamanda isnadında geçen Ebû Ubeyde'nin kendi babasından duyduğu da şüpheyle karşılanmıştır. Ayrıca Ebu Ubeyde'nin kendi babasından duyduğu da şüpheyle karşılanmıştır. Ayrıca Ebu Ubeyde tarikiyle Ahmed, Nesâî ve Davre-kutnî rivayet etmişler ve Hakim bu rivayeti sahihlemiştir. îma/n Şafiî ayrıca aynı hadisi Süfyan b. Uclan tarikiyle Avn b. Abdullah'tan, o da İbn Mes'ud'dan rivayet etmiştir. Ancak isnadında inkıta1 söz konusudur. Zira Avn'm İbn Mes'ud'a yetişmediği belirtilmektedir.
Tirmizî ile İbn Mace de isnad-i münkati' ile rivayet etmişler ve Taberanî bu rivayeti şu lafızla nakletmiştir: "Satıcı ile alıcı satışta ihtilafa düşerlerse reddedişirler (satıcı sattığı malı geri alıp bedelini müşteriye iade eder),"
Hafiz İbn Hacer bu hadisin ravileri sikattır, diyerek istidlale sa-lih olduğuna işarette bulunmuştur. [284]
Fukaha ihtilaf konusu ortaya çıktığında daha çok Resulüllah'm (s.a.v.) şu genel kuralıyla amel edilecek diyerek konuyu bu çerçeve içinde çözmeyi uygun görmüştür: "Davacıya beyyine (belge ve şahit); davalıya da yemin düşer.." Şöyle ki: Davacı ister satıcı, ister alıcı olsun, davasını isbat için ya yazılı belge ibraz etmesi, değilse şahit göstermesi gerekir. Aksi halde davalıya yemin ettirilir ve bu suretle ihtilaf giderilir. Davacı beyyine ortaya koyduğu takdirde onun iddiasına göre, koyamadığı takdirde davalı yemin ederse bu defa davalının iddiasına göre hükmedilir. [285]

Çıkarılan Hükümler

1- Satıcı ile alıç: arasında ortaya çıkan ihtilaf, müctehidlerin istidlalleri doğrultusunda çözülür.
2- Davacıya beyyine, davalıya yemin düşer.
3- İhtilaf satılan malın sayısında, aynında, satış bedeli üzerinde, malın vasfında, miktarında olabilir. Bunlardan her biri icti-hadde belirlenen kıstasa göre ele alınıp çözülür. [286]

Selem (Bedelini Peşin Ödeyerek Evsafı Belirnen Bir Malı Belirlenecek Bir Süre Somra Teslim Almak)

İslâm hukukuna göre, mevcut olmayan bir malın satışı caiz değilse de, halkın ihtiyacı dikkate alınarak selem şeklinde cereyan eden alış-verişe cevaz verilmiştir. Nitekim selem işlemi İslâm'dan önce de Medine ve çevresinde çok yaygın idi. Buna çok alışan ve ihtiyaçlarını bu yolla karşılayıp durumlarını düzelten halkı bu yaygın alım-satımdan men'etmenin birtakım sıkıntılar doğuracağı kesinlik arzediyordu. İslâm, üreticinin haksızlığa uğramaması, malın bedelini peşin veren alıcının da mağdur olmaması için selemi birtakım şartlara ve kurallara bağlamış ve böylece bu konuda da adil bir düzenleme getirmiştir.
Şüphesiz İslâm bu adil düzenlemeyi getirirken de diğer yandan müslüman cemaati ticari ahlak konusunda eğitip iman ve takva düzeyinde onları yönlendirmeyi ihmal etmemiştir. Zira en çok su-i isti'male müsait olan konulardan biri ve belki de başta geleni ticari işlemlerdir. O bakımdan İslâm fikhında buna ağırlık verilmiş ve konulan kurallar, Kitap ve Sünnet'e göre eğitilip yetiştirilen toplumlara yönelik özellikte düzenlenmiştir. Bu nedenle İslâm, kitap ve sünnete göre eğitilip yetiştirilmeyen, ticari ahlaktan habersiz olup aşırı kazanç hırsı içinde bulunan kişilerin ticaretle uğraşmasına izin vermez. [287]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.)' dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.y Efendimiz Medine'ye (hicret edip) geldiğinde, Medine'liler meyvem ve diğer gıda maddeleri) alım-satımmda bir ve iki yıl üzeri ide (vadeli) satış yapıyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Kim bedeli peşin vadeli satış yaparsa belli ölçü ve tartıya belirli süreye görejyapsın."[288]
Abdurrahman b. Ebzâ ve Abdullah b. Ebî Evfa'dan yapılan rivayete göre, bu iki zat şöyle demişlerdir: "Bizler Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber birtakım ganimetler elde ederdik ve bu sırada Şanı dolaylarında yaşayan Nebît kavminden bazı (tacir) kişiler bize gelir ve biz de onlara belli bir süreye kadar vadeli olarak buğday, zeytin yağı ve arpa hususunda bedeli peşin vererek alış-verişte bulunurduk.." Bunun üzerine bu iki zata soruldu: "Onların ziraatı var mıydı, yok muydu?" Sözü edilen iki zat şu cevabı verdiler: "Bizler onlardan bu hususu sormazdık" [289]
Diğer,bir rivayette ise şöyle buyurulmuştur:
"Bizler Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer zamanında buğday, arpa ve zeytin yağı hususunda vadeli mal alır peşin para öderdik ve satış akdi yaptığımız kimselerin yanında o maddelerin (olup olmadığına bakmaz) görmezdik." [290]
Ebu Said'den yapılan rivayete göre, adı geçen, Resulüllah (s'd.v.)'Efendimiz 'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim bir şeyde selem işlemi yaparsa, artık (belli süre sonra alacağı) malı başkasına çevirip (satmasın) ve onunla başka bir akidde bulunmasın." [291]
îbn Ömer (r..a.)' dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim bir şey ile selemdu bulunursa, onun sahibi üzerine ödemesinden başka bir şart getirmesin."
Diğer bir lafızla şöyle buyurulmuştur:
"Kim bedelipeşin olmak üzere belli vadeli bir mal satın alırsa, artık vadesi (ve cinsi, evsafı) belirlenen maldan başka bir şey almasın, aksi halde (satıcı başka mal ge-tirip teslim etmek isterse, selem yapan alıcısı) re'sü'1-malı (ödediği bedeli) alsın." [292]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Selem, vadeli malı peşin parayla satın almaktır. Bu da ancak sıfatı ortaya konabilen, miktarı belli olan mallarda caizdir. Sıfatı zapdedilemeyen, yani beliiienemiyen ve miktarı meçhul olan bir malda selem işlemi caiz değildir.
Altın ve gümüş dışında kalan ve ölçü ile tartıya giren her mal Lakkında selem işlemi caizdir. Altın ve gümüşe gelince, İslâmî ticari isteme göre, bu ikisi nakit para kabul edilir. Taneleri birbirine yakın ilan sayı kapsamına giren ceviz ve yumurta gibi maddelerde de bu şlem caizdir.
Bu mezhebe göre, selem işleminin caiz olabilmesi için sekiz jartın gerçekleşmesi söz konusudur:
1- Teslim edilecek vadeli malın cinsinin belirlenmesi,
2- Nev'inin belirlenmesi,
3- Evsafının belirlenmesi,
4- Miktarının belirlenmesi,
5- Vade süresinin belirlenmesi,
6- Re'sul-malın miktarının belirlenmesi,
7- Malın teslim edilmesi gereken yerin belirlenmesi
8- Re'sü'l-malın (verilen bedelin) kabzedilmesi.. [293]
b) Şafiîlere göre: Selem, zimmette mevsuf olan bir satıştır ki, alış-verişte şart olan hususlardan başka şu şartların gerçekleşmesi söz konusudur:
1- Re'sü'1-mal (satın alınacak mala karşılık verilen bedel) m mecliste teslim edilmesi,
2- Satın alınacak malın vadeli olması,
3- Teslim edilecek yerin belirlenmesi,
4- Vade süresinin belirlenmesi,
5- Satılan malın teslimine kudretin yetmesi,
6- Malın miktarının belirlenip açıklanması,
7- Malın evsafının belirlenmesi.. [294]
c) Hanbelilere göre: Zimmette mevsuf olan ivaza karşılık ivaz (bedel) ı teslim etmek, yani mal vadeli olup zimmette vasıfları belirlenmiş bulunan ve bedeli olan para mecliste teslim edilen bir satış muamelesine "selem" denir.
Selemin caiz olması için şu altı şartın gerçekleşmesi söz konusudur:
1- Satın alman vadeli malın sıfatları zaptedilebilir cinsten olması,
2- Satın alınan vadeli malın evsafının belirlenmesi,
3- Belli ve belirli bir ölçek ve tartı veya sayıda olması,
Yani vadeli olarak satın alman malın- ölçü, tartı ve sayısı belli olup çerçevesinin çizilmesi,
4- Vadeli malın teslim edilecek sürenin belirlenmesi,

5- Satın alman malın mahallinde mevcut cins ve türden olması,
6- Peşin olarak Ödenecek paranın mecliste teslim edilmesi.. [295]
Görüldüğü gibi, mezhep imamlarının bu husustaki görüş ve istidlalleri ve ictihadları arasında çok az fark bulunyor. Belli şartlarda hemen hepsi birleşmiş oluyor.
d) Malikîlere göre: Sahnûn'un İbn Kasım'dan yaptığı tesbit-lere göre, İmam Malik selem konusunu üç bölümde işlemiştir: Ne gibi eşya ve maddelerin selem işlemine girebileceği, selemi bozan şeylerin neler olduğu ve vadenin belirlenmesinde gereken açıklamanın yapılması.. Bu başlıklar altında birçok fer'î meseleye yer verilmiş ve fakat konu metodlu biçimde işlenmemiştir. [296]

Tahliller Rivayetler

Selem, hem vezin, hem de mana bakımından selef olarak tanımlanır. Selef, vadeli satış anlamına gelir; daha çok mal vadeli, bedeli olan para peşin şekilde yorumlanır ki selem de bu demektir.
993 nolu İbn Abbas hadisinde daha çok şu üç şart üzerinde durulmuştur: Belli ve belirli ölçü, belli ve belirli tartı, sonra da belirli vade süresi.. Nitekim cumhur da te'cilin itibar edilmesi konusunu bu hadise dayanarak istidlalen belirtmiştir. .
Ancak bu anlatım tarzının, peşin bir selem olamıyacağı istidlal edilebilir mi? Bu hususta ilim adamlarının ihtilafı vardır. Peşin olmaz diyenler îbn Abbas'm şu sözünü dejil olarak göstermişlerdir: "Bahşiş verilinceye kadar veya tahılın hasad zamanına kadar selefte bulunmayın, vadeli mal alıp satmayın, her- halde bir süre belirleyin.."
Peşin olur diyenler ise buna itiraz ederek, yapılan nakl îbn Ab-jas'a aittir, yani hadis mevkuftur ve istidlale salih değildir elemişlerdir.
Satın alman malın teslimi için belirlenen sürenin miktarı da ihtilaflıdır: Ebû Hanife'ye göre, bu hususta yakın ve uzak süre arasında fark yoktur. îmanı Malik'in arkadaşları ise, belli bir süre gereklidir, ancak pazarlar ve ticari muhitlere göre süreler değişebilir. Ama en az süresi üç gündür demişlerdir. el-Hadî ve Ibn Kasım'a göre onbeş gündür. Ayrıca İmam Malim selemi tahılın hasad zamanına veya hacıların ilk kafilesinin hacdan dönünceye kadar bir şarta bağlamak da caizdir. İmam Malik bu hususta Hz. Aişe'nin şu hadisiyle istidlal etmiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir Yahudiye adam göndererek "bana iki elbiseyi elim genişleyinceye kadar (vade tanıyarak) gönder" demiştir." İbn Münzir, Nesâî'nin naklettiği bu rivayeti sahih görmemiş, ta'ııda bulunmuştur.
994 ve 995 nolu Abdurrahman ile Abdullah b. Ebî Evfa hadisleri sahihtir ve ihticaca salihtir. Böylece vadeli olarak teslim edilecek malın, selem akdi yapılırken parayı peşin alanların yanında veya ülkelerinde veya belde ve kasabalarında belirlenen malın mevcut olup olmadığına bakılm ayacağı, yani bunun şart olmadığı istidlal edilmiştir. Nitekim İbn Reslan diyorki: "Kendisiyle selem akdi yapılan kimsenin yanında madum (yok) olan bir malın başkası yanında mevcut olduğu ve bunun için de o tür bir malın selem yoluyla ötatışmın caiz olacağında hilaf bulunmadığı söz konusudur."
İmam Ebû Hanife selem yoluyla satılan bir malın akid anından mevcud olması, yani kendisiyle selem akdi yapılan kişinin oturduğu belde ve yörede o tür malın mevcut olduğu ve olacağı şarttır diyerek diğerlerinin görüşüne katılmamıştır. Sevrî ve Evzaî de bu hususta imam Ebû Hanife'ye muvafakat etmişlerdir. Ancak cumhur bu görüşün hilafını benimsemiş ve bir mal, bir madde hakkında selem akdi yapıldıktan sonra o mal kesintiye uğrarsa, akid münfesih olmaz demişlerdir. İmam Şafiî'den yapılan bir rivayete göre, bu durumda akid fesh olur. İmam Ebû Hanife ile onun görüşünde olanlar şu hadisle istidlal etmişlerdir: "Peygamber (s.a.v.) zamanında bir adam diğerine peşin bedel verip vadeli hurma satın alarak selem işleminde bulundu. Ne var ki o yıl hurma olarak o adam bir şey çıkarmamış oldu. O yüzden davalaştılar ve durumu Hz. Peygamber'e (s.a.v,) ar-zettiler. Resulüllah (s.a.v.) hurma verecek zata: "Şu adamın malını ne sebehle kendine helal kılıyorsun? Aldığın bedeli (parayı- ona) geri ver!" buyurdu ve sonra ilave etti: "Hurmanın olgunlaşmadıkça vadeli satışını yapmayın.."
Ebû Davud'un rivayet ettiği bu hadis sahih kabul edilerek istidlale salih görülmüştür. Hurma hakkındaki bu nassa diğer maddeler kıyas edilir.
997 nolu İbn Ömer hadisinin isnadında meçhul bir adam vardır. Çünkü Ebu Davud bu hadisi Muhamnıed'den, o da Süfyan'dan, o da Kesir b. îshak'dan, o da Necranh bir adamdan, o da İbn Ömer'den rivayet etmiştir ki, Necranh adamın kim olduğu bilinmemektedir. İsnadında meçhul bir ravi bulunan bir hadisle ihticac edilmez.
Böylece selem işlemiyle vadeli olarak verilecek malın halen mevcut olmasının anlamı, kendisiyle selem yapılan kişinin bulunduğu belde ve yörede o tür bir yiyecek maddesinin mevcut olması veya yetiştirilmekte olduğu demektir.
Sora vadesi dolup mal teslim alınmadan onu başka bir kimseye satmak caiz değildir. Selem akdinden başka bir cihete çevrilemez. Nitekim İmam Ebu Hanife İmam Malik ve el-Hadî de aynı görüştedirler. İmam Şafiî ile İmam Züfer'e göre, başka bir cihete sarfi caizdir. Çünkü bu zimmette karar kılan bir ivazdır, tıpkı karzda olduğu gibi..
Fukahanın çoğuna göre, selem işleminde mal teslim edilin-ceye kadar bir şey rehin alınabilir. Nitekim Tabiîn'den Said b. Cübeyr bu konuda alınacak rehin mazmun riba olur ^demiştir. İbn Ömer, Evzâî ve el-Hasen'den de bu manada rivayet yapılmıştır. İmam Ahmed'den yapılan iki rivayetten biri de buna delalet etmektedir. Diğer ilim adamları ve müctehidler ise buna ruhsat vermişlerdir. Bu ikincilerin dayanağı ise, Hz. Aişe'nin (r.a.) yaptığı şu rivayettir: "Doğrusu Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir Yahudiden bir miktar yiyecek maddesini vadeli olarak satın aldı ve buna karşılık demirden bir zırh rehin olarak ona bıraktı.."
Buharı bu konuda bir başlık koyarak "Babü'r-Rehni Fi's-Selem" demiş ve bu hadise yer vermiştir. [297]

Çıkarılan Hükümler

1- Mevcut olmayan bir malın satışım yapmak caiz değilse de selem işlemi bu konuda bir istisna teşkil eder.
2- Selem, para peşin mal vadeli olmak üzere ihtiyaçtan kaynaklanan bir satış muamelesidir. Dört mezhebe göre de caizdir,
3- Selem işleminin caiz olabilmesi için imamların ictihadları bölümünde açıkladığımız üzere birtakım şartların gerçekleşmesi söz :onusudur.
4- Hadiste ise, daha çok şu şartlara yer verilmiştir: teslim edile-;ek malın belli Ölçü ve belli tartıda olması ve ona göre belirlenmesi, lynı zamanda vade süresinin belirlenip açıklanması..
5- Teslim edilecek malın, kendisiyle selem akdi yapılan kişinin yanında, evinde ve bulunduğu yerde mevcut olup olmadığını sorup öğrenmek şart değildir. Fukahadan bir kısmına göre, o malın belirtilen noktalarda mevcut olması, yani üretilip pazarlanması gerekir. Aksi halde selem işlemi caiz olmaz.
6- Teslim edilecek malın, teslim alınmadan başka bir cihete sarfi caiz değildir. Müctehidlerden bir kısmına göre caizdir.
7- Selem işleminde rehin olarak bir şey almak caizdir. Müctehidlerin bir kısmına göre caiz değildir.
8- Selem işleminde gabn-i fahiş1 ten, mal sahibini ihtiyaç içinde bulunduğundan bilistifade sömürmekten kaçınmak hem takvanın, hem de ticari ahlakın gereğidir.
9- Selem işleminin sağlıklı ve insaflı biçimde yürütülebilmesi için, toplumun çok iyi eğitilmesi söz konusudur. Zira îslam bu gibi işlemlere cevaz verirken önce iyice eğitilmiş bir müslüman cemaatinin oluşmasına dikkat eder. [298]

Karz (Faizsiz Borç Para Vermek)

Karz: Sözlük olarak kesmek, mükafatlandırmak, şiir söylemek ve bir de kalp krizi geçirmek gibi manalara gelir. Ayrıca sağa-sola saparak yürümek anlamına da delalet eder.
İslamî terim olarak, daha çok faizsiz ödünç vermek manasında yaygındır.
İslâm, ticari hayata gereken öemi ve ağırlığı verirken bunu hiçbir zaman hayatın gayesi olarak ortaya koymaz, gerçek gaye ve amaca erişmenin bir aracı olarak belirler. Bunun için de parayı, serveti hedef olarak göstermez, dünyada hür ve müstakil yaşamayı, ahirette ebediyen mutlu olup kalmayı hedef olarak gösterir ve parayı bu iki mutluluğun elde edilmesi doğrultusunda kazanılmasını ve bu uğurda harcanmasını Ön görür. Bu yüksek gayeyi . ıhrip eden faizi, fahiş fiatla satışı, İhtikarı ve benzeri gayr-i meşru kazançları yasaklayıp haram kılmış; faizsiz ödünç vermeyi insan olmanın, müslüman kabul edilmenin, din kardeşliğini pekiştirmenin, güvenli ve huzurlu bir İslâm cemaati oluşturmanın gereklerinden biri saymıştır.
Zira İslam'a göre, kapitalist sistemde parayı ve servet sahibi olmayı kendilerine tek hedef seçenlerin bu hedefe ulaşabilmek için her şeyi mubah sayacaklarında şüphe yoktur. Nitekim günümüze kadar çeşitli ülkelerde kabul edilen ve işler durumda olan sistemin fertleri nasıl saptırdığını ve kutsal değerleri, mevcut mevzuatı çiğneyip geçmekte bir sakınca görmedikleri görülmekte ve bilinmektedir. O bakımdan da sözü edilen ülkelerde toplum yapısında güven sarsılmış, kimsenin kimseye itimad etmediği bir ortam doğmuştur.
İşte parayı sadece bir mübadele aracı kabul edip onu meşru yoldan kazanmayı ve yine meşru ölçüler içinde asıl gayeye yönelik olarak harcamayı emreden İslâm, bunun için karz sistemini ortaya koymuş ve bunun dünyada da. ahirette de sağlayacağı saadeti en çarpıcı sözlerle belirlemiştir. [299]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.)Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir müslüman diğer bir lüslümana iki defa karzda bulunur (faizsiz ödünç para verirse), bir defa (ona) sadaka vermiş gibi olur.'[300]
Enes (r.a.)' den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a,v.) Efen-imiz şöyle buyurmuştur: "Sadaka on misliyle, karz (faizsiz dünç) ise onsekiz misliyle (karşılık gören bir iyilik) dir." [301]
Ebû Hüreyre (r.a.)' den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim din kardeşinden dünya gam e gussesinden bir gusseyi (sıkıntı ve üzüntüyü) kaldırıp [iderirse, Cenab-1 Hak da onun ahiret gam ve gusselerinden »ir gussesini kaldırıp giderir. Kim de sıkıntı da olana kolaylık ağlarsa, Allah da hem dünyada,

hem de ahirette ona kolaylık [ağlar.. Kul din kardeşinin yardımında olduğu sürce Allah da «um yardımında olur." [302]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

a) Hanefilere göre: Emsali olan şeylerde karz caizdir, mesela ilçü ve tartıya giren, tanelerin büyüklüğü birbirine çok yakm olup sayı kapsamına giren yiyecek ve diğer şeyler bu cümledendir. Emsali olmayan ve taneleri arasında farklılık arzeden sayısal şeylerde karz caiz değildir. Mesela hayvanlar, elbiseler bu cümledendir.
Bu genel kuralın ışığı altında Hanefiler ne gibi maddelerde istikrazın caiz olup olmadığını misallendirmişlerdir. Meslâ, ekmeğin tartılarak istirkrazı, cevizin ölçülerek istikrazı, buzun tartılarak istikrazı, altın ve gümüşün tartılarak istikrazı caizdir. [303]
b) Şafîilere göre: Birine karz olarak ödünç vermek, yani faizsiz ödünç vermek mendüptur. Bunun ifade tarzı ise şöyledir: "Sana karz olarak verdim", "sana vadeli olarak ödünç verdim", "bunu misline karşılık al", "bedelini geri vermen üzere bunu sana temlik ettim".. Karşı tarafinda "Ben bu ödünç verdiğini kabul ettim" demesi şarttır. İkrazda bulunanın ehliyetli olması, hacr altında bulunmaması şarttır.
İstikrazda bulunan kimsenin verilen karzı almasıyla ona malik olmuş olur.
İkrazda bulunan (mukriz) verdiği karz aynen duruyorsa, ona rücu' edebilir, geri alabilir. Sahih olan kavi de budur. [304]
c) Hanbelîlere göre: Diğer mezhepler de olduğu gibi, karz, kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Mukriz hakkında men-dup, mukteriz için mubahtır. ;
Karz ancak tasarrufu caiz olan şeylerde sahih olur. Çünkü buda mal üzerine yapılan bir akiddir. İcap ve kabul hususundaki hükmü beyi' (ahş-veriş) hükmü gibidir. Karzde muhayyerlik şartı söz konusu değildir. Zira mukriz istediği zaman verdiği ödünç şeyin mislini isteyebilir. Mukteriz de imkan bulduğu zaman borcunu öder. Selem işlemi caiz olmayan şeylerde karz de caiz değildir. O bakımdan sadece satışı caiz olan şeyler ikraz edilebilir. Ancak ademoğlu ve mücevherat bu genellemenin dışında kalır. Çünkü bunlarda selem işlemi de caiz değildir.
Daha çok ölçek ve tartıya giren şeylerin karz edilmesi söz konusudur. Bir de taneleri arasında az fark bulunan sayısal şeylerde de caizdir. O bakımdan İmam Ebû Hanife ölçü, tartı ve belirtilen sayı kapsamına girmeyen şeylerde karz işlemi caiz değildir demiştir. [305]
d) Maükîlere göre: Selem işlemine uygun olan her şeyde karz da caiz ve sahihtir. Meselâ ölçü, tartı ve sayı kapsamına giren şeyler bu cümledendir. Çünkü bunlarda selem işlemi caizdir. Buğday, arpa ve benzeri tahıl ölçü kapsamına girdiğine ve selem işlemine uygun olduğuna göre, karz de caiz oluyor. Bunun gibi hayvanlarda ve ticaret mallarında da karz caizdir. Çünkü bunlarda selem işlemi de sahihtir.
Ancak mukrizin verdiği karzdan dolayı istikrazda bulunandan hediye kabul etmesi haramdır. Meğerki karz işleminden önce de aralarında bu tür hediyeler verilip alınmış olsun, yani böyle bir adetin cari olduğu bilinsin, o takdirde haram değildir.
Bunun gibi mukriz verdiği karzda kendinden yana bir menfaat sağlayacak bir şart ileri sürmesi de haramdır. [306]
Diğer üç mezhep imamlarının da bu görüş ve tesbitlerde olduğunu anlatmaya gerek görmüyoruz. Yani onlara göre de menfaat celbeden her karz haramdır. [307]

Tahliller ve Rivayetler

1003 nolu îbn Mesûd hadisinin isnadında, hadis bilginlerinin tesbitine göre metruk sayılan Süleyman b. Beşir bulunuyor. Zehebî bu zat hakkında kısa bilgi vermiş ve Yakubel-Fesevî'nin onu zayıflar arasında saydığını belirttikten sonra bu zatın künyesinin İbn Yesir olabilceğine işarette bulunmuştur. [308]
Darekutnî ise, bu hadisin İbn Mes'ud üzerinde mevkuf olduğunu belirtmiştir. [309]
1004 nolu Enes hadisinin isnadında Halid b. Yezid b. Abdirrah-man eş-Şami bulunuyor ki, Nesâî bu zatın sika (güvenilir) olmadığına dikkat çekmiştir. îbn Main onun zayıf olduğunu, İmam Ahnıed onun kayda değer bir şey olmadığını, Darekutnî de onun zuafa arasında bulunduğunu belirtmiştir. [310]
935 nolu Ebû Hüreyre hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. [311]

Çıkarılan Hükümler

1- Emsali olan şeylerde karz caizdir.
2- Karz, faizsiz ödünç vermektir.
3- Menfaat celbeden bir ikraz haramdır. O bakımdan daha önce bir hediyeleşme adeti söz konusu değilse, mukirizin müstakrizden hediye alması haram sayılmıştır.
4- Karz, yani faizsiz ödünç vermenin sevap ve fazileti sadakanın fevkindedir, Zİra ancak muhtaç durumda olan bir müslüman din kardeşinden ödünç para veya mal ister.
5- Karzın meşruiyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuşturl
6- Karz işlemi icap ve kabul ile gerçekleşir.
7- Selem işlemi caiz olan her şeyde karz işlemi de sahih ve caizdir.
8- Karz işleminde muhayyerlik şartı olmaz. Zira mukriz istediği zaman verdiğini mislini isteyebilir, müstakriz de imkan bulduğu zaman borcunu öder.
9- Hayvanlarda karz işlemi caiz değildir. Diğer bazı imamlara göre o da caizdir.
10- Karz, daha çok ölçü, tartı ve sayı kapsamına giden şeylerde sahih olur.
11- Sayı kapsamına giren şeylerde tanelerin büyüklük, küçüklük bakımından birbirine yakın olması söz konusudur. O bakımdan ceviz karz olarak verilirken sayı ile değil ölçek ile verilir. [312]

Hayvan İstikazında Bulunmak

Hayvan istikrazında bulunmanın caiz olup olmadığında fukaha ikiyi ayrılmıştır. Bir kısmına göre, hayvanda tam misil bulup ödemek pok zor olduğundan böyle bir istikraz taraflardan birinin zararına Dİabilir. O balamdan caiz değildir. Böyle diyenler daha çok rey taraf-darı olanlardır. Tam mislini bulup vermek çoğu zaman mümkün olmasa bile diğer eşyanın çoğunda olduğu gibi yaklaşık misli bulunabilir ve o yüzden hayvan istikrazı caizdir diyenler daha çor rivayetlerle istidlal edenlerdir. [313]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre den yapılan rivayete göre ,adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir sinn (üç yaşında bir deve) istikrazında bulundu (ödünç aldı) ve aldığı sinnden daha hayırlı bir sinn (mukrize) verdi ve şöyle buyurdu: "Sizin en hayırlılarınız ödemeyi en güzel yerine getirenlerinizdir." [314]
Ebu Rafi' (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bir tane erkek deve ödünç aldı. Sonra sadaka (zekat) dan develer ona getirildi ve.ödünç aldığı devenin yerine bir erkek deve vermemi bana emretti. Bunun üzerine ben: "Gelen develer arasında ancak (ödünç aldığınızdan) hayırlı yedi yaşına basmış erkek deve bulunuyor" dedim. Efendimiz bana: "Onu o adama ver. Çünkü insanların hayırlısı ödemede en güzel sakilde davranıp verendir" buyurdu. [315]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber verdi:
"Bir bedevi Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e geldi ve Peygamber (s.a.v.) de olan borcunu almak istedi. Bunu üzerine Peygamber (s.a.v.) Havle bint Kays'e haber göndererek ona şöyle dedi: "Eğer yanında hurma bulunyorsa, bize hurma ge-Hnceye kadar bir miktar ödünç ver".. [316]

Tahliller ve Rivayetler

1013 nolu Ebû Hüreyre hadisini Tirmizi sahihlemiştir. O bakımdan istidlale salih görülmüş ve müctehidlerin bir kısmı bu hadisle istidlal etmiştir. Buharı ve Müslim'de ise hadis şu lafızla nakledilmiştir:
"Bir adamın Resulüllah'ta (s.a.v.) alacağı bir hakkı bulunuyordu. Adam alacağını isterken biraz kaba davrandı. Derken as-hab-ı kiram ona (hışımla) yönelmek istedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) "ona dokunmayın, kendi haline bırakın; çünkü hak sahibinin söz hakkı vardır" buyurdu, sonra ilave etti: "Bir sinn (üç yaşındaki deve satın alıp ona verin." Asha- b-ı Kiram: "Biz onun sana ödünç verdiği sinnden daha hayırlısını bulmuş oluyoruz (yanımızdaki deve onunkinden daha çok iyidir).." Efendimiz onlara: !>nu satın alıp alacaklıya verin, çünkü sizin en hayırlınız, demede en güzel davrananızdır»" buyurdu.
Bu bapta Nesâî ve Bezzar'm Irbad b. Sariye'den rivayet ettiği ir hadis bulunuyor: "Irbad diyor ki: Peygamber (s.a.v.) Efendimize İti yaşını doldurup yedi yaşma ayak basan bir erkek deve sattım ve onra gelip ödeme işini bitirmek istedim: Size ödünç sattığım devenin ledelini (parasını) ödeyin, dedim. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: Ben sana ancak bir necibe (yedekte bulundurulan çok güzel ve iyi teve) vereceğim" Sonra da beni çağırdı ve ödeyeceğini en güzel ekilde ödedi. Arkasından bir bedevi geldi ve Peygambere "size ödünç (attığım yedi yaşma ayak basmış erkek devemin bedelini ödeyiniz." ledi. Efendimiz ona da (göz dolduran bir erkek deve vererek borcunu kledi."

1014 nolu Ebu Rafi1 hadisi sahihtir ve istidlale salihtir. Ha-disin ıçık delaletinden, Resulüllah'm (s.a.v.) ödünç olarak aldığı deveyi kendisi için değil, m uslum ani arın hizmetinde kullanılmak üzere ^eytülmale aldığı anlaşılıyor. Zira o deveye bedel olarak zekat develerinden biri verilmiş bulunuyor. Zekat ise Peygamber'e (s.a.v.) yasak kılınmıştır, imam Şafiî de hadisi böyle yorumlamıştır.
Bu hadislerin hepsi de hayvanın istikrazının caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim cumhur da buna cevaz vermiştir. Küfe alimleri, daha çok rey tarafdarlan bunun caiz olmadığını kıyas yoluyla istidlal ederek belirtmişlerdir. Onlara göre bu da bir çeşit alım-satım işlemidir. Peygamber (s.a.v.) ise hayvanı hayvan karşılğmda satmayı men'etmiştir. [317]

Çıkarılan Hükümler

1- Davarlardan birini istikrazda bulunmak caizdir.
2- Karşılığını öderken daha iyisini -önceden böyle bir şart ileri sürülmemişse- vermekte bir sakınca yoktur.
3- Daha iyisinin veilmesi şartiyle yapılan bir istikraz caiz değildir.
4- Öderken iyi ve alicenap davranmak sünnettir. [318]

Rehin Verip Almak

Rehn: Sözlükte sübut ve devam manasına gelir. Bazısına gör e,hapsetmek anlamına da delalet eder. Fıkhı terim olarak, alman ödünç şeyden dolayı satıcıya güven vermek üzere malî kıymeti haiz bir şeyi satıcının yanına, borcu ödeyinceye kadar bırakmaktır. Bu, bir bakıma bir teminattır..
Alım-satımm cari ve caiz olduğuna göre her şeyin rihni de caizdir.
Rehn, kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
Rehn'in rükünleri üçtür: iki tarafı kapsayan akid (akdi yapanlar), yani rahin (rehin bırakan) ile mürtehin (rehin bırakılan). Üzerine akid yapılan şey ve üçüncü olarak bu işlemde kullanılan kelime ve cümle..
islâm, ödünç, vadeli ahm-satımlarda alıcıya bîr kolaylık, satıcıyı da zarara uğramaktan korumak için rehin sistemini meşru kılmıştır. [319]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Medine'de bir Yahudiye zırhını rehin bırakmak suretiyle ondan ev halkı için (veresiye) arpa satın aldı." [320]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete gö/-e:"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir Yuhadiden veresiye olarak bir miktar yiyecek maddesi satın aldı ve ona demirden mamul zırhını rehin olarak bıraktı.." [321]
Diğer bir lafızlahadis şöyle rivayet edilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz vefat edince, daha önce veresiye satın almış olduğu otuz sa' arpadan dolayı zırhı arpayı satan) yahudinin yanında rehin olarak bulunuyordu."
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Efendimiz şöyle buyuruyor: "Rehin olarak bulunduğu zaman (hayvanın) sırtına, ona harcanana karşılık binilir. Rehin olarak bulunduğu zaman (hayvanın) memesindeki süt de ona harcanana karşılık içilir. Rehin hayvana binen ve onun sütünü içen kimseye o hayvanın nafakası gerekir." [322]
Diğer bir lafızla hadis şöyle nakledilmiştir:
"Hayvan rehin olarak bulunduğu zaman, mürtehine ona, yem yedirmesi gerekir ve memesindeki süt de içilir, ancak onun sütünü içene o hayvanın nafakası gerekir." [323]

Hadislerin Işığı Altında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanelilere göre: Eyleşik durumda da, yolculuk halinde de rehin işlemi meşru' ve caizdir. Rehin olarak bırakılacak şeyin mal kapsamına girmesi ve ayırd edilmemiş muşa' durumunda olmaması, rahin tarafından işgal edilir halde bulunmaması, mülk anlamı ve hükmü taşımayan otlak ve benzeri umuma ait şeylerden olmaması, necis ve o hükmünde bir vasıf taşımaması şarttır.
Rehin akdinin gerçekleşmesi kabz ile olur. Böylece icab ve kabulden sonra rehin bırakılan rehin olarak verilen malı kabzederse, akid tamamlanmış qlur>t -
Aynı zamanda rehin bırakanın rehin edeceği mal üzerinde velayetinin bulunması gerekir. Malı hacr altındaysa veya kendisi o malın velî veya vasisî bulunuyorsa veya o malı başkasından emaneten almışsa velayeti haiz olmadığmdan bunlardan hiçbirini rehin olarak veremez. [324]
b) Şafiîlere göre: Rehn ancak icap ve kabul ile sahih olur. Yapılan akidde mürtehine (kendisine rehin verilene) zarar verecek bir şart ileri sürülürse rehn hükümsüz kalır. Bunun gibi rehin bırakana zarar verecek bir şart da rehni hükümsüz kılan sebep- lerd-en biridir.
Rehnin ayn olması şarttır. O bakımdan başkasında ki alacağını rehin olarak vermesi sahih değildir. Muşa1 olan (birkaç ve iki kişi arasında ortak olarak bulunan) mal rehin olabilir; bu hususta ortağın veya ortakların iznini almaya gerek yoktur.
Rehin bırakılan, rehin bırakanın izniyle ve huzuruyla rehni satabilir. [325]
Rehin bırakan, rehin bırakılanın yanına bıraktığı rehinden, aynına noksanlık vermeyen her türlü menfaati sağlayıp istifade edebilir. Rehnin aynına zarar verecek tasarruflarda bulunabilmesi için mürtehinin iznini alması şarttır.
Kendisine rehin bırakılan rehin akdinde, rehinden istifade edeceğini şart koşarsa, rehin hükümsüz olur. Bazısına göre, şart hükümsüzdür, akid sahihtir. O bakımdan kendisine rehin bırakılan akidde ileri sürdüğü intifa ile ilgili şarta dayanarak rehinden istifade edemez. [326]
Eyleşik ve seferi halde rehin akdi caizdir. Ancak Mücahid, Dah-hak ve Zahiriyye'ye göre seferde caizdir.
c) Hanbelîlere göre: Rehin işlemi seferde caiz olduğu gibi eyleşik durumda da caizdir.
İbn Münzir diyor ki: "Bu görüşe Mücahid'den başka muhalefet eden bir kimse bilmiyoruz. Rehin ancak kabz ile sahih olur. Bu aynı zamanda Ebu Hanife ve Şafiî'nin görüş ve içtihadıdır. Hanbelî fuka-hasma göre, ölçü ve tartı giren cinsten ise bunların rehin işlemi ancak kabz ile lüzum kazanır. Diğer şeylerde ise iki ayrı görüş vardır: Birine göre, ancak kabz ile gerekli olur; diğerine göre mücerred akid ile gerekli olur. Alım satımda olduğu gibi, akidin yapılmasıyla satış gerçekleşmiş sayılır. İmam Ahmed de bu görüştedir.
Böylece alım-satımı caiz olan her şeyde rehin işlemi sahihtir.
Ancak rehin işleminin kabz ile sahih olduğunu söyleyenlere yapılan rehin taşınır mal ise kabz edilmekle; taşınmaz mal ise, rehin bırakanın o malı mürtehine bırakıp ara yerden çekilmesi ve bir engel koymamasıyla gerçekleşir. [327]
c) Malikîlere göre: Bu mezhep imamlarına göre de alım-aı sahih olan her şeyin rehni de sahihtir. Aynı zamanda rahinin, rehin veren kimsenin mümeyyiz olması şarttır.
Bu mezhebin diğer mezheplerin çoğundan bu konuda ayrıldığı LSİardan biri şudur: Rehin sadece icap ve kabul ile gerçekleşir;
rehin bırakanın :"ben şu malımı sana rehin olarak verdim"; ken-Le rehin bırakılan da: "Ben de onu rehin olarak kabul ettim" de-yle sahih olur, isterse rehin bırakılan o rehni kabzetmemiş ol-
Bu durumda artık rehin bırakınm rücu' hakkı söz konusudir. [328]

Tahliller ve Rivayetler

1016 nolu Enes hadisini aynı zamanda Tirmizî tahric ederek sa-emiştir. Hadis rehin işleminin meşruiyetine delalet etmektedir, ı zamanda rehnin yalnız yolculuk halinde değil, eyleşik durumda . de cevazını açıkça ortaya koymakta ve aksini idda edenlerin iş ve ictihadlarmm isabetli olmadığını göstermektedir.
Ayrıca bu hadis, aynı haram olmayan eşyada gayr-i müslimlere :i ahm-satımda bulunmanın, benzeri muameleleri yürütmenin ve İ harbe değil ehl-i zimmete rehin olarak silah bırakmanın ce-na delalet etmektedir. Aynı zamanda bir malı, bedeli ileride ımek üzere satın almanın meşru olduğu da bundan istidlal olunmaktadır.
1018 nolu Ebû Hüreyre hadisi sahihtir. Ancak bu hadis fa-lafizlarla rivayet edilmiştir. Birinci şekil bizim naklettiğimizdir. ıcisi, "er-rehnü merkubün ve mahlubun" şeklindedir. Yani rehn van ise binilir, süt veriyorsa sütü sağılıp istifade edilir. Bunu ekutni ile Hakim rivayet etmişlerdir. Ancak bu rivayetin A'meş'e ar uzanıp orada mevkuf olduğu söylenir. Tirmizi de aynı iştedir.
Böylece rehin bırakılan hayvandan kendisine rehin bırakılanın onu beslediği takdirde yararlanması caizdir. Hadis bu manaya delaletmektedir. Bazıları hadis mücmeldir; yani hayvana binme ve sütünü sağma hususunda rehin bırakan mı, rehin bırakılan mı yararlanır hususu net anlaşılmıyor demişlerse de kendisine rehin bırakılanın yararlanmasına delalet ettiği kesindir. Çünkü Hammad b. Seleme kendi Cami'inde bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir: "Bir koyunu rehin alan mürtehin, ona yedirip, onu beslediği nisbette sütünü içebilir. Sağılan süt, hayvana yedirdiği yemin bahasını aşarsa, aşan kısım riba olur."
îmam Ahmed, Ishak, Leys ve Hasan da bu hadisle istidlal edip mürtehinin, yedirdiği yem nisbetinde sütünden yararlanabileceğini belirtmişlerdir, imam Ebû Hanife, imam Şafiî ve İmam Malik ise, kendisine rehin bırakılanın kendisine verilen rehnin hiçbirşevinden yararlanamayacağını, bütün faydaların, yani hayvandan yararlanmaların rehin bırakana ait olduğunu, aynı zamanda hayvanın günlük yeminin de rehin bırakana ait bulunduğunu belirtmişlerdir. Hadisler ise bunların hilafına bir tecviz anlamı taşımaktadır. [329]
Bu bapta Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan bir rivayet de şöyledir:

"Rehn, onu rehin olarak bırakan sahibine karşı kilitlene-mez. O rehinden yararlanmak da gereken (masrafım yapıp onu) ödemek de sahibine düşer."
Rehnin kilitlenmesini şöyle yorumlamışlardır: "Cahiliye devrinde rehin bırakan belirlenen sürenin sonunda borcunu ödemezse, kendisine rehin bırakan onun bıraktığı rehne sahip olurdu ve böylece konu kapanırdı, islâmiyet gelince, bu adeti kaldırdı ve rehin sahibine karşılık kilitlenemez diyerek yeni bir hüküm koymuş oldu.
Hadis, rehin olarak bırakılan hayvandan ancak rehin bırakanın istifade edebileceğine ve hayvanın gerekli masraflarını da onun karşılamasının gereğine delalet etmektedir. Böylece bu hadis, İmam Ebû Hanife, İmam Şafiî ve İmam Malik'in içtihadının isabetine bir delil ve karine olmaktadır.
Bu hadisi hem imam Şafiî, hem de Darekutnî rivayet etmiştir. Hakim, Beyhakî ve İbn Hibban ise bunu sahilemişlerdir. [330]
Ibn Mace bu hadisi başka bir tarikle rivayet etmiştir ki, Ebû Davud, Bezzar ve Darekutnî onu sahihi emişlerdir. îbn Kattan ise bunun İrsalini, Ebû Hüreyi'e'yi zikretmeksizin Said b. Müseyyeb'den yapmıştır.
Hafiz Ibn Hacer Telhis'de bununla ilgili Darekutnî ve Bey-hakî'de çeşitli tariklerle yapılan rivayetlerin hepsinin de zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Bulûğu'1-meram1 da ise, bu hadisin ricalinin sikat olduğu belirtilmiş ve ancak Ebû Davud ile başkaları yanında mahfuz olanının ise irsal durumunda bulunduğunu ilave etmiştir. [331]
Şârih Sıddîk Hasan Han ise. hadiste geçen "ğunm" ve "ğurm" kelimelerini şöyle manalandırıp yorumlamıştır: "Ğurm, hayvandan elde edilen fazlalık (süt sağmak; binek olarak kullanmak) dır. Gurm lise, Onun helak olması ve nafakasıdır. [332]
îbn Hazm ise bu hadisi ayrı bir tarikten sevkederek şu lafızla nakletmiş tir:
"Rehin kilitlenemez. Rehn, onu rehin olarak bırakana aittir. Ondan elde edilecek fazlalık ve onun helak olması, aynı zamanda masrafi onu rehin bırakana aittir.
îbn Hazm bunun isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.
Bütün bu rivayetlere rağmen Ebû Hüreyre hadisinin vasıl, irsal, refi1 ve vakfi hakkında ihtilaf söz konusudur. O bakımdan Buharı ye diğer hadis kitaplarında nakledilen Enes ye Aişe hadislerine mua-i raza da etse, bununla değil diğerleriyle amel etmenin daha isabetli olacağı sonucuna varılmıştır. [333]

Çıkarılan Hükümler

1- Rehn işlemi kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- Alım-satımı caiz ve sahih olan şeylerin rehin işlemi görmesi de caizdir.
3- Rehin işlemi hem yolculuk halinde, hem de eyleşik durumlarda caiz ve sahihtir.
4- Rehin edilecek şeyin umuma ait otlak, ve benzeri cinsten olmaması gerekir.
5- Rehin işlemi, icap, kabul ve kabz ile gerçekleşir, (Bu üç mezhebe göredir.) İmam Malik'e göre, mücerred icap ve kabul ile gerçekleşir.
6- Rehin bırakanın rehin olarak bırakacağı mal üzerinde velayetinin bulunması şarttır. O bakımdan emanet bir mal rehin olarak bırakılamaz. Çünkü kişinin onun üzerinde velayeti söz konusu değildir.
7- Rehin akdinde bir şart ileri sürmek, rehne zarar verecek bir şart koşmak rehin akdini hükümsüz bırakan sebeplerdendir.
8- Rehnin ayn olması şarttır. O bakımdan başkası nezdindeki alacağını rehn bırakması caiz değildir.
9- Mal-i muşa1 (birkaç kişi arasında ortak olan mal) rehin olarak bırakılabilir. Bu îmam Şafiî'ye göredir. îmam Ebû Hanife'ye göre bırakmaz.
10- Kendisine rehin bırakılan, rehin bırakanın izniyle ve huzuruyla rehni satabilir.
11- Kendisine rehin bırakılanın rehinden istifade etmesi caiz değildir. Bu, üç îmama göredir. İmam Ahmed'e göre yapacağı masraf karşIlğmda ondan yararlanabilir..
12- Rehin bırakan, aynına zarar veremeyecek şekilde rehinden istifade edebilir.
13- Böylece rehin masraf isteyen bir hayvan ise, onun yi-yeceği ve sair masrafı rehin bırakana aittir.
14- Rehn ölçü ve tartı kapsamına giren bir madde ise, kabz edilmesiyle işlemi gerçekleşir. Bunun dışında taşınmaz bir mal ise, rehin bırakanın onu rehin bırakılana bırakıp aradan çekilmesiyle gerçekleşeceği söz konusudur.
15- Rehin bırakanın mümeyyiz olması, aklî dengesinin yerinde bulunması ve hacr altında olması gerekir.
16- Kendisine rehin bırakılan rehni kabzettikten sonra artık rehin bırakanın rücu hakkı yoktur. Meğer ki borcunu ödeyip rehni geri almış olsun..
17- Müctehidlerin bir kısmına göre, rehin bırakılan rehinden ona yaptığı masraf nisbetinde yararlanabilir. Süt veren hayvansa o nisbette sütünden, yük taşıyan hayvansa o nisbette yük taşımasından istifade etmesinde bir sakınca yoktur.
18-Böylece ictihad içtihadı nakz edemeyeceğine göre, birbirine muhalif iki ictihaddan herhangi biriyle amel etmekte bir sakınca yoktur. O bakımdan bırakılan rehinden rehin bırakan istifade edebileceği gibi, rehin bırakan da ona yedirdiği yem ve bakımı için sarf ettiği meblağ nisbetinde yararlanabilir. [334]

Şirket ve Mudarabe

Şirket: Sözlükte birkaç şeyin bîraraya getirilip birbirine arıştırıhnası veya o şeylerin birbirine karışıp bir şey haline gelmesi smektir.
Fıkhı terim olarak, iki veya daha fazla kişi arasında ihtiyarî ol-rak biraraya gelip bir mal veya sermayede ortak olmaları durumudur.
Şirketin gerek aile, gerekse toplum ve ülke yararına birçok İümlu yanları vardır. Güçlerin birleşmesi imkanların artmasına ve aha verimli ve kalıcı iş alanlarının kurulmasına sebep olur. O akımdan İslâm Dini, ferdî imkanı dar çerçeve içinde tutup kısır bir ^ılışma yapmaktansa ortak çalışmayı teşvik etmiş ve bunun için birikim manevi mükafatların da vaade dildi ğini belirtmiştir. Ancak or-aklık yapacak kişilerin inanmış, doğru ve ticari ahlaka sahip olma-arı her zaman söz konusudur. Şahsî çıkarını ön plânda tutan veya tıanet içinde bulunan kişilerle şirket kurmak doğru değildir ve yleleriyle kurulan şirklerin sonu ya iflas ya da kısa vadelidir
Böylece şirket (ortaklık) kitap, sünnet ve icma' iie sabit Imuştur. O bakımdan şartlarına riayet edilerek kurulan bir şirketin ıçüncü.. ortağı Cenab-ı Hak'tır. [335]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllak (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Cenâb- Hak buyuruyor: Biri diğerine hıyanette bulunmadığı sürece ben iki ortağın içüncüsüyüm. Biri diğerine hıyanette bulunduğu takdirde ben aralarından çıkarım.." [336]
Saib b. Ebî Saib (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Peygamber (s.a.v.)Efendimize şöyle demiştir:"Cahiliyet devrinde sen benim ortağım olarak bulunuyordun. Ve sen ortağın hayırlısı idin; benimle ihtilafa düşmez, çekişmez, muaraza edişmezdin." [337]
îbn Mace ise bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir: "Sen benim ortağım idin. Ne güzel ortaktın sen; ne benimle ihtilafa düşer, ne de muaraza edişirdin.." [338]
Ebu Minhal'dan yapılan rivayete göre, Zeyd b. Erkam ile Bera' b. Azib (r.a.) ortak bulunuyorlardı. Bir miktar gümüşü, yarı peşin, yarısı da veresiye aldılar. Onların bu alım-satımı Resulüllah'a fs.a.u.J ulaşınca onlara şöyle emretti: "Nakid (peşin) aldığınızı geçerli kılın; veresiye aldığınızı geriye verin.." [339]
Ubeyde b. Abdillah (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ben, Ammar ve Sa'd Bedir gününde bize ihanet isabet edecek (ganimet, köle ve cariye) de ortak olduk. Sonra Sa'd iki esirle geldi; ben ve Ammar ise bir şeyle gelmedik." [340]
Bu rivayet, bedenlerde şirket kurmak, ortak olmanın cevazına hüccet sayılmıştır.
Rüveyfi1 b. Sabit (r.a.) anlatıyor:
"Bizden birimiz Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında kardeşinin arık devesini, elde edeceğini ganimetin yarısını ona vermek üzere alırdı..." [341]
Hakim b. Iiizam (r.a.) dan yapılan rivayete göre. adı geçen birine kar ortaklağmda bulunmak üzere ödünç mal verip alım-satımda bulunmasını söylerken Islak ciğer taşıyan (canlı hayvan) da kullanmamasını, denizde taşınmamasını, sel yatağında konaklamamasını şart koşar ve aksi halde bunlardan birini yaptığın takdirde malım (dan zayi' olan kısma) zam in olursun (yani o malı tazmin edersin) derdi." [342]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Müdarebe: Kâr ortaklığı anlamına gelir. Şöyle ki: Bir taraftan mal ve sermaye, diğer taraftan o malı ve sermayeyi ticari amaçla çalıştırma söz konusudur. Şüphesiz kendisine sermaye verilen mudarip emindir. Çünkü bir mübadele söz konusu olmaksızın kendisine kâr ortaklığı doğrultusunda mal vesermaye verilmiş oluyor. Onun malda tasarruf etmesi bir bakıma vekil olduğu içindir. Kâr sağladığı takdirde o ortaktır. Sermaye, yani mal sahibinin şartına uymayıp muhalefet ederse, o takdirde gasip kabul edilir. Karın tamamı ona bırakıldığı takdirde, o bu durumda istikrazda bulunan müstakrizdir. Kârın tamamı mal ve sermaye sahibine verilmek üzere anlaşma yapılırsa, bu durumda o teberruda bulunan bir vekildir. Müdarebe akdi bir sebeple bozulursa, bu durumda müdarib ücretli sayılır ve kendisine ecr-i misi verilir.
Mal ve sermayenin kasıt, ihmal ve kötü niyet olmaksızın helak olması halinde ise, mudarib buna zamin olmaz, yani o mal ondan tazmin edilmez.
Müdarebe ancak ortaklığın sahih olduğu mal ile gerçekleşebilir.
Aynı zamanda sağlanan kârın mal sehibi ile onu kullanan mudarip arasında belirlenen nisbete dayalı olması şarttır. Aksi halde ortaklık caiz olmaz, yani müdarebe geçersiz sayılır, Taraflardan birine' kârdan yüzde üzerinden değil de belirli bir rakam verilmesi şart koşulması halinde, bu faize kapı açtığından caiz değildir.
Mudarib elindeki mal ve sermayeyi, o mal ve sermaye sahibinin iznini almaksızın bir diğer mudaribe kâr ortaklığı anlaşmasıyla verebilir. [343]
b) Şafiîlere göre: Belirtilen kâr ortaklığına "müdarebe" denildiği gibi "kırad" da denilir. Bunun sıhhatinin birtakım şartları vardır: Malın (sermayenin) dirhem veya dinar olması

(nakid olarak ortaya konması), belli belirli bulunması, mudaribe teslim edilmesi, verilen malın ticarette kullanılması ve bu hususta belli bir konuyla sınırlanmamış olması, belli şahıslarla alım-satımda bulunma şartı konmaması, kâr ortaklığı için belli bir süre belirlenmemesi, kâr ortaklığının belirlenmesi ve kar nisbetinin taraflara ne nisbette yansımasının önceden belirlenmesi..
Taraflardan her birinin müdabereyi fesh etme yetkisi vardır. [344]
Böylece iki mezhebin görüş ve içtihadı arasında bazı farklar bulunuyor. Ama ana temada birleşiyorlar.
c) Hanbelîlere göre: Müdabere mutlak olarak sahih olduğu gibi birtakım kayıtlarla da sahihtir. Yani mal sahibi sözü edilen kâr ortaklığının belli bir beldede, belli şahıslarla yaphmasını ve belirli malların alınıp satılmasını şart koşabileceği gibi, mudaribi bu hususlarda serbest de bırakabilir. [345]
d) Malikîlere göre: Malikîler bu konuda daha çok Şafiîlerin görüşüyle birleşmektedirler. Yani onlara göre de, müdabere mutlak olmalı, belli şehir, belli şahıs ve belli mal ile kayıtlanın amalidir. Aynı zamanda bu mezhebe göre, mudarib ticari amaçla seferde bulunduğu sürece nafakasını müdarebe malından karşılayabilir. Yeter ki, eldeki laal bu masrafı karşılar nisbette olsun. Diğer mezheplere göre, ancak nal sahibinin izniyle nafakasını mevcut sermayeden karşılayabilir. [346]

Tahliller ve Rivayetler

958 nolu Ebû Hüreyre hadisini Hakim sahihlerken İbn Kattan, ravi Sa'd b. Hibban'm meçhul olduğunu dikkate alarak muallel olduğunu belirtmiştir. Oysa İbn Hibban sözü edilen zatı sika ; güveniliri er) arasında zikretmiştir. Ebû Dâvud ile el-Münzirî bu hususta susup bir tesbit ortaya koymamışlardır.
Bu konuda aynı anlamda bir diğer hadisi Ebû Kasım el-Asbahanî Terğib ve Terhîb'de tahric etmiştir.
Böylece rivayeti kuvvetlendiren şahit bulunuyor ve o bakımdan müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal etmişlerdir. Daha çok ortaklık konusunun yalan, hile ve aldatmadan, hıyanet ve zarara sokmaktan uzak kalmasına yönelik bir anlam taşımakta ve 1029 nolu Saib hadisini Hakim sahihlemiştir.
. Saib'in bu rivayeti birçok tarikten naklen rivayet edilmiş ve biri diğerini kuvvetlendirir anlamda belirlenmiştir, Ebû Nuaym el-Ma'rife'de, Taberânî el-Kebîr'de Kays b. Saib tarikiyle tahric etmişlerdir. Ayrıca Abdullah b. Saib'den bu anlamda rivayet yapıldığını görüyoruz. Ancak Ebû Hatim el-Ilel'de sözü edilen Abdullah'ın kavî olmadığına dikkat çekmiştir.
Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'le ortaklık yapanın Abdullah mı, yoksa Saib mi olduğu da ihtilaf konusudur. Sonra da Saib'in İslâmiyet'i kabul etmesi ve Peygamber'in sohbetinde bulunması hususunda da farklı tesbit ve yorumlar bulunuyor. İbn Abdilberr'e göre, Saib müeellefetü'l-kulûbdandır. İslâm'a girmiş ve Muaviye dönemine kadar yaşamıştır. îbn Hişam ise, îbn Abbas'tan naklen rivayet ederek, bu zatın Peygamber (s.a.v.) Efendimizle birlikte hicret ettiğini ve Ci'râne gününde Huneyn ganimetinden ona da bir pay verdiğini kaydetmiştir. îbn İshak'a göre, bu zat Bedir savaşında kafir olduğu halde öldürülmüştür.
Bütün bu ve benzeri ihtilafları dikkate alan müctehidler bu rivayetle pek istidlal etmemişlerdir. Ancak mana yönünden doğrudur ve Hz. Peygamber'in İslâm'dan önce de çok güvenilir ve doğru bir kişi olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda ortaklık konusunda çok yumuşak, anlayışla ahlaklı ve hoşgörülü davranmanın sünnet olduğuna delalet etmekte ve müminlere gözel bir misal vermektedir.
1031 nolu Ebû Minhal hadisi sahihtir. Gümüşü gümüşle elden ele, misli misline alıp satmanın cevazına, veresi işlem yapmanın caiz olmadığına delalet etmektedir. Nitekim "riba'n-nesîe" bahsinde bu husus açıklanmış bulunuyor.
Aynı zamanda bu hadis, nakit üzere ortaklık yapmanın caiz olduğuna delalet etmektedir. Cumhur temellük kapsamına giren her şeyde ortaklık caizdir diyerek bu konuyu sadece dirhem ve dinara bağlı kılmamıştır.
1032 nolu Ebû Ubeyde hadisi münkati'dir. Çünkü bunu Ebû Ubeyde'nin kendi babası Abdullah b. Mes'ûd'dan duymadığı söz konusudur. O bakımdan müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal etmemiştir. [347]
1033 nolu Rüveyfi1 hadisine gelince, bunun isnadından Ebû Da-vud Şeyban b. Umeyye el-Katbanı bulunuyor ki bu zat meçhuldür. Geriye kalan diğer ricali ise sikadır. Ayrıca Nesâî bunu ayrı bir tarikten tahric edip ravilerinin hepsinin sika olduğunu belirtmiştir. Böylece müctehidlerin bir kısmı bu hadisle istidlal etmiş bulunuyor. İmam Şafiî ise, bu hadisle istidlal etmemiş ve Bedir ganimetinin tamamının Resulüllah'a (s.a.v.) ait olduğunu delil göstermiştir.
Sonra da Resulüllah'm bu tür bir ortaklığı tasvip ve takrir ettiği bilinmemektedir. Ayrıca sahabenin icma'ı söz konusudur ki, böyle bir icma'm vukuunu isbat eden olmamıştır.
1034 nolu Hakim hadisini aynı zamanda Beyhakî tahric etmiş ve Hafiz îbn Hacer isnadının kavî olduğunu belirtmiştir.
Böylece müdarebenin caiz ve meşru olduğu ortaya çıkıyor. Nitekim ashabdan Ali (r.a.) den Abdürrezzak'm yaptığı rivayete göre, müdarebede mal bir vediadır; sağlanacak kâr da, tarafların öncede anlaştıkları üzeredir. Ayrıca İmam Şafiî'nin ibn Mes'ûd'dan yaptığı rivayete göre, İbn Mes'ud (r.a.) Zeyd b. Celide bir miktar mal mükaraza olarak vermiştir. Mükarazadan maksat, kâr ortaklığıdır. Aynı zamanda Hz. Ömer'in (r.a.) bir yetimin malını müdarabe olarak verdiği, yani kâr ortalığı yapılmak üzere bir adama verdiği rivayetler arasında bulunuyor.
Buna benzer bir çok rivayetler bulunuyor ki, hepsi de as-habın. üdarebe yoluyla işlemde bulunduğunu göstermektedir.
İbn Mace işe Süheyb'den (r.a.) şu hadisi tahric etmiştir:
"Üç şeyde bereket vardır: Vadeli satışta, kâr ortaklığında p bir de satış için değil evde kullanılmak üzere buğdayı araya karıştırmakta.."
Ancak bunun isnadında Nasr b. Kasım bulunuyor ki bu zat meçhuldür. [348] Zehebi de bu zatın pek bilinmediğini belirterek sa-ece tabiînin küçüklerinden biri olduğunu kaydetmiştir. [349]
Hadis, mal sahibinin ileride tehlike doğuracak şeyleri dik-kate Larak birtakım şartlar ileri sürmesinin caiz ve sahih olduğuna dela-ît etmektedir. [350]

Çıkarılan Hükümler

1- Müdarebe, diğer bir anlatımla kırad caizdir. Meşruiyeti jünnet ve ashabın icma'ıyla sabit olmuştur.
2- Kâr nisbeti yüzde üzerinden önceden tesbit edilir.
3- Taraflardan biri "ben şu kadar net kar isterim" diye bir şart leri süremez. Zira böyle bir şart, konuyu kâr ortaklığından çıkartıp âiz durumuna geçirir ki bu da haram kılınmıştır.
4- Mal ve sermaye sahibi sağlanacak kârın tamamım mudaribe)irakabilir;
5- Mudarib de elde edeceği kârın tamamım mal sahibine kendi ızasıyla verebilir.
6- Müdarebe işleminde elde edilecek kârın yarı yarıya bölüşülmesi şart değildir.
7- Mal, sermaye müdaribin elinde, bir kasıt olmaksızın helak Dİursa, bu ondan tazmin edilmez. Çünkü mudarib emindir ve aynı zamanda vekildir.
8- Kasıt, ihmal, su-iisti'mal olduğu tebeyyün ederse, tazmin edilir.
9- Müdarib elindeki sermayeyi bir diğer müdarib bulup kullanabilir. Burada asıl mal sahibinin iznini alması şart değildir. (Bu daha çok imam Ebû Hanife'nin içtihadıdır.)
10- Mal ve sermayenin nakid olması gerekir.
11- Malın mudaribe teslim edilmesi şarttır.
12- Malın ticari amaçla kullanılması,
13- Belli bir mal ve konuyla sınırlandırılmış olması da şarttır. (Bu daha çok îmam Şafiî'nin ve îmam Malik'in içtihadıdır.)
14- Müdarebede yer şahıs, mal teyininde bulunup şart koşmak îmam Ahmed'e göre caizdir. Mal sahibi mudaribi tamamen serbest de bırakabilir.
15- Müdaribin seferde bulunduğu sürece nafakasının mevcut maldan karşılanması caizdir, yeter ki mal sahibi buna izin vermiş olsun.
16- Cumhura göre ve müctehidlern çoğuna göre, ticari anlamda temellük kapsamına giren her malda müdarebe caiz ve sahihtir.
17- Taraflardan biri istediği zaman müdarebeyi fesh edebilir.
18- Herhangi bir sebeple müdarebe akdi bozulursa, mudaribe ecr-i misl verilir. [351]

Kafirlerin Hediyelerini Kabul Etmek ve Onlara Hediye Vermek

İslâm, devletler arasındaki münasebete geniş yer vermiş ve bu-un için bir takım kurallar koymuştur. Müslüman ülkenin yabancı tültür istilasına uğramaması ve kendi kültürüyle örnek bir ümmet ie millet olarak ayakta dimdik durabilmesi için bütün önlemleri ılmış ve bu düzeyde ciddi, yönlendirici, şahsiyetini koruyucu bir iğitim sistemi ortaya koymuştur. O bakımdan gayr-i müslim ülke liderlerinden ve İsâm ilkeleriyle ticari münasebette bulunan kurum ve şirketlerden gönderilen hediyeleri kabul etmekte ve onlara hediye göndermekte air salanca olmadığı anlaşılıyor. Bu aynı zamanda islâm ülkesinde yaşamakta olan zimmî (gayr-i müslim vatandaş) lar hakkında da geçerli bir sünnettir. Kötüye kullanılmadığı, gayr-i meşru sebepler taşımadığı sürece reddedilmez. [352]

Konuyla İlgili Hadisler

Bz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Kisra (İran-Acem krah) Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e hediye gönderdi, Efendimiz onun hediyesini kabul buyurdu. Kayser (Rum-Bizans krah)ona hediye gönderdi onu da kabul buyurdu. Bunun gibi birçok kral ve hükümdarlar da ona hediye gönderdiler ve o hepsinin hediyesini kabul buyurdu." [353]

Müezzin Bilal'dan (r.a.) rivayet edilin vîf hadîste, adı geçen şöyle demiştir:"
"Kalkıp yürüdüm, tâki ResûlülHâfTin (s.a.v.) yanma vardım. Orada çökertilmiş cjjşrt: $eve ^e ürerlerinde taşıdıkları yük bulunuyordu. KesûlüftahHâ'n (s.â\v.) izin istedim.. Bana şöyle buyurdu: "Müjde,.AUalv-s,enin b.oçlarını karşılayacak kadar (imkân) goiîdermlş felilünıiyor" ve sonra şöyle devam etti: "Şu çöken dört deveyi görmedin mi?" ? Ben de: "Evet gördüm" diye cevah verdim. "İşte onların boyunları (devenin kendileri) ve üzerlerinde bulunan şeyler sana olsun. Çünkü üzerlerinde giyecek ve yiyecek maddeleri bulunuyor ki onları Fedek emiri bana hediye göndermiş bulunuyor. Artık sen onları al ve borcunu öde diye emretti. Ben de öyle yaptım. [354]
Esma bint Ebî Bekir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Kureyş (müşriklerinin şirklerinde ısrar edip durdukları) bir zamanda annem bir şeyler arzulayârak bana geldi ki kendisi o sırada müşrikle olarak, bulunuyordu. Bunun üzerine anneme ilgi göstermem hususunda ResuIüllah (s.a.v.) Efendimiz'den sordum. O bana: "evet ilgi göster"diye buyurdu." [355]
Buharı rivayeti şu fazlalığıyla nakletmiş bulunuyor: İbn Uyeyne dedi ki: "O sebeple Cenâb-ı Hak şu ayeti indirdi: "Allah ı uğrunda sizinle savaşmayanlara ve sizi yurdunuzdan varmayanlara iyilikte bulunmanızı, adaletle davranmanızı sn etmez. Şüphesiz ki Allah adaletle davranıp insaf gülerine bağlı kalanları sever." [356]
Âmir b. Âbdillah b. Zübeyr'den yapılan rivayete göre, adı geçen yle demiştir:
"Kuteyle bint Abdıluzza b. Sa'd müşrike bulunduğu sırada, (mü'mine olan) kızı Esma'ya, keler, çökelek ve yağ gibi ediyeler getirdi. Bunun üzerine Esma (r.a.) (bu hediyeleri) abul etmedi. Bu olaya vakıf olan Hz. Aişe (r.a.) durumu Pey-amber (s.a.v.) Efendimiz'den sordu. O sebepte "Allah din ğrunda sizinle savaşmayanlara ve sizi yurdunuzdan Lkannayanlara.." ayetini indirdi. Cenâb-ı Peygamber (s.a.v.) sma'ya o hediyeyi kabul etmesini ve annesini evine almasını mretti.." [357]
Iyaz b. Himar'dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Peygamber (s.a.v.) Efendimize bir hediye veya bir deve bağışladı. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona: 'İslâmiyet'i kabul edip bu dine girdin mi?" diye sordu. O da: "Hayır.." deyince, Efendimiz şöyle buyurdu: "Doğrusu ben müşriklerin yaptıkları bağışı almaktan men'edilmiş bulunuyorum." [358]

Konuyla İlgili İctihad ve Görüşler

Hediye verip almak Resulüllah'm (s.a.v.) sünnetlerinden biridir. Fertleri birbirine ısındırmak, aralarında kardeşlik veya vatandaşlık bağlarım kuvvetlendirmek ve böylece ferdin toplumun bir parçası olduğunu zihinlere işlemekte hediyenin önemli yeri ve anlamı vardır.
Ancak hediye veren ve onu kabul eden de ilim adamları kıyas yoluyla birtakım şartların olmasını gerekli görmüşlerdir. Şöyle ki:
Hediye verende aranılan şartlar:
a) Hediye ettiği şeye malik bulunması,
b) Kısıtlama altına alınmamış olması,
c) Ergenlik çağına irmesi,
d) Muhtar bulunması, yani kendi ihtiyariyle hareket edecek iradeye sahip bulunması.
Kendisine hediye verilen kimsede aranılan şartlar:
1- Hediyenin verildiği zaman mevcut bulunması, yani doğmuş olması, hayatta bulunması,
2- Hediye almak için hileli yollara baş vurmaması..
Hediye edilen şeyde aranılan şartlar:
1- Hakikaten o şeyin mevcut olması,
2- Alınıp satılacak cinsten olup kıymet taşıması ve ahm-satımı mubah olan nesnelerden sayılması,
3- Kabzedilmesi mümkün olan şeyden olması,
Meselâ denizdeki balık, havadaki kuş hibe edilemez; çünkü kab-zedilip ele geçirilme ve başkasına teslim edilme durumunda değildir.
4- Hibe edenin mülkünün kopmaz bir parçası olmaması, Meselâ evin bir odası hibe edilemez.
5- Müfrez olup muşa1 durumda olmaması.
Bu Hanefilere göredir. İmam Malik, İmam Şafiî, İmam Ahmed, û Sevr ve onlara bağlı olanlar bu şartı uygun görmemişlerdir. [359]
Malın tamamını teberru' etmek caiz midir?
Bu hususta ilim adamlarının farklı ictihad ve görüşları vardır:
a) Muhammed b. Hasan ve Hanefilerden birtakım tahkik ehline re, hayır yollarına da olsa kişinin malının tamamını hibe, teberru' naesi sahih değildir. Böyle yapmak isteyenin sefih olduğuna ıknıedilip tasarrufuna kısıtlama getirilir.
b) Cumhura göre, bir insan isterse malının tamamını teberru ebilir. [360]

Tahliller ve Rivayetler

1042 nolu Ali hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar tahric etmiş | Tirmizî has enlemiş tir. Ancak bunun isnadında Nuyevr b. Ebî Fa-Ite bulunuyor ki, bu zat zayıftır. [361] Bununla beraber bu hadisi üvvetlendiren birtakım şahidler bulunuyor. O bakımdan üctehidlerin br kısmı bu rivayeti dikkate almışlar ve istidlalde bu-inmuşlardır.
1043 nolu Bilâl hadisi hakkında Ebû Davud ile el-Münzerî sus-p konuşmamışlarsa da yapılan ciddi tetkiklere göre, isnadındaki ri-ılin hepsinin sika olduğu anlaşılmıştır. O bakımdan istidlale ve ihti-ıce salih görülmüş ve dayanak olarak belirlenmiştir.
Aslında bu uzunca bir rivayettir ki Ebû Dâvud onu BAB EL-tf AM YAKBELÜ HEDAYA'L-MÜŞRÎKÎN bölümünde nakletmiştik
Bu bapta birçok rivayetler bulunuyor. Bazısı şöyledir:
Buhari ve Müslim'in tesbitine göre, Ukeydir Dume (adındaki mîr), Resulüllah'a (s.a.v.) sündüsten mamul bir cübbe hediye tmiştir,
Ebû Davud'un tesbitine göre, Rum meliki, Peygamber (s.a.v.) Efendimize uzunca bir kürk hediye etmşti ki sündüsten imal edilmiş ulunuyordu. [362]
Yine Ebû Davud'un Enes (r.a.) den yaptığı rivayete göre: Melik Zi-Yezen, Resulüllah'a (s.a.v.), otuz üç deve karşılığında satın almış olduğu bir hülle hediye olarak göndermiştir. [363]
Buhari'nin tesbitine göre, Eyle sahibi, Peygamber (s.a.v.) Efeni dimiz'e beyaz bir katır hediye olarak göndermiştir.
îbn Huzayme ve îbn Ebî Asım'm rivayetine göre, Kabt emiri, Resulüllah'a (s.a.v.) iki cariye ve bir de katır hediye göndermiştir. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) bu katıra Hunayn savaşında binmiştir. Resulüllah o cariyelerden birini (Mariye admdakini) kendine ayırmış ve ondan İbrahim adında bir erkek evladı dünyaya gelmiştir.
Bütün bu rivayetler ve hadisler, kâfirlerin göndereceği hediyeleri kabul etmenin cevazına delalet etmektedir.
1044 nolu Esma hadisi sahihtir ve istidlal ile ihticace salihtir.
1046 nolu Amir hadisi mursel olarakVivayet edilmiştir; çünkü ravi burada onun da babasından rivayet ettiğine değinmemiş tir. Bu hadisi aynı zamanda İbn Sa'd, Ebû Davud ve Hakim, Abdullah b. Zübeyr hadisi olarak tahric etmişlerdir. Taberani ise Ahmed b. Han-bel'in tesbitine uygun rivayette bulunmuştur, ancak isnadında Mus'ab b. Sabit bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Nitekim Yahya b. Main ile Ahmed b. Hanbel bu zatın zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir. [364]
1047 nolu.Iyad hadisini îb Huzayme sahihlemiştir. Ricali sikat olmakla beraber hadis murseldir. [365]
Resulüllah'm (s.a.v.) adı geçen müşrikin getirdiği hediyeyi almaması, önemli bir sebbe dayanmaktadır, ilim adamları birtakım ihtimal ve yorumlarda bulunmuşlardır. [366]

Çıkarılan Hükümler

1- Hediye verip almak sünnet doğrultusunda meşrudur.
2- Kâfir ve gayr-i müslimlerin hediyeleri kabul edilir; aynı zamanda onlara hediye vermek de caizdir.
3- Çocuğun, delinin hediyesi kabul edilmez; çünkü bunlar ehil değildirler.
4- Çocuğa ve deliye hediye verilebilir.
5- Verilecek hediyenin mevcut olması gerekir. O bakımdan hav-aki kuş, denizdeki balığı hediye etmek sahih değildir.
6- Şer'an ahm-satım kapsamına giren ve kıymet taşıyan her şey •diye olabilir,
7- Şer'an haram kılınıp kıymet taşıyan içki, domuz eti, akıtılmış in, uyuşturucu maddelerin hediyesi sahih ve caiz değildir. Nitekim anların ahm-satımıda caiz değildir.
8- Müslümanm müslümana hediye vermesi, yani lüslümanîarın hediyeleşmesi güzel sünnetlerden biridir.
9- Resmî görevli bulunduğu için, resmî görevde blunmadığı za-Lanlarda kendisine hediye vermeyenlerin, resmî göreve girdikten rara hediye vermeleri.bir maksada bağlı olduğundan kabul edilmesi üz değildir.
10- Resmî görevli kimsenin başkasından hediye istemesi de öyle.
11- Hediye veren kimsenin sonradan başa kakması son de-rece ırkin bir davranıştır.
12- Hediye küçük olsun, büyük olsun; kıymeti yüksek olsun cuz şey olsun muteberdir ve manevî değeri yüksektir. O bakımdan erilen hediyeyi küçümsemek sünnete aykırıdır.
13- Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz kendisine verilen hediyeyi red-etmemiş, az olsun, çok olsun değerli olsun, değeri düşük olsun bir ynm yapmadan memnuniyetini belirtmiştir. [367]

Hediyeye Hediyeyle Karşılık Vermek

Hediyeleşmekten maksat, az yukarıda da belirttiğimiz gibi, fertler, komşular, hısımlar, dostlar ve toplumlar arasında sıcak ve samimi bir hava oluşturmak, din kardeşliğini pekiştirmek ve maddenin gaye değil, asıl gayeye, amaca erişmek için bir araç olduğunu ortaya koymaktır.
O bakımdan başkasından hediye beklerken ve başkası hediye verirken onun karşılğmı unutmamak, en azından misliyle veya daha hayırlısıyla mukabele etmek sünnet kılınmıştır. Zira kişi ne kadar zengin olursa olsun kendisine verilen bir hediyeden hoşnutluk duyar, memnun olur. ve hediye verene karşı içinde sıcak bir ilgi ve dostulk havası doğar. Nitekim Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz hediyeleşmeyi çok sever ve kendisine verilen bir hediyeyi -imkânları nisbetinde-karşılıksız bırakmazdı. [368]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz hediye kabul eder ve onun karşılığında hediye verirdi." [369]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Bedevilerden biri, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e hediye rerdi. Bunun üzerine Efendimiz de onun karşılığında ona bir ıcdiye verdi ve sordu: "Hoşnut oldun mu?" Bedevi de: "Hayır.." üye cevap verince, Efendimiz verdiğini artırdı ve yine sordu: j'Hoşnut oldun mu?" Bedevi yine: "Hayır.." dedi. Peygamber ^s.a.v.) biraz daha artırdı ve yine sordu: "Şimdi memnun oldun mu?" Bedevî bu defa "Evet.." diye cevap verdi. Sonra Re-şulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Bundan böyle istedim ki sadece Kureyş kabilemden veya ansarımdan veya Sa-kafliden hediye kabul edeyim (de başkasından almayayım).." [370]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

Dört mezhep imamları bu konuda görüş birliği halindedirler. Peygamber (s.a.v.) E fendimiz'den bu davranışını kimi müstehab, kimi mendup, kimi de sünnet olarak vasıflandırmışsa da çoğu sünnet olduğunu belirtmiştir.
Böylece fukaha "hibe" kavramı üzerinde durup onu şöyle ta-rif etmişlerdir:
"Hibe bir akiddir. Konusu, bir kimsenin kendi malını, pa-rasını hayatta iken bir karşılık beklemeksizin başkasına bağışlamasıdır."
O halde bir kimse malını başkasına mubah kılar da ondan yararlanmasını sağlamayı diler ve fakat temlikte bulunmazsa, o hibe değil iare (emanet) olur.
Bunun gibi mal-i mütekavvim olmayan, şer'an alım-satımı caiz görülmeyen içki, Ölmüş hayvan, uyuşturucu madde ve benzeri murdar ve zararlı maddeleri bağışta bulunmak hediye kapsamına girmez. Ölüm sonrası bir malını şuna buna vermek üzere vasiyet eden kimsenin de verilecek bu malı hediye değil vasiyet olur.
Mutlak anlamda hibe, ivaz iktiza etmez, yani karşılık söz konusu olmaz. Ancak hibe verilen kişi arzu ederse onun karşılığını yine hibede bulunmak suretiyle cevaplayabilir.
Hibe konusunda teşvik mahiyetinde birçok hadisler rivayet edilmiştir. Biz buraya onlardan birkaç tanesini teberrüken naklediyoruz:
"Bana koyun ve keçinin ayakları bile hibe edilse kabul ederim. Pişirilen o ayaklara davet edilsem icabette bulunurum." [371]
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah'a (s.a.v.) sordum, dedim ki: Ya Resulellah! Benim iki komşum bulunuyor; hangisine bağışta bulunayım?" Efendimiz şu cevabı verdi: "Kapısı sana en yakın olana.." [372]
Ebu Hüreyre den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hediyeleşin. Çünkü gerçekten hediye göğüsteki kini alıp götürür. Hiç bir komşu bir komşusunu hakir görmesin, isterse (hediye ettiği) koyunun ayağının bir çatalı olsun (yine küçümsenıeyip kabul etsin)." [373]
"Kime kardeşinden, yukardan bakmaksızın, nıutalli'% olmaksızın bir iyilik gelirse onu geri çevirmesin; çünkü d Allah'ın ona sevkettiği nzıkdır." [374]

Tahliller

1054 nolu Hz. Aişe hadisi sahih olup istidlal ve ihticace salihtir.
1055 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda İbn Hibban kendi sahihinde tahric etmiştir. Mecmeu'z-zevâid sahibi bu hadisin ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir.
Buna benzer bir hadisi Ebû Davud ile Nesâî Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet etmişlerdir. İbn Mace de benzeri bir rivayeti naklettikten sonra Resulüllah'm (s.a.v.) verilen hediyeye karşılık altı dişi deve verdiğine değinir.
Hakim de bu rivayeti naklettikten sonra Müslim'in şartına göre sahihtir diye kaydetmiştir.
Ancak Hz. Aişe hadisini İbn Ebî Şeybe şu lafızla nakletmiş tir: "Resulüllah (s.a.v.) kendisine verilen hediyeyi daha hayırlısı ile karşılardı.."
Muhaddislerin bir kısmına göre, Hz. Aişe hadisi mualledir. Bu-ıri: "Bu hadisi Vekil ve Mudır Hişam'dan aldığını zikretmemiştir, jylece ravilerden îsa b. Yunus bunu Hişam'dan nakletmede te-rrüd etmiş oluyor. Nitekim Tirmizî ile Bezzar da: "Biz bu hadisi anık îsa b. Yunus tarikiyle biliyoruz" demişlerdir.
Malikilerden bir kısmı bu hadisle istidlal edip verilen hedi-yeye ink bir hediye ile karşılıkta bulunmanın vacip olduğunu belirt-işlerdir. Ancak Resulüllah'm (s.a.v.) bu hususta mücerred fiili icuba delalet etmez. O bakımdan ilim adamlarının çoğu bunun innet olduğuna kaildirler.
Bu bapta Tirmizi'nin Ebû Hüreyre tr.a.) den rivayet ettiğine göre: Fezare kabilesinden bir adam, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e i altındaki develerden bir dişi deve hediye etti. Peygamber (s.a.v.) Efendimizde ona karşılık bir şeyler verdi ki, (azlığı) o adamı biraz eklendirdi. O sebeple Peygamber (s.a.v.) ın minber üzerinde şunu uyurduğunu duydum; "araplardan bazı adamlar var ki, onlar-an biri hediye veriyor ve ben de yanımda bulunan imkâna öre ona karşılıkta bulunuyorum ve bu sebeple o adam bana fkelenmiş oluyor.."
Böylece kişi verdiği hediyeye karşılık fazla bir şey beklememeli-ir. Çünkü herkes imkânı nisbetinde hediye verebiliyor. Hatta Ibn keslân bu hadisi dikkate alarak diyor ki: "Zamanımızda niyetlerin iozuk olduğunu dikkate alırsak hiç kimseden hediye kabul etmeme-aiz uygun olur." [375]

Çıkarılan Hükümler

1- Hediyeleşmek sünnettir.
2- Mü'minler birbirine hediye verirken gönül hoşnutluğuyla bunu yerine getirmeli ve daha fazla bir karşılık beklememelidir.
3- Verilen hediyeyi küçümsemek doğru değildir ve sünnete aykırıdır.
4- Verilen hediyeye karşılık daha hayırlısını verme imkânı varsa o davranışı seçmek müstehabdır. [376]

Kişinin Kendi Çocukları Arasında Adaleti Gözetmesi

Aile bir bakıma kutsal bir müessesedir. Bu müessese karşılıklı sevgi, saygı, anlayış, güven ve destek ile ayakta durabilir ve çocuklar arasında gerek sevgi, gerekse bağış hususunda eşitliği, adaleti sağlamaya dikkat etmekle gelişir.
O bakımdan bir baba veya annenin kendi çocuklarından birini fazla sevdiğini açıkça farkettirmesi veya birine daha çok ilgi gösterip destek sağlaması sünnete ve ilahi tavsiyeye aykırıdır. Cenâb-ı Hak, Kuran-ı Kerim'de: "Babalarınızdan ve çocuklarınızdan hangisinin fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz.." [377] buyuruyor. [378]

Konuyla İlgili Hadisler

Numan b. Beşir "(r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Çocuklarınız arasında adaleti gözetiniz, çocuklarınız arasında adaletten ayrılmayınız,
çocuklarınız arasında adil davranınız.." [379]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Beşir'in eşi, kocasına şöyle dedi: Şu köleni çocuğuma bağışla ve beni Resulüllah'ın huzuruna çıkar veya Re-bulüllah'ı şahit eyle (da yapacağın bağışı açıkla)." Bunun üzerine kalkıp Resulüllah'a geldi ve şöyle dedi: 'Talanın kızı (benim eşim ve) benden kölemi onun çocuğuna bağışlamamı istedi.." Peygamber (s.a.v.): "O erkek çocuğun kız kardeşi var mıdır?" diye sordu. O da: "Evet, vardır" diye cevap verince, Re-sulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bu oğlana verdiğinin mislini hepsine verdin mi?" dedi. O da: "Hayır.." diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Bu uygun bir davranış değildir ve ben ancak hak olan şeye şahit olurum buyurdu." [380]
Ebu Davud ise bu hadisin son kısmını şu lafızla rivayet etmiştir:
"Beni haksızlığa şahit tutma. Senin çocuklarının senin üzerinde hakkı, onlar arasında adaleti gözetmendir.."
Numcm b. Beşir (r.a.) dan yapılan rivayte göre: Babası Beşir onu alıp Resulüllah'ın huzurura getirdi ve şöyle dedi: "Doğrusu ben şu oğluma bir köle bağışladım ki o köle bana aitti.." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona: "Buna bağışlandığının bir mislini diğer çocuklarına da bağışladın mı?" diye sordu. O da: "Hayır.." diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona: "Verdiğini geri al.." buyurdu." [381]

Müslim'in yaptığı rivayette ise şu lafiz kullanılmıştır:
"Bana malının bir kısmını bağışladı, tasaddukta bulundu. Ama Anıre bint Revaha babama şöyle dedi: "Sen Resulüllah'ı (s.a.v.) bu olaya şahit tutmadıkç razı olmam.." Bu istek üzerine babam bana yaptığı bağışa Resulüllah'ı (s.a.v.) şahit tutmak üzere kalkıp Resulüllah'a gitti. Resulüllah (s.a.v.) babama: "Bunu diğer çocuklarına da yaptın mı?" diye sordu. O da: "Hayır.." deyince, Peygamber (s.a.v.) ona: "Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaleti gözetiniz" buyurdu. O sebeple babam bana yaptığı bağıştan rücu' etti (vazgeçti)."[382]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Yaptığı bağıştan (pişman olup) dönen, kustuktan sonra kusmuğuna dönen gibidir.." [383]
İbn Ömer ve İbn Abbas "(r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bağışta bulunup onu verdikten sonra pişman olup dönmek adama helal olmaz, ancak baba kendi çocuğuna verdiği bağıştan dönebilir. Bağışta bulunduktan sonra pişman olup geri dönen adamın misali, yiyip doyduktan sonra kusan ve sonra da kusmuğuna dönen öpeğin misaline benzer.." [384]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

Bilindiği gibi, varislere ölüm sonrası vasiyet yasaklanmıştır. iira Cenab-ı. Hak her hak sahibinin hakkını Kur'an'da belirlemiş ve lunun açıklamasını hile kimseye bırakmamıştır,
O bakımdan kişi ölümünden sonra varisleri için değil, hayır ve ıasenat niyetiyle Cenab-ı Hakk'ın rahmet ve gufranını arzula-yarak nalının en çok üçte birini vasiyet edebilir. Hiç bir varis buna itiraz îdemez ve itiraz hakkı da söz konusu değildir.
Hayatta iken çocuklarına, yakınlarına yardımda bulunabilir, anları maddeten destekleyebilir. Bu destekleme miras hukukunda belirlenen paylara göre değil, adaletten sapmamak üzere kişinin rızasına bırakılmış bir tavsiyedir. Böylece kişi kız ve erkek evladına hayatta iken bağışta bulunurken binalar arasında eşitliğe dikkat etmelidir. Mesela bazı bölgelerde baba ve anne daha çok erkek çocuğa meyleder ve kazançlarının önemli bir kısmını ona bağışlayarak ekonomik yönden güçlenmesini arzu ederler, böylece kız çocuklarına ya hiçbir şey vermezler, ya da az bir şey vermek suretiyle meseleyi geçiştirirler, islam Dini, kitap ve sünnetiyle bu tarz bir adaletsizliğe karşıdır. İlgili hadislerde Resulüllah'ın (s.a.v.) Numan b. Beşir'e yaptığı tavsiye ve verdiği.bilgi son derece açıktır.
Birden fazla kadınla evli olan kimse de eşlerinden birine fazla miktarda mali yardımda bulunur da diğerini ihmal eder, adil davranmazsa, sünnete aykırı davrandığından ve evde nahoş bir hava oluşturduğundan dolayı günahkar sayılır.
Mali destek ve yardımda bulunma hususunda nasıl adil davran:, mak gerekiyorsa, sevgi ve iltifatta da adaletten ayrılmamak gerekir. Aksi halde aile reisi olan baba ve ikinci derecede ana bile öz çocukları arasına kin ve kıskançlık tohumlarını atmış olurlar.
O bakımdan müctehidlerin hemen hepsi bu hadis ve rivayetleri dikkkate alarak gerek mali yardım ve destekte, gerek sevgi ve ilgide çocuklar arasında adaleti gözetmenin sünnet, hatta bazısına göre vacip olduğun belirtmişlerdir. [385]

Tahliller ve Rivayetler

1061 nolu Muna hadisini Ebu Davud ve el-Münzerî tahric ederken bir görüş ortaya koymayıp susmuşlardır. Yapılan ciddi tes-bitlere göre, ricalinin hepsi sika olup itimade şayan kişilerdir.
Bu bapta Taberanî'nin îbn Abbas (r.a.) dan rivayet ettiği hadis her ne kadar zayıfsa da diğer rivayetlerle takviye gördüğünden istidlale elverişli kabul edilebilir. Hadis şu lafizla rivayet edilmiştir: "Bağışta evladınız arasında eşitliği sağlayınız. Eğer ben birini üstün tutsaydım, herhalde kadınları (kız çocuklarını) üstün tutardım."
Evet hadisin isnadında Said b. Yusuf bulunuyor ki, muhaddisle-rin tesbitine göre bu zat zayıftır. Nitekim îbn Main onun için "zayıftır" derken, Nesâî "o Kavi değildir" demiştir. [386] Ancak Hafiz îbn Hacer onun isanadını hasenlemiştir.
Sözü edilen iki hadisle istidlal edenler, evlad arasında adaleti gözetmenin vacip olduğunu söylemişlerdi ki, Tavus, Sevrî, îmam Ahmed, İshak ve Malikîlerden bir kısmı o gruba dahil olanlardır. Bunlardan bazısı ise, gayr-i adil yapılan bir bağış hükümsüzdür. İbn Hacer de aynı görüştedir, imam Ahmed'e göre, sahihtir ancak kişinin böyle gayr-i adil bağıştan rücu' etmesi vaciptir. Aynı zamanda evladından biri diğerlerine nisbetle daha çok sıkıntıda ve borç altında bulunursa, ona bir miktar fazla bağışta bulunmak adalete munafi sayılmaz.
İmam Ebu Yusuf a göre, eşitliğe riayet etmek vaciptir. Cumhura göre müstehabdır. Böylece evladından bir kısmını üstün tutup fazla bağışta bulunursa kerahetle sahih olur. Zira cumhur hadisdeki emri nedb üzere hamletmişlerdir.
Numan hadisleri farkıyla rivayet edilmişse de sıhhatlarında şüphe yoktur. Nitekim ilim adamları bu rivayetleri ele alıp ona yakın yorumda bulunmuşlardır. Kitabımızın hacmi müsait olmadığından nakledemedik.
Bu bapta Müslim'in rivayetinde şu lafiz kullanılmıştır:
"Bağış hususunda evladınız arasında adaleti gözetiniz, nasıl ki onların size iyilik ve ilgi göstermelerinde adil davranmalarını istiyorsanız.."
imam Ahmed ise şu lafizla rivayeti nakletmiştir: "Evladınızın size iyi ve saygılı davranması nasıl sizi memnun ediyorsa, siz de onlara bağışta bulunduğunuzda eşitliğe riayet ediniz.."
Ebu Dâvud ise şu lafizla nakletmiştir:
"Evladınızın sizin üzerinizdeki hakkı, aralarında adaletle davranmanızda1; nasıl ki sizin onlar üzerindeki hakkınız, size iyilikte bulunup saygı göstermeleridir.."
Bütün bu az değişik falızlar tek manada bilrleşmektedir ki, Re-sulüllah (s.a.v.) onu şu cümlesinde beyan buyurmuştur: "Bu oğluna yaptığın bağış nisbetinde diğer çocuklarına da yaptın mı?."
1065 nolu Ibn Abbas hadisi sahihtir. Yapılan bağıştan rücu' etmenin çok çirkin bir hareket olduğu belirtilmektedir. Ancak babanın evladına yaptığı bağıştan rücu' etmesi bu genellemenin dışında kalır. Nitekim 1066 nolu Tavus hadisi bu istisnaya yer vermekte ve babanın rücu'unda bir sakınca olmadığına, hatta gayr-i adil bir bağışsa rücu'nun vacip olduğuna işaret edilmektedir.
Tavus hadisini aynı zamanda ÎJ)n Hibban tahric etmiş ve Ha-kiaa sahihlemiştir. [387]
Bu hadisle istidlal edenler, yapılan bağışta rücu1 etmenin haram olduğuna kail olmuşlardır. Çünkü kusmuk haramdır, ona benzetilen şey de haramdır. Buhari'nin rivayetinde ise, kusmuğuna dönen köpeğe benzetilmiştir ki, bu cümle rücu'un haram olmadığına delalet eder. [388]

Çıkarılan Hükümler

1- Ana-babamn çocuklarına eşit anlamda ilgi ve sevgi göstermesi sünnet veya vaciptir.
2- Ana-baba çocuklarına bağışta bulunurken aralarında eşitliği korumalı yani kız-erkek ayrımı yapmaksızın hepsine eşit biçimde bağış yapmalıdır.
3- Kişi hayatında çocuklarına yapacağı bağış ve yardımda miras hukukundaki nisbete göre hareket etmekle yükümlü tutulmamıştır.
4- Ölüm sonrası miras taksiminde oğlana iki, kıza bir pay verilirken, ölmeden önce yapacağı bağışta her ikisine eşit,biçimde vermekle adaleti sağlamış olur.
5- Çocuklarından sadece birine veya ikisine bağışta bulunup diğerlerine aynı nisbette bağışta bulunmayan ve onları mahrum bırakan kimse, emr-i Resulüllah'a aykırı davrandığından yaptığı bağıştan rücu' etmesi gerekir. Bazısına göre, rücu' etmediği takdirde yine de bağış sahihtir, ancak bağışı yapan günah işlemiş olur.
6- Çocuklarından biri çok muztar durumda olur, diğerlerine nis-betle daha çok yardım edilmesi gerekirse, o takdirde ona daha fazla bağışta bulunmakta bir vebal yoktur.
7- Kişi ancak evladına yaptığı bağıştan dönebilir, yani yaptığı bağışı geri alabilir. Başkasına yaptığı bağıştan rücu' etmesi, kimine göre haranı, kimine göre mekruhtur.
8- Yapılan bağışta başa kakmak mekruhtur.
9- Bağışı bîr menfaat karşılığı düşünerek yapmak, sevabını alıp götürür. O bakımdan yapılan bağışta sırf Allah'ın hoşnutluğu gözetilir. [389]

Babanın Kendi Evladının Malından Yaralanması

Babab ile evladı arasındaki münasebet kan bağına, soy bağına birtakım haklara dayanır. Zira sorumluluğun sınırım bilen ve evladını yetiştirip hayırlı bir unsur olma düzeyine getiren, ona edep ve terbiye verip salih bir kişi olmasını sağlayan babanın bu güzel davranışı ve emeği, Cenab-ı Hakk'ın yanında meşkur ve makbuldür. Böyle bir baba her zaman övülmeğe layıktır.
Özellikle mali imkanın önemli kısmıyla ömrünün bir bölümünü evladının okuyup yetişmesi için harcayan bir babanın evladı üzerinde bir çok haklan va: hr. O bakımdan baba, arzu ettiği takdirde evladının malından bir şeyler alıp istifade edebilir ve evladının ona engel olmaması gerekir.
Böylece islam Dini, babayla evlad arasında öylesine sağlam ve kalıcı bağlar geliştirmiştir ki, biri diğerine bakmakla kendini yükümlü kabul eder ve baba sormadan evladının malından yararlanabilir. Şüphesiz bu ruhsat, sefih olmayan, savurganlığı adet haline getirmeyen babalarla ilgilidir. Sarhoş, müsrif, kumarbaz ve sefih bir babaya böyle bir ruhsat vermek, onun evladını da periyen etmekten ve fakirliğe sürüklemekten başka bir şeye yaramaz. O halde evladının malından sormadan alma yetki ve ruhsatını taşıyan bir babanın, aldığı nisbeti meşru yolda ve israftan uzak ölçüde harcaması gerekir.
Şüphesiz bu kültürün ve güzel adet ve sünnetlerin yaşanması son derece lüzuludur. Özellikle İslam Cemaati bu ve benzeri köklü, kalıcı kültürle ayakta durma ve varlığını

sürdürme şansına sahiptir. [390]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz sizin en temiz, en güzel (ve en meşru) yediğiniz şey, kazancınızdan olanıdır ve doğrusu evladınız da sizin kazancınızdan bir bölümüdür." [391]
Diğer bir lafızla şöyle buyurulmuştur:
"Adamın oğlu, onun kazancının en güzel ve en iyisinden-dir. O bakımdan onların malından gönül rahatlıyıgla yeyiniz."
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir adam Resulüllah (s.a.v.) Efendimize şöyle sormuşdu: " Benim hem malım, hem de evladım vardır. Babam ise malımı olduğu gibi harcamak istiyor.." Resulüllah (s.a.v.) ona şu cevabı verdi: "Sen de, malın da babana aitsinizdir." [392]
Amr ö. Şuayb (r.a.) den, o da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Bedevilerden bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendiniz'e gelerek dedi ki; "Şüphesiz babam malımı olduğu gibi harcamak istiyor.." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Sen ve malın babana aittir. Sizin yediğiniz en güzel, en iyisi, kazancınızdan olanıdır ve şüphesiz evladınız sizin kazancınızdan bir bölümdür. Artık (evladınızın) malından gönül hoşnutluğuyla yeyiniz." [393]

Tahliller ve Rivayetler

1069 Nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda İbn Hibban kendi sahihinde ve Hakim tahric etmişlerdir.
Aynı hadisi Ahmed b. Hanbel az değişik lafızla rivayet etmiş ve :im onu tahric ederken Ebu Hatim ile Ebu Zer'â onu sahihle-lerdir. Ancak İbn Kattan bunu ta'lîl kapsamına sokup bir defa mare'nin kendi halasından, bir defa ise anasından rivayet ettiği konusu olduğuna dikkat çekmiş ve bu her ikisinin de maruf ol-lığını belirtmiştir.
Hakim ise bunu kendi Müstedrek'inde Hammad b. Ebi syman tarikiyle şu lafızla rivayet etmiştir: "Evladınızın malı ih-ıç duyduğunuzda sizindir.."
1070 nolu Cabir hadisi sahihtir; ricalinin hepsi sikadır.
Hadisi aynı zamanda başka tarikle Taberani rivayet etmiştir. rhaki ve Bezzar da tahric ederek hadisin ihticaca salih olduğunu termişlerdir.
Böylece babanın kendi evladının malında bir bakıma onunla or-olduğu hükmü ortaya çıkıyor. îbn Reslan ise, hadiste geçen "ve lüke li-ebîke.." cümlesi üzerinde durarak burada yer alan (lâm) •finin ibahe için olup temlik anlamında olmadığı belirteker şöyle niştir: "Zira evladın malı kendisine aittir. Zekatını o vermekle kelleftir ve babası ise ancak miras yoluyla ona sahip olur."
1071 nolu Amr hadisini aynı zamarda îbn Huzayme ve îbn Ca-l tahric etmişlerdir.
Bu bapta Bezzar'm Semure'den rivayet ettiği bir hadis bulunuy-Taberani de îbn Mes'ud (r.a.) den rivayet etmiştir. Ebu Ya'la ise . Ömer'den bu anlamda bir rivayete yer vermiştir.
Bütün bu rivayetler birbirini kuvvetlendirmekte ve hadisin ihtida salih olduğunu göstermektedir.
Ancak bu konda en uygun ve isabetli yorum, İbn Reslan'ın yorumudur ki yukarıda değinmiş bulunuyoruz.
Müctehidlerin çoğu da aynı yorumu benimsemiş ve ona göre ıuç çıkarmışlardır. [394]

Çıkarılan Hükümler

1- Baba kendi evladının malından ihtiyaç duyduğu takdirde nsiz alabilir,
2- Evladın malı babasına mubahtır.
3- Baba evladının malına ortak değildir.
4- Baba evladının malinin zekatını vermekle mükellef tutulmamıştır.
5- Herkes kendi kazancının zekâtını vermekle mükellftir.
6- Baba sefih olduğu takdirde, evladının malında tasarrufa yetkili değildir. Sadece nafakasını karşılayacak kadar o maldan kendisine verilir.
7- Evlad Ölünce, malının tamamı babasına kalmaz. Eşi, anası ve çocukları varsa babası arta kalanı alır.
8- Muhtaç durumda olan ana-babaya evladın bakması vaciptir. [395]

Kadının Kendi Malından ve Kocasına Ait Maldan Yetkisi

Karı ile koca ailenin temelini oluşturan iki önemli unsur olarak ulunuyor. Namus ve iffetlerini korudukları, malî imkanlarına göre ir hayat, düzeni ortaya koydukları, her çeşit israf ve aşırılıktan açındıkları ve komşularına, hısımlarına aynı zamanda çevrelerine aydalı birer insan olma duygu ve düşüncesiyle hareket ettikleri ürece aile yuvası gerçek hüviyetine kavuşmuş olur ve devamlılık ar-eder.
Koca nasıl evi korumakla ve huzurlu yuva haline getirmekle lükellef bulunuyorsa, kadın da ikinci derecede sorumluluk aşımakta ve aileyi korumakla yükümlü bulunmaktadır. Şüphesiz şlerin sorumlulukları birbirini tamamlamakta ve aileyi istenilen Lüzeye getirmektedir. Tek taraflı fedakarlık ve sorumluluk duygu-uyla hareket yeterli değildir.
Ailenin reisi sayılan erkek israfa kaçmamak, aileyi sıkıntıya lokmamak şartıyla hayır ve hasenatta bulunabilir. Zira İslam top-umunda yerini alan her kişi yalnız kendisi ve ailesi için değil o toplu-uk için de çalışır ve faydalı bir insan olma idraki içinde günlük ıayatmı tanzime yönelir. Kadın da kendine ait malda, israfa saçmamak, lükse kapı açmamak şartıyla tasarruf etme, hayır ve has-înatta bulunma yetkisine sahiptir. Aynı zamanda kocasından izin al-nak suretiyle onun malından meşru Ölçüler çerçevesinde bir harca-Tiada bulunabilir; kapıya gelen, komşuluk eden, muhtaçlara ardıma olabilir. Hatta ilim adamlarının bazısına göre, hayır konulunda ölçülü ve dikkatli olduğu takdirde kocasından izin istemesine gerek yoktur. [396]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadın ifsada (bütçeyi bozma, aileyi sıkıntıya sokma, düzeni bozmaya) kaçmaksızın kocasının (eve getirdiği) gıda maddesinden (fakir ve muhtaçlara) harcarsa, yaptığı bu harcamanın ecri (sevap mükafatı) kendisine olur; aynı zamanda kocasına da kazandığının ecri (sevap ve mükafatı) vardır. Evdeki kiler işleriyle görevliye de bunun bir benzeri sevap vardır. Bunlardan bir kısmı diğerinin sevabını az da olsa noksanlaştırmaz." [397]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v,) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadın kocasının kazancından onun emri (izni) olmaksızın bir şey harcarsa, (kadının elde ettiği sevap ve mükafatın) yarısı kocasmadır." [398]
Yine Ebu Hüreyre (r.a.) den mevkufen yapılan rivayete göre, adı geçenden, kocasının evindeki (para ve yiyecek) den (hayır olarak) harcayan kadın hakkında sorulduğunda, adı geçen şöyle cevap vermiştir: "Hayır, ancak kendisine ait yiyecek madedelerinden (hayır olarak) harcayabilir ve bundan hasıl olan sevap ikisi arasında müşterek olur. Kadının, kocasının izni olmaksızın onun
malından harcaması kendisine helal olmaz." [399]
Esma bint Ebi Bekr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçer, peygamber (s.a.v.) Efendimize şöyle diyor: "Ya Resulellah! Benim t>ir şeyim yoktur, sadece (kocam) Zübeyr'in bana getirdiği aesneler vardır. Onun eve getirdiği şeylerden az bir miktar [sevap olarak) harcamamdan dolayı bana bir vebal var mıdır?" Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: •Elinden geldiğince (imkânın yettiğince) az az harca, kapta toplayıp (cimrilik yapma), sonra onun misliyle ceza görürsün.." [400]
Bu hadis şu lafızla da rivayet edilmiştir: Esma (r.a.) Peygamber (s.a.v.) dan şöyle sormuştur: "Şüphesiz (kocam) Zübeyr şiddetli bir adamdır.. Yoksul bir kimse bana gelip dilenmektedir ve ben de Zübeyr'in izni olmaksızın onun evindeki yiyecek maddelerinden o yoksula tasaddukta bulunmaktayım.." Peygamber (s.a.v.) ona şu cevabı verdi: "Az az (tasadduk olarak) ver, kapta toplayıp (cimrilik yapma), sonra Allah o nisbette
sana karşı ceza hazırlar.." [401]
Sa'd (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Kadınlar Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e bey'at ettikleri zaman, Mudar Kabilesin1 den olduğu sanılan düzgün konuşma yeteneği olan bir kadın şöyle sordu: "Ey Allah'ın Peygamberi! Doğrusu biz (kadınlar) babalarımız ve evladımız üzerine yük olarak bulunuyoruz.." Ebu Davud diyor ki: "Ben bu rivayette şu cümleyi de görüyorum: "ve kocalarımız..) Bizim için bunların malından neler helaldir?" Peygamber (s.a.v.) Efenidmiz şu cevabı verdi: "Ratb (depolanmayan ekmek ve yaş sebze ve meyve) den hem yersiniz, hem de bağışlayabilirsiniz.." [402]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Bayrama Resulüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber hazır oldum. Resulüllah (s.a.v.) hutbeden önce ezansız ve ikametsiz olarak namaza başladı. Sonra da Bilal'a dayanarak ayağa kalktı ve Allah'tan korkmamızı emretti. O'na taatte bulunmayı tahrik ve teşvikte bulundu; cemaate öğüt verip birtakım hatırlatmalarda bulundu. Sonra ayrılıp gitti ve kadınların bulunduğu yere geldi; onlara da vaaz-u nasihatta bulunup birtakım şeyler öğütledi ve onlara şöyle buyurdu: "Tasaddukta bulunun; çünkü çoğunuz Cehennem odunu (yakıtı) olarak bulunuyorsunuz.." Bunun üzerine yanağında siyah ben bulunan seçkin bir kadın ayağa kalkıp sordu: "Neden ya Resulüllah?" Efendimiz cevap verdi: "Çünkü siz

kadınlar çok şikayetçi olur (kocanızın haline razı olmaz) siniz ve kocalarınıza karşı nankörlük edersiniz,."
Kadın diyor ki, bunun üzerine orada hazır bulunan kadınlar zinet eşyalarından küpe ve yüzüklerinden (çıkarıp)
Bilal'in eteğine attılar.. [403]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Hiç bir kadına, kocasınının izni İmaksızın bir bağış ve bahşişte bulunması caiz değildir.." [404]

Tahliller ve Rivayetler

1072 nolu Aişe hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. İöylece hadis, kadının eşinin malından ifsada gitmemek kaydiyle Lem evin ihtiyaçları için, hem de muhtaçlara bir şeyler vermek için tarcamada bulunabileceğine delalet etmektedir. Bundan dolayı hasıl lan sevabın bir misli kocasına, bir misli de evdeki hizmetçiye verilir.
Ayrıca hadisin açık delaletinden, kadının ifsada gitmeksizin ko-asının malından birşeyler tasaddukta bulunması için ondan izin almasının lüzumlu olmadığı anlaşılıyor ve kadının malından da ifsada gitmeksizin harcamada bulunabileceğinin cevazına işaret vardır.
1073 nolu Ebu Hüreyre hadisi hakkında Ebu Davud ve el-llünziri susup birşey dememişlerdir. Ancak isnadında bir sakınca ol-nadığı tesbit edilmiştir.
Bu bapta Tirmizî'nin Ebu Ümame (r.a.) den rivayet ettiği bir ıadis bulunuyor ki, Tirmizî onu has enlemiş tir. Meali şöyledir: "Kadın ucasının evinde (ki şeylerden) ancak onun izniyle infakta bulunabi-ir." Bunun üzerine soruldu: "Ya Resulellah! Yiyecek maddesi husu-mndada mı?.." Cevap verdi; 'Yiyecek maddesi bizim en üstün nalımızdır.."
Böylece birinci hadisi açıklar mahiyette bir kayıt söz konuşulur, o da kadının kocasına ait inaldan ve yiyecekten ancak onun iz-ııyle harcamada bulunabilir ifadesidir.
Bu rivayetlerin ışığı altında konuyu tahlil eden ilim adamları farklı görüş ve ictihadlarda bulunmuşlardır. Kimi, kadın mala noksanlık vermeyecek şekilde az şey -izin almaksızın- harcayabilir. Nitekim Hz. Aişe hadisi buna delalet etmektedir derken, kimi de kocası icmalen de olsa ona bu hususta izin vermişse o takdirde harcamada bulunabilir demiştir. Buhari de aynı görüştedir. Kimi de kadının infakta bulunmasından maksadın, mal sahibinin malından onun çoluk çocuğuna yapacağı harcamadır ki bunda kocasından izin almasına gerek yoktur. Yabancılara infakta bulunabilmesi için izin alması gerekir diyerek ayrı bir yorum ortaya koymuşlardır.
îlim adamlarından bir kısmı ise, kadının kocasının malında bir hakkı vardır, onun evini ve eşyasını gözetmesiyle bu hak doğmaktadır. O bakımdan kocasından izin almaksızın -ifsada gitmemek şartyle- harcamada bulunabilir. Hizmetçinin ise böyle bir hakkı yoktur diyerek değişik bir yorum belirlemiştir. Hafiz İbn Hacer ise, şöyle demişir: "Kadın, kocasının malında olan hakkım tastamam alıp harcayabilir. Bunun dışında izinsiz bir harcamada bulunamaz.."
1075 nolu Esma hadisi sahih olup istidlale salihtir. Rivayetin açık delaleti, kadının kocasının malından izin almaksızın az şey tasaddukta bulunabileceğini göstermektedir. Böylece Hz. Aişe hadisiyle birleşmekte ve konuya ağırlık kazandırmaktadır. Nitekim 1076 nolu rivayet de bunu desteklemektedir. Böylece ilim adamları Tirmizi'nin rivayet ettiği Ebî Umame hadisindeki izin alma meselesini inceleyerek oradaki nehyin tenzihi kerahet anlamında olduğunu ve tenzihi kerahetin cevaze engel teşkil etme-yeceğini belirtmişlerdir.
Aynı zamanda kadının harcamasından doğan ecrin bir mislinin de kocasına verileceği ifadesi, bu manayı desteklemektedir.
1077 nolu Sa'd hadisi hakkında Ebû Davud bir görüş ve tesbit belirtmemiştir. Ancak isnadındaki ricalin hepsi sahihtir, sadece Mu-hammed b. Sevvar hakkında farklı tesbitler yapılmışsa da İbn Hib-ban onun sika olduğuna dikkat çekmiştir. [405]
Sa'd hadisi, kadının kendi oğlunun, babasının ve kocasının malından izinsiz yemesinin ve hediye etmesinin caiz olduğuna delalet etmekte ve 1072, 1073 nolu hadisleri kuvvetlendirmektedir. Ancak bu cevazın yiyecek maddelereriyle ilgili olup depolanıp kaldırılmaya müsait olmayan yiyecekleri kapsamaktadır. Bunların dışında kalan maddeleri hediye edebilmesi için izin almasnın gereği üzerinde duranlar olmuşsa da üzerinde ittlak hasıl olmamıştr.
1078 nolu Cabir hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadis, kadının kendi malım kocasından izin almaksızın hayır yollarında harcayabileceğinin cevazına delalet etmektedir. Aynı zamanda hayır işlerine öncülük eden kişilerin hayır ve sadaka toplayıp muhtaçlara dağıtmalarının caiz olduğuna açık delalet vardır.
1079 nolu Abdullah hadisini aynı zamanda Beyhakî tahric etmiş, Hakim Müstedrek'te nakletmiştir. Ancak isnadında Amr. b. Şuayb bulunuyor ki, bu zat hakkında az farklı tesbitler yapılmış ve fazla hadis rivayet etmesinden dolayı hakkında şüphelenenler olmuştur, İbn Main ise onun sika olduğunu belirtmiş, Ahmed b. Han-bel onun rivayetine itibar edilebilir demiştir. [406]
Bütün bu rivayetleri bir araya getirip sonuç çıkaran ilim adamalarının görüş ve ictihadları az farklı olmuştur:
a) Kadin reşide (ergin, olgun, akıllı) bile olsa, kocasının malından ancak onun izniyle bağışta bulunabilir.
b) Leys'e göre, ne malın üçte birinde, ne de ondan az nisbetinde kadın izinsiz bağışta bulunamaz. Ancak önemsiz şeyleri bağışlamasında bir sakınca yoktur.
c) îmam Malik ve Tavus'â göre, kadın malın üçte birinde tasarruf edip kocasının iznini almaksızın bağışta bulunabilir. Bundan fazlası için izin alması gereklidir.
d) Cumhura göre, kadın sefihe (savurgan, müsrif) olmadığı takdirde kocasının malından alıp bağışta bulunabilir ve izin alması şart değildir.
Cumhurun bu husustaki delilleri hem kitaba, hem de sünnete dayanmaktadır. Buhari de aynı görüşü izhar etmiştir. [407]

Çıkarılan Hükümler

1- Kadının kocasının eve aldığı yiyecek maddelerinden az şey tasaddukta bulunması caizdir. Bunun için kocasından izin alması şart değildir. .
2- Önemli harcamalarda kadının kocasından izin alması gerekir.
3- Kadın sefihe (savurgan, müsrif ve dengesiz) olduğu takdirde, kocasının izni olmadan onun malından bağışta bulunması caiz değildir.
4- Kadının kendine ait zinet ve maldan tasaddukta bulunabilmesi için kocasından izin alması şart değildir. Sefihe olmadığı takdirde kendi malında tasarrufa yetkilidir.
5- Kadının kendi kocasının malında bir hakkı vardır. Zira o evin işlerini düzenlemekte ve kocasının malını, çocuklarını gözetip korumaktadır. O bakımdan israfa kaçmamak, aile bütçesini sars- mamak şartiyle harcamada bulunabilir, muhtaçlara sadaka olarak verebilir.
6- Kadınları ayrı bir yerde toplayıp onlara vaaz-u nâsihatta bulunmakta bir sakınca yoktur. Yeter ki, vaaz-u nasihat eden kimse sa-lih bir kişi olsun.
7- Hayır işlerinde harcamak üzere müslümanlardan yardım istemek caizdir.
8- Kadınlar hayır yollarında harcanmak üzere istenen yardıma katılıp gerekirse zinet eşyasını .verebilirler.
9- Bir fitne söz konusu olmadığı takdirde kadınları camiler-den, vaaz ve irşad meclislerinden men'etmek doğru olmaz.
10- Özellikle kadınlar depolanmaya müsait olmayan günlük yiyecek maddelerinden, fakir ve muhtaçlara - aile bütçesini sars- mamak, ifsada gitmemek şartiyle- verebilirler. Bunun için kocalarından izin almalarına gerek yoktur.
11- Evin aile reisi olan koca, eşine harcama Ve hayır yapabilirsin şeklinde genel anlamda izin vermişse, o takdirde kadın ifsada yol açmaksızın istediği gibi harcama ve bağışta bulunabilir.
12- Kadının yaptığı bağış ve verdiği sadakanın sevabının bir misli de kocasınadır. [408]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[2] Buharî/meğazî: 51, büyül: 105,112- Müslim/Buyu': 93, feri': 8- ibn Mace/ ticarat: 11- Ahmed: 2/213, 362- 3/217, 324, 326, 340
[3] Müslim/müsakaî; 12, 13, 14, 74- Buharî/enbiya: 50, büyül:103, 112-Nesâî/feri1:9- Daremî/eşribe: 9-Teberanî/sıfatü'n-nebî: 26- Ahmed: 1/21, 247,294-2/117
[4] Buhari/libas: 86, 96, büyül: 20, 113
[5] Buhari/ büyül: 25, 113, icare: 20, talâk: 51 - tıb: 46, libas: 86, 96- Müslim/ müsakat: 40- Ebû Davud/büyul: 26, 63- Tirmizî/büyu': 46, 49, 50, nikâh: 37, tıb; 23- Nesâî/sayd: 15, büyül: 91, 92- İbn Mâce/ticarat: 9- Dâremî/ büyü': 34- Taberânî/büyul: 68- Ahmed; 1/235, 278, 289, 350- 4/118, 120
[6] Ebû Dâvud/et'ime: 32, buyu': 62-Tirmizî/büyu': 49- İbn Mace/ticarat: 9, seyd: 20- ahmed: 3/297,317, 339, 349, 353, 386
[7] Müslim, Ebû Davud- Ahmed- Neylülevtar: 5/162
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[8] Mecmeu'l-enhür; 2/47
[9] Fetâvâyı Kadıhan: 2/133
[10] Ebû Zekeriya Nevevî/Minhacü't-talibin: 39
[11] Ebu Yahya Zekeriya Anşarî/Fethülvahhab: 1/158, 159
[12] Şemsüddin Ibn Kudame/eş-Şerhülkebir: 4/13
[13] Abdurrahman el-Cezirî/el-Fıkhu Alâ Mezahibi'l-Arbaa: 2/231
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[14] Neylülevtar: 5/163
[15] Zehebî/Mizanü'l-rtida!: 4/426- 9701 nolu Yezid (Ebü'l-Mühezzib)
[16] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[17] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[18] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[19] Ebu Davud/büyu": 61- Tirmizî/büyu': 44-Nesâî/büyu1:96- Ibn Mace/ ruhun: 18- Dâremî/ruhûn: 69- Âhmed: 3/338, 339, 356,417
[20] Müslim/müsakat: 34, 35
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[21] Fetava-yı Kadıhan: 2/134
[22] Fetava-yı Hindiyye: 3/121
[23] Istılahat-i Fıkhiyyo Kamusu: 5/33
[24] Fetava-yı Hindiyye: 3/121
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[25] Ebû Davud/büyu': 60- İbn Mace/ruhûn: 16- Ahmed: 5/364
[26] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[28] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[29] Buharî/icare:21- Ebû Dâvud/büyu": 40- Ibn Mâce/ticarat: 9- Daremî/büyu' 80
[30] Müslim- Nesâî/büyu1: 94
[31] Tirmizî/büyu':45
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[32] el-Čamravî/es-Siracülvehhac: 179
[33] Gayri mütekavvim mal, sefan tenavül ve inîifaı mubah olmayan şeydir. Meselâ besmele ile kesilen bir hayvanın eti, mal-i mütekavvimdir. Denizdeki balık, havadaki kuş ihraz edilmediği sürece gayr-i mütekavvimdir
[34] el-Fıkhu Aİa'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/225'den özetlenerek
[35] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[36] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[37] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[38] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[39] Müslim/büyu': 4- Ebu Davud/büyu': 24- Nesâî/büyu": 27- Ibn Mace/ ticarat: 23- Daremî/büyu1: 29- Ahmed: 2/25, 376
[40] Müsned-i Ahmed: 1/388
[41] Buhari/büyu1: 61, Müslim/ büyü1: 5, 6- Ebu Davud/büyu: 24- Tirmizi/ b,üyu" 16- Nesâî/büyu': 67, 68- İbn Mace/îicaraî: 24- Taberanî/büyu': 62-Ahmed:1/56; 166
[42] ibn Mace/ticarat: 24- Ahmed: 3/42
[43] Ebu Davud/ticarat (büyü1); 22- Ahmed: 2/387
[44] Müsned-i Ahmed: 2/387
[45] ibn Mace/ticarat: 24- Ahmed: 3/42
[46] Buhari/büyu': 63, 93- Tirmizi/büyu1: 69- Müslim/büyu': 1,3- Ebu Davud/ büyü1: 24- Nesaî/büyu': 23, 26- İbn Mace/ticarat; 12- Ahmed: 2/319
[47] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[48] Bilgi için bak: Mecmeu'l-enhür: 2/49-51
[49] Bilgi için bak: es-Siracüivehhac: 179-180, eş-Şerhü'l-kebir: 4/27, 28, el-Müdevveneîü'l-kübra: 4/205-214
[50] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[51] Zehebî/Mizan'ül-ilidal: 4/521 -10164 nolu Ebu Davud
[52] Şevkanî/Neylülevtar: 5/168
[53] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[54] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[55] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[56] Ebu Davud/büyu': 53
[57] Müsned-İ Ahmed: İ/398
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[58] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 3/673-8015 nolu Muhammed
[59] Bilgi için bak: Nasburraye: 4/20, 21
[60] Celal Yıldırım: Kaynaklarıyla İslam Fıkhı, Konya, Uysal Kitabevi; C.3, s.329
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[61] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[62] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[63] Tirmizî/büyu': 59- Ibn Mace/eşribe: 6
[64] Müsned-i Ahmed, Ebu Davud, İbn Mace/Neylülevîar: 5/174
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[65] İbn Kud^me/el-Muğnîve eş-Şerhülkebir: 4/41
[66] es-Siracülvehhac. 182
[67] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibil Arbaa: 2/231
[68] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[69] Neylülevtar: 5/174 (.843) Neylülevtar: 5/174
[70] Hafız Zekiyüddin/et-Terğib ve't-TerhİIb: 4/29
[71] Hafız Zekiyüddin/et-Terğib ve't-Terhib: 4/29
[72] Hafız Zekiyuddin/et-Terğib vet-Terhib: 4/29
[73] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[74] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[75] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[76] Ebu Davud/büyu1; 68-Tirmizi/büyu': 19- Nesaî/büyu": 60- İbn Mace/ ticarat: 20- Ahmed: 3/402,'434
[77] Ebu Davud/büyu1: 68- Tirmizî/büyu1: 19- Nesaî/büyu1: 60, 72
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[78] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/240' dan özetlenerek
[79] es-Siracülvehhac: 192
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[80] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[81] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[82] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[83] Ebu Davud/nikah: 21-Tirmizî/nikah: 19- Nesâî/büyu': 96- Ahmed: 5/8,18
[84] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[85] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/176
[86] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[87] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[88] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[89] Müslim, Müsned-i Ahmed/Neylülevtar: 5/178
[90] Müslim, Müsned-i Ahmed/Neylülevtar: 5/178
[91] Müsned-i Ahmed: 3/402
[92] Ebu Davud/büyu": 65

[93] Buhari, Müslim, Nesaî/Neylülevtar; 5/178
[94] Buhari, Mü.s!im, İbn Mace/Neylülevtar: 5/178
[95] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[96] Bilgi için bak: Kâsânî/Bedayi1:5/138
[97] Mecmeu'l-enhür: 2/4'den özetlenerek
[98] Kâsânî/Bedayi': 5/134
[99] İbn Kudame/ el-Muğnî
[100] Şemsüddin İbn Klidame (eş-Şerhülkebir: 4/115,116)
[101] Bilgi için bak: es-Siracülvehhac: 191
[102] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[103] Neylülevtar: 5/178, 179
[104] Mizanü'Mtidal: 3/98- 5726 nolu. Alâ'
[105] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[106] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[107] Buharî/büyu1: 58, 64- Müslim/büyu': 11, 12- Ebu Davud/büyu': 45-Tir mizî/ buyu'; 11-Nesaî/büyu': 16,17-İbn Mâce/ticarat: 15- Ahmed: 1/163,368
[108] Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce/Neylülevtar: 5/185
[109] Buharı, Müslim/Neylülevtar: 5/185
[110] Buharı, Müslim, Nesâî, ibn Mâce/Neylülevtar: 5/185
[111] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[112] Mecmeu'l-Enhür: 2/64'den özetlenerek
[113] Ebu Zekeriye Yahya en-Nevevî/Minhacüttalibin: 41
[114] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhülkebir: 4/43
[115] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/274
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[116] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[117] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[118] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[119] Buharî/hiyel: 6- Müslim/nikah: 51- Ahmed: 2/238
[120] Buharî/büyu': 60, sürüt: 11, hiyei: 6- Müslim/büyu': 13
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[121] Bilgi için bak: Mecmeul-Enhür: 2/63, Minhac: 41, el-Muğnî: 4/42, 43
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[122] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[123] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[124] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[125] Müsned-i Ahmed- Neylülevtar: 5/179
[126] Buharî- Müslim- Neylülevtar: 5/179
[127] Müsned-i Ahmed- Nesâî- Neylülevtar: 5/179
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[128] Mecmeulenhür: 2/63
[129] Ebû Zeke riya Yahya en-Nevevî/Minhacüttalibin: 41
[130] Bilgi için bak: el-Muğnî: 4/279
[131] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[132] Şevkanî/Neylülevtar: 5/190
[133] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[134] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[135] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[136] Buharî, Müslim, Nesâî, İbn Mace- Neylülevtar: 5/195
[137] Nesâî, İbn Mace- Neylülevtar: 5/195
[138] Nesâî, Ibn Macg- Neylülevtar: 5/195
[139] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Mace, Neylülevtar: 5/195
[140] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Mace, Neylülevtar: 5/195
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[141] Mecmeulenhür: 2/15, 16
[142] Gİ-Ğamravî/Gs-Siracülvehhac: 199, 200'den özetlenerek
[143] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'IMezahibi'l-Arbaa: 2/294, 295
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[144] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[145] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[146] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[147] Müslim/mü sakat: 109- Buharî/şürut: 4- Ebu Davud/büyu': 77- Ahmed: 3/26.
[148] Tirmizî/büyu': 19- Buharî/büyu': 73- Nesâî/büyu1: 60, 71, 72- Daremî/
büyü1: 26- Taberanî/büyu1: 69
[149] Buharî- Müslim- Neylülevtar: 5/203
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[150] Fatava-yı Hindiyye: 3/133-135"den özetlenerek.
[151] es-Siracülvehhac: 180
[152] İbn Kudame/el-Muğnî: 4/48-591 dan özetlenerek.
[153] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/229
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[154] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[155] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[156] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[157] Buharî- Müslim/1533- 4
[158] Tirmizî/büyu1:28- Ebû Davud/büyu': 66- Nesâî/büyu1; 12- Ibn Mace/ ahkam: 23- Ahmed: 3/217
[159] Müsned-i Humeydî/Neylülevtar: 5/206
[160] Buharî/tarih- Neylülevtar: 5/20.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[161] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/285
[162] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'İ-Mezahibi'l-Arbaa: 2/285 .
[163] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/284, 285
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[164] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[165] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[166] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[167] Ebû Davud/büyu'67- ibn Mace/ticarat: 22- Tabarânî/büyu': 1
[168] Musannef-İ Abdurrezzak/Neylülevtar: 5/173
[169] Tenvîrü'l-hevâlik Şerhün Ala Muvatta'i Malik: 2/118
[170] Tenvîrü'l-hevâlik Şerhün Ala Muvatta'i Malik: 2/118
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[171] Zehebî/Mizanü'l-Vtidal: 1/452-1694 nolu Habib
[172] Bilgi için bak: Neylüievîar: 5/173- İbn Dakiyk el-lyd/lhkamü'l-ahkam: 3/140, 14.
[173] Fıkhu's-Sünne;3/100, 101
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[174] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[175] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[176] Buharî-Müslim
[177] Buharı-Müslim
[178] Buharî/büyu1: 19, 22, 42, 43, 44, 46, 47- Müslim/büyu1: 43, 46, 47- Ebu Davud/büyıT: 51- Tirrnizî/büyu1: 26- Nesâî/büyu': 4, 8, 9- Daremî/büyu': 15-Ahmed:2/4, 9
[179] Buharî/Neylülevtar: 5/212
[180] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[181] Ebû Zekeriya Yahya en-Nevevî/Minhacü'MalİbIn: 41
[182] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/170, 171
[183] Bilgi için bak: eİ-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/170, 171
[184] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/170, 171
[185] Bilgi için bak: lhkamül-Ahkam Şerhü Umdeti'l-Ahkam: 3/102-109
[186] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[187] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[188] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[189] Bilgi için bak: Fahruddin Razi- Tefsirü'l-Kebir: 2/530- el-Muğnî: 4/123-Neylülevtar: 5/217
[190] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[191] Buharî/libas: 86, 96- Müslim/mü sakat: 106- Ebu Davud/büyu': 4- Tirmizi/ . buyu1: 2- Nesâî/zînet: 25- Ibn Mace/ticarat: 58- Daremî/büyu': 4- Ahmed: 1/82, 88
[192] Müsned-i Ahmed- Neylülevtar: 5/214
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[193] Bilgi için bak: Kâsânî/Bedayi1:5/192
[194] Ibn Kudamo/el-Muğnî: 4/162
[195] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[196] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[197] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[198] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[199] Müslim/müsakat: 75, 77, 91- Buharî/büyu1: 77, 28, 81- Ahmed: 3/4, 9- 6/ 22- Taberânî/büyu': 30, 34, 35
[200] Müslim/müsakat: 75, 77, 91- Ahmed: 3/4, 9- 6/22
[201] Buharî/büyu1: 87- Müslim/müsakat: 81, 83, 85, 90- Ebu Davud/büyu1: 12-Nesâî/büyu': 50
[202] Ebu Davud/büyu1:13- Tirmizi/büyu1: 23- Nesâî/büyu": 42, 44- Taberanî/ büyü': 20
[203] Müslim/müsakat: 81, 83, 89, 90- Nesâî/büyu': 47, 50- Ebu Davud/büyu1: 13- Ahmed: 2/293- 3/5, 66, 97
[204] Buharî/büyu1: 81-Ahmed: 5/314
[205] Buharı/büyü': 54- Müslim/müsakat: 79- Ebu Davud/büyu1:12- Nesâî/ buyu1: 41, 44, 46- Ibn Mace/tic: 50
[206] Buharî/büyu':78-Müslim/müsakaî:81, 83, 85, 90- Ebu Davud/büyu1; 12-Nesâî/büyu': 50- Ibn Mace:48
[207] Müslim/müsakat: 93- Ahmed: 6/400
[208] Darekutnî- Neylülevtar: 5/218
[209] Buharî/Ttisam: 20, meğazi: 39- Müslim/müsakat: 94, 95- Nesâî/büyu": 41 -Daremî/büyu': 40- Taberani/büyu': 21
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[210] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'^Arbaa: 2/244
[211] Bilgi için bak: Kâsânî/Bedayi: 5/192-200- İbn Dakiyk el-lyd/ihkamü'l- ahk&m: 183-183- İbn Kudame/el-Muğnî: 4/124-143- Kitabü'l-fıkhi Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/250-251
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[212] Biigi için bak: Neylülevtar. 5/216
[213] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 2/41-2741 nolu RebİI
[214] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[215] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[216] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[217] Darekutnî- Neylülevtar: 5/232
[218] Müsned-i Ahmed: 2/28
[219] Ebû Davud/büyu": 54- Ahmed: 2/84
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[220] Neylülevtar: 5/234
[221] Mezhep imamlarının bu konuyla ilgili görüşleri hakkında bak: el-Muğnî: 4/256, 257- Neylülevtar; 5/234, 235- Fetava-yı Hindiyye: 3/208
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[222] Fethülallam Li-Şerhi Büluğu'l-meram: 2/31
[223] Fethülallam Li-Şerhi Büluğu'l-meram: 2/31
[224] Zehebi/Mizanü'l-i'tidal: 1/184-737 nolu İshak
[225] Fethülallam Lİ-Şerhi Büluğu'l-meram: 2/31
[226] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[227] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[228] Müslim/iman: 164- Ebû Davud/büyu': 50- Tirmizî/büyu: 72- jbn Mace/ j ticarat: 36- Daremî/büyu': 10- Ahmed: 2/50, 242,417- 3/466- 4/4
[229] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[230] Buharî/mezalim: 3, ikrah: 7, birr: 6, 32- Ebû Dâvud/eyman: 7, imaret: 36, edeb:38-Tirmizî/hudud:3, birr. 18, tefsir: 9- Ibn LaceTicarat: 45-Ahmed: 2/6, 8, 91-3/491- 4/66
[231] Buharî/büyu1:19- Ahmed: 3/491
[232] Müslim/iman: 164- Ebû Davud/büyu': 50- Tirmizî/büyu": 72- ibn Mace/" ticarat: 36- Daremî/büyu1:10- Ahmed: 2/50, 242, 417- 3/466- 4/45
[233] Tirmizî/büyu': 8- Ibn Mace/ticarat: 47
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[234] Bilgi için bak: Mecmeu'l-enhür. 2/40-42
[235] Bilgi için bak: es-Siracülvehhac: 186, 187
[236] Bilgi için bak: et-Muğnî: 4/85
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[237] Bilgi iÇİfBıkf Mizanü'l-itidal: 4/527^10217 nolu Ebû Siba1 ve Neylülevtar: 5/239'
[238] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[239] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[240] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[241] Buharî-MüsİIm
[242] MüslİIm/büyu1: 28- Darernî/büyu': 19-Ahmed: 2/259, 317

[243] Müslim- Ebu Davud- Nesâî- Tirmizi- İbn Mace
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[244] İbn Kudame/el-Muğnîve eş-Şerhü'l-kebir: 4/82
[245] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/201
[246] İbn Kudame/et-Muğnî: 4/82- el-Fıkhu Ala'İ-Mezahibi'l-Arbaa: 2/201
[247] Bilgi için bak; el-Muğnî: 4/82, 83
[248] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/202
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[249] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/243
[250] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[251] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[252] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[253] Tirmizi/büyu1:73- Ebu Davud/büyu': 49- İbn Mace/ticarat: 27- Daremî/ büyü': 13-Ahmed: 3/85, 156,28.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[254] Bilgi için bak: Fıkıh kitapları "gabrr-İ fahiş" bölümü.. Ayrıca el-Fıkhu Ala'l Mezahibi'l-Arbaa: 2/284, 285
[255] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[256] Seyyîd Sabık/Fıkhu's-Sünnet: 3/106
[257] Fıkhu's-Sünnet: 3/106
[258] Fıkhu's-Sünnet: 3/106
[259] Fıkhu's-Sünnel: 3/106
[260] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[261] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[262] Müslim/müsakat: 129, 130- Ebu Davud/büyu1: 40, 47- Ibn Mace/ticarat: 6- Daremî/büyu': 12- Ahmed: 3/453, 454- 6/400
[263] Müsned-i Ahmed: 5/27
[264] Müsned-i Ahmed: 3/453, 454- 6/400- Taberanî/büyu1: 56, 58
[265] Ibn Mace/ticarat: 6- Ahmed: 1/21-2/33, 351
[266] Ibn Mace/ticarat: 6- Daremî/büyu1: 12
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[267] Bilgi için bak: Fetava-yı Hindiyye: 3/214
[268] İbn Kudame/el-Muğnî: 4/283'den özetlenerek
[269] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[270] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/249
[271] Mizanü'l-i'tidal: 4/575
[272] Mizanü'l-hidal: 4/322- 9303 nolu Heysem
[273] Mizanü'l-i'tidal: 4/322- 9303 nolu Heysem
[274] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[275] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[276] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[277] Ebu Davud/büyu": 82- Tirmizi/büyu1: 43, ticarat: 19- Daremî/büyu': 16-Taberanî/büyu'rSO
[278] Nesâî/büyu1: 82- Ahmed: 1/466
[279] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[280] Bilgi İçin bak: el-Fıkhu Ala'l MezahibiT Arbaa: 2/209, 210
[281] Bilgi için bak: ei-Ümm: 3/90
[282] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l MezahibiT Arbaa: 2/210- ei-Muğnî: 4/109
[283] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l MezahibiîArbaa: 2/212, 213'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[284] Neylülevtar: 5/253
[285] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[286] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[287] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[288] Müslim/müsakat: 128- Buhari/selem: 1,2,7- Ebu Davud/büyu': 55-Tirmizî/büyü': 68- Nesâî/büyu': 63- Ibn Mace/tİcarat: 59- Daremî/büyu': 45- Ahmed: 1/217,222
[289] Müsned-i Ahmed: 1/217, 22, 353
[290] Buhari/büyu1: 55- Nesaî/büyu': 60- Ahmed: 4/380, 354- Buhari/selem: 2; 3, 7
[291] Ebu Dâvud/büyu': 57- ibn Mace/ticarat: 60
[292] Taberanî/büyu": 93, 94- Darekutnî
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[293] Mecmeu'l-enhür; 2/97-107' den özetlenerek
[294] es-Sİracülvehhac: 205-207
[295] İbn Kudame/el-Mugnî: 4/312-334'den özetlenerek
[296] Sahnûn/el-Müdevvenetülkübra: 4/2-123
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[297] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[298] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[299] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[300] ibn Mâce/Neyiülevtar: 5/259
[301] İbn Mâce/sadakaî: 19
[302] Ebû Dâvud/edeb: 60-Tirmizi/hudud: 3, birr: 19-İbn Mâce/mukaddeme: 17-Ahmed: 2/202, 414
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[303] Bilgi için bak: Fetava-yı Hindiyye: 3/201-205
[304] Bilgi için bak: es-Siracülvehhac: 210, 211
[305] Bilgi için bak: İbn Kudame/el-Muğnî: 4/352-357
[306] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/343'den özetlenerek. Bilgi için bak: el-Müdevvenetülkübra: 4/133-140
[307] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[308] Mizanü'l-i'tidal: 2/198-3433 nolu Süleyman
[309] Neylülevtar: 5/259
[310] Zehebi/Mizanü'l-i'tidal: 1/645-2475 nolu Halid-Ayrıca bilgi için bak: . Neylülevtar: 5/259
[311] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[312] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[313] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[314] Müslim/müsakat: 121-Tirmizi/büyu': 75
[315] Müslim/müsakat: 118,119- Ebu Davud/büyu': 1.1-Tirmizî/büyu1; 73-Nesaî/büyu': 64- !bn Mace/ticarat: 62- Daremî/büyu1:31- Ahmed: 6/390
[316] Ibn Mâce/Neylütevtar: 5/259
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[317] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[318] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[319] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[320] Buhari/büyu': 88- Ahmed: 1/329, 347, 404
[321] Buhari/cihad: 89, meğazi: 86- Tirmizî/büyu': 7- Nesaî/büyu': 58, 83- ibn Mâce/rühûn: 1- Daremî/büyu": 44- Ahmed: 1/236, 300
[322] ibn Ma.ce/rehn: 2- Buharî/rehn: 4- Ebû Davud/büyu': 76- Tirmizî/büyu': 31-Ahmed: 2/228, 473
[323] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[324] Bilgi için bak: e!-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/324-327
[325] Bilgi için bak: es-Siracülvehhac: 212-216
[326] Bilgi için bak: el-Fıkhu Aia'i-Mezahibi'l-Arbaa: 2/328-330
[327] lbn Kudame/ei-Muğnî: 4/366-371'dn özetlenerek
[328] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibİ'l-Arbaa: 2/321, 322'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[329] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/264
[330] Bilgi için bak: Neylülevtar: 5/265
[331] Fethülallam li-Şerhi Bülûği'l-meram: 2/40
[332] Fethülallam li-Şerhi Bülûği'l-meram: 2/40
[333] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[334] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[335] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[336] Ebû Dâvud/büyu1: 26
[337] Ebû Dâvud/edeb: 17- Îbn Mâce/ticarat: 63- Ahmed: 3/421
[338] Ibn Mâce/ticarat: 63
[339] Müsiim/müsakat: 86- Nesaî/büyu': 49- Ahmed: 4/371
[340] Ebû Dâvud/eyman: 47, büyü': 29- Nesâî/büyu': 105
[341] Ebû Davud/taharet: 20
[342] Darekutnî/Neylüievtar: 5/300
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[343] Bilgi için bak: Mecmeu'l-enhür: 2/321-329,. Bedayi1: 6/79-112
[344] el-Ğamravi/es-Siracülvehhac: 279-284
[345] Fıkhu's-sünnet: 3/206
[346] Rıkhu's-sünnet: 3/208
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[347] Bilgi için bak: Neylüievtar: 5/299
[348] Neylülevtar: 5/301
[349] MizanÜ'l-i'tidal: 4/253-9043 nolu Nasr
[350] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[351] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[352] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[353] Tirmizî, Müsned-i Ahmed/Neylülevtar: 6/3
[354] Muhtasar-ı Ebû Dâvud/Neylülevtar: 6/3
[355] Buharı/hibe: 29, cizye: 18, edeb: 8- Müslim/zekat: 34-Ahmed: 6/344
[356] Mümtahine Suresi: 8
[357] Müsned-i Ahmed:4/4
[358] Ebû Dâvud/imaret: 35-Tirmizî/siyer: 23- Ahmed: 4/162
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[359] Bilgi için bak: Fıkhu's-sünnet: 3/540
[360] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[361] Şevkanî/Neylülevtar: 6/3
[362] Sündüs: İnce atlas türünün genel adıdır.
[363] Hülle: Değeri yüksek iki elbise (izarve rida')..
[364] Zehebî/Mizanü'l-İ'tidal: 4/118-8558 nolu Musab
[365] Mursel hadis: Senedinden bir sahibinin düştüğü hadistir..
[366] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[367] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[368] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[369] Buhari/hibe: 11- Ebu Davud/büyu1:80- TirmİzÎ/birr: 34- Ahmed: 2/359-4/37-6/90
[370] Ebû Dâvud/büyu': 80- Tirmjzî/menakıb: 73- Ahmed: 2/292
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[371] Tirmizî/edahî: 14- Ahmed: 2/479, 481, 512
[372] Taberanî/ciran
[373] Tirmizî/veiâ: 6- Ahmed: 2/405
[374] Müsned-i Ahmed: 4/221
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[375] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[376] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[377] Nisa Suresi: 11
[378] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[379] Ebû Davud/büyu1: 83- Buhari/hibe: 12,13- Müslim/hibat: 13- Nesaî/ nuhl:1-Ahmed.; 4/275,278; 375
[380] EbûDâvud/büyu': .83- Müslim/hibat: 29- Ahmed: 3/326
[381] Buharı/hibe: 12- Müslim/hibat: 9,10, -17- Tirmizî/ahkâm: 30- Nesaî/ nuhl:1-; İbn Mace/hibe: 1- Taberanî/akzîye: 39-Ahmed: 4/268, 269, 271, 272
[382] Müslim/hibe: 13
[383] Buharî/hibe: 14, 30, buyu': 62- Müslim/zekat: 100, hibe: 2, 3- İbn Mace/ hibal: 5- Taberani/zekat 49- Ahmed: 1 /217, 250-2/182
[384] Buharî/hibe: 14, 30, büyü1:62- Müslim/zekat: 100, hibe: 2,3- Ibn Mace/ hibat: 5- Taberani/zekat: 49- Ahmed: 1/217, 250-2/182
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[385] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[386] Bilgi için bak: Mizanü'l-i'tidal: 2/163- Neylülevtar: 6/8
[387] Bilgi için bak: NeylülÎevtar: 6/12,13
[388] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[389] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[390] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[391] Ebû Dâvud/büyu1: 77- Nesaî/büyu': 1- Ibn Mace/ticarat: 64- Daremî/büyu1: 6-.Ahmed: 2/214-6/41, 173, 201, 202
[392] Ebû Dâvud/büyu1:72- Ahmed: 2/214-6/41- Ibn Mace/ticarat: 64
[393] Ebû Dâvud/büyu': 72- Ahmed: 2/214-6/41
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[394] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[395] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

[396] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[397] Müslim/zekat: 79, 80- Ebu Davud/zekat: 44- İbn Mace/ticarat: 65- ahmed: 6/44, 278
[398] Müsned-i Ahmed: 6/44
[399] Neylülevtar: 6/18
[400] Müslim/zekat: 44
[401] Müsned-i Ahmed: 6/345, 346, 353
[402] Ebû Dâvud/zekat: 44
[403] Buhari/hayz: 6, zekat: 44- Müslim/iman: 132
[404] Ebu Davud/büyu1: 84- Nesaî/zekat: 58- Ahmed: 2/179, 184, 207
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[405] Bilgi için bak: Neylülevtar: 6/21
[406] Zehebi/Mizanü'i-i'tidal: 3/263- 6383 nolu Amr
[407] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[408] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- BİD'ATİN HÜKÜMLERİ
Bid'atın Sahih Taksimi
Zaruriyyat'ın Mertebeleri
Fasıl
Bid'atin Değişik Dereceleri Olmasının Keyfiyeti
İnsanın Kendisine İşkence Etmesi Ve Kendisini Öldürmesi Haramdır.
Canı Telef Etmekte Kâfirlere Uymak Haramdır
Fasıl
Cahiliye Döneminin Evlenme Türlerinin Hepsi Haram, Dinin Kabul Ettiği Tür İse Helâldir.
Bazı Şîa Fırkalarının Küfre Varan Bid'atları
Fasıl
Akıl İle İlgili Uydurulan Bid'atlar
Yorum Yaparak İçkiyi Helâl Sayanların Hikâyesi
İçkiyi Helal Kılmak İçin Akıl Veya Tıp Yönünden Yapılan Yorum
Fasıl
Mal İle İlgili Bid'at Örnekleri
Dinî Naslar Cahiliye Bid'atlarına Ters Düşer
Her Bid'at Dalâlet Midir?
Mekruh İle Ma'siyet, Bîd'atla Dalâlet Arasındaki İlişki
Mübah'ın Tarifi
Usûlcülere Göre Mekruhun Tarifi
Bid'atın Mekruh Olduğunun İsbatı
Dinde Dikkatsiz/İhmalci Olmak Fitneye Çağrıdır
Tesvib Bid'atı
Sabiğ'in Hikayesinde Bu Konuda Delil Vardır
Faydasız Şeyler Sorulmamalıdır
Din'de Önemsiz Hiç Bir Şey Yoktur
Mütekaddimin Ve Müteahhirine Göre Mekruhun Manası
Bid'atın Mekruhtan Farkı
Fasıl
Dini Yönden Haram'ın Kısımları
İtirazlar:
Bid'atın Büyük Günah Türüne Örnekler
Külli Ve Cüzi Bid'atlar
Bid'atın Şeriatla Çatışma Durumunda Olduğu Hususunda Düşünce Üretmek
Günah İle Bid'at Arasındaki Temel Fark
Bid'atçıların Kısımları;
Bid'atı Bilerek Yapanlar Ve Bilmeden Yapanlar
Mukallidlerden Sapık Olanlar
Bidatin Küllî Ve Cüz'î Kısımlarının İzahatı
Fasıl
Bazı Bid'atları Küçük Olarak Değerlendirmenin Şartları

6- BİD'ATİN HÜKÜMLERİ[1]

Bil ki bid'at konusunda beş hükme (vacip, mendup, haram, mekruh ve mubah türlerine) taksim edilme esası üzerine meseleyi oturttuğumuz zaman, bid'atın çeşitli derecelerde olması hususunda görüş ayrılığı problemi yoktur. Çünkü yasak, mekruh kısmına ayrıldığı gibi, haram kısmı da vardır. Bu özellik, bunlardan birinin yasak oluş hususunda diğerinden daha şiddetli olmasını gerektirir. Bu iki kısma bir de mübahlık eklenince kısımlardaki çeşitlilik ortaya çıkar. Bunlar mendup ve vacip (farz) kısımlarıyla birleşince bunlardaki farklılık daha da açık bir şekilde ortaya çıkar. -Bu kısımlarla ilgili örnekler kabilinden pek çok şey daha önee geçmişti- Fakat biz, bu taksim hususunda sözü uzatmayacağımız gibi, hangisinin mertebece güçlü veya zayıf olduğundan da söz etmeyeceğiz. Çünkü çeşitlilik ya gerçektir ki, bu hususta söz söylemek yorgunluktur. Yahut gerçek değildir ki daha önce geçtiği üzere bu sahih değildir. Sahih olmayan bir şeyin detayları üzerinde durmakta bir fayda yoktur. Eğer bu hususta bir göz atmak söz konusu ise veya detayı üzerinde durulacaksa, ancak tâbi olmak hükmünden söz edilecektir. -Allah'ın verdiği güç ile-[2]

Bid'atın Sahih Taksimi

Bu taksimde üç yaklaşım sözkonusudur.
1- Yukarıdaki taksimden farz, mendup ve mubahı çıkardığımız/zaman geriye kalana bakmak kalıyor. Şu kadar ki (bid'atla ilgili) varid olan yasak tektir. Hz. Peygamberin hadisinde: *"Sonradan çıkarılan işlerden sakının. Çünkü her bid'at dalâlet (sapıklık)tır, her dalâlet de cehennemdedir."* Buyurularak bid'at tek bir şeye, dalâlete nisbet edilmiştir. Bu, her bid'atte genel bir durumdur. Şimdi ortaya bir soru çıkıyor:
Sapıklığın hükmü bir tane midir yoksa böyle değil midir? Cevap olarak deriz ki:
Fıkıh Usûlünde sabit olduğuna göre dini hükümler beştir. Bunlardan üçünü çıkardığımızda geriye haram ve mekruh kalır. Böylece bid'ati iki kısma ayırmak gerekiyor: Haram olan bid'at, mekruh olan bid'at, Böyle taksim edilmesi bid'atin yasaklanmış cinsler içinde yer almasındandır. Bu itibarla bid'at haram veya mekruh olmaktan öteye geçmez.
2- Bid'atler, akıl ile kavranılanları düşünüldüğünde her birinin mertebesinin farklı olduğu görülecektir. Şöyle ki:
a- Bid'atlerden bazısı açık şekilde küfürdür. Kur'an'ın uyarıda bulunduğu dâhiliye dönemi bid'atleri gibi Cenab-ı Hak buyurur ki:
"Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırıp zanlarınca bu Allah'a, bu da ortaklarımıza (putlarımıza) dediler." (En'am 136)
Bir başka âyette şöyle buyurulmuştur:
"Dediler ki: Şu hayvanların karınlarında olanlar yalnız erkeklerimize aittir. Kadınlarımıza haramdır. Şayet (yavru) ölü doğarsa, o zaman (kadın-erkek) hepsi onda ortaktır. (En'am, 139)
"Allah bahire, sâibe, vasile ve ham diye bir şey (meşru) kılmamıştır. (Maide, 103)
Münafıkların bid'ati da böyledir. Onlar can, mal ve benzeri değerlerini korumak için dini vasıta kılmışlardır ki bunun açık küfür olduğunda şüphe yoktur.
b- Bid'atin bir kısmı, küfür olmayan günahlardandır veya küfür olup olmadığı ihtilaflıdır. Kaderiyye, Mürcie ve benzeri sapık mezheplerin bid'ati gibi
c- Bid'atin bir kısmı, küfür olmadığında görüş birliği olup günah olanlardır. Dünyadan el etek çekip hep Allah'a yönelmek, kadın veya erkek ile hiç ilişki kurmamak, güneşte dikilerek oruç tutmak, cinsel ilişki arzusunu kırmak için kendisini hadım ettirmek bid'ati gibi.
d- Bid'atin bir kısmı da mekruhtur. İmam Mâlik'in de dediği gibi Ramazan bayramının peşinden Şevval ayından altı gün oruç tutmak, dairevi şekilde bir halka oluşturarak Kur'an okumak, Arefe günü akşamı dua etmek için toplanmak, Şâfiî ulemasından İbn Abdis-selam'ın dediğine göre cuma hutbesinde sultanların adını söylemek gibi.
Malumdur ki bu bid'atlerin hepsi aynı derecede değildir. Bu itibarla bunların hepsi için sadece haramdır veya sadece mekruhtur demek doğru değildir.
3- Günahların bazıları büyük, bazıları küçüktür. Günahın hangi kısımdan olduğu gerçekleştiği alan ile bilinir. Günah, zarûriyyât haciyyât ve tekmîliyyât [3] (veya tahsîniyyat) alanlarından birinde meydana gelmiş olabilir. Şayet günah, zaruriyyat ile ilgili alanda olmuş ise büyük günahların da en büyüğü olur. Eğer günah tahsiniyyat alanında olmuş ise

şüphesiz en aşağı (hafif) derecededir. Ama haciyyât alanında olmuş ise diğer iki derece arasında bir mertebede olur.
Bu mertebelerden her birinin mükemmelleştiricisi vardır. Mükemmelleştiricinin mükemmel derecesinde olması mümkün değildir. Mükemmelleştirici ile mükemmel, amaç ile aracın bir birine nisbeti gibidir. Araç, amaç derecesine ulaşamaz. Böylece aykırı davranmaların ve günahların farklılığı ortaya çıkmış bulunmaktadır.[4]

Zaruriyyat'ın Mertebeleri

Zaruriyyat, düşünüldüğü zaman (birbirine nisbetle) önemli olma ve olmama bakımından farklı derecelerde olduğu görülecektir. Nefsi (canı) korumak, dini korumak mertebesinde değildir. Kâfir olmak, kanı (n dökülmesini) mubah kılar. Dini korumak için, kâfirlerle ve dinden çıkanlarla cihad uğrunda can, ölüme ve telefe maruz bırakılır. (Bununla beraber) canın saygınlığı, dinin saygınlığı yanında küçük görülmez.
Akıl ve malı korumak, canı korumakla aynı derecede değildir. Görülmüyormu ki adam öldürmek kısası gerekli kılmaktadır. Adam öldürmek (can almak), akıl ve mal (konusunda bir zarar vermek) gibi değildir. Zaruriyyattan olup geriye kalan diğerleri de böyledir. Canın korunması mertebesine bakınca diğerlerinin farklı mertebeleri ortaya çıkar, bir organın kesilmesi, adamı kesmek gibi; Yaralamak bir organı kesmek gibi değildir. Bunların hepsinin açıklanacağı yer usul (metodoloji) ilmidir.[5]

Fasıl

Bid'atin Değişik Dereceleri Olmasının Keyfiyeti

Bid'at, günahlardandır. Günahların da farklı dereceleri olduğu kesindir. Böyle olunca aynı durum bid'atlarda da düşünülür. Bu itibarla bid'atlardan kimisi zaruriyatta olur, (yani zaruriyatı ihlal eder) kimisi haciyyat derecesindeki meselelerde, kimisi de tahsiniyyatta meydana gelir. Zaruriyyatta olan bid'atlar dinde, canda, nesilde, akıl veya malda olur.
Bid'atin dinde oluşunun örneği, kâfirlerin Hz. İbrahim'in dinini bozan şeyler icad etmeleridir. Nitekim şu ayet bunu anlatıyor: *"Allah bahira, sâibe, vasile ve hâm diye bir şey (meşru) kılmamıştır."* (Maide 103)
Bu ayetin açıklamasında müfessirlerden pek çok kaviller rivayet edilmiştir. İlm Müseyyib[6] den rivayet edildiğine göre Bahire, sütü putlara bağışlanan devedir. Sâibe de putlara kâfirlerin adadığı dişi devedir. Vasile ise, ilk iki yavrusu dişi olan devedir. Bunun üzerine cahiliye müşrikleri "dişiyi dişiye ulaştırdı, arasında erkek yok" derlerdi. Devenin kulağını yarıp putlarına bırakırlardı. Hâm da, bir erkek devedir ki belli sayıda dişi deveyi gebe bırakır, bu hususta belli bir sayıya ulaşınca "Bu deve sırtını korudu" derler, (dokunulmazlığı olmak üzere) onu salıverir ve ona "Hami" adını verirlerdi.
İsmail Kâdi Zeyd b. Eşlem[7] den rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ben ilk olarak sâibe âdetini ortaya koyan ve Hz. İbrahim'in ahdini bozanın kim olduğunu biliyorum." Sahabe.: "Ey Allah'ın Rasûlü! O kimdir?" deyince şöyle buyurdu.
"O Kelb oğullarının babası Amr b. Luhay'dır. Onu cehennem ateşinde bağırsağını sürürken gördüm. Kokusu cehennem halkını rahatsız ediyordu, ilk bahîra'yı yapanı da biliyorum." Sahabe:
"Ey Allah'ın Rasûlü! O kimdir?" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"O Müdlic kabilesinden bir adamdır. Onun iki dişi devesi vardı. Bunların kulaklarını yarıp sütlerini (herkese) yasak kıldı. Daha onra da onların sütünü içti. Ben onu cehennemde öyle bir şekilde gördüm ki develer onu ısırıp ayaklarıyla çiğniyorlardı."[8]
Bu ayette sonuç olarak söylenen şey, "O'na daha yakın olacağım" diye Allah'ın helal kıldığını haram kılmış olmaktır. Halbuki daha önceki şeriatlerin hükmü ile bunlar helal idi.
Ashaptan bazıları da Allah'ın helal kıldığı (bazı şeyleri) kendilerine haram kılmayı arzu etmişlerdi. Bundan yegâne maksatları dünyadan, dünya meşguliyet ve sebeplerinden kopup Allah'a yönelmekti. Allah'ın Rasulü onların bu arzusunu reddetti ve Yüce Alllah şu âyeti indirdi:
"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez." (Maide, 87)
Bu ayetin açıklaması -inşaallah- yedinci bölümde gelecektir. Bu ayet, âhirete yönelik bir yol tutmak maksadı ile dahi olsa, Allah'ın helâl kıldığını haram kılmanın yasak olduğunun delilidir. Dikkat edilirse yasaklanan bu davranışta ortaya bir bid'at koymak, Allah'ın şeriatını bozmak ve ona itiraz etmek yoktur. Kâfirlerin yaptığı gibi Allah'ın şeriatını bozmak ve değiştirmek isteyen veya dinde yeni icatlar (bid'atlar) çıkarıp, sapıklık yolunu hazırlayanlar (hakkında hükmün) ne olacağını sanırsın?[9]

İnsanın Kendisine İşkence Etmesi Ve Kendisini Öldürmesi Haramdır.

Hint dinlerine dair anlatılan insanın kendisine çeşitli çirkin işkenceler yapması, insanın derilerini ürperten ve gönülleri dehşete düşüren çeşitli öldürmeler bid'at ile ilgili olanlarıdır. Tüm bunlar onların inancına göre bu dünyadan çıktıktan sonra en yüksek derecelere ulaşmak ve en mükemmel nimetlere kavuşmak için ölümü çabukluştırmaktır. Bu yapılanlar onların bozuk itikatları üzerine bina edilen davranışlardır.
Mesûdî[10] ve ondan başkaları bu kabil şeyleri anlatmışlardır. Onların eserlerinden bunları mütalaa ediniz.
Cahiliye dönemi Araplarında da öldürme vardı. Fakat Hintlilerdeki gibi değildi. Cahiliye Araplarındaki öldürmek iki sebepten dolayı çocuklarını öldürmek idi. Bu sebeplerden birisi fakirleşme korkusu, diğeri çocuğun kız doğmasından dolayı duydukları utancı, kendilerinden uzaklaştırmak idi. Bu uygulamalara Kur'an şu ayetlerde değinmiştir" :
"Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz..." (İnsan, 31)
"Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda..." (Küvviret, 8)
"Onlardan birine kız müjdelendiği zaman, öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir." (Nahl, 58)
Araplardaki bu cana kıymanın onların uydurduğu bir din ve şeriat olma ihtimali vardır. Belki böyle olmayıp bir âdet olma ihtimali de söz konusudur. Şu kadar ki ayet, bu davranışlarından dolayı onları kötüleniştir. Bu davranışa bid'at olarak hükmedilmeyebilir. Belki sadece günahtır. Bu iki ihtimalden birini destekleyip bu âyetlerin hangi ihtimale daha uygun olduğunu belirleyecek bir ayut bulup bulamayacağımızı araştırdık ve şu ayeti bulduk:
"Bunun gibi ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını (kızlarını) öldürmeyi hoş gösterdi ki hem kendilerini mahvetsinler, hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar..." (En'am, 137)
Ayette açıklanmıştır ki çocukları öldürmenin hoş gösterilmesinin iki sebebi vardır: Birincisi kendilerini mahvetmeleri, diğeri dinlerinin karışmasıdır. Dinin karışması ancak değişmesi, bozulması, onda bir fazlalık veya eksikliğin olması ile gerçekleşir. Bu ise hiç şüphe yok ki yeni bir icat (bid'at) tır. Onların dini, ilk başlarda babaları İbrahim'in dini idi. Onların çocuklarını öldürmesi, tıpkı babîra, sâibe ve putları dikmek gibi dinde meydana getirdikleri bir değişikliktir. Ta ki bu davranış onların dini olarak sayılmıştır.
Bu anlayışı şu âyetde desteklemektedir: *"...öyle ise onları uydurdukları ile başbaşa bırak."* (En'am, 137)
Görülüyor ki bu yaptıkları sebebiyle kendilerine uydurma nisbet edilmiştir. Günah, günah oluşu itibariyle uydurma olmaz. Uydurma, ancak ortaya bir din koymada olmaktadır. Bu öldürme, onların din olarak benimsedikleri şeyler cümlesinden idi. Bunun içindir ki Yüce Allah bu ayetten sonra şöyle buyurmuştur: *"Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı Allah'a iftira ederek haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır..."* (En'am, 140)
Görülüyor ki Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram kılmakla beraber, çocukları öldürmek Allah'a iftira etmek sayılmıştır. Ayetin sonunda *"Onlar gerçekten sapmışlardır"* buyurulmuştur ki daha önce geçtiği üzere bu, bid'atın özelliğidir.
O halde Hintlilerin yaptığı, cahiliye dönemi Araplarının yaptığı gibidir. İlerde mağripli Mehdî'nin öldürmeyi meşru sayan mezhebinden söz edilecektir.
Bazı tefsir âlimleri (yukarda geçen En'am suresi 137. Ayetin'deki) *"Bunun gibi ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını (kızlarını) öldürmeyi hoş gösterdi..."* ifadesindeki çocukları öldürmenin Allah'a ibadet etmiş olmak için adak yoluyla olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber'in babası Abdullah dedesi Abdulmuttalip böylece adamış idi.[11]

Canı Telef Etmekte Kâfirlere Uymak Haramdır

Cahiliye Araplarının çocuklarını öldürmesi söyle bir probleme yol açabilir: Zira şöyle bir şey ileri sürülebilir: Onların bu uygulamaları babaları İbrahim Peygambere uymaktır. Çünkü Yüce Allah ona oğlunu kurban etmesini emretmişti. Öyle ise Arapların bu uygulaması yeni bir şey ortaya koymak ve uydurma yapmış olmak değildir. Buna göre bu iş doğru bir temele dayanıyor ki babaları İbrahim de bunu yapmıştır.
Bu sözün doğruluğu dikkate alınsa bile Hz. İbrahim olayının yorumu şöyledir: Hz. İbrahim'in yaptığı bu iş kendisinden sonra soyundan gelenlere şeriat değildir. Bu itibarla Arapların bu çocukları öldürme işini kendiliklerinden uydurdukları, dini yönden açıktır. Özellikle bunun kurban olup olmama şüphesi arız olunca durum daha da açıktır. Bid'atçıların işi böyledir. Daha önce dikkat çekildiği üzere onlar (bu konuda) şüpheli bir şeye tutunmuş olmaktan kendilerini kurtaramazlar.
Hintlilerin uydurmalarının da bu kabilden olduğu gayet açıktır.
Bir organı keserek veya bir yararını ortadan kaldırarak organı yararsız hale getirmek de canı telef etmek gibidir. Allah'a daha yakın olacağım diye herhangi bir organı işe yaramaz hâle getirmek de bidatlardandır. Hz. Peygamber'in Osman b. Maz'un'un kadınlardan uzak olmayı sağlamak üzere kendisim hadım ettirme isteğini reddetmiş olması bunun delilidir. (Sahabe diyor ki):

"Eğer Osman b. Maz'un'a Peygamber izin vermiş olsaydı bizler de kendimizi hadım ettirirdik."[12]
Kadından uzak durmak, bu tür zevkleri tatmamak maksadı ile insanın kendisini hadım ettirmesi, kadın ve çoluk çocuğa karışmak uğraşısını terk etmek kötü bir şeydir ve din yönünden reddedilmiştir. Höyle bir davranış içerisinde olan kişi haddini aşan, Allah katında sevilmeyen bir kimsedir. Bu konuda şu âyetin uyarısı bize kâfidir, *"....sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez."* (Maide, 87) Helâl olmayan şeylere bakmamak için gözü çıkartmak da böyledir.[13]

Fasıl

Cahiliye Döneminin Evlenme Türlerinin Hepsi Haram, Dinin Kabul Ettiği Tür İse Helâldir.

Nesil hususundaki bid'at, cahiliye döneminde uygulanan ve bilinen evlenme türleridir. Bu evlenme türleri o dönemde din gibi benimsenmişti. Fakat bunlar, ne Hz. İbrahim'in dininde, ne de başka dinlerde bilinen bir şeydir. Olsa olsa cahiliye döneminde uydurup icad ettikleri bid'at'lardır.
Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den gelen bir rivayette bu dönemdeki evlilik türlerinin dört çeşit olduğu bildirilmiştir.[14]
Bu evlenme türleri şunlardır:
1- Günümüzde insanların uyguladığı tür. Erkek, velisi veya babası olan kızı istemek üzere (velî veya babaya) başvurur. Mehrini verir ve istediği kız ile evlenir.
2- İstibda' evlenmesi. Evli olan bir adam, âdet kanamasından temizlendikten sonra karısına:
"Filan adama bir aracı gönder ve ondan bir parça olmak (gebe kalmak) isteğinde bulun" der.
(Kadın bu yola başvurmayı kabul edince) kocası kadından ayrı yaşantısını sürdürür ve kendisinden döl alacağı adamdan gebe kalıncaya kadar karısına el sürmez. Gebelik belirtileri ortaya çıkınca arzu ederse eşi ile cinsel ilişkide bulunur. Bunu soylu bir çocuk elde etmek için yapar(lar)dı. Bu evlenmeye "İstibda' evlenmesi" derlerdi.
3- On kişiden aşağı sayıda bir erkek grubu aynı kadınla cinsel ilişkide bulunurlardı. Kadın gebe kalıp çocuğunu doğurduktan sonra aradan bir kaç gece geçince kadın kendisiyle ilişkide bulunan erkeklere haber gönderirdi. Erkeklerden hiç biri kadının yanında yapılacak toplantıya gelmezlik edemezdi. Kadın adamlara:
Olanı biliyorsunuz. Bir çocuk dünyaya getirdim. (İçlerinden birini göstererek) Ey filan! Bu senindir, diyerek sevdiği birinin adını söylerdi. Böylece çocuğun babası belirlenir, adam bunu kabul etmek mecburiyetinde kalırdı.
4- Pek çok insan, bir kadınla ilişki kurardı. Kadın, kendisine gelen erkeklerden çekinmezdi. Bunlar fahişe kadınlardı. Kapılarına bir belirti ve işaret olmak üzere bayrak dikerlerdi. İsteyen, bu kadınlarla ilişkide bulunurdu. Kadınlardan birisi gebe kalırsa, çocuğu doğurduğunda erkekler çağırılırdı. Getirilen bir uzman kişi, çocuğun en çok kime benzediğim belirler ve artık çocuk o adamın olurdu. Adam bunu inkar edemezdi. Yüce Allah hak (din) ile Peygamber'ini gönderince cahiliye döneminin evlenme şekillerini bu gün insanların evlenme tarzı dışında, ortadan kaldırdı. Bu hadis Buhârî'de geçmektedir.
Cahiliye dönemi insanlarının başka tür gayrı meşru evlenme yolları da vardır. Kadınları istemedikleri halde miras yolu ile almak, babanın, eşleri (üvey anneler) ile evlenmek ve benzeri gibi. Allah'a hamdolsun ki İslamiyet bunların hepsini kaldırıp yok etti.
Cahiliye döneminden çok sonraları, bazı ayırımcı topluluklar gelip Allah'ın kitabını sapık bir yorumla yorumladılar. Bunlara göre dörtten fazla kadınla evlenmek caizdi. Bunu, ya —kendi inançlarına göre- peygambere uyarak yapıyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber'e dörtten fazla kadınla evlenmek helâl kılınmış idi. Onlar bunun Allah Rasûlüne mahsus olduğuna dair müslümanların icmama (görüş birliğine) aldırış bile etmediler.
Ya da, *"Hoşlandığınız kadınlardan ikişer, üçer, dörder evleniniz."* (Nisa,3) ayetini bozarak dokuz kadınla evlenmenin caiz olduğunu söylüyorlardı. (Bu iddiaya göre ayette geçen sayıların toplamı dokuz ediyormuş.) Oysa ne ayetteki bu kelimelerden, ne de bu konuda rivayette bulunanlardan maksadın bu olduğu anlaşılmamıştır. Bu yorumu getiren, ümmetin içine öyle bir yeni icad sokmuştur ki ne delili ne de dayanağı vardır.[15]

Bazı Şîa Fırkalarının Küfre Varan Bid'atları

Bazı şîa fırkalarından[16] hikaye ediliyor ki bunların inandığına göre Hz. Peygamber Ehl-i Beytinden ve onları sevenlerden (emredilmiş olan) tüm amelleri (ibadetleri) kaldırmıştır. Onlar bu ibadetlerle yükümlü değildir. Ancak gönüllü olarak isterlerse yapabilirler. İçki, zina, diğer çirkinlikler ve domuz eti yemek gibi haramlar, bunlara serbesttir. Bunların yanında yasemin çiçeği gibi nöbetle bekleşip hazır bulunan kadınlar vardır. Bu kadınlar sevap kazanma arzusu ile kadınlıklarını sadaka olarak (karşılıksız) vermektedirler. Bu inanca sahip olanlar ana, kız kardeş ve kız çocuklarından diledikleri ile evlenme ve çok sayıda kadınla ilişkide sakınca görmezler. Bunlar Afrika ve Mısırın yönetimini ele geçiren kölemenlerdir.[17]

Ve İbahiyyeler...

Bunlardan hikaye edildiğine göre bu konuda şu inançlara da sahiptirler: Bir evde bir kadının üç veya daha fazla kocası olabilir. Bu erkekler o kadından çocuk elde ederler, doğan çocuk her erkeğe ait olur. Bu sebeple her biri tebrik edilirdi.
İbahiyye (her şeyi mubah ve serbest sayma) mezhebinden olanlar, bu konuda mutlak olarak perdeyi yırtmışlardır. Bunların inancına göre şer'î hükümler ancak avam (sıradan halk) içindir. Havas (özel tabaka) dan olanlar ibadet etme mertebesinden yükselmişlerdir. Kadınlar ve evrende ne varsa onlar için kayıtsız şartsız helâldir. Bu konuda delil olarak kocakarı hurafelerini ileri sürmektedirler ki aklı olan bu delillere rıza göstermez.
"*Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan bâtıla) döndürülüyorlar?!"* (Tevbe, 30)
Bunlar bağlı oldukları iblisten daha çok zararlı olmuşlardır. Allah onlara lanet etsin! Şairin dediği gibi:
"Ben iblisin askeri olmuş bir adamdım
Günahta öyle ilerledim ki iblis oldu benim adamım
İblis benden önce ölürse öylesine günah işlerim
Ki günah yollarını; benden sonra o güzellikte günahı kimse işleyemez derim."[18]

Fasıl

Akıl İle İlgili Uydurulan Bid'atlar

Bid'atın akıl ile ilgili olanları da vardır. Şeriatın bildirdiğine göre Allah'ın kullarına ait verdiği hükümler ancak peygamberlerinin dili ile ortaya koyduğu dini ile bildirilir. Nitekim şu ayetlerde bu özellik bildirilmiştir
"Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz." (İsra, 15)
"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, -Allah ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasûl'e götürün (onların talimatına göre halledin)." (Nisa, 59)
"Hüküm ancak Allah'ındır." (Enam, 57)
Bir grup (mezhep bağlıları) bu ana kural dışına çıkıp aklın şeriat, koyma hakkı olduğuna aklın güzeli ve çirkini belirleyici olduğuna inanmışlardır. Böylece Allah'ın dininde olmayan yeni bir icat ortaya koymuşlardır.
Bu konuda bir örnek de şudur:
İçki haram kılınıp, bu konuda yasaklama gelmezden önce içki içenlerin durumu şu ayetle açıklığa kavuşturulmuştur:
"İman eden ve iyi işler yapanlara (haram kılınmazdan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur." (Maide, 93)
Bir topluluk, içkinin bu ayetteki "tattıklarından dolayı" ifadesi dahilinde olduğu yorumunu yaparak içkinin helâl olduğunu söylemişlerdir.[19]

Yorum Yaparak İçkiyi Helâl Sayanların Hikâyesi

İsmail b. İshak'ın Hz. Ali'den naklen, bildirdiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir:
Şamlılardan bir grup içki içtiler. Ebu Süfyanın oğlu Yezid[20] Şam'da yönetici idi. Bunlar o ayeti yoruma tabi tutarak "içki bize helâldir" dediler.
Yezid bunların durumunu yazılı olarak halife Hz. Ömer'e bildirdi. Hz. Ömer ona şöyle yazdı:
"Onları, çevredeki insanları bozmadan bana gönder!" Hz. Ömer bu adamlar hakkında insanlara (ashab'a) danışmada bulundu. Onlar:
Ey mü'minlerin emîri! Görüşümüz odur ki bu adamlar Allah'a karşı yalan söyleyip Allah'ın izin vermediği ve dininde olmayan bir şeyi meşru imiş gibi icati ettiler. Bunların boynunu vurun. Hz. Ali susuyordu.
Hz. Ömer ona dedi ki:
Ey Hasan'ın babası! Sen ne dersin? Hz. Ali şöyle cevap verdi:
Benim görüşüm odur ki onlardan tevbe etmelerini iste, tövbe ederlerse şarap içtikleri için (had cezası olarak) seksen sopa vurursun. Eğer tövbe etmezlerse boyunlarını

vururlar. Çünkü onlar Allah'a karşı yalan söyleyip Allah'ın izin vermediği ve dininde olmayan bir şeyi meşru imiş gibi icad ettiler.
Hz. Ömer onlardan tevbe etmelerini istedi, onlar da tevbe ettiler. Hz. Ömer onlara (had cezası olarak) seksener sopa vurdu,
İşte bunlar Kur'an'ın açık ifadesi ile Allah'ın haram ettiğini, yorum ile helâl kıldılar. Bunlar hakkında Hz. Ali ve onun dışında sahabe tanıklık etmiştir ki bunlar Allah'ın dininde din sayılacak bir icat yapmışlardır. İşte bid'at aynen budur. Bu, işin bir yönüdür.[21]

İçkiyi Helal Kılmak İçin Akıl Veya Tıp Yönünden Yapılan Yorum

Bir diğer yönden bazı İslam felsefecileri yukardaki yorumdan başa bir yorumla içkiyi helalleştirmişlerdir. Buna göre içki eğlence maksadı ile değil, ondan faydalanmak için içilir ve öyle olduğuna dair Allah'a söz verilir. Sanki onlara göre içki ilaç veya sağlığı koruyan bir gıdadır. Bu anlayış İbni Sina'dan nakledilmiştir.
Kitap yazmak, bilimsel çalışmalar yapmak ve düşünmek için içkiden yardım aldığı bilinen kimselerden bazılarını gördüm. Böyle kimseler diyorlar ki kendilerinde bir tembellik veya durgunluk hissettikleri zaman tembelliği giderecek ve kendilerini aktif hale getirecek kadar içki içerlermiş. Hatta içki hakkında söylediklerine göre onda kişiyi hoş hale getirip onu aktif hale getiren bir sıcaklık varmış. İnsan kendisini canlandıracak miktarda içki alınca tembellikten kurtulur, içki onu kımıldatır, zihnini ve bilgisini güzelce harekete geçirirmiş. İnsan içkiyi aşırı olmamak üzere kullanırsa birtakım şeyleri bilir, anlar ve unuttuklarını hatırlarmış.[22]
Bundan dolayıdır ki —Allahü a'lem İbn-i Sina içki kullanmayı bırakmazdı. Kendisinden böyle nakledilmiştir. Bunların hepsi apaçık bir sapıklıktır. Bundan Allah'a sığınırız.
Bu meselede "içkiyi böyle kullanmak onu tedavi amaçlı olarak kullanma kabilindendir" denemez. Çünkü deriz ki: Kesin bir ifade ile İbn-i Sina'dan naklediliyor ki o içkiyi tembellik, daha sağlıklı olmak, işini görürken daha güçlü olmak gibi kendisini aktif kılacak şeyler için kullanmaktadır. Onun içki kullanma maksadı bedende etki bırakmış hastalıkları tedavi etmek değildir. İçkiyi tedavi maksadı ile kullanmak, hakkında görüş ayrılığı olan bir meseledir. Tedavi dışında maksatlarla içkiyi kullanmak hususundaki hükümde görüş ayrılığı yoktur, İbn-i Sina ve onunla fikir uyumu içinde olanlar. Allah'ın şeriatında bir uydurma, yeni bir icat; içindedirler. İbâhiyyenin içki hususundaki görüşleri daha önce geçmişti.
Başarı ancak Allahtandır.[23]

Fasıl

Mal İle İlgili Bid'at Örnekleri

Kuranda kafirlerin *"alım satım da faiz gibidir."* (Bakara 275) demeleri mal konusunda bir örnektir. Onlar faizle amel etmeyi helal sayınca fasit bir akıl yürütmeyi delil olarak ileri sürdüler. Dediler ki:
"Bir ay veresiye 10'a alınan bir alış verişi feshedip, iki aylık vade karşılığında miktarı 15'e çıkarmak, aynen iki ay vade ile 15'e bir şeyi satmak gibidir."
Hz. Allah bu anlayışı reddederek onları yalanladı ve şöyle buyurdu:
"Bu hal (yani faiz yiyenlerin başına gelen ceza) onların "alım satım tıpkı faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alım-satımı helâl, faizi haram kılmıştır." (Bakara, 275)
Demek oluyor ki alım-satım, faiz gibi değildir.
Bunlar onların sapık bir görüşe dayanarak icad ettikleri bid'atlarıdır. Kendi aralarında yaptıkları tehlike ve aldatma üzerine kurulu alışveriş hakkında icat ettikleri şeyler de böyledir.
Cahiliye döneminde meşru sayılan birtakım mâli uygulamalar vardır ki onlar da İslama aykırı şeylerdi. Savaşta elde edilen ganimetten başkalarına ayırdıkları pay bu kabildendir.
Nitekim şairleri şöyle diyor:
Sanadır Mirbâ' onda Safâya da var
Hükmün altındadır Fuzûl ve Neşîtalar
Şiirde geçen Mirba' ganimetin dörtte biridir ki bunu reis alır. Safâyâ, reisin ganimetten kendisi için seçip aldığıdır. Fuzûl, ganimetin taksiminden artan şeydir. Neşîta ise varılmak istenen yere varmazdan önce savaşçıların yolda elde ettiği şeydir. Bunu da ancak reis alır, başkası alamazdı.[24]

Dinî Naslar Cahiliye Bid'atlarına Ters Düşer

Gene cahiliye döneminde bir kısım arazi koruma altına alınır, insanlar oraya giremez ve hayvanlarını otlatamazlardı. Kur'an'da:
"Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a ve Rasûlüne... aittir." (Enfal, 41) ayeti ile cahiliye döneminde uydurulan bid'atların hükmü kaldırılmıştır. Cahiliye döneminden kalma İslamda uygulanan bazı bükümler müstesnadır. Şeytanın hükümleri ile amel eden, amel etme yolunu bulamaz Allah'ın bildirdiği hükümlerle uyum olmayan hükümlerdir.
Nitekim hadisi şerifte:
"Allah'ın ve O'nun Rasûlünün korumasından başka koruma (altına alınan yer) yoktur." Duyurulmuştur.[25]
Daha sonra bazı insanlar dünya nimetlerini Allah'a itaat etmeye tercih eden insanlar olmuştur ki bunlar da cahiliye dönemi hükmündedirler.
"İyi anlayan bir topluma göre hükümranlığı Allah'tan daha güzel olan kim vardır?" (Maide, 50)
Fakat Kur'an, hadis ve bunlardan kaynaklanan dini bilimler İslamda değişmez bir esas belirlemişlerdir. Bu esas geneldir, hiç bir kimse için özel hükmü yoktur. Mutlaktır, hiç bir kimse için özel kaydı bulunmamaktadır. Bu esasa göre mükellef durumda olan küçük/büyük, şerefli/sıradan, mevki sahibi olan ve halktan olan, dinin hükümleri karşısında eşittir. Bu kuralın dışına çıkan, sünneti bırakıp bid'ata, doğruluğu bırakıp eğri yola sapmış olur.
Bu önemli esas altında büyük önemi olan açıklamalar vardır. Bunların bir kısmına işaret edilmiş olup geri kalanı inşaallah daha sonra anlatılacaktır.
Buraya kadar söylediklerimizden ortaya çıkan sonuç şudur ki bid'atlar kötülenme ve yasaklanma bakımından tek derecede değildir. Bid'atlardan kimisi haram, kimisi mekruhtur. Hangi türden olursa olsun tüm bid'atlar için "dalâlet" özelliği ayrılmaz bir özelliktir. Zira Hz. Peygamber "*Her bid'at dalâlettir."* buyurmuştur.[26]

Her Bid'at Dalâlet Midir?

Lâkin burada bir problem görünüyor. Şöyleki: Dalâlet (sapıklık) hidayetin zıttıdır. Bunu şu ayetler ortaya koyuyor! *"İşte onlar, hidayete karşılık dalâleti satın alanlardır."* (Bakara, 16)
"Onlar hidayet karşılığında sapıklığı, mağfirete bedel olarak da azabı satın almış kimselerdir." (Bakara, 175)
"Allah kimi saptırır (dalâlete düşürür) ise artık onun yolunu doğrultacak (hidayete erdirecek) biri yoktur." (Zümer, 36)
"Allah kime de hidâyet ederse, artık onu saptıracak (dalâlete düşürecek) yoktur." (Zümer, 37)
Bu ayetlerde ve benzerlerinde hidayetle dalâlet karşılıklı kullanılmıştır. Böyle bir üslup bu iki kavramın birbirinin zıddı olmasını gerektirir. Bu iki kavram arasında orta derecede bir kavram yoktur. Bu gösteriyor ki, bid'atlardan mekruh olanı da hidayetin dışına çıkmaktır.
Bunun bir benzeri, mekruh olan, fakat bid'at olmayan aykırı davranışlardır. İhtiyaç olmadığı halde namazda hafif şekilde (sağa sola) dönmek veya küçük/büyük abdest bozma ihtiyacı olduğu halde namaz kılmak ve benzeri davranışlar gibi.
Bunun bir benzeri de: *"Biz (kadınlar) cenazenin peşinden gitmekten nehy olunduk. Fakat (bu) bize haram kılınmadı."* hadisidir.[27]
Bu (örnekler gösteriyor ki) mekruhu işleyene günahkâr olmuştur ve aykırı davranmıştır demek sahih olmaz. Halbuki tâat'ın zıddı, ma'siyet (günah işlemek) tir. Mendup bir fiili işleyen de itaat etmiş olur. Çünkü o emredilen bir şeyi yapmıştır. Menduptan hareketle zıtlığı dikkate alırsan, mekruhu işleyenin günahkâr olması lazım gelir. Çünkü o yasaklanan bir şeyi yapmıştır. Fakat bu sahih değildir. Çünkü mekruh işleyene âsi (günahkâr) denmez. Aynı durum mekruh olan bid'at için geçerlidir. Mekruh bid'atı işleyene de sapık (dalâlette) denemez. Aksi halde tâat'ın ve hidayet'in zıddını dikkate almakta fark ifade eden bir anlam olmaz.
Aynı şekilde mekruh bid'ati işleyene "dalâlete düşmüştür" denebildiği gibi mekruh bir şeyi yapana da "âsi (günahkâr)" denilebilir. Aksi halde, (zıtlık dikkate alınmayacaksa) mekruh bir şeyi işleyene günahkâr denmediği gibi, bid'atın mekruh cinsini işleyene de dalâlette denmez. Gerçi daha önce (hadiste) geçtiği üzere her bid'atın dalâlet olacağı ifade edilmişti. O halde ma'siyet (günah) kelimesi de genel anlamda kullanılmalı ve her mekruh işe söylenmelidir. Fakat bu yersiz bir anlayıştır ve mekruh bir iş yapmış olmak masiyet (günah) işlemiş olmayı gerektirmez.[28]

Mekruh İle Ma'siyet, Bid'atla Dalâlet Arasındaki İlişki

(Bu problem olarak görülen meselenin cevabı üç cihetle verilebilir. Birinci olarak:) Dalâlet (sapıklık) kelimesinin her tür bid'at için geçerli olduğu sabittir. Nitekim uzun uzadıya yukarda geçmişti. Mekruh bir fiil işleyene de "masiyet (günah) işlemiştir" denmesi gerektiği tarzında ileri sürdüğümüz gerekçe geçerli değildir. Çünkü (tüm) fiillerde sözü edilen zıddiyetin cereyan etmesi gerekmez. Böyle birşey, gerekirse ancak dinin tetkiki ile ortaya çıkar. Dini hükümlerin kaynağını tetkik ettiğimizde tâat ile ma'siyet arasında ittifak edilmiş veya ittifaka yakın bir mertebenin olduğunu görüyoruz ki bu, mübah'tır. Mübah'ın hakikati, tâat olmamasıdır.[29]

Mübah'ın Tarifi

Emir ve yasak birbirine zıt (iki kavram) dır. İkisi arasında bir kavram vardır ki bunun ne emir, ne de yasakla ilişkisi yoktur. (İşte bu mubah'tır ki) ancak bunun ilişkili olduğu şey, (yapmakla yapmamak arasında) serbest olmaktır.[30]

Usûlcülere Göre Mekruhun Tarifi

Usulcülerin bildirdiğne göre mekruh'u incelediğimizde onun iki tarafı olduğunu görüyoruz. Birinci tarafı onun yasaklanmış olmasıdır. Genel olarak yasaklanma cihetiyle haram kılınanla eşit olur. Bu bakımdan yasaklanmış olan mekruhu işleyerek yapılan muhalefette, ma'siyet (günah) dahi düşünülebilir.
Şu kadar ki mekruhun ikinci tarafı bu genellemeyi yapmaya engel olur. Mekruhun ikinci tarafı odur ki bunu işleyene şer'î olarak bir kötüleme, günah ve ceza gerekmez. Bu tarafı ile mekruh haramdan ayrılır, mubah ile müşterek olur.[31] Çünkü mubahı yapan dahi kötülenmez, ona günah ve ceza da yoktur. Usulcüler, özelliği böyle olan bir kavrama ma'siyet (günah) demekten kaçınmışlardır.[32]

Bid'atın Mekruh Olduğunun İsbatı

Yukardaki esas sabit olunca tâat ile ma'siyet arasında bir mertebenin olduğunu, buna da bid'atların mekruh olanları demenin sahih olduğunu görürüz.
Cenabı Hak şöyle buyuruyor:
"Haktan (ayrıldıktan) sonra sapıklıktan başka ne kalır?" (Yunus, 32)
Demek ki sadece var olan hak'tır. Hak, hidayettir. Dalâlet ise bâtıldır. O halde mekruh olan bid'atlar da dalâlet (sapıklık) tır.
İkinci Olarak: Bid'at için gerçekten mekruh kısmını isbat etmek tartışmaya açık meseledir. Mutekaddimîn[33] âlimlerinin bazı bid'atlara mekruh demiş olması kimseyi aldatmasın. Meselenin gerçeği şudur: Daha önce de geçtiği üzere kötülenme bakımından bid'atların hepsi aynı derecede değildir.
Mekruh'un işleyene günah olmayıp bir sakınca olmaması manasını belirlemeye gelince, bu hususta şeriatta ve özellikle (mezhep) imamlarının sözünde bir delili neredeyse bulma (imkânı) yoktur.
Şeriatta böyle bir mananın bulunmamasına gelince, şeriatta bunun aksini gösteren deliller vardır. Çünkü Hz. Peygamber (Üç kişilik bir grubun elemanlarından) birisi
"ben hiç uyumayıp geceleri ibadet edeceğim" diğeri
"ben hiç kadınla evlenmeyeceğim" (diğeri "ben hep oruç tutacağım") deyince onların bu sözünü reddederek şöyle buyurdu: "
"Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir."[34]
Hz. Peygamberin bu sözü, onların yapmak istedikleri şeyi en şiddetli şekilde inkar etmektedir. Halbuki onların yapmayı benimsedikleri şey, ancak mendup olan bir şeyi yapmak veya mendup olan bir şeyi terk etmekten ibarettir.
Bir başka hadiste göreceğimiz şu örnek de böyledir:
"Hz. Peygamber güneşte dikilmekte olan bir adamı görmüştü.
"Bu adama ne oluyor?" buyurdu. (Orada bulunanlar şöyle dediler):
Bu adam gölgede durmamak, konuşmamak ve oturmamak suretiyle oruç tutmayı adamıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Ona emredin otursun, konuşsun, gölgelensin ve orucunu tamamlasın" buyurdu.[35]
İmam Mâlik (bu hadise şu yorumu ekleyerek) diyor ki:
Hz. Peygamber o adama Allah'a itaat ifade edeni tamamlamasını, Allah'a isyan ifade edeni terk etmesini emretmiştir.
İmam Mâlik'in bu sözünü Buhari'de Kays b. Ebî Hâzün[36] dan rivayet edilen şu olay desteklemektedir. Râvi der ki:
Hz. Ebû Bekir, Ahmes kabilesinden bir kadının olduğu yere girmişti. Kadının adı Zeynep idi. Ebu Bekir (r.a.) kadının konuşmamakta olduğunu gördü.
"Buna ne oluyor, nesi var?" diye sorduğunda sorduğu kimse:
"Hiç konuşmamak üzere haccetti" dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir söyle buyurdu:
"Konuş! Bu yaptığın helâl değildir. Bu, cahiliye işlerindendir." Kadın bu uyarıdan sonra konuştu.[37]
İmam Mâlik Hz. Peygamber'in:
"Her kim Allah'a isyan (konusunu içeren) bir adak yaparsa, sakın Allah'a isyan etmesin."[38] hadisi hakkında şöyle diyor:
Bu adak bir adamın Şam, Mısır veya benzeri yerlere -ki buralara gitmekte (meselâ Mekkeye gitmek gibi) ibadet yoktur- yürüyerek gitmeyi adaması gibidir. Veya filan adamla konuşmamayı adamak gibidir. Bu tür adak yapan kimseye, konuştuğu takdirde bir şey gerekmez. Çünkü bu kabil şeylerde Allah'a itaati içeren bir şey yoktur.
Ancak Beytullah'a (Kâbeye) kadar yürümek, oruç tutmak, sadaka vermek veya namaz kılmak gibi Allah'a ibadet ve tâat, olan şeyleri adayan kimseye adağını yerine getirmek vacip olur.
İyice düşünün ki güneşte dikilmek, konuşmayı bırakmak Mısır ve Şam gibi (gidilmesinde ibadet söz konusu olmayan) yerlere yürümeyi adamak İmam Mâlik tarafından günah olarak değerlendirilmiş ve O, Hz. Peygamberin meşhur hadisini böylece tefsir etmiştir. Halbuki bu söylenen şeyler aslında (haram bir şey olmayıp)
Mubahtır. Fakat bunlar Allah için bir din olma yerine konulunca İmam Mâlik'e göre mahiyet, (günah) olmuştur. Hadisteki *"Her bid'at dalâlettir"* ifadesinin geneli bu mananın tanığıdır. Ne kadar bid'at varsa, hepsi günahkar olmayı, tehdit ve ceza bildirimini gerektirir. İşte bu, haram olan şeyin özelliğidir.
Daha önce geçtiği üzere Zübeyr b. Bekkâr'dan rivayet olunduğuna göre ona bir adam gelip
"Ey Abdullah'ın babası! (Hac için) nereden ihrama gireyim?" diye sordu. Zübeyr şu cevabı verdi:
"Hz. Peygamber'in ihrama girdiği yerden, Zül'Huleyfe'den." Adam:
"Ben Hz. Peygamber'in mescidinden ihrama girmek istiyorum" dedi. Zübeyr:
"Bunu yapma!" dedi. Adam:
"Ben mescitten Hz. Peygamberin kabrinin yanından ihrama girmek istiyorum" deyince Zübeyr:
"Ben (böyle yaparsan) fitneye düşmenden korkarım" dedi. Adam:
"Bunda ne fitne olacak? Ben ancak birkaç mil fazla uzaktan ihrama girmiş olacağım" dedi. Bunun üzerine Zübeyr şöyle, dedi:
"Sen peygamberin yapmadığı bir fazileti öne geçirip yapmış olacağın görüşündesin. Bundan daha büyük fitne olur mu? Ben Allah'ın şöyle buyurduğunu duymuşum:
"O'nun (Peygamberin) emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar." (Nûr, 63)[39]

Dinde Dikkatsiz/İhmalci Olmak Fitneye Çağrıdır

Görülüyor ki kendisinden daha şereflisi olmayan bir yerden, Hz. Peygamber'in kabrinin olduğu faziletli yerden ihrama girmekten dolayı fitneye düşmekten Zübeyr korkmuştur. Orası en şerefli ve faziletli bir yerdir, fakat mîkat mahallinden uzaktır. Buradan ihrama girmek Allah ve Rasûlünün rızasını kazanayım diye fazladan bir yorgunluk ilave etmektir.
Zübeyr bu görüşü ile ortaya koymuştur ki dinde küçük bir meselede dahi ihmalci/dikkatsiz görüş sahibi olmakta; bu görüş sahibinin dünyada fitneye düşmesinden, ahirette azaba uğramasından korkulur. Zübeyr bu anlayışını âyetle delillendirmişür.
İmam Mâlik'e göre böyle olan her şey, âyetin manası içerisindedir. Bu örnekler karşısında, tenzilimi mekruh'un ilk bakışta basit ve küçük bir şey olması nerede?[40]

Tesvib Bid'atı

İbn Habib diyor ki: Bana İbn Mâcişun'un bildirdiğine göre o İmam Mâlik'in şöyle dediğini işitmiştir:
"Tesvib dalâlettir."
Ayrıca İmam Mâlik şöyle diyor: Her kim bu ümmet içinde daha öncekilerin/sahabenin yapmadığı bir işi icad ederse, Peygamber'in dine ihanet ettiğine inanmıştır. Çünkü Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
"Bugün sizin dininizi ikmâl ettim." (Mâide, 3)
O gün (bu ayetin indiği gün) din olmayan şey, bu gün din olamaz.
İmam Mâlik'in hoş görmediği tesvib şudur: Müezzin ezanı okuduğu zaman insanlar ağır davranıyorlardı. (Bu sebeple) müezzin ezan ile kamet arasında "Kad kâmetissalâtü - Hayye alessalât-Hayye alelfelah" der idi. Bu, İshak b. Rahaveyh'in[41] görüşüdür. İşte sonradan icad edilen tesvib budur.
Sahnûndan (İmam Mâlik'e ait bu yorum) nakl edilince Tirmizi şöyle demiştir:
İshak'ın bu söylediği Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkardan ve ilim ehlinin hoş görmediği tesvib işte budur. Bu kelime dikkate alındığında herkes ilk bakışta (meseleyi) basit görebilir. Çünkü bunda namazı hatırlatmaktan fazla bir şey yoktur.[42]

Sabiğ'in Hikayesinde Bu Konuda Delil Vardır

Iraklı Sabîğ'in hikâyesi bu manada açıktır. İbn Vehb anlatıyor: Mâlik b. Enes bize anlatarak şöyle demiştir:
Sabiğ yanında Allah'ın kitabı ile (Kâbeyi) tavaf ediyor, bir taraftan da şöyle diyordu:
"Kim (Kur'anı) anlamak isterse Allah ona anlayış verir. Her kim de öğrenme isteği içinde olursa Allah ona ilim verir." Hz. Ömer Sabîğ'i yakaladı ve yaş hurma sopası ile dövdü ve hapsetti. Sabiğ'in yediği dayaktan dolayı duyduğu acılar hafifleyince onu (hapsedildiği yerden) çıkardı gene dövdü. Sonunda Sabiğ şöyle dedi:
"Ey mü'minlerin emîri! Eğer beni öldürmek istiyorsan (işi fazla uzatmadan) öldür! Yoksa sen (bu yaptığınla) bana şifa verdin. Allah da sana şifa versin" Bunun üzerine Hz. Ömer onu serbest bıraktı.
İbn Vehb (bu mesele hakkında) İmam Mâlik'in şöyle dediğini ifade etmiştir: Hz. Ömer, Sabiğ'in "Kuran hakkında birtakım sorular sorduğu" kendisine ulaştığında onu dövmüştür.[43]

Faydasız Şeyler Sorulmamalıdır

Bu dövme olayı, ancak uygulama yapılacak (amel edilecek) bir şeyle ilgisi olmayan hususların sorulmasından dolayı olmuştur. Belki onun Nâziat suresi 3. ayetindeki "Sâbihât", Mürselat suresi 1. ayetindeki "Mürselat," ve buna benzer şeyleri sorduğu (sağda-solda) anlatılmıştır. Dövme (cezası) ancak tenzihen mekruh olmanın üzerinde bir suç işleme durumunda olur. Çünkü hiçbir müslümanın kanı ve ırzı tenzihen mekruh olan bir iş işleme durumunda mubah görülemez. Hz. Ömer'in onu dövmesi dinde bir icad yapılıp, bunun da amel edilecek/işe yarayacak bir şeyle meşgul olunması korkusundandır. Ayrıca Hz. Ömer bu davranışın benzerlerine yol açmasından endişe ettiği için Sabiğ'i cezalandırmıştır. Böylece Kurandaki müteşâbihatın araştırılması[44] yolunun önünü kesmek için bu uygulamaya başvurmuştur. Bunun içindir ki Hz. Ömer, Abese suresi 31. ayetini okuduğu zaman -ki bu ayette *"Ve fâkiheten ve ebben"* buyuruluyor- kendi kendine "Şu Fâkihe'yi (ki anlamı meyve demektir) anlıyorum da Ebben nedir?" demiş, daha sonra "Biz bununla (bunu anlamakla) emrolunmadık" demiştir. Bir başka rivayette: "Biz zorlama yapmaktan yasaklandık" demiştir.
Sabîğ'in olayını[45] Leys kanalıyla İbn Vehb'in anlattığına göre Hz. Ömer Sabîğ'i iki defa dövmüştür. Üçüncü kez dövmek istediğinde Sabiğ ona şöyle demiştir:
"Beni öldürmek istiyorsan güzel bir şekilde öldür. Eğer beni tedavi etmek istiyorsan yemin ederim ki ben iyileştim."
Bunun üzerine Hz. Ömer Sabiğ'in memleketine gitmesine izin vermiş ve (oranın valisi olan) Ebu Musa el-Eş'arî[46] ye bir emirname yazarak, müslümanlardan hiç kimsenin Sabiğ'in yanında oturmamasını bildirmiştir. Bu uygulamanın sonunda Ebû Musa Hz. Ömer'e Sabiğ'in davranışının düzeldiğini yazdı ve Hz. Ömer insanların onunla bir arada oturmasına izin verdi.[47]

Din'de Önemsiz Hiç Bir Şey Yoktur

Sabiğ olayının benzeri, pek çok örnekler vardır. Bu örnekler gösteriyor ki insanlara göre önemsiz/basit görülen bir bid'at aslında basit bir şey değildir. Kuranda:
".... Onu önemsiz sanıyorsunuz.' Halbuki bu Allah katında çok büyük (bir suç) tur." (Nur, 15)[48]

Mütekaddimin Ve Müteahhirine Göre Mekruhun Manası

Âlimlerin sözlerinde mekruh teriminin kullanılmasına gelince; onlar yasaklanmış konularda mekruh dediklerinde, bununla sadece tenzihen mekruh demeyi kastetmemişlerdir. Bu terim ancak müteahhirin/son dönem âlimlerinin kullandığı bir terimdir. Onlar iki ciheti bir birinden ayırmak istediklerinde mekruh kelimesini sadece tenzihen mekruh olan şey için kullanmışlardır. Tahrimen mekruh olanı ise haram, men/yasak veya benzeri kelimelerle ifade etmişlerdir.
Selefden mutekaddimun/ilk dönem âlimlerine gelince, hakkında açıkça nas/âyet veya hadis olmayan şeyler hakkında "bu helaldir, şu haramdır" demek onların işi değildi.
Onlar, *"Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "Bu helâldir, şu haramdır" demeyin. Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz."* (Nahl, 116) âyetinde anlatılan duruma düşmekten kaçmak için böyle demekten kaçınırlardı.
İmam Mâlik kendisinden öncekilerden bu manada nakiller yapmıştır. Eğer onların sözünde bid'at veya başka bir şey için "Bundan hoşlanmıyorum" "Bunu sevmiyorum" "Bu mekruhtur" gibi veya benzeri ifadeler bulursan, kesin olarak onların bu ifade ile tenzihen mekruhtur demek istediklerine hüküm vermemelisin.
Çünkü tüm bid'atlarda, onların dalâlet/sapıklık olduğu bir delil ile ortaya çıktığı zaman, onun tenzihen mekruh sayılacağı nereden bilinecektir? Şu kadar ki onlar şeriatta aslı olan fakat gene şeriatta muteber olan bir başka hususa aykırı düşen ve bu yüzden mekruh olan bir şeye "mekruhtur" demişlerse bunun tenzihen mekruh olduğu söylenebilir. Çünkü ona bid'at olduğu için mekruhtur, denmemiştir. Yeri geldiğinde bu konuda tafsilat verilecektir.[49]

Bid'atın Mekruhtan Farkı

Üçüncü Olarak: Bid'at gerçeğini en basitinden en önemlisine kadar iyice düşündüğümüz zaman bid'atin, mekruh olarak yasaklananlardan tam manası ile farklı olduğunu görmekteyiz. Bunun açıklaması birkaç yöndendir. Şöyle ki:

Mekruh bir şeyi işleyenin maksadı, dünyalık arzusuna ve amacına ulaşmaktan ibarettir. O kimse bunu yaparken bu konuda gerekli olan bir affa güven duymakta, şeriatta var olan "sıkıntıyı defetme" kuralına dayanmaktadır. Ayrıca Allah'ın rahmetine çok yakın olma hususunda bir ümidi vardır. Gene mekruhu işlerken inancı ve akidesi git-gel durumda değildir. Çünkü her ne kadar mekruhu işliyorsa da harama haram olarak inandığı gibi, mekruhun da mekruh olduğuna inanmaktadır. O kimse-mekruh bir şeyi işlemesine rağmen-Allah'tan korkmakta ve onun affını ümit etmektedir.
Allah'ın rahmetini ummak, azabından korkmak imanın şubelerinden birer şubedir.
Mekruh'u işleyen kimse, onu yapmamanın yapmaktanda uygun olduğu görüşünde olur. Şu kadar ki emmare/kötülüğü çokça emreden nefsi mekruhu kendisine süslü göstermiş ve onu işletmiştir. Temenni eder ki keşke onu yapmamış olsaydı. Onu hatırladığı zaman bir gönül kırıklığı duyar ve vazgeçme sebeplerine baş vursun veya baş vurmasın ondan vazgeçeceğini ümid etmektedir.
En basit derecede bir bid'atı işleyen neredeyse bu özelliklerin zıddı bir durumda olur. Çünkü bid'at işleyen, yaptığını iyi bir şey saymaktadır. Hatta (bazen) yaptığını din koyucunun/şâriin koyduğu ölçüden daha uygun bir şey olarak görür. Bu özellikler nerede? Mekruh işleyenin korku ve ümidi nerede? Bid'at yolunun en aydınlık yol ve kendi grubunun, uyulmaya en elverişli kesim olduğuna inanır. Her ne kadar onun bu inancı ona arız olmuş bir şüphe ise de din, ayetler ve hadislerle onun hevâ ve hevesine/keyfine uyan biri olduğunu ortaya koymuştur. İnşaallah bunun anlatımı ilerde gelecektir.
İkinci bölümün başında genel olarak bid'atı büyük bir problem haline getiren manalar anlatılmıştı. Ayrıca gene bu bölümün sonlarında bid'atlarla tenzihen mekruh olan şeylerin birbirinden uzak olduğunu ifade eden hususlar geçmişdi. Oraya başvurulması halinde burada işaret ettiğimizin doğruluğu ortaya çıkacaktır. Başarı Allah'tandır.
Velhâsıl, işlenilen şeylerden mekruh olan ile en basit bir bid'at, arasında el ile tutulur derecede uzaklık vardır.[50]

Fasıl

Dini Yönden Haram'ın Kısımları

Haram kılınan şey şeriatta küçük günah ve büyük günah kısımlarına ayırıhr. Fıkıh Usulünde açıklandığı üzere böyledir. Haram olan bid'atlar da böyledir. Daha önce geçtiği gibi bid'atların çeşitli derecelerde olduğu akıl yürütme yolu ile bilinince küçük günah ve büyük günah kısımlarına ayrılır. Böyle bir anlayış, günahların büyük ve küçük çeşitleri olma esasına dayanır. Âlimler bu iki kısım arasındaki farkı belirleme hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda onların söylediklerinin tamamını burada tam manası ile ele almak olası değildir. Bu sebeple detaylara girmiyoruz.
Bu maksadı ifade emeye en yakın şey, bizim "Muvafakat" isimli eserimizde geçmiştir. Orada geçtiği üzere büyük günah her dinde geçerli olan zaruriyyâtı ihlal durumuna bağlıdır. Zaruriyyât ki din, can, nesil, akıl ve maldan ibaret olan beş şeyin muhafazasıdır. Nas olarak bildirilenlerin hepsi zaruriyyât ile ilgilidir. Hakkında nas olmayanlar da akıl yürütme yoluyla zaruriyyât ile ilgilendirilir. İşte bu ölçü günahın/bid'atın büyük mü küçük mü olduğunun belirlenmesi hususunda âlimlerin söylediği ve söylemeyip de bu manaya gelen tüm dağınık sözlerini toplayan bir ölçüdür.
Bid'atın büyük günah kısmı için de aynı şeyi söyleriz: Bid'atlardan bu zarûriyyattan birisini ihlâl eden bid'at, büyük günahtır. Zaruriyattan birini ihlâl etmeyeni ise küçük günah durumundadır.
Yine ilgili bölümün başlarında bunun örnekleri geçmişti. O kitapta işaret edildiği üzere büyük günahlar güzel bir şekilde sayı altına alınabildiği gibi bid'atların büyük günah durumunda olanlarının sayısı belirlenebilir. Bu durumda bid'at, işleyenlere göre meselede içinden çıkılması zor, büyük bir problem ortaya çıkıyor. Bu problem, bid'atların küçük günah durumunda olanlarını belirleyebilmektir.
Bu, şuradan kaynaklanıyor: Bid'atların hepsi ya asıl veya fer'i ilgilendiren bir alanda dinin ihlal edilmesi ile ilgilidir. Çünkü bid'atlar, meşru olan bir şeye ya fazlalık veya bir

eksiklik yahut bir değişiklik getirmek suretiyle meydana gelmektedir. Bid'atın âdetlere de girdiğini söylersek, onun sadece ibadetlere mahsus olmadığını görürüz. Bil'akis bid'at, hepsinde yasaklanmalıdır.
Hem ibadet, hem adetlerdeki bid'atlarla din ihlâl edildiğine göre, bununla zarurıyyat'ın ilk maddesi ihlal edilimiş oluyor demektir.
Hadiste her bid'atın dalâlet, olduğu sabit olmuştur. Gene hadiste (itikadı) mezhepler hakkında *"Bir tanesi dışında onların hepsi cehennemdedir."* buyurulmuştur. Bu ifade de (ayırım yapılmaksızın) hepsi ile ilgili bir ceza uyarışıdır.
Bid'atın dinde meydana getirdiği ihlâllerin mertebeleri farklı ise de böyle olması onu büyük günah olmaktan çıkarmaz. Nitekim (dinin üzerine kurulduğu) beş temel, dinin rükünleri durumundadır. Bunlar tertip itibariyle farklıdır. Kelime-i şehadetle ilgili bir ihlâl, namaz konusundaki ihlâl gibi değildir. Aynı husus zekât, namaz, oruç ve diğer konularda da geçerlidir. Bunlardan her birinde meydana gelecek bir ihlâl, diğerlerin deki gibi değildir. Bunların hepsi büyük günah durumunda bid'atür. Sonuç itibariyle kanaatler her bid'atın büyük günah olma noktasında odaklaşmıştır.[51]

İtirazlar:

Buraya kadar anlatılan problemle ilgili ileri sürülenlere şöyle cevap verilir: Burada ileri sürülen düşünceler, söylenenlerin delilidir. Fakat bir başka cihetle bid'atın küçük günah durumunda olanına delil olacak düşünceler vardır. Bunun birtakım vecihleri vardır. Şöyle ki:
1- Deriz ki: Canın korunması zarureti ile ilgili ihlâller büyük günahtır. Bunda şüphe yoktur. Fakat can ile ilgili ihlâllerin de dereceleri vardır. Bunların en aşağı derecede olanı büyük günah değildir.
Öldürmek büyük günahtır. Organları işlevini yok etmeyecek şekilde kesmek, öldürmekten daha aşağı deredece büyük günahtır. Bir organı kesmek, bir öncekinden daha aşağı derecede büyük günahtır. Böylece bir tokat vurmaya kadar örnekler uzar gider. En son düşünülebilen en az derecede bir tırmalamadır. Bu derecede bir kusura büyük günah denmesi sahih değildir.
Nitekim âlimlerin söylediğine göre hırsızlık büyük günahtır. Çünkü o mal koruma zarureti ile ilgili bir ihlâldir. Şayet ihlâl bir lokma veya değersiz bir tane çalmak şeklinde olursa âlimler bunu küçük günah saymışlardır. Aynı şey din'i koruma zaruretinde de geçerlidir. Huzeyfe (r.a.) den rivayet, edilen bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Dininizden ilk kaybedeceğiniz şey, emanete riayettir. Dininizden en son kaybedeceğiniz ise namazdır. İman'ın kulp'u mutlaka birer birer (kırılıp) bozulacaktır. Hayız (âdet kanaması) olduğu halde kadınlar namaz kılacaktır," Râvi daha sonra şöyle dedi:
"Pek çok gruptan, sonunda iki grup kalacaktır. Bunlardan biri diğerine şöyle diyecektir:
Beş vakit namaza ne oluyor? Bizden öncekiler sapıtmışlar. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:
"Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl." (Hûd, 114) O halde üç vakitten başka namaz kılmayınız. Diğer grup da şöyle der.
Biz Allah'a meleklerin iman ettiği gibi iman ediyoruz. Bizim aramızda kâfir yoktur. Allah'ın bu grupları deccâl ile birlikte haşr etmesi haktır."[52]
Her ne kadar bu hadisin sahihliği iltizam olunmamışsa da meselenin örneklerinden biridir.[53]

Bid'atın Büyük Günah Türüne Örnekler

Görülüyor ki hadis ahir zamanda farz olan (günlük namaz miktarının) beş değil, üç olduğu görüşüne sahip kimseler olacağı uyarısında bulunuyor. Ayrıca âdet günlerinde olduğu halde namaz kılacak kadınların olacağını bildiriyor. Böyle davranan kadınlar sanki daha derin dini bir duygu ve vesvese sabebiyle ihtiyatlı davranmak yüzünden böyle yapacaklar. Fakat yaptıkları bu davranış sünnetin dışına çıkarak olmaktadır. Bu, bir öncekinden (namazı üç vakit saymaktan) daha aşağı bir derecededir.
İbn Hazm'ın açıkladığına göre bazı insanlar, öğle namazının dört rek'at değil, beş rek'at olduğuna inanmaktadır.
Utbiyye isimli kitapta yer aldığına göre Ibn'ul Kasım, İmam Mâlik'in şöyle dediğini bildirmiştir:
Namazda ayağını hiç kımıldatmayacak şekilde namazda (bir yere) dayanmayı ilk icad eden adam adı-sanı bilinen bir kimsedir. Şu kadar ki ben onun adını söylemek istemiyorum. O adam, hakkında konuşulmasından hoşlanmazdı. Bundan dolayı adam ayıplandı. Yaptığı iş mekruh bir iş idi.
Bu konuda İbn Rüşd şöyle diyor:
İmam Mâlik'e göre namaz kılan adamın, namazda ayağını rahatlatması caizdir. Müdevvene isimli kitapta böyle denmektedir. İmam Mâlik (namazda ayakta dururken) iki ayağı birbirine yaklaştırmayı mekruh görmüştür. Bunun sebebi ayaklardan sadece birine dayanarak ayakta durup diğerine basmadan durma pozisyonunda olmamak içindir. Böyle bir davranış namaz sınırları içinde bir iş olmayıp ne Peygamber'den, ne de kendilerinden hoşnut olunan sahabeden böyle bir uygulama görülmemiştir. Böyle bir uygulama sonradan icad edilen bir şeydir.
Namazda böyle bir uygulamayı yapan kimse, bu yaptığını -hakkında bir rivayet olmadığı halde- namazın güzelliklerinden sayarsa, böyle bir davranışa büyük bid'at denilir.
Şayet namazdaki ayakları yaklaştırma meselesi için söylenilen mekruhtan maksadın tenzihen mekruh olduğu kabul edilirse, bunun benzeri küçük bid'at sayılır.
Zaruriyyattan din esası ile ilgili olarak bazı meselelerde böyle bir durum sabit olduğuna göre, çeşitli derecelerde olan diğer bid'atlarda da bu düşünülebilir. Günahlarda küçük olan bulunduğu gibi bid'atlarda da küçük olan vardır.[54]

Külli Ve Cüzi Bid'atlar

2- Bid'atlar şeriatta küllî ve cüzi kısımlara da ayrılır. Bunun anlamı şudur ki bid'at sebebiyle şeriatta meydana gelen ihlal küllî olur. Akıl ile güzel ve çirkin olanı belirlemek, Kur'anın dışında (bir şeyi kabul etmeyerek) hadisle ilgili haberleri inkar etmek, Haricîlerin "Allahtan başka hiçbir kimse için hüküm (veya hakem olmak) yoktur." demeleri veya bunlara benzeyen bid'atlar bu kabildendir. Bunlar şeriatta belirli bir teferruata mahsus değildir. Bu bid'atların önemlileri, cüzi/detaylardan sayılamayacak kadarını ihtiva etmektedir.
Yahut, bid'at sebebiyle şeriatta meydana gelen ihlâl, birtakım cüz'iyyatta (detaylarda) olur. İmam Mâlik'in "tesvib sapıklıktır" dediği namazla ilgili tesvib bid'atı, bayram namazı için kamet getirmek, namaz kılarken tek ayağa dayanmak ve benzerleri bu kabildendir.
Bid'atın bu kısmı, vuku bulduğu alanı taşmadığı gibi, kendisi altına başka konuları alarak onlara asıl teşkil etmez.
Birinci kısımda yer alan bid'atlar büyüklerden sayılınca hedefi açık bir şekilde ortaya çıkar. Bununla beraber bu kısmı (Hz. Peygamber'in hadisinde bildirilen) 72 firkaya sokmak ve bu gruba münhasır kılmak mümkün olur. Kur'an ve Hadiste bildirilen cezalar, bu kısımda ifade edilen türden bid'atlara mahsus olur, genel olmaz. Bunun dışındakiler, bağışlanması ümid edilen küçük günahlar kabilinden olur. Bunları sayı altına almak söz konusu değildir. Bunların hepsinin bir asıldan olduğu kesin bir şekilde söylenemez. Böylece bid'atin külli ve cüz'i kısımlara ayrılmasının gerekçesi açıklanmış olmaktadır.
3- Günahların büyük ve küçük kısımlara ayrılması sabittir. Şüphe yok ki daha önce geçen deliller gereği bid'at dahi günahlardandır. Bu durum aynı kısımların bid'at için de geçerli olmasını gerektirir.
Bütün bid'atların büyük günahlara girdiği genellemesini yapacak özel bir bağlayıcı delil yoktur. Böyle yapmak, bir şeyi delilsiz olarak değerlendirmek demektir. Eğer böyle bir şey geçerli olsaydı bid'atin taksiminden yana olan âlimler mutlaka bir istisna hükmüne yer verirlerdi. Onlar bid'atın dışındaki günahların büyük ve küçük kısımlara ayrıldığını nas olarak ifade etmişlerdir. Şu kadar ki onlar bid'atlardan herhangi birini bu taksimin dışında tutmaya ilgi göstermemişler ve taksim hususunda genel ifade kullanmışlardır. Bu gösteriyor ki âlimlerin bid'atla ilgili taksimi tüm çeşitleri içine almaktadır.
Burada şöyle bir şey denilebilir: "Bid'atlar arasında farklılıkların olmasından mutlak olarak, bid'atlardan küçük günah olanın varlığını isbat etmeye delil yoktur. Bu, ancak bid'atların kimisinin kimisinden daha fazla bid'at olduğunun delilidir. Dolayısıyle kimisi ağır, kimisi daha da ağırdır, kimisi hafif, kimisi daha da hafiftir. Bu hafiflik bid'atın, küçük bir günah sayılacağı sınıra kadar iner mi?" İleri sürülen bu düşünce kesinlik ifade etmemektedir. Bid'at dışındaki günahlarda küçük ve büyük kısımlar açık biçimde mevcuttur.
Bid'atlarda ise iki durum vardır:
a- Bid'at din koyucuya aykırı olarak, ona rağmen yapılır. Bu durumda bid'atı işleyen kimse, kendisi için belirlenen sınır ile yetinen değil, dinin eksiğini gideren bir pozisyondadır.
b- Her bir bid'at -az da olsa- ya fazladan bir şeriat ortaya koyma veya ondan eksiltme, veya doğru (sahih) olan bir aslı bozmadır. Bunların hepsi bazen tek başına, bazen de meşru olana katılmış olarak bulunur. Netice itibariyle meşru olana bir kusur getirir. Eğer bir kimse böyle bir şeyi şeriatta bilerek yaparsa kesinlikle kâfir olur. Zira şeriatta fazlalık, eksiklik veya bozma yapmak küfürdür. Bunların az veya çok olması arasında bir fark yoktur. Böyle bir şeyi bozuk bir yorum veya hatalı bir görüş sebebiyle veya meşru olan bir şeye katarak yapan kimse, kafir olma durumuna düşmese de hükmü itibariyle yaptığı şeyin azı ile çoğu arasında fark yoktur. Çünkü bunların hepsi, azına da çoğuna da İslamın tahammül etmediği bir cinayettir.
Bu bakış açısını, ayırım yapılmaksızın bid'atı kötüleyen delillerin genel ifadesi desteklemektedir. Bid'atın küllî olanı ile cüz'î olanı arasında fark olması söz konusudur. Böylece birinci ve ikinci sorunun cevabı verilmiş olmaktadır.
Üçüncüye gelince, bunda dahi bir hüccet (delil) yoktur. Çünkü Hz. Peygamberin *"Her bid'at sapıklıktır."* hadisi ve Selefin sözlerinden daha önce geçen ifadeler, bid'at hususunda genel bir kötülüğü göstermektedir. Bu itibarla bid'atlar günahlarla beraber böyle kısımlara (küçük-büyük kısımlarına) ayrılmaz. Böyle bir taksim ancak bid'atın dışındaki günahlarda olur.
İkinci bölümde zikredilenleri dikkate alırsan, bid'atlar arasında fark olmadığı ortaya çıkacaktır. Buna en yakın ve uygun söylenebilecek şey şudur: Bütün bid'atlar, Yüce Allah'ın şeriatı için belirlediği sınırları aşmaya nisbetle büyüktür. Şu kadar ki bid'at, söylediğimiz gibi her ne kadar büyükse de, bid'atlar birbirine nisbet edildiği zaman göreceli olarak büyük ve küçük olanlar bulunur. Bu büyüklük ve küçüklük:

a- Ya bazısının, diğerine nisbetle daha şiddetli cezası olmasına göredir. Azabı daha büyük olan, kendisinden aşağı olana nisbetle daha büyüktür.
b- Veya, fesatda arzu edilen sonucun elde edilip edilmemesine göredir. Nitekim-Sünnete uyarak itaat etmek de faziletli ve daha faziletli kısımlara ayrılır. Çünkü bu itaatin maslahatı da mükemmel ve en mükemmel kısımlarına ayrılmaktadır. İşte bid'atlar da zararlı sonuçları bakımından rezil ve en rezil, küçük ve büyük kısımlarına ayrılabilir. Bu, nisbî ve göreceli bir durumdur. Bir şeyin kendisi büyük olabilir. Fakat kendisinden büyüğe göre küçüktür.
Bu ifadeyi daha önce Ebu'l Maâli İmam'ul Haremeyn söylemiştir. Fakat onun sözü günahların büyük ve küçük kısımlara ayrılması hususundadır. O bu konuda şöyle demiştir:
"Bizim kabul ettiğimiz bakış açısına göre Allah'a karşı gelmiş olmak yönüyle her günah büyüktür. Bunun içindir ki söz birliği etmişçesine şöyle denilir: Allah'a karşı gelmek, kullara karşı gelmekten daha büyük bir şeydir. Şu kadar ki bizim söylediğimiz gerekçeye göre her bir günah büyük ise de bunlardan bazıları diğer bazılarına nisbetle değerlendirildiğinde her birinin mertebesi farklı farklıdır." dedikten sonra daha önce geçen manadaki şeyleri zikretmiştir. Her ne kadar bu görüşün bakış açısı olarak bir yönü var ise de, başka âlimler bu görüşte İmam'ul Haremeyn'e katılmamışlardır, "Muvafakat" isimli kitabımızda buna işaret edilmiştir. İmam'ul Haremeyn'in dışındaki bilginlerin ifadesine göre dış görünüş (Zahiri durum) İmam'ul Harameynin kanaatına uygun değildir. Fakat bid'at olguları, onun görüşünü reddetmemektedir. Bu durum karşısında bid'atlarda küçük olanların bulunduğuna inanmak, neredeyse müteşabihattan olma vaziyetindedir. Bid'atlarda tenzihen mekruhun yok olduğuna inanmanın açık bir vaziyet olması da böyledir.[55]

Bid'atın Şeriatla Çatışma Durumunda Olduğu Hususunda Düşünce Üretmek

Bu konu çok titiz bir şekilde düşünülmeli ve insaflı bir şekilde hakkı verilmelidir. Şekline bakılarak ne kadar basit olursa olsun bid'ata hafif gözüyle bakılmamalıdır. Bil'akis bid'atin şeriat ile çelişki/çatışma içinde olduğuna ve şeriatta bir eksiklik var imiş, henüz tamam olmamış da, bid'at bu eksikliği tamamlıyormuş durumunda olduğuna bakılmalıdır. Bid'atin dışındaki günahlar böyle değildir. Çünkü bunlar şeriatta eksiklik olduğu veya onun bir kısmını yok farzetme durumunda değildir. Günahkâr kimse şeriatı terk etmek duygusu içinde olmayıp dinin hükmüne aykırı davrandığını Allah'a ikrar ve itiraf etmektedir.[56]

Günah İle Bid'at Arasındaki Temel Fark

Günahın özü, mükellefin dinî yönden sahih olduğuna inandığı şeyi (dîne) aykırı bir şekilde yapmaktır. Bid'atin özü ise, şeriatın/dinin mükemmel oluşu inancına muhalefet etmektir. Bundan dolayıdır ki Mâlik b. Enes:
Her kim bu ümmetin selefinin/geçmişlerinin yapmadığı bir şeyi icad edip yaparsa, Hz. Peygamber'in peygamberlik görevine ihanet ettiğine inanmış demektir. Çünkü Yüce Allah: *"Bu gün size dininizi ikmal ettim"* buyurmuştur. (Maide, 3) diyor. Bu olay daha önce de hikaye edilmiş, anlatılmıştı.
Medine'den (Hz. Peygamber'in mescidinden) ihrama girmek isteyen kimseye dahi söylenen sözler bunun benzeridir. Adamın:
Bunda ne fitne/zarar var? İhrama girilen yere bir kaç mil fazla ilave etmekten başka bir şey yapmıyorum. Demesi üzerine Zübeyr b. Bekâr:
Hz. Peygamber'in eksik yaptığını zannetmenden daha büyük hangi fitne olabilir? demişti.
Daha önce de geçtiği üzere bid'atlar arasında küçük olanların bulunmasının sahih olduğu ifade edilmişti. Bunun cevabı, böyle bir şeyin bir yol ile sahih olacağı, inşaallah bu meselenin enine boyuna ele alınmasında ortaya çıkacaktır, şeklinde ifade edilebilir.[57]

Bid'atçıların Kısımları;

Bid'atı Bilerek Yapanlar Ve Bilmeden Yapanlar

Bid'at işleyen kimse, işlediği şeyin bid'at olduğunu bilen veya bilmeyen birisi olarak düşünülebilir. Yaptığının bid'at olduğunu bilmeyenler iki kısımdır. Bunlardan birisi hükümleri çıkaran/istinbat eden ve hükümleri düzenleyen müctehidlerdir. Diğeri ise bu müctehidleri taklid eden/onlara uyan kimselerdir.
Her iki duruma göre de bid'atin yapılmasında vazgeçilmez bir şekilde yorum/te'vil söz konusudur. Bu durum bid'atı yapan kimsenin müslüman olduğunu dikkate almamız halindedir. Çünkü bid'at işleyen kimse, din ile çatışma halinde ve dine rağmen dinde fazlalık veya eksiklik yahut bozukluk ileri sürme durumundadır. Bu kimseyi müslüman olarak görmemiz için mutlaka yoruma/tevile ihtiyaç vardır.
Bu yorum, "Yaptığım şey bid'attır, fakat iyi bir şeydir." veya "Yaptığım şey bid'attır, fakat filan değerli kimseyi bunu yaparken gördüm." şeklinde olur. Yahut bid'atı yapan kimse onu benimser, lakin dünyalık bir faydayı elde etmek için yapar. Dünyalık bir faydayı elde etmek veya buna bir zarar gelmesinden kortuğundan günah olan bir şeyi yapan kimse gibi.
Bu kimse menfaatine bir zarar gelmesi korkusundan kaçmak için bid'at işlemiş olabilir. Yahut, kendisine sünnete uyma hususunda itiraz yapılmasından kaçmak için bid'at işlemiş olabilir. Nitekim günümüzde işaret edilen pek çok bid'at ve benzerleri böyledir.
Yaptığının bid'at olduğunu bilmeden, onu ortaya koyana gelince, bu kimsenin yaptığı şeyin bid'at olduğuna inanması mümkün değildir. Bil'akis ona göre yaptığı şey meşru olan şeyler arasında yer almaktadır.
Hz. Peygamber'in doğduğu gün olduğu için pazartesi günü oruç tutmak,
Rabî'ul evvel ayının 12. gününü, bu tarihte Rasulullah doğduğu için bayram saymak,
Müzik ve semâ'ı, yüce duygular veriyor diye Allah'a yaklaştırıcı saymak,
Birlik/beraberlik özelliği var diye, devamlı olarak namazların arkasından toplu olarak dua yapmayı teşvik etmek,
Kendi inancına göre Hz. Muhammedin sünnetine yardım ettiği düşüncesinden hareketle dinde yalan hadisler ilave etmek.
Son örnekteki yalan hadis ileri süren kimseye:
Sen Hz. Peygamber üzerine yalan söylüyorsun. Halbuki Allah'ın Rasulü:
"Her kim bilerek ve kasıtlı olarak benim üzerime yalan söylerse cehennem ateşinde yerine yerleşsin." Buyurmuştur,[58] denildiğinde şöyle der:
Ben Peygamber'in üzerine/aleyhine olacak bir yalan söylemedim. Ben onun lehine olmak üzere yalan söyledim.
Veya dinde eksiltme yapmak. Bunu yaparken Necm suresi 28. ayetindeki kafirleri kötüleyen *".... Halbuki onların bu husuta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez."* İfadelerine dayanarak yorum/te'yil ile âhad hadis olarak nakledilenleri yok sayar. Bunların hepsi yorum kabilindendir.[59]

Mukallidlerden Sapık Olanlar

Bid'at konusunda (başkalarını) taklit edenlere gelince, bunun da kendine göre bir yorumu vardır. Çünkü o şöyle der: Kendisi örnek ve uyulacak durumda olan filan kimse bu işi yapıyordu. Musikiyi tasavvufi tarikatın bir parçası saymak gibi, Bunu benimseyenler tasavvuf şeyhlerinin müziği dinlediğini ve vecde gelerek bazılarının öldüğünü ileri sürerler. Dans ve benzeri hareketlerle vecde gelip giysilerini yırtarlar. Çünkü şeyhleri de bunu yapmıştır. Bu tür davranışların pek çoğu tasavvufa bağlı olanlarla yapılmaktadır.[60]
Bunlar bid'atlarına delil olarak Cüneyd-i Bağdadi, Bayezid Bestâmi, Siblî ve diğerlerini göstermektedirler. Bunlardan nakledildiği sağlıklı olarak bilinsin veya bilinmesin, sözlerine delil olarak sarılırlar. Allah'ın ve Rasûlünün bildirdiklerini delil olarak kullanmayı terk ederler. Oysa bunlarda hiç şüphe yoktur. Zira bunları adaletli kimseler nakletmiş, anlamak ve öğrenmek için sürekli çalışan bilginler yeterince açıklamışlardır.
Fakat tasavvufçulardan bid'at ehli olanlar bununla beraber sünnette/hadiste ihtilaf olduğunu kesinlikle benimsemezler. Çünkü İslam'a mensup bir kimse sünnetde/hadiste ihtilaf sahifesinin açılmasına razı olmaz. Ancak bunlar te'vil'in eteklerinin altına girerler.
Böyle olduğuna göre İmam Mâlik'in "Her kim bu ümmetin selefinin/geçmişlerinin yapmadığı bir şeyi icad edip yaparsa Hz. Peygamber'in peygamberlik görevine ihanet ettiğine inanmış demektir." Sözü de Medineden ihrama girmek isteyen kimseye söylenen- "Hz, Peygamber'in eksik bıraktığı bir fazileti ilk defa yapan birisi olduğunu sanmandan daha büyük finte olur mu?" sözü, bu işin teorisyenlerince âdet olduğu üzere karşıt görüşte olan kimseyi ilzam etmektir. Sanki o şöyle demiştir:
Bu sözde sana benim söylediğim gibi bir şey gerekmektedir. Çünkü o şöyle diyor:
Sen onu (yapmayı) kasd ettin. Öyle bir şeyi müslüman bir kimse kasdetmez. (Burada bir soru söz konusu olmaktadır. Şöyle ki): Sürekli bir mezhebe uymayı seçmekle o mezheb, seçen kişi için vazgeçilmez midir, değil midir? Bu, usul âlimler arasında ihtilaflı bir meseledir. Mağrib'li ve Becâlı hocalarımızın ifade ettiklerine göre -ki bu görüş muhakkik âlimlerin de görücüdür- bir kimsenin bir mezhebe uymayı seçmesi, o mezhebin seçen kişi için vazgeçilmez olması demek değildir.
Karşıt görüşte olan kimseye bu gerçek kabul ettirildiği takdirde İmam Mâlik gördüğü yanlış uygulamalara şiddetle karşı çıkmıştır. Buna göre bu manayı (yaptığı işi hır mezhebe dayanarak yapmış olmasını) dikkate almak tahkik ehline göre geçerli değildir.
Bu duruma göre küçük veya büyük olmakta günah ile bid'at eşittir.[61]

Bidatin Küllî Ve Cüz'î Kısımlarının İzahatı

İmdi: Bid'atlar külli ve cüzi olmak üzere iki kısımdır.
Külli olan bid'atlar, dinin detaylarında sayı altına almayacak kadar gerçekleşme durumundadır. Bunun örneği yetmiş üç fırkanın bid'atlarıdır. Bunlar cüz'î olmaktan öte küllî konulara mahsustur. İlerde 73 fırka meselesi ile ilgili açıklamalarda bu durum ortaya çıkmaktır.
Cüz'î bid'atlara gelince, bunlar dinin detaylarını içine alan konularda olanlardır. Bu tür bid'atlar her ne kadar (hadiste ifade edildiği gibi) dalâlet özelliği ile vasıflandırılabilirse de, cehennem ateşi ile tehdit edilecek suçlar içine girmezler.
Nitekim bir lokma yiyecek çalmak, satış sırasında bir tane eksik tartmak hırsızlık özelliği ifadesine girerse de bunlarla hırsızlık gerçekleşmez. Hırsızlığın gerçekleşmesi büyük ve küllî miktar ile hırsızlık cezası için gerekli nisap miktarının[62] çalınması ile olmaktadır. Bir lokmanın, bir tanenin çalınmış olması ile ilgili deliller açık bir şekilde bunların hırsızlık içerisine girdiğini göstermez.
Görmüyor musun, ayırımcılık ve İslam toplumunun dışına çıkmak gibi bid'at ehline ait olan özellikler, cüz'î bid'atlerde genellikle ortaya çıkmaz. Ancak cüz'î bid'atler çoğunlukla küçük hatalar ve ayak sürçmeleri kabilindendir. Bundan dolayıdır ki tevil ile birlikte, keyfi davranmak suretiyle dinin detayı arasında yer alan bir hususta bid'at işlemek ve cüz'î bid'attan doğan fesat, küllî bid'attan doğan fesat gibi değildir.
Buna göre bid'at denilen şeyde cüz'ilik ve yoruma dayalı olmak özellikleri birleşirse, bunun küçük (günah kabilinden bir) bid'at olması .sahih olur.
En iyi bilen Allah'tır.-
Bir örnek vermek gerekirse, ayakta durmak ve hiç gölgede bulunmamak suretiyle oruç tutmayı adamak, Allah'ın helâl kıldığı uyku, lezzetli yiyecek, kadın (ile evlenmek), gündüzleri yemek içmek ve benzeri şeyleri -ki bunlardan kimileri yukarda zikredilmiş, kimileri de ileride gelecektir- kendisine haram kılmak cüzi bid'atlardandır.
Şu kadar ki külli ve cüz'î bid'atlar bazen açık, bazen gizli olurlar. Nitekim yorumun/te'vil'in de kaynağı, yakın olabileceği gibi uzak da olabilir. Böylece bu kısmın örneklerinin pek çoğunu belirlemek müşkil olur. Bunun sonucu olarak büyük olanlar küçükten sayılabileceği gibi bunun tersi de olur. Bu durumda problemin çözümü içtihada bırakılır.[63]

Bazı Bid'atları Küçük Olarak Değerlendirmenin Şartları

"Bid'atlardan bazıları küçük olur" dediğimiz zaman, bu birtakım şartlarla meydana gelmektedir.
Birinci şart: Bid'atı devamlı olarak yapmamaktır. Çünkü küçük günahın devamlı yapılması, onu yapana göre büyük günah (gibi) olur. Bu sonuç o küçük günah yapmakta ısrar etmekten doğmaktadır. İşte o (küçük) günahı ısrarlı olarak yapmak onu büyük günaha dönüştürmektedir. Bundan dolayıdır ki şöyle demişlerdir:
"Israr edince küçük günah, istiğfar edince de büyük günah yok olur." Bid'at da böyledir. Şu kadar ki gerçekte günahlarda bazen ısrar edilir, bazen edilmez. Buna göre günah işleyenin (mahkemede) şahitliğinin kabul edilmesi veya reddedilmesi, şahidin hoşnut olunan birisi olup olmaması söz konusudur. Bid'at böyle değildir. Çünkü bid'atın özelliği devamlılık, sürekli yerini koruması, onu yapmayanın başına kıyamet, koparmak, ayıplamak, aptal ve cahil olmakla suçlanmak, bid'atçı ve dalalet içinde olmayı reddetmek, bu ümmetin geçmişlerine ve kendisine uyulan önder kimselere aykırı davranmaktır. Bunun delili nakledilen ibretli vak'alardır. Çünkü bid'atçılar, güçlü bir grupları varsa ehl-i sünneti reddederler. Veya her yörede emirleri yerine getirilen bir devlet başkanına yapışır (ondan güç alır)lar. Geçmiş dönem âlimlerinin [64] hayatını inceleyenlerin orada bizim söylediklerimizden bir şeyler bulacağı gayet açıktır.
Bu konudaki nakillere gelince, selefin, ilk dönem âlimlerinin zikrettiğine göre (bir yerde) bid'at icad edilince mutlaka devamlı olur. Günahlarda durum böyle değildir. Günah, işleyen kimse tevbe edip Allah'a dönüş yapabilir. Ümmetin 73 fırkaya bölüneceğini bildiren rivayetlerden bazısındaki şu ifade yukarda söylenenleri güçlendirmektedir.
"Kuduz hastalığına tutulan kişiden bu hastalık, nasıl (vücudun her tarafına) sirayet ederse bid'at düşkünlüğü de böyle sirayet eder."[65] Bundan hareketle selef, bid'at düşkünü olan kimsenin -daha önce de geçtiği üzere kesinlikle tevbesi olmayacağını söylemişlerdir.
İkinci Şart: Başkalarına yaptığı bidate uymaları için çağrıda bulunmamaktır. Çünkü bid'at göreceli olarak küçük olabilir. Sonra bu bid'atı işleyen kişi (başkalarını) aynı şeyi söylemeye sevkederse bunların günahı çağrıda bulunan kimseye olur. Çünkü o bid'atın yaygınlaşması için kışkırtma yapan kendisidir. Kendi yaptığı bid'atın daha çok yapılmasına, daha çok gerçekleşmesine sebep olmuştur. Sahih hadis ısbat etmiştir ki;
"Her kim kötü bir yol icad ederse onun günahı ve o kötülüğü yapanların günahı onu ilk olarak yapanadır. Bununla beraber onu işleyenlerin günahından hiçbir eksilme olmaz.."[66]
Küçük günah ile büyük günah arasındaki farklılık günahın az veya çok olmasına göredir. Muhtemel ki yaptığı bid'ata çağrıda bulunmakla, küçük olanı büyüğe eşit olur veya büyükten daha ziyade bile olur.
Eğer bir kimse bid'at işlemek zorunda kalırsa en iyisi, sadece kendisi yapmalı, kendi günahı ile birlikte başkalarının günahını yüklenmemelidir. Yapılan bid'ata başkasını da davet etmesi durumunda, işin içinden çıkmak zorlaşır. Çünkü günah Allah ile kul arasında olunca, bağışlanması ve tevbesi umulur. Buna başkalarını da davet etmesi halinde tevhenin kabulü imkansızdır. Bid'at'ın kötülenmesi ile ilgili bölümde bu konu geçmişti. Bu meselede sözün kalan kısmı ilerde gelecektir. -İnşaallah-
Üçüncü şart: Bid'atın insanların toplu olduğu veya sünnetlerin yapılıp dinin ana kurallarının ortaya konulduğu yerlerde yapılmamasıdır.
Bid'atın kendisine uyulan ve haklarında iyi düşünceler beslenen kimselerin bulunduğu toplulukta yapılmasına gelince, bu İslamın genel gidişatına en zararlı bir şeydir. Çünkü bu durum iki şeyden öte geçmez; Ya bid'at sahibine uyulur (veya uyulmaz).[67] Aslında halk (sıradan kimseler), her duyduğuna uyar. Özellikle şeytanın güzelleşirmekle görevli olduğu ve nefsin güzel görmeğe düşkün olduğu bid'atlar böyledir. Küçük bir bid'at sahibine uyulduğu zaman, o küçük bid'at, sahibine göre büyük olur. Çünkü her bir sapıklığa çağrıda bulunana hem o sapıklığın, hem de o sapıklığı yapanların her birinin günahı vardır. Kendisine uyanların çokluğuna göre günahı büyük olur.
Bu durum aynen günahlarda da vardır. Çünkü mesela, bilgin bir kimse küçük de olsa açıktan bir günah işlerse o günahı insanların işlemesi kolay olur. Çünkü (bu durumda) cahil kimse şöyle der:
"Eğer bu davranış onun söylediği gibi günah olsaydı, onu yapmazdı. Âlimin onu yapması, bizim bilmediğimiz, fakat onun bildiği bir sebebe dayanmaktadır."
Bid'at dahi böyledir. Kendisi uyulan durumda olan bir bilgin, bid'atı açıktan işlerse, hiç şüphesiz, cahil kimse bunu, ibadet ve yapanı Allah'a yaklaştıran bir şey zan edecektir. Çünkü bilgin, bid'atı o veçhile yapmaktadır. Hatta bu açıdan bid'at, günahtan daha şiddetlidir. Çünkü bir günah'ı işleyen kimseye uyulmadığı olur. Bid'at ise böyle değildir. Yapılanın kötü bir bid'at olduğunu bilen kimse dışında, hiç bir kimse bid'ata uymaktan çekinmez. İşte o zaman bid'at günah derecesinde olur. Böyle olunca da bid'at'ın büyük günah olmasından şüphe yoktur. Bid'at sahibi bid'atına uyulması çağrısında bulunuyorsa bu, daha şiddetlidir. Bid'atı açıktan işlemek, ona uyulmasına sebep ise, çağrıda bulunmak uyulmayı daha çok etkiler.
Hasan'dan rivayet, olunduğuna göre İsrail oğullarından bir adam bir bid'at icad edip, insanlara bunu yapmaları çağrısında bulundu. Adam, günahını anlayınca köprücük kemiğini deldirip bir halka takdırdı. Halkadan geçirdiği bir zincirle kendisini bir ağaca bağlattı. Ağlamaya ve Rabbine yalvarmaya başladı, yüce Allah o zamanın Peygamberine vahy ederek onun tevbe etmesine gerek olmadığını, bulaştığı şeyin bağışlandığını bildirdi.
(Her bid'atın bir sapıklık olduğu ve her bid'atın cehennemde olduğu hadiste bildirildiğine göre, bid'at işleyerek) dalâlete düşen/sapıtan ve cehennem ehlinden olanın durumu acaba nasıl olur?
Bid'atın, sünnetin yapıldığı yerlerde gerçekleştirilmesine gelince bu açıktan bid'ata çağrıda bulunmak gibidir. Çünkü İslamın gereği olan şeylerin açıktan yapılması orada yapılan her şeyin İslamiyetin gereği olduğu sanılmasına yol açar. Bid'atı açıktan yapan kimse, sanki "İşte şu (yaptığım şey) sünnettir. Buna uyunuz." demiş gibidir.
Ebû Mus'ab[68] diyor ki:
Bulunduğumuz yere İbn Mehdî[69] gelmişti. Namaz kıldı. Namaz kılarken dış giysisini safta önüne koymuştu. İmam selam verince insanlar bir ona bir de İmam Mâlik'e baktılar. Mâlik, imamın arkasında namaz kılmıştı. Selam verince şöyle dedi:
Burada koruma görevlilerinden kim var? Hemen iki adam geldi. Mâlik onlara:
Bu giysinin sahibini yakalayıp hapse atın! dedi. Adam hapsedildi. İmam Mâlik'e:
O İbn Mehdî'dir, denilince ona dönüp söyle dedi:
Elbiseni safta önüne koyup ona bakmak suretiyle insanların gözünü meşgul etmekten ve bizim camimizde bilmediğimiz (alışılmamış) bir şeyi yaparken Allah'tan sakınıp korkmadın mı? Oysa Hz. Peygamber:
"*Her kim bizim camimizde bizim bilmediğimiz bir şeyi icad edip yaparsa, Allah'ın, meleklerin ve İnsanların, tüm bunların laneti onun üzerine olsun."* buyurmuştur.[70]
Bunun üzerine Ibn Mehdi ağladı. Kendi kendine Hz. Peygamberin camisinde ve başka camide bir daha ebediyyen bunu yapmamaya söz verip yemin etti.
Aynı olay İbn Mehdi'nin kendisinden gelen rivayette şöyle anlatılmıştır: "İki görevliye dedim ki:
Beni Abdullah'ın babasına (İmam Mâlik'e) mi götürüyorsunuz? Onlar:
Şayet istersen ona götürürüz, dediler. İmam Mâlik şöyle dedi:
Ey Abdurrahman! Akılları karıştıracak şekilde mi namaz kılıyorsun? Ben bu soruya şöyle cevap verdim:
Ey Abdullah'ın babası! Gördüğün gibi sıcak bir gündür. Giysim bana ağır geldi. Bunun üzerine İmam Mâlik:
Bu yaptığınla geçmişlere dil uzatmak ve onlara aykırı davranmak istemediğine yemin eder misin? dedi. Ben de: yemin ederim ki böyle bir şey kasdetmedim dedim. İmam Mâlik görevlilere:
"Onu bırakınız" emirini verdi.
İbn Vaddah'ın anlattığına göre İmam Mâlik'in zamanında Medine'de müezzin tesvib'de bulundu. İmam Mâlik ona birini gönderdi ve Müezzin geldi. Mâlik ona:

Bu yaptığın nedir? diye sordu. Müezzin:
İnsanların şafak vaktinin olduğunu bilip kalkmalarını istediğim için böyle yaptım, dedi. İmam Mâlik ona şöyle dedi:
Bunu yapma! Memleketimizde daha önce olmayan bir şeyi icad etme! Hz. Peygamber bu şehirde on yıl yaşadı. Ebu Bekir, Ömer ve Osman böyle bir şey yapmadılar. Memleketimizde daha önce olmayan bir şeyi icad etme!
Müezzin bunu yapmaktan vazgeçti. Bir süre geçtikten sonra şafak attığı sırada minarede öksürmeye başladı. İmam Mâlik ona birisini gönderip sordu:
Bu yaptığın nedir? Müezzin şöyle dedi:
İnsanların şafak vaktini bilmelerini istedim. Mâlik ona:
Ben olmayan bir şeyi bizim aramızda icad etmeni yasaklamadım mı? dedi. Müezzin:
Sen bana ancak tesvib yapmamı yasaklamıştın, diye cevap verdi. İmam Mâlik ona:
Yapma! dedi. Bir süre bunu yapmaktan vazgeçti. Sonra kapılara vurmaya başladı. Mâlik gene ona birisini gönderip:
Ne bu yaptığın? dedi. Müezzin:
İnsanların şafak vaktini bilmelerini istedim, cevabını verdi. Mâlik ona:
Yapma! Beldemizde olmayan bir şeyi icad etme! Emrini verdi. İbn Varidah der ki:
Mâlik tesvib i mekruh görürdü. Bu sadece Irak'da icad edilmiş bir şeydi. İbn Vaddah'a:
Mekke, Medine, Mısır veya diğer şehirlerde tasvib yapılır mıydı? denildiğinde şöyle cevap verdi:
Ben onun ancak bazı Kûfelilerde ve (Şîanın bir grubu olan) İbâziyyede olduğunu duydum.
İlk anda meseleye bakana göre basit bir şey gibi görünen bir işi İmam Mâlik'in nasıl yeni bir icad saydığını (iyi) düşün. İmam Mâlik tesvib hakkında: "O bir sapıklıktır." demiştir. Böyle olduğu açıktır. Çünkü (dinde) sonradan ortaya çıkarılan her şey bid'attir. Her bid'at ise dalalettir. Mâlik, müezzinin (insanlara bir uyarı olmak üzere) öksürmesine ve kapıları çalmasına hoş görü ile bakmamıştır Çünkü böyle bir sey, yerleşip sünnet haline gelmeye elverişlidir. Nitekim Abdurrahman'ın elbiseyi namaz kılarken önüne koymasınıda sünnet olarak benimsenmiş bir şey olarak algılanması korkusundan dolayı yasaklamıştır.
Mağrib'de Mehdî denen birisi şafağın attığını bildirmek üzere "Sabah oldu, Elhamdü lillah" sözünü icad etmişti. Bunu insanları itaata yöneltmek, cemaati toplamak, emredileni yapmak ve gereken hareketi gerçekleştirmek için yaparlardı. Bu tesvibe son dönemdekiler tıpkı ezan gibi özel bir önem verdiler.
Ayrıca İskenderiyye'de icad edilen dua Mağriplilere taşınmıştır. Endülüs camilerinde ve diğerlerinde âdet haline gelen de budur. Tüm bunlar şu ân'a kadar camilerde sünnet (gibi) olmuştur. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn!
İmam Mâlik'in işaret ettiği tesvib böyle açıklanmıştır: Müezzin ezanı okuduğu zaman insanlar (Cemaata gelmekte) ağır davranırlardı. Bunun üzerine müezzin ezan ile kamet arasında "Kad kâmet'is-Salâtü/namaz başladı" "Hayye Alâ's-Salâti, Hayye Ala'l Felâhi/Haydin namaza, Haydin kurtuluşa" der (ezandan başka bu sözlerle halkı namaza çağırır) di. Bu uygulama bizdeki[71] onların "Es Salâtü, Rahime kumullah/Namaz! Allah size rahmeti ile muamele etsin" sözünün bir benzeridir.
Abdullah bin Ömer (r.a.) bir gün camiye girmişti. Orada namaz, kılmak istiyordu. (Bu arada) müezzin tesvib yaptı. Abdullah b. Ömer camiden çıkıp (yanındaki adamına):
Haydi, bu bid'atçının yanından çıkalım dedi ve o camide namaz kılmadı. İbn Rüşd diyor ki:
Bu, bizim Kurtuba'da uygulanan gibidir. Şöyle ki: Müezzin (sabah) zatımdan sonra müstakil olarak sabah namazından önce "Hayye ale's-salâti" diyerek çağrıda bulunur. Sonraları bu bırakılmıştır. Gene İbn Rüşd diyor ki:
Bundan maksat müezzinin ezan sırasında (Hayye Ale'l Felâh'dan sonra) "Hayye Alâ Hayr'il Amel/Haydin en hayırlı işe" demesidir. Çünkü bu, şîa mezhebinden sünnete aykırı davrananların ezanda yaptığı bir eklemedir. Mecmu' isimli eserde şöyle denmiştir: Camide iken tesvib yapıldığını duyan kimse, Abdullah bin Ömer'in yaptığı gibi oradan çıkar.
Mesele hakkında söylenecekler vardır. Tesvib'den maksat İmam Mâlik'in hakkında "O sapıklıktır" dediği tesvib'dir. Bu söz sonradan çıkarılıp icad edilen işlerin topluluk arasında veya sünnetin yerine getirildiği yerlerde yapılmasının daha şiddetli/zorlu olduğunu göstermekledir. Meşru olan şeyleri korumak, korumaların en zorudur. Çünkü bid'atın buralarda yapılması, insanların onu benimseyip yapmaları ile sonuçlanır. Böylece bunların günahı da ilk defa yapana döner gelir. Sonuç itibariyle bid'atı ilk olarak yapanın vebali çoğalır, bid'atının tehlikesi büyüktür.
Dördüncü Şart: Bid'atı küçük görüp, basit algılamamaktır. Çünkü böyle yapmak, onu hiç yerine koymaktır. Günahı hiçe saymak, günahtan büyüktür. İşte bu küçük olan ama aynı zamanda günah olan bir şeyin iki bakış açısı vardır: Birincisi dindeki derecesi ikincisi yüce Allah'a karşı aykırı davranmış olmaktır. Birinci bakış açısı itibariyle dinden o günahın küçük olduğunu anlamış isek, küçük yayılır. Çünkü biz, günahı din nereye koymuş ise oraya koyarız, ikinci açıdan bakıldığında mesele bizim inancımızla ilgilidir. Allah'a karşı aykırı davranmış olmakla, Allah'a karşı var olması gereken saygı zedelenmiş olur. Bu hususta bize gerekli olan gerçekten bunun büyük bir şey olduğunu kavramaktır. Çünkü bu açıdan bakıldığında büyük ile karşılaşmakla, küçükle karşılaşmak arasında i'ark yoktur.
Günaha göre, günah olmak itibariyle, gerçekte yukardaki iki bakış açısı arasında fark yoktur. Çünkü günah tasavvuru bu iki bakış açısına bağlıdır. Küçük olduğuna inanılması ile onun meydana gelişini büyük bir şey olarak değerlendirmek, birbirine ters düşmez.
Çünkü bunlardan her biri ayrı ayrı cihetlerle yapılan değerlendirmelerdir.
Günahı işleyen kişi onu işlerken yüce ve Rabbani yönü küçük görmek kasdı içerisinde olmamış, din koyucunun küçük veya büyük saydığı bir şeyi işlerken keyfi arzusuna uymayı kasd etmiş olabilir. Bu durumda günah, kişinin durumuna göre gerçekleşir. Nitekim bid'atı yapan kişi de din koyucu ile çekişmeyi ve dini küçük görmeyi kasdetmiyor. Dinin gereği gibi davranmayı kasdediyor, fakat ilave ettiği ve başkalarına tercih ettiği bir yorum ile bunu yapıyor.
Şu kadar ki, dinde bid'at işlemeyi küçük görmek böyle değildir. Çünkü bu ancak, her şeyin mâliki Hak Teala'ya karşı aykırı gitmektir. Zira bu durumda yasak ve aykırı davranmak meydana gelmiştir. Bunu hafife almak büyük bir şeydir. Bundan dolayıdır ki şöyle bir şey söylenmiştir: "Hatanın küçüklüğüne bakma, kime karşı işlediğine bak."
Sahih'de rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber veda haccında şöyle buyurmuştur:
"Bu gün hangi gündür?" Çevresindekiler:
Hacci Ekbar günüdür, dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bu gününüz nasıl kutsal/saygıdeğer bir gün ise bu şehriniz (Mekke)'de canlarınız, mallarınız ve namuslarınız dahi öyle kutsal/saygı değerdir. Bir suç işleyen kendi suçundan başka bir şey ile suçlanmaz. Baba oğlunun, oğul da babanın işlediği ile suçlanamaz. Dikkat ediniz! Şeytan muhakkak ki şu memleketinizde kendisine tapınılmasından ebediyyen ümidini kesmiştir. Sizin ufak tefek/değersiz saydığınız işlerinizde bile ona itaat yoktur. Şeytan, değer vermediğiniz işlerinizde ona boyun eğmenizden hoşnut olacaktır."[72]
Hadisteki *"...Ona boyun eğmenizden hoşnut olacaktır."* ifadesi değersiz görülen günahlardaki tehlikenin büyüklüğünü göstermektedir.
İmam Gazzâli bu şartı dikkatlice değerlendirmiş ve İhya isimli kitabında önemsememek sebebiyle küçük günahın büyük olacağını bildirmiştir.
Gazâli: "Kul günahını büyük gördükçe, günah Allah katında küçülür. Kul günahını küçük gördükçe de Allah katında büyür." dedikten sonra bunu açıklamış ve geniş bir izahat vermiştir.
Buraya kadar söylediğimiz şartlar meydana gelince ümid edilir ki bid'atların küçükleri küçük günah olur. Eğer şartlardan biri veya çoğu yerine gelmez ise bid'at, büyük günah olur veya büyük olmasından korkulur. Nitekim günahlarda da durum böyledir.
En iyi bilen Allah'tır.[73]

---

[1] Bu hükümlerin hepsi aynı derecede değildir
[2] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/47.
[3] Bu kelimelerin sözlük ve dini anlamlan ilerde eseri tahkik eden zât tarafından dipnot halinde verilecektir. Ancak anlatılanların kavranmasına yardımcı olmak üzere gene Şâtıbi'nin önemli eserlerinden olan Muvâfakât'ından alıntılar yaparak bu kelimeleri açıklayalım.
Zaruriyyat: Onsuz olmayan, din ve dünya işlerinin kıvamı kendilerine bağlı bulunan hususlardır... Zaruriyyatın tamamı beş konuda toplanır: Dinin korunması, Nefsin korunması, Neslin korunması, Malın korunması, Aklın korunması. '
Hâciyyat: Onsuz olmakla birlikte bir genişlik ve kolaylık sağladığı için ihtiyaç duyulan, bulunmadığı zaman genelde sıkıntı ve güçlüklere sebep olan şeylerdir.
Tahsîniyyât: Üstün ahlak anlayışına uygun bir davranış göstermeyi, sağduyu sahiplerinin hoş karşılamayacağı nahoş hallerden uzaklaşmayı temine yönelik şeylerdir. Bakınız: Şatıbî, .Muvafakat, tercüme. Dr. Mehmed Erdoğan, İz yayıncılık. 1990, 2/7-9-10
Her üç terim için tek konuda bir örnek verelim: Zaruriyyattan olan can'ı korumak için ölmeyecek kadar yemek zaruriyyat; İhtiyacı karşılayacak şekilde ve türden yemek haciyyât; lüks derecede kaliteli yiyecekleri yemek tahsiniyyattır, (Çeviren)
[4] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/48-49.
[5] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/50.
[6] Bu zat Said b. Müseyyib b. Hazn b. Ebî Vehb b. Amr b. Âbid b. Imrân b. Mahzum'dur. Kendisi Mahzunu kabilesinden ve Kureyştendir. İkinci Tabakadan olan ibnul Müseyyib, sağlam ve büyük fıkıh bilginlerindendir. Mürsel olarak rivayetleri mürsellerin en sahihidir. Seksen yaşından fazla bir durumda iken hicretin 94. Yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/305; Şezerat. 1/102! Tezkire. 1/54.
[7] Bu zât Hz. Ömerin kölelerindendir. Künyesi Ebu Abdullah veya Ebû Ûsâme'dir. Kendisi Medineli olup güvenilir bir alimdir. Mürsel rivayetleri vardır. Üçüncü tabakadan olup, hicretin 36. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/272; Şezarât. 1/194. Cerh ve Ta'dil. 3/555.
[8] Hadisi bu lafızla Müslim Sahihinde rivayet etmiştir. Hadisin genel numarası 2856 kitap numarası 50-51dir. Cilt 4 shf.2191-2192 Ayrıca Siyer-i îbri Hişamda 1/81 de ibn-i İshaktan rivayet edilmiştir.

[9] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/51-52.
[10] Bu zât, Ali b. Hüseyin b. Alidir. Künyesi Ebü'l Hasen olup Murûc'uz-Zeheb isimli kitabın sahibidir.
[11] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/53-54.
[12] Hadisin tamamı Buhârinin Sahihindir. Fethul Bârûb hadis numarası 5073 ve 5074'dür.Hadisin Müslim'de numarası 1402.Tirmizi'de 1083 numarada. Nesai'de cilt 6, sahife 58'de,İbn-i Mace'de 1848 numarada. Dârimî'de cilt 2. shf. 178. 2167 ve 2169 numaradadır.
[13] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/55.
[14] Hadisin tamamı Buhârî'nin Sahihinde Nikah bölümün dedir. Feth'ul Bâri'de ve hadis numarası ti 127 dir. Ayrıca hadisi Ebu Davud da rivayet etmiştir. Hadis numarası 2272 dir.
[15] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/56-57.
[16] Bunlar şiadan İmamiye ve Zeydiyye dışındaki Batınilerdir. Kurtubî tefsirinde (5/17) şöyle diyor: Bil ki (evlenme konusundaki ayette yer alan) bu sayılar! İki, üç, dört, sayıları dokuz kadınla evlenmenin mubah olduğunu göstermez. Bunu söyleyen, Kur'an ve sünneti anlamaktan uzaktır. Bunu söyleyen, bu ümmetin selefinin (geçmişinin) üzerinde olduğu anlayışa yüz çevirmiştir. Bunu söyleyen, sanmıştır ki bu kelimelerin arasında bulunan vav harfi cem içindir (yani sayıların toplam değerini verir, demiştir.) Bunu söylerken düşüncesini, Peygamberin dokuz kişi ile evlenmesi ile desteklemiştir. Bu cahil anlayışı ileri süren ve Rafızıce sözü söyleyenler ve bazı zahiriler "ikişer" anlamına gelen kelimeyi iki anlamına gelir şekilde değerlendirmişlerdir. üçer' ve "dörder" anlamına gelen kelimeleri de böyle anlamışlardır. Zahirilerden bazıları bundan daha çirkinini söylemişlerdir. Bunlara göre bu ayet 18 kadınla evlenmenin mubah olduğunu ifade ediyormuş! Dayanakları da şu imiş! Bu kelimelerde geçen sayılar tekrar ve vav harfi cem' ifade etmekmiş. Yani iki+iki+üç+üç+dört+dört=toplamı 18 edermiş!? Bunların hepsi Arapçayı ve sünneti bilmemek ve ümmetin icmâına aykırı davranmaktır.
[17] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/58.
[18] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/59.
[19] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/60.
[20] Bu zat Emevilerden Ebu Sufyan'nın oğlu, Muaviye'nin kardeşi meşhurbir sahabidir. Ömer onu Şam'a vali olarak tayin etmişti. Hicretin 19. yılında Şam'da taun hastalığından vefatetti. Bakınız: Takrib,2/365; cerh ve Ta'dil,8/271; Şehrazat-1/30.
[21] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/61.
[22] Bu eserin daha önce basılan bir nüshasına talik yapan Reşid Rıza bu meseleye şu notu düşürüyor. İçki düşkünü tıp adamları ve şairler içkinin bu özellikleri olduğunu söylemektedirler. Evet içkinin zehiri sinir sisteminde bir uyanmayı, uyanıklığı meydana getirir. Fakat bu uyanıklığın peşinden bir gevşeklik ve zayıflık gelir. Tepki kanununun gereği budur. Meşhur Arap Şairi Ebu Nuvâs'ın "Bizzat dert olan şeyi bana derman diye var" dediği gibi, içkinin verdiği zayıflık ve gevşeklik deliliğe veya öldürücü hastalıklara kadar varır. Bu konuda bu çağ tıp bilgilerinin görüş birliği vardır.
[23] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/62.
[24] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/63.
[25] Hadisin tamamı Buhârî'de Şirb ve Musakat bölümünde 2370, Cihad ve Siyer bölümünde 3012 numaradadır. Ayrıca Ebu Davud 3083-3084 numarada, 3/177 de. Ahmed b. Hanbel Müsned, 4/71-73 de, İbn-i Hıbbân Sahihinde. 1/174; 7/94 ve 149 da rivayet etmişlerdir. Hâfiz îbn-i Hacer Askalani Feth'ul Barî'de şöyle diyor: Hadisin manası hakkında İmam-ı Şafii şöyle demiştir: Hadisin manasında iki şeye ihtimal vardır. Birinci ihtimal, müslümanlar için Hz. Peygamberin korumasında olan yerden başka, bir yeri koruma altına alacak kimse yoktur, ikinci ihtimal. Hz. Peygamberin koruması gibi olandan başka koruma altına alınan yer yoktur, birinciye göre mana: Hz. Peygamberden sonra hiç kimseye bir yeri koruma altına almak yoktur demektir, ikinciye göre mana; Koruma görevi Hz. Peygamberin makamında olan zâta aittir. Bu ise özellikle halifedir, demektir. (Fethul Bari. 5/54)
[26] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/64.
[27] Hadisle değiştirme olmuştur, İhtimal ki kitabı el yazısı ile yazarken bu hata yapılmıştır. Götdüğümüz gibi hadisin sununda *"bize haram kalınmadı"* cümlesi yer alıyor. Fakat doğrusu hadisin bütün rivayetlerinde *"bize çok ısrar edilmedi."* şeklindedir. Hadisi Buhârî Cenazeler bölümünde 1278 numarada. Hayız bölümünde 313 numarada. Talak bölümünde 53-11 numarada. Müslim Cenazeler bölümünde 938 genel numarada. 2/646, Ebu Davud Cenezeler bölümünde 3167 numarada 3/199, İbıri Mâce Cenazeler bölümünde 1577 numarada. 1/502, Ahmed b. Hanbel Müsnedinde. 6/408 de rivayet etmiştir.
[28] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/65-66.
[29] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/67.
[30] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/67.
[31] Yazarın bu ifadesini Hanefi usulcülerindeki mekruh anlayışı ile bağdaştırmak mümkün değildir. Çünkü Hanefi usulcülerine göre mekruh, harama yakın (tahrimen) ve helâle yakın (tenzihen) olmak üzere iki kısımdır. Şu kadar ki yazarın ifadeleri helale yakın mekruhda düşünülebilir. (Çeviren)
[32] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/67.
[33] Mütekaddimin deyimi. bilim tarihi içinde yer alan bir deyimdir. Sözlük anlamı geçenler, önde olanlar demektir. Terim olarak her biri başlı başına birer muazzam hukuk ekolu olan dört büyük mezheple bu deyime farklı mana yüklenmiş olabilir. Bir bakış açısı örneği olmak üzere Hanefi mezhebinde bu deyim "Ebu Hanife ve bizzat ondan okuyan talebeleridir". Bakınız: Keşşaf'u Istılahât'ıl Fünun. Tehânevi. 1/677 (Çeviren)
[34] Bu. Buhârînin rivayet ettiği uzun bir hadisin parçasıdır. Hadis Buhârî'de Nikah bölümünde Feth'ul Bari'de 5063 numarada. Müslim'de Nikah bölümünde 1401 genel numarada, Nesâi'de Nikah bölümünde 6/60 da. Dârimî'de Nikah bölümünde 2/69 numarada. Zâd'ul Meâd, 4/250 de, Albaninin Irvâ'ul Ğalilinde 1782 numarada rivayet edilmiştir.
[35] Hadısı Buhârî Eyman ven-Nüzür bölümünde Feth'ul Bâride 6704 numarada, imam Malik Muvatta'ında Nüzur ve Eyman bölümünde 2/475 ve 6 numarada rivayet etmiştir.
[36] Bu zat, Kays b. Ebî Hazim el-Becelîdir. Künyesi Ebû Abdillah ve kendisi Kûfelidir. Sağlam bir kimsedir. Hem cahiliye hem İslam dönemini yaşamıştır. (Hz. Peygamberi) gördüğü söylenmiştir. Bu zâtın cennetle müjdelenen on kişinin hepsinden rivayette bulunma gibi bir özelliği vardır, İkinci tabakadandır. Hicretin 97 veya 98. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/127: Şezerat. 1/112.
[37] Bu. Buhârî'nin Menakıb'ul Ensar bölümünde rivayet ettiği hadisin baş tarafıdır. Hadis Feth'ul Baride 3834 numaradadır.
[38] Hadisi Buhâri Eymân ve Nüzür bölümünde iki ayrı yerde rivayet etmiştir. Hadis, Fethul Bâride 6697 ve 6700 numaradadır. Ayrıca İmam Malik Muvatta'ında Nüzür ve Eymân kitabında rivayet etmiştir. Hadisin numarası 8'dir.
[39] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/68-70.
[40] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/70.
[41] Bu zât. İshak b. İbrahim b. Mahled el-Hanzalîdir. Künyesi Ebû Muhammed b. Râhaveyhtir. Kendisi Mervlidir. Güvenilir, hafız ve müctehiddir. Ahmet b. Hanbelin arkadaşıdır. Hicri 238 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/54; Nîzân. 1/182; Tezkire, 2/433.
[42] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/71.
[43] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/71.
[44] Bir örnek olmak üzere Fetih suresi 10. Ayetini hatırlayalım- *"... Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir..."* Görüldüğü üzere ayette Allah'ın eli diye bir ifade vardır. Bu ayet müteşâbihattandır. Allah'ın eli var mıdır, yok mudur? Varsa nasıldır? gibi soruların sorulmasını engellemeyi murad ederek Hz. Ömer Sabiğ'i cezalandırmıştır. (Çeviren)
[45] Bilindiği üzere Iraklı Sabiğ Hz. Ömer'in kefaletinde bir kimse idi. Sabiğ hep Kur'an'daki müteşâbih ayetlerle ilgili sorular soruyordu. Bunun bu davranışı Kur'an'dan şüphe edilmeye yol açıyordu. Bunun içindir ki Hz. Ömer onu dövdü ve Medine'den sürerek insanlardan uzaklaştırdı.
[46] Bu zat Yemendeki Eş'arîlerden Abdullah b. Kays'tır. Değerli ve meşhur bir sahabidir. Hayber savaşında bulunmuştur. Hz. Ömer ve Hz. Osman onu idareci olarak tayin etmişlerdir. Sıffîn olayındaki iki hakemden biridir. Zayıf yapılı ve kısa boylu idi. Kur'an'ı okurken güzel bir sesle okurdu. Hicretin 50. yılında vefat etmiştir. İbn'ul Imâd'ın Şezerât'ta bildirdiğine göre sahih olan hicretin 40. yılında vefat etmiş olmasıdır. Bakınız: Takrib, 1/4411 Şezerat, 1/53; Tezkire. 1/23
[47] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/72.
[48] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/73.
[49] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/73.
[50] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/74.
[51] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/75-76.
[52] Hadisi Ahmed b. Hanbel. Müsned'inde 5/251 de rivayet, etmiştir.
[53] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/77.
[54] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/78.
[55] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/79-81.
[56] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/82.
[57] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/82.
[58] Bu hadisi Buhârî Sahihinde İlim ve Peygamberler/Enbiya bölümünde rivayet etmiştir. Hadis Feth'ul Bâride 106-107-108-109-110 ve 34 61 numaralarda yer almıştır. Aynı hadisi Tirmizi Fiten. İlim ve tefsir bölümlerinde 2659-2660-2661-2669 2951 ve 2257 numarada, İbn Mace, Mukaddimede 33 numara ile (l. Cild, 13 shf.) da. Darimî, Mukaddimede 231-232-233- 234-235-236-237-238 numarada (1/87-88-89) Ahmed b. Hanbel Müsnedinde 1/293 de ve pek çok yerde rivayet etmişlerdir.
[59] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/83-84.
[60] Geçmişte tasavvufçulardan bid'ata bulaşan kötü kimselerin özellikleri budur. Zamanımızda işledikleri bid'atlar çoğalarak devam etmektedir. Bunlar, işlerinde ve davranışlarında sünnete sarılmaya davet edenlerin yokluğunda olur. Hak ehlinin çağrıları ağır basarsa batıl davalar ölür. Müslümanların bulunduğu her beldede durum budur. Eski ve yeni olarak kurallaşmış olan olgu böyledir.
[61] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/85-86.
[62] Hırsızlık cezası için gerekli olan nisap miktarı hakkında İslam fıkhındaki ekollerde farklı görüşler varsa da bunun on dirhem ve daha fazla miktara eşit olduğunu söylemek bu hususta bir fikir

vermektir. Ancak on dirhemin günümüzde nasıl bir kıymet ifade ettiğini ortaya koymak bakımından. Hz. Peygamber döneminde on dirheme orta derecede iki koyun alınabildiğini hatırlatmak yerinde bir beyan olacaktır. (Çeviren)

[63] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/87-88.

[64] Bu konunun en iyi delili, Ahmed b. Hanbel'in de başına gelen "Kur'an mahlûk mudur, değil midir?" belasıdır. Bu mesele incelendiğinde doğru yolda yürüyen kimse için büyük faydalar olduğu görülür. Ahmed b. Hanbel bu olaydan önce Şam ve Irak halkı için yol gösterici bir bilge lider idi. Bu olaydan sonra da tüm dünya halkı için böyle oldu.

[65] Hadis için bakınız: Ebu Davud Sünen. Kitab'üs Sünne. 1.Bâb; Avn'ul Ma'bud.12/342 (Çeviren)

[66] Bu sahih bir hadisten bir parçadır. Hadisi Müslim İlim kitabında 1017. Zekât kitabında, bölümün 15. hadisi olarak: Nesaî, Zekât kitabında 5/75-76-77; Tirmizi, İlim kitabında 2675 numara ile, İlin Mâce. Mukaddimede 203 numara ile. Ahmed b. Hanbel Müsned'de 4/357-359-360-361-362 de. Darimi, Mukaddimede 514 ve 515 numara ile rivayet etmişlerdir.

[67] Parantez içindeki ifade orjinalde yoktur. Fakat az önce söylenen "iki şeyden öte geçmez" ifadesinin açılımı yapılmamış "ya bidat sahibine uyulur" denilip, ikinci şık söylenmemiştir. Kanatimizee ikinci şık parantez içinde söylediğimiz husustur. (Çeviren)

[68] Ebu zât, Ahmed b. Ebî Bekir b. el-Hâris b. Zürare b. Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf Ebû Musab ez-Zührîdir. Doğru bir fıkıh bilginidir. Ebû Hayseme rey/akıl yolu ile fetva verdiği için onu ayıplamıştır. Onuncu tabakadandır ve hicri 242 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/12: Şezerât/2100.

[69] Bu zat, Abdurrahman b. Mehdi b. Hassan el-Anileridir. Ebû Saîd el-Basrî bunların azadlı kulesidir. Kendisi güvenilir ve sağlam bir kimsedir. Hadis hafızı, hadis ve hadis ricalini bilen bir zâttır. Dokuzuncu tabakadan olup hicretin 298 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrîh, 1/499: Tezkire. 1/329: Maârif, shf.513.

[70] Rivayetler arasında "Her kim yeni bir şey icad ederse..." ifadesinden başkasını ve yukardaki rivayette yer alan "bizim camimizde" ifadesini bulamadım. Hadis için bakınız; Kenzu'l Ummal, hadis no: 44336; Feth'ul Bari. Hadis no: 1868 Müslim. Hac bölümü, genel hadis no: 1366-1370 ve 1720; Ebû Hacer'in "Mevsûatu Etraf il Hadis. 8/35.

[71] Yazar'ın Gırnatalı olduğu hatırlanmalıdır. (Çeviren).

[72] Bu hadis İbn-i Hişam'ın Siresinde yer alan uzun bir rivayetin özetidir. 4/275 istersen ayrıca Buhârî'nin Hac kitabında ve başka pek çok yerlerde zikrettiği rivayetlerine başvur. Hadis numarası 1739-1741-1742; Müslim. Kasâme bölümü hadis genel numarası 1679; Ibn Mace, Mukaddime bölümü, hadis no:233; Dârimî. Menasik bölümü, hadis no:1916; Ebu Davud. Menasik bölümü, hadis no:1905 Hadisi ayrıca Âkulî Ritabu'r Rasf isimli eserinde rivayet etmiştir. 1/598

Çevirenin Notu: Görüldüğü üzere eseri tahkik eden Dr. Nedvî'nin verdiği kaynaklar arasında Tirmizi yoktur. Metinde yer alan hadisteki son kısmın Tirmizideki şekliyle mealini veriyoruz. "... *Fakat sizin değersiz saydığınız işlerinizde şeytana boyun eğeceksiniz, O da bundan hoşnut olacaktır."* Tirmizi. hadis no: 2159.

[73] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/89-96.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6 - CENÂİZ (CENAZELER) KİTABI
1 - Hasta Ziyareti Hakkında Gelen Hadîsler Babı
2 - Bir Hastayı Ziyaret Edenin Sevabı Hakkında Gelen Hadisler Babı
3 - Ölüye (Ölüm Döşeğinde Olana) Tevhîd Kelimesini Telkin Etmek Hakkında Gelen Hadîslee Babı
Definden Sonraki Telkînin Hükmü
4 - Hasta Ölüm Döşeğine Düştüğü Zaman Onun Yanında Ne Konuşulacağı Hakkında Gelen Hadisler Babı
Okunan Kurandan Ölü Yararlanır Mı?
İzahı
5 - Mü'min Can Çekişirken Ecir Kazanır Hakkında Gelen Hadisler Babı
6 - Ölünün Gözlerini Kapatmak Hakkında Gelen Hadisler Bâbi
7 - Ölüyü Öpmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
8 - Ölüyü Yıkamak Hakkında Gelen Hadisler Babı
9 - Erkeğin Kendi Hanımını Ve Kadının Kendi Kocasını Yıkaması Hakkında Gelen Hadisler Babı
10 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'În (Cenazesini) Yıkamak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
11 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem'in Kefeni Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Kadının Kefeni
12 - Müstehab Olan Kefen Hakkında Gelen Hadîsler Babı
13 - Ölüye Kefenlerine Dâhil Edildiği Zaman Bakmak Hakkinda Gelen Hadis Babı
14 - Nai (Ölümü Câhiliyyet Devrine Göre İlân Etmekjden Nehiy Hakkında Gelen Hadis Babı
15 - Cenazelerde Hazır Bulunmak Hakkında Gelen Hadisler Babı
16 - Cenazenin Önünde Yaya Yürümek Hakkında Gelen Hadisler Babı
17 - Cenazeye Katılmak Üzere Bâzı Elbiseleri Soymaktan Nehiy Hakkında Gelen Hadis Babı
18 - Cenaze Hazırlandığı Zaman Tehir Edilmemesi Ve Arkasında Ateş Götürülmemesi Hakkında Gelen Hadîsler Babı
19 - Üzerinde Müslümanlardan Bir Cemâatin Namaz Kıldığı Cenaze Hakkında Gelen Hadisler Babı
20 - Ölüyü Övmek Hakkında Gelen Hadisler Babı
21 - İmâmın Cenaze Namazını Kıldıracağı Zaman Nerede Duracağı Hakkında Gelen Hadisler Babı
22 - Cenaze Namazındaki Kıraat Hakkında Gelen Hadisler Babı
Âlimlerin, Cenaze Namazında Fatiha Okumak Hakkında Görüşleri
23 - Cenaze Namazındaki Duâ Hakkında Gelen Hadisler Bâb1
24 - Cenaze Üzerinde (Kılınan Namazda) Dört Tekbir Almak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
25 - (Cenaze Namazında) Eeş Defa Tekbîr Alan Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Tekbirlerde Eller Kaldırılır Mı ?
26 - Çocuk Üzerinde Cenaze Namazı Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı
27 - Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemj'in Oğlu Üzerinde Cenaze Namazını Kılmak Ve Ölümünü Anlatmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
28 - Şehitler Üzerinde Namaz Kılmak Ve Onları Defnetmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Şehidlerin Yıkatılması Ve Namazlarının Kılınması Hakkında Âlimlerin Görüşleri
Diğer Cenazelerin Bir Şehirden Başka Bir Şehre Nakledilmeleri
29 - Mescidde Cenazeler Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı
Cenaze Namazının Mescidde Kılınması Hakkında Âlimlerin Görüşleri
30 - Ölü Üzerinde Namaz Kılmanın Ve Ölüyü Defnetmenin Yasak Olduğu Vakitler Hakkında Gelen Hadisler Babı
31 - Kıble Ehli Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Bir Bâb
32 - Kabir Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı
33 - Necâşî (Radıyallâhü Anh) Üzerinde (Kılınan) Namaz Hakkında Gelen Hadîsler Babı
34 - Cenaze Namazını Kılanın Ve Defnini (N Sonuna Kadar) Beküyenin Sevabı Hakkında Gelen Hadîsler Babı
35 - Cenaze İçin Ayağa Kalkmak Hakkında Gelen Hadisler Babı
Cenaze Mezarlığa Götürülünce Cemâat Ne Zaman Oturur ?
36 - Mezarlığa Girildiği Zaman Ne Söyleneceği Hakkında Gelen Hadîsler Babı
37 - Mezarlıkta Oturmak Hakkında Gelen Hadisler Babı
38 - Ölüyü Kabre Sokmak Hakkında Gelen Hadisler Babı
39 - Lahdin Müstehablıg1 Hakkında Gelen Hadîsler Babı
40 - Şak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
41 - Kabri Kazmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
42 - Mezarda İşaretin Bulunması Hakkında Gelen Hadis Babı
43 - Kabirler Üzerinde Bina Yapmak, Kabirleri Kireç İle Yapmak Ve Kabirler Üzerinde Yazı Yazmaktan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı
44 - Defin Esnasınua Kabre Toprak Atmak Hakkında Gelen Hadîs Babı
45 - Kabirler Üzerinde Yürümek Ve Oturmanın Nehiyi Hakkında Gelen Hadisler Babı
46 - Mezarlıkta Ayakkabıları Soymak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
47 - Kabirlerin Ziyareti Hakkında Gelen Hadîsler Babı
48 - Müşriklerin Kabirlerini Ziyaret Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Bâb1
49 - Kadınları, Mezarları Ziyaret Etmekten Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı
50 - Kadınların Cenazeleri Takip Etmeleri Hakkında Gelen Hadisler Babı
51 - Niyâhat (= Ölü İçin Yüksek Sesle Ağlamak) Tan Nehiy Hakkında Bir Bâb
52 - Yanakları Dövmek Ve Yakaları Yırtmaktan Nehiy Hakkinda Gelen Hadîsler Babı
53 - Ölü Üzerinde Ağlamak Hakkında Gelen Hadisler Babı
54 - Üzerinde Edilen Niyâhatla Ta'zib Edilen Ölü Hakkında Gelen Hadisler Babı
55 - Musîbet Üzerinde Sabretmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
56 - Başına Musibet Gelene Ta'ziyette Bulunanın Sevabı Hakkında Gelen Hadisler Babı
Ta'ziyet Zamanı Hususunda Alimlerin Görüşleri
57 - Evlâdının Ölümü Musibetini Görenin Sevabı Hakkında Gelen Hadîsler Babı
58 - Sıkt (= Düşük Çocuk) Musibeti Başına (Gelen Hakkındaki Hadisler Babı
59 - Ölünün Ev Halkına Gönderilen Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı
60 - Ölünün Ev Halkının Yanında Toplanmaktan Ve (Ölünün Ev Halkı Tarafından) Toplanan Halka Yemek Yapmaktan Nehîy Hakkında Gelen Hadîs Bâki
61 - Gurbette Ölen Kimse Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
62 - Hasta İken Ölen Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı
63 - Ölünün Kemiklerini Kırmaktan Nehiy Hakkında Bir Bâb
64 - Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn (Son) Hastalığının Anlatılması Hakkında Gelen Hadîsler Babı

6 - CENÂİZ (CENAZELER) KİTABI

Cenâiz: Cenazenin veya cînâzenin çoğuludur. Ölü demektir. Yâ hut ciriâze ölüye denir. Cenaze de na'şa denir. Bunun tersi de olabilir. Ölü ile tabut ve benzerinin toplamına da denilir. Kamus sahibi bu mânâların tümünü bildirmiştir. [1]

1 - Hasta Ziyareti Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1433) Alî (Radtyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Saflaahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Müslüman için müslüman üzerine örf ve âdet veçhiyle (yerine getireceği) altı (hak) vardır. Ona rastladığı zaman selâm verir. Onu davet ettiği zaman dâvetine icabet eder Aksırdığı (ve aksırmca Allah'a hamd ettiği) zaman teşmit eder. (Ona rahmet diler) Hastalandığı zaman onu ziyaret eder. Öldüğü zaman cenazesine gider. Kendi nefsi için arzuladığını onun için de arzular.-" [2]

İzahı

T i r m i z i ve A h m e d de bunu rivayet etmişlerdir.
Ma'ruf : Şer'an ve dînen güzel sayılan şeydir Bâzıları buradaki "Ma'ruf'u öyle yorumlamışlardır. Câmiü's-Sağîr sârini el-Azîzî, böy le yorumlayanlardandır. Hadîste zikredilen altı hak bu mânâda ma' ruftur Yâni şer'an ve aklen güzel şeylerdir
S i n d î ise ma'rufu örf ve âdet veçhiyle yerine getirilmesi bek lenen şeydir, diye yoi nmlamıştır.
Hadisin zahirine göre bu haklan ifâ etmek vâcibtir" Fakat âlimler bunu vâcib ve menduba şümullü, geniş kapsamlı bir mânâya yo rumlamışlardır. Hadîsin ifâde tarzı, bu altı şeyin, müslümanlığın vecîbelerinden olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki bu haklar ba kımından sâlihiyle, fâsıkıyla tüm müslümanlar eşittir. Ancak sâlih kimselere fazla saygı duymak ve ikram etmek gerekir. Müslümanh ğın gereği olan hakların sayısı rivayetlerde muhteliftir. Nitekim bu hadiste altı hak, bunu ta'kip eden hadîste dört hak. ondan sonra ge len hadîste beş haktan bahsedilir. Şu halde belirtilen sayı, tahdit için değildir. Yâni haklar bu kadardır. Başka hak yoktur demek değil dir.
Birinci hak, müslümanm müslümana selâm vermesidir. Bu konu 33. kitabın 11 - 14'üncü bâblarında rivayet olunacak 3692-3701 nolu hadîsler bahsinde inşâallah izah edilecektir.
İkinci hak, müslümanm dâvetine icabet etmektir. Bu davet, ziyafet, yardıma davet ve evlenme münâsabetiyle verilen ve velîme denilen yemeğe davet olabilir. Dîne aykırı bir hareket, meselâ içki, saz, kadın oynatmak gibi bir münker yok ise velîme dâvetine icabet etmek vâcibtir. Diğer davetlerin hükmü, genellikle sünnettir. Önemine göre icâbında vâcib olabilir.
Üçüncü hak, aksıran ve aksınrken "Elhamdülillah" diyen müslü-mânâ Teşmît etmek, yâni ona "Yerhamükellah = Allah sana rahmet eylesin." demektir. Bu husus, 33. kitabın 20'nci babında zikredilecek 3713-3715 nolu hadîsler bahsinde anlatılacaktır.
Dördüncü hak, hastalanan, müslümam ziyârel etmektir. Hasta ziyareti, Cumhura göre sünneti müekkededir. Ancak ziyaret etme m ek; hastanın tehlikeye düşmesine ve zaruri ihtiyaçlarının ihmâli ne yol açacak olursa ziyaret ve bakım- vâcib olur.
Beşinci hak, müslüman öldüğü zaman onun cenazesine gitmektir Bu, cenaze namazına katılmak veya mezarlığa kadar cenazeyle gitmekle gerçekleşir. Cenaze namazı Ve ölüyü defnetmek, bilindiği gibi farzı kifâyedir. Bir köy veya belde halkının bir kısmı bunu ifâ edince sorumluluk diğerlerinden kalkar Aksi takdirde bütün mükellefler mes'ul kalır.
Altıncı hak, kendi şahsı için dilediği hayırlı şeyleri müslüman için de dilemektir. Kendi nefsi için dilediği belirli bir hayrın aynısını her müslüman için dilemek mânâsı kastedilmemiştir. Çünkü o iş: başkası için hayır olmayabilir Maksad, herkes için hayır ârzulamak.

1434) Ebû Mes'ud (Radıyuliâkü anh)'den rivayet edildiğine ^üre: Peygamber (SaUullahü Aleyhi ve Sel/en?) şöyle buyurdu, demiştir:
«Müslüman için müslüman üzerinde dört haslet vardır: Aksır-dığı (ve Elhamdülillah dediği) zaman onu Teşmît eder. (Yerhamü-kellah der.) Davet ettiği zaman dâvetine icabet eder. Öldüğü zaman cenazesinde hazır bulunur. Hastalandığı zaman onu ziyaret eder.Zevâid'de şöyle denmiştir : Ebû Mes'ud (R.A.)'ın hadisinin isnadı sahihtir "Hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve başka kitablarda Ebû Mes'ud (R.A.)'dan başka sahâbilerden rivayet olunmuş olarak vardır.

1435) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'c\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Şu) beş şey müslümamn müslüman üzerindeki hakkındandır •. Selâmı reddetmek (= Selâmı selâmla karşılamak), davete icabet etmek, cenazede hazır bulunmak, hastayı ziyaret etmek, aksıranı Allah'a hamd ettiği zaman teşmît etmek (ona rahmet dilemek).Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricah sıka zâtlardır. Hadîs, Buhâri ve Müslim'de mevcuttur. Lâkin ifâdesi değişiktir. [3]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin benzeri Buhârî ve Müslim1 de mevcuttur. Müslim" deki metin şöyledir :
= «Bey şey müslüman için din kardeşi üzerinde vâcibtir. Selâmı reddetmek, aksıranı teşmît etmek, davete icabet etmek, hastayı ziyaret etmek ve cenazelere gitmek.»
Bu hadîste anılan haklardan selâmı reddetmek, yâni selâm verene : "Aleykümü's-Selâm" diye cevap vermek vâcibtir. Diğerlerinin hükmü yukarıda anlatıldı.

1436) c'âbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)\\ar\: Söyle demiştir :
Ben, Beni Selime kabilesinde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaya olarak ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) beni zivârat ettiler." [4]

İzahı

Buhâri, Tırmizi, Ebû Dâvûd ve Hâkim bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetini ı zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) defâlarjr yaya olarak C â b i r (Radıyallâhü anh)'in ziyaretine siniştir. Bu ziyaretin hasta ziyareti kabilinden olması haseb yle. haste ziyaretine yaya olarak gitmenin efdâliyeti anlaşılıyor.

1437) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastalık üzerinden) üç gün geçmeden hiç bir hastayı ziyaret etmezdi.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mesleme bin Üleyy bulunur. Buhâri, Ebû Hatim ve Ebû Zur'a : Mesleme'nin hadisleri münkerdir. Onun münker hadislerinden birisi bu hadistir, demişlerdir. Ebû Hatim : Bu hadis, mün-ker ve bâtıldır, demiştir. İbn-i Adiyy de : Mesleme'nin hadisleri mahfuz değildir. Âlimler onu zayıf saymak üzere ittifak etmişlerdir, demiştir.
Sindi: Ben derim ki; Ama Mesleme' nin hadisleri e s - Sehâvi, "el-Mekâsıdü'1-Hasene" adlı kitabında zikretmiş ve : Bu hadîsler birbiriyle kuvvetlenir, demiştir. Bâzı tabiîler de bu hadîsle hükmetmiştir, demiştir. [5]

İzahı

Sindi: Ben derim ki; Ama Mesleme nin hadîslerini kişiyi hastalığın ilk üç gününde ziyaret etmeyip, bundan sonra ziyaret etmek meşrudur. Eğer hadîs sahih ise bunun hikmeti şu olabilir : Müslümamn hastalandığı kesinlik kazanjncaya kadar ziyareti geciktirmektir. Üç günlük bir zaman yatan bir kimsenin hastalandığı anlaşılabilir. Bunun üzerine ziyaret edilir. Sindi bu hikmeti belirtmiştir.
Âcizane hatırıma şu hikmet geliyor. Bu da muhtemeldir. Basit rahatsızlıklar dolayısıyla bir iki gün yatılabilir. Bu çeşit yatışlar, ziyaretçi ve ilgi

ister hastalıklardan sayılmaz. Üç günden fazla yatan bir kimse, genellikle hasta sayılır. Bunun için bu süre konulmuş olabilir.

1438) Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine go-re; Resûluilab (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Hastanın yanına girdiğiniz zaman Ömrünün uzunluğu hususunda onu umutlandırıp kederini dağıtınız. Çünkü bu umut hiçbir şeyi geri çevirmez. Ve hastanın gönlünü hoş eder.»" [6]

İzahı

Tirmizi ve B ey haki de bunu rivayet etmişlerdir.
Tenfis: Gam ve kederi gidermektir. Burada bu mânâ kastedilmekle beraber ecel hususunda umutlandırmak mânası da düşünülebilir. Yâni ziyaret edilen hasta için şifâ dilenir. İyileşeceği, çok yaşayacağı umudu verilir. Bu sözler, eceli gelmiş ise geciktirmeye yaramaz. Ama hastanın kederini gidermeye ve gönlünün hoş olmasına vesile olur.

1439) (Abdullah) -İbn-i Ahi kıs (Ra/hyallâhü anhümâ /dan ; Şöyle demiştir :
.Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasta bir adamı ziyaret ederek:
«Canın ne çeker?» diye sordu. Adam : Buğday ekmeğine iştahım var dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında buğday ekmeği varsa, kardeşine göndersin» buyurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birinizin hastasının canı bir şey çektiği zaman, hastasına onu yedirsin» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedinde Safvârı bin Hubsyre vardır. İbn-i Hibbân onu sikalardan saymıştır. En~NufeyIi de : Onun hadîsini te'yid eden mütâba yoktur, denmiştir. Ben diyorum ki : Takribü't-Tehzîb'te yazar : Onun hadisi gevşektir, demiştir. [7]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Hadis, hastanın hâlinin ve ihtiyaçlarının sorulmasının uygunluğuna delâlet eder. Ayrıca hastayı ve muhtaç kimseyi tercih ederek ihtiyaçlarının giderilmesinin meşruluğuna delâlet ediyor. Çünkü burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında buğday ekmeği varsa kardeşine göndersin» buyurmuştur. Ekmek sahibinin veya aile fertlerinin ihtiyaç fazlası kaydı koşulmamıştır. Ancak eğer bu kayıt varsa kişinin hastayı ve muhtaç kimseyi kendi nefsine ve aile fertlerinin tercih etmesi hükmü çıkarılmaz.
Hadîs, hastaya canının çektiğini vermeyi emrediyor. Bundan maksad, hastalığına zarar vermiyen şeylerdir. Sind İ' nin dediğine göre bu hüküm umumî olabilir. Yâni hastalığa zarar vereceği muhtemel olsa bile verilmesi emrolunmuştur. Çoğu zaman Cenâb-ı Allah şifâyı hastanın canının çektiği şeyde kılar.
Hadîs, hastaya canının çektiğinden yedirmeyi emreder. Zararlı olduğu muhtemel olan yiyecek ve içecek maddeleri bol ve defalarca verildiği takdirde zararlı olur. Az verilirse pek zararlı olmaz. Hattâ hiç zarar vermez, denilebilir. Hadîs, bol ve defalarca verilmesini emretmem iş tir. Hastanın canının çektiğinden yedirme emri verilmiştir. Az yedirmeyle bu emir yerine getirilmiş olur. Ve hastanın arzusu gerçekleşmiş olur.

1440) Enes bin .Mâlik (RadıyaUâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hastanın yanına giderek onu ziyaret etti. Ve :
«Bir şeyi iştihâ eder misin? Çörek iştihâ eder misin?» diye sordu. Adam : Evet, dedi. Oradakiler onun için çörek taleb ettiler.Râvi Yezid bin Ebân er-Rakkâşî'nin zayıflığı nedeniyle isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

1441) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki: «Bir hastanın yanına girdiğin zaman sana duâ etmesini kendisinden iste. Çünkü onun duası, meleklerin duası gibi (makbul) dir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve ricali sıka zâtlardır. Ancak hadis munkati'dir. El-Alâmî, EI-Merâsil'de ve elMizzi' : Meymun bin Mihrân'ın Ömer (R.A.)'den olan rivayetinde kesiklik var demişlerdir.Nevevî'nin el-Ezkâr adlı kitabında: Meymun Ömer (R.A.)'e yetişmemiş, denmiştir. [8]

2 - Bir Hastayı Ziyaret Edenin Sevabı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1442) Alî (bin Ebt TâlİIb) (RadıyaUâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki:
«Hasta ziyaretçisi olarak müslüman kardeşinin yanına varan bir kimse, hastanın yanında oturuncaya kadar Cennet meyvelerini kopara kopara (veya Cennet meyveleri içinde) yürümüş olur. Oturduğu zaman rahmet onu kaplar. Eğer ziyareti sabahleyin olursa gece-leyinceye kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder. Ziyareti akşam olursa sabahlayıncaya kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder.»" [9]

İzahı

Tirmizi, Ahmed ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hırâfet ve Harâfet, Nihaye'de meyveleri koparmak diye tarif edilmiştir. Kamusta ise bu kelime koparılan meyve diye tarif edilmiştir. Kamusun tarifine göre hasta ziyaretine giden kişi onun yanında ptu-runcaya kadar Cennet meyveleri içinde yürümüş olur, diye hadis yorumlanır. Sindi' nin beyânına göre ifâdesi ye-rine bâzı rivayetlerde; ifâdesi bulunur.
Hurfet koparılan hurma meyvesıdır.
Ebû Bekir bin elEnbâri: Resûluilalı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından hasta ziyaretine giden kimsenin elde ettiği sevab; bahçecinin koparıp topladığı meyvelere benzetilmiştir. Hı-râfe veya Hurfe kelimesiyle yol mânâsının kastedildiğini söyliyenler de vardır. Buna göre cümlenin mânâsı: 'Hasta ziyaretine giden kişi hastanın yanında oturuncaya kadar Cennet yolunda yürümüş sayılır' olur. Yâni Cennet'e götürücü bir yol izlemiş olur.
Ebû Dâvûd da Alâ (Radiyallâhü anh) den mevkuf olarak bynun bir benzerini rivayet etmiştir
El-Menhel yazarı hadîsteki 'Sabah' ve Mesâ' kelimelerini şöyle yorumlamıştır:
Sabah: Gece yansından gündüzün ortasına kadardır.
Mesâ: Gündüzün ortasından yâni öğle vaktinden gece yansına kadar olan süredir.
El-Menhel yazarının beyânına göre bu mükâfat müslüman hastanın ziyaretine âit olup ziyaretçinin Allah rızâsı için ziyaret etmesi hâline mahsustur. Çünkü Ebû Dâvûd'un E n e s (Radı-yaljâhü anh)'den merfû olarak rivayet ettiği bir hadiste:
«Güzelce abdest alıp Allah rızası için müslüman kardeşine has ta ziyareti niyetiyle giden kişi Cehennem'den yetmiş yıl mesafe uzaklaştırılmış olur» buyurulmuştur. Zenginlere, etiket sahiplerine ve nüfuzlu kimselere yapılan hasta ziyaretinde zaman zaman görüldüğü gibi riya ve gösteriş gibi mülâhazalarla yapılan ziyaretler bu mükâfatlara vesile olmaz.

1443) Ebû Hüreyre (Radıyalıâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim hastayı ziyaret ederse gökten bir melek: Güzel ve hayırlı bir iş yaptın. Yürüyüşün güzel vs hayırlı oldu. Kendine Cennet'ten bir köşk hazırladın, diye nida eder.»" [10]

İzahı

Tirmizî ve İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir.
Sindi' nin beyânına göre T ı y b î hadîsteki cümleleri şöyle yorumlamıştır:
cümlesi ziyaretçinin dünya hayatında mes'ud olması için bir duadır. Yâni dünyada mes'ud yaşayasın.

cümlesi yapılan yürüyüşün Cennet yolunda yapılan yürüyüşten olduğuna kinayedir. Yâni yaptığı yürüyüş Cennete götürücü hayırlı bir yolculuktur cümlesi âhiret hayatında mes'ud olması için bir duadır. Yâni: Âhirette mes'ud yaşayasın.Bu duaların kabul buyurulması yolunda duyulan büyük ümid ve beslenen kuvvetli hırs dolayısıyla bu duâ bâzı fiilleriyle yapılmıştır. [11]

3 - Ölüye (Ölüm Döşeğinde Olana) Tevhîd Kelimesini Telkin Etmek Hakkında Gelen Hadîslee Babı

1444) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine söre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ölülerinize (ölüm döşeğinde olanlarınıza) Lâilâhe illallah'ı tel kîn ediniz.»"

1445) Ebû Said-i Hudrî (RadıyaUâhü unh)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ölülerinize (ölüm döşeğinde olanlarınıza) Lâilâhe illallah'ı telkin ediniz.»"[12]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini M aslim de rivayet etmiştir.
Ebû S a î d (RadıyaUâhü anh) 'in hadîsini Ahmed, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Telkin: Hatırlatmaktır. Hadîsteki mevta kelimesi ölüm döşeğinde olanlar diye yorumlanmıştır. Kelimenin asıl mânâsının ölüler olduğu ma'lumdur. Bu kelime, meyyit'in çoğuludur.
El-Menhel yazan hadisin açıklamasında şöyle der: "Yâni ölüm döşeğine giren hastalarınıza tevhîd kelimesini hatırlatın. Bu kelimeleri söylemeleri için emir vermeyin, açıkça istemeyin ve İsrarda bulunmayın. Çünkü o saat sıkıntı ve keder saatidir. Bu hususta yapılacak ısrar Allah korusun ölünün durumunun değişmesine sebebiyet verebilir."
Yâni hastalığın şiddeti ve sıkıntının ızdırabı yanında tevhîd kelimesi için ısrar yapılırsa icâbında hasta : Benden ne istiyorsunuz, veyâ : Söylediğinizi söylemem gibi sakat bir lâf edebilir ki, bunun îman bakımından tehlikesi büyüktür.
Telkin ve hatırlatma şöyle olur: Hastanın başında bulunanlardan bir münâsibi açık sesle kendi kendine tevhid kelimesini okur. Hasta onun sesini işitince bu kelimeyi getirir. Böylece maksad hâsıl olmuş olur.
Yukarıda belirtildiği gibi mevtadan maksad, ölüm döşeğine girenlerdir. İbn-i Hibbân ve başkaları bu bâbta rivayet edilen hadisleri delil göstererek böyle yorum yapmışlardır. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet edilen şu mealdeki hadis de bu yorumu te'yid eder:
«Ölülerinize tevhîd kelimesini telkin ediniz. Çünkü öleceği zaman bunu söyleyen hiç bir müslüman yoktur ki, Allah onu cehennem ateşinden kurtarmasın.»
Bütün imamlar ölüm döşeğindekîne bu telkinin yapılmasına hükmetmişlerdir. Nevevî, Müslim'in şerhinde : Bu telkine âit emir mendubluk içindir. Âlimler bu telkinin meşruluğu üzerinde ittifak etmişlerdir ve hastaya bu kelimeyi çokça ve ardarda söyletmekten kerahet duymuşlardır. Çünkü hastalığın şiddeti dolayısıyla hasta yapılan ısrardan hoşlanmayabilir. Veya uygunsuz bir söz ağzından çıkabilir. Alimler demişler ki : Hasta bu kelimeyi söyledikten sonra başka bir konuşma yapmadıkça ikinci kez tekrarlaması için telkin yapılmamalıdır, demiştir.
T i r m i z i ' de beyân edildiğine göre Abdullah bin Mübârek (RadıyaUâhü anh.) sekerata girdiği zaman bir adam ona tevhid kelimesini telkin etmiş ve telkini defalarca tekrarlamıştır. Bunun üzerine Abdullah bin el-Mübârek (RadıyaUâhü anh) : Ben tevhid kelimesini bir defa söyleyince konuşmadığım müddetçe tevhid kelimesi üzerindeyim, demiştir.
Cumhura göre bu telkin mendubtur. Hadisin zahiri telkinin vâ-cibliğini gerektirir. Âlimlerden küçük bir cemâat vücûbuna hükmetmişlerdir. El-Kâari' nin dediğine göre bâzı M â 1 i k i 1 e r bu telkinin vücûbu hususunda âlimlerin ittifakını nakletmiştir. [13]

Definden Sonraki Telkînin Hükmü

El-Fikh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaada beyân edildiğine göre Şafiî ve H a n b e 1 I mezheblerine göre bu telkin müstehabtır.Hanefi âlimleri : Bu telkinin yapılması için emredilmez ve yapanlar menedilmez, demişlerdir. Mâliki] er ' e göre definden sonraki telkin mekruhtur.
Delinden sonraki telkin şu sö/.lerle olabilir

1446) Abdullah bin Cafer'in babasından (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre ; Resûkıllah (Sallailahü Alevli! ve Selhm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Mevtanıza (ölüm döşeğinde olanların)zikrini telkin ediniz.»
Sahâbîler: Yâ Resûlallah! (Bu telkin) diriler için nasıldır? diye mordular. Buyurdu ki:
«Daha güzeldir; daha güzeldir.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi İshak'ı sıka savan veya cerh eden kimseyi «örmedim. Râvi Kesir bin Yezîd hakkında Ahmed : Ben onun rivayetinde bir beis görmüyorum, demiştir. İbn-i Muin isa : Bir şey değildir, demiş; Başka bir defa da : Onun rivayetinde beis yoktur, demiş; Bir başka defa da : Kuvvetli olmamakla beraber işe yarar, demiştir. Nesâi : Zayıftır, demiştir Sıka olduğunu süyliycnlpr rtr vıml'r Senedin kalan râvilori sıka zâtlardır. [14]

4 - Hasta Ölüm Döşeğine Düştüğü Zaman Onun Yanında Ne Konuşulacağı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1447) (Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seilem)"m "eşi) t'nımü St*-leme (Radıyallâhü an hû /dan rivayet edildiğine ^öre; Kesûlullah (Sulial/ahii Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hasta veya ölünün yanında hazır bulunduğunuz zaman hayır söyleyiniz. Çünkü şüphesiz melekler söylediklerinize : Âmîn! derler.»
Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) vefat ettiği zaman ben. Peygamber
(Sallailahü Aleyhi ve SellemTin yanına vararak:
Yâ Resûlallah! Ebû Seleme (Radıyallâh'ü anh) öldü, dedim. Buyurdu ki:
— <De ki-. Allah'ım! Bana ve ona mağfiret eyle. Ve onun arkasından bana sâlih bir halef ver.» Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Ben (bunu) yaptım. Allah bana ondan hayırlı bir eş verdi, (ki) Allah'ın Resulü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sel lemJ'dir.-"[15]

İzahı

Müslim, Ti rmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve B e y h a k i de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, ölüm döşeğine giren hasta ziyaretine giden veya cenazeye giden kimselerin; hasta ve ölü için hayır duası yapmalarını emretmiştir. Şu halde hadîsin «... hayır söyleyiniz.» emrinden maksad, hayırla dua etmektir. Zira bunu tâkib eden :
«Çünkü şüphesiz melekler sizin söylediklerinize : Âmin! derler.»
cümlesi, bir duanın yapıldığına delâlet eder.
Meleklerin; Âmin demesi, duanın makbul olmasına delâlet eder.
«... Hayır söyleyiniz» cümlesinden maksad : 'Hasta ve ölü hakkında iyi konuşun, kötü konuşmayın' olabilir. Çünkü îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhi'in rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ölülerinizin iyiliklerini anlatınız, kötülüklerini anlatmaktan sakınınız.» buyurmuştur.
Cümle böyle yorumlanınca meleklerin âmin demesinden maksad, meleklerin anlatılan iyilikleri tasdik etmeleridir.
Ebû Seleme (Radıyallâhü ann), Ümmü Seleme HRadıyaİlâhü anhâ)'nin kocası idi. Vefat edince muhterem eşi Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek durumu haber vermiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapılması meşru olan duayı öğretmiştir. Bu duada Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) hem kendine, hem de merhum eşine duâ etmiştir. Yaptığı duâ neticesinde Cenâb-ı Allah Ona büyük bir ikramda bulunarak Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile

evlenmeyi nasib eylemiştir.[16] Ümmü Seleme (Rachyallâhü anhâ) yaptığı duanın makbul olduğunu ve bu şerefin kendisine nasib olduğunu dile getirmiştir. [17]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Ölüm döşeğine giren hastayı ziyaret eden veya cenazeye giden kimsenin, onlara mağfiret için yakınlarına sonucun hayırlı olması için duâ etmesi matlubtur.

1448) Ma'kİl bin Yesâr (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine güre; ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«O sûreyi (yâni 'Yâsîn' sûresini) mevtanızın yanında okuyunuz.»"[18]

İzahı

Ebû Dâvüd, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Ahmed ve Nesâi de bunu daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Mevta : Meyyit'in çoğuludur. Burada ölüm döşeğine düşen ağır hastalar kastedilmiştir. Çünkü D e y 1 e m i ve başkalarının Ebü'd-Derd â1 dan merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîste meâlen :
-Ölüm döşeğinde olan hiç bir hasta yoktur ki üzerinde Yâsîn okunsun da Allah onun sekerâtını hafifletmesin» buyuruluyor.
El-Menhel yazarı, sekerâte giren hastanın yanında Yâsîn sûresinin okunmasındaki hikmet ile ilgili olarak şöyle der: Hasta, o esnada kuvvetten düşer, gönlü Allah'a yönelir. Yâsîn sûresi onun yanında okununca kalbi kuvvetlenir. Dîne inancı şiddetlenir. Ve o sûrede anlatılan kıyamet hallerini duymaktan hoşlanır. T ı y b î bu konuda şöyle der: 'Yâsîn sûresinde îman esasları, din temelleri, îmana davet, geçmiş ümmetlerin halleri, kaderin isbatı, kulların fiillerinin Allah'a dayandığı, Allah'ın varlığı ve birliğinin isbatı, kıyametin alâmetleri, öldükten sonra dirilme, âhiretteki hesap, ceza gibi gerçekler beyan edilmektedir. Bu nedenle hastanın başında okunması meşru kılınmıştır.'
Müteahhirînin bâzı âlimleri,' hadîsin zahirini tutarak ; Yasin süresi cenaze üzerinde definden önce okunur, demişlerdir. Bâzdan da : Definden önce de sonra da okunur diyerek İbn-i Adiyy'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettiği şu mealdeki hadimi delil göstermişlerdir:
*Kim haba.sının ve annesinin veya bunlardan birisinin kabrini Cuma günü ziyaret ederek orada Yasin sûresini okursa. Allan kabir sahibini mağfiret eder.» [19]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadis, Yâsîn sûresinin okunmasının faziletine, ölüm döşeğine düşen hastanın başında okunmasının, matlub olduğuna; ikinci yoruma göre definden önce ve sonra ölünün yanında okunmasının matlub olduğuna ve gerek hasta gerek ölünün okunan Yasin sûresinden yararlandıklarına delâlet eder.
Ölünün duâ ve sadakadan da faydalandığı hususundu âlimlerin ittifakı vardır. Cumhura göre kişinin yaptığı nafile ibâdetin sevabı nı bir ölüye veya diriye vermesi caizdir. Yapılan ibâdet; namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'an okumak ve başka ibâdetler olabilir, İbadeti yapan kişinin sevabından hiç bir şey noksan olmaksızın ölü bundan yararlanır. İmam Ebû Hani f e ve Ahmed de bununla hükmeden âlimlerdendirler.
Cumhurun delillerinden birisi, îaberânî ve Beyha-k i' nin İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'den merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
«Sizden birisi, nafile bir sadaka vereceği zaman, sevabını baba ve annesine bağışlasın. Çünkü bu takdirde onlara sevap verilir. Kendisinin sevabından bir şey eksilmez.»
Diğer bir delil; Ahmed, Müslim, Nesâi ve İbn-i Mâceh'in Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir :
"Bir adam Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e: Babam Öldü. Vasiyet de etmedi. Onun yerine benim sadaka vermem ona yarar sağlar mı? diye sordu. Efendimiz (Sallall&hü Aleyhi ve Sellem) : «Evet» buyurdu."
Allah:[20] ayetinde baba ve anneye duâ etmeyi emretmiş ve :[21] âyetinde meleklerin müminler için istiğfar etliklerini haber vermiştir. Keza :[22] âyeti Hameie-i Arş Meleklerinin müminlere istiğfar ettiklerini bildirir.
Bir kısmı yukarıya alınan deliller, başkasının amelinden yarar sağlanabildiğini kesinlikle bildirirler.
«Ve şüphesiz insan ancak çalıştığına erişir.[23] âyeti, yukarıdaki delillere aykırı değildir. Çünkü mü'min, hayırlı bir amel işleyip sevabını bir mü'min kardeşine bağışladığı zaman, sevap bağışlanana ulaşır. Artık kendisi işlemiş gibi olur. Diğer taraftan bu âyet, bir kısmı yukarıda zikredilen deliller muvacehesinde husûsîleşmiştir. İ k r i m e' den rivayet edildiğine göre bu âyet Musa (Aleyhisselâm) ve İbrahim (Aleyhisselâm)'in kavimlerine mahsustur. Ümmet-i Muhammediye ise birbirinin amelinden yararlanır. Çünkü mezkûr deliller bunu gerektirir.
Ayrıca Buharı ve Müslim'in İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri bir hadîste meâlen şöyle bu-yuruluyor :
"Bir adam Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Kiz kardeşim Hacc yapmayı adadı. Ve adağını yerine getirmeden öldü, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer kardeşinin boynunda bir borç olsaydı sen onun yerine borcunu odiyecek miydin?» diye sordu.
Adam: Evet, diye cevap verdi. Efendimiz:
«O halde kardeşinin Allah Teâlâ'ya âit borcunu Öde. O, ödenmeye daha lâyıktır.» buyurdu."
Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâceh'in rivayet ettikleri şu mealdeki hadis de ayrı bir delildir :
-İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez: Sadaka i Câriye, yararlı ilim ve ona dua eden sâlih bir evlât.»
Bâzıları: Mezkûr delillere ters düştüğü sanılan mezkûr âyetteki insan kelimesi ile kâfir kişi kastedilmiştir, demişlerdir. Buna göre âyetin yorumu şudur : Kâfir kişi için amelinden başka hiçbir hayır yoktur. O, işlediği hayra karşılık dünyada bol rızık ve sağlık gibi nimetlere kavuşturulur. Âhirette onun için hiç bir hayır yoktur. [24]

Okunan Kurandan Ölü Yararlanır Mı?

El-Menhel yazarı, yukarıdaki bilgileri verdikten sonra bu hususta şöyle der:
"Okunan Kuranın sevabının ölüye ulaşması hakkında âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Şöyle ki :
1 - Eğer ücretsiz olarak okunursa îmam Ebû Hanîfe, arkadaşları ve A h m e d ' e göre ölü yararlanır. Z e y 1 â î, el-Kenz'in şerhinde 'başkasının yerine hac yapmak' babında: Ehl-i Sünnet mezhebine göre namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'an okumak, zikirler gibi her türlü nafile hayırların sevabının başkasına bağışlanması caizdir. Bu sevap ölüye ulaşır ve ölü ondan yararlanır, demiştir.
M u ' t e z i 1 e mezhebine göre kişi, amelinin sevabını başkasına bağışlayamaz. Bağışlasa bile ilgiliye ulaşmaz. Ve menfaat sağlamaz. Delilleri de : âyetidir. Bu âyetin delil olmadığı yukarda belirtildi.
Mâlik ve Şafii1 den meşhur rivayete göre Kur'an okumanın sevabı ölüye ulaşmaz. Fakat Mâlik ve Şafii' nin bâzı arkadaşlarının seçtikleri kavle göre kıraatin sevabı ölüye ulaşır. Ancak okuyucunun kıraatini bir duâ ile ölüye bağışlaması gerekir. N e v e v i de el-Ezkâr'da: Âlimler duanın ölülere yararlı olduğuna ve sevabının onlara ulaştığına icmâ' etmişlerdir. Bunların delilleri, bu hükmü ifâde eden meşhur âyetler ve meşhur hadislerdir. Bunlardan birisi :
= «Ve onlardan sonra gelenler: Ey Rabbimiz! Bize ve bizden önce îman eden kardeşlerimize mağfiret eyle, derler.» âyetidir. [25] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
-Allah'ım! Bakîü'l-Ğarkad (mezarlığı) halkına mağfiret eyle» hadîsi ile;
= -Allah'ım! Bizim dirimize ve ölümüze mağfiret eyle.» hadîsi de bu konudaki delillerdendirler. Âlimler, Kur'an okuma sevabının başkasına ulaşması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ş â f i İ' nin meşhur kavli ile bir cemâatin kavline göre ulaşmaz. Ahmed bin H a n b e 1, âlimlerden bir cemâat ve Şafiî' nin arkadaşlarından bir cemâat: Ulaşır, demişlerdir. En iyisi okuyucu kıraatini bitirince : Allah'ım! Okuduğum Kur'an'ın sevabını falan kişiye ulaştır, şeklinde duâ etmesidir.
2 - Ücret karşılığında okumaya gelince Hanefi ve Ha n -beli âlimlerine göre bunda sevâb yoktur. Ücret alan da veren de günah işlemiş olur.
Şafiî ve Mâliki âlimlerine göre Kur"an okumak karşılığında ücret almak caizdir. Bunların delili, B u h â r i' nin İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadîsidir:

«Karşılığında ücret aldığınız şeylerin ücret almaya en liyakatli olanı, Allah'ın kitabıdır.»
Ma'kıl bin Yesâr (R.A.)'ın Hâl Tercemesî :
Ma'kil bin Yesâr bin Abdillah Ebû Alî el-Basri el-Müzeni (R.A.) sahâbidir Bîatü'r-Rıdvan'a katılanlardandır. Peygamber (S.A.V.)'den ve Nu'man bin Muk-rîm'den rivayet etmiş, kendisinden de İmrân bin Husayn, Muâviye bin Kurre, el-Hakem bin el-A'rec, Hasan-ı Basri (R.A.) ve bir cemâat rivayet etmiştir. Ahmed ve K^itüb-İ Sitte sahibleri onun rivayetlerini almışlardır. Muâviye (R.A.)'in hilâfetinin son zamanlarında Basra'da vefat etmiştir. Yezİd bin Muâviye'nin zamanında vefat ettiğini söyliyenler de vardır. (El-Menhel, C : 8, Sah. 258)

1449) Abdurrahman bin Ka'b bin Mâlik ('Radtyattâhü ankiinıâ/dan; Oda babası (Ka'b bin Mâlik) (Radıyallâkü a«A)'dan rivayet ettiğine göre :
Ka'b (Radryallâhü anh) vefat edeceği zaman yanına gelen el-Be-râ bin Ma'rur'un kızı Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) :
Ey Ebâ Abdurrahman! (Öldükten sonra) faîan adama rastlarsan benden ona selâm söyle, demiş. Ka'b (Radıyallâhü anlı) de :
Allah seni bağışlasın ey Ümmü Bişr! Biz (şu anda) başka şeylerle çok meşgulüz, demiş. Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) :
Ey Ebâ Abdurrahman! Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işitmedin mi?:
«Şüphesiz mü'minlerin ruhları, yeşil kuşların içindedir. Cennetin ağaçlarından rızıklamrlar.» Ka'b (Radıyallâhü anh) :
Evet, (işittim) diye cevap verdi. Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) da : İşte bu odur, dedi."[26]

İzahı

Bu hadisin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metninin bir benzerini Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Sindi: Benim gördüğüm müellifin sünen nüshalarının tümünde hadisin ilk râvisi Ka'b (Radıyallâhü anh)'dır. Hadîs Ka'b (Radıyallâhü anh)'in ölüm döşeğinde iken olan bir durumdan bahsettiğine göre ilk râvinin Ka'b (Radıyallâhü anh) değil, onun oğlu Abdurrahman (Radıyallâhü anh) olması zahirdir. Ve olay Abdurrahman (Radıyallâhü anh> tarafından anlatılmış gibidir. Çünkü olaya şahit olan odur. Rivayet eden de odur. Halbuki ilk râvi Ka'b (Radıyallâhü anh) olunca olayı anlatan Ka'b (Radıyallâhü anh) olmuş olur. Oğlu Abdurrahman (Radıyallâhü anh) da kendisinden rivayet etmiş olur. Bu da mümkündür.
Şöyle ki: Muhtemelen : Abdurrahman (Radıyallâhü anh), Ümmü Bişr {Radıyallâhü anhâ) ile K a'b (Radıyallâhü anh) arasında cereyan eden konuşmada hazır bulunmamış, bilâhere gelince babası yapılan konuşmayı kendisine nakletmiştir, demiştir.
T i r m i z i' nın rivayetinde Peygamber (Sailallahü Aleyhi vu Sellem)'e âit hadis metninin baş kısmi: «Şehitlerin ruhları yeşil kuşlardadır...» şeklindedir.
Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o hadisini rivayet etmekle mü'minlerin ölümden sonra Allah katında yaşamaya devam ettiklerini ve dolayısıyla onlara selâm göndermenin mümkün olduğunu anlatmak istemiştir.
Müellifin rivayetinin zahirine göre bütün mü'minlerin ruhları, anılan durumdadır. Ka'b (Hadiyallâhü anh) şehit olmadığı halde Ü mm ü Bişr (Radıyallâhü anhâi'nin bu hadîsi ona da şümullü olduğu mânâda zikretmesi, ilâhî mağfirete mazhar olan tüm mü'minlerin ruhlarının böyle olduğuna delâlet eder. T i r m i z î' nin rivayetine bakılırsa müellifin rivâyetindeki mü'minler kelimesi, şehitler mânâsına yorumlanır.
Müslim1 in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetinde :
«Şehitlerin ruhları, yeşil kuşların içlerindedir. Onlar için arşa asılı kandiller vardır. Onlar cennetten diledikeri yerlerde serbestçe dolaşırlar. Sonra o kandillere dönerler," mealinde bir hadîs vardır.
Tuhfe yazarı el-Mirkat'ta şöyle demiştir: 'Ruhların tenâsuhuna ve ruhların ceset değiştirdiğine inanan bâzı kimseler, bu hadisi delil göstermeye çalışmışlardır. Bu sapık akidede olanlara göre ruhlar güzel cesetlere girerek nimetlenir. Ve müreffeh yaşar. Çirkin cesetlere sokulmakla ta'zib edilirler. Mükâfat ve ceza bundan ibarettir. Yâni hakikî cennet ve cehennem yoktur. Ruhlar iyi cesetlere yerleştirilmekle Cennete kavuşturulmuş olur. Çirkin cesetlere yerleştirilmekle Cehenneme sevk edilmiş olur. Bu akide bâtıldır. Çünkü şer'î Şerifin getirmiş olduğu ölümden sonra dirilmek, hesaba çekilmek, Cennet ve Cehennemin varlığı gibi etinin esaslarına ters düşer. Şerhü'1-Akâ-id'in bâzı haşiyelerinde deniliyor ki: Tenasüh akidesinde olanlara göre tenasüh, ruhların âhirette değil, yaşadığımız âlem içinde bâzı bedenlerden çıkıp başka bedenlere geçmesidir. Çünkü onlar âhireti.
Cenneti ve Cehennemi inkâr ederler. Bunun için de kâfir olmuşlardır.'
Tuhfe yazarı: Tenasühün bâtıl olduğuna apaçık delâlet eden bir çok âyet ve hadis vardır. Onlardan birisi, Allah Teâlâ'nın buyurduğu şu âyettir:
= «Onlardan birine ölüm gelince "Rabbim! Beni geri çevir, umarım ki geride bıraktığım (dünya) da iyi iş işlerim." der. Hayır, bu söz sadece kendi lâfıdır. Tekrar diriltecekleri güne kadar arkalarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır.[27]

1450) Muhammerl bin el-Münkedîr (Radıyallâhü anh)[28] den; Şöyle demiştir :
Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh} ölüm döşeğinde iken yanma girdim ve ona: Hesülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm söyle dedim.Bunun senedinin sahih ve ricalinin sıka oldukları, fakat mevkuf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [29]

5 - Mü'min Can Çekişirken Ecir Kazanır Hakkında Gelen Hadisler Babı

1451) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'dar\ rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün Onun odasına girmiş, o sırada Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında bulunan bir yakınının nefesini ölüm tıkamıştı. (Can çekişiyordu.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâJ'daki üzüntü hâlini görünce Ona -. " (Şu) yakının için üzülme. Çünkü şu (ıstırap) onun hasenâtındandır.» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad sahihtir. Ricali de sıka zâtlardır. Râvi el-Velid bin Müslim tedlisçi ise de burada tahdis etmiştir. (Yâni an'ane ile rivayet etmemiştir.) Artık endişe yoktur.

1452) Büreyde (bin el-Husayb) (Radıyallâhü anh)[30]'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Mümin, alın teriyle ölür.»"[31]

İzahı

Tirmizî, Nesâi ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, muhtelif şekillerde yoiun;.emiştir. Bu konuda Tuht'e'de şöyle denilmiştir :
Hadis, ölümün şiddetini ifâde eder, diyenler olmuştur. Yâni se-kei'âtla duyulan ıstırabın şiddetiyle, hastanın alnı terler.
Bazıları.- Sekerâtta alınn terlemesi hayra alâmettir, diye yorumlamışlardır.
îbnu'l-Melik: Yâni mü'nıinin günahlardan arınması veya derecesinin yükseltilmesi için sekerâti öyle şiddetli olur ki, alnı terler, demiştir.
Turb.eşti : Hadis, iki şekilde yorumlanabilir: Birincisi olu mün şiddetidir. İkincisi mü'min helâl rızık talebi yolunda ve namaz, oruç gibi ibâdetlerin ifası uğrunda alın teri döker. Tâ ki, ak bir yüzle Allah'a kavuşsun. Birinci yorum daha açıktır, demiştir.
El-Irâki de: Hadîsin mânâsında ihtilâf edilmiştir. Bâzıla n sekerâtm şiddetinden dolayı alın terler demişlerdir. Bâzıları da ; Mü'min sekerâtta Allah Teâlâ'dan haya ettiğinden dolayı terler. Sebebi de şudur: Mü'min günahkâr olmakla beraber sekerâtta mağfiret ve nimetle müjdelenince mahcup kalır ve bunun için alnı terle**

1453) Ebû Musa (Radıyallâkü anh)\\e\\\ Şöyle demiştir:
(Ölüm döşeğine giren) kulun insanları tanımasının ne zaman kesildiğini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 3eilem)'e sordum. Buyurdu ki:
«(Ruh almakla görevli melekleri ve berzah âlemi ile ilgili şeyleri) müşahede ettiği zaman.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Nasr bin Hammâd vardır ki; Yahya bin Main ve başkaları onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. Ebü'l-Peth eJ-Ezdî de onun hadîs uydurduğunu söylemiştir. [32]

6 - Ölünün Gözlerini Kapatmak Hakkında Gelen Hadisler Bâbi

1454) t'mnıü Seleme (Radıyatlâhü anhâ)'frd\\: Şöyle demişiir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Seieme (Radıyal-lâhü anh)'ın (cenazesinin) yanına girdi. Ebû Seleme (Radıyaliânü anh)ın gözü açık (kalmış) idi. Efendimiz Onun gözünü kapadı. Sonra buyurdu ki j
-Şüphesiz ruh alındığı zaman göz onu tâkib eder.»'[33]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd ve Bevhaki de bunu rivayet, etmişlerdir.
Hadîs, ölünün gözlerinin açık kalmasının sebebini belirtmekte ve ölünün gözlerinin kapatılmasını meşru kılmaktadır. Ölünün gözlerini kapatmanın faydası, bakıldığı zaman çirkin görülmemesidir.
Gözlerin ruhu ta'kip etmesine gelince; Sindi şöyle der : Ruh cesedden çıktığı zaman göz de gitmiş olur. Artık açık kalmasında bir fayda yoktur. Şöyle de olabilir : Kişi sekerâta girdiği zaman ruhunu almakla görevli melek ona görünür. Artık kişi hep ona bakar. Gözü ona dikilir ve ruh ayrılıncaya kadar göz dikili kalır. Ruh alındıktan sonra da gözler öyle durur.

1455) Şeddad bin Evs (Radıyallâhü anh)\\ttn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sclle.m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Mevtanızın (ölüm döşeğine düşenlerinizin) yanında hazır bulunduğunuz zaman, (öldüğünde) gözünü kapatınız. Çünkü göz ruhu izler. Ve hayır söyleyiniz. Çünkü melekler ölünün ev halkının söylediklerine ; Âmin, derler.»"
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü Kazâa bin Süveyd'in sikalığı ihtilaflıdır. Diğer râviler sıkadır. [34]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîs, ölünün gözlerini kapatmayı ve onun hakkında iyi konuşmayı emreder. Veya ölüye hayırla dua etmeyi emreder.
ölünün gözlerini kapatma ile İlgili emrin ve gösterilen gerekçenin izahı bundan önceki hadîs bahsinde geçmiştir.
Hadîsin «Ve hayır söyleyiniz.» cümlesi ile ilgili gerekli bilgi ise 1447 nolu hadis bahsinde geçmiştir. [35]

7 - Ölüyü Öpmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1456) Aişe (Radtyallâhü a«Aû>'dan; Şöyle demiştir :
Osman bin Maz'un (Radıyallâhü anh) ölmüş iken Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) onu öptü de öperken yanaklarına akan göz yaşlarına (şu anda) bakıyor gibiyim. [36]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîs, ölüyü öpmenin meşruluğuna ve sessizce ağlamanın caiz ligine delâlet eder. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin:
"Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) in yanakları üzerine akan, göz yaşlarına..." sözü Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'in Osman (Radıyallâhü anh) üzerine çok ağladığından kinayedir.
Osman bin Maz'ûn bin Habîb, onüç adamdan sonra müslümanhğı kabul etmiş ve oğlu S â i b ile birlikte H a -b e ş i s t a n ' a ilk hicret eden kafile içinde oraya göç etmiştir. K u r e y ş' in müslümanhğı kabul ettiği haberini alınca geri gelmiştir. Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'in süt kardeşidir. Bedir savaşına katıldıktan sonra M e d İ n e' de vefat etmiştir. Muhâcirîn-i Kirâm'dan M e d i n e ' de vefat eden ve B a k î' a defnedilen ilk zâttır. Hicretten otuz ay sonra Şa'ban ayında vs-fât etmiştir. (El-Menhel : C. 8, Sah. 325)

1457) İbn-i Abbâs ve Aişe (Radıyallâhü anküm)'âen rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) vefat etmiş iken Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) onu öptü."[37]

İzahı

Bühârî ve Tirmizî de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsi mezkûr iki sahâbiyle birlikte C â b i r (Radıyallâhü anh)'den de pivâyet etmiş, fakat senedini zikretmem işti r.
Ş e v k â n î : Bu hadîs, ölüyü ta'zim etmek için ve teberrüken öpmenin meşruluğuna delâlet eder. Çünkü E b û Bekir (Ra-dıyallâhü anh)'in bu hareketine her hangi bir sahâbînin karşı çıktığı nakledilmemiştir. Şu halde bu hususta İcmâ' vardır, demiştir. [38]

8 - Ölüyü Yıkamak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1458) İ'nınıü Atiyye (RadıyaUâhü anh<j)\hın: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), biz onun kızı Ümmü Gülsüm (RadıyaUâhü anhâVyı yıkarken yanımıza girdi ve:
«Onu su ve sidr ile üç veya beş (defa) hattâ gerekirse daha fazla yıkayınız. Son defasında Kâfur yahut Kâfur nevinden bir koku kullanınız. Yıkama işini bitirdiğiniz zaman bana bildiriniz.» buyurdu. Biz yıkamayı bitirince Ona haber verdik. Resûlullah (Sallallahü (Aleyhi ve Sellem) bize 'Hakv' denilen kendi izârını verdi ve :
«Bunu kızıma iç gömleği yapınız.- buyurdu. [39]

İzahı

A h m e d , Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhaki de bunu rivayet, etmişlerdir.ağacının yaprağıdır. Kâmus'ta şöyle tarif ediliyor.
Nebk ağacının adıdır ki, Arabistan kirazı denilir Trabzon hurması o nevidendir. îki çeşittir. Birisinin yemişi hoştur Yap-ragıyla yıkanılır Diğc»i kekrek olur.
Hadisin zahirine göre Sidr, her defasında suya karıştırılır. Hanbelîler ve Hanefiler böyle hükmetmişlerdir. Şöyle ki; Hanbeliler'e göre Sidr veya benzeri bir şey suya karıştırılarak köpürtülür. Köpük kısmıyla cenazenin başı ve sakalı yıkanır. Bedeni de tortu kısmıyla yıkanır. Sonra temiz su bütün vücûda dökülür. Bu bir yıkama sayılır. Her defasında böyle yapılır. Son defasında Sidr ile beraber Kâfur da suya katılır.
Hanefiler'e göre ilk iki yıkama sidr ile yapılır. Üçüncüsü Kâfûr'un katıldığı suyla yıkanır. El-Feth sahibi, bu yıkama tarzını zikrettikten sonra : Şeyhülislâm demiştir ki: Birinci defa sâde suyla yıkanır. İkinci defa Sidr'in karıştırılıp kaynatıldığı suyla yıkanır. Üçüncü defa Kâfûr'un karıştırıldığı suyla yıkanır, demiştir.
M â 1 i k i 1 e r' e göre birinci defa sâde suyla, ikinci defa Sidr'in karıştırıldığı suyla veya bunun aksi, üçüncü defa Kâfûr'un katıldığı suyla yıkanır.
Ş â f i i 1 e r' e göre ilk defa Sidr'in karıştırıldığı suyla, ikinci defa sâde suyla ve üçüncü defa bir parça Kâfûr'un karıştırıldığı suyla yıkanır.
Sidr veya benzeri bir şeyin karışmasıyla değişen suyla yapılan yıkamanın, farz olan yıkama yerine geçip geçmediği ihtilaflıdır. Sahih kavle göre kâfi değildir. Sâde suyla yıkatılması gerekir. Far* olan yıkama, meyyit'in üstündeki necaset giderildikten sonra bütün vücûdu ıslatan bir yıkamadır. Dört mezheb imamının kavli budur. Küfe âlimleri Zahiriye mezhebi âlimleri ve el-Müze-n i, üç defa yıkamanın farz olduğuna hükmetmişlerdir.

Sabun gibi temizleyici olan her temiz madde Sidr hükmündedir.
Yıkamanın son defasında suya Kâfûr'un katmanın hikmeti, Kâfûr'un cesedi kuvvetlendirip sertleştirmesi ve Kâfur kokusundan ha-şerâtın nefret etmesidir. Bir de Kâfur kullanmada meleklere ikram ve saygı vardır. Çünkü kokusu güzeldir. Melekler de o sıralarda cenazenin yanında hazır bulunurlar. Kâfur kullanmak müstahabtır.
Cenazeyi yıkamak, kefenlemek, üzerinde namaz kılmak, taşımak ve defnetmek far?.-1 kifâyedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üç veya beş defa yi kamayı emretmesinden maksat, yıkama sayısının tek tutulmasının meşruluğunu bildirmektir. Şu halde birinci veya ikinci defa yıkamakla ceset temizlenmiş olsa dâhi yıkama sayısını íçlemek mendubtur. Keza dördüncü defa ile temizlik hâsıl olursa, tekleştirmek için beşinci defa yıkanmalıdır. Bundan sonraki sayılarda da aynı usul tatbik edilir,
'Hakv' veya 'Hikv' kelimesinden maksat, belden yukarı giyilen ve izâr adı verilen elbisedir. Asıl mânâsı izârın bağlandığı bel kısmıdır. [40]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - ölüyü yıkamak vâcibtir.
2 - Yıkama sayısını tekleştirmek müstehabtır.
3 - Ölüyü yıkarken suya Sidr veya benzeri temizleyici ve temiz bir maddeyi karıştırmak müstehabtır.
4 - Son yıkamada suya bir parça Kâfur veya benzeri güzel kokuyu karıştırmak müstehabtır.
5 - Sâlihlerin elbiselerinden teberrük için ölüye kefen yapmak meşrudur. Nitekim hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi izarını vererek kızına iç kefen yapılmasını emretmiştir. Bunu iç kefen yapmanın hikmeti, mübarek izarın doğrudan doğruya cesede sarılmasıdır.

1459) Muhamnıed bin Şîrîn Ümmü Atiyye (Radıyallâkü anhâ)'ûan rivayet ettiği hadîsin mislini Hafsa rivayet etmiştir. Hafsa'nın hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit :
-Onu (kızımı, çift değil) tek yıkayınız.» buyruğu vardır. Yine Hafsa'nın hadîsinde:
-Onu üç veya beş defa yıkayınız.» buyruğu bulunur. (Keza) Hafsa'nın hadîsinde:
-Onu yıkamaya sağ tarafından ve abdest uzuvlarından başlayınız.» buyruğu vardır. Yine Hafsa'nın hadisinde Ümmü Atiyye (Radı-yallâhü anhâ) şöyle demiştir: Ve biz Ümmü Gülsüm (Radıyallâhü anhâ)'nın saçını taradık, üç örgü yaptık."[41]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Bundan önceki hadîsi Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'den Muhammed bin Şîrîn rivâye't etmiştir. M u -h a m m e d ' in râvisi de E y y û b ' tur. Bu hadîste ise Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin râvisi H a f s a' dır. H a f -s a ' nın râvisi yine E y y û b ' tur. Eyyûb'un Hafs a'dan rivayet ettiği Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde bulunan ilâveler, tercemede işaret edildiği gibi şunlardır: /:.;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olarak .rivayet edilen ilâvelerin birincisi, Ümmü Gülsüm, anhâ)'nin çift değil tek sayıyla yıkanması emridir. Yâni 2, 4, sayıyla yıkama değil 3.5,7... defa gibi tek sayıyla yıkama ^mn,,verilmiştir.
«Onu üç veya beş defa yıkayınız.» emri, M u h a m tîi e;d;'4rı hadîsinde : «Onu üç, beş defa, hattâ gerekirse daha fazla yıkayınız.»şeklinde buyrulmuştur,
Hafs a' nın hadîsindeki diğer bir ilâve :
«Onu yıkamaya sağ tarafından ve abdest uzuvlarından başlayınız.* emridir.
Bu emre göre cenazeyi yıkamaya başlarken abdest uzuvlarından ve sağ tarafından başlamak müstehabtır.
Cenazenin abdestini aldırmanın hikmeti, mü'minlerin alâmeti olan abdesti tekrarlamaktır.
Cenazeyi yıkarken abdesti aldırıldığında ağzına ve burnuna su vermenin müstehablığına hükmeden Şafii ve Mâ 1 i fc ,î 'âlimleri, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Bir de ölünün abdestini dirinin abdestine kıyaslamalardır. Bu âlimlere göre ölünün burnuna su verirken suyun midesine girmemesi için usulü dâiresinde Ölünün başını eğmek müstehabtır Hanefî ve Hanbelî âlimlerine göre ölünün ağzına ve burnuna su verilmez. Onlara göre hadîsteki abdest uzuvlarından maksad, Kur'an'da anılan uzuvlardır ki, mazmaza ve istinşak buna girmez. Bir de ölünün ağzından ve burnundan suyu çıkarmak imkânsızdır.
Hülâsa vâcib olan yıkama, ölünün üzerindeki necaset giderildikten sonra bedenin her tarafını temiz su ile bir defa yıkamaktır. Yıkama sayısının 3,5,7... gibi tek olması, suya Sidr ve benzeri sabun gibi bir şeyi karıştırmak, son yıkamada suya Kâfur veya benzerini katmak, yıkamaya başlarken ölünün avret mahallini yıkamak, sonra abdest aldırmak, daha sonra sağ tarafından yıkamaya başlamak müstehabtır.
H a f s a ' nın hadîsinde Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâl'ye âit olan ilâve şudur: "Biz onun saçını taradık. Üç örgü yaptık."
Buharı' nin rivâyetindeki ilâve şöyledir :
"Yıkayıcı kadınlar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iiî kızının saçını çözdüler, sonra saçını yıkadılar. Daha sonra üç örgü yaptılar."
Ölünün saçını taramanın faydası, saçı temizlemek ve suyu saçların dibine ulaştırmaktır.
Bu ilâve, ölen kadının saçını taramanın ve üç örgü hâlinde ör menin müstehablığına delâlet eder. Mâliki, Şafiî ve Han b e 1 î âlimleri bununla hükmetmişlerdir.
Evzâî ve Hanefî âlimleri: Saç salınmaz, iki örgü hâlinde ölünün göğsüne ve gömleğin üstüne konulur, demişlerdir. H a -n'ef i âlimlerine göre saçın taranması ve üç örgü hâlinde arkaya salınması hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bir emir veya işareti bu hadîste görülmüyor. Hadîste görülen durum, Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin kendi yaptığını bildirmesinden ibarettir.

1460) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallûhü anh)âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Uyluğunu açma. Ne dirinin ne de öiünün uyluğuna bakma.»"[42]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvüd, Tahavî ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. Bilindiği gibi diz kapağından göbeğe kadar olan erkeğin vücûdu avrettir. Örtülmesi gerekir. Erkeğin eşinden başkasının buralara bakması haramdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A 1 î (Radıyallâhü anh)'a uyluk kısmının avret olduğunu, örtülmesinin gerekliliğini bildirmek istemiş ve helâlından başkasının yanında burayı açmamasını emretmiştir. Keza ölü olsun diri olsun her hangi bir kimsenin buralarına bakmasını menetmiştir. Avret mahalline bakması helâl olan eşler, bu yasaktan müstesnadır.
Hadîs, ölünün avret mahalline bakmanın, dirinin avret mahalline bakmak gibi haram olduğuna delâlet eder.
Ebû Hanife, Mâlik, Şafii ve Ahmed, bununla hükmetmişlerdir

1461) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'ûa.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ölülerinizi güvendiğiniz kimseler yıkasın.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Râvi Bakiyye tedlisçidir. Ve bunu an'ane ile rivayet etmiştir. Diğer râvi Mübeşşir bin Ubeyd hakkında Ahmed : Onun hadîsleri yalan ve mevzu' hadislerdir, demiştir. Buhârî de : Hadîsleri münkerdir, demiş; Dârekutni de : O. uydurma hadîs rivayet eder, yalan söyler, demiştir: [43]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, güvenilir kimselere ölüleri yıkat-tırmayı emreder. Güvenilirlikten maksad, yıkama esnasında ölünün vücûdunun kararması gibi kötü alâmetleri görürse bunu halka anlat-mıyaeak ve gizliyecek karekterde olmaktır. Hadîsin senedinin zayıf olduğu notta belirtilmiştir. Mamafih ölünün kusurlarını gizlemek, genel hükümler muvacehesinde emredilmiş bir keyfiyettir. Bundan sonraki hadîste de buna âit hüküm vardır.

1462) Ali bin Ebi Tâlib (Radıyaltâhü anh)'den rivayet edildiğine gü-re: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve ScUem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir ölüyü yıkar, onu kefenler, kefenine güzel koku saçar, cenazesini taşır, üzerinde namaz kılar ve (kötü belirtilerden) gördüğünü ölü aleyhinde yaymazsa, anasından doğduğu gün gibi hatâlarından çıkmış olur.»"
" Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü ondaki râvi Ömer bin Hâlid'i Ahmed ve İbn-i Muîn yalanlamışlardır.

1463) Ebû Hüreyre -(Radıyallâhü anhj'dşn rîyâyet edildiğine göre: Resûlullafr (SaUallakii Aleyhi ve .SeMept) şöyle kyyurdı&! demiştir : «Bir ölüyü yıkayan kimse (yıkadıktan sonra) gusletsin.-"[44]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde : «... Ve ölüyü taşıyan kimse, sonra abdest alsın.» ilâvesi vardır.
El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklamasında şöyle der: Hadîsin zahirine göre ölüyü yıkamaktan dolayı gusletmek ve onu taşımaktan dolayı abdest almak vâcibtir. Ali ve Ebû Hürey "t "e (Radıyallâhû anhümâ)'mn böyle hükmettikleri rivayet edilmiştir.
Mâlik, Ahmed ve Şafii âlimleri mezkûr gusül ve abdestin müstehablıgına hükmederek, bu hadisteki emri müstehab-lık mânâsına yorumlamışlardır. Delilleri, Dârekutnî ve Hâkim'in Ibn-i Abbâs (Radıyallâhû anh)'dan rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
«Ölünüzü yıkadığınız zaman bundan dolayı size gusletmek gerekli değildir. Sizin ölünüz necis değildir. (Gusülden sonra) ellerinizi yıkamanız kâfidir.»
El-Menhel yazarı bu arada guslün vâcib olmadığına âit bir kaç hadîsi zikrettikten sonra H a t t â b i' nin : 'Ben, ölüyü yıkamaktan dolayı guslün ve ölüyü taşımaktan dolayı abdest almanın vâcibliği-ne hükmeden bir fıkıhçı bilmiyorum. Hadîsteki emir müstehablık için olmaya benzer. Hadisin mânâsı şu olabilir: Ölüyü yıkayan kimsenin vücûduna ve elbisesine yerden su sıçramasından veya ölünün bedeni üzerinde bulunabilen bir necasete su dökülürken ve yıkayıcının üstüne başına pis suyun sıçramasından emin olunamaz. Piş suyun nereye sıçradığını tesbit etmek mümkün olmayabilir. Bu durumda yıkayıcı bütün vücûdunu yıkamak ve böylece pislenen yeri temizlemiş olmak zorunda kalır. Abdest alma emri de cenaze namazını kılmak için hazırlıklı olmak amacını taşımış olabilir.' dediğini nakleder.
El-Menhel yazarı: H a t t â b i yukardaki sözünde: Guslün vücûbuna hükmeden bir fıkıhçıyı bilmiyorum, demiş ise de guslün vücûbuna hükmedenleri yukarıda zikrettim, demiştir. [45]

9 - Erkeğin Kendi Hanımını Ve Kadının Kendi Kocasını Yıkaması Hakkında Gelen Hadisler Babı

1464) Âişe (Radıyallâhü anhü)^an: Şöyle demiştir:
Bana şimdi beliren görüş, daha önce belirseydi Peygamber {Sallallahü Aleyhive SelIemJ'ifn cenazesini) hanımlarından başkası yıka-mıyacaktı."
Not : Sindi şöyle demiştir : Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir, Bununla beraber Zevâid sahibi bunu zikrederek : İsnadı sahih, ricali sıkadır. Çünkü râvi Muhammed bin İshak tedlisçi ise de Hâkim ve başkasının rivayetinde bu hadîsi an'ane ile değil, tahdis ile rivayet etmiştir, demiştir. [46]

İzahı

Ahmed, Ebü Dâvûd, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve Hâkim bunu uzun bir metin hâlinde Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radiyalîâhü anhâ) galiba Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in mübarek cenazesi yıkandıktan sonra, ölen erkeğin eşlerinin iddet süresince nikâh hükmü bakımından kocalarına bağlılıklarını bilmiş ve bu bilgisi daha önce ©lmuş olsaydı kendisi ve arkadaşlarından başkasının Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellemî'i yıkamayacaklarını söylemek istemiştir. Veyahut bu hükmü bundan sonra gelecek hadîsten kıyas, yoluyla çıkarmıştır.
Hadis, kadının vefat eden kocasını yıkamasının ve bunun aksinin câizliğine delâlet eder.
Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Mâlik, Şafîî ve arkadaşları, eşlerin birbirinin cenazesini yıkamalarını caiz görmüşlerdir. A h m e d' in meşhur kavli de budur. Erkeğin, hanımının cenazesini yıkamasının delili, bundan sonra gelen hadîstir. Kadının, eşinin cenazesini yıkamasının delili de bu hadîstir.
Beyhaki ve Dârekutni' nin Esma bint Umeys (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiklerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in kızı F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) vasiyet ederek; kocası A I i (RadıyaJlâhü anh) tarafından yıkatılma-sını istemiş ve Alî (Radıyallâhü anh) ile Esma (Radıyallâhü anhâ) onu yıkamışlardır.
Keza Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) vefat edeceği zaman hanımı Esma binti Umeys (Radıyallâhü anhâ) tarafından yıka-tılmasını vasiyet etmiş, Esma (Radıyallâhü anhâ) zayıf olduğu için Abdurrahraan (Radıyallâhü anh) ona yardım etmiştir.
2 - Ahmed'den bir rivayete göre eşlerin, birbirlerinin cenazelerini yıkamaları yasaktır. Kendisinden yapılan diğer bir rivayete göre kadının eşinin cenazesini yıkaması caizdir. Fakat erkeğin, hanımının cenazesini yıkaması caiz değildir. Ebû Hanîfe ve S e v r i' nin kavli de budur. Onların gösterdikleri gerekçe şudur: Kadının ölümü, kız kardeşi ile evlenmeyi mubah kılan bir ayrılıktır. Keza, ölümü ile kocası, ondan başka dört kadınla evlenebilir. Baldız ile veya dört kadınla evlenmesi için erkeğin, eşinin ölümünden sonra bir süre beklemesi mecburiyeti yoktur. Bütün bu durumlar, erkeğin, ölen hanımıyla irtibatının kesildiğini gösterir. Artık erkeğin ölen eşine bakması ve elini dokundurması haramdır. Fakat kocası ölen kadının iddeti bitmedikçe, kocası ile olan evlilik bağı tamamen kopmuş sayılmaz. Bunun için yıkayabilir.
Bu âlimler, bundan sonra gelen Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e mahsus olarak yorumlamışlar veyahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi bizzat yıkamayı kasdetmemiş, yıkama tedbirini yüklenmesini kastetmiştir.
A 1 î (Radıyallâhü anh)'nin F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'yi yıkamasına gelince, İbn-i M e s' u d (Radıyallâhü anh) buna karşı çıkmıştır.

1465) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Baki'den döndü, beni basımdaki ağrıdan hasta olarak buldu. Ben o esnada: Vay başım! diyordum. O: «Yâ Âişe! Bil'akis ben vay başım demeliyim.» buyurdu. Sonra : *(Yâ Âişe!) Eğer sen benden önce ölmüş olsan da senin başında durup seni yıkasam, seni kefenlesem ve senin cenaze namazını kıldırıp seni defnetsem, sana hiç bir şey zarar vermez.» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Seneddeki râviler sıkadır. Buhârî bunu başka bir şekilde kısaca rivayet etmiştir. [47]

İzahı

Âhmed ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. B u -h â r i' nin rivayeti meâlen şöyledir :
'Âişe (Radıyallâhü anhâ) bir defa şiddetli baş ağrısına tutularak) . Vay başım, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : •Ben hayattayken sen ölürsen sana istiğfar ve duâ ederim.» buyurdu. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Vay başıma gelen! Vallahi Öyle sanıyorum ki, gerçekten sen benim ölümümü istiyorsun. Eğer ben ölürsem sen cidden o günün-akşamı bâzı hanımlarınla gerdeğe gireceksin, dedi. Bunun üzerine efendimiz şöyle buyurdu:
-Yâ Âişe! Bilâkis ben vay başım demeliyim
başkasının halîfe olmasını men ederler. Yahut Allah (başkasını halife kabuletmekten) imtina ederler.»"
Sindi1 nin beyânına göre hadîsteki- olay, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına yakın günlere rastlar. Hastanın hastalığını açığa vurmasının câizliği hadisten çıkarılıyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye şunu bildirmek istemiştir: Senin hastalığın geçicidir. Sağlığa kavuşacaksın. Fakat benim hastalığım geçici değildir. Yakında öleceğim. Hastalığın şiddetinden dolayı vay başım! denecekse senden önce ben demeliyim.

Hadîs, erkeğin vefat eden hanımını yıkamasının meşruluğuna delâlet eder. Bu konuyla ilgili gerekli bilgi, bundan önceki hadîste bildirilmiştir. [48]

10 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'În (Cenazesini) Yıkamak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1466) Büreyde (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir: (Vefat eden) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkamaya başlamak istedikleri zaman, dâhilden seslenen birisi onlara: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleğini soymayınız! diye seslendi. [49]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince sahâbîleriu, onun gömleğini çıkarmadan mübarek vücûdunu yıkadıklarına delâlet eder.
Notta belirtildiği gibi hadîsin senedi zayıf ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleği çıkarılmadan yıkatıldığı, A h-med, E b û Dâvûd, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim'in Â i ş e (Badıyallâhü anhâ)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîsle sabittir.
'Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir: Sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkamak istedikleri zaman dediler ki;
Bilmiyoruz, ölülerimizin elbisesini tamamen soyduğumuz gibi Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün elbisesini soyacak mıyız? Yoksa üzerinde elbise olduğu halde mi yıkayacağız? Bunlar ihtilâfa düşünce Allah Teâlâ onlara bir uyku verdi. Herkesin çenesi göğsüne dayandı. Sonra evin bir köşesinden kim olduğunu bilemedikleri bir kimse onlara: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İ üzerinde elbise bulunduğu halde yıkayınız, diye seslendi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in gömleği üstünde olduğu halde yıkamaya başladılar. Suyu gömleğin üzerine döküyorlar ve gömleği ile beraber vücûdunu ovuyorlardı.'
A h m e d ' in rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i yıkayanlar Alî bin Ebî Tâlib, Abbâs bin Abdülmuttalib, Fadl bin Abbâs, Üsâme bin Zeyd, Kasım ve efendimizin mevlâsı Salih (Radıyallâhü anhüm)'dür. Abbâs, Fadl ve Kasım (Radıyalâhü an-hüm), A 1 î (Radıyallâhü anh)'a yardım ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sağa sola döndürürlerdi. Üsâme (Radıyallâhü anh) ve Salih (Radıyallâhü anh) da su dökerlerdi. A I î (Radıyallâhü anh) de yıkardı.
Bezzâr ve Beyhaki1 nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' A 1 î {Radıyallâhü anh)'a.- «Senden başkası beni yıkamasın. Çünkü kim benim avretimi görürse gözleri kör olur.» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in A I i (Radıyallâhü anh)'i'bu işe tahsis etmesinin sebebi, A 1İ (Radıyallâhü anh)'in avret yerine bakmaktan çok sakındığını bildiğinden dolayı olabilir.

1467) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkadığı zaman ölüde aradığı (idrar ve gaitayı) onda aradı da aradığını bulamadı ve: Babam sana feda olsun. Sen çok temizsin. Diri iken temizdin, ölü iken de temizsin, dedi.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih olup ricali de sıkadır. Çünkü Yahya bin Hızâm'ı îbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiş, Safvân bin İsa'yı da Müslim hüccet saymıştır. Kalan râviler de meşhur râvilerdir. [50]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vücûdu yıkatılırken avret mahallinde bir necasete rastlanmadığına delâlet eder. Hadîs, ölü yıkatılırken avret mahallinde bir necasetin bulunup bulunmadığının araştırılmasının ve varsa giderilmesinin gerekliliğine delâlet eder.

1468) Alî (bin Ebt Tâlib) (Radıyallâhü anh)Wen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Öldüğün zaman beni Ğars adlı kuyumdan yedi kırba suyla yıkayınız.»"Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad zayıftır. Çünkü İbn-i Hibbân : Râvi Abbad bin Yâkub açık râfiziydî. Bununla beraber meşhur râvilerden mün-ker hadisleri rivayet ederdi. Bu sebeple terkedilmeyi haketmiş, demiştir. İbn-i Tâ-hir de : O, râfizüerin aşırılanndandır. Terkedilmeye müsthaktır. Çünkü münker hadisleri meşhur hadîsler arasında zikreder. Buhârî ondan tek bir hadîs rivayet etmiş ise de muasırı olan imamlar onun bu rivayetine karşı çıkmışlardır. Hadis hafızlarından bir cemâat, ondan rivayeti terketmişlerdir, demiştir. Zehebi de : Buhârî ondan yaptığı rivayeti başkasından olan bir rivayetle birlikte almıştır, demiştir. Abbâd'ın şeyhi (Hüseyin bin ZeydVin sıkalığı ihtilaflıdır. [51]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vefat ettiği zaman C a r s kuyusundan alınacak yedi kırba su ile yıkatılmasını vasiyet ettiğine delâlet eder.
Ğars: Küba köyünde bulunan ve Sa'd bin Hayse-m e (Radıyallâhü anh)'a âit kuyunun adıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kuyudan su içerdi. Bu kuyuya O u r s diyenler de vardır. [52]

11 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem'in Kefeni Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1469) Aişe (radiyallahu anha)dan :şöyle demiştir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yemen ma'mulü beyaz üç parça bez içinde kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.* Âişe (Radıyallâhü anhâ)ya: Diyorlar ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hibere (çizgili hırka) içinde kefenlenmiş, denildi. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Hibere hırkasını gelirdiler de onu kefen yapmadılar, dedi." [53]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bunu rivayet etmişlerdir. Hibere : Yemen ma'mulü bir hırka çeşididir. Pamuk veya ketenden yapılmadır. Çizgili olur.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendiğine delâlet eder.
Hadîsin : "Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu." cümlesi iki şekilde yorumlanabilir. Birinci ihtimâl; Bu üç parçanın yanında gömlek ve sarık yoktu. İkinci ihtimâl; Üç parça bezden birisi sarık diğeri gömlek değildi. Yâni üç parçanın her birisi bütün vücûdu örten birer sargı idi.
1. Ş â f i i 1 e r bu hadîsi delil göstererek erkek için sünnet olan kefen, her birisi bütün vücûdu örten üç sargıdır. Bunların dışında gömlek ve sarığın bulunmaması efdaldır. Şayet bunlara bir gömlek ve bir sarık ilâve edilirse mekruh olmaz. Ş â f i i 1 e r hadîsi birinci ihtimâle göre yorumlamışlardır. Mezkûr beş parçadan fazla kefen yapmak mekruhtur.
2. H a n b e 1 i 1 e r de bu hadisin zahirini tutarak: Erkeğin müstehab olan kefeni, her birisi bütün vücûdu örtecek üç sargıdır. Buna bir şey ilâve etmek mekruhtur, demişlerdir.
3. M â 1 i k i 1 e r, mendub olan kefen; bir izâr, yâni belden ışağı vücûdu örten peştemal, bir gömlek, bir sarık ve bütün vü cûdu örten iki sargıdır.
4. Hanefîler'e göre sünnet olan kefen, bir izâr, bir gömlek ve bütün vücûdu örten bir sargıdır. Gömlek, omuzlardan ayaklara kadar uzun olmalıdır. îzâr, baştan ayağa kadar vücûdu örtecek durumda olmalıdır. Kefenin üç parçadan fazla olması mekruhtur. Bir kavle göre beş parçaya kadar ilâve yapmakta beis yoktur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hibre denilen çizgili hırka içinde kefenlendiği, Âişe (Radıyallâhü
miş, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hibrenin getirildiğini, fakat kefen yapılmadığını bildirmiştir.
El-Menhel yazarı : Sahâbîlerin hibereyi kefen yapmamalarının hikmeti, bunu münâsip görmemeleri olabilir. E 1 - A y n i demiştir ki: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yıkanması işi bitince getirilen hibere hırkası ile mübarek vücûdu kurulanmış olabilir. Sonra bu hırka geri verilerek üç parça beyaz Yemen bezine sarılmıştır.'[54]

Kadının Kefeni

Erkeğin müstehab olan kefçni hakkındaki âlimlerin görüşünü yukarda zikrettik. Burada kadınların kefen durumuna da bir göz atalım :
1 - Hanefiler'e göre müstehab olan kadın kefeni beş parçadan ibarettir: İzâr, gömlek, baş örtüsü, bir sargı ve memeleri üzerine bağlanan bir parça.
2 - Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre de müstehab olan beş parçadır : İzâr, baş örtüsü ve iki sargı. Sargıların, bütün vücûdu örtecek durumda olması ma'lumdur.
3 - Mâlikiler'e göre müstehab olan kefen yedi parçadır : İzâr, gömlek, baş örtüsü ve dört sargı.

1470) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sehuliyye (denilen) üç parça beyaz ve ince bez içinde kefenlenmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin aslı Buharı ve Müslim'de ÂİŞe (R.A.) ve îbn-i Abbas (R.A.)'dan rivayet olunmuş olarak vardır. İbn-i Ömer (R.A.)'in hadîsinin senedi hasendir. Çünkü râvilerinden Süleyman bin Musa ve Hafs bin öaylan, hıfz, zapt ve itkan ehlinin derecesinden aşağıdır
Sehuliyye: Y e m e n ' de bez dokunan bir köyün adıdır. Bu köyde dokunan beze de denilir. Bu kelime Suhûliyye diye de okunabilir. E z h e r î' nin dediğine göre Sehûliyye köyün adıdır. Suhûliyye ise bu köyde dokunan bezdir.
Riyâd Ritâ'nın çoğuludur. Ritâ, tek parçadan ibaret çarşaftır. Bir kavle göre ince ve yumuşak bezdir. Burada iki mânâya da yorumlanabilir.
Notta belirtildiği gibi hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'de Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Buhârî'de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edilen hadîs, meâlen şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) pamuktan (ma'mul) sehâliyye (denilen) üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.'
Bu hadîs de erkeğin müstehab olan kefeninin üç sargı olduğuna ve bunların beyaz olmasının müstehablığına delâlet eder.

1471) îbn-i Abbâs (Raâıyallûhü anhiimâ)'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) üç parçada kefenlenmiştir : İçinde vefat ettiği gömlek ve Necrân ma'mulü hülle."
Not : Nevevî : Bu hadîs zayıftır. Delil sayılması sahih değildir. Çünkü râ-visi Yezîd bin Ebî Ziyâd'ın zayıflığı hususunda ittifak vardır. Bilhassa onun bu rivayeti sıka zararın rivayetine muhaliftir, demiştir. [55]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Hülle: İki parçadan ibaret bir takım elbisedir. Aynı kumaştan olmayan takıma veya bir parçadan ibaret elbiseye Hülle denilmez.
Necrân: Arap yarımadasının doğusunda bir şehirdir. O beldenin ma'mulü olan elbiseye Necrâniyye denilir.
Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kefeni; İki parçadan ibaret hülle ve içinde vefat ettiği gömleğidir.
El-Menhel yazan bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:
"Kefenlerden bir parçanın gömlek olduğuna hükmeden Hanefî ve Mâliki âlimleri için bu hadîs bir delildir. Kefende gömleğin bulunmasının müstehab olmadığına hükmeden âlimler şöyle demişlerdir : Bu hadîs zayıftır. Çünkü râvisi Yezîd bin EbİZ i y â d aleyhinde konuşulmuştur. Üstelik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, içinde vefat ettiği ve yıkanırken soyulmayan gömleği içinde kefenlenmesi örf ve âdet yönünden uzak bir ihtimaldir. Diğer taraftan Peygamber {SallallahÜ Aleyhi ve SellemJ'in hülle içinde kefenlenmesi sözü galattır. Çünkü M ü s 1 i m ' in rivayetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) pamuktan ma'mul Se-hûliyye demlen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi ve bunların içinde gömlek ve sarık yoktu." demiştir. (Buhârî'de de aynı ha dis mevcuttur.)
Hülleye gelince; Hülle, kefen yapılmak üzere satın alındığı için halk bunun kefen yapılıp yapılmadığını bilmediler. Satın alınan hülle terkedildi ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde belirtildiği gibi üç parça beyaz Yemen bezi kefen yapıldı. Bunun üzerine Abdullah bin Ebî Bekir (Radıyallâhü anh) bu hülleyi alarak : Ben kendime kefen yapmak için saklıyacağım, dedi. Sonra: Eğer Allah Teâlâ bu hüllenin Peygamberine kefen v yapılmasına razı olsaydı, ona kefen ettirirdi, diyerek niyetini değiştirdi
ve satıp bedelini sadaka olarak dağıttı.
T i r m i z i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in kefeni hakkında vârid olan hadîslerin en sahihi, A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsidir. Sahâbîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin ekserisinin arneji Â i ş e radıyallâhü/^nhâ):nırı^ad,îsin^ göredir, demiştir. [56]

12 - Müstehab Olan Kefen Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1472) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Elbiselerinizin en hayırlısı beyaz olanıdır. Bunun için ölülerinizi beyaz elbise içinde kefenleyiniz ve beyaz elbise giyiniz.»" [57]

İzahı

Tuhfe'de naklen beyan edildiğine göre N e s â i hâriç KÜtüb-i Sittede bu hadîs rivayet edilmiştir. T i r m i z i bunu rivayet ettikten sonra: Bu hadis hasen - sahihtir. İlim ehlinin müstehab saydığı elbise beyaz olanıdır. Ahmed ve İshak demişler ki: Kefen için en sevimli elbise beyaz olanıdır." diye bilgi vermiştir.

1473) Ubâde bin es-Sâmit (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine re: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) $üyle buyurdu, demiştir : •Kefenin hayırlısı hülledir.»" [58]

İzahı

Ebü Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z î ise bunu Ebû Ümâme (Radiyallâhü anhâ)'-den rivayet etmiştir.
. EI-Menhel yazarı şöyle der:
"Yâni hülle kefenin hayırlı kısmından sayılır. Hülle, Yemen nıa'mulü elbisedir. Aynı maldan iki parçadan ibaret takıma denilir. Hülle, iki parçadan ibaret olduğu için bir parçadan ibaret kefenden hayırlı sayılır. Şu halde hüllenin hayırlı oluşu, bir parçadan ibaret kefene nazarandır. Çünkü üç parçalık kefenin hülleden efdal olduğu ma'lumdur. Hadîsten şu mânânın kastedildiği umulur: Zaruret olmadıkça bir parçalık kefenle yetinmek uygun değildir.
Bâzı âlimler bu hadîsi delil göstererek : Yemen ma'mulü hırkaları kefen yapmak efdaldır, demişler ise de yukarıda belirtildiği gibi efdal olan kefen beyaz bezdir. Muhtemelen o gün için halkın temini kolay olan kefenlik hülle olduğu için Peygamber îSallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurmuştur.

1474) Ebû Katâde (Radtyallâhü an k)'den rivayet edildiğine göre; KfsûUıllah (Salt al I ahit Aleyhi ve SeİtemJ şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden birisi (ölen) din kardeşinin teçhiz ve tekfini işini üzerine aldığı zaman onun tekfinini güzelce yapsın. [59]

İzahı

Tirmizi de bunu rivayet etmiştir.
Tekfinin yâni kefenleme işinin güzelce yapılmasından maksad, kefen olarak kullanılacak bezin temiz, pâk ve ölünün deri rengini gösterecek

kadar ince olmaması, ölünün bütün vücûdunu iyice örtmesi ve ölünün hayatta iken giydiği bez nevinden olmasıdır.Maksad kefenin lüzumundan fazla olması, pahalı olması değildir. Çünkü Ebû Dâvûd'un Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği merfu' bir hadîste pahalı kefen kullanılması yasaklanmıştır.
Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve B e y h ak i de bu hadîsin bir benzerini Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhi'den rivayet el mislerdir. Oralardaki hadis uzuncadır. Ben-
zer cümlesi şöyledir: «Biriniz ölen din kardeşini kefenlemek istediği zaman onun kefenini güzel yapsın veya güzelce kefenlesin.»
El-Menhel yazarı şöyle der: Hadîsin manâsı şudur : Kefen ıçjn elbiselerin en temizini, beyazını ve normal olarak yetecek miktarını tercih etsin ve hayatta iken giymesi mubah olan cinsten olsun. Kefen; pamuk, yün, keten, kıl gibi diri için kullanması müstehab olan maddelerden ma'mul cinsten olabilir. Erkek için kullanılması haram olan ipekten kefen yapılamaz. Kadın için ipekten kefen yapmanın mekruh olduğunu söyliyenler olduğu gibi haram olduğunu söyliyen-ler de vardır.
Nevevi : Mubah kefen hususunda ölünün maddi durumuna itibar edilir. Eğer malı çok ise, elbisesinin iyisinden kefen yapılır. Eğer orta halli ise, ona göre kefen yapılır. Maddî durumu düşük işe hâline göre kefeni yapılır, demiştir. [60]

13 - Ölüye Kefenlerine Dâhil Edildiği Zaman Bakmak Hakkinda Gelen Hadis Babı

1475) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu vefat edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere:
«Ben ona (oğluma) bakmadıkça onu kefenlerinin içine dâhil etmeyiniz» buyurdu. (Yıkama işi bitip kefenlerine sarılacağı zaman) Efendimiz onun yanına geldi ve üzerine eğilip durdu ve ağladı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır, îbn-i Hibbân : Se-neddeki râvi Ebû Şeybe Enes (R.A.)'in hadisinden olmıyan şeyleri ondan rivayet et-mistir. Ebû Şeybe'den rivayet etmek helâl değildir, demiştir. Buhârî de ; O. aeâip sahâbldir, demiştir Ebû Hatim de ; Onun hadisleri zayıftır, münkerdir, ondan acâip şeyler rivayet edilmiş, demiştir. [61]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsle ilgili olarak Sindi şöyle der.
'Hadîs, ölüye bakmak istiyen kimsenin, ölü kefenlenmeden önce bakmasının uygun olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla kefenlendikten sonra açıp bakmanın iyi olmadığı anlaşılır. Kefene sarıldıktan sonra açmak külfetine ihtiyaç duyulacağından dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu emri vermiş olması muhtemeldir.'
Hadîs, ölüye kefenlenmeden önce bakmanın meşruluğuna delâlet eder. Tabi ölünün avret mahalline bakmak yasaktır. Buradaki bakmaktan maksad, bakılması mubah olan yüz, el gibi yerlere bakmaktır. Ayrıca sessiz olarak ağlamanın câizliğine delâlet eder.
Mâriye-i Kıbtiyye (Radıyallâhü anhâ)'den doğma, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in oğlu İbrahim, hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında doğmuş ve hicretin onuncu yılı Rebiü'l-Evvel- ayının onuncu gecesi vefat etmiştir. V â k ı d i böyle demiştir. îbn-i H a z m ' in dediğine göre ise İbrahim, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatından üç ay önce vefat etmiştir, t b r â h î m, onsekiz veya onaltı aylık iken vefat etmiş ve Baki'a defnedilmiştir. [62]

14 - Nai (Ölümü Câhiliyyet Devrine Göre İlân Etmekjden Nehiy Hakkında Gelen Hadis Babı

1476) Hilâl hin Yahya (RadıyaUâhü atıh)'âen; Şöyle demiştir :
Huzeyfe (bin el Yernân) (Radıyallâhü anh), bir cenazesi olduğu zaman şöyle derdi: Ölümünü kimseye ilân etmeyiniz. Bunun nai olmasından cidden korkarım. Ben şu iki kulağımla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittim. Naiden nehiy etti." [63]

İzahı

Tirmizi, Huzeyfe (Radıyallâhü anh) den bunun benzerini rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Huzeyfe (Radıyallâhü anhî şöyle demiştir:
"Ben öldüğüm zaman öldüğümü kimseye ilan etmeyiniz. Bunun nai..."
Tirmizi' nin Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh) "dan rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur:
-Npiden şiddetle sakının. Çünkü nai, câhiliyyet devrinin işidir.»
Abdullah (Radıyallâhü anh) : "Nai, Ölümü ilân etmektir" demiştir.
Nai: Lügat kitaplarında belirtildiği gibi lügat mânâsı, ölünün ölümünden haber vermektir.
Tuhfe yazarı şöyle der : Huzeyfe (Radıyallâhü anh) "in hadisinin zahirine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in-yasakladığı NaiYien.. lügat mânâsını kastederek genel mânâda ölümden haber vermenin yasakladığı hükmünü çıkarmıştır. Ondan başka ilim ehli : Hadîsteki yasak naiden maksad. câhiliyyet devrinde meşhur olan naidir, demişlerdir. A s m â î : Bir kişi öldüğü zaman Araplar bir adamı ata bindirirlerdi. Binici, halk arasında dolaşır ve ölenin vefatını etrafa ilân ederdi, demiştir. Alimlerin yasak olan/haiyi câhiliyyet devri usulünce yapılan naiye tahsis etmelerinin nedeni şudur : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin N e -c â ş i (Radıyallâhü anh)'nin ölümünü ilân ettiği sabittir. Keza Mû'te savaşında şehit edilen Zeyd bin Harise, Câfer b i ,n E b i Tâlib ve Abdullah bin R e -vaha (Radıyallâhü anhüm)"ün vefatlarını aynı anda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin M e d i n e ' de ashabına haber verdiği sabittir. Bunlar gösteriyor ki, ölümü ilân etmek, yasak olan naiye girmez. Halbuki lügat mânâsı itibariyle bu da nai mânâsına dâhildir.'Bu sebeple âlimler, mevcud hadîslerin tümünün işlerliğini korumak içiiryasak olan naiyi, câhiliyyet devri usulünce yapılan naiye tahsis etmişlerdir.
İbnü'l-Arabî : 'Hadislerin tümünden üç hâl alınır:
Eirinci hâl, yakınların, arkadaşların ve sâlih kimselerin haberdar edilmesidir. Bu ilân sünnettir.
İkinci hâl, iftihar vesilesi edilmek üzere halkı davet etmektir. Bu ise mekruhtur.
Üçüncü hâl, sesle ağlamak gibi yollarla ölümü çevreye duyurmaktır. Bu ise haramdır.' demiştir.
Cumhura göre ölümü câhiliyyet, devri usullerine başvurmadan usûlü dâiresinde ilân etmek caizdir. Hattâ sünnettir, denilebilir. Çünkü B u h â r î' nin rivâyetiyle sabit olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Habeşistan kralı N e c â ş i' nin ölümünü ilân etmiştir.
E 1 - H â f ı z , Fethü'l-Bâri'de : Velhâsıl, sırf ilân etmekte kerahet yoktur..Eğer buna bif şey ilâve edilirse hüküm değişir. Huzey-f e {Radıyallâhü anh) gibi bâzı selef âlimleri bu konuda çok titiz davranarak ölümden başkasını haberdar etmekten kaçınmışlar ve yasak.olan nai sayılmasından kfitfjjtmuşlardır. [64]

15 - Cenazelerde Hazır Bulunmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1477) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saiallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Cenazeyi sür'atle naklediniz. Eğer ölü iyi bir kimse ise Önünde hayır vardır, onu bir an önce o hayra ulaştırmış olursunuz. Eğer cenaze iyi bir kişi değilse bu bir serdir, (Bir an önce) omuzlarınızdan indirmiş olursunuz.»" [65]

İzahı

A h m e d , Kütüb-i Sitte sahipleri ve B e y h a k î bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadisin : «Cenazeyi sür'atle naklediniz» emrinden maksad, cenaze kabire götürülürken normal yürüyüşten biraz hızlı yürümektir, Cenazeyi taşıyanlara veya cenazeye katılanlara zorluk verecek yahut cenazeden kan akmak, pislik çıkmak gibi bir sakınca doğuracak hızla yürümek kastedilmemiştir.
Bâzı âlimler : Bu cümleden maksad; kişinin öldüğü tahakkuk edince teçhiz ve defni için acele etmektir, demişlerdir.

En iyisi ölünün kaldırılması ve kabre taşınması işini içine alacak geniş mânâda yorum yapmaktır. Buna göre cenazeyi sür'atle nakletmek emri hem cenazenin kaldırılması için çabuk davranmak hem de kabre götürülürken normal yürüyüşten biraz farklı bir hızla yürümek işine şümullüdür.
Hadîsin bundan sonraki cümlelerinde acele etmenin sebebi şöyle anlatılıyor : Eğer cenaze sâlih ve iyi bir kişi ise önünde yâni kabrinde hayır vardır, bir an önce ölüyü o hayra ulaştırmış olursunuz. Hayırdan maksad, âmellerinin sevabıdır. Şayet ölü iyi bir kimse değilse, yâni fâsık ise, o bir serdir. Acele etmekle bir an önce omuzlarınızdan indirmiş olursunuz. Çünkü böyle bir cenaze rahmetten uzak olur ve onunla birlikte olmaktan dolayı sizin için bir hayır yoktur. [66]

Hadisin Fıkıh Yönü

Ölünün kaldırılması için acele etmek ve mezara götürülürken bir sakıncaya yol açmıyacak ölçüde hızlı yürümek müstehabtır. Bu emrin müstehabhk için olduğu hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Yalnız İ b n - i H a z m , bu emrin vücûbuna hük-mekmekle âlimlerden ayrılmıştır.

1478) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü an/t)'den: Şöyle demiştir:
Cenazeyi takip eden kimse, na'şın bütün taraflarını (sırayla) tutarak taşısın. Çünkü böyle yapmak sünnettendir. Sonra dilerse (tekrar taşımakla) nafile yapsın. Dilerse taşımayı bıraksın.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedin râvileri sıka zâtlardır. Lâkin hadis mevkuf olup merfu" hükmündedir. Keza sened munkatı'dır. Çünkü râvi Ebû Ubeyde'nin babasından hadis işitmediğini Ebû Hatim, Ebû Zur'a ve başkaları söylemiştir. [67]

İzahı

Hadis, Zevâid türündendir. Cenazeyi taşırken na'şın sag, sol ve ön, arka taraflarını sırayla tutmak suretiyle taşımanın faziletine delâlet eder. t b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh) : "Böyle yapmak sünnettendir" demiştir. Sahâbînin böyle sözü, Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve SellemJ'in sünneti mânâsında yorumlanır. Na'şın her tarafını tutup bir miktar taşıyan kimse sünneti yerine getirmiş olur. Artık dilerse taşıma işini bırakır, daha çok sevap kazanmak isterse tekrar taşımaya başlar.
Notta belirtildiği gibi hadîs mevkuftur. Yâni î b n - i Mes'ud (Radtyallâhü anh) un sözüdür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemi'in sözü olarak rivayet edilmemiştir. Fakat merfu' hükmündedir. Çünkü Sahâbi, seri hüküm ifâde eden bu gibi sözleri kendi görüşü olarak söylemez.

1479) Ebû Mûsa (el-Eşarî) (Radtyallâhü ank)'<\en rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilerin bir cenazeyi hızlı olarak götürdüklerini görmüş ve -.
«Gidişiniz vakarlı olsun.» buyurmuştur.Zevaid'de şöyle denilmiştir : Râvi Leys, İbn-i Selim'dir ki, zayıftır. Yahya bin Kattan, İbn-i Muin ve İbn-i Mehdi onu terketmişler. Zayıf olmakla bs-raber bu hadis, Buhâri ve Müslim'deki «Cenazeyi sür'atle naklediniz.» hadîsine muhaliftir. [68]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olan bu hadisin zahiri, Kütüb-i Sitte'nin tümünde mevcut 1477 nolu hadise muhaliftir. Çünkü cenazenin sür'atle nakledilmesi o hadîste emredilmiştir. Bu hadîs aşın hızla götürme mânâsına yorumlansa ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yasaklaması aşırı hıza âit olsa diğer hadise
muhalif olmaz. Çünkü diğer hadîsin açıklamasında belirtildiği gibi ölü veya cenazeye katılanlar için sakınca doğuracak tarzda hızlı gitmek meşru değildir

1480) Resûluilah (Sallnllahü Aleyhi ve Setlem)"m mevlâsı Sevbân (Radtyallâhü an/r)\]en; Şöyle demiştir:
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzı kimselerin binek hayvanlarına binerek bir cenazeye katıldıklarını gördü ve (onlara) :
«Sizler binici olduğunuz halde Allah'ın meleklerinin ayakları üzerinde yürümelerinden haya etmiyor musunuz?» buyurdu." [69]

İzahı

Tirmizi de bunu rivayet etmiştir. Tuhfe yazarı şöyle der: Bu hadîs, binerek cenazeye katılmanın mekruhluğuna delâlet eder. Bu hadis, e 1 - M u ğ i r e (Radıyallâhü anh)'in(i481 nolu hadîsine muhaliftir. Çünkü o hadîste binicilerin, cenazenin arkasında gitmeleri emredilmiştir. Çeşitli yönlerden bu iki hadisin arasım bulmak mümkündür. Şöyle ki: M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, hastalık ve sakatlık gibi özür sahiplerine aittir. Bu hadîs özrü olmıyana hâkimdir, denilebilir. Keza bu hadîs, cenazenin önünde veya yanlarında binici olarak gidenler hakkındadır. Böyle gitmek yasaklanmıştır. M u ğ i r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, arkadan binici olarak cenazeyi tâkib edenlere aittir ki, bu meşru sayılmıştır. Şöyle d& denilebilir. M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'in hadisi, binici olarak gitmenin câizliğine delâlet eder. Fakat mekruh olmadıkına delâlet etmez. Hâl böyle olunca binmek, mekruh olmakla beraber caizdir. .
Hadîsin tercemesini verirken; ifâdesindeki;harfi, meftuh ola"rak düşünülmüştür. Eldeki nüsha da öyle harekelidir. Fakat Tuhfe yazarının beyânına göre e 1 - K a a r i' bu harfin meksur olduğunu söylemiştir. Buna göre hadîsin meali şöyle olur:
«Utanmıyor musunuz? Şüphesiz Allah'ın melekleri ayakları üzerinde yürüyorlar, siz binicisiniz.»

1481) El-Muğire bin Şu'be (Radtyallâhü a»///den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir : '
Ben, Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittim. Buyurdu ki:

«Binici cenazenin arkasında gider. Yaya, cenazenin dilediği tarafında yürür.»" [70]

İzahı

Ti rnnzi, Ahmed, E bu D â v û d , N e s â i, İbn i Hibbân, Hâkim ve Bey haki de bunu rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
Bu hadis, cenazeyi uğurlarken binmenin câizliğine delâlet eder. Ancak bu hüküm, binmeye ihtiyaç duyulması hâline mahsustur. Hadis, böyle yorumlanınca Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, T i r m i z i ve başkalarının S e v b â n (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettikleri ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir cenazede binek hayvanı getirilerek binmesi arzulanmış. Fakat binmekten imtina' etmiş. Ancak kabristandan dönüşte binmiş olduğunu bildiren hadise muhalif olmaz.
Mâlikiler, Şâfiiler ve Hanijeiiler: Cenaze götürülürken özür olmaksızın binmek mekruhtur, yaya yürümek müstehabtır, demişlerdir.
Hanefi âlimleri: Cenazenin önünde binerek gitmek mekruhtur. Arkasında mekruh değildir, demişlerdir
Bu hadîs, binicinin cenazenin arkasında gitmesinin efdal olduğuna delâlet eder. Mâ likîler, Hanefîler, Hanbelîler ve âlimlerin cumhuru böyle hükmetmiştir.
Ş â f i i 1 e r, binicinin yaya gibi cenazenin önünde gitmesinin efdal olduğunu söylemişlerdir. Lâkin bu hadisin zahiri, onların görüşünü reddeder.
Hadis, yayaların cenazenin her tarafında gitmelerinin meşruluğuna delâlet eder. Sevri, bunun zahirini tutarak böyle hükmetmiştir.
Yayaların cenazenin hangi tarafında gitmelerinin müstehablığı hakkındaki âlimlerin görüşlerini bundan sonraki bâbta zikredeceğiz. [71]

16 - Cenazenin Önünde Yaya Yürümek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1482) Salimin babası (Abdullah bin Ömer) (Radtya'iâhü anhumâ)'-dan; Şöyle demiştir ;
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i; Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'yı cenazenin Önünde yaya olarak yürürlerken gördüm."

1483) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhy&en; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) cenazenin önünde yaya yürürlerdi."[72]

İzahı

î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A h m e d, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Dârekutnî, îbn-i Hibbân, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tirmizi de rivayet etmiştir.
Bu hadisler, yayaların cenazenin önünde gitmelerinin müstehab-lığına delâlet ederler. İbn-i Ömer, Hasan bin Alî, Ebü Katâde, Ebû Hüreyre, İbn-i Zübeyr, Kasım bin Muhammed, Salim, İbn-i Ebi Leylâ, Zühri, Şafii, Mâlik ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir. Delilleri bu hadîslerdir. Bir de: Cenazeye katılan şefaatçidir. Şefaatçi kendisine şefaat edeceği kimse: nin önünde gider, demişlerdir.
Ebû Hanîfe, arkadaşları, Evzâî ve İshak, yayaların, cenazenin arkasında gitmelerinin efdal olduğunu söylemişlerdir. A 1 i (Radıyallâhü anhKden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Cenazenin arkasında yürüyenin, cenazenin önünde yürüyene üstünlüğü, farz namazın nafileye üstünlüğü gibidir.' Bu âlimler, bu bâbta rivayet edilen hadisleri, cenazenin önünde yürümenin câizliğini açıklamak ve halka kolaylık göstermek mânâsına yorumlamışlardır.
T a h a v i' nin rivayet ettiğine göre A 1 İ (Radıyallâhü anh) cenazenin arkasında yürüdü. Kendisine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) in cenazenin önünde yürüdükleri söylenmiş, bunun üzerine şöyle cevap vermiştir: Onlar, cenazenin arkasında yürümenin, önünde yürümeden efdal olduğunu bilirler. Bu üstünlük cemaatla kılınan namazın tek başına kılınan namaza üstünlüğü gibidir. Lâkin bunlar, halka kolaylık gösterirler.

1484) Abdullah hin Mes'ûd (Radıyallûkü anhj'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cenaze, metbû (uyulan)dur. Tabi (uyan) değildir. Cenazenin önünde gidenler cenazeye katılmış olmazlar.»"
Not : Sindi şöyle demiştir : Tirmizî ve başkaları bu hadîsi râvi Ebû Mâeide'-nin hâlinden dolayı zayıf saymışlardır. Ebû Davud'un bâzı nüshalarında bu hadîsin aynı sebeple zayıf gösterildiği kaydedilmiştir.
Tirmizî : Ben Muhammed bin İsmail'den bu Ebû Mâcide'yi zayıf saydığını işittim. Muhammed'de el-Humeydi'nin şöyle dediğini söylemiştir : îbn-i Uyeyne bu Ebû Mâcide'nin kim olduğunu Yahya'ya sormuş? Yahya da : Bir kuştur. Uçtu da bize hadîs rivayet etti, diye cevap vermiş, diye bilçi vermiştir. [73]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Tirmizî ve Ebû D â v û d da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayet daha uzundur. Burada metnin son kısmı rivayet edilmiştir. T i r m i z i ve Ebû D â v û d ' un rivâye! indeki hadîsin bu kısmı şöyledir:
Bu hadîse göre cenazenin önünde yürüyenler, cenazeye katılmış olmazlar. Yâni katılma sevabını tam olarak almaya müstahak olmazlar. Bu hadîs, cenazenin arkasında yürümenin efdal olduğunu söy-liyenler için bir delildir Ancak notta belirtildiği gibi zayıftır. [74]

17 - Cenazeye Katılmak Üzere Bâzı Elbiseleri Soymaktan Nehiy Hakkında Gelen Hadis Babı

1485) İnırân bin el-Hıısayn ve Ebû Herze (RadıyaİlıVtii anhümâ)'-tlan ; Şöyle demişlerdir :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde bir cenazeyi teşyie çıktık. Efendimiz ridâlarım atıp gömlekle yürüyen bâzı kimseleri gördü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
«Sizler câhiHyyet devrinin fiilini mi tutuyorsunuz? Yoksa câhi-liyyet devrinin işinin benzerim yapmakla onlara benzemeye mi çalışıyorsunuz? Şu suretinizden başka bir surette (kabristandan) dönmeniz için aleyhinizde beddua etmeyi cidden arzuladım.» buyurdu. Bunun üzerine adamlar ridâlarım aldılar ve bir daha böyle yapmadılar.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened zayıftır. Râvi Nüfey' bin el-Kâ-ris Ebû Dâvûd el-A'ma'yı terkedenlsr bir değildir. Yahya bin Muin ve başkaları onun hadîs uydurduğunu söylemişlerdir. Diğer râvi Alî bin el-Hazevver'in de hadîsleri mekruhtur. Buhâri : Onun hadisi münkerdir. Yanında acâip şeyler vardır, demiştir. [75]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, cenazeye katılan kimselerin, üzüntülerini ifâde etmek için elbise değiştirmelerinin yasaklığına ve câhiliyyet devrinin âdetlerinden olduğuna delâlet eder. Câhiliyyet devri adamları bu hususta çok aşırı giderlerdi. Asr-i Saadette ridâ (omuza atılan elbise)larını atıp gömlekle cenazeye katılanlar, yâni matem elbisesini giyenler, pek aşırı gitmedikleri için câhiliyyet devri adamlarına benzetilmişlerdir. Bu hâlin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öfkesine sebebiyet verdiği hadiste belirtilmiştir. [76]

18 - Cenaze Hazırlandığı Zaman Tehir Edilmemesi Ve Arkasında Ateş Götürülmemesi Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1486) Alî bin Kbî Tâlib (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine ffö-re. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, (lemistir:
«Cenaze hazırlandığı zaman onu te'hir etmeyiniz.»"[77]

İzahı

Tirmizî, Hâkim ve f bn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayeti şöyledir :
«Yâ AH! Üç şey vardır ki, onları geciktirme : Namaz, vakti geldiği zaman; cenaze, hazırlandığı zaman; kocasız kadın, ona denk bir eş bulunduğu zaman.»
"Tuhfe" yazarının el-Mirkât tan naklen beyân ettiğine göre e 1 - E ş r e f şöyle demiştir: Bu hadîs, mekruh vakitlerde cenaze namazının kılınmasının mekruh olmadığına delâlet eder. T ı y b i de bunu nakletmiştir. Bizce de böyledir Yâni güneş doğarken, batarken ve semânın ortasında iken cenaze namazı kıhnabilir. Ama daha önce hazırlandığı halde namazı kılınmayıp bu vakitlerde kılınır-sa mekruhtur. Sabah namazından Önce ve sonra ve ikindiden sonra kılınmasında kerahet yoktur.
El-Menhel yazarı da bu konuda şöyle der:
Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir:
1 - Ahmed, İshak, Sevri, Atâ, Nehai ve E v z â i, güneş doğarken, batarken ve istiva (göğün ortasında) iken cenaze namazını kılmanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. İ b n - i Ömer (RadıyaUâhü anh)'in de böyle dediği rivayet edilmiştir. Hanefi âlimleri de böyle hükmetmişlerdir. Hanefî âlimlerine göre cenaze bu vakitlerde hazırlanırsa hemen namazı kıhnabilir. Bunda kerahet yoktur. Fakat daha önce hazırlanmış ise bu vakitlerde kılmak mekruhtur.
2 - M âli kile r'e göre güneş doğarken, batarken ve Cuma hutbeleri vaktinde cenaze namazını kılmak haramdır. Sabah namazından sonra gün doğmasına yakın bir zamana kadar caizdir. Bundan sonra güneş doğuncaya kadar mekruhtur. Doğduktan sonra ve ikindi namazından sonra güneş sararıncaya kadar mekruhtur.,
3 - Şâfiiler'e göre kerahet vakitlerinde cenaze namazı kılmak mekruh değildir. Ancak mahsus bu vakitler seçilirse mekruhtur. Hadislerdeki yasaklama, bu vakitleri bile bile seçmeye mahsus-îur.

1487) Kim Hürde (Radıyailâhü anh)\\en, Şöyle demiştir: Ebû Musa el-Eş'arî (Radıyallâhü anh) vefat edeceği zaman : Cenazenin

arkasında micmer (ateş) götürmeyiniz, diye vasiyet etti. Oradakiler kendisine : Sen bu hususta bir şey işitmiş misin diye sordular. Dedi ki: Evet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'den (işit tim.Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedi hasendir. Çünkü Abdullah bin Huseyn (Ebû Harîz) ihtilaflıdır. Ebû Zur'â : Sıkadır, demiş, İbn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiş; Ebû Hatim : Hadîsi hasendir, münker değildir. Yazılır, demiştir. Ahmed de : Hadîsi münkerdir, demiş; Nesâî de : Zayıftır, demiştir. İbn-i Adiyy de : Onun rivayet ettiği hadîslerin mütâbaı yoktur, demiştir. Onun hakkındaki İbn-i Müin'in sözü değişiktir. Bir defa : Sıkadır, demiş; bir başka defa : Zayıftır, demiştir.
Bu hadîsin bir şahidi vardır ki, o da Mâlik'in el-Muvatta'da ve Ebû Davud'un kendi süneninde rivayet ettikleri Ebû Hüreyre (RA.)'in hadîsidir. [78]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, cenazenin arkasında ateş götür menin yasaklığına delâlet eder.
Micmer: Asıl mânâsı ateş konan buhurdanlık ve benzeri şeyıer-dir. Burada ateş mânâsı kastedilmiştir.
Notta sö£ konusu edilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi, Ebû Davud'un süneninde şu lafızlarla rivayet edilmiştir:
= «Cenazenin arkasında ses yükseltilmez ve ateş götürülmez.»
El-Menhel'in beyânına göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : Cenazenin beraberinde micmeri taşımayın diye vasiyet etmiştir.
Bunun hikmeti, ehl-i Kitabın böyle yapmasıdır. Onlara benze mek mekruhtur. Diğer taraftan ateş bulundurmanın bir faydası yoktur. Bilâkis kötü ycruma yol açabilir. Sanki ölü ateşliktir. Daha bil mediğimiz hikmetler de bulunabilir. Hâsılı ateşperestlerin ve gayri müslimlerin âdetlerine uymamak ve onlara benzememek için cenâ zenin arkasında ateş götürmenin meşru olmadığı anlaşılıyor. Halef ve selef âlimleri bu hususta müttefiktirler. [79]

19 - Üzerinde Müslümanlardan Bir Cemâatin Namaz Kıldığı Cenaze Hakkında Gelen Hadisler Babı

1488) Ebû Hüreyre (Rudiyal/âhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallattahü Aleyhi w Sellcm) şuyle buyurdu, demiştir :
«Üzerinde müslümanlardan yüz kişinin namaz kıldığı cenaze, mağfiret olunur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Tirmizi ve Nesâi de bunun misli Âişe (R.A i'den gelmiştir Bu hadîsin isnadı sahih olup ricali Buhârî ve Müslim'in ricalidir[80]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, yüz kişilik müslüman cemâatin namazını kıldığı mü'min cenazenin ilâhî mağfirete mazhar olacağını müjdeler.
Notta işaret edilen Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin Tirmizî' deki merfu' hadisi meâlen şöyledir : "Müslümanlardan bir kimse ölüp üzerinde sayıları yüz kişiyi bulan bir müslüman cemâat namaz kılıp ölüye şefaat ederse (dua ederse) behemehal Allah Teâlâ onların ölü hakkındaki şefaatini kabul eder "

1489) Abdullah bin Abbâs'ın mevlâsı Küreyb (Radtyallâhü anbüm)'-den; Şöyle demiştir :
Abdullah bin Abbâs (Radıyaljâhü anhümâ)'nın bir oğlu öldü. Sonra Abdullah (Radıyallâhü anh) bana:
Yâ. Küreyb! Kalk da bak, oğlum (un cenazesi) için kimse toplanmış mı? dedi.
Ben de (baktım ve) Evet, dedim. Bunun üzerine:
Vah sana! Toplananları kaç kişi sanıyorsun? Kırk (kişi var) mı? diye sordu. Ben:
Hayır, onlar daha fazladır, dedim. Bunun üzerine dedi ki:
O halde oğlumun cenazesini çıkarın. Ben şehadet ederim ki Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim :
«Allah Teâlâ bir mü'mine şefaat eden kırk kişilik mü'min cemâatin şefaatim behemehal kabul buyurur.»" [81]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de Küreyb (Radıyallâhü anh)'in hadisini benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadîsin meali şöyledir:
«Hiç bir müslüman yoktur ki, ölür, Allah'a hiçbir şeyi ortak et-miyen kırk kişi onun cenaze namazına durur da Allah onları o ölü hakkında şefaatçi etmez.» (Yâni: eder, demektir.)
Cemâatin ölüye şefaat etmesinden maksad.ihlâsla ölüye dua etmeleridir. Bu hadîse göre bir müslüman cenazenin önünde kırk kişilik bir mü'min cemâat ihlâsla namaz kılıp, ölüye duâ ederse Allah Teâlâ bu cemâatin şefaatim y&iji duasını kabul buyurur.

1490) Mersed bin Abdillah el-Vezenî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöylfe demiştir :
Mâlik bin Hubeyre [82]eş-Şâmî (Radıyallâhü anh)'a—Bu zât sahâ-bî idi. — bir cenaze getirildiği zaman cenazeyle gelenleri az gördüğünde onları üç saffa ayırırdı. Sonra cenaze namazını kıldırırdı. Ve şöyle derdi: Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî buyurdu ki:
«Müslümanlar üç saf hâlinde dizilip bir cenaze üzerinde namaz kıldığında onların dizilişi, behemahal (ölünün mağfiretini veya Cennetlik olmasını) vâcib (= sabit) kılar.» [83]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.. ,
Bu hâdise göre cenaze namazına duran cemâat, en az üç saf olmalıdır ve üç saf olarak namaza durmaları hâlinde Allah Teâlâ ölüyü mağfiret eyler veya onu Cennetlik eder. Hadîsteki vâciblikten mak-sad, ÂİIah'â bunun vâcib olması değildir. Allah hiç bir şeye hâşâ mecbur değildir. Vâciblikten maksad, sabit olmaktır. Yâni bu hususta Allah'ın va'di vardır. Allah, va'dinden caymaz.
Bu bâbta rivayet edilen ilk hadîse göre yüz kişilik cemâat, ikinci hadîse göre kırk kişilik cemâat, üçüncü hadise göre üç saflık cemâat, bir cenaze üzerinde ihlâsla namaza durup, ölüye duâ ederlerse Allah Teâlâ,ölüyü mağfiret eder.
Nevevi, M üs li m 'in şerhinde şöyle der: Kadı Iyâz: Denildiğine göre bu hadisler, muhtelif zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e sorulan sorulara, zamanında verilen cevaplar mâhiyetinde buyrulmuş, demiştir. Nevevi sözüne devamla : 'Muhtemelen Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e önce yüz mü'minin şefaatinin makbul olduğu Allah tarafından bildirilmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu haber vermiştir. Sonra kırk kişilik cemâatin şefaatinin kabul buyurulacağı daha sonra sayıları az bile olsa üç saflık cemâatin şefaatinin makbul olduğu bildirilmiş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu haber vermiştir. Şöyle bir ihtimalde vardır: Usûl âlimlerinin cumhuru, sayıların mefhûmunu dâhil saymazlar. Burada da sayıların mefhumları vardır. Hâl böyle olunca yüz kişilik cemâatin şefaatinin makbul olduğunun bildirilmesi, daha az cemâatin şefaatinin makbul olmamasını gerektirmez. Aynı söz, kırk kişilik cemâat hakkında da söylenebilir. Hadîsler, yukarıda anlatılan şekillerde yorumlanınca hepsi işlerliğini korumuş olui ve şefaat kırk kişilik cemaatla hâsıl olduğu gibi bundan az olan üç saflık cemaatla da hâsıl olur.1 demiştir.
Tur b e şt.i de : Bu üç hadîs arasında tezat yoktur. Bu gibi meselelerde izlenen yol şudur: İki sayıdan az olanı çok olandan sonra buyurulmuş olarak kabul edilir. Çünkü Allah Teâlâ bir sayıya mağfiretini bağladığı ve va'd buyurduğu zaman, buyurulan va'dı nok-sanlaştırmak. Onun sünnetinden değildir. Bilâkis, fazl ve keremini ziyâdeleştirir, demiştir.
T u r b e ş t i şunu demek istemiştir: Meselâ Allah Teâlâ kırk kişilik bir cemâatin şefaatini kabul buyuracağını va'd ettikten sonra bu va'dini değiştirip : Ben kırk kişilik cemâatin şefaatini kabul etmem. Cemâatin sayısı yüze ulaşırsa o zaman kabul ederim, buyurmaz. Çünkü kullarına fazl ve keremi sonsuzdur. Ama bunun aksini buyurur. Çünkü böyle bir değişiklik, kulların aleyhinde değil lehinde olur. Meselâ önce yüz kişilik cemâatin şefaatini kabul buyuracağını va'd eder. Daha sonra bu sayıyı azaltarak kırk kişilik cemâatin şefaatim kabul buyuracağını va'deder. Bu tasarruf, mü'min kulların lehinde olan bir tasarruftur. [84]

20 - Ölüyü Övmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1491) Enes hin Mâlik (Radtyallâhü tw//)\\en: ŞİnIe (lemistir: (Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ile bâzı sahâbiler) in yanından bir cenaze geçirildi. (Orada bulunan sahâbiler tarafından) cenaze hayır ile anıldı. Efendimiz:
«Vâcib (sabit) oldu.» buyurdu. Sonra başka bir cenaze oradan geçirildi. Orada bulunan sahâbiler tarafından o cenaze şer ile anıldı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (yine) :
«Vâcib (sabit) oldu.» buyurdu. Bunun üzerine Ömer bin el-Hat tâb (Radıyallâhü anh) tarafından: Yâ Resûlallah! O (ilk) cenaze için : "Vâcib oldu." buyurdun. Bu (son) cenaze için de : "Vâcib oldu.' buyurdun. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kavmin şahitliği veya gereği (vâcib ve sabit oldu) Mü'minleı yeryüzünde Allah'ın şahitleridir.» buyurdu.»"

1492) Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ile bâzı sa-hâbîlerHn yanından bir cenaze geçirildi. (Orada bulunan sahâbiler tarafından) cenaze hayır hasletlerinden sayılan bir iyilik ile anıldı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
* Vâcib (= Sabit) oldu» buyurdu. Sonra Onun yanından başka bir cenaze geçirdiler. (Oradaki sahâbiler tarafından) bu cenaze şer fiillerden sayılan bir kötülükle anıldı. Efendimiz:
«Vâcib (= sabit) oldu. Şüphesiz sizler yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Nesâi :kelimeleri hâriç bu hadîsi rivayet etmiştir. Hadîsin aslı Buhâri ve Müslim'de Enes (R.A.)'den rivayet olunmuştur. Tirmizi ve Nesâi'nin rivayet ettikleri Ömer (R.A.)'in hadisine de muvafıktır. İbn-i Mâceh'in senedi sahîh olup ricali de Buhâri ve Müslim'in ricalidir. [85]

İzahı

Enes (Radiyallâhü anh)'in hadîsini Buhâri ve Müs1im benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Buhâri "nin rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a: Sen o cenazeye de bu cenazeye de : "Vâcib oldu." dedin!: diyen sahâbînin Ömer bin el-Hattâb (Radiyallâhü anhümâJ olduğu belirtilmiştir. Tirmizi de bu hadisi kısaca rivayet etmiştir.
Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in hadîsini notta belirtilen kelimeler hâriç N e s a i de rivayet etmiştir.
E bû Dâvûd da Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) '-den bunun benzerini rivayet etmiştir. Zetfâid yazarının buna niçin eğilmediğini bilemiyorum.
Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in oradaki rivayeti meâlen şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından bir cenaze geçirdiler de (Efendimizin yanında bulunan sahâbiler) O cenazeyi hayır ile andılar. Efendimiz de: «Vâcib oldu.» buyurdu.
Sonra başka bir cenaze geçirdiler de oradakiler onu şer ile andılar. Bunun üzerine efendimiz (yine) : «Vâcib oldu.» buyurdu. Sonra s - Şüphesiz bâzınız, bâzınız hakkında şahitsiniz.» buyurdu."
Geçirilen cenazeler hakkında anılan hayırların ve serlerin mâhiyetleri Hâ k i m'in Enes (Radiyallâhü anh)'den olan rivayetinde açıklanmıştır. Oradaki rivayette Enes (Radiyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir:
"Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyordum. Bir cenaze geçirildi. Efendimiz: «Bu cenaze nedir?» buyurdu.
Sahâbiler: Falanca kişiye aittir. O kişi Allah'ı ve Resulünü sever. Allah'a itaat eder ve bu yolda çalışırdı, dediler... Sonra başka bir cenaze geçirildi. Sahâbiler: Falanca şahsın cenâzesidir. Bu cenaze Allah'a ve Resulüne buğzeder, Allah'a isyan eder ve bu yolda çalışırdı dediler..."
Her iki hadiste şer bölümünde: "Sena" kelimesi kullanılmıştır. Halbuki "sena" övmektir. Bir şahsın kötülüğü anılırken buna "sena*' denmez. Burada hayır bölümünde "sena" kelimesi kullanılmış olduğu için edebî sanat olarak müşâkele için şer bölümünde de aynı kelime kullanılmıştır.
Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müteaddit hadîslerle ölülerin iyiliklerinin anlatılmasını ve kötülüklerinin anlatılmasından sakınılmasını emretmiştir.
Bu hadîste, söz konusu ikinci cenazenin kötülüklerini anlatan sa-hâbîleri niçin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) men etmemiştir?
Bu soruya şöyle cevap verilebilir : ölülerin kötülüklerini anlatmanın yasaklığı münafık, kâfir ve açıkça fısk ve bid'at işliyenlerin dışında kalan mü'minler hakkındadır. Bu itibarla münafıkların, kâfirlerin, aleni bid'atçıların ve açıkça fâsıklığı gerektiren günahları işliyenlerin kötülüklerini anlatmak ve toplumun, onların yolundan sakınmasını sağlamaya çalışmak caizdir. Şu halde bu bâbtaki hadisler, yasaklığa âit hadîslerin hükmünü hususîleştirmiş olur.
El-Menhel'in beyânına göre, bâzı âlimlere göre yalnız kâfirİQr rin ve münafıkların kötülüklerini anmak caizdir. Ölen mü'min fâ-sık dahi olsa onun kötülüklerini anmak caiz değildir. Hayatta iken halkın ondan kaçınması için kötülüklerinin anlatılması caizdir. Adam öldükten sonra kötülüklerini anmakta fayda yoktur. Bilhassa tevbe ederek ölmüş olması muhtemeldir. Bunun içindir ki, cumhura göre M u â v i y e (Radiyallâhü anh) 'nin oğlu Yezid'e ve H a c -c â c-ı S a k a f i' ye la'net okumak caiz değildir. Sahâbîleriri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin huzurunda kötülükle yâd ettikleri cenaze, münafıklardan idi. Nitekim H â k i m ' in E n e s (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde açıklanan kötülükleri arasında Onun Allah'a ve Resulüne buğzetmesi vardır.
Hadîslerdeki: "Vâcib oldu." cümlelerinin mânâsı iyilikleri anılan cenazeye Cennet sabit oldu. Kötülükleri anılan cenazeye Cehennem sabit oldu. İki hadisin sonunda mü'minlerin yeryüzünde Allah'ın şahitleri olduğu bildiriliyor. Hadislerden anlaşıldığına göre mü'rainler, Ölen bir mü'mini hayır ile anarlarsa, Cennetlik olur; kötülüğü aleni olanları kötülükle anarlarsa, Cehennemlik olur. Bu etkili şahitliğin sahâbilere mahsus olması muhtemeldir. Çünkü onlar âdetleri dolayısıyla dâima doğru ve hikmetle konuşurlardı. Onların izini ta'kib eden takva sahibi sâlih müminler de onlar gibidir. Şu halde hadislerde-ki hükümlerin dönüm noktası fazilet, salâhat, doğruluk ve emniyet ehlinin şahitliğidir. Fâsıkların şahitliğinin bir değeri yoktur. Çünkü onlar bazen fâsıklan iyilikle ve fazilet ehlini kötülükle anarlar.
Nevevi, Müslim'in şerhinde şöyle der : Salih ve seçkin görüş, bu hadislerdeki şahitliğin umumi olmasıdır. Bir mü'min öldüğü zaman Allah müslümanların tümüne veya çoğuna ilham verip Ölüyü iyilikle anarlarsa bu durum, ölünün Cennetlik olduğuna delâlet eder. Onun geçmişteki ef'ali ister Cennetlik olmasını gerektirsin, ister gerektirmesin. Çünkü ef'ali Cennetlik olmasını gerektir-meşe bile mutlaka Cehenneme girmesi mecburiyeti yoktur. O kimse, Allah'ın dilemesi hükmü altındadır. Artık Allah insanlara onu övmeyi ilham edince biz bu keyfiyetten delil çıkararak Allah'ın onu bağışladığı neticesine varabiliriz. Hayırla anmanın faydası böylece belirgin olur.'
E 1 - H â f ı z , El-Fetih'te : Nevevi nin bu görüşü hayır bölümünde açıktır. Ahmed, tbn-i Hibbân ve Hâki m ' in E n e s (Radıyallâhü anhJ'den merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadîs, Nevevi' nin sözünü te'ykl eder:
-Herhangi bir müslüman ölüp de en yakın komşularından dört kişi onun hayrından başka bir şeyini bilemiyeceklerini şehâdet ederlerse Allah Teâlâ: Ben sizin sözünüzü kabul ettim. Ve bilmediğiniz günahlarım bağışladım, buyuracaktır.»
Şer bölümüne gelince, hadislerin zahirine göre bu da hayır bölümü gibidir. Yâni toplumun tümü veya çoğu bir ölüyü kötülükle anarsa onun Cehennemlik olması delili belirir. Bilindiği gibi bu durum şerri hayrına galebe çalan Jçimse hakkında vâki olur. der. [86]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Ölüyü, taşıdığı iyilik •eyâ kötülükle anmak caizdir. Bu konudaki ayrıntılı bilgi yukarıda geçti.
2 - Takva sahibi sâlihlerin hayırla andığı ölü cennetliktir. Bu hüküm kesin bilgiye dayanılarak ve ölünün durumunun zahirine göre şahitlik edilmesi şartına bağlıdır. Bizim zamanımızdaki bilir bilmez insanlar tarafından cenaze namazı münâsebetiyle birisi tarafından yöneltilen cenazeyle ilgili soruya cevap olmak üzere yapılan tezkiye bu hükme dâhil değildir.
3 - Salâhat ve takva sahiplerinin kötülükle andığı bir cenazenin cehennemlik olduğu sanılır. Ölünün kötülükle anılması, haram olan gıybete girmez. Bilâkis halkın kötü yollardan sakındınlması için ölünün kötülüklerini anlatmak mubahtır. Bu hususta geniş bilgi yukarıda verilmiştir. [87]

21 - İmâmın Cenaze Namazını Kıldıracağı Zaman Nerede Duracağı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1493) Semûre bin Cündüh el-Fezârî (Radıyalluhu <ınh)'(\en: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lohusalık hâlinde ölen (Ensar'dan Ümmü Ka'b adlı) bir kadının cenaze namazım kıldırdı. (Namazda) Cenazenin tam ortası hizasına doğru durdu."

1494) Ebû Galip (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ı şöyle yaparken gördüm : (Abdullah bin Umeyr adlı) bir erkeğin cenaze namazını kıldırırken cenazenin başının hizasına doğru durdu, sonra (Ensâr'dan) bir kadına âit başka bir cenaze getirildi. Cemâat Enes bin Mâlik (Radıyal-lâhü anh)'a: Yâ Ebâ Hanıza! Bunun namazını kıldır, dediler. Enes (Radıyallâhü anh) na'şın (tam) ortasının hizasına doğru namaza durdu. Sonra el-Alâ' bin Ziyâd (Radıyallâhü anh) ona:
Yâ Ebâ Hamza! ResûluIİah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin erkeğin cenaze namazım kıldırırken şenin durduğun yerde durduğunu, kadının cenaze namazım kıldırırken senin durduğun yerde durduğunu ve senin yaptığın gibi yaptığını gördün (mü) dedi. Enes (Radıyallâhü anh) :
Evet, dedi. Bunun üzerine el-Alâ' (Radıyallâhü anh) bize dönerek: (Bunu) Belleyiniz, dedi." [88]

İzahı

Semûre (Radıyallâhü anhâl'nin hadîsini Kütüb-i Sîtte sahipleri ve Beyhaki rivayet etmişler; T i r m i z î hadîsin ha-sen - sahih olduğunu söylemiştir. Kadının isminin Ü m m ü K a ' b olduğu N e s â i' de belirtilmiştir.
Hadis, lohusaljk hâlinde ölen kadının cenaze namazının kıldırıl-masının meşruluğuna ve cenaze namazında imamın kadının tam ortasının, yâni kalçasının hizasına doğru na,maza durmasının müsto-habhğma delâlet ediyor.
Ebû Galip (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A İr ra.ed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, T a h a v i ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Ti r m izi hadîsin hasen olduğunu söyleniiş-tir. Ebû Dâvûd ve Beyhaki' nin rivâyetlerindeki hadîs metni çok uzundur.
Ölen erkeğin AbdulUh bin Umeyr (Radıyallâhü anh) olduğu ve ölen kadının Ensâr'dan olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. T i r_m i z i 'nin rivayetinde kadının K u -r e y ş ' ten olduğu bildirilmiştir.
El-Menhel yazarının dediği gibi bu iki rivayet arasında ihtilâf yoktur. Çünkü kadının aslen Kur'ey ş" ten olup, Ensâr'dan birisiyle evli olması muhtemeldir.
Ebû Hamza, Enes (Radıyallâhü anh) 'in künyesidir.
Sıka tabiîlerin meşhur âbidlerinden olan Basra'h el-Alâ' bin Ziyâd, Enes (Radıyallâhü anh)'in erkek cenazenin başının hizasına ve kadın cenazenin kalçasının hizasına doğru durduğunu görünce Peygamber (Sallallahü Aleyhive SellemJ'in mi böyle yaptığını Enes (Radıyallâhü anh)'e sormuş. Enes. ^Radıyallâhü anh) de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in böyle yaptığım gördüğünü bildirmiştir. [89]

Bu Hususta Âlimlerin Görüşleri

Bu hadîsler, imamın, cenaze namazını kıldırırken erkek cenazenin başının ve kadın cenazenin kalçasının hizasına doğru durmasının müstehablığına delâlet ediyorlar. Âlimler bu hususta değişik görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Şâfiîler, Dâvûd, îbn-i Hazm ve hadîs ehli, mezkûr hadîslere göre hükmetmişlerdir.
2 - Hanbelîler'e göre erkeğin göğsünün hizasına doğru durulur. Kadımnki birinci görüşe göredir.
3 - Hanefî âlimlerine göre imam, erkeğin ve kadının göğüslerinin hizasına doğru durur. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf tan bir rivayete göre erkeğin başının ve kadının kalçasının hizasına doğru durulur. TahavÎ bu kavli seçmiştir. Bu görüş, birinci görüşün aynısıdır.
4 - Mâli kîler'e göre imam, erkeğin kalçasının hizasına ve kadının omuzlan hizasına doğru durur.
Yukarıdaki ihtilâf, efdâliyet ile ilgilidir. Aslında imam erkek veya kadın cenazenin her hangi bir parçasının hizasına doğru namaz Kîldırırsa sahihtir. [90]

22 - Cenaze Namazındaki Kıraat Hakkında Gelen Hadisler Babı

1495) İbn-i Abbâs (Radıyallahü anhümâyâan; Şöyle demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenaze üzerinde (namaz kıldırırken) Kur'an-ı Kerîmin Fatiha (sûre)sini okudu."

1496) Ümmü Şerîk el-Knsûriyr (Rtidıytitlahii unhâ)'dan: Şöyle demiştir :
Resûlullah (SallaJlahü Aleyhi ve Sellem) cenaze üzerinde (namaz kıldığımızda) Kuranı Kerîm'in Fatiha (sûre) sini okumamızı emretti.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedindeki râvi Şehr bin Havşeb'i Ah-med, İbn-i Muin ve başkaları sıka saymışlar, İbn-i Avf onu bırakmış, Beyhakî onu zayıf saymış, Nesâi, Hammâd ve başkaları onu gevsek görmüşlerdir. [91]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallahü anh)'ın hadîsini Tirmizi de rivayet etmiş ve özetle şöyle demiştir: î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsinin senedi pek kuvvetli değildir. İbn i Abbâs (Radıyallahü anh)'den rivayet olunan sahih hadîs :
«Cenaze üzerinde (namaz kılınırken) Fatiha okumak sünnettendir.» kavlidir. (Onun bu hadîsini Buhârî, Nesai ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.)
Bu hadisler, cenaze namazında Fatiha okumanın meşruluğuna delâlet ediyorlar. Fâtiha'nm ilk tekbirden sonra okunacağı, H â -k i m ' in C â b i r (Radıyallahü anhl'den ve Şafii' nin Ebû Ü m â m e (Radıyallahü aıhJ'den rivâyei ettikleri hadislerde belirtilmiştir. [92]

Âlimlerin, Cenaze Namazında Fatiha Okumak Hakkında Görüşleri

1 - Şafii âlimleri : Cenaze namazında Fatiha okumak farzdır. Efdal elanı, ilk tekbirden sonra okunmasıdır, demişlerdir. Bunlara göre ikinci tekbirden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavâl getirmek ve üçüncü tekbirden sonra ölüye dua etmek de farzdır. Dördüncü lekbirden sonra kısa bir duâ yapılıp se Jâm verilir.
2 - Hanbe1iler de Şâfiî1er gibi söylemişlerdir. Şu farkla ki : Hanbel İlor'e göre-, Fatihanın ilk tekbirden sonra okunması farzdır.
İbn-i M u s' u d , İbn-i Zübeyr, Ubeyd bin Omeyr, İshak ve Dâvûd (Radıyallâhü anhüm) ile M i s -ved bin Mahreme' nin de Fâtiha'yı okumanın farziyetine hükmettikleri rivayet olunmuştur
Ebü Hüreyre, Ebü Derdâ, İbn-i Mes'ud ve E n e s (Radıyallahü anhüm) dan rivayet edildiğine göre kendileri cenaze namazının ilk üç tekbirinden sonra Fatiha okurlar, duâ ve istiğfer ederlerdi. Dördüncü lekbirden sonra bir şey okumadan selâm verirlerdi.
3 - Tâvûs, A t â ' , İbn-i Şîrîn, İbn-i Cüboyr, Şa'bi, Mücâhi d, Hammâd ve Sevri, cenaze na mazında Fatiha okumanın olmadığını söylemişler, î b n - i Ömer (Radıyallahü anhJ'den de bu hüküm rivayet edilmiştir.Hanefî1er' in mezhebi de budur. Bunlara göre cenâ?.e namazı dört tekbirdir. Birinci tekbirden sonra Allah'a sena edilir. İkinci tekbirden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e salavât getirilir. Üçüncü tekbirden sonra duâ edilir. Dördüncü tekbirden sonra iki tarafa selâm verilir. Fatiha okunmaz. Ancak sena niyetiyle Fatiha okunabilir.
4 - Mâlikil er'e göre cenaze namazında Fatiha okumak mekruhtur. Bunlara göre her tekbirden sonra Allah'a sena etmek. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavât getirmek müste-habtır. Ve duâ etmek vâcibtir.
Bunların delili, Mâli k ' in el-Muvatta'da N â f i, (Radı-yallâhü anhJ'den rivayetle İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'in, cenaze namazında Fatiha okumadığına dâir verdiği bilgidir.
Cenaze namazında Fatiha okumanın vâcibliğine hükmeden âlimlerin görüşlerine muhalif kalmamak niyetiyle Fatiha okumakta kerahet yoktur. Bilâkis bu niyetle okunması menduptur. Hattâ diğer âlimlerin de görüşlerine hürmeten her tekbirden sonra biraz duâ okumak ve birinci tekbirden sonra Fatiha okumak daha evlâdır. Çünkü böyle yapılınca bütün âlimlerin görüşlerine riâyet edilmiş olur.
Mâliki ler'in yukarıdaki görüşünden sonraki bilgiler, Mâliki mezhebine âit e t - T a r r â z ' dan naklen el-Menhel'-de verilen ma'lumattan özetlenerek alınmıştır.
Cenaze namazında Fatiha gizli okunur. [93]

23 - Cenaze Namazındaki Duâ Hakkında Gelen Hadisler Bâb1

1497) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim Buyurdular ki :
«Ölü üzerinde namaz kıldığınız zaman ihlâsla ona duâ ediniz.»" [94]

İzahı

Ebü Dâvûd. Beyhakı ve İbn-i H i b ban da bunu rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazan, hadisi şöyle açıklar :
Yâni ölü iyi olsun, tenâ olsun, siz Allah rızâsı için ve halisane ona duâ ediniz. Çünkü günahkâr Ölü. müslüman kardeşlerinin duâ ve şefâatına daha çok muhtaçtır. Bunun içindir ki müslümanlar duâ etsin diye ölü onların önüne konulur. Halisane duâ, dünya meşgalelerini hatırdan çıkarmakla ve gönül alçaklığıyle huşu içinde Allah'a yalvarmakla gerçekleşebilir.
Hadîsin mânâsı şöyle de olabilir : Duanızı ölüye tahsis ediniz. Yâni ölünün şahsına özellikle duâ ediniz. Ş âf ii I e r'in cumhû ru böyle hükmetmişlerdir. Fakat fıkıhçıların ekserisi, duanın umumî yapılmasının câizliğine hükmetmiştir. Bu hadîs, Ş â f i î 1 e r'in görüşünü kesin olarak yansıtmaz. Bu sebeple, bu hadîs onlar için lam delil sayılamaz.

1498) Khû Hüreyre (Radıyallâhü anh)\\ca\ Söyle elemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze üzerinde namaz kıldığı zaman şu duayı okurdu :
«Allah'ım! Dirimizi ve ölümüzü burada hazır olanlarımızı ve olmayanlarımızı, küçüğümüzü ve büyüğümüzü, erkeğimizi ve kadınımızı mağfiret eyleî
Allah'ım! Bizden yaşattığın kimseleri İslâm dînî üzere yaşat! Bizden öldüreceklerim de îman üzere öldür!
Allah'ım! Bu cenazenin ecrinden bizi mahrum etme ve ondan sonra bizi dalâlete götürme.»" [95]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve İbn-i H i b b â n da bunu rivayet etmişlerdir.
Duadaki küçük ve büyük kelimelerinden maksad, gençler ve yaşlılardır. Durum böyle olunca küçüklerin günahı yoktur ki, ona duâ edilsin diye bir soruya lüzum kalmaz. Mamafih ergenlik çağına gelmemiş olan çocuklara da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâ ederek bunları mağfiretle derecelerini yükseltmeyi kasdetmiş olması muhtemeldir.
Ölünün ecrinden maksad, onun ölüm musibetine karşı sabretmenin sevabı ve ölüm vukuatı dolayısıyla yapılan hizmetlerin sevabıdır. Cenaze namazını kılan kimseler, ölünün yakınlarından olmasalar bile duanın bu son kısmını okuyacaklardır. Çünkü mü'minler kardeştir. Birisinin musibeti, diğerleri için de musibettir.
"Ondan sonra bizi dalâlete götürme!" cümlesinden maksad şudur : Onun ölümünden sonra bizi hak yoldan sapanlardan eyleme ve bizleri îman üzere sabit eyle. [96]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Cenaze namazında duâ etmek meşrudur.
2 - Yapılacak duayı umumîleştirmek caizdir.
3 - Cenaze namazında açıktan duâ etmek caizdir. Çünkü eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi v6 Sellem) duayı açıktan yapmamış olsaydı Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) işitmiyecekti. Cumhura göre duayı gizli yapmak müstehabtır. Çünkü A h m e d ' in rivayetine göre C â b i r tRadıyallâhü anh) : Cenaze duasını ne ResuM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ne Ömer (Radıyallâhü cnh) bize açıktan okumadılar, demiştir. Cumhura göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açıktan duâ okuduğuna dâir bu ve benzeri hadîsler şöyle yorumlanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğretmek için bazen açıktan okumuştur.
1499) Vasile bin el-Eskâ'[97] (Radıyallâhü anh)'den ; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlardan bir adam üzerinde cenaze namazı kıldırdı.Ben onun şöyle duâ ettiğini kendisinden işitiyordum :
= «Allah'ım! Falan oğlu falan senin hıfz-u himâyendedir. Senin selâmetine götürücü kitabına bağlıdır. Artık onu kabir fitnesinden ve ateş azabından koru. Sen (ahde) vefa edicisin ve hakkı gerçekleştiricisin. Ona mağfiret eyle, ona rahmet eyle. Şüphesiz Sensin Gafur. Sensin Rahim.»" [98]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Hadîsteki "Zimmet" kelimesi emniyet, hıfz ve himaye anlamına yorumlanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hadiste belirtildiği gibi cenazeye duâ ederken şunu demek istemiştir : Allah'ım! Falan oğlu falan Sana iman ettiği için Senin himâyendedir.
Habl'den maksad Kur'ân-ı Kerîmdir Çünkü H â k i m ' in rivayet ettiği bir hadiste :
"Kuran, Allah'ın sağlam habli lipi)dir." buyurulmuştur.
Civar : Emniyet ve selâmet demektir. Bu kelimelerle kasdedilen mânâ şudur : Bu ölü senin o kitabına yapışmıştır. Ki ona yapışan em niyet ve selâmette olur.
Bâzılarına göre Habl' kelimesi 'ahit' mânâsına istiare yoluyla kullanılmıştır.
"Civar" kelimesi komşuluk demektir. Mübalağa için "Habl" kelimesi "Civar" kelimesine izafe edilmiştir. Asıl mânâ : "Falan oğlu falan senin ahdindedir " olur. Bu kavle fiöre bu kelimeler bir önceki kelimenin açıklaması durumundadır.
Nihâye'de şöyle denilmiştir; 'Arap kabilesi arasında düşmanlık, savaş ve tehlike eksik olmazdı Bir kabile reisinden ahitname alma dan o kabile hudutları içerisinde yolculuk etmek tehlikeli idi. Adam yolculuğa çıkmak istediği zaman kabile reisinden kendisine doku nulmaması için ahitname alırdı. Bu belgeyi üzerinde taşıdıktan sonra güven içerisinde o kabilenin mıntıkasında serbestçe dolaşırdı. Başka bir kabilenin mıntıkasına varınca, onun reisinden de benzer belge alır ve böylece yolculuğunu güven içinde sürdürürdü. İşte buna "Hablül Civar" denilirdi "
Burada bu mânâ kastedilmiş olabilir Yâni bu mıı'min kulun, se nın -İman ahitnameni" laşıyor.
"Sen (ahde) vefa edicisin" cümlesinden maksad şudur; Sen ver d ğin sözü yorine t^erıı inisin Sözünden caymazsın. [99]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Öğretmek maksadıyla cpnfv/o nmna/mrİH duayı açık sesle okumak caizdir
2 - Cenaze erkek olsun, kadın olsun, bilindiği takdirde kendisinin ve babasının isimleriyle duada anılması müstehabtır. Bilinmezse : "Allah'ım! Bu senin kulundur ve senin kulunun oğludur' veya : 'Allah'ım! Bu senin cûrivendir ve cariyenin kızıdır' diye anılır.

1500) Avf hin Mâlik el-Kşcaî [100] (Radıyailâhü titıfı)'<\en; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in Ensârdan (ölen) bir adam üzerinde cenaze namazını kıldığına şahit oldum. Ve (cenaze namazında) şu duayı okuduğunu (kulağımla) işittim:
= «Allah'ım! Ona selat Onu mağfiret eyle. Ona rahm eyle. Onu belâlardan koru. Onu afv eyle. Su, kar ve dolu me-sâbesindeki rahmet çeşitleriyle onu (günahlardan) pak eyle. Beyaz elbisesinin kirden temizletildiği gibi onu günahlardan ve hatâlardan teiniz eyle. (Dünyada bıraktığı) evine karşılık olmak üzere (ona) evinden daha hayırlı bir ev ver, (Ona) ailesinden daha hayırlı bir aile ver, onu kabir fitnesinden ve ateş azabından koru.»

Avf (Radıyalâhü anh) demiştir ki: Andolsun ki ben orada dururken kendimi (vefat eden) o adamm yerinde olmamı temenni eder durumda gördüm."

1501) CâbİR (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir: Ne Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ne Ebü Bekir ve ne de Ömer (Radıyallâhü anhümâ) cenaze namazı hakkında cevaz verdikleri kadar hiç bir şey hakkında bize cevaz vermediler. Yâni (cenaze namazını) bir vakte bağlamadılar.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Haccâc bin Ertât çok tedlisçi idi. Tedlisçilikle meşhurdu. Bu hadîsi de an'ane ile rivayet etmiştir. [101]

İzahı

Avf (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim ve Beyti aki de rivayet etmişlerdir. Duanın bâzı kelimelerinde mânâyı etkilemiyen az bir fark vardır.
Câ b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi zevâid türündendir. Sin-d i bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:
Yâni cenaze namazının her vakitte kılınması hakkında verilen cevaz hiç bir şey hakkında verilmemiştir. Hadîs, böyle yorumlanınca cenaze namazının mekruh vakitler dâhil her vakitte kılınabileceğine ve cenaze namazı için hiç mekruh vakit olmadığına delâlet eder. Halbuki bu mânâ hadîslerin ifâde ettikleri hükme muhalif olmakla beraber, müellifin açtığı bu bâbla münâsebeti de yoktur. Bunun içindir ki; bâzıları: Hadîsten maksad şu olabilir demişlerdir: Cenaze namazında belli bir duanın okunması tahdidi konulmamıştır. Herhangi bir duâ okunabilir.
S i n d î' nin zikrettiği son yoruma göre hadîsin son cümlesinin; değil, olması gerekir. Bu iki cümlenin son harfinin yazılışı birbirine yakındır. Yâni bir kalem hatâsı ihtimâli üzerinde duruluyor.
Birinci cümlenin mânâsı: Tevkît etmemiş. Yâni belli bir vakte bağlamamıştır.
İkinci cümlenin mânâsı: Tevkif etmemiştir. Yâni duayı belirli bir sınırda durdurmamıştır."
Bence hadisteki ibâha'dan maksad; cevaz vermek değil, açıktan okumaktır. Ve hadîsten maksad şudur : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olsun, Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) olsun, bunlar cenaze namazında bize açıktan duâ okudukları kadar, hiçbir şeyde bize açıktan duâ okumamışlardır.' Zâten bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in cenaze namazındaki duaları açıktan okuduğuna delâlet ediyorlar. Bu hadîs, böyle yorumlanınca bu bâbla olan münâsebeti açıktır. Hadisin sonundaki; :ümlesinin mânâsı da şu olabilir:
Cenaze namazındaki duayı açıktan okumayı herhangi bir vakte bağlamamıştır. Yâni cenaze namazı, gece kıldırılsın, gündüz kıldırılsın, duâ açıktan okunmuştur. Bilindiği gibi sair namazlarda durum değişiktir. Akşam, yatsı ve sabah namazlarında açıktan kıraat edilir. Gece kılınan sair namazlarda da açıktan okumak meşrudur. Gündüz kılınan öğle, ikindi farzları ve şâir nafilelerde kıraat gizli yapılır.
Miftâhü'l-Hâce'de nakledildiğine göre Hafız İbn-i H a -c e r : Benim muttali1 olduğum şey, buradaki ibâhanın cehren yâni açıktan okumak mânâsında olmasıdır. Zahir budur ki; Cenaze duası açıktan da okunabilir, gizli de okunabilir, demiştir.
Yukarıda âcizane açıkladığımız muhtemel yorum, A h m e d ' in C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği ve el-Menhel yazarının "Ölüye duâ bâbı"nda zikrettiği şu hadîse aykırıdır:
= -Câbir tRadıyallâhü anh) den şöyle demiştir: Ne Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne Ebû Bekir ne de Ömer (Radıyallâhü anhümâ) cenaze duasını bize açıktan okumadılar.»
Yukarıdaki durum muvacehesinde hadîsin asıl mânâsını Allah'a ve Resulüne havale etmek en ihtiyatlı olanıdır. [102]

24 - Cenaze Üzerinde (Kılınan Namazda) Dört Tekbir Almak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1502) Osman bin Attan[103] (RadıyathıliH atıh)\\e\ı\ Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh)'ın (cenazesi) üzerinde namaz kıldı. Ve (namazda) cenaze üzerine dört defa tekbir aldı.Zevâid'de şöyle denilmiştir :
Bu hadisin isnadında Halid bin Ilyas vardır. Alimler onu zayıf görmekte ittifak etmişlerdir.

1503) EI-Hecerî (Radıyaltâhü anh)[104]'den: Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından Abdullah bin Ebi Evfâ el-Eslemi (Radıyallâhü anh) ile beraber kızının cenaze namazını kıldım. Abdullah (Radıyallâhü anh) onun cenazesi üzerinde (namazda) dört defa tekbir aldı. Dördüncü tekbirden sonra (hemen selâm vermeyip) biraz durdu. Ben safların müteaddit yerlerinden cemâatin imamı uyarmak için 'Sübhânallah' seslerini işittim. Sonra selâm verdi. Daha sonra : Siz benim beş defa tekbir alacağımı mı sanıyordunuz? dedi. Cemâat: Bundan endişelendik, dediler. Kendisi: Ben (beş defa tekbir) alacak değilim. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört defa tekbir alırdı, sonra bir süre durup demesini Allah'ın dilediği (kelimeleri) söyledikten sonra selâm verirdi."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Senedindeki râvi el-Heceri'nin adı ibrahim bin Müsilm el-Kûfi'dir. Süfyân bin Uyeyne, Yahya bin Muin. Nesai ve başkaları Onu zayıf saymışlardır.

1504) Abdullah bin Abbas (R<ı<hynllâhU ıivhüuw)\ldn: Şiıyk1 du-ınıştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenaze namazında dön defa tekbir aldı."[105]

İzahı

İlk iki hadis zevâid türündendir. İkinci hadîsi Ahmed de rivayet etmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in hadîsini E b û Dâ-vûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayeti meâlen şöyledir:
"Ebû Jshakın Şa'bî'den rivayet ettiğine göre Şa'bî: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeni bir kabrin yanından geçmiş ve cemâat kabir üzerinde saf olmuşlar- Peygamber (Sal-iallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde (kıldırdığı namazda) dört defa tekbir almış,' dedi. Ben Şa'bî'ye: Kim sana t alı d is etti? diye sordum. Dedi ki: Sıka bir zât. Orada bulunan Abdullah bin Abbâs (Ra-dıyallâhü anhümâ) (bana tahdis etti.)"
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, cenaze namazındaki tekbir sayısının dört olduğuna delâlet ediyorlar.*
Dört mezheb imamları ile Sevri, İbnü'l -Mübarek, İshak, İbn-i Ebî Evfâ, Ata', Hanef iler' den Muhammed ve Evzâî (Radıyallâhü anhüm) bununla hükmetmişlerdir. Sahâbilerden de Ömer bin el Hattâb, oğlu Abdullah, Zeyd bin Sabit, Hasan bin Alî, Berâ' bin Âzib ve Ebû Hür ey re (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir. Tirmizi: Sahâbilerden ve başkalarından olan ilim ehlinin tatbikatı böyledir, demiştir.
K a d ı I y â z : Muhtelif memleketlerdeki fetva ehli ve Fıkıh-çılar bunda ittifak etmişlerdir. Çünkü buna dâir sahih hadîsler vardır. Bu kavlin dışındaki görüşlere iltifat edilmemelidir. Memleketlerin fıkıhçılarından t bn-i Ebî Leylâ hâriç, hiç birisinin tekbirleri beş yaptığını bilmiyoruz, demiştir.
Sevri, Ebû Hanîfe, Şafiî ve bir rivayete göre A h m e d : îmam, tekbir sayısını* dörtten fazlalaştırırsa cemâat bu hususta imama uymaz. Bununla beraber imam selâm vermeden önce cemâat selâm vermez. Onun selâm vermesini bekler. [106]

25 - (Cenaze Namazında) Eeş Defa Tekbîr Alan Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1505) Abdurrahman bin Ebî Leylâ (Radıyallâhü anh)}den; Şöyle demiştir :
Zeyd bin Er kam (Radıyallâhü anh) cenazelerimiz üzerinde dört defa tekbir alırdı. (Bir defa) bir cenaze üzerinde beş defa tekbir aldı. Bunu kendisine sordum. Dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş defa tekbir alırdı."[107]

İzahı

Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesai ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîs, onların cenaze namazında dört defa tekbir almalarının yaygın ve çok olduğuna, fakat beş defa tekbir almanın nâdir olduğuna delâlet

eder. Bunun içindir ki Zeyd (Radıyallâhü anh) beş defa tekbir alınca hemen sebebi sorulmuştur.
Dâvûd-i Zahiri, bu hadîsi tutarak cenaze namazında dört veya beş defa tekbir alınmasının meşruluğuna hükmetmiştir.
Cumhur, bu hadîsi şöyle yorumlar: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda beş defa tekbir alırdı. Son zamanlarda dört tekbir ile kıldırırdı. Ve iş, buna göre sâbitleşti.
Cenaze namazındaki tekbir sayısının beş olduğunu söyliyenlerin başında Zeyd bin Erkam (Radıyallâhü anh), H u z e y f e bin el-Yemân (Radıyallâhü anh) ve Şii mezhebi âlimlerinin bulunduğunu el-Menhel yazarı bildirmiştir.
Tekbir sayısının altı, yedi ve sekiz olduğunu söyliyenler var ise de bunu söyliyenlerin delillerini zikretmek uzun sürer. Zâten dört mezheb âlimlerinin görüşlerine göre tekbir sayısının dört olduğunu bundan önceki bâbta zikrettim ve en sahih kavlin bu olduğunu belirttim. Bu sebeple diğer görüşleri zikretmeye gerek görmüyorum. [108]

Tekbirlerde Eller Kaldırılır Mı ?

Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Menhel yazarı bu konuda özetle şöyle der:
Îbnüi-Münzir: İlk tekbirde ellerin kaldırılması husû sunda âlimler icmâ' etmişlerdir, demiştir. Diğer tekbirlere gelince :
1 - İbn-i Ömer, Ömer bin Abdülaziz, Ata', Evzâi, Şafiî, Ahmed, İshak ve İbnü'l-Münzir (Radıyallâhü anhüm) : Her tekbirde elJer kaldırılır, demişlerdir.
2 - Ebû Hanife, Sevri, Salim, Zühri ve Kays bin Ebi Hazım: Eller yalnız ilk tekbirle kaldırılır, demişlerdir
3 - Mâli k' ten, her tekbirde ellerin kaldırılması ve yainız ilk tekbirde kaldırılması diye iki rivayet vardır. Mezhebinin meşhur rivayetine göre yalnız ilk tekbirde kaldırılır.

1506) Kesir bin Abdillah'ın dedesi (Amr bin Avf el Yeşkuri)[109] (Raıhyallâhü anhüm)'dvn rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleri]) (cenaze namazında) beş defa tekbir almıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Kesir bin Abdillah hakkında Şafii : O. yalancılık temellerinden birisidir, demiştir. İbn-i Hibbân da : O, babası aracılı ğıyla dedesinden, mevzu' hadislerden bir nüsha rivayet etmiş, demiştir. İbn-i Abdi'I-Berr ve Nevevi: Onun zayıflığı hakkında ittifak var, demişlerdir. Ben de rim ki : Bu, böyledir. Ancak Tirmizi Onun : Müslümanlar arasında sulh caizdir, mealindeki hadîsi ile bayram namazıpdaki tekbirlere âit hadisini sahih saymıştır. Onun râvisi İbrahim bin Ali'yi de Buhâri ve İbn-i Hibbân zayıf saymışlar, bâzıları da Ona yalancılık isnad etmişlerdir. [110]

26 - Çocuk Üzerinde Cenaze Namazı Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1507) El-Muğîre bin Şu'be (Raâtyailâhü anh)\\en: Şöyle demiştir: Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellernl'den işittim. Buyurdu ki :
-Tıfıl üzerinde cenaze namazı kılınır.

1508) Câbir bin AbdİIlah (Radıyallıihıı onhümâ)'(\an rivayet edildiğine yöre; Resûhıllah (Suttal/ahü Aleyhi ve Sr/lenı) şöyle buyurdu, demiştir'
«Çocuk doğarken istihlal ettiği (- hayat belirtisi gösterdiği) /a man üzerinde cenaze namazı kılınır. Ve mirasçı olur »"[111]

İzahı

Muğire (Radıyallâhü anhl'in hadîsini Ahmed, E bu Dâvûd, Nesaî, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Bey haki de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î ve E b û D a v ı'ı d ' ıın u/.uncH nlan rivayetle-rindeki hadîs, meâlen şöyledir :
«Einici, cenazenin arkasında gider, yaya cenazenin her hangi bir tarafında yürüyebilir. Tıfıl üzerinde namaz kılınır.» E b û Da vııd' un rivayetinde, "Tıfıl" kelimesi yerine "Sıkt" kelimesi vardır.
Kâmus'ta : "Tıfıl", herşeyin küçüğüne ve doğan çocuğa denilir. "Sıkt", ana rahminde asgarî bekleme süresi dolmadan önce doğan çocuğa denilir, diye tarif yapılmıştır.
Bu hadis düşük çocuk doğarken ses çıkarsın, çıkarmasın, yâni hayat belirtisi bulunsun, bulunmasın üzerinde namaz kılmanın meşruluğuna delâlet eder. El-Menhel yazarının beyânına göre A h m e d ve D â v û d böyle hükmetmişlerdir. İ b n - i Ömer (Radıyal-lâhü anhJ, İbnü'l-Müseyyeb ve t bn-i Şîrîn' den rivayet olunan da budur.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z î ve Ne-s a î de rivayet etmişlerdir.
İstihlâl: Çocuğun doğarken çıkardığı sestir. Tuhfe yazarının nakline göre Nihâye'de : Çocuğun istihlâlinden maksad, ses çıkarmak veya hareket etmek veyahut aksırmak yahut da nefes alıp vermek gibi hayat belirtisidir, denilmiştir. İbnü'l-Hümâm da istihlâli böyle tarif etmiştir. EI-Menhel yazarı da aynı şeyi söylemiştir.
Bu hadîse göre doğarken hayat belirtisi bulunan çocuk üzerinde cenaze namazı kılınır, aksi takdirde kılınmaz. EI-Menhel'de bildirildiğine göre Ebû Hanif e, arkadaşları, Mâlik, Şafiî ve E v z â î böyle hükmetmişlerdir.
Hadisin mirasla ilgili son kısmı T i r m i z i' de şöyledir : istihlâl etmedikçe sabi mirasçı olmaz ve kendisinden mîras alınmaz.»
Mirasla ilgili fıkıh yönü "Ferâiz" bölümündeki 2750 - 2751 nolu hadîsler bahsinde inşaaliah anlatılacaktır.

1509) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ««A/'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) şöyle buyurdu demiştir
«Tıfıllarınız üzerinde cenaze namazını kılınız. Çünkü şüphesiz onlar, sizin farat (= öncüHarınızdandırlar.[112]
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan el-Buhterî bin Ubeyd hakkında Ebû Naîm el-Isbahânî, Hâkim ve Nakkaş : O, babasından mevzu' hadîsler rivayet etmiş, demişlerdir. E'oü Hatim, tbn-i Adiyy, İbn-i Hibbân ve Dâ-rekutnî onu zayıf görmüşler. El-Ezdi de onu yalanlamıştır. Yâkub bin Şeybe de : O meçhuldür, demiştir. [113]

27 - Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemj'in Oğlu Üzerinde Cenaze Namazını Kılmak Ve Ölümünü Anlatmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1510) İsmail bin Ebî Hâl id (Radıyallâhü anhümâ)\}an; Şöyle demistir :
Ben, Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhümâ)'ya:
Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'İn oğlu İbrahim'i gördün (mü?) dedim.
Dedi ki = Küçük iken öldü. Eğer Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den sonra bir peygamber'in olmasına ilâhî hüküm olmuş olsaydı Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in oğlu yaşıyacak-tı. Lâkin Efendimizden sonra hiç bir peygamber yoktur.Buhârî El-Edeb bölümünün 'Peygamberlerin isimleriyle isimlendirilenler' bâbmda bu hadisi aynı senedle rivayet etmiştir.

1511) Abdullah hin Ahhâs (Radıyallâhü anhümâ)\h\n: Şöyle der:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in oğlu İbrahim vefat edince Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) cenaze namazını kıldırdı. Ve şöyle buyurdu :
«Şüphesiz Cennette onu emziren vardır. Eğer yaşamış olsaydı, sıddîk bir nebî olacaktı. Eğer yaşamış olsaydı kıbtî dayıları azat ola çaktı. Ve hiç bir kıbtî köle olarak kullanılmıyacaktı.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki İbrahim bin Osman Ebû Şeybe Vâsıt kadısıdır. Buhâri onun hakkında : Âlimler onun sıka veya zayıflığı konusunda susmuşlar, demiştir. İbnü'l-Mübârek : Onun hakkında susarım, demiştir. İbn-i Muin : Sıka değil, demiştir. Ahmeri : Hadîsi münkerdir, demiş Ncsâi de: Hadisi metruktür, demiştir

1512) Hüse\in hin Alî hin Khî Talih (Rtuh\allâhü anhiinuıJdan ; Şöyle demişi ir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in oğlu Kasım vefat edince (annesi) Hatice (Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Resûlallah! Kâsım'ın az sütü taştı. Süt ça^mı ikmâl edinceye kadar keşke Allah onu yaşatsaydı, dedi. Resüiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Onun, sütünü tamamlaması Cennettedir.» buyurdu. Hatice
(Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Rtsûiallah: Eğer ben bunu bılebı'sem bu bilgi, onun (vefat) işini bana kolaylaştıracak, dedi. ftesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Dilersen ben Allah Teâlâ'ya dua edeysm de onun sesini sana duyurayım» bayurdu. Hatice (Radıyallâhü anhâ) :
— Hayır Ben Allah'ı ve Resulünü tasdik ederim, dedi."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Hisâm bin Ebi'l-Velîd'i sıka sayanı veya cerh edeni görmedim.
Sindi : Ben derim ki : Hayır. T&krib yazarının Onun terkedilmiş olduğunu söylediği nakledilmiştir Râvi Abdullah bin İmrân'a gelince, Ebû Hatim : O, Sâ-lihtir, demiş; Ibn-i Hibbân da Onu sikalar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvileri şıkadır, demiştir. [114]

İzahı

İlk hadîs, Buharî' de rivayet edilmiştir. Sindi, bunun izahında şöyle der:
"Eğer efendimizden sonra bir peygamberin olmasma ilâhi hüküm olmuş olsaydı..." cümlesi, muhtemelen İ b r â h i m ' in ölüm sebebini açıklamak içindir. Cümlenin dönüm noktası şu olur : İbrahim'in nebi olması, yaşamasına bağlanmıştır. Bu yorum, mezkûr yorumun efendimiz tarafından bilinmesi esasına bağlıdır. Bunun ben /.erleri, bâzı zayıf yollarla Peygamber (Sallallahü Aleyhi vh Setlem)'den rivayet edildiği gibi, sahâbîlerden de bunun misli gelmiştir. Buna göre hadîsin mânâsı şöyle olur:
"Eğer efendimizden sonra Peygamberliğin herhangi bir kimseye verilmesi takdir edilmiş olsaydı İ b r â h i m ' in yaşaması mümkün olurdu." Lâkin yaşadığı takdirde İ b r â h i m ' in nebi olması takdir edildiği halde bir peygamberin gelmesi hükmü olmayınca İbrâ-h i m ' in yaşamamaası gerekir.
Hadîsteki mezkûr cümlenin, İ b r â h i m ' in faziletini beyan için olması muhtemeldir. Buna göre şöyle yorum yapılır : Eğer efendimizden sonra bir nebinin gelmesi mukadder olsaydı, buna en lâyık olanı İbrahim olacaktı. Ve nebi olmak üzere yaşıyacaktı. Lâkin bir nebinin gelmesi mukadder değildir. Dolayısıyla yaşaması gereği yoktur.
Her iki ihtimâle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in erkek çocuğunun nebî olması lüzumu, hadîsten çıkarılamaz. Dolayısıyla şöyle bir soru yöneltilemez: Peygamberlerin çocuklarının peygamber olması gerekmez. Eğer gerekseydi tüm insanların peygamber olması gerekirdi. Çünkü bütün insanlar, Âdem (Sallall&hü Aleyhi ve Sellem) ve N û h (Aleyhisselâm)'un çocuklarıdır.
Zevâid türünden olan ikinci hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefat eden oğlu İ b r â h i m ' in cenaze namazını kılmıştır. İ b r â h i m ' in 16 veya 18 aylık iken vefat ettiği rivayetleri vardır. Ebû Davud'un Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den olan bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, İ b r â h i m ' in cenaze namazını kılmadığı bildirilmiştir. El-Menhel yazarı: Bundan maksadın, cemaata kıldırmamış olması muhtemeldir, demiştir. Ebû Davud'un A tâ' (Radıyallâhü anh)'dan olan mürsel bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, İ b r â h i m ' in cenaze namazını kıldırdığı belirtilmiştir.
Bu hadîsteki «Cennet'te onu emziren vardır.» cümlesi, İ b r â -h i m ' in şeref ve değerini beyan etmek içindir. Sindi böyle demiştir. Çünkü Cennet, herhangi bir şeye ihtiyaç duyma yeri değildir.
İ b r â h i m ' in annesi M â r i y e (Radıyallâhü anhâ) kıp-tîlerden olduğu için, hadîste; kiptiler, İ b r â h i m ' in dayıları olarak gösterilmiştir. Tüm kıptı kölelerin âzât edilmesi ve köle edinilmemesi ile ilgili cümle de î b r â h i m ' in Allah katındaki kıymet ve yüceliğini açıklamak içindir.
Son hadîs de Zevâid türündendir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu Kasım, Hatice (Radıyallâhü anhâ)'den doğmadır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en büyük çocuğudur. Onun ismine izafeten Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Ebü'l-Kâsım künyesi verilmiştir. Kaç yaşında iken vefat ettiği hususunda kesin bilgi edinilemedi. Bir kavle göre iki yıl, başka bir kavle göre ayakta yürüyebilecek yaşa kadar yaşamıştır. Diğer bir kavle göre, bineğe binebilecek yaşa kadar yaşamıştır. Onun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e risâlet gelmeden önce vefat ettiğini söyliyenler olduğu gibi, daha sonra vefat ettiğini söyli-yenler de vardır. Bu hadîs, efendimize risâlet görevi verildikten sonra K â s ı m ' in vefat ettiğine delâlet eder.
K â s ı m ' in Cennette sütünü tamamlaması ile ilgili cümle, bir önceki hadisteki cümleye benzer ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çocuğunun yüceliğini beyan içindir.
Hatice (Radıyallâhü anhâ)'nin ölen K â s ı m ' in sesini işitmesi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teklifine verdiği karşılığın, Hatice (Radıyallâhü anhât'nin yüksek zekâ ve üstün îmanını yansıttığının e s - S ü h e y 1 î tarafından belirtildiği S i n d î' de anlatılmıştır. Şöyle ki : Hatice (Radıyallâhü anhâ) berzahla ilgili bu olayı müşâhade etmekle inanmaktan hoşlanmayıp gaybe îman sevabını almayı tercih etmiştir. [115]

28 - Şehitler Üzerinde Namaz Kılmak Ve Onları Defnetmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Âlimler, şehidin tarifi hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: El-Menhel yazarının beyânına göre :
1 - Hanefî âlimleri; Şehit, savaş esnasında düşmanların doğrudan doğruya veya dolaylı yoldan öldürdükleri erginlik çağına ermiş ve deli olmayan müslümana denilir. Âsilerin veya yol kesicilerin öldürdükleri mezkûr müslümana da şehit denilir. Öldürülen müslüman, yaralayıcı olmıyan bir âletle de öldürülmüş olsa veya savaş meydanında ölü bulunup üzerinde bir yara eseri bulunsa yine şehittir. Göz ve kulak gibi mutad olmıyan yollardan kanın çıkması, bir yara eseri olarak kabul edilir, demişlerdir.
2 - Şâfîîler'e göre; Kâfirlerle savaşma sebebiyle savaş esnasında ölen müslümana şehit denilir. İster bir kâfir onu öldürmüş olsun, ister bir müslümamn silahıyla yanlışlıkla öldürülmüş olsun, ister kendi silâhının kendisine dönmesiyle öldürülsün veya attan düşmek, atın tekmesiyle yahut ayakları altında çiğnenmekle öldürülsün, şehit sayılır. Keza savaş aralığında Ölü olarak bulunup ölüm sebebi bilinmiyen kimsenin üzerinde kan eseri bulunsun, bulunmasın; derhal ölmüş olsun veya bir süre kaldıktan sonra henüz savaş neticelenmemiş iken aynı sebeple ölmüş olsun şehit sayılır. Mezkûr şahıslar bu arada bir şey yiyip, içsin, vasiyet etsin veya bunları yapmasın, farketmez. Şehit sayılmak hususunda erkek, kadın, köle, ço cuk, sâlih ve fâstk eşittir. Savaş esnasında yaralanıp, savaş bittikten sonra yaşaması kuvvetle umulan kimse, bilâhere ölürse ihtilafsız olarak şehit değildir.
MaIikiIer ve HanbeIiIer de Ş â f i i 1 e r gibi söylemişlerdir. Şu farkla ki; Ha n bel i ler'e göre savaş mıntıkasında kendi kendine ölen veya silâhının geri tepmesiyle ölen, yahut ölü bulunup üzerinde yara eseri bulunmayan veyahut yaralandıktan sonra geri taşınan ve yemek, içmek, uyumak, idrar etmek, ko nuşmak, aksırmak gibi fiillerden birisini işleyen, yahut uzun süre yaşayan kimsenin cenazesi yıkanır. Ve cenaze namazı kılınır.
Bu konuda geniş malumat almak için Fıkıh kitablarına mürâcaal etmek gerekir.

1513) Abdullah bin Abbâs (Radıvallâhü anhiimû)\\-dn; Şöyle demiştir :
Uhud (savaşı) günü şehidlerin cenazeleri Resülullah (SalIaJIahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına getirildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sırayla onar cenaze grubu üzerinde namaz kıldırmaya başladı. Hamza[116] (Radıyallâhü anhJ'ın cenazesi olduğu gibiydi. Diğer cenazeler (namaz bitiminde) kaldırılıyor (ve yerlerine başka cenâ zeler konuluyordu) Hamza (Radıyallâhü anh)'ın cenazesi, konuldu ğu gibiydi.Sindi demiştir ki : Bunun senedinin hasen olduğu Zevâid'den anlaşılıyor. [117]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi H â kim, Tabarâni ve Beyhaki de rivayet, etmişlerdir. Uhud şehitlerinin yetmiş kişi olduğu ma'lumdur. Bu hadîse göre şehitlerin cenazeleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bulunduğu semte getirilmiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların namazını kıldırmış-tır. Her defasında on cenaze üzerinde namaz kılmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in amcası H z . H a m z a (Radıyallâhü anhî'ın cenazesinin namazı ilk grubun içinde kılınmış, namaz bittikten sonra Hz. Hamza 'Radıyallâhü anhl'ın cenazesi hâriç, diğer cenazeler kıldırılarak yerlerine dokuz cenaze getirilmiş, bu defa Hz. Hamza (Radıyallâhü anlı) dâhil bu grubun cenaze namazı

kılınmış. Her defasında gruplar değişmiş, fakat Hamza (Radıyallâhü anhJ'ın canâzesi kaldırılmadığı için her grupla birlikte tekrar tekrar onun namazı kılınmıştır. [118]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Bu hadîse göre şehidler üzerinde cenaze namazını kılmak meşrudur. Bu husustaki âlimlerin görüşleri, bundan sonra gelecek hadisin izahı bölümünde anlatılacaktır.
2 - Bir cenaze üzerinde bir kaç defa namaz kılınabilir.
3 - Birkaç cenaze üzerinde bir defa namaz kılmak meşrudur.

1514) Câbir bin Abdillah (Radıyaflâhü anhümâ) 'dan ; Şöyle demiştir: Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud (savaşı) şehid-lerinden ikişer ve üçer kişiyi bir kabirde yerleştiriyordu. Ve (bize) :
«Eunlarin hangisi Kuranı daha çok öğrenip hıfzetmiş?» diye soruyordu.
Bu ikişer ve üçer şehidlerden birisine işaret edilince, onu kabre önce (ve kıble tarafına) koyuyordu ve :
- (Kıyamet günü) Ben bunların hayatlarım feda ettiklerinin şahidiyim.» buyuruyordu. Ve şehitlerin yıkatılmadan, üzerlerinde namaz kılmadan kanları içinde defnedilmelerini emrediyordu."[119]

İzahı

Ahmed, Buharı, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesa i ve B e y h a k i de bu hadisi rivayet etmişler; Tirmizi hadîsin hasen - sahih olduğunu bildirmiştir.
Hadisin : ifâdesinin zahiri, iki veya üç şehidin bir kefene konulmasını ifâde ederse de, S indî' nin naklen beyânına göre Mesâbih şerhinde el-Muzhir: Burada bir sevbden maksad bir kabirdir. Çünkü iki veya üç şehidin çıplak vücudları birbirine değecek tarzda elbiselerini soymak ve bir kefene sarmak caiz değildir, demiştir. Mezkûr ifâdeyi böyle yorumlayanlar çoktur. Diğer âlimler de bu yoruma karşı çıkmamışlardır. Lâkin hadîsin zahiri iki veya üç şehidin bir tek kefene sarılmasıdır. Diğer taraftan hatıra şu gelebilir:
Bundan sonra gelen hadiste şehidlerin elbiseleriyle ve kanları içinde defnedildikleri bildirilmektedir. Hâl böyle olunca şehidi kefenlemenin mânâsı nedir? Sindi bu konuda şöyle der:
Bana öyle geliyor ki, kefenleme işi savaş esnasında elbisesi parçalanmış ve bedenini örtecek kadar elbisesi kalmamış olanlara tatbik edilmiştir. Şehidin elbisesi kısmen de kalmış olsa iki şehidi bir kefene sarmakta mahzur kalmaz. Çünkü çıplak vücudları bir birine değmemiş olur.
Yukarıdaki ifâdeyi, bir kefene konmak mânâsına yorumlayan bâzı âlimler; Her şehid için ayrı bir kefen te'mini mümkün olmadığından dolayı iki şehidin bir kefene konulmuş olması bir zaruret icâbı olabilir, demişlerdir.
Bir kısım âlimler de Bir kefene konulmanın mânâsı, bir kefenliğin iki parçaya bölünerek iki şehidin bunlara sarılması şeklinde olabilir, demişlerdir.
Sindi yukardaki ihtimalleri zikretmiştir. El-Menhel yazan da: İki veya üç şehidin bir tek kefenin içine konulması, çıplak vücutlarının birbirine değmesi sakıncasını gerektirmez. Çünkü cesetler arasına ot ve benzeri şeylerin konulmuş olması muhtemeldir, demiştir.
Hadîsin : fiili, meçhul sığasıyladır. Mânâsı: «Şehid-ler yıkatılmamış olarak, .»dır.
Hadîsin fiili, meçhul ve ma'lum olabilir. Meçhul
sığası ise-, «ve şehidler üzerinde namaz kılınmadan» olur. Ma'lum ise : «ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehitler üzerinde namaz kılmadan...» olur. [120]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Zaruret hâlinde iki veya üç cenazeyi bir kabre defnetmek caizdir.
2 - Yine zaruret hâlinde iki cenazeyi bir kefene koymak caizdir. Zaruret olmadıkça caiz değildir.
3 - Şehidler, yıkatılmadan defnedilirler.
4 - Şehidler üzerinde cenaze namazı kılınmaz. [121]

Şehidlerin Yıkatılması Ve Namazlarının Kılınması Hakkında Âlimlerin Görüşleri

El~Menhel yazarı bu konuda şöyle der:
Savaşta şehid olanlar cünüp bile olsalar yıkatılmıyacaklarına ve namazlarının kıhnmıyacağına Ebû Dâvûd'un Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhî'den rivayet ettiği:
"Uhud şehitleri yıkatılmadılar vt; ü/erlerinde namaz Kılınmadan kanlarıyla defnedildiler" mealindeki hadîs ve benzerî hadisler delâlet ederler.
Alimlerin görüşleri şöyledir:
1 - Mâlikiler, yukarıya meali alınan Enes (Radı-yallâhü anh)'in hadîsi ve benzer hadîslerle hükmetmişlerdir. Ş â-f i i 1 e r ' in bir kısmı, A t â' Nehai, Süleyman bin Musa. el-Leys, Yahya el-Ensâri, İbnü'1-Mün-zir ve Ebû Sevr de böyle demişlerdir. Delillerinden birisi de C â bir (Radıyallâhü anh)'in (15)4 nolu) hadisidir.
2 - Hanbeliler'e göre şehid cünüp ise yıkatılır, değilse yıkatılmaz. Bâzı Ş â f İ i 1 e r de böyle demişlerdir. Cünübün yı-katılması hükmünün delili, İbn-i İshak (Radıyallâhü anh)'ın el-Meğâzi'de rivayet ettiği :
"Hanzala bin er-Râhib (Radıyallâhü anh), Uhud savaşında şehid edildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
"Hanzala ya ne oldu? Çünkü meleklerin onu yıkadıklarını gör düm.» buyurdu.
Sahâbîler: Hanzala (Radıyallâhü anh), eşiyle cinsi temas yaptıktan hemen sonra savaş işi çıkınca, boy abdestini almadan savaşa çıktı, dediler." mealindeki hadîstir.
A h m e d ' den edilen iki rivayetin en sıhhatli olanına göre şehidin cenaze namazı kılınmaz, diğerine göre kılınır.
3 - Ebû Hanife, arkadaşları, Sevr i, e I Müzeni, Hasan ı Basri ve İbnü'lMüseyyeb'e göro şehid üzerinde cenaze namazı kılınmaz. Ve yıkatılmaz. E b ü H a -n i f e ' ye göre şehid cünüp veya çocuk yahut deli ise yıkatılır. Bunların delili, İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın (1513 nolu) hadîsi ve B e yh a k i' nin Ebû Mâlik el-Gıf âri (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği benzer hadistir. Bu hadîse göre de Uhud şehidleri, onar kişilik gruplar hâlinde getirilerek namazları kılınmış, H a m z a (Radıyallâhü anh) her grupta bulundurulmuştur. Bu hadîste H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yetmiş defa namaz kılındığı kaydedilmiştir. Fakat Şafiî, bu hadisi malul sayarak : Şehidlerin tümü yetmiş idi. Onar kişilik gruplar hâlinde namazları kılındığına göre H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yedi defa kılınmış olur. Nasıl yetmiş defa olur? Eğer Ebû Mâlik (Radıyallâhü anh) tekbir sayısını kasdetmiş ise, tekbirler yirmi sekiz olur, demiştir.
El Menhel ya/an, e I Umm ' dım naklen.Saf i i ' um : Hadisler, mütevâtir yollarla gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uhud şehidleri üzerinde nama/, kılmadığını tesbıt etmişlerdir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlar üzerinde namaz kıldığına ve H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yetmiş tekbir aldığına dâir rivayet sahih değildir. Bunca sahih hadisler karşısında sahih olmayan rivayeti göstermek istiyen kimse utanmalıdır.Ukbe bin Âm i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsine gelince Uhud savaşından sekiz yıl sonra bu namazın kılındığı Ukbe (Radıyallâhü anh) in hadîsinde belirtilmiştir. Muhalifimiz; Ölünün defni üzerinden uzun zaman geçince kabir üzerinde namaz kılınmaz, der. Bana öyle geliyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ecelinin yaklaştığını bilince Uhud şehidleriyle bir nevi vedalaşmak üzere, onların kabristanına giderek onlara dua ve istiğfar etmiştir. Cenaze namazını kılmamıştır. Bu ziyaret, sahih hadîslerle sabit olan, şehidlerin cenaze namazının kılınmarnası hükmünün neshedildiğine delâlet etmez, dediğini anlatmıştır.
El-Menhel yazarı, bu hususla ilgili olarak bir çok nakilleri yapa rak delilleri karşılaştırdıktan sonra : Hulâsa sehidler üzerinde namaz kıhnmamasına delâlet eden hadisler, namaz kılındığına dâir hadîslerden daha râcihtir. Zahir olan kavil namazın kılınmasıdır. İbn-i H a z m demiş ki; Şehidin üzerinde namaz kılınırsa iyi olur, kılın mazsa da iyi olur.

1515) İbn-i Abbâs (Radtyallâlıü anhümâ)\\an: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud şehidlerinin üzerlerindeki demir ve deri aksamının soyulmasını ve onların, elbiseleri içerisinde,

kanlarıyla defnedilmelerini emretti."[122]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Şehidlerin üzerlerinde bulunan demir aksamından maksad, silâh ve zırh gibi kısımlardır. Derilerden maksad, soğuktan korunmak veya savaş için giyilen eşyadır.
Hadîs, şehidin elbiseleriyle ve kanlarıyla defnedilmesinin, dolayısıyla yıkatılmamasının meşruluğuna delâlet eder. Demir ve deri aksamı, diğer elbise gibi kefen cinsinden olmadığı için soyulmuştur.

1516) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir: Uhud şehitleri, Medine'ye nakledilmiş oldukları halde Reaûlul-lah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem), onların şehid edildikleri yerlere geri götürülmelerini emretti."[123]

İzahı

Tirmizi, Ahmed, Ebû Dâvud, Nesai ve B e y -haki de buna benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadis; şehidlerin, şehid edildikleri yerlere defnedilmelerinin gerektiğine ve başka yere nakledilmelerinin caiz olmadığına delâlet eder. Âlimler böyle hükmetmişlerdir.
Şehidlerin şehid edildikleri yerlere defnedilmeleri emri vücub için yorumlanmıştır.
Bu emrin, şehidlere mahsus olup, Uhud savaşının başlangıcına âit olduğu zahirdir. Daha sonraya şümulü yoktur. Çünkü Uhud savaşında şehid edilen Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın cenazesinin, oğlu Câbir (Radıyallâhü anh) tarafından ve savaştan altı ay sonra Bakî'a nakledildiği rivayet olunmuştur. Tıy bî: Zahir şudur ki; nakle zaruret varsa nakledilir, yoksa nakledilemez, demiştir. [124]

Diğer Cenazelerin Bir Şehirden Başka Bir Şehre Nakledilmeleri

1 - M âl iki 1 e r'e göre cenaze, definden önce bir beldeden başka bir beldeye neklediIebilir. Ancak bozulması veya kanaması korkusu varsa nakledilemez. Definden sonra ise; cesedin yırtıcı hayvanlar tarafından çıkarılması, suların cesedi alıp götürmesi, nakledileceği yerin bereketinden ölünün yararlanması ve yakınlarının ziyaretine imkân verilmesi gibi bir maslahat için nakil caizdir. Ancak bozulmuş olması gibi bir sakınca endişesi varsa caiz değildir. M â -1 i k' in delili Sa'd bin Ebi Vakkâs (Radıyallâhü anh} 'in ve S a i d b. Z e y d (Radıyallâhü anh) 'in el-Aklk1-te ölmeleri ve oradan M e d. i n e' ye nakledilip burada defnedilmeleridir.
2 - Hanefiler'e göre definden önce nakilde beis yoktur. Bir kavle göre namazın kısaltılması için gerekli mesafeden daha az bir mesafeye nakledilmesi kaydı vardır. Bu mesafe doksan kilometre civarındadır. Diğer bir kavle göre daha uzak mesafelere de götürülebilir. Definden sonra nakil caiz değildir. Ancak ölünün defnedildiği yerin gasp edilmiş bir yer olması veya o yerin Şuf'a hakkıyla alınmak istenmesi, yahut defin esnasında para, elbise ve benzeri malların kabirde unutulması gibi bir mazeret dolayısıyla kabrin
açılması caizdir.
3 - Ş afi i 1 e r'e göre definden önce cenazenin başka bir beldeye nakledilmesi caiz değildir. Çünkü nakil, defnin gecikmesine sebep olur, bir kavle göre mekruhtur. Ancak Mekke, Medine ve Mescid-i Aksa yakınında ölenin buralara nakledilmesi caizdir. Bâzı Şafiî âlimleri : Büyük zâtların yâni velî ve âlimlerin bulunduğu yerin yakınına defnedilmek üzere ölülerin nakli caizdir, demişlerdir. Definden sonra nakil haramdır.
4 - Hanbeliler'e göre bir sâlihin yanına defnedilmek veya mübarek bir mıntıkaya götürülmek gibi meşru bir gaye için ölünün definden önce ve sonra naklinde beis yoktur. Ancak cenazenin bozulmaması emniyeti şarttır. Kokma, bozulma gibi sakınca korkusu varsa, nakil caiz değildir. [125]

29 - Mescidde Cenazeler Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1517) Ebu Hüreyre(Raıhyullâhü tn/h)\\en rivayet edildiğine göre: Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi w ScUcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir cenaze üzerinde mescidde namaz kılarsa, ona bir şey yoktur.»"[126]

İzahı

Ebu Davud, Beyhaki ve İbni E b i Şeybe ' de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebü Davud'un rivayetinde : «Ona bir şey yoktur.» ifâdesi bulunur.
El-Menhel yazarının dediğine göre Ebü Davud'un su-neninin nüshalarının ekserisi böyledir. H a t i b bu ifâdenin mah tuz olduğunu söylemiştir.
İbn ı Kbi Ş e y b c ' nin ı ivîiyrlinde nıo/kür ifâde yorıno :
-Ona namaz yoktur.* ifâdesi vardır.
Bu uç ifâdeye göre hadisten çıkarılan hüküm, o adama sevab-tan bir şey olmamasıdır. Ve hadis, cenaze namazının mescidde kılınmasının mekruhluğuna hükmeden âlimlerin delillerinden olur.
Ebû Dâvud un süneninin bâzı nüshalarında bu ifâde yerine : «O adam üzerinde bir şey yoktur." ifâdesi bu lunur. Iîun« roi c hadisin mânası, cunâ/.c namazını nıescidde kılan Kimse aleyhinde hiç bir günahın bulunmaması demektir. Bu takdir de hadis, cenaze namazının mescidde kılınmasında kerahet olmadığını hükmeden âlimler için delil olur.
Nevevi : Ebü Dâvûd'un süneninden tahkik edilerek râviler tarafından dinlenmiş olan meşhur nüshalanndaki ifâde, bu son ifâdedir. Ve hadis, cenaze namazının mescidde kılınmasının meşruluğuna hükmeden âlimlerin* delillerindendir. Hadislerin tümünün işlerliğini muhafaza için diğer nüshalardaki; İJ kelimesini; <uU. kelimesine yorumlamak gerekir. Yâni ehlinin ma'lumu olduğu üzere cer harfi olan "Lâm"ı, yine. cer harfi olan "Alâ" mânâsına almak gerekir, demiştir.
Ei-Ayni'de izah edildiğine göre bu hadîsin senedindeki râ-vi S a 1 i h ' in zayıflığı, müteaddit âlimierce ifâde edilmiştir.

1518) Âişe (Rıuiıynttîhü anhâ)'(\nn: Şöyle demiştir :
Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Süheyl bin Bey-da (RadıyaUâhü anh) üzerinde mescidden başka hiç bir yerde namaz kılmadı.
İbn-i Mâceh demiştir ki: Âişe (Radıyallâhü anhâJ'mn hadîsi daha kuvvetlidir."[127]

İzahı

Müslim. Tirmizi, Ebû Dâvûd. Nesaî ve Bey h a k î de bunu rivayet etmişlerdir.
EI-Menhel'de belirtildiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ), vefat eden S a ' ti bin F. b i Vakkâs (RadıyallAhü anhJ'ın cenazesini Mescidin içine ithal edince sahâbiler Âişe (Radıyal lâhüanhâ)'nın bu hareketine karşı çıkmışlar. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) Allah'a yemin ederek bu hadîsi söylemiştir. Nitekim Müslim'in Abbâd bin Abdi İlah bin Zü b e y r (Radıyallâhü anhl'den Onun <1n Â i *j p (Kadıyallâhü anhâ)'dan rivayetine Köre;
Âişe (Radıyallâhü anhâ) Sa'd (Radıyallâhü anh)'in üzerinde namaz kılmak için cenazenin mescidin içinden geçirilmesini emretmiş, halk buna itiruse edince Âişe IRadıyallâhü anhâ)
Halk ne çabuk unutuyor? Hesûlullah iSallallahü Aleyhi ve Sel lem) Süheyl bin BeydıV (Kadıynliâhü anh) ü/erimie anı.-ak mesciHde namaz kıldı, demiştir.'
Süheyl bin Beydâ (Radıyallâhü anh) 'in babası V e -heb bin Rabia' dır. Annesi de D a' d ' dır. Beydâ, annesinin vasfıdır. Süheyl (Radıyallâhü anh) ilk müslümanlar-dan olup Habeşistan'a hicret etmiş, sonra M e k k e ' ye dönmüş, daha sonra M e d î n e ' ye hicret etmiş. Bedir ve

başka savaşlara katılmıştır. Hicretin 9, yılı vefat etmiştir.[128]

Cenaze Namazının Mescidde Kılınması Hakkında Âlimlerin Görüşleri

l - Ebü Hanîfe, meşhur rivayete göre Mâlik ve İbn-i Ebî Zi'b'e göre cenaze namazını mescidde kılmak mekruhtur. Bunların delili 1517 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ 'in hadîsidir. Bu hadîs hakkında gerekli bilgi yukarıda verilmiştir. İkinci delilleri şudur: Mescid; Farz namazlar, bunlara bağlı nafileler, zikir ve ilim öğretmek için yapılmıştır. Cenazenin mescidin içine sokulması, mescidin cenazeden çıkacak kan ve benzerî pislikle kirletilmesine yol açabilir.
Bunlar Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsine şöyle cevap verirler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Süheyl (Radıyallâhü anh)'in cenaze namazını mescidde kılması, özel bir olaydır. Umumî hüküm ifâde etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, o esnada itikâfta olması veya bunun câizliğini beyan için böyle yapmış olması muhtemeldir. Bunun câizliği, keraheti gidermez. Eğer mescidde kılmak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in âdeti olmuş olsaydı durum sahâbilerce bilinecekti ve Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nin, S a'd (Radıyallâhü anh)'in cenazesini mescide almasına karşı çıkmıyacaklardı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) de karşı çıkanlara cevap verirken hadîsteki ifâde yerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cenazeler üzerinde namaz kıldığını söyliyecekti.
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in cenazeleri üzerinde mescidde namaz kılındığına dâir rivayetlere de şöyle cevap vermişlerdir: Bu iki zâtın cenazelerinin mescidin içine alındıkları serâhaten bildirilmemiştir. Bu itibarla cenazelerin mescidin dışına konulması ve cemâatin mescidin içinde namaza durmuş olmaları muhtemeldir.-Yahut S â'd (Radıyallâhü anh)'in cenâzesinde olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları cenaze namazını kılsınlar diye bu iki halîfenin cenazelerinin mescide alınmış olmaları muhtemeldir.
2 - Şafiî, Ahmed, îshak, bir rivayete göre M â -1 i k ve başkalarına göre cenaze namazının mescidde kılınmasına kerahet yoktur. İbnü'l-Münzir, Bu kavli Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'den nakletmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in diğer hanımlarının mezhebi ile Fukahadan çok zâtların mezhebi budur.
Bunların delilleri, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadîsidir. Ayrıca Saîd bin Mansur'un kendi süneninde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in cenaze namazlarının mescidde kılındığına dâir rivayetlerdir. Üçüncü delil, Ömer (Radıyallâhü anh)'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) üzerinde ve S u h a y b (Radıyallâhü anh)'in Ömer (Radıyallâhü anh) üzerinde mescidde namaz kıldıklarına dâir İbn-i Ebî Şeybe' nin rivayet ettiği hadîstir.
1517 nolu hadîsin izahında belirttiğim gibi N e v e v i bu hadisi de bu gruptaki âlimlerin delillerinden saymıştır.
î b n - i R ü ş d : Sahâbîlerin Â İ ş e (Radıyallâhü anhâl'yş itiraz etmeleri, cenaze namazının mescid dışında kılınmasının yaygınlığına delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, N e c â ş i (Radıyallâhü anh)'nin gıyabî cenaze namazını kıldırmak üzere musallaya çıkması bunun şahididir. [129]

30 - Ölü Üzerinde Namaz Kılmanın Ve Ölüyü Defnetmenin Yasak Olduğu Vakitler Hakkında Gelen Hadisler Babı

1519) Ukbe hin Amir cl-Ciihenî (Rndıynltâhü av/ifden: ŞÖvle rle-
mistir :
Üç saat vardır ki, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o saatlerde ölülerimiz üzerinde namaz kılmamızdan veya o saatlerde Ölülerimizi defnetmemizden bizi menederek : (Bu saatler) Güneş tam doğduğu zaman (dan göz ayarıyla bir mızrak boyu yükselinceye kadar), istiva[130] gölgesinin (görünüşte) durduğu zaman (dan), gü neş batıya kayıncaya kadar ve güneş batmaya eğildiği zaman (dan) hatun ay a. kadardır."[131]

İzahı

Müslim, Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Ne-sai ve Bey h a ki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin ; «Veya o saatlerde Ölülerimizi def netmemizden...» cümlesi, âlimlerin ekserisince zahirine göre mânâ-landırılmıştır. Buna göre hadîste anılan zamanlarda ölüleri gömmek yasaktır. î bn-i H a z m bunun zahiriyle amel ederek : Bu va kitlerde ölüleri defnetmek haramdır, demiştir. Han bel i Iıt'ü göre mekruhtur.
Ibnü'l-Mübârek, Hanefi âlimleri ve Ş â f i İ 1 e r, hadîsin mezkûr cümlesini ölüler üzerinde namaz kılmak mânasına yorumlamışlardır. Çünkü ibn-i D a k î k ü ' 1 T y d ' in rivâyel İPtiiıde Ukbfi (Ftadıyallâhü
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güneş doğarken Ölülerimiz üzerinde namaz kılmamızdan bizi menettî..." demiştir, deni lerek bu hadîs sonuna kadar zikredilmiştir Yâni oradaki rivayette yukarıdaki cümle yoklur.
Namaz kılmanın yasak edildiği üç vaktin birincisi, Güneş'in doğuşundan göz ayarıyla bir mızrak boyu yükselinceye kadar geçen süredir. İkincisi, Güneş semânın-tam ortasına vardığı zamandan, Güneş'in batıya kaydığı âna kadardır. Güneş, semânın ortasına vardı fiinda görünüşte gölge durmuş gibidir Aslında güneş durmadığı gi bi gölgesi di; durmaz Kakal tföltfenhı hareketi çok yavaşladığı için durmuş zannedilir. Görülen bu duruşa Arap dilinde 'Kaimü'z-Zahîre', yâni gündüzün tam ortasındaki gölgenin duruşu, denir.
Hadîsin "Güneş batıya kayıncaya..." ifadesiyle zeval vakti, yâni öğle namazı vaktinin girdiği ilk an kastedilmiştir. Üçüncüsü Güneş'in gruba yaklaştığı andan tam battığı âna kadar olan süredir. [132]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Mezkûr vakitlerde cenaze namazı kılmak yasaktır. Bu husustaki âlimlerin görüşleri 1486 nolu hadisin izahında geçmiştir.
2 - Hadîsin zahirine göre bu vakitlerde ölüyü defnetmek yasaktır. Yukarıda da işaret edildiği gibi, mezkûr vakitlerde ölüyü defnetmek, H an beli 1 er'e göre mekruhtur.
Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre bu vakitlerde Ölüyü defnetmek mekruh değildir. Ancak mahsus bu vakitleri defin işi için seçmek mekruhtur.
Gerek cenaze namazını kılmak ve gerekse ölüleri defnetmek ile ilgili âlimler arasında bulunan ihtilâf, cesedin değişmesi korkusunun bulunmaması hâline mahsustur. Böyle bir korku varsa, anılan vakitlerde de namaz kılmakta ve ölüyü gömmekte hiç bir sakınca yoktur.

1520) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü antrii mâ)'dnn; Şöyle demiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ölen bir adamı geceleyin kabre bizzat dâhil etti ve kabirde (defin işinde aydınlık olsun diye) lâmba yakıldı."[133]

İzahı

T i r m i z i de bu hadîsi rivayet etmiştir. T i r m i z î' deki hadîsin meali şöyledir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin bir kabrin içine girdi. Onun için bir lâmba yakıldı. Efendimiz, cenazeyi kabrin kıble tarafından aldı (kabre indirdi) ve cenazeye hitaben:
Allah sana rahmet eylesin. Sen (Allah korkusundan) çok âh çekici idin. Çok Kur'an okuyucu idin.» buyurdu. Ve cenaze üzerinde dört tekbir aldı."
Bu hadîs, cenazeyi geceleyin defnetmenin ve defin esnasında kabir ve çevresinde lâmba ve benzerini bulundurmanın câizliğine delâlet eder. Hadîs, ölüleri geceleyin defnetmenin caiz olduğunu söyliyen-ler için bir delildir. Caiz olmadığını söyliyenler, bu hadîsi zaruret hâline yorumlamışlardır.

1521) Câbir bin Abdillah (Radtyaîâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizler bir zaruret ile karşılaşmadığınız müddetçe Ölülerinizi geceleyin defnetmeyiniz.-"[134]

İzahı

N e s â i de bunu benzer lâfızlarla rivayet etmiştir.
Hadîs, geceleyin defnetmenin caiz olmadığına delâlet eder. Câizliğine hükmeden âlimler bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün müslümanların ölüleri üzerinde namaz kılmak istediği için, sahâbîlerini geceleyin ölüleri defnetmekten men etmiştir. Bir kavle göre bâzı kimseler, gecenin karanlığından faydalanarak Ölülerini iyi olmıyan kefenlerin içine koyuyorlardı. Bunun önlenmesi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece defin işini nehyetti.

1522) Câbir bin Abdillah (Radtyailâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Gece ve gündüz Ölüleriniz üzerinde namaz kılınız (kılabilirsiniz.)Râvi İbn-i Lahia'nın zayıf olduğu ve el-Velîd'in tedlisçi olduğu ZevâicT-de bildirilmiştir. [135]

31 - Kıble Ehli Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Bir Bâb

1523) İbn-i Ömer (Radtyailâhü anhümâ)\\ax\\ Şöyle demiştir : Abdullah bin Übeyy öldüğü zaman oğlu (Abdullah) (Radıyallâ-hü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
Yâ Resûlallah! (Mübarek) gömleğini bana ver. Bab amı onunla kefenleyim, dedi (Efendimiz gömleğini verdi). Sonra Resûlallah tSal-lallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Cenaze hazırlanınca bana haber veriniz (namazını kılayım.) Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun cenaze namazım kılmak isteyince Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), efendimize (anladığımız kadarıyla) :
Bunun namazını kılmaman gerekir, dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını kıldı. Sonra Peygambar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ömer (Radıyallâhü anh)'a:
«Ben şu iki şey arasında muhayyerim : (Allah Teâlâ buyurmuş ki:) Münafıklara sen ister istiğfar et, ister istiğfar etme.[136] buyurdu. Bunun üzerine Allah Sübhâneh :
-O münafıklardan ölenlerin hiç birisinin üzerinde namaz kılma. Mezarı üstünde de durma.[137] âyetini indirdi."

1524) Tâbir (Radtyallâhü ««///den; ŞıİyIe demİMİr ; Medine'deki münafıkların reisi (Abdullah bin Übeyy) öldü ve Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi gömleğini ona kefen yapmasını vasiyet etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun cenaze namazını kıldı. Kendi gömleğiyle onu kefenledi ve kabri başında durdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ :
«Münafıklardan ölen hiç birisinin üzerinde namaz kılma, mezarı basında da durma.» âyetini indirdi-"[138]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buharı, Müslim ve N e s a i de rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Müslim'in İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetleri meâlen şöyledir
"Abdullah bin Übeyy öldüğü zaman oğlu (Abdullah) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına gelerek : Yâ ResûlalİIah! Gömleğini bana ver. Babamı onunla kefenliyeyim. Onun üzerine namaz kıl ve ona istiğfar et, diye ricada bulundu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gömleğini verdi ve :
«(Cenaze hazırlanınca) bana haber ver. Üzerinde namaz kılayım.» Buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) efendimize haber verdi. Efendimiz cenaze namazını kılmak üzere iken Ömer (Radıyallâhü anh) efendimiz (in arkasından ridâsınlı çekti ve:
Yâ ResûlaHah! Allah sizi münafıklar üzerinde namaz kılmaktan menetmedi mi? dedi. Resûl-i Ekrem (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben istiğfar etmekte ve etmemekte muhayyer kılındım. Allah Teâlâ: 'Bu münafıklara sen ister istiğfar et, ister istiğfar etme (far-ketmez.) Bunlar için yetmiş defa istiğfar etsen Allah asla onları mağfiret etmiyecektir.' buyurmuştur.» diye cevap verdi. Ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbn-i Übeyy'in cenazesini kıldı. Bunun üzerine:
«Bu münafıklardan ölenlerin hiç birisinin üzerinde namaz kılma...» âyeti indi."
Bâzı rivayetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Ve ben yetmiş defadan daha fazla münafıklar için istiğfar edeceğim.» buyurduğu ilâvesi vardır.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in ilk hadîste söylediği: "Onun namazını kılmaman gerekir." sözüne gelince; Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itiraz etmek değil, münafıklar hakkında gelen ve meali yukarıda geçen Tevbe sûresinin 80 .âyetinden münafıkların üzerinde namaz kılmamanın gerektiğini anladığını sövlemektir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu âyetin hükmünü Ömer (Radıyallâhü anh)'e açıklayarak, münafıklar için istiğfar edip etmemfek hususunda serbest bırakıldığını bildirmiştir. Hattâ yukarda işaret ettiğim gibi bâzı rivâyetlerdeki ilâveyi de göz önünde bulundurduğumuzda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ömer (Radıyallâhü anh)'e cevâbı ve âyettin hükmünü açıklaması şöyle olur: Allah Teâlâ buyurmuş ki:
"Sen ister münafıklara istiğfar et, ister istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar etsen, Allah onları mağfiret etmiyecektir." Ben istiğfar sayısını yetmişden fazla yapmakla onların mağfiretini dileyeceğim.
Hulâsa Ömer (Radıyaliâhü anh) mezkûr sözüyle durumun hakikatinin açıklamasını ve âyetten anladıklarının doğru olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in niyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hâşa hatalı hareket ettiğini söylemek değildir. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) 'in böyle bir şey söylemeye hak ve yetkisi yoktur. Çünkü Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fiil ve hareketleri teşri mahiyetindedir. Ancak şöyle denilebilir: Ömer (Radıyallâhü anh). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr âyeti o an için hatırlamadığı ihtimâli üzerine âyeti hatırlatmak istemiş olabilir. Hatırlatma, itiraz demek değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de verdiği cevapta bu âyetin hükmünü belirtmiş namaz kılmaya mâni olmadığını bildirmiş ve münafıklara istiğfar etmek hususunda muhayyer olduğunu belirtmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi gömleğini vermesi mes'elesine gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) îbn-i Übeyy'in münafık olduğunu, yâni zahiren müslüman görünmekle beraber kalben kâfir olduğunu bilmekle beraber gömleğini vermiştir. Çünkü İslâm'ın hükümleri dış görünüşe göre icra edilir. Bir de İbn-i Übeyy'in oğlu, samîmi bir müslüman idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun dileğini yerine getirmekle ona ikramda bulunmak istemiştir. Ölen münafık, kavminin reisi olduğu için kavminden bir çok kimse hakiki müslüman durumunda idi. Bu kavmin arasında bir kargaşılığın çıkmaması da önemli idi. Münafık adama Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleğinin bir yarar sağlıyamıyacağı bilinmekle beraber, yukarıdaki nedenle Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gömleğini vermiştir.
Bâzıları demişler ki : Bedir savaşında esir düşen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası Abbâ.s (Radıyallâhü anh)'ın üzerinde elbise yoktu. İbn-i Übeyy o gün gömleğini A b b â s (Radıyalâhü anh)'a vermişti. Onun bu iyiliğine karşılık olmak üzere öldüğünde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendi gömleğini ona kefen yaptırmıştır.
Abdullah bin Übeyy bin Selûl ve oğlu Abdullah (R.A.)'m Hâl Tercemeleri :
Abdullah bin Übeyy bin Selûl, Medine münafıklarının reisidir. Selûl, Huzâa kabilesinden bir kadındır. Abdullah, câhiliyyet devrinde Hazreç kabilesinin reisi idi. Hicretten sonra zahiren müslüman olmuş, fakat kalben kâfirdi. Kurduğu münafık bir grubu idare ederek gizli ve açık bozgunculuktan geri kalmazdı. Müslümanların kritik zamanlarını fırsat bilerek her defasında bozgunculuktan kaçın-mazdı. Onun bozgunculuğunun iki üç örneğini vermekle yetmeyim :
Uhud savaşma sözde Peygamber (S.A.V.)'in maiyetinde katıldığı halde savaşın en şiddetli bir ânında ordunun üçte birini teşkil eden Önemli bir kuvveti iğfal ederek savaştan çekmiş ve.bu kuvvetle birlikte Medine'ye geri çekilmişti. Benî Mustalik savaşından dönüldüğünde bir su başında izdiham vuku' buluyor ve su yüzünden muhacirlerden bir zât ile ensâr'dan bir zât arasında kavga çıkıyor. Muhacirden olan zât, muhacirlerden yardım istiyor. Ensârdan olan da ensârîlerden yardım istiyor. Muhacirlerin fakirlerinden birisi kavga eden muhacirden yana çıkarak ensâri'ye bir tokat atıyor. Olay büyümeden yatıştırılıyor. Fakat münafıkların reisi İbn-i Übeyy fitne ve fesadını sürdürerek ensârîlsri tahrikten geri kalmıyarak : Biz Muhammed'e ancak yüzlerimize yumruklar indirilsin, diye arkadaşlık ettik. Vallahi bizim durumumuzla muhacirlerin durumu; 'köpeğini besle ki seni yesin* sözünü söyliyen adamın dediğine benzer. Vallahi biz Medine'ye dönecek olursak en azizler (bu sözle münafıkları kastediyor.) hakirleri (bu sözle muhacirleri kastediyor) Medine'den dışarı atacaklar, dedikten sonra kavmine hitaben :

Sizler kendinize ne yaptınız? Bu Mekkelileri memleketinize yerleştirdiniz, mallarınızı onlarla bölüştünüz. Vallahi eğer yiyecek maddelerinin ihtiyaç fazlasını tutup onlara vermezseniz yanınızdan dağılıp gidecekler. Bu itibarla onlara yiyecek maddelerini vermeyiniz ki, Muhammed'in etrafından dağılıp gitsinler, diyerek kötü hezeyanları savurmuştur. Zeyd bin Erkâm (R.A.) bu sözleri işitmiş ve durumu Peygamber (S.A.V.)'e ulaştırmıştır. Peygamber (S.A.V.) orduya Medine'ye hareket etme emri vermiştir, Ömer bin el-Hattâb (R.A.) İbn-i Übeyy'in bu sözlerini işitince :
— Yâ Resûlaüah! Müsâade et de bu herifin boynunu vurayım, demiş. Fakat Peygamber (S.A.V.) müsâade etmemiş ve :
— «Hayır, olmaz, bu defa da mes'elenin mâhiyetini bilmiyen halk, Peygamber (S.A.V.) arkadaşlarını öldürmeye başladı, der.» buyurmuştur. İbn-i Übeyy'in ve münafık arkadaşlarının olumsuz tutumlarının bir nebzesinin anlatıldığı MünâfÎkûn sûresinin 7, ve 8. âyetlerinde İbn-i Übeyy'in bu sözlerinden haber veriliyor :
«Bu münafıklar : Allah'ın Resûlü'nün yanında bulunanlar için bir şey sarfet-meyin de dağılıp gitsinler diyen kimselerdir. Halbuki göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır. Ama münafıklar bu gerçeği anlamazlar. Eğer bu savaştan Medine'ye dönersek şerefli kimseler alçakları and olsun kî oradan çıkaracaktır, diyorlardı. Oysa şeref ve izzet, Allah'ın, Peygamberinin ve inananlarındır. Fakat münafıklar bu gerçeği bilmezler.» [139]

Bu Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 - Gömleğin cenazeye kefen yapılması caizdir.
2 - Kâfirin ve münâfıkm cenaze namazı kılınmaz.
3 - Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün şefkatine ve merhametine delâlet eder.
4 - Sâlihlerin eserlerinden bereket almaya çalışmak meşrudur.
5 - Ölünün ölüm haberini vermek meşrudur.

1525) Vasile bin el-Eskâ (Radıyallâhü anh)'dex\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir: «Her müslüman Ölü üzerinde namaz kılınız ve her emîrle beraber cihâd ediniz.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Utbe bin Yek zân zayıftır. Haris bin Nebhân'in zayıflığı üzerinde ittifak vardır. Ebû Said el-Mat-lut kezzâbtır. [140]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadise göre, kıble ehlinden olan, yâni zahiren tevhid kelimesini söyliyen herkesin üzerinde cenaze namazını kılmak meşrudur. Hadîsteki ölüden maksad, müslüman ölüşüdür. Bundan şehidler müstesnadır. Şehitler üstünde de cenaze namazının kılındığını söyliyen âlimlere göre şehidler müstesna değildir. Hadisten maksad, cenaze namazı yalnız ibâdetine bağlı ölülere mahsus değildir. İbâdet bakımından kusurlu olan mü'minlerin de cenaze namazı kılınır.
tbn-i Tbeyy'in oçlu Abdullah (tt.A.)'ın Hâl Tercemesi :
Abdullah bin Übeyy, münafıkların reisi olmasına rağmen oğlu Abdullah, samimi ve ihlâslı bir müslüman idi. Sahâbilerin en hayırlı ve çok faziletli simalarından birisi idi. Önceden adı Hübâb idi. Peygamber (S.A.V.) Ona Abdullah ismini taktı. Abdullah (R.A.) bütün savaşlara katılarak Peygamber (S.A.V.)'in yanından hiç ayrılmamıştır. Ebû Bekir (R.A.)'in hilâfetinde Yemâme savaşına katılmış ve orada şehid olmuştur. Abdullah (R.A.) babasının münafıkça hareketlerinden hiç memnun değildi. Hattâ yukarıda bir parçasını anlattığım babasının bozgunculuğu olayını duymuş, buna çok üzülmüş ve babasına çok kızmış, Peygamber (S.A.V.)'e müracaatla babasının kendisi tarafından Öldürülmesi için müsâade istemiş, fakat Peygamber (S.A.V.) buna müsâade etmemiştir.

1526) Câbir bin Semûre (Radtyallâkü ank)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in ashabından bir adam yaralandı. Yara ona eziyet verdi. Bunun üzerine yaralı, okların demir kısımlarının bulunduğu yere yavaş yavaş giderek bunlarla kendini boğazladı. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onun üzerinde namaz kılmadı. Câbir (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in namaz kılmayışı bir te/dib idi." [141]

İzahı

Ahmed, Müslim, Tirmizİ, Ebû Dâvûd, Ne-saî ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzundur.
Meşâkıs: "Mişkâs"ın çoğuludur. Mişkâs: Okun geniş ve uzun olan demir kısmıdır. Okun ucuna takılan bu demir parça; geniş ve uzun olmadığı zaman ona mışkas denilmez. Mişkas ile kendini bo-ğazhyan adamın ismi bilinemiyor. Ebû Dâvûd'un rivayetine göre adamın komşusu olan bir zât, yaralının kendini boğazladığını görmüş ve durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e bildirmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de : «Sen bizzat gördün mü?» diye sormuş. Haberci: Evet, deyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«O halde ben Onun üzerinde namaz kılmam.» buyurmuştur.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: Hadis, intihar eden adamın cenaze namazının kılınmamasına delâlet eder. Ömer bin Abdülaziz ve Evzâi böyle hükmetmişlerdir.
A h m e d ' e göre imam onun namazını kılmaz. Başkası kılar.
Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî ve âlimlerin cumhuruna göre namazı kılınır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) intihar eden adama bir nevî ceza olarak ve bu günahın işlenmesinden halkı menetmek gayesiyle onun namazını kılmamıştır. Nasıl ki, N e s a î' nin rivayetinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) borçlu ölenin namazını kıldırmazdı. Bunun sebebi de halkın borçlarım ödemede ihmalkâr davranmalarını önlemekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) intihar eden o adamın üzerinde namaz kılmaktan kimseyi menetmemiştir. Nitekim Nesai'nin rivayetinde;-Bana gelince; ben şahsen onun üzerinde namaz kılmam.» buyrulmuştur.
Bütün fâsıklar, intihar eden gibidir. Yâni cenaze namazları kılınır. Çünkü Dârekutnî' nin müteaddit yollardan rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Lâilâhe illallah diyenin arkasında namaz kılınız ve Jâ ilahe illallah diyenin (cenazesi) üzerinde namaz kılınız.» buyurmuştur.
Ebû Hanîfe, îslâm devletine karşz isyan ederleri ve yol kesenleri istisna ederek bunların üzerinde namaz kılınmamasına hükmetmiştir. [142]

32 - Kabir Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1527) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Siyah bir kadın Mescidi Nebevî'yi süpürüyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu geremedi. Bir kaç gün sonra kadını sordu. Denildi ki: O kadın öldü. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
«Neden bana haber vermediniz?» buyurdu. Sonra Onun kabrine giderek üzerinde namaz kıldı."

1528) Zeyd bin Sâbit'in büyük kardeşi Yezîd bin Sabit[143] (Radtyallâhü ankümâ)'dan ; Şöyle demiştir :
(Bir gün) Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (dışarı) çıktık. Efendimiz Baki'a varınca yeni bir kabirle karşılaştı ve kime ait olduğunu sordu. Dediler ki: Falan kadınındır. Efendimiz, o kadını tanıdı ve:
«Neden onun cenazesinden bana haber vermediniz?» buyurdu. Dediler ki: Sen gündüzün ortasında uyuyordun. Oruçlu idin. Bu sebeple sana haber vermekten hoşlanmadık. Efendimiz:
«Yapmayınız (bir daha böyle bir şey) bilmiyeyim. Ben aranızda olduğum müddetçe sizden herhangi bir kimse öldüğünde mutlaka Onu bana haber veriniz. Çünkü üzerinde kıldığım namaz, onun için rahmettir." buyurdu. Sonra kc.brin yanına vardı. Biz de Onun arkasında saf olduk. Kabir üzerinde dört tekbir aldı (namaz kıldı.)»

1529) Âmir bin Rabîa (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Siyah bir kadın öldü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verilmedi. Definden sonra haberdar edildi. Bunun üzerine:
«Niçin bunu bana haber vermediniz?» buyurdu. Sonra ashabına -.
«Kadınlın kabri) üzerinde saf olunuz.» buyurdu ve üzerinde namaz kıldırdı."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin aslını başkası rivâyst etmiştir. Bu isnad hasendir. Çünkü râvi Ya'kub bin Hümeyd'in sıkalığı ihtilaflıdır.

1530) Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan \ Şöyle demiştir :
Bir adam öldü. (Hasta iken) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) onu ziyaret ediyordu. Onu gece defnettiler. Sabah olunca ölümünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdiler. Efendimiz:
Bana (geceleyin) haber vermenizden sizi alıkoyan ne idi?» buyurdu. Dediler ki: Gece idi, karanlık vardı. Sana meşakkat etmek istemedik. Bunun üzerine Efendimiz, adamın kabrine vararak üzerinde namaz kıldı."

1531) Enes (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Bir ölü defnedildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde cenaze namazını kıldı."

1532) Büreyde (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ölü üzerinde definden sonra cenaze namazını kıldı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı hasendir. Ebû Sinan ve ondan aşağı râvilerin sıkahğı ihtilaflıdır.

1533) Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Siyah bir kadın. Mescidi Nebevî'yi süpürüyordu. Geceleyin vefat etti. Sabahleyin Resûlullah (Sallallahü Aieyhi ve Sellem)'e kadının ölümü haber verildi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Niçin (geceleyin) bana haber vermediniz?* buyurdu. Sonra as-habıyla beraber çıkıp, kadının kabri üzerinde durdu. Cemâat onun arkasında olduğu halde kadın üzerinde tekbir aldı (cenaze namazını kıldırdı). Ona dua etti, sonra dönüp geldi.Bunun senedindeki râvi İbn-i Lahia'nın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [144]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhakİ de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste siyah kadın diye tâbir edilen kadının ismi, Beyhaki'-nin rivayet ettiği Büreyde (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Ümmü Mihcen olarak geçmiştir. İbn-i Mende sa-hâbileri anlatırken : Harkaa' isminde bir kadın Mescid-i Nebevi ' yi süpürüyordu, demiştir. Bu itibarla kadının adının Harkaa' olması ve Ümmü Mihcen'in de onun künyesi olması mümkündür. Kadının öldüğünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sorusuna cevaben söyliyen zâtın Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) olduğu, B e y h a k î' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Y e z î d (Radıyalâhü anh)'in hadîsini Ahmed, Nesaî ve İ b n - i H i b b â n da rivayet etmişlerdir.
Âmir bin Rabîa (Radıyallâhü anh), B ü r e y d e (Ra-dıyallâhü anh) ve E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid türündendir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin benzerini Buharı ve T i r m i zî de rivayet etmişlerdir.
E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B e z z â r da rivayet etmiştir. Diğer Kütüb-i Sitte'de rastlamadım. [145]

Hadislerin Fıkıh Yönü

Bu hadisler, cenaze namazını kılmamış olanların kabir üzerinde namaz kılmasının meşruluğuna delâlet ederler.
Tirmizî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh} 'in hadîsini zikrettikten sonra : İbn-i Abbâs (Radjyallâhü anh) 'in hadîsini hasen - sahihtir. Sahâbilerin ve diğerlerinin âlimlerinin ekserisine göre kabir üzerinde cenaze namazı kılmak meşrudur. Şafiî, Ahmed ve İshak'ın kavli budur. İlim ehlinin bâzısı: Kabir üzerinde namaz kılınmaz, demiştir. M â 1 i k' in kavli budur. İbnü'1-Mü bâ rek :
Ölü, üzerinde namaz kılınmadan defne-dilmişse kabir üzerinde kılınır, demiştir. Ahmed ve İshak'a göre definden sonra bir aya kadar kabir üzerinde kılınabilir. Delilleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü S a'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'nin kabri üzerinde ölümünden bir ay sonra namaz kıldığına dâir İbnü'I-Müseyyeb (Ra-dıyallâhü anh)'den işittikleri hadîstir.
El-Menhel yazarı da âlimlerin görüşleri hakkında özetle şöyle der:
1 - Hanefî ler'e göre namazı kılınmadan defnedilen ölünün henüz bozulmadığı kuvvetle sanılıyorsa kabir üzerinde cenaze namazı kılınır, aksi takdirde kılınamaz. Ebû Yûsuf: Definden İtibaren üç güne kadar kılınabilir, demiştir. Definden önce namazı kılınmış olan cenazenin kabri üzerinde namaz kılınamaz. Ancak ölünün velîsi cenaze namazını kıldırmak durumunda iken başkası haksız yere cenaze namazını kıldırsa ve Ölünün velîsi ona tâbi olmazsa, bilâhere kabir üzerinde kılınabilir.
2 - Mâlikîler'e göre namazı kılınmadan defnedilen cesedin bozulması korkusu yoksa kabirden çıkarılarak namazı kılınır. Bu korku varsa cesed tamamen çürümedikçe kabri üzerinde namaz kılmak vâcibtir. Definden önce namazı kılınmış olanın kabri üzerinde namaz kılmak ise, mekruhtur.Nehaî : Kabir üzerinde hiç bir surette namaz kılınamaz, demiştir. M â li k' ten bir rivayet de böyledir.
3 - İbn-i Şîrîn ve Şâfiîler'e göre definden önce namazı kılınmamış olanın kabri üzerinde namaz kılınır. Âlimler, definden sonra ne zamana kadar namazın kılınabileceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre bu süre bir aydır. Hanbe1î1er de bu görüştedirler. Diğer bir kavle göre ceset tamamen çürümedikçe kılınabilir. Başka bir kavle göre ilelebed kılınabilir. Çünkü namazdan maksad, ölüye duadır. Dua her vakit caizdir.
El-Menhel yazarı, âlimlerin görüşlerini yukarıda zikrettiğimiz gibi beyan ettikten sonra her grubun delillerini ve karşılıklı cevaplarını zikretmiştir. Bu arada el-Hedy'den naklen şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir cenaze üzerin de namaz kılmayı kaçırdığı zaman, kabir üzerinde namaz kıldığı sabittir. Bir defasında definden bir gece sonra, başka bir defasında definden üç gün sonra ve diğer bir ölü vukuatında definden bir ay sonra kabir üzerinde namaz kıldığı sabittir. Bu hususta belli bir süre tahdit etmemiştir.
Bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevâzuunun kemâline, ümmetine olan şefkatine; dünya ve âhireti ile ilgili maslahatlarına ve haklarına verdiği öneme; mescidlerin temizlik işlerine ve bununla meşgul olanlara gösterdiği itinâya; iyi adamların cenazelerinde bulunmak için yaptığı teşvike; ölüm haberini vermenin meşruluğuna ve definden önce cenaze üzerinde namaz kılmayı kaçıran kimsenin kabir üzerinde namaz kılmasının meşruluğuna delâlet ederler. [146]

33 - Necâşî (Radıyallâhü Anh) Üzerinde (Kılınan) Namaz Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1534) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz Necâşî Öldü» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı Bakî'a çıktılar. Efendimiz bizi arkasında saf dizdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önümüze geçerek (namaza durdu) dört tekbir aldı." [147]

İzahı

A h m e d ve Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayetinde:
'Necâşî (Radıyallâhü anh)'nin öldüğü gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun Ölümünü ashabına bildirdi.' ifâdesi vardır.
Necâşî (Radıyallâhü anh) Habeşistan kralının lâkabıdır. Adı Ashama bin Ebhâr' dır. Necâşî kelimesinin mânâsı, hediye demektir. Bu zât; sâlih, zekî, akıllı, âdil ve bilgili idi.
İbn-i Cerîr ve bir cemâatin dediğine göre N e c â ş i (Radıyallâhü anh)'in ölümü hicretin 9. yılı R e c e b ayına rastlar. Bir kavle göre Mekke fethinden önce vefat etmiştir.
Buradaki rivayete göre Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazı B a k i' de kıldırılrmştır. Ebû Davud'un rivayetine göre musallada kılınmıştır. Medîne' de iki musalla vardı. Cenazelerin musallası B a k i ' de idi. Bayram namazları musallası Bathan ' da idi. Ona Bathan, Bak i'i de denilirdi. Bu gün Baki' adıyla meşhur olan Bakî'a Bakîü'1-Gar-kad da denilir. N e c â ş i' nin namazının B a t h a n ' da kıldırılmış olması da muhtemeldir.

Hadîs; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Necâşî (Radıyallâhü anh)'in cenaze namazını dört tekbirle kıldırdığına delildir. Ve başka bir beldede ölen bir müslümanın gıyabî cenaze namazının kılınmasının câizliğine delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşlerini el-Menhel yazarı özetle şöyle anlatır:
1 - Hanef iler ile Mâlikiler : Gıyabî cenaze namazının kılınması meşru değildir, demişlerdir. Bunlara göre cenazenin defnedildiği beldede namazı kılınmış olsun, olmasın; o belde namaz kılınmak istenen beldenin kıble yönünde olsun, olmasın far-ketmez. İbn-i Abdi'1-Berr, âlimlerin 'ekserisinin böyle hükmettiklerini söylemişlerdir. Bunlar bu hadîse şöyle cevap verirler : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazını kıldırması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs bir şeydir. Necâşî (Radıyallâhü anh)'in cenazesi Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne getirilmiş veya aradaki mesafe kaldırılarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Necâşî (Radıyallâhü anh)'i görmüş ve ölüm haberini ashabına verdiği gibi, definden önce namazını kıldırmıştır. Nasıl ki M i' r a c olayını müteakip Mekke müşrikleri Mescidi Aksa' nın şeklini tarif etmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teklif edince Allah M e s c i d-i A k s â' yi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in göreceği şekle sokmuştur. Bu itibarla Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazı, hazır olan cenazenin namazı gibidir. İmrân bin Huşa y n (Radıyallâhü anh)'m (1535 nolu) hadîsi bunu te'yid eder.
Bu gruptaki âlimler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazını kıldırması ile ilgili başka cevaplar da vermişlerdir. El-Menhel'de bunlar izah edilmiştir.
2 - Şafiî Ahmed ve Selef in cumhuruna göre gıyabî cenaze namazını kılmak caizdir. Kişinin ölüp defnedildiği beldede cenaze namazı kılınmış olsun, olmasın. Keza defnedildiği şehir, gıyabi namaz kılınacak şehrin kıble tarafında olsun, olmasın farketmez.
3 - İbn-i Hibbân: Cenazenin beldesi, namaz kılınacak şehrin kıble tarafında olduğu zaman gıyabi cenaze namazı kılına-bilir, aksi takdirde kılınmaz, demiştir.
Hattâbî: Necâşî (Radıyallâhü anh). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e inanan bir müslümandır. Fakat îmanını gizli tutuyordu. Kâfirler içerisinde öldüğünde cenaze namazını kıldıracak kimse orada yoktu. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Onun namazını kıldırmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIemKin Onun namazını kıldırmasının sebebi Allah bilir budur. Hâl böyle olunca bir müslüman öldüğünde cenaze namazı kılındıktan sonra başka beldelerde bulunanlar Onun namazını kıldırmazlar. Ancak Onun namazının bir engel dolayısıyla kılınmadığı bilinirse, mesafe ne kadar uzun da olsa gıyabî namazını kılmak sünnettir. Kılındığında kıbleye doğru durulur, demiştir.
Takiyyü'd-Dîn de H a t t â b î gibi söylemiştir. El-Menhel yazarı, Onun da sözünü naklettikten sonra şöyle der: Bu söze itiraz edilir. Çünkü tarihçilerin zikrettiklerine göre Necâşi (Radıyallâhü anh), Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e altmış kişilik bir hey'et göndermiş; hey'etin içinde oğlu E z h â da vardı. Yola çıkan hey'et, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına ulaşmadan denizde boğulmuşlardır. N e c â ş î (Radıyallâhü anh) altmış kişilik bir hey'et gönderir durumda iken öldüğü zaman yanında hiçbir müslümanın kalmamış olması, cidden akıldan uzaktır. Ölen kişinin bulunduğu beldede namazı kılınmadığı bilindiği zaman başka beldedekiler onun gıyabî namazını kılarlar, diyerek hadîsin hükmünü mesnedsiz olarak hususîleştirmek doğru bir hareket değildir. H a t t â b î ve Takiyyü'd-Dîn bu duruma düşmüşlerdir. [148]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - ölüm haberini vermek meşrudur. Ancak haber verilişinin teçhiz, namaz, duâ, defin ve vasiyetleri yerine getirmek için olması gerekir. Ölüm ilanıyla ilgili geniş ma'lumat 1476 nolu hadîs bahsinde verilmiştir. Hangi ilânın haram, hangisinin caiz olduğunu öğrenmek için oraya müracaat edilmesi tavsiye olunur.
2 - Gıyabî cenaze namazını kılmak meşrudur. Bu hususta âlimlerin görüşleri yukarıda anlatıldı.
3 - Cenaze namazını mescidin dışında kılmak efdaldir.
4 - Cenaze namazını dört tekbirle kılmak meşrudur. Bu hususta ki geniş bilgi 1502 -1504 nolu hadîsler bahsinde geçmiştir.
Necâşî (R.A.) Hakkında Bir Kaç Söz
îsmi Ashama bin Ebhâr olan Necâşî, tabiilerin ileri gelenlerindendir. Efendimizi görmeden müslüman olmuştur. Mekke'deki müslümanlar Habeşistan'a onun yanma iki defa hicret etmişlerdir. Habeşistan kralı olan Necâşî, henüz müslüman-hğı kabul etmemiş olmasına rağmen muhacir müslümanlara karşı çok iyi davranmış ve himaye etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Amr bin Ümeyye (R.A.)'i iki mektupla ona göndermiştir. Birinci mektupta onu İslama davet etmiş, ikinci mektupla Ümmü Habibe (R.A,) ile evlenmek istediğini bildirerek Necâşî (R.A.)'in yardımcı olmasını teklif etmiştir. Necâşi (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in mektubunu alınca başına koyarak müslüman olmuş ve Peygamber (S.A.V.) Ümmü Habibe (R.A.) ile evlendirmiştir. Amr bin el-Âs (R.A.). Peygamber (S.A.V.)'i görmeden önce Necâşî (R.A.) aracılığıyla müslüman olmuştur. Bir bilmece mâhiyetinde : Hadîsi çok olan bir sahâbî, bir tâbiîn'in eli üzerinde müslüman olmuş diye sorulur.
Tuhfe yazarının dediğine göre İran kralına Kisrâ, Roma kralına Kaysar denildiği gibi Habeşistan kralına da Necâşî denilir.
Necâşi (R.A.), yukarıda da işaret edildiği gibi hicretin 9. yılı Receb ayında vefat etmiş ve Peygamber (S.A.V.) Medine'de aynı anda bir mucize mâhiyetinde ölümünü sahâbilere duyurmuş ve gıyabi cenaze namazını kıldırmıştır. (Tuhfe : Cild 2. Sah. 149)

1535) İmrân bin el-Husayn (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Şüphesiz kardeşiniz Necâşî öldü. Üzerinde namaz kılınız.» İmrân (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Efendimiz namaza kalktı. Biz de Onun arkasında namaz kıldık. Ben ikinci safta idim. İki saf hâlinde Onun namazını kıldırdı."

1536) Mücemmi' bin Câriye el-Ensârî[149] (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz kardeşiniz Necâşî öldü. Kalkın üzerinde namaz kılınız.» Efendimiz arkasına bizi iki saf hâlinde dizdi.İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

1537) Huzeyfe bin Esîd[150] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiği ne göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbîleri (dışarı) çıkararak :
«Yerinizden başka bir yerde ölen bir kardeşinizin üzerinde namaz kılınız.» buyurdu. Sahâbîler: Kim O? diye sordular. Efendimiz: «Necâşî!» buyurdu."

1538) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Necâşî (Radıyallâhü anh) üzerinde (gıyabî) cenaze namazı kıldı da (namazda) dört tekbir aldı.İsnadının sahih ve ricalinin sika oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [151]

İzahı

Imrân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi, Nesâî, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
M ü c e m m i' (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'mn hadîsi Zevâid türündendir.
Huzeyfe bin Esid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin baş-' ka kimler tarafından rivayet edildiğini bilmediğini söyliyen Tuhfe yazarı: Buna bakılsın, demiştir. Ben de bakmama rağmen başka kimin tarafından rivayet edildiğini bulamadım.
Bu hadisler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in N e -c â ş i (Radıyallâhü anh)'nin gıyabî namazını kıldırdığına delâlet ediyorlar. Cenaze namazında dört tekbir alındığı ve cemâatin iki saf hâlinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaza durdukları anlaşılıyor. [152]

34 - Cenaze Namazını Kılanın Ve Defnini (N Sonuna Kadar) Beküyenin Sevabı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1539) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir cenaze namazını kılarsa Ona bir kırat (sevap) vardır. Kim cenazenin defin işi bitinceye kadar beklerse Ona iki kırat (sevap) vardır.»
Sahâbîler: İki kırat nedir? diye sordular. Buyurdu ki:

•İki dağ mislidir.»"

1540) Sevbân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (SaİlallahÜ Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir cenaze üzerinde namaz kılana bir kırat (sevap) vardır ve cenazenin defninde (de) bulunana iki kırat (sevap) vardır.»
Sevbân (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Peygamber (SaİlallahÜ Aleyhi ve Sellem) e kıratın ne olduğu soruldu. Buyurdu ki:«Uhud (dağı) mislidir.»"

1541) Übey bip Ka'b (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûluJIah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) ş'öyle buyurdu, demiştir:
«Bir cenaze üzerinde namaz kılana bir kırat (sevap) vardır. Defin işi bitinceye kadar cenazede hazır bulunana iki kırat (sevap) vardır. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan (Allah) a yemin ederim ki kırat, şu Uhud dağından büyüktür.Bunun senedindeki râvi Haccâc bin Ertât'm tedlisçiliği nedeniyle senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [153]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d ve Kütüb-i Sıtte sahipleri rivayet etmişlerdir.
Sevbân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Ebû Davud'un söneninde meâleh şöyledir.
«Kim bir cenazenin beraberinde giderek üzerinde namaz kılarsa Ona bir kırat (sevap) vardır. Cenaze defninin sonuna kadar kim cenazede hazır bulunursa, ona iki kırat (sevap) vardır. Kıratlarm sn küçüğü Uhud mislidir. Veya birisi Uhud mislidir.»
Ebû Davud'un rivayetinde hadîsin baş kısmında;«Kim bir cenazenin beraberinde giderse...» ifâdesi vardır.
B u h â r i' nin bir rivayetinde bu kısım : «Kim bir cenazeyi teşyi ederse» şeklindedir. Diğer bir rivayetinde : «Kim bir cenazede hazır bulunursa...»
Müellifin rivayetinin zahirine göre cenazeyi takip etmeyip yalnız namazında bulunana bir kırat sevap vardır. B u h â r î ve Ebû Davud'un yukarıda anılan rivayetlerinin zahirine göre bir kırat sevap, cenazeyle bir miktar giden ve namazını kılan için hâsıl olur. İster cenazeyi evden itibaren takip etsin, ister başka bir semtte takip etsin, farketmez.
E 1-Hâf ı z, Buhârî' deki bu hadîs şerhinde : 'Bu rivayette adamın cenazeyi nereden itibaren takip edeceği beyan edilmemiştir. Fakat Buhârî' deki Ebû Saîd-i Makburi (Radıyallâhü anh)'nin rivayetinde, Müslim' deki H a b b â b (Radıyallâhü anh) 'm rivayetinde ve Ahmed'in Ebû Saîd-i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde:
«Cenazeyi evden itibaren takip edenler» kaydı vardır. Bu kayda göre cenaze, bulunduğu evden alınırken, oradan itibaren cenazeyle gidip, namazı kılınıncaya kadar ayrılmayana bir kırat hâsıl olur. Bence cenazeyi takip etmeyip sadece namazında bulunana kırat sevabı vardır. Çünkü namazdan önceki teşyi' namaza vesile olur. Ama yalnız namazda bulunanın kıratı, evden itibaren veya başka yerden cenazeyi takip edip namazında bulunanın kıratından küçük olur,' demiştir.
Hadisin: «... defin işi bitinceye kadar bekliyene iki kırat vardır»' cümlesinin zahirine göre bu iki kırat, namaz kılmak için verilen kırattan başkadır. Yâni cenazeyi defin sonuna kadar ta'kip eden kimse, iki kırat almış olur. Cenaze namazını da kılmışsa bunun için ayrı birj kırat alır. Toplam üç kırat almış olur.
El-Menhel yazarının bildirdiğine göre mütekaddimînin bâzı âlimleri, hadîsi böyle yorumlamışlardır. İbnü't-Tîn de bu yorumu Ka di Ebü'l-Velîd' den nakletmiş tir. Lâkin B u h â -rî ve Müslim'in İbn-i Şîrîn aracılığıyla E b ü H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim inanarak ve karşılığım Allah'tan bekliyerek bir müslüma-nın cenazesini takip edip, cenaze namazı kılınarak defni bitinceye kadar cenazeye refakat ederse, her biri Uhud dağı misli olan iki kırat (sevabı) ile döner. Kim cenaze namazını kıldıktan sonra definden önce denerse bir kırat (sevabı) ile döner.»
Bu hadis, namaz ve definden dolayı yalnız iki kıratın hâsıl olduğunu açıkça bildiriyor. Bu duruma göre hadîsin mezkûr cümlesinde verileceği haber verilen iki kıratın birisi, namaz kıratıdır.
Yine bu cümlenin zahirine göre defin kıratı verilmesi, defnin bitimine kadar beklemeye bağlıdır.
Hadîste mezkûr ecrin hâsıl olması için cenazeye gidenin maksadının Allah rızası olması şarttır. Riya veya karşılık olsun diye cenazeye gidene bu ecir yoktur.
Kırat: Bu kelimenin aslı "Kırrâftır. Çünkü çoğulu "Karârîftir. Kırat; yarım "dânık"tır. Dânık ise; dirhemin altıda biridir. Şu halde bir dirhem, altı dânıktir ve oniki kırata tekabül eder. Burada kırat kelimesi pay mânâsına kullanılmıştır. Halk arasında bilinen kırat, kıymetsiz bir ağırlık Ölçüsü olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kastedilen mânânın büyük ecir olduğunu belirtmek için, büyük dağ kadar olduğunu ifâde etmiştir. Aslında sevab, manevîdir. Maddiyatla anlaşılmaz. Yahut Allah Teâlâ, verdiği sevabı, Uhud dağına, benziyen bir şekle sokar. Ve âhirette hayratın terazisine koydurur. [154]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Müslümamn cenazesinin şanı yücedir. Bunun hizmeti ile meşgul olana veya cenazeye iştirak edene bol sevab verilir.
2 - Cenazeye iştirak etmeye, namazında bulunmaya ve defninin sonuna kadar ayrılmamaya teşvik vardır. [155]

35 - Cenaze İçin Ayağa Kalkmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1542) Âmir bin Rabîa (Radıyallâhü anh)iden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cenazeyi gördüğünüz zaman, cenaze geçip sizi arkasında bira-kıncaya kadar veya (yere) indirilinceye kadar ayağa kalkınız. (Aya*k-ta durunuz.) [156]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. EI-Menhel yazarı, hadîsi şöyle açıklar:
Yâni; cenazeyi bulunduğunuz yerden geçerken gördüğünüz zaman cenaze için ayağa kalkınız ve uzaklaşıp sizi arkasında bırakın-caya kadar veya sizi arkasında bırakmadan önce omuzlardan yere indirilinceye kadar, ayakta bekleyiniz.
Cenazenin geçmesi ve sizi arkasında bırakması ifâdeleri mecazîdir. Gaye cenazeyi taşıyanlardır.
Hadîs, otururken yakınından cenaze geçirilen adamın ayağa kalkmasının meşruluğuna delâlet ediyor. Ayağa kalkış; ölüye saygı için değil, ölüm olayının dehşetli ve korkunç oluşu içindir.
Cenaze geçirilirken ayağa .kalkmanın meşruluğuna hükmeden âlimlerin başında îbn-i Ömer, İbn-i Meş'ud, Ebû Musa el-Eş'âri, Ebû Mes'ud el-Bedrî, Kays bin Sa'd, Seni bin Huneyf, Misver bin Mahreme, Hasan bin Ali. K a t â d e , İbn-i Şîrîn, Nehaî, Şa'bi, Salim bin Abdillah ve Mâliki 1 er' den İbn-i Habîb ile İbnü'l-Mâcişûn (Ra-dıyallâhü anhüm'dür.
>»'. Hadisin «Veya indirilinceye kadar...» cümlesi ile,
omuzlardan yere indirilmesinin mi, mezara indirilmesi mi kastedildiği hususuna gelince; Ebû Davud'un zikrettiği senedlerden S e v r i' nin Süheyl aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radı-
yallâhü anhî'den ettiği rivayette: «Yere indirilinceye kadar...» buyurmustur.Ebû Muâviye' nin Sühey1 aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'de
ettiği rivayette : = «Kabre indirilinceye kadar...» buyurulmuştur.
Ebû Dâvûd; Süfyân-ı Sevri' nin, hıfzetmek yönünden Ebû Muâviye' den kuvvetli olduğunu belirtmiştir.
El-Hâfız: Buhâri, yere indirmenin kastedildiği mânâsını tercih etmiştir, demiştir. Gerekçe de S ü h e y 1' in şeyhi Ebû S â 1 i h' in tatbikatıdır.

Çünkü B e y h a k i' nin rivayetinde Süheyl demiştir ki: Ben, Ebû Salih'i cenaze omuzlardan indirilinceye kadar oturmaz olarak gördüm.

1543) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'detı; Şöyle demiştir: Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından bir cenaze geçirildi. Kendisi ayağa kalktı ve (bize) :
«Ayağa kalkınız. Çünkü şüphesiz ölüm için korku ve dehşet vardır.» buyurdu.Bunun isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilimistir. [157]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Bu hadis de cenaze geçerken ayağa kalkmanın meşruluğuna ve ayağa kalkmanın ölüye ta'zim için olmayıp, ölümün dehşet ve korkunçluğunu ta'zim için olduğuna delâlet eder. Durum böyle olunca, cenaze kime âit olursa olsun ayağa kalkılmalıdır.

1544) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallûkü anhyûen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazenin geçmesi dolayısıyla ayağa kalktı, biz de kalktık. Nihayet ayağa kalkmayı ter-kedip oturdu. Artık biz de ayağa kalkmayı terkedip oturduk."[158]

İzahı

Buhârî müstesna diğer Kütüb-i Sitte sahipleri, A h m e d, İbn-i Ebî Şeybe ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Âlimlerin çoğu, bu hadîsi terceme ettiğim şekilde açıklamıştır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda cenaze için ayağa kalkardı. Sahâbîler de ona uyarak kalkarlardı. Bilâ-here cenazelerin geçişinde ayağa kalkmayı terketti. Sahâbîler de ter-kettiler. Hadîs böyle yorumlanınca, cenaze için ayağa kalkmanın mensuh olduğuna hükmeden âlimler için delîl olur. Ancak hadîsin bu şekilden başka bir tarzda mânâlandırılması mümkündür. Hadîsin zahirine göre mânâsı şöyledir:
"Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze için ayağa kalktı. Biz de ayağa kalktık. Nihayet O oturdu. Biz de oturduk." Bundan maksad; 'Cenaze geçince O oturdu, biz de oturduk' olabilir. Böyle bir ihtimâl bulunduğu için, hadîs kalkmanın neshine kesin bir delil değildir.
Lâkin Tahavî nin A 1 i (Radıyallâhü anh)'den olan rivayeti kesindir.
El-Menhel'de zikredilen o hadîs meâlen şöyledir : "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Ssllem) cenaze ile beraber iken ayağa kalkardı. Cenaze indirilinceye kadar ayakta dururdu. Cemâatda Onunla beraber ayağa kalkardı. Bundan sonra efendimiz oturdu. Ve cemaata oturmayı emretti."
Şafii: Bu bâbta en sahih hadîs budur. Ve bu hadîs, ilk hadîsi (1542 nolu) neshedicidir. A 1 î (Radiyallâhü anh)'in maksadı şudur.- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenazeyi gördüğü zaman kalkardı, sonra kalkmayı terkettı. Artık cenazeyi gördüğü zaman kalkmazdı, demiştir.
Cenaze için ayağa kalkmanın mensuh olduğuna hükmeden âlimlerin başında; Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî gelir. Bunların delilleri, A 1 i (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadîsi ile Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh) 'in T i r m i z i, T a h a v i, Müellifimiz, Ebû Dâvûd ve başkaları tarafından rivayet edilen ve Yahûdiler'e muhalefet etmek üzere cenaze için ayağa kalkmamayı ve oturmayı emreden hadisidir.
El-Menhel yazarı ayağa kalkmanın meşruluğuna taraftar çıkmış ve Nevevî' nin de kalkmanın mensuh olmaması şıkkını tercih ettiğini söylemiştir.
îbn-i Abdi'1-Berr ve İbn-i Hazm de aynı görüştedirler. Bunlara göre A 1 i (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde bildirilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalkmayışının sebebi, kalkmanın mendubluğunu ve oturmanın câizliğini beyan etmektir.
İbn-i Abbâs {Radıyallâhü anh), Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve İbnü'l-Müseyyeb de kalkmayanlardandırlar. Ahmed bin Hanbel'e göre kişi dilerse kalkar, dilerse kalkmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce kalkmış, sonra oturmuştur.

1545) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyailâhü anh)'der\ Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze ile gittiği zaman; cenaze kabre indirilinceye kadar oturmazdı. Sonra bir Yahudi âlimi Ona uğrayıp:
Yâ Muhammedi Biz böyle yaparız, dedi. Bundan sonra Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturdu ve (bize) :
«Yahudilere muhalefet ediniz. (Oturunuz.)» buyurdu.Sindî :Bunun senedinin zayıf olduğu söylenmiş, demiştir. [159]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizi Tahavî, Bezzâr ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebû. Dâvûd'un rivayetinde Peygamberimize âit metin; «Oturunuz, onlara muhalefet ediniz.» şeklindedir.
Bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} bir cenazeyi teşyi' ettiği zaman cenaze kabre indirilinceye kadar oturmazdı. Sonra onunla görüşen bir Yahûdî âlimi: Biz cenazeyi teşyi' ettiğimiz zaman, cenaze kabre indirilinceye kadar oturmayız. Aynen sizin gibi yaparız, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) artık oturmaya başlamış ve sahâbîlere oturmalarını, Yahudilere muhalefet etmelerini emretmiştir.
Hadîs, cenaze kabre indirilinceye kadar ayakta durmanın neshe-dildiğine hükmeden âlimler için bir delildir. Lâkin senedinin zayıf olduğu söylenmiştir. Çünkü râvi Abdullah bin Süleyman ile babası Süleyman'in aleyhlerinde konuşulmuştur. [160]

Cenaze Mezarlığa Götürülünce Cemâat Ne Zaman Oturur ?

El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der :
1 - İbn-i Ömer, Ebû Hüreyre, İbn-i Zübeyr, Ebû Said-i Hudrî, Ebû Musa el-Eş'âri, Ev-zâi, Ebû Hanîfe, arkadaşları, Ahmed ve İ. shak (Radıyallâhü anhümJ'e göre cenaze mezarlığa götürülünce omuzlardan indirilmedikçe veya kabre indirilmedikçe cemâat oturamaz.
2 - Urve bin Zübeyr, Saİd bin el-Müsey-yeb, el-Esved, Mâlik ve Şafiî' nin dâhil olduğu bir cemaata göre cenazeyi teşyi' edenler, cenazenin omuzlardan in dirilmesinden önce oturmak caizdir. [161]

36 - Mezarlığa Girildiği Zaman Ne Söyleneceği Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1546) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben bir defa Onu —yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i evde bulamadım da (aradım.) Baktım ki Bakî' mezarlığın-dadır. Şöyle buyurdu:
= «Selâm sizlere ey mü'mîn bir kavmin kabristan (halk)ı! Siz bizim için faratlarsınız[162] ve biz muhakkak size iltihak edicileriz. Allah'ım! Bizi onların sevabından mahrum etme. Ve bizi onlardan sonra hak yoldan saptırma.»

1547) Büreyde (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilerine, kabristana çıkacakları zaman (ne söyleyeceklerini) öğretirdi. (Onlardan mezarlığa gideni) şöyle derdi:
= «Selâm sizlere ey bu diyarın mü'min ve müslüman halkı! Biz de inşâallah sizlere iltihak edicileriz. Allah'tan kendimize ve sizlere afiyet dileriz.»"[163]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin benzerini, Müslim daha uzun metin hâlinde rivayet etmiştir. Fakat buradaki;duasına., oradaki rivayette rasthya-madım.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin Müslim' deki rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bakî' kabristanına vardığında Bakî' deki

ölülere hitabı şöyledir :
Yine Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin M ü s 1 i m' deki bir rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona kab-ristandakilere şöyle hitab etmesini öğretmiştir :
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'in hadisini de Müslim rivayet etmiştir.
Dâr kelimesinin asıl mânâsı evdir, "Diyâr"da onun çoğuludur. Hattâbî : Mezarlığa Dâr denilebileceği, hadîsten anlaşılıyor. Doğrusu da budur. Çünkü Dâr, Arap dilinde meskene denildiği gibi; harabelere de Dâr denilir, demiştir.
El-Menhel yazan da : Kabirlere Dâr denilmiş. Çünkü kabirler, dirilerin meskenlerine benzer. Diriler, meskenlerde toplandıkları gibi, ölüler de kabirlerde toplanır, demiştir.
Hadîsler: Dirilere olduğu gibi ölülere de selâm vermenin meşruluğuna delâlet ederler.
Hadîslerde «İnşâallah biz de sizlere iltihak edicileriz» buyurul-muştur. Ölülere iltihak etmek kesindir. Burada teberrüken veya sözü süslemek için inşâallah sözü kullanılmıştır. Şöyle bir ihtimal de var: îmanla ölmek kesin olmadığı için inşâallah denilmiştir. Veyahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabristana gittiği zaman beraberinde ihlâslı mü'minler bulunduğu gibi muhtemelen münafıklar da vardı. Münafıkların durumuna işaret olmak üzere : «İnşâallah» buyurulmuştur.
Hadîsler; kabir ziyaretine gidildiğinde bu kelimeleri söylemenin meşruluğuna delâlet ediyorlar. Hadîs kitaplarında söylenmesi meşru kılınan başka kelimeler de vardır.
El-Menhel yazarı, meşru kabir ziyaretinin âdabını Nevevî'-den naklen özetle şöyle ifâde eder:
"Kabir ziyaretçisi; alçak gönüllü, Allah'ın azametini düşünücü, kendisinden önce ölenlerden ibret alıcı olarak ve Allah rızası için mezarlığa gitmelidir. Kabrin yanma vardığı zaman sırtını kıbleye verip yüzünü kabre döndürerek selâm verir.-Ve duâ eder. Hadîslerde vârid olan selâm ve duâ şeklini tercih etmelidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bak î' a gittiği zaman ayakta durduğu gibi ziyaretçi ayakta durmalıdır. Ancak bir özür varsa oturmakta beis yoktur. Kabrin çevresinde tavaf yapmak, kabir sahibinden dilekte bulunmak sakıncalıdır." (Yâni ziyaretçi: Ey kabir sahibi! Bana evlâd ver, beni şu kazadan koru v.b. sözlerden sakınmalıdır. Çünkü veren koruyan ancak Allah'tır. Bile bile böyle söylemek küfürdür. Fakat : Ey kabir sahibi! Allah katında bana şefaatçi ol. Veya: Ey Allah'ım! Şu sevgili kulun hatırı için beni bağışla. Şu dileğimi kabul eyle, diye duâ etmekte sakınca yoktur.) Kabrin başında Kur'an okumaya gelince :
1 - Ebû Hanîfe, bu konuda sahih bir hadîs bulunmadığı gerekçesiyle mekruh görmüşse de Hanefî mezhebinin tercih edilen kavline göre Kur'an okumak müstehabtır. Çünkü bu konuda eserler vardır. Ziyaretçi, bilhassa Yasin sûresini okumalıdır.Hanefî1er' in Dürrül-Muhtât" adlı fıkıh kitabında : Kabir ziyaretinde Yâsîn sûresi okunur, denilmiştir.1bn-i Âbidînde bu sözle ilgili olarak : Çünkü «Kabristana girip Yâsîn sûresini okuyan olursa Allah o gün için azabtaki ölülerin azabını hafifletir ve okuyucu için Ölü sayısınca hasenat olur.» mealinde hadîs vârid olmuştur, der.
Eİ-Lübâb şerhinde : Ziyaretçi Fatiha, Bakara* nın ilk sahif esini Ây e tü'l-K ü r s î'yi, Âmene'r-Resûlü, Yâsîn, Mülk, Tekâsür sûrelerini ve oniki, onbir, yedi veya üç defa İ h 1 a s sûresini okur; Sonra : Allah'ım! Şu okuduğumun sevabını falana veya şunlara ulaştır diye duâ eder, denilmiştir.
2 - Şâfiîler'e göre ziyaretçinin Kur'an okuması müstehabtır.N e v e v i el-Mecmû'da : Ziyaretçinin kabristana selâm vermesi, ziyaret ettiği Ölüye ve bütün kabristandakilere duâ etmesi, Kur'an okuması ve sonra ölülere duâ etmesi müstehabtır. Şafiî'-nin bu hususta nassı vardır. Arkadaşları da mütiefiken te'yid etmişlerdir.
3 - Hanbelîler'e göre Kuran okunmalıdır. El-Muğnî de : A h m e d ' den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir : Kabristana girdiğin zaman üç defa Âyetü'l-Kürsî ve İhlâs sûresini oku. Sonra de ki: Allah'ım! Bunun sevabı şu kabristan ehlinedir.
Ölülere duâ, istiğfar, sadaka ve Hac gibi hayratın sevabının bağışlanmasında bir ihtilâf bilemiyoruz. A h m e d; Ölüye hayrın her çeşidi ulaşıl. Çünkü bu hususta vârid olan nasslar vardır', demiştir.
4 - Mâlikiler'e göre kabir üzerinde Kur'an okumak mekruhtur. Çünkü Selefin böyle bir tatbikatı yoktur. Selefin yaptığı şey, sadaka ve duadır. M â 1 i k i 1 e r ' in bâzılarına göre Kur'an okuyup sevabını Ölüye bağışlamakta beis yoktur. İnşâallah Ölüye se-vâb hâsıl olur. [164]

37 - Mezarlıkta Oturmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1548) Berâ bin Âzib (Radtyailâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bir cenazeye çıktık. Efendimiz mezarlıkta kıbleye doğru oturdu."

1549) Berâ' bin Âzib (Radtyailâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bir cenazeye çıktık da kabrin yanma vardık. Efendimiz oturdu. Biz de sanki başlarımızın üstünde kuşlar konmuş gibi oturduk."[165]

İzahı

Berâ" (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s a i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Berâ' (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir: "Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde Ensâr'dan bir adamın cenazesine çıktık da kabrin yanma vardık. Henüz kabrin kazılması tamamlanmamıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıbleye doğru oturdu. Biz de Onunla beraber oturduk."
N e s a î' nin rivayetinde ise hadîsin son kısmı şöyledir :
"Biz de başlarımızın üstüne kuşlar konmuş gibi Onun etrafında oturduk."
Başlarımızın üstünde kuşlar varmış gibi oturmak sahâbilerin efendimizin huzurunda çok edebli, sakin ve mütevazı bir tarzda oturmalarından kinayedir Bilindiği gibi kuş, hareketsiz olan şeylerin üzerine konar. Konduğu yerde hareket oldu mu kuş durmaz.
Si n d î' nin beyânına göre sahâbîler, efendimizin durum ve zamanlarına çok riâyet ederlerdi. Bazen Onun huzurunda konuşurlar, hattâ gülümserlerdi. Bazen de çok sakin ve sessiz otururlardı.
Hadîs, ölünün defninden önce kabrin yanında oturmanın meşruluğuna ve otururken kıbleye doğru oturmanın müstehablığına delâlet ediyor. Ayrıca sahâbîlerin edeb timsali olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı davranışlarını yansıtıyor.
Büyüklerin huzurunda edebli, mütevâzi ve sakin oturmanın müs-tehablığı hükmü de çıkarılıyor. [166]

38 - Ölüyü Kabre Sokmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1550) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan: Şöyle demiştir :
Ölü kabre dâhil edildiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : buyururdu. Râvi Ebû HâHd bir defa demiştir ki: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir: Ölü, kabrine indirildiği zaman efendimiz: buyurdu. Hâvi Hişâm, kendi hadîsinde:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu kelimeleri buyurduğunu söylemiştir . [167]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsini müellif Hişâm bin Ammâr ile Abdullah bin Sâid' den iki ayrı senedle rivayet etmiştir. Abdullah bin Sâid'in şeyhi Ebû Halid, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'mn hadîsini iki ayrı metin hâlinde rivayet etmiştir. Birinci metin meâlen şöyledir:
"Ölü kabre konulduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem : buyurdu." Buyrulan bu cümlelerin mânâsı özetle şöyledir:
*Ey ölü! Seni Allah'ın adıyla indirdik. Ve Resûlullah'ın yol ve dîni üzerinde seni teslim ettik.»
Ebû Hâ1id ' in bir defa yaptığı rivayet meâlen şöyledir: "Ölü kabre konulduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: buyurdu." Buyrulan bu cümle- yukarıdaki cümlenin meali gibidir. Bu cümledeki «Sünnet»ten mak-sad, şeriat ve yoldur.
Müellifin Hişâm' dan rivayet ettiği sened ile zikredilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu şöyledir:
Meali şöyledir: «Seni Allah'ın adıyla indirdik; Allah'ın yolunda ve Resûlullah'ın dini üzerinde seni teslim ettik.»

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Hadîs, ölünün kabre indirileceği zaman bu zikri okumanın müs-tehablığma delâlet eder. Tâ ki Allah'ın adı ve Resulünün sünneti; fitne ve korkulardan koruyucu kale gibi ölüyü korusun.

1551) Ebû Râfi' (RadtyaHâhü anh)'den; Şöyle demiştir;
(Ölen Sa'd (Radıyallâhü anhl'ın cesedi kabre indirileceği zaman) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın cesedini yavaşça ve tedricen na'şın üzerinden çekip çıkardı. (Ve kabre indirdi) Kabrinin üstüne de su serpti.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Mendel bin Ali zayıftır. Muhammed bin Ubeydullah'ın zayıflığı husûşjunda İttifak vardır.

1552) Ebû Saîd (Radryallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kabre indirileceği zaman kabrin) kıble tarafından alınarak karşılandı ve na'şın üzerinden yavaşça çekip çıkarıldı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun İsnadında bulunan Atiyye el-Avfî'yi imam Ahmed zayıf saymıştır. [168]

İzahı

Bu iki hadis de Zevâid türündendir. İlk hadiste geçen "Selle" fiilinin masdarı olan "Sell"in mânâsı, yavaş yavaş ve tedricen bir şeyi çekip çıkarmaktır. Cenaze hakkında kullanıldığı zaman âlimler şöyle ta'rif etmişlerdir: Na'ş mezarlığa götürüldüğünde kabrin ayak ucuna ve kabrin hizasına konulur. Sonra cesed na'şın üstünden yavaşça çekilip çıkarılır ve önce baş kısmı kabre konulur. Sonra ayak kısmı kabre indirilir. Veyahut önce ayaklar kabre indirilir, sonra baş kısmı kabre indirilir. İşte buna 'Seli" adı verilir. Bazen Seli ve İstilâl lügat, manâsıyla hadîslerde gelir. Nitekim müellifin süneninin bâzı nüshalarında buradaki ikinci hadîste mevcud İstilâl; yavaşça çekip çıkarma mânâsına gelmiştir.
E b û R â f i' (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından defnedildiği ye kabrine su sçr-pildığı bildirilen S a'd (Radıyallâhü ann)'ın hangi S a'd olduğu hususunda sarih bir şeye rastlamadım. Ancak Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh) in cenazesine katıldığı sabittir. Hadîsteki Sa'd ile bu zâtın kastedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Onun hâl terçemesi, 407 nolu hadîs bahsinde geçmiştir. [169]

Bu Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 - ölü kabre indirilirken yukarıda tarifi geçen Seli usûlü meşrudur.
2 - Definden sonra kabrin üzerine su serpmek meşrudur.
E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadisine gelince; Zevâid türünden olan bu hadîs, sünen nüshalarının bâzılarında kısadır. Eldeki nüshada parentez içine alınan : cümlesi bâzı nüshalarda yoktur. Ve fıkıh kitaplarında delil olarak nakledilen bu hadisin metninde, mezkûr cümle yoktur. Yukarıda Seli ve İstilâl kelimelerinin fıkıhçılar ve hadîsçilerce yapılan istilâhi mânâsına bakılırsa bu cümlenin olmaması gerekir. Çünkü hatırlanacağı gibi bu iki kelimenin istilâhi mânâsı kabrin ayak ucuna konmuş olan na'şın üzerinden ölüyü yavaşça çekip çıkarmak ve kabre indirmektir. Oysa bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek na'şının, kabrin ayak ucuna değil, kabrin kıble tarafına konduğu ve kabre inen sahâbîlerin yüzleri kıbleye ve mübarek na'şa gelecek tarzda mübarek Efendimizi na'şm üzerinden alıp kabre indirdikleri bildirilmiştir.. Durum böyle olunca yukarıda anlatılan Seli durumu söz konusu değildir. Bu cümlenin bulunduğu nüshalarda mezkûr kelimenin lügat mânâsına yâni yavaşça çekip çıkarma anlamına yorumlanması gerekir.
Bu hadîs, cenazenin kabre indirilirken kıble tarafından alınmasının meşruluğuna delâlet eder.
El-Menhel yazarı, ölünün kabrin kıble tarafından veya ayak ucu tarafından alınması konusunda âlimlerin ortaya attıkları görüşleri şöyle anlatır:
1 - Ebû Hanîfe' nin kavline göre, na'ş kabrin kıble tarafına konulur. Ve ölü na'ştan hafifçe alınarak kabre indirilir. Bu kavil; Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) ve İ s h a k bin Râheveyh (Radıyallâhü anh)'den de rivayet edilmiştir. Delilleri, yukarıdaki Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Fakat notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. İkinci delilleri; Ebû D â v û d ' un el-Merâsil'de İbrahim Nehaî' den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıble tarafından alınarak kabre indirilmiş ve Seli usûlü île indirümemiştir." Üçüncü delilleri B e y h a k i' nin İ b n-i A b b â s (Radıyallâhü anh), İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ve Büreyde (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği : 'Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i kıble tarafından kabre indirdiler.' mealindeki hadîstir. B e y h a k i' nin belirttiği gibi bu rivayetlerin tümü zayıftır. Üstelik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıble tarafından alınması düşünülemez. Çünkü kabr-i şerifi odanın kıble tarafındaki duvarına iç taraftan bitişikti. Bu sebeple na'şın, kabrin kıble tarafına konulması mümkün değildir.
2 - Mâlik, Şafiî, Ahmed ve başkalarına göre Seli usûlü ile yâni kabrin ayak ucuna konulan na'şın üzerinden ölü, alınıp, baş ucundan ileri çekilerek önce baş kısmı kabre indirilir, sonra ayak kısmı indirilir. İbn-i Ömer, Enes, Abdullah bin Yezid, Nehaî, Şâ'bî (Radıyallâhü anhüm) ve başkaları da böyle demişlerdir. Bunların delilleri, Ebû Dâvûd ve B e y h a k i' nin rivayet ettikleri Abdullah bin Ye-z î d (Radiyallâhü anh)'in hadîsi, Beyhakî ve Şafîî' nin î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) baş tarafından Seli usûlü ile kabre indirildi.' mealindeki hadisidir.
El-Menhel yazarı, bu grubun dayandığı başka delilleri de zikretmiştir.
3 - Enes ve bir rivayete göre İbn-i Ömer (Radıyal lâhü anhümâ), Seli usûlüne hükmetmekle beraber: Ölü, na'şın üze rinden çekilip çıkarılırken önce ayak kısmı kabre indirilir, demiş lerdir.
El-Menhel yazarı, yukarıdaki görüşleri anlattıktan sonra : Mezkûr ihtilâf, hangi şeklin daha efdal olduğu hakkındadır. Aslında hepsi caizdir. Delillerin kuvveti yönünden Seli usûlü ağırlık kazanır. Bugün için böyle yapmak daha kolaydır, demiştir.

1553) Saîd bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü fl«A>'den; Şöyle demiştir • Ben, Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber bir cenazede bulundum. Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), cenazeyi kabre indirdiği zaman. dedi
üzerinde kerpiçlerin dizilmesine başlanınca, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhumâ) :
Bu cenazeyi Şeytandan ve kabir azabından koru. Allah im! Yeri onun yanlarından uzak tut, ruhunu yükselt, onu katından rızaya kavuştur.» dedi. Ben :
(Bu s°ylediklerin) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve bellem) den işittiğin bir şey midir? Yoksa kendi re'yinle mi,KendİSİ! ŞU haIde ben söz Eylemeye kadir (miy)im? Bilakis ResuluUah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVden işittiğim bir şey-dır, dedi.»
Bunun senedindeki Hammâd bin Abdir-ranman'ın zayıflığı üzerinde ittifak vardır. [170]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, ölü kabre indirildiğinde 1550 nolu hadîste H i ş â m ' in rivayetinde mevcut olan duanın okunmasının müstehablığma delâlet eder. Ayrıca cesed, lahde konulup, üstü kerpiçlerle örtüldüğü zaman, hadiste geçen duanın okunmasının meşruluğuna delâlet eder.
Hadis, şer'i bir mes'eleyi bilmiyenin bilenlere sormasının ve bilenin, bildiğini sorana nakletmesinin meşruluğuna delâlet ediyor. [171]

39 - Lahdin Müstehablıg1 Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Kabir, "Lahd" ve "Şak" olmak üzere iki şekilde yapılır.
Lahd şekli şöyledir: Kabir normal olarak kazılır. Sonra kabrin tabanının karşısındaki kıble duvarı, ölünün .yerleşebileceği kadar oyulur. Cesed o oyuğa ve yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirilir. Arkasına kerpiçler veya ağaçlar dizilir. Aralarından toprağın sızmaması için de ot, çamur gibi bir şey konulur. Sonra toprakla doldurulur.
Şak şekli şöyledir: Mezar normal olarak genişçe kazılır. Tabana inildikten sonra kıble tarafında 30 - 40 santim yüksekliğinde ince bir duvar örülür. Cesedin yerleşebileceği bir aralık bırakılarak o duvarın karşısında, yâni memleketimizdeki kıble istikâmetine göre kabrin kuzey tarafında

da o duvara parelel bir duvar çekilir. Cesed iki duvarın arasındaki boşluğa, yüzü kıbleye gelecek tarzda konulur. Duvarların üstü kerpiç, ağaç ve taş gibi maddelerle örtülür. Yine toprağın sızmaması için üstüne ot veya çamur gibi bir şey konulur. Sonra üstü toprakla örtülür.
Her iki şekilde de yapılan mezara ölü indirildiğinde, başının batıya ve ayaklarının doğuya gelecek tarzda ve sağ yanına yatırılacağı ma'lûmdur.

1554) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; ResûlulJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«Lahd (usûlü) bizedir, Şak (usûlü) başkalarmadir.»"

1555) Cerîr bin Abdillah el-Hecelî[172] (Radtyallahâ tınh)'<\en ; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcıı) buyurdu ki:
-Lahd (usûlü) bizedir, şak (usûlü) başkalarinadır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü âlimler Ebü'l-Yakzan künyeli Osman bin Umeyr'in zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu hadis, İbn-i Abbâs (R.A.)'m rivayetinden olmak üzere dört sünende vardır. Ve Sa'd bin Ebi Vakkâs (R.A.)'ın rivayetinden olarek Müslim'de ve başka kitablarda vardır.

1556) Âmir bin Sa'd[173] (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, (babası) Sa'd (bin Ebî Vakkâs) (Radıyallâhü anh) (vefat edeceği zaman) :
Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) e yapıldığı gibi bana da lahd kazınız ve üstüme kerpiçler dikiniz. (Üstümü kerpiçle örtünüz) dedi."[174]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyailâhü anhümâ)'nın hadîsini Ti r-mizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
C e r i r (Radıyailâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Amir (Radıyailâhü anh)'in hadîsini Müslim ve Ne-s a î de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, mezarın lahid usûlü ile yapılmasının efdaliyetine delâlet eder.
İlk iki hadiste -Lahit bizedir, şak başkalarmadır.» buyurulmuş-tur. Bu cümleler, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. EI-Menhel yazarı bu şekillen şöyle sıralamıştır:
Yâni lahit usûlü biz müslümanların ölülerine mahsustur. Şak usûlü de bizden olmıyan Ehl-i kitaba mahsustur. A h m e d ' in bir rivayetinde bu mânâ açıkça belirtilmiştir.
İbn-i Teymiye: Bu hadiste, Ehl-i kitabın şiarı olan tüm işlerde onlara muhalefet etmemiz için bir uyarı vardır. Öyle ki, ölüyü mezarın dibine indirmekte bile muhalefet etmemiz emredilmiş, demiştir.
Bir kavle göre hadisin mânâsı: 'Lahit usûlü, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine mahsustur. Şak usûlü, geçmiş ümmetlere mahsustur.' Veyahut 'Lahit usûlü, Peygamberlere mahsustur. Şak usûlü peygamber olmıyanlara mahsustur.' olabilir.
Bu hadîsler, lahit usûlünün şak usûlünden daha faziletli olduğuna delâlet ederler. Şak usûlünün caiz olmadığı kastedilmemiştir. Buna delil ise, 1557 nolu E n e s (Radıyailâhü anh)'in hadîsidir. Bundan sonra o hadîse geçilecektir.
N e v e v î, -el-Mühezzeb şerhinde : Âlimler, lahit ve şak usulleri ile kazılan mezarlara ölüleri defnetmenin câizliği üzerinde icmâ' etmişlerdir, demiştir.
Toprak sert ve sık olduğu yerlerde lahit usulü efdaldır. Toprağı gevşek olan yerlerde ise şak usûlü efdaldır. Fıkıhçılarm ekserisinin kavli budur. [175]

40 - Şak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1557) "Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği zaman Medine'de lahit kazıcı bir adam ve şak kazıcı diğer bir adam vardı. Sa-hâbiler:
Biz Rahibimizden hayırlısını diliyerek ikisine de (haber) gönderelim. Hangisi sonra gelirse onu bırakırız, dediler. Ve ikisine de haber gönderildi. Lahit kazıcısı önce geldi. Bunun üzerine sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için lahit kazdırdılar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Mübarek bin Fudâle'yi cumhur sıka saymıştır. Ve kendisi burada tahdisle rivayet etmiştir. Artık tedlis yapması imkânı zail olmuştur. Senedin kalan ricali sıka zâtlardır. Bu sebeple isnad sahihtir.

1558) Âişe (Radtyallâhü anhâ)ydan: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince kabrin lahit veya şak usûlü ile kazılması hususunda sahâbîler arasında ihtilâf oldu. Hattâ bu hususta konuştular. Ve sesleri yükseldi. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi4ve Sellem)'in yanında ne hayatta iken ne de vefat etmişken bağıramazsınız. Veya buna benzer bir söz söyledi. Şak kazıcısının ve lahit kazıcısının her ikisine de (haber) gönderiniz, dedi. (Haber gönderildi.) Lahit kazıcısı geldi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için lahit kazdı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) defnedidi.İsnadının sahîh ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [176]

İzahı

Zevâid türünden olan bu iki hadîsin birincisi A h m e d de rivayet etmiştir.
Hadîsler; Özellikle birinci hadîs; lahitin şak'tan hayırlı olduğuna delâlet eder. Çünkü Peygamberi için Allah Teâlâ lahiti seçmiştir. Hadisler, şak usûlünün de câizliğine delâlet ederler. Çünkü M e d i -n e' de şak usûlü ile mezar kazıcısının bulunduğu hadîsten anlaşılıyor. Eğer onun yaptığı usul caiz olmasaydı kendisi men edilecekti.
İkinci hadîsteki:fiili yerine bâzı nüshalarda :5 fiili bulunur. Yüksek sesle konuşmayınız demektir. [177]

41 - Kabri Kazmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1559) El-Edra" es-Sülemî[178] (Radtyallâkü anh)'den ; Şöyle demiştir: Bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için nöbet tutmaya gittim. Baktım ki bir adam yüksek sesle Kur'an okuyor. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dışarı çıktı. Ben :
Yâ Resülallah! Bu adam riyakârdır, dedim. Edrâ' (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Sonra o adam Medine'de vefat etti. Teçhiz işi bittikten sonra na'şım taşıyıp götürdüler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradakilere)
«Onu yavaş götürünüz. Allah onunla iyi muamele etti. Şüphesiz o, Allah'ı ve Resulünü seviyordu.» buyurdu.
Edrâ' (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Efendimiz onun kabrini kazdırdı ve buyurdu ki:
«Kabrini geniş tutun. Allah ona bolluk verdi.» Bunun üzerine ashabından bâzısı:
«Yâ Resûlallah! Sen cidden ona üzüldün, dediler. Efendimiz (Sal-Jallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Çünkü şüphesiz o, Allah'ı ve Resulünü seviyordu.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Kütüb-i Sitte'de Edrâ' es-Sülemi (R.A.)'ın bundan başka hadîsi yoktur. Bunun senedindeki râvi Musa bin Ubeyde hakkında : Hadisleri münker veya zayıftır, denilmiştir. Sıka olduğunu söyliyenler dz vardır. Hüccet değildir.

1560) Hişâm[179] bin Amir (Radtyallâkü anhümâ) dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallcIlahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir : «Mezarları kazınız. Geniş tutunuz ve iyi yapınız.»"[180]

İzahı

İlk hadîs Zevâid türündendir.
Ebû Dâvûd, Bey haki ve Nesaî de Hişâm (Radıyallâhü anh)'m hadîsini rivayet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd ve Nesaî' nin rivayetlerinden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi, U h u d savaşında şehid olan sahâbîlerin defni ile ilgili olarak buyurmuştur.
Beyhaki ve Nesâî' nin bir rivayetine göre Hişâm (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Biz Uhud günü müşkül durumumuzu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve* Sellem)'e arzederek :
Yâ Resûlallah! Her şehid için bir mezar kazmak bize güç gelir dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-(Mezarları) Kazınız, derinleştiriniz, iyi yapın ve iki üç kişiyi bir kabre defnediniz.» buyurdu.
Sahâbîler: (Aynı kabre defnedeceğimiz şehidlerden) hangisini kabrin ön tarafına defnedeceğiz? diye sordular. Buyurdu ki:
«Kur'an'ı daha çok hıfzedeni.»
Hişâm (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Babam (Âmir) (Radıyallâhü anh) bir kabre defnedilen üç şehidin üçüncüsü idi."
Bu bâbtaki hadisler, kabrin geniş ve derin kazılmasını emrediyorlar. Kabrin derinliğinin miktarı hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Mâlikiler'e göre en azı, ölünün kokusuna mâni olacak ve yırtıcı hayvanlardan koruyabilecek derinliktir. Derinliğin âzamisi için bir sınır yoktur. Bâzı Hanbeliler de böyle demişlerdir.
2 - Şâfiîler'e ve Hanbelîler'in ekserisine göre derinliğin sınırı orta boylu bir adam kabirde ayakta durup kollarını havaya kaldırdığı zaman parmak uçları yer seviyesine denk gelecek miktardır. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil rivayet edilmiştir.
3 - Hanefî âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre en az derinlik yarım boy kadardır. Bir kısmına göre ise göğüs hizasına kadardır. Daha derin olursa daha iyidir.
Kabrin uzunluğu, ölünün boyuna göre olmalıdır. Genişliği ise, uzunluğunun yansı kadar olmalıdır. [181]

42 - Mezarda İşaretin Bulunması Hakkında Gelen Hadis Babı

1561) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir taşı Osman bin M az'un (Radıyallâhü anhO in kabrine işaret yaptı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad hasendir. Davud'un el-Muttalib bin Ebİ Vedâa (R.A.)'dan rivayet ettiği hadîs, bu hadis için bir şahittir.
Bu bâbtaki hadîsler, kabrin geniş ve derin kazılmasını emrediyorlar. Kabrin derinliğinin miktarı hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Mâlikîler'e göre en azı, ölünün kokusuna mâni olacak ve yırtıcı hayvanlardan koruyabilecek derinliktir. Derinliğin âzamisi için bir sınır yoktur. Bâzı Hanbelîler de böyle demişlerdir.
2 - Şâfiiler'e ve Hanbelîler'in ekserisine göre derinliğin sınırı orta boylu bir adam kabirde ayakta durup kollarını havaya kaldırdığı zaman parmak uçları yer seviyesine denk gelecek miktardır. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil rivayet edilmiştir.
3 - Hanefi âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre en az derinlik yarım boy kadardır. Bir kısmına göre ise göğüs hizasına kadardır. Daha derin olursa daha iyidir.
Kabrin uzunluğu, ölünün boyuna göre olmalıdır. Genişliği ise, uzunluğunun yansı kadar olmalıdır. [182]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi bunun şahidi durumunda olan bir hadîsi Ebû Dâvûd el-Muttalib (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiş. Ayrıca B e y h a k i ve İbn-i Ebî Şeybe'de el-Muttalib (Radıyallâhü anh) '-den rivayette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd'un rivayeti uzundur. O rivayette :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn; Büyükçe bir taşı Osman (Radıyallâhü anh) in baş ucuna koyarak:
«Bu taşla kardeşimin kabrini tanırım. Ve ev halkımdan ölenleri onun yanına defnederim.- buyurduğu belirtilmiştir. Hâl tercemesi 1456 nolu hadîs bahsinde geçen, muhacirlerden M e d i n e' de vefat eden ve BakÎ'a defnedilen ilk zât olan Osman bin M a z ' û n (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt kardeşi olduğu için veya onu şereflendirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: «Kardeşim...» demiştir. Osman (Radıyallâhü anh)'dan sonra Peygamber (Sallallahü Aiey-hi ve Sellem)'in ev halkından vefat eden ilk zât, oğlu İbrahim'dir. Osman (Radıyallâhü anh)'in yanına defnedilmiştir. [183]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Kabrin tanınması için taş gibi bir işaretin konulmasının müste-habhğı bu hadîsten anlaşılıyor. Konulacak alâmet, bugünkü halkın yaptığı gibi olmamalıdır. Bilindiği gibi çoğu kimseler, bu konuda israf yaparak mezarları süslüyorlar. [184]

43 - Kabirler Üzerinde Bina Yapmak, Kabirleri Kireç İle Yapmak Ve Kabirler Üzerinde Yazı Yazmaktan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1562) C'âbir (Radıyallâhit anh)\\vn; Şöyle demiştir : Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabirleri kireç ile yapmaktan nehiy etti."[185]

İzahı

Ahmed, Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesaî de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd' daki rivayet meâ-len şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde oturmaktan, kabrin kireçle yapılmasından ve üzerinde bina yapmaktan nehiy etti."
El-Menhel yazarı şöyle der : Hadisin zahirine göre kabrin kireçle yapılması haramdır. Fakat Hanefiler, Mâlikîler, $âfiiler, Ahmed, Dâvûd ve bir çok âlim, buradaki yasaklamayı mekruhluğuna hamlederek kabrin kireçle yapılması mekruhtur, demişlerdir.
Yasaklamanın hikmeti şu olabilir: Kabir geçicidir. Ebedi değildir. Veyahut kireçle yaptırmak süs içindir. Ölünün süslemeye ihtiyacı yoktur
Kabrin kireçle sıvanmasına gelince; Hasanı Basrî, Ş â f i i ve Ahmed, bunda beis görmemişlerdir.
Mâlike göre mekruhtur. Ancak kokunun Önlenmesi buna bağlı ise caizdir.
Ebû Hani f e ve arkadaşlarının seçkin kavline g,öre mek ruh değildir

1563) Câbir (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde bir şey yazılmasını yasaklamıştır."
Not : Sindi şöyle demiştir : Hâkim bu hadîsi el-Müstedrek'te rivayet ettikten sonra bunun senedi sahihtir. Lâkin tatbikat buna göre değildir. Çünkü şarktan garba kadar müslümanların önder âlimleri, kabirler üzerinde yazılar yazdırırlar. Bu yazı işi halef âlimlerin selef âlimlerden aldıkları bir şeydir, demiştir. Zehebi ise; Muhtasar adlı kitabında Hâkim'in sözüne karşılık olarak : Söz konusu yazma işi sonradan icad edilmiştir. Yasaklama hadîsleri o âlimlere ulaşmamıştır, demiştir. [186]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi notta da belirtildiği gibi H âkim de rivayet etmiştir.
Hadisin zahirine göre kabir üzerinde yazı yazmak haramdır. Sindi, Tirmizi' nin şerhinde : Yasağın umumî olması muhtemeldir. Kabir sahibinin adı, ölüm târihi veya Kur'an-ı Kerim ile Allah'ın isimlerinden bir şeyin yazılmasının, bu yasağa girmesi muhtemeldir. Çünkü bu yazıların yere düşmesi ve ayaklar altında kalması muhtemeldir, demiş; daha sonra nottaki Hâkim ve Zehebi'-nin sözlerini nakletmiştir.
Ş e v k â n i "en-NeyI"de : Kabirler üzerinde yazı yazmanın ya-saklığına dâir hadîsin zahirine göre ölünün ismini yazmak ile başka şeyleri yazmak arasında bir fark yoktur. Bâzı âlimler, süsleme olmaksızın ölünün isminin yazılmasını caiz görmüşlerdir. Bunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Osman bin Maz'ün (Radıyallâhü anh)'ın kabrine (1561 nolu hadîste belirtildiği gibi) işaret olarak taş koymasına kıyaslamışlardır. Bu fetva, nassın hükmünün kıyasla hususîleştirilmesi ile hâsıl olur. Cumhur nassın böyle husûsîleştirilmesine hükmetmiştir Bu fetva, nass karşısında kıyas yapmak değildir. Ancak bu kıyâsın sıhhatli olup olmaması mes'ele-si vardır, demiştir.
El-Menhel yazarı da şöyle demiştir : Dört mezheb imamı: Qlünün adı, ölüm târihi dâhil herhangi bir şeyin mezar üzerinde yazılması yasaktır,

demişlerdir.
Bâzı Hanefî âlimleri: Kabrin tanınması için ölünün isminin yazılmasında bir beis yoktur, demişlerdir. Bu kavlin delili de Peygamber (Sallallahü Aleyhi.ve Sellem)'in (Osman bin M a z' û n (Radıyallâhü anh)'ın kabrine işaret olsun diye baş ucuna taş bırakmış olmasıdır.
Ha ne fi 1 e r ' in bâzı Fıkıh âlimleri ise : Kabre ihtiyaç duyulduğunda uygun yazıların yazılmasında beis yoktur, demişlerdir. Îbnü'l-Âbidîn: Kabre yazı yazılması nehiy edilmiş ise de amelî icmâ' yazı yazılmasının câizliği hakkındadır, diyerek; e 1 - H â -k i m 'in notta yazılı sözünü nakletmiş ve bunun, (1561 nolu) E n e s b in Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile kuvvet bulduğunu belirtmiştir. İhtiyaç yokken yazı yazılması câîz görülmemiştir.
İhtiyaç hâlinde yazı yazılmasını caiz gören âlimlere göre hadisteki yasaklama, ihtiyaç duyulmayan hallere mahsustur.

1564) Ebû Saîd (Radıyallâhü arjh)\\en: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde bina yapılmasını men etmiştir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricali sıka 2âtlardır. [187]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesai' nin C â b i r (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettikleri ve yukarıda meali yazılan hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabir üzerinde bina yapılmasını menettiği bildirilmiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der :
Turbeşti ; Kabir üzerinde bina yapmak iki şekilde düşünülebilir: Birincisi, kabrin taş ve benzeri malzemelerle yapılmasıdır. İkincisi'Üe, kabrin üstünde kubbe ve benzeri binaların yapılmasıdır. Bunların ikisi de bu hadîsle yasaklanmış, demiştir.
Hadisin zahirine göre kabir üzerinde binâı yapmak'hararndir. Fakat Şafiî, arkadaşları ve en sahih kavle göre- ürta>ri;b eli âlimleri : Yapılacak'bina., yapanın mülkünde ise mekruhtur,Umumi nie-> zarlıkta ise haramdır, demişlerdir. Ne v e v î : Arkadaşlarımız demişler ki : Umumi mezarlıkta yapılan bina âlimlerin ittifakıyla'ylk-tırılır, demiştir.
Hanefî âlimleri; Bina, süs için ise horanıdır.; .Mfçıai'M}.sağlamlığı için ise mekruhtur, demişlerdir. El-Ezhâr'da : Bina, eğer yapanın mülkünde ise hadîsteki nehiy mekruhlük içindir. Umüntef-âit mezarlıkta ise nehiy haramlık içindir. Ve yaptırılan bina mescid.bile olsa yıktırılması vâcibtir, denilmiştir.
Mâ1iki1er' e göre ölünün mülkünde veya' mülk sâhîbiniri izniyle yahut sahipsiz bir arazide kabrin kendisinin taş ve malzemelerle yaptırılması veya kubbesiz bile olsa duvarla çevrilmesi mekruhtur. Eğer iftihar,vesilesi yapılması niyetiyle olursa haramdır. Keza ölülerin defni için vakfedilmiş bir yer,işe haramdır. [188]

44 - Defin Esnasınua Kabre Toprak Atmak Hakkında Gelen Hadîs Babı

1565) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A->'den; Şöyle demiştir :Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze üzerinde namaz kıldı. Sonra ölünün kabrinin yanına vararak ölünün baş tarafından kabre üç avuç toprak attı"[189]

İzahı

Bu hadisin Zevâid türünden olduğuna dâir .bir işaret, yoktur, Kü-tüb-i Şitte'nin diğerlerinde buna rastlamaktım,.. Bâz % Fıkıh .kijabları bu hadîsi İbn-i Mâceh1' ten, bâzıları'da B e y h a k' î' den rivayet etmişlerdir.
Dört mezhebin Fıkıh kitabından Abdurrahraan el-Ce-zeri. Definde hazır bulunanların, ölünün baş tarafından her iki elleri ile toprağı avuçlayıp kabre atmaları ve bunu üç defa tekrarla-
maları müstehabtır. Birinci avucu atarken «biz sizi ancak topraktan yarattık.-; İkinci avucu atarken ; «Biz sizi ancak toprağa döndürürüz. -; ve üçüncü avucu atarken : «Biz sizi tekrar topraktan çıkarırız.[190]
nazm-ı Celillerini okuması müstehabtır. Sonra kabir toprakla doldurulur Mâliki ve Hanbeli âlimlerine göre avuçla toprak atılırken Kur'an'dan bir şey okunmaz, demiştir. [191]

45 - Kabirler Üzerinde Yürümek Ve Oturmanın Nehiyi Hakkında Gelen Hadisler Babı

1566) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'Ğvn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-And olsun ki sizden birisinin vücûdunu yakıcı bir ateş parçası üzerinde oturması, onun bir kabir üzerinde oturmasından kendisi için daha iyidir.»" [192]

İzahı

Ahmed, Müslim; Ebû Dâvûd, Nesai ve B e y h a k i de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki hadis, meâlen şöyledir: -Andolsun ki sizden birisinin elbisesini yakıp derisine bir ateş parçası üzerinde oturması; bir kabir üzerinde oturmasından kendi için daha iyidir.»
Kabir üzerinde oturmakları uzaklaştırmanın hikmeti, oturman ölü müslümanm hakkını hafife almak ve ona eziyet etmektir. Nit kim tbn-i Mes 'ud (Radıyallâhü anh)'a kabre basmanın hü mü sorulmuş, kendisi : Ben hayatta olan bir mü'mine eziyet etme ten nefret ettiğim gibi ölümünden sonra da ona eziyet etmekten ne ret duyarım, diye cevap vermiştir.
Bir kavle göre kabir üzerinde oturmaktan maksad, kabrin b şından uzun süre ayrıimayıp matem tutmak için olan oturmaktır.
Hadiste kabir umumi olarak zikredilmiştir. El-Menhel yazarın, dediğine göre gayri müslimlerin kabirleri de bu hükme girer. Ger müellifimizin bundan sonra gelen hadisinde «Müslümanın kabri» d ye kayıtlama var ise de o kayıt, müslümanın şerefinin yüceliğini b lirtmek içindir. Asıl ihtiram da onadır.
Hadisin zahirine göre kabir üzerinde oturmak haramdır. Fak; Fıkıhçıların cumhuru, hadisteki tehdidi, kerahet anlamına yoruml; mışlardır. Tabiidir ki küçük su dökmek veya büyük abdest bozma için kabir üzerinde oturmak haramdır. Âlimler bu hususta müttefi] tir. Bundan sonra gelecek hadiste belirtileceği gibi kabir üzerinde yi rümek de oturmak gibidir. Hattâ kabre dayanmak da oturmak gib dir. Çünkü A h m e d ' in rivayetine göre Peygamber efendimi Amr bin Hazm (Radıyallâhü anht'ı bir kabre yaslanm olarak görmüş ve Ona : «Bu kabrin sahibin eziyet etme.» buyurmuştur.
Zaruret hâlinde kabir üzerinde oturmakta sakınca yoktur.
Mâlikiler'e göre kabir üzerinde oturmak mekruii değildi Çünkü M â 1 i k ' in rivayet ettiğine göre Alî bin E b i Tâ 1 i b (Radıyallâhü anhümâ) kabirlerin üzerine başını koyardı v üzerlerinde uzanırdı. T a h a v i de ricali sıka bir senedle bun rivayet etmiştir. Buhâri de Nâfi' (Radıyallâhü anh)'de rivayet ettiğine göre İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) kabirle üzerinde otururdu.
Bu grubtaki âlimlere göre yasaklanan oturmaktan maksad, abdeî bozmak için olan oturmaktır. El-Menhel yazarı bu yoruma mesne olan Muhammed bin Ka'b el-Karazi (Radıyallâh anhümâ) ile Ebû Ümâme (Radıyallâhü anhJ'in hadislerir zikretmiştir. Konunun uzamaması için buraya aktarmaktan vazgeç tim.

1567) Ukbe bin Amir [193] (Radtyattâhü ««A/den: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «And olsun ki bir ateş parçası veya bir kılıç üzerinde yürümem veyahut ayakkabımı ayağımla dikmem bir müslümanın kabri üzerinde yürümemden bana daha sevimlidir. Kabirlerin ortasında ab-destimi bozmuşum veya çarşının ortasında. Bence bunlar arasında (çirkinlik açısından) bir fark yoktur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahihtir. Çünkü İbn-i Mâce'-nin şeyhi Muhammed bin İsmail'i; Ebû Hatim. Nesaî ve İbn-i Hibbân sıka saymışlardır. Senedin kalan ricali, BuhârİÎ ve Müslim'in şartı üzerine sikadırlar. [194]

46 - Mezarlıkta Ayakkabıları Soymak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1568) Beşîr bin el-Hasâsiyye (Radtyallâhü anh)'âen ; Şöyle demiştir :
Ben, bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde yürüdüğüm esnada Kendisi:
— «Yâ Îbne'l-Hasâsiyye! Hangi şey sebebiyle Allah'tan razı değilsin? Sen Allah'ın Resulü ile birlikte yürümek nimetine kavuştun:» buyurdu. Ben s
— Yâ Resûlallah! Allah'tan hiç bir şikâyetim yok. O, her hayrı bana vermiştir, dedim. Biraz sonra müslümanların mezarlığından geçti ve (oradaki ölülere işaret ederek) : ,
— «Bunlar, çok hayra kavuştular.» buyurdu. Sonra müşriklerin mezarlığının yanından geçti ve (oradaki ölülere işaret ederek) :
— -Bunlar çok hayra sırt çevirip geçtiler.» buyurdu- Sonra döndü de mezarlar arasında ayakkabı ile yürüyen bir adam gördü ve Ona:
— «Ey Sibt (~ tabaklanmış, sığır köselesin) den ma'mul ayakkabılar sahibi! Ayakkabılarını at.» buyurdu.
Müellif demiştir ki; Muhammed bin Beşşâr bize tahdis etti. (Dedi ki:) Bize Abdurrahman bin Mehdi tahdis etti. (Dedi ki:) Abdullah bin Osman : Bu hadîs iyidir. Râvisi, sıka bir adamdır, diyordu."[195]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin :cümlesini: «Hangi şey sebebiyle Allah'tan razı değilsin?» diye terceme ettik. Cümledeki fiilin asıl mânâsı kınamaktır. Buna göre cümlenin asıl-mânası: "Niçin Allah'ı .kınıyorsun?" şeklindedir. Bu mânâ sakattır. Hâşa bir mü'min Allah'ı, kina-maktan uzaktın Bu sebepledir ki Sindi bu cümleyi: «Hangi şöy-den dolayı Allah'tan razı değilsin? Halbuki Allah sana ne buyük ihsanda bulundu. Sen, Onun Resulü ile beraber yürümek nimetine kavuştun." diye yorumlamıştır.
Hadîsteki : "Sibtiyyeteyn11 kelimesinin tekili: "Sibtiyye"dir. Bu kelimenin mânâsı "Sibf'ten imâl edilmiş olan ayakkabıdır. "Sibt" ise selem ağacının meyvesi ile tabaklanmış olan sığır derişidir. Bu deriden ayakkabılar imâl edilir. Derinin kılları giderilmiş olduğu için veyahut tabaklanma İle deri yumaşadığı için ona "Sibt" adı verilmiştir .
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezarlığa saygılı olmak için adama, ayakkabılarını çıkarmasını emretmiştir. Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince :
1 - Ahmed ve Şafii1er' den el-Hâvf sahibi: Mezarlıkta ayakkabı ile yürümek mekruhtur. Mezarlığa girildiği zaman ayakkabıyı çıkarmak sünnettir. Ancak pislik korkusu, diken batması veya yerin sıcaklığı gibi bir zaruret varsa, ayakkabı ile mezarlıkta yürümek mekruh değildir, demişlerdir.
2 - Cumhura göre ayakkabıyla mezarlıkta yürümek mekruh değildir. Çünkü Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkalarının E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayet, ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz kul, kabrine konulduğu ve arkadaşları geri döndükleri zaman gerçekten o kul, arkadaşlarının ayakkabılarının sesini muhakkak duyar.» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn bu hadiste geçen adama ayakkabılarını çıkarmasını emretmesi meselesine gelince; Cumhur bu hadise şöyle cevap vermişlerdir : Adamın ayakkabılarında necasetin bulunması muhtemeldir. Belki de adam, ayakkabıları ile iftihar ettiği için ona bu emir verilmiştir. Çünkü sibtten ma'mul ayakkabıları yalnız zevk ve safa ehli giyiyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevazu' ile mezarlığa gidilmesinden hoşlanırdı.
Eğer ayakkabı ile kabristanda yürümek mutlaka yasak olsaydı; bu yasak sahâbiler arasında yayılırdı je hiç bir sahâbi bundan habersiz kalmazdı. Çünkü herkesin başına gelen bir iştir. Delil yönünden cumhurun görüşü kuvvetlidir. Sibtten ma'mul ayakkabıların yalnız zevk ehli tarafından giyilmesi noktası, kabule şayan görülmemiştir. Çünkü el-Hâf izin el-Fetih'te zikrettiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), keza Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bunu giyiyorlardı. [196]

47 - Kabirlerin Ziyareti Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1569) Elıû Hüreyre (Radtyallahü arık)'fan rivayet edildiğine göre: Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü size âhireti hatırlatır.

1570) Aişe (Radtyallahü anhâ)'üan: Şöyle demiştir : Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirlerin ziyareti hakkında ruhsat vermiştir.Zevâid'de söyle denilmiştir : Bunun senedinin râvileri sıkadır. Çünkü râvi Bistam bin Müslim'i İbn-i Muin, Ebü Zur'a, Ebû Dâvûd ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin kalan râvileri, Müslim'in şartı üzerindedirler.
Beşir bin El-BasâsÎyye (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Câhiüyyet devrinde bu zâtın adı Zahm bin MaT>ed idi. Peygamber (A.S.) Ona : «Adın nedir?» diye sorunca : Adım Zahm bin Ma'bed'dir, diye cevap vermiş; Peygamber (S.A.V.) ona: «Sen Beşîr'sin» buyurmuştur. Peygamber (S.A.V.)'in âzad-lısı olan Beşîr (R.A.), İbnü'l-Hasâsiyye künyesiyle meşnur olmuştur. Hasâsiyye Onun büyük dedesi Dabbâb'ın annesinin adıdır. Bu zât. Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Beşîr bin NehÎk, Cerir bin Küleyb ve el-Ceh-deme adıyla bilinen karısı Leylâ rivayette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd. NesaÎ ve îbn-i Mâceh. onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel Cild : 9, Sahife : 86)

1571) İbn-i Mes'ud (Radtyallâhü anh) den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ben, sizleri kabirleri ziyaret etmekten men etmiştim. Bundan sonra kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü şüphesiz kabirlerin ziyareti, dünyayı küçümsetir ve âhireti hatırlatır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı hasendir. Ibn-i Muin, buradaki râvi Eyyûb bin Hâni'Î zayıf görmüş; İbn-i Hatim ise işe yarar görmüştür. Ve lbn:Î Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. [197]

İzahı

Ebü Hüreyre (Radryallâhü anh)'in hadisi daha uzun ola rak ve ayrıı senedle bundan sonra gelecek olan bâbta 1572 numara ile gelecektir. Buradaki metinde bulunan âhiret kelimesi yerine orada mevt (= ölüm) kelimesi bulunur ki; mânâları birbirine yakındır. Hadîsle ilgili gerekli izah orada yapılacaktır.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâ-hü anh)'in hadîsleri ise Zevâid türündendirler. îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin bir benzerini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhaki, Büreyde (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un Büreyde (Radıyallâhü anh)'den olan rivayeti meâlen şöyledir;
«Ben sizi kabirlerin ziyaretinden men etmiştim. Bundan sonra kabirleri ziyaret ediniz* Çünkü onların ziyâcetindef tezkire (= nasihat, ölümü hatırlamak ve kabir halkından ibret almak) vardır.»
Hadîsler, kabir ziyaretinin ilk zamanlarda yasak olduğuna delâlet ediyorlar. Yasaklama sebebi hakkında el-Menhel yazan şöyle der:
İlk zamanlarda halk, câhiliyyet devrine yakın olduğu için, câhi^ liyyet devrindeki alışkanlıkların eseri olarak mezarlıkta uygunsuz konuşma yapmaları endişesiyle bu yasak konulmuş olabilir. îsIâTn kaideleri yerleşip, halk şer'î hükümlere intibak edince ve İslâmî âdaba alışılınca bu endişe kalkmış ve kabir ziyareti meşru kılınmıştır. Nitekim N e s a î' nin rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur: «... Artık kim kabirleri ziyaret etmek isterse ziyaret etsin. Ve sakın kötü lâf etmeyiniz,-
Hadîsteki «Kabirleri ziyaret ediniz.» emri, cumhura göre mendup-luk içindir. Fakat Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin zahirine göre kabir ziyaretine ruhsat vermiştir. Yâni ziyaret etmek câ-izdir.
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin son kısmında kabirleri ziyaret etmenin faydalarına işaret edilmiş, O da dünya hırsının ve aşırı bağlılığın kırılması ile âhiretin hatırlanmâsıdır.
Bu hadîslerden çıkarılan netice; Kabir ziyaretinin meşruluğu ve buna teşviktir. Âlimler, kabir ziyaretinin erkekler için sünnet olduğunda ittifak etmişlerdir. Kadınların ziyaretiyle ilgili şer'î hüküm ise bundan sonra gelecek ikinci bâbtaki hadîsler bahsinde anlatılacaktır. [198]

48 - Müşriklerin Kabirlerini Ziyaret Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Bâb1

1572) Ebû Hüreyre (RadıvallâhÜ anh)'c\et\: '^öyİe demiştir
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) annesinin kabrini ziyaret etti. Ve ağladı. Etrafındakiler! de ağlattı. Sonra :
-Annem için istiğfar etmem hakkında Rabbimden izin istedim de bana izin vermedi. Onun kabrini ziyaret etmem için Rabbimden izin istedim. Bana izin verdi. Siz kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabirlerin ziyareti, size Ölümü hatırlatır.» buyurdu."[199]

İzahı

Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesai, Hâkim ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) annesi Âmine bint Veheb bin Abdi Menâf bin Zühre; Mekke ile Medine arasında bulunan e 1 - E b v â ' da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı yaşında iken, vefat etmiştir. Annesi Onunla beraber, dayıları olan Medine1 deki Beni Adiyy bin Neccâr'ın ziyaretine gitmişti. Medine' den M e k k e ' ye dönüşünde vefat etmiştir.
Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) bilâhere annesinin kabrini ziyaret ederken âhireti hatırladığı için ve annesinin Onun peygamberlik günlerine yetişmemesi için ağlamış ve oradakilerin ağlamasına sebep olmuştur. Kadı I y a z : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlaması, annesinin azâb içinde olmasından dolayı değildir. Yegâne sebep; annesinin, onun peygamberlik günlerine yetişmemesi ve Ona iman etme nimetine kavuşmaması üzüntüsüdür.
Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi için istiğfar etmek üzere Allah'tan müsâade istediği ve fakat ona izin verilmediği bildirilmiştir, tzin verilmeyişinin sebebi hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
Sebeb şu olabilir : İstiğfar bir günahtan dolayı muâhaza edilmemeyi dilemektir. Peygamberlik haberi kendisine ulaşmıyan kişi, günâhından dolayı muâhaza edilmez. O halde muâhaza edilmemek için istiğfara hacet kalmaz
Diğer taraftan $öyle de denilebilir: İstiğfar İçin izin verilmemesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesinin kâfir olduğunu zorunlu kılmaz. Çünkü Allah Teâlâ hin başka bir sebeple Peygam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Ona istiğfar etmekten men etmiş olması mümkündür Nasıl ki borcunu karşılayacak bir mal bırakmaksızın ölen müslümamn cenaze namazını kılmaktan ve ona istiğfar etmekten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda men edilmişti. Bunun sebebi de şöyle anlatılmıştır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiğfarı derhal makbuldür. Kim için istiğfar ederse derhal sevabı o kimsenin Cennet'teki makamına ulaşır ve hemen kişi ondan yararlanır. Halbuki borçlu ölenin borcu ödenmedikçe Cennet'teki makamından ahkonmuş durumdadır.
Yukarıda belirtilen izah nedeniyle : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi küfür üzerinde Öldüğü ve kâfire istiğfar etmek caiz olmadığından, ona istiğfar etmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izin verilmemiştir,' diyenlerin sözü, sıhhatli değildir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baba ve annesinin kurtulmuş olduklarını ispatlayıcı bir çok delili Ce1â1-i Süyûti zikretmiştir. Bunlardan bir kısmı şunlardır:
1 - B u h â r î' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Bulunduğum asra gelinceye kadar ben Âdem oğullarının her asırdaki en hayırlı sülâlesinden gönderildim.» Mealini yazdığımız bu hadîste geçen "Kam", yüzyıl mânâsına geldiği gibi kişinin babaları ve efendi mânâlarına da gelir. Bu sebeple terceme ederken bu kelimeyi sülâle mânâsına terceme etlim.
2 - T i r m i z i' nin Vasile bin el-Eskâ' (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah İbrahim (Aleyhisselâm)in çocuklarından İslâmil (Aley hisselâm)'i seçti. İsmail (Aleyhisselâm)'in çocuklarından Benî Kinâ-ne'yi seçti. Benî Kinâne'den Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Benî Hâşim'i seçti. Benî Hâşim'den de beni seçti.»
K a s t a 1 â n i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baba ve annesinin kurtuluş ehlinden olduklarına, yâni Cehennemlik olmadıklarına hükmeden âlimlerin delillerinden birisi şudur ki; Bu iki muhterem zât, fetret devrinde, yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Peygamberlik görevi verilmeden önce vefat etmişlerdir. Fetret devrinde ölenler için azâb yoktur. Çünkü Allah Teâlâ :
«Biz, Resul göndermedikçe azab verici değiliz.[200] buyurmuştur. Usûl âlimlerinden E ş ' â r i y e mezhebinin ileri gelen âlimleri ve Fıkıhçılardan Şafii âlimleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilişi kendisine ulaşmadan ölen kimse ehl-i necattır. Yâni azabtan kurtulmuş olanların-dandır, demiştir.
S ü y û t î : Bu görüş Şafiî Fıkıhçıları ve Eş'âriyye mezhebine mensub usûl âlimlerinin ittifakla kabul ettikleri mezheptir, demiştir.
Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin baba ve annesinin mü'min olduklarına ve İbrahim (Aleyhisselâm)'in dînini kabul ettiklerine, keza Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Peygamber olarak gönderileceğine inandıklarına dâir kesin bilgi vardır. Bu inanç ise, îmanın ta kendisidir. Nitekim E b û N a î m . Delâilü'n-Nübüvve'de Z ü h r î tarîkinden Esma bin t-i Rehra aracılığıyla Esma' nın annesinden şöyle dediğini rivayet etmiştir : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in annesi A m i n e ' yi son hastalığında gördüm. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ beş yaşında idi. Annesinin baş uçundaydı. Annesi, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i övücü şiirler söyledi. Bu şiirlerde ez cümle : Sen, hillde ve haremds bulunan beşeriyete gönderilmiş olacaksın. Sen, baban İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin dini olan İslâmiyet'le gönderileceksin. Allah seni putlardan uzak tutmuştur, demiştir. Daha sonra şöyle demiştir: 'Her diri ölmeye mahkûmdur, her yeni eskir. Her büyük, yokluğa gider. Ben de öleceğim. İsmim baki kalacak. Çünkü ben, hayırlı bir halef ve tertemiz bir evlâd bıraktım.'
Celâl-i Süyûtî' den şunu nakletmiştir : Âmi-ne'nin bu sözleri, onun tevhid ehli olduğuna kesinlikle delâlet eder. Çünkü İbrahim (Aleyhisselâm) 'in dînini ve kendi oğlunun Allah tarafından Peygamber olarak gönderildiğini, putlara karşı olduğunu anlatmıştır. Tevhid, bundan başka bir şey midir? Evet; Tevhîd Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak, putların bâtıl olduğunu bilmek gibi mefhumlardan ibarettir. Câhiliyyet devrinde küfürden uzak kalmak için bu kadar kâfidir. Bunun ilerisi, ancak Peygamberlik görevi ve rildikten sonra şarttır. Câhiliyyet devrinde bulunan herkesi kâfir san mamak gerekir. Çünkü câhiliyyet devrinde Hanifler vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi Haniflerden olmuş ise ne lâzım gelir. Zâten Haniflerin, Hanif dînini seçmelerinin sebebi, yakında haremden bir Peygamberin gönderileceğine dâir Ehl-i kitâb ve kâhinlerden duydukları bilgilerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in annesi, efendimiz ile hâmile iken ve doğumundan öyle apaçık alâmetler müşahede etti ki, bunların her birisi, Onu Hanif dinine ve tevhide yöneltmeye kâfidir. Onun gördüğü ve duyduğu gerçekleri hiç bir Hanif görmemiş ve duymamıştır. Kendisi anlatıyor: Ben kendimden öyle bir nurun çıktığım gördüm ki; Ş a m 'in saraylarını aydınlatıp bana gösterdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt annesi Halime, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SellemKin göğsünün melekler tarafından yarılması olayından sonra çocuğa bir şey olur korkusu ile Onu annesine geri getirdiği zaman annesi Ha1ime ' ye :
"Sen Şeytanın Ona bir şey yapacağından mı korktun? Hayır. Vallahi şeytan için Ona doğru hiç bir yol yoktur. Benim şu oğlum için yüce bir şan ve şeref mutlaka olacaktır" demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babasından da îmanına ve tevhid akidesini taşıdığına delâlet eden sözler nakledilmiştir. Târih kitablarında bu konuda geniş malumat vardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dedesi A bdü 1-m u t t a 1 i b de tevhid ve Hanif dini üzerinde idi. M u h a m -m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Peygamberliğine delâlet eden delilleri müşâhade ettiği için, Onun bu yüce küçük torununun Peygamber olacağını önceden anlamış ve tasdik etmişti. E s - S ü h e y -li: Abdülmuttalib'e bir Peygamberin daveti ulaşmadığı halde, bir çok delil onun Hanif ve Tevhid dini üzerinde olduğunu ispatlar, demiştir.
El-Menhel yazarı; Ebü Davud'un sünenindeki "Kabirlerin ziyareti" babında, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası, annesi ve dedesi Abdülmutalib'in iman ehlinden olduklarına dâir zikrettiği yedi büyük sahîfeyi tutar. Bu sebeple bunu terceme etmekten vazgeçtim. El-Menhel yazan, bu izahın bir bölümünde özetle şöyle der:
Yukarıda verilen bilgiyi edindiğin zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babalarının ve annesinin necat (= kurtuluş) ehlinden olduklarını anlıyacaksın. Çünkü Onlar İbrahim (Aley-hisselâm)'in dînine bağlıydılar. Onlara Hanîf dîni mensupları deniliyordu. Şöyle de denilebilir: Onlar, her hangi bir hak dini değiştir-miyen Fetret ehlinden idiler. Çünkü Fetret ehli şu üç kısma ayrılır:
Birinci Kısım : Basireti ve aklıyla Allah'ı tanıyıp Ona inanan ve putlara tapmıyanlardır.

İkinci Kısım : Allah'a ortak koşmayan ve aklıyla Allah'ı tanıya-miyan, her hangi bir Peygamberin dînine girmiyen, kendi kendine bir din ve şeriat ihdas etmiyen kimselerdir. Bunlar, ömürleri boyunca gaflet içinde kalmışlardır.
Fetret ehlinin bu iki kısmı, ta'zib edilmiyenlerdir.
Üçüncü kısım : Bir peygamberin dînini değiştirerek Allah'a ortak koşan ve kendi kendine bir şeriat icad edip bâzı şeyleri helâl, bâzı şeyleri de haram kılan kimselerdir. Cehennem'de ta'zib edilenler bunlardır. B u h â r i ve M ü s 1 i m ' de rivayet edilen ve Fetret ehlinin bir kısmının ta'zih edildiğine delâlet eden hadîsler, bu üçüncü kısma yorumlanmışlardır.
Maliki âlimlerinden İmam Ebü Bekir bin e 1 - A r a b i ' ye : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Cehennemliktir, diyen adamın durumu sorulmuş; şöyle cevap vermiştir: Böyle söyliyen kişi melundur. Çünkü Allah Teâlâ :
-Şüphesiz Allah'a ve Resulüne eziyel edenlere, Allah dünyada ve âhirette lanet eder [201]buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in babası Cehennemliktir sözünden daha büyük bir eziyet yoktur.
Bunun içindir ki; E b û N a i m ' in zikrettiğine göre Ömer bin Abdülaziz, bir kâtibinin böyle söylediğini duyar duymaz şiddetle öfkelenmiş ve görevine son vermiş, bir daha da hiç görev vermemiştir.
t b n i Abbâs (Radıyallâhü anh) :
= «Ve muhakkak Allah sana öyle verecek ki, sen razı olacaksın.[202] âyeti bahsinde şöyle demiştir : Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in rızâsı cümlesinden birisi de Onun ev halkından hiç kim senin Cehenneırfe girmemesidir.
tbıı i S a ' d tahriç ettiği bir hadise göre Peygamber (Sallal lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben, evimin halkından hic bir kimsenin Cehennem'e girmemesini Rabbim'den diledim Babhim de bu dileğimi bana verdi.» buyur muştur

1573) Salim "in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyailâhü anhiimâ)'-dan rİvâyel edildiğine göre şöyle demiştir :
Bir a'râbî. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Yâ Resûlallah! Babam gerçekten yakınlarıyla gerektiği gibi ilgilenirdi. Şöyle idi, böyle idi (diyerek babasını övdü ve :) Babam nerededir? diye sordu. Efendimiz:
«Ateştedir.» buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki t
Bana Öyle geliyor kij Adam bu cevabtan dolayı içerlenerek ı Yâ Resûlallah! Senin baban nerededir? diye sordu. Resûllullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Sen nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan onu ateşle müjdele.» buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Bu a'râbî. bilâ-here müslüman oldu ve dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana cidden yorucu bir görev yükledi. Ben yanından geçip de Onu Cehennemle müjdelemediğim hiç bir kâfirin kabri yoktur."
Not : Bu hadîsin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [203]

İzahı

Bu hadîs, Zevâid türündendir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in babasının Cehennemlik olduğu mânâsı, bu hadîsten çıkarılamaz. S ü y ü t i şöyle demiştir : A'rabî, babasının Cehennemlik olduğunu öğrenince içinden Öfkelenerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Senin baban nerededir? diye sormuş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona, gönlünü alıcı ve tüm müşriklere şümullü umumî bir cevap vermiş, kendi babasının durumunu belirtmemiştir. Esasen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in babasından müşriklik hâlinin bulunduğu bilinmemektedir. Küçük yaşta vefat etmiştir. Çünkü vefat ettiğinde onaltı yaşında idi. Ayrıca Allah Teâlâ'nm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hatırı için babasını ve annesini dirilttiği ve onların Peygamber (Sallallahü Aley hi Sellem)'e îman ettikleri rivayet edilmiştir. Kesinlikle verilen hü küm, ikisinin de Cennetlik oldukları yolundadır. Bunun en kuvvetli delillerinden birisi şudur ki: İkisi de Fetret ehlindendirler. Şafiî ve E ş ' a r î mezheblerinin imamları ve ileri gelen âlimleri, bir Peygamberin gönderilişi haberini alamıyanlann ta'zib edilmiyecek-leri ve Cennetlik oldukları hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ : [204] buyurmuştur. Hafız
îbn-i Hacer, el-İsâbe'de : Bunak fetret devrinde ölen, dilsiz, sağır ve kör doğan, bir de deli olarak doğan veya henüz erginlik çağına gelmeden deliren ve ölünceye kadar delilik hâli devam eden kimseler hakkında müteaddit yollardan rivayet edildiğine göre anılan bu kişilerin her birisi, âhirette kendisine bir mazeret gösterip, kendisini savunacak ve: Aklım olsaydı, bana tebliğ edilseydi... iman edecektim, diyecektir. Bunun üzerine bunlar için ateş yükseltilecek ve bunlara : Şu ateşe giriniz! denilecektir. Verilen emre itaat ederek girenlere, ateş serin ve selâmetlik olacak. Kmre karşı gelenler, zorla ithal edileceklerdir. Biz umuyoruz ki; Abdiilmuttalib ve ev halkı, verilen emre itaatla ateşe girenler cümlesinden olurlar. Yalnız Ebû Tâ1ib için bir umudumuz yoktur, demiştir.
Sindi, müellifimizin bu hadîsi bu bâbta zikretmesi ile ilgili olarak şöyle der: Kanımca; müellif, hadîsteki : «Nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan...» cümlesini dikkate alarak bu babı : "Müşriklerin kabirlerini ziyaret" başlığıyla açmıştır. Çünkü müşriklerin kabirlerinin yanından geçmek de bir nevî ziyarettir. Ama babın başlığını böyle seçmesi tartışılabilir. [205]

49 - Kadınları, Mezarları Ziyaret Etmekten Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1574) Hassan bin Sabit[206] (Radıyallâhü anh)'âen: Şöyle demiştir Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirleri ziyaret edeı kadınları lânetlemiştir.Hassan bin Sabit (R.A.)'in hadisine âit isnadın sahih ve ricalinin sık oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

1575) İbn-i Abbas (Radıyatlâkü anhünui)'ı\ıın\ Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirleri ziyaret eder kadınları lanetlemistir."

1576) Kbû Hüreyre (Radıyallâhii anh)\Wn; Şöyle demiştir:
Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirleri ziyaret eden kadınları lânetlemiştir."[207]

İzahı

ilk hadis Zevâid türündendir.
İbn -i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini E b û Da v ü d , N e s a i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Kbû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini A h m e d , Tirmizi. Ibn i Hibbân ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Lanetlemek, Allah'ın rahmetinden kovulmayı dilemektir. Kadınlar, ekseriyetle kabir ziyaretine gittikleri zaman bağırıp çağırırlar, yakalarını yırtarlar, yüzlerini döverler, kocalarının hakkını çiğnerler ve Islâmi örtünmeye riâyet etmeden, hattâ süslenerek giderler. Bu olumsuz davranışlarından dolayı, ilâhi rahmetten uzak kalmaları yolunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bedduasına maruz kalmışlardır.
El Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
Hadis, kadınların kabir ziyaretine gitmelerinin haramlığına delâlet eder.
$ â f i i 1 e r' in. Mâliki le r'in ve Hanefiler'in bâzısı böyle hükmetmişlerdir.
Ş â f i i 1 e r,' in ekserisi ile H a n e f i 1 e r ' in bir kısmı, bu hadisi delil göstererek, kadınların kabir ziyaretini mekruh görmüşlerdir. Han beli 1 e r' in mezhebinin meşhur kavli de budur. Haram olmadığına dâir gösterdikleri delil, Ümmü A t i y'y e (Radıyallâhü anhâ)'nin (1577 nolu) hadisidir
Hanefiler'in ekserisine göre kadınların ziyareti caizdir. M â I i k i I er'in bir kavli ve A h m e d ' in bir rivayeti de böyledir. Bu guruptaki âlimlere göre kadınların ziyaretinin yasakhğı, kabir ziyareti için ruhsat verilmeden önceki zamanda idi. Bilindiği gibi ilk zamanlarda erkeklere de yasaklanmıştı. Bilâhere kabir ziyaretine ruhsat verilince; verilen ruhsat, erkeklere mahsus değil, kadınlarada şümullüdür. Bunlara göre ruhsal veren hadislerdekı tamirler ürkeklere âit ise de; erkeklerin kadınlara galip kılınması yoluyla böyle hitab edilmiştir. Aslında hitap, erkeklere münhasır değildir.
Hanefiler'in bir delili de İbn-i Abd i'1-Berr'in et-Temhid'de Abdullah bin E b i Müleyke (Radıyal-lâhü anhJ'den rivayet ettiği şu mealdeki haberdir ;
"Âişe (Radıyallâhü anhâ) bir gün me^arhktan döndü. Ben Ona-. Ey Mü'minlerin annesi! Nereden geliyorsun? diye sordum. Kendisi: Kardeşim Abdurrahman (Radıyallâhü anhî'ın kabrinden geliyorum, dedi. Ben-. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabirlerin ziyaretini men etmemiş

miydi? dedim. Kendisi: Evet, Efendimiz kabir zi yâretinden men ediyordu. Sonra ziyaretini emretti."
El-Menhel yazan, Hanefi 1 e r' in gösterdikleri başka de lilluri de zikrettikten sonra : Kadınların ziyaretiyle ilgili hadisler ile diğer hadislerin uzlaştırılması mümkündür Şöyle ki: Ziyaret hakkında verilen izin; örtülü olarak çıkan, âhireti düşünen, kabir halkından ibret alan, bağırıp çağırmayı, yüzünü dövmeyi, yakalarını yırtmayı ve kötü lâf etmeyi terkeden kadınlar içindir, Konulan yasak da, anılan uygunsuz davranışlarda bulunan kadınlara mahsustur, demiştir.
Nevevi, el-Mühezzeb şerhinde el Müstezhar sahibinin şöyle dediğini nakletmiştir : Bence eğer kadınların ziyareti, üzüntüyü yenilemek, ağlamak, bağırıp çağırmak ve benzen olumsuz hareketler için ise haramdır. Kadınların ziyaretini yasaklıyan hadisler, bunlara yorumlanır. Eğer bu gibi olumsuz hareketler için değil de ibret almak için ziyaret etmek isterlerse, bu ziyaret mekruhtur. Ancak iştah çekmek hâlini yitirmiş bulunan ihtiyar kadınlar için caizdir, denilebilir. N e v e v i, bu nakli yaptıktan sonra, bunu benimsediğini ifâde ederek : Bununla beraber hadîsin zahirini dikkate alarak ziyareti terk etmesi ihtiyatlı olanıdır, demiştir. [208]

50 - Kadınların Cenazeleri Takip Etmeleri Hakkında Gelen Hadisler Babı

1577) Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Biz (kadınlar, Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından) cenazeyi tâkîb etmekten men edildik. Bu yasak (a uymak) üzerimize vâcib kılınmadı (veya cenazeyi tâkib etmek bize vâcib kılınmadı.) "[209]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin : cümlesi, ıkı mânâya yorumlanmıştır:
Birinci yorum, konulan yasak, diğer yasaklar derecesinde şiddetlendirilmedi, te'kid edilmedi.
Cümle böyle yorumlanınca, kadınların cenaze tâkib etmelerinin haram kılınmadığı, ancak mekruh kılındığı mânâsı çıkarılabilir. Herhalde Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ) bu yasağın şiddetli olmayışını bir belirtiden anlamıştır. Çünkü böyle bir alâmet yoksa; yasaklar aslında haramlik içindir.
Kurtubi: Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin ifâde tarzı, yasağın tenzih için olduğunu gösterir. N e s a ı ve îbn-j Mâceh'in Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) '-den rivayet ettiği (1587 nolu) hadîsi, bu görüşü te'yid eder. (Bu hadiste 'Bir cenazeyi takip eden bir kadın, Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından kovulmak istenmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) buna mâru.olmuştur,' diye bilgi vardır.)
Yukarıdaki cümlenin açık olan mânâsı mezkûr mânâdır.
Dâvûdî hadîsi şöyle yorumlamıştır: Yâni biz kadınlar cenazeleri takip edip kabristana gitmekten men edildik. (Yukarıda yazılı cümlenin mânâsı da şudur demiştir:) Ölünün ev halkına taziyede bulunmak ve ölülerine rahmet dilemek için onların yanma gitmemek üzerimize vacip kılınmadı.
Davudi' nin maksadı, kadınların kabristana kadar cenazeleri takip etmelerine ait yasak; asıl mânâsı olan haramlık içindir. Fakat kadınların ta'ziyeye gitmejneleri hususunda sıkı bir yasaklama konulmamıştır.
El-Menlıel yazarı, yukarıdaki yorumlan anlattıktan sonra, şöyle der:
Bu hadîs, cenazenin kadınlar tarafından takip edilmesinin kerahetine delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :
1 - Hanefî âlimlerine göre kadınların cenaze takibi, tahri-men mekruhtur. Delilleri, İbn-i Mâceh'in ve Beyhaki'-nin rivayet ettikleri A 1 i (Radıyallâhü anh)'in (1578 nolu) hadîsidir.
2 - Şâfii âlimlerine göre mekruhtur.Ibnü'l-Münzır, bu kavli İb n-i Mes'ud, İbn-i Ömer, Ebû Ümâme, Âişe, Mesrûk, el-Hasan, Nahaî, E v -zâi, Ahmed, İshak ve Sevrî (Radıyallâhü anhüm)'-den nakletmiştir.
3 - İbn-i Hazm, Ebû Derdâ, Zührî ve Rafa i a, cenazenin arkasında kadınların çıkmasının câizliğine temayül etmişlerdir. M â I i k i 1 e r de yaşlı kadınlar için aynı hükmü vermişlerdir. Keza baba, anne, koca, evlât ve kardeş gibi yakın akrabasının cenazesini genç kadın da takip edebilir. Ancak fitne tehlikesinin olmaması ve örtünmesi şarttır. Fitne korkusu olan kadının cenazeyi takip etmesi ise, mutlaka haramdır.
Yukarıda anlatılan Fıkıhçüarın görüşleri, süslenmiyen, yüksek sesle aglamıyan ve İslâmi ölçülere göre örtünen kadınlar hakkındadır. Böyle olmayan kadınların cenaze takibi, âlimlerin ittifakıyla haramdır. Bu günkü kadınların ekserisi böyledir. Çünkü cenazeyi takip ederlerken yüksek sesle ağlarlar. Göğüsleri, boyunları ve bacakları açıktır. Bunun için bâzı âlimler; Cenazesi olan dâhil, kadınları kabristana gitmekten men etmek, uygun olanıdır, demişlerdir.

1578) Alî CHafityaİiâhu atth)\in\: Şöyle demidir :
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı. Baktı kî, bir grup kadın oturmuşlar. Onlara:
— «Sizi oturtan nedir?» diye sordu. Kadınlar:
— Cenazeyi bekliyoruz, dediler. Efendimiz:
— «(Cenazeyi) Siz yıkayacak mısınız?» buyurdu. Onlar: Hayır, dediler. Efendimiz i
(Cenazeyi) Siz taşıyacak mısınız?» buyurdu. Onlar:
— Hayır, dediler. Efendimiz:
— «Cenazeyi kabre indirenler meyânında siz indirecek misiniz?» buyurdu. Onlar:
— Hayır, dediler. Efendimiz:
— (O halde) Günah işlemiş olarak ve sevabsız olarak geri do nünüz.» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Dinar bin Ömer (Ebû Ömer) bulunur. Bunu Vekl' sıka saymış, İbn-i Hibbân da sikalar arasında zikretmiş ise de Ebû Hatim : O, meşhur değildir, demiş. El-EzdÎ de : Metruktür, demiş. El-Hallli de el-îrşâd'da: Kezzâbtır, demiştir. Diğer râvi İsmail bin Süleyman hakkında Ebû Hatim : O salihtir, demiş. Lâkin İbn-i Hibban, Onu sikalar arasında zikretmiş ve : Hata eder, demiştir. Senedin diğer râvileri sıka zâtlardır. [210]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Beyhaki de rivayet etmiş tir. Hadîsin zahirine göre cenazeyi takip eden kadınlar günah işlemiş olurlar. Bir önceki hadisin izahında belirttiğim gibi Hanefi âlimleri bu hadisi delil göstererek : Kadınların cenazeleri takip etmeleri tahrimen mekruhtur, demişlerdir.
Hadisteki me'zûraat kelimesi, hadisteki me'cûraat kelimesine uyumlu olması için böyle gelmiştir. Gramere göre mevzûraat olması gerekir. Vizr kökünden gelmedir. 'Vizr': Günah demektir. Bunun ism-i mef'ulü : 'Mevzür' (= Günahkâr) dur. Kadın için 'Mevzûre'dir. Mevzûrenin çoğulu mevzûraattır. [211]

51 - Niyâhat (= Ölü İçin Yüksek Sesle Ağlamak) Tan Nehiy Hakkında Bir Bâb

1579) Ümmü Seleme (Ra'hya/lâhü anhâ)(\;ın rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
nazmı celili hakkında:
-Nevh (= ölü üzerinde yüksek sesle ağlamak) tır.» buyurmuştur. Bunun senedindeki Yezld bin AbdUlah'ın sıkalıgımn ihtilâf konusu oldugu Zevaid'de bildirilmiştir. [212]

İzahı

Hadiste geçen nazmı celil, Mümtehine sûresinin 12'nci âyetindedir. Bu âyet-i kerîmenin tamamının meali şöyledir:
«Ey Peygamber! Mümin kadınlar sana gelip; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinada bulunmamaları, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayaklan arasında uyduracakları bir iftirayla gelmemeleri ve ma'ruf olan hiç bir hususta sana âsi olmamaları üzerine

sana biatta bulunacakları zaman sen de onlarla bîatta bulun ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.»
Ümmü Seleme (Radıyallahü anh); âyetin mezkûr cümlesindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âsi olmanın; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından nevh ile. yâni ölü için yüksek sesle ağlamakla tefsir edildiğini ifâde etmiştir.
Şöyle de denilebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) âyetteki ma'ruf kelimesini nevhi yasaklamakla tefsir etmiştir.
Nevh ve Niyâhat: ölü için yüksek sesle ağlamak şeklinde yorumlanmıştır. Bâzıları: Ağlamakla birlikte ölünün iyiliklerini saymaktır, demişlerdir.
Niyâhat ve Nevh, dünya malının kaçırılması üzerine yüksek sesle ağlamaya da denilir, Nâiha : Anlatılan tarzda ağlıyan kadın demektir. Hâl böyle olunca ölü için veya dünya malını kaybetmekten dolayı yüksek sesle ağlamak haramdır. Günah işlemekten dolayı yüksek sesle ağlamak ise ibâdettir.
Müslim'in Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre yukarıdaki âyet indiği zaman Ümmü Atiy ye (Radıyallâhü anh) bir ma'ruf hususunda : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ 'e isyan çeşitlerinden birisi de niyâhattır, demiştir.

1580) Cerir Mevlâ Muâviye (Radiyallâhü anhümâj'âan; Şöyle demiştir :
Muâviye (Radıyallâhü anh) Humusta hutbe okudu. Hutbede Re-sülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in nevhten nehiy buyurduğunu anlattı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Cerir vardır. Ona Ebû Cerir de denilir. Ben ne Onu cerh edeni, ne de sıka göstereni görmedim. Seneddeki Abdullah bin Dinar da Humus'Iu olandır. Ebû Hatim Onun hakkında : O, kuvvetli değildir, demiştir, İbn-i Muin de Onun zayıf olduğunu söylemiştir. Ebû Alî el-Hâfız da : O benim yanımda sıkadır, demiştir. İbn-i Hibbân da Onu sikalar arasında zikretmiştir.

1581) Ebû Mâlik el-Eş'arî[213] (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine «öre; Resûkılah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Niyâhat, câhiliyyet (devrin)in işindendir. Ve şüphesiz nâiha kadın, ttvbe etmeden Öldüğü zaman Allah Onun için katrandan elbise ve ateşten bir gömlek kestirir.İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

1582) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâj'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir:
-Ölü üzerinde niyâhat, câhiliyyet (devrin) in işindendir. Şüphe siz ki nâiha kadın ölmeden önce tevbe etmezse, gerçekten üzerinde katrandan bir gömlek ve Onun üstünde de Ona giydirilmiş ateşten bir gömlek bulunduğu halde kıyamet günü diriltilir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Ömer bin Râşit vardır. Onun hakkında İmam Ahmed : Hadisi zayıftır, doğru değildir, demiştir. İbn-i Muin de zayıflığını söylemiştir ve Buhâri : Onun Yahya bin Ebî Kesir'den rivayet ettiği hadts muzdariptir. doğru değildir, demiştir. îbn-i Hibbân da : O, hadîs uy durur. O*nu zikretmek helâl değildir. Meğer ki, aleyhinde konuşma yoluyla ola. demiştir. Darekutni de el-îlel'de : O. metruktür, demiştir

1583) Abdullah hin Ömer (RaıhyatİâhÜ anhümâyton; Şöyle demiştir :
Beraberinde yüksek sesle ağlı yan kadın bulunan bir cenazeyi takip etmeyi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Yahya el-Kattât el-KûfÎ ZâzÂn vardır. Adının Dinar olduğu da söylenmiştir. İmam Ahmed : İsrâîl, ondan cidden münker olan bir çok hadis rivayet etmiş, demiştir. İbn-i Muin de : Onun hadisinde zaaf var, demiştir. Yâkub bin Süfyân ve el-Bezzâr da : Onda bais yok. demişlerdir. [214]

52 - Yanakları Dövmek Ve Yakaları Yırtmaktan Nehiy Hakkinda Gelen Hadîsler Babı

1584) Abdullah (bin Mes'ıul) (Radıyallâhü aw*,)'den; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) «Öyle buyurdu, demiştir:
-Ölüler için (eliyle) yanaklarını (yüzünü) döven, yakalarını yırtan ve câhiliyyet âdeti üzere (münasebetsiz) duâ eden kimse biz (im ehli sünetimiz)den delildir.» buyurdu."[215]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizt de bunu rivayet etmişlerdir.
Cüyüb: "Ceyb"in çoğuludur. Ceyb, yaka demektir.
Şak : Yarmak, ayırmak gibi mânâlara gelir Burada yırtmak diye terceme ettik. El-Menhel yazarı ile Tuhfe yazarına göre burada yakalan şak etmekten maksad, elbisenin yakasını tutup, aşağıya kadar açmak ve benzeri hareketlerdir.
Hudüd : "Had"in çoğuludur. Haddın asıl mânâsı yanaktır. Ölü için yüzünü dövenler ekseriyetle yanaklarını dövdükleri için bu kelime zikredilmiştir. Esas maksad yüzdür. Çünkü yanaklarını değil de yüzünün herhangi bir tarafını dövmek de bu yasağa dâhildir.
«Câhiliyyet âdeti üzere duâ»dan maksad, ağlarken söylenmesi dinen caiz olmayan ve câhiliyyet devri insanlarının dedikleri: "öldüm, helak oldum, mahvoldum..." gibi sözleri söylemektir.
Bu hareketler. Allah'a karşı açık bir isyan ve hükmüne rızâ göstermemek mâhiyetini taşıdığı için yasaklanmıştır Hadîs, hu tür ha roketlerin haramlığına delâlet eder
Hadîste anılan hareketlerde bulunanlar için buyurulan; «... biz (im ehl-i sünnetimiz) den değildir.* ifâdesine gelince; Bundan maksad, böyle yapanlar, bizim sünnet ehlimizden ve mükemmel yo lumuzun yolcularından değildir. Câye, tehdit ve bu tür hareketlerin önlenmesidir. Nasıl ki çocuğunu a/.arlıyun baba : Ben senden değilim, sen de benden değilsin, der. Yâni; Sen benim yolumda değilsin demek ister. Hadisteki ifâdeden maksad; böyle yapanın dinden çıkarılması hükmü değildir. Ama bile bile bu hareketleri holâl göron veya kade re karşı çıkarak Allah'a kızan kimse (tinden <;ıkiir
Ibnü'l-Münzir: Mezkûr irâdeden maksad; Hu tür hareketlerde bulunanları terk etmek, onlardan yüz çevirmek ve onlarla münâsebeti kesmektir. Tâki bu cezayla te'dib edilip, İslâm'ın çirkin gördüğü bu hareketleri bıraksınlar, demiştir.
Süfyân'dan nakledildiğine göre kendisi bu ifâdeyi te'vil etmekten hoşlanmazdı ve : Daha çok etkili olması için yorumdan sakınmak uygun olur, derdi.

1585) Ebû Ümâme (Radıyatlâhü anh)\\en\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ölü için) yüzünü tırmalayıp derisini yırtan kadına, yakasını yırtan kadına ve : Mahv oldum, helak oldum diye bağırıp çağıran kadına lanet etmiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahihtir. Çünki İbn-i Mâ-cehi'n şeyhi Muhammed bin Câbir'in sıkalığmı Muhammed bin Abdiüah el-Had-remi, Mesleme, el-Kâslfte Zehebî ifâde etmişlerdir. Senedin diğer rûvileri, Müslim'in şartı üzere sıka Kâtlardır.

1586) Abdurrahman bin Yezîd ve Ebû Hürde (Radıyallâhü anhümâ)'-ılan; Şöyle demişlerdir:
Ebû Mûsa (el-Eş'ari) (Radıyallâhü anh) in hastalığı şiddetlenince hanımı Ümmü Abdillah (bint-i EbÎ Devme) (Radıyallâhü anhâ) ona yönelip, yüksek sesle ağlamaya başladı. (Baygın olan Ebû Mûsâ) (Radıyallâhü anh) biraz sonra ayıldı. Ve hanımına:
Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in uzak olduğu kimseden benim (dei uzak olduğumu bilmedin mi? dedi. Kendisi hanımına Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şu hadisini daha önceden anlatırdı:
-Ben, musibet zamanında saçım yolan, yüksek sesle ağlıyan ve elbisesini yırtan kadınlardan uzağım.»"[216]

İzahı

Buhâri ve Ebû Müslim de bunu rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Nesai de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anhJ'ın hanımı Ümmü Abdullah (Radıyallâhü anhâJ'nin, Ebü Devme ' nin kızı olduğu, Nesai' nin süneninde belirtilmiştir. Ömer bin Şebbe ise Basra târihinde Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'m hanımının isminin S a f i y y e olduğunu, E b ü M ü s â (Radıyallâhü anhl'ın oğlu Ebû Bürd e ' nin annesi olduğunu ve bu hastalık olayının Ebû M ü s â (Radıyallâhü anh) B a s -r a da vali iken vuku' bulduğunu

bildirmiştir
N e v e v i Aşağıdaki câhiliyyet devri âdetleri, sahâbilerin ittifakıyla haram sayılmıştır :
1 - Nüdbe : Ölünün iyiliklerini sayarak ağlamak.
2 - Niyâhat: Yüksek sesle ağlamak.
3 - Darb-ı Had = Yanaklarını, yüzünü, başını, dizlerini dövmek.
4 - Şakk-ı Oyb : Yaka ve elbiselerini yırtmak.
5 - Hamş-ı Vech . Yüzünü tırmalamak, yüz derisini yırtmak.
6 - Veyl ve Sübûr duası: Azâb ve helak ile duâ etmek, demiştir
El Fetih yazarı; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: («Ben... uzağım.» diye terceme ettiğimiz) «Beriyim» ifâdesinin asıl mânâsı : Ayrıyım, demektir. Çünkü Beraatın asıl mânâsı, bir şeyden ayrılmaktır. Bana öyle geliyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapan kimsenin, onun şefâattna dâhil olmıyacağı gibi bir mânâyla tehdit etmiştir, demiştir.
Bâzı rivayetlerde kadına âit ifâdeler kullanıldığı için terceme ederken böyie hareket eden kadınlar dedim. Aslında gerek müellifin rivâyetindeki ve gerekse Ebû Dâvûd ile Nesaî' nin ri-vâyetlerindeki ifâdeler umumidir. Bu ifâdeler, kadını ve erkeği kapsar. Bu tür hareketler ekseriyetle kadınlarda görüldüğü için bâzı rivayetlerde «Kadın» ifâdesi kullanılmıştır. Yasakhk bakımından hadîsin hükmü erkeklere de şümullüdür. [217]

53 - Ölü Üzerinde Ağlamak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1587) Ebû Hüreyre (Radryallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazede idi. Ömer (Radıyallâhü anh) ağlayan bir kadını gördü de susturmak için kadı r.a bağırdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Onu bırak yâ Ömer! Çünkü göz, yâş dökücüdür, kalbe musibet gelmiştir. Ölüm vukuatı yakında olmuştur.» buyurdu.Sindi, el-Fetih'te : Bu hadîsin ricali sıka zâtlardır, demiştir. [218]

İzahı

Nesai ve İbn-i Şeybe de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. N e s a i' nin rivâyetindeki hadîs meâlen şöyledir :
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir : Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in yakınlarından birisi öldü. Kadınlar toplanıp onun üzerinde ağladılar. Ömer (Radıyallâhü anh) kalkıp onları men etmeye ve kovmaya başladı. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onları bırak yâ Ömer! Çünkü göz, yaş dökücüdür, kalbe musibet gelmiştir. Ve ölüm vukuatı yakında olmuştur.» buyurdu."
Sindi: Hadîsteki «Çünkü göz, yaş dökücüdür.» cümlesi, anılan kadının ağlamasının yüksek sesle olmayıp, göz yaşı dökmekle olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının o ağlayışına ruhsat vermiştir. Hadisin böyle yo-rumlanmasıyla ölü için ağlamak hakkında gelen hadîslerin arası böyle bulunmuş olur. Doğru olanını Allah bilir, demiştir.
Müellifimiz bu hadîsi iki senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir

1588) Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızlarından birisinin oğlu Ölmek üzere idi. Oğlanın annesi. Efendimize haber göndererek yanına uğramasını istedi. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Seflem) de ona :
«Allah'ın aldığı her şey Allah'a aittir. Ve verdiği her şey de Allah'a aittir. Ve Allah'ın ilminde her şey belirli bir anda son bulur. Artık kızım sabretsin ve bu sabrın Allah indindeki sevabını beklesin.» diye cevap yolladı. Bu cevaptan sonra oğlanın annesi Efendimize and vererek yanına uğramasını istedi. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kızının evine gitmek üzere) ayağa kalktı. Ben de Onunla beraber kalktım. Ve beraberinde Muaz bin Cebel, Übeyy bin Ka'b ve Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyallâhü anhüm) vardı. (Çocuğun bulunduğu odaya) girdiğimiz zaman çocuğu Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e verdiler. Çocuğun ruhu göğsüne gelmiş vaziyette ızdırapta idi.
Râvı demiştir ki: Üsâme (Radıyal lâhü anh) in :
Çocuk (zayıflıktan dolayı) eski bir kırbaya benziyordu, dediğim zannediyorum. Üsâme (Radıyallâhü anh) demiştir ki :
Resülullah (Sallatlahü Aicyhi ve Sellrm) akladı. Ubâde bin f.s-Sâ mit (Radıyallâhü anh Ona)
Nedir bu (ağlama) yâ Resûlallah? dedi. efendimiz : «Âdem oğullarına Allah'ın verdiği rahmet (escri)dir. Allah, kullarından ancak merhametli olanlara rahmet eder.» buyurdu."[219]

İzahı

Ahmed, Buhâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Ne s a i ve B e y h a k İ de bunu rivayet etmişlerdir.
Çocuğu hasta olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızının Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) olduğu İ b n - i E b i Şey be' nin rivayetinde belirtilmiştir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) Ebü'l-Âs bin erRebt (Radıyallâhü anh)'in eşiydi.
El - Ayni nin naklen beyânına göre Dimyâti , bu ha dişin haşiyesinde çocuğun adının Ali bin Ebi'l-Âs bin e r-R e b i olduğunu kendi el yazısıyla bildirmiştir. Z e y n e b IRadıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in git-1 meşini istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise önce gitmekten imtina1 etmiştir. İmtinâın sebebinin Allah'a tam teslimiyet le bağlanmayı açıklaması veya bu tür davetlere icabet etmenin vâcib olmadığını açıklaması muhtemeldir Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) ikinci defa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i çağırtmış ve İsrarla gitmesini istemiştir. Çünkü Zeyneb (Radıyallâhü anhs) Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem) in gitmesiyle duyduğu elemin dineceği ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duasının bereketiylc çocuğun şifâ bulacağı kanâatindeydi.
Bâ^ı rivayetlerde cümlesi yerine; Csülülfoh ISallallahü Aleyhi ve Sellem)"in
gözleri yaşlarla dolup taştı." cümlesi bulunur. Bu rivayet, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlayışının sessiz ve göz yaşlarını dökmek suretiyle olduğuna delâlet eder.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde hasta çocuğun oğlan veya kız olduğu ifâdesi bulunur. Bu tereddüt Üsâme (Radıyallâhü anhü-mâJ'den olabildiği gibi, ondan sonra gelen herhangi bir râviye âit olması da muhtemeldir. El Fetihte hasta çocuğun Ü m â m e adlı kız olduğu rivayetinin isabetli olduğu söylenmiş ve Taba râni'-nin rivayeti delij gösterilmiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der: Allah Teâlâ Peygamberine ikram ederek, ölmek üzere olan torunu Ü m â m e ' ye şifâ verdi. Ve çocuk büyüdü. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nin vefatından sonra Ali bin Eb i T â 1 i b (Radıyallâhü anh) ile evlendi. A 1 i (Radıyallâhü anh) şehit edildiğinde hayatta idi.
Bâzı rivayetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: -Nedir bu ağlama?» diye hayretini ifâde eden sahâbinin Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh) olduğu bildirilmiştir. Soru sahibi sahâbinin hayret etmesinin sebebi şu olabilir: Kendisi ağlamanın her çeşidinin haram olduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hükmü unuttuğunu zannettiği için hatırlatma kabilinden sormuş olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sessiz ağlamanın caiz olduğunu haber vermiş ve : 'göz yaşlan Allah'ın dilediği kullarının kalblerine yerleştirdiği merhametin esendir. Kasten ve istiyerek yapılan bir hareket değildir' demek istemiştir. [220]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Ölüm döşeğine girenlerin yanına fazilet sahiplerinin gitmesi meşrudur. Çünkü dualarının bereketi umulur.
2 - Fazilet sahiplerinin gitmesini sağlamak için yemin vermek caizdir. Bu yemine riâyet etmek de müstehabtır.
3 - Hasta sahiplerini ölüm vukuatından önce teselli etmek, onlara sabır vermek meşrudur.
4 - Hasta küçük çocuk bile olsa, ziyaret edilmesi meşrudur.
5 - Sessiz ağlamak caizdir.
6 - Şer'İ hükümlere zahiren aykırı görülen büyüklerin hareketlerinin sebebinin küçükler tarafından sorulması meşrudur.
7 - Allah Teâlâ'nın yaratıklarına karşı şefkatli ve merhametli olmaya, katı yürekli olmamaya hadiste teşvik vardır.

1589) Esnıâ binti Yezîd[221] (Radtyallâhü anhâ)'den Şöyle demiştir: ResûluIJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu İbrahim vefat edince ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağladı. (Gözlen yaşardı.) Onu ta'zîyet eden (ya Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ya da Ömer) (Radıyallâhü anh) Ona t
Sen Allah hakkını tazim edenlerin en liyakati ısısın, dedi. Resü-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Göz yaşarır, kalb mahzun olur. Biz Rabbimizin razı olmıyaca-ğı söz söylemeyiz. Eğer ölüm sâdık bir vaad, va'dedilen umumî bir şey olmasaydı ve sonraya kalan önce olana tâbi olmasaydı (o da ölmeşeydi); ey İbrahim! Şu anda duyduğumuz üzüntüden fazla şiddetli bir üzüntü duycaktık ve gerçekten biz, senin için cidden mahzunuz.» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd, bu hadîsi Enes (R.A.)'den rivayet etmişlerdir. [222]

İzahı

Buhâri ve Ebû Dâvûd1 un Enes (Radıyallâhü anh) "den olan rivayetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlamasını ifâde eden cümle:
"ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözleri yaşardı." şeklindedir. Gerek bu cümle ve gerekse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e âit metin cümleleri, Onun sesli ağlamadığını, sadece gözlerinden yaş aktığını belirtirler.
Mâriye-i Kıbtiye (Radıyallâhü anhâ)'den doğma olan İbrahim, hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında doğmuş, onuncu yıl Re biü'l-E w e 1 ayının onuncu gecesinde vefat etmiş ve B a k i' a detnedilmiştir.
îbn-i Battal: Bu hadîs, mubah ağlamayı ve caiz olan üzüntüyü açıklar. O da Allah Teâlâ'mn rızâsına aykırı davranmak-sızın gözünün yaşarması ve kalbin mahzun olmasıyla olan ağlama ve üzülmedir, demiştir.

1590) Hamne bint-i Cahş[223] (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisine :
Erkek kardeşin katledildi diye haber verilmiş; Kendisi: Allah Ona rahmet eylesin. İnnâ Lillâh ve İnnâ ileyhi râcîün, demiştir. (Bu defa) dediler ki:
Senin eşin öldürüldü. Kadın: Ah hüzün! dedi. Sonra Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şüphesiz kocasına karşı kadın tarafından öyle bir muhabbet ve ilgi nevî vardır ki, o (muhabbet ve ilgi) hiç bir şeye karşı olamaz.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Ömer el Ömerİ zayıftır.

1591) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)\\an; Şöyle demiştir;
Abdü'l-Eşhel kadınları Uhud günündeki şehidleri için ağlarlarken Resûullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yakınından geçti ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Lâkin Hamza için ağlayıcı kadınlar yoktur.» buyurdu. Sonra En-sâr'ın kadınları gelip Hamza (Radıyallâhü anh) için ağlamaya başladılar. Bir süre sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyandı ve :
«Yazık o kadınlara. Hâlâ evlerine dönmemişler (mi?) Onlara emredin. Gitsinler ve bu günden sonra ölen kimse üzerinde ağlamasınlar.» buyurdu.Sindi şöyle demiştir ; Zevâid sahibinin, bu hadisi kitabına koyması, hadîsin Zevâid türünden olmasını gerektirir. Lâkin isnadının durumunu belirtmemiştir. [224]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -Hamza için ağlayıcı kadınlar yoktur.» sözünü, yüksek sesle ağlamanın yasaklanmasından önce buyurmuştur. Abdü'l-Eşhel kadınlarının ve En-sâr kadınlarının yüksek sesle ağladıkları, hadîsin sonundan anlaşılıyor. Çünkü hadîsin sonunda kadınların ağlaması yasaklanmıştır. Yasaklanan ağlamanın sesli ağlamak olduğu ve sessiz ağlamanın yasak olmadığı, müteaddit hadîslerle sabittir. Şu halde bu hadisle yasaklanan ağlama, sesli ağlamadır.

1592) ibn-i Ebi Evfâ (Radıyallâkü an/r,)'den; Şöyle demiştir ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mersiyeler (ölünün iyi taraflarını sayıp dökerek ağlamak) dan men etmiştir. Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Heceri vardır ki, o, cidden zayıftır. Onu zayıf sayanlar bir kişi değildir. [225]

İzahı

Hadisteki mersiye ifâdesinden maksadın nüdbe olduğu söylenmiştir. Yâni ölünün iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak diye yorumlanmıştır. H a t t â b î : Mersiyelerden yasak olan, câhiliyyet âdeti üzere niyâhat yâni sesli ağlayıp övmekle olanıdır. Nihayet olmaksızın, ölüyü övmek ve ona dua etmek ise mekruh değildir. Çünkü bâzı sa-hâbîler mersiyeler söylemişlerdir, demiştir.
Mersiyye; lügat itibariyle, sesli ağlıyarak ölünün iyi taraflarını anlatmak mânâsına geldiği gibi, ölü hakkında yazılan şiirlere de denilir. H a t t â b i' nin yukarıdaki beyânına göre câhiliyyet âdetine gitmeden ölüyü övücü sözler söylemekte beis yoktur. [226]

54 - Üzerinde Edilen Niyâhatla Ta'zib Edilen Ölü Hakkında Gelen Hadisler Babı

1593) Ömer bin El-Hattâb (Radtyallâkü anhj'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seilenı) şöyle buyurdu, demiştir:
-Ölü, üzerinde edilen niyâhat (sesli ağlamak) ile ta'zib edilir.»" [227]

İzahı

M u h â r İ, Müslim, Nesai ve T i r m i z i de bunu rivayet etmişlerdir.
Niyâhatın tarifi ve onunla ilgili gerekli izah, 51. bâbta geçti.
Hadisin zahirine göre ölü, dirilerin sesli ağlaması veya Ölünün iyi taraflarını anlatarak sesli ağlaması ile ta'zib edilir. Ömer (Ra-dıyallâhü anh) ve oğlu Abdullah (Radiyallâhü anh)'ın dâhil olduğu bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Fakat âlimlerin cumhuru; bu ve benzen hadisleri değişik şekillerde yorumlamışlardır. EI-Menhel yazarı, bu yorumlan şöyle sıralar:
1 - İbrahim el-Harbi, el-Müzenî ve Şafii mezhebine mensub başka âlimlere göre dirilerin ağlaması ile ölünün ta'zib edilmesi; ölünün, diriler ağlasınlar diye vasiyyet etmesi ve bu vasiyyetin yerine getirilmesi hâline mahsustur. Ebü'1-Leys es-Semerkandî: Bu yo/um, tüm ilim ehlinin kavlidir, demiştir. N e v e v i de bu kavlin cumhura âit olduğunu söyliyerek : Sahih olanı da budur, demiştir. Cumhur demiştir ki: Ölünün vasiy-yeti üzerine ağlamaya ölü sebep olmuş olur. Bu yüzden de ta'zib edilir. Ama ölü vasiyyet etmediği halde ölümünden sonra yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilmez. Çünkü Allah Teâlâ:
«Hiç bir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.[228] buyurmuştur.
2 - Dâvûd-u Zahiri ve âlimlerden bir grup; bu hadisi, ölünün ölmeden önce yakınlarını ağlamaktan men etmeyi ihmal etmesi hâline yorumlamışlardır. En-Neyl'den İbnü'l-Murâbît'in şöyle dediği nakledilmiştir: Kişi, sesli ağlamanın yasaklığım bildiği, yakınlarının ağlıyacaklarını anladığı halde bunun haramlığını öğretmediği ve onları men etmediği zaman yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilince kendi fiilinden dolayı ta'zib edilir. Başkasının fiilinden dolayı ta'zib edilmez.
3 - İbn-i Hazm ve bir cemâat, hadîsi şöyle yorumlamışlardır : Ölü, yakınları ağlarken dile getirdikleri vasıflarından dolayı ta'zib edilir. Zulüm ve haksızlıkla geçirdiği mevkii, görevi; Allah'a isyan etmek yolunda kullandığı cesareti ve yerli yerince kullanmadığı cömertliği gibi.
4 - Bâzı âlimlere göre hadîsteki ta'zib'ten murad, dirilerin sesli ağlaması sebebiyle meleklerin ölüyü kınamalarıdır.
5 - Mütekaddim âlimlerden Ebû Câ'fer Taberi, I y â z ve müteahhirden bir cemâat, şu yorumu tercih etmişlerdir: Hadisteki ta'zibten

maksad, dirilerin niyâhatından dolayı, ölünün elem duymasıdır.
El-Fetih yazarı: Bütün bu yorumları ölülerin durumlarına göre toplamak mümkündür. Meselâ âdeti niyâhat olan ölü, bu âdetinden dolayı azâb görür. Yakınlarının ağlaması için vasiyyet eden kişi, va-siyyetinden dolayı ta'zib edilir. Zâlim bir kimse ölünce, dile getirilen ef âli nedeniyle ta'zib edilir. Yakınlarının niyâhat edeceklerini bilip de onları men etmeyi ihmal eden kişi, eğer ağlamalarına razı değilse niçin ihmal etti diye kınanmakla ta'zib edilir. Eğer buna razı ise, rızâsından dolayı ta'zib edilir. Bütün bu durumlardan selâmette olup, ihtiyatan yakınlarını ağlamaktan men ettiği halde ölümünden sonra yakınları muhalefet ederek niyâhat ederlerse bu ölünün ta'zibi, onların muhalefetinden ve Allah'a isyan etmelerinden dolayı duyduğu elem ve üzüntüden ibarettir, demiştir.

1594) Ebû Musa el-Kşari (Radtyalidhü un/t)'(len rivayet edildiğine jiöre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ölü, kabilesinin ve yakınlarının sesli ağlaması ile ta'zib edilir. (Ağlıyanlar:) Ey koruyucu! Ey giydirici! Ey yardımcı! Ey sığınak! ve bunların benzerini söyledikleri zaman. Ölü kıskıvrak tutulup çekilir ve (ona):
Sen böyle (mi)sin, sen şöyle (mi)sin? denilir.» Râvi Esid demiştir ki: (Bunu Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın oğlu Musa'dan dinlediğim zaman) : Sübhânallah! Şüphesiz Allah
Teâlâ: «Hiç bir günahkâr, başkasının güna hım yüklenmez.[229] buyuruyor, dedim. Mûsâ bin Ebî Mûsâ:
Yazık sana! Ben Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) m Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bana tahdis ettiğini sana haber veriyorum. Artık sen Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iftira ettiğini sanıyor (mu)sun? veya benim Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) a iftira ettiğimi sanıyor (mu)sun? dedi.Râvi Yâkub bin Humeyd'in sıkalığı ihtilaflı olduğu İçin isnadın basen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [230]

İzahı

Hadîs, Zevâid türündendir. Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım : Hayy = Kabile ve kişinin yakınları demektir. Bu kelimeden sonra gelen ve buna râci olan "Kaâlû" zamiri, çoğul için olduğundan dolayı Hayy kelimesini ölünün kabilesi ve yakınları diye terceme ettim. Bu kelime ile, diri mânâsı kastedilmiş olabilir.
Adud : Pazı demektir. Burada "Koruyucu" mânâsı kastedilmiştir. Çünkü kollar insanı korur. Ve : Falan adam kolumdur" denilirken; "Beni korur"' mânâsı kastedilebilir.
Kâsî: Giydirici demektir.
Cebel: Dağ demektir. Burada melce' ve sığınak mânâsı kastedilmiştir.
Bu kelimelerin başında gelen "Vaa" harfleri nüdbe ve çağrı edatıdır.
Dirilerin ağlaması ile Ölünün ta'zibi hakkında gereken bilgi, bundan Önceki hadîs izahında geçmiştir

1595) Âişe (RudiyaUûhiİ anhâ)\\'A\\\ Şöyle demiştir:
Yahudi bir kadın ölmüştü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel lem) yahûdilerinonun üzerinde ağlama seslerini işitti. Ve şöyle buyurdu r
-O kadının yakınları onun üzerinde ağlıyorlar. O da kabrinde ta'zib ediliyor.»"[231]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesai ve Tirm i z i de bu hadisi kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmiş lerdir.
Tirmizi ' nin rivayeti meAlen şöyledir :
"Amrete (Radıyallâhü anhâ)dan rivayet edildiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya denildi ki;
îbn-i Ömer (RadıyalJâhü anhümâ) :
Ölü, yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilir, diyor. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
Allah Ebû Abdirrahman (yâni İbn-i ÖmerJ'e mağfiret eylesin. O, şüphesiz yalan söylemiyor. Lâkin unutmuş, veya yanılmış, (Mesele şudur:) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde ağlanan bir Yahudi kadının kabrinin yakınından geçti de şöyle buyurdu:
Yahudiler, bu kadın üzerinde ağlıyorlar ve şüphesiz bu kadın (küfründen dolayı) ta'zib edilmektedir.»
Bâzı rivayetler Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu sözünden sonra : «Hiç bir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.» mealindekiâyeti, İ b n i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadîsini redetmek üzere okumuştur.
Bu hadîsten anlaşılıyor ki Âişe iRadıyallâhü anhâ) ölünün yakınlarının ağlaması ile ta'zib edilmesi hükmüne karşıdır. Yâni bu görüşte değildir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Ebû Hâmid ve Şâfiîler' den bir cemâat Â i şe (Radıyallâhü anhâ)'nin görüşündedirler.
El-Menhel yazarı: "Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu görüşü ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin yanıldığına veya unuttuğuna hükmetmesi kabul edilmez. Çünkü yakınlarının ağlaması ile ölünün ta'zibine âit hadîsler, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den başka sahâbîlerden de rivayet edilmiştir. Sahâbîler, bunu kesinlikle ifâde etmişlerdir. Bu hadîslerin sıhhatli bir şekilde te'vili mümkün iken, bunu kabul etmemek için hiç bir sebep yoktur.
îbnü'I-Kayyım da: Sıka râvilerin rivayetlerinden sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin itirazına göre hüküm verilmez. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin bulunmadığı meclislerde sahâbîler bulunur ve Onun görmediği bâzı durumları sahâbîler görür, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin unutmuş veya yanıl mış olması ihtimâli, cidden uzaktır, demiştir
İbn ü'1-Kayyım'in işaret ettiği sikalar üzerinde Ömer bin el-Hattâb, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ve el-Mıı-ği re bin Şu'be (Radıyallâhü anhüm) bulunur. Çünkü ölünün ta'zibine .âit hadîs, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'-den sâhit olduğu gibi bunlardan da sabittir, demiştir.[232]

55 - Musîbet Üzerinde Sabretmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1596) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sabrın kemâli, musibetin ilk darbesi sırasında (tahammül ede bilmek)dir.»"[233]

İzahı

Kütüb-İ Sitte sahipleri, Taberânî ve Beyhakî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. O rivayetler uzundur. Buhâri1 nin rivayeti meâlen şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çocuğunun kabri yanında sesle ağlayan bir kadının yanından geçmiş ve ona
«Allah'tan kork ve sabret (bağırıp çağırma).» buyurmuş.
Kadın : Haydi uzaklaş. Benim musibetim senin başına gelmemiştir, demiş. Kadın, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'i tanımamış. Sonra kadına : Bu zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)) -dir, denilmiş. Bunun üzerine kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kapısına gelmiş, orada (saray kapıları gibi) kapıcılar bulmamış ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Ben seni tanıyamadım. (Beni afvediniz) demiş. Peygamber (Sal lallahü Aleyhi ve Sellem) de bu hadisi emretmiştir."
Hadisin mânâsı şöyledir: Çok sevaba vesile olan mükemmel sabır, ancak musibetin başlangıcındaki sabırdır Çünkü o esnada sabretmek, cidden zordur.
Sadme : Bunun asıl mânâsı, sert bir şeye vurmaktır. Burada kal be musibetin gelişi mânâsında kullanılmıştır.
E1-Ha11âbî:Hadîsin mânâsı; övgüye lâyık sabır, musibetle karşılaşıldığı ilk zamandaki sabırdır, zaman ilerledikçe musibet ağırlığını yitirir ve sabretmek de kolaylaşır, demiştir.

1597) EbÛ fmâme (Radtyallâhü a»*;"den rivayet edildiğine "öre teysamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Allah Sübhâne buyuruyor ki: 'Ey Adem oğlu! Musibetin ilk dar besi sırasında sabredip, sevabım (benden) istersen, ben senin için (doğrudan doğruya) Cennet'e girmekten başka bir sevaba razı olm,-yacağım.»"
Ebü Ümûme (R.A.)'nin hadisine âit senedin sahih ve ricalinin sıka ol dukları Zevâid'de bildirilmiştir

1598) Ümmü Seleme (Raihyaılâkü tı/ı/jây(hm rivayet edildiğine uö kocası,Kbu Seleme (Ra<hyallâhü anh), kendisine şu hadîsi" Resûh.llah (Sallahu Aleyhi ve Sellem) den işittiğini anlatmıştır.
Hiç bir müslüman yoktur ki, başına bir musibet gelir ve söyle meşini Allah'ın emrettiği :
= -Hepimiz Allah'ın mülkü ve yaratıklarıyız. Ve hepimiz ancak Ona dönücüleriz. Allah'ım! Bu musibetimin ecrini ancak senin katından dilerim. Artık o musibet hususunda bana ecir ver. Ve bu musibetten dolayı (kaybettiğim nimetin daha hayırlısını) ondan bedel olarak bana ver.» duasını hemen okusun da Allah o musibet üzerinde Ona ecir vermesin. Ve o musibet dolayısıyla kaçırdığı nimetten daha iyisini bedel olarak vermesin."
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki:
(Kocam) Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) ölünce bana anlattığı Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hadisini hatırladım ve;
= -Şüphesiz biz Allah'ın mülkü ve yaratıklarıyız. Ve şüphesiz hepimiz Ona dönücüleriz. Allah'ım! Bu musibetimin ecrini senin katından dilerim. Artık bu musibetim üzerine bana ecir ver.» dedim ve:
= «Ve bu musibetten dolayı kaçırdığım kocamdan
bedel olarak daha iyi bir koca ver.» demek istediğim zaman, içimde ; Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) den daha iyi bir koca bedel olarak bana verilecek (mi?) dedim. Sonra O (duâ)nın mezkûr cümlesini okudum. Bilâhere Allah, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i - Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'den— bedel olarak bana nasib etti. Ve musibetim hususunda benim ecrimi verdi."[234]

İzahı

Bu hadisi benzer lafızlarla Müslim de müteaddit senedlerle rivayet etmiştir. Hadîs bir müslümanın başına bir musibet geldiği za-rnan, hadîsteki duayı derhal okumasını tavsiye ediyor. Ve bunu ih-lâslı olarak okuduğu zaman Allah Teâlâ'nın Ona o musibetin ecrini vereceğini ve o musibet dolayısıyla kaçırdığı nimet yerine daha iyisini vereceğini müjdeler. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ), Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'nin eşiydi. Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'in vefatından sonra yaptığı bu duâ bereketiyle Allah Teâlâ Ona Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile evlenme şerefini nasîp eyledi. 1447 nolu hadiste bu konu ile ilgili kısa bilgi vardır.
Hadîsteki; cümlesi, Bakara sûresinin 156. âyetine işarettir. Aynı cümle bu âyette geçmektedir. Tam âyetin ve ondan önceki âyet ile onu takip eden âyetlerin meali şöyledir: «Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, nefislerden, ürünlerden biraz eksiltmek ile deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar ki, başlarına bir musibet geldiği zaman :
"Biz Allah'ın mülküyüz ve şüphesiz ancak Ona dönücüleriz." derler. Rabblerinin mağfiret ve rahmeti onlaradır. Hidâyete erenler de onlardır.[235]

1599) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'dan. Şöyle demiştir:
Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) (vefat edeceği gün) kendisiyle cemâat arasında bir kapı açtı veya aradaki bir örtüyü kaldırdı. Baktı ki, cemâat Ebû Bekir (Radıyallâhü anhVm arkasında namaz kılıyor. Cemâatin bu iyi hâlini görmesinden dolayı ve gördüğü bu hâlin kendisinden sonra da devam etmesi hususunda kendisine Allah Teâlâ'mn halîfe olması ümidiyle.Allah'a hamd etti. Sonra buyurdu ki:
«Ey İnsanlar! İnsanlardan veya mü'minlerden her hangi birisinin başına bir musibet geldiğinde benim ölümüm ile onun başına gelen musibeti düşünmekle başına gelen başka musibeti hafifletsin. Çünkü benim ümmetimden hiç bir kimse, benden sonra benim musibetimden daha şiddetli bir musibetle karşılaşmıyacaktır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadında bulunan Musa bin Ubeyde er-Rabdî zayıftır. [236]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde Sindi şöyle der: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatıyla ilgili bâzı hadislerde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edeceği gün Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odası ile mescid arasındaki kapıyı açmış veya aradaki perdeyi açmış ve cemaata bakmış. Cemâat, Ebû Bekir (Radıyallâhü anhJ'ın arkasında namaza durmuştu. Cemâatin imamla beraber toplu halde namaza duruşlarından hoşlanan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemcemâtın bu iyi hâlinden dolayı Allah'a hamd etmiş hem de ölümünden sonra ümmetinin bu iyi hâlinin devamı iÇin Allah'u Teâlâ'mn Onun yerine yardımcı olacağını umduğundan hamd etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden sonra ümmetinin başına gelecek musibetlerden dolayı dağılmalarından korktuğu için, gelecek musibetlere karşı sabırlı olmalarını tavsiye etmiş ve ümmetin başına gelen en büyük musibetin, Allah'ın Resulünün vefat etmesi musibeti olduğunu hatırlatmış, mü'minlerin başına bundan daha çetin bir musibetin gelmiyeceğini bildirmiş ve en çetin olan bu musibetin hatırlanması için mü'minin başına gelen her hangi bir musibetin hafifletilmesi yolunu göstermiştir. Zira küçük musibet, büyük musibet yanında yok olmaya mahkûmdur. Büyük musibete karşı sabreden mü'minin, küçük musibet karşısında sabırsızlık etmesi yakışmaz."
Gerçek mânâda Allah'ın Resulünü tanıyan ve seven bir mü'min, sahih hadîslerle sabit olduğu gibi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i babasından, annesinden, evlâdından, malından ve kendi canından daha fazla sever. Hâl böyle olunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı musibetini en büyük musibet olarak görür ve tüm musibetler, bu musibet yanında onun gözünde küçülür. Allah bizi ve okuyucularımı gerçek mânâda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i seven ve şefâatma kavuşanlardan eylesin.

1600) Kl-Hüseyin hin Alî bin Ebî Talih (Raiıyallâhü t/ıJıünitİ)\\ıın rivayet edildi&iıu' yöre; I'eyt^ımber (Satlaltuhii M< xhi ve Sellrm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Başına bir musibet gelen bir kimse, büâhere o musibeti hatırlayıp da 'İnnâ LİIlâh ve innâ ileyhi râciûn1 sözünü yenilerse, o musibet eskimiş olsa bile Allah Teâlâ ona başına o musibetin geldiği günkü ecrin bir mislini yazar,""
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedinde zayıflık vardır. Çünkü râ-vi Hişâm bin Ziyâd zayıftır. Bunu babasından mı, annesinden mi rivayet ettiği hususunda da ihtilaf vardır. Babasının ve annesinin hâli bilinmemektedir. Denildiğine göre İmam Ahmed, Hişam'ı zayıf saymıştır İbr,-i Hibbân da : O, mevzu1 hadîsleri sıka zâtlardan rivayet etmiş, demiştir. [237]

56 - Başına Musibet Gelene Ta'ziyette Bulunanın Sevabı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1601) Abdullah bin Kbi Bekir bin Muhaınined bin Anır bin Ha/mın
dedesi[238] (RutltyallâhİI anhiiin)"den rivâ\el edildiğine f^üre: IVyı^umber f.S«;/-faliahîi Alrvfti vr Srlituı) ijöylt1 Ijuyurdu. demiştir:
-Bir musibet nedeniyle tün kardeşine ta'ziyette bulunan hiç bir mümin yoktur ki, Allah Sübhânehu Kıyamet günü Ona keramet elbiselerinden bir takım elbise giydirmesin.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Kays Ebû Ümâre vardır. Ibn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Zehcb' de el-Kâşif'îe sıka o'.duğunu söylemiştir BuhârI : Durumuna bakılmalıdır, demiştir. Kalan rûviler Müslim'in şartı üzerinedir

1602) Abdullah (bin Mo-'ud) (Rnılıyallnlıu <nı//)'t\vn n\âyet alilcii-ğine jföre: Kesûlulhdı (SalluUnhü Aleyhi vr Silleni) şöyle buyurdu, demiştir:
«Başına musibet gelen kimseye ta'ziyette bulunana musibet sahibinin sevabının misli vardır.-"[239]

İzahı

İlk hadib Zevâıd turündendir. T i r m ı z i E b u B e r z e (Radıyallâhü anh)'den buna yakın bir merfu' hadis rivayet etmiştir. O hadis şöyledir:
-Çocuğu ölen bir kadına ta'zi-yette bulunana Cennet'te kıymetli bir elbise giydirilir.»
Tuhfe yazarı bu hadîsin izahında Câmiü's-Sağîr şerhinde genç yaştaki kadına kocasından ve mahremi olan erkeklerden başkası ta'ziyette bulunamaz, denildiğini söylemiştir. T i r m i z i de : Bu hadis garibtir, isnadı kuvvetli değildir, demiştir.

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î de rivayet ederek garib olduğunu söylemiş ve Alî bin Âsim'-dan başka bir râviden merfu' olarak rivayet edildiğini bilmediklerini ifâde etmiştir.
Ta'ziyet: Başına bir musibet gelen kimseye sabır tavsiye etmek ve teselli vermektir. Meselâ: Allah senin ecrini yükseltsin, sana sabır versin. Ta ki, Kur'an'da övülen sabırlılardan olasın, gibi sözler söylemektir.
Bu bâbtaki hadisler ve benzeri hadîsler, başına musibet gelene ta'ziyette bulunmanın meşruluğuna ve faziletine delâlet ederler. Ta'ziyet için söylenecek sözleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sınırla tahdit etmemiştir. Değişik sözlerle ta'ziyet edildiği rivayetleri vardır. Fıkıhçılar ta'ziyet için bâzı ifâdeler zikretmişlerdir. Bunlardan birkaç tanesinin mealini zikredelim :
1 - Bu musibetiniz dolayısıyla Allah size ecir versin. Musibetinizde kaybettiğiniz nimetin yerine, Allah daha iyisini versin. Hepimiz Allah'ın mülküyüz, mahlûkuyuz. Ve hepimiz Ona dönücüleriz.
2 - Allah senin ecrini büyütsün, âkibetini güzel eylesin ve ölüne mağfiret eylesin.
3 - Allah bu musibetin üzerine sana büyük ecir versin. Musibetine karşı iyi sabır versin. Senin âkibetini hayreylesin. Ölüne rahmet ve mağfiret eylesin. Gittiği yeri terkettiği yerden daha hayırlı etsin. [240]

Ta'ziyet Zamanı Hususunda Alimlerin Görüşleri

Hanefîler, Mâlikîl er, Şâfiîler'in cumhuru ye A h m e d' e göre ta'ziyet definden önce ve definden sonra üç güne kadar müstehabtır. Daha sonra ta'ziyet mekruhtur. Çünkü ta'-ziyetten gaye, musibet sahibini teskin etmektir. Üç gün sonra ekseriyetle acı ve keder hızını kesmiş okur. Ta'ziyet, üzüntüyü yeniletir.
Âlimler, ta'ziyet edenin veya ta'ziyet edilenin hazır olmadığı zamanı üç günlük süreden istisna etmişlerdir .Ne zaman hazır olursa, o zaman ta'ziyet işi yapılır, demişlerdir. Taberî: Hazır olmayan için geldiği andan itibaren üç günlük süre vardır. Hastalık ve ölüm haberini duymamak mazeretleri de hazır olmamak özürü gibidir. Ş â f i î 1 e r' in bir kısmına göre ta'ziyet için sınırlı bir süre yoktur.
Âlimler, ta'ziyet için oturup beklemek hususunda ihtilâf etmişlerdir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri özetle şöyledir:
1 - Hanef iler'e göre erkeklerin mescidden başka bir yerde ta'ziyet için üç gün oturmaları caizdir. Kadınların oturması caiz değildir. Hanefîler' den bir cemaata göre ta'ziyeti için oturmak mekruhtur.
2 - Şâfiîler ile Hanbeliler'e göre gerek erkeklerin ve gerekse kadınların ta'ziyet için oturmaları mekruhtur. Makbul olanı,ölü yakınlarının işlerine gitmeleri ve onlara rastlıyanm, rastladıkları yerde ta'ziyette bulunmalarıdır.
3 - Mâlikiler'e göre ta'ziyet için oturmak caizdir.Fakat kaç güne kadar oturulacağı hususunda bir bilgi edinilememiştir.
Yukarıdaki ihtilâf, oturulan yerde münker, yâni dînen yasak olan bir şeyin bulunmaması ve yapılmaması hâline mahsustur. Burada dîne aykırı bir şey yapıldığı takdirde oturmak ve ta'ziyet etmek haram olur. [241]

57 - Evlâdının Ölümü Musibetini Görenin Sevabı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1603) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Üç çocuğu ölen adam, Allah'ın andı yerini bulacak kadarlık süre hâriç Cehennem ateşine girmez.»" [242]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesai de bunu rivayet etmişlerdir.
Bâzı rivayetlerde «Cehennem ateşine girmez.» cümlesi yerine «Cehennem ateşi ona dokunmaz.» cümlesi bulunur
Hadisteki «...adam...» tâbirinden maksad, yalnız erkeklerin bu musibetten yararlanıp, kadınların yararlanmaması değildir. Hüküm umumidir. Nitekim Buhâri ve Tirmizî' nin rivayetlerinde bu kelime yerine: «Müslümanlardan her hangi bir kimse...» ifâdesi bulunur. Kadınların üzüntüsü daha çok ve kalbleri daha zayıf olduğuna göre erkekler mezkûr mükâfata kavuşurken kadınların mükâfatının daha az olması düşünülmez.
Hadisin metnindeki: «Yeminin çözülmesi.» ifâde siyle;Vallahi) Sizden hiç kimse yoktur ki illâ Cehennem ateşine uğrayacaktır. Bu, Rab bin tarafından hüküm ve kaza buyurulmuş bir şeydir.[243] âyetinin hükmü olan, herkesin Cehennem'e uğraması kastedilmiştir.
Bu ve bunu takıp eden âyetler; bütün insanların kıyamet günün de Cehennemin müthiş manzarasını göreceklerini, muttaki olanların selâmete kavuşacaklarını ve zâlimlerin Cehennem'e atılacaklarını bildirir. Âyetteki uğrayış, geçerken yol uğrayışı şeklinde olabilir.
Tuhfe yazarının beyânına göre e 1 - C e z e r i en-Nihâye de şöyle demiştir : 'Hadisteki kasemden maksad, Allah Teâlâ'nın :kavlidir. Araplar bir işin az sürdüğünü ifâde etmek için : Şu iş yemin tahlili (— çözülmesi) kadar sürdü, derler. Meselâ : Falan eve uğrayacağına yemin eden kişi, o yere en hafif bir uğrayışla uğramakla yeminini çözmüş olur. Onun o kısa uğ-rayışına kasem tahlili veya tahillesi denilir. Hâl böyle olunca hadisin mânâsı: Üç evlâdı ölen erkek veya kadının Cehennem'e girmesi, bir yeminin yerine getirilmesi kadar çok kısa sürer. Cehennem'e uğramak ile Cehennem'in üzerinden geçmek kastedilmiş olabilir.
El-Hâf iz, el-Fetih'te şöyle der : Cumhur; hadisteki «Tahille-tü'1-kasem» ile mezkûr âyet kastedilmiş, demiştir. H a t t â b i de : Hadisin mânâsı şudur: Üç çocuğu ölen kimse, ta'zib edilmek için Cehennem'e girmiyecek. Cehennem'in üstünden geçmek suretiyle Cehennem'e girmiş olacaktır. Bu geçiş süresi de, bir adamın yeminini çözeceği süre kadar kısa olacak, daha uzun olmıyacaktır, demiştir.'
Tuhfe yazarının belirttiğine göre hadiste va'dedilen mükâfat, sabreden kadın ve erkeğe mahsustur. Çocukların ölümü dolayısıyla sab-retmeyip niyâhat eden veya yakasını yırtmak, yüzünü, dizini dövmek ve saçını yolmak gibi yasaklanan hareketleri işleyene bu sevab yoktur.
Şu hususu da belirtelim : Hadisteki müjde, çocuklarının sağlığı konusunda gerekli tedbirleri aldıkları, hayatı üstünde titredikleri halde çocuklarını kurtaramayan baba ve anneye mahsustur. Bu itibarla çocuklarının sağlığına önem vermiyerek ölümlerine sebebiyet verenler veya seyirci kalanlar, mükâfat almıyacaklan gibi âhiret günü mes'ul olacaklardır.

1604) Utbe bin Abd es-Sülenıî[244] (Radıyallâhü anft)'<\çn rivayet edildiğine göre; Hen. Resûlullah (SalUıllahü Aleyhi vr Setfem/den şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Günah işleme çağma ulaşmayan üç çocuğu ölen hiç bir müslü-man yoktur ki, o çocuklar onu Cennet'in sekiz kapısından karşılamasınlar. O, bu kapılardan dilediğinden Cennet'e girer.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Şurahbil bin Şuf'a bulunur, tbn-i Hibbân, onu sikalar arasında zikretmiştir. Ebû Dâvûd : Şurahbil ve Cerîr sikadırlar, demiştir. Kalan râviler, Buhârî'nin şartı üzerine sened adamlarıdırlar.

1605) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Henüz günah işleme çağına gelmiyen üç çocuğu ölen müslüman her hangi bir baba ve anne yoktur ki, Allah Teâlâ o çocuklara olan rahmetinin fadlı ile hepisini Cennet'e dâhil etmez.»" [245]

İzahı

Utbe (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid türündendir. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri ve Nesai de rivayet etmişlerdir.
Hıns: Günah demektir. Burada erginlik çağı kastedilmiştir.
Bu hadisler, erginlik çağma varmadan üç çocuğu ölen baba ve annenin Allah'ın çocuklara olan fazla rahmet ve keremiyle doğrudan doğruya yâni azâb çekmeden Cennet'e gireceklerine delâlet ediyor. Ancak baba ve annenin müslüman olması şartı koşulmuştur. Bir de bundan önceki hadisin izahında belirttiğim gibi evlâd acısına tahammül ederek sabretmeleri, niyâhat ve benzeri yasak hareketlerde bulunmamaları Şarttır.
Sindi şöyle der: Hadisin zahirine göre bu ikram, evlâdı küçük yaşta ölen baba ve anneye mahsustur. Bâzıları: Bu mükâfat, baba ve annesine yük durumunda olan küçük yaştaki çocuklar için varken, büyüyüp baba ve annesi ile beraber çalışacak ve onlara hizmet edecek yaşa gelmiş evlât için olmaz mı? demişler ise de; Ben derim ki: Hadîsin : -Çocuklar babasını (veya annesini) Cennet'in kapısından karşılarlar.» cümlesi, bu söze mânidir. Çünkü bu cümle, çocukların Cennetlik olduklarına delâlet ediyor. Halbuki erginlik çağını aşmış olan evlâdın müslüman olması ve Cennetlik olması kesin değildir. Bu kesin değil iken Onun babasını veya annesini Cennet'in sekiz kapısından karşılaması kesin olur mu? Keza hadisin: «Allah Teâlâ, çocuklara olan rahmetinin fadlı ile...» ifâdesi buna mânidir. Çünkü büyük yaşta ölen evlâdın ilâhî rahmete kavuşması

kesin değil ki, Allah Ona olan üstün rahmeti ile babasına rahmet eylesin. Evet, müslüman kişinin yakınlarının ölümüne karşı sabretmesi sayesinde Cennetlik olduğuna dâir hadîsler vardır. Bu hadîslerde ölen yakının büyük veya küçük olması kaydı yoktur.

1606) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, günah işleme çağına henüz gelmemiş olan üç çocuğu kendisinden önce ölür (de sabreder) se o çocuklar, onun için Cehennem ateşinden koruyucu kale (perde) olurlar.» Bunun üzerine Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) iki çocuğu gönderdim, dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İki çocuk da» buyurdu. Bunun üzerine Kur'an okuyucularının büyüğü Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) :
Ben bir çocuk gönderdim, dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :-Bir çocuk da» buyurdu." [246]

İzahı

Tirmizi de bu hadisi rivayet etmiştir.Tirmizi' nin ri vayetinde hadisin sonunda şu ilâve vardır:
«Lâkin bu mükâfat ancak musibetin ilk darbesi anında sabretmekle hâsı) olur.»
Hadis, erginlik çağına henüz varmamış olan üç çocuğu ölen bir baba veya anne, çocuklarının ölümleri musibetinin ilk darbesinde sabrettikleri takdirde bu çocukların kendisini Cehennem ateşinden bir kale gibi koruyacaklarını müjdeliyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyururken E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) küçük yaşta iki çocuğunun öldüğünü haber vererek bunun sevabını öğrenmek istemiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çocuğu ölenin de bu mükâfata kavuşacağını bildirmiştir. Bu defa Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) bir çocuğunun öldüğünü bildirmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çocu ğu ölene de bu mükâfatın verileceğini belirtmiştir. Ti rm izi1 nin yukarıdaki ilâvesinde belirtildiği gibi bu sevaba erişebilmek için ço cuklarının ölüm musibetinin ilk darbesinde sabretmek şartı mevcuttur. Hadîste Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) için; "Kur'an okuyucularının büyüğü'1 vasfı verilmiştir. Çünkü Peygam-
ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «En iyi okuyanınız Übeyy'dir,» buyurmuştur.Bu bâbta rivayet edilen hadisler, Müslümanların küçük yaşta ölen çocuklarının Cennetlik olduklarına delâlet ediyorlar. Bu hususta icma1 vardır.
Müşriklerin küçük yaşta ölen çocuklarına gelince; bunlar hakkında ihtilâf vardır:
Ebû Hanife bunların Cennetlik veya Cehennemlik olduklarına hükme t mey ip, bu hususta bir şey söylememeyi seçmiştir. îbnü'l'Mübârek, Ammâr ve îshak bin Raha-v e y h ' in mezhebleri de bu'dur.
Nevevi : Sahih olanı, bunların Cennetlik olmalarıdır, demiştir.
Bunların Cennet ehlinin hizmetçisi oldukları hakkında rivayet vardır.
Celâleddi n-i Devvâni ise, bunların Cehennemlik olduklarını söylemiştir. [247]

58 - Sıkt (= Düşük Çocuk) Musibeti Başına (Gelen Hakkındaki Hadisler Babı

l607) Kbû Hüreyrt* (Radıyullâhü anh)\\ç\\ rivayet edildiğine yöre: Resûlullah (Suilalhıhü Mty/ıİ vr StiİrM) şöyle buyurdu, demiştir:
«Önümde göndereceğim bir düşük çocuk, arkamda bırakacağım bir atlıdan şüphesiz bana daha sevimlidir.»"
Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ben derim ki : Râvi Yezid'in Ebü Hürsyre (R.A.)'e yetişmediğini el-Müzzi, Tehzib'te ve Etrafta söylemiştir. Diğer râvi olan Yezid bin AbdülmeHk'i İbn-i Sa'd sıka saymış ise de Ahmed, İbn-i Muin ve halef, onu zayıf saymışlardır.

1608) Ali Bin Ebi Tâlib (Rtuiıva/ltİhii unh)\Wn rivayet edildiğine : Resûlullah (SnUallakü Alrvhi Srihm) ^iiyle buyurdu, demiştir.
«Allah Sıkt (düşük çocuk) un baba ve annesini cehennem ateşine sokacağı zaman, sıkt şüphesiz Rabbiyle cidden münâkaşa ve mücâdele eder (cidden onlar için şefaat eder.) Nihayet denilir ki: Ey Rabbiyle münâkaşa ve mücâdele eden sıkt! Babanı ve anneni Cennet'e dâhil et. Bunun üzerine sıkt, serer (ebenin çocuğun göbeğinden kestiği parça) ile onları çekerek Cennet'e dâhil eder.»"
Ebû Alî: cümlesinin mânâsı: «Sıkt Rabbine kızar.»dır, demiştir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi Mendel bin Ali'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir.

1609) Muâz bin Cebel (Radıyailâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallgllahü Aleyhi ve Scîlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Nefsim, kudret elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, sıkt'ın annesi ecir talebiyle düşük çocuğun musibetine sabrettiği zaman; şüphesiz sıkt, annesini kendi sereriyle Cennet'e çeker (götürür.)»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yahya bin Ubeydillah bin Mevhîb bulunur. Âlimler, onun zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. [248]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Zevâid türündendirler.
Sıkt: Düşük çocuk, demektir. Asgarî doğum süresi olan altı ayı doldurmadan doğan çocuğa sıkt denilir. Hadîs, bu durumda doğan çocukların baba ve annelerinin başlarına gelen bu musibete sabrettikleri takdirde sıkt'ın onlara şefaatçi olacağını bildiriyor.
Serer: Doğumdan sonra ebenin göbekten kestiği parçadır. Mürağama : Mücâdele ve münâkaşa demektir. Ebû Alî' nin beyânına göre çekişme ve kızışma denir. Sıkt'ın Allah ile çekişmesi,kızışması ve mücâdele etmesinden maksad, baba ve annesinin cehennemden kurtarılarak cennetlik olmaları için Allah katında İsrarla şefaat etmesidir.
Sıkt'ın baba ve annesini göbeğinden kesilen parça ile çekip götürmesi mecâzîdL1. Manevî bir bağ ile aralarında kurulacak irtibatla ve sıkt'ın öncülüğünde baba ve annesinin cennete götürülmesi kastedilmiş olabilir. Veyahut Allah Teâlâ, serere başka bir şekil verir ve yeni şekil alacak serer ile sıkt, baba ve annesini Cennet'e gö tiîrür. [249]

59 - Ölünün Ev Halkına Gönderilen Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1610) Abdullah bin Ca'fer bin Ebî Tâlib[250] (Radtyallâhü anhü-mâ)'dan; Şöyle demiştir:
Câ'fer (bin Ebî Tâlib) (Radıyailâhü anh)'ın şehâdet haberi gelince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Câ'fer'in ev halkı için yemek yapınız. Çünkü onları meşgul eden bir şey onların başına gelmiştir.»"

1611) Esma' hinti I'ıım'vs [251] (kudıvuHâhii tinfıâ)'(\;ın; Şöyle deniştir :
Ca'fer-(bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh) şehid edilince Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi ev halkının yanma döndü ve :
-Ca'fer'in ev halkı, ölülerinin durumu ile cidden meşguldürler. Bunun için onlara yemek yapınız.» buyurdu."
Abdullah demiştir ki: Ölünün ev halkına yemek yapmak hadîs emri oluncaya kadar devam edegelen bir âdet idi. Sonra terkedildi.Sindi şöyle demiştir : Bunun senedinde ümmü Isâ bulunur. Bu kadın meçhuldür. İsmi anılmamıştır. Râvi Ümmü Avn da böyledir. [252]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Şafiî, A h -med, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesaî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, hadisin hasen olduğunu; İ h n üs S e k ü n de sahih olduğunu söylemiştir.
Esma' (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisi Zevâid türünden olup, Ahmed ve Tabarâni tarafından rivayet edilmiştir.
Ebû T â 1 i b ' in oğlu ve Uz. Ali (Radıyallâhü anh) in kardeşi C a'f o r (Radıyallâhü anh) M u t e savaşında hicretin 8. yılı Abdullah bin Ravûha ve Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber şehid edilince bir mıı-cize olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine ' de ynı anda durumu sahâbîlere duyurmuştur. Bu hadisi de o sırada emretmiştir.
Hadîs; ölünün ev halkının ölüm üzüntüsü ile meşgul oldukları için onlara yemek yapılmasının matlub olduğuna delâlet ediyor. Dört mezhebin bu

husustaki görüşlerini el-Menhel'den özetliyerek buraya alıyorum :
1 - Hanefi Fıkıh kitaplarından Fethü'I-Kadir'de : Ölünün ev halkı komşularının ve ölünün uzak akrabalarının; ölünün ev halkı için bir gün ve bir gece yetecek kadar yemek hazırlamaları müs-tehaptır. (Bu arada bu hadis zikredilmiştir.) Ölünün ev halkının ziyafet vermeleri mekruhtur. Çünkü ziyafet, sevinç hâlinde meşrudur. Bu gibi hallerde meşru değildir, çirkin bir bid'attır. Buna delil,C e -r i r (Radıyallâhü anh)'in (1612 nolu) hadîsidir, denilmiştir.
2 - Mâlikîler'e göre ölünün ev halkına yemek hediye etmek mendubtur. Çünkü yemek yapmakla meşgul olamazlar. Ancak ölünün ev halkı yüksek sesle ağlamak veya çirkin bir söz söylemekle meşgul olurlarsa onlara yemek göndermek haramdır. Çünkü sürdürdükleri haram hareketlerine yardım edilmiş olur.
3 - Şâfiiler'e göre ölünün ev halkının komşuları ve ak-rablarmın onlara bir gün ve bir gece yetecek kadar yemek yapmaları ve yemek yemeleri için onlara İsrar etmeleri müstehabtır. Niyâ-hat edenlere yemek yapmak haramdır. Çünkü günah işlemeye yardım etmektir. Ölünün ev halkının yemek yapıp, halkı yemeğe çağırmaları mekruhtur. Bunların delili de Cerir (Radıyallâhü anh)'in 1612 nolu hadisidir.Şâfii1er' den Zekeriyya el-Ensâ-r i : Cerir (Radıyallâhü anh)'in hadîsi kerahetin ötesinde ha-ramlığa delâlet eder, demiştir.
4 - Hanbelîler'e göre üç güne kadar ölünün ev halkına yemek yapıp göndermek sünnettir. Onların yanında toplanan halk için yemek yapılmaz. Hattâ mekruhtur. Çünkü halkın orada toplanması mekruhtur. Onlara yemek yedirmek, mekruh bir işe yardımcı olmak demektir.Ahmed: Toplanan halka yemek yapmak câ-hiliyyet devrinin işidir, demiş ve şiddetle buna karşı çıkmıştır. [253]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Ölünün ev halkına ziyadesiyle şefkat etmek ve onlara yemek yapmak meşru ve matlubtur. [254]

60 - Ölünün Ev Halkının Yanında Toplanmaktan Ve (Ölünün Ev Halkı Tarafından) Toplanan Halka Yemek Yapmaktan Nehîy Hakkında Gelen Hadîs Bâki

1612) Cerîr bin Abdillah el-Iîeceli (Rudıyallâhü anh)'den, Şöyle demiştir :
Biz ölünün ev halkının yanında toplanmayı ve onların (toplanan lar için) yemek yapmalarını niyâhattan (bir çeşit) görürdük.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. İlk tarîkin râvi-leri, Buhârî'nin şartı üzerinedirler. îkinci tarîkin râvileri, Müslim'in şartı üzerine-dirler. [255]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîs, ölünün ev halkının yanında halkın toplanmasını ve toplanan halk için ev halkının yemek yapmasının yasaklığına delâlet ediyor. Âlimler bu yasağı kerahet mânâsına yorumlamışlardır. Ancak bundan önceki hadîsler bölümünde anlattığım gibi Zekeriy-ya el-Ensâri; Bu hadisin zahirine göre ev halkının yemek yapması haramdır, demiştir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerini bundan önceki bâbta zikretmiştik. El-Menhel yazarı şöyle der: Ta'ziyet için gelenlere ölünün ev halkının yemek yapmasının caiz olmaması, buna ihtiyaç ve zaruret olmaması şartına bağlıdır İhtiyaç ve zaruret olduğunda meşelâ ta'ziyet için uzak bir yerden bir adam gelip, geceleyin orada yat mak ihtiyacını duyarsa, ona yemek yapmak caizdir. Ancak yetimlerin malından ona yemek yedirilemez. Eğer Ölünün malı yetimlere kalırsa, uzak yerden gelenleri ağırlamak, köy halkına aittir. [256]

61 - Gurbette Ölen Kimse Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1613) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Gurbet ölümü şehidliktir.»
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnadda el-Hüzeyl bin el-Hakem bulunur. Buharı Onun hadîsinin münker olduğunu, İbn-i Adiyy Onun hadisinin doğru olmadığını. İbn-i Hibbân da Onun hadisini cidden münker olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Muin de : Bu hadîs münker olup bir şey değildir. Ben el-Hüzeyl'den hadîs yazmışımdır. Onun hadîsinde beis yoktur, demiştir. [257]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Dârekutni, İbn-i Ömer {Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Oradaki rivayetin senedinde el-Hüzeyl A b d ülaziz1 den. Oda N â f i' -den, O da İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
S i n d î şöyle demiştir : Suyûti; İbnü'l-Cevzî bu hadîsi başka bir yoldan A b d ü 1 a z i z * den rivayetle mevzu' hadîsler arasında zikretmiş ise de bunda isabet etmemiştir. Ben, el-Leâli'İ-Maslûa'da bu hadis için çok tarîk sevketmişimdir, demiştir. El-Hâf iz İbn-i Hâcer'de et-Tercîh'te : İ b n - i M â -c e h ' in senedi zayıftır. Çünkü e 1 Hüzey1' in hadîsi mün-kerdir, demiştir. Dârekutni'de el-İle]'de el-Hüzeyl' den dolayı seneddeki ihtilâfı zikretmiş ve e 1 - H ü z e y I ' in Abdül-a z i z aracılığıyla N â f i ' den ve N â f i ' in de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan senedin sahih olduğunu anlatmıştır.
Hadîs : Gurbet diyarında Ölen bir mü'minin âhiret sevabı açı sından şehid olduğuna delâlet ediyor.

1614) Abdullah bin Amr (Raâtyalıâhü anfmmâ)'di\n; Şöyle demiştir:
Medine doğumlulardan bir adam Medine'de vefat etti. Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) onun cenaze namazını kıldırdıktan sonra :
— «Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi.» buyurdu. Cemaattan bir adam :
— Niye yâ Resülallah! dedi. Efendimiz:
— «Şüphesiz adam doğduğu yerden başka bir yerde öldüğü zaman cennette onun için, doğduğu yerden ecelinin kesildiği yere ka dar bîr mesafe ölçülür.» buyurdu." [258]

İzahı

Nesai de bunu rivayet etmiştir. Hadîs, gurbet diyarında ölmenin faziletine delâlet eder. Hadisin zahirine göre gurbette ölen adama, Öldüğü yer ile memleketi arasındaki mesafe kadar cennet te yer verilir. Bu yer, gurbette öldüğü için verilir. Başka iyiliklerden dolayı fazla yer verilmesine bu hadîs mâni değildir. Sindi' nin beyânına göre bâzı âlimler: Bu hadîs, gurbette ölen kimsenin kabrinin bu kadar genişletileceğine dâirdir, demişler ise de hadîs bu mânâya pek delâlet etmez.
Medîne ' de ölmenin fazileti hakkında hadisler varken Medîne' de ölen adam için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi.» temennisinden maksad, M e d i n e ' de ölmemesini dilemek değildir. S i n d i' -nin dediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şu olabilir: Keşke bu adam M e d î n e ' ye hicret etmiş bir yabancı olsaydı. Veya buna benzer bir temenni olabilir. Zâten hadîsteki ifâdeye dikkat edilirse gayenin; Medine' den başka bir yerde ölmesi değil, doğduğu yerden başka bir yerde ölmek temennisi olduğu görülür. [259]

62 - Hasta İken Ölen Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı

1615) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü awA>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hasta iken ölen bir kimse, (âhiret sevabı bakımından) şehid olarak Ölmüş olur. Kabir fitnesinden korunur. Sabah, akşam cennetten nzıklandırıhr.»"
Not: Zevâid yazarı şöyle demiştir : Mâlik, Yahya bin Saîd, el-Kattan ve İbn-i Muin bu seneddeki râvi İbrahim bin Muhammedi tekzib etmişlerdir. [260]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin isnadı zayıftır. Sindi: Bu hadis sahih olduğu takdirde ishal ve siroz hastalığı gibi özel bir has-talığa yorumlamak gerekir, demiştir. Çünkü bâzı hastalıklarla ölen kimselerin âhiret sevabı bakımından şehid gibi olduklarına dâir hadisler vardır. Müellifin 2804 nolu hadisinde şehid hükmünde olanlardan birisi de karın hastalığı ile ölen kimsedir. Yâni ishal veya karnında su birikmesi hastalığı ile ölenler şehid hükmündedir. Eğer bu hadis sahih ise; bundan maksad, bu nevi hastalıklardır. Yoksa her hangi bir hastalıkla ölen kimsenin şehid hükmünde olduğu kas-tedilmemiştir. Sindi' nin beyânına göre hadisteki kabir fitnesinden maksad, meleklerin sorularıdır. Çünkü bu sorular, bir nevi imtihandır. Fitne kelimesinin asıl mânâsı imtihandır.
Sindi, bu hadisin isnadı hakkında aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
Suyuti: İbnü'1-Ce vzi bu hadîsi mevzu' hadîsler arasında zikrederek nedeninin de râvi İbrahim bin Muham-med bin Ebî Yahya el-Eslemi olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu râvi terkedilmiş bir kimsedir. Ahmed bin Hanbe1 demiştir ki: Hadisin asli; «Düşmana karşı nöbet beklerken ölen bir kimse...» dır. Dârekutni' nin İbrahim bin Ebi Yahya1 dan senedle naklettiğine göre î b -rahim şöyle demiştir: Ben, îbn-i Cüreyc'e; hadisini anlattım. Fakat kendisi benden; hadisini rivâyet etti. Halbuki ben Ona böyle hadis rivayetinde bulunamadım, demiştir.
Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki: Ebü'l-Hasan ed-Dârekutni şöyle demiştir: Bize Muhammed tahdis etti, Dedi ki : Bize Ahmed bin Âlî tahdis etti. O da dedi ki: Bize îbn-i Ebi Sekine el-Halebî tahdis etti ve dedi ki: Ben İbrahim bin Ebî Yahya' dan işittim. Dedi ki: Allah, benim ile Mâlik arasında hükmedecektir. Mâlik beni Kaderiyye mezhebine mensub olarak isimlendirmiştir. İbn-i Cüreyc'e gelince; Ben Ona Musa bin V e r d â n' dan tahdis ettim. Dedim ki: M û s â' mn İbra-h i m' den, Onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre Düşmana karşı nöbet beklerken ölen kimse (âluret sevabı bakımından) şehid olarak ölmüş olur." buyurulmuştur. Fakat İbn-i Cüreyc beni annem tarafımdan dedeme nisbet ederek benden, «Hasta iken ölen kimse şehid olarak ölmüş olur.» hadisini rivayet etti. Halbuki ben Ona böyle hadiste bulunmadım.
Zevâid y-Az.ni), yukarıdaki nakilleri yaptıktan sonra şöyle der: Bu hadisin isnadında bulunan İbrahim bin Muhammed'i Mâlik, Yahya bin Said el-Kattan ve îbn-i Muin yalanlamışlardır. İmam Ahmed bin Hanbel de: O, kadercidir. Mu'tezilİ'dir, cehmî'dir, her belâ onda vardır, de Buhâri de O, cehmî'dir. İbnü'l-Mübârek ve herkes Onu terketmiştir. [261]

63 - Ölünün Kemiklerini Kırmaktan Nehiy Hakkında Bir Bâb

1616) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«ölünün kemiğini kırmak, diri iken kemiğini kırmak gibidir. [262]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazan, bu hadîsin izahında şöyle der : Hadîsten maksad; kişinin hayatta iken eziyet duyduğu şeylerden ölü iken de eziyet duyduğunu beyan etmektir. Şu halde diri iken ona ihanet edilmediği gibi. Ölü iken de ihanet edemez. Nitekim İ b n - i E b i Ş e y b e ' nin tahriç ettiğine göre tbn-i M e s ' u d (Radıyal-lâhü anh) :
'Mü mine ölü iken eziyet etmek hayatta iken eziyet etmek gibidir" demiştir. İbn-i Hacer de: Bu duruma göre dirinin lezzet duyduğu şeylerden ölü de lezzet duyar, demiştir.
Hadisten maksad, dirinin kemiğini kırmak haram olduğu gibi ölünün kemiğini kırmak 4a haramdır.
Suyu ti, Ebû Dâvûd1 un haşiyesinde bu hadisin sebebini şöyle zikreder : C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile beraber, bir cenazeye çıktık. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabrin kenarında oturdu. Biz de beraberinde oturduk. Mezar kazıcısı toprak altından bir bacak veya kol kemiğini çıkardı. Onu kırmak istedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Onu kırma! Senin onu ölü iken kırman, onu diri iken kırman gibidir. Lâkin onu kabrin kenarında toprağa göm.» buyurdu." [263]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Kabir kazıcısı kazarken çıkacak ölülerin kemiklerini korumalı, kırmamah ve toprağa gömmelidir. Ehl-i kitabın kemikleri de bu hükme tâbidir.
2 - İnsana diri iken de, ölü iken de saygı gösterilmelidir.
3 - Dirinin eziyet duyduğu şeylerden ölü de eziyet duyar.

1617) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Günah hususunda ölünün kemiğini kırmak, dirinin kemiğini kırmak gibidir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Abdullah bin Ziy&d bulunur. Bu adam meçhuldür. Bunun terkedilmişlerden olan Abdullah bin Ziyâd bin Sem'an el-Medenl olduğu'umulur. [264]

64 - Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn (Son) Hastalığının Anlatılması Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Bilindiği gibi Veda haccında inen M â i d e sûresinin üçüncü âyetiyle İslâm dininin kemâle erdiği bildirilmişti. Gerek bu âyet gerekse N a s r sûresinin inişi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı zamanının yaklaşmış olduğuna birer işaret idi. 1621 nolu hadîste ifâde edildiği gibi her yıl Ramazan ayında C i b -r i (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe gelerek bir defa Kur1 an mukabelesi edilirken bu yıl iki defa mukabele okunması da Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatının yaklaştığına bir işaretti. Yine her yıl Ramazan ayında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 10 gün itikafta kalırken bu yıl yirmi gün itikafta kalmıştı. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meşhur Veda haccı hutbesinde vefatı zamanının yaklaştığını cemaata hissettirmişti. M e d î n e' ye dönüşünde U h u d şehidlerini ziyaret ederek onların cenaze namazını kılmış veya onlara dua etmişti. Son hastalığından bir gün önce Baki1 mezarlığına gidip orada defnedilmiş mü'minler için istiğfar etmişti. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âdeta dirilere ve ölülere veda ediyordu.
Baki' mezarlığından döndüğü gece M e y m û n e (Radı-yallâhü anhâ)'nin odasında idi. Ve o gece hastalandı. Vâki di1-nin anlattığına göre hastalığı Zeyneb b int-i Cahş (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin odasında şiddetlendi.
Hadis ve Siyer âlimleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığının başlangıcı, süresi ve vefat târihi hususunda mü-teaddid rivayetler nakletmelerdir. Bu rivayetleri buraya özelle nak iedelim :
Ahmüd bin Hanbelin Â ı ^u (KadıyaJlâlıu anhâ)' don olan rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Pazartesi günü vefat edip Çarşam ba günü def-nedilmiştir.
U r v e (Kadıyallâhü aııhJ'den olan rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rebiü'1-Ev vel ayının ilk gününe rastlayan Pazartesi günü öğleden sonra güneş batmaya yöneldiği sırada vefat etmiştir.
V a k i d I' nin Ebû M a ' ş e r ' den rivayet ettiğine göre hicretin 11. yılı S a f e r ayının 19. Çarşamba günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığı şiddetlenmiş, hastalığı 13 gün sürmüş ve Rebiülevvel'in Pazartesi'ye rastlayan ikinci günü vefat etmiştir. Eğer S a f e r ayı 30 gün çekmiş ise, hastalığı 13 gün sürdüğüne göre vefatın, Rebiüle v-v e 1' in 1. gününe rastlaması gerekir. Rivayetleri inceleyenler, vefatın ayın ilk gününe rastladığını bildiren rivayeti kuvvetli bulmuşlardır.
M ü s 1 i m ' in Â i ş e (HacuyaJâJıü anhâ) dan olan rivayetine göre hastalık M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında başlamış, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin muvâfakatıyla Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına götürülmüştür.
Hastalığın S a f e r' in 23'inci günü başladığı ve Rebİ ü I-evvel'in 12. Pazartesi günü vefatın vuku' bulduğu V â -k i d i' de rivayet edilmiştir.* Fakat bu rivayetler, ilk rivayet kadar kuvvetli görülmemiştir.
Hulâsa, kuvvetli rivayete göre Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicretin 11. yılı S a f e r ayının 19. günü M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında hastalanmış, beş gün sonra Pazartesi günü Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına geçmiş, 8 gün de burada yatmıştır. Rebiülevvel ayının Pazartesiye rastlayan birinci günü öğleden sonra ve güneş batmadan önce vefat etmiş, Çarşamba günü defnedilmiştir.

1618) Ubeydullah bin Abdillah (bin Utbe bin Mes'ud) (Radtyullâhü anhümâ)[265]'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya:
Ey annem! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hastalı ğım bana anlatıver, diye dilekte bulundum. Dedi ki i Efendimiz hastalandı, hastalığında üflemeye başladı. Biz Onun üfleyişini kuru üzüm yiyicisinin üfleyişine benzetiyorduk. O, sırayla eşlerinin odalarında dolaşıyordu. Hastalığı ağır lası nca Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında olması ve eşlerinin sırayla onun yanında kalmaları için eşlerinden müsâade istedi.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: (Eşleri izin verince) Resü lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki adam arasında ve ayakları yerde sürüne sürüne benim odama girdi. O iki adamın birisi Abbâs {Radıyallâhü anh) idi.
Ubeydullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, Âişe (RadıyaJ lâhü anhâ) nin bu hadîsini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya anlattım. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin, ismini belirtmediği adamın kim olduğunu biliyor musun? O, Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) dır, dedi."

16l9) Aişe (Radıyullâhü anhâ)'&dv\; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şeytanlardan ve hastalıklardan) şu kelimelerle Allah'a sığınırdı:
— -Ey insanların Rabbi! Şu hastanın hastalığım gider ve şifâ buyur. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiç bir şifâ yoktur. (Bu hastaya) öyle bir şifâ ver ki, O şifâ hiç bir hastalığın izini bırakmıyacak.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığında ağırlaşınca Onun elini tuttum. Ve bu kelimeleri okuyup, Onun mübarek vücûduna elimi sürmeye başladım. Sonra elini benim elimden çekip çıkardı. Daha sonra:
-Allah'ım bana mağfiret eyle ve beni refik i a'lâ'ya eriştir.» buyurdu.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittiğim son sözü bu idi."[266]

İzahı

B u h â r i de bu iki hadîsi rivayet etmiştir.
İlk hadîste Peygamber (Sallajlahü Aleyhi ve Sellem)'in hasta lığındaki üflemesi, kuru üzüm yiyenin üflemesine benzetilmiştir. Sindi: Yâni çekirdekli kuru üzüm yiyen kişinin, çekirdeği ağzından atarken üflemesine benzetilmiş, diyor.
Miftâhü'1-Hâce yazarı da : Kuru üzüm yiyen kişinin, kuru üzümün üstündeki hafif tozu ve toprağı gidermek için hafifçe üflediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığın ve zayıflığın şiddetinden dolayı mübarek vücûduna üflerdi, diyor. Bu arada Sindi' nin yukarıdaki benzetme şeklini de tekrarlıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağlığında muhterem eşlerinin odalarında sırayla gecelerdi. Son hastalığının ilk günlerinde nöbet işini aynen tatbik ettiği; ağırlaşınca bütün eşlerinin muvâ-fakatıyla Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında devamlı kaldığı ve eşlerinin sırayla Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında Onun yanında kaldıkları, bu hadîsten anlaşılıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağırlaştığında Abbâs (Radıyallâhü anh) ile Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) Onun koltuklarına girmişler ve kendisi onlara dayanarak Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına götürülmüş; hastalık nedeniyle ayakta tutunamadığı için mübarek ayaklan yerde çizgi çizer-cesine sürtüne sürtüne götürülmüştür.
İkinci hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selıem) : «Allah'ım! Bana mağfiret eyle. Ve heni refiki a'lâ'ya eriştir.» buyur muştur.
Refiki a'ladan kasdedilen mânâ hususunda müteaddit beyanlar vardır.
İbni İshak ve Cevheri'ye göre -Refiki A'lâ» Cen net'tir. Hattâbi: «Refik-i A'lâ- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ruhu, yüksek makamlara yükselirken kendi sine refakat eden meleklerdir, demiştir.
Sarih K i r m â n î : Refik-i A'lâ, Nisa sûresi âyetinde : «Güzel refik» diye vasıflandırılan Peygamberler, sâdık kullar, şehidler ve sâlih insanlardır, demiştir. Bu yorum, bundan sonra gelecek hadise daha uygundur. İbn-i Hanbel'in rivayetine göre bu yorum Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den da nakledilmiştir.
K a s ta 1 â n î : Refîk-i A'Îâ ile yüksek makamdaki Peygamber Inr cenuU'.tı kastedilmiş olabilir,

1620) Aişe (Radıyallâhü anhâ)\\An\ Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim :
-Hastalanıp da dünya (da kalmak) ile âhirette göçmek) arasın da muhayyer kılınmayan hiç bir Peygamber yoktur.»
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığa tutulunca boğazı kısılıp sesi değişerek kalınlaştı. Sonra:[267] âyetini okuduğunu işittim. Artık anladım ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki dilek arasında muhayyer bırakıldı (O âhireti seçti.)"[268]

İzahı

B u h â r i de bu hadîsi rivayet etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sekerât hâlinde okuduğu bildirilen âyet, N i -s â sûresinin 69'uncu âyetinin bir parçasıdır. Âyetin tamamının meali şöyledir:
«Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, onlar Allah'ın kendile rine nimet verdiği Peygamberler, siddıklar, şehidler ve sâlihlerle be raberdirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.»

1621) Aişe (R ad t yuh ahit imhaydım; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşleri Onun yanında toplandı. Oraya gelmeyen kalmadı. Biraz sonra (Peygamber (Sal lallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) geldi. Onun yürüyüşü, sanki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yürüyüşü idi.
(Hasta yatan) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Merhaba kızım.- buyurdu. Sonra Onu soluna oturttu. Daha sonra Ona gizli bir şey söyledi Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ağladı. Daha sonra (yine) Onunla gizli bir şey konuştu. Bu defa Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) güldü. Ben Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'ya:
— Seni ağlatan nedir? diye sordum. O:
— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırrını İfşa edemem diye cevap verdi. Ben :
— Bugün (gördüğüm) gibi hiç bir zaman bir üzüntüye çok yakın bir sevinci görmedim, dedim. FâtımatRadıyallâhıı anhâ) ağladığı zaman ben Ona:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizden ayrı olarak sana özel bir şey mi söyledi ki bunun üzerine ağlıyorsun? dedim. Ve ne söylediğini Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Fâtıma (Radı yallâhü anhâ) :
— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sırrını ifşa edecek değilim, dedi. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince ve ne söylediğini Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ya sordum. Dedi ki:
— O, her yıl Cebrail'in kendisiyle bir defa Kur'an'ı mukabele ettiğini bu yıl iki defa mukabele ettiğini bana anlatıyordu. Ve :
—« (Ey kızım!) Ecelimin yaklaştığını sanıyorum. Benim ev halkımdan bana iltihak edecek ilk kişi sensin. Ben senin için ne güzel selefim.» buyurdu. Bunun üzerine ağladım. Sonra bana gizli olarak:
— «Sen mü'minlerin kadınlarının veya bu ümmetin kadınlarının büyüğü olmana razı olmaz mısın?» buyurdu. Ben bunun İçin gül düm."

1622) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den fazla hastalığı şid detli olan hiç bir kimse görmedim."

1623) Aişe (Radtyallahü attftâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i gördüm. Vefat ediyordu. Yanında bir kab su vardı. Elini kaba sokup yüzünü suyla meshediyordu.

Sonra:
«Allah'ım! Ölümün şiddetleri karşısında bana yardımcı ol.» buyuruyordu."

1624) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhy&en: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktığım son bakış, (vefat edeceği) Pazartesi günü (mescid ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin odası arasındaki kapının üstündeki) perdenin kaldırılması (ile) oldu. Perde kaldırılınca mübarek yüzüne baktım. Sanki mushaf'ın yaprağıydı. Cemâat da Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'ın arkasında namazdaydı. Ebû Bekir (Radıyallâhü ahn) Onun geleceğini sanarak çekilmek istedi. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
«Yerinde dur.» diye işaret buyurdu. Ve perdeyi indirdi. O günün sonunda vefat etti."[269]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) nın yukardaki hadîslerini B u h â r i de rivayet etmiştir
1621 nolu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t ı m a ' ya :
-Benim ehli Beytimde ilk olarak sen benim yanıma geleceksin.»
buyurduğu belirtilmiştir. Bu haber, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir mucizesi idi. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Pey gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ancak altı ay yaşamış ve Ehli Beyt'den ilk vefat eden O olmuştur. Enes (Radıyallâhü anhJ'in hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
mübarek yüzü E n e s (Radıyallâhü anh) tarafından mushaf yaprağına benzetilmiştir. N e v e v i : Bu benzetme ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünün güzelliği, nur-luluğu ifâde edilmek istenmiş, demiştir. Sindi: Nevevi' nin zikrettiği hususlara ilâveten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünün muhabbet ve azametinin, gönüllerde Mushaf yaprağına duyulan muhabbet ve saygı gibi kökleştiğini ifâde eder. Eğer ğönüllerdeki muhabbet ve saygı durumu olmamış olsaydı Mushaf yaprağının benzetmeye esas alınmasının hikmeti kalmazdı, demiştir. .
B u h â r i' nin E n e s (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetine göre E b û Bekir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yerine üç günde onyedi vakit namaz kıldırmış-tır. Bu onyedi vakit, Cuma gecesi yatsı namazından, vefat günü sabah namazına kadar hesaplanmıştır. Bu hesaba göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son kıldırdığı namazın akşam namazı olması gerekir.

1625) İ'miYiü Seleme (Radıyatlâhü anhâ)'fran: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığında : «Namaza ve sağ ellerinin mâlik olduğu şeylere (önem veriniz, thmal etmeyiniz.)» buyuruyordu. Mübarek dili bu kelimeyi döndürmeyecek hâle gelinceye kadar devamlı bunu söylüyordu.Bunun senedinin Buhftrl v« Müslim'in şartı üzerin» sahih olduju Ze-vâid'de bildirilmiştir. [270]

İzahı

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğu notta belirtilmiştir.
«Eymân» kelimesi "Yemin"in çoğuludur. Yemin; Sağ el demektir. Eşya genellikle sağ elle mubayaa edildiği için hadiste: «... sağ ellerinizin mâlik olduğu ifâdesi kullanılmıştır Aslında mâlik, kişinin sağ eli değil, kendisidir. Burada bu ifâde ile mallar kastedilmiş olabilir. Buna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Sahip olduğunuz mallara Önem veriniz.» buyurmuş olur. Yâni malların zekâtına önem veriniz, hakkıyla ve usûlüne uygun olarak ödenmesinde gevşeklik etmeyiniz. Hadîste bu ifâde namazla beraber zikredildi-ği için namaza en muvafık yorum budur. Çünkü genellikle şer'i Şe-rîf örfünde namaz ile zekât beraber zikredilir. Kur'an-ı Kerimde yirmiden fazla yerde beraber zikredilmiştir.
«... Ellerinizin mâlik olduğu...» ifadesiyle köleler ve cariyeler kastedilmiş olabilir. Bu yoruma göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların haklarının ödenmesini, onlara karşı iyi davranılma-sını ve onlara şefkatle bakılmasını tavsiye etmiş olur. Kur'an-ı Kerim örfünde bu ifâde ile kölelerin ve cariyelerin kastedilmesi öncelikle hatıra gelir. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında devamlı olarak bu tavsiyeyi tekrarladığını ve mübarek dili bu kelimeleri sö\ leyrmiyecek hâle gelinceye kadar, yâni son anlarına kadar bu tavsiyeyi tekrarladığını söylemiştir.

1626) Eİ-Esved (bin Yezîd) (Radıyallâhü anh)[271]'den; Şöyle demiştir :
Ali (Radıyallâhü anh)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i vâsisi olduğu Âi»e (R*dSyaU4hü anfiaTmn yanında anlattüar. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anha); Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne zaman Alî (Radıyallâhü anh)'ı vasî tâyin etti?
And olsun ki ben. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i göğsüme veya kucağıma dayatmış idim. Bir leğen istedi. Hemen sonra kucağımda yığılıverdi. Ben farkına varmadan vefat etti. Artık efendimiz ne zaman vasiyyet etti? diye cevap verdi."[272]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Nesaî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in A 1 î (Ra-dıyallâhü anh) veya başkasını vasî tâyin etmediğine delâlet ediyor.
M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne altın ne dirhem, ne koyun, keçi, ne de deve bıraktı. Ve nede bir şey vasiyyet etti.»
demiştir. Yine Müslim'in Talha bin Masrif ten olan rivayetine göre şöyle demiştir :
Ben, Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh) a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vasiyyet etti mi? diye sordum. Hayır, dedi. Ben : O halde müslümanlara niçin vasiyyet yazıldı. Veyahut müslü-manlar niçin vasiyyet etmekle emrolundular? dedim. Dedi ki: Allah İAz7.e ve CelleJ'nin kitabıyla tavsiye edilmiştir.
Nevevî şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vasiyyet etmemesinden maksat, malın üçte biriyle veya başka bir şeyle vasiyyette bulunmamış olmasıdır. Çünkü malı yoktu. İkinci maksat, ne Alî (Radıyallâhü anh)'i ne de başkasını vasî tâyin etmemiş olmasıdır. Bilindiği gibi Şîîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in A 1 i (Radıyallâhü anh)'ı vasi tâyin ettiğini iddia ediyorlar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hayber ve Fed ek' teki arazisine gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken onları müslümanlara tahsis ederek gelirini müslümanlara sadaka olarak dağıtmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın kitabına sarılmayı, Ehl i Beyti ni sevmeyi ve müşrikleri Arap yarımadasından çıkarmayı vasiyyet ettiğine dâir olan sahih hadîslere gelince; O hadîslerdeki va-siyyetler burada kastedilmemiştir. Kastedilen noktalar, yukardaki noktalardır. Soru sahibinin- sormak istediği şey de bu noktalardadır. Bu itibarla hadisler arasında bir çelişki söz konusu değildir.

1627) Âişe (RatItyallâhû anhây(\an, Şöyle demişin : Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), AvâlHnin Sunh köyün)de oturan eşi bint-i Hârice (Radıyallâhü anhâVmn yanında iken Resûlullah k (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince sahâbüer: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölmemiş, ancak vahiy geldiği zaman Onu tutan hâlin bir parçası onu tutmuş, demeye başladılar. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) biraz sonra geldi. (Mesciddeki kalabalığa bak-mıyarak ve kimseye bir şey söylemeden doğruca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in odasına girdi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünü açtı, iki gözünün arasını hürmetle Öptü ve:
Yâ Resul ali ah! Babam, anam sana kurban olsun. Vallahi Allah senin üzerinde iki ölüm birleştirmiyecektir. Vallahi Resûlullah (Sallallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölmemiştir, münafıklardan çok insanların ellerini ve ayaklarını kesmedikçe öl m i-yecektir, diyordu. Biraz sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) minbere çıkarak :
Kim Allah'a ibâdet ediyor idiyse şüphesiz Allah diridir, ölmemiştir. Ve kim Muhammed'e ibâdet ediyor idiyse şüphesiz Muhammed ölmüştür, dedi. Ve :
= -Muhammed ancak bir Peygamber'dir. Ondan önce nice pey gamberler geçti. Eğer O ölürse yahut öldürülürse (küfre) geri mi döneceksiniz? Her kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar vermiş olamaz ve Allah şükredenlere mükâfat verecektir. âyetini okudu.
Ömer (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, o âyeti sanki o güne kadar hiç okumamıştım."[273]

İzahı

B u har î de bunu rivayet etmiştir.
Avali: Medine civarında bulunan bir takım köylere verilen isimdir. Mescid-i Nebevi'ye bir mil mesafede bulunan Sunh köyü de Avali' den birisi idi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) in eşi bint-i Hârice (Radıyallâhü anhâ) o köyde ikâmet ediyordu. K a s t a 1 â n i' nin beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'e eşinin yanma gitmösi için izin vermiştir. B u h â r i' nin rivayetine göre :
Ebü Bekir (Radıyalâhü anh) atına binerek köyden doğruca Mescid-i Nebevi*nin yanına geldi ve orada atından inerek mescide girdi. Hiç kimse ile konuşmadan Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin odasına girdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mübarek yüzünü açtı, sonra üzerine kapanıp öptü ve ağladı. Sonra: Babam, anam sana feda olsun. Vallahi Cenâb-ı Hak senin üzerinde iki ölümü birleştir-miyecektir, dedi.
Kastalâni "İki ölümü bir leştir miyec ektir." ifâdesi ile ilgili olarak şöyle demiştir :
Bâzılarına göre bu ifâde hakiki mânâsında kullanılmıştır. Bâzı kimseler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in bâzı adamların ellerini keseceğini sanıyorlardı. Eğer onların dediği doğru olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci kez vefat etmesi gerekirdi. E b û Bekir (Radıyallâhü anh) bu iddiayı; reddetmeye işaret etmiş oluyor. Ve* Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-leml'in Allah katında çok yüce değeri bulunduğu için Allah, -Onu iki defa öldürmiyeceğini haber vermiştir. Eski ümmetler zamanında ise Allah bâzı kimseleri iki defa öldürmüş ve Kur'an bunlardan haber vermiştir- Bu olaylardan birisi .Bakara sûresinin 259'ncu âyetinde haber veriliyor* En açık ve uygun yorum budur.
Bâzılarına göre yukardaki ifâdenin mânâsı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başkaları gibi kabirde ikinci defa öl-miyecektir. Çünkü diğer ölüler kabre gömüldükten sonra meleklerin sualleri için dirilir, sonra ölürler. Bu yorum, D â v û d î' hin yorumudur.
Başka bir kavle göre ikinci ölümden maksad, üzüntü çekmektir. Çünkü ilk ölümün kederinden sonra O, herhangi bir ketlerle karşılaşın ıyacak tır.
En garîb yorum, ikinci ölümden maksad, şeriatın ölmesidir, diyenlerin yorumudur. Yâni: Allah senin üzerinde senin ölümünü ve senin şeriatının ölümünü birleştirmiyecektir. E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'in o gün minbere çıktığında yaptığı konuşmada söylediği :
"Kim Allah'a ibâdet ettiyse şüphesiz Allah diridir, ölmemiştir. Ve kim Muhammed'e ibâdet ettiyse, Muhammed ölmüştür." sözü bu sön yorumu te'yid eder.
Buh'irl' nin bir rivayetinde İ b n - i A b b â s CRadıyal-lâhü anh) : Sahâbiler o derece şaşkına düşmüşlerdi ki, bu âyeti Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) okuyuncaya kadar Allah'ın bu âyeti indirdiğini sanki bilmiyorlardı da Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'den öğreniyorlardı, işiten her sahâbî bu âyeti okumaya başlamıştı, dĞmiştir.
B u h â r İ' nin Said bin el-Müseyyeb' den olan rivayetine göre Ömer (Radıyallâhü anh) o günkü hâlini şöyle anlatmıştır:
"Vallahi Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Al-i İmrân âyetini oku-yuncaya kadar, Peygamber (Sâllallahü Aleyhi ve SellemJ'in vefat ettiği kanısında değilim. Ondan âyeti işitince dehşet içinde kaldım. Ayaklarım beni tutmaz olmuştu." [274]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Ölünün yüzünü açıp bakmak ve öpmek meşrudur. [275]

1628) thn-i Ahbas (Rathyallâkü anJtiimö)'t\un: Şöyle iletiliştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için mezar kazmak istedikleri zaman Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh (Radıyallâhü anh) 'in arkasına adam gönderdiler. Kendisi Mekke halkı mezarı gibi şak şeklinde mezar kazıyordu. Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'in arkasına da adam gönderdiler. O da Medine halkı için mezar kazıyordu. Kendisi mezarı lahit şeklinde kazıyordu. Bunların ikisine de iki haberci göndererek : Allah'ım! Kendi Resulün için (şak ve lahitten) hayırlı olanı sen seç, dediler. Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'i bulabildiler. O getirildi. Ebû Ubeyde (Radıyallâhü anh) bulunamadı. Bunun üzerine Ebû Talha (Radıyallâhü anh) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için lahit kazdı.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Sahâbiler Salı gü nü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in teçhiz işini bitirince efendimiz kendi odasında naşı üzerine konuldu. Sonra erkek cemâat gruplar hâlinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girip üzerinde namaz kıldılar. Erkekler bitince sahâbiler, kadınları gruplar hâlinde odaya dâhil ettiler. (Onlar da namazını kıldılar.) Kadınlar bitince erginlik çağına gelmiyen çocukları (yine gruplar hâlinde) odaya dâhil ettiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cenaze namazını cemaata imam olarak hiç kimse kıldırmadı. (Herkes kendi başına kıldı.)
Müslümanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kazılacak mezar yeri hususunda ihtilâf ettiler. Bâzıları: Kendi mescidinde defnedilsin, dediler. Bâzıları: Ashabı yanında (Baki'a) defnedilsin dediler. Sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) :
Şüphesiz ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den İşittim. Buyurdu ki;
«Ölen her peygamber, ancak öldüğü yere defhedilmiştir.» İbh-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) demiştir ki: Bundan sonra üzerinde Resûlullah (Saljallahü Aleyhi ve Şellem)'in vefat ettiği yatağı kaldırdılar ve (orada) ona mezar kazdılar. Sonra Çarşamba gecesi, gece yarısında Efendimiz defnedildi. Onun mezarına Alî bin Ebî Tâlib, El Fadl bin Abbâs, kardeşi Kuşem ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Şükran (Radıyallâhü anhüm) indiler. Ebû Leylâ künyeli Evs bin Havli (Radıyallâhü anh), AH bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) 'e s
Allah Teâlâ hakkı için Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} -den bize payımızı vermeni senden diliyorum, dedi. (Kabre inip hizmet etmek istedi.) Alî (Radıyallâhü anh) Ona:
(Kabre) iri, diyerek izin verdi. Şukrân (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hayatta iken zaman zaman giydiği bir hırkasını eline almış idi. Onu kabre defnetti ve: Vallahi bu elbiseyi senden sonra ilelebed hiç kimse ğiymiyecektir, dedi. Bu hırka Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber defnedildi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde Hüseyin bin Abdil-lah bin Ubeydillah bin- Abbas el-Hâşimi bulunur. Ahmed bin Hanbel, Aİ1 bin el-MedenÎ ve Nesai, bunu terketmişlerdir. Buhâri de : Zındıklıkla itham ediliyordu denildiğini söylemiştir. İbn-i Adiyy,, Onu kuvvetli görmüştür. İsnadın kalan ravileri sıka zatlardır. [276]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste zikredilen lahit ve şak şeklinde kazılan mezarla ilgili geniş bilgi 39 ve 40'ncı bâblarda geçen 1554 -1557 nolu hadîsler bahsinde anlatılmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iri vefatından hemen sonra halife seçilmemiş olduğundan dolayı cenaze namazı cemaatla kılınmamış, herkes kendi kendine kılmıştır.
Defin işinin gecikmesi nedeni hakkında Si n d i şöyle der : Bâzıları : Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat ettiği 'hususunda ittifak etmedikleri için defin işi gecikmiştir .demişlerdir. Muhtemelen defnedileceği yeri bilmedikleri için bu gecikme olmuştur. NiHâyet Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sal?allahü Aleyhi ve SellemVden işittiği hadîsi zikredince mezar kazılmıştır. Gecikme şundan da olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatım fırsat bilerek düşmanların M e d İn e' ye karşı saldırmaları endişesinden dolayı Sahâbiler hilâfet meselesini çözümlemek ve halîfeyi seçmekle meşgul idiler.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Şükran (Radıyallâhü anh) hadiste sözü geçen hırkayı kendi kendine mezara koymuş ve hiç bir sahâbî ona muhalefet etmemiş, hattâ haberleri bile olmamıştır. Meşhur olan rivayet böyledir. Sindi' nin dediğine göre Şükran (Radıyallâhü anh), Peygamber -(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra herhangi bir adamın bu elbiseyi giymesinden hoşlanmadığı için bu işi yapmıştır, t b n-i A b d i'1-B e r r' den nakledildiğine göre kendisi şöyle demiştir: Cenazenin üstüne kerpiçlerin konulması işi bitince Şükran (Radıyallâhü anh)'m koyduğu elbise kabirden çıkarılmıştır.
Zevâid yazan: Bâzı şeyhlerimiz, Şükran (Radıyallâhü anh) m koyduğu elbisenin kabirden çıkarıldığına dâir rivayeti sıhhatli görmüşlerdir. Ama bu hadisteki:
"O elbise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber defnedildi." cümlesi buna mânidir, demiştir.
Süyûtî de Nesai' nin haşiyesinde anlattığına göre İbn-i S a ' d Tabakat ta rivayet ettiğine göre Veki': Elbisenin kabre defnedilmesi

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hükümdür, demiştir. E 1 - H a s a n ' dan olan rivayetine göre de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in giydiği kırmızı ve tüylü bir hırkanın mezarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in altına serildiği ve kabrin içinin rutubetli olduğu belirtilmiştir. Ibn-i S a'd'ın e 1 - H a s a n' dan olan diğer bir rivayetine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benim mezarımda benim için hırkamı seriniz. Çünkü yer, Peygamberlerin cesedlerine te'sir edemez.» buyurmuştur. Enes bin Mâlik (Radtyallâkü att/r/den; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vefat edeceği gün) ölüm ızdırabını duyunca (kızı) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) : Vay babamın ızdırabına! dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Bu günden sonra babanın üzerinde hiç ızdırap olmayacaktır. Kıyamete kadar hiç bir canlıyı bırakmıyacak olan ölüm şüphesiz, babana yaklaşmıştır.» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Abdullah bin Zubeyr el-BâhilİEbü'z-Zübeyr bulunur. Ona Ebû Ma'bed el-Mısri de denilir. İbn-i Hibbân Onu sikalar arasında zikretmiş; Ebû Hatim ise : O meçhuldür, demiş; DârekutnİEde; Salih t ir, demiştir, isnadın kalan ricali, Buhar! ve Müslim'in şartı üzerinedir ler. [277]

İzahı

B u h â r i bu hadisin baş kısmını rivayet etmiştir.cümlesini rivayet etmemiştir.
Sindi şöyle demiştir: Hadîsteki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu, muhtemelen vefat ettiği gün söylenmiştir. Hadîsteki "Kerb"den maksad, ızdırabtır. Bunun için ölümle son bulur, buyurulmuştur.

1630) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü «w/r)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir.
(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)'in kızı) Fâtıma (Ra-dıyallâhü anhâ) bana :
Yâ Enes! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in üstüne top rak »açmaya gönülleriniz nasıl razı oldu? dedi.
Sabit (Radıyallâhü anh) in Enes (Radıyallâhü anh)den bize tan-dis ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat ettiği zaman Fâtıma (Radıyallâhü anhâ); Ey Cebrail'e vefatım haber verdiğimiz baba! Ey. şaşılacak derecede Rabbine yaklaşmış olan babam! Ey makamı Cennetü'l-Firdevs olan babam! Ey Rabbinin dâvetine icabet eden babam, diye üzüntüsünü açıklamıştır.
Hammâd demiştir ki; ben Sabit (Radıyallâhü anh)'ı bu hadisi anlattığı zaman gördüm. O kadar ağladı ki kaburgalarının gidip geldiğini gördüm." [278]

İzahı

B u h â r i, Dârekutni ve T a b e r â n i de bunu rivayet etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)1 ya hürmeten ve teeddüben cevab vermeyip susmuştur. Ama hâl lisanı ile Enes (Radıyallâhü anh) şöyle diyordu : Bizim gönlümüz buna razı değildi. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin emrine uymak üzere bunu yapmak zorundaydık.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın; 'Ey babam...* sözü niyâhat-tan sayılmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz vefat etmemiş iken de; 'Vay babamın ıstırabına, demişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun bu söyleyişine karşı çıkmamış idi. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den sonra altı ay yaşamış, bu süre içinde hiç gülmemiştir. Gülmemek Onun hakkı idi. K a s t a 1 â n i' nin nakline göre aşağıdaki beyitler Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'mn Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında söylediği mersiye-dendir.
Mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefat ettiği gün gök yüzünün ufukları âdeta toz içinde kaldı. Gündüzün ortasında güneşin ışığı köreldi. Öğle ve ikindi zamanında kâinat karanlık içinde kaldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra yer küresi üzüntüsünden ve şiddetli ıztırabından bir kum yığını oldu. Artık memleketlerin doğusu ve batısı ve tüm beldeler Onun için ağlasın. Mudar ve Yemen'in tüm kabileleri Onun için ağlasın.
F â t ı m a (Radıyallâhü anhâJ'nm mersiyesinden olan şu iki beyit de meşhurdur:
Mânâsı: Benim üstüme Öyle musibetler döküldü ki bu musibetler gündüzler üzerine dökülseydi gündüzler kapkaranlık geceler olurdu.
Ahmed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in türbesini koklayan kimseye hayatı boyunca güzel kokulan koklamama.sından dolayı ne lâzım gelir?

1631) Enes bin .Mâlik (RadtyaUâhii anh)'ı\en; Şöyle demiştir ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye girdiği gün Medine'nin her şeyi parladı. Sonra Onun vefat ettiği gün olunca Medine'nin her şeyi kapkaranlık oldu. Ve biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin defin işini henüz bitirmemiş iken gönüllerimizi eski durum üzerinde bulmadık."

1632) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkii ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hakkımızda Kur'an (âyeti) nin indirileceği korkusuyla biz, hanımlarımıza açılmaktan ve konuşmaktan sakınırdık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince (onlarla serbestçe) konuştuk/'

1633) Übey bin Ka'b (RıuhyaUâhü unh)'ı\en; Şöyle demiştir : Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber iken hedef ve gayemiz tek idi. O, vefat edince biz şöyle baktık, böyle baktık. (Hedeflerimiz ayrıldı.)"
Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı Müslim'in şartı üzerine sahihtir, Ancak el-Hasan ile Ubey bin Ka'b (R.A.)'nın arasında inkıta (kopukluk) vardır. Bunlar arasına Yahya bin Damre girer. [279]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z i ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
t b n - i Ö m e r' in hadîsinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Onunla beraber diğer, Kütüb-i Sitto'nin. hiç birinde bulamadım. Ahmed hin H a n h e T in müsriedinde rivayet, edilmiştir.
Bu hadiste 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devrinde sahâbilerin zühd ve takva konusunda daha titiz davrandıklarını ifâde eder. Çünkü eşler arasında vuku bulan özel bir söz veya fiil hakkında vahyin gelmesi ve Kur'an âyetinin gelmesi mümkündü. Sahâbiler böyle bir duruma mâruz kalmamak için çok dikkatli davranırlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatından sonra bu korku kalmadığı için zühd ve takva konusunda eski titizlik kalmamıştır. Bu söz yanlış anlaşılmasın. Yâni sahâbîlerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vefatından sonra hâşâ hatâ işlemeye cesaret ettikleri sanılmasın. Böyle bir şey olmamıştır. Gaye şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatıyla din kemâle ermiştir. Helâl ve haram, sünnet ve mekruh ile mubahlar yerleşmişti. Meşru görülen her hangi bir hareketin haram kılınması ve bu konuda âyetin inmesi durumu kalmamıştı. Sahâbiler meşru saydıkları ve bildikleri davranış ve hareketlerde bulunmaktan çekinmezlerdi. Bütün mes'ele bundan ibarettir.
Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir.
Übeyy (Radıyallâhü anh)'in maksadı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hepimizin hedefi İslâmı ayakta tutmak ve yüceltmek idi. Hedef ve gayemiz bir idi. Birlikte hareket ediliyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince maksadlar, gayeler ve önemli tutulan meseleler dağıldı. Ki misi dünyevi maksatlara, kimisi başka gayelere eğildi

1634) Peygamber (Sallallahü Aleyfii ve Sellem)'in muhterem eşi İ'm-mü Selemi* binti Ebî t'meyye (Radıyallâhü anhâ)'ânn; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken insanlar namaza kalktıkları zaman hiç birisinin gözü kendi ayaklarının olduğu yerden öteye geçmezdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel lem> vefat edince insanlardan birisi namaza kalktığı zaman hiç birisinin gözü (secdede) alnını koyduğu yerin ötesine geçmezdi. Son ra halife Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) vefat etti. Ve Ömer (Radıyal lâhü anh) (devri) oldu. Artık insanlardan birisi namaza durduğu zaman hiç birisinin gözü kıble yönünden sapmazdı. Osman bin Affan (Radıyallâhü anh) (devri) oldu. (Bu devirde) fitne oldu. İnsanlar ziyadesiyle sağa, sola baktılar.Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun isnadında Mus'ab bin Abdillah

bulunur. İbn-i Hibbân Onu sikalar arasında zikretmiş, el-İcH de sıka olduğunu söylemiştir. Diğer râvi Musa bin AbdİllahI sıka sayan kimseyi görmedim. Râvi Mu-hammed bin İbrahim'i İbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiştir. [280]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde Sindi şöyle diyor:
Ümmü Se1eme (RadıyallâhÜ anhaJ'nin: «Hiç birisinin gözü kendi ayaklarının olduğu yerden Öteye geçmezdi.» sözünden maksad, sahâbüerin o devirde son derece huşu içinde olduklarını ifâde etmektir. Bu cümleye göre namaza duran kimsenin ayaklarının ilerisine bakmaması efdaldir. Lâkin fıkıhçıların çoğunun seçtikleri görüşe göre namaza duran kişi secde yerine bakar.
Ümmü Seleme (Ratüyallâhü unhâl'nin : "Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince insanlardan birisi..." fıkra sından ve bunu takip eden diğer fıkralarından maksad, insanların üstün huşu hâlinin yuva* yavaş gitmeye başladığını belirtmektir.

1635) Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra Ebû Bekir (Radıyalâhü anh), Ömer (Radıyallâhü anh)'a:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl Ümmü Eymen[281] (Radıyallâhü anhâJ'mn ziyaretine gidiyorduysa, gel beraberce biz de onun ziyaretine gidelim, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Hepimiz O (Ümmü Eymen) (Radıyallâhü anhâ)'nın yanma vardığımız zaman Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı üzüntüsüyle) ağladı. Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) Ona :
Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki saadet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için (dünyadan) hayırlıdır, dediler. O:
Allah katındaki saadetin resulü için daha iyi olduğunu şüphesiz bilirim. Lâkin gökten vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki:
Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ) Ebû Bekir ile Ömer (Radıyal-lâhü anhümâ) nın ağlamalarına sebep oldu. Onlar da kendisiyle beraber ağlamaya başladılar."
Not : Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi, Buhârî ve Müslim'in şartlan Üzerinde sahihtir. İkisi de bu isnadın bütün râvilerini hüccet saymışlardır.

1636) Evs bin Evs (es-Sakafî) (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz Cuma günü en faziletli günlerinizdendir. Âdem (Aley-hisselâm) onda yaratılmıştır. Nafha (ikinci sûr üfürülmesi) ondadır. Ve Sa'ka (birinci sûr üfürülmesi) ondadır. Artık onda benim üzerime bol bol salâvat getiriniz. Çünkü (o günkü) salâvatınız bana sunulur.» Bir adam •.
— Yâ Resûlallah! Senin bedenin yer tarafından yenmişken (Şed-dâd (Radıyallâhü anh), dedi ki) yâni çürümüşken bizim s al a vatı m iz nasıl sana sunulur? diye sordu. O :
— «Allah, Peygamberlerin cesedlerini yemesini yere yasak etmiştir.» buyurdu.[282]

1637) Ebü'd-Derdâ' (Radıyallâhü ınıh)\ier\ rivayet edildiğine göre: Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi vı: StUem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Cuma günü benim üzerime bol salavât getiriniz. Çünkü o sala-vatta melekler hazır buiunur. Ve şüphesiz, her hangi (mümin) bir kimse benim üzerime salavât getireceği zaman behemehal onun sa-lavâtı bitinceye kadar (aynı anda) bana sunulur.» Ebü'd-Derdâ* (Ra-dıyallâhü anh) demiştir ki: Ve ölümünüzden sonra da (böyle mi)? dedim. Efendimiz
-Ölümümden sonra da. Şüphesiz Allah Teâlâ, Peygamberlerin cesedlerini yemesini yere yasak etmiştir. Allah'ın peygamberi diridir, rızıklanır.» buyurdu.ZevâİD'de şöyle denilmiştir : Bu hadis sahihtir. Ancak iki yerde mun-katl'dir. Çünkü Ubâde'nin Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den rivayeti mürseldir. El-Alâ' böyle demiştir. Zeyd bin Eymen'in Ubâde'den rivayeti de mürseldir. Bunu Buharı söylemiştir. [283]

---

[1] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/257
[2] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/257
[3] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/258-260
[4] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/260
[5] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/261
[6] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/261-262
[7] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/262-263
[8] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/263-265
[9] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/265
[10] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/265-267
[11] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/267
[12] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/267-268
[13] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/268-269
[14] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/269-271
[15] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/271-272
[16] Ebû Seleme (R.A.)'nin hâl tercemesi 1328, Ümmü Seleme ıra ı-ni« >,öi tercemesi 600 nolu hadîslerde geçmiştir.
[17] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/272
[18] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/273
[19] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/273-274
[20] İsrâ : 24
[21] Şûra : 5
[22] Mü'min : 7
[23] Necm : 39
[24] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/274-276
[25] Haşr : 10
[26] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/276-278
[27] Mü'minun : 99-100
[28] Muhammed bin el-Münkedîr bin Abdillah et-Teymî Ebü Abdillah el-Me-deni, âlim imamlardandır. Âişe, Ebû Hüreyre, Ebû Katâde, Câbir (R.A.) ve bir cemaattan rivayet etmiş, kendisinden de Zeyd bin Eşlem, Yahya el-Ensârî, Zühri ve bir cemâat rivayet etmişlerdir. İbnü'l-Medini'nin dediğine göre ikiyüz kadar hadîsi vardır. Hadis okuduğu zaman kendisini tutamayıp ağladğıını İbn-i Hibbân söylemiştir. Sıkadır. 130. yılı vefat ettiğini Vakidî söylemiştir. (Hulâsa : 360)
[29] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/278-280
[30] Hâl tercemesi 149 nolu hadiste geçmiştir.
[31] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/281
[32] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/281-282
[33] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/283
[34] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/283-284
[35] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/284
[36] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/284-285
[37] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/285
[38] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/285-286

[39] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/286
[40] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/286-288
[41] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/288-289
[42] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/289-291
[43] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/291
[44] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/292
[45] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/293
[46] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/294
[47] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/294-296
[48] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/296-297
[49] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/297
[50] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/298-299
[51] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/299-300
[52] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/300
[53] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/300-301
[54] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/301-302
[55] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/302-303
[56] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/303-304
[57] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/305
[58] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/305
[59] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/306
[60] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/306-307
[61] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/307-308
[62] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/308
[63] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/309
[64] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/309-310
[65] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/311
[66] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/311-312
[67] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/312
[68] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/312-313
[69] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/313-314
[70] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/314-315
[71] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/315-316
[72] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/316-317
[73] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/317-318
[74] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/318
[75] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/319
[76] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/320
[77] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/320
[78] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/320-322
[79] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/322
[80] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/323
[81] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/323-324
[82] **Mâlik bin Hubeyre (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Mâlik bin Hubeyre bin Halici bin Müslim bin ei-Haris el-Kindl Ebû Saîd'dir. Ona es-Sükûni diyenler de vardır. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiş. Kendisinden de Mersed bin Abdillah el-Yezeni ve Humus ehlinden çok kişi rivayette bulunmuşlardır. Ebû Yûnus'un dediğine göre Muâviye (R.A.> devrinde Humus valiliğini yapmıştır. İbn-i Hibbân- ve Muhammed bin er-Rebip onu sahâbiler arasında zikretmişler. BuhârI de et-Târih'te sahâbl olduğunu söylemiştir. Mervân bin el-Hakem'in devrinde vefat etmiştir. Ebû Pûvûd, Tirmizi ve tbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. <El-Menhel,Cild 8, Sah. 338)
[83] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/324-325
[84] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/325-326
[85] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/327-328
[86] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/328-330
[87] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/331
[88] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/331-332
[89] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/332-333
[90] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/333
[91] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/334
[92] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/334-335
[93] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/335-336
[94] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/336
[95] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/337-338
[96] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/338
[97] Hâl tercemesi 630 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[98] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/338-339
[99] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/339-340
[100] Avf bin Mâlik el-Eşcâi el-öatafâni, Mekke Fetih günü Eşca" kabilesinin bayraktarlığını yapmış olup 67 hadîsi vardır. Buhâri ve Müslim müttefiken bir hadisini rivayet etmişler, ayrıca Buhâri bir hadîsini, Müslim de beş hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri Cübeyr bin Nüfeyr ve Kesir bin Mürre'dir. Vâkıdî, Hayber savaşına katıldığını söylemiştir. Hicri 73. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 298)
[101] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/340-342
[102] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/342-343
[103] Osman bin Maz'un'un hâl tprcemesi 1456'da geçmiştir
[104] İbrahim bin Müslim el-Abdi el-Heceri Ebû İshak el-Kûfî, Abdullah bin Ebi Evfâ (R.A.)'dan ve Ebü'l-Ahvâz Avf bin Mâlik (R.A.)'den rivayet etmiş; kendisinden de Şu"be ve her iki Süfyân rivayet etmişlerdir. Nesai ve başkaları onu zayıf görmüşlerdir. İbn-i Adiyy : Âlimler kendisinin Ebü'l-Ahvaz iR.A.) aracılığıyla Abdullah < R.A. >'den olan rivayetinin çokluğuna karşı çıkmışlardır. Halbuki o rivayetlerin tümü doğrudur, demiştir. (Hulâsa Sahife : 22>
[105] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/344-345
[106] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/345-346
[107] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/346-347
[108] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/347
[109] Hâl tercemesi 1279 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[110] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/347-348
[111] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/349
[112] Efrat : «Faratsın çoğuludur. Farat, yolculuk edecek kavmin önünde gidip, onlar için su ve benzeri ihtiyaçları önceden sağhy&n ve sonradan gelecekler için gerekli hazırlığı yapandır.
[113] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/349-351
[114] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/351-353

[115] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/353-355
[116] **Hamza (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Hamza bin Abdülmuttalib bin Hâşim <R.A 1. Peygamber (S.A.V.)'in amcası ve süt kardeşidir. Efendimiz Peygamberlikle görevlendirildikten iki yıl sonra müslümanhğı kabul etmiş ve bundan sonra dâima Efendimize yardımcı olmuştur. Medine'ye hicret edenlerden olup Bedir savaşına katılmış ve Tuayme bin Adiyy'i katletmiştir. Efendimiz kendisini kumandan olarak bir savaşa göndermiş ve bayrağı ona teslim etmiştir. İslâm tarihinde ilk bayraktar O'dur. Hicretin üçüncü yılı vuku' bulan Uhud savaşında henüz müslümanlığı kabul etmemiş olan Vahşî (R.A.) tarafından şehit edilmiştir. Şehâdetiyle ilgili olay, Buhâri'nin tahriç ettiği Ca'fer bin Amr bin Ümeyye (R-A.)'in eserinde anlatılmıştır.
El-Menhel yazarı, Hz. Hamza (R.A.)'m şehâdeti hakkında bu eseri nakletmiş ise de buraya aktarılmamıştır. (El-Menhel: Cild 8, Sah. 296)
[117] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/355-356
[118] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/357
[119] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/357-358
[120] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/358-359
[121] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/359
[122] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/359-361
[123] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/361-362
[124] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/362
[125] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/362-363
[126] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/363-364
[127] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/364-365
[128] El-Menhel : Cild 9. Sah. 22
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/365-366
[129] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/366-367
[130] Güneş'in semânın tam ortasına vardığı âna denilir
[131] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/367-368
[132] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/368-369
[133] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/369
[134] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/369-370
[135] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/370-371
[136] Tevbe : 80
[137] Tevbe : 84
[138] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/371-372
[139] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/372-374
[140] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/375-376
[141] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/376-377
[142] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/377-378
[143] Yezîd bin Sabit el-Ensârî (R.A.) Bedir ehlinden yüce bir sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Râvisi, kardeşi oğlu Hârice bin Zeyd bin Sabit'tir. İbn-i Mâceh, Nesaî ve Ta'likat'mda Buharı, ondan rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 430)
[144] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/378-381
[145] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/381-382
[146] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/382-383
[147] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/383-384
[148] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/384-386
[149] Mücemmi' bin Câriye veya bin Yezîd bin Câriye el-Evsi sahâbidir. Kur'-an'm hemen hemen tamamını cem edenlerden birisidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiş, râvisi de Ebu't-Tufeyl Âmir bin Vâslle'dir. Ebü Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini almışlardır. (Hulâsa: 369)
[150] Huzeyfe bin Esid el-Gıfârî Ebû Serîne, sahâbldir. Hudeybiye'de ve Şam fethinde bulunmuş, dört hadisi vardır. Müslim iki hadisini rivayet etmiştir, Râvi-leri Ebu't-Tufeyl ve Şa'd'dir. (Hulâsa : 73)
[151] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/386-388
[152] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/388-389
[153] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/389-390
[154] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/390-392
[155] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/392
[156] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/393
[157] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/393-394
[158] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/395
[159] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/395-397
[160] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/397
[161] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/397-398
[162] Farat: Yola çıkacak bir kavmin varacağı yerde gerekli hazırlığı yapmak üzere oraya gidecek öncülere denilir.
[163] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/398-399
[164] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/399-401
[165] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/402
[166] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/402-403
[167] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/403-404
[168] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/404-405
[169] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/405-406
[170] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/406-408
[171] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/409
[172] Fazileti 159 nolu hadîste geçmiştir.
[173] Âmir bin Sa'd bin Etol Vakkâs ez-Zührî el-MedenİI (R.A.) babasından ve Osman (R.A.) ile Abbâs (R.A.)'dan rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Dâ-vûd, Zührl ve Ebû Tuvale rivayet etmişlerdir. İbn-i Sa'd : O, sıkadır. Hadîsi çoktur, demiştir. Vakidî'nin dediğine göre hicı jtin 104. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 184)
[174] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/409-411
[175] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/411
[176] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/412-413
[177] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/413
[178] Sahâbi'dir. Yalnız bu hadîsi vardır. Râvisi Saîd bin Ebî Saîd'dir (Hulâsa : 44 >
[179] Hişâm bin Âmir bin Ümeyye bin el-Hashâs bin Mâlik, sahâbîdir. Âmir bin ûanem bin Adiyy el-Ensâri en-Neccârî'den hadis rivayet etmiştir. Basra'da yarleşmiştir. Bir kaç hadisi vardır. Müslim bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvileri oğlu Sa'd ve Muâza el-AdevİIyye'dİr. Dört sünen sahipleri, onun hadslerini rivayet etmi$lerdir. (Hulâsa: 410)
[180] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/413-415
[181] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/415-416
[182] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/416
[183] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/417
[184] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/417
[185] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/417-418
[186] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/418-419

[187] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/419-420
[188] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/420-421
[189] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/421
[190] Tâ Hâ sûresi, âyet : 55
[191] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/421-422
[192] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/422
[193] Hâl tercemesi 558 noda geçmiştir.
[194] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/422-424
[195] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/424-425
[196] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/425-426
[197] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/427-428
[198] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/428-429
[199] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/429-430
[200] İsra : 15
[201] Ahzâb : Ayet : 57
[202] Duha : Ayet : 5
[203] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/430-435
[204] İsra : 15
[205] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/435-436
[206] Bin el-Münzir el-Ensâri en-Neccâri Peygamber (S.A.V.)'in şâiridir. Kavis oğlu Abdurrahman ve İbnü'l-Müseyyeb'dir. Peygamber (S.A.V.) : «Hassan, Allah'ıi Resulünü müdâfaa ettiği müddetçe Ruhü'l-Kudüs onunla beraberdir.» buyurmuştur Ebû Ubeyd'in dediğine göre H. 54. yılı vefat etmiş, ttini İshâfc'ın dediğine gört 120 yıl yaşamıştır. (Hulâsa: 75)
[207] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/437-438
[208] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/438-439
[209] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/439-440
[210] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/440-442
[211] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/442
[212] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/443
[213] Hâl tercemesl 280 nolu hadîs izahında seçmiştir.
[214] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/443-446
[215] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/446-447
[216] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/447-449
[217] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/449-450
[218] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/450
[219] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/451-452
[220] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/452-453
[221] Esma' Dint YezÎd bin es-Seken bir Râfi' bin İmrü'I-Kays el-Eşheliyye, hitabeti kuvvetli bir kadındı. Yermük savaşına katılmış ve şehit olmuştur. Bir kaç hadisi vardır. Buharı, Onun iki hadisini atmıştır. Kendisinden Mücâhid ve başkaları rivayette bulunmuştur. (Hulâse : 488)
[222] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/453-455
[223] 627 nolu hadiste geçmiştir-
[224] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/455-456
[225] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/457
[226] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/457
[227] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/458
[228] Fatır süresi : 18
[229] Fatır sûresi, âyet : 18
[230] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/458-460
[231] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/461
[232] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/461-462
[233] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/463
[234] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/463-465
[235] Bakara sûresi : 155-156-157
[236] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/465-467
[237] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/467-468
[238] Abdullah (R.A.Cın dedesinin Muhammed bin Amr bin Hazm olduğu Muhammed'İn babasının adının da Amr bin Hazm olduğu senedden anlaşılıyor. Burada hadisin ilk râvisinin Abdullah'ın dedesi olduğu bildiriliyor. Ama hangi dedesinin olduğu belirtilmiyor. Hulûsa'dan anlaşıldığına göre Amr bin Hazm sa-hâbidir. Ensâr'm Hazreç kabi'.rsim' nifnsubtur. Künyesi Ebü'd-Dahhâk'tır. Hendek savaşına katılmış ve Yemen'in bâzı işlerini tedvir ile görevlendirilmiştir. Bir kaç hadisi vardır. Râvisi oğlu Muhammed ile Ziyâd bin Naim'di Nesai, el-Merâsil'de Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. El-Medâini'nin dediğine göre Hicri 51. yılı vefat etmiştir Oğlu Muhammed ise kendisinin râvisidir. Sıkadır. Muhammed'İn râvisi de oğlu Ebû Bekir'dir. Sıkadır. İbn-i Sa'd'ın dediğine göre Harre günü katledilmiştir. Ebû Davûd kendi süneninde ve el-Merâsil'İnde onun rivayetlerini almıştır. (Hulâsa: 208-253) Hulâsa'dan alınan yukarıdaki bilgiden anlaşıldığına göre İbn-i Mâceh Muhammed'İn rivayetini almamıştır. Keza Muhammed'İn Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmediği anlaşılıyor. Abdullah'ın dedesinden maksadın Amr bin Hazm olduğu kanaati fc&sıl olmuştur.
[239] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/468-469
[240] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/469-470
[241] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/470-471
[242] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/471-472
[243] Meryem sûresi, âyet : 71
[244] Utben bin Abd es-Sülemi Ebü'l-Velid, sahâbidir. Humus'ta yerleşmiştir. 28 hadisi vardır. Râvileri Râşid bin Sa'd ve Hâlid bin Ma'dan'dır. Kendisi şöyle demiştir • Peygamber (S.A.V.) Kurayza savaşı günü : «Kim bu kaleye bir ok sokarsa, cennet Ona sabit olur.» buyurdu. Ben kalenin içine üç ok soktum. Vâkidi : Hicretin 87. yılı vefat etmiş, demiştir. îbn-i Mâceh ve Ebû Dâvûd Onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa: 258)
[245] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/472-474
[246] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/474-475
[247] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/476
[248] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/477-478
[249] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/478-479
[250] Abdullah bin Ca'fer bin Ebî Tâlib el-Haşimî Habeşistan'a hicret edenlerin orada doğan ilk çocuklarıdır. Cömertliğinin fazlalığı nedeniyle ona «Derya» denilirdi. 25 hadisi vardır. BuhârÎ ve Müslim iki hadîsini ittiafkla rivayet etmişlerdir Hicretin 8O.nci yih vefat etmiştir. (Hulâsa : 193)
[251] Esma' bint Umeys el-Has'amİyye, iik muhacirlerdendir. Meymûne (R.A.)'ın anne bir kız Kardeşidir. 60 hadisi vardır. Buhâri bir hadisini rivayet etmiştir. Râvileri : oğullan Abdullah ve Avn ile bir cemâattir. Ca'fer (R.A.) ile bs-raber Habeşistan'a; sonra Medine'ye hicret etmiştir. Ca'fer (R.A.) ile evliydi. Ca'fer (B.A.)'den sonra Ebû Bekir <R.A.) ile evlendi. Ebû Bekir tR.AJ'in vefatından sonra Ali < R.A > ile evlendi. Ali (R.A.)'den sonra vefat etti. (Hulâsa : 488)
[252] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/479-480
[253] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/480-481
[254] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/481
[255] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/482
[256] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/482-483

[257] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/483
[258] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/483-484
[259] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/484-485
[260] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/485-486
[261] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/486-487
[262] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/487
[263] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/488
[264] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/488-489
[265] El-HUzelİ Ebû Abdillah el-Medeni, Fıkıhçiydı. Gözlerini kaybetmişti, Ömer (R.A.) ve tbn-i Mes'ud (R.A.)'den mtirsel olarak rivayet etmiş, ayrıca babasından ve Âişe (R.A.)'den rivayet etmiş, kendisinden de kardeşi Avn, Zühri, EbÜ'z-Zinâd ve bir cemâat rivayette bulunmuştur. Ebû Zur'a : O. sıkadır, emindir ve imamdır, demiştir. El-Icli de : o, ilmi cem etmişti, demiştir. Buhârî'nin dediğine göre hicretin 94. yılı vefat etmiştir. 98 ve 99 rivayetleri de vardır. KÜtüb-i Sttte sahipleri .onun rivayetlerini almışlardır.
[266] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/489-493
[267] Nisa sûresi : 69
[268] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/493-494
[269] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/494-497
[270] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/497-498
[271] El-Esved bin Yezid bin Kays en-Nahai, fikincidir. îbn-i Mes'ud, Âişe, Ebû Musa tR.A.) ve bir cemaattan rivayet etmiştir. Kendisinden de îbrâhim Na-hai. oğlu Abdurrahman, Ebû İshak ve bir cemâat rivayet etmişlerdir. Sıkadır, seksen defa hac ettiği rivayet edilmiştir. Her gece iki defa Kur'an'ı hatmettiğini.İbrahim söylemiştir. Hicri 74-75 yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 37)
[272] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/498-500
[273] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/500
[274] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/501-502
[275] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/502-504
[276] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/504-506
[277] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/506-508
[278] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/509-509
[279] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/509-511
[280] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/511-513
[281] Ümmü Eymen (R.A.). Peygamber (S.A.VJ'in dadısı idi. Adı Bereket'dir. İlk muhacirlerdendir. Kendisinden Enes (R.A.)-rivayette bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.) Onun evine giderek ziyaret ederdi. Vâkidî'nin dediğine göre Hz. Osman (R-A.)'m hilâfeti devrinde vefat etmiştir. Ibn-i Mâceh Onun hadisini rivayet et-mistir. (Hulâsa : 497)
[282] Bu hadisin metni. 1085 nolu hadis metninin aynıdır. Senedler de aynıdır. Şu farkla H: Oranın ilk râvisi Şeddâd bin Evs (R-A.)'dır. izah ıgın oraya bakalabilir.
[283] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/513-516

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UĞURSUZLUK VE FAL BÖLÜMÜ
* Adva'
* Tıyare
* Fe'l:
* Safer:
* Gûl:
* Hâme:
* Iyâfe:
* Tark:
* Nev':

UĞURSUZLUK VE FAL BÖLÜMÜ

?4089 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ??????????? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ????? ???????? ?????? ????? ??? ???????? ????? ?????? ??????? ?????? ????? ??? ????????. ?????? ?????? ???????? ????? ???? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ????? ?? ????????[. ????? ??? ???? .

1. (4089)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (halkın uğursuzluk çıkardığı) hiç bir şeyden uğursuzluk çıkarmazdı. Bir memur göndereceği zaman ismini sorardı, hoşuna giderse sevinirdi ve hatta bunun neşesi yüzünde görülürdü. İsimden hoşlanmazsa buda yüzünden belli olurdu. Bir köye girecek olsa onun da ismini sorardı, hoşuna giderse sevinirdi, hoşlanmazsa, bu yüzünden okunurdu." [Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3920).][1]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Araplarda mevcut olan uğursuzluk inancını reddettiğini gösteren hadislerden biridir. Uğursuzluk inancı, farklı tezahürler altında pek yaygın olması sebebiyle, Resulullah bunu ortadan kaldırma sadedinde pek çok beyanlarda bulunmuş, tavırlar takınmıştır.
Tetâyur, teşâüm gibi kelimelerle ifade edilen uğursuzluğu reddeden Aleyhissalâtu vesselâm, tefâül denen hayra yormaktan hoşlanırdı. Göndereceği memurun veya gireceği köyün isminin güzel olmasından mennun olması bundandır. Kötü isimden hoşlanmaması uğursuzluk duymasından değil, tefâülün ortadan kalkmasındandır.
Resulullah tefâüle imkan tanımayan kötü isimleri güzelleriyle değiştirmiştir. Bunların bazı örneklerini daha önce kaydetmiştik.[2]
Resulullah sadece çirkin olan şahıs isimlerini değil, köy ve geçit gibi başka isimleri de değiştirmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın güzel isimle tefâül buyurmasının bir gayesinin, güzel isim koyma emrini mü'minlere benimsetme gayesine yönelik olduğu söylenebilir. Zira, çocuğa güzel isim verilmesine, çocuğun babası üzerindeki haklarından biri ilan edecek kadar ehemmiyet vermiştir. Bu emrin başka tedbirlerle de takviyesi gerekli idi.
Kötü ismin yasaklanmış olmasıyla ilgili olarak İbnu Melek bir başka yorum getirir. Kaydediyoruz: "Sünnet, kişinin çocuğu ve hizmetçisi için güzel isimleri tercih etmesini gerektirir. Zira kötü isimler de bazan kadere tevâfuk eder. Sözgelimi, Allah'ın kazası, çocuğunu Hasâret (zarar) diye isimlendiren kimseye de gelecek olsa bu adama veya çocuğuna gelen zararın, bazı kimseler, o isim sebebiyle geldiğine itikad ederler ve uğursuzluk çıkarmaya yeltenirler, onunla oturup kalkmaktan ve beraberlikten kaçınırlar."
Görüldüğü üzere, Resulullah'ın iyi ismi tercih etmesi, güzel isimlerden tefâül edip sevinç izhar etmesi, kötü isimden uğursuzluk çıkardığı ma'nâsına gelmez. Bilakis uğursuzluk çıkarma geleneği ile mücadele gayesini de taşır.[3]

?4090 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ???????? ??????????? ?????: ??????????? ???? ???? ????[. ????? ??? ???? .

2. (4090)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hoşuna giden bir kelime işitince: ("Amin!"; "Dediğin çıksın!"; "Allah muradını versin!" ma'nâsında olmak üzere): "Senin uğurunu kendi ağzından işittik!" buyururlardı." [Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3917).][4]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, hoşuna giden bir şey işitince ????????? ???????? ???? ????? buyurduğunu haber vermektedir. İbareyi kelimesi kelimesine tercüme edince ma'nâ şu olur: "Senin uğurunu ağzından aldık." Dilimizde bu, fazla birşey ifade etmez. Öyleyse ma'nâyı tam olarak anlamak için, bu sözü söylendiği makam ve muhatabı da göz önüne almamız, hatta aynı muhtevada gelmiş benzer başka rivayetleri de görmemiz gerekmektedir. Nitekim, Ebu Nuaym'ın et-Tıbb'da kaydettiği bir rivayette, Aleyhissalâtu vesselâm, hoşuna giden sözü sarfeden kimseye ??? ????????? ?????? ????????? ???????? ???? ???? karşılığında bulunuyor. Burada, baştaki "Yâ lebbeyk" ibaresi, dilimizdeki "Buyurun!"; "Başüstüne!"; "Tamam!" "Olsun!" gibi tabirlerin yerine geçen bir sözdür. Öyleyse Aleyhissalâtu vesselâm bu ifadeleriyle, güzel bir söz sarfeden muhatabını teşci etmek, ferahlatmak, ümidini artırmak maksadına raci olmak üzere "Senin uğrunu, karşılaşacağın iyi sonucu, senin ağzından işittik, muradına eresin!" ma'nâsında bu ifadeyi kullanmıştır. Metnin tercümesini bu telakki çerçevesinde yaptık.
Müteakip iki hadisle ilgili açıklamalar bu anlayışımızın isabetliliğine delil olacaktır.[5] ???????? ? ??????????? ??? ???????? ???? ???????????

?4091 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? #: ????? ?????????? ???? ?????? ????????? ??? ???????? ??? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

3. (4091)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir ihtiyacı görmek üzere (yola) çıktığı zaman yâ râşid (uğurlar olsun) yâ necîh (hayırlı muvaffakiyetler) temennîlerini işitmekten hoşlanırdı." [Tirmizî, Siyer 47, (1616).][6]

AÇIKLAMA:

Bir iş için çıktığı zaman Resulullah'ın işitmeyi arzu ettiği kelimeler "Yâ râşidyâ necîh"dir. Râşid, dilimizdeki rüşd'den gelir,doğru yolu bulan demektir. Necîh de ihtiyacı görülen yani muradına eren demektir.
Bu tabirlerin dilimizdeki tam karşılığını bulmak için bu makamda söylediğimiz tabirleri aramamız gerekir. Gayeli olarak yola çıkan kimseye, ayrılışı sırasında, "Uğurlar olsun! Allah rast getirsin!" deriz . Öyleyse yâ râşid, yâ necîh -bazı rivayetlerde, ya vâcid- gibi tabirleri "İstikametten ayrılmayasın"; "Doğrulukta muvaffak olasın!" "Güle güle"; "Hayırlı işler!"; "Hayırlı muvaffakiyetler!" gibi hem dua, hem nezaket, hem örf ve âdâb makamında söylenen sözlerimizle karşılamamız gerekecektir.[7]

?4092 ?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????????

??????????? ?????? ??????? ?????? #: ??????: ????????? ????????? ??? ??????? ????????. ?????? ???? ????????? ??? ???????? ?????????: ????????? ? ?????? ?????????????? ??? ?????? ??? ???????? ????????? ??? ????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????[. ????? ??? ???? .

4. (4092)- Urve İbnu Âmir el-Kureşî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında uğursuzluktan bahsedilmişti. Buyurdular ki:

"Bunun en iyisi fe'l (uğur çıkarma)dır. (Uğursuzluk inancı) bir müslümanı yolundan alıkoymasın. Biriniz, hoşlanmadığı bir şey görecek olursa şu duayı okusun: "Allahümme la ye'ti bi'lhasenâtı illâ ente ,ve lâ yedfe'u's-Seyyiâti illâ ente velâ havle ve lâ kuvvete illâ bike. (Allahım! Hayrı ancak sen verebilirsin, kötülüğü de ancak sen defedebilirsin. (İbadet, çalışma, korunma vs. için muhtaç olduğumuz) güç ve kuvvet de ancak sendendir.)" [Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3919).][8]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yanında "uğursuzluk" bahsi açılınca, uğursuzluğa inanmanın değil, uğura inanmanın daha iyi olduğunu söyler. Bu hususu İbnu'l-Esîr, en Nihaye'de şöyle açıklar: "Resûlullah fe'l'i yani uğur çıkarmayı sevmiştir, çünkü insanlar, Allah'tan hayır geleceği emelinde olur ve her bir zayıf veya kuvvetli sebeple bile Allah'ın yardımını ümid ederlerse hayır üzere olurlar. (Beklediklerine eremeyerek) ümidleri boşa bile çıkmış olsa ümid onlar için yine de daha hayırlıdır. Çünkü Allah'ın rahmetine emel etmeyip, ümidlerini kesecek olsalar bu onlar için mutlak şerdir. Uğursuzluğa gelince bunda Allah hakkında su-i zanda bulunmak, belanın gelmesini beklemek vardır. Tefâülün (uğura inanmanın) ma'nâsı şunun gibidir: Hasta bir adam varıp işittiği bir sözle tefâül eder, yâni bir başkasının "yâ sâlim (selamete eresin)" dediğini işitir veya yitiğini arayan bir adam da, bir başkasının "Yâ vâcid (aradığını bulasın)" dediğini işitir. O vakit birinin içine sıhhate kavuşacağı, diğerinin içine de yitiğini bulacağı hususunda bir ümid ışığı doğar... Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Fe'l nedir?" diye sorulunca "Güzel sözdür" diye târif etmiştir.
2- Resûlullah, uğursuzluk inancının, müslümanı, yapacağı işten alıkoymamasını tavsiye etmektedir. Çünkü müslüman, hayır ve şer her şeyin Allah'tan olacağına inanması sebebiyle, ona terettüp eden ve muvafik olan şey, bütün, işlerinde Allah'a tevekküldür. Allah ve Resûlünün emirlerine uyarak meşru şekilde esbâba tevessül eder, aklın, şeriatın ışığında elinden geleni yapar, neticeyi tevekkülle Allah'a bırakır. Karşısına çıkan kimseden, kuşun sağa veya sola uçmasından uğursuzluk çıkararak başladığı işi yarıda bırakıp geri dönmez. "Uğursuzluk inancı bir müslümanı yolundan alıkoymasın"ın ma'nâsı budur.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), insanlardaki bir zaaf sebebiyle, uğursuzluk inancından tamamen kurtulamıyabileceklerini nazar-ı dikkate alarak, bu hisse kapılanlara bir rukye (dua) tavsiye ediyor. Kişi öyle durumlarda bunu okuyup işine devam etmelidir.[9]

?4093 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ???. ???????? ????? ?????????? ??????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (4093)- İbnu Mes'ûd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Uğursuzluk çıkarmak şirktir, uğursuzluk çıkarmak şirktir, uğursuzluk çıkarmak şirktir. (İhtiyarsız kalbine uğursuzluk vehmi gelip içinde bazı şeylere karşı neferet duyan) hâriç bizden kimsede bu yoktur. Lakin Allah onu tevekkülle giderir."[10] [Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3910); Tirmizî, Siyer, 47, (1614).][11]

AÇIKAMA

1- Burada uğursuzluğa inanmak şirk ilan edilmektedir. Âlimler şöyle izah ederler: "Bir kimsenin kendisine zarar veren, fayda celbeden şeyler olduğuna inanması sebebiyle şirke düşer. Eğer bir de bu inancın mûcibiyle amel ederse sanki Allah'a şirk koşmuş olur ve buna şirk-i hafî denir. Bir de Allah dışında bir şeyin müstakillen zarar ve fayda vereceği itikadına düşerse bu şirk-i celî olur." el-Kâdî der ki: "Resulullah bunu şirk olarak isimlendirdi, çünkü Araplar uğursuz addettikleri şeyi kötülüğün hâsıl olmasında müessir bir sebep biliyorlardı. Esasen esbaba tesir vermek şirk-i hafîdir. Buna bir de cehâlet ve kötü itikad inzimâm edince durumun ne olacağı açıktır.
2- Resûlullah'ın "uğursuzluk çıkarmak şirktir" diye üç kere tekrarı, mesele hususundaki zecri mübalağalı kılmak, müessiriyeti artırmak içindir.
3- Hadîsin sonunda, kalbe eski alışkanlıktan ötürü veya ihtiyarsız olarak uğursuzluk düşüncesinin ârız olması sebebiyle hâsıl olacak zarar vehiminin Allah'a tevekkül sayesinde bertaraf olacağı belirtiliyor.[12]

?4094 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ? ??????? ??? ????????? ????????????? ???????? ??????: ????? ????????? ????: ???????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.???? ???????? ???:]????????????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????[.

6. (4094)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ne sirayet (bulaşma), ne de uğursuzluk vardır. Benim fe'l hoşuma gider."
Yanındakiler sordu: "Fe'l nedir?"
"Güzel bir sözdür!" buyurdu."
Buhârî'nin rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Benim, dedi, fe'l-i sâlih, güzel bir kelime hoşuma gider." [Buhârî, Tıbb 44, 54; Müslim, Selam 113, (2224); Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3916); Tirmizî, Siyer 47, (1615).][13]

?4095 ?7? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ?????)??????? ?????????(?? ?????? ????? ???????? ?????????? ?????????????[. ????? ????? .

7. (4095)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh): "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir şeyde (uğursuzluk) olsaydı, bu atta, kadında, meskende olurdu." [Buhârî, Cihad 47, Nikah 17; Müslim, Selam 119, (2226); Muvattâ, İsti'zân 21.][14]

?4096 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ??? ?????? ??? ?????[. ????? ????.???? »?????????« ??? ?? ????? ???? ?‘???? ??? ??? ??????? ????? ????? ???? ???? ????? ???? ?? ????? ?????? ??? ??? ??? ????? ???? ???? ???????? ????? ?????? ?‘?? .

8. (4096)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ne sirâyet, ne safer, ne de gûl vardır." [Müslim, Selam 109, (2222).][15]

?4097 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ? ??????? ??? ?????? ??? ???????. ????? ??????????: ??? ????? ??????? ??? ????? ?‘???? ??????? ?? ????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ?‘?????? ?????????? ?????? ????????????. ?????? #: ?????? ?????? ?‘?????[. ????? ??????? ???? ???? .

9. (4097)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ne sirâyet, ne safer ne de hâme vardır!" Bunu işiten bir bedevî atılıp: "Ey Allah'ın Resulü! Öyle de, kumda geyik gibi olan develer, uyuzlu bir deve aralarına girince hepsine uyuz bulaşması nasıl oluyor?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Peki, birinciye kim sirâyet ettirdi?" [Buhârî, Tıbb 54; Müslim, Selam 101, (2220); Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3911, 3912, 3913, 3914, 3915).][16]

?4098 ?10? ??? ??? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???????: ??????????? ????????????? ????????? ???? ?????????[. ????? ??? ????.»??????????« ??? ????? ???????? ??? ???? ????? ?????.?»?????????« ????? ?????? ???? ?? ???? ?? ?????? ??? ???? ??? ????: ?? »?????????« ?????.?»???????« ????.?»???????« ?? ?? ??? ?? ??? ?????? ???? ?? ?????? ???????? .

10. (4098)- Katan İbnu Kubeysa babası (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "İyâfe, tıyere, tark sihirdendir." [Ebu Dâvud, Tıbb 23, (3907).][17]

AÇIKLAMA:

1- Bu kaydedilen hadislerde, Resulullah devrinde yer verilen birçok uğursuz addetme nevlerinin zikri geçmekte ve hepsinin de Aleyhissalâtu vesselâm tarafından reddedildiği, yasaklandığı görülmektedir: "Bazı tabirlerin hemen hemen bütün hadislerde tekrarla geçtiği için, bu hadisleri birleştirerek, geçen tabirleri ayrı ayrı açıklamayı uygun bulduk. Açıklamayı sırayla yapacağız:[18]

*** Adva'**

Adva' adâ'dan gelir, sirayet etmek yani hastalığın bulaşması demektir. Öyleyse burada hastalığın bulaşma hadisesi inkar edilmektedir: "Bulaşma yok!" Halbuki daha önce, başka hadislerde (4038, 4039) sirayetin kabul edilip bulaşmayı önlemek için karantina tedbirinin vaz'edildiğini görmüş idik. Öyleyse burada tevile gerek vardır. Âlimler bunu "hastalığın Allah'ın bilgisinden hariç olarak kendiliğinden bulaşma inancının reddedildiğini" belirtirler. Yani asıl olan hastalığın sirayetidir. Bu kabul edilmekle beraber, sirayet hadisesinin Allah'ın iradesiyle, kazasıyla olduğuna inanılacaktır. Öyleyse hadiste, sirayete yüzde yüz gözüyle bakıp, hastalar kaderlerine terkedilmeyecek, onlara gereken insanî alaka ve yakınlık da ihmal edilmeyecek ma'nâsı mevcuttur.[19]

*** Tıyare**

Tıyare'nin izahı daha önce geçti. Ancak bu kelime bazen tetayyur şeklinde geçer. Bazı âlimler ikisi arasında fark görmüş, tetayyur'a uğursuzluk inancı, tiyare'ye de bu inançla ameldir demişlerdir.Bu kelimeler tayr kelimesinden gelir; "kuş" demektir. Uğursuzluk çıkarma işi daha ziyade kuşların uçmasına göre yapıldığı için, mefhum o kökten bir kelime ile tesmiye edilmiştir.[20] Ancak, araplarda uğursuzluk inancı, bazıları hadislerde görüldüğü üzere kuşlardan dışarı çıkmış, senenin bazı aylarına bile sirayet edecek şekilde vüs'at kazanmıştır.[21]

*** Fe'l:**

Dinimizdeki fal kelimesi buradan gelir. Fe'l delâlet ettiği mefhum itibariyle bizim "fal"dan farklı olduğu için, iltibası önlemek maksadıyla kelimenin aslî şeklini korumayı uygun gördük. Fe'l'in ne olduğunu bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıklamaktadır (4094. hadis): Kelimetun tayyibetün. Bununla, duruma göre "Hayırlı yolculuklar"; "İşin rast gitsin"; "Allah kavuştursun"; "Muradına eresin", "Aradığını bulasın" gibi nezaketen söylenen dua ve temenni cümlelerinin kastedildiğini daha önce (4090. hadis) açıkladık.[22]

*** Safer:**

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "yok" diye reddettiği safer, İbnu'l-Esîr'in açıklamasına göre, bir yılandır: "Arablar zannederdi ki karınlarında safer denen bir yılan var, acıkınca insanı sokar ve ezaya sebep olur." Bunun, insan veya hayvan karnında bulunup sirayet ettiğine inanılan bir hastalık olduğu; bununla bizzat safer ayının kastedildiği, safer'e girilince uğursuzluğa uğranılacağına inanıldığı vs. de söylenmiştir. Şu halde hadîs, hepsini reddetmiş olmaktadır.[23]

*** Gûl:**

İbnul-Esîr bunu, "Arapların çölde bulunduğuna inandıkları cin ve şeytanlardan bir nev" olarak açıklar. Öyle bir nev ki, çok çeşitli renklere, şekillere bürünerek insanlara gözükür, yollarını şaşırtıp helâke atar. Aleyhissalâtu vesselâm böyle bir şeyin olmadığını söylemiştir.
Bazı âlimler: "Resûlullah "gûl" denen varlığı inkar etmiş değildir, ona izafe edilen çeşitli renklere bürünüp insanları aldatma gibi inançları reddetmiştir" demişlerdir. Buna göre (Gûl yoktur)"un ma'nâsı "Gûl hiç kimseyi şaşırtamaz" olur. Bu te'vile şahid olarak şu hadîsi gösterirler: "Gûl yoktur, seâli vardır." Se'âli ise cinlerin sihirbazlarıdır. Öyleyse ma'nâ şu olur: "Gûl yok, ancak cinlerin sihirbaz takımı vardır, onlar insanın gözlerini boyayarak bir kısım iltibaslara sevkederler."[24]

*** Hâme:**

Birçok ma'nâya gelmektedir:
** Bir kuştur, bu kuşun baykuş olduğu da söylenmiştir. İnanca göre, bir kimsenin damına kondu mu oraya bela iner.
** Lügat olarak baş demektir, her şeyin başı. Arapların inancına göre, öldürülen kimsenin ruhu, başından bir kuş olarak çıkar, intikamı alınıncaya kadar "beni sulayın, beni sulayın; kan, kan" diye bağırır. İntikamı alınınca uçup gider.
** Arapların bir diğer inancına göre, bu ölenin kuş olup uçan ve sadâ diye isimlendirdikleri "kemiği"dir, "Ruhu"dur diyen de olmuştur.
Şu halde Resûlullah hem bunların varlığını reddetmiş, hem de bu inançların bâtıl olduğunu beyan etmiş olmaktadır.[25]

*** Iyâfe:**

Kuş falıdır. Çeşitli şekillerde olabilir. Mesela kuş uçurulur, sağa giderse hayra, sola giderse şerre yorulur. Bazan önüne çıkan bir kuşun ismini veya cinsini değerlendirmek suretiyle tefâül edilir. Mesela ukâb dedikleri bir kuşla "ikab"a, gurâb (karga) ile gurbete , hüdhüd ile hidâyete tefâül ederlerdi. Bu bâzan da kuşun arkasından bağırıp çağırmak suretiyle icra edilir. Kamus'taki tarifi şöyle: "Kuş kısmıyla tetayyur ve tefe'ül eylemek ma'nâsınadır ki bedevî âdetidir. Mesela kuşun ismini ve savtını (sesini) ve nüzûl ve mürûru mâkûlesi evzâ ve ahvâlini i'tibar edip zu'mlarına muvafik muktezâları üzere tefâ'ül ve teşâ'üm ederler." İbnu'l-Esîr'in açıklaması daha vecîz olarak şöyle: "Bu kuş falıdır, kuşun ismi, sesi ve geçtiği yerle tefâülde bulunmak (uğur veya uğursuzluk) çıkarmaktır. Arapların çokça başvurdukları bir âdetleri idi." Yine İbnu'l-Esîr'in açıklamasına göre aynı kökten ism-i fâil olan âif, bir nevi kâhindir, fal beyan eden sezgi ve zannda bulunan kimsedir. Mesela Şureyh'in âif olduğunu yani isabetli sezgi ve zannlarda bulunan biri olduğunu örnek olarak kaydeder. Araplar zannında isabetli olana kâhin, sözünde tesirli olana sâhir dedikleri gibi, sezgi ve zannında yanılmayana da âif derlermiş.
Kısacası Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu sihrin bir çeşidi ilân ederek yasaklamıştır.[26]

*** Tark:**

Bu kadınların çakıl vurarak icra ettikleri bir fal çeşididir. İbnu'l-Esîr bazılarının kum üzerine çizilen hatlarla yapılan kehâneti tark olarak isimlendirdiklerini kaydeder. Şu halde bu da bir kehânet çeşididir. Resûlullah bunu da yasaklamıştır.[27]

*** Nev':**

Burada kaydedilen hadîslerde geçmiyor ise de, bu çeşit rivayetlerin bazılarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nev'i de yasakladığı belirtilir. Nev' yıldız demektir. Ancak nevin yasaklanması, yıldızlarla ilgili bâtıl bir inancın yasaklanması demektir. Bu inanca göre biri şarkta, diğeri garbta iki yıldız var. Şarktaki doğunca onun mukabili de garbtan batmaktadır, yağmur ve rüzgar bu doğan veya batan yıldızların tesiriyle hâsıl olmaktadır.
Bazı şârihler ise, nevin, sabahın gelmesiyle menâzilü'lkamerden bir yıldızın batmasından ibaret olduğunu söylemiştir. Bu yıldızlar yirmisekizdir. Her onüç gecede bir tanesi güneşin doğmasıyla mağribten batar, buna mukabil aynı anda bir diğeri doğudan doğar.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mazinin karanlıklarından intikal edip, insanların kalplerinde tevhid nurunun bütün haşmetiyle doğmasına mani olup onları küsûfa tutup, lekeleyen gölgeleyen bu hakikatsız inançların hepsine hâtime çekmiş, bâtıl olduklarını, şirk olduklarını, kesin bir dille, haram edilmiş bulunan sihr'in, kehânetin birer şubesi olduklarını açık şekilde ilan etmiştir. Ancak ne var ki, ilim asrı olmakla iftihar eden, ilmîliği, aydınlığı kimseye bırakmayan günümüz insanı bile hala yıldız falları, çeşitli isimler altında tezahür eden falcılık ve kehânetlerle meşgul olmakta kendini aldatmakta, şarlatanlara soyulmaktadır.
2- Burada, 4095 numaralı hadiste temas edilen at, kadın ve meskende uğursuzluk meselesine de temas etmemiz gerekmektedir. Hadiste Resulullah: "Eğer birşeyde (uğursuzluk) olsaydı, bu atta, kadında, meskende olurdu" buyurmaktadır. Hadis bu muhtevası ile eşyada uğursuzluğu kökten reddetmektedir. Ancak hadisin bazı vecihleri
"Ne sirayet ne de uğursuzluk yoktur. Uğursuzluk sadece üç şeyde vardır: "Kadında, atta, evde" şeklindedir.
Hadisin bu vechi ile sadedinde olduğumuz vechi arasındaki teâruz açıktır. Birinde uğursuzluk toptan reddedilirken, diğerinde üç şeyde olduğu takrir edilmektedir. Ülemâ bu hususta farklı yorumlar beyan etmiştir. Nevevî der ki: "Ülemâ bu hadis hususunda ihtilaf etti. İmam Mâlik ve bir grup âlim: "Hadisin zâhirî ma'nâsı esastır, Allah Teâlâ hazretleri bazan bir evde oturmayı zarar ve helâke sebep kılar. Muayyen bir kadın veya atın veya hizmetcinin ittihaz edilmesi de Allah'ın kazasıyla helak hâsıl edebilir. Öyleyse hadisin ma'nâsı, bazı rivayetlerde tasrih edildiği şekilde, bazan bu üç şeyden uğursuzluk hâsıl olur demektir. Hattâbî ve pek çokları, bunun istisna manasında olduğunu, yani, oturulması hoşlanılmayan ev veya sohbetinden hoşlanılmayan kadın, veya hoşlanılmayan at ve köle hariç (uğursuzluk hiç bir şeyde yok). Öyleyse boşama, satma, terketme vs. yollarla onlardan ayrılmak gerekir" demiştir."
İbnu'l-Esir'in yorumu şöyle: "Hadisin ma'nâsı şudur: Eğer hoşlanılmayan ve âkibetinden korkulan bir şey bulunsaydı şu üç şeyde olurdu. Uğursuzluğu bu üç şeye tahsis etmiştir. Çünkü, Arapların sağdan ve soldan gelen kuş, geyik vs. gibi şeylerden uğur veya uğursuzluk çıkarma anlayışlarını iptal edince, buyurdu ki:
"Eğer birinizin oturmaktan hoşlanmadığı bir evi veya beraberliğini istemediği bir kadını veya beslemesinden zevk almadığı bir atı varsa, bunlardan ayrılsın. Sözgelimi bir başka eve geçsin, hanımı boşasın, atı satsın." Ayrıca: "Evin uğursuzluğu, darlığı ve komşularının kötülüğüdür; kadının uğursuzluğu kısırlığıdır; atın uğursuzluğu, üzerinde cihad yapılmamasıdır" da denmiştir."
İbnu Hacer'in zaafına dikkat çekerek kaydettiği bir İbnu Ömer hadisinde Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Eğer at uysal değil hırçınsa o uğursuzdur, eğer kadın, daha önce bir başka kocaya gitmiş, şimdi eski kocasını özlüyorsa o da uğursuzdur. Ev ezan ve ikamet işitilmeyecek kadar mescidden uzaksa o da uğursuzdur. Eğer bu üç şey, bu vasıflardan uzaksa mubârektirler."[28]

?4099 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ??????? ??????: ????? ?????? ??? ?????
??????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????????. ????????????? ??? ????? ??????? ??????? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????????. ??????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????[. ????? ??? ???? .

11. (4099)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Biz bir evdeydik, oradayken sayımız çok, malımız bol idi. Sonra bir başka eve geçtik. Burada sayımız da azaldı, malımız da."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Burayı zemîm (addederek) terkedin!" buyurdular." [Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3924).][29]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, sanki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evde uğursuzluk inancını teyid ediyor ma'nâsı çıkmaktadır. Çünkü sual sahibi, geldikleri bu ikinci evde uğursuzluğa uğrayarak sayılarının azaldığını, mallarında kayıplara uğradıklarını beyan ederek bu ikinci evi terkedip etmeme hususunda fetva ve izin istemektedir. Uğursuzluk inancı, yasaklanmış olmasına rağmen, Resulullah evi terketmelerine irşad buyuruyor. İbnu'l-Esîr, evin zemim addedilerek terkedilmesi uğursuzluk inancıyla hareket etmek değildir dedikten sonra: "Evin zemîm (kötü) olmasının ma'nâsı "havası sizin için muvafik değil" demektir" der. Erdebilî'nin el-Ezkâr'daki yorumu daha farklı: "Bunun ma'nâsı şudur: "Onu terkedin" demek, "orası hakkında düştüğünüz sû-i zandan ve orada uğradığınız musibeti görmekten kurtulmak için bir başka yere geçin" demektir."
Hattâbî ve İbnu'l-Esîr de şu kanaati beyan ederler: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), içlerine düşen, meskenleri sebebiyle belaya uğradıkları zannını iptal için onlara evlerini değiştirmeyi emretmiştir. Evlerini değiştirdiler mi bu vehmin kaynağı kuruyacak kalplerine giren şüphe onlardan uzaklaşacaktı."
Şu halde, Resulullah'ın bu hadislerinden, insanın, imkan nisbetinde, hoşuna gidecek bir meskende oturmaya çalışması prensibi çıkarılabilmektedir. Ömrümüzün büyük bir kısmı evde geçmesi haysiyetiyle, onun komşuları, genişliği, havası, çarşı, pazar, cami, mektep gibi içtimâî mü-esseselere yakınlığı yönüyle uygun ve hoşa gidecek mahiyette olması son derece ehemmiyetlidir. Hatta Resulullah bir hadislerinde "Kişinin saadeti üç şeye bağlıdır: İyi kadın, iyi mesken, iyi binek" buyurarak meskeni saadetimizin temel unsurlarından biri olarak tavsif buyurmuştur.[30]
Şu halde sadedinde olduğumuz hadisten evde teşâüm olduğunun ihsasını değil, evin saadetimizdeki ehemmiyetinin takrîrini görmemiz gerekmektedir.[31]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/460.
[2] 2. cilt 437-441. Sayfalar.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/460-461.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/461.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/461-462.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/462.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/462.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/463.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/463-464.
[10] Bu tercümenin parantez içindeki kısım ile ilgili bir açıklama için bakınız: 9, 9.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/464-465.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/465.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/465.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/466.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/466.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/466-467.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/467.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/467.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/467-468.
[20] Kuşlarla ne suretle tetayyurda bulunulduğu daha önce genişçe izah edildi. Oraya bakılsın ((9. cilt S. 6-12).
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/468.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/468.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/468.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/469.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/469.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/469-470.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/470.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/470-471.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/472.
[30] İslamî meskenle ilgili geniş açıklamayı 3. ciltte sunduk (S.179-216).
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/472-473.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZIHÂR BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:

ZIHÂR BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Zıhâr veya müzâhere, lügat olarak, arka ma'nâsına gelen zahr'dan gelir. İki şey arasında bir mutabakat ve mümâselet vücuda getirmek manasındadır. Boşanma bahsinin bir ıstılahı olarak: Kocanın, hanımını neseb, reza (süt emme) veya müsâharet (evlenmeden hâsıl olan akrabalık bağı) suretiyle müebbeden mahremi olan bir kadının, kendisince bakılması caiz olmayan arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna teşbih etmesidir. Bu muamelede daha ziyade zahr (sırt) kelimesi kullanıldığı için zıhâr denmiştir. Zahr kelimesi çoğu kere, edeb icabı, karın ve tenâsül uzvu yerine kullanılmış olur.
Bu, bir nevi boşamadır. Zira helal olan hanımını, haram olan bir yakınına benzetmek suretiyle, onu kendisine haram kılmış olmaktadır, mezmum bir davranıştır.
Böyle bir benzetme muamelesinde bulunan kimseye, zıhar kefâretinde bulunmadıkça hanımı haram olur. Cinsî temas, öpme, şehvetle kucaklama ve lems (değme) gibi muamelelerde bulunamaz. Mesela bir kimsenin, hanımına: "Sen bana annemin arkası gibisin"; "ben sana zıhâr ettim"; "sen bana anam gibisin"[1] "sen bana anam gibi haramsın" nevinden sözler sarfeden kimse zıharda bulunmuş olur.
Kefâret olarak şunlardan birini yapması gerekir:
* Köle âzad etmek.
* İki ay muttasıl oruç tutmak.
* Altmış fakire sabahlı akşamlı günde iki öğün olmak üzere yemek yedirmek.
Bu üç şıktan birini tercih hakkı yoktur. Maddi imkanı olan köle âzad eder. Olmayan sıhhati elveriyorsa oruç tutar; değilse fakir doyurur.
Teferruat için ilmihal kitaplarına bakılmalıdır.[2]

?4100 ?1? ?? ???? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ???? ????????? ??????? ??????????? ??? ????? ???????? ??????????? ??????? ????? ?????????? ?????? ????????? ????????? ??? ??????????? ????? ???????? ??? ????????? ??? ??????? ??????. ?????? ??????? ??? ???????? ????????. ???????? ????????? ???????? ??? ??????? ??????????????? ????????. ?????: ???????? ??????? ????? ??? ??????? ?????? #. ???????: ? ???????? ???????????? ??? ????? ?????? # ?????????????. ???????: ????? ??????? ??? ????????? ??????: ???? ??????? ??? ??????? ?????? ??????????? ?????? ??????? '???? ?????? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ?????: ??????? ????????. ??????: ????????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ????????? ?????: ?????? ?????????? ??????????????. ??????: ?????? ??????? ??????? ??????? ??? ???? ?????????. ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ??????????. ??????: ????????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ????????? ???????? ???????. ?????: ??????????? ??? ??????? ???????? ????? ???????? ??????????????? ???????. ????????? ???????? ?????????? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ???????????. ?????????? ??? ???????. ????????: ???????? ?????????? ????????? ?????????? ?????? ????? ?????? ????????? ???????? ??????? ?????? ????? ??? ??????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4100)- Seleme İbnu Sahr el-Beyâzî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, bir başkasında rastlanmayacak derecede kadın mevzuunda zaafı olan (ve şiddetli ihtiyaç duyan) bir kimseydim. Ramazan ayı girince (tahammül edemeyip oruçlu iken) hanımına temas ediveririm diye korktum. Ve Ramazan boyu devam edecek bir zıhârda bulundum. Sabah olunca yakınlarıma gidip durumu haber verdim. Ve: "Benimle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelin (durumumu soraym)" dedim."
"Vallahi hayır! Gelmeyiz!" dediler.
Resulullah'a tek başıma gittim, durumu haber verdim.
"Yani sen böyle mi yaptın ey Seleme?" buyurdular.
Ben: "Evet ben öyle yaptım! Evet ben öyle yaptım. Ancak Allah'ın emri karşısında sabırlıyım, Allah size her ne göstermişse onu bana hükmedin!" dedim. "Bir köle âzad et!" emrettiler. Ben: "Sizi hak peygamber olarak gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun şundan başka rakabem yok deyip rakabeme elimle şaplattım."[3] "Öyleyse peş peşe iki ay oruç tutacaksın!" buyurdular. Ben: "Ama ben bu günahı oruç yüzünden işledim, (dayanamam)!" dedim. "Öyleyse buyurdular, altmış fakire bir vask kuru hurma taksim et!"
"Seni hak peygamber gönderen Zât-ı Zülcelâle yemin olsun (ben ve hanım, her) ikimiz aç ve yiyeceksiz olarak geceyi geçirdik" dedim. (Aleyhissalâtu vesselâm bu sözüm üzerine):
"Benî Zureyk'in sadaka mallarına bakan memura git, o miktar (hurma)yı sana versin, sen altmış fakire yedir. Geri kalan bakiyeyi de sen ve iyaliniz yeyin" buyurdular. Ben kavmime döndüm. Onlara: "Sizden zorluk ve bed fikir gördüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'da ise genişlik ve güzel fikir buldum. Bana sadakanızdan verilmesini emretti! dedim." [Ebu Dâvud, Talâk 17, (2213); Tirmizî, Talâk 20, (1200); Tefsir, Mücâdile 3295; İbnu Mâce, Talâk 25, (2062).][4]

AÇIKLAMA:

1- Burada, zıhârda bulunduğu halde yeminini tutmayan bir sahâbîye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği hükmü ve bunun tatbikatına bir örnek görmekteyiz.
2- Vask: Altmış sa'dır. Bir sa' ise 2, 20 ile 2,650 litre arasında bir hacim ölçüsüdür.
3- Hadis, kefâret olarak altmış fakirin doyurulmasını âmirdir. Nitekim İmam Şâfiî ve İmam Mâlik hazretleri böyle hükmederler. Ancak Ebu Hanîfe merhum bir fakiri altmış gün doyurmakla da kefaretin yerine getirileceğine hükmetmiştir.
4- Bu hadisten hareketle Sevrî, Ebu Hanîfe ve Ashâbı bir fakir için hurma, darı, arpa veya kuru üzümden bir sa', buğdaydan da yarım sa' vermenin vacib olduğuna hükmetmişlerdir.
İmam Şâfiî ise, bu hususta gelen ve vask yerine arâk tabiri geçen başka rivayetleri göz önüne alarak: "Vacib olan, her fakir için bir müdd miktarı vermektir" demiştir. Arâk ise onbeş sa' miktarında bir hacim ölçüsüdür.
5- Hadisin zâhirine göre, kişi her üç nevini de yerine getirmekten aciz de olsa kefâret yine de sâkıt olmamaktadır. Zira, adam köle âzad edemiyeceğini, üstüste iki ay oruç tutamayacağını, altmış fakiri de doyuramayacağını söyleyince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ona, kefaretini yerine getirecek miktarda yardımda bulunmuştur. İmam Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel böyle hükmetmişlerdir.
Bazı âlimler, bu durumda kefâretin düşeceğine hükmetmiştir.
Bazıları da, tafsili esas almış, "Ramazan orucunun kefâreti düşer, diğer kefâretler düşmez" demiştir.
6- Köle âzadı hususunda da ülemânın farklı bir değerlendirmesine dikkat çekmede fayda var: Hadisin ıtlakını esas alan Atâ, Nehâî ve Ebu Hanîfe rahimehumullah: "Kölenin mü'min olup olmamasına bakılmaz, herhangi bir kölenin âzadı yeterlidir" demişlerdir. İmam Mâlik, Şâfiî ve diğer bir kısım ülemâ: "Kâfir kölenin âzad edilmesi ne câizdir ne de yeterli!" demişlerdir. Bunlara göre, bu mutlak hadis, katille ilgili kefâreti beyan eden âyette "iman" şartı ile kayıtlanmıştır. Bu iddiaya: "Bir hükmü diğer bir meselenin hükmüyle kayıtlamak caiz olmaz" diye cevap verilmiştir. Meselede bazı tafsil daha varsa da, bu kadarını yeterli görüyoruz.[5]

?4101 ?2? ?'?? ???? ?? ?????:]???? ????????? ??????? ?????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????. ??????? ????? ???? ??????. ?????? ???? ???????? ???????? ??????? ????
??????????? ????????? ?????? ????? ?????????? ??????????[.»???????????« ??????? ?? ???? ??????? ??? ? ???? ? ?? ????.????? »????????« ???? ?????? ????? ?? ??????.????? »????? ????????« ?? ???? ???? ???? ???? ?????: ??? ???? ?????: ??? ? ???? .

2. (4101)- Ebu Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Cemîle, Evs İbnu's-Sâmit (radıyallahu anhümâ)'nın nikahı altında idi. Evs ise, kendisinde kadına karşı şiddetli istek bulunan birisi idi. Bu duygusu şiddet peyda edince (nefsini frenlemek maksadıyla) hanımına zıharda bulundu. Bunun üzerine, Allah Teâlâ Hazretleri, onun hakkında kefaret-i zıhâr(la ilgili âyet)i inzal buyurdu." [Ebu Dâvud, Talâk 17, (2218).][6]

AÇIKLAMA:

1- Cemîle (radıyallahu anhâ)'nın hikayesi burada özet olarak görülmektedir. Ancak hadise muhtelif rivayetlerde tafsilatlı olarak gelmiştir. Buna göre, bir diğer adı Huveyle olan Cemîle, kocası Evs (radıyallahu anh)'ın zıhârda bulunması üzerine, telaşla Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'a gelir, durumunu anlatır. Cemîle'nin telaşı, zıhâr'ın, cahiliye devrinde talâk sayılmasından ileri geliyordu.
Cemîle'yi dinleyen Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen kocana haram oldun!" der. Cemîle: "Ama kocam talâk kelimesini kullanmadı" derse de Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen kocana haramsın" cevabında ısrar eder. Cemîle: "Meselemi Allah'a arzedeceğim!" diyerek Resulullah'a gider gelir, yüzünü semaya kaldırarak Allah'a şikayetlerde bulunur. Resulullah, kocası hakkında onu teskin etmeye, ikna etmeye çalışır: "Allah'tan kork, o senin amcanın oğludur" buyurur. Ama kadın direnmesine gidip gelmelerine, Allah'a şikayetlerine devam eder. Derken âyet nâzil olur: "(Habibim), zevci hakkında seninle direşip duran, (nihayet halinden) Allah'a da şikâyet etmekte olan (kadın)ın sözünü (umulduğu vech ile) Allah dinlemiştir. Allah sizin konuşmanızı zâten işitiyordu. Çünkü Allah, hakkıyla işitici, kemaliyle görücüdür.
İçinizden zıhâr yapagelenlerin (karıları) onların anaları değildir. Anaları kendilerini doğuranlardan başkası değildir. Şüphe yok ki onlar her halde çirkin ve yalan bir laf söylüyorlar. Muhakkak Allah çok bağışlayıcı, çok mağfiret edicidir. Kadınlardan zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra dediklerini geri alacaklar (için), birbirleriyle temas etmezden evvel, bir köle âzad etmek (lazımdır). İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.
Fakat kim (bunu) bulamazsa, (yine) birbirleriyle temas etmezden evvel, fasılasız iki ay oruç (tutsun). Buna da güç yetiremezse altmış yoksul (doyursun). (Kefaretteki) bu (hafifletme) Allah'a ve peygamberine iman (da sebat) etmekte olduğunuz içindir. Bu (hükümler) Allah'ın (tayin ettiği) hallerdir. (Bunları kabul etmeyen) kâfirler için ise elem verici bir azab vardır" (Mücâdile 1-4).
Âyet üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Kocan bir köle âzad edecek!" buyurur. Kadın: "Bunu bulamaz! der. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse, peşpeşe iki ay oruç tutar!" buyurur. Kadın: "Ey Allah'ın Resûlü! Kocam yaşlı bir kimsedir, oruç da tutamaz!" der. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse altmış fakiri doyursun!" ferman eder. Kadın: "Onun tasadduk edecek bir şeyi de yok!" der. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir arâk kuru hurma getirir. Kadın: "Ey Allah'ın Resulü! Ben ona bir başka arâkla da yardım ederim" der.
Aleyhissalâtu vesselâm: "İyi yaparsın, git, bununla kocan adına altmış fakiri doyur ve amca oğluna dön!" emreder.
Ebu Dâvud: "Bu rivayette, Cemîle'nin kocasıyla istişare edip, iznini almadan kocası adına kefâretini ödediği ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da bunu tecviz edip teyid ettiği görülmektedir" der.
2- Bu rivayet, zıhâr yapan kimseye, kefarette bulunmazdan önce hanımına temasın haram olduğunu ifade eder. Ülemâ bu hususta icma etmiştir. Şayet temas etmişse, kefaret düşmediği gibi, cezada artma da olmaz. Salt İbnu Dînâr der ki: "On kadar fakîhe, kefareti yerine getirmeden hanımına temas eden kimsenin hükmü hususunda sordum. Hepsi de: "Tek bir kefaret öder" dedi." Bu hususta dört imam da aynı görüştedir.
Şunu da belirtelim ki: "Hasan Basrî ve İbrahim Nehâî hazretleri: "Kefaretten önce temas eden erkeğe üç kefaret gerekir" demişlerdir. Diğer taraftan Zührî, Sâid İbnu Cübeyr ve Ebu Yusuf da, "Temasla kefâretin düşeceğine" kâil olmuşlardır. [7]

---

[1] Bu söz mutlak olduğu için zıhar niyetiyle söylenmişse tahrimiyete sebep olur. Aksi halde olmaz.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/474-475.
[3] Rakabe, köle demek ise de lügat olarak boyun demektir. Sahâbî, burada "azad edebilecek başka bir boynum (yani kölem) yok" mânasına kendi boynuna eliyle şaplatıp: "Bundan başka boynum yok!" der.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/475-476.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/476-477.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/478.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/478-480.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AF VE MAĞFİRET BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA:
GÜNAHLA MANEVÎ MERTEBE KAZANMAK
KULLUK EDEBİ:
TEVBENİN EDEBİ:
TEVBENİN MAKBUL OLMASININ DİGER ŞARTLARI

AF VE MAĞFİRET BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Af ve mağfiret bahsinin günah, tevbe gibi başka bahislerle de ilgisi vardır. Bilhassa günah mefhumu olmak üzere bu tabirlere, geçmiş bahislerde zaman zaman temas edilmiştir. Esasen bunları birbirinden ayrı mütalaa etmek mümkün değildir. Sözgelimi insan günah işleme fitratında yaratılmıştır, ama tevbe emredilmiştir. Cenab-ı Hakk tevbe edenleri sevmekte ve tevbeleri kabul etmekte, günahkârı affetmektedir. Böylece kul da kulluğunu anlamak suretiyle manevi yükseklik kazanmaktadır.
Şu halde bu mefhumları, İslam'ın bu meseledeki umumi telakkileri çerçevesinde kavramaya çalışmak daha uygun olacaktır. Öyleyse meselenin anlaşılmasını, yaratılışla başlatıp insanın kemaliyle sonuçlanan bir vetire çerçevesinde anlamak gerekecektir.
Yaratılış: İnsanoğlu, hayvan ve melek dediğimiz iki sınıf şuur ve hayat sahipleri arasında orta bir mevkidedir: Hayvanlar, şehvet (arzular) sahibi fakat aklı olmayan bir tabaka teşkil ederler. Akılları olmadığı için davranışlarını tabiî insiyaklarla -ki buna içgüdü diyoruz- yürütürler, bu yüzden sorumlulukları yoktur. Melekler ise, şuur ve hayat sahibi olmakla birlikte şehvetleri yoktur. Onların şerre kabiliyetleri de yoktur.Verilen vazifeleri yaparlar. Dereceleri ne düşer ne de yükselir, hep sâbit kalır. İnsanlar ise, orta bir tabakadır. Hayvanlarla müşterek olan şehvetlere de sahip, meleklerle müşterek olan akla da... Kendisine içgüdüye bedel şeriat verilmiştir, irade verilmiştir. İradesi ile şeriata uyarak aklını o yolda kullanırsa melekleri geçebilir. İradesi ile şehvete uyar aklını o yolda kullanırsa hayvanlardan aşağı düşer. Şu halde Cenâb-ı Hakk insana sonsuzca alçalma ve sonsuzca yükselme imkanı tanıyan bir fitrat, bir mertebe vermiştir. Yükselmenin yolu, ihtiyar da denen irade-i cüz'iyyesini kullanarak, şuurla dinin emrettiği şeyleri tercih etmekten, aklını bu yolda kullanmaktan geçer. Alçalmanın yolu ise, şeriata değil, şehvetlere uymaktan, aklını o yolda kullanmaktan geçer. İnsanoğlunun bu kaçınılmaz kaderi en veciz şekilde Tîn suresinde beyan edilmiştir: "Biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik. Ancak iman edip de güzel güzel amellerde, bulunanlar başka. Çünkü onlar için kesilmez mükâfatlar vardır" (4-6).
İnsanın, hayır-şer arasında imtihana maruz bir fitrata sahip olduğunu Gazali şöyle ifade eder: "Şer, insanın yaratılış toprağına katılıp yoğurulmuştur, çok nadir hallerde onu terkeder. Öyleyse insanın gayretlerinin hedefi, hayrını şerrine gâlib kılmak olmalıdır."
Diğer mahluklar arasında böyle bir durumda yaratılan insan, şehvete uymakla şeriata uymak, inanmakla-inanmamak, hayır yapmaklaşer yapmak, iradesini iyi veya kötü istikamette kullanmak arasında imtihan edilecektir.
Bu imtihan onun kaçınılmaz kaderidir. Zira o, ne hayvandır ki, sadece şehvetine tabi olsun, ve ne de melektir ki sâdece hayra va akla tâbi olsun.
İmtihan müddeti, yani hayatı boyunca, insan, kötülük işlemekle imtihanı ebediyyen kaybetmiş olmadığı gibi, iyi iş yapmakla da kurtuluşu garanti etmiş değildir. İyilikten sonra kötülüğe düşebileceği gibi, kötülükten sonra da tekrar iyiliğe geçebilir.
İnsan bu iyilik-kötülük cepheleri arasında bir saat rakkâsesi durumunda olduğu için, Cenâb-ı Hakk tevbe emretmiştir. Kötülük yapınca tevbe etmelidir, Allah tevbeleri kabul eder, affeder, Allah'ın bellibaşlı sıfatları arasında rahmet (kullara acıma) vardır. Tevvâb, yani tevbeleri kabul edici olmak O'nun bir diğer vasfıdır.
Gafûr (günahları örtücü) olmak, Afuvv (bağışlayıcı, cezayı terkedici) olmak gibi, Allah başka sıfatlara da sahiptir.
Şu halde, bu sıfatlarıyla da Cenâb-ı Hakk'ın kullar tarafından idrak edilebilmesi için, o sıfatlarıyla Allah'a müracaatlarımızı gerektirecek hallere düşeceğiz demektir. Tıpkı hastalanınca Şâfi, rızka muhtaç olunca Rezzâk, âciz kalınca Kadîr... isimlerine müracaat ettiğimiz ve o sıfatlarıyla Allah'ı tanıdığımız gibi...
Şu halde günah, Allah'ın, insanlar tarafından bütün sıfatlarıyla tanınmasında zaruri olan vâsıtalardan biridir. İslâm'ın günah görüşünün hristiyanlarınki ile karıştırılmaması gerek. Onlar, insanoğlunun, Hz. Âdem'le Havvâ'nın cennette yasak meyveden yemekle işledikleri günahı tevarüs ettiğine ve bu sebeple günahkar olarak doğduğuna inanır. İslâm böyle demez, "Her insan günahsız doğar ama günah işleyecek fitrattadır. Büluğa kadar günahsız sayılsa da, günah işlemesi kaçınılmazdır" der. Bu telakkinin devamında, hristiyanlar doğuştan gelen aslî günahtan kurtuluşu vaftiz (hristiyan) olmaya bağlar. İslâm işlenen günahın tevbe ile affedilebileceğini söyler. Ayrıca tevbe doğrudan Allah'a yapılmalıdır, araya hiçbir mahluk konmaz, kişi her zaman her yerde tek başına tevbe edebilir. Şu günah affedilir, bu günah affedilmez diye bir ayırım yoktur. İhlasla, sıdkla, azimle, kesin kararla yapılan tevbe ile en büyük günahlar dahi affedilir. İslâm'a göre en büyük günah, küfür veya şirktir. Küfür ve şirk'ten dönüş, tevhîde geliş demek olan tevbe en makbul tevbedir, mutlaka kabul edilebileceğine inanılan tevbedir. Şu halde İslâm'a göre, af dışı tutulan bir günah yoktur. "...Ey kendilerine kötülük edip (günahta) aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir" (Zümer 53).[1]

GÜNAHLA MANEVÎ MERTEBE KAZANMAK

İslâm'ın günah telakkisinde son derece ehemmiyetli bir nokta var ki, buna diğer dinlerde net olarak rastlamak imkansızdır. Kişi işlediği günahla, Allah'a daha ciddi bir ilticaya, daha ihlaslı bir yönelişe geçebildiği için, işlemiş olduğu günah sebebiyle mânevî yükselişe erebilmektedir. Âyet-i kerîme bu mühim hakikatı "günahların sevaba dönüştürülmesi" diye ifâde etmiştir: "Meğer ki (şirkden) tevbe edip iyi amel (ve hareket)de bulunan kimseler ola. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah gafûr ve rahîmdir" (Furkân 70).
Bu ma'nâyı açıklayan hadîsler var. Bunlardan biri 4142 numarada gelecektir: Resûlullah orada kişinin, yapmakta olduğu güzel ameller sebebiyle "günah işlemiyorum" havasına düşmesini, onun tevbe istiğfar gibi kulluğunu idrak ettirici son derece kıymeli bir ibadetten uzak kalmasına sebep olacağı için, günah işlemekten daha kötü bir ruh hali yani ucûb olarak tavsif etmekte, ümmeti için bundan korktuğunu ifâde buyurmaktadır. Evet, bu dinin sahibi, günah, sevab meselelerinde Allah namına beyanda bulunma yetkisine sahip yegane söz sahibi, Şârî olarak "ucb" un günahtan daha kötü bir şey olduğunu haber veriyor.
Bu, üzerinde durulması, düşünülmesi, hakkıyla anlaşılması gereken bir husustur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) günahlara karşı mâsum (korunmaya mazhar) olmasına ve hatta Tevbe sûresinde geçmiş ve gelecek günahlarının affedildiği müjdesinin verilmiş olmasına rağmen, günde en az yüz sefer tevbe ettiğini ifade etmiş, günah işlemediği, tevbeye ihtiyacı olmadığı hatırlatılınca da, "Allah'ın çok şükreden (şekûr) bir kulu olmayayım mı?" diye cevap vermiştir. 4143 numaralı hadîsin şerhinde zikri gelecek olan "En hayırlınız, tekrar tekrar günah işlediği halde tevbe edendir" hadisi de burada zikre değer.
Bazı ârifler demişlerdir ki: "Resûlullah, burada, ümmetinin hayırlılarının, işlediği günahın aldatamadığı, Allah'ın affedici olduğunu unutturamadığı böylece tevbe ile O'na dönen kimseler olduğunu haber veriyor." Bazı âlimler de: "Bazı günahlar vardır, mü'min için, birçok ibadetten daha faydalıdır. Böylece, çok tevbe eden biri olur. Tevbeden ayrılmayan kimse ise, bu sayede Allah'ın sevdikleri arasında yer alır. Nitekim âyet-i kerime'de "Muhakkak ki Allah tevbe edenleri sever" (Bakara 222) buyrulmuştur."
Şu halde tevbede herkesin anlayamayacağı bir sır, insanı makbûl kullukta muvaffak eden bir iksir var. Bu sırrı anlayıp da günah lekelerine bulaşmadan tevbeyi kendine şiar edinenler mânevî kazançların bereketine ererler. Bunu idrak edemeyenler, günahlarla kirlendikten sonra bu kirliliğin şuuruna erip, ondan arınmak için tevbeye koşarsa, işte bunlara Cenâb-ı Hakk rahmetiyle yüce mertebeler vaadetmekte ki, bunlardan biri de günahların sevaba dönüşmesidir. Bu nasıl olur? diye tereddüte gerek yok, ilâhî ihbar öyledir, ilâhî rahmet bu kadar geniştir; bize, inanıp teslim olmak, o zanla O'na koşmak gerek. Zira Rab Teâlâ Hazretleri, -bir hadîs-i kudsîde tebliğ edildiği üzere- kuluna, o kulun Allah hakkında beslediği zanna göre muamele edecektir. Öyleyse bize düşen, işlediğimiz günahların sevaba çevrilebileceğine inanarak sıdk ile, ihlas ile, tevbe-i nasuh ile tevbe etmek, yalvarmak, dergah-ı ilahide gözyaşı dökmektir.[2]

KULLUK EDEBİ:

Burada şunu belirtmemiz gerekir: Yukarıda yapılan açıklamaları menfi istikamette anlayıp, bir kısım günahlara fetva yapmak da mümkündür: "Öyle ya, madem günahlar sevaba dönüşebiliyor, önce günah işleyip sonra da tevbe etsek olmaz mı?"
Böyle bir düşünce, her şeyden önce kulluk edebine yakışmaz. Cenâb-ı Hakk'ı imtihan etmek, dinin ahkâmıyla alay etmek, ciddiye almamak gibi birma'nâ taşır. Bu halet-i ruhiye ile işlenen günahların tevbesi makbul olur mu; Cenab-ı Hakk'ın rahmetini celbedebilir mi, garantimiz yok. Zira bir başka âyet-i kerime, affedilecek günahın cehaletle işlenmiş olma şartını zikretmektedir. "Allah, kötülüğü cehaletle (bilmeyerek) yapıp da hemen tevbe edenlerin tevbesini kabul etmeyi üzerine almıştır. Allah işte onların tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hakîm olandır" (Nisâ 17).

Bu âyetle, daha önce kaydettiğimiz "bütün günahları affeder" âyeti arasında tezat mevcut değildir. Zira orada her çeşit, yani bilerek işlenen günahları da affedebileceği ifade edilmekte ise de bu âyette, cehaletle işlenen günahların affına "garanti" verilmektedir. Ayrıca "tevbe ederim" düşüncesi ile günah işleyen kimse, tevbe etme fırsatı bulabilecek mi, ömrü vefa edecek mi, davranışı gadab-ı ilahiye dokunduğu takdirde Allah kendisine tevbeye dönüş fırsatı verecek mi, bunları da düşünmesi gerekir.
Hangi açıdan bakarsak bakalım, Allah'ın affedici oluşunu gözönüne alarak günah işlemek büyük bir aldanmadır. Kulluk edebine hiç uymamaktadır, böyle bir durumdan Allah'a sığınırız.[3]

TEVBENİN EDEBİ:

Tevbemizin kabul olması hepimizin arzusudur. Bu sebeple âlimlerimiz, âyet ve hadislerde gelen açıklamaları gözönüne alarak makbul tevbenin şartlarını tesbit etmeye çalışmışlardır.
Nevevî hazretleri şöyle der: "Tevbe, lügat olarak dönüş (rucû) demektir. Öyleyse tevbe de günahtan dönüştür. Bu dönüşün (tevbenin) üç rüknü vardır:
* Günahtan kopmak, kesinlikle terketmek.
* Bu günahı işlediğine pişman olmak.
* Bir daha o günahı işlememeye azmetmek, kesin karar vermek."
Nevevî devamla der ki: "Eğer tevbe edilen günah, bir insanın hukukuna karşı işlenmiş ise, bir dördüncü rükün daha var:
* Bu hak sahibi ile helallaşmak."
Nevevî şu kıymetli bilgileri vermeye devam eder: "Tevbenin aslı nedamettir, pişmanlıktır. Bu, onun en büyük rüknünü teşkil eder. Ülemâ, bütün günahlardan tevbe etmenin vacib olduğunda ittifak eder. Ve tevbeyi, günah işler işlemez yapmak gerekir, geleceğe bırakmamalıdır. Günah büyük olmuş, küçük olmuş farketmez. Tevbe, İslam'ın en mühim prensiplerinden te'kid edilmiş esaslarından biridir. Ehl-i Sünnete göre şer'an, Mu'tezile'ye göre aklen vacibtir. Bütün şartlarına uyularak yapılmış olsa bile, Ehl-i Sünnet'e göre, tevbenin kabul edilmesi Allah'a vacib değildir. Ancak Allah'ın kerem ve fazlı ile kabul edeceği umulur. Allah'ın kabul edeceğini Mutezile'nin aksine şeriatla ve icma ile biliyoruz.
Bir kimse bir günahına tevbe etse, o günahı, bilahare tekrar hatırlayınca tevbeyi yenilemek gerekir mi; bu hususta Ehl-i Sünnet ihtilaf etmiştir. İbnu'l-Enbarî: "Vacibtir" der, İmamu'l-Harameyn "Vacib değildir" der. Bir kimse bir başka günahta musır olsa bile, bir günahtan yapacağı tevbe sahihtir. Bir kimse bir günaha karşı şartlarına uyarak sahih bir tevbe yapsa, sonra bu günaha tekrar dönse, ona bu ikinci günah yazılır, önceki tevbesini ibtal etmez. İki meseledeki Ehl-i Sünnetin görüşü budur...
Ayrıca, kafirin küfründen tevbesi, kesinlikle makbuldür. Diğer çeşit tevbeler kesinlikle makbul müdür, yoksa zannî midir, Ehl-i Sünnet bu hususta ihtilaf eder. İmamu'l-Haremeyn zannî olduğunu kabul etmiştir. Esahh olan görüş de budur."[4]

TEVBENİN MAKBUL OLMASININ DİĞER ŞARTLARI

Yaptığımız tevbenin makbul olması için ülemânın koyduğu dört şartı Nevevî'den naklen kaydettik. Burada şunu da ilave etmemiz gerekmektedir: Tevbe, duanın bir çeşididir. Öyleyse dua bahsinde belirtilen şartlara da tevbe sırasında riayet etmek, tevbemizin makbul olma şansını artıracaktır.
* Önce maddi sadaka vermek.
* Mübarek mekanlarda (Ravza-i Mutahhara, Ka'be, Mescid-i Aksa, camiler, ön saf... gibi) yapmak.
* Mübarek zamanlarda (Ramazanda, Kadir gecesinde, diğer mübarek gün ve gecelerde, cuma gününde, saat-ı icabe'de, her gün seher vaktinde, ilk vaktinde kılınacak farz namazların arkasında, abdest alınca kılınacak iki rekat nafilenin peşinde... vs.) yapmak.
* Tevbeye salavatla başlamak, salavatla bitirmek.
* Kur'an ve hadiste gelen (me'sur) tevbelerle tevbe etmek.
* Abdestli olarak tevbe etmek... vs.[5]

?4141 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ??????[. ????? ???? ???????? .

1. (4141)- Ebu Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah Teâlâ hazretleri sizi helak eder ve yerinize, günah işleyecek (fakat tevbeleri sebebiyle) mağfiret edeceği kimseler yaratırdı." [Müslim, Tevbe, 9, (2748); Tirmizî, Da'avât 105, (3533).][6]

?4142 ?2? ?????? ?? ??? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ??????? ???????? ???? ???? ????????? ????????? ????????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????????« .

2. (4142)- Müslim'de Ebu Hüreyre'nin bir rivayeti şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefsim kudret elinde olan Zat'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemeseniz, Allah sizi toptan helak eder; günah işleyen, arkadan da istiğfar eden bir kavim yaratır ve onları mağfiret ederdi." [Müslim, Tevbe 9, (2748).]
Rezîn şu ziyadede bulundu: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Nefsim elinde bulunan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, günah işlemediğiniz takdirde ondan daha büyük olan ucb'e düşeceğinizden korkarım." [Bu rivayet, Münziri'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde kaydedilmiştir (4, 20).][7]

AÇIKLAMA:

Tîbî der ki: "Hadiste, Allah hususunda aldananların vehmettikleri gibi, günah işlemekte berdevam olanlara teselli mevcut değildir. Zira, Peygamberler aleyhimüsselam, insanları günahlara banmaktan kurtarmak için gönderildiler. Hadis, Allah Teâlâ Hazretlerinin affını, günahkârları tevbeye teşvik için onlara olan mağfiretini beyan etmektir. Öyleyse hadisten murad olan ma'nâ şöyle olmalıdır: Allah Teâlâ, muhsin olanlara vermeyi sevdiği gibi, günahkar olanları da affetmeyi sevmektedir. Buna, Allah'ın birçok ismi delalet eder: "Gaffâr, Halîm, Tevvâb, Afüvv gibi. Yahud, kullarını tek bir şe'n üzere yaratmamıştır, nitekim melekler günah işlemekten uzak olarak yaratıldığı halde, insanlar farklı meyillerle yaratılmıştır. Bir kısmı hevâya meyyaldir, onun gereklerini yapma durumundadır. Allah, bu fitratta olanları hevaya uymaktan kaçınmakla mükellef kılar ve ona yaklaşmayı yasaklar. Hevâ ile mübtela ettikten sonra tevbeyi öğretir. Eğer ibtilaya rağmen hevaya uymazsa ecri Allah'a aittir. Eğer yolu şaşırırsa, önünde tevbe vardır."[8]

?4143 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ??????? ???? ??????? ????? ???????. ????? ??????? ?????? ??????: ????????? ??????? ??? ???????. ?????? ?????? ??????: ??????? ??????? ???????? ???????? ???? ???? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????????. ????? ????? ????????. ??????: ??? ????? ??????? ??? ???????. ?????? ?????? ??????: ??????? ??????? ???????? ???????? ???? ???? ????? ???????? ????????? ????????? ??????????. ????? ????? ????????? ??????: ??? ????? ??????? ???. ?????? ?????? ??????: ??????? ???????? ???????? ???? ???? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????????. ??????? ??? ?????? ?????? ???????? ????[. ????? ??????? .

3. (4143)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir hadis-i kudsî'de) Rabbinden naklen buyururlar ki: "Bir kul günah işledi ve: "Ya Rabbi günahımı affet!" dedi.
Hak Teâlâ da: "Kulum bir günah işledi; arkadan bildi ki günahları affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır."
Sonra kul dönüp tekrar günah işler ve: "Ey Rabbim günahımı affet!" der.
Allah Teâlâ Hazretleri de:
"Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır."
Sonra kul dönüp tekrar günah işler ve: "Ey Rabbim beni affeyle!" der. Allah Teâlâ da:
"Kulum günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle muâheze eden bir Rabbi olduğunu bildi. Dilediğini yap, ben seni affettim!" buyurdu." [Buhârî, Tevhid 35; Müslim, Tevbe 29, (2758).][9]

AÇIKLAMA:

1- Âlimler umumiyetle tevbe ile istiğfar arasında bir fark gözetirler ve bu hadisin açıklaması sadedinde bu farkı belirtmeye çalışırlar. İbnu Hacer'den kaydedeceğimiz müteakip nakiller ve yorumlarda bu husus görülecektir.
İbnu Battal demiştir ki: "Bu hadis, günahta ısrar eden kimsenin durumunun Allah'ın meşîetine kaldığını gösterir: Allah dilerse azab verecek, dilerse affedecektir. Affi, onun

yaptığı haseneleri galib kılarak olacaktır. O haseneler de kendini affeden ve azab eden bir Rabbinin var olduğuna olan inancı ve buna binaen O'ndan mağfiret dilemesidir. Bu hususa şu âyet delâlet eder: "Kim bir hasene getirirse ona on misli ecir vardır" (En'âm 160). Tevhid'den daha büyük bir hasene yoktur. Denirse ki: "Kişinin Rabbine istiğfarı kuldan vâki olan bir tevbedir." Cevaben deriz ki: "İstiğfar mağfiret talebinden daha ileri bir şey değildir. Onu, bazan günahta ısrarlı olan kimse de, tevbekâr da taleb eder. Hadiste, affedilmesini istediği günahta tevbekâr olduğuna delil yoktur. Zira tevbenin tarifi: Günahtan vazgeçmek, bir daha geri dönmemeye azmetmek ve ondan tamamen kopmaktır. Tek başına istiğfardan bu ma'nâ anlaşılmaz." Başka âlimler de şöyle demiştir: "Tevbenin şartı üçtür: "Günahtan ayrılmak, pişman olmak, bir daha dönmemeye azmetmek." Günahtan vazgeçme tabiri nedamet ma'nâsını ifade etmez, bilakis o, kopma ma'nâsına daha yakındır." Bazı âlimler de: "Tevbede, kendinden günahın vâki olması üzerine nedametin tahakkuk etmesi kafidir, zira, bu (nedamet) ondan kopmayı ve bir daha dönmeme azmini gerektirir. Bu iki şey, nedametten neş'et eder, onunla birlikte bulunan diğer iki asıl değildir. Bu sadedde olmak üzere hadiste "Nedamet tevbedir" hükmü gelmiştir."

Kurtubî, el-Müfhim'de der ki: "Bu hadis, istiğfarın faydasının büyüklüğüne, Allah'ın fazlının büyüklüğüne, rahmetinin, hilminin, kereminin genişliğine delalet eder. Fakat bu istiğfar, günahta ısrar düğümlerini çözen ve nedameti hâsıl eden bir dile mukârin olarak, ma'nâsı kalbte sabit olan istiğfardır. İşte bu, tevbenin tercümesidir. Buna şu hadis şehadet eder: "Hayırlınız günaha düşmüş tevbekârdır." Müfetten'in ma'nâsı, "günahı tekerrür edip[10] tevbe eden kimse" demektir. Yani her ne zaman günah işlerse derhal tevbeye koşan kimsedir. Diliyle "estağfirullah" deyip kalbiyle o günahta ısrar eden değil; böyle birisi, istiğfarı da istiğfara muhtaç olan kimsedir."

İbnu Hacer, bu hususa İbnu Ebi'd-Dünya'nın İbnu Abbâs'tan tahriç ettiği şu merfu hadisi şahid olarak kaydeder: " "Günahtan tevbe eden, günah işlememiş kimse gibidir, günahtan istiğfar edip işlemeye devam eden, Rabbi ile istihza (alay) eden gibidir." Râcih olan şu ki, "Günahtan istiğfar edip..." diye başlayan kısım İbnu Abbâs'ın sözüdür. Evvelki kısım, İbnu Mâce ve Taberânî'de İbnu Mes'ud hadisi olarak kaydedilmiştir. ??????????? ????? ????????? ???????? hadisini de Deylemî, Müsnedü'l-Firdevs'te Hz. Ali'den kaydetmiştir. Kurtubî der ki: "Bu hadisten elde edilen fâide şudur: "Günaha tekrar bulaşmaya yönelmek, tevbeyi bozmak olması haysiyetiyle ikinci sefer işlenen günah her ne kadar yeni başlamaktan daha kötü ise de, tevbeye avdet, onu ilk defa yapmaktan daha iyidir, çünkü tevbeye ikinci kere meyil, kerim olan Allah'tan talebe devam ve istediğinde ısrar ve O'ndan başka affedicinin olmadığını itiraftır." Nevevî de şunu söyler: "Hadiste şu hüküm vardır: Günahlar, yüz kere, hatta bin ve daha çok kere tekrar edilse de kişi her seferinde tevbe etmişse tevbesi makbuldür. Veya bütün günahlardan bir tek tevbe ile tevbe etse yine de tevbesi sahihtir.

2- Hadisin sonunda geçen "Dilediğini yap..." ibaresinin ma'nâsı: "Günah işlemeye devam edip arkadan da tevbe ettikçe seni affederim" demektir. Kitabu'l-Ezkar'da er-Rebî İbnu Haysem'in şu sözü kaydedilmiştir: "Estağfirullah ve etubu ileyhi (Allah'tan mağfiret diliyor, O'na tevbe ediyorum)" deme. Bu söz, yapmadığım takdirde yalan ve günah olur. Bilakis şöyle söyle: "Allahümmağfir lî ve tüb aleyye. (Allah'ım, beni mağfiret et ve bağışla.)" Nevevî der ki: "Bu güzeldir, ancak estağfirullah demenin mekruh olması ve bunu "yalan"la tesmiye muvafık olmaz. Zira, estağfirullah'ın ma'nâsı Allah'ın mafiretini taleb ediyorum demektir, bu yalan olamaz." İbnu Hacer, bu meselede Nevevî'ye değil, er-Rebî'ye hak verir ve "Tevbe edip de tevbesini yerine gtirmemek Rebînin dediği üzere "yalan"dır der. Ayrıca Rebî'nin sadece estağfirullah kısmını değil her iki lafzı da kasdetmiş olmasının muhtemel olduğunu ve sözünün tamamının sahih olduğunu belirtir.

3- İstigfar'la da ilgili olarak İbnu Hacer şu açıklamayı kaydeder:"es-Sübkî el-Kebîr'in, Hulbiyat'ında gördüm, diyordu ki: "İstiğfar, mağfiret talebidir, bu lisanla veya kalble veya her ikisiyle de olur. Birincisi faydalıdır, zira söylemek sükuttan hayırlıdır, hem de dil hayırlı söze alışır. İkincisi de cidden faydalıdır. Üçüncü ise, her ikisinden daha faydalıdır, ancak kalb ve lisan, tevbe olmadıkça günahı temizleyemezler. Zira günahta musır olan âsi mağfiret diler de, bu, ondan tevbenin de olmasını gerekli kılmaz." Sübkî, sözünü şöyle noktalar: "İstiğfarın "tevbe"den farklı bir ma'nâ taşıdığı hususunda söylediğim söz, kelimenin vaz'edilişi itibariyledir. Ancak pek çok âlim nazarında gâlib olan husus estağfirullah lafzının tevbe ma'nâsında olduğudur. Öyleyse kimin inancı böyle ise, bu kimse şüphesiz estağfirullah'la tevbe murad ediyor demektir."

Sübkî son olarak der ki: "Bazı âlimler, "Tevbenin, istiğfâr olmadıkça eksik olacağını, tamam olması için mutlaka istiğfar da gerektiğini söylerler ve bu kanaatlerine şu âyeti delil gösterirler: "Rabbinizden mağfiret dileyin ve Ona tevbe edin ki..." (Hud 3).[11]

?4144 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ??????: ??? ???? ?????? ?????? ??? ??????????? ???????????? ???????? ???? ???? ??? ????? ?????? ??? ????????? ??? ???? ????? ???? ???????? ????????? ??????? ?????????? ????? ????????????????? ???????? ???? ??? ???????? ???????? ????? ?????? ???? ?????????? ????????? ?‘???? ???????? ????? ??????????? ? ???????? ??? ??????? ????????? ??????????? ??????????[. ????? ???????.»????????« ??????? ???? ?? ??? ?? ????. ?? ???.»???????? ?‘??« ?? ????? ????? .

4. (4144)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâlâ Hazretleri diyor ki: "Ey âdemoğlu! Sen bana dua edip, (affımı) ümid ettikçe ben senden her ne sâdır olsa, aldırmam, ben seni affederim. Ey âdemoğlu! Senin günahın semanın bulutları kadar bile olsa, sonra bana dönüp istiğfar etsen, çok oluşuna bakmam, seni affederim. Ey âdemoğlu! Bana arz dolusu hata ile gelsen, sonunda hiç bir şirk koşmaksızın bana kavuşursan, seni arz dolusu mağfiretimle karşılarım." [Tirmizî, Da'avât 106, (3534).][12]

?4145 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ???????? ? ???????? ?????? ???????. ?????? ?????? ?????? ?????: ???? ??? ??????? ????????? ?????? ??? ? ??????? ???????. ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ????????[. ????? ????.?»??????????« ????? ????????»?????? ????????« ???????? ???? ?????? ???? .

5. (4145)- Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam: "Vallahi Allah falancayı mağfiret etmiyecek!" diye kesip attı. Allah Teâlâ Hazretleri de: "Falancaya mağfiret etmiyeceğim hususunda yemin eden de kim? Ben ona mağfiret ettim, senin amelini de iptal ettim!" buyurdu." [Müslim, Birr 137, (2621).][13]

AÇIKLAMA:

Nevevî der ki: "Hadiste, Ehl-i Sünnet'in, Allah affetmek isteyince, tevbesiz de günahı affedebileceğine dair görüşüne delil vardır. Mutezile ise, bu hadisle büyük günahların ameli ibtal edeceğine istidlal etmişlerdir. Ehl-i Sünnet, amelin ancak küfürle düşeceğine hükmetmiştir. Bu hadisteki adamın amelinin ibtali meselesi "seyyiatının mukabili olarak düşmüştür de, mecazi olarak ibtal diye isimlenmiştir" şeklinde te'vil edilmiştir. Ehl-i Sünnet, ayrıca, adamın küfrü gerektiren bir başka amelin cereyan etmiş olma ihtimalini de ileri sürmüştür. "Mamafih, bu haber bizden önceki şeriatlerin birine aittir ve o şeriatte hüküm böyledir (büyük günahlar da ameli iptal ederdi)."[14]

?4146 ?6? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ????? ?? ????? ??????????? ??????? ????????????? ????????? ???????? ???Œ????

??? ??????????? ?????????. ??????? ????????????? ? ??????? ?????? ?Œ???? ???? ??????. ?????????: ???????. ?????????? ??????? ???? ??????. ??????: ???????. ??????: ???????? ????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????: ???????? ? ???????? ?????? ????? ??? ????? ? ????????? ??????????. ?????? ?????? ????????????? ??????????? ?????? ????? ????????????. ?????? ???????? ?????? ?????????????: ??????? ???? ??? ??? ??????? ????????? ???????? ???????????: ??????? ????????? ????????? ??????????? ?????? ??Œ????: ????????? ???? ??? ???????? ????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????: ??????? ??????? ?????????? ??? ?????? ????????? ??????????[. ????? ??? ????.????? »??????« ????? .

6. (4146)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benî İsrail'de birbirine zıd maksad güden iki kişi vardı: Biri günahkârdı, diğeri de ibadette gayret gösteriyordu. Âbid olan diğerine günah işerken rastlardı da: "Vazgeç!" derdi. Bir gün, yine onu günah üzerinde yakaladı. Yine, "vazgeç" dedi. Öbürü:

"Beni Allah'la başbaşa bırak. Sen benim başıma müfettiş misin?" dedi. Öbürü: "Vallahi Allah seni mağfiret etmez. Veya: "Allah seni cennetine koymaz!" dedi. Bunun üzerine Allah ikisininde ruhlarını kabzetti. Bunlar Rabbülâlemînin huzurunda bir araya geldiler. Allah Teâlâ Hazretleri ibadette gayret edene: "Sen benim elimdekine kâdir misin?" dedi. Günahkâra da dönerek: "Git, rahmetimle cennete gir!" buyurdu. Diğeri için de: "Bunu ateşe götürün!" emretti."

Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) der ki: "(Adamcağız Allah'ın gadabına dokunan münâsebetsiz) bir kelime konuştu, bu kelime dünyasını da, âhiretini de heba etti." [Ebu Dâvud, Edeb 51, (4901).][15]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, amele güvenmemek gereğinde canlı bir örnek sunmaktadır. Yapılan hayırlı amellere rağmen nasıl bir sonla karşılaşacağını kimse bilemez. Keza şer üzere olan kimselere karşı da peşin hükümlü olmamak, onların da hayırlı bir sonla bahtiyarlar zümresinden olabileceğini nazar-ı dikkate almak gerekmektedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir Müslim hadisinde "Kendisinden başka ilah olmayan zata yemin olsun, biriniz cennet ehlinin amelini işler işler, cennetle arasında bir zira'lık bir mesafe kala, kader

galebe çalar, ateş ehlinin amelini işleyiverir ve ateşe gider. Biriniz cehennem ehlininin amelini işler işler, cehennemle arasında bir zirâ mesafe kala kader galebe çalar ve cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer."
Şu halde dinimizde amele güvenmemek, ölünceye kadar, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden ümid, gadabından da korku üzere olmak esastır. Âlimler, kesinlikle "cennetliğim" veya kesinlikle "cehennemliğim" demeyü büyük günahlardan addetmişlerdir. Bir başkası hakkında verilecek hüküm de böyle. Kimse hakkında kesinlikle "cennetliktir", "cehennemliktir" gibi kesin hüküm verilemez. Bu gayba âşinâlık iddası olur. Dinimizde kesinlikle cennetlik olduğu belirtilen belli sayıda insan vardır, onlara Aşere-i Mübeşşere (on müjdelenmişler) denir.
Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, bu islâmî prensibi tesbit ve takrir etmektedir.[16]

?4147 ?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? ????????? ????? ?????????: ???? ???? ????? ???????????? ????? ???????????? ????? ????????? ??? ????????. ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ???????? ??? ????????? ??????. ???????? ????? ?????? ???? ?????. ??????? ?????? ?'???? ???????: ???????? ??? ????? ??????. ??????????: ?????? ???? ???????. ???????: ??? ???????? ???? ??? ????????? ???????: ??????????? ??? ?????. ???????? ???? ???????[. ????? ????? ????????.

7. (4147)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam vardı, (günah işleyerek nefsine zulmetmekte) çok ileri idi. Ölüm gelip çatınca oğullarına dedi ki: "Ben ölünce, cesedimi yakın, külümü iyice ezin ve rüzgarın önünde saçın, Allah'a yemin olsun, eğer Rabbim beni bir yakalarsa hiç kimseye vermediği azabı verir!"
Ölünce, bu söylediği ona yapıldı. Allah da arz'a emrederek:
"Sende ondan ne varsa bana toplayıver!" dedi. Arz da topladı. Adam ayakta duruyordu. "Sen böyle bir vasiyeti niye yaptın?" diye Rabb Teâlâ sordu.
"Senden korktuğum için ey Rabbim!" cevabını verdi. Allah Teâlâ hazretleri bu cevap üzerine onu affetti." [Buhârî, Tevhid 35, Enbiya 50; Müslim, Tevbe 25, (2756); Muvatta, Cenâiz 51, (1, 240); Nesâî, Cenâiz 117, (4, 113).][17]

AÇIKLAMA:

1- Hadis Buhârî'de çeşitli vecihlerde gelmiştir ve her vechinde bir kısım farklılıklar mevcuttur.
2- Hadiste, adamın "Rabbim beni bir yakalarsa" (kelimesi kelimesine "Rabbim beni yakalamaya muktedir olursa" demesi, ölümden sonra dirilme hadisesini ve hatta, Allah'ın kudretini inkar ma'nâsı taşıdığı halde, bu adamın aff-ı ilahiye mazhar olması, ülemânın münakaşasına sebep olmuştur. Hattâbî şöyle der: "Adam dirilmeyi inkar etmiyor. Cahillik sebebiyle zannetti ki, kendine böyle yaparsa bir daha geri dönmeyecek ve azab görmeyecek. Nitekim bunu Allah'ın korkusundan yaptığını söylemekle imanını izhar etmiş olmaktadır."
İbnu Kuteybe der ki: "Mü'minlerden bir kısmı bazı sıfatlarda yanılırlar, bundan dolayı onlar tekfir edilmezler."
İbnu'l-Cevzî bu görüşü reddeder ve: "Kader sıfatının inkarı ittifakla küfürdür. Allah beni yakalamaya muktedir olursa" sözünün ma'nâsı, daraltmaktır. Nitekim ???????? ???????? ???????? âyetinde de böyledir: "Allah kimin rızkını daraltırsa.." demektir" diye tevil eden de olmuştur" der.
Bazıları bu kimsenin Fetret devrinde olması sebebiyle imanın bütün şartlarını bilmeyeceği, bu sebeple bazı yanılgılara düşebileceği bizim açımızdan ciddi bir hata sayılabilecek yanlış sözler söyleyebileceği, bütün bunlara rağmen tekfir edilemeyeceği hususunu belirtmişlerdir.
Bazı âlimler, ye'sin dehşetinden ve üzerinde korkunun galebe çalmasıyla aklının gitmiş olacağından dolayı yanlış kelam ve davranışlara düşebileceği, o yanlış sözleri kasden, ifade ettiği ma'nâda söylemediğini, içinde bulunduğu halet icabı gaflet, zühul ve unutma gibi, sahibinin muâheze edilemeyeceği bir vasatta söylemiş olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu meyanda "O şahsın şeriatinde kâfirin de mağfirete mazhar olmasının caiz olması" gibi kabulü mümkün olmayan tevile bile yer veren olmuştur.
Hadiste, anlatılan vak'anın, işlenen günah ne kadar büyük bile olsa Allah'ın rahmetinden ümid kesilmemesi gerektiği hakikatının herkesçe anlaşılabilecek ve zihinlerde kolayca yer edebilecek canlı bir temsil, bir mizansen üslubuyla anlatılmış olması da ihtimalden uzak değildir. Muhtevaya bu açıdan bakınca temsilde hata olmaz prensibiyle detaya değil, maksada hasr-ı nazar edilir ve bir kısım tekellüflü tevillere gerek kalmaz.[18]

?4148 ?8? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ??????? ????? # ???????: ????? ?????? ????? ?????? ??? ?????????? ??? ???? ????? ?????????? ??? ???????? ?????? ???????? ????????????[. ????? ??? ???? .

8. (4148)- Ümmü'd-Derdâ (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh)'ı işittim. Demişti ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle buyurdu: "Müşrik olarak ölenle, bir müslümanı haksız yere öldüren hariç, Allah bütün günahları affedebilir." [Ebu Dâvud, Fiten 6, (4270).][19]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, uzunca bir rivayetten bir parçadır. Hadisin zahiri, bir mü'mini meşru bir sebep olmadan taammüden (bile bile, kasıdla) öldüren kimsenin mağfirete mazhar olamayacağını ifade etmektedir. Nitekim bu ma'nâyı teyid eden âyet-i kerime de var: "Kim bir mü'mini taammüden öldürürse onun cezası ebedî kalacağı cehennemdir" (Nisa 93). İşte bu, İbnu Abbâs'ın görüşüdür. Ancak selefin cumhuru ve Ehl-i Sünnetin tamamı âyette gelen hükmü tağlize hamlettiler ve katilin tevbesinin de diğer günahkârların tevbesi gibi sahih olacağını söylediler. Ve dediler ki: "Cezası cehennemdir" sözünün ma'nâsı, "Hak Teâlâ'nın "Allah kendisine şirk koşanı affetmez, bunun dışında dilediğini affeder" âyetine temessüken (uyarak), dilerse onu mükâfatlandırır" demektir. Bu hususa delil doksandokuz kişiyi öldürüp sonra tevbe için râhibe gelince, "Bunun tevbesi yok" cevabı üzerine onu da öldürüp yüze tamamlayan İsrailli katildir. Bu durum, bu ümmetten öncekiler için sâbit olursa, kendinden önce mevcut olan birçok ağır teklifler üzerinden kaldırılmış olan bu ümmet için evleviyetle mevcuttur."
Yani, âlimler getirdikleri açıklamalara dayanarak bu hadisin zâhiriyle amel etmezler, teviliyle amel ederler.[20]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/527-529.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/529-530.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/530-531.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/531-532.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/532.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/533.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/533.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/533-534.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/534-535.
[10] Müfetten: Münâvî, bu kelimeyi: "Allah tarafında günaha imtihan edilen, sonra tevbe edip sonra günaha dönen, sonra tekrar tevbe eden" diye açıklar.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/535-537.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/537-538.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/538.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/538.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/539.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/539-540.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/541.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/541-542.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/542.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/543.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İDDET VE İSTİBRA BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
İDDETİN ÇEŞİTLERİ
BİRİNCİ FASIL
MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ
İKİNCİ FASIL
VEFAT İDDETİ
ÜÇÜNCÜ FASIL
İSTİBRA
DÖRDÜNCÜ FASIL
SÜKNÂ VE NAFAKA
BEŞİNCİ FASIL
İHDÂD (MATEM)

İDDET VE İSTİBRA BÖLÜMÜ

(Beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

VEFAT İDDETİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İSTİBRA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

SÜKNA VE NAFAKA

*

BEŞİNCİ FASIL

İHDÂD (MATEM)

UMUMÎ AÇIKLAMA

İddet, boşanma veya ölümden sonra geri kalan nikah âsârının ortadan kalkması için şer'an belirlenen muayyen bir müddete denir. Bu müddet dolmadan, erkek veya kadın bir başkasıyla ve bazı hallerde birbirleriyle tekrar evlenemezler.
Şu halde iddet hem erkek için, hem de kadın için gerekli olabilir. Fakat kadınlarda cereyanı asıldır. Bu sebeple yapılan açıklamalar esas itibariyle kadınlarla ilgilidir.
İddeti gerektiren husus, öncelikle neseb karışmasını önlemektir. Bu maksadla kadın-erkek beraberliğini ifade eden durumlardan sonraki ayrılmalar iddet gerektirir. Sözgelimi duhûl veya halvet veya ölüm ile kuvvet bulan sahih nikah iddeti gerektirdiği gibi şibh-i nikah veya şübhe-i nikah ile mukarenet de iddet gerektirir.[1]

İDDETİN ÇEŞİTLERİ

Üç çeşit iddet vardır: Hayız, şühur ve haml-i vaz' denen doğumdur. Bazan talak ile vefat iddetlerinin hangisi daha uzunsa ona uyulur.
* Hayız ile iddet: Sahih bir nikahla evlenmiş bulunan bir kadın takarrübden veya sahih yahut fâsid halvetten sonra kocasından ric'iyyen veya bâinen talak ile veya kadın-erkek arasında denkliğin bulunmayışı gibi bir sebeple fesh ve tefrik ile ayrılan henüz âyise olmamış[2] ve hayızdan kesilmemiş bulunan hür kadınların iddet müddeti tam üç hayızdır. Cariye olan zevcelerin iddet müddeti tam iki hayızdır. Talak veya fesh veya mütâreke hayız sırasında vukû bulmuşsa, bu sayılmaz. Bundan sonra gelecek üç hayız -veya cariye için- iki hayız müddeti beklemek gerekir.
Teferruat için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.
* Şühur (aylar) ile iddet: Sahih bir nikâhla evlenen bir kadın takarrüb veya halvetten sonra kocasından talâk ile veya fesh ile ayrılan veya ayrılmazdan önce iyâs çağına girmiş bulunan bir kadının iddet müddeti, ayrıldığı tarihten itibaren üç aydır. Cariyelerin iddeti birbuçuk aydır.
Sahih nikahla evlenmiş olan fakat gebe olmayan kadınların kocaları vefat ederse, iddetleri dört ay on gündür. Bunların hayız görüp görmemeleri, aralarında takarrüb ve halvet vuku bulup bulmaması birdir, bu hükme tesir etmez.
Bu müddet, cariye olan zevceler hakkında iki ay beş gündür.
* Vaz-ı haml ile olan iddet: Sahih nikahla evlenen kadın, gebe iken kocası vefat eder veya kocasından talak veya feshle ayrılan bir kadının iddeti, hamlini yani karnındaki yükünü vaz etmekle nihayet bulur. Vaz-ı haml, doğum veya düşük gibi bir hadise ile karnındakini atmasıdır. Şu halde bu hadise, ölüm veya boşanma vak'asından hemen sonra vukûa gelse iddet derhal sona erer. Çünkü bununla rahmin önceki kocadan temizliğine yakîn hâsıl olur. İddetten de zaten maksad budur.
Kadın birden fazla çocuğa yüklü ise, son çocuğun da doğmasıyla iddet sona erer.
Düşük halinde, tamamen veya kısmen hilkat belli ise vaz-ı hamle hükmolunur, değilse onunla iddet sona ermez.
Dolayısiyle kadın, boşanmış olup hayız görmekte ise hayız ile, hayızdan kesilmiş veya iyâs devresine girmiş ise ay ile; kocası ölmüş ise şühur ve eyyam ile (dört ay on gün) iddet bekler. [3]

BİRİNCİ FASIL

MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ

?4187 ?1? ?? ????? ??? ???? ?? ????? ?‘?????? ?????? ?????? ??????:]??????? ????????? ???? ?????? ????? ?????? #? ?????? ?????? ??????????????? ???????. ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ??????????? ????????. ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ????????????????[. ????? ??? ???? .

1. (4187)- Esmâ Bintu Yezîd İbni's-Seken el-Ensâriyye (radıyallahu anhâ)'nın anlattığına göre, "Esmâ, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında kocasından boşanmıştır. Ve o sıralarda boşanan kadın için henüz iddet bekleme hükmü yoktu. İşte bu sebeple, Esmâ boşanınca, Allah Teâlâ Hazretleri, boşanan için iddet bekleme emrini indirdi." [Ebu Dâvud, Talâk 36, (2281).][4]

AÇIKLAMA:

Rivayet, talakla ilgili ilk vahyin Esmâ Bintu Yezîd hakkında indiğini ifade etmektedir. Burada zikri geçen âyet şudur: "Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah'a ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir" (Bakara 228).][5]

?4188 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ??????: ?????????????????? ????????????? ?????????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ??????: ???????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ??? ?????????? ????????????? ??????? ???????... ???????? ???? ????? ???????: ????? ?????????????????? ???? ?????? ??? ????????????? ?????????????? ?????????????? ???? ??????? ????????????????[. ????? ??? ???? ???????? .
»????????«????? ???????.?»????????«??? ??? ???? ?????? ??? ????? ??? ???????? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? .

2. (4188)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Allah Teâlâ Hazretleri: "Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler" (Bakara 228) buyuruyor. Yine Allah Teâlâ hazretleri: "Kadınlarınız arasında ay hali görmekten kesilenler ile ay hali görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki, onların iddet beklemesi üç aydır..." (Talak 4). (Önceki âyet) bu ikinci ile neshedilmiş oldu. Keza Allah Teâlâ hazretleri (birinci âyetten bazı hükümleri neshederek) buyurmuştur ki: "Mü'min kadınlarla nikahlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda, artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın" (Ahzâb 49). [Ebu Dâvud, Talâk 10, (2195), 37, (2282); Nesâî, Talâk 54, (6, 187), 74, (6, 212).][6]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Nesâî'nin bir rivayetinde nesh hadisesini açıklarken, örnek olarak, talakta vâki olan neshi gösterme zımnında, yukarıdaki beyanatta bulunmuştur.
Hadiste söylenmek istenen, Sindî'nin açıklamasına göre şudur:
a) Önce Bakara suresindeki 228 numaralı âyet nâzil olmuş, bu âyetle boşanan kadınların iddetleri üç aybaşı hali müddeti olarak takrir etmiştir. Arkadan nâzil olan Talak suresinin 4. âyeti ile boşanma ile ilgili bazı surelerde nesih vâki olmuştur, yani âyise olan kadının iddeti ile henüz ay hali girmeyenlerin iddetleri, "üç aybaşı hali" yerine, "üç ay" olarak tadil edilmiştir. Keza İbnu Abbâs üçüncü bir âyetle yani, Ahzâb suresinin 49. âyeti ile gelen neshe dikkat çekmiştir. Temasta bulunmadan boşanmış olan kadınlara iddet gerekmeyeceği beyan edilmiştir.
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), Bakara suresindeki "boşanan kadınlar" şeklinde mutlak ifadenin, müteakip âyetlerle çeşitli boşanma şekillerine ve her bir şekille ilgili farklı iddet hallerine yer verildiğine dikkat çekiyor ve müteâkip âyetlerde gelen tavzihatı, önceki âyetle ilgili "nesih" olarak değerlendiriyor. [7]

?4189 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ?? ???? ?????:]?????????????????? ????????????? ?????????????? ??????? ??????? ??? ??????? ??????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????? ??? ????????????? ??? ????? ????????? ???????? ??????????? ?Œ????? ??? ????: ??? ???????? ???????? ?????? ???? ????????? ????? ???? ??????? ?????????? ?????? ?????? ????? ????????????? ???? ?????????? ????? ???????? ????? ??????: ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (4189)- Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), "Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl değildir, kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler" (Bakara 223) âyeti için der ki: "Bu âyete göre, erkek hanımını üç kere de boşasa ona dönmeye hakkı vardı. Bu hüküm şu âyetle neshedildi. "Boşanma iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır" (Bakara 229). [Nesâî, Talâk 74, (6, 212).][8]

?4190 ?4? ??? ?????? ?? ????:]???? ?‘?????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ??? ??????? ???? ?????????? ?????????????? ?????????? ??????????. ????????? ?????????? ?? ??? ????????? ??? ?????? ??? ??????? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ??????: ??????? ???? ???????? ?? ??????? ???? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ??? ?????????[. ????? ???? .

4. (4190)- Süleyman İbnu Yesâr rahimehullah anlatıyor: "el-Ahvas, hanımını boşamıştı. Hanımı üçüncü hayızın kanama müddetinde iken Şam'da öldü. Hz. Muâviye (radıyallahu anh), Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'a yazarak bunun hükmünü sordu. Zeyd cevaben şöyle yazdı: "Eğer kadın, üçüncü hayz'ın kanama devresine girmiş idiyse, kocadan tamamen ayrılmış, koca da ondan ayrılmıştır. Ne kadın, kocaya, ne de koca, kadına vâris olamaz." [Muvatta, Talâk 56, (2, 577).] [9]

AÇIKLAMA:

1- Ahvas İbnu Abd İbni Ümeyye, Hz. Muâviye'nin Bahreyn'deki âmili idi, bazı rivayetlere göre sahâbî olmalıdır.
2- Bu rivayet, Kur'anda geçen kuru kelimesi ile tuhûr anlaşıldığının bir delili olmaktadır. Daha önce de temas edildiği üzere, bu Kur'ânî tabir ezdâd'dandır, hem temizlik, hemde kanama devresi ma'nâlarına gelmektedir. Ülemânın bir kısmı "temizlik" bir kısmı da "hayız" hali olarak anlamıştır. Şâfiî ve Ehl-i Hicaz, "tuhur = temizlik" kabul edenlerdendir. Ebu Hanîfe ve Ehl-i Irâk ise "hayız" kabul edenlerdendir. Kelimenin zıt ma'nâda kullanılış sebebini İbnu'l-Esir, kar' kelimesinin asıl itibariyle malum vakit ma'nâsına gelmesiyle izah eder.[10]

?4191 ?5? ??? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]??????? ??????????? ???? ?????? ????? ?????? # ????????? ??????? # ??? ???????? ??? ????????? ?????????[. ????? ??????? ?????????»?????? ?? ?????? ????????« ??? ?? ?????? ??? ???? ??????? ????? ?????? ? ????????? ???? .

5. (4191)- Rebî Bintu Muavvız (radıyallahu anhâ)'nın anlattığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, kocasından muhâla'a yoluyla ayrılmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da ona bir hayız müddetince iddet beklemesini emretmiştir (veya kadına... emredilmiştir)." [Tirmizî, Talâk 10, (1185); Nesâî, Talâk 53, (5, 186).][11]

AÇIKLAMA:

1- Muhâla'a veya hul' elbise, ayakkabı gibi eşyayı bedenden soyup çıkarma ma'nâsına gelen hall' kelimesinden alınmadır. Âyette kadının erkek için, erkeğindekadın için bir elbise olduğu ifade edilmesine (Bakara 187) mebni, boşanmaya da hul' veya muhâla'a denmiştir. Bu suretle boşanan kadına da muhteli'a denir. Ancak bu boşanma, kadının erkeğe bir karşılık ödeyerek elde ettiği boşanmadır. Bu, bazan mehirden vazgeçmekle gerçekleşir. Bazan da ilave bir şeyler ödeyerek. İslâm, esas itibariyle boşama yetkisini erkeğe tanımıştır, ama kadınında boşanma hakkını tamamen ortadan kaldırmamıştır. Nikahın gerçekleşmesinde, kadının razı olacağı bir meblağda mehir ödeme işini erkek yaptığı için, nikah akdinin bozulması, erkek tarafını maddi zarara uğratır. Şu halde kadının boşanma isteği karşısında erkeğin bu zararı telafi edilmelidir. İslam muhala'a yoluyla boşanmayı tecviz ederek bu zararı kaldırmıştır. Kadının ödeyeceği ivazın miktarı karşılıklı mutabakata bırakılmıştır.

2- "Muhâla'a yoluyla boşanan kadının iddeti bir hayız müddetidir" diyenler bu hadisle istidlal etmiştir. Hattâbî, muhala'aya iddet olarak bir hayız müddetinin belirlenmesini delil kılarak, bunun bir boşanma değil, nikah akdinin feshi olduğunu söyler. "Çünkü der, Cenâb-ı Hakk boşananların üç kuru' müddeti beklemelerini (Bakara 228) emretmektedir, muhala'a boşanma olsaydı bunun için tek kuru' ile yetinilmezdi."
Tirmizî, hadisin sonunda şu bilgiyi verir: "Resulullah'ın ashabından ve diğerlerinden ilim ehlinin çoğuna göre muhtelia'nın iddeti, mutallaka'nın iddeti gibidir. Süfyan-ı Sevrî, Kûfe ülemâsı, Ahmed İbnu Hanbel, İshak bu görüştedir. Ashab ve diğerlerinden bazıları da muhteli'a'nın iddeti bir hayız müddetidir" demiştir. İshak bu görüş için: "Bunu benimseyen çıksa, bu sağlam bir görüştür" demiştir." [12]

İKİNCİ FASIL

VEFAT İDDETİ

?4192 ?1? ?? ?? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ???????? ???? ??????? ??????? ????? ?????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ????????. ??????? ??? ??????????? ??????: ??????? ??? ???????? ??? ???????? ????? ?????????? ????? ?‘????????. ??????? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ???????? ????? ??????? ??????? # ??????: ????????[. ????? ????? ? ??? ????? ???? ??? ??????? .

1. (4192)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Benî Eslem'den Sübey'a adında bir kadın hamile iken kocası ölmüştü. Benî Abdi'ddâr'dan Ebu's-Senâbil İbn Ba'kik, kadınla evlenmek istedi. Kadın onunla evlenmekten imtina etti. Adam: "Vallahi, iki müddetin sonuncusuna kadar iddet beklemedikçe evlenmen caiz değil!" dedi. Kadın yirmi gün kadar bekledi, derken nifas oldu. Sonra da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek durumu arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evlen!" buyurdu." [Buhârî, Talâk 39, Tefsir, Talak 2; Müslim, Talâk 57, (1485); Muvatta, Talak 83, (2, 589, 590); Tirmizî, Talâk 17, (1193); Nesâî, Talak 56, (6, 190, 191).][13]

?4193 ?2? ???? ????]???? ????? ???????? ???????: ???? ????????? ???????? ?????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???????? ????? ????????? ?????? # ????????? ??? ??????????[.

2. (4193)- Müslim'deki rivayet şöyledir: "Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) dedi ki: "Sübey'a, kocasının vefatından birkaç gece sonra nifas oldu. Kadın, durumunu Resulullah'a zikretti, Aleyhissalâtu vesselâm evlenmesini söyledi." [Müslim, Talâk 57, (1485).] [14]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz rivayette bazı teferruata yer verilmemiş. Başka rivayetlerdeki ziyadelere göre, kocası ölen Sübey'a (radıyallahu anhâ)'ya biri genç, diğeri yaşlı iki talip çıkar. Sübey'a gence evet der ve yaşlıyı reddeder. Kadının bu esnada ailesi Medine'de değildir.
Evlenmesi biraz geciktiği takdirde, yakınları gelecek. Yaşlı zatın ümidi bu gecikmede... Ailesi döndükleri takdirde, onlar vasıtasıyla Sübey'a'yı kendisiyle evlenmeye razı edebilecek. Bu sebeple, onun derhal evlenemeyeceğini, "iki müddet"in sonunu beklemesi gerektiğini söyler. Kadın, bunun üzerine Resulullah'a gidip durumunu arzeder. Aleyhissalâtu vesselâm, evlenebileceğini söyler. Hikayede zikredilen yaşlının, hadisin sadedinde olduğumuz vechinde ismi geçen Ebu's-Senâbil olduğu anlaşılmaktadır.
2- Hadiste geçen "iki müddetinin sonuncusunu bekleyeceksin" tabiri şu demektir: "Eğer dört ay on gün geçmeden önce doğurursa bu müddetin dolmasını bekleyecek; sırf doğumla kadın helal olmaz, eğer doğumdan önce dört ay on günlük müddet dolarsa doğuma kadar bekleyecektir."
3- Selefin cumhuru ve fetva veren imamlar, "Hâmile kadın çocuğunu doğurur doğurmaz iddetini tamamlamış olur ve evlenebilir" demekte ittifak ederler.
Sahabe ve diğer selef büyüklerinden bazıları: İki müddetin sonuncusuna kadar iddet bekler demiştir. Bunun ne demek olduğunu açıkladık. Hz. Ali ve İbnu Abbâs'ın bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.
Şârihler, önceki görüşün esahh olduğunu, muhalif görüş sahiplerine, sadedinde olduğumuz rivayetlerin ulaşmamış olabileceğini söylerler.[15]

?4194 ?3? ??? ??? ???? ?? ????????? ???:]??????? ???? ?????? ????????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????. ????????? ???????? ?????????: ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ‘????? ???? ????????? ??????? ???? ?????? ?????. ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????: ????? ?‘????????. ?????? ???? ????????: ?????????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? # ????? ?????? ????? ??? ??????????. ???? ???? ?????????: ?????? ??????? ???? ?????[. ????? ???????.

3. (4194)- Ebu Seleme İbnu Abdurrahman anlatıyor: "Ben ve Ebu Hüreyre, İbnu Abbâs (radıyallahu anhüm)'ın yanında iken, bir kadın gelerek: "Ben hamileyken kocam öldü, çocuk da kocamın ölmesinden dört ay geçmeden doğdu. (İddetim dolmuş sayılır mı)?" diye sordu. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "İddetin, iki müddetin sonuncusudur" dedi. Ebu Seleme: "Bana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'ından bir adam, böyle bir durumda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evlenmeyi emrettiğini haber verdi" dedi. Ebu Hüreyre der ki: "Buna ben de şehâdet ederim." [Nesâî, Talâk 56, (6, 194).][16]

?4195 ?4? ??? ???? ???:]?????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ???????. ??????: ???? ???????? ?????? ???????. ??????? ??? ?????? ?????? ?????: ???? ???????? ??????????? ??? ?????????? ???? ???????? ?????? ???????[. ????? ???? .

4. (4195)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e hamile iken kocası ölen kadından sorulmuştu. "Çocuğu doğurunca helal olur, (evlenebilir)" cevabını verdi. [Orada bulunan bir adam ilave etti]: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) de: "Kocası yatakta, henüz defnedilmemiş iken doğum yapsa da kadın (evlenmeye) helaldir" demişti." [Muvatta, Talâk 84, (2, 589).][17]

?4196 ?5? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]? ????????? ???????? ??????? ????????? #. ??????? ???????????? ??????? ???????? ???????? ??????? ???????? ??????? ??? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (4196)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) dedi ki: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetini bize çarpıtmayın. Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür yani ümmü veled hakkında." [Ebu Dâvud, Talâk 48, (2308).][18]

?4197 ?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ????? ???????: ??????? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ????????? ????????[. ????? ????.

6. (4197)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) diyordu ki: "Efendisi olan ümmü veledin iddeti bir hayız devresidir." [Muvatta, Talâk 92, (2, 593).][19]

AÇIKLAMA:

Son iki rivayet ümmü veledin, yani efendisinden çocuk doğuran cariyenin iddeti hakkındadır. Görüldüğü üzere, bu mesele ihtilaflıdır:
* Evzaî, İshak İbnu Râhûye, İbnu'l-Müseyyeb, Saîd İbnu Cübeyr, İbnu Sîrîn, Hasan Basrî gibi bir kısım ülemâ Amr İbnu'l-Âs hadisini (4196) esas alarak ümmü veled'in iddetini hür kadınların iddetiyle bir tutarak dört ay on gün kabul etmiştir.
* Süfyan Sevrî, Ashab-ı rey, Atâ, Nehâî, Ali İbnu Ebî Tâlib, İbnu Mes'ud gibi bir kısım selef de "ümmü veled'in iddeti üç hayız müddetidir" demiştir.
* İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Ömer, Urve İbnu Zübeyr, Kasım İbnu Muhammed, Şâbî, Zührî gibi bir kısım selef de "ümmü veled'in iddeti bir hayız müddetidir" demiştir. [20]

ÜÇÜNCÜ FASIL

İSTİBRA

İstibra ?????? (berî olmak)'dan gelir. Burada, kadının rahminin hamile olup olmadığının açıklık kazanması ma'nâsınadır. Bu kelime, küçük abdestten sonra, idrar yolundaki son sızıntıdan halas olma ma'nâsına da kullanılır.[21]

?4198 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ??????# ?????? ???????? ??????? ??? ???????? ???????? ???????? ?????????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ???????? # ?????????? ???? ?????????????? ???? ????? ?????????????? ???? ??????????????. ????????? ?????? ????? ??????? ?? ?????: ???????????????? ???? ?????????? ??? ??? ???????? ????????????: ??? ??????? ?????? ????? ???? ????????? ????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (4198)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn seferi sırasında Evtâs'a bir ordu gönderdi. Ordu düşmanla karşılaştı ve çarpıştılar. Müslüman askerler onlara galebe çaldı, bir miktar kadını da esir etti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın Ashabından bir kısımları, ele geçirilen cariyelere teması, müşrik kocaları sebebiyle sanki günah addettiler. Bunun üzerine azîz ve celîl olan Allah şu âyeti inzal buyurdu. (Meâlen): "Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Mâliki bulunduğunuz cariyeler müstesna..." (Nisa 24) Yani "bunlar (esir aldıklarınız) iddetlerini doldurunca size helaldir." [Müslim, Radâ' 33, (1456); Tirmizî, Nikâh 36, (1132); Ebu Dâvud, Nikah 45, (2155, 2157) Nesâî, Nikah 59, (6, 110).][22]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, savaşta elde edilen esirlerin, müslüman erkeklere helal olduğunu ifade etmektedir. Esaret, kadınların kocalarıyla olan nikah akidlerini feshetmektedir. Öyleyse, kadının istibrası ile müslüman erkeklere helal olmaktadır. Bu durumdaki kadınların istibrası:
* Hamile ise, doğumla hâsıl olur.
* Hamile değilse, hayız olmakla hâsıl olur.
Hattâbî der ki: "Hadîs şunu beyan etmektedir: "Eğer karıkoca birlikte esir edilecek olsa, aralarında ayrılık hâsıl olur. Sanki birisi tek başına esir edilmiş gibi... İmam Mâlik, Şâfiî, Ebu Sevr bu görüştedirler. Derler ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) esirleri taksim edip şöyle emretti: "Hamileye doğuruncaya kadar, hâmile olmayana da hayız oluncaya kadar temas etmeyin" Bu meyanda onların kocalı olanı olmayanı, kocasıyla beraber esir edileni veya tek başına esir edileni hiç mevzubahis etmedi."
Hattâbî açıklamasına devam eder:
* "Ebu Hanîfe der ki: "Karıkoca beraber esir edilirlerse, onlar eski nikahları üzere devam ederler."
* Evzaî der ki: "Taksimde beraber olanlar eski nikahları üzeredirler. Kadını bir erkek satın almışsa, dilerse kocasıyla birleştirir, dilerse aralarını ayırır ve istibradan sonra kadını kendisi câriye yapar."
* İbnu Abbâs, âyeti: "satın alınan ve kocası olan cariye hakkındadır" diye te'vil etti ve dedi ki: "Onun satışı, talâkıdır. Müşteri kendisine ayırabilir." Ancak bu söz, ülemânın sözüne aykırı düşmektedir. Berîre hadisi bunun hilafına delalet eder."
4201 numaralı hadîste bazı ilave açıklama görülecektir.[23]

?4199 ?2? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ??? ?????? ??????????? ????? ???????? ??? ??? ???????????[. ????? ??????? .

2. (4199)- İrbâz İbnu Sâriye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), karınlarındaki yükü vaz' etmedikçe (doğurmadıkça) esîrelere temasta bulunmayı yasakladı." [Tirmizî, Siyer 15, (1564).][24]

?4200 ?3? ??? ????? ?? ???? ?'????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ????
???
??????? ??????? ?????? ????????: ??????? ???????? ??????????? ??? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ???? ??? ?????? ????
???????? ???? ?????? ????? ???????????????? ??? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ???? ??? ??????? ????????? ????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (4200)- Ruveyfi' İbnu Sâbit el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye, suyunu başkasının ekinine dökmesi, yani hâmile (esîre)ye teması helal değildir. Keza Allah'a ve ahirete inanan mü'min kişiye, istibra hâsıl olmazdan önce esîre kadına temas helal olmaz. Keza Allah'a ve âhirete inanan kimseye, taksim edilmezden önce ganimet malından satması helal değildir." [Ebu Dâvud, Nikâh 45, (2158, 2159); Tirmizî, Nikah 35, (1131).][25]

?4201 ?4? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ??? ?????? ?????????? ??? ???????? ??????? ??????? ????????? ??????? ???????. ??????? ????? ?????. ??????: ????????? ??????? ??? ??????? ?????. ????????? ??????. ?????: ?????? ???????? ??? ????????? ??????? ???????? ?????? ????????. ?????? ??????????? ?????? ? ??????? ????? ??? ?????? ?????????????? ?????? ? ??????? ????[. ????? ???? ???? ????.»????????« ???? ?? ??? ?????: ?????? ?????? ??? ??? ??? ?????.?»??????????« ?????? ???????.?»????? ?????« ??? ??? ?????? ??????? ?? ??? ??????? ??????? ?? ????? ???????? ???? ??? ????? ???? ?? ?????. ??????? ?? ????? ????? ?? ??? ???? ?? ??? ?? ????????? ??? ??? ??? ???? ?? ??? ?? ?????? .

4. (4201)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtuvesselâm) seferlerinin birinde, bir çadırın kapısında, doğumu yakın olan hâmile bir kadın gördü. Kadın hakkında sual etti:
"Falancının câriyesi!" dediler.
Aleyhissalâtu vesselâm: "Herhalde o, câriyeye temas etmek istiyor!" buyurdu. Muhatapları "Evet!" deyince: "Ona, kabre kadar onunla beraber olacak bir lânetle lanet etmek içimden geldi. O nasıl olur da kendine helal olmadığı halde (kadının karnındaki çocuğu) kendine vâris kılar veya nasıl olur da kendine helal olmayan (bebeği) hizmetçi kılar?" buyurdular." [Müslim, Nikah 139, (1441); Ebu Dâvud, Nikah 45, (2156).][26]

AÇIKLAMA:

Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadîslerde, savaş sırasında esîr alınan kadınlara temasla ilgili temel prensibi vaz' etmektedir:
* Hamile olanlarına, doğumlarına kadar temas haramdır. Allah'a ve âhirete inanan mü'min bunu asla yapmamalıdır. 4201 numaralı rivayette, hâmileye teması, "Helal olmadığı halde çocuğu mirasçı yapmak, haram olduğu halde çocuğu hizmetçi yapmak" olarak tavsif etmektedir. Bu ne demektir? Nevevî bunu şöyle açıklar: "Kadının, çocuğu doğurması altı ay gecikebilir. Bu durumda çocuğun, kadını esir alan bu adamdan olması da muhtemeldir, kendisinden önceki kocasından olması da muhtemeldir. Çocuğun kendinden olması halinde, çocuk onundur ve baba-oğul birbirine vâris olurlar. Çocuğun eski kocadan olması halinde, aralarında karâbet olmadığı için bunlar birbirlerine vâris olamazlar. Bilakis, adamın çocuğu istihdam etme hakkı vardır, zira onun kölesidir. Bu esas anlaşılınca hadîsi şöyle takdir etmek gerekir: "Adam, çocuğu kendi evladı sayarak onu kendine vâris kılabilir, halbuki, çocuğun kendinden olmaması sebebiyle bunu yapması ona helal değildir. Öte yandan, çocuğun kendine ait olmasına rağmen, onu eski kocadan sayarak köle addetmesi de mümkün. Bu durumda helal olmadığı halde, hür insanı köleleştirmiş olacak, köle muamelesi yapmış bulunacaktır. Öyleyse, kadın, çocuğun her ikisinden de olması ihtimaline imkan verecek bir müddet içerisinde doğurması hâlinde, bu kargaşa araya gireceği için, câriye sâhibine, ona temastan imtina etmesi vâcib olur. Hadîsin zâhirinden çıkan ma'nâ budur."
Kâdî İyaz, hadîse bir başka te'vil getirmiştir: "Hadisin ma'nâsı, bu çocuğun, kadını elinde tutan efendinin menîsiyle büyüyeceğine, böylece çocuğun iki kişiye birden ait olmak gibi orta bir durum taşıyacağına ve istihdamdan kaçınmasına bir işarettir." Kâdî İyaz devamla bu hadîsin, muhteva itibariyle, (4200 numarada kaydedilmiş olan) "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye, suyuyla başkasının çocuğunu sulaması helal olmaz" mealindeki hadîsin bir nazîri olduğunu söyler.

Nevevî, Kâdî'nin bu te'vilini makul bulmaz.
Hamile olan esîre'ye, doğum yapıncaya kadar temas edilmeyeceği hususunda Şâfiîler, Hanefîler, Nehâî, Mâlik ittifak ederler.
* Hadislerin vaz'ettiği diğer prensip, hamile olmayan esîrelerle ilgili. Bunlarla da temas yapabilmek için istibranın hâsıl olması lazım. Yani, hamile olup olmadıklarının tebeyyün etmesi ve açıklık kazanması gerekir, bu da bir hayız müddetinin geçmesi ile olur. Çünkü, kadın hayız gördü mü, bu, onun hâmile olmadığının delilidir.
* Burada şunu da belirtelim, ülemâ bâkire olan esîrelere temas hususunda ihtilaf etmiştir. Bazıları hadîslerin zâhirine bakıp, bâkirelerle ilgili bir istisnanın olmayışına binaen, onlar için de istibra gerekir demiş ve bu maksadla bir hayız müddetince beklemeye hükmetmiştir. Nitekim iddet meselesiyle ilgili kıyas da bu hükmü te'yîd eder. Çünkü, rahmin beraeti bilindiği halde iddet müddeti geçmeden kadın yeni evlilik yapamaz.
Ancak, bazı âlimler, "İstibra, rahmi hamilelikten berî olup olmadığı bilinmeyenler hakkında gereklidir. Bu husus bilinen kadın hakkında istibra yoktur. Öyle ise bâkire hakkında istibra olmamalıdır" demiştir. Buhârî de, İbnu Ömer'den yapılan bir rivayete göre "Cariye bâkire ise, sahibi isterse istibra aramaz" demiştir.
Mevzu üzerine bazı ilave açıklamalar 4198 numaralı hadîste geçti.[27]

?4202 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ???????? ??????????? ??????? ??????? ??? ??????? ??? ????????? ?????????????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ????????????[. ????? ????. ??? ????? ???????? ?????? ???? .

5. (4202)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: Ô"Temas edilmiş bulunan bir cariye hediye edilir veya satılır veya azad edilirse onun rahmi bir hayız müddetince istibra edilsin. Bâkirenin istibrası aranmaz." [Rezîn tahric etmemiştir. Buhârî, bu rivayeti muallak olarak zikretmiştir. (Büyû 111).] [28]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, bu rivayetin açıklaması sadedinde, önceden kaydettiklerimiz meyanında yer vermediğimiz bazı farklı nakillere yer verir. Onların mühimlerini zikrediyoruz:
* Hasan Basrî Hazretleri, istibra'dan önce câriyeyi öpme ve mübâşerette bulunma da bir beis olmadığı kanaatindedir ve ferci dışında cariyenin her tarafına dokunabileceğini söylemiştir. Ancak İbnu Sîrîn bunu mekruh addetmiştir.
* İbnu Ömer, "Bâkirede istibra aranmaz" görüşünü, bekâretin hâmileliğe mani olacağı veya hamileliğin bulunmadığına veya temasta bulunulmamış olduğunu delil teşkil ettiği kanaatine dayandırmıştır. [29]

DÖRDÜNCÜ FASIL

SÜKNÂ VE NAFAKA

?4203 ?1? ?? ????? ??? ??? ?????? ?????? ??????:]???? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????????. ???????: ???????? ??????? ????????? ???? ?????? ????????? ????? ?????? # ?????????? ????? ????. ???????: ?????? ???? ???????? ????????? ?????????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ??????? ?'???????????? ?????? ?????? ??????. ????? ?????: ?????? ???????? ?????????? ?????????. ????????? ?????? ????? ????? ????? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ????????. ?????? ???????? ???????????. ???????? ???????? ??????? ???? ???? ??????????? ???? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????. ??????? #: ????? ???? ?????? ??? ?????? ??????? ???? ?????????? ??????? ???????????: ??????????? ? ????? ????. ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????. ???????????? ????? ?????: ???????? ????????. ???????????? ???????? ?????? ????? ??????? ???????????? ????[. ????? ????? ? ???????.????: »?????????? ?????????« ?? ????? ?????? ??????.?????: »???????« ?? ???????.????? ?????: »? ?????? ??????? ???? ????????« ??????? ??????? ???? ???? ?? ???? ?'???? ?? ???? .

1. (4203)- Fâtıma Bintu Kays radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre, "kocası kendisini talâk-ı bette ile boşamıştır. Kocası ortalıkta olmadığı halde, vekilini (bir miktar) arpa ile Fatıma'ya göndermiş, Fatıma da bunu pek az bulmuştu. (Veya vekile kızmıştı.) Vekil: "Vallahi bizim üzerimizde (nafaka hakkı olarak) bir şeyin yok!" demiştir. Fatıma da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek durumu anlatmış. Aleyhissalâtu vesselam da : "Senin onun üzerinde nafakan yok" buyurmuş ve Ümmü Şerik el-Ensâriyye radıyallahu anhâ'nın yanında iddetini geçirmesini emretmiştir. Sonra, Fatıma'ya: "Bu kadın, ashâbının çokça uğradıkları birisidir. Sen iddetini İbnu Ümmi Mektûm'un yanında geçir. Zira o, âmâ birisidir, örtünü de (onun yanında) çıkarabilirsin. (İddetin bitip) helal oldun mu bana haber ver!" buyurdu. (Fatıma der ki): "Helal hale geldiğim zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip Muâviye İbnu Ebî Süfyân ve Ebu Cehm (radıyallahu anhümâ)'nın benimle evlenmek istediklerini haber verdim. Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki "Ebu Cehm, sopasını omuzundan indirmez. Muâviye ise fakirdir, parası yoktur. Sen Üsâme İbnü Zeyd radıyallahu anhümâ ile evlen!"
Üsame hoşuma gitmedi. (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu seçmiş olacak ki tekrar): "Sen Üsame'yle evlen!" buyurdu. Ben de onunla evlendim. Allah Teâlâ Hazretleri onu bana hayırlı kıldı. Onunla mes'ud oldum." [Müslim, Talâk 36, (1480); Muvatta, Talâk 23, (2, 580, 581); Ebu Dâvud, Talâk 39, 40, (2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291); Tirmizî, Nikâh 38, (1135), Talâk 5, (1180); Nesâî, Nikâh 21, (6, 74); Talâk, 69, (6, 207), 71, 72, (6, 210).][30]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, kocası tarafından boşanan Fatıma Bintu Kays radıyallahu anhâ'ya, kocasının nafaka vermediğini, vekille gönderilen arpanın pek az olması üzerine Fatıma radıyallahu anhâ'nın durumu Resûlullah'a şikayet ettiğini, ancak Aleyhissalâtu vesselâm'ın da Fatıma'nın nafakaya hakkı olmadığını söylediğini görüyoruz. Aleyhissalâtu vesselam, onu, iddeti tamamlanıncaya kadar, önce Ümmü Şerîk radıyallahu anhâ'nın yanına göndermek istemiş, ancak oranın sıkça uğranılan bir ev olduğunu hatırlayınca gözleri âmâ olan İbnu Ümmi Mektum'un yanına göndermiştir. Zengin bir Ensârî olan Ümmü Şerîk radıyallahu anhâ'nın evi, misafirlerin ağırlandığı bir merkez durumunda idi: Fatıma Bintu Kays' ın, âmânın yanında kalabilmesine ruhsat veren bu rivayete dayanan bazı âlimler, kadının erkeğe bakabileceği, bunun haram olmayacağını söylemiş, ancak Cumhur bu görüşü reddetmiştir. Şöyle derler: "Erkeğin yabancı kadına bakması haram olduğu gibi kadının da yabancı erkeğe bakması haramdır. Çünkü âyette kadına bakmak erkeğe yasaklandığı gibi, erkeğe bakmak da kadına yasaklanmıştır" (Nur 30-31), Keza Ümmü Seleme hadîsinde de "(Âmâ sizi görmüyorsa) siz de mi onu görmüyorsunuz, (madem ki siz onu görüyorsunuz, öyleyse âmâ'nın yanında örtünün)" buyurulmuştur. Keza bu hadîste Fatıma'ya âmâya bakma ruhsatı yoktur. Bilakis, kadının onun yanında yabancı nazardan emniyette olacağı ifade edilmiştir. O zaten gözünü, ondan sakınmakla emredilmiştir.
2- Ebu Cehm'le ilgili olarak "sopasını omuzundan indirmez" tabiri iki ma'nâya muhtemel görülmüştür:
* Çok seyahat yapar.
* Çok döver. Bu ma'nâ esahh kabul edilmiştir, çünkü başka rivayette "kadınları çok döven kimse" olduğu tasrîh edilmiştir.
3- Nevevî: "Bu hadîs, istişare sırasında bir insanın kusurunu söylemenin, nasîhat taleb etmenin cevazına delildir. Bu, haram olan gıybet değildir, vacib olan nasîhattendir" der.
4- Resûlullah, Üsame'nin mümtaz vasıflarını yakînen bildiği için Fatıma'ya onu tavsiye etmiştir. Üsame, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terbiyesinde yetişme şerefine eren nadir bahtiyarlardan biridir, radıyallahu anh. Nitekim, Fatıma da ondan hayır ve berekete ve saadete mazhar olduğunu kendisi itiraf etmiştir.
5- Hadîs üç talakla boşanan kadınların iddet esnasında, nafaka ve süknâ hakkı bulunmadığını söyleyenlere delil olmaktadır. Nevevî der ki:[31] "Bâin talakla boşanan, hâmile olmayan kadınlar hakkında ülemâ ihtilaf etmiştir: Bunların nafaka ve süknâ hakkı var mı yok mu?" diye...
* Ömer İbnu'l-Hattâb, Ebu Hanîfe ve başka bazı selef: "Kadın, nafaka ve süknâ hakkına sahiptir" demiştir.
* İbnu Abbâs ve Ahmed: "Nafaka hakkı da yok, süknâ hakkı da yok" demiştir.
* İmam Mâlik ve Şâfiî ve başkaları, "Süknâ gerekir, nafaka gerekmez" demiştir.
Süknâ ve nafaka, her ikisi de var diyenler, "Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın" (Talâk 6) âyetiyle ihticac ederler, "burada süknâ emri var" derler. Onlara göre kocanın yanında mahpus durumda olunca, nafaka verme gereği de anlaşılır. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu meselede şöyle demiştir:
"Biz bilmeyen yahut unutmuş bulunan bir kadının sözüyle Rabbimizin Kitabını, Peygamberimizin sünnetini bırakacak değiliz." Âlimler, "Rabbimizin kitabındaki" ile süknâ'nın kastedildiğini söylerler.
"Süknâ ve nafaka vacib değildir" diyenler de sadedinde olduğumuz Fatıma Bintu Kays hadisiyle amel etmişlerdir.
Nafaka olmaksızın süknâ'ya vacib diyenler, az yukarıda kaydettiğimiz âyetin zâhiriyle amel ederler, çünkü orada kocanın beraberinde ikamet ettirilmesi emredilmektedir.
Fatıma hadîsinden başka, "Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin..." (Talâk 6) mealindeki âyet de kadınlar hâmile olmadıkları takdirde nafaka verilmeyeceğini ifâde etmektedir.

* Hâmile kadın, bâin talakla boşandığı takdirde (iddet sırasında) hem süknâ, hem nafaka vâcib olur.
* Ric'i talakta her ikisinin de vacib olduğu bi'l-icma sâbittir. Kocası ölene de nafaka bi'l-icma vacib değildir.
"Bize (Şâfiîlere) göre esahh olan, kadına süknânın vacib olmasıdır, kadın hâmile de olsa meşhur görüşe göre nafaka yoktur, tıpkı gayr-ı hâmileye olmadığı gibi. Ancak nafaka da vacibtir diyen olmuş ise de, bu galattır." (Nevevî)[32]

?4204 ?2? ??? ????:]???? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ??????????? ?????????. ?????????????. ????????? ????? ????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????[. ????? ???? .

2. (4204)- Nâfi' rahimehullah anlatıyor: "Saîd İbnu Zeyd'in kızı Abdullah İbnu Amr İbnu Osmân'ın nikahı altında idi. Kadını, kocası talâk-ı bette ile boşadı. Kadın, kocasının evini (iddeti dolmadan) terketti. Onun bu davranışını Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) hoş karşılamadı." [Muvatta, Talâk 64, (2, 579).][33]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ kadının evini terketmesini ayet-i kerime'ye muhalif bulduğu için hoş karşılamamıştır. Çünkü önceki hadîsin açıklamasında kaydettiğimiz üzere, Talâk sûresinin altıncı âyetinde, boşanan kadınların (iddet boyunca) kocalarının yanlarında iskan ettirilmeleri emredilmiştir. Bu âyete dayanarak, çoğunlukla âlimlerimiz boşanan kadının süknâ hakkını kabul ederler (Önceki hadîste Nevevî'den kaydettiğimiz açıklama görülmelidir).[34]

?4205 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???????? ?????????? ??? ??????? ????????? ?????????? ?????? ??? ????????. ??????? ????????? #. ??????: ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????????? ??? ????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»????? ?????????« ??? ??? ????? .

3. (4205)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Teyzemi kocası [üç talakla] boşamıştı. Teyzem hurmalarının meyvesini kesmek istedi Bir adam onu evden çıkmaktan men etti. Teyzem de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip durumunu arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Tabiî, hurmalarını devşir, ondan dilersen tasadduk eder, dilersen ma'ruf üzere tasarruf edersin!" buyurdu." [Müslim, Talak 55, (1483); Ebu Dâvud, Talâk 41, (2297); Nesâî, Talak 70, (6, 209).][35]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Hadisin hükmü şudur: "Boşanma iddeti bekleyen bir kadın gündüzleyin evden dışarı çıkabilir. Zira, hurma toplama işi, örfte ancak gündüzleri yapılabilir. Gece toplaması yasaklanmıştır." Ensâr'ın hurmalıkları evlerine yakındı. Kadın sabah erkenden bu maksadla çıktı mı, mesafenin yakınlığı sebebiyle akşama evinde olması mümkündü. Bu hüküm üç talakla boşanan kadınlar hakkındadır. Eğer talak ric'î ise, gece de çıkamaz, gündüz de." Ebu Hanîfe rahimehullah der ki: "Mebtûte[36] olan kadında, tıpkı ri'ciyye gibi gecegündüz de çıkamaz." Şâfiî hazretleri ise; "Hadisin zahirine göre, gündüz çıkar, gece çıkamaz" demiştir.
Aliyyu'l-Kâri der ki: "Hadiste zikredilen illet ya çıkmak içindir- böylece anlaşılır ki: "Eğer tasadduk olmasaydı, kadının çıkması da caiz olmayacaktı- ya da tenvî içindir. Bu ikinci durumda farz olan tasadduktan (zekât), farz olmayan hayır, hediye, komşuya ihsan gibi nafile tasaddukların arzu edilmiş olması esastır. Yani Aleyhissalâtu vesselâm, "Malın nisaba ulaşmışsa zekatını öde, değilse tasadduk, ihsan, hediye gibi iyilikler yap(mak kaydıyla çık)" demiş olur. Hadiste, malın muhâfazasına, onun hayırda harcanması için el altına alınmasına ruhsat verilmiş olmaktadır."
Talâk-ı bâinle boşanan kadının gece de gündüz de evinden çıkamayacağını söyleyen Hanefîler şu mealdeki âyete dayanırlar: "Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar, ancak âşikar bir kötülük yapmışlarsa o başka" (Talâk 1).
Âyette temas edilen âşikar kötülük için "zina" denmiştir. Zâniye, hadd-ı şer'inin tatbiki için evden çıkarılır. Bazı hükümler: "Bundan murad "kadının itaatsizliği"dir, itaatsiz kadınlar süknâ (mesken) hakkını kaybederler" demiştir. Bununla "ağzı bozukluk" kastedildiğini söyleyen de olmuştur.
Şu halde kötülük hali olmadıkça kadın evinden çıkamaz, zaten nafakası kocasına aittir, çıkmaya ihtiyacı yoktur. Ancak, önce de belirtildiği gibi vefat iddetinde nafaka olmadığı için çıkabilir, geçimliğini temin eder. Bu maksadla çıkınca günün erken saatinden gecenin ilk saatlerine kadar dışarıda kalabilir.
Geceyi iddetini beklediği evde geçirmesi şarttır.[37]

?4206 ?4? ??? ????? ?? ???? ?????:]??????????? ???????????? ???????? ??????????? ????????? ?Œ???. ????: ??????? ????? ??????????? ????????? ?????? ????? ????????? ???????? ????????? ?????? ?????: ??????????? ????????????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ‘??????????? ???????? ??? ???????? ?????? ???????? ????? ???????? ??? ??????? ????????? ?????? ???????? ?? ???????????? ???? ????????. ?????: ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ??? ??????? ???????? ??? ????????????? ????? ??????? ????????. ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ??? ??????? ??????????. ???????????? ????? ???? ??????? ????????. ????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????: ???????? ????? ?Œ???? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ???????. ????? ???????: ????? ????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

4. (4206)- Mücâhid rahimehullah, "İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler" (Bakara 234) mealindeki âyetle ilgili olarak demiştir ki: "Kadının, bu iddeti, kocasının yanında beklemesi vacibtir. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri şu âyeti inzal buyurdu: "İçinizden ölüp, eşler bırakacak olanlar, evlerinden çıkarılmaksızın senesine kadar eşlerinin geçimini sağlayacak şeyi vasiyet etsinler. Eğer kadınlar çıkarlarsa kendilerinin meşru olarak yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur" (Bakara 240).
Mücahid devamla der ki: "Allah Teâlâ Hazretleri böylece kadına tam bir yıl (iddet) kıldı, bunun yedi ay yirmi günü vasiyet yoluyla tanınacak. Kadın dilerse bu vasiyet müddetinde kocasının evinde kalacak, dilerse terkedecek. Âyette geçen "evlerinden çıkarılmaksızın... Eğer çıkarlarsa... size sorumluluk yoktur" ibaresinin ma'nâsı budur. Esas iddet ise, onu beklemesi kadına vacibtir."
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) der ki: "Bu âyet, kadının kocası yanında iddet geçirme mecburiyetini neshetmiştir, kadın dilediği yerde iddetini geçirir."
Atâ der ki: "Sonra miras âyeti geldi, o da, süknâyı neshetti. Böylece kadının, koca yanındaki süknâsı kalktı, artık dilediği yerde iddetini geçirir." [Buhârî, Tefsir, Bakara 41, Talâk 50; Ebu Dâvud, Talâk 42, 45, (2298, 2301); Nesâî, Talâk 60, (6, 200).][38]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere ülemânın ihtilaf ettiği bir mesele ile karşı karşıyayız. İbnu Hacer, Mücahid'in görüşüne ne müfessir ne fakih hiç kimsenin katılmadığını ve benzeri bir anlayışa hiç kimsenin yer vermediğini belirtir.
İddet meselesinde esas olan, bir yıllık iddetin mensuh olmasıdır. Ölen kocanın ailesinden kadının nafaka istemesi de mevzubahis olmamaktadır, çünkü miras âyeti, kocanın malına kadını da varis kıldığı için ayrıca birde nafakaya gerek kalmamıştır.
Esasen bir yıllık nafaka vasiyet etmeyi âmir olan 240 numaralı âyet, zevceye mirasın gelmediği ilk yıllara ait olmalıdır. Çünkü, miras âyeti inince hem "ölenin hanımını mirasa iştirak ettirip vâris kılmış, hem de varislere vasiyette bulunmayı yasaklamıştır." Öyleyse kocasının evinde bir yıllık iddetle ilgili âyet mensuhtur. Mezkur âyeti nesheden muahhar âyet de iddet müddetini dört ay on gün olarak tesbit eden âyettir.
2- Atâ'nın "miras âyeti süknâyı kaldırdı" demesi, miras âyetiyle nafaka kalktı demektir. Süknâ nafakanın bir parçası sayılmıştır. Miras hakkının verilmesiyle nafaka kalkınca, süknâ da kendiliğinden kalkmış oluyor. Sadece İmam Şâfiî nafaka ile süknâyı ayrı mütâlaa etmiş ise de, bu dirayeten zayıf görülmüştür. Keza bu meselede, yukarıda kaydettiğimiz Mücahid'in münferid kavlinin esas alınmış olması sebebiyle rivayeten de zayıf addedilmiştir.[39]

?4207 ?5? ??? ???? ?? ???? ???:]??????? ???????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? ????????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????: ???? ???????? ????? ??? ??????? ????? ????????? ???? ?????. ????????? ???????? ??????? ??????? ????????? ?????. ????? ???????? ??????????? ???????? ?? ????????[. ????? ???? .

5. (4207)- Yahya İbnu Saîd rahimehullah anlatıyor: "Bir kadın, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e gelip kocasının öldüğünü ve kendilerinin (Medine'nin) Kanât nam mevkiinde bir ekinlerinin olduğunu söyledi ve geceyi orada geçirmesinin kendisi için caiz olup olmadığını sordu.
"İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) kadını bundan nehyetti. Bu sebeple kadın, erkenden oraya gider, orada gölgelenir, sonra akşama Medine' ye döner, evinde gecelerdi." [Muvatta, Talâk 88, (2, 592).] [40]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet kocası ölen bir kadının iddeti içerisinde, ihtiyaçlarını görmek üzere, gündüzleri kocasının evinden çıkabileceğini ifade etmektedir. [41]

BEŞİNCİ FASIL

İHDÂD (MATEM)

?4208 ?1? ?? ???? ?? ???? ???: ??????? ???? ??? ???? ???? ?????? ?????. ????:]???????? ???? ????? ????????? ?????? ?????????? # ????? ????????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ????? ????????? ??????? ???? ????????? ???????? ??? ????????? ?????????? ?????? ????????? ????? ??????? ??????????????. ????? ???????: ???????? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????? ????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ? ??????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ??? ??? ??????? ???? ??????? ?????? ????? ??????? ??? ???? ?????? ????????? ??????? ????????. ??????? ????????: ?????????? ???? ???????? ????? ?????? ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????????? ??????. ????? ???????: ???? ???????? ?????? ?????????? ???? ??????? ?????? ????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ? ??????? "??????? ???????? ??????? ??????????? ?Œ????? ?????????? ????????. ??????? ????????: ?????????? ?????? ????? ???????? ???????: ??????? ???????? ??? ?????????? # ?????????: ???? ???????? ???????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????????? ?????????????? ?????? # ?? ?????????? ??? ?????. ????? ????? ??????? ?. ????? ?????: ??????? ???? ????????? ??????? ????????. ?????? ??????? ??????????? ??? ?????????????? ??????? ???????????? ???? ????? ????????. ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ???? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????? ????? ??????. ????? ?????? ??????????? ??????? ??? ????? ??? ??????? ??????????? ????? ?????????? ????????? ??????? ??? ?????. ????? ???????? ???????? ???????? ????????? ?????. ????? ????????? ?????? ??? ??????? ???? ????? ??? ????????[.????? ?????: »?????????« ???????? ???? ?????? ????? ?????.»????????« ??? ?????? ?????? ??????? ????? ????? .

1. (4208)- Humeyd İbnu Nâfi' anlatıyor: "Bana Zeyneb Bintu Ebî Seleme şu üç hadisi haber verdi:
Dedi ki: "Babası Ebu Süfyan İbnu Harb vefat edince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Ümmü Habîbe'nin yanına girdim. (Ben yanında iken) Ümmü Habîbe içerisinde sarı renk bulunan bir sürünme maddesi (tîyb) getirtti, bu halûk veya bir başkası idi. Ondan bir cariyeye sürdü, sonra da yanaklarına süründü. Sonra dedi ki: "Vallahi benim sürünüp süslenmeyi ihtiyacım yok. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına, bir ölü üzerine üç geceden fazla mâtem tutması helal olmaz. Fakat kocası müstesna, ona dört ay on gün mâtem tutar."
Zeyneb dedi ki: "Kardeşi öldüğü zaman Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ)'nın yanına girdim. O da bir tîyb istedi ve ondan süründü. Sonra dedi ki: "Doğrusu, vallahi sürünmeye bir ihtiyacım yok. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına..." diye başlayan önceki hadisi aynen zikretti."
Zeyneb (üçüncü rivayetinde) dedi ki: "Annem Ümmü Seleme'yi işittim, diyordu ki: "Bir kadın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Kızımın kocası öldü. Gözünden de hasta, gözüne (ilaç niyetiyle) sürme çekebilir miyiz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hayır!" dedi. Kadın iki veya üç sefer aynı talebte bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm her seferinde "Hayır!" dedi ve sonuncuda ilave etti: "Onun mâtem müddeti dört ay on gündür. Cahiliye devrinde sizden biri, sene başına mayıs atardı."
[Ravi Humeyd der ki: "Zeyneb'e "Senenin başına mayıs atma" nedir?" diye sordum] Zeyneb (radıyallahu anhâ) dedi ki: "Kocası ölen bir kadın hıfş (denen hücre)'ına çekilir, en kötü elbisesini giyer, üzerinden bir yıl geçmedikçe tîyb sürünmez (yıkanmaz, tırnak kesmez, hiçbir temizlik ameliyesinde bulunmaz, sonra bir yıl tamam olunca berbat bir manzara ile çıkar)dı. Sonra ona bir hayvan getirilirdi. Bu eşek veya koyun veya bir kuş olabilirdi. Bu (hayvanı önüne sürmek suretiyle iddet halini) kırardı. İddetini kırmada kullandığı hayvan hemen hemen ölürdü. Sonra (iddetten) çıkardı, kendisine mayıs verilirdi, o da bunu [önüne] atardı. (Böylece evlenmeye helal olurdu.) İşte bundan sonra tîyb ve diğer (süslenme ve başka) şeylere müracaat ederdi." [Buhârî, Talâk 46, 47, 50, Cenâiz 31; Müslim, Talâk 58 (1486-1489); Muvatta, Talâk 101, (2, 596-598); Ebu Dâvud, Talâk 42, (2299) Tirmizî, Talâk 18, (1195, 1196, 1197); Nesâî, Talâk 61, (6, 201), 60, (6, 205).][42]

AÇIKLAMA:

1- İhdâd: Mâtem olarak tercüme ettiğimiz bu kelime, İbnu'l-Esir'in, en-Nihaye'de açıklamasına göre, daha çok kadınlar için kullanılır: Kocası ölen kadının, bu ölüme üzülmesi, üzüntüsünü üzüntü elbisesi giyerek izhar etmesidir. Bu halde olan kadına muhidd veya hâdd denmiş olması, yani ism-i failin müzekker sîga ile gelmesi bu kelimenin sadece kadınların mâtem halini ifade için kullanıldığını gösterir. Bu haliyle dilimizde tam karşılığı olmayan bir kelimedir. Zira mâtem kelimesini erkek ve kadın için de kullanırız. Diğer taraftan yas tutmak da ihdâd'ı tam karşılamaz. Çünkü yas, ölenin arkasından ilk günlerde ağlayıp sızlayarak; onun iyiliklerini, hâtıralarını, ölümüyle maruz kalınacak zararları, acıları ifade zımnında acıklı sözler söyleyerek sesli surette yapılan mâteme denir.
İhdâd ise, kadının, kocasını kaybetmiş olmanın alâmeti olarak, her çeşit süslenmeyi, normal giyimi terkedip, mâtem alameti taşıyan bir kıyafete girmesidir. Sadedinde olduğumuz rivayetin son kısmı, cahiliye devrinde İhdâd'ın örfen bir yıl sürdüğünü, sağlık kaidelerine, insan haysiyetine uymayan bir mahiyet taşıdığını ifade etmektedir. Bir yıl boyu -en-Nihaye'nin ifadesiyle- tavanı son derece basık, dar ve adi bir hücreden ibaret hıfş'a çekilip, yıkanma, tıraş, tırnak kesimi, çamaşır değişmesi gibi her çeşit temizliği terketmek, sonra da berbat bir manzara ile çıkmak... İslam bu haysiyet kırıcı işi kaldırıp, mahiyetini de değiştirerek ihdâd'ı dört ay on güne indirmiştir. Üstelik İslam'ın kadınlardan talebi, süslenmenin terkinden ibarettir. Bundanda maksad, kadının o esnâda evlenemeyecek durumda olduğunun ilânıdır. Zira süslendi, tîybini süründü mü evlenebilecek durumda demektir.
Burada, esasen Kur'anî bir tesbit olan bu dört ay on gün rakamı nereden çıkmış hangi mülâhaza ile bu rakam tesbit edilmiş olabilir? diye hatıra gelebilecek bir sorunun da cevabını verelim. İbnu Kesir, tefsirinde ilgili âyeti açıklarken der ki: "Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Ebu'l-Âliye ve başkalarının zikrine göre, ölüm iddetini dört ay on gün kılmadaki hikmet, kadının rahminde, hamilelik ihtimalinin bulunmasıdır. Kadın bu müddet esnasında bekledi mi, hamileliğin olup olmadığı ortaya çıkar. Nitekim Sahîheyn'de İbnu Mes'ud ve başkalarınca da rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin yaratılışı anne rahminde ilk kırk günde (azayı esasiyeyi muhtevî bir rüşeym halinde) bütünlenen bir nutfe olur. Bundan sonra aynı müddette alaka (rahmin cidarına asılmış bir parça), sonra da bu kadar zamanda mudga (et parçası) olur, sonra da bir melek gönderilerek ona ruh üflenir."
Bu hadiste üç tane kırk zikredilir ki tam dört ay yapar. Bazı aylar eksik olduğu ve bir de ruh üflenmesinden sonra hareketin zuhuru için on gün de ihtiyat payı ilave edilmiş, dört ay on gün olmuştur. Gerçeği Allah bilir. İbnu'l-Esir, müteakiben "Ongün"ün hikmeti hususunda muhtelif âlimlerin yorumlarını kaydeder. Aşağı yukarı hepsi bu müddeti ruhun üflenme vakti olarak değerlendirirler.
Şunu da ilave edelim: İbnu Kesir'in kaydettiği üzere, âlimler çoğunluk itibâriyle cariyelerin iddetini, hürre'lerin iddetinin yarısı olarak değerlendirdiği halde meseleyi yukarıda açıkladığımız fitrî durum açısından değerlendiren Muhammed İbnu Sîrîn ve bazı Zâhirî alimler hür ve köle herkesin aynı fitrî kanunlara tabi olduklarını ileri sürerek arada fark görmemiş, cariyelerinde hürler gibi aynı müddet esnasında iddet beklemeleri gerektiğini söylemiştir.
2- Hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mâtem halinde olan kadına, tedavi maksadıyla da olsa, sürme çekilmesine izin vermiyor. Âlimler, bu hususu münakaşa etmiş, bazıları mutlak haram olarak değerlendirirken, diğer bazıları da İslam'ın kolaylık dini olmasından hareketle, tedavi için sürme kullanmanın haram olmayacağını söylemiş ve hadisin Muvatta'da gelen bir vechini de delil olarak göstermiştir. O vecihte, Aleyhissalâtu vesselâm: "Sürmeyi geceleyin çek, gündüz olunca sil" buyurmuştur. Nihâî hüküm şöyle olmaktadır: "İddetli kadın, normalde sürme çekemez, sıhhî gerek olursa gündüz silmek kaydıyla gece çekebilir." Şu halde hadisteki nehiy tahrim değil, kerâhet-i tenzihiyye ifade etmektedir.
Nevevî, kocası ölen kadının, bir sene iddet bekleyeceğinden bahseden âyetin bu hadisle sarahaten neshedildiğini de söyler.
3- Hadiste geçen mayıs atma'nın ne olduğu da farklı yorumlara sebep olmuştur.
* İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayete göre, "Kadın bir koyun veya deve mayısını atardı. Mayısı önüne atar, bu onun iddetten çıkışı olurdu."
* İbnu'l-Vehb'in rivayetinde: "Koyun mayısını arkasına atardı" diye açıklanmıştır.
* Bazı âlimler: "İddeti, hayvan mayısı atar gibi attığına işarettir" demiştir.
* "Kadının tezeği tefe'ül için yani bir daha böyle bir hal başına gelmesin" ma'nâsında attığını söyleyen de olmuştur. Bir cahiliye âdeti olması sebebiyle hurâfemsi ma'nâlar da

mümkündür, nitekim başka yorumlar da yapılmıştır.
4- Mâtem halinin hayvanla kırılması tabiri de farklı yorumlara bâis olmuştur. ??????????? ???? tabiri Hattâbî'ye göre, "Kadın, içinde bulunduğu mâtem halini bu hayvanla kırardı" demektir. Zira kelimenin aslı olan ??? kırmak, dağıtmak ma'nâsına gelir. Ahfeş'e göre, "Kadın o hayvanla temizlenirdi" demektir. Ona göre, kelime gümüş demek olan ??????? 'dan alınmadır, temizlik de beyazlığı, saflığı temsil eden gümüşle ifade edilmiştir.
İbnu Kuteybe der ki: "Ben bu kelimeyi Hicazlılara sordum. Dediler ki: "Cahiliye devrinde iddet bekleyen kadın koku sürünmez, yıkanmaz, tırnak kesmez, hiç bir temizlik yapmaz. Bir sene sonunda çok berbat bir halde çıkar, sonra içinde bulunduğu hali, önüne sürdüğü bir kuş ile kırar ve kuşu atardı. Kuş da artık hemen hemen yaşayamazdı." Ezherî, İmam Şâfiî'nin ??????? kelimesini ?????? şeklinde rivayet ettiğini yazmıştır. Bu durumda bir şeyi parmaklarıyla yakalardı ma'nâsına gelir.
İmam Mâlik'in kelimeyi "Kadın hayvanla cildini silerdi" diye anladığı, İbnu Vehb'in: "Kadın eliyle hayvana ve onun sırtına dokunurdu" diye anlattığı rivayet edilmiştir. Bazı âlimler de "Kadın hayvana dokunur, sonra temiz su ile gümüş gibi bembeyaz oluncaya kadar paklanırdı" şeklinde anlamıştır.
Şu halde bunlar cahiliye adeti olması hasebiyle farklı yorumlara açık hurafelerdi.
İslam bunlara hâtime çekmiştir.[43]

?4209 ?2? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ??? ???????
???? ??????? ?????? ???? ??? ???? ?????? ????????? ??????? ?????????. ??? ??????????? ??? ???????????? ??? ???????? ?????? ????????? ??? ?????? ??????? ?????? ??????? ????? ?????? ????????? ???? ??????????? ????????? ???? ?????????? ?? ???????? ???? ?????? ????????? ???????? ?????? ???? ?????????? ????????????[. ????? ?????? ? ???????.»???????????« ????? ?????? ?? ????.»????????« ??? ?? ????? ??? ?????.»???‘???????« ??? ?? ????? .

2. (4209)- Ümmü Atiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz, kocalarımız hâriç, herhangi bir ölü üzerine üç günden fazla mâtem tutmaktan men edilmiştik. Kocalarımız için dört ay on gün mâtem tutmalıydık. Bu esnada ne sürme çekerdik, ne tîyb sürünürdük, ne de boyalı elbise giyerdik. Giyebildiğimiz, sadece asb (denen daha dokunmazdan önce boyanmış kumaşlardan mâmul) elbise idi. Mâtemli kadına, hayız halinden çıkıp temizlik dönemine girince, yaptığı yıkanmada azıcık koku kullanmasına izin verildi." [Buhârî, Talâk 48, 49, Hayız 12, Cenâiz 30, 31; Müslim, Cenâiz 34, (938), Talâk 66, (938); Ebu Dâvud, Talâk 46, (2302, 2303); Nesâî, Talâk 63-64, (6, 203, 204).][44]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet de kadınların kocaları dışındaki yakınlarının ölüleri için üç günden fazla mâtem alameti taşımalarının yasaklandığını, mâtemin kocaları için de dört ay on gün olarak sınırlandığını belirtir. Ayrıca hadiste mâtem âdâbı da açıklanmaktadır: Sürme, tîyb, koku, renkli elbise yasağı.
Ruhsat verilen koku, hayızdan çıkarken yapılan gusülde azıcık kust veya za'fer kokusudur. Kust (küst veya küşt de denir). Bedevilerce kullanılan bir nevi buhurdur. İbnu Baytar buna isin de dendiğini söylemiştir.
Ezfâr da bir nevi siyah buhurdur. Parçası tırnağa benzediği için bu ismi almış olmalı.
Nevevî, bu maddelerin kullanılmasına, kokulanmak için değil, hayız kanının bıraktığı pis kokunun bastırılıp giderilmesi için ruhsat tanındığını belirtir. İbnu Battâl der ki: "Hayız gören kadına gerek iddetli olsun ve gerek olmasın, hayızdan yıkanırken kanın kokusunu gidermek için kust ile buhurlanmasına ruhsat verilmiştir. Bunu, namaz kılmak ve kanın eseri olarak devam edecek olan pis kokudan melekleri korumak için yapar."
Hadiste, iddet sırasında renkli elbiseler de yasaklanmakta, sadece asb denen bir kumaşa izin verildiği belirtilmektedir. Asb Yemen'de yapılan bir kumaştır. Daha iplikken boyandığı belirtilir. Bazı âlimler bunu çizgili kumaş olarak açıklar. Şöyle de tarif edilmiştir: "İpliği toplanır, sımsıkı bağlanır, sonra boyanır, sıkı bağlanması sebebiyle bazı yerlerinde boya işlemez, dokununca tabiî bir desen, bir nevi çizgiler hâsıl eder." Âlimler mâtem döneminde siyah renkli kumaşın meşru ve helal olduğunu da belirtirler.[45]

?4210 ?3? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ?????????????? ??????? ????????? ???????????? ???? ?????????? ??? ?????????????? ??? ????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??? ???????? ???????? ??? ?????????? ????????? ???? ????????[. ????? ?‘???? ? ???????? ???? ??? ??? ????.»????????????« ?? ??? ??????? ??? ?????? ????? ????? .

3. (4210)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kocası ölen kadın sarıya boyanmış veya kırmızıya boyanmış elbise giymez, zinet takınmaz, kına yakınmaz, sürmelenmez, başını tararken kokulu madde kullanmaz, başını sidre ile kaplar." [Ebu Dâvud, Talâk 46, (2304); Nesâî, Talâk 65, (6, 203); Muvatta, Talâk 104-108, (2, 598, 600).][46]

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Dâvud'da gelen bir vechi, iddet bekleyen kadınların durumu ile ilgili olarak daha bir açıklık getirmektedir. Şöyle ki: "Muğîre İbnu'd-Dahhâk anlatıyor: "Ümmü Hakîm Bintu Esîd, annesinden bana nakletti ki, kocası ölmüştü, kendisi iddet bekliyordu. Bu sırada gözleri hastalandı ve (ilaç niyetiyle) gözlerine cila sürmesi'nden çekti. Bir hizmetçisini de Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'ya gönderdi ve cila sürmesinden sordu. Bu halde gözüne çekmesi caiz mi? diye. Ümmü Seleme: "Sana sıkıntı veren ciddi bir sebep olmadıkça çekme! Bu durumda da gece çeker gündüz silersin" diye cevap verdi. Ayrıca bu sırada Ümmü Seleme dedi ki: "(Eski kocam) Ebu Seleme öldüğü sıralarda ben iddette iken, (bir gün) yanıma Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) girdi. O sırada gözüme sabır çekmiştim. Bana: "Bu da ne ey Ümmü Seleme?" buyurdu. "Ya Resulallah, bu sabırdır içerisinde tîyb (koku) yoktur!" dedim. "Ama, dedi, o yüze tazelik verir, sakın sürünmeyesin. Ancak, gündüz kaldırman şartıyla gece sürebilirsin. Saçlarını ne tîyb ne de kına ile tara. Zira kına boyadır."
Ümmü Seleme der ki: "Ey Allah'ın Resûlü, öyleyse ne ile taranayım? dedim de şu cevabı aldım: "Sidr ile, onunla başını kapla!."
Sübülü's-Selam'da bu hususla ilgili olarak şu açıklama dermeyan edilir: "Cumhur, Mâlik, Ahmed, Ebu Hanîfe ve Ashâbı, iddet bekleyen kadına iddeti içerisinde (ihtiyaç halinde) ismid sürmesi çekebileceğine hükmetmiştir. Bu hükme giderken -yukarıda kaydettiğimiz- Ebu Dâvud'da gelen Ümmü Seleme hadisine dayanmışlardır." İbnu Abdilberr der ki: "Benim nazarımda da cevaz esastır, hatta bu, Ümmü Seleme'nin, gözden endişe edilmesine rağmen sürme çekmeyi yasaklayan bir diğer rivayetine[47] muhalif olsa da. Ancak her iki muhalif rivayeti cem etmek mümkündür. Şöyle ki: Aleyhissalâtu vesselâm, yasakladığı durumda, gözün sürmeye olan ihtiyacının ciddi ve zarurî olmadığını bildi. Onun için mevcut rahatsızlığa rağmen müsaade etmedi. Geceleyin çekmeye izin verdiği durumda ise, gözdeki rahatsızlık ciddi idi, sürmeye olan ihtiyaç şiddetli ve zaruri idi."[48]

?4211 ?4? ??? ???? ?????????? ???????? ?? ????:]???? ????????? ?‘???????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???????????? ????????? ??? ?????????. ?????????? ?????? ?????????? ?????????????? ????????? ????????? ?????????? ????? ?????: ??????? ???????? ???????? ??? ?????????? ????? ????? ????????? ??????? ????????? ????? ???? ???????? ????? ??????? ??????????? ???????????? ????????? ????????? ???? ?‘?????? ????? ????? ?Œ???? ????????
???? ?????????. ????? ?????? ????? ??????? ???????????? ????? ????????? ????????? ??????? ?‘?????? ????? ????????? ???? ?Œ????. ????? ? ????????????? ??????. ????? ????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ????? ????????? ???????[. ????? ???? .

4. (4211)- İbnu'l-Müseyyeb ve Süleymân İbnu Yesâr rahimehumullah anlatıyor: "Tuleyhâ el-Esediyye, Reşîd es-Sakafî'nin nikahı altında idi. Reşîd, Tuleyhâ'yı boşadı. Kadın, iddeti içerisinde iken evlendi. Hz. Ömer (radıyallahu anh), ona da kocasına da değnekle çokça vurdu ve aralarını ayırdı. Sonra şunu söyledi: "İddeti içerisinde hangi kadın evlenirse, onun evlenen kocası, gerdek yapmamış bile olsa araları ayrılacak ve kadın, önceki iddetinden geri kalan kısmı tamamlayacak. Sonra ikincisi, taliblerden bir talib olacak. Eğer erkek; kadınla gerdek yapmış idiyse, araları ayrılır, kadın önceki iddetini tamamlar. Sonra ikinciden dolayı yeniden iddet bekler. Bunlar ebediyyen evlenemezler."
İbnu'l-Müseyyeb der ki: "Erkek, kadını kendine helal addettiği için ona tam mehir öder." [Muvatta, Nikah 27, (2, 536).][49]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, iddeti içerisinde kadınla evlenmenin haram olduğunu göstermektedir. Gerdek yapmamış olanların nikahları bozulmakta, kadın iddetini tamamlayınca, önceki nikah akdi erkeğe hiçbir rüçhan hakkı tanımaksızın, kadınla evlenebilme imkanı doğmaktadır. Kadın, dilerse onunla, dilerse bir başkasıyla evlenmektedir.
İddeti dolmadan nikah akdi yapan erkek, kadınla gerdek yapmışsa, nikah yine bozulmakta, kadın önceki iddete yeni bir iddet daha ekleyip, iddetini tamamlamakta, ama bu sefer, erkek, kadına mehrini tam olarak ödemekle birlikte, onunla ebediyyen evlenememektedir.[50]

?4212 ?5? ??? ????:]???? ????????? ?????? ???? ??????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????????? ???????????[. ????? ????.»????????« ?????? ???? ????? ????? ????.

5. (4212)- Nâfi anlatıyor: "Safiyye Bintu Ebî Ubeyd, kocası İbnu Ömer'den iddet beklerken gözlerinden hastalandı. Gözleri nerdeyse çapaklanıyordu, yine de sürme çekmedi." [Muvatta, Talâk 107, (2, 599).][51]

?4213 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??? ??????? ??????: ?????????????????? ????????????? ?????????????? ??????? ???????? ?????????? ??????: ???? ??????????? ?????????? ?????????????? ?????????????? ????????? ??????????? ??????Œ??? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ??? ??????????? ?????????????? ??????? ???????? ??????Œ??? ???? ????????. ??????? ????? ?????? ?????????????? ??????????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ??????????? ????? ??????????: ??? ??????? ????????? ??????? ???? ?????????? ?????????????? ????? ?????????????????? ???? ?????? ??? ?????????????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????????????????. ??????? ??????: ??????????? ?????????????? ???????? ??????????? ???????? ?????????????? ?????????????? ????????? ??????? ????????. ????? ??????? ?????? ???????? ?????????????? ????????? ?????????? ???????? ?‘??????? ?????????? ??? ???????? ??????????? ???? ??????????? ??? ????????? ??????? ?????????[. ????? ?????? .

6. (4213)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), kendi anlattığına göre, şu âyeti okumuştu (Meâlen): "Boşanan kadınlar, kendi kendilerine, üç aybaşı hali beklerler..." (Bakara 228). Ve şu âyeti (meâlen): "Ey peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'tan sakının. Onları, -apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana- evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından (gönlünüzde sevgi gibi) bir hal meydana getirir. Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun şekilde alıkoyun, ya da uygun bir şekilde onlardan ayrılın; içinizden de iki adil şâhid getirin, şahidliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve âhiret gününe inananan kimseye verilen öğüttür. Allah kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir. Allah'a güvenen kimseye O yeter. Allah buyurduğunu yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü var etmiştir. Kadınlarınız içinde ay hali görmekten kesilenler ile, henüz ay hali görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilinki, onların iddet beklemesi üç aydır..." (Talâk 1-4).
Ve dedi ki: "Bu, boşanan kadınların iddetleridir. Allah Teâlâ hazretleri bundan henüz temas edilmemiş olan kadınları, "Ey iman edenler, mü'min kadınlarla nikahlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın" (Ahzab 49) meâlindeki âyetle istisna etmiştir.
Yine Allah Teâlâ buyurur ki, (meâlen): "İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler; müddetleri sona erdiğinde, onların kendi haklarında uygun şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur" (Bakara 234). Sonra Allah Teâlâ Hazretleri, kadınlardan hamile olanların ruhsatını şu âyetle indirmiştir. (Meâlen): "(Boşanan veya kocası ölen kadınlardan) gebe olanların iddeti doğumları ile tamamlanır." (Talâk 4). [Rezîn tahric etmiştir.] [52]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/33.
[2] Ayise, belli bir yaşa varıp hayızdan kesilen kadınlara denir. Bu hale de iyâs denir. İyâs yaşı her şahsa göre değişebilir. Ortalama 55 yaş kabul edilmiştir.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/33-34.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/35.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/35.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/36.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/36.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/37.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/37.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/38.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/38.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/38-39.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/40.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/40.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/41.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/42.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/42.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/42.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/43.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/43.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/44.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/44.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/44-45.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/45.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/46.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/46-47.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/47-48.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/48.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/49.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/50-51.
[31] Nevevî'den bazı teferruatı almadık.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/51-53.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/53-54.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/54.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/54.
[36] Mebtûte, talak-ı bette (kesinlikle) boşanan demektir. Ric'iyye geri dönebilecek durumda olan demektir. (Tabirler Talak bölümü'nün baş kısmında açıklandı.)
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/54-55.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/56.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/56-57.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/57.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/58.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/60-61.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/61-63.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/64.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/64-65.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/65.
[47] Bu rivayet bu babın birinci hadîsinde (4208) geçti.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/65-66.

[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/67.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/67.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/68.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/68-69.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ARİYET BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:

ARİYET BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Âriyet, dinimizin, müslümanlar arasında yardımlaşmayı sağlamak için meşru kıldığı bir müessesedir. Bir malın menfaatinden geçici olarak istifade etmek için sahibinden istenebilir. Bu malı, sahibi herhangi bir menfaat beklemeden vermişse buna iâre denir. Verilen mal âriyet'tir. Veren muîr'dir, alana da müsteîr denir. Şu halde müste'îr, âriyetin menfaatine meccânen mâlik olur. Bir menfaat araya girse bu iâre değil, icâre olur. İâre akdinin tahakkuku icab ve kabule veya teâtiye bağlıdır. Dolayısiyle bir kimse bir şahsa: "Şu malımı sana iâre ettim" veya "âriyet verdim" deyince, o şahıs da "kabul ettim" dese sarahaten iâre yapılmış olur. O şahıs bir şey söylemeden o malı kabzetse sarahaten icab, delâleten kabul bulunmuş olur. İârede mal sahibinin sükûtu, akdin tahakkuku için yeterli sayılmamıştır. Mesela birisi bir şahsın bir malını âriyeten istese, mal sahibi sükut etse, isteyen aldığı takdirde gâsıb olur. Şu halde mal sahibinin sarih rızası gerekmektedir. Rızasını işaretle de bildirse geçerlidir. Ancak, muîr mükreh (zor altında) olmamalıdır. Başka teferruatı olan bu bahis için fıkıh kitaplarına başvurulmalıdır.[1]

?4214 ?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ???????? ?????? ????????? ?????? ????????. ??????: ???????? ??? ?????????? ?????: ?? ???? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (4214)- Safvân İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn savaşı sırasında benden bir miktar zırhı âriyet olarak istedi. Ben de: "Zorla (gasbederek) mi almak istiyorsun?" dedim. "Hayır!" dedi, "garantili olarak taleb ediyorum!" [Ebu Dâvud, Büyû' 90, 3562).][2]

AÇIKLAMA:

1- Safvân İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) Mekkeli ve Kureyşlidir. Babası Ümeyye İbnu Halef Bedir'de kâfir olarak öldürülenlerdendir. Safvân da Mekke'nin fethinden sonra müslüman olanlardandır. Mekke fethedilince Cidde'ye kaçmış idi. Safvân'ın amca oğlu Umayr İbnu Vehb, oğluyla birlikte Resulullah'a gelip Safvân için emân taleb ederler. Aleyhissalâtu vesselâm şefaatlerini kabul eder, emân verir. Emân nişanı olarak ridasını veya bürdesini veya Mekke'ye girişte başındaki sarığını gönderir. Vehb İbnu Umayr, gidip Safvân'ı bulur. Beraber dönerler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna, bir kalabalık esnada çıkar. Kalabalık arasında durarak seslenir.
"Ey Muhammed! Bak şu Vehb İbnu Umayr var ya! Bu, senin bana iki aylık bir emân tanıdığını söylüyor!" der.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Ebu Vehb'e misafir ol!" der.
Safvân: "Sen bana açık cevap vermezsen hayır!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen ona misafir ol, sana dört ay mühlet verdim" buyurur. Oraya inen Safvân, henüz müslüman değildir. Müslümanlarla birlikte Huneyn seferine katılır. İşte bu sırada Resulullah ondan, sadedinde olduğumuz hadiste mevzubahis olan silah talebinde bulunur. Rivayette de görüldüğü üzere, Resulullah, silahları satın alma teklifinde bulunmuyor, âriyeten istiyor.
Safvân, henüz müslüman olmadığı, üstelik kendisine tanınan bir emânla ikamet edebildiği ve Aleyhissalâtu vesselâm da Mekke'nin fatihi ve hâkimi olmak haysiyetiyle o silahları, dilediği takdirde müsadere de edebilecek bir vaziyet ihraz etmesi sebebiyle, Safvân bu talebin mahiyetini öğrenmek ister: Bu taleb, zorla alma talebi mi, yoksa mülkiyet hakkına saygı içerisinde cereyan eden normal bir taleb mi, sorar "Gasben mi istiyorsun?" diye. Bir rivayette "Zorla mı, gönül rızasıyla mı?" dediği kaydedilir. Şüphesiz, nebevî bir talebe böyle bir karşılık, mü'min bir kimseden sâdır olsaydı nezâketsizlik olurdu. Ama Safvân henüz kâfirdir. Aleyhissalâtu vesselâm sükûnetle cevap verir: "Bilakis, gönül rızasıyla âriyet olarak ve garantili olarak." Safvân, Huneyn'e kâfir olarak katılır. Hatta, seferin ilk safhasında müslümanlar hezimete uğrayınca Safvân'ın anne bir kardeşi Kelede İbnu'l-Hanbel, "Sihir bozulmadı mı?" deyince, Safvân: "Sus, çenesi kırılasıca! Vallahi, bana Kureyş'ten birinin hâkim olması, Hevâzin'den birinin hâkim olmasından iyidir!" der. Huneyn seferi zaferle tamamlanınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Safvân'a ganimetten müellefe-i kulûb faslından hisse ayırmıştır. Bilahare Safvân demiştir ki: "Huneyn gününde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana da pay verdi. O ana kadar en çok nefret ettiğim insan olagelmişti. Bana verdikçe sevgim arttı ve nihayet, en çok sevdiğim insan oldu."
Resulullah'ın cömertliği, Safvân (radıyallahu anh) üzerinde ziyade te'sir etmiş olmalı ki, "Böylesine (bol bağışa) ancak bir peygamber nefsi razı olabilir" diyerek müslüman olur. Rivayetler Resulullah'ın ona yüz deve verdiğini belirtir.
Ebu Dâvud'un bir rivayeti, Safvân'ın Huneyn gününde Resulullah'a 30-40 arası zırh verdiğini, savaş sırasında bir kısmının kaybolduğunu belirtir. Hz. Peygamber, Safvân'a: "Zırhlarından bazılarını kaybettik. Onları sana borçlanalım mı?" diye sorar. Safvân: "Hayır ey Allah'ın Resulü, Çünkü bu gün kalbimde olan, o gün yoktu!" der.
Safvân (radıyallahu anh) İslam'a girmiş, samimiyetle bağlanmıştır. Kendisine: "Hicret etmeyen helak olmuştur, hicreti olmayanın müslümanlığı da yoktur" [3] denmiş, o da hemen hicret ederek Medine'ye gelmiş. Abbas İbnu Abdu'l-Muttalib'in yanına inmiştir. Onun durumu Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verilince: "Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur" buyurur. Mekke'ye dönmesini irşad buyurur. Safvân bunun üzerine Mekke'ye döner ve ölünceye kadar orada ikamet eder.
Safvân (radıyallahu anh) cahiliyye döneminde Mekke'nin ileri gelenlerinden biridir. Fesâhatı ile meşhurdur. Mut'im yani insanlara yemek yedirmesiyle de meşhurdur. İki göbek gerideki ecdadından iki göbek ilerdeki ahfadına, hepsi mut'im olarak şöhret yapmıştır. Yani şu zincirde yer alan bütün isimler mut'imdir: Amr İbnu Abdillah İbni Safvân İbni Ümeyye İbni Halef...
Safvân İbnu Ümeyye hicretin 42. yılında Hz. Muaviye'nin hilafetinin başlarında vefat etmiştir, radıyallahu anhüm (Usdü'l-Gâbe).
2- Hadiste geçen ve garantili diye tercüme ettiğimiz "mazmûne" tabirini âlimler iki farklı şekilde anlamışlardır:
1) Mazmûne kelimesi, âriyet'in hakikatını ortaya koyan bir sıfattır. Yani, âriyetin şe'ni garantili olmaktır, garantisiz âriyet olmaz. Bu anlayışta olanlara göre "âriyet garantilidir."
2) Mazmûne kelimesi, âriyet tahsis eden bir sıfattır. Yani Resulullah, Safvân'ın sorusu üzerine: "Ben, zırhları senden "garantisi olan âriyet" şeklinde alıyorum. Garantiden mücerred olan, garantisi olmayan âriyet olarak değil" demiş olmaktadır. Bu anlayışa göre âriyet olarak alınan mallar esas itibariyle garantili değildir, gayr-ı mazmûne'dir. Garantili olması için, alış sırasında, sadedinde olduğumuz hadisteki gibi, bunu belirleyici bir ifade olması gerekir.
el-Kâdî der ki: "Bu hadis, âriyet mal, bunu âriyet olarak alanın (yani müsteîr'in) üzerine garantilenmiştir. Şayet bu mal elinde telef olsa, onu tazmin etmesi, ödemesi gerekir."
İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre (radıyallahu anhümâ) böyle söylemişlerdir. Atâ, Şâfîî, Ahmed bu görüşü benimserler.
Hz. Ali, İbnu Mes'ud, Şureyh, Hasan Basrî, Nehâî, Ebu Hanîfe, Sevrî (radıyallahu anhüm) ise, âriyetin, müsteîr'in elinde emanet olduğuna, teaddî (haddi aşan bir durum) olmadıkça tazmine mecbur kalmayacağına hükmetmişlerdir.[4]

?4215 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? #: ???????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ??????[. ????? ??????? .

2. (4215)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir tabak istiâre etmişti, kap ziyana uğradı. Sahiplerine tazmin etti." [Tirmizî, Ahkâm 23, (1360).][5]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî, bu hadisin bir başka vechini daha kaydeder ve senet bakımından onun daha sıhhatli (esahh) olduğunu belirtir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden biri [yani Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ)] Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir tabak içerisinde yemek hediye etti. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) tabağa eliyle vurdu. İçerisinde bulunanları attı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yemeğe yemek, kaba kab (tazmîn edilecek)" buyurdu."
Buna yakın başka rivayetler de gelmiştir. Kimisinde bu hadiseyi, Hz. Âişe'nin, Ümmü Seleme'ye karşı icra ettiği, bazılarında ise Hz. Hafsa veya Hz. Safiyye'ye karşı icra ettiği zikredilir. Ayrıca, yemeğin dökülmekle kalmayıp, tabağın da kırıldığı, gelen tasrihat arasında İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisteki mübhem kimsenin Hz. Zeyneb Bintu Cahş olduğunu belirttikten sonra diğer rivayetlerin başka hadiselere delalet ettiğini söyler.
2- Bu hadis istiâre edilen malın ziyana uğraması hâlinde tazmin edileceğine delildir. Tazmin işi, misli varsa misliyle yapılacak, misli yoksa kıymeti üzerinden yapılacaktır. Buhârî'nin bir rivayetinde, tabağı kırılana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait sağlam bir tabak verilir.

* Şâfiî ve Hanefîler bu hükümle ihticac ederler.
* İmam Mâlik: "Kıymet biçilenler mutlak surette kıymetiyle tazmîn edilir" demiştir. Mamafih İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayette, önceki görüşte olduğu, bir başka rivayette de: "İnsanlar tarafından yapılan şey misliyle hayvan ise kıymeti üzerinde tazmîn edilmelidir" demiştir. Bir başka rivayette de: "Mevzun (tartıyla satılan) ve mekîl (hacimle satılan) olanlar kıymetle, böyle olmayanlar misliyle tazmîn edilir" demiştir.
İkinci görüşü benimseyenler, sadedinde olduğumuz hadis ve aynı ma'nâdaki diğer rivayetlerle ilgili şöyle bir yorumda bulunurlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki zevcesinin hücrelerinde birer tane olmak üzere iki tabağı vardı. Resulullah, kıranı cezalandırmak üzere, kırığı onun hücresine, sağlamı da diğerinin hücresine koydu. Dolayısıyla, ortada bir tazmin mevcut değildir." Ancak bu tevil İbnu Hibbân'ın bir rivayetinde gelen "Kim bir şey kırarsa, kırdığı şey kendisinin olur, ona da bir mislini tazmin etmek terettüp eder" buyurduğu belirtilir.[6]

?4216 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ??????? ??? ??????? ????? ?????????. ????? ????????: ????? ?????? ????????. ???????: ???? ???????? ? ??????? ????????. ??????? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (4216)- Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aldığı şeyi sahibine ödemek "el'e vecîbedir." Katâde der ki: "Hasan (bunu rivayet ettiğini) unuttu ve dedi ki: "O, [yani âriyet] emânetindir. (Zayi olması halinde) sana tazmîn gerekmez." [Ebu Dâvud, Büyû' 90, (3561); Tirmizî, Büyû' 39, (1266).][7]

AÇIKLAMA:

1- Âlimler, hadisi: "El"e, yani kişiye, aldığı şeyi sahibine eda etmek vacibtir" diye anlamıştır. "Alınan şey" râvi tarafından her ne kadar âriyet olarak açıklanmış ise de, bu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen ibârede mevcut değildir. Bu sebeple "el"in aldığı şeyin cinsi "gasb", "âriyet", "emânet" gibi mülkiyeti başkasına ait olan şey olarak açıklanmıştır. "Gasb ise, sâhibi istemeden vermesi: âriyet ise, sahibi istemese bile önceden tesbit edilmiş müddeti varsa, dolar dolmaz vermesi; vedîa (emanet) ise, sahibi isteyince vermesi "ele vacibtir" denmiştir. İbnu'l-Melek'in kaydettiği bu açıklamayı Aliyyu'l-Kârî güzel bulmuştur.
2- Katâde, Hasan Basrî hazretlerinin bu hadisi Resulullah'tan rivayet ettiğini, zaman içinde unutarak, âriyetle ilgili bir başka kanaate vardığını söyler. Muahhar olan bu görüşüne göre, âriyet mal, emanet gibidir; müsteîr de emânetci durumundadır. Öyleyse emânetin zâyiinden emânetci sorumlu olmadığı gibi âriyet malın zayiinden de müsteîr sorumlu değildir, zâyii halinde tazmîn etmez.
3- Şevkânî, Hasan Basrî'nin rivayetiyle ameli arasındaki ihtilafla ilgili olarak bir usül kaidesini hatırlatır: "Böyle durumlarda rivayetle amel edilir, reyle değil" der.
4- Hadis, vedî' (emanet malı elinde tutan) ve müsteîr'in ellerindeki şey zâyi olduğu takdirde tazmin edeceklerini söyleyen ülemânın delili olmuştur.
Ancak Resulullah'tan rivayet edilen "Güvenilen kimseye tazmîn yoktur" veya aynı ma'nâda olmak üzere, "Hiyânete girmeyen müsteîr'e tazmin yoktur" hadisini esas alan bazı âlimler, elinde başkasının malını -emanet, âriyet, icâret gibi bir surette- bulunduran kimse emin olduğu ve şahsî bir taksir ve ihâneti olmadan, tabii bir âfet, çalınma, gasbedilme, kaybolma, yağmalanma gibi iradesi dışı bir sebeple zayi olan malı tazmîn etmeyeceği hükmüne varmıştır. Şâfiîler ve Hanbelîler gibi.[8]

?4217 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? #: ??????????? ????????? ???????????? ??????????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»???????« ?????? ??????? .

4. (4217)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Âriyet (sahibine) verilecektir. Kefil borçludur, borç ödenmelidir." [Tirmizî, Büyû 39, Vesâyâ 5, (2121), (1265); Ebu Dâvud, Büyû' 90, (3569).] [9]

AÇIKLAMA:

Bu hadisle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ticari hayatta gerekli bazı müesseselerin kanununu vaz'etmektedir: Âriyet olarak alınan mal sahibine (ziyanı halinde) ödenmelidir. Nasıl ödeneceği hususundaki ihtilaf daha önce açıklandı.
Keza kefil (zaîm), üzerine aldığı, garanti verdiği borcu ödemelidir.
Keza borç kaza edilmeli, ödenmelidir.[10]

?4218 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ??????? ???????? ????????? ???????[. ????? ???????.»?????????« ?????? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ????? ??????.?»???????????« ?????? ??? ?????.»????? ??????« ??? ???? ????? ????? ????? .

5. (4218)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Başkasına sütünden istifade etmesi için verilecek bir hayvan olarak, sütlü deve ve bol sütlü koyun ne muvafiktır. Sabah bir kap, akşam bir kap süt verir." [Buhârî, Hibe 35, Eşribe 14; Müslim, Zekât 73, (1019).][11]

AÇIKLAMA:

Menîha, esas itibariyle atiyye ma'nâsına gelir. Ancak Araplar deve, koyun gibi hayvanı bir kimseye sütünden ve yününden istifade etmesi için bir müddet için vermeye menîha demişlerdir. Bir bakıma âriyetin bir çeşididir. Sadedinde olduğumuz hadiste sütlü hayvanların âriyeti ma'nâsına gelir. el-Kazzâz menîha diye öncelikle deve ve koyunun âriyetine dendiğini belirtilir.
Lakha, doğumu yakın sütlü deve demektir.
Safiy, değerli, sütü bol ma'nâsına gelir, safiyye de denir. Müslim'in rivayetinde şöyle denir: "Haberiniz olsun! Bir aileye sabah bir kap, akşam bir kap süt veren bir deveyi menîha olarak veren kimse var ya, onun ecrî gerçekten büyüktür." [12]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/70.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/70.
[3] Bu söz aslında doğrudur. Hicrete teşvik için Resulullah bunu söylemiştir. Ancak Mekke Fethi'nden sonra bu hüküm kaldırılmıştır. Geniş açıklamayı hicretle ilgili bölümün sonunda kaydedeceğiz (5775-5777).
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/70-73.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/73.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/73-74.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/74.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/74-75.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/75.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/76.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/76.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/76.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UMRÂ VE RUKBA BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA

UMRÂ VE RUKBA BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

1- en-Nihâye'de açıklandığına göre, cahiliye devrinde, bir adama hayatı boyunca istifade etmesi için ev, tarla gibi şeyler bağışlanıyor, adam öldükten sonra o bağış eski sahibine geri dönüyormuş. Mesela ???????????? ???????? ???????
demek "Ona bu evi ömür boyu bağışladım, ölünceye kadar evde oturacak" demektir. Adam ölünce evin mülkiyeti asıl sahibine dönecektir. İşte buna umrâ denmekte idi. Rukbâ'ya gelince, bu da umrâ'ya benzer, ancak burada bağışlayan: "Eğer ben evvel ölürsem o senindir, sen evvel ölürsen mal bana geri dönecektir" diyerek malı vermiştir. Rukbâ kelime olarak murâkebeden gelir. Bu akde rukbâ denmesi, her iki tarafın ve hatta varislerin birbirlerinin ölümünü murakebe etmeleri (gözetlemeleri) sebebiyledir.
Şunu da belirtelim ki, İmam Mâlik ve ashabı bu aktin bağış ma'nâsına gelen başka kelimelerle de ifade edilebileceğini söylemişlerdir. Mesela i'timar, süknâ, iğtilâl, irfâk, inhâl vs. gibi.
2- Umrâ ve rukbâ akidlerinin hükmü ve bazı meseleleri ihtilaflıdır:
* Cumhur, bu akdin sıhhatine kâildir.
* Bazı âlimler böyle bir bağışı temlik kabul ederken, bir kısmı âriyet kabul etmiştir. İbnu Hacer cumhur'un umrâ vâki olduğu takdirde, malın, sarih olarak şart kılınmadıkça onu alana mülk olacağına, bir daha ilk sahibine dönmeyeceğine hükmettiğini belirtir.
* Ülemâ şu hususta da ihtilaf etmiştir: "Temlik neye teveccüh edecektir? Menfaate mi, yoksa rakabe hibesinde olduğu gibi mi? Cumhur, diğer hibeler gibi bunun da rakabe hibesi gibi, ayn'a teveccüh edeceğine hükmetmiştir. Öyle ki, bu suretle hibe edilen mal, köle ise, bunu kendine hibe edilmiş olan azâd etse infaz edilir hibe eden âzad etse infaz edilmez. Ancak bazı âlimler rakabeye değil, mülkün sağlayacağı menfaate teveccüh ettiğini söyler. İmam Mâlik ve kadim görüşünde Şâfiî bu kanaattedir.
* Bunda vakıf muamelesi mi âriyet muamelesi mi takip edilecek, bu da bir diğer ihtilaf noktasıdır. Hanefilere göre, umrâ'da temlik, rakabe'ye; rukbâ'da ise menfaate teveccüh eder. Mâlikîler iki farklı görüş beyan etmişlerdir.
* Umrâ meselesinde, ülemâ bazı ihtilaflara düşmüş ise de, Cumhur, bu yolla, bağışlanan malın geri dönmeyeceği kanaatindedir. Aradaki ihtilaflar, hükme esas teşkil eden hadislerdeki farklılıklardan kaynaklanır.
İbnu Hacer, bu meseleyi bazı rivayetleri de kaydederek tahlilde bulunur. Biz mevzuun anlaşılması için özetleyerek sunmayı faydalı mülâhaza ediyoruz:
Onun zikrettiği rivayetlerden biri, Ma'mer tarikiyle Zührî'den kaydettiği şu rivayettir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın caiz kıldığı umrâ, kişinin "bu ev sana ve senin arkandan gelecek ahfâdınadır"[1] diyerek yaptığı umrâdır. Ancak kişi: "Bu ev, yaşadığın müddetce senindir" diyerek umrâ kılarsa bu, onun ölümüyle sahibine rücû eder." Ma'mer Zührînin böyle fetva vermekte olduğunu kaydeder. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'tan gelen bir rivayete göre, demiştir ki: "Ensar (radıyallahu anhüm), muhacirlere mallarından umrâ kılıyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mallarınızı kendinize saklayın, onları ifsad etmeyin, zira kim bir malı umrâ kılarsa, bu mal, hayatta olsa da, ölse de umrâ kılınan kimsenin ve onun ahfâdının olur."
İbnu Hacer, üç ayrı rivayet kaydettikten sonra bunlardan üç durum çıktığını belirtir.
1) Kişinin: "Bu, sana ve ahfadına ait" diyerek kıldığı umrâ. Burada, bağışın bağış yapılan kimseye ve ahfadına ait olduğu açıktır.
2) Kişinin: "Bu, hayatta olduğun müddetçe sana aittir, ölünce bana dönecektir" diyerek umrâ kılmasıdır. Bu muvakkat bir âriyettir. Bu umrâ akdi de sahihtir. Adam ölünce mal, verene geri döner. Bunu ve önceki durumu Zührî'nin rivayeti beyan etmiştir. Ülemânın çoğu buna hükmetmiştir. Şâfiîlerden bir grup da bu görüşü tercih etmiştir. Ancak çoğunluğun nezdindeki esahh görüş, malın, hibe edene dönmeyeceğine dairdir. Bunlar, geri dönme şartının fasid bir şart olduğunu ileri sürerek görüşlerini ortaya koymuşlardır.
3) Kişinin mutlak bir ibare ile "Onu sana umrâ kıldım" diyerek akidde bulunmasıdır. Hz. Câbir'den kaydedilen rivayet, böyle bir akde terettüp edecek hüküm, kaydettiğimiz birinci haldeki hükmün aynıdır. Bunun esası da hibe edilen malın eski sahibine dönmeyeceğidir. Cumhur'un ve kavl-ı cedidinde Şâfiî'nin görüşü bu merkezdedir. Şâfiî hazretleri kavl-i kadiminde: "Akid, aslı itibâriyle bâtıldır" demiştir. Ancak ondan İmam Mâlik'in görüşü gibi bir görüş de rivayet edilmiştir: "Onun kadim görüşü de cedid görüşü gibidir" de denmiştir. Nesâî, Katâde'nin Süleyman İbnu Hişam İbni Abdi'l-Melik'in fukahaya mutlak surette yapılan umrâ akdi hakkında sorup, "caizdir" cevabını aldığını hikaye ettiğini kaydeder... Zührî ülemânın fetvalarını özetleyerek şöyle demiştir: "Caiz olan umrâ, kişi ve kendinden sonra da ahfâdı için yapılan umrâdır. Eğer, kendinden sonra ahfadına yapılmamışsa, mal, şartı koyan kimse içindir."
Müteakip hadisler bu açıklama çerçevesinde anlaşılmalıdır.[2]

?4219 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ??????? ????? ??????? ???? ???? ????????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ?????.??? ????: ???????: »???? ?????????? # ??????????? ?????? ???????? ????«.??? ????: »????????? ?????????«.??????: »????????? ???????? ‘???????« .

1. (4219)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir başkasına hayat boyu ev bağışında bulunursa, artık bu ev onun ve vârislerinin olur. Bu söz, o maldaki hakkını keser. Ev, kendine ömür boyu bağışlanana ve onun vârislerine aittir." [Buhârî, Hibe 32, Müslim Hibât 21, (1625); Muvatta, Akdiye 43, (2, 752); Ebu Dâvud, Büyû' 87, 88, 89, (3550-3558); Tirmizî, Ahkâm 15, (1350); Nesâî, Umrâ 2, 3, 4, (6, 272-278).]
Sahîheyn'de gelen bir diğer hadiste: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) umrâ hakkında "kendisine bağışlananın lehinde hükmetti" şeklinde gelmiştir.
Bir başka rivayette: "Umrâ caizdir" denmiştir.
Müslim'in rivayetinde: "Umrâ onun ehline mirâstır" denmiştir. [3]

?4220 ?2? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??????? ?????? ???????????? ????????? ??????????. ??? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????« ?? ???? ?‘???? ??? ????? ?? ????? ????? ??: ?? ??? ???? ?? ???? ???? ???? ???? ?????.??»????????« ??? ?????????? ????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ?? ???? ???? ??? ?? ??? ???? ???? ??? ??. ‘? ?? ???? ????? ???? ??? ????? .

2. (4220)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir şeyi umrâ kılarsa o şey artık mu'mer'e (umre kılınan şahsa) aittir, hayatta iken de ölmüş iken de. Malı rukbâ kılmayın. Kimde rukbâ kılarsa [bu mal miras] yolundadır." [Ebu Dâvud, Büyû' 89, (3559); Nesâî, Rukbâ 1, (6, 269).][4]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste umrâ ve rukba beraber zikredilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bunlar birbirine pek yakın, benzer akidlerdir. Umrâ'da: "Evimi sana bağışladım, eğer benden önce ölürsen ev bana dönecek, ben senden önce ölürsem o senin olacak" diyerek bağış yapmasıdır.
Bazı âlimler rukba ile umrâ arasında fark gözetmiş, sadedinde olduğumuz hadisi esas alarak umrâyı tecviz etmiş, fakat rukbâ'yı tecviz etmemiştir. Zürkânî, tecviz etmeyenler arasında Ebu Hanîfe ve Mâlik'i zikreder ve "Bir cemaat" der. Ayrıca ekseriyetin câiz gördüğünü belirtir. Öte yandan Ahmed İbnu Hanbel ile İshak İbnu Râhûye "rukbâ umrâ'nın mislidir, verilen şey, alan kimsenindir, verene dönmez" demiştir.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste gelen rukbâ'dan nehiy, gerçek bir nehiy olmayıp, "uygun değildir" ma'nâsınadır. Yani "maslahatınız açısından muvafık değil, buna rağmen yaparsanız akid sahihtir" ma'nâsında bir nehiydir. Zaten hadisin sonunda: "Kim, bir şeyi rukbâ akdiyle hibe ederse, bu, (miras) yolundadır" denmektedir. Ebu Dâvud'un Hz. Câbir' den kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm: "Umrâ ehline (yani kendisine umrâ yapılana), rukbâ da ehline caizdir" buyurmuştur. Bu rivayet rukbâ ile umrâyı bir tutanlara delil olduğu gibi, rukbâ'nın da gerçek ma'nâda nehyedilmediğine delildir.[5]

?4221 ?3? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ? ????????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????????[.

3. (4221)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mallarınızı rukbâ kılmayın. Kim rukbâ kılarsa mal artık rukbâ kılınan kimsenin olur."[6]

?4222 ?4? ??? ?????:]????????? ???????? ?????? ??????????. ??????????? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??? ????????[. ????? ??????? .

4. (4222)- Bir başka rivayette: "Umrâ, umrâ kılınan şahıs için caizdir. Rukbâ da rukbâ kılınan kimse için caizdir. Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen gibidir" buyurulmuştur.[7]

?4223 ?5? ??? ?? ????. ??? ??? ????:] ? ??????? ????????? ??? ????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????[.

5. (4223)- Yine Nesâî'nin bir diğer rivayetinde İbnu Abbâs der ki: "Ne rukbâ ne de umrâ helâl değildir. Kime bir şey umrâ kılınmışsa bu onundur, kime de bir şey rukbâ kılınmışsa o şey onundur." [Nesâî, Rukbâ 1-2, (6, 269).][8]

?4224 ?6? ??? ????:]???? ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??? ??????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????[. ????? ????.

6. (4224)- Nâfi' rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhüm)'e, kız kardeşi Hafsa (radıyallahu anhâ)'dan bir ev tevarüs etti. Hafsa (radıyallahu anhâ), bu eve hayatı boyunca olmak kaydıyla Zeyd İbnu'l-Hattab'ın kızını oturtmuştu. Zeyd'in kızı ölünce İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) meskeni kabzetti. O bu evin kendine ait olduğu reyinde idi." [Muvatta, Akdiye 45, (2, 756).][9]

AÇIKLAMA:

Yukarıda nazarî olarak anlatılan umrâ meselesine fiilî bir örnek görmekteyiz: İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kız kardeşi Hz. Hafsa validemizin, umrâ yoluyla bağışladığı evin, kullanıcısı vefat edince evin kendisine geri döndüğü kanaatine varmıştır. Şöyle ki: "Burada iskân, umrâ ma'nâsındadır. Umrâ ise, mu'mir'in [yahut müskin'in] vârisine rücu etmektedir." [10]

---

[1] Akib, çocuğu, çocuğunun çocuğu demektir, Ahfâd diye de ifade ederiz.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/77-79.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/79.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/80.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/80-81.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- BİD'AT İBADETLERE Mİ MAHSUSTUR YOKSA ÂDETLERE DE BİD'AT GİRER Mİ?
Fasıl
Fasıl

7- BİD' AT İBADETLERE Mİ MAHSUSTUR YOKSA ÂDETLERE DE BİD' AT GİRER Mİ?

Bid'atın tarifi sırasında geçtiği üzere bu konuda, yani bid'atın âdetten (ibadet dışında) olan işlere de girip girmediği hususunda farklı görüşleri gerektiren şeyler bulunduğu ifade edilmişti.
İbadetle ilgili konulara bid'atın girdiğinde şüphe yoktur. Bu konu o bölümün tamamını kaplamıştır. Çünkü ibadetle ilgili işler ya kalbin yaptığı inançla ilgili şeylerdir, ya da iş ve söz kabilinden organların yaptığı şeylerdir. Her iki kısma da bid'atın girdiği kesindir. Kaderiyye, Mürcie, Mutezile ve Hâriciler gibi mezheplerin yaptıkları bunun örneğidir. İbâhiyye mezhebi de böyledir. Birtakım ibadetler icat etmek, bir asla dayanmaksızın ve daha önce bir örneği görülmemiş şekilde olmaktadır.
Âdetlerle ilgili bid'ata gelince, akıl bunlarda farklılığın olmasını gerekli görür. Bunun örnekleri, bid'atın kısımlarının ele alındığı yerde açık bir biçimde geçmişti. Bunları burada bir kere daha ifade edersek şunları söyleyebiliriz:
Eziyet ve zulüm için icad edilen yöntemler ve (zor kullanarak) satış yapanlardan vergi almak[1]
Bilgi gerektiren yöneticiliklerde bilgili kimselere karış cahillere öncelik tanımak,
Şerefli makamları babadan oğula geçirerek ehil olmayanlara vermek,
Yönetici liderlerin, hâkimlik ve benzeri görevleri yapanların resimlerini bir yerlere koymak,
Elek kalbur gibi gereçleri kullanmak ve Eşnan denilen kokulu ot ile el yıkamak,
Taylasan[2] denilen bir giysi giymek, giysilerin yenlerini geniş yapmak ve benzeri şeyler.
Bunlar selef"i salihin faziletli zamanlarında olmayan şeylerdir. Bunlar insanlar arasında yaşanmış ve çokça yapılagelmiş ve yaygınlaşmıştır. Netice itibariyle bunlar da bid'ata karışmış ve ümmet içerisindeki uygulanan uyduruk ibadetler gibi olmuştur. Bu, bizim söylediğimizi destekleyen delillerdendir. Karafi'nin ve hocası ilm Abd'is-Selam'ın da eğilimi böyledir. Seleften bazılarının görüşü iflahı böyledir.
Hâfiz Ebû Nuaym[3] Muhammed b. Eslem'den rivayet ettiğine göre Muhammed'in bir oğlu dünyaya gelmişti. Olayı Muhammed b. el-Kâsım anlatıyor:
Muhammed b. Eşlem bana para vererek, iki büyük koç almamı söyledi. Ona istediklerini satın aldım. Bana ayrıca on dirhem daha vererek şöyle dedi:
Bununla un al, ama unu elemeden ekmek yaptır. Ben unu elettikten sonra ekmek yaptırdım ve ona götürdüm. O bana dedi ki:
Bu unu elettin mi? Ve tekrar on dirhem daha verip:
Bununla un al ve onu eletmeden ekmek yaptır, dedi. Unu alıp ekmek yaptırdım ve kendisine götürdüm. Bana şöyle dedi:
Ey Abdullah'ın babası! Akika[4] sünnettir, unu elemek bid'attır. Sünnetin içerisinde bid'atın bulunması yaraşmaz. Bid'at, yoluyle yapılan bu ekmeğin evimde bulunmasını istemiyorum.
Bu olayda adı geçen Muhammad b. Eşlem, öyle bir zâttır ki İshak b. Rahuye kendisine *"En büyük topluluktan ayrılmayınız."* hadisi sorulduğu zaman bu hadisi "O topluluk, Muhammed (b. Eşlem) ve arkadaşlarıdır" diyerek açıklamıştır, ilerde konusu geldiğinde bu hususta ayrıca söz edilecektir. –İnşaallah-
Bundan başka bid'atın ibadetlerde vuku bulması düşünülürse, âdet olan şeylerde de meydana gelebilir. Çünkü bu ikisi arasında fark yoktur. Sonuç itibariyle meşru olan işler bazen ibadetle ilgili, bazen de âdetlerle ilgilidir. Her ikisi de din koyucu tarafından meşru kılınmıştır. Bid'at işlemek suretiyle aykırı davranmak birisinde olduğu gibi, diğerinde de olur.
Üçüncü bir şık daha vardır. Şöyle ki: İslam kaynaklarında âhir zamanda sünnet dışında gelişecek birtakım olaylardan haber verilmiştir. Yukarda geçen şeyler, bu grupta değerlendirilir. Zira bunlar aynı cinstendir.
Buhârî'nın Sahih'inde yer alan, Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Sizler yakında benden sonra bencil kimseler ve makbul saymayacağınız işler göreceksiniz."* Hz. Peygamber'in ashabı (o zaman) bize ne emredersiniz ey Allah'ın Rasûlü, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
Onlara (yöneticilere) haklarını veriniz, kendi hakkınızı da isteyiniz." Buyurdu.[5]
İbn Abbas Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Her kim yöneticisinin hoşlanmadığı bir şey yaptığını görürse, bu duruma sabretsin. Çünkü topluluktan bir karış kadar ayrılmış halde ölen kimse cahiliye dönemi ölümüyle ölmüş olur."[6]
*Yine Sahih-ı Buhârîde Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"İş ehil olmayana verildiğinde kıyameti bekleyiniz."[7]
Ebu Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Zaman yakınlaşacak, ilim yok olacak, (insanların gönlüne) cimrilik (duygusu) atılacak, fitneler ortaya çıkacak ve herc çoğalacaktır. Ebû Hüreyre Hz. Peygambere;
O nedir? dedi. Hz. Peygamber:
Öldürmek, öldürmek buyurdu."[8]
Ebû Musa (r.a)'dan rivayet, edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyrulmuştur:
"Benden sonra, ilmin yok olacağı, cahilliğin geleceği günler vardır. Bu kesindir. Bu günlerde herc çoğalacaktır.[9] Herc öldürmektir.
Huzeyfe (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber bize iki hadis söyledi. Bunlardan birini gördüm. Diğerini beklemekteyim.
Bunlardan birinci hadis şöyledir:
"Emanet(i korumak) adamların kalplerinin derinliğine (Allah tarafından) indirilmiştir. Sonra (insanlar onu) Kur'an'dan ve sünnetten öğrendiler." [10] Hz. Peygamber (ikinci olarak da) emanetin yok olacağını (şöyle buyurarak) bildirmiştir:
"İnsan bir uyumasında emanet kalbinden çekilip alınır. Kalpde benek gibi bir iz kalır. Sonra bir daha uyuduğunda o da çekilip alınır. Kalpde kabarcık gibi bir iz kalır. Bu kabarcık ayağının üzerinden bir kor parçasını yuvarlarsan meydana gelen bir kabarcık gibidir. Bu kabarcık patlar ve içinde hiç bir şey yoktur. İnsanların alış verişlerinde emanete riayet bulunmaz hâle gelir. (Hatta dürüst kimseler tarafından) "falanca kabilede güvenilir bir adam varmış" denilir. Bu adama "ne akıllı, ne kibar, ne güçlü" denir. Halbuki kalbinde hardal tanesi kadar iman yoktur."[11]
Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"İki büyük ordu biribiri ile savaşmadıkca kıyamet kopmayacaktır. Bunların her ikisi de aynı davayı ileri sürdüğü halde aralarında büyük bir savaş olacaktır. (Gene kıyamet öncesinde) otuza yakın yalancı deccaller türeyecek, bunların hepsi Allah'ın Peygamber'i olduklarını iddia edecekler. İlim yok olacak, insanlar yüksek binalar yapmak yarışında bulunacaklar."[12]
Abdullah (r.a.)den rivayete göre Rasülullah şöyle buyurmuştur:
"Âhir zamanda (dünyanın son zamanında) genç yaşta, aklı kıt kimseler çıkacaktır. Bunlar Kuranı okurlar, (fakat) okudukları boğazlarını geçmez. Yaratılmışların en hayırlısının (Peygamber'in) sözünden söylerler. Bunlar ok'un yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar.[13]
Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Rasülullah şöyle buyurmuştur:
"Zifiri karanlık gibi fitneler meydana gelmezden önce birtakım (hayırlı) işler yapmaya girişiniz. (O fitneler çıktığı zaman) adam akşamleyin müslüman, sabahleyin kâfir olacak, dünyalık eşya karşılığında dinini satacaktır."[14]
Bunu Hasan şu sözü ile açıklamıştır: Adam sabahleyin din kardeşinin kanını, ırzını ve malını kendisine haram kılar, (yani bunların dokunulmazlığını ve saygınlığım kabul eder.)
Akşam olunca bunları helâl sayar. Buna göre Hasan sanki bu hadisi bir başka hadisle yorumlamaktadır. Bu hadis şudur:
"Benden sonra birbirini vuran kafirler olarak dönüş yapmayın."[15] En iyi bilen Allah'tır.
Enes b. Mâlik Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"İlmin kaldırılması (yok olması), cahilliğin ortaya çıkması, zinanın yaygınlaşması, şarabın içilmesi, kadınların çoğalıp erkeklerin azalması kıyamet alâmetlerindendir. O derecede ki, 50 adet kadını yöneten bir erkek olacaktır."[16]
Hz. Ali'den garip olarak[17] rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ümmetim on beş şeyi yapmaya başlayınca onların başına büyük belâ gelecektir. (Yanında bulunanlar) EyAllah'ın Rasûlü! Bunlar nelerdir? diye sordular. Hz. Peygamber (bunları sayarak) şöyle buyurdu:

Ganimet (yani servetin fakirlere uğramadan sadece zengin ve mevki sahibi kimseler arasında) dolaşan bir meta haline geldiği zaman,
Emanet ganimet, (malı gibi yağmalanıp helal) kılındığı zaman,
Zekat vermek (ibadet olmaktan çıkıp bir angarya ve) ceza telakki edildiği zaman,
Kişi eşine itaat edip, annesinin haklarını çiğnediğinde,
Babasından uzaklaşıp dostlarına iyilik ettiğinde,
Topluma, onların en alçağı baş (lider) olduğu zaman,
Camilerde (Allah rızası gözetmeyen husumet, alış'veriş, eğlence ve dünyevi konularda) sesler yükseldiği zaman,
İpek (haram bilinmeyip, erkekler tarafından) giyildiği zaman,
Şarap (ve diğer alkollü içkiler) içildiği zaman,
Kişiye (zorbalığı ve şerrinden korkulduğu için) zararı dokunmasın diye ikramda bulunulduğu zaman,
Şarkıcı kadınlar ve çalgı aletleri edinildiği zaman,
Bu ümmetin sonradan gelen (nesil) leri, önceden gelip geçenlere (çeşitli bahanelerle) hakaret ettiği zaman (İşte bunlar yapıldığı vakit) artık kızıl bir rüzgârı, yere batmayı veya şekil değiştirmeyi veya gökten taş yağmasını bekleyiniz."[18]
Aynı konuda Ebu Hüreyre'den rivayet edilen buna yakın bir hadis daha vardır. Bu hadiste *"Kabilenin başı fâsık (günahkar) bir kimse olur, toplumun lideri onların en rezili olur."* ifadesi vardır. Ayrıca, *"çalgı aletleri ve şarkıcı kadınlar meydana çıkar."* Denmektedir. Hadisin sonunda şöyle denmektedir:
"Bunlar meydana geldiği zaman kızıl bir rüzgârı, depremi, yere batmayı, sekil değiştirilmesini ve tas yağmasını bekleyiniz. Alâmetler (kıyamet alametleri) peşpeşe gelecektir. Tıpkı ipi çürüyen boncukların ipin kopması ile peşpeşe dağılıp dökülmesi gibi."
Bunlar ve benzerleri hadisler, bu ümmette Peygamber'den sonra olacak şeyleri haber vermektedir. Peygamber'den sonra meydana gelecek şey ise, gerçekte yapılması daha uygun olanın değiştirilip yapılmasıdır. İnsanlar yapılması gerekenlerin yerine başka şeyleri koyunca, bunlar yaygınlaşmış ve sanki meşru olarak yapılan bir şey olmuştur. Böylece ibadetlerde olduğu gibi sonradan meydana gelen şeyler kabilinden olmuşlardır.
Sonradan olan şeylerin sadece ibadetlere mahsus olduğu görüşünde olanlar, eskilerin söylediklerinin hepsini kabul etmemektedirler.
Karâfi'nin ve hocasının daha önce geçen görüşlerinin cevabı verilmiştir. Cahiliye döneminde satılan şeylerden vergi almak, insanlara eziyet ve zulüm yapmak, birtakım görevlerde bilginler dururken cahillere öncelik tanımak gibi şeyler genelde günahtır ve meşru olanlara aykırı davranmaktır.
Bunlardan elek-kalbur kullanmak kabilinden olanlar -mubah olduğu varsaydırsa- bunun mübahlığı şer'î bir delile dayanır ki bunda bid'atlık söz konusu değildir.
Yukarda geçtiği üzere elek-kalbur gibi şeyleri kullanmanın Muhammed b. Eşlem'in işaret ettiği gibi mekruh olduğunu varsayarsak, bunun gerekçesi ona göre sonradan icad edilmiş sayılmalıdır. Çünkü bu hususta tesbit edilen bir durum var: Hz. Peygamber'den sonra ilk icad edilen şey eleklerdir. Muhammed b. Eşlem gibiler bu meselede lafz'ın (kelimenin) ifade ettiği dış manaya itibar edip, onu dikkate almışlardır.
Bu meselenin dış görünüşe göre böyle olması bid'at olduğundan değil, Ahkaf suresi 20. Ayetinde işaret edilen lüks ve'israf yönündendir.
Onların "İbadetlerde bid'atın olması (aklen) nasıl düşünülebiliyorsa, âdetlerde de olabileceği düşünülür" sözü kabul edilebilir bir sözdür. Bunun aklen caiz olmayacağını biz de söylemiyoruz. Biz sadece bunun vuku bulup bulmayacağını konuşuyoruz. Tartışma noktası burasıdır.
Delil olarak ileri sürülen hadislere gelince, bunlarda meseleyi ilgilendiren bir delil yoktur. Çünkü bunların bid'at veya icad edilen bir sey olduğu nas olarak bildirilmemiş veya böyle bir manaya işaret, edilmemiştir.
Ayrıca şayet bunlar âdetle ilgili her sonradan olan şeyi bid'at sayıyorlarsa yiyecek, içecek, giyecek, konuşma ile ilgili eski zamanlarda olmayan şeylerin hepsini bid'at saysınlar. Bu çirkin bir şeydir. Çünkü âdetle ilgili şeyler zaman, mekân ve isimlendirme olarak değişkendir. Neticede sahabeye yetişip onların âdetlerini benimseyen, böylece (daha önceki) Araplara her ters düşen kimse eskilere uymamış olur. Bu gerçekten kabul edilmez bir şeydir.
Evet, birtakım âdetleri korumak mutlaka gereklidir. Fakat bu, dinin sınırlan içerisinde, Allah'ın sözü ve Hz. Peygamber'in sünnetinin gereği olarak cereyan eden kurallara uyarak olmalıdır.
Adette değişiklik söz konusu olmazsa hep aynı giysiyi giymek, aynı durum içinde olmak ve tek âdet içinde kalmak zor ve sıkıntılıdır. Çünkü zamanlar, durumlar, yöreler ve huylar değişiktir. İslam dini kendisi ile çelişmeyen ve caiz olduğunu bildirdiği sınırlar içinde olan şeylerde sıkıntıya düşmeyi ve zorluk çıkarmayı reddetmiştir.
Yukarda sözü edilen hadislerde bildirilen zamanın bozulması ve kıyamet alametlerinden ortaya çıkacak şeyler ve çirkinlikler geçmiş zamanlara nisbetle ifade edilmiştir. Çünkü o zamanlarda iyilik meydanda, kötülük oldukça az ve gizli idi. Kıyametten önce âhir zamanda durum bunun tersi olacaktır.
Bunların bid'at olması bid'atın tarifinde geçen iki yoldan da anlaşılmamaktadır. Oraya başvurunca durumun böyle olduğunu göreceksin.
Bu meselede doğru olan, iki bakış açısını birleştiren, bid'atın tarihlideki iki yoldaki amacı gerçekleştiren üçüncü bir yoldur. Bu yedinci bölümün üzerine kurulduğu şeydir. Bunu şimdi başlı başına bir fasılda ele alacağız. Doğruya ulaşma başarısını veren Allah'tır.[19]

Fasıl

Mükelleflerin fiilleri, din açısından bakılınca iki kısımdır:
Birincisi: İbadet kabilinden olanlardır.
İkincisi: Âdetler kabilinden olanlar.
Birinci kısım burada konumuz dışındadır. İkincisi âdetlerdir. Bu konuda ilk dönemi oluşturan seleften aktarılanların dış görünüşüne bakılırsa mesele ihtilaflıdır. Bunlardan kimisinin sözü, âdetlerin de ibadetler gibi olduğu yönündedir. Buna göre nasıl ki ibadetlerde bir şey icad etmemekle emrolunmus isek âdetlerde de böyleyiz.
Yukarda akika sünneti âdet kabilinden bir şey iken Muhammed b. Eşlem bunda unun elenmesini kendisinden öncekilere aykırı davranmak görerek bunu mekruh saymıştır. Halbuki unu elemek akla uygun bir şeydir. Muhammed b. Eşlem'e göre genellikle öncekilere uymak, ibadet ciheti ağır basan bir şeydir. "Peygamberden sonra ilk icad edilen şey eleklerdir." diyenin sözünde de aynı mana ortaya çıkmaktadır.
Rabi' b. Ebî Raşid'in şöyle dediği hikâye edilmektedir:
"Benden öncekilere aykırı davranmış olmaktan korkmasaydım ölünceye kadar mezarlığı mesken edinirdim." Şüphesiz mesken edinmek âdet ile ilgilidir.
Bu anlayışa göre âdetler de ibadetlere dahil olmaktadır. Bu itibarla bid'atların âdetlere de girmiş olması açıktır. Fakat çoğunluk böyle düşünmemektedir. Bizim sözümüz de buna dayalı olacaktır.
O halde deriz ki: İslamda usûl denilen bilim dalında ifade edilmiştir ki âdetle ilgili şeylerin her birinde ibadet anlamı bulunması şüphesi vardır. Çünkü emredilmiş ve yasaklanmış olan konuların detaylarına kadar akıl ile kavranılmayan şeyler, ibadetleri oluşturur. Akıl ile kavranılan, yararı ve zararı anlaşılabilen şeyler ise âdetleri oluşturur.
Buna göre abdest, gusul, namaz, oruç ve hac, bunların hepsi ibadetlerdendir. Alım-satım, evlenmek, boşanmak, kiralama ve cinayetler (suçlar), bunların hepsi âdetlerdendir. Çünkü bunların hükümleri akıl ile kavranabilir. Bunlarda aynı zamanda ibadet (manası) da bulunabilir. Zira bunlar şer'î kayıtlarla belirlenmiştir. Bu şer'î hususlarda mükellefin tercihine yer yoktur.
Hükmün ilgili olduğu mesele ister tahyîr (serbestlik), ister icâb (gereklilik) ifade etsin durum aynıdır. Çünkü ibadetlerde tahyir, bağlayıcılık ifade eder. Nitekim iktiza da böyledir. -Muvafakat isimli kitabımızda bu husus anlatılmıştır.-
Durum böyle olunca her iki kısmın da ibadet manasında ortak olduğu açıktır. Âdetlerle ilgili meselelere bu açıdan bid'at girdiği dikkate alınırsa, ibadetlerde olduğu gibi âdetlerde de bid'atın olması sahihtir.
Bu bölümün hükmü işte bu incelik üzerinde döner durur. Böyle olduğu (bu bölümün başında) Karâfi'nin verdiği insanların (ekonomik) işlemlerine vergi koymak (meks) misalinde ortaya çıkmaktadır. Bu haram uygulamanın insanların tasarruflarına (işlem ve eylemlerine) belli bir süre veya belli bir durumda el koymak/geçersiz saymak ihtimali vardır. Üstelik bu, dünyalık elde etmek için bir gaspçının gasbı, bir hırsızın hırsızlığı, bir eşkıyanın yol kesmesi veya bunlara benzeyen bir şekilde yapılmaktadır.
İkinci bir ihtimal ile insanlara böyle bir vergiyi sürekli veya belli vakitlerde, olmak üzere kesin bir emir veya bir din gibi yerleştirmek söz konusudur. Bu konulan hüküm, süreklilik ifade edecek ve herkesin sorumlu olduğu ve uymayanların ceza görmeleri gerektiği meşru bir hükme benzemektedir. Hayvanların veya arazi mahsulünün zekâtı ve buna benzeyen dini hükümler gibi.
İkinci ihtimalin bid'at olduğu açıktır. Çünkü bu fazladan bir şeriat koyma ve mükellefleri bağlayıcı bir hüküm icad etmedir. Bu hüküm farz olan zekatın, (birtakım suçlara ödenmesi gereken) belirli diyetlerin veya gaspçıların ve insanlara köle muamelesi yapanların (edindikleri) mallar hakkında verilen cezaların hükmüne benzemektedir. Hatta onlar hakkında farz ibadetler, kesinlikle yapılması gereken veya bunlara benzeyen bir şey olmuştur. Bu cihetten hiç şüphesiz bid'attır. Çünkü dine ilâve yapmak gibi bir durum, insanları yükümlü tutmakta geniş bir yol açılması söz konusudur. İnsanlara zulüm yoluyla vergi koymanın bu varsayıma göre iki bakış acısı vardır. Birisi bunu insanlara uygulayana diğer zulümler gibi haram olmasıdır. Diğeri ise başka yükümlülükler gibi ölünceye kadar uygulamak üzere bir hüküm icad edilmiş olmasıdır. Böylece bu meselede iki yasak bir araya gelmiş bulunmaktadır. Birisi günah, diğeri bid'at yasağıdır. Birinci kısımdaki bid'atta böyle bir durum yoktur. Birinci kısımdaki bid'atta sadece vacip veya mendup derecesinde insanlara dinî bir hüküm koymak ciheti vardır. Çünkü bunda günah olacak başka bir cihet yoktur. Konulan dini hüküm, yasaklanan şeydir.
Bilginler varken cahillere öncelik tanımak ve şerefli mevkilere, layık olmadıkları halde, babadan oğula veraset, yoluyla bu makamları vermek de bundan önceki bid'at kabilindendir. Çünkü bir cahili bilen birisinin yerine koyup onu dinde fetva verecek düzeye getirmek ve onun sözünü (verdiği fetvayı) mal, can ve evlenme ilgili konularda uygulamak dinde haram olan bir şeydir. Her ne kadar babasının rütbesinde değilse de veraset, yoluyla oğulu babanın derecesine getirmenin âdet haline gelmesi, bu işi

yaygınlaştırır ve sürekli hale getirir ve insanlar onu hiç şüphesiz bid'ata ters düşmeyen bir din gibi tekrar tekrar yaparlar.

Buna ilaveten cahil kimse bilime uymayan keyfi ve kişisel görüşler söyler. Bu da bid'at veya bid'at sebebidir. İleride bunun açıklaması gelecektir –İnşaallah- bu husus, Hz. Peygamberin şu hadisi ile uyarıda bulunduğu bir husustur. Allah'ın Rasülü şöyle buyurur:

"Bilgin kişi kalmayınca insanlar câhilleri başlarına getirirler. Bunlara sorular sorulur, bilgisizce fetvalar verirler. Sonuçta kendileri sapıtır, insanları da saptırırlar."[20] Bunların sapıtması keyfi fetva vermelerindendir. Çünkü bilgi sahibi değillerdir.

Liderlerin, hakim ve yöneticilerin resimlerini birtakım yerlere asmak, selefin/daha önce geçenlerin yaptıklarına aykırıdır. Önceden geçtiği üzere bunda bid'at düşünülemez. Bu, sahihtir. Eğer bir kimse bunda bid'at olduğunu zorlama yoluyla düşünürse bu cidden uzak bir düşünce, olur. Bu meselede bid'atın tasavvuru şöyle bir varsayım ile olur: Bu işin yapılmasını mesalih-i mürsele[21] dışında özellikle liderler istemiş olur. Öyle bir hâle gelir ki halkın din kabul ettiği şeylerden sayılır. Veya bu sadece liderlere has sayılıp başkasının resmi konulmaz diye; inanılabilir. Nitekim altun yüzüğün sultanlar için caiz olduğuna, ipek giymenin sultanlara caiz olup başka erkeklere caiz olmadığına bazı kimseler inanmaktadır. Bu sonuncu örnekler bid'at'a birinciden daha yakındır.

Camileri süslü hale getirmek de bid'ata yakın bir şeydir. Zira insanlardan pek çoğu camilerde yapılan süslemenin Allah'ın evinin şanını yüceltmek olduğuna inanırlar. Camilere aşırı derece pahalı avizeler asmak da böyledir. Hatta bunun için yapılan harcama Allah yolunda yapılmış sayılmaktadır. Padişahların süslenmesi ve onların resimlerinin bir yerlere konmasının da İslamın şanını yüceltmek olduğuna, İslam'ın özelliklerini vo belirtilerini öne çıkarmak, okluğuna inanmak da böyledir. Yahut bunu ilk olarak yaparken Allah'ın izin vermediği bir biçimde bu yaptığı ile İslamı yüceltmeyi kasdederse dahi durum böyledir. Karâfî'nin Muâviye'den hikaye ettiği şeyler bu kabil süslenmelerden değildir. Belki giyinmede âdet olan ve perdelerin yırtılıp yamalıklı olması korkusundan dolayı ihtiyatlı bir davranıştır. Bu hüküm, söylenenin doğruluğuna göredir. Aksi halde tarihçilerin anlattıklarına güvenmemek gerekir. Naklettiklerine güvenilmeyen kimselerin söylediklerine dayanarak hüküm vermemek en layık olandır.

Elek-kalbur kullanmak meselesine gelince daha önce de geçtiği üzere bunda alışılmış olan onun ne din, ne de dünya tedbiri bakımından ondan ayrılmayan dini bir hükmü yoktur. Bu konuda sözü fazla uzatmıyoruz. Bu tertibe göre, İbn Abd'is Selam'ın sövlediklerine bir fark söz konusu olmaksızın bakılır. Böylece bid'atın adetlerdeki alanının diğerlerine göre ne olduğu ortaya çıkmıştır. Bu konuda daha önce söz geçmişti. İhtiyaç duyarsan oraya başvur.

Bid'atın âdetlere girmesi ile ilgili olarak bu bölümün başında geçen şıkların üçüncüsünde verilen misallerin arzu edilen tahkikinde deriz ki: Bu şıkda sözü edilen hadislerin hepsindeki özellikler on küsur husustur. Bunları hepsi veya birçoğunu bid'at olan esaslara indirgemek mümkündür. Bunlar ilmin azalıp cahilliğin ortaya çıkması, cimrilik, emanete riayetin kalmaması; kan dökme, zina, faiz, içki, erkeklerin ipek giymesi ve şarkının helal sayılması, zenginliğin tekel haline gelmesi, zekâtın angarya gibi telakki edilmesi, camilerde yüksek sesli konuşmaların olması, tecrübesiz gençlere öncelik verilmesi, ümmetin sonunun evvelkilere lanet etmesi, deccallerin çıkması ve topluluktan ayrılmaktır.

(Yazar bunların herbirini teker teker açıklamıştır. Şimdi bunları görelim)

İlmin azalıp cahilliğin ortaya çıkması: Bunun sebebi dünyaya çok zaman ayırmaktır. Bu, bilgisiz fetva verme sonucunun başlangıcıdır. Nitekim sahih hadiste bu husus bildirilmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah ilmi insanlardan (bir şeyi) kökünden sökercesine söküp çıkarmaz..."[22] İlmin azalıp cahilliğin ortaya çıkması şöyle olacaktır: İnsanların mutlaka bir lidere, kendilerini yönetecek, vuku bulan suçlarda dinin hükmünü bildirecek, bildirip uygulayacak bir yöneticiye ihtiyaçları vardır. Aksi halde insanlar birbirini kınar ve düzen bozulur. Bu sebeple insanlar kendilerini aydınlığa çıkaracak birini bu mevkıye getirmek zorundadırlar. İşte bu kişi "âlim" denilen kimsedir. Bilgin yöneticinin onları dindeki görüsüne yöneltmesi kaçınılmazdır. Oysa (hadiste de ifade edildiği g bilginin yerine cahil kimse getirilince) varsayımımız bu kimsenin cahil olmasıdır. Sonuçta cahil yönetici kendisi saptığı gibi onları da dosdoğru yoldan saptırır. İşte bu bid'atın tâ kendisidir. Çünkü Kur'an'dan ve hadisten bir aslı olmadığı halde hüküm koymaktır.

Ayrıca bu hadis göstermiştir ki insanlara asla âlimlerden bir kötülük gelmez. Ancak bir toplumun âlimleri ölünce, âlim olmayanlar fetva verirlerse insanlara bundan zarar gelmektedir. İnşallah ilerde bu manayı daha çok açıklayıcı ifadeler gelecektir.

Cimriliğe gelince: Cimrilik haramı helâl kılmak için hileli yollara sapma bid'atının ön belirtisidir. Bunun meydana gelmesi şöyle olur: İnsanlar malları hakkında cimrilik edip onların güzel ahlak ve iyi meziyetler için sarfedilmesini hoşgörmezler. Sadakalar vermek, bağışlarda bulunmak, yardım etmek, diğer insanları kendisine tercih etmek, ödünç verip işbitirmek, alışverişlerde eli darda olana zaman tanımak, alacaktan vazgeçmek gibi güzellikleri yapamazlar. (Oysa müslümanlar Kur'an'da buna yönlendirilmişlerdir.) Ulu Allah şöyle buyurur: *"Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona süre tanımak (gerekir). Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır."* (Bakara, 280)

Eski dönem müslümanları/selef böyle yaparlardır. Sonraları ilk dönemlerdeki bu iyilik çeşitleri eksilip azaldı. İnsanlar ödünç alıp vermeyi hoşgörür oldular. Sonraları bu da bozuldu. Nihayet, varlıklı kimseler ellerinde olanla hoşgörülü davranmaz oldular. Eli dar olanlar da işlemlerinde dış görünüşe göre caiz, ama iç yüzü yasak olan şeylere başvurdular. Faizli ve menfaat sağlayan ödünç vermeler gibi. Bu işlem dış görünüşte alış veriştir, insanlar arasında bu, din yönünden de uygun görülür ve yaygınlaşır. Bu tür işlemleri ticaret haline getirirler. Bunun aslı, malda cimrilik etmek, dünya arzu ve süsüne olan sevgidir. Durum böyle olunca, bunun dinde bid'at olması ve kıyamet alâmetlerinden olması yerindedir.

Şayet, "bu, meseleye uzaktan bir bakış ve delilsiz bir zorlamadır" denilirse bunun cevabı şudur: Eğer bu anlayış, dinden kaynaklanmasaydı, asla söylenmezdi.

Ahmed b. Hanbel Müsned'inde Ibn Ömer'den şu rivayete yer vermiştir: Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işittim:

"İnsanlar dirhem ve dinarları (paraları) hususunda aşırı cimrilik ettiği, ıyne alış verişi yaptığı,[23] *sığır kuyruğunun peşinden gittiği ve Allah yolunda cihadı bıraktığı zaman Allah (c.c.) onlara bir belâ indirir. Dinlerine dönünceye kadar da o belayı onlardan kaldırmaz."*[24]

Yine Ebu Davud'un rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Iyne alış verişi yaptığınız, sığır kuyruğu peşinden gittiğiniz, ekin ekmeğe razı olduğunuz ve cihad'ı terk ettiğiniz zaman, Allah size öyle bir zillet/alçaklık musallat eder ki, dininize dönmedikçe o zilleti sizin içinizden çekip çıkarmaz."[25]

İyi düşün ki hadiste Iyne alışverişi, insanların cimriliği ile nasıl yakınlaştırılarak ifade edilmiştir? Bu gösteriyor ki ıyne türü alışveriş yapmak dünya malında cimrilik etmekten olmaktadır. Böyle olduğu aynı zamanda akla da uygundur. Çünkü insan kendisine normal satış yapacak veya ödünç verecek birini bulduğu sürece, ebediyyen ıyne türü alışverişi yapmaz. Meğer akılsız ve aptal biri ola!

Bu söylenenlere, Ebû Davud'un Hz. Ali'den rivayet ettiği şu söz de tanıklık etmektedir:

"İnsanlara çok sıkıntılı bir zaman gelecektir. Bu zamanda, zengin elinde ne varsa onu sıkarak elinden çıkarmak istemeyecektir. Oysa bununla emrolunmamıştır. Yüce Allah buyurur ki:

"Siz hayıra ne harcarsanız, Allah onun yerine hayır verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Sebe, 39)

Allah'ın yarattıklarının en kötüsü, dara düşenin yapacağı satışı arar durur. Dikkat, edin! Dara düşenin (sıkıntı sebebiyle) sattığı (nı almak) haramdır. Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, hainlik etmez. Eğer yanında hayır (lı bir varlık) bulunuyorsa onu (din) kardeşinin say. Din kardeşinin durumu kötü iken, onu bir de sen kötü duruma düşürme![26]

Bu üç hadis —her ne kadar senetleri ortada yok ise de- birbirini destekliyor. Bu hadisler, realitenin tanıklık ettiği gerçek bir haber vermektedir. (Hadiste geçen Iyne'nin tefsirinde) bazıları şöyle diyor: Genel olarak Iyne, ancak zengin'in ödünç vermekte cimrilik ettiği, paraya ihtiyacı olan bir kimse tarafından zorunlu olarak meydana gelmektedir. Zenginin tek arzusu istediği kadar yüzde oranında kazanmaktır. Paraya muhtaç olan kimse (kendi aklığından) yüzde olarak daha az bir miktarla onu satmaktadır. Darda kalan kimsenin satışı Iyne olarak da tefsir edilmiştir. Fıkıhta genişçe anlatıldığına göre Iyne satışı, bir malın veresiye olarak değerinden fazlaya satılmasıdır. Sonuç itibariyle cimrilik, alış verişlerdeki bu fesatlara sebep olmaktadır.

"Burada sözümüz günah fesadı ve bid'at üzerinedir. Fakat içinde fesat olan alışverişlerden bahsedilmektedir. Bunlar başka bir konudur. Üzerinde konuştuğumuzla bir ilgisi yoktur." denilirse bu itiraza verilecek cevap şudur: Bu meseleye bid'at'ın girişi bazı kimselerin caiz gördüğü ihtiyal/hile kapısından olmuştur. Âlimler hile yolu ile (Iynede olduğu gibi) yapılan işlemi, sonradan icad edilmiş bid'at saymışlardır. Hatta hile yollarını gösteren bir kitap hakkında İbn'ul Mübarek[27] şöyle demiştir:

Bununla (bu kitapla) o kâfirdir. Her kim, bu kitabı dinler ve bu kitaptakilere razı olursa o kâfirdir. Onu bir yerden (başka bir yere) taşıyan kâfirdir. Bu kitap kimin yanında olur da bu kitaptan hoşnut olursa o kâfirdir. İbn'ul Mübarek'in böyle söylemesi bu kitapta kabul edilmez hilelerin bulunmasındandır. O derecede ki karı kocanın birbirinden ayrılmasına hile yolu ile kadının dinden çıkması gösterilmiştir.

Ishak b. Rahûye'nin Süfyan b. Abd'ül Melik[28] vasıtası ile rivayet ettiğine göre Ebû Gaşsan zamanında Ebu Ravh'ın kızına (kocasından ayrılması için bir hile yolu olarak) irtidat etmesi (dinden çıkması) emredilmişti. Abdullah b. Mübarek bu konuda öfkeli bir şekilde şunları söyledi:

İslam dininde yeni şeyler icad ettiler. Kim bu emri verdiyse o kâfirdir. Bu kitap kimin yanında veya evinde olursa, bu kitaplakilerle emrederse veya emretmede onun doğru olduğunu kabul ederse o da kâfirdir. Daha sonra İbn-u Mübarek şöyle dedi:

Şeytanın bu gibi güzel (bir hile) yapabileceğini sanmıyorum. Tâ ki bunlar geldiler. Şeytan bunlardan faydalanarak bunu yaygınlaştırdı. Bunlar gelinceye kadar bu hileleri yapan yoktu.

İki kitap ve benzerleri, hileye taraftar olanlarca iddialarına delil olmak üzere düzenlenmiştir. Bu kitapta gösterilen hile yolları ile haramı helâl etmeye, vacip olanı, vaciplikten çıkarmaya, din düzeni dışına çıkan buna benzer şeyleri yapmaya yol gösterilmektedir.

Nitekim bu kitapta eşinden üç defa boşanan kadını kocasına geri getirmeye bir hile yolu olarak hülle yapanın nikahı caiz görülmektedir. Yine bu kitapta zekat farzının emanet verme ve bağış yoluyla düşürülmesi yolu gösterilmektedir.

Sonuç itibariyle geçen hadislerde cimriliğe işaret edilmesinin gerekçesi ortaya çıkmıştır. Bu işaret edilen hususlar birçok günahı içerdiği gibi bid'atları da içermiştir. ;

Emanetin yok olması ise emanete hıyanetin yaygınlaşmasından ibarettir. Bu özellik, münafıklık belirtisidir. Lakin hıyanetini bazı türleri insanlarda

bulunur.
İlme mensup olan bazı kimselerden ve pek çok yöneticiden rivayet edilmiştir ki hile mekanizmasını işletenler ıyne alışverişinde öyle bir şeyi gizlemişlerdir ki bunu açıklamış olsalardı satış geçersiz olurdu. Satışın geçerli olması için onu gizlediler. Çünkü elbiseyi veresiye olarak yüzelliye satması…[29] fakat satıcı ve alıcı satılan ve satın alınan mal olarak elbiseyi aracı olarak ortaya koymuşlardır. Fakat realite gösteriyor ki durum böyle değildir.[30]
Bir başkası (zekât vermekten kaçmak için) sene başında davranışı ile ve sözlü olarak (ikinci bir kişiye):
"Benim bu mala ihtiyacım yok. Sen buna benden çok muhtaçsın" der. Sonra da malını (veya parasını) ona bağış yapar. Diğer yılın tamamında kendisine bağış yapılan, bağış yapana aynı sözü söyler. Her ikisi de iki yılda para ile ilgili uygulamada eşittir. (Yani ikisi de zekât vermemiştir.) Bu emanete aykırı değil midir? Aslında yükümlülük (örneğimizde zekât verme yükümlülüğü) Rab ile kul arasındadır. Allah'a karşı görevin yapılmasında aykırı davranmak hıyanettir.
İnsanlardan bazısı ziyneti değersiz görüp yalandan reddeder. (Halbuki gerçekte onu yapar.) Burada ziynetin anlamı, kusurları kamufle etmek (kusurluyu dürüst göstermek)tir. Bu da emanete ve her müslüman için samimi davranma gerçeğine aykırıdır.
Yine yöneticilerden pek çoğu, malların kendilerinin olup müslümanların olmadığına inanarak insanların mallarını, süpürürcesine hepsini alırlar. Kâfirlerden kılıç gücüyle zafer elde ederek kazanılan ganimette de aynı inancı taşıyan yöneticiler vardır. Ganimeti beyt'ül, mala koyup gazileri haklarından, akıllarının yaptığı yoruma uyarak mahrum ederler. Bunda da bid'at yönü açıktır.
Bundan önceki bölümde zaruriyyata bid'atın girmesi ile ilgili örneklerde bu hususta bir uyarı geçmişti. Servetin tekel haline gelip hep zenginler elinde dolaşması dahi bu tarza girmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in şu hadisi de geçmişti.
"Benden sonra bencil kimseler ve makbul saymayacağınız yöneticiler[31] *göreceksiniz...."* Daha sonra Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Onların hakkını veriniz. Allah'tan onların güçsüz olmasını isteyin"
Kan dökmenin, faiz'in, (erkeklerin) ipek giymesinin, şarkı ve şarabın helal sayılmasına gelince, Bu hususları bildiren hadisler vardır. Şöyle ki:
Ebu Davud, Ahmed h. Hanbel ve diğerleri Ebû Mâlik el-Eş'arinin Hz. Peygamber'den şu hadisi işittiğini rivayet, etmişlerdir
"Ümmetimden birtakım insanlar başka ad altında mutlaka şarabı içecekler."[32]
İbn Mâce rivayette şu ilaveye yer vermiştir:
"Onların yanında çalgılar çalınır şarkıcı kadınlar bulunur. Allah bunlar sebebiyle yer yüzünü batırıp yok eder ve onlardan bazılarını maymun ve domuza dönüştürür".[33] Bunlar bu hadisi şöyle tahric etmiştir:
"Ümmetimden (birtakım) topluluklar zinayı,[34] *ipeği, şarabı, çalgıyı helâl sayacaktır. Bir kısım topluluklar da bir dağın eteğine inecekler. Onların sürüsünü, çoban yanlarına getirecek. (Fakir) bir adam da bir ihtiyacı (nın giderilmesini istemek) için yanlarına gelecek Onlar adama: "Bize yarın gel!" diyecekler. Bunun üzerine Allah onları geceleyin yakalayıverir ve dağı tepelerine indirerek bir kısmını helak eder. Geri kalanların şekillerini değiştirerek kıyamete kadar maymun ve domuzlara çevirir."*[35]
Bu hadis EbuDavud'un rivayetindeşöyledir:
"Ümmetimden (birtakım) topluluklar Hazz'ı ve ipeği helâl sayacaktır." Rivayetin sonunda:
"Onlardan diğerlerini kıyamete kadar domuz ve maymunlara çevirir." şeklindedir.
Bu rivayetteki Hazz ipeğin bir çeşididir. "Dağın eteğine inecekler" ifadesi, -En iyisini Allah bilir ya- bunların, sözü haramları helal sayacak kimselerden olacağını gösteriyor. Şekillerinin değişmesi de geceleyin başlarına bela geldiğinde olacaktır.
Bu hadis nas olarak ifade ediyor ki bu haramları helal sayanlar bunu bir yorum ile yapacaklardır. Güya içtikleri şarap değil, değişik isimle anılan nebiz veya başka bir şeydir. Çünkü şarap, üzümden sıkılan pişmemiş üzüm suyudur. Kûfelilerden bir gurubun görüşü şöyledir. Halbuki her sarhoş edicinin şarap (gibi) olduğu kesinlikle sabit olmuştur.
Bazıları bu hususta şöyle demiştir: Bunların başına gelecek ceza, şarap adı bulunmadığı zannı ile haramı helâl sayıp, haram kılıcı sebebin bulunup sâbit olduğunu dikkate almamaları yüzündendir. Aynı anlayış yahudilerin pazar günü balık tutmalarında ileri sürdükleri şüphede mevcuttur. (Cumartesi günü balık avlamak yahudilere haram idi.) Yahudiler cuma gününden attıkları ağ ve hazırladıkları kuyulara cumartesi günü düşen balıkları pazar günü alırlar ve: "Bu avlanma değildir, cumartesi günü yapılan bir iş de değildir. O halde haram olan cumartesi yasağını helâl saymak değildir." derlerdi.
Şarap olduğunu ve şaraptan ulaşacağı amacı içtiği şey ile de elde ettiğini bildiği halde içtiğinin şarap olmadığına inanarak şarabı helal sayan kimse yoruma fesat karıştırmıştır. Kûfeliler kıyası en çok yapan kimselerdir. Fakat bu hususta yapılan kıyas gerçek değildir. Çünkü nebiz denilen içkinin, üzümden sıkılmış şaraba kıyas edilmesi asıl manadadır. Bu celi kıyastır. Çünkü ikisi arasında haram kılınmada etkisi olacağı sanılacak bir fark yoktur.
Hadiste sözü edilen kimseler şarabı, "haram olan sadece şarap adı verilendir" zannından hareketle onu helâl sayarak içmişlerdir. Ayrıca bunlar şarap kelimesinin pişirilmemiş, sıkılmış üzüm suyundan başka bir şeye söylenmeyeceğini sanmışlardır.
Bunların ipeği ve çalgıyı helâl saymalarındaki şüpheleri açıktır. Şöyle ki: İpek bir kayıt ve şart söz konusu olmaksızın kadınlara, bazı hallerde erkeklere mubah kılınmıştır. Şarkı meselesi de böyledir. Tef çalmak düğün ve benzeri hallerde, mubah kılınmıştır. Devesiyle yol alan kimsenin sıkıntısını gidermek için şarkı söylemesi de mubahtır.
Bu türlerde haramlığı gösteren delil, şarapta olduğu gibi (güçlü) değildir. Sonuç itibariyle kendileri sebebiyle dünyanın batacağı ve bazı kimselerin şekillerinin değişeceği kişilerin (niçin) kötülendiği açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Onlara böyle bir cezanın verilmesi bozuk bir yorum/te'vil sebebiyledir. Onlar bu bozuk yorumla hile yoluna giderek haramları helâl saymış, Yüce Allah'ın bu şeyleri haram kılmasındaki hikmet ve maksattan yüz çevirmişlerdir.
İbn Batta, Evzâi'den[36] rivayetle Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu bildiriyor:
"İnsanlar öyle bir zaman yaşayacaklar ki bu zamanda faizi alış veriş yoluyla helâl sayacaklardır."[37]
Bazıları bununla lyne alışverişi kasdedilmiştir, demiştir.
Faizin helâl sayılacağına dair bir başka hadisi İbrahim el Harbi[38] Ebû Sa'lebo'den[39] rivayet, etmiştir. Buna göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Dininizin ilk zamanı nübüvvet ve rahmettir!. Sonra krallık ve zorbalıktır. Daha sonra halkın zulüm ve eziyet gördüğü bir krallık, Bu dönemde zina ve (erkeklerin) ipek giymesi helal sayılacaktır."[40]
Buradaki zina kelimesini ifade eden lafızdan maksat (nikahsız ilişilmesi) haram olan kadının ırzıdır. Âlimler diyor ki -Allah'u â'lem bununla, ilişilmesi haram olan kadınların ırz ve namusunu hülle nikah ile helal saymak murad edilmiştir. Muhammed ümmetinden olan hiç kimse açıktan zinayı helal saymaz. Sonra helal saymak anlamındaki kelime, bir şeyin aslının helal olduğuna inanılması durumunda kullanılır. Gerçekde böyledir,. Hadiste ifade edilen *"halkın zulüm ve eziyet gördüğü krallık"* bir zorbalık ve krallık döneminden sonra tâbîûn döneminin sonlarında olmuştur. Bu zamanda yöneticiler hülle yapanın nikahının helâl olduğuna fetva verirlerdi. Bundan önce buna hiç bir surette fetva veren olmamıştı.
İbn Mes'ud'dan rivayet, edilen hadis bu anlayışı destekle tedir. Bu hadiste:
"Hz.Peygamber faiz yiyene ve faiz işlemine şahitlik edene, hülle yapana ve yaptırana lanet etmiştir." buyurulmuştur.
Ahmed b. Hanbel'in[41] İbn Mes'ud'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Bir toplulukta faiz ve zina açık şekilde ise onlar kendilerini Allah'ın cezasına atmışlardır."[42]
Bu da gösteriyor ki hülle yapmak zina gibi, lyne satışı da faiz gibidir.
İbn Âbbas'tan mevkuf ve merfu olarak şu rivayet nakledilmiştir:
"İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki bu zamanda beş şey helal sayılacaktır. İnsanlar bu zamanda şarabı, ona verdikleri başka isimlerle, haramı hediye ile öldürmeyi şüphe ile zinayı nikah ile faizi satış ile helalleştireceklerdir."[43]
Hadiste geçenlerden ilk üçü gerçekleşmiştir. Bunlardan haramın hediye ismi ile helâlleşmesi yöneticilere verilen hediyelerdir. Öldürmenin helâlleşmesi de zâlim yöneticilerin siyaset ve sultanın heybeti dedikleri devlet terörüdür. Bu da açıktır ki sonradan icad edilen öldürme yollarından biridir.
Hz. Peygamber, Haricîleri bu tür özelliklerle vasıflandırmıştır. Allah'ın Rasûlü şöyle buyuruyor:
"Muhakkak bunun soyundan[44] *bir topluluk (gelecek ki onlar) Kur'an'ı okuyacaklar, fakat okudukları gırtlaklarını geçmeyecek. Bunlar, müslümanları öldürecek, puta tapanları bırakacaklar. Bunlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar."*[45]
Muhtemel ki Hz. Peygamber'in *"... Adam imanlı olarak sabaha çıkacak, kâfir olarak akşamlayacaktır."* hadisinde kasdedilenler bunlardır. Bu manaya Hasen Basri'nin tefsiri delâlet etmektedir. H. Basri şöyle diyor: "Din kardeşinin kanını ve ırzını sabahleyin haram sayıp, saygı değer olarak değerlendirirken, akşamleyin onu helâl saymaktadır."
Hadislerle geleceği müjdelenen kişi olduğuna inanan sahte mehdi, Allah'ın ve Peygamber'in yoluna aykırı olarak adam öldürmeyi kanun olarak koymuştur. Bu adam bir ceza olarak 18 çeşit suça ölüm cezası belirlemiştir. Bu suçlardan bazıları şunlardır: Yalancılık, dalkavukluk, kendisine itaat, etmek üzere bîat edenin emrini dinlememesi. Sahte mehdi, adamlarına her vakit öğütler verir hatırlatmada bulunurdu. Bu toplantılara katılmayan cezalandırılır, hu hâli devam ederse öldürülürdü. Önceleri yapılan cezalandırmadan ders almayan, kırbaç ile bir iki kere dövülürdü. Emirlere uymamakta direnirse öldürülürdü. Kardeşini, babasını, kendisine ikram eden birini veya kendisinden önde gelen birini aldatan ve zarara uğratan kimse de öldürülür. Mehdinin ma'sum/günahsız olduğunda veya geleceği müjdelenen mehdi olduğunda şüphe eden de öldürülürdü. Onun emrine kim karşı çıkarsa, adamlarına onunla ilgili emir verir, adamları ona musallat olurdu. Görüldüğü üzere bu adamın verdiği cezanın çoğu ölümdür. Bu sahte mehdi, görüşlerinden birine göre, ücret alarak imam ve hatiplik yapan kimsenin arkasında namaz kılmazdı. Bir diğer görüşüne göre ise, her ne kadar helâl şeyler giyse de kaliteli elbise giyen kimsenin arkasında namaz kılmazdı.
Hikaye edildiğine göre görüşleri yaygınlaşmazdan önce, bu sebeple Ağmat[46] hatibinin arkasında namaz kılmayı bırakmıştı. Bir başka hatip geldi. Onun da üzerinde basit olmayan giysiler vardı. Onlar elbisenin böyle olduğunu sanmışlardı. Onun arkasında da namaz kılmadı. Bir başka görüşü, akıl yürütmeyi bırakmak ve zahiri mezhebine tâbi

olmak idi. Alimler diyor ki; Bu hicri 200 yılından sonra dinde ortaya çıkan bir bid'attır. Bir diğer görüşüne göre, zerre kadar hak olmayan bir şeyi devam ettirmek tamamen hak olmayan şeyde devam etmek gibidir.
Sahte mehdi "*İmamet" isimli kitabında kendisinin "İmam" olduğunu, adamlarının da "İslam'a garip olarak başlanıldı.*[47] *Gelecekte de garip olarak dönecektir. O gariplere müjdeler olsun."*[48] Hadisindeki garipler olduğunu bildirmiştir.
Sahte mehdi, adı geçen kitabında şöyle demiştir: "Allah mehdiyi ve ona itaat edilmesini berrak ve açık seçik bir şekilde beyan etmiştir. Bunun bir benzeri önce görülmemiş, sonra da görülmeyecektir. Gökler ve yer onunla (ayakta) durdu ve onunla ayakta duracaktır. Onun ne zıddı, ne benzeri ne de eşi yoktur." O bu sözü ile yalan söylemiştir. Mehdi İsa aleyhisselâm'dır.
Adı geçen kişi adamlarına sabah ve akşam namazlarından sonra devamlı belli dualar okumalarını emrederdi. Müezzinlere tan yeri ağardığımda "Sabah oldu! Allah'a hamd olsun" diye nida etmelerini emrederdi. Bunu şu yersiz inançtan dolayı yapıyorlardı: Tan yeri ağardı hemen ibadete sarılmalıdır, cemaate gitmelidir ve emrolunan her şeyi yerine getirmek üzere harekete geçmelidir.
Bu mehdi denilen adamın söylediklerimizden başka uydurma icatları vardır. Bunların hepsi, ibadetlerde ve âdetlerde kendi arzusuna göre hüküm vermesinden doğmaktadır. Bununla beraber keyfi bir hüküm vermediğini sanmaktadır. Bu çelişkinin ta kendisidir. Böylece bu yaptığı şeylerin bid'at üzere cereyan ettiği ortaya çıkmıştır.
Zekâtın zorunlu bir angarya gibi olmasına gelince, bazı yöneticiler insanları zekât vermekle yükümlü tutarlardı. Bunu yaparken zekatı verilecek malın azlığına çokluğuna, nisap miktarından eksik olup olmadığına bakmazlardı. Bilakis zekâtı ölünceye kadar alırlardı. Bunun bid'at olduğu açıktır.
Camilerde seslerin yükselmesine gelince, bu davranış dini konuların tartışılmasından kaynaklanmaktadır. Dini konularla ilgili bilgileri okumak, okutmak ve dinlemek (genellikle) camilerde olmaktadır. Bilgi öğrenmekte edep, cami dışında dahi olsa yüksek sesle olmamaktadır. Cami içinde ilim öğrenirken nasıl davranmalı sanırsın? Cami içerisinde kavga edercesine tartışmak daha ziyade keyfi davranmaktır. Çünkü aslında bu, meşru olmayan bir şeydir.
Alimler dini konularda üstünlük sağlamak üzere didişip tartışmayı terk etmeyi İslam inancından saymışlardır. Bu, Allah'ın sıfat ve fiillerinden ve Kur'an'dan müteşâbihat kabilinden olanlar üzerinde söz edilmesine izin verilmeyen konulardan söz etmektedir. Bunun içindir ki Hz. Aişeden rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber *"Sana kitabı indiren O'dur. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşabihtir..."* (Âl"i İmran, 6) ayetini okudu ve şöyle buyurdu:
"Bu hususta tartışma içinde olanları gördüğünüzde (biliniz ki) onlar Allah Teâla'nın (ayetin devamında) kasdettiği kimselerdir. Onlardan sakınınız."[49] Bir başka hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Hidayetten sonra sapıtan topluluk, ancak tartışma/çekişme derdine uğramıştır."[50]
Yine Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kur'an hakkında çekişip tartışmayınız. Bunu yapmak küfürdür."[51] Bir başka hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Kur'anın bazı bölümleri, diğer bazı bölümlerini tasdik eder. Siz Kur'an'dan bazı şeyleri bilmekle (bilmediğiniz) bazı kısımlarını yalanlamayınız. Bildiklerinizi kabul ediniz. Bilmediklerinizi onu bilene havale ediniz."*[52] Yine Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Gönlünüz Kur'an'a yatkın olduğu sürece onu okuyunuz. (Kur'an hakkında) bir aykırılık içinde olursanız okumayı bırakınız."[53]Nehaî diyor ki:
"Aralarına düşmanlık ve kin soktuk" (Mâide 64) âyetinden maksat, dini konulardaki çekişme ve düşmanlıktır.
İbn Vehb, Muaviye b. Kurre'den şu rivayeti nakletmiştir:
"Din hususunda düşmanlık içeren davranışlardan sakının. Çünkü bu, amelleri yok eder." Ma'n b. İsâ[54] diyor ki:
Bir gün İmam Mâlik camiye yönelmişti. Mâlik benim ellerime dayanıyordu. Ebu'l Cedire denilen ve irca[55] görüşünde olan birisi Mâlik'e yetişti ve şöyle dedi:
"Ey Abdullah'ın babası! Sana bir şey söyleyeceğim. Konuştuğum şeyde seninle tartışıp görüşümü bildireceğim." İmam Mâlik ona:
"Beni aleyhinde şahit göstermekten sakın." dedi. Adam şöyle dedi:
Ben gerçekten başka bir şey arzu etmiyorum. Beni dinle, eğer söylediğim doğru ise sen de bu görüşe katıl ve aynı şeyi söyle. Daha sonra İmam Mâlik ile aralarındaki konuşma şöyle devam etti: Mâlik:
Bana üstün gelirsen? Adam:
Bana tabi ol. Mâlik:
Ben sana üstün gelirsem? Adam:
Ben sana tâbi olurum. Mâlik:
Yanımıza bir adam gelip onunla konuşsak ve o bize üstün gelse ne olacak? Adam:
O'na tabi oluruz. Mâlik:
Ey Allah'ın kulu! Hz. Allah Muhammed Aleyhisselam'ı bir tek din ile gönderdi. Görüyorum ki sen oradan oraya gidip geliyorsun. Ömer b. Abdül Aziz şöyle diyor:
Dinini birtakım düşmanlıklara maruz bırakan kimsenin (inanç hayatında) gel-gitleri çok olur. İmam Mâlik de şöyle demiştir:
Dini konularda keskin tartışmalar yapmanın hiç bir değeri yoktur.
Bu tarzda tartışmanın kötü bir şey olduğuna dair pek çok söz vardır. Böylesi bir tartışma, kötü bir şey olunca, kim bunu güzel bir şey olarak benimseyip, onu bir kayıt ve şart olmaksızın faydalı bilgi sayarsa dinde bir bid'at ortaya koymuş olur. Hevâ ve hevese uymak bid'atın aslı olduğuna göre düşmanca tartışma yapan kimse, üstünlük sağlamak üzere çekişme yapmaktan çekinmez. İşte (camilerde) ses yükseltmenin meydana gelme ihtimali olan nokta budur.
Burada "Yüksek sesle konuşmayı tartışmanın özelliği ve bir parçası sayıyorsun" diyerek bir itiraz varid olabilir. Fakat mesele böyle değildir. Zira yüksek sesli olmak (başka meselelerde olduğu gibi) bazen ilimle ilgili meselelerde de olabilir. Bundan dolayı cami içinde ses yükseltmek mekruhtur. Yüksek sesli olmak ilimle ilgili olsun, başka meselelerle ilgili olsun durum aynıdır.
İbn Kasım, Mebsut isimli eserde şöyle diyor: İmam Mâlik'i gördüm ki arkadaşlarının camide sesini yükseltmelerini ayıplıyordu. Muhammed b. Mesleme bunun iki gerekçesi olduğunu bildiriyor:
a- Cami olan mekân'ın bu tür şeylerden arındırılması vaciptir.
b- Cami namaz için yapılmış bir binadır. Biz Müslümanlar namazı ağır başlılık ve huzur içinde kılmakla emrolunduk. Namaz ibadetinin yapılacağı yer olan caminin sükunet içinde olması en münasip olandır.
İmam Mâlik'in rivayet ettiğine göre Hz. Ömer (r.a.) (Medine'deki Hz. Peygamber'in) mescidi ile Buteyha denilen yer arasında, etrafı çevrili bir meydan yaptırıp şöyle buyurmuştur:
"Gürültü yapmak, şiir söylemek ve yüksek sesle konuşmak isteyen bu meydana gitsin!"
Durum böyle olunca burada şöyle bir soru sorulabilir: Camide sesi yükseltmenin kötü olması, dini konularda tartışmanın yasak olduğunu nasıl göstermiş olabilir?
Bu soruya iki açıdan cevap verilebilir:
1- Yükseksesle konuşmak ufak tefek istisnalar hariç tutulursa genellikle kötü olan tartışmanın özelliklerindendir. Çünkü sesi yükseltmek ve konuşmada sesin normalin dışına çıkması, üzerinde konuşulmakta olan şeyde heva ve hevese uymaktan kaynaklanır. Cami içerisinde ses yükseltmeye en yakın olan özel söz, hakkında izin verilmeyen sözdür. Bu, daha önce geçen hadiste uyarıda bulunulan (düşmanlık içeren) tartışmadır.
Daha önceki zamanlarda "Kelam ilmi" dışında kalan ilimlerde gerçekten fazla şöz söylenmemiştir. Kelam ilminin hedeflediği amaca tenkid ve kötüleme okları çevrilmiştir. Öyle ise, o odur.
Mısırlı Umeyre b. Ebî Naciye'den rivayet edilmiştir ki, o bir topluluğu cami içerisinde üst giysilerini çıkarmış duruyorlarken görmüştü, (Aralarında konuşurken) sesleri yükseliyordu. Umeyre (kendi kendine) şöyle dedi: Bunlar ibadet etmekten bıkkınlık gelmiş bir topluluk, konuşmaya yönelmişler. Allah'ım! Umeyre'ye bunları gösterme.
Umeyre o yıl hacda vefat etti. Bir adam rüyasında şu sözü söyleyen birini gördü: Bu gecede insanların yarısı öldü. Bu gece meşhur oldu. Umeyre'nin ölümü de bu gece oldu.
2- Şayet sırf sesi yükseltmek bizim dediğimizin delili ise, bunu kabul ettiğimiz takdirde, sesin yükseltilmesi kesinlikle yine bid'attandır. Bu, yüksek sesle tartışmanın tüm bilgi türlerinde caizmiş gibi sayılıp uygulanmasından ileri gelir. Buna göre yüksek sesliliğin yasak olmadığı, engel olunmadığı düşünülürse sonradan ortaya çıkan bid'attan olması söz konusudur.
Küçük denecek yaştaki tecrübesizlerin öncelikle başa geçirilmesine gelince, bu daha önce geçen, cahillerin çoğalıp ilmin azalması kabilindendir. Burada sözü edilen başa geçirme işi ilmî rütbelerde ve diğer konularda olur. Zira genç yaştaki kişi, hep veya çoğunlukla deneyimsiz ve toy olur. Böyle bir kimsenin yaptığı iş, ayağı yere sağlam basan yaşlı (tecrübeli) birinin yaptığı iş gibi beğenilir durumda olmaz. Bundan dolayıdır ki darb-i mesel şeklinde şöyle denmiştir: İple bağlanmış yavru devenin, olgun ve iri deve gibi saldırıya gücü yetmez. Başa geçenin küçük yaşta olduğunu varsayarsak, bu husus İbn Mesud hadisinde nas olarak söylenmiştir. İş başına geçirilen kimsenin daha o işte yeni olduğunu dikkate alırsak bu da hadisteki *"Toplumun lideri en rezilleri olur."* ifadesi, *"Kabilenin günahkar olanı kabilenin başına geçer"* ifadesi ve *"iş ehil olmayana verilince kıyameti bekle."* ifadesi bu özelliği dile getirmektedir. Bu ifadelerdeki mana birdir. Çünkü bir işte daha yeni olan, o işteki ustanın derecesinde değildir.
Bu sebepledir ki Ebu Medyen'den hikaye olunduğuna göre kendisinden "tasavvuf şeyhlerinin yasakladığı gencin kim olduğu" sorulunca şöyle cevap vermiş:
Genç, henüz kemâle ermeyen/olgunlaşmayan kimsedir. İsterse seksen yaşına gelmiş olsun.
Bu itibarla tecrübesize diğerlerine göre öncelik verilmesi, bilgisizlere diğerlerinden daha ziyade öncelik vermek kabilindendir. Bundan dolayıdır ki onlar hakkında "aklı kıt kimseler" denmiştir. Ayrıca *"Kur'anı okurlar, (fakat) okudukları boğazlarını geçmez"* buyurulmuştur. Bu ikincisi, hariciler hakkında söylenen *"Muhakkak bunun soyundan*

bir topluluk (gelecek ki onlar) Kur'an'ı okuyacaklar, fakat (okudukları) gırtlaklarını geçmeyecek..." hadisi ile aynıdır. Hadisten çıkan mana odur ki bunlar Kur'an'ı okurlar ama okuduklarını hakkıyle anlamazlar. Kur'an onların dilindedir, kalplerinde değildir.
Ümmetin sonunun evvelini lanetlemesine gelince, âlimlerin bildirdiklerinden açıkça anlıyoruz ki bazı sapık firkalardan bunu yapanlar vardır. Şîîlerden Kâmiliyye fırkası, halifeliğin Hz. Ali'ye verilmeyişinden dolayı ashabın kâfir olduğunu söylemiş, hakkını arayıp almadığı için de Hz. Ali'yi kâfir saymışlardır.
Ümmetin evvelini kötülemede işi küfür ithamına vardırmayanlar, sebebe bağlı olarak değerlendirilir. Bu kabil saygısızlıklar (ve hükümleri) kitaplarda mevcuttur, Onlar bunu sahip oldukları kötü kanaat ve görüşlerden dolayı yapmışlar ve benzeri kötü ve çirkin anlayışlarını bunun üzerine bina etmişlerdir. Bundan dolayı bid'at ehli firkalardan sayılmışlardır.
Mus'ab b. Zübeyri[56] ve İbn Nâfi' şu olayı anlatmışlardır:
Harun Resi d (Hz. Peygamber'in) Mescidine girip, namaz kıldı. Sonra Allah Rasûlünün kabrine gelerek selam verdi. Daha sonra İmam Mâlik'in meclisine varıp "Esselâmü Aleyküm ve Rahmetullah" deyip İmam Mâlik'e "Hz. Peygamber'in ashabına/arkadaşlarına söven kimseye ganimetten hak/pay var mıdır?" sorusunu sordu. İmam Mâlik şöyle cevap verdi:
Hayır! Böyle bir kişinin saygınlık ve sevindirilmek hakkı yoktur. Harun Reşid bu cevap üzerine:
Bunu neye dayanarak söylüyorsun? dedi. Mâlik:
Yüce Allah Kur'an'da: *"...Onlarla (ashab ile) kâfirleri öfkelendirmek için..."* buyurmuştur. (Fetih, 29) Yüce Allah'ın böyle buyurduğu ashab'ı her kim ayıplarsa o kâfirdir. Kâfir'in ganimette hakkı yoktur.
İmam Mâlik bir defasında da aynı konuda Haşr suresi 8. ayetini ve bunun devamı olan üç ayeti delil olarak göstermiştir. Bu ayetlerin ilki şöyle başlıyor:
"(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allahtan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamber'ine yardım eden fakir muhacirlerindir." Mâlik:
Onlar Hz. Peygamberle birlikte hicret eden Rasûlullahın ashabı ve onlara yardım edenlerdir, diyor.
Bu ayetlerin sonuncusu şöyledir:
"Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla..." (Haşir, 10) Bunların dışındakilerin ganimette hakkı yoktur. (Bazı sapık) firkaların ileri gelenlerinin bu manada (ümmetin evveline lanet etme manasında) işleri çoktur.
Deccallerin gönderilmesi meselesine gelince, deccaller (bir tek olmayıp) bir topluluktur. Bunlardan bir kısmı Abbasiler ve diğerlerinin döneminde gelip geçmiştir. Afrikayı ele geçiren kölemenlerden Ma'd[57] bunlardan biridir. Hikaye olunduğuna göre (onun zamanında) müezzin "Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllah" hak cümlesi yerine "Eşhedü enne Ma'den Rasûlüllah" derdi. Müslümanlar müezzini öldürmek istediler. Sonra onu Ma'da götürdüler. Acaba müezzin bunu onun emri ile mi yapıyordu? Ma'd'in huzuruna gelenler sözü müezzine getirdiklerinde Ma'd şöyle dedi:
Onların ezanı onların olsun. Allah onlara lanet etsin!
Her kim kendisinin günah işlemekten korunduğunu iddia ederse, peygamber olduğunu iddia edene benzemiş olur. Her kim göklerin ve yerin kendisi ile ayakta durduğunu iddia ederse peygamberlik iddiasından da öteye geçmiş olur. Bunu söyleyen Mağribli sahte mehdidir. Yakın bir zamanda Fâzâzi denilen bir adam vardı. Peygamber olduğunu iddia etmiş, bu iddiayı güçlendirecek keramet sanılacak şeyler, gaipten (gelecekten) haberler ve olağan dışı sanılacak olaylar meydana getirmişti. Halktan bir topluluk ona uydular. Bu talihsiz/sefil memleketin -bu şehir Mâlekâdır[58] talebelerinden bazılarını işittim ki *"Peygamberlerin sonuncusu..."* (Ahzab, 40) ayetini, yorumlama yapmak mümkün müdür? diye inceliyorlarmış. Hz. Muhammed'den sonra peygamber gelmesinin mümkün olmasına yol açacak ihtimallerin olabileceğini dile getiriyorlarmış! Bu iftiracının öldürülmesi, hocalarımızın hocası Ebu Ca'fer b. Zübeyr'in eliyle olmuştur. Allah ona rahmet eylesin.
O zamanın yazarlarından birisi şunu hikaye etmiştir:
Bana hocamız Ebu'l Haşen b. el-Ciyab şöyle anlattı: Hapiste iken, öldürüleceği gün hazırlanması emredilince, hapsedildiği yerden öldürüleceği yere götürülürken açıktan Yasin suresin, okumaya başladı. Hapishanede onunla birlikte olup, korkuttuklarından birisi ona:
"Kendi Kur'anını oku! Niçin bugün bizim Kur'anımızı üstün tutuyorsun"? dedi veya bu manada bir şey söyledi. O da zekice davrandığını göstermek için hemen yasin okumayı bıraktı.
Birlik ve beraberlikten ayrılmaya gelince, bunun da bid'at olduğu açıktır. Çünkü müslüman topluluğundan ayrılan cahiliye dönemi ölümü ile ölmüş olmakla cezalandırılıyor. Haricilerde ve diğerlerinde bunu yapanlar çıkmıştır. Kölemenler ve benzerleri de haricilerin yolundan yürümüşlerdir. Topluluktan ayrılmak da hadiste bildirilen şeyler arasındadır. Zamanın yakınlaşması, bina yapmakta yarışmak, kadınların çoğalıp erkeklerin azalması gibi hadiste sözü edilen diğer hususlar bir başka çeşittir. Velhasıl, Hz. Peygamber'in meydana gelip yaygınlaşacağını haber verdiği olayların pek çoğu bid'at olan şeylerdir. Bunların bid'at oluşu şeriata benzeyip ibadet cihetiyle ele alınması yönüyledir, âdetle ilgili oluşu cihetiyle değildir. Bid'at olan günah ile bid'at olmayan günah arasındaki fark budur.
Âdetle ilgili şeylerde, âdet oluşu bakımından bid'at yoktur. Âdet ile ilgili bir şey, aynı zamanda ibadet alanı ile ilgili ise veya ibadet yerine konursa bu takdirde âdete bid'at girer. Böylece iki kavlin uyumu meydana gelmiş ve bu konudaki iki mezhep tek mezhep olmuş olur: -Başarı Allah'tandır.[59]

Fasıl

Burada söyle bir şey söylenebilir: Âdetlerin belirli ve makul vakitlere bağlanması sebebiyle ibadet şekline getirilmesi de bir çeşit şeriat koymak demektir. Bu anlamdaki bid'atçılık örnekleri Hariciler ve onlara yakın sapık gruplarda görülmektedir. Onlar bu tür bid'ati akıl yoluyle vacip veya caiz görmektedirler.
Bir şeyin güzel veya çirkin olduğunu akıl ile belirlemek, haberi vahid ile amel etmeyi terk etmek ve benzerleri de bu kabildendir.
Bunun bid'at olduğunun gerekçesi ortada ve manası açıktır. Ancak bir husus kalıyor ki buna benziyor, fakat bundan değildir. Şöyle ki: Birtakım günahlar, mekruhlar ve hoş olmayan şeyler, yaygınlaşmış, insanlar arasında açıktan açığa işlenmektedir. Ne halktan ne de kalburüstü kimselerden karşı çıkan yoktur. Bu durumda yapılan şey bid'at mıdır, değil midir?
Cevap: Bu tür bir meselenin iki bakış açısı vardır.
Birincisi: Temelde kendisine nasıl inanıldığı ve pratikte ortaya çıkışı açısından bakıldığında bunun bir bid'at, değil, sadece aykırı davranış olduğu kesindir. Çünkü bid'at, olmayıp yasaklanmış olmanın ve mekruh olmanın şartı onun açıktan işlenmemesi ve yaygın olmaması değildir. Aykırı davranışta ilan etme şartı yoktur. Yapılan işte aykırılık özelliği, o iş açıktan olsa da olmasa da, yaygın olsa da olmasa da hâlâ var olmaya devam eder. Amelin devamlı olması veya olmaması da onun bid'at veya aykırı davranış olmasında etkili değildir. Bid'at işleyen kimse, bid'atından vazgeçebilir. Aykırı davranan ise belki bu davranışına ölünceye kadar devam edebilir. -Allah korusun-
İkincisi: Bu meseleye dışarıdan bitişen şeyler açısından bakıldığında (onun bid'at olduğuna dair) Birtakım karineleri/ipuçlarını bulundurduğu görülebilir. Bunlar hem davranış yönünden hem de mâli yönden fesada/bozulmaya sebep olur ki her ikisi de (onun) bid'attır diye inanılması sonucunu doğurur.
Davranışla ilgili fesat iki şey ile olur:
1- Bu öyle bir davranıştır ki genel olarak insanlardan kalburüstü olanlar, özel olarak da âlim/bilgin kişiler yapar. Ortaya çıkışı bunlar tarafındandır. Bu öyle bir fesattır ki benzerlerini halkın kolayca benimseyip caiz görmesine yol açar. Çünkü Âlim kimse sözü ile insanlara fetva verdiği gibi, yaptığı ile de fetva verir, insanlar bir âlimin aykırı bir şey yapmakta olduğunu görünce, kendilerinde o işin caiz olduğu inancı meydana gelir. Bir yandan da şöyle derler: Eğer bu davranış yasak veya mekruh olsaydı âlim kimse bunu yapmaktan çekinirdi. Âlim kimse yaptığı şeyin yasak veya mekruh olduğunu net bir şekilde ifade etmiş ise, onun bu işi yapması söylediği ile çelişkili hale gelir. Halktan olan kimse şöyle der:
Alim söylediğine aykırı davrandı. Bu gibi şeyler ona caizdir. Onlar insanların en akıllılarıdır. Böyle değerlendirme yapanlar azınlıktır. Âlimin sözü ile davranışı arasındaki çelişkiyi görünce şöyle de diyebilir: O bu yaptığına bir ruhsat/izin bulmuştur. Eğer dediği gibi olsaydı, bunu yapmazdı. Böylece Âlimin yaptığı ile söylediği arasında bir tercih yapar. Muvafakat isimli kitabımızda da açıklandığı üzere örnek alma konusunda yapılanlar, sözden daha ağır basar. Halk, hakkında iyi düşünce beslediği için âlimin yaptığını yapar ve onun yaptığının caiz olduğuna itikad eder. Böyle davrananlar çoğunluktadır.
Netice itibariyle âlimin davranışı tıpkı sözü gibi halka göre hüccet/delildir, Mutlak olarak böyle olduğu gibi genellikle fetvalar da böyledir. Böylece halk/avam, hem o amelin caiz olduğuna inanır, hem de delilinde şüpheye düşer, işte bu, bid'atın ta kendisidir.
Hattâ buna benzer bir şey, sıradan halktan olan kimselerden âlimler rütbesinde olmak suretiyle ayrıcalıklı durumda olan bir grup tarafından dahi yapılmıştır. Bunlar, namazların arkasından toplu olarak dua etmek ve hizb denilen belli duaları okumak bid'atını, genel olarak bid'atın caiz olacağına hüccet/delil olarak değerlendirmişlerdir. Bu bid'atlann kimisi (aslında) güzeldir. Âlimlerden bu yolu tutanlardan kimisi, tasavvufi tarikata girmiş ve bid'at türü ibadetlerle Allah'a ibadet edilmesini caiz görüp daha önce de geçtiği gibi namazdan sonra (toplu) dua edilmesini ve hizb okunmasını delil olarak göstermiştir.
Bu âlimlerden bazısı, yaptığını (ve söylediğini) ancak bir dayanağa göre yaptığına inanmıştır: Bunu da bir kitaba yazmış ve fıkıh haline getirmiştir. Yalanı ilk olarak söyleyip, bunu insanlar arasında yayan, inatçı[60] bazı kimseler gibidir ki, bunlar İbn Zeyd'i ümmet hesabına (hüküm) yazan (kimse olarak sayan) lardandır.
Tüm bunların esası, özel kişi (durumundaki âlim)lerin açıklama yapmayıp susmasıdır. Bundan dolayıdır ki bilgin kimsenin hatası pek çirkin karşılanmaktadır. Hatta şöyle denmiştir: Üç şey dini yıkar: Âlim'in hatası, münafik kimsenin Kur'anla mücadele etmesi ve sapık yöneticiler. Bütün bunların vebali âlimlerin üzerindedir.[61]
Bilgin bir kimsenin hataya düşmesi âlimlere göre iki ihtimalden kaynaklanır:
a- Hataya düştüğü meseleyi tetkik ederken yanlış yapması birinci ihtimaldir. Netice olarak Kur'an ve hadislere aykırı fetva verir. İnsanlar da onun bu yanlış fetva ve sözüne uyar.

b- İkinci ihtimal, davranışlarının aykırılıklar şeklinde olmasıdır. Yukarda söylendiği gibi "caiz olmasaydı âlim yapmazdı" yorumuyla bilginin aykırı davranışlarına uyulur. Âlimin davranışı fetva yerine geçecek durumdadır. Çünkü biliniyor ki âlim kimse kendisinin nasıl davranacağı gözetilen ve kendisine uyulan bir kimsedir. O işe (bu sıkda ifade edildiğine göre) din koyucunun yasakladığını açıkça işlemektedir. Sanki bu davranışıyla -usûl ilminde ifade edildiği üzere- fetva verici gibidir.

2- Davranışla ilgili fesadın ikincisi, halkın bunu yapması, fesadın yaygınlaşıp açıktan yapılır olmasıdır. Fakat buna özel konumda olan kişilerin/âlimlerin karşı gelmeye güçleri yettiği halde başlarını dahi kaldırmayıp karşı çıkmamalarıdır. Halktan bir kimse hükmünü bilmediği bir şeyi yaptığı zaman karşı çıkan olmazsa onun caiz, güzel veya meşru olduğuna inanır. Yaptığına karşı çıkıldığında böyle olmaz. Bu durumda yaptığının kusur veya gayri meşru olduğuna yahut böyle bir şeyin müslümanlarm yapacağı bir şey olmadığına inanır.

Din hakkında bilgisi olmayan kişinin durumu budur. Çünkü böyle bir kimsenin caiz olan ve olmayan şeyler hususunda dayanağı âlimler ve özel konumda olan kişilerdir. Karşı çıkması gerekenler karşı çıkmazsa, bu tür şeylerin yapılması açıktan ve yaygın olursa, ayrıca karşı çıkmaya güç yettiği halde karşı çıkılma korkusu bulunmazsa, bu durum, halktan olanlara bu işin caiz ve sakıncasız olduğunu gösterir. Nihayet o yapılan işte, öyle bir bozuk itikat yaygınlaşır ki birinci kısımda olduğu gibi sıradan kimseler buna ikna olurlar. Neticede bu bozuk davranışa karşı çıkmak bid'at hale gelir.

Kaynaklarda bildirilmiştir ki âlimler, insanlar arasında peygamber makamında kimselerdir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler sözleri, davranışları ve onayları ile hükümlerin ne olduğunu gösterirse, onların varisleri de sözleri davranışları ve onayları ile hükümleri göstermelidir. Buna riayet edilmelidir. Çünkü ezana "Sabah oldu Elhamdülillah" ilavesinin yapılması, "Namaz için abdest alın!" "Hazırlanın!" uyarılarının yapılması, geceleyin müezzinlerin minare şerefelerinden insanları çağırması gibi camilerde yasak olan şeyler yapılmıştır. Âlimler ise bunlara karşı çıkmamış veya aynı şeyleri yapmışlardır. Netice olarak bunlar daha sonra gelenlere uyulacak bir yol olmuş meşru hale gelmiştir. Bu davranışları benimseyen insanlardan bazıları, belki İbn Sehl'in Nevazil isimli eserinde gaflet eseri yer alan şeyleri huccet/delil olarak dikkate almışlardır. Bu konuda başlı başına küçük bir eser yazdık. Doyurucu bilgi isteyenler oraya başvursun. Başarı Allah'tandır

Ebu Davud'un rivayetine göre Hz. Peygamber insanları namaza nasıl toplayacağını (bir karara bağlamak) arzu etmişti. "Namaz vakti olduğunda bir bayrak dik. İnsanlar onu görünce birbirlerine haber verirler." dediler. Hz. Peygamber bundan hoşlanmadı. Ravi diyor ki:

Boru çalınmasını -bir diğer rivayette Yahudilerin borusunun çalınmayın- söylediler. Hz. Peygamber:

"O Yahudilerin işi" buyurdu. Çan çalınmasını söylediler,

"O Hristiyanların işi" buyurdu.

Abdullah b. Zeyd b. Abd'i Rabbib[62] Hz. Peygamber'in bu arzusunu önemseyerek konunun görüşüldüğü yerden ayrıldı. Kendisine uykuda (rüya olarak) ezan gösterildi.[63]

Müslim'de Enes b. Malikin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Hz. Peygambere namaz vaktinin geldiğini bildikleri bir şey ile duyurmak gerektiğini söylediler. Ateş yakılmasını veya çan çalınmasını dile gelirdiler. Hz. Peygamber, Bilâl'e ezanı çift, kâmet'i tek olarak söylemesini emretti."[64]

Görüyorsun ki Hz. Peygamber kâfirlere ait şeyleri hoş karşılamamış ve onları benimsememiştir. İlim özelliğine sahip olan kimseye yaraşan, vakitleri duyurmak için veya benzeri şeyler hakkında camilerde icad edilen şeylere karşı çıkmaktır. Mağrib şehirlerinde vakti bildirmek için bayrak kullanmak yaygındır. Hatta denebilir ki ezan okuyarak vakti bildirmek, bayrakla bildirmeye tabi olmuş hükmündedir.

Boru ile vakit bildirmeye gelince, bu Ramazanda güneşin batıp iftar vaktinin girdiğini bildirmek için kullanılmaktadır. Mağrib ve Endülüs'te sahurun başlayıp bittiği boru ile bildirilmektedir.[65]

Hadis, Abdullah b. Ümmü Mektûm'un ezanının bir belirti olduğunu bildirmiştir. İbn Şihab diyor ki:

İbn Ümmü Mektûm gözü görmeyen bir kimse idi. Kendisine "sabah oldu, sabah oldu" denmeden ezan okunmazdı.

Müslim ve Ebû Davud'da şu rivayet vardır:"

"Bilâl'in ezanı sizden birinin sahurunu yemesine engel olmasın. Çünkü o sizden gece namazı kılanı uyarmak, uyuyanı uyandırmak için ezan okuyor."[66]

Görülüyor ki Bilal'in ezanı uyuyan kimsenin uyanıp sahur ve başka ihtiyaçlarını karşılanması için bir uyarı ve belirti olmuştur. Borunun (burada) işi nedir? Hz. Peygamber ondan hoşlanmamıştır.

Ateş (ışık) yakmak da böyledir. Geceleri, yatsı ve sabah vakitlerinde; Ramazanın girdiğini bildirmek maksadı ile camilerde ışık yakılmaktadır. Sahur vakitlerinde dahi cami içerisinde ışık yakılıp sonra vaktin girdiğini duyurmak maksadı ile minareye çıkarılmaktadır. Aslında ateş mecusilerin şiârı/göstergesidir.

İbn Arabi[67] diyor ki:

Camide ilk defa tütsü yapan Bermek oğullarından Yahya b. Hâlid ve Muhammed b. Halid'dir. Bunlar zamanın valisi Emruddin'in yönetimi altında idiler. Halid, valinin nerdedârı, Yahya ise vezir idi. Daha sonra oğlu Ca'fer vezir oldu. İbn'ul Arabi diyor ki:

Onlar Bâtınîlerden idi.[68] Felsefecilerin görüşlerine inanırlardı. Mecusiliği canlandırdılar, camilerde güzel kokan tütsüler icad ettiler. Sonraları içerisinde yanan közler bulunan buhurdanlıkları ilave ettiler. İçerisine koydukları ateşle onu (oradan oraya) taşırlardı. Nihayet Endülüslüler bunu sabit hale getirdiler.

Velhâsıl camilerde ateş yakmak, selef-i salihin işi değildir. Camileri ışıkla süslemek de böyledir. Daha sonraları ışık süslemeleri camilerde o hale geldi ki Ramazana saygı göstermenin aracı oldu. Halk (namaz vaktini duyurmada olduğu gibi) boru çalınmasını istedikleri tarzda ışıklandırmanın gerekliliğine de inanır olmuştur. Halkın ekseriyeti bu tür şeylerin camilerde meşru olduğuna, uygun olduğuna inanırlar. Bunun sebebi, özel konumdaki kişilerin (bilginlerin) karşı çıkmamalarıdır,

Hz. Peygamber tarafından vaktin girdiğini bildirmek için çan çalınması benimsenmemişken şeytan bir başka tuzağı camilere sokmağa girişmiştir. Üzerinde ateşin yakıldığı buhurdanlıklar benimsenmiş, bunlarla ve daha başka şeylerle kilise ve havraların süslendiği gibi camiler de süslenir olmuştur.

Kurban bayramı arefesinden bir gün önce Zilhiccenin 8'in gecesi mum yakmak da böyledir. Nevâvi'nin bildirdiğine göre bu, çirkin bid'atlardan ve aşırı sapıklıklardandır. Bu mum yakma işinde birkaç çeşit çirkinlik bir araya gelmiştir. Şöyle ki:

Gerekli olmayan bir yere para harcayarak zayi edilmiştir.

Mecusilerin alâmeti ortaya çıkarılmıştır.

Mum ışığında kadın-erkek yüz yüze bir araya gelmektedir.

Meşru olan vakti gelmeden önce, arefe günü karşılanmaktadır. Turtuşi, Ramazanda camilerde bu kabil şeylerin yapıldığını, hatta daha başka çirkinliklerin de yapıldığını bildirmiştir. Tüm bunlar nerede, İmam Malik'in karşı çıktığı müezzinin şafağın attığını bildirmek üzere öksürmesi, kapıları çalması veya namaz kılma sırasında giysiyi önüne koymak nerede? Oysa bunları yapanın meramı (dini anlayışa) daha yakın ve bunlar daha basit şeylerdir. Âlimlerin ve özel konumda olan kişilerin karşı çıkmaması veya bizzat yapmaları sebebiyle icad edilen ve halkın sünnet gibi inandığı bid'atlar daha tehlikelidir.

Mâli yönden fesada gelince, insanların hepsinin aykırı davrandıklarını varsayarsak şöyle bir durum söz konusudur: Küçükler gördükleri ve ortada var olan şeylere göre yetişirler. Yeni müslüman olup dine girecek biri, yaygın olarak gördüğü şeyleri benimseyerek dine girer. Gördüklerinin caiz ve meşru olduğuna inanır.

Aykırı davranışın yapılması, insanlar arasında yaygınlaşır ve bir karşı çıkma olmazsa, bununla diğer tâatlar ve mubahlar arasında bir fark kalmaz.

Rize göre âlimler, kâfirlerin müslümanlarm çarşısında kuyumculuk yapmasını mekruh görmektedir. Çünkü onlar faizli işlem yaparlar. Bizim çarşımızda onların kuyumcu, sarraf ve tüccar olduğunu ve karşı çıkılmadığını gören, faizli alış verişin caiz olduğuna inanır hale gelir.

Bizim ülkemizde (Gırnata'da) meşhur Maliki mezhebini görüyorsun ki altun ve gümüşten yapılan ziynet eşyalarının aynı cinsler arasında ancak aynı ağırlıkta olanların takas ile eşit olarak satılması caizdir. Kuyumculuk kıymeti (işçilik) dikkate alınmaz. Bizde kuyumculuk yapanların hepsi veya çoğu el işi değerini fazladan olarak veya bunun için kiralama yoluna giderek değerlendirirler ve bunun kendileri için caiz olduğuna itikad ederler.[69]

Selef-i sâlihten beri ve onlardan sonra gelen âlimler hâlâ bu kabil şeylerde muhafazakâr olmaya devam etmektedirler. Halkın sünnet olan bir şeyi terk etmekten daha kötü bir inanca saplanması korkusu ile sünneti terk etmişlerdir. Halkın meşru olmayan bir inanç sahibi olmaması için mubah olan bir şeyi terk etmeleri daha uygundur.

"Muvafakat" isimli kitabımızda bu hususu açıklamak için birtakım şeyler söylenmiştir. Buna göre Âlimler bildirmiştir ki Hz. Osman seferi durumda iken farzları kısaltarak kılmazdı. Kendisine: "Hz. Peygamberle birlikte farzları kısaltarak kılmamış mıydın?" denildiğinde:

"Evet, fakat ben insanların önderi durumundayım. Çölden gelen bedeviler bana bakıyor. Farzı iki rek'at kılarım da onlar:

İşte (Allah tarafından) farz kılınan buymuş derler." buyurdu. Turtuşi şöyle diyor:

Allah size rahmeti ile muamele etsin! İyi düşününki seferi iken farz namazları kısaltma hakkında İslam Âlimlerinin iki kavli vardır:

1- Farzdır. Dört olarak tam kılan kimse, mutlaka (kısaltarak) yeniden kılar.

2- Sünnettir. Dört olarak kılan kimse namazın vakti çıkmamış ise, (kısaltarak) yeniden kılar.

Hz. Osman sıkıntılı bir durumda kalınca, İnsanların farz kılınan namazın iki rek'at olduğuna inanırlar gibi kötü bir sonuçtan korktuğu için (seferde kısaltma) farzını veya sünnetini terk etmiştir.

Sahabe.-i kiram (dan bazıları) kurban kesmezlerdi. Yani kurban kesmenin zorunlu olduğunu bildirecek bir davranışta bulunmazlardı. Huzeyfe b. Esed diyor ki:

Ebu Bekir ve Ömer hazretlerinin "farz olduğu zan edilir" korkusuyla kurban kesmediklerine şahit oldum. Bilal de şöyle diyor:

İki koç veya bir horoz kurban etsem aldırmam.

Rivayet olunduğuna göre Abdullah b. Abbas kurban bayramı günü para ile et satın alır ve İkrime'ye şöyle derdi. Sana soran olursa "Bu İbn Abbas'ın kurbanıdır." de. Abdullah b. Mesud şöyle diyor:

Ben kurban kesmeyi kesinlikle terk ediyorum. Halbuki ben sizin hâli vakti en iyi olanınızım. Böyle yapışım, kurban kesmenin farz olduğunun sanılması korkusundandır. Tavus

diyor ki:
Abdullah b. Abbas'ın evinden daha çok ilim, daha çok ekmek ve daha çok et olan ev görmedim. O her gün et keser, hayvan boğazlardı. Sonra kurban bayramı günü hayvan kesmezdi. Böyle yapışı, ancak insanlar kurban kesmeyi farz sanmasınlar diyedir. O örnek alınıp kendisine uyulan bir önder idi. Tartuşı diyor ki:
Bu konuda söylenecek şey, bundan öncekinde (seferilikde namaz kısaltma hususunda) söylenen gibidir. Kurban kesme hususunda İslam Âlimlerinin iki kavli vardır:
Birincisi: Kurban kesmek sünnettir.
İkincisi: Kurban kesmek vaciptir.
Sahabe-i kiram, insanların bu meseleyi layık olduğu şekilde değerlendirmeyip, farz olduğuna inanmalarından kaçındıkları için, sıkıntıya düşmüşler ve sünneti terk etmişlerdir.
İmam Mâlik Muvatta' isimli kitabında[70] Ramazan bayramından sonra altı gün oruç tutma konusunda ilim ve fıkıh ehlinden hiç bir kimsenin bu orucu tuttuğunu görmediğini söylüyor. Diyor ki:
Seleften bunu yapan olduğu bana ulaşmamıştır. Âlimler bunu mekruh görür, bid'at olmasından korkarlardı. Cahillerin ve kaba (anlayışlı) kimselerin Ramazandan olmayan bu orucu, Ramazana eklemelerinden endişe ederlerdi. İlim ehlinden bir kolaylık görseler ve onların bu orucu tuttuğunu görselerdi bunu yaparlardı.
İmam Malik'in bu sözünde, bazılarının zannettiği gibi altı gün orucu hadisini ezberlemediğine/hıfzetmediğine dair bir delil yoktur. Bil'akis onun bu sözü hadisi bildiğini göstermektedir. Fakat o, aslında bu orucu tutmak müstehab olduğu halde, amel edilmemesi görüşünde olmuştur. Onun böyle yapması Hz. Osmanın namaz kısaltma, sahabenin kurban meselesinde davrandıkları gibi, bid'at konusunda söylediğine yol açacak bir araç olmaması içindir.
Bu olay bir asıl/delil ise de Maverdi, bundan daha ilginç bir şey anlatıyor. Mâverdinin zikrettiğine göre insanlar Basra veya Tarafe camiinin avlusunda namaz kıldıkları zaman, secdeden başlarını kaldırdıklarında yüzlerindeki toprağı silerlerdi. Çünkü camiin avlusu toprak idi. Ziyâd, camiin avlusuna çakıl döşenmesini emretti ve şöyle dedi:
Uzun bir zaman geçip küçükler bunu görerek yetiştiğinde, namaz kılarken alnındaki secde izini silmenin sünnet olduğunu sanmasından emin olamıyorum. Bu anlayış mubah bir şey hakkındadır. Mekruh ve yasak bir şey hakkında nasıl olacağını sanırsın?
Bu zamanda bana ulaştı ki İslamı, tanımaya başlayalı az bir zaman olmuş kimselerden bazısı şarap hakkında şöyle demiştir:
Şarap haram değildir. Onu içmekte bir kusur da yoktur. Ancak kusur şarabı içip adam öldürmek ve benzeri şeyler gibi uygunsuz birşey yapmaktır. Böyle bir (söz ve) inanç müslüman olarak yetişen bir kimseden meydana gelmiş ise bu kişi kâfir olur. Çünkü bu, ümmetin dininde zorunlu olarak bilinen bir şeyin inkârıdır. Bu anlayış sebebiyledir ki yöneticiler tarafından şarap içenlere karşı yıkılmamış, onların şarabı (kolayca) temin etmelerine imkan verilmiş ve zimmet ehlinin bulunduğu mahallede içki satışı meşhur olmuştur.[71]
Yapılan bid'at iş, meşru olmadığı halde, bid'atı yapanın inancına göre meşru olarak benimsenmedikçe bid'atın bir anlamı yoktur. Böyle bir durum bid'atta gerçekleşmekte veya gerçekleşmesi beklenmektedir. Karafi Arap olmayan (müslüman) lardan, onlara göre altı gün orucunun Ramazana bitişik olduğunu benimsediklerini hikaye etmiştir. Çünkü onlar Ramazana ait olan halleri altı gün tamamlanıncaya kadar devam ettirmektedirler. Birinci bölümde geçtiği üzere aynısı bizde de meydana gelmiştir.
Tüm bunların günahı, bilginlerden veya diğer kimselerden bu davranışlara karşı çıkmayanlara, yahut bazı davranışları insanlar arasında onların gözü önünde yapanlaradır. Çünkü günahlarda veya başka şeylerde bu inançların yaygınlaşmasında asıl olan onlardır.
Buna göre bid'at dört şeyden meydana gelmektedir:
1- Bid'atı bid'atcının icad etmiş olması. Bu dört kısımdan en açık olanıdır.
2- Âlim kişinin (dine) aykırı olarak bid'atı yapıp, cahilin onu meşru sanması.
3- Câhil bid'atı işlerken âlimin buna karşı çıkmaya gücü yettiği halde sessiz kalması. Böyle bir durumda câhil yaptığı şeyin (sünnete) aykırı olmadığını anlar.
4- Yapılan şey aslında iyi bir şeydir. Ancak uzun süre yapıla yapıla hakkındaki inanç değişir. Bu kısımdaki bid'at, bid'ata vesile olmakla meydana gelir.
Şu kadar ki bu kısımların herbiri aynı ağırlıkta değildir. Bid'at ismi, bunların hepsine ittifak halinde verilmez. Her biri gerçek bid'ate farklı uzaklık ve yakınlık durumundadır.
Birincisi gerçekten bid'at adını ahr. Çünkü bid'at olduğunu nas olarak ifade etmek için bu kısımdaki bid'at gerekçe olarak almır. Bunu ikinci kısımdaki bid'at izlemektedir. Çünkü bir şeyi yapmak, sözlü olarak nas halinde ifade etmeye benzer. Hatta usul ilminde ifade edildiği üzere bazı hallerde yapmak, sözden daha çok etkili olur. Şu kadar ki bir şeyi yapmak, bu kısımda her yönden delil durumunda değildir. Zira âlim bazen kötü bir şeyi yapar ve yaptığının kötü olduğunu söyler. Bundan dolayıdır ki: "Alim'in yaptığına bakma, Lâkin ona sor seni onaylasın." Demişlerdir. Halil b. Ahrmul veya bir başkası şu şiiri söylemiştir:
"Benim yaptığıma bakma bilgime uy,
Sana bilgim fayda verir, zarar vermez bendeki kötü huy"
Bundan sonra üçüncü kısım gelir. Çünkü -karşı çıkan kimsenin, mertebesi etkili olmak kaydı ile- karşı çıkmayı terk etmek yapılan işin kötü birşey olmamasını gerektirir. Fakat bu kısım, bir öncekinden daha aşağı derecededir. Çünkü karşı çıkma gücünü engelleyen çok şey vardır. Karşı çıkmayı terk etmek bazen bir mazeret sebebiyle olur. Karşı çıkmak, bir şeyi yapmak gibi değildir. Bir insanın aykırı olduğunu bilerek bir şeyi yapması için mazeret yoktur.
Daha sonra dördüncü kısım gelir. Çünkü bundan öncekilerdeki sakıncalı durum geniş anlamda bu kısımda yoktur. Beklenti durumundaki zarar, gerçekleşen zarar derecesine asla ulaşmaz, işte bundan dolayı, bu kısım, bid'ata vesile kabilindendir. Bu itibarla bu kısımdaki bid'at, hemen bid'at derecesine ulaşmaz. Buna göre gerçek bid'at kısmına girmez. İkinci ve üçüncü kısımlarda aykırılık bizzat var olup, bid'at dıştan gelen bir özelliktir. Şu kadar ki normal olarak o, aykırılıktan kopmaz. İkinci kısımdaki bid'at üçüncüden daha etkili durumdadır;[72]

---

[1] Burada sözü edilen vergi, İslam'dan önce cahilîye döneminde alınan vergidir ki her eşya satandan alınırdı. Bu vergiye meks denirdi, Hz. Peygamber'den rivayet edilen: *"Meks sahibi cennete girmez."* hadisine göre bu haramdır.
[2] Taylasan başı ve omuzları ihata eden, kısaca hâla başımıza örttüğümüz şal olmalıdır. Mütercim Asım Efendi, Okyanus. 2/950 (Çeviren).
[3] Bu zât, büyük hadis hafızı ve çağının hadis bilgini elan Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshali b. Mush b. Mihran el-Mihranidir. Isfahanli. mutasavvıf ve şafii mezhebine mensuptur. Hilyet'ul Evliya isimli eserin sahibi olup çok doğru bir kimsedir. Hicri 430 yılının Muharrem ayının 20. günü vefat etmiştir. Bakınız: Tezkire. 3/1092; Şezerat, 3/245; Lisan. 1/201
[4] Akika, çocuk doğduğu zaman ailesi tarafından kurban kesilmesine verilen isimdir. Fıkıh literatüründe buna "Akika kurbanı" denir. (Çeviren)
[5] Hadisi Buharı Sahih'inde Fiten, Megazi ve Menakib kitaplarında rivayet etmiştir. Hadis, Feth'ul Bâri'de 3603-4330-7052 ve 7057 numaralardadır. Müslim. İmamet kitabında 1843 ve 1845, genel numaralarda, Tirmizi. Fiten kitabında 2189 ve 2190 numaralarda rivayet etmiştir. Aynen İbn Hıhban'ın Sahihine de bakınız: 9/195
[6] Hadisi, Buhâri Sahihinde Fiten kitabında (Fethul Barî'de 7053-7054 numarada) ve Ahkâm kitabında (Feth'de 7143 numarada) rivayet etmiştir. Ayrıca Müslim, İmamet kitabında 1849 genel numara ile, Dârîmi. Siyer kitabında 2019 numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca Albâninin Irva'ul Galil'ine de bakınız: Hadis No: 2453.
[7] Hadis sahihtir. Onu Buharî bu lafızla sahih'inde Rikak kitabında (Feth'de 6496 numarada) ve ilim kitabında bir kelime farkı ile (Feth'de 59 numarada) rivayet etmiştir.
[8] Hadisi Buhari Sahih'inde Fiten kitabında -lafız Buhârînindir- Ebû Hüreyreden (Feth'de 7061 numara ile) rivayet etmiştir. Ayrıca Müslim İlim kitabında genel 157 numarada. Tirmizi Zühd kitabında kelime farklılığı ile ve ilim kitabında 2200 ve 2332 genel numaralarla, ibn Mace Fiten kitabında 4052 mimara ile. Ahmed b. Hanbel 2/537 de rivayet etmiştir.
[9] Hadisin lafzı Buharînindir. Buhârî hadisi fiten kitabında (Feth'de 7062-7063-7064-7066 numara ile). Müslim, ilim kitabında 2672 genel numara ile, Tirmizi, Fiten kitabında. 2200 numara ile. Ibn Mâre, Fiten kitabında 4050 ve 4051 numara ile rivayet etmişlerdir. İbn Mâce'deki rivayetlerden ikincisi "Sizin arkanızda..."' şeklinde başlamaktadır. Bunun dışındaki rivayetler ise "kıyametten önce...." şeklindedir. Buna göre tetkik etmekte olduğumuz ve yazarın zikrettiği rivayetin başında kelime düşüklüğü vardır. Bu husus dikkate alınsın.
[10] Rivayetin burasında eksiklik vardır. Zira tamamı şöyledir: *Emanet duygusu adamların kalplerinin derinliğine (Allah tarafından) indirilmiştir. Sonra Kur'an indi ve ondan ve sünneti öğrendiler."*
[11] Hadisin devamı vardır ve şöyledir*: Ben öyle günler yaşadım ki hanginizle alış veriş yaptığıma aldırış etmezdim. Çünkü bu kimse müslüman ise dindarlığı ona hile yaptırmazdı. Hıristiyan ise yöneticisi hile yapmasına engel olurdu. Fakat bu gün ancak (güvendiğim tek tük) filan ve filan kişi ile alış veriş yapıyorum."* Hadisi Buhârî, Fiten kitabında (Feth'de 7086 numura ile). Müslim. İman kitabında 230 genel numara ile. Tirmizi, Fiten kitabında 2179 numara ile, İbn Mâce, Fiten kitabında 4058 numara ile. Ahmed b. Hanbel 2/166-303-36l-390-406 ve 3.4,5. ci cildlerin pek çok yerinde. Tayalisi, 424-432-803 numaralar ile rivayet etmişlerdir.
[12] Hadisi Buhari, Fiten ve Menakıb kitaplarında (Feth'de 3608 ve 7121 numara ile, Müslim Fiten kitabında 157 genel numara ile, Tirmizi. Fiten kitabında 2218 numara ile rivayet etmiştir.
[13] Hadisi Buhârî Menâkıb, Fezail'ul Kur'an ve İstitabet'ul Mürteddin kitaplarında (Feth'de 3611-5057-5058-6390 ve 693I numaralarla, Müslim Zekât kitabında 1066-1067-1068 genel numaralarla. Tirmizi Fiten kitabında 2188 numara ile, İbn Mâce, Mukaddimede 168-169-170-171-172-17 I ve 175 numaralarla rivayet etmiştir.
[14] Hadisi Müslim, Eyman kitabında 118 numara ile, Tirmizi, Fiten kitabında 2195-2197-2198 numaralar ile Ahmed b. Hanbel, Müsned'de (2/523) rivayet etmiştir.
[15] Bu hadis Hz. Peygamberin veda hacında söylediği uzun hadisin bir parçasıdır. Hadisi Buharî, Meğazi. Hudud. Fiten kitaplarında (Fethde 4403-4405-4406-6785-7077-7078-7079-7080 numara ile) Müslim. Uyman kitabında 2193 numara ile, Tirmizi, Fiten kitabında 2193 numara ile İbn Mâce, Fiten kitabında 3942 ve 3943 numara ile, İbn Hıbbân sahihinde. 1/250 ve 7/572 de Feyz'ıd Kadir 6/394 de 9767 numara ile rivayet etmiştir.
[16] Bu hadisi sahihtir. Buhârî Sahihinde İlim, Nikah,. Eşribe ve Hudud kitaplarında (Feth'de 81-5231-5577- ve 6808 numara ile) Müslim, Sahihinde İlim kitabında 2671 genel numara ile. ibn Mâce Fiten kitabında 4045 numara ile. Tirmizi. Fiten kitabında 2205 numara ile, Ahmed b. Hanbel Müsnedinde 3/98-120-l76-202-213-273 de Tayalisi Müsnedinde 1984 numara ile rivayet etmiştir.
[17] Burada geçen "garip" kelimesi Türkçemizde olduğu gibi tuhaf, acayip gibi bir mana ifade etmez. Bu kelime Hadis Usulü ilminde bir terimdir. (Çeviren).
[18] Bu hadisi Tirmizi, Fiten kitabında 2210 ve 2211 numaralarla rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Bu garib bir hadistir. Hz. Ali'nin hadisi olarak ancak bu vech ile biliyoruz. Hadisi Ibn Mace de Fiten kitabında rivayet etmiştir. İbn Mâce'nin rivayetinde sadece beş özelliğe yer verilmiştir. Fakat(buna rağmen) belgelemek bakımından onu da zikrettim. Ayrıca bakınız: Feyz'ul kadir. 1/409-410 Hadis numarası. 774.
[19] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/97-105.

[20] Bu hadis Buhârî nin sahihinde İlim ve İ'tisam kitabında (Feth'de 100 ve 7307 numara ile, Muslim İlim kitabında 2823 genel numara ile. Tirmizî, îlim kitabında 2652 numara ile, Dârimi Sünenin'de mukaddimede 239 numara ile, îbn Hıbbân 7/48 ve 8/254 ve 255 de rivayet etmiştir.
[21] Bu bir usulü fıkıh terimi olup bu hususta sekizinci bölümde bilgi ve örnekler verilecektir. (Çeviren).
[22] Bu bir usulü fıkıh terimi olup bu hususta sekizinci bölümde bilgi ve örnekler verilecektir. (Çeviren)
[23] Iyne, bir malı ödemesi belirli bir vakte ertelenmiş olarak para karşılığında satıp, sonra sattığından daha az fiyata satın alıp, daha az olarak belirlenen fiyatı peşin olarak vermektir. Duha çok olarak belirlenen fiyat, aynı malı ilk olarak alan kimsenin zimmetinde borç olarak kalır. Böyle bir satış işlemi Şafiilerce mekruh, diğerlerine göre haramdır.
[24] Bu hadisi Suyutî el-Cami'us-Sağîr'inde zikretmiş, hasen olduğunu bildirerek Ahmed b. Hanindin Müsnedinde, Beyhaki'nin Şuabu'l İmanında. Taberâni'nin Mu'cem'ul Kebîrin' de rivayet ettiklerini ifade etmiştir. Bakınız: Feyz'ul Kadir. 1/397; Zâd'ul-.Meâd, 3/86.
[25] Hadisi Ehu Davud, Sünen'inde 3462 numarada rivayet etmiştir.
[26] Bunu Ebu Davud. Sünen'inde 3382 numara ile.
Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 1/116 da. Ahmed Şâkirin tahkik ettiği nüshada 937 numarada rivayet etmiştir. Ahmed Şâkir dipnotta şöyle diyor: Bu rivayetin isnadı zayıftır. Çünkü senedde ki Temim oğullarından olan Şeyhin durum belirsizdir. Ahmed Şâkir daha sonra İmam Suyutinin bu rivayete "Led-Dürr'ul Mensur" unda özet bir şekilde yer verdiğine işaret etmiştir.1/293
[27] Bu zat Abdullah b. Mübarek el-Mervezi'dir. Künyesi EbuAbdirrahmandır. Hanzala oğullarının azatlı kölesi idi. Sağlam, dürüst, cömert, mücahid bir fıkıh âlimi idi. Kendisinde pek çok hayırlı meziyetler vardı. Sekizinci tabakadan olup hicretin 181 yılında Hit denilen yerde vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/445; Tezkire. 1/274; Şezerat. 1/295.
[28] Bu zat Süfyan b. Abd'ül Melik el-Mervezi'dir. İbn Mübarek'in arkadaşları arasında ileri gelen büyüklerdendi. Onuncu tabakanın ilklerinden olup hicretin 200. yılında vefat etmiştir. Hakiniz: Takrîb. 1/311: Cerh ve Ta'dil, 4/230.
[29] Eserin orjinalinde noktaların olduğu yerde cümleyi tamamlaması gereken ifadenin eksik olduğu bildirilmiştir. (Çeviren).
[30] Taraflardan birisi sıkıntısını çektiği parayı elde etmeyi, diğeri ise parasının geriye dönücünde kâr ile dönmesini istemektedir. (Çeviren).
[31] Daha önceki hadiste "yöneticiler" kelimesi yerine "işler" kelimesi vardır. Ayrıca bu hadisteki son cümle onda yoktur. (Çeviren).
[32] Hadisi Ebû Davud, Eşribe kitabında 3688 ve 3689 numara ile, Nesâi. Eşribe kitabında 8/312 ve 313 de, İbn Mâce Eşribe kitabında 3385 ve Fiten kitabında 4020 mimara ile. Dârûnî, Eşribe kitabında, 2100 numara ile, Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 4/237 ve 5/318-342 de, Tayalisü Müsnedinde. 586 numara ile, İbn Hıbhân Sahih'inde 8/266 da rivayet etmişlerdir, Ayrıca bakınız: 'Zâd'ul Meâd. 5/748: Feyz'ul Kadir. 5/301 (7705 numaralı hadis)
[33] İbn Mace'nin bu fazlalık rivayeti Fiten kitabında 4020 numaralı hadistedir. Ayrıca Münavi'nin Feyz'ul Kadirine bakınız: 5/392 ve 7709 numaralı hadis.
[34] Hadisin metninde zina kelimesinin karşılığı yoktur. Bu mana dipnotta ifade edilen ve Buhârîde bulunan bir rivayete dayanarak metne alınmıştır. (Çeviren)
[35] Hadisi Buhari, Ebû Amir ve Ebû Mâlik el-Eş'ariden Eşribe kitabında (Feth'de 5590 numara ile) ve Ebu Davud libas kitabında 4039 numara ile rivayet etmiştir.
[36] Bu zât: Abdurrahman b. Amr b. Yuhmiddir. Künyesi Ebu Amr'dır. Şamlıların imamı idi. Doğru ve değerli bir fıkıh bilgini olan Evzai yedinci tabakadan olup hicretin 157. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/493 Tezkire. 1/178: Mizan. 2/580.
[37] Elimizdeki bu hadisin mürsel olduğu açıktır. Evzâi tabiin tabakasının büyüklerinden değildir. Hadisi kabul edemeyiz. Ancak Ebu Davud'un Buyu" kitabında 3462 numara ile rivayet ettiği hadis bu rivayeti desteklemektedir. Ayrıca bakınız: Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/494; Beyhaki, Sünen, 5/275 ve devamındaki sahife.
[38] 'Bu zat: İbrahim b. İshak el-Harbidir. Derya gibi bir imam, âbid ve zâhid bir kimse idi. Zamanında Ahmed b. Hanbele benzerdi. Karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek kitap tasnif ederdi. Hicretin 285 yılında Bağdatta vefat, etmiştir. Bakınız: Şezerat. 2/190
[39] Bu zât: Ebû Sa'lebe el'Huşenî'dir. Ebû Sa'lebe künyesi ile meşhur bir sahabidir. Kendisinin ve babasının ismi hakkında çokça ihtilaf edilmiştir. Hayberin Fethine katılmış, hicretin 75. yılında vefat etmiştir. Bundan çok önce Muaviyenin hilâfetinin ilk yıllarında vefat ettiği de söylenmiştir. Bakınız: Takrib. 2/404: Şezerât. 1/82.
[40] Bu hadisi Darimi Eşribe kitabında 2101 numara ile rivayet, etmiştir. Ayrıca Ebu Yalâ, Bezzar ve Taberâni de rivayet etmiştir.
[41] Bu zat: Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed Seyhani el-Mervezidir. Bağdata yerleşen Ahmed. b. Hanbelin künyesi Ebu Abdillah'tır. Büyük imamlardan birisi, güvenilir bir hadis hafızı, Fakih ve hürmettir. Onuncu tabakanın başlarında yer alır. Hicretin 241 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/24: Şezerat. 2/96: Tezkire. 2/431.
[42] Bu hadis Ahmed Şâkirin tahkik ettiği Ahmed b. Hanbelin müsnedinde 1/402 de 3809 numaradadır. Ahmed Şâkir dipnotta şöyle diyor. İkinci kısmı Münziri, Tergib'de 3/194 te zikretmiştir ve Ebu Ya'la da iyi bir isnadla rivayet etmiştir. Heysemi dahi Mecme'uz-Zevaid' de 1/118 de zikretmiş ve Ebû Ya'lâya nisbet etmiştir. Ben derim ki: Birinci kısım yukarda lanet bildiren kısım, ikincisi de bu rivayettir.
[43] Bu hadise kaynaklarda rastlanmamıştır.
[44] Hz. Peygamber bu sözünü kendisine: "Ey Muhammed Allah'tan kork!" diyerek saygısızlık eden bir kimseyi göstererek söylemiştir. Bu adam Temim oğulları kabilesinden olup, adı Harkus veya Nâfi'dir. Bakınız: Ayni, Umde, 7/384 (Çeviren)
[45] Hadisi Buhâri Sahih'inde Ehadis'ul Enbiya kitabında (Feth'de 3344 numara ile). Müslim Sahihinde, Zekat kitabında,1064 genel numara ile; İbn Mâce ve Dârimi, Eşribe kitabında rivayet etmiştir. Ayrıca Elbâni'nin Silsilet'ül Ehâdis'is-Sahihasmda 270 ve 1956 numaraya bakınız.
[46] Ağmat: Mağripde Merakeş yakınlarında bir bölgenin adıdır. Bakınız: Merasıd, Bağdadi, 1/98 (Çeviren).
[47] Meşhur rivayetlerde bu kelime meçhul kipi ile "başlanıldı" şeklinde değil, "başladı" şeklindedir,
[48] Hadîs sahih olup, Müslim, Sahihinde İman Kitabında 145 ve 145 genel numara ile rivayet etmiştir. Müslim'in rivayetinde "İslam (ve iman Mekke ve Medine'deki) iki mescid arasına sığınıp kalacaktır." ifadesi vardır. Hadisi ayrıca Tirmizi, İman kitabında 2629 ve 2630 numara ile İbn Mâce Fiten kitabında 3986, 3987 ve 3988 numara ile Darimi, Rikak kitabında 27 55 numara ile Ahmed b. Hanbel Müsnedinde Ahmed Şakir'in tahkik ettiği nüshada 1/398, 4/73 ve 3/463, de rivayet etmiştir. Elbâni "Sahih'ul cami'inde "Hadis sahihtir." demiştir. 2/53
[49] Hadisi Buhâri Sahihinde Tefsir kitabında (Feth'de 4547 numara ile) ufak bir farkla, Müslim İlim kitabında 2665 genel numara ile Ebu Davud, Sünnet kitabında 4598 numara ile Tirmızi, Tefsir kitabında 2994 numara ile İbn Mâce Mukaddime de 47 numarada farklı bir şekilde rivayet etmiştir,
[50] Hadisi Tirmizi, Tefsir kitabında 3253 numara ile rivayet etmiş ve "Bu hadis hasendir. Sahihtir ' demiştir. Ayrıca İbn Mâce. Mukaddimede 48 numara ile, Ahmed b. Hanbel Müsnedinde 5/252-256 da rivayet, etmiştir. Ayrıca bakınız: Feyz'ul Kadir 5/453 Bizim zikrettiklerimize ilaveten Suyuti hadisi Hakim'in Müstedrek'ine nisbet etmiştir.
[51] Bu hadis Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivayet, ettiği hadisin bir parçasıdır. Hadisin baş tarafı şöyledir: *"Kuran yedi harf (çeşit) üzere okunur...."* Ayrıca Feyz'ul Kadir'e bakınız: 4/536 hadis numarası: 6185
[52] Ahmed b. Hanbel. Müsned, 2/181
[53] Hadis sahihtir ve Buhâri, Sahihinde Fezail'ul Kur'an ve İ'tisam kitaplarında (Feth'de 5060-5061-7364-7365 numaralar ile) rivayet etmiştir. Müslim îlim kitabında 2677 genel numarası ile Ahmed b. Hanbel, Müsnedinde 4/313 de, Dârimi, Fezail'ul Kur'an kitabında 3359-3360-3361 numaralarla. İbn Hıbban, Sahihinde 2/69 da rivayet etmiştir.
[54] Bu zat: Ma'n b. İsa b. Yahya el-Eşcaî'dir. Ebu Yahya el-Medeni el-Gazzâz ailesinin azatlısıdır. Sağlam, dürüst, hüccet ve hadis sahibidir. İmam-i Malik'in en sağlam arkadaşlarındandır. Onuncu tabakanın büyüklerinden olup hicretin 198. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrıb, 2/262- Tezkire. 1/332; Şezerat, 1/355
[55] İrca: mürcie mezhebinin görüşüdür ki bu görüş, iman varken günahın zararı, küfür varken tâatın faydası olmaz şeklinde özetlenebilir. (Çeviren)
[56] Mus'ab ibn Abdillah ibn Mus'ab ibn Sabit ibn Abdillah ibn Zübeyr ibn el'Avvam el-Esedi. Künyesi EbûAbdillah z-Zübeyri'dir. Medine'lidir. Bağdat'a yerleşmiştir. Sikadır, neseb alimidir. 10. tabakadandır. 236 da vefat etmiştir.
[57] Bu, kölemenlerin ilk halifesi Muiz Lidinillah'tır.
[58] Mâleka Endülüs'te bir şehrin adıdır. Şehrin surları deniz kenarındadır. Merasıd, Bağdadi, 3/1221 (Çeviren).
[59] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/106-127.
[60] Tercüme sırasında bu cümlenin başından buraya kadar kullandığımız ifadeler metinde geçen terkibinin karşılığıdır kelimesi hakkında değerlendirdiğimiz bu mana için bakınız: En-Nihâyetu fi Ğarîb'il Hadis vel Eser. Mead'ud-Din Ebû's-saâdât el-Mübarek b. Muhammed Cezeri Ibn'ul Esîr. (Tahkik: Mahmud Muhammed Tanâhi ve Tabir Ahmed Zâvi) 1. Baskı, 1963, 2/221.
[61] Hatta şöyle denmiştir: "Âlimin hatası âlemin kaymasıdır."
[62] Bu zât Abdullah b. Zeyd b. Abd'i Rabbih b. Sa'lebe el-Ensari'dir. Künyesi Ebu Muhammed olup Hazrec kabilesindendir. Rüyasında ezanı (n nasıl okunacağı) gösterilmiştir. Meşhur bir sahabıdır. Şezerât'da "Zeyd b. Abdullah" olduğu bildirilmiştir. Hicretin 32. Yılında vefat etmıştir. Uhud savaşında şehid olduğu da söylenmiştir. Bakınız: Takrib: 1/417; Şezerât. 1/39.
[63] Bu hadis Ebu Davud'un rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır. Lafız onundur. Hadis Salat kitabında 498 ve 499 numaralarla. Tirmizi buna benzer bir şekilde Salat kitabında 189 numara ile rivayet etmiş ve "Abdullah b. Zeyd'in hadisi hasen ve Sahih'tir" demiştir. İbn Mâce, Ezan kitabında 706 numara ile Dârimî Ezan kitabında 1187 numara ile Ahmed b. Hanbel, Müsned"inde 4/43 de rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Siyer, ibn Hişam. 2/128-129 Dâr'ul Hidâye. Mısır, ibn Hişam burada ibn İshak'tan uzun bir rivayete yer vermiştir. Sonuç olarak hadis sahihtir. Tirmizi 1/361 de Abdullah b. Zeyd ile ilgili olarak: Ondan, Hz, Peygamber'den sahih olarak bu hadisten başkasını bilmiyoruz." diyor. Beyhakî. Tirmizî'nin "el-îlel'ul Kebir" inden şunu aktarıyor: Muhammed b. İsmail el-Buhari'ye bu hadisi sordum. Buhari: "O hadis bana göre sahihtir," dedi. Sünen, Beyhakî, 1/390-391.
[64] Hadis sahihtir. Buhari, Ezan kitabında (Fethul Bari'de 605-606-607 numaralar ile) Müslim Salat kitabında 378 genel numara ile rivayet etmiştir. Şâtıbî'nin yer verdiği lafız, Müslim'de Salât kitabında, kitab içerisindeki 3 ve 4. rakamları ile yer almaktadır. Hadisi ayrım Ebu Davut Salât kitabında 508-509 numara ile Tirmizi, Salat kitabında 193 numara ile Nesai Ezan kitabında 2/3 de, İbn Mâce Ezan kitabında 729-730-731-732 numara ile Dârimî. Ezan kitabında 1193-1194-1195 numara ile İbn Hıbban, Sahihinde 3/92 de rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Zâd'ul Meâd, İbn'ul Kayyım, 2/390.
[65] Tabiîdir ki örf haline gelen şekliyle top atmak, boru öttürmenin yerine geçmiştir.
[66] Hadis kitablarında (Feth'de 621-5298 ve 7247 numaralar ile Müslim Siyam kitabında 1093 genel numara ile Ebu Davud, Savm kitabında 2346 ve 2347 numaralar ile Tirmizi Savm kitabında 706 numara ile Nesâi Siyam kitabında 4/148 de. İbn Mâce, Sıvam kitabında 1696 mimara ile Ahmed b. Hanbel Müsnedinde (Ahmed Şâkirin tahkiki ile) 1/386 da 3654 numara ile rivayet etmiştir.
[67] Bu zât: Kâdi Ebu Bekir b. Arabi Muhammed b. Abdullah b. Muhammed İşbilîdir. Mâliki mezhebinden olan İbn'ul Arabi Endülüs halkının ileri gelen âlimlerinden, hadis hafızıdır. Hicretin 546. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Şezerât. 4/141

[68] Batıniler şiadan bir grup olup onların en kötüleridir.
[69] Tahkik ehlinden olan İbn'ul Kayyım'ın İlam'ul Muvakkîn isimli eserinde "ziynet eşyasında el işi kıymetini dikkate alarak iki ziynetin birini diğerinden ağır gramajla satmanın caiz olması hususunda açıklaması vardır. Bakınız: İlam'ul Muvakkîn. 2/161. Beyrut, Dâr'ul Ciyl basımı.
[70] Muvatta sıyam kitabını sonu. 1/311 (Muhammed Fuad Abdullah Baki'nin tahkik ettiği nüsha.)
[71] Yazarın bu cümleden maksadı nedir? Buna iyi bakılmalıdır. Görünen odur ki bazı doğu ülkelerindeki müslüman şehirlerindeki gibi Endülüsde zimmet ehlinin yaşadığı veya çoğunlukta olduğu mahalleler vardır. Ve buralarda içki satılmaktadır. (Bu dipnot Reşid Kızanın dır.)
[72] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/127-136.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7 - ORUÇ KİTABI
1 - Orucun Fazileti Hakkında Gelen Hadîsler Babı
2 - Ramazan Ayının Fazileti Hakkında Gelen Hadisler Babı
3 - Şek Gününün Orucu Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Âlimlerin Şek Günü Hakkındaki Görüşleri
4 - Şaban Ayında Ramazan Ayına Kadar Peşpeşe Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
5 - Âdet Edindiği Orucu Rastlıyandan Başkasının Ramazan'dan (Bir-İki Gün) Önce Oruç Tutmasının Yasaklığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı
6 - Hilâli Görmeye Şahitlik Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Ramazan Hilâlinin Görüldüğüne Dâir Şahitlik Hususunda Âlimlerin Görüşleri
7 - Hilâl Görüldüğünde Oruç Tutunuz Ve (Şewâlj Hilâli Görüldüğünde İftar Ediniz (Bayram Yapınız) Konusunda Gelen Hadîsler Babı
Rasathane Hesaplarına Göre Ramazan Orucunu Tutmak Ve Bayram Yapmak Doğru Mudur ?
8 - Ay (Bazen) Yirmidokuz Gün Olur Hakkında Gelen Hadisler Babı
9 - İki Bayram Ayları Hakkında Gelen Hadîsler Babı
10 - Yolculukta Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
11 - Yolculukta İftar Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
12 - Gebe Ve Süt Emziren Kadınların Oruç Tutmamaları Hakkında Gelen Hadîsler Babı
13 - Ramazan (Orucu) Kazası Hakkında Gelen (Hadisler) Bâbî
Ramazan Orucunun Kazasının Geciktirilmesi
14 - Ramazan (Ayın) Dan Bir Gün Oruç Bozanın Kefareti Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
Kefareti Yalnız Erkek Mi Ödiyecek, Yoksa Karısı Da Ödiyecek Mi ?
15 - Unutarak Orucunu Yiyen Hakkında Gelen Hadisler Babı
16 - Kusan Oruçlu Hakkında Gelen Hadisler Babı
17 - Oruçlu İçin Misvak Kullanmak Ve Göze Sürme Sürmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
18 - Oruçlu İçin Hacâmet (Olmak Ve Etmek) Hakkında Gelen Hadisler Babı
19 - Oruçlunun Eşini Öpmesi Hakkında Gelen Hadisler Babı
Oruçlunun Eşini Öpmesi Hakkında Âlimlerin Görüşleri
20 - Oruçlunun Mübaşeret (Çıplak Teninin, Eşinin Çıplak Tenine Değmesi) Hakkında Gelen Hadîsler Babı
21 - Oruçlunun Gıybet Ve Çirkin Söz Söylemesi Hakkında Gelen Hadîsler Babı
22 - Sahur Yemeğini Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı
23 - Sehûr Yemeğini Geciktirmek Hakkında Gelen Hadisler Babı
24 - İftar Açmakta Acele Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
25 - İftarı Ne İle Açmanın Müstehab Olduğuna Dâir Gelen Hadisler Babı
26 - Geceden Oruca Niyet Etmek Ve Nafile Orucu Bozma Serbestliği Hakkında Gelen Hadisler Babı
27 - Oruç Tutmak İstediği Halde Cünüb Olarak Sabahlıyan Adam Hakkında Gelen Hadisler Babı
28 - Devamlı (Yıl Boyunca) Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
29 - Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
30 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Vesellemkin Orucu Hakkında Gelen Hadisler Babı
31 - Dâvüd (Aleyhisselam)'In Orucu Hakkında Gelen Hadîsler Babı
32 - Nuh (Aleyhisselâm)'In Orucu Hakkında Gelen Hadîs Babı
33 - Şewal Ayından Altı Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
34 - Allah Yolunda Bir Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadisler Bâbi
35 - Teşrik Günlerinin Orucundan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Bâbî
36 - Ramazan Ve Kurban Bayramı Günü Oruç Tutmaktan Nehiy HakkındaGelen Hadîsler Babı
37 - Cuma Günü Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Âlimlerin Yalnız Cuma Günü Oruç Tutmak Hakkındaki Görüşleri
38 - Cumartesi Günü Orucu Hakkında Gel.En Hadîs Babı
39 - (Zilhiccenin İlk) On Gün Orucu (Hakkındaki Hadisler) Babı
40 - Arefe Günü Orucu Babı
41 - Aşure Günü Orucu Babı
42 - Pazartesi Ve Perşembe Günleri Orucu Babı
43- Eşhür-İ Hurûm Orucu Babı
44- Oruç Bedenin Zekâtıdır' Hakkındaki Bâb
45- Bir Oruçluya İftar (Yemeğini) Verenin Sevabı Hakkındaki Bâb
46- Yanında Yemek Yiyilen Oruçlu Hakkındaki Bâb
47- Oruçluyken Yemeğe Davet Edilenin Babı
48- Oruçlunun Duası Reddedilmez (Hakkındaki) Bâb
49- Ramazan Bayramı Günü (Bayram Namazına) Çıkmadan Öncf Bir Şey Yemek Hakkındaki Bâb
50- Ölüp De Boynunda Özürsüz Olarak Tutmadığı Ramazan Orucu Bulunanların Babı
51- Ölüp De Üzerinde Adak Borcu Bulunanın (Beyânı) Babı
Bu Ve Bundan Önceki Bâblarda Geçen Hadislerin İzahı
Oruç Borçlusu Olarak Ölen Yerine Oruç Tutmak Veya Fidye Ödemek Meselesi
52- Ramazan Ayında Müslüman Olan Hakkındaki Bâb
53- Kocasının İzni Olmaksızın Oruç Tutan Hakkındaki Bâb
54- Bir Kavme Misafirliğe Giden Kişi Onların İzni Olmadan Oruç Tutamaz, Babı
55- Şükür Eden Oruçsuz, Sabreden Nafile Oruçlu Gibidir Diyen Hakkındaki Bâb
56- Kadir Gecesi (Nin Hangi Gece Olduğu) Hakkındaki Bâb
57- Ramazan Ayının Son On Gününün Fazileti Hakkındaki Bâb
58- İtikâf Hakkında Gelen Hadîsler Babı
İtikâfın Asgarî Süresi
59- İtikâfa Başlıyan Ve İtîkâfı Kaza Etmek Hakkında Gelen Hadîs Babı
İtiraftan Çıkma Vakti
İtirafın Kaza Edilmesi
60- Bir Gün Veya Bir Gece İtikâf Etmek Hakkındaki Bâb
61- 'Mutekîf (İtikâfta Olan) Mescidin Belirli Bir Yerinde Devamlı Durur Babı
62- Mesciddekî Çadırda İtikâf Etmek Babı
63- 'Mutekif (İtikâf Eden) Hastayı Ziyaret Eder Ve Cenazelere Katılır' Hakkındaki Bâb
Mutekifin Hasta Ziyareti Ve Cenaze Takibi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri
64- Mutekif, Başını Yıkar Ve Saçını Tarar' Hakkında Gelen Hadis Babı

65- Mutekifi Mescid İçinde Eşî Ziyaret Eder' Babı
66- Müstehaza Kadın İtikâf Eder' Babı
67- İtikâfın Sevabının Babı
68- Ramazan Ve Kurban Bayramının İki Gecesini İhya Eden Hakkındaki Bâb

7 - ORUÇ KİTABI

Müellif, namaz kitabından sonra Oruç kitabını zikretmiştir. Çünkü oruç da namaz gibi bedeni bir ibâdettir. N e s a i de Müellif gibi yapmıştır. Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî ise oruç bölümünü, zekât bölümünden sonra B u h â r î de Hac bölümünden sonra zikretmişlerdir. İslâmın temel taşlan sayılan Namaz, Oruç, Zekât ve Hac ibâdetlerinin çeşitli yönlerden birbiriyle olan münâsebetleri dolayısıyla mezkûr sıralanışların hepsi uygundur.
Savm ve Siyam kelimeleri Arap dilinde tutma, susmak, durgunlaşmak, kendini men etmek gibi mânâlara gelir. Şer'i şerifte Fecrin doğuşundan gün batıncaya kadar özel bir niyetle yemekten, içmekten ve cinsi münâsebetten kendini tutmaktır.
Ramazan orucu hicretin ikinci yılı Şaban ayının üçüncü Pazartesi günü farz kılınmıştır. Ramazan orucunun farziyeti Kitab, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Bu itibarla farziyetini inkâr eden kâfir olur.
Ramazan orucu farz olmadan önce Ümmet-i Muhammadiye'ye her hangi bir orucun farz kılınıp kılınmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarının bu hususta verdiği ma'lumatın
özeti şöyledir :
Hanefi âlimlere göre önce "Aşure Günü" yâni Muharrem ayının onuncu gününün orucu farz kılınmış, sonra her ayın beher on gününden bir tanesinin oruçla geçirilmesi farz kılınmış, bi-lâhere Ramazan orucu farz kılınınca mezkûr oruçların farziyeti kaldırılmıştır.Cumhur ve Şafiî âlimlerinin meşhur kavline göre Ramazan orucundan önce her hangi bir oruç farz kılınmamıştır. [1]

1 - Orucun Fazileti Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1638) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Âdem oğlunun işlediği her hasene (hayır ve ibâdet mükâfat yönünden) on mislinden yedi yüz misline, Allah'ın dilediği sayıya kadar arttırılır. Allah Teâlâ buyuruyor ki: Fakat oruç böyle değildir. Çünkü oruç benim içindir. Ve onun mükâfatını ben veririm. Oruçlu kişi şehvetini ve yemeğini benim için bırakır. Oruçlu için iki sevinç vardır. Birinci sevinç iftar yaktindeki sevincidir. Diğer sevinci de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. (And olsun ki) Oruçlunun ağzının kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.»" [2]

İzahı

Buhâri ve Müslim de bunu rivayet etmişlerdir. T i r -mizî, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bu mânâyı ifâde eden benzer hadîsleri rivayet etmişlerdir.
Hadîs, mü'min kulun işlediği her ibâdet ve hayırlı işin mükâfat bakımından en az on kat arttırıldığını, bu artışın yediyüz kata, hattâ daha büyük rakamlara ulaşabileceğini müjdeliyor. Bakara sûresinin aşağıya meali alman 261 'nci âyetinde de Allah yolunda harcanan malın sevabının bu şekilde arttırılacağını müjdeliyor :
«Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz tane bulunan yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfü geniştir. O, herşeyi bilicidir.»
Hadis, orucun sevabının bu ölçüden müstesna olup, çok daha fazla olduğunu hükme bağlıyor. Bu hükme neden olarak da Allah Teâlâ :
«Çünkü oruç benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm.» buyuruyor. Hadisin bu cümlesinin mânâsı hususunda âlimler değişik açıklamalar yapmışlardır.
Nevevi, Müslim1 in şerhinde bu hadîsin açıklamasını yaparken özetle şöyle der :
"Bütün ibâdetler Allah Teâlâ için olmakla beraber bu hadîste Allah Teâlâ'nın : «Oruç benim içindir...» buyurmasının sebebi hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Bâzı âlimlere göre bunun sebebi şudur: Kâfirler putlarına namaz, secde, sadaka, zikir ve benzeri ibâdet şekilleri ile taptıkları halde hiç bir devirde oruç tutmak suretiyle ilâhlarına tapmamışlar-dır, Dolayısıyla hiç bir devirde Allah'tan başka hiç bir ilâh için oruç tutulmamıştır.
2 - Namaz, Hac, Cihâd, Sadaka ve diğer ibâdetler açık yapıldığı için riya ve gösterişten tamamen uzak tutulması güçtür. Bu tür ibâdetlerde İhlasın zedelenmesi mümkündür. Fakat oruç, kul ile Allah arasında gizli kalan bir ibâdet olduğu için riya ve gösterişten uzaktır. Sırf Allah rızâsı için yapılır.
3 - Yemekten müstağni olmak, yâni yemek yemeye ihtiyaç duymamak, Allah Teâlâ'nın sıfatlarındandır. Kul, oruç tutmakla Allah Teâlâ'nın bu sıfatına sarılmak ister. Ama hiç bir şey Allah Teâlâ'nın sıfatlarına benzemez.
4 - Allah Teâlâ, oruçtan başka ibâdetler karşısında vereceği mü-kAfatı bâzı kullarına açıkladığı halde orucun mükâfatını belirtmiye-rek:
«Orucun sevabının miktarını ve kaç kat arttırılacağını ancak ben bilirim.» buyurmuştur,
5 - Orucun kadr ve kıymetinin yüceliğini ve üstünlüğünü ifâde etmek için bu ifâde buyurulmuştur.
Mezkûr fıkranın sonundaki: «...ve onun mükâfatını ben veririm...» cümlesi, orucun faziletinin azametini ve sevabının çokluğunu beyan ediyor. Çünkü Kerîm ve Cömert bir zât: Bu mükâfatı ben bizzat veririm, dediği zaman, verilecek mükâfatın ve bağışın büyük olması gerekir."
Hadisin : «Oruçlu için iki sevinç vardır..." fıkrasına gelince; Nevevi şöyle diyor :
'Oruçlunun iftarını açtığı zamanki sevincinin sebebi; oruç ibâdetini tamamlaması, orucu bozan şeylerden selâmette kalması ve orucun yüce sevabını beklemesidir.
Oruçlunun Allah'a kavuştuğu zamanki sevincinin sebebi ise, o anda göreceği orucun yüce mükâfatı ve Allah in Onu bu ibâdete muvaffak kılma nimetini hatuiamasıdır.'
Sindi, oruçlunun iftar anındaki sevinç sebebini açıklarken N e v e v i ' nin beyan ettiği sebebin yanında, kişinin o anda yemek ve su ihtiyacını gidermeye mezun kılınmasıyla duyduğu tabiî sevinci de zikrederek böyle yorumlayanların da bulunduğunu anlatmıştır.1
Hadisin «Oruçlunun ağzının kokusu Allah katında misk kokusun dan daha güzeldir.» fıkrası ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der :
Hulûf : Ağız râyihasının bozulmasıdır. Bâzıları bu kelimeyi "Ha lûf ' diye kaydetmişler ise de H a t t â b i ' nin dediği gibi. hatâdır, doğrusu "Hulûftur. Bu fıkranın mânâsı hakkında e 1 - M â z i -r i : 'Bâzı râyihaların gü/.eiligi ve bundan hoşlanmak canlı yaratıkların sıfatlarındandır. Onlar, tabiatlarının temayül ettiği şeylerden hoşlanır. Tabiatlarının nefret ettiği şeylerden hoşlanmazlar. Bu durum Allah Teâlâ hakkında muhaldir. Onun için bu cümle mecazi mânâda kullanılmıştır. Bundan maksad. oruçlunun açlığı dolayısıyla değişen ağzının kokusunun Allah katında makbul ve kıymetli olmasıdır.' demiştir.
Kadı I y â /,' in dediğine göre bâzıları ; Allah Tealâ oruçluyu, ağzının kokusunun değişmesine karşılık kıyamet günü mükâfatlandırır da kıyametle onun ağzının kokusu misk kokusundan daha hoş olur. Nasıl ki şehidin kanının kokusu misk kokusu olur. demişlerdir.
Bir kavle göre; mezkûr cümleden maksad, bu kokunun Allah'ın melekleri katındaki hoşluğu bizim yanımızdaki misk kokusunun hoşluğundan üstündür.
Nevevi sözlerine devamla : 'En sahih mânâ Magrib âlimlerinden e d - D ü r a verdi' nin ve bâzı arkadaşlarımızın beyan ettikleri şu mânâdır: Oruçlunun ağzının kokusunun bozulmasıyla hâsıl olan sovab, cumalarda bayramlarda, hadîs ve zikir meclislerinde v.s. hayırlı toplantılarda menciup olan güzel koku ve bilhassa misk sürünmekten elde edilen sevabtan daha çok olmasıdır.
Arkadaşlarımız bu hadisi delil göstererek oruçlunun öğleden sonra misvak kullanmasının mekruhluğuna hükmetmişler. Çünkü misvak kullanmak fazileti ise de, oruçlunun öğleden sonra kullanması, bu hadiste faziletli anlatılan kokuyu giderir. Bu kokunun fazileti ise, misvak kullanmanın faziletinden daha büyüktür. Nasıl ki, şehidin kanının kokusunun güzelliği hadislerde belirtilmiş ve bu nedenle şehidin yıkatılması terkedilmiştir. Halbuki ölüyü yıkamak farzdır. Güzelliğine hadîsle şehâdet edilen şehid kanının kalmasını korumak için farz olan yıkama terkedilince güzelliğine hadiste şehâdet edilen oruçlunun ağız kokusunun muhafazası için vâcib olmayan misvak işini terketmek tabii görülür.' demiştir.

1639) Tîenî Amir bin Sa'saa kabilesinden Mutarrif (Radtyallâhü anh)'i\fx\ rivayet edildiğine göre :
Osman bin Ebi'l-Âs es-SakafÎ (Hadıyallâhü anh)[3],kendisine süt içirmek istemiş Mutarrif de :
Ben oruçluyum, demiş. Bunun üzerine Osman : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i söyle buyururken işittim, demiştir :

«Oruç, birinizin savaştan koruyucu kalkanı gibi Cehennem ateşinden koruyucu bir kalkandır.»"[4]

İzahı

Nesai ve İbni Huzeymo de bunu rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Müslim de bunun; «oruç bir kalkandır.» parçasını müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir. Hadîs orucun, sahibini Cehennem ateşinden veya Cehenneme girmeye sebep olan günahlardan koruyucu olduğuna delâlet ediyor. Nasıl ki savaşta kullanılan kalkan sahibini tehlikelerden korur.

1640) Sehl bin Sa'd (es-Sâîdî) (Radıyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz Cennette Reyyan denilen bir kapı vardır. Kıyamet günü : Oruçlular nerededir? diye çağrı yapılır. Kim oruçlulardan idiyse o kapıdan girer ve o kapıdan giren bir kimse ilelebed susuzluk duymaz.»"[5]

İzahı

T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir. Buhâri ve Müs1im ' de; kısmı hâriç bunu rivayet etmişlerdir. Nesai ve İbn-i Huzeyme' nin rivayetinde hadîsin son kısmı şöyledir: -Kim bu kapıdan girerse içer ve kim içerse ilelebed susuzluk duymaz.»
Reyyân kelimesinin lügat mânâsı, suya, kanan, demektir. Oruçlulara tahsis edilen Cennetin bir kapısına özel isim verilmiştir. Bu isim oruçluların hâline münâsibtir. KurtubÎ: Suya kanan mânâsını ifâde eden Reyyân kelimesinin Cennetin kapısına isim olarak verilmesiyle yetinilmiş, tokluğu ifâde eden bir isim verilmemiştir. Çünkü suya kanmak tokluğu gerektirir ve dolayısıyla ona da delâlet eder, demiştir.E 1 - H â f ı z da : Veya oruçluya susuzluk açlıktan daha zor olduğu için suya kanma mânâsını ifâde eden bir kelime tercih edilmiş, demiştir.
Buhâri ve Müs1im' in bir rivayetinde Cennet'in sekiz kapısının bulunduğu, bunlardan birisinin isminin Reyyân olduğu ve bu kapıdan yalnız oruçluların gireceği bildirilmiştir.
Sindi: Hadîsteki oruçlulardan maksad, çok oruç tutanlardır. Nasıl ki; adaleti alışkanlık hâline getirene âdil, zulmetmeyi alışkanlık hâline getirene zâlim denilir. Bir defa adalet edene âdil, veya zulmedene zâlim denilmez. Çok oruç tutan kimse, farz oruçla beraber, nafile oruç da tutana denilir. Yalnız Ramazan orucunu tutmakla yetinene zahiren çok oruç tutucudur denilmez.
Hadîsin : «... İlelebed susuzluk duymaz.» cümlesinin zahirine göre, susuzluk duymamak vasfı Reyyân kapısından girenlere mahsustur. Allah Teâlânın : âyeti ise Cennet'te hiç kimsenin susuzluk duymayacağına delâlet eder. Bu durumda hadisin zahiri âyete ters düşer. Ancak âyet şöyle yorumlanabilir: Âyetten maksad, Cennet'te susuzluğun olmaması değildir. Maksad, içkilerin aralıksız ikram edilmesidir. Artık insan, Cennet'te susuz kalmaz. Fakat ikram edilen içkileri kullanmasa bjle susuzluk duymıyacağı mânâsı kaste-dilmemiştir. Hadiste kastedilen mânâ ise, Reyyân kapısından Cen-net'e girenlerde susuzluk duyma durumunun kökünden kaldırılmış olmasıdır. Yâni Cennet'teki içkileri içmeseler dahi susuzluk duymıya-
caklardır.
Şöyle yorum yapmak da mümkündür: Hadisten maksad, Reyyân kapısından Cennet'e girenler, giriş anından itibaren susuzluk duymı-yacaklardır. Diğer kapılardan girenler ise, Cennet'teki makamlarına ulaştıkları zaman susuzluk duymıyacaklardır. Aradaki fark budur, demiştir.
[6]

2 - Ramazan Ayının Fazileti Hakkında Gelen Hadisler Babı

1641) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûhıllah (SaUaUahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekliyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahı bağışlanır»[7]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s a î de bunu rivayet etmişlerdir.
Ramazan : Bu kelime, bilinen ayın adıdır. Ramz kökünden alınmadır. Ramz ise hararetin şiddetidir. El-Menhel yazarının dediğine göre Araplar, ayların isimlerini değiştirdikleri zaman her ayı, rastladığı mevsime göre isimlendirmişler. Ramazan ayı, sıcaklığın şiddetli olduğu zamana rastladığı için ona Ramazan adını vermişlerdir. Bâzıları : Ramazan orucu, günahları kavurup yaktığı için bu aya Ramazan ismi verilmiş, demişlerdir.
İhtisâb : Orucun sevabını Allah Teâlâ'dan taleb etmek veya sırf Allah rızasını gözetmek, yâni ihlâslı olmaktır. Şu halde Ramazan orucunun farziyetine, bunun İslâm'ın rükünlerinden olduğuna; oruçlu için Allah'ın vâdettiği sevaba inanarak ve ihlâslı olarak; sevabını Allah'tan taleb ederek Ramazan ayının tamamını oruçlu geçiren mü'* minin geçmiş günahları bağışlanır.
Hadisin zahirine göre geçmişteki küçük ve büyük bütün günahlar bağışlanır. El-Menhel yazarının dediğine göre Ibnü'1-Mün-z i r böyle yorumlamıştır. Lâkin Nevevi, Müslim'in şerhinde : 'Fıkıhçılarca benimsenen görüş, bu mağfiretin küçük günahlara mahsus olmasıdır. Büyük günahlar buna dâhil değildir. Fıkıh-çılardan bâzıları demişler ki : Küçük günah bulunmadığı takdirde Ramazan orucunun büyük günahları hafifletmesi mümkündür.
Eğer oruçlunun hiç günahı yoksa tuttuğu oruç, onun Cennet'te-ki derecelerinin yükselmesine vesile olur,' demiştir.
Sindi de : Bu ve benzeri hadisler, ibâdetlerin faziletini şöylece beyan ederler : Bu ibâdetler, insanın günahları varsa, bağışlanmasına vesile olur. Günahlar bir ibâdetle bağışlanmış durumda iken günahları bağışlayıcı olan başka bir ibâdetle ne bağışlanacak? diye bir itiraz söz konusu değildir. Çünkü ibâdetlerin faziletine âit bu tür
hadislerden maksad, bu ibâdetlerin Allah katındaki değer ve faziletini açıklamaktır, insanın günahı olmadığı zaman bu ibâdetler, onun derecelerini yükseltir. Nitekim bütün günahlardan ma'sum olan Peygamberlerin durumu böyledir.

1642) Ebû Hüreyre (Hadiyallahii (/«///den rivayet edildiğine göre; Resûlulluh (Sa/lal/ahii Aivyhi vt Svlhm) şiiyle buyurmuştur :
«Ramazan ayının ilk gecesi olunca şeytanlar ve cinlerin âsileri zincirlere vurulur. Cehennemin kapıları kapatılır da hiç bir kapısı açılmaz. Cennet'in kapıları açılır da hiç bir kapısı kapanmaz ve bir nida edici: Ey hayır isteklisi (hayır işlemeye) yönel, ey şer İsteklisi! kendini tut. Allah tarafından ateşten âzâd edilenler olur, diye çağırır. Bu (çağrı ve âzâd edilme İşi) Ramazanın her gecesinde olur.[8]

İzahı

Tirmizî, Nesai, Hâkim ve İbn-i Huzeyme de bunu rivayet etmişlerdir. Buhâri de hadîsin :
«Ramazan geldiği zaman Cennetin kapılan açılır, Cehennemin kapıları kapatılır ve şeytanlar zincire vurulur.» kısmını rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der : Merede "Mârid"in çoğuludur. Mârid : Şer işlemeye kendini adayana denilir. Cinlerin mûridleri şeytanların bir türüdür.
Şeytanların zincirlere vumlmasındaki hikmet, oruçlulara vesve se etmemeleridir. Bunun bir belirlisi, Ramazan'dan önce günahlara dalmış olanların çoğunun Ramazan orucunu tutmaya başlar başlamaz kötü alışkanlıklarını terketmeleri ve Allah'a dönüş yapmalarıdır. Bâzılarında görülen, kötülük ve isyana devam etmelerine gelince; Bunun sebebi, şeytanların etkisinin, bunların içinde iyice kökleşmiş olmasıdır. Bâzı âlimlere göre şeytanlar zümresinin başkanı durumundaki İblis, zincire vurulmaz. Çünkü Âdem (Aleyhisse-lâm)'e secde etmekten imtina ettiği zaman ilâhî lanete mâruz kalınca Allah'tan kıyamete kadar mehil istemiş, Allah Teâlâ da bu isteği kabul etmiştir. Ramazan'da vuku bulan ma'siyetler. Onun vesvese ve aldatması ile meydana gelir.
Hadîsteki bağlama; sapıtma ve aldatma hususundaki şeytanların zayıf düşürülmesinden kinaye olabilir.
E 1 - H â fi z ' in, el-Fetih'te dediğine göre K â d t Iyâz: Şeytanların zincirlere vurulmasının hakîki mânâsına göre olması muhtemeldir. Şeytanların zincirlere vuruluşu, onları mü'minlere eziyet etmekten men etmek ve Ramazan ayının girişini ve yüce kıymetini meleklere

bildirmektir. İkinci ihtimal, ilâhî mükâfatın çokiuğuna ve şeytanların zincirlere vurulmuşcasına mü'minleri günaha sokmalarının azlığına işarettir. M ü s 1 i m ' in rivâyetindeki;
= «Rahmet kapıları açılır.» ilâvesi, ikinci ihtimâli te'yid eder, demiştir. Daha sonra şöyle der:
'Muhtemelen Cennet kapılarının açılması, Allah Teâlâ'nın kulları için açtığı ibâdetlerden ibarettir. Çünkü ibâdetler, Cennet'e girme sebepleridir. Cehennem kapılarının kapatılması da, sahiplerini Cehenneme sevk eden günahlara karşı soğuk davranmaktan ibarettir. Şeytanların zincirlere vurulması ise; onların, şehvetleri süslemekten ve sapıtmadan âciz bırakılmalarıdır.'
Ez-Zeyn bin el-Münir birinci ihtimâli tercih ederek : Hadîsi zahiri mânâsından başka bir mânâya tevil etmeyi gerektiren bir zaruret yoktur, demiştir.
EI-Hâf ız'ın dediğine göre; Kurtubi hadîsin zahirine hamledilmesini tercih ettikten sonra : 'Eğer denilse ki şeytanlar zincirlere vurulmuş olsaydı Ramazan'da günahların ve kötülüklerin işlenmemesi gerekirdi. Halbuki şok günah işlenir. Buna şöyle cevap verilir: Şeytanlar, şartları korunan ve âdabına riâyet edilen oruç ibâdetini lâyıkı veçhiyle ifâ eden mü'minlere karşı bağlanmış olur. Orucun şartlarına ve âdabına riâyet etmiyen oruçlulara karşı bağlı değildir. Yahut şeytanların bir kısmı bağlanır. Nitekim T i r m i z i ve N e s a i' nin rivayetinde buna işaret vardır. Çünkü bu rivayetlerde; «Mârid f= Âsi) şeytanlar...» kaydı vardır. Şöyle de denilebilir; Şeytanların bağlanmasından maksad, Ramazan'da kötülüklerin azaltılmasıdır. Bu durum görülebilir. Çünkü hakîkatan Ramazan'da nisbeten kötülükler azalır. Şeytanların hepsinin bağlanmış olması, hiç bir günahın vuku bulmamasını gerektirmez. Çünkü kötü ruhlu kimseler, çirkin âdetler ve insanlardan olan şeytanlar da mü'minleri günahlara sokarlar,' demiştir.
Hadîste «Bir nida edici...» buyurulmuştur. Tuhfe yazarının dediği gibi nida edicinin bir melek olması muhtemeldir. Veya maksad, hayra yönelmesini Allah'ın irâde ettiği kimselerin kalblerine bu duygunun girmesidir.
Hadîsin «Ey şer isteklisi kendini tut!» çağrısından maksad, günah işlemek istiyenin, nefsini günah işlemekten tutması ve tevbe edip Allah'a dönüş yapmasıdır.
El-Mirkat'ta belirtildiği gibi günah işliyenlerin Ramazan'da tevbe etmeleri, ibâdete karşı gevşek davrananların Ramazan'da ibâdete sarılmaları, sâlih insanların Ramazan'da ibâdetlerini çoğaltmaları hadîsteki nida edicilerin etkisi ve Allah'ın rahmet bakışı ile olabilir. Bunun içindir ki küçükler dâhil, müslümanlann ekserisinin oruç tuttuklarını görürsün. Hattâ namaz kılmıyanların çoğunun Ramazan'da oruca başladıkları görülür. Halbuki oruç, namazdan daha zordur, ibâdete karşı gevşemeyi gerektiren vücut zayıflığına ve fazla uykuya yol açar. Bununla beraber mescidlerin Ramazan'da cemaatla ihya edildikleri görülür.
Hadîs, Allah Teâlâ'nın Ramazan ayında Cehennem'e müstehak olmuş olan kullarının bir kısmını Cehennem'den azâd ettiğine delâlet ediyor. Âzâd edilenlerin çokluğu başka rivayetlerden anlaşılıyor.
Hadîsin son cümlesindeki: 'cJJi kelimesi, hadîsteki çağrıya işaret olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Nida edici Ra-mazan'ın her gecesinde hadîste anlatılan şekilde çağrıda bulunur. Mezkûr kelime âzâd edilmeye işaret olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: 'Ramazan'ın her gecesinde Allah, çok sayıda kullarını Cehennem ateşinden âzâd eder, olur. Mezkûr kelimenin anılan iki şeye de işaret olması mümkündür. Buna göre Ramazan'ın her gecesinde çağrı yapılır ve âzâd edilenler olur.
S i nrd î, son ihtimâle göre yorum yapmıştır. Suyûtî ikinci ihtimâli tercih etmiştir. T ı y b î ilk iki ihtimâle göre yorumlamıştır.

1643) Câhil" (Radnallâhii anh)\\en rivayet edildiğine güre; Resûlul-lah (SaUalitıhü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz her iftar vaktinde Allah tarafından (Cehennem ate-sinden) âzâd edilenler olur. Bu (Ramazanın) her gecesinde olur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin ricali sıka zâtlardır. Çünkü Ebû Sülyân'ın Câbir (R.A.Vden olan rivayeti sahihtir Râvi el-A'meş'in Ebû Süfyân'dan hadis işitmediğine dâir Bezzâr'm sözünün garib olduğunu, çünkü A'meş'in bu tür rivayetinin Kütüb-i Sitte'de bulunduğunu ve Ebû Süfyân'dan rivayet etmekle tanındığını Şu'be söylemiştir.

1644) Ent'.s bin Mâlik (Radıyullâhii un/ı)'tien\ Şöyle demiştir:
Ramazan ayı girdi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu :
«Bu aya girmiş bulunuyorsunuz. Onda bin aydan hayırlı bir gece vardır. Bu gecetnin kazancın)dan mahrum olan bir kimse hayrın tümünden mahrum olmuş olur, ve bu gecenin hayrından yalnız saadetten payı olmayan kimse mahrum kalır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki İmrân bin Dâvûd Ebü'l-Avvâm el-Kattân hakkında ihtilâf vardır. İmam Ahmed Onun hadîslerini geçerli saymış, Affan ve el-İclî Onu sıka saymışlar, İbn-i Hibbân da Onu sikalar arasında zikretmiş, İbn-i Adiyy ise : İmrân'dan rivayetten dolayı bu hadîs garîb sayılmıştır. İmrân'dan bir takım garib hadîsler rivayet edilmiş olup, onda beis olmadığını umarım, demiştir. İsnâdm kalan râvileri sikadırlar. [9]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Kadir gecesinin, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin aydan hayırlı olduğuna delâlet ediyor.
Sindi şöyle der : Hadîsten maksad, Kadir gecesini ihya etmeye muvaffak olmayan ve o gecedeki ilâhî lütuf ve ikramda nasibini almayan kimse hayrın tümünden mahrum kalmış olur, diyenler vardır. Kadir gecesinin lütuf ve ihyasından mahrum olan kimsenin, o gecenin yatsı farzını bile kılmayan kimse olduğunu umarım.
Sindi1 nin maksadı galiba şudur: Kadir gecesinin yatsı farzını kılan kimsenin, o gecenin lütuf ve ikramından mahrum sayü-mıyacağı umulur. O gece her türlü ibâdeti ve hayrı ihmal ettiği gibi yatsı namazını dâhi kılmayan kimse ise, o gecenin faziletinden ve hayrın tümünden mahrum kalmış olur. Bu kutsal geceyi.bu derece gafletle geçirip hayır ve bereketinden mahrum olan kişi, ancak ve ancak saadetten nasibi olmayan kimsedir. [10]

3 - Şek [11] **Gününün Orucu Hakkında Gelen Hadîsler Babı**

1645) Sıla bin Züfer (Radtyallâhü anh)[12]'den: Şöyle demiştir:
Biz (Ram az an'dan mı Şa'ban'dan mı olduğunda) şek edilen gün Ammâr (bin Yâsir) (Radıyallâhü anhümâ)'nın yanında idik. (Pişirilen) bir koyun getirildi. Cemâatin bir kısmı (onu) yemekten uzak durdular. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) :
Kim bu gün oruç tutarsa şüphesiz Ebû Kasım (Muhammed) (SaJ-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e isyan etmiş olur, dedi." [13]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Dârimî de rivayet etmişler; Tirm izi de rivayet ederek hasen - sahih bir hadîs olduğunu söylemiştir. D â -r e k u t n î de tahriç ederek isnadının hasen - sahih ve tüm râvile-rinin sıka olduklarını söylemiş; Hâkim de rivayet edip, Buhâ-r î ve M ü s 1 i m ' in şartı üzerine sahîh olduğunu söylemiştir.
§ek günü; Ram azan' dan mı Şaban' dan mı olduğunda şüphe edilen ve Ş â b a n' m 29'uncu gününden sonra gelen gündür. Bunda şüphe etmenin sebebi, Hilâlin görüldüğü söylentisinin dolaşması fakat Hilâlin görüldüğünün ispat edilmemesidir. Yahut fâsıklık ve benzerî sebeplerle şahitliği reddedilen kişilerin, Hilâli gördüklerine şahitlik etmeleridir.
Tirm izi, Nesaî, Dârimi ve Dârekutnî' nin rivayetlerinde belirtildiği gibi ikram edilen koyun etini yemekten imtina edenler, oruçlu oldukları mazeretini beyan etmişlerdir. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) bugün oruç tutanların Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'e muhalefet ettiklerini bildirmiştir Nitekim Dârekutni ve Bezzâr'ın rivayet ettikleri bir hadiste Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh) :
"Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) altı günde oruç tutmayı yasaklamıştır: Ramazan d an olduğunda şüphe edilen gün, Ramazan bayramının ilk günü. Kurban bayramının Ük günü ve teşrîk günleri (yâni Kurban bayramının ikinci, üçüncü ve dördüncü günü) " demiştir. E b u ' 1 - K a s ı m Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in künyesidir. [14]

Âlimlerin Şek Günü Hakkındaki Görüşleri

1 - Hanefî âlimleri, Mâlik, İshâk, Evzâi ve el-Leys bin Sa'd: Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak tahrimen mekruhtur, nafile veya kaza ve adak niyetiyle oruç tutmakta beis yoktur, demişlerdir.

2 - Şafiî: Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak, sahih değildir. Âdetine rastlamadığı takdirde nafile niyetiyle de tutamaz. Kaza ve adak gibi bir niyetle veya âdetine rastladığı için nafile niyetiyle oruç tutmakta sakınca yoktur, demiştir. Meselâ her haftanın Perşembe gününü nafile oruçla geçirmeyi âdet edinen bir kimse, şek günü Perşembeye tesadüf ettiği takdirde âdeti olduğu için tutabilir.
İ bnü'l-M ünz i r'in anlattığına göre Ömer, Ali, Huzeyfe, Enes, Ebû Hüreyre, İbnü'l-Müsey-yeb, Şa'bî, Nahaî ve İbn-i Cüreyc (Radıyallâhü anhüm) da böyle hükmetmişlerdir.
3 - İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Şek günü akşamı'bulut ve benzen bir şey hilâlin görülmesine mâni olduğu zaman Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak zorunludur. Fakat hava açık olduğu halde halk gözetlediğine rağmen hilâli görmezlerse Ramazan niyetiyle oruç tutulmaz, demiştir. Ahmed bin Ha n bel'-den bir rivayet de böyledir. A h m e d ' in ikinci bir rivayeti, Ş â -f i î mezhebine uyar.
4 - Ahmed bin Hanbel'in üçüncü kavline göre halk imama, yâni hüküm vermeye yetkili devlet adamına tâbidir. O tutarsa halk da tutar. O tutmazsa halk da tutmaz. Hasan-ı B a s -ri, İbn-i Şîrîn ve Şâ'bî de böyle demişlerdir.
5 - Ebû Bekri Sıddîk (Radıyallâhü anh)'in kızları Âişe ve Esma (Radıyallâhü anhümâ) o gün Ramazan niyetiyle oruç tutuyorlardı ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle derdi: Şüphesiz Ş â ban' dan bir gün oruç tutmam, Ramazan'-dan bir günün orucunu yememden bana daha sevimlidir.

1646) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hilâli görmeden önce (Ramazan niyetiyle) bir gün oruç tutmaya acele etmeyi yasaklamıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Abdullah bin Saîd el-Makberî'nin zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için bu sened zayıftır. [15]

İzahı

Zevâicl türünden olan bu hadîsteki yasaklama, tercemede paren-tez içi ifâdeyle işaret ettiğim gibi, Ramazan niyetiyle oruç tutmaya mahsustur. Hadîsteki acele etme tâbiri de bu yoruma işaret ediyor. Bundan önceki hadisin izahında belirttiğim gibi ìtiyad edilen bir nafile niyetiyle veya kaza ve adak niyetiyle hilâli görmeden bir gün önce oruç tutmakta beis yoktur. Bundan sonra gelecek dördüncü ve beşinci bâbtaki hadîsler de bu yorumu gerekli kılar.

1647) El-Kâsım Ebû ,\bdirrahman (Radtyallâkü anh)[16] den rivâyet edildiğine göre kendisi, Muâviye bin Ebî Siifyân (Radıyallâhü ankümâ)'yı minber üzerinde şöyle söylerken işi t mistir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayından önce minber üzerinde şöyle buyururdu :
«Oruç şu gündür. Biz o gün gelmeden Önce oruç tutarız. Artık kim dilerse önceden tutar. Ve kim dilerse oruç tutmayı o güne kadar tehir eder.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih, ricali sıka zâtlardır. Lâkin el-Mizzi'nin et-Tehzîb'te ve Zehebi'nin el-Kâşif te dediklerine göre seneddeki el-Kâsım bin Abdirrahman'ın sahâbilerden yalnız Ebû Ümâme (R.A.)'den hadis işittiği, başka sahâbilerden hadis işitmediği söylenmiştir. [17]

İzahı

Sindi, Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklamasını yaparken : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şa'ban ayında çok oruç tutmayı âdet edindiği için bu hadiste Ramazan'dan önce oruç tuttuğunu beyan buyurmuş ve : Dileyen kimse benim âdetimi tutarak Ramazan'dan önceki günlerde oruç tutmayı itiyad edinsin, buyurmak istemiştir. Bu hadîs böyle yorumlanınca 1650 ve 1651 nolu hadîslere ters düşmez, demiştir.
Ebû Dâvûd da bu hadisin benzerini el-Muğire bin F e r v e ' den rivayet etmiştir. Oradaki rivayete göre Muâviye (Radıyallâhü anh) H u m u s' un civarındaki M i s h a 1 kilisesinde halka :
Ey Cemâat! Biz Şaban hilâlini falan gün gördük. Ben o günden Önce (Şaban ayının son günü) oruç tutarım. Artık benim gibi yapmak isteyen yapsın, demiş. Bunun üzerine orada bulunan sahâbî Mâlik bin Hubeyre (Radıyallâhü anh) kalkarak:
Ey Muâviye! Şu dediğin husus, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dan işittiğin bir şey midir? Yoksa senin görüşün müdür? diye sormuş. Muâviye (Radıyallâhü anh) de: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim. Buyurdu ki:Ayın başını ve sonunu oruçla geçirin.»
El-Menhel yazan : Muâviye (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîsle her ayın ilk ve son gününü oruç tutmayı meşru saydığını anlamıştır. Bu emrin Şaban ayına da şümullü olduğu kanaatina varmış ve âdetine tesadüf etmeyen kimsenin Şaban ayının sonunda oruç tutmasının yasaklığı-na galiba muttali' olmamıştır, demiştir. [18]

4 - Şaban Ayında Ramazan Ayına Kadar Peşpeşe Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1648) Ummü Seleme (Radıyallâhü ankâ)'dar\; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şaban ayını oruç tutarak Ramazan ayına birleştirirdi."

1649) Rebîa bin el-Ğaz [19] (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oruç durumunu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sormuş ve Âişe (Radıyallâhü anhâ):
O, Şaban ayının tamamını oruçla geçirerek nihayet Şâban'ı Ra-m azan'la birleştirirdi, demiştir. [20]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesai ve Tirmizî de rivayet etmişler, Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Ebû D â v û d' un rivayetinde Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ):
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yılın hiç bir ayın tamamını oruçla geçirmezdi. Şaban ayı müstesna. Onu, oruç tutarak Ramazan'la birleştirirdi."
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nırı hadisini Nesaî ve Tirmi-z i de benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bu hadîslerin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Şaban ayının tamamını oruçla geçirirdi. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şaban ayının çoğunu oruçla geçirdiğine dâir rivayetler vardır.
El-Menhel yazarı babımızın başlığına benzer bir başlıkla açtığı bâbta rivayet ettiği Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini açıklarken bu konudaki rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı yıllarda Ş â-b a n ayının tamamını ve diğer bâzı yıllarda Şaban ayının çoğunu oruçla geçirdiği yorumuyla mevcut rivayetlerin arasını bulmak mümkündür. Tirmizî, Ümmü Seleme (Radıyallâhü ânhâ)'nin mezkûr hadîsini ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in (1650 nolu) hadisini naklettikten sonra tbnü'1-Mü-b â r e k' in : Bir kimse ayın çoğunu oruçla geçirdiği zaman Arap dilinde: Falan adam bütün ay oruç tuttu denilebilir. Keza: Falan adam bütün gece ibâdet etti denilir. Halbuki o adam, akşam yemeğiyle ve bâzı diğer işleriyle meşgul olmuş olabilir/ dediğini zikretmiştir. T i rm i z î daha sonra: Bana öyle geliyor ki tbnü'l-Mübarek bu konudaki rivayetlerin arasında zahiri bir ihtilâf bile bulunmadığı görüşündedir, demiştir.
T i r m i z i' nin söylemek istediği husus şudur : A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in. Şaban ayının tamamını oruçla geçirdiği; bâzı rivayetlerde ise Onun Şaban ayının çoğunu oruçla geçirdiği beyân edilmiştir. Arap dilindeki kullanış tarzına bakılacak olursa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şaban ayının çoğunu oruçla geçirmişken bunu ifâde etmek için Â işe (Radıyallâhü anhâ) Onun Şaban ayının tamamını oruçlageçirdiğini söylemiş olabilir.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te: Hulâsa Â i ş e (Radıyallâhü an-hâ)'nin hadisindeki "Şaban ayının tamamı"ndan maksad, ekserisi-dir. Bu tâbir, az kullanılan bir mecazdır. Fakat T ı y b î bu yorumu uzak bir ihtimal olarak göstermiştir. Tıybı" nin görüşüne göre rivayetler şöyle yorumlanmalıdır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen Şaban ayının tamamını, bazen de çoğunu oruçlageçirirdi şeklinde yapılan yorumdur, demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şaban ayını oruçla geçirmesinin hikmeti, N e s a î' nin rivayet ettiği Ü s â m e bin Z e y d ' in şu mealdeki hadisinde belirtilmiştir :
"Ben : Yâ Resûlallah! Şaban ayında tuttuğun kadar hiç bir ayda oruç tuttuğunu görmedim, dedim. Buyurdu ki:
«Recep ve Ramazan ayları arasındaki şu (Şaban) ayından halk gafildir. Bu Öyle bir aydır ki; Ameller, âlemlerin Rabbine bu ayda yükseltilir. Ben oruçlu iken amellerimin yükseltilmesini severim.»"[21]

Hadislerin Fıkıh Yönü

Hadisler, Şaban ayındaki orucun faziletine, Şaban ayının tamamını oruçla geçirmenin meşruluğuna ve Şaban ayını, oruç tutarak Ramazan ayı ile birleştirmenin câizliğine delâlet ediyorlar. [22]

5 - Âdet Edindiği Orucu Rastlıyandan Başkasının Ramazan'dan (Bir-İki Gün) Önce Oruç Tutmasının Yasaklığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1650) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an hy den rivayet edildiğine göre Kesulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«Ramazan (ayı) orucunu bir* veya iki gün (oruç tutmak) ile karşılamayınız. Ancak oruç tutma âdeti olan adam, o orucu tutar (tutsun.)»"[23]

İzahı

A h m e d ve Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z İ : Bu hadis, hasen - sahihtir. İlim ehlinin uygulaması böyledir. Âlimler, Ramazan ayı girmeden önce Ramazan ayını karşılamak niyetiyle kişinin oruç tutmaya acele etmesini mekruh saymışlardır. Eğer adam oruç tutmayı âdet edinmiş olup o gün de Onun âdetine rastlarsa âlimlerce onun oruç tutmasında beis görülmemiştir, demiştir. Hâkim, Beyhakî, İbn-i Hib -ban, İbn-i Huzeyme ve Dârekutni de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, Şaban ayının sonunda Ramazan ayını karşılamak üzere oruç tutmanın yasaklanması hikmeti hakkında : Bunun hikmeti şudur : Ramazan orucuna güçlü ve neş'eli olarak başlamak için dinlenmek gerekir. Oruç ise dinlenmeyi gölgeler. Bâzılarına göre bunun hikmeti farz olan Ramazan orucunun nafile oruca karışmasıdır. Çünkü halk onun oruç tutması nedeniyle hilâlin görüldüğünü zannederek oruç tutabilirler.
Oruç tutmayı âdet edinen kimselerin, âdetleri veçhiyle o gün oruç tutmalarının caiz görülmesinin hikmeti; âdetine riâyet etmesine imkân vermektir. Çünkü ibâdetin en faziletlisi, devamlı yapılanıdır. Diğer taraftan, alışılanı bırakmak insana zor gelir.
Bu hadis, cumhurun delilidir. Çünkü cumhura göre; oruç tutmayı îtiyad edenin âdeti Ramazan' dan önceki bir veya iki güne tesadüf eden hâriç, o iki günü oruçla geçirmek mekruhtur. Bu görüş Ömer, Ali, Ammâr, Huzeyfe ve İbn-i M e s ' u d (Radıyallâhü anhüm) gibi sahâbilerden ve S a i d bin el-Müseyyeb, Şa'bi, Nehai, Hasan-ı Basrî ve İbn-i S î r in gibi tabiîlerden rivayet edilmiştir.
Hadis, Ramazan' dan bir - iki gün önce oruç tutmayı yasaklamakla yetinmiştir. Çünkü Ramazan'ı karşılamak için ekseriyetle Ramazan' dan bir veya iki gün önce oruç tutmak istenebilir. Bu isteğin men edilmesi ön görülmüştür. Aslında Şaban ayının son yansında oruç tutmak yasaktır. (Nitekim bundan sonra gelen hadîste bu durum belirtilmiştir.)
Âdeti o güne rastlayan kişi, bu yasaktan istisna edilmiştir. Kaza, adak ve kefaret oruçları, â'imlerce âdet orucu hükmüne tâbi sayılmıştır.

1651) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûJullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şaban ayı yarılanınca artık Ramazan gelinceye kadar oruç tutmak yoktur.»"[24]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesai, Tahavi, İbn-i Hibbân, Dârimi ve Beyhaki de bu hadisi benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Hadisin zahirine göre Şaban ayının ilk on beş günü geçince nafile oruç tutulamaz. El-Menhel yazan bu hadîsin açıklaması bahsinde Özetle şöyle der;
1 - Ş â f i î 1 e r' in çoğu bu hadîsin zahirini tutarak : Şaban ayının ilk yarısında nafile oruç tutmıyan ve ayın belirli günlerini oruçla geçirme âdeti olmayan bir kimsenin, Ş â b a n' in son yarısında oruç tutması yasaktır, demişlerdir. Şâfiîler' den Ruyânî: Ramazan1 dan bir veya iki gün önce R a m a -z a n ' i karşılamak üzere nafile oruç tutmak haramdır ve Ş â-b a n ' in son yansının diğer günlerinde tutmak mekruhtur, demiştir.
2 - Cumhura göre Ş â b a n' in ilk yansında oruç tutmayan ve ayın belirli günlerini oruçla geçirme âdeti olmayan kimsenin bile, Ş â b a n ' in son yarısında nafile oruç tutması mubahtır. Cumhura göre bu hadis zayıftır. Ahmed ve İbn-i Muin: Bu hadîs münkerdir, demişlerdir. Hattâbî: Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Şâban'ı oruç tut tak Ramazanla birleştirdi» mealindeki hadîslerine muhalif olduğu için Ahmed bu hadîsi münker saymış, demiştir. Lâkin İbn-i Hibbân,İbn-i Hazm, İbn-i Abdi'1-Berr gibi âlimler, bu hadîsin sahih olduğunu söylemişler. T i r m i z i de hadîsin hasen -sahih olduğunu söylemiştir.
Bâzı âlimler, bu hadis ile bundan önceki hadisin arasını bulmak üzere: Bu hadîs, çok oruç tutmakla kendisini zayıf düşürenlere veya R a m a z a n' ı karşılamak niyetiyle Ş â b a n' in son yarısında oruç tutanlara mahsustur. Bundan önceki hadîs ise Ramazan ayından olur ihtimâlini göz önünde bulundurarak Ramazan'-dan bir veya iki gün önceden Ramazan niyetiyle ihtiyaten oruç tutanlara mahsustur, demişlerdir,"[25]

6 - Hilâli Görmeye Şahitlik Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1652) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ/dan; Şöyle demiştir :
Bir A'rahî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'o gelerek: Ben bu gece Ramazan hilâlini gördüm, dedi. Efendimiz Ona:
«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet ediyor musun?» buyurdu. Adam ı Evet, dedi. Efendimiz:
«Kalk yâ Bilâl! Yarın oruç tutmaları için halka ilân yap.» buyurdu.
Râvi Ebû Alî demiştir ki: El-Velîd bin Ebî Sevr'in ve el-Hasan bin Alînin rivayetleri (de) böyledir. (Yâni tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya ulaşır.) Hammâd bin Seleme de bunu rivayet etmiş (fa kat) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'yı zikretmemiş ve : Bilâl (Ra-dıyallâhü anh) halkın o gece teravih gibi Ramazan gecelerine mahsus ibâdete kalkmaları ve oruç tutmaları için çağrıda bulundu, ilâvesini zikretmiştir."[26]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizi, Dârekutnî, Hâkim, Beyhaki ve Dârimi de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, Ramazan hilâlini görmek mes'elesinde kâfirin şâ bitliğinin muteber olmadığına ve bu mes'elenin sübutu için şahidin müslüman olduğunun bilinmesiyle yetinilebileceğine delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A'rabinin âdil veya fâşıklık durumunu araştırmayıp sadece müslüman olup olmadığım araştırmakla yetindiğine göre Ramazan hilâlinin şahitliği için âdil olmak şartı aranmaz, denilemez. Çünkü o A'rabi eğer o anda kelime-i şehâdeti getirmekle yeni müslüman olmuş ise bir kâfirin müslümanlığı kabul etmesiyle geçmişteki tüm günahları affedilir. O halde âdil sayılır, fâsık değildir. Şayet A'rabî bu olaydan önce müslüman olmuş ise bütün sahâbîler âdildir. Şahidin âdil olma şartını koşan âlimler, böyle demişlerdir.
Ramazan hilâlinin şahitliği için âdil olmak şart değildir, diyen âlimlerin görüşlerini yansıtan Sindi: Peygamber (Sallal-lâhü Aleyhi ve Sellem)'in A'rabîye Kelime-i Şehâdetin mefhumuna inanıp inanmadığını sorması, müslüman olup olmadığını tahkik etmek içindir. Hadisten anlaşıldığına göre hava bulutlu olduğu zaman hilâli gördüğüne şahitlik eden kişinin müslüman olduğu tahakkuk ettiği zaman, âdil olsun olmasın, hür olsun, köle olsun Ramazan hilâlini gördüğüne dâir şahitliği makbuldür. Şöyle de söylenebilir: Saadet devrindeki bütün müslümanîar âdil idiler. Bu sebeple âdil ol-mıyanın şahitliğinin kabul edilmesi gerekmez, demiştir.
Müellifin zikrettiği sened, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a ulaşır. Bu senedle rrvâyet edilen hadiste halkın oruç tutmaya başlamaları için Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ilân yapması emredilmiştir. Fakat o gece teravih namazını kılmaları veya başka ibâdetle ihya etmeleri için bir ilân yapması emri bulunmamaktadır. Müellif, el-Velid bin Ebî Sevr'in ve el-Hasan bin Ali' nin yer aldıkları başka senedleri rivayet eden Ebû Ali' nin

beyânına göre. o senedlerle rivayet edilen hadîs metni böyledir. Ebû Dâvûd kendi süneninde e 1 - V e 1 î d bin Ebî S e v r ' in rivayeti M u h a.m med bin Bekkâr' dan rivayet etmiş, o rivayet yine Zaide bin Ku d â m e ' de Müellifin senediyle birleşir. El-Hasan bin Alî' nin senedini ise bizzat kendisi rivayet etmiş. Bu da Hüseyin e 1 • C a ' f i' -nin aracılığıyla Zaide' den rivayet etmiş ve böylece müellifin senediyle birleşmiştir. Müellifin E b ü AH' den naklen Hammâd bin Seleme' den rivayet ettiği hadîsi Ebû Dâvûd, Müsâ bin î s m â i 1 aracılığıyla Hammâd' dan, Hammâd da Sima k ' tan, O da İ k r i m e' den mürsel olarak rivayet etmiştir. H a m m â d ' in rivayetinde bulunan hadîs metninde Bilâl (Radıyallâhü anh)'in çağrısında halkın o geceyi ihya etmeleri emri de vardır.
Hadis, Ramazan hilâlinin görülmesi için âdil bir şahidin şahitliğinin kâfi olduğuna delâlet eder.

1653) Ebû Ümeyr (Abdullah) bin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü an-hümâ)'da.n; Şöyle demişiir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ensârdan olan sahâ-bîlerinden amcalarım, bana hadîs anlatarak dediler ki: Şevval (ayın) in hilâli, havanın bulutlu olması nedeniyle görülmedi. Bu sebeple (Ramazanın otuzuncu günü) oruçlu olarak sabahladık. O gün akşama doğru bir cemâat gelerek: Dün (akşam) hilâli gördüklerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanında şahitlik ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazına .çıkmalarını emretti." [27]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâi, tbn-i Hibbân, Bey h aki ve Tahavî de bunu rivayet etmişlerdir.
Umûmet: 'Amm"ın çoğuludur. Amcaları demektir. Sahâbîlerin tümü sıka oldukları için isimleri verilsin verilmesin farketmez.
Hadîsin açıklaması bahsinde el-Menhel yazarı şöyle der: "Yâni Ramazan'in otuzuncu gecesi Medine havası bulutlu olduğu için Medine'de Şevval hilâli görülmemiş ve halk otuzuncu gün oruç tutmuş. O gün akşama doğru M e -dine dışından bir cemâat gelerek dün akşam hilâli gördüklerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in yanında şehâdet etmişler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de oruçluların hemen oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazını kılmak üzere musallaya çıkmalarını emretmiştir. Bu hadîs, bayramın ilk günü öğleden önce bayram namazını kılamiyanlann ertesi gün öğleden önce kılmalarının meşruluğuna delâlet eder. Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Muhammed, Evzâî, Sevrî, Ahmed ve İ s h a k' a göre hüküm budur. Bunlara göre Bayram olduğu bilinmediği için veya başka mazeret için bayram namazını vaktinde kıla-mıyanlar, ikinci gün öğleden evvel kılabilirler. Bâzı âlimler: Bayram olduğu bilinmemesi hâlinde hüküm böyledir. Başka mazeretler hâlinde ikinci gün kılınamaz, demişlerdir.
ŞâfiĬ1er' e göre birinci gün bayram namazını kılamıyan-lar, ikinci veya başka günlerde kaza edebilirler. Çünkü Ş â f i i 1 e r'e göre muayyen vakitlere bağlı sünnetler, vaktinde kılınmayınca kaza edilebilirler.
Mâlik ve Ebû Sevr'e göre bayramın ilk günü henüz öğle olmadan önce bayram olduğu anlaşılınca bayram namazı kılınır. Daha sonra anlaşılırsa ne ilk gün öğleden sonra ne de ikinci veya başka gün kılınamaz.
Bu hadîs, Mâlik ve Ebû Sevr aleyhinde delildir El-Hattâbî: Bu hadîs sahihtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünneti ve yo>lu hadîste bildirilmiştir. Ona rücu' etmek gereklidir, demiştir.
Nevevi, el-Hulâsa da : Bu hadîs sahihtir. Ebû Ümey r'in amcaları sahâbîdirler. İsimlerinin belirlenmemiş olması zarar vermez. Çünkü hepsi âdildirler. Ebû Ümeyr'in adı Abdullah'tır, demiştir.
Bu hadîs, Ramazan bayramı hakkındadır. Kurban bayramı namazı, bu hükme tâbidir. Bu hadîs, bayram namazının vâ-cib olduğunu söyliyen âlimlerin delîllerindendir. [28]

Ramazan Hilâlinin Görüldüğüne Dâir Şahitlik Hususunda Âlimlerin Görüşleri

Bu bâbtaki ilk hadîs. Ramazan hilâlinin şübutu için bir müslümamn şahitliğinin kâfi olduğuna delâlet eder. Fıkıhçılar bu hususta ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı, bu ihtilâfı şöyle anlatıyor :
1 - Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre gökte bulut veya şiddetli toz gibi bir engel bulunduğu takdirde âdil bir kişinin R a -m a z a n hilâlini gördüğüne dâir şahitliği makbuldür. O kişi köle veya kadın da olabilir. Çünkü bu şahitlik dîni bir mes'eleye aittir. Ramazan' dan başka aylara âit hilâlin sübutu için hür iki erkeğin veya hür bir erkek ile hür iki kadının şehâdeti ve bunların âdil olması şarttır.
Gökte hilâli görmeye bir engel bulunmazsa Ramazan veya başka aylarda doğru söylediklerine kanaat getirilen bir cemâatin şahitlik etmesi gerekir. Hava açık iken iki kişinin şahitliği ile yeti-nildiğine dâir îmam-ı A'zam' dan bir rivayet vardır. Bahr-ı Râik'te : İmamın bu fetvasını meşâyihtan tercih edeni görmedim. Bizim zamanımızda bu fetva ile amel etmek uygundur. Çünkü halk hilâli gözetlemeyi ihmâl ediyor. Artık hilâli görenlerin iki kişi olması, onların yanılmasını kanıtlamaz, denilmiştir.
2 - Şafiî ve Ahmed'e göre âdil bir kişinin Ramazan hilâlini görmesi kâfidir. Ahmed'e göre o kişi köle veya kadın bile olabilir. Şafiî' nin de böyle bir kavli vardır. Fakat mutemed kavline göre görenin hür ve erkek olması şarttır. Ramazan' dan başka ayların hilâli için hür ve âdil iki erkeğin şehâdeti şarttır.
3 - Mâlik ve ashabına göre Ramazan ve Şevval hilâli, âdil iki kişinin veya doğruluğuna kanaat getirilen asgarî beş kişilik bir cemâatin görmesiyle bu hüküm; hilâli gözetlemeye önem veren bölgeye mahsustur. Önem verilmeyen bölgelerde âdil bir kişinin görmesiyle sabit olur.
Nevevî : Eğer bir hâkim bir kişinin hilâli gördüğüne şehâdet etmesi sonucunda Ramazan'in girdiğine hükmetmişse âlimlerin icmâı ile oruç tutmak mecburiyeti hâsıl olmuş olur. Ve bu hüküm nakzedilemez. Yukarıdaki ihtilâf, böyle bir hükmün bulun madiği hallere mahsustur, demiştir. [29]

7 - Hilâl Görüldüğünde Oruç Tutunuz Ve (Şevvâlj Hilâli Görüldüğünde İftar Ediniz (Bayram Yapınız) Konusunda Gelen Hadîsler Babı

1654) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhil anhümâ)'dan rivayet edildiğine #öre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Scliem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Ramazan hilâlini gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve Şevval hilâlini gördüğünüz zaman iftar ediniz (bayram yapınız.) Eğer bulut (veya toz) hilâli görmenize engel olursa Ramazan hilâli için (otuz günü doldurmayı) takdir ve hesap ediniz. (Ramazan'ı otuz güne doldurarak bayram ediniz.)» İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) (hava bulutlu olduğunda) Ramazan hilâlinden bir gün önce oruç tutardı."

1655) Ebû Hüreyıe (Radıyallâhü (/«///den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Seflem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ramazan hilâlini gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve Şevval hilâlini gördüğünüz zaman iftar ediniz (bayram yapınız.) Eğer hava bulutlu ise otuz gün oruç tutunuz.»" [30]

İzahı

I b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadisini B u h â ri, Müslim, Ebû Dâvüd, Mâlik, Ahmed, Dâ-rekutnî, Nesaî ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. A h -med, DârekutnĬ ve Ebû Dâvüd'un rivayetinde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'nin görüşünü beyan eden şu ilâve vardır: 'Şaban ayının yirmidokuz günü dolunca hilâli gö-zetletirdi. Eğer Ramazan hilâli görülürse mesele kalmaz. Şayet görülmez ve görmeye mâni bulut veya toz yok ise İbn-i Ömer {Radıyallâhü anhümâ) ertesi gün oruç tutmazdı. Eğer bulut veya toz hilâli görmeye engel olursa ertesi gün oruç tutardı. Ramazan sonunda İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bu hesabı tut-mıyarak halkla birlikte iftar ve bayram ederdi.
Hadisin; cümlesini, tercemede belirttiğim gibi Fıkıhçılann cumhuru :
"Eğer bulut (toz da bulut hükmündedir) hilâli görmenize engel olursa. Ramazan hilâli için (otuz günü doldurmayı) takdir ve hesap ediniz." diye yorumlamışlardır. Yâni Ramazan orucunu otuz güne tamamlayınız. Çünkü Buhâri' nin î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den olan bir rivayetinde:
= «Eğer hava bulutlu ise Ramazan orucu süresini otuz güne ikmâl ediniz.» buyurulmuştur. B u h â r î, Müslim ve Müellifin rivayet ettikleri 1655 nolu hadis de bu yorumu te'yid eder.Dârimî'nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'dan olan rivayetinde de:

-Eğer bulut hilâli görmeye mâni ise Ramazan ayını otuz güne ikmâl ediniz.» buyuruluyor.
Ebû Hanife, Onun arkadaşları, Mâlik, Şafii, Evzâi, Sevri ve hadîsçilerin tümü, mezkûr cümleyi bu şekilde yorumlayanlardandırlar. Yainız Ahmed bin Hanbel bu cümleyi : "Eğer bulut hilâli görmenize mâni olursa, hilâlin bulutun arkasında olduğunu takdir ve farzediniz. Ayın süresini daraltınız.» şeklinde yorumlıyarak, bu yorumun dayanağı olarak hadîs râ-visi t b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin görüşünü göstermistir. Çünkü Ş â b a n ' m yirmidokuz günü dolunca, gözlerini kaybetmiş olan İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), adam göndererek hilâli gözetletirdi. Eğer bulut ve toz gibi bir engel bulunmadığı halde hilal görülmezse, ertesi gün oruç tutmazdı. Eğer bulut veya toz bulunsaydı ertesi gün oruç tutardı.
A h m e d ' in bu gerekçesi reddedilmiştir. Çünkü râvinin re'yi değil, rivayeti muteberdir.İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin rivayetlerinin birisinde bu cümle :
= «Ramazan hilâli için otuz günü hesaplayınız şeklinde geçmiştir.
H a t t â b î : Bu cümlenin mânâsı, Ramazan orucunu otuz güne doldurmaktır. Âlimlerin bir kısmı, bu cümleyi rasat hesaplarına göre hilâlin durumunu takdir ve hesaplama şeklinde yorum-lamışlarsa da bu yorum isabetli değildir. Çünkü bâzı rivayetlerde bu cümle yerine : «Otuz gün oruç tutunuz.» buyurulmuştur. İlim ehlinin kahir çoğunluğu ilk yorumu yapmıştır. Şek günü oruç tutmanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yasaklanması da bu yorumu te'yid eder. Ahmed bin Hanbel: Şâban'ın yirmidokuzundan sonraki gece gökteki bir engel dolayısıyla hilâl görülemediği zaman halk oruç tutar. Eğer hava açıkken hilâl görülme* se oruç tutmazlar, diyerek İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin mezhebine tâbi olmuştur. [31]

Rasathane Hesaplarına Göre Ramazan Orucunu Tutmak Ve Bayram Yapmak Doğru Mudur ?

El-Menhel yazarı Oruç Kitâbı'mn 'Ay yirmidokuz gün olur bâbı'nda rivayet ettiği bu hadisin izahında bu hususta geniş bilgi vermiştir. Önemine binâen bu bilgiyi özetliyerek buraya aktarmaya çalışacağım :
"Tabiîlerden Mutarrif bin Abdillah, hadîsçiler-den İbn-i Kuteybe ve Şâfiîler' den I b n - i Süre y c ' in dâhil olduğu bir cemâatin, bu hadîsteki: cümlesini: "Eğer hava bulutlu ise gök ayının seyrini ve burçlarını hesaplamak suretiyle Ramazan hilâlini takdir ve hesap ediniz." şeklinde yurumladıkları nakledilmişse de bu görüş ve nakil kabule şayan değildir. Çünkü İbn-i Abdi'1-Berr: Mutarrif in böyle söylediği sabit değildir. î b n - i Kutey-b e ise bu konularda güvenilir değildir.İbn-i Süreye, Şât'ii'nin : 'Yıldızlar yönünden bu gece hilâlin bulunduğunu belirleyen ve fakat hava bulutlu olduğu için görülemediği kanaatına varan bir kimse için Ramazan ayının girdiğine inanması, oruç tutması ve tuttuğu orucun Ramazan orucu olarak sayılması caizdir,' dediğini iddia etmişse de İbn-i Abdi'1-Berr, İbn-i Süreyc' in bu iddiasını reddetmiş ve ; Şafiî' nin yanımızda mevcut kitablannda söylediği söz şudur ki: 'Ramazan'm girdiği ya hilâli görmekle veya âdilâne bir şehâdetle veyahut Ş â -ban ayını otuz güne doldurmakla tahakkuk eder. Ramazan ayının girdiğine başka yollarla inanmak sahih değildir.1 Bu görüş ise yalnız Şafii' nin değil, Fıkıhçılann cumhurunun mezhebidir, demiştir. Şafiî' nin bilinen ve tanınan fetvası, cumhurun görüşüne uygundur.
İbn-i Süreye: Hadîsteki bu cümle astronomi ilminde ihtisası olanlara mahsustur. R a m a z a n ' ı otuz güne doldurmak hükmü ise umûma aittir, demişse de İbnü'l-Arabi Onun bu sözünü reddederek : Artık İbn-i Süreyc'e göre R a -m a z a n ayının girişi, halkın durumuna göre muhteliftir. Kimisine göre Güneş ve Ay hesabı ile oruç farz olur. Kimisine göre Şaban ayını otuza doldurmakla oruç farz olur. Böyle bir ayırım, zekî insanlardan uzaktır, demiştir. Ben derim ki böyle bir söz, doğruluktan da uzaktır. Çünkü Ş â r i - i Hakim Ramazan orucunu tutmayı ya Hilâli görmeye veya Şaban ayını otuz güne doldurmaya başlamıştır. Bunun içindir ki Şafiî âlimlerinden e r-R a m 1 î , Minhâc'ın şerhinde N e v e v i ' nin : Ramazan orucu Şaban ayını otuz güne tekmil etmekle veya hilâli görmekle yahut âdilâne bir şehâdet sonucunda hilâlin görüldüğünün sabit olmasıyla farz olur.' sözü bahsinde şöyle dcı Şayet ;ıdi| bir adam hilâli gördüğüne şehâdet eder de rasatçılarla astronomi uzmanlarının hesaplan o gece hilâli görmenin mümkün olmadıkına delâtet ederse ve şahidin hilâli gördüğü geceden itibaren üçüncü gece âdete aykırı olarak hilâlin yatsıdan önce ufukta batması tahakkuk edip uzmanların hesaplarına eklenirse yine o şahidin şehâdeti ile hükmedi-lecektir. Çünkü Şâri-i Hakim, hesap işine dayanmamış, bilâkis bunu külliyen iptal etmiştir. Çünkü Buhârî, Müslim, Nesaî ve Ebû Davud'un İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) den rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Biz (Arap âlemi) ümmî bir cemâatiz. Yazma bilmeyiz, hesap bilmeyiz.» buyurmuştur. N e v e v i' nin yukarıdaki ifâdesinden çıkarılan yukarıdaki netice doğrudur. Nitekim babam da böyle fetva vermiştir. Nevevi' nin sözünden anlaşılıyor ki; astronami uzmanının sözü ile oruç tutmak vâcib değil, hattâ caiz değildir. Evet, o astronomi uzmanı kendi hesabı ile amel edebilir ve tuttuğu oruç farz yerine geçer. Mezhebimizin mutemet kavli budur. El-Mecmu'da ise onun tuttuğu orucun farz yerine geçmediği belirtilmiştir.'
Astronomi uzmanının kendi hesabı ile amel etmesinin câizliğine âit e r - R e m 1 î' nin sözü reddedilmiştir. Çünkü Şer'î Şerifin kaideleri buna mânidir. Nitekim 1 m âm ü'l-H ara meyn: Matla'lara itibar etmek, hesab işine ve astronomi uzmanlarının hükümlerine itimat etmeyi gerektirir. Şer'î kaideler buna engeldir, demiştir. Bunun içindir ki; er-Reşîdi; Şâri-i Hakim, oruç tutmamızı hilâlin varlığı ile değil, görülmesiyle farz kılmıştır. Hesap uzmanı ise hilâlin varlığını hesaplayıp anlayabilir. Ki bu kâfi değildir. Asıl olan, hilâlin görülmesidir, demiştir.
Remlim Mutemet kavle göre hesap uzmanının tuttuğu oruç, Onun farz orucu yerine geçer demişse de el-İrşâd şerhinde mutemet gösterilen görüş, onun orucunun farz yerine geçmemesidir. Çünkü aynen şöyle der: Müneccimin veya hesap uzmanının kavline İtimat etmek caiz değildir. Kendileri kendi hesaplarıyla amel ederlerse kuvvetli kavle göre onların orucu farzın yerine geçmez. Zayıf bir cemâat geçtiğini söylemiştir.
Remli ' nin ve babasının yukardaki fetvalarından anlaşıldığı gibi Şâri-i Hakim, hesaplamayı külliyen iptal etmiştir. Bu hususta müctehidierin icmâı vardır. Doğrusu Şerhü'l-İrşâd'daki hükümdür,
El-Bermâvî, Nevevi' nin 'veya hilâli görmek' sözü ile ilgili olarak şöyle der:
'Hilâli ayna gibi bir araçla görmek yetersizdir. Bir adamın rüyada peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine: «Yarın Ramazandır.-gibi söz söylemesiyle Ramazan'a hükmedilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i rüyada görmek gerçek ise de rüya sahibi kesinlikle gördüğünü zaptedemez. Şer'an delil olamaz. Keza müneccimin ve hesap* uzmanının sözüne itimat edilmez. Evet, kendileri hesaplarıyla amel edebilirler. Tuttukları oruç farz yerine geçer ve hesaplarının doğruluğuna inananlara da oruç tutmak vâcib olur'
El-Menhel yazan, B e r m â v i' nin hesap uzmanları ve bunlara inananlarla ilgili fetvasını, yukardaki nakillerle reddettikten sonra İmam Mâlik'in şöyle dediğini nakleder :doğrudur. Nitekim babam da böyle fetva vermiştir. N e v e v İ' nin sözünden anlaşılıyor ki; astronami uzmanının sözü ile oruç tutmak vâcib değil, hattâ caiz değildir. Evet, o astronomi uzmanı kendi hesabı ile amel edebilir ve tuttuğu oruç farz yerine geçer. Mezhebimizin mutemet kavli budur. El-Mecmu'da ise onun tuttuğu orucun farz yerine geçmediği belirtilmiştir.'
Astronomi uzmanının kendi hesabı ile amel etmesinin câizligine ait e r - R e m 1 î' nin sözü reddedilmiştir. Çünkü Şer'î Şerifin kaideleri buna mânidir. Nitekim tm âm ü'l-H ara meyn: Matla'lara itibar etmek, hesab işine ve astronomi uzmanlarının hükümlerine itimat etmeyi gerektirir. Şer'î kaideler buna engeldir, demiştir. Bunun içindir ki; er-Reşid i: Şâri-i Hakim, oruç tutmamızı hilâlin varlığı ile değil, görülmesiyle farz kılmıştır. Hesap uzmanı ise hilâlin varlığını hesaplayıp anlayabilir. Ki bu kâfi değildir. Asıl olan, hilâlin görülmesidir, demiştir.
Remli: Mutemet kavle göre hesap uzmanının tuttuğu oruç, Onun farz orucu yerine geçer demişse de el-İrşâd şerhinde mutemet gösterilen görüş, onun orucunun farz yerine geçmemesidir. Çünkü aynen şöyle der: Müneccimin veya hesap uzmanının kavline İtimat etmek caiz değildir. Kendileri kendi hesaplarıyla amel ederlerse kuvvetli kavle göre onların orucu farzın yerine geçmez. Zayıf bir cemâat geçtiğini söylemiştir.
Remli ' nin ve babasının yukarduki fetvalarından anlaşıldığı gibi Şâri-i Hakim, hesaplamayı külliyen iptal etmiştir. Bu hususta müctehidlerin icmâı vardır. Doğrusu Şerhü'l-İrşâd'daki hükümdür.
El-Bermâvî, Nevevî' nin 'veya hilâli görmek' sözü ile ilgili olarak şöyle der:
'Hilâli ayna gibi bir araçla görmek yetersizdir. Bir adamın rüyada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in kendisine: «Yarın Ramazan'dır.» gibi söz söylemesiyle Ramazan'a hükmedilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i rüyada görmek gerçek ise de rüya sahibi kesinlikle gördüğünü zaptedemez. Şer'an delil olamaz. Keza müneccimin ve hesap uzmanının sözüne itimat edilmez. Evet, kendileri hesaplarıyla amel edebilirler. Tuttukları oruç farz yerine geçer ve hesaplarının doğruluğuna inananlara da oruç tutmak vâcib olur.'
El-Menhel yazarı, B e r m â v i' nin hesap uzmanları ve bunlara inananlarla ilgili fetvasını, yukardaki nakillerle reddettikten sonra imam Mâlik1 in şöyle dediğini nakleder :
'Hesap uzmanlarının sözlerine itimat ederek, Ramazan'a veya bayrama hükmeden devlet yetkilisinin hükmüne uyulamaz.
Ibn-i Da k i k i'1-1 y d de: Ramazan orucu hususunda hesaplara itimat etmek caiz değildir, demiştir.

İbnü'l-Münzir de el-Eşraf'ta : Ş â b a n ' in otuzuncu günü, hava açık olduğu halde hilâl görülmediği zaman ümmetin icmâı ile oruç tutmak vâcib değildir. Ve oruç tutmanın mekruhluğu sahâbîlerle tabiîlerin ekserisinden sabittir, demiştir. İbnü'l-Münzir bu bilgiyi verirken astronomi uzmanını ve başkalarını istisna etmemiştir. Kim böyle bir ayırım yaparsa, kendisinden önce oluşmuş olan bir icmâa muhalefet etmiş olur.
Hanefi Fıkıh kitaplarından olan ed-Durru'ul-Muhtâr'da: Âdil de olsalar muvakkitlerin kavline itibar edilemez. Bizim mezhebimiz budur, denilmiştir. İ b n - i Â b i d i n 'de yukardaki cümle ile ilgili olarak : Yâni halka Ramazan orucunun farziyeti hususunda muvakkitlerin kavline itibar edilmez. Hattâ el-Mi'rac'da: Muvakkitlerin kavline itibar edilmiyeceği hususunda icmâ' vardır. Müneccimin kendi hesabıyla amel etmesi caiz değildir, denilmektedir. En-Nehir'de: Muvakkitler âdil olsalar bile el-İdah'ta belirtildiği gibi onların : Hilâl falan gece gökte olur, sözü ile hüküm verilmez, denilmektedir, demiştir.
Yukarıda nakledilen âlimlerin görüşlerinden şu neticeye varılıyor ki: Ne Ramazan orucuna başlamakta, ne de bayram etmekte hesaba veya müneccimlerin sözlerine itibar edilemez. Hattâ bu hesabı yapan kişi veya müneccim, kendi nefsi için bile amel edemez. Ya hilâli görmek veya ayın otuz gününün doldurulması gerekir. Eğer bir ayın girmesi veya çıkmasının bilinmesi ya da zannedilmesi, şer'î hükmün verilmesi için kâfi gelseydi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hilâlin görülmesini veya ayın otuz gününün doldurulması emri yerine meselâ: 'ayın girdiğini veya çıktığını bildiğiniz ya da zannettiğiniz zaman oruç tutunuz' gibi bir emir verecekti. [32]

8 - Ay (Bazen) Yirmidokuz Gün Olur Hakkında Gelen Hadisler Babı

1656) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü an/ı)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seller)}) :
«Aydan kaç gün geçti?» buyurdu.
Ebû Hüreyre (Radyallâhü anh) : Biz yirmiiki gün (geçti) ve sekiz gün kaldı, diye cevap verdik, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ellerinin parmaklarıyla işaret ederek) üç defa :
«Ay şu kadardır, ay şu kadardır, ay şu kadardır.» buyurdu ve üçüncü defada bir parmağını yumdu.İsnadının Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1657) SaVI bin Kbî Vakkâs (Radıyallûhü anh)\]an rivayet edildiğine «üre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ellerinin parmaklarıyla işaret ederek) :
«Ay şu kadar, şu kadar ve şu kadardır.» buyurdu. Ve üçüncü defada (bir parmağını yummakla) yirmidokuz sayısını belirtti."[33]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türün dendir. Sa'd (Radiyallâhü anh)'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in Müslim' deki hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir elini diğer eline vurarak : «Ay şu kadardır ve şu kadardır» buyurduğu ve üçüncü defasında bir parmağım eksilttiği belirtilmiştir. Yâni ellerinin on parmağı ile üç defa işaret ederek ayın bazen yirmidokuz olduğunu bildirmiştir. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s a i ' nin İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettikleri bir hadîste : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Biz ümmi bir cemâatiz. Ne yazı yazarız ne de (yıldızların seyrini) hesaplarız. Ay (bazen) şöyledir, (bazen) böyledir.» buyurdu.
Râvi demiştir ki: Yâni ay bir defa yirmidokuz başka bir defa otuz gün olur." şeklindedir.
H a t t â b i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şudur : Ay bazen yirmidokuz gün olur. Dâima yirmidokuz gün olduğunu kasdetmemiştir. Halk arasında meşhur olan örf ve âdete göre ay otuz çeker. Bunun sabit olmadığını beyan buyurmuştur, demiştir.
Bu hadisler, şer'î hükümlerin Ş â r i' in açık sözünden alındığı gibi, işaretinden de alınabileceğine delâlet eder.

1658) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ramazan ayı orucunu yirmidokuz gün olarak tutmamız, otuz gün olarak tutmamızdan fazla idi.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi, Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Ancak adı Said bin İyâz Ebû Mes'ud olan el-Cüreyrî ömrünün sonunda rivayetleri karıştırmıştır. Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî İbn-i Mes'ud (R.A.)'den rivayet etmişlerdir. [34]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Tirmizî ve Ebû Dâvûd, bu hadisi tbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiş-lerdir. Dârekutnî de İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmiştir. A h m e d de bunu Â i ş e {Radıyallâhü anhâ)'den rivayet etmiştir.
Bu hadîs, Ramazan ayının ekseriyetle yirmidokuz gün olduğuna delâlet ediyor. [35]

9 - İki Bayram Ayları Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1659) Ebû, Bekrete (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İki bayram ayları (olan) Ramazan ve Zilhicce noksan olmazlar.»"[36]

İzahı

Buharı, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ta-havi ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde mânâyı etkilemiyen az lafız farkı vardır.
Bu hadîs, müteaddit şekillerde yorumlanmıştır. El-Menhel yazarı bu konuda şöyle der :
Yâni Ramazan ve Zilhicce ayları otuzar gün değil yirmidokuz gün çekmekle sayıca noksan olsalar bile sevap ve ecir bakımından noksan olmazlar, tamdırlar.
Bâzılarına göre hadisten maksad, Zilhicce ayının ilk on gününde yapılan ibâdetlerin faziletini ve sevap yönünden Ramazan ayından eksik olmadığını açıklamaktır.
Diğer bir kavle göre hadisin mânâsı şudur: B±r yıl içinde R a-m a z a n ayı ile Zilhicce ayının her ikisi yirmidokuz gün olmaz. Birisi yirmidokuz gün çekerse, diğeri otuz gün olur, ama bu dâimi değildir. Ekseriyetle böyle olur. Bazen de her ikisi yirmido-kuzar gün çeker. Zilhicce ayında Kurban bayramı bulunduğu için Ona bayram ayı demek tabiîdir. Ramazan bayramı Ramazan ayında değildir. Bilindiği gibi Şevval ayındadır. Lâkin Ramazan ayının bitiminde olduğu için Ramazan ayına bayram ayı denilmiştir.
Bu ayların birisinde oruç, diğerinde hac ibâdeti bulunduğu için, hadîs bu ayların faziletini belirtmiştir. Maksad, diğer aylarda yapılan ibâdetlerin sevabının noksan olacağı değildir. Asıl maksad, R a -m a z a n ayı yirmidokuz gün olsa bile hakkında vârid olan faziletlerin ve hükümlerin sevabı tam olarak hâsıl olur. Keza hac mevsiminde Arafat dağındaki Vakfe (= Durmak) işi Zilhicce ayının dokuzuncu gününe veya başka gününe tesadüf etsin hac fazileti ve hükümlerinin sevabı noksan olmaz. Tabiî hilâli gözetlemekte kusur ve ihmâl olmaması, şarttır. Gerek Ramazan ayının başlangıcı ve gerekse Zilhicce ayının başlangıcı hususunda bir yanılma vuku bulduğu takdirde tutulacak Ramazan orucu veya yapılacak hac ibâdeti ve Arafat' taki vakfeden hâsıl olacak sevabın noksanlığı şüphesi kalplere gelebilir. Hadisten maksad, bu şüpheyi gidermektir. Yanılgı sübut bulmadıkça yapılan ibâdet sahihtir. Keza hacıların Zilhicce' nin dokuzuncu günü değil, onuncu günü A r a f â t' ta durdukları bilâhere anlaşılsa bile yapılan hac sahihtir. Ama sekizinci gün durdukları anlaşılsa ve dokuzuncu gün Arafat'a çıkmaları imkânı var iken sekizinci gün yapılan vakfe kifayet etmez. Ertesi gün vakfeyi iade etmeleri gerekir, îâde etmezlerse haccı kaçırmış sayılırlar.

1660) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'âer\ rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Fıtır (Ramazan bayramı) günü iftar ettiğiniz gündür. Kurban (bayramı) günü kurbanı kestiğiniz gündür.»"[37]

İzahı

Ebû Dâvûd, T i r m i z i ve Dârekutni de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Dârekutni' nin hadis metni daha uzundur T i r m i z î' nin rivâyetindeki hadis metni meâlen şöyledir:
«Ramazan orucu oruç tuttuğunuz günde (başlamış) olur. Fitır (bayramı) iftar ettiğiniz gündür. Kurban (bayramı) günü kurban kestiğiniz gündür,»
T i r m i z i : 'İlim ehlinin bâzısı bu hadisi şöyle yorumlamıştır; Yâni Ramazan orucuna başlamak ve Ramazan bayramını yapmak-, cemaatla ve halkın büyük çoğunluğuyla beraber olmalıdır,' demiştir.
El-Menhel yazarının dediğine göre bâzı âlimler : Hadisten mak-sad şudur, demişlerdir: Hadis, şek gününde orucun tutulamıyacağına işarettir. Çünkü şek günü, halkın Ramazan orucuna başladığı gün değildir. Ve ikinci işaret, Şevval hilâlini görüp her hangi bir sebeple şahitliği reddedilen kişinin, hilâli gördü diye orucu bırakmamasınadır. Çünkü halk o gün iftar etmemiştir.
Sindi: de: Hadîsin açık olan mânâsı; Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günlerinin tâyin ve tesbiti hususunda kişilerin müdâhale yetkisi yoktur. Kişiler, cemaattan ve halkın büyük çoğunluğundan ayrılarak kendi kendilerine hareket edemezler. Bu günlerin tâyin ve tesoit yetkisi, devlet yetkilisine ve İslâm cemaatına aittir. Fertler, devlet yetkilisine ve cemaata uymak zorundadırlar.
H a t t a b i şöyle demiştinHadîsten maksad; ictihadla yapılacak hususlarda İslâm cemâatinin içtihada dayanarak yaptıkları ibâdetlerden dolayı muahaze edilemiyeceklerini bildirmektir. Şu halde bir bölge halkı Şevval hilâlini olanca güçleriyle gözetledikleri halde ancak otuzuncu günden sonra hilâli görebildikleri ve dolayısıyla otuz gün oruç tuttuktan sonra o yılki Ramazan'in yirmidokuz gün olduğu sabit olursa, onjarın oruçları ve bayramları geçerlidir. Herhangi bir vebal altında kalmış olmazlar. Keza hac ibâdetinde Arefe günü tesbitinde hatâ ettikleri zaman Arafat dağındaki vakfeyi iade etmeleri gerekmez. Kestikleri kurbanlar kâfidir. Bu hüküm, Allah tarafından ihsan edilen bir kolaylık ve kullarına bir şefkattir, demiştir. [38]

10 - Yolculukta Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1661) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta oruç (da) tutmuş, iftar da etmiştir."[39]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesai, Ta-havi, Beyhakİ ve Dârimî de bu hadîsi bir birine yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, yolculukta oruç tutmanın da, iftar etmenin de caiz olduğuna delâlet eder.

1662) Âişe (Radıyallâhü ankâ)\\an: Şöyle demiştir : Hamza el-Eslemî (Radıyallâhü anh)[40] Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e :
Ben (hazerde) çok oruç tutuyorum. Yolculukta da oruç tutmama izin verir misin? diye sordu. Efendimiz :
«Dilersen oruç tut, dilersen iftar et- buyurdu."[41]

İzahı

Mâlik, Buharı, Ebû Dâvûd, Bey haki ve D â r i m i de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir,
Diğer bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi H a m z a (Radıyallâ-hü anh) hazerde çok oruç tutardı. Hadisin zahirine göre H a m z a (Radıyallâhü anh) yolculukta mutlak oruç tutma hükmünü sormuş. Çünkü buradaki rivayette sorunun Ramazan orucuna ait olduğuna dâir bir sarahat yoktur. Lâkin Ebû Dâvûd, Hâkim ve B e y h a k i' nin bir rivayetinde H a m z a (Radıyallâhü anh)'in yolculuk hâlinde Ramazan orucunu tutma hükmünü sorduğu belirtilmiştir. El-Menhel yazarı: H a m z a (Radıyallâhü anh)'m bir defasında nafile orucun hükmünü, başka bir defasında Ramazan orucunun hükmünü sormuş olması muhtemeldir, demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), oruç tutup tutmama işini H a m z a (Radıyallâhü anh)'in arzusuna bırakmıştır, Çünkü H a m z a (Radıyallâhü anh) kendi durumunu daha iyi bilirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) verdiği cevapla, yolculuk hâlinde farz orucun tutulmasının zorunlu olmadığına işaret buyurmuştur.

1663) Ebü'd-Derdâ' (Radtyallâhü a«*)'dçn; Şöyle demiştir:
And olsun ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculuklarının birisinde çok sıcak bir gün onunla beraberken kendimizi öyle bir durumda gördüm ki; herkes sıcaklığın şiddetinden elini başına koyuyordu. Cemaatımızda Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Abdullah bin Revâhâ (Radıyallâhü anh) den başka, oruçlu hiç kimse yoktur."[42]

İzahı

Buhar î, Müslim, Ebû Dâvûd, TahavI ve B e y h a k I de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde bu yolculuğun bir savaş yolculuğu olduğu belirtilmiştir. Fakat hangi savaş yolculuğu olduğu bilinmemektedir. Bu yolculuğun Mekke Fetih yolculuğu olduğu söylen-mişse de kabule şayan görülmemiştir. Çünkü bu savaştan Önce vuku bulan M u' t e savaşında Abdullah- bin Revâhâ (Radıyallâhü anh) şehid edilmişti. Telvih sahibi bu yolculuğun B e -d i r savaşı yolculuğu olmasını muhtemel görmüşse de bu ihtimâl da vârid değildir. Çünkü Ebü'd-Derdâ' Bedir savaşı tarihinde henüz müslüman olmamıştı.
Bu hadîs, yolculukta gücü yetenler için oruç tutmanın efdal olduğuna ve gücü yetmeyenler için iftar etmenin efdal olduğuna delâlet ediyor. Hadiste sözü edilen orucun nafile oruç olduğu söylenemez. Çünkü bu hadîsin Müslim' deki rivayetinde Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) :
"Ramazan ayında şiddetli sıcakta Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir savaşa çıktık." demiştir.
Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Sevri, Fudayl bin İy âz ve Abdullah bin el-Mübârek yolculukta Ramazan orucunu tutmanın efdal olduğuna hükmedenlerdendirler. Sahâbîlerden Huzeyfe (Radıyallâhü anh) ve Osman bin Ebi'l-Âs (Radıyallâhü anh) da böyle hükmetmişlerdir. Enes, Saîd bin Cübeyr ve İbrahim en-N e h a I' den de bu kavil rivayet edilmiştir. [43]

11 - Yolculukta İftar Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1664) Ka'b bin Âsim (Radıyallâhü tm//)'den rivayet edildiğine £Öre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve S eli em) şöyle buyurdu, demiştir : •Yolculukta oruç tutmak. (Matlub) ibâdetten değildir.»"

1665) İbn-i Ömer (Radıyallâhü aubiimâ)\kın rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi vr Selinti) sjîiyle buyurdu, demiştir : «Yolculukta oruç tutmak (matlub) ibâdetten değildir.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Ömer (R.A.)'nin hadîsinin senedi sahihtir. Çünkü râvi Muhammed bin el-Musaffâ'yı İbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiş; Mesleme ve el-Kâşif'te Zehebî Onu sıka saymışlar; Ebû Hatim : O, çok sâdıktır, demiş; Nesai de : O sâlihtir, demiştir. İsnadın kalan ricali, Buhâri ve Müslim'in şartı üzerinedirler. [44]

İzahı

Ka'b (Radıyallâhü anh) "m hadîsini Ahmed, Nesaî ve T a b e r i de rivayet etmişlerdir.
t b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnin hadîsi Zevâid tü-ründendir. T a h a v î de bunu rivayet etmiştir.
Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Dârimî, Bey-haki ve Nesai bunun bir benzerini Câbir bin Abdil-1 a h (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
K a'b (Radıyallâhü anhl'ın T a b e r i' deki rivayeti uzun olup meâlen şöyledir:
"Şiddetli bir sıcakta biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sefere çıktık. Cemaatımızdan bir adamı, hasta gibi bir ağacın gölgesi altında uzanmış olarak gördük. Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) -.
»Arkadaşınızın nesi var, neresi ağrıyor?» diye sordu. Sahâbîler: Hastalığı yoktur. Lâkin oruçludur. Sıcaklık ona çetin gelmiştir, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yolculukta oruç tutmanız, matlub İbâdet değildir. Allah'ın size verdiği ruhsata sarılınız.» buyurdu."
Zâhiriyye ve Şia mezheblerine mensub bâzı âlimler, bu hadîsin zahirini delil göstererek :Yolculukta oruç tutmak günahtır ve tutulan oruç, geçersizdir, demişlerdir. Bu görüş, E b ü H ü -reyre, Ömer, İbn-i Ömer ve Zührî (Radıyallâhü anhüml'den de nakledilmiştir.
Ahmed, Evzâi ve İshak: Yolculukta oruç tutmak caizdir, tutmamak efdaldır, demişlerdir.
Ebû Hanife, Mâlik ve Şafiî' nin dâhil olduğu cumhura göre gücü yetenler için oruç tutmak efdaldır.
H a t t â b İ bu bâbtaki hadîslere şöyle cevap vermiştir: Bu hadîsler; durumu yukarıda belirtilen, yânı oruç tuttuğu için hasta gibi halsiz düşen kimselere mahsustur. Çünkü (1663 nolu) hadîs ve benzeri hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta oruç tuttuğu belirtilmiş ve (1662 nolu) hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) H a m z a el-Eslemî (Radıyallâhü anhl'ı yolculukta oruç tutup tutmamakta serbest bırakmıştır. Eğer oruç tutmak matlup olmasaydı, onu serbest bırakmazdı.
Şafiî bu bâbtaki hadîsleri yolculuk ruhsatını kabul etmekten imtina' edenlere yorumhyarak : Farz veya nafile oruç tutan bir kimse, hasta gibi perişan bir hâle düşmesine rağmen ve Allah Ona ruhsat vermesine rağmen oruç tutmakta diretirse Onun tuttuğu oruç, matlub bir ibâdet olmaktan çıkar. Hadîsin mânâsı şöyle olabilir : Yolculukta oruç tutmak farz olan ve terkedilmesi günah sayılan ibâdet değildir, demiştir.
Tahavi de : Hadîsteki "Bİrr"den maksad, mükemmel ibâdettir. Maksad, yolculukta tutulan orucun ibâdet cinsinden ihraç edilmesi değildir. Çünkü bazen yolculukta oruç tutmamak daha efdal ve daha matlub ibâdet olur. Meselâ savaşta düşmanla karşılaşmak üzere olan bir mü'min, daha güçlü olmak için oruç tutmazsa daha çok sevap kazanır, demiştir

1666) Abdurrahmân bin Avf (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yolculukta Ramazan orucunu tutan kimse, hazerde oruç tutmayan gibidir.»
Ebû İshak: Bu hadîs bir şey değildir, demiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadında inkıta' vardır. Râvi Üsâme bin Zeyd'in zayıf sayılması hususunda ittifak vardır. İbn-i Muin ve Buhâ-rl'nin dediğine göre râvi Ebû Seleme bin Abdirrahman babasından hiç bir hadis işitmemiştir. Nesai bu hadîsi Enes bin Malik (R.A.)'den merfu' olarak rivayet etmiştir. Bu Enes, Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi olan Enes bin Mâlik (R.A.) değildir, bir köledir. [45]

İzahı

Bu hadîsin şerhinde Sindi şöyle demiştir: Hadîsten maksad şu olabilir: Yolculukta Ramazan orucunu tutan kişi, hazerde iken R am a z a n "dışında oruç tutmayan gibidir. Bu takdirde hadîsten çıkarılan sonuç, oruç tutmamanın daha iyi olmasıdır. Muhtemelen kastedilen mânâ şudur: Yolculukta Ramazan orucunu tutan kimse, Ramazan'da evinde iken oruç tutmıyan gibidir. Bu yoruma göre çıkarılan hüküm; yolculukta oruç tutmanın haram-lığıdır. Birinci yorum uygundur. Bununla beraber cumhura göre ilk yorum, oruç tutmaya kuvveti pek yetmiyen kimselere mahsustur. [46]

12 - Gebe Ve Süt Emziren Kadınların Oruç Tutmamaları Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1667) Abdül-Eşhel oğullarından olan (Ali bin Muhammed'in dediğine güre Abdullah bin Ka'b oğullarından ulan) fcnes bin Mâlik[47] (Radıyal-lâhü (/«A/den: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süvarileri bize baskın yaparak mallarımızı alıp götürdüler. Sonra ben (Medine'ye) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. O, öğle yemeğini yiyordu. Bana :
— «(Sofraya) Yanaş, yemek ye.» buyurdu. Ben :
— Oruçluyum, dedim. O:
— Otur, sana oruçtan bahsedeyim. Şüphesiz Allah (Azze ve Celle), yolcu (nun boynun) dan dört rek'atli farz namazın yansını indirmiş ve yolcu, hâmile ve süt emzirenin boyunlarından orucu indirmiştir.» buyurdu. Allah'a yemin ederim ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hâmile ve süt emzirenin her ikisini de veya birisini buyurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yemeğinden niçin yemedim diye üzgün ve pişmanım."[48]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, NesaÎ ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarının dediğine göre hadîsin râvisi Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in Abdullah bin Ka'b oğullarından olduğu rivayeti doğrudur. Buhârl bunu kesinlikle söylemiştir. A b d ü ' 1 - E ş -h e 1 oğullarından olduğuna dâir rivayet yanlıştır. Bu Enes, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in hizmetçisi olan Enes (Radıyallâhü anh)'den başka bir zât olup Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yalnız bu hadisi rivayet etmiştir. Dört sünen sahibi Onun rivayetini almışlardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süvarileri galiba bu kabilenin kâfir olduklarını îtikad ettikleri için mallarını alıp götürmüşlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh); A h m e d ' in rivayetine göre komşusunun götürülen develeri; N e s a i' nin rivayetine göre ise kendisine âit olup götürülen develeri hakkında görüşmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gittiğini söylemiştir.
Enes (Radıyallâhü anh)'in tutmuş olduğu orucun nafile olduğu ve kendisinin yolcu olduğu S i n d î' de bildirilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'in Medine'ye gidip orada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüştüğü ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in o esnada yemek yemekte olduğu, hadîsin muhtelif rivayetlerinde belirtilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e d î n e ' de öğle yemeğini yediğine göre, görüşme R a -m a z a n ayı dışında olmuştur.
Hadîs, yolculuk hâlinde dört rek'atli farz namazın yarıya indirildiğine işaret ediyor. Kılınmayan yansının sonradan kaza edilmesi söz konusu değildir. Bu hususta geniş malûmat namaz bahsinde geçmiştir.
Hadîs, yolculuk hâlinde farz orucun tutulmasının mecburiyetinin kaldırıldığını bildiriyor. Yolculukta tutulmayan Ramazan orucu sonradan kaza edilir. Bu husus da bundan önceki bâblarda belirtilmiştir.
Hadis, hâmile ve süt emziren kadının da Ramazan orucunu tutmayabileceğin! bildirmiştir. Râvi Enes (Radıyallâhü anh) yemin ederek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in ya hâmile ile süt emrizenin ikisini veya birisini buyurduğunu söylemiştir. Daha sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemeğindun yemediği için duyduğu Üzüntü ve hasreti dile getirr iştir.

1668) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :
Resûlullah' (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefsine zarar gelmesinden korkan hâmile kadın ve çocuğuna zarar gelmesinden korkan emzikli kadın için Ramazan orucunu tutmama ruhsatını vermiştir."[49]

İzahı

Müelliften başka kim tarafından rivayet edildiğini bilemediğim bu hadîs; gebe veya emzikli kadının Ramazan orucunu tut-mayabileceklerine delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 - Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Ebû Sevr'e göre hâmile ve emzikli kadın kendilerine veya çocuklarına zarar geleceklerinden korktukları zaman Ramazan orucunu tutmayabilirler. Güçleri yettiği zaman kaza etmeleri gerekir. Bunların fidye Ödemeleri gerekmez. Çünkü bunlar hasta gibi ma'zurdurlar. Hastaya gereken şey, Kur'an'm hükmüyle güne gün kaza etmektir.
2 - Şafiî ve Ahmed'e göre gebe veya emzikli kadın yalnız kendilerine veya kendileriyle beraber çocuklarına zarar geleceğinden korktukları takdirde oruç tutmayabilirler. Ve güne gün kaza ederler. Şayet yalnız çocuklarına zarar geleceğinden korkarlarsa güne gün kaza etmekle beraber, tutmadıkları her gün için bir fitre miktarı (2 kilo 240 gr. buğday) fidye vereceklerdir. Güne gün kaza edecekler, çünkü hasta gibi düşünülürler; Fidye verecekler, çünkü oruç tutmaya güçleri yeter.
3 - M â 1 ik , hâmile kadın hakkında Hanefî âlimlerinin görüşündedir. Emzikli kadın hakkında ise : Çocuğuna veya kendisine zarar

geleceğinden korktuğu ve çocuğuna süt emzirecek bir kadının ücretini verecek durumda olmadığı zaman Ramazan orucunu tutmıyacak, sonra güne gün kaza edecek ve her gün için bir fitre miktarı fidye verecektir. [50]

13 - Ramazan (Orucu) Kazası Hakkında Gelen (Hadisler) Bâbî

1669) Aişe (Rudtyutlüttİi anln'ı) <!,uı; Şöyle demiştir:
Şüphesiz üzerimde Ramazan ayına âit oruç (borçlum olurdu ve Şaban ayı gelinceye kadar Onu kaza etmezdim." [51]

İzahı

Buharı, Müslim, de bunu rivayet etmişlerdir.Davûd ve Beyhaki El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde özetle şöyle der: A i ş e (Radıyallâhü anhâ) şunu söylemek istemiştir: "Resûlul-
lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken boynundaki Ramazan orucunu Şaban ayına kadar kaza edemiyordum.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç borcunu Şaban ayına kadar kaza edemeyişinin sebebi, onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkını vermekle meşgul olması ve ailevî ilişki için dâima hazırlıklı bulunmasıydı. Nitekim Buhar î ' nin rivayetinde Yahya bin Saîd: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç borcunu daha Önce kaza etmesine mâni olan sebep, Onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile meşgul olmasıydı, demiştir. Yâ ni Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhtemel cinsel arzusuna karşı oruç engelinin bulunmaması için oruç borcunu Şabana kadar geciktirirdi. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in izni olmaksızın oruç tutmazdı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen Ona izin vermezdi. İkinci Ramazan ayının yaklaşmasıyla vakit darahnea izin verirdi. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Şaban ayında çok oruç tutardı. Bu sebeple Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) oruç borcunu ancak Şaban ayında ödeme imkânını bulurdu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemlın cinsel arzusu olabilir endişesiyle Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç tutmak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istememiş olması da muhtemeldir. Bu da Onun üstün edebinden dolayıdır. Vakit da-ralınca yâni Şaban ayı girince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den izin alarak orucunu kaza ederdi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'ın dokuz hanımı bulunurdu. Ve nöbetleşe bunların odalarında yatardı. Ancak nöbet usûlü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe vâcib değildi. Bunun aksine hareket edebilirdi. Bu sebeple Onun bütün zevceleri, Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'nin belirttiği durumdaydılar. Ve hepsi oruç borçlarını Şâban'a tehir ederlerdi. Nitekim M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in eşlerinin bu durumunu belirtmiştir. [52]

Ramazan Orucunun Kazasının Geciktirilmesi

Bu badis, bir ma'zerei: olduğu zaman Ramazan orucunun kazasını Şaban ayına kadar geciktirmenin câizliğine delâlet eder. Âlimler bu hükümde müttefiktirler. Hadîs, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bir fiilini ifâde etmekte ise de Onun bu hareketinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'l'in habersiz olması düşünülemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları, şer'î hükümleri sık sık sorarlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'l'in bu harekete karşı çıkmaması ve susması, tasvip ettiğini ifâde eder.
Oruç borcunun geciktirilmesi, bir mazeretten dolayı olmayınca âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Hastalık, yolculuk ve aybaşı âdeti gibi bir ma'zeret dolayısıyla vaktinde tutulmayan Ramazan orucunun kazasını geciktirmek cumhura göre caizdir. Ancak tutamadığı günler sayısınca ikinci Ramazan ayı yaklaştığında derhal kaza etmek vâcib olur. Te'hiri haramdır.
Şer'i bir ma'zeret yokken tutulmayan Ramazan orucunu geciktirmeden kaza etmek, Şâfii1er'ce vâcib görülmüştür. Bu tür oruç kazası te'hir edilemez.
2 - Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre şer'î ma'zeret olmaksızın bile tutulmayan Ramazan orucunun kaza edilmesi belirli bir vakte bağlı değildir. Bu itibarla ikinci bir Ramazan'a kadar te'hir etmek günah değildir. Yeter ki kişi bu orucu kaza etmeye kararlı olsun. Bu kararda bulunması ve borcunu kaza etmesi vâcibtir.
3 - Dâvüd-i Zahiri'ye göre özürlü olsun, özürsüz olsun vaktinde tutulmayan Ramazan orucunu geciktirmeden kaza etmek vâcibtir.

1670) Aişe (Radıyallâhü ankâ)'dan. Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yamndayken (Ramazan ayında) aybaşı âdetini görürdük. (Temizlendikten) sonra bize (tutmadığımız günler sayısınca) orucu kaza etmemizi emrederdi." [53]

İzahı

T i r m i z i de bu hadisi rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Tirmizi1 deki rivayet, meâlen şöyledir :
"Biz Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yamndayken hayız âdetini görürdük. Sonra temizlenirdik de orucu kaza etmeyi bize emrederdi, namazı kaza etmeyi bize emretmezdi."
Burada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin râvisi, e 1 - E s v e d ' -dır. M u â z a' nın Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bu hadîsin mislini Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde yalnız namazın kaza edilmesinin emredilmediği bildiril-mektedr. Müellifin 631 nolu hadîsi böyledir.
Tirmizi, bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Aybaşı âdetini gören kadının orucu kaza etmesi ve namazı kaza etmemesi hususunda âlimler arasında her hangi bir ihtilâfın varlığını bilmiyoruz. İlim ehlinin tatbikatı, bu hadisteki hükme göredir, demiştir.
Tuhfe yazarı da Aliyyü-el-Kaarî'den naklen şöyle demiştir: Hadîsteki hükmün hikmeti şöyle anlatılmıştır: Hayız gören kadının orucu kaza etmesi güç değildir. Çünkü oruç kazası, yılda ancak bir defa olur. Fakat namazın kaza edilmesi güçtür. Çünkü genellikle kadınlar, her ay altı - yedi gün, bazen on gün hayız görürler. Bu duruma göre her yıl, yaklaşık olarak dört aylık namazı kaza etmek gerekir ki, bu cidden zordur. [54]

14 - Ramazan (Ayın) Dan Bir Gün Oruç Bozanın Kefareti Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1671) Ebû Hüreyre (Radıyailâkü anhj'den: Şöyle demiştir: Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe gelerek;
— Helak oldum, dedi. Efendimiz:
— «Seni helak eden nedir?» diye sordu. Adam :
— Ramazanda (gündüz) eşimle cinsi münâsebette bulundum, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bir köle azâd et» buyurdu. Adam:
— Bulamam, dedi. Efendimiz;
— «Üstüste iki ay oruç tut* buyurdu. Adam :
— Gücüm yetmez, dedi. Efendimiz:
— «Altmış yoksula yemek yedir.» buyurdu. Adam :
— Bulamam, dedi. Efendimiz:
— Otur» buyurdu. Adam da oturdu. Adam oturup beklerken arak denilen bir sebet hurma getirildi. Efendimiz ona:
— «Git bu hurmayı sadaka olarak dağıt» buyurdu. Adam:
— Yâ Resûlallah! Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki Medine'nin kara taşlı iki dağı arasında ailemizden daha muhtaç bir ev halkı yoktur, dedi. Efendimiz (Ona) :
— «Peki git bunu aile fertlerine yedir» buyurdu.
Müellif bu hadisi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak ikinci bir senedle de rivayet etmiştir. Bunda şu ilâve vardır: Ve Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
— «Ve o gün yerine bir gün oruç tut.» buyurdu.İlâvesi hakkında Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu ilâveyi Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız

İbn-i Mâcete rivayet etmiştir. Bu ilâvenin bulunduğu seneddeki râvi Abdül-Cebbâr bin Ömer zayıftır. İbn-i Muîn, Ebû Dâvûd ve Tirmizi Onu zayıf saymışlardır. Buhâri de : Onun yanında münker hadîsler bulunur, demiştir. Nesai de : O. sıka delildir, demiştir. Dârekutnî de Onun terkedil-diğini söylemiş 've'İbîi-i Yûnus: Onun hadisi münkerdir, demiştir. İbn-i Sa'd da; O sikaydı, demiştir Ebü Hüreyre (R.A.fdcn merfu' olarak rivayet edilen (1672 nolu) hadiste : «Ruhsatsız olarak Ramazandan bir gün oruç bozan bir kimseye yıl boyunca tuttuğu oruç kâfi delildir.» buyurulmuştur. Yukarıdaki ilâve bu hadîse aykırıdır. [55]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahibleri. Ahmed, Mâlik ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Müellifin ikinci senedindeki; ilâvesinin yalnız müellif tarafından rivayet edildiği Zevâid'de bildirilmiş ve notta da bu durum belirtilmiş ise de Ebû Dâvûd'un Ca'fer bin Müsâfir1 den bir senedle Ebû Hüreyre (Radıyailâhü anh)'den merfu' olarak yaptığı bir rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama :
= «Bu hurmayı sen ve ev halkın yiyiniz. Sen bir gün oruç tut ve Allah'tan mağfiret dile» buyurmuştur. M â 1 i k ' in de el-Muvatta'da Saîd bin el-Müseyyeb (Radıyailâhü anhJ'den mürsol olarak yaptığı bir rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama : «Bu hurmayı ye ve işlediğin fiil yerine bir gün oruç tut." buyurmuştur.
Bu ilâve ile ilgili âlimlerin görüşlerini sırası geldiğinde anlatacağız. Başından itibaren hadis metnini açıklayalım
El-Menhel yazarı şöyle der:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adamın isminin S e 1 m â n veya Seleme bin Sahr el-Be-y â z i olduğu söytenmişse de e 1 - H â f ı ı, el-Fetih'te bu sözü reddetmiş ve : Ben bunun isminin ne olduğuna rastlıyamadım, demiştir.
Adam : "Ben helak oldum." sözü ile : Ben helak olmayı gerektiren bir günaha girdim, demek istemiştir.
Adamın Ramazan'da ailesine gündüz yaklaştığı, Buhâ-r i' nin rivayetinde açıklanmıştır.
Hadisin zahirine göre oruç bozma kefareti olarak âzâd edilecek kölenin müslüman veya kâfir olması, erginlik çağına ermiş veya ermemiş olması, erkek veya kadın olması caizdir. Çünkü "Rakabe" kelimesi bunların hepsini kapsar. Hanefi âlimleri, hadisin zahiriyle hükmetmişlerdir. Fakat cumhur, âzâd edilecek kölenin müslüman olmasını şart koşmuş ve katil kefaretine âit âyetteki rakabe, mü'min kaydıyla kayıtlı olduğu için buradaki rakabeyi Ona hamlet-mişlerdir.
Hadis, oruç bozma kefareti olarak tutulacak iki aylık orucun aralıksız tutulmasının şart olduğuna delâlet ediyor. İ b n - i E b i Leylâ hâriç âlimlerin cumhuru bu hususta ittifak halindedir. Cumhura göre bu iki ay içinde Ramazan ayı ve oruç 'tutmanın yasak olduğu Ramazan bayramının ilk ve Kurban bayramının dört günü gibi günlerin bulunmaması şarttır.
Hadisin zahirine göre oruç bozma kefareti olarak doyurulacak yoksullar sayısının atmıştan aşağı olmaması gerekir. Cumhurun görüşü bu merkezdedir. Hanefi âlimlerine göre, adam bir yoksulu altmış gün doyurursa kefaret yerine geçer. Çünkü maksad yoksulun ihtiyacını gidermektir. Bir gün doyurulan yoksul, başka bir gün diğer bir yoksul hükmündedir.
Altmış günlük nafakayı bir günde bir yoksula vermek, bir günlük kefaret yerine geçer.
Her yoksula verilecek kefaret tutarı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Hanefi âlimlerine göre her yoksula verilecek kefaret bir fitre miktarıdır ki; yarım " Sa1 " buğday veya bir " Sa' " kuru hurma yahut bu kadar arpa veya kuru üzümdür. Bir Sa' bugünkü ağırlık ölçüsüne göre üç kilo üçyüz otuzüç gramdır. Bu meblağlardan birisinin tutarını para olarak vermek caizdir.
2 - Mâliki ve Şafii âlimlerine göre yoksula verilecek günlük kefaret bir "müd"dür. Şafii mezhebine göre bir müd 560 grama tekabül eder. O şehir halkının zahiresinin çoğunluğu, hububatın hangi nevinden ise, ondan kefaret ödenir.
3 - Ahmed'e göre günlük kefaret, ya buğdaydan bir müd veya kuru hurma ya da arpadan yarım sa'dır."
El-Menhel yazarı, yukarıdaki görüşlerin mesnedlerini izah etmiş ise de bunu aktarmaktan vazgeçtim. El-Menhel yazarı sözlerine devamla :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adam anılan kefaretlerin hiç birisini ifâ edemiyeceğini arz edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: «Otur.» buyurmuştur. Bu emirdeki hikmet şu olabilir: Onun durumu hakkında vahyin gelmesi beklenirdi. Veya adamın işine yarıyacak bir şeyin geleceği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından biliniyordu.
Miktel: Sepet demektir.
Arak: Hurma yaprağından yapılmış ve onbeş ilâ yirmi Sa' hurma alabilen büyüklükteki sepete denilir.
Bir sepet hurma getiren adamın ismi rivayetlerde belirtilmemiştir. Bâzı rivayetlerde Ensâr'dan birisi olduğu belirtilmiştir.
Lâbet: Medine'ye yakın U h u d ile Â i r dağlarına denilir. Bu iki dağ arasındaki araziye Medine haremi denilir.
Lâbeteyn kelimesi, "Lâbef'in tesniyesidir. îki Lâbet demektir. Lâ-bet kelimesinin asıl mânâsı kara taşlı arazidir.
Oruç bozma kefareti olarak altmış yoksula verilecek meblâğ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu adama verilerek çoluk - çocuğuyla birlikte yemesine müsaade edilmesi mes'e-lesine gelince; Âlimler bu hususta çeşitli yorumlar yapmışlardır. Bâzıları demişler ki: Bu hüküm o adama mahsus bir ruhsattır. Başkasının böyle yapması caiz değildir. Kefareti kendi çoluk - çocuğuna değil, behemehal yoksullara dağıtmak gerekir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu adama özel bir ruhsat vermiştir.
Bâzıları: Bu hüküm mensuhtur, demiştir.
Bâzıları da : Adam fakir olduğu için kefareti ödiyebilecek bir duruma gelinceye kadar kefaret Onun boynunda kalmıştır. Verilen hurmanın bir miktarını bir günlük çoluk - çocuğunun nafakasına harcayınca kalan kısım, altmış yoksulu doyurmayacak durumdaydı.
Bu yorumların dayanacağı kuvvetli bir delil yoktur. Son yorum, en uygun olanıdır.
Hadis, Ram azan'da gündüz oruçluyken bile bile eşiyle cinsi temasta bulunana kefaretin vâcib olduğuna delâlet eder. Ş â' -bi, Saîd bin Cübeyr, Nehaî ve Katâde hâriç, tüm âlimlerin kavli budur. Hattabî; Galiba bu hadîs anılan zâtlara ulaşmadığı için güne gün kaza etmesi gerekir şeklinde fetva vermişlerdir, demiştir. Unutarak ailesiyle temas edenin orucu bozulmaz. Ve kefaret de gerekmez. Cumhurun kavli budur.
Ahmed'e göre oruç bozulur ve kefaret gerekir.
A t â', Evzâî, Rabia ve Sevrî'ye göre kaza gerekir, kefaret gerekmez.
Ramazan* da bu fiili işleyip kefaretini ödedikten sonra tekrar işlerse ikinci kez kefaret ödemesi gerekir. Bu hususta âlimlerin icmâı vardır. Şayet henüz kefaret ödememişse Ebû Hanife'ye göre bir kefaret yeter. Diğer üç mezhebe göre iki kefaret gerekir.
Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'in meşhur kavline göre kefarette sıralamak vâcibtir. Yâni köle âzâd edebilirken onu yapmak zorundadır. Bu mümkün olmadığı takdirde iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmezse altmış yoksulu doyurur.
Mâlike göre, sıralamak mecburi değildir. Kişi, bu üç neviden dilediğini ifâ eder. [56]

Kefareti Yalnız Erkek Mi Ödiyecek, Yoksa Karısı Da Ödiyecek Mi ?

Bu hususta âlimlerin görüşleri farklıdır. Şöyle ki:
1 - Hanefî ve Hanbeli âlimlerine göre erkek ödiye-cek. Eşine gelince; Eğer cinsi temasa zorlanmış ise ona kefaret gerekmez. Aksi takdirde Hanefî ler'e göre Ona da gerekir. Hanbeliler'e göre iki görüş vardır.
2 - Şâfiiler'e göre kefaret yalnız erkeğe gerekir. Ev-zâj ve Hasan' m görüşü de budur.
3 - Mâ1iki1er'e göre kadın zorlanmışsa Onun kefareti de kocasına yüklenir. Zorlanmamışsa Ona da kefaret gerekir. [57]

Hadisin Fıkıh Yonu

1 - Açıklaması hoş olmıyan fiilleri kinaye yoluyla anlatmak caizdir.
2 - Ramazan ayında oruçlu iken cinsi münâsebetle oruç bozulduğu takdirde kefaret gerekir.
Ebû Hanife, Mâlik, Zühri, Evzâi, Sevri ve İ s h a k bu hadîsi delil göstererek : Cinsi münâsebetten başka şeylerle, meselâ yemek yemekle, su içmekle bile bile oruç bozana kefaret gerekir, demişlerdir. Ebû Hanîfe alınan oruç bozucu maddenin, gıdalanmayı veya tedavi etmeyi sağlayıcı olmasını şart koşmuştur. Hamur, kum gibi örf ve âdette ne gıda maddesi ne de tedavi maksadıyla alınmayan bir şey almakla kefaret gerekmez.

Şafii, Ahmed, Said bin Cübeyr, İbn-i'Si-rîn, Nehai ve Dâvüd-i Zahirî'ye göre kefaret, yalnız cinsî münâsebette bulunmakla oruç bozanlara mahsustur. Başka tür bozmakla kefaret gerekmez.
3 - Günah işlemekten dolayı pişmanlık duyulmalı ve cezasından korkulmahdır.
4 - Kefaret nevileri sıraya tâbidir.
5 - Kefaret ödemek durumunda kalan fakirlere yardım edilmeli ve müslümanı içine düştüğü sıkıntıdan kurtarmaya çalışılmalıdır.
6 - Kefaret ödemek, gücün yetmesine bağlıdır.
7 - Hibe ve sadakayı dil ile kabullenmek şart değil, teslim almak kâfidir.
8 - Fakir olduğunu söyleyenin bu sö?.ü kabul edilir. Şahit ile isbatlanması teklif edilmez.
9 - Dinini öğrenmek isüyene karşı yumuşak ve şefkatla davra-nılmalıdır.
10 - Had cezasını gerektirmeyen suçları işleyip durumunu âlime arzeden kişi azarlanmamak ve tazib edilmemelidir.
Hadîsin sonundaki «Ve o gün yerine bir gün oruç tut.» ilâvesinin hükmüne gelince : Bu ilâve, orucunu bozan kişinin kefaretten ayrı olarak o gününün orucunu kaza etmesinin gerekliliğine delâlet eder. Dört mezhebin imamları ve âlimlerin ekserisi bununla hükmet mistir. Bu ilâveye uiL rivayet senedinde zayıflık varsa da izahın kısmında işaret ettiğim yibi, başka rivâyellerlo kuvvetlenmiştir.

1672} E bu Hüreyro (Radıyullahü anh)\\e\ı rivayet eıliUliğıne #üre; Resûlullah (Snllallahü Aleyhi w Selimi) şöyk- binimin, tlt-misjtir :
-Kim ruhsat olmaksızın Ramazandan bir gün bile bile orucunu bozarsa yıl boyunca oruç tutmak Ona kâfi gelmez.Sindi'nin naklettiğine göre Buhftrî şöyle demiştir : İbnü'I-Mutavvis'in bu oruç hadîsinden başka herhangi bir hadisini tanımam ve Onun Ebû Hüreyre (R.A.)'ln hadîsini babası (el-Mutavvis)den işitip işitmediğini bilemem. [58]

İzahı

Dört sünen sahipleri ile Bey haki, Dârimî ve Dâre-k u t n i de bunu rivayet etmişlerdir. B u h â r i de bunu ta'Hkan rivayet etmiştir.
El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: "Yâni hastalık veya yolculuk gibi şer'î bir mazeret olmaksızın bile bile Ramazan ayında bir gün orucunu bozan bir kimse, devamlı oruç tutsa bile o günkü orucun fazilet ve bereketini kazanamaz. Maksad o gün yerine yıl boyunca kaza niyetiyle tutacağı oruç kâfi gelmez ve kazasını yapmış sayılmaz demek değildir. Çünkü âlimlerin ekserisinin hükmettiği gibi o kişi Ramazan' dan sonra kaza niyetiyle bir gün oruç tutarsa, vâcib olanı yapmış olur. Ve yukarıda açıklandığı üzere kefaret ödemesi gerekir.
Alî ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhümâ) bu hadisin zahirini tutarak: Mazeretsiz bir gün Ramazan orucunu bozan kimseye yıl boyunca tutacağı oruç kâfi gelmez, demişlerdir.
Saîd bin el-Müseyyeb'e göre o kişi, bozduğu bir gün yerine kaza niyetiyle otuz gün oruç tutar.
Dört mezhep imamları ve âlimlerin ekserisine göre bu kimse, kefaretten ayrı olarak kaza niyetiyle bir gün oruç tutmakla mükelleftir.
Hadis, Ramazan orucunu, bile bile bozmanın günahının büyüklüğüne delâlet ediyor. [59]

15 - Unutarak Orucunu Yiyen Hakkında Gelen Hadisler Babı

1673) Ebû Hüreyre (Radtyatlâhü anhyden; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim oruçluyken unutarak (bir şey) yerse, orucunu tamamlasın (devam etsin). Çünkü Ona Allah yedirmiş, içirmiştir.»" [60]

İzahı

Kütüb-t Sitte sahipleri, Dârekutnî, Hâkim, İbn-i Huzeyme, Dârimi ve Beyhaki, müteaddit senedlerle ve birbirine yakın lafızlarla bunu rivayet etmişler; T i r m i z î hadîsin Hasen - Sahîh olduğunu söylemiştir.
Hadis, oruç iken bir şey yiyen ve içen kimsenin orucunun bozulmadığına ve Ona bir şey lâzım gelmediğine delâlet ediyor. Kul, unutarak yiyip içtiği için fiili Allah'a isnad edilerek Allah'ın Ona yedirip içirdiği buyurulmuştur.
Ebû Hanîfe, Şafii, Hasan-ı BasrİV, Mücâ-h i d, E v z â î ve başka âlimler: Oruçlu iken unutarak oruç bozucu harekette bulunanın orucu bozulmaz ve Ona bir şey lâzım gelmez, demişlerdir. Ashabtan Ebû Hüreyre, îbn-i Ömer ve Alî (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.
A h m e d ' e göre oruçlu kimse, unutarak ailesiyle cinsi münâsebette bulunursa hem kaza hem kefaret gerekir. Fakat unutarak bir şey yemek, içmekle ne kaza, ne de kefaret gerekmez.
M â i i k' e göre oruçlu kişi, unutarak oruç bozucu bir şey işlerse kaza gerekir, kefaret gerekmez.

1674) Esma' bint-i Ebî Bekir (Radıyallâhü anhümâ)'d&n: Şöyle demiştir ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken bir bulutlu günde biz iftarımızı açtık. Sonra da güneş doğdu.
(Râvi Ebû Üsâme demiştir ki:) Ben, Hişâm'a: İftarım açanlar, o günkü orucunu kaza etmekle emredildiler (mi?), dedim. Hişâm: Kaza etmekten kaçış yoktur, dedi." [61]

İzahı

Buhâri, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Dârekutnî de bunu. rivayet etmişlerdir.
Hadis, güneşin battığına kanaat getirerek iftarını açan, sonra güneşin henüz batmadığını anlıyana kaza gerektiğine ve kefaret gerekmediğine delâlet eder. İbn-i Şîrîn, Saîd bin Cübeyr, dört mezhep imamları, E v z â i ve başka âlimler, bununla hükmetmişlerdir.
Müc&hid, Ata', Urve bin Zübeyr, Hasan-ı Basri, Dâvûd ve İshak'a göre kaza da gerekmez. Bunların delili, Beyhaki' nin î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhl'dan merfu' olarak rivayet ettiği:
«Şüphesiz Allah, ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandıkları şeyleri bağışlamıştır.» mealindeki hadîstir. Fakat bu hadîs, anılan şeylerden dolayı ümmetin muâhaze edilmiyeceği anlamında yorumlanmıştır. Muaheze edilmemek, kazanın vâcibliğini gerektirmez. Kuvvetli hüküm, cumhurun hükmettiği, kazanın gerekliliğidir.
Bu ihtilâf, şafak doğduktan sonra henüz şafağın sökmediğini zannederek bir şey yiyen hakkında da cereyan eder. Yine kuvvetli olan hüküm, o günkü oruca ka*..i edilmesidir. [62]

16 - Kusan Oruçlu Hakkında Gelen Hadisler Babı

l675) Fadale bin Ubeyd el-Ensari [63] (Rditıyallnhü anfy)'ı\en rivayet
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nafile oruç tutmayı îti-yad hâline getirdiği bir günde onların yanına çıkmış da bir kap (su) istemiş ve içmiştir. Râvi Fadâle (Radıyallâhü anh) :
Biz i Yâ Resûlallah! Bu günü oruçla geçirdin, dedik. Buyurdu ki: -Evet, Velâkin ben kustum.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin İshak tedlisçidir ve an'ane ile rivayet etmiştir. Râvi Ebû Merzuk'un da ismi bilinmez ve Fedâle (R.A.)'den hadis işitmemiştir. Bu sebeple hadîste zayıflık ve inkıta' vardır.

1676) Ebû Hüreyrc (Radtyallahu anh)'<\en rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«İrâdesi dışında kusan oruçluya kaza gerekmez. Kendini kustu rana kaza gerekir.»" [64]

İzahı

Feda1e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Ancak bunun bir benzerini Ebû Dâvûd, Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kustu ve sonra orucunu bozdu." demiştir. Sevbân da Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsini te'yid etmiştir.
El-Menhel yazarı, Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'in hadîsini şöyle yorumlamıştır: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem nafile oruç tutmuştu ve kendi iradesiyle kustu. Bir ma'zeret dolayısıyla bunu yaptı. Çünkü Genâb-ı Allah : «Amellerinizi iptal etmeyiniz.» buyurmuştur. Bu hadis, âlimlerce böyle yorumlanmıştır.
T i r m i z i de : Bu hadîsin mânâsı şudur: Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) nafile oruç tutmuştu, kustu ve zayıf düştü. Bu nedenle de orucunu bozdu. Bu durumu açıklayan bâzı rivayetler vardır, demiştir.
T i r m i z î' nin işaret ettiği rivayet, müellifin bu hadîsidir. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o günü nafile oruçla geçirmeyi itiyad hâline getirdiği belirtilmiştir.
Hadîsteki kusma işi isteyerek kusma anlamına yorumlanınca, bundan sonra gelen hadîse ters düşmez.
Sindi' nin beyânına göre Bey haki şöyle demiştir: Bu hadîsin isnadı, münâkaşa götürür durumundadır. Eğer sahîh ise kendini kusturan anlamına yorumlanır.
B e y h a k i' nin demek istediği yorum şudur : Oruçlu kendini kusturma ihtiyacını duymuş ve bu-yüzden kendini küstürmüştür.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der :
"Yâni oruçluyken irâdesi dışında kusan bir kimsenin orucu bozulmaz. Ve o gün kaza etmesi gerekmez. Kusmuk ağız dolusu da olsa hüküm budur. Dört mezhep imamı böyle hükmetmişlerdir. Cumhura göre kusmuk ağza gelip dışarı atılması mümkünken ondan bir şeyin boğaza dönmemesi şarttır. Aksi halde, yâni dışarı atılması mümkünken bunu yapmayıp bir kısmı boğaza geri dönecek olursa, kaza etmek gerekir.
Hanefî âlimlerinden Muhammed bin el-Hasan'a göre ağza gelen kusmuk, kendiliğinden geri dönerse, oruç bozulmaz. Hanefi âlimlerince sahîh sayılan kavil budur. Ebû Yûsuf'a göre, kusmuk ağız dolusu olursa kendiliğinden geri dönmesiyle bile oruç bozulur. Yâni Muhammed'e göre kişinin irâdesi esastır. Ebû Yûsuf'a göre ağız dolusu olması esastır. Bu esaslardan hareketle dört mesele doğar :
1 - Kusmuk, ağız dolusundan az olup kendiliğinden geri döndüğü zaman Ebû Yûsuf ile Muhammed'in ittifakıyla oruç bozulmaz. Çünkü Muhammed'in esas saydığı irâde durumu yoktur. Ebû Yûsuf un esas saydığı ağız dolusu durumu yoktur.
2 - Kusmuk ağız dolusundan az olup bunu iradesiyle yuttuğu zaman Ebû Yûsuf'a göre oruç bozulmaz. Çünkü ağız dolusu du rumu yoktur. Seçkin kavil de budur.Muhammed'e göre bozulur. Çünkü iradesiyle yutmuştur.
3 - Kusmuk ağız dolusu olup tamamı veya bir parçası kendiliğinden geri döndüğü zaman irâde durumu bulunmadığı için Muhammed'e göre oruç bozulmaz. Sahih olan da budur. Ağız dolusu olduğu için Ebû Yûsuf'a göre bozulur.
4 - Kusmuk ağız dolusu olup tamamını veya bir parçasını iradesiyle yuttuğu zaman, ikisinin ittifakıyla oruç bozulur.
Hadîsin ikinci cümlesinin mânâsı şudur : Kişi oruçluyken kendisini kusturursa orucu bozulur ve kaza gerekir. Ali, İbn-i Ömer, Zeyd b. Erkam, dört mezhep imamları ve başka âlimlerin (Radıyallahü anhüm) kavli budur.
İbn-i Mes'ud (Radıyallahü anhJ, İkrıme, Rabia ve e 1 - K â s ı m ' a göre kusmuk iradesiyle boğaza dönmedikçe kusmanın hiçbir çeşidiyle oruç bozulma/ Fakat birinci görüş kuvvetlidir. [65]

17 - Oruçlu İçin Misvak Kullanmak Ve Göze Sürme Sürmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1677) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Oruçlunun hayırlı hasletlerinden birisi, misvak (kullanması)-dır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Mücâlid zayıftır. Lâkin Buhârî, Ebû Dâvûd ve TirmizİI'nin rivayet ettikleri Âmir bin Rabia'nın ha-dlsi bu hadis için şâhid durumundadır. [66]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, oruçlunun misvak kullanmasının müstehablığına delâlet ediyor. Hadîs kayıtsız olduğu için öğleden evvel ve öğleden sonraya şümullüdür.
Notta işaret edilen Â m i r' in hadîsi meâlen şöyledir: "Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i oruçlu olduğu halde misvak kullanırken gördüm."
El-Menhel yazarı Â m i r' in hadîsini açıklarken şöyle der :
"Bu hadîs, oruçlunun öğleden evvel ve sonra misvak kullanmasının müstehablığına delâlet eder. Misvakın kuru veya yaş olması farketmez. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 - içlerinde Ömer, tbn-i Abbâs, Alî ve îbn.-i Ömer (Radıyallâhü anhümJ'ün bulunduğu sahâbüerden bir cemâat ile Mücâhid, Saîd bin Cübeyr, Ata', İbrahim NehaİI, Muhammed bin Şîrîn, Ebü Ha-nîfe, Muhammed, Sevrî ve Evzâî' nin kavli, yukarıda anlatılandır.
2 - Şafiî ve arkadaşlanna göre oruçlunun öğleden evvel misvak kullanması müstehab olup, öğleden sonra mekruhtur. Ebû Sevr ile Evzâî ve Muhammed bin e 1 - H a s a n ' -dan bu kavil rivayet edilmiştir. Bunların delili, oruçlunun ağız kokusunun Allah katında misk kokusundan daha güzel olduğuna dâir Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadîstir. Misvak kullanmak ile bu kokunun giderilmesine çalışılmıştır. Bu koku, öğleden sonra belirdiği için o vakitte misvak kullanmayı mekruh saymışlardır.Lâkin mezkûr hadîs, onların dedikleri mânâda kesin değildir. Başka mânâlarda da yorumlanmıştır. Geniş izah için oruç bahsinde geçen bu hadise müracaat edilsin.
3 - Mâlik ve arkadaşlarına göre misvak yaş olduğu zaman oruçlu için kullanılması mekruhtur. Kuru olduğu zaman, oruçlu öğleden evvel de öğleden sonra da kullanabilir. Bu görüş, Ş a' b i, K a t â d e , başka âlimler ve Ebû Yûsuf tan rivayet edilmiştir.
4 - Ahmed'e göre öğleden sonra oruçlunun misvak kullanması mekruhtur. Misvak yaş olsun, kuru olsun fark etmez. Keza yaş iken öğleden önce de kullanmak mekruhtur.

1678) Âişe (Radıyallâhü anhâyfan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken gözüne sürme sürmüştür.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin İsnadı zayıftır. Çünkü rairi ZUbeydl zayıftır. Onun adının Said bin Abdül-Cebbâr olduğunu Ebû Bekir bin Ebi D&vûd beyan etmiştir. [67]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, oruçluyken göze sürme sürmenin meşruluğuna delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :
1 - Ebû Hanife, Şafii âlimleri, Atâ', Hasan-ı Basrî, Nehai, Evzâi ve Ebû Sevr'e göre oruçlunun gözüne sürme sürmesi caizdir. Sürülen sürmenin tadı boğazda duyulsa dahi oruç bozulmaz. Enes, tbn-i Ömer ve İbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.
2 - M âl ikil er'e göre eğer göze sürülen sürmenin boğaza ulaşması muhakkak ise sürülmesi haramdır ve kaza etmek gerekir. Eğer şüpheli ise sürülmesi mekruhtur.
3 - İbn-i Ebî Leylâ ve bâzı âlimlere göre göze sürme sürmek orucu bozar. [68]

18 - Oruçlu İçin Hacâmet (Olmak Ve Etmek) Hakkında Gelen Hadisler Babı

1679) Ebû Hüreyre (Radtydlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Hüreyre (R.A.)'ın hadisinin senedi münkatı'dır. Ebû Hatim : Abdullah bin Bişr'in el-A'meş'ten hadis işitmesi sabit olmamıştır. Abdullah, el-A'meş'ten hadis rivayet ettiğinde ancak şöyle söylüyor : Ebû Bekir bin Ayyaş, el-A'meş'ten bana yazmıştır ki :.... demiştir.

1680) Sevbân (Radıyallâftü anh)'(\en: Şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'1 şöyle buyururken işittim:

«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.

1681) Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Ramazan ayından onsekiz gece geçtikten sonra bir gün kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Bakî'da yürürken Efendimiz hacâmet olan bir adama rastlamış ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.» buyurmuştur."

1682) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâJ'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu ve ihramdayken hacâmet oldu. [69]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'ın hadîsi Zevâid türün-dendir.
S e v â n (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesai, İbn-i Hibbân, Tahavî ve Dâ-r i m i de rivayet etmişlerdir.
Şeddâd (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî, î bn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs {Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Tahavî ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
tik üç hadîsin zahirine göre hacâmet edenin ve hacâmet olanın ikisinin de orucu bozulur. Âlimlerin bir kısmı bunların zahiriyle hükmetmişlerdir.Alî,Ebû Hüreyre, Ata', Evzâ. Ahmed, îshak, Ebû Sevr (Radıyallâhü anhüm) bu gruptaki âlimlerdendirler. Fakat cumhura göre ne hacâmet edenin, ne de ola nın orucu bozulmaz. Hanefî âlimlerine göre, oruçlu iken bunu yapmak mekruh değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem).l682 nolu hadîste belirtildiği gibi hacâmet olmuştur.Mâ1ik , Şafii ve Sevrî'ye göre oruçlu iken yapmak mekruhtur. Cumhura göre bu hadîsler şöyle yorumlanır:
Hacâmet eden ve olan oruçlunun orucu bozulma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Çünkü hacâmet olanın kan vermekle zayıf düşmesinden korkulur. Hacâmet eden de kan alma şişesini emerken boğazına kan kaçmasından emin değildir. Maksad budur. Bunların oruçlarının bozulması değildir. Bu nevi ifâdeler, bu mânâlarda kullandır. Nitekim bir tehlikeyle karşı karşıya gelen kimse : Mahvoldum! der. Halbuki henüz ona bir zarar gelmiş değildir.
Ş e d d â d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde söz konusu edilen adamın isminin Ma'kil bin Yesâr (Radıyallâhü anh) olduğu, H â k i m'in rivayetinde açıklanmıştır.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâl'nın hadisi, hacâmet olmanın orucu bozmadığına delâlet ediyor. Sahâbilerin ve tabîîlerin cumhurunun kavli budur. Enes, Ebû Said-i Hudri, Zeyd bin Erkânı, Sa'd bin EbİVakkâs, İbn-i Mesud, İbn-i Abbâs, tbn-i Ömer, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhüm) bu görüşte olan sahâbîlerdendirler. Keza Şa'bî, Urve, Ata bin Yesâr, Zeyd bin Eşlem, Ebû İkrime, Ebû Hanife ile arkadaşları. Mâlik, Şafii ve arkadaşları da bu görüştedirler.
El-Menhel yazarının beyânına göre, bu âlimler, hacâmetle orucun bozulduğuna dâir yukardaki hadislere şöyle cevap vermişlerdir. Bu hadisler, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâJ'mn hadîsiy-le ve benzen hadislerle mensuhtur. El-Menhel yazarı, î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisindeki hükmü te'yid eder mâhiyetteki Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) ile Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in Dârekutnî tarafından rivayet edilen hadîslerini zikretmiştir. Gerek duymadığım için buraya aktarmadım.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhünıâ) 'nın hadîsi, oruçluyken hacâmet olmanın câizliğine delâlet ettiği gibi, İhramdayken de hacâmet olmanın câizliğine delâlet ediyor. Şafiî, İbn-i Abdi'l-B e r r ve başkalarının rivâyetindeki ilâveye göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in hacâmet olması. Veda haccı yolculuğu esnasında vuku' bulmuştur.
İ b n - i A b b â s (Radıyalâhü anhümâ)'nın bu hadîsi, A h -med ve Buharı' nin bir rivayetinde meâlen şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramdayken hacâ-met olmuş ve oruçluyken hacâmet olmuştur/' Buhâri ve Müs1im'in bir rivayetinde ise sadece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ihramdayken hacâmet olduğu belirtilmiştir.
El-Menhel yazarı bu rivayetleri ve başka rivayetleri zikrettikten sonra: Açık olan rivayet, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oruçluyken hacâmet olduğunu, keza ihramdayken hacâmet olduğunu bildiren rivayettir. Buna göre hacâmet olma işi, ayrı ayrı vakitlerde olmuştur. Bunların bir vakitte olmasına mâni yoktur. [70]

19 - Oruçlunun Eşini Öpmesi Hakkında Gelen Hadisler Babı

1683) Aişe (RadtyaUâhü anhâyfr&n; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruç ayında (eşini gündüz) öperdi."

1684) Âişe (RadtyaUâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken (eşini) öperdi. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsinize hâkim olabilir?"

1685) Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken (eşini) öperdi." [71]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadisini T i r m i z i ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. İkinci hadîsinin benzerini de N e s a i hâriç diğer Kütüb-i Sitte sahiplen de rivayet etmişlerdir.
Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini bulamadım.
Bu hadîsler, nefsine hâkim oruçlunun eşini öpmesinin câizliğine delâlet ediyor.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde geçen "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsine hâkim olabilir.?" cümlesinin açıklaması hakkında Neve-v i' nin şöyle dediğini "Tuhfe" yazarı nakletmiştir: A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin sözünün mânâsı şudur: Sizler oruçluyken eşlerinizi öpmekten sakınmalısınız. Kendinizi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kıyaslamayınız. Çünkü O, nefsine hâkimdi. İleri şehveti doğuracak öpmekten emindi; Sizler emin olamazsınız. Bu itibarla yolunuz, öpmekten kaçınmadır.
Oruçlunun eşini öpmesini caiz görenlerin, Â i ş e (Radıyallâ-hü anhâ)'nin sözünü şöyle yorumladıklarını Sindi belirtmiştir. Yâni. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) herkesten fazla nefsine hâkim olduğu halde oruçluyken eşini öptüğüne göre, sizler de oruçluyken eşinizi öpebilirsiniz. [72]

Oruçlunun Eşini Öpmesi Hakkında Âlimlerin Görüşleri

1 - Sahâbilerden ve Tabîîlerden bir cemâat, nefsine hâkim olan oruçlunun eşini öpmesinin câizliğine ve bununla orucunun bozulmıyacağına hükmetmişlerdir. Hanefi âlimleri, A h m e d , 1 s -hak ve D â v û d bu görüştedirler. Ebû Hanife ve arkadaşları : Meninin gelmesi veya cinsi münâsebette bulunma tehlikesi hususunda nefsinden emin olmayanın oruçluyken eşini öpmesi veya çıplak vücutlarının birbiriyle temas etmesi mekruhtur. Aşırı dokunma, yâni eşlerin çıplak iken kucaklaşması veya dudak öpüşmesi ise mutlaka mekruhtur. Cünüp olma endişesinin bulunup bulunmaması farketmez, demişlerdir.
2 - Meşhur kavline göre Mâlik: Kesinlikle nefsine hâkim olan oruçlunun eşini öpmesi mekruhtur. Nefsinden kesinlikle emin olmıyanınki ise haramdır, demiştir.
3 - Şafiî, Sevrî ve Evzâî genç ile yaşlı arasında ayırım yaparak yaşlının eşini öpmesini mubah, gencinkini mekruh saymışlardır. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivayet edilen hüküm de budur. Nevevî, Müslim'in şerhinde : Şafiî ve arkadaşları: Şehvetinin tahrikine yol açmayan öpme, oruçluya haram değildir .Bununla beraber iyisi, bunu yapmamak1 tır. Yapmanın mekruhluğu söylenemez, demişlerdir. Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) eşlerini öptüğü halde bunu yapmamasının daha iyi olduğunu söylemelerinin sebebine gelince; öpme sınırını aşmamak emniyeti; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için mevcuttu. Başkası için bu emniyetin varlığı söylenemez. Nitekim Â i

ş e (Radıyallâhü anhâ) : "O, hepinizden fazla nefsine hâkimdi." demiştir. Öpmekle şehveti tahrik edilen hakkındaki hüküm, Şafiî âlim-lerince en kuvvetli görülen hüküm, haramlıktır. Bir kavle göre ten-zihen kerahettir.
4 - Şüreyh, İbrahim Nehaî, Şa'bi ve başka bâzı âlimlere göre öpmek orucu bozar. Kaza etmek gerekir.

1686) Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m mevlâsı Meymûne (Radıyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Oruçluyken oruçlu eşini öpen adamın durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e soruldu. Buyurdu ki i «İkisinin orucu bozulmuş olur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Hadfsin isnadı zayıftır. Çünkü Zeyd bin Cübeyr'in ve Şeyhi Ebû Yezid ed-Dmnî'nin zayıflığı Üzerinde âlimlerin ittifakı vardır. Et-TakrİB'de de Ebû Yezid ed-Dmni'nin meçhul olduğu nakledilmiştir. Ez-Zü-beyri de : Bu hadîs rnünkerdir ve Ebû Yezid meçhuldür, demiştir, [73]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin zahirine göre eşini öpenin ve öpülenin oruçları bozulur. Lâkin öpmekle orucun bozulmadığına hükmeden âlimlere göre bu hadis sahih olduğu takdirde şöyle yorumlanır : Eşlerin oruçları bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çünkü öpme ileri şehvete ve cünüplük hâlinin olmasına yol açabilir.
El Menhel yazarının beyânına göre yukarıda anıldığı gibi Şüreyh ve arkadaşlarının öpmekle orucun bozulduğuna dâir verdikleri hükmün delili bu hadistir. [74]

20 - Oruçlunun Mübaşeret (Çıplak Teninin, Eşinin Çıplak Tenine Değmesi) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Mübaşeret kelimesi hadis âlimlerince bir kaç şekilde tarif edilmiştir. Tuhfe yazarı bu bâbtaki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin açıklaması bahsinde şöyle der:
Mübaşeret, öpmekten daha geniş kapsamlı bir mânâ ifâde eder. Bâzılarına göre mübaşeret; erkeğin hanımının avret mahallinden başka yerine elle dokunmasıdır. Bir kavle göre mübaşeret; öpmek ve elle dokunmaktır. N e v e v i' ye göre mübaşeret ile elle dokunma mânâsı kastedilmiştir. Mübaşeretin asıl mânâsı ise; erkek ile kadının tenlerinin örtüsüz temasıdır.
El-Menhel yazarının beyânına göre burada mübaşeretten mak-sad, cinsi temas kadar ilerlemiyen dokunmadır, öpme suretiyle veya başka tür dokunma ile olabilir.

1687) İbrahim (en-Nehaî)den rivayet edildiğine göre el-Esved (bin Yezîd) ve Mesrûk, Aişe (Radtyaltâhü unhiim)'ün yanına vararak:
Resûlullah (SallalİIahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken mübaşeret eder miydi? diye sormuşlar; Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Yapardı ve nefsine en hâkim olanınızdı, demiştir."[75]

İzahı

Bu hadisin benzen, diğer Kütüb-i SİtteTde rivayet edilmiştir. Hadîs, oruçluyken mübaşeret etmenin câizliğine delâlet eder. Oruçlunun mübaşeret etmesinin câizliği hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bu ihtilâf öpmenin câizliğine dâir ihtilâfın aynısıdır.
El-Menhel yazarı; Oruçlunun eşini öpmesi veya ona mübaşeret etmesi hususundaki ihtilâf, meninin gelmemesi şartına bağlıdır. Geldiği takdirde âlimlerin ittifakıyla orucu bozulur ve kaza etmesi gerekir. Mâlik ve İshak'a göre ayrıca Ona kefaret gerekir. Şayet bu hareketlerden dolayı mezi gelirse; Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre kaza gerekmez. Mâlik, Ahmed ve İshak'a göre kaza gerekir. Bu hâlin belireceğini önceden bilirse öpmek veya mübaşeret haramdır.

1688) Abdullah bin AbbAs (Rarııyıillâhü ttnhümâ)\\ı\n; Şöyle* demiştir :
Mübaşeret hakkında yaşlı oruçluya ruhsat verilmiş, genç oruç luya da mekruh sayılmıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : îbn-i Mâceh'in şeyhi olan Muhammed bin Hâlid zayıf olduğu için bunun senedi zayıftır. [76]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin benzerini Ebû Dâvûd ve Beyhakî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Oradaki rivayet meâlen şöyledir:
"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e oruçlunun mübaşeret hükmünü sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ruhsat verdi. Başka birisi gelip aynı şeyi sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu men etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ruhsat verdiği adam, yaşlı ve men ettiği adam gençti."
Ahmed ve Tabarânî de bunun bir benzerini I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadîs, oruçlu iken öpme ve mübaşeret hakkında yaşlı ile genç arasında ayırım yaparak yaşlıya caiz ve gence mekruh sayan I b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh); Şafiî, Sevrî, Evzâî ve bir rivayete göre Mâlik için bir delildir. [77]

21 - Oruçlunun Gıybet Ve Çirkin Söz Söylemesi Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1689) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
-Yalan söylemeyi, câhilce davranmayı ve bununla amel etmeyi bırakmıyan (oruçlu) kimsenin yemesini içmesini bırakmasına Allah'ın İhtiyacı yoktur. (Buna kıymet vermez.)»"[78]

İzahı

Müslim' den başka Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisten maksad şudur: Oruçluyken yalancılık, yalan şahitlik, gıybet, iftira, sövmek, lanetlemek gibi bâtıl söz söylemeyi bırakmı-yanın tuttuğu orucun makbul olmadığıdır. Çünkü oruçtan maksad; aç ve susuz kalmanın kendisi değil, bununla teminine çalışılacak şehvetleri kırmak, kötülüğü emredici nefsi frenlemektir. Hadîsteki Allah'ın ihtiyacının olmayışı, orucun makbul olmayışından mecazdır. Çünkü ne bâtıl sözü bırakanın ne de bırakmayanın aç ve susuz kalmasına Allah'ın ihtiyacının olmadığı ma'lumdur.
îbn-i Battal: Hadîsin mânâsı bâtıl söz söyliyenin oruç tutmayı bırakmasını emretmek değil, bâtıl sözden sakındırmaktır, demiştir.
İbnü'l-Münzir: «Allah'ın ihtiyacı yoktur» cümlesi, orucun makbul olmadığından kinayedir. Nasıl ki öfkelenen bir kimseye istediği şey verildiği zaman Onu çevirirken : Benim buna ihtiyacım yoktur, der. Şu halde hadîsten maksad, bâtıl sözle kirletilen orucun, reddedilmeye mahkûm olduğu ve böyle kirletilmeyen orucun makbul olduğudur.
Hadis; bâtıl sözün, oruçlunun sevabını noksanlaştırdığına delâlet ediyor. Gıybet, yalancılık, koğuculuk, câhilce davranmak ve bunlarla amel etmenin, orucu bozup bozmadığı hususunda ihtilâf vardır. Cumhura göre bunlar orucu bozmaz. Fakat sevabını noksanlaştırır. S e v r î' ye göre gıybet orucu bozar. Gazali' nin el-îhyâ'da beyân ettiğine göre Mücâhid: Gıybet ve yalancılık, orucu bozan hasletlerdir, demiştir.
E v z â İ' ye göre gıybet orucu bozar ve kaza etmeyi gerektirir.

1690) Ebû Hüreyre (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Nice oruçlu vardır ki; orucundan kendisine aç kalmaktan başka bir şey yoktur. Ve gece namazına nice kalkan vardır ki kalkışın* dan kendisine uykusuzluktan başka hiç bir şey hâsıl olmaz.Bunun senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [79]

İzahı

Zevdid türünden olan bu hadis, oruç tutan bir çok kimsenin orucunun makbul olmadığına ve sevap sağlamadığına delâlet ediyor. Müellif bu hadisi bu bâbta zikretmekle oruçtan sevap kazanmamanın sebebinin, oruçlunun bâtıl söz söylemesi olduğuna zımnen işaret etmiş olur. Gece namazına kalktığı halde uykusuzluktan başka kazancı olmayanlar, bu hizmetlerine riyakârlık karıştıranlar veya benzerî günahları işliyenlerdir.

1691) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü an/t)\\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallıhü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Birinizin oruç günü olduğu zaman sakın çirkin söz söylemesin. Ve cehaletin gereklerinden bir şey işlemesin. Eğer bir kimse ona karşı câhilce davransa = Ben oruçlu bir adamım, desin. [80]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri, Mâlik ve Bey haki bu hadîsi benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler biraz daha uzundur.
Hadîsin : «Câhilce davranmasın» diye terceme ettiğimiz cümlesinin açıklaması bahsinde el-Menhel yazarı: Yâni gıybet, boş lâf, alay etmek v.s. günahlar gibi cahillerin kârı olan şeylerin hiç birisini işlemesin. Maksad bu hareketlerin yalnız oruç hâlinde yasak olduğunu, diğer zamanlarda mubah olduğunu bildirmek değildir. Maksari, oruç hâlinde bu gibi hareketlerden daha çok uzak kalmaktır.
Hadisin : «Ben oruçlu bir adamım, desin.» cümlesinin açıklaması bahsinde el-Menhel yazan şöyle der :
Oruçlunun bu sözü diliyle mi söy'iyeceği yoksa kalbinde mi söy-tiyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir H A i' i î' nin nakline göre imamlar, bu sözü kalbinde söyleme yorumunu tercih etmişlerdir. Çünkü dille söylemekte riyakârlık ve gösteriş olabilir.
N e v e v î, el-Ezkâr'da bu sözü dille söyleme yorumunu tercih etmiş, diğer yorumun da iyi olduğunu beyan etmiş ve : Eğer hem cii liyle hem kalbiyle söylerse bu da uygundur, demiştir.
R û y â n î' ye göre eğer Ramazan ayı ise diliyle söylesin, başka bir oruç tutmuş ise kalbinde söylesin.
Oruçlunun bu sözü söylemesindeki hikmet, kendi nefsini kötülükten men etmek veya muhatabını fena davranmaktan men etmektir. [81]

22 - Sahur Yemeğini Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1692) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'6.en rivayet edildiğine «öre: Resûlullah (Saltallakü Aleyhi ve Scllcm) :
«Seher vaktinde yiyiniz ve içinim. Çünkü onda bereket vardır.» buyurdu." [82]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Tirmizî de bu hadisi rivayet etmişler;T i r m i z î hadîsin Hasen - Sahih olduğunu söylemiştir.
Sehûr i Seher vaktinde yiyilen yemek ve içilen su ve benzeri meşrubattır.
Bu babın başlığındaki; kelimesi iki şekilde de okunabilir. Keza hadîs metninde geçeri bu kelime iki şekilde okunabilir. Tuh-f# yazarının beyânına göre :
El-K aarî : Hadîs âlimlerinden tutulan rivayet bu kelimenin "Sin"in üstünüyle okunmasıdır. Yâni "Sehûr" diye okunur. Bu da seher vaktinde yiyilen yemek ve içilen içecek maddeleridir, demiştir. E 1 - C e z e r i de en-Nihâye'de "Sin"in üstünüyle olan rivayetin daha çok olduğunu söylemiştir.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te ; Bu kelime "Sin"in ötresi ve üstünüyle okunabilir. Çünkü eğer hadîsteki bereketten maksad ecir ve sevap ise Suhûr diye okumak uygundur. Çünkü ecir ve sevap, yiyecek ve içecek maddelerinde değil, bunları yemek ve içmek işindendir. Şayet bereketten maksad, oruçluya kuvvet ve zorluğu hafifletmek ise "Sin"in üstünüyle okumak uygundur. Çünkü zorluğu hafifletmek ve oruçluya kuvvet, gıda maddelerinde bulunur. Bâzılarına göre bereketten maksad, seher vaktinde sehûr yemeği vesilesiyle uyanıp duâ etmektir. En uygunu şudur ki; Sehür yemeğine kalkmakta çeşitli yönlerden bereket hâsıl olur. Bu yönlerin bir kısmı şunlardır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetlerine uymak, Ehl-i Kitâb'a muhalefet etmek, ibâdet için kuvvet almak, açlığın yol açtığı huysuzluğu gidermek, neşeyle oruç ibâdetine yönelmek, seher vaktinde yardım dileyen yoksullara sadaka vermek, ibâdet ve duaların makbul olduğu kuvvetle umulan seher vaktinde ibâdet ve duâ etmek, oruç niyetini akşam unutmuş olana niyet etme imkânını bulmaktır, demiştir.
Hadîsteki emir, âlimlerce mendupluk için yorumlanmıştır. Yâni oruç tutacak kimselerin seher vaktinde kalkıp bir şey yemeleri veya içmeleri sünnettir, vâcib değildir. İbn ü'l-M ü n z ir bu hüküm hususunda icmâ bulunduğunu nakletmiştir

1693) İbn-i Abbâs (RadıyaUâhü anhiimâ/dan rivayet edildiğine «öre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur :
«Gündüz orucu için seher yemeğinden ve gece ibâdetine kalkmak için öğle istirahatından yardım dileyiniz,Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadsin senedindeki râvi Zem'a bin Salih zayıftır. [83]

23 - Sehûr Yemeğini Geciktirmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1694) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sehûr yemeğini yedik, sonra sabah namazına kalktık, dedi. (Enes (Radı-yallâhü anh) demiştir ki:) Ben :
Sehûr yemeği ile sabah namazına kalkışınız arasında ne kadar zaman vardı? diye sordum. Zeyd (Radıyallâhü anh) dedi ki: Elli âyet okuyacak kadar." [84]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Tirmizi de rivayet etmişler; T i r m i z î ; Bu hadîs hasen - sahihtir. Şafiî, Ahmed ve I s h a k sahur yemeğini geciktirmeyi müstehab saymışlardır, demiştir,
Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken : Elli âyetten maksad, ne uzun ne de kısa olmayıp, mu'tedil elli âyet olup, bunu acele etmeden ve çok ağır davranmadan vasat bir şekilde okumakla geçen süredir, der.

1695) Huzeyfe (Radtyallâhü an/ı)'der\; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sehûr yemeğini yedim. Sehûr vakti (şafak vaktine o kadar yakındır ki hemen hemen) şafaktır (denilebilir.) Şu farkla ki; henüz güneş (yâni şafak) sökmemiştir." [85]

İzahı

Nesai, A h m e d ve T a h a v i de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Sindi bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der : Bu hadîsteki "Nehâr"den maksad, şer'î gündüzdür. Yâni fecirdir. Ve "Şems"ten maksad, güneş değil fecirdir. Çünkü fecir aydınlığı, güneşten önce gelir, H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın maksadı şudur: Sahur yemeği vakti, şafak sökme vaktine o kadar yakındır ki; henüz şafak sökmemiş olmakla beraber; neredeyse şafak söktü denilebilir. Bu hadîsi zahirine göre mânâlandıranlar, bu hadîsin men-suh olduğunu söylemişlerdir.
Tuhfe yazarının naklettiğine göre Tahavî, Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'in hadîsini rivayet ettikten sonra : Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen bu hadîsin aykırı düştüğü B u -hârî, Müslim ve başkalarının ittifakıyla rivayet ettiği hadîslerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayetleri sabittir. Ancak şu ihtimâl var: Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi;
= «Şafak sökünceye kadar yiyiniz ve içiniz[86] âyetinin inişinden önceki zamana âit olabilir, demiştir.
Sindî, Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin mezkûr âyetten önceki zamana âit olup, sonradan mensuh olduğu görüşünü uygun görmiyerek

şu gerçeği belirtiyor : Oruç süresi, ilk zamanlar yatsıdan ertesi gün akşamına kadar idi. Bu süre, mezkûr âyetle kısaltılarak fecirden akşama kadar kılınmıştır. Yâni teşditten tahfife doğru bir değişiklik olmuştur. Huzeyfe (Radıyallâhü anhl'in hadîsiyle âyetin hükümleri karşılaştırılınca, ayetin inişiyle oruç süresinde tahfif ve kısaltma değil, teşdîd ve uzatma durumu çıkmış olur. Ebû îshak; Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'in hadisinin mensuhluğunu söylemek tutarlı değildir, derken bu gerekçeyi kasdetmis olabilir.

1696) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bilâl'ın ezant, herhangi birinizi sahur yemeğini yemekten alıkoymasın. Çünkü O, uyuyanınız uyansın ve gece ibâdetine kalkmış olanınız (istirahatına veya ihtiyaçlarına) dönsün diye ezan okur. Fecir, aydınlığın şöyle çıkması değil, semânın ufkunda yaygın olarak şöyle çıkmasıdır.»" [87]

İzahı

Tirmizi hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bunu rivayet etmişlerdir. Hadîs, sahur yemeğini geciktirmenin meşruluğuna delildir. Ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın şafaktan önce sabah ezanını okuduğunu bildirir. Seher vakti uykuda olanlar ve gece namazına kalkmış olanlar bulunurdu. Gece namazına kalkmış olanlar Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ezanıyla fecr'in yaklaştığını anlıya-rak ibâdetlerine ara verirlerdi. Sabah namazma neşe ve kuvvetle kalkmak için biraz istirahat ederlerdi. Veya sair ihtiyaçlarını giderirlerdi. Seher vaktine kadar uyanmamış olanlar da Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ezanıyla uyanarak gece ibâdetini yapar, sahur yemeğini yiyer ve sabah namazına hazırlanırdı. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ezanından yararlanan iki grubun durumunu bildirmiş ve hadîsin bundan sonraki kısmında fecr-i kâzib (yalancı fecir) ve fecr-i sadığa (hakiki fecre) işaret buyurmuştur. Fecri kâzib, hakiki fecirden bir süre önce görülür. Bu fecrin doğu ufkundan ve fecir yerinden semânın ortasına doğru uzanan ve biraz sonra kaybolan bir aydınlıktır. Fecr-i sadık ise, doğu ufkunda ve ufuğa paralel olarak dağılıp yayılan ve belirdikten sonra kaybolmayan bir aydınlıktır. Bu fecrin doğmasıyla gece bitmiş ve şer'î gündüz başlamış olur Fecr-i sâdıktan sonra sabah namazı kılınabilir.[88]

24 - İftar Açmakta Acele Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1697) Sehl bin Sa'd (Radtyallâhü anhümây&dn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir:
«İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri müddetçe dâima hayır ile yaşarlar,»"

1698) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Se.llem) şöyle buyurdu, demiştir :
«İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar. İftar etmekte acele ediniz. Çünkü yahûdîler, (iftarlarını) geciktirirler.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı Buhâri ve Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Bu hadisi Buhâri, Müslim ve başkaları Sehl bin Sa'd'ın rivâye-tiyle zikretmişlerdir. [89]

İzahı

Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre [Radıyallâhü anh)'in hadîsini Zevâid yazarı Zevâid türünden saymıştır. Hâkim de bunu rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile Nesaî de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'ın hadisini merfû olarak;
= «İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri müddetçe İslâmiyet galebe çalmakta devam edecektir. Çünkü yahûdîler ve hıristiyanlar iftarlarını geciktirirler.» metniyle rivayet etmişlerdir.
Hadîsler, iftarı geciktirmeden açmanın müstehaplığına delâlet ediyorlar. Tabii güneşin battığının tahakkuk etmesi şarttır, Şafiî, el-Ümm'de :
İftar açmakta acele etmek müstehabtır, Geciktirilmesinde fazilet olduğu kanısıyla kasden geciktirmek mekruhtur. Böyle bir kasıt olmaksızın geciktirilmesinde kerahet yoktur, demiştir,
îkinci hadis, yahûdîlerin ve hıristiyanlann iftarı geciktirdiklerine delâlet ediyor. İbn-i Hibbân ve Hâkim'in rivayet ettikleri Sehl CRadıyallâhü anh)'ın hadîsinden Ehl-i Kitab'ın yıldızlar görülünceye kadar iftarlarını geciktirdikleri anlaşılıyor. Şîîler de bu şekilde iftarı geciktirirler. Hadîsler bu davranışı reddederler.
Müslümanların iftar açmada acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşamaya devam edecekleri ve İslâmiyet'in diğer dinlere galebe çalmayı sürdürmesi mes'elesine gelince; El-Menhel yazarı bu hususta şöyle diyor : Yâni Müslümanlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'in sünnetine bağlı kalarak ve İslâmiyet'in getirmiş olduğu sabit kanunları kendi kafalarına göre değiştirmeyip olduğu gibi muhafaza ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar ve düşmanlarını yener-îer. Islâmi prensiplere aykırı hareket ettikleri zaman bunların bu muhalefeti, şer içine düşeceklerine alâmet olur. [90]

25 - İftarı Ne İle Açmanın Müstehab Olduğuna Dâir Gelen Hadisler Babı

1699) Selnıân bin Amir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sailailahü Aleyhi ve Sellf.m) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz iftarını açacağı /aman hurmayla açsın. Eğer (hurn-a) bulamazsa suyla iftar etsin. Çünkü su, temizleyicidir. [91]

İzahı

Ahmed, Tırmizî, Ebû Dâvıjd, Dârimi ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki emir mendupluk içindir. El-Menhel yazarı, hurma ile iftar açmanın hikmeti hakkında şöyle diyor:
"Çünkü hurma tatlıdır. Oruç tutmayla zayıflanan gözler, tatlı, yemekle kuvvet bulur. Hurma yemek, îman tatlılığına ve günah acılığının giderilmesine işarettir. Çünkü oruç, ibâdetlerin en büyükle-rindendir ve ibâdetler kötülükleri giderir.
İbn-i Hacer el-Mekkî: Hurmanın özelliklerinden birisi şudur : Hurma, mideye ulaştığı zaman Onu boş bulursa gıda görevini yapar. Midede yemek artığını bulursa, onu barsaklara sürükler, demiştir. Tabibler hurmanın gözü zayıflattığım söylemişler-se de onların sözü, çok hurma yemeye aittir.
Hurma bulunmadığı takdirde su ile iftar açılması emredilerek suyun çok temizleyici olduğu bildirilmiştir. Su, susuzluğu giderir, vücudun maddi ve mânevi yönlerden temizlenmesi yorumuna vesile olur." [92]

26 - Geceden Oruca Niyet Etmek Ve Nafile Orucu Bozma Serbestliği Hakkında Gelen Hadisler Babı

1700) Hafsa (Raıhyallâkü anAû/dân rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlrm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Geceden oruca niyet etmiyene (sahih) oruç yoktur.»" [93]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizi, NesaÎ, Dâre-kutnî, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, oruca geceleyin niyet etmenin vâcibliğine delâlet ediyor. El-Menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini izah etmiştir. Bu cümleden olarak şöyle demiştir :
1 - İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), C â b i r bin Yezîd, Mâlik, el-Leys ve İbn-i Ebi Zi'b bu hadisin zahirini tutarak, farz ve nafile orucu ayırdetmeden geceleyin oruca niyet etmenin şart olduğunu söylemişlerdir.
2 - Şafiî ve Ahmed: Farz oruçta geceleyin niyet farzdır. (1701 nolu) Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nin hadisi gereğince nafile oruca gündüz de niyet, edilebilir, demişlerdir.

Selmân bin Âmir R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Selmân bin Âmir bin Evs bin Hacer bin Amr ed-Dıbbi'dir. Ondan başka Dıbbi bir sahâbi yoktur. Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayet etmiş, kendisinden da1 Rebâb, Muhammed bin Şirin, Hafsa bin Şirin ve Abdülaziz bin Bişr rivayet etmişlerdir. Cemel vak'asında yüz yaşındayken katledilmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel : Cild 10, Sahife 78)
3 - Ebû Hanif e ve arkadaşları: Ramazan, belirli adak ve nafile oruçlar için geceleyin ve gündüz öğleye kadar niyet edilebilir. Bunların delili «Fecir doğuncaya kadar yiyiniz içiniz.[94] mealindeki oruçla ilgili âyettir. Şöyle ki: Allah Teâlâ fecre kadar yiyip içmeyi mubah kılmış, sonra orucu emretmiştir. Şu halde oruca niyet, fecirden sonra bir şey yemeyip içmemeye karar vermektir. İkinci delilleri, Â işe (Radıyallâhü anhâ)'nin 1701 nolu hadisidir. Hanefi âlimleri, H a f s a (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadisini, faziletin olmayışı anlamına yorumlamışlardır. Yâni geceleyin niyet etmiyenin orucu, faziletli ve mükemmel bir oruç değildir, demektir. Veyahut hadisten maksad, akşam olmadan yarınki oruca niyet etmenin yasaklanmasıdır. Şöyle de yorumlanabilir: Bu hadîs, kaza ve kefaret oruçları gibi muayyen olmayan oruçlara mahsustur.
El-Menhel yazan bu yorumlara karşı Ş â f i i 1 e r ' in cevaplarını zikretmişse de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
4 - Ata, Mücâhid, Zûfer ve Zühri'ye göre mukim ve sıhhati olan kimse için Ramazan orucuna niyet etmek farz değildir. Çünkü zaman, yâni Ramazan ayında bulunmuş olmak Ramazan orucunu gerektirir.
Bu hadis, Ram azan'in her günü için ayrı ayrı niyetin farziyetine delâlet ediyor. Ömer, tbn-i Ömer, Hasan-ı Basrî, Ebû Hanif e, Şafii, en sahih rivayete göre A h m e d (Radıyallâhü anhüm) ve âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir.
Mâlik ile arkadaşları ve îshak; Ramazan1 m ilk gecesi bayrama kadar bir niyet kâfidir. Her gün için ayrı ayrı niyete gerek yoktur. Yapılması müstehabtır.

1701) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girerek: «Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?» diye sorar; Biz de; Hayır, deriz. O da:
-O halde ben oruçluyum* buyurarak orucu üzerinde durur. Sonra bize yiyecek bir şey hediye edilir, O da orucunu bozar (di) Âişe (Radıyallâhü anhâ) : O (böylece) bazen nafile oruç tutmuş ve bozmuştur, dedi. (Râvi Mücâhid demiştir ki :) Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ) ya bu nasıl olur? diye sordum. Dedi ki: Bunun durumu, bir sadaka ile çıktıktan sonra bir kısmını verip bir kısmını tutan kimsenin durumu gibidir." [95]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, Üârekutni, Beyhakî ve Tirmizî'de de Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nin hadîsini kısa ve uzun metinler hâlinde ve benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, nafile oruca gündüz niyet etmenin câizliğine delâlet ediyor. Ebû Hanîfe ve Şafiî bununla hükmetmişlerdir. Bu hüküm; Al i, Ebû Eyyub-i Ensâri, Huzeyfe, İbn-i Mes'ud, Ebû Talha, Said bin Cübeyr ve Nehaî (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayet edilmiştir. Bu gruptaki âlimlere göre nafile oruca öğleden önce niyet edilebilir, Adamın fecirden itibaren oruç bozucu bir şey yapmamış olması şarttır.
Ahmed ve Saîd bin el-Müseyyeb'e göre nafile oruca öğleden sonra da niyet edilebilir.
M â I i k' e göre nafile oruç için gece niyet etmek gerekir. Ancak devamlı oruç tutan için geceden niyet etmek şart değildir.
Zûfer, el-Müzenî ve bâzı âlimlere göre nafile oruca da farz oruç gibi geceden niyet etmek farz değildir.
Hadis, nafile oruca niyetlenen kimsenin orucunu bozmasını^ caiz ligine de delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
Hadis, nafile oruca niyetlenen kimsenin orucunu bozmasının câizliğine de delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 - Ömer, Ali, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Câbir, Huzeyfe, Ebü'd-Derdâ, Sevri, Ş'âfii, Ahmed ve İshak (Radıyallâhü an-hüm)'e göre nafile oruca niyetlenen bir kimse, orucunu bozabilir. Ve kaza etmesi gerekmez. Bir özür yokken bozmak mekruhtur. Bununla beraber nafile orucu bozduğu takdirde kaza etmesi müstehabtır.
2 - Zâhirü'r-Rivâye'de Ebû Hanife ve Mâlik'e göre başlanan nafile orucu tamamlamak vâcibtir. Bir özür yokken bozmak caiz değildir. Özürsüz bozduğu takdirde günah işlemiş olur. Ve kaza etmesi gerekir. Nafile orucunu bozması İçin babası, annesi vöyâ hocası şefkat dolayısıyla emretmeleri gibi bir özür dolayısıyla orucunu bozarsa günah bozmuş olmaz. Mâ1iki1er'e göre kaza etmesi gerekmez, fakat Hanei'iler'e göre kaza etmesi gerekir. Çünkü Mâlik, Ebû Dâvûd ve Nesâi' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettikleri bir hadise göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Hafsa (Radıyallâhü anhâ) nafile oruçlarını özürsüz bozmuşlar, sonra durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmışlar; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Boynunuza vebal girmiş değildir. O gün yerine bir gün oruç tutunuz.» buyurmuştur.
Hanefi âlimlerinden el-Müntekâ sahibi ile e 1 - K e m â 1 bin el-Hümâm ve Tâcü's-Şeria nafile orucu özürsüz bile olsa bozmanın mübahhğı hükmünü tercih etmişlerdir. Çünkü bu konuda hadîsler sabittir.
Nafile oruca niyetlenip bir kaç saat oruç tuttuktan sonra bozan bir kimsenin, oruçlu durduğu saatler için sevap kazandığı, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin M ü c â h i d'e verdiği cevaptan anlaşılıyor. [96]

27 - Oruç Tutmak İstediği Halde Cünüb Olarak Sabahlıyan Adam Hakkında Gelen Hadisler Babı

1702) Ebû Hüreyre (Radıyallûhü anh)\\tw\ Şöyle demiştir:
Hayır. Kabe Rabbine yemin ederim ki! «Cünüb olarak sabahlayan kinişe, orucunu bozsun (bozmuş olur)» sözünü ben söylemiş değilim. Bu sözü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söylemiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. İmam Ahmed bunu bu yolla rivayet etmiştir. Buhâri de ta'liken zikretmiştir. Ebû Hüreyre (R.A.)'-nin bu hadîsi el-Padl (R.A.)'den işittiği, Buhâri ve Müslim'de bildirilmiştir. Müslim Ebû Hüreyre (R.A.)'in : «Ve ben bu hadîsi Peygamber (S.A.V.)'den işitmedim» sö zünü ilâve etmiştir. [97]

İzahı

Bu hadîsin zahirine göre oruca niyetlenen ve cünüb olarak fecirden sonraya kadar boy abdesti almıyanın orucu bozulur. E 1 - F a d 1 bin A b b â s (Radıyallâhü anh), Üsâme bin Zeyd (Ra-dıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : Bilerek veya unutarak boy abdestini fecir doğuncaya kadar almayan cünü-bün orucu bozulmuş olur, demişlerdir. Tavus, Urve bin Zübeyr ve ibrahim Nehaî'ye göre bile bile guslünü fecir doğuncaya kadar geciktiren cünübün orucu bozulur.
Hasan ı Basrî ve bir rivayete göre İbrahim Nehaî : Farz oruç bozulur, nafile oruç bozulmaz, demişlerdir.
Cumhurun görüşünü, bundan sonra gelen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Seleme (Ri?dıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri bahsinde anlatacağım. Şimdi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisi hakkında alimlerin görüşlerini nakledelim :
Sindi: Şeyhimiz Ebü'1-Fadl {Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ya mensuhtur veya Buharı ile M ü s 1 i m ' de rivâyel olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Seleme (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin (bundan sonra gelen) hadisleri karşısında kuvvetsiz kalır. Çünkü o hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in. eşlerine yaklaşmasından dolayı cünüb olarak sabahladığı ve fecirden sonra boy abdestini aldığı, orucuna da devam ettiği belirtilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ J nin Müslim' deki hadîsinde bu durumun Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus hükümlerden olmadığı belirtilmiştir. M ü s 1 i m ' in bildirdiğine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a ulaşınca kendi hadîsinden rücu' etmiştir, demiştir.
El-Menhel yazan da Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile ilgili olarak özetle şöyle der:
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Geleme (Radıyallâhü anhâJ'nin hadîsleri ile mensuhtur:
= «Ramazan gecesi eşlerinize yaklaşmanız, size helâl kılındı.[98]
âyeti de onun mensuhluğunu te'yid eder. Çünkü âyet, Ramazan gecesinin tümünde cinsî münâsebetinin mübahlığını gerektirir. Şa: fağın doğmasına bitişik olan gecenin son anı da gecenin bir parçasıdır. O kısa anda ailesine yaklaşan kişi bizzarure cünüb olarak sabahlamış olur. Diğer tareftan Beyhakî ve Tahavî' nin bir senedle Ebû Bekir bin Abdirrahman (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettiklerine göre Ebû Hüreyre

(Radıyallâhü anh) kendi hadîsinden rücu' etmiştir. Ebû Bekir bin Abdirrahman (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir : Ben babamla beraber Medine emîri Mervân bin el-Hakem (Radıyallâhü anh)'in yanındaydık, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadisi emîre anlatıldı. Bunun üzerine Mervân, babama : Sana yemin ederim. Sen behemehal Â i ş e (Ra-dıyallâhü anhâ) ve* Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin yanlarına giderek bu mes'eleyi onlardan soracaksın dedi. Ebû B e -k i r (Radıyallâhü anh) diyor ki : Bunun üzerine babam gitti, ben de beraberinde gittim. Nihayet Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin yanına vardık. Babam :
Ey Mü'minlerin annesi! Biz Mervân (Radıyallâhü anh) in yanındaydık. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in «Cünüb olarak sabahlı yanın orucu bozulur.» dediği Mervân (Radıyallâhü anh) a anlatıldı, dedi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in dediği fenadır. Ey Abdurrahman! Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVın yapageldiğinden vaz geçer misin? dedi. Bunun üzerine babam: Hayır vallahi! dedi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında şahitlik ediyorum ki ihtilâm değil, eşine yaklaşmaktan dolayı cünüb olarak sabahladı. Sonra ogün oruçlu olurdu, dedi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) demiştir ki ı Sonra biz oradan çıkarak Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâl'nin yanına girdik. Babam aynı meseleyi ona sordu, o da Âişe (Radıyallâhü anhâl'nin dediği gibi cevap verdi. Bunun üzerine biz çıkıp Mervân (Radıyallâhü anh}'in yanına vardık ve babam Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme ^Radıyallâhü anhâl'nin söylediklerini Mervân (Radıyallâhü anh) a anlattı. Bunun üzerine Mervân (Radıyallâhü anh) babama:
Ey Ebâ Muhammedi Yemin ederim. Sen benim bineğime bineceksin. Çünkü bineğim kapıdadır. Ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a gideceksin. Kendisi el-Akîk'deki yerindedir. Ve bu durumu ona haber vereceksin, dedi. Bunun üzerine babam bindi, ben de onunla beraber bindim. Nihayet Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in yanına vardık. Babam bir süre onunla sohbet ettikten sonra durumu kendisine anlattı. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) :
Bu mesele hakkında benim kesin bilgim yoktur. Birisi bana söylemiştir, dedi.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisinin mensuh olmadığı farzedildiği takdirde Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri tercih edilir. Çünkü iki sahâbînin rivâyetiyle sabittir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise bir sahâbînin rivayetidir. Bilhassa bu iki sa-hâbî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in eşleridir. Onlar onun ahvâlini herkesten daha iyi bilirler. Sonra onların rivayeti, yu karıdaki âyete muvafıktır. Makul olanı da budur. Çünkü oruçlu gündüz ihtilâm olur. Ve orucun bozulmachğı hakkında icmâ' vardır. İki rivayetin eşit olduğu farzedilse, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi efdal olana işarettir diye yorum yapılır. Çünkü efdal olan, cünübün fecirden önce gusletmesidir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'rıin hadîsi, gus-lün fecirden sonraya bırakılmasının câizliğini bildirir, diye yorum yapılır.

1703) Âişe (Radıyallâhü anhâ)\\an; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (eşine yaklaşmaktan dolayı) cünüb olarak gecelerdi. Sonra Bilâl (Radıyallâhü anh) gelerek sabah namazı vaktinin geldiğini Ona haber verirdi. O da kalkıp guslederdi. Ben de Onun başından gusül suyunun inmesine bakardım. Sonra O, Mescide çıkardı da. Onun sabah namazındaki sesini işitir-dim.
Râvi Mutarrif demiştir ki. Ben, râvi Âmir (eş-Şa'bî)ye : (Bu durum) Ramazan'da mı? diye sordum. Dedi ki: Ramazan ve başkası müsavidir."

1704) \âfi' (Radıyallâhü u»//)'den: Şöyle demiştir:
Oruç tutmak isteyip cünüb olarak sabahlayan adamın durumunu (Efendimizin eşi) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtilâmdan değil, eşine yaklaşmaktan dolayı cünüb olarak sabahlardı, sonra boy abdestini alır ve orucunu tamamlardı."[99]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîslerini Buhâri, Müslim, Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesai ve Tahavi, mânâyı etkilemiyen benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadîsler, cünüb olarak sabahhyanın orucunun sahih olduğuna ve kaza etmenin gerekmediğine delâlet ediyorlar. Gece vuku bulan cünüblük hâli, ister aileye yaklaşmaktan olsun, ister başka şekilde olsun farketmez. Bu hususta farz oruç ile nafile oruç aynıdır. Guslün, kasden veya unutarak şafaktan sonraya bırakılması neticeyi değiştirmez. Ancak fecirden önce gusletmek efdaldir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fecirden sonraya bırakılabileceğini açıklamak için geciktirmiştir. Bir çok sahâbî ve tabiî ile dört mezheb imamı ve diğer âlimler böyle hükmetmişlerdir. Hattâ Nevevi: Bu hususta icma' oluşmuştur, demiştir. Cumhurun görüşüne aykırı görüş beyan edenlerin görüşlerini E b û Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi bahsinde izah etmiştim. Tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsindeki "İhti-lâmdan değil, eşine yaklaşmaktan dolayı..." ifâdesini Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) durumun iyice aydınlatılması için kullanmıştır. Çünkü ihtilâm, şeytandandır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise Şeytanın etkisinden korunmuştur. Mamafih uykuda birşey görmeden meninin gelmesine de ihtilâm denilir. Ki bu nevî ihtilâm, Peygamberler hakkında caizdir. [100]

28 - Devamlı (Yıl Boyunca) Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1705) Abdullah biti eş-Şıhhîr (Radıyatlâhü anh)[101]'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim dâima oruç tutarsa, ne oruç tutmuş, ne de tutmamış (sayılır.)»"

1706) Abdullah bin Amr (RadıyaUûhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Dâima oruç tutan kimse oruç tutmamış (sayılır.)» buyurdu."[102]

İzahı

İlk hadîsi Nesai, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bunun mislini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet etmişlerdir.
Hadîsin açıklama bahsinde el Menhel yazan şöyle der:
'Yâni dâima oruç tutan kimse, tam faziletli oruç tutmamış olur. Bu adam, oruç tutmamış sayılmaz. Çünkü aç ve susuz kalmıştır. Hadîs, yıl boyunca oruç tutan kimseye oruç faziletinin hâsıl olmadığını bildiriyor. Çünkü aç kalmayı alışkanlık hâline getirmekle açlık meşakkatini duymaz. Bu sebeple uzun boylu sevap kazanmaz. Bu kimse yemekten ve içmekten kendini tuttuğu için oruçsuz olanların rahatlığını ve lezzetini duymaz. Bu yönden oruç tutmamış sayılmaz.
îshak, Zahiriye mezhebi mensupları ve Ma1ikiler1 den İbnü'l-Arabî, hadisin zahirini tutarak devamlı oruç tutmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Bir rivayete göre A h -m e d de böyle demiştir.
ilim ehlinin ekserisi, Ramazan bayramının ilk ve Kurban bayramının dört günü gibi oruç tutulması yasak olan günler hariç, yıl boyunca oruç tutmayı caiz görmüşlerdir. Ömer bin e 1 -H a 11 â b , oğlu Abdullah, Âişe (Radıyallâhü anhüm) ve Sahâbilerden birçok zâttan bu görüş nakledilmiştir. Ashabtan Ebû Talha e 1 - E n <• â r î ve Hamza bin Amr el-Eslemî (Radıyallâhü anhümâ)'nın, yasak günler hâriç bütün yıl oruç tuttukları ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellerrO'in onlara itiraz etmediği sabittir. Bu âlimler, bu ve benzerî hadîslere şöyle cevap vermişlerdir :
Hadîslerden maksad, bayram günleri gibi yasak günler dâhil, yılın tamamını oruçla geçirenlerdir. Veya yasak günlerin dışında kalan, yılın tamamını oruçla geçirmek hâlinde zarara uğrayan yahut boynundaki vâcib görevi yapamıyan kimselere mahsustur.
İkinci hadîsi Buharı, Müslim ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. [103]

29 - Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1707) El-Minhal (Radîyaliâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinin orucunu emreder ve:

«O (oruç) dâima oruç tutmak gibi veya dâima oruç tutmak vaziyeti gibidir.» buyururdu.
... Katâde bin Melhân el-Kaysî'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun mislim buyurmuştur.
İbn-i Mâcete demiştir ki: Şu'be yanılmıştır. Hemmâm isabetli rivayet etmiştir."[104]

İzahı

Müellif, bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir, Birinci senedde Şu'be; Enes bin Şîrîn'in Abdül-Melik bin el-Mi n h â 1' dan, Onun da e 1 - M i n h â 1' dan merfu' olarak rivayette bulunduğunu bildirmiştir.
İkinci senedde ise Hemmâm, Enes bin Şîrîn'in, A b d ü 1 - Me lik bin Katâde bin Melhân' dan, Onun da, Katâde' den merfu' olarak rivayet ettiğini bildirmiştir.
Müellif; Şu'be' nin yanıldığını söylemiştir. Yâni Abdül-Melik' in babası ve hadîsin ilk râvisi e 1 - M i n h â 1 değildir. H e m m â m ' in kendi senedinde belirttiği gibi Abdül'1-Me-1 i k' in babası ve hadîsin ilk râvisi Katâde bin Melhân'-dır.
Ebû Dâvûd, Ah me d ve B e y h a k î de bu hadîsi H e m m â m' in senediyle Katâde' den rivayet etmişlerdir.[105]
Hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der : Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her kameri ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinin orucunu müstehab olmak üzere bize emrederdi. Bu üç günün gecelerine "Beyaz geceler" ismi verilmiştir. Çünkü bu üç gecede ay ışığı akşam namazı vaktinden sabaha kadar bulunur. Ve bütün gece aydınlık olur.
Hadîs, her ayın mezkûr günlerinde tutulan orucun sevabının yılın tamamını oruçla geçirme sevabı gibi olduğunu bildiriyor. Çünkü her hasene on misli artar. Üç günlük oruç sevabı, otuz günlük oruca tekabül eder.
Hanefî, Şafiî ve Han beli âlimleri, bu hadîsle hükmederek mezkûr günleri oruçla geçirmeyi müstehab saymışlardır. Mâlikîler ise Ebû Zerr (Radıyallâhü anhJ'ın 1708 ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nin 1709 nolu hadîslerini tutarak her ayın üç gününü oruçla geçirmeyi müstehab saymışlar, fakat mezkûr günleri seçmeyi mekruh görmüşlerdir. Bununla beraber t m a m Mâli k'in, mezkûr günleri oruçla geçirdiği ve halîfe H â r ü-nü'r-Reşî d'i bu günlerin orucuna teşvik ettiği rivayet olunmuştur, îbn-i Rüşd, Mâlik'in mezkûr günlerde oruç, tutmayı mekruh saymasının sebebi, halkın, Onun fetvasına düşkünlüğü ve câhillerin bu orucun vâcibliğini zannetmeleri endişesidir.

1708) Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resû-tullah (SaUaUahü Afcyhi ve Sellem) :
«Bir kimse her aydan üç gün oruç tutarsa, işte o, devamlı oruçtur.» buyurdu.
Allah tAzze ve Celle) Kitabındaki:
— «Kim bir iyilik işlerse Ona o iyiliğin on katı verilir.[106] âyeti ile bunun tasdikini indirmiştir. Şu halde her gün (orucu) on gün (orucun) a denktir."

1709) Muâza el-Adeviyye (Radıyallâhü anhâ)'dnn rivayet edildiğine göre: Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her aydan üç gün.oruç tutardı, dedi. Ben: Ayın hangi kısmından (tutardı?) dîye sordum. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ;
O, ayın hangi kısmından olduğuna önem vermezdi, diye cevap verdi."[107]

İzahı

Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'in hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir.
M u â z a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Müslim, E b û Dâvûd, Tirmizi ve Beyhakı de rivayet etmişlerdir.
E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre her ayın başından .ortalarından veya sonundan üç gün oruç tutan bir kimse, bütün yıl oruç tutmuş gibi olur. Tutulan bu üç günlük orucun, bundan önceki K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde anılan günlerde olması kaydı yoktur.
Her iyiliğin on kat arttırılacağı, hadîste anılan âyetle sabit olduğundan, her aydan üç gün oruç tutulursa, bütün ay oruçla geçirilmiş gibi sevap olur.
M u â z a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her aydan üç gün oruç tuttuğu ve bu günlerin, ayın belirli bir bölümüne bağlı olmadığı belirtilmektedir.
Bu hadisler; tutulacak üç günlük orucun, ayın belirli günlerine tahsis edilmesinin mekruhluğuna hükmeden M â 1 i k i 1 e r ' in de-lillerindendir.
El-Menhel yazarı: Bu hadisler ile bundan önceki hadisin arasını bulmak için şöyle söylemek mümkün, demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kat âde (Radıyallâhü anlı)'in hadîsindeki günlere bağlı kalmıyarak şâir günlerde de oruç tutardı, ki böyle yapmakla da sünnetin yerine getirilmesinin mümkün olduğu bilinsin. Veyahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı meşguliyetleri çıkardı. Bu yüzden üç günlük orucunu, ayın başka günlerinde tutardı.
Hulâsa tüm rivayetlerden çıkarılan sonuç şudur ki: Her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinde oruç tutmak müstehabtır ve her ayın başlarından olsun, ortalarından olsun, sonlarından olsun, üç gün oruç tutmak müstehabtır. [108]

30 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Vesellemkin Orucu Hakkında Gelen Hadisler Babı

1710) Ebû Seleme (hin Abdirrahman) (Radtyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir :
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin (nafile) orucunu sordum. Dedi ki:
O, (bâzı aylarda) o kadar (çok oruç tutardı ki, biz: Hep oruç tuttu, derdik. Ve bâzı aylarda) o kadar oruçsuz olurdu ki, biz:
Oruç tutmayı bıraktı, derdik. Ve Onu hiç bir ayda Şâban'dakin-den daha çok (nafile) oruç tutmuş olarak katiyyen görmedim. Şaban ayının tümüne yakın çoğunu oruçla geçirirdi."

1711) îbn-i Abbâs (Radıyallâhü an kü mâ) dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı aylarda o kadar oruç tutardı ki biz:
Oruç tutmayı bırakmıyacak, derdik. Ve bâzı aylarda oruç tutmayı o kadar bırakırdı ki, biz:
Oruç tutmayacak derdik. Medine'ye teşrif ettiği zamandan beri Ramazan hâriç hiç bir ayı devamlı oruçla geçirmemiştir."[109]

İzahı

Ebû Seleme (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhaki rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesaî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadislerden anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan hâriç yılın bütün aylarından Ş â ban ' da çok oruç tutardı. Tamamına yakın çoğunu oruçla geçirirdi. Ve Ramazan' dan başka hiç bir ayın tamamını oruçla geçirmezdi. Ş â -ban ayının tamamını oruçla geçirdiğine dâir Â i ş e (Radıyal-lâh üanhâJ'nın Şaban orucu babında geçen 1649 nolu hadîsiy-le Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin 1648 nolu hadîsi, Şaban ayının tamamına yakın, çoğu anlamına yorumlanır.
Bu bâbtaki hadislerin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ve Şaban' dan başka aylarda bazen ardarda oruç tutardı. Fakat e I - H â f i z el-Fetih'te şöyle der: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nafile oruç tutma hususundaki hâli değişikti. Bazen ayın ilk günlerinde, bazen ayın ortalarında, bazen de ayın sonlarında oruç tutardı. Artık ayın muhtelif zamanlarında O'nu oruçlu görmek mümkündür. Mak-sad, Onun ardarda oruç tuttuğunu ifâde etmek değildir. [110]

31 - Dâvüd (Aleyhisselam)'In Orucu Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1712) Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu,

demiştir :
«Allah'a en sevimli oruç, Dâvûd (Aleyhisselâm)'in orucudur. Çünkü o bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Ve Allah'a en sevimli (nafile) namaz Dâvûd (Aleyhisselâm)'in namazıdır. O, gecenin yarısı uyurdu. Üçte birisini namazla geçirirdi ve (son) altıda birisini uyurdu.» '

1713) Ebû Katâde (Radtyallâhü anh)'den\ Şöyle demiştir:
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) :
— Yâ Resûlallah! (Sürekli) iki gün oruç tutan ve bir gün orucu bırakan kimsenin durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz:
— «Buna kimsenin gücü yeter (mi?)» buyurdu. Ömer;
— Yâ Resûlallah! (Sürekli) bir gün oruç tutup bir gün bırakanın durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz i
— «Bu Dâvûd (Aleyhisselâm) in orucudur.» buyurdu. Ömer:
— (Sürekli) bir gün oruç tutup iki gün tutmıyanın durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz:
— «Bunun gücümün dâhilinde kılınmış olmasını temenni ederim.» buyurdu."[111]

İzahı

Abdullah (Rachyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesai de rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, nafile orucun faziletçe en üstününün, yıl boyunca gün aşırı tutulan oruç olduğuna delâlet ediyor. Keza gece namazının en faziletlisinin, geceyi altı bölüme ayırıp dördüncü ve beşinci bölümünde kılınan namaz olduğuna delâlet ediyor. Son altıncı bölümü istirahatla geçirmelidir. Ta ki neşeyle sabah namazına durulabilsin.
E b û Kat âd e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, E bu Dâvûd, Nesai ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler çok uzundur.
Hadis, yıl boyunca iki günü oruçla ve bir günü oruçsuz geçirmenin sevap olduğuna ancak bunun güç olduğuna ve bu nedenle en makbul oruç şeklinin, gün aşın oruç tutmak olduğuna delâlet ediyor. Bu tür oruç, yıl boyunca aralıksız oruç tutmaktan efdaldır. Çünkü devamlı oruç tutulduğu takdirde alışkanlık hâli olur. Ve açlığın zorluğu pek duyulmaz. Fakat gün aşırı tutulunca alışkanlık durumu olmaz.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün oruç tutup iki gün tutmamaya takati olmadığını bildirmiştir. El-Menhel yazarının dediğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmetinin durumu itibariyle bu cümleyi buyurmuştur. Yoksa kendisinin gücü buna fazlasıyla yeterdi. El-Menhel yazarı der ki:
Bana öyle geliyor ki ümmetine zorluk olmasın diye böyle oruç tutmayı usûl ittihaz etmemiştir. Çünkü kendisi yapsaydı, sünnetine uymak üzere ümmeti de yapardı. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), oruç ve namaz bakımından orta yolu seçmiştir. Bazen oruç tutar, bazen iftar ederdi. Keza gecenin bir kısmını ibâdet, bir kısmını da uykuyla geçirirdi. [112]

32 - Nuh (Aleyhisselâm)'In Orucu Hakkında Gelen Hadîs Babı

1714) Abdullah bin Amr bin eUÂs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den işittim. Buyurdu ki:
-Nuh (Aleyhisselâm) Ramazan bayramının ilk günüyle Kurban bayramının ilk günü müstesna bütün yıl oruç tutmuştur.Bunun isnadında, zayıf olan İbn-i Lehlâ'nm bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [113]

33 - Şevval Ayından Altı Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1715) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m mevlâsı Sevbân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim Ramazan (orucunu tutar ve) bayramdan sonra altı gün oruç tutarsa, onun tutmuş olduğu oruç, yılın tamamının orucu olmuş olur. Kim iyilik işlerse, ona o iyiliğin on misli verilir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi İbn-İ Hibbân kendi sahihinde rivayet etmiştir. Sindi : Zevâid yazarı bu hadisin sahih olduğunu söylemek istemiş ve : Bu hadisi te'yid eden şahit vardır, demiştir, der,

1716) Ebû Eyyûb(-i Ensârİ) (Radtyadâhii atık)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Kim Ramazan orucunu tutar, sonra bunun arkasında Şevval'dan altı gün oruç tutarsa, onun tutmuş olduğu oruç, yıl boyunca tutulan oruç gibidir.»"[114]

İzahı

Sevbân (Radıyallâhü anh);ın hadîsi Zevâid türünden olup, notta belirtildiği gibi, îbn-i Hibbân'ın sahihinde de rivayet edilmiştir. D â r i m i de bunun benzerini rivayet etmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre bu hadisin benzeri Ebû H ü -reyre, C â bir, Berâ' bin Âzib, İbn-i Abbâs ve Â i ş e (Radıyallâhü anhüml'den de rivayet edilmiştir.
Ebû Eyyüb (Radıyallâhü anhî'ın hadisini A h m e d, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve D â r i mi de rivayet etmişlerdir. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anhî'ın hadîsine göre Ramazan orucundan sonra Şevval ayından altı gün oruç tutan kimse, bütün yıl oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Çünkü Ramazan ayı orucu, on kat artmakla on aylık oruca tekabül eder. Şevval altı günlük orucu da altmış günlük oruca denk gelir.
S e v b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin zahirine göre R a-m a z a n' dan sonraki altı günlük orucun Şevval ayı içinde olması şart değildir. Bu hadîste anılan âyet-i kerime, her iyiliğin on katının verileceğini hükme bağlamıştır. Ramazan orucundan ayrı olarak Ş e v v â 1' in dışında bile altı gün oruç tutulunca, bu âyetin hükmü gereğince onun orucu, bütün yılın orucuna tekabül eder. Fakat hadisteki: «...bayramdan sonra...» tâbiri, Şevval ayını hatırlatır. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde de "Şevval" kaydı mevcuttur. Şu halde bir an önce yıllık orucun sevabını elde etmek için R a m a z a n ' ı tâkib eden Şevval ayında bu altı günlük oruç tutulmalıdır.
El-Menhel yazarı, Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'m hadisini açıklarken özetle şöyle der:
"Hadisin mânâsı şudur: Her yıl Ramazan orucuna ve Ş e v v â 1' in altı günlük orucuna devam eden kimse, ömür boyunca oruç tutmuş gibi olur. Ve bir yıl Ramazan orucunu ve Ş e v v â 1' in altı günlük orucunu tutan bir kimse, o yıl boyunca oruç tutmuş gibidir.
Bu hadîs, Ş e v v â 1' in altı günlük orucunun müstehablığına delâlet ediyor. Şafiî, Ahmed, Dâvûd ve bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Şevval orucunun meşrûiyetindeki hikmet şudur: Bu oruç, farz namazlara bağlı sünnetlere benzer. Sünnet namazlar, farz namazdaki bâzı noksanlıkları tamir ettiği gibi, Ş e v-v â 1 orucu. Ramazan orucundaki bâzı kusurları onarır. Ş â -f i î 1 e r' e göre bayramın ikinci günü ve aralıksız olarak tutulması daha sevabtır. Şayet aralıklı veya Şev vâl'm diğer bölümlerinde tutulursa yine sünnet hâsıl olur. A h m e d' e göre fazilet yönünden aralıklı veya aralıksız tutulması farketmsz.
Ebü Hanîfe, Mâlik ve Ebû Yûsuf, Şevval ' in altı günlük orucunu, mekruh saymışlardır. Tâ ki halk, bu nun vâcibliğine inanmasın. Mâlik, el-Muvatta'da : ilim ve Fıkıh ehlinden, Ş e v v â 1' in altı günlük orucunu tutan hiç kimseyi görmedim. Seleften kimsenin tuttuğuna dâir herhangi bir bilgiye rastlamadım. İlim ehli, câhillerin Ramazan' dan olmayan orucu Ramazan'a ekliyerek bid'at çıkarmalarından korkarak bu orucu mekruh saymışlar, demiştir. Lâkin Hanefî ve Mâli-k î mezhebîerine mensub Fıkıhçılar, Ş e v v â 1' in bu orucunu aralıklı tutmayı mendup saymışlar ve aralıksız tutulmasının mekruh olmadığı görüşünü seçmişlerdir. Ancak Ebû Yûsuf bunda muhalif kalmıştır. Bu fıkıhçılar, Ebû Hanîfe ile M â 1 i k' in yukardaki kerahet sözlerini Şevval orucuna bayramın ikinci günü başlayıp ara vermeden tutma hâline yorumlamışlardır. Şu halde eğer bayramın ikinci gününden sonra ve aralıklı olarak tutulursa kerahet yoktur. Veya bu hadîsler, bu iki imama ulaşmamış yahut ulaşmış ama onlarca sabit görülmemiştir. [115]

34 - Allah Yolunda Bir Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadisler Bâbi

1717) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah o günün orucu ile Cehennem ateşini onun vücûdundan yetmiş yıl uzaklaştırır.»"

1718) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah Onun vücûdunu cehennem ateşinden yetmiş yıl uzaklaştırır.-"[116]

İzahı

Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhârî, Müslim ve Nesaî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini, Nesaî de rivayet etmiştir.
Hadislerdeki «... Allah yolunda...» ifâdesinden maksad, cihad hâli kastedilmiş olabilir. Ancak şu varki savaşta düşmana karşı daha güçlü olmak için oruç tutmamak daha efdaldir. Eğer bu ifâde bu mânâda yorumlanırsa şöyle cevap verilecek.- Oruç tutmayla zayıf düşen gazinin oruç tutmaması ve oruçtan etkilenmiyen gazinin tutması efdaldir.
«... Allah yolunda...» ifadesi, sırf Allah rızası ve ihlâsh anlamında yorumlanabilir.
Harîf! Bu kelimenin asıl mânâsı güz mev ;midir. Burada yıl mânâsında kullanılmıştır. Yâni yetmiş yıllık mesabe Cehennemden uzaklaştırılır. Bu ifâde, çok uzaklaştırmadan kinayedir. [117]

35 - Teşrik Günlerinin Orucundan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Bâbî

Kurban bayramının iki, üç ve dördüncü günlerine teşrik günleri denilir. Teşrîk'in lügat mânâsı; eti enlice kesip güneşe sermek ve kurutmaktır. Teşrik günlerinde kurban etleri güneşte kurutulduğu için bu ismi almıştır.
Teşrik, güneşin etrafı aydınlatması mânâsına da gelir. Güneş etrafı aydınlatmadıkça kurbanlar kesilmediği için bu günlere teşrik isminin verildiğini söyliyenler de vardır. Bir kavle göre teşrik, her namazdan sonra açıktan tekbir almaktır.

1719) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Minâ günleri (teşrik günleri), yiyip içmek günleridir.Bu hadisin isnadının, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1720) Hişr hin Suhaym (Radıyallâhü auh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlultah (lallahü Aleyhi ve Sellem) teşrik günlerinde hitabede bulunarak:
«Cennete müslüman kişiden başkası giremiyecektir? Ve şüphesiz bu günler, yeme ve içme günleridir.» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsi îbn-i Huzeyme kendi sahihinde rivayet etmiştir. Sindi : Yâni hadis sahihtir, demiştir. [118]

İzahı

İki hadîs de Zevâid türündendir.
Bu hadîsler, teşrik günlerinde oruç tutmanın yasaklığına delâlet ediyorlar. Bu günlerde oruç tutmanın yasaklığı hakkında Mâli k , Ebû Dâvûd, îbn-i Huzeyme, Hâkim, Nesâİ, Tirmizî, Beyhaki ve başkalarının rivayet ettikleri müteaddit hadîsler de vardır.
Teşrik günlerine M i n â günleri denilmesinin sebebi, hacıların bu günleri M i n â ' da geçirmeleridir.
Teşrîk günlerinde oruç tutma hakkında âlimlerin görüşlerini el-Menhel yazan şöyle nakleder :
1 - Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh), el-Ha-san, Ata', el-Leys, Ebû Hani t'e, Onun arkadaşları, İbnü'l-Münzir ve Şafiî mezhebinin meşhur kavline göre teşrik günlerinde hiç kimse oruç tutamaz.
2 - Mâlik, Evzâî, îshâk ve Kadîm kavline göre Şafiî: Temettü'[119] haccını yapıp kurban kesemiyen ve Z i 1 h i c-c e ' nin Kurban bayramından önceki günlerinde temettü' dolayısıyla üç günlük orucu tutamıyan kişi, teşrîk günlerinde oruç tutabilir. Bundan başkası tutamaz, demişlerdir. Âişe, Abdullah bin Ömer ve Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümJ'ün kavli de budur."
El-Menhel yazarı, bunların delillerini zikretmiştir. îstiyenler oraya müracaat edebilirler. [120]

36 - Ramazan Ve Kurban Bayramı Günü Oruç Tutmaktan Nehiy HakkındaGelen Hadîsler Babı

1721) Ebıı Saîd-i Hudrî (Radtyaliâhü anh)\\en. Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır günü (Ramazan bayramının ilk günü) ve Kurban bayramı günü oruç tutmaktan ne-hiy buyurmuştur."

1722) Ebû Ubeyd (Sa'd bin Ubeyd) (Radtyaliâhü an/ı)'den: Şöyle demiştir :
Ben, Kurban bayramında Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in beraberindeydim.önce bayram namazını kıldı, sonra (okuduğu hutbede) : Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şu fıtır günü ve Kurban günü orucundan nehiy buyurmuştur, Fıtır günü, Ramazan orucunuzu bıraktığınız gündür. Kurban günü de kurbanlarınızın etini yediğiniz gündür, dedi."[121]

İzahı

Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini,Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Ubeyd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini de Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Ubeyd (Radıyallâhü anhl'ın hadîsi, bayram namazının hutbeden önce kılınmasının meşruluğuna delâlet ediyor. Bu konu, bayram namazı bahsinde geçmiştir. Her iki hadîs, iki bayram günlerinde oruç tutmanın yasaklığına delâlet ederler. Bu iki günde adak, kaza, kefaret ve nafile oruçların hiç birisi tutulamaz. Herhangi bir niyetle tutmanın haramhğı hususunda icmâ' vardır. [122]

37 - Cuma Günü Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1723) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü orucundan nehiy etmiştir. Fakat bir gün öncesi veya bir gün sonrasıyla beraber Cuma günü orucundan nehiy etmemiştir."

1724) Muhammed bin Abbâd bin Ca'fer (Radtyallâkü anh)'âer\\ Şöyle demiştir:
Ben, Ka'be'yi tavaf ederken Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü an-hümâ)'ya: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü orucundan nehiy etmiş mi? diye sordum. Dedi ki: Bu Beyt'in Rabbi ne yemin ederim ki, evet. (nehiy etmiştir.)"

1725) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâhü aı»A)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i Cuma günü oruç-suz olarak az gördüm. [123]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s a i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed, Hâkim ve Beyha-k î de rivayet etmişlerdir.
Muhammed (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Dârimî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi, Nesai ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Muhammed (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri, haftanın yalnız Cuma günü oruç tutmanın haram olduğuna, fakat

Perşembe ile veya Cumartesi ile beraber oruç tutmanın haram olmadığına delâlet ediyorlar.
Müslim ile Beyhaki' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîse göre oruç tutmayı âdet edinen bir kimsenin âdeti Cuma gününe tesadüf ederse o gün oruç tutmak caizdir. [124]

Âlimlerin Yalnız Cuma Günü Oruç Tutmak Hakkındaki Görüşleri

El-Menhel yazarı bu görüşleri özetle şöyle anlatır:
1 - Alî, Ebû Zerr, Ebû Hüreyre ve Sel-m â n-ı Fârisî {Radıyallâhü anhüm)'e göre yalnız Cuma gü-
nü oruç tutmak haramdır. Delilleri, mezkûr iki hadis ile benzen hadîslerdir.
2 - Şâfiîler, Hanbelîler, Zührî, Muham-med bin Şirin ve Tâvûs'a göre mekruhtur. Bunlar, mezkûr hadîslerdeki yasaklamayı kerahet mânâsına yorumlamışlardır.
3 - Ebû Hanife, Mâlik ve Muhammed bin e 1-H a s a n'a göre mekruh değildir. Onların delili (1725 nolu) İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve benzerî hadislerdir. Lâkin bu hadîs tam delil olamıyor. Çünkü Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve SellemJ'in Cuma günüyle beraber Perşembe veya Cumartesi günü de oruç tutmuş olması muhtemeldir. E 1 - A y n i böyle demiştir.
Hanefî Fıkhına âit et-Tecnîs'te; Ebû Yûsuf demiştir ki: Perşembe veya Cumartesi' yle beraber olmadıkça Cuma günü orucunun mekruhluğu hakkında hadîs vardır. C u -m a gününe bir gün eklemek, ihtiyatlı olandır, denilmiştir.
Tahavî de: Cuma günü oruç tutmak ve tutmamak, hadîsle sabittir. Son hadîs, tutmamak hakkındadır. Çünkü Cuma günü bir takım görevler vardır. Kişinin oruç tuttuğu zaman o görevi tam yapamaması beklenebilir, demiştir.
Cuma günü oruç tutmanın yasaklığı hikmeti hususunda muhtelif şeyler söylenmiştir. En açık olan hikmet şudur ki; Cuma günü bir bayram günüdür. Bayram günü oruç tutulmaz. Çünkü A h -med ve Hâkim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'-den merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîste :
"Cuma günü bir bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayın. Meğer ki bir gün önce veya sonra oruç tutarsınız." bu-yurulmuştur. [125]

38 - Cumartesi Günü Orucu Hakkında Geı.En Hadîs Babı

1726) Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üzerinize farz olan oruç müstesna. Cumartesi günü oruç tutmayınız. Eğer her hangi biriniz (o gün) bir üzüm çubuğu veya bir ağaç kabuğundan başka (yiyecek veya içecek) bir şey bulamazsa, onu emsin.»
Humeyd bin Mes'ade ... senediyle Abdullah bin Büsr'ün kardeşi (es-Sammâ') (Radıyallâhü anhüm)'den rivayetle tahdîs ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, diyerek bu hadisin mislini anlatmıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Hibbân kendi sahihinde bunu rivayet etmiştir.
Sindi : Yâni bu hadîs sahihtir. Hadîs metni, Ebû Dâvûd ve başka yerde diğer bir senedle mevcuddur, demiştir. [126]

İzahı

Zevâid'in notuna göre bu hadis Zevâid türündendir. Halbuki müellifin ikinci senedinin aynısı ile bir kelime hâriç aynı metinle Ebû Dâvûd, Ahmed.Nesaî ve el-Hâk im tarafından rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd1 un rivayetinde;cümlesi yerine «Onu çiğnesin.» cümlesi bulunur.
Hadîs, Ramazan, adak ve kefaret gibi farz oruçlar müstesna, Cumartesi günü oruç tutmanın yasaklığına delâlet ediyor. Lâkin, Nesaî, Bey haki, Hâkim ve İbn-i Hibbân'ın Küreyb (Radıyallâhü anhi'den rivayet ettiklerine göre ashâbtan bir cemâat, Küreyb (RadıyaUâhü anh)'ı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarından Ü m-mü Seleme (Radıyallâhü anhâî'ya göndererek Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en çok hangi günlerde oruç tuttugunu sordurmuşlar; Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) da: Cumartesi ve Pazar günleri diye cevap vermiştir. Bunun üzerine o cemâat, bu cevapla tatmin olmamış gibi topluca Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya gidip tekrar sormuşlar ve aynı cevabı almışlardır. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) bu arada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Cumartesi ve Pazar günleri, müşriklerin bayram günleridir. Ben onlara muhalefet etmek isterim» buyurduğunu söylemiştir.
Bu hadîs ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi arasında muhalefet yoktur. Çünkü bu hadîs, yalnız Cumartesi günü oruç tutmanın yasaklığı mânâsına yorumlanır. Cuma günü veya Pazar günüyle birlikte Cumartesi günü oruç tutulursa caizdir.
Hanefi, Şafiî ve Hanbeli âlimleri, yalnız Cumartesi günü oruç tutmayı mekruh saymışlardır. Fakat M â -1 i k ve bir cemâat bunu mekruh saymışlar ve bu hadisin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Fakat mensuh olduğuna dâir bir delil yoktur. [127]

39 - (Zilhiccenin İlk) On Gün Orucu (Hakkındaki Hadisler) Babı

1727) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ/dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-İçinde bulunduğumuz şu günler (yâni Zilhicce'nin ilk on günün) deki sâlih amelden Allah katında daha sevimli (sâlih amelin bulunacağı) başka günler hiç yoktur.» buyurdu.
(Sahâbiler .) Yâ Resûlallah! Allah yolunda cihad da mı (daha sevimli değildir)? diye sordular. O:
«(Evet.) Allah yolunda cihad da. Meğer ki bir adam nefsiyle ve mâliyle cihâda çıkıp da kendisine âit mal ve nefisten hiç bir şeyi geri getiremez olursa. (İşte onun ameli bu on gündeki amelden efdaldır)» buyurdu."

1728) Ebû Hüreyre (Radtyallahü an/0'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Şu on günde Allah Sübhânehu'ya yapılan ibâdetten Ona daha sevimli ibâdetin yapılacağı günler, dünya günleri içerisinde yoktur. Ve şüphesiz o günlerdeki bir günün orucu, bir yılın orucuna ve onlardaki bir gece, kadir gecesine muhakkak denk gelir.
Abdullah bin Büsr ve kır kardeşi Samına (R.A.)'ın Hâl Tercemeleri
Abdullah bin Büsr es-Selemî, Humus'ta yerleşen sahâbilerdendir. Babası da sahâbidir. Peygamber (S.A.V.) mübarek elini Onun başına koymuş ve : «Bu genç, bir asır yasıyacak» buyurmuş, gerçekten yüz yıl yaşamıştır. Bir kaç hadisi vardır, Buhâri ve Müslim onun hadîsini rivayet etmişlerdir. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'. den ve babasından hadis rivayet etmiştir. Râvileri, Ebü'z-Zâhirîye. Hâlid bin Ma* dan, YezÎd bin Humeyr, Safvân bin Amr ve başkalarıdır. Kütüb-i Sitte sahipleri Onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Hicretin 88 veya 96'ncı yılı vefat etmiştir Şam'daki sahâbîlerin en son vefat edenidir. (Hulâsa : 292. El-Menhel C : 6, Sahf. : 286 ve C : 10, Sahf. : 170)
Sammâ' lakabıyla meşhur olan, Abdullah (R.A.)'ın kız kardeşinin ismi Nehl-me veya Behmiyye'dir. Büsr (R.A.)'m kızıdır. Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de kardeşi Abdullah bin Büsr (R.A.) ve Ubeydullah bin Ziyâd rivayet etmişlerdir. Dört sünen sahipleri, Onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel : Cild 10 Sahife 170) [128]

İzahı

1 b n - i Abby s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r i, Ebû Dâvüd, Tirmizî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'm hadisini Tirmizî de rivayet etmiştir
Zilhicce' nin ilk on gününden maksad. ilk dokuz gündür. Çünkü onuncu gün Kurban bayramıdır. Kurban bayramı günü oruç tutmanın haram olduğu 36'ncı bâbta anlatılmıştır.
Bu iki hadis, bu on günde yapılan her türlü ibâdetin, yılın diğer günlerinde yapılan ibâdetlerden daha faziletli olduğuna delâlet ediyorlar. Oruç da bir ibâdet olduğu için, bu günlerdeki orucun üstün faziletine de delâlet etmiş olur.
İkinci hadis, bu günlerdeki bir günlük orucun, bir yıllık oruca ve bir gecesindeki ibâdetin, kadir gecesindeki ibâdete eşit olduğuna delâlet ediyor.

El-MenheJ yazan, ilk hadisin açıklaması ile ilgili olarak özetle şöyle der :
"Hadisten maksad, bu günlerde işlenen sâlih ameller öyle yüce ecir kazandırır ki o ameller başka günlerde işlenirse bu kadar sevab kazandıramaz. Başka günlerde işlenecek amel cihad bile olsa durum aynıdır. Ancak bir adam, nefsiyle ve malıyla Allah yolunda savaşs? çıkıp şehit olur v« malı Allah yolunda harcanmış olduğu takdirde onun sevabı daha çoktur.
Muhtemelen hadisten maksad şudur: Bu günlerde işlenen sâlih amel az bile olsa sair zamanlarda işlenen çok amelden efdaldir.
Tuhfe yazan ikinci hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: Yâni bu günlerde tutulan bir günlük nafile oruç, içinde bu günlerin bulunmadığı bir yıllık oruca denk gelir. İçinde Ramazan ayının bulunmadığı bir yıl demeye gerek yoktur. Çünkü onun orucu farzdır.
Sindi de : Hadisteki «... on gün orucu...» ifâdesinden maksad dokuz gündür. Çünkü onuncu gün Kurban bayramıdır. Ve onda oruç tutulamaz, demiştir.
Tuhfe yazarı e 1 - M i r k â t' tan naklen şöyle der : Alimler, bu on gün ile Ramazan ayının son on gününden hangisinin efdal olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu hadîse dayanarak bu günlerin, R a m & z a n ' in son on gününden daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları da R a m a z a n' in son on gününün bu günlerden daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Seçkin görüş bu on günün gündüzünün, R a m a z a n ' m son on gününün gündüzünden daha faziletli olmasıdır. Çünkü bu günlerin içinde A r e f e günü vardır. Gecelere gelince; R a m a z a n ' in son on gecesi, bu günlerin gecelerinden daha efdaldir. Çünkü içlsrinda Kadir gecesi vardır. A r e f e günü, yılın en faziletli günüdür. Kadir gecesi de yılın en faziletli gecesidir.

1729) Aişf (Radtyal/nf/N anlın) dan : Söyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'i Zilhicce'nin on gününün orucunu tutmuş olarak hiç görmedim."[129]

İzahı

Bu hadisi Mü slim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ne-sâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yy/yn, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
" Â i ş e (Radıyallâhü yaba) bilebildiğini bildirmiştir. Kendisinin görmemiş olması. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu günlerin orucunu tutmamış olduğunu gerektirmez. A h m e d , Nesaî ve Ebû Dâvûd'un Hü neyde (Radıyallâhü anh)'ın hanımından rivayet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleın)'in muhterem hanımlarından bâzısı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin Zilhicce ayının ilk dokuz günü orucunu, Aşure orucunu ve her aydan üç gün oruç tuttuğunu rivayet etmişlerdir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in oruç tuttuğunu rivayet edenin sözü, onun oruç tuttuğunu görmediğini rivayet edenin sözüne lakdim edilir.
Şöyle de söylenebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen bu günlerin orucunu tutardı, bazen de tutmazdı, Her hanım bildiği durumdan haber vermiştir.
S i n d î ise şöyle bir yorum yapıyor: Hadîs, Peygamber tSal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu günlerin tümünü oruçla geçirmediğini ifâde ediyor. Bu ifâde; Onun, bu günlerin bir kısmını oruçla geçirdiğine ters düşmez.
Yukarıda da belirttiğimiz gibi, «...on gün orucu...» ifâdesinden maksad, ilk dokuz gündür. [130]

40 - Arefe [131] **Günü Orucu Babı**

1730) Ebû Katâde (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah'ın, Arefe günü orucunu ondan önceki yıla ve ondan sonraki yıla kefaret kılmasını umarım.»"

1731) Katâde bin N'u'mân (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki:
«Kim Arefe günü oruç tutarsa onun önündeki yıl ve onun arkasındaki yıl (günahları) mağfiret olunur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi İshak bin AbcUllah bin Ebî Ferve'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir Evet bu hadisin sahih bir şahidi gelmiştir. [132]

İzahı

Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî rivayet etmişlerdir. Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Onun notunda işaret edilen sahih şâhid, mezkûr Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir.
El-Menhel yazarı, Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın ha-dlsiyle ilgili olarak şöyle der;
"Yâni: Arefe günü orucuyla geçmiş bir senelik günahların bağışlanmasını Allah'tan ümit ederim ve Allah'ın o gün oruç tutanı gelecek yıl günahtan koruyacağını umarım buyurulmak istenmiştir.
Nihâye'de : Salih ameller hakkındaki ihtisâb, ümit edilen sevabı istemek için çeşitli hayırlar işlemeye ve ibâdetleri lâyıkı veçhiyle yapmaya koşmaktır, denilmiştir.
Arefe günü orucuyla bağışlanacak günahlar, ilim ehlinin ekserisinin dediği gibi, küçük günahlardır. Büyük günahlar ise; ya ciddi tevbe ile bağışlanır veya Allah'ın lütfuyla bağışlanır. Arefe günü orucunu tutanın küçük günahları yoksa; büyük günahları varsa, onlar hafifletilir. Yoksa dereceleri yükseltilir,
Bâzı âlimler, hadîsin zahirini tutarak : Büyük, küçük tüm günahlar bağışlanır, demilşerdir.

1732) Ikrime (Radtyallâhü anh)'den\ Şöyle demiştir:
Ben, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın yanına evinde girdim ve Arafat dağında Arefe günü oruç tutmanın hükmünü ona sordum. Dedi ki;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) Arafat'ta Arefe günü oruç tutmaktan nehiy buyurdu."[133]

İzahı

Ebû Dâvûd, N e s a î. Hâkim ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der :
Yâni Peygamber (SallaJlahü Aleyhi ve Sellem) hac niyetiyle Arafat dağına çıkanı Arefe günü orucundan men etmiştir. Çünkü oruç onu o gün işlenmesi matlub olan duâ, zikir ve şâir sahih amellerden gevşetebilir. Diğer taraftan Arefe günü hacılar için bir bayram günüdür.
Ebû Hanife, Mâlik, Şâ, filler ve âlimlerin cumhuru hacının Arefe günü oruç tutmamasını müstehab saymışlardır. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve tbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur. Bunlara göre hadisteki yasaklama, kerahet mânâsına yorumlanır.
A h m e d : Eğer hacı o gün oruç tutabilirce tutsun. Eğer tutmazsa bir beis yoktur, demiştir.
İbn-i Zübeyr, Âişe ve. Osman bin Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anhüml'ün hacının Arefe günü oruç tutmasını müstehab saydıklarını Ibnü'l-M ü n zir nakletmiştir. Herhalde bunlar, hadîsteki nehyi oruç tutmayla zayıf düşenler için yorumlamışlardır.
E 1-H â f ı z, el-Fetih'te : Cumhurun mezhebine göre hacının Arefe günü oruç tutması müstehabtır. Ancak Arafat' taki dini hizmetleri gevşetirse, tutmamak müstehabtır, demiştir. [134]

41 - Aşure [135] **Günü Orucu Babı**

1733) A'şt: (Radtyallâbi' anhâ)\\an: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşure günü oruç tutar ve o gün oruç tutmayı emrederdi."
İbn-i Abbâs (Raâıyallâhü anhümâ)'<\m\\ Şöyle demiştir:
Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret buyurduktan sonra oradaki yahûdîleri (aşure günü) oruçlu olarak buldu. Ve =

«Bu ne oruçtur?» diye sordu. Yahudiler t Bu gün Allah'ın Musa'yı (düşmanlarından) kurtardığı ve Firavun'u boğdurduğu gündür. Mû-sâ (Aleyhisselâm) (Allah'ın bu lütfuna) şükür olarak bu gün oruç tutmuştur, dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) :
*Biz Mûsâ'fnın sünnetini ihya) ya sizden ziyâde yakın ve hak sahibiyiz» buyurdu. Ve o gün oruç tuttu. O gün oruç tutmayı da emretti."[136]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anha)'nin hadîslerini Kütüb-i Sitte sahipleri, Beyhakî ve Dârirmî de uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Uzun olan rivayetlerde Â i ş e (Radıyallâ-hü anhâ) meâlen şöyle diyor :
"Aşure günü; Kureyşin, câhiliyyet devrinde oruçla geçirdiği bir gündür. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de câhiliyyet devrinde (yâni Peygamberlikten veya hicretten önce) o gün oruç tutardı. Medine'ye hicret buyurunca A^ûre günü orucuna devam etti. Ve o gün oruç tutmayı umretti. Ramazan oncu farz kılınınca artık farz oruç Ramazan orucu oldu. Ve Aşureyi bıraktı. Artık dileyen Aşure orucunu tuttu, dileyen tutmadı."
El-Menhel ya/an bu hadisin açıkltmısı bahsinde özetle r^oyle der:
Bu hadisin zahiri, Aşure £ünii orucunun, ilk zamanlarda vâcib olduğuna, sonra Ramazan orucunun farz kılınmasıyla onun vâcibliğinin nesh edildiğine delalet ediyor.
Ebû Hanîfe ve Şafiî' nin arkadaşlarından bir cemâat bununla hükmetmişlerdir.
Bir kısım Şafiî âlimleri: Aşure orucu meşru kılındığı günden beri sünnettir. Bu ümmete hiç vâcib kılınmamıştır. Lâkin ilk zamanlarda çok önemli müstehab idi. Ramazan orucu farz kılınınca o müstehab oldu, demişlerdir.
Birinci görüş, daha kuvvetlidir. Bu durumu 1735 nolu hadîs bahsinde anlatacağız.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî'-den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ve B e y h a k î benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rebiülevvel ayında M e d î n e' ye hicret buyurmuş ve hicretin ikinci yılı Aşure günü yahûdîlerin oruç tuttuğunu görmüştür.
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) M û s â (Aleyhisse-lâm)'a yahûdîlere nisbeten çok daha yakın olduklarını, M û s â (Aleyhisselâm)'ın sünnetini ihya etmenin, öncelikle kendilerinin hakkı olduğunu bildirmiştir. Çünkü biz müslümanlar, M û s â (Aley-hisselâmJ'ın kitabına inanırız. Ve dînin temel hükümlerinde bizim kitabımız ile M û s â (Aleyhisselâm)'ın asıl kitabı arasında bir aykırılık yoktur. Onun içindir ki Allah Teâlâ Peygamberimize :
«Kendilerine kitabı hüküm ve peygamberlik verdiğimiz o kimseler, Allah'ın hidâyet ettiği zâtlardır. Sen de onların bu hidâyet yolunu tâkib et.[137] buyurmuştur.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Yahudiler kâfir oldukları için verdikleri haberler reddedilmeye mahkûmdur. Bununla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların verdiği haberi doğrulamış olmuyor mu? Buna şöyle cevap verilebilir: Yahudilerin verdikleri haberin doğruluğu, gelen bir vahiy ile bildirilmiş olabilir. Veya onlardan müslümanlığı kabul eden Abdullah bin S e -1 â m (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar tarafından haber verilmiş olabilir. Yahut bu haber en ufak bir şüpheye mahal bırakmıyacak tarzda tevatür haddine ulaşmış çok kimse tarafından bildirilmiş olabilir.

1735) Muhammed bin Sayfî[138] (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir : Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşure günü bize:
— «Sizden bugün bir şey yiyen var mı?» diye sordu. Biz î
— Bizden yiyen de var, yemiyen de var, diye cevap verdik. O:
— «Artık (bir şey) yemiş olan ve (bir şey) yememiş olan hepiniz, bu gününüzün kalan kısmını (oruçla) tamamlayınız ve Arûd halkına haber gönderin. Onlar da günün kalan kısmını (oruçla) tamamlasınlar.» buyurdu. Râvi demiştir ki: Medine dolaylarındaki Arûd ehlini kasdetmiştir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı, BuhârÎ ve Müslim'in şartı üzerine sahîh - garibtir. Şa"bî'den başka Kimse Muhammed bin Sayfî (R.A.)'den rivayet etmemiştir. Buhârî ve Müslim'de Seleme bin el-Ekvâ' (R.A.) ve er-Rubeyyi binti Muavviz (R.A,) hadisinden bu hadîsin şahidi vardır. El-Müzzî, Nesaî'nin de bu hadîsi rivayet ettiğini söylemiş ve İbnü's-Senİ'nİn rivayetinde yoktur. [139]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Ancak notta işaret edildiği gibi e 1-M i z z i, bunun N e s a i tarafından da rivayet edildiğini söylemiştir. Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri Se1eme (Radıyallâhü anh) ve er-Rubeyyi (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri bu hadîsi te'yid ederler.Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadisi meâlen şöyledir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Aşure günü gündüz Hind bin Esmâ'yı halka :
«Bu gün kim yemek yedi İse (günün kalan kısmını da bir şey yiyip içmeden) gününü tamamlasın! Veya oruç tutsun! Bir şey yememiş olanlar da artık (akşama kadar) bir şey yemelin.» diye ilan yapmak üzere kabilesine gönderdi.
Er-Rubeyyi (Radıyallâhü anh)'ın hadisi de meâlen şöyledir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Aşure günü sabahı Medine çevresindeki köylere şu emri gönderdi:
«Oruçlu olarak sabahhyatılar ıı uçlarını tamamlasınlar. Oruç-suz olarak sabahlıyanlar da günün kalan kısmını oruçla tamamlasın.-"
Arûd Ehli: Mekke, Medine ve bunların etrafına verilen isimdir. Aşure günü orucu ile ilgili emir Medine dolaylarındaki köylere gönderilmiştir. Mekke tarafına gönderilmemiştir. Çünkü o gün tatbik edilmesi gereken bu emrin 500 kilometre uzaklıktaki Mekke çevresine ulaştırılması maddeten mümkün değildi.
Sindi, Bu ve bundan önceki hadîsler, Aşure günü orucunun ilk zamanlar farz olduğuna delâlet ediyor. Ancak bu farzi-yetin sonradan kaldırıldığı hususunda âlimler ittifak halindedir. Bu hadis farz oruca gündüz niyet etmenin câizliğine hükmedenler için bir delil sayılmıştır. Ancak gecu niyet etmenin şart olduğunu öne sürenler şöyle derler : Ü gün oruç tutmanın farz kılındığı, geceden bilinmiyordu. Gündüz bilinebildi Bu sebeple halkın, o günkü oruca gündüz niyet etmeleri zorunluydu. Nasıl ki şek günü Ramazan hilâlinin görüldüğü sabit olunca akşama kadar oruç bozucu şeylerden sakınılır. Bu İtibarla hadis, lar/ oruca gündüz niyet etmenin câizliğine delâlet etmez, diyu bilgi vermiştir

1736) İbn-i Abbâs (Radıycıllâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(And olsun) Eğer ben gelecek yıla kadar sağ kalacak olursam. Muharrem ayının dokuzuncu günü oruç tutacağım.» buyurdu.
Ebû Alî demiştir ki: Ahmed bin Yunus bu hadîsi İbn-i Ebi Zi'b' den rivayet ederek şu İlâveyi yapmıştır: Aşure gününü kaçırmak korkusuyla (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurmuştur.)"[140]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in işaret buyurduğu gelecek yıla varılmadan vefat ettiği ilâvesi vardır. Fakat A h -med bin Yûnus* un ilâvesi yoktur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Gelecek yıl (Muhar-rem'in) dokuzuncu günü oruç tutarız» buyururken; Aşure olan onuncu gün yerine dokuzuncu gün oruç tutarız demek istemiş olabilir, Veya Aşure günü ile beraber dokuzuncu günü de oruçla geçiririz, demek istemiş olabilir. Çünkü Ahmed'in İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anhJ'dan merfu' olarak rivayet ettiği bir hadîste Peygam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
= «Aşure günü oruç tutunuz ve yahûdilere muhalefet ediniz. Aşûre'den bir gün önce veya bîr gün sonra oruç tutunuz.»
Her iki yorumda da yahûdilere ve hıristiyanlara muhalefet var dır.
Ahmed bin Yûnus'un rivâyetindeki ilâveye göre Pey gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşure günü fa/île'ini kaçılmamak maksadı ile ve ihtiyatlı davranmak üzere Aşure gününden bir gün önce oruç tutmaya başlamak istemiştir Yâni hilâlin tesbilinde bir yanılma olabilir ve Aşure günü sanılan gün, Muharrem'in onbi rinci günü olabilir. Bu durumda asıl Aşure günü kaçırılmış olur. Bir gün önceden oruca başlamak ihtiyat olur.

1737) Abdullah bin Ömer (bin el-Hattab) (Radıyallâhü anhümâ)'-rian : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanında Aşure gününden bahsedildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Aşure günü, câhiliyyet ehlinin oruç tuttuğu bir gündür. Artık sizden o gün oruç tutmak isteyen tutsun ve o gün oruç tutmak iste-miyen de o günün orucunu terketsin.»" [141]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Tahavi ve îbn-i Huzeyme de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsten maksad şudur : Aşure günü orucu vâcib değildir. Maksad bu olunca bu hadîs, Aşure günü orucunun faziletine âit olup, bundan sonra gelen Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)ın hadîsine ve benzerî hadîslere ters düşmez.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te : Aşure günü orucu hakkında gelen hadîslerin tümünden alınan sonuç şudur : Bu günün orucu için emir verildiğinde ilk zaman vâcib idi. Sonra bu emir te'kid edildi. Daha sonra ilân yapılmak suretiyle verilen emir daha da kuvvetlendirildi. Daha sonra verilen bir emirle o gün oruç tutmamış olanların, günün kalan kısmını oruçlu geçirmeleri ve emzikli kadınların çocuklarını o gün akşama kadar emzirmemeleri buyurulmakla Önemi daha da arttırıldı. En son Ramazan orucu farz kılınınca Aşure günü orucu terkedüdi Ama müstehablığının terkedilmediği biliniyordu Şu halde terkedilen şey, Aşure orucunun vâcibliğidir, şiddetli müstehab lığı değildir. Bâzı âlimler : Onun şiddetli müstehablığı terkedilmiş, normal müstehablığı kalmış, demişlerse de bu görüşün zayıflığı açıktır. Bilâkis müstehablığının şiddeti bakidir. Hele Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin vefatına kadar bu oruca verilen önemin devanı etmesi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
*Eğer yaşayacak olursam gelecek yıl dokuzuncu ve onuncu gün oruç tutacağım.» buyurması ve Aşure orucunun bir yıllık günahlara kefaret olduğunu bildirmekle müslümanları teşvik buyurması, bunun müstehablığının şiddet derecesinin devamına açık delildir, demiştir.

1738) Ebû Kaîâde (Radtyaliâhü anh)*fen rivayet edildiğine yöre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah'ın, Aşure günü orucuyla ondan önceki yi!(in günahların) ı bağışlamasını şüphesiz umarım.»" [142]

İzahı

Müslim, Tirmizi, Nesai ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarı şöyle der: Nevevi : Hadisten maksad, küçük günahların bağışlanmasıdır. Eğer küçük günahlar yoksa, büyük günahların hafifletilmesi umulur. O da yoksa dereceler yükseltilir, demiştir. Kadı Iyâz da: Ehl-i Sünnetin mezhebi budur. Büyük günahlara gelince; Onlar ya makbul tevbe ile veya Allah'ın rahmeti ile bağışlanır, demiştir. [143]

42 - Pazartesi Ve Perşembe Günleri Orucu Babı

1749) Rebîa bin el-Gaz[144]'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in (nafile) oruç durumunu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sormuş, Âişe Cradıyallâhü anhâ) da : O, Pazartesi ve Perşembe (günleri) orucunu öncelikle arzulardı.demiştir."

1740) Ebû Hureyre (Rud/yal/âftii anh)\\cn; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Pazartesi ve Perşembe (günleri) oruç tutardı. Kendisine:
Yâ Resûlallsh! Sen Pazartesi ve Perşembe oruç tutarsın, diye hikmeti soruldu. O buyurdu ki:
Pazartesi ve Perşembe günleri Allah İeâlâ her müslümum mağfiret eyler. Kttfl olanlar müstesna. Allah : 'Küs olan bu iki kişi barıya kadar onları bırak' buyurur.Zevâid'e» şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih - garibtir. Rövi Mu-hammed bin Rtftft'yı Ibn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiştir. Ondan yalnız Dahhâk bin Mahltd rivayet etmiştir. Senedin kalan râvileri Buharı ve Müslim'in şartı üzerinedirler. Ebû Dâvûd ve Nesai'nin rivayet ettikleri Üsâme bin Zeyd'in hadisi, bu hadis İçin sâhid durumundadır. Tirmizî de bu hadisin bir parçasını kendi süneninde rivayet ederek hasen - ş>arib olduğunu söylemiştir. [145]

İzahı

Pazartesi ve Perşembe günleri orucunun faziletine ait ilk hadîsi T i r m i zi de rivayet, etmiştir.
Bu hadîste geçen Taharri -. En liyakatlisini ve en uygununu t.aleb etmektir. Bir kavle göre sevap istemek ve bir şeyi normalin üstünde bir iştiyakla taleb etmektir.
İkinci hadis, Zevâid türünden olup D â r i m i tarafından da rivayet edilmiştir. Notta işaret edildiği gibi T i r m i z i de bunun bir kısmını rivayet etmiştir. Tirmizi' deki merfu* rivayet şöyledir :
— «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Ameller, Pazartesi ve Perşembe günleri (Allah'a) arzedilir. Ben, oruçlu iken amelimin arzedilmesini severim.»
Sindi; Amellerin bu iki günde Allah'a arzedıldıgı hadislerle sabittir. Bana öyle geliyor ki; Ameller arzedildiği zaman Allah müs-lümanlara mağfiret eyler. Bu mağfiretten, meşru' bir neden yokken birbirine küs olan kişiler istifâde edemezler. Din uğrunda veya aile fertlerinin te'dibi için küs kalmak caizdir. Böyle bir nedene dayalı olarak başkasına küsenler o mağfiretten yararlanırlar
Küs olanlar hakkında Allah Teâlâ : «Bunları banşincaya kadar bırak» buyurur. Allah'ın muhatabı amelleri arz eden melek olabilir. Bu takdirde «... bırak» emrinden maksad, onların amellerini arzetmo-mektir. Şöyle de olabilir: Allah birisine mağfiret eylediği zaman melek Onun hatâlarını örter veya defterinden siler. Bu ihtimâle göre «...bırak» emrinden maksad, böylelerin günahlarını örtme veya sil me işini bırak demektir, demiştir.
Bu hadîs için şahit durumunda olan ve E bu D â v û d ile N e s a î' nin rivayet ettikleri Üsâme bin Zeyd'in hadisi meâlen şöyledir:
"Bir yolculukta Üsâme bin Zeyd, Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Beraberinde yolculuk eden mevlâsi kendisine ; Sen çok yaşlı olduğun halde niye Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutuyorsun, demiş; kendisi de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Kendisine bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:
«Kulların amelleri Pazartesi ve Perşembe günleri Allah'a arzedi-lir.» demiştir."
Mezkûr hadîsler, amellerin sabah akşam yükseltildiğine dâir hadîse ters düşmez. Çünkü yükseltilmek ve arzedilmek ayrı şeylerdir. Keza amellerin Şaban ayında yükseltildiğine veya arzedildiğine dâir hadîslere de ters düşmez. Çünkü haftalık amellerin mezkûr günlerde ve yıllık amellerin Şaban ayında toplu halde arzedilmesi mümkündür. [146]

43- Eşhür-İ Hurûm Orucu Babı

Hurûm: "HarânTın çoğuludur. Yılın dört ayına 'Haram aylar* veya "Eşhür-i Hurûm" denilir. Bu aylar, Receb, Z i 1 k a'de. Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Son üç ay ard ardadır. Z i 1 k â' de ayı, Ramazan' dan sonra gelen Şevval ayını izleyen aydır. Recep ayı ise Ramazan' dan bir önceki ay olan Ş aban' dan evvelki aydır. Bu aylara hürmet gösterildiği ve câhiliyyet devri ve islâmiyet'in ilk yıllarında bu aylarda savaş haram olduğu için bu isim verilmiştir. İlim ehlinin ekserisine göre savaş yasakhğı neshedilmiştir.

1741) Ebû Mücîbe el-Bâhilî'nin babasından veya amcası (Radiyajlâ-kü anhiim)'den; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak : Ey Allah'ın Nebisi! Ben geçen yıl senin yanına gelen adamım, dedim. O : «Ne oldu? Ben senin vücûdunu zayıf görüyorum.» buyurdu. (Ra-vi demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatabı :)
— Yâ Resûlallah! (Geçen yıl seninle görüştüğüm günden bugüne kadar) gündüz hiç yemek yemedim. Yalnız gece yemek yedim, diye cevap verdi. Efendimiz ;
— «Kim sana kendi nefsini (aç bırakmakla) ta'zib etmeni emretti?» buyurdu. (Adam demiştir ki:) Ben;

— Yâ Resûlallah! Ben güçlüyüm, dedim. O:
— «Sabır (Ramazan) ayı ve ondan sonra bir gün oruç tut- buyurdu. Ben :
— Şüphesiz benim gücüm (bundan da fazlasına) yeter, dedim. O:
— «Sabır ayı ve ondan sonra iki gün oruç tut.» buyurdu. Ben:
— Şübhesiz benim gücüm (bundan da fazlasına) yeter dedim. O :
— «Sabır ayı, ondan sonra üç gün oruç tut ve haram ayların orucunu tut.» buyurdu."[147]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler daha uzundur. Parentez içi ifâdeler, o rivayetlerden alınmadır
Ramazan ayında oruç tutanlar, nefislerini oruç bozan şeylerden tuttukları için, tutuklama mânâsına gelen 'Sabır* kelimesi isim olarak Ramazan ayına, verilmiştir.
Müellifin rivâyetindeki metnin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu adama Ramazan' dan başka önce bir gün oruç tutmayı; adam daha fazla tutabileceğini belirtince iki gün oruç tutmayı ve adam bundan fazlasına gücünün yeteceğini belirtince Ramazan' dan sonra üç gün ve ayrıca eşhür-i hurûm orucunu emretmiştir. Fakat Ebû Dâvûd'un rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama Ramazan orucundan başka, evvelâ her aydan bir gün; adam fazlasını isteyince her aydan iki gün; daha fazlasını isteyince her aydan üç gün oruç tutmasını emretmiştir. Adam daha fazla oruç tutmak istediğini söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç parmağını yummak ve açmakla işaret ederek :
«Haram aylarda oruç tut ve bırak, haram aylarda oruç tut ve bırak, haram aylarda oruç tut ve bırak.» buyurmuştur.
Ebû Davud'un rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama Ramazan ayından başka yılın her ayından önce birer gün, sonra ikişer gün, daha sonra üçer gün oruç tutmasını emretmiş; adam daha çok oruç tutmak iznini isteyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haram aylarda oruç tutmasına izin vermiştir. Ancak haram aylarda ard arda tutacağı günlerin üç günü geçmemesini emretmiş ve parmağıyla yaptığı işaretle şunu söylemek istemiştir: Üç gün oruç tut, sonra üç gün oruç tutma, yine üç gün tut, sonra üç gün bırak...
Ebû Davud'un rivayetinde haram ayların bir kısmının orucu emredilmiştir. Müellifimizin rivayeti ise bu mânâya muhtemel olduğu gibi haram ayların tümünü oruçla geçirme mânâsına da muhtemeldir.
Hadisin ilk râvisinin Ebû Mucibe' nin babası veya amcası olduğu hususunda râvinin tereddüdü vardır. Ebû M ü c î be' -nin babası Abdullah bin Haris el-Ensârİ el-Bâ-hili Ebû Cehm veya Ebû Mucibe' dir. îbn-i Hib-b â n onu sahâbiler arasında zikretmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. Ebü Mucibe1 nin amcasının ismine rastlamadık.[148]
1742) Ebû Hüreyre (RadtyaİlâhÜ anh)'Ğen: Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Ramazan ayından sonra hangi oruç efdaldir? diye sordu. O:
-Muharrem dediğimiz Şehrullah (orucu)» buyurdu."[149]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Beyhaki ve D â r i m i de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre Muharrem ayının tamamı kastedilmiştir. T i r m i z i' nin A 1 î (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadis de bunu te'yid eder:
Alî (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturmuşken bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Yâ Resûlallah! Ramazan ayından sonra hangi ay oruç tutmamı emredersin? diye sormuş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) de i
«Eğer Ramazan ayından sonra oruç tutaç aksan Muharrem'i tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır.» buyurmuştur.
El-Menhel yazarının dediğine göre hadîsten maksad. Muharrem ayı içinde yâni bir kısmında oruç tutmak veya bu ayda bulunan Aşure günü oruç tutmak olabilir.

1743) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'âan; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Recep (ayı) orucundan nehiy buyurmuştur."
Not: Bunun senedindeki Dâvûd bin Atâ'nın zayıflığı' üzerinde ittifak vardır. [150]

İzahı

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir eldeki nüshalarda ve Sindi haşiyesinde bir işaret bulunmamakla beraber, bu türden olması muhtemeldir.
R e c e b ayı, yukarıda da anlattığım gibi haram aylardandır. Bu aylarda oruç tutmak ise müstehabtır. Bu sebeple bu hadîsin sahih olması hâlinde yılın onbir ayında yalnız R e c e b ayının tamamini oruçla geçirme anlamında yorumlanması gerekir. Nitekim A h -med bin Hanbel: Yılın onbir ayından yalnız R e c e b ayinin tamamını oruçla geçirmek mekruhtur. Eğer bir adam bayram ve teşrîk günleri müstesna bütün yılı oruçla geçirirse bu meyanda Receb ayının tamamını oruçla geçirmekte bir beis yoktur. Şayet yalnız Receb ayını oruçla geçirmek isterse bir veya birkaç gün oruç tutmayı bıraksın ki Ramazan ayına benzemesin, demiştir.

1744) Muhammed bin İbrahim'den rivayet edildiğine göre: Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâ) haram aylar orucunu tu-tarmış. Sonra Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona;
«Şevval ayı oruç tut.» buyurmuş. Bunun üzerine Üsâme (Radıyallâhü anh) haram aylar orucunu bırakarak vefat edinceye kadar, dâima Şevval ayı oruç tutmuştur."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun isnadı sahihtir. Ancak Üsâme bin Zeyd ile Muhammed bin İbrahim bin el-Hâris et-Teymi arasında inkıta vardır. (Şevval orucu İle ilgili bilgi 33'ncü bâbta geçmiştir.) [151]

44- Oruç Bedenin Zekâtıdır' Hakkındaki Bâb

1745) Kbû Hüreyre (Radıyallâhü anh)<\en rivâyel .edildiğine »ine: ResûIuDah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) ^öylf buyurdu, demiştir :
Her şeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur.» Râvi Muhriz kendi rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Oruç sabrın yarısıdır.» buyurduğunu da ilâve etmiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Mâceh'in bu hadis için zikrettiği her iki yolun isnadı zayıftır. Çünkü isnadda Musa bin Ubeyde ez-Zeyrî bulunur. Her iki yolun dönüm noktası bu râvidir. Bunun zayıflığı üzerinde ittifak vardır. [152]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Taberâni, Sehl bin S a'd CRadıyallâhü anhJ'dan rivayet etmiştir.
Sindi bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: Yâni insan her şeyden bir miktarını Allah için çıkarmalıdır. Çıkarılan miktar, o şeyin zekâtı olur. Bedenin zekâtı da oruçtur. Çünkü beden, Allah yolunda tutulan oruçla noksanlaşır. Artık bedenden eksilen miktar sanki bedenin zekâtı olmak üzere Allah rızası için bedenden çıkarılmıştır.
El-H af ni de CâmiüVSağir haşiyesinde : Yâni zekât, malı temizlediği gibi oruç da bedeni temizler. Görünüşte noksanlık vermek mânâda bereket ve fazlalık sağlamak bakımından oruç, zekâta benzer, demiştir. [153]

45- Bir Oruçluya İftar (Yemeğini) Verenin Sevabı Hakkındaki Bâb

1746) Zeyd bin Hâlirl el-Cühcnî (Radtyaltâhü anh)\ien rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) $öyle buyurdu,

demiştir :
«Oruçlulara iftar (yemeğini) veren kimseye o oruçluların sevab-larından hiç bir şey eksi İtme ksizin onların sevabının bir misli olmuş olur.»" [154]

İzahı

Tirmizî, Nesaî, İbn-i Huzeyme ve İbn-i H i b b â n da bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der;
"İbnü'l-Melik: İftâr'dan maksad, oruçluya yemek yedirmektir, demiştir. E1 - K a â r i de : Hadîsteki iftardan maksad, oruçlunun akşam iftarını açacağı zaman yemek yedirmektir, demiştir.
Selmân-ı Fârisi (Radıyallâhü anbJ'ın merfu' hadisinde oruçluya yemek yedirmeye gücü yetmiyenlerin, oruçluya bir yudum süt veya bir tane hurma, yahut bir yudum su vererek iftar açtırmaları hâlinde aynı sevabı kazanacakları müjdelenmiştir.
Hadîsteki oruçluya âit zamir, çoğul için gelmiştir. Çünkü Arab dilinde malumu olduğu üzere şart edatının arkasında kullanılan ne-kire kelime tekil bile olsa umumîlik ifâde eder."

1747) Abdullah bin ZüUeyr (Radıyaltâhü anhümâ)\\m\: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh)"n yanında iftarını açtı. Sonra:
buyurdu."
Not : Zevaıd'de şöyle denilmiştir : Bu senedde Abdullah bin Zübeyr (R.A.)'-den rivayet eden Mus'ab bin Sabit zayıftır. [155]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste Peygamberimizin buyurduğu cümleler, Sa ' d (Radıyallâhü anh)'ın ev halkı için dua mâhiyetinde olabilir. Bu takdirde cümlelerin meali şöyle olur:
«Yanınızda oruçlular iftar yemeğini yesin. Yemeğinizi iyi ve sâlih kimseler yesin. Ve sizlere melekler duâ ve istiğfar etsin.»
Mezkûr cümleler, ev halkının kazanmış oldukları sevabı müjdelemek mâhiyetinde olabilir. Buna göre cümlelerin mânâsı şöyle olur :
«Yanınızda oruçlular iftar açtı. Yemeğinizi iyi ve sâlih insanlar yedi ve melekler size duâ ve istiğfar etti.»
Sindi: Hadiste «Oruçlular» diye çoğul kelimesi kullanılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin beraberinde sahâbi-lerden de iftar açanların bulunmuş olması muhtemeldir. Yahut bu kelimenin başındaki ta'rif harfi cins içindir. Bu takdirde çoğulluk mânası muattal olmuş olur. demiştir. [156]

46- Yanında Yemek Yiyilen Oruçlu Hakkındaki Bâb

1748) Ümmü Ümâre[157] (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi. Biz Ona yemek sunduk. Onun yanında bulunanlardan birisi oruçluydu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Oruçlunun yanında yemek yenildiği zaman melekler ona duâ ve istiğfar ederler.»"

1749) Büreyde (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl (Radtyallâhü anh)'a :
— «Yâ Bilâl! Öğle yemeğine (otur.)» buyurdu. Bilâl (Radıyallâhü anh) :
— Ben oruçluyum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
— Biz rızıklanmızı yiyoruz. Bilâl'in rızkının fazlı cennettedir. Yâ Bilâl! Oruçlunun yanında yemek yiyildiği sürece Onun kemiklerinin U&bîh ettiğini ve meleklerin onun için mağfiret dilediklerini bilir misin?» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Muhammed bin Abdur-ral-rrr;n?n zayıflığı hususunda ittifak vırdır. İbn-i #£,tim ve el-Ezdi Onu yalanlamışlardır. [158]

İzahı

ilk hadîsi Tirmizî, Nesaî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs Zevâid türündendir. Hadîsler, oruçlunun yanında gündüz yemek yinildiği zaman oruçlu için meleklerin duâ ve istiğfar ettiklerini ve o yemek karşılığında oruçlunun Cennet'teki rızkının üstünlüğünü ifâde ediyorlar. [159]

47- Oruçluyken Yemeğe Davet Edilenin Babı

1750) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anJt)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Biriniz oruçluyken yemeğe davet edildiği zaman : Ben oruçluyum, desin.-"

1751) Oâbir (Rathyıtllâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir kimse oruçlu olduğu halde yemeğe davet edilirse (davete) icabet etsin. Artık dilerse yemek yiyer, dilerse yemek yemeyi bırakır.»" [160]

İzahı

ilk hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, N e -s a î ve D â r i m î de rivayet etmişlerdir.
Nafile orucu gizlemek müstehab ise de davet sahibinin kırılmasına veya kızmasına meydan vermemek için nafile oruç tutan davetlilerin, oruçlu olduklarını davet sahibine açıklamaları meşru kılınmıştır. Oruçlu bu özrünü açıklayınca davet sahibi onun mazeretini kabul ederek davete icabet etme isteğinden vazgeçerse davete icabet sorumluluğu kalkmış olur. Aksi takdirde oruçlu davete icabet etmekle mükelleftir. Çünkü oruç, davete icabet etmemek için mazeret sayılmaz. Oruçlu davet yerinde hazır bulununca orucunu bozması gerekmez. Ancak davet sahibi onun yemek yememesiyle eziyet duyarsa, oruçlunun nafile orucunu bozması efdaldir. Tutulan oruç farz bir oruç ise bozdurulamaz.
Nafile orucu bozup bozmamak hakkında âlimlerin görüşleri 26'ncj bâbta geçen 1700- 1701 nolu hadisin izahı bölümünde geçmiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Fakat oradaki rivayette: «Davetli oruçluyken...» kaydı yoktur.
Bu hadîs de davete icabet etmenin gerekliliğine davetlinin orucunu bozmaya mecbur olmadığına delâlet ediyor. N e v e v î, M ü s 1 i m ' in şerhinde : Davet edilen oruçlunun orucunu bozmasının vâcib olmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Eğer davetlinin tuttuğu oruç farz bir oruç ise, yemek yemesi caiz değildir. Şayet tuttuğu oruç nafile ise bozmak caizdir. Artık yemek'yememesi davet sahibine ağır gelecekse; efdal olan, orucu bozmasıdır. Aksi takdirde orucu lamamlamak pl'dftlrıir, demiştir[161]

48- Oruçlunun Duası Reddedilmez (Hakkındaki) Bâb

1752) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaİlalhıhÜ Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç sınıf insan vardır ki duası Allah katında reddolunmaz : Âdil devlet reisi, iftar edinceye kadar oruçlu ve mazlumun duası. Allah mazlumun duasını, kıyamet günkü bulutun üstüne yükseltir, gök kapıları Ona açılır ve Allah Teâlâ ı
«İzzetime yemin ederim ki ey mazlum! Bir süre sonra bile olsa behemahal sana yardım edeceğim» buyurur.-" [162]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Câmiü's-Sağîr şerhinde el-Azîzî'nin dediğine göre bâzı rivayetlerde : «iftarını açıncaya kadar...» ifâdesi yerine:
«iftarını açtığı zaman...» ifâdesi mevcuttur.
îlk ifâdeye göre oruçlunun gündüzün hangi vaktinde olursa olsun makbuldür. İkinci ifâdeye göre oruçlu iftarını bilfiil açtığı zaman veya iftar açma vakti girdiği zaman yapacağı dua makbuldür.
Sindi ise ilk ifâdenin râvilerden birisinin yanılgısı olduğunu ve ikinci ifâdenin doğru olduğunu savunarak bundan sonra gelecek hadisi buna gerekçe olarak göstermiştir.
E 1 - A 1 k a m î' nin nakline göre ed-Demîyrî: Oruçlunun dünya ve âhiret mutluluğu için kendisine, sevdiklerine ve müs-lümanlara dua etmesi müstehabtır. Çünkü bu hadîs ve (bundan sonra gelen) Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsi, oruçlunun özellikle iftar vaktindeki duasının makbul olduğuna delâlet ediyor, demiştir.
Mazlumun duası, zulümden kurtulmak veya zâlim aleyhinde olabilir. Hadîsin sonu bunu gösteriyor.
Sindi' nin dediğine göre hadîsteki "el-Ğamâm = bulut" kelimesiyle F u r k a n sûresinin :
-Ve o günki, gök beyaz bulutlar hâlinde parçalanacak ve melekler bölük bölük indirilecektir.» 25'nci âyetindeki "ğamâm" kastedilmiştir.
Müellifin rivayetinde : «Kıyamet günü» kaydı bulunduğu için S i n d î' nin bu yorumda bulunduğunu sanıyorum. T i r m i z i' nin rivayetinde ise bu kayıt yoktur. Ve hadîsteki ğamâm ile dünyadaki bulutun kastedilmesine bir engel yoktur.
Hadîs, mazlumun duası jçin gök kapılarının açıldığını haber veriyor. Gök kapıları duanın arşa yükseltilmesi için açılır. Bu açılış duayı taşıyan melek için olabilir. Veya duanın geçişi için olabilir.
Hadîs, Allah'ın mazlum kimseye mutlaka yardımcı olduğunu, onu ihmal etmiyeceğini, ancak bir hikmet için yardımını geciktirmesinin muhtemel olduğunu bildiriyor. Buna işaret olmak üzere : Allah, zâlimi ihmâl etmez, irnhâl (mühletlendirme) eder" derler.

1753) Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) $oyle buyurdu, de-mistir :
.Şüphesiz her oruçlu için iftarını açtığında reddedilmeyen bir duâ vardır.»
ibn-i Ebi Müleyke demiştir ki. Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhümâ) n.n iftarın, açtığı zaman şu duây. okuduğunu kendisinden işittim
.AUahım! Herşeyi kaphyan rahmetin hakkı için bana mağfiret et meni Senden dilerim. [163]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Oruçlunun ^ nm makbul olduğuna, delâlet ediyor. Cârmu's-e I - H a f n i ¦ Yâni farz veya nafile orucun her gunu iftar de oruçlunun yapacağ* duâ makbuldür. Ya dil *'l^ veya ona başka mükâfat verilir. Artık oruçlu: Dua ettim de olmadı dememelidir, demiştir.
E 1 - M u n â \ î de : Oruçlunun iftar vaktindeki duasının ka-bılü bu ümmete mahsustur, demiştir.
3 i n d î de Suyûtî' den naklen beyan ettiğine göre 1 irm izi: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmeti, bütün ümmetler içerisinden seçilerek duası makbul kılınmıştır. Allah Teâlâ bu ümmete hitaben :
«... Bana dilekte bulununuz ki duanızı kabul edeyim.[164] buyurmuştur Bu vaid, eski ümmetlerde yalnız peygamberlere vardı. Bu ümmete de verildi. Fakat şehvetler onların kalplerine hâkim olup işler karmakarışık olunca durum değişti. Oruç ise nefsi şehvani duygu ve hareketlerden alıkoyar. Şehvet kalpten çıkarılınca gönül pâk olur. Ve duâ kabule şayan olur. Oruçlunun dilediği şey onun için mukadder ise süratle verilir, değilse âhiret azığı olarak onun için sak!an:r, demiştir. [165]

49- Ramazan Bayramı Günü (Bayram Namazına) Çıkmadan Öncf Bir Şey Yemek Hakkındaki Bâb

1754) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ani f'âen: Şnyle demiştir:
Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) birkaç hurma yemedikçe Ramazan bayramı günü (bayram namazına) çıkmazdı.

1755) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına fıtır sadakasından yedirmedikçe Ramazan bayramı günü (bayram namazına) çıkmazdı."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Zayıf râviler peş-peşe gelmişlerdir. Çünkü Ömer bin Sahbân ve ondan aşağı olanların hepsi zayıftır.

1756) Büreyde bin Husayb (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan bayramı günü (bir şey) yemedikçe (bayram namazına) çıkmazdı ve kurban bayramı günü bayram namazından dönmedikçe (bir şey) yemezdi."[166]

İzahı

îlk hadîsi BuhârİI ile T i r m i 2 i de rivayet etmişlerdir.
İkinci hadîs Zevâid türündendir.
Üçüncü hadisi Tirmizî, Ahmed, Ibn-i Hibbân, Dârekutnî, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Tirmizî bu hadîsleri rivayet ettikten sonra : ilim ehlinden bir cemâat Ramazan bayramı namazına çıkmadan önce bir şey yemeyi ve varsa hurma yemeği müstehab saymışlar; Kurban bayramı günü de namazdan dönmedikçe bir şey yememeyi müstehab saymışlardır, der.
Tuhf e yazan da: Ramazan bayramı sabahı bayram namazından önce hurmayla iftar etmek müstehabtır. Bulamıyanlar bal gibi başka bir tatlıyı yemelidirler. Hiç bir şey bulamıyanlar su içmeli-dirler. Kurban bayramı günü ise kurban etinden yemek için bayram namazından dönünceye kadar bir şey yememek müstehabtır. A h-med bin Hanbel müstehablık hükmünü kurban keseceklere tahsis etmiştir, demiştir. [167]

50- Ölüp De Boynunda Özürsüz Olarak Tutmadığı Ramazan Orucu Bulunanların Babı

1757) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümu)'âan rivayet edildiğine göre: Resul ul la h (S ali ali ahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim ki üzerinde bir ayın oruç (borc)u varken ölürse, ondan bedel olarak her gün yerine bir yoksula (yemek) yedirüsin.»"
Not: El-MİzzÎ el-Etrafta : Müellifin; «Muhammed bin SİrÎn'den» sözü bir vehimdir. Çünkü Tirmizî bunu rivayet etmiş de Muhammed'in kimin oğlu olduğunu belirtmemiş, sonra : Bence bu zât, Muhammed. bin Abdfrrahman bin Ebl Leylâ'dır, demiştir, diye bilgi vermiştir.
Tlrmlzl bu hadisi tahric ettikten sonra : Biz bu hadisi merfu' olarak yalnız bu yoldan tanırız. Sıhhatli olan durum, bunun mevkuf olmasıdır, demiştir. [168]

51- Ölüp De Üzerinde Adak Borcu Bulunanın (Beyânı) Babı

1758) İbn-İ Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlallaht Kız kardeşim boynunda aralıksız iki ay (kefaret) oruç (borcu) bulunduğu halde Öldü. dedi. Efendimiz:
— «Söyle bakayım. Eğer senin kızkardeşinin boynunda bir borç bulunmuş olsaydı sen o borcu ödiyecek miydin?» diye sordu. Kadın »
— Evet ödiyecektim, dedi. Efendimiz i
— «O halde Allah'ın hakkı, öncelikle ödenmesi gereken bir haktır.» buyurdu."

1759) Biireyrle bin Husayb (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:

Bir kadın Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek ı
— Yâ Resûlallah! Annem üzerinde oruç borcu olduğu halde öldü. Ben ona bedel olarak oruç tutayım mı? diye sordu. Efendimiz;
— Evet» buyurdu. [169]

Bu Ve Bundan Önceki Bâblarda Geçen Hadislerin İzahı

Bundan önceki bâbta geçen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Oradaki rivayetin senedinde bulunan râviler sırayla şöyledir: Kuteybe, A b -ser, Esas, Muhammed, Nâfi', İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ... görüldüğü gibi bu senedde anılan M u h a m -med'in İbn-i Şirin olan Muhammed mi, Abdur-rahman oğlu Muhammed mi olduğu belirtilmemiştir. Hadis zikredildikten sonra Tirmizi: Seneddeki Muhammed, Abdurrahman bin Ebî Leylâ" nın oğlu olan Muhammed' dir, demiştir. Tirmizi bu hadîsi merfu' olarak rivayet etmiş olmakla beraber : îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den sahîh olan rivayet mevkuftur, demiştir.
Bu hadisin zahirine göre üzerinde oruç borcu olup da kaza etmeden ölen kimsenin oruç borcuna bedel olarak her gün için bir yoksulu yedirmek meşrudur. Bu oruç borcu, hadîsin zahirine göre umumidir. Yâni Ramazan borcu olabildiği gibi kefaret ve adak orucu gibi borç olmuş olabilir. Fakat müellifin bu hadîs için açtığı bâb başlığına bakılırsa hadîsten maksad, özürsüz olarak tutulmayan Ramazan orucu borcuna mahsustur. Sindi de: Hadisteki «bir ay orucu» tâbiri umumi olmakla beraber, örf ve âdet bu tâbirin Ramazan ayma tahsisini gerektirir. Bizim Hanefî âlimlerimiz bu hadîsle hükmetmişler, ancak ölünün fidye ödemeyi vasiyet etmesini şart koşmuşlar, vasiyet yokken fidye ödenmesinin gerekmediğini söylemişlerdir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerini ayrıntılı olarak aşağıda vereceğim.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Buharı' nin bir rivayetinde : "Bir erkek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe müracâat etti." deniliyor. Başka bir rivayetinde: "Müracaatçı j "Annem öldü ve..." diye geçer. Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde "...ve ölen kadının üzerinde adak borcu vardır." denilmiştir. B u-h â r i' nin bir rivayetinde : "... ve ölen kadın üzerinde bir ay oruç borcu vardır"; başka bir rivayetinde: "... ve ölen kadın üzerinde on beş gün oruç borcu vardır" denilmektedir.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te yukarıdaki değişik rivayetlerle ilgili olarak: Bâzıları bu değişikliğin, râvilerin kararsızlıklarından ileri geldiğini iddia etmişlerse de, bence bu değişiklik, olayların müteaddit olmasından ileri gelmiştir. Diğer taraftan müracaatçının erkek veya kadın oluşu ve ölmüş olan kadının anne veya kardeş oluşu, hadisin delîl sayılmasını olumsuz yönde etkilemez, demiştir.
Bu hadis, üzerinde oruç borcu olduğu halde kaza etmeden ölen kimseye bedel olarak yakınları tarafından oruç tutulmasının meşruluğuna delâlet eder. Hadîsçilerin kavli budur.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. BuhârÎ de bunun bir benzerini tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'dan mer-fu' olarak rivayet etmiştir. Onun rivâyetindeki müracaatçı, bir erkektir. [170]

Oruç Borçlusu Olarak Ölen Yerine Oruç Tutmak Veya Fidye Ödemek Meselesi

El-Menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerim özetle şöyle açıklar : .
1- Ebû Hanîfe, Mâlik, el-Leys, Evzâi, S e v r i ve yeni kavlinde Şafiî: Ölü yerine oruç tutulmaz, demişlerdir. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre tutmadığı R a -m a z a n orucuna kaza etmeye muktedir olduğu halde kaza etme den ölen kişi, fidye çıkarılmasını vasiyyet etmişse, tutmadığı her gün •için bir fitre miktarı olarak yakınları tarafından çıkarılır.
M â 1 i k' e göre her gün için bir müd yâni bir fitrenin dörtte biri çıkarılır.
Bunların delili (1757 nolu) îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ve N e s a î' nin Sünen-i Kübrâ'smda İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettiği:
-Hiç kimse hiç kimse yerine namaz kılamaz ve hiç kimse hiç kimse yerine oruç tutamaz.»
hadisidir. Üçüncü ithl. Mâlik'in îbn-i Ömer (Radıyal-tehü anh)'den rivây-; ettiği İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in bu hadîsimn benzeridir.
2- Hadis âlimleri: Üzerinde Ramazan, adak ve kefaret gibi oruç borcu jldu^j haîde kaza etmeden ölen kimsenin yakınları onun yerine oruç tutabilirler, demişlerdir. Ebû Sevr, Tâ-vûs, el-Hasan, Zührî, Katâde, Hammâd ve eski kavlinde Şafii, böyle hükmedenlerdendirler.
Nevevî, Müslim1 in şerhinde : Biz bu kavlin sahîh ve seçkin olduğuna inanıyoruz. Fıkıh ve hadîs ilimlerini iyi bilen arkadaşlarımızın tahkikçileri bu kavli sıhhatli bulmuşlardır. Çünkü bu kavli te'yid eden apaçık ve sahih hadîsler kuvvetlidir, demiştir.
Bunların delilleri 1758 ve 1759 nolu hadisler ile BuhârÎ, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesai ve başkaları tarafından Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan merfu' olarak rivâ-
yet ettikleri: «Üzerinde oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin velisi (yakım) onun yerine oruç tutar.» hadîsidir.
3- Ahmed, İs hak ve Ebû Ubeyd'e göre ölünün adak oruç borcu yerine yakını oruç tutar. Ve Ramazan oruç borcu yerine her gün için bir fitrenin dörtte birini fidye olarak çıkarır.
Bu gruptaki âlimler, İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın 1757 nolu hadîsini. Ramazan orucu borcuna yorumlarlar. 1758 ve 1759 nolu hadisleri Ramazan orucundan başka oruç borçlarına yorumlarlar.
Müellifin bu hadislere ait açtığı bâbların başlığına bakılırsa, kendisinin de hadîsleri bu şekilde yorumladığı kanısına varılır.
Bu orubun başka delilleri de vardır. Buraya aktarmaya gerek duymadım. [171]

52- Ramazan Ayında Müslüman Olan Hakkındaki Bâb

1760) Atiyye bin Süfyân (Radıyallâhü ank)'âen; Şüyle demiştir.
Sâjüf kabilesinin müslümanlığı kabul etmesi konusu için Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma giden heyetimizin bize anlattığına göre; heyet Ramazan ayı içinde Onun yanına (Medine'ye) varmışlar. O, hey'et için Mescid-i Nebevî'de bir çadır kurmuş; heyet müslüman olunca Ramazan ayının kalan kısmı oruç tutmuş lardır."
Höt: Zevftid'de Şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Muhammed bin İshale tedlisçidir ve bunu îsfl bin Abdillah'tan an'ane İle rivayet etmiştir. İbnü'l-Medinl: Ve İsa'dan yalnız kendisi rivayet etmiş. İsa bin Abdlllah da meçhuldür, dâmiştir. [172]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, Ramazan ayı içerisinde müslümanlığı kabul eden bir kimsenin müslümanhğı kabullendikten sonraki günlerin orucunu tutmakla mükellef olduğuna delâlet ediyor.
Sakif: Tâif'te bir kabiledir. Bu kabilenin A h 1 â f kolundan iki ve Beni Mâlik kolundan üç erkek olmak üzere kurulan beş kişilik hey'et, T â i f' ten M e d î n e ' ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî ile görüşmek üzere gelmişler. Ebû D â v û d ' un bu heyette bulunan Evs bin Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetine göre A h 1 â f kolundan olanlar, Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'a misafir olmuşlar. Benî Mâlik kolundan olanlar ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından misafir edilmişler. Ve Mescid-i Nebevi'de kurulan bir çadıra yerleştirilmişler. Bu hey'et, T e b ü k seferinden sonra ve Ramazan ayında Medine' ye varmışlar. [173]

53- Kocasının İzni Olmaksızın Oruç Tutan Hakkındaki Bâb

1761) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhy<\en rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellrm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Eşi hazırken izni olmadan kadın. Ramazan ayı orucundan başka gün oruç tutamaz.»"

1762) Ebû Saîd(-i Hudıî) (Radtyaüâhü ank)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ eşlerinin izni olmaksızın kadınları (nafile) oruç tutmaktan nehiy buyurmuştur."
Not : Bunun isnadının Buhâri'nin şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [174]

İzahı

İlk hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Bey-haki ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı şöyle der:
Yâni eşi, kadının bulunduğu şehir veya köyde hazırken kadın nafile oruç tutamaz. Ancak kocası açıkça veya zımnen izin verirse, meselâ, onun razı olduğunu bilirse oruç tutabilir. Hadis, kadının kocasının izni olmaksızın nafile oruç tutmasının haram olduğuna delâlet ediyor. Çünkü kocanın ailevî ve beşerî hakkı kadına vâ-cibtir. Nafile oruç, bu hakkı gölgeler. Cumhurun görüşü budur. N e v e v i, el Mühezzeb şerhinde : Arkadaşlarımızdan bir cemâat, kadının kocasından izin almadan nafile oruç tutmasının mekruh olduğunu söylem." şse de sahih olan kavil, bunun haram âğıdır. Eğer eşinin izni olmadan kadın nafile oruç tutarsa, tuıtuğu oruç sahih ise de haram işlemiş olur. Bu oruç, gasb edilmiş evde namaz kılmak gibidir., demiştir.
Hadîsten anlaşılıyor ki, eşi hazır olmayan kadın nafile oruç tutabilir. Bu hususta ihtilâf yoktur.
Ramazan orucuna gelince, eşinin iznini alruddan kadın oruç tutar. Çünkü vaktinde tutulması farz olan bir oruçtur. Diğer taraftan Ramazan'da kocası da oruçlu olduğu için beşeri hak ve ihtiyacının gölgelenmesi söz konusu değildir. Belirli günlerde tutulması adanan adak oruç da Ramazan orucu hükmündedir. Çünkü o oruç günlüdür, vaktinde tutulması gerekir. [175]

54- Bir Kavme Misafirliğe Giden Kişi Onların İzni Olmadan Oruç Tutamaz, Babı

1763) Âtşe (Radtyaüâhü an/râ/dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adam bir kavme misafirliğe gittiği zaman, ancak onların izniyle
oruç tutabilir.»"
Not: Bu hadîsi Tirmizî de rivayet etmiştir. Tİrmizİ'nin senedi notta gösterilmiştir. Tirmizî : Bu hadîs münkerdir. Bunu Hişâm'dan herhangi bir sıkanın rivayet ettiğini bilemiyoruz. Musa bin Dâvûd, Ebû Bekir el-Medinî'den, o da Hişam'-dan rivayet etmiştir. Bu Ebû Bekir, hadis ehli yanında zayıftır, demiştir. [176]

İzahı

Notta belirtildiği gibi T i r m i z İ de bu hadîsi başka bir se-nedle rivayet etmiştir.
Tuhfe yazan şöyle der: Misafirliğe giden kişi, ev sahibinden izin almadan nafile oruç tutamaz. Buradaki yasaklama tenzihen mekruh-luk içindir. Lv sahibinin gönlünü almak iç'.n oruç iznini almak gereklidir. Ebü't-Tayyib ise yasaklama hikmetini şöyle aç:k-lar : Misafir oruç tuttuğu takdirde ev halkına sıkıntı vermiş olabilir. Çünkü oruçlu için yemek hazırlamaya Önem vermek gerekir. îftar ve sahur yemeğini tam vaktinde hazırlama külfeti doğar. Fakat misafir oruç tutmazsa ev halkının yediği yemekten yiyer ve mezkûr sıkıntılar söz konusu olmaz. Bir de şu var: Misafirin ev sahibine itaat etmesi misafirliğin âdâb ve usulündendir. Ev sahibine muhalefet edince, âdaba aykırı hareket etmiş olur. [177]

55- Şükür Eden Oruçsuz, Sabreden Nafile Oruçlu Gibidir Diyen Hakkındaki Bâb

1764) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'c\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şükür eden oruçsuz, sabreden nafile oruçlu mevkiindedir.»"

1765) Peygamber (Şaliallahü Aleyhi ve Sellcm)'h\ ashabından Sinan bin Senne el-Eslemî (Radıyallâhü anh)'<\z\\ rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SetİcyT) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şükreden oruçsuz*. sabreden nafile oruçlunun sevabının misil vardır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı sahih olup ricali mevsuk zâtlardır, îbn-i Mâceh yanında Sinan bin Senne (R.A.)'m bundan başka hadisi yoktur. Müellifin süneni müstesna. Kütüb-i Sitte de Sinan (R.A.)'m hiç bir hadisi yoktur. [178]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini A h m e d , Tirmizi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Zevâid türünden olan Sinan (Radıyallâhü anh)'in* hadisini A h m e d de rivayet etmiştir.
Sindi: Yâni nafile oruç tutmayıp gıdasını alan ve gücünü Allah'a itaat yolunda harcayan mümin, açlığa ve susuzluğa tahammül ederek nafile oruç tutan gibidir. Çünkü ikisi de insan oğlunun yaratılış gayesi olan Allah Teâlâ'ya itaat, yolundadırlar. İkinci hadîsin zahirine göre ikisinin sevabı aynıdır. Lâkin maksat şu olabilir : Sabreden oruçlu sevap kazandığı gibi itaat ve İbâdete güçlü olarak yönelmek maksadı ile nafile oruç tutmayan da sevap kazanır, demiştir.
Cftmiü's-Sagîr Sârini el-Azizi de: Gazali demiş ki: Sabır ile şükürden hangisinin efdal olduğu hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bâzılarına göre şükür, sabırdan efdaldır. Bâzıları bunun aksini söylemiştir. Bâzılarına göre sabır ile şükür fazilet bakımından eşittir, demiştir[179]

56- Kadir Gecesi (Nin Hangi Gece Olduğu) Hakkındaki Bâb

1766) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü t/«/f>'den; Şöyle demiştir: Bir yıl (Kadir gecesini aramak için) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Ramazan'ın ortasındaki on gece (gündüzleri ile beraber) îtikaf ettik. Resûlullah (Yirminci günün sabahı itikâf yerinden çıkarak bize) :
«(Uykuda) bana Kadir gecesi (nin tüm alâmetleri) gösterildi. Sonra unutturuldu. Sizler Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde arayınız.» buyurdu."[180]

İzahı

Buhârî, Müslim, Mâlik, Ebû Dftvûd ve Ne-sal de bunu rivayet etmişlerdir.
Parentez içindeki ifadeler diğer rivayetlerden istifâde edilerek ilâve edilmiştir.
Kadir kelimesi çeşitli mânâlara gelir. Bunlardan birisi kıymet ve şereftir. Bu gecede yapılan ibâdetlerin sevabı bir aylık ibâdetin sevabından üstün olduğu için bu geceye "Kadıı" ismi verilmiştir. Veya bu gece ibâdet işliyen mü'min, üstün kıymet ve şeref kazandığı için geceye bu isim verilmiştir.
Kadir kelimesinin ikinci mânâsı takdir ve tâyin etmektir. Geceye bu ismin verilmesinin sebebi şudur : Bu geceden itibaren bir yıla kadar olan zamanda insanların karşılaşacağı Ölüm, rızık gibi tüm olaylar Allah tarafından ilgili meleklere bildirilir. Ve her meleğe, yapacağı iş için emir verilir.
Sözü muteber olan tüm âlimler Kadir gecesinin varlığın? ve kıyamete kadar her yıl tekrarlandığına icmâ' etmişlerdir.
El-Menhel yazarının müteaddit-hadislere dayanarak verdiği bilgiye göre Kadir gecesinin şu alâmetleri vardır :
1- Kadir gecesinin sabahı güneş doğarken bembeyaz ve göz kamaştırmayacak tarzda pâk ve bir leğen şeklinde görülür. Sebebi de o gece sabaha kadar çok sayıda melek yere iner ve göklere çıkarlar. Meleklerin izdihamı dolayısıyla güneşin şiddetli ışığı âdeta gölgelenmiş gibi olur.
2- Kadir gecesi çok sakin olur. Ne fazla soğuk ne de fazla sıcak olur.
3- Kadir gecesinde sabaha kadar yıldız kayması görülmez.
4- Herşey o gece secde eder. T a b e r î' nin bir cemaattan rivayet ettiğine göre o gece ağaçlar secde edercesine yere eğilir ve doğrulur.
Müslim'in Ebû Said iRadıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kadir gecesini aramak üzere R a m a z a n ' in ilk on günü itikâf etmiş, sonra ikinci on günü itikâf etmiş, daha sonra :
"Kadir gecesinin Ramazan'ın son on gününde olduğu bana söylendi. Bu son on günde itikâf etmek isteyenlere itikâfa girsinler." buyurdu.

Bunun üzerine sahâbîler Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itikâfa girdiler.
Hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüyasında Kadir gecesinin hangi gece olduğunu ve alâmetlerini görmüş, sonra hangi gece olduğu Allah tarafından unutturulmuştur. Unutturulma sebebini Bu h â r İ' nin rivayet ettiği bir hadîste Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh) şöyle anlatmıştır:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bize haber vermek için çıktı da iki müslüman adamın kavga ettiğini gördü ve,
«Ben Kadir gecesini size haber vermek için çıktım da fatan ve falan adam kavga etti. Bunun üzerine Kadir gecesi (bildirilmesi) kaldırıldı. Kaldırılmasının sizin için daha hayırlı olduğu umulur. Artık siz o geceyi Ramazan'ın 29, 27 ve 25'nci gecelerinde arayınız.» buyurdu.
Kadir gecesinin tâyin edilmemesinin hikmeti şu olabilir : Mü'-miraler o geceyi tanısaydılar yalnız o geceyi ihya etmekle yetinip diğer gecelerin ihyasını bırakabilirlerdi.
Hadîs, Kadir gecesinin, Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde aranmasını emretmiştir.
Kadir gecesinin. Ramazan'm hangi gecesinde olduğuna dâir değişik rivayetler vardır. 17, 21, 23, 25, 27, 29 gecelerine âit rivayetler olduğu gibi, 22, 24 ve 26. gecelerine âit rivayetler de vardır. El-Menhel yazarının dediği gibi bâzı âlimler bu rivayetlerin sayısını 44'e çıkarmışlardır. En kuvvetli rivayet, 27'nci geceye âit olan rivayettir. [181]

57- Ramazan Ayının Son On Gününün Fazileti Hakkındaki Bâb

1767) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'ûnn: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın son on gününde ibâdetler hususunda başka zaman göstermediği ciddî bir çalışma (ve üstün gayreti) gösterirdi."
1768) Aîşe (Radıyallâhü anhây&vm\ Şöyle demiştir:
Ramazan'in son on günü girince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli e m) gecesini ihya eder, (ibâdet hususunda) ciddi bir çalışmaya girer ve aile fertlerini (ibâdet için) uyandırırdı."[182]

İzahı

ilk hadisi Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
ikinci hadisi Tirmizi hâriç Kütüb-İ Sitte sahipleri ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
Hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kadir gecesini aramak için veya fazla ibâdet etmek için Ramazan'in son on günü ciddî bir çalışmaya girdiğine ve başka zaman göstermediği gayreti gösterdiğine delâlet ediyorlar
El-Menhel yazarı ikinci hadisin açıklaması bahsinde şöyle der.
"Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) R a m a z a n'm son on gününde gecenin çoğunu ibâdetle geçirirdi. Çünkü gece namazı bahsinde rivayet edilen bir hadîste «Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir geceyi sabaha kadar ibâdetle geçirmemiştir.»" demiştir.
Nevevî de: Âişe (Radıyallâhü nnhâl'nin "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceyi ihya ederdi" sözünün mânâsı; gecenin tamamını namaz ve şâir ibâdetle geçirirdi, demektir. Arkadaşlarımızın, gecenin tamamını ibâdetle geçirmenin mekruhluğuna dâir sözüne gelince; Bu sözün mânâsı; Yıl boyunca böyle yapmaktır. Arkadaşlarımız, bir iki gece veya on geceyi sabaha kadar ibâdetle geçirmenin mekruh olduğunu söylememişlerdir. Bunun içindir ki, her iki bayram gecesinin tamamını ve başka geceleri ibâdetle ihya etmenin müstehablıgı üzerinde ittifak etmişlerdir, demiştir.
Mi'zer: Belden aşağı giyilen elbiseye denilir. Bunun diğer bir is mi de 'İzâr'dır. Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu on gün girdiği zaman izârını sıktığı bildiriliyor. Bu cümle şâir zamanlardaki âdetinden fazla ibâdet hususunda ciddi çalışmasından kinayedir. Veya hanımlarından uzak kalmasından kinayedir. Hat tabî' nin dediği gibi mezkûr iki anlamdan kinaye olabilir Bu nun yanında cümlenin hakiki mânâsı da kastedilmiş olabilir.
Hadîsin "aile efradım da uyandırırdı." cümlesinden maksad; aile efradından gece ibâdetine kalkmaya gücü yeten aile fertlerini uyandırmaktır, Muhammed bin Nasr'ın Zeyneb bint-i Ümmü Seleme CRadıyallâhü anhâ) dan olan bir rivayetinde "güç yetmesi" kaydı vardır. [183]

58- İtikâf Hakkında Gelen Hadîsler Babı

İtikâf: Bu kelimenin sözlük mânâsı, br yerde kalmak, bir şeye bağlanmak ve ayrılmamaktır. Şer'i Şerifte ise ibâdete açık bulunan bir camide ibâdet maksadı ile kalmaktır. Kadınlar ise evlerinde namaza ayırdıkları odada itikâf ederler. Cemaatın girip çıktığı mescitlerde itikâf etmeleri mekruhtur
ttikâfın meşruluğu hususunda âlimler müttefiktirler. Fakat hüküm ve süresi hususunda ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazan bu ihtilâfı şöyle anlatır:
1- Hanefî âlimlerine göre itikâf vacip, Sünnet-i Müekkede ve müstehap olmak üzere üç kısma ayrılır.
a) îti kafa girmeyi adayan için itikâf etmek vâcibtir. Adak iti kaf "Allah için şu kadar zaman itikâf etmeyi adadım" şeklinde mutlak yan bir şarta bağlı olmadan olabilir. Bir de "Allah falan adama şifâ verirse şu kadar süre itikâf edeceğim" şeklinde şarta bağlı olabi lir. Şart gerçekleşince itikâf vacip olur.
b) Ramazan ayının son on gününde itikâf etmek Sünneti Müekkededir.
c) Şâir zamanlarda itikâf etmek müstehabtır.
2- Şafiî ve Ahmed'e göre itikâf sünnettir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna devam etmiştir. A hm e d : İtikâfın sünnet oluşuna muhalif kalan kimseyi bilmiyorum, demiştir. Adak olan itikâf ise âlimlerin ittifakıyla vâcibtir.
3- Mâlik ve arkadaşlarına göre itikâf müstehabtır. M â -1 i k î mezhebindeki bir kavle göre sünnettir[184]

İtikâfın Asgarî Süresi

1- Hanefîler'e göre nafile itikâfm en az süresi bir saattir. Bir kavle göre bir gündür. Vacip olan itikâfm asgari süresi bir gündür.
2- Şafii ve arkadaşlarına göre itikâfm en az süresi bir lahzadır. Bir günden az olmaması müstehabtır. Ahmed'in meşhur kavli ve Dâvûd-i Zahiri' nin kavli de budur.
3- M â 1 i k' in meşhur kavline göre itikâfın en az süresi bir gündür. Zayıf bir kavle göre üç gündür Başka kaviller de vardır.

1769) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\en: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her yıl (Ramazan ayında) on gün itikâf ederdi. Vefat edeceği yıl olunca (Ramazan ayında) yirmi gün itikâf etti ve her yıl (Ramazan ayınca Cebrail aleyhisss-lâm tarafından) O'na Kur'an bir defa arzedilirdi. Vefat edeceği yıl olunca O'na iki defa arzedildi."

1770) Übeyy bin Ka'b (Radıyollûhü anh)'(\en. Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (her yıl) Ramazan'ın son on günü itikâf ederdi. Bir yıl (Ramazan'da) sefere çıktı. Gelecek yıl olunca (Ramazan'da) yirmi gün itikâf etti."[185]

İzahı

Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri, Dârimi ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde Kur'an'm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sunuluşu ile ilgili kısım yoktur. Ancak bu kısım Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatıyla ilgili bölümde 1621 nolu A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde de geçmiştir.

Hadîsteki: «Her yıl» ifâdesi yerine Müslim de: «Hei Ramazan'da» ifâdesi vardır.
Her yıl on gün itikâf ettiği halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son yıl yirmi gün itikâf etmesinin sebebi hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
Sebep şu olabilir: Cebrail (Aleyhisselâm) her yıl Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile bir defa Kur'an müzâkere ederdi. Son yıl iki defa müzâkere etti. Bu nedenle itikâf süresi de iki katına çıkarıldı. Sebebin şu olması da muhtemeldir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ömrünün sonuna ermek üzere olduğunu bilmişti. Ümmetine örnek olmak üzere ömrünün sonunda fazla hayır yapmak istedi. Ta ki ümmetide ömürlerinin sonuna doğru hayratım çoğaltarak ciddî çalışmayla en hayırlı durumda Allah'a kavuşsunlar.
İbnü'l-Arabi: Sebebin şu olması muhtemeldir: (1771 nolu hadîste anlatıldığı gibi) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in hanımlarının bir birine adetâ kıskanarak mescidde çadır kurdurup itikâfa girmeleri yüzünden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o yıl Ram azan1 m son on günündeki itikâfı terkederek o yıl bunun yerine Şevval ayında on gün itikâf etmişti. Ertesi yıl geçen yılın Ramazan itikAfım kaza etmek niyetiyle itikâfını on gün uzatmıştır, demiştir.
Bir başka ihtimal; 1770 nolu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yıl R a m a z a n' da yolculuk ettiği için itikâf etmemişti. Buna karşılık ertesi yıl yirmi gün itikâf etti.
Übeyy- (Radıyallâhü anh)"in hadisini Ebû Dâvûd, Ne-sal ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i de bunun benzerini E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Ebû D â v û d' un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf etmediği yıl "yola çıktığı" ifâdesi yoktur.
El-Menhel yazan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ertesi yıl yirmi gece itikâf etmesi ile ilgili olarak şöyle der:
"Yâni on günlük itikâf, bir yıl önce yapılmayan itikâfa karşılık ve on günlüğü de o yılki itikâf olarak yapılmıştır. Bu duruma göre itikâf, ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vâcibti ya da çok önemli bir sünnetti.
Bu hadisten anlaşılıyor ki; belirli günler itikâfı âdet edinmiş bir kimse o İtikâfı zamanında yapma imkânını bulamadığı takdirde oznı kaza edebilir.
îtikâfa giren kişi, niyet ettiği süreyi doldurmadan itikâfa ara verdiği takdirde bâzı âlimlere göre itikâfını kaza etmesi gerekir. Onların delili, (1771 nolu) hadîstir. Hanefi ve Mâliki mez heblerinin kavli de budur.
Bâzı âlimler de: O itikâf adak gibi vâcib nevinden olmayıp sünnet bir itikâf ise kaza etmesi gerekmez, demişlerdir. Şafii' nin kavli de budur.
Şafiî: Yapmaya mecbur olmadığın her hangi bir ibâdete başladıktan sonra yarıda bırakırsan bilâhere kaza etmen vacip değildir. Bundan hac ve umre müstesnadır, demiştir. [186]

59- İtikâfa Başlıyan Ve İtîkâfı Kaza Etmek Hakkında Gelen Hadîs Babı

1771) Âişe (Radıyallâkü anhâ)'dan; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâf etmek İstediği zaman sabah namazını kılar, sonra itikâf etmek istediği (Mesciddeki yere) giderdi. (Bir yıl) Ramazanın son on günü İtikâf etmek istedi. Emir buyurdu. Kendisi için (Mescid içinde) bir çadır kuruldu. Sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) bir çadır getirilmesini emretti. Ona da bir çadır kuruldu. Hafsa (Radıyallâhü anhâ) da bir çadırın getirilmesini emretti. Onun için de bir çadır kuruldu. Zeyneb (Radıyallâhü anhâ), Âişe İle Hafsa (Radıyallâhü anhümâVnm çadırlarını görünce O da bir çadırın kurulmasını emretti. Onun için de kuruldu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu görünce (muhterem üç hanımına hitaben) :
«Siz hayır ve takva mı istiyorsunuz?» buyurdu. Ve (O yıl) Ramazan" da itikâf etmedi. Şevvâl'de on gün itikâf etti."[187]

İzahı

T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakİ de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf ettiği yere sabah namazından sonra girmeyi itiyad hâline getirdiğine delâlet eder.
Bir gün veya daha fazla sürece itikâf etmek isteyenin itikâf edeceği yere ne zaman gireceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Evzâî, Sevri ve Leys bin Sa'd'a göre sabah namazından sonra itikâf yerine girilir.
Dört mezheb imamlarının dâhil olduğu bir cemaata göre güneşin gurubundan biraz önce itikâf yerine girilir. Bunların delili B u -h â r î' nin rivayet ettiği Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) in :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Ramazan ayının) aşr-ı evsat (yâni ortasındaki on gece) m d a itikâf ederdi. (Bir defasında) yirmi birinci gece olunca, ki bu geceyi izleyen sabah itikattan çıkardı. O gece buyurdu ki i
«Benimle beraber itikâf ta olanlar son on günde itikâf etsinler.» mealindeki hadisidir. Bu grubtaki âlimler: Hadîste "Aşr" kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime "On gece" anlamını ifâde eder. "Aşret" kelimesi olsaydı "on gün" mânâsını ifâde edecekti. Nitekim Allah Teâlâ:
= «Zilhicce'nin on gecesine andolsun."[188] buyurmuştur Yâni gece sayısını belirten kelime "Aşr" olarak Kur'an'da kulla-nıin../tır. Aşr-i ahirin ilk gecesi yirmi birinci gecesidir.
Bu grubtaki âlimler bu bâbtaki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)nın hadisine şöyle cevap verirler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) akşama doğru itikâf niyetiyle mescide girmiş, gece tenha olduğu için geceyi orada geçirmiş ve sabah namazından sonra kendisi için nıescid içinde kurulan çadıra girmiştir.
Bu hadise başka cevaplar da verilmiştir. [189]

İtiraftan Çıkma Vakti

l- Ebû Hani f e ve Şafii'ye göre bayram akşamı yâni Ram azan'm son günü güneş battıktan sonra itikâftan çıkılır.
2- M â 1 i k ' e göre ise bu şekil yapmak caiz olmakla beraber, müstehab olan şekil bayram namazından sonra itikâftan çıkmadır. [190]

İtirafın Kaza Edilmesi

Hadis, itikâfa başlayan bir kimsenin bir maslahat için itikâfını yarıda bırakmasının câizliğine delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfını tamamlamadan çıkmıştır.
Yarıda bırakılan itikâfın kaza edilip edilmiyeceği hususunda ihtilâf vardır:
Mâlike göre kaza edilmesi gerekir. İster adak olan itikâf olsun, ister sünnet olan itikâf olsun. Ramazan' daki itikâf olsun. Başka aylardaki itikâf olsun. Hüküm budur.
Diğer üç mezheb imamlarına göre eğer girilen itikâf vacip bir itikâf ise kazası gerekir, değilse gerekmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfını yanda kesen eşlerine, kaza etmelerini emretmemiştir. Kendisinin o yıl S e v v â 1 ayında itikâf etmesine gelince, o itikâf kendisine vâcib olduğu için değildir. Bir ibâdet yapmak istediği zaman onu tamamlamak iştiyakından dolayıdır. Ramazan'da yapmadığı itikâfı Ş e v v â 1' de nafile olarak kaza etmiştir. Kaza etmeye mecbur olduğu için yapmamıştır. Nitekim bir gün meşguliyeti dolayısıyla kaçırdığı öğlenin son sünnetini ikindi namazından sonra kaza etmiştir.
Buhar i' nin rivayetinde Â iş e (Radıyallâhü anhâVnın itikâf için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den müsaade aldıktan sonra kendi itikâfı için Mescid'de çadır kurdurduğu belirtilmiştir. H af s a (Radıyallâhüanhâî'nınkinin de böyle olduğu Ne-s a i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Fakat efendimizin diğer hanımı Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın müsaade aldığına dâir bir kayda rastlamadım.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hanımlarının üçünün çadırlarım görünce: «(Bununla siz hanımlar!) hayır ve takva mı istiyorsunuz?» buyurmuştur. Yâni hayır ve takva istemiyorsunuz.
Ebû Davud'un rivayetinde : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hem kendi çadırını hem de (muhterem) eşlerinin çadırlarını yıktırdığı belirtilmiştir.
Hanımların çadırlarını şu sebeple yıktırmış olması muhtemeldir: Hanımları, O'na düşkünlükleri dolayısıyla bir kıskançlık duygusuyla itikâf yarışma koyulmaları endişesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de belirmiş olabilir, veya Mescid-i Nebevi içinde çadırların çokluğu cemata izdiham ve sıkıntı veriyordu.
Hanımların itikâflarını yarıda kesmelerine gönüllerinin yatışması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi çadırını yıktırmış olması

muhtemeldir. [191]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. İtikâfa girme zamanı sabah namazından sonradır. Bu husus için yukarıda gerekli izah verildi.
2. İbâdet ihtiyacı için mescidde çadır kurmak caizdir.
3. Kadınlar mescidde itikâf edebilirler.
4. Kadın, kocasının izniyle bile itikâfa başlamış iken kocası ona mâni olabilir ve yarıda bıraktırabilir. Cumhur'un kavli budur. M â -1 i k ' e göre izin veren koca mâni olamaz.
5. îtikâfa başlayan kimse bir yarar düşüncesiyle itikâfını yanda bırakabilir.
6. itikâf kaza edilebilir. Bu husus yukarda izah edildi. [192]

60- Bir Gün Veya Bir Gece İtikâf Etmek Hakkındaki Bâb

1772) Ömer bin el-Hattâb (Radtyaliâkü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Üzerinde, câhiliyyet (zamanın) da nezretmiş olduğu bir gecelik itikâf borcu vardı. (Bu durumu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş ve Peygamber, itikâf (borcunun) ifâsını O'na emretmiştir."[193]

İzahı

Buhar i. Müslim ve Ebû Dâvûd da bunu rivayet etmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh)ın Mescid-i Haramda itikâf etmeyi adadığı B u b â r i' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Bir kimse kâfir iken dinimizce meşru sayılan bir şey adayıp sonra müslüman olursa, o adağı ifa etmesinin gerekliliği bu hadîsten anlaşılıyor.
H a t t â b ı : Bu hadis, kâfir bir kimsenin yemin ettikten sonra müslünıanlığı kabul eder ve sonra o yemini bozarsa, yemin kefaretini ödemesinin gerekliliğine delâlet eder. Şafii böyle hükmetmiştir. Ebü Hanife, onun arkadaşları ve Mâlik demişler ki : Kefaret gerekmez. Çünkü Müslümanlığa girmekle küfür zamanında i$lenmiş olan tüm günahlar bağışlanır, demiştir.
Bu hadîs, Ömer (Radıyallâhü anh)'ın boynundaki itikâf borcunun bir gecelik olduğuna delâlet eder. Buhâri ve Müslim' deki rivayet de böyledir. Ebü Dâvûd'un rivayetinde ise "Bir gün veya bir gece" ifâdesi vardır. M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde "Bir gün" ifâdesi bulunur.
Ibn-i Hibbân, bu rivayetlerin arasını şöyle bulmuştur : Ömer (Radıyallâhü anh) bir gün ve bir gece itikâf etmeyi nezret-nıiştıı. Artık bütün rivayetler buna göre yorumlanır. Yâni bir gece-duıı maksad gündüzü ile beraber bir gecedir. Keza bir günden maksat gecö ve gündüzün ikisidir.
Müellifimiz, galiba bu değişik rivayetleri dikkate aldığı için bâb'ın başlığında "Bir gün veya bir gece" demiştir. [194]

61- 'Mutekîf (Îtikâfta Olan) Mescidin Belirli Bir Yerinde Devamlı Durur Babı

1775) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'6an: Şöyle demiştir: Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın son on gecesi itikâf ederdi.
(Râvi) Nâfi' demiştir ki: Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü an-hümâî Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf ettiği (Mes-ciddeki yeri bana gösterdi."

1774) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaliâkü ankümâydan. Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâf edeceği zaman Onun yaygısı (Mescid'deki) tevbe sütununun arkasına atılırdı veya yatağı oraya koyulurdu."
Not : Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricali sıka zatlardır. [195]

İzahı

Müslim, Ebü Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescidi Nebevi'nin belirli bir yerinde itikâf ettiğine delâlet eder. Zevâid türünden olan ikinci hadis de o belirli yerin tevbe sütununun arkasında olduğunu bildirir.
Beyhaki de ikinci hadîsi rivayet etmiştir. Ordaki rivayette: ilâvesi vardır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevbe sütununun kıble yönüne düşen tarafında itikâf eder ve sütuna dayanırdı.
Hadis, Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidde itikâf ettiğinin delilidir. O'nun mescidden başka bir yerde itikâf ettiği sabit olmamıştır. Bu nedenle âlimler itikâfm mescidde yapılmasını şart koşmuşlardır. Ancak itikâfın yapılabileceği mescid nev'i hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1- Ebû Hanife, Ahmed ve Ebü Sevr'e göre itikâf, cemaatla namaz kılınan mescidlerde edilir. Cemaat olmayan mescidlerde edilemez. Çünkü namazı cemaatla kılmak A h m e d ' e göre vacip, Ebû Hanife'ye göre Sünnet-i Müekkededir. Cemâat olmayan mescidde itikâf eden kimse, namaz vakitlerinde oradan çıkıp başka camilere giderse, Onun iki de bir itikâf yerinden çıkması itikâf amacına ters düşer. Bulunduğu mescidde namazını cemaatsız kılarsa vacip veya Sünnet-i Müekkede olan cemâati ter-ketmiş olur.
Ebû Yûsuf tan gelen bir rivayete göre vacip itikâfın hükmü budur. Fakat vacip olmayan itikâf mescidde ve başka yerde de edilebilir.
2- Şâfiîler'e göre itikâf yalnız mescidlerde yapılır. Beş vakit cemaatla namaz kılınan cami ve mescidlerde itikâf etmek ef-daldır.
3- Mâlike göre itikâf halka açık olan her mescid'de yapılabilir. Evlerde ibâdete tahsis edilen odada olmaz.
Yukardaki izah erkekler hakkındadır. Kadınlara gelince, Ebû H a n i f e ' ye göre mescidlerde itikâf edebilirler. Fakat kendi evlerinde ibâdete ayırdıkları odada itikâf etmeleri efdaldır.
Diğer üç mezhep imamına göre kadınlar evlerindeki ibâdet odasında itikâf edemezler. Mescidlerde edebilirler.
Kadının mescidde itikâf etmesinde bir fitne tehlikesi varsa itikâf etmesi âlimlerin ittifakıyla caiz değildir. [196]

62- Mesciddekî Çadırda İtikâf Etmek Babı

1775) Kbix Saîrl-î Hurin (RadtyaUâhü ank)\\tv\\ Şöyle demiştir :
ResûlulJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Mescid'de keçeden mamul) bir Türk çadırında itikâf etti. Çadırın kapı yerinde bir hasır parçası vardı. Ebû Saîd demiştir ki: Resûlullah bu hasırı eliyle aldı ve çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını çadırdan dışarı çıkardı ve (Mescidde bulunan) cemaata hitap etti."[197]

İzahı

Müslim bu hadisi uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) daha önceki cümlelerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in R a m a-z a n ' in ilk on gecesi itikâf ettiğini rivayet etmiştir. Ve ikinci on gece itikâfından sonra Mesciddeki cemaata yaptığı hitabede şöyle buyurduğunu belirtmiştir:
«Ben şu (Kadir) gecesini arayarak ilk on gece itikâf ettim. Sonra ikinci on gece itikâf ettim. Sonra bana gelindi ve Kadir gecesinin son on gecede olduğu bana söylendi. Artık (Bu on gece) itikâf etm^k isteyenler itikâf etsinler.» Cemâat da O'nunla beraber itikâf ettiler. Buyurdu ki; «Bana Kadir gecesi tek gecede gösterildi.» [198]

63- 'Mutekif (İtikâf Eden) Hastayı Ziyaret Eder Ve Cenazelere Katılır' Hakkındaki Bâb

1776) Aişe (R adı yalla hu ankâyâan; Şöyle demiştir:

Ben (Mescid'de itikâfta iken) odamda hasta bulunduğu hâlde (kaza-ı) hacet için girerdim de hastanın hâlini sadece yanından geçerek sorardım. Aişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (ev halkı ile beraber) itikâfta oldukları zaman odasına yalnız (kaza-ı hacet) için girerdi."

1777) Enes bin Mâlik (Radtyallâkü a»*;'den rivayet edildiğine göre: Resülullah (SaUaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Mutekif, cenazeyi takip eder ve hastayı ziyaret eder.-
Not : Zevâid'de şöyle söylenmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerden Abdülhalık, Anbese ve el-Heyyaç zayıftırlar. Ayrıca bu hadis, kendisinden daha kuvvetli olan :
«Peygamber <S.A.V.) itikâfta İken odasına ancak (kaza-i) hacet için girerdi.»
mealindeki < 1776 nolu> hadise ters dusmus durumdadır. [199]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ>'nm. hadîsini Müslim, E b û Dâvûd, Tirmizi ve Mâlik'de rivayet etmişlerdir. Ancak oralardaki rivayetlerde Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nın kendi durumunu belirten hadîsin baş kısmına rastlamadım.
Hadîsin baş kısmından çıkarılan sonuç: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın yalnız dışarı çıkma ihtiyacım-defetmek için Mescid'den odasına geçtiği, başka ihtiyaçlar için odasına girmediği, kendisi itikâfta iken odasında bir hastanın bulunduğu, hastayı normal ziyaret etmediği ve ancak mezkûr ihtiyacı için odasına girdiği zaman hastanın yanından geçerken hâlini sorduğudur.
Ebü Dâvûd'un Âişe (Radıyallâhü anhft)'dan rivayet ettiği bir hadiste Âişe {Radıyallâhü anhâ) :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İtikâfta İken hastanın yanından geçerken hâlini sorardı. Fakat onun yanında durmaydı." demiştir.
Ebü Davud'un başka bir rivayetinde Âişe (Hadıyal-lâhü anhâ) :
"Mutekifin hastayı ziyaret etmemesi, cenazeye katılmaması, bir kadına şehvetle dokunmaması, onunla cinsel münâsebette bulunmaması, dışarı çıkma ihtiyacı hâriç başka bir ihtiyaç için mescidden dışarı çıkmaması sünnet (Peygamber'in yolun) dandır." demiştir.
Hulâsa bütün bu rivayetlerden çıkan sonuç şudur ki:
Mutekif hasta ziyaretine çıkamaz. Ancak abdest bozmak ihtiyacı için dışarı çıkarken bir hastanın yanından geçtiği zaman onun yanında durmadan hâlini sorabilir. Mutekif abdest bozmak ihtiyacı için dışarı çıkabilir. Mutekif cenazeyi takip etmek için de çıkamaz.
Mutekifin cenazeyi takip edebileceği ve hastayı ziyaret edebileceği Enes (Radıyallâhü anhl'ın hadîsinin zahirinden anlaşılıyor ise de notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. Sonra kuvvetli hadîslere muarızdır. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) nın yukardaki hadisi ve Müslim, Tirmizi ile Ebû Davud'un rivayet ettikleri benzeri hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest bozmak ihtiyacından başka hiç bir maksatla odasına girmediği bildirilmiştir. [200]

Mutekifin Hasta Ziyareti Ve Cenaze Takibi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1. Hanefi âlimleri: Vacip, sünnet ve müstehab itikâflar arasında fark vardır. Vacip ve sünnet itikâflara başlamış olan bir kimse. Cuma ve Bayram namazlarını kılmak gibi şer'î bir mazeret veya abdest bozmak, necaseti gidermek, boy abdesti almak "e a bel es t yenilemek gibi tabiî bir özür olmadan ne gece ne de gündüz itikâf yerinden mescidin dışına çıkamaz, çıkması haramdır. Bir de mescidin yıkılması, bir zâlimin cebren onu çıkarması ve can veya mal emniyetinin olmaması gibi zaruretler karşısında çıkabilir.
Yukarda anlatılan şer'î, tabii veya zarurî mazeretler dolayısıyla itikâf yerinden dışarı çıkan bir kimsenin itikâfı bozulmaz. Ve çıkması caizdir.
Vacip veya sünnet itikâfa başlayan kimse, hasta ziyareti, cenazeyi teşyi', sel veya yangında hayatî tehlikede olanı kurtarmak niyeti ile itikâf yerinden dışarı çıkarsa itikâfı bozulur. Fakat günah işlemiş olmaz.
Müstehab itikâf ise bunun belirli bir süresi yoktur. İtikaf niyetini getirerek mescide giren kimse orada kaldığı sürece itikâfta sayılır. Mescidden çıkınca itikâfı sona ermiş oîur, demişlerdir.
2. Şâf i i ler : Adak itikâf ile adak olmayan itikâfı ayırarak adak itikâfa başlayan kimse, yemek ve abdest bozmak zaruri ihtiyaçlar hâriç başka maksat ve ihtiyaçlar için çıkamaz. Şu halde hasta ziyaretine ve cenaze uğurlamaya çıkamaz. Ancak cenazenin teçhiz ve tekfini için hizmet edecek başka kimse yoksa çıkar. Mezkûr zarurî ihtiyaçları görmek için dışarıya çıkmış iken bir hastanın yanından geçtiği zaman orada beklememek kaydı ile hastanın hâlini sorabilir.
Adak olmayan itikâfa giren kimse ise hasta ziyareti gibi maksatlarla çıkabilir, demişlerdir.
3. M â 1 i k ' e göre mutekif, hasta ziyaretine, cenazeyi uğurlamaya veya cenaze namazını kılmaya çıkamaz Çıkarsa itikâfı bozulur.
Mutekif, babası veya annesi veyahut ikisi hastalandığı zaman çıkabilir ve itikâfı bozulmuş olur. Fpkat günah işlemiş olmaz. Çünkü çıkmazsa baba ve anasının hakkına riâyet etmemiş sayılır.
Babası ve anası beraber öldükleri takdirde onların cenazesine katılmak için mezkûr kavle göre çıkamaz. Fakat bunlardan birisi ölürse onun cenazesine çıkar. Çünkü çıkmazsa hayatta kalan babasını veya anasını incitmiş olur.
Zühri, Atâ', Urve ve Mücâhid de böyle hükmetmişlerdir.
4. Hanbelîler'e göre itikâf, vacip nev'inden ise ne hasta ziyaretine, ne cenaze uğurlamaya ne de başka maksatla çıkamaz. Ancak itikâfı nezr edeıken mezkûr işler için çıkmayı şart koşmuş ise çıkabilir.
Vacip olmayan itikâfta ise çıkabilir. Fakat çıkmaması daha iyidir.
Vacip olan itikâfta iker abdest bozmak gibi zarurî ihtiyaçlar için çıktığında bir hastanın yanından geçerken orada durmamak şartı ile hâlini sorabilir. [201]

64- Mutekif, Başını Yıkar Ve Saçını Tarar' Hakkında Gelen Hadis Babı

1778) Aişe (Radtyallâhii anhâ)Vtan : Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) itikâfta iken (hücremin kapısından) başını bana yaklaştırırdı. Ben de hücrem içinde ve ha-yızh iken O da mescid içinde olduğu halde (bana yaklaştırdığı) başını yıkardım, saçını da tarardım." [202]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed ve Beyhakî bunu bir birine yakın sözlerle rivayet etmişlerdir. [203]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Mutekif mescidden ayrılmamalıdır.
2. Mûtekifin vücûdunun bir kısmı mescidin dışına çıksa zarar vermez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) Mescid-i Nebevi'yeye açılan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hücresinin kapısının yanında durup mübarek başını kapıdan hücreye doğru uzatmıştır. 3. Mûtekif başını yıkar, saçlarını tarar ve bu işleri başkasına gördürebilir.
El-Menhel yazarı: Tıraş olmak, koltuk altı kıllarını yolmak, tırnak kesmek ve bedeni temizlemek hükmü de budur, demiştir.
H a t t a b î : Hayız hâlindeki kadının bedeninin temiz olduğu ve bir eve girmemek için yemin eden bir kimsenin, vücûdu dışarıda olduğu halde yalnız başını o eve sokmakla yeminini bozmuş olmadığı bu hadîsten anlaşılır, demiştir. [204]

65- Mutekifi Mescid İçinde Eşî Ziyaret Eder' Babı

1779) Peygamber (SaltaUakü Aieyki ve Sellem)' in zevcesi Safiyebint-i Huyey (Radtyallâfıü onAdJ dan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayının son on gecesinde Mescidi Nebevide itikâfta iken kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi

ve SeİlemJ'i ziyaret etmek üzere yanına gelmiş ve yanında yatsıdan sonra bir saat kadar konuştuktan sonra evine dönmek üzere ayağa kalkmış. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) de Onu evine geçirmek için Onunla beraber kalkmış. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radıyallâhü an-hât'nın odasının yanındaki Mescid kapısının yanına ulaştığı zaman Ensar'dan iki adam onların yanından geçmişler ve Resûlullah (Sal tallahü Aleyhi ve Sellem) *e selâm verdikten sonra hızlı geçmişler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Hızlı gitmeyiniz. Demin yürüdüğünüz gibi yürüyün. Yanımdaki kadın (zevcem) Safiyye bint-i Huyey'dir.» buyurmuş. Adamlar:
Yâ Resûlallah! Biz Allah'ı (Resulünün uygunsuz bir harekette bulunmasından) tenzih ederiz, dediler. Ve Peygamber'in yanındaki kadının kimliğini açıklamak ihtiyacını duyması onlara ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah (Salfalahü Aleyhi ve Seltem) :
«Şeytan, Âdem oğlun (un vücûdun) dan kanın dolaştığı her yerde dolaşır. Ben (temiz kalplerinize) şeytanın (kötü) bir şüphe atmasından korktum.» buyurdu. [205]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Nesai, Ah-med ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Buradaki rivayetin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hanımlarından yalnız Safiyye (Radıyallâhü an-hâ) O'nun ziyaretine gitmiştir. FakaL Buhâri' nin bir rivayetine göre:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zevceleri O'nun yanında idiler. Kalkıp gittiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye (Radıyallâhü anhâ) 'ya :
«Acele etme ben seni göt üreyim- buyurdu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının odaları Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde idi. Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtildiği gibi Safiyye (Radıyallâhü anhât'nın evi Ü s â m e bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'ın evinin olduğu yerde idi. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onu evine geçirmek istemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S a f i y y e (Radıyal-lâhü anhâKyı geçirirken yanlarından geçen iki zâtın Ü s e y d bin Hudayr ve Abbas bin Bişr olduğu söylenmiştir.
«Şeytan, Âdem oğlun (un vücûdun) dan kanın dolaştığı her yerde dolaşır.» fıkrası ile ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der:
Bâzıları bu fıkrayı zahirine göre mânâlandırarak: Allah Teâlâ Şeytana bu gücü vermiştir, derler.
Bu ifâde benzetme anlamına yorumlanabilir. Yâni kan insandan ayrılmadığı gibi Şeytan dk insanı saptırmak için dâima didinip vesvese verdiği için sanki ondan hiç ayrılmaz.
Hadîsin «Ben (temiz) kalplerinize şeytanın (kötü) bir şüphe...»
cümlesinin mânâsı şudur: Yâni Ben sizin kötü bir şey düşündüğünüzü sanmadım. Lâkin sizi helake götürecek bir kanaati kalbinize şeytanın vesvese etmesinden korktum.
Hulâsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kötü bir zan sahibi olduklarını söylemek istememiştir. Çünkü onların sadık mü'min olduklarını biliyordu. Fakat şeytanın onların kalplerine bir vesvese sokmasından korkmuştur. Çünkü onlar, şeytanın vesvesesinden emin kılınmış değillerdi. Böyle bir vesvese onları kötü bir zanna sürükleseydi helak olurlardı. Bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları uyarmış ve onlardan sonra gelecek mü'-m inlere eğitici bir ders vermiştir: Nitekim H â k i m ' in rivayetine göre Şafii, îbn-i Uyeyne' nin meclisinde oturuyordu. îbn-i Uyeyne, Şafiî'ye bu hadîsi sorunca Şafii şöyle cevap vermiştir:
Eğer o iki zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itham et-seydiler, küfre giderlerdi. Onların kalblerine şeytan henüz bu tehlikeli vesveseyi sokmadan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasihat için onları uyarmıştır. [206]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Mûtkif, ziyaretçisi ile konuşabilir ve onu uğurlayabilir.
2. Kadın, itikâfta olan eşini gece ziyaret edebilir ve onunla yalnız kalâlfflîr
3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine müşfik davranıp onları günahlardan ve tehlikeli şeylerden korumuştur.
4. Kötü zanlara meydan vermemek, aydınlatıcı bilgi vermek meşrudur.
İbn-i Dakîkü'1-îyd: Bilhassa âlimler ve örnek durumunda olan zâtlar bu hususta çok dikkatli olmalıdır. Haklarında kötü zanlara yol açabilecek durumlardan sakınmalıdırlar. Çünkü böyle bir töhmet altında kaldıkları takdirde onların bilgisinden halk istifade edemez, demiştir.
H a t t a b î : Bu hadis, S a f i y y e (Radıyatlâhü anhâ)'yı evine geçirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mes-cidden çıktığına delâlet ediyor. Ve bir vacibin ifâsı için mûtekif Mes-cidden çıktığı zaman onun itikâfı bozulmaz, diyen âlimler için bir delildir, demiştir. [207]

66- Müstehaza [208] **Kadın İtikâf Eder' Babı**

SafÎyye (R.A.)'mn Hâl Tercemesi
Safiyye bint-i Hüyey b. Ahtab (R.A.) Beni Nadir kabilesinin en büyük hanedanından ve Harun <A.S.)'ın neslinden bir hanımdır. Bu kabilenin büyüklerinden Sellâm b. Mişkem'in nikâh-ı altında iken boşanmış ve Kinâne b. Ebi'l-Hukeyk İle evlenmiş ve Hayber savaşı esnasında yeni gelin olmuştu. Buranın yahûdllerinden iken meydana gelen Hayber savaşı dolayısıyla esir alınmış ve Peygamber (S.A.V.) tarafından Dihye (R.A.)'a ihsan buyurulmuş iken bu köklü ve seçkin hanımın Dih-ye"ye verilmesi dedikoduya yol açmasın diye ganimet olarak Peygamber (S.A.V.)'e ayrılması uygun görülmüş. Sonra da Efendimizle evlenme şerefine mazhar olmuştur.
Hulâsamın 492. sahtfesinde bildirildiğine göre bir kaç hadisi vardır. BuhârÎ ve Müslim Onun bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Kendisinden Ali bin Huseyn ve tshak bin Abdillah bin el-Haris rivayet etmişlerdir. Vakidi'nin dadiğine göre hicretin 50. yılı Muâviye (R.A.Vın hilâfeti devrinde vefat etmiştir. Bâzılarının dsdigina göre Ali (R.A.)*ın halifeliği devrinde hicretin 35. yılı vefat etmiştir.

1780) Âişe (Radıyallâhü anhâ>Vlan; Şöy!e demiştir:
Bir defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in zevcelerinden birisi Onunla beraber itikâf etti ve (hayız günlerinden başka günlerdeki bu itikâfı esnasında akan kanında) kırmızılık ve sarılık görürdü. Bazen (kanının akmasından dolayı) altına leğen koyardı." [209]

İzahı

Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesai ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Müstehâza iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itikâf eden zevcesinin Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) olduğu Saîd bin Mansûr'un Hâlid el-Hazzâ aracılığı ile I k r i m e' den yaptığı bir rivayette bildirilmiştir.
Bilindiği gibi kadın aybaşı âdeti veya lohusalık kanını gördüğü sürece ibâdet edemez. Bu sürelerin dışında kadından kim akması hâline istihâza hâli denir. Kadın bu durumda iken ibâdetini yapar.
Hadis, müstehâza kadının itikâf etmesinin ve mescidde durmasının câizliğine delâlet eder. Ancak mescidi kirletmekten emin olmak şarttır.
Hadîs, istihâza hâlinde iken itikâf eden hanımın gördüğü kanın renginin beyaz, kırmızı bazen de sarı olduğunu ifâde eder. Yâni kan az aktığı zaman san ve çok aktığı zaman kırmızı idi. [210]

67- İtikâfın Sevabının Babı

1781) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mutekif hakkında şöyle buyurdu, demiştir :
İtikâf (veya mutekif) günahları hapseder (= engeller) ve tüm iyilikleri işleyen gibi Ona iyilikler yazılır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. 'Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Ferkad bin Yâkup es-Sabahi el-Basrî el-Hâik zayıftır.'

Sindi de, Yahya bin Said'in Parkad es-Sabahi hakkında konuştuğunun ve halkın ondan rivayette bulunduğunun Tirmizi'nin sünenindeki Hac kitabının sonunda bildirildiğini söylemiştir. [211]

İzahı

Zevâid türünden olan ve Bey haki tarafından da rivayet edilen bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak Sindi şöyle der;cümlesindeki zamir itikâfa râci olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyledir:
«İtikâf günahlara mâni olur. İtikâf süresince günah işlenmez.»
Eğer maksat itikâfın yalnız itikâf süresince değil de bu süreden sonra da günah işlemeye m4ni olması ise bu da mümkündür. Çünkü makbul bir itikâf sayesinde Allah Teâlâ'nın itikâf sahibini günahlardan koruması mümkündür.
Mezkûr zamirin mûtekife râci olması da mümkündür. Bu takdirde cümlesinin mânâsı şöyle olur:
«Mutekif günahlara mâni olur, onları nefsinden defeder.»
İlk ihtimal daha kuvvetlidir.
Hadîsin ikinci cümlesine göre itikâf edip bu esnada günah işlemekten kendisini tutan bir mümin tüm iyilikleri işlemiş gibi sevap kazanır. Bu cümleden gaye itikâfa teşviktir. [212]

68- Ramazan Ve Kurban Bayramının İki Gecesini İhya Eden Hakkındaki Bâb

1782) Ebû Ümâme (Radtyallâkü ankyâtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim sevabını Allah'tan umarak (ve sırf O'nun rızası için) Ramazan ve Kurban bayramının iki gecesini ibâdetle ihya ederse kalb-lerin öldüğü gün Onun kalbi ölmiyecektir.-"
Not: Râvi Bakiyye tedlis ettiği için bu hadisin senedinin zayıf olduğu Zevâid*. de bildirilmiştir. [213]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin açıklaması bahsinde Sindi: Hadis'in zahirine göre iki bayram gecesinin tamamını ibâdetle geçirenler, mezkûr mükâfata kavuşurlar. Bu iki gecenin tamamım değil de bir kısmını teheccüdie yâni gece ibadetiyle geçirenlerin de bu mükâfata kavuşmaları umulur. Kalbler çok günah işlemekle ölürler. Bayram gecelerini ihya edenlerin kalbleri ise ölmez, demiştir.
Câmiü's-Sağîr şerhi e 1 - A -ı i z i bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
E 1 - A 1 k a m i: "Kalbler öldüğü gün O'nun kalbi Ölmiyecektir." cümlesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bâzılarına göre bundan maksad bu geceleri ihya edenlerin kalbleri dünya sevgisine boğulmaz. Çünkü gönülleri dünya sevgisine boğulanlar ölü sayılırlar. Nitekim (Aleyhi. s-Selâm) Efendimiz; -Şu ölülerin yanma gitmeyiniz.» buyurmuş. Kendisine bunların kimler olduğu sorulunca (Gönülleri dünya sevgisine boğulmuş) zenginler.» buyurmuştur.
Bâzılarına göre cümleden maksad bu iki geceyi ihya edenlerin akıbetlerinin hayır olacağıdır. Yâni İmanla öleceklerdir. Çünkü:
«Kâfir iken hidâyete erdirdiğimiz kimse[214] âyetinde kâfire ölü denmiştir.
Hadisteki mükâfat bu gecelerin çoğunu ibâdetle geçirmek suretiyle de hâsıl olur. Hattâ İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhVdan rivayet edildiğine göre bu gecelerin yatsı ve sabah namazlarını cemaatla kılanlar da bu mükâfatı kazanırlar, demiştir.
Câmiüs-Sagir haşiyesinde e 1 - H a f n î de : "Hadîs, bu geceleri ibâdetle ihya edenlerin kıyamet günü kurtuluşa erenlerden olacaklarından kinayedir. Yâni kalblerin helak olacakları kıyamet günü bu geceleri ihya edenlerin kalbleri helak olmıyacaktır. Hadis, bunların îmanla öleceklerinden de kinaye olabilir, demiştir.
Hadisteki bayram gecelerinden maksad, Ramazan ayının son gününü bayrama bağlıyan gece ve Arefe gününü Kurban bayramına bağlıyan gecedir. [215]

---

[1] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/517
[2] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/518
[3] Hâl tercemesi 714 rıolu hadis bahsinde geçmiştir.
[4] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/518-521
[5] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/521-522
[6] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/52-523
[7] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/523-524
[8] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/524-525
[9] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/525-529
[10] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/529
[11] Hilâlin görüldüğü söylentisi halk arasında dolaştığı, fakat sübûta ermediği İçin Ramazan'dan mı Şa'ban'dan mı diye şüphe edildiği ve Sa'banın 29'uncu gününü takip eden güne «Şek günü» denilir.
[12] El-Absî, el-Kufî, büyük ve sıka bir tabiî'dir. Ali, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ab-bâs ve Ammâr bin Yâsir (R.A.)'den rivayet etmiştir. Râvileri Eyyüb es-Sahtiyâni, Ebû Vâil, el-Müstevrid bin el-Ahnef ve başkalarıdır. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (el-Menhel : cild 5, sahife 317)
[13] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/529-530
[14] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/530-531
[15] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/531-532
[16] EI-Kâsım bin Abdirrahman mevlâ beni Ümeyye Ebû Abdirrahman ed-Dı-mışkl tabiîdir. Sahâbilerden yalnız Ebû Ümâme (R.A.)'den hadîs işittiği ve başka sahâbllerden işitmediği söylenmiştir. Râvileri Sevr bin Yezîd ve Muâviye bin Salih'tir, îbn-i Muin, el-îcli ve Tirmizî Onu sıka saymışlardır. Yakûb bin Şeybe : El-K&sım'm rivayetini zayıf sayanlar vardır, demiştir. İbn-i Sa'd : Hicretin 112. yılı vefat etmiş, demiştir. Ebû Dâvûd, Tİrmizi, Nesaî ve tbn-İ Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. Buh&rî de Târih'te almıştır. (Hulasa : 312)
[17] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/532-533
[18] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/533
[19] Rebia bin el-Gaz veya bin Amr yahut bin ei-Hars el-Cürsi ed-Dımışki fi-kıhçıdır. Âişe (R.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet etmiş, kendisinden de Hâlid bin Ma'dân ve Atiyye bin Kays rivayet etmişlerdir. Dârekutni Onu sıka saymıştır, îbn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 74. yıh Bâhıt karışıklığı günü katledilmiştir. Dört Sünen sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. {Hulâsa : 116)
[20] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/534
[21] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/534-536
[22] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/536
[23] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/536-537
[24] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/537-538
[25] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/538-539
[26] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/539-540
[27] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/540-541
[28] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/542-543
[29] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/543-544
[30] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/544
[31] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/545-546
[32] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/546-549

[33] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/549-550
[34] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/550-551
[35] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/551-552
[36] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/552
[37] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/552-553
[38] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/554
[39] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/555
[40] Hamza bin Amr bin Umeyr Ebû Salih, büyük bir sahâbidir. Eşlemi kabilesine mensubtur. Peygamber (A.S.)'den, Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Muhammed, Hanzala bin Ali, Süleyman bin Yesâr, Ebû Seleme ve başkaları rivayet etmişlerdir. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ta'liklerinde Buhâri. Onun rivayetlerini almışlardır. Hicretin 91. yılı vefat etmiştir.
[41] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/555-556
[42] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/556-557
[43] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/557
[44] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/558
[45] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/558-560
[46] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/560
[47] Bu zât. Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi olan Enes (R.A.) değildir.
[48] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/561
[49] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/562-563
[50] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/563
[51] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/564
[52] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/564-565
[53] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/565-566
[54] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/566-567
[55] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/567-568
[56] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/568-571
[57] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/572
[58] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/572-573
[59] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/573-574
[60] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/574
[61] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/574-575
[62] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/575-576
[63] Fadâle (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Padâle bin Ubeyd el-Ensâri el-Evsî Ebû Muhammed, Uhud savaşında ve biatü'r-Rıdvân'da hazır bulunmuş ve Dımışk kadılığını yapmıştır. Elli hadisi, vardır. Müslim Onun İki hadisini rivayet etmiştir. Buhârî el-Edebü'1-Müired'de ve dört sünen sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. Râvileri Abdurrahman bin Muhayriz ile Muhammed bin Ka'b'dır. El-Medâinî'nin dediğine göre hicretin elli üçüncü yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 308)
[64] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/576-577
[65] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/577--579
[66] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/579-580
[67] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/580-581
[68] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/581
[69] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/582-583
[70] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/583-585
[71] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/585-586
[72] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/586
[73] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/586-588
[74] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/588
[75] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/588-589
[76] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/589
[77] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/590
[78] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/590
[79] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/590-591
[80] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/592
[81] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/592-593
[82] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/593
[83] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/593-594
[84] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/595
[85] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/595-596
[86] Bakara : 187
[87] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/596-597
[88] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/597-598
[89] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/598-599
[90] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/599
[91] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/600
[92] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/600
[93] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/601
[94] Bakara sûresi âyet : 187
[95] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/601-603
[96] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/603-604
[97] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/604-605
[98] Bakara 187
[99] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/605-608
[100] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/608-609
[101] Abdullah bin eş-Şıhhîr bin Avf el-Hureyşî Muâviye bin Ka"b bin RabÎa bin Amir bin Sa'saa. Basra'lı sahâbidir. Rivayet ettiği bir kaç hadîsi vardır. Müslim Onun bir hadisini, dört sünen sahipleri Onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Râvileri ise, oğullan Mutarrif, Hâni' ve Yezîd'dir. (Hulâsa : 201)
[102] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/609-610
[103] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/610-611
[104] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/611
[105] Katâde bin Melhân el-Kaysî el-Cerîrî el-Basrl, Peygamber (S.A.V.)'den bu hadîsi rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdü'l-Melik ve Yezîd bin Abdülah el-Şıhhîr rivayet etmişlerdir, tbn-i Şâhin'in Süleymân-ı TeymİI tarikiyle Hibbân bin Umeyr'den rivayet ettiğine göre Peygamber (S.A.V.) Katâde'nin yüzüne mübarek elini sürmüş, sonra Katâde çok yaşlanmış, yüzü hâriç vücûdunun her tarafı çürümüş gibi olmuştu. Vefat edeceği zaman ben Onun yanındaydım. Bir kadın oradan geçti. Kadmı aynada görür gibi Katâde'nin yüzünde gördüm.
Ebû Dâvûd, Nesaî ve İbn-i Mâceh Onun hadîsini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel CIld: 10, Sah, 211)
[106] En'âm : 160
[107] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/612-614

[108] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/614
[109] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/615
[110] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/616
[111] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/616-617
[112] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/617-618
[113] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/618-619
[114] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/619-620
[115] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/620-621
[116] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/621-622
[117] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/622
[118] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/623-624
[119] Hacca giderken Mîkat'ta Umre niyetiyle ihrama giren ve Mekke'ye varıp umresini tamamlayıp ihramdan çıkan ve bayrama yakın hac ihramına girenin yaptığı bu işe temettü' denilir.
[120] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/624
[121] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/625
[122] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/626
[123] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/626-627
[124] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/627
[125] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/627-628
[126] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/628-629
[127] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/629-630
[128] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/630-631
[129] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/632-633
[130] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/633-634
[131] Kurban bayramından bir Önceki güne «Arefe Günü» denilir.
[132] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/634
[133] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/635
[134] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/636-637
[135] Âşüre Muharrem ayının onuncu günüdür.
[136] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/637-639
[137] En'am : 90
[138] Muhpmmed bin Sayfî bin Sehl el-Hatmî, sahibidir. Râvisi Şabî'dir. Ne-sai ve îbn-i Mâceh Onun hadîsini rivayet etmişlerdi '.iulâsa : 342)
[139] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/639-641
[140] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/641-642
[141] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/642-643
[142] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/643
[143] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/643
[144] Rebia bin el-öaz veya bin Amr yûhut bin el-Hars el-Cürsî ed-Dımışki Fıküıçıdıı Ai^e ıR.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.i'den rivayet etmiştir. Kendisinden do Hâlid bin Ma'dân ve Atiyye bin Kays rivayet etmişlerdir. Dârekutni onu sıka saymıştır. Dürt sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. Ibn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 74'ncü yılı Râhıt karışıklığı günü katledilmiştir ıHulâsa : 1161
[145] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/643-644
[146] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/645-646
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/5-6
[148] El-Menhel : Cild 10. Sah. 181
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/6-7
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/8
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/8-9
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/9-10
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/10
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/10-11
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/11
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/12
[157] Ümmü Ümâre, Ensar'dan Habib bin Zeyd'in büyük annesidir. Ve Abdullah bin Zeyd'in annesidir. Adının Neslbe binti KaT> bin Amr el-Ensariyye olduğu söylenir. Meşhur bir sahabidir. (TuhfetÜ'l-Ahvezl: C : 2, Shf. 67)
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/12-13
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/13
[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/13-14
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/14-15
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/15
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/15-17
[164] Mü'min: 60
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/17-18
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/18-19
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/19
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/20
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/20-21
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/21-22
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/23-24
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/24
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/25
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/25-26
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/26
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/26-27
[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/27
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/27-28
[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/28-29
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/29
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/29-31
[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/31-32
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/32-33
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/33-34
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/34-35
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/35-36
[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/36-37
[188] El-Fecr: 2

[189] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/37-38
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/38
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/38-39
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/39
[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/40
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/40-41
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/41-42
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/42-43
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/43
[198] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/43
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/44
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/45
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/46-47
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/47
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/47
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/47-48
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/48-49
[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/49-50
[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/50-51
[208] Müstahaza, hayız ve lohusalık süreleri dışındaki zamanlarda kan gören kadına denir. Bu kan bir hastalık kanı sayıldığı için ibâdete mâni sayılmaz.
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/51-52
[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/52
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/52-53
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/53
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/53-54
[214] En'âm : 122
[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/54-55

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VAKIF
Vakıf ve Sünnetteki Yeri
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İctihadları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Müşa' ve Menkul Malın Vakfı
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Evlada Yapılan Vakıf Onun Çocuklarını da İçine Alır
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
Kabe'ye Harcanmak Üzere Yapılan Bağışlardan Arta Kalamları
İlgili Hadisler
Tahliller, Görüşler ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

VAKIF

Vakıf ve Sünnetteki Yeri

Vakıf, sözlükte hapsetmek anlamına gelir. Şeriatte ise, bir mülkü menafii fakirlere, muhtaçlara, yolda kalmışlara ve sair hayırlı işlere sarfedilmek üzere Allah yolunda hapsetmek ve aslının vakfedenin mülkünde kalmasını sağlamaktır.
Bunun gerçekleşmesiyle ilgili lafizlar ise hapsedip tuttum, vakfettim, tesbil ettim (Allah yoluna bağladım, o'nun yoluna ayırdım) gibi kavramlardır.
Vakfin sayılmayacak kadar faydaları söz konusudur.. Her şeyden önce bir müslümanın yalnız kendi' nefsinden çalışıp kazanmadığı, toplumdan yana da bu çalışma ve hizmetini sürdürdüğünü gösterir. Sonra da elde edilen kazancın bir bölümünü sosyal adaleti sağlamaya çevirir ve bütün bunların üstünde fertleri toplumun bir parçası olduğuna inandırır. Kardeşlik, dayanışma ve yardımlaşma ruhunu pekiştirir. Aynı zamanda vakfedenin ölümünden sonra da amel defterinin açık kalmasına ve vakfettiği mülkten dolayı hasıl olan sevapların ona yazılmasına vesile olur.
O bakımdan İslâm tarihinde vakfe çok önem verilmiş * . sayılmayacak kadar vakıf eserler, müsseseler kurulmuştur. [1]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.u.) •Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'İnsan ölünce ameli kesilir, ancak şu üç cihetten kesilmeyip devam eder: Cari bir sadaka, istifade edilen bir ilim, ken i dişine dua eden salih bir evlad.." [2]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ömer'e (r.a.) Hayber arazisinden bir parça isabet etmişti. Ömer (r.a.) Peygamber'e (s.a.v.) şöyle dedi: 'Ya Resu-lellahî Bugüne kadar elde edemediğim çok nefis bir arazi Hayber topraklarından bana isabet etmiş bulunuyor. Bu hususta ne emredersiniz?" Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "istersen aslını (çıplak mülkiyetini) hapseder (elinde tutarsın ve (gailesini, gelirini) tasadduk edersin.." Bunun üzerine Ömer (r.a.) satılmamak, hibe edilmemek ve miras olarak taksim edilmemek üzere o malı fakirlerden, hısımlardan, köle (azad etme) den, misafirlerden ve yolda kalmışlardan yana tasadduk etti ve o mala tevelli eden kimsenin örfe uygun ondan yemesini ve mal (ve servet) sahibi kıhnaksızın başkasına yedirmesini belirledi." [3]
Amr b. Dinar hadisinde ise şu lafizlara yer verilmiştir;
'Vakıf üzerinde veli olan kimsenin ondan yemesinde ve mal ve servet sahibi kıhnaksızın dostuna yedirmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim İbn Ömer (r.a.) babası Ömer'in (r.a.) sadaka (vakf) üzerinde velî olarak bulunuyordu ve Mekke halkından bazı kimselere ondan bağışta bulunurdu."
Osman (r.a.)den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Medine'ye geldiğinde Rume kuyusu dışında orada tatlı bir su bulunmuyordu. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: Kim Rume kuyusunu satın alırda kendi kovasını müslümanların kovasıyla beraber o kuyuya indirir de buna karşılık Cennet'te daha hayırlısına erişmek ister?'
Osman (r.a.) devamla diyor ki: "Bu beyan üzerine o kuyuyu kendi öz malımla satın aldım.." [4]

Müctehidlerin Görüş ve İctihadları

a) Hanefilere göre: îmam Ebu Hanife'ye göre, vakıf: Bir mal veya mülkün aynım vakıfin, yani vakfedenin mülkiyetinde tutmak, gelirin fakirlere ya da hayır yollarından birine tasadduk etmektir.
Bu tarife göre, vakfedilen mal veya mülkü vakfeden kimse bir daha geri alamaz, vakfindan dönemez diye bir lüzum yoktur. Vâkıf dilediği zaman vakfindan dönebilir ve o malı başkasına satabilir.
Ancak bu tarif çerçevesi içinde bir vakfin lüzumlu kalması iki yoldan biriyle gerçekleşebilir: **a)** Hakimin bu hususta yapılan vakfin lüzumuna karar vermesi ve devamlılığını sağlamasıyla; **b)** Bir malm veya mülkün gailesi (elde edilen geliri) nin vasiyet yoluyla hayır işlerine vakfedilmesiyle..
İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre: Bir mal veya aynını Allah'ın mülkü hükmünde tutup gelirinin Allah'ın kullarına tahsis edilmesidir. Bu durumda yapılan vakıf artık umluluk kesbeder, ne satılır, ne hibe edilir, ne de miras olarak kalır.
Fukahamn çoğuna göre, vakıf konusunda imameyn'in görüş ve iihadına uyulur. .
Vakıf hakkında açık bir ayet yoktur. Daha çok sünnet ve icma' sabit olmuştur..
Vâkıftan vakfettiği mal veya mülkün giderilmesi kadının ikmüyle gerçekleşir. Şöyle ki: Adam malim vakfedip ona bir ütevelli tayin eder ve sonra bu hususta kadının verdiği bir karar tktur gerekçesiyle döner, bu yüzden durum kadıya intikal eder, o da ıkn-n lüzumuna karar verirse artık vakfin lüzumu kesinleşmiş olur î vâkıf dönüş yapamaz. Bu, tamamen İmam Ebu Hanife'nin irüşüdür.
Vâkıf vakfettiği mal veya mülkün ileride ibtalından endişe eder & o gün için kadıya başvurup bunun lüzumuna bir karar ikartamazsa, o takdirde yazdırdığı vakıfnameye şu cümleleri ilave etmesi gerekir: "Şayet ileride benim vakfettiğim şu malı herhangi bir adi veya vali iptal edecek olursa, bu mal ve mülk aslıyla ve içinde ulunan her şeyiyle vasiyetim olarak satılır, elde edilen para fakir-sre tasadduk edilir."
Böyle bir vasiyette bulunmak her zaman yararlıdır. Zira vâkıf Idükten sonra varisleri tarafından yürütülen vakıf mal ve mülk bir ün gelir de özelliğini kaybeder, yıkılmaya yüztutarsa o takdirde adıya başvurmadan mütevelli olan varisler onu satıp parasını fakir-ive tasadduk edebilirler..
Vakfin hükmü: İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, aülkün aynının kişiden zail olması Allah için hayır yollarında kul-anılmasıdır. İmam Ebu Hanife'ye göre, mülkün aslının kişinin elinde :aîması, gelirinin Allah için hayır yollarına sarfedilmesidir.

Vakfin Şartları; Vakfin birtakım şartları vardır. Fukaha vakfm ana amacını dikkate alarak bu şartları şöyle tesbit edip belir-emişlerdir:
1- Vakfeden kimsenin âkil ve baliğ olması,
2- Hür olması,
3- Vakfedilen şeyin Allah'a yaklaştmcı bir anlam ve hüküm aşıması,
4- Vakfedilen mal ve mülkün vâkıfin mülkiyeti altında bulunması,
5- Vakfeden kimsenin hacr altında bulunmaması,
6- Vakfettiği şeyi bilmesi ve vakfedilen şeyin belli olması,
7- Vakfedilecek şeyin, bir başka şeyin gerçekleşmesine talik edilmemesi,
8- Vakfettiği şeyin satılmasını, parasının kendi ihtiyacına sarfe-dilmesini şart koşmamış bulunması,
9- Vakfedilen mülkün gelirinin ebediyen fekirlere sarfedilmesi gibi kesintiye uğramayacak bir anlamda açıklanması.. [5]
b) Şafiîlere göre: Vakıfda, yani vakfeden kimsede aranılan şartlar:
1- Sarfettiği sözün sahih ve geçerli olması,
2- Teberru'da bulunma ehliyetini haiz olması..
Böylece bu mezhebe göre, vakfeden kişinin müslüman olması şart değildir. Reşîd olup sözü sahih ve geçerli bulunan bir'kaflr de malını, mülkünü vakfedebilir. Böylece bir gayr-i müslimin kendi evini veya işyerini mescid olarak vakfedebileceği hükmü ortaya çıkıyor. Ancak fukahadan bir kısmına göre, onun ölümüyle birlikte vakfettiği bina mescid olmaktan çıkar.
Sonra da sefih, müflis ve kendisiyle kitap akdi yapılan kölenin vakfetme yetkisi yoktur.
Vakfedilen şeyde aranılan şartlar:
1- Onunla intifa sağlamanın devamlı olması,
2- Vakfedildiği zaman mevcut olması, kişinin mülkiyetinde bulunması..
O halde yiyecek maddelerini, oyuncak aletlerini, nakit olarak dirhem ve dinarı tezyin için vakfetmek sahih değildir.
Taşınmaz mal ve mülkün, taşınır olan kitap ve mefruşatın vak-fedilmesi caizdir.
Vakıf ancak açık lafızla gerçekleşir ve sıhhat kazanır. Bunu sarih olanı, "Şunu vakfettim" veya "Şu arazim veya bağ-bahçemi vakfettim", "Şu malımı tesbil ettim (Allah yolunda bağladım, O'nun yoluna ayırdım)" gibi sözlerle gerçekleşir.
Bunun gibi "Şu malımı sadak-i muharreme olarak tasudduk et-" veya "Şu malımı vakfettim, satılamaz, hibe edilemez" sözleri de tıf hususunda sarih sayılır. [6]
Ebu Hanife'ye göre vakfin satışı caizdir, İmam Ebu Yusuf a, km Şafiî'ye göre caiz değildir. Çünkü 1083 nolu İbn Ömer hadi-ûe vakfedilen şeyin satılamıyacağı, hibe edilemeyeceği ve miras ol-ık taksim edilemeyeceği açık şekilde belirtilmiştir, o bakımdan am ebu Yusuf diyor ki: "eğer bu hadis İmam Ebu Henife'ye işmiş olsaydı, herhalde bununla amel eder, vakfin satüamıyacağını rlerdi." [7]
Böylece Şafulere göre, yapılan vakıf Aziz ve Celil olan Allah'a Likal eder, ne vakfedenin mülkü olur, ne de kendisine vakfedilen kişinin mülkü olur.
c) İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre, yapılan vakıf kime pılmışsa onun mülkiyetine intikal eder. [8]
Kişi kendisi için vakıf yapabilir mi?
Yani vakfetmek istediği taşınır veya taşınmaz malı kendisi için ıkfedip gelirini yine kendi ihtiyacına sarfedebilir mi? Bu hususta üctehid imamların farklı yorum ve ictihadlan olmuştur:
a) Kişinin kendi nefsine vakfetmesi caiz ve sahihtir, çünkü bir lamın Hz. Peygamber'e (s.a.v.): "Yanımda bir dinar bulunu-yor,)nu nereye tasudduk edeyim)?" diye sorması üzerine Efendimiz ona ı cevabı vermiştir: "Onu kendi nefsine tasadduk eyle.." [9]
Böylece vakıftan maksadın Allah'a takarrub olduğu ve kişinin endi nefsinden yana harcamasında da Allah'a takarrubun söz konu-ıı olduğu ortaya çıkıyor. Nitekim Ebu Hanife ile îbn Ebî Leylâ, Ebu usuf ve imam Ahmed de aynı görüştedirler. Malikî'lerden Ibn a'ban, Şafiî'lerden îbn Süreye, îbn Şübrüme, îbn Siba've itretten irçok ilim adamı da bu görüşe katılmışlardır.
îmam Şafiî, İmam Malik, Hanbelilerden bir kısmı ise kişinin :endi nefsine vakıf- yapamıyacağını belrtmişler ye Resulüllah'm s.a.v.) şu hadislerini delil olarak göstermişlerdir: "Ürününü (gelir ve rallesini) Allah yoluna bırak.."
Bu emir ve tavsiyenin Hz. Ömer'e (r.a.) yapıldığını muhaddisler lelirtmişlerdir. [10]

Tahliller ve Rivayetler

1082 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir. îlim adamları hadiste geçen cari sadakayı vakf ile tefsir etmişlerdir.
İstifade edilen ilimden maksat, dünya ve ahiret düzeniyle ve yararıyla ilgili meşru ölçüler içinde olanıdır.
Böylece belirtilen düzeyde ilmî eserler yazıp insanların istifadesine terkeden kimse de bir bakıma vakıf yapmış sayılır, aynı zamanda bildiğini Öğretmek de bunun kapsamına girebilir.
1083 nolu İbn Ömer hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salih-tir. '
Bu hadis, taşınmaz bir malın gailesini hayır işlerine sarfedü-mek üzere vakfetmenin meşruiyetine açık şekilde delalet etmektedir. O bakımdan dört mezhep de bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur. Ancak İmara Ebu Hanife'ye bu hadisin ulaşmadığı söylenmektedir.
Böylece mescidlerin, sebillerin,kuyu ve benzeri kaynakların vakfedilmesinin sahih olduğunda müslümanlann icma'ı vardır. Aynı zamanda yapılan vakıf ile muhtaç hısımları da gözetmenin birçok yaran bulunduğuna işaret söz konusudur.
1084 nolu Osman hadisini Buhari talikan tahric etmiştir. Tir-mizî ise bu hadisi hasenlemiştir. Böylece hadis yapılan bir vakfin umuma teşmil edileceğinin, yani herkesin,istifadesine tei'kedümesinin cevazına delalet etmektedir. Çünkü Hz. Osman'ın satın alıp Müslümanların istifadesine vakfettiği kuyu bu anlamda bir hüküm içermektedir.
îbn Ömer hadisi az farklı lafızlarla çeşitli tariklerden rivayet edilmiştir:
a) Darekutnî şu lafza yer vermiştir; "Gökler ve yerler devam ettiği sürece mülkün aslını elinde tut, semeresini Allah yoluna bırak.."
b) Beyhakî'nin rivayetinde ise şu lafiz yer almaktadır: Semeresi (ürünü) ni tasadduk eyle, aslım elinde tut.. Öyle ki artık onun aslı ne satılır, ne de hibe edilir.."
c) Buhari ise şu lafizları nakletmiştir: "Asîmi tasadduk eyle ki bu artık ne satılır, ne hibe edilir, ne de miras olarak bırakılır., ama ürünü (Allah yolunda muhtaçlara) tasadduk edilir.."
d) Buhari ayrıca Müzaraa bahsinde hadisi şu lafızla tahric etmiştir:
"Aslıni tasadduk eyle ki bu artık satılmaz, hibe edilmez; ama ürünü infak edilir, artık sen onun ürününü tasadduk eyle.."
Şüphesiz bu şartları kimi Ömer'e izafe etmekte, kimi de Hz. Peygamber'e (s.a.v.).. Ama arada bir münafat söz konusu değildir. Zira en kuvvetli ihtimalle bu şartları önce Resulüllah (s.a.v.) be-yan etmiş ve o sebeple de Ömer (r.a.) onları anmıştır. [11]

Çıkarılan Hükümler

1- Vakıf sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- Kişinin cari sadaka olmak üzere mal veya mülkünü -ilâhî hoşnutluğu dileyerek- hayır yollarına vakfetmesi sünnettir.
3- Vakfeden hayatta iken vakfettiği şeyden dönebilir ve o malı satabilir. Bu, İmam Ebu Hanife'ye göredir.
4- Ancak vakfeden kadıya başvurur da yaptığı vakfı tescil ettirir, yani böyle bir karar çıkartırsa, vakıf lüzumluluk ve devamlılık arzeder ve artık vakfeden bundan dönemez.
5- Bir malın veya mülkün gailesinin hayır yollarında harcanması şartıyla ölüm sonrası yapılan bir vasiyet de geçerlidir ve lüzumluluk arzeder. '
6- Bir malı veya mülkü Allah'ın mülkü hükmünde tutup gelirini hayır işlerine tahsis etmek suretiyle yapılan vakıf, İmameyn'e göre lüzumluluk ve devamlılık arzeder ve artık vakfeden bundan dönemez.
7- Bu durumda vakfedilen mal veya mülk artık satılamaz, hibe i edilemez ve miras malı olarak belirlenemez.
8- Vakfin ileride bir yetkili (kadı veya vali) tarafından ibtali endişe edildiğinde, vakfeden o durumda vakfettiği malın satılıp elde edilen parayı Allah yolunda, hayır işlerinde sarfedilmesini yazılı olarak şart koşarsa, yapılacak ibtal bu şartı değiştiremez.
9- Vakfeden isterse, malın aslım ve gelirini birden vakfedebilir. Bu, imam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göredir.
10- Vakfeden malın aslını elinde tutar, sadece gailesini (elde edilen gelirini) hayır işlerine vakfeder. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) böyle yapmıştır. (Bu, İmam Ebu Yusuf a göredir).
11- Hanefilere göre, vakfin dokuz, şartı söz konusudur ve bu şartlara riayet gereklidir.
12- Vakfedenin aklı başında olması, sarfettiği sözün neye delalet ettiğini bilmesi ve teberruda bulunma ehliyetini haiz olması şarttır. (Bu İmam Şafiî'ye göredir).
13- Böylece bu imama göre bir kafir, bir zimmî malını veya mülkünü vakfedebilir. Yani vakfedenin müslüman olması şart değildir, sadece reşid olması ve akl melekesinin bozulmaması şarttır.
14-Vakfedilecek şeyden intifa sağlamanın devamlılık arzetmesi ve vakfedildiği zaman kişinin mülkiyetinde bulunması şarttır. (Bu daha çok İmam Şafiî'nin içtihadıdır).
15- Bu durumda vakfin satışı caiz değildir. İmam Ebu Hanife'ye göre, kadıya tescil edilmemişse, satışı caizdir.

16- Vakıf ancak birtakım açık sözlerle gerçekleşir: Vakfettim, şu malımı Allah yolunda bağladım gibi...
17- Allah adına yapılan vakıf artık Allah'a intikal eder ve artık ne vakfedenin mülkü olarak kalır, ne de kendilerine vakfedilen kimselerin mülkü olur.
18- İmam Malik'e ve bir rivayete göre İmam Ahmed'e göre, kimlere vakfedilmişse onların mülkü olur ve onlara intikal eder.
19- Kişi kendi nefsine vakfedebilir mi? Bu hususta müctehidlerin farklı ictihadları söz konusudur.
20- Vakıftan maksat, Allah'a takarrub (O'na yakın olma, rızasına erişme) dir. Takarrub niyet ve anlamı taşımayan bir vakıf, vakıf olamaz. [12]

Müşa' ve Menkul Malın Vakfı

Muşa': Ortaklar arasında kullanılan hisselere ayrılmamış mal, lülk demektir. Menkul ise, taşınır mallar hakkında kullanılan bir avramdır.
Kişi muşa' bir mal veya mülkte hissesi ayrılmadığı halde o his-byi vakfedebilir mi? Bunun gibi, at, deve, silah ve benzeri taşınır ialları vakfetmek sahih midir? Hadislerin açık delaleti bunların sa-ih ve caiz olduğunu göstermektdir. Ancak bunlar üzerindeki yorum-ardan kaynaklanan farklı ictihad ve görüşler ortaya çıkmıştır. [13]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber 'ermiştir:
"Ömer (r.a.), Peygamber'e (s.a.v.) dedi ki: "Hayber arazisinden (ganimet olarak) bana isabet eden yüz sehim bulunuy->r ki, bu güne kadar öylesine bir mala nail olmuş değilim.. Sen onu tasdduk etmek istiyorum" Bunun üzerine Resulüllah s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "Aslını elinde tut, semer-3sini (gaile ve gelirini) tesbil eyle (Allah yoluna bağla, O'nun için ayır da insanlar yararlansınlar)." [14]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.). Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim Allah yolunda inanarak, sevabını yalnız O'ndan bekleyerek bir at vakf ederse, şüphesiz ki o atın yedikleri, fışkısı ve idrarı, kıyamet gününde hasenat olarak onun terazisinde yer alacaktır." [15]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz haccetmek istedi. Bunun üzerine bir kadın kendi kocasına: "Beni Resulüllah (s.a.v.) Efendinizle beraber hacca gönder" dedi. Adam: "Yanımda sana haccetmen için verecek bir binitim yoktur" diye cevap verdi. Kadın ona: "Senin falan deven var ya beni onun üzerinde hacca gönder" diyerek hatırlatmada bulundu. Adam cevap verdi: "O deve Allah oylunda vaktfedilmiştir.." Sonra adam kalkıp Restilüllah'ın (s.a.v.) yanına geldi (ve durumu anlattı). Resulüllah (s.a.v.) ona: Sen eşini deve ile haccr göndermiş olsaydın, yine o deve Allah yolunda (kullanılmış] olurdu." [16]
Ayrıca bu konuda Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'in Halid b. Velic (r.a.) hakkında şöyle buyurduğu sahih senetle sabit olmuştur "Halid'e gelince, o, zırhını, atını ve (diğer savaş) aletlerini Al lah yolunda vakfetmiş bulunuyor."[17]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri ve Görüşleri

a) Hanefîlere göre: Bilindiği gibi muşa', ortaklar arasında kul-ılan fakat hisseleri ayrılmayan bir maldır. İleride hisselerin 'ilması mümkün olduğundan ortaklırdan birinin kendi hissesini sfetmesi caizdir. İmam Muhammed'e göre caiz değildir. Buhara mleri, İmam Muhammed'in görüşüne göre amel tmişlerdir ve fetva ona göre verilmiştir. Bununla beraber muşa1 olan bir malın ortak-dan birinin kendi hissesini -belli olmadığı halde- vakfetmesine ce-ı verilmiş ve bununla da amel edilmiştir. Nitekim İmam Ebu Yu-? da aynı görüştedir. Hicrî beşinci asırdan sonra gelen fakihler de am Ebu Yusuf 'un .kavliyle fetva vermişlerdir.
Ancak muşa' bir malın mescid veya kabristan olmak üzere vak-Lilmesi caiz görülmemiştir. Bunda ittfak vardır. İster o muşa' kabil-ısmet olsun, isterse olmasın farketmez. [18]
İmam Ebu Hanife ile İmam ebu Yusuf e göre, hayvanları vakfet-îk sahih değildir. İmam Malik'ten de bu hususta bir rivayet mev-ttur. [19] Cumhur ise ilgili hadisleri dikkate alarak hayvanları kfetmenin sahih olduğuna kaildir.
b) Şafîîlere göre: Muşa' bir mal ve mülkün vakfı sahihtir. Bu işa' mal taşınamaz ve taşınır olabilir farketmez. [20] Talimli de fa köpeği vakfetmek sahih değildir.
İstifade edilir hayvanın vakfı da sahihtir. [21]
c) Hanbelî ve Maliki imamlarına göre;'hayvanı vakfetmek hihtir. İmam Malik'ten yapılan bir rivayete göre sahih değildir. [22]

Tahliller ve Rivayetler

1090 nolu İbn Ömer hadisi aynı zamanda İmam Şafiî tahric mistir. Ricalinin tamamı sahihtir. Aynı zamanda bu hadisi îyhayn birkaç tarikle rivayet etmişlerdir. O bakımdan üctehidlerin hemen hepsi bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunuştur.
1091 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir. Ancak haber-i ahad kapsamına girdiği için İmam Ebu Hanife ve bir rivayete göre İmam Malik bununla istidlal etmemişlerdir. Sonra da ilim adamlarından bir kısmı bu hadisi vakıf anlamında değilde doğrudan Allah yolunda savaşan mücahitlere binek bağışında bulunmak olarak yorumlamışlardır. İmam Ebu Yusuf da aynı görüştedir.
1092 nolu İbn Abbas hadisini aynı zamanda İbn Huzayme kendi sahihinde tahric etmiştir. Buhariile Nesâî bunu muhtasar olarak nakletmiştir. Ebu Davud ile el-Münzirî bu rivayet hakkında bir görüş beyan etmemişlerdir. Ancak yapılan araştırma neticesinde ricalinin sika olduğu belirlenmiştir.
Bu bapta Ümmu Ma'kıl'dan da bir nadis rivayet edilmiş bulunuyor.
1094 nolu Halid hadisi de sahih kabul edilmiştir.
Böylece İbn Ömer hadisi muşa1 bir malın vakfının sıhhatma delalet etmektedir. Nitekim İmam Şafiî, İmam Malik ve İmam Ebu Yusuf bu hadisle istidlal etmişlerdir. Çünkü Hz. Ömerin vakfettiği yüz sehim muşa' durumda bulunuyordu.
Ebu Hüreyre ve İbn Abbas hadisleri hayvan vakfının sıhhatma delalet etmektedir. Nitekim îtret (Ehl-i Beyt tarafdarı veya onlara mensup ilim adamları), İmam Şafiî ve cumhur bunun sıhhatma kail olmuşlardır. Ebû Hanife ise bunun sahih olmadığına kaildir. [23]

Çıkarılan Hükümler

1- Muşa1 (ortaklar arasında kullanılan, fakat hisselere ayrılmayan mal) ister taşınmaz, isterse taşınır olsun vakfedilmesi sahihtir.
2- İmam Muhammed'e göre, hisseler ayrılmadan vakfedilmesi sahih değildir.
3- Muşa1 bir malın mescid veya kabristan olarak vakfı sahih' değildir.
4- Hayvanların vakfı sahihtir. İmam Ebhu Hanife ile İmam Ebû Yusuf a göre sahih değildir.
5- Talimli de olsa köpeğin vakfedilmesi sahih değildir.
6- Üç imama göre, istifade edilir ve alım-satımı caiz olan hayvanın vakfedilmesi sahihtir.
7- Yapılan vakıf kime yapılmışsa artık o mal onun tasarrufuna "geçer, vakfedenin "tasarrufu kalkar. Bu, müctehidlerden bir kısmın göredir Üya vakfetmek veya tasaddukta bulunmak ve akrabaya vasiyet yoluyla vakfetmek
Şüphesiz kişinin yapacağı hayır ve hasenatta, iyilik ve yardımda akrabaya Öncelik tanıması sünnettir. Çünkü akrabanın akraba üzerinde birtakım hakları söz konusudur. Hem akrabasından ilgi ve yardımını kesenden Cenab-Hak rahmet ve yardımını keser.
O bakımdan vakıf konusunda da akrabaya yönelik bir işlem yapmak veya ölüm sonrası onlara yardımcı olmak üzere taşınmaz bir malın gelirini vakıf olarak belirleyip vasiyyet etmek sahih ve caiz görülmüştür.

İlgili Hadisler

Enes (t.d.) den yapılan rivayete göre. adı geçen anlatıyor: "Ebu Talha (r.a.): "Ya Resulellah! Şüphesiz ki Cenab-ı Hak: "Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda, O'nun rızası uğrunda) -harcamadıkça gerçek iyiliğe elbette erişemezsiniz. Her ne harcarsanız elbette Allah onu bilir" buyurmaktadır. Benim için en sevimli malım ise Beyraha (bahçem) dir. Artık o Allah için sadaîtadır ki onun gerçek iyiliğini ve benim için Allah yanında azık olmasını umuyorum. Artık Ya Resulellah! Sen onu Allanın sana gösterdiği şekilde yerine koy (kullan)." Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v,) Efendimiz: 'İyi, iyi... Bu karlı bir maldır, bu karlı bir maldır! Gerçekten (senin dediğini) duydum. Onu akrabana (tasadduk edip) bırakmanı
uygun görüyorum" buyurdu. Ebu Talha: "Ya Resulellah buyurduğunuz şekilde yapacağım" dedi ve Beyraha bahçesini akrabası ve amca çocukları arasında taksim etti." [24]
Diğer bir rivayete göre, olay şöyle nakledilmiştir: "Al-i îmran suresinin 92. ayeti nazil olunca, Ebu Talha (r.a.) şöyle dedi: "Ya Resulellah'. Görüyorum ki Rabbımız bizden bizim malımızı istiyor. Sen şahid ol ki ben Beyraha adlı yerimi Allah için bırakıyorum." Resulellah (s.a.v.) ona: "Onu hısımlarına tasadduk eyle" buyurdu. Bunun üzerine ravi diyor ki, Ebu Talha onu (akrabasından) Hassan b. Sabit ve Ubey b. Ka'b'e ayırıp (tasadduk etti)." [25]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle ha-ter vermiştir:

"En yakın hısımlarını (bulundukları yolun eğri olduğu hakkında) uyar.." mealindeki ayet [26] inince Resulüllah [s.a.v.) Efendimiz Kureyş'i davet etti. Onlar da toplanıp geldiler. Resulülah (s.a.v.) Efendimiz önce genel bir ifade kullanarak davette bulundu ve arkasından her aile ve batımı ismini özel olarak anıp hitapta bulundu ve şöyle buyurdu: 'Ya Beni Kab b. Luî! Kendinizi ateşten kurtarın; ya Beni Mürre b. Kab! Siz de kendinizi ateşten kurtarın; ya Beni Abdişems! Siz de kendinizi ateşten kurtarın; ya Beni Abdimenaf. Siz de kendinizi ateşten kurtarın; ya Beni Haşim! Siz de kenidinizi ateşten kurtarın; ya Beni Abdilmuttalib! Siz de kendinizi ateşten kurtarın. Ey Fatıma! Sen de kendini ateşten kurtarmaya bak, çünkü gerçekten ben sizi Allah'tan (O'nun vereceği cezadan) kurtarmaya sahip değilimdir; sadece hısımlık bağıyla size bağlı olup onungereğui yerine getirenim.." [27]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefüere göre: Adam hayatta iken, "Ben öldüğümde şu evimi ve şu hususlar için vakfettim" diye vasiyette bulunursa, öldükten sonra vasiyeti sıhhat kazanır. Ancak geriye bıraktığı malın üçte birini aşmadığı takdirde bu geçerlilik arzeder; aştığı takdirde aşan kısmı geçerli olmaz, meğer ki varisler bunu kendi hisseleriyle tamamlamış olsunlar.
Ölüm hastalığında da bu hususta yapılan vasiyet geçerlidir. Ölüme ta'lik edilen vasiyet hükmündedir. Ancak bu hususta imam-lariii görüş ve ictihadları farklıdır: İmam Ebu Hanife'ye göre, adam sıhatta iken yaptığı vakf ne ise hastalığında da yaptığı vakıf odur, lüzumluluk kesbetmez; rakabesi (sahipliği) varislere intikal eder. İmameyn'e göre, ölüme ta'lik edilen vasiyet hükmündedir ve bıraktığı malın üçte birinden geçerlidir; aynı zamanda lüzum kesbeder, rakabesi varislere intikal etmez.
O halde bir taşınmaz malını sözlü olarak vakfedenin artık o maldan mülkiyet hakkı kalkmış olur. Bunun mutlaka yazılı olması şart değildir. Nitekim İmam Ebu Yusuf ile diğer üç mezhep sahibi imamların içtihadı bu doğrultudadır. Fetva da bunların görüşüne göredir.
İmam Muhammed'e göre, yapılan vakfe bir veli tayin edilip ona teslim edilinceye kadar kişinin, yani vakfedenin mülkiyetinden çıkmaz. Veliye teslim edilince artık vakfin mülkiyeti vakfedenden kalkmış olur. [28]
Hısımlara yapılan vakıf da böyle.. Vasiyet yoluyla da onlar adına vakıf yapılabilir. Ancak bu husus imamlar arasında ihtilaflı meselelerden biridir.
b) Şafiîlere göre: Kişi hayatta iken malının bir kısmını hem evlad ve hısımlarına, hem de bir başkasına vakfedebilir. Bunu açık bir lafızla yaptığı takdirde artık rakabesi o maldan kopar ve kim için vakfetmişse, o malın rakabesi (sahipliği) ona geçer. Evlad ve torunlarına da vakfedebilir. [29]
Ölüm hastalığında ise, kişinin bazı varisleri için yaptığı vakıf İmam Şafiî ile bir rivayete göre İmam Ahmed'e göre caiz değildr. Diğer imamlar ise kişinin Ölüm hastalığında malının üçte birini varisleri için vakfetmesi caizdir.
İmam Ahmed'den yapılan bir diğer rivayete göre, ölüm has-tallığında kişinin malının üçtebirini varisleri için vakfetmesi caizdir. Bu sebeple imama soruluyor: "Varis için vasiyyet yoktur" hükmünü siz de kabul etmiyor musunuz? İmam ona: "Evet, öyledir; kabul ediyorum; ancak vakıf vasiyyet değildir. Çünkü yapılan vakıf ne satılır, ne hibe edilir, ne de miras olarak taksime uğrar; aynı zamanda varisleri mülk olmaz, onlar sadece o vakfın gailesinden (elde edilen gelirinden) istifade ederler" diye cevap veriyor. [30]

Tahliller ve Rivayetler

1099 nolu Enes hadisi sahihtir ve istidlal ile ihticaca salihtir.. ancak Ebu Talha'mn akrabasına yaptığı bu bağış bir tasadduk mudur, yoksa vakıf mıdır? Ebu Talha'mn bu husustaki ilk teklifi, Beyra-ha adlı bahçesini Allah yolunda hayır olarak vakfetme anlamına kapalı şekilde delalet etmekteyse de, Resulüllah'ın (s.a.v.): "Onu akrabana (tasadduk edip) bırakmanı uygun görüyorum" buyurması ve onun da öyle yapması, bir vakıf anlamında değil, bir bağış ve sadaka anlamındadır. Ancak ilim adamlarından bir kısmı bunu vakıf konusunda bir delil olarak dikkate almıştır.
Böylece kişi sağlığında malının bir kısmını akrabasına tasadduk edebilir veya onlara vakfedebilir hükmü ortaya çıkmış bulunuyor.
1102 nolu Ebu Hüreyre hadisinin vakıfla pek ilgisi yoktur. Sa-> yakın akraba kavramı söz konusudur. Ebu Hanife'ye göre, kara-baba ve ana tarafından olan her mahrem olan hısımdır. Ancak -ek bağış, gerekse vakıf konusunda önce baba tarafından onlara rilerek başlanır. îmam Şafiî ise bu kavramı daha da umumi tuta-k, baba ve ana tarafından mahrem olsun olmasın, varis olsun ol-ısın her nüslüman ve gayr-i müslimi kapsamaktadır, diyerek ayrı - yorum ortaya koymuştur. [31]
îmam Ahmed ise, bu kavramı îmam Şafiî gibi çok kapsamlı turken kafiri bunun dışında bırakmıştır. îmam Malik'e göre, bu kav-m hasseten asabeyi (yani mirasta belli ve belirli farzı olma-yan, rz sahiplerinden sonra kalanı alan hısımları) içine almaktadır, anlar ister varis olsunlar, ister olmasınlar fark etmez. Önce bunların fakir olanlarına bağış ve vakıf yapılır. [32]
Ebu Talha'nın yaptığı bağış veya vasiyyet birtakım faydaları ve ikümleri taşımaktadır. Şöyle ki:
1- Yapılan vakıfta, kendisine vakfedilen kimsenin kabul etmesi ırt değildir. Kişi bir mal veya mülkünü bir kimseye veya üesseseye vakfederse, o kimse ve müessesenin "kabul ettim" demesi ırt değildir; yapılan vakıf sıhhat kesbeder. Ancak mevkuf aley (yani sndisine vakfedilen kimse), bunu kabul etmeyip redderse, yapılan ıkıf hükümsüz kalır.
2- Cumhur-i ulema buna dayanarak, malının üçte birini oimünden sonra musaleh (vasi tayin edilen kişi) Allah yolunda dile-tği gibi sarfedebilir diye söyleyen kimsenin bu vasiyet ve vakfı eçerlidir. Böylece vasi o malı Allah yolunda dilediği şekilde sarfeder e fakat kendisi için ondan bir şey yemez, aynı zamanda vasiyet ede-in varislerinde de vermez, îmam Ebu Sevr bu görüşe muhalefet etmiştir.
3- Kişi sıhatta iken malının üçte birinden fazlasını tasadduk debilir. Çünkü Resulüllah (s.a.v.) Ebu Talha'mn yaptığı bağış ve ta-addukta bir nisbet sormamış ve belirlememiştir.
Sa'd b. Vakkas'm hasta iken yaptığı üçtebir vasiyetini ise çok ;Örmüş ve varisleri mahrum bırakmanın doğru olmayacağına şarette bulunmuştur. Böylece Ölüm hastalığında kişinin isterse nalının üçte birini hayır yollarına vasiyet edebileceği hükmü ortaya ıkmıştır.
4-Kişinin en çok sevdiği ve gönül bağladığı malını tasadduk etmesi bir fazilet ve fedakarlıktır ki, Allah'ın rızasını o mala olan ilgisinin çok üstünde tuttuğunu gösterir. Böylesinin mükafatı da çok büyük olur.
5- Tasadduk konusunda kişi hayır yapmak istediği malını bir veliye bırakıp onun dağıtmasını isteyebilir.
Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu Talha'nın bu tasaddu-ku, vakıf anlamında değil, temlik anlamında olabilir. [33]

Çıkarılan Hükümler

1- Kişi sağlığında malının bir kısmını çocukları, hısımları ve bunlar dışında kalan fakirler için vakfedebilir.
2- İmam Ebu Hanife'ye göre, bu vakıf lüzumluluk kesbetmez; vakıf isterse bundan dönebilir. Ancak kadıya tescil ettirilirse, artık lüzumluluk kesbeder.
3- Diğer imamların çoğuna göre, tescil edilsin edilmesin lüzumluluk kesbeder.
4- Kişi ölüm hastalığında malının üçte birini varislerine vasiyet edebilir, bunu onlara vakbedebilir. İmam Şafiî ile bir riva-yette îmam Ahmed'e göre, bu tür vasiyyet ve vakf caiz değildir. Çünkü varise vasiyyet yapılamaz.
5- Bir mal akraba için tasadduk veya vakıf edilmek üzere vasiyyet edilirse, öncelik hangi akrabaya tanınır? Ebu Hanife'ye göre, baba ve ana tarafından her zî-rahm olan mahrem bunun kapsamı içindedir. Ancak baba tarafından olanlara öncelik tanınır. İmam Şafiî bu kavramı varis olsun olmasın, müslüman olsun olmasın her hışma teşmil ederek çok kapsamlı şekilde yorumlamıştır. İmam Ahmed de öyle ancak o kafir olan hısımları bunun dışında tutmuştur. İmam Malik'e göre, bu kavram asabenin tamamını içine alır. Ancak bunlardan fakir olanlarına öncelik tanınır.
6- Kişi hayatta olup sağlığı yerindeyken malının üçte birinden fazlasını hayır yapabilir, tasadduk edebilir ve vakıf olarak belirleyebilir.
7- Ölümden sonra dağıtılmak veya vakfolmak üzere vasiyette bulunan kişi, ancak malının üçte birini vasiyet edebilir.
8- Bu durumda üçte birinden fazla vasiyette bulunmuşsa, fazla olan kısmı geçersiz kalır, üçte biri yerine getirilir. Ancak varisler üçte biri aşan nisbete kendilerine isabet eden mirastan kendi rızalarıyla karşılamak isterlerse, bunda bir sakınca söz konusu değildir. [34]

Evlada Yapılan Vakıf Onun Çocuklarını da İçine Alır

Kişinin kendi evladına malının bir kısmım vakfetmesi, sadece dıyla sınırlı kalmaz, karineyle onun evladını bu hükmün kapma almış olur.
Ancak bu vakıf işlemini kişi hayatta iken mi, yoksa Ölümden •aya mı yerine ge ter ilme sini ister? Bu hususta bir önceki konuda .ca buna değinmiş ve ilim adamlarının görüş ve ictihadlarma yer niştik. Burada tekrar etmek.istemiyoruz. Konu daha çok torunlar maksızın sadece evlada yapılan vasiyetin torunalara teşmil ediğine yönelik bulunuyor. [35]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı gçen şu bilgiyi ver-tir:
"Hz. Hafsa'mn (r.a.), Hz. Safiye için "O bir yahudinin ıdır" sözü Hz. Safiyye'ye ulaşmış bulundu. O yüzden Hz. Saye ağlamaya başladı ve bu sırada Resulülah (s.a.v.) onun tuna girmiş oldu, onu ağlar bir halde gördü. Hz. Safiyye rle dedi: "Hafsa benim için, o yahidi kızıdır" demiştir. Bu-n üzerine peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona: "Şüphesiz ki ı peygamber kızısın ve doğrusu senin amcan peygamberdir sen peygamberin eşi olarak bulunu-yorsun. O halde Hafsa ile sana karşı böbürleniyor?!" buyurduktan sonra Hz. Haf-ya yöneldi ve ona şöyle uyarıda bulundu.: "Allah'tan kork Hafsa!!.." [36]
Ebu Bekre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:

'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz minbere çıktı ve şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki benim bu oğlum (Hasan) seyyiddir. Cenab-ı Hak Müslümanlardan iki büyük kalabalık topluluğun arasını bunun elleriyle (teşebbüsüyle) düzeltip sulha kavuşturacaktır." [37]
Üsame b. Zeyd (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Hz. Ali'ye şöyle demiştir: "Sana gelince ya Ali! Sen benim damadımsın ve aynı zamanda oğlumun babasısın.." [38]
Yine Üsame b. Zeyd (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Hasan ile Hüseyin O'nun dizleri üzerinde bulunduğu bir sırada şöyle buyurdu: "Bu ikisi benim oğlum ve kızımın oğullarıdır. Allah'ım, ben bu ikisini seviyorum, sen de onları sev ve onları seveni de sev.." [39]
Bera' b. Azib (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) hdimiz şöyle demiştir: "Ben peygamberim, bunda hiçbir yalan ttur ve ben Abdülmuttalip'in oğluyumdur." [40]
Zeyd b. Erkam (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz1 den duydum, buyurdu ki: lah'ım! Ansan ve ansarın çocuklarını, çocuklarının tuklarını bağışla.." [41]

Müctehidlerin Görüş İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Vâkıf (vakfeden) evladına vakfederken, mu evladıma vakfettim" diyerek çoğul bir kelime kullanırsa, evim evladı da bunun kapsamına girer. Sadece oğluma veya kızıma îfettim der tekil isim kullanırsa, oğlun oğlu veya kızın oğlu bunun psamına girmez. Böylece vakfedenin oğlu Ölünce o vakıf onun ;una intikal etmez, fakirlere sarfedilir. Ama evladıma, oğlumun pa çocuğumun evladına vakfettim derse, bu nesilden nesile sürüp ler. [42]
b) Şafiîlere göre: Vâkıf (vakfeden), "Bunu evladımın evladına kfettim" derse, bu ifade, onun evladı ve torunları arasında eşitliği rektirir, yani her biri eşit şekilde ondan yararlanır. Bunun gibi, vladıma ve onlardan tenasül eden torunlarıma veya batnen ba'da tnin" derse yine aynı anlam ve hüküm ortaya çıkar. Şayet: "Bunu Ladıma, evladımın evladına a'la olanına veya ilk sırada olana, sonda onu izleyene vakfettim" derse, bu anlatım tarzı tertibi gerekti ve böylece vakfedenin evladı hayatta iken torunlarına verilmez. |z evladının çocukları da bu vakfa dahil olur... [43]
c) Diğer iki mezhebin görüş ve içtihadı ise, buna yakın bir dam taşımaktadır. Ancak İmam Malik ve İmam Ahmed'e göre, Lpılan vakıf kime vakfedelirse, mülkiyeti de ona intikal eder, iylece o hem gelirinden yararlanır, hem de onun aslına tesahüb ler. İmam Şafiî'ye göre mülk, vakfedilen kimsenin rakabesine dahil tnaz, Allah'a intikal eder. [44]

Çıkarılan Hükümler

1- Kişi vakfetmek istediği bir mal veya mülkü hayır yollarına sarfedilmek üzere vakfedebileceği gibi, onu kendi evladına ve evladının evladına., da vakfedebilir.
2- İmam Ebu Hanife'ye göre, vakfeden, vakfettiğini istediği zaman satabilir ve parasını kendi ihtiyaçlarında kullanabilir. Ancak kadıya tescil ettirdiği takdirde rücu' hakkı kalkar.
3- İmam Ebu Yusuf a göre ve İmam Muhammed'e göre, vakıf ke-sinleşince artık ne satılır, ne hibe edilir, ne de varislere intikal eder.
4- İmam Malik ve îmam Ahmed'e göre, bir mal vakfedildikten sonra artık onun mülkiyeti Allah'a intikal eder, kimsenin rakabesi kalmaz, kendilerine vakfedilen kimseler sadece onun gelirinden yararlanırlar.
5- Adam "Şu malımı veya mülkümü oğluma veya kızıma vakfettim" derse, o sadece onlarla sınırlı kalır, onların evladına intikal etmez. Kendilerinin vefatından sonra vakfedilen mal veya mülk satılarak fakir ve muhtaçlara verilir.
6- Adam "Şu malımı veya mülkümü evladıma ve evladımın evladına.." vakfettim derse, o mal artık nesilden nesile intikal eder.
7- Adam malını evladına vakfederken, önce evladımdan en büyük olana ve ondan sonra büyük olana.." derse, bu tertip geçerlidir ve-sürüp gider.
8- Adam "Şu malı evladıma vakfettim" derse, Hanefilere göre, kelimeyi çoğul olarak kullandığı için torunları da bu vakfın kapsamına girer. İmam Şafiî'ye göre, bir rivayette torunlar girerse, diğer rivayete göre girmez.
9- Adam "Şu malımı evladıma ve evladımın evladına neslen ba'de neslin vakfettim" derse, evladı hayatta iken evladının evladına verilmez ve bu tertip devam edip gider. Bu daha çok İmam Şafiî'nin içtihadıdır. Diğer imamlar da nüansla buna yakın ictihadda bulunmuşlardır. [45]

Kabe'ye Harcanmak Üzere Yapılan Bağışlardan Arta Kalamları

Şüphesiz Kabe-i Muazzama, Allah'a ibadet için yeryüzünde apılan ilk mabeddir. Cenab-ı Hak bu kutsal evi, Tevhid Inancı'nin ıihrakı, İslam Birliği'nin ana merkezi ve dünya ahiret arasında öprü kurmanın en şaşmaz ölçüsü kılmıştır. O bakımdan Allah'a in-irdiği son kitap doğrultusunda dosdoğru inanıp ibadet eden her ü'min bu kutsal mabede gidip arınmak, din kardeşleriyle bir araya elmek ve ahirete yönelik oluşturulan tabloda yer almak, aynı za-landa İslam alemiyle bir.çok konular üzerinde fikir teatisinde bu-anmak istediği gibi, Kabe'nin şan ve şerefle ayakta kalması ve lü'minlerin ibadet ihtiyacına elverişli bir genişliğe kavuşturulması fin de oraya maddeten de yardımda bulunmak ister.
Böylece Kutsal Kabe'ye harcanmak üzere yapılan yardımlar ih-iyaç fazlası olduğu takdirde bu fazlalık başka bir cihete harcanabilir ûi? Bunun cevabını verebilmek için konuyla ilgili hadisleri ve rivayetleri görmemiz gerekir. [46]

İlgili Hadisler

hbu Vaıl (r.a.) anlatıyor:
"Mescid-i Haram'da Şeybe (b. Osman b. Talha b. Abdiuz-za) nm yanma oturdum, o bana şöyle dedi: "Senin şu oturduğun yerde (bir zaman) Ömer (r.a.) gelip yakınıma oturdu ve şöyle buyurdu: "Bir ara içimden gelen bir azimle istedim ki şu Mescid'de sarı (altın) ve beyaz (gümüş) adına ne varsa hepsini müslümanlara verip aralarında taksim ede-yim!." Bunun üzerine ben ona şöyle dedim: "Sen (istesende) bunu yapa-
mazsın". "Neden yapamam?" diye sorunca da şunu söyledim: "Çünkü senin iki 'gönül dostun olan) iki arkadaşın (Resulüllah ile Ebû Bekir) böyle yapmadılar." Bu cevabın üzerine Ömer (r.a.) şöyle dedi: "Onlar öyle iki kişidir ki, kendilerine uyulur." [47]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle suyurduğunu duydum: "Eğer kavminin cahiliye veya küfür (dönemin)den (ayrılması) yeni olmamış olsaydı Kabe'nin (biriken ihtiyaç fazlası) hazinesini Allah yolunda harcar ve kapısını zemin seviyesine indirip ona Hicr tarafından girerdim (kapıyı o cihete naklederdim)." [48]

Tahliller, Görüşler ve Rivayetler

Her iki rivayet de sahihtir. Hz. Ömer kendi hilafeti döneminde Kabe'ye bağışlanan kıymetli eşya ve maddelerin hepsini, özellikle altın ve gümüşten mamul eşyanın tamamını muhtaç müslümanlara dağıtmayı çok arzu ettiğini belirtmiş, ancak Resulüllah (s.a.v.) ile O'nun halifesi Ebû Bekir (r.a.) m böyle yapmadıkları kendisine hatırlatılınca, isteğinden vaz geçtiği anlaşılıyor. Aslında ihtiyaç fazlasını harcamakta bir sakınca yoktur. Çünkü Kabe süslenecek, altın ve gümüşle dekore edilecek bir manzaranın ötesinde ve üstünde Cenab-ı Hakk'm onu kutsal kılmasıyla köklü, kalıcı bir anlam taşımaktadır. Duvarların taştan örülmesi, kutsal Hacerü'l-Esved'in yine taş maddesi olarak orada bulunması bunun delillerinden biridir. Hem İslam süsten, şatafattan uzak, dış görünüşe fazla önem vermeyen, işin mana ve Özüyle ilgilenen bir dindir, İbadetin tanı mahviyet, teslimiyet ve gösterişten uzak tutulmasını, sadelik içinde yerine getirilmesini emreder.
O bakımdan Allah (c.c.) neyi kutsal kümışsa, o kıyamete kadar kutsaldır. Allah'ın kutsal kıldığı Kabe, taş ve topraktan ibaret bir mabeddir. Demek ki, kutsallık ona yapılacak tezyinatta değil, onun Özüne ve taşıdığı manayadır.
Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Kureyş Kabilesi'nin cahiliyet döneminden yeni kurulmuş olduğunu dikkate alarak Kabe'de, yani onun adına biriken şeyleri Allah yolunda harcamayı arzu ettiği halde harcamadı. Bunun için kalp ve kafaların İslam'ın yüce ve kalıcı esas ve prensiplerine iyice yatışması, kalplerin İslam'ın hikmet ve felsefesiyle aydınlanması gerekiyordu.
İlim adamları bu iki rivayetin ışığında birtakım farklı yorumlarda bulunmuşlardır:
a) Kabe'ye gönderilen hediyeler vakıf anlamı taşır ve o bakımdan korunması gerekir. Hem Kabe'ye süs anlamında gönderilen altın, gümüş ve benzeri eşyanın teşhirinde İslam'a ta'zim, düşmana korku anlamı bulunmaktadır.
Ancak îbn Hacer bu görüşün isabetli olmadığını belirtmiş ve Aişe hadisi bu görüşe kapı açmamaktadır demiştir.
b) Kabe'de toplanan bağışlardan ihtiyaç fazlasını Allah yolunda dağıtmak caizdir. Nasıl ki, Kabe'yi tamir etmek, yeniden yapmak caiz ise. Nitekim îbn Zübeyr, Mekke emiri bulunduğu yıllarda hayli zedelenen Kabe'yi yıkıp yeniden İbrahim (a.s.) m kurduğu temel üzerine yükseltmiş ve hayatta olan sahabe ile diğer ilim adamları onun bu teşebbüsünü tasvip etmişlerdir.
c) Ebu Vail hadisiyle istidlal edenler ise, Kabe'nin altın ve gümüşle tezyin edilmesinin caiz olduğuna kail olmuşlardır.
d) îmanı Şafiî'ye göre, Kabe'yi altın ve gümüşle süslemek caiz değildir. [49]
Emevî Halifelerinden Velid b. Abdilmelik bu görüşe dayanarak Ravza-i Mutahara'mın tavan kısmını tehzib ve tezyin etmiş, o devrin ileri gelen devlet adamı ve aynı zamanda hadis alimi Ömer b. Abdülaziz onun bu teşebbüsüne muhalefet etmemiş ve kendisi hilafet makamına getirilince de yapılan tehzip ve tezyine dokunmamıştır.
Altın ve gümüşün tezyinde kullanılanı değil, kapkacak olarak imal edileni haram kılınmıştır. O bakımdan Cami ve mescidlerin kandil ve benzeri eşyasının altın ve gümüşten

olmasında bir sakınca olmadığı istidlal edilmiştir.
e) İlim adamlarından bir kısmı ise, Kabe ve camileri altın ve gümüşle süslemenin, altın ve gümüş kandiller asmanın cevazı hususunda Ebu Vail hadisiyle istidlal edilemeyeceğim belirtmişlerdir. Halife Velid'in böyle yapması, Ömer b. Abdilaziz'in tasvip etmesi bir hüccet olamaz. Böylece belirtilen iki madde ile tezyinde kerahet söz konusudur.
Ancak Kabe örtüsünün altın ve gümüşle süslenmekte olduğu, altın oluğun bulunduğu dikkate alınınca, bu konuda icma1 meydana geldiği söylenebilir ve o takdirde bu kerahet Kabe'nin tezyininde söz konusu olamaz. Diğer cami ve mescidler için söz konusu olabilir. [50]

Çıkarılan Hükümler

1- Kabe'yi altın ve gümüşle süslemekte bir sakınca yoktur.
2- Kabe'nin örtüsünün en nadide kumaştan yapılması ve üzerindeki yazıların altın ve gümüşle işlenmesi caizdir.
3- Kabe'ye çeşitli İslam devletlerinin başkan ve kralları tarafından gönderilen kıymetli eşya, altın ve gümüş, ihtiyaç fazlası olduğu takdirde veliyyülemr onu Allah yolunda, Müslümanların ihtiyaçları doğrultusunda harcayabilir.
4- Ancak Mescidü'l-Haram'a vakıf olarak gönderilen bir eşyanın muhafazası mümkün olduğu sürece korunur. Bu da gelir getiren bir vakıf olduğu takdirde gelirinden yararlanılarak Kabe'nin ihtiyaçlarına harcanır, değilse olduğu gibi muhafaza edilir. Altınoluğun muhafaza edildiği gibi..
5- Gerektiğinde Kabe, İbrahim Peygamber'in (A.S.) attığı temelden sapmamak üzere yıkılıp yeniden yapılabilir veya tamir edilebi-' lir. Nitekim Halife Ömer (r.a.) ve Halife Osman (r.a.) zamanında iki defa genişletilip tamir görmüş ve ikinci Selim zamanında esaslı şekilde bu mescid genişletilmiş ve tamamlanmadan vefat edince oğlu Sultan Murad tamamlamıştır. Böylece Kabe birçok defa tamir görmüş ve çevresi ise zaman zaman genişletilerek bugünkü duruma getirilmiştir. [51]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[2] Müslim /vasiyyet: 14 - Ebu Davud/vasaya: 14 - Nesai/vasaya: 8
[3] Buhari/şürût: 19, vasaya: 28; eyman: 33 - Müslim/vasiyyet: 15 - Ebu Davud/ vasaya: 13 - Tirmizi/ahkam: 36 - Nesai/ihbas: 2 - İbn Mace/ sadakat: 4 -Ahmed:2/11, 12
[4] MüslÎm/şürb: 1- Tirmizî/menakib: 18 - Nesâî/ihbas: 4
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[5] Celal YILDIRIM/ Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: 3/185-188
[6] Bilgi için bak: el-Ğamravî/es-Siracülvehhac: 302-304
[7] Bilgi için bak: Fıkhüs-sünnet: 3/523
[8] Bilgi için bak: Fıkhüs-sünnet: 3/523
[9] Ebu Davud/zekat: 45 - Nesâî/zekat: 54 - Ahmed: 2/251, 471
[10] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[11] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[12] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[13] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[14] Nesâî/ihbas: 3 - İbn Mace/sadakat: 4
[15] Buhari/cihad: 45 - Nesâî/hayl: 11 - Ahmed: 2/374
[16] Ebu Davud/menasik: 79
[17] Buhari/cihad: 89, zekat: 49- Müslimfte]a£:J.1ı.Ebu Davad/zekat:22
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[18] Celal Yıldırım/ Kaynaklarıyla İslam Fıkhı: 3/193
[19] Fıkhü's-sünnet; 3/253
[20] es-Siracülvehhac:302
[21] Bilgi için bak: Fethülvehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/259
[22] Bilgi için bak: Fıkhüs-sünnet: 3/522, 523
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[23] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[24] Tirmizî/teisir: 26 - Müslim/iman: 348 - Nesaî/vasaya: 6 - Ahmed: 2/360
[25] Daremî/zekat: 23 - Buhari/vasaya; 10 - Müslim/zekat: 44 - Ebu Davud/ zekat: 45 - Nesaî/ihbas: 2 - Tirmizî/tefsîr: 3 - Ahmed: 3/184,262,385
[26] Şuara Suresi: 214
[27] Müslim/iman: 348 - Tirmizî/tefsir: 26 - Nesâî/vasaya: 6 - ahmed: 2/332, 360
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[28] es-Siracülvehhac; 303-305'den özetlenerek .
[29] es-Siracülvehhac; 303-305'den özetlenerek .
[30] Fıkhü's-sünnet: 3/526, 527
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[31] Neylülevtar: 6/31, 32
[32] Neylülevtar: 6/32
[33] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[34] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[35] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[36] Tirmizî, Müsned-i Ahmed/Neylülevtar: 6/34
[37] Buhari/sulh: 9, fezail: 22, fîîen: 20, menakıb: 25 - ebu Davud/sünnet: 12 -Tirmizî/menakıb: 30 - İbn Mace/cumua: 27
[38] BuhariAefsir: 2, sûre: 8- Ebu Davud/lukata: ... Ahmed: 5/204
[39] Müslim/fezail: 57, 59 - Buhari/Übas: 60,- İbn Mace/mukaddeme: 11 -Ahmed: 2/249, 288
[40] Buhari/cihad:52, 61, 97, 168, meğazi: 54 - Müslim/cihad: 28, 80 -Tir mizî/ cihad: 15 - Ahmed: 4/280, 281, 289, 304
[41] Müslim/fozaM: 172 - Buhari/tefsir: 63 -Tirmizî/menakıb: 65 - Ahmed: 3/139, 156, 213-4/369, 370, 372, 374
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[42] Mecmeu'l-enhür: 1/754'den özetlenerek
[43] Bi!giiçinbak:es-Siroçü!vehhac:305
[44] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[45] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[46] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[47] Müsned-i Ahmed: 3/410
[48] Buharî/ilim: 48, temenni: 9, hac: 42 - Müslim/hac: 405 - Nesâî/menasik:128 Müsned-i Ahmed: 6/102, 176, 180
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[49] Bilgi İçin bak: Neylülevtar: 6/37
[50] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[51] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GAZVELER BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BAZI TEKNİK BİLGİLER:
* İLK SERİYYELER:
* BEDİR GAZVESİ
* BENÎ NADÎR GAZVESİ
* BENÎ KAYNUKA
* KA'B İBNU EŞREF'İN KATLİ
* EBU RAFİ ABDULLAH İBNU EBİ'L-HUKAYK'IN ÖLDÜRÜLMESİ
* UHUD GAZVESİ
* UHUD HARBİ
Uhud Yenilgisinin Sebebi
Bir başka sebep
* RECİ GAZVESİ
* Bİ'R-İ MÂUNA GAZVESİ
* FEZARE GAZVESİ
* HENDEK GAZVESİ
Kuşku nedir, nasıl sağlanmıştır?
* ZÂTU'R-RİKA' GAZVESİ
* BENÎ MÜSTALİK GAZVESİ
* ENMÂR GAZVESİ
* HUDEYBİYE GAZVESİ
HUDEYBİYE GAZVESİ SEBEPLERİ, NETİCELERİ:
Sulh Gerçekleşiyor:
Müslümanlar Memnun Degil:
Sulh İslam'ın En Büyük Zaferi:
Bazı Faideler:
Sulhün Bozulması:
Hudeybiye Sulhünde Adı Geçenler:
Ebu Basîr:
Ebu Cendel:
Süheyl İbnu Amr:
Büdeyl İbnu Verka İbni Amr:
Urve İbnu Mes'ud İbnu Muattıb:
Hudeybiye Sulhünün En Büyük Meyvesi:
Allah'ın Kılıcı Hâlid:
* UMRETU'L-KAZA
* MÛTA GAZVESİ
* ÜSÂME İBNU ZEYD'İN, CÜHEYNE'NİN HURUKA'YA GÖNDERİLMESİ
* FETİH GAZVESİ
Fetih Hazırlığı:
Fetih:
Af Dışı Tutulanlar:
ERKEKLER:
1) İkrime ibnu Ebî Cehl:
2) Safvân İbnu Ümeyye:
3) Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebî Sarh:
4) Abdüluzzâ İbnu Hatal:
5) Huveyris İbnu Nukayz:
6) Mikyas İbnu Sübâbe:
7) Abdullah İbnu'z-Ziba'rî es-Sehmî:
8) Vahşî İbnu Harb:
KADINLAR:
1) Hint Bintu Utbe:
2) Sâre Mevâtu Amr İbni Abdilmuttalib:
3-4) Abdullah İbnu Hatal'ın iki şarkıcı cariyesi (Kureyne ve Fertana)
Fetihle İlgili Diger Bazı Notlar:
Mekke'ye Af:
Mekke'nin Tahrimi:
* Hatıb İbnu Ebi Belte'a:
Mekkelilere Mektup Hadisesi:
* HUNEYN GAZVESİ
* EVTAS GAZVESİ
* TAİF GAZVESİ
* HÂLİD İBNU VELİD RADIYALLAHU ANH'IN BENİ CEZİME'YE GÖNDERİLMESİ
* ABDULLAH İBNU HUZAFE ES-SEHMİ VE ALKAME İBNU MÜCEZZİZ ELMÜDLİCİ SERİYYESİ
* HZ. EBU MUSÂ VE MUÂZ'IN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ
* ALİ İBNU EBÎ TALİB VE HÂLİD İBNU VELİD'İN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ
* ZÜ'L-HALASA GAZVESİ
* ZATÜ'S-SELASİL GAZVESİ
* TEBÜK GAZVESİ

GAZVELER BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

1- Gazve kelimesi, lügat olarak kasdetmek ma'nâsına gelir. Mesela mağza'lkelam demek, kelamdan kasdedilen ma'nâ, maksad demektir. Resulullah'ın siyerine giren bir tabir olarak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın şahsen veya tarafından hazırlanmış bir ordu ile küffâra karşı "kasd"ını ifade eder. Cemi olarak gazavât ve meğâzî kelimeleri kullanılır. Megâzî, yine aynı asıldan olan mağza'nın cem'idir.

Gazve ile küffar'ın şahıslarının kastedilmesi, memleketlerinin veya Uhud, Hendek gibi indikleri yerlerin kastedilmesinden daha âmmdır.
2- Müslümanlar, hicretten önce, kâfirlere karşı savaşmaktan men edilmişlerdi. Öyle ki, Kureyş müşriklerinin, işkence, hakaret ve zulümlerinden çok çeken müslümanlar, zaman zaman yapılanlara tahammül edemeyerek, silahla mukabele için Resulullah'tan ısrarlı müsaade istemişler fakat Aleyhissalâtu vesselâm her seferinde talebi reddedip müsaade etmemiş, mesele üzerine gelen âyetler de hep sabır tavsiye etmiştir.[1]
Megâzî müellifleri ve hatta müfessirler, küffârla silahlı mücadeleye izin veren ilk âyetin "Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmasına izin verilmiştir" (Hacc 39) olduğunu söyler.
Burada dikkat edilirse, savaşın izni sınırlı bir izindir. Bütün Müslümanlara değil, "kendilerine savaş açılmış olan ve zulme uğratılanlar"adır; yâni Mekkeli müslümanlara. Bu âyetin Medine'de nâzil olduğu kabul edildiğine göre hicretten sonra savaş izni verilmişse de, izin sadece muhacirleredir. Nitekim, Bedir gazvesine kadar, çıkarılan ilk seriyyelere katılanlar ismen bellidir ve incelendiği zaman hepsinin Mekkeli muhacir oldukları görülür. Gerçi bu hususa siyer ve megâzî müellifleri de dikkat çeker.
Bilahare nâzil olan şu âyet mutlak bir cihad emri vermektedir:
"İsteyen, istemeyen hepiniz savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edin. Bilirseniz bu sizin için hayırlıdır" (Tevbe 41).
Bu hususta belli bir tedriçle gelen vahiyleri Hicret bahsinin sonunda göstereceğimiz için burada teferruata girmeyeceğiz.
İbnu Hişam'ın Sire'sine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'de gerçekleştirdiği ilk gazve, ilk askerî çıkış, Hicretin birinci yılı Safer ayının onikinci gününde yaptığı Veddân seferidir. Kureyşle karşılaşmak için çıkılmışsa da karşılaşma olmadan geri dönülmüştür. Bu sefere çıkarken yerine Sa'd İbnu Ubâde'yi halef bırakmıştır.
Buhârî'nin İbnu İshak'tan kaydettiğine göre ise Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilk gazvesi Ebvâ'ya olmuştur. İbnu Hacer, bu iki rivayet arasında ihtilaf olmadığını söyler. "Çünkü der, Ebvâ ile Veddân birbirine yakın olan iki yerdir, ikisi arasında altı veya sekiz millik mesafe var, bu sebeple Sa'd İbnu Cüsâme hadisinde "İlk gazve Ebvâ'ya veya Veddân'a idi" diye gelmiştir." İbnu Hacer, tahliline devamla, Megâzî'l-Ümevî'de: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şahsen gazveye çıktı ve Veddân'a kadar geldi, burası Ebvâ'dır" dendiğini belirterek, bazı müelliflerin Veddân ile Ebvâ'yı, iki ayrı ismi olan aynı yer olarak anladıklarına dikkat çeker.
Musa İbnu Ukbe gibi başka müelliflerin de Resulullah'ın ilk gazvesinin Ebvâ'ya olduğunu söylediklerini kaydeden İbnu Hacer, İbnu Abbâs'tan rivayet edilen şu açıklamayı kaydeder:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebvâ'ya varınca, Ubeyde İbnu'l-Hâris'in komutasında altmış kişiyi gönderdi. Bunlar bir grup Kureyşli ile karşılaştılar. Birbirlerine ok attılar. Bu sırada Sa'd İbnu Ebî Vakkas bir ok attı. Allah yolunda ilk ok atan o idi." İbnu Hacer, Ümevî'nin Megâzî' sinde ilk ok atanın Hamza İbnu Abdilmuttalib'in olduğunun yazılı bulunduğunu, hatta "Kendisine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından ilk sancak verilen kimsenin de Hamza olduğunun" yazıldığını, Musa İbnu Ukbe, Ebu Ma'şer, ve el-Vâkidî gibi diğer megâzî sahiplerinin de bu hususta cezm ettiklerini belirtir. Bu hususta rivayetleri aynen şöyledir: "Hz. Hamza (radıyallahu anh)'ın sancağını taşıyan Hamza'nın halîfi olan Ebu Mürsed idi. Hadise Hicretin birinci senesi Ramazan ayında cereyan etti. Bu sefere katılanların sayısı otuz kişi idi, gayeleri Kureyş'in ticaret kervanını kesmek idi. Büyük bir kalabalığın [Üçyüz kişi] başında olan Ebu Cehil'le karşılaştılar..."[2]

BAZI TEKNİK BİLGİLER:

* İbnu Sa'd, Tabakât'ında Resulullah'ın bizzat katıldığı gazvelerin 27 olduğunu, gönderdiği seriyyelerin ise 47 olduğunu, Hz. Peygamber'in savaştıklarının bi'l-icma gazve olduğunu; Bedir, Uhud, Müreysi, Hendek, Kureyza, Hayber, Mekke Fethi, Huneyn, Taif, ayrıca Benî Kureyza, Hayber dönüşü Vâdi'il-Kura'da el-Gâbe'de de savaştığının rivayet edildiğini belirtir.[3]

*** İLK SERİYYELER:**

Bedir gazvesi dahil, çıkarılan ilk askeri seriyyelerin gayesi, siyer kitaplarının belirttiği üzere, her defasında, Şam'a gitmekte veya Şam'dan dönmekte olan Kureyş tüccarlarını karşılamak idi. İbnu Sa'd, Bedir Gazvesine kadar şu seriyyelerin yapıldığını kaydeder:[4]
Hz. Hamza Seriyyesi: Ebu Cehil'in başkanlığında üçyüz kişinin himayesindeki bir kervana karşı yapılmıştı. Her iki tarafa da müttefik olan Mecdî İbnu Amr el-Cühenî araya girer, savaşı önler.
Ubeyde İbnu'l-Hâris Seriyyesi: Hicretin 8. ayında Şevvalde altmış kişilik bir kervana karşı gönderilir. Batn-ı Râbığ'da kılıç çekilmeyen karşılaşmada karşılıklı ok atmalar olur. İlk oku bu seferde Sa'd İbnu Ebî Vakkas atar.
Sa'd İbnu Ebî Vakkâs Seriyyesi: Hicretin 9. ayında 20 kişilik bir grupla iyi bir kervana karşı yapılır.
Ebvâ Gazvesi: Hicretin 12. ayında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsen katıldığı bir gazvedir.
Buvat Gazvesi: Hicretin 13. ayında Rebiülevvelde Resulullah'ın katıldığı bir gazvedir.
Kürz İbnu Câbir'i Takip Gazvesi: Yine hicretin 13. ayında Rebiül-evvel'de adı geçen kişiyi takip için bizzat Resulullah'ın katıldığı bir seferdir. Bu kâfir, Medine civarında talanda bulunup kaçmıştı.
Zü'l-Uşeyre Gazvesi: Hicretin 16. ayında Cemâdiye'l-Ahire'de Resulullah'ın katıldığı bir gazvedir.
Abdullah İbnu Cahş Seriyyesi: Hicretin 17. ayında Receb ayında 12 kişi ile yapılan bir seriyyedir. Bedir öncesi yapılan seriyyelerin en ehemmiyetlisi budur. Bu seriyyede hem mukatele olmuş, müşrik öldürülmüş, hem de azımsanamayacak miktarda ganimet elde edilmiştir. Bu sefer dahil, Bedir öncesi bütün seferlere sâdece muhâcirler iştirak ettiği halde, bu seferde elde edilen ganimet, Ensârîleri de kendi istekleriyle seriyyelere katılmaya müşevvik olmuş, Bedir seferine çok sayıda Medinelinin katılmasına zemin hazırlamıştır.
* İlk mücahidler: Ensârî'dir. İbnu Sa'd'ın tebarüz ettirdiği bir diğer nokta, Bedir savaşı'na kadarki bütün seriyyelerde yer alan mücâhidlerin muhâcir olmasıdır. İbnu Sa'd: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) der, Ensâr'dan hiç kimseyi Bedir Gazvesi'ne kadar seriyyelere dahil etmedi. Böyle davranışının sebebi, (Hicretten önce, onlarla yaptığı antlaşmada) kendisini, beldelerinde himaye etmeyi şart koşmuş olması, (Mekkelilerle savaşma şartını koşmamış olması) idi."
Resulullah'ın yukarıda kaydedilen ilk seferlerinin gayesi, anlaşılacağı üzere, geçim kaynakları -Kur'an'ın ifadesiyle "Ziraate elverişsiz bir vadi"de (İbrahim 37) yaşadıkları için- ticarete dayanan Mekkelilerin Şam'la olan ticarî bağlarını keserek ekonomik ablukaya almaktı. Bu siyaset gerçekten başarılı olacak ve Kureyş kâfirlerini, -İslam intişar tarihi açısından Feth-i Mübîn sayılan- Hudeybiye antlaşmasını yapmaya hazırlayacaktır.
Resulullah'ın gazveleri, askeri tabya açısından askerî- siyasî gözle tahlil edilmeye ziyadesiyle layık ve gereklidir. Kur'an'ın, Resulullah'ta varlığını haber verdiği en güzel örnek bu sahaya da şâmil olmalıdır: ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ???????? (Ahzâb 21).[5]

?4225 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

1. (4225)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onaltı gazve yapmıştır." [Buhârî, Megâzî 89, 1, 77; Müslim, Hacc 218, (1254), Cihad 147, (1814); Tirmizî, Cihâd 6, (1676).][6]

?4226 ?2? ???? ????:]?????? ????? ???? ?????????? # ????? ???????? ????????[.

2. (4226)- Müslim'in rivayetinde: "(Büreyde (radıyallahu anh)) Resululluh'la birlikte onaltı gazveye katıldığını söyler." [Müslim, Cihad 146, 147, (1814).] [7]

?4227 ?3? ??? ????? ??:]????? # ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ??????? ???????[.

3. (4227)- Yine Müslim'in bir rivayetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ondokuz gazve yaptı, bunlardan sekizinde savaştı" denmektedir. [Müslim, Cihad 146, (1819); Buhârî, Megâzî 87.][8]

?4228 ?4? ??? ???? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ???? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

4. (4228)- Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yedi gazve yaptım. Ayrıca çıkardığı seferlerden de dokuzuna katıldım. Bir defasında başımıza Ebu Bekr (radıyallahu anh) bir defasında da Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) vardı." [Buhârî, Megâzî, 87; Müslim, Cihad 148, (1815).][9]

AÇIKLAMA:

Bu dört hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığı seferlerin sayısını vermekten başka, bizzat katılmadığı seferlerin varlığına da dikkat çekmektedir. Bunlarla ilgili umumî rakamları, daha önce kaydettik.[10]

*** BEDİR GAZVESİ**

?4229 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:] ??????? ??????? ?????? # ????? ???????? ???????? ???? ????????. ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????. ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????: ???????? ??????? ??? ??????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ???? ?????????? ??? ?????????? ????????? ‘??????????? ?????? ?????????? ??? ???????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ???????????. ?????: ???????? # ????????. ????????????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ????? ??????? ??????? ??????????? ?????????. ??????? ??????? ??????? ?????? # ???????????? ??? ???? ????????? ????????????. ?????????: ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ???? ???? ??????? ??????????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ????? ????? ????? ????????. ???????: ?????? ???? ???????????. ???? ???? ?????????? ????? ???????? ?????????. ?????: ?????? ?????? ????????? ??????. ???????? ???? ???? ??????? ??????????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ??? ????????. ???? ????? ??? ?????? ?????????? ????????? ?????? # ??????? ????????. ???????? ???? ????? ????????. ?????: ????????? ??????? ???????? ????????????? ???? ??????????? ???????????? ???? ??????????? ????? ?????? # ???? ???????? ????. ?????: ???????? ?????? ???? ?‘???? ???????? ??????????. ?????: ?????????? ??? ????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ?????? #[. ????? ???? ???? ????.»??????????« ??? ????? ??? ???????? ??????? ??? ?????? ???? ???? ??????.?»????????« ???? ?????.?????: »??? ?????« ?? ?? ??? ???? .

1. (4229)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine Ebu Süfyan'ın gelmekte olduğu haber verilince, ashabıyla istişare etti. Önce Ebu Bekr (radıyallahu anh) konuştu. Ondan yüzünü çevirdi (iltifat etmedi). Sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) konuştu. Ondanda yüzünü çevirdi. Derken Sa'd ibnu Ubâde (radıyallahu anh) (Resulullah'ın maksadı sezerek) ayağa kalktı ve "Ey Allah'n Resulü, biz (Ensârîler)i mi kastediyorsunuz? Nefsimi kudret elinde tutan zâta yemin ederim, eğer bize bineklerimizi denize sürmemizi emredecek olsanız, mutlaka (gözümüzü kırpmadan) daldırırız. Bize onlara binip Berkı'l-Gımâd'a gitmemizi emretseniz onu da yaparız!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) halkı hazırladı. Yola çıktılar ve Bedr'e kadar gelip indiler.
Orada, Kureyş'in su almaya gönderdiği kimselerle karşılaştılar. İçlerinde Benî Haccâc'a ait siyâhî bir köle vardı. Onu yakaladılar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı Ebu Süfyan ve arkadaşları hakkında bilgi soruyorlardı. Köle:
"Ebu Süfyan hakkında bilgim yok. Ancak (burada) Ebu Cehil, Utbe, Şeybe ve Umeyye İbnu Halef var!" dedi. O böyle söyleyince ashab onu dövdü. O da: "Evet, ben size haber veriyorum. Bu Ebu Süfyan'dır!" dedi. Onu bıraktıkları zaman başkaları sordular. O yine:
"Ben Ebu Süfyân hakkında bir şey bilmiyorum, lakin burada halkın içinde Ebu Cehil, Utbe, Şeybe, Umeyye İbnu Halef var!" dedi. Böyle söyleyince onlarda aynı şekilde dövdüler. Bu esnada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılıyordu. Bu hali görünce namazı bıraktı ve: "Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, size doğruyu söyleyince onu dövüyorsunuz! Yalan söyleyince de bırakıyorsunuz" dedi.
Râvi der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) elini koyarak "burası falancanın öldürüleceği yer, şurası feşmekancanın öldürüleceği yer" diye teker teker gösterdi."
Râvi der ki: "Allah'a yemin olsun onlardan hiçbiri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın elini koyduğu yerin dışına sapmadan, gösterdiği yerlerde öldürüldüler." [Müslim, Cihad 83, (1779); Ebu Dâvud, Cihâd 125, (2681).][11]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın istişâre yaparken Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'i dinleyip onların konuşmalarına fazla iltifat etmemesi, bunların muhacir olmasından ileri gelmiş olabilir. Zira, umumî açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, bidayette yapılmış olan antlaşma mucibince, Medineliler gazvelere iştirak etmek mecburiyetinde değildi. Ancak bu sefer Aleyhissalâtu vesselâm Kureyş müşriklerinin karşısına daha güçlü çıkabilmek için Medinelilerin de gazveye katılmasını arzu ediyor olmalıdır. Ancak istiyordu ki, bu teklif onlardan gelsin.
Ensâr (radıyallahu anhüm)'ın iki liderinden biri olan Sa'd İbnu Mu'âz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tavrından, Onun gerçek maksadını sezmiş olmalı ki, "Galiba bizi kastediyorsunuz" diyerek söz alır ve lideri olduğu kitle adına, Resulullah'a her hususta itaate hazır olduklarını -önceki antlaşmaya rağmen- askerî bir sefere, mukateleye de hazır olduklarını beyan eder. 4231 numaralı rivayette de görüleceği üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın savaşa can-u gönülden katılacağını işittiği zaman, sevincinden yüzü parlayacak derecede memnun kalacaktır.
Hadisenin, daha teferruatlı bir vechini İbnu İshak'tan takip edelim: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safvâ nâm mevkiye gelince, Kureyş'in Bedr'e yöneldiği, Ebu Süfyân'ında beraberindeki (kervanla) paçayı kurtardığı haberi ulaştı. Bunun üzerine (kervanın önünü kesmek gayesiyle yola çıkmış olan Resulullah, durumun değiştiğini, Mekkelilerle savaşmak icabedeceğini anlayarak yanındaki) halkla istişare etti. Ebu Bekr kalkıp konuştu, güzel şeyler söyledi. Sonra Ömer kalktı, o da öyle yaptı. Sonra Mikdad İbnu'l-Esved kalkıp: "Biz sana Hz. Musa'nın kavminin ona söylediği gibi: "Sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturucularız" demiyoruz. Fakat diyoruz ki "Senin sağında, solunda, önünde yer alıp seninle birlikte küffara arşı savaşacağız. Seni hak ile gönderen Zât'a yemin olsun bizi Berki'l-Gımâd'a da sevketsen önünde savaşacağız" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bana fikir beyan edin!" buyurur." Râvi der ki: "Bu sözü üzerine anladılar ki, Ensarı(n fikir beyan etmesini) arzu etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm onların muvafakat etmeyeceğinden endişe duyuyordu. Çünkü onlar kendisine, sadece şahsına kastedenlere karşı yardımcı olmak şartıyla bey'at etmişlerdi, düşman üzerine beraber yürümek şartıyla değil. Bunun üzerine Sa'd İbnu Muaz:
"Ey Allah'ın Resulu! Sen emredildiğin şeye hükmet, biz seninle beraberiz!" dedi. Onun bu sözü, Resulullah'ı sürûra ve memnuniyete garketti.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu endişeye sevkeden bazı tereddütlerin kendisine intikal etmiş olabileceğini ifade eden bir rivayeti İbnu Hacer, İbnu Ebî Hâtim'den kaydeder: Buna göre, Resulullah Medine'de iken kervanın yolunu kesmek gayesiyle halkı yola çıkarmış idi, durum değişip savaş ihtimali mevzubahis edilince, "Biz hazır değiliz, savaşa tâkatımız yok" itirazı yükselir. Rivayet aynen şöyle: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) biz Medine'de iken bize dedi ki:
"Ben Ebu Süfyan'ın kervanının haberini aldım. Onun önünü kesmeye gelir misiniz? Allah onu bize ganimet kılabilir."
Biz bu teklife: "Evet! dedik ve yola çıktık. Bir veya iki gün yürüdükten sonra: "Bizim haberimizi almışlar, savaş için hazırlık yapın!" buyurdu. Biz:
"Hayır, vallahi bunlarla savaşacak mecalimiz yok" dedik. Resulullah, önce söylediğini tekrar etti. Bunun üzerine Mikdâd:
"Biz sana Benî İsrail'in Hz. Musa'ya söylediğini söylemeyiz. Bilakis: "Biz seninle beraber mukatele edeceğiz" diyoruz" dedi.
Ebu Eyyub der ki: "Biz Ensar takımı: "Keşke biz de Mikdad gibi söyleseydik" temennisinde bulunduk. Bunun üzerine Allah Teâlâ hazretleri şu âyeti indirdi. "Nitekim Rabbin seni hak uğrunda evinden savaş için çıkarmıştı. Halbuki, müslümanların birtakımı bundan hoşlanmamıştı." (Enfal 5).
Bazı rivayetler, Mikdâd (radıyallahu anh)'ın söylediği sözleri Sa'd İbnu Mu'âz'a söyletir ise de mahfuz ve makbul olanı Mikdâd'ın söylemiş olmasıdır.[12]

?4230 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???: ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? # ??? ?????????????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ?????. ???????????? ??????????? ????? ????? ????????. ???????? ????????? ?????????: ?????????? ?????????? ??? ??????????. ?????????? ?????? ?????????? ??? ???????? ????? ??????????? ???? ????? ?“????? ? ???????? ??? ?‘????. ????? ????? ???????? ????????? ??????? ???????? ????? ?????? ????????? ???? ???????????. ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????????? ???? ???????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???????: ??? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????????? ???? ??? ????????. ????????? ?????? ??????: ??? ?????????????? ????????? ??????????? ?????? ????? ??????????? ??????? ???? ??????????? ??????????: ?????????? ?????? ?????? ??????????????[. ????? ???? ????????. »??????????« ??????? ?? ????? .
?»?????????????« ??????? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ??? ????? ???? ???? ????.?»???????????« ?? ???????? ???? ????? ????? .

2. (4230)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bana Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) anlattı. Dedi ki: "Bedir günü olunca, Aleyhissalâtu vesselâm müşriklere bir baktı. Onlar bin kişiydiler. Halbuki ashabı üçyüzondokuz kişi. Hemen kıbleye yönelip, ellerini kaldırdı. Rabbine sesli olarak şöyle dua etmeye başladı:
"Ey Allahım! Bana vaadettiğin (zaferi) yerine getir. Allahım! Bana zafer ver! Ey Allahım, eğer ehl-i İslam'ın bu bölüğünü helak edersen artık yeryüzünde sana ibadet edilmeyecek!"
Ellerini uzatmış olarak yakarmalarına öyle devam eti ki, rıdası omuzundan düştü. Bunu gören Ebu Bekr (radıyallahu anh) yanına gelerek rıdâsını aldı omuzuna attı, sonra

arkasından yaklaşıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Rabbine olan yakarışın yeter. Allah Teâlâ Hazretleri sana vaadini mutlaka yerine getirecek!" dedi. O sırada azîz ve celîl olan Allah şu vahyi inzal buyurdu: "Hani siz Rabbinizden imdâd taleb ediyordunuz da, O da: "Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin(lercesi ile) imdad ediciyim" diyerek duanızı kabul buyurmuştu" (Enfâl 9). Gerçekten Hak Teâlâ Hazretleri o gün meleklerle yardım etti." [Müslim, Cihâd 58, (1763); Buhârî, Megâzî 4; Tirmizî Tefsîr, Enfâl (3081); Ebu Dâvud, Cihad 131, (2690).][13]

AÇIKLAMA:

Burada Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ın Allah'a güveni Resulullah'ınkinden fazla gözükmektedir. Bu ise muvafik olmayan bir ma'nâ. Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Hiç kimseye, Hz. Ebu Bekr'in Allah'a güveninin, bu halde Reslullah'tan fazla olduğu vehmine kapılması caiz olmaz. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu hale sevkeden husus, O'nun ashabına olan şefkatidir. Kalplerini takviye etmek istemiştir. Zira bu, Resulullah'ın onlarla yaptığı ilk ciddi savaştır. Burada teveccüh, dua ve yakarmalarda onların nefislerini teskin için mübâlağaya yer vermiştir. Çünkü onlar, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasının müstecab olduğunu biliyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr'in, kendisine gelip artık yakarmayı bırakmasını söyleyince bırakmıştır. Zira Hz. Ebu Bekr'in itminan bulup mâneviyatının kuvvetlendiğini görünce, duasının kabul edildiğini anlamış oldu. İşte bundan dolayı Resulullah "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklar" (Kamer 45) diyerek duadan çıktı."[14]

?4231 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ??????????? ???? ?'?????? ????????? '?? ?????? ????????? ?????? ????? ?????? ?????? ????. ???? ??????? # ?????? ??????? ???? ????????????? ?????? ??????. ??????: ??? ????? ??????? ????? ? ??????? ????? ??????? ?????? ??????????: ??????? ????? ????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ???????? ????????? ????? ?????? # ??????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

3. (4231)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mikdâd İbnu'l-Esved'in ağzından gayet kesin bir söz söylediğine şahid oldum ki, o sözün sahibi olmak, bana (sevabca) ona denk olabilecek her kıymetli sözden daha sevimlidir. O (Resulullah) bu sırada halkı müşriklere karşı Bedr'e katılmaya davet ediyordu. Resulullah'a gelerek dedi ki:
"Ey Allah'ın Resûlü! Biz, Benî İsrâil'in, (Hz. Musa'ya): "Sen ve Rabbin ikiniz gidin savaşın, biz burada oturucularız!" dediği gibi diyecek değiliz. Bilakis, "Sen hükmet! Biz sağında, solunda önünde ve arkanda seninle beraberiz!" diyoruz."
Bu söz üzerine Resulullah'ın yüzünün parladığını ve sevinçle dolduğunu gördüm." [Buhârî, Megâzî 4, Tefsîr, Mâide 4.][15]

AÇIKLAMA:

Babın ilk hadisi (4229) ile ilgili olarak kaydedilen açıklama bu hadisteki bazı noktaları vuzuh kazandıracaktır, oraya bakılsın. [16]

?4232 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? # ?????? ??????: ???? ????????? ????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ???????.»?????? ?????????« ????? ????? ??? ???? .

4. (4232)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir günü buyurdular ki: "İşte Cebrâil aleyhisselam! Atının başından tutmuş, üzerinde de savaş teçhizâtı var, (yardımımıza gelmiş durumda)!" [Buhârî, Megâzî 11.][17]

AÇIKLAMA:

Bedir savaşı, bazı müelliflerce menba-ı mucizat olarak tavsif edilecek kadar pek çok mucizenin yaşandığı, müşâhede edildiği bir gazvedir. İşte bu mucizelerden biri Cenab-ı Hakk'ın mü'minlere meleklerden ordularla yardım etmesidir. Bu husus, daha önce kaydettiğimiz âyetle de tescil edilmiştir (Enfâl 9).
Sadedinde olduğumuz hadis bu savaşa Cebrail aleyhisselam'ın da katıldığını göstermektedir. İbnu İshak, Ebu Vâkid el-Leysî'nin şu şehâdetini kaydeder: "Bedir günü ben müşriklerden bir adamın peşine düşüyordum, boynunu uçurmak için. Ancak kılıcım daha ona ulaşmadan kellesi uçuyordu." Hz. Ali (radıyallahu anh)'tan da şu şehâdet rivayet edilmiştir: "Şiddetli bir rüzgar esti, böylesini hiç görmemiştim. Sonra şiddetli bir rüzgar daha esti. -Ravi der ki: "Zannederim bir üçüncü esintiden daha bahsetmişti."- Birincisi Cebrâil aleyhisselam idi. İkincisi Mikâil aleyhisselam idi, üçüncüsü de İsrafil aleyhisselam. Mikâil aleyhisselam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağında idi. Orada Ebu Bekr de vardı. İsrâfil de solunda idi. Ben de orada idim."
Takıyyüddin Sübkî der ki: "Bana: "Cebrâil aleyhisselamın tek bir tüyü ile küffârı defetmeye kâdir olmasına rağmen, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte çok sayıda melaikenin savaşmasının hikmeti nedir?" diye soruldu. Şu cevabı verdim:
"Bu yapılan işin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabının olması, meleklerin de ordularda cari olan destek kuvvet gibi destek olmaları isteğine binaen böyle vâki olmuştur. Böylece zâhirî esbaba ve Cenâb-ı Hakk'ın kullarına tatbik ettiği sünnete burada da uyulmuş oldu."[18]

?4233 ?5? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????
????? ?????? # ?????? ?????? ?? ??????????? ?????????? ?????? ????? ???? ?????????? ???????? ??????? ???????? ?????: ?????????? ???????? ??????? ????????????. ?????????? ???????? ??????? ????????????. ?????????? ???????? ??????? ??????????. ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????????? ????? ??????????? ????? ???????? ?????? ??? ?????? ????? ???????? ??? ?????????? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

5. (4233)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bedir günü, ashabından üçyüzonbeş kişi ile yola çıktı. Bedir'e gelince:
"Allahım bunlar açtır, doyur! Allahım bunlar ayakkabısızdır, bindir! Allahım bunlar çıplaktır giydir!" diye dua etti. Allah Bedir günü fetih ve zafer müyesser etti. Savaş bitince döndüler. Savaşa katılanlardan her biri bir veya iki deve ile döndüler. Elbiseler giydiler, doydular da." [Ebu Dâvud, Cihâd 157, (2747).][19]

?4234 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? ?????? ????????? ???????. ????? ??????? ??????? ?????? # ??????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ???????: ??? ????? ??? ???????? ??????????? ??????????. ???? ???????? ??????????? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ???????: ??? ????? ??? ???????? ??????????? ??????????. ????? ???????? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???? .

6. (4234)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bedir savaşı başlayınca bir miktar savaştım. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldim. Ne yaptığına bakmak istiyordum. Secde etmiş, şöyle diyor buldum:
"Ey hayy (diri) olan, ey kayyûm olan (kainatı ayakta tutan) Allahım, rahmetinle sana sığınıyor yardımını taleb ediyorum!"
Oradan ayrılıp tekrar bir miktar daha savaştım, tekrar geldim, o hâlâ secde halinde idi ve:
"Ey hayy olan, kayyûm olan Allahım, rahmetinle sana sığınıyor, yardımını taleb ediyorum!" diyordu. Ben tekrar döndüm savaşmaya gittim. Bir müddet sonra yine geldim. Hâlâ aynı halde devam ediyordu. Allah zafer verinceye kadar bu halde devam etti." [Rezîn tahric etmiştir. İbnu Hacer, Hâkim ve Nesâî'nin rivayet ettiğini belirtir. (Fethu'l-Bari 8, 291).][20]

AÇIKLAMA:

Bedir Harbinin rivayetlere intikal etmiş dikkat çeken bir yönü, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıdır. Alınması gereken bütün maddî, beşerî tedbirler alındıktan sonra Aleyhissalâtu vesselâm Rabbine yönelip dualar yapıyor, yalvar yakar oluyor, secdelere kapanıyor. Bu hali o kadar dikkat çekicidir ki, dualarının, muhtelif rivayetlerde farklı şekillerde yer aldığını görmekteyiz. 4230 numaralı hadiste, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), daha düşmanın çokluğunu görür görmez, omuzundan ridası düşecek derecede ellerini kaldırıp yakarmaya başladığını, aralıksız devam ettiğini, Hz. Ebu Bekr'in gelerek teselli ettiğini anlatmıştı. Bazı tariklerde iki rek'at namaz kıldıktan sonra o yakarışları yaptığı belirtilir. Râviler Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu esnada farklı dualar okuduklarını rivayet ederler:
* "Allahım beni yardımsız bırakma!"

* "Allahım beni mahrum kılma, Allahım beni terketme, Allahım va-adettiğin nusreti diliyorum."
* "Allahım işte Kureyş! Kibir ve azametle gelmiş, mücadele ediyor, Resûlünü tekzib ediyor. Allahım (bunlara karşı) vaadettiğin yardımı diliyorum."
Sadedinde olduğumuz rivayette ise, Resulullah'ın uzun müddet secde hâlinde kalarak yakardığını, yalvardığını görmekteyiz.
Süheylî der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duaya durup ısrarla devam ve gayretinin sebebi şudur: Çünkü o meleklerin savaşa giriştiklerini, ensarın da ölümü ararcasına düşmana saldırdıklarını görmüştü. Cihad ise bazan silahla olur, bazan da dua ile. Savaşın sünneti de, imamın, ordunun gerisinde yer almasıdır. O, burada nefsinin rahatı için değil, askerlerle birlikte savaşmak üzere bulunduğuna göre, onun da iki savaş şeklinden biriyle meşgul olması gerekirdi. O da böyle yaptı. İkinci şekli, duayı iltizam etti."[21]

?4235 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:] ???????? ?????? ????
?????? ??????? ???? ???????? ????????. ????????: ??? ??????? ??????? ???? ????? ?????? ?Œ????. ?????: ??? ???????? ?????? ?????. ?????: ??????? ???? ?????? ???????? ????????. ???????????? ???????? ?????? ???????. ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ??????. ?????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ?????? ?????? # ????????[. ????? ??????? ???? ????.????: »??????« ??? ???? ?? ????? ????.????: »?????« ??? ???????: ?? ??? ????? ?? ???? ?????? ??? ?????? ??? ???? ????? ??????: ?? ??? ??? ??? ???? ????? ???? ??? ???? ?? ?? ?? ?? ????? ????? ?? ???? ???: ???? ??? ??????? ???? ???????? ???? ??? ?? ???? ?? ??? ???? ????.????? »??????« ?? ???? ????? ?? ?????.????? »????????? ????« ?? ??????? ????? ??? ?????? .

7. (4235)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bedir günü savaş meydanından) geçiyordum. Ebu Cehl'in ayağından isabet alarak yıkılmış olduğunu gördüm.
"Ey Allah'ın düşmanı! Ey Ebu Cehil, nihayet Allah seni de böyle rüsvay etti!" dedim (ve ilaveten): "Bu halde ondan korkacak değilim!" dedim. (Ebu Cehil):
"Kavminin öldürdüğü kimseden daha şereflisi var mıdır?" diye cevap verdi. Ben, keskin olmayan bir kılıçla vurdum. Bu, bir işe yaramadı. Kendi kılıncı elinden düşünceye kadar vurdum. Onu alıp, onunla vurup geberttim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun kılıncını bana (ganimet hissemden fazla olarak) verdi." [Buhârî, Megâzî, 8, Ebu Dâvud, Cihâd 142. (2709).][22]

AÇIKLAMA:

Burada, İslâm'ın en azılı düşmanı Ebu Cehl'in ölümü anlatılmaktadır. Ebu Cehil bidayetten beri İslam'ın ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en sistemli, en ısrarlı ve en merhametsiz düşmanı olmuştur. Bedir savaşını hazırlayan, hatta buna katılmak istemeyen Ümeyye İbnu Halef gibilerini de zorla dahil eden kimse idi.
Ebu Cehl'i yaralayıp yıkan kimselerin Afrâ adında bir kadının Mu'az ve Muavvız adlarında iki oğlu olduğu Buhârî rivayetinde gelmiştir. İbnu Mes'ud'un onu öldürüşü, ölüm anında ona söyledikleri Ebu Cehl'in verdiği cevap muhtelif rivayetlerde gelmiştir. Esas olan şu ki İbnu Mes'ud onu ölümüne yakın yakalamış ve kellesini koparıp Resulullah'a getirmiştir.
Aleyhissalâtu vesselâm Ebu Cehl'in öldürüldüğünü görünce: "İslam'ı ve müslümanları aziz kılan Allah'a hamdolsun!" demiş ve bunu üç kere tekrar etmiştir.
Allah'ın dinine düşman olan kimin izzeti baki kalmıştır? Firavunlar, Nemrudlar, Şeddâdlar, Karunlar, Karl Markslar, Leninler, Maolar... Hepsinin sonucu hüsranla, kapanmış insanlık onları lanetle anmakta ittifak etmiştir. Hayırlı son, müttakîlere![23]

?4236 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ????? ??????? ?? ??????? ?????????? ???????? ???????? ??? ??????? ????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???????. ?????????? ????? ????????? ????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????? ???? ??? ????????. ???????? ?????? ????? ?????? # ????? ????? ??????? ?????????. ????? ?????: ??? ????????? ??? ?????????? ????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ????????: ??????. ??????? # ????? ????????? ??? ???????? ??? ???????? ??????? ???????? ???????? ??????? # ?????? ???? ????????? ??????? ???? ?‘??????? ?????? ???????: ?????? ???????? ??????? ????? ??????? ??????? ???????? ????????????? ????? ???????? ?????[. ????? ??? ???? .

8. (4236)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Mekke halkı, esirlerinin fidye-i necatlarını gönderdikleri zaman, (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kerîmeleri) Zeyneb de kocası Ebu'l-Âs İbnu'r-Rebî'in fidye-i necâtı olarak mal gönderdi. Bunun gönderdikleri arasında Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'nin Ebu'l-Âs'la evlenmesi sırasında Zeyneb'e vermiş olduğu bir kolye de vardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kolyeyi görünce son derece duygulandı ve:
"İsterseniz Zeyneb'in esirini serbet bırakın ve kolyesini de ona iade edin!" buyurdular. Ashab: "Baş üstüne!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu'l-As'dan Zeyneb'i kendine göndermesi [hicretine izin vermesi] hususunda söz aldı -veya Ebu'l-Âs... vaadetti- Aleyhissalâtu vesselâm ensar'dan bir zatla Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anhümâ)'yi, Zeyneb'i getirmek üzere gönderdi ve onlara: "Batn-ı Ye'cic'e gidin. Orada, size Zeyneb uğrayacak, buraya gelinceye kadar ona refakat edin" emir buyurdu." [Ebu Dâvud, Cihad 131, (2692).][24]

AÇIKLAMA:

Bedir esirlerinin bir kısmından fidye-i necat alınmış, bir kısmı meccânen serbest bırakılmış bir kısmı da müslüman çocuklara okuma yazma öğretme mukabilinde serbest bırakılmıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın damadı olan Ebu'l-Âs de meccânen serbest bırakılanlar arasında yer almıştır. Buna da, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çok sevdiği merhume zevcesi Hz. Haticeye ait bir kolyenin fidye-i necât olarak gönderildiğini görmesi sebep olmuştur. Bu kolyeyi görünce fevkalâde duygulanan Hz. Peygamber, kolyenin sahibine iadesini ve Ebu'l-Âs'ın meccânen serbest bırakılmasını teklif ediyor ve Ashab bunu kabul ediyor. Resulullah, Ebu'l-Âs'dan zevcesi Zeyneb'in Medineye hicretine izin verilmesi hususunda söz alır.
Ebu'l-Âs sözünde duracak, Zeyneb (radıyallahu anhâ)'ya Medine'ye gelmesi için müsaade edecektir. Ancak Mekkeli müşriklerden bazıları, hicreti sırasında önünü kesip mani olmak isteyecekler ve bu arbede sırasında devesinden düşen hamile Zeyneb, düşük yapacaktır.[25]

?4237 ?9? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????? # ?????? ?????? ???????? ????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ??????? ??????????. ???????? ???????? ??????? ?????? # ????? ???????. ???????? ????????? ????? ????????? ?????? #: ?????? ‘????????? ????????? ??????. ?????? #: ???????? ???????? ???????????? ?????: ?. ?????: ?????????? ?????? ?????????? ??????????. ???????: ????? ???? ????? ???? ????? ????????????? ????????? ?????????. ??????: ????? ????? ?????? ???????. ?????? ??? # ????? ????? ?????? ???????. ????? ??????? ?????? ?????????? ??????????. ????? ?????? ??????????? ?????????????. ?????? ???? ????? ????? ?????? ???????? ???????: ???? ???????? ???????? ???????????? ?????: ??????. ?????: ?????????? ??????????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

9. (4237)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir cihetine yola çıktı. Harratu'l-Vebere'ye varınca arkasından cüret ve Şecaatiyle tanınan bir adam ona yetişti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı onu görünce sevindiler. Adam kavuşunca Resulullah'a: "Ben sana uymak ve seninle birlikte yaralanmak için geldim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah ve Resûlüne inanıyor musunuz?" diye sordu. Adam: "Hayır!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse dön. Ben müşrikten yardım taleb etmem" buyurdu.
Hz. Âişe devamla der ki:
"Adam gitti sonra bir ağacın yanında Aleyhissalâtu vesselâm'a yine yetişti ve önceki söylediğini yine söyledi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da önceki sözünü aynen tekrar etti:
"Geri dön, ben müşrikten yardım taleb etmem" dedi. Adam döndü. Ancak Beyda'da tekrar yetişti. Önceki söylediğini aynen yine söyledi. Resulullah da:
"Allah'a ve Resûlüne inanıyor musun?" dedi. Adam bu sefer: "Evet!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Öyleyse yürü!" buyurdu. Adam orduya katıldı." [Müslim, Cihad 150, (1817); Tirmizî, Siyer 10, (1558); Ebu Dâvud, Cihad 153, (2732).][26]

AÇIKLAMA:

1- Vebere: Medine'ye dört millik uzaklıkta bir yer adıdır.

2- Burada Resulullah "Müşrikten yardım istemem" buyurmaktadır. Ancak daha önce 4214 numaralı hadiste geçtiği üzere Aleyhissalâtu vesselâm, henüz müşrik olan Safvân İbnu Ümeyye (radıyallahu anh)'tan kırk kadar zırh almıştır. Bunu esas alan hadisler, kâfirden yardım almanın câiz olduğunu söylemişlerdir. Üstelik Safvân'la ilgili rivayet buna nazaran muahhardır, yani nasih durumundadır. Âlimler, "kâfir yardım hususunda iyi niyetli ise, yardımına ihtiyaç da varsa, yardım almak caizdir, değilse, mekruhtur" demişlerdir.
İbnu Sa'd'ın Uhud savaşına çıkarken "Abdullah İbnu Ubey'in halîfi" olarak orduya katılmak isteyen bir grup yahudinin teklifini Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın reddederken ifade buyurdukları gerekçe, bu meseleye bir başka buud kazandıracağı için kaydediyoruz: " Şirk ehline karşı şirk ehlinden yardım almayın."
Cevaz esas olsa da kâfirden yardım almamaya çalışmayı esas ittihaz etmelidir. Müslüman alınan yardımın, yardım yapana karşı bağımlılık, boynu eğrilik yapacağını bilerek, her hususta müstağni kalmanın gayreti içerisinde olmalıdır. Hele askerî ve iktisadî sahalarda! Bu, en nâzik durumlarda mahrumiyete, musibete dönebilir.
Ayrıca, hadisten hareketle, kâfir savaşa alınsa bile, ganimetten hisse verilmeyip, atiyye nevinden bahşiş verileceğine hükmedilmiştir. Ebu Hanîfe, Şâfiî Mâlik ve ülemânın cumhuru bu görüştedir. Zührî ve Evzâî onlara hisse verileceği görüşündedir.[27]

?4238 ?10? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ????????? ??? ??????? ??????? ??? ????? ???????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ???????? ????????: ???????? ?????????? ??????????. ????????: ??? ??????? ??? ????????????. ???????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ??? ? ????????? ??????. ???????? ???????? ???????????? ?????? ????? ???? #. ??????: ??????????. ????? ?????? ???????????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

10. (4238)- Ebu't-Tufeyl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Benim Bedr'e katılmama mani olan şey şudur: Ben ve babam el-Hüseyl ikimiz beraber yola çıkmıştık. Kureyş kâfirleri bizi tuttular ve:
"Siz muhakkak Muhammed'in yanına gitmek istiyorsunuz!" dediler. Biz de:
"Hayır, ona gitmiyoruz, Medine'ye gitmek istiyoruz!" dedik. Bunun üzerine bizden, Muhammed'in safında yer alıp beraber savaşmayacağımız hususunda Allah'a ahd ve misak aldılar. Biz Medine'ye gelince, durumu Resulullah'a arzettik.
"Haydi gidin. Biz onlara verdiğiniz sözü tutar, onlara karşı Allah'tan yardım dileriz!" buyurdular." [Müslim, Cihâd 98, (1787).][28]

AÇIKLAMA:

Ülemadan bir kısmı verilen sözün tutulmasına kanidir. İmam Mâlik bu görüştedir. Hadisin zâhiri de bunu âmirdir. Ancak çoğunluk harp şartlarında verilen sözün tutulmaması gerektiğine kânidir. Hanefî ve Şâfiî ülemâ böyle hükmeder. Ayrıca bir hadiste Aleyhissalâtu vesselâm, ailenin dirliği için kocanın hanımına, insanların arasını bulmak, küsleri barıştırmak için ve bir de harpte yalan söylemeye cevaz vermiştir. Huzeyfe ve babasına (radıyallahu anhüma) Resulullah'ın, sözlerini tutmayı tavsiye etmesi "Ashab'ın verdikleri sözde durmadıkları şüyû bulmasın diyedir" şeklinde tevil edilmiştir.[29]

*** BENÎ NADÎR GAZVESİ**

?4239 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ??????? ?????? # ?????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ????????????? ???????? ??????? ???????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????:??????? ???? ??????? ????? ????????????? ?????????????? ?????????????????? ???? ????????? ???? ????????? ???????:?????? ?????? ????? ???? ???????????????? ?? ?????????? ?????????????????? ??????? ??????? ???????????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ? ???????.???? ?? ????? ?????? ????? ????: »??? ????????? ???? ??????? ??? ????????????? ????????? ???? ????????? ????????? ??????«
»?????????« ??? ???? ??? ?????? ??????.?»???????????« ??????? ??????.?????: »???????« ?? ????? ??? ????? ?? ???: ?? ????? ???. ?»????????« ??? ?? ????? .

1. (4239)- İbnu Ömer anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beni'n-Nadîr hurmalığını kesti ve yaktı. Bu hurmalığa el Büveyre deniyordu. Büveyre hakkında Hassân İbnu Sâbit (radıyallahu anh) şöyle demişti:
"Büveyre'de tutuşan yangın, Benî Lüey reislerine ehemmiyetsiz geldi."
Ebu Süfyân İbnu'l-Hâris İbni Abdilmuttalib ona şöyle cevap verdi: "Allah bu yapılanı (yangını) devam ettirsin. -Büveyre'nin etrafını da cehennem yaksın, Yangından hangimizin uzakta olduğunu bileceksin.- Mekke, Medine'den hangisinin zarardîde olduğunu göreceksin."
Müslim'in rivayetinde şu ziyade var: "Şu âyet bu hadise hakkında nazil olmuştur: "İnkârcı kitap ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allah'ın izniyledir. Allah yoldan çıkanları böylece rezilliğe uğratır" (Haşr 5). [Buhârî, Megâzî 14, Hars 6, Cihâd 154, Tefsîr, Haşr; Müslim, Cihad 29, (1746); Tirmizî, Tefsir, Haşr, (3298); Ebu Dâvud, Cihâd 91, (2615).][30]

AÇIKLAMA:

1- Benî Nadîr Medine'de yaşayan üç büyük yahudi kabilesinden biri idi. Bunlar daha ziyade ziraat ve bilhassa hurmalıkları ile tanınmışlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), aralarındaki antlaşma gereğine, Bi'r-i Mâûna katliamından paçayı kurtaran Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî'nin yanlışlıkla öldürdüğü Beni Kilab'tan iki kişinin diyetine ortak olmalarını teklif için onların yurduna uğramıştı. Bunlar Resulullah'ın birkaç sahâbesiyle yurtlarına gelmiş olmasını, bir suikast tertibi için iyi bir fırsat bildiler. "İstediğini verir, meseleyi hallederiz" dedikten sonra, sohbete tutup konuşurken, damdan üzerine bir değirmen taşı atmak üzere harekete geçtiler. Cenâb-ı Hakk vahyen, hazırlıklarını bildirince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir işi varmış gibi sür'atle kalkıp Medine'ye gider. Beraberindekiler de bir müddet sonra Resulullah'a yetişirler. Onlara yahudilerin hazırlıklarını haber veren Aleyhissalâtu vesselâm, ani kalkışının sebebini açıklamış olur.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Muhammed İbnu Mesleme'yi göndererek "Beldemi terkedin. Burda artık benimle beraber yaşayamazsınız. Siz bana malumunuz olan suikast teşebbüsünde bulundunuz. Size on günlük mühlet tanıyorum. Bundan sonra kim görülürse boynu vurulacaktır" der.
Yahudiler göçmek için gerekli hazırlığa başlarlar. Bu esnada münafıkların lideri Abdullah İbnu Übey İbni Selül adam göndererek: "Memleketinizi terketmeyin, kalelerinizde kalın. Benim ikibin adamım var, kalelerinize girip sizi müdafaa ederler, gerekirse sizinle beraber ölürler. Ayrıca size Benî Kureyza (diğer bir yahudi kabilesi) ve Gatafanlı müttefikleriniz de yardımcı olur" der.
Benî Nadîr şefi bu vaade aldanıp Resulullah'a adam göndererek: "Biz yurdumuzu terketmiyoruz, elinden geleni arkaya koyma" der.
Resulullah: "Allahuekber!" der. Müslümanlar da tekbir getirirler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Yahudiler harab oldu!" der.
Resulullah ve Ashab, hemen gidip Benî Nadîr'i kuşatırlar. Onlara ne diğer yaudilerden, ne Gatafan ve ne de Abdullah İbnu Übey'den hiç bir yardım ve destek gelmez.
Resulullah kuşatmayı daraltır ve hurmalarını yakar. Neticeden me'yus olan Benî Nadîr sulh teklif eder. Resulullah, silahları hariç, bineklerinin taşıyabileceği kadar eşya götürmelerine müsaade eder. Onlar bunu kabul ederler. Altıyüz deveye yükledikleri eşyalarıyla Hayber'e giderler. Böylece onbeş günlük muhasara sonunda Medine Benî Nadîr yahudilerinden temizlenmiş olur. Müslümanlara bol mal ve silah kalır: Elli zırh, elli kalkan, üçyüzkırk kılıç, silah yönüyle müslümanları fevkalâde güçlendirmiş olmalıdır.
2- Hassân İbnu Sâbit'in şiirinde geçen "Büveyre'de tutuşan yangın Beni Lüey reislerine ehemmiyetsiz geldi" beyti Kureyş'i kınamadır. Çünkü Kirmânî'nin dediğine göre, Kureyza'nın şefi Ka'b İbnu Esed'in Resulullah'la akdini bozarak Hendek harbine ihanet etmelerine Kureyş sebep olmuştu. Kureyş, müslümanlara muhalefet eden her hareketin destekçesi idi. Resulullah kendilerine yönelecek olursa, yardım etmeyi vaadetmişlerdi.
3- Hassân'a cevap veren Ebu Süfyan İbnu'l-Hâris, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcaoğludur, henüz kâfirdir. Mekke fethinden sonra müslüman olmuştur.
Verdiği cevapta, yangının devamını Büveyre'nin etrafının da -yani Medine'nin- yanmasını diler. Ve böyle olunca "yangından siz mi uzaktasınız, biz mi? Yani bu yangından Mekke mi yoksa Medine mi zarar görecek görürsün!" der.
Esasen, yangın kâfire zarar veren bir eylem olmasına rağmen, o zaman için kafir olan Ebu Süfyan'ın, kâfirlerin aleyhine olan bir şeyi dilememesi gerekir diye hatıra gelir. Ancak Büveyre'nin etrafına sirayet eden bir yangının temenni edilmesi, Medine'nin yanmasını dilemektir. Bu ise müslümanların aleyhinedir.
4- Rivayetin Müslim'den kaydedilen vechinde hadise üzerine Haşr suresinin 5. âyetinin indiği belirtilmektedir. Aslında, Benî Nadîr yahudilerinin Medine'den sürülüşü, onların bu gidiş esnasında evlerini kendi elleriyle yıkışlarıyla ilgili muhtelif âyetler nazil olmuştur. Tefsir Bölümü'nde onlara temas ettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. (3. cilt 194. sayfa. 822 numaralı hadis; keza 823, 827 numaralı hadislere bakılmalıdır.)[31]

?4240 ?2? ??? ??? ????? ?? ????? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? ??????? # ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????????. ????? #: ????

?????????? ???? ???? ??????? ??????? ???????????. ???????: ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ?????? ???? ???????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ??? ????? ???? ???????? ??????? ?????? ???? ????. ???????? ????????? ?????????: ??? ??????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ?? ???????? ???? ???????. ???????: ??????? ???? ???? ????????? ‘????? ???????? ?????? ???? ???? ???????? ????????? ??? ?????????. ???????: ????????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

2. (4240)- Bintu Muhayyisa, babasından naklediyor: "Allah Teâlâ Hazretleri, Peygamberine, yahudilerin tasarladıkları suikasdı bildirince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yahudi erkeklerden kimi yakalarsanız onu hemen öldürün!" ferman buyurdu. Bunun üzerine babam Muhayyısa (radıyallahu anh), yahudi tüccarlarından biri olan Şebîbe'nin üzerine atılıp öldürdü. Amcam Huvayyısa o sırada henüz müslüman değildi ve babamdan daha yaşlıydı. Babama hem vuruyor ve hem de:
"Ey Allah'ın düşmanı! (onu nasıl öldürürsün?) Karnındaki yağ belki de onun malından!" diyordu. Babam şu cevabı verdi:
"Bana onu yapmamı öyle bir zat emretti ki, eğer seni öldürmemi emretse seni de sağ bırakmazdım." Amcam o esnada müslüman oldu." [Ebu Dâvud, Harac 22, (3002).][32]

?4241 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ????????? ??????????? ????? ?????? # ???????? ????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ????? ????????? ????????? ?????? ????? ???????? ??????????? ????????? ??????????? ????????????? ??????????? ?????? ??????????????[. ????? ??????? ???? ????.»???????« ????? ?? ?‘???? .

3. (4241)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Nadîr ve Kureyza yahudileri Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm ile savaştılar. O da Beni'n-Nadîr'i sürdü. Kureyza'yı yerinde bıraktı. Kureyza'ya ihsanda dahi bulundu. Sonradan onlar da Resulullah'la savaştılar. Aleyhissalâtu vesselâm da erkeklerini öldürdü, kadınlarını, mallarını, çocuklarını müslümanlar arasında taksim etti." [Buhârî, Megâzî 14, Müslim; Cihad 62, (1766); Ebu Dâvud, İmâret 23, (3005).][33]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, daha önce hikayelerini kaydettiğimiz Beni'n-Nadîr yahudilerinden başka, diğer büyük bir kitleyi teşkil eden Kureyza yahudilerinin akibetini haber vermektedir. İhanetlerinin cezası olarak erkeklerin katli; kadın, mal ve çocuklarının müslümanlar arasında taksim edilmesi.
Bunların hikâyesi şöyle gelişmiştir:
a) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hicretle Medine'ye gelir gelmez, Medine'de yaşayan muhtelif gruplarla aralarındaki münasebetleri düzenleyen yazılı bir vesika tanzim etmişti. Günümüzün tabiriyle Kanun-i esasî (veya Anayasa) olarak vasıflandırılan bu antlaşmanın[34] 25. maddesinin a bendinde yahudilerin müslümanlarla tek bir ümmet (camia) teşkil ettikleri, dinlerinde hür oldukları belirtilmiş, 43. ve 44. maddelerde Kureyş'e ve onlara yardım edenlere arka çıkılmayacağı, onlardan gelecek saldırıya karşı Medine'nin elbirliğiyle müdafaa edileceği açık bir dille belirtilmişti.
b) Benî Kureyza, Hendek savaşı sırasında bu ahdi bozmuş şehri kuşatanların teşvik ve iğvalarına kapılarak savaşın en kritik bir anında Medine'yi kuşatan İslam düşmanlarıyla işbirliği yapmıştı. Bilhassa Kureyza'nın o tarafa geçişi, müslümanların durumunu fevkalade sarsmış, halkın moralini bozup direnme gücünü kırmış, insanların içine korku hâkim olmaya başlamıştı. Hususen cephe gerisinde kalan kadın ve çocuklar hakkında korku büyüktü. Müslümaların bu nazik devresini Kur'an-ı Kerim şöyle tasvir eder: "Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada mü'minler denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı" (Ahzab 10).[35]
Benî Kureyza'nın ihaneti, müslümanların durumunu sadece maddî değil, manevî bakımdan da sarsmıştı.
c) Ahzâbın içine giren nifak, beklenen zaferin gecikmesi, çıkan fırtınalar şeklinde tecelli eden ilahi nusret sonucu, Mekkelilerin bir gece âniden çekilmeleriyle atlatılan beladan sonra sıra Benî Kureyza yahudilerinin cezalandırılmasına gelmişti.
İbnu Sa'd'ın kaydına göre, Resulullah savaş yerinden dönüp Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nın hücresine girer girmez. Cebrâil aleyhisselam gelerek:
"Allah sana Benî Kureyza yahudilerine yürümeni emrediyor. Ben onların üzerine gidiyorum. Tepelerine kalelerini sarsacağım!" der.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), derhal Ashab'a dellal çıkararak:
"Allah'ın Resûlü ikindi namazınızı Benî Kureyza yurdunda kılmanızı emrediyor!" duyurusunu yapar. Abdullah İbnu Ümmi Mektum'u Medine'ye halif bırakıp kendisi de cepheye koşar. Otuzaltı atlı, üçbin piyade ile Benî Kureyza kuşatılır. Resulullah seslenir: "Ey maymunların ve hınzırların kardeşleri! Benim, ben!"
Bu gazve hicretin beşinci yılında Zilkade ayının son haftasında bir çarşamba günü başlar. Onbeş gün sıkı bir muhasaradan sonra, Resulullah'a elçi gönderip:
"Bize Ebu Lübâbe İbnu Abdi'l-Münzir'i gönder!" derler.
Resulullah gönderir. Ancak bununla istişare ettikleri zaman onlara eliyle "kesileceksiniz" ma'nâsında boğazlanma işareti yapar. Ebu Lübâbe bu davranışına pişman olur ve "Allah ve Resulüne ihanet ettim" diye oradan ayrılıp Resulullah'a da uğramadan mescide gidip kendini bir direğe bağlar ve tevbesinin kabul edildiğine dair âyet gelmedikçe mescidden ayrılmamaya nezreder. 15 gün kadar yemeyi terkeder, bir ara düşüp bayılır, sonunda tevbesinin kabulüne dair Tevbe suresinin 102. âyeti nâzil olur. Resulullah gelip elleriyle çözünceye kadar bağlarını çözmez.
d) Hendek savaşı sırasında omuzundan yara alan ve mescidde tedavi görmekte olan Sa'd İbnu Muaz için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allahım, Benî Kureyza'ya karşı içimde yanan öfke ateşi sönmeden ruhumu kabzetme!" ma'nâsında duada bulunur.
Sad İbnu Mu'az (radıyallahu anh) onların eskiden beri halifi (müttefiki) olması haysiyetiyle hakemliğini kabul ederler. Sad, "Allahın hükmü"ne muvafik olarak "Mukâtillerin öldürülmesine, kadın ve çocukların köleleştirilmesine ve mallarının taksimine hükmeder. Resulullah hükmün Allah'ın hükmüne muvafik olduğunu söyler. Eli kılıç tutan 600-700 arası Kureyzalı tesbit edilir. Evleri muhacirlere taksim edilir. Silah olarak 1500 kılınç, 300 zırh, 1000 ok, 1500 kalkan tesbit edilir.
Esirler arasında Reyhâne Bintu Amr'ı Resulullah kendisine cariye olarak alır.[36]

*** BENÎ KAYNUKA**

Yahudi kabilelerinin büyüklerinden biri de Benî Kaynuka idi. Kitabımızda bunlarla ilgili bir rivayet konmamıştır. Ancak, mevzuun bütünlüğü açısından burada kısaca bilgi vermede fayda var: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunların meselesini, daha erken devirde, Hicretin yirminci ayında, Şevval ortalarında halletmiştir.
Kaynukalılar münafıkların şefi Abdullah İbnu Übey'in halifi idiler. Kuyumculuk ve sarraflıkla meşgul olurlardı, zengin kimselerdi. Müslümanların Bedir'de zafer elde etmeleri bunların hasedlerini kabartmış, kinlerini artırmıştı. Her fırsatta husumetlerini izhar ediyorlardı.
İbnu Sa'd'ın kaydettiğine göre, bunlar yahudiler arasında, savaşmayı bilen en cesur grubu teşkil ediyordu. Bedir'den sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün onları: "Ey yahudiler Allah'tan korkun, Kureyş'in başına gelen bir belanın size de gelmesinden sakının, müslüman olun. Zaten anladınız ki ben hak peygamberim. Bunu kendi kitabınızda da görüyorsunuz. Üstelik Allah, bana tabi olmanız için sizden ahid de aldı!" mealinde sözlerle uyarmak isteyince biraz küstahça bir cevap vermişlerdi:
"Ey Muhammed! Galiba bizi kendi kavmin gibi zannettin. Harbetmeyi bilmeyen bir grupla karşılaşıp zafer kazanman sakın seni aldatmasın! Eğer seninle savaşacak olursak bizim nasıl insanlar olduğumuzu öğrenirsin!"
Resulullah'la aralarındaki antlaşmayı ilk bozan yahudi cemaati bunlar oldu. Belki de herkesçe bilinen -ve hatta İbnu Sa'd'ın rivayetinde ifade edilen doğru ise, Resulullah'ı bile üzerlerine gitmede teenniye sevkeden- şecaatleri, onları daha pervasız davranışlara sevkediyordu.
Bir gün, bir müslüman kadın Kaynuka çarşısına inmiş, bazı şeyler satarak, alış veriş yapmak üzere bir kuyumcuya girmişti. Dükkanda, kadının yüzünü açtırmaya çalışmışlar, muvaffak olamamışlardı. Bunun üzerine kadın farkına varmadan, çarşafının bir kenarını oturduğu yere rabtettiler. İşi bitip, çıkmak üzere kalkınca kadının çarşafı düştü ve avreti açıldı. Orada bulunan yahudiler gülüp eğlenerek kadınla dalga geçtiler. Bunun üzerine kadın imdat çığlığı atar. Bunu işiten bir müslüman koşup kuyumcuyu öldürür. Diğer yahudiler de müslümanı öldürürler.
Hadise büyür ve müslümanlarla Benî Kaynuka yahudileri arasında kopma hâsıl olur. Nâzil olan âyet, Resulullah'ı onlara karşı sert olmaya davet eder (Enfal 58). Kaleleri kuşatılır. Bir müddet dayanırlarsa da 15 gün kuşatma sonunda Resulullah'a istediği şart üzere sulh teklif etmek zorunda kalırlar. Resulullah bunları öldürmek istiyordu. Ancak tam bu sırada araya giren meşhur münafık Abdullah İbnu Übey:
"Ey Muhammed mevâlime iyilikte bulun" diye ısrar etti ve elini zırhının aralığına sokarak istediğini kopartıncaya kadar salmadı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bırak beni!" diye Abdullah'a, yüzünden okunacak kadar öfkelenip, bağırmasına rağmen: "Hayır, mevâlime iyilik yapıncaya kadar salmıyacağım!" diye ısrar etti. Benî Kaynuka, Hazreçlilerin Halîfi idi. Bu sebeple Abdullah onlara arka çıkıyordu. Dörtyüz zırhsız, üçyüz zırhlı için şefaatçi oluyordu.
Sonunda Resulullah, onların Medine'yi terketmelerine izin verdi. Bunlardan bol ganimet kaldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) humus aldı. İlk humusun buradan alındığı söylenir.[37]
İbnu'l-Esir, el-Kâmil'de hadisenin tarifinde ihtilaf edildiğini belirtir.[38]

*** KA'B İBNU EŞREF'İN KATLİ**

?4242 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????? ?‘??????? ???????? ???? ???? ?????? ???????????. ??????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????: ???????? ??? ????????? ?????: ??????. ?????: ????????? ??? ??? ????????? ?????? ?????: ???? . ???????? ??????? ????: ???????? ??? ??????????? ???????: ???? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ????????. ???????? ???????? ?????: ???????? ??????? ?????????????. ?????: ????? ???? ????????????? ?Œ?? ?????????? ??? ???????? ?????? ???????? ??? ???? ?????? ??????? ???????. ????? ?????: ?????? ??????? ??? ???????????? ???????. ?????: ????? ??????????? ?????: ??? ????????. ????? ?????????? ???????????. ???????: ????? ??????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????: ?????????????? ?????????? ?????: ??????? ????? ????????? ????????? ?????? ??? ?????? ??? ?????????? ???? ??????. ??????? ?????????? ????????? ??????? ????????. ?????: ??????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ???? ??????. ?????: ????????? ?????????? ?????. ??????? ????????? ????????? ???? ??????????: ????? ‘?????? ??????? ???????? ?????? ???????. ???????: ??????? ???? ????????? ???? ?????????? ????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ????? ??? ???????? ????? ‘?????. ????? ????????: ???? ????? ???????? ?????? ????? ??? ???????? ????? ????????????? ?????? ??????????. ?????: ???????? ?????? ??????????. ?????????: ????? ??????
????? ????????? ?????? ??????: ??????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ????? ????????: ????????? ??? ??? ?????? ??????? ?????: ?????? ???????? ??????????? ???????. ????? ?????: ???????? ??? ??? ??????? ?????: ????????????? ??????? ????? ?????: ?????????? ??????????[. ????? ??????? ???? ????.»????????« ???? ????? ???? ?????.»????????« ?????: ????? ?????? ?? ??? ?????.»???????????? ???????« ?? ???? ????? ?? ???? ??????? ???? ????? ?????? ??? ????? .

1. (4242)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Ka'b İbnu'l-Eşref'in hakkından kim gelecek? Zira bu Allah ve Resûlüne ezâ veriyor!" buyurdular. Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) atılarak: "Onu öldürmemi istermisiniz?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet!" deyince Muhammed İbnu Mesleme: "Hakkınızda menfi şeyler söylememe de izin veriyor musunuz? [Güvenini kazanmamız için buna gerek olacak]" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"[İstediğinizi] söyle[yin]" buyurdu.
Bunun üzerine Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) Ka'b-İbnu'l-Eşref'e gelip onunla konuştu, aralarındaki (eski) dostluğu hatırlattı ve:
"Şu adam var ya, sadaka istiyor ve bize sıkıntı oluyor!" dedi.
Ka'b bunu işitince: "Ha şöyle! Vallahi ondan daha da çekeceksiniz!" dedi.
Muhammed İbnu Mesleme:
"Biz ona şimdi gerçekten tâbi olduk. Onu büsbütün terkedip sonunun ne olacağını seyretmekten de korkuyoruz" dedi.
Ka'b: "Söyle bana dedi, içinde ne var, ne yapmak istiyorsunuz?"
Muhammed: "Onu yalnız bırakmak, ondan ayrılmak istiyoruz" deyince, Ka'b: "Şimdi beni mesrur ettin" dedi.
Muhammed ilave etti: "Bana biraz ödünç vermeni talebediyorum.." dedi. Ka'b da: "Bana rehin olarak ne bırakacaksın?" diye sordu. Muhammed İbnu Mesleme: "Ne istersin?" dedi. Ka'b: "Kadınlarınızı bana rehin bırakmalısın!" dedi.
"Ama sen Arapların en yakışıklısısın. Sana kadınlarımızı nasıl rehin bırakalım? [Şu yakışıklılığın sebebiyle hangi kadın nefsini senden men edebilir?]" dedi. Ka'b: Öyleyse çocuklarınızı rehin bırakırsınız!" dedi.
"Ama nasıl olur, birimizin çocuğuna hakaret edip: "Bir veya iki vask hurma karşılığında rehin edildin" diye başına kakarlar. Ama sana zırhları yani silahı rehin bırakalım" dedi. (Kab bu teklifi makul bulup:)
"Pekala, bu olur!"dedi. Bunun üzerine Muhammed İbnu Mesleme, ona el Hâris İbnu'l-Evs, Ebu Abs İbnu Cebr ve Abbâd İbnu Bişr ile birlikte gelmek üzere randevulaştı.
Bunlar geceleyin gelip onu (dışarı) çağırdılar. Ka'b yanlarına indi. Kadını: "Ben bazı sesler işitiyorum, bu sanki kan sesidir (gitme!)" dedi.
Ancak O: "Hayır, bu gelen Muhammed İbnu Mesleme ile süt kardeşi ve Ebu Nâile'dir. Mert kişi geceleyin yaralanmaya bile çağırılsa icabet eder!" dedi.
Muhammed İbnu Mesleme arkadaşına: "Gelince, ben elimi başına uzatacağım. Onu tam yakaladım mı göreyim sizi!" dedi. Ka'b kılıncını kuşanmış olarak indi.
"Sende tîyb kokusu hissediyoruz!" dediler. Ka'b: "Evet! nikahımda falan kadın var. Arap kadınlarının (sevdiği) kokuyu sürüyorum" dedi. Muhammed İbnu Mesleme: "Ondan koklamama müsaade eder misin?" dedi.
Ka'b: Tabi ederim, kokla!" dedi. Muhammed yakalayıp kokladı. Sonra:
"Bir kere daha koklamama müsaade eder misin?" dedi. Sonra onu yakaladı.
"Göreyim sizi!" dedi ve orada öldürdüler." [Buhârî, Megâzî 15, Rehn 3, Cihâd 158, 159; Müslim, Cihad 119, (1801); Ebu Dâvud, Cihad 169, (2768).][39]

AÇIKLAMA:

Ka'bu'l-Eşref aslen Araptır. Babası, Benî Tay Kabilesinin bir kolu olan Nebhânlıdır. Bir kan davasına karıştığı için Cahiliye devrinde Medine'ye gelip yerleşmiştir. Medine'de Beni'n-Nadîr'e dost olmuş, onlardan kız alarak evlenmiştir. Ka'b bu evliliğin mahsûlüdür. Ka'b uzun boylu, cüsseli bir insandı. Kafası iri, karnı iriydi. Annesi Akîle Bintu Ebi'l-Hukayk, yahudi olması ve yahudi kültürü üzerine yetişmesi sebebiyle Ka'b Arap değil, yahudi biliniyordu. Şâir bir insandı. Bedir savaşından sonra müslümanlar aleyhine hicviyeler yazdı. Mekke'ye gitti. İbnu Vedâ'ti's-Sehmî'nin yanına indi. Bu zat, el-Muttalib'in babası idi. Hassan İbnu Sâbit bunu ve karısı Atîke Bintu Üseyd'i hicvetti. Bunun üzerine kadın Ka'b'ı tardetti. Ka'b tekrar Medine'ye döndü. Müslüman kadınları üzerine aşk şiirleri yazdı. Müslümanlar bu şiirlerden fevkalâde rahatsız oldular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı da hicviyeler düzüyor, Kureyşli kâfirleri aleyhte tahrik ediyordu. Resulullah Medine'ye geldiğinde halk karışıktı. Hepsiyle sulh içerisinde yaşamak istiyordu. Ancak yahudi ve müşrik olanlar müslümanlara fazlaca eziyet veriyorlardı. Cenâb-ı Hakk başlangıçta Resûlüne ve müslümanlara sabır emrediyordu. Ka'b bu eza işinden vazgeçmeyip, dozajını artırınca, Aleyhissalâtu vesselâm bir grup göndererek Ka'b'ı öldürtmesini Sa'd İbnu Mu'âz'a emretti.
Kab'ın öldürülmesi Hicretin üçüncü senesinin Rebiyyülevvel ayına rastlar.
Rivayetler onun Mekke'ye gidince Ka'be'nin örtüsünün yanında Mekkelilerle, müslümanlara karşı mücadele etmek üzere antlaşma yaptığını belirtir. Bu sırada Mekkeliler: "Onun dini mi,yoksa bizim dinimiz mi daha hakka yakın?" diye sorarlar. Ka'b "Sizin dininiz!" cevabını verir.
İbnu Hacer Ka'b'ın öldürülmesine bir başka sebep daha kaydeder. Buna göre: "Ka'b bir yemek hazırlar. Yahudilerden bir gruba da: "Muhammed'i bir ziyafete çağıracağım, gelince siz bir punduna getirip öldürün" dedi. Ziyafet hazırlandı. Resulullah da çağrıldı. Birkaç ashabıyla gelmişti. Oturduktan sonra Cebrâil aleyhisselam, heriflerin planını haber verdi. Resulullah kalktı ve Cebrail'in kanatlarıyla örtünerek dışarı çıktı. Resulullah'ı kaybedince onlar da dağıldı. Aleyhissalâtu vesselâm, işte bu sırada "Ka'b'ı bana kim halledecek?" demiştir.
Şu halde Ka'b'ın öldürülmesi sadece hicvedici şiirler yazması sebebiyle değildir. Daha başka muzır faaliyetleriyle bu cezaya müstehak olmuştur.
Rivayetler onun öldürülmesini üzerine alan Muhammed İbnu Mesleme'nin, Ka'b'ın kız kardeşinin oğlu yani yeğeni olduğunu belirtir. Keza bu işte adı geçen Ebu Nâile de Kab'ın süt kardeşidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Eğer yapacaksan acele etme, (planını iyi hazırla), hatta Sa'd İbnu Muazla da istişâre et" buyurur. Sa'd'la istişare eder. Sa'd, kendisine "Ona git, ihtiyacını aç ve veresiye olarak yiyecek iste!" tavsiyesinde bulunur.
* Başka rivayetler, Muhammed İbnu Mesleme'nin Resulullah'tan, kendisinden şikayette bulunma, fikrini ve sözlerini kınama hususunda izin isteyip Ka'b'a: "Bu adamın gelişi bize bir bela olmuştur, bütün Araplar bizimle savaştı ve tek bir yaydan ok attılar" dediğini; Resulullah'ın, öldürme ekibini, Bakîu'l-Garkad'a kadar uğurladığını, onları gönderip: "Allah'ın ismi üzere gidin. Allahım bunlara yardımcı ol!" dediğini kaydeder.
* Hadise üzerine, ertesi gün, "efendimiz öldürüldü" diyerek, yahudiler Resulullah'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm, bir bir onun yaptıklarını, müslümanlara verdiği eziyetleri anlatarak ölümü hakettiğini açıklar. Yahudiler itiraz etmeye, cevap vermeye mecal bulamazlar.
Bu vak'adan sonra büyük bir korkuya düşen yahudiler, sinerler ve yıkıcı faaliyetlerden ellerini çekerler.
Süheylî Ebu Hanîfe'ye muhalif olarak:
"Ka'b'ın öldürülme hadisesi, muâhid (sulh antlaşması yapan) kimse, Şâri'e sebbettiği, hakarette bulunduğu takdirde katlinin caiz olduğunu ifade eder" demiştir.
İbnu Hacer Süheylî'ye hak vermez. Bu hadisenin harp haline giren bir hadise olduğuna dair deliller kaydeder ve "Kıssada, müşrikin -umumî davet kendisine ulaşmış ise- İslam'a davet edilmeden öldürülebileceğine delil vardır" der.
* Hadis, savaş sırasında, ihtiyaç duyulan her şeyin söylenebileceğine delildir.[40]

*** EBU RAFİ ABDULLAH İBNU EBİ'L-HUKAYK'IN ÖLDÜRÜLMESİ**

?4243 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ??? ???? ??????? ???????? ???????? ??????????? ???? ????????

???????? ????? ?????? ??????? ??????????[.

1. (4243)- Hz. Bera (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Râfi'e bir heyet gönderdi. Abdullah İbnu Atîk, geceleyin evine girerek, onu uyurken öldürdü."[41]

?4244 ?2? ??? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??? ???? ??????? ?????????? ?????? ???? ?‘??????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ??????? ???? ??????? ??????? ????? ?????? # ????????? ????????. ??????? ???? ??????? ??? ?????? ???? ??????? ??????????. ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ???????????. ????? ??????????? ‘????????: ?????????? ?????????? ??????? ?????????? ???????????? ???????????? ???????? ??? ???????. ????????? ????? ????? ???? ????????. ????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????. ???????? ???? ????????? ??? ??????????? ??? ?????? ??????? ??? ???????? ????????. ?????? ?????? ??? ???????? ????????. ?????????? ??????????. ???????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? ?‘???????? ???? ??????. ?????: ???????? ??? ?‘???????? ???????????? ?????????? ????????? ??????? ???? ?????? ???????? ????????. ??????? ??? ???????? ????. ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ????????? ???? ?? ???? ???????. ??????: ??? ???????? ???????? ??? ???? ?????????? ?????? ????? ????????. ????????????? ??????? ?????? ???? ??? ?????? ???????? ?????? ?????????? ? ?????? ????? ???? ???? ????????. ????????: ???? ???????: ???????: ???? ????? ??????????? ?????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? ??????! ?????????? ????

????????. ????????? ?????? ???????. ????? ???????? ??????? ????????: ??? ???? ?????????: ??? ???? ???????. ???????: ‘????? ?????????? ???? ????? ??? ???????? ????????? ?????? ??????????. ?????: ??????????? ???????? ??????????? ?????? ????????. ????? ???????? ??????? ????????? ?? ???????? ????? ????? ??? ????????? ?????????? ????? ?????????. ?????????? ??????? ?‘??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ??? ????????? ????. ?????????? ????????? ?????? ???? ????? ???? ??????????? ??? ?‘????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ???????????? ?????? ???????????? ???????????. ????? ??????????? ????? ???????? ???? ????????. ????????: ? ??????? ??????????? ????? ??????? ??????????? ???????? ????? ??????? ????? ????????? ???? ????????. ??????: ????? ???? ??????? ??????? ?????? ????????. ???????????? ??? ????????. ????????: ??????????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????. ????????????? ??? ?????????? # ????????????. ?????? ???: ???????? ???????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????? ???? ?????????? ?????[. ????? ???????? ????? ?? ??????? ??????? ???????.?»??????? ????????«
?????? ???????: ???? .

2. (4244)- Bir başka rivayette şöyle der: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yahudi Ebu Râfi'e, Ensar'dan bir grup adam gönderip, başlarına da Abdullah İbnu Atîk'i koydu.
Ebu Rafi', Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a eza veriyor ve aleyhinde çalışmalar yapıyordu. Ebu Râfi', Hcaz bölgesindeki kendine has bir kalede oturuyordu. Kaleye yaklaştıkları zaman güneş batmıştı. Halk artık sürüleriyle dönüyordu.
Abdullah arkadaşlarına: "Siz burada oturun ve yerinizden ayrılmayın. Ben gidip, kapıcılara biraz iltifat edip, içeri girme imkânı arayacağım" dedi ve ilerledi. Kapıya kadar geldi. Kazayı hâcet yapıyormuş gibi elbisesini toparladı. İnsanlar içeri girmişti. Kapıcı seslendi.
"Ey Allah'ın kulu, girmek istiyorsan gir. Kapıyı kapatacağım (çabuk ol)!" dedi.
Ben de girdim ve (bir köşeye) gizlendim. Halk tamamen girince kapıyı kapattı. Sonra da anahtarları bir kazığa taktı.
Ben (müsait bir anda) kalkıp anahtarları alıp kapıyı açtım. Ebu Râfi evinde gece sohbeti yapıyordu. Ve hususi bir köşkte idi.
Sohbet arkadaşları dağılınca, yanına çıktım. Her bir kapıyı açıp girdikçe içeriden üzerime kapadım. "Eğer halkın haberi olur da beni öldürmeye azmederlerse, ben Ebu Râfi'î öldürmeden ona ulaşamasınlar" diye böyle yaptım. Sonunda yanına kadar geldim. Köşkün ortasında yer alan karanlık bir odadaydı. Ancak, odanın neresinde olduğunu bilemiyordum.
"Ebu Râfi" diye seslendim.
"Kim o?" dedi. Sese doğru yöneldim. Heyecan içerisinde bir kılıç darbesi indirdim, ama boşa gitti. Adam bir çığlık attı. Hemen odadan çıktım. Azıcık bekleyip tekrar girdim. [sesimi değiştirip, yardıma gelmiş gibi:]
"O ses de ne? ey Ebu Râfi" dedim.
"Kahrolası, odada biri var az önce bana kılıç vurdu" dedi.
(Yerini iyice keşfetmiştim), bir darbe daha indirdim. Yaraladım, fakat öldürümedim. Sonra kılıcın ucunu karnına sapladım, sırtına kadar dayandı. Öldürdüğümü anladım. Geri dönüp, kapıları teker teker açmaya başladım. Merdivene kadar geldim. Ayağımı bastım. Yere kadar ulaştığımı zannettim. Ay ışığıyla aydınlık bir gecede düştüm. Bacağım kırıldı. Sarığımla sardım. Sonra gidip kapının önüne oturdum. Onu gerçekten öldürdüm mü, öğreninceye kadar bu gece kaleden dışarı çıkmayacağım" dedim.
Horozlar ötünce, surların üzerinden ölüm ilan edildi. Ölüm habercisi:
"Hicaz ahalisinin tüccarı Ebu Râfi'in ölümünü duyuruyorum!" diye bağırıyordu. Ben hemen arkadaşlarımın yanına gittim.
"Zafer! dedim, Allah Ebu Râfi'in canını aldı!"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim, olup biteni anlattım. Bana:
"Uzat ayağını!" buyurdular. Ben de ayağımı uzattım. Meshediverdi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi hiçbir rahatsızlık kalmadı." [Buhârî, Megâzî 16, Cihad 155.][42]

?4245 ?3? ??? ????????? ?? ???:]???? ?????????? #: ???? ????????? ???????? ???? ???? ??????????? ???? ?????? ?????????? ?????????????. ?????? ?????? ????????: ?????? ????????? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ??????? ????????? ??????? ????? ? ??????????? ??????[. ????? ????.

3. (4245)- Abdurrahman İbnu Ka'b (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) İbnu Ebi'l-Hukayk'ı öldürenleri, (bu işe giderken) kadın ve çocukları öldürmekten nehyetmişti. Onlardan bir adam dedi ki: "Karısı bağırmalarıyla bize sıkıntı olmuştu. Kılıncı sıyırıp tepesine kaldırdım. (Vuracağım sırada) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (n tenbihini) hatırladım ve kendimi tuttum. Bu tenbih olmasaydı ondan da rahata erecektik." [Muvatta, Cihad 8, (2, 447).][43]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Rafi' Abdullah İbnu Ebi'l-Hukayk'a Sellâm İbnu Ebi'l-Hukayk da denmektedir. İbnu İshak'ın anlattığına göre, "Evs'e mensub olanlar Ka'bu'l-Eşref'i öldürünce, Hazrecliler de Sellâm İbnu Ebi'l-Hukayk'ın öldürülmesi için izin istediler. Bu herif Hayber'de oturuyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da izin verdi." Abdullah İbnu Ka'b İbni Mâlik (radıyallahu anhümâ) şöyle anlatır: "Allah'ın, Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)'a yatpığı lütuflardan biri şu idi: "Evs ve Hazrec daima birbirine rakib iki pehlivan gibiydiler. Evs her ne zaman hayırlı bir iş yaptı mı, Hazrec mutlaka şöyle derdi: "Vallahi, onlar bu amelleriyle fazilette bizi geçtiler!" Evs de böyleydi. Evs, Ka'b İbnu'l-Eşref'i öldürünce Hazrecliler (biraraya gelip) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ka'bu'l-Eşref kadar düşmanlıkta ileri giden bir başka şahıs hakkında müzakerede bulundular. Hayber'de ikamet etmekte olan Ebu'l-Hukayk'ı hatırladılar."
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ebu Râfi'in verdiği eza, onun, müslümanların aleyhinde çalışanlara maddi destek sağlamasından ileri geliyordu. Bir rivayette: "Arap müşriklerinden Gatafan ve diğerlerine, "Resulullah'a karşı bol mal veriyordu denmiştir. Bazı rivayetlerde de, müslümanlara karşı, -aynen Hendek savaşında olduğu gibi- müşrik Arapları tek bir ittifakta birleştirmeye çalıştığı belirtilir.
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler
* Kendisine davet ulaştığı halde küfürde ısrar eden müşrikleri aldatıp, âni baskında bulunmak caizdir.
* Resulullah aleyhinde, eli, malı, dili ile çalışanların öldürülmesi caizdir.
* Ehl-i harb'e karşı casusluk caizdir.
* Müşriklere savaşta şiddetli davranmak caizdir.
* Maslahat için sözü mübhem tutmak caizdir.
* Az sayıda müslümanın çok sayıda müşriğe saldırması caizdir.
* Delil ve alâmete dayanarak hüküm vermek caizdir. Çünkü İbnu Atik, sesine dayanarak Ebu Râfi'e hükmetmiş, ölüm ilanına dayanarak onun öldüğüne hükmetmiştir. (Her

şeyde görerek hükme gitmek imkansızdır.)[44]

*** UHUD GAZVESİ**

?4246 ?1? ?? ??? ?? ???? ????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????????? # ??? ????? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????????? # ??????? ???????????. ??????? ????????: ????????????? ????????? ????????: ? ????????????. ??????????: ????? ?????? ??? ??????????????? ??????????? ??????? #: ??????? ???????? ??????? ??????????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4246)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud'a çıktığı zaman, (bir müddet sonra) O'nunla beraber çıkanlardan bir kısmı geri döndü. [Bunlar hakkında] Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı ikiye ayrıldı. Bir grup: "Bunları öldürelim" diyordu. Öbür grup ise: "Hayır onları öldürmeyelim" diyordu. Bu ihtilaf üzerine şu âyet nâzil oldu:
"(Ey Müslümanlar!) Münafiklar hakkında iki fırka olmanız da niye? Allah onları yaptıklarından dolayı baş aşağı etmiştir. Allah'ın saptırdığını siz mi yola getirmek istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimseye sen hiç yol bulamayacaksın" (Nisa 88).
Resulullah da şöyle buyurdu: "Burası Taybe'dir. Deccâl'ı sürer çıkarır, tıpkı körüğün, demirin pasını çıkardığı gibi." [Buhârî, Megâzî 17, Fedâilu'l-Medine 10, Tefsir, Nisa 15; Müslim, Münafikun 6, (2776); Tirmizî, Tefsir, Nisa (3031).][45]

AÇIKLAMA:

1- Uhud savaşını en sonda anlatacağız. Sadedinde olduğumuz hadiste geçen bir-iki noktayı kısaca açıklamamızda gerek var:
2- Burada temas edilen geri dönenler, bakşa rivayetlerde tasrih edildiği üzere, meşhur münafik Abdullah İbnu Ubey ve onun etrafindaki adamlarıdır. Abdullah da Resulullah gibi şehrin içinde kalınması reyinde idi. Ancak dışarı çıkmak isteyenler ağır basınca Resulullah, çıkma istikametinde karar almış, düşmanı Uhud'da karşılama emrini vermişti. İşte bunu bahane eden münafikların lideri, adamlarına: "Muhammed onlara uydu, bana isyan etti, kendimizi niye öldürtelim?" diyerek muhariblerin üçte birini peşine takarak ordudan ayrıldı.
3- Hadiste medar-ı bahs edilen iki fırkadan maksad, Abdullah İbnu Ubey'le birlikte geri dönenler hakkında verilecek hüküm hususunda ortaya çıkan iki görüş sahipleridir. Rivayetten de anlaşıldığı üzere, bir grup, en kritik anda cepheyi terkeden münafikların öldürülmesi traftarıydı. Diğer grup ise buna karşı idi. Münakaşa büyüyünce, mesele üzerine, kaydettiğimiz âyet nâzil olmuştur.Ancak âyetin iniş sebebiyle ilgili başka rivayetler de var. Burada o teferruata girmeyeceğiz.
4- Medine için, hadiste Taybe ismi kullanılmaktadır. Bazı hadislerde eski adı Yesrib olan Medine-i Münevvere'nin Resulullah tarafindan Taybe, Tâbe diye tesmiye edildiği belirtilir. Her ikisi de güzel koku ma' nâsına gelen tıyb kökünden gelir. Medine şehrinin sürüp çıkması, kötülükleri içerisinde barındırmaması demektir. Buhari'nin bir rivayetinde "O Taybe'dir günahı sürüp çıkarır"; Tirmizî'de "Hubsu, yani pisliği sürer çıkarır" denmiştir.
Bu, Medine'de kalbinde kötülük olanların barınamayacağını ifade eder. Nitekim demirci de madenin cevherinden curufunu ateş yardımıyla temizler.[46]

?4247 ?2? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ?????????????? ????????? ????????? ?????????? # ??????? ???? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????: ? ??????????? ??? ???????????? ????????? ????????? ??? ??????????? ????? ?????????????? ???????? ????????? ??? ??????????. ???????? ???????????? ????????? ????? ??????? ????????? ????????? ?? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ???????? ?????????: ??????????? ???????????. ????? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????? #: ??? ? ?????????. ???????? ???????? ?????? ???????? ??????????. ????????? ????????? ??????. ????????? ????
????????. ??????: ???? ????????? ????????? ??????: ? ?????????. ??????: ???? ????????? ????? ???? ????????? ??????: ? ????????? ??????: ???? ????????? ????? ??????????? ?????? ???????? ?????. ??????: ???? ?????? ????????? ?????? ??????? ???????? ‘???????. ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????. ??????: ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ??? ????????? ????? ???? ????????: ????? ??????. ?????? #: ????????. ??????? ??? ???????? ?????? ???????: ?????? ???? ????????. ????? ???? ????????: ????? ????????? ??? ?????? ??????. ??????? #: ????????. ??????? ??? ???????? ????? ???????: ?????? ???????? ??? ?????? ??????. ????? ???? ????????: ?????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ????????. ?????? # ????????. ???????: ??? ???????? ????? ???????: ? ??????? ???????? ?? ????????? ??????????? ??? ????????[. ????? ??????? ???? ????? ??? ???? ???? ???????? ????????? ????? ????.»????????« ?????.????? »????« ??? ??????.»??????« ??? ???.»???????? ??????« ?? ???? ??? ??? ???? ???? ??? ???? ???????? ?????? ??? ?????? ????? ??? ????? ???.?»??????????« ????? ???? ?????? ???? ?? ??? .

2. (4247)- Bera İbnu Âzib (radıyallahu anh) anlatıyor: "O gün müşriklerle karşılaştık. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ok atıcılarından müteşekkil [elli kişilik] bir grup askeri ayırıp, başlarına Adullah İbnu Cübeyr (radıyallahu anh)'ı tayin etti. Ve şu tenbihte bulundu."
"Hiç bir surette yerinizden ayrılmayın! Hatta bizim onlara galip geldiğimizi görseniz bile yerinizden ayrılmayın. Onların bize galebe çaldıklarını [ve kuşların cesetlerimize üşüştüklerini] görseniz dahi [ben size adam göndermedikçe] bize yardıma gelmeyin."
Müşriklerle karşılaştığımız zaman [Allah onları hezimete uğrattı ve] kaçtılar. Hatta dağa hızla kaçan kadınların eteklerini topladıklarını gördüm. (Ayak bileklerindeki) halkaları bile gözüküyordu. (Bizimkiler) şöyle demeye başlamışlardı: "Ganimet, ganimet!"
Abdullah İbnu Cübeyr (radıyallahu anh):
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)[ın size ne söylediğini unuttunuz mu?] "yerlerinizi terketmeyin" diye tenbihledi!" dedi ise de (okçular) dinlemediler. ["Vallahi, biz de arkadaşlarımızın yanına gdip, ganimet alacağız" dediler.] Onlar bu emre itiraz edince, yüzleri ters çevrildi, (ne yapacağını bilemeyen şaşkınlara döndüler ve) [mağlup oldular]. Yetmiş ölü verildi. Ebu Süfyan ortaya çıkıp: "Aranızda Muhammed varmı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm "Ona cevap vermeyin!" dedi. Ebu Süfyan tekrar sordu: "Aranızda İbnu Ebî Kuhâfe var mı?"
Resulullah yine: "Cevap vermeyin" buyurdu. Ebu Süfyan:
"Aranızda İbnu'l-Hattâb varmı?" diye sordu.Hiç kimse ona cevap vermedi. O zaman Ebu Süfyan: "Bunların hepsi öldürüldüler. Eğer sağ olsalardı cevap verirlerdi!" dedi. Bu söz karşısında Hz. Ömer (radıyallahu anh) kendini tutamadı: "Ey Allah düşmanı yalan söyledin. Sana üzüntü verecek şeyleri Allah ibkâ etsin!" dedi. Ebu Süfyan: "(Şanın) yüce olsun Ey Hübel!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Buna cevap verin!" emretti. Ashab:
"Ne diyelim?" diye sordu.
"Allah mevlamızdır, sizin mevlanız yoktur!" deyin" dedi. Ebu Süfyan:
"Güne gün! [Uhud Bedir'e karşılıktır.] Harb (elden ele geçen) kova gibidir! Müsleye uğramış (uzuvları koparılmış) kimseler bulacaksınız. Bunu ben emretmedim, [Buna memnun olmadım, kızmadım da, yasaklamadığım gibi emir de etmedim] beni kötülemeyin!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Buna cevap verin!" emrettiler. Ashab: "Ne söyleyelim?" diye sordu:
"Hayır eşitlik yok! Bizim ölülerimiz cennette, sizinkiler cehennemde! deyin!" buyurdular. [Buhârî, Megâzî 17, 9, 20, Cihâd 164, Tefsir, Âl-i İmrân 10, Ebu Dâvud, Cihad 116, (2662), "Beni kötülemeyin" den sonrasını Rezîn ilave etmiştir.[47]

?4248 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ??????. ??????: ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? # ???????????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????????? # ??????? ????????????? ?????????? ?????? ??? ???????. ???????? ????? ?????? ????? ????????? ?????????????. ??????: ?????????? ????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????????. ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????????. ????? ????????? ?????????? ?????????????? ?????? ???? ??????? ??????: ??? ?????? ???? ??????? ?????????? ?????? ????????? ????? ‘???? ???????? ???? ????? ??????. ????? ??????: ????? ?????????? ??? ????? ?????? ??? ?????? ????? ????????. ????? ????? ?????? ?????? ?????:?????????? ???? ??????? ???????????? ??? ?????? ????????

??????????? ????????? ??????????? ????????? ????????. ????????????? ?????? ??????? ???? ?????????????. ????? ???????? ??? ???????? ????????? ??? ?????????. ????? ?????: ?????? ????? ???? ????? ?Œ???? ???????? ????? ???? ?????????: ???? ?????????????? ??????? ???????? ??? ????????? ?????? ???????? ?Œ??[. ????? ??????? ???????? .

3. (4248)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Amcam Enes İbnu'n-Nadr (radıyallahu anh) Bedir savaşında bulunamadı. Bu sebeple: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müşriklere karşı yaptığı ilk savaşta yoktum. Eğer Allah, bana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte müşriklerle savaşmak nasib ederse, Allah ne yapacağımı görecektir!" dedi.
Uhud günü müslümanlar (bozulup) dağılınca:
"Ey Allahım, bunların -yani müslümanların- yaptığından dolayı özürlerinin kabulünü dilerim. Ben onların -yani müşriklerin- yaptığından da sana sığınıyorum!" dedi ve kılıncını çekip ilerledi. Karşısına Sa'd İbnu Mu'âz çıkmıştı:
"Ey Sa'd İbnu Mu'âz! Cenneti istiyorum! Nadr'ın Rabbine yemin olsun ben Uhud'un önünde(n gelen) cennetin kokusunu duyuyorum!" dedi.
(O günü anlatan) Sa'd İbnu Mu'âz, (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a):
"Ey Allah'ın Resûlü, (o gün) onun yaptıklarını (bir bir anlatmaya) muktedir değilim! İlerledi (diyeyim o kadar)" dedi. Enes İbnu Mâlik, (Sa'd İbnu Mu'âz (radıyallahu anh)'ı te'yiden) dedi ki:
"Biz (Enes İbnu Nadr'ın) cesedinde seksen küsür darbe izi bulduk, kimisi kılıç, kimisi mızrak, kimisi ok yarasıydı. Ayrıca biz onu müşrikler tarafından müsle edilmiş (gözü oyulup, burnu, kulakları koparılmış) olarak bulduk. Öyle ki onu kimse tanıyamamıştı. Kızkardeşi (halam Rübeyyi') -bedenindeki bir ben'inden veya- parmağının ucundan tanıdı.
Enes (radıyallahu anh) devamla dedi ki: "Biz şu âyetin, Enes İbnu Nadr ve benzerleri hakkında indiğine inanırdık: "Mü'minlerden Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir, ahdlerini hiç değiştirmemişlerdir" (Ahzab 23). [Buhârî, Megazî 17, Cihad 12; Müslim İmâret 148, (1903); Tirmizî, Tefsir, (3198).][48]

?4249 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ?????????? # ???????? ??? ????????? ????? ???? ??? ?????? ??????? ?????: ?? ??????????. ??????? ????????? ????? ??? ?????? ????? ??????? ????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

4. (4249)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uhud günü bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordu:
"Öldürülecek olsam, nereye gideceğim Ey Allah'ın Resulü?"
"Cennete! cevabını alınca elindeki hurmaları firlatıp attı. (Kafirlerin içine dalıp) öldürülünceye kadar savaştı." [Buhârî, Megâzî 17; Müslim, İmâret 143, (1899); Nesâî, Cihad 31, (6, 33).][49]

?4250 ?5? ??? ??? ?????? ???:]????? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ????: ?????? ??? ????? ?????? # ?????? ?????? ??????????. ??????: ?????
??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ????????????? ???? ??????? ?????????????? ???????? ???? ???????? ?????? ????? ??????. ????????? ???????? ???????? ????????????? ?????????? ???????? ??????? ?????? # ????? ???????? ??? ??????????[. ????? ??????? ??? ????: ???? ??? ????. ????? ????? ????.»??????????« ?????? ???? ???? ??????. ?»??????« ?? ???? ????? ???? .

5. (4250)- İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah anlatıyor: "Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)'ı işittim, demişti ki: "Uhud gününde resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadakının içerisindeki okları bana bir bir verip:
"At! diyordu, at annem babam sana feda olsun!"
Müşriklerden biri müslümanları(n canlarını) yakmıştı, ona kanatsız bir ok attım. Yan tarafından isabet ettirdim. Herif yere yıkıldı ve avret yerleri de açıldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldüler, o kadar ki yan dişlerini gördüm." [Buhârî- Megâzî 18, 15; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 41, (2411, 2412).][50]

?4251 ?6? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ??????? ????? ?????? # ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ????? ?????????? ???????? ?????????? ??? ??????????? ?????? ??? ??????? ??????? ????????? ???????????? ?????????? ????????[. ????? ??????? .

6. (4251)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uhud günü, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağ ve sol iki tarafında beyaz elbiseli iki adam görüyordum. Bunlar,şiddetli birşekilde savaşıyorlardı. Onları ne daha önce görmüştüm ne de daha sonra gördüm. -Yani bunlar Cibril ve Mikâil aleyhimâsselam idiler-" [Buhârî, Megâzî 18, Libâs 24; Müslim Fedâil 46, (2306).][51]

?4252 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ?????? ?????? ?????????? ??????? ???? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ???????????? # ? ??????????. ?????????? ????????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? #: ????????? ???? ?????????? ?????????? ??????????? ??????? ????????????? ????? ????????????[. ????? ??????? ????????? .

7. (4252)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam Uhud günü şehid oldu. Yüzünü açıp ağlamaya başladım. Bana mâni oldular. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mani olmuyordu. Fatıma Bintu Amr İbni Haram (radıyallahu anhâ) ona ağlamaya başladı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ona ağlasan da ağlamasanda melekler onu, siz (cenazesini) kaldırıncaya kadar, kanatlarıyla gölgelemektedirler buyurdular." [Buhârî, Cenâiz 3, 34, Cihâd 20, Megâzî 26; Müslim, Fedailu's-Sahâbe 130, (2471); Nesâî, Cenâiz 13, (4, 13).][52]

?4253 ?8? ??? ?????? ?? ???? ?? ??? ????]???? ????? ?????? # ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??? ????.»???????« ?? ??? ??????? ??? ???? .

8. (4253)- Sâib İbnu Yezîd, -ismini söylemiş olduğu- bir adamdan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud günü (üst üste giyilmiş) iki zırhdan (destek) gördü." [Ebu Dâvud, Cihâd 75, (2590); İbnu Mâce, Cihad 18, (2806).][53]

?4254 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ?????? ??????: ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ??? ????????????. ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????? # ?? ??????? ??????[. ????? ??????? .

9. (4254)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud günü: "Peygamberine böyle yapan bir kavme Allah'ın öfkesi arttı" dedi ve (kırılan) dişine işaret etti. Ve ilave etti: "Allah'ın gadabı, Resulullah'ın Allah yolunda öldürdüğü kişiye de Allah'ın öfkesi şiddetlendi." [Buhârî, Megazî 24; Müslim, Cihad 106, (1793).] [54]

?4255 ?10? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? #: ???????? ?????????????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????. ???????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????: ?????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????????? ??? ??????? ????????? ??????: ?????? ???? ???? ?'???? ?????? ?Œ??[. ????? ???? ????????.»????? ???????« ??? ?? ???? ???.?»?????? ?????? ???? ????????« ??? ???? .

10. (4255)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Uhud günü dişi kırıldı, başından yaralandı. [Yüzüne akan] kanı, yüzünden siliyor ve:
"Allah, kendilerini Allah'a davet eden peygamberlerinin (başını) yarıp, dişini kıran [ve yüzünü kana bulayan] bir kavmi nasıl iflâh eder?" diyordu. Bunun üzerine Allah şu âyeti

indirdi:
"Allah'ın onların tevbelerini kabul veya onlara azab etmesi işiyle senin bir ilgin yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir. Göklerde olanlarda yerde olanlar da Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah bağışlayandır, merhamet edendir" (Âl-i İmran 128-129). [Müslim, Cihâd 104, (1791); Tirmizî, Tefsir, Âl-i İmran, (3005, 3006); Buhârî, muallak olarak kaydetmiştir. (Megazî, 21).][55]

AÇIKLAMA:

1- Son rivayette (4255), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Uhud' da yaralar aldığı belirtilmektedir. İbnu Hişâm'ın Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh)'tan kaydına göre, Uhud'da Utbe İbnu Ebî Vakkas Resulullah'ın sağ alt rebaiyye dişini[56] kırmış, alt dudağını da yaralamıştır. Abdullah İbnu Şihâb ez-Zührî de alnından yaralamıştır. Abdullah İbnu Kami'e elmacık kemiğinden yaralamış, buraya miğferinden iki halkanın saplanmasına sebep olmuştur. Hatta, bir rivayette, Sa'd İbnu Ebî Vakkas: "Ömrümde, Uhud'da Resulullah'ı yaralayan kardeşim Utbe'yi öldürmek istediğim kadar hiç bir zaman insan öldürme hırsı duymadım" demiştir.
Bunlardan Utbe İbnu Ebî Vakkas'ın sonradan İslam'a girdiğini İbnu Merde söylemiş ise de, diğer müellifler onu reddederler ve kâfir olarak öldüğünü belirtirler. Abdullah İbnu Kami'e'nin Resulullah'ın: "Allah seni zelil kılsın" bedduasını aldığı ve bilahare bir dağ keçisinin, param parça oluncaya kadar boynuzlarıyla vurduğunu kaydederler.
Abdullah İbnu Şihâb ez-Zührî'nin, sahabeler arasında ismi geçer. Sonradan İslam'la müşerref olup Mekke'de öldüğü, meşhur muhaddis Muhammed İbnu Şihâbî'z-Zührî'nin ceddi olduğu belirtilir, (radıyallahu anh).[57]

*** UHUD HARBİ**

Uhud: Medine'ye bir fersahtan daha yakın yeralan bir dağınadıdır. Günümüzde genişleyen Medine, neredeyse Uhudun eteklerine ulaşmıştır.
Uhud savaşı, Hicretin üçüncü yılı içerisinde şevval ayında -tam olarak söylemek gerekirse Medine'ye gelişin 32. ayında- cereyan etmiştir. Bedir'den 13 ay sonra.
Bedir'de büyük bir yenilgiye uğrayan Mekkeli müşrikler, müslümanlara karşı büyük, bir kinle dolmuştular. Medineli yahudilerin tahrikkâr faliyetleri onların kinlerini daha da artırmış olmalıdır.
Müslümanların böyle bir savaşa hiç ihtimal vermeyip, hazırlıksız yakalandıkları söylenemez. Her hal-u kârda Hz. Peygamber Mekke'den ciddi bir intikam saldırısı olacağını tahmin etmiş olmalıdır. Zaten Bedir savaşından döner dönmez, Mekkeliler, Ebu Süfyan'ın müslümanlardan kaçırmaya muvaffak olduğu kervanın kârına hiç dokunmayıp, onunla intikam ordusu hazırlama kararı almışlardı. Hz. Peygamber Mekke'de olup bitenleri takip ediyor, bilhassa amcası Abbas'ın mektuplarıyla günü gününe haber alıyordu. Bu kervan ellibin dinarlık bir mala sahipti. İbnu Sa'd'ın "Bir dinar bir dinarlık kâr sağladı" demesine göre sahiplerine iade edilen sermayeden geriye elibin dinarlık servet savaş hazırlığına ayrılmış oldu. "O küfredenler şüphe yok ki mallarını, (halkı) Allah yolundan alıkoymaları için sarfederler..." (Enfâl 36) âyetiyle bunun kastedildiği belirtilir.
Mekkeliler, bununla da yetinmeyip, müttefikleri olan diğer Arap kabilelerine de adamlar gönderip onlarında yardımlarını sağladılar.
Hem Bedir hatıralarını canlı tutmaları hem de teşvikkar davranışlarıyla daha dinamik, daha cansiperâne savaşmak için kadınlarıda beraberlerinde almaya karar verdiler.
Mekke'den yola çıkan ordu üçbin kişilikti. Bunlardan yediyüzünde zırh vardı. İkiyüz at, üçbin de develeri mevcuttu; 15 tane de kadın. Resulullah, Mekke'den çıkış haberlerini alır almaz, hareketlerini takip etmek üzere farklı ekipler halinde muhtelif casuslar gönderdi. Şehre gece nöbetçileri çıkardı. O sırada kendisi de bir rüya görmüştü: "Sanki sağlam bir zırh içerisindeydi, kılıncı Zülfikâr'ın demiri çatlamıştı. Bir öküz kesilmişti arkadan da bir koç kesilmişti." Rüyayı ashabına anlattı. Ve şöyle tevil etti: "Sağlam zırh Medine'dir. Kılıncının çatlaması, nefsime gelecek bir musibet, [Âl-i Beytimden birinin ölmesidir.] Kesilmiş sığır, ashabımdan katldir. Koçun ilavesine gelince, koç bir gruptur, inşallah Allah öldürecektir."
Bu rüya'ya göre, Resulullah Medine'den çıkmama görüşünde idi. Görüşüne muvafakat almak istiyordu. Bu maksatla istişare etti. Abdullah İbnu Übey İbni Selül de çıkmamak gerektiğini söyledi. [O şöyle diyordu: "Ey Allahın Resûlü! Medne'de kal, onlara çıkma. Allah'a kasem olsun, Medine'den düşmana karşı her çıkışta musibetle karşılaştık. Bize girince de onlar musibetle karşılaştılar. Eğer girerlerse, erkekler karşılarında çarpışır, kadın ve çocuklar tepelerinden taş atarlar..."] Medine'den çıkmamak, Muhacir ve Ensâr'dan büyüklerin müşterek görüşü idi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Şehrin içinde kalın. Kadın ve çocukları âtâmlara (şatovari surlu) evler) yerleştirin, (biz de düzensiz olarak şehre girecek muhariplerle savaşırız)" diyordu. Bedr'e katılmamış olan gençler, Resulullah'tan düşmana karşı çıkmayı taleb ettiler, şehid olmak arzularını beyanettiler. ["Bizi düşmanın karşısına çıkarın, bizi kendilerinden korkmuş, zayıflar olarak görmesinler dediler."] İstişârede bu görüş galebe çaldı.
Resulullah halka cuma namazı kıldırdı. Sonra onlara vazetti, gayret ve cihad emretti. Sabrettikleri takdirde zafer elde edileceğini müjdeledi. Düşmana karşı çıkma hazırlığı yapılmasını emretti. İkindi namazını da kıldırdıktan sonra şahsen hazırlanmak üzere evine girdi. Bu esnada Medine ve Âvali ahalisi de hazırlanmış, toplanmış idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çıkmasını bekliyorlardı. Sa'd İbnu Muâz ile Üseyd İbnu Hudayr, halka: "Siz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dışarı çıkmaya zorladınız. Halbuki, O'na emir semadan gelir, kararı ona bırakın!" dediler. Resulullah da çıktı. Üst üste iki zırh giymiş, beline kayıştan mamul kılıç hamalini bağlamış, kılıcını takmış, başına miğferini geçirmiş, kalkanını da sırtına atmış idi.
Bekleyen halk (Sa'd İbnu Muaz ve Üsyed'in konuşmaları üzerine dışarı çıkmadaki ısrarlarına) toptan pişman olmuşlardı:
"Sana muhalefet bizim neyimize! Siz nasıl muvafik görüyorsanız öyle yapın!" dediler. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bir peygamber zırhını bir kere giydi mi düşmanlarıyla onun arasında Allah hükmedinceye kadar, onu atmak ona yakışmaz! Verdiğim emre dikkat edin, onu Allah'ın adına yapın; sabrettiğiniz takdirde zafer sizindir" der. Üç sancak bağlar. Evslilerin sancağını, Üseyd İbnu Hudayr'a; Hazreclilerin sancağını Hubâb İbnu Münzir'e; Muhâcirlerinkini de Ali İbnu Ebî Talib'e verir, (radıyallahu anhüm), Medine'ye de Abdullah İbnu Ümmi Mektum'u halef bırakır.
Atına biner ,yayını takar, eline de bir ok alır. Geri kalan müslümanlarda silahlarını kuşanırlar. Yüz tanesi de zırhlıdır. Yola çıkarlar. Geceyi Benî Neccar yurdunda geçirirler. Düşman da Uhud'a inmiştir. Müslümanları takip etmektedir.
Sabahleyin Kantara bölgesine gelinir. Burada Ubey İbnu Ka'ab adamlarıyla ayrılır.
Resulullah orduyu tanzim eder. Sağ cenahı sol cenahı ayırır; yüzlerini Medine'ye, sırtlarını Uhud dağına vererek savaş düzenine girer. Geri taraflarını kollamak üzere elli kişilik bir okçu birliği ayırır. Başlarına Abdullah İbnu Cübeyr'i koyar: "Burada kalın arkamızı koruyun. [Oklarınızla bizden atları defedin, arkamızdan gelmesinler]. Bizim kazandığımızı ve ganimet toplamaya başladığımızı da görseniz sakın bize iştirak etmeyin. Bizim öldürüldüğümüzü görecek olsanız asla yardım etmeyin" tenbihinde bulunur.
Müşrikler de tertibat alır. Sağ cenaha Halid İbnu Velid, sol cenâha İkrime İbnu Ebî Cehl, yan cenahlara ikiyüz atlı birliği koyarlar. Atlı birliğe Safvân İbnu Ümeyye komutan olur. İki ordu yaklaşır. Ebu Süfyan, Ensar'a bir elçi göndererek: "Bizimle, amcamızın oğlunun arasından çekilin. Biz size dokunmayız. Sizinle savaşmaya niyetimiz yok" der. Ancak teklif reddedilir. Önce Medine'den kaçan Ebu Âmir er-Râhib, elli kişilik adamıyla ortaya çıkarsa da derhal dağıtılır.
Teke tek mübareze başlar, Mekkeli sancaktarlar birer birer katledilir. Bu hal müşriklerin bozulup dağılmasına sebep olur. Müslümanlar peşlerine düşer, silahlarını rahatça diledikleri yerlerine vururlar. Müşrikler savaş meydanını terkederler. Müslümanlar onların bıraktığı ganimeti yağmalamaya geçerler. Bu esnada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geri tarafı beklemek üzere bıraktığı okçular arasına ihtilaf girer. Bir kısmı yağmaya katılmak ister. Komutanlarını dinleyip yerinde sebat edenler on kişiden aşağı düşer, gerisi yerlerini terkeder. Bunlar hakkında şu âyet nâzil olmuştur: "Andolsun ki, Allah size verdiği sözde durdu. Onun izniyle kâfirleri kırıp biçiyordunuz. Ama Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevşeyip bu hususta çekişiniz ve isyan ettiniz. Sizden kimi dünyayı, kimi ahireti istiyordu, derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı" (Âl-i İmran 152).
Dağın, korumadan boşaldığını gören Halid İbnu Velid ve peşinden İkrime, arkadan çevirme yaparlar. Gediği bekleyen az sayıdaki okuçuyu şehid edip hücuma geçerler.
Savaşın istikameti değişir. Arkalarından, atlıların hücumuna uğrayan müslümanlar şaşkına döner. Derken önden kaçan müşrikler de geri dönerler. Bozgun müslümanların arasına girer; merkezi planlı savaş kaybedilme noktasına gelir. Resulullah'ın etrafında az sayıda kimse kalır. Herkes kendi canının derdine düşer. Hatta İbnu Sa'd'ın bir cümlesine göre "Karmakarışık olan, acele ve dehşetten parolasız (şiarsız) savaşan müslümanlar ne yaptığının şuuruna varmadan birbirlerine vurmaya başlarlar."
Bu kritik anda, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önünde savaşan ve aynı zamanda Resulullah'a koruyuculuk ve sancaktarlık yapan Mus'ab İbnu Umeyr'i, İbnu Kamie el-Leysi şehid eder ve Resulullah'ı öldürdüğünü zannederek Kureyş'e: "Muhammed'i öldürdüm" diye müjde götürür. Herkes bu sözü tekrarlar. Bu haber müslümanlardaki bozgunu iyice artırır.
Bir kısım müslümanlar savaş meydanını terkeder. Resulullah az kimseyle sebat eder; yaralar alır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Hamza, Abdullah İbnu Cahş, Mus'ab İbnu Umeyr gibi bir kısım büyük zatlar şehid olurlar. İbnu Sa'd, Ensardan 70 kişinin şehid düştüğünü kaydeder. Mekkelilerin kaybı da 23'dür.
İbnu Hacer'in tahkikine göre, İslam ordusu bu savaşta üç gruba ayrılmıştır:
1) Bir grup, Medine yakınlarına kadar kaçmış, savaş bitinceye kadar geri dönmemiştir. Bunlar sayıca azdır. Bunlar hakkında: "İki topluluğun karşılaştığı gün, içinizden yüz çevirenlerin yaptıklarının bir kısmından ötürü şeytan ayaklarını kaydırıp yoldan çıkarmak istemişti. Allah, andolsun ki onları affetti..." (Âl-i İmrân 155) âyeti nâzil olur.
2) Bir grup: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öldürüldüğü haberini işitince şaşkına dönerler. Bunlardan her biri kendi nefsini kurtarma gayretine düşer. Bunlar öldürülünceye kadar savaşma azmini yitirmediler. Bunlar Ashabın ekseriyetini teşkil ediyordu.
3) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte sebat edenler. Bilahare ikinci grup da yavaş yavaş bunlara iltihak etti. Resulullah'ın etrafında sebat edenlerin sayısı hakkında farklı rakamların gelmiş olması da bundan ileri gelir: Panik anında az sayıda kimse kalmış, sonradan, yavaş yavaş toparlanan müslümanlar, Resulullah'ın sağlık haberini aldıkça birer ikişer tekrar etrafında çoğalmaya başladılar. Bu farklı rivayetlerden birine göre Resulullah'la birlikte o gün "beş Ensar" kalmıştır. Bir diğerine göre yedi Ensâr, Kureyş'ten iki kişi Talha ve Sâd; bir başkasına göre, "Oniki Ensâr", bir diğerinde "Onbir Ensâr, -ve Talha"; bir beşinci rivayette yedisi Ensâr, biri Hz. Ebu Bekr olmak üzre- yedisi Muhacir ondört sahabî" kalmıştır. Taberî'nin Süddî'den bir kaydına göre yapılan çağrı üzerine otuz kişi toplanmıştır.
O dehşetli günde Aleyhissalâtu vesselâm'ın etrafında sabit kalanların ismini Vâkidî, Megazî'de şöyle serdeder: "Muhacirlerden şu yedi kişi: Hz. Ebu Bekr, Hz. Ali,

Abdurrahman İbnu Avf, Sa'd İbnu Ebî Vakkas, Talha, Zübeyr, Ebu Ubeyde radıyallahu anhüm ecmâîn: Ensardan: Ebu Dücâne, Hubâb İbnu'l-Münzir, Âsım İbnu Sâbit, Hâris İbnu's-Sımme, Sehl İbnu Huneyf, Sa'd İbnu Mu'az, Üseyd İbnu Hudayr radıyallahu anhüm ecmâîn."
Mekkeliler, 4247 numaralı hadiste teferruatlı olarak anlatıldığı üzere, bazı büyükleri teker teker sayarak hayatta olup olmadıklarını sorar. Resulullah cevap vermemelerini tenbih eder. Onların öldüğüne hükmederler. Ancak Hz. Ömer, en sonunda dayanamayıp hepsinin hayatta olduğunu söyler.
Ebu Süfyan, Medine'yi yağmalamayı düşünmeden Mekke'ye dönme kararı verir. Yola çıkar. Resulullah derhal toparlanıp Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı peşlerinden takibe yollar. "Develerine binerlerse Mekke'ye gidiyorlar, atlara binerlerse Medine'ye. Nefsimi kudret eliyle tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, eğer Medine'ye yönelecek olurlarsa mutlaka onlarla savaşacağım" der. Hz. Ali sessizce takip eder, "develerine bindikleri" haberini getirir. Resulullah kendi yarasını sarar, diğer yaralılarla meşgul olunur. Şehidler namaz kılmadan defnedilir. Bir kabre iki-üç tanesi birden konur. Kur'an'dan daha çok bilen, kıble cihetine, öne konur.
Ebu Süfyan'ın Medine'ye girmeyi düşünmeden Mekke'ye çekilmesinin sebebi hala bir muamma olarak kalmaktadır.
* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud savaşının ertesi günü, -ki Şevvalin 16'sıdır- müezzini vasıtasıyla Medine'de ilan ederek, düşmanı takibe çıkacaklarını, hazırlık yapılmasını emreder. Ve ilave eder: "Dün savaşa katılanlar dışında kimse bu sefere katılmayacak!" İbnu Hişam, Resulullah'ın bu takip seferini düşmanları korkutmak ve onlara kendilerini takip etmek üzere çıktıkları haberinin ulaşması, böylece Resulullah'ın güçlü olduğu, savaşta uğranılan musibetin, müslümanları zayıflatmadığı hususunda kanaat sahibi olmaları için yaptığını belirtir. Bunda, mü'minlerin moralini takviye gayesinin de güdüldüğü açık bir durumdur.
* Uhud'la ilgili bazı hadiseleri, müteakip hadisini açıklama kısmında kaydedeceğiz.[58]

Uhud Yenilgisinin Sebebi

Uhud savaşı, görüldüğü üzere iki safhada cereyan etmiştir. Birinci safhada müslümanlar zafer kazanmışlar, Mekkelileri bozguna uğratmışlardır.
Ancak, okçuların Resulullah'ın çok sıkı tenbihine rağmen yerlerini terketmiş olmaları kesin zaferle noktalanmasına ramak kalan bir savaşın kaderini tersine çevirmiştir.
Şu halde bozgunun görülen zahir sebebi Resulullah'ın emrinin dinlenmemesi, yani okçuların mevzilerini terketmeleridir. Okçuları bu davranışa itende "ganimet toplama hırsı"dır. Askerlikte emre itaat esastır, başarının sırrı burada yatar. Emre itaati ihlal eden mühim bir husus da madde hırsı, bencillik gözükmektedir. Resulullah, insandaki maddi hırsın fıtrîliğini bilmekte ve insan ne kadar yaşlansa da, o zaafının, iki vadi dolusu altını olsa bile altın dolu bir üçüncü vâdi isteyecek kadar canlı ve berdevam olduğuna dikkat çekmektedir. Ganimetlerin taksimiyle ilgili ahkâm Bedir seferi sırasında gelmiş ise de, taksimden önce ganimet malı üzerinde yapılacak tasarrufun haram olduğu hususu Hayber seferinden sonra teşri edilmiştir. Belki de bu Uhud bozgununun dersiyle olacak Aleyhissalâtu vesselâm, taksimden önce ganimetten alınacak tek bir "iğne"nin, bir "ayakkabı bağı"nın dahi şehid olmaya mani bir cürüm olduğu hususunu ısrarla işlemiş, takrir etmiştir. Ne var ki, başta Puvatya olmak üzere birçok mühim savaşlarda bu ganimet hırsı mağlubiyetlerin sebebi olmaya devam edecektir.[59]
Bir başka sebep
Uhud savaşına kader-i ilâhî açısından bakan Bediüzzaman, müslümanların oradaki yenilgisine bir başka yorum getirir:
Mühim Bir Sual: "Fahru'l-Âlemîn ve Habib-i Rabbü'l-Âlemin Hazret-i Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sahabelerinin, müşrikîne karşı Uhud'un nihayetinde ve Huneyn'in bidayetinde mağlubiyetinin hikmeti nedir?"
el-cevap: "Müşrikler içinde o zamanda saff-ı sahabede bulunan ekâbir-i sahabeye istikbalde mukabil gelecek Hazret-i Halid gibi çok zâtlar bulunduğundan, şanlı ve şerefli olan istikballeri nokta-i nazarından bütün bütün izzetlerni kırmamak için, hikmet-i ilahiyye, hasenât-ı istikbaliyelerinin bir mükâfaat-ı muaccilesi olarak mâzide onlara vermiş, bütün bütün izzetlerini kırmamış. Demek mazideki sahabeler, müstakbeldeki sahabelere karşı mağlub olmuşlar. Tâ o müstakbel sahabeler berk-i süyuf korkusuyla değil, belki bârika-i hakikat şevkiyle İslamiyet'e girsin ve o şehameti fitriyeleri çok zillet çekmesin."[60]

*** RECİ GAZVESİ**

?4256 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? # ????????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ??? ???? ??????????. ????????????? ????? ???? ??????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ????? ????????. ????????????? ????????? ???? ??????? ????? ??????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ????? ????? ?????? ??????????? ???? ???????????. ?????????: ???? ?????? ????????. ?????????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ??? ????????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ?????????: ?????? ????????? ???????????? ??? ????????? ???????? ??? ? ???????? ??????? ?????. ??????? ???????: ????? ???? ??? ??????? ??? ???? ???????. ?????????? ??????? ?????? ?????????.? ????????????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????. ???????????? ????????? ????????????. ?????????? ????????. ???????? ???????????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ???????????? ????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ????????: ???? ?????? ????????. ?????? ??? ??????????? ??????????? ??????????? ???? ??? ???????????. ????? ??? ???????? ??????????. ????????????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ???? ?????? ???? ????????. ??????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ??????. ???????? ?????????? ??????? ????? ???????? ????????. ??????????? ????? ???? ?????? ??????? ?????????? ????????????? ?????. ???????????. ???????: ?????????? ???? ?????? ??? ???????? ??????? ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ???? ?????? ????????. ??????: ?????????? ??? ?????????? ??? ?????? ‘?????? ????? ??? ????? ??????. ?????????? ???????: ??? ??????? ??????? ????? ??????? ???? ????????? ???????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ????????? ?????????? ???????? ???????? ????????? ????????????? ????? ????? ??? ??????? ???????? ?????? ????????. ?????????? ???? ???? ????????? ????????????? ???????: ???????? ???????? ??????????? ????? ????????? ????????? ???????: ???? ? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ????????. ??????? ?????? ???? ????? ?????????????? ?????? ????????? ????. ???????: ?????????? ????????? ???????. ????? ?????:??? ??????? ????? ???????? ????????? ???? ???? ????? ????? ??? ?????? ????????? ?????? ??? ????? ?“??? ???? ????? ???????? ???? ???????? ?????? ????????? ????? ????? ??????? ???????? ???? ????????? ??????????. ?????????? ???????? ??? ??????? ?????????? ???????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????? ???? ????????????? ?????? ??????. ???????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???? ????????. ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ???? ??????[. ????? ??????? ???? ????.
»??????????« ?????? ?????? ???????.????? »???????« ?? ?? ????? ????? ?? ???? ????? ??????? ????.»???“????????« ??? ??????.?»?????« ???????? ??? ??? ??? ?? ????.?»?????????« ????? ?? ????? ?????.?»????????????« ??????.»??????????« ???? ????? ?? ???.»?????????« ????? ????? .

1. (4256)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gözcü seriyye gönderdi. Başına Âsım İbnu Sâbit'i komutan tayinetti. Bu zât Amr İbnu Âsım İbni'l-Hattâb'ın ceddi idi. Usfân ile Mekke arasında bulunan bir yere kadar gittiler. Huzeyl Kabilesi'nin Beni Lihyan denen bir koluna haber verdiler. Bunları yüz okçu yakından takibe aldı. İzlerini takiben onların inmiş bulunduğu yere kadar geldiler. Onların azık olarak Medine'den beraberlerine almış oldukları hurmanın çekirdeğini buldular.
"Bu Yesrib (Medine) hurmasıdır!" dediler ve izlerini takibe devam ederek, Ashab'a kavuştular. Âsım ve ashâbı onları hissedince sarp bir yere sığındılar. Takipçiler gelip onları kuşattılar.
"Eğer bize teslim olursanız size ahd ve misakımız var, sizden kimseyi öldürmeyeceğiz!"dediler. Âsım:
"Ben bir kâfirin zimmetine teslim olmam. Allahım, Resûlüne bizden haber ver!" dedi. Aralarında mukatele (vuruşma) çıktı. Takipçiler ok attılar. Âsım (radıyallahu anh) yedi kişiyle birlikte şehid oldu. Geriye Hubeyb, Zeyd ve bir kişi daha kaldı.Takipçiler, bunlarada ahd ve misak teklif ettiler. Bunlar, onlara teslim oldular. Ele geçirir geçirmez, derhal yaylarının kirişlerini çözerek, bunları onlarla bağladılar.
Hubeyb ve Zeyd'in yanındaki üçüncü şahıs:
"Bu verdikleri söze birinci ihânetleri" deyip, onlarla beraberliği reddetti. Onu sürüyüp braberliğe zorladılar. O yine de direndi. Onu da şehid ettiler, Hubeyd ve Zeyd'i Mekke'ye götürüp orada sattılar. Hubeyb'i Beni'l-Hâris İbni Âmir İbni Nevfel satın aldı. Hubeyb, Bedir günü el-Hâris'i öldürmüştü. Yanlarında esir olarak kaldı. Sonunda öldürmeye karar verdiler. (Bir ara) el-Hâris'in kızlarından birinden etek traşı olmak için ustura istedi, kız getirdi. Kadın der ki: "Bir çocuğum vardı, gafil davrandım. Hubeyb'in yanına kadar çıktı. Hubeyb onu dizine oturttu. O vaziyette görünce çok korktum. Benim korktuğumu Hubeyb farketti, ustura de elindeydi."
"Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? İnşaallah böyle bir şey yapmam" dedi. Yine o kadın şunu anlatmıştı:
"Ben Hubeyb'ten daha hayırlı bir esir görmedim. Bir gün onun, salkımdan üzüm yediğini gördüm. Halbuki o sırada Mekke'de hiç bir meyve yoktu. Üstelik demir zincirlerle bağlı

idi. Demek ki o, Allah'ın Hubeyb'e lutfettiği bir rızıktı.
Öldürmek üzere onu, Harem bölgesinden çıkardılar. Orada:
"Beni bırakın iki rek'at namaz kılayım!" dedi. (Bıraktılar namazını kılınca) geri geldi.
"Eğer ölümden korktu demiyecek olsaydınız daha fazla kılacaktım!" dedi. İdâm sırasında namaz kılmayı ilk sünnet kılan kimse Hubeyb idi.
"Allahım, onların hepsini say, [dağınık dağınık öldür]" dedi. Sonra şu beyitleri terennüm etti:
"Müslüman olarak öldürüldükten sonra gam yemem,
Nerede olursa olsun Allah için ölüyorum.
Bu ölüm O'nun zâtı(nın rızası) yolundadır. Dilerse O, darmadağınık uzuvların eklemleri üzerine bereket verir.
[Sonra Hubeyb: "Alahım, Resulüne selamımı götürecek kimse bulamıyorum, sen duyur" der.][61]
Sonra Ukbe İbnu'l-Hâris kalkıp Hubeyb'i öldürdü.
Kureyş Bedir'de pek çok büyüklerini öldürmüş bulunan Âsım'ın cesedinden bir parça getirtmek için, onun ölümünden sonra, ölüsüne adamlar gönderdi. Allah Teâlâ Hazretleri de onun üzerine arı oğulu nevinden bir gölgelik gönderdi. Bu, Kureyş'in gönderdiklerine karşı onun cesedini korudu, hiç bir şey alamadılar." [Buhârî, Megâzî, 38, 9, 170, Tevhid 14; Ebu Dâvud, Cihad 115, (2660, 2661), Cenâiz 16, (3112).][62]

AÇIKLAMA:

1- Reci vak'ayı ciğersuz'u, İbnu'l-Esire göre hicretin dördüncü senesinin başlarında, Safer ayında, Uhud Gazvesinin akabinde vukûa gelir. İbnu İshak'ın nakline göre, Uhud'dan sonra Adel ve el-Kâre kabilelerinden gelen bir heyet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a başvurarak: "Ey Allah'ın Resulü! Aramızda İslam yayılmaktadır. Bizimle birlikte ashabından bazılarını gönder de bize dini öğretsinler" diye talebte bulunurlar. Resulullah da onlarla birlikte altı kişi gönderir. Başlarına Âsım İbnu Sâbit'i -bir rivayete göre de Mersed İbnu Ebî Mersed- (radıyallahu anhümâ)'yı koyar.
Hadisenin tasvirinde rivayetler arasında bazı farklılıklar var. Mesela sadedinde olduğumuz rivayet 10 kişi derken, İbnu İshak'ın rivayeti altı kişiden bahseder. İbnu Hacer, üç kişinin bunlara tabi olan kimseler olabileceği, -bu yüzden- onlar üzerinde ciddi durulmamış olabileceği tahminini yürütür.
Bu grup el-Hed'e nâmmevkiye gelince ihânete uğrarlar. Bunları götürenler orada Hüzeyl'e mensub bir kabileden yüz kadar okçu te'mini ile sadedinde olduğumuz hadiste tafsil edilen vukuatı tezgahlarlar.
2- Rivayette Âsım'ın cesedinden bir parça getirmek üzere ölüsüne adam gönderildiği kaydedilir. Başka rivayetlerde "kafasını getirip Sülâfe Bintu Sa'd'a satmak için" adam gönderildiği mevzubahistir. Çünkü, Âsım, Bedir'de bu kadının iki oğlunu öldürmüştü. Kadın, Âsım (radıyallahu anh)'ın kafatasında şarap içmeye nezretmişti. Ama Cenâb-ı Hakk onu arılarla koruyarak gündüz yanaşmalarını mâni olur. İşi geceye bırakırlar, gece ise cesedi, Rabb Teâlâ kaybeder, boş dönerler.
Mekke'ye getirilen ikinci şahıs Zeyd İbnu'd- Desinne'yi Safvân İbnu Ümeyye satın alır. Bedir'de öldürülen iki oğluna bedel, öldürülmek üzere Harem'den Hıll bölgesine çıkarılır. Ten'ime gelirler. Orada Safvân'ın cellâd oğlu sorar:
"Allah adına söyle, şu anda Muhammed'in senin yerinde olmasını, sana bedel onu öldürmemi, seninde ailene dönmeni istemez misin?"
Zeyd şu tarihi cevabı verir:
"Vallahi, Muhammed'in değil burada olmasını, şu anda bulunduğu yerde onu rahatsız edecek bir dikenin ayağına batmasını, evimde olmama tercih edemem." Bu manzara karşısında Ebu Süfyan:
"Ben, Muhammed'in ashabının onu sevdiği kadar, bir kimsenin bir başkasını öylesine sevdiğini ömrümde görmedim!" der.
Ashab'ın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a olan sevgisini aksettiren birçok vak'a Uhud savaşı sırasında geçer. Burada zikrine münasebet düştüğü için kaydediyoruz. Bunlar bize, zulümle, katille, terörle, zorbalıkla, zâlimâne kanunların baskısıyla yarım asırdan fazla bir zamandan beri vicdanlarda dikilmeye çalışılan beşerî putların yıkılmaya başladığı günümüzde (1989-1990 ve bu vetirenin tamamlanacağı ileriki birkaç yılda), İslam'ın hakiki büyüklüğü, kısa zamandaki başarısındaki sır, asırlar geçmesine rağmen dimdik capcanlı ayakta oluşunun gerçek sebebi hususunda mesaj verecektir:
Enes İbnu'n-Nadr, Uhud'da herkesin şaşkın hale düştüğü bir anda tek başına ilerler, bu şaşkınlığın şoku içinde olan muhacirlerden bir gruba rastlar.
"Sizi böyle hareketsiz kılan nedir?" der.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldürülmüş!" cevabını verirler. Enes İbnu'n-Nadr:
"Ondan sonra yaşamayı ne yapacaksınız? Onun öldüğü dava uğruna siz de ölün!... Ey kavm! Muhammed öldü ise, Muhammed'in Rabbi (davası) ölmedi. Muhammed'in kavga verdiği şey adına siz de kavga verin!"
* Safiyye Bintu Abdilmuttalib, Hz. Hamza'nın müsle'ye maruz kaldığını, karnının deşilip ciğerlerinin bile çıkarıldığını işitince, görmek üzere savaş yerine gelir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Safiyye'nin oğlu Zübeyr (radıyallahu anh)'a: "Anneni geri çevir, kardeşi Hamza'yı o halde görmesin!" emreder. Zübeyr, Safiyye (radıyallahu anhâ)'yı karşılar ve Resulullah'ın "geri dönmesi" emrini tebliğ eder. İşte Safiyye validenin de o anda sarfettiği söz, İslam davasına inanmış bir ağızdan çıkan tarihi bir sözdür:
"Bana, kardeşime müsle yapıldığı haberi geldi. Allah yolunda bu azdır! Biz daha fazlasına da razıyız! Allah'tan ücret bekleyeceğim ve sabredeceğim!"
Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) bu sözleri Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirir. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse bırak gitsin" buyurur. Kadın, Hz. Hamza'nın yanına gelir, sükûnet içinde ruhuna dua okur ve innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun deyip ayrılır.
* Savaş sonrası, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabıyla birlikte Medine'de Benî Dinâr'dan bir kadına uğrar. Savaşta kocası, oğlan kardeşi ve babası şehid düşmüştür. Ashab birer birer bu kayıplarını haber verir. Kadın:
"Resulullah'a ne oldu onu söyleyin!" der. Ashab:
"Elhamdülillah! O sağdır, selâmettedir, arzu edeceğin gibidir!" derler.
"Bana gösterin, gözlerimle göreyim!" der. Resulullah burada denir. İşaret edilerek kadına gösterilir. Kadın Resulullah'ı görünce:
"Sen sağ olduktan sonra her musibet küçüktür, hiçtir!" der.[63]
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Faideler:
* Esir, düşmanın emanını kabul etmeyebilir, caizdir.
* Emanı kabul etmesine de ruhsat tanınmıştır, ancak eman istememesi azimettir. Hasan Basrî hazretleri "Eman istemede bir beis yok" demiş ise de Süfyan Sevrî "mekruh addederim" demiştir.
* Müşriklere verilen ahde uymaya, onların çocuklarını öldürmekten kaçınmaya, kendisini öldüreceklere iyi davranmaya örnek var.
* Velilerin kerâmeti haktır.
* Kâfirlere âmmeten beddua caizdir.
* İdam edilirken namaz kılınır.
* İdam sırasında şiir inşadı caizdir.
* Hubeyb'in dinindeki kuvvet ve yakîni gözükmektedir.
* Allah müslüman kullarını da her çeşit musibetle imtihan eder.
* Müslümanın duasına diri veya ölü iken de Allah'ın icabet ettiğine örnek var. Cenâb-ı Hakk, öldükten sonra onun cesedini himaye etmiş, müşriklerin dokunmasını önlemiştir. Ancak şehidlik ikramıyla şereflendirmek için, katletmelerine mâni olmamıştır. [64]
4- Kerâmet Meselesi:
Sadedinde olduğumuz rivayette Hubeyb (radıyallahu anh)'ın üzüm salkımından üzüm yemesi hadisesi, Sahâbe'nin mazhar olduğu keramete bir örnek olmaktadır. Bu vesile ile, kerametin sübutu kabul edilir mi edilmez mi hususundaki münakaşaya yer veren İbnu Hacer, bazılarının kerameti inkâr ettiklerini belirttikten sonra, İbnu Battal'ın bir açıklamasını kaydeder. Onun, inkâr edenlerle kabul edenler arasında orta bir yol tuttuğunu belirttikten sonra derki:
"Ehl-i sünnet ve'lcemaatten meşhur olan görüş şudur: "Mutlak olarak kerâmetin sübutu haktır. Ancak, Ebu'l-Kâsım el-Kuşeyrî gibi bazıları "Bir kısım peygamberlere tahaddi ile gelen çeşitten harikaların keramet olarak velilere verilmesini istisna kıldılar. Mesela babasız olarak çocuk hâsıl etmek gibi hârikalar ortaya koyamazlar. Bu, keramet meselesindeki görüşlerin en doğrusudur. Zira, ânında duânın icabet görmesi, yiyecek ve içeceğin duanın bereketiyle çoğalması, gözle görülmeyen şeylerin keşfedilmesi, vukua gelecek hâdisenin önceden haber verilmesi gibi kerametler gerçekten o kadar çoktur ki bunların vukûunu salâh ehline nisbet etmek bir adet, (normal bir hal) hâlini aldı. Şimdilerde, hârikulâde denen şey Kuşeyrî'nin söylediği hususa inhisar etti. "Bir peygamberde mu'cize olarak görülen her bir şeyin bir velide de kerâmet olarak vukûu câizdir" diye mutlak konuşan kimsenin sözünü kayıtlamak gereği anlaşıldı. Bütün bu münakaşa ve açıklamaların gerisinde, halkta yerleşen yanlış bir inanç yatmaktadır. Buna göre, "Kimin elinde hârikulâde bir hadise zuhur ederse o kimse veliyullahtandır." Halbuki bu inanç yanlıştır. Zira, harikulâde hadise bazan kâhin, sâhir, râhib gibi yanlış yolda giden insanların eliyle de zuhur etmektedir. Öyleyse, hârikulade hâdisenin zuhurunu, evliyaullahın velayetine delil kılan kimsenin, kerâmetle diğer hârikulade hadiseler arasında bir tefrik yapması, ayırdedici bir ölçü koyması gerekmektedir. Bu hususta söylenenin en güzeli, "Böyle bir hadiseye mazhar olan kimsenin hâli tedkik edilir, eğer dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı birisi ise, bu hârikulâde hadise onun velâyetine delil olur; kimde bu hal yoksa, veli değildir" diyenlerin sözüdür. Tevfik Allah'tandır."
İslam âlimleri, hakiki veli olmayan, İbnu Hacer'in ifadesiyle "Kâhin, sâhir, râhib gibi yanlış yolda gidenlerin" elinde zâhir olan hârikalara istidrac der. Bu meseleye temas ihtiyacını duyan Bediüzzaman istidracla keramet arasındaki farkı şöyle açıklar: "Keramet ile istidrac mânen birbirine mütebayindir (zıddır). Zira kerâmet, mucize gibi Allah'ın fiilidir ve o kerâmet sahibi de kerametin Allah'tan olduğunu bilir ve Allah'ın kendisine hâmi ve rakîb (murâkabe eden) olduğunu da bilir.Tevekkül ve yakîni de fazlalaşır. Lâkin,

bazan Allah'ın izniyle kerâmetlerine şuunu olur. Bazan olmaz evla ve eslemi de bu kısımdır.
İstidrâc ise, gaflet içinde iken eşyayı gaybiyyenin inkişafından ve garib fiilleri izhar etmekten ibarettir. Fakat, bu istidrâc sahibi, nefsine istinad ve iktidarına isnad etmekle enaniyeti, gururu öyle fazlalaşır ki, "Bu bana, benden olan bir ilim sebebiyle verilmiştir" (Kasas 78) âyetini okumaya başlar.[65] Lakin o inkişaf tasfiye-i nefs ve tenevvür-ü kalb neticesi olduğu takdirde, ehl-i istidrâc ile ehl-i kerâmet arasında tabaka-i ûlâda fark yoktur. Tam ma'nâsıyla fenaya mazhar olanlar ise, onlara da Allah'ın izniyle eşyayı gaybiyye inkişaf eder. Ve onlar da o eşyayı fenâfillah olan havâslarıyla görürler. Bunun istidractan farkı pek zâhirdir. Zira, zâhire çıkan bâtınlarının nuraniyeti mürâilerin zülumâtıyla iltibas olmaz."
Kerameti Bediüzzaman iki kısma ayırır:
1- Kişinin iradesi karışmadan, hiç farkında olmadan hâsıl olan kerâmet. Sözgelimi birinin soracağı şeyi, daha o sormadan cevaplamak, sonra da onun soracağı şey olduğunu bilmek.
2- Kişinin iradesiyle husûl bulan keramet.
Bediüzzaman, bu ikinci kısmın zaruret olmadan izharının zararlı olduğunu belirtir. Kendisi iradesi olmadan hâsıl olan kerâmet bir nevi ikram-ı ilâhîdir. Onda insan kesbi yoktur, nefis karışmaz. Bunun söylenmesi zarar vermez, Allah'ın nimetini söylemek yerine geçer.
"Eğer der, kerâmet ile müşerref olan bir şahıs bilerek hârika bir emre mazhar olursa, o halde, eğer nefs-i emmaresi bâki ise, kendine güvenmek ve nefsine ve keşfine itimad etmek ve gurura düşmek cihetinde istidrâc olabilir." Fahr için, kasden kerâmet izhar etmenin pek zararlı olduğunu belirten Bediüzzaman "Çünki, orada zahiren insanın kesbinin bir medhali bulunduğundan nefsine nisbet edebilir" der.[66]

*** BİR-İ MÂUNA GAZVESİ**

?4257 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? #:
??????? ???? ????? ???????? ??? ???????. ???? ?????: ?????? ????? ???????? ???? ‘???? ???????? ?? ????????? ????????. ???????? ???????? ????? ?????? ??????: ??????????????. ????? ?????????? ????? ????????????? ???? ?????? ?????? #? ????? ???????? ?????? ????????. ??????????? ??????????. ??????????? ???? ????????????? ???? ????? ?????? # ??? ???????? ??? ??????? ???????? ????????? ??????????. ???????: ?????? ???????? ?????? ??????? ??????????. ????? ??????? ???? ????????? ?????????? ????????????. ????????? ????????? ???????? ???????? ????????? # ???????? ???? ??????? ????????? ????????? ???????? ??????????. ???????? # ??????? ??????? ?? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ? ???? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (4257)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Süleym'den bir grubu Benî Âmir'e gönderdi. -Bir rivayette: (annem) Ümmü Süleym'in kardeşi dayım Harâm'ı yetmiş süvari içerisinde gönderdi.- (Bi'r-i Mâuna'ya) vardıkları zaman dayım onlara:"Ben sizden önce gideyim. Eğer bana Resulullah'tan tebliğde bulunmam için emân verilirse (tebliğde bulunurum). Eman vermezlerse, sizler bana yakın bir yerde bulunmuş olursunuz" dedi. Ve ilerledi. Gerçekten dayıma önce emân verdiler. O, kendilerine Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'dan bahsederken, kendilerinden bir adama imâ ile işaret ettiler. O da dayıma ansızın mızrak sapladı. Dayım:
"Allahu ekber, Ka'benin Rabbına yemin olsun, (şehidlik) kazandım!" dedi. Sonra dayımın diğer arkadaşlarına yönelip (dağa kaçan iki kişi hariç) hepsini öldürdüler. Cibril aleyhisselam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların Rablerine kavuştuğunu, Allah'ın onlardan razı olup onları da razı ettiğini haber verdi.
Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm bir ay boyu, Arap kabilelerinden Ril, Zekvan, Usayye ve Beni Lihyân'a sabah namazında beddua etti." [Buhârî, Megazî 38, Vitr 7, Cihâd 9; Müslim, Mesâcid 297, (677).] [67]

AÇIKLAMA:

1- Bi'r-i Mâuna "Mâ'una kuyusu" demektir. Bu isim altında tarihe geçen hadise, İbnu'l-Esir'e göre Hicretin dördüncü yılında cereyan eder. Benî Âmir İbnu Sa'sa'a'nın başı Ebu Berâ İbnu Âzib İbni Âmir İbni Mâlik Medine'ye gelip Resulullah'a bazı şeyler hediye eder, Aleyhissalâtu vesselâm kabul etmez:
"Ey Ebu Berâ! Ben müşriğin hediyesini kabul etmem!" der, kendisine İslam'ı arzeder. Fakat Ebu Bera müslüman olmaz. Ancak:
"Senin bu emrin güzel, Necid ahalisine bir adam göndersen de insanları emretiğin şeye çağırsa. Ümid ederim sana icabet edecekler!" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Necid ahalisinden göndereceğim kimseler hakkında korkarım" der. Ebu Berâ:
"Ben garanti veriyorum (himaye edeceğim)!" der. Bu garanti üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, Ehl-i Suffe'den yetmiş kişiyi gönderir.
Bunlar Benî Âmir yurdu ile Benî Süleym Harra'sı arasındaki Bi'r-i Mâuna nâm mevkiye inerler. Ve Harâm İbnu Milhân Resulullah'ın mektubunu Âmir İbnu Tufeyl'e götürür. Âmir, mektuba bile bakmadan, Harâm (radıyallahu anh)'ı öldürür. Âmir, Benî Âmir'i çağırır fakat "Ebu Berâ onlara civâr (himaye) verdi" diye çağrısını kabul etmezler. Beni Süleym'den Üseyye, Ri'lân ve Zekvân'ın kabilelerini çağırır. Onlar icabet ederler. Müslümanların etrafını çevirip öldürürler. Bu katliamdan sadece Ka'b İbnu Zeyd el-Ensârî ile, Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî kurtulurlar.
Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî dönüşte Karkara nam mevkide Benî Âmir'den iki kişiye rastlar. Bunlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la akid yapmış iki kişi idi. Amr bunu bilmediği için arkadaşlarının intikamını almak için bunları öldürür. Durumu Resulullah'a anlatınca Aleyhissalâtu vesselâm onların diyetini öder. Bu hadisenin yahudi kabilesi Beni'n-Nadir'in sürülmesini netice veren hadiselerin çekirdeğini teşkil ettiğini daha önce belirtmiştik.
Rivayetler bir müddet okunup bilahare lafzen dahi neshedilen şu ibarenin Kur'ânî bir vahiy olduğunu belirtir: "Kavmimize bizden haber verin ki biz Rabbimize kavuştuk. Rabbimiz bizden memnun oldu. Biz de O'ndan memnunuz."
2- Hassân İbnu Sâbit, bazı şiirler yazarak Benî Ebu Bera'yı Âmir İbnu Tufeyl'e karşı tahrik edici beyitler düzdü. Şiir, Rebî'a İbnu Ebî Bera'ya ulaşınca gider, Âmir İbnu Tufeyl'i yaralar ve atından düşürür.
3- Sadedinde olduğumuz rivayet ayrıca cinayete karışan kabileler aleyhine kunut okunduğunu belirtir. Bu mevzu namaz bahsinde açıklandı. (2612-2621. Hadisler, 8. cilt 465-470. sayfalar)[68]

*** FEZARE GAZVESİ**

?4258 ?1? ?? ???? ?? ?‘??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ????????. ???????? ????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???? ?????? ???????????. ????? ????? ???????????. ??????? ???????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ??????? ????????? ??? ?????? ???? ???????? ??????? ??????????? ????????? ??? ??????????? ??? ????????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????????? ????????. ???????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???? ????? ???????? ????????? ?????? ???? ?????. ????? ?????????: ????????. ??????? ??????? ???? ??????? ????????. ??????????? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ???? ?????? ????????? ??????????? ???????????? ???? ???????? ????? ???????. ??????????? ?????? ?????? # ?? ????????. ???????: ??? ????????? ???? ??? ??????????. ????????: ??? ?????? ??????: ??????? ?????? ??????????? ? ????? ???????? ????? ???????. ????? ????????? ???? ?????? ?? ????????. ??????: ??? ???????? ???? ??? ??????????? ????? ??????. ???????: ??? ???? ???????? ??????? ?????????? ??? ???????? ????? ???????. ?????: ???????? ????? # ??? ??????? ??????? ????? ?????? ???? ?????????????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .
»????????« ?????.»???????« ?????????? ?? ?? ?????.?»?????« ??????? .

1. (4258)- Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizimle su arasında bir müddetlik mesafe kalınca Hz. Ebu Bekr emretti, gece istirahati için mola verdik. Sonra baskını başlattı. Suya vardı. Suyun başında ölen öldü, esir alınan esir alındı. Bu halktan bir cemaate bakıyordum. İçerisinde çocuklar ve kadınlar vardı. Dağa benden önce varırlar diye korkarak onlarla dağın arasına bir ok attım. Oku görünce durdular. Onları sürerek getirdim. Aralarında Benî Fezâre'den bir kadın vardı. Üzerinde deriden bir kaş' vardı. Kaş' kuru post demektir. Kadının yanında Arapların en güzelinden bir kız vardı. Onları, sürerek Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'a kadar getirdim. Ebu Bekr, kızı bana hediye etti. Medine'ye kadar geldik. Kızın elbisesini bile açmadım. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çarşıda bana rastladı.
"Ey Seleme, dedi, kadını bana bağışla!"
"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, vallahi hoşuma gitti, ancak henüz elbisesini bile açmadım."
Ertesi günü, çarşıda bana yine rastladı.

"Ey Seleme, ceddine rahmet, kadını bana bağışla!" buyurdu.
"Ey Allah'ın Resûlü! dedim, o senindir, Allah'a yemin olsun, kadının elbisesini açmadım!"
Sonra Aleyhissalâtu vesselâm o kadını Mekke'ye gönderdi ve Mekke' de esir edilen bazı müslümanların fidye-i necatı yaptı." [Müslim, Cihad 46, (1755); Ebu Dâvud, Cihad 134, (2697).][69]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetten âlimler bazı faideler çıkarmışlardır. Şöyle ki:
1- Askeri, harbe teşvik için bahşiş verilebilir.
2- Münasebet-i cinsiyeyi ifade için kinayeli söz kullanmak müstehabtır. Hadiste "elbisesini açmadım"la bu kastedilmiştir.
3- Müslüman esirleri kurtarmak için cariyeler fidye-i necat olarak verilebilir.
4- Esirler arasında annekız varsa, kız büyük olduğu takdirde araları açılabilir. Ahmed İbnu Hanbel, büyüğün ayrılmasını da caiz görmez.
5- Kumandan askerin ganimet payını isteyerek amme işlerinde tasarrufu caizdir. Ancak askerden zorla alınamaz.
6- Ceddine rahmet (baban Allah'ındır), babasının yüz akı gibi mültefit sözler caizdir.[70]

*** HENDEK GAZVESİ**

?4259 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? # ??? ??????????? ????? ??????????????? ???‘??????? ??????????? ?? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ????? ?????? ???????? ???? ??? ?????? ???? ????????? ?????????? ?????: ?????????? ???? ????????? ?????? ?Œ?????? ????????? ?‘??????? ????????????????. ????????? ?????????? ????:?????? ????????? ????????? ?????????? ???? ?????????? ??? ???????? ??????????? ??????? ???????? .

1. (4259)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hendek'e gitti. Gördü ki Muhacir ve Ensar soğuk bir sabah vakti hendek kazıyorlar. Onların, bu işi kendilerine bedel yapacak köleleri yok. Onları vuran yorgunluk ve açlıklarını görünce (şiirimsi bir ifade) terennüm ettiler:
"Ey Allahım! gerçek hayat âhiret hayatıdır.
Ensar ve muhaciri mağfiret buyur!"
Çalışanlar da O'na şöyle mukabele ettiler:
"Biz Muhammed'e bey'at edenleriz.
Hayatta kaldıkça cihad gayemiz." [Buhârî, Megâzî 29, 33, 34, 110, Fedâilu'l-Ashab 9, Rikak 1, Ahkâm 43; Müslim, Cihad 127, (1805); Tirmizî, Menâkıb (3857).][71]

?4260 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? #
?????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ???????:??????? ????? ?????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????????????????? ????????? ???????? ????????? ?‘??????? ??? ? ??????????????????????? ???? ?????? ????????? ???? ???????? ???????? ???????????????? ????? ????????[. ????? ??????? .

2. (4260)- Hz. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Hendek kazarken) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, bizimle birlikte omuzunda O da toprak taşıyordu. Karnının beyazlığını toprak bürümüştü. (Bu esnada, ashabı şevke getirmek için zaman zaman) şöyle terennüm ediyordu:
"Vallahi Allah olmasaydı hidayeti bulamazdık,
Ne sadaka verir ne namaz kılardık.
Üzerimize sekînet indir Allahım!
Ayaklarımıza sebat ver Allahım!
Müşrikler bize karşı azdılar.
Fitne çıkarmak dilerler ama yandılar."
Resulullah bunları söylerken sesini yükseltiyordu." [Buhârî, Megazî 29, Cihad 34, 161, Kader 16, Temennî 7; Müslim, Cihad 125, (1803).][72]

?4261 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ?????????? # ???? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????????. ???????: ???? ???????? ????????? ??????? ??? ??????????. ??????? ????????. ???????: ???? ?????? _____: ???????? ???????? ??? _____ ?????????. ???????? ????????? ?????????? ???? ????????. ??????? ????????? ??? _____ ???? ???????. ??????: _____ ??????? ??????? ??? ???????? ?????????????? _____ ??????? ?????????? ?????????????? _____ ????????
???????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??? ????????? ???????? ???????? # ???????? ??? ??????????? ?????????? ???? ???????? ???? _____ ???? ??????: ?????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ????????????? _____ ???? ?????? ???????? ????????? ??????????. ?????????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ????????? ???????????? _____ _____ ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????????? _____ ?????????????? ?????? _____ ?????? ???????? ????????? ???????????? ????????? ??????? ??????. ????????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ???? _____ ???????? ??? ??????? ??????? ????????. ?????????: ??? _____ ??????????? ??? ???? ?????? ????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????? _____. ??????? ??????? _____ ?????? ??????[. _____ ???????.»?‘??????« ??? ?? ??? ???? ???? ????????._____ »??? ??????????« ?? ??? ?????? ? ??? ?????? _____._____ »????« ??? _____ ?????? ??????? ???? ????: ??? ??? ???? .

2. (4261)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hendek'ten döndüğü zaman, silahları bırakıp (elini yüzünü) yıkamış, tam başındaki toprakları çırparken Cebrail aleyhisselam geldi.
"Sen dedi, silahını bıraktın, vallahi biz daha bırakmadık! Onlara geri git.
"Nereye kadar?" dedi Resulullah.
"Şuraya!" diyerek Benî Kureyza'yı gösterdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu emir üzerine onlarla savaşmaya çıktı. Kureyzalılar hükmüne razı oldular. Hakem olarak Sa'd İbnu Mu'az'ı seçtiler. O da:
"Ben onlardan muharib olanların öldürülmesine, kadın ve çocukların esir edilmesine, malların da taksim edilmesine hükmediyorum!" dedi. Sa'd, Hendek savaşı sırasında ana damarından yara almıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tedavisiyle yakından ilgilenmek için mescidin içinde ona bir çadır kurdurmuştu.
-Bir rivayette Sa'd der ki: "Ey Allahım sen biliyorsun ki, senin yolunda kendileriyle cihad etmekten en ziyade memnun olacağım bir kavim Resulünü tekzib eden ve Onu yurdundan sürüp çıkaranlardır. Ey Allahım kanaatim şu ki, sen, bizimle onların arasındaki [harbi artık] bıraktın. Eğer hâlâ Kureyş'le savaş olacaksa bana daha hayat ver de senin yolunda onlara karşı cihad edeyim. Eğer savaşı kesti isen damarımı daha da aç, ölümüm ondan olsun." -Bu dua üzerine, o gece damarı iyice açıldı. O zaman mescidde bulunan Benî Gıfar'a ait çadırda kalanları kanın kendilerine doğru akmasından başka bir şey ürkütmemiş.
"Ey çadır sahibi, dediler. Sizin taraftan bize doğru gelen nedir?"
Bu kanamakta olan Sa'd'ın yarasından akmıştı. O sebeple öldü, (radıyallahu anh)." [Buhârî, Megazî 30, Cihad 18; Müslim, Cihâd 67, (1769); Ebu Dâvud, Cenâiz 8, (3101); Nesâî, Mesâcid 18, (2, 45).][73]

?4262 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?‘??????? ???????? ????????? ??? ?????????. ?????????? ?????? ?????? # ?????????? ???????????? ?????? ?????????? ??????. ?????????? ??????? ???????????? ??????. ???????? ???? ????? ?????: ?????????? ? ???????? ??????? ????? ??????? ??????? ???? ????? ?????????? ???????????? ????????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ???????? ??????? ??? ???????? ?????????? ??????????? ??????????. ??????? #: ??????? ??????? ?????? ??????? ????????

??????????????. ????????? ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? ?????.»?????????« ????? ?????? ????.»???“??????????« ?“????? ??? ??????? ?? ?????? .

4. (4262)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ahzâb (Hendek) günü Sa'd İbn Mu'az (radıyallahu anh) [Kureyş'ten İbnu'l-Arika'nın attığı bir okla] koldaki ana damardan vurulmuştu, böylece damarı kesilmiş oldu. (Kanı durdurmak için) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dağlama uyguladı. Bunun üzerine eli şişti, çokca kan akarak Sa'd'ı zayıf düşürdü. Resulullah tekrar bağladı. Eli yine şişti. Bu hali görünce (Sa'd (radıyallahu anh)):
"Allahım, Beni Kureyza'dan gönlüm rahata ermedikçe canımı alma!" diye dua etti. Derken kanı durdu. Kureyza onun hükmüne baş eğinceye kadar tek damla akmadı. Onlar hakkında erkekleri öldürülmesine, kadınların sağ bırakılmasına hükmetti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Haklarında Allah'ın verdiği hükme isabet ettin!" buyurdu. Dörtyüz kişiydiler. Onların katli tamamlanınca, damarı patladı. Sa'd (radıyallahu anh) vefat etti. (Allah rahmetini bol kılsın.)" [Tirmizî, Siyer 28, (1582).][74]

AÇIKLAMA:

1- Bu dört rivayetten ilk ikisi Resulullah'ın Hendek savaşının hazırlığı sırasında hendeklerin kazılmasında fiilen çalıştığını, ashabı da şevke getirmek için beyitler terennüm ettiğini, ashabın da bu beyitlere yine bazı beyitlerle mukabelede bulunduğunu ifade etmektedir. Son iki rivayet ise, daha önce müstakilen ele alıp genişçe açıkladığımız Benî Kureyza ile akalalı. Zira Kurayza Gazvesi ile Hendek Gazvesi, birbiriyle sıkı irtibat halindedir. Hatta, bu iki gazve, aynı hadisenin iki ayrı safhası gibidirler. Kureyza ile ilgili kısmı tekrar etmeyeceğiz. Ancak Hendek Gazvesini tarihi bir hadise olarak kısaca özetleyeceğiz:
2- Ahzab veya Hendek Gazvesi de denen hadise, Hicretin beşinci yılında Zilkade ayında cereyan etmiştir. Bir bakıma Uhud savaşından iki sene kadar sonra vukûa gelmiştir. Hendek savaşı, Tevhid-Şirk kavgasında mühim bir dönüm noktası teşkil eder: Şirk'in tevhide saldırısının mecali burada biter, o güne kadar müdafaada olan tevhid aksiyona geçer.[75]
*** Hazırlayıcı Sebep:** Hendek savaşına Ahzab savaşı da denir. Ahzâb, grub ma'nâsına gelen hizb'in cem'idir. Savaşa ahzab gazvesi denmesi, müslümanların karşısına sadece Kureyş'in değil, bütün müşrik ordularının ittifak halinde çıkmasından ileri gelir. Şu halde ahzâb bir bakıma müttefikler demektir: İslam'ı, nur-u ilâhiyi doğduğu yerde söndürmede kararlı olan değişik kabilelere mensup müşriklerden müteşekkil bir ittifakın mensupları olan müttefikler.
Dünyayı şirk'in, küfrün ve her çeşit zulümlerin zulümat ve şekâvetinden kurtaracak olan nur-u ilâhî'nin, her geçen gün inkişaf kaydetmesi ve gelişme ortaya koyması karşısında endişelenen küfür merkezleri bu nur her tarafı sarıp, karşı konamaz bir güce ermeden, daha şule iken boğmanın zaruretini hissediyorlardı. Bunun yolu, bütün küfür dünyasının birleşerek, el birlik ederek yüklenmesinden geçerdi. Kaç fırsatta saflıklarını ortaya koyan Mekkeli müşrikler böylesine şümullü, istikbale matuf bir strateji düşünüp şartlara muvafık bir tabye uygulayabilirler miydi? Bu biraz akla muvafık düşmüyor. Bu sebeple, haklı olarak, Müttefikler savaşında gerekli ittifakın kurulmasında baş rollerde yahudilerin yer aldığını görmekteyiz.
İbnu Sa'd der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beni'n-Nâdir'i Medine'den sürünce, bunlar Hayber'e geldiler. Bunların ileri gelenlerinden ve reislerinden bir grup, kalkıp Mekke'ye gittiler. Kureyş'i görüp, onları Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı çıkmaya çağırdılar. Onlarla anlaşma yaptılar ve Resulullah'la mukâtele etmek için belli bir zaman tayin ettiler. Oradan çıkıp Gatafan'a, Benî Süleym'e geldiler, onlarla da aynı şekilde anlaşmalar yaptılar.
Kureyş hazırlandı. Kendisine tabi olan yakın ve uzak müttefikleri de aynı maksad etrafında birleşti ve hazırlık yaptılar. Bunlar dörtbin kişiydiler. Daru'n-Nedve'de sancak açıldı. Sancağı Osman İbnu Talha İbni Ebî Talha taşıyacaktı. Beraberlerinde üçyüz at, binbeşyüz deve, başlarında Ebu Süfyan İbnu Harb İbni Ümeyye komutandı. Benî Süleym bunlara Merrî'z-Zehrân'da katıldı. Bunlar da yediyüz kişiydiler, başlarında Süfyan İbnu Abdi Şems vardı. Bunlarla birlikte, Talha İbnu Hüveylid el-Esedî'nin komutasında Benî Esed de vardı. Fezâre de, bütün muharibleriyle, bin deve ile katılmıştı. Başlarında Uyeyne İbnu Husn vardı. Eşca kabilesi dört yüz askerle Mes'ud İbnu Ruhayle başkanlığında katıldı. Benî Mürre ise el-Hâris İbnu Avf komutasında dörtyüz kişi ile katıldı. Başka kabilelerde katıldı. Zührî, Hâris İbnu Avf'ın Benî Mürre ile geri döndüğünü, savaşa katılmadığını zikreder. Ancak gerçek olan, katıldıklarıdır.
Hendek'e katılan kabilelerden gelen askerlerin sayısı 10.000 kişiydi. Üç büyük ordugâha ayrılmıştı. Ebu Süfyân başkomutandı.
Ordunun Mekke'den ayrılış haberi Resulullah'a gelir gelmez, düşmanın durumunu halka bildirdi ve mesele hakkında istişareler yaptı.
Selman-ı Fârisî hendek usulünden bahsetti. Bu, müslümanların hoşuna gitti. Aleyhissalâtu vesselâm müslümanları askere aldı. Sal' dağının eteğinde topladı. Sal'ı arkalarına aldı. O gün müslümanların sayısı üçbin kişi idi. Medine'ye Abdullah İbnu Ümmî Mektum (radıyallahu anh)'ı halef bıraktı. Medine'nin önüne alelacele hendek kazmaya girişildi. Müslümanlar düşmanın gelmesinden önce hendeği tamamlayabilmek için çok hızlı çalışıyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da çalışmalara, müslümanları gayrete getirmek için, elleriyle katıldı. Her bir cihet bir grubun sorumluluğuna tevdi edilmişti: Muhacirler Râtic-Zübâb hattının hendeğini kazıyorlardı. Ensar Zübâb-Benî Ubeyd dağı arasını kazıyorlardı. Medine'nin diğer tarafında evler birbirine örülmüş vaziyette idi, kale gibiydi, giriş yoktu.
Benî Abdi'l-Eşhel, Râtic'den sonra kendini çevirecek hattın hendeğini kazıyordu. Böylece hendek Mescid-i Nebevî'nin gerilerine kadar geliyordu. Benî Dinâr da Cürbâ'dan, bugünkü İbnu Ebî'l-Cenûb'un evine kadar olan kısmın hendeğini kazdı. Hendeğin kazılma işinden altı günde çıktılar.
Burada şunu kaydetmek isteriz: İbnu Sâd hendek kazma işinin 6 günde tamamlandığını söylediği halde, İbnu Hacer'in kaydettiğine göre başka kaynaklarda daha farklı ve daha makul rakamlar zikredilmiştir. Birinde 20 gün, bir diğerinde 14 gün, bir başkasında 15 gün, İbnu Kayyim'in Hedy'inde bir ay. Bu rakamlar, farklı hatların tamamlanma müddetini ifade edebilir. Zira kaydedildiği üzere Resulullah, hendeği bazı hatlara ayırıp her hattı ayrı bir grubun sorumluluğuna tevdi etmiş durumdadır. Bunlardan her bir grup, öncelikle kendi hatlarını bitirme gayreti vermiş olmalıdır.
İbnu Sa'd'dan takibe devam ediyoruz: "Kadınları ve çocukları müslümanlar âtâm (denen şatovari müstahkem binalara) yerleştirdiler.
Aleyhissalâtu vesselâm Zilkade'nin 18'inde çıktı. Sancağı Muhacirînin sancağı idi ve Zeyd İbnu Harise taşıyordu. Ensar'ın sancağını Sa'd İbnu Ubâde taşıyordu."
Mekkeliler gelmiş, savaş başlamıştı. Ancak ummadıkları bir taktikle karşılaştılar. Önlerinde hendekler vardı. Bu taktik karşısında sayıca çokluk bir işe yaramıyordu. Hendeği geçmek zordu. Karşılarında okçular ve kılıçlı muharibler vardı. Zaman zaman geçmeye çalışan ve hatta geçebilen tektük münferidler olsa da, derhal işi bitiriliyordu, geri püskürtülüyordu.
Şehrin dışarıyla irtibatı kesilince içeride de sıkıntılar artmıştı. Savaşla şehri alamayacağını anlayan Ebu Süfyân, Benî Kureyza yahudilerine müslümanlarla olan antlaşmayı bozup kendi taraflarına geçmeyi teklif etti. Önce reddettiler ise de sonradan razı oldular. Bunu Resulullah işitince üzüldü fakat, "Hasbünallâhi ve ni'mel vekil" demekle yetindi. Böylece içeriden de bir cephe açılmıştı. Erkeler hendeklerin başından, hendekleri korumaktan ayrılamıyorlardı. Bu ileri hat öylesine nezâket arzediyordu ki, zaman zaman namaz kılmaya bile vakit olmuyordu. Bizzat Aleyhissalâtu vesselâm bazı hallerde namazını kazaya bıraktı.
Yahudi ihânetinin kadın ve çocuklara zarar vermesinden fazlaca korkuldu. Aleyhissalâtu vesselâm, Seleme İbnu Eslem başkanlığında 200 kişiyi ve Zeyd İbnu Hârise başkanlığında 300 kişiyi şehri korumaya ayırdı. Bunlar sık sık koro hâlinde tekbirler getirerek moral takviyesine çalışıyorlardı.
Abbâs İbnu Bişr başkanlığında bir grup, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çadırını her gece korumakla vazifelendirilmişti.
Müşrik cephesi de hiç boş durmuyor, her an bir noktadan şehre dalabilmek için müteyakkız bulunup, gayret gösteriyorlar bir toplanıp bir dağılıyorlardı. Ebu Süfyan, Halid İbnu Velid, Amr İbnu'l-Âs, Hübeyre İbnu Ebî Vehb, Dırâr İbnu'l-Hattâb el-Fihrî, sırayla, sabaha kadar birer gün nöbet tutuyorlardı.
Hatta bir gece, bütün reisler sabaha kadar uyumaz; hendekte atlayabilecekleri dar bir yer ararlar, bulamazlar ve: "Bu, Arapların hiç başvurmadığı bir hile!" derler. Bunu, İranlı bir arkadaşının teklif ettiğini söylerler.
Muhasara, başarısız on küsür gün devam eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ittifak arasına nifak sokma yollarını arar. Gatafanlılarla gizlice sulh yapmayı, onlara maddî birşeyler ödeyerek çekilmelerini sağlamayı düşünür. Hatta Medine hurmalarının üçte birini verme şartıyla antlaşma temin edilir. Ancak Ensar: "Bu bir emirse dilediğinizi emredin, teklifse razı değiliz" derler. Resulullah: "İlahi emir olsaydı, istişare etmezdim, bu bir fikirdir, teklif ediyorum" der. Ensar: "Öyleyse kılıçtan başka bir şey vermeyiz" derler. İbnu Hişam, Sa'd İbnu Muaz'ın şöyle dediğini kaydeder: "Ey Allah'ın Resulü! Biz Allah'ı tanımaz putlara taparken, onlar hurmalarımızdan ikramımız olarak veya parayla satın alarak yerlerdi. Şimdi İslam'la müşerref olduk, hidayete erdik. Sizinle ve İslam'la izzete erdik. Bu halde mi malımızı şerefsizce vereceğiz. Hayır! Allah'a yemin olsun böyle gelecek bir sulha ihtiyacımız yok! Antlaşma yırtılır, bu iş böylece kalır.
Bu arada gizlice müslüman olmuş bulunan Gatafanlı Nu'aym İbnu Mes'ud el-Eşca'î mühim bir hizmet görür: Kureyza ile Kureyş'in arasına güvensizlik sokarak aralarını açar. Kureyza'nın ihanetine bel bağlamış olan Kureyş bu kuşku karşısında o ümidi kaybeder ve uzayan başarısız kuşatmayı kaldırmaya karar verdi.[76]
Kuşku nedir, nasıl sağlanmıştır?
Nu'aym (radıyallahu anh) Hz. Peygambere gelerek müslüman olduğunu fakat kavminden kimsenin bilmediğini, istediğini yapmaya hazır olduğunu söyler. Resulullah: "Sen bunların arasını açacak tek kimsesin. Harb bir hiledir. Aralarını aç, onları bizden uzaklaştır" mealinde talimat verir. Bu talimat üzerine Nuaym, Kureyza, Kureyş ve Gatafan'ın arasında mekik diplomasisi yapar. Câhiliyede nedimleri olduğu Kureyza'ya gelir: "Size olan sevgimi bilirsiniz. Sizinle benim aramda hususiyet var, bu da malum" der. Onlar teyid ederler, nazarımızda müttehem değilsin derler. O, "Gatafan ve Kureyş sizin gibi değiller, siz buralısınız, malınız mülkünüz, çocuk ve kadınlarınız burada. Bunları başka yere götüremezsiniz. Kureyş ve Gatafan Muhammed'le savaşmaya geldiler. Siz Muhammed aleyhine onlara yardım ediyorsunuz. Onların yurdu, malları, kadınları başka yerde. Onlar sizin gibi değiller. Onlar bir yağma bulsalar yaparlar. Başaramazlarsa çekip giderler, sizi Muhammed'le başbaşa bırakırlar. Bu durumda siz buradakilere güç yetiremezsiniz. Sakın onların eşrafından bir kısım rehineler istemeden savaşa katılmayın. Rehinler Muhammed'i bertaraf edinceye kadar mukatele etmeleri için elinizde bir garanti olur" der. Kureyzalılar: "İsabetli bir fikir" derler. Sonra oradan ayrılan Nu'aym Kureyş'e gelir Ebu Süfyân ve beraberindekilere: "Size olan sevgimi, Muhammed'e olan uzaklığımı biliyorsunuz. Kulağıma bir haber geldi, size bildirmeyi dostluk gereği bildim. Ancak kimseye söyleyip beni ifşa etmeyin" der. "Söz veriyoruz" derler. Nuaym devam eder: "Bilin

ki, yahudiler Muhammed'le aralarındaki antlaşmayı bozmaktan pişman olmuşlar. Ona adam gönderip: "Biz yaptığımızdan pişman olduk. Gatafan ve Kureyş'ten bazı ileri gelenleri sana getirmemiz, boyunlarını vurman seni memnun eder, tekrar seninle beraber olmamıza yeter mi?" derler. Muhammed de "Evet" cevabını verir. Bu durumda yahudiler size adam gönderip rehin istemeye kalkarlarsa sakın onlara tek kişi vermeyin" der.
Nuaym (radıyallahu anh) sonra Gatafanlılara gelir: "Ey Gatafanlılar, ben sizdenim, aşiretimsiniz. İnsanların en sevgilisi bana sizsiniz. Öyle sanırım bana güvenir, sadakatımı itham etmezsiniz" der. Onlar da "Doğru söyledin. Sen nazarımızda müttehem değilsin" derler. Nuaym devamla:
"Benden duyduğunuzu söylemeyin" diyerek, o yönden de garanti alınca onlara da Kureyşlilere söylediğini aynen tekrar eder, aynı endişelerle bunları da korkutur.
Allah'ın müslümanlara bir ikramı olarak, cumartesi akşamı, Ebu Süfyân ve Gatafan'ın ileri gelenleri, Benî Kureyza'ya Kureyş ve Gatafanlılar'dan mürekkep bir grubu İkrime İbnu Ebî Cehl başkanlığında gönderip: "Biz ikamet yerinde değiliz, (eyreti çadırlarda kalıyoruz), atlarımız ve develerimiz helak oldu. Savaşa siz de katılın da Muhammed'in işini bir an önce bitirelim" dedirtirler. Yahudiler de bunlara şu cevabı gönderirler: "Bugün cumartesidir. O günde biz hiçbir şey yapmayız. Zira bizden bir kavm cumartesi günü savaştığı için maymun ve hınzıra çevrildiler. Ayrıca siz, bize bir kısım adamarınızı, elimizde Muhammed'in işini bitirinceye kadar savaşacağınız hususunda garanti olacak rehineler vermedikçe Muhammed'e karşı savaşacak da değiliz. Biz, savaş sizi sıkıştırdığı takdirde bizi terkederek memleketinize çekip gideceğinizden korkuyoruz. Bu durumda bizim memleketimizde olan Muhammed'le biz başa çıkamayız." Elçiler Kureyza'nın bu sözlerini getirince Kureyşliler ve Gatafanlar: "Nuaym'ın söyledikleri doğruymuş." Kureyza'ya: "Size tek bir adamımızı bile rehin olarak göndermeyiz. Dilerseniz çıkın savaşın" haberini gönderin" derler. Bu haberi getiren elçi kendilerine ulaşınca Kureyzalılar: "Nuaym İbnu Mes'ud'un dediği doğruymuş, bunlar sadece savaş istiyorlar. Fırsat bulurlarsa yağmalayacaklar, bulamazlarsa memleketlerine çekip gidecekler. Siz memleketinizin adamı ile arada savaşa meydan vermeyin." Kureyş ve Gatafan'a da "Vallahi bize rehineler göndermezseniz biz sizinle Muhammed'e karşı savaşmayız" cevabını gönderin" derler. Onlar bu teklifi kabul etmezler. Allah aralarını böylece açar.
Bir rivayette Ebu Süfyan:
"Demek ben maymun ve hınzırın kardeşlerinden yardım taleb ediyormuşum!" der, onlardan yüz çevirir.
Cenâb-ı Hakk cumartesi gecesi şiddetli bir fırtına gönderir, çadırlar, kaplarkaçaklar, eşyalar darmadağın olur.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), onlardan haber getirmek üzere, casus olarak Huzeyfe İbnu'l-Yemân'ı gönderir. O gece namaza durur.
Ebu Süfyan adamlarına:
"Ey Kureyşliler, ikamet edilecek bir yerde değilsiniz. Otlar ve develer helak oldu. Sularımız kesildi. Benû Kureyza bizi terketti, gördüğünüz gibi rüzgâr da neler yaptı. Yola çıkın, ben hareket ediyorum!" der. Daha ayaklarının bağı çözülmeyen devesine atlar ve vurur. Deve üç ayağıyla sıçramaya başlayınca, farkına varılır ve çözülür.
Amr İbnu'l-Âs ve Hâlid İbnu Velid ansızın takibe uğrarlar, korkusuzca herkesin gitmesine kadar ikiyüz süvariyle geride kalırlar. Kureyş'in gittiğini işiten Gatafanlılar da yüklerini bağlayıp çekip giderler.
Huzeyfe dönerek bütün bu olup bitenleri Resulullah'a anlatır. İlaveten der ki: "Eğer Resulullah "Hiçbir hadise çıkarmadan gel" demeseydi yanımdakini öldürebilecektim." Sabah olunca, karşıda kimsenin kalmadığı görülür.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) herkesin evlerine dönmesini ilan eder. Herkes sevinçle, neşeyle koşarak dönüş yaparlar.
Savaş sırasında müslümanlardan birkaç kişi şehid düşer; kâfirlerden de birkaç kişi öldürülür.
Muhasara bazı rivayetlerde 15 gün, bazılarında 24 gün devam etmiştir.
Hendek savaşı münafıkların ve yahudilerin faaliyetlerine iyi bir zemin teşkil etmiş, onlar da ciddî bir imtihan vermişlerdir. Kritik anlarda, müslümanların morallerini bozmak için ellerinden geleni yapmışlardır.
Bazıları: "Muhammed bize Kisra ve Kayser'in hazinelerini yemeyi vaadediyordu. İşte bugün hiç birimiz helâya gitmede can emniyeti bulamıyoruz" der.
Bazıları: "Ey Allah'ın Resulü! evlerimiz düşmana karşı avrettir (emniyetsiz, korumasız) bize müsaade et de cepheden ayrılıp evlerimize dönelim..." der.
Ahzâb suresi, ismini bu savaştan alır ve birçok âyetinde Hendek savaşına temas eder: "Münafıklar ve kalblerinde hastalık olanlar: "Allah ve peygamberi bize sâdece kuru vaadlerde bulundular" diyorlardı. İçlerinden birtakımı: "Ey Medineliler: Tutunacak yeriniz yok, geri dönün" demişti. Onlardan bir cemaat de Peygamberden: "Evlerimiz avrettir (düşmana açık) diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri avret değildi, sadece kaçmak istiyorlardı." (Ahzâb 12-13).
Aynı surede bir başka âyet, Hendek savaşı sırasında müslümanların çektiği sıkıntıyı da şöyle anlatır:
"Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı." (Ahzâb 10-11)
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kureyş'in artık bir daha hücum edemiyeceğini, bundan sonra hücum sırasının müslümanlara geldiğini söyler: ??????????? ?????????????? Bezzâr'ın rivayeti şöyle: "Onlar artık bir daha size saldırmayacak, ama siz onlara saldıracaksınız." [77]

*** ZÂTU'R-RİKA' GAZVESİ**

?4263 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ?? ?????? ???????? ??????? ??????? ????????? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ???? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ????? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ??????????[. ????? ???????.»?????????? ???????????« ?? ?? ????? ???? ??? ????.»???????? ??????????« ???? ????? ??? ??? ??????? ??????? ??? ????? ????? ????? .

1. (4263)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bir gazveye çıktık. Biz aramızda bir deve olan altı kişiydik, sırayla biniyoruk. Derken ayaklarımız delindi. Benim ayaklarım da delindi ve tırnaklarım düştü. ayaklarımıza bezler sarıyorduk. Böylece seferimiz, ayaklarımıza sardığımız parçalar sebebiyle Zatur'-Rikâ' gazvesi diye isimlendi." [Buhârî, Megâzî 31, (7, 325); Müslim, Cihad 149, (1816).][78]

AÇIKLAMA:

1- İbnu'l-Esir, bu seferi Hicretin dördüncü senesi hadiselerinden olarak kaydeder. Beni'n-Nâdir hadisesinden iki ay sonra cereyan eder. Sadedinde olduğumuz rivayet, gazveye Rikâ isminin verilişini, ayaklara sarılan parçalara bağlar. Rika' yama, bez parçaları ma'nâsına gelir. Ancak, İbnu'l-Esir, Benî Muhâriblere karşı yapılan bu gazvede -mukâtele olmasa bile- karşılaşma hâdisesinin cereyan ettiği dağın siyahbeyaz, kırmızı renkler ihtiva etmesinden hâsıl olan alaca parçalı renkler sebebiyle bu ismi aldığını belirtir. Ancak, sancakların o seferde yamalı olmasından veya bir ağaçtan bu ismi aldığıda diğer ihtilaflardır. Nevevî, bu söylenenlerin hepsinin bu isimlemeye iştirak etmiş olabileceğini söyler.
2- Bu sefer sırasında, insanlar birbirlerinden korkacak şekilde umumî bir korku yaşanır ve bunun üzerine korku namazı nâzil olur.
3- İbnu Sa'd ve İbnu Hibbân, bu seferin Hicretin beşinci yılında olduğunu kaydederler.
4- Sefere iştirak eden ordunun miktarı da ihtilaflıdır: Farklı rivayetlere göre 400, 500, 700 ve hatta 800 kişidir.[79]

*** BENÎ MÜSTALİK GAZVESİ**

????? ??????? ???? ?????? ?? ???? ????????. ??? ??? ????: ???? ??? ??.

Buhârî merhum der ki: "Bu Mureysi' gazvesidir." İbnu İshâk der ki: "Bu altıncı senede cereyan etmiştir."[80]

?4264 ?1? ???? ??????????? ???? ???? ???:]???????? ??? ??????? ???????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????? ??????????. ???????? ?????: ??????? ????? ????? ?? ?????? ?"?????? ?????? ?????? # ???? ????? ????????????? ?????? ????????? ????????????? ??????? ???? ???????? ???????? ?????????????? ??????? ????????????? ???????? ?????????? ?????????????. ?????? ?? ????????? ?? ???? ???? ?? ??? ?????[. ????? ???????.»??????????« ?????? ??????? ????????: ??? ????? ???????.????? »?????????« ?? ??????. ??????: ?????? .

1. (4264)- Abdullah İbnu Avn anlatıyor: "Nâfi rahimehullah'a kıtâlden önce (yapılan İslam'a) davet hakkında sormak üzere yazmıştım. Bana şöyle yazdı: "Bu, İslam'ın evvelinde idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Müstâlik'e (önceden haber vermeden ani) baskın yaptı. Onlar (bu sırada) gâfil haldeydi, hayvanları su kenarında sulanıyorlardı. Mukâtillerini öldürdü, çocuklarını ve kadınlarını esir aldı. O gün Cüveyriye'yi de ele geçirmişti." [Buhârî, Itk 13, Müslim Cihad 1, (1730); Ebu Dâvud, Cihâd 100, (2633).][81]

AÇIKLAMA:

Benî Müstalik Gazvesi, hicretin altıncı yılı Şa'ban ayında cereyan etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Müstalik'in müslümanlar aleyhine sefer tertiplemek üzere hazırlık yaptıklarını istihbâr eder. Resulullah bu haberi alır almaz yola çıkar ve Kudeyd bölgesinde Müreysi' denen bir suyun başında onları gafil yakalar ve âni baskın yapar. Arada cereyan eden kısa bir mükâteleden sonra mağlub edilirler. Bu sırada bir müslüman, müslümanlar tarafından yanlışlıkla öldürülür.
Resulullah çok sayıda esir ele geçirir ve müslümanlara taksim eder. Cüveyriye de bunlar arasındadır, Benî Müstalik'in şefi el-Hâris İbnu Dırâr'ın kızıdır. Kız Sâbit İbnu Kays'ın hissesine düşer, ancak mükâtebe yaparak hürriyetini satın alır. Resulullah'tan kitâbetinin ödenmesi için yardım ister. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bundan daha hayırlı bir şeye ne dersin?" diye sorar.
"Bu da nedir ey Allah'ın Resulü?" deyince: "Senin kitabetini öder, seninle evlenirim!" der. Cüveyriye (radıyallahu anhâ) kabul eder.
Halk bu haberi duyunca, herkes esirlerini "Resulullah'ın sıhr'i (akrabası)" diye âzad eder. Bu suretle hürriyete kavuşanlar yüz aileyi geçer. Kavmine, bundan fazla hayrı dokunan kadın çıkmaz denmiştir.
Bu sefer sırasında mezkur suyun başında müslümanlar arasında su alma esnasında bir hadise çıkar: Hz. Ömer'in Benî Gıfâr'dan Cehcâh adında bir ücretlisi ile Hazreç'ten Benî Avf'ın halifi olan Sinân el-Cühenî aynı anda suya gelirler. Çıkan bir ihtilafı büyüterek kavgaya tutuşurlar. Cühenî "Ey Ensâriler! diye yardım ister, Cehcâh da: "Ey Muhacirler!" diye yardım ister. Bu hadiseyi istismar etmek isteyen Abdullah İbnu Übeyy öfkelenir. Etrafında adamlarından bir grup ve bu meyanda genç yaşta olan Zeyd İbnu Erkam da yanındadır. "Bunu yaptılar ha! yaparlar, çünkü memleketimizde çoğaldılar! Allah'a yemin olsun" "Medine'ye döndük mü aziz olanlar oradan zelil olanları çıkaracak" (Münafikûn 8) der. Sonra adamlarına yönelip: "Bunu kendinize siz yaptınız. Memleketinizi bunlara helâl kıldınız. Mallarınızı onlara dağıtıverdiniz. Allah'a yemin olsun, elinizdekini onlara vermezseniz, onlar sizin memleketinizden başka bir yere giderler" der.
Bu sözleri işiten Zeyd, Resulullah'a gidip haber verir. Bu esnada Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında bulunan Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resûlü! Abbâd İbnu Bişr'e emret şu herifi gebertsin!" der. Resulullah:
"Olur mu, Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor dedirtir miyim!" diyerek reddeder.
Ve orduya hareket emri verir. Resulullah hiç âdeti olmayan bir saatte, halkın içinde, bulundukları hâlet-i ruhiyeyi kırmak için, yola koyulurlar.
O sırada (Ensar'ın ileri gelenlerinden) Üseyd İbnu Hudayr uğrayıp: "Ya Resûlullah hiç yolculuk yapmadığın bir saatte yola çıktın" der.
"Abdullah İbnu Übeyy'in söylediği, kulağına gelmedi mi?"
"Ne demiş ey Allah'ın Resûlü?"
"Zannediyor ki Medine'ye varınca aziz olan, oradan zelil olanı çıkaracakmış."
"Vallahi, istersen sen onu çıkar. Zira sen azizsin o zelildir!" der ve sonra ilave eder.
"Ey Allah'ın Resulü! sen ona merhamet et. Vallahi Allah sana lutfetti. Kavmi ona giydirmek üzere taç hazırlamıştı. Sen gelince bu iş kaldı. Bu sebeple o seni saltanatına engel görüyor!"
Abdullah İbnu Übeyy, söylediği sözleri Zeyd İbnu Erkam'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdüğünü işitince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelir ve "Böyle bir şey söylemedim" diye Allah'a yemin eder. Abdullah kavmi içerisinde itibarlı biriydi. Adamları: "Ey Allah'ın Resûlü! Zeyd hata yapmış olabilir!" derler. [Resulullah Zeyd'i çağırıp azarlar.] Fakat az sonra gelen vahiy Zeyd'i doğrular (Münafikûn 1).
Bu hadiseler münafik Abdullah İbnu Übeyy'in oğlu -ki samimi bir müslümandır- Abdullah'a ulaşır. Hemen Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:
"İşittim ki babamı öldürmek istiyormuşsunuz. Böyle bir kararınız varsa, bana emredin, kellesini size ben getireyim. Korkarım, bir başkasına emredersiniz de onun halkın arasında dolaşmasını seyretmeye nefsim tahammül edemez öldürüveririm. Böylece bir kâfir için bir mü'mini öldürerek cehennemlik olurum!" der. Resulullah şu cevabı verir:
"Bizimle olduğu müddetçe biz ona merhamet edeceğiz, sohbetini güzel kılacağız!"
Bundan sonra her ne vakit bir hadise çıkaracak olsa, adamları onu kınıyor, sert davranıyor ve tehdit ediyordu.[82]

*** ENMÂR GAZVESİ**

?4265 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? #
??? ???????? ???????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ?????? ?????????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (4265)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Enmâr Gazvesi'nde bineğinin üzerine doğuya müteveccih olarak nafile namaz kılarken gördüm." [Buhârî, Megâzi 33, Salât 31, Taksiru's-Salât 7, 9.][83]

AÇIKLAMA:

Vâkidî, bu Gazve'nin sebebi ile, önceki zikrettiğimiz Benî Müstalik gazvesinin sebebini bir zikreder. Zira, Medine'ye gelen bir bedevînin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Benî Sâlebe ve Benî Enmâr'dan sizin aleyhinize toplanmakta olan insanlar gördüm. Siz onlardan gafilsiniz" haberini getirmesi üzerine âniden sefer kararı verir ve dörtyüz -yediyüz vs. de denilmiştir- kişi ile yola çıkar. Aynî: "Bu rivayete göre Benî Enmâr Gazvesi ile Benî Muhârib ve Sâlebe Gazvesi -ki buna Zâtu'r-Rikâ' gazvesi denmiştir- birdir" der.
Enmâr, Becîle kabilesinin bir koludur.[84]

*** HUDEYBİYE GAZVESİ**[85]

?4266 ?1? ?? ???? ?? ?????? ?? ?????? ?? ????? ?????? ????? ?? ???? ????? ???? ????? ??:]?????? ??????? ?????? # ????? ?????????????? ????? ???? ??????? ???????? ?????????? ????? #: ???? ??????? ???? ?????????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ????????? ??? ?????? ?????? ???????. ????? ???? ???? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? #? ????? ???? ????? ????????????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ???? ??????????. ??????? ???????? ???? ???? ????????? ????????: ??‘??? ??????????? ??‘??? ?????? #: ??? ??‘?? ???????????? ????? ????? ????? ????????. ??????? ????????? ??????? ????????. ????? ?????: ????????? ??????? ???????
? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ??? ???????????? ????????. ????? ????????? ??????????. ?????: ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????????????? ???? ?????? ?????? ????????? ???????????? ???????? ??????????. ?????? ?????????? ???????? ????? ????????? ???????? ??? ?????? ?????? # ????????? ?????????? ??????? ???? ??????????. ????? ????????? ??? ??????????? ?????. ?????????? ??? ????? ??????? ?????? ?????????? ????? ???????? ??????. ??????????? ???? ??????? ??? ????? ???????? ???? ????????? ??????????? ?? ?????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? # ???? ????? ????????. ???????: ????? ???????? ?????? ???? ??????? ????????? ????? ??????? ???????? ???????? ??????? ???????????????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ???? ????????. ?????? #: ????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????????? ??????? ????????????. ?????? ????????? ???? ??????????? ????????? ????????? ??????. ???? ??????? ???????????? ??????? ?????????? ??????? ???????? ????????. ???? ????????? ???? ??????? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ???? ?????? ?????????? ??????? ???????? ? ????????????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ??????????? ??????????????? ?????? ???????? ?????? ????????: ??????????????? ??? ???????. ??????????? ????? ??? ????????. ??????: ????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ?????????? ?????????? ??????????. ?????? ????????????: ? ??????? ????? ??? ?????????? ?????? ????????. ????? ????? ???????? ????????: ????? ??? ?????????? ??????? ?????: ????????? ??????? ????? ??????? ???????????? ????? ????? ?????????? #. ?????? ???????? ???? ???????? ??????: ?? ??????? ????????? ??????????? ???????: ????. ?????: ????????? ???????????
??????? ???? ?????: ?????? ????????????? ???????: ?. ?????: ????????? ??????????? ???? ???????????? ????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ???????: ????. ?????: ????? ???? ???? ????? ?????????? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ?????. ????????: ????????. ???????? ???????? ???????? ????????? ?????????? #. ??????? ?????????? #: ??????? ???? ????????? ????????? ??????? ???????? ?????? ????: ??? ?????????? ???????? ??? ??????????? ????? ????????? ???? ???????? ??????? ???? ????????? ????????

???????? ????????? ????? ?????? ?‘????? ??????? ???????? ? ??? ????????? ?????? ‘??? ??? ?????? ???? ???????? ???????? ??? ????????? ??????????. ??????? ???? ???? ??????: ??????? ????? ??????. ??????? ??????? ?????? ??????????. ??????: ???? ???? ?????: ???? ??????. ?????: ???? ????????? ??????? ???????? ????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ????? ‘????????. ?????: ??????? ????????? ????????? #? ?????????? ????????? ????? ??????????. ?????????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ????? ????????? #? ???????? ????????? ?????????? ??????????. ?????????? ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ????? ?????? # ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ????: ?????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? #. ???????? ??????? ???????. ???????: ???? ????? ???????: ?????????? ???? ????????. ??????: ??? ??????? ??????? ?????? ??? ?????????? ??????? ???????????? ???? ???????? ?????? ??????? ??? ?????????????? ??????????? ??????? ???????????? ????? ????? ????????. ???????

#: ????? ?‘????? ????????. ??????? ???????? ???????? ?????? ??? ??????. ????? ???? ???????? ?????? ???????? ???????? ???????? # ???????????. ?????: ?????????? ??? ?????????? ?????? ?????? # ????????? ??? ???????? ??? ????? ?????? ???????? ??????? ????? ???????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ????????????? ???? ????????? ?????? ?????????? ???????? ???????????? ????????? ????? ?????????? ????????? ??????? ?????????? ???. ???????? ???????? ??? ?????????? ???????: ??? ??????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ?????????????? ??????? ??? ??????? ??????? ????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ???????? ????????? ?????????? #? ??????? ??? ?????????? ????????? ??? ???????? ??? ????? ?????? ???????? ??????? ????? ???????? ??????????. ????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ???????????? ????????? ????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????????????. ?????? ?????? ???? ????? ????????? ???????? ?????. ?????????: ???????. ???????? ??????? ???? ????????? # ???????????. ????? #: ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???????????? ?????????? ????????????? ????? ??????????????? ???????? ?????????. ???????? ???? ????? ?????: ????????? ??????! ??? ????????? ???????? ??? ????????? ???? ?????????. ???????? ?????? ??? ?????????? ?????: ??????? ????????? ???? ????????? ??????????? ????? ???? ??? ????????? ???? ?????????? ??????? ?????? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ?????. ???????: ???????? ?????. ?????????: ???????. ???????? ??????? ?????????? ????? #: ???? ????????? ?????? ?????? ???????. ???????? ????????? ????????? # ??????????? ???? ??????????? ??? ????? ???????? ???? ???????. ??????? #: ???? ??????? ?????? ???? ?????????? ??????? ???????? ???? ??????? ?????? ???????? #: ????? ??????? ????????? ??????????? ????????. ??????? # ???????????. ??????: ??????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ???????: ????? ?????????? ?????????? ??? ?????? ???????. ???????? ???????: ????????? ??????????? ????? ?????? ????????. ?????? ?????????????: ??????? ? ??????????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????????? ??????? #: ??????? ????????? ?????????. ????? ?????: ???? ??? ?????? ???????? ????? ?????? # ?????? ????????: ??????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??? ??????????? ???? ????????? ??? ???????????? ??????? ??????? ????????? ???? ??????????? ?????? #: ??????? ????? ????????? ?????? ????? ?????????????? ??????? ????????? ???????? ?????? #: ???? ??? ????????? ????????? ???????? ????????? ???????? ????. ?????? ????????: ???????? ? ??????????? ????????? ???? ????????? ????????? ??????? ????? ???? ???????? ??????????. ????????. ?????? ????????: ????? ??? ? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???? ???????? ??? ?????????? ????????. ????? ?????????????: ????????? ??????! ?????? ??????? ??? ?????????????? ?????? ????? ?????????? ??????????? ???? ??????? ??? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???????? ??? ????????. ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????????????. ?????? ????????: ??? ?????????? ???? ?????? ??? ?????????? ???????? ??? ????????? ?????. ?????? #: ????? ???? ?????? ?????????? ??????. ?????: ??????????? ???? ? ??????????? ???? ?????? ?????. ????? #: ????????? ??? ????: ??? ???? ????????? ????? ????. ?????: ???? ????????? ?????: ??? ???? ????????. ?????: ???????? ???? ??????: ????? ???? ?????????? ????. ?????: ???? ???????? ?????? ?????? ?????: ??? ???????? ?????????????? ?????? ??? ?????????????? ?????? ?????? ????????? ?? ???????? ??? ???? ???????? ??????? ???? ??????? ???????? ??????? ?? ??????. ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????. ????????? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ?????: ????. ??????: ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????????? ?????: ????. ?????? ?????? ?????? ??????????? ??? ???????? ?????? ?????: ????? ??????? ??????? ???????? ????????? ?????? ????????. ??????: ?????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ????????? ????????? ????? ?????: ????. ?????????????? ?????? ???????? ????????? ??????: ?. ????? ???????? ?????? ?????????? ????. ?????: ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????. ????????: ??? ???? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????: ????. ??????: ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????????? ?????: ???? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??? ???????? ?????? ???????: ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????. ?????????????? ?????????. ?????????? ?????? ???? ???????? ????????: ??????? ????? ??????????? ????? ???????? ????????? ????????? ????? ?????: ???? ??????????? ????? ???? ????????? ????? ?????: ????????? ?????? ???????. ???????? ?????? ???? ????????

????????. ????? # ‘????????? ?????? ?????? ??????: ??????? ??????????? ????? ????????. ?????: ?????????? ??? ????? ???????? ??????? ????? ????? ????? ????? ????????. ???????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ???? ???????. ????????: ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????????. ???????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????: ?????? ???????? ??????? ????????? ?????????. ???????? ?????? ????? ??????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ????? ????? ?????????? ???????? ??????? ????? ????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ?????? ??????: ??? ??????? ???????? ??????? ???? ????????? ?????????????? ??????????? ??????????????????. ????? ??????: ???????? ????????????. ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????????? ???????? ???? ?? ??????????????????. ??????????? ??????????? ??????????? ???? ???? ????????. ???‘????? ????????? ???? ????????. ????? ?????? # ??? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????????? ?? ???????? ?????????? ????????: ???????? ??????? ???????? ????? ?????????? ??? ????????????. ????????? ???? ????? ??????? ??? ????????????. ?????????? ?????????? ???? ?????? ??????. ??????? ???? ???????? ‘???? ????????????: ??????? ????? ‘??? ???????? ???? ??? ????? ???????? ??????????? ?Œ????. ???????: ?????? ???????? ?????? ????????. ?????? ????????? ???? ????? ????????. ??????? ???? ????????: ?????? ??????? ???????! ???????????? ?????????? ???? ????? ??????? ??????? ?Œ???? ????? ???? ???????????? ???????? ?????????? ??????? ???????

????? ?????: ?????? ???? ???? ??????? ???????? ??????? ??? ???????? # ?????: ?????? ???????? ???????? ??????? ??????????. ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????. ???????: ??? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ?????????? ????????? ????? ????????? ?????? ????????. ?????? #: ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ????? ???? ??????. ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????????? ????????. ???????? ????? ??? ????? ?????????. ????: ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???????? ?????? ????????? ???????? ? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ???? ??????? ??????????? ?????? #: ??????? ????? ????????? ?????? ????? ?????????????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ???? ?????? ??? ?????????? ??????????. ?????? ?????? ????????? ??????????????? ????????? ??????????? ???????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????????????? ??????? ????????? ????? ????? ???? ???????? ??? ?????????? ???????. ????? ???????????????: ????????? ??????! ?????? ??????? ??? ?????????????? ?????? ????? ?????????? ??????????? ???? ??????? ??? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???????? ??? ????????. ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????????????. ?????? ????????: ??? ?????????? ???? ?????? ??? ?????????? ???????? ??? ????????? ?????. ?????? #: ????? ???? ?????? ?????????? ??????. ?????: ??????????

???? ? ??????????? ???? ?????? ?????. ????? #: ????????? ??? ????: ??? ???? ????????? ????? ????. ?????: ???? ????????? ?????: ??? ???? ????????. ?????: ???????? ???? ??????: ????? ???? ?????????? ????. ?????: ???? ???????? ?????? ?????? ?????: ??? ???????? ?????????????? ?????? ??? ?????????????? ?????? ?????? ????????? ?? ???????? ??? ???? ???????? ??????? ???? ??????? ???????? ??????? ?? ??????. ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????. ????????? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ?????: ????. ??????: ??????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????????? ?????: ????. ?????? ?????? ?????? ??????????? ??? ???????? ?????? ?????: ????? ??????? ??????? ???????? ????????? ?????? ????????. ??????: ?????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ????????? ????????? ????? ?????: ????. ?????????????? ?????? ???????? ????????? ??????: ?. ????? ???????? ?????? ?????????? ????. ?????: ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????. ????????: ??? ???? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????: ????. ??????: ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????????? ?????: ???? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??? ???????? ?????? ???????: ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????. ?????????????? ?????????. ?????????? ?????? ???? ???????? ????????: ??????? ????? ???????????? ????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????? ?????: ???? ?????????? ????? ?????: ???? ?????????? ????? ???????? ????????? ?????: ? ?????: ???????? ?????? ????????? ????. ????? ??????: ?????????? ?????? ???????. ???????? ?????? ???? ????????

?????????. ????? # ‘????????? ?????? ?????? ??????: ??????? ??????????? ????? ????????. ?????: ?????????? ??? ????? ???????? ??????? ????? ????? ????? ????? ????????. ???????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ???? ???????. ????????: ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????????. ???????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????: ?????? ???????? ??????? ????????? ?????????. ???????? ?????? ????? ??????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ????? ????? ?????????? ???????? ??????? ????? ????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ?????? ??????: ??? ??????? ???????? ??????? ???? ????????? ?????????????? ??????????? ??????????????????. ????? ??????: ???????? ????????????. ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????????? ???????? ???? ?? ??????????????????. ??????????? ??????????? ??????????? ???? ???? ????????. ???‘????? ????????? ???? ????????. ????? ?????? # ??? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????????? ?? ???????? ?????????? ????????: ???????? ??????? ???????? ????? ?????????? ??? ????????????. ????????? ???? ????? ??????? ??? ????????????. ?????????? ?????????? ???? ?????? ??????. ??????? ???? ???????? ‘???? ????????????: ??????? ????? ‘??? ???????? ???? ??? ????? ???????? ??????????? ?Œ????. ???????: ?????? ???????? ?????? ????????. ?????? ????????? ???? ????? ????????. ??????? ???? ????????: ?????? ??????? ???????! ???????????? ?????????? ???? ????? ??????? ??????? ?Œ???? ????? ???? ???????????? ???????? ?????????? ??????? ???????

????? ?????: ?????? ???? ???? ??????? ???????? ??????? ??? ???????? # ?????: ?????? ???????? ???????? ??????? ??????????. ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????. ???????: ??? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ?????????? ????????? ????? ????????? ?????? ????????. ?????? #: ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ????? ???? ??????. ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????????? ????????. ???????? ????? ??? ????? ?????????. ????: ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???????? ?????? ????????? ???????? ? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ????????. ?????????? ??? ?????????? ?????? ?????????? ??? ??????? ??? ??????????? ????? ????????????? ????????? ???????????. ??????????? ???????? ??? ?????????? # ??????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????????? ????????. ????????? ?????? ??????: ?????? ??????? ????? ??????????? ???????? ???????????? ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ??? ?????????? ??????????. ?????? ?????? ????????? ?????????????????? ????????? ??????????? ???????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?

???? ?? ?????.?»??????????« ?????? ??????? ?? ?????.?»????????« ??? ???? ????? #? ???? ???? ??? ??? ?????? ?‘??.?»????« ???? ??? ??????.?»??????« ????.?»?????? ??????« ?? ?????? ?????? ??? ????? ???? ??? ?? ????? ???? ?? ????? ????? ???.
»????????« ?????? ??????? ????????.?»????????? ??????« ??? ????? ??????? ??? ???? ?????? ????? ?‘????? ????? ????? ??????.?»????????« ????? ?????? ???? ???? ??.?»??????????« ??? ???? ???? ????.?»??????? ???????? ??????« ?????? ?????.?»????????« ?? ?????.?»????????« ?????? ??? ??????.?»???????? ???? ????? ?????? #« ?? ???? ???? ???? ????? ?? ???.?»??????? ??????« ?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ?????.?»???????« ??? ???? ??? ?????? ??? ???? ??? ?? ???? ?????.?»???????????« ??? ???? ??? ?????? ???? ???? ??????? ??????? ??? ????? ???? ?? ?????? ????????.?»??????????? ??????« ??????? ??? ????? ????.?»???????????« ?? ???? ??????? ?????? ????.?»???????« ?? ????????.?»??????????« ???? ?????. ????????? ????? ?? ?????.?»???????« ??????? ???? ???????? ??.?»????? ?????????? ?????? ??????« ?? ??? ???? ?????? ?????? ?? ????? ????????.
»???????????« ???????.?»?‘????? ??‘??????« ?‘?? ?? ????? ???????.?»????????« ?? ??????.?»??????« ??? ????? ???????.?»????????« ?? ????? ??????? ?? ?????? ???? ?? ??? ??????. ??? ??? ????? ??? ???? ?? ???????.?»??????« ????? ?? ???? ??? ???? ????????.?»???????????« ?????? ?? ???? ?????.?»????????« ???? ?????? ??? ?????? ???? ???????? ??.?»??? ?????????? ???? ????????« ?? ?? ??‘?? ?????? ??? ???? ???????? ???.?»????????« ?????? ?? ???? ?????? ?? ??? ?????? ?? ?? ??? ????.?»?????????« ?? ??????.?»????????« ????? ??????.?»????????« ??? ?????? ?? ????.»????????? ???« ?????? ???????. ?? ????? ?????? ??? ?????? ?? ?????? ?? ?????? ?????.?»????????« ?????? ???? ????? ??? ?.?»??????« ???? ?????? ??????? ???? ????? ? ??? ?? ??? ??? ??? ?? ???? ?? ??? ??? ????.?»?????? ????????« ??? ???? ??? ?? ????? ??? ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ??? ??????.
»?????? ???« ???? ????? ???.?»???????? ?????« ?? ??????? ??????? ????? ???? ???? ?? ?????.
?»????? ???????« ????? ??????? ??????? ???? .

1. (4266)- Urve İbnu Zübeyr, Misver İbnu Mahreme ve Mervan'dan almış. Misver ve Mervan her ikisi de birbirlerinin sözünü tasdik etmişlerdir. Derler ki:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hedeybiye senesinde Medine' den çıktı. Yolda bir yerlere ulaşınca Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hâlid İbnu'l-Velîd, Kureyş'e ait gözcülük yapan bir grup atlının başında olarak el-Gamîm'dedir, siz sağ tarafı takib edin!" dedi. Vallahi, Hâlid müslümanların varlığını sezemedi. Ne zaman ki müslüman askerlerin kaldırdığı toz bulutunu görünce, (müslümanların geldiğini) Kureyş'e haber vermek üzere hayvanını koşturarak gitti.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yoluna devam etti. Seniyye nâm mevkiye gelindi. Oradan (devam edildiği takdirde) Kureyşlilerin blunduğu yere inmek mümkündü. Ama devesi orada ıhıverdi. Halk:
"Kalk, kalk, yürü, yürü!" dedi ise, deve kalkmamakta ısrar etti. Halk bu sefer:
"(Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devesi) Kasvâ çöküp kaldı, Kasvâ çöküp kaldı!" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır! Kasvâ çöküp kalmadı. Onun böyle bir huyu da yok. Ancak onu, "Fil'i (Mekke'ye girmekten alıkoyan) Zât" durdurmuştur!" buyurdu. Sonra ilave etti:
"Nefsimi kudret eliyle tutan o Zât'a yemin olsun, (Kureyş, Mekke'de) Allah'ın haram kıldığı şeyelri tazim sadedinde her ne taviz isterlerse onlara vereceğim!" Sonra deveyi zorladı, deve sıçrayıp kalktı. Râvi dedi ki: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kureyş tarafından saptı, suyu az olan Semed Kuyusunun yanına indi. Burası Hudeybiye mevkiinin en uç noktasında idi. (Mezkur kuyunun suyu azdı. Öyle ki) insanlar ondan suyu avuç avuç toplarlardı. Çok geçmeden suyu kurudu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a susuzluktan şikayette bulundular. Aleyhissalâtu vesselâm sadağından bir ok çıkardı, onu kuyuya koymalarını söyledi. Allah'a yemin olsun çok geçmeden, su coşmaya başladı ve ashab oradan ayrılıncaya kadar onlara yetecek kadar akmaya devam etti.
Onlar bu halde iken Büdeyl İbnu Verka' el-Huzâ'î[86] Huzâ'a kabilesinden bir grupla çıkageldi. Huzâ'alılar. (Mekke civarında tavattun etmiş bulunan) Tihâme kabileleri arasında Resulullah'ın sırdaşı ve dostu olagelmişlerdi. Dedi ki:
"Ben (Mekke'nin) Ka'b İbnu Lüeyy ve Âmir İbnu Lüeyy kabilelerini, bir çok Hudeybiye surlarının başına, beraberlerinde sütlü ve yavrulu develeri olduğu halde konaklıyorlar gördüm. Onlar seninle savaşacak, Beytullah'ı ziyaretine mâni olacak olmasınlar!
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:
"Biz kimseyle savaşa gelmedik. Biz sadece umre yapmaya geldik! Mamafih Harb Kureyş'in (iliğine işlemiş). Halbuki çok da zarar gördüler. Eğer onlar dilerse ben (onlarla sulh yapar) kendilerine müddet tanırım, onlar da benimle diğer insanların arasından çekilirler. Eğer ben öbürlerine galebe çalarsam, Kureyşliler de dilerlerse onlarla yapacağım sulha (kendi rızalarıyla) girerler. Şayet ben galebe çalamazsam (Kureyşliler benimle savaşmak zahmetinden kurtulup) rahata ererler. Şurası da var ki, eğer Kureyşliler bu teklifime itiraz ederlerse, ruhumu elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, bu davam için, ölünceye kadar onlarla savaşacağım. O zaman Allah, bana olan emrini (gerçekleştirme hussundaki vaadini mutlaka) yerine getirecektir."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sözü üzerine Büdeyl:
"Senin bu sözlerini Kureyş'e mutlaka duyuracağım!" dedi ve gitti. Kureyşlilere gelince:
"Ben, size şu adamın yanından geliyorum. O'nun bazı sözlerini işittik. Eğer dilerseniz size söyleriz" dedi. Onların serseri takımı:
"Ondan herhangi bir haber söylemene ihtiyacımız yok!" dedi ise de aklı başında olanlar:
"Hele şu işittiğini söyle! dediler. Büdeyl:
"Ben Muhammed'in şöyle şöyle söylediğini işittim!" diyerek Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediklerini bir bir nakletti. Bunun üzerine Urve İbnu Mes'ud kalkıp:
"Ey kavm! Siz benim babam değil misiniz?" dedi. Hepsi:
"Evet!" dediler.
"Benim hakkımda bir (itimatsızlığınız) ithamınız var mı?" dedi.
"Hayır!" dediler.
"Biliyorsunuz ki ben Ukaz halkını toptan sizin yardımınıza çağırmış, onlar yanaşmayınca ailem, çocuklarım ve bana itaat edenlerle kendim gelmiştim değil mi?" diye sordu.
(Kureyşliler), hep bir ağızdan buna da "evet" deyince Urve (bu tasdikleri aldıktan sonra):
"Bu adam size uygun bir şey teklif ediyor. Onu kabul edin ve benim ona (anlaşmak üzere) gitmeme izin verin!" dedi. Kureyşliler:
"Pekala git!" dediler. Urve, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi, Onunla konuştu. Aleyhissalâtu vesselâm Büdeyl'e söylediklerine yakın şeyler söyledi. Urve bu esnada:
"Ey Muhammed! Kavminin kökünü kazıdığını farzedelim, (eline ne geçecek). Senden önce, Araplar'dan kavmini toptan helâk eden birini işittin mi? Durum aksi olursa (başınıza geleceği, Kureyş'in size neler yapacağını tahmin edebilirsin. Üstelik bu daha kavi bir ihtimal) zira ben, aranızda ileri gelenlerden bazı kimseler görüyorum, halktan toplanmış, seni terkedip kaçmaya mütemâyil kimseler de görüyorum" dedi. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) (onun bu sözüne dayanamayıp):
"(Halt etmişsin, git!) Lât putunun fercini yala![87] Demek biz Resulullah'ı terkedip yalnız bırakacakmışız ha!" diye (şiddetle çıkıştı). Urve:
"Bu da kim?" dedi. Kendisine onun Ebu Bekr olduğu söylendi. Urve: "Nefsimi elinde tutan Zâta yemin olsun! Eğer senin bende, henüz ödeyemediğim bir yardımın bulunmamış olsaydı ben sana (layık olduğun) cevabı verirdim" dedi. Ravi der ki: "Urve, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la konuşmaya devam etti. Her konuşmasında (cahiliye âdeti üzere) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sakalından tutuyordu. Bu sırada Muğîre İbnu Şu'be, üzerinde miğfer, elinde kılıç Aleyhissalâtu vesselâm' ın yanında ayakta (muhafiz gibi) bekliyordu. Urve, tutmak üzere, elini Resulullah'ın sakalına her uzatışında, kılıncın demiriyle eline vuruyor:
"Elini Resulullah'ın sakalından çek!" diyordu. Urve, (bir ara) başını kaldırıp ona baktı.
"Bu da kim?" dedi. Kendisine:
"Bu Muğîre İbnu Şube'dir!" dendi. Bunun üzerine Urve:
"Ey zâlim! Ben hâlâ senin (geçmişteki) gadr ve ihânetini ödemekle meşgul değil miyim?" dedi. (Onu bu söze sevkeden şey şu idi): "Cahiliyede Muğîre İbnu Şu'be bir grup kimse ile yolculuk yapmış, yolda arkadaşlarını öldürüp mallarını almıştı. Sonra gelip müslüman olmuş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Müslüman olmanı kabul ediyorum, ancak malları kabul etmiyorum, (bu ihanet malıdır)" demişti.[88]
Urve bu esnada göz ucuyla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabını tedkikten geçiriyordu. (Bilahare gördüklerini şöyle anlatacaktır):
"Vallahi (öylesine hürmet hiç görmedim). Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yere bir kerecik tükürmeye görsün, mutlaka onlardan bir adamın eline düşüyordu. Onu alıp yüzlerine, derilerine (teberrüken, bir tîyb gibi) sürüyorlardı. Bir şey söyleyecek olsa emrine hepsi birden koşuyordu. Abdest alacak olsa, abdest suyundan kapabilmek için nerdeyse (itişipkakışıp) kavga ediyorlardı. Konuşsalar onun yanında seslerini kısıyorlardı. Saygıları sebebiyle O'na dikkatle bakamıyorlardı bile."
Urve arkadaşlarının yanına dönünce dedi ki:
"Ey kavm dinleyin! Vallahi ben muhtelif kıralların huzuruna çıktım. Kisrâ'nın, Kayser'in, Necâşî'nin yanlarına girdim. Vallahi, Muhammed'in ashabının, Muhammed'e gösterdiği saygıya, hiç bir kralın ashabında rastlamadım. Vallahi tükürecek olsa mutlaka onlardan birinin eline düşüyor, bunu alıp yüzlerine bedenlerine sürüyorlar. Bir şeye emretse hesi birden koşuşuyorlar. Abdest alsa, abdest suyu(ndan kapmak) için nerdeyse kavga ediyorlar. Konuşsalar, onun yanında seslerini kısıyorlar. Ona hürmeten dikkatle yüzüne

bakmıyorlar. Bu adam size makul bir teklifte bulunuyor, onu kabul edin!"
Urve'nin bu açıklaması üzerine, Benî Kinâne'den bir adam:
"Beni bırakın, ona bir de ben gideyim!" dedi. Ona da müsaade ettiler, "git!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabına yaklaşınca, Aleyhissalâtu vesselâm:
"İşte falan! Bu, hacc ve umre için ayrılan kurbanlık develere saygı gösteren bir kavimdendir. Kurbanlıklarınızı önüne salıverin görsün!" buyurdu. Ashab o zatı telbiyelerle karşıladı. Adam bu manzarayı görünce:
"Sübhanallah! Bu kimselere Beytullah'ın yolunu kapamak münasip düşmez!" dedi. Arkadaşlarının yanına dönünce:
"Ben kurbanlık develer gördüm, takıları boyunlarına takılmış, gerekli işâretler vurulmuş, onlara Beytullah'ı yasaklamayı uygun görmüyorum!" dedi. Onun kavminden Mikrez İbnu Hafs denen bir zat kalkıp:
"Bırakın, bir de ben gideyim! dedi. Ona da müsaade edip "git!" dediler.
Müslümanlara yaklaşınca, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu gelen Mikrez'dir, fâcir birisidir" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la konuşmaya başladı. Onlar konuşurken Süheyl İbnu Amr çıkageldi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"İşiniz artık size kolaylaştırıldı, size Süheyl İbnu Amr geldi."
Resulullah'a:
"Gel! seninle aramızda bir antlaşma (metni) yazalım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) katibini çağırdı ve emretti:
"Yaz Bismillahirrahmanirrahim."
Süheyl itiraz etti:
"Rahmân ne demek? Vallahi onun ne olduğunu bilmiyorum. Fakat: Bismikallahümme yaz, vaktiyle senin de yazdığın gibi" dedi.
Müslümanlar da ona itiraz ettiler:
"Biz onu değil, bismillahirrahmanirrahîm'i yazarız!" dediler.
Ama Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) emreder:
"Bismikallahümme yaz! ve devam et: "Bu Allah Resulü ve Süheyl'in üzerinde mutabık kaldıkları hususlardır."
Süheyl yine itiraz eder:
"Vallahi, eğer bilsek ki sen Allah'ın Resulüsün sana Beytullah'ı kapamazdık, seninle savaşmazdık da. Şöyle yaz: Muhammed İbni Abdillah."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Vallahi siz beni tekzib etseniz de ben kesinlikle Allah'ın Resûlüyüm. Bununla beraber, Muhammed İbni Abdillah yaz!" buyurur ve devam eder:
"Bizimle Beytullah arasından çekilmeniz ve onu tavaf etmemiz şartıyla."
Süheyl itiraz eder:
"Vallahi hayır. (Biz size bu yıl tavafa izin versek), Araplar "bizim âniden emrivâkiye geldiğimiz" hususunda dedikodu yapar. Ancak ziyâreti gelecek yıl yapacaksınız" der. Böyle yazılır. Süheyl ilâve eder:
"Senin dinine de girse, bizden hiç bir erkeğin sana gelmemesi, gelirse iâde etmen şartıyla."
Müslümanlar bu şarta itiraz ederek:
"Sübhânallah! Bize iltica eden bir müslüman, müşriklere nasıl iâde edilir?" derler. Bu halde iken Ebu Cendel İbnu Süheyl İbni Amr zincirleri arasında seke seke geldi. Mekke'nin aşağısındaki hapsedildiği yerden kaçmış, kendini müslümanların arasına atmıştı.
Süheyl:
"Ey Muhammed, bu seninle üzerine anlaştığınız maddelerin ilk uygulaması olacak, bunu bana iade edeceksin!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Biz henüz anlaşmayı yazıp bitirmedik" buyurdu. Süheyl:
"Öyleyse, vallahi ben seninle hiç bir madde üzerine sulh yapamam!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse şu Ebu Cendel'i bana bağışla da imza et!" buyurdu. Fakat Süheyl:
"Asla ben bunu sana bağışlamam" diye direndi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır, hatırım için yap!" ricasında bulundu. Süheyl direndi:
"Asla yapmam!"
Mikrez İbnu Hafs atılıp:
"Biz onu sana müsaade ettik!" dedi. (Ancak imza yetkisine sahip olmadığı için Süheyl onu dinlemedi. Ebu Cendel teslim edilecekti). Ebu Cendel (radıyallahu anh):
"Ey müslümanlar, (nasıl olur?) Ben size müslüman olarak sığınmışım. Beni müşriklere teslim mi ediyorsunuz? Bana yaptıklarını görmüyor musunuz?" dedi. Ebu Cendel'e Allah yolunda çok işkenceler yapılmıştı.
Ömer İbnu'l-Hattab der ki: "(O gün, bu cereyan eden hadiseleri çok alçaltıcı bularak) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip:
"Sen Allah'ın hak peygamberi değil misin?" dedim.
"Evet!" dedi."
Biz hak üzere, düşmanlarımız da bâtıl üzere değiller mi?" dedim.
"Evet" dedi.
"Öyleyse biz niye dinimiz uğrunda alçaklığı kabul ediyoruz" dedim.
"Ben Resulullah'ım; (bu anlaşmayı imzalamakla) Allah'a âsi olmuş da değilim. Allah yardımcımızdır!" dedi.
"Sen, bize (Medine'den çıkarken) Beytullah'a gideceğiz, onu tavaf edeceğiz demedin mi?" dedim.
"Pek tabii, ama, sana bu yıl gideceksin dedim mi?" dedi.
"Hayır!" dedim.
"Sen mutlaka onu tavaf etmeye geleceksin!" buyurdu. Ben Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'a geldim. "Ey Ebu Bekr! Bu adam Allah'ın hak peygamberi değil mi?" dedim.
"Elbette hak peygamberi!" dedi.
"Biz hak, düşmanlarımız da bâtıl üzere değiller mi?" dedim.
"Elbette (onlar bâtıl, biz hak üzereyiz)" dedi.
"Öyleyse, niye dinimiz için alçaklığı kabul ediyoruz?" dedim.
"Be adam! O Allah'ın Resûlüdür. (Bunu kabul etmekle) Rabbine isyan etmiş olmayacak da. Allah onun yardımcısıdır. Şu halde sen O'nun emrine sarıl. Allah'a yemin ederim o hak üzeredir!" dedi.
"O bize: "Kabe'ye gideceğiz, onu tavaf edeceğiz!" demiyor muydu?" dedim.
"Evet ama, sana bu yıl gideceksin dedi mi?" dedi.
"Hayır!" dedim.
"Sen ona gidecek, onu tavaf edeceksin!" dedi.
(Hadisi rivayet eden Zührî) der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) dedi ki: "(O günki nezaketsiz çıkışımın günahını affettirmek için nice amellerde bulundum."
Anlaşmayı yazma işinden çıkınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına:
"Kalkın kurbanlarınızı kesin, sonra da traş olun!" buyurdu. Ancak (müşriklerle yapılan bu antlaşmadan hiç kimse memnun değildi. Bu sebeple) kimse kalkamadı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), emrini üç kere tekrar etti. Yine kalkan olmayınca Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)' nın çadırına girdi. Ona halktan mâruz kaldığı bu hali anlattı. O, kendisine:
"Ey Allah'ın Resulü! Bunu (yani halkın kurbanını kesip, traşını olmasını) istiyor musun? Öyleyse çık, Ashab'tan hiçbiriyle konuşma, deveni kes, berberini çağır, seni traş etsin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm kalktı, hiç kimse ile konuşmadan bunların hepsini yaptı: Devesini kesti, berberini çağırdı, traş oldu.
Ashab bunları görünce kalktılar kurbanlarını kestiler, birbirlerini traş ettiler. Ancak, bu sırada gam ve kederden birbirlerini öldüreyazdılar. Sonra bazı mü'mîne kadınlar (Mekkelilerden kaçarak) geldiler. Allah Teâlâ Hazretleri, (onların geri verilmemesi için) şu âyeti indirdi: "Ey iman edenler, (kendi ifadelerince) mü'mîne kadınlar muhâcir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Allah onların imanlarını iyi bilendir ya, fakat siz de mü'mine kadınlar olduklarına kail olursanız onları kâfirlere geri vermeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. (Kâfir zevcelerinin bu kadınlara) sarfettikleri (mehri) onlara (kafirlere) verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günah yoktur..." (Mümtehine 10).
Hz. Ömer, âyet üzerine o gün cahiliye devrinde evlendiği iki hanımını boşadı. Birini Hz. Muaviye İbnu Ebû Süfyan nikahladı, diğerini de Safvân İbnu Ümeyye.
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye döndü. Kureyş'ten Ebu Basîr müslüman olarak Medine'ye iltica etti. Mekkeliler onu almak üzere arkasından iki adam gönderdiler.
"(Antlaşmada) bize verdiğin söz var, onu teslim et!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) derhal onu onlara teslim etti. Bunlar Ebu Basîr'i alıp gittiler. Yolda Zülhuleyfe nâm mevkiye gelince, (azıkları olan) hurmadan yemek üzere konakladılar. Ebu Basîr onlardan birine:
"Vallahi şu kılıncı çok güzel görüyorum!" dedi. O, hemen kınından sıyırıp:
"Doğru! Vallahi pek hârika! Onunla ne tecrübelerim var!" dedi. Ebu Basîr:

"Hele bir göster, daha yakından bakayım!" deyip kaptığıyla adama vurup öldürdü. Öbürü kaçıp Medine'ye geldi, koşarak Mescid'e girdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu görünce (yanındakilere):
"Bu adam her halde bir korku geçirmiş" dedi. Adam (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince:
"Vallahi arkadaşım öldürüldü! Beni de öldürecek!" dedi. Ebu Basîr (radıyallahu anh) da geldi.
"Ey Allah'ın Resulü! Allah senin zimmetini (taahhüdünü) yerine getirdi, beni onlara iade ettin. Allah beni onlardan tekrar kurtardı" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Harbi kızıştıranın anası ağlar. Keşke ona bir kişi daha olsa!" cevabını verir. Ebu Basîr bu sözü işitince anlar ki, Aleyhissalâtu vesselâm onu yine iade edecek. Hemen oradan çıkıp deniz kenarına gelir [İs denen bir yere yerleşir].
Mekkelilerin elinden Ebu Cendel İbnu Suheyl de kurtulup Ebu Basîr'e iltihak eder. Derken Kureyş'ten müslüman olan herkes Ebu Basîr'e katılmaya başlar. Kısa zamanda orada bir grup teşekkül eder. Allah'a yemin olsun. Kureyş'ten Şam'a gitmek üzere bir kervanın haberini aldılar mı, ona saldırıp adamları öldürüyor, mallarına da el koyuyorlardı.
Kureyş Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a elçi gönderip, Allah'ın adını ve aralarındaki akrabalık bağlarını hatırlatarak, Mekke'den geleceklerin emniyette olacağını, yeter ki Ebu Basîr ve arkadaşlarının yaptığı baskınların önlenmesini rica ettiler. [Bazı rivayette, bunu temin için Medine'ye bizzat Ebu Süfyan'ın geldiği belirtilir.] Resulullah da onları Medine'ye çağırdı. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu: "O size Mekke'nin karnında (hududu içinde), onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi. Allah ne yaparsanız hakkıyla görücüdür. Onlar, küfreden, sizi Mescid-i Haram'dan ve alıkonulmuş hediyelerin mahalline ulaşmasından men edenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek çiğneyip de o yüzden size bir vebal isabet edecek olmasaydı (Allah size fetih için elbette izin verirdi). (Bunu) kimi dilerse, onu rahmetine kavuşturmak için (yaptı). Eğer onlar seçilip ayrılmış olsalardı biz onlardan küfredenleri muhakkak elem verici bir azaba giriftar etmiştik bile. O küfredenler kalplerine o taassubu, o cahillik taassubunu yerleştirdiği sırada idi ki hemen Allah, Resulünün ve mü'minlerin üzerine kuvve-i maneviyesini indirdi, onları takva sözü üzerinde durdurdu. Onlar da buna çok layık ve buna ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Feth 24-26). [89] [Buharî, Şurût 15, 1, Hacc 106, Muhsar 3, Megâzî 35, Tefsir, Mümtahine 2; Ebu Dâvud, Cihad 168, (2765, 2766), Sünnet 9, (4655).][90]

?4267 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ??? ??????? ?????? # ?????? ?????????????? ?????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ?????????: ??? ???????? ??????? ??? ???????? ??????? ???????? ?? ???????? ????????? ???????? ???? ????????. ??????? ?????: ????????? ??????????. ???????? ??????? ?????? # ???? ????? ???????: ??? ???????? ??????????? ??? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ??? ??????????. ???????: ???? ????????? ?????? ?????? ???? ????????[. ????? ???? ????? ???????? .

2. (4267)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hudeybiye günü bir grup köle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sulhtan önce gelmişti. Efendileri (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Muhammed, onlar senin yanına, dinine iştiyak göstererek gelmiş değiller, kölelikten kaçtılar" diye mektup yazdılar. (Ashabdan bazı) kimseler de:"
[Doğru söylüyorlar], onları sahiplerine geri ver!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (şeriat bu çeşit sığınan müslümanları hürler olarak kabul edip himaye vermeye hükmettiği halde müslümanların müşrik dostlarının: "Bunlar din için değil, hürriyet için sana geldiler" şeklindeki tahkiki mümkin olmayan aldatıcı sözlerini esas alıp geri göndermelerini teklif etmelerine) öfkelenip:
"Ey Kureyşliler, öyle zannediyorum ki, siz böyle hükmederek, Allah'ın, boyunlarınızı vuracak birini göndermesini bekliyorsunuz!" dedi ve köleleri iade etmekten imtina etti ve:
"Onlar aziz ve celil olan Allah'ın âzadlılarıdır!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Cihad 136, (2700); Tirmizî, Menâkıb, Hz. Ali'nin menâkıbı, (3716).][91]

?4268 ?3? ??? ???? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????????????? ???? ??????? ?????? # ???????? ??????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ???? ? ????????. ?????: ???????? ?????? ?????? # ??? ???? ???????????. ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ????????. ??????????? ????????????. ?????: ????? ???? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ??? ????? ??????????. ?????: ???????????? ??? ?????? ???????? ????? ?????? ????????? ????? ???? ????? ?? ?????? ???????? ?????: ?????? ??? ????????. ??????: ???? ??????????? ??? ??????? ?????? ??? ?????? ????????. ?????: ????????? ???????? ??????? ?????? # ????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????????? ??????? ?????? # ???????? ??? ????????? ????? ??????? ????? ???? ????? ??? ????? ???????? ?????: ?? ??????????? ??? ????????? ????? ??????: ???? ??????????? ??? ??????? ?????? ?? ?????? ???????? ???? ??????? ????????. ?????: ???????? ????????????? ???????????. ????? ????? ???: ??? ???????? ????? ????????? ??? ????????? ??????? ??????????? ??????: ??? ??????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ???????????? ????????. ???????? ?????? ?????? # ???????: ?????? ????????? ????? ?'?????: ?????????? ????????? ???????? ???? ?????? ????? ???? ???????. ????? ???? ????????????? ??????????? ????????? ????? ???? ????????? ?? ?????? ?????????????. ?????: ???????? ???????? ????????? ???? ????????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????? ???? ????????? ????????? ?????? ????????? ????????? ??? ?????? ??????????? # ?????: ??????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ??????? ???????? ????????? ????????? ???????????? ??? ???????. ?????: ????????? ????????? ???? ???????????? ???? ????? ???????. ????????? ????????? ??? ??????? ?????? # ??????????????. ????????????? ??? ???????? ??????? ??????????? ????????? ????????????. ??????????? ???? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????: ??? ??????????????????? ?????? ????? ????????. ????????????? ??????? ????? ???????? ???? ????????? ?'???????? ?????? ???????. ???????? ????????? ???????????? ??????? ??? ?????: ????? ??????: ????????? ??????? ????? ????????? # ? ???????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ??????? ????? ????????. ?????: ???????? ?????? ??????????? ??? ?????? ?????? #? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ????????? ??????? ???? ???????? ????????? ??? ?????? ?????? # ???? ?????? ???????? ?? ????????? ???? ?????????????. ???????? ????????. ???????: ????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ????????. ????????? ?????? ????? ???????: ?????? ??????? ????? ??????????? ???????????? ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ??? ??????????? ?????????? ?Œ??? ????????. ?????: ????? ????????? ????????? ??? ???????????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ????? ?????????? ??????: ??????? ????????????? ???????????? # ?????? ?????? ???? ????????? ??????????. ???????? ????????? ?????????? #. ????? ???????? ?????? ?????? ?????: ????????? ?????? ?????????? ??????????? ??? ?????. ????? ????????? ??????????? ???????? # ????????? ???? ??????? ????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????? ????????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ????????? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ???? ?????? ???? ????? ????????? # ??????????? ??????? ???????? ????????? ??? ???????????? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ???? ???????????? ???????????? ????? ?????? # ???????????? ????? ?????? ???????????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????????????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? # ??? ??????????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ????? ?????????????? ????????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???????? ????????? ??????? ??????????????? ??? ??????????? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ???? ???????????? ???????????? ????? ?????? # ???????????? ????? ?????? ???????????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ??? ?????? ????????????? ?????????? ?????????????? ??????????????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ?

??????? ??????? ????? ??????? ????????? ??????? ?????? # ?????????????? ????????. ????? ?????????? ???????? ?‘??????? ???? ?????? ???? ????????? ?‘??????????? ????? ???????? ??????????? ???? ?‘?????? ?????? ?????? ??????. ????????? ????????? ?‘??????? ?????: ????????? ???????????. ????????: ??? ??????? ???????????? ? ?????????????? ????? ???????? ??????? ?????? # ????????????. ??????: ??? ???????? ??? ?????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ????? ?????????? ???? ?????????? ????? ?????????? ????? ??? ?????? ??????? ???????? ???????????. ?????: ????????????? ????????? ???? ?????????????????? ???????? ?????????????????? ???????? ?????????? ???????????????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ?????????? ??????????. ??????????? ??????? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ???? ???????? ??? ???? ???????? ???? ???????? ????? ?????? # ??? ??????????? ???????. ????? ???????? ?????? ??????? ????????? ??? ?????? ????? ????? ??????? ???? ??? ?????? ???????????? ?????? ?????? ???????. ?????????? ??????????? ??? ????????? ????????? ????? ???????? ?????????? ???????? ??? ?????? ????????. ????????: ???????? ?????? ????? ?‘?????? ?????????? ?????? ??????????. ???????: ????????????? ??????? ????????? ????????. ??????: ?????? ??? ??????? ????????. ????????? ????????? ?????????? ???? ??????????? ???????? ??????? ?????????????? ??????? ????? ??????? ??????? ?????? # ?????? ???? ???????? ??????? ?????????????? ?????? ????? ??????? ?????? # ???? ??????? ?????? ?“???? ??????? ?????? ?????????????????? ???? ?????????????? ??????? ?????? ?????????. ?????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ???? ?????? ?“???? ??????? ????????????. ?????? ???? ??????? ????????? ?????? # ???? ????????? ???????????. ?????: ???????? ??? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????? ????????? ?????????? ??? ?????? ???????? ???????? ??? ?????????? ???????? ?????? ?????? # ????? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????????. ???????: ??? ???????? ???????? ?????? ??????. ??????: ??????? ????????? ?????????. ?????: ???????? ?Œ?? ??????????? ??? ????? ?????????. ??????? ?????? ???? ????????? ???????: ?????? ?????? ???? ????????. ???????? ???????? ????????? ?????? ????????. ?????????: ???????? ????????? ?????????? ??????????. ?????: ???????? ?????????? ????? ?????? ?????? # ?????
?????? ??????????? ????????? ???? ?????????. ???????? ????????????? ????????. ????? ???????? ??????? ?????? # ?????????? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ??? ????????. ????? ?????????? ??????? ?????? # ????????? ???? ??????????? ????????? ??? ??????????. ?????: ??????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???? ?‘??????? ? ???????? ??????. ???????? ???????: ?? ????????? ??? ????????????! ???? ???? ????????? ???????? ?????? ?????. ???????? ???????? ??????? ??????: ???? ???????? ???????? ??? ??????? ????????? ?????: ? ??? ??? ??????? ????? ?????? #. ?????: ???????? ??? ?????? ??????: ?????? ????? ????????? ??????? ??‘???????? ????????. ?????: ??? ??????. ?????: ???????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ??? ????????? ?????????? ??????. ????? ???????? ??? ??????? ????????? ???????? ?????? ??? ?????????. ????? ????? ???????? ????? ???????? ????????? ?????? ??????????. ?????: ???????? ???? ???????? ???????. ?????: ???? ??????. ???????????? ??? ??????????? ????????? ??? ????????? ??? ???? ??????? ????? ???????? ??? ???????? ???? ??????? ?????? # ???????? ?????? ??????? ?‘?????? ?????????? ??????????? ?????????:???????? ????? ?????? ??? ???????????? ??? ???????????? ??? ?????????????????? ???? ???????? ??? ????????????? ????????? ?‘??????? ??? ? ??????? ??????????? ????????? ????????????????? #: ???? ???? ??????????? ?????: ???? ??????? ???? ?‘??????. ?????: ?????? ???? ??? ???????? ????? ??????????? ??????? ?????? # ???????? ????????? ??? ??????????. ?????: ???????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????
?????? ???? ?????? ????: ??? ??????? ?????? ????? ??????????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???????:???? ?????? ???????? ????? ????????????? ???????? ?????? ????????? ???? ?????????? ????????? ??????????????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????:???? ???????? ???????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????????????????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ???????? ???? ????????? ???????? ???? ???????? ???????? ????????. ????????? ?????? ???????. ????? ???????? ?????? ?????? ?????: ?????????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ?????? # ??????????: ?????? ?????? ???????? ?????? ????????. ?????: ????????? ??????? ?????? #. ????????: ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????. ?????: ???? ????? ?????? ??????: ????? ???? ??????????. ??????: ?????? ???? ????? ?????. ???? ???? ??????? ??????????. ????? ?????????? ??? ??????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????. ??????: ‘????????? ?????????? ????? ????? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????. ????????? ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ???????. ???????? ????? ?????? # ??? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ??????: ???? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????????? ???? ?????????? ????????? ?????????????????? ??????? ?????? ?????? ?????:???? ??????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????????????? ?????? ????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ???? ??????[. ????? ????.?»??????????« ????????.?»????????« ?????????? ??????? ??????? ??????? ???????? ????????.?»???????« ??????? ? ????? ??????.??»???????« ????????.??»????????« ???? ?????????????: ?????????????? ????????????????.?»????????« ?????????? ??????? ???????? ??????????.?»????????? ????????« ?? ?????.?»????????« ?????????? ???????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????.?»?????????« ??????? ???????? ?????????? ?????? ??? ????????.?»?????? ???????? ????????« ???????? ??????????.??»??????????« ?????????.?»????????« ??? ??????? ???? ?‘???? ??????????? ???‘???????.?»????????« ??????? ???????.?»?‘????« ??????????? ??????????? .
?????? »??? ??????????« ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ??????????.?»?????? ??????????« ?????? ????? ?????????? ???????? ??????????? ?“???? ??? ?????????????? ??????? ???? ??? ???????? ???????? ?????????? ????????????? ???????.?»????????« ????????.?»????????« ?????? ??????????? ?????????? ??????? ??????? ????????.?»??????????« ??????? ???? ??????????.?»??Œ????« ?‘????? ???? ???????????.?»????????« ??????? ??????? ??????????.?»????????« ???????? ????? ????????.?»????????« ????? ???????? ????????????? ????.?»????????« ??????????? ?????? ????????????? ??????????.??»?????????????« ???? ???????? ?????????????: ??? ????????????.?»??????????« ?????????? ?? ????????.?»?????? ???????« ???? ??????????? ?????????? ??????? ???? ??????.?????????? »???????? ????????« ?? ??????? ????? ?‘?????? ??????? ??????????? ????????. ??????: ??????.?»???????? ????????« ?? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ??? ???????????.?»?“????????« ??????????? ????????????? .
?»???????« ????????????.?»????????« ?????????? ??????? ????? ??? ??????.??»??????????« ?????? ??????? ?????????? # ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????????? ?‘?????.?»????????« ?? ??????????.?»???????« ???????? ??????????? ??????????? ??? ????????????.??»?????? ????????« ?? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ??? ???????? ??? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ??? ??????.??»?????? ????????« ??? ??? ??????? ?????????? ???????? ??? ???????.?»?????« ???? ??????? ??? ???????? ???? ???????? ?????? ?????????? ???? ???????? ??? ??????????.?»???????« ?????? ?‘????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????????.?»????????« ????????? ?????? .

3. (4268)- Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hudeybiye'ye geldik. Biz, bindörtyüz kişi idik. (Kuyunun başında) elli koyun vardı. Suyu bunlara bile yetmiyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuyunun kenarına oturdu. (İyice hatırlıyamıyorum) ya dua buyurdu, ya da kuyuya tükürdü. Derken kuyunun suyu coştu. Biz de hem kendimiz içtik, hem de hayvanlarımızı suladık. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm, bizi bir ağacın altında biat etmeye çağırdı.
Önce ben biat ettim, sonra herkes gelip sırayla biat etti. Nihayet halkın ortasında kalınca:
"Ey Seleme, biat et!" buyurdu."

"Ey Allah'ın Resulü, en başta ben biat ettim!" dedim.
"Yine de!" buyurdu.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni çıplak, yani silahsız bulmuştu. Bana deriden yapılmış bir kalkan verdi. Sonra bey'at almaya devam etti. Son kişiden de bey'at alınca:"Ey Seleme, sen bana biat etmiyormusun?" dedi.
"Ey Allah'ın Resulü, ben sana, başta da, ortada (da olmak üzere) iki kere biat ettim" dedim.
"Olsun, yine de" buyurdu. Ben de üçüncü sefer biat ettim. Sonra bana: "Ey Seleme! Benim sana verdiğim kalkanın nerede?" dedi.
"Ey Allah'ın resulü dedim, amcam Âmir çıplak olarak bana rastladı, ben de kalkanı ona verdim. Bu sözüm üzerine Aleyhissalâtu vesselâm güldü ve:
"Sen, dedi, vaktin birinde adamın dediği gibisin: "Allahım, demiş, bana öyle bir dost ver ki, o bana, kendi nefsimden daha sevgili olsun!"
Sonra müşrikler bizimle sulh hususunda haberleşmeye başladılar. Öyle ki, birbirimize gidip gelmeler oldu. (Sonunda) sulh yaptık. Ben Talha İbni Ubeydillah (radıyallahu anh)'ın hizmetçisi idim. Atını sular, kaşağılar, kendine de hizmet eder, yemeğinden yerdim. (Çünkü) Allah ve Resulü yolunda hicret için malımı ve âilemi terketmiştim.
Biz ve Mekkeliler aramızda sulh yapınca, birbirimizle karıştık. Ben bir ağacın yanına gelip dikenlerini süpürerek dibine yattım. Mekke halkından dört müşrik yanıma geldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hakaret etmeye başladılar. Ben onlara kızdım ve bir başka ağacın dibine geçtim. Silahlarını ağaca asıp yattılar.
Onlar bu vaziyette iken vadinin aşağısından bir münadi şöyle sesleniyordu.
"Muhacirlerin imdadına yetişin! İbnu Züneym öldürüldü!" Hemen kılıcımı çekip, bu uyuyan dört kişiye hızla yürüyüp silahlarını aldım, elimde deste yapıp, sonra da:
"Muhammed'in yüzünü mükerrem kılan o Zât'a yemin olsun, sakın sizden kimse başını kaldırmasın. İki gözü taşıyan (kellesini) uçururum!" dedim. Sonra onları sürerek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdim. O sırada amcam Âmir (radıyallahu anh) da Abelât'tan Mikrez denilen bir adamı, üzeri çullanmış bir at üzerinde beraberinde yetmiş müşrik olduğu halde Resulullah'a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm onlara bir nazar edip:
"Bırakın onları, fücurun başı da sonu da onların olsun!" dedi ve hepsini affetti. Bunun üzerine Allah Teâlâ hazretleri şu âyeti indirdi:
"O sizi Mekke'nin karnında (hududu içinde) onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi..." (Fetih 24-26).
Sonra Medine'ye müteveccihen oradan ayrıldı. Benî Lihyan ile aramızda bir dağın yer aldığı bir yerde konaklardık. Benî Lihyan'ın hepsi müşrik idi. Aleyhissalâtu vesselâm geceleyin dağa tırmanacak kimseye istiğfarda bulundu. Sanki o kimse Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ashabının gözcülüğünü yapacaktı. O gece iki veya üç kere dağa çıktım.
Sonra Medine'ye geldik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yük develerini, beraberinde, ben de olduğum halde, hizmetcisi Rabâh ile gönderdi. Ben onun maiyyetine Talha İbni Ubeydillah (radıyallahu anh)'ın atı ile çıktım. Ben atı develerle birlikte kırasıya götürüp getiriyordum.
Sabahleyin bir de ne göreyim! Abdurrahman el-Fezârî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın develerini yağmalamış, hepsini götürmüş, çobanı da öldürmüş.
"Ey Rabâh! dedim, şu atı al; durumu Talha İbni Ubeydillah'a bildir, Resulullah'a haber ver ve de ki: "Müşrikler mer'adaki sürüyü yağmaladılar. Sonra bir tepenin üzerine çıkarak Medine'ye yönelip üç defa nida ettim:
"Ey Sabâhım!"
Sonra adamların arkasından ok atmak üzere çıktım ve şunları da terennüm ediyordum:
"Ben İbnu'l-Ekva'ım, bugün alçakların vay haline! Onlardan birine kavuştum ve semerine bir ok attım. Hatta okun kanadı omuzuna değdi.
"Al bunu!" dedim.
Ben İbnu'l-Ekva'ım, Bugün alçakların vay haline! Vallahi onlara atıyor ve yaralıyordum. Bir atlı bana dönecek olsa, bir ağaca gelip dibine oturuyordum. Sonra tekrar atıyordum. Derken dağ(ın vadisi) daraldı. Dar yere girdiler. Ben, dağa tırmandım. Onlara taş atmaya başladım. Böylece onları takib etmeye devam ettim. Öyle ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayvanlarından Allah'ın yarattığı hiç bir deve yoktu ki arkama almamış olayım. Böylece müşrikler benimle hayvanların arasından çekildiler.
Sonra onlara ok atarak arkalarını takip ettim. Nihayet otuzdan fazla bürde ve otuz mızrak bıraktılar. (Hızlı kaçabilmek için) hafiflemek istiyorlardı. Bir şey atacak olsalar, üzerine taşlardan nişan koyuyordum. Ta ki, Resulullah ve ashabı onları tanısın. Böyle gide gide dar bir dağ yoluna geldiler. Bir de ne görsünler! Yanlarına Bedr el Fezârî'nin falan oğlu gelmiş. Hemen kuşluk yemeği yemek üzere oturdular. Ben de bir tümseğin üzerine oturdum. Fezârî:
"Şu gördüğüm de ne?" diye sordu.
"Bununla başımız belada! Vallahi sabahın köründen beri peşimizde. Bize durmadan atıyor. Elimizde ne varsa çekip aldı" dediler.
"Öyleyse sizden ona dört kişi gitsin!" dedi. Böylece bana müteveccihen dört kişi ayrıldı ve dağa tırmandı. Bana konuşma imkânı verdikleri vakit, onlara:"Beni tanıyor musunuz?" dedim."Hayır, sen kimsin?" dediler.
"Ben Seleme İbnu'l-Ekva'ım, Muhammed'in yüzünü şereflendiren Zâta yemin olsun sizden kimi istesem mutlaka yakalarım. Ama sizden kimse beni yakalayamaz!" dedim. Onlardan bir adam:
"Ben biliyorum!" dedi ve geri döndüler. Ben yerimden ayrılmadım. Derken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın atlılarını, ağaçların arasına girerken gördüm. En önde el-Ahram el-Esedî, arkasında Ebu Katâde el-Ensârî, onun arkasında el-Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallahu anh) vardı. Ahram'ın atının gemini tuttum. (Bu sırada) küffar dönüp gitti. Ahrâm'a:
"Ey Ahrâm! Bunlardan sakın. Resulullah ve ashabı gelinceye kadar yolunu kesmesinler!" dedim. Bana:
"Ey Seleme! Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyor, cennetin de cehennemin de hak olduğunu biliyorsan, benimle şehadet arasına engel olma!" dedi. Ben de onu bıraktım. Abdurrahman'la karşılaştılar. Abdurrahman'ın atını hemen öldürdü. Abdurrahman da onu yaralayarak öldürdü ve onun atına atladı. Derken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süvarisi Ebu Katâde (radıyallahu anh) Abdurrahmân'a yetişti, yaralayıp öldürdü. Muhammed'in yüzünü şerefli kılan Zât'a yemin olsun, ben onları yaya koşarak takip ettim. Öyle ki, arkamda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı ve tozları sebebiyle bir şey görmüyordum. Gün batımı öncesine kadar böyle devam ettik. Bu sırada bir dağ yoluna saptılar, orada Zû-Karad denen bir su vardı. Sudan içmek için sapılmıştı, çünkü susamışlardı. Peşlerinden koşarak gelen bana baktılar. Ben onları bundan uzaklaştırdım, bir damla bile tadamadılar. Oradan çıkıp zorluk veren bir dağ yoluna saptılar. Ben koşup onlardan bir adama yetiştim, omuz kemiğine bir ok sapladım.
"Al bunu! Ben İbnu'l-Ekvâ'ım. Bugün alçakların vay hâline!" dedim.
"Anasız kalasıca! Bu, sabahki Ekvâ'mı?" dedi.
"Evet ey kendinin düşmanı! Sabahki Ekvâ'ım!" dedim. Dağ yoluna iki at bıraktılar. Onları Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdim. Amcam Âmir İbnu'l-Ekvâ da birinde sulandırılmış süt diğerinde su bulunan iki kapla bana yetişti. Hem içtim, hem abdest aldım.
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim. Az önce kâfirleri başından kovaladığım suyun başında idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, bütün develeri ve müşriklerden kurtardığım bütün eşyaları, bürdeleri, mızrakları almış buldum. Bilal (radıyallahu anh) da kurtardığım o develerden birini kesmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ciğerini ve hörgücünü kızartıyordu.
"Ey Allah'ın Resûlü! Beni bırak, ashabtan yüz kişi seçip müşrikleri takip edeyim, geriye bıraktıkları bütün habercilerini geberteyim!" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yan dişleri gündüz ışığında görununceye kadar güldü.
"Ey Seleme! buyurdu, kendini bunu yapabilecek güçte görüyor musun?"
"Evet dedim, seni şerefli kılan Zât'a yemin olsun! Evet!"
"Şimdi onlara Gatafan yurdunda ziyafet verilmektedir" dedi. Derken Gatafanlı bir adam geldi ve: "Onlara falan kişi bir deve kesmişti, derisini soyar soymaz bir toz gördüler ve:
"Düşman size de gelmiş" deyip kaçıp gittiler" dedi.
(Geceyi orada geçirdik.) Sabah olunca Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bugün en hayırlı süvarimiz Ebu Katade, en hayırlı piyademiz de Seleme idi" buyurdu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana iki hisse verdi: Biri süvari hissesi, biri de piyade hissesi idi. Bana bu iki hisseyi de vermişti.
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devesi Adbâ'nın terkisine beni alarak Medine'ye müteveccihen hareket etti. Biz yolda giderken, yaya yürüyüşünde hiç kimsenin kendisini geçemediği Ensar'dan bir adam:
"Medine'ye kadar yarış yapacak var mı; koşucu yok mu? demeye başladı. Bu sözünü habire tekrar ediyordu. Sesini işitince:
"Sen hiç bir iyiye ikram etmez, hiç bir şerefliyi saymaz mısın?" dedim.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hariç hayır!" dedi. Ben (aleyhissalâtu vesselâm)'a yönelip:
"Ey Allah'ın Resulü! Annem babam sana kurban olsun, bana müsaade buyurun, şu adamla yarışayım!" dedim.
"Sen bilirsin!" buyurdular. Adama:
"Geliyorum hazır ol!" dedim. Ayaklarımı ayarlayıp sıçradım, koştum. Nefesimi canlı tutmak için bir veya iki tepede kendimi tuttum. Sonra yine onun peşinden koştum. Yine bir-iki tepede kendimi tuttum. Sonra yetişmek ve omuzları arasına dokunmak için (tabanları) kaldırdım. [Ve dokundum].
"Geçildin, vallahi seni geçtim!" dedim.
"Biliyorum!" dedi. Medine'ye varıncaya kadar onu geçtim. Vallahi Medine'de üç gece kalıp, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte hemen Hayber'e gittik. Yolda amcam Âmir İbnu'l-Ekvâ, halka şu beyitleri terennüm etti:
"Vallahi Allah olmasaydı hidayeti bulamazdık.
Ne sadaka verir ne de namaz kılardık.
Biz senin fazlından müstağni değiliz,
Düşmanla karşılaşınca ayağımıza sebat ver.

Üzerimize sekîne (kuvve-i mânevî) indir.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Bu da kim?"dedi. Amcam:
"Ben Âmir İbnu'l-Ekvâ" cevabını verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Mağfiret göresin Ey Âmir!" diye dua buyurdu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kimseye mağfiret dilediğinde bulundu mu mutlaka şehid olurdu. Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) kendi devesinin üstünde seslendi.
"Ey Allah'ın Resûlü! Keşke bizi Âmir'le faydalandırsan!" Hayber'e vardığımız zaman, kralları Merhab kılıncı elinde (karşımıza) çıktı. Şöyle söylüyordu:"
Hayber bilir ki ben Merhab'ım,
Silahı tamam tecrübeli bir kahraman.
Savaş olunca alevlenen bir yiğit!"
Amcam Âmir (radıyallahu anh) da ilerleyip şunları söyledi:
"Hayber benim de Âmir olduğumu bilir.
Silahı tam yiğit kahraman."
Hemen iki darbe birbirine girdi. Merhab'ın kılıncı amcam Âmir'in kalkanının içine rastladı. Âmir onu alttan vurmaya yeltendi. Ama kılıcı kendine döndü ve ana damarını kesti. Ölümü de bundan oldu.
(Bir ara) dışarı çıktım. Bir de ne göreyim! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birkaç kişi:
"Âmir'in ameli bâtıl oldu, o kendi kendini öldürdü!" demezler mi! Hemen ağlayarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldim.
"Ey Allah'ın resulü! Âmir'in ameli bâtıl mı oldu?" dedim.
"Bunu kim söyledi?" buyurdular.
"Ashabınızdan bazıları!" dedim.
"Bunu kim söylemişse yanılmış. Bilakis onun ecri iki kattır!" buyurdular. Sonra beni Ali İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)'a gönderdiler. O gözünden hasta idi. Bu arada Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sancağı yarın öyle bir zata vereceğim ki Allah ve Resulü'nü sever; Allah ve Resulü de onu sever" dedi. Ali'ye geldim, gerçekten gözünden rahatsızdı. Onu yederek getirdim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gözlerine tükürdü. Anında iyileşti. Sancağı ona verdi.
Sonra Merhab çıktı. Şöyle demeye başladı:
"Hayber bilir ki ben Merhab'ım,
Silahı tamam tecrübeli bir kahraman.
Savaş olunca alevlenen bir yiğit!"
Ali (radıyallahu anh) da şöyle dedi:
"Ben, annemin arslan dediği kimseyim,
Ormanların çirkin manzaralı arslanı gibi,
Düşmanlara kilo ile ton tartarım."[92]
Sonra Merhab'ın başına bir darbe indi ve onu öldürdü. Hayber onun eliyle fethedilmişti." [Müslim, Cihad 132, (1807).][93]

?4269 ?4? ?????? ??????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ???????:]????? ????? ??????? ?????? # ?????? ????????????????. ??????? ????????? ?????? ????? ?‘????? ???????? ?????? ????????????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ‘????????? ??????? ??????????[. ????? ??????? .
????????? ????????? ??? ?????? ????? ?‘?????? ?????? ?????? ????? ??? ???????? ????????????????? ??????? ????????? ?????? ??????? .

4. (4269)- Amr İbnu Dînar rahimehullah anlatıyor: "Hz. Câbir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ)'yı dinledim, diyordu ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye günü bize şöyle söyledi: "Bugün siz arz ehlinin en hayırlı olanlarısınız. O gün biz bindörtyüz kişi idik. Bugün görebilseydim, size (Altında biat yapılan) ağacın yerini gösterirdim." [Buhârî, Megazî 35, Menâkıb 25, Tefsir, Feth 5, Eşribe 31; Müslim, İmâret 71, (1856).][94]

AÇIKLAMA:

Hudeybiye gazvesi ile alakalı olarak, kitabımız ikisi çok uzun olmak üzere dört hadise yer vermiş durumda. Bu hadislerde, Hudeybiye gazvesini ilgilendiren pek çok teferruatı, hatta başka gazveleri de ilgilendiren bazı meseleleri görebildiğimiz halde Hudeybiye ile ilgili bazı mühim hadiselere hiç rastlayamıyoruz. Bu sebeple, Hudeybiye sulhü'nü İbnu'l-Esir'in el-Kâmil Fi't Târih'ini esas alarak İbnu Sa'd ve İbnu Hişam' dan bazı takviyelerle özetlemek istiyoruz.[95]

HUDEYBİYE GAZVESİ SEBEPLERİ, NETİCELERİ:

Aslında buna "gazve" değil "sulh" demek daha uygundur.Resulullah ve asabı bu sefere öncekiler veya diğer bir kısım gazveler gibi Kureyş'in kervanını kesmek, düşmanın saldırısını önlemek, hazırlığını bozmak gibi siyasî-askerî bir maksadla çıkmış değillerdi. Diğer müşrik Araplarla aralarında müşterek bir mukaddes, ihtilafsız benimsedikleri uzak ecdad Hz. İbrahim'den mevrus bir mabed olan Ka'be'yi tavaf etmek, umre yapmak istiyorlardı. Resulullah sefere çıkarken -4261 numaralı hadiste Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın Resulullah'ı hesaba çekercesine yaptığı itirazlarında da görüldüğü üzere- ashaba umre vaadinde bulunmuştu. Herkes "Ka'be' yi tavaf edeceğiz" ümit ve heyecanı ile yola çıkmıştı. Hatta Resulullah öyle bir üslubla vaadde bulunmuştu ki, muhataplar, "Bu sene umre yapacağız" diye anlamışlardı. Halbuki Hz. Ömer'e cevap sadedinde sarfettiği "Bu sene umre yapacağız dedim mi?" sorusundan anlıyoruz ki, Resulullah umre vaadederken ihtiyatlı davranmış "bu yıl" dememiştir. Umre yolculuğuna uygun olarak, kurbanlık develer alınmış, bunlara kurbanlık olduklarının alameti olmak üzere gerekli takılar takılmış, nişanlar vurulmuştu. Yine kaydedilen rivayetten de anlaşılacağı üzere müslümanlar, savaş teçhizatı da taşımıyorlardı, bir kısmının silahı bile yoktu.
Sefere katılanlar 1400 kişidir: Bir kısmı Muhâcir, bir kısmı Ensar, bir kısmı da bunlara tabi olan bedeviler, Kurbanlık olarak 70 deve vardı.
Müslümanlar Usfan nâm mevkiye gelince Büsr İbnu Süfyan el-Ka'bî Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bularak, müslümanların yürüyüşünden Kureyş'in haberdar olduğunu, Zû-Tuva'da toplanıp Mekke'ye sokmamak üzere yemin ettiklerini, Hâlid İbnu Velîd'i, müslümanlarla savaşmak üzere Kurâ'i'l-Gamîm'e gönderildiklerini haber verir. Resulullah:
"Şu Kureyş'in yaptığı ne ayıp! Harp iliklerine işlemiş. İnsanlarla benim aramda çekilseler ne kayıpları olacak? Eğer ben mağlub olsam, zaten bunu istiyorlar. Eğer Allah yardım etse de ben galib gelsem kitleler halinde İslam'a girerler. Allah'a yemin olsun, Allah'ın tebliğini, bana verdiği dava için galib oluncaya veya ölünceye kadar cihada devam edeceğim!" der.
Aldığı haber üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolu değiştirir. Önceki rivayette geçtiği üzere Hudeybiye kuyusunun yanına gelinir. Kuyunun suyu sızıntı denecek kadar az ise de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla bereketlenir, su sıkıntısı olmaz.
Bu sırada, Resulullah'a karşı hep hayırhah olagelmiş, aralarında iyi münasebetler bulunan Huzâ'a kabilesinden Büdeyl İbnu Verkâ el-Huza'î oraya uğrar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Kureyş'in kendisiyle savaş hazırlığı içerisinde olduğunu, Ka'be'yi ziyarete izin vermeyeceklerini haber verir. Aleyhissalâtu vesselâm savaşmak için gelmediklerini, umre için geldiklerini, dilerlerse aralarında bir sulh yapabileceğini, ama mâni olmaya kalkarlarsa ölünceye kadar savaşmaktan da kaçınmayacağını yeminle te'kid ederek ifade buyurur.
Büdeyl Kureyş'e gider. Resulullah'ın söylediklerini onlara duyurur.
Kureyş'ten Urve İbnu Mes'ud: "Bu adam mâkul bir teklifte bulunmaktadır, kabul edin ve müsaade ederseniz ben bir gidip göreyim!" der, gönderirler.
Resulullah'a gelir ve 4266 numaralı hadiste teferruatlı olarak geçtiği üzere Resulullah'la karşılaşır, bazı konuşmalar yapar. Aleyhissalâtu vesselâm Büdeyl'e söylediklerini burada da tekrar ederek:
* Savaşmaya değil, Umre yapmaya geldiklerini;
* Kureyşlilerle belli bir müddet için sulh yapabileceğini,
* Aksi takdirde ölene kadar savaşacağını söyler. Urve bu esnada, ordugâhı, müslümanların birbirleriyle, Resulullah'la olan münasebetlerini, disiplinli kararlı davranışlarını tedkik eder. Bilhassa Resulullah'a gösterilen tazim ve hürmet onu şaşkına çevirir. Hz. Ebu Bekr ve Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anhümâ) ile tatsız münakaşalar yapar. Resulullah'la konuşmanın edeb ve protokolünü görür.
Urve Kureyşlilerin yanına dönünce, kendini fevkalade etkileyen müşâhedelerini anlatır ve böylesi bir disiplin ve Resulullah'a bağlılığı, başka yerlerde hiç görmediğini; Bizans'ta ve İran'da kırallara böyle bir saygı bulamadığını anlatır.
Urve yanından ayrılır ayrılmaz, Aleyhissalâtu vesselâm, Kureyş'e Hiraş İbnu Ümeyye el-Huzâî ile bir mektup gönderir. Hiraş, Resulullah'ın es-Sa'leb adındaki devesine binerek gider. Kureyşliler deveyi keserler ve Hiraş'ı da öldürmeye kalkarlar. Ahâbişler buna mani olup geri dönmesini sağlarlar. Hiraş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelir:
Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm), Mekkelilere göndermek üzere Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ı çağırır. Hz. Ömer:

"Mekke'de beni koruyacak Beni Adiyy yok. Kureyş benim onlara olan adâvetimin derecesini de biliyor, bana kötülük yapacaklarından korkarım. En iyisi Osman'ı gönderin! O, Kureyşliler nazarında benden daha azizdir!" der. Resulullah, elçi olarak Osman'ı gönderir. Osman (radıyallahu anh) varınca Ebân İbnu Saîd karşılar ve civar (himaye) verir. Hz. Osman, Ebu Süfyan ve diğer Kureyş büyükleriyle görüşür, Resulullah'ın tekliflerini onlara ulaştırır. Hz. Osman teklif vazifesini tamamlayınca, ona:
"Sen dilersen buyur, Ka'beyi tavaf et!" derler. Hz. Osman:
"Hayır! Resûlullah tavaf etmedikçe ben bunu yapmam!" der. Bunun üzerine Kureyşliler Hz. Osman'ı yanlarında tevkif ederler.
Ama, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hz. Osman'ı öldürdüler" haberi gelir. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bunlarla savaşmadan edemeyeceğiz!" der ve müslümanları ölmeden dönmemek şartı üzerine biat etmeye çağırır. Bir semüre ağacının altında, tek kişi hariç orada bulunan bütün müslümanlardan bey'at alır. Bu haber de Kureyş'e ulaşır. Bir müddet sonra Hz. Osman'ın öldürülmediği haberi gelir. Ağaç altındaki bu bey'atını müteakip müsbet gelişmelerde büyük bir rolü olacak ki Cenâb-ı Hakk inzal buyurduğu bir vahiyle, bey'ata katılanların tebcil eder, rızasını bildirir.
"Andolsun ki, Allah mü'minlerden -seninle o ağacın altında biat ederlerken- razı olmuştur da kalblerindekini bilerek üzerlerine kuvve-i maneviyeyi indirmiş ve onları yakın bir fetih ile ve alacakları birçok ganimetlerle mükafaatlandırmıştır.." (Feth 18-19).
Bu esnada kureyş, Ahâbişlerin seyyidi olan Hulays İbnu Alkame'yi elçi olarak gönderir. Resulullah onu uzaktan görür görmez: "Bunlar, Ka' be'ye adanmış kurbanlıklara saygı gösterirler, kurbanlık develerinizi onun göreceği şekilde salıverin!" der. Hulays, daha develeri görür görmez, Resulullah'a uğramadan geri dönüp:
"Benim gördüğüme göre, onlara Ka'be yolunu kesmek helal olmaz! Develer takılar içerisinde!" der.
"Sen otur,sen bedevisin, bu işlerden anlamazsın!" derler. Ancak O:
"Yoo! Bunu söyleyemezsiniz! Ben, Ka'be'yi ziyarete gelenlere mani olacaksınız diye sizinle antlaşma yapmadım. Nefsimi elinde tutan Zât'a yemin olsun, ya Muhammed'le Ka'be'nin arasından çekilirsiniz, ya da ben bütün Ahâbiş halkını bir tek kişi gibi size karşı toplarım!" der.
Müslümanlara karşı birlik yapmada muvaffak olamayacağını anlayan Kureyş, sertliğini biraz daha kaybederek Mikrez İbnu Hafs'ı Resulullah'a gönderir. Babın ilk hadisinde de geçtiği üzere Mikrez uzaktan görününce, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun fâcir birisi olduğunu söyler.[96]

Sulh Gerçekleşiyor:

Mikrez, Resulullah'la, konuşurken, uzaktan Süheyl İbnu Amr görünür. Aleyhissalâtu vesselâm görür görmez onun adıyla tefe'ülde bulunur: ?????? ?????? ???? "İşiniz kolaylaştı."[97]
Gerçekten Süheyl bir antlaşma yapmak yetkisiyle mücehhez olarak gelmiştir. Uzun ve ciddi pazarlıklardan sonra antlaşma yapılır:
* O yıl umre yapılmayacak, gelecek yıl yapılacaktır. Mekkeliler üç gün şehri müslümanlara terkedecekler. Silahlar torbalarda olacak. Üçüncü günden sonra Mekke terkedilecek.
* Mekkelilerden müslüman olup Medine'ye iltica edenler Mekkelilere iade edilecek, müslümanlardan irtidad eden olursa Mekkeliler onu müslümanlara iade etmeyecekler.
* On yıl harb edilmeyecek.
* İsteyen müslümanlarla, isteyen de Kureyş'le akidler yapabilecek.
Huzâa derhal müslümanlarla akid yapar, Benî Bekr de Kureyş'le akid yapar.[98]

Müslümanlar Memnun Degil:

Müslümanlar bu antaşmadan memnun kalmazlar. Sadece Resulullah bunun bir fetih olduğunun şuuruyla sevinçlidir. Çüknü böylece, Arap yarımadasında müslümanların siyasî bir varlık olduğu, Ka'be'ye sahiplik rolünü deruhte etmekle bütün Arapların temsilcisi ve lideri durumundaki Kureyş tarafından resmen kabuledilmiş oluyordu.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı sevindiren ikinci husus, aradaki husumetin kalkması, müslümanlarla müşriklerin beşerî münasebetlere girerek müslümanların daha yakından tanınma kapısının açılmasıdır. Böylece, İslam'ın mahiyeti, nezaheti, esasları gerçek hüviyeti ile anlaşılmış olacak ve selim tabiatlerin kabulüne mazhar olacaktı. Bu sebeple Resulullah memnundu ve bu iki neticenin istihsali için, teferruatta bazı kelimelerde hiç ısrar etmedi. Her devirde isim, resim, kelime ve şekilde boğulan müşrik espiri, orada da kendini gösterdi: "Rahman ne demek? bilmiyoruz. Kaldır onu!..." dediler. Pekâla dedi. Resulullah, "Muhammed resulullah ismini kabul etmeyiz" dediler. "Muhammed Abdullah olsun" dedi Hz. Peygambere "Bu sene umre yapamazsın" dediler. "Gelecek sene yapalım kabûl!" dedi Resulullah.
Ama geri kalan müslümanlar memnun değildi. Bir kısmı suskunlukla protestosunu ifade ediyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) susamıyor, bütün açıklığı ile son derece sert sorular soruyor, itirazlar yapıyor, adeta isyan ediyordu; o, herkesin adına konuşuyor gibiydi. Tek istisnayı belki de Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) teşkil etmişti. Yapılan sulhta meknuz olan feth'i belki o da göremiyordu, ama derununda galebe çalan teslimiyyet ve sıddîkiyyet sırrı, ruhunda, nübüvvet güneşinden telemmü eden şuaat ve envarın tecelli etmesine vesile olmuş, hususî dünyasına bir kısım hikmet ziyası sağlamıştı. Bu sayede başarıyla olmasa bile, basiretiyle bu hikmetleri idrak etmişti; bu onu, Hz. Ömer'in düştüğü vartadan korumuştu.
Ashab bilhassa iki maddeyi bir türlü hazmedemiyordu:
* O yıl umrenin yapılamaması,
* Müslüman olan Mekkelilerin Merdine'ye iltica edince, müşriklere iade edilmesi meselesi.
Bu iki madde tezlil edici, alçaltıcı geliyordu.[99]

Sulh İslam'ın En Büyük Zaferi:

Halbuki az sonra nâzil olan Fetih suresi bu sulhü bir Feth-i Mübîn ilân etmişti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sureyi Hz. Ömer'e baştan sonra okuyunca Hz. Ömer hâlâ mukni değildi: "Yani bir fetih mi?" diyordu. Fakat bir müddet sonra, başta Hz. Ebu Bekr olmak üzere pekçok ashab Hudeybiye sulhünün "İslam'ın en büyük zaferi olduğunu" söylemekte ittifak edecektir.
Ayette gelen "Biz sana apaçık bir fetih (zafer) sağladık" (Fetih 1) ifadesini bazı âlimler "...büyük bir fetih hükmettik" diye anlamıştır. Mücâhid: "Bu, Allah'ın Resûlüne Hudeybiye'de hükmetmiş olduğu şeydir"; Zührî de "İslam, daha önce Hudeybiye fethinden daha büyük bir fethe rastlamamıştı" der.
Hudeybiye tek bir vak'a olarak alınsa böyle bir hüküm tekellüflü, mübalağalı görülebilir. Ama, buna bir sebep nazarıyla bakılırsa büyük bir zafer ağacının çekirdeği olarak görülebilir. Nitekim İbnu'l-Kayyyim der ki: "Evet, Allah'ın, Resulünü aziz kıldığı büyük zaferlerin mukaddime ve çekirdeğini bu sulh teşkil etmiştir. İnsanlar onun sayesinde Allah'ın dinine fevc fevc yani kitleler halinde girdiler. Hudeybiye sulhü bu hadisenin önünde bir kapı, bir anahtar vazifesini gördü. Büyük neticeleri küçük sebeplere bağlamak (dağ gibi ağaca tırnak kadar çekirdeği) mukaddime ve ilancı yapmak daima Allah'ın sâbit, değişmeyen kanunlarından "sünnetullah"tan biri olmuştur. Bunun gibi Hudeybiye hâdisesi fetihlerin en büyüğüdür. Zira insanlar birbirlerinden emin olarak kâfirmüslüman ihtilat etti, karıştı. Müslümanlar onları davet ettiler. Kur'an'ı dinlettiler. Güven içerisinde birbirleriyle İslam hakkında açıktan münâzaralar yaptılar. Müslümanlığını gizleyenler ortaya çıktı. Bu sulh müddetinde bir çok büyükler İslam'a girdi. Bu sebeple Allah onu Feth-i Mübîn olarak isimlendirdi." İbnu Hacer: "Bu dönemde İslâm her kime anlatılabilmişse mutlaka müslüman olmuştur" dedikten sonra "Sulhün devam edebildiği iki sene içerisinde, İslâm'a girenlerin sayısı o zamana kadar girenlerden sayıca daha çoktu ve Kureyş'in büyükleriydi" der.[100]

Bazı Faideler:

Hudeybiye gazvesini anlatan hadiselerden âlimlerimizin çıkardığı bazı hükümleri kaydediyoruz:
* İslam'ın neşrinde sulh daha ehemmiyetlidir.
* Sulh teklif ederken zaaf göstermemeli, düşmanı korkutucu tehdidler eksik olmamalıdır. Resulullah, sulhu kabul etmezlerse ölünceye kadar savaşacağını söylemiş, kefereye gözdağı vermek için bütün müslümanlardan yeni bir biat almıştır.
* Meşveretin fazileti gözükmektedir. Resulullah meseleyle ilgili olarak Ümmü Seleme'yle istişare etmiş ve onun: "Sen kurbanını kes, baş traşını ol" tavsiyesini uygulamış; ashab peşinden gelmiştir. Bazı alimler bu hadisten hareketle kadınlarla da istişare edilebileceğini söylemiştir. Ancak İmamu'l-Harameyn: "Fikir beyan edipde isabet eden Ümmü Seleme'den başka kadın bilmiyorum" demiştir. Fakat, Kur'an'da Hz. Şuayb' ın kızının Hz. Musa ile ilglii tavsiyesine babasının uyma örneği de gösterilerek İmamu'l-Harameyn'e itiraz edilmiştir.
* Kabeye hacc ve umreyi yasaklayanla savaşılır. Ancak sulh yolu mümkünse efdaldir.
* Düşman gözcülerinden gizlenip, ani baskın evladır.
* Zararı def için suhûletli yol terkedilip meşakkatli yol tercih edilebilir.
* Ordudan önce gözcüler, haberciler çıkarılmalıdır, bu müstehabtır.
* Düşmanla ilgili meselelerde kararlı olunur, mütereddid olunmaz.
* Harpte hile caizdir. Resulullah buna teşvik etmiştir. Harb dışında ise hileyi Aleyhissalâtu vesselâm şiddetle yasaklamıştır.
* İstişare sadece doğru görüşü tesbite yönelik değildir, etba'ın gönlünü hoş etmeye de yöneliktir.
* Dinle ilgili bazı işlerde müsamaha caizdir.

* Tâbi durumunda olan kimse metbu (yani uyduğu) kimseye, sırf hal-i hazırdaki görünüşe göre itirazda bulunması uygun düşmez, teslim gerekir. Çünkü metbu meselesinin istikbale matuf yönünü tâbi'den iyi bilir. Çünkü o, daha çok tecrübe etmiş olma şansına sahiptir. Hele o zat vahiyle müeyyed ise!
* Hadis sıdkına delil olduğu takdirde kâfirin haberine itimad edilebileceğini de gösterir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm'ın haber getirmek üzere gönderdiği Huzâ'î henüz kâfir idi. Resulullah, küfrüne rağmen bu iş için onu seçti, zira, o böylece, onlarla görüşme, konuşma, onların esrârı hakkında daha kolay haber toplama imkânına sahipti.
* Emân verilen kâfirin malı gadren alınamaz.
Hadisten âlimler, hac menâsiki vs. için başka hükümler de çıkarmışlar ise de burada onlara yer vermeyeceğiz.[101]

Sulhün Bozulması:

On yıl müddetle muteber olmak üzere yapılan antlaşma iki yıl geçmeden kadük hale geldi. Bazı maddeleri işlemez oldu. Şöyle ki: Müslüman olan Mekkelilerin Medine'ye alınmaması müşriklerin ısrar ettikleri bir madde olduğu halde, kendi talebleriyle ibtal edilmişti.
"On yıl savaşmama" maddesini de yine müşrikler ihlâl ettiler. Şöyle ki:
Hudeybiye antlaşmasında bir maddenin, her iki tarafı da komşu kabilelerle antlaşma yapmada serbest bıraktığını söylemiş, Huza'a kabelisinin müslümanlarla, Benî Bekr'inde müşriklerle ittifak antlaşması yaptığını belirtmiştik. Bu iki kabile eskiden beri birbirlerine husumet besleyen iki komşu idiler. Belazurî'nin açıkladığı üzere, bir gün, Benî Bekr'e mensup bir kimse, Huzâ'a'lı birisinin yanında Resulullah'ı hicveden sözler sarfeder. Huza'alı buna tahammül edemez ve öbürüyle kavga edip onu yaralar. Bu bahane ile iki kabile savaşa tutuşur. Mekkeliler bu savaşta derhal müttefikleri olan Bekrîlere, silah, hayvan vs. verirler. Dahası Safvân İbnu Ümeyye, İkrime İbnu Ebî Cehl, Sehl İbnu Amr gibi bir kısım Kureyşliler gizlice fiilen savaşa katılarak çok sayıda Huzaalı öldürürler.
Huzâalılar Resulullah'a bir hey'et göndererek sâdece aralarındaki yeni akdi değil, ta eskiden beri mevcut olan dostlukları hatırlatarak yardım taleb ederler. Getirdikleri haberler meyanında "Mekkeli müşriklerin antlaşmayı bozmuş olması" da var. Resulullah onlara yardım vaadinde bulunarak geri çevirir.
Nitekim, hatalarını anlayan Mekkeliler de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şefleri Ebu Süfyân'ı göndererek antlaşmayı yenileme yolları ararlar.
Ebu Süfyân Medine'de başta Resulullah'ın zevcesi olan kızı Ümmü Habîbe (radıyallahu anhâ) olmak üzere Hz.Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali her kime uğradıysa çok soğuk karşılanır. O, açıktan "antlaşmayı bozduk" demezse de "antlaşmada ben hazır değildim" gibi ifadeleriyle suç üstü durumunu teyid eder. Mescidde görüştüğü Resulullah da talebine hiç bir cevap vermez. Bir rivayette ise şu diplomatik cevabı verir: "Siz, antlaşmada değişiklik yapmadıysanız, bizden hiç bir surette korkmamalısınız."
Aslında antlaşma bozulmuştur. Resulullah da derhal Mekke'nin fethi için hazırlıklara başlamıştır. Ancak bunun sezdirilmemesi lazımdır. Zira Mekke'yi âniden basıp kan dökmeden teslim almayı planlamaktadır. Bunu Fetih Gazvesinde açıklayacağız.[102]

Hudeybiye Sulhünde Adı Geçenler:

Ebu Basîr:

Adı Utbe İbnu Esid'dir. Hudeybiye sulhünden sonra Resulullah'a gelip iltica edenlerdendir. Hudeybiye Sulhünden Medine'ye döner dönmez Aleyhissalâtu vesselâm'a gelen Ebu Basîr iltica taleb eder. Mekkeliler derhal mektup yazıp iki kişi de göndererek Ebu Basir'in iadesini talep ederler.
Resulullah, Ebu Basîr'i çağırtıp:
"Ey Ebu Basîr! Bu adamlarla hangi şartlar üzerine antlaşma yaptığımızı biliyorsun. Biz sözümüzden dönmeyiz. Sen kavmine dön!" der. Ebu Basîr:
"Ey Allah'ın Resulü! Müşrikler dinim sebebiyle bana işkence yaptıkları halde, beni iade mi ediyorsun?" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ey Ebu Basîr sabret, Allah'tan mükâfaatını bekle. Allah sana ve senin gibi olan diğer güçsüz mü'minlere kurtuluş verecektir!" buyurur. Ebu Basîr ve muhafizları beraberce çıkarırlar. Zülhuleyfe'ye gelince, orada muhafizının kılıncını kurnazlıkla alır ve öldürür. Öbürü koşarak Resulullah'a gelir. Çok geçmeden de Ebu Basîr kılıncı kuşanmış olarak Resulullah'ın yanına gelir.
"Ey Allah'ın Resûlü! Taahhüdün yerine geldi (sen teslim ettin), ben kendimi kurtardım!" der. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Harb kızıştıranın anası ağladı! Keşke onunla başkaları da olsa!" diyerek hem kaçmasına hem de yanında birkaç kişilik bir çete teşkil etmesine işaret eder.
Ebu Basîr, yine teslim edileceğini anlayarak hemen Medine'yi terkeder. Deniz kenarındaki Îs denen yere iner. Burası Mekkelilerin Şam'a giderken yollarının geçtiği bir yer idi. Mekke'deki müslümanlar onu işittiler. Her biri teker teker yanına geldi. Derken orada altmışyetmiş kişilik bir müslüman grup meydana geldi. Yakaladıkları her Kureyşliyi öldürüyorlar, oradan geçen her kervanın yolunu kesiyorlardı. Sonunda Kureyşliler Resulullah'a mektup yazarak aralarındaki akrabalığı da hatırlatarak, bu müslümanlara ihtiyaçlarının olmadığını, Medine'ye kabul edebileceğini belirtirler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ricalarını kabul ederek, Ebu Basîr ve yanındakilerin Medine'ye gelmelerini yazar. Mektup kendilerine ulaştığı zaman hasta olan Ebu Basîr vefat eder. Ebu Cendel onu oraya defneder ve kabrinin yanına bilahare bir mescid inşa ettirilir.
İbnu Hacer der ki: "Ebu Basîr'in kıssasından çıkan bir faide şudur: "Saldırgan müşriği hile ile öldürmek caizdir. Ebu Basîr'den sadır olan davranış gadr ve ihanet sayılmaz. Çünkü o, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Ebu Süfyan arasındaki antlaşmada tesbit edilen hususlara girmez. Çünkü o esnada Mekke'de mahpus durumdaydı. Kendisini götüren müşriğin onu müşriklere teslim edeceğinden korkunca, onu öldürmek suretiyle nefsini korudu ve dinini de müdâfaa etmiş oldu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu davranışı sebebiyle onu ayıplamadı. Bu durumdan anlaşılır ki, Ebu Basîr gibi hareket eden kimseye diyet gerekmez." İbnu İshâk'ın nakline göre, Süheyl İbnu Amr'a, Âmirî'nin katledilme haberi ulaşınca kendi grubuna mensup olması haysiyetiyle diyetini taleb eder. Ancak Ebu Süfyân ona: "Muhammed'den bunu isteme hakkına sâhip değiliz, çünkü o, antlaşma şartına uydu. Ebu Basîr'in ailesine de diyet ödemek gerekmez, zira o, ailesinin dininde değil" der. Hadisede şu husus da gözükmektedir: Müşriklerden iltica edenler, onlar taleb etmedikçe onlara teslim edilmez. Çünkü, Ebu Basîr'i birinci sefer taleb edince, Aleyhissalâtu vesselâm derhal teslim etti, ancak ikinci sefer gelince, hemen onlara göndermedi. Eğer, Ebu Basîr yanında iken tekrar taleb etselerdi, yine de verecekti. Ebu Basîr bu durumu anlayınca kaçıp kendini kurtardı.[103]

Ebu Cendel:

Benî Amir İbn Lüey kabilesindendir. Adı el-Asî'dir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Hudeybiye müsâlahasını imzalayan Süheyl İbnu Âmir'in oğludur.
Mekke'de ilk müslüman olanlardan bilinir. Ancak bağlanmış ve dini sebebiyle işkence edilmiştir. Bizzat babası zincire vurmuştur. Hudeybiye sulhü sırasında bir yolunu bulup kaçtı, Hudeybiye sulhü imzalanırken müslümanlara iltica etti. Babası onu görünce üzerine yürüyüp tokatlamış, elbisesinin yakalarından tutup yere çalmıştır. Resulullah'a da yönelerek:
"Ey Muhammed! Aramızdaki antlaşma bu gelmezden önce kesinleşti!" diyerek, antlaşma icabı, kendisine teslim edilmesini taleb etmiş, Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Doğru söyledin!" diyerek kabul etmiştir. Ebu Cendel avazı çıktığı kadar bağırarak yardım taleb eder:
"Ey müslümanlar! Dinim sebebiyle işkence gördüğüm halde beni teslim mi ediyorsunuz?" der. Resulullah onu sükûnete davet eder:
"Ebu Cendel, sabret, Allah'tan sevabını um. Zira Allah hem senin için hem de seninle beraber olan diğer güçsüzler için bir kurtuluş yaratacaktır. Biz bunlarla sulh yaptık, verdiğimiz sözü bozmayız!
"Ebu Cendel, babasının yanından ikinci sefer kaçıp, Ebu Basîr'e iltihak eder ve Kureyş'e karşı çete hareketlerine katılır.
Bilahare müslüman olan babası ile birlikte ölünceye kadar Şam'da cihada iştirak eder.[104]

Süheyl İbnu Amr:

Hudeybiye Sulhü'nde Mekkelileri temsilen antlaşmayı yapan kimsedir. Kureyş'in ileri gelenlerinden biridir. Aklı ve hitabeti ile tanınmıştır. Bedir savaşında kâfir olarak esir edilmiştir. Üst dudağı yırtık idi. Esir alındığı zaman Hz. Ömer: "Ya Resulullah müsaade et, dişlerini sökeyim de bir daha aleyhinize hitabta bulunamasın!" der. Ancak (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Ömer, sen onu bırak, onun zamanla takdir edeceğin bir makamı olacaktır" diyerek müsaade etmez. Nitekim, Resulullah'ın vefatından sonra bedevilerin irtidad hareketleri başlayınca, Mekke'de de bazı sarsıntılar olduğu zaman Mekke'de Resulullah'ın emiri Attâb İbnu Esîd ihtifâ edince Süheyl kalkıp ortalığı yatıştıran bir konuşma yapmıştır: "Ey Kureyşliler, en son islâm'a giren ve ilk ondan çıkanlar olmayın! Vallahi bu din güneş ve ay doğup batmaya devam ettiği müddetçe devam edecektir. Kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki o ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyor ise bilsin ki O diridir ve ölümsüzdür..." diye başlayan müessir bir konuşma yapar. Attâb ortaya çıkar ve Kureyş İslam'da sâbit kalır. Resulullah'ın kunutta beddua ettiği kimselerdendir. Bunun üzerine ?????? ???? ???? ??????? ???? ?? âyeti nâzil olur.
Süheyl (radıyallahu anh) Mekke'nin fethinde müslüman olur ve sonuna kadar samimi bir müslüman olarak kalır. Aleyhissalâtu vesselâm Fetih günü Beytullah'a girip çıktıktan sonra kapısının önünde durur, toplanan halka hitabeder ve "Ne diyorsunuz?" diye sorunca, Süheyl İbnu Amr: "Hayır! diyor, hayır ümid ediyoruz, seni kerim bir kardeş, kerim bir kardeşin oğlu biliyoruz? (Fethe) muktedir oldun, (davanı başardın)!" diye mukabelede bulunarak bir nevi müsâmaha taleb eder. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mukabele eder: "Ben, kardeşim Yusuf aleyhisselam'ın söylediğini söylüyorum: Bugün kimseye kınama yok!"
Süheyl, Huneyn ganimetinden kendisine yüz deve verilenler arasında yer alır.
Hasan Basri Hazretleri der ki: "Halk Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın kapısında toplanmıştı. Aralarında Süheyl İbnu Amr, Ebu Süfyân İbnu Harb, Hâris İbnu Hişâm gibi fetih günü müslüman olan (Kureyş'in ileri gelenleri) de vardı. Hz. Ömer'in çağırıcısı çıktı. Bedir Ehlinden başlayarak içeri almaya başladı. Süheyb, Bilâl, Ammâr gibi (bir kısım köle asıllılar, Bedir ehli oldukları için önce çağrıldılar). Hz. Ömer bunları seviyordu. Ebu Süfyân:

"Bugün gördüğüm (şu hakareti) hiç görmedim. Şu köleler çağrılsın da biz burada oturalım, bize hiç iltifat edilmesin!" der. Söz alan Süheyl İbnu Amr:
"Ey kavm! Ben yüzünüzdeki (öfkeyi) görüyorum. Eğer kızacaksanız kendinize kızın. Onlar da, siz de beraberce İslam'a çağırıldınız. Ama onlar koşmada acele etti, siz geç kaldınız. Sizin, faziletçe kaybettiğiniz şey, erken girmede kıskançlığa düştüğünüz şu kapıdan çok daha mühim" der ve devam eder:
"Ey insanlar! Gördüğünüz gibi bunlar sizi fazilette geçtiler! Bunun telafisi yok! Vallahi bu böyledir. Ama şu cihada bakın, ona kendinizi verin. Allah size şehâdet nasib edebilir.
"Süheyl sonra kalkıp Şam'a gider. Kızı Hind dışındaki bütün aile efradını da beraberinde götürür. Gayesi cihaddır. Orada ölürler. Süheyl (radıyallahu anh)'ın Hz. Ömer zamanında Hicretin 15. yılında Amavâs vebasında öldüğü söylenmiştir. Keza Yermük'te hatta Saffer gününde öldüğü de söylenmiştir. Süheyl'in sonradan müslüman olanlar arasında, namaz oruç ve sadaka gibi ahirete bakan amel ve ibadetlerde en ileri olduğu belirtilmiştir. Kur'an okununca çok duygulandığı, fazlaca göz yaşı döktüğü, Muaz İbnu Cebel'e sıkça uğrayıp ondan ağlayarak Kur'an dinlediği meşhurdur.
Süheyl, müslüman olmazdan önceki ömründe Resulullah'a karşı verdiği mücadelelerle hep hayıflanmış, Bedir, Uhud, Hendek vs. savaşlarda, diğer arkadaşlarından biri gibi kâfir olarak ölmediğine çok hamdetmiş, kayıplarını telafi edebilmek için ömrünün cihadla geçmesine gayret etmiş ve şehid olarak ölmeyi gaye edinmiştir. Radıyallahu anh.[105]

Büdeyl İbnu Verka İbni Amr:

HuzaÔa kabilesindendir. İbnu Şihâb'a göre Mekke fethinde Merrü'z-Zahrân'da müslüman olmuştur. Ancak İbnu Mende ve Ebu Nu'aym'a göre daha önce müslüman olmuştur. Her hal ve kârda Hudeybiye sulhü sırasında Resulullah'a dostane tavır izhâr etmiştir. İbnu İshak fetih günü Mekkelilerin Büdeyl'in ve mevlası Râfi'in evine iltica ederek emniyet sağladıklarını belirtir.
Müslüman olduktan sonra Huneyn, Taif, Tebük gibi seferlere iştirak etmiştir. Fetih günü müslüman olanların büyüklerindendir. Huneyn seferinde elde edilen ganimetleri ve esir edilen kadınları, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Büdeyl İbnu Verka'nın muhafazasına tevdi ettiği kaydedilir.
Büdeyl, Resulullah'tan önce vefat etmiştir; (radıyallahu anh).[106]

Urve İbnu Mes'ud İbnu Muattıb:

Hudeybiye Sulhü sırasında Kureyş'in, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a elçi olarak gönderdiği kimselerden biridir. Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh)'ın da amcasıdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sulh teklifini Mekkelilere kabul ettirmede telkin sahibi olmuştur: "Size doğru (mâkul) bir teklifte bulundu, onu kabul edin" demiştir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Taif kuşatmasından vazgeçip Medine'ye dönerken arkadan gelip, daha Medine'ye varmadan yolda yetişir ve müslüman olur. Kavmine dönüp İslam'ı neşretme izni ister. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm, ona: "Kavmin seni öldürür" diyerek, kavminin İslam'ı kabulde göstereceği kibirden haber verir. Ancak Urve:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben kavmime gözlerinden daha sevgiliyim!" der. Aslında sevilen, itaat edilen bir kimse idi. Nitekim, daha önce Muğîre İbnu Şu'be'nin İslâm'dan önce işlediği gadr sebebiyle ortaya çıkan kavgayı tam 13 kişinin diyetini ödemeyi üzerine alarak yatıştırdığını belirtmiştik.
Hülasa, kendisine muhalefet etmeyecekleri ümidiyle kavmini İslâm'a davet etmek arzusuyla döner. Onlara müslüman olduğunu söyler ve davete başlar, ama nafile. Ok yağmuruna tutarak şehid ederler.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Urve hakkında:
"Onun kavmindeki durumu, Sâhib-u Yâsin'in kavmindeki durumu gibidir" buyurmuştur.
Katâde, Kureyş müşriklerinden Velid İbnu'l-Muğîre'nin söylediği, "Bu Kur'ân, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" (Zuhruf 31) sözüyle Mekke'de kendisini, Taif'te Urve İbnu Mes'ud'u kastettiğini belirtmiştir. İki büyük şehir, anlaşılacağı üzere Mekke ve Taifdir.
Urve'nin, fiziken Hz. İsa'ya benzediği söylenmiştir, (radıyallahu anh).[107]

Hudeybiye Sulhünün En Büyük Meyvesi:
Allah'ın Kılıcı Hâlid:

Daha önce Selef ulemâsının, Hudeybiye Sulhünü İslâm'ın en büyük zaferi olarak tavsifte ve Kur'ân-ı Kerim'de geçen Feth-i Mübin ile onun kastedildiğini söylemekte ittifak ettiklerini belirtmiştik. Bu sulhün İslâm davasına kazandırdığı faydalar çoktur. Biz, burada onun en mühim meyvelerinden biri, belki de birincisi olan Allah'ın Kılıncı Hâlid İbnu Velîd'den bahsedecek, kısaca onu tanıtmaya çalışacağız.
Hâlid İbnu'l-Velîd İbni'l-Muğîre el-Kureşî el-Mahzûmî, künyesi Ebu Süfyan'dır. Mamafih Ebu'l-Velîd de denmiştir. Annesi Lübâbetü's-Suğrâ Bintu'l-Hâris İbni'l-Hazri'l-Hilâliyye'dir. Lübâbe, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Meymune Bintu'l-Hâris (radıyallahu anhâ)'nın kız kardeşidir. Şu halde Hâlid, bir bakıma Aleyhissalâtu vesselâm'ın baldızının oğludur.
Hâlid (radıyallahu anh), cahiliye devrinde de Kureyş'in kalbur üstü eşrafından biri idi. Nitekim Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanları mâdenlere benzetecek, cahiliyede şerefli olanların İslam'da da -ilim öğrenmeleri şartıyla şerefli olacaklarını belirtmiş idi. İbnu'l-Esir, Hâlid' in Cahiliye devrinde savaş hazırlığının yapıldığı çadırda, harb kurmayları arasında yer aldığını, ayrıca süvari birliğinin başı olduğunu belirtir.
Hâlid (radıyallahu anh) müslüman olmak isteyince Amr İbnu'l-As ve Osman İbnu Talha ile birlikte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm onları görünce: "Mekke size ciğerparelerini atıyor" diyerek, hem bunların değerlerini, hem Mekke'nin, kurmaylarından kaybını hem de İslâm'ın büyük kazancını dile getirmiş oluyordu.
Davalar dayandıkları esasların hakkaniyetleri ve cihanşümul oluşlarıyla büyük ise de, o davaya sahip çıkan el ve kafaların güçleriyle yüce ve güçlü olur ve sancağını yüce kalelerde dalgalandırır. Veya İslam gibi hak davayı muzaffer kılacak güçlü ellere, çaplı kafalara da ihtiyaç vardır. Davanın hak olması yeterli değildir; ilâhî kanun böyle.
Hülasa Uhud'un müşrik kahramanı Hâlid'in İslâm'a girmesi büyük bir kazanç olmuştur.
Hz. Hâlid'in müslüman oluş vakti ile ilgili muhtelif rivayetler var ise de Hudeybiye'ye kadar ve hatta Hudeybiye seferi sırasında da müşrikler safında yer almış olduğu sahih rivayetlerde sâbittir.
Halid müslüman olduktan sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok seferlere komutan olarak görevlendirmiştir. İlk defa Mûte seferinde komutaya ard arda geçen üç şahsın da şehid olması üzerine, dördüncü komutan olarak -askerlerin nasbıyla- başa geçer; ve İslâm ordusunu geri çekmek suretiyle feci bir hezimetten korur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), buradaki başarısını takdiren Seyfullah lakabını verir. Daha önce de kaydettiğimiz gibi Resulullah, onu ilk defa Mekke Fethinde İslam ordusuna komutan tayin eder.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında:
* Huneyn seferine katılır; Taif'teki Uzza tapınağını yıkmaya tavzîf edilir; Devmetu'l-Cendel'in şefi Ukeydir İbni Abdilmelik'e; Benî'l-Hâris İbnu'l-Ka'b'a gönderilir. Hz. Ebu Bekr zamanında Ridde savaşlarının komutanı oldu. Önce Tuleyha'yı, sonra Müseylime'yi, sonra Mâlik İbnu Nuveyra vs.'yi bertaraf ederek hepsini bastırdı. Burada işi bitince Hz. Ebu Bekr onu İran ve Bizans'la savaşmak üzere Suriye'ye gönderdi. Şam onun eliyle fethedildi.
Hz. Ömer halife olup da azledinceye kadar Suriye bölgesindeki İslâm ordularının başkomutanlığını yaptı.
Hz. Halid, girdiği her savaşta mutlaka başarı elde ettiği için, müslümanlar arasındaki haklı bir şöhrete ve takdire kavuşmuştu. Hz. Ömer'in onu azledişi müslümanlar arasında bir şok meydana getirmiş, bir kısım dedikodulara sebep olmuştu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) "Bütün beldelere" çıkardığı bir tamimle, meseleyi tavzih etme; hem kendisi, hem de Hz. Halid aleyhinde yapılan spekülasyonları bertaraf etme ihtiyacı duyar. Halkın neler söylemiş olabileceğini bu tamimin metninden anlamak mümkün olabileceği için, Taberi Tarihi'nin kaydettiği metnin tercümesiyle yetiniyoruz:
"Ben, Hâlid'i ne [tarafımdan] bir öfke, ne de [onun tarafından] bir ihânet sebebiyle azletmedim. Lakin halk onun sebebiyle fitneye düştü. (Allah'ın verdiği zaferleri) ondan bilmeye başlamasından ve böylece belaya düşmelerinden korktum. İstedim ki, zaferleri bize verenin Allah olduğunu bilsinler de (ondan bilme) fitnesine maruz kalmasınlar.
"Allah'ın kılıcı Hâlid, Hz. Ömer'in, azlinden sonra komutan olduğu orduda er olarak hizmetine devam edecektir.
Hz. Hâlid Yermuk savaşı sırasında başında taşımakta olduğu kalansuve (takke)yi kaybeder. Israrla aratır. Bulunamaz; tekrar tekrar aratır, sonunda bulunur: Meğer arkasındaymış. Ancak basit bir kalansuvedir. Niçin bulunması için bu kadar ısrar ettiği sorulunca: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) umre yaptı, bu sırada başını tıraş etti. Herkes saçını kapmak için koşuştu, ben önce davrandım, nasiyesinden (alın) aldığım saçtan bu kalansuvenin ön kısmına koydum. Bu saç beraberimde oldukça, hangi savaşa katıldı isem mutlaka kazandım" der ve kalansuveyi hırsla arama sebebini açıklar.
Hâlid (radıyallahu anh) Hicrî 21 yılında Humus şehrinde vefat etmiştir. Medine'de öldüğü de söylenmiştir. Öleceği zaman: "Savaş meydanında ölmeyi çok taleb ettim ama muktedir olamadım, nasib yatakta ölmekmiş" diyerek bu ölümden üzüntüsünü ifade eder. Bir başka rivayette de şöyle dediği nakledilmiştir: "Yüz savaşa katıldım. Bedenimde yara almadık bir karış yer yok; mutlaka ya ok, ya kılıç, ya da mızrak darbesi değdi. Buna rağmen işte yatakta ölüyorum, tıpkı bir eşek gibi." Hâlid İbnu Velîd'in oğlu munkarız olur ve nesli kesilir. Medine'deki evlerine Eyyup İbnu Seleme vâris olur.[108]

*** UMRETU'L-KAZA**

?4270 ?1? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????????? ??????? ?????? # ??? ?? ????????? ????? ????? ??????? ??? ????????? ???????? ??????? ????? ????????? ???? ??? ???????? ???? ???????? ??????????? ??????? ?????? ????? ? ???????? ??????? ????????

??? ????????? ?? ??????????? ????? ? ???????? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ??? ??????????? ????? ? ???????? ????? ???? ????????? ?????? ??? ??????? ?????. ?????? ????????? ????? ?'????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????. ???????? ???? ??????????? ??????? ??????? ????? ???? ?'????. ???????? # ???????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????: ??????? ??? ????? ??? ?????. ?????????????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????????. ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????: ??????? ?????? ???????? ????????????. ??????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????. ??????? ???????: ???
??????? ??????? ??????? ????????: ???? ??????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ??????: ?????? ?????. ?????? ????? # ???????????? ???????: ??????????? ???????????? ?'????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????: ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????????: ????????? ??????? ?????????. ??????? ????????: ???? ???????? ?????????[. ?????? ????????????.»??????? ?????????« ??? ?'???????: ???? ???????? .

1. (4270)- Bera İbnu'l-Âzib (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zülkade ayında umreye çıkmıştı. Mekkeliler Onun Mekke'ye girmesine izin vermediler. Resulullah, gelecek yıl girmek, orada üç gün kalmak, Mekke'ye silahlar torbalarda olarak girmek, ailelerinden peşine düşmek isteyen çıksa bile kimseyi almamak, Ashabından Mekke'de kalmak isteyen çıkarsa kimseye mani olmamak şartları üzerine anlaşmıştı.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Mekke'ye umre için) girip, müddet de dolunca, Mekkeliler Hz. Ali'ye gelip:
"Arkadaşına söyle! bizi terketsin, müddet doldu!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıktı, ancak Hamza'nın kızı (radıyallahu anhümâ) peşine takıldı:
"Ey amcam, ey amcam!" diye bağırıyordu. Hz. Ali (radıyallahu anh) onu alıp elinden tuttu. Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya:
"Amcanın kızını yanına al!" dedi. [Medine'ye gelince] kızı (yanına alma) hususunda Hz. Ali, Zeyd ve Câfer (radıyallahu anh) ihtilafa düştüler. Hz. Ali:
"O benim amcamın kızıdır! (Ben ehakkım)" diyordu. Ca'fer (radıyallahu anh):
"O hem amcamın kızı, hem de teyzesi nikahım altında!" diyordu. Zeyd de:
"Kardeşimin kızıdır!"(21) diyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızın, teyzesinin yanında kalmasına hükmetti ve: "Teyze anne makamındadır!" buyurdu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'a yönelerek: "Sen bendensin, ben de senden!" buyurdu. Cafer (radıyallahu anh)'a: "Yaratılışın ve huyun bana benzer" diyerek iltifat etti. Zeyd (radıyallahu anh)'a da: "Sen bizim hem kardeşimiz, hem de mevlamız (âzadlımız)sın!" buyurdu." [Buhârî, Meğâzî 43, Umre 3, Cezâu's-Sayd 17, Sulh 6, Cizye 19; Müslim, Cihâd 90, (1783).][109]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hudeybiye antlaşmasına konulan bir madde gereğince sulhü takip eden senede yapılan umre anlatılmaktadır. Ulemâ umumiyetle Resulullah'ın dört umre yaptığını söyler:
1- Hudeybiye senesi yapılan umre: Gerçi bunda tavaf ve sa'y yapılmamıştır ama kurban kesilmiş, tıraş olunmuş ve ihramdan çıkılmıştır. Bu sebeple ulemâ bunun da bir umre olduğunu söylemiştir.
2- umretu'lkaza: Bu, sadedinde olduğumuz umredir. Buna kaza denmesi sulh yapıldığı yıl niyet edildiği halde yapılamayan umrenin kazası olduğunu ifade etmez; antlaşma gereği yapılan umre ma'nâsını ifade eder. Çünkü kaza kelimesi, burada "antlaşma" ma'nâsına gelen mukâza' dan gelmektedir. Antlaşma umresi demek daha muvafik olur.
3- Ci'irrâne'de yaptığı umre.
4- Veda haccı sırasında Hacc-ı kıranla yaptığı umre, (Daha fazla bilgi için (1576-1883 numaralı hadisler) görülmelidir.)[110]

*** MÛTA GAZVESİ**

?4271 ?1? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]?????? ??????? ?????? # ??? ???????? ???????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????. ??????? ??????? ?????? #: ??? ?????? ?????? ??????????? ????? ?????? ???????? ????????????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????. ????? ???????????: ?????? ??????? ??? ?????? ??????????? ????????????? ???????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???????????? ??? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ???? ???????? ??????? ??????????? ??? ?????? ???????? ??????????? ????? ??? ?????????: ?????? ??????? ?????? ??? ????????[. ????? ???????.

1. (4271)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mûta gazvesinde Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anhümâ)'yı emir (komutan) tayin etti ve dedi ki:
"Eğer Zeyd öldürülecek olursa, komutan Ca'fer'dir. Ca'fer öldürülecek olursa Abdullah İbnu Ravâha'dır" (radıyallahu anhüm).
Abdullah der ki: "Bu gazvede aralarında ben de vardım. (Bir ara) Cafer İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)'ı aradık. Onu ölüler arasında bulduk. Öyleydi ki cesedinin ön cephesinde doksan küsür ok ve mızrak yarası saydık." Bir rivayette de şu ziyadeyi ilave etmiştir: "Arka tarafında hiç yara yoktu." [Buhârî, Meğâzî 44.][111]

?4272 ?2? ?????? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ???? ??????? ??????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??? ????????? ????????. ??????: ????? ????????? ?????? ????????. ????? ???????? ???????? ????????. ????? ???????? ??????????? ???? ????????? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????? # ????????????. ????? ??????? ?????? ???? ??????? ??????: ??????? ??? ?????????? ???? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????[. ????? ??????? ????????.»???????? ?????????« ???? ????? ????????? .

2. (4272)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zeyd, Cafer ve İbnu Ravâha'nın öldüklerini onlardan haber gelmezden önce bildirdi. Şöyle demişti:
"Bayrağı Zeyd aldı ve isabet aldı (öldü). Bayrağı ondan sonra Ca'fer aldı o da öldü. Sonra Abdullah İbnu Ravâha aldı, o da öldü. -Böyle deyince Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gözleri yaşla doldu.- (Resulullah sözlerine devam etti): Bayrağı,sonra Allah'ın kılıçlarından bir kılıç, tâyin edilmeksizin aldı: Halid İbnu'l-Velid... Allah Teâla Hazretleri ona zafer verdi." [Buhârî, Cenâiz 4, Cihâd 7, 183, Menâkıb 25, Fedaili'l-Ashâb 25, 44; Nesâî, Cenâiz 27, (4, 26).] [112]

?4273 ?3? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ?????:]???????? ???????? ???????: ?????? ?????????? ??? ????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????? ?????? ?? ???? ???? ????????? ????????????[. ????? ??????? .

3. (4273)- Kays İbnu Ebî Hâzım (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hâlid'in şöyle söylediğini işittim: "Mûta günü elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde sadece Yemen'de mamul bir safîha (geniş demirli kılıç) kaldı." [Buhârî, Megazî 44.][113]

?4274 ?4? ?????? ?????? ???? ??????? ?'????????? ?????? ?????? ????? ?????:]???????? ???? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ?? ???????? ???????? ??????????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ????????????? ???????. ????????? ??????????? ????????? ???? ????????. ?????????? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ???? ????? ??????? ???????? ?????? ??????????. ???????? ?????????? ??????? ???????????????? ???????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????????. ?????????? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ????????. ???????? ?????? ?????? ???? ????????????? ?????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ????????. ????? ??????: ????????? ???????? ???????? ????: ???? ???????? ??? ??????? ?????? # ???? ??????????? ??????????? ?????: ????. ????????? ????????????????? ????. ????????: ????????????? ??????? ??? '???????????????? ?????? ??????? ?????? #. ????? ??? ??????? ????????. ????? ??????: ???????? ??????????? ?????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ??????? ??????????? ????? ?????? ???????. ?????? ????? ????? #: ??? ??????? ??? ???????? ???? ??? ????????? ????: ???????????????. ??????: ????? ???????? ???????? ???????
?????. ????????: ?????????? ??? ???????? ????? ????? ????. ??????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ?????: ?????????????. ?????: ???????? #

???????: ??? ??????? ? ??????? ????????? ???? ??????? ?????????? ??? ??????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????????[. ????? ???? ???? ????.»??????? ?????????????« ?????? ????????? ????? ????????? ?? ?????? ?????????? ????.????? »‘?????????????« ??? ‘???????????? ??? ???? ???? ????? ???. ????? »???????« ?? ???? ????? ????? ?? ??? ????.?»???????? ?????????« ????? ????? ???????? ??? ????? ????? ???? ????? ???? ?????? ??????? ???? ???? ???????? .

4. (4274)- Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mûta gazvesine Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anh) ile birlikte çıktım. Bana Yemenli bir asker refâkat etti ki, üzerinde sadece bir kılıncı vardı. Müslümanlardan biri bir deve kesti. Yemenli, ondan derinin bir parçasını istedi, o da verdi. Yemenli ondan kendine bir nevi kalkan yaptı. Yolumuza devam ederken bir Rum birliğiyle karşılaştık. Onlar arasında, üzerinde müzehheb (altın işlemeli) eğer taşıyan sarı bir at üzerinde bir adam vardı. Adamın silahı da müzehheb idi. Rumî adam müslümanlara şiddetle saldırmaya başladı. Yemenli asker de bir kayanın arkasında saklanarak onu takibe başladı. Derken rumî ona uğradı. Yemenli kılıncıyla atın ayaklarını kırdı ve Rumî yere düştü. Hemen kılıcıyla üzerine atılıp adamı öldürdü. At(ta olanları) ve silahı aldı.
Allah Teâla Hazretleri müslümanlara zafer müyesser edince, Hâlid İbnu'l-Velid adama birini göndererek selebden (öldürdüğü kimsenin eşyalarından el koyduğu şeylerden) bazısını ondan aldı.
Avf der ki: "Ben Hâlid'e gelerek, kendisine:
"Bilmiyor musun, Resulullah, selebin öldürene ait olduğuna hükmetmiştir!" dedim.
"Elbette biliyorum. Fakat aldıkları gözüme çok geldi!" dedi. Ben:
"Ya bunu adama geri verirsin, ya da durumu Aleyhissalâtu vesselâm'a söylerim!" dedim. Ama Hâlid, geri vermekten imtina etti."
Avf der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında toplanınca, ben Yemenlinin ve Halid'in yaptığı şeyleri hikaye ediverdim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Hâlid niye böyle yaptın?" diye sordu. Hâlid:
"Bu gözüme çok göründü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ondan ne aldı isen geri ver!" dedi. Ben:
"Ey Hâlid! Al işte, ben sana (böyle yapman gerektiğini) söylemedim miydi?" dedim. Resulullah: "Bu da ne demek?" buyurdu. Ben de anlattım. Bunun üzerine Resulullah öfkelendi ve:
"Ey Hâlid, ona geri verme! Siz benim komutanlarımı bana bırakır mısınız hiç! [Sizin ve komutanlarımın misali, deve veya koyun çobanı tutulup da onları güden, sulama vakti gelince havuza götüren çoban ve sürüsüne benzersiniz. Sürü gelir havuza girer, temiz suyu içer, çobana bulanığı kalır. Temizi size bulanığı komutanlarıma." [Ebu Dâvud, Cihâd 148, (2719, 2720); Müslim, Cihâd 44, 45, (1753, 1754).][114]

AÇIKLAMA:

1- Mûta gazvesi hicretin sekizinci yılında Cemâdilûla ayında cereyan etmiştir. Mûta, bugünkü Kudüs'e iki merhale uzaklıkta Suriye bölgesinde bir mevkinin adıdır.
2 - Bu seferin sebebi, Bizans'ın Suriye bölgesindeki yetkililerinden biri olan Şurahbil İbnu Amr el-Gassani'nin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Basra sorumlusuna gönderdiği elçiyi öldürmüş olmasıdır. Resulullah elçisini öldüren Şurahbil'i cezalandırmak istiyordu.
Ordu Zeyd İbnu Hârise komutasında idi. Müslümanlar Mu'ân nam mevkiye varınca Herakliyus'ün yüzbini Rum, yüzbini de Lahm ve Cüzâm kabilelerinden olmak üzere gayr-ı Rum ikiyüzbinlik bir ordu ile üzerlerine gelmekte olduğu haberini alırlar. Burada iki gece kalıp ne yapacakları hususunda muhasebede bulunurlar. Hatta Resulullah'a yazıp ne yapılması gerektiğini sormayı düşünürler. Ancak Abdullah İbnu Ravâha: "Ey insanlar sizin şu anda hoşunuza gitmeyen şey, Medine'den yola çıkarken aradığınız şeydir: Şehîd olmak. Biz insanlarla sayıya bakarak, kuvvete bakarak savaşmıyoruz, din için savaşıyoruz. Yürüyelim. Bize mutlaka iki güzelden biri var: (Şehidlik veya zafer)" diyerek askerleri teşçî eder:
"Vallahi doğru söyledi!" derler ve yürürler. Müslümanlar, Bizanslıların Rum ve hıristiyan-Arap karışımı muazzam ordusuyla Mûta'da karşılaşırlar.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın belirttiği gibi, önce Zeyd İbnu Hârise şehid olur. Bayrağı Cafer İbnu Ebi Talib alır, o da şehid olur. Sonra bayrağı Abdullah İbnu Ravâha alır.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu esnada (akşam), müslümanları Mescidde toplamış, an be an haber veriyor, şehid olanları ismen söylüyor, arkadan komutan olanı söylüyor, ölenler için istiğfarda bulunuyor. "Bayrağı Abdullah İbnu Ravâha aldı" deyip susar. Derken Ensâr'ın rengi değişir, Abdullah'tan hoş olmayan bir şey sâdır oldu zannederler. Bir müddet sonra Resulullah: "Düşmanla savaştı ve şehid oldu! Cennete kaldırıldılar, altın divanlar üzerindeler!"der ve üzüntü gider.
Resulullah sonra bayrağı Hâlid İbnu Velîd'in aldığını "Bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç aldı" diyerek haber verir. Hâlid o günden sonra seyfullah lakabını alır.
Hâlid İbnu Velîd, İslam ordusunu bu pek büyük kalabalığa ezdirmemek için geri çeker.[115]

*** ÜSÂME İBNU ZEYD'İN, CÜHEYNE'NİN HURUKA'YA GÖNDERİLMESİ**

?4275 ?1? ???? ???? ????????? ?????:]???????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????: ??????? ????? ?????? # ??? ????????? ??????????? ????????? ??????????????. ????????? ???? ???????? ???? ?‘??????? ????? ????????. ???????? ??????????? ?????: ? ??? ??? ??????. ??????? ?????? ?‘????????? ??????????? ????????? ???????????. ???????? ????????? ?????? ????? ????????? #. ??????: ??? ????????? ??????????? ????? ??? ????? ? ???? ??? ??????? ??????: ??????? ????? ???????????. ?????: ??????????? ?????? ??? ????? ? ???? ???
??????? ????? ????? ??????????? ????? ??????????? ????? ???? ????? ???????? ?????? ????? ?????????[. ????? ??????? ???? ????.???? ???? ?? ????? ???? ?? ????:]??????????? ?????? ????? ? ???? ??? ??????: ?????? ???????? ?? ?????? ???? ??????? ?????? ??????????? ??????? ????? ????????[.»??????????????« ????????????? ??????? ???? ????????? .

1. (4275)- Ebu Zabyân anlatıyor: "Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyordu ki:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi Huruka'ya gönderdi. Sabah baskını yapıp hezimete uğrattık. Ben ve Ensar'dan biri, Hurukalı bir adama rastladık. Adama galebe çalmıştık, Lâilaheillallah dedi. Adam bunu söyler söylemez Ensâri savaşmayı bıraktı, ben devam ettim ve mızrağımı saplayıp öldürdüm.
Medine'ye geldiğimiz zaman benim yaptığım, Resulullah'ın kulağına ulaşmış. (Beni çağırttı ve.)
"Ey Usâme! Sen, lailâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün?" diye sordu. Ben:
"O bunu, canımı kurtarmak için söyledi!" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen onu Lailahe illallah dedikten sonra öldürdün mü?" dedi. Bu cümleyi o kadar çok peşpeşe tekrar etti ki, keşke bugünden daha önce müslüman olmasaydım (müslüman olarak böyle bir cinayeti işlememiş olurdum) diye temenni ettim." [Buhârî, Diyât 2; Müslim, İman 158, (96). Ebu Dâvud, Cihâd 104, (2643).]
Müslim'in Cündeb'ten kaydettiği bir diğer rivayet şöyle: "Sen Lâilahe illallah diyeni öldürdün mü? Kıyamet günü Lailahe illallah gelince ona nasıl hesap vereceksin?" Bunu ona çok tekrarladı."[116]

AÇIKLAMA:

1 - Bu seriyye, hicretin yedinci yılı Ramazan ayında cereyan etmiştir. Bu seriyyenin komutanı Gâlib İbnu Ubeydullah el-Kelbî'dir. Seriyyenin, komutandan ziyade, Üsâme'nin ismini alması, bu sefer sırasında Üsâme' nin işlediği hatanın şüyû bulması, onun çokça konuşulması sebebiyledir.
2- Hadis ve siyer kitaplarında benzer hadiseler kaydedilmekte, bazılarında farklı hadiseler aynı şahsa nisbet edilebilmektedir. Sadedinde olduğumuz gazve, İbnu Sa'd'ın kaydına göre yüzotuz kişilik bir ekibin gazvesidir. Resulullah, seriyeyi Necid'de Batn-ı Nahl'in geri tarafindaki Meyfa'a nâm mevkide bulunan Benî Ahvâl ile Benî Abd İbni Sa'lebe üzerine göndermiştir. Burası Medine'ye sekiz konaklık bir mesafededir.
Bazı rivayetlere göre Üsâme (radıyallahu anh)'ın öldürdüğü kimse Mirdâs İbnu Nehîk'di. Kabilesi müşrik olmasına rağmen, kendisi müslüman olmuştu. Mirdâs koyun güdüyordu. Müslümanlar gelince herkes kaçmış, fakat bu müslüman olduğu için kaçmamıştı. Müslüman süvarilere esselamu aleyküm diye selam verir. Ancak Üsâme, öldürerek koyunlarını alır.
Resûlullah bu hadiseye ziyadesiyle üzülür ve bir rivayette: "Siz onun elindekini almak için öldürdünüz" buyurur.
Bazı rivayetler şu âyetin bu hadise üzerine indiğini belirtir: "Size (İslâmca) selam veren kimseye "sen mü'min değilsin" demeyin" (Nisa 94).
Hadisin bazı vecihlerinde Resulullah, Üsâme'yi: "Bâri kalbini yarsaydın da bu sözü samimiyetle mi söyledi bilseydin ya!" diyerek paylamıştır.[117]

*** FETİH GAZVESİ**

?4276 ?1? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???? ????????????? ??????????????. ??????: ??????????? ????? ??????? ???????? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ??????. ?????????????? ?????????? ????? ???????? ????? ???????? ??????????. ?????? ?????? ?????????????? ????????: ??????? ??????????. ????????: ???????? ???????. ????????: ????????????? ????????? ??? ??????????? ??????????. ????????????? ???? ??????????. ?????????? ???? ??????? ?????? #? ????? ?????: ???? ??????? ??? ???? ????????? ??? ????? ???? ????????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???????

?????? #. ?????? #: ??? ???????? ??? ???? ???????: ??? ????? ?????? ? ???????? ??????! ????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ????? ???? ??????????? ??????? ???? ?????? ???? ??????????????? ?????? ???????? ???????? ????? ??????????? ??????????? ???????? ??????????? ??? ???????? ????? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ???????? ????? ??????????? ????? ???????? ????? ??????? ??? ??????????? ???? ??????? ??? ????? ??????????? ?????? ?‘?????. ?????? #: ?????? ???? ??????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ?????? ???? ??????????. ?????? #: ?????? ???? ?????? ???????? ????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????. ???????: ???????? ??? ???????? ?????? ???????? ??????. ???????? ?????? ??????: ??? ??????? ???????? ??????? ? ??????????? ???????? ???????????? ?????????? ???????? ???????? ?????????????? ?????? ???????? ????? ???????? ???? ????????. ??? ????????: ?????? ????? ??????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.»???????? ?????« ???????????????? ???????? ?????? ??????? ??????????????.»??????????????« ?? ?‘???? ?????????? ?????????? ??? ??????????? ????? ???????? ?????????? ????????????? ???????? ????? ???????? ??? ?????????? ???????? ???????? ??? ????????.»??????????« ???????? ??????? ??????? ???? ?????????? ???????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ?? ??????? ????????? .

1. (4276)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve dedi ki:
"Gidin Ravzatu Hâh nam mevkiye varın. Orada bir kadın bulacaksınız. Onda bir mektup var, mektubu ondan alın gelin."
Gittik. Atımız bizi çabuk götürdü. Ravza'ya geldik. Kadınla karşılaşınca:
"Mektubu çıkar!" dedik. Kadın: "Bende mektup yok!" dedi.
"Ya mektubu çıkarırsın yahut senin elbiselerini soyarız!" diye ciddî konuştuk. Saç örgülerinin arasından mektubu çıkardı. Onu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdik. İçerisinde şu vardı:
"Hâtıb İbnu Ebî Belte'a tarafindan, Mekke'de olan bazı müşriklere yazılmıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (sefer hazırlığı ile ilgili) faaliyetlerini haber veriyordu.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Hâtıb'ı çağırarak):
"Ey Hâtıb, bu da ne?" diye sordu. Hâtıb:
"Ey Allah'ın resulü, bana kızmada acele etme. Ben Kureyş'e dışardan katılan bir adamım. Ben onlardan değilim (aramızda kan bağı yok). Senin beraberindeki muhacirlerin (Mekke'de) akrabaları var. Mekke'deki mallarını ve âilelerini himaye ederler. Bu şekilde nesebten gelen hâmilerim olmadığı için oradaki yakınlarımı himaye edecek bir el edineyim istedim. Bunu katiyyen küfrüm veya dinimden irtidadım veya İslâm'dan sonra küfre rızamdan dolayı yapmadım" dedi.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu bize doğruyu söyledi!" dedi.
Hz. Ömer atılarak: "Ey Allah'ın Resulü! Bırak beni, şu münâfiğın kellesini uçurayım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah Teâlâ Hazretleri Bedir ehlinin hâline muttali oldu da: "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri şu vahyi indirdi: "Ey iman edenler! Benim düşmanımı da kendi düşmanlarınızı da dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değil mi?) Halbuki onlar Hak'tan size gelene küfretmişlerdir" (Mümtehine 1). [Buhârî, Megâzî 9, Cihâd 141, 195, Tefsir, Mümtehine 1, İsti'zân 23, İstitâbe 9; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 161; Ebu Dâvud, Cihâd 108, (2650, 2651); Tirmizî, Tefsir, Mümtahine, (3302).][118]

?4277 ?2? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????:]???? ??????? ?????? # ????? ???????? ????????? ??? ?????????[. ????? ???????.

2. (4277)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Feth gazvesini Ramazan ayında yaptı." [Buhârî, Megâzî 47, Savm 34, Cihâd 106; Müslim, Sıyâm 88, (1113).][119]

?4278 ?3? ?????? ???????? ???? ??????????? ?????:]?????? ????? ??????? ?????? # ????? ????????? ?????? ????? ????????. ???????? ???? ????????? ???? ??????? ????????? ???? ???????? ?????????? ???? ????????? ???????????? ????????. ??????????? ?????????? ????? ?????? ????? ???????????. ????? ???? ?????????? ????????? ???????? ????????. ??????? ???? ?????????: ??? ?????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???? ?????????: ???????? ????? ???????. ?????? ???? ?????????: ????? ??????? ?????? ???? ?????. ????????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? # ???????????? ????????????? ???????? ?????? ??????? ?????? # ???????? ???? ????????. ???????? ????? ????? ???????????: ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ??? ?????????????. ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ?????????? # ????????? ????????? ???? ???? ????????. ????????? ????????. ??????: ??? ???????? ???? ?????? ?????: ????? ???????. ??????: ?????? ???????????. ????? ??????? ??????????. ??????: ?????? ????? ????????? ????????. ??????: ?????? ????? ????? ????????? ????????? ???? ???? ????????. ??????: ??? ???????? ???? ?????? ?????: ?????? ?‘??????? ?????????? ?????? ????? ????????? ?????? ??????????. ?????? ??????: ??? ???? ????????? ????????? ?????? ????????????? ????????? ??????????? ???????????. ?????? ???? ?????????: ??? ????????? ???????? ?????? ??????????. ????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????????? ??????? ?????? ?????? # ???????????? ????????? ????????????? ????????? # ???? ??????????? ????? ??????????? ?????? ?????? ????? ???????? ????? ?????? ?????? # ??????? ????????? ?????: ????? ???????? ??? ????? ?????? ???? ?????????? ?????: ??? ??????

?????: ????? ???????. ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????? ????? ??????????? ??????? ??????? ????? ??????????? ??????? ??????? ?????? # ??? ???????? ????????? ???????????? ??????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ??? ???????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???????? # ???? ???????. ???????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???????: ???????? ???? ?‘??????? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????? ??????[. ????? ???????.»?????? ?????????« ??????? ???????: ????? ???????? ???? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?? ????? ??????? ?? ?????? ???????? ???? ????? ??? ????? ????? ????? ?????. ???? ?????? ?????? ????? ?? ????.»?????????« ???? ?????? ???????: ?? ????? ???? ??? ????? ??? ??????? ??? ?? ????? ‘?? ?‘???? ?????? ??? ?? ????? ????.»??????????« ????? ??????? ??? ??????? ???????.?»???????« ????? ??????? ?????? ???? ???.»???????« ??? ???? ???? ?? ??? ????? ???????? .

3. (4278)- Urve İbnu Zübeyr rahimehullah anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih senesinde (Mekke'ye müteveccihen) yürüyünce, bu haber Kureyş'e ulaştı. Ebû Süfyan İbnu Harb, Hakim İbnu Hizam, Büdeyl İbnu Verkâ haber toplamak üzere şehrin dışına çıktılar. Yürüyerek ilerleyip Merrü'z-Zehrân nâm mevkie kadar geldiler. Bir de ne görsünler; her tarafta ateşler yanıyor, tıpkı Arafat'ta hacıların yaktığı ateşler gibi. Ebû Süfyân şaşkın:
"Bu da ne? Sanki Arafat'taki ateşler!" der. Budeyl İbnu Verka, "Beni Amr'ın ateşleri olmasın?" der. Ebû Süfyân:
"Ama, Beni Amr'ın ateşi bundan az olmalı! der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devriyelerinden bazıları bunları görür, yaklaşır ve tevkif edip, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirirler. Ebû Süfyan müslüman olur.
Yürüdükleri zaman Abbâs (radıyallahu anh)'a:
"Sen Ebû Süfyân'ı şu dağın burnunda durdur da müslümanları görsün! buyurur. Tenbih edildiği şekilde Hz. Abbas, Ebû Süfyân'ı (hakim bir noktada) durdurur. Kabileler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bölük bölük Ebû Süfyân'ın önünden geçmeye başlarlar. Bir bölük geçer, Ebû Süfyan sorar: "Ey Abbas bunlar kim?"
"Bunlar Beni Gifar!" der. Ebû Süfyan:
"Bana ne Gifâr'dan!" der. Sonra Ceheyne kabilesi geçer. Ebû Süfyân aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mukabelede bulunur. Arkadan Süleym geçer. Ebû Süfyân aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mukabelede bulunur. Derken bir bölük gelir ki, bu öncekilerden çok farklıdır.Yine sorar:
"Ey Abbâs bunlar kim?"

"Bunlar, der Abbas, Ensârdır. Başlarında Sa'd İbnu Ubâde, beraberlerinde de bayrak var!" Sa'd der ki:
"Ey Ebû Süfyân, bugün savaş günüdür. Bugün Kabe'nin helal addolunacağı gündür!"
Ebû Süfyân Abbâs'a:
"Ey Abbâs! (Sen Mekkelisin) bugün muhafaza vazifeni yapacağın en iyi fırsat. Görelim seni (şehri yağmalatma)" der. Derken bir bölük daha geçer. Bu geçenlerin sayıca en küçüğü. Bunların içinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve (yakın) ashabı var. Resulullah'ın sancağı da Zübeyr İbnü'l-Avvâm (radıyallahu anh)'ın elindedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Süfyân'ın yanından geçerken, Ebû Süfyân:
"Sa'd İbnul-Ubâde'nin söylediğini biliyor musun?" der.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ne demişti?" diye sorar. Ebû Süfyân:
"Şunu şunu söyledi" diyerek (yukarıda kaydedilen sözlerini) hatırlatır. Bunun üzerine Resulullah:
"Sâd ibnu Ubâde yanıldı. Bilakis, bugün Allah'ın Ka'be'nin şanını yücelttiği bir gündür; bugün Ka'be'ye örtünün giydirildiği bir gündür!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sancağının (Mekke'nin Batı ve Kuzey cihetinde yer alan iki dağdan biri olan) el-Hacun'a dikilmesini emretti. Hâlid İbnu Velid (radıyallahu anh)'a, şehre Mekke'nin üst kısmından, Kedâ'dan girmesini ferman buyurdu.[120]
O gün Halid İbnu Velid'in süvârilerinden iki kişi öldürülür: Hubeyş İbnu'l-Eş'ar ve Kürz İbnu Câbir el-Fihrî (radıyallahu anhümâ)." [Buhârî, Megazî, 48.][121]

?4279 ?4? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????????? ????? ????????? ???? ?????? ????????? ??????? ??????????. ?????? ???????????: ??? ?????? ??????! ???? ???? ????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???? ???????. ?????: ??????. ???? ?????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????[. ????? ???? ???? .

4. (4279)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abbas, Ebû Süfyan İbnu Harb'i getirmitşi, Merrü'z-Zahr'dan müslüman oldu. Abbâs (radıyallahu anh) dedi ki:
"Ey Allah'ın Resûlü, Ebû Süfyân, şereflenmeyi seven bir kimsedir. (Onun şereflenceği) bir şey yapsanız!"
"Doğru söyledin! (şehre girerken ilan edin): "Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse emniyettedir, kim kapısını kapar (evinden dışarı çıkmazsa) emniyettedir, kim silahını atarsa o da emniyettedir. Kim Mescide (Ka'be'ye) girerse o da emniyettedir!" [Ebû Dâvud, Harâc 25, (3021, 3022).][122]

?4280 ?5? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ????? ?????? # ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ??????????? ???????? ???????? ????? ??????. ??????: ????? ?????? ??????????? ?????????? ???????????. ??????: ?????????[. ????? ?????.

5. (4280)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Fetih günü, Mekke'ye başında miğferiyle girdi. Onu çıkardığı zaman, bir adam gelerek:
"İbnu Hatal[123] Ka'benin örtüsüne sarılmış (vaziyette yakalandı), affedelim mi?" dedi.
"Onu öldürün!" emir buyurdular." [Buhârî, Megâzî 48, Cezâu's-Sayd 18, Cihâd 169, Libâs 17; Müslim, Hacc 450, (1357); Muvatta, Hacc 247, (1, 423); Ebû Dâvud, Cihâd 127, (2685); Tirmizî, Cihâd 18, (1693); Nesâî, Hacc 107, (5,201).][124]

?4281 ?6? ?????? ?????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ????? ?????? ????????? ?????? ????? ?????? # ???????? ??? ????????? ?????? ????????????. ??????? ????? ???? ????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????. ???????? ????? ????? ?????? # ???????? ??? ??????????? ????? ???? ????????? ????? ???????? ???? ????? ?????? #. ?????: ?? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ?????? ??? ??????????? ????? ????????? ?????? ???????????. ????? ??????? ???? ?????????? ??????: ??? ????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ?????????? ???????????. ?????????: ??? ??????? ?????? ???????? ?? ???????? ???????? ?????????? ??????: ?????? ? ????????? ????????? ??? ??????? ???? ????????? ?‘??????. ????? ???? ???????: ?????? ??????????? ???? ????????? ???? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????« ?????????? ???????? ?????.?»????????? ?‘??????« ????????? ?? ???????? ???“?????.

6. (4281)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), fetih günü dört erkek iki kadın dışında, herkese (hayatını bağışladı ve) emân tanıdı. Bu dörtler arasında İbnu Ebi Sarh da vardı. Hz. Osman'ın yanında saklandı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) halkı, kendisine biat etmeye çağırınca, Hz. Osman (radıyallahu anh) onu da getirip Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında durdurdu ve:
"Ey Allah'ın Resulü! Abdullah'tan biat al!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (hiç ses çıkarmadan) üç sefer başını kaldırıp ona baktı. Her seferinde bey'at'tan imtina ediyordu.
Üç seferden sonra, onunla da biat etti. Sonra ashabına yönelip:
"İçimizde, elimi bey'at için vermekten imtina ettiğimi görünce kalkıp öldürecek aklı başında bir adam yok muydu?" buyurdular. Ashab:
"İçinizden geçeni nasıl bilelim. Keşke bize gözünüzle bir imâda bulunsaydınız!" dediler. Bunun üzerine:
"Bir peygambere hain gözlü olmak yaraşmaz!" buyurdular." [Ebû Dâvud der ki: "Abdullah, Hz.Osmân'ın süt kardeşiydi." [Ebû Dâvud, Cihâd 127, (2683); Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 14, (7, 105, 106).][125]

?4282 ?7? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ???????? ????????? ???????? ????????????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ??? ??????? ?????????: ????? ???????? ???????? ??????????. ???? ????????? ????? ????????. ????? ???????? ????? ???????? ????????? ????? ???????[. ????? ??????? ????????.»?????????« ??????? ???????? ???????????: ?????????? ?????????? ???????? .

7. (4282)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) fetih günü, (Mescid-i Haram'a) girdiği zaman Beytullah'ın etrafında üç yüz altmış tane dikili (put) vardı. Elindeki çubukla onlara dürtüyor ve:
"Hak geldi, bâtıl zeval buldu. Bâtıl zaten zeval bulucudur" (İsra 81); "Hak geldi, bâtıl hiçbir şeyi yoktan varedemez, gideni de getiremez" (Sebe' 49) diyordu." [Buhârî, Megâzî 48, Mezâlim 32, Tefsir, Beni İsrail 12; Müsli, Cihâd 87, (1781); Tirmizî, Tefsir, Beni İsrâil, (3137).][126]

?4283 ?8? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? # ?????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ????????????? ??? ??????? ??????????? ????????? ????? ??????? ??????. ?????? ??????????? ???????? # ????? ???????? ????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

8. (4283)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Fetih sırasında Ömer İbnu'l-Hattâb'a, Bathâ'da iken Kâ'be'ye gelip oradaki bütün suretleri ortadan kaldırmasını emretti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) oradaki bütün suretler ortadan kaldırılmadıkça Ka'be'ye girmedi." [Ebû Dâvud, Libâs 48, (4156).][127]

?4284 ?9? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]??????? ????????? # ?????? ????????? ???? ???? ??????? ???? ??????????? ????????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????. ???????? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????????? ????????? ??? ??????? ??????????? ????????. ???????? ????????? ??? ??????? ??????? ?? ????????? ???????????. ??????: ???????? ????????????? ??? ???????????? ???? ????????? ???? ???????. ??????????? ???????. ??????? ???? ??????? ?????? #? ???????? # ???????? ????????? ??????? ???????????? ???????? ????? ???????? ???? ????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ???????????? ???? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ???? ??????? ???????? ????????. ????????! ????? ?????? ??????? #? ??????? ??? ?????????? ??????? ????? ?????. ????? ?????? ??????: ?????????? ??? ????????? ???? ????? ?? ????????[. ????? ????????.»??????????« ???? ?????? ?????? ??????? ?????????.

9. (4284)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Fetih günü Mekke'nin yukarı kısmından, devesinin üzerinde olarak ilerledi. Terkisinde

de Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) vardı. Beraberinde Hz. Bilâl ve (Ka'be'nin) hâciblerinden olan Osman İbnu Talha da vardı. Mescid-i Haram'da devesini ıhtırdı. Osman'a Kâbe'nin anahtarını getirmesini emretti. Osman annesine gitti. Ancak kadın anahtarı vermekten imtina etti. Osman:
"Vallahi, ya anahtarı verirsin ya da şu kılıç belimden çıkacaktır!" dedi. Kadın anahtarı verdi. Osman Resulullah'a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm kapıyı açıp, Betyullah'a girdi. Onunla birlikte Hz. Üsâme, Bilal ve Osman da girdiler. Gündüzleyin içnde uzun müddet kaldı,sonra çıktı. Halk (içeri girmede) yarış etti. Abdullah İbnu Ömer ilk giren kimseydi. Girince, Bilâl (radıyallahu anh)'ı kapının arkasında ayakta duruyor buldu.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nerede namaz kıldı?" diye sordu. Bilal, Aleyhissalâtu vesselâm'ın namaz kıldığı yeri işaret ederek gösterdi. Abdullah der ki:
"Kaç rek'at kıldığını sormayı unuttum."[128] [Buhârî, Cihâd 127, Salât 30, 81, 96, Teheccüd 25, Hacc 51, 52, Megâzî 77, 48; Müslim, Hacc 389, (1329).][129]

?4285 ?10? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????? ???? ????????? # ???????? ????? ??? ???????? ???????? ?????? ??????? ????????? ???????: ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????????????? ????????? ???? ??????? ‘???? ???????? ????????? ??????? ??????? ??? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ??????? ‘???? ???????. ??? ????????? ?????????? ??? ???????? ??????? ??? ???????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ????????????? ????? ??? ????????? ??????? ??? ??????? ????? ??????????. ??????? ??????????: ??? ?“?????? ??? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?? ?????????? ????????????. ??????: ??? ?“??????[. ????? ??????? ???? ???? .
»??????« ?????????.?»??????????« ????????.??????: »? ??????? ?????????? ??? ??????????« ?? ?????????? ????? ???? ?????????? .

10. (4285)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Allah Teâla Hazretleri, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'nin fethini nasib edince, halkın içinde kalkıp, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra dedi ki:
"Allahu Zülcelal Hazretleri, Mekke'yi filin girmesinden korumuştur. Mekke'lilere Resûlünü ve mü'minleri musallat etti. Mekke(de savaşmak) benden önce hiç kimseye helal edilmedi. Bana da bir günün muayyen bir zamanında helal edildi. Benden sonra da kimseye helal edilmeyecek. Onun avı ürkütülmemeli, otu yolunmamalı, ağacı kesilmemeli. Buluntular da ancak sahibi aranmak kasdıyla alınabilir.
Kimin bir yakını öldürülmüşse, o kimse iki hususta birinde muhayyerdir: Ya diyet alır, ya da ölünün ailesi kısas ister (katil öldürülür)."
Abbâs (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resûlü! İzhir otu bu yasaktan hariç olsun! Zira biz onu kabirlerimizde ve evlerimizde kullanıyoruz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"İzhir hâriç! buyurdu." [Buhârî, İlim 39, Lukata 7, Diyât 8; Müslim, Hacc 447, (1355); Ebû Dâvud, Menâsik 90, (2017).][130]

?4286 ?11? ?????? ?????? ?????:]??????? ???????? ?????? ?????? ?????: ???? ???????? ?????? ????????? ???????? ?????: ?[. ????? ??? ???? .

11. (4286)- Vehb (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Cabir (radıyallahu anh)' a sordum: "Mekke fethedildiği gün, herhangi bir şey ganimat kılındı mı?"
"Hayır! cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Harâc 25, (3023).][131]

?4287 ?12? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ??????? ????????? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.

12. (4287)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye girdiğinde sancağı beyaz, üzerindeki sarığı da siyahtı." [Ebû Dâvud, Cihâd 76, (2592); Tirmizî, Cihâd 9, (1679).][132]

AÇIKLAMA:

Kitabımız Mekke'nin Fethiyle ilgili 12 ayrı rivayet kaydetmiş durumda. Rivayetlerde temas edilip de biraz açıklama gerektiren noktalara burada sırayla temas edeceğiz. Ancak, ona geçmezden önce, Fetih hâdisesini, tarihî bir hadise olarak özetlemek istiyoruz.[133]

Fetih Hazırlığı:

Mekke, sinesinde barındırdığı Ka'be sebebiyle her devirde ehemmiyetli bir merkez olagelmişti. Ka'be'ye terettüp eden değişik hizmetleri ifâ eden Mekkeliler, yani Kureyş Arapları, diğer Araplara nazaran daha itibarlı, daha şerefli kimseler addediliyordu. Arap yarımadasının her tarafında yaşayan muhtelif Arap kabilelerinin Ka'be'ye olan müşterek saygıları ve tavaf için aynı mevsimlerde yaptıkları ziyaret, Mekkelileri, onların hepsiyle tanışmaya, yakinen tanımaya, dostluklarını kazanmaya sevketmişti. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Mekkeliler itibar ve imtiyazlık durumunda piramitin başında yer alıyordu. Bu yönüyle Mekke, sadece dini değil, siyasi ve ticarî bakımdanda mühim bir merkezdi.
Öncelikle bütün Arapları birleştirerek güçlenmeyi, bu güçle de bütün dünyaya ilahi mesajı götürmeyi planına alan bir hareket, Mekke'yi fethetmeyi, oranın sağlayacağı maddi ve bilhassa mânevi avantajlardan istifade etmeyi göz ardı edemezdi. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi bir an önce fethetmeyi planlamıştı. Hudeybiye sulhü bu gayeye gitmede en iyi atlama taşı oldu, zemîni fevkalade hazırladı. Müslümanlar sayıca arttılar, Hâlid İbnu Velid, Amr İbnu'l-Âs gibi, Mekke'nin dirayetli şahsiyetleri de İslâm'a kazanıldı. Hele sulhün, bizzat Mekkelilerce ihlâl edilmesi, müslümanların Mekkelilerin üzerine gitmesine meşru bir gerekçe de hazırlamıştı.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu maksatla sefer hazırlığına başlamış, Medinelilere ve Eslem, Gifâr gibi müttefiği olan diğer kabilelere de, sefer hazırlığı yapıp, yerlerinde beklemelerini emretmişti. Fakat bunun Mekke'ye müteveccih oldğunu en yakınlarına bile sezdirmiyordu. Öyle ki, bu çeşit işlerde en yakını, "iki vezirimden biri olan Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) bile, hazırlığın ne tarafta olduğunu merak ediyor, öğrenemiyor, kızı ve Resulullah'ın zevcesi olan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya soruyordu. O da Resulullah'tan, istihbar etmiş olmak şöyle dursun, tahmin bile edemiyordu ki, şu cevabı vermiştir: "Bilmiyorum. Belki Benî Süleym'e, belki Taif'e, belki de Havâzin'edir." Cevapta dikkat çekici husus Mekke ihtimalinin zikredilmemiş olması.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), haber sızma ihtimalini asgariye düşürmek için her çeşit seyahati yasaklar. Bazı rivayetler Medine'den dışarıya kimsenin çıkamadığını belirtir.
Bu tedbirlerdeki asıl gaye, Mekke'yi ani bir baskınla ele geçirip, savaşa, kan dökmeye meydan vermemektir.
Şu halde, babın ilk hadisinde (4276) mevzubahis edilen Hâtıb İbnu Ebî Belta'a'nın mektubunu yakalatma hadisesini bu çerçevede anlayacağız ve söylenen hususa çarpıcı bir vesika nazarıyla bakacağız.
* Hazırlıklar tamamlanınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hicretin sekizinci senesi, 10 Ramazanında Medine'yi terketti, ama yine Mekke istikametine değil. Hazırlanmaları için yazdığı kabilelere uğrayarak, oralardan sefere hazır olanları ordusuna katarak... Böylece hem gittikçe güçleniyor, hem de gideceği istikamet, asıl hedef hususunda tereddütleri artırıyordu.
Bu suretle Mekke önlerine geldiği zaman onbin kişilik bir orduya ulaşmıştı. Konaklama emri verdiği zaman, her bir kabilenin ayrı ayrı yerlere yerleşmesini, geceleyin her askerin ayrı bir ateş yakmasını emretti.[134]

Fetih:

Şimdiden sonra hedefi gizlemeye gerek kalmamıştı. Artık mümkün mertebe korkutucu, şoke edici, savaş kararı verme hususunda müteredid kılıcı ve hatta felç edici bir manzaraya, psikolojik bir tesire ihtiyaç vardı. Bu sebeple geniş araziye dağılan onbin ışığın tesiri Mekke'nin şefi Ebû Süfyân ve diğer ileri gelen liderleri şaşkına çevirmiş ve teslimiyete sevketmiştir. 4278 numaralı Urve İbnu Zübeyr hadisi bu safhayı tasvir etmektedir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "son muhacir" unvanıyla bu Mekke seferi sırasında katılmış olan Abbâs İbnu Adilmuttalib (radıyallahu anh), İslam ordusu Merru'z-Zahran'da konaklayınca, Resulullah'ın Mekke'ye ani bir baskınla girmesi halinde Kureyş'in ebedî bir helâke uğrayacağını düşünür. Bunu önlemek için bir oduncu veya (çoban gibi) herhangi bir adam bularak Mekke'ye gönderip, Resulullah'ın yerini haber vermek ve gelip "emân talebetmelerini sağlamak" maksadıyla Hz. Peygamber'in atına binerek araziyi araştırır. "Erak vadisinde dolaşırken kulağıma Ebû Süfyân, Hakim İbnu Hizâm ve Büdeyl İbnu Verkâ'ın sesleri geldi. Meğerse onlar da haber toplamak için çıkmışlarmış..." der, Abbâs (radıyallahu anh).
Hz. Abbâs, Ebû Süfyân'a bunun onbin kişilik İslâm ordusu olduğunu söyledikten sonra "Atıma bin Resulullah'a gidelim, sana emân taleb edeyim, değilse, seni yakaladı mı vallahi boynunu vuracak" der. Resulullah'ın bineğinde oldukları için emniyetle askerlerin arasından geçerler. Ancak Hz. Ömer, Ebû Süfyân'ı görünce, koşarak Resulullah'ın huzuruna girer, öldürme izni ister. Fakat Abbâs (radıyallahu anh): "Ben civar verdim, himayesine garanti verdim" diyerek Resulullah'ın emânını sağlar. Resûlullah: "Sabahleyin

gelin" der.
Ertesi sabah Ebû Süfyân, Hakim İbnu Hizâm ve Büdeyl İbnu Verkâ üçü birden müslüman olurlar.
Bu safhadan sonrası, 4278 numaralı Urve hadîsinde nakledilmiştir.
Ebû Süfyân (radıyallahu anh) bir rivayete göre Mekke'ye Hakim İbnu Hizam ile birlikte gelir, Ka'be'de şöyle bağırır:
"Ey Kureyşliler! İşte Muhammed! Karşı koyamıyacağınız güçle geldi. Kim benim evime girerse emniyettedir. Kim Mescide girerse emniyettedir, kim kapısını kaparsa emniyettedir!"
Sonra ilave eder:
"Ey Kureyşliler! Müslüman olun selamette kalın!"
Hanımı Hind gelerek, sakalından tutup:
"Ey Âl-i Gâlib, bu ahmak ihtiyarı öldürün!" derse de, Ebû Süfyân:
"Bırak sakalımı! Yeminim olsun, sen de müslüman olmazsan boynunu uçuracağım, çabuk evine dön!"der. Hint, terkeder gider.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ordunun bir kısmını Zübeyr'in emri altında Kedâ'dan sevkeder. Bir kısmını Sa'd İbnu Ubâde komtasında yine Kedâ cihetinde sevkeder. Sa'd'ın: "Bugün savaş günüdür. Bugün (Mekke'nin) haramlığı kalkmıştır" dediğini bir muhâcir Resulullah'a getirir. Bunun üzerine Hz. Ali'yi peşinden göndererek: "Bayrağı ondan al, şehre bayrağı sen taşı" der.
Bir kısım orduyu Hâlid İbnu Velid'in emrine verir ve Mekke'nin yukarısından şehre girmesni emreder. Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne ve diğer Arap kabileleri hep buradadır. Hâlid, ilk defa burada Resulullah'ın emriyle İslâm askerlerine komutan olmuştur.
Fetih sırasında ciddi bir çatışma olmaz ise de, İkrima İbnu Ebi Cehl, Safvân İbnu Ümeyye ve Süheyl İbnu Amr'ın alelacele toplayabildikleri kimselerle Hz. Hâlid'in önüne çıkıp savaştıklarını, bu çatışmada 13 müşriğin öldürüldüğünü, müslümanlardan da 3 kişinin şehid olduğunu zikretmek gerekir.
Esasen, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) daha önceden, kendileriyle çatışma çıkaranlar dışında hiç kimsenin öldürülmemesi hususunda komutanlarına sıkı tenbihte bulunmuştur. Af dışı tutulanlarda bu yasaktan hariçti.[135]

Af Dışı Tutulanlar:

Mekke fethedilirken, Resulullah'ın aff-ı umumî dışında tuttuğu ve "Ka'be'nin örtüsüne sarınsa bile" yakalandığı yerde öldürülmesini emrettiği kimseler var. Bunlar 8 erkek, 4 kadındır.[136]

ERKEKLER:

1) İkrime ibnu Ebî Cehl:

Bu, Resulullah'a eza vermede babasına benzemekte idi. Hem şahsi düşmanlıkta ve hem de İslâm'a karşı savaşmada aşırı idi. Fetih gerçekleşir gerçekleşmez. Yemen'e kaçtı. Hanımı Ümmü Hakim Bintu'l-Hâris müslüman oldu. Resulullah'tan kocası için emân istedi. Yanına Rumî kölesini de alarak aramaya çıktı. Kocası tam Habeşistan'a gitmek üzere gemiye bineceği sırada yetişip: "İnsanların sıla-i rahme en çok kıymet vereni, en çok halim ve en ziyade kerim olanının yanından geliyorum, sana emân verdi" diyerek geri götürür.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun dönmesinden memnun olur. O da müslüman olur ve Resulullah'tan eski günahları için Allah'tan mağfiret dilemesini taleb eder. Aleyhissalâtu vesselâm da onun adına istiğfarda bulunur, (radıyallahu anh).[137]

2) Safvân İbnu Ümeyye:

Bu da İkrime gibi başı çeken aşırılardandı. Korkusundan Cidde'ye kaçar. Resulullah'a gelen Umayr ibnu Vehb, onun için emân taleb eder. Daha önce de belirttiğimiz gibi Resulullah ona da emân verir ve alâmet olarak Mekke'ye girerken taşıdığı sarığını verir. Safvân'ı Cidde'de bulan Umayr, Resulullah'ın "İnsanların en evsal'ı, en halim'i" olduğunu söyleyerek geri gelmede ikna eder. Geri gelmede iki ay mühlet ister. Resulullah dört ay mühlet verir. Anak bu müddetler dolmadan, Taif gazvesi sırasında o da müslüman olur. Samimi bir müslüman olarak kalır ve Cemel vak'ası için Basra'ya yola çıkıldığı gün Mekke'de vefat eder (radıyallahu anh).[138]

3) Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebî Sarh:

"Bu zât daha önceden müslüman olmuş, vahiy katipliği de yapmıştı. Resulullah, Azizun Hakîm diye imla ettirdiği halde Alimum Hakîm ve benzeri şekilde yazdığı olurdu. Sonunda irtidad edip Kureyş'e gitti. Onlara: "Ben Muhammed'e Kur'an yazdım, dilediğim şekilde tahrif ettim, sizin dininiz onunkinden hayırlıdır" demiştir. Fetih günü o da süt kardeşi olan Osman İbnu Affan (radıyallahu anh)'ın yanına kaçtı. Hz. Osman, ortalık sükûnete erinceye kadar onu sakladı. Sonra Resulullah'a götürdü ve emân taleb etti. 4281 numaralı hadiste görüldüğü üzere, Resulullah istemeye istemeye, Hz. Osman'ın hatırı için ona da emân verdi.
Abdullah da mütebaki hayatında samimi bir müslüman olmuştur. Sudan'ın fethinde bazı deniz seferlerinde cihad etmiştir. Hicrî 36 yılında Askalan'da vefat etmiştir (radıyallahu anh).[139]

4) Abdüluzzâ İbnu Hatal:

Bu da müslüman olmuştu. (aleyhissalâtu vesselâm), bunu Ensârî bir zatla yanında kölesi de oldğu halde tahsildar olarak göndermişti. Müslüman olmuş bulunan köle hizmetlerini yapıyor, yemeğini hazırlıyordu. Köleyi öldürüp irtidâd etti. Bunun şarkı söyleyen iki câriyesi vardı, Resulullah'ı hicveden şarkılar okuyorlardı.
Abdullah İbnu Hatal'ı Said ibnu Hureys ve Ebû Berze el-Eslemî öldürdüler.[140]

5) Huveyris İbnu Nukayz:

Mekke'de Resulullah aleyhine hicviyeler irşadederek (aleyhissalâtu vesselâm)'a eza veriyor idi. Fetih günü evinden kaçtı. Ali İbnu Ebî Talib yakalayıp öldürdü.[141]

6) Mikyas İbnu Sübâbe:

Bu da, kardeşi Hişâm'ı hata ile öldüren Ensarî'yi öldürmüş ve irtidâd etmişti. Halbuki kardeşinin diyeti ödenmişti, öldürmeye hakkı yoktu. Fetih günü Mekkeliler hezimete uğrayınca o, bir grupla kaçıp bir yere saklandılar. orada şarap içtilar. Nümeyle İbnu Abdillah el-Kinânî, yerini biliyordu. Gelip kılıcıyla vurup öldürdü.[142]

7) Abdullah İbnu'z-Ziba'rî es-Sehmî:

"Resulullah'a Mekke'de hicviyeler düzüyor, büyük hakâretler yapıyordu. Fetih günü o ve Hübeyre İbnu Ebî Vehb el-Mahzûmî -ki Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin kocasıdır- Necran'a kaçtılar. Hübeyre orada müşrik olarak öldü. İbnu'z-Ziba'rî, dönüp (aleyhissalâtu vesselâm)'dan özür diledi. Resulullah özrünü kabul edince müslüman oldu, (radıyallahu anh).[143]

8) Vahşî İbnu Harb:

Hz. Hamza'nın katilidir. Fetih günü Taif'e kaçmıştı. Sonra ailesinin grubuyla Resulullah'a geldi, "Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu" dedi. Resulullah:
"Bu Vahşî değil mi?" buyurdu.
"Evet!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Söyle bana amcamı nasıl öldürdün?" diye sordu. Vahşi anlattı. Resulullah ağladı ve:
"Yüzünü bana gösterme!" dedi. Vahşî, içki sebebiyle ilk celde tatbik edilen kimsedir. Kendi tabiriyle "cahiliyede insanların en hayırlısını (Hz. Hamza'yı öldüren) Vahşî, islâm'da da en şerlisini (yalancı peygamber Müseylime'yi)" aynı harbeyle öldürecek, tevhid davasında mühim bir hizmet ifa edecektir, (radıyallahu anh).
Huvaytıb İbnu Abdi'l-Uzzâ: Fetih günü kaçanlardandı. Ebû Zerr onu bir bahçede gizlenmiş görünce (aleyhissalâtu vesselâm)'a yerini haber verdi:
"Biz, öldürülmelerini emrettiklerimiz dışında herkese emân vermedik mi?" buyurdular. Ebû Zerr gidip, kendisine durumu haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip o da müslüman oldu. Rivayete göre, Medine valisi Mervan İbnu'l-Hakem'le, bir gün karşılaşınca Mervan buna laf atar: "Ey müslümanlığı geciken ihtiyar!" der. İhtiyar, şu cevabı

verir:
"Ben kaç sefer arzu etmiştim, ancak buna baban mani oluyordu."[144]

KADINLAR:

Fetih günü öldürülmeleri emredilen kadınlar şunlardır:

1) Hint Bintu Utbe:

Bu kadını, Aleyhissalâtu vesselâm, Hamza (radıyallahu anh)'a yaptığı muamele ve Mekke'de Resulullah'a verdiği ezalar sebebiyle ölüme mahkum etmişti. Resulullah'a bir grup kadının içerisinde kendini gizleyerek geldi ve müslüman oldu. Evindeki bütün putları kırdı ve: "Sizin sebebinizle aldandım" dedi. Resulullah'a iki oğlak hediye etti ve koyunlarının kısırlığındandolayı özür beyanetti. Resulullah, koyunlarına bereket duasında bulundu. Bunun üzerine koyunları çoğaldı. Hind bunlardan bol bol bağışlar ve:
"Bu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bereketidir. Bize islam'ı nasib eden Allah'a hamd olsun!" derdi.[145]

2) Sâre Mevlâtu Amr İbni Abdilmuttalib:

Bazı alimlere göre, Hâtıb İbnu Ebî Belte'a'nın Mekkelilere yazdığı mektubu taşıyan kadın bu idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müslüman olarak gelmişti. Ancak mürted olarak Mekke'ye geri gitti. Resulullah öldürülmesini emretti ve Ali İbnu Ebî Talib öldürdü. [146]

3-4) Abdullah İbnu Hatal'ın iki şarkıcı cariyesi (Kureyne ve Fertana)

Bunlar Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hicveden şarkılar okurlardı. Aleyhissalâtu vesselâm da öldürülmelerini emretti. Bunlardan Kureyne adını taşıyan öldürüldü. Diğeri kaçıp izini kaybettirdi. Bilahare Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek müslüman oldu. Hz. Ömer' in hilafetinin sonuna kadar hayatta kaldı. O sıralarda bir adamın atı çiğneyerek öldürdü. Ölümünün, Hz. Osman zamanında yine bir kaza ile olduğu da söylenmiştir.
Bazı rivayetlerde Hebbâr İbnu Esved, Ka'b İbnu Züheyr (meşhur şâir) ve el-Hâris Tulâtil, Erneb Mevlatu İbnu Hatal ve Ümmü Sa'd'ın da bu listeye dahil olduğunu kaydeder.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölüme mahkum ettiği bu kimselerin ekseriyetle o devrin efkar-ı umumiye yapıcıları olan şair ve şarkıcıların teşkil etmesi dikkat çekicidir. Şiirle ilgili bölümde Resulullah'ın "dil"in kılıçtan daha derin yaralar açtığını ifade eden sözlerine yer vermiştik. Dikkatimizi çeken husus şu ki, bu af dışı tutulanlardan o esnada kaçıp da sonradan af dileme fırsatını bulanların hepsi tekrar aff-ı nebeviye mazhar olmuşlardır.
Mekke Fethindeki mahkumiyet ve af hadiselerinin yakından bilinmesi gerekir.İbretler, hikmetler, dersler var.[147]

Fetihle İlgili Diger Bazı Notlar:

* Resulullah Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girdi. Ka'be'nin kapısı önünde durarak:
"Bir olan Allah'tan başka ilah yoktur. Vaadinde sâdıktır. Kuluna yardım etmiştir. Tek başına ahzâbı dağıtmıştır" der ve halka yönelerek:
"Bütün kan davası, intikam hesabı veya hak iddia edilen mal şu iki ayağımın altındadır. Ka'beyle ilgili sadece iki hizmet devam edecektir. Sidane ve Sikâye hizmetleri... (Sidane: Ka'be'nin kapısını açma, kapatma ve onu temizleme vs. işlerini yürütme hizmeti; sikâye, hacılara su verme hizmeti... Cahiliye ve İslam'da bu hizmet Hz. Abbâs'a aiti)" der ve devam eder:
"Ey Kureyşliler size ne yapmamı istersiniz?"
"Hayır! derler. Sen kerim bir kardeşsin ve kerim bir kardeşin oğlusun."
"Haydi gidiniz, hepiniz azadlılarsınız" buyurur, (aleyhissalâtu vesselâm).
Resulullah, Mekke halkına, diğer fethettiği belde ahalisine yaptığı muameleyi yapmamıştır. Devrin harp hukukunda fethedilen yerlerin ahalisi esir edilir, malı da ganimet kılınır idi.
Halbuki Mekkelilere: "Gidin serbestsiniz" demiş, kendisine zulmün, işkencenin, hakaretin her çeşidini yapan bir saat öncesine kadar kendisini yok etmek için bütün güçleriyle çalışmış, çalışanları desteklemiş, bu maksatla Bedir, Uhud, Hendek savaşlarını tertiplemiş olan Mekkelileri birkaç kişi hâriç toptan affetmiş, sizler tulekâ'sınız demiştir. Tulekâ, "azad edilmişler" manasına gelir. Tulekâ demesi, belirttiğimiz üzere harp hukukuna göre, savaşta ele geçirilmeleri sebebiyle esir hükmünde olmalarındandır.
* Mekkelileri azad ettikten sonra Ka'be'yi yedi kere tavaf eder. içine girer, orada namaz kılar. Ka'be'de bulunan 360 put temizlenir.
* Sonra Safa tepesine oturarak önce erkeklerden ve sonra da kadınlardan bey'at alır.
Erkeklerden: “Güçleri yettikçe Allah ve Resûlüne itaat etmek ve dinlemek” şartı üzerine bey’at alır.
Kadınlardan da: "Allah'a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina yapmamak, çocuklarını öldürmemek, göre göre iftira atmamak, ma'rufta âsi olmamak" şartları üzerine bey'at alır. Kadınlar için Allah'tan mağfiret taleb eder.Kadınlarla bey'at yaparken Resulullah, onların ellerine değmez, musafaha yapmaz. Rivayetler Resulullah'ın nikah düşen yabancı kadınlarla musafaha etmediğini belirtir.
* Öğle vakti olunca, Resulullah, Hz. Bilal'e ezan okumasını emreder, Bilal (radıyallahu anh) Ka'be'nin damına çıkar. Kureyşliler tepelerin üzerindedir, kimisi emân beklemekte, kimisine emân verilmiş.
Hz. Bilal'in ezanı, Mekkeliler'in bir kısmına ölümden beter üzüntü kaynağı olur:
* Ebû Cehl'in kızı Cüveyriye: "Bilal'in Ka'be üzerinde anırmasında hazır olmaması, babama Allah'ın ne büyük lütfu!" der.
* Halid ibnu Esed: "Allah babama lutfetti de bu günü görmedi!" der.
* Haris İbnu Hişam: "Keşke bugünden önce ölmüş olsaydım" der.
* Attâb İbnu Esîd: "Allah babam Esid'e şu söyleneni işittirmemekle ne büyük ikramda bulunmuştur!" der.
* Ebû Süfyân: "Ben bir şey söylemeyeceğim. Şâyet söylersem bunu şu çakıllar bile ona haber verecektir!" der.
Derken onlara Resulullah çıkagelir: "Söylediklerinizi biliyorum"der ve hepsini tekrarlar. Haris ve Attâb:
"Şehadet ederiz ki sen Allah'ın Resûlüsün. Bunu, bizimle olan şu kimseler ve bir de Allah biliyordu. Başka kimse bilmiyordu! derler.
İbnu'l-Esir, henüz müslüman olmayan başka bazılarının da benzer sözler sarfettiklerini, ancak sonradan hepsinin müslüman olup, müslümanlıklarında samimi kaldıklarını belirtir.
Resulullah'ın Kureyşlilere hususî muâmelesi boşa değildir. Kısa zaman sonra hepsi müslüman olacak, istikbalin zafer dolu seferlerine komutanlık edeceklerdir.
* 4282, 4283 numaralı hadislerde Ka'be'deki putlardan ve onların temizlenmesinden bahsedilmektedir. Ka'be'yi bütün Arapların müşterek mâbedi kılan hususlardan biri, her kabilenin kendine mahsus putunun orada yer alabilmesi idi. Bu sebeple Ka'be'nin etrafında çok sayıda put vardı: 360 tane. İbnu Hacer, bunların kurşunla yere tesbit edildiklerini kaydeder. Bazı rivayetlerde, Resulullah'ın önünden geçtiği her putun, ensesinin üzerine düştüğü belirtilmiştir.
Bu hadislerden, ulemâ, suretin bulunduğu yerde namaz kılmanın mekruh olduğu hükmünü çıkarmıştır. "Çünkü demişlerdir, şirk ihtimaline yer verir; eski milletlerin küfrü çoğunlukla suretten gelmiştir."
Ka'be'nin dahili ise, Hz. Ömer tarafından temizlenerek Resulullah'ın girip namaz kılabileceği hale getirilmiştir. Bazı rivayetlerde, içeride Resulullah'ın da su ve bez getirterek bazı suretleri bizzat yıkadığı gelmiştir. İbnu Hacer, bunu Hz. Ömer'in nazarından kaçmış olabilen bazı küçük suretler olabilir diye te'vil eder.Hatta, bazı sütunlar üzerinde Hz. İsa ve Meryem tasvirlerinin, Abdullah İbnu'z-Zübeyr zamanına kadar kaldığına, o zaman yeniden inşa edilince tamamen bu kalıntılardan temizlendiğine temas eden rivayetler gelmiştir.[148]

Mekke'ye Af:

Burada ayrıca belirtilmesi gereken bir husus, 4286 numaralı hadiste belirtilen Mekke'nin ganimet kılınmamasıdır.[149] O güne kadar yapılan gazvelerde, mağlup tarafın insanı daima esir edilmiş, malı da ganimet.
Mekke, sinesinde barındırdığı mukaddes emânetin hürmetine, kandan ve yağmadan korunmuştur. Resulullah o ilahi emanetin yani Ka'be mukaddesinin hürmetine, en azılı düşmanları olan Kureyşlileri de o mukaddesi muhafaza ve ona bakımda sebkat eden hizmetleri hatırına aff-ı umumiye mazhar etmiştir.
Tabiî ki bu beklenmeyen bir şeydir.Kureyşliler, ilk vehlede, Resulullah'tan, böyle bir zafer kendilerine müyesser olması halinde, müslümanlara yapacakları muameleye paralel bir muamele beklemiş olmalılar.
Nitekim bu endişe, bu babta kaydedilen hadislerde bile görülmektedir. Hatta, rivayetlerin daha umumi bir değerlendirilmesine gidilecek olsa, bu meselede, Medine menşe'li Ensâr ile, Mekke menşe'li muhacirler arasında bile bir fark görmek; Medinelilerin, buranın fethini de diğer fetihler gibi görmeye mütemâyil; Mekke menşelilerin ise şehrin kandan ve yağmadan korunmasına mütemâyil olduklarını görmek mümkündür.
Söz gelimi, 4278 numaralı Urve hadisinde Medineli Sa'd İbnu Mu'âz, Ebû Süfyân'a:

"Ey Ebû Süfyân! Bugün, savaş günüdür, bugün Ka'be'nin helal addedileceği gündür!" der.
Bu rivayette (4278) açık değilse de, bir başka rivayette, Sa'd'ın ağzından çıkan bu cümlenin "bir muhacir tarafından" derhal Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaştırıldığı belirtilir.
Ebû Süfyân, Sa'd'ın bu sözü üzerine Resulullah'ın amcası Abbas'a, Resulullah nezdinde iltimasta bulunarak, şehrin "istihlâl"den yani "kan ve mal" yönüyle helal addedilmekten korumasını taleb eder: ??????????? ???????? ?????? ?????????? "Ey Abbas, (Sen Mekkelisin, üstelik Resulullah'ın amcasısın, müslüman da oldun). Bugün muhafaza vazifesi yapacağın en iyi fırsat. Göreyim seni (şehri yağmalatma!)" der. Bir başka rivayet, Abbas'ın bu endişeyi çoktan hissettiğini, Mekke'ye zorla değil, halkına emân verilerek girilmesinin yollarını aradığını, bu maksadla şehre haber gönderecek bir oduncu bulmak üzere Resulullah'ın atına binerek gezintiye çıktığını, Erâk Vadisi'ne gelince Ebû Süfyan ve diğer iki arkadaşına rastladığını belirtir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da zaten öyle düşünmektedir ve kara listeye alınan 3 erkek, 4 kadın ile, savaşmaya kalkacaklar dışında kimsenin öldürülmemesini komutanlara tenbih etmiş olmasına rağmen, "Mekkeyi istihlâl" esprisi ızhar etmiş olan Medine menşe'li Sa'd'ı, bu esprisi kulağına gelir gelmez, derhal komutanlıktan azleder ve onun yerine Mekke menşe'li Hz. Ali'yi tayin eder.[150] Diğer bir komutan Hâlid İbnu Velid (radıyallahu anh) zaten Mekkelidir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kara liste ilan etmiş olmasını sonradan af dileme fırsatı bulanları bilâ istisna affetmiş bulunmasına bakarak- da Mekke'yi "kan"dan koruma tedbiri olarak görmekteyiz. Böylece hem onların düşmanlıklarından çok çeken müslümanlara bir rahatlama, hislerini tahfife imkan vermiş oldu, hem de "bunlar dışında kimse öldürülmeyecek" fikrinin zihinlerde yer etmesine vesile oldu. Değilse, şahsi kan ve intikam hesapları araya girebilirdi. Kara liste ilanından bir başka gaye de, bu kişilere "kaçın!" mesajıdır. Nitekim bir-ikisi dışında hepsi kaçmış veya bir sığınak bularak gizlenmiş, "hissiyatın yatışması ortalığın sükûnete ermesinden sonra" eman alanların veya alacakların garantisinde Huzur-u Nebeviye'ye ulaşarak affa mazhar olmuşlardır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunların mutlaka öldürülmesini isteseydi "tilkiye kaç" manasına dönüşen böyle bir ölüm listesi ilan etmeksizin, onları tevkif ettirebilir veya hususi vazifelilere sessiz sedasız infaz ettirebilirdi.
Bu, birinci düşman Kureyş'in, Feth'e rağmen toptan affı, hele kara listeye girenlerin de çoğunlukla birer birer affı, İslam'ın civar kabilelerde birden hüsn-ü kabul görmesine "insanların fevc fevc Allah'ın dini'ne girmesi"ne (Nasr 3) müessir olan mühim amillerden biri olmalıdır. Böylece İslam'ın bir senben kavgası, bir dünyalık edinme macerası, bir nefsi tatmin sevdası olmadığı; insanları, puta tapmak alçaklığından yükseltmek, zulüm, işkence, haksızlık, kan bataklığından kurtarmak; insanı insaniyetin mertebelerinde yükseltmek; onu iki dünya saadetine kavuşturmak davası olduğu fiilen gösterilmiş oluyordu.
Ayrıca, ileriki hadiselerde Mekke emin, sarsılmaz bir merkez olacak, Resulullah'ın ölümüyle ortaya çıkan irtidad hareketlerinde sâbit kalıp onların yatıştırılmasında, İslam'ın fetih hareketlerine geniş çapta katkıda bulunacaktır, Mekkeliler, Arabistan'ın kültürel seviyesi yüksek kişileriydi. Komşu beldelerin, kırallarıyla iyi yaşıyorlardı. Eski hissiyatlar, bunların öldürülmesi İslam'a bir şey kazandırmaz, çok şey kabettirirdi. Affin gerisinde bunların da görülmesi gerekir.[151]

Mekke'nin Tahrimi:

Resulullah'ın Mekke'yi fethettiği gün halka yaptığı hitabede yer verdiği hususlardan biri, Mekke'nin tahrimidir. Yani Mekke şehri, eskiden olduğu gibi haramdır; Orada kan dökülmez. Hayvanları öldürülemez. Otları yolunamaz. Ağaçları kesilemez. Bu, İslam'ın çevre korumasında, meskun mahallerin tahribatının önlenmesinde, tabiî dengenin muhafazasında aldığı ilk örnek tedbirlerden biridir. Resulullah, bilâhare kendi bölgelerinde benzer tadbirlere başvurmak isteyen Tâif, Tay, Cüreyş gibi kabilelere bu izni verecektir.[152] Bu tedbirin ehemmiyetini anlamak için şunu düşünebiliriz. Taşıyla toprağıyla, bitkisiyle mukaddes bilinen bu diyardan, hacılar teberrüken birer yaprak koparsalardı, o memlekette yeşillik diye bir şey kalmazdı. Haram ilan edilmesi bu tahribattan Mekke'yi korumuştur. Başka maslahatlar mevzumuza girmez.
Mekke'nin eskiden beri haram bilinen statüsü'nün aynen korunması, İslam'ın diğer Arap kabilelerine benimsenmesinde rol oynadığı gibi, Mekke'de fethi müteakip çıkabilecek hesaplaşmaları da önlemiş olmalıdır. Bu sebeple olacak ki, Aleyhissalâtu vesselâm, fetihle birlikte Ka'be önünde yaptığı ilk hitapta buna yer vermiş, kendisi için Mekke'nin "günün muayyen bir saatinde" helal kılındığını, fetihle birlikte helal hali'nin derhal son bulduğunu belirtmiştir: Hatta 4285 numarada kaydedilen Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) hadisine göre, fetih hitabesine, Mekke'nin bu statüsünü belirleyen hükmü beyanla başlamıştır.[153]

*** Hatıb İbnu Ebi Belte'a:**

Mekke fethiyle ilgili olarak zikri geçen Hâtıb İbnu ebî Belte'a vak'ası ve bu hadise karşısında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın takındığı tavır, üzerinde biraz durmamızı gerektiren bir mahiyet taşımaktadır. Ashab-ı Kiram (radıyallahu anhüm ecmâin)'a karşı İslamî ölçünün, bir çok müslüman zihinlerde -ve hatta çevrelerde- kaybolduğu günümüz şartlarında, Hâtıb vak'ası'na dikkat çekmemiz. Resulullah'ın tavrını daha yakından görmemiz, ulemâmızın değerlendirmelerini bilmemiz daha da ehemmiyet arzeder.
* Hâtıb İbnu Ebî Belte'a kimdir? Lahm Kabilesinin Beni Halife koluna mensub bir zattır. Ebû Belte'a'nın oğludur. Ebû Belte'a'nın ismi ise Amr İbnu Umayr İbnu Seleme'dir. Görüldüğü üzere aslen Mekkeli değildir. Beni Esed İbnu Abdiluzza'ya halif olmuştur. Sonra da Zübeyr İbnu'l-Avvâm İbni Huveylid'e halif olmuştur. Ubeydullah İbnu Hamid ibni Züheyr'in mevlâsı olduğu da söylenmiştir. Bu rivayete göre mukâtebe yaparak hürriyetini satın almış, Mekke'nin fethinde son taksidini ödemiştir.
Bedir ve Hudeybiye gazvelerinde hazır bulunmuştur. "Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin..." (Mümtehine 1) ayetiyle Cenab-ı Hakk'ın Hâtıb'ın imanına şehadet ettiği söylenmiştir. Zira bu ayet, Hz. Ali'nin belirttiği üzere (4276, hadis) Hâtıb'ın hadisesi üzerine inmiş ve Hak Teâla hazretleri, Allah'a ve müslümanlara düşman olanların dost edinilmemesini ihtar etmiştir. Muhatab Hâtıb olduğuna göre, iman, teyid-i ilâhiye mazhardır.[154]

Mekkelilere Mektup Hadisesi:

Bu hadise 4276 numaralı hadiste geçtiği için vak'ayı burada tekrarlamayacağız, değerlendirmesi üzerinde duracağız. Burada şu kadarını belirtelim: Hâtıb mektubu, Vâkidi'nin kaydettiği üzere Süheyl İbnu Amr, Safvân İbnu Ümeyye ve İkrime'ye yazar ve şöyle der: "Resulullah, halka gazveye çıkılacağını ilan etti. Sizden başka bir yere gideceğini zannetmiyorum. Sizin nezdinizde bir elimin olmasını istedim."
Alimler, Hâtıb'ın Mekkelilere mektup göndermesi hadisesini Hz. Ömer'in ihanetle tavsif ederek, öldürülmesini taleb etmesi karşısında Aleyhissalâtu vesselâm'ın ifâde buyurdukları cümleyi "Başka hiçbir gazveye katılanlar için vârid olmayan, sâdece Bedir gazileri hakkında vaki olan büyük bir beşar")????????? ????????? ???? ?????? ????????????(olarak tavsif ederler.
Bu beşaret, rivayetlerde farklı kelimelerle ifade edilmiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayette Resulullah "Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de[155] Allah Teâla Hazretleri Bedir ehlinin haline muttali oldu da "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim" buyurdu" demiştir. İfade burada terecci (yani ümitlenme) sigasıyla gelmiştir. Ancak Ebû Hureyre rivayetinde cezm sigası kullanılmıştır: "Allah Bedir ehlinin haline muttali oldu ve dedi ki: "Dilediğinizi yapın ben sizi mağfiret ettim" (Ebû Dâvud). Ahmed İbnu Hanbel'in Hz. Cabir'den bir rivayetinde "Bedr'e katılan kimse ateşe girmeyecektir")???? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????(buyrulmuştur.
Alimler "Dilediğinizi yapın" ifadesi karşısında münakaşa etmiştir. Ehemmiyetine binaen kaydediyoruz.
* Bir kısmı, bunu şeriatın umumi prensibine aykırı bulmuştur. "Çünkü zâhirinde ibâhe var" demiştir.
* Bir kısım alimler de: "Bu geçmişten ihbardır, yani "Daha önceki bütün amelleriniz affedilmiştir" demektir" diyerek cevap vermişlerdir. Bunu şu durum te'yid eder: "Eğer bununla istikbale ait bir amel kastedilseydi, mâzi sigasıyla gelmezdi, yani "mağfiret ettim" denmezdi; "Sizi mağfiret edeceğim" denirdi.
* Ancak bu mülahaza da bazı alimlerce tenkid edilmiştir: "Eğer (sırf) geçmişte işlediği günahlar kastedilmiş olsaydı, Hâtıb kıssasında onunla istidlal uygun olmazdı. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm, bu cümleyi Hz. Ömer'i Hâtıb mevzuunda söylediği sözde reddetme maksadıyla ona hitaben söylemiştir. Bu kıssa ise, Bedir'den tam altı yıl sonra vukua gelmiştir. Öyleyse hadisten murad, geleceğe bakar. Mazi sigasıyla gelmesi ise, mübalağa ifade etmek içindir, yani "mağfiret olunacağınız o kadar kesin ki sanki mağfiret olunmuş gibi.." demektir.
* Bazı alimler şunu söylemşitir: "Dilediğinizi yapın..." cümlesindeki emir sigası "teşrif" ve "tekrim" içindir. Murad da bundan böyle onlardan sâdır olacak şeylerden dolayı muâheze edilmeyecekleridir. Onlar böyle bir hususiyete mazhar kılınmışlardır. Zira onların o savaşta izhar ettikleri yüce hal, geçmiş günahlarının mahvını gerektirmiş, gelecek günahlarını Allah'ın affetmesine de ehil olmuşlardır. Yani bu hadiseden sonra "işlediğiniz her ne amel olursa olsun affedilmiştir" demektir.
* Şu da söylenmiştir; Murad, vâki olan günahlarıdır, vâki oldukça affedilecektir.
* Şu da denilmiştir: "Bu, onlardan günah vâki olmayacağının beşaretidir."
İbnu Hacer, "Bu son görüş tenkit götürür" dedikten sonra, Kudâme İbnu Maz'un örneğini verir. Onun Hz. Ömer zamanında şarap içtiğini,Hz.Ömer'in ona had tatbik ettğini, bu yüzden onun Medine'den hicret ettiğini, ancak Hz. Ömer'in rü'yasına giren bir zâtın, Hz. Ömer'e onunla musâlaha etmesini söylediğini, Kudâme'nin Bedrî olduğunu kaydeder.
İbnu Hacer, hadisten muradın "Bedrîler bir kısım farzları terketmiş olsalar bile bu sebeple muâheze edilmeyecekleri, günahlarının "mağfûr olduğu"nun beyanıdır" der. Buna 4289 numarada geçen Sehl İbnu Hanzeliye hadisini de örnek gösterir. Orada geceleyin at üstünde nöbet tutan Enes İbnu Ebi Mersed el-Ganevi'ye Resulullah: "(Amelinle cenneti kendine) vacib kıldın. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete gitmen için kâfidir)" buyurmuştur. Başka örnek de kaydeden İbnu Hacer şu neticeye gider: "Bütün bunlar şunu iş'âr eder (bize duyurur): "Bazı sâlih amelleri yapan kimse, öylesine çok sevaba mazhar olur ki bu, pek çok farzları terketmenin günahına mukabil gelir." Büyük Tâbi'î Ebû Abdirrahman es-Sülemî'nin sadedinde olduğumuz Hâtıb kıssasından bunu anladığını belirtir, ona muhalefet eden bazı görüşleri dermeyan ederse de es-Sülemî'yi haklı gördüğünü ihsas eder.
Ashab hakkında kîl ve kâl ederken bunların bilinmesinin de gerekli olduğunu, bu maksadla mevzuun uzaması pahasına bu bilgileri kaydettiğimizi belirterek Hâtıb hakkında bazı

tamamlayıcı bilgiler vermeye devam ediyoruz:
* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hâtıb (radıyallahu anh)'ı hicretin 6. yılında Bizans'ın Mısır valisi Mukavkıs'a elçi olarak göndermiştir. Mukavkıs onu yanına alır. Aralarında şu konuşma geçer:
"Arkadaşından bana haber ver! O gerçekten peygamber midir?"
"Evet o Allah'ın elçisidir."
"Pekiyi, niye kendini memleketinden çıkaran kavmine o zaman beddua etmedi?"
"İsa İbnu Meryem'in Allah'ın resulü olduğuna şehadet eder misin? O niye kavmi onu asmaya kalktığı zaman onlara beddua etmedi de Allah onu yükseltti?"
"Güzel cevap verdin. Hakim bir kimsenin yanından gelmiş hakim bir kimsesin."
Hâtıb'tan memnun kalan Mukavkıs, Resulullah'a bir kısım hediyeler yollar. Kıbtî olan Mâriye ve kardeşi Sîrîn ve diğer bir cariye, bu hediyeler arasında yer alır. Resulullah Mâriye'yi kendisine câriye yapmış, oğlu ibrahim (aleyhissalâtu vesselâm) ondan dünyaya gelmiştir. Sîrîn'i Hassân İbnu Sâbit'e hibe etmiştir.
Hâtıb (radıyallahu anh) hicri 30 yılında 65 yaşında olduğu halde vefat etmiş, Hz. Osman namazını kıldırmıştır. Şu hadis onun rivayetidir: "Kim cuma günü yıkanır, en güzel elbisesini giyer, erkenden camiye gider imama yakın olursa, bu ona öbür cumaya kadar (küçük günahlar için) kefaret olur."[156]

*** HUNEYN GAZVESİ**

?4288 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????? ?????? ?????????: ??????????? ????? ??? ????? ?????? ???????? ????? ????????? ?????? ??????????? ???? ?????????[. ????? ???????.»????????« ??? ?????? ?? ???? ????? ?????? ?? ???? ????? .

1. (4288)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn Gazvesine çıkmayı arzu edince:
"Yarınki konaklama yerimiz inşallah Beni Kinâne Hayfi'dır. Onlar küfür üzerine orada yeminleşmişlerdi" buyurdu." [Buhârî, Megâzî 48, Hacc 45, Fedâilu'l-Ashâb 39, Tevhid 31; Müslim, Hacc 345, (1314).][157]

AÇIKLAMA:

1- Hayf, dağ eteği demektir, Beni Kinâne Hayfi'ndan maksad el-Muhasseb denen yerdir. Müslim'de gelen bir açıklamaya göre, "Kureyş ve Beni Kinâne, orada bir araya gelip kendilerine Resulullah'ı teslim edinceye kadar Benî Hâşim ve Benî'l-Muttalib'e karşı, kız alıp vermeme, mal alıp satmamak şeklinde boykot kararını burada vermişler, burada yeminleşmişler, ahd-ı mîsakta bulunmuşlardı."
2- Bu hadise Habeşistan hicretinden sonra cereyan etmişti. Müslümanları Necâşî'nin korunması üzerine, onları teslim almak üzere Habeşistan'a giden Kureyş heyetinin boş çevrilmesi karşısında fazlaca öfkelenen Mekkeli müşrikler, müslümanları akrabalık gayretiyle himaye eden Hâşimoğulları ile Abdulmuttaliboğulları'nı bu himayeden vazgeçirmek için bir antlaşma yaparlar. Bu antlaşmaya göre, alışveriş, nikâh, hatta sohbet gibi her çeşit beşeri münasebetlerden bunlar tecrid edilecekti. Antlaşma metni yazılır ve Ka'be'ye asılır.
Bu boykot hadisesi üç yıl devam eder.Müslümanlar çok sıkıntı çekerler. Öyle ki, yollarda bulunan kuru deri parçalarını kaynatıp yemek mecburiyetinde kalırlar. Çocukların feryadları çok uzaklardan işitilir olur.
Bu zulüm tahammülü aşan bir raddeye varınca, Cenab-ı Hak, ahidnâmeye kitap kurtlarını musallat eder. Allah kelimelerinin geçtiği yerler hariç, yazıyı tamamen yiyip bitirirler. Durumdan vahyen Resulullah haberdar olur. O da bunu amcası Ebû Talib'e söyler. Ebû Talib, o yazıyla imza atan müşrikleri görerek "Kardeşimoğlunun bana haber verdiğine göre, Allah Teâla Hazretleri sizin ahidnamenize kurtları musallat etmiş, onlar yazıdaki zulüm ve haksızlık ifade eden yerleri tamamen yemiş, sadece Allah Teâla'nın anıldığı yerler baki kalmıştır. Yeğenim bana hiç yalan söylemez. Eğer dediği gibiyse bu kötü işten vazgeçin, şayet yalan söylüyorsa ben onu size teslim edeceğim, dilediğiniz gibi öldürün" der.
Müşrikler tekliften memnun kalırlar ve "söylediği doğru ise boykotu kaldıracağız" diye söz verirler. Bakılınca görülürki, ahidnamenin hali aynen Resulullah'ın söylediği gibidir. Birçoğu Ebû Talib'e verdikleri söze pişman olsa da, vicdan sahipleri boykotu kaldırırlar. Bu hadisenin, risaletin onuncu yılı olduğu kabul edilir.
3- Bazı alimler bu hadiseye dayanarak, Resulullah'ın el-Muhassab'a inmesini, o günleri hatırlayarak Allah'ın lütfuna karşı bir şükran izharı diye değerlendirmiştir. Bu davranışta Mekkelilere de: "Sizin burada aldığınız kararlarla yaptıklarınızı bilerek siza af ve hoşgörülü davranmada nasıl mübâlağa ettiğimizi de bilin" şeklinde bir mesajın olduğuna da dikkat çekilmiştir.
4- Burada belirtmemiz gereken mühim bir husus, hadiste geçen Huneyn'le kastedilen vakittir. Bazı alimler bununla fetih seferi'nin kastedildiğini, çünkü Huneyn seferinin Fethin akabinde olduğunu söylerler. Nitekim hadisin başka vechinde "Mekke'ye gtimek istediği zaman" denmiştir. Hatta, bu ifadenin fetih sırasında değil, hacc sırasında söylenmiş olma ihtimali -dolayısiyle iki ayrı vak'aya delalet edecek iki ayrı hadis olma ihtmali de- belirtilmiştir. Nitekim Vâkıdî'nin bir kaydı Fetih sırasında söylendiğine sarâhat kazandırır: Hz. Cabir anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki: "Allah bize fethi nasib ederse, menzilimiz (konaklama yeri), müşriklerin ahidleştikleri Hayf' tır: Ebû Talib şı'bı'nın, bizi muhâsara ettikleri yerin karşısı olacaktır."[158]

?4289 ?2? ?????? ?????? ???? ?????????????? ?????? ?????? ????? ?????:]??????? ???? ?????? ?????? # ?????? ????????. ??????????? ????????? ????? ??????? ?????????. ?????????? ????? ??????? ????????? ??????? ???????. ??????: ??? ??????? ??????! ????? ??????????? ?????? ?????????? ????? ???????? ???? ?????? ????? ??????. ????? ???? ??????????? ???? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ????????. ??????????? # ???????: ?????? ????????? ????????????? ????? ??? ????? ??????. ????? ?????: ???? ?????????? ??????????? ??????: ????? ???? ???? ???????? ???????????: ???? ??? ??????? ??????. ?????: ???????? ???????? ??????? ???? ??????? ??? ??????? ?????? #. ?????? ????: ??????????? ??? ????????? ????? ??????? ??? ?????? ?? ?????????? ???? ???????? ??????????. ???????? ?????????? ?????? # ??? ????????. ???????? ??????????. ????? ?????: ???? ?????????? ??????????? ???????: ??? ??????? ??????? ??? ??????????. ????????? ??????????. ???????? # ???????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ????? ???? ???? ??????? ???????? ????: ????????? ?????? ????? ??????????. ??????????? ???????? ??? ????? ????????? ??? ????????. ????? ???? ???? ????? ????? ?????? ???? ????? ?????? # ?????? ??????? ??????????? ????? ?????? ??? ???? ???? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? #. ???????? ????????? ???????? ???????????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? #: ???? ???????? ??????????? ?????: ? ??? ?????????? ??? ??????? ???????. ?????? ???? #: ???? ????????? ??? ???????? ??? ? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? .
»????? ????????? ???? ???????? ????????« ??? ???? ??????????? ???????? ?????.?»??????? ??????????« ?????? ???????? ??????????.?»??????? ?????« ??? ?????? ??? ??????? ???? ?????????? ??? ????????? ??????????? ????? ?????????? .

2. (4289)- Sehl İbnu Hanzaliyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Huneyn günü beraber yürüdük. Öğle sonrası oluncaya kadar yürümeyi uzattık. Öğle namazı(nın vakti) girdi. Derken bir atlı geldi.
"Ey Allah'ın Resulü! dedi. Ben sizin önünüzden ilerledim. Hatta falan falan dağa çıktım. Bir de ne göreyim! Havâzin kabilesi toptan karşımda. Kadınları, develeri, davarları toptan Huneyn'de toplanmışlar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurdu ve:
"İnşallah, yarın bunlar müslümanların ganimetidir!" dedi ve sordu:
"Bu gece bizi kim bekleyecek?"
Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevi atılıp:
"Ben, ey Allah'ın Resulü!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyleyse bin!" buyurdular. Enes atına bindi ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi. O zaman:
"Şu geçide yönel, en yüksek yerine kadar çık. [Gece boyu atından inme.] Sakın senin cihetinden geceleyin aldatılmayalım!" tenbihinde bulundu. Sabah olunca Aleyhissalâtu vesselâm namazgâhına geçti. İki rek'at namaz kıldı. Sonra:
"Atlıdan bir haberiniz var mı?" diye sordu.
"Bir haberimiz yok!" dediler. Namaza duruldu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken geçide doğru (bazan) göz atıyordu. Namazı kılıp selam verince:
"Müjde, atlınız geldi!" buyurdu. Biz de geçidin ağaçları arasına baktık, gerçekten o idi. Geldi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında durdu. (Selam verdi ve):
"Ben dedi, gittim bu geçidin en yüksek yerine, Resulullah'ın emrettiği şekilde vardım. Sabah olunca iki geçit daha tırmandım. Baktım, kimseyi görmedim!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Gece (attan) indin mi?"diye sordu:

"Namaz veya kazâyı hacet dışında inmedim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"(Bu amelinle cenneti kendine) vacib kıldın. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete girmen için kâfidir)" buyurdular." [Ebû Dâvud, Cihâd 17, (2501).][159]

?4290 ?3? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ??????????? ???????????????? ?????????????? ?????? ????? ?????? # ????????? ???????? ????. ???????? ???????????. ?????????? ?????? ????? ?????? ????????. ???????? ????????? ??????????? ???? ???????? ?????????? ???????. ?????: ????????? ???? ????????. ??????: ??? ???????? ?‘???????. ???????? ????????? ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????. ????? ????????? ???? ????????. ?????? ??? ???????? ?‘??????? ????????: ????????? ??? ??????? ??????? ??????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? ????????. ???????? ??????: ???? ??????????? ???????????. ??????????? ???????????????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ?????? ??????????????? ??????????????? ?????? ?????? ?‘??????? ??????? ???????. ?????????: ???? ??????? ????????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ????????. ????????? ????? ??????????? ??????: ??? ???????? ?‘???????? ??? ?????? ????????? ????????? ?????????. ??????: ??? ???????? ?‘???????? ???? ????????? ??? ???????? ???????? ??????????? ???????????? ??????????? # ??????????? ??? ??????????. ???????: ???? ??? ??????? ?????? ???????. ??????? #: ???? ?????? ???????? ????????? ????????? ?‘??????? ??????? ????????? ?????? ?‘???????[. ????? ??????? ????????.»??????????????« ?????? ??????? ???? ??????? ????? ????????? ?????? ????? ??????? ????????
????????? ?????? ????????? ????? # ‘???? ??????? ??????????: ????????? ????????? ??????????? .

3. (4290)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Huneyn gününde, Hevâzin, Gatafân ve diğerleri çocukları ve develeriyle birlikte (savaş yerine) geldiler. O gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ordusunda da 10 bin kişi vardı. Mekkeli Tulekâ[160] da Resulullah'ın safında idi. (Savaş başlar başlamaz) hepsi geri kaçtı. Aleyhissalâtu vesselâm yalnız kaldı. O gün iki defa nidâ etti. İkisi arasına bir başka söz karıştırmadı. Şöyle ki:
Sağ tarafına yönelip: "Ey Ensâr cemaati!" diye bağırdı. O taraftakiler:
"Buyurun ey Allah'ın Resûlü! Bizseninle beraberiz! Müjde" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm sonra da soluna döndü:
"Ey Ensâr cemaati!" dye bağırdı. O taraftakiler de:
"Buyur ey Allah'ın Resûlü! Müjde, biz seninleyiz!" dediler. Aleyhissalâtu vesselam beyaz bir katırın üstünde idi. Katırdan indi ve: "Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim!" dedi. (Müslümanlar toparlanıp mukabil hücuma geçince) müşrikler hezimete uğradı. Aleyhissalâtu vesselâm çok ganimet elde etti. Onu Muhâcirler ve Tulekâ arasında taksim etti. Ondan Ensâr'a hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine Ensârîler (radıyallahu anhüm) (serzenişte bulunup): "Sıkıntı olunca biz çoğalıyoruz: Ama ganimeti bizden başkasına veriyor!" dediler. Bu sözleri Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşmıştı, hemen Ensârı topladı.
"Ey Ensar cemaati! Herkes dünyalıkla dönerken, siz Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'la dönmekten, evinizde onunla beraber olmaktan razı ve memnun değil misiniz?" dedi. Ensâr:
"Elbette ey Allah'ın Resulü, razıyız, memnunuz!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "İnsanlar bir vadiye yürüseler, Ensar da bir geçide yürüse, ben Ensar'ın geçidinde giderim" buyurdular." [Buhârî, Megâzî 56, Humus 19, Menâkıb 14, Menâkıbu'l-Ensâr 1, Ferâiz 34; Müslim, Zekât 135, (1059); Tirmizî, Menâkıb, (3897).][161]

?4291 ?4? ?????? ???? ???????? ?????:]????? ?????? ??? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????: ????????? ??????????? ?????? ???????? ??? ???? ????????. ??????:
??????? ???? ?????? ?????? # ?????? ??? ??????. ???????? ????????? ????????? ???? ???????? ????????? ??? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????? ???? ??????? ????????????. ????????? ????????? ??? ????? ?????? # ?????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ???????? ??????? ???????????? ?????? ???????:???? ????????? ? ?????? ???? ????? ?????? ?????????????????????? ??????? ???????. ????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????: ?????? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ????????? ?????? #? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????[. ????? ??????? ????????.»?‘????????« ??? ????? ??? ?????? ????? ??? ?? ??? ?????.?»?????????« ??? ????? ??? ????? ??? ????.?»????????« ????????.?»????????? ?? ??????« ??????? ???????.?»??????????« ?? ???????.?»???????« ?????????? ??????.????? »????????? ??????« ????????? ??????? .

4. (4291)- Ebû İshâk rahimehullah anlatıyor: "Bir adam Berâ İbnu Âzib (radıyallahu anh)'a geldi ve:
"Ey Ebû İmâre! Huneyn gününde hepiniz geri mi kaçtınız?" diye sordu. Berâ: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kaçmadığına şehâdet ederim! Ancak, askerlerden yükü hafif olan (aceleciler) ile zırh taşımayanlar Hevazin'in bir kanadına yürüdüler. Halbuki buradakiler okçu kimselerdi: Onları çekirge sürüsü gibi hep birden ok yağmuruna tuttular. Bunun üzerine dağılmak zorunda kaldılar. Böylece düşman, Resulullah'a yöneldi. (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katırını Ebû Süfyân İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib (radıyallahu anh) yediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm katırından indi, dua etti, (Allah'tan) yardım taleb etti. Şöyle diyordu:
"Ben Peygamberim yalan değil!
Ben Abdulmuttalibin Oğluyum!
Allahım yardımını indir."
Sonra askerleri düzene koydu. Berâ devamla der ki: "Vallahi, biz savaş kızıştı mı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sığınırdık.Bizim cesurumuz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la aynı hizada durabilendi." [Buhârî, Megîzî 54, Cihâd 52, 61, 97, 167; Müslim, Cihâd 79, (1776); Tirmizî, Cihâd 15, (1688).][162]

?4292 ?5? ?????? ???????? ???? ?‘?????? ?????? ?????? ????? ?????:]???? ????????? # ?????? ???? ?????????????? ?????? ?? ?????? ??????? ?????? ?????????? ??????????. ????? ??????????. ????? ??????? ?????? #: ??????????? ???????????? ???????????. ??????????? ??????? ?????? # ????????[. ????? ??????? ???? ???? .

5. (4292)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferde iken yanına bir düşman gözcüsü uğradı. Ashabla konuşmaya oturdu. Sonra birden sıvıştı:
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Onu yakalayın ve öldürün!" emir buyurdu. Ben (yakalayıp) öldürdüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) seleb'ini bana verdi." [Buhârî, Cihâd 173; Müslim, Cihâd, 45, (1754); Ebû Dâvud, Cihâd 110, (2654).][163]

?4293 ?6? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ?????:]??????????? ????? ???????? ????????? ??????? ???????? ??????? ???????. ?????? ????? ????????? #: ??? ???? ??? ????? ???????? ????????: ????????????? ??? ????? ?????? ?????? ???? ?????????????? ???????? ????????. ???????? # ????????. ????????? ??? ??????? ?????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????????? ????????? ??????????? ????. ?????? ??????? ?????? #: ??? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???? ?????????[. ????? ????? ???? ???? .

6. (4293)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Annem) Ümmü Süleym, Huneyn savaşı sırasında bir hançer temin etmişti, yanından ayırmıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [hançeri görünce] sordu:
"Ey Ümmü Süleym, şu da ne?"
"Bunu, müşriklerden biri bana yaklaşacak olursa karnına saplamak için temin ettim!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu söz üzerine gülmeye başladı. Ümmü Süleym:
"Ey Allah'ın Resûlü, sizinle olup da şu Tulekâ'dan hezimete uğrayan bizim dışımızdakileri öldür!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ey Ümmü Süleym, şurası muhakkakki Allah bize kâfi geldi ve iyi yaptı" buyurdu." [Müslim Cihâd 134, (1809); Ebû Dâvud, Cihâd 147, (2718).][164]

AÇIKLAMA:

Huneyn Gazvesi, Mekke Fethi'nin hemen akabinde vukua geliştir. Yani sekizinci hicri yılın şevval ayının 13'ünde, Huneyn, Mekke'ye üç gece mesâfede bir vadinin adıdır.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi fethedince, Hevâzin ve Sakif eşrafı birbirlerine ziyaretler yaparak, müslümanlara karşı tedbire ve ordu hazırlamaya karar verirler. Sorumluluk, otuz yaşlarındaki Havazin lideri Mâlik İbnu Avf en-Nasrî'ye tevdi edilir.
Onun emriyle bütün malları, kadınlar, çocuklar savaş meydanına getirilecektir. Böylece Evtâs'a toplanırlar. Diğer imdad kuvvetleri de gelir ve Resulullah'ın üzerine yürümeye karar verirler. Resulullah haberlerini alınca Şevval'ın yedisinde onikibin kişi Mekke'yi terkeder. Bunun onbini Medine'den gelenler, ikibini de Mekkelidir. İslam ordusunda çok sayıda müşrik de vardır.
Hz. Ebû Bekir bu büyük kitleyi görünce:
"Bugün azlıktan dolayı bize galebe çalınamaz" der.
Hüneyn savaşının ilk karşılaşmasında en önde yer alan Benî Süleym süvarileri bozguna uğrar. Onları Mekkeli Tulekâ takip eder, bunlar da dağılır. Çünkü Hevazinliler dar bir geçitte müslümanların görmeyeceği şekilde saklanıp hep birlikte ok yağmuruna tutarlar. Neye uğradığını şaşıran atlılar birden dağılır. Derken onları takiben diğer askerler de bozguna uğrarlar. Savaş meydanını terketmeyen, Uhud'da olduğu üzere, yine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve birkaç yakını, Huneyn'de Resulullah'ın yanından ayrılmayanları İbnu'l-Esir ismen verir: "Abbas İbnu Abdilmuttalib, Ali İbnu Ebi Talib, Fadl İbnu Abbâs, Ebû Süfyân İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib, Rebi'a İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib, Ebû Bekr, Ömer, Üsâme İbnu Zeyd radıyallahu anhüm.
Resulullah şöyle seslenir: "Ey Allah'ın ve Rüsûlünün yardımcıları! Ben Allah'ın kulu ve Resûlüyüm!" Ayrıca sesçe gür olan Abbâs (radıyallahu anh)'a emrederek bağırtır: "Ey Ensâr, ey (Hudeybiye'de) Semüre (ağacı altında) bey'at edenler! Ey Bakara suresi ashabı!
Bu çağrıya ashab icabet eder, yavaş yavaş (aleyhissalâtu vesselâm)'ın etrafında toparlanıp müşriklerin üzerine saldırırlar. Resulullahda Abbas'tan bir avuç çakıl ister, "Yüzleriniz sürtülsün!" diyerek müşriklerin suratına fırlatır. Hepsinin gözüne eser-i mucize olarak bir avuç toprak isabet eder. O gün Cenab-ı Hak melekten askerlerle yardım gönderir. Meleklerin başlarına, bir ucu iki omuz arasına sarkan kırmızı sarıklar koymuş olarak göründükleri rivayet edilir.
Kalplerine korku çöken müşrikleri münzehim olarak dağılırlar. Resulullah kaçanların peşini takip ettirir: "Kim birisini öldürür ve de isbatlarsa seleb'i onundur" buyurur. Sonradan on kişiyi öldürdüğünü isbatlayanlar çıkar. Kaçanlar kovalanır. Kovalıyanlardan biri Seleme İbnu'l-Ekva'dır. Onun hikayesi 4268 numaralı hadiste uzunca, kendi ağzından anlatıldı.
Bu savaşta çok miktarda mal ve esir ele geçirildi. Esir sayısı 6 bin kadardı. 24 bin deve, 40 bin koyun, 4 bin okiyye gümüş vardı.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu ganimeti daha ziyade müellefe-i kulûb'a verdi. Yani, Mekke'nin fethiyle müslüman olmuş, kalplerine İslâm gerçek manada girmemiş olan Tulekâ'ya verdi. Onları tam olarak İslâm'a kazanmak istiyordu. Resulullah'ın nazarında Mekkelilerin ehemmiyeti vardı. Onların gerçek şekilde kazanılması gerekiyordu. Bizans ve diğer hârici düşmanlara karşı yapılacak savaşlarda başarı için merkezin sağlam olması gerekiyordu. Merkez de öncelikle Kureyş'e, Mekkelilere bağlı idi. Bunların ileri gelenlerine daha çok olmak üzere bol bol verdi. Gerçekten birkaç gün öncesine kadar İslam'ın en azılı düşmanları olan bu Kureyşliler, mağlub edilmiş olmalarına rağmen affedilmiş, malları ve canları bağışlanmış olmaktan başka şimdi de servete garkediliyorlardı:
Ebû Süfyân İbnu Harb'e 40 okiyye gümüş, 100 deve;
Hakîm İbnu Hizâm'a 200 deve;
Nasr İbnu Hâris İbni Kelde'ye 10 deve;
Esîd İbnu Câriye'ye 100 deve;
Alâ İbnu'l-Hârise'ye 50 deve;
Mahreme İbnu Nevfel'e 50 deve;
Hâris ibnu Hişâm'a 100 deve;
Sa'îd İbnu Yerbû'a 50 deve;
Safvân İbnu Ümeyye'ye 100 deve;
Kays İbnu Adiyy'e 100 deve;
Süheyl İbnu Amr'a 100 deve...
Bu liste uzundur. İbnu'l-Esir bu verilenin humus'tan olduğu görüşünü tercih eder. Ayrıca her askere dört deve, kırk koyun pay düşer. Atlı olanlar 12 deve, 120 koyun alır. Çünkü atları için iki hisse daha alıyorlar.
Havazin'den bir hey'et gelerek, esirlerin bağışlanmasını taleb eder. Heyette Resulullah'ın süt amcası Bürkan da var. Resulullah mal veya kadın ve çocuklardan birini tercih etmelerini söyler. Kadın ve çocuklarını tercih ettiklerini bildirirler. Aleyhissalâtu vesselâm "Bana ve Abdulmuttaliboğullarına ait olanları bağışladım" der. Diğer müslümanlardan bir kısmı Resûllerinin sünnetine ittibaen kendilerine düşen köleleri bağışlarlar. Bağışlamayanlarınkini de Resulullah, en kısa zamanda ödemek üzere borç mukabili bağışlatır. Böylece Hevazinliler de İslam'a dahil olurlar.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bu bedevî ve Kureyşlilere bol bol verdiğini, kendilerni ihmal etmiş olduğunu gören Ensar duruma üzülür ve bazı hoş olmayan değerlendirmelerde bulunurlar. Bu durum kulağına gelince, Aleyhissalâtu vesselâm Ensarı toplayarak onlara dokunaklı bir hitabede bulunur. Ensar gözyaşları dökerek pişmanlık izhar ederler. Resulullah konuşmasında, bunların gönlünü alarak İslâm'a kazandırmak için "dünyalık" verdiğini, kendileri için Allah ve Resûlü'nün sevgi ve rızasının daha üstün olduğunu ifade eder. 4290 numaralı hadiste bu hadiseye temas edilir.
Huneyn savaşının bidayetindeki mağlubiyetin -Kur'an'ın teyidiyle- sayı çokluğuna güvenmek ve kesretle övünmekten ileri gelmiştir. Ayet-i Kerime şöyle buyurur. (Meâlen):
"Andolsun ki, Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği, fakat bir faydası da olmadığı yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti. Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, mü'minlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi, inkar edenleri azâba uğrattı. İnkârcıların cezası budur" (Tevbe 25-26).Bu ayetle ilgili olarak yüce Tâbiî Mücahid şu açıklamayı yapmıştır: "
Bu ayet, Allah'ın mü'minlere olan fazlını, onlara gönderdiği ihsanını, peygamberleriyle beraber yaptıkları savaşlarda birçok yerlerde tecelli eden nusretini bildiren ilk ayettir. Ayet, zaferin Allah nezdinden ve O'nun te'yidi ve takdiri ile olduğunu müslüman askerlerin sayılarıyla olmadığını belirtmekte, müslümanlara, zaferin Allah indinden geldiğini, bunun gelmesine azlığın çokluğun tesir etmediğini, nitekim Huneyn gününde çokluklarının, onların hoşuna gitmesine rağmen bir işlerine yaramadığını, Resulullah'la sebat eden az bir miktarı hâriç, hepsinin arkalarına dönüp bozguna uğradıklarını, sonra Allah'ın Resûlüne ve O'nunla sebat eden mü' minlere gelen yardımıyla zafere ulaştıklarını ifade etmektedir."
İbnu Kesir bir de ayet zikrederek bu meseleyi vurgular: "Evet, zafer sadece ve sadece Allah'ın katındandır ve O'nun yardımıyladır. Savaşanlar az da olsa zafer gelebilir, nice az cemaat Allah'ın izni ile çok cemaate galebe çalmıştır. Allah sabredenlerle beraberdir" (Bakara 249). Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde Resulullah şöyle buyurmuştur: "En hayırlı arkadaş grubu dörttür, en hayırlı askeri birlik dörtyüzdür, en hayırlı ordu dörtbindir. Onikibin kişiye azlığı sebebiyle galebe çalınmayacaktır."[165]

*** EVTAS GAZVESİ**

?4294 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ?????? ??????? ??????
???? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??? ???????? ???????? ???????? ???? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????????. ???????? ???? ???? ??????? ???????? ??? ?????????? ????????. ????????????? ??????? ????????: ??? ????? ???? ???????? ???????? ??? ?????? ?????????? ???? ???????????. ???????? ?????? ??????: ??????????????. ?????????? ??????: ?? ?????????? ?? ????????? ???????. ????????????? ??????????? ?????????? ???????????. ????? ?????? ‘??? ???????: ?????? ?????? ?????????. ?????: ???????? ????? ????????. ???????????? ??????? ?????? ??????. ??????: ?? ????? ???? ??????? ?????????? # ?????? ???????? ?????? ???? ??????????? ???. ????????????????? ???? ??????? ???? ????????. ???????? ???????? ????? ?????. ???????? ???????? ????????? ????????? # ??????? ??????? ???????? ????? ?????? ????????? ????????? ??????? ?????????. ????? ?????: ?????????? ??????? ?????????? ???? ???????. ?????????? ????????? ?????? ???????????? ?????? ??????? ???? ????????? ??? ???? ????????. ????????: ????? ?????????????. ?????: ?????????? ??????? ????????????? ???? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ????????. ????? ???? ????????: ?????????? ‘??? ???????? ???‘?????? ‘??? ????? [. ????? ??????? .

1. (4294)- Hz. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn Gazvesi'nden fâriğ olunca, Ebû Âmir (radıyallahu anh)'ı bir askeri birliğin başında Evtas'a gönderdi. Ebû Âmir, orada Dureyd İbnu's-Sımme ile karşılaştı. Dureyd öldürüldü, Allah da adamlarını hezimete uğrattı. (O sırada) ben Ebû Amir ile beraberdim. Dizine bir ok atıldı. Yanına gelip:
"Bu oku sana kim attı?" diye sordum. Bana bir şahsı işâret ederek (ok atanı) gösterdi. Ona yönelip yanına vardım. Beni görünce kaçtı. Ben de peşine düştüm."
Utanmıyor musun, durmuyor musun?"diye peşinden bağırmaya başladım. Birden durdu. Karşılıklı olarak bir-iki kılıç salladık. Derken ben onu öldürdüm. Sonra gelip Ebû

Amir'e:
"Allah seninkinin canını aldı!" dedim.
"Hele şu oku bir çek!" dedi. Ben oku çektim. (Okun yerinden) su çıktı.
"Ey kardeşimin oğlu, dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benden selam söyle, benim için Allah'tan mağfiret deyiversin."
Ebû Amir, birliğin komutanlığını bana devretti. Bir müddet durup sonra vefat etti. Dönünce, durumdan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bilgi verdim. Bir miktar su getirtti, abdest alıp ellerini kaldırdı. Koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Sonra şöyle dua etti:
"Allahım, Ubeyd Ebû Âmir'e mağfiret buyur. Allahım, Kıyamet günü onu, onun derecesini kullarının -veya insanların- birçoğunun derecesinden üstün tut!"
"(Ey Allah'ın Resûlü) benim için de istiğfar ediver!" dedim.
"Allahım, Abdullah İbnu Kays'ın günahını mağfiret et! Onu, kıyamet günü iyi bir yere koy!" dedi. Ebû Bürde der ki:
"O iki duadan biri Ebû Âmir içindi, diğeri de Ebû Musa içindi." [Buhârî, Megâzî 55, Cihâd 69, Da'avat 49; Müslim, Fedailü's Sahâbe 165, (2498).][166]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, Huneyn savaşı'nın devamını anlatmaktadır. Huneyn savaşını anlatırken Huneyn'de bozguna uğrayan müşriklerin kaçtığını, Resulullah'ın da kaçanları kovalattığını belirtmiştik. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, Ubeyd İbnu Süleym adındaki Ebû Âmir komutasında bir birliğin, Huneyn'den kaçarak Evtas'a gelip toparlanmaya çalışanların peşinden gönderilme hikâyesini anlatmaktadır.
2- Ebû Amir, Ebû Musa el-Eş'arî'nin amcasıdır.
3- Bazı müellifler Evtâs'ın Huneyn olduğunu söylemiş ise de, tahkik bunu doğrulamamıştır. Müdakkik alimler Hevazin'den kaçanların bir kısmı Evtâs'a, bir kısmı Tâif'e, bir kısmı da Büceyle'ye gittiğini, Evtas'a, Ebû Âmir'i gönderirken, kendisinin de Tâif'e yöneldiğini belirtirler.
4- İbnu Hacer, burada öldürüldüğü belirtilen Düreyd'in meşhur câhili şâirlerinden olduğunu, öldüğünde 120, hatta 160 yaşında olduğunun söylendiğini belirtir. [167]

*** TAİF GAZVESİ**

?4295 ?1? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]?????? ??????? ????????? # ????????? ?????? ?????? ???????? ???????. ?????: ????? ????????? ????? ??? ????? ?????? ???????? ?????????. ????????: ???????? ??? ??????????? ??????? ???????: ????????. ??????: ???????? ???? ?????????. ????????? ???????????? ???????. ??????: ????? ????????? ????? ??? ????? ??????. ???????????? ???????? #[. ????? ??????? .

1. (4295)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tâif'i kuşatınca hiç bir netice elde edemedi. Bunun üzerine:
"İnşaallah yarın yolcuyuz (muhasarayı kaldıracağız)" dedi. Bu Ashabın pek ağrına gitti:
"Yâni Tâif'i fethetmeden gidecek miyiz? -bir rivayette "dönecek miyiz" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Sabahleyin saldırın!" buyurdular. Sabahleyin saldırdılar ve birçokları yaralar aldı. Resulullah tekrar:
"Yarın inşaallah gideceğiz!" buyurdular. Bu sefer askerler memnun kaldılar. Aleyhissalâtu vesselâm (onların haline) güldü." [Buhârî, Megâzî 56, Edeb 68, Tevhid 31; Müslim, Cihâd 82, (1778).][168]

?4296 ?2? ?????? ????????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ?????? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? # ??????????? ??????????? ???????? ?????? ????????????: ????????????? ??? ? ??????????? ??? ?????????? ??? ?????????. ??????? # ?????? ??? ? ??????????? ??? ?????????? ??? ?????? ??? ????? ?????? ????? ???????[. ????? ??? ????.?»????????? ??????????« ?????????? ??? ????????? ???????????? ??????? .
????????????: »????????????« ????? ?????????? ???? ??????????? ????????.????????????: ??»? ?????????« ???????? ???????? ??????? ???????? ????????????? ????????????? ??????? ???????????? ??? ??????? ?“??????? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ? ????????? ????? ??????????????: ?????????? ??? ??????? ??????? ?????? ???? ??????????? ???????????? ‘???????? ???? ???????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ‘??? ??????????? ??????? ?????? ????????????? ?????????? ???????????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??? ???????????? ????????? .

2. (4296)- Osman İbnu Ebi'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sakif hey'eti geldiği zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına indiler. Aleyhissalâtu vesselâm onları mescidde ağırladı, tâ ki kalplerini daha bir rikkate getirip müessir olsun.
Onlar (müslüman olup bey'at yapmak için) öşür alınmamasını, cihada çağrılmamalarını ve namazın kendilerine farz kılınmamasına şart koştular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sizden öşür alınmasın, cihada da çağrılmayın. Ama rükusuz (namazsız) bir dinde hayır yoktur" buyurdu." [Ebû Dâvud, Harâc 26, (3026).][169]

?4297 ?3? ?????? ?????? ???? ????????? ?????:]?????? ???????? ?????? ?????? ????? ???? ????? ??????? ??? ????????. ??????: ??????????? ??? ? ???????? ????????? ??? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? # ???????: ?????????????? ????????????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (4297)- Vehb İbnu Münebbih anlatıyor: "Bey'at yaptıkları zaman Sakif'in durumu ne idi?" diye sordum.
"Sadaka (zekat=vergi) vermemeyi, cihad etmemeyi şart koştular" dedi ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "(Onlar gerçek manada müslüman olunca, kendiliklerinden) zekat da verecekler, cihâda da katılacaklar!" dediğini işittiğini söyledi." [Ebû Dâvud, Harâc 26, (3025).] [170]

AÇIKLAMA:

1- Taif gazvesi, Hevazin seferinin peşinden yapılan gazvelerdendir. Hevazin'de bozguna uğrayan müşriklerin bir kısmının Taif'e sığındığını belirtmiştik. Bunların peşine bizzat Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) düşerek Şevval ayı içerisinde Taif önlerine gelir. Müstahkem kaleler içinde yer alan Taifliler, bir yıllık ihtiyaçlarını tedârik etmiş olarak kapılrını kapayıp, müdafaaya geçerler. Müslümanları çekirge sürüsü gibi çok kesif ok yağmuruna tutarlar. Birçok müslümanlar oklara hedef olup yaralanırlar, oniki kişi de şehid düşer. Said İbnu'l-Âs ve Abdullah İbnu Ebî Ümeyye şehidler arasında yer alır. Bir ara ordugâhın yeri değiştirilir.
Hiçbir netice alınmadan 18 gün kuşatma sürdürülür, mancınıklarla taş atılır. Resulullah üzüm bağlarının kesilip yakılmasını emreder.
Taifliler, Allah ve aradaki rahm (akrabalık) adına yakma işini terketmelerini rica ederler. Resulullah: "Allah ve rahm adına o işi bırakıyorum" cevabını verir, ricayı kabul eder.
Müslümanlara katılacak kölelerin azad edileceği ilan edilir. Bir kısım köleler iltica ederler. Bunları müslümanların yanına vererek İslâm'a öğrenmeleri sağlanır.[171]
Taif kuşatmasının devamı veya kaldırılması için, Resulullah Ashabıyla istişare eder. Nevfel ibn Muaviye (radıyallahu anh): "Bunlar bir deliğe tıkılmış tilki gibidir. Beklersen fethedersin, beklemezsen de bir zarar yapacakları yok, (Çünkü her taraf İslam'a girdi, tek ve yalnız kaldılar, mecburen sana gelecekler)" der.
Resulullah muhasarayı kaldırmaya karar verir ve Hz. Ömer'le ilan ettirir. Ashab "Fethetmeden gidilir mi!" diye itiraz eder. Sadedinde olduğumuz birinci hadis, bu itirazı aksettirir. Bunun üzerine Resulullah, "öyleyse sabah mukatele edelim, saldıralım" der ve saldırırlar, hiç bir müsbet netice alınmaz, üstelik yaralananlar olur. Bundan sonra gitme emri Ashabı da sevindirir, böylece kuşatma kaldırılır.
Üçüncü rivayet (4297), bir müddet sonra Resulullah'la bey'at yapmak, müslüman olmak üzere kendiliklerinden gelen heyetin hikayesini aksettirir. Görüldüğü üzere bu hey'et mağlublar olarak gelmedikleri için nazlanmak, bir kısım tavizler koparmak havasındadırlar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm),onların taleblerinden, henüz imanın yeteri ölçüde kalblerine girmediğini, daha ziyade siyasi bir itaat manasında bir antlaşma, bir İslamlaşma peşinde olduklarını anlar. Gerçek imanın girmesiyle kendiliğinden ortadan kalkacak imtiyazlar tanır: Cihada katılmamak, Öşür vermemek gibi. Halbuki cihad bir mü'min çin en çok arzu edilen şeydir. Öşür de öyle. Bunlar başka suretle telafi edilemeyicek kıymetli ibadetlerdir. Ancak Resulullah "namaz kılmamak", "zina etmek" gibi talebleri reddeder.
Şunu da belirtelim ki, Taiflilerin taleb ettikleri tavizlerin hepsini sadedinde olduğumuz rivayet aksettirmiyor. Başka rivayetlerde onların şu şartları ileri sürdükleri belirtilir:
1- Namazdan muaf olmalıdırlar.
2- Zekattan muaf olmalılar.
3- Tâif şehri haram olmalı.
4- Cihada katılmamalılar.

5- Putları yıkılmamalı.
6- Zina yasak olmamalı.
7- Faizli alışveriş serbest olmalı.
8- Alkollü içkiler yasak olmamalı.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu tekliflerle gelen bir heyeti mescidde misafir eder. Hatta bir kısım müslümanlar, "Bunlar müşriktir, necistir, mescide nasıl sokulur?" gibi itirazlarda bulunurlar. Aleyhissalâtu vesselâm "Allah'ın arzını hiç bir şey kirletmez" cevabında bulunur. Taiflileri mescidde ağırlamasının sebebi, sadedinde olduğumuz hadiste "kalplerine daha müessir olmak için" denmiştir. Yani, orada okunan Kur'ân'ı dinleyecekler, Resûlullah'ın vaazlarını dinleyecekler, müslümanların konuşmalarına ve davranışlarına şahid olup bir şeyler öğrenecekler. Böylece İslâm'ı daha yakından, daha mükemmel öğrenme fırsatı bulacaklar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'ın onları mescidde ağırlamaktan maksadı budur. Resûlullah onları bir müddet Medine'de tutar. Bu esnada her akşam, hiç aksatmadan belli bir saatte gelir, onlarla meşgul olur onlara İslâm'ı öğretirdi.
Sonunda, "Putu siz yıkmayın, biz yıktırırız; zina insanın şerefine yakışmaz; namazsız dinde hayır yoktur" diyerek tekliflerin bir kısmını hemen reddetmiş, cihada katılma ve zekat verme mecburiyetini kaldırmış, Tâif şehrini haram ilan edebileceklerini söylemiştir. İçki hususunda cevabı ne idi kaynaklarımız temas etmez. Faiz hususunda geçici müddet için ruhsat tanıdığı yapılan yirmiiki maddelik antlaşmadan anlaşılmaktadır.[172]
Ashab, cihad ve zekat gibi iki mühim esastan nasıl muaf tutulabilecekleri hususunda hayrete düşmüş ise de, hadiste görüldüğü üzere, Resûlullah tarafından "...kendiliklerinden." bu vecibe ifa edilecektir diye açıklanır. Gerçekten de bir müddet sonra isteyerek zekatlarını ödediler, cihâda katılmak için müracaatta bulundular: Hz. Ebû Bekir'in mürdetlere karşı çıkardığı orduda Taifli bir gönüllüler birliği mevcut idi.[173]

*** HÂLİD İBNU VELİD RADIYALLAHU ANH'IN BENİ CEZİME'YE GÖNDERİLMESİ**

?4298 ?1? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? # ???????? ??? ????? ????????? ??????????? ??? ?‘?????. ?????? ?????????? ??? ????????? ??????????. ?????????? ??????????: ???????? ????????? ???????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ??? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ??? ???????? ????? ?????? ?????? ????????. ????????: ???????? ? ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ???? ????????? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ?????? # ????????????? ???? ???????? ???????? ???????: ?????????? ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????????[. ????? ??????? ????????.»?????« ???? ?????? ???? ????? ??? ???????? .

1. (4298)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hâlid radıyallahu anh'ı Benî Cezîme'ye gönderdi. (Yurdlarına varınca Hâlid) onları önce İslâm'a dâvet etti. Onlar "müslüman olduk!" demeyi güzel söyleyemediler, "Sâbî olduk, Sâbîî olduk!" dediler. Hâlid de onları öldürmeye, esir etmeye başladı. Bizden her bir askere esîrini verdi. Sonra bir gün geçince, herkese esirini öldürmeyi emretti. Ben:
"Vallahi ben esirimi öldürmem! Arkadaşlarımdan da kimse esirini öldürmez!" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince, durumu haber verdik. Ellerini kaldırıp:
"Allah'ım, Hâlid'in yaptığından beriyim!" dedi ve bunu iki sefer tekrar etti." [Buhârî, Megâzî 58, Ahkâm 35; Nesâî, Âdabı'l-Kudât 16, (8, 237).][174]

AÇIKLAMA:

1- Bu seriyye, Mekke Fethi'nin hemen akabinde, Huneyn'e çıkmazdan önce şevval ayında vukûa geldi. Hâlid'in emrinde 350 asker vardı. Gidiş gayeleri İslâm'a davet idi, savaş değil.
2- "Sâbîî oldu" ifadesi, İslâm'ın başından beri müslüman oldu mânasında kullanılmış idi. Bu tabirin yaygınlaşmış olmasına binaen Benî Cezîmeliler, İbnu Ömer'in ifadesiyle "müslüman olduk" demeyi güzel telaffuz edemedikleri için -ve sâbîî olduk demek daha kolay geldiği için-, sâbîî olduk diyerek imanlarını ilan ederler. Ancak Hâlid radıyallahu anh onların kasdını anlayamadığı için taarruza geçer, öldürmeye ve esir etmeye başlar.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Allah'ım, Hâlid'in yaptığından berîyim" sözü, Hâlid'in, iyi tahkik etmeden, alelacele muhataplarının küfrüne hükmetmesi sebebiyledir Hâlid (radıyallahu anh)'ı aldatan husus, kelimenin zâhîri mânasıdır. ????????? "Bir dinden çıktık diğer bir dine geçtik" demektir.
Hadisin başka kaynaklarda gelen devamına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali'yi gönderip, yanlışlıkla öldürülen bu müslümanların her biri için fidye ödetmiştir.[175]

*** ABDULLAH İBNU HUZAFE ES-SEHMİ VE ALKAME İBNU MÜCEZZİZ ELMÜDLİCİ SERİYYESİ**[176]

?4299 ?1? ???? ??????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ??????? ?????? # ???????? ????????????? ????????? ????? ???? ?‘??????? ?????????? ???
??????????. ???????? ???????: ??????? ???????? ?????????? # ??? ??????????? ???????: ????. ?????: ??????????? ??? ???????. ?????????? ???????: ????????? ??????. ?????????????. ??????: ??????????. ???????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ??? ???????? # ???? ???????? ????? ??????? ????? ???????? ???????? ???????? ????????. ???????? ?????????? #. ??????: ???? ?????????? ??? ???????? ??????? ??? ?????? ???????????. ? ??????? ??? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ??? ????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (4299)- Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seriyye gönderdi ve birliğin başına Ensâr' dan bir zat koydu ve askerlere komutanlarına itaat etmelerini emretti. (Sefer esnasında komutan, bir meseleden) öfkelenip:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana itaat etmenizi emretmedi mi?"dedi. Hepsi de: "Evet emretti!" dediler.
"Öyleyse, dedi, derhal bana odun toplayın!" Hemen odun toplanmıştı. Bu sefer:
"Ateş atın!" emretti. Ashab (odun yığınına) ateş attı. Komutan:
"İçine girin!" emretti. Girmek üzere ilerlediler. Ancak birbirlerinden tutup:
"Biz, ateşten kaçarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldik (şimdi ateşe girmemiz olur mu?)" diyerek girmediler. Öyle durdular. Ateş söndü. Komutanın da öfkesi geçti. Bu vak'a Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a intikal edince:
"Eğer girselerdi, Kıyamet gününe kadar bir daha ondan çıkamazlardı! Allah'a isyanda (kula) itaat yok! Taat ma'ruftadır!" buyurdular! [Buhârî, Megâzi, 59, Ahkâm, 4, Haberu'l-Vâhid 1; Müslim, İmâret 40, (1840); Ebû Dâvud, Cihâd 96, (2625); Nesai, Bey'at 34, (7, 159).][177]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, komutanın kim olduğu ve hangi seriyyeye gönderildiği belli değildir. Hadisin Buhârî'deki veçhi böyledir Ancak, başka vecihlerinde, komutan(lar)ın ve serriyyenin mahiyeti ortaya çıkar. Fakat, bazı ihtilaflardan hâlî değildir. İbnu Sâd'ın kaydına göre bu hâdise dokuzuncu hicrî senenin Rebuülahir ayında cereyan eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Cidde yakınlarında bir grup Habeşlilerin görüldükleri haberi ulaşır Bunun üzerine derhal 300 kişilik bir askeri birliği Alkame İbnu Mücezziz komutasında yola çıkarır. Birlik deniz kenarına kadar iner. Habeşliler onları görünce kaçarlar. Seriyyeden dönüşte, askerler evlerine dönme hususunda istîcâl gösterirler. Buna kızan Abdullah İbnu Huzâfe, acele edenlere ateş yaktırıp içine girmelerini emreder.
İbnu İshâk'a göre ise, bu kıssanın sebebi, Zû-Karad gazvesinde, Vakkas İbn Mücezziz'in öldürülmüş olması seebiyle, Alkame İbnu Mücezziz'in intikam almak istemesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da onu bu seriyyeye göndermesidir.
Görüldüğü üzere, iki rivayet arasında te'lifi kolay olmayacak ihtilaf mevzubahis. İbnu Hacer, "İki ayrı seriyye olabilir" diyerek ihtilafı gidermeye çalışır. Nitekim bu ihtimali güçlendiren husus seriyye komutanlarının da farklı olmasıdır. Ayrıca "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Resûle ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin) (Nisa 59) ayetinin Adullah İbnu Huzâfe hakkında indiğini ifade eden bir Buhârî hadisi de vak'aların farklı olduğuna delil kabul edilmiştir.[178]

*** HZ. EBU MUSÂ VE MUÂZ'IN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ**[179]

?4300 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ????? ??? ????????. ??????: ??????? ????????? ????????? ??? ??????????? ????????? ??? ??????????? ???????????? ??? ??????????. ??????????? ????????? ???????

??????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???? ??????? ??????? ????????????. ????? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ??????? ??? ??????? ????????? ?????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????????. ???????: ??? ???? ?????! ??? ?????? ??????: ????? ????????? ?????????? ????? ?????? ??? ?????????????. ??????: ??? ???? ????????? ????? ??????????? ??????????
????? ??????? ????????????? ??????: ???????: ??? ???? ????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????????? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ????? ????????? ????? ????? ???? ????? ?????????: ?????? ???????? ?????? ??????: ???????????? ???????? ????? ???? ???????? ????? ?????? ????????? ??????????? ??? ????????? ??? ????????? ?? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.????????: »???????????? ?????????« ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????? ???? ??????? ????????? ?????? ??? ???????? ????? ??????? ??????? ????? ??????? ????? ??????? .

1. (4300)- Ebû Musâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Beni ve Muaz (radıyallahu anh)'ı Yemen'e gönderdi ve şu tenbihte bulundu: "İnsanların dine (tatlılıkla) davet edin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyumlu olun geçimsiz olmayın.
"Biz Yemen'e vardık. Her ikimizin ayrı birer çadırı vardı, çadırlarımızı müstakilen kullanıyorduk. Birbirimize ziyaretlerimiz olur, (birleşirdik. Bir seferinde) Mu'âz, Ebû Musâ (radıyallahu anh)'a geldi. Ebû Musâ, çadırının önünde oturuyordu. Yanında [zincire vurulmuş], öldürmek istediği bir yahudi duruyordu.
"Ey Ebû Musâ, nedir bu manzara (ne oluyor?)" dedim.
"Bu bir yahudidir, müslüman olmuştu, tekrar yahudiliğe döndü" dedi.
"Sen onu öldürmeyince oturmayacağım!" dedim.Kalkıp öldürdü. Sonra oturup konuşmaya başladılar. Muâz (radıyallahu anh):
"Ey Ebû Musâ, Kur'an'ı nasıl okuyorsun?"diye sordu.
"Yatağımın üzerinde, namazımda, bineğimde zaman zaman (fırsat buldukça) parça parça okuyorum!" dedi. Sonra Ebû Musâ, Muâz'a:
"Ya sen nasıl okuyorsun?" diye sordu.
"Bunu sana bildireceğim: Ben uyurum, sonra kalkar Kur'an'dan okurum. Böylece uyanıkken ümid ettiğim sevabı uykumda da kazanacağımı ümid ederim" diye cevap verdi." [Buhârî, Megâzî 60, İcâre 8, İstitâbe 2, Ahkâm 7, 12; Müslim, Cihâd 7, (1733), Eşribe 71; Ebû Dâvud, Hudud 1, (4354, 4355, 4356, 4357); Nesâî, Tahâret 4, (1, 10).][180]

AÇIKLAMA:

1- Kitabımızın birinci cildinde (s. 452-453) Resulullah'ın Hz. Muâz'ı Yemen'e 9. hicrî senede hem muallim ve hem de müfettiş olarak gönderdiğine temas etmiş, bazı açıklamalar sunmuştuk. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Muâz'ın oradaki bir macerasını ve Kur'an okumada takip ettiği usulü aksettirmektedir.
2- Bu hadis, daha hicretin 9. yılında Yemen gibi merkeze uzak bir yerde, hadd tatbiki gibi, tamamen devlet otoritesinin ifadesi olan icraata şehadet etmesi yönüyle çok mânidardır. Bu oraların tam manasıyla merkeze bağlandığını, devlet teşkilatının ve devlet hakimiyetinin eksiksiz kurulduğunu gösterir.
3- Hz. Muâz şunu demek istiyor: "Ben geceyi cüzlere böldüm, bir cüzünde okuyup yoruluyorum, bir cüz'ünde de yatıp uyuyorum. İstirahat için uyumam, kuvvet toplayıp yeniden okuyabilmem içindir. Bu sebeple istirahatle geçen zamanımda da, okuyarak geçirdiğim zamanın sevabını aynen rahmet-i ilahiye'den bekliyorum."
4- İbnu Hacer, Ebû Musa el-Eş'arî'ye Sıffin hadisesindeki hakemliği sebebiyle dil uzatan bir kısım Hâricî ve Rafizilere bu hadis vesilesi ile bir cevap verir. Faidesine inanarak kısmen alıyoruz:"
TENBİH: Ebû Musa (radıyallahu anh)'ın Yemen'e gönderilmesi Tebük gazvesinden sonra idi. Çünkü, (radıyallahu anh)'ın Tebük seferinde Resulullah'la birlikte olduğu bilinmektedir. Bu hadisle, Ebû Musâ'nın alim ve fetânet sahibi, hâzık bir kimse olduğuna istidlal edilmiştir. Eğer böyle olmasaydı Aleyhissalâtu vesselâm onu emir olarak tayin etmezdi." Resullah'tan sonra Ebû Musa'ya Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin itimad edip vazife verdiklerini belirten İbnu Hacer şöyle devam eder: "Hariciler ve Rafizilere gelince, onlar Ebû Musâ (radıyallahu anh)'a ta'n ederler ve gaflet isnad ederler, fetânet sahibi olmadığını söylerler. Sebep de Sıffîn'de Hakem hadisesinde ondan sâdır olan durumdur. İbnu'l-Arabî ve başkaları der ki: "Gerçek şu ki, böyle bir vasfın ona nisbet edilmesini haklı çıkaracak birşey ondan sâdır olmamıştır. Ondan vaki olan hükmün özü şu idi: Sıffînde iki taraf arasında çok şiddetli bir ihtilaf gördüğü için, meselenin çözümünü, hayatta kalan Bedir ve benzeri gazvelere katılmış büyük sahâbelerden müteşekkil bir heyetin istişare ile çözmesine havale etmenin uygun olacağına içtihad etmişti. Ancak iş, bilinen şekle döküldü." [181]

*** ALİ İBNU EBÎ TALİB VE HÂLİD İBNU VELİD'İN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ**[182]

?4301 ?1? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????:]??????? ??????? ?????? # ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ????????. ???????? ?????? ????????? ????? ???????? ??????? ????????. ???????? ????????: ?? ????? ??? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ?????? # ???????? ???? ????? ???????: ??? ?????????? ?????????? ????????? ??????: ?????? ?????: ? ?????????? ?????? ???? ??? ????????? ??????? ???? ?????[. ?????? ???????.»?‘????????«? ???????? ??? ??????? ?? ???? ????????: ?? ????? ??????.»????????????« ?‘?? ???? ?????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ‘????? ????? ?????? ???? ?????? ??? ????? ????? ????? ?????? # ?? ??????? ??????? ??? ???? ????? .

1. (4301)- Hz. Büyerde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı, humusu (ganimetin beşte birini) almak üzere Hâlid'e gönderdi. Hâlid (radıyallahu anh), humsu ona verdi. Ali, ondan (kendine) bir cariye seçti. Ali, geceleyin gusül yapmış olarak sabaha erdi. Ali'ye kızmıştım. Hâlid (radıyallahu anh)'a:
"Şunu görmüyor musun?" diye söylendim. Sonra da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince durumu anlattım.
"Ey Büyerde! buyurdular, sen Ali'ye kızıyor musun?"
"Evet!" dedim.
"Kızma! buyurdular, zira onun humustaki hissesi aldığından fazladır." [Ondan sonra Ali en çok sevdiğim insan oldu.]" [Buhârî, Megâzi, 61.] [183]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, Hz. Hâlid'in savaşta elde ettiği ganimetin taksimi için Hz. Ali'nin vazifelendirildiği görülmektedir. Veda Haccı'ndan önce gerçekleştirilen bu seferden Hz. Ali hacc esnasında dönüp bir kısım develer getirecek ve Veda Haccına iştirak edecektir. Haccla ilgili bölümde bunu anlatmıştık. İşte bu taksim sırasında ganimetler arasında yer alan -ve hadisin başka vecihlerinde cariyelerin en güzeli olduğu belirtilen- bir cariyeyi kendine seçen Hz. Ali'nin şikayet edildiğini, Resulullah'ın böyle bir seçimi normal karşıladığını görmekteyiz. Üstelik Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Ali'nin humustaki hakkı bundan da fazla" buyurur. Humus ganimetin beşte birlik kısmıdır. Devlet hissesidir. Âl-i Beyt, humustan pay alır. Hz. Ali, Âl-i Beyt'ten olduğu için, o da hisse sahibidir.
2- Hadisin ortaya koyduğu bir problem var; Hz.Ali, cariyeyi kendisi için seçtiğinin gecesinde temasta bulunuyor. Halbuki istibrası (rahmin hamilelikten hâlî oluşunun sübûtu) aranmalı idi. Bu da bir hayız dönemi temas etmemeyi beklemeyi gerektirir. Bu soruya şu açıklama getirilmiştir: Cariye bâkire olabilir. Nitekim daha önce geçtiği üzere bâkire için istibra aranmaz. Veya Hz. Ali'nin câriyesi hayızdan yeni çıkmış olabilir. Çünkü cariyelerin istibrası, bir hayız müddetidir.
3- Hadiste dikkat çeken bir husus: Ashabın Resulullah'a bağlılığı; nefret, muhabbet gibi tamamen his dünyasına, iç âlemine müteallik hususlarda bile Aleyhissalâtu vesselâm'ın yönlendirici rolü.. Hadiste, Büreyde Hz.Ali'ye nefret etmekte olduğu halde, Resulullah'ın "Hz.Ali'ye kızma, sen onu sev" manasındaki ifadelerinden sonra, Ali, nazarında insanların en sevgilisine dönüyor.
4- İbnu Hacer: "Hadiste, Hz. Peygamberin kızı üzerine cariye almanın caiz olduğunun delili var!" der. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma (radıyallahu anhümâ) üzerine evlenmesini yasaklamıştı.[184]

*** ZÜ'L-HALASA GAZVESİ**

?4302 ?1? ???? ??????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ?? ??????? ?????? # ?? ????????? ???? ??? ?????????? ??????? ??????? ??? ???????? ???????? ??????????? ??????????????. ????????????? ??? ????????? ????????? ??????? ???? ???????? ????????? ???????? ??????? ???????? ? ??????? ???? ????????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ????????? ??? ???????? ???????: ????????? ????????? ??????????? ???????? ?????????. ??????????? ???????? ??????????? ???????????[. ????? ??????? ???? ????.»?? ??????????« ????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??? ????? ????????? ??????? ??? ??????????? ???? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????

?????????? ??????? ?????????? ?????? ????? ?????????? .

1. (4302)- Cerîr İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana: "Beni, Zü'l-Halasa'dan kurtarmaz mısın?" buyurdu. Bu, Has'amda bir bina idi. el-Kabetu'l-Yemâniyye denmekte idi. Ahmes kabilesinden yüzelli atlı ile oraya vardım. Ahmesliler at besleyen insanlardı. Ben ise at üzerinde duramıyordum. [Durumu Resulullah'a söyledim.] Aleyhissalâtu vesselâm göğsüme vurdu; öyle ki, parmaklarının izni göğsümün üzerinde gördüm. Sonra:
"Allah'ım, Cerir'i (atının üstünde) sabit kıl, onu hidayete ermiş ve hidayet edici kıl!" buyurdu. Ben gittim, onu kırdım ve yaktım." [Buhârî, Megazî 62, Cihâd 154, 162, Menâkibu'l-Ensâr 21, Edeb 68, Da'avâd, 19; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 137; Ebû Dâvud, Cihâd 172, (2772).][185]

AÇIKLAMA:

1- Bizzat rivayette açıklandığı üzere Zü'l-Halasa, içerisinde put bulunan bir binanın adıdır. Yani dahilinde cahiliye putlarından biri yer alan bir tapınak, Halasa, üzüm asması gibi başka ağaçlara sarılıp çıkan bir bitkidir. Akik gibi kırmızı meyveleri vardır, hoş kokuludur. Müberred, bu tapınağın yerine, müslümanların, civar ahâlinin ihtiyacı için büyük bir câmi yapıldığını kaydetmiştir.
Has'am ise, Yemen'de bir kabile adıdır. Kendilerini Has'am İbnu Enmâr'a nisbet ederler. Bu binânın Ka'be'yi takliden onun yerini almak düşüncesiyle inşa edildiğini belirtir. Esasen el-Ka'betu'l-Yemaniye diye isimlendirilmiş olması da yapılış gayesini gösterir. Sahiheyn'in Kitâbu'l-Fiten'de, Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'tan kaydettikleri bir hadiste geçen Zü'l-Halasa'nın başka birput olduğu, sadedinde olduğumuz hadiste geçen Zü'l-Halasa ile ilgili olmadığı belirtilir. Bu ikinci rivayet şöyle: "Devs kabilesinin kadınlarının popoları Zü'l-Halasa etrafında titremedikçe kıyamet kopmaz."
2- Bu düzmece Ka'beyi yıktırmak için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bölge halkından ve eşraftan olan Cerir (radıyallahu anh)'ı seçmiştir. "Bizi kurtar" şeklindeki tercümemizin aslı "Bize kalb rahatı kazandır" şeklindedir.
3- Hâkim'in el-İklil'de kaydına göre, Cerir İbnu Abdillah (radıyallahu anh), Benî Becile ve Beni Kuyeşr kabilelerinden 100 kadar adamla Resulullah'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm Beni Has'am'dan sorar. Cerir, İslâmî davete icabet etmediklerini söyler. Aleyhissalâtu vesselâm, 300 kadar da Ensar vererek beraber geldiği kimselerin başına Cerir'i komutan yaparak oraya gönderir. "İslâm'a davet edip üç gün bu daveti tekrarlayacaksınız. Girerlerse müslümanlıklarını kabul edeceksiniz ve Zü'l-Halasa putunu yıkacaksınız; kabul etmezlerse kılıçtan geçireceksiniz" buyurur.
4- Bu sefere katılanların miktarı, rivayetlerde farklı rakamlarla ifade edilmiştir.
5- At üzerinde duramadığını söyleyen Cerir'e, Resulullah dua eder ve -bir başka rivayette- eliyle tepeden kalçaya kadar hem ön (yüz) ve hem de arka (sırt) cihetineden sıvazlar.[186]

*** ZATÜ'S-SELASİL GAZVESİ**

?4303 ?1? ???? ???? ???????? ????????? ?????:]?????? ??????? ?????? # ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ?????????. ?????: ????????? ????????: ???? ???????? ?????? ???????? ?????: ????????. ??????: ?????? ?????????? ?????: ???????. ??????: ????? ????? ?????: ??????. ??????? ??????. ????????? ????????? ??? ?????????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

1. (4303)- Ebû Osmân en-Nehdî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'ı Zâtu's-Selasil ordusunun başında göndermişti.
Amr İbnu'l-As der ki: "(Ya Resûlulah) sana en sevgili insan kimdir?" dedim. "Aişe'dir!" buyurdular. Ben tekrar sordum:
"Erkeklerden kim?"
"Onun babasıdır!" buyurdular. Ben bir kere daha sorayım dedim:
"Sonra kim?"
"Ömer" buyurdular ve bazı erkek (adları) saydılar. Beni en sona atacak korkusuyla sükût edip başka sormadım." [Buhârî, Megazî 63, Fedâilu'l-Ashab 5; Müslim, Fedâilu'l-Ashâb 8, (2384).][187]

AÇIKLAMA:

1- Bu, hicretin 8. yılında Cemâziyelâhir ayında cereyan etmiş bir gazvedir. 7. yılda olduğu, Muta seferinden sonra cereyan ettiği de söylenmiştir. İbnu Sa'd'ın kaydına göre, Resulullah, Kudâ'a kabilesinden bir büyük grubun, Medine'yi basmak üzere toplanmakta olduklarını istihbar eder. Bunun üzerine derhal Amr İbnu'l-As'ı çağırıp beyaz bir sancakla Ensar ve Muhâcir'den 300 kişiyle yola çıkarır. Arkadan da Ebû Übeyde ile 200 kişilik takviye gönderir.
2- Bu gazveye Zâtu'sselasil (zincirliler) denmesinin sebebi, müşriklerin savaştan kaçmalarını önlemek için, birbirlerni zincirlerle bağlamalarından dolayıdır. Başka tahmin de söylenmiştir. Burası Vâdi'l-Kura'nın gerisinde Medine'ye 10 günlük mesafede bir yerdir. Bu sefer, "Lahm ve Cüzâm azvesi" diye de adlandırılmıştır. Lahm ve Cüzâm iki büyük kabilenin ismidir.
3- Hadis, muhtelif vecihlerden, farklı ziyadelerle geliştir. Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh)'ı bu soruya sevkeden husus, emrine verilen askeri birlikte Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer gibi büyüklük ve Resulullah'a yakınlıkları herkesçe bilinen kimselerinde yer alması. Kendisi şöyle anlatır: "İçimden kendi kendime dedim: "Benim Resulullah nezdinde müstesna bir mevkim olmasaydı Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anh)'nın da bulundğu bir ordunun başına beni koymazdı." Gidip önüne oturdum ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana insanların en sevgilisi kimdir?" diye sordum..."
Yani Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh) zanneder ki, kendisini Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'e komutan yapması, Resulullah nezdinde onlardan daha sevgili olduğnun delilidir. Ancak sorunca anlar ki, en başlarda yok.
Hadis bize şu mesajı vermektedir. Resulullah, kişilere bir kısım kritik vazife verirken, onların kendisine yakınlığına, muhabbetinin derecesine değil, öncelikle liyâkata bakıyordu. Nitekim, aynı gazve sırasında Amr'la Hz. Ömer arasında çıkan ihtilaflar, sefer dönüşü Resulullah'a intikal ettirilince, Amr'ı, her meseledeki tavrı sebebiyle takdir etmiştir. Şöyle ki:
* Arkadan yetişen Ebû Ubeyde bir kısım gerekçeler ileri sürerek imamlığa layık olduğunu söyler. Amr "Sen değil, ben komutanım, sen bana yardımcısın" der, imamlığı vermez. Hatta gece soğuktur, ihtilam olur, yıkanamaz, teyemmümle namaz kıldırır.
* Amr, bu gazve sırasında ateş yaktırmaz. Hz. Ömer bu yasağı uygun bulmaz, ihtilafa düşerler. Hz. Ebû Bekr: "Amr'ı bırak. Zira, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu başımıza harp sanatını öğretmeden koymaz" der. Bir başka rivayette Amr bu yasağa itiraz edenlere sert çıkar: "Kim ateş yakacak olursa içine atacağım!" der.
* Düşmanla karşılaşılır, Amr, hezimete uğratır. Askerlerden bir kısmı "peşlerine düşelim!" der. Amr kabuletmez.
Sefer dönüşü bu ihtilaflar Resulullah'a söylenir. Aleyhissalâtu vesselâm Amr'a niye öyle yaptığını sorar: Amr: "Ateş yakarak düşmana yerimizi haber vermeyi, sayımızın azlığı hususunda bilgi vermeyi hoş bulmadım. Takip etmeyi de "onların imdad kuvvetleri bulunabilir" endişesiyle terkettim" der. Resulullah her davranışını takdirle karşılar.
3- Bu rivayette Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Aişe (radıyallahu anhum)'un faziletleri, diğer sahabelere nazaran faziletçe akdem oluşları açık şekilde gözükmektedir. Hadis, bu yönüyle Hz. Ali'nin akdem olduğunu iddia eden Şiilerin aleyhine, Ehl-i sünnet'in lehine şâhid olmaktadır.[188]

*** TEBÜK GAZVESİ**

?4304 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????????? ????????? ??? ??????? ?????? # ???????? ????????? ?????? ?? ?????? ??????????? ?????? ???????? ???????. ???????????? ?????? ????????? ??? ???????. ????????: ??? ??????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ??????????????. ???????: ??????? ? ??????????? ???? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ??? ??????? ???? ?????? ??? ????????
???????? ????????? ??? ????????? ?????????????? ????????? ?????? ????? ??????? ??? ?? ??????: ???? ???????? ?????????????? ????????? ?????????????? ??????? ????????????? ????????? ????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????????? ??????? ??? ??????????. ??????: ???? ????? ??????? ??? ???? ??????? ?????? # ??????????? ???? ?????? ??????????????. ???????????? ??? ????????? ???????. ????????: ???? ??????? ?????? # ??????????? ???? ??????? ??????? ??????? ? ????????? ?????? ????????? ????? ????????? ??? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? # ????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????. ????? ????????? ??????? ?????? ????? ? ????????? ????? ???????????? ??????? ???? ????????. ????????: ??????? ?????? ???????? ??????????? ?????????????? ??? ????????? ??????????? ????

????? ???????? ???????? ????? ????? ????????? ??????? ?????? ????????? # ????????????? ????? ?????????? ???? ???? ?????[. ????? ??????
.

1. (4304)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ashabım, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a usre (darlık) ordusu, yani Tebük Gazvesi sırasında yüklerini koyacakları deve hakkında sormam için beni gönderdiler.
Yanına vardığımda meğer öfkeliymiş de ben hissedememişim.
"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, arkadaşlarım size, beni gönderdiler, kendilerine yük devesi vermenizi istiyorlar."
"Vallahi ben onlara hiçbir yük devesi veremem!" buyurdular. Ayrıldım, ama üzgündüm, hem yük devesi verilmeyişine, hem de bana kızmış olabileceği korkusuyla üzgündüm. Arkadaşlarımın yanına varıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğini kendilerine haber verdim.
Sonra Resulullah bana birini [Bilâl'i] göndererek beni çağırdı ve:
"Şu çifti, şu çifti, şu çifti al! Bunları arkadaşlarına götür. Ve dedi ki: "Allah -veya Resulullah- sizi bunlarla taşıyacak, bunlara binin" dedi. Ben onları arkadaşlarıma götürdüm ve: "Resulullah sizleri bunlarla taşıyacak. Lakin, vallahi sizden biri, sizin için ilk istediğim zaman, Resulullah'ın söylediğini ve vermem dediğini duyan birine gitmedikçe yakanızı bırakmam" dedim. Arkadaşlarım:
"Vallahi sen yanımızda (müttehem değilsin), doğru söylediğine inanıyoruz. Ama sen yine de dilediğini yap!" dediler. Ebû Musa, onlardan bir grupla gitti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önce söylemiş olduğu sözü işitenlere, vardılar. Bunlar Ebû Musa'nın kendilerine söylediği şeyleri aynen söylediler." [Buhârî, Megâzî 78, 74, Humus 15, Zebâih 26, Eymân 1, 4, 18, Kefâret 9, 10, Tevhid 56; Müslim, Eymân 8, (1649).][189]

?4305 ?2? ?????? ????????? ???? ?‘?????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ?????? ?????? # ??? ???????? ??????? ?????????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? # ?????????? ??? ??????????? ????????: ?? ???? ???????? ????? ???? ????????? ???????? ?????? ???? ?‘??????? ??????: ????? ???????? ???? ??? ?????????? ???????? ??????????? ???????. ????????: ?????? ?????: ????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????: ?????????? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????? ???????????? ????? ????????? ????????. ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???????. ????? ?????: ????????? ??????????? ????? ?????: ????????? ????????. ???????: ??? ???? ????????? ??? ???????? ??????: ??????? ???? ??????????? ??????? ???????? ???? ?????: ???? ????????? ??? ????? ????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??? ????.?????? »???????? ?????? ????????« ???? ?????????? ??????? ???????????? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ??????????: ??? ??????? ???????? .

2. (4305)- Vâsile İbnu'l-Eska' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük Gazvesine katılmak için çağrıda bulundu. Ben hemen ehlime gittim. Gazveye gitmeye yöneldim. Resulullah'ın ashâbının ilk kısmı yola çıkmıştı bile, Medine'de seslenmeye başladım:
"(Ganimetten gelecek) hissesi taşıyana olacak bir kimseyi (devesiyle) taşıyacak bir kimse yok mu?" diyordum. Ensâr'dan yaşlı bir zât:
"Kendisini münâvebe ile bindirmem ve yiyeceğini de vermem karşılığında (savaştan elde edeceği) hissesi bize olmak kaydıyla götürürüm!" dedi. Ben:
"Anlaştık!" dedim. Ensârî:
"Öyleyse Allah'ın bereketi üzere yürü!" dedi. Böylece en hayırlı bir arkadaşla yola çıktım. Allah ganimetde nasib etti, hisseme bir miktar deve isabet etti. Bunları sürüp, (beni devesine olan Ensariye) getirdim. Adam çıkıp devesinin havıdındaki çullardan biri üzerine oturdu, ve:
"Bu develeri sen geri sür!"dedi. Sonra tekrar:
"Sen bu develeri ileri sür, (bana getirme)!" dedi ve ilave etti: "Ben senin bu develerini değerli görüyorum" dedi. Vesile de:
"Bu başlangıçta anlaştığımız şarta göre senin ganimetin!" dedim. Ama Ensârî:
"Ey kardeşimin oğlu, ganimetini al. Ben senin bu maddi payını istememiştim (sevaba, manevi kazanca iştirak etmeyi düşünmüştüm)" dedi." [Ebû Dâvud, Cihad 123, (2676).][190]

AÇIKLAMA:

1- Tebük savaşını anlatmazdan önce, son hadisle ilgili bir noktayı açıklayalım:
Bu hadiste bir antlaşma mevzubahis: Cihada giden kimse emânet binek alacak mukabilinde, ganimetten terettüp edecek kimseyi binek sahibine verecek. Binek veren'in niyeti bu değilmişse de, anlaşılan bu dur. Bu esasa göre anlaşma yapılmıştır. Alimler böyle bir akit caiz mi değil mi? diye ihtilaf etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, atını ganimetin yarısı karşılığında veren kimse hakkında: "Bunda bir beis olmamasını ümid ederim" demiştir. Evzâî: "Ben bunu câiz görürüm" der. İmam Mâlik mekruh addeder. Şafiî mezhebine göre, atı ganimetteki pay karşılığı vermek caiz değildir. Böyle bir şey yaparsa, ona binme parası ne tutarsa o ödenir.
2- Tebük Gazvesi, hicretin dokuzuncu yılında, Receb ayında ve Veda Haccı'ndan önce yapılmıştır. Tebük, Medine-Şam şehri arasındaki mesafenin yarı yolunda yer alır. Medine'den ondört merhale uzaklıktadır.
3- Bu gazveye Gazvetü'l-Usre de denmiştir. Usre, sıkıntı, darlık manasına gelir. Bu isim ayet-i kerimeden alınmıştır. Zira, Tebük seferine temas eden âyette "Andolsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Peygambere uyan Muhacirlerle Ensârın ve Peygamberin tevbelerini kabul etti" (Tevbe 117).
Seferin bu vasıf alışı, son derece sıcak bir mevsimde yola çıkılmış olmasından, bineklerin azlığından kaynaklanıyordu. Ayrıca meyve mevsimi olduğundan, kimse sefere çıkmak istemiyor, meyveleriyle beraber olmak istiyordu. Seferin sıkıntılı olmasının bir sebebi de bu idi. Nitekim Ka'b İbnu Mâlik bu yüzden sefere katılamamıştı. Ordu kalabalıktı, ihtiyaç miktarı suyu ve yiyeceği taşımak müşkil idi. Çok kere susuzluk çekilmiş, develerin kesilip hörgüçlerindeki su sıkılıp içilmiştir. Binme, yiyecek gibi başka sıkıntılar da olmuş, netice itibariyle "sıkıntılı" manasına Gazvetu'l-Usre denilmiştir. Resulullah'ın gerek suyun ve gerekse yiyeceğin bereket kazanmasıyla ilgili mucizeleri bu sefer sırasında fazlaca görülmüştür.
Tebük isminin bir göze ismi olduğu kabul edilir. Ancak suyu pek azdır. Aleyhissalâtu vesselâm abdest alır, suyunu gözeye boşaltır. Göze zengin bir çeşme haline gelir ve bütün ordu su ihtyacını oradan görür.
4- Bu gazveye çıkış sebebi, Medine'ye gelen bir haberdir. Şam'dan Medine'ye zeytinyağı getiren Nebâtiler "Rumların müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırladığı, bunlara Lahm, Cüzzâm, Gasân gibi henüz İslâm'a girmeyen diğer Arapların da katıldığı, öncü birliklerin Belkâ'ya kadar geldiği haberini getirirler."
Aleyhissalâtu vesselâm derhal sefer kararı verir ve halka hazırlanmalarını ilan eder. Başta Mekke olmak üzere bütün taşradaki müslümanlara, kabilelere, sefer hazırlığı yapmalarını bildirir. Nereye gidileceğini, düşmanın azametini açıkca belirtir. Tâ ki ona göre hazırlansınlar. Bazı rivayetlerde, Tebük seferine kadar bütün seferlerde asıl hedefin söylenmediği, hep başka yerler söylenerek gizlendiği kaydedilmiştir. Fakat Tebük seferinde "Düşmanın kuvveti, sıcaklığın şiddeti, mesafenin uzaklığı sebebiyle hedef gizlenmedi.
Seferin sebebini anlamada Taberânî'nin şu rivayetini kadetmede fayda var.
"Hristiyan Araplar Herakliyus'a şöyle yazarlar: "Peygamberlik iddia ederek çıkan şu adam var ya! Helâk oldu. Kıtlığa maruz kaldılar, malları da helâk oldu." Bunun üzerine Herakliyus, Kıbâd adında bir şefin komutasında 40 bin kişilik bir ordu hazırladı.Haber Resulullah'a ulaşınca, harekete geçti."
O sıralarda gerçekten İslâm devleti henüz güçlü değildi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), herkesi imkanı nisbetinde sadaka vermeye, bağışa davet etti. Herkes bir şeyler veriyordu. Zenginler daha çok veriyordu. Hz. Osman Şam'a kervan göndermiş idi. "Ya Resulullah bu ikiyüz deve semeriyle, çuluyla bağışımdır. İkiyüz okiyye de (para veriyorum" dedi. Bir başka riayette onun bağışı 300 deve, 1000 dinar altın idi. Hz. Ebû Bekr mevcut malının hepsini, Hz. Ömer yarısını bağışladı.
Resulullah bu sefere imkan nisbetinde çok kimsenin katılmasını istiyor, mazereti olmadıkça kimsenin geride kalmamasını emrediyordu. 80 küsür münafik özür beyan etti, onlara izin verdi. Bedevilerden de bir o kadarı özür beyan ettilerse de onlara izin vermedi. Ciddi bir mazereti olmayan birkaç müslüman da katılmadı. Anak sefer dönüşü bu dört kişiyi Resulullah cezalandırdı, Allah'tan af âyeti gelinceye kadar cemiyetten tecrid etti. Elli gün kadar hayat burunlarından geldi.[191] Bu seferde yedi kişi de bekkâun (ağlayanlar) diye şöhret kazandılar. Bunlar pek fakir kimselerdi. Resulullah'a müracaatla, katılabilmek için binek istediler. Aleyhissalâtu vesselâm "Yok, veremem" deyince ağlayarak ayrıldılar. Müslümanları, o devrin süperine ezdirmek ümidiyle yahudiler de şamataya, halkın moralini bozmaya başlarlar. Rivayete göre: "Ey Muhammed, derler. Eğer sâdık bir peygambersen, haydi Suriye'ye git! Orası mahşer (kurulacak) yerdir. Peygamberler diyarıdır." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine Şam'a (Suriye'ye) gitmek düşüncesiyle sefer açar, Tebük'e gelir. Tebük'e vâsıl olunca şu ayet nazil olur: "Memleketinden çıkarmak için seni neredeyse zorlayacaklardı. O takdirde senin ardından onlar da pek az kalabilirlerdi..."(İsra 76)
5- Resulullah'ın ordusu be seferde 30 bin kişiye ulaşır. Atlıların sayısı da 10 bini bulur.
Resulullah Tebük'te 20 gün kalır, Rumları bekler. Herakliyus o sırada Humus'tadır.
Eyle'nin şefi Yuhanna İbnu Rü'be gelerek Hz. Peygamber'le sulh antlaşması yapar, cizyeye bağlanır. Verecekleri cizye 300 dinardır. Ezruh şefi ile 100 dinara sulh yapılır. Cerbe, Makma halkı ile, mahsullerinin yarısı karşlığında sulh yapılır.
Resulullah burada iken Hâlid ibnu Velid'i 420 atlı ile Dûmetu'l-Cende şefi Ukaydir İbnu Abdilmelik'e gönderir. Bu, Kinde hıristiyanlarındandır. Hâlid, Resulullah'ın önceden

söylediği gibi, Ukeydir'i öküz avlarken yakalar. Resulullah'a getirir. Onun da hayatı bağışlanır. 2800 deve, 400 mızrak cizye olarak alınır. Resulullah humus aldıktan sonra gerisi askerlere dağıtılır.
Burada yirmi gün kadar beklendiği halde ne Herakliyus, ne de Hıristiyan Araplardan kimse savaşa cesaret edip gelemez. Resulullah Medine'ye döner.
Dönüş sırasında Vâdi'l-Müşakkak'ta, duası bereketine, sızıntı halinde akan bir su, orduya yetecek berekete ulaşır.
Medine'ye yaklaşınca Mescid-i Dırâr'ın haberini alır. Mâlik İbnu'd-Duhşum'u göndererek yaktırır.
6- Tebük seferi, çok kârlı bir sefer olmuştur.
* Sıkça müslümanlara endişe kaynağı olan, Bizans heyulasının korkulacak bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır. "Geldik, geliyoruz!" diye hava sıkan veya münâfik ve yahudilerce "Geldiler! Gelecekler, müslümanları ezecekler!" gibi moral bozucu tesirler hasıl eden propagandalara kaynak olan Bizans'ın ne olduğu anlaşılmış oldu; Bizans süperi, meğerse, artık pençeleri dökülmüş, dişleri sökülmüş, adaleleri çözülüp güçsüz kalmış ve hatta mefluç hale düşmüş bir arslan; arslan postuyla yapılmış bir korkuluk haline gelmiş de bilinmiyormuş. Böylece anlaşılmış oldu. Resulullah'ın Tebük seferiyle meydanlardan kaçtığı görülen Rum'un üzerine müslümanlar cesaretle gidecek, o da çekile çekile İstanbul'un surlarına kadar gerileyecek; Suriye, Irak, Mısır, Anadolu birer birer İslam'ın yed-i beyzâsına teslim olacaktır. Son kalıntılarını da Fatih İstanbul'dan atacaktır.
* Bizans'a karşı yapılan bu seferin ruhlarda nasıl bir rahatlama hâsıl ettiği şuradan da anlaşılmalıdır: Sefer dönüşü müslümanlar İbnu Sa'd'ın kaydına göre, "Artık cihad bitti!" diye silahlarını satmaya başlarlar. Bu durum Resulullah'a ulaşınca: "Deccal çıkıncaya kadar ümmetimden bir grup Allah yolunda cihâda devam edecektir" buyurarak silahı bırakmayı yasaklar.
Müslümanları bu havaya getiren husus, kanaatimizce şu idi: Hicaz ve çevresi yani Arap yarımadası şirkten temizlenmiş müşrik korkusu kalmamıştı. Müslümanları yukarıda temas ettiğimiz üzere, Rum korkutuyordu. Tebük seferi'yle Rum'un ne olduğu anlaşılıp, Bizans'ın müslümanlara komşu vilayetleri de cizyeye bağlanınca sanki korkacak bir şey kalmamıştı, İslâm hedefine ulaşmıştı. Ama Resulullah'ın misyonu, insanlığın tamamına mesaj götürmekti. Müslümanlar yeni hedeflere, yeni fetihlere hazırlanmalıydı. Resulullah rahavete düşülmemesi, cihad mevzuunda gevşekliğe sapılmaması için gerekli tedbirleri alacak, yeni hedefler gösterecektir.
* Tebük Seferi, İslam cemiyetinde münafıkların hâla varolmaya devam ettiğini ortaya koydu. Bir kısım ayetler onların bu vesile ile ortaya koydukları haller üzerine inmiştir. Şöyle ki:
** Münafık şeflerden biri sefere katılmamak için, bahane olarak, Resulullah'a: "Gittiğim takdirde Bizans kadınlarına dayanamam. Beni fitneye atma" manasına gerekçeler ileri sürmüştü. Hakkında şu ayet indi (meâlen): "Onlardan, "bana izin ver, beni fitneye düşürme"diyen vardır. Bilin ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdi..." (Tevbe 49)
** Bazıları halka, "sıcakta sefere mi çıkılır!" diye mâni olmaya çalışmıştı. Haklarında şu âyet indi: "Allah'ın peygamberinin hilafına (sefere çıkmayıp, Medine'de geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad hoşlarına gitmedi. "Sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke bilseydiler" (Tevbe 81).
** Sefer sırasında da bir kısım fitnelere tevessül ettiler. Birisi şu: "Resulullah'ın devesi kaybolmuştu. Münâfiklardan biri: "Muhammed size semadan haber getirdiğini iddia eder, ama devesinin nerede olduğunu bilmez!" der, teşviş çıkarmaya çalışır. Resulullah işitince: "Vallahi ben gaybı bilmem, Allah'ın bana bildirdiğini bilirim. Devem falanca vadide, yuları bir ağaca takılmıştır, gidin getirin" der. Aynen dediği gibi çıkar.
** Medine'de kalan münafıklar, müslümanlardan ayrı olarak bir araya gelebilmek için kendilerine mahsus, hususi bir mescid yaparlar. Kur'an-ı Kerim ifadesiyle bu, Mescid-i Dırar'dır. Bu hususta şu âyet nazil olur: "Zarar vermek, inkâr etmek, müminlerin arasını ayırmak, Allah ve peygamberine karşı savaşanlara daha önceden gözcülük (casusluk) yapmak üzere bir mescid kurup, "Biz sadece iyilik yapmak istedik" diye yemin edenlerin yalancı olduklarına şüphesiz ki Allah şâhiddir. Ey Muhammed o mescide hiç girme. İlk gününden beri Allah'a karşı gelmekten sakınmak için kurulan mescidde bulunman daha uygundur.." (Tevbe 107).
** Tebük'le ilgili mühim hadiselerden biri savaşa izinsiz, mazeretsiz katılmayan üç müslümanla ilgili olarak gelen ayettir. Resulullah bu üç kişiyi insanlarla konuşmaktan, insanların herhangi bir hizmetine mazhar olmaktan yasaklamıştı. Bir nevi içtimâî boykota mahkum edilmişlerdi. Bütün genişliğine rağmen yeryüzünü pek daraltan, çok sıkıntılı bir elli günden sonra onların affını ilan eden ayet gelir: "Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek, nefisleri kendilerini sıkıştırıp, Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan savaştan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti..." (Tevbe 118) [192]

---

[1] Bu hususu, Hicretle ilgili bölümün sonunda, daha derin bir tahlile tabi tutarak, sabır, hicret ve savaşın şartlara göre hedefe götüren farklı -fakat aynı müessiriyette- vasıtalar olduğunu göstereceğiz.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/83-85.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/85.
[4] Burada Bedr gazvesine kadar olanları çok kısa olarak tanıtacağız. İleride bunlar hakkında daha geniş bilgi gelecek.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/85-86.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/86.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/86.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/87.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/87.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/87.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/88-89.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/89-91.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/92.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/92-93.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/93.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/93.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/94.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/94.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/95.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/95-96.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/96.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/97.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/97-98.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/98-99.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/99.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/100.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/100-101.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/101-102.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/102.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/103.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/103-105.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/105-106.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/106.
[34] Bu antlaşma metnini Hicret'le ilgili bölümün Umumî Açıklama kısmında kaydedeceğiz.
[35] Az ileride Hendek savaşı anlatılacak (4259-4268. hadisler).
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/106-108.
[37] Humus, ganimetten alınan beşte bir devlet payıdır. Daha önce genişçe açıklandı.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/108-110.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/111-112.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/112-114.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/115.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/116-117.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/118.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/118-119.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/119.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/119-120.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/121-123.

[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/123-124.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/124.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/125.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/125.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/126.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/126.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/126.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/127.
[56] Rebaiyye, iki öndişle köpek dişi arasındaki dişe denmektedir. Dilimizde onun ayrı bir ismi yoktur.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/127-128.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/128-133.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/133-134.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/134.
[61] Bir rivayette şöyle denir: "Ve aleykesselâm ya Hubeyb. Onu Kureyş katletti" der.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/136-138.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/138-140.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/140.
[65] Bu sözü, malından hayırda bulunması teklif edildiği zaman, Kârun söyler.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/141-142.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/143.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/144-145.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/146.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/146-147.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/147.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/148.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/149-150.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/150-151.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/151.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/151-154.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/154-157.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/158.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/158-159.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/159.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/159.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/159-161.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/162.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/162.
[85] (Zû-Karad ve Hayber Gazveleri de burada zikredilir.)
[86] Bahsin sonunda bu zât hakkında bilgi verilecek.
[87] Lât, Kureyş ve Sakîf'in tapındığı belli başlı putlardan biri idi. "Annenin bezrini yala" şeklinde sebbetmek, Cahiliye Araplarında bir küfür çeşidi idi.
[88] Vâkidînin bir kıssasına göre, Mugîre İbnu Şu'be müslüman olmazdan önce, Sakîf'in Benî Mâk kabilesinden 13 kişiye Mısır Melikî Mukavkıs'ı ziyaret ederler. Mukavkıs, Mugîre dışında hepsine iltifatta bulunur, ikramlar yapar. Kendisine ayırım yapılmasına kızan Mugîre, dönüşte yol esnasında içip sarhoş olup uyuyan arkadaşlarını öldürür, mallarını gasbeder. Bu hâdise, Benî Mâlik'le Mugîre'nin kabilesi olan el-Ahlâf'ın arasını açar. Amcası Urve İbnu Mes'ud, Mugîre'nin cinayetinin gerektirdiği 13 kişilik diyet ödeme cezasını üzerine alarak hâdiseyi yatıştırır ve onu ödemeye çalışır. Urve bu hâdiseye âtıf yapmaktadır.
[89] Bu rivayete göre, mezkur âyetler, Ebu Basîr hâdisesiyle ilgili olarak nâzil olmuş gözükmektedir. Halbuki 798 numaralı hadiste açıklandığı üzere (3.cilt s. 247), Resûlullah'a ani baskın yapmak için gelen 80 kişilik bir müşrik grubunun yakalanması üzerine inmiştir.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/172-181.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/181-182.
[92] "Sa', ile sendere kilesi ölçelim." Sa' küçük bir ölçektir. Sendere ise büyük ölçek demektir. Çabuk mânasına da gelir. Az bir güçle çok iş yaparım veya az zamanda çok iş yaparım gibi mânalara gelir.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/191-197.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/198.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/198.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/198-201.
[97] Süheyl, kolay mânasına gelen sehl kökünden gelen bir isimdir. Resûlullah'ın güzel isimle tefe'ülde bulunduğuna kaç sefer temas ettik.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/201-202.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/202-203.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/203.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/203-205.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/205-206.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/206-207.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/207-208.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/208-209.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/209-210.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/210-211.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/211-213.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/214-215.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/215.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/216.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/216.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/217.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/218-219.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/219-220.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/221.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/221-222.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/223-224.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/225.
[120] Bu ifadeyi, İbnu Hacer, başka sahih rivayetlere muhalif bulur. O, rivayetlere göre, "Halid radıyallahu anh Mekke'nin aşağı kısmından, Resûlullah yukarı kısmından şehre girmiştir. Muhacirlerin başında olan Zübeyr de yukarı kısmından, Kedâ'dan girmiştir..."
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/226-228.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/228.
[123] İbnu Hatal, af dışı ilan edilenlerden biri idi. Az ileride fethi anlatırken temas edeceğiz.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/229.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/230.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/230-231.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/231.

[128] Bu bahisle ilgili geniş açıklama daha önce yapıldı (1408.hadis, 5.cilt, s. 513-521).
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/232.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/233.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/233.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/234.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/234.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/234-235.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/235-237.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237-238.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238-239.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/239.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/239.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/240.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/240-242.
[149] Mekke sulh yoluyla mı, savaşla mı fethedildi, ihtilaflıdır. Ganimet kılınmaması sulh yoluyla fethedildi diyenlere delil olmuştur. Ancak ulemânın ekseriyeti savaş yolu ile fethedildiği, ancak, affedilerek ganimet kılınmadığı, fethedilen her beldenin ganimet kılınmasının vecîbe olmadığı, bunun başka beldelerde de uygulandığını söylemişlerdir. Teferruata girmeyeceğiz. mağlup tarafın insanı daima esir edilmiş, malı da ganimet.Mekke, sinesinde barındırdığı mukaddes emânetin hürmetine, kandan ve yağmadan korunmuştur. Resulullah o ilahi emanetin yani Ka'be mukaddesinin hürmetine, en azılı düşmanları olan Kureyşlileri de o mukaddesi muhafaza ve ona bakımda sebkat eden hizmetleri hatırına aff-ı umumiye mazhar etmiştir.Tabiî ki bu beklenmeyen bir şeydir.Kureyşliler, ilk vehlede, Resulullah'tan, böyle bir zafer kendilerine müyesser olması halinde, müslümanlara yapacakları muameleye paralel bir muamele beklemiş olmalılar.Nitekim bu endişe, bu babta kaydedilen hadislerde bile görülmektedir. Hatta, rivayetlerin daha umumi bir değerlendirilmesine gidilecek olsa, bu meselede, Medine menşe'li Ensâr ile, Mekke menşe'li muhacirler arasında bile bir fark görmek; Medinelilerin, buranın fethini de diğer fetihler gibi görmeye mütemâyil; Mekke menşelilerin ise şehrin kandan ve yağmadan korunmasına mütemâyil olduklarını görmek mümkündür.Söz gelimi, 4278 numaralı Urve hadisinde Medineli Sa'd İbnu Mu'âz, Ebû Süfyân'a:"Ey Ebû Süfyân! Bugün, savaş günüdür, bugün Ka'be'nin helal addedileceği gündür!" der.Bu rivayette (4278) açık değilse de, bir başka rivayette, Sa'd'ın ağzından çıkan bu cümlenin "bir muhacir tarafından" derhal Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaştırıldığı belirtilir.Ebû Süfyân, Sa'd'ın bu sözü üzerine Resulullah'ın amcası Abbas'a, Resulullah nezdinde iltimasta bulunarak, şehrin "istihlâl"den yani "kan ve mal" yönüyle helal addedilmekten korumasını taleb eder: "Ey Abbas, (Sen Mekkelisin, üstelik Resulullah'ın amcasısın, müslüman da oldun). Bugün muhafaza vazifesi yapacağın en iyi fırsat. Göreyim seni (şehri yağmalatma!)" der. Bir başka rivayet, Abbas'ın bu endişeyi çoktan hissettiğini, Mekke'ye zorla değil, halkına emân verilerek girilmesinin yollarını aradığını, bu maksadla şehre haber gönderecek bir oduncu bulmak üzere Resulullah'ın atına binerek gezintiye çıktığını, Erâk Vadisi'ne gelince Ebû Süfyan ve diğer iki arkadaşına rastladığını belirtir.
[150] Bu husus kaynaklarımızda ihtilaflıdır. Resûlullah, Sa'd'dan alınan bayrağı oğlu kAys'a veya Zübeyr'e vermiş olmalıdır. İbnu Hacer şöyle te'lif eder: "Ali, Sa'd'dan alınca, Aleyhissalâtu vesselâm Sa'd'ın gücenmiş olabileceğini düşünerek, Sa'd'ın oğlu Kays'a vermiştir. Sonra da Sa'd, oğlu Kays'ında Resûlullah'ın hoşuna gitmeyecek bir davranışı olabilir endişesiyle Resûullah'a müracaat ederek, sancağı ondan almasını taleb etmiştir. Bunun üzerine sonunda Aleyhissalâtu vesselâm Zübeyr'e vermiştir." Zübeyr'in de Mekkeli olduğu mâlum."Kavmi" ne kötülük yapmaması için başta Ebu Süfyan olmak üzere, Mekkelilerin Resûlullah'a muhtelif müracaatları olmuştur. Bunu şiir okuyarak yapan "kadın" da vardır. Resûlullah, Ebu Süfyan'a, Sa'd'ın "Bugün harb günüdür..." sözüne bedel: "Bugün rahmet, merhamet günüdür. Ey Ebu Süfyan Allah Kureyş'i aziz kılacaktır" diyerek teselli verdiğini görüyoruz.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/242-245.
[152] Bu hususta geniş açıklama ve kaynaklar için İslâm'da Çevre sağlığı adlı kitabımız görülebilir.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/245.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/245-246.
[155] Belki de diye ifade edebildiğimiz terecci'nin Allah ve Resûlü'nün kelamında, ihtimalî değil, kesin vukû'u ifade ettiği usul kaidasidir (İbnu Hacer).
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/246-249.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/249.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/249-251.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/252-253.
[160] **Tulekâ:** Talîk'in cem'idir. Mekke fethedilince esir durumuna düştüğü halde Hz. Peygamber'in esir muamelesi yapmayıp, azad ettiği Mekke halkı. İçinde müslüman olmayanlar da vardı.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/254.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/255-256.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/256.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/257.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/257-260.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/261-262.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/262.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/263.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/264.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/264.
[171] Bu meselede geniş bilgi 1. ciltte geçti: S. 456-457.
[172] Bunların hikayesi Ka'b İbnu Mâlik'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. Hadis (4,14).
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/265-267.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/267-268.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/268.
[176] Buna Serriyyetü'l Ensâri de denmiştir.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/269.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/269-270.
[179] Veda Haccından önce.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/271-272.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/272.
[182] Veda Haccından önce.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/273.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/274.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/275.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/275-276.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/276-277.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/277-278.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/279-280.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/280-281.
[191] Bunların hikayesi Ka'b İbnu Malik'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. Hadis (4/14).
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/281-286.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KISKANÇLIK BÖLÜMÜ
KISKANÇLIK

KISKANÇLIK BÖLÜMÜ

KISKANÇLIK

?4306 ?1? ???? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??? ?????? ??????????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4306)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah kıskançtır, mü'min de kıskançtır. Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram ettiği şeyi yapmasıdır." [Buhârî, Nikâh 107, Müslim, Tevbe 36, (2761); Tirmizî, Radâ 14, (1168).][1]

AÇIKLAMA:

Kıskançlık diye çevirdiğimiz kelime gayret'tir. dilimizde gayret kelimesi kıskançlık manasına kullanılmaz. Çaba veya cehd manasındadır. Kadı İyaz, kıskançlık manasına olan gayret'in, kelime olarak tegayyürü'lkalb'ten inşikak ettiğini söyler. Şöyle der: "Bu kendine mahsus olan şeyde müşâreke (ortaklık) sebebiyle öfkenin kabarması, kalbin tegayyürüdür." Bu hal, en ziyade karıkoca arasında olur. Söylediğimiz bu husus insanlar hakkındaki kıskançlığı açıklar.

Allah'a nisbet edilen kıskançlığa gelince: Bu hususta Hattâbî derki: "Allah hakkında kıskançlığın ne olduğunu en iyi açıklayan şey Ebû Hureyre hadisidir." Hattabî burada, sadedinde olduğumuz hadisi kasteder. Çünkü orada; "Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram ettiği şeyi yapmasıdır"denir. İyaz der ki: "Allah hakkında gayret'in, onu yapanın hâlini değiştirdiğine işaret olması da muhtemeldir. Dendi ki, asıl itibariyle gayret, hamiyet ve izzeti nefisdir. Bu tarif, "gayret"i tegayyürün gerektirdiği şeyle tefsir etmektir, böylece gadaba râci olur. Cenâb-ı Hak, Kitabında gadab ve rıza'yı kendi nefsine nisbet etmiştir." İbnu Arabî der ki: "Tegayyürün Allah hakkında muhal olduğu kat'î delille sabittir. Öyleyse lâzımı ile tevili gerekir. Onun lâzımı ise vâid'dir ve faile ceza verilmesidir." Aynî, "Allah'ın gayretini (kıskanmasını), fevâhişten (çirkin fiillerden) yasaklaması ve onları haram kılması ve onlardan menetmesi" diye tarif eder ve şöyle açıklar: "Çünkü gayyur (kıskanç), kıskandığı şeyden başkasını zecr eden (yasaklayan kimsedir). Bu hususu, Resululah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Allah kıskanç olduğu için fevâhişi haram etti "hadisi açıklamıştır. Yani haram etti demek, işlenmesini yasak etti demektir. Yine Aleyhissalâtu vesselâm buyurmuştur ki: "Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram kıldığı şeyi yapmamasıdır."[2]

?4307 ?2? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ????? # ???????: ? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ????? ??????? ??????????? ??? ?????? ??????? ???? ??????? ??? ????? ?????? ??????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (4307)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle diyordu: "Allah'dan daha kıskanç kimse yoktur. Bu sebeptendir ki fevâhişin açığını da kapalısını da haram kıldı. Medihten Allah kadar hoşlanan bir kimse de yoktur. Bu sebeptendir ki nefsini medhetmiştir." [Buhârî, Nikâh 107, Tefsir, En'âm 7, Tefsir A'raf 1, Tevhid 15; Müslim, Tevbe 33, (2760); Tirmizî, Daâvât 97, (3520).][3]

AÇIKLAMA:

1- Fevâhiş kelimesi fahişenin cem'idir. Fâhişe, gerek söz ve gerekse fiille icra edilen herçeşit çirkin fiildir. Allah'ın bütün haramları fevâhiş'e girer. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de şöyle açıklar: "Hadiste fuhş, fâhşe, meâsi ve günahlardan çirkinliği fazla olanlara denmiştir. Çoğu kere de zina manasında gelmiştir."

2- Allah'ın medh'i sevmesi hakkında Aynî der ki: "Bu, kulların maslahatına bir durumdur. Çünkü kullar, Allah'a (güzel isimlerle tesmiye, nâkıs sıfatlardan tenzih ve kemal sıfatlarıyla tavsif etmek suretiyle) senâ etmekle sevap kazanırlar ve bundan istifade ederler. Değilse Allah Teâla Hazretleri bütün âlemlerden müstağnidir, hiç bir şeye ihtiyacı yoktur. İnsanların medh'i Ona bir fayda vermediği gibi, medhi terketmeleri de zarar vermez.

Hadiste, Allah'a senâda bulunmanın tesbih, tehlil, tahmid ve diğer zikirlerle Allah'ı anmanın fazileti gözükmektedir."[4]

?4308 ?3? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????: ??? ??????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ?????????? ????? ????? ??????????? ????????. ?????? #: ??????. ??????: ????. ???????? ???????? ?????????? ??? ?????? ‘????????? ??????????? ?????? ?????. ?????? #: ????????? ??? ??? ??????? ??????????. ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????[. ????? ???? ????? ???? ????.»??????????? ???????????« ??? ????????? .

3. (4308)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh) dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, ben zevcemle birlikte bir adam yakalasam, dört şahit getirinceye kadar ona mühlet mi tanıyacağım?"

"Evet!" buyurdu Aleyhissalâtu vesselâm. Sa'd:

"Asla dedi, seni hakla gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, şahid aramazdan önce kılıncımı indiririm."

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Şu efendinizin söylediğine bakın! Evet (biliyoruz ki) o kıskanç bir adamdır. Ama ben ondan da kıskancım, Allah da benden kıskanç." [Müslim, Li'ân 16, (1498); Muvatta, Akdiye 17, (2, 737); Ebû Dâvud, Diyât 12, (4532).][5]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Hadisin vürûdu, kazıfla ilgili ayetin nüzûlüdür. Şöyle ki:

"İbnu Abbâs'tan gelen rivayete göre: "Namuslu ve hür kadınlara (zina) isnâdıyla) iftira eden, sonra (bu babta) dört şâhit getirmeyen kimselerin herbirine de seksen değnek vurun. Onların ebedi şâhitliklerini kabul etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridir" meâlindeki âyet geldiği zaman, Ashabtan kıskançlığı ile meşhur Sa'd İbnu Ubâde, "âyet böyle mi? Yani, ben hâin kadının dizlerine yabancı bir erkeği çökmüş olarak yakalayacağım da, dört şahid getirinceye kadar onu hiç rahatsız etmiyeceğim, hiç kımıldatmayacağım öyle mi? Hayır, Allah'a kasem olsun, ben dört şâhit getirinceye kadar o hâcetini görür (gider). Şâyet karımın yanında bir erkek görecek olsam hiç aman vermeden, önce kılıcımın keskin ağzıyla vurur tepelerim" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cemaatte bulunanlara: "Sa'd'ın bu kıskançlığına şaşıyor musunuz? Emin olunuz ki, ben ondan daha kıskancım. Allah da muhakkak ki benden ziyâde kıskançtır. Bu sebepledir ki, kullarına (gizli ve açık her çeşidiyle) fevâhişi (yâni çirkin söz ve uygunsuz filleri) yasakladı. (Tevbe ve pişmanlıktan Allah kadar hoşlanan bir başkası da yoktur. Bu sebeple ateşle korkutan, cennetle müjdeleyen (elçiler, peygamber)ler gönderdi)" der.

Hz. Sa'd bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü, bu (söylediğiniz) haktır ve Rabb-ı Teâla'nın indinden gelmiştir, fakat ben (ilk defa duyunca işte böyle bir) tuhaf oldum" der.

Bu hadiste Hz. Peygamer (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sa'd İbnu Ubâde'ye sanki şöyle demek istediği ifade edilmiştir: "Allah senden daha kıskanç oduğu halde özür beyanını (tevbe ve pişmanlık) seviyor ve ancak hüccet ortaya çıktıktan sonra müâheze ediyor. O halde sana ne oluyor da bu halde öldürmeye tevessül ediyorsun?"

İmam Şafiî, bu rivayete dayanarak, karısıyla zina ederken yakaladığı kimseyi öldüren kocayı, delille isbatlayamadığı takdirde ölüme mahkum eder.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), suç, objektif delillerle sübût bulmadıkça vicdânî kanaatiyle ceza vermediğini şu rivayetten daha vâzıh olarak anlarız: İbnu Mâce'de kaydedilen -ki kısmen Buhârî de almıştır- bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle der: "Eğer ben bir kimseyi delilsiz olarak recmetseydim falanca kadını recmederdim. Zira hakkındaki şüpheyi, sözleri, dış görünüşü ve yanına giren kimse(ler) te'yid etmektedir."

Nevevî'ye göre "burada, üzerine delil gösterilemeyen, kadın tarafından da itiraf edilmeyen, buna rağmen pek çok kimsenin işitmiş bulunduğu bir kötülük kadından zuhur ettiği şuyû bulan bir kötülük kastedilmektedir. Bu rivayet de ifade ediyor ki, bir fenâlık haberinin yaygınlaşmasına dayanarak hadd tatbik edilmez, mutlaka delil aranır."[6]

?4309 ?4? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ?????? #: ??????? ???? ????????? ?????. ???????: ???????? ???????? ??? ??????? ???? ?????? ??????????

??????? ?????? ??? ???????. ???????: ???????. ????????: ????? ????????? ? ??????? ???? ????????? ?????? #: ?????? ??????? ??????????. ??????: ???????? ?????????? ?????: ?????? ????? ??? ???????? ????????. ??????: ????????? ?????: ??????. ??????? ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???? ????????.????: »?????????« ?? ????? ???????? ??????? ??????? ?? ???????? ???????? ?? ????? ? ?????????? ??????? ???? ?'????? ??????? ???? ???????? ?'???? .

4. (4309)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gece yanımdan çıkıp gitmişti. (Benim nöbetimde) hanımlarından birinin yanına gitmiş olabilir diye içime kıskançlık düştü. Geri gelince halimi anladı ve:

"Kıskandım mı yoksa?" dedi. Ben de:

"Evet! Benim gibi biri senin gibi birini kıskanmaz da ne yapar?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sana yine şeytanın gelmiş olmalı" dedi. Ben:

"Benimle şeytan mı var?" dedim.

"Şeytanı olmayan kimse yoktur" dedi.

"Seninle de var mı?"dedim.

"Evet, ancak ona karşı Allah bana yardımcı oldu da müslüman oldu!" buyurdu." [Müslim, Münafikun 70, (2815); Nesâî, İşretü'n-Nisâ 4, (7, 72).][7]

AÇIKLAMA:

1- Nevevî'nin açıklamasına göre ??? iki şekilde okunmuştur:

1) ???????? bu durumda "selamet"ten gelir ve "Allah bana ona karşı yardım etti, onun şerrinden ve fitnesinden selamette kaldım" demek olur.

2) ???????? bu durumda "müslüman olmak"tan gelir ve şeytanın müslüman olduğunu ifade eder. Bu takdirde mü'min olan şeytan hayırdan başka bir şey telkin etmeyeceğinden herhangi bir zararı olmaz.

Bu iki şıktan hangisi ercah? Bu meselede ihtilaf edilmiştir. Hattâbî: "Sahih ve racih olanı birinci şıktır" der. Ancak Kâdı İyâz ikinci şıkkı tercih eder.

Nevevî der ki: "Kâdı İyâz dedi ki: "Ümmet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ismetinde (korunmasında) icma etmiştir: "Cisminde, hatırında dilinde şetanın şerrinden korunmaya mazhardır."

2- Bu hadiste şeytanın fitne, vesvese ve iğva (şaşırtma)sından sakındırma var. Yani, imkân nisbetinde ondan sakınmamızı sağlamak için onun her an bizimle beraber olduğunu haber vermektedir.[8]

?4310 ?5? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????:]??? ??????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ?????? # ???????? ?????? ??? ??????? ????????? ??????? ???????????? ???? ??????? ?????????? ????????? ?'????? ????? ????????. ????????: ??? ??????? ??????? ??? ????????? ??? ????????? ?????: ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»?'????« ???? ??????: ?????? ?? ??? ?? ??? .

5. (4310)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Safiyye (radıyallahu anhâ) gibi güzel yemek yapanı görmedim. (Bir defasında) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) benim odamda iken, Safiyye ona yemek yapıp [göndermişti]. Çok şiddetli bir kıskançlık hissettim. Öyle ki beni bir titreme sardı. (Gidip) kabını kırdım, sonra da pişman oldum ve:

"Ey Allah'ın Resûlü dedim, yaptığım bu hareketin keffâreti nedir?"

"Tabağa aynıyla tabak, yemeğe misliyle yemek!" buyurdular." [Ebû Dâvud, Büyû 91 (3568); Nesâî, İşretu'n-Nisa 4, (7, 71).][9]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, hadisi fikhî açıdan değerlendirerek: "Bu hadis, kıymet üzere satılan şeylerin tazmini, kıymetine göre değil misliyle yapılır. Yeter ki misli bulunsun. Misli bulunmadığı hallerde kıymeti üzere yapılır" demişlerdir. Şâfiî ve Hanefiler bu görüştedir.

Kastalânî der ki: "Bir şeyin tazmininde, -dirhem ve diğer misliyatta olduğu üzere- cüzleri birbirine benzeyen şeyler hakkında misline hükmedilmesi esas iken, bu hadis, kıymet

biçilen eşyalara dahil olan tabağın tazmininde de misle hükmetmiş olmakla bir çapraşıklık arzetmektedir." Bunun cevabı Beyhakî'nin şu kaydında mevcuttur: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki zevcesinin odalarında iki tabağı vardı. Kıran, zevcesinin odasına kırılanı koymak suretiyle kıranı cezalandırmış oldu. Oradaki sağlam tabağı da öbürünün odasına gönderdi. Böylece hadiste, davalı hakkında verilmiş bir hüküm mevzubahis değildir.

Ancak Beyhakî'nin bu yorumu tenkid edilmiş ve İbnu Ebî Hatim'in kaydettiği bir rivayetten aleyhine delil getirilmiştir: "Kim bir şey kırarsa, kırdığı kendisininin olur, bir mislini öbürüne öder."[10]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/287.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/287-288.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/288.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/288.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/289.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/289-290.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/291.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/291-292.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/292.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/292-293.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ
ÖFKE
ÖFKENİN EN İYİ ÇARESİ: TEVHİD

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ

ÖFKE

?4311 ?1? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ??? ????????? ??????????? ???????? ???????: ??????? ? ????????? ??????????. ?????: ?. ?????????? ??????? ??????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (4311)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Siz aranızda kimi pehlivan addedersiniz?" diye sordu. Ashab (radıyallahu anhum):
"Erkeklerin yenmeye muvaffak olamadığı kimseyi!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır, dedi, gerçek pehlivan öfkelendiği zaman nefsine hakim olabilen kimsedir." [Müslim, Birr 106, (2608); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4779).][1]

?4312 ?2? ????????????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ?????: ?????? ????????? ?????????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????????[.

2. (4312)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kuvvetli kimse, (güreşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Hakiki kuvvetli, öfkelendiği zaman nefsini yenen kimsedir." [Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, (2760); Muvatta, Hüsnü'lhalk 12, (2, 906).][2]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), öfkelenmeyi yasaklamakta ve öfkelendiği zaman kendini tutmanın ve öfkeyle amel etmemenin faziletine dikkat çekmektedir. Nitekim, öfkeyi tutmanın ve öfkeli iken nefsine hâkim olmanın ehemmiyetine ayet-i kerimede de yer verildiğini ve böylelerinin övüldüğünü görmekteyiz: "Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever" (Al-i İmran 134). Keza bir başka âyet: "öfkelendiği zaman bağışlayanlar"ı övmektedir (Şûra 37).[3]

?4313 ?3? ?????? ???? ??????? ?????:]????????? ???? ???????? ???? ????????? ???????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ??????: ????????? ???? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????: ????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???? ???????????? ?????? ??????????? ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ???????? ??????????. ?????? ?????? ????????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

3. (4313)- Ebû Vâil (radıyallahu anh) anlatıyor: "Urve İbnu Muhammed es-Sadî'nin yanına girdik. Bir zât kendisine konuştu ve Urve'yi kızdırdı. Urve kalkıp abdest aldı ve:
"Babam, dedem Atiye (radıyallahu anh)'den anlatır ki, o, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini nakletmiştir:
"Öfke şeytandandır, şetyan da ateşten yaratılmıştır, ateş ise su ile söndürülmektedir; öyleyse biriniz öfkelenince hemen kalkıp abdest alsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4784).][4]

?4314 ?4? ?????? ???? ????? ???????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

4. (4314)- Ebû Zerr el-Gıfârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize buyurmuştu ki:
"Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne âlâ geçmezse yatsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4782).][5]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, öfkeli halde öfkenin sevkedeceği şeyi yapmamayı âmirdir. Kişi öfkesi icabı bir şeyler yapmaya kalkarsa, makul, meşru bir şey yapamaz öfke geçince pişman olacağı şeyler yapar. Öyle ise Resulullah, kişinin öfkeli iken bir şeylerle oyalanmasını, veya faaliyetten kaçınmasını sağlamaya çalışmaktadır. "Birinci hadiste, öfkeli kimseye abdest alması tavsiye edilmektedir. Bu bir bakıma bir başka şeyle meşgul olmak, öfkenin gereğiyle ilgilenmekten uzaklaşmaktır."
İbnu Battal der ki: "Bu hadis, nefis mücadelisinin, düşmanla yapılacak mücadeleden daha zor olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, öfkesini yenen insanı, kuvvetce insanların en güçlüsü olarak ilan etmiştir."
Bazı alimler de: "Bu soruyu soran, çabuk öfkelenen biri de olabilir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm herkesin mizacına göre emreder, en uygun geleni tavsiye ederdi. Bu sebeple ona öfkeyi terketmeyi tavsiye ile yetindi."
İkinci hadis ise, öfkelenen kimsenin ayakta ise oturmasını, öfke daha da geçmezse yatmasını tavsiye etmektedir. Hattabi: "Ayakta olan kimse bir fiil yapmaya hazırdır, oturan, bu durumdan uzaklaşır; yatan daha da uzaklaşır. Öyle geliyor ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öfkelenen kimseye "oturma" ve "yatmayı" emretmiştir. Tâ ki, kıyâm veya oturma hâlinde kendisinden bilahare pişman olacağı bir şey sâdır olmasın."[6]

?4315 ?5? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]???????? ??????? ?????? ???????? # ????? ?????? ????????? ?? ?????? ??????????. ?????? #: ????? '?????? ???????? ???? ???????? ???????? ?????? ??? ?????? ???? ?????????: ?????? ???????? ???? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (4315)- Hz. Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda küfürleştiler. (Öyle ki) birinin yüzünde (diğerine karşı) öfkesi gözüküyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben bir kelime biliyorum, eğer onu söyleyecek olsa, kendinden zuhur eden öfke giderdi; Eûzu billahi mineşşeytanirracim" buyurdular." [Tirmizî, Da'avat 53, (3448); Ebû Dâvud, Edeb 4, (4780).] [7]

?4316 ?6? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ????? ??? ??????? ??????: ???????? ??? ???????? ??????? ???????? ? ??????. ?????: ? ????????[. ????? ??????? ????? ???????? .

6. (4316)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bana kısa bir nasihatta bulun, uzun yapma! Tâ ki nasihatini unutmayayım" demişti. [ve birkaç kere tekrar etmişti]. Aleyhissalâtu vesselâm (bir kelimeyle):
"Öfkelenme!" cevabını verdi!" [Buhârî, Edeb 76; Tirmizî, Birr 73 (2021); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 11, (2, 906).][8]

AÇIKLAMA:

Bu hadisteki taleb bir başka vecihlerde: "...beni cennete götürecek bir ameli bana söyle!" şeklinde; "...bana yaşayacağım bazı kelimeler öğret, çok olmasın unutuveririm", "Faydalanacağım bir şey söyle, çok olmasın..." ve "Bana bir söz söyle az olsun, ola ki aklımda tutarım..." şekillerinde de gelmiştir. Buraya kaydetmediğimiz başka vecihler de var. Bu soruyu soranın bazı rivayetlerde kim olduğu bellidir, bazılarında belli değildir. "Bir adam"dır. Anlaşılan o ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kişiyi cenete götürecek az ve öz bir amel birçok defalar sorulmuştur. Aleyhissalâtu vesselâm da sorulara birçok kereler "Öfkelenme!" diye cevap vermiştir.
Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Hibbân'ın kaydettikleri bir rivayetin sonunda ismi belirtilmeyen bir kimseden şu açıklama ziyade edilir: "Resulullah'ın söylediğini düşününce gördüm ki, öfke bütün kötülükleri cem etmektedir."
Hattâbî der ki: "Öfkelenme"nin manası "Öfke sebeplerinden kaçın, öfkeyi celbedecek şeylere yer verme" demektir. Öfkenin bizzat kendisinin yasaklanması mevzubahis olamaz. Çünkü öfke tabii, fitrî bir haldir, insan cibilliyetinden izâle edilemez." Hattâbî'den başka alimler de şöyle demiştir: "İnsandaki hayvani tabiattan gelen şeyler vardır, bunları bertaraf etmek mümkün değildir. Bu, yasağa girmez, böyle bir yasaklamada bulunmak, muhali teklif etmek manasına gelir. Öyleyse murad, riyazet ve temrinlerle kazanılabilecek bazı alışkanlıklardır."
Bazıları da şöyle demiştir: "Hadisin mânası: "Öfkelenme, çünkü, öfkenin neş'et ettiği en büyük kaynak kibirdir. Zira kişinin arzu ettiği bir şeye muhalefetten kibir vukua gelir. Kibir de onu öfkeye atar. Bu durumda, mütevâzi olan kimseden izzet-i nefis çabuk zâil olacağı için öfkenin şerrinden selâmette kalır." Bazı alimlere göre de hadisin manası "öfkenin emrettiği şeyi yapma!" demektir."
İnsanın yaratılıştan getirdiği bir kısım huyların kullanılması meselesinde Bediüzzaman merhum, biraz daha farklı bir yaklaşım teklif eder. O da Hattabî gibi bu hislerin yok edilemeyeceği fikrinde. Ona göre, sözgelimi öfkelenme, inad etme demek, fitratını değiştir emrinde bulunmak gibi, yapılması mümkün olmayan bir şeydir. Onun görüşündeki orijinal yön bu fitrî duyguları "hayırda kullanmak"tır. Yine ona göre, her duygunun her uzvun meşru bir kullanma yeri ve yönü vardır. Öyleyse yapılacak iş onları yoketmek değil, hayır yolunda kullanmaktır. Şöyle der:
"....İşte tahmin ederim ki, nasihlerin nasihatları şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki: Ahlaksız insanlara derler: "Hased etme! Hırs gösterme, adavet etme! İnad etme! Dünyayı sevme!" yani fitratını değiştir gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: "Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz." Hem nasihat tesir eder, hem daire-i ihtiyarlarında bir emr-i teklif olur."
Şu halde öfke meselesinde, nefsin isyanlarına öfkelenip terbiyesine koymak, küfür için çalışanlara öfkelenip İslam'ın te'yidi ve tesisi için mukabil gayret göstermek en makul yol olmalıdır.
İbnu't-Tîn der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, "Öfkelenme" sözünde dünya ve âhiretin hayrını cem etmiştir. Çünkü öfke, kişileri birbirinden kopmaya, rıfkı bertaraf etmeye götürür. bazan kızılan kimseye eza vermeye sevkeder, bu ise kişinin dinini noksanlaştırır." Beyzavî de şu açıklamayı sunar: "Aleyhissalâtu vesselâm, insana gelen bütün fenalıkların, kişinin şehvet ve öfkesinden geldiğini bilmesi ve kendisine soru soran kimsenin şehvet yönüyle mutedil olduğunu anlamış olması sebebiyle, kendisini kötülüklerden koruyacak şeyi sorunca, insana en büyük zararı veren şey olan öfkeden sonra sahibini yasakladı. Böylece kişi, öfelendiği zaman nefsine hakim olabilirse, en kuvvetli düşmanını yenmiş olur."
İbnu Hacer der ki: "Hadisin büyüğü zikrederek küçüğe uyarıda bulunmuş olması da ihtimal dahilindedir. Zira kişinin en büük düşmanı, şeytanı ve nefsidir. Öfke de bu iki şeyden neş'et eder. Kim bu iki düşmanla bütün zorluğuna rağmen onları yeninceye kadar mücâdele ederse nefsinin şehvetini ezmede daha kuvvetli olur." Hadis hususunda İbnu Hibbân şu açıklamayı eklemiştir: "Burada Aleyhissalâtu vesselâm: "Öfkeden sonra, yasak edilen şeylerden hiç birini yapma" demektedir, insanın cibilliyyetinde olan, ortadan kaldırılmasına bir çare bulunmayan şeyi yasaklamış değildir.
Bazı âlimler de şöyle söylemiştir: "Allah öfkeyi ateşten yaratmıştır ve onu insanın fitratına koymuştur. Kişi ne zaman bir şeye niyet eder veya herhangi bir arzusunda nizaya düşerse öfke ateşi yanar ve yüzü ve gözleri kandan kızarıncaya kadar kabarır. Zira insan derisi, gerisindeki rengi gösterir. Bu durum, kendinden daha aşağıda olan kızan ve ona karşı kendisini güçlü hisseden kimse içindir. Eğer kendinden daha üstün olandan öfke hissederse, ondan, derinin zahirinden kalbin içine doğru inkibâz-ı dem (kan tutukluğu) husule gelir ve üzüntüden renk sararır. Öfke, kendi emsaline karşı ise, kan tutukluğu (inkibaz) ile, genişleme (inbisat) arasında gider gelir, rengi bir kızarır bir sararır. Öfke hadisesi, zâhir ve bâtın değişmesini beraberinde getirir. Rengin değişmesi ve uzuvlardaki titreme gibi. Keza öfkenin bir diğer sonucu fiillerin tertipsiz olarak ortaya çıkması ve tabi'î mizacının istihâleye uğramasıdır. Bütün bu söylediğimiz değişmeler zâhirdekilerdir.
Bâtındakine gelince, batındaki hasıl olanların kötülüğü zahirden daha fazladır. Çünkü öfke, kalpte kin ve hased hâsıl eder ve çok çeşitli kötülükleri içe yerleştirir. Hatta denebilir ki, öfke ile ilk hasıl olan şey bâtının çirkinleşmesidir. Dıştaki değişme de aslında içteki değişmenin neticesi ve semeresidir. Bütün bu söylenenler öfkenin bedendeki eseridir.
Dildeki eserine gelince, bu da çoktur: Aklı başında bir kimsenin söylemekten haya edeceği, öfkesi geçince pişman olacağı kötü kaba çirkin sözlerin söylenmesi gibi...
Keza öfkenin fiildeki eseri dövme, öldürmedir. Eğer öfkelenilen kişinin kaçmasıyla bunlar yapılamazsa, öfkelenen kendine yönelir, elbisesini yırtar, yüzünü tokatlar, bazan yıkılır düşer, bazan da bayılır kalır. Kapkacak kırar, bu işle hiç ilgisi olmayan kimseyi döver.
Şu halde, bu kötülükleri düşünen kimse Aleyhissalâtu vesselâm'ın fem-i mübarekelerinden çıkan bu "öfkelenme" kelime-i latifesinin, burada sayılması zor, nihayetinde vâkıf olunması imkansız ne ince hikmetlere şâmil olduğunu, ne yüce maslahatlar celbedip ne fena zararları bertaraf ettiğini anlar. Bu söylenenler de dünyevi öfke hakkındadır dinî öfke hakkında değil."
İbnu Hacer dinî öfke tabiri ile, meşru olan hak için, Allah için izhar edilen öfkeyi anlar. Nitekim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şahsını ilgilendiren meselelerde sabredip öfke izhar etmediği halde, dini ilgilendiren meselelerde öfke izhar etmiştir. Bunun bir örneği şu hadistir: "İbnu Mes'ud anlatıyor: "Bir adam gelerek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ben sabah namazına falanca yüzünden gelemiyorum çünkü fazla uzatıyor" dedi. Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o günkü kadar öfkelendiğini hiç mi hiç görmedim. Öfkeyle şöyle dedi:"Ey insanlar! Sizden bazıları nefret ettiricidir. Hanginiz halka namaz kıldırırsa kısa tutsun zira cemaatte hasta var, yaşlı var ve ihtiyaç sahibi var."
Resulullah'ın bu nevinden öfkelendiği hadiseler çoktur. Demek ki, öfke yasağı mutlak bir yasak değildir. Bu fitrî haletin kullanılması meşru olan durumlar var.[9]

ÖFKENİN EN İYİ ÇARESİ: TEVHİD

et-Tûfi der ki: "Öfkeyi defetmenin en kuvvetli çaresi, hakiki tevhidi hatıra getirmektedir. Bu, Allah'tan başka failin olmadığını, O'nun dışındaki her failin O'nun bir aleti olduğunu bilmektir. Kime bir başkasından hoşuna gitmeyen bir şey gelecek olursa, hemen hatırlasa ki, eğer Allah dileseydi bu olmazdı; öfkesi dağılır. Çünkü böyle düşündüğü halde öfkesinin devamı, onun Allah'a öfkelendiğini ifade eder. Bu ise ubudiyete aykırıdır."
İbnu Hacer der ki: "Bu açıklama ile, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öfkelenen kimseye: "şeytandan istiâze etmeyi" emretmesindeki sır ortaya çıkar. Zira bu hâlette iken şeytandan istiaze ederek Allah'a yönelse, zikrettiği şeyi hatırlaması ona öfkeyi tutma imkânı sağlar. Eğer şeytan vesvese vermeye, hakkıbatılı birbirine karıştırmaya devam ederse, bunlardan herhangi bir şey hatırlaması zaten mümkün değildir."[10]

?4317 ?7? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ????? ??????????? ???? ???? ???????? ???????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.»???????? ?????????« ??????????? ???????? ?????????????? ????????.

7. (4317)- Sehl İbnu Mu'az İbni Enes el-Cühenî, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Öfkesinin gereğini yerine getirebilecek güçte olduğu halde öfkesini tutan kimseyi, Allah Teâla Hazretleri, Kıyamet günü, mahlukatın başları üstüne davet eder; tâ ki, (onlardan önce) dilediği huriyi kendine seçsin." [Tirmizî, Birr 74, (2022); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4777).][11]

?4318 ?8? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????:]?????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????????? ?????? ??????? ??? ????????? ?????? ??????????: ??? ????? ???? ?????????? ??? ???? ?????? ???????????. ??????????? ????. ???????? ?????? ?????: ????? ??? ???? ???????????! ?????????? ?????????? ????????? ??? ???????? ????????? ???????????. ???????? ?????? ????? ????? ??? ??????? ????. ??????: ????????? ??? ?????? ???????????? ???? ?????? ?????? ??????? ??????????: ???? ????????? ??????? ????????????? ????????? ???? ???????????? ?????? ???? ???? ????????????. ?????????? ??? ?????????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

8. (4318)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uyeyne ibnu Hısn (Medine'ye) gelince, kardeşinin oğlu Hürr İbnu Kays'ın yanına indi. Hürr İbnu Kays ise Hz. Ömer'in yakınlarındandı. Onun meclisinde yaşlı veya genç bir kısım kurrâ ve fakihler müşâvere heyeti olarak bulunurdu. Uyeyne İbnu Hısn:
"Ey kardeşimin oğlu! Emirü'lmü'mininin yanına girmem için izin taleb et!" dedi. O da izin istedi. Ancak yanına girince:
"Yeter artık! Ey İbnu'l-Hattâb sen bize bol vermediğin gibi, aramızda adaletle de hükmetmiyorsun!" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) pek öfkelendi. Neredeyse dövmek için

üzerine yürüyecekti ki, Hürr (radıyallahu anh) atılıp:
"Ey emire'lmü'minin Allah Teâla Hazretleri Resûlüne: "Affi esas tut, ma'rufu emret ve câhillerden de yüz çevir!" (A'raf, 199) emretmiştir. Bu adam da cahillerden biridir" dedi. Vallahi, Hürr ayeti okuyunca Hz. Ömer olduğu yerde kalıp hiçbir şey yapmadı. Hz. Ömer Kitabullah'ın yanında hemen durur, onu koyup geçmezdi (radıyallahu anh)." [Buhârî, İ'tisam 2, Tefsir, A'raf 5.][12]

AÇIKLAMA:

Burada, bedevi olan Uyeyne İbnu Hısn'ın Hz.Ömer'i öfkelendirecek kadar sert olan bir mizacı görülmektedir. Uyeyne İbnu Hısn cahiliye devrinde şecaat, cehalet ve kabalığıyla şöhret yapış birisidir. Sahabe'den sayılır. Mekke fethinde müslüman olmuştur. Müellefe-i kulûbtandır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Huneyn'e katılmıştır. Resulullah onu el-Ahmâku'l-Mutâ' diye isimlendirmiştir.
Tuleyhâ el-Esedî peygmberlik iddia ederek isyan ettiği zaman Uyeyne ona tabi olmuştur. Ancak müslümanlar galebe çalınca, Tuleyhâ kaçmış, Uyeyne yakalanarak Medine'ye getirilmiştir. Hz. Ebû Bekr tevbe teklif etmiş, o da tevbe etmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste mevzubahis olan Medine'ye gelişi, durumu düzeltip İslam'ı benimsemiş olmasından ve bir kısım fetihlere katılmasından sonraya, Hz. Ömer devrine rastlar. Kendisinde, daha çok bedevilerde görülen bazı hallerin mevcudiyeti anlaşılmaktadır.
Rivayete göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna izinsiz girer. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hani izin?" diye sorar.
"Mudarlı kimseden hiç izin almadım?" der.
Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. ömer (radıyallahu anh)'ın, Kur' an-ı Kerim'den bir âyet hatırlatılınca ona ne kadar saygı duyup kendisini frenlediğini göstermektedir. [13]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294-295.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/295.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/295.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/296.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/296.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/297.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/297-300.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/300.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/301.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/301-302.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/302.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GASB BÖLÜMÜ
GASB

GASB BÖLÜMÜ

GASB

?4319 ?1? ???? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ?????? ???? ?‘???? ????????? ???? ?????? ????????[. ????? ??????? .

1. (4319)- Ebû Seleme İbnu Abdirrahmân Hz.Âişe (radıyallahu anhâ)' dan anlattığına göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Kim (gasben başkasının) arazisine bir karış haksız tecavüz ederse yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolandırılarak cezalandırılır)." [Buhârî Bed'ül-Halk 2, Mezâlim 13; Müslim, Müsâkat 142, (1612).][1]

?4320 ?2? ??? ???? ?????????????? ???? ????? ??????:]???? ????? ??????? ???? ?‘???? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ??????????? ??? ?????? ????????[. »????????« ???????? ????????: ????????? .

2. (4320)- Buhârî'nin İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'dan kaydettiği diğer bir rivayette şöyle buyrulmuştur: "Kim, araziden haksız olarak bir karışlık yer alırsa, Kıyamet günü, onunla yedi kat yere batırılır." [Buhârî, Mezâlim 13, Bed'ü'l-Halk 2.][2]

AÇIKLAMA:

1- Gasb, başkasının malını zulmen ve tecâvüzen almaktır. Kitabımız, gasbla ilgili olarak iki hadis kaydetmiştir. Her ikisi de arazi gasbıyla ilgilidir. Şunu bilelim ki, gasb kelimesi sadece arazi ile ilgili olarak kullanılmaz, her çeşit malın zulmen alınması gasb'tır.
2- Hadiste karış (şibr) kelimesi kullanılarak zulmen alınan şeye terettüp edecek vaîde maruz kalmada alınan şeyin az veya çok olmasının farketmediğine işaret edilmiştir. Bir kimse haksızlıkla bir başkasının malını bile bile aldı mı, aldığı şey ne kadar az da olsa ciddi bir tehdide maruzdur, büyük bir cezaya müstehak olmuştur. Bazı hadislerde "Gasbettiği şeyi boynuna takmış olarak gelir" buyrulmuştur. Bu, kıyamet gününde kişinin gâsıb oluşunun Mahşer halkı önünde teşhiri demektir, rezil rüzvay kılınması demektir.
Müslim'in bir rivayetinde geldiğine göre Ervâ Bintu Üveys adında bir kadın, Emeviler devrinde Saîd İbnu Zeyd'i, Mervân'a şikayet ederek, Said'in evinden bir kısmın kendine ait olduğunu söylemiştir. Saîd Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kim başkasının arazisinden haksız olarak bir karış alacak olsa kıyamet günü, yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolanacak" dediğini işittim" diyerek evi kadına bırakır, ancak şöyle bir bedduada bulunur: "Allahım eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et, kabrini de evinde yap!" Hadisi rivayet eden ravi der ki: "Sonra ben bu kadını kör olmuş, eller ile duvarı yoklarken gördüm." Ben Said İbnu Zeyd'in bedduasına uğradım" diyordu. O bu şekilde el yordamıyla yürürken, önüne çıkan bir kuyuya düşüp ölmüş ve kuyu ona kabir olmuş."
3- Birinci hadiste geçen ???????? kelimesi farklı manalarda açıklanmıştır. Hattabi iki manayı nazara verir:
1) Kıyamet günü, zulmen gasbettiği şeyi Mahşer yerine kadar taşımaya mecbur edilir. Böylece, o haram mal, boynunda bir halka gibi olur.
2) Yedi kat yerin altına batırılır böylece her bir arz tabakası, bu halde boynunda ayrı bir halka teşkil eder. Bu manayı ikinci hadis te'yid eder. Zira bu hadisin metni gasıbın yedi kat yerin altına batırılacağını zikretmektedir.
Hadisin tevilinde başka manalar üzerinde de durulmuştur: Bazıları, birinci manayı benimsemekle beraber ilave ederler: Hepsini taşıdıktan sonra, tamamı boynuna bir halka halinde konulur. Boynu, bu malın tamamını istiab edecek şekilde büyütülür.
Taberî ve İbnu Hibbân'ın bir rivayetinde şöyle buyrumuştur: Ya'la İbnu Mürre Resulullah'tan naklediyor: "Kim araziden bir karış gasbederse, Allah onu, yedikat yeri, sonuncu kata kadar kazmaya mecbur eder. Sonra Kıyamet günü onu boynuna yükler ve insanların hesabı görülünceye kadar (o vaziyette tutar)." Bu manayı teyid eden bir başka hadiste "Müslümanların yolundan bir karış gasbeden kimse, Kıyamet günü, o parçayı yedi kat arzın altına kadar boynunda taşır." Bu manada bir başka hadis, zekatla ilgili olarak gelmiştir. "Bir deveyi zimmetine geçiren, Kıyamet günü o deveyi boynuna takmış olarak getirilir."
Şu halde, boynuna takılırdan murad, gasbedilen şeyin, boynuna bir halka olarak konmasıdır. Tabii ki bunu taşımaya gücü yetmeyecek ve dolayısıyle o gasbı sebebiyle ona azab edilecektir. Nitekim, rüyada görmediği şeyi görmüş gibi yalan söyleyerek rüya uyduran hakkında da "arpa"yı düğümleme cezası verileceği ifade edilmiştir.
Hadisin te'vilinde bir başka ihtimal şudur: "Gasbedilen şeyin yüklenmesi" demek, "günahın yüklenmesi" demektir. Yani, mezkur zulüm, gasıbın boynuna yapışmış kalmıştır, tıpkı günahın yapışıp kalması gibi. Bu te'vil şu âyetin manasına muvafiktir: "Her insanın boynuna işlediklerini dolarız ve Kıyamet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız" (İsra, 13).
İbnu Hacer, ilk kaydedilen tevil hususunda Ebû'l-Feth el-Kuşeyrî'nin cezmettiğini, Bağavi'nin de bunu sahih bulduğunu belirttikten sonra; bütün bu tevillerin doğru olmasının da caiz olduğunu belirterek tahlilini sonuçlar: "Muhtemeldir ki, bu cinayetin sahibine, bu sıfatların hepsi farklı farklı uygulanacaktır. Yahut da bu cinayeti işleyenler kısım kısımdır: Bazıları bu şekillerden biriyle, bazıları diğeriyle, yaptığı cinayetin derecesine muvafik olarak cezalandırılacaktır." İbnu Ebû Şeybe'nin, Ebû Malik el-Eş'arî'den nakline göre: "Kıyamet günü Allah nazarında "en büyük" hırsızlık bir kişinin gasbettiği bir zirâlık arazidir. Yedi kat arzla birlikte boynuna yüklenir."
Şu halde gasbın hepsi aynı ağırlıkta bir suç değil, aralarında derece farkları var.[3]
3- Bazı Fevâid:
* Hadis, zulüm ve gasbın haram olduğunu ifade eder.
* Gasbın cezası pek ağırdır.
* Arazi gasbı büyük günahlardandır.
Burada şunu belirtelim ki: Arazi gasbının büyük günahlardan olması, hadiste ifade edilmemiş ise de Kurtubî, büyük günahlar hakkında zikredilenler ölçüsünde şiddetli vaid zikredilmiş olmasından hareketle, bunun da aynı sınıfta olması gerektiğini istidlal etmiştir.
* Kim bir araziye malik olmuşsa, onun derinliklerine de, arzın öbür tarafına varıncaya kadar mâlik olur. Arazisinde bir başkası izinsiz olarak kuyu, kanal vs. kazamaz.
* Arzın zahirine mâlik olan, bâtınına da orada her ne varsa, sabit taş, binalar, madenler vs. malik olur. Kişi mâlik olduğu arazide kuyu vs. açarak dilediği kadar derinliklere inebilir, yeter ki yanındaki komşusuna zarar vermesin.
* Şarih Dâvudi'ye göre, arz, bir biri üstünde, ayrılması kabil olmayan yedi kattır. Eğer ayrılsa idi, sadece gasbettiği tabakanın boynuna yüklenmesi kâfi gelirdi, çünkü bu tabaka mütâkip tabakadan ayrılabiliyor idi. Araları ayrılamadığı için yedi tabaka birden yüklenmiş olmaktadır.
* Yedi arz, semavat gibi tabakalar halindedir. Bu mana şu âyetin zahirine muvafiktir: "Yedi göğü ve "yerden de bir o kadarını" yaratan Allah'tır." (Talâk 12). Ancak, bazı âlimler "yedi arz"la yedi iklim'in (bölge'nin) kasdedildiğini söylemiştir. Fakat bu ikinci tevil makul değildir. Çünkü böyle olsaydı, gasıb'ın boynuna diğer iklimlerin (bölgelerin) birer karışını dolamak mümkün olmazdı. [4]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/303.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/303.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/303-305.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/305-306.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GIYBET VE NEMÎME (SÖZ TAŞIMA) BÖLÜMÜ
GIYBET VE SÖZ TAŞIMA
UMUMİ AÇIKLAMA:
GIYBET EDENE NASIL MUKABELE EDİLMELİ?

GIYBET VE NEMÎME (SÖZ TAŞIMA) BÖLÜMÜ

GIYBET VE SÖZ TAŞIMA

UMUMİ AÇIKLAMA:

1- Gıybet, İbnu'l-Esir'e göre, "kişiyi, gıyabında kötü bir haliyle zikretmektir. Şayet zikredilen kötü hal o adamda yoksa bu gıybet olmaz bühtân olur. Bühtân, insana, onda bulunmayan bir kötülüğü nisbet etmek olunca gıybetten daha kötü bir davranıştır. İslam dini, insanlara verdiği ehemmiyetin bir gereği olarak, şahsiyetleri korumaya ayrı bir itina göstermiştir. Kişinin temel haklarından biri olan "ırz" şahsiyetin başta gelen unsurlarından biridir. Şu halde gıybet yasağını kişinin ırzını koruma tedbirlerinden biri olarak mütalaa edebiliriz.
2- Gıybet, ferd ve cemiyet hayatında müthiş yaralar açtığı için, mühim bir içtimâî marazdır. Ehemmiyeti sebebiyle, yasaklama işi bizzat Kur'ân-ı Kerim'de ele alınmış, Resulullah pekçok hadisleriyle mü'minleri bundan zecretmiştir. Bu bölümde hadislerden bazılarını göreceğiz.
Kur'ân-ı Kerim'in gıybet telakkisini, onun ruhuna uygun vüs'atte kavrayabilmek için ilgili ayeti yer ettiği muhteva içerisinde değerlendirmek kanaatindeyiz. Yani, gıybeti yasaklayan Hucurât suresinin 12. ayeti'ni tek başına okumayıp en az iki ayet önceden 10. ve 11. ayetten itibaren okumalı ve 13. ayetin sonuna kadar devam etmelidir. Bu dört ayette yer verilen meseleler bir birine yakın ve bir diğerini tamamlayıcı mahiyettedir. Mesela 13. ayette yasaklanan ırkçılık düşüncesini gıybet yasağının bir devamı, bir vechi görmek, ırkçılığı bir nevi gıybet anlamak mümkündür. Mezkur âyetler şöyle bir tablo ortaya koyar:
10. ayet: Mü'minlerin kardeş olduğunu ifade eder.
11. âyet: Mü'minler birbirleriyle alay etmemelidirler.
12. âyet: Mü'minler zanda ve gıybette bulunmasınlar.
13. âyet: İnsanlar bir kadınla bir erkekten yaratıldı, sonra kavimlere ayrıldılar, üstünlük takvadadır.
Bu pasajda işlenen temaların merkezini gıybet yasağı teşkil etmektedir. Şöyle ki: 10. ayette mü'minlerin kardeş olduğu belirtildikten sonra bu kardeşliği yaralayan durumlar meyanında 11. âyette alay etmek, 12. âyette ise zanda bulunmak ve gıybet etmek, 13. âyette ise ırkçılık zikredilmiş olmaktadır. Şu halde, Allah'ın belli bir maksadla yaratmış olduğu kavim kabile farkını, takvaya bakmadan büyütmek bir nevi gıybet, hatta küllî bir gıybet olmaktadır. Örfen gıybet deyince muayyen bir kimsenin gıyabında onun kusurunun zikredilmesi anlaşılır. İnsanların yaptığı ırkçılık da küllî bir gıybettir, çünkü ırkî ayırım yapan kimse, kendi ırkdaşlarını üstün, gayrısını aşağı addetmiş olmaktadır. Halbuki ayette verilen ölçüye göre üstünlük takvadadır. Takvaya bakmadan, ırkî farklılığı esas alan ırkdaşını kayırmak gibi adaletsizliğe düşeceğinden 10. âyette ilan edilen kardeşlik de dinamitlenmiş olur.
Şimdi yukarıda temas ettiğimiz âyetlerin meallerini dikkatle takip edelim:
10. "Mü'minler kardeştirler; siz de kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete erişesiniz."
11. "Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi ayıplamayın, birbirinize kötü lakablar da takmayın. İman ettikten sonra bir mü'mine fasıklık yakıştırmak ne kötüdür! Kim bu günahları işler ve tevbe etmezse işte onlar zalimlerin tâ kendisidir."
12. "Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı büyük günahtır. Birbirinizin gizli hallerini ve kusurlarını araştırmayın. Birbirinizi gıybet de etmeyin. Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşalnır mı? Bundan tiksinirsiniz. Öyleyse Allah'tan korkun. ŞYphesiz ki Allah tevbeleri kabul edici ve çok merhamet edicidir."
13. "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık, sonra da, birbirinizi tanıyıp kaynaşasınız ve aranızdaki münâsebetleri bilesiniz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en şerefliniz, O'ndan en çok korkanınızdır. Muhakkak ki Allah herşeyi hakkıyla bilir, herşeyden hakkıyla haberdardır."[1]
3- Gıybetle İlgili Âyetin Açıklanması
Bediüzzaman merhum, gıybet ayetine nefis bir tahlil sunar. Aynen kaydediyoruz: "...Bir tek ayetin, mucizâne altı tarzda gıybetten tenfir etmesi; Kur'ân'ın nazarında gıybet ne kadar şen'î bir şey olduğunu tamamiyle gösterdğindenbaşka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet, Kur'an'ın beyanından sonra beyan olmaz; ihtiyaç da yoktur. İşte: "Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?" ayetinde altı derece zemmi zemmeder. Gıybetten altı mertebe şiddetle zecreder. Şu âyet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, manası gelecek altı tarzda oluyor. Şöyle ki:
Malumdur: Ayetin başındaki hemze sormak (âyâ) manasındadır. O "sormak" manası şu gibi ayetin bütün kelimelerine girer. Her kelimede bir hükm-ü zımmî var.
* İşte birincisi, hemze ile der: Âyâ, sual ve cevap mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor.
* İkincisi: ?????? lafzıyla der: Âyâ, sevmek ve nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever?
* Üçüncüsü ?????????? kelimesiyle der: Cemaatten hayatım olan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?
* Dördüncüsü ???? ??????? ????? kelamiyle der: İnsaniyetiniz ne olmuş ki: böyle canavarcasına arkadaşınızı diş ile parçalamayı yapıyorsunuz?
* Beşincisi: ??????? kelimesiyle der: Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı mânevisini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki, kendi azanızı kendi dişinizle divane gibi ısırıyorsunuz?
* Altıncısı: ??????? kelamiyle der : Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir kardaşenize karşı etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?
Demek şu âyetin ifadesiyle ve kelimlerin ayrı ayrı delâletiyle zemm ve gıybet aklen ve kalben insaniyeten ve vicdanen e fitraten ve milliyeten mezmumdur.
İşte bak: Nasıl şu âyet, icazkârane altı mertebe zemmi zemmetmekle, icazkârâne altı derce o cürümden zecreder. Gıybet, ehl-i adavet ve hased ve inadın en çok istimal ettikleri alçak bir silahtır. İzzet- i nefis sâhibi bu pis silaha tenezzül etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş: Yâni: "Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet, zayıf ve zelil ve aşağıların silahıdır."
Bediüzzaman gıybet hakkında bazı teknik bilgi de verir:
"Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hazır olsa idi ve işitse idi, kerâhet edip darılacaktı. Eğer doğrusu ise, zaten gıybettir. Eğer yalan dese, hem gıybet, hem iftiradır. İki katlı çirkin bir günahtır.
Gıybet, mahsus birkaç maddede câiz olabilir:
Birisi: Şekva suretinde bir vazifedâr adama der, tâ yardım edip o münkeri o kabahati ondan izale etsin. Ve hakkını ondan alsın.
Birisi de: Bir adam onunla teşrik-i mesai etmek ister. Senin ile meşveret eder. Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için desen: "Onun ile teşrîk-i mesâi etme. Çünkü zarar göreceksin."
Birisi de: "Maksadı, tahkir ve teşhir değil, belki maksadı, târif ve tanıttırmak için dese: "O topal ve serseri adam filan yere gitti"
Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenalıktan sıkılmıyor belki işlediği seyyiatla iftihar ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak aşikâre bir surette işliyor.
İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet caiz olabilir. Yoksa, gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi amel-i sâlihayı yer bitirir.
Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi, o vakit ??????????? ??????? ????? ???????? ???????????? demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rastgelse "Beni helal et" demeli."[2]
4- Gıybet edene nasıl mukabele etmeli?
Gıybet mevzuunda mühim bir husus, gıybeti edilen kimsenin, işitmesi halinde gıybet edene karşı takınacağı tavırdır. Bu da onun gıybetini yapmalı mı?
4325 numarada gelecek hadiste "haksız yere" tabiri, gıybet edilen kimseye bir hak tanımakta ise de gıybete gıybetle mukabele çok muhataralı bir davranıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim bize yapılana ancak misliyle mukabele etmeye izin vermiş, haddi aşmayı haram kılmış ve karşılık vermeyip "sabretme"nin hayırlı olacağını irşad buyurmuştur. (Bakara 194; Nahl 126). ?????? ??????? ?????????? ??????????? ?????????? ???????? ??? ??????? ?????????? ve ?????? ??????????? ??????????? ???????? ???

??????????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????????????? Hatta Resulullah da: ????? ?????????? ??????? ?????????? ????????? "Borcunu zamanında ödemeyen, cezayı da ırzını da helal kılar" buyurarak alacaklının böylesi kimselere borç ödemedeki kötülüğünü zikretmek suretiyle gıybetini tecviz etmiştir. Ancak, gıybet meselesinde mislini bulmak, haklı olunan sınırda durmak oldukça zordur. Haddi tecâvüz ederek zarara düşme ihtimali fazladır. Bu sebeple, böyle muhataralı (riskli) bir hakkı kullanmaktansa, kârlı cihet olan "sabr"ı tercih etmek en selametli tavırdır. Bu hadiste "Fakirlik günün için ırzından karzda bulun" buyrulmuştur. Bunun manası: "Seni ayıplamak, zemmetmek suretiyle gıybet eden kimseye hemen mukabele etmeye, hakkını dünyada almaya kalkma. Karzda bulun (yani ödünç ver), onu fakir olacağın kıyamet gününde alırsın" demektir. Yani bağışlama tavsiye edilmektedir.
Bir başka hadiste "Allahım! Irzımı kullarına bağışladım" buyrulmuştur ki "Ben, ayıplanmasını bana helal kılacak şekilde hakkımda kötü söz sarfeden kimselere ırzımı bağışladım, mukabelede bulunmuyorum" demek olur.
Şu halde, bu meselede takip edilecek en selametli yol, gıybet ateşini sükut ve bağışlama suyu ile söndürmektir. Gıybete gıybetle mukabele, hayırları yiyip tüketen yangına körükle gitmektir.[3]

GIYBET EDENE NASIL MUKABELE EDİLMELİ?

?4321 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????????? ??? ??????????? ???????: ??????? ??????????? ???????. ?????: ?????? ????????? ?????? ????? ????????. ?????? ??????: ????????? ??? ????? ??? ???? ??? ??????? ?????: ??? ???? ???? ??? ???????? ????? ???????????. ????? ???? ?????? ???? ??? ??????? ????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? ?????.»?????« ?????? ??????? ??? ?"???? .

1. (4321)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?"
"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dediler. Bunun üzerine:
"Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!" açıklamasını yaptı. Orada bulunan bir adam:
"Ya benim söylediğim onda varsa, (Bu da mı gıybettir?)"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer söylediğin onda varsa gıybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin onda yoksa bir de bühtanda (iftirada) bulundun demektir." [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4874); Tirmizi, Birr 23, (1935); Müslim, Birr 70 (2589).][4]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, Resulullah, gıybeti, hakkında konuşulan kimse işittiği takdirde hoşlanmayacağı bir vasfı ile onu anmak olarak tarif etmektedir. Bu vasfın onda olması şuçu hafifletmiyor. Olmaması, gıybetten de büyük olan iftirayı teşkil etmektedir. Gıybetle ilgili ülemânın sunduğu tarifler, aslını bu tariften almış olmalıdır.[5]

?4322 ?2? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??? ??????? ??????? ???????? ???? ????????? ?????????. ?????: ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ????????? ???????????. ???????: ????????? ???? ????????. ???????: ??? ??????? ????? ???????? ????????? ?????? ??? ????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (4322)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, sana Safiyye'deki şu şu hal yeter!" demiştim. (Bundan memnun kalmadı ve):
"Öyle bir kelime sarfettin ki, eğer o denize karıştırılsaydı (denizin suyuna galebe çalıp) ifsad edecekti" buyurdu. Hz. Âişe ilaveten der ki: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir insanın (tahkir maksadıyla) taklidini yapmıştım. Bana hemen şunu söyledi:
"Ben bir başkasını (kusuru sebebiyle söz ve fiille) taklid etmem. Hatta (buna mukabil) bana, şu şu kadar (pek çok dünyalık) verilse bile!" [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4875); Tirmizî, Sıatu'l-Kıyame 52, (2503, 2504).][6]

?4323 ?3? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ????? ??????????. ????????: ???? ?????? ??? ?????????? ???????: ?????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ??? ????????????[.

3. (4323)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mîrac gecesinde, bakır tırnakları olan bir kavme uğradım. Bunlarla yüzlerini (ve göğüslerini) tırmalıyorlardı.
"Ey Cebrâil! Bunlar da kim?" diye sordum:
"Bunlar, dedi, insanların etlerini yiyenler ve ırzlarını (şereflerini) payimal edenlerdir." [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4878, 4879).][7]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "insanların etlerini yiyenler" tabiriyle, ayet-i kerimeye tevkifen gıybet edenler kastedilmektedir.
2 - Bu kimselerin yüzlerini ve göğüslerini tırmalamakla cezalandırılmaları hususunda Tîbî şu açıklamayı yapar: "Yüz ve göğüs yolmak matem tutan kadınların vasfı olması münasebeti ile müslümanları gıybet edip şereflerini pâyimâl edenlere ceza kılınmıştır. Böylece bu iki sıfatın erkeklere yakışmadığı aksine en kötü halde ve en çirkin surette olan kadınların sıfatı oldukları iş'ar edilmiş olmaktadır."[8]

?4324 ?4? ?????? ?????????????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ?????: ???? ????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???? ????????. ?????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????? ?????? ??????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????? ????????????[. ??????? ??? ???? .

4. (4324)- Müstevred (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bir müslüman(ı gıybet ve şerefini payimal etmek) sebebiyle tek lokma dahi yese, Allah ona mutlaka onun mislini cehennemden tattıracaktır. Kime de müslüman bir kimse(ye yaptığı iftira, gıybet gibi bir) sebeple (mükâfaat olarak) bir elbise giydirilse, Allah Teâla Hazretleri mutlaka, onun bir mislini cehennemden ona giydirecektir. Kim de (malı, makamı olan büyüklerden) bir adam sebeiyle bir makam elde eder (orada salâh ve takva sahibi bilinerek para ve makama konmak için riyakarlıklara girer)se Allah Teâla Hazretleri Kıyamet günü onu mürâiler makamına oturtarak (rezil eder ve mürâîlere münasib azabla azablandırır.)" [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4881).][9]

?4325 ?5? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? # ???? ???? ?????? ???????? ???????????? ??? ?????? ??????????? ???????? ?????[. ????? ??? ???? .
5. (4325)- Sa'îd İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ribânın en kötüsü, haksız yere müslümanın ırzını (mânevî şahsiyetini) rencide etmektir." [Ebû Davdu, Edeb 40, (4876).][10]

AÇIKLAMA:

1- Ribanın en kötüsü diye tercüme ettiğimiz erbâ'rriba tabiri "en çok vebâle sebep olan", "en ziyade haram olan" gibi mübâlağalı bir mana ifade etmektedir. Burada kötülüğü zihinde tesbit edilmek istenen şey gıybettir. Çünkü ırzı rencide, gıybetle olur. Gıybetin bu kadar kötü olması, kişinin nazarında şerefin maldan daha kıymetli olmasından ileri gelir. Irzla kişinin manevi şahsiyetinin, içtimai itibar ve şerefinin kastedildiğini bir kere daha hatırlatabiliriz. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de: "Irz, insanın medh ve zemm yeridir. Nefsi de, selefi de veya durumunun taalluk ettiği bir başkası da olabilir" diye tarif ettikten sonra "kişinin nefsini ve hasebini (itibarını) koruyan, onu noksanlaşma ve yaralanmalardan koruyan yönü de dendi" diye açıklar. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm "Her müslümanın kanı, malı, ırzı bir diğer müslümana haramdır" buyrulmuştur. Şu halde, insanın kan ve maldan sonra gelen varlığı, onun ırzını teşkil etmektedir. İnsan ecdadıyla itibar kazanır, intisab ettiği cemaatle, köy veya şehri veya beldesiyle itibar kazanır, şeref duyar. Şu halde, yukarıdaki tarifteki medh ve zemm yeri tabiri ile insana itibar getiren, şeref kazandıran her hususun kastedildiğini anlamamız gerekir. Böylece kişiyi dolaylı olarak rencide

edici sözlerin daima gıybet hanesine yazılacağını bilmemiz gerekir. Dinimizin insan mevzuundaki bu hassasiyeti, ona verdiği yüce değerden kaynaklanır.
2 - Gıybeti kötülemede, onu riba ile mukayese etmek de başka incelik. Çünkü dinimizde riba en çok kötülenen, kaçınılması hususunda en çok dikkat çekilen, hassasiyet gösterilen bir günahtır. Kur'an-ı Kerim'de "Ribâ (faiz) yiyen kimselerin kıyamet günü, kabirlerinden şeytan çarpmış kimselerin kalkışı gibi kalkacakları... Allah'ın riba'yı helâl sayan kâfirleri sevmediği" ifade edilir (Bakara 275-276).
Şu halde, sadedinde olduğumuz hadis, gıybetin bu pis günahtan daha pis bir günah olduğunu belirtmektedir. Tîbî der ki: "Resulullah "ırz"ı, mübalağa kasdıyla mal cinsine sokmuş ve ribayı iki çeşit kılmıştır: Bir çeşidi müteârif riba'dır yani borçludan, malını fazlasıyla almaktır. Müteârif olmayan riba ise kişinin dilini arkadaşının ırzına uzatmasıdır. Hadiste ikinci riba birinciden daha kötü ilan edilmiştir."
Gıybetin böylece kötülenmesi İslam'ın çok ehemmiyet verdiği içtimâî tesanüdü zedeleyici olmasından ileri gelir. Başka çeşit yaraların tedavisi kolay ise de, manevi yaraların, içtimaî hastalıkların tedavisi zordur. Çoğu kere mümkün değildir. Üstelik bu, ferdî hukuka girmektedir, affedilmesi, öncelikle gıybeti edilen kimsenin affetmesine bağlıdır. Halbuki bazan ırkî, mezhebî, siyasî cemaatî mülahazalarla kitlelerin gıybeti yapılmakta, böylece hem ümmet birliği ciddi şekilde yaralar alarak günümüzdeki darmadağanıklıkta olduğu gibi gıyr-i İslam unsurlar karşısında güçsüz duruma düşülmekte; hem de öbür dünyaya büyük veballe gidilmektedir. Gıybete giren ufak bir kelamla, icabında bir millet, bir hizib, bir aile mensupları toptan rencide edildiği için günahı büyük olmaktadır. Dinimizde bu korkunç hal, "gıybetin, bütün sâlih amelleri, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi yiyip bitireceği" şeklinde ifade edilmiştir. Evet ateş, kıymık kıymık toplanan odunu ân-ı vahidde yok eder. Bir hayat boyu binbir zahmetle kılınan namazlar, tutulan oruçlar ve nice fedakârlıklarla verilen sadakalar hesapsız bir çift sözle bir anda yakılıp yok edilebilecek bir nezâhet arzetmektedir. Resulullah'ın ikazı bilhassa bu meslede iyi dinlenilmelidir.
3- Hadiste geçen istitâle, dil uzatma demektir. Bunun içine rencide edici her çeşit sözün gireceği açıktır.
4- Hadiste yer verilen "haksız yere" tabirinden âlimler, bazı hallerde gıybetin caiz olacağı hükmünü çıkarmışlardır. Zulme uğrayan, hakkı rencide edilen kimsenin şikayet etmeye, zâlimin yüzüne zulmünü haykırmaya hakkı vardır. Bu günah olan gıybet değilir. Müteâkiben (4327. hadis) görüleceği üzere ehl-i bid'anın, fâsığın kötülükleri, onların şerrinden mü'minleri korumak kasdıyla hallerinin beyanı caizdir, yasağa girmez. [11]

?4326 ?6? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ??? ????? ????????? ?????? ????? ????????? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

6. (4326)- Muaz İbnu Esed el-Cühenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bir mü'mini bir münafiğa (gıybetçiye) karşı himaye ederse, Allah da onun için, Kıyamet günü, etini cehennem ateşinden koruyacak bir melek gönderir. Kim de müslümana kötülenmesini dileyerek bir iftira atarsa, Allah onu, kıyamet günü, cehennem köprülerinden birinin üstünde, söylediğinin (günahından paklanıp) çıkıncaya kadar hapseder." [Ebû Dâvud, Edeb 41, (4883).][12]

AÇIKLAMA:

1 - Sadedinde olduğumuz hadis, bir mü'min gıybet edildiği zaman sessiz kalmayıp, onun müdâfaa edilmesini teşvik etmektedir. Hadisteki "münafık"tan maksad gıybetçidir. Mü'minin yüzüne karşı değilde gıyabında zemmettiği için münafık denmiş olmaktadır. Öyleyse mü'minin himayesi ile kastedilen şey, onun şerefinin (ırzının) korunmasıdır. Bu, lehinde konuşmak veya en azından gıybet etmesine meydan vermemekle olur.
2- "Söylediğinden çıkıncaya kadar" ibaresi "söylediğinin sebep olduğu mesuliyetten yani günahtan halâs oluncaya kadar" demektir. Daha açık olarak şöyle söyleyebiliriz: "Gıybet eden kimse, gıybetiyle kazandığı günahtan -hasmını râzı etmek veya bir şefaate, bir affa uğramak veya günahı miktarınca azab görmek suretiyle- temizleninceye kadar köprünün üzerinde hapsedilir."[13]

?4327 ?7? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ???????? ???????? ??? ??????????????[. ????? ????.

7. (4327)- Hz. Câbir ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ne fâsık ne de mücâhir (günahı açıktan işleyen) kimse için söylenen gıybet sayılmaz. Mücâhir olan hariç, bütün ümmetim affa mazhar olmuştur." [Rezîn ilavesidir. Buhârî'de ikinci kısım mevcuttur. Edeb, 60; Müslim, Zühd 52, (2990).][14]

AÇIKLAMA:

1- Rezîn merhumun ilavesi olan bu rivayetin kaynağı bulunmamıştır. Ancak hadisin ikinci kısmı yani "...mücahir olan dışında bütün ümmetin affa mazhar olacağını" beyan eden cümle Müslim ve Buhârî'de gelmiştir.
2- Mücâhir, masiyetini açığa vuran, Allah'ın örttüğü günahını söyleyerek açan kimsedir. Sadedinde olduğumuz rivayetin Buhârî'deki vechi mücâhereyi açıklar: "Mücâhere (günahı aleni işlemek)den biri şudur: "Kişi gece (haram) bir amelde bulunur, sonra sabah olur, Allah onu örtmüştür (kimse bilmez) ama o der ki: "Ey filan bu gece ben şunu şunu yaptım." Bazan da (gündüz günah işlemiştir) akşam olur, Rabbi onu örtmüştür, (kimse bilmez) ertesi sabah, kendi lehine Allah'ın örtmüş olduğunu açar."
3- Hadis, işlenen günahların setrini emretmektedir. Yani her ne kadar yasak da olsa, günahtan kaçınmak mümkün olmayabilir. Öyleyse mü'min şu veya bu şekilde, bilerek veya bilmeyerek bir günah işleyecek olsa, ona düşen, tevbe etmek ve bu günahını kimseye söylememektir. Resulullah, günahını sıkılmadan herkese söylenen veya herkesin gözü önünde çekinmeden günah işleyen kimselerin İlahî aftan istifade edemeyeceklerini haber veriyor. İslâm aleyhine yapılan sistemli ve ısrarlı organize propogandalar sonucu, dinin yasakladığı haramları işlemek bir marifet, bir ilericilikmiş havası hakim olunca, kendini bilmeyen sefih ve beyinsiz takım, içki, kumar, zina, rüşvet, aldatma, kaytarma gibi pek çok çirkefliklerini, bir marifet işlemişcesine herkesin yanında anlatır veya alenen işler. Bu durum, cemiyette "kötülüğe kötü demek, günahı günah bilmek" marifetini de yok edeceği, hatta pek çok zayıf kimselere teşvik olacağı için çok kötü bir gelişmedir, pek ciddi içtimâî bir marazdır. Bu dereceye ulaşan kötülükten dönüş de zor olur. Nehy-i ani'lmünker de yapılamaz. Onun için Resulullah kötülüğü aleni yapan veya gizli yapsa bile ilan eden kimselerin durumlarının ciddiyetini duyurmak için "onların affedilmeyeceklerini" söylemiştir. Bir parça Allah ve âhiret inancı olana, bu tehdid-i nebevi çok şey söyler. İbnu Battâl der ki: "Günahı âleni yapmada Allah ve Resulünün ve sâlih mü'minlerin haklarını istihfâf vardır. Ayrıca bunda mücâhirlerin bir nevi inadı yatar. Örtmede ise istihfaftan selamet vardır. Çünkü günah, sahibini alçaltır. Keza örtmede - eğer haddi gerektiren bir günahsa- hadd cezasından kurtuluş; taziri gerektiriyorsa ta'zir cezasından kurtuluş vardır. Allah'ın hakkına tam riayet edildiği takdirde, Ekremu'l-Ekremîn olan ve rahmeti gadabını aşan Rabb Teâlâ onu dünyada örttüğü için ahirette de rüsvay etmez. Günahını açığa vuran, bütün bunlardan mahrum kalır."
Nevevî'nin zikrettiğine göre "fıskını veya bid'asını aleni yapan kimsenin aleni olan günahları ile gıybeti câizdir; aleni olmayan günahları sebebiyle gıybeti câiz değildir.[15]

?4328 ?8? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ?????????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.????? ????:]? ???????? ?????????? ????????[.

8. (4328)- Hz. Huzeyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kattat (söz taşıyan) cennete girmeyecektir."
Müslim'in rivayetinde "nemmâm cennete girmeyecektir" şeklinde gelmiştir. [Buhârî, Edeb 50, Müslim, İman 169, (105); Ebû Dâvud, Edeb 38, (4771); Tirmizî, Birr 79, (2027).][16]

?4329 ?9? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ? ??????????? ????? ???? ????? ???? ????????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

9. (4329)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana kimse ashabımın birinden (canımı sıkacak bir) şey getirmesin. Zira ben, sizin karşınıza, içimde hiç bir şey olmadığı halde çıkmak istiyorum." [Tirmizî, Menâkıb (3893); Ebû Dâvud, Edeb 33, (5860).][17]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, laf getirip götürme ile alâkalıdır. Dinimizin üzerinde durduğu kötü ahlâklardan biri de laf getirip götürme huyudur. Fertler arasındaki münasebetleri bozarak cemiyetin huzuruna te'sir edecek, içtimaî bütünlüğü yaralayacağı için şiddetle yasaklanan huylar arasında yer almıştır. Kur'ân'da buna yer verilmesi, meselenin ehemmiyetini anlatmada yeterlidir: "Çok yemin edene, haysiyetsiz kimseye, kusur arayana, söz taşıyana, hayırdan alıkoyana, haddini aşana, çok günahkâr olana... iltifat etme!" (Kalem 10-12).

Hümeze sûresi de burada zikre değer. Onda her ne kadar doğrudan laf taşıyıcılık mevzubahis edilmiyorsa da, buna yakın tavırlar takınanlara tehdit ifâde edilmektedir: "Yazıklar olsun arkadan çekiştirmeyi ve yüze karşı kaş göz işaretiyle eğlenip ayıplamayı âdet edinene" (1. ayet).

2- Hadîste geçen kattât ve nemmâm aynı mânaya gelmektedir. Nitekim rivayetin vecihleri değiştikçe kelimelerden her ikisine de yer verildiği görülmektedir. Bazı âlimler nemmâm, sözü bizzât dinleyip nakleden, kattât ise, söylenenlere kulak kabartıp işittiği gelişi güzel dedikoduları nakledendir diye arada bir fark görmek istemiştir.

İmam Gazâli der ki: "Kendisine dedikodu ulaşan kimseye düşen, onu tasdîk etmemek, hakkında söz edilen kimsenin de, söylendiği şekilde olduğu zannına düşmemesi, "acaba" diyerekten, söyleneni tahkike de kalkmaması, ayrıca laf getireni ayıplayıp, bunu bir daha yapmamasını söylemesi, vazgeçmezse ona öfkelenmesi, kendisi için de, nemmâmı, zecrettiği şeyi hoş görüp o işittiğini yaymaya kalkmamasıdır. Aksi takdirde kendisi nemmâm olur." Gazâli'nin kaydettiğine göre, Ömer İbnu Abdilaziz'e bir adam gelerek:

"Senin hakkında falanca şöyle söyledi" der. Ömer de:

"İstersen bunu tahkik edelim. Eğer yalancı çıkarsan "Bir fasık size haber getirince araştırın" (Hucurât, 6) hükmüne girersin. Şayet duyduğun doğru çıkarsa "Dili ile iğneleyen, koğuculuk eden..." (Kalem, 11) hükmüne girersin ki, her iki halde de mes'ulsun. İstersen senin için üçüncü şıkkı tercih edelim, seni affedelim de bu iş böyle kalsın!"der. Adam:

"Af diliyorum, bir daha böyle bir işe girişmeyeceğim" der.

Nevevî der ki: "Bütün bu yasaklar, nakledilen şeyde şer'î bir maslahat yoksa câridir. Aksi takdirde, müstehab veya vâcibtir. Şöyle ki: "Bir adam, bir kimsenin başka bir kimseye haksız olarak ezâ vereceğine muttali olursa, öbür şahsı uyarıp ezadan koruması gerekir. Keza bir kimse imamı veya sorumluluğu olan kimseyi, yerine bakacak olan nâibinin davranışı hakkında ihbarda bulunacak olursa, bu yasaklanmaz." Yine Gazâlî şöyle demiştir: "Nemîme aslında, hakkında söz edilen kimseye söz götürmektir. Meselâ falanca senin hakkında şöyle söyledi demek gibi. Ancak nemîme deyince sadece bu kastedilmez, daha umumî kullanışı vardır. Normal olarak, açıklanması hoşa gitmeyen her şeyi açıklamaya, nemîme denir. Hoşa gitmeme deyince kendisinden nakil yapılanın hoşlanmaması ile kendisine nakil yapılanın veya bir başkasının hoşlanmaması birdir, hepsi de nemîmeye girer. Kezâ menkul sözle veya işâretle de olsa; bir kusur veya bir başka şey de olsa birdir. Meselâ bir kimsenin malını gizlediğini gören kimse bunu ifşa etse bu da nemîmeye girer. Yani kısacası nemîme, açıklanması hoşa gitmeyecek bir şeyi açıklamaktır."

"Gıybet ve nemîme bir midir faklı mıdır? Bu hususta ulemâ ihtilaf etmiştir. Râcih olan, farklı olmaları ve aralarında umumhusus münasebetinin bulunmasıdır. Yani nemîme, bir kimsenin halini bir başkasına fesâda bâis olacak bir muhtevada, rızası olmadan nakletmektir. Bu nakilden o şahsın haberi olmuş olmamış farketmez. Yeterki rızasız olsun, nemimedir. Gıybet ise, gıyabında, hoşlanmayacağı bir şeylerle adamı zikretmektir. Nemîme ifsâd kasdıyla temâyüz eder, gıybette bu kasdın varlığı şart koşulmaz. Gıybet ise hakkında konuşulanın gıyabında olmakla temâyüz eder. Bu vasıflar dışında gıybet ve nemime müşterektirler. Alimlerden bazısı, gıybette, hakkında konuşulan kimsenin gâib olmasını şart koşmuştur."

4- 4329 numaları hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ashabından herhangi biri hakkında hoşuna gitmeyecek bir söz, bir davranış bir kötü huy vs. getirilmemesini, Ashabı hakkındaki hüsn-ü zannını rencide edecek bir şikayetin olmamasını taleb etmektedir. Sebebini de açıklıyor.

"Evden, herkese karşı iyi duygularla çıkıp o duygularla onlarla karşılaşmak istiyorum..." Bazı âlimler, bu temenniyi şöyle anlamışlardır: "Ben dünyadan, hepsine karşı iyi duygularla ayrılıp, Kıyamet günü bu duygularla onları karşılamak istiyorum." Yani, Ashabından hiçbirine karşı içinde bir öfke, bir kırgınlık olmadan dünyadan ayrılmayı temenni etmiş olmaktadır. [18]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/307-308.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/308-310.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/309-310.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/311-312.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/312.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/312.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/313.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/313.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/313-314.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/314.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/314-315.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/316.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/316.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/317.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/317-318.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/318.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/318.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/318-319.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUSİKİ VE EĞLENCE BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA:
1- Kumar oyunları:
2- Hayvanlarla Oynamak:
3- İçkili, Kadınlı, Çalgılı Eğlenceler:
SPORTİF OYUNLAR:
BAZI MEŞRU EGLENCE FIRSATLARI:
1- Çeşitli Merasimler:
2- Ziyafetler:
3- Düğün:

MUSİKİ VE EĞLENCE BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Beşer hayatının her meselesine kendi ölçüsünü getiren dinimizin, günümüzde yeterince bilinmeyen bir vechesi de eğlence meselesinde vaz'ettiği ölçüdür. Bu hususta yeterince bilinmiyor yahut da bilindiği halde tatbik edilmiyor. Ben şahsen yeterince sistemli bir bilgi sahibi olunmadığı kanaatindeyim. Geçmiş devirlerin hayat tarzı ve günlük meşgalelelerin çokluğu ve bir de eğlence, hele gayr-ı meşru eğlence imkanlarının azlığı sebebiyle bu noktada ferd ve cemiyetin az bilgi ile de yetinmesi, eğlence meselesinden fazla yaralar almaması tabiîdir. Ancak günümüzde şartlar fevkalâde değişmiştir.
* Tekniğin hayatımıza geniş çapta girmesiyle boş vaktimiz artmıştır. Artık, insan yerine pek çok işi makinalar yapıyor. Geçmiş devirde evin her işini kendisi yapan kadın, süpürmeden yıkamaya, dikişe nakışa, örgüye varıncaya kadar makineye yaptırabiliyor. Tarla işleri de, atelyeler de öyle.
* Eğlence vasıtaları geçmiş devirlerde azdı. Şimdi parklar, gazinolar, tiyatrolar, çeşitli oyun salonları, elektronik eğlence cihazları bir tarafa, televizyon ve video ile evlerin içine kadar pekçok eğlence vasıtası hayatımızı istilâ etmiş durumda.
* Eğlence, masraflı bir iştir. Eskiden iktisadî darlık eğlenceye kaçmayı sınırlıyordu. Şimdi ise zenginliğin artması, eğlence vasıtalarının da ucuzlaması, eğlenceye daha fazla kaçma imkanı tanımaktadır.
* Geçmişte insanlar daha muhafazakar, inançlarına daha sâdık idi. Daha fazla ruh sükûnetine sâhipti. Şimdi ise çeşitli sebeplerle dinî bağları zayıflayan insanlar, ruhî kabusların ve sıkıntıların kıskacındadır. Stres de denen bu dahili çelişkilerden, bunalımlardan kurtulmak için eğlence ile kendini unutma yolları aranmaktadır.
* Günümüzde, hayatımızı kendi kültür ve inancımıza zıt düşen yaşayış tarzları istilâ etmiş durumda. En ziyade hayatımıza giren yabancılıklar, eğlencelerle ilgili. Bir başka iktisâdi seviyenin, bir başka kültür ve inanç dünyasının eğlenceleriyle, eğlence tarzlarıyla eğlenmeye çalışıyoruz. Batıda her ne çıkarsa hiç bir seçime tabi kılmadan alıyoruz.
Bu mülahazaları daha da artırabiliriz. Demek istediğimiz şudur: Bugün müslümanı eğlenceye iten pek çok esbab var. Ahirette imtihanın büyüğünü belki de bundan verecek. Çünkü ölçüsüzce eğlence, zaman israfına sebep olmakta, verimli işten, ibâdetten, zikirden, tefekkürden alıkoymaktadır. İslâm aleyhine çevrilen dolapları bu yüzden farkedememekte, etrafında cereyan eden hâdiseler hakkında sağlıklı fikir ve kanaat edinememektedir. İslâm memleketlerinin başındaki bir avuç anti-İslam kadrolar müstebitâne saltanatlarını daha kolay ve tavizsiz sürdürebilmektedir. Bunda eğlencenin verdiği uyuşukluk ve mahmurluğun rolünü görmemek mümkün değildir.
Hülasa, burada, biz bazı ayet ve hadislerle, İslam'da eğlencenin ne olduğunu, hayatımızda ne miktar ve nasıl yer alması gerektiğini belirtmeye çalışacağız:
Önce şunu belirtelim ki, daha önce de temas ettiğimiz üzere, Kur'an-ı Kerim, dinlenme vasıtası olarak "uyku"yu gösterdiği için, eğlenceyi dinlenme vâsıtası saymaz ve ona karşı soğuk davranır. Eğlence mânâsına gelen la'ib ve levh kelimeleri ile, bu köklerden türeyen kelimeler, büyükler hakkında [Tevbe: 65; Mâide: 57, 58; En'am: 70, A'raf: 51; Enbiyâ: 3, 55; Zuhruf: 83; Me'âric: 42; Tekâsür: 1; Münâfikûn: 9; Nûr: 37; Lokman: 6; Cum'a 11] veya "aldatıcı" olduğu belirtilen "dünya hayatı"nın tavsîfi sadedinde [En'âm: 32; Ankebût: 64; Muhammed: 47/36; Hadîd: 20]; bir de mahlûkatın bir eğlence olsun diye yaratılmadığını beyan maksadıyla [Enbiyâ: 16; Duhân: 38] kullanılır ve her defasında tezyifi (pejoratif) mânadadır. Hiçbirinde oyun ve eğlenceyi te'yid eden, ona teşvik eden müsbet mâna görülmez.
Kısacası söylemek gerekirse, İslâm dini, büyükler için eğlenceyi çok dar kayıtlarla tecviz eder. Çünkü eğlence gaflet vesilesidir, ferdî mes'uliyetlerden bir nev'i kaçıştır. Eğlenceye dalan kişi, Allah'ın huzurunda bulunduğunu unutur, sorumluluk duygusunu kaybeder. Kendi üzerindeki kontrrol ve murâkabe hâli ortadan kalkar. Halbuki, kâmil mü'min, her ânını, asıl gayesi olan rızayı ilâhîyi kazandıracak, maddî ve bilhassa mânevî kemâlatta yol aldıracak faydalı işler yapma gayreti içinde geçirmekle mükelleftir. Bu endişeyi zihninden çıkarmamak, bu gâye ile her an maddî veya mânevi bir şeyler istihsal etmek zorundadır. İşte eğlence, böylesi bir verimliliğe mânidir. Eğlencenin hiçbir istihsal yönü yoktur. Zararı ise kesindir ve çeşidine göre farklı derecelerdedir. Öyle ise Kur' ân-ı Kerîm'de "...sadece ibadet için yaratıldığı" (Zariyât: 56) belirtilen insanın, eğlence karşısındaki tepkisi, tıpkı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi: "Oyun için yaratılmadık" demek olmalıdır.[1]
Meşru Hudud: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) meşru eğlencenin hududunu şöyle tayin eder: "Allah'ı zikretmek maksadıyla yapılmayan her şey (meşru olmayan) bir oyun ve eğlenceden ibarettir; ancak dört şey bundan müstesnadır:
1- Kişinin ehliyle mülâtefesi,
2- Kişinin iki hedef arasında yürümesi,
3- Kişinin atını te'dib etmesi,
4- Kişinin yüzme ta'limi yapması. Zira bunlar haktandır."
Başka hadislerde çocukların eğlendirilmesi de büyüklere emredilir: "Çocuğu olan, onunla çocuklaşsın." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında çocukların seviyesine inerek onları eğlendirmesi, güldürmesi ve şakalaşması ile ilgili pekçok örnek mevcuttur. Şu halde çocukların eğlendirilmesi esnâsındaki "eğlenme" de bu hususta meşru bir kısım teşkil etmektedir.
Boş vakitlerde, bu söylenen meşru kısımlar dışında eğlence aramak, güldürücü vesileler ihdas etmek, fırsatlar kollamak tecviz edilmemiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir çok hadislerinde gülmek, güldürmek hususlarında ölçülü olmak tavsiye edilmiş, düşülecek ifratlar kınanmıştır:
"...Çok gülme, zira gülmenin çoğu kalbi öldürür."
"Benim bildiğimi siz de bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız."
"Ağlayın! Ağlayamazsanız, kendinizi ağlamaya zorlayın."
"İnsanları güldürmek için konuşup (binbir) yalan (ve maskaralıklar) uyduranlara yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun."
"Kişi, arkadaşlarını güldürmek için bazı sözler sarfeder de, bunlar sebebiyle Arz'la Süreyya yıldızı arasındaki mesafe kadar ateşin derinliklerine düşer."[2]
Ayrıca muhtelif rivayetler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gülmeyip tebessüm buyurduklarını tebârüz ettirirler.
Nevevî, fazla gülmeye ve dolayısıyle kalbin kasâvetine sebebiyet vererek zikrullahtan ve dinin mühim mes'elelerini tefekkürden alıkoyacak kadar ifrat ve ısrarla devam edilen her eğlencenin yasaklanmış olduğunu söyler. İmam-ı Şafîî de "Eğlence dindâr ve mürüvvet sahibi kimselerin işi olmamalı" der.[3]
Yasak Oyun ve Eğlenceler: Hadisler yukarıda belirtilen birkaç kısım dışında kalan her çeşit eğlenceyi mutlak bir ifade ile yasaklamakla kalmaz; bazı oyun çeşitlerini ismen zikrederek şiddetle yasaklar. Günümüzde bile hâlen kendilerine veya çok sayıda benzerlerine astlanan bu oyun çeşitlerini belirtebiliriz:[4]

1- Kumar oyunları:

Her çeşit kumar oyunu kesinlikle haramdır. Bunlar Kur'ân-ı Kerim'de puta tapmakla bir tutularak şeytan işi bir pislik olarak tavsif edilmiştir (Maide, 90).
Kumar, kazanan tarafın kaybeden taraftan bir şey alması şartı koşulan her çeşit oyundur. Zamanımızda oynanan çeşitli piyangolar, kâğıt ve zar oyunları, yarışlar... İslâm'ın yasakladığı "kumar" sınıfına girer.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kendi devrinde bilinen "tavla"yı açık bir ifade ile yasaklamıştır: "Nerd (tavla) oynayan kimse mutlaka Allah ve Resulü'ne isyan etmiştir", "Tavla oynayan, elini domuz etine ve kanına batırmış gibidir." Hz. Ali (radıyallahu anh) tavla oynayanları hapsettirmiş, onlara selâm vermeyi yasaklamıştır.
Belki de o devirde Araplarca bilinmediği için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hadislerinde zikri geçmeyen satranç oyununun haram sayılıp sayılmayacağı hususunda âlimler ihtilaf etmişlerse de çoğunluk, en azından kerâhetinde ittifak etmiştir. Fetevâyi Hindiyye'de satrancın mekruh olduğu belirtildikten sonra şu açıklama kaydedilir.
"Satranç dışındaki bütün oyunların haramlığı hususunda alimler icma ederler. Satranç oyunu, bizim (Hanefiler) nezdinde haramdır. Bununla oynayanın adaleti sabit, şahidliği makbul müdür? meselesine gelince: Şayet araya kumar sokulmuş ise, -yani kaybeden, kazanan bir ödeme yapacak ise- oynayanların adaleti düşer ve şâhidlikleri kabul edilmez. Kumar yoksa, adâletleri sâbit, şâhidlikleri makbuldür. Ebû Hanife bunlara selâm vermede bir beis görmez ise de Ebû Yusuf ve İmam Muhammed mekruh sayarlar."[5]

2- Hayvanlarla Oynamak:

Bu, bazı hayvanları tahrik edip dövüştürmek şeklinde olduğu gibi, yarıştırma şeklinde de olabilir. Birinciye misal, horozların döğüştürülmesi; ikinciye misal güvercin peşinde koşmaktır. Hadislerde her iki çeşit oyun da yasaklanmıştır. Güvercinle oynayan kimse hakkında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şiddetli bir üslub kullanmıştır.[6]
Âlimlerin oyun ve eğlence karşısındaki bu sert tutumları, bidayette de temas ettiğimiz gibi, en başta zamanın boş geçmesine sebep olmasıyla izah edilmektedir. Dehlevî şöyle der: "Yasak işler meyanında teselli vericilerle meşgul olmayı da saymalıyız. Bu işler dünya ve âhiret endişesine karşı teselli veren, zamanı boşa geçirten şeylerdir. Çalgılar, satranç, güvercinle oynamak, hayvanları kızıştırıp dövüştürmek gibi. Bu eğlencelere dalan kimseler, yeme içme gibi zaruri ihtiyaçlarını dahi ihmal ederler. Öyle ki, üzerlerine sıkışırlar da bevl etmek için kalkmaktan bile sarf-ı nazar ederler. Şâyet bu gibi eğlencelerle meşguliyet câri bir adet haline gelecek olsa, insanlar cemiyet üzerine bir yük, bir parazit haline gelir ve nefislerini ıslâha yönelmezler."[7]

3- İçkili, Kadınlı, Çalgılı Eğlenceler:

Bu çeşit eğlenceler, az olsun çok olsun, hangi fırsat ve zamanda olursa olsun kesinlikle haramdır. Dinimiz, düğün ve bayramlarda ölçülü şekilde eğlenerek neş'e izhârını tecviz etmiş olmasına rağmen bu müsaadeyi haram şeylere tevessül etmemek şartıyla kayıtlamıştır:
"Ümmetimden bir grup, "yeme, içme, malayâniyât ve eğlence ile geceyi geçirir. Sonra maymunlar ve hınzırlar olarak sabaha ulaşır. Onlardan bir mahalleye bir rüzgâr estirirler de bu rüzgâr, içkileri helâl addetmeleri, çalgılar kullanıp şarkıcı kızlar tutmaları sebebiyle öncekilerin helâk oldukları gibi, bunları da helâk eder."
Bazı hadislerde, içki istihlâkinin artıp, çalgıcı kadınların çoğulması "Kıyamet alâmeti" olarak belirtilmiştir.[8]

SPORTİF OYUNLAR:

Tatil ve boş vakti dolduran meşguliyetlerden bahsederken sportif oyunları müstakilen ele almamız gerekmektedir. Zira İslâm nokta-i nazarından bunları "eğlence" tabirinin ifade ettiği mana içinde mütalâa etmek bile zordur. O çeşit oyunların faydalık, yani "cihad"a hazırlık yönü galebe çalar. Bu yüzden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onlara ısrarla teşvik etmiştir. Bu gruba, yüzme, binme, atma, koşma ve güreş girer.
Ashabtan bir grubun eğlenmeye gittiği söylenince memnuniyetsizlik izhar ederken, "atışa gittikleri"nin tasrihi üzerine Hz. Peygamber: "Atış eğlence değildir, atış eğlendiğiniz şeylerin en hayırlısıdır" der. Bir başka rivayette de; "Melâike sizin hiçbir eğlencenizde hazır bulunmaz, atış ve at koşusu hariç" buyurur.
Bu çeşit oyunlarda yarışlar yapmak da söz konusudur. Rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsen deve ve at yarışlarına katıldığını, bazan kazanıp, bazan kaybettiğini belirtir.
Yarışların ve yarışlarda verilecek armağanların İslâmî manada meşru olabilmesi, bunlara "kumar manasına gelecek bir davranışın girmemesine bağlıdır."[9]
Sportif oyunlara dinimizin ehemmiyet verdiğini kaydederken, bir hususu bilhassa belirtmek gerek: Zamanımızda da bu oyunlara fazlaca ehemmiyet verilmektedir. Geri kalmış memleketlerde bile üretime dönük acil yatırımlar dururken, son derece mahdud ve mütevazi imkanların, üretimi artırıcı yönü olmayan, tamamen ölü sayılacak sportif harcamalara aşırı şekilde tahsisi ve bunda ısrar edilmesi, bu çeşit işlerde beynelmilel ideolojik güçlerin rolleri ve gizli baskıları hususundki şüpheleri kuvvetlendirmektedir. Dinin karşılayacağı bir kısım fitrî ihtiyaçlar, adeta sportif "alaka" ve "meşguliyetler"le karşılanmaya, beriki sâyesinde diğeri unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu sinsi ısrar, sportif faaliyet ve yatırımları neredeyse tabulaştırmıştır. Dünyanın hemen hemen her tarafında insanı yıpratma ve tahkirde kullanılan devrin en galiz sloganlarıyla hücuma uğramayı göze almadan, mevki ve haysiyetinden olmayı peşinen kabul etmeden makam, unvan ve müessiriyet sahibi hiç bir kimse bu tabuları ve tabular için düşülen aşırılık ve abesiyetleri tenkide cür'et edemez.
İslâm âlimleri, sportif faaliyetlerin, bu çeşit menfi maksadlara kanalize edilmesini önlemek için bunlar hususundaki cevazlarını kayıtlamışlardır:
1- Bunların câiz olmasında niyet esastır. Sırf eğlence için yapılırsa mekruhtur. Fakat küffâra karşı güç kazanmak, savaşta galebe çalmak maksadlarına râci ise câizdir. Sâdece caiz değil, sevaptır da.
2- Sportif oyunlar, meşruiyet hududları dışına çıkmamalıdır. Kılık kıyafet yönünden itidali korumak, dürüstlükten ayrılmamak, gayr-i ahlâkî davranışlarda bulunmamak, hiçbir surette kumar ve diğer çeşit menhiyatı oyuna sokmamak, onları yaparken dini vecibeleri ihmal etmemek, zamanı öldürmemek gibi kayıtlar bu çeşit oyunların meşruiyet şartlarıdır.
Hakkında hadiste bir beyan gelmemiş olan satranç oyunuyla ilgili olarak Hattâbi'nin yaptığı bir açıklama, İslâm alimlerinin bu husustaki esprilerini aksettirmede faydalıdır: Ebû Dâvud şârihi Hattâbî (v. 388/998). "Bazı alimler, harp ahvali ve düşmanın hilesi üzerinde düşünceye sevkedeceği zannıyla satranç oyununa ruhsat verdiler" dedikten sonra, bununla kumara yer vermeden oynansa bile, oynayanların bir çoğu namazı vaktinde tehir etmeye, birçoğu da dilinden kötü söz eksik etmemeye mütemâyil olduklarından, bununla iştigal edenlerin mürüvvetlerini kaybedeceklerini, binâenaleyh şehâdetlerinin makbul olmayacağını söyler.
Burada ifade edilen ihtiyati ölçülerle, her devirde rastlanan değişik oyunlar, mizandan geçirilebilir.[10]

BAZI MEŞRU EGLENCE FIRSATLARI:

Daha önce, bayramların eğlenmek için meşru bir fırsat olduğunu belirttik. Dinimiz, diğer bazı fırsatlarda da nezih bir şekilde eğlenmeye cevaz vermiştir. Onlardan da kısaca bahsetmeyi faydalı ve gerekli bulduk.[11]

1- Çeşitli Merasimler:

Bazı vesilelerle yapılan bir kısım merasimler meşru eğlence fırsatlarıdır. Bunlara Hz. Peygamber ve Ashâb zamanından beri rastlanmaktadır: Doğum, sünnet düğünü, karşılama, hatim, temel atma vs. vesilelerle yapılan çeşitli merasimler gibi.
Çocuğu doğan kimsenin bir merasim yapması, dini bir emir olmamakla beraber, akika kurbanının sünnet kılınması, böyle bir merasime cevaz ve hattâ zımmî bir teşvik olmaktadır.
Ashâb devrinde ziyâfetli ve eğlenceli sünnet düğünlerinin yapıldığını birçok rivayet teyid eder.
Keza Kur'ân hatmi vesilesiyle yapılan dua merasimi[12] örneği, Ashâb'ın büyüklerinden olan Hz. Enes (radıyallahu anh)'ın tatbikatından rivayet edilmektedir. İbnu Hacer, gerek hatim ve gerekse herhangi bir meslekte hazâkat (ustalık) kazanma vesilesiyle verilen ziyafete "hızak" dendiğini belirtir.
Yılın ilk turfanda meyvesi veya herşeyin turfandası çıkınca da değişik bir havanın yaşanmasına vesiledir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a ondan takdim edilirdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da bunu önce üç defa sağ, sonra da üç defa sol gözüne sürüp dua buyurduktan sonra, cemaatte bulunan en küçük çocuğa ikram ederdi.
Karşılamaların da ayrı bir merasim fırsatı olduğunu belirtmeliyiz. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye ilk girişi, büyük bir merasim vesilesi olmuştur. Kadınlarıyla, çocuklarıyla, köleleriyle bütün Medine halkı bir başka zaman yaşamadıkları bir neş'eyle sokaklara dökülmüş, Habeşliler neş'eyle kılıçkalkan oynamışlar, hizmetçiler, çocuklar ve câriyeler defler çalarak, şiirler okuyarak tezâhürâtta bulunmuşlardır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın askerî seferlerden her dönüşleri, çocukların da katıldığı bir merasim vesilesi olduğu, rivayetlerden anlaşılmaktadır. Tebük seferi örneğinde olduğu üzere bazı karşılama merasimleri daha muhteşem, daha şa'şalı olmuştur. Sünnette gelen örneklerden hareket eden âlimler "yolcuları ve cihaddan gelenleri neş'e ve sürurla karşılamak hoş bir davranıştır, insanlara karşı ifa edilen iyiliklerden biridir" hükmünü vermişlerdir.
Değişik bir hava yaşanmasına, sünnette rastlanan diğer bir vesile temel atma merasimidir. En azından herkesi alakadar eden umumi inşaatlarda böyle bir merasimin meşruiyyetine, Mescid-i Nebevînin inşaatıyla ilgili rivayet delâlet eder. Arazinin tanziminden sonra ilk taşı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) atar. Onu takiben sırayla Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallahu anhüm ecmaîn) temele taş atarlar.[13]

2- Ziyafetler:

Yukarıda temas edilen merasimlerin bir kısmı ziyafetle noktalanmaktadır. Ayrıca merasimi olmayan ziyafetler de vardır. Bu sebeple, ziyafetlere müstakil olarak dikkat çekmemizde fayda var. Mevzu üzerinde duran alimlerimiz, hadislere dayanarak, ziyafetle ilgili pek çok adabı belirtmişlerdir. Bazı lüzumlu teferruât düğünle ilgili açıklamalarda geçtiği için, âlimlerimizin sünnete uygun gördükleri ve müstakil isim taşıdıklarını belirttikleri sekiz çeşit ziyafeti kaydedeceğiz:
1) Sünnet (hıtân) ziyafeti.
2) Doğum ziyafeti.
3) Akika ziyafeti
4) Kadının boşanmadan kurtulma ziyafeti.
5) Yolcunun seferden dönüş ziyafeti.
6) Yeni meskene girme ziyafeti.
7) Musibetten kurtuluş ziyafeti.

8) Herhangi bir sebep olmaksızın verilen ziyafet.[14]

3- Dügün:

Düğünler, meşru eğlence fırsatlarıdır. Sıkça zuhur eder. Bilhassa cemiyetimizde düğüne bağlı olarak çeşitli merasimler vardır. Hemen hemen hepsinde yemek, eğlence meşrudur. Yeter ki harama yer verilmesin. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) -yine bazı kayıtlarla- musikiyi de düğünlerde tecviz etmiştir. Düğünle ilgili teferruatı yemekle ilgili bölümün sonunda, 3977 numaralı hadisten sonra kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[15]

?4330 ?1? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????:]??????? ?????? ??????????? # ???????? ??????????? ??????????? ???????? ???????. ??????????? ???? ??????????? ???????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????????????? ???????: ??????????? ??????????? ??? ?????? ??????? ?????? #? ???????? ???????? # ??????: ????????! ???????? ?????? ????????????? ??????????. ???????: ??????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ??????????. ??????? ??????? ?????????? #? ??????? ????? ??????????? ??????????? ????????: ??????. ??????????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????: ???????? ??? ????? ???????? ????? ???? ???????? ?????: ????????. ??????: ?????? ?????: ??????????[. ????? ??????? ????????.»??????« ?????? ?????? ??‘???? ????? ???? ?????? ???????? ?????? ?‘???? ????????????.???????? »?????????????« ?? ????????.??»???? ????????« ???????? ???????? ??????????: ?????? ???? ???????? ??????????.

1. (4330)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), benim yanımda iki cariye, Buas (savaşı ile ilgili hamasi) türküler söylerken çıkageldi. Gidip yatağın üzerine (yan üstü uzandı ve yüzünü de (aksi istikamete) çevirdi. Derken (babam) Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) girdi. Derhal beni azarladı ve: "Resulullah'ın hane-i saadetlerinde şeytan çalgısı ha!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ona yönelip:
"Bırak onları (söylesinler!)" buyurdu. (Onlar sohbete dalıp, bizden) dikkatlerini çekince, ben cariyelere göz işareti yaptım, kalkıp gittiler."
Hz. Aişe devamla der ki: "Bir bayram günüydü. Siyahiler, mescidde kılıçkalkan oyunu oynuyorlardı. Ben mi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan taleb etmiştim (bilemiyorum), yoksa o (kendiliğinden) mi, "Seyretmek ister misin?" buyurdular. Ben:
"Tabii!" dedim. Kalktı, beni geri tarafına aldı yanağım yanağının üstünde olduğu halde durduk.
"Ey Erfideoğulları göreyim sizi (oynayın)!" diyordu. Ben usanınca(ya kadar böyle devam ettik. Usandığımı farkedince):
"Yeter mi?" buyurdular. Ben:
"Evet!" dedim.
"Öyleyse git!" dediler." [Buhârî, Iydeyn 2, 3, 25, Cihad 81, Menâkıb 15, Menâkıbu'l-Ensâr 46, Nikah 82, 114; Müslim, Iydeyn 19, (892); Nesâî, Iydeyn 35-36, (3, 195-197).][16]

AÇIKLAMA:

1- Buâs, Medine civarında bir yer adıdır. Cahiliye devrinde orada, Medine'nin Evs kabilesi ile Hazrec kabilesi arasında savaş olmuş. Bazı rivayetler bunu Yahudilere ait bir kale olduğunu; savaşın bu kalenin yanında bir ekin tarlasında cereyan ettiğini söyler. Kaynaklar bu savaşın İslam'ın zuhuruna kadar tam 120 yıl sürdüğünü, sonunda Evs'in galebesiyle sona erdiğini yazar. Son Buâs savaşı bir kısım rivayetlere göre hicretten üç (veya beş) yıl önce cereyan etmiştir.
2- Erfideoğulları (Benî Erfide), Habeşlilerin lakabıdır. Erfide veya Erfide'nin dedelerinin ismi olduğunu söyleyen alim var. Erfidelilerin Habeşistan'a mensup, raksetmeleriyle meşhur bir kabile olduğu da söylenmiştir.
3- Resulullah'ın yanında hamasi türkü okuyan cariyelerin şahsiyeti biraz münakaşalıdır. Bazıları, cariye kelimesinin lügat manasından hareketle, kız çocuğu olduğunu söylemiştir. Cariye kelimesi, kız çocuğu manasına gelir ise de, kadın köle manasına da gelir. Burada kız çouktan ziyade, kadın köle oldukları kabul edilmiştir. Zira bazı rivayetlerde bu istikamette tasrihat gelmiştir. Nitekim Taberânî'nin bir rivayetinde bunlardan birinin Hassan İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'a ait olduğu belirtilmiştir. İbnu Ebi'd-Dünya'nın rivayetinde ise şarkı okuyanlardan birinin Hamame olduğu belirtilmiştir. Zehebî'nin et-Tecrid'de belirttiğine göre Hamâme, Hz. Bilâl'in annesidir. Hz. Ebû Bekr satın alıp azad etmiştir. İbnu Hacer ikinci cariyenin isminin muhtemelen Zeyneb olduğunu söyler.
Bazı rivayetlerde, cariyelerin def çaldıkları da ifade edilmiştir. Hatta bir rivayette iki def mevzubahistir.
4- Hadiste musiki dinlemenin bazı kayıtlarla cevazı gözükmektedir. Ancak bu husus ülemâ arasında münakaşa edilmiştir. Bu münakaşayı 3977 numaralı hadise ilave olarak yer verdiğimiz Düğün bahsinde Musiki başlığı altında kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.
5- Hadiste şu fevaid görülmektedir:
* Bayram günlerinde aile ü efradına eğlence hususunda geniş davranmak meşrudur.
* Bayramlarda sürur izhârı dinin şiarındandır.
* Baba, kocasıyla beraber olan kızının yanına girebilir, yeter ki bu adetten olsun.
* Baba, kocanın yanında kızını tedib edebilir, yeter ki koca tedibi terketmiş olsun, zira tedib babaların vazifesidir.
* Kocaların kadınlarına lütufkâr davranması meşrudur.
* Kadına rıfkla muamele etmek ve sevgisini aramak esastır.
* Hayır ehlinin makamı lehv ve lağv'dan uzaktır, içinde günah olmasa bile onların izni olmadan buralarda yer verilmemelidir.
* Talebe, hocanın huzurunda mekruh addettiği bir şey görürse, müdâhalede acele davranabilir; bunun için şeyhinden izin alması gerekmez.[17]

?4331 ?2? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ?‘????????? ??? ?????? ????? ???????? ????????
????????: ???????? ???????? ??????? ?????? # ???? ????? ??????? ???????? ???? ??????????? ?????: ???????? ??? ?????? ??????????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ??? ????????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (4331)- Âmir ibnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir düğün sırasında Karaza İbn Ka'b ve Ebu Mes'ud el-Ensârî'nin yanına girdim, bir kısım cariyeler şarkı söylüyorlardı. Dayanamayıp:
"Sizler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Bedir Ashabından olun da yanınızda şu iş yapılsın olacak şey değil!" dedim. Bunun üzerine onlar:
"Otur, dilersen bizimle dinle, dilersen git. Bize düğünde eğlenme ruhsatı verildi!" dediler." [Nesâî, Nikâh 80, (6, 135).][18]

?4332 ?3? ?????? ????????? ???? ????????????? ?????:]???????? ???? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????????: ????? ????????? ??????? ??????????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ????????????? ???????????? ??? ??????? ?????????: ????? ??????? ???????????? ????????? ???????: ??????????? ???????? ?????????????? ??? ? ?????? ????????? ??????? ??????????[. ????? ???? .

3. (4332)- Muhammed İbnu'l-Münkedir (rahimehullah) anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Allah Teâla Hazretleri Kıyâmet günü şöyle seslenecektir:
"Kulaklarını eğlence ve şeytan çalgısından uzak tutanlar neredeler? Onları misk bahçelerine dahil edin!"Sonra Melaike aleyhimüssalâtü vesselâm'a seslenecek:"
Onlara benim takdirlerimi duyurun ve haber verin ki, kendilerine artık ne korku var, ne de üzüntü!" [Rezîn ilavesidir.] [19]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/321-323.
[2] "Günaha götüren bir söz bulunmadıkça veya arkadaşlarını sırf güldürmek gâyesi olmadıkça mizahta bir beis yoktur" (Hindiyye: 5/352). "Mizahda sıdktan ayrılmayan mizahçıyı Allah muâheze etmez" (Feyzu'l-Kadir: 2/279).
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/323-324.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/324.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/324.
[6] Ebu Dâvud, Edeb: 57; el-Edebü'l-Müfred: 2/683. Bu çeşit hadislere rağmen, İslâm âleminde, diğer bir kısım yasaklar gibi, güvecinle meşguliyetinde zaman zaman yaygın bir moda hâlini aldığını

görülmüştür. Kalkaşandî, 565/1169 yılında Nuraddin Zengî ile başlatılan güvercinle meşguliyetin kısa zamanda yaygınlık kazanarak, devrin en ileri gelenlerini bile saran bir moda hâlini aldığını, kuşlara neseb defterleri tutulacak, tanesi 1000 dinara satılacak kadar ileri gidildiğini, güvercinlerin tam bit ticaret metâı halini aldığını vs. anlatır (Kalkaşandî: 14/390-391).

[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/324-325.

[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/325.

[9] Fetavâ'yı Hindiyye'de, yarışlarda tek taraflı şartın câiz olacağı, çift taraflı şartın ise haram olduğu belirtilir. "Şayet armağan, önceden belli olan bir cânib tarafından konmuşsa câizdir. Şöyle demesi gibi: "Şayet sen kazanırsan sana şu kadar armağan vereceğim, ben kazanacak olursam senden bir şey almayacağım." Armağanı her iki tarafın koyması kumardır. Bu ise haramdır" (5/324)

[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/325-327.

[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/327.

[12] Kur'ân mekteblerinde cereyan eden.

[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/327-328.

[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/328-329.

[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/329.

[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/330.

[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/330-331.

[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/332

[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/332.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ
GADR VE VEFASIZLIK

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ

GADR VE VEFASIZLIK

?4333 ?1? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?'???????? ???Œ??????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???????? ???? ?????????: ????? ???????? ?????[. ????? ?????? ??? ??????? .

1. (4333)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, Allah öncekileri ve sonrakileri birleştirip topladığı zaman her vefasız için, onu tanıtan bir bayrak dikilir ve: "Bu falan (oğlu falanın) vefasızlığıdır" denilir." [Buhârî, Edeb, 99, Cizye 22, Hiyel 9, Fiten 21; Müslim, Cihâd 10, (1735); Ebû Dâvud; Cihâd 162, (2756); Tirmizî, Siyer 28, (1581).][1]

?4334 ?2? ????? ???? ?????????? ???? ??????????:]??????? ??????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????????: ?? ??? ??????? ??????? ???? ????? ????????[.

2. (4334)- Müslim'in el-Hudrî'den nakline göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir:"
Her zalimin arkasında bir bayrağı vardır, zulmü ölçüsünde bu bayrak yükseltilir. Haberiniz olsun, âmme hizmetlerini üzerine alandan daha büyük vefasız yoktur." [Müslim, Cihad 15, (1738).][2]

AÇIKLAMA:

1- Gadr, vefasızlık demektir. Yani bir şeyi yapmaya söz verdiği halde sözünde durmamak. Vefasıza gadir denir.
2- Dinimiz verilen sözün tutulmasını emreder ve bu hususa ehemmiyet verir. Vefasızlık şiddetle yasaklanmış ve haram ilan edilmiştir. Ahde vefa, Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah'ın vasıflarından biri" olarak zikredilmiş (Tevbe, 111), mü'minlerin de bu vasıta muttasıf olmaları taleb edilmiştir (Bakara 177). Ahde vefayı emreden birçok ayetten sadece bir tanesini kaydediyoruz: "Ahdi de yerne getirin. Muhakkak ki ahidden dolayı mes'uliyet vardır" (İsra, 34).
Sadedinde olduğumuz İbnu Ömer (radıyallahu anh) hadisi, ahdini tutmayan vefasızların kıyamet günü arkalarına dikilecek bir bayrakla teşhir edileceklerini belirtiyor. Bayrak vefasızlığın ölçüsü nisbetinde yüksek tutulackatır. İbnu Ebî Cemre "gadr" kelimesinin mutlak gelmesine bakarak, "büyük" veya "küçük" her çeşit vefasızlığa şâmil olduğunu söyler ve hadisin, herhangi bir günah işleyen kimsenin dahi, Cenab-ı Hak teşhir edilmesini dilediği takdirde, onu gösterecek bir alemeti bulunacağını ifade ettiğini söyler. Bu hususu şu âyet te'yid eder: "Günahkârlar simalarıyla tanınacaklar" (Rahmân, 41). İbnu Ebî Cemre devamla der ki: "Hadisin zahiri her bir vefasızlık çin bir bayrağın bulunacağını ifade eder. Böylece anlaşılır ki, tek bir şahıs için vefasızlıkları adedince, birçok bayrak olacaktır." Bu ifadenin şümûlünü anlayabilmemiz için, her bir günahın Allah'a karşı işlenen bir gadr, bir vefasızlık olduğunu hatırlamalıyız. Çünkü her bir günah, Allah'a olan kulluk misakımızın bozulması, bezm-i elestteki ahdimize vefasızlık ifade eder. Şu halde Allah'a karşı ahdimizi tutmayı (yani gadr'e düşmemeyi) emreden ayet-i kerîme (Bakara, 27) bizi günaha karşı uyarmaktadır. İbnu Ebî Cemre devamla der ki: "Bayrak dikilmesindeki hikmet, cezanın, çoğunlukla günahın zıddı ile vaki olmasındandır. Nitekim gadr (günah) gizli işlenir. Öyleyse bunun cezasının açık şekilde verilmesi pek münasip düşer. Arap örfünde bir şeyin teşhirinde en iyi vasıta bayrak dikilmesidir."
3- Hadis, bir başka meseleye de parmak basar: "Kıyamet günü insanlar babalarına nisbetle çağrılacaklardır. Bu hükmüyle hadis, insanların Kıyamette annelerine nisbetle çağrılacağını bildiren hadise muhalefet etmektedir. İbnu Hacer o hadisin Taberânî'de İbnu Abbâstan rivayet edildiğini, senedce çok zayıf olduğunu söyler. İbnu Battâl, "babalara nisbet edilerek çağırılma tarifte daha açık ve başkalarından tefrikde daha mükemmeldir" der.
İbnu Hacer, İbnu Battâl'ın bu yorumunu şöyle açıklar: "Bu söz, "babalar (=âbâ)" kelimesini nefsü'l-emire değil, dünyada adamın nisbet edildiği şahsa hamletmeyi gerekli kılar. Esas alınan yorum da budur."
4- Hadiste, zahire göre hükmetmenin caiz olduğu da anlaşılmaktadır.
5- İkinci hadiste, amme hizmetinde bulunan devlet reisi, vali, kaymakam gibi yetkililerin verdikleri sözü tutmamalarının daha büyük bir cürüm olduğu ifade edilmektedir. Çünkü insanlar ahidlerini yerine getirmemek suretiyle güvensizlik hasıl ederlerse beşeri hayatta ilerleme olmaz. Pek çok işin yürümesi, karşılıklı güvenle olur. Bu kalkarsa her şey muallakta kalır. Hele memurlar vefasızlıkları sebebiyle güvensizlik verecek olurlarsa, amme hizmetleri fevkalade aksar, milletin devlete itimadı kalmaz.
Kadı İyaz, hadisten iki çeşit vefasızlık anlar: Birincisi yukarıda temas ettiğimiz devlet adamının millete karşı gadri, ikincisi de milletin devlet adamına karşı gadridir. Yani millet de hükümdarına karşı vefasızlık yapabilir. Bu, çeşitli itaatsizlik, isyan, vergi kaçakçılığı, fitnecilik, vatandaşlık vazifelerinde ihmal gibi değişik menfi davranışlarla kendini gösterir.
Şu halde, hadiste gelen tehdide bu hallere düşen herkes muhatap olabilecektir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333-335.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FEZÂİL BÖLÜMÜ
BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETİ
* HZ. İBRAHİM ALEYHİSSELÂM VE OGLU
* HZ. MUSA ALEYHİSSELÂM
* YÛNUS ALEYHİSSELÂM
* HZ. DÂVUD ALEYHİSSELÂM
* HZ. SÜLEYMAN ALEYHİSSELÂM
* EYYÛB ALEYHİSSELÂM
* HZ. İSA ALEYHİSSELÂM
* HIZIR ALEYHİSSELÂM
PEYGAMBERLER ARASINDA TAHYİR
* PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ VE İLİM
HZ. SÜLEYMAN VE HAYVANLAR
HZ. NÛH ALEYHİSSELAM ÖRNEĞİ
UZAYDAN BİR ZİYARETÇİ.
RESULULLAH'IN FAZİLET VE MENKIBELERİ
RESULULLAH'I SEVMEK NE DEMEK?
* Sünnete Uymak:
* Allah'ın Rızası Ve Sevgisi Sünnete Uymakla Elde Edilir:
Sevginin Mahiyeti:
ASHABIN FAZİLETLERİNİN MÜCMEL ZİKRİ
ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ
ASHABIN FAZİLET VE MENKIBELERİNİN YÜCELİGİ
BİR GRUBA HAS MÜŞTEREK FAZİLETLER
SAHABELERDEN BAZILARININ FAZİLETLERİ
ERKEKLER HAKKINDA
* EBU BEKR SIDDIK (radıyallahu anh)
* HZ. ÖMER'İN FAZİLETİ
* HZ. ÖMER'LE HZ. EBU BEKR ARASINDA MÜŞTEREK HADİSLER
* HZ. OSMAN (RADIYALLAHU ANH)
* HZ. ALİ İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)
* TALHA İBNU UBEYDULLAH (RADIYALLAHU ANH)
* ZÜBEYR İBNU'L-AVVÂM (RADIYALLAHU ANH)
* SA'D İBNU EBİ VAKKAS (RADIYALLAHU ANH)
* SAİD İBNU ZEYD (RADIYALLAHU ANH)
* ABDURRAHMAN İBNU AVF (RADIYALLAHU ANH)
* EBU UBEYDE İBNU'L-CERRAH (RADIYALLAHU ANH)
* ABBAS İBNU ABDİLMUTTALİB (RADIYALLAHU ANH)
* CAFER İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)
* HZ. HASAN VE HÜSEYİN (RADIYALLAHU ANHÜMA)
* HZ. RESULULLAH'IN HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN'E SEVGİSİ VE BUNUN SEBEBİ
* ZEYD İBNU HARİSE VE OGLU ÜSAME (RADIYALLAHU ANHÜMA)
* AMMAR İBNU YASİR (RADIYALLAHU ANH)
* ABDULLAH İBNU MES'UD (RADIYALLAHU ANH)
* EBU ZERR EL-GIFÂRÎ (RADIYALLAHU ANH)
* HUZEYFE İBNU'L-YEMAN (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)
* SA'D İBNU MU'ÂZ (RADIYALLAHU ANH)
* ABDULLAH İBNU ABBÂS (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)
* ABDULLAH İBNU ÖMER (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)
* ABDULLAH İBNU'Z-ZÜBEYR (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)
* BİLAL İBNU RABAH (RADIYALLAHU ANH)
* UBEY İBNU KA'B (RADIYALLAHU ANH)
* EBU TALHA EL-ENSARÎ (RADIYALLAHU ANH)
* SELMÂNU'L-FÂRİSÎ (RADIYALLAHU ANH)
SAHABİLERİN FAZİLETLERİ BÖLÜMÜ
* EBU MUSA EL-EŞ'ARÎ (RADIYALLAHU ANH)
* ABDULLAH İBNU SELAM (RADIYALLAHU ANH)
* CERÎR İBNU ABDİLLAH EL-BECELÎ (RADIYALLAHU ANH)
* CÂBİR İBNU ABDİLLAH İBNU HARÂM (RADIYALLAHU ANHÜMA)
* HZ. ENES İBNU MÂLİK (RADIYALLAHU ANH)
* BERÂ İBNU MALİK (RADIYALLAHU ANH)
* SABİT İBNU KAYS İBNU ŞEMMÂS (RADIYALLÂHU ANH)
* ADİYY İBNU HÂTİM (RADIYALLÂHU ANH)
* HZ. EBÛ HUREYRE (RADIYALLAHU ANH)
* CÜLEYBİB (RADIYALLAHU ANH)
* HÂRİSE İBNU SÜRAKA (RADIYALLAHU ANH)
* HALİD İBNU'L-VELİD (RADIYALLAHU ANH)
* AMR İBNU'L-AS (RADIYALLAHU ANH)
* EBÛ SÜFYAN İBNU HARB (RADIYALLAHU ANH)
* HZ. MUÂVİYE (RADIYALLAHU ANH)
KADIN SAHABİLERİN FAZİLETLERİ
* HATİCE BİNTU HUVEYLİD (RADIYALLAHU ANHÂ)
* HZ. HATİCE (RADIYALLAHU ANHÂ)
* HZ. FATIMA (RADIYALLAHU ANHÂ)
* HZ. AİŞE (RADIYALLAHU ANHÂ)
* SAFİYYE BİNTU HUYEY İBNU AHTAB (RADIYALLAHU ANHÂ)
* SEVDE BİNTU ZEME'A (RADIYALLAHU ANHÂ)
* ÜMMÜ EYMEN (RADIYALLAHU ANHÂ)

EHL-İ BEYT'İN FAZİLETİ
ENSAR'IN FAZİLETİ
BEDİR, AKABE ve BEY'ATU'R-RIDVAN'A KATILANLARIN FAZİLETİ
İSLÂM ÜMMETİNİN FAZİLETİ
FARKLI CEMAATLERİN FAZİLETLERİ
KUREYŞ'İN FAZİLETİ
BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETİ
ARAPLARIN FAZİLETİ
ACEM VE RUM'UN FAZİLETİ
SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ
* ÜVEYS EL-KARANÎ
* NECAŞİ (REHİMEHULLAH)
* ZEYD İBNU AMR İBNU NÜFEYL
* EBU TALİB
* MALİK İBNU ENES (RAHİMEHULLAH TEALA)
BAZI ZAMANLARIN ve MEKANLARIN FAZİLETİ
ZAMANLARIN FAZİLETİ
* BAYRAM
* ZİLHİCCEDE ON GÜN
* ARAFE GÜNÜ
* NISF-U ŞA'BAN
* CUMA GÜNÜ
* MUHARREM
* GECE
FAZİLETLİ MEKANLAR
MEKKE'NİN FAZİLETİ
MEDİNE'NİN FAZİLETİ
MEDİNE'NİN HARAM İLAN EDİLMESİ
MAHİYETİ, MÂNÂSI
MEKKE VE MEDİNE DIŞINDA YASAK BÖLGE:
* KUBA MESCİDİ
* UHUD DAGI
* AKÎK VE ZÜ'L-HULEYFE
YERYÜZÜNDE FAZİLETLİ YERLER
* HİCAZ
* ARAP YARIMADASI
* YEMEN
* ŞAM
* BEYTU'L-MAKDİS
* VECC
* MESCİDÜ'L-AŞŞÂR
* BAZI NEHİRLER
MÜTEFERRİK AMEL VE FİİLLERİN FAZİLETLERİ
HUSUSİ SALAVATLARIN FAZİLETİ
HASTA ZİYARETİNİN FAZİLETİ
BAZI MÜŞTEREK VE MÜTEFERRİK HADİSLERLE FAZİLETİ BELİRTEN AMEL VE SÖZLER
HASTALIK, ÖLÜM VE MUSİBETLERİN FAZİLETİ
HASTALIK VE MUSİBETLER
ÇOCUK ÖLÜMÜ
ÖLÜM VE ALLAH'A KAVUŞMA SEVGİSİ

FEZÂİL BÖLÜMÜ

(Bu bölümde sekiz bab vardır)

*

BİRİNCİ BÂB

BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETLERİ

Hz. İbrahim'in Fazileti

Hz. Musa'nın Fazileti

Hz. Yûnus'un Fazileti

Hz. Dâvud'un Fazileti

Hz. Süleyman'ın Fazileti

Hz. Eyyüb'ün Fazileti

Hz. İsa'nın Fazileti

Hz. Hızır'ın Fazileti

*

İKİNCİ BÂB

HZ. RESULULLAH'IN FAZİLETLERİ

*

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHABIN FAZİLETLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

TAFSİLATLI OLARAK FAZİLET VE MENKÎBELERİ

*

BİRİNCİ FER

BAZILARININ MÜŞTEREK FAZİLETLERİ

İKİNCİ FER'

HER BİRİNİN FARKLI FAZİLETLERİ

BİRİNCİ KISIM

ERKEKLERİN FAZİLETLERİ

Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallahu anh)

Hz. Ömer (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer Arasında Müşterek Hadisler

Hz. Osman (radıyallahu anh)

Hz. Ali (radıyallahu anh)

Hz. Talha İbnu Ubeyd (radıyallahu anh)

Hz. Zübeyr (radıyallahu anh)

Hz. Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)

Hz. Saîd İbnu Zeyd (radıyallahu anh)

Hz. Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)

Hz. Abbas İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh)

Hz. Ca'fer İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)

Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhumâ)

Hz. Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anh)

Hz. Ammar İbnu Yasir (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Zerr el-Gıfârî (radıyallahu anh)

Hz. Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anh)

Hz. Sa'd İbnu Muâz (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu'l-Abbâs (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anh)

Hz. Bilâl İbnu Rabâh (radıyallahu anh)

Hz. Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Talha el-Fârisî (radıyallahu anh)

Hz. Selmân el-Farisî (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu Selâm (radıyallahu anh)

Hz. Cerîr İbnu Abdillah el-Beceli (radıyallahu anh)

Hz. Câbir İbnu Abdillah İbni Harâm (radıyallahu anh)

Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)

Hz. Berâ İbnu Malik (radıyallahu anh)

Hz. Sâbit İbnu Kays İbn Şemmâs (radıyallahu anh)

Hz. Adiyy İbnu Hatem (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)

Hz. Cüleybib (radıyallahu anh)

Hz. Hârise İbnu Sürâka (radıyallahu anh)

Hz. Hâlid İbnu'l Velîd (radıyallahu anh)

Hz. Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Süfyân (radıyallahu anh)Hz. Muâviye (radıyallahu anh)

*

İKİNCİ KISIM

KADIN SAHABELERİN FAZİLETLERİ

Hz. Hatice Bintu Huveylid (radıyallahu anhâ)

Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ

)Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)

Hz. Safiyye (radıyallahu anhâ)

Hz. Sevde Bintu Zeme'a (radıyallahu anhâ)

Hz. Ümmü Eymen (radıyallahu anhâ)

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

EHL-İ BEYTİN FAZİLETLERİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ENSAR'IN FAZİLETLERİ

*

BEŞİNCİ FASIL

BEDİR EHLİNİN FAZİLETLERİ

DÖRDÜNCÜ BÂB

İSLÂM ÜMMETİNİN FAZİLETLERİ

*

BEŞİNCİ BÂB

MUHTELİF CEMAATLERİN FAZİLETLERİ

(Burda beş fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

KUREYŞ'İN FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETİ

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAPLARIN FAZİLETİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ACEM VE RUMLARIN FAZİLETİ

*

BEŞİNCİ FASIL

SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ

Üveysü'l-Karânî rahimehullah

Necâşî rahimehullah Teâlâ

Zeyd İbnu Amr İbni Nüfeyl

Ebû Tâlib

Mâlik İbnu Enes (radıyallahu anh) Teâla

*

ALTINCI BÂB

BAZI ZAMANLARIN VE MEKANLARIN FAZİLETİ

BİRİNCİ FASIL

BAZI ZAMANLARIN FAZİLETİ

*

BAYRAM

*

ZİLHİCCEDEN ON GÜN

*

ARAFE GÜNÜ

*

ŞA'BAN'IN YARISI

*

CUM'A GÜNÜ

*

MUHARREM

*

GECE

*

İKİNCİ FASIL

BAZI MEKANLARIN FAZİLETİ

*

BİRİNCİ FER'

Mekke'nin fazileti

*

İKİNCİ FER'

Medine'nin Fazileti

*

Kuba Mescidi, Uhud Dağı, Akik ve Zü'l-Huleyfe

*

ÜÇÜNCÜ FER'

Yeryüzünde Bazı Mekanların Fazileti

**

Hicaz

*

Cezîretu'l-Arab

*

Yemen-Şâm

*

Beytu'l-Makdis

*

Vecc Vadisi, Mescidü'l-Işâr, Bazı Nehirler

YEDİNCİ BÂB

BAZI AMELLERİN VE SÖZLERİN FAZİLETİNİ BEYAN EDEN MÜSTAKİL HADİSLER

*

BİRİNCİ FASIL

Bazı Salavâtın Fazileti

*

İKİNCİ FASIL

Hasta Ziyaretinin Fazileti

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

Bazı Müşterek ve Müteferrik Hadislerle Fazileti Belirtilen Amel ve Sözler

*

SEKİZİNCİ BÂB

HASTALIK, ÖLÜM VE MUSİBETLERİN FAZİLETLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE MUSİBETLER

*

İKİNCİ FASIL

EVLADIN ÖLÜMÜ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜM VE ALLAH'A KAVUŞMAYI SEVMEK

BİRİNCİ BAB

BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETİ

*** HZ. İBRAHİM ALEYHİSSELÂM VE OGLU**

?4335 ?1? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ?????? ??? ??????? ?????? # ??????: ??? ?????? ???????????. ?????? #: ????? ?????????? ??????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»???????« ????? .

1. (4335)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam gelip:
"Ey Hayru'l-Beriyye (yaratılmışların en hayırlısı)" diye hitabetmişti. Aleyhissalâtu vesselâm hemen müdahale etti:
"Bu söylediğin İbrahim aleyhisselâm(ın vasfi)dır." [Müslim, Fedâil 150, (2369); Tirmizî, Tefsir, Lem yekun suresi, (2349); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4672).][1]

AÇIKLAMA:

Ulema, âyet ve hadislere dayanarak, yaratılmışların en hayırlısının Resulullah olduğunu söyler. Hz. Peygamber'in, hadiste geçen sözü iki suretle tevil edilir.
* Ya bunu tevazu için söylemiştir, zira Hz. İbrahim, Resulullah'ın hem uzak dedesi, hem de Halîlullah'tır.
* Yahut da, Resulullah bu sözü, kendisinin insanlığın seyyidi olduğunu bilmezden önce söylemiştir. Nitekim bir hadislerinde "Ben kıyamet günü insanoğlunun seyyidiyim, fahir yok!" buyurmuşlardır. Keza: "Peygamberler arasında üstünlük iddia etmeyin" hadisi de, "Tefâhur maksadıyla üstünlük iddiasına kalkmayın" şeklinde açıklanmıştır. Sadedinde olduğumuz hadisi bazı alimler, "Kendi asrındaki insanların en hayırlısı idi" diye de tevil etmiştir. [2]

?4336 ?2? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ????? ????????? ????? ????????? ????? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????????[. ????? ??????? .

2. (4336)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kerîm ibnu Kerîm İbni Kerim ibni Kerim: Yusuf İbnu Yâkup İbni İshak İbni İbrahim'dir." [Buhârî, Enbiya 19, Tefsir, Yusuf 1.][3]

AÇIKLAMA:

1- Burada, "kerîm olmak" yani değerli olmak neseble tevil edilmiştir. Gerçekten Hz. İbrahim'e dayanan Hz. Yûsuf'un nesebinde hep peygamberler yer almaktadır. Böylesi bir nesebe sahip olan kimse nesebce ekrem olur.
2- Hz. İbrahim, Kur'ân-ı Kerîm'de zikri çokça geçen büyük peygamberlerden biridir. 69 kere ismi geçer. İkinci rivayette görüldüğü üzere bilinen diğer bir kısım peygamberlerin babası veya ceddidir. Hz. İshâk, Hz. İsmail, Hz. Yâkup, Hz. Yûsuf aleyhimüsselam gibi, Hz. Lut (aleyhisselâm)'ın da amcasıdır.
3- Hz. İbrahim'in diğer peygamberlere nazaran müstesna bir şahsiyeti vardır. Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman ona sahip çıkma hususunda nizâ ederler. Kur'an meseleyi halleder: O ne Yahudi ne de Hıristiyan değildir, o Müslümandır. "İbrahim ne Yahudi idi, ne de Hıristiyan. O hak dine yönelmiş bir Müslüman idi. O Allah'a ortak koşanlardan değildi." [(Âl-i İmrân 67).]
4- Hz. İbrahim'in hayatı, Kur'ân-ı Kerîm'de oldukça teferruâtlı olarak anlatılır. Doğumu, babasıyla, puta tapan kavmiyle olan mücadelesi, putlara karşı ateşe atılışı, Ka'be'yi inşâ edişi, Allah'a oğlu İsmâil'i kurban etmesi hususunda gördüğü rüyası, oğlunu boğazlayacağı sırada koçun verilmesi vs. Kur'ân'da hayat hikâyesi bu kadar teferruâtıyla yer alan başka peygamber yoktur denebilir.
5- Hz. İbrahim, dinler tarihinde ve bilhassa tevhid tarihinde mühim bir halkayı teşkil eder. Bir kısım içtimâî ve beşeri müesseseler onunla başlar. Sünnet olma tatbikatını insanlığa ilk defa O getirmiştir. İlk misafir ağırlayan da odur.
Hz. İbrahim, herkesin üryân (çıplak) geleceği mahşerde ilk giydirilecek ve ayrıca Cennete ilk girecekler arasında yer alır.
6- Kâbe'yi kurup, hacc menasikini ilk tanzim eden de Hz. İbrahim' dir. O'nun putları kırma hadisesi ve böyle bir an'aneyi başlatmış olması müstesna bir menkibedir. İnsanlık kıyamete kadar put kırma işinde O'ndan ilham almaya devam edecektir.
7- Kur'ân'daki şu cümlesi, hatırda her an canlı tutulması gereken bir hakikatı ifade eder: ???????? ??Œ???????
"Fani olan şeyleri sevmem!" (En'âm, 76).
8- Hz. İbrahim Halîlu'r-Rahmân bilinir. Yani Allah'ın halîli, Halîl kelimesini kısaca dost olarak tercüme etmek mümkünse de bununlafarklı bir dostluğun ifade edildiğini belirtmemiz gerekir.
İbnu Hacer İbrahim kelimesinin Süryanice'de müşfik baba ???? ??????? mânasına geldiğini belirttikten sonra, Halil kelimesinin tahliline geçer ve der ki: Halîl, faîl veznindedir, fâil manasındadır. O, sadakat ve muhabbet manasına gelen hullet kelimesinden gelir. Ancak bu öyle bir muhabbettir ki, kalbe iyice nüfuz etmiş ve artık onun bir ihtiyacı, bir parçası haline gelmiştir. Bu mâna, Hz. İbrahim aleyhisselam'ın kalbinde mevcut olan Allah sevgisine nisbet edilince sahih olur. Ancak, onun Allah hakkında kullanılması mukabele yoluyla tevil edilince doğru olur.
Şunu da belirtelim ki, hullet'in aslının "saflama", "paklama" olduğu da söylenmiştir. Hz. İbrahim'in halîl olarak tesmiyesi, bu açıdan, dostluğu da düşmanlığı da Allah adına yapmasındandır. (Yani dost olup sevmede, düşman bilip sevmemede tek ölçü Allah'tır. Niyetini, ölçüsünü kirleten bir başka gaye ve mülâhaza yoktur). Allah'ın O'na olan hullet'i ise O'na yardım ve O'nu imam kılmasıdır. Halîl kelimesinin hallet yani hâcet'den geldiği de söylenmiştir. Bu manada Halîl, Hz. İbrahim'in sadece Allah'la yetindiğini, ihtiyacının görülmesini sadece O'ndan bildiğini, (bir başka kapıya arz-ı hâcet etmediğini) ifade eder.
Hullet, sadâkat, meveddet ve muhabbet gibi manalar ifade etse de ulemâ, umumiyetle, hullet'le ifade edilen sevgi ve dostluğun, çok daha üstün bir dostluk olduğunu söylemekte ittifak etmiştir. Hadiste Resulullah'ın "Ben Rabbimden başka bir halil (dost) ittihaz etseydim..." demesi, O'nun insanlardan bir halil'i olmadığını ifade eder. Halbuki, dostları vardı. Öyleyse halîl çok daha yüksek bir dost olmalıdır. [4]

*** HZ. MUSA ALEYHİSSELÂM**

?4337 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????????? ?????? ???? ?????????????? ???????? ???? ??????????. ??????? ??????????: ????????? ???????? ????????? ???? ?????????????? ??????? ????????????: ????????? ??????? ????? ???? ?????????????. ???????? ?????????? ?????? ????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ??????????? ??? ???????? # ??????????. ???????: ? ???????????? ???? ?????? ????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ????????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??? ????? ?????? ?????????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ???????. ???? »?????« ?? ?????.?»??????????« ??????? ??????.?»???????« ??? ???? ??????????? ???????.?»??????« ????????? ?????????? ?????: ??? ???? ??? ????? .

1. (4337)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Müslümanlardan biri ile Yahudilerden biri aralarında münakaşa edip küfürleştiler. Müslüman öbürüne:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun!" diye yemin etti. Yahudi de: "Musa aleyhisselam'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun!" diye yemin etti. Derken, o böyle der demez, müslüman elini kaldırıp yahudi'ye bir tokat vurdu. Yahudi de doğruca Aleyhisselâtu vesselâm'a gidip hadiseyi haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Beni Hz. Musa'ya üstün kılmayın! Çünkü insanlar hep bayılacaklar. İlk kalkan ben olacağım. Ben ayılınca Hz. Musa'yı Arş'ın bir ucundan tutmuş göreceğim. Bilemiyorum. O, bayılıp hemen ayılanlardan mıdır, yoksa Allah'ın istisna ettiklerinden midir?" buyurdu." [Buhârî, Husumât 1, Enbiya 34, 35, Rikâk 43, Tevhid 31; Müslim, Fezâil 160, (2373); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4671); Tirmizî, Tefsir, Zümer, (3240).][5]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kıyametten bahseden bir ayete atıf yapmaktadır. Mezkur ayette Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: (Mealen): "Sûra üfürülür ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha sûra üflenir ve onlar kabirlerinden kalkıp bakışırlar" (Zümer 68).
Âyete dikkat edersek sûr'a iki kere üfleneceğinden bahsetmektedir: Birinci üflemede, Allah'ın istisna kıldıkları dışında her canlı ölecektir. Demek ki bu üfleme ile âlemdeki bütün canlılar ölecek, Allah'ın istisna kıldıkları ölmeyecektir.
Sadedinde olduğumuz hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikinci üfleme ile ilk uyananın kendisi olacağını, Hz. Musa'yı Arş'ın bir ucunu tutmuş görünce O'nun, birinci sûra üflemesinde ölüp kendinden önce mi dirildiğini, yoksa birinci sûrda Allah'ın istisna ederek ölmeyeceğini haber verdiği müstesnalardan mı olduğunu bilemediğini beyan etmiş olmaktadır. Şayet müstesnalardan ise bu Hz. Musa için istisnai bir fazilettir. İslâm âlimleri müstesna tutulacakların Cebrail, Mikâil, İsrâfil, Azrâil aleyhimüsselâm olduklarını söyler. Bazıları da "Hamele-i arş veya rıdvan melekleri, huriler, Mâlik (cennetin hazinedârı), Zebâniler (cehennemin bekçileri)" demiştir.
Hadisin bu şekilde izahı bir müşkil ortaya koymaktadır: Hz. Musa halen ölmüş bilindiğine göre, O'nun, sûra üflendiği zaman ölmekten istisna tutulanlar arasında olması nasıl mümkün olur? Bunu söyleyebilmek için O'nun ölmemiş olduğunu, hayatta bulunduğunu kabul etmek gerekir. Hz.İsa hakkında bunu söylemek mümkün ise de, Hz. Musa hakkında söylemek mümkün değildir. Çünkü, "onun ölmediğinden veya öldükten sonra tekrar hayata döndüğünden" bahseden bir rivayet mevcut değildir.
Kâdı İyaz bu müşkile dikkat çektikten sonra bir açıklama yapar: "Bana göre, hadiste zikri geçen bayılma hadisesi insanlar dirildikten sonra, göklerle yerin yarıldığı anda vukua

gelecek bir bayılma olması muhtemeldir. Hadise bu şekilde bakınca âyetle arada ihtilaf kalmaz. Hadiste geçen ayılma kelimesi de bu manayı teyid eder. Zira, ayılma tabiri bayılanlar hakkında kullanılır. Ölenler için ayılmaktan değil, dirilmekten bahsedilir. Nitekim Hz. Musa'nın Tûr dağında tecellî-i ilâhî karşısında "bayılma"sı mevzubahisdir, "ölme"si değil."

Kadı İyaz'a göre, hadiste geçen "Benden önce mi ayıldı bilmiyorum!" ifadesine, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ilk dirilecek insanın kendisi olacağını bilmezden önce söylemiş olmalıdır diye de tevil getirilmiştir. Gerçi, hadisten, Hz. Musa'nın ilk dirilenlerden olduğunu söylemiş olması da anlaşılabilir. Bu ilk dirilecekler, peygamberlerdir. Aynî, bu hadisi açıklama sadedinde peygamberlerin diri olduklarına dair bazı deliller kaydettikten sora der ki: "Peygamberlerin diri oldukları takarrur edince, onlar yerle gökler arasındadırlar. Sûr'a ölüm nefhası üfürülünce yer ve göklerdeki bütün hayat sahipleri ölecek, sadece Allah'ın istisna ettikleri ölmeyecektir. Peygamberlerden başkaları bu nefhada ölecek, peygamberler ise bayılacaktır. Sûr'a diriltme (ihya) nefhası üflendiği zaman ölmüş olanlar dirilecek, bayılmış olanlar ayılacaklardır. Durum böyle olunca, anlaşılıyor ki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilk ayılan ve (peygamberler dahil) bütün insanlardan önce kabrinden ilk çıkan olacaktır. İşte, bu halden sadece Hz. Musa istisna edilmiş gözükmektedir. Hadiste, Resulullah tereddüt ifade ediyor: O daha önce mi dirilecek, yoksa bulunduğu hal üzere mi kalacak? Bu hususu tam kestirememiş, tereddüt etmiştir. Her iki hale göre de Hz. Musa için bu durum başkalarına nasip olmayan büyük bir fazilettir."

2- Hz. Musa da büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân-ı Kerîm Hz. Musa'nın hayatına da geniş yer verir, pek çok teferruatı işler. Bilhassa Firavun'la olan mücadelesi birçok surelerde tekrar tekrar özetlenir. Hz. Musa'ya bir çok mucize verilmiştir. Ahkâmca zengin olan Tevrat'ın sahibidir. Mısır'da, Hz. Yusuf'tan sonra sayıları artan ve Firavunlarca köleleştirilmiş durumda olan İsrailoğullarını, Mısır'dan kaçırıp Kızıldeniz'i geçirmiş Sina'ya getirmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Musa'nın büyüklüğüne iş'âren ona dokuz âyet verildiğini zikreder (İsra, 101). Bu ayetler (mucizeler), İbnu Abbâs'a göre şunlardır:

* Âsa,
* Yed-i beyza,
* Çekirge,
* Ekin biti,
* Kurbağa,
* Kan,
* Taş,
* Deniz,
* Tûr Dağı'nın İsrailoğullarını korkutması,

Bazılarına göre de bu dokuz emirdir:

* "Allah'a eş koşmayın.
* Haksız yere adam öldürmeyin,
* Zina etmeyin,
* Faiz yemeyin,
* Sihir yapmayın,
* Hüküm sahibine karşı müzevirlikte bulunmayın,
* İsrâfa sapmayın,
* Namuslu kadınları lekelemeyin,
* Muhârebeden kaçmayın."[6]

*** YÛNUS ALEYHİSSELÂM**

?4338 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??? ???????? ???????? ??? ???????: ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????? ??? ??????[. ????? ??????? ???? ???? ??? ???? ??? ???? ????? ??? ????.???? ??????????: ????? ?‘??????? ?????????? ??? ?????????? ???? ????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ???? ????? ?? ???? ?????????? ????????? ??? ?????? ????? ?????? ????????? ???????? ??????????: ??????????: ?? ????? # ??? ????: ?? ????? ??????? ? ????? ???????? ???? ???? ?????????? ??? ??? .

1. (4338)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kulun: Benim, Yûnus İbnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu" söylemesi uygun olmaz. Onun nesebi de babasınadır." [Buhârî, Enbiya 35, Tefsir, Nisa 26, Tefsir, En'âm 4, Tefsir, Saffât 1; Müslim, Fezâil 166, (2376); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4669, 4670).]

Bazı âlimler demiştir ki: "Rivayette geçen "Onun nesebi babasınadır" cümlesi. Ebu Hüreyre'nin kelamıdır, bir derctir. Zira bu hadisteki Yunus İbnu Mettâ babasına değil, annesine nisbettir. Böylece râvi "Onun nesebi..." sözüyle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Yunus'u annesine değil, babasına nisbet ettiğini beyan etmiştir."[7]

AÇIKLAMA:

1- Müellif İbnu Deybe'nin kaydettiği son açıklama Mettâ ismiyle ilgili bir münakaşaya parmak basmaktadır: Bazı alimlere göre bu, babasının ismidir; bazılarına göre de annesinin. Şu halde, Ebu Hüreyre, bu ihtilafta Mettâ'nın Hz. Yûnus'un annesinin değil babasının ismi olduğu görüşündedir.

2- Bu hadisi iki şekilde anlamak mümkündür:

a) Hiçbir kulun "Ben Yûnus'tan hayırlıyım" demesi münasib olmaz. Bu mânada Hz. Peygamber kendisini de kastetmiş olmaktadır. Çünkü O da bir kuldur. Dolayısıyla mâna şöyle olur: " Benim bir peygamber olmama rağmen Hz. Yûnus'tan daha hayırlı olduğumu söylemem muvafik değildir." Nitekim Taberânî'nin, Abdullah İbnu Cafer'den kaydettiği bir rivayette: "Bir peygamberin: ‘Ben Yûnus'tan hayırlıyım' demesi muvafik olmaz" şeklinde gelmiştir.

b) Hadisten şu mâna da anlaşılabilmektedir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) demiştir ki: "Hiçbir kula, ben Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Yûnus 'dan daha hayırlı olduğumu söylemesi muvafik olmaz."

Her iki mâna aslında aynı neticeye çıkar ve Yunus aleyhisselâm'ın Resûlullah'tan daha efdal olduğu mânasına ulaşılır. İşte bu mâna
"Ben Hz. Adem'in evladlarının efendisiyim (en hayırlısıyım)" hadisine muhalefet ettiği için, hadisi âlimler müşkilatlı bularak, işkâli kaldırmak için bazı açıklamalar getirmişlerdir:

* Hattâbî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben Hz. Adem'in evladlarının efendisiyim" hadisiyle, Allah'ın kendisine lutfettiği fazilet ve efendiliği haber vermiş olmakta, Allah'ın üzerindeki nimetini belirtmekte, ümmetine, Hakk'a çağırdığı muhatablarına Rabbi'nin yanındaki yüce makamı, hususî yeri bildirmiş olmaktadır. Tâ ki, peygamberliğine inançları ve itaatine itikadları buna göre olsun. Ümmetine bu efdaliyet durumunu bildirmek ve açıklamak ona gerekli ve üzerine farzdı.

Ancak Hz. Yunus aleyhisselâm hakkındaki sözüne gelince, bu iki surette te'vil edilir:

1) "Bir kulun benim Yûnus İbnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu söylemesi uygun olmaz" cümlesi ile kendinden başkalarını kasdetmiş olması mümkündür.

2) Bu ifade ile, başkalarının ve kendinin de dahil olduğu mutlak bir mâna kasdetmesi de mümkündür. Bu durumda bu sözün ondan sudûru, nefsinden bir fedakârlık ve Rabbine karşı bir tevazu izharıdır. Mâna şöyle olur: "Benim, ondan hayırlı olduğumu söylemem muvafik olmaz. Çünkü benim nail olduğum fazilet, Allah Teâlâ Hazretleri'nin bir lütfudur, onun hususi bir muamelesidir. Kendi kendime kazandığım bir başarı değildir, kendi kuvvetim ve gayretimle de ona ulaşmış değilim. Öyleyse onunla iftihar etmeye hakkım yok. Bana düşen, bu lütfa karşı Rabbime şükretmektir. (Ben bu lütfu da ilan ediyorum, çünkü "Allah'ın sana olan nimetini (gizleme), söyle, (ilan et!)" (Duhâ, 11) âyetiyle Rabbim bunu emrediyor.")

* Doğruyu Allah bilir ama, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, betahsis Hz. Yûnus aleyhisselâm'ı zikretmesi, kanaatimce, Allah Teâlâ' nın O'nun hakkında bize anlattığı şey sebebiyledir. Yani, kavminin verdiği ezaya karşı sabrının azlığıdır: Bu eza sebebiyle onlara öfkelenerek onları terkedip gitmiş, azim sahibi peygamberler gibi sabır gösterememiştir."[8]

Ulemânın yaptığı iki te'vili böylece kaydeden Hattâbî devamla der ki: "Bu ikinci izah hadisin mânasına daha uygun ve evlâ olanıdır. Nitekim, bir başka tarîkte hadis şöyle gelmiştir: "Bir peygambere: ‘Ben Yunus İbnu Mettâ'dan hayırlıyım' demesi yakışık almaz." Burada ifadeyi, Aleyhissalâtu vesselam, kendisine has kılmamış bütün peygamberlere teşmil etmiş, böylece kendini de onlara dahil etmiştir. Bu rivâyet, Ebu Dâvud'da da gelmiştir.

Mezkur işkâli giderme sadedinde, bazıları, "Ben Âdem' in evladlarının efendisiyim" hadisiyle, Kıyamet günü, şefaatiyle gelip, insanlara efendilik yapacağı zamandaki durumunu kasdetmiş olabilir" demiştir."

3- Tevâzuunu ifade sadedinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, Kur'an'da hatası nazara verilmiş olan Yûnus aleyhisselâm'la mukayese etmeye sevkeden hususun anlaşılması için Hz. Yûnus'un kıssasını bilmek gerekmektedir:

Hz. Yûnus, Musul'un Ninova kasabasından idi. Orası yüzbinden fazla nüfuslu birşehirdi. Halkının ahlâkı bozulmuş ve puta tapmaya başlanmıştı. Hz. Yûnus, 30 yaşında halkı Hakk'a davet etmek üzere peygamber kılındı. Tam 33 yıl çalışmasına rağmen, iki kişi hariç kendisine kimse iman edip yolunu düzeltmedi. Sonunda halkı kendilerine yaklaşmakta olan büyük bir azabla korkuttu ve gün belirtti. Yine de dinleyen olmayınca, öfkeyle beldeyi terkedip, Dicle (veya Deniz) kenarına çekildi. Halk Hz. Yûnus'un sözünü dinlemese

de azab ihtimalinden telaşlı, korkulu bir bekleyişe girmişti. Belirtilen gün gelince haber verilen azâbın belirtileri zuhur etmeye başladı. Halk yaptığına pişman oldu. Hz. Yûnus'u aradılar. Bunun üzerine şehri terkedip hariçte toplanarak hep birlikte tevbe ettiler. Allah, tevbelerini kabul ederek azabı geri çevirdi.
Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili âyetlerini yorumlayan âlimler Hz. Yûnus'un, öfkeyle kavmini terkedişini, onun bir hatası (zelzelesi) olarak değerlendirir. Gerçi burada emre itaatsizlik mevzubahis değildir. Allah Teâlâ Hazretleri, "Şehirden çıkma!" emrinde bulunmuş değil, veya "şöyle yap!" demiş de, O, yapmamış değil. Ama "Şehirden çıkarken Hak Teâla'nın iznini almamıştır. İzin almalıydı, almamış olması bir zelle bir hatadır" denmiştir.
İşte bu hatası sebebiyle, şehirde olup bitenlerden habersiz olarak bir gemiye binen Yûnus aleyhisselâm, İlahî te'dibe mâruz kalır. Şöyle ki: Bindiği gemi arızalanıp yürümez hale gelince, gemiciler: Ôlçimizde efendisinden kaçan köle var' deyip kim olduğunu tesbit için kur'aya başvurdular. Üç sefer tekrar edilen çekimde, kur'a her seferinde Hz. Yunus'a isabet etti. Onu, kaldırıp denize attılar. Derhal bir balık yuttu.
Hayatında çok tesbihte bulunan Hz. Yunus, balığın karnında derhal tesbihe başlayıp "Ey Rabbim! Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim. Ben nefsine zulmedenlerden oldum" (Enbiya, 87) der. Hatasını itiraf eder, mağrifet diler. Allah O'nu bu tesbihinin hatırına mağfiret buyurur: "Eğer çok tesbih edenlerden olmasaydı, Kıyamete kadar balığın karnında kalıp gitmişti" (Saffât 143-144).
İbnu Hacer'in kaydettiği "sahih" bir rivayette Hz. Yûnus'la ilgili kıssada şu ziyade yer almaktadır: "(Hz. Yûnus azab gelmezden önce şehri terkedip gitti. Sabah olunca şehre yaklaşıp baktı ki azab gelmemiş. Onların şeriatında yalan söyleyenler öldürülürdü. Bunun üzerine öfkeyle oradan ayrıldı, bir gemiye bindi. Gemide: "Sizinle birlikte Rabinden kaçan bir kul var, onu denize atmadıkça geminiz yürümez!" dedi. Gemiciler: "Ey Allah'ın peygamberi seni asla atmayız!" derler. Yûnus aleyhisselam:
"Öyleyse kur'a çekin!" dedi.
Kur'a çekerler. Üç kere tekrarlarlar. Her seferinde O'na çıkar. Onu denize atarlar ve bir balık yutar, denizin dibine götürür. Orada kumların tesbihini işitir ve "karanlıkta da ? ??? ??? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ???????????? diye nida eder" (Enbiya 87).
Bezzâr'ın bir rivayetinde: "Allah, Yunus'u balığın karnında hapsetmek isteyince, balığa kemiklerini kırmamasını, etlerini zedelememesini emreti. Denizin dibine götürünce, Yûnus, Allah'ı tesbihe başladı. Melekler: "Ey Rabbimiz! biz, yakın bir yerden zayıf bir ses işitiyoruz" derler. Rab Teâlâ: "Bu Yûnus'tur" buyurur. Melekler, lehinde şefaatte bulunurlar. Allah balığa emreder, o da sahile atar."
Hz. Yûnus'un balığın karnında kaldığı müddetle ilgili olarak, rivayetlerde; "40 gün, 7 gün, 3 gün, kuşluk vaktinden akşam vaktine kadar" gibi farklı rakamlar gelmiştir.
Karaya atılan Yunus aleyhisselâm, üzerinde tüyü olmayan, yumurtadan yeni çıkmış civciv gibi idi. Bitkin, halsiz vaziyette idi. Cenab-ı Hakk yaktîn bitkisi'nin altında gölgeledi. Yaktin'in iri yapraklı, çabuk büyüyen kabak bitkisi olduğu kabul edilir. Burada dinlenip kendine gelen Hz. Yunus, tekrar kavmine döndü. Kıl payı azabtan kurtulan Ninovalılar O'nu bir müddet dinleyerek istikâmete gelirler.[9]

4- Hz. Yûnus Kıssasındaki Hisse:

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş milletlerden, geçmiş insanlardan bahsetmekle bize sadece bir tarih bilgisi vermeyi kasdetmez. Her ne kadar geçmişin karanlık devirlerine de bir nur serpmek, maziyi bize aydınlatmak hizmetini de görüyor ise de, daha çok içinde yaşadığımız şartlarda takib edeceğimiz doğru yolu veya önümüze çıkacak farklı durumlar ve şahıslardan nelerin faydalı ve iyi, nelerin zararlı ve kötü olduğunu göstermeyi gaye edinir. Hatta bu ikinci gaye öncekinden daha mühimdir. Her mü' mine, her insana bu suretle bir mesaj verir, bir rehber ve kılavuz olur. Hz. Yunus kıssasını, içinde bulunduğumuz şartlara tatbik ederek bir ders-i ibret halinde yorumlayan nefis bir parçayı Bediüzzaman'dan kaydediyoruz:
"İşte Hz. Yûnus aleyhisselâm'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, su sergerdân küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor. Onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâyı nefsimiz, hûtumuzdur (balığımızdır), hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor. Bu hût, onun hûtundan bin derec daha muzırdır. Çünki, onun hutu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise, yüzmilyon seneler hayatın mahvına çalışıyor. Madem hakiki vaziyetimiz budur; biz de Hazret-i Yunus aleyhisselâm'a iktidâen umum esbabdan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbibü'l Esbâb olan Rabbimize iltica edip ? ??? ??? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ??????????? demeliyiz ve ayn-elyakin anlamalıyız ki, gaflet ve delâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve hevayı nefsin zararlarını defedecek yalnız o zât olabilir ki, istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlik-ı Semâvât ve Arzdan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtırat-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbali, ahiretin icadiyle ışıklandıracak ve dünyanın yüzbin boğucu emvâcından kurtaracak, haşa Zât-ı Vâcib-ül-Vücud'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve idâresi olmadan imdat edemez ve halaskar olamaz. Madem hakikat-ı hal böyledir. Nasıl ki Hz. Yunus aleyhisselâm'a o münâcatın neticesinde hutu ona bir merkub (binek), bir taht elbahir (denizaltı) ve denizi bir güzel sahra; ve gece, mehtabı bir latif suret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırriyle ? ???? ??? ?????? ??????????? ????? ?????? ??? ??????????? demeliyiz, ? ??? ???? ?????? cümlesiyle istikbalimize ????????? kelimesiyle dünyamıza, ?????? ????? ??? ??????????? fırkasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celbetmeliyiz. Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'ân'ın mehtabıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâb etsin. Ve mütemadiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar (çağlar) emvâcı üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakim'in tezgahında yapılan bir sefine-i maneviye hükmüne geçen hakikat-ı İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sahil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelendirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırsın. Hem o sırr-ı Kur'an'la, o terbiye-i Fürkâniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkubumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanılmasına kuvvetli bir vâsıtamız olsun."[10]

*** HZ. DÂVUD ALEYHİSSELÂM**

?4339 ?1? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? # ??????? ???? ?????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ?????? ??? ????????? ??????? ? ??????? ??? ???? ?????? ????????[. ????? ??????? .

1. (4339)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dâvud aleyhisselâm'a okumak (Kur'ân) kolaylaştırılmıştı. Böylece, hayvanının eğerlenmesini emreder, eğerlenmezden önce (baştan sona Kur'ân'ı) okurdu. O, kendi el emeğiyle kazandığından başka bir şey yemezdi." [Buhârî, Enbiya 37; Büyû 15, Tefsir, Benî isrâil 5.][11]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen el-Kur'ân'dan maksat okumaktır. Nitekim bazı rivayetlerde el-Kırâet kelimesi kullanılmıştır. Kıraat kelimesinin aslı toplamak (cem) manasına gelir. "Her şeyi kıraat ettim" demek, her şeyi cem ettim demektir. Her peygmaberin Kur'ân'ı, kendisine vahyedilen kitabıdır. Hz. Dâvud'un okuduğuna da Kur'ân denmesi, Kur'ân'a mucize vaki olduğu gibi ona da mucize vaki olduğuna işaret etmek içindir. Hz. Davud'a neyin okunması kolaylaştırılmıştı? Bu açık değildir. Ulemâ "Tevrat'ın" veya "Zebur'un" okunması demekte ihtilaf eder. Bu tereddüdün sebebi Zebur'un tamamı mev'ize olması ve ahkâmı Tevrat'tan almaları sebebiyledir. Yani, onlar nezdinde her iki kitap da muteberdi. Katâde merhum demiştir ki: "Biz Zebur'un, hepsi de mev'ize ve senâ olan, içerisinde haramhelal, ferâiz ve hudud hiç bulunmayan 150 sureden müteşekkil olduğunu konuşurduk. Ahkâm meselesinde Tevrat esas alınırdı."
İbnu Hacer, at eğerleninceye kadar Kur'ân'ın okunması ihbarını değerlendirerek, hadisten: "Bereket, bazan kısa bir anda tecelli eder de o kısa anda pek çok amel ortaya konur" hükmünü ifade ettiğini söyler. Nevevî der ki: "Bu hususta bana ulaşan haberlerin çoğu, bir kimsenin dört hatim gecede, dört hatim de gündüzde indirdiğini haber verir. Bazı sûfiler bu meselede mübâlağa ederek,aşırı iddialarda bulunmuştur. Gerçeği Allah bilir."
Şu halde, İbnu Hacer tecelli eden harekete maddî, kemmî bir örnek vermekten kaçınırsa da, Nevevî gece ve gündüz bir günde en fazla sekiz hatim indirilebileceğine, aşırı iddialara itibar edilmemesi gereğine dikkat çeker. Ancak, hemen belirtelim ki, Kur'an okumada bir günde bir kaç hatim indirmek ideal olan okuyuş tarzı değildir.
2- Hz. Davud'un burada zikredilen mümtaz bir vasfı, kendi elinin emeğiyle rızkını temin etmesidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka hadiste, "kişinin en temiz yiyeceğinin el emeğiyle kazandığı şey" olduğunu belirtir ve buna örnek olarak Hz. Davud'u gösterir:
"Kimse eliyle kazandığından daha hayırlı (temiz) bir şey yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvud aleyhisselâm el emeğini verdi."
İbnu Hacer, Hz. Dâvud'un el emeği olarak zırh yaptığını, onun zerrâd yani zırh ustası olduğunu, Allah'ın ona demiri yumuşattığını, yumuşayan demiri onun zırh yapmada kullandığını, Dâvud aleyhisselâm'ın, devrinin büyük krallarından biri olmasına rağmen yapıp sattığı zırhın parasından başka bir şey yemediğini belirtir. Nitekim sadedinde olduğumuz hadis, Hz. Dâvud'un binmek istediği zaman başkaları tarafından eğerlenen hayvanları olduğunu söylemekle, onun ciddi bir saltanata sahip olduğunu ima etmiş bulunmakta, bu imadan sonra "elinin emeğini yediğinden" bahsedince, onun verâsına dikkat çekmiş bulunmaktadır.
3- Davud aleyhisselâm'ın mümtaz bir diğer yönü, intikası ve dini hayatıdır. Her işinde Allah rızasını arardı. Allah'a yaptığı sesli zikirleriyle meşhurdur. Bazan onun, fevkalade güzel sesiyle yaptığı zikirlere dağ, taş, kuş ve hayvanlar iştirak ederdi. Geceleri teheccüde kalkar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın övdüğü ve ümmetine tavsiye ettiği savm-ı Davud denen gün aşırı oruç tutardı. Yani bir gün yer bir gün tutardı. Çok güzel bir hatipti. Belâgat sahibi idi. İsrâiloğullarının Tâlut'un komutası altında Amâlikalılar'la yaptığı savaşa katılıp müşriklerin lideri Câlut'u öldürmüş, böylece onların bozgununu kolaylaştırarak herkesin sevgi ve itimadını kazanmıştı. Tâlut'tan sonra da kral olmuştu. Kendisine peygamberlik de verilince iki vasfı birden nefsinde topladı.
Hükümdarlığının adilâne olmasına gayret eder, bu maksadla zaman zaman tebdil-i kıyafetle halk arasına çıkıp, "Davud'dan memnun musunuz?" diye sorar, idaresini halkın

arzusuna göre yönlendirirdi. Bu suretle adilâne bir saltanatla kırk yıl kadar hüküm sürdü. Vefat edince yerine geçen oğlu Hz. Süleyman, hem saltanata hem nübüvvete mazhar oldu.
İsrâilî kaynaklar, Hz. Dâvud'un, Hz. Musa'nın vefatından 535 sene sonra hakkın rahmetine kavuştuğunu belirtir.[12]

*** HZ. SÜLEYMAN ALEYHİSSELÂM**

?4340 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ????????? ????????? ????? ????????? ???????? ??????? ??????????. ????????? ??????????????: ??????? ?????? ????????? ???????? ?'??????: ??????? ?????? ???????? ????????????? ??? ???? ???? ?????? ?????? ??? ????????? ????????? ???? ??????????? ???????? ???????? ?????????????. ??????: ????????? ????????????? ???????? ???????????. ????????? ?????????: ? ???????? ?????????? ??????? ???? ????????? ????? ???? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4340)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki kadın vardı. Bunların beraberlerinde iki de çocukları vardı. Bir kurt gelerek bu çocuklardan birini kapıp kaçırdı. Kadın, arkadaşına:
"Kurt senin çocuğunu kaçırdı!" dedi. Diğeri ise:
"Hayır, senin çocuğunu alıp gitti!" dedi.
Bunlar (ihtilafa düşüp) Hz. Dâvud aleyhisselâm'a dava açtılar. Hz. Dâvud, büyük kadın lehine hükmetti. Küçük, hükme razı olmayınca, davayı Hz. Süleyman'a götürdüler. Hz. Süleyman aleyhisselâm:"
Bir bıçak getirin, çocuğu ikiye böleyim, size birer parça vereyim!" diye hükmetti. Küçük kadın:
"Böyle yapma! Allah'ın rahmetine mazhar ol! Çocuk onundur!"dedi. Hz. Süleyman bu cevap üzerine çocuğun küçük kadına ait olduğuna hükmetti." [Buharî, Ferâiz 30, Enbiya 40 (muallak olarak); Müslim, Akdiye 20, (1720); Nesâî, Kudât 14, (8, 235).][13]

AÇIKLAMA:

Burada, Hz. Süleyman'ın zekâveti görülmektedir. çünkü kadınların çocuklarına olan şefkatine göre meseleyi çözmüştür. Küçük kadın, çocuğunun kesilmesine gönlü razı olmadığı için "çocuk benim değil" demiştir.
Hadisin bir başka vechi daha açıktır: "Hz. Süleyman: "Onu ikiye bölün bir yarısını birine, bir yarısını birine verin" dedi. Büyük kadın: "Evet kesin!" dedi. Küçük kadın ise: "Hayır! çocuğu kesmeyin, çocuk onundur!" dedi. Bunun üzerine Hz. Süleyman, çocuğu küçük kadına hükmetti."
Hz. Süleyman, hakim olarak küçük kadının itirafı ile amel etmiyor. "Çocuk büyüğündür" şeklindeki itirafına rağmen, çocuğun küçüğe ait olduğuna hükmediyor. Buradan hakikatın ortaya çıkarılabilmesi için hâkimin yapmayacağı bir şeyi "yapıyorum" demesinin cevazına, onların benzer bir kısım davranışlarda serbest olduğuna hüküm çıkarılmıştır.[14]

?4341 ?2? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? # ?????? ????? ?????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ??????: ??????? ??????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ? ????????? '???? ???? ????????? ????????? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??? ????????? ?????? ? ????????? ??? ???????? ???? ??? ????????? ???? ??????????? ???????? ????????? ???????[. ????? ???????. »??????????« ?? ????????? ????????????? .

2. (4341)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyrudular ki:
"Hz. Süleyman Beytu'lmakdis'i bina ettiği zaman, Allah'tan kendisine üç imtiyaz vermesini istedi:
* İlahi hükme müsadif olacak (uygun düşecek) hüküm (verme kapasitesi) taleb etti; bu ona verildi.
* Kendisinden sonra kimseye verilmeyecek bir saltanat taleb etti; bu da ona verildi.
* Mescidin inşaatını bitirdikten sonra bu mescide sırf namaz kılmak için gelenlerin, oradan çıkarken, annelerinden doğdukları gündeki gibi bütün günahları affedilmiş olarak çıkmalarını yalvardı; bu duası da kabul edildi." [Nesâî, Mesâcid 6, (2, 34); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât 196, (1408).][15]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Süleyman'ın adalete çok ehemmiyet verdiğini, hükümlerinde isabetli olabilmek için Allah'tan yardım taleb ettiğini ve bu duasının kabul edildiğini göstermektedir. Esasen mülk ve saltanat taleb eden kimsenin, mülkünün kıyam ve bekası için adalet taleb etmesi gereklidir. Çünkü mülk onunla kaim ve dâim olur. Kur'an-ı Kerim zalimlerin mülkünün yıkıldığını haber verir.
2- Hz. Süleyman adalet dışında pekçok İlahi lütuflara, mucizelere mazhar olmuş bir peygamberdir. Cenâb-ı Hak onunla ilgili kıssada, yeryüzünde güçlü bir saltanat için gerekli olan şartları beyan eder: "Hz. Süleyman'ın etrafında, içerisine ifritlerin de bulunduğu bir istişâre heyeti var. Meseleleri onlarla tezekkür etmekte, fikirlerine başvurmaktadır. insanlar tarafından sesi işitilmeyen karıncaya varıncaya kadar hayvan ve kuşların dilini bilmektedir. Rüzgâr emrindedir, O'nun istediği yere kısa zamanda götürmektedir. Cinler, Hz. Süleyman taleb edince kaleler, heykeller, büyük havuzlar, çömlektencere gibi yemek kapları, yerden kalkmayacak büyüklükte ağır kazanlar yaparlardı" (Sebe, 13.)
Hz. Süleyman devrinde heykel haram değildi. Peygamberlerin ve diğer salih ve veli kimselerin heykelleri yapılır, hak onları görerek onların iyiliklerini hatırlar, kendileri de onlar gibi olmada gayrete gelirlerdi.
Hz. Süleyman, saltanat sahibi de olması sebebiyle, Kur'ân-ı Kerîm, onun diğer bir saltanat sahibi Sebe melikesi Belkıs'la münasebetini anlatır. Karşılıklı elçi teatisini, mektup ve hediye irsâlini, mektupta Hakka daveti, tehdidi, meselelerin çözümünde istişare ve adabını, Belkıs'ın Hz. Süleyman'a gelip teslim oluşunu anlatır. Bütün bu anlatımlarda Cenab-ı Hakk'ın Hz. Süleyman'a bahşettiği muhteşem saltanatın tasviri de yapılır.
3- Hz. Süleyman'ın mazhar olduğu mucizelerde insanlığın alacağı ibretler var. Zira Hz. Süleyman'ın mazhar olduğu üstünlükler, ayet-i kerime'de insanların ulaşamayacağı bir mahiyet taşıyan mucizeler suretinde değil, daha ziyade ona bahşedilen "ilim" sayesinde olduğu belirtilmektedir. Öyleyse insanlık ilmini artırarak onlara ulaşabilecektir. Kuşların dilini anlamak, karıncayla muhabere kurmak, cinleri bir kısım ağır işlerde istihdam etmek, uzak mesafedeki eşyayı göz açıp kapama anında nakletmek gibi Süleymanî imtiyazlar, ilim sayesinde insanlığın imkânları dahilindedir. Hatta Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerine dayanarak, Kur'an'da tasvir edilen Süleymânî haşmetin, onun zatına mahsus olmak üzere ânî ve def'i bir surette verilmiş bir mucizenin beyanı olmayıp, onun zamanında zirveye ulaşan, ilme dayalı teknolojik seviyenin tasviri olduğu söylenebilir.
Bu hususu daha analşılır kılmak maksadıyla, mevzu üzerine, ilmî bir toplantıya sunduğumuz bir tahlili bu bahsin sonuna (4346 numaralı hadisi müteakip) Peygamberlerin Mucizeleri Ve İlim başlığıyla sunacağız. Orada yapacağımız iki tahlilden biri Hz. Süleyman aleyhisselam'la ilgili olacak.[16]

*** EYYÛB ALEYHİSSELÂM**

?4342 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?? ????????. ????????? ???????: ??? ??????? ????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????: ???? ??? ?????? ??????? ?????? ???? ???????????[. ????? ??????? .

1. **(4342)-** Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Eyyub aleyhisselam üryan (çıplak) vaziyette yıkanırken üzerine altından bir yığın çekirge düştü. Eyyûb aleyhisselam hemen onu elbisesine avuç avuç koymaya başladı. Bunun üzerine Rabbi ona nida etti:
"Ey Eyyûb, ben seni bu gördüğün (dünyalıktan) müstağni kılmadım mı?" Eyyûp aleyhisselâm:
"Evet! Ey Rabbim! Velakin senin bereketine karşı istiğna yok!" diye mukabele etti." [Buhârî, Gusl 20, Enbiya 20, Tevhid 35; Nesâî, Gusl 7,l (1, 200-201).] [17]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka vechi şöyledir: "...Eyyûb aleyhisselam elbisesinin bir kenarını açıp çekirgeleri koymaya başladı. O kenar dolunca diğer kenarını açıyordu."
2- Cenâb-ı Hakk'ın Eyyub aleyhisselam'a nidasını, alimler "ilham vasıtasıyla" veya "vasıtasız" olarak yapmasının muhtemel olduğunu belirtirler.

3- Hz. Eyyûb, bir başka rivayette, ilâhî hitaba: "Evet sen beni müstağni kıldın ama, senin rahmetine kim doymuştur ki?" cevabını verir. Böylece mazhar olunan maddî zenginlikler de Allah'ın rahmeti olarak anlaşılmış olmaktadır.[18]

4- Hadisten Elde Edilen Bazı Fevâid:

* Şükrünü eda etme hususunda kendinden emin olan kimsenin, helal malı çoğaltma hususunda hırs göstermesi caizdir.
* Hayırlı mala "bereket" demek caizdir.
* Şükreden zenginin fazileti vardır.

5- Eyyûb aleyhisselâm, dûçâr olduğu ağır bir hastalığa karşı gösterdiği sabırla meşhurdur. Onunla ilgili olarak rivayet edilen hikâyelerin pek çoğu sıhhatçe güven verici değildir. İbnu Hacer, Buhari'nin bu rivayetler içerisinde, kendi şartına uyanı sadece sadedinde olduğumuz rivayet olması haysiyetiyle diğer rivayetlere yer vermediğini belirttikten sonra, onun hakkında gelen bir diğer sahih rivayetin şu olduğunu kaydeder. İbnu Ebî Hâtim, Hz. Enes'ten naklen kaydetmiştir: "Eyyûb aleyhisselâm hastalığa müptela oldu ve bunu onüç yıl çekti. Bu esnada kardeşlerinden ikisi dışında, uzakyakın herkes, onu terketti. Bu iki kişi her gün akşam ve sabah kendisine uğrarlardı. Biri diğerine dedi ki:

"Eyyûb büyük bir günah işlemiş olmalı. Değilse bu belâ şimdiye kadar ondan kalkardı!"

Diğeri, Eyyûb aleyhisselam'a bunu zikretti. O, bu sözü işitince çok üzüldü ve Allah'a dua etti. İhtiyacı için dışarı çıktı. Hanımı elinden tuttu. Eyyûb ihtiyacından boşalınca, kadını onu geri almada ağır davrandı. Cenab-ı Hak kendisine, "Ayağını yere vur!" diye vahyetti. Ayağını yere vurdu. Oradan bir göze kaynadı. Eyyûb aleyhisselâm gözenin suyunda yıkandı. Sağlıklı olarak geri döndü. Hanımı gelince onu tanıyamadı. Eyyub nerede? diye sordu.

"Eyyûb benim!" dedi.

Onun iki harman yeri vardı. Bunlardan biri buğday, biri arpa içindi. Allah bir bulut gönderdi, buğday harmanına altın, arpa harmanına gümüş yağdırdı. Her ikisi de taştılar."

İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan gelen bir rivayette şu ziyade var: "Allah ona cennet hullelerinden giydirdi. Hanımı gelince onu tanıyamadı ve sordu:

"Ey Allah'ın kulu! Burada bir hasta vardı, gördün mü? Kurtlar onu götürmüş olmasın?" Eyyûb:

"Bak hele! Yahu o benim!" dedi.

Bir başka rivayette şu ziyade var: "...Bunun üzerine secdeye kapandı ve:

"Ey Rabbim izzetin adına yemin ediyorum, hastalığımı almayınca başımı kaldırmayacağım! dedi. Allah hastalığını aldı."

Bir başka rivayette: "...Allah hanımına da gençliğini iade etti, öyle ki, Eyyub aleyhisselam'a yirmialtı erkek çocuk dünyaya getirdi" denir.

Burada kaydında fayda umduğumuz bir başka rivayete göre, Eyyub aleyhisselâm Vahranlıdır. Çokça malı, ailesi, evladu iyali vardır. Derken, yavaş yavaş malını, mülkünü evladlarını kaybeder. Ama o sabreder, Allah'tan sevab bekler. Musibeti daha da artar, bedeninde çeşitli hastalıklar zuhur eder ve şehrin dışına atılır. Kadını hariç herkes onu reddeder. Kadının ücret mukabili çalışarak para kazandığı, bununla kendisine yiyecek temin ettiği, sonunda hastalık bulaşır korkusuyla kimsenin iş vermediği, bunun üzerine uzun ve güzel olan iki saç örgüsünden birini keserek, eşraftan birinin kızına sattığı, onunla kendisi için iyisinden yiyecek satın aldığı kulağına ulaşır. Kadın bu yemeği kendisine getirince bu yemeği nasıl temin ettiğini söylemezse yemiyeceğine dair yemin eder. Kadın başını açar durumu gösterir. Eyyûb aleyhisselâm'ın üzüntüsü daha da artar ve bu esnada Kur'ânda zikri geçen duayı yapar: "Bana gerçekten zarar dokundu, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin" (Enbiya 83).

Hz. Eyyûb'la ilgili olarak, hanımının ismi, babası, yaşı, bela çektiği müddet vs. rivayetlerde farklı, ihtilaflı hususlar gelmiştir. Onlara girmeden, onun kıssası ile alâkalı olarak Bediüzzaman'ın yer verdiği bir özetlemeye ve bu kıssadan çıkardığı bir hisseye yer vereceğiz. O, önce Hz. Eyyûb aleyhisselâm'ın kıssasını şöyle özetler: "Pek çok yara bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azim mükâfaatını düşünerek kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış; sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar, kalbine ve diline ilştiği zaman, zikir ve marifet-İllahiyenin mahalleri olan kalp ve lisanına ilştikleri için, o vazife-i ubudiyete halel gelir düşüncesiyle kendi istirahati için değil, belki ubudiyet-i ilahiye için demiş: "Yâ Rab zarar bana dokundu. Lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime halel geliyor" diye münacaat edip, Cenâb-ı Hak o halis ve sâfi, garazsız, lillah için o münâcaatı gayet harika bir surette kabul etmiş; kemal-i afiyetini ihsan edip enva-i merhametine mazhar eylemiş.

Hazret-i Eyyûb aleyhisselam'ın zahiri yara hastalıklarının mukabili, bizim batınî ve ruhi ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hz. Eyyub'dan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü, işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalp ve ruhumuza yaralar açar. Hazret-i Eyyûb aleyhisselam'ın yaraları kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim mânevî yaralarımız pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münâcât-ı Eyyubiyye'ye, o Hazretten bin defa daha ziyade muhtacız. Bâhusus nasıl ki o Hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar, kalb ve lisanına ilişmişler; öyle de, bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şüpheler, (neûzubillah) mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imânı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanisine ilişip zikirden nefretkarâne uzaklaştırarak susturuyorlar. Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra ta nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil belki küçük bir manevi yılan olarak kalbi ısırıyor. Meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılâından çok hicab ettiği zaman, melaike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emare ile onları inkar etmek arzu ediyor. Hem meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidâtını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper olmazsa bütün ruhuyla cehenemin ademini arzu ettiğinden küçük bir emare ve bir şüphe, cehennemin inkarına cesaret veriyor. Hem meselâ: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir amirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultân-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: "Keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir manevi adâvet-i ilâhiyyeyi işman eden bir inkar arzusu uyanır. Bir şüphe, vücûd-u İlâhiyyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helaket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki; İnkâr vasıtasıyla gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukâkbil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdandaha müthiş manevi sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkeza bu üç misal kıyas edilsin ki ???? ????? ????? ??????????

sırrı anlaşılsın."

Burada kaydedilen ayet: "...Bilakis, onların irtikab edegeldikleri (mâsiyet), kalplerini paslandırmıştır" (Mutaffifin 14) mealindedir.[19]

*** HZ. İSA ALEYHİSSELÂM**

?4343 ?1? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? # ??? ???? ????? ????? ????????? ??? ????????? ??????????? ????? ???????? ????????????? ??????? ???? ????????? ???????? ??? ???????? ?????????[. ????? ???????.»?????« ????? ?????????? ??? ?????.?»?????????« ??????? ??????? .

1. (4343)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ademoğlundan doğduğu vakit, şeytanın dürtüp de ağlatmadığı kimse yoktur. Bundan sadece Meryem oğlu İsa hariçtir." [Buhârî, Enbiya 44, Bed'ü'l-Halk 11; Tefsir, Âl-i İmran 2; Müslim, Fezâil 147, (2366).][20]

?4344 ?2? ???????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? # ???? ????? ???????? ??????? ???????? ?? ????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ???‘????????? ??????? ???????? ??????? ?????????????? ?????? ?????????? ???????[. ????? ??????? ???? ????.???? ????? ?‘??????? ‘?? ?????? ?????????? ????? ??????? »???????? ??????« ????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ‘?? ??????? ??‘??? ????????? ?????? ????????.

2. (4344)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben, dünyada da ahirette de Meryem'in oğluna insanların en yakınıyım. Benimle onun arasında başka bir peygamber yok. Peyamberler anneleri ayrı, babaları bir kardeştirler, dinleri de birdir." [Buhârî, Enbiya 44; Müslim, Fezâil 145, (2365); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4675).][21]

AÇIKLAMA:

1- Bu ikinci hadis Hz. Resulullah'ın Hz. İsa'ya insanların en yakını olduğunu belirtir. Buradaki yakınlıkla kastedilen husus, Hz. İsa'ya en yakın peygamber olmasındandır, arada bir başka peygamber mevcut değildir. Kirmanî der ki:

"Bu hadisle şu mealdeki "İbrahim'e insanların en yakını, ona uyanlarla, bu peygamberdir" (Âl-i İmrân 68) âyeti arasındaki uzlaşma şöyledir: Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın metbu (uyulan) ayetin ise tabi (uyan) olması haysiyetiyle varid olmuştur." Ancak İbnu Hacer buna katılmaz. "Âyet de, hadis de aynı şekilde varid olmuştur, böyle bir ayırım yapmayı te'yid edecek delil yok. Gerçek şu ki, arada bir zıtlık yok ki cem etmeye ihtiyaç olsun. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. İbrahim'e insanların en yakını olduğu gibi, Hz. İsa'ya da en yakını olmuştur. Birine yakınlık ona iktida yönüyledir; diğerine yakınlık ise zaman itibariyle yakınlık yönüyledir."

2- Peygamberler baba bir kadeştirler.)??????(denmektedir.

* Babaları bir, anneleri ayrı kardeşlere "allat" ?????

* Anaları bir , babaları ayrı kardeşlere "ahyaf" ????????

* Annebaba bir kardeşlere "a'yan" ???????? denmektedir.

3- Peygamberlerin dinlerinin bir olması, asıl itibariyle aynı olmasını ifade eder. Bu asıl, tevhid'dir. Ayrıca ahiret inancı, ibadet emri de müşterektir. Aralarındaki ayrılık, cemiyetlerin gelişen şartlarına tabi olarak ortaya çıkan bazı fûru meselelerindedir.

4- Bu hadis, Hz. İsa ile Hz. Peygamber arasında bir peygamber gelmediğine dair istidlal etmeye sevketmiştir. Ancak bazı alimler, Yâsîn suresinde Ashâbu'l-Karye'ye gönderilen üç kişiyi gösterip: "Bunlar Hz. İsa'dan sonra gelen iki nebi idi" diye cevap vermiştir. İbnu Hacer "sadedinde olduğumuz hadis sahih, diğeri ise zayıftır" diyerek, bunun haberini esas almak gerektiğine dikkat çeker. Ayrıca şu ihtimale de yer verir: "Belki de hadisten murad, ÔHz. İsa'dan sonra müstakil bir şeriat getiren peygamber olmadı, gelenler Hz. İsa'nın şeriatını tahrire alıştılar' demektir."

Bu ihtilafın anlaşılması için şu noktanın hatırlanması gerekir: İslâm âlimleri umumiyetle nebi ile resul arasında fark görürler. Resul, yeni bir şeriat ve kitap getiren peygamberdir. Nebi ise önceki bir şeriatı ihyaya çalışan, kitabı olmayan peygamberdir.

5- Hz. İsa aleyhisselâm, diğer peygamberler arasında farklı bir vaziyet arzeder. Bu sebeple onun hakkında doğduğu günden itibaren başlayan bir kısım münakaşalar günümüze kadar devam etmiştir. Hz. İsa, bakire olan Hz. Meryem'den doğmuştur. Normal olarak Cenâb-ı Hak, insanların yaratılışını erkek kadın birliğine bağlamıştır. Hz. İsa'nın, hiç erkek görmeyen bir kadından doğması, ister istemez birtakım kuşkulara sebep olmuş, bizzat Kur'ân'ın yer verdiği iftiralara, ayıplamalara maruz kalmıştır. Ancak, Hz. Meryem, bu iftiralara cevap vermeksizin, beşikteki çocuğa işaret etmiş, çocuk olan İsa: "Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Bulunduğum her yerde beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namaz ve zekatı emretti. Beni anneme itaatkâr kıldı. Beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün de, öldüğüm gün de, diri olarak haşredileceğim gün de selâmet üzerimedir" (Meryem 30-33) diyerek konuşur. Burada kendisinin kul ve peygamber olduğunu söyleyerek, ilahlaştıracak olan Hıristiyanlara da, annesini itham eden Yahudilere de cevap var. Kur'anî âyet şöyle noktalanır: "İşte Meryem oğlu İsa budur. O'nun hakkında ihtilafa düştükleri sözün doğrusu da böyledir" (Meryem 34)

Hz. İsa, Kur'ân-ı Kerîm'de Meryem oğlu İsa'dır. Her nerede zikri geçerse bu şekilde tesmiye edilir.

Günümüzde bile, "Hz. İsa'nın babası olmalıdır, tenasül kanunu böyledir, erkek olmadan kadın çocuk yapamaz" gibi iddialarla Hz. İsa'ya baba aramaya kalkanlara, Bediüzzaman, her kanunun istisnaları olduğunu, tenasül kanununa bağlı canlıların başlangıçta, ilk yaratılışında anasızbabasız meydana geldiklerini, halen yüzbinlerce nebat türünün, anababa ikilisine hacet kalmadan bahar mevsiminde husûle geldiklerini hatırlatarak cevaplandırır. Ayrıca o, kanunların da bir yaratanı olduğunu, Cenâb-ı Hakk'ın, yarattığı kanunlara mahkum olmadığını, iradesinin ve meşîetinin her şeyin üzerinde olduğunu göstermek için bütün kanunlara şaz düşen istisnalar yarattığını belirtir. Kur'ân-ı Kerîm'de: "Allah katında İsa'nın hali, Âdem'in yaratılışı gibidir..." (Meryem 58) buyurulduğunu hatırlatarak Hz. İsa'nın babasız yaratıldığı hususunu te'vil etmeye imkân olmadığını, böyle inanmak gerektiğini söyler. Tahlilini şöyle noktalar: "Acaba medbeinde ve hatta her senede bu kadar şazlarıyla yırtılmış, zedelenmiş bir kanunun, bindokuzyüz senede bir ferdin şüzûzunu (kanundışı oluşunu) aklına sığdıramayan ve nusûs-u Kur'ânî'ye karşı bir te'vile yapışan bir aklın kaç derece akılsızlık ettiğini kıyas et..."

Hz. İsa'nın babasız dünyaya geldiğine inanan Hıristiyanlar aşırı giderek, "Onun babası Allah'tır, dolayısıyla o da Allah'ın oğludur, Allah' tır" gibi iftikâr iddialarda bulunarak Hak'tan ayrılmışlardı. Kur'ân-ı Kerîm böylelerine de cevaplar verir. Bunlardan biri şudur: "Allah'ın evlad edinmesi olacak şey değildir. O her türlü noksandan münezzehtir. O, bir işi dilediği zaman ona Ôol' der, o da oluverir" (Âl-i İmran 35)

Hz. İsa'ya otuz yaşında peygamberlik verilmiş, bir hidayet ve nur olarak İncil vahyedilmiştir. Yahudiler içerisinde olması sebebiyle onları hidayete, hak dine çağırmıştır. Ancak Yahudiler kendisinden mucize talebinde bulundular. O da ölüleri diriltmek, kör, abraş gibi o gün için tedavisi kâbil olmayan hastaları iyileştirmek nev'inden pek çok mucizeler gösterdi. Çamurdan yaptığı kuş şekline üfleyerek hayattar kılmak gibi harikalar ortaya koydu.

Her şeye rağmen Yahudiler, ona inanmamakta direndiler. Aslında Hz. İsa Tevrat'ı reddetmedi. Onun ahkâmını aynen kabul etti, önceki peygamberleri te'yid etti.

Netice itibariyle, Hz. İsa'ya inanan mü'minlerin sayısı oniki'de kalmıştır. Bunlara Havarî denir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre, onlar, Hz. İsa'nın: "Allah'ın dinine hizmette ve O'nu muhafazada içinizden kimler bana yardım edecek?" sorusuna, hep birlikte: "Allah'ın dinine bizler yardım edeceğiz, bizler Ensârulllah'ız (Allah'ın yardımcıları)..." diye cevap verdikleri için Havârilere Ensarullah da denmiştir.

Hz. İsa, insanları hak dine davet ettikçe, Yahudiler ona karşı temerrüd ve düşmanlıkta ileri gittiler. Onun çalışmalarını engellemeye gayret ettiler. Sonunda onu da Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve daha nice peygamberler gibi öldürmeye karar verdiler. Bu maksadla içlerinden bir şahsı inanmış gibi aralarına soktular. Bu 13. şahıs onlara bunların faaliyetlerini, toplanma yer ve zamanlarını bildiriyordu. Öldürmeye azmettikleri zaman Cenâb-ı Hak Hz. İsa'ya şöyle vahyetti: "Ey İsa, seni ecelin geldiğinde öldürecek olan benim. Seni ben semaya yükselteceğim.

Yahudilerin suikastlerinden tertemiz kurtaracağım ve sana uyanları kıyamete kadar seni inkâr edenlere üstün kılacağım[22] Sonra dönüşünüz bana olacak ve ihtilafa düştüğünüz meselelerde hükmü ben vereceğim" (Âl-i İmran 55)

Cenab-ı Hak, bu münafığı yani 13. kişiyi -ki ismi Taytanos'dur- Hz. İsa'ya benzeterek, Hz. İsa yerine yahudilerin onu öldürmesini sağladı. Hz. İsa'yı da semaya yükseltti.

Hz. İsa'nın akıbeti hususunda Yahudi ve Hıristiyanlar ihtilaf etmişlerdir. Her ne kadar Yahudiler, "Biz öldürdük" deseler de şüphe içindeydiler. Hıristiyanlar da Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanırlar. Hatta Hz. İsa'nın Yahudilerin elinden kurtulmak için kaçıp gizlendiğini, çarmıha gerileceğinde çokça ağlayıp sızladığını da söylerler.

Gerçeği Kur'ân dile getirir:

"Onlar İsa'yı inkar etmeleri, Meryem'e pek büyük bir iftirada bulunmaları ve ÔAllah'ın Resûlü Meryem oğlu Mesîh İsa'yı biz öldürdük' demeleri sebebiyle de lânete uğramışlardır. Onu ne öldürdüler, ne de astılar. Fakat başkası ona benzetildi de onu öldürdüler. Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Kapıldıkları şey ancak bir zan ve tahminden ibarettir. Hakikatte ise Allah O'nu kendi huzuruna yükseltti. Allah'ın kudreti herkese galiptir ve O'nun her işi hikmet iledir" (Nisa 156-157)

İslâm itikadına göre, Hz. İsa, ruh ve cesediyle birlikte semaya yükseltilmiştir ve halen sağdır. Kıyamete yakın yeryüzüne inerek, Deccal'ı öldürecek, onun fikr-i küfrîsini, Mehdi ile işbirliği ederek ortadan kaldıracakdır. Bu hususta geniş bilgiyi kıyametle ilgili bölümde 5008 numaralı hadisten sonra vereceğiz.[23]

*** HIZIR ALEYHİSSELÂM**

?4345 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????? ?????? ‘????? ?????? ???? ???????? ????????? ????????????

????????[. ????? ??????? ????????.»??????????« ???????? ??????? ??????????? ????????? .

1. (4345)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Hızır'ın Hızır diye isimlenmesi şuradan gelir. O, kupkuru beyazlamış ot destesinin üzerine oturmuştu. Deste, altında derhal yeşerdi." [Buhârî, Enbiya 27; Tirmizî, Tefsir, Kehf (3150).][24]

AÇIKLAMA:

1- Dinimizde Hızır olarak bilinen zât peygamber midir, büyük bir veli midir, ihtilaflı bir şahsiyettir. Kur'ân-ı Kerîm'de ismen zikri geçmeksizin Hz. Musa ile olan macerası zikredilir. Kehf sûresinin 65-82. âyetleri arasında yer alan bu macerada zikredilen zâtın Hızır olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadislerinden öğreniyoruz.

Sadedinde olduğumuz hadis, Hızır'ın, bir ikram-ı İlâhi olarak üzerine oturduğu kuru otun yeşerdiğini, yeşillik manasına gelen hıdr kelimesinden iktibas olunarak, Hıdır (veya Hızır) dendiğini belirtiyor. Mamafih ferve kelimesinin otsuz arazi mânasına geldiği de belirtirler. Bu durumda otsuz, çıplak bir araziye oturduğu zaman, kerâmeten orasının yeşerdiği anlaşılır. Şarihler her iki manayı da benimserler ve her iki mânayı te'yid edecek rivayetler kaydederler. Bilhassa namaz kıldığı yerin çevresinin yeşillendiği de tasrih edilmiştir.

Hızır lakabını almazdan önce ismi ne idi, babasının ismi nedir, ne kadar yaşamıştır, peygamber midir, velî midir, hep ihtilaf edilmiştir. Meselâ teklif edilen isimler arasında: Belya, İlyas Yesa', Âmir vs. de var. Bir rivayete göre Hz. İbrahim'den önce yaşamıştır ve Hz. İbrahim'in dedesinin amcaoğludur. Bazı rivayetlerde Hz. İbrahim'den önce mi yaşadı, sonra mı ihtilafi vardır. Bir rivayette künyesi Ebu'l-Abbâs'tır. Bir rivayette, Hz. Âdem'in oğlu Kâbil'in oğludur.

Câfer-i Sadık'ın babasından yaptığı bir rivayete göre, Zülkarneyn'in meleklerden bir arkadaşı vardı. Ondan, ömürünü uzun kılacak bir çare göstermesini talep etti. Melek ona hayat gözesini gösterdi. Karanlık içerisindeydi. Hızır önünde olduğu halde oraya gitti. Suyu Hızır bulup içti, Zülkarneyn bulamadı. Kâ'bu'l-Ahbar'ın bir rivayetine göre, insanlardan dört peygamber diridir ve arz ahalisi için emândır: İkisi yeryüzündedir: Hızır, İlyas; ikisi semâdadır: Hz. İsa ve Hz. İdris.

Ehl-i ilim umumiyetle Hızır'ın nebî olduğunu söylemiş, ancak resul mü, değil mi ihtilaf etmiştir.

Kuşeyrî başta olmak üzere bir kısım âlimler de velî olduğunu söylemiştir. Sa'lebî tefsirinde, bütün ülemânın onun görünmeyen, hayat sahibi bir zât olduğunda ittifak ettiğini belirtir. Der ki: "Dendiğine göre, âhir zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in refedilmesiyle vefat edecektir." Hızır aleyhisselam'ın nebi olduğu görüşünü iltizam eden Kurtubî şöyle bir delil de beyan eder: "Cumhura göre nebidir. Âyet-i kerîme de buna şehadet eder. Zira Allah nebisi (Hz. Musa), mertebece kendinedn dûn olan kimseden ilim tahsil edecek değildir. Ayrıca bâtınla ilgili hükme sadece nebîler muttali olabilir."

İbnu Salâh: "Cumhur-u ulemâya ve onlarla birlikte olan ammeye göre, Hızır hayattadır. Bazı hadisçiler bunu inkâr etmekle şaz bir görüş ortaya atmış olmaktadır." Bu meselede Nevevî de İbnu Salâh gibi hükmetmiş ve ilaveten: "Sufiler ve ehl-i salâh arasında bu meselede ittifak vardır. Üstelik onların Hızır aleyhisselâm'ı görmeleri, onunla biraraya

gelmeleriyle ilgili hikâyeleri sayılamayacak kadar çoktur" der.
İbnu Hacer, Hızır aleyhisselâm'ın hâl-i hazırda mevcut olmadığını söyleyenlerin Buhârî, İbrahim el-Harbî, Ebu Ca'fer İbnu'l-Münâdî, Ebu Ya'lâ İbnu'l-Ferra, Ebu Tâhir el-İbâdî, Ebu Bekr İbnu'l-Arabî ve bir grup başkasının olduğunu kaydeder ve bunların görüşlerine delil olarak, Aleyhissalâtu vesselam'ın hayatının sonlarında ifade buyurduğu şu hadisi ileri sürdüklerini belirtir: "Bugün yaşayanlardan hiç kimse, yüz sene sonra yeryüzünde hayatta olmayacaktır." Bu hadisi İbnu Abbâs'tan Buhârî rivayet etmiştir. Hiç bir sahîh haberde Hızır'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldiğine, onunla beraber olup savaştığına dair rivayet gelmemiştir. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir günü: "Allahım, bu birlik helak olursa artık sana yeryüzünde ibadet edilmeyecek" buyurmuştur. Eğer Hızır mevcut olsaydı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kadar kesin bir nefiyde bulunmazdı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, Musâ'ya rahmet buyursun; keşke sabretseydi de Hızır'la onun haberinden bize anlatsaydı, ne hoş olurdu" buyurmuştur. Eğer Hızır mevcut olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu temennisi hoş olmazdı. Onu yanına getirtir, o da bu kısım acib şeyler gösterirdi. Resûlullah o zaman kafirleri bilhassa Ehl-i Kitabı fazlaca imâna davet ediyordu (onun bu çeşit yardımına muhtaçtı).
İbnu Hacer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hızır'la karşılaşmasına dair bir rivayetin varlığını, ancak zayıf olduğunu kaydeder. Ondan sonra Hızır'ın görüldüğüne dair rivayetlerden örnekler verir ve hepsinin zayıf olduğunu belirtir.
Daha önce de kaydettiğimiz üzere, Bediüzzaman, Hızır ve İlyas aleyhimesselam'ın sağ olduklarını ve ikinci mertebe-i hayatta bulunduklarını, bizim gibi beşeriyat levâzımatıyla daimî mukayyed olmayıp bir vakitte pek çok yerlerde bulanabileceklerini, diledikleri takdirde bizim gibi yiyip içeceklerini ancak bizim gibi mecbur olmadıklarını belirtir.[25]

PEYGAMBERLER ARASINDA TAHYİR

?4346 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ??????????? ?????? ?'?????????[. ????? ??? ???? .

1. (4346)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular:
"Peygamberlerden birini diğerine üstün kılmayın." [Ebu Davud, Sünnet 14, (4668).][26]

AÇIKLAMA:

Tahyir, hayır kelimesinden gelir. Burada "tafdil", yani üstün kılmak manasınadır. Resulullah, "Bir peygamberin diğer bir peygamberden üstün olduğunu ileri sürmeyin" demektedir. Yahut: "Birinin tenkisini ve küçümsenmesini ifade edecek bir tarzda birini diğerine üstün tutmayın" demektir. Ulemâ böyle bir hali küfür olarak değerlendirir. Bütün peygamberler, peygamber olmak sebebiyle yüce bir makam tutarlar. Hepsine karşı hürmetle mükellefiz, salâtu selamla isimlerini zikretmemiz icabeder. Bazı alimler: "Nübüvvet yönüyle aralarında üstünlük iddia etmeyin, çünkü o noktada müsavidirler, aralarındaki üstünlük bazı hususiyetlerde ve bir kısım faziletlerdedir. Nitekim ayet-i kerimede "Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerde bir kısmını diğerlerine üstün kıldık" (Bakara 253) buyrulmuştur" demişlerdir.
Hattâbî der ki: "Hadisin mânası, birini küçültecek tarzda aralarında üstünlük iddiasını terketmektir. Zira böyle bir hal, haklarında taşımamız gereken itikadın bozulmasına ve onların üzerimizde vâcib olan hukuklarının ihlal edilmesine müncer olabilir. Hadis onların hepsinin derecelerinin eşit olduğuna itikad etmemizi emretmiyor. Nitekim, âyet-i kerîme de eşit olmadıklarını beyan eder: "Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerine üstün kıldık" (Bakara 253).
Bu mesele 4335, 4336, 4338 numaralı hadislerde de izah edildi.[27]

*** PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ VE İLİM**

Aşağıda, Kur'ân'da zikri geçen mucizelerin ilmî bir yaklaşımla da anlaşılmaya çalışılmasının fayda ve hatta gereğine dikkat çeken bir tahlili, peygamberlerle ilgisi sebebiyle burada kaydedeceğiz.
Peygamber deyince, önce mucize akla gelir. Bu meselede öylesine kesin şartlanmışız ki, bir peygamberin üstünlüğünden, galebesinden veya başarısından sözedilse, hiç terüddüde yer vermeden bunları mu'cizelerle gerçekleştirdiğine hükmeder geçeriz. Meselenin bir diğer veçhesini, insânî imkânlara bakan yönünü veya bir başka ifade ile, ilmî yönünü hiç nazar-ı dikkate almayız. Bu durum bize peygamberlerden yapılacak istifadeyi azaltmaktadır.
Bu tebliğimizde, önce Hz. Süleyman, sonra da Hz. Nûh aleyhimesselâm örneğinden hareketle, mucizelere bir başka açıdan nazar edilmesini teklif edeceğiz. Kesin bir iddia olarak değil, bir mülâhaza hânesi açma teklifi olarak diyoruz ki: Kurân'da zikri geçen nebevî harikaların bir kısmı ilmî bir yaklaşımla izâh edilebilir ve günümüze bakan daha zengin mesajları ortaya çıkarabilir.
Karınca dâhil, hayvanlarla konuşmak, cinleri istihdam etmek, iki aylık yolu havada, bir günde almak; Sebe Melîkesi Belkıs'ın tahtını Yemen'den Kudüs'e göz açıp kapama müddetinde getirmek vs. gibi pekçok üstünlüklere mazhar olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen Hz. Süleyman'la ilgili âyetler yakından tahlil edilince bu mazhariyetlerin, diğer insanlar tarafından ulaşılamayacak Hz. İsa ve Havarilerinin mazhar olduğu gökten sofra inmesi veya Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam'ın mazhar olduğu ayın ikiye bölünmesi nev'inden mucizeler olmadığı, ilmî düsturlara dayandığı anlaşılmaktadır.
Nitekim Neml sûresinde, Hz. Süleyman aleyhissselâm'la ilgili olan pasajın (15-44. âyetler) ilk âyetinde şöyle buyurulmuştur: "Andolsun ki, Dâvud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi: ÔBizi mü'min kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a ham olsun' dediler" (15. ayet)
Bu âyette iki husus tebârüz ettirilmektedir:
1- Hz. Dâvud'la Hz. Süleyman'a ilim verildiği,
2- İlim verilmiş olmakla kazandıkları üstünlüğe hamdetmeleri.
Bir başka ifade ile, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman, mazhar oldukları mucizelerle değil, kendilerine verilen müstesna ilimle üstünlük kazandıklarını belirtmiş olmaktadır.
Hemen belirtmek isteriz: Büyük insanlar, çevreleri ile büyüktür. Hususen ilimle mümtaz kılınan büyüklerin, âlimlerden müteşekkil bir çevreleri olmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Süleyman için böyle bir çevreden, kitaptan, bir ilme sâhip kimselerden, devlet işlerinin istişâre edildiği zengin bir meclisten haber vermektedir.
Mevzumuz açısından can alıcı nokta budur: Hz. Süleyman aleyhisselâm'ın en büyük mucizesi bilinen Sebe Melikesi Belkıs'ın tahtını terfatu'l-aynda, Yemen'den Kudüs'e getirilme vak'asını gerçekleştiren, Hz. Süleyman'ın kendisi değil, kitaptan bir ilme sahip olduğu belirtilen birisidir ve şahıs Hz. Süleyman'ın istişâre meclisinde üyedir.
Âyet-i kerîme şöyle: "(Süleyman, yanındaki istişâre cemaatine şöyle dedi: "Ey cemaat, onlar (Bekıs ve kavmi), bana müslüman olarak gelmezden önce, onun (Belkıs'ın) tahtını hanginiz bana getirir?" Cinlerden bir ifrit dedi: "Sen yerinden kalkmadan önce getiririm. Muhakkak onu taşımağa gücü yeten güvenilir bir kimseyim." Kendinde kitaptan bir ilmi olan biri de şöyle dedi: "Ben gözünü kırpmadan önce onu sana getiririm." Derken Süleyman, tahtı yanında duruyor görünce dedi ki: "Bu Rabbimin fazlındandır. Beni imtihan etmek içindir. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü yapacağım?" (Neml 38-40).
Âyette dikkatimizi çeken bir-iki noktaya parmak basalım:
1- Kitaptan bir ilme sahip olan kimsenin cinlerden olmadığı açık. Zira, aynı sûrenin 17. âyetinde: "Bir de Süleyman'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular toplandı. Bütün bunlar sevk ve idâre olunuyorlardı" dendiğine göre, Hz. Süleyman'ın istişâre meclisinde yer alan ikinci önemli grup, insandır, melek değil. Öyle ise o kimsenin insan olduğu görüşünü taşıyan müfessirler daha haklı gözüküyorlar. Nitekim, tefsir kitapları İsrâilî rivayetlere dayanarak bu ilim sahibinin isminden bile bahseder: Farklı rivayetlere göre: Hızır'dır, Âsıt İbnu Berhayâ'dır, Belhaya'dır, Zü'n-Nur'dur.
2- O kimsenin ilim almış olduğ "kitap" nedir?Herhalde, dinî bir kitap, sözgelimi Hz. Dâvud'a gelen Zebur olmamalıdır. Çünkü, dinî kitaplarda böyle bir tekniğin ilmi mevcut değildir, olamaz da.
3- İlmi, bir kısım kanun ve kaidelere dayanan kesin bilgi olarak anlayacak olursak, Hz. Süleymân aleyhisselâm'a verildiği belirtilen "ilmin" yazılmış bulunduğu bir kitabın sözkonusu olabileceği hükmünü âyetten çıkarabiliriz. Mamâfih, Hz. Süleyman'ın ilmini ihtiva eden kitapların varlığı, ölümünden sonra bunları cinlerin gömüldükleri yerden çıkardıkları vs... tefsir kitaplarında isrâilî unsurlarla tüllenmiş, ilmî aydınlığa henüz kavuşmamış ayrı bir pasajdır. Kur'ânda Kitap'la bazan Levh-i Mahfuz'un da kasdedildiği vâki ise de, sadedinde olduğumuz âyette bu mânada olması uzak ihtimaldir. Zira Levh-i Mahfuz (Kitab-ı Mübîn) ilmi, Allah'a has olan gayb kitabıdır. İnsanoğlu Allah'ın bilinmesine izin verdiği miktarı bilir, bu da insanlara peygamberlerle intikal eder. Öyle ise, orada geçen kitabın Hz. Süleyman'a lütf-u İlâhî olarak intikal ettirilen, "teknik"e müteallik ilimlere de yer veren bir kitap olduğu ve böylece onun mazhar olduğu bu ilmî mucizelerin, emsallerine insanların fen yoluyla ulaşabileceği istifadesine ulaşılabilir.
Bu açıklamalardan şu netice doğar: Hz. Süleyman aleyhisselâm'ın mazhar olduğu mucizeler, birkısım ilmî düsturlara dayanmaktadır. Bu düsturlar kitap halinde yazılmış olmakla kalmamış, birkısım insanlara da öğretilmiştir. Hz. Süleyman, bunlara vâkıf insanlardan müteşekkil güzîde bir cemaatle, saltanatını ve icraatını ilmî esaslar çerçevesinde yürütmüştür.
Eski devirlerde yaşayanların, Batılıların yakın zamana kadar ısrarla söyledikleri şekilde vahşî, câhil ve teknikten mahrum olmadıklarını gösteren bir başka haber, Hz. Süleyman'ın yaptırdığı camdan sarayla ilgili olanıdır. Âyet şöyle: "Ona (Belkıs'a): ÔSaraya gir' dendi. O (Belkıs) sarayı görünce, derin bir su zannetti ve (ıslanmasın diye) eteğini kaldırarak bacaklarını da bir miktar açtı. (Süleyman): ÔO, camdan yapılmış şeffaf bir saraydır' dedi" (Neml 44).
Bu âyet, o devirde çeşitli ilim ve tekniğin son derece geliştiğini ifâde eder. Çünkü mesken, inşaat, mühendislik ve mimarlıktan başka, demircilik, marangozluk, camcılık tezyîn, dekor gibi yüksek bir medeniyetin mahsulü olan pekçok zevk, sanat, ilim ve tekniği gerektiren bir sektördür.
Kendisine ilim verilmekle mümtaz kılındığı belirtilen saltanat sâhibi bir peygamberin hükümran olduğu bir cemiyette, böylesi bir ilimteknik seviyenin olmadığı ve bunların her seferinde mucizevî yollarla gerçekleştirildiği iddia edilemez.

Burada hatıra gelebiecek bir soru şudur: Hz. Süleyman bu kitabı ne yapmıştır.
Varlığı hususunda kesin bir iddia değil, sadece bir tahmin ve mülâhaza yürüttüğümüz bir kitabın ilmine, mahdut sayıda kimseler vâkıf olmuş olabilir. Onların ölümü ile ilim de kitap da ortadan kalkmış olabilir. Veya Hz. Süleyman'dan bir müddet sonra ortadan kalkmış olabilir. Nitekim İsrailoğulları'nın tarihi, dinlerinin kitabı olan Tevrat'ın bile defalarca yokedilmesi vak'alarına sahne olmuştur. Öte yandan, dörtbin yıldan fazla bir müddet fiilen hükümran olan Mısır medeniyeti bile, devasâ piramidlerine rağmen, asırlar boyu unutulmuş; ancak, 19. yüzyıldan bu yana aydınlatılmaya başlanmış, dînî, tıbbî, edebî ve terbiyevî her çeşit kitapları ortaya çıkarılmıştır.[28]

HZ. SÜLEYMAN VE HAYVANLAR

Hz. Süleyman aleyhisselâm'la ilgili Kur'ânî kıssanın mühim bir mesajı hayvanlarla ilgili: Hz. Süleyman hayvanların dillerini bilmekte, Hüdhüd vs. ile konuşmaktadır. Âyette karınca ile de konuşmasına dikkat çekilmesi ayrı bir ehemmiyet taşır. Karıncaların, insanlarca işitilen bir sesi, görülen bir kulağı yok. Buna rağmen Hz. Süleyman onlarla muhabere edebilir. Öyleyse araştırıldığı takdirde, insanoğlu, onların bile muhabere sistemine girebilecektir.
Hz. Süleyman'ın bu mucizesini aktaran Kur'ânî kıssa, sesi işitilebilen pek çok hayvanın -belki de tamamının- muhabere sistemlerine insanların girip onları, insanlığın lehinde birkısım mühim hizmetlerde istihdam edilebileceklerine semavî bir irşad olmaktadır. Son çekirge istilasının, bir kere daha hatırlattığı, Bediüzzaman'a ait mevzumuzu ilgilendiren bir mülahaza şöyle: "... Meselâ çekirge âfetinin istilâsına karşı, çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzim edilse, ne kadar istifadeli bir hizmette ücretsiz olarak istihdam edilebilir. İşte kuşlardan şu nevî istifade ve teshîri ve telefon ve fonoğraf gibi câmidatı konuşturmak ve tuyûrdan istifade etmek; en münteha hududunu şu âyet çiziyor..." [29]

HZ. NÛH ALEYHİSSELAM ÖRNEĞİ

Söylediklerimizi, Hz. Nuh'un gemisiyle ilgili âyetlere dikkat çekerek de takviye edebiliriz. Hz. Nuh aleyhisselâm'ın gemisiyle ilgili ayetlerde gelen geminin inşasıyla alâkalı bir kısım açıklamaları yakından incelersek, gemi inşa işinin, fevkalâde, şaşırtıcı bir mucizeye dayanmayıp, o devir insanlarına ulaşmış ve mâlum âletler kullanılarak, hiç de yadırganmayan bir çalışma vetîresiyle gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki:
1- Gemi, birbirine sıkıca rabtedilmiş levhalardan yapılmıştır. Âyette Zâtı elvâh ve düsür olarak tavsir edilen (Kamer 15) elvâh, levhalar demektir. Levha tahtadan olmalıdır. Düsür, lügatte gemi levhalarını birbirine rabteden liften yapılmış ip mânasına gelir. Bu kelimeden, o vakit, henüz mâdenî çivinin bilinmediği; dolayısıyle, tahtaların ana kalaslara iplerle rabtedildiği mânası çıkabilir. Ancak, ağaçlardan tahta levhaların elde edilmesi, mutlaka balta, testere gibi mâdenî âletlerin varlığını zarurî kılacağından, mâdenciliğin bilindiği de anlaşılır. Öyle ise, düsür ile, mâdenî çivilerin kastedilmiş olması daha kuvvetli ihtimaldir. Nitekim, çoğunluk itibariyle müfessirler de düsür'den çivi ve perçini anlarlar.
Şu halde, bizzat âyetlerden hareket ederek, balta ve testere gibi mâdenî aletlerin imalinde gerekli olan bir sanayi dalının (metalürji), tâ Hz. Nuh aleyhisselâm zamanında var olduğuna hükmedilebilir. Bu da bize, çekiç, örs, kerpeten, iğne, gürz gibi âletlerin mevcudiyetini tâ Hz. Âdem aleyhisselâm devrine kadar uzayan rivayetlerin sıhhati hususunda kanaat verir.
Bu yorum, demirin Hz. Dâvud aleyhisselâm tarafından yumuşatıldığını haber veren âyete ters düşmez. Çünkü âyet, demirin Hz. Dâvud'la keşfedildiğini ifâde etmez. Belki, ondan itibaren geniş çapta kullanılmaya başladığını ortaya koyar. Nitekim, yine âyet-i kerîme Hz. Dâvud'un zırh yapma sanatında mahâretini haber verir. Öte yandan ilim adamları, halen ele geçirilmiş bulunan demirden mâmul en eski âletlerin M.Ö. 2700 yıllarına âit olduğunu tahmin ederken, demir devrinin, Kenan diyarında M.Ö. 1200 yıllarında başladığını kabul ederler. Hz. Dâvud aleyhisselam'ın, M.Ö. 1000 yılları civarında yaşadığı bilinmektedir. Arada görülen 200 yıllık farkın kısmen yorum, kısmen tahmin hatası olabileceği söylenebilir. Çünkü geçmiş devirleri anlatan kitaplarda rastlanan bilgi ve rakamlar hiçbir zaman kesinlik ifade etmez. Bunlar çoğunluk itibariyle, araştırıcıların tahmin ve yorumlarına dayanır. Meselâ Bronz devrinin M.Ö. 5000 ve 6000 yıllarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir ki, arada 1000 yıl fark vardır.
Âyetlerde gemi ile ilgili olarak geçen bir başka ifade, bize daha ilgi çekici gözüküyor. Tennûr (fırın) kelimesi. Dilimizdeki tandır kelimesi buradan bozmadır. Bâzı müfessirler bu tâbire dayanarak, Hz. Nûh'un gemisinde buhar kazanının olabileceği tahminini de yürütürler. İlgili âyet şöyle: "Son azab emrimiz gelip de tennûr feveran edince (kazan kaynayıp fışkırınca) hemen ona, "her canlıdan birer çift koy" diye vahyettik" (Hud 40)
Gemi Allah'ın vahyi ile, murakabesi altında inşa edilmiştir.
Bu durumu belirten âyetlerden birinin meali şöyle: "Biz ona (Nûh'a) şöyle vahyettik: "Bizim nezaretimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap" (Mü'minûn 7).
Bu gemi mucizesi, su üzerinde nakil vasıtasının daha önce yokluğunu ifade etmez kanaatindeyiz. Çok basit ve ibtidai de olsa -en azından sandal veya sal şeklinde- deniz taşımacılığının varlığı kuvvetle muhtemeldir. Hz. Nuh gemi inşaatına ilâhî vahy ile azamet, sistem ve yeni teknikler getirmiş olmalıdır. Bizzât âyet-i kerîmenin ifadesiyle dağlar kadar dalgalara dayanabilecek sağlamlıkta (Hûd 42), en azından Hz. Nuh'un yaşadığı bölgelerde mevcut olan hayvanlardan birer çifti içine alabilecek büyüklükte -İsrailî kaynaklaragöre üç katlı- ve buharlı bir gemi, o devir için hârika bir inkılab, gerçek bir mucize olmalıdır.
İnşa sırasında, inanmayanların Hz. Nuh'un yanından her geçişlerinde kendisiyle alay ettiklerini haber veren âyet (Hûd 38), bu geminin belli bir ölçüde normal bir inşa devresi geçirdiğini gösterir. Kâfirlerin alay etmesi, bilinmeyen bir şeyin, mucizevî bir tarzda yeniden, yoktan inşasından dolayı olmayıp, sudan uzak bir yerde, böylesine iri bir geminin inşaası sebebiyle olmalıdır. Geminin inşaası, şakk-ı kamer mucizesinde olduğu gibi, inkârcılara karşı doğruluğunu ve peygamberliğini ispatlamak maksadıyla -taleb üzerine- gösterilmiş bir mu'cize değildir.
Elmalılı Hamdi Efendi, yukarıda tasvîr edilen evsaftaki, buharlı gemi hakkında: "O zaman böyle bir gemi yapılabilir miydi, yapılsa unutulur muydu?" şeklinde hatıra gelebilecek sorulara şu cevabı verir: "Bu vahy-i İlâhî ile yapılmıştır. Tecrübelerle elde edilen pek çok sanatın zamanla unutulmamasının tarihte örneği çoktur."
İnsanlık tarihi içinde, en azından bazı peygamberler döneminde, ilme ve tecrübeye dayalı tekniğin gelişmiş olabileceğini kabul etmenin pratik faydaları var. Günümüz insanı, binlerce yıl önce yapılmış bir kısım san'at ve teknik eserlere sâhiptir. Arkeolojik kazılar bunlara yenilerini ekliyor. Bu eserler üzerinde incelemeler yapılmadıkça, hayranlık artıyor ve nasıl yapılmış olabilecekleri izahsız kalıyor.İnsanlığı mutlak bir vahşetle başlatıp, tedrîci gelişme ile Batı medeniyetine getirip, bunu en son en mükemmel bilen batılı espiri, mâziden intikal eden eserleri, vahşî, ilim ve teknikten mahrum bildiği insanlara yakıştıramadığı için, bunları gökten gelen devlerle izah etmeye kalkmıştır.
Hepimiz hatırlayacağız, birkaç yıl öncesi, biraz maddî, biraz da ideolojik maksadlarla fazlaca propagandası yapılan Tanrıların Arabaları adındaki kitap, uzun müddet efkâr-ı umûmiyeyi meşgul edip, kafaları bulandırmayı becermiştir. Kendi dışındakilere vahşi, geçmiş asırlara vahşet gözüyle bakan bir Batılının, maziden intikâl eden -başta Pirî Reis'imizin dünya haritası olmak üzere- bâzı hârika eserleri gökten gelen devlere yaptırması normaldir. Çünkü herşeyin vahşetten başlayıp, tedricî bir tarzda tekâmül ettiğine, sonunda Batı medeniyeti olarak zirveye ulaştığına inandınız mı, sözkonusu geçmişe ait harikalar ilimsiz dediğiniz, vahşi dediğiniz insanlara yakıştıramazsınız. Aksi takdirde kendinizle tezada düşersiniz. Şu halde bunların en zaruri izah yolu gökten inen devler olur. Öyle ise Batılı için böyle bir izah, onun düşünce tarzının gereğidir ve normaldir. Ancak, bu safsataların, müslüman çevrelerde mâkes bulması, gülünüp geçilecek yerde ciddiye alınıp münakâşa edilmesi, kafaların bulanması normal değildir. Biz müslümanlar, elimizde Kurân olduğu müddetçe geçmişe vahşet, eski insanlara vahşîler gözüyle bakamayız. Hz. Süleyman örneğinde olduğu üzere, ilâhî vahye mazhar ve bu yoldan teknik getiren peygamberlere inanıldığı müddetçe, keza peygamberlere gelen tekniğin, kitaba geçen ilmî düsturlarla öğretilmiş olabileceği ihtimalini akla veren Kur'ânî karîneler, âyetler olduğu müddetçe biz eski insanlara vahşiler gözüyle bakamayız. Bize göre insanlığın maddî terakkisi, mânevî durumu gibi, zikzaklar çizmiş, fevkalâde parlak dönemlerden sonra düşüşler, tedennîler kaydetmiş, sıçramalar yapmıştır.
Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de gelmiş bulunan birçok âyette, birkısım geçmiş milletlerin kuvvetçe daha ileri, mal ve evlatça daha çok oldukları (Tevbe 69, Fâtır 41, Muhammed 13 vs.) ve yeryüzünde daha çok ve daha sağlam eserler bıraktıkları (Mü'min 21, 28) ifade edilir. O kadar ki, "Anahtarlarını güçlü bir topluluğun zor taşıyacağı" kadar çok mal verildiği belirtilen Kârûn'dan söz edilirken bile, "Allah'ın öncekileri ondan daha güçlü ve topladığı şey fazla olan nice nesiller"den bahsedilir (Kasas 76-78). Bu mevzuda gelen âyetlerden sadece bir tanesinin meâlini kaydedeceğiz. Rabbimiz şöyle buyuruyor:
"Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş kimselerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Ki onlar, kendilerinden daha kuvvetli idiler, yeryüzünü kazıp alt-üst ederek onlardan çok imâr etmiş kimseydiler ve onlara bürhanlarla peygamberler gelmişti. Böylece Allah onlara zulmetmiyor, onlar kendilerine zulmediyorlardı. Sonra Allah'ın âyetlerini yalan sayıp, onları alaya alarak kötülük yapanların sonu pek kötü oldu" (Rum 9-10).
Kur'ânî görüşe böylece parmak bastıktan sonra, tekrar biraz başa, Batı zihniyetini aksettiren mezkur kitaba, Tanrıların Arabaları'na dönüyorum. Doğruluk ve mükemmellliğinin fevkalade oluşu sebebiyle, Batılı olmayan biri tarafından, daha gerçek ifadesiyle, ilimden yoksun yarıvahşi bir millete mensup Piri Reis tarafından yapıldığı için, Piri Reis'e ve onun şahsında insanlığa çok görülen bu eserin izahı sadedinde şu tekellüflü ve çocuksu ifadeye yer verilir: "Haritaların çizildiği dönemlerde, böyle bir teknik bulunmadığına göre, ne yolla çizildiklerini nasıl anlayacağız? Düşünce boyutlarımızı aştığı ve mantık kaidelerine uymadığı için belki hiç aldırmayacağız. Ya da bütün cesaretimizi toplayarak haritaların bir feza gemisinden çekilen fotoğraflar aracılığı ile çizildiğini ileri süreceğiz. Piri Reis'in haritaları şüphesiz asıllarının kopyasının kopyasının kopyasıydı. Bununla birlikte asılları olduğunu ve onsekizinci yüzyılda çizildiklerini kabul etsek bile, nasıl çizildikleri yolunda en ufak bir açıklama yapamayız."
Aslında müellifin harika olarak vasıflandırdığı her şeyi fezadan gelenlerle izah yolunu tutması, hükümlerinde muknî vesâikten ziyade, zihninde taşıdığı bir kısım peşin hükümlere dayandığının delili olmakta ve müellifin, farkında olmadığı fikrî bir bocalama içinde bulunduğu kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Meselâ Peru'da kuru çamurun içinde bulunmuş olan ve fevkâlâde mükemmelliği belirtilen bir takvimle alâkalı olarak: "Bu (mükemmellik) de onu tasarlayan, ortaya koyan ve kullananların bizden üstün bir uygarlık seviyesine ulaşmış olduğunu ispatlamaktadır" yorumunu yaptıktan sonra, "Kendimize olan sonsuz güvenimiz bu isbatı nasıl kabul edecek bilmiyorum" diyerek, Batılı üstünlük psikozunu ortaya koyar.
İşte bu psikozdur ki, sahiplerini, geçmiş asırları vahşete mahkûm etmeye, onlarda görülen kemâli, "vahşi"ye yakıştıramadığı için, izah sadedinde gülünç durumlara düşmeye sevkedecektir. Bir heykel üzerindeki şekillerde okunan bir kısım astronomik bilgilerle alakalı şu yorum kaydedilir: "Bu astronomi bilgisini, yapı sanatında bile pek çok geri olan

iptidai insanlar mı biraraya getirmişti, yoksa bu bilgi dünya dışı bir kaynaktan mı gelmişti."
Müellifin içine düştüğü tezadı ele veren bir başka ifadesi Tassili'deki (Sahra) bazı mağaralarda keşfedilen bir resimle alakalı . Der ki: "Resmin beş metre boyunda olması, onu yapan vahşinin hiç de sandığımız kadar vahşi olmadığını açıkça gösterir."
Geçmiş devirlerde yaşamış olan insanların, Batılıların zannettikleri kadar vahşi olamayacakları ihtimaline yer veremeyince, müllifin kafasında sorular çoğalıyor: "..İptidaî mağara adamaları hangi eğitim, hangi öğretim sonucu takım yıldızlarını tam yerine çizmeyi başarmışlardır? Kristal mercekler hangi yüksek tekniğin dükkanından çıkmadır? 1800 santigrat dereceden sonra erimeye başlayan platini kimler eritmiş ve şekil vererek süs eşyası yapmıştır? Boksitten büyük güçlüklerle elde edilebilen aliminyumu Çinliler hangi bilgilerle çıkarmışlardır?"
Bu çeşit madeni faziletleri sadece kendine mahsus gören örosantrik (eurocentrique) zihniyetin cevabı, kendini ehl-i akıl nazarında müdhike kılacak olsa da şudur: "Bizden önce, yüksek bir kültürün, ya da eşit seviyede bir teknolojinin varlığını kabul edemeyeceğimize göre, bir tek nazariye kalıyor: "[30]

UZAYDAN BİR ZİYARETÇİ.

"Hülâsâ, temelini büyük ölçüde pozitivistlerin -ve meselâ Darvin'in- tekâmülcü nazariyesinden alan bu sakat görüşten insanlığın kurtarılması, medeni terakki meselesinde Kur'ânî esprinin iyice anlaşılıp güzelce anlatılmasına bağlıdır. Bu da, peygamberlerin, insanlık tarihi içindeki gerçek yerlerine konmalarını gerektirecektir. O zaman göreceğiz ki, o yüce şahsiyetler sadece ruh ve maneviyatın mürşidleri değil, akıl ve zihinlerin de terbiyecisi, maddiyat ve tekniğin de pirleri, önderleridirler, her çeşit zanaatın hakiki ustalarıdırlar.[31]

İKİNCİ BAB

RESULULLAH'IN FAZİLET VE MENKIBELERİ

?4347 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ?????? ??????????? ???? ????????? ?????? ????????????? ???? ???????? ????????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ???? ?????? ??? ??????[. ????? ??????? .

1. (4347)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanlar (Kıyamet günü) diriltilecekleri zaman yerden ilk çıkacak olan benim. Onlar (huzur-u ilahiye) geldiklerinde (onlar adına) hatipleri ben olacağım. (Allah'ın rahmetinden) ümidlerini kestiklerinde (rahmet ve mağfireti) onlara ben müjdeleyeceğim. O gün Livâu'lhamd (şükür sancağı) benim elimde olacak. Ademoğlunun Allah'a en kerim olanı da benim. Bunda fahr yok!" [Tirmizî, Menakıb 2, (3614).][32]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada Rabb Teâla'nın kendisine tanıyacağı bir kısım lütufları zikretmektedir. Bunlar Aleyhissalâtu vesselâm'ı diğer peygamberlerden efdal ve üstün kılan faziletlerdir.
Sonunda, "Bunda fahr yok" diyerek bütün bu faziletlerin ilahi bir lütuf olduğunu, kendi nefsinden, kesbinden gelen, övünmeye medar olacak bir iktisab olmadığını belirtiyor. Kendi kesbiyle olmayan şeyle övünülmeyeceğine göre, ben de bunları zikretmekte övünmüş olmuyorum buyurmaktadır.
Müteakip hadiste, Resulullah'a lütf-u ilâhî olan diğer bazı faziletler daha zikredilecektir:
* Kıyamet günü peygamberlere imam olmak.
* Şefaat yetkisine sahip olmak gibi. mevzuyla ilgili açıklamayı 4349, hadisten sonra yapacağız.[33]

?4348 ?2? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ?????? ??????????? ?????? ???? ?????? ????????????? ????????????? ????????? ???????????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

2. (4348)- Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü geldi mi, ben peygamberlerin imamı, hatibi ve (onlar arasında) şefaat (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok." [Tirmizî, Menâkıb 3, (3617).][34]

?4349 ?3? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?????? ???? ??????????? ????? ???? ?'????????? ???????: ????? ????? ??????? ???????? ??? ???????? ???????? ?????????? ??? ?'?????? ???'??????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ??????? '???? ???????? ?????????? ???? ?'???? ????????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ???????????[. ????? ??????? ????????.???? ?? ?????:]???????? ??????????? ????????[.

3. (4349)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bana beş şey verilmiştir ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir.
* Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir. Ben ise kırmızılara (Acemlere) ve siyahlara (Araplara) da gönderildim.
* Bana ganimetler helal kılındı. Halbuki benden öncekilerden kimseye helal değildi.
* Yer bana tahur, pâk ve mescid kılındı. Her kim namaz vaktine girerse, nerede olursa olsun namazını kılar.
* Ben, bir aylık mesafede olan düşmanımın içine düşen bir korku ile yardıma mazhar oldum.
* Bana şefaat (etme yetkisi) verildi." [Buhârî, Teyemmüm 3, Salât 56,l Humus 8; Müslim, Mesâcid 3, (521);
Nesâî, Gusl 26, (1, 210-211).]Nesâî bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir.
"Ben, cevami'u'lkelim (veciz sözler)le de gönderildim."[35]

AÇIKLAMA:

1- Burada, rivayetin zahiri, Resulullah'ın sadece beş faziletle diğer peygamberlere üstün kılındığını ifade etmektedir. Halbuki Müslim'in Ebu Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben peygamberlere karşı altı faziletle üstün kılındım" buyurmakta ve hadisin devamında buradaki faziletlerden sadece dördünü zikredip, az ileride temas edeceğimiz iki yeni fazilet daha ilave etmektedir.
Bu ihtilaf bazılarınca: "Resulullah beş dediği zaman kendisine verilen hususiyetlerden sadece beşine muttali olmuş, diğerlerine henüz muttali olmamış bulunabilir" diye te'lif edilmiştir.
Ancak alimler arasında, buradaki rakamı, kesin bir sayıya delalet eden bir rakam olarak görmeyip bu müşkilatı kökten reddeden de vardır.
Hadisin zâhiri, zikredilen bu beş vasfın Resulullah'tan önce kimseye verilmediğini ifade etmektedir ki, vak'a da budur. Hz. Nuh aleyhisselâm' ın, tufandan sonra bütün yeryüzü ahalisine nebi olduğu söylenerek itiraz edilemez. Çünkü, yeryüzünde zaten ona inanıp, onunla kurtulanlar dışında kimse kalmamıştı. Onlara nebi oluşu, risaletinin başlangıcında böyle değildi. (Bütün insanlığı temsil eden bu bir avuç) insanlara peygamber oluşu, diğer insanların helak olup, yeryüzündeki insanların onlara inhisar etme hadisesine tesadüf etmiştir. Ama Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın umumi olan peygamberliği, risaletinin bidayetinden başlar. Şefaat hadisinde geldiği üzere, Kıyamet günü, hesap için bekleşen insanların Hz. Nuh'a da Allah indinde lehlerine şefaat etmesi için başvurdukları zaman sarfedecekleri: "Sen Arz ehline Allah'ın ilk peygamberisin" sözünden murad, risaletinin umumi oluşu değildir. Bilakis, peygamber olarak gönderilişinin önceliğine tesbittir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, birçok âyetinde Hz. Nuh'un kendi kavmine gönderildiğini beyan etmiştir. Başka kavme de gönderildiğinden hiç bahiste bulunmamıştır. Ancak şunu da belirtelim ki, bazı alimler Hz. Nuh'un risaletinin umumi olduğuna, onun yeryüzünde bulunanların hepsine beddua edip bunun sonucu olarak gemi ehli dışında kalanların tamamının boğulması hadisesiyle istidlal etmiştir. Demişlerdir ki: "Eğer Nuh aleyhisselâm hepsine gönderilmemiş olsaydı "Peygamber göndermedikçe biz, kimseye azab edici değiliz" (İsra 15) ayeti mucibince başka kavimlerin helak olmaması gerekirdi. Öyleyse o, bütün insanlığa gönderilmiştir." Bu düşüncede olanlara şu cevap verilmiştir. "Nuh'un peygamberliği sırasında başka peygamberlerin de gönderilmesi caizdir. Nuh, onlara da iman edilmediğini dahi bilip hem kendi kavminden hem öbürlerinden iman etmeyenlere beddua etmiştir." Bu iddiaya da şu güzel cevap verildi: "Lakin Nuh zamanında bir başkasına da peygamberlik geldiğine dair bize rivayet intikal etmemiştir. Bu durumda Peygamberimize tanınan hususiyetin manasının, şeriatının Kıyamete kadar bekası, Nuh

ve diğerlerinin ise daha kendi zamanlarında veya kendilerinden sonra bir peygamberin gönderilip şeriatlarının neshedilmiş olması ihtimal dahilindedir. Hz. Nuh'un kavmini tevhide davet hadisesinin diğer insanlara da ulaşması, buna rağmen şirkte ısrar etmiş bulunmaları böylece azabı haketmiş olmaları da muhtemeldir." İbnu Atiyye, Hûd Suresi'nin tefsirinde bu görüşe meyleder ve der ki: "Onun peygamberlik müddetinin uzunluğu sebebiyle risaletinin uzak veya yakın her tarafa ulaşmaması mümkün değildir." İbnu Dakiku'l-İyd bunun makul yönünü şöyle gösterir: "Her ne kadar ahkam-ı fer'iyye'de her peygamber kendi kavmi ile sınırlandırılmış ise de tevhid'i tebliğde bazılarının bütün insanlığa yönelik bir vazife almış olması caizdir. Nitekim peygamberlerden bazıları şirkle mücadelede kendi kavimlerinden olmayanlarla da savaşmıştır. Tevhid onlara gerekli olmasaydı, onlarla savaşmazlardı."

Hz. Nuh aleyhisselam'ın, Nuh kavmine gönderilmesi sırasında, yeryüzünde (bir başka kavmin) olmaması da ihtimallerden biridir. Böylece onun bi'setinin (gönderilmesinin), sırf kendi kavmi için olması sebebiyle hususidir ama, yeryüzünde başka bir kavmin bulunmaması gözönüne alındıkça, umumi bir risalet suretini kazanır. Ancak, bir başka kavmin varlığına müsadif olmaları halinde, Hz. Nuh onlara da gönderilmiş olamaz.

İbnu Hacer der ki: "Şârih Davudî bu meselede büyük bir gaflete düşerek dedi ki: "Hadiste geçen bunlar hiç kimseye verilmedi" ibaresi, "Bu beş şey, benden önce kimseye cem olmadı" demektir. Çünkü Nuh aleyhisselâm bütün insanlığa gönderildi. Diğer dört fazilete gelince, bunlardan hiçbiri, daha önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir."

Davudi, bu sözüyle, sanki hadisin sadece baş kısmını görmüş, son kısmından gafil olmuşa benziyor. Çünkü (aleyhissalâtu vesselâm) şu sözüyle "bütün insanlığa gönderilmek"le de hususiyet kazandığına hükmetmiştir: "...her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir."

2- "...korku ile yardıma mazhar oldum" cümlesi bazı rivayetlerde "Düşmanlarımın kalbine korku atılır..." şeklinde gelmiştir. Hadisin zahiri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, lütfu ilahi olarak, bir aylık yürüme mesafesi uzakta bulunan düşmanlarının içine korku atılıp, böylece saldırılarının sırf korku sebebiyle önlendiği ifade edilir. Bu zahire göre bir başkası için bu mesafeden veya daha uzaktaki düşmana karşı korku ile yardım yoktur. Daha yakındaki için olabilir. Ancak Amr İbnu Şu'ayb rivayetinde gelen "Aramızda bir aylık mesafe bile olsa, düşmana karşı korku ile yardıma mazhar oldum" ibaresi, korku ile yardımın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a has olduğunu belirtir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra bu husisiyetten ümmeti de istifade edecek midir? Bu husus kesin değil, muhtemeldir.

3- Hadiste yeryüzünün baştan sona mescid kılınması var. Yani her tarafında secde yapılabilir, secde için muayyen bir yer aramak gerekmez. Hadisi, daha önceki milletlerin dünyanın her yerinde ibadet yapamadıklarını ifade eder. Bu madde bazı farklı yorumlara tabi tutulmuştur.

* İbnu't-Teymî der ki: "Bundan murad, "Arz benim için mescid ve temiz kılındı" demektir. Benden öncekiler için sadece mescid kılınmıştı, temiz kılınmamıştı. Zira Hz. İsa yeryüzünde seyahat eder, namaz vakti nerede girerse, orada namazını kılardı." İbnu't-Teymî'den önce Dâvudî de böyle demiştir.

* Bazı alimler de şöyle der: "Öncekilere, temiz olduğu hususunda kesin kanaat hasıl olan yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Bu ümmete ise pis olduğu hususunda yakin hasıl ettikleri yerler dışında her yer temiz kılınmıştır."

* En doğru açıklama Hattabi'ye aittir. Der ki: "Resulullah'tan önceki nebilere sadece hususi yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Kilise, manastır, havra gibi." Amr İbnu Şu'ayb'ın şu rivayeti de bunu te'yid eder: "...Benden önce kiliselerinde namaz kılarlardı." Şu halde bu ibare münakaşayı bertaraf edip, yeryüzünün mescid olmasının Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir hususiyeti olması meselesinde nass'dır. Bu söyleneni teyid eden bir rivayet Bezzar'da gelmiştir: "Geçmiş peygamberlerden hçbiri mihrabına gelmedikçe namaz kılmazdı."

4- Hadisten tahur (temiz) olan bir şeyin bir başkasını da temizleyeceği (mutahhir olacağı) hükmüne varılmıştır. Zira tahurdan murad, tahir (temiz) olsaydı, bununla husuiyet sabit olmazdı. Hadis ise, hususiyeti isbat için beyan edilmiştir. İbnu'l-Münzir ve İbnu'l-Carud, Hz. Enes'ten şu rivayeti kaydederler: "Bana her temiz (tayyib) yer, mescid ve tahur kılındı." Burada tayyib'in manası tahirdir. Eğer, tahur'un manası tahir olsaydı hasıl'ı tahsil gerekirdi.

Bu hadisle, bazıları teyemmüm de su gibi hadesi gidereceğine istidlal etmiş, "Çünkü ikisi de aynı vasıfta birleşmektedirler" demiştir. Ancak bu istitlal su götürür.

Ayrıca, yeryüzü nevinden her şeyle teyemmüm yapılabileceğine de hükmedilmiştir. Bu husus bir başka hadisle te'kid edilmişthir. "Arz benim ve ümmetim için her şeyiyle mescid ve tahur kılındı."

5- Hadis, her nerede namaz vakti girerse namaz kılınacağını söyler. Burada, başka hadislerde gelen tasrihatla alimler şöyle derler: "Yeryüzü bana tahur kılındı. Ümmetimden kim namaz vaktine girer, su bulamazsa, toprakla teyemmüm yaparak hadesten temizlenir ve namazını kılar. Su yok diye namazı terketmez." Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde "(Namaz vaktine girer, su bulamazsa) üzülmesin), yanında suyu da mescidi de mevcuttur."

6- Hadis ganimetin helal kılınmasını da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir hususiyeti olarak ifade eder. Bu hususu açıklayan Hattabî der ki: "Önceki peygamberler iki kısımdı.

1) Bir kısmına cihad etme izni yoktu. Bunlara ganimet yoktu.

2) Bir kısmına cihad etme izni verilmişti. Ancak savaşta ganimet alsalar onu yeme izni yoktu. Bir ateş gelip hepsini yakıyordu. Bazı alimler Helal kılınmasından maksad ganimette dilediği gibi tasarruf etmedir" demiştir. Ancak doğru olanı, önceki görüştür."

Cihad bahsinde ganimet meselesi genişçe açıklandı (1131 numaralı hadis görülsün, 5. cilt sayfa 231).

7- Resûlullah'ın bir hususiyeti ona şefaat yetkisinin verilmesidir. Buradaki şefaatten maksad; Kıyamet günü Mevkıf'te hesap vermek üzere bekleyen insanların hepsine şâmil olan ve onların bekleme sıkıntısından rahatlamalarını sağlayacak olan şefaat-i uzmâdır. Bunun vukuunda ülemâ ihtilaf etmemiştir.

Ancak bu şefaat hakkında şu görüşleri ileri sürenler de olmuştur:

* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hasâisine giren şefaatten maksad "talebinde reddedilmemesi"dir.

* Bu şefaat, kalbinde zerre miktar imanı olanların cehennemden çıkması için yapacağı şefaattır. Çünkü, kalbinde fazlaca imanı olanlara, başkalarının şefaati de vaki olacaktır. (Bu görüş, Kadı İyaz'ındır).

* İbnu Hacer: "Bana öyle geliyor ki Kâdı İyaz'ın söylediği ile birinci şıkta zikredilen şefaat kastedilmiştir. Çünkü şefaatla ilgili hadiste her ikisi de mevzubahis edilmektedir" der.

* Beyhakî: "Resulullah'ın hususiyetini teşkil eden şefaatin, küçük ve büyük günahları işleyenlere yapılacak şefaat olması muhtemeldir. Çünkü, küçük günah sahiplerine başkaları da şefaat edecektir. Büyüklere ise sadece Resulullah şefaat edecektir" der.

* Kâdı İyaz, bazılarının: "Bu şefaatten maksad reddedilmeyecek olan şefaattir" dediğini nakleder.

İbnu Abbâs'ın bir rivayetinde, mealen: "Bana şefaat verildi, fakat ben onu dünyada kullanmayıp, ümmetim için ahirete bıraktım. Bu ahirette Allah'a şirk koşmayanlar lehinde olacaktır" denir. Amr İbnu Şu'ayb hadisinde: "...bu sizlerle, Allah'ın bir olup başka ilah olmadığına şehadet edenlerin lehine olacaktır" denmiştir. Bu hadisteki hususi şefaatten muradın, tevhid' den başka salih ameli olmayan kimseleri ateşten çıkaracak olan şefaattir.

Bu hususta ülema, rivayetlerin ihtiva ettiği farklılıklara dayanarak başka görüşler de beyan etmişlerdir.

8- Hadiste "Ben ahmer (kırmızı) ve esved (siyah) olanlara da gönderildim" buyurulmaktadır. Ahmer'le Acemler yani Arap olmayanların, esved'le de Arapların kastedildiği ifade edilmiştir. Ancak ahmer'le insanlar, esved'le cinlerin kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir. Aslındaiki mana da doğrudur. Zira Müslim'de gelen bir rivayette "Ben bütün mahlukata gönderildim" buyurulmuştur.

9- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer peygamberlere karşı haiz olduğu üstünlükler meselesine gelince, açıklamamızın bidayetinde temas ettiğimiz üzere Müslim'in Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'tan kaydettiği vechinde, iki fazilet daha ilave edilmektedir:

* "Bana cevâmi'u'lkelim verildi"

* "Benimle peygamberler mühürlendi"

Böylece iki hadiste zikredilen hasletlerin sayısı yediye çıkmaktadır. Müslim'in Huzeyfe (radıyallahu anh)'tan kaydettiği bir diğer hadiste -ki müteakiben gelecek- "üç" hasletle üstün kılındığını belirtir. Bunlardan ikisi farklıdır:

* "Saflarımız meleklerin safları düzeninde kılındı:

* Bana, Bakara suresinin sonundaki şu iki ayet verildi: Bu ayetler Arş'ın altındaki hazinedendir."

Böylece "âmener resul" diye bilinen ve aşır olarak da okunan bu âyetlerde zikri geçen:

* Ümmetinden Allah'ın eski ümmetlerdeki isr'i (ağır yükü) kaldırması ve tahammül edemeyeceği yükten sorumlu tutmaması ile,

* Ümmetinin hatâen yaptığından ve unutarak yapmadığından affedilmesi kastedilmiş olmaktadır. Bunlarla mezkur haslet dokuza çıkar.

İbnu Hacer, Ahmed İbnu Hanbel ve Bezzâr'ın Müsned'leri gibi Kütüb-i Sitte dışındaki bazı kitaplarda Resûlullah'ın hasâis'ini beyan eden rivayetlerle sayıyı onaltıya çıkarır:

* "Bana arzın anahtarları verildi" ?

* "Ahmed diye isimlendirildim"

* "Ümmetimin en hayırlı ümmet kılındı"

* "Benim geçmiş ve gelecek günahlarım affedildi"

* "Bana kevser verildi

* "Arkadaşınız Kıyamet günü Livâu'lhamd'in sahibidir"

* "Şeytanım kâfirdi, Allah ona karşı bana yardımcı oldu da müslüman oldu"

İbnu Hacer, tahkiki derinleştirenlerin, bu hasletlerin sayısını artıracağını belirttikten sonra Ebu Sa'id en-Neysâburî'nin Şerefu'l-Mustafa adlı kitabında Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, diğer peygamberlere imtiyaz teşkil eden hasetletlerinin altmışa çıktığını söylediğini belirtir.

Şu halde, hadislerde gelen bu çeşit rakamlar kesin bir miktara değil, öğrenmeyi kolaylaştırmak için parça parça tebliğe delalet etmektedir. Hadislerde çeşitli vesilelerle bu

gruplamalara rastlanır; bazan büyük günahlarla ilgili olarak, bazan Allah'ın sevmediği hasletler olarak vs. farklı rivayetlerde farklı rakamlar ve farklı meseleler zikredilir. Bu çeşit ifadeler arasında tearuz aramak gerekmez. Mevzuun derinliğine, şumûlünün genişliğine, müfredatının çokluğuna bir delil olur.[36]

9- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:

Zikrettiklerimizden ayrı olarak şu hususlar da dikkat çekmektedir:

* Allah'ın nimetlerini saymak meşrudur.
* Sorudan önce ilim beyan edilmiştir.
* Arzda asıl olan temizliktir.
* Namazın sıhhati, bu maksadla yapılmış mescidlerde kılınmasına bağlı değildir. Nitekim "Caminin komşusunun namazı camide olursa muteberdir" hadisi zayıftır. Sahîh olduğu kabul edilse cemaate teşvikte mübalağa üslubunun ihtiyarı olarak te'vili gerekir.
* Serahsî, el-Mebsut'ta bu hadisle istidlal ederek insanın kerîm (değerli) bir varlık olduğuna dikkat çekmiştir. "Çünkü der insan su ve topraktan yaratıldı. Her ikisinin de temizliği (nasslarla) sabittir. Öyleyse bu durumda, insanın (aslının temizliği ve dolayısıyla) kerâmeti beyan edilmiş olmaktadır."[37]

?4350 ?4? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ???? ???????? ???????: ???????? ????????? ????????? ????????????? ?????????? ????? ?‘???? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ???? ???? ?????? ????????[. ????? ???? .

4. (4350)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlara karşı üç şeyle faziletli (üstün) kılındık:

* Saflarımız meleklerin safları düzeninde kılındı.
* Arzın tamamı bize mescid kılındı.
* Toprak bize, su bulamadığımız zaman, tahûr (temiz ve temizleyici) kılındı." [Müslim, Mesâcid 4, (522).][38]

?4351 ?5? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ??????? ???? ?‘????????? ??? ???????? ???? ?Œ????? ??? ???????? ????? ???????? ????????? ????????? ????? ??????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

5. (4351)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Her peygambere mutlaka insanların inanmakta olageldikleri şeyler cinsinden bir mucize verilmiştir. Ama bana verilen (mucize) ise vahiydir ve bunu bana Allah vahyetmiştir. Bu sebeple Kıyamet günü, diğer peygamberlere nazaran etbâı en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum." [Buharî, Fezâilu'l-Kur'ân 1, Î'tisâm 1; Müslim, İman 239, (152).][39]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde de, diğer peygamberlere nasib olmayan bir hususiyetinden bahsetmektedir: Kur'ân'ın gelmiş olması. Aslında Aleyhissalâtu vesselâm başka mucizelere de mazhardır. Sanki onlar yokmuş gibi bir üslubla sadece Kur'ân-ı Kerîm'i medar-ı bahs etmesi, Kur'ân-ı Kerîm'in diğer mucizelerin hepsinin fevkinde yer tutmasından, onlarla kıyaslanamayacak kadar büyük bir ehemmiyet taşımasından ileri gelir. Bu noktada ilk akla gelen şudur: Resûlullah'ın mazhar olduğu diğer mucizelerin her biri cereyan ettiği anda ve müşahede eden insanlar için fiilî bir vak'adır. Meselâ bizler onlara da inanırız. Ama, kâfirler onlara efsâne diyebilirler. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm her günün mucizesidir ve Kıyamete kadar mucize olarak kalmaya devam edecektir. Kur'ân-ı Kerîm'in: "Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'ân'ın hak olduğunda şüpheniz varsa, haydi bir mislini getirin, cinler ve insanlar toplanıp birbirine yardımcı da olsalar bunu yapamazlar!" meâlindeki meydan okuyuşları hâlâ cevapsız kalmış, kimse bir benzerini yapamamıştır. Öyleyse, onun üzerindeki i'caz mühürü bütün haşmetiyle parıldamaktadır.

2- Hadisi açıklarken şarihler umumiyetle şu mânaya yer verirler: "Kendisiyle tahaddîde (meydan okumada) bulunduğum mucizem, bana gelmiş olan vahiydir, yani Kur'ân'dır. Çünkü O, çok açık bir i'caza (insanları aciz bırakan üstünlüğe) sahiptir. Hadisten murad başka mucizesi olmadığını söylemek değildir. Keza kendinden önceki peygamberlere gelen çeşitten mucize gelmediğini söylemek de kastedilmemiştir. Bilakis murâd, başkalarına benzeri verilmeyen, kendisine mahsus olarak verilen "en büyük mucize"dir. Çünkü her bir peygambere, kendine mahsus olmak üzere aynıyla bir başkasına verilmeyen mucize verilmiştir, o da kavmine bu mucize ile meydan okumuştur.

Her bir peygamberin mucizesi, hitab ettiği kavmin haline uygun olarak geliyordu. Nitekim Firavun kavminde sihir çok yaygındı. Hz. Musa aleyhisselâm mucize olarak, sihirbazların yaptıklarına benzer şekilde bir âsa getirdi. Ancak sihirbazların yaptığı numaraların hepsini yuttu. Bu mucize bir başka peygambere verilmemiştir. Keza Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi, tedavi edilemeyen dilsizleri, abrasları tedavi etmesi de böyledir. Çünkü, o devirde tabibler, hekimler fazlaca zuhur etmiş idiler. Hz. İsa da onların hâzık oldukları iş nev'inden, onların yapamayacakları bir şey getirmiştir. İşte bu prensip gereği, Resûlullah, içlerinden çıktığı Araplar arasında belâgat fevkalâde ileri bir seviyede olduğu için onlara Kur'ân'la geldi ve bir sûresinin mislini getirmeye çağırdı, ama onlar buna muktedir olamadılar."

3- Sadedinde olduğumuz hadiste kastedilen murâd hususunda münferid görüşler de ileri sürülmüştür. Şöyle ki:

* "Kur'ân-ı Kerîm'in diğer mucizelerin hilafına ne suretçe, ne de hakikatce misli yoktur. Halbuki diğer mucizeler, benzerleri olmaktan hâlî değildir" denmiştir.
* "Her peygambere, sûreten veya hakîkaten misli kendinden öncekilere verilmiş olan mucizeler gelmiştir. Halbuki Kur'ân'ın misli daha önce hiçbir peygambere verilmiş değildir. Bu sebeple Aleyhissalatu vesselâm, sözüne: "Kıyamet günü etbâı en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum" temennisini ilave etmiştir' denmiştir.
* "Ona verilen Kur'ân'a başkalarına verilenin hilâfına hayal ârız olmaz. O, mu'ciz bir kelamdı, hiç kimse ona benzeyeceği tahayyül edilebilecek bir şey getiremez. Çünkü öbür peygamberlerin mucizelerinde sihirbazların benzerini tahayyül ettirebileceği şeyler de vardır. Bu sebeple sihirle mucize arasını ayırmak isteyenin, aklını çalıştırması gerekir. Halbuki akıl bu işi yaparken hataya düşebilir. Bazan aklî muhakeme yapan kimse hataya düşerek sihirle mucizeyi eşit görebilir" denmiştir.
* "Bütün diğer peygamberlerin mucizeleri, onların asırlarının inkırâz bulmasıyla son bulmuştur. Mucizelerini sadece hazır olanlar görmüştür. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'in mucizesi Kıyamete kadar bâkidir. Üslûbuyla, belâgatıyla, gaybten haberleriyle harikulâdedir. Hiçbir asır geçmez ki, onun olacak diye haber verdiklerinden biri zuhûr etmesin. Bu hal onun davasının sahîh olduğuna delildir" denmiştir.
* "Geçmiş mucizeler hep hissî, yani beş duyu organı ile algılanacak çeşitten idi, gözle görülebiliyordu: Hz. Sâlih'in devesi, Hz. Musa'nın âsası gibi. Kur'ân-ı Kerîm'in mucizesi ise basîretle müşahede edilebilmektedir. Bu sebeple ona tabi olanların sayısı daha çoktur. Zira baştaki gözle müşahede edenler, müşâhede edilen şeyin inkirazıyla son bulur. Ama mucizeyi akıl gözüyle müşâhede edenler bâkidir. İlk müşâhitlerden sonra gelenler de müşâhede etmeye devam ederler" denmiştir.

İbnu Hacer der ki: "Bu sözlerin hepsini bir kelamda toplamak mümkündür. Çünkü bunların hepsi öz itibariyle birbirinin aynıdır." Şarihimiz devamla, hadisin sonundaki "Ümid ederim, Kıyamet günü bana tâbi olanlar, hepsinin tâbilerinden çok olacak" cümlesini, Resûlullah'ın, sözünün başında zikrettiği müstemir Kur'ân mucizesinin bir sonucu olarak ilave ettiğine dikkat çeker. "Çünkü der, Kur'ân faidelerinin çokluğu, dâvet, hüccet ve olacağı ihbar gibi mühim hususları içine almakla, sağladığı menfaatlerin umûmiliği, keza hazır olanlara, gâib olanlara, bulunanlara, bulunacak olanlara umûmî faydalılığı sebebiyle (Kur'ân'dan istifade edeceklerin çok olacağını tahmin ederek) böyle bir ümitte bulunması pek muvafik düşmüştür. Gerçekten bu ümid tahakkuk etmiştir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm, kendine tabi olanları en çok olan peygamberdir."

Bazı âlimler Kur'ân-ı Kerîm'in i'cazını dört noktada hülâsa ederler:

1) Te'lifindeki güzellik, yani kelimelerin i'caz ve belâgat içerisinde kaynaşması.

2) Siyâk şekli ve üslûbu. Bu yönüyle, Arapların nazım ve nesirde belâgatıyla meşhur ediblerinin üslubuna muhalefet eder. Öyle ki, onların akılları da Kur'ân karşısında hayrete düştüler ve hayran kaldılar. Bir benzerini yapmaya

onları zorlayan pek çok sebebe rağmen bir benzerini getiremediler.

3) Geçmiş ümmetlerin ahvali ve ehl-i kitaptan pek nadir kimselerin ancak bilebildiği eski şeriatler üzerine olan beyanlar.

4) Vukûa gelecek hâdiselerden ihbârı. Bunların bir kısmı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, bir kısmı da daha sonraki asırlarda meydana gelmiştir.

Bu dört şey dışında, başka hususlarda da inkârcıları aciz bırakan âyetler vârid olmuştur. Buna rağmen, Resûlullah'ı tekzibe onları mecbur kılan pek çok sebepler vardı. Mesela yahudileri, ölümü temenni etmeye davet etmesi, Kur'ân'ı dinleyenin ürpermesi, okuyanın tekrardan usanmaması, dinleyenleri bıktırmak şöyle dursun, her tekrarda terâvet ve lezzetinin daha da artması, Kıyamete kadar korunması, çeşitli ilim ve marifetleri cem etmesi, insanları şaşırtan yönlerinin bitmeyişi, faydalarının tükenmeyişi.[40]

4- Kur'ân'ın İnkârcılarına Cevap:

Aşağıya, sadedinde olduğumuz hadisi şerh ederken Müslim şârihi merhum ve mağfur Ahmet Davudoğlu hocanın Kur'ân-ı Kerîm'in faziletini inkâr eden nâdanlara cevabî mahiyetteki nefis bir açıklamasını aynen kaydediyorum:

"Maalesef bugün bazı dinsizler her fırsatta Kur'ân-ı Azîmüşşân'a dil uzatmakta, onun hâşâ bir Arap düzmesi oluğunu iddia edecek kadar ileri gitmektedirler.

Bunların içinde: "Kur'ân'dan ne olacak? O'nu ben de yazarım" diyen yiğitler bulunduğunu da işitiyoruz. Omuzlarının üzerinde kafa değil mankafa dolu birer susak taşıdıklarının bile farkına varamayan bu gafillerle ilmî münakaşaya girişmek abesle iştigal olur. Böylelere verilecek en kestirme cevabı biz yine Aziz Kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de buluyoruz: "Haydi (yiğitler), siz de şu Kur'ân gibi bir Kur'ân getiriverin!.."

Kur'ân'a nazîre yazacaklar çoktur; fakat ondört asırdır yazan yoktur. Neredesiniz be koç yiğitler!.. Tam 14 asırdır meydan sizin! O kadar kolay bir şeyi hâlâ hazırlayamadınız mı?..

Bütün Kur'ân'a nazîre yazmak sizi terletecekse, ondan vazgeçtik; hiç olmazsa "Kurân sûreleri gibi on sûre getirin!.." bu da kâfî... Niye susuyorsunuz; onu da mı yapamayacaksınız? Üzülmeyin canım! hiç olmazsa Kevser sûresi kadar, yani üç âyetten ibaret "Kur'an sûresi gibi bir sûre getirin!.." Ondört asırdır vaadlerinizi bekliyoruz. Artık bu kadarcığını da yapamazsanız yazıklar olsun size! Yiğitliği de batırdınız, insanlığı da... Bizim bildiğimiz; yiğit verdiği sözün üzerine can veren adamdır. Ya dediğini yapar; ya ölür. Siz hâlâ utanmadan yaşıyor, sıkılmadan insan arasına çıkıyorsunuz. Eyvahlar olsun size!..
Şimdi adam akıllı rezil oldunuz ya, biraz beni dinleyin! Siz bu kara sevdadan vazgeçin! Zira imkânı yok yapamazsınız. Güneşe tükürmeye kalkışan yakalarını kirletmekte kalır derler. Değil sizin gibi ismini bile kekelemeden söyleyemeyenler, fesâhat ve belâgat ile dünyaya ün salmış nice koç yiğitler ortaya çıkmış; fakat Kur'ân-ı Kerîm'in icâzı karşısında hiçbir şey yapamamış; yabancı köpekler gibi kuyruklarını kısarak kemâl-i rezâletle ortadan çekilmişlerdir. Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme'yi bu bâbda misâl göstermek kâfidir. Marifetlerini tarihten öğrenebilirsiniz!...
Ey Muannidler! Bilmiş olun ki Kur'ân-ı Kerîm'i değiştirmek veya ortadan kaldırmak şöyle dursun, O'nun bir harekesine bile dokunamayacaksınız. Neden biliyor musunuz? Çünkü O'nu muhafaza eden bizzat Allah'tır. Teâlâ Hazretleri sair semavî kitapların muhafazasını o kitaplarla amel edenlere tevdi etmişti. Bugün bu kitapların hali meydandadır. Kur'ân-ı Azimüşşan'ı ise bizzat kendisinin muhafaza edeceğini bundan ondört asır önce: "Hiç şüphe yok ki o Kur' ân'ı biz indirdik biz!.. Hem hiç şüphe yok ki biz onu mutlaka muhafaza edeceğiz" (Hicr 9) buyurarak cihana ilân etmiştir. Şurası calib-i dikkattir ki âyeti kerimede sekiz-on tane te'kid biraraya gelmiştir. Şöyle ki:
1) Bu âyet, ismi üstünde te'kid edatı olan "inne" ile başlamıştır.
2) "İnne"nin ismi cem'i mütekellim zamiri olup Allah'a raci'dir. Bu zamirin cemi' oması ta'zim ve te'kid ifade eder.
3) "Nahnu" zamiri "inne"deki zamirin te'kididir. Yahut müptedadır. Her iki halde de te'kid bildirir.
4) "Nezzelnâ" fiilinin faili de tazim için cem'i' sigası ile gelmiştir.
5) Cümle, isim cümlesidir. "Vav" ile yukarıya atfedilen ikinci cümlede hal yöne böyledir yani.
6) "İnne" tahkik ve te'kid edatıdır.
7) "Na" cemi' mütekellim zamiridir.
8) "Lehu" câr ve mecrur olup kasır ve hasır için müteallakından önce zikredilmiştir.
9) "Lehâfizûn"un başındaki lâm, te'kid ifade eden lâm'ı haliyyedir.
10) Cümle isim cümlesidir.
Görülüyor ki, bu âyet-i kerimede tam on tane te'kid vardır. Acaba bunun hikmeti nedir? Hikmetini anlamak için bir nebzecik Maâni ilmine müracaat edelim. O ilim diyor ki: Kendisine söz anlatlan kimse, ya hal-i zihindir, yani söylenilen şeyi yeni işitir. Yahut biraz bilir de tereddüt halindedir. Fakat hakikati öğrenmek ister; yahut da bilir de inkâr eder. İşte hâl-i zihin bulunan kimseye o söz hiç te'kidsiz anlatılır. Mütereddit bulunana te'kidli söylemek iyi olur; inkâr edene ise inkârının derecesine göre bir, iki veya daha fazla te'kid vasıtaları kullanılarak ifade etmek vaciptir. İlm-i Maâini'nin bize lazım olan izahatı burada bitti.
Şimdi düşünelim: Kur'ân-ı Kerim'e dil uzatmak cür'etkarlığında bulunan küstahlar, şüphesiz ki onu inkâr edenlerdir. Âyet zaten onlara cevap olarark nazil olmuştur. Arapçada te'kid vasıtaları çoktur. Bunlardan biri de sözü tekrarlamaktır. Âyetteki bu on te'kidi bir an için sözün tekrarı farzedersek, mütecavizlere Teâlâ Hazretleri bir şeyi tam on defa tekrarlayarak yani on defa onu ben indirdim ben muhfâza edeceğim buyurarak te'kid etmiş olur ki, bu iş, söz anlayan bir insan için kafasına odunla vurmaktan daha müessirdir. Üstelik te'kid münkire karşı yapıldığı cihetle on te'kid ona on defa kâfir demeyi de tazammum eder. Demek oluyor ki, Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatan hainler en azından on kat katmerli kâfirdirler. Bu mâna âyetten kinaye yolu ile çıkarılır.
Âyet-i kerîme iki tarafı da keskin bir kılıç gibi iki şey'e delildir. Yani hem Kur'ân'a dokunmak isteyenlerin dillerini kesmekte, hem de belâgata örnek olmaktadır.
Bu babta son sözüm şudur: Kuş beyni kadarcık bir beyne sahip olanlar bile düşünürlerse anlarlar ki, ondört asırdan beri bunca düşmandan bir tanesinin, Kur'ân-ı Kerîm'in bir âyetine dahi nazîre getirememesi, O'nun mucize olduğuna en büyük delildir."[41]

?4352 ?6? ??????? ?????? ?????? ????? ?? ?????? ?????? # ?????:]???????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ??????? ????????? ????? ?????? ???? ????????? ??????? ?????? ??????[. ????? ???????.

6. (4352)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ademoğlu nesillerinin en temizinden süzüle süzüle gelerek bulunduğum nesilde ortaya çıktım." [Buharî, Menâkıb 23.][42]

AÇIKLAMA:

Karn kelimesi, bir asırda yaşayan insanlar cemaatine denir. Dilimizde bu mânaya en yakın kelime nesildir. Bizim nesil deyince, kısmen bizimle beraber aynı zamanda yaşayan insanlar kastedilir. Âlimler karn ile ortalama yüz yılı kastetmişlerdir. Yetmiş yıl ve daha başka müddetlere de karn denildiği olmuştur. İbnu Hacer'in kaydettiğine göre karn'la kastedilen müddet hakkında "on" ile "yüzyirmi" yıl arasında değişen ihtilaflar olmuştur. Bu ihtilafı "karn, tamamen helak olup hiçbir ferdinin kalmadığı bir topluluktur" diyerek cem etmeye çalışan da olmuştur. Ancak çoğunlukla karn deyince yüz yıllık müddetin kastedildiği kabul edilmiştir.
Yapılan açıklamadan anlaşılacağı üzere karn, sadece zaman dilimi ifade etmez, o dilim içerisinde yaşamış bulunan insanları da ifade eder. Bu sebeple İbnu Hacer, "Birbirine yakın bir zamada belli ve muayyen bir işe iştirak etmiş kimseler" diye tarif ettikten sonra, "Bir din veya mezhep veya amel etrafında bir reis veya peygamber tarafından onlar zamanında toplanmış bulunan kimseler cemaati" diye tarif edildiğini de belirtir. Bu görüşe göre karn, belli bir vasıfla muttasıf olan, aralarında müşterek bir gaye ve yön bulunan insanların cemaatine denmiş olmalıdır. İbnu'l-Arabî, karn kelimesini akran kelimesinden geldiğini, dolayısıyla yaşıt insanlar neslini ifade ettiğini, bunun da 20-70 yıl arası bir müddet olduğunu, her devirde insanların ortalama ömrünün bu olması sebebiyle, en makul açıklamanın böyle demek olacağını söyler.
Sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah'ın Hz. Adem'den beri her seferinde zinadan uzak, nezih evlenmelerle teselsül edip, en sonunda bütün Araplarca sayılan ve sevilen Kureyş ve onlar içerisinde en ziyade itibar gören Benî Hâşimoğullarından geldiğini ifade etmektedir. Hadiste geçen ??????? ????????? ibaresini değerlendiren âlimler, fe edatının fazilette tertibe delalet ettiğini, dolayısıyla Resûlullah'ın mensup olduğu neseb zincirinin, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın doğumuna yaklaştıkça faziletinin arttığının ifade edildiğini söylerler. Nitekim Resûlullah'ın nesebi Hz. İbrahim'e kadar çıkmaktadır.
İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette, Hişâm İbnu Muhammet İbnu's-Sâib el-Kelbî babasından şunu nakleder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beş yüz kadar büyükannesini yazdım, bunlar arasında hiçbirinde sifâh (zina) ve diğer câhiliye pisliklerinden birine rastlamadım."[43]

?4353 ??? ???????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ?????? ?????? #: ??????? ???????? ?'????????? ??????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????????? ??????????? ??? ???????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???????? ???????? ????????? ???? ???????????? ???? ??????????: ???? ???????? ????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

7. (4353)- Yine Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misâli, şu adamın misali gibidir: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve (o eksikliği görüp): "Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?" der. İşte ben bu kerpiçim ben peygamberlerin sonuncusuyum." [Buharî, Menâkıb 18; Müslim, Fedâil 21, (2286).][44]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, geçmiş peygamberler ve insanları irşad etmek üzere getirdikleri şeriatler, temelleri atılıp, üzerine duvarların örülmüş, tamamlanmak üzere tek kerpici eksik kalmış, mükemmel güzel bir binaya benzetilmektedir. İşte bu risalet binasını tamamlayacak sonuncu tuğla Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) olmuştur.
2- Hadisten şu hükümler çıkmaktadır:
* Meselelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için teşbihler yaparak temsiller getirmek câizdir.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, diğer peygamberler üzerine fazileti vardır.
* Resûlullah son peygamberdi ve O'nunla şeriatler kemâle ermiştir. Her peygamberin şeriati kendine nisbetle kâmildir, ancak şeriat-ı Muhammediye'ye nisbetle eskiler eksik olmaktadır. [45]

?4354 ?8? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ?????? ?????? #: ???? ????? ????????? ?????? ??????????? ????????????. ????????? ??????????: ???? ?????? ????????: ????????. ????????: ???? ???????? ??? ? ??????? '???? ????????[. ????? ???? .

8. (4354)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben kıyamet günü cennetin kapısına gelip açılmasını isterim. Hâzin (kapıcı melek): "Sen kimsin?" diye seslenir. Ben:
"Muhammed'im!" derim. Bunun üzerine
"Sana açıyorum. Senden önce kimseye açmamakla emrolundum!" diyecek!" [Müslim, İman 333, (197).][46]

?4355 ?9? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ?????????? # ??????????. ????? ????????? ??????? ??????? ????? ?????? ??? ????????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ??????: ? ??????????? ???? ???????. ??????? ??????????? ??????? ??????? ??? ????????????. ????????? ???? ??????????? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? ?? ?????? ??? ??????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ? ???? ???????? ??? ???? ??????? ???????????? ????? ? ??????????? ???????? ????? ??????????? ??? ??????? ?????? #. ????? ???? ????? ???? ????? ????????? ???????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????. ????????? ???? ?????? ????? ??????????? ???????. ??? ???? ??????? ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ??????? ??????????? ??? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ??? ??????? ???? ??????????? ???? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ???? ????. ?????? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??? ????????? ??????????? ?????? ???????? ????? ???? ????????? ???????? ???? ?????????? ?????? ???? ???????? ????????. ?????: ????? ??????????? ???????????? # ??????: ???????? ??? ????? ??????? ?????? ??????? ???? ????? ??????: ?????? ??????????? ???????. ?????: ???? ?????Œ??????. ????: ????????? ??? ????????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ???????. ?????: ?????????? ????? ??????????? ??????? ????????? ????????. ??????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ???????? ?????????[. ??????? ??????? ?????.???????????? »??????????« ??????????. ?? ? ???? ???????? ??????????? ????????? ??? ???? ?????????? ???????? ??????? ????????????? .

9. (4355)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) yatsı namazını kıldı. Sonra namazdan çıkınca elimden tuttu. Bathâ-i Mekke'ye kadar gidip orada beni oturttu. (Yere dairevî) bir hat çizip:
"Hattından dışarı çıkma! Sana bazı kimseler gelecek, sakın onlara bir şey söyleme. Zira onlar seninle konuşacak değiller!" buyurdu. Sonra dilediği yere çekip gitti. Ben çizgimin içinde otururken bana bir grup insan geldi. Esmer renkleriyle sanki Hindûlara benziyorlardı. (Pek uzun olan) saçları, vücutlarını öylesine örtmüştü ki, ne bir avret yerlerini ne de bir elbiselerini görüyordum. Bana kadar geldiler, ancak çizgiyi geçmediler. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)(ın gittiği yere) yürüdüler.
Gecenin sonuna doğru Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm), ben otururken yanıma geldi ve çizgiden içeri girdi. Dizime dayanıp yattı. Yatınca (ağzından) soludu. Ben oturuyordum, O da dizime dayanmış vaziyette böyle duruyorduk. Derken, üzerinde beyaz elbiseler olan bir grup adam geldi. Güzelliklerinin derecesini Allah bilebilir. Bana kadar yaklaştılar. Bir kısmı Aleyhissalâtu vesselâm'ın baş tarafına, bir kısmı da ayakları tarafına oturdular. Sonra aralarında konuşarak:
"Biz şimdiye kadar bu peygambere verilen gibisinin, bir başkasına verildiğini hiç görmedik. Bunun gözleri kapalı, kalbi uyanık. Ona bir misâl verin!" (dediler ve şu temsili anlattılar):
"Bir efendi köşk yaptırmış sonra bir ziyafet verip sofra kurmuş, insanları yiyip içmeye çağırmıştır. İcabet edenler gelip yemeğinden yiyip, suyundan içmiştir. İcabet etmeyenleri de cezalandırmıştır" dediler ve kalktılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da kendine geldi ve:
"Şunların ne dediklerini işittim. Onların kim olduklarını biliyor musun?" dedi. Ben: "Allah ve Resûlu bilir!" dedim.
"Onlar meleklerdi!" buyurdu ve ilave etti.
"Onların getirdikleri temsilin mânasını anladın mı?"
"Allah ve Resûlü bilir!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:
"Rahman (Olan Rabbimiz) cenneti kurdu. Kullarını ona davet etti. Kim davete icabet ederse cennete girer, kim de icabet etmezse onu cezalandırır." [Tirmizî, Emsâl 1, (2865).][47]

?4356 ?10? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????:]?????? ???? ?????????? # ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????: ??? ??????? ?????? ‘???? ??????? ????? ???? ????? ?????? ??? ???????? ?????? #: ?? ????????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????. ??????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??????? ?Œ?? ‘???? ?????? ???? ???? ???????. ?????? #: ??Œ?? ??? ??????[. ????? ??????? .

10. (4356)- Abdullah İbnu Hişâm (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. O sırada, Aleyhissalâtu vesselâm, Ömer (radıyallahu anh)'ın elinden tutmuştu. Hz. Ömer:
"Ey Allah'ın Resûlü! Sen bana, nefsim hâriç herşeyden daha sevgilisin!" dedi. Resûlullah hemen şu cevabı verdi:
"Hayır! Nefsimi elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, ben sana nefsinden de sevgili olmadıkça (imanın eksiktir)!"
Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Şimdi, sen bana nefsimden de sevgilisin!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"İşte şimdi (kâmil imâna erdin) ey Ömer!" buyurdular." [Buhârî, Fedailu'l-Ashab 6, İsti'zân 27, Eymân 3.][48]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), imanda ulaşılacak en yüce mertebenin (rütbetu'l-ulya) anahtarını vermektedir: "Kişinin kendisine olan fitrî sevgisinden daha ileri bir sevgi ile Resûlullah'ı sevmesi." Hatta bazı zâhidler, hadiste Aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini belirtmişlerdir: "Ey Ömer, sen benim rızamı, helâk olmaya bile götürecek olsa, kendi hevâna tercih etmedikçe beni sevme dâvanda doğru söylemiyorsun." Hattâbi der ki: "Kişinin nefsini sevmesi tabiatında olan bir vak'adır, fitrîdir. Başkasına olan sevgisi ise, sebeplerin tavassutu ile ihtiyaridir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a söylemiş bulunduğu ifadesinde, bu ihtiyarî sevgiyi kastetmiş olmalıdır. Çünkü tabiatın kalbedilip, üzerine yaratıldığı aslî şeklinin değiştirilmesi mümkün değildir."
İbnu Hacer der ki: "Bu nokta-i nazardan, Hz. Ömer'in ilk cevabı, fitratın ifadesi olmaktadır. Sonra düşündü ve istidlâl yoluyla anladı ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine, nefsinden daha sevgilidir. Şundan ötürü ki: O (aleyhissalâtu vesselâm), hem dünyada ve hem de ahirette felakete atıcı şeylerden kurtuluş sebebidir. Böylece ihtiyarının iktizası olan şeyi de haber vermiş oldu. İşte bunun için, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı: "İşte şimdi ey Ömer!" Yani: "İşte şimdi anladın ve gerektiği şekilde konuştun!" oldu.
Aynî, muhabbetin:
* İclal ve tazim muhabbeti: Babaya karşı muhabbet gibi;
* Merhamet ve şefkat muhabbeti: Evlada karşı muhabbet gibi;
* Müşâkele (benzerlik) ve istihsan muhabbeti: İnsanların birbirine muhabbeti gibi, olmak üzere üç kısma ayrıldığını belirttikten sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sevgilerin hepsini cem ettiğini belirtir.[49]

RESULULLAH'I SEVMEK NE DEMEK?

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı nefsimizden de fazla sevmemizin gereğini sadece bu ve benzeri hadiseler beyan etmez; Kur'ânî vahiyler de bunu te'kid eder ve sıkça hatırlatır:"Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, kazandığınız mallar, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden meskenler, size Allah'tan, Resulü'nden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevgili ise, o zaman Allah'ın azabı gelinceye kadar bekleyin. Allah, kendisine itaatten çıkmış fasıklar topluluğuna yol göstermez" (Tevbe 24).
Sevgi, kalbî bir hadise. Herkes peygamberi sevdiğini söyleyebilir, hatta sevmekte olduğunu zan da edebilir. İmanımızın sıhhatini mevzubahis eden bu mühim hadisede ne derece başarılı ve samimi olduk ve gerçeğe ulaştık? endişesi, mü'minlerin birinci problemi olmaya sezadır. Kur'an-ı Kerim buna pek çok âyette yer verir, adeta maddî ölçüler koyar:
* Allah ve Resûlünün hükmüne itiraz etmemek: "Allah ve Peygamberi bir işe hükmettiği zaman, gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerde kendilerine muhayyerlik yoktur" (Ahzab 36).
* Resulullah'ın konuştuğu yerde (meselelerde), susmak: "Ey iman edenler Sesinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin..." (Hucurat 2).
* Peygamberin verdiğini almak, yasakladığını terketmek: "Peygamber size ne verdi ise onu alın, size ne yasakladı ise ondan da sakının" (Haşr 7).
* İhtilafların çözümünde Resulullah'ı hakem yapmak: "Hayır öyle değil! Rabbine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni

hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." (Nisa 65.)[50]

*** Sünnete Uymak:**

Âlimler, âyetlerde ifade edilen meseleleri daha da müşahhas hale getirerek şöyle derler: "Resulullah'ı sevmek:
* Sünneti yaşamak;
* Sünnetin ihyasına, yaşanmasına çalışmak;
* Şeriatinden bid'ayı defetmek;
* Hayatında şeriatın mevcudiyetini temenni etmek;
* Hayatını ve malını şeriat yolunda harcamak. [51]

*** Allah'ın Rızası Ve Sevgisi Sünnete Uymakla Elde Edilir:**

Bir mü'minin en büyük ideali, kendisini Allah'a sevdirmektir. Yani O'nun rızasını kazanmak, gadabından korunmak. Aslında kılınan namazlar, tutulan oruçlar, verilen sadakalar, işlenen her çeşit hayırlar, hayır yolunda tüketilen bütün nefesler tek gayeye bakar: Allah'ın sevgisini kazanmak. Kaydedeceğimiz şu ayet bunun tek yolu olduğunu gösterir: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uymak: "De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Âl-i İmrân 31).[52]

Sevginin Mahiyeti:

İslâm alimleri, bu vesile ile sevginin mahiyetini tahlil ederek derler ki:"Muhabbet:
* Ya menfaata itikat etmektir;
* Veya buna tabi olan meyildir;
* Ya da iki taraftan birine vaki olarak hususiyet kazanan bir sıfattır.

Meyl'e gelince, bu da:
* bazan duyulardan birinin lezzet almasıyla hasıl olur; güzel bir surete meyil gibi;
* Bazan aklıyla lezzet aldığı şeyedir; fazilet ve kemâle olan sevgi gibi;
* Bazan kendisine yapılan ihsan (iyilik) veya kendisine gelecek bir zararı defetme gibi bir sebeple olur.

Şurası açık ki Resulullah'a meyledip sevmede bu üç sebebin üçü de mevcuttur. Zahiri ve batınî güzellikler ondadır, kemâlatın envaı ondadır, bütün mü'minlere sırat-ı mustakim hidayetini ihsan eden, ebedi cehennem belasından vikaye eden odur."
Aynî der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sevgisi, O'na itaatte bulunma ve muhalefeti terketme iradesidir. Bu ise İslam'ın vaciblerindendir." Nevevî de şöyle demiştir: "Hadiste kötülükleri emreden nefisle, mutmainne nefis arasında hüküm vermeye bir telmih var. Zira, kim mutmainne cihetini tercih ederse, Resulullah sevgisini üstün tutmuş olur. Kim de nefs-i emmare canibini tercih ederse onun hükmü bilakistir." [53]

?4357 ?11? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ??? ????????? ????? ‘?? ???????? ?????? ??????? ???? ??????? ????????? ???????? ??????????? ???? ?????? # ????? ???????? ????????? ????????????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????? ?????? ?????????? ??? ??????? ??????????? ???? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???????? ???? ??? ???? .

11. (4357)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, sizden birine, beni görmeyeceği bir gün gelecek ki, o gün beni beraberlerinde görmek, ona ehlinden ve malından daha makbul olacak." Resulullah'ın bu sözünü, Ashab, kendilerine ölümünü haber veriyor diye yorumladılar. Bunun üzerine, ölümüyle kendisini kaybedince getirmiş olduğu bereketleri müşahede ettikleri müddetçe duyacakları, Aleyhissalatu vesselam'a kavuşma temennisini kasdettiğini bildirdi." [Müslim, Fezail 142, (2364).][54]

?4358 ?12? ???????? ?????? ?????? ????? ????:]???? ??? ??????? ??????: ????? ???????? ???? ?????????????? ?????: ??????? ?????? ???????? ??????????[. ?????? ??????? ????? .

12. (4358)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dendi. Sana peygamberlik ne zaman vacib oldu?
Şöyle cevap verdi:
"Hz. Adem ruhla cesed arasında iken!" [Tirmizî, Menakıb 1, (3613).][55]

AÇIKLAMA:

1- Ulemanın açıklamasına göre, burada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demek istemektedir: "Hz. Adem yeryüzüne suret olarak atılmış, henüz cesed giymemiş bir halde iken bana peygamberlik vacib oldu." Yani, "Hz. Adem'in ruhu, henüz cesedine girmemiş iken..." Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'de, Buharînin el-Tarihu'l-Kebir'de, Ebu Nu'aym'ın ed-Delail'de ve diğer birçok alimlerce tahric edilen ve Hakim tarafından sahih olduğu tasrih edilen bir hadis şöyledir: "Ben yaratılışta peygamberlerin ilki, gönderilişte ise sonuncusuyum."
Ancak halkın dilinde bu hadis şöyle bilinmektedir: "Adem su ile toprak arasında iken ben peygamberdim."
Kitaplarda hadisin başka değişik şekillerine de rastlanır. Esas olan Tirmizî'de yer alan sadedinde olduğumuz hadistir. İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette "Ben yaratılışta insanların ilki, peygamber olarak gönderilişte sonuncusuyum" buyrulmuştur.
2- Münavi, sadedinde olduğumuz hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kendisinin "ilk insan" veya "ilk mevcut" olduğunu değil, "ilk nebi" olduğunu söylemiş olmasına dikkat çeker ve bu ifade ile Aleyhissalatu vesselâm'ın, zamanın yaratıldığı ilk sıralarda "nübüvvetin varlığına işaret ettiğini" söyler. Aynen şöyle der: "Aleyhissalâtu vesselam, "Ben ilk insandım veya ilk var olan mevcuttum" demiyor. Bununla, nübüvvetinin, zamanın yaratılışının başında, âlem-i şehadette değil, alem-i gaybta mevcud olduğuna işaret etmiş olmaktadır. İsm-i Batın'daki zaman, cisminin varlığına ve ruhunun cisme irtibatına ulaşınca cereyan etmekte olan zamanın hükmü, İsm-i Zahir'e intikal etti. Böylece Aleyhissalatu vesselam, ruhuyla, cismiyle bizzat ortaya çıktı. Batında hüküm O'na aitti. Yani, nebiler ve resuller eliyle gelmiş olan bütün şeriatlerde hüküm batınen O'na aitti. Sonra hüküm zahirde de O'nun oldu. Böylece, İsm-i Bâtının ibraz etmiş olduğu her bir şeriat, İsm-i Zahir'in hükmüyle neshedildi; tâ ki, şeriat bir dahi olsa, iki ismin hükmünün ayrı olduğu beyan edilsin."
Münavi, "Hz. Adem ruhla cesed arasında iken" ibaresini şöyle açıklar: "Yani Allah Teâla Hazretleri, Resulullah'a, daha insani bedenler icad edilmezden önce, henüz o ruh iken haiz olduğu mertebeyi haber vermiş olmalı, tıpkı insanoğlundan, daha cesedleri yaratılmazdan önce, misak almış olması gibi." Bu mütâlaayı serdeden İbnu Arabî, -bazı alimlerce benimsenerek tekrar edilen- şu görüşe de yer vermiştir: "Allah Teâla Hazretleri Benî Adem'in sırtlarından zürriyetlerini alıp, onları nefislerine karşı şahit kılıp, "Rabbiniz değil miyim?" deyince, şu istişhada "Evet!" diye ilk cevap veren Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) olmuştur. İşte bu surette O, en son gönderilen olduğu halde, bütün peygamberlerin önüne geçmiş oldu."
Bu sadedinde dense ki: Hz. Adem'in hakikatte topraktan kalıb halinde yaratıldıktan sonra ruh üflenmiş olan varlıktır, yani Adem deyince, ruh ve cesedin birleşmiş olduğu halde ortaya çıkan varlık anlaşılmaktadır. Bu durumda "Adem ruhle cesed arasında iken" sözü ne mâna taşır?
Buna cevaben deriz ki: "Burada mecaz mevzubahistir. Yani, yaratılışı tam orlarak ortaya çıkmazdan öneki ve fakat tamamlanmaya yaklaşmış bulunan halinden mecazdır. Nitekim falanca "hastalıkla, sağlık arasındadır" deriz. Bu sözümüzle her iki hale de yakınlığını kasdetmiş oluruz.
Bu hadisle ilgili olarak Taceddin Subkî de şöyle bir açıklama yapar: "Şayet: Nübüvvet bir vasıftır, vasfın olabilmesi için onunla muttasıf olan mevsufun mevcut olması gerekir. Fiiliyatta da, doğumundan kırk yıl sonra peygamber olduğu halde varlığından ve irsalinden önce nasıl bu sıfatla tavsif edilebilir?" dersen, derim ki: Naslarda, Allah'ın, ruhları cesedlerden önce yarattığı gelmiştir. Öyle ise "Ben peygamberdim" sözüyle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ruh-u şeriflerine, yahut da hakikat-ı Muhammediye'ye işaret etmiş olabilirler. Bilindiği üzere, hakikatlerin künhüne akıllarımız vakıf olamaz. Onları ancak yaratıcıları veya ilahî nurdan nasibedar olanlar anlayabilir. Alkamî, Ali İbnu'l-Hüseyin'den o da babası tarikiyle ceddinden merfu olarak şunu nakleder:
"Ben, Hz. Âdem aleyhisselam yaratılmazdan ondörtbin yıl önce, Rabbimin yanında bir nur olarak mevcuttum..."[56]

?4359 ?13? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??? ???????? ???? ????? ??? ?????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ??????????? ???? ????????????. ???????: ????????? ??? ??????? ??????. ?????: ???????? ??? ???? ?????? ???????? ???????? ????????? ??? ?????????? ??? ????????[. ????? ????? ??? ????? ?? ???? ?????? ?? ???? ????? ??????.»???????« ????????? ????? ?????? ????? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?? ??????? ?????? ????? ??? ???????? ????.

13. (4359)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden hiç kimse yoktur ki ona, biri şeytandan diğeri melekten olmak üzere yanından ayrılmayan iki "karin" tevkil edilmemiş olsun!"
"Size de mi ey Allah'ın Resûlü!" denildi.
"Bana da!" buyurdular. Ancak, Allah ona karşı bana yardım etti de o müslüman oldu. Artık o bana hayırdan başka bir şey emretmiyor!" [Müslim, Münâfikûn 69, (2814).][57]

AÇIKLAMA:

Burada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mümtaz hususiyetlerinden biri açıklanıyor. Şeytanının müslüman olması. Hadisin, Müslim' de Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan rivayet edilen vechi daha açıktır. Hadisin mezkur vechi 4309 numarada kaydedildi. Gerekli bazı açıklamalar da orada sunuldu.
Burada şunu ilave edelim ki, başka hadislerde daha sarih olarak geldiği üzere insanın, biri şeytan diğeri melek olmak üzere iki karini vardır. Melek daima iyi şeyler, hayırlar telkin eder. Şeytan da kötü şeyler, şerler, küfürler, isyanlar ve hevâ telkin eder. Şu halde mü'min, içinden gelen iyi sesleri, melekten bilip onlara uymalıdır, kötü şeyleri de şeytandan bilip onlara uymamalıdır. Müslüman, bu seslerden birine, birinden diğerine uyup uymamakla imtihan edilmektedir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şeytanın müslüman olması ve hayırdan başka bir şey emretmemesi, tebligatına olan güvenimiz bakımından mühim bir hadisedir. Böylece, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan varid olan hadisler hakkında suizan atmaya çalışacaklar, cevapları peşin almış oluyorlar. Esasen Aleyhissalâtu vesselâm, Abdullah İbnu Amr İbnu'l-As'a, hangi halde, ne suretle konuşursa konuşsun fem-i mübareklerinden Hak'tan başka bir şey çıkmayacağını yeminle söylemiştir (Bakınız 1. cilt sayfa 27).[58]

?4360 ?14? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ????? #: ??? ???? ???????? ????????? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ????????[. ????? ??? ????.

14. (4360)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bana bir mü'min selam verdi mi, kendisine mukabele etmem için Allah ruhumu bedenime iade eder. Ben de mutlaka selama mukabele ederim." [Ebu Davud, Menasik 100, (2041).][59]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait bir başka hususiyeti daha beyan etmektedir: Herhangi bir mü'min kabrini ziyaret edip selam verdiği takdirde bu selam vesilesiyle Cenab-ı Hak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın mübarek ruhlarını cesedine göndermekte ve Resulullah da bu selama mukabelede bulunmaktadır.
2- Hadisi bu zahiri manada anlayınca bazı müşkiller ortaya çıkacaktır. Şöyle ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhunun cesede her selam verişte girip çıkması gerekecek, bu hal bir meşakkat olmaktan öte, ölme ve dirilme hadiselerinin tekerrür etmeyeceğini ifade eden ayetlere de muhaliftir.[60] Ayrıca bu anlayış, peygamberlerin kabirlerinde diri olduklarını ifade eden mütevatir hadislere de muhalefet eder Öyle ise, zahir murad olamaz, te'vil edilmesi gerekir. Beyhakî der ki: "Nebilerin ruhu kabzedildikten sonra, ruhları tekrar kendilerine iade edilir. Onlar Rableri indinde, tıpkı şehidler gibi diridirler."
Ortadaki müşkili çözmek sadedinde alimler muhtelif te'vil ve açıklamalar yaparak "redd" kelimesinin, hadiste "geri gönderme" yani "diriltme" manasında olmadığını gösterirler ve bu hususta ittifak ederler. Bu tevillerin hepsini burada zikretmek uzun kaçar. Bu sebeple sadece Suyutî merhumun açıklamasını kaydedeceğiz. Der ki:
"Redd lafzı bazan müfarakata (ayrılığa) delalet etmez, bilakis onunla, "mutlak oluş" ve "bu oluşun güzelliği" kinaye edilir. Bu, onunla arkadan gelen "ona selamı reddederim (mukabele ederim)" ifadesi arasındaki lafzî münasebeti müraattır. Şu halde redd kelimesinin hadisin başında gelişi, sonradan gelecek olan ikinci redd kelimesiyle münasebeti sebebiyledir. Öyleyse, burada bedenden ayrıldıktan sonra ruhun tekrar bedene gelmesi murad değildir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Berzah'ta melekut ahvaliyle meşguldür. Cenab-ı Hakk'ın müşahedesi ile müstağrıktır, tıpkı dünyada iken vahy hâletinde olduğu gibi. Şu halde haletten ifakatını redü'rruh (ruhun iadesi) tabiriyle ifade buyurmuştur."
3- Aleyhissaltu vesselam, bu hadislerinde, kendisine salat-u selam okumaya teşvikte bulunmaktadır. Ebu Dâvud'un, hadisi "Kabirlerin Ziyareti" adlı bir babta kaydettiği de nazar-ı dikkate alınınca, kabrini ziyarete ve bu ziyaret esnasında selam vermeye teşvik manasının esas olduğu anlaşılır. Esasen bu sadedde başka rivayetler de var. Şöyle ki: "Kim bana kabrimin başında salat okursa, onu işitirim. Kim de bana uzaktan salat okursa o bana ulaştırılır." "Yeryüzünde Allah Teala hazretlerinin seyyah melekleri vardır. (Ümmetimin selamını bana ulaştırırlar."
İbnu Beşşar gibi bir kısım büyüklerden, Resulullah'ın kabri başında selam verdikleri vakit içeriden ve aleyke'sselam mukabelesini işittiklerine dair itiraflar rivayet edilmiştir.[61]

?4361 ?15? ???????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ?????????? # ???????????? ?????? ??????? ????? ??????? ???????? ????? ????????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ????? ??????? ????? ????????? ?????????? ???? ???????? ????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? .

15. (4361)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye girdiği gün, şehirdeki her şeyi aydınlık bürüdü, vefat etiği günde ise her şey karardı. Defin işinden çıktığımız zaman hepimiz kalplerimizi (vahyin inkıtaı sebebiyle) üzüntülü bulduk." [Tirmizî, Menakıb 3, (3622).][62]

?4362 ?16? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????:]??? ??????? ?????? #: ????? ????????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ??? ???????????? ????????? ????????? ????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ??????: ?????????? ????????? ???????. ?????? ?????? ????? ???????: ??? ????????? ??????? ??? ????????? ????????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???????. ????? ?????? ??????: ??? ?????????? ???????? ??? ???????? ?????? ????: ????? ?????????? ?? ????????? ??? ?????????[. ????? ???? .

16. (4362)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Hz. İbrahim'in duası olan): "Ey Rabbim şüphesiz ki o putlar insanlardan pek çoğunu saptırmıştır. Kim bana uyarsa muhakkak ki o bendendir. Kim de emirlerine karşı gelirse, şüphesiz ki sen çok bağışlayıcı, çok merhamet edicisin" (İbrahim 36) mealindeki ayeti ile, Hz. İsa'nın duası olan: "Eğer onlara azab edersen onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette sen dilediğini yapmayı kadirsin ve sen herşeyi hikmetle yaparsın" (Maide 113) mealindeki ayeti tilavet buyurdu ve ellerini kaldırdı, şöyle yalvardı: "Allahım! Ümmetimi (mağfiret et), ümmetimi (mağfiret et!)" ve ağladı. Allah Teala Hazretleri:
"Ey Cibril, Muhammed'e git! dedi, -Rabbin bildiği halde- niye ağladığını sor!" diye emretti: Cebrail aleyhisselam, O'na gelip niye ağladığını sordu. (Rabb Teâla'ya dönüp Muhammed'in) ne söylediğini -O çok iyi bildiği halde- haber verdi. Bunun üzerine Allah Teâla Hazretleri:
"Ey Cebrail! Muhammed'e git ve ona söyle ki: "Biz seni ümmetin hususunda razı edeceğiz, asla kederlendirmeyeceğiz." [Müslim, İman 346, (202).][63]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, ümmet hakkında müjde dolu bir hadistir. Bu müjdeyi, Duha suresindeki şu ayet teyid eder: "Ve elbette Rabbin sana razı olacağın ihsanlarda bulunacaktır" (Duha, 5). Bu ayet indiği zaman Resulullah: "O halde ümmetimden tek kişi cehennemde kaldığı müddetçe ben de razı olmam" buyurarak, ümmetten cehenneme gidecek olanları da haber vermiştir. Bu ve benzeri hadisler bizi itikâle sevketmemeli, bilakis ümmetine karşı bu kadar müşfik ve merhametkar bir peygambere layık olma gayretine sevketmelidir. Bu da O'nun sünnetine sıkı yapışmakla mümkündür. Çokça salat ve selam okumakla mümkündür.
2- Hadis, Cenab-ı Hakk'ın yanında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mertebesinin ne kadar yüce olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın O'nu razı etmek için her istediğini vereceğini

ifade eder. Bu husus ümmet için son derece mühimdir. Zira Resulumüz, ümmetinin affını ısrarla isteyeceğini bildirmiştir: "Her peygamberin ümmeti hakkında yaptığı bir duası var. Ben duamı Kıyamet günü ümmetime şefaat için sakladım. " Şu halde bu ve diğer şefaat hadisleriyle, sadedinde olduğumuz hadisler birleştirilince Muhamed ümmetinin, Kıyametin dehşetli anında Rab Teala'nın affına mazhar olmak gibi büyük bir bahtiyarlığa ereceği anlaşılır. ??? ???? ?????? ??????
3- Hadis, dua ederken el kaldırmanın müstehab olduğunu da ifade eder. [64]

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHABIN FAZİLETLERİNİN MÜCMEL ZİKRİ

BİRİNCİ FASIL

ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

?4363 ?1? ???? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???????? ???????? ????? ????????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????: ??? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ??? ??????? ????? ???? ?????????? ??????? ??????????? ??? ???????????????? ??????????? ??? ????????????? ???????????? ??? ?????????? ?????????? ??????? ?????????? ????? ??? ???????: ????????????? ??? ??????????????[. ????? ??????.??????? ?? ?????? ??????????? ?????????????????? ???? ????? ?????????: »???????? ????????? ????????? ???????? ?????????? ??????????«.»????????« ????????? ?????? ?‘?????? ?? ????? ?????? ???? ?‘??????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ?? ??????? ???????? ?????: »??????« ?????????? #.????? »?????????? ?????? ????????« ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ?? ????????? ????????????? ?????? ???????? ?????????? ???????: ?????????? ???????? ?????????? ???????????? ???? ?‘??????? ??????????? ????????? ?????? ???? ????????? ???????????? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ?? ?‘??????? ???? ???????? ?? ?‘??????? .

1. (4363)- İmran İbnu Huseyn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir, sonra da bunları takip edenlerdir." İmrân (radıyallahu anh) dedi ki: "Kendi asrını zikrettikten sonra iki asır mı, üç asır mı zikretti bilemiyorum." Bu sonuncuları takiben öyle insanlar gelir ki kendilerinden şahidlik istenmediği halde şahidlikte bulunurlar, onlar ihanet içindedirler, itimad olunmazlar. Nezirlerde (adak) bulunurlar, yerine getirmezler. Aralarında şişmanlık zuhûr eder." Bir rivayette şu ziyade var: "Yemin taleb edilmeden yemin ederler." [Buharî, Şehâdât 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikak 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 214, (2535); Tirmizî, Fiten 45, (2222), Şehâdât 4, (2303); Ebu Dâvud, Sünnet 10, (4657); Nesâî, Eymân 29, (7, 17, 18).][65]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Ashab ve arkadan gelen Tâbiîn ve Etbauttâbiîn nesillerini tafdilde temel hadislerden biridir. Tahkik göstermiştir ki 13 ayrı sahabe tarafından rivayet edilmiştir ve bu sebeple, birkısım ülemâ, mütevatir olduğuna hükmetmiştir.
Hadis, mâna aynı kalmak şartıyla farklı lâfızlarla gelmiştir. Burada İmrân, sahabeden sonra iki nesil mi zikredildi, üç nesil mi zikredildi; tereddüt ifade eder. Çoğu rivayette bu şekk mevcut değildir. Ancak, İbnu Ebî Şeybe ve Taberânî'de Ca'de İbnu Hübeyre'den kaydedilen bir rivayette, "dördüncü asr"ın zikri de sabittir. Metin şöyle ?????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ????? ?Œ??????? ??????. Sened sıkı ravilerden müteşekkil olmakla birlikte Ca'de İbnu Hübeyre'nin sahabeliği Tâbiîndendir.
İslâm ülemâsı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadislerinden sonra, bağlayıcılık sırasında Ashab'ın hadislerini (mevkuf), Ashab'ın hadislerinden sonra Tâbiîn'in hadislerini (maktû), Tâbiînden sora Etbauttâbiîn'in hadislerini (buna da maktû denir) esas almada bu hadisi esas almıştır. Ondandır ki, Fıkıh mezhepleri, hep bu üç asırda yaşayan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) övgüsüne mazhar nesiller tarafından ortaya konmuştur. Fıkıh imamlarından İmam A'zam, Tâbiîndendir, diğerleri Etbauttâbiîndendir.
Övgüye mazhar bu üç nesle İslâm şeriatında selef veya mütekaddimûn da denir. Bu nesiller, Kur'ân-ı Kerîm'in de senâsına mazhar olmuştur. Onlar şeriata bağlılık, İslâm için fedâkarlık, harici baskı ve te'sirlerden uzaklık gibi istisnâî vasıflarla mümtazdırlar. Bunlar hakkında etraflı açıklamayı birinci ciltte kaydettiğimiz için tekrar etmeyeceğiz (5. cilt, sayfa 308 ve devamı).
2- Hadiste, şahidlik istenmediği halde kendiliklerinden şehadette bulunacaklar kötülenmektedir. Bundan, şahidlik yüklenmediği halde bunu kendi kendine yüklenen veya taleb edilmeyen şahidlik yapan kimselerin kastedildiği anlaşılmıştır.
Ancak hadis, bu mefhumuyla, Müslim'de gelen bir başka hadisle teâruz etmektedir: Zeyd İbnu Halid'den gelen rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm: "Size şahidlerin en hayırlısını bildireyim: Kendisinden şahidlik istenmeden şahidlik yaparlar."
Âlimler bu iki hadisi tercihte ihtilaf eder. İbnu Abdilberr, Zeyd hadisini -Medineliler rivayet ettiği için- tercih ede. Başkaları ise, sadedinde olduğumuz İmran hadisini -müttefekun aleyh olduğu için- Müslim'in teferrüdüne tercih eder. Bir grup âlim de farklı açılardan te'lif yollarını aramıştır.
* Zeyd hadisinden murad, "hak sahibi olduğu halde hakkını bilmeyen kişi lehinde, hakkının ortaya çıkması için "hakkı bilen" tarafından yapılan şehadettir. Böyle biri gelir, kişiye bildiği gerçeği haber verir veya bu hakkı bilen hak sahibi vefat etmiştir ve geriye vâris bırakmıştır. Şahid, onlara veya onlar adına konuşana gidip bildiğini söyler." Bu te'vili İbnu Hacer "engüzel cevap" diye tavsif eder.
* Zeyd hadisindeki şehaddetten murad hisbe şehâdetidir. Bu, belli muayyen kişilerin hukukuna girmeyen meselelerle ilgilidir. Zira hisbe'ye, hukukullah'a, yahut azad etme, vakıf, umumî vasiyet, iddet, talak, hudud gibi şaibeli meselelere müteallik hukuk girer. Öyeyse İbnu Mes'ud hadisi insanların haklarına giren meselelerdeki şehadetle, Zeyd İbnu Hâlid hadisi ise hukukullah'a giren şehadetle ilgilidir.
* Hadisi, şehadetin yerine getirilmesindeki mübalağaya hamletmek de mümkündür. Bu takdirde, kişinin şahidliğini yerine getirmeye fevkalade hazır oluşu ve seve seve şahitlik yapma hali anlaşılacaktır. Bu hal, şahidliği taleb edilmeden şahidlik yapar diye ifade edilmiştir. Nitekim çok cömert insanı vasfederken "daha istenmeden verir" denmektedir. Maksat istenince derhal verdiğini ifade etmektedir.
Bu açıklamalar, "hakim nezdinde şehadet edası, hak sahibi tarafından talebten sonra olur" prensibine mebnidir. Böyle olunca, "Şahidlik istenmezden önce şehadette bulunanın zemmi, dava sahibinin haberi olmadan bildiği hususu kendiliğinden gelip mahkemeye zikreden kimseyle ilgilidir. Yahud "hisbe"ye giren ve şeriatın, gizlenmesini uygun bulduğu hususlarla ilgili olara yapılacak şahidliklerle ilgilidir. Bu çeşit bilgilerin taleb edilmeden ifşaı uygun görülmemiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zemmi bunlarla ilgili olsa gerektir" denmiştir.
Zâlim idareler devrinde, müslümanların birbirleri aleyhine, idarecilere yapacakları "hisbe"ye giren çeşitli ihbarları bu kısma dahil etmek gerekmektedir. Her devirde umumî veya mahallî zulüm eksik olmayacağı için, bu hususların müslümanlarca iyi bilinmesi gerekir.
Şunu da kaydedelim ki, bazı âlimler, sorulmazdan önce şehadette bulunmayı caiz addetmiş ve yasağı şu çeşit şahidliklere hamletmiştir:
* Yalancı şahidliği.
* Yeminli şahidlik, yani kişinin: "Allah şahidimdir şu hâdise şöyledir..." şeklindeki ifadesi. Çok yemin hoş görülmediği gibi, yemin mânası taşıyan bir üslubla yapılan şehadet de hoş karşılanmamıştır.
* Gayıb insanlar hakkında: "Şunlar cennetliktir, bunlar cehennemliktir" gibi delilsiz yapılan şahidliklerdir. Bunu da daha çok ehl-i bid'at yapmaktadır.
* Şahidliğe ehil olmadığı halde kendini şahit kılanla ilgilidir.
* Hak sahibi kendisinin şahid olabileceğini bildiği halde, hak sahibinin haberi olmadan şahidliğe koşar.
NOT: Hadiste geçen "şahidlikleri taleb edilmeden şahidlik yapanlar" sözünden hareketle şu hükme de varılmıştır.: "Bir kimse bir adamın: "Falancanın bende şu şu malı veya hakkı var" dediğini duysa, bu kimsenin bu duyduğu ile o taleb etmedikçe onun aleyhine şahidlikte bulunması câiz değildir. Ancak, bir kimse, bir adamın birini öldürdüğünü veya malını gasbettiğini gözleriyle görürse, bunu, şahidlik taleb edilmeden söylemesi caizdir."
3- Hadiste nezirde bulunup da yerine getirmeyenler de kötülenmektedir. Nezir bahsi ileride müstakil olarak geleceği için (5727-5749. hadisler) burada teferruata girmeyeceğiz. Ancak şimdilik şu kadarını kaydetmede gerek var: Nezr, adak demektir. Kişi meşru olan şeylerden bir şey adadı mı, onun edası vacib olur.
4- Şişmanlık zuhûr eder ibaresi, arkadan gelen insanların çok yeyip içmeyi seveceklerini ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu hoş karşılamadığını ifade eder. Çok yeyip içme, şişmanlık sebebidir.
* Âlimler, fitraten şişmanların bu zemme dahil olmadığını, kasden çok yiyerek şişmanlayanların zemmedildiğini belirtir.
* Bazıları burada kötülenen "şişmanlık"tan muradın mal toplamak olduğunu söylemiştir.

* Keza bazı âlimler de bundan muradın, kendilerinde olmadığı halde varmış gibi gösteren, kendilerinde bulunmayan mefahir ve şeref vesileleriyle muttasıflarmış, onlara sahiplermiş gibi göstererek, olmayan şeylerle böbürlenenler olduğunu söylemiştir.
Bunların hepsinin kastedilmiş olması da ihtimalden uzak değildir.
İbnu Hacer der ki: "Bu hadisi, Tirmizî, Hilâl İbnu Yasef İmrân'dan şu lafızla rivayet etti: "Sonra bir kavim gelir (iradî olarak) şişmanlarlar. Onlar şişmanlığı severler." Bu vecih, şişmanlama meselesinde te'vile gitmeden, lafzın hakikatının kastedildiğini gösterir. Şu halde bu mâna, yapılan te'viller içerisinde evla olanıdır. Şişmanlık mezmumdur. Çünkü şişman kimse, meşhur olduğu üzere çoğu durumda anlayışca kıt, ibadette ağırdır."
Zayıflamak iradî gayretle mümkün olduğuna göre, hadisi zâhiri üzere anlayıp şişmanların bundan kaçınması daha makul gelmektedir.[66]

?4364 ?2? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ???????? ????????? ?????? ??? ???? ???? ??????[. ????? ??????? .

2. (4364)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş değmeyecektir." [Tirmizî, Menâkıb, (3857).][67]

?4365 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ?????????? ??????????? ??????? ???????? ???? ???? ?????? ??????? ?????? ??????
??????? ??? ?????? ????? ????????? ??? ?????????[. ????? ???? .

3. (4365)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ashabıma sebbetmeyin (dil uzatmayın). Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun (sizden) biri, Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan birinin infak ettiği bir müdd'e hatta yarım müdd'e bedel olmaz." [Müslim, Fedailu's-Sahâbe 221, (2540).][68]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok hadislerinde Ashabını tebrie eder, takdir eder. Bazan ferdleri, bazan muhacirleri, bazan Ensarîleri, bazan, Gıfarî vs. olmak üzere grup grup tebrie ederken, bazan da mutlak olarak Ashabını tebrie eder, tebcil eder. 4364 numarada kaydedilen Hz. Câbir (radıyallahu anh) hadisi, hiçbir tefrike yer vermeden Ashabı ve Ashabı görenleri, yani tâbîîni tebcil etmekte, cennetle müjdelenmektedir.
4365 numaralı hadiste fitmeye karışankarışmayan ayırımı yapılmaksızın bütün sahabelere karşı mü'minlerin takınacağı edeb beyan ediliyor: Saygı. Onlara sebbetmek saygısızlığın, tenkitçiliğin bir ifadesidir. Sebb kelimesi, Arapçada, sövmek, hakaret etmek, kaba konuşmak, kırıcı konuşmak, lanet okumak, yuhlamak gibi her çeşit kötü sözü ifade eder. Şu halde, Ashab'a karşı bu vasfa giren sözlerin her çeşidinden kaçınmak gerekmektedir. Üstelik Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat ülemâsı âyet ve hadislerde gelen Ashabı tebrie edici nassların ıtlakına bakarak tebrienin âmm olduğunu anlamış, hiç bir surette tefrike yer vermemiştir. Ashabı gruplara ayırıp, bir kısmını tebrie, diğerlerini tenkid ve tekfir gibi davranışlar ifrad ve tefridlerden kurtulamayan ehl-i bid'a dediğimiz şia fırkalarının işidir. Ehl-i Sünnet nazarında bütün Ashab bu meselede bir bütündür, en âmîsinden en âlimine, en faziletlisine kadar hepsi müberradırlar, hiçbirine dil uzatmak câiz değildir.
Nevevî der ki: "Fitnelere karışmış olsun olmasın, Ashab'a sövmek haramdır. Haram kılınan kötülüklerdendir. Çünkü, bütün Ashab müçtehid durumundadırlar. Onlar fitnelere, din adına yaptıkları içtihadlarla girmiştirler. Mükerrer sefer belirtildiği üzere, müçtehid, içtihadında hata da yapsa sorumlu değildir. Kâdı İyaz, Ashab'tan herhangi birine sövmeyi büyük günah addetmiştir. Bizim mezhebimize (Şafiî) ve cumhûra göre, Ashab'a söven öldürülmez, ta'zîr edilir. Bazı Mâliki âlimleri, öldürüleceğine hükmetmiştir."
Âlimler, Ashab-ı Kiram'ın, arkadan gelecek bütün insanlara kıyasla daha efdal olduklarını, fazilette hiç kimsenin sahabîyi geçemeyeceğini söylemekte bu hadisi de delil göstermişlerdir. Onlar İslâm'ın bânileri durumundadırlar. İslâm binası onların maddî ve mânevî katkıları sayesinde vücut bulmuştur. Sebep olan, yapan gibidir kâidesince, arkadan gelen ümmetin hayırlarından da istifade etmeleri melhuzdur. Üstelik ameller şartlara göre değer kazanır. Ashab, kendilerinde yokken maddî bağışlarda bulundular, tehlike fevkalâde büyükken canlarını ortaya koydular. Bu şartlar içinde, işin başında, yapılan fedakârlıklar fevkalade kıymetli olacak ki arkadan geleceklerin yapacağı Uhud dağı cesâmetindeki bağış Ashabın yapacağı bir ve hatta yarım müdd miktarındaki bağışa denk olmuyor.
İlahi adaletin böyle hükmedip, ilahi rahmetin böyle tecelli ettiğini, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Allah adına haber verdikten sonra, mü'minlere, "İnandık, tasdik ettik ve teslim olduk ey Resûlümüz!" demekten başka ne gerekir?[69]

?4366 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ??????????? ???? ??????? ?????? # ????????: ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ???????????. ???????? ????????. ??????: ??? ???????? ??? ?????? ???????: ??????. ?????: ???????????. ????? ?????? ??????? ??? ??????????? ??????? ???????? ??? ???????? ??????? ??? ????????? ???????: ????????? ??????? ???????????. ????? ???????? ????????? ???? ????????? ??? ???????? ?????? ???????? ‘????????. ????? ???????? ???? ????????? ??? ??????????? ??????????? ??????? ‘?????? ????? ?????? ????????? ???? ???????? ??? ?????????[. ????? ????????.»?‘??????« ????? ??????? ?????? ?????????? .

4. (4366)- Hz. Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber akşam namazı kılmıştık. Aramızda: "Burada oturup yatsıyı da onunla birlikte kılsak" dedik ve oturduk. Derken yanımıza geldi ve:
"Hâlâ burada mısınız?" buyurdular.
"Evet!" dedik.
"İyi yapmışsınız!" buyurdu ve başına semaya kaldırdı. Başını sıkça semaya kaldırdı ve şöyle buyurdu: "Yıldızlar semanın emniyetidir.
Yıldızlar gitti mi, vaadedilen şey semaya gelir. Ben de Ashabım için bir emniyetim. Ben gittim mi, onlara vaadedilen şey gelecektir. Ashabım da ümmetim için bir emniyettir.
Ashabım gitti mi ümmetime vaadedilen şey gelir." [Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 207, (2531).][70]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada şunu ifade buyurmuştur: "Yıldızlar semada müşahede etmekte olduğumuz nizamın bekçileridir. Kıyamet hengâmında yıldızların yok olmasıyla sema yarılacak, o da yok olup gidecektir. Burada vadedilen şeyden maksad Kıyâmettir.
Benim varlığım Ashab arasına çıkacak fitneleri önlemektedir. Ben gidince dâhilde bir kısım fitneler olacak, irtidad hareketleri olacak vs. Ashabın gitmesiyle de çeşitli bid'alar, kargaşalar çıkacak, kıyamet alâmetleri zuhur edecek demektir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böylece kendisinden sonra nâhoş hadiselerin zuhur edeceğini haber vermiş olmaktadır. Bunların hepsi söylediği şekilde çıkmış ve bu hadis, ihbar-ı gaybî nev'inden bir mucize sayılmıştır.[71]

?4367 ?5? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? # ??? ???? ????? ??????? ???? ????????? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ????????????[. ????? ??????? .

5. (4367)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir yerde ölen Ashabımdan hiçbirisi yoktur ki, kıyamet günü oranın ahalisine bir nur ve onlara (cennete sevkte) bir rehber olmasın." [Tirmizî, Menâkıb (3864).][72]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde Ashab-ı Kirâm hazretlerinin kendinden sonra yeryüzüne gerek fetih ve gerekse neşr-i din için dağılacağını, gittikleri yerde şehid olmak, eceliyle ölmek gibi sebeplerle öleceklerini haber vermekte ve o bölgelerin müslüman ahalilerine, bu misafirlerinin kıymetini bilmelerini irşad buyurmaktadır: "Ashabım sıradan insanlar değildir, Allah nazarında dereceleri, makamları vardır. Cenab-ı Hak bir ikram ve taltif olarak, onları, kıyamet günü, öldükleri yerin ahalisine bir nur ve hidayet vesilesi ve cennete girmelerinde rehber kılacaktır."[73]

?4368 ?6? ??? ???? ????? ????????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ?????? # ???????: ??????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ???????? ??????? ????? ??? ?????????: ???? ?????????? ??????? ??????????? ?????????? ?? ?????????? ????????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????. ?????? ????? ???????? ?????????? ???????? ???? ????????????? ?????? ??????? ???? ?????. ?????: ??????? ??????? ?????? #: ????????? ??????????? ????????? ???????????? ??????????????[. ????? ???? .

6. (4368)- Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'tan naklediliyor: "Demişti ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, buyurmuştu ki: "Ben, Rabbimden Ashabımın benden sonra düşeceği ihtilaf hakkında sordum. Bunun üzerine şöyle vahyetti:
"Ey Muhammed! Senin Ashabın benim nezdimde, gökteki yıldızlar gibidir. Bazıları diğerlerinden daha kavidirler. Her biri için bir nûr vardır. Öyleyse, kim onların ihtilaf ettikleri meselelerden birini alırsa, o kimse benim nazarımda hidayet üzeredir."
Hz. Ömer der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (devamla) ilave etti:
"Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz." [Rezîn tahriç etmiştir. (Hadisin birinci kısmını Câmi'u'us-Sağîr'de Suyutî kaydeder (Feyzu-Kadîr 4, 76). İkinci kısmı da İbnu Abdi'l-Berr, Câmi'u'l-İlm'de kaydetmiştir (2, 91).][74]

AÇIKLAMA:

Münâvî şu açıklamayı sunar: "Ashabın ihtilafı rahmettir. Zira onların (ihtilaf ve) kavgaları dünya için değil, din içindir. Onlar dünya açısından ayrılmış olsalar da tevhîd meselesinde tek bir ruh gibidirler. Hepsi de dine ve din ehline yardımcı oldular. Şirke ve onun temeline darbe indirdiler, pek çok diyarları İslâm adına fethettiler. Küffâri kovup fâcirleri dize getirdiler, takva kelimesine davet ettiler. Din onları kaynaştırdı, dünya ise ayırdı. Allah'da onlara, kesbettikleri (hataları sebebiyle), kendi şiddetlerini tattırdı."
İslâm ülemâsı bu hadisin mefhumuyla âmel etmiştir.
Hadis, siyasi meselelerdeki ihtilafın sahabelere bir ta'n vesîlesi olmayacağını bildiriyor. Onlar, görüşlerinde dinin menfaatini arıyorlardı. İyi niyetli yaptıkları içtihad, ihtilafa sebep olmuştur. Niyetleri hâlis olduğu ve müçtehid oldukları için onlar bu ihtilaf sebebiyle ta'n edilemezler. [75]

İKİNCİ FASIL

ASHABIN FAZİLET VE MENKIBELERİNİN YÜCELİGİ

(Bu fasılda iki fer' var)

BİRİNCİ FER'

BİR GRUBA HAS MÜŞTEREK FAZİLETLER

?4369 ?1? ???? ???? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ?? ??????????? ???????? ?? ??????????? ??????????? ?? ??????????? ????????? ?? ??????????? ????????? ?? ??????????? ????????? ?? ??????????? ???????? ???? ??????? ?? ??????????? ???????? ????????? ???? ?????? ?? ??????????? ?????? ????????? ????? ??????????? ?? ????????? ???????? ???? ?????????. ????????: ???? ??????????? ??????: ??????? ????? ??????? ??????? ????????. ????? ?????: ??????? ????????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ???? ???? ???????? .

1. (4369)- Saîd İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Ebu Bekr cennetliktir, Ömer cennetliktir, Osman cennetliktir, Ali cennetliktir, Talhâ cennetliktir, Zübeyr cennetliktir, Sa'd İbnu Mâlik cennetliktir, Abdurrahman İbnu Avf cennetliktir, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh cennetliktir."(Râvi der ki: Zeyd) onuncu da sükut etti. Dinleyenler: "Onuncu kim?" diye sordular. (Bu taleb üzerine):
"Saîd İbnu Zeyd!" dedi. Yani bu, kendisi idi. Zeyd sonra ilave etti:
"Allah'a yemin ederim. Onlardan birinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yüzü tozlanacak kadar bulunuvermesi, sizden birinin ömür boyu çalışmasından daha hayırlıdır, hatta ömrü, Hz. Nuh aleyhisselâm'ın ömrü kadar uzun olsa bile." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4648, 4649, 4650).] [76]

AÇIKLAMA:

Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenenleri saymaktadır. Bunlar hadiste ismi geçen on kişidir Sahabeler arasında faziletce bunlar birinci sırayı teşkil ederler. Bunların ilk dördünün sıralanışında ittifak vardır. Ehl-i Sünnet, önce Ebu Bekr'in, sonra Hz. Ömer'in, sonra Hz. Osman'ın, sonra da Hz. Ali'nin geldiğinde ittifak eder. Bazı ehl-i sünnet âlimi, Hz. Ali'yi takdim etmiştir. Şia ise Hz. Ali'nin en efdal olduğunu iddia etmekle kalmaz; -râfizî takımında olduğu üzere- diğer büyükleri tekfir eder. Çok az sayıda sahâbe dışında, hepsini reddedip, tekfir ederler.[77]

?4370 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ????????? ???? ??????? ??????????? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ???????????? ????????? ??????????? ??????? ???? ??????? ????????????? ?????? ???? ???????? ???????????? ??????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????? ?‘????? ???? ????????? ???? ???????????? ????? ???????? ???????????? ??? ???????? ???????????? ???????? ???????? ???? ???? ????? ??????? ????? ???????? ???????? ?? ????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ????????? ????? ????? ?????: ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ???????.»????????????« ?????????.?»????????« ????????????? ????? ?????????.??»????????« ?‘????.?»????????« ????????? ????? ?????????.?»???????????« ??????????? ??????????? .

2. (4370)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimin(in ferdleri arasında) ümmetime karşı en çok merhametli olan kimse Ebu Bekr'dir. Onlar içinde Allah'ın emri hususunda en çok titiz olanı Ömer'dir. Haya cihetiyle en şiddetli olanı Osman'dır. (Davalarda) en isabetli hüküm vereni Ali'dir. Helal ve haramı en iyi bileni Muâz İbnu Cebel'dir. Ferâizi en iyi bilen Zeyd İbnu Sâbit'tir. Kur'ân okumasını en iyi bileni Übey İbnu Ka'b'dır. Her ümmetin bir emîni vardır. Bu ümmetin emîni Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'dır. Ebu Zerr'den daha doğru sözlü olan birini ne gök gölgeledi, ne de yer taşıdı. O, verâda Hz. İsa aleyhisselâm gibiydi."
Hz. Ömer (radıyallahu anh) (hased etmişçesine): "Yani biz bu hasletin onda olduğunu kabul edecek miyiz?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet. Bu hasletleri onda var bilin!" buyurdular." [Tirmizî, Menakıb (3793, 3794).][78]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste Ebu Zerr (radıyallahu anh)'ın en doğru kimse olduğu ifade edilmektedir. Halbuki doğruluk deyince Ebu Bekr es-Sıddîk akla gelir. Âlimler bu hususta, Ebu Zerr'in doğruluğunun mutlak olmayacağını belirtirler. Buradaki hasr'dan murad onun sıdkında te'kîd ve mübalağa olduğu belirtilir. "Zira, derler, Ebu Zerr'in Hz. Ebu Bekir'den asdak (daha doğru) olacağını söylemek câiz olmaz. Çünkü o, bu ümmetin "sıddîkı"dır, peygamberlerden sonra da en hayırlısıdır. Resûlullah ise Ebu Zerr'den ve bütün ümmetten asdakdır."
Hadis, Aleyhisselâtu vesselâm'ın, Ashabından mümtaz olanları kabiliyetleri ile tanıyıp, o yönleriyle ümmetine tanıttığını göstermektedir.[79]

?4371 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? #: ????? ? ?????? ??? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ???????? ??? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????. ????????? ???????? ????????? ????? ?????????? ????? ????????

????????????[. ????? ???????.»????????« ????????? ??????????? ??????????? .

3. (4371)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Benden sora "iki"ye uyun" dedi ve Ebu Bekr ile Ömer'e işaret etti. (Sözlerine devam ederek): "Ammar'ın davranışlarını örnek alın. İbnu Mes'ud ne söylemişse tasdik edin" buyurdu. [Tirmizî, Menakıb, (3804).][80]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada birkaç sahabeyi bilhassa tafdil buyurmaktadır.
1) Hz. Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhüma). Bu ikisinin faziletleri ümmetçe müsemmeldir.
2) Ammâr İbnu Yâsir (radıyallahu anh). Resûlullah, onun çok müstakim olduğunu böylece beyan etmiş olmaktadır. Bir başka hadislerinde Aleyhissalâtu vesselâm: "Ammar, ne zaman iki işten birini tercih durumunda kalsa mutlaka en hayırlısını seçer" buyurmuştur.
Ammâr (radıyallahu anh), Erkâm'ın evinde İslâm'a giren ilklerdendi. Annesi Sümeyye Hâtun'la birlikte çok sıkıntı çektiler, işkencelere maruz kaldılar. Sümeyye (radıyallahu anha) işkence altında can verenlerdendir. Ammâr'ın da bâğî bir grup tarafından öldürüleceğini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haber vermiş, bildirdiği aynen çıkmıştır ve Sıffîn'de şehid edilmiştir. Onun burada şehid edilmesi, bu vak'ada Hz. Ali taraftarlarının haklı, muhaliflerinin de haksız olduğunu böylece doğrulamış oldu.
Şehid olduğu zaman doksan küsur yaşında idi, (radıyallahu anh).[81]

?4372 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????????? ?????? ??????? ????? ????????? ????? ????????? ?????? #? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????????? ????????? ????? ???????: ???????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? #? ???????: ????? ????????? ????????? ????????? ?????? #? ??????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ????? ?'???? ??????? ?????? ?????? ???? ????????? #[. ????? ??? ????.»???????? ?????« ??? ???? ??? ???? ?????.

4. (4372)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Geceleyin (rüyamda) bana sâlih bir adam gönderildi. Sanki Ebu Bekr, Resulullah'a yamanmış gibiydi, Ömer de Ebu Bekr'e yamanmış gibiydi. Osman da Ömer'e yamanmış gibiydi."
Câbir der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanından kalktığımız zaman dedik ki: "(Rüyanın yorumu şöyle olmalıdır): "Oradaki salih kimse Resulullah'tır. Onların birbirlerine yamanmaları, Allah'ın, peygamberleriyle gönderdiği işin (dinin) sorumluları olmalarıdır." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4636).][82]

?4373 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ????????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????????????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ????????: ???? ????? ???????: ?????? ????????? ??????? ??????????? ?????????. ????????: ?????? ????? ???????: ???????? ????? ??????????. ????????? ??? ????????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ????????. ??????? ?????? ???????: ????????? ?????? ??? ??????? ??????[. ????? ???????.»????????????« ?????? ??????

5. (4373)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben kendimi cennete girmiş gördüm. Derken Ebu Talha'nın hanımı Rumeysa ile karşılaştım (radıyallahu anhüma). Bir de hışırtı kulağına geldi.
"Bu kim(in hışırtısı)?" dedim."
Bilâl(in)!" dediler. Avlusunda bir câriye bulunan bir köşk gördüm.
"Bu kime ait?" dedim.
"Ömer İbnu'l-Hattâb'ındır!" dediler. İçine girip bakmayı arzu ettim. Ancak senin kıskanç olduğunu hatırladım ve geri döndüm!"
Ömer, bu söz üzerine ağladı ve:
"Sana karşı da mı kıskanç olacağım ey Allah'ın Resûlü!" dedi." [Buhârî, Ta'bir 31, 32, Bed'ü'l-Halk 9, Fezâilu'l-Ashab 19, Nikâh 107; Müslim, Fezailü's-Sahâbe 21, (2395).][83]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen Rumeysa (radıyallahu anhâ), Hz. Enes'in annesi olan Ümmü Süleym'dir. Rümeysâ, çapak manasına gelen ramas'dan ism-i tasgîrdir. Ümmü Süleym'in gözündeki çapak sebebiyle rumeysâ ona bir vasıf olmuştur. Asıl adı Sehle'dir. Başka isimlerde söylenmiştir.
2- Hadis, Hz. Ömer, Hz. Bilâl ve Ümmü Süleym'in cennetle müjdelenmelerini ifade ediyor. [84]

?4374 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ????? ???? ??????????? ??? ??????????? ????? ???????? ????????? ????? ??? ???????? ??????????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ????????? ???? ??????. ????????: ?????? ???? ?????????? ????????? ???????? ???? ?????????? ????????: ???? ?????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ???????? ???? ???????? ????????: ???? ???? ????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? # ????????: ???? ?????????? ?????? ???? ?????????? ???????: ???????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????. ???????: ??? ??????? ??????! ??? ????????? ????? ??? ??????????? ????????????? ????? ?????????? ????? ??? ??????????? ????????? ????????? ???? ????? ?????? ???????????. ??????? ??????? ?????? #: ???????[. ????? ??????? ????? .

6. (4374)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey Bilâl! Ne ile benden önce cennete girdin? Her ne zaman cennete girdiysem, her seferinde önümde senin hışırtını işittim. Dün gece de cennete girmiştim, önümde (yine) senin hışıtrını duydum. Sonra altından şerefeler olan murabba bir köşke geldim.
"Bu köşk kimin?" diye sordum.
"Arapardan birinin!" dediler. Ben cevaben:
"Ama ben de bir Arabım, (benim olmadığına göre) bu köşk kimin?" dedim. Bunun üzerine:
"Kureyş'ten birinin!" dediler. Ben tekrar:
"Ben de bir Kureyşliyim, bu köşk kimin?" dedim. Bu sefer:
"Muhammed ümmetinden birinin!" dediler. Ben de:
"Muhammed benim, bu köşk kimin?" dedim. Bunun üzerine:
"Ömer İbnu'l-Hattâb'ın" dediler, (radıyallahu anh). Bunun üzerine Bilâl:
"Ya Resûlullah! Her ezan okuyuşunda iki rek'at namaz kıldım. Her ne zaman hades vaki oldu ise derhal abdest tazeledim ve Allah'a iki rek'at namaz kılmayı üzerimde borç gördüm" dedi. Bilâl'in bu açıklaması üzerine Aleyhisselâtu vesselâm:
"İşte bu iki şey sebebiyle (cennete girmede benden evvel davranmış olmalısın)" buyurdular. [Tirmizî, Menâkıb, (3690).][85]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'ın cennete girmede tekaddüm imtiyazına nail olmasını iki sebeple açıklamaktadır:
1) Ezanla ikâmet arasında kılınan iki rek'at namaz. Bazı âlimler bundan akşam namazını istisna tutmuşlardır: "Ezandan sonra hemen ikamet okunur, nafile kılmaya vakit yoktur" derler. Ancak, namazla ilgili bahiste de geçtiği üzere, akşam vakti girdikten sonra da iki rek'at nafile kılındığına dair rivayetler mevcuttur. Dolayısıyla sonradan istikrar bulmuş duruma göre değerlendirerek "akşam vaktinde, önce farz kılınır, nafileye yer yoktur" gibi bir mülahaza ile, hadisin beş vakte şamil olan ıtlakını dört vakitle kayıtlamak câiz olmaz.
2) Bilâl'e imtiyaz kazandıran ikinci husus, hades vaki olur olmaz abdest tazeleyip iki rek'at nafile kılmasıdır. Bu namaz da "mekruh vakitler dışında" diye kayıtlanmıştır. Ancak hadisi ıtlak üzere anlayıp, abdest üzerine kılınacak iki rek'atlik namazı mekruh vakitlerdeki yasaklamadan istisna kılmışlar her ne zaman abdest alınırsa iki rek'a nafile kılınabileceğini söylemişlerdi. Bu namaza âlimler şükür namazı derler: "Ezâ'nın izâlesi ve temizliğe ulaşmada Allah'ın tevfiki sebebiyle şükür.

2- Âlimler, Peygamberlerin rüyası haktır kaziyesinden hareketle, bu zikri geçen zâtların cennetlik olduklarına hükmetmişlerdir.[86]

?4375 ?7? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ?????? ???????? ????: ????????. ??????: ?????? ??????????? ?????: ???????. ??????: ????? ????? ?????: ??????? ??????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

7. (4375)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordum:
"(Ey Allah'ın Resulü!) İnsanların hangisi size daha sevgilidir?"
"Aişe!" buyurdular.
"Ya erkeklerden?" dedim
"Babası!" buyurdular.
"Sonra kim?" dedim.
"Ömer!" buyurdular ve başka bazı erkekler saydılar." [Buharî, Meğâzî 63; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 8, (2384); Tirmizî, Menâkıb, (3879).][87]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de geçtiği üzere (4303. hadis) Resûlullah, Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'ı Zât u Selâsil gazvesine komutan tayin eder. Emri altına Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer gibi Ashab'ın büyükleri de asker olarak verilince, Amr'ın içinden: "Herhalde ben hepsinden efdalim, Resûlullah beni hepsinden çok seviyor olmalı" diye geçer. Bunu tahkik etmek üzere, sefer dönüşü, kendisine, kimin daha sevgili olduğunu sorar. Yukarıda görüldüğü üzere ilk sıralarda yer almadığını görerek, daha gerilerde isminin çıkmaması için, sorusunu devam ettirmekten vazgeçer.[88]

?4376 ?8? ??? ?????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????? ????????? # ??? ????? ??????? ???????????? ?????????????. ?????: ???????? ??? ?????
???????? ??????: ? ?????: ??????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????: ??? ??????? ?????? ??????? ????????? ???? ??????? ?????? ???????? ?????: ????????? ?????? ????????. ???: ??? ????????? ????????? ???? ???????. ?????: ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????. ????: ????? ????? ?????: ????? ?????? ???? ???? ???????. ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????: ??? ??????? ??????! ???????? ??????? ????????. ??????: ???? ???????? ???????? ?????????????[. ????? ??????? .

8. (4376)- Usâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında oturuyordum. Ali ve Abbâs (radıyallahu anhümâ) gelip (huzuruna girmek için) izin istediler. Aleyhisselâtu vesselâm:"
Ne getirdiler biliyor musun?" buyurdular.
"Hayır, bilmiyorum!" dedim.
"Ama ben biliyorum, onlara izin ver!" buyurdular. (İçeri aldım), onlar da girdiler.
"Ey Allah'ın Resûlü! Ehlinden hangisi sana daha sevgili? Sormaya geldik!" dediler.
"Ehlimin bana en sevgili olanı, kendisine (hidayet ederek) Allah'ın nimetlendirdiği, (azad edip evlat edinmemle de) kendimin ikram etmiş olduğu kimsedir!" buyurdu ve Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı zikretti.
"Pekalâ sonra kim?" dediler.
"Sonra Ali İbnu Ebî Tâlib!" buyurdular. Bunun üzerine amcası Abbas (radıyalluha anh):
"Ey Allah'ın Resûlü! Amcanı en sona bıraktın!" dedi.
"Ali hicrette senden önce davrandı!" cevabını verdiler" [Tirmizî, Menâkıb, (3821).] [89]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın azad ettiği ve evlat edindiği kimse Üsâme değil, babası Zeyd'dir (radıyallahu anhümâ). Resûlullah'ın, Üsame'yi azad etmiş gibi ifadede bulunmasını ülemâ: "Bu iki nimette evlat babaya tabidir. Onun hükmüyle ifade edilmesi câizdir" diye açıklamıştır. Esasen, Resûlullah'ın, Zeyd'i, o suretle ifade etmesi, Zeyd'le ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de onun aynı tabirlerle tavsifi sebebiyledir: "Hani Allah'ın iman nasib ederek ikramda bulunduğu ve senin de azad edip evlatlık edinerek ikramda bulunduğun kimseye sen: "Hanımını bırakma, Allah'tan kork" diyordun" (Ahzâb 37).
2- Âlimler, bu hadisten hareketle sevgi sıralamasının kan yakınlığına göre değil, efdaliyete göre olması gerektiği hükmünü çıkarmışlardır.[90]

?4377 ?9? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????????? ?????? ???????? ??????? ??????? ????? # ?????????: ???? ??????? ???? ??????. ????? ?????????? ??? ???????? ????? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

9. (4377)- İbnu Ömer (radıyallah anhümâ) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında insanları derecelendirir ve şöyle sıralardık: [Ümmet-i Muhammed'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' dan sonra en efdali] Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman. [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sıralamayı işitir] bize itiraz etmezdi (radıyallahu anhüm ecmaîn)." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 4, 7; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4627, 4628) Tirmizî, Menâkıb, (3707).][91]

AÇIKLAMA:

Hadiste, Hz. Osman'ın faziletçe Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'den önce olduğu te'yid edilmektedir. Ehl-i Sünnet'in cumhûru bu görüştedir. Bunu te'yid eden başka rivayetler de var. Ancak bu hususta farklı görüşler mevcuttur:
* Süfyan-ı Sevrî'nin Hz. Ali'yi efdal gördüğü, ancak bu görüşünden döndüğü rivayet edilmiştir.
* Huzeyme'nin de bu görüşte olduğu söylenmiştir.
* İmam Mâlik: "Bu ikisi eşittirler, birbirine tafdil edilmezler" demiştir. Yahya'l-Kattân ve müteahhirînden İbnu Hamza ve başkaları bu görüşü benimsemiştir. İbnu Abdilberr, bu görüşü beğenmez ve şahsi kanaatinde Hârun İbnu İshak'tan hikâye edilen şu rivayete dayanır:
Hârun der ki: "Ben İbnu Ma'in'in şöyle söylediğini işittim:
"Kim faziletleri Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali diye sıralar ve Ali'nin hizmetlerini ve faziletini tanırsa, o sâhib-i sünnettir." Ben kendisine: "Bazılarının: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman" deyip sükut ettiklerini söyledim. Onlar hakkında galîz tabirler kullandı" Bu rivayet tenkid edilerek: "İbnu Maîn, Hz. Osman sevgisinde aşırı gidip Hz. Ali'yi tenkîse yeltenen Osmancı takımı reddetmiş olmalı. Şüphesiz üçüne iktisâr edip, Hz. Ali'nin fazlını inkâr mezmundur" denmiştir.
İbnu Hacer, bu mesele ile ilgili tahlilini şöyle devam ettirir:
"İbnu Abdilberr şu iddiaya da yer vermiştir: "Bu hadis (sadedinde olduğumuz rivayet), Ehl-i Sünnet'in: "Hz. Ali, üçlerden sonra imamların en efdalidir" görüşüne de muhaliftir. Çünkü Ehl-i Sünnet, üçlerden sonra insanların en efdali olduğunda icma eder. Bu icma, İbnu Ömer hadisinin -sened İbnu Ömer'e kadar sahih de olsa- hatalı olduğuna delâlet eder." İbnu Abdilberr'in bu iddiası da tenkid edilmiş ve şöyle denmiştir: "Ashab'ın o zaman, Hz. Ali'yi tafdilde sükût etmiş olmaları ilelebet tafdil etmedikleri mânasına gelmez. Nitekim mezkur icma İbnu Ömer'in kayıtladığı zamandan sonra hasıl olmuştur. Böylece onun hadisi hatalı olmaktan çıkar."
İbnu Hacer der ki: "Kanaatimce, İbnu Abdilberr, burada Ubeydullah İbnu Ömer rivayetindeki ziyade sebebiyle inkârda bulunmaktadır. Bu ziyade ["(Biz, Ebu Bekr, Ömer, Osman diye sayar, ondan sonra) Resulullah'ın ashabı arasında dereceleme yapmadan hepsini terkederdik"] şeklindedir. Lakin bu rivayette Nafi teferrüd etmez." İbnu'l-Maceşûn ona mütâbaat eder. Bunu Hayseme, Yusuf İbnu'l-Mâceşun babasından, o da İbnu Ömer'den tahric etmiştir: "Biz Resulullah zamanında (efdaliyet sıralamasında) Ebu Bekr, Ömer, Osman der, sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabını bırakır, aralarında bir efdaliyet gözetemezdik." Bununla birlikte, o zaman aralarında dereceleme yapmayı terketmelerinden bundan sonra Hz. Ali'nin diğerlerinden efdal olduğuna itikad etmemiş olmaları manası çıkmaz. Doğruyu Allah bilir, Nitekim İbnu Ömer (radıyallahu anh), Hz. Ali'yi diğer sahabelere takdim ettiğini itiraf etmiştir. Nitekim bu itiraf bir önceki babta kaydettiğim bir rivayette geçti.
İbnu Hacer'in atıfta bulunduğu rivayet şudur: İbnu Ömer der ki: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında şöyle derdik." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanların en hayırlısıdır. Sonra Ebu Bekr, sonra Ömer gelir. Ali İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)'a ise üç haslet verilmiştir ki onlardan birinin bana verilmiş olması, bana kızıl

develerden daha sevgilidir: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kızıyla onu evlendirdi ve kızı ona çocuk dünyaya getirdi. (Resulullah'tan sonra) mescidin bütün kapıları kapatıldı, onun kapısı kapatılmadı. Hayber günü sancağı ona verdi." (Hadisi Ahmed İbnu Hanbel hasen senedle kaydetmiştir).
İbnu Hacer tahliline devam eder: "İbnu Ömer hadisinin bazı turukunda, mezkur hayırlı ve efdal olma halinin hilafetle ilgili hususta olduğu kaydedilmiştir. Bu rivayeti İbnu Asâkir Abdullah İbnu Yesâr, Salim' den o da İbnu Ömer'den naklen kaydetmiştir: "Siz biliyorsunuz, biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında şöyle derdik: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman yani hilafette (ki liyakatte) Bir diğer rivayet, Ubeydullah, Nafi'den, o da İbnu Ömer'den: "Biz Resulullah zamanında derdik ki: "Bu işe (hilafete) insanların en layıkı kimdir? ve cevap verirdik: Ebu Bekr, sonra Ömer."
Bazı alimler: Sahabenin en efdali, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında şehid düşendir" demiş, bazıları da ismen: "Cafer İbnu Ebî Talib'dir" demiştir. İmam Beyhakî, Şâfiî hazretlerinin şu sözünü kaydeder: "Ashab ve Tabiin Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'nin (radıyallahu anhüm) efdaliyetinde icma etmiştir."[92]

?4378 ?10? ??? ???? ?????? ?????? ????? ????:]????? ???????? ???? ???????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? # ?? ???????? ?????????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??????????. ??????? ?????????? ????? ???? ????? ??????? ????????? ?????[. ????? ??????? .

10. (4378)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Üseyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bişr (radıyallahu anhümâ) karanlık bir gecede Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idiler. (Sohbet bitince) yanından ayrıldılar. Derken önlerinde iki nur peydah oldu. Yolları ayrıldığı zaman her birinin bir nuru vardı." [Buharî, Mesâ'ıd 78, Menâkıb 28, Menakıbu'l-Ensar 13.][93]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin bir başka veçhi, bu sahabelerin ellerideki nûrun, günümüzdeki pilli el feneri mahiyetindeki bir şeyden çıktığını tasvir eder. Şöyle ki: "Üseyd İbnu Hudayr ve Ensar'dan bir kişi daha, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında konuşmak üzere kaldılar. Çok karanlık bir gece idi. Gecenin bir müddeti geçtikten sonra çıktılar. Herbirinin elinde bir değnekcik vardı. Birinin değneği önlerini aydınlatır olduğu halde yürüdüler. Yolları ayrılınca diğerinin değneği de aydınlatmaya başladı. Her biri kendi deyneğinin ışığında yürüdü, böylece evlerine vardılar."
2- Bu hadise Ashabın mazhar olduğu kerametlerden birini daha aksettirmektedir. Alimlerimiz bu ve benzeri rivayetlere dayanarak kerametin hak olduğuna hükmetmişlerdir. Keramet hususunda geniş açıklama daha önce geçti (4256. hadis). [94]

İKİNCİ FER'

SAHABELERDEN BAZILARININ FAZİLETLERİ

(İki kısımdır)

BİRİNCİ KISIM

ERKEKLER HAKKINDA

*** EBU BEKR SIDDIK (radıyallahu anh)**

?4379 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? #: ?????? ???? #: ??????? ??????? ??????? ?????? ???? ????????. ???????: ?????? ?????????? ?????? ????????[. ????? ??????? .

1. (4379)- Hz. Aişe anlatıyor: "Ebu Bekr (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girmişti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Müjde, (Ey Ebu Bekr!) Sen Allah'ın ateşten azad ettiği kimsesin!" buyurdular. İşte o günden itibaren Hz. Ebu Bekr, Atik (azadlı) diye isimlendirildi." [Tirmizî, Menâkıb, (3679).][95]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebu Bekr'in "Atik" diye isimlenmesi hususunda başka üç rivayet daha var:
* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün dedi ki: "Ateşten azad edilen birini görmek isteyen Ebu Bekr'e baksın."
* Musa İbnu Talha'nın rivayetine göre, annesi "Atik" diye tesmiye etmiştir.
* Yüzündeki cemal (güzellik) sebebiyle Resulullah ona "Atik" demiştir. [96]

?4380 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????? ??????? ????????? ????? ????????? ??????? ???????? ?????? ????????. ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????: ???????? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ??????: ???? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

2. (4380)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cebrail aleyhisselam yanıma gelerek elimden tuttu ve bana ümmetimin gireceği cennet kapısını gösterdi."
Hz. Ebu Bekr atılıp:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben o sırada seninle olmayı ne kadar isterdim, ta ki ona ben de bakayım!" dedi.
Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ey Ebu Bekr, ümmetimden cenete ilk girecek kimse olman sana yetmez mi!" karşılığında bulundular." [Ebu Davud, Sünnet, 9, (4652).][97]

?4381 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? '???? ????????? ???? ??? ?????? ??????????? ????? ??? ??? ???? ?????? ????? ???? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????????? ????? ????????? ????? ????? ????? ??? ????????? ????? ???? ??????? ????? ???????? ?"????? ???? ????? ??? ??????? ???? ???????? ??? ???? ??????? ??????? ???? ???????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????[. ????? ???????.??????? »????? ????????« ???? ???? ?????????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????????? ?? ?????????? # .
?»????????????« ??????????? ?? ????????? ?????????? ????????????? ???.????????: »????? ?????? ????????? ?????? ??? ??????« ????????? ???? ????????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ????????? ???????? ???????????? ????????? ????????? ????????? # ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ??? ????????? ????? ??? ???????? .

3. (4381)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Nezdimizde bir eli(ihsanı) bulunan hiç kimse yoktur ki, o ihsan sebebiyle biz ona (misliyle veya daha fazlasıyla) karşılıkta bulunmayalım. Ancak Ebu Bekr bundan hariç. Çünkü, onun nezdimizde yardımı varsa da, onun karşılığını Kıyamet günü ona Allah verecektir. Bana Ebu Bekr'in malı kadar kimsenin malı faydalı olmadı. Ben müslüman olmasını teklif ettiğim herkesten bir zorluk gördüm. Ebu Bekr hariç. Zira o teklifim karşısında hiç tereddüd etmeden kabul etti. Eğer kendime bir dost (halil) ittihaz etseydim, mutlaka Ebu Bekr'i dost edinirdim. Haberiniz olsun, arkadaşınız Allah Teâla'nın dostu (halilullah'tır)." [Tirmizî, Menakıb, (3662).][98]

?4382 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???????? ???????: ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ??????

????????? ???????? ??? ????????. ????????? ??? ???????? ??????? ???? ?????? ??????????? ??????????? ??? ???????? # ???? ?????? ???????. ??????? # ???? ????????????? ??????? ???? ?????? ???? ??????????. ??????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?????? ???????? ?????? ?? ????????? ????? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? ????????? ?"????? ?????????????. ? ??????????? ?? ??????????? ????? ??? ????? ??? ????? ???? ??????[. ????? ??????? ????????.

4. (4382)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) halka hitab ederek buyurdular ki:
"Allah Teâla Hazretleri bir kulunu, dünya ile nezdindeki tercihte muhayyer bıraktı. O kul, Allah'ın nezdindekini tercih etti."
Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekr ağlamaya başladı. Biz, Aleyhissalâtu vesselâm, Allah tarafından muhayyer bırakılan bir kul hakkında verdiği haber sebebiyle onun ağlamasına hayret ettik. Meğer, muhayyer bırakılan o kul Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisi imiş. Meğer bunu en iyi anlayan da aramızda Ebu Bekr imiş.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sohbetiyle olsun malıyla olsun bana en ziyade ikramda bulunan Ebu Bekr'dir. Eğer, ben Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, mutlaka Ebu Bekr'i halil edinirdim. (Allah arkadaşınızı kendine halil kıldı). Ancak (aramızda) İslam kardeşliği ve İslam muhabbeti var [(bu) efdaldir].
Mescide açılan (hususi) hiçbir kapı bırakılmayıp, hepsi kapatılacak, sadece Ebu Bekr'in kapısı açık bırakılacak." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 3, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Mesacid 80; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 2, (2382); Tirmizî, Menakıb, (3661).][99]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Hz. Ebu Bekr'in feraset ve anlayışça ashabın hepsinden ileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, onun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde fevkalade bir takdire mazhar olduğu da anlaşılmaktadır. Resulullah, bir rivayette yar-ı gar olan Ebu Bekr'in en kritik anlardaki beraberlik ve sohbeti ile ünsiyet sağlayıp mânevi destek oluşunun ehemmiyetine işaret etmektedir. Hicret sırasında ve bâhusus mağaradaki ve diğer nice beraberliklerin ehemmiyetine işareten ayet-i kerimede ? ???????? ????? ?????? ??????? tesellisine yer verilmiş olması (Tevbe 40) Sıddîk hazretlerinin hadiste temas edilen "sohbet"inin ehemmiyetini gösterir. Hudeybiye sulhü sırasında herkes antlaşmadan memnuniyetsizlik izhâr ederken, Hz. Ebu Bekr'in teslimiyeti burada hatırlanması gerekli mânevi desteklerinden bir diğeridir.
Şu halde, hadiste geçen "sohbet"i dilimizdeki "karşılıklı konuşmak" manasında anlamayacağız. Bu mana da bulunmakla birlikte beraberlik manası esastır. Nitekim, sahabî kelimesi de sohbetten gelir. "Resulullah'la beraberliği olan, arkadaşlık eden" demektir. Öyleyse Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, risalet-i Muhammediye'nin tebliğ, tesbit ve takririnde bir kelime ile hedefe ulaşmasında, Hz. Ebu Bekr'in "sohbet"inin katkısının ehemmiyetli olduğuna dikkat çekiyor. Öyleyse bu sohbetten murad sadece konuşma değil, ünsiyet, teselli, takviye, dayanışma, manevi destek vs. de maksuddur. Hz. Ebu Bekr'in hayatını ve Resulullah'la olan münasebetlerini bilenlere bu husus vâzıhtır.
2- "Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, Ebu Bekr'i halil tutardım" cümlesine gelince: Halil, sevgisi kalbe -hiçbir boşluk kalmaycak şekilde- nüfuz etmiş, umur-u esrarına girmiş dost demektir. Âlimler meveddet, hullet, muhabbet, sadakat gibi birbirinin yerine kullanılabilen yakın manadaki kelimelerin müteradif olup olmadıklarını münakaşa etmişlerdir. Lügatçilere göre hullet, sadakat ve meveddet demektir. Ancak hullet'in en yüksek mertebede sevgi olduğu da söylenmiştir. Nitekim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashabından bir kısmına -Ebu Bekr, Fatıma, Hz. Aişe, Hasaneyn, Usâme.. vs. gibi- muhabbet ve sevgisini izhar etmiş olmasına rağmen: "Rabbimden başka birini halil ittihaz etseydim.." demiştir. Demek ki, hulletle ifade edilen sevgi her çeşit eksiklikten uzak, benliğin tamamını saran bir sevgidir ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu derecedeki bir sevgiyi Allah'a tahsis etmiş olduğunu ifade buyurmuştur. Hadisin devamında, "Ebu Bekr'i halil ittihaz ederdim" demiş olması. Hz. Ebu Bekr'in yanında birinci sırada yer alan bir şahsiyet olduğunu ifade eder.
Zemahşerî, halil'i şöyle tarif eder: "Halil, sana boş anlarında muvafakat eden, yolda seninle yürüyen veya senin açığını kapayan veya senin açığını kapadığın veya senin evine giren kimsedir." Sırrına nüfuz eden kimse" veya "Kalbinde kendisinden başkasına yer vermediğin kimse" gibi daha birçok açıklama da yapılmıştır.
Hz. Ebu Bekr'de hullet'e giren bu vasıflar, Resulullah'la olan münasebetlerinde azâmi mertebede mevcuttur. Hz. Ebu Hüreyre, Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anhümâ) gibi bazılarının, zaman zaman Resulullah'tan "Halilim" diye söz etmiş olmalarının, yapılan açıklamalara ters düşen bir yönü olmamalıdır. Çünkü onların, Resulullah'ı kendilerine halil ittihaz etmeleri caizdir. Ancak onlardan birinin: "Ben Resulullah'ın haliliyim" demesi caiz olmaz. Nitekim Hz. İbrahim için Halilullah denir, ancak Allah için, Halilu İbrahim denmesi caiz olmaz.
3- Sadedinde olduğumuz hadis, Hz.Ebu Bekr'in mal cihetiyle İslâm'a katkılarına da temas etmektedir. Bu yönüyle de onun hakkını vermek gerekir. Zira Tebük seferi sırasında en fazla veren Hz. Ömer, malının yarısını verirken, Hz. Ebu Bekr, -ailesini Allah ve Resûlüne havale ederek,- malının tamamını bağışlamıştır. Hz. Aişe, babası vefat ettiği zaman tek dinar ve tek dirhem bırakmadığını ifade eder. Hz. Aişe'nin bir başka rivayetinde, Sıddık (radıyallahu anh)'ın Resulullah'a kırkbin dirhem infak ettiğini belirtir. Resulullah onun hakkını şöyle verir: "Aramızdan Ebu Bekr, bize insanların en büyüğüdür. O, beni kızıyla evlendirdi. Nefsini bana adadı. Malca da müslümanların en hayırlısıdır: O, maldan verdiği ile Bilal'i hürriyetine kavuşturdu, (bu malla) o beni hicret sırasında "Hicret evi"ne (Medine'ye) taşıdı."
4- Hadisin sadedinde olduğumuz veçhinde "...Ancak (aramızda) İslâm kardeşliği ve muhabbeti var" denilmektedir Buhârî'nin bir başka rivayetinde "efdal" ziyadesi var. Bu sebeple onu, tercümede köşeli parantez arasında gösterdik. Ebu Yala'nın bir tahricinde ?????? ?????? ??????? ??????? şeklinde gelmiştir. Yani "İslâm kardeşliği" yerine "İslam hulleti (dostluğu)" denmiştir.
İbnu Hacer der ki: "Bu ifadede işkal (yani izahı müşkil bir durum) var. Zira, hullet, uhuvvet-i İslam'dan efdaldir. Çünkü, hullet, uhuvveti ifade ettiği gibi fazlasını da ifade eder." Buna cevap sadedinde dendi ki: "Ondan murad, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile İslâm meveddeti, başkasıyla İslam meveddetinden efdaldir." Keza dendi ki: "Buradaki ifdal (daha iyi), fâdıl (iyi) manasındadır. Bu fazilete bütün sahbelerin iştirak etmeleri, söylediğimiz hususa aykırı düşmez. Zira Hz. Ebu Bekr'in üstünlüğü, diğerlerinden ayrı olarak bilinen bir hususdur. İslâm kardeşliği ve İslam sevgisi müslümanlar arasında, dine yardım ve hak kelamın yüce kılınması ve çok sevap kazanma hususlarında pek farklı derecelerdedir. İşte bütün bunlarda Hz. Ebu Bekr'in hissesi herkesten fazladır."
İbnu Hacer, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Eğer bir halil ittihaz edcek olsaydım, Ebu Bekr'i halil yapardım" buyurmuş olmasının, başka hiç kimseye müyesser olmayan pek büyük bir menkîbe olduğunu belirtir. İbnu'l-Tîn, bu ibareyi bazı alimlerin şöyle yorumladıklarını nakletmiştir: "Eğer ben, herhangi bir kimseyi dine giren bir emirde hususi bir imtiyaza mazhar kılsaydım, bu, Ebu Bekr olurdu." İbnu't-Tîn ilave eder: "Bu ifadede Şia'nın "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kur'ân' la ve dinle ilgili bazı meselelerde, başka hiç kimseye nasib olmayacak şekilde Hz. Ali'yi bir kısım hususiyetlerle imtiyazlı kıldığı" şeklindeki idialarında onları tekzib vardır."
5- Hadiste geçen son bir mesele, Hz. Ebu Bekr'in kapısı dışındaki kapıların kapanması meselesidir. İbnu Hacer, bu hususta şu açıklamayı kaydeder: "Hattabî, İbnu Battal ve başkaları dediler ki: "Bu hadiste Hz. Ebu Bekr'in açık bir şekilde hususiyeti gözükmektedir. Yine hadiste onun hilafete müstehak olduğunun kuvvetli bir delili vardır. Hususen, bu hadisin, Resulullah'ın hayatının sonunda Ashab'a, Ebu Bekr'den başka kimsenin imamlık yapmamasını emrettiği bir zamanda varid olması ayrı bir ehemmiyet taşır. Bazıları, "kapı" ile hilâfet kinaye edilmiştir, "örtülmesi" ile de hilafet talebi kinaye edilmiştir; sanki şöyle buyurmuştur: "Ebu Bekr'den başka kimse hilafet taleb etmesin, onun hilafeti talebinde bir beis yok" demiştir. İbnu Hibban bu görüşü benimsedi ve bu hadisi tahric ettikten sonra şu açıklamayı yaptı: "Bu hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra onun halife olacağına delil var. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm: "Mescide açılan bütün havhaları (kapıları) benden kapayın" sözüyle, kendinden sonra halife olma hususunda herkeste uyanacak arzuları kesinlikle bertaraf etti." Bazı alimler bu yorumu, "Ebu Bekr'in evi, Medine'nin banliyösündeki Sünuh nâm mevkide olması dolayısıyla, onun mescide açılan bir kapısı bulunmaması" gerçeğiyle de takviye ederler. Ancak bu isnad zayıftır. Zira, Hz. Ebu Bekr'in evinin Sünuh'te bulunması, mescide mücavir (komşu) bir evinin daha olmasına mani değildir. Sünuh'teki evi, Ensarî kardeşinin evi olabilir. Nitekim o sıralarda, Hz. Ebu Bker'in bir diğer zevcesi daha vardı: Esmâ Bintu Ümeys Bu husus bilittifak sabittir. Bazı rivayetlere göre (Hz. Aişe'nin annesi olan) Ümmü Ruman (radıyallahu anhâ) da o sıralarda sağdı."
Müteakip açıklamalarda sıkça geçeceği için hemen belirtelim: Havha kapıdan ziyade "duvarda açılan oyuk, delik" manasına gelir, ışık almak gayesiyle açılır, yüksek de olabilir, alçak da. İstenen yere geçmeye imkan verecek şekilde geniş tutulabilir. Bu rivayetlerde havha ile böyle bir delik kastedildiği belirtilir.
Muhibbu't-Taberî, İbnu Hibbân'ı tenkidle der ki: "Ömer İbnu Şehbe, Ahbâru'l-Medine'de zikreder ki: "Mescide açılan havhası (kapısı)nın kapatılmasına izin verilen Ebu Bekr'in evi, mescide bitişikti. Bu ev, kendisine gelen heyetlerden birine bir şeyler verme ihtiyacı hasıl oluncaya kadar elinde kaldı. O zaman evi sattı. Evi Ümü'lmü'minin Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) dörtbin dirhem ödeyerek satın aldı. Ev, Hz. Osman zamanında mescidin genişletilmesi arzu edilinceye kadar onun elinde kaldı. O zaman mescidi genişletmek maksadıyla müslümanlar ondan taleb ettiler. O vermeye yanaşmadı ve: "Pekiyi ben nasıl mescide gideceğim, yolum ne olacak?" dendi. Kendisine: "Sana ondan daha geniş bir ev verir, aynı şekilde yol da yaparız dediler Böylece o da razı oldu."
İbnu Hacer devamla der ki: "Mescid etrafındaki kapıların kapanması ile alâkalı, zâhirleri buna muhalif başka rivayetler de var. Kaydettiği rivayetlerin bazıları, kapatılmaktan istisna edilen kapının Hz. Ali'nin kapısı olduğunu ifade eder. Bu rivayetlere göre, Ashab'tan bir kısmının evleri mescide açılmaktadır. Hatta, Hz. Ali'nin evine giden başka yol da mevcut değildir, cünüb bile olsa mescidden geçmektedir. Hz. Peygamber'in bu kapıları kapatma emri üzerine, rahatsızlık izhar edenler olur. Aleyhissalâtu vesselâm: "Vallahi ben kendi başıma hiçbir şeyi ne kaparım ne de açarım. Ancak bir şey bana emredildi mi ona ittiba ederim" diyerek, emrin ilahî menşeini gösterir."
İbnu Hacer, Hz. Ali'nin kapısının istisna edildiğini ifade eden rivayetlerden bir kısmını kaydettikten sonra Hz. Ebu Bekr'in kapısını istisna eden hadislerle bunlar arasındaki tezadı giderme sadedinde zikredilen bazı mütalaaları kaydeder. Bu meyanda İbnu'l-Cevzî'nin, Hz. Ali'nin kapısını istisna kılan rivayetleri mevzu veya ma'ûl addederek ihticac dışı tuttuğunu, bunları Râfizilerin uydurduğuna hükmettiğini belirtir. Fakat kendisi, bu hadislerin tek başlarına alınsa bile ihticaca elverişli olduklarını, kaldı ki mecmuu itibariyle hayda hayda ihticaca elverişli olacaklarını söylemek İbnu'l-Cevzî'nin hükmünü şiddetle reddeder ve der ki: "İbnu'l-Cevzî bu hükmüyle şenî bir hata işlemiştir. Zira o, bu davranışıyla, iki kıssanın arasını cemetmek mümkün iken, arada muâraza var vehmine dayanarak sahîh hadisleri reddetme yolunu tutmuştur. Nitekim cem meselesine Bezzâr, Müsned'inde işaret eder ve der ki: "Hz. Ali'nin kıssası, Kûfe ehlinin hasen rivayetleriyle varid olmuştur. Hz. Ebu Bekr' in kıssası ise Medine ehli'nin rivayetlerinde varid olmuştur, Kûfe ehlinin rivayetlerinin sabit olması halinde, bu iki rivayetin arası Ebu Sa'îdi'l-Hudrînin bir rivayetinin delaletiyle cemedilir. Bu, Tirmizî'de gelmiştir. Mezkur rivayete

göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Bu mescide benden ve senden başkası cünüb olarak basamaz" buyurmuştur. Hadis şunu ifade eder: Hz. Ali'nin evine giriş veren kapı mescide açılıyor idi. Evinde ondan başka da kapı yoktu, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm onun kapatılmasını emretmedi. Bunu, İsmâil el-Kâdı'nın Ahkâmu'l-Kur'ân'da el-Muttalib İbnu Abdillah İbni Hantab tarikinden kaydettiği şu rivayet de te'yid eder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ali hariç kimsenin mescide cünüb olarak girmesine izin vermedi. Çünkü onun evi mescidde idi."
İki rivayetin te'lifinin neticesi şudur: "Mescide açılan kapıların kapatılmasıyla ilgili emr-i nebevî iki kere vâki oldu. Birincide Hz. Ali'nin kapısının kapatılması istisna edildi. İkinci emirde ise, Hz. Ebu Bekr'in kapısı istisna edildi." Ancak bu te'vil, Hz. Ali ile ilgili kıssada geçen kapının hakîki kapı, Hz. Ebu Bekr'in kıssasında geçen kapının da mecâzi olduğuna -onunla havha'nın murad olduğuna- hamledilince gerçekleşir. Sanki, ashab kapıların kapatılması emriyle kapılarını kapattılar, ancak onun yerine, mescide girişi imkân veren delikler (havha) açtılar. Bilahere, bunları da kapamakla emrolundular. İki hadisin arasını cemetmede bu yol tatminkâr sayılabilir. Ebu Ca'fer et-Tahâvî, Müşkilü'l-Asâr'da mezkur iki hadisin arasını cemde bu yolu takip etmiştir. Bu, o kitabın son üçte birinin baş kısımlarında yer alır. Ebu Bekr el-Kelâbâzî de Meâni'l-Ahbâr'da yer verir ve Hz. Ebu Bekr'in evinin mescidin haricinde bir kapısı, mescide açılan bir havhası olduğunu, Hz. Ali'nin evinin ise sadece Mescid'e açılan bir kapısı olduğunu tasrîh eder."[100]

6- Hadiste Yer Alan Bazı Fevâid:

Hadiste, Hz. Ebu Bekr'in, zâhir olan, faziletini beyan dışında başka bazı fevaîd de mevcuttur. Ezcümle:

* Hz. Ebu Bekr, Rasûlullah'a halîl olmaya ehil idi.
* Halîl, bir başkasının istinakını reddetme sıfatına hâizdir. (Yani bir kimse iki ayrı halîl edinemez.)
* Mühim bir sebep olmadıkça, mescid yol olarak kullanılamaz.
* Dinleyenlerin anlayışlarını ve meraklarını tahrîk etmek için, tasrihten kaçıp, hususî bir remizle işârette bulunmak câizdir: Rasûlullah ecelinin yaklaştığını böyle haber vermiştir.
* Anlayışta âlimler arasında fark vardır.
* Anlayışı yüksek olana "daha bilgin" denebilir.
* Resûlullah'ın ahireti tercihinde, bize dünyalığı değil ahirete ait şeyleri tercihe teşvik var.
* İhsan edene teşekkür, lütfu sebebiyle medh u sena edilmesi gerekir.[101]

?4383 ?5? ??? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ???????? ?????? ?????????? # ??? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????

?????? ???? ???????????. ?????? # ????? ?????????? ?????? ???????. ?????????? ??????: ??????? ????? ??????? ???????? ????? ?????????? ??????? ?????????? ??????? ????? ????????? ?????????? ??? ???????? ??? ?????? ???????? ?????????? ???????? ??????: ???????? ?????? ???? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????. ??????: ?????? ???? ??????? ????????: ?. ?????? ??? ???????? # ????????? ???????? ?????? ????????? # ?????????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????. ??????? ???? ??????????? ???????: ??? ??????? ?????? ? ???? ????? ???????. ?????? ?????????? #: ???? ?????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ??????? ???? ??????: ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ??? ?????. ?????: ?????? ??????? ?????????[. ????? ???????.»???????« ?? ????. »??????????« ????????? ????????? ??? ??????? .

5. (4383)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında oturuyordum. Derken, Ebu Bekr (radıyallahu anh) elbisesinin eteğini tutarak çıkageldi. Öyle ki, dizleri açılmış durumdaydı. Aleyhissalâtu vesselâm (onu bu halde görür görmez):
"Arkadaşınız biriyle çekişmiş olmalı!" buyurdular. Ebu Bekr selam verdi ve:"
(Ey Allah'ın Resûlü!) Benimle İbnu'l-Hattâb arasında bir şey (tatsızlık) oldu. Üzerine yürüdüm, sonra da pişman oldum. Beni affetmesini taleb ettim, kabul etmedi. Bunun üzerine sana geldim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Ey Ebu Bekr! Allah sana mağfiret etsin!" buyurdu ve bunu üç kere tekrar etti. Sonra da Ömer (radıyallâhu anh), davranışından pişman oldu. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ın evine gitti ve:"
Ebu Bekr evde mi?" diye sordu. "Hayır!" cevabını alınca, o da doğru Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi ve selam verdi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın yüzü (öfkeden) renk renk olmaya başladı. Bu hal, Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ı korkuttu. Derhal diz çökerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bu meselede (hata benim), ben zulmettim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (hepimize):
"Allah beni size (peygamber olarak) gönderdi. Size tebliğ ettiğim zaman hepiniz bana: "Sen yalancısın" dediniz. Ebu Bekr ise: "Doğru söyledin" dedi ve bana canıyla, malıyla yardımcı oldu. Siz arkadaşımı bana bırakırsınız değil mi?" buyurdular ve iki veya üç kere, bu sözü tekrar ettiler.
Ebu'd-Derdâ der ki: "Bundan sonra, (Rasulullah'ın hatırı için) Ebu Bekr'e hiç eziyet edilmedi." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 5, Tefsir, A'raf 3.][102]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında nasıl bir mevki tuttuğu, hatırının ne derece yüce olduğu görülmektedir. Zira Hz. Ebu Bekr'i üzdüğü için Hz. Ömer'e öfkesini, herkesin pay alacağı bir üslubla açık ifade etmiştir. Hatta, hadiseyi anlatan başka rivayetlerde Resulullah daha kesin bir üslubla Hz. Ömer'e öfkesini izhar etmiştir. Ebu Ya'la'nın, Ebu Umâme'den kaydettiğine göre: "Ömer oturdu, Resulullah ondan yüzünü çevirdi. Sonra Ömer yer değiştirip Resulullah'ın önüne oturdu. Resulullah tekrar ondan yüzünü çevirdi. Ömer kalkıp Resulullah'ın tam önüne oturdu. Aleyhissalâtu vesselâm tekrar ondan yüzünü çevirdi. Bu sefer Ömer:
"Ey Allah'ın Resûlu! Benden yüz çevirmenizin sebebi, benden size ulaşan bir hatam sebebiyle olmalı! Siz benden yüz çevirirseniz hayatın bana ne hayrı olacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Ebu Bekr senden özür diler, sen kabul etmezsin ha!" buyurur.Bir başka rivayette: "Kardeşin senden bağışlamanı ister, sen bağışlamazsın ha!" der.
Hz. Ömer: "Seni hak ile gönderen Zat'a yemin olsun! O her ne zaman taleb etmişse mutlaka ben onu affetmişimdir. Allah, nazarımda, sizden sonra ondan daha sevgilisini yaratmamıştır" der. Hz. Ebu Bekr de: "Seni hak ile gönderen Zat'a yemin ederim, dediği doğrudur" diye Hz. Ömer'i tasdik eder ve barışırlar. [103]

2- Hadiste Mevcut Bazı Fevaid:

* Hz. Ebu Bekr bütün sahabelerden efdaldir.
* Fâzıl kişinin, kendinden efdalle çekişmesi uygun düşmez.
* Kişi yüzüne karşı medhedilebilir, ancak fitneye ve gurura düşmeyeceğinden emin olunmalıdır.
* İnsan beşeriyet icabı, öfkenin sevkiyle iyi olmayan şeyleri irtikab edebilir. Dinde fazilet sahibi kişi, bu durumda, hemen makul olana rücû etmelidir. Nitekim ayet-i kerimede de: "Takva sahipleri, kendilerine şeytandan bir arıza değdiği zaman iyice düşünürler. Bir de bakarsın ki hakikatı görüp bilmişlerdir bile" (Araf 201) buyrulmuştur.
* Peygamberden başkası fazilette zirveye bile ulaşsa hatadan masun değildir.
* Mazlumdan af dilemek; helallik istemek müstehabtır.
* Arkadaşına kızan, onu ismiyle zikretmek yerine, babasına veya dedesine nisbet ederek söyleyebilir. Nitekim Hz. Ömer'e kızgın gelen Hz. Ebu Bekr "Ömer" dememiş, İbnu'l-Hattâb diyerek anmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Hz. Ali'yi İbnu Ebî Talib diye anmıştır. ???? ????? ????? ????? ????? ??????? ??????? ???? ???????? ?????????
* Diz avret değildir.[104]

?4384 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????:]?????? ???????? ??????????? # ????????? ????? ???? ?? ????????. ??????: ??????? ?????????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ???? ????? ?? ????????? ? ??????? ???????? ???????? ???? ??????????? ?????? ??????? ??????! ??????: ????? ?????????? ??????????? ????????????. ??????: ??????? ??????????? ??????????? ????????? ???????[. ????? ???????.???????? ??????????: »????????? ???????? ???????« ????????? ?????????? ??????????? ??????? ???????? ???????????? ??? ?????? ????????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????.

6. (4384)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığı şiddetlenince, kendisine cemaate namazı kimin kıldıracağı soruldu.
"Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı o kıldırsın!" buyurdular. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Ebu Bekr yufka yürekli bir kimsedir, senin yerinde namaza duracak olsa (dayanamayıp ağlar ve ağlamaktan halka kıraati duyuramaz, (namaz kıldırma işini) Ömer'e emretseniz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Ebu Bekr'e söyleyin, namazı kıldırsın!" buyurdular. Hz. Aişe önceki sözünü tekrar etti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ona (Ebu Bekr'e) emredin, namazı kıldırsın!" dedi ve:

"Siz (kadınlar) kendi kafanıza göre düzende Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları gibisiniz!" diye söylendi." [Buhârî, Ezân 46.][105]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ileride hilafet meselesinde, ihtilafi önleyecek bir işaret olarak, sağlığında ve huzurunda, Hz. Ebu Bekr' in imametini ısrarla arzu edip emir buyurduğu halde, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), daha pratik, günlük bir maksadla, bu emrin tashihi istikametinde fikir beyan eder. Resulullah'ın ısrarına, te'yidine rağmen, o da görüşünde ısrar eder. Hatta Buhari'nin aynı babta kaydettiği bir başka rivayete göre, Hz. Aişe, Hz. Hafsa'yı bularak, aynı gerekçeleri beyanla halka namazı Hz. Ömer'in kıldırmasını söylemesini rica eder. Hafsa (radıyallahu anhâ), Resulullah'a aynı şeyi söyler. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Şu kadınlara bak! Sizler, mutlaka Hz. Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız! Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı kıldırsın!" emreder. Resulullah'ın kendilerine kızdığını gören Hafsa (radıyallahu anhâ), Hz. Aişe'ye: "Senden hiçbir zaman hayır görmedim!" der ve o emrinden dolayı serzenişte bulunur.
2- Hadiste geçen: "Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları" ????????? ?????? tabirine gelince sevâhib kelimesi sahibe'nin cem'idir, kadın arkadaş demektir. Yusuf ise Kur'an'da hikayesi geçen büyük peygamberlerden biridir. Öyleyse, Yusuf'un kadın arkadaşları'ndan maksad, Kur'an'daki kıssada oyunları tasvir edilen Mısır Azizi'nin karısı ve Yusuf'un güzelliği karşısında ellerini kesen kadınlardır. Resulullah bu sözüyle, kadınların caiz olmayan şeyleri, erkeklere cazib göstererek onların reylerine galebe çaldıklarını ifade buyurmuştur.[106]

?4385 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???? ?????? ???????? ?????? ?? ?????? ??????? # ??????? ????? ????. ???????? ????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?? ???????? ???????? # ?????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???????? ????? ????????? ???????? ??????????? ??? ????????? ???? ????????? ?????????? ???????? #. ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????? ????????? ??????? ???? ??????? ?????? #: ??????? ??? ??????? ??????? ???????? ??????? # ??? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ??????????? ???? ????????[. ????? ??????? ?????????? .

7. (4385)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vefata götüren hastalığı şiddetlendiği zaman, halka namazı Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) kıldırıyordu. Pazartesi günü, cemaat saf olmuş halde namaza durduğu sırada Aleyhissalâtu vesselâm hücresinin perdesini açtı, ayakta olduğu halde bize bakıyordu. Yüzü sanki bir mushaf yaprağı gibi (uçuk) idi. Sonra tebessüm ederek güldü. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (böyle) görmenin sevinciyle namazı bozayazdık. Hz. Ebu Bekr derhal safta namaz kılmak üzere geri çekildi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaza geldiğini zannetmişti. Ancak (aleyhissalâtu vesselâm), bize işaret ederek namazı tamamlamamızı söyledi ve perdeyi indirdi. O gün vefat etti." [Buharî, Ezan 46, 94, Amel fi's-Salât 6, Megâzî 83; Müslim, Salat 98; Nesâî, Cenaiz 7, (7, 4).][107]

?4386 ?8? ??? ???????? ?????:]??????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ?????????????? ????????? ?????? #. ?????: ??????? ???????? ???? ???? ??????? ????? ??? ?????????? # ?????? ????????? ???????? ????????? ?? ????????? ?????????? ??????? ????????. ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ????????. ????? ?????: ??????????? ????? ??? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ??????????????? ???? ?????????[. ????? ???????.

8. (4386)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer'e, müşriklerin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yaptıkları kötülüklerin en fenası hangisi idi? diye sordum. Şunu anlattı:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken Ukbe İbnu Ebi Mu'ayt'ın kendisine gelerek ridasını boynuna geçirip şiddetli şekilde boğduğunu gördüm. O sırada Ebu Bekr (radıyallahu anh) gelerek onu itti ve:
"Sen, Rabbim Allah'dır dediği için mi bir adamı öldürmek istiyorsun? O size Rabbinizden açık hükümler getirdi?" dedi. [Buharî, Fezâilu'l-Ashâb 5, Menakibu'l-Ensar 29, Tefsir, Mü'min 1.][108]

AÇIKLAMA:

Rivayette, müşriklerin Mekke'de Resulullah'a yaptıkları zulüm ve hakaretlerin birini görmekteyiz. Bu vak'a birçok tarikten, bazı farklı vecihlerle rivayet edilmiştir.
Hz. Ebu Bekr'in burada sarfettiği söz, Kur'an'da tekrar edilen bir vahiy olarak geçmektedir. Ayette buna yakın sözü sarfeden kimse Firavun ailesinden imanını gizleyen bir zâttır. Bu sözü Firavun, Hz. Musa'yı öldürmeye azmettiği zaman söyler (Mü'min 28).
Rivayette anlatılan vak'a, bidayetten başlayıp Kıyamete kadar devam edecek olan imanküfür mücadelesinde esasta bir şey değişmediğine, küfür cephesinin daima zulüm ve işkenceye başvurduklarına, mü'minlere söz, düşünce ve vicdan hürriyeti tanımadıklarına tipik bir örnek olmaktadır.[109]

?4387 ?9? ??? ????? ???:]???? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???‘??????? ???? ???? ?????? ???????? ?????? ????? ????????? ???????? ????????????????? ???‘???????? ????? ?????? ?????????? ???? ???? ???? ?????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? .

9. (4387)- Süfyan (rahimehullah) dedi ki: "Kim, Hz. Ali'nin imâmete, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'den daha çok hak sahibi olduğu kuruntusuna düşerse, Hz. Ebu Bekir'i, Hz. Ömer'i, Muhacirleri ve Ensarları toptan hatakârlıkla itham etmiş olur. Bu bozuk akidesiyle onun amelinin semaya yükseleceğini zannetmiyorum." [Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4630).][110]

AÇIKLAMA:

Süfyan-ı Sevrî, Hz. Ali'nin hilafeti meselesinde Şiiler gibi yanlış bir kanaate saplanarak, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)' dan elyak olduklarını iddia edenlerin amellerinin indallah makbul olmayacağını söylemektedir. Ayet-i kerimede güzel sözlerin Allah'a yükseldiği, bunu da amel-i salih'in yükselttiği belirtilir (Fatır 10).
Ehl-i Bid'a dediğimiz, fırak-ı dalle'nin tekfiri hususunda Ehl-i Sünnet ve'lcemaat ihtilaf etmiştir. Esas olan tekfir etmemektir. Süfyan-ı Sevrî burada, hilafet meselesinde Ashabı hatakârlıkla itham manası taşıyan bir görüşü benimsemenin iman hayatı yönünden çok tehlikeli olduğuna ima etmektedir. Süfyân-ı Sevrî'nin görüşü hafife alınamaz. Çünkü o, selefin önde gelen müçtehid imamlarından biridir. Birçok meselede görüşüne müracaat edilir.[111]

*** HZ. ÖMER'İN FAZİLETİ**

?4388 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ?????? ‘??? ?????? ?????? ?????? ?????: ??? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? # ?????? ???? ??????: ???? ??? ?????? ????? ???????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ??? ????????? ????????? ??? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????[. ????? ??????? .

1. (4388)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hz. Ebu Bekr'e:
"(Ey Ebu Bekr!) Allah'ın Resulu Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra insanların en hayırlısı" diye hitab etmişti. Hz. Ebu Bekr:
"Sen böyle söylersen ben (de sana) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğimi söyleyeceğim. Demişti ki: "Güneş, Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğup batmadı." [Tirmizi, Menâkıb, (36 85).][112]

?4389 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?????? ?‘????? ???????? ???????????? ???????? ?????? ??????? ??? ???????? ???? ??????????. ??????? ?????????? ??????? ??????[. ????? ???????.

2. (4389)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua etmişti: "Allahım, İslam'ı şu iki şahıstan sana en sevgili olanla aziz kıl: Ebu Cehil ile veya Ömer İbnu'l-Hattâb ile. Bunlardan Allah'a daha sevgili olanı Ömer'di." [Tirmizî, Menâkıb, (3682).][113]

?4390 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? ??????????? ??????? ????? ??????: ??? ?????? ?????????? ????? ?????. ????????? ????? ??????? ????? ??????: ??? ?????? ????????? ????? ???? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? [. ????? ???????? ????? .

3. (4390)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla Hazretleri, hakkı, Hz. Ömer'in diline ve kalbine koydu." İbnu Ömer der ki: "Halkın başına ne zaman bir iş gelse, (o hususta) Ömer bir şey demiş, halk da başka bir şey demiş ise mutlaka Ömer (radıyallahu anh)'ın dediği üzere Kur'an'dan bir vahiy gelmiştir." [Tirmizî, Menâkıb, (3683); Ebu Davud, Harâc 18, (2962).][114]

?4391 ?4? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ????:]??? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ????? ????? ‘??????? ????? ??? ????? ????? ???????. ??????? ?????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ???????. ?????? ??????: ?????? ????? ??????? ??? ???? ???? ???? ??????? ?? ???????????????? ??? ?????? ????? ??????????? ???? ?? ??????????? ???????? ????. ?????? ???? ??????: ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ??????? ?? ???????????????? ??? ?????? ?????? ??????????? ?? ???????????????? ??????: ??? ??????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ????????. ?????? ????? ??????? ???????? ??? ??? ???????????. ?????: ?????? ??????????? ?? ???????????????. ?????: ????? ??????? ??? ????????? ???? ????????????? ?????: ????????? ???? ??????? ?? ???????? ??? ?????????? ??????? ?????? ?????????. ????????:
????? ???? ???????? ?????????????????????? ???? ?????? ?????????????????????? ?????????? ???????????????? ??????: ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????????? ??? ????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????? ???????: ??? ???????. ????? ???????. ?????? ???????. ???????: ? ???? ??? ?????? ???????? ?????????. ????????: ? ??????? ???? ??????? ??? ??????? ???? ????? ??????: ??? ???????? ????? ???????. ?????? ???????. ???????: ? ???? ??? ??????. ???????? ????? ????????? ??? ????? ???? ???????[. ????? ??????? .

4. (4391)- Salim, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Dedi ki: "Ben Ömer (radıyallahu anh)'ın bir şey için: "Zannederim ki bu şöyledir" deyip de dediği gibi olmadığını hiç görmedim. (Nitekim bir gün), Ömer otururken güzel bir adam yanından geçti. Ömer: "Zannımda yanıldım." Veya:
"Bu adam cahiliye devrindeki dini üzere devam etmektedir." Veya:
"Bu, cahiliyede kavminin kahiniydi!" dedi ve: "Şu adamı bana çağırın!" buyurdu. Adam çağrıldı. Ömer:
"Zannımda yanıldım veya sen cahiliye devrindeki dinin üzeresin! veya cahiliyede sen onların kahini idin!" diyerek hakkındaki tereddütlerini dile getirdi. Adam:
"Bu günkü gibi bir gün görmedim (yani bugün gördüğüm şeyi hiç görmedim). Bugün müslüman bir kimse (olmayacak şekilde) karşılandı" dedi. Hz. Ömer: "Sana yemin veriyorum, benim istediklerimi doğru olarak söyleyeceksin!" buyurdu. Adam:
"Cahiliye devrinde ben onların kahinleri idim!" dedi. Ömer ona:
"Dişi cinninin sana getirdiği haberlerin en acayibi hangisi idi?" dedi. Adam: "Bir gün ben çarşıda iken, bana dişi cin geldi. Ondaki korkuyu biliyorum. Dedi ki: "Sen cinnî ve onun ye'sini ve başı üzerine devrilmesinden (yanı kulak hırsızlığından men olarak haber alamayışından) sonraki ümidsizliğini ve sırtlarına ince çullar konulmuş genç develerle yetişilip yakalamasını görmedin mi?
Ömer şöyle dedi: "Doğru söyledi. Ben onların putlarının dibinde uyurken, bir adam bir buzağı ile geldi ve kesti. O zaman ona birisi öyle bir bağırdı ki, bu kadar yüksek sesle bağıran birisini hiç işitmemiştim. Şöyle diyordu:
"Ey celih (ey düşmanlığını açığa vuran kimse)! Emrun necih (zafer bulmuş bir iş), recülün fasih (fasih konuşan bir adam) var. Senden başka ilah yoktur diyor!"
Oradaki cemaaat o adama doğru sıçradılar.
(Hz. Ömer devamla dedi ki): "Ben bunu görünce kendi kendime: "Ben bu işin arkasında ne olduğunu anlayıncaya kadar buradan ayrılmayacağım!" dedim. Sonra o zât yine bağırdı:
"Ey celîh, emrun necih, recülün asih (Ey düşmanlığını açığa vuran kimse! Muvaffak olacak bir iş, fasih konuşan bir adam (var!) Lailahe illallah! diyor!" Ben kalktım. Aradan çok geçmeden "Bir peygamber (çıktı)" dendi." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 35.][115]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette Hz. Ömer'in konuştuğu zâtın kim olduğu belli değildir. Ancak başka rivayetlerde bunun Sevâd İbnu Karib olduğu belirtilmiştir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere bu zât cahiliye devrinin kahinlerindendir. Bilahare Allah hidayet nasib etmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından olma şerefine ermiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayette, bununla karşılaşan Hz. Ömer'in, ondan eski bir hatırasını sormaktadır. Kahin, müslüman olmasına yardımcı olan hatırasını anlatır.
2- İbnu Hacer, rivayetlerin çoğunda, duyulan sesin ????? ??????? diye başladığını belirtir ve Âl-i Züreyh'in meşhur bir Arap kabilesi olduğunu haber verir. Rivayetlerdeki farklılıklar umumiyetle hadisenin taaddüyle (birkaç tane olmasıyla) izah edilir.
Ebu Nuaym'ın ed-Delail'de kaydettiği bir rivayete göre, Ebu Cehl'in "Muhammed'i öldürene yüz deve" vaadetmesi üzerine bu maksadla yola çıkan -ve henüz müşrik olan Ömer İbnu'l-Hattâb- yolda bu gaybî sesi, bir buzağının karnından işitir ve kendisinden kastedildiğine hükmederek gidip müslüman olur. Buharî de bu kanaatte olacak ki, hadisi, Hz. Ömer' in müslüman oluşuyla ilgili babta kaydetmiştir.[116]

?4392 ?5? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]????????? ?????? ?? ?????? ??????: ??? ??????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ??????????? ????????? ????????: ??????????? ???? ??????? ?????????? ??????. ???????? ??? ??????? ??????: ???????? ???????? ???????? ????????????? ?????? ??????? ?????????? ????????????? ????????????? ?????????? ????? ??????????. ??????????? ??????? ????????? # ?? ??????????. ????????: ???? ??????? ??? ??????????? ??? ?????????? ????????? ??????? ????????. ?????????? ??????[. ????? ???????.???? ?? ?????: »??? ????? ??????« .

5. (4392)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) demiştir ki: "Üç şeyde Rabime muvafakat ettim:
* (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a): "Ey Allah'ın Resulü! Makam-ı İbrahim'de bir namaz yeri edinsen!" dedim, arkadan: "İbrahim'in makamını namazgâh edinin" (Bakara 125) ayeti nazil oldu."
* "(Bir gün) "Ey Allah'ın Resulü! Huzurunuza iyiler de facirler de giriyor. Emretseniz de ümmühatu'lmü'minin örtünseler!" dedim. Bunun üzerine hicab (örtünme) ayeti nazil oldu."
* "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımları kıskançlıkta birleştiler. Ben de: "O sizi boşarsa Allah O'na sizden hayırlısını verir" demiştim, bunun üzerine şu âyet indi. (Meâlen): "Rabbi O'na sizden daha hayırlı olan, Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, ibadet ve itaatte sebat eden, günahlarından tevbe eden, Allah'a kullukta bulunan, orucunu tutan hanımlar nasib eder ki, onlardan dul olanı da bâkire olanı da bulunur" (Tahrim 5). [Buharî, Talâk 32, Tefsir, Bakara 9, Ahzâb 8, Tahrim 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 24 (2399).] [117]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer, insanlığın iftihar edeceği büyük kapasite ve dirayet sahibi nadir kimselerden biridir. Öylesi yakınlarına sahip olmak, Resulullah'ın mazhar olduğu ilahi lütuflardandır. Hadiseleri anlamada, çare bulmada, takip edilen gelişme neticesine göre isabetli hedeflerin tahmin ve tesbitinde fevkalâde kabiliyet ve sezgi sahibi idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun bu yönünü bir Buhârî rivayetinde şöyle ifade buyurmuştur: "Sizden önceki ümmetlerde muhaddesler (yani ilhama mazhar olanlar) vardı. [Bunlar peygamber olmadıkları halde hakkı dile getirirlerdi.] Eğer ümmetimde bunlardan biri varsa o da Ömer'dir."
Hz. Ömer (radıyallahu anh), gerek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında ve gerekse vefatından sonra çok isabetli teşhislerde bulunmuş, sâdık kararlar vermiştir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah hakkı, Ömer'in lisanı ve kalbine koymuştur" buyurarak bu hususu beyan eder. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Ömer'in isabetli tesbitlerinden üç tanesini gösteriyor. O'nun burada, vahye tevafuk eden görüşleri hususunda verdiği rakam, bilinen hadiselerin hepsini aksettirmez. Zira bu nevden vahye tekaddüm ve tevafuk eden beyanları sayıca çoktur. Daha önce açıkladığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.[118]

*** HZ. ÖMER'LE HZ. EBU BEKR ARASINDA MÜŞTEREK HADİSLER**

?4393 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????? ??????? ?? ???????? ??? ????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ????? ???????????? ??????. ?????????? ??????? ????????? ???????: ???? ????? ?????? ????????? ?????? ? ??????? ????? ???????? ?????? ????????: ????????? ??????! ?????? ??????????. ?????? #: ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ????? ????? ???? ?????? ????????[. ????? ??????? ????????.

1. (4393)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir çoban sürüsünü otlatırken, bir kurt koşarak gelip, sürüden bir koyun kapar. Çoban kurtun peşine düşer ve koyunu ondan kurtarır. Ancak kurt, çobana dönüp bakar ve:
"Bu koyunlara yırtıcı gününde, onlara benden başka çobanın olmadığı günde kim bakacak?" der.
Halk bunun üzerine: "Sübhanallah! Kurt konuşur mu?" diye hayrete düşerler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (onların bu tereddütleri üzerine):
"Buna ben inanıyorum, Ebu Bekr ve Ömer de inanıyor" der. Halbuki o sırada Ebu Bekr ve Ömer orada değillerdi." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 8, Hars 4, Enbiya 50; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 13, (2388); Tirmizî, Menâkıb, (3681, 3696).][119]

?4394 ?2? ???? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ???????. ????????: ????? ???? ???????? ????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ????????: ????????? ??????! ?????????? ????????? ???????? ??????????. ??????: ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????[.????????: »???? ????? ?????? ?????????« ??? ???? ????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????? ??????????? ???????? ????? ? ??????? ????? ???????? ??????????? ???????????. ???????? ????????? ????? ???????? ?????????? ??????????? ????? .

2. (4394)- Müslim'in bir rivayeti şöyledir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir adam bir ineği sevkederken üzerine bindi. İnek adama bakıp dile geldi ve: "Ben bunun için yaratılmadım, ben ziraat için yaratıldım" dedi. Halk, hayret ve korku ile:
"Sübhanallah, konuşan bir inek ha!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben (onun konuşmasına) inanıyorum. Ebu Bekr ve Ömer de inanıyorlar, (radıyallahu anhümâ)" buyurdular." [Müslim, Fezâilu's-Sahabe 13, (2388).][120]

AÇIKLAMA:

1- Burada iki hadis, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a iman ve teslimiyetlerindeki salabeti ifade etmektedir. Hayvan konuşur mu? Mucize olarak elbette konuşur. Nitekim, Ashab bu hususta tereddüd izhar ederken, Aleyhissalâtu vesselâm inandığını ifade etmekte ve gıyablarında Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer adına onların da inandıklarını, onları takdir makamında beyan buyurmaktadır.
İbnu Hacer, burada zikri geçen çobanın kim olduğuna dair açıklamaya ve ismine rastlamadığını belirttikten sonra bazı karinelerden hareketle hadisenin Beni İsrail'de cereyan etmiş olacağını söyler.
Ancak, Ashab'tan bazılarına kurdun konuşma örnekleri Delail kitaplarında gelmiştir. Bunlardan biri Uhbân İbnu Evs'tir. Uhbân, kurdun kaptığı koyunu kurtarınca, kurt "Allah'ın bana lutfettiği rızkıma niye mani oluyorsun?." manasında konuşur. Uhbân, kurdun konuşması karşısında şaşkınlığını ifade eder. Kurt onu daha da şaşırtıcı konuşmasına devam ederek:
"Asıl şaşılacak şey şu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dır. Şu hurmalıklar arasında insanları Allah'a çağırıyor!" der. Uhbân, Resulullah'a gelerek müslüman olur.
İbnu Hacer, Uhbân'ın vak'ayı anlatırken, Hz. Ebu Bekr ve Ömer'in orada hazır bulunmuş olmalarının mümkün olduğunu, buna binaen Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Ebu Bekr ve Ömer inanırlar" demiş olabileceğini kaydeder. Ancak, İbnu Hacer, Resulullah'ın bu sözü, onların imanlarındaki sıdk ve yakine muttali olarak sarfetmiş olma ihtimalini de zikreder. Ve: "Bu ihtimal rivayetin onların faziletleri meyanında zikredilmesine dahi muvafiktır" der.
2- Hadiste geçen yırtıcı günü tabiri mübhem bir ifadedir. İfadeyi açmada alimler farklı tevillere yer vererek ihtilaf ederler.
A) Kelime "sebu" okunursa:
* Bir açıklamaya göre: "Eğer vahşi hayvan koyunu kaparsa ondan kurtarılamaz. O durumda sürüyü benden başkası güdemez." Yani, "Sen vahşiden kaçarsın, ben ise ona yakın olabilir, sürüden geride kalanı güdebilirim" (İbnu'l-Cevzî) demiş olmalıdır.
* Bir başka açıklamaya göre: "Vahşinin yanı arslanın musallat olduğu günde sen ondan kaçarsın, arslan da sürüden dilediğini alır ben ise geride kalırım, o zaman sürünün benden başka çobanı olmaz" demiş olmalıdır (Davudî).
* Şu da denmiştir ki: "Bu, fitne ile meşgul olunduğu sırada cereyan eder, koyun ihmal edilir. Arslanlar sürüyü yağmalar, yalnızlığı sebebiyle kurt, çoban gibi olur."
B) Kelime seb' okunursa:
* Bu, Kıyamet günü, haşrin vaki olacağı bir yer adı olabilir. (Ancak bu görüş, o gün kurt, koyun, çoban olmayacak diye tenkid edilmiştir.)
* Bu bir cahiliye hayvanının adıdır. O gün herkes eğlence ile meşgul olur. Çoban sürüden gafil kalır, kurt sürüye muktedir olur. Kurt, sürüye olan ikidarını ifadede mübalağa için "...benden başka çobanı yoktur" demiştir.
* Seb' kelimesi ihmal manası taşımaktadır. Buna göre, "Sürünün istediği şekilde yayılmak üzere salıverilmesi günü" diye bir mana anlaşılabilir. Nevevî bu manayı esas alır.
* Yevmu'sseb': "Yevmu'şşiddet (şiddet günü)dir" diyen de olmuştur.
Başka teviller de yapılmıştır, ancak hepsini kaydetmiyor. Müellif şu manayı dercetmiştir. "Her kim fitne sırasında ve korku gününde, sürüsünü başıboş; kurt ve arslanlara yem olarak başıboş mühmel ve çobansız bırakmışsa arslanı -sürüsüyle başbaşa olacağı için- ona çoban yapmış olur."
2- Bu hadisler, harikulade hadisler karşısında hayrete düşmenin caiz olduğunu, bilgi ve maarifte insanların çok farklı derecelerde olduğunu ifade eder.[121]

?4395 ?3? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? # ???? ????? ??????????? ???????? ????????? ???? ????????? ????? ???????? ????????? ????????? ?? ?????? ??????????? ??? ???? ?????? ???????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.????: »??????????« ??? ????? ?? ?‘???? ??????????? ???? ??? ????????? .

3. (4395)- Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yüksek derece sahiplerini onların altında olanlar görür. Tıpkı sizin, semânın ufkunda doğan yıldızı görmeniz gibi. Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhümâ) onlardandır (yüksek derece sahiplerindendir) ve daha da ileridirler." [Ebu Dâvud, Huruf ve'l-Kıraat, (3987); Tirmizî, Menâkıb, (3659).][122]

?4396 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ‘??? ?????? ????????: ?????? ??????? ??????? ????? ????????? ???? ?‘???????? ??????????? ??? ????????????? ?????????????????[. ????? ??????? .

4. (4396)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ömer ve Hz. EBu Bekr (radıyallahu anhümâ) için:"
Bu ikisi var ya, bunlar, öncekiler ve sonrakilerden cennetlik olan kühûlün efendisidirler." [Tirmizî, Menakıb, (3366).][123]

AÇIKLAMA:

1- Kehl (cem'i kühûl): Otuz veya kırk ile ellibir yaş arasında olanlara denir. Dilimizde olgunluk yaşı olarak ifade ederiz. Aslında ahirette herkes otuzüç yaşında olacağı için orada kühûl, süyuh gibi değişik safhalar mevcut değildir. Bu rivayet, hadisin vürûd ettiği andaki onların halini ifade eder. Bazı âlimler: "Bundan murad müslümanlardan kehl olarak ölüp cenete girenlerin efendisi demektir. Onlar kühulun efendileri olunca cennet ehlinin efendileri olmaya evladırlar" demiştir.[124]

?4397 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????????? ??????????? ???? ???????: ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

5. (4397)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benden sonra şu ikiye iktida edin: Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhümâ)." [Tirmizî, Menâkıb, (3663, 3664).][125]

?4398 ?6? ??? ????? ???? ????????? ????:]?????? ‘??? ?????? ?????? ?????: ??? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? #? ?????: ???? ??????. ??????:
????? ????? ?????: ??????? ????????? ??? ?????? ????? ????? ?????????: ?????????. ????????: ????? ?????. ?????: ??? ???? ?? ?????? ???? ??????????????[. ????? ??????? ???? ???? .

6. (4398)- Muhammed İbnu'l-Hanefiyye anlatıyor: "Babım (radıyallahu anh)'a dedim ki: "Babacığım, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra insanların hangisi hayırlıdır?"
"Ebu Bekr! dedi.
"Sonra kim?" dedim.
"Ömer!" dedi.
Ben: "Sonra kim?" diye sormaya devam edip "Osman!" cevabını almaktan korktum da:"Sonra sen!" deyiverdim. Ama babam:
"Ben mi? Ben sıradan bir müslümanım" dedi." [Buharî, Fezâilu'l,Ashab 5; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4629).][126]

AÇIKLAMA:

1- Muhammed İbnu'l-Hanefiyye, Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın oğludur. Hanefiyye'nin adı Havle Bintu Ca'ferdir.
2- Anlaşılacağı üzere Hz. Ali'nin oğlu Muhammed, babasından en efdal kimseyi öğrenmek ister. Hz. Ali, sırayla Ebu Bekr ve Ömer'i sayar. Üçüncü sırada babasının olduğu kanaatinde olan Muhammed, tevazu ile babasının Osman'ı söylemesinden korkarak, acele ederek babası Ali'yi zikrediverir.
Ancak Hz. Ali: "Ben müslümanlardan biriyim" yani "Sıradan bir müslümanım" demek suretiyle, büyüklüğü ile mütenasib bir tevazuda bulunur. Halbuki Hz. Ali, bunu söylediği sıralarda Hz. Osman şehid edilmişti ve kendisi hayatta kalanların en efdali idi. Bazı rivayetler, bu konuşmanın Nehrevan savaşından (Hicri 38) sonra olduğunu tasrih eder. İbnu Asakir'in bir tahricinde Hz. Ali: "Üçüncüsü Osman" demiştir.
Bu mesele hususundaki ihtilâfa daha önce yer verdiğimiz için tekrar etmiyeceğiz. Ancak şu kadarını söyleyelim: Ehl-i Sünnet, efdaliyet sırasının hilafet sırasına uygun olduğunu kabul eder. Bazıları bu meselede icma olduğunu söylemiştir. İcma iddiası gerçeği aksettirmez. Hz. Osman'la Hz.Ali'nin sırası meselesi ihtilaflıdır. Cumhur Hz. Osman'ı takdim etmiştir (radıyallahu anhüm ecmâin).[127]

*** HZ. OSMAN (RADIYALLAHU ANH)**

?4399 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ??????? ??????? ????????. ????? ????????. ????? ?????????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ??????????. ?????? ??????? ????????. ????? ????????. ????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ?????? #? ????????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ????????. ??????? ???? ??????? ??????? ????????? ????? ????????. ???????: ???????? ??? ??????? ??????? ???? ????? ???????? ‘??? ?????? ???????? ????? ??????? ??????????? ??????: ???? ????????? ????? ???????? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????????? ??? ? ???????? ????? ?? ?????????[. ????? ????.??? ?????:]?? ?????????? ??????? ????????? ?????? ????????????[.

1. (4399)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz.Ebu Bekr (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resulullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. Hz. Ebu Bekr gitti. Bir müddet sonra Hz. Ömer girmek için izin istedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) aynı halini hiç değiştirmeden ona da izin verdi. Ömer'in ihtiyacını da gördü. Sonra da gitti.
Bir müddet sonra Osman izin istedi. Bu sefer (aleyhissalâtu vesselâm) yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltti. Bana da: "Elbiseni üzerine topla!" emretti. Ve ona da girmesi için izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Osman da gitti.
O gidince ben dayanamayıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekir ve Ömer gelince istifini bozmadığın halde Osman gelince kendine çekidüzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki:
"Osman çok utangaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde arzusunu açmadan gideceğinden korktum.
"Bir rivayette: "Kendisinden meleklerin haya duydukları bir kimseden ben haya duymayayım mı?" demiştir. [Müslim, Fezailu's-Sahâbe 36, (4201).][128]

?4400 ?2? ??? ????? ?? ???????? ?? ????? ???:]????? ?????? ???? ????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????????. ??????: ???? ??????? ???????: ????????. ????? ?????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ???? ??????. ??????: ??? ????? ?????? ????? ????????? ???? ?????? ??????????? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ??????? ?????: ??????? ?????? ???? ???????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????: ??????. ????? ?????????: ???? ???????? ?????? ????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ?????: ??????. ?????? ?????????: ?????? ???????? ????? ?????. ?????? ????? ??????: ????????? ????????? ????. ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ????. ????? ?????? ?????: ???????? ????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ???? ??????? ???????? ????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? # ????????? ????????. ?????? ???? ?????????? # ????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ???? ???????? ???????????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ?????????? ????????. ???????? # ????????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ????????? ???????? ??????????? ?????? ??? ?????? ????????? ?????? # ???????? ????????? ???? ????????? ???????: ????? ??????????? ????????? ??????? ??????? ?????? # ??????????? ??????? ???? ??????????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????: ??????? ????? ?Œ?? ??????[. ????? ??????? ????????

2. (4400)- Osman İbnu Abdillah İbnu Mevhib anlatıyor: "Mısır ehlinden biri geldi, hacc yapmak istiyordu. Oturan bir grup gördü ve:
"Bunlar da kim?" dedi.
"Kureyşliler" denildi.
"Aralarındaki yaşlı zat da kim?" dedi.
"Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)" denildi. (Abdullah'a yaklaşarak)
"Sana bir şey soracağım, bana ondan haber ver. Hz. Osman Uhud günü (savaş meydanından) kaçmış mıydı, biliyor musun?" diye sordu. O da: "Evet!" dedi.
"Onun Bedir'de kaybolduğunu ve savaşta hazır bulunmadığını da biliyor musun?" diye sordu.
"Evet!" dedi. Adam bu cevap üzerine:
"Allahuekber!" deyip döndü. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh):
"Gel!" dedi, sana açıklayayım: "Uhud'daki firarına gelince: " şehadet ederim ki, Allah onu affetti, mağfirette bulundu. Nitekim Allah Teâla Hazretleri, haklarında şu ayeti indirdi: "Muhakkak ki iki ordunun karşılaştığı günde içinizden geri dönen kimseleri, Resulullah'ın emrine muhalefet gibi hareketleriyle kazandıkları bazı günahlar yüzünden şeytan kaydırmak istedi. Fakat gerçekten Allah onların günahlarını bağışladı..." (Âl-i İmran 155). Bedir'deki kayboluşuna gelince: Onun nikahı altında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın kerimeleri Rukiyye (radıyallahu anhâ) vardı ve hasta idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Rukiyye ile kal. Sana Bedr'e katılan bir kimsenin sevabı ve (ganimetten alacağı) pay var!" buyurdu. (O da bu istek üzerine kaldı). Bey'atu'r-Rıdvan'daki kayboluşuna gelince: Eğer Batn-ı Mekke'de ondan daha aziz biri olsaydı. (Resulullah), yerine onu gönderecekti. Aleyhissalâtu vesselâm, Mekke'ye onu gönderdi. Bey'atu'r-Rıdvan, Osman (radıyallahu anh) Mekke'ye gittikten sonra akdedildi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bey'at akdi sırasında sağ elini sol eli üzerine koyarak: "Bu da Osman yerine!" buyurdular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sol elinin Osman için hayrı, onların sağ elinin, kendileri için olan hayrından fazla idi.
Sonra İbnu Ömer (radıyallahu anh), adama:
"Haydi şimdi bu (anlattıklarımı) beraberinde götür!" dedi." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 7, Humus 14, Meğâzî 19; Tirmizî, Menâkıb, (3709).] [129]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın üç sebepten dolayı kınandığını göstermektedir. Ancak, Abdullah İbnu Ömer, kınayanların her üç meselede de haksız olduklarını belirtmekte ve sebeplerini göstermektedir:
1- Uhud'daki firar hususunda vahy-i ilahi ile sabit olan affa mazhariyeti var, artık söz seylemeye kimsenin hakkı olamaz.
2- Bedir savaşına katılmayışı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri gereğidir, kendi isteği değildir. Bu emir de, hanımının hastalığı sebebiyledir. Resulullah'ın kerimeleri hastadır, bakıma muhtaçtır. Hz. Osman'ı bu seple geride bırakmıştır. Hatta Hakim'in bir rivayetine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Rukiyye ile ilgilenmeleri için Osman'ı ve Üsame İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'i geride bırakmıştır. Zeyd İbnu Harise zafer müjdesini getirdiği sıralarda. Rukiyye (radıyallahu anhümâ), yirmi yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir.
3- Bey'atu'r-Rıdvan'a katılamayışı da meşru bir sebebe dayanmaktadır. Resulullah onu Mekke'ye göndermişti. Bu gidiş resmi bir tavzif idi; Mekkelilere, müslümanların savaş için değil, umre için geldiklerini anlatacaktı. Hz. Osman Mekke'de tevkif edildi, vaktinde geri dönemedi. Bu sırada müslümanların kampında Hz. Osman'ın öldürüldüğü ve müşriklerin harbe girişecekleri haberi şayi oldu. İşte bu şayia üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' harb hazırlığına başladı ve ağaç altında, müslümanlardan, ölmedikçe geri dönüp kaçmayacakları hususunda meşhur bey'at'ı aldı. Şu halde, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiası üzerine aktedilen bir bey'atta onun bulunamayacağı tabiidir.
Bezzâr'ın kaydettiği bir rivayetten öğrendiğimize göre, Abdurrahman İbnu Avf da bir ara mezkur üç meseleyi zikrederek. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ı itab etmek ister. Hz. Osman, kaydedilen manada açıklamalar yaparak Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'a cevap verir. Hatta Bey'atu'r-Rıdvan'la ilgili olarak "Resulullah'ın solu, hakkımda, benim sağımdan daha hayırlıdır" der.[130]

?4401 ?3? ??? ??????????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????:]????? ????????? ?????? ?????? ????? ??? ???????? # ??????? ??????? ????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ?? ???????? ??????? # ??????????? ?? ???????? ????????: ??? ????? ????????? ??? ?????? ?????? ????????? ???????????[. ????? ???????.

3. (4401)- Abdurrahman İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ceyşü'l-Usre'yi (Tebük'e gidecek orduya) techiz ettiği sırada bin dinar getirdi ve Resulullah'ın kucağına döktü. Aleyhissalâtu vesselâm, parayı kucağında (eliyle karıştırıp) altüst etti ve şöyle dedi:
"Bugünden sonra Osman'a, (her ne) yapsa zarar vermeyecektir!" Ve bu sözü iki sefer tekrar etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3702).][131]

AÇIKLAMA:

Hadisin sonunda geçen "..Osman her ne yapsa zarar vermeyecek" sözü "Her ne günah işlerse zarar vermeyecek" demektir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı zamanlarda yapılan amelin az da olsa fevkalede kıymetli ve Allah'ın rızasına vesile olacağını belirtme sadedinde bu çeşit ifadelere yer vermiştir. Huneyn gazvesinde gece nöbeti tutan Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevi için de: "Bu hizmetten sonra, hiçbir (hayırlı) amel yapmasan da cennet sana vacib oldu" buyurmuştur (4289 numaralı hadiste geçti). Keza Hatib İbnu Ebî Beltea' ya, Hz. Ömer tarafından ihanet olarak değerlendirilen davranışına rağmen, Bedir gazisi olması sebebiyle: "Belki de Allah Bedir gazilerinin haline muttali oldu da: "Artık dilediğinizi yapın, ben sizi affettim!" buyurdu" demiştir.
Zaten Hz. Osman Aşere-i Mübeşşere'dendir. Yani sağlıklarında cennetle müjdelenmiştir.[132]

?4402 ?4? ???? ?????????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????:]???????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ??????: ??? ??????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????????????? ?? ??????? ??????. ????? ????? ???? ????????. ?????? ????????? ??????: ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ????????????? ?? ??????? ?????? ????? ????? ???? ????????. ?????? ????????? ???? ???????? ??????: ??? ??????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ?????????? ????????????? ?? ??????? ??????. ????? ?????? ??????? ??????? ?????? #
???????? ???? ??????????? ?????? ???????: ??? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

4. (4402)- Abdurrahman İbnu Habbab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ceyşü'l-Usre'yi techiz ederken şahid oldum.Osman İbnu Affân (radıyallahu anh) kalktı ve:
"Ey Allah'ın Resulü! dedi, yüz deve çuluyla, semeriyle Allah rızası için (bağış olarak) bendendir!"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ordu için bağış, yapmaya tekrar teşvikte bulundu. Osman yine kalkıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Çuluyla, semeriyle ikiyüz deve Allah rızası için bendendir!" dedi. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ordu için bağışta bulunmaya yine teşvikte bulundu. Osman tekrar kalktı ve:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Benden üçyüz deve çuluyla, semeriyle Allah rızası için bağışımdır!"
Abdurrahman der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı minberden inerken gördüm, hem iniyor, hem de:
"Bu hayırdan sonra, Osman'ın yapacağı (kötü amel) aleyhine olmaz!" diyordu." [Tirmizî, Menâkıb, (3701).][133]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Osman'ın Allah yoluna bağışlamada ne kadar cömert olduğunu ifade ettiği gibi, bu çeşit bağışların ne kadar makbul ve mağfirete vesile olduğunu da ifade etmektedir. Yapılan bağış bazan geçmişteki günahların affını sağladığı gibi, gelecekte işlenecek günahların affına da yetebilmektedir. Hadisi şöyle yorumlayan da olmuştur. Bu "Bağıştan sonra, farz dışında hiçbir nafile amel yapması gerekmez. Zira bu ameli, yapacağı bütün nafilelere bedeldir." Keza hadiste, Hz. Osman'ın hüsn-i hatimeye mazhar olacağının müjdesi de görülmüştür.[134]

*** HZ. ALİ İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)**

?4403 ?1? ???? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??????? ??????
?????? ?"???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (4403)- Hz. Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) pazartesi günü gönderildi. Hz. Ali (radıyallahu anh) da salı günü namaz kıldı." [Tirmizî, Menâkıb, (3730).][135]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler, bu hadise dayanarak Hz. Ali'nin erkeklerden müslüman olanların ilki olduğunu söylemişlerdir.[136]

?4404 ?2? ??? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ?????? ????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????. ??????: ??????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????. ?????? ??????? ?????? #: ????? ???? ?? ????????? ???Œ??????[. ????? ??????? .

2. (4404)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashabının arasını kardeşlemişti. Hz. Ali (radıyallahu anh) yanına geldi ve:
"Ashabınızın arasını birbirleriyle kardeşlediniz, ama beni kimseyle kardeşlemediniz!" dedi. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen dünyada da ahirette de benim kardeşimsin!" buyudular." [Tirmizî, Menâkıb, (3722).][137]

?4405 ?3? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ????????? ???????[. ????? ??????? .

3. (4405)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Ben kimin dostu (mevlası) isem, Ali de onun dostudur." [Tirmizî, Menâkıb, 3714).] [138]

?4406 ?4? ??? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ????:]??????? ???????? # ???????? ?????? ?????? ????? ?? ???????? ???????. ?????? ??? ??????? ??????: ??????????? ?? ?????????? ?????????????? ??????: ???? ??????? ??? ??????? ?????? ??????????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

4. (4406)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük seferine çıkınca Hz. Ali'yi geride (Medine'de) bırakmıştı.
"Ey Allah'ın Resulü, siz beni çocukların ve kadınların arasında mı bırakıyorsunuz?" dedi (kalmak istemedi). Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen, Hz. Harun'un, Hz. Musa yanında aldığı yeri, benim yanımda almaktan razı değil misin? Şu farkla ki, benden sonra peygamber yok!" buyurdular." [Buhârî, Megâzî 78, Fezailu'l-Ashâb 9; Müslim, Fezailu'l-Ashab, 31, (2404); Tirmizî, Menâkıb, (3731).][139]

?4407 ?5? ??? ????? ????? ????????:]????? # ?????? ????????: '????????? ?????????? ????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????. ?????: ??????????? ???????? ????? ??????: ???????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????. ??????? ???? ???????. ???????? ?? ??????????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ????????. ?????: ???????? ???????? ????? ?Œ????? ????????? ?????? ??????????? ?????????????? ????? # ???????? ??????????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ??????. ??????: ?????????? ?????? ??????[. »?????????« ??? ?? ????? .

5. (4407)- Müslim ve Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber günü buyurdular ki:
"Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, O, Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever."
Ravi devamla der ki: "Bu söz üzerine (beni mi seçer ümidiyle, (aleyhissalâtu vesselâm)'a görünmek için) boyunlarını uzattılar. Ama o:
"Bana Ali (radıyallahu anh)'ı çağırın!" buyurdular. Ali getirildi ama gözlerinden rahatsız idi. Hemen gözlerine tükürdü ve sancağı ona verdi. Allah Teala Hazretleri onun eliyle fethi müyesser kıldı."
Ravi devamla der ki: Şu ayet indiği zaman "Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı çağıralım..." (Al-i İmran 61) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hemen Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i (radıyallahu anhüm ecmâin) çağırdı ve:
"Allahım, bunlar benim ailemdir" buyurdu." [Müslim, Fezailu'l-Ashab 32, (2404); Tirmizî, Menakıb, (3726).][140]

AÇLIKLAMA:

1- Rivayetin birinci kısmında, Hayber'in fethi sırasında zuhur eden fezail-i Ali (radıyallahu anh) açıklanmaktadır.
Resulullah'ın teyidi ile Hz. Ali:
* Allah ve Resulünü samimyetle sevmektedir.
* Allah ve Resulü de onu sevmektedirler. Bu ne büyük bir mazhariyettir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle bir vak'aya şehadeti bir kulun dünyada elde edebileceği nimetlerin makamların en büyüğü olsa gerektir. Bir tane dünya olsa, hepsinin bin yıllık saltanatı verilse bu mazhariyetin binde birine değmez. Çünkü dünyevi olanlar fanidir, ne kadar çok da olsa, büyük de olsa, müddeti uzun da olsa fanidir, sonunda bir katre serap olmaktadır.
* Hayber'in fethi Hz. Ali'nin eliyle müyesser olmuştur. Bununla ilgili bir kısım teferruat 4268 numaralı hadisin sonunda geçti. Burada şunu belirtmekte fayda var: Hayber'in fethi sırasında sancağın Hz. Ali'ye verilmesi hadisesi Ashab nazarında mühim bir vak'adır. Çünkü bu, Allah ve Resulünün o kimseyi sevdiğinin delili olmaktadır. Çünkü, bu önceden haber veriliyor. Binler dünya saadetine bedel olan bu mazhariyete ermek ümidiyle herkesin, başını uzattığı belirtilir. Hz. Ömer de vak'ayı anlatır ve der ki: "O güne kadar komutanlığı hiç arzu etmediğim halde, o gün acaba sancağı bana mı verir diye ümitlenerek, Resulullah'a görünmek için başımı ileriye doğru uzattım."
* Hadisin ikinci kısmında, Hz. Ali'nin bir başka fazileti beyan edilmektedir. Hz. Ali ve evladı. Hz. Peygamber'in evlatları hükmündedir. Şöyle ki: Bu ayet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Necrân'dan gelen hıristiyanlar vesilesiyle nazil olmuştur. Bu hey'etle birkaç gün müzakereler edilmiş, Hz. İsa'nın şahsiyeti, peygamberliği hususlarında açıklamalar yapılmış, en sonunda onlara bu ayetle mübahale teklif edilmiştir. Yani, şayet bütün bu açıklamlara rağmen Hz. Muhammed'in risaletinin hak olduğuna kanaat getiremediyseniz, gelin elbirliğiyle Allah'a dua edelim, kim haksızsa Allah'ın, onlara bela indirmesini taleb edelim. Ayetin tamamı şöyle: "Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa, de ki: "Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!" (Al-i İmran 61).
Şu halde Resulullah'ın bu ilahi çağrıya hemen icabet zımnında Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'in ellerini tutması, bu sayılanların -ki Ali dahil- Resulullah'ın çocukları yerine geçtiğini ifade eder. Bu durum Hz. Ali için şereflerden bir şereftir, (radıyallahu anh).[141]

?4408 ?6? ??? ????? ???? ???????? ????:]???????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????: ????????? ????? ????????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ?'????? ????? ??? ? ????????? ??? ???????? ??? ?????????? ??? ????????[. ????? ???? ???????? ??????????.»??????????« ????? ?????: ??????? ????????? ????????????? ???????: ???????????.?»????????« ???????? ??????????.?»??????????« ????? ?????? ???? ?????.??»????????« ????? .

6. (4408)- Zirr İbnu Hubeyş (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın şöyle söylediğini işitim. "Daneyi açan, canlıları yaratan Zât-ı Zülcelal'e yeminle söylüyorum: Ümmî peygamberim (aleyhissalâtu vesselâm), bana şu hususu garantiledi: "Beni mü'min olan sevecek, münafik olan da bana buğzedecektir." [Müslim, İman 131, (78); Tirmizî, Menâkıb, (3737); Nesâî, İman 20, (8, 117).] [142]

AÇIKLAMA:

1- Daneyi açan, tohumlardan filizi çıkaran demektir. Her gün seyrettiğimiz bu hadise, bize tabii ve normal gelir. Aslında büyük bir mucizedir. Basit bir danecik toprağa atılınca bazı kimyevi muamele geçirdikten sonra bir ağacın fabrikasını kendi kendine kurup ondan sonra yaprak, kereste, meyve, renk, koku, tad ve neler neler imal etmeye başlıyor. Bütün bu harikalar "danenin açılması" hadisesinin neticesidir. Bu sebeple Hz. Ali bu hadisenin sahibi Allah'a yeminle söze başlıyor. Esasen bir ayet-i kerimede Cenab-ı Hak: "Tohum ve çekirdekleri açan" diye tanıtılmaktadır (En'am 95).
2- Neseme, can taşıyan her şeye denmektedir. Öncelikle insan ve hayvan gibi mahlukat anlaşılır.
3- Ümmî, "umm"e yani anneye mensup demektir. Bununla okuma yazma bilmemek kinaye edilmiştir. Çünkü insan annesinden doğunca okuma yazma ve hiçbir şey bilmez. Bu hususu ayet-i kerime de teyid eder: "Allah sizi annelerinizin karnından hiçbir şey bilmez olduğunuz halde çıkardı ve şükrediniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi" (Nahl 78), Resulullah'ın ümmi olmasına rağmen Kur'an gibi bir kitap getirmesi, geçmiş ve gelecekten ve kâinatın mahiyetinden doğru, değiştirilemez, yanlışlığı idia ve ispat edilemez haberler vermesi, O'nun en büyük mucizelerinden sayılmıştır.
4- Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı sevmek veya buğzetmek iman ve nifak alameti sayılmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığı, damadı olması İslam'a bunca hizmetleri, Resulullah ve diğer büyük sahabilerin takdirlerinden sonra onu sevmemek, nifaktan, küfürden başka neye delalet edebilir? Asırların gerisinde kalmış öyle bir zatı sevmek de ancak iman sebebiyledir. Sözgelimi, Hint ve ya Çin tahrini ilgilendiren büyük şahıslara karşı "kin" ve "sevgi" duymayız, belki takdir ifade edebiliriz. Öyleyse kendimizle ilgi kurduklarımıza sevgi veya buğz hissederiz. Bu açıdan Hz. Ali'ye hissedeceğimiz sevginin imandan, buğzun da nifaktan gelmesi, inkârı mümkün olmayan bir hakikatın ifadesidir.[143]

?4409 ?7? ??? ???? ????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ????????? ???????????. ?????? ????????: ?????? ?????? ????????? ???? ????? ???????. ??????: ??? ????????????? ???????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ???????.???? ???? ????: »?????? ?????? ??????????« ??? ???????? ??? ?????? ??? .

7. (4409)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Taif günü Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı çağırdı ve onunla hususi konuşma yaptı. (Bu görüşme o kadar uzadı ki) halkın: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) amcasının oğluyla görüşmesini uzattı" dedi. (Resulullah bunu işitince):

"Onunla hususi görüşmeyi ben (kendi arzumla) yapmadım. Allah(ın arzusu ve emri ile Resulü) yaptı" açıklamasında bulundu." [Tirmizî, Menâkıb, (3728).][144]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Tâif seferi sırasında Hz. Ali ile hususi şekilde fikir alışverişi yapar. Bu başbaşa görüşmesi, mutadın fevkinde ve dikkatleri çekecek kadar uzar ve bazılarının "Amcasının oğluyla konuşmasını uzattı" demesine sebep olur. Dikkat edersek bu dedikodu da bir rahatsızlığın ifadesi var: Resulullah'ı, amcasının oğlu ile risalet vazifesini taşıp hususileşen, hususi tarafı ağır basan bir görüşme yapmış olmakla itham var. Bunu sıkça gördüğümüz, her fırsatı aleyhte istismara tevessül eden nifak ehlinin söylemiş olması kaviyyen mümkündür. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'a verdiği "düşüncelerini çekinmeden söyleme terbiyesi"nin sonucu olarak samimi mü'minler tarafından söylenmiş olması da mümkündür. Şu veya bu hangi sebeple söylenmiş olursa olsun, Aleyhissalâtu vesselâm meseleye tavzih getirmiş, bu hususi uzun görüşmeyi risalet vazifesinin gereği olarak yaptığını ifade etmiştir. Ancak bunu ifade ederken ayet-i kerimede geçen bir üslubu ihtiyar etmiştir: "(Ey Habiim, Bedir savaşında müşriklerin her birinin gözüne ayrı ayrı ulaşan bir avuç toprağı) sen atmadın, Allah attı" (Enfal 17). Burada, fiiliyatta atan Resulullah olduğu halde Cenab-ı Hak, rızasına uygun olarak Cebrail'in talimiyle atmış olduğu ve bunun tesirini de bizzat halkettiği için bu atışı kendine nisbet etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm da sırf risalet hizmetini ilgilendiren bir görüşme yaptığını ve hatta Allah'ın irşadı üzerine bu görüşmeye yer verdiğini ima için: "Onunla ben görüşmedim, Allah görüştü" buyurmuştur.
Bu ifadede, Hz. Ali (radıyallahu anh)'la ilgili ortaya çıkan şeref ve menkibe açıktır, (radıyallahu anh).[145]

?4410 ?8? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????. ??????: ? ????????? ‘???? ??? ????????? ???? ??? ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????[. ????? ??????? .

8. (4410)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Berâet (Tevbe) sûresini, (Arafat'ta haçılara tebliğ edilmek üzere) Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'ı göndermişti. Sonra onu çağırarak:
"Bunun, ehlimden olmayan bir kimse ile tebliğ edilmesi muvafik değil!" buyurdu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı çağırarak sûreyi, (Arafat'ta okuması için) ona verdi." [Tirmizî, Tefsir, Tevbe, (3089).][146]

AÇIKLAMA:

Burada, Berâet sûresinin tebliğ edilme vazifesinin Hz. Ali'ye verilmesi gözükmektedir. Hatta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunun, aileme mensup olmayan biri tarafından tebliği muvafik olmaz" buyurmştur.
Bu ne demektir, niçin böyle yapmıştır? sorusu hatıra gelmektedir. Bu hususun anlaşılması için öncelikle Berâet sûresinin, müşriklere bir ültimatom, yani, onlarla yapılan anlaşmaların müddetleri bitince yenilenmeyeceğinin ilanı olduğunu bilmek gerekir. Sûre: "Müşriklerden aranızda antlaşma bulunanlara bir ihtardır" diye başlar ve: "Dört ay müddetle yeryüzünde dolaşın. Ve bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz ve Allah elbette kâfirleri rezil edecektir. Büyük hacc gününde Allah ve Resûlü'nden insanlara şunu ilan edin ki, Allah ve Resûlü müşriklerden uzaktır. Tevbe ederseniz sizin için daha hayırlıdır. Ama yüz çevirirseniz, bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenleri ise acı bir azapla müjdele" (Tevbe 1-3)
Burada antlaşmaların dört ay sonra muteber olmadığı belirtilmekte, tevbe ederek İslâm'a davet edilmekte, gelmeyecek olanlar ise şiddetle tehdid edilmektedir. Müteakip âyette: "Müşriklerden aranızda antlaşma olup da bunu hiç bir şekilde ihlâl etmemiş ve kimseye, size karşı yardım etmemiş olanlar"a antlaşma müddetinin sonuna kadar dokunulmaması emredilmekte, müddet bitince onlar da diğerleri gibi aynı tehdide maruz bırakılmaktadır.
Şu halde günümüz diplomasisinin diliyle tam bir ültimatom olan bir sûre esas itibariyle antlaşmaların nakzını haber vermektedir.
Ülemâ der ki: "Hz. Ebu Bekir'den sonra Hz. Ali'nin gönderilmesindeki hikmet, bir Arap adeti gereğincedir: Bu adete göre, akdi, ancak onu yapan kimse veya aile yoluyla kendinden olan bir kimse bozabilir. Resûlullah bu davranışıyla mezkur âdete uymuş olmaktadır. Bu sebeple: "Onu sadece ben veya benim ailemden biri tebliğ edebilir" buyurmuştur."[147]

*** TALHA İBNU UBEYDULLAH (RADIYALLAHU ANH)**

?4411 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??? ???????? ??? ??????? ??????? ???? ?????? ?‘???? ??????????? ??? ???????? ???? ????????????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

1. (4411)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yeryüzünde (iki ayak üzerinde) yürüyen bir şehid görmek isteyen Talha İbnu Ubeydullah (radıyallahu anh)'a baksın." [Tirmizî, Menâkıb.][148]

?4412 ?2? ??? ??? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ??????? ?????? # ?????? ??????[. ????? ???????.»?????????« ??????? ??????? ???????? ??? ?????? .

2. (4412)- Kays İbnu Ebî Hâzım (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Talha İbnu Ubeydullah (radıyallahu anh)'ın, Uhud'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı himâye ettiği elini kurumuş gördüm." [Tirmizî, Fezâilu'l-Ashab 14.][149]

AÇIKLAMA:

1- Talha İbnu Ubeydullah beş-altı göbek yukarıda neseben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birleşir. Annesi Mekke'de müslüman olup hicret edenlerdendir. Talha (radıyallahu anh) da ilk müslümanlardandır. Resûlullah, daha hicretten önce Zübeyr'le Talha'yı kardeşlemiş, hicretten sonra da Ebu Eyyub el-Ensârî ile kardeşlemiştir. Aşere-i mübeşşeredendir ve şûra üyelerinden biridir. Resûlullah onu, Saîd İbnu Zeyd'le haber toplamak üzere Suriye cihetine çıkardığı için Bedr'e katılamamış, fakat Resûlullah'tan, talebi üzerine ganimetten pay almış, uhrevi sevabı da istemiş, Resûlullah onun da verildiğini müjdelemiştir.
Talha (radıyallahu anh), Uhud savaşının en kritik anında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan ayrılmayarak O'nu müşrik saldırılarına karşı müdâfaa etmesiyle tanınmış ve haklı bir takdire mazhar olmuştur. Buhârî'nin rivayetinde "Kendi sözlerine göre Talha ile Sa'd'dan başka herkesin dağıldığı hengâmda bu ikisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanından ayrılmamışlardır." Rivayetler, Uhud'da Resûlullah'a gelen saldırılara karşı elini gerdiğini, "darbelerin Aleyhissalâtu vesselâm'a bedel onun eline geldiğini", "bir ok isabet ettiğini", "yetmiş küsur isabet aldığını", "(orta) parmağının kesildiğini", "sol el yüzük parmağının dip mafsalından koptuğunu", "sakatlanan bu eliyle Resûlullah'a kalkan yaptığını" te'yid eder. Ayrıca bu savaşta Resûlullah'ı sırtına alarak, daha emniyetli olan bir sekiye çıkarmış, saldırılardan emin kılmıştır. Zübeyr der ki: "Uhud günü Resûlullah'ın iki zırhı vardı. Bir seki'yi atlamak istedi, muvaffak olamadı. Altına Talha'yı yatırıp sırtına basarak sekiyi atladı."
Talha (radıyallahu anh)'ın Kureyşin hukamâsından olduğu söylenmiştir. Cömertliği ve istenmeden bağışlamaları da dikkat çekecek dereceyi bulmuştur. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni, Uhud günü'nde Talhatu'l-Hayr, Usre günü'nde Talhatu'l-Feyyâz ve Huneyn günü'nde de Talhatu'l-Cevvâd diye tesmiye buyurdu." Bu hal onun her savaşta bir başka kahramanlık izhâr ettiğini ifade eder.
Talha (radıyallahı anh), Cemel vak'asında Hz. Ali cephesinde, Hicrî 36 yılında şehid edilmiştir. Mervan İbnu'l-Hakem'in attığı bir okun sebep olduğu kan kaybından ölmüştür. Yaşı ihtilaflıdır. 60-75 arası değişir. Ölümünden yıllar sonra bir zât üç gün üst üste rüyasında Talha'nın: "Benim yerimi değiştirin" dediğini görür. Durumu İbnu Abbâs'a anlatır. Giderler, su akıntılarının kabri açtığını görürler. Vücudunun yeni gömülmüş gibi hiçbir değişikliğe uğramamış olması dikkat çeker. Ebu Bekre'nin evlerinden biri onbin dirheme satın alınarak oraya defnedilir (radıyallahu anh).
Hz. Ali der ki: "Kulağımla işittim. Resûlullah buyurdu ki: "Talha ve Zübeyr cennette benim iki komşumdurlar." [150]

*** ZÜBEYR İBNU'L-AVVÂM (RADIYALLAHU ANH)**

?4413 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? ????????.»???????????« ?????? ?“??????? ????????? ???????????? ????? ?????? ?????????? .

1. (4413)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim ise Zübeyr İbnu'l-Avvâm'dır, (radıyallahu anh)." [Buharî, Fezailu Ashab 13, Cihad 40, 41, 135 Meğazi 29, Haber-i Vahid 2; Müslim, Fezailu's-Sahabe 48, (2415); Tirmizî, Menâkıb, (3746).][151]

AÇIKLAMA:

1- Havari: Kelime olarak elbisenin yıkanıp paklanması manasına gelen tahvir'den gelir. Samimi dost, yardımcı, nâsih (hayrını isteyen= hayırhah) demektir. Hz. İsa'ya iman edip, onun yolunda ölmeye hazır olan gruptakilere de havari denmiştir. Katâde'nin havariyi "Hilafete salih olan" diye açıkladığı "vezir" de dediği rivayet edilmiştir. Kelimeyi halil, halis, nasir diye açıklayanlar da olmuştur.
2- Resulullah, Zübeyr İbbnu'l-Avvam (radıyallahu anh)'a bu iltifatı Hendek savaşı sırasında yapmıştır: "Kim düşman tarafından geçip bize haber getirecek?" diye sorunca, Zübeyr derhal atılarak: "Ben!" der. Aleyhissalâtu vesselâm soruyu üç kere tekrar eder, her seferinde Zübeyr: "Ben!" diyerek atılır. Onun tehlikeli bir vazifeye ısrarla sahip çıkması Aleyhissalâtu vesselâm'ı son derece memnun kılar ve bu memnuniyetini: "Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarim de Zübeyr'dir" iltifatıyla ifade buyurur.
3- Zübeyr İbnu'l-Avvam (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın halası Safiye bintu Abdilmuttalib'in oğludur. Babası da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pakleri Hz. Hatice'nin kardeşi Avvam İbnu Huveylid'dir.
Onbeş yaşında iken müslüman olmuştur. Başka yaşlarda olduğu da söylenmiştir. Her halukarda ilk müslümanlardandır. Hz. Ebu Bekir'den hemen sonra hidayeti bulmuştur, dördüncü veya beşinci müslüman bilinir. Habeşistan'a, Medine'ye hicret edenlerdendir. Aleyhissalâtu vesselâm Mekke'de muhacirler arasını kardeşleyince onu Abdullah İbnu Mes'ud'la kardeşlemiş idi. Medine'deki Ensâr-Muhacir arasında kardeşlemede Zübeyr'i, Seleme İbnu Selâme İbni Vakş ile kardeşledi.
Zübeyr, İslâm'ın büyük kahramanlarındandı. Eşca'u'n nâs yani insanların en şecâatlisi, en cesuru diye ün yapmıştı. İslam'da ilk kılıncı onun çektiği bilinir. Şöyle ki: Hicretten önce, Resulullah'ın müşrikler tarafından yakalandığı haberini işitir. Zübeyr hemen kılıncını çekip halkı yararak Resulullah'ı arar ve Mekke'nin üstünde görür. Aleyhissalâtu vesselâm onu böyle görünce: "Ey Zübeyr ne oluyor?" der Kulağına geleni söyler. Resulullah Zübeyr'e ve kılıncına duada bulunur. Kendi ifadesiyle Resulullah'la beraberlikte "fercine varıncaya kadar" yara almadığı uzvu kalmamıştır. Kureyza gününde Resulullah ondan memnuniyetini: "Annem babam sana feda olsun" diyerek ifade etmiştir. Bu tabiri Resulullah pek nadir kullanmıştı.
Zübeyr (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bütün gazvelere katılmıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Feth, Huneyn, Taif; Bedir'de sarı renkli bir sarık taşıyordu. Resulullah, meleklerin o gün Zübeyr'in simasında olarak savaşa katıldıklarını söylemiştir.
Cemel Vak'asında Zübeyr Hz. Ali karşısında mukatil olarak yer almıştı. Hz. Ali, ona Resulullah'ın: "Sen Ali'yle mukatele edeceksin fakat haksızsın" dediğini hatırlatır. Bunu hatırlayan Zübeyr savaşı terkeder.
Hz. Zübeyr, Hicretin 36. yılında şehid edilir. Öldüğü zaman 67 yaşında idi.[152]

*** SA'D İBNU EBİ VAKKAS (RADIYALLAHU ANH)**

?4414 ?1? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????. ????????? ?????? ?????? ???????: ?????? ??? ??????? ??????? ???? ????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4414)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sa'd (radıyallahu anh)'tan başka kimseye "Annem babam sana feda olsun" dediğini işitmedim. Uhud Savaşında: "Ey Sa'd (okunu) at! Annem ve babam sana feda olsun!" dediğini duydum. " [Buharî, Megazi 18, Cihad 80, Edeb 103; Müslim, Fezailu's-Sahabe 41, (2411); Tirmizî, Menâkıb, (3756).][153]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Ali (radıyallahu anh) "Anambabam sana feda olsun" tabirini, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sadece Sa'd İbnu Ebi Vakas için kullandığını, başka birisi için kullanmadığını ifade eder. Ancak, önceki rivayette Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) için de kullandığı ifade edilmişti. Alimler ihtilafı, "Hz. Ali, Zübeyr için de bu tabiri kulandığını işitmemiş olabilir, bununla kastedilen murad "Uhud savaşında" diye kayıtlamak olabilir" diyerek te'lif etmişlerdir. Zührî, Uhud'da Resulullah'ın "at!.." emri üzerine bir ok attığını rivayet eder.
2- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) Aşere-i Mübeşşere'dendir. Ebu İshak diye künyelenir. Altıncı müslümandan sonra İslam'a girmiştir, dördüncüden sonra olduğu söylenmiştir. Müslüman olduğu zaman 17 yaşındaydı. "Namaz farz edilmeden önce müslüman oldum" dediği rivayet edilmiştir. Ashabın on büyüğünden (sâdât) biridir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın vefat edince yerine halifeyi seçmek üzere vazifelendirdiği altı kişilik şura'nın da üyesidir. Bedir, Uhud, Hendek gibi Resulullah'ın katıldığı savaşların hepsinde hazır bulunmuştur.
İslam'da ilk kan akıtan kimse odur. Allah yolunda ilk oku da o atmıştır. Resulullah'ın annesi Beni Zühr kabilesindendi. Sa'd aynı kabileden olduğu için Sa'd'a Aleyhissalâtu vesselâm, "dayım" demiştir.
Mekke'de namaz ilk emredildiği sırada müslümanlar, dağlarda tenha yerlerde kılarlardı. Bir seferinde bir grup müşrik Sa'd'ı namaz kılarken görürler ve hakaret ederler. O da onlara karşılık verir. Aralarında kavga çıkar. Sa'd bir deve kemiği vurarak bir müşriğin kafasını yarar ve bu, Allah yolunda akıtılan ilk kan olur.
Hz. Ömer, Sa'd'ı İran'a gönderdiği ordulara komutan yapar. Nitekim Kadisiye zaferi onun eliyle kazanılmıştır. Celûla, Medâin şehirlerini o fethetmiş Kufe'yi o kurmuştur. Bilahare Hz.Ömer onu azletmiş ve "Hiyaneti veya aczi sebeiyle azletmediğini" açıklamıştır.
Sa'd, Resulullah'ın: "Allahım, Sa'd'ın duasını kabul et" duasına mazhar olmuş, ondan sonra her duası kabul edimiş, insanlar onun bedduasını almaktan korkmuş ve kaçınmıştır.
Hz. Sa'd, Hz. Osman (radıyallahu anh)'nın ölümü üzerine köşesine çekilmiş, hiçbir muharib hizbe katılmamıştır. Hatta oğlu Ömer ve yeğeni Haşim İbnu Utbe İbni Ebi Vakkas, onu hilafete çağırmışlarsa da kabul etmemiş, selameti tercih etmiştir. O, aradan çekilince Hz. Muaviye (radıyallahu anh), onu ve Abdullah İbnu Ömer ve Muhammed İbnu Mesleme'yi kendi tarafına çekmeyi arzulamış, onlara yazdığı mektuplarla Hz. Osman'ın kanını taleb etmeye davet etmiştir. Hepsi de bu davete uymayıp reddetmeyi uygun görmüştür.
Sa'd, müslüman olduğu ilk günlerde annesiyle yaşadığı bir macerayı şöyle anlatır: "Ben anneme karşı çok saygılı bir kimseydim. Müslüman olduğum zaman (annem bu saygımdan istifade ile beni İslam'dan döndürmek istedi ve):
"Ey Sa'd! Bu yaşamaya başladığın yeni din de ne? Ya bu dinini terkedeceksin, yahut ölene dek yeyip içmeyi bırakacağım!" dedi. Ben kendisine:
"Anneciğim sakın böyle bir şey yapma. Zira ben kesinlikle dinimi bırakamam!" dedim. Yine de o yemeyi içmeyi bıraktı. Bu hal bir gün bir gece devam etti. Sabah olunca bayağı bitkin düşmüştü. Kendisine:
"Allah'a yemin olsun! Senin bin ruhun olsa, hergün birer birer çıkmaya başlasa, ben şu dinimi bu sebeple terkedecek değilim!" dedim Benim bu azmimi görünce, yeyip içmeye başladı. Bu hadise üzerine şu ayet indi, (mealen): "Eğer ilah olduğuna dair hiçbir delil bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna tabi ol. Sonunda dönüşünüz banadır. Yaptıklarınızı ben size haber vereceğim" (Lokman 15).
Sa'd bu ayetin kendisiyle ilgili olarak nazil olduğunu söylerdi.
Sad, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çokça hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerini Sahabe ve Tabiinden pek çok büyükler sonraki nesillere intikal ettirdiler.
Sa'd Hicri 54 yılında, Medine'den yedi mil uzaklıktaki Akik'de vefat etmiştir. Medine'ye omuzlarda getirilmiş, namazını Mervan kıldırmış, Resulullah'ın zevceleri de namaza iştirak etmişlerdir. Oğlu Amir, Sa'd'ın "en son ölen muhacir" olduğunu söylemiştir.[154]

*** SAİD İBNU ZEYD (RADIYALLAHU ANH)**

?4415 ?1? ?? ??? ?? ??? ????? ???:]???????? ??????? ???? ??????
?????? ?????? ????? ???????: ??????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ???? ?"????? ???? ????????? ?????? ??? ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ??? ????????[. ????? ??????? .

1. (4415)- Kays İbnu Hazım anlatıyor: "Said İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyordu ki: "Vallahi ben şu halimi hatırlıyorum: "Allah'a yemin olsun, Ömer İslam'a girmezden önce, beni ve kızkardeşini müslüman olduk diye bağlamıştı. Eğer Osman'a yaptığınız (öldürme işin)den dolayı Uhud dağı yerinden gitse, gitmede haklı idi." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 34, 35, İkah 1.][155]

AÇIKLAMA:

1- Said İbnu Zeyd, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'nın eniştesidir. Burada Hz. Ömer'in, müslüman olmazdan öcne, eniştesine ve kızkardeşine zulmettiği, İslam'dan çevirmek için onlara hakaret ve tezlil olsun diye horlayıcı muameleler yaptığı anlaşılmaktadır. Sadedinde olduğumuz rivayete göre, onlara, köleye yapılan muamelede bulunmuş ve bağlamıştır. Kirmânî'nin hadisten "Said'in ...bizi İslam'a tesbit edip takviye etmişti" demek istediğini anlamış olduğunu belirten İbnu Hacer, bu mananın yanlış olduğunu

belirterek: "Sanki Kirmânî, hadiste geçen "müslüman olmazdan önce" ibaresini dikkatten kaçırmışa benziyor. Zîra Hz. Ömer, henüz kafirken kendisinden "İslam'a tesbit ve takviyenin vaki olması ihtimalden pek uzaktır. Böyle bir iddia zaten vaki olana muhaliftir" der. Hz. Said İbnu Zeyd ve hanımı, Hz. Ömer'den önce müslüman oldular. Esasen rivayetler, Hz. Ömer'in müslüman oluş sebebini, eniştesinin evinde okunan Kur'an'ı işitmesi olarak gösterirler.
2- Said İbnu Zeyd el-Kureyşî, Hz. Ömer'in eniştesi ve amcaoğludur. Ayrıca Said'in kızkardeşi Antike de Hz. Ömer'in nikahlısı idi. Said (radıyallahu anh) ilk muhacirlerdendir. Resulullah onu, Ubey İbnu Ka'b'la kardeşlemişti. Bedr'e katılamadı. Ancak (aleyhissalâtu vesselâm), ganimetten pay vermiş, sevabını da vaadetmiştir. Resulullah'ın onu Şam taraflarına casusluk vazifesi ile göndermiş olduğunu daha önce belirtmiştik (4411). Diğer gazvelerin hepsine de katılmıştır.
Said İbnu Zeyd Aşere-i Mübeşşeredendir. Hata yaparım korkusuyla Resulullah'tan hadis rivayet etmekten kaçınmıştır. Pek az rivayeti vardır. Onun yaptığı bir rivayet şudur: "Kim malını müdafaa ederken öldürülürse şehiddir."
Said, duası makbullerdendi. Ervâ Bintu Üveys onu Medine valisi Mervân İbnu'l-Hakem'e: "Arazime tecavüz etti" diyerek şikayet etmişti. Mudafaada Said: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Kim bir karışlık arazi gasbederse Kıyamet günü o arazi, yedi kat altıyla boynuna dolanır" dediğini işittim. Bunu işitmiş olan beni, arazi gasbı mı zannediyorsunuz? Allahım, eğer şu kadın yalancı ise gözlerini kör etmeden canını alma, kabrini de kuyusunun içinde kıl!" diyerek beddua eder. Kadın bir müddet sonra kör olur ve evinde yürürken kuyuya düşer ve orasını ona kabir yaparlar. Bundan sonra Medine'de şöyle demek adet olmuştur: "Allah Erva'yı kör ettiği gibi seni de kör etsin."
Said İbnu Zeyd Yermuk savaşına ve Şam şehrinin (Dımeşk) kuşatılmasına iştirak etmiştir. Aşere-i Mübeşşere'nin, savaşta Resulullah'ın önünde, namazda hemen arkasında olduğu belirtilir.
Said İbnu Zeyd, hicretin 50. veya 51. yılında 70 küsur yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir. Medine'nin banliyösü sayılan Akik'de 58. Hicri senesinde öldüğü de söylenmiştir. Abdullah İbnu Ömer yıkamış, tahnit etmiş ve namazını kıldırmıştır.[156]

*** ABDURRAHMAN İBNU AVF (RADIYALLAHU ANH)**

?4416 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????:]????? ??????? ?????? # ??????????: ???? ????????? ???????? ????????? ???? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??? ????????????? ?????????????. ????? ??????? '??? ???????? ???? ????????????????: ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ??????????? ??????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????????????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ???? ???????? ???? ???????????????? ???? ??????: ???? ???????????????? ?????????? '????????? ????????????? ??????? ???????????????? ?????[. ????? ??????? ?????.»?????????????« ??? ???? ?? ????????.

1. (4416)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) hanımlarına:
"Ölümümden sonra beni üzecek şeylerden biri de sizin meselenizdir. Size ancak sıddîk (Hz. Aişe der ki yani mutasaddık) ve sabırlılar tahammül edebilir" der.
Hz. Aişe devamla, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman'a dedi ki: "Allah senin babana cennetin selsebil çeşmesinden içirsin."
İbnu Avf, Ümmühatu'lmü'minin'e tasadduk edenlerdendi, kırkbin dirheme satılan bir bahçe tasadduk etmiş idi. [Tirmizî, Menakıb, (3750).][157]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vefatından sonra kendisini kederlendirecek durumlar arasında zevcelerinin durumlarını da saymaktadır. Çünkü onlar, dünya hayatı ile ahiret hayatından birini tercihte muhayyer bırakıldıklarında, ahiret hayatını tercih etmişlerdi. Bu sebeple onlara maddi bir miras bırakmamıştı.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), zevcelerinin maddi ihtiyaçlarını temin yüküne, aza rıza gösterip çoğu vermek suretiyle nefsin muhalefetine, sabırlı olanlardan başka kimsenin tahammül edemeyeceğini belirtmektedir.
3- Rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ı takdir etmekte, cennetteki Selsebil adlı çeşmenin suyundan içmesi için dua etmektedir. Çünkü o, Ümmühâtu'lmü'minin'e cömert davranmıştır. Hususen kırkbin dirheme satın aldığı bir bahçeyi bağışlamıştır.
4- Abdurrahman İbnu Avf da Aşere-i Mübeşşeredendir. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Cahiliye devrinde adının Abdu Amr veya Abdu'l-Ka'be olduğu belirtilir. Onu Abdurrahman diye Aleyhissalâtu vesselâm tesmiye buyurmuştur. Fil yılından on sene sona doğmuştur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Daru'l-Erkâm'a girmezden önce müslüman olmuştur. İslam'a ilk giren sekizler ve Hz. Ebu Bekr'in eliyle hidayete eren beşler arasında yer alır. Ayrıca ilk muhacirlerdendi. Önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye hicret etti. Resulullah onu Sa'd İbnu Rebi ile kardeşlemişti. Bedir, Uhud ve sonaki bütün gazvelerde Aleyhissalâtu vesselâm'la hazır bulundu. Resulullah, onu Dümetu'l-Cendel'e Kelb kabilesine gönderdi, mübarek elleriyle sarığını sarıp ucunu iki omuzu arasında sarkıttı ve: "Fetihte bulunursan kralın kızıyla evlen" buyurdu.
Abdurrahman İbnu Avf, Hz. Ömer'in, kendinden sonra halife seçmeleri çin tayin ettiği altı kişilik istişare heyetinden biri idi. Bir sefer sırasında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun arkasında namaz kılmıştır.
Uhud savaşında 21 adet yara aldığı belirtilir. Ayağından aldığı bir yara sebebiyle topallamıştır.
Abdurrahman İbnu Avf zengin ve sehavetli idi. Bir günde otuz köleyi azad etmiştir. Sa'd ile kardeş kılınınca Sa'd kendisne: "Malım var aramızda ortaktır, iki hanımım var, bak dilediğini senin için boşayayım!" der. Abdurrahman: "Allah malını da ehlini de sana mübarek kılsın, sen bana çarşıyı göster!" der.
Kısa zamanda kazandıklarıyla düğün yapar. Zamanla servetini artırıp zengin olur. Öyle ki, bir seferde yediyüz deve onun adına buğday taşır. Bir gün Ümmü Seleme'nin yanına girip: "Valideciğim, malın çokluğunun beni helak etmesinden korkuyorum" der. O da: "Oğulcuğum Allah yolunda harca!" tavsiyesinde bulunur. Büyük bir yük kervanının Medine'ye gelmesi vesilesiyle Resulullah'ın: "Abdurrahman cennete emekleyerek girecek" sözü kulağına gelince, yiyecek yüklü yediyüz devenin hepsini yüküyle birlikte tasadduk eder. Onun, Resulullah'ın sağlığında bir seferinde 4 bin, bir seferinde 40 bin, bir başka seferinde yine 40 bin dinar tasadduk ettiğini, sonra iki ayrı seferde beşer yüz adet atlıyı Allah yolunda donattığı, bütün bu serveti ticaretle elde ettiği belirtilir.
Hz. Ömer vefat edince, şura'ya: "Kim kendini adaylıktan çıkarıp halife seçecek?" Kimse cevap vermeyince: "Ben adaylıktan çekiliyorum!" der ve birisini seçme işini üzerine alır. Birkaç gün çalışmadan sonra Hz. Osman'ı seçer ve ilk defa ona biat eder.
Hz. Halid İbnu Velid'le Abdurrahman İbnu Avf atışırlar. Halid (radıyallahu anh): "Yani bizden önce müslüman oldun diye bize büyüklük mü taslıyorsunuz?" der. Bu söz Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşınca:
"Ashabımı bana bırakın! Ruhumu yed-i kudretinde tutan zat'a yemin olsun! Vallahi sizden biri Uhud miktarınca altın tasadduk etse, bu onların (evvelkilerin) infak ettiği bir ve hatta yarım müdd'üne denk olmaz" ferman eder.
Abdurrahman İbnu Avf, Hicrî 31 yılında Medine'de yetmişbeş yaşında olduğu halde vefat eder. Ölünce ellibin dinar Allah yolunda bağışlanmasını vasiyet etmiştir. Ayrıca Bedir Ashabından her birine dörtyüz dinar verilmesini de vasiyet etmiştir. O zaman Bedir Ashabından yüz kişi hayatta idi. Hz. Osman dahil, hepsi bunu alır. Bir diğer vasiyeti de Allah yolunda bin at bağışı idi.
Geride kalan malı pek fazla idi. Bu meyanda külçe altın vardı, baltalarla kırılmış, kıranların elleri kabarmıştı. Kırda otlayan bin devesi, yüz atı ve üçbin koyunu vardı.[158]

*** EBU UBEYDE İBNU'L-CERRAH (RADIYALLAHU ANH)**

?4417 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????? ?'????? ???? ?????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????[.

1. (4417)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her ümmetin bir emini vardır. Bizim eminimiz, ey ümmet, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)'tır."[159]

?4418 ?2? ??? ????? ?????:]???? ????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ??????? ????? ??????????? ?????????? ???'????? ??????? ?????? ?????????? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ??????: ???? ?????? ????? ?'?????[. ????? ??????? ???????? .

2. (4418)- Müslim'in bir rivayetinde: "Yemenliler (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Bizimle birlikte birisini gönder de bize sünneti ve İslam'ı öğretsin!" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)'ın elinden tutup:
"İşte bu, ümmetin eminidir!" buyurdu." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 21, Megazî 72; Müslim, Fezâilu'l-Ashab 53, 54, (2419).][160]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Ubeyde (radıyallahu anh)'ın ismi Amir ibnu Abdillah İbni'l-Cerrah'tır. Yedi göbek yukarıda Resullah'la birleşir.

2- Emin, güvenilen kimse demektir. Resulullah'ın mümtaz vasıflarından biridir. Cahiliye devrinde Muhammedü'l-Emin olarak şöhret yapmış idi. Aleyhissalatu vesselâm, Ashabını galib vasıflarıyla tesmiye etmiştir. Diğerleri de emin olmakla beraber, emanet Ebu Ubeyde'de galebe çaldığı için onu da bu suretle tesmiye ve taltif buyurmuştur.
3- Müslim'in bir rivayetinde "Ehl-i Yemen'e bedel Ehl-i Necran denmiştir. Burada ya Necran'ın Yemen'e yakınlığı sebebiyle, ravi tarafından yapılan bir tasarrufla aynı yer kastedilmekle birlikte, iki ayrı isim zikredilmiştir, yahut da iki ayrı hadise mevzubahistir. Ancak İbnu Hacer, önceki ihtimali müreccah bulur.
4- Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anh) Aşere-i Mübeşşere' dendir. Bedir, Uhud ve diğer bütün gazvelere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte katılmıştır. Bu da ilk müslümanlardandır. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmiştir, el-Kavi el-Emin diye çağrılırdı. Medine'ye hicret edince, Aleyhissalâtu vesselâm onu Ebu Talha el-Ensarî ile kardeşlemiştir.
Resulullah öldüğü gün, yerine bir halife seçilmesi meselesinde, Hz. Ebu Bekr; "Sizin için şu iki şahıstan şahsen razıyım; Ömer İbnu'l-Hattab ve Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah" diyerek onu da aday göstermişti.
Şam şehrini fethetmek üzere Suriye'ye yürüyen ordu komutanlarından biri Ebu Ubeyde idi. Hz. Ömer halife olur olmaz Halid İbnu Velid'i azletti, Ebu Ubeyde'yi komutan tayin etti. Halid vazifeyi devrederken orduya:
"Size bu ümmetin emini komutan oldu!" buyurdu. Ebu Ubeyde de:
"Resulullah'ın: "Halid Allah'ın kılınçlarından bir kılınçtır" dediğini işittim" buyurdu.
Ebu Ubeyde Bedir savaşında babasıyla karşılaşır ve babasının üzerine üzerine geldiğini farkeder. İlk başta babasından kaçınmaya çalışırsa da bilahare mukabele eder ve öldürür. Bu hadise üzerine şu mealdeki ayet nazil olur. "Allah ve ahiret gününe iman eden hiçbir kavmin Allah ve Resulü'ne düşmanlık edenlere sevgi beslediğini göremezsin, isterse onlar babaları, evlatları, kardeşleri yahut aşiretleri olsun. Allah onların kalplerine imanı yerleştirmiş ve kendi tarafından bir nur ile kuvvetlendirmiştr. Ahirette de onları içinde ebediyyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'a tabi olan gruptur. Haberiniz olsun ki, Allah'a tabi olanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendisidir" (Mücâdele 22).
Hz. Ömer (radıyallahu anh) Şam'a geldiği zaman, oradaki ordunun komutanı olan Ebu Übeyde'nin evine uğrar. Evini fevklade bir sadelik içinde bulur. Sadece kılıncı ile kalkanından başka bir şey göremez.
"Evine biraz eşya temin etseydin!" der. Ebu Ubeyde:
"Ey Emir elmü'minin, eşya bizi gündüz uykusuna atar!" cevabını verir. Ebu Ubeyde'nin (Allah'a vereceği hesaptan korktuğu için): "Bir koç olmayı, sahibim tarafından kesilip etimin yenilmesini, suyumdan da çorba yapılmasını ne kadar isterdim" dediği rivayet edilmiştir.
Ebu Ubeyde, Betyu'l-Makdis'te namaz kılmak arzusuyla yola çıkar. Ürdün'ün Fıhl denen mevkiinde Hicrî 18 yılında ellisekiz yaşında olduğu halde vefat eder. İmvas taununda öldüğü de kuvvetli bir rivayettir. Öleceği sırada yerine Hz. Muaz'ı tayin eder, (radıyallahu anhüma).[161]

*** ABBAS İBNU ABDİLMUTTALİB (RADIYALLAHU ANH)**

?4419 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? [. ????? ???????.»?????????« ???????? .

1. (4419)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana eziyet vermiştir. Şurası muhakak ki, kişinin amcası babası yerindedir." [Tirmizî, Menakıb, 37 64).][162]

?4420 ?2? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????????: ??? ????? ???? ????? ??????? ?‘???????? ?????? ????? ?????????? ????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ??????????. ?????: ??????? ?????????? ?????? ??????????? ???????. ????? ?????: ?????????? ??????? ???????????? ????????? ?????????? ????????? ??????????? ? ????????? ???????. ?????????? ????????? ?? ????????[. ????? ??????? .
???? ???? ?? ?????:]????????? ?????????? ????????? ?? ????????[.

2. (4420)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Abbas (radıyallahu anh)'a dedi ki:
"Ey amcam, pazartesi sabahı bana sen ve oğlun beraber gelin size dua edivereyim. Allah bu dua bereketine, sana da oğluna da hayırlar halketsin!"
İbnu Abbâs devamla der ki: "Abbâs gitti, biz de beraberinde gittik. (Resulullah) hepimize bir kîsa örttü; sonra da şöyle dua buyurdu:
"Allahım! Abbas'ı ve oğlunu mağfiretine erdir, öyle bir mağfiret ki zahiri batınî bütün günahlarına ulaşıp temizlesin, hiçbir günah hariç kalmasın. Allahım, ona çocuğu sebebiyle ikram et." [Tirmizî, Menakıb, (37 66).]
Rezin bir rivayette şu ziyadeyi kaydetti: "Hilafeti onun neslinde baki kıl."[163]

?4421 ?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ???? ????????? ???????? ????? ? ????????? ?????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (4421)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Horasan'dan siyah bayraklar çıkacak. Bu bayrakları hiçbir şey geri çeviremeyecek ve mutlaka İlya'ya (Küdus şehrine) dikilecek." [Tirmizî, Fiten 79, (2270).][164]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Abbas (radıyallahu anh)'la ilgilidir. Birinci hadisin vürudu, Tirmizi'de bir sebeple izah edilmektedir: "Bir gün, Resulullah'ın amcası Abas (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına öfkelenmiş bir halde girer. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Seni öfkelendiren sebep nedir?" diye sorar. Abbas (radıyallahu anh):
"Kureyş'in bizimle alıp veremediği nedir? Aralarında karşılaştıkları zaman birbirlerini güler yüzle karşılarlar, bizimle karşılaştıkları zaman suratları bin parça" der. Bu duruma Aleyhissalâtu vesselâm da öfkelenir. Öyle ki öfkeden yüzü al al olur ve şöyle buyurur:
"Nefsimi elinde tutan Zat'a yemin olsun! Siz Allah ve Resulü için sevmedikçe hiç kimsenin kalbine iman girmez!"
Sonra devamla der ki:
"Ey insanlar, bilin ki: Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana da eziyet etmiş olur. Zira, kişinin amcası baba yerindedir."
Şârihler, bu hadisin vürud sebebi olarak Kureyş'in kıskançlığını zikrederler. Ebu Cehil gibi bir takım kimseler, Abbas (radıyallahu anh)'la karşılaşınca Hak Teala'nın onlara lutfetmiş olduğu şerefi çekemeyerek, hased ediyorlar ve surat asıyorlardı. Birbirlerine izhar etikleri güleryüzden onları mahrum bırakıyorlardı. Nitekim bir seferinde Ebu Cehil bu hasedini şöyle ifade etmişti:
"Beni haşim, Ka'be'yle ilgili hizmetlerden raye ve sikayeyi, nübüvvet ve risaleti alınca geride kalan diğer Kureyşlilere daha ne kaldı?"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'min olanların Allah ve Resulü için amcasını (ve diğer yakınlarını) sevmek zorunda olduklarını, imanla onlara buğzun bir arada bulunamayacağını ifade buyurur. Esasen ??????????? ??????? ???? ???????????? ?? ????????? ayetinde taleb edilen "sevgi"yi, alimler, "Âl-i Beyt'e gösterilecek sevgi" olarak da anlamışlardır. Öyleyse mü'min, bir emr-i ilahi olarak Âl-i Beyt'i sevmekle mükelleftir. Dolayısıyla Al-i Beyt'i Allah ve Resulü için sevmeyenlerin kalbinde gerçek iman yoktur.
2- Rezin'in ilave ettiği hadisle ilgili olarak Türbüşti der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu sözüyle, onların kendi yakınları olduğuna, onların, tek bir kisanın örttüğü tek bir nefis durumunda olduklarına işaret etmiştr. Duasıyla da Cenab-ı Hak'tan onlara rahmetini saçmasını taleb etmiştir. Resulullah onların üzerine tek bir kisa örtmekle, onları dünyada Allah'ın kelamını îla ve Resulü'nün davasına yardım için tek bir bayrak altında toplayacağına, ahirette de tek bir sancak altında toplanacaklarına işaret etmiştir."
3- Abbas İbnu Abdulmuttalib (radıyallahu anh), Resulullah'a peygamberliğinin bidayetinden itibaren yardım eden yakınlarından biridir. Künyesi, Ebu'l-Fadl'dır. Anesi Nüteyle Bintu Cenab'tır. Rivayete göre, bu kadın Ka'be'ye örtü diken ilk Arap kadınıdır. Küçük oğlu Abbas kaybolur, "Bulunduğu takdirde Ka'be'ye örtü dikeceğim" diye adakta bulunur. Abbas ortaya çıkınca adağını yerine getirir.
Hz. Abbas, Resulullah'tan iki veya üç yaş büyüktür. Cahiliye devrinde Abbas, Kureyş'in reisi idi. Mescid-i Haram'ın imaret ve sikayet hizmetleri de ona terettüp ediyordu.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'lilerle yaptığı Akabe bey'atında hazır bulundu, akdin gerçekleşmesinde katkısı oldu. Halbuki o sıralarda henüz müşrikti. Bedir savaşına zorla getirildi. Müslümanlar esir aldılar. Onun bağı sıkı idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), o gün amcasının durumu sebebiyle uyuyamadı. Sebebi sorulunca:
"Abbas'ın inltileri sebbebiyle!" dedi. Biri kalkıp bağlarını gevşetiverdi. Resulullah diğer esirlerin bağlarını da gevşettirdi.
Abbâs (radıyallahu anh), esaretten kurtulmak için fidye ödedi. Ayrıca iki yeğeninin, Akil İbnu Ebi Talib ve Nevfel İbnu'l-Haris'in fidyelerini de ödedi. Bundan sonra da

müslüman oldu. Bazıları hicretten önce müslüman olduğunu, ancak müslümanlığını gizlediğini, Meke'de kalıp müşriklerle ilgili haberleri Resulullah'a yazdığını belirtir. Ayrıca onun Mekke'deki varlığının, orada kalan diğer müslümanlara da bir takviye olduğu da belirtilir. Bir ara hicret etmek için izin istemiş ise de Aleyhissalâtu vesselâm: "Senin Mekk'deki ikametin daha hayırlı" diyerek izin vermemiş ve hatta Bedir savaşı sırasında "Abbas'a rastlarsanız sakın onu öldürmeyin. O zorla çıkarıldı" diye tenbih ve emirde bulunmuştur.
Resulullah, Abbas'a "Nasıl ben peygamerlerin sonu isem, sen de muhacirlerin sonuncususun" demiştir. O müslüman olduktan sonra Aleyhissalâtu vesselâm ona daima ikram ve iltifatta bulunmuş ve saygı izhar etmiştir. Abbas (radıyallahu anh)'ın Kureyş'e karşı zaafi vardı, onları kayırmak isterdi. Akıllı, müdebbir, isabetli görüş ve rey sahibi idi. Ashab, onun kadrini bilir, faziletini tanırdı. Ona öncelik verirler, onunla istişare ederler, re'yini esas alırlardı. Resulullah vefat edince, Resulullah'ın asabesi içinde en yakını idi, ona taziye verilmişti.
Bir çok hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerinden biri şudur: "Kim Rab olarak Allah'ı, din olarak İslam'ı, peygamber olarak Muhammed'i tanır, razı olursa imanın tadına ulaşır." Hz. Abbas, Mekke'nin zenginlerindendi. 70 tane köle azad etmiştir.
Abbas'ın kızlar hariç on oğlu vardı. Fazl, Abdullah, Ubeydullah, Kusam, Abdrurahman, Ma'bed, el-Haris, Kesir, Avn, Temman. Hicrî 32 yılında Medine'de, Hz. Osman'ın şehadetinden iki yıl önce vefat etti. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybetmiştir. Ölümünde 88 yaşında idi. Namazını Hz. Osman kıldırdı, (radıyallahu anhüma).[165]

*** CAFER İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)**

?4422 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????? ?? ????????? ???? ???????????[. ????? ??????? .

1.(4422)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Caferi gördüm, cennette meleklerle birlikte uçuyordu." [Tirmizî, Menâkıb, (3767).][166]

?4423 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ??????? ?????????????? ???? ???????? ???? ?????? '????????? ???????? ?Œ???? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ?????????????? ??????? ??????? ???????? ?????????????: ???????? ???? ???? ???????? ????? ????????? ????? ????????????? ??? ????? ?? ????????? ????? ??? ????? ????????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??? ??????[. ????? ??????? ????????.»??????????« ?????? ?????????.?»????????« ????? ????????? ???'??????? ??????????? ?????? ???????? ????????? .

2. (4423)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Açlıktan karnımı yere yapıştırdığım, yönlerini dönüp de halimi anlarlar da yiyecek ikram ederler umuduyla bildiğim ayetleri bana okumalarını taleb ettiğim zamanlar olurdu. Fakirlere en çok hayrı dokunan kimse Ca'fer İbnu Ebî Talib idi. Gerçekten (söylediğim durumlarda) o bizimle ilgilenir, evinde ne varsa ondan bize ikram ederdi. Öyle ki, bazan içi tamamen boşalmış olan yağ kilesini bize çıkarıp açıverir, biz de onun içinde kalan (bulaşığın)ı yalanırdık." [Buhârî, Fezailu'-Ashab 10; Tirmizî, Menâkıb, (3770).][167]

?4424 ?3? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ???? ???? ???????: ????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

3. (4424)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cafer İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh)'a dedi ki: "Sen bana hem huy ve hem de yaratılış yönüyle benziyorsun." [Buharî, Megazî 43;0 Müslim, Cihad 90, (1783); Tirmizî, Menakıb, (3769).][168]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcalarından Hz. Cafer (radıyallahu anh)' ın menkibesi ile alakalıdır. Hz. Cafer, Hz. Ali'nin anababa bir kardeşi idi. Hz. Ali'den hemen sonra müslüman olduğu için de ilk müslümanlardandı. Bazı kaynaklar 32. müslüman olduğunu belirtir. Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onunla Necaşi'ye mektup göndermiş, hem oradaki muhacirlere başkan ve hem de Necaşi nezdindeki elçisi kılmıştı. Hayber'in fethedildiği gün, Habeşistan'dan Medine'ye gelir. Aleyhissalâtu vesselâm büyük sevinç izhar eder: Kucaklar, alnından öper ve: "Bilemiyorum, Cafer'in gelişi sebebiyle mi, Hayber'in Fethi sebebiyle mi daha çok sevinmeliyim!" der.
Birinci hadiste, Resulullah onu cennette uçar gördüğünü söylemektedir. Bu sebeple ona Caferu't-Tayyar da denilmiştir. Bu lakabı Mu'te savaşında şehid düştüğü zaman almıştı. Zeyd İbnu Harise'den sonra bayrağı ve komutanlığı alan Hz. Cafer, ellerini kaybeder. Savaşı, anında Ashab'a, Medine'de safha safha haber veren Aleyhissalâtu vesselâm, Cafer'in şehadetini: "Kolları kesildi, ancak Allah onlara bedel iki kanat verdi, cennete uçuyor" diye müjdeler. Ölünce vücudunun ön kısmında 70'ten fazla yara sayılır. Hz. Ebu Hureyre, ikinci hadiste onun cömertliğini, fakirlere karşı alakasını takdirle yadeder. Bu onun mümtaz yönlerinden biridir. Öyle ki, Aleyhissalâtu vesselâm ona Ebu'l-Mesakin yani Fakirlerin Babası lakabını takmıştır.
Resulullah şöyle demiştir: "Benden önce her peygambere yedi tane seçkin vezir verilmiştir, bana ise ondört tane verildi: Hamza, Cafer, Ali, Hasan, Hüseyin, Ebu Bekr, Ömer, Mikdad Huzeyfe, Selman, Ammar ve Bilal." Resulullah Cafer'in ölümüne üzülmüş, gözlerinden akan yaşları tutamamıştır. Hz. Aişe: "Cafer'in ölüm haberi gelince Resulullah'ın yüzündeki hüznü okuduk" der.
Abdullah İbnu Cafer der ki: "Hz. Ali'den bir şey istediğim zaman yerine getirmezse "Cafer hakkına!" derdim ve o vakit mutlaka yapardı."
Hz. Cafer şehid edildiği vakit 41 yaşında idi. Başka rakamlar da söylenmiştir, (radıyallahu anh).[169]

*** HZ. HASAN VE HÜSEYİN (RADIYALLAHU ANHÜMA)**

?4425 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? #? ????????? ???? ????????? ???????: ????????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .
1. (4425)- Hz. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Hz. Hasan'ı omuzunda taşıyor ve de:
"Allahım, ben bunu seviyorum, onu sen de sev!" diyordu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 22; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 58, 59, (2422); Tirmizî, Menâkıb, (3784).][170]

?4426 ?2? ??? ????? ???????:]???? ?????? # ??????? ??????? ??????????. ??????: ????????? ????? ??????????? ?????????????[.

2. (4426)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Hasan ve Hüseyin'e bakıp: "Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sev!" buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3784).][171]

?4427 ?3? ??? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ????????? ???????? ???? ????????????? ????????? ???? ????????? ??????: ?????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ????? ????????[. ????? ???????.

3. (4427)- Ukbe İbnu'l-Haris (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) (bir gün) ikindi namazını kıldı, sonra beraberinde Hz. Ali (radıyallahu anh) olduğu halde yürümeye başladı. Yolda Hz. Hasan'ı çocuklarla oynuyor gördü. Omuzuna alıp:
"Babam feda olsun! Ali'ye değil, Resulullah'a benziyor!" buyurdu. Hz. Ali de gülüyordu." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 22.][172]

?4428 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? #? ???? ????? ???????? ?????? ???????? ?????: ????????? ?????????????? ??????? ??????? ??????????: ????? ??? ???????? ?????????????? ?????????????? ??????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

4. (4428)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Ehl-i Beyt'inden hangisini en çok seviyorsun?" diye sorulmuştu.
"Hasan ve Hüseyin!" diye cevap verdi. Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya:
"Benim oğullarımı bana çağır!" emreder, onları getirtip koklar, kucaklardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3774).][173]

?4429 ?5? ??? ??????? ???? ??????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???????? ?????? ???? ?'???????[. ????? ???????.»????????« ????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ????? ?????? ??? ????? ??????????? ?? ??????? ??? ????? ????????? #: ????????? ??????? ??? ???? ?'????????? .

5. (4429)- Ya'lâ İbnu Mürre anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah Hüseyin'i seveni sever. Hüseyin "esbat"tan biridir." [Tirmizî, Menâkıb, (3777); İbnu Mâce, Mukaddime, (144).] [174]

AÇIKLAMA:

1- Esbat, "sıbt"ın cem'idir. Sıbt, çocuğun çocuğu (torun) manasına gelir. Bu manadan bakınca hadis: "Hüseyin evladımın evladlarındandır" manasını ifade eder. Böylece, Hz. Hüseyin'in kendinden bir parça olma keyfiyetini te'kid etmiş olmaktadır.
2- Sıbt, Kur'an-ı Kerim'de kabile manasına da kullanılmıştır. "Biz İsrailoğullarını oniki kabileye ayırdık." (A'raf 160) ayetinde bu manadadır. Alimler hadiste, Hz. Hüseyin neslinden ayrı bir cemaatin meydana geleceğinin ihbar edildiğini anlamıştır. Nitekim o nesilden pek çok insan meydana gelmiş, İslam aleminin her tarafında İslâmî hizmetlerin başını çeken insanlar o mübarek şecere-i nuraniyenin meyveleri olarak başkalıklarını hissettirmişlerdir.
3- en-Nihaye'de sıbt kelimesinin ümmet manasına geldiği belirtilir. Bu durumda hadis, Hz. Hüseyin'in soyundan, hayırda giden bir ümmet hasıl olacağını haber vermiş olmaktadır. İbnu'l-Esir el-Cezerî açıklamasına devamla, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'ın evladlarından hasıl olan esbatın, Hz. İsmail'in evladlarından hasıl olan kabileler menzilesinde olduğunu ifade eder.[175]

?4430 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????????????? ???????? ??????? ????? ?????????. ??????? ??????? ????? .

6. (4430)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hasan ve Hüseyin, cennet ehlinin iki gencidir." [(Tirmizî, Menâkıb, (3778).][176]

?4431 ?7? ??? ????????? ?? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ??????? ?????? # ?? ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ??? ?????????? ??????????? ?????????? # ?????????? ????? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ????? ????: ????????? ?????? ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?????? ???????? ?????????? ??? ????????. ???????? ???? ??????? ?????? # ???????? ?????: ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? ??? ?????? ????? ???????. ?????: ????? ????? ???? ??????? ??????? ?????? ???????????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

7. (4431)- Abdullah İbnu Şeddâd, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor. Der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki akşam namazının(yani akşam ve yatsının) birinde yanımıza geldi. Hasan veya Hüseyin'den birini taşıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öne geçip çocuğu yere bıraktı. Sonra tekbir getirip namaza durdu. Sonra namaz sırasında uzunca bir secde yaptı."
Babam devamla dedi: "(Secde çok uzadığı için) başımı kaldırıp baktım. Bir de ne göreyim! Secdede olan Resulullah'ın sırtına çocuk binmiş duruyor. Ben hemen secdeme döndüm. Namaz bitince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a cemaatten:
"Ey Allah'ın Resulü! Namaz sırasında öyle uzun bir secde yaptınız ki, bir hadise meydana geldi zannettik veya sana vahiy indi zannettik!" diye soranlar oldu.
"Hayır! dedi, "bunlardan hiçbiri olmadı. Velakin, oğlum sırtıma bindi. Ben, acele edip hevesi geçmeden sırtımdan indirmeyi uygun bulmadım (kendisi ininceye kadar bekledim)." [Nesâî, İftitah 83, (2, 229, 230).][177]

?4432 ?8? ??? ????? ???????? ?? ?'??????? ???????:]???????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????. ???????: ??? ????????? ???????: ??????? ?Œ?? ??????? ????? # ?? ????????? ????? ??????? ??????????? ??????????. ????????: ??????? ??? ??????? ??????? ?????: ???????? ?????? ??????????? ??????[. ????? ??????? .

8. (4432)- Ensar'dan bir kadın Selma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ümmü Sele'nin yanına girdim, ağlıyordu.
"Niye ağlıyorsun!" diye sordum. Bana şu cevabı verdi.
"Şimdi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı rüyamda gördüm. Başında ve sakallarında toprak vardı. "Neyiniz var, Ey Allah'ın Resulü?" dedim, "Az önce Hüseyin'in öldürüldüğüne şahid oldum" buyurdu." [Tirmizî, Menakıb, (3774).][178]

?4433 ?9? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????? ???? ??????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?? ??????? ???????? ???????? ????????? ?? ??????? ?????????: ??? ??????? ?????? ???? ???????. ????????: ???? ?????? ????? ??????????? ????????? ?????? #[. ????? ??????? ????????? ??????? ?? .

9. (4433)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ubeydullah İbnu Ziyad'a Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'ın başı getirildi. Elindeki çubuğun ucuyla burnuna dürtüyor ve:
"Bu kadar güzelini de hiç görmedim!" diyordu. Ben de:"O, (Âl-i Beyt arasında) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a en çok benzeyeni idi" dedim." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 22; Tirmizî, Menakıb, (3780).][179]

AÇIKLAMA:

Ubeydullah İbnu Ziyad İbni Ebî Süfyan, Kûfe'de Yezid İbnu Muaviye'nin valisi idi. Hz. Hüseyin onun valiliği sırasında şehid edilmişti.[180]

?4434 ?10? ??? ????????? ??? ?????? ???:]?????? ???? ?????? ?????????????? ???? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ?? ??????????? ?? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ??????????: ???? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ????? ???????? ?? ???????? ?????????????? ??? ???????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ????? ?????????? ????? ??????????? ??? ??????[. ????? ??????? ?????.»????????« ?? ?????? ????? ??? ??? ??????.

10. (4434)- Ammar İbnu Umayr (rahimehullah) anlatıyor: "Ubeydullah İbnu Ziyad ve arkadaşlarının kellesi geldikçe Kûfe'nin Rahabe mahallesinin mescidinde üst üste dizildi. (Seyirci kalabalığı) ben de yaklaştım.
"Geldi! Geldi!" diyorlardı. (Ne idi bu gelen? Merak edip daha da yaklaştım). Meğerse bir yılanmış. (Nerden geldiyse) gelmiş, kelleler arasına girip (kayboluyor, tekrar) çıkıyordu. Derken Ubeydullah İbnu Ziyad'ın burun deliğine girdi ve orada bir müddet kaldı. Sonra çıkıp gitti ve kayboldu. Biraz sonra kalabalık tekrar bağırmaya başladı.
"Yine geldi! Yine geldi!"
Bu hal iki veya üç kere tekerrür etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3782).][181]

AÇIKLAMA:

1 - Son on rivayet Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in menkibeleriyle ilgilidir. Müellifimiz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu iki torununun menkibelerini beraber sunmuş, ayırmamıştır. Buhari'de dahi, onlar için bir bab ayrıldığını görmekteyiz. Bu birliğin sebebini İbnu Hacer bu iki zat'ın "bir çok menkibelerde müşterek olmalarıyla" açıklar. Muhtelif rivayetlerde raviler bir menkibe anlatırken menkibenin kahramanı "Hasan" mı, "Hüseyin" mi tereddütlü olarak kaydederler. Bunlar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mübarek başlarındaki iki sevgili gözleri mesabesindedir, ayrılmaları mümkün değildir.
Hz. Hasan, Hicretin üçüncü yılında Ramazan ayında Medine'de doğmuş, elli senesinde zehirlenerek öldürülmüştür.
Hz. Hüseyin ise Hicri dördüncü yılın Şa'ban ayında dünyaya gelmiş, altmışbir senesinde Kerbelâ'da Aşura gününde şehid edilmiştir. Öldürülme hadisesi şöyle olmuştur. Hz. Muaviye (radıyallahu anh), oğlu Yezid'i yerine halife tayin ederek vefat edince, Kûfeliler Hz. Hüseyin'e yazarak kendisinin emrinde olduklarını bildirirler. Yezid İbnu Muâviye'ye biat etmemiş olan Hz. Hüseyin, Medine'den ayrılıp Mekke'ye gelir. Yezid'e biat etmeyenler arasında Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) gibi başka büyükler de var. Hz. Hüseyin, Kûfeliler'in mektubunu Mekke'de alır. Kufe'ye gitmek için yol hazırlığı yapar. Kardeşi Muhammed İbnu'l-Hanefiyye, İbnu Ömer, İbnu Abbas gibi birçok rey ehli zevat, Kufe'ye gitmesini tavsiye etmezler. Ancak Hz. Hüseyin: "Rüyada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Bana bir emirde bulundu, ben onu yerine getireceğim" diyerek gitmesine engel olanları dinlemez.
Yezid, Kufe'ye Ubeydullah İbnu Ziyad'ı vali tayin eder, ayrıca Kufe'ye müteveccihen yola çıkan Hz. Hüseyin'i karşılamak üzere ordu hazırlar. Başına Ömer İbnu Sa'd İbnu Ebi Vakkas'ı komutan yapar ve Hz. Hüseyin'e karşı kazanacağı zafere mukabil Rey valiliğini vaadeder. Ömer İbnu Sa'd, Hz. Hüseyin'i karşılar ve Kufe valisi Ubeydullah İbnu Ziyad'ın emrine uyma talebinde bulunduktan sonra, saldırıya geçerek Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'ı ve beraberinde bulunan aile halkından 19 kişiyi şehid eder. Toplam öldürülenlerin sayısı 72'dir. Ömer İbnu Sa'd bunların başlarını kopartarak Ubeydullah İbnu Ziyad'a gönderir. İbnu Ziyad Kufe'de halkı toplayıp başları getirtir. Halkın gözü önünde elindeki çubukla Hz. Hüseyin'in başına dürter, dudaklarının arasına geçirir ve kaldırmaz. Bu hakareti gören Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh):
"Kaldır çubuğu, kendisinden başka ilah olmayan Zat'a yemin olsun, ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dudaklarını bu dudakların üzerinde onları öperken gördüm!" der ve kendini tutamayıp ağlar. Zalim İbnu Ziyad:
"Allah, gözlerini ağla(maktan çıkar)sın. Allah'a yemin olsun, eğer bunak ihtiyarın teki olmasaydın kelleni uçururdum!" der. Zeyd İbnu Erkam orayı terkeder ve şöyle söylenir:
"Ey Arap cemaati! Bugünden sonra artık kölesiniz. Hz. Fatıma'nın oğlu Hüseyin (radıyallahu anh)'ı katlettiniz, başınıza İbnu Mercane'yi (Ubeydullah İbnu Eyd'i kasteder) emir yaptınız. O sizin hayırlılarınızı öldürecek, şerlilerinizi de köle yapacaktır.
Buhârî ve Tirmizî, Ubeydullah İbnu Ziyâd zalimiyle ilgili rivayeti Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in menkîbeleri ile ilgili babta kaydetmiştir. Çünkü o rivayetlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kurretu'l-ayn'ı ve reyhanesi olan Hz. Hüseyin'in mübarek başlarına karşı hakâretâmiz davranışlarının cezasını, Cenab-ı Hakk'ın daha dünyada iken verdiğini ifade etmektedir: Birden ortaya çıkan ince bir yılan mükerrer seferler ağzından girip burnundan çıkıyor, burundan girip ağızdan çıkıyor ve sonra kayboluyor. Bu, Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'a yapılan harekete karşı Cenab-ı Hakk'ın bir âyeti, bir ibrettir.
Cenab-ı Hak bu zâlimin ölümünü İbrahim İbnu'l-Eşter eliyle hicrî 66 yılında gerçekleştirmiştir. İbrahim'i, Muhtar İbnu Ebî Ubeyde es-Sakafî, İbnu Ziyâd'ı öldürmesi için yollamıştı. İbrahim İbnu'l-Eşter, zalimi, Musul'a beş fersah mesafede el-Câzir'de adamlarından bir kısmıyla öldürür. Onun ve adamlarının kelleleri getirilip muhtar'ın önüne atılır. Rivayette görüldüğü üzere ince bir yılan gelerek kelleler arasında dolaşıp İbnu Ziyâd'ın burnuna, ağzına girer çıkar. el-Muhtâr es-Sakafî İbnu Ziyâd ve diğer zalimlerin kellelerini Mekke'ye Muhammed İbnu'l-Hanefiye'ye gönderir. Abdullah İbnu'-Zübeyr'e gönderdiği de söylenmiştir. Bunlar Mekke'de teşhir edilerek Hz. Hüseyn'in intikamının alındığı halka gösterilir. İbnu'l-Eşter, İbnu Ziyâd ve hempalarından öldürülenlerin başsız cesetlerini yaktırır.
Irak ehlinden bir adam gelerek İbnu Ömer'den, elbiseye isabet eden sivri sineğin kanının hükmünü sorar. İbnu Ömer, şu cevabı verir:
"Şuna bakın, neden sual etmekte! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oğlunu öldürdüler, sivri sineğin kanından sual ediyorlar. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Hasan ve Hüseyin, dünyadaki iki reyhanım!" dediğini işittim."
Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin her ikisinin de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benzediği rivayetlerde gelmiştir. Hz. Hasan baştan göğüse kadar kısmıyla, Hz. Hüseyin ise göğüsten ayaklara kadar olan kısmıyla Aleyhissalâtu vesselam'a benzemektedir. İbnu Hacer, bu vesile ile Aleyhissalâtu vesselâm'a benzerlik arzeden diğer bir kısım şahısların ismini kaydeder: Ca'fer İbnu Ebi Tâlib, oğlu Abdullah İbnu Ca'fer, Kusâm İbnu Abbâs İbni Abdulmuttalib, Ebu Süfyan İbnu'l-Harîs İbni Abdilmuttalib, Müslim İbnu Akîl İbni Ebi Tâlib, Benî Hâşim dışından: es-Sâîb İbnu Yezîd el-Muttalibî (İmam-ı Şafi'i'nin yukarı dedesi), Abdullah İbnu Âmir İbnu Kereyz el-Ahşemî, Kâbis İbnu Rebî'a İbni Adiy; Resûlullah'ın kızı Fatıma, oğlu İbrahim, Ca'fer İbnu Ebi Tâlib'in iki oğlu: Abdullah ve Avn, Resûlullah'a benzeyenlerin sayısı bazı tahkiklerde 15'e kadar çıkarılmaktadır.
Bazı rivayetler, Hasan ve Hüseyin isimlerinin cahiliye devrinde bilinmediğini, Araplardan kimsenin bu isimlerle tesmiye edilmediğini, ilk defa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu isimleri torunlarına koyduğunu belirtir. Hatta rivayetler, doğdukları zaman, önce ilk oğulları olan Hz. Hasan'a, babaları Ali (radıyallahu anh) tarafından Harb isminin konduğunu, Resûlullah'ın bunu kabul etmeyip Hasan koyduğunu, ikinci oğullarına da, Ali efendimizin yine Harb ismini koyduğunu, Resûlullah'ın yine kabul etmeyip Hüseyin olarak tesmiye buyurduğunu belirtir.
Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ), Hz. Hasan'ın doğumundan sonra sadece bir tuhur müddeti geçtikten sonra Hz. Hüseyin'e hamile kalmıştır. Dolayısıyla aralarında bir yaş farkı vardır. Katâde, ikisinin doğumları arasında bir yıl on gün fark olduğunu söyler.
Hz. Hasan (radıyallahu anh) halim, kerim ve verâ sahibi idi. Verâsı ve fazileti onu mülk ve dünyayı terke çağırmış, o da bu davete icabet etmiştir. İslâm tarihinde Hz. Hasan'ı takdirde yâd ettirecek örnek davranışı, bu vasıflarının gereği olarak ortaya çıkmıştır: Hz. Muâviye (radıyallahu anh)' ın ordusu ile kendisine bağlı askerlerden müteşekkil iki ordu karşılaşıp savaşa tutuşacakları bir hergâmda Hz. Muâviye ile anlaşarak hilafeti ona terketmiş, böylece dünya saltanatı için müslüman kanının dökülmesini önlemiştir. Der ki: "Bir avuç bile olsa kan akıtarak Muhammed ümmetine halife olmak istemem." Hz. Muâviye ile hilafet hususunda anlaşmak suretiyle Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir mucizesini izhar etmiş oldu. Zira Aleyhissalâtu vesselam: "Bu oğlum seyyiddir. Allah onunla iki müslüman kitlenin arasını sulh edecektir" buyurmuştu. Hilafeti Hz. Muâviye'ye teslim tarihi biraz ihtilâflıdır. Bu ihtilafa göre, Hz. Âli'nin vefatından hilafeti teslime kadar geçen halifelik müddeti altı aydan biraz fazla veya sekiz ay kadardır.
Hz. Muâviye ile Kûfe'ye vardıkları zaman ve halk Hz. Muâviye'ye biat edince, Amr İbnu'l-Âs, Hz. Muâviye'ye:
"Emret! Hasan da halka hitab etsin" der. Hz. Muâviye buna yanaşmak istemez, fakat Amr ısrar eder:
"Ancak ben arzu ediyorum. Zira o bu işlerden anlamaz, konuşsun da beceriksizliği ortaya çıksın!" der.
İkna olan Hz. Muâviye:
"Ey Hasan kalk, aramızda geçen (antlaşma)dan halka konuş!" der. Hz. Hasan (radıyallahu anh) kalkıp hamd ve senâdan sonra şu beliğ hitabette bulunur:
"Ey insanlar! Allah bizim evvelimizle (Hz. Peygamber'i kasteder) sizlere hidayet verdi, sonuncumuzla (kendini kasteder) kanlarınızın dökülmesini önledi. Bilesiniz, en zeki insan takva sahibi olandır, en âciz olan da fâcir kimsedir. Ben ve Muâviye'nin ihtilafa düştüğümüz bu işe gelince: Ya o buna benden daha çok hak sahibidir veya benim hakkımdır. Ben bu hakkı Allah için ve Muhammed ümmetinin salâhı ve sizlerin kanını dökmemek için ona terkettim!"
Sonra Hz. Muâviye'ye yönelir ve şu âyeti okur: "Olur ki tehdid edildiğiniz şeyin gecikmesi, sizin için bir imtihan ve belli bir vakte kadar elinize verilmiş bir fırsattır, onu da ben bilemem" (Enbiya 111).
Hz. Muaâviye (radıyallahu anh) bu belâgat karşısında bozulur ve hutbeyi kesmesini emreder. Amr'a da:"
Sen bunu istemiştin!" der.
Hz. Hasan (radıyallahu anh)'ın vefat tarihi ihtilaflıdır: Hicrî 49, 50, 51 yılları denmiştir.
Ölüm sebebi zehirdir. Hanımı Ca'de Bintu'l-Eş'as zehir içirmiştir. Zehrin tesiri hasıl olunca, kırk gün kadar altına leğen tutulmuştur. Öyle ki biri kaldırılınca diğeri konmuş. Bunun tesiriyle vefat etmiştir.
Kardeşi Hüseyin (radıyallahu anh): "Seni kim zehirledi?" diye sorunca:
"Onları öldürmek mi istiyorsun? Hayır. Ben Allah'a havale ediyorum!" der, söylemez. Öleceğine yakın Hz. Aişe'ye haber salarak Resûlullah'ın yanına gömülme izni ister. O da "Pekiyi' der. Ancak iktidarda bulunan Emevî ailesi buna razı olmaz. Hz. Hüseyin, huzursuzluk çıkmaması için bu meselede ısrar etmez. Hz. Hasan'ın vasiyeti esnasında sarfettiği: "Mani olurlarsa Bakî'u'l-Garkad'a defnedin" sözü esas alınarak Bakî'ul-Garkad'a defnedilir.
Ömer İbnu Ebî Seleme (radıyallahu anh) "Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" (Ahzâb 33) âyetinin Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın evinde indiğini, bu inince Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali'yi çağırtıp üzerlerine bir kısâ (örtü) gererek:
"Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Rabbim bunlardan ricsi (günahı) gider, bunları tertemiz kıl" dediğini belirtir.
Zeyd İbnu Erkâm (radıyallahu anh) Âl-i Beyt'in dindeki ve ümmet içerisindeki makamlarının yüceliğini belirten şu hadisi haber verir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben size, temessük edip sıkı sarıldığınız takdirde dalâlete düşmekten korunacağınız iki şey bırakıyorum: Bunlardan her biri diğerlerinden daha büyüktür: Kitabullah. Bu, semadan arza uzanan Allah'ın ipidir. Diğeri Ehl-i Beytim olan yakınlarımdır. Bu iki şey, Kevzer havzının başında buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacaktır. Bu iki şey hakkında benden sonra nasıl davranacağınıza iyi bakın.
"Kurtubî, bu hadiste Ashab-ı Kisâ'nın kastedildiğini belirttikten sonra, hadîsi şöyle anlar: "Eğer kitaba uyup emirlerini tatbik eder, nehiylerinden kaçarsanız ve de Âl-i Beytimin hidayeti ile yolunuzu doğrultur, onların sîretine iktida ederseniz hidayeti bulursunuz ve dalaletine düşmezsiniz" Kurtubî devamla der ki: "Bu vasiyet ve bu büyük te'kid, Âl-i Beyt'e ihtiram'ın, itaatin, onları büyüklemenin ve sevmenin, tıpkı terkine, kimseye hiçbir özür olmayan müekked farzları yerine getirmenin vücubu derecesinde bir vâcîb olduğunu ifade eder. Bu hüküm onların Resûlullah'a olan malum yaknılıkları sebebiyledir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm onları kendinden bir cüz ilan etmiştir. Çünkü onlar, Aleyhissalâtu vesselâm'dan neş'et eden usûlü ve fürûu idiler...[182]

*** HZ. RESULULLAH'IN HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN'E SEVGİSİ VE BUNUN SEBEBİ**

Siyer ve hadis kitapleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (radıyallahu anhümâ)'ya karşı gösterdiği ilgi ve sevgi ile doludur.
Zaman olmuştur, yerde dört ayak olup sırtına bindirip eğlendirmiştir.
Zaman olmuş, sırtüstü yatıp karnına oturtmuş, bu sırada üzerine akıtmalarına bile seyirci olmuş, mâni olmak isteyenlere müdahele edip: "Oğlumun akıtmasını kestirmeyin!" diyerek engel olmuştur.
Pek çok seferler birini bir omuzuna öbürünü diğer omuzuna alıp gezdirmiştir.
Zaman olmuş, hutbe okurken tökezleyerek mescide giren torununu kaldırmak üzere kesip kucaklayarak minberin üzerine oturtmuş, hutbesine devam etmiştir.
Onları her fırsatta alınlarından, yanaklarından ve dudaklarından, göbeklerinden ve hatta üzümcüklerinden öpmüştür.
Onları öven, sevgisini ifade eden medh u senalarda bulunmuştur, dualar etmiştir.
Onların dünyevî ve uhrevî halleriyle ilgili ihbarlarda bulunmuştur.
Kısacası Kıyamete kadar insanlığa gerekli olan hidayeti sunmak, dünya ve ahiret saadetleri için muhtaç olacakları düsturları, esasları vaz'etmek gibi pek büyük işlerle meşgul olan Fahr-ı Âlem'in hayatında iki küçük torununun tuttuğu yer, gördüğü ilgi, mûtadın, alışılmışın ve olması gerekenin çok ötesinde olmuştur. Ancak tahkik göstermiştir ki, bu ilgi ve alâka, kan bağının, nesebî duyguların bir gereği ve sevki ile olmamış, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bütün insanlığa müteveccih olan risalet vazifesinin gereği olarak meydana gelmiştir. Bu hususta Bediüzzaman merhumun nefis bir açıklamasını kaydediyoruz:
"Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm, külli ve umumî vazife-i nübüvvet içide bazı hususî, cüz'i maddelere karşı azim bir şefkat göstermiştir.
Zahir hale göre o azim şefkati, hususî cüz'î müddelere sarfetmesi, vazife-i Nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatta o cüz'î madde, küllî, umumî bir vazife-i Nübüvvetin medârı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş. Meselâ: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Hazret-i Hasan ve Hüseyn'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkkalâde şefkat ve ehemmiyet-i azîme, yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i Nübüvvetin bir hayt-ı nuranîsinin bir ucu ve verâset-i Nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir. Evet, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ı kemal-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle, Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'dan teselsül eden nuranî nesli, mübarekinden Gavs-ı Âzam olan Şâh-ı Geylanî gibi çok mehdimisal verese-i Nübüvvet ve hamele-i şeriat-ı Ahmediye (s.a.s) olan zatların hesabına Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmüş ve o zatların istikbalde edecekleri hizme-i kudsiyelerini nazar-ı Nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş ve takdir ve teşvike alâmet olarak Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmüş. Hem Hazret-i Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazret-i Hüseyin (radıyallahu anh)'ın silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynel-Âbidin, Câfer-i Sâdık gibi eimme-i âlişan ve hakiki verese-i Nebeviye gibi pek çok mehdimisal zevât-ı nuraniyenin namına ve Din-i İslâm ve vazife-i risalet hesabına boynunu öpmüş kemal-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir. Evet Zat-ı Ahmediyye'nin (s.a.s.) gaybâşına kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadetten ebed tarafından olan Meydan-ı Haşri temâşâ eden ve yerden cenneti gören ve zeminden gökteki melâikeleri müşahede eden ve zaman-ı Âdemden beri mazi zulümatının perdeleri içinde gizlenmiş hadîsatı gören, hatta Zat-ı Zülcelâl'in rü'viyetine mazhar olan naraz-ı nuranîsi, çeşm-i istikbalbînisi, elbette Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden aktâb ve eimme-i verese ve mehdileri görmüş ve onların umumu namına başlarını öpmüş. Evet Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmesinden Şâh-ı Geylânî'nin hisse-i azîmesi var."
Bediüzzaman, bahsin devamında Resûl-i Ekrem'in, ümmeti, Âl-i Beyt'i etrafında toplanmaya ehemmiyet verdiğini belirttikten, Âl-i Beyt'in "Sünnet-i seniyyenin menbaı ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyt" olduğuna dikkat çektikten sonra şunu söyler: "İşte bu sırra binâendir ki, Kitap ve Sünnet'e ittiba ünvanıyla bu hakikat-ı hadisiye bildirilmiştir. Demek ki Âl-i Beyt'ten vazife-i risaletçe muradı Sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyyeyi terkeden hakiki Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi Âl-i Beyt'e hakiki dost da olamaz."[183]

*** ZEYD İBNU HARİSE VE OGLU ÜSAME (RADIYALLAHU ANHÜMA)**

?4435 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?? ??????????. ?????? ?????????? #: ??? ?????????? ?? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ?? ??????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????? ??? ????? ?????????? ??“???????? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ??????. ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ????? ????????[. ????? ??????? ????????.??????? ????? »??????? ????? ?‘????« ???? ????? ???? ???? ?????? ???? ?????? .

1. (4435)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) askeri bir sefere hazırlamış, askerlerin başına da Üsame İbnu Zeyd'i komutan yapmıştı. (Üsâme siyahi bir azadlının oğlu olması hasebiyle) onun komutanlığından memnun kalmayan bazı kimseler dedikodu yaptılar. (Söylenen yersiz sözler kulağına ulaşmış olan) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Onun komutanlığı hususunda dedikodu yapan sizler, aynı dedikoduyu daha önce babasının komutanlığı için de yapmıştınız. Allah'a yemin olsun! O komutanlığa layık idi. Ve o, bana, insanların en sevgililerindendi. Bu da, bana ondan sonra insanların en sevgili olanlarındandır" buyurdu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 17, Megâzî 42, 87, Eymân 2, Ahkam 33; Müslim, Fezailu's-Sahabe 63, (2426); Tirmizî, Menakıb, (3819).][184]

?4436 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ???????? ???? ??????
?????? ?????? ??????? ?? ??????? ???? ?????????????? ???????? ??? ?? ??????? ????. ????????: ???? ????????? ????????? ???????? ???? ?????? ??? ???????? ??? ????????. ??????: ??? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? # ???? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? # ??????? ???????? ????? ??????? ?????? # ??? ??????[. ????? ??????? .

2. (4436)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ömer, Üsame İbnu Zeyd'e (fey'den) üçbinbeşyüz (dirhemlik) pay ayırmıştı. Bana ise üçbin (dirhemlik) pay verdi.
"Niye Üsâme'yi benden üstün tuttun? Vallahi hiçbir savaşta benden ileri geçmiş değil (yani ben de onun katıldığı her savaşa katıldım) dedim. Bana şu cevabı verdi:
"Ey oğulcuğum! Zeyd (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde babandan daha sevgili idi. Üsame (radıyallahu anh) da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a senden daha sevgilidir. Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim." [Tirmizî Menâkıb, (3815).][185]

AÇIKLAMA:

Zeyd İbnu Harise, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısıdır ve azadlılarının en meşhurudur. Üsâme de onun oğlu olduğu için Ebu Üsame diye künyesi vardır. Resulullah her iksisini de çok sevdiği için Hubbu Resulullah (Allah Resulünün sevgilisi) bilinirlerdi.
Zeyd İbnu Harise, cahiliye devrinde bir baskınla kaçırılıp, Ukaz panayırında köle olarak satılmıştı. Hakim İbnu Hızam onu, halası Hatice Bintu Huveylid adına satın almıştı. Bilahare Hz. Hatice (radıyallahu anhâ), onu zevci Aleyhissalâtu vesselâm'a, Mekke'de daha peygamberlik gelmezden önce bağışlayacaktır. O sıralarda, henüz sekiz yaşında bir çocuktur.
Zeyd'in babası bir ara amcasıyla gelip onu kurtarmak ister. Resulullah, gitmek isterse serbest olduğunu bildirir. Zeyd babasıyla dönmektense Resulullah'ın yanında kalmayı tercih eder. Aleyhissalâtu vesselâm onu azad edip evlatlık edinir. Bu hadiseden sonra Mekkeliler ona Zeyd İbnu Muhammed (Muhammed'in oğlu Zeyd) diye isim takar. Ancak sonradan gelen bir vahiy bu tesmiyeyi yasaklar ve herkesin gerçek babalarıyla çağırılmasını emreder. (Mealen): "Onları kendi babalarına (nisbet ederek) çağırın. Allah katında doğru olan budur..." (Ahzab, 5).
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zeyd'i, Hamza İbnu Muttalib ile kardeşlemişti.
Zeyd, Bedir savaşına katılanlardandı. Hatta Medine'ye zafer ve nusret haberini de ilk getiren o idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu, azatlısı Ümmü Eymen ile evlendirmişti. Bu evlilikten Üsame (radıyallahu anh) dünyaya geldi. Zeyd ayrıca Resululah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hala kızı olan Zeyneb Bintu Cahş'la da evlenmiş, ancak imtizaç edemeyerek boşanmışlardır. Onun boşamasından sonra Zeyneb (radıyallahu anhâ) ile Resûl-i Ekrem, emr-i ilahi ile evlenmiştir (Ahzab 37). Münafiklar, o zamanın örfünü esas alarak "Oğlunun hanımıyla evlendi" diye dedikoduya girişirler. Haklı oldukları yön, Resulullah'ın, azadlısı olan Zeyd'e "Oğlum!" demekte olması, Zeyd'in de Zeyd İbnu Muhammed diye anılması idi. Mesele üzerine gelen vahiy dedikoduyu kesti: "Muhammed sizden hiçbir erkeğin babası değildir. Lakin O, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur" (Ahzab 40). Böylece peygamberlik sebebiyle veya üvey evlatlık yoluyla birbirlerine "baba-oğul" nazarıyla bakmakla hatta öyle tesmiye etmekle neseb bağının hükmü hasıl olmayacağı belirtilmiş ve bu evlilikte hiçbir eksik tarafın olmadığı anlaşılmış oldu.
Zeyd İbnu Harise'nin Resulullah'ın nezdindeki yerini belirtme zımnında Hz. Aişe der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zeyd'i bir seriyye'ye göndermişse mutlaka komutan yapmıştır. Eğer sağ olsaydı, onu yerine halife tayin ederdi." Resulullah Suriye'ye ordu çıkardığı zaman Zeyd'i komutan yapmıştı. Mu'te savaşında Ca'fer'le birlikte şehid oldukları zaman onların ölümlerine Resulullah ağlamış, şehid olduklarına şahidlik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de peygamberler dışında hiçbir sahabinin ismi geçmediği halde, Zeyd'in ismi bir yerde zikredilmiştir. Bu da onun için bir şereftir.
Zeyd İbnu Harise Hicri 8. senede Mu'te gazvesinde şehid düşmüştür, (radıyallahu anh).

2- Üsâme İbnu Zeyd, Resulullah'ın terbiyesinde yetişmiş bahtiyarlardandır. Hz. Aişe der ki: "Üsâme bir gün kapının eşiğine takılıp düştü, alnı kanadı. Aleyhissalâtu vesselâm bana: "Şu kanı temizleyiver!" dedi. Ben iğrenerek ağırdan almıştım. Resulullah o kanı emip püskürttü ve şöyle dedi: "Eğer Üsâme kız olsaydı, (ona güzel elbiseler) giydirir, takılar takar (onu cazip kılar)dım." Üsame'yi Resulullah kendi evladı gibi sever, öper, kucağına alır, hayvanının terkisine bindirirdi."
Babası gibi o da Aleyhissalâtu vesselâm'ın en çok sevdiği kimselerden bilinirdi. Resulullah nezdinde görülecek işler için halk Hz. Üsâme'ye müracaat edip onun tavassutunu te'mine çalışırlardı. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm onu hiç kırmak istemezdi. Hatta bir seferinde hırsızlığı sübut kazanan bir kadın için de, hadd tatbik edilmemesi için onu şefaatçi yaparlar. Ancak Resulullah, Üsame'ye:
"Allah'ın hududunda şefaat olmaz, kızım Fatıma da çalmış olsa ellerini keserdim." diyerek kızar.
Hz. Üsâme, bir savaşta, teke tek mubare ettiği kimsenin, sonunda kelime-i şehadet getirmesini, ölümden kurtulmak için yaptığına hükmederek kaale almayıp öldürmüştür. Resulullah bunu işitince: "kalbini açıp baksaydın samimi olup olmadığını anlardın" diye cidi şekilde azarlar. Üsâme bu işten öyle pişman olur ki, "Keşke o güne kadar müslüman olmasaydım da müslüman olarak öyle bir hatayı işlememiş olsaydım" der. Bu pişmanlık ona, Hz. Ali'nin katıldığı dahili fitnelerden dışarıda kalmaya yetmiştir. Hatta yanında yer almak teklifinde, Hz. Ali'ye şu cevabı vermiştir: "Sen elini yılanın ağzına soksan, elimi ben de sokmaya hazırım. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o adamı öldürdüğüm zaman bana ne dediğini sen de işittin."
Bu rivayette Üsame der ki: "Ben o zaman Allah'a söz verdim. Lailâleillah diyen hiç kimse ile savaşmayacağım."
Hz. Üsâme, Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ın hilafetinin son demlerinde Hicri 58 veya 59'da vefat etmiştir, (radıyallahu anh).[186]

*** AMMAR İBNU YASİR (RADIYALLAHU ANH)**

?4437 ?1? ?? ????? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ???????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ?????? #. ??????: ????????? ????? ????????? ??????????? ????????????[. ????? ??????? .

1. (4437)- Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ammar (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girmek için izin istedi.
"Ona müsâde edin, girsin!" buyurdular. Ammâr girince de:
"Tayyib ve mutayyeb Ammar'a merhaba!" diyerek selamladılar. " [Tirmizî, Menakıb, (3799).][187]

AÇIKLAMA:

Tayyib, tahir (temiz) demektir. Mutayyeb de temizlenmiş demektir. Ammar (radıyallahu anh)'ın tayyib ve mutayyeb olarak tavsifi, onun fitraten temizliğini, şeriatle ve onunla amel etmekle deha da temizlendiğini, böylece içiyle dışıyla temiz bir hal aldığını ifade etmektedir. Böylece Radıyallahu anh'ın temizliği mübalağa ile ifade edilmiş olmaktadır.[188]

?4438 ?2? ??? ??????? ???:]???? ??? ????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ??? ???? ???????? ????????? ???? ????????? ?????????????? ????? ???? ?? ??????? ??????????. ?????? ????????? ??????????. ????? ?????? ??????????? ????? ???? ???? ?????? ??????? ??????????. ??????: ?????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???????????. ?????? ?????????? #? ??????? ???????? ?????????? ?????? ?????????: ?????? ????????? ?????????? ????????? ????????????? ??????????? ??? ?????????? ???????????? ??? ????????[. ????? ???????? ????? ???????? ?????????? ????????? ????????????? ??????? ???? ?????? ????????????? ??"????????????.»??????« ???? ???? ?? ??? ?????? ???????.»????????« ????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?? .

2. (4438)- İkrime (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anh), bana ve oğlu Ali'ye:
"Ebu Said'e gidin, onun rivayet ettiği hadisi dinleyin! dedi. Biz de gittik. Onu, bakımını yapmakta olduğu bir bahçede bulduk." (Bizi görünce) ridasını alıp sarındı. Sonra bize (en baştan) anlatmaya koyularak, mescidin inşaasını zikretmeye kadar geldi ve:
"Biz kerpiçleri tane tane taşıyorduk. Ammar (radıyallahu anh) ise (biri kendi, biri de Resulullah adına) ikişer ikişer taşıyordu. Resulllah (aleyhissalâtu vesselâm) onu gördü. Üzerindeki toprakları çırpmaya başladı ve:
"Vay Ammar'a! Onu bâği (asi) bir grup öldürecek. Bu, onları cennete çağırır, onlar da bunu ateşe çağırır!" buyurdu." [Buhârî, Salât 63, Cihad 17, (Buhari'nin rivayetinde "Onu bağı bir grup öldürecek" ibaresi mevcut değildi. Bu ibare Ebu Bekr el-Berkânî ve el-İsmaili'nin rivayetinde mevcuttur.][189]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Ammar İbnu Yasir'in din hizmetindeki şevkini göstermektedir.
* Hadis rivayet ederken, ona saygı ifadesi olarak kılıkkıyafetçe hazırlık yapmanın, başka meşguliyeti terketmenin müstehab olduğunu da göstermektedir.
* Bir kimse ilmin tamamını elde edemez. Bu sebeple İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), oğlunu Ebu Said'e gönderip ondan hadis dinlemesini söylemiştir. Bu gönderişten maksad, âli isnad talebi de olabilir. Çünkü Ebu Said, İbnu Abbas'tan sohbet itibariyle akdem, sema itibariyle de daha fazladır.
* Selefin tevazusu da gözükmektedir. Bahçesinin bakımı ile bizzat meşgul olmak, Ebu Said'in şe'ni olmaktadır.
* Fazilet ehlinin faziletini itiraf ve takdir örneği de görülmektedir.
* İlim taliplerine ikram ve ihtiyaçlarının görülmesine öncelik tanınmaktadır. Nitekim Ebu Said kendi işini bırakıp, hadis taliplerine hadis rivayet edivermiştir.
* Hayır işlerinde meşakkati ihtiyar etmek caizdir.
* Reis'in işini yapmak gibi davranışlarla reise saygı ve onu büyüklemek caizdir.
* Mescid inşaası faziletli bir ameldir.
2- Ammar, Sıffin'de öldürülmüştür. Hz. Ali cephesinde idi. Karşı tarafta ise Hz. Muaviye vardı. Hz. Muaviye'nin yanında bir kısım sahbe de vardı. Bu durumda şu soru hatıra gelebilir: "Onların ateşe çağırmaları nasıl caiz olur."
Bu soruya İbnu Hacer şu cevabı verir:
"Onlar, cennete çağırdıklarını zannediyorlardı. Onlar müçtehid oldukları için, zanlarına uymaları sebebiyle levm edilemezler. Cennete çağırmaktan murad, onun sebebini çağırmaktadır. Bu da imama itaattır. Nitekim Hz. Ammar, onları Hz. Ali'ye itaat etmeye çağırıyordu. O sırada itaat edilmesi vacib olan imam da Hz. Ali idi. Öbürleri ise bunun hilafına çağrı yapıyorlardı. Lakin onlar da kendilerine zahir olan te'vil sebebiyle mazur durumda idiler."
İbnu Battal, Mühelleb'e uyarak der ki: "Bu mütâlaa, kendilerine Hz. Ali tarafından Ammar'ın gönderilip onunla cemaate uymaya çağırılan Havariç hakkında da caridir. Ashabtan hiçbiri hakkında sahih değildir." Bu mütalaaya şarihlerden bir cemaat katılmıştır. Ancak birkaç açıdan bu görüş mualleldir:
1) Hariciler, Hz. Ali'nin üzerine, Ammar'ın katlinden sonra yürüdüler. Bu hususta ehl-i ilim arasında bir ihtilaf yok. Zira Hariciler hadisesinin ibtidası Hakem (tahkim) vak'asının hemen arkasından başlar. Tahkim hadisesi ise, Sıffin'deki savaşın bitmesiyle vukua gelmiştir. Halbuki Ammar'ın katli, kesinlikle bu hadiselerden evvel meydana gelmiştir. Hal böyle iken, Hz. Ali'nin, onu ölümünden sonra göndermesi nasıl mümkün olur?
2) Hz. Ali'nin, Ammar'ı kendilerine gönderdiği kimseler, Kûfe ahalisi idi. Onu Hz. Aişe ve berberindekilere karşı, asker toplayıp savaşmak için, Cemel vak'asından önce göndermişti. Aralarında Sahabe'den bir cemaat vardı. Bunlar Hz. Muaviye ile beraber sahabiler gizli faziletli kimselerdi ve hatta efdal olanlar da vardı.
3) İbnu Battal, bu nakıs rivayette gelen haberi esas alarak, şerhte bulunmuştur. Halbuki, hadisi şöyle açıklamak mümkündür. Ateşe çağıranlardan murad, Kureyş kafirleridir. Nitekim bu hususu bazı şarihler belirtmiştir. Lakin Sahih-i Buhari'nin İbnu's-Seken ve Kerime nüshalarında gelen, Sağanî'nin, -Firebri'nin kendi el yazması nüshasıyla karşılaştırdığını zikrettiği- bir nüshasında da sabit olan bir ziyade, oradaki muradı tavzih eder ve açıklar ki, zamir katillere racidir, onlar da Suriyelilerdir. Bu açıklamaya göre "ateşe çağıranlar"dan Sahabe'yi anlamak münasib olmaz.
3- Hadiste geçen ve Buhari'nin yer vermediği belirtilen "Ammar'ı baği bir cemaat öldürecek" ibaresinin, sahabeden bir çokları rivayet etmiştir. Katâde İbnu'n-Nu'man, Ümmü Seleme, (Müslim'de); Ebu Hüreyre (Tirmizî'de), Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (Nesaî'de); Osman İbnu Avfân, Huzeyfe, Ebu Eyyub Ebu Rafi, Huzeyme İbnu Sabit, Muâviye, Amr İbnu'l-As v.s. (Taberani ve diğer eserlerde).
4- Bu hadis, Resulullah'ın bir mucizesini ortaya koymaktadır. Zira haber verdiği gibi, Ammar'ı bağî bir cemaat öldürmüştür.
5- Bu rivayetten, Hz. Ali ve Hz. Ammar'ın fazileti ve ayrıca ihtilaflarda Hz. Ali'nin haklı taraf olduğu anlaşılmakta, aksini iddia edenlerin haksızlığı gözükmektedir.[190]

?4439 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??? ??????? ???????? ?????? ????????? ??? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

3. (4439)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ammar hangi meselede muhayyer bırakılmışsa mutlaka en doğrusunu seçmiştir." [Tirmizî, Menâkıb, (3800).][191]

AÇIKLAMA:

Ammâr'ın iki şeyden en doğruyu seçmiş olması, ihbar-ı nebevisinden hareketle, dahili ihtilaflarda Hz. Ali'nin isabet ettiğine ve Hz. Muaviye' nin hata ettiğine hükmedilmiştir. Zira Ammar, ihtilafta Hz. Ali tarafını seçmiştir.[192]

?4440 ?4? ??? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ???????? # ?????:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ?????????[. ????? ?????????.»??????????« ??? ??????? ??? ??????? ????????? ??????????? ??????? ???? ????? .

4. (4440)- Amr İbnu Şurahbil, Resulullah'ın ashabından bir kişiden naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ammar kıkırdaklarına kadar iman doldurulmuştur." [Nesâî, İman 17, (8, 111).][193]

AÇIKLAMA:

Ammar İbnu Yâsir, kendisi, annesi ve babası Mekke'de ilk defa müslüman olanlardandır. Annesi Sümeyye Hatun (radıyallahu anhâ) Allah yolunda işkence çekenlerden olmakla kalmamış, İslam'ın ilk şehidi olma şerefini de elde etmiştir. Ammar da çok işkence görenler arasında yer alır. Ammar'ın babası Yasir, aslen Yemen'lidir. Diğer iki kardeşi, Haris ve Malik ile birlikte bir dördüncü kardeşlerini bulmak maksadıyla Mekke'ye gelirler. Yasir, Mekke'de kalır, öbür ikisi Yemen'e döner. Yasir, Mekke'de Beni Mahzum'dan Ebu Huzeyfe İbnu'l Muğîre ile halif olur, yani onlarla dostluk akdi yaparak himayelerini alır. Onun Sümeyye adındaki cariyesi ile evlenir. Ammar, işte bu evlilikten dünyaya gelir. Ebu Huzeyfe, Ammar'ı azad eder. Böylece Amar Beni Mahzum'un mevlası (azadlısı) olur.
Ammar, Süheyb İbnu Sinan ile birlikte, Resulullah Daru'l-Erkâm'da iken müslüman olur. Bazı rivayetlerde Ammar, otuz küsuruncu müslüman olarak zikredilir ise de Mücâhid'in bir rivayetine göre müslümanlıklarını aleniyete vuran ilk yediden biridir:
1) Hz. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm),
2) Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh),
3) Hz. Bilal (radıyallahu anh),
4) Hz. Habbab İbnu Eret (radıyallahu anh),
5) Hz. Süheyb İbnu Sinan (radıyallahu anh),
6) Hz. Ammar İbnu Yasir (radıyallahu anh),
7) Hz. Sümeyye (radıyallahu anhâ) (Ammâr'ın annesi).
Ammâr'ın Habeşistan'a hicret edip etmediği ihtilaflıdır. Ancak pek çok işkenceye maruz kaldığı bilinmektedir. Öyle ki bir gün müşrikler onu yakalayıp çokça işkence yaparlar ve Resulullah'a sebbedip putlarını hayırla yadetmesine kadar işkenceyi kaldırmazlar. Bunu yapınca bırakırlar. Ammar, Resulullah'a gelip durumu üzüntü ve mahcubiyet içinde anlatır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kalbini nasıl buluyorsun?" diye sorar. Ammar:
"İman hususunda mutmain!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onlar yine işkence yapacak olurlarsa sen yine aynı şekilde hareket et!" diye izin verir. Şu ayetin bu hadise üzerine nazil olduğu belirtilmiştir:
"Kalbi imanla dolu olduğu halde inkara zorlananlar müstesna, kim iman ettikten sonra tekrar kafir olur ve gönül rızasıyla küfrü kabul ederse, öylelerinin üzerine Allah'tan bir azab vardır. Onların hakkı pek büyük bir azabtır" (Nahl 106).
Yukarıda belirttiğimiz üzere, Ammar'ın Mekke'de sığıntı durumunda olması, onları ailevi ve kabilevi himayeden mahrum bırakıyordu. Bu sebeple müşrikler Yasir ailesinin ferdlerine diledikleri gibi işkence yapıyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtuvesselâm), Ammar'a anesine, babasına zaman zaman uğrayıp teselli veriyor: "Ey Yasir ailesi, sabredin, size cennet vaadedilmiştir" diyordu. Resulullah daha sonra: "Benden sonra, Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin, Ammar'ın istikametiyle istikametlenin, İbnu Ümmi Abd'in (İbnu Mes'ud'un) ahdine temesük edin" diyecektir.
Ammar (radıyallahu anh) Medine'ye hicret etmiş, Resulullah'la birlikte Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan'a iştirak etmiştir.
İlk mescidi Ammar (radıyallahu anh)'ın inşa ettiği belirtilir. Hakem İbnu Uteybe anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye ilk gelişinde bir kuşluk vakti inmişti. Ammar (radıyallahu anh):
"Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a öğle sıcağına karşı gölgelenmek istediği zaman gölgeleneceği ve namaz kılacağı bir yer yapmalıyız!" dedi ve taş toplayarak Kuba Mescidi'ni inşa eti. Bu İslam'da inşa edilen ilk mesciddi ve bunu Ammar inşa etmitşi.
"İbnu Ömer anlatıyor: "Yemâme savaşında Ammar'ı (en önde) bir kayanın üstünde gördüm, mücahidleri şöyle teşci ediyordu.
"Ey müslümanlar! Cennetten mi kaçıyorsunuz! Bana doğru bana doğru gelin! Ben Ammâr İbnu Yasir'im. Bana gelin!"
İbnu Ömer devamla der ki: "Ben onun kulağını gördüm, (bir darbe ile) kopmuş sallanıyordu. O ise aldırmadan bütün şiddetiyle savaşıyordu."
Hz. Ömer, Ammar'ı Kufe'ye vali tayin etti ve halka şöyle yazdı: "Size Ammâr'ı emir olarak gönderiyorum, Abdullah İbnu Mes'ud'u da vezir ve muallim olarak. Bu ikisi Muhammed'in ashabının seçkinlerindendir, onlara iktida edin."
Ammar İbnu Yâsir bilahere Hz. Ali'ye refakat etmiş, Cemel ve Sıffin savaşlarında sahabenin bir alemi gibi hareketle, Hz. Ali'nin haklılığına inanarak savaşmıştır. Sıffîn savaşında 93 veya 94 yaşında olduğu halde şehit düşmüştür, sene: 37 hicrî, Hz. Ali onu elbisesiyle, yıkamadan defneder.
Huzeyme İbnu Sabit Cemel savaşına Hz. Ammar'la birlikte Hz. Ali'nin safında katılmış, fakat hangi tarafın haklı olduğu hususunda müteredd olduğu için kılıç çekmemiştir. Sıffin'e de katılmış, yine kılıç çekmemiştir. Ancak, Ammâr şehid edilince kılıcını çekip savaşmış, bu davranışının sebebini:
"Ben kulaklarımla (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ammar'a: "Seni asi bir grup öldürecek!" dediğini işittim" diyerek açıklamıştır. Ammar öldürülünce Huzeyme (radıyallahu anh): "Artık hakikat bana zahir oldu!" der, ilerler ve ölünceye kadar mukatelede bulunur.[194]

*** ABDULLAH İBNU MES'UD (RADIYALLAHU ANH)**

?4441 ?1? ?? ???????????? ??? ???? ???:]??????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ???? ??????? ?????? #? ????? ??????? ??????. ??????: ??? ???????? ?????? ??????? ??????? ????????? ????? ??????????? # ???? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????? ??? ????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4441)- Abdurrahman İbnu Yezid anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallahu anh)'a, içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a en çok benzeyen şahıs kimse, onu bize söyle de kendisinden hadis dinleyelim" diye sordum. Bize şu cevabı verdi:
"Biz içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle, evinin duvarlarıyla gizleninceye kadar Resulullah'a en çok benzeyen, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'tan başka birisini tanımıyoruz: [Buharî, Fezailu'l-Ashab 27, Edeb 70; Tirmizî, Menâkıb, (3809).][195]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, İbnu Mes'ud'un bir menkibesi olarak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a siret ve suretiyle, hal ve davranışlarıyla çokça benzerliği ifade edilmektedir. Rivayette dikkatimizi çeken husus, dış hayatının benzerliği hususunda garanti verilmiş olmasıdır. Ravi: "Evine girdikten sonraki halini bilmiyorum, evinin duvarları iç hayatını görmemize manidir" diyerek özür beyan etmektedir. Hadisin bir başka veçhinde bu beznerlik "evinden çıkışı ile girişine kadarki müddet içinde" diye ifade edilir. Bu ifadeden, ev hayatında benzemediği manası çıkmaz, bilakis dışardaki yaşayışındaki benzerliğin katiyeti hususunda itminan ve kesinlik ifade eder. Evinin içinde ise, ailesine karşı Resulullah'ın davranışlarından fazla veya eksik olabilir. Huzeyfe bize gördüğü hususlarda garanti vermektedir.
2- Hadiste geçen semt, din işinde iyi görünüş demektir. Ancak işlerdeki iktisad ve orta yol da semt'le ifade edilmiştir. Dell, yürümede, konuşma ve sair davranışlarda güzel hareket etmek demektir. Yol'a da delil ıtlak olunur. Hedy de dell gibi iyi davranış, yol gibi manalara gelir. Ebu Ubeyd, "hedy" ve "dell"in birbirine yakın manalar ifade ettiğini, sekinet vakar, heybet ve manzar (görünüş) ve şemaili ifade etmede kullanıldığını, semt ile de hayır ve diyanet cihetinden iyi görünüşün ifade edildiğini, zinet ve maddi cihetten güzel manzaranın başka kelimelerle ifade edildiğini belirtir. Bu kelimelerle, daha ziyade, dıştan bakışla görülen ahlak ve davranış güzellikleri ifade edildiği için tercümemizi içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle diye daha umumi bir ifade ile yaptık.
3- Abdullah İbnu Mes'ud'un hayat tarzında, Resulullah'la fazla benzemesi şüyû bulduğu için ashabının O'na benzeme hususunda gayret ettiği belirtilmiştir. Ebu Ubeyd,

Garibu'l-Hadis'inde şu rivayeti kaydeder: "Abdullah İbnu Mes'ud'un arkadaşları (ashabı), onun semt, hedy ve dell'ine dikkat ederler, kendilerini bu hususta ona benzetmeye çalışırlardı. Sanki bunları öyle davranmaya sevkeden husus, Huzeyfe hadisi idi."
Buhârî, el-Ebedü'l-Müfred'de Zeyd İbnu Vehb tarikinden şunu kaydeder: "İbnu Mes'ud'un: "Bilesiniz, ahir zamanda iyi davranış (hüsnü'lhedy), bazı amelden daha hayırlıdır" dediğini işittim."
Alimler, bu nevi sözler içtihada girmeyeceği için rivayet, İbnu Mes'ud' un şahsî sözü gibi görünse de, bu rivayetin Resulullah'ın sözü olduğuna hükmetmişlerdir. İbnu Hacer, Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'ın bu bilgisi sebebiyle hal ve etvarını Resulullah'a benzetme hususunda hırs göstermiş olabileceği yorumuna yer verir. Şarih Davudî, Huzeyfe'nin bu sözü ile İmam Malik'in şu sözünü biraz mütearız bulur: "Resulullah'ın etvarına (hedyin) en çok benzeyen Ömer'di, Ömer'e en çok benzeyen de oğlu Abdullah'tı: Abdullah'a en ziyade benzeyen de oğlu Salim'di."
Davudî devamla: "Huzeyfe'nin sözü, İmam Malik'in sözüne takdim edilir" demiştir. Bazı şarihler: "İmam Malik diyanet yönünü kastetmiş olabilir. Huzeyfe de davranışlarını kasdetmiş olabilir" diyerek iki rivayeti cem' etmiştir. Mamafih, Hz. Huzeyfe'nin sözü, Hz. Ömer'in vefatından sonra varid olmuş olabilir. İmam Malik'in sözünü te'yid eden bir rivayet Buhârî' de Hz. Cabir'den gelmiştir: "Ashabtan hiçbiri, Resulullah'ın yoluna Hz. Ömer kadar sıkı bağlı değildir."
Hz. Aişe'nin bir şehadeti ise şöyle:
"Ben etvarıyla (semt, hedy, dell) Resulullah'a Fatıma (radıyallahu anhâ) kadar benzeyen birini görmedim."
Bu rivayet, "kadınlar arasında" denilerek öncekilerle cemedilebilir.
Hz. Ömer der ki:
"Resulullah'ın etvarını görmek kimi sürura garkedecekse Amr İbnu'l-Esved'in etvarına baksın.
Bu rivayet de öncekilerle, "Sahabeden sonra..." kaydı konularak te'lif edilir. Rivayete göre Amr İbnu'l-Esved'i hacc sırasında gören İbnu Ömer (radıyallahu anh) da şöyle demiştir:
"Ben namazıyla, etvarıyla, huşûuyla, giyinişiyle Resulullah'a bu adam kadar benzeyen birisini görmedim."[196]

?4442 ?2? ??? ?????? ?????? ??:]????? ??????????? ?????? ?????? ?????: ????????? ? ???? ???????? ??? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? ??? ?????? ??????? ????? ??????????? ??? ?????????? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ?“???? ?????????? ???????[. ????? ??????? ????????? .

2. (4442)- Mesruk ve Şakik (rahimehümallah) anlatıyorlar: "Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) dedi ki: "Kenisinden başka ilah olmayan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, Kur'an'dan nazil olan her bir surenin nerede indiğini, her bir ayetin de ne sebeple indiğini mutlaka biliyorum. Eğer bilsem ki, bir kimse Kitabullah'ı benden daha iyi bilmektedir ve ona da deve ulaşabilmektedir, mutlaka binip giderim." [Buharî, Fezâilu'l-Kur'ân 8; Müslim, Fezailu's-Sahabe 114, (2462) Nesâî, Zinet 10, (8, 134).] [197]

?4443 ?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ?????? ??? ???????? ?????????? ?????? ????? ????? ????? ????????? ????????? ??? ???? ????? ?????? ??????? ?????? # ???? ???????? ?????????? ???? ??????? ?????? ??????????? ????[. ????? ??????? ???????? .

3. (4443)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yemen'den ben ve kardeşim beraber (Medine'ye) geldik. Bir müdet kaldık. Bu esnada İbnu Mes'ud ve annesini, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına çok girip çıkmaları ve beraberliklerinin fazlalığı sebebiyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aile efradından olduklarına hükmetmiştik." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 27, Megazî 74; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 110, (2460); Tirmizî, Menakıb, (3808).][198]

?4444 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????? ??? ????????? ??????? ????????? ????????????? ??????? ?????? ???????? ???? ??? ???????? ?Œ??. ???? ??? ????? ?????? #: ????? ????????[. ????? ???? ???????? .

4. (4444)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu ayet indiği zaman (mealen): "İman edip güzel işler yapanlar, haramdan sakınıp iman ederek güzel işler yaptıkları, sonra yine haramdan kaçınmaya devam edip imanlarında sebat ettikleri, sonra da takvayı kalplerinde iyice kökleştirip iyilikte bulundukları takdirde, onların, haram şeyleri, henüz haram kılınmazdan önce tatmış olmalarından dolayı üzerlerine bir günah yoktur. Zira Allah iyilik yapanları ve iyi kullukta bulunanları sever" (Maide 93) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sen bunlardan birisin" buyurdu." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 109, (2459); Tirmizî, Tefsir, Maide, (3056).][199]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), Hz. Ömer'den de önce müslman olanlar arasında yer alır. Said İbnu Zeyd ve zevcesi Fatıma Bintu'l-Hattab ile beraber İslam'a girmiştir. Bir rivayette, ilk altının altıncısı olduğunu söyler.
Müslüman oluşuyla ilgili olarak şunu anlatır: "Ben henüz büluğa ermemiş bir çocuktum. Ukbe İbnu Ebî Mu'ayt'ın davarını otlatıyordum. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yanında Ebu Bekr olduğu halde bana uğradılar.
"Ey oğlan, sütün var mı?" buyurdular.
"Evet var ama, bunlar bana emanettir (size veremem, ihanet olur), dedim."
"Öyleyse tekenin aşmadığı (kısır, sütsüz) bir keçi getir!" buyurdular. Ben de bir oğlak getirdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu tuttu, memesini meshetmeye ve dua etmeye başladı. Derken süt indi. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) çukur bir taş getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm içine sağdı. Sonra Ebu Bekr'e: "İç" dedi. Ebu Bekr içti. Sonra da Aleyhissalâtu vesselam içti. Sonra memeye:
"Büzül!" diye emretti. Meme büzülüp eski haline döndü. Ben gelip:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bana bu kelâmdan -bu Kur'ân'dan- öğret" dedim. Başımı meshedip:
"Sen muallem (yetiştirilmiş) bir çocuksun!" buyurdular.
"İbnu Mes'ud der ki: "Ben bizzat Aleyhisssalâtu vesselam'ın ağzından yetmiş sure aldım. Bu hususta hiçbir insan benimle niza edemez."
Mekke'de, Kur'ân-ı Kerîm'i Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra cehren ilk okuyan Abdullah İbnu Mes'ud'dur. Kendisi şöyle anlatır: "Resûlullah'ın ashabı bir gün toplanıp şöyle dediler: "Vallahi Kureyş hâla şu Kur'ân'ı, birinin alenen okuduğunu işitmedi. Hangi babayiğit bunu onlara işittirecek?" Abdullah İbnu Mes'ud atılıp:
"Ben" dedi. Ashab:
"Biz sana kötülük yapmalarından korkarız, biz daha ziyade geride aşireti olan ve bu aşireti tarafından kötülük yapmak isteyenlere karşı korunacak olan birini kastettik!" dediler. Fakat O:
"Bana müsaade edin, Allah beni koruyacaktır!" diye ısrar etti. Ertesi gün kuşluk sıralarında Makam'a geldi. Kureyş de orada grup grup oturmaktaydı. İbnu Mes'ud Makam'ın yanına dikilip yüksek sesle: "Bismillahirrahmanirrahim, er-Rahman, Alleme'l Kur'ân" diye Rahman sûresini okumaya başladı. Müşrikler:
"İbnu Ümmî Abd ne diyor?" diye sormaya, düşünmeye başladılar. Sonradan farkına varıp:
"Galiba Muhammed'in getirdiği şeyden okuyor" dediler. Kalkıp yüzüne yüzüne vurmaya başladılar. O, Allah'ın dilediği kadar okuduktan sonra kaçıp arkadaşlarının yanına geldi. Darbeler yüzünde iz bırakmıştı. Arkadaşları:
"İşte hakkında korktuğumuz şey bu idi!" dediler. İbnu Mes'ud:
"Allah düşmanları, şu andaki kadar nazarımda küçülmemişlerdir. Dilerseniz yarın aynısını tekrar edeyim!" dedi. Onlar: "Bu kadarı yeter. Onlara hoşlanmadıklarını dinlettin" dediler.
Abdullah müslüman olur olmaz, Aleyhissalâtu vesselâm yanına almış, hizmetlenmiştir. Resûlullah, Abdullah'a Müslim'deki rivayete göre şu talimatı verir: "Senin yanıma girmen için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Bu seni yasaklayıncaya kadar böyle devam edecektir."
İbnu Mes'ud, hem Habeşistan'a hem de Medine'ye hicret edenlerdendir. İki kıbleye de namaz kılmıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan ve diğer gazvelerin hepsine Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte katılmıştır. Resûlullah'tan sonra Yermük'e de katılmıştır. Ebu Cehl'in kellesini Bedir'de Resûlullah'a o getirmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm onu cennetle müjdelemiştir.
Bir seferinde Aleyhissalâtu vesselâm, İbnu Mes'ud'dan Nisa sûresini okumasını talep etmiş, "Kur'ân sana indi, benden okumak mı talep ediyorsun?" sualine de: "Ben Kur'ân'ı başkasından dinlemeyi severim" der. İbnu Mes'ud okur ve ? ???? ??? ???? ?? ?? ??? ????? âyetine gelince Aleyhissalâtu vesselâm ağlar.
Abdullah İbnu Mes'ud, Resûlullah'la hususiyeti olan sahabelerdendir. Nitekim 4443 numaralı hadiste de görüldüğü üzere dışardan bakan bir müşahid bu içlidışlılığı, bu beraberliğin çokluğuna bakarak İbnu Mes'ud'un Resûlullah'ın aile efradından biri olduğuna hükmedebilmektedir. Resûlullah, Abdullah'daki ilmî kapasite ve öğrenme şevkini keşfedince, geleceğin bir Kur'ân ve sünnet üstadı olarak yetişmesi için kasd-ı mahsusla kendisi ile beraberliğine imkân tanımış olmalıdır. Bu beraberliğin bir neticesi olarak her sûrenin nerede indiğini, her âyetin ne sebeple, kimin hakkında indiğini bilecek kadar (4442. hadis) Kur'ân'la ilgili ilmini arttırmıştır. Abdullah İbnu Mes'ud, Ashab'ın âlim

olanlarından ve ayrıca Allah'ın müyesser kıldığı talebelerle ilmi, her tarafa neşredilenlerdendir. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onu Kûfe'ye muallim ve vezir olarak tayin etmiş, böylece Kûfe'de, bilahere inkişaf edip ayrı bir ekol halinde İslâm kültür tarihine ismini verecek olan Kûfe mektebi'nin ilk üstadı, belki de kurucu üstadı olmuştur. Hanefî mezhebi, esas itibariyle İbnu Mes'ud'un rivayetlerine, fetvalarına dayanacaktır. Hz. Ömer, Kûfelilere: "...Abdullah'ı size göndermekle, sizi kendime tercih etmiş olmaktayım" diyerek hem Abdullah'ın kadrini yüceltmiş, hem de oraya gitmesinin ehemmiyetini ifade etmiş oluyordu.
Bir gün Resûlullah, İbnu Mes'ud'a bir ağaca çıkıp kendisine oradan birşey getirmesini emreder. Ağaca çıkınca bacaklarının inceliğine Ashab güler. Aleyhissalâtu vesselam:
"Niye gülüyorsunuz? Kıyamet günü onun bir ayağı Mîzan'da Uhud dağından daha ağır olacak!" buyurur.
Bir gün İbnu Mes'ud, Hz. Ömer'in yanına gelir. Ancak, boyunun kısalağı sebebiyle oturanlar arasında neredeyse görünmez olur. Hz. Ömer onu görünce gülmekten kendini alamaz. İbnu Mes'ud yaklaşır, Hz. Ömer'e konuşur ve onu güldürür. Sonra ayrılır. Gözüyle görünmez oluncaya kadar onu takip eden Hz. Ömer (radıyallahu anhüma), "İlim dolu bir çıkın" der.
Abdullah hastalanır. Hz. Osman ziyaretine gelir. Aralarında şu konuşma geçer:
"Hastalığın nedir?"
"Günahlarım!"
"Canın neyi çekiyor?"
"Rabbimin rahmetini!"
"Sana bir tabib göndereyim mi?"
"Beni tabib hasta etti."
"Sana ihsan göndereyim mi?"
"İhsana ihtiyacım yok!"
"Kızlarına kalır."
"Kızlarımın fakra düşmesinden mi korkuyorsun? Hayır. Ben kızlarıma her gece Vâkı'a sûresini okumalarını söyledim. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim Vâkı'a sûresini okursa asla fakirlik görmez" dediğini işittim" der.
İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), Hicrî 32 yılında Medine'de vefat etmiştir. Zübeyr'e vasiyet eder, Baki'e gömülür, namazını Hz. Osman kıldırır. Zübeyr veya Ammâr İbnu Yâsir'in kıldırdığı da söylenmiştir. Öldüğü zaman 60 küsur yaşında idi. Öldüğünü Ebu'd-Derda duyunca: "Yerine bir benzerini koymadan gitti" der. [200]

*** EBU ZERR EL-GIFÂRÎ (RADIYALLAHU ANH)**

?4445 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ?????? ??? ?????? ?????????? # ??????? ???????. ????? ??????? ?????: ?????. ?????: ??????? ??????????? ?????: ?????? ???????????? ??????? ???????? ???????? ????? ???? ????? ????? ????????? ????????? ??????? ??????? ????? ?????????? ????????. ?????? ????????: ???? ??? ????????? ??????? ??????????? ???????????? ????? ???? ???? ??????? ??????? ???????? ????? ????? ????????: ??? ????????? ?????: ??????? ????? ????????? ???? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????. ??????: ????? ??????? ????????? ????? ?????????: ??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????? ???????????. ????????: ??? ??????? ?????? ?????: ?????? ???????? ?????? ??????????? ????? ???? ???????????. ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????? ????? ?????????? ???? ??????? ????? ??????? ?????? ??????. ??????? ?????? ????????? ?????????? ????????????. ??????: ?????????? ????? ??????? ?????????? ?????: ????????? ???????. ?????: ????????????? ????? ????????. ????????: ????? ???? ????????? ??????? ??????????? ???????????? ???????? ?????. ??????: ?????????? ??????????. ??????? ??????? ????? ????????? ??????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????????? ??????. ?????: ????????????? ????? ??????????? ??????? ?????? ???????. ????????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ????????? ???????? ???????? ??????? ??? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ?? ??????? ??? ????? ????????. ?????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ???????? ?????. ????????? ????? ??????? ?? ???????? ????????? ??????????? ??? ?????? ???? ????????????? ????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????????? ???????? ?????????? ??????? ??????????. ?????: ???????? ??????? ?? ??????????. ????????: ???????? ?????????? ?'??????. ?????: ????
?????????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????? ?? ????????????. ????????: ???? ?????? ??????????. ?????????????? ??????????? ???????????: ???? ????? ???????? ????? ???? ??????????? ?????????????????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????????. ??????: ??? ???????? ????????: ?????????? ?????? ??????????? ????????????? ????: ??? ????? ???????? ????????: ?????? ????? ???????? ????'? ??????? ??????? ??????? ?????? # ????? ???????? ????????. ??????? ??????????? ???? ?????????. ????? ?????. ???????? ????? ???????. ????? ???? ?????: ???????? ?????? ???? ???????? ??????????? ?"????? ????????: ???????? ???????? ??? ??????? ??????. ??????: ?????????? ?????????? ??????. ????? ?????: ??????? ?????? ??????: ???? ??????? ?????: ???????? ??????? ???????? ?????????? ???? ??????????. ???????? ?? ???????: ?????? ??? ??????????? ??? ??????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ??????? ???????: ????? ?????? ????????? ?????: ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????? ????????. ?????: ?????? ????? ??????????? ??????: ??? ????? ??? ???? ??????? ??? ????? ????????? ?????????? ????? ??????????? ?????? ???????? ????? ????? ???? ??????? ???????? ?????. ??????: ??????? ???????????? ????????? ??????? ??????. ?????? ???? ??????: ??? ??????? ??????? ???????? ?? ????????? ??????????. ?????????? ??????? ?????? # ???????????? ????????????? ?????????. ???????? ???? ????? ?????? ???????? ???????? ????? ???? ??????? ??????????. ??????? ????? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??? ???????? ????? ??????? ??????? ?????? # ??????:
????? ???? ????????? ??? ????? ????? ?????? ? ???????? ??? ????????? ?????? ????? ???????? ?????? ????????? ???? ?????? ??? ??????????? ???? ?????????? ???????? ????????? ???? ????????. ??????: ??? ????????? ??????: ???????? ????? ???? ????????? ??????????. ??????: ??? ??? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??????????. ?????: ????????? ???????? ????????: ??? ???? ???????? ???? ??????????? ??????? ???? ????????? ??????????. ?????????????? ????? ???????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ???? ???????? ????????????? ??????? ??????????? ??????? ??????????. ???? ?????? ??????? ?????? # ??????????? ??????????. ???????? ??????? ?????? # ???????????? ????????? ????????. ????????? ??????? ???????: ??????????? ??????! ??????????: ???????? ???? ??????? ????????? ????????? ??????????. ?????? #: ???????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??????[. ????? ????? ???? ???? .

1. (4445)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh):
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile karşılaşmazdan önce üç yıl ibadet ettim" demişti. Kendisine: "(Bu ibadeti) kimin için yaptın?" diye sordular.
"Allah için!" cevabını verdi. Tekrar:
"Pekiyi nereye yönelerek yaptın?" denildi.
"Rabbim beni nereye yöneltmiş idiyse oraya!" dedi ve açıklamaya devam etti: "Akşam vakti namaza başlıyor, gecenin sonuna kadar devam ediyordum. O zaman kendimi bir örtü gibi atıyor, güneş tepeme yükselinceye kadar öyle kalıyordum. (Bir gün kardeşim) Üneys bana:
"Benim Mekke'de görülecek bir işim var. Sen bana başgöz ol (eksikliğimi duyurma) dedi ve Mekke'ye gitti. Oraya varınca bana dönmekte gecikti. Nihayet geldi.
"Ne yaptın?" dedim.
"Mekke'de bir adama rastladım, senin (gibi farklı bir) din üzerine yaşıyor. Ancak O, kendisini Allah Teâlâ'nın gönderdiğini zannediyor" dedi.
"Halk ne diyor?" diye sordum.
"Halk mı? Halk O'na şair diyor, kâhin diyor, sâhir (sihirbaz) diyor!" dedi. Esasen Üneys şâirlerden biriydi. Tekrar sordum:"Pekâlâ sen ne diyorsun?""Ben dedi, kâhinlerin sözünü işittim, bilirim. Onun ki kâhin sözü değil. Onun söylediklerini şiir çeşitlerine tatbik ettim. Hiçbirine uygun gelmiyor. Benden sonra kimse O'na şiir diyemez. Vallahi O doğru sözlüdür, kâhinler ise hep yalancıdırlar!" dedi. Bu açıklama üzerine ben ona:
"Öyleyse benim işlerime de sen başgöz ol, bir de ben gidip göreyim!" dedim."
Ebu Zerr, gerisini şöyle anlatır:
"Mekke'ye geldim. Halktan zayıf bir adam buldum. Ona: "Şu Sâbî (sapık) dediğiniz adam nerede? diye sormuştum. Adam, beni göstererek:

"Burada bir sâbiî var! Burada bir sâbiî var!" diye bağırmaya baladı. Derken vâdi halkı kesek ve kemiklerle üzerime hücum etti. Bayılarak yığılmış kalmışım.
Kendime gelip kalktığım zaman kırmızı bir dikili taş gibiydim. Zemzem'e kadar gittim. Kanlarımı yıkadım, suyundan biraz içtim.
Böylece otuz gün, gece ile gündüz arası kaldım. Bu esnada zemzem suyundan başka hiçbir taam almadım. Buna rağmen şişmanladım ve karnımın kavrımları arttı. Ciğerimde açlık hissi duymadım. Mekkeliler, ay ışığı olan bir gecede uyurken Beytullah'ı tavaf eden yoktu. Onlardan sadece iki kadar, İsâf ve Naile (adındaki putlarına) dua ediyordu. Tavafları sırasında bana kadar geldiler. (Dayanamayıp):
"Onları birbirlerine nikâhlayıverin bari!" dedim. Onlar dualarından vazgeçmeyip, tavaflarını yaparken yanıma kadar geldiler. Bu sefer:
"Onları(a niye tapıyorsunuz)? Odundan farkları ne?" dedim. Kadınlar:
"(İmdat!) burada bir adam yok mu?" diye velvele kopararak gittiler. Tam o sırada kadınları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ebu Bekr (radıyallahu anh), tepeden inerlerken karşılayıp:"
(Niye bağırdınız) başınıza ne geldi?" derler. Kadınlar (onları daha tanımadan):
"Kâ'be ile örtüsü arasında bir sâbiî (sapık) var!" derler. Onlar sorarlar:
"Size ne dedi?"
"Bize ağzı dolduran (ağza alınmaz) sözler söyledi" derler. Derken Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi, Haceru'l-Esved'e istilâmda bulundu, arkadaşıyla birlikte Beytullah'ı tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirince, -Ebu Zerr der ki: "Aleyhissalatu vesselâm'ı İslâm selâmı ile ilk selamlayan ben oldum.- "Esselâmu aleyke ya Resûlullah. (Ey Allah'ın Resûlü! Selam üzerine olsun)!" dedim. Bana:
"Ve aleyke ve Rahmetullah. (Selam senin üzerine olsun, Allah'ın rahmeti de)!" diye mukabele etti. Sonra:
"Sen kimlerdensin?" diye sordu."
Gıfâr'danım!" dedim. Bunun üzerine eliyle eğilerek parmaklarımı alnına koydu. İçimdem: "Galiba kendimi Gıfâr'a nisbet etmemden hoşlanmadı" dedim. Elinden tutmak üzere ilerledim. Fakat arkadaşı bana mâni oldu. Onu benden iyi biliyordu. Sonra başını kaldırıp sordu:"
Buraya ne zaman geldin ?
"Otuz gündür burdayım!" dedim.
"Sana kim yiyecek verdi?" dedi.
"Zemzen suyundan başka bir yiyeceğim olmadı. Şişmanladım bile. Öyle ki karnımın kıvrımları arttı. Ciğerimden açlık hissi de duymadım!" dedim
"Zemzem suyu mübarektir. O hakikaten besleyici bir gıdadır!" buyurdu. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade et, bu geceki yiyeceğini ben ikram edeyim!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ebu Bekr (radıyallahu anh) gittiler, onlarla ben de gittim.
Ebu Bekr bir kapı açtı. Taif kuru üzümünden benim için bir avuç çıkarmaya başladı. Bu, Mekke'de yediğim ilk yemekti. Orada kaldığım kadar kaldım. Sonra Resulullah'a geldim. Bana dedi ki:
"Ben hurmalıklı bir yere sevkedileceğim. Burasının Yesrib olduğu kanaatindeyim. Sen kavmine benden mesaj götür. Umarım, sayende Allah onları hayırla menfaatlendirecek ve onlar sebebiyle de sana sevap verecek."
Bundan sonra ben kardeşim Üneys'e geldim. Bana:
"Ne yaptın? diye sordu. Ben:
"Müslüman oldum ve (Muhammed'in hak bir peygamber olduğunu) tasdik ettim" dedim.
"Ben senin dinine karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim" dedi. Sonra kalkıp annemize geldik. (Durumu anlattık). O da bize:
"Ben sizin dininize karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim!" dedi. Sonra kalkıp hayvanlarımıza binip kavmimiz Gıfar'a geldik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mesajını getirdik. İlk anda) yarısı müslüman oldu. Eyma İbnu Rahza el-Gıfârî müslüman olanların imamlığını yürütüyordu, bu onların efendisi idi. Diğer (müslüman olmayan) yarı:"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelince müslüman oluruz!" dediler. Derken (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldi. O geri kalan yarı da müslüman oldu. Bir müddet sonra Eslem kabilesi de gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! (Gıfarlılar) bizim kardeşlerimizdir. Onların müslüman oldukları şey üzere biz de müslüman oluyoruz!" dediler ve onlar da müslüman oldular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Gıfâr'a Allah mağfiretini bol kılsın. Eslem'i de Allah selamete kavuştursun!" diyerek o iki kabileden memnuniyetini ifade buyurdular." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 132, (2473). Metin Müslim'in metnidir.][201]

?4446 ?2? ??? ????? ?? ????????:]?????? ?????? ???? ????? ???????? ?????????? #. ???? ‘?????: ???????? ??? ???? ????????? ????????? ??? ?????? ???? ????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ???????? ????????? ???? ??????????? ????????? ???? ???????? ????? ????????. ??????????? ?‘?? ????? ?????? ???????? ???? ????????. ???? ?????? ??? ???? ?????: ?????? ????: ????????? ??????? ??????????? ?‘?????? ???????? ??????? ???????????. ??????: ??? ??????????? ?????? ???????. ??????????? ???????? ??????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ??????????? ?????????? #? ?????? ? ??????????? ???????? ??? ???????
?????? ????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ???????. ???????? ????? ???????? ?????? ??????? ??????? ????????? ????????? ???? ?????? ????? ???????. ????? ????????? ?????????? ????????? ??? ??????????? ??????? ????? ????????? ??? ??????? ?????????? # ????? ?????. ??????? ??? ??????????. ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????. ??????: ???? ??? ?????????? ??? ???????? ??????????? ??????? ?????????? ??? ??????? ??????? ????????? ????????? ???? ?????? ????? ???? ????? ?????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????. ????? ?????: ?? ??????????? ??? ??????? ????????? ???? ?????????? ?????: ??? ??????????? ??????? ??????????? ???????????????? ???????? ???????? ???????????? ??????: ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????????? ?????? ??? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???? ???????? ???????????? ????? ???????? ????????. ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ??????? ???? ?????????? # ??????? ?????? ???????? ???? ????????? ???????? ????????. ??????? ???? ?????????? #: ?????? ??? ???????? ???????????? ?????? ???????? ???????? ???????: ????????? ??????? ???????? ‘????????? ????? ?????? ???????????????. ???????? ????? ???? ??????????? ???????? ?????? ????????: ??????? ??? ? ???? ??????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ????? ?????????? ????? ??????????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????. ???????: ??????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ????????
?????? ??????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??????????? ????????. ????? ????? ???? ??????? ??????????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ??????????. ??????? ???? ?????? ?????? ??? ????? ???????????? ?????? ?????? ?????[.»?????????« ???? ????? ???????: ????? ??????? ??? ??????????.?????: »???????« ??? ??????.?»??????? ?????« ??????? ????????? ???????: ????? ???? ???????.?»??????????« ?????????? ????????????????.?????: »?????? ?????? ???????« ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? ?? ????? ??????? ?????? ???????????? ?? ????????????? ???????????? ?????? ??????????? ?? ?? ??????????? ????????????.?»???????? ????????« ????????? ??????????.?»???????? ????????« ?? ????????? ??????? ????.?»?‘????????« ?????? ???????? ?????? ?????? ?‘?????.?»?????????« ????????: ?????????? ???? ??????????? ??????? ???? ???? ????????? ??????????.?»?????? ??????????« ????????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????????? ????????? ?? ?????????? ?????????.?»??????« ?????? ???? ?????????.?»?????????????« ???????????? ??????????.?»?‘???????« ???????????: ??? ???? ?????????? ??????????????? ?????? ???? ????????? ????????? ???? ?????????? ??? ??????????? .
????????????: »???????? ????‘? ??????« ????????? ??????? ????????? ???????.?»????????« ?????????? ??????????.?»??????? ??????« ??? ??????? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??????.?»?????????« ????????: ?????????? ?????? ???? ?‘???????.?»?????????? ????????? ???‘????« ??? ???????? ??????? ???????? .

2. (4446)- Ebu Zerr'in Buhari'de gelen bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bi'set (peygamber olarak gönderildi) haberi Ebu Zerr (radıyallahu anh)'a ulaşınca, kardeşi (Üneys)'e:

"Devene bin! Şu vadiye (Mekke'ye) git! Kendisini peygamber zanneden ve semadan haber geldiğini söyleyen şu adam hakkında bana bilgi edin, sözlerini dinle ve bana getir!" dedi. Kardeşi gidip, Mekke'ye vardı. Onun sözlerinden dinledi. Sonra Ebu Zerr'in yanına döndü ve şu bilgiyi verdi:"
Onu gördüm. İnsanlara güzel ahlakı emrediyordu. (İnsanlara getirdiği) kelam da şiir değil."
Ebu Zerr (kardeşinin anlattıklarını tatminkar bulmayarak), kardeşine:
"Arzuladığım kadar merakımı gideremedim!" dedi. Azık hazırladı. İçerisine su olan dağarcığını yüklenip yola çıktı. Mekke'ye geldi. Mescide uğrayıp Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kolladı. Esasen O'nu tanımıyordu. Doğrudan sormayı da uygun görmedi. Böylece birkaç gece geçirdi. Tutup (bir kuytuya) yattı. Derken Ali (radıyallahu anh) onu görüp, bir yabancı olduğunu anladı. Onu görünce takip etti. Bu ikisinden hiçbiri diğerine herhangi bir şey sormadı. Bu suretle sabaha erdiler. Sonra kırbasını ve azığını Mescid'e taşıdı. O gün de öyle geçti ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı akşama kadar göremedi. Bunun üzerine yattığı yere döndü. (Az sonra) Ali (radıyallahu anh) ona uğradı ve adama:
"Yerimi öğrenme zamanı gelmedi mi?" dedi. Böylece Ebu Zerr'i kaldırdı ve beraberinde götürdü. (Ebu Zerr onu geriden takip etti.) Birbirlerine hiçbir şey söylemediler. Üçüncü güne ermişlerdi. O gün de aynı şekilde hareket ettiler. Ali onu beraberinde ikamet ettirdi. Ve:
"Seni bu memlekete getiren sebebi bana söylemez misin?" diye sordu. Ebu Zerr:
"Bana yardımcı olup yol göstereceğin hususunda ahd-u misakda bulunur (kesin söz verir)sen açıklarım!" dedi. Ali söz verdi, o da açıkladı. Ali dedi ki:
"O haktır ve Allah'ın Resulüdür. Sabah olunca peşimi takip et. Ben, senin hakkında korktuğum bir şey görürsem, sanki su döküyorum gibi doğrulurum, değilse yürümeye devam ederim. Böylece girdiğim yere sen de girinceye kadar beni takip et!"
Ali böyle yaptı. O da onu takip edip geldi. Ali, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girdi. O da onunla birlikte içeri daldı. Resulullah'ın sözünü dinledi ve anında müslüman oldu. Resulullah kendisine:
"Hemen kavmine dön. (Gördüklerini) onlara haber ver. Emrim sana gelinceye kadar (orada kal)" ferman etti. Ebu Zerr de:
"Nefsim elinde olan Zat'a yemin olsun, ben de haberi onlar arasında bağırarak söyleyeceğim!" dedi. Oradan çıkıp Mescid'e geldi. Yüksek sesle:
"Eşhedu enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resulullah!" dedi. Halk üzerine atılıp, onu iyice dövdüler, canını pek yaktılar. derken Abbas (radıyallahu anh) gelip üzerine kapanarak (mani oldu).
"Yazık size! Bunun Gıfarlı olduğunu, Şam'a giden tüccarlarınızın yolunun oradan geçtiğini bilmiyor musunuz?" diyerek onu ellerinden kurtardı.
Ebu Zerr, ertesi günü aynı şeyi tekrarladı. Mekkeliler, üzerine atılıp tekrar dövdüler. Yine Abbas üzerine kapandı ve onu kurtardı
(Ravi der ki): "Bu, Ebu Zerr el-Gıfârî'nin müslüman oluşunun başlangıcı oldu." [Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 33, Menâkıb 10.][202]

AÇIKLAMA:

1- Hadisi anlatan İbnu Abbas'tır. Ancak İbnu Abbas (radıyallahu anh), vak'ayı Ebu Zerr el-Gıfarî'nin kendisinden naklen anlatmaktadır.
2- Ebu Zerr el-Gıfârî hazretleri, Ashab arasında müstesna bir şahsiyettir. Kendi anlatımından kaydedilen iki rivayetten de vazıh olarak anlaşılacağı üzere, herşeyden önce, kendisine islami davet yapılmadan, kendi kendine, içinden gelen merakla araştırıp, Resulullah'ı bulmuş ve hemen müslüman olmuştur. Onun İslam'a girişi bi'setin ikinci veya üçüncü yılı içerisinde olmalıdır. Bazı rivayetlerde ilk beş müslümandan beşincisi olduğu söylenebilecek kadar, müslümanlığı eskidir.
3- Ebu Zerr'in ismi hususunda çok ihtilaf edilmiştir. Cündeb İbnu Cünâde diyenler daha çoktur. Ancak Büreyr İbnu Adillah, Büreyr İbnu Cünâde, Büreyre İbnu Işrıka, Cündeb İbnu Abdillah, Cündeb İbnu Seken gibi başka isimler de ileri sürülmüştür. Annesi Remle bintu'l-Vukey'a (radıyallahu anhâ)'dır.
Ebu Zerr (radıyallahu anh), Ashab'ın büyüklerindendir. Daha Resulullah'ın bi'setini duymazdan önce kendi kendine ibadete başlamış olması, duyar duymaz, tahkik için kardeşi Üneys'i Mekke'ye yollaması, onun getirdiği haberle tatmin bulmayıp bizzat kendisinin Mekke yollarına düşmesi, onun ne derece manevi bir potansiyel taşıdığını, nasıl bir maneviyat adamı olduğunu göstermektedir. İslam olduktan sonra büyük ekseriyete ters düşen nevi şahsına münhasır bir İslam anlayışına ermesi ve bu münferidlik içinde hayatının sona ermesi, hep onun yaratılıştan sahip olduğu bu manevi potansiyelin kesafet ve sikletinden ileri gelmektedir. Ekseriyete şaz, düşen bu Ebu Zerrî anlayış İslam'a garib mi kalmaktadır. diye bir soruya tereddütsüz verilecek cevap: "Hayır! Asla!"dır. Zira, onun hak olan teferrüdünü, tavizsizliğini fitratbin basîriyle keşfedip okuyan Resululah: "Allah Ebu Zerr'e rahmet buyursun, o tek başına yürür, (tek başına yaşar), tek başına ölür, tek başına haşr olur" diyerek, münferid de olsa o yolun hak olduğunu beyan etmiş, tebcil buyurmuştur. İslam sünnete ters düşmeyen farklı anlayışların hepsini meşru addeder. Sünnet ise zengin mi zengin.
Ebu Zerr, zahid bir kimsedir. Ashab arasında dünyaya en az kıymet veren odur. Resulullah onun zühdünü: "Ebu Zerr, ümmetim içerisinde Hz.İsa'nın zühdünü yaşayan kimsedir" sözleriyle ifade buyurmuştur.
Onun şahsiyetinde, ilmin de yüksek mertebede yer aldığını belirtmeliyiz. İlminin Abdullah İbnu Mes'ud'a denk olduğu kabul edilmiştir. Hz. Ali "Ebu Zerr, insanların öğrenmekten aciz kalacağı derecede ilim kesbetti. Ancak sonradan (dağarcığının) ağzını sımsıkı bağlayıp, dışarıya bir şey sızdırmadı" der. Böylece onun geniş ilmine rağmen, bu ilmi neşretme gayretine girmediğine dikkat çeker.
Ebu Zerr'i diğer sahabelerden farklı kılan zühdü, onu, birkaç dinar ve hatta birkaç dirhem biriktirmeyi Tevbe suresinde zikri geçen "kenz" kabul etmeye itmiştir. Bu sebeple, kendisine beytu'lmaldan verilen tahsisatı o gün fakirlere dağıtmayı prensip edinmiştir. Ebu Zerr, Resulullah'ın: "Kıyamet günü, makamca bana en yakın olacak kimse, dünyayı terkettiği zaman, benim kendisini bıraktığım heyette olan kimsedir" hadisine uyarak, Resulullah zamanındaki heyetini ve hayat standardını değiştirmemeye gayret etmiş ve diğer sahabelerin hiçbiri buna riayet edemedikleri için, Kıyamet gününde Resulullah'a yakınlık kazanacağını ifade etmiştir.
Resulullah'ın vefatından sonra Şam'da yaşayan Ebu Zerr, Hz. Muaviye'nin sultanlar gibi debdebeli yaşayışını tenkid etmiş, bunun sünnete aykırı olduğunu, israf olduğunu söylemiş ve bu sözleri halk üzerinde te'sir halketmişti. Onun bu müessiriyetinden rahatsızlık duyan Hz. Muaviye, Halife Hz. Osman (radıyallahu anh)'a şikayet eder. Halife, Ebu Zerr'i Medine'ye çağırır, oradan da Rebeze'ye gönderir ve orada ikametini uygun görür. Hcri 31'de Rebeze'de vefat eder, (radıyallahu anh).
Resululah onun doğru sözlülüğünü takdiren: "Onun gibi doğru sözlü birisini ne yer taşıdı, ne de gök gölgeledi" buyurur (4370'de açıklandı). Bedir savaşına katılmamıştır ama Hz. Ömer, tahsisatta onu Ashab-ı Bedr'e ilhak etmiştir. İbnu İshak'ın Sire'sinde kaydedildiğine göre, Resulullah'a tebük seferine katılmayanlar haber verilip: "Falan da katılmadı" denince: "Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa Allah onu size ilhak edecektir! Hayır yoksa, Allah ondan sizi selamette tutuyor demektir" derdi. Ebu Zerr devesi ile yola çıkar, ancak deve bir türlü sür'at yapamayınca, deveyi bırakır, malzemesini sırtına alır, geriden tek başına yaya olarak orduya yetişmeye çalışır. Bir ara, Resulullah'a geriden birinin yaya gelmekte olduğu haber verilir. Efendimiz: "Bu Ebu Zerr ola!" buyururlar. Yaklaşınca gerçekten onun olduğu anlaşılır ve Aleyhissalâtu vesselâm'a Ebu Zerr diye haber verirler. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Allah Ebu Zerr'e rahmet buyursun. O tek başına yaşar, tek başına ölür, tek başına haşrolunur" buyururlar.
Yukarıda belirtildiği üzere, Ebu Zerr pek çok hususta münferid kalmış, münferid yaşamış ve münferid ölmüştür. [203]

*** HUZEYFE İBNU'L-YEMAN (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)**

?4447 ?1? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????????? ?????? ????? ???????? ????????? ?????? #? ???????: ?????? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????. ???????? ?????: ???????? ???? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????????? ?????????? ??? ???????????? ??? ??????. ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ??????? ????? ????? ????????? ???? ???????? ???????????? ???????? ??????? ???????: ???? ????: ?????????? ??????: ?????? ?????: ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ???? ?'??????. ???? ???? ?????? ???? ???????? ?'???? ????? ?????? ????? ???????????? ????????? ??????? ??? ????????? ??????? ?????????????? ???? ????????? ????????? ??????? ????? ?????????? ?????????? ???????????? ???????? ??????? ????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (4447)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Annem bana: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (en son) ne zaman gördün?" diye sordu. Ben:
"Şu şu zamandan beri görmedim!" dedim. Annem bana (kızdı ve) azarladı. Bunun üzerine:
"İzin ver Aleyhissalâtu vesselâm'a gideyim, akşam namazını O'nunla kılayım ve bana da sana da mağfiret dileyivermesini taleb edeyim!" dedim. (O gün) Aleyhissalâtu vesselâm'a gittim. Akşamı onunla kıldım. Yatsıyı da kılıncaya kadar (orada nafile) namaz kıldı. Sonra ayrıldı. Ben de peşine düştüm. Derken sesimi işitti.
"Bu kim? Huzeyfe değil mi?" dedi.
"Evet, Huzeyfe'dir!" dedim.
"Hacetin nedir? Allah Teala Hazretleri sana da, annene de mağfiret buyursun. Şu bir melektir. Bu geceden önce arza hiç inmemiştir. Bana selam vermek ve Fatıma'nın cennetteki kadınların efendisi olduğunu, Hasan ve Hüseyin'in de cennetteki gençlerin efendisi olduğun bana müjdelemek için Rabbinden izin istedi" buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3783).] [204]

?4448 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??? ??????? ?????? ???? ?????????????? ???????: ????? ??? ???????????? ?????????????? ??????????? ???????? ??? ??????????? ???? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???? ????????? ????????????[. ????? ??????? .

2. (4448)- Yine Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ashab:
"Ey Allah'ın Resulü! yerinize bir halife tayin etseniz!" demişti. Şu cevapta bulundu:
"Ben birini yerime koysam, sonra da siz ona isyan etseniz, azaba maruz kalırsınız. Velakin, siz, Huzeyfe'nin size rivayet edeceği sözleri tasdik edin, Abdullah İbnu Mes'ud'un okuyacağını okuyun." [Tirmizî, Menakıb, (3814).][205]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde ümmet için her devirde, her mekanda ve her zamanda, her an ehemiyet taşıyan şeye dikkat çekmekte ve sanki şöyle demektedir: "Benim yerime birini seçmem sizler için çok ehemmiyetli değil, ehemmiyeti olmayan meseleyi bırakın. Velakin kitapla ve sünnetle amel etmek sizin için çok daha ehemiyetlidir. Bunlara dört elle sarılın." Bilhassa Huzeyfe'yi zikretmesi, onun Resulullah'ın sahib-i sırr'ı olmasından ileri gelir. Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) münafiklarla ilgili sırlara vakıf idi. Herkes hayırdan sorarken, o hep şerden ve arkadan çıkacak fitnelerden sorardı. Resulullah o hususlarla ilgili birçok malumatı kendisine sır olarak tevdi etmiş idi. Dünyevi fitnelere karşı halkı uyaran o idi. Adullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) da uhrevi fitnelere karşı uyarma yapardı.
2- Bu hadiste, Resulullah'ın vefatından sonra halife seçimi esnasında Abdullah İbnu Mes'ud'un sarfettiği muknî sözlerle o meselenin hallindeki müsbet katkılarına da işaret etmiş olabilir. Zira o, hilafete Hz. Ebu Bekr'in seçilmesinin gerektiğini söyledikten sonra şu gerekçeyi ileri sürmüştü:
"Biz Resulullah'ın sağlığında öne geçirip, arkasında namaz kıldığı kimseyi, hilafet meselesinde geri atamayız. Nasıl olur da Aleyhissalâtu vesselâm'ın dinimizle ilgili olarak razı olduğu kimseden biz dünyamız hususunda razı olmaz, öne geçirmeyiz?"
Bu hususu te'yid eden bir Tirmizî hadisi şöyledir: "Benden sonra, Ashabımdan Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin. Ammar'ın istikametiyle istikametlenin, İbnu Mesud'un vasiyetine de yapışın." (4371 numaralı hadise bakılsın.)
Bu hadisin başında Hz. Ebu Bekr ve Ömer'e iktida emredildikten sonra, aynı hadisin sonunda İbnu Mes'ud'un vasiyetine temessük (yapışma) emredilmiş olması, bu vasiyetin Hz. Ebu Bekr'e uyma hususundaki vasiyetiyle ilgili olduğu düşüncesine kuvvet veriyor. Efendimiz, mucize olarak istikbâlbin nazarıyla İbnu Mes'ud'un o tavsiyesini görmüş ve ashabına ona uymalarını vasiyet etmiştir.
3- Huzeyfe İbnu'l-Yeman'ın adı, Huzeyfe İbnu Hısl İbni Cabir'dir. Yeman ismi babasınının lakabıdır. Kavminde bir kan davasına karıştığı için Yemen'den kalkıp Medine'ye gelmiş ve orada, Beni Abdu'l-Eşhel ile halif olup yerleşmiştir.
Uhud'a katılmış, o savaşta babasını kaybetmiştir.
Huzeyfe'nin en bariz vasfı Resulullah'ın münafıklar hakkında sahib-i sırr'ı olmasıdır. Aleyhissalâtu vesselâm kimlerin münafik olduğunu sadece Huzeyfe'ye söylemiş idi. Bunu herkes biliyordu. Hatta, Hz. Ömer bir ara: "Benim memurlarım arasında münafik var mı." diye sormuş, "Evet! bir tane!" cevabını alınca, "O kimdir?" diyerek öğrenmek istemiş, ancak Huzeyfe: "Söylemem! demiştir. Huzeyfe, bir müddet sona Hz. Ömer'in onu azlettiğini söyler.
Hz. Ömer (radıyallahu anh), bir kimse öldüğü zaman, Huzeyfe'nin cenaze namazına katılıp katılmadığını sordurur, katılmış ise kendisi de iştirak edermiş.
Huzeyfe Nihavent savaşına katılmıştır. Komutan Nu'mân İbnu Mukaran şehid olunca, bayrağı alır. Bundan sonra Hamedan, Rey, Dinever onun eliyle fethedilir. el-Cezire'nin fethinde hazır bulunur. Nusaybin'e yerleşir ve orada evlenir.
Huzeyfe'nin diğer bir hususiyeti, sakınmak için şerden sormasıdır. "Herkes hayırdan sorarken ben kendimi korumak için şerden sorardım" der. Bu sebeple fitneye müteallik hadisleri çokça rivayet etmiştir. Müşrikler misak aldığı için Bedr'e katılmadığını daha önce belirtmiştik. Hendek savaşı sırasında küffar'dan haber getirmesi için geceleyin onların arasına gönderilmiştir.
Hz. Ömer, bir vali tayin ettiği zaman, tayin kararnamesine, gideceği yer ahalisine hitaben: "Size falancayı şu kadar ücretle gönderiyorum" diye yazardı.Huzeyfe'yi Medâin'e vali olarak gönderince, karanameye: "...Ona itaat edin ve istediğini verin" diye yazar. Huzeyfe Medâin'e gelince köy muhtarları (Dehâkin) onu karşılayıp kararnameyi okurlar.
"Ne miktar itiyorsan söyle!" derler. Huzeyfe (radıyallahu anh):
"Aranızda kaldığım müddetçe yiyeceğim ekmeğimi ve merkebimin yemini istiyorum" der. Hz. Ömer geri çağırdığı zaman, yolda karşılar. Bakar ki, gönderdiği zamanki kılıkkıyafeti içerisinde. Onun bu tevazuundan memnun kalarak kucaklar ve:
"Sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşinim!" der.
Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh), Hz. Osman'ın şehadetinden kırk gün sonra, Hicrî 36 yılında vefat eder. Ölüm gelince çok fazla hayıflanır. Niçin ağladığı sorulunca:
"Dünyaya esef ederek ağlamıyorum, bilakis ölüm benim için daha sevgili. Ancak, ne üzerine öleceğimi bilemiyorum: Rıza üzerine mi, gadab üzerine mi?" der. Ölüm geldiği zaman:
"İşte dünyadaki en son ânım! Allahım, biliyorsun ki ben seni seviyorum, sana kavuşmamı mübarek kıl!" der ve ruhunu teslim eder, (radıyallahu anh).[206]

*** SA'D İBNU MU'ÂZ (RADIYALLAHU ANH)**

?4449 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????????? ?????? # ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ???? ?????????? ???????? ???????? ???????. ???? ??????: ?????? ??????? ?????????? ????????? ???????????? ??????. ??????: ????????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????? ?? ????????? ?????? ???? ????[. ????? ??????? ????????.»??????????« ??? ????? ???? ??????????.?»?“??????« ??? ?????? ??????.

1. (4449)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sündüs bir cübbe hediye edildi, elimizle yoklamaya başladık, hepimiz hayran olmuştuk"
"Nefsim (kudret) elinde olan Zât'a yemin olsun, Sa'd İbnu Mu'âz'ın cennetteki mendilleri bundan hayırlıdır" buyurdular." [Buharî, Libas 26, Bed'ül-Halk 8, Menâkıbu'l-Ensâr 12, Eymân 3; Müslim, Fezail 126, (2468); Tirmizî, Menâkıb, (3846).][207]

?4450 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ??? ?????: ????????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? ????????.?»??????????? ?????????« ????????? ??? ??????????? ????? ??? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ???? ????? ‘???? ???????? ?? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ????????? ??? ?????? ????? ?????? ???? ??????????? ??????????? ????????? .

2. (4450)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sa'd İbnu Mu'âz'ın vefatından Arş titredi. -Bir rivayette "Arş-ı Rahmân titredi" buyurmuştur-" [Buharî, Menâkıbu'l-Ensâr 12; Müslim, Fezailu's-Sahâbe 125, (2467); Tirmizî, Menâkıb, (3847).][208]

?4451 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ??????????????: ??? ?????? ??? ??????? ??????????? ????????? ????????? ?? ????? ??????????. ???????? ????? ??????? ?????? #. ??????: ???? ??????????? ??????? ??????????[. ????? ???????.

3. (4451)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sad İbnu Mu'âz (radıyallahu anh)'ın cenazesi taşındığı zaman münafıklar: "Cenazesi ne kadar hafif!" dediler. (Bu sözleriyle) Benî Kureyza hakkındaki hükmünü kastediyorlardı. Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kulağına ulaştı. Hemen şunu söyledi: "Onun cenazesini melekler taşıyordu. (Bu sebeple insanlara hafif geldi)." [Tirmizî, Menâkıb, (3848).][209]

AÇIKLAMA:

Sa'd İbnu Mu'âz, Ensâr'ın bir yarısını teşkil eden Evslilerin lideri idi. Müslümanlara muallim ve İslâm'ın neşri için Resûlullah tarafından Medine'ye gönderilen Mus'ab İbnu Umeyr'in eliyle İslâm'a girmiş idi. Müslüman olur olmaz kavmi Abdu'l-Eşhed'i toplayıp: "Müslüman oluncaya kadar erkeklerinizin de kadınlarınızın da bana konuşması haramdır" der. Derhal hepsi müslüman olur
Sa'd İbnu Mu'âz (radıyallahu anh) İslâm'a fevkalâde hizmeti geçen zatlardan biridir. Medine'de İslâm'ın bidayette kökleşip inkişafında ve Resûlullah'ın himayesinde, katkısı büyük olmuştur. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarına katılmıştır. Hendek'te koldaki ana damardan isabet alarak yaralanır. Yaralanan Sa'd şöyle dua eder: "Ey Allahım! Kureyş'le yapacak daha savaşımız varsa o savaş için ömrümü uzat! Ben, Resûlüne eza veren, onu yalanlayan ve yurdundan çıkaran bir kavimle savaşmaktan hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmam. Eğer onlarla aramızdaki savaş sona erdiyse şu yaramı şehâdete vesile kıl. Benî Kureyza'dan içim rahata kavuşmadan canımı alma!" Resûlullah onun

tedavisiyle daha yakından ilgilenebilmek için Mescid'in içerisine çadır kurdurarak, oraya yatırmış, kanı durdurabilmek için dağlama tatbik etmiştir. Bir ara kesilen kan, Benî Kureyza hakkındaki hükmünden sonra tekrar akmaya başlar. Bütün ihtimama rağmen kan durdurulamaz ve kan kaybından vefat eder. Ancak ölmezden önce, savaş sırasında müslümanlara ihanet ederek Kureyş'le işbirliği yapmaya kalkan Benî Kureyza yahudilerinin cezalandırılmasında hakem olmuş, onların hakettikleri ve "Allah'ın hükmüne muvafik düşen" cezayı vermiştir: "Mukatillerin öldürülmesi, kadın ve çocukların esir edilmesi, mallarının taksimi."
Sa'd İbnu Mu'âz'ın vefatı anında Cebrâil aleyhissalâm Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Kendisine sema kapıları açılan ve Arş'ı titreten bu zât kimdir?" der. Aleyhissalâtu vesselâm, elbisesini çekerek çarçabuk dışarı çıkar, Sâ'd'ın vefat etmiş olduğunu görür.
Resûlullah cenazesini defnedip dönerken sakallarının üstünden gözyaşları süzülür. Resûlullah, Sa'd'ın cenazesine, daha önce Arz'a ayak basmamış olan yetmiş bin meleğin indiğini, (onun gelmesinden duyduğu sevinç ve neşe ile) Arşu'r-Rahmân'ın ihtizaza gelip deprendiğini söylemiştir.
Sa'd'ın vefatı sebebiyle Arş'ın ihtizaza gelmesi ile ilgili hadis, bir çok Sahabî tarafından rivayet edilmiştir: Câbir, Ebu Saîd el-Hudrî Esîd İbnu Hudayr, Rümeyse, Esmâ Bintu Yezîd, Abdullah İbnu Bedr, İbnu Ömer (radıyallahu anhüm ecmâîn).
Tîbî, münafikların sarfettiği "Sa'd'ın cenazesi ne kadar hafif" sözüyle, Sa'd'ı kötülemeyi gaye edindiklerini, Benî Kureyza hakkında verdiği hükümde adaleti gözetmeyip zulme yer verdiğine dair kanaatlerini izhar ettiklerini belirtir. İşte onların bu "hakaret niyetlerine", Resûlullah cevap maksadıyla anında: "Onun cenazesinin hafifliğinin, ona tazîmen meleklerin taşımasından ileri geldiğini" söylemiştir.
Sa'd'ı unutulmaz kılan hizmetlerinden biri olarak Bedir savaşı bidâyetindeki tavrı ve sözleri zikredilir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kureyş'in kervanının önünü kesmek gayesiyle Medine'den ayrılmış, müslümanlar hedefe doğru yol alırken, yarı yolda kervanın kaçtığı, Kureyşlilerin savaşmak üzere yola çıktıkları haberi gelince, Resûlullah, kendileriyle sadece kendisini ve müslümanları himaye etmeleri hususunda antlaşma yapmış olduğu Ensâr'ın bu yeni durumda isteyerek savaşa katılmalarını arzu ediyor, ancak açıktan söylemiyordu. Bu sebeple Ashâb'ın ve bâhusus muhacirlerin sözcüleri durumunda olan Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer gibi büyüklerle istişare ederek mevzuya girer. İşte bu sırada Sa'd İbnu Mu'âz, zekavat ve ferasetiyle Aleyhissâlatu vesselâm'ın niyetini sezer ve Resûlullah'ı son derece memnun edecek şu konuşmayı yapar:
"Allah'a kasem olsun, sanki siz bizi (Ensârîleri) kastediyorsunuz!" der ve "Evet!" karşılığını alınca, sözlerine devam eder:
"Biz sana inanmış ve seni tasdik etmişiz, senin getirdiğin şeriatın hak olduğuna şehadet etmişiz. Seni dinleyip itaat edeceğimize dair garanti vermişiz. Öyleyse ey Allah'ın Resûlü, dilediğine karar ver, biz seninle beraberiz. Seni Hak ile gönderen Zât-ı Zülcelal'e yemin olsun şu denize yürüyecek olsan biz de seninle birlikte dalacağız ve bizden tek kişi geri kalmayacak. Bizi yarın düşmanla karşılaştırmandan rahatsız olmayacağız. Bizler harp sırasında sabırlı, karşılaşma esnasıda da sebatkâr kişileriz. Umulur ki, Allah sizi memnun kılacak şeyi aramızda murad edecektir. Bizi Allah'ın bereketiyle sevket!"
Resûlullah bu sözlere son derece memnun kalır ve düşmanla karşılaşma hususunda şevke gelir.
Hâdiseyi anlatan İbnu'l Esîr: "Sa'd İbnu Mu'âz'a fahr için bu vak'a kâfidir, gerisini terkediyoruz" der.[210]

*** ABDULLAH İBNU ABBÂS (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)**

?4452 ?1? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ????:]??????? ??????? ?????? # ??? ????????? ??????: ????????? ????????? ?? ???????? ???? ??????: ????????? ????????? ??????????. ??? ??????: ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4452)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni sinesine bastırdı ve: "Allahım, bunu dinde fakîh kıl" diye dua etti." Bir başka rivayette: "Allahım ona Kitab'ı öğret!"; bir diğer rivayette: "Hikmeti öğret" demiştir." [Buharî, Fezâil'l-Ashâb 24, İlm 17, Vudû 10, İ'tisam 1; Müslim, Fezâilu's Sahâbe 138, (2477); Tirmizî, Menâkıb, (3823, 3824).][211]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) Resûlullah'ın en ziyade sevdiği amcalarından Abbâs İbnu Abdilmuttalib'in oğludur. Annesi Lübâbetü'l-Kübrâ Bintu'l-Hâris'tir. Aynı zamanda Hâlid İbnu Velîd'in teyzesinin oğludur. Habru'l Ümme denmiştir. İlminin genişliğine telmihen Bahr lakabı da verilmiştir. İbnu Ömer onun için: "Muhammed'e ineni en iyi bilen insan" demiştir.
İbnu Abbas hakkında yeterli bilgiyi birinci ciltte kaydettiğimiz için (s. 81 ve devamı) burada hayatı ve şahsiyeti hakkında teferruata girmeyerek, sadece sadedinde olduğumuz hadisle ilgili bazı açıklamalar kaydedeceğiz:
* İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), bu duanın bereketine Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir'de, ümmetin en büyük müfessir alimi olmuştur.
* Burada, Resûlullah'ın İbnu Abbas'a yaptığı duanın üç veçhi kaydedilmiştir. Başka vecihler de farklı kitaplarda gelmiştir:
** "Allahım ona kurân'ın te'vilini öğret".
** "Allahım İbnu Abbâs'a hikmet ver ve te'vîli öğret".
** "Allahım onu dinde fakih (anlayışlı) kıl, Kurân'ın te'vilini öğret.
"* Burada hikmetle ne kastedildiği hususunda da ülemâ ihtilaf etmiştir. Başlıca şu görüşler ileri sürülmüştür:
** Sözde isabetlilik denmiş.
** Allah adına anlama,
** Sıhhatine aklın şehadet ettiği şey denmiş,
** Vesveselerle ilham arasını tefrike yarayan nur denmiş,
** Bazıları, Kur'an demiştir.
** Kur'ân'la amel denmiştir.
** Sünnet denmiştir.
** Haşyet denmiştir.
** Akıl denmiştir.
Şarihler, İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma)'nın izhar ettiği hal'e bakarak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın onun için yaptığı duanın Allah indinde kabule mazhar olduğunu belirtirler.
"Zîra derler, tefsir bilmek, din ilminde diğer sahabeler arasında mümtaz bir mevki tutmaktadır."
Fıkıh kelimesi de, fehim yani anlayış mânasına gelir. Şu halde dinde fakih olmak, "dinde anlayış sahibi olmak" mânasına da gelir. Bu mâna "din ilmini bilmek" manasına da şâmildir.[212]

*** ABDULLAH İBNU ÖMER (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)**

?4453 ?1? ?? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????????? ???????? ??????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???
????????. ?????: ???????????? ???? ????????: ??????????? ???? ?????????? # ?????? ????? ???? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????: ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4453)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Rüyamda) elimde bir istirak parçası gördüm. Cennette her nereye istedi isem bu parça beni (bir kanat gibi) oraya uçuruyordu. Rüyamı (kızkardeşim) Hafsa'ya anlattım, O da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatmış. Aleyhissalâtu vesselâm, Hafsa'ya:
"Kardeşin Abdullah (Allah'ın ve kulların hakkına riayet eden) sâlih bir insan, keşke geceleyin de namaza kalksa!" buyurmuş. Ben bu vak'adan sonra gece namazını hiç bırakmadım." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 19, Mesâcid 58, Teheccüd 2, 21, Tâbir 25, 35, 36; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 139, (2478); Tirmizî, Menâkıb, (3825).][213]
AÇIKLAMA:
Abdullah İbnu Ömer hakkında birinci ciltte yeterli bilgi verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. (1. cilt, s. 71-74).[214]

*** ABDULLAH İBNU'Z-ZÜBEYR (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)**

?4454 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????????? ?????? ?? ?"????? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????. ???????? ???? ????????? # ?????? ???????? ????????. ????? ????????? ????. ???????? ??? ?????? ???????? ????? ??????? ?????? #[. ????? ??????? .

1. (4454)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İslâm'da doğan ilk çocuk Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'dır. Doğunca onu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdiler. Bir hurma alarak ağzında gevdi, sonra (sevdiği şeyi) çocuğun ağzına soktu. Karnına ilk giren şey Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tükrüğü oldu." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45; Müslim, Adâb 26, (2146).] [215]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Zübeyr'in "ilk çocuk" olmasından maksad, hicretten sonra Medine'de doğan ilk çocuk olmasıdır. Değilse, Habeşistan'da Abdullah İbnu Ca'fer doğmuştur. Hicretten sonra Medine'de Ensâr'dan ilk doğan çocuk Mesleme İbnu Mahled olmuştur. Nu'man İbnu Beşîr'in, ilk doğan çocuk olduğu da söylenmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis Abdullah İbnu Zübeyr'in, hicretin birinci yılı içinde doğduğunu ifade etmektedir. Vâkidî ise hicretten 20 ay sonra, ikinci yılda doğduğunu söylemiştir. Ancak önceki ifade esas kabul edilmiştir.
Abdullah'ın doğumu müslümanlar arasında büyük bir sevince ve ferahlamaya sebep olur. Çünkü yahudiler: "Biz muhacirlere sihir yaptık, artık onların çocuğu olmayacak" diye maneviyat bozucu propagandalar yapmışlardı. Memleketleri olan Mekke'den ayrılmış, malsız, mülksüz ve de maddî sıkıntı içinde olan ve üstelik Medine'nin rutubetli havasına henüz intibak edememiş olmakla birtakım rahatsızlıklara mâruz kalmış olan muhâcir kitle üzerinde bu propagandaların menfî tesirleri oluyordu. Şu halde Abdullah (radıyallahu anh)'ın doğumu, yahudi propagandasının yalandan ibaret olduğuna yakîn hasıl ederek menfi havayı fevkalâde kırmış olacak ki müslümanlar safında büyük bir sevinç ve rahatlama hasıl etmiştir.[216]

?4455 ?2? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? # ?? ?????? ??????????? ??????????. ?????? ??? ????????? ??? ???? ???????? ??? ???? ???????? ??? ????????? ????? ??????????. ?????????? ???????????? ?????????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

2. (4455)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zübeyr'in evinde bir kandil görmüştü:
"Ey Aişe dedi. Ben Esmâ'yı nifas olmuş (doğum yapmış) zannediyorum. Sakın çocuğa isim koymayın, ben isim koyacağım.!"
Sonra ona Abdullah ismini koydu ve elindeki bir hurma ile de tahnîk yaptı." [Tirmizî, Menâkıb, (3826).][217]

AÇIKLAMA:

1- Tahnîk: Yeni doğan çocuğa süt vermezden önce yapılan bir muameledir. Şöyle ki hurma ağızda gevilir, sonra bu hurma gevişi ile çocuğun damağı ovulur. Böylece bebeğin midesine ilk giren şey hurma suyu olur. Bu, müstehabdır.
Hadis, yeni doğan çocuğa isim koymak, tahnîk yapmak gibi muamelelerle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bizzat ilgilendiğini göstermektedir.
2- Abdullah İbnu Zübeyr, Resûlullah'ın baldızı olan Esmâ Bintu Ebî Bekr'in oğludur. Baba tarafından büyükannesi Safiyye Bintu Abdilmuttalib'tir -ki Resûlullah'ın halasıdır-. Hz. Aişe de teyzesidir. Annesi Esma'ya hamile olarak Medine'ye hicret etmiştir. Hicretten sonra hamile kaldığı da söylenmiştir.
Abdullah, çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, uzun uzun namaz kılan, şecâ'at sahibi bir kimsedir. Zamanını üçe taksim etmiştir: Bir gece sabaha kadar kıyam eder, bir gece sabaha kadar rükû eder, bir gece de sabaha kadar secde ederdi. Müslim İbnu Yennâk der ki: "Bir gün İbnu'z-Zübeyr bir rükûda bulundu, ben, o sırada Bakara, Âl-i İmrân, Nisa ve Mâide sûrelerini okudum, o hâlâ doğrulmamıştı." Cum'a'dan cum'a'ya hiç iftar etmeden oruç tuttuğu, açınca da cüzî bir şey yediği belirtilir. Daha yedi veya sekiz yaşında iken babası onu Resûlullah'a biat etmeye getirmiş, Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurarak biat almıştır.
Abdullah İbnu'z-Zübyer İfrikiye'nin fethinde bulunmuş ve gerçekleştirmiştir.
Hz. Muâviye (radıyallahu anh) vefat edince, oğlu Yezîd'e biat etmemiş, Yezîd onu itaate getirmek için Müslim İbnu Ukbe'yi göndermiş, Müslim de Medine'yi muhasara etmiş ve Medineliler meşhur Harra vak'asını yaşamışlardır. İbnu'z-Zübyer'le savaşmak için buradan Mekke'ye hareket eden Müslim yolda ölmüş komutayı Husayn İbnu Nümeyr es-Sekûfî almış, Hicrî 64 yılında Zübeyr'i muhasara etmiştir. Bu muhasara sırasında Ka'be yakılmış ve bu yangında Hz. İbrahim'in İsmail'e bedel kurban ettiği koçun boynuzu da yanmıştır. Yezîd ölünceye kadar muhasara sürmüş, o zaman Huseyn, Abdullah'a -aralarında cereyan eden savaşta ölenlerin kanı heder olmak kaydıyla- biat etmeyi ve birlikte Şam'a gitmeyi ve orada hilafete oturtmayı teklif etmiş, ancak Abdullah: "Ben ölenlerin kanını heder edemem (cezasız bırakmam)" diyerek teklifi kabul etmemiştir. Husayn da: "Seni dâhi veya mâhir sayanı Allah çirkin kılsın. Ben seni hilafete çağırıyorum, sen ise beni katle!" demiştir.
Yezîd'in ölümünden sonra Abdullah'a biat edilir. Hicâz, Yemen, Irak, Horasan ahalisi ona itaat eder. İbnu'z-Zübeyr, Abdulmelik İbnu Mervân babasından sonra başa geçinceye kadar hilafette kalır. Şam ve Mısır'ı disipline sokunca ordu hazırlar. Irak'a yürür. Mus'ab İbnu'z-Zübeyr'i katleder. Hicaz'a Haccac İbnu Yusuf'u (Haccac-ı Zalim) gönderir. Haccac Abdullah'ı Mekke'de muhasara eder. Yıl 72, Zilhicce, Ebu Kubeys dağına mancınık kurar. Ka'be' ye taş atmaktan çekinmez. Muhasara 73 yılının Cemadiyelâhire ayında Abdullah'ın şehid edilmesine kadar sürer.
Abdullah hilafeti sırasında Ka'be'nin tamirini yeniler, Hıcr'ı ona dahil eder. Ancak şehid edildikten sonra, Abdülmelik İbnu Mervan Ka'be'yi önceki haline çevirtir ve Hıcr'ı binanın tekrar dışında bıraktırır.
Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in annesi Esma, bu vesile ile zikri gereken bir dirayet ve şecaat örneğidir. Haccac'la savaş sırasında oğlu Abdullah'a fevkalade destek vermiştir: Urve İbnu'z-Zübeyr anlatıyor. "Abdullah (radıyallahu anh)'ın katlinden on gün kadar önce, muhasara şiddet kesbetmişti. Abdullah'ın yanına annesi Esma müsellah olarak girer. Abdullah:
"Ölümde rahat var!" der. Annesi:
"Belki de bunu benim için temenni etmiş olmalısın! Ama ben senin iki tarafından biri bana getirilmezden önce ölmek istemiyorum: Ya öldürüleceksin, bu durumda sevabını ümid edip sabredeceğim, yahut da düşmanına galebe çalacaksın ve için huzur bulacak!" der. Abdullah güler.
Öldürüldüğü gün gelince, annesinin yanına girdi. Annesi:
"Ey oğlum, sakın ölüm korkusuyla onlardan nefsine züll getireceğinden korktuğun bir mütareke kabul etmeyesin. Allah'a yemin olsun izzetle gelecek bir kılınç darbesi, zilletle gelecek bir kamçı, darbesinden daha hayırlıdır" der. Abdullah dışarı çıkar, Ka'be'de, saldırganlarla kahramanca çarpışır. Hangi köşeye hücum etmiş ise oradaki Şamlı askerleri hezimete uğratır. Ancak Safa tepesi cihetinden gelen bir taş iki gözünün arasına isabet eder ve yıkılmasına sebep olur. Şamlılar başına toplanıp şehid ederler."
Ya'la İbnu Harmele der ki: "İbnu'z-Zübeyr'in öldürülmesinden sonra Mekke'ye girdim. Annesi geldi. Uzun boylu, yaşlı bir kadındı. Gözleri kapanmıştı, başkası yediyordu. Haccac'a:
"Bu suvariye inme zamanı gelmedi mi?" dedi. Haccac ona:
"Münafik (oğlun) mu?" dedi. Esma:
"Hayır, vallahi o münafik değildi, bilakis çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, (günlerce iftar etmeksizin) oruç tutan bir kimseydi" dedi. Haccac:
"Çekil buradan, sen bunamış bir ihtiyaresin!" diye bağırdı. Esmâ:
"Hayır, vallahi bunamadım! Ben muhakkak ki Resulullah'ın şöyle söylediğini işittim: "Sakif'ten bir yalancı, bir de mübir (insanları helak eden, yakıp yıkan) çıkacak." Yalancıyı gördük, mubir'e gelince, o mübir de sensin." Esma, yalancı sözü ile Muhtar İbnu Ebî Ubeyd'i kastediyordu."
Abdullah İbnu'z-Zübeyr İbnu Hacer'e göre 73 senesinin Cemâdi'l-Ulâ ayında şehid edilmiştir, (radıyallahu anh).[218]

*** BİLAL İBNU RABAH (RADIYALLAHU ANH)**

?4456 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ?? ?"????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?? ??????????. ??????: ??? ???????? ?? ?"???? ????? ????? ??????? ?????????? ???? ????? ? ?????????? ???????? ?????? ?? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ??? ????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??? ??? ????????[. ????? ??????? .

1. (4456)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey Bilal! İslâm olalıdan beri işlediğin ve sen çok menfaat ümid ettiğin ameli bana söyler misin? Çünkü ben, bu gece (rüyamda), cenette ön tarafımda senin ayakkabılarının sesini işittim!"
Bilal şu cevabı verdi:
"Ben İslam'da, nazarımda, daha çok menfaat umduğum şu amelden başkasını işlemedim: Gece olsun gündüz olsun tam bir temizlik yaptığım (abdest aldığım) zaman, mutlaka bana kılmam yazılan bir namaz kılarım." [Buharî, Teheccüd 17; Müslim Fezailu's-Sahabe 108, (2458).][219]

?4457 ?2? ??? ????? ??????? ?? ????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????: ???? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ???????

???? ?????? ??????
???????[.»?????? ??????????« ??? ?????????????? .

2. (4457)- Buhari'nin bir rivayetinde Hz. Cabir (radıyallahu anh)'tan şu rivayet kaydedilmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) derdi ki: "Ebu Bekir, efendimizdir, seyyidimizi azad etmiştir." Bundan, Bilal (radıyallahu anh)'ı kastederdi." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab'ın-Nebi 23.][220]

AÇIKLAMA:

1- Bilal İbnu Rabah, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Bilal-i Habeşi olarak bilinen meşhur müezzinidir. İlk müslümanlardandır ve inancı için Habbab İbnu'l-Eret, Ammar İbnu Yasir gibi en çok işkence çekenler arasında yer alır. Resulullah'ın hususi sevgi, iltifat ve takdirine mazhar olmuş bahtiyarlardandır.
2- Birinci hadisteki, Hz. Bilal, "kılması yazılan namaz" tabiriyle, farz ve nafile, hepsine şamil olacak bir ifadeye yer vermiş olmaktadır. İbnu't-Tin der ki: "Bilal böyle itikad etmektedir, çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan namazın en efdal amel olduğunu, sırrî yapılan amelin cehrî olandan efdal olduğunu öğrenmişti. Bu açıklama ile, zikredilenin dışında salih amel zikredecek olanın zikri ortadan kalkar. Zahir olan şu ki, Bilal'den sorulmuş olan en ümid verici amellerden murad, nafile amellerdir. Çünük farz olanların efdal olacağı açıktır."[221]
3- Bazı Fevaid:
* Hadis, ibadet için vakit tayini hususunda içtihadın caiz olduğunu gösteriyor. Çünkü Hz. Bilal, zikredilen ibadeti şahsi istinbatı ile yapmış, Resulullah da bunu tasvib etmiştir.
* İbnu'l-Cevzî: "Hadiste, abdestin arkasınadan namaz kılmaya teşvik var ta ki abdest, maksaddan hali kalmasın" der.
* Salihlere, Allah'ın kendilerine hangi salih amelle hidayet nasib ettiği sorulabilir. Böylece, bu amellere başkalarının da uyması sağlanmış olur.
* Şeyh, başkasını da teşvik maksadıyla tilmizine, güzel olan amelinden sorabilir. Güzel olmayan amelinden sormaz, ondan nehyeder.
* Bu namazın mekruh vakitlerde de kılınabileceğine istidlal edilmiştir. Çünkü hadiste mutlak bir üslubla: "Her vakitte..." denilmiştir. Nitekim, rivayetin başka vecihleri bu hususta daha sarihtir: "Bana bir hades ârız oldu mu hemen anında abdest alırım" veya "Abdestim bozulunca mutlaka abdest alır iki rek'at namaz kılarım." Bu ifadeler, hadesi abdestin, abdesti de iki rek'at namazın takip ettiğini ifade eder, vakit ne olursa olsun.
* Devamlı abdestli olmak müstehabtır. Bunun mükafaatı cennete girmektir. Çünkü bir hadise göre, kişi yatıncaya kadar abdestli olur. Böylece geceye girerse ruhu yükselir ve Arş'ın altında secde eder. Şu halde bu sevap, zikredilen amel sebebiyle olmaktadır. Bu hadis "Kimse ameliyle cennete giremez" hadisine muhalif değildi. Çünkü bu sonuncu hadisle "Yaptığınız ameller sebebiyle cennete girin" (Nahl 32) âyeti arasını te'lifte şu meşhur mülahaza söylenmiştir: "Cennete giriş Allah'ın rahmetiyledir, fakat orada elde edilecek derece amele tabidir."
Hâdise rüyada cereyan etmiş olmalıdır. Çünkü, cennete dünyada iken girmek kimseye nasip olmaz. Rüya da olsa, rivayet Hz. Bilal'in faziletine delildir. Çünkü peygamberlerin rüyası vahiydir.
Bilâl'in Resûlullah'tan önde yürümesi yakaza halindeki adetinden ileri gelir. Çünkü Hz. Bilâl, yolda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önünde yürürdü. Şu halde aynı hali rü'yada da görmüş oldu. Bundan Bilâl' in cennete Aleyhissâlatu vesselâm'dan önce gireceği istidlal edilemez. Çünkü daima tâbi olma makamındadır. Resûlullah, bu hadisleriyle Bilâl' in hayatı boyunca bu hal üzere devam edeceğini müjdelemiş olmaktadır ki, bu, Bilâl (radıyallahu anh) için büyük bir menkîbe, fevkalâde bir şereftir.
* Hadis, Mutezile'nin iddiası hilafına cennetin halen mahluk ve mevcut olduğuna delildir.
4- Hz. Bilâl'in hayatıyla ilgili bir kısım teferruata daha önce yer verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz (8. cilt, 351-354).
5- İkinci hadiste Hz. Ömer'in, Hz. Bilâl için "efendimiz" demesi, onun Hz. Ömer'den efdal olduğunu ifade etmez. Alimler, Hz. Ömer'in bunu tevazû gereği söylemiş olabileceğini belirtirler. Bilâl, seyyidlerden olsa da seyyidliğin efdaliyet gerektirmediği söylenmiştir. [222]

*** UBEY İBNU KA'B (RADIYALLAHU ANH)**

?4458 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # '????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????: ???? ?????? ???????? ??? ??????? ???????? ???? ?????? ????????? ???????? ???? ????? ??????????. ?????: ??????????? ?????? ?????? ????? ?????: ??????. ??????? ??????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4458)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Übey İbnu Ka'b (radıyallahu anh)'a: "Allah bana, Lemyekünillezine keferû'yu sana okumamı emretti!" demişti. Ka'b:
"Yani Allah Teâla Hazretleri benim ismimi size zikir mi etti?" diye sual etti. Aleyhissalâtu vesselam:
"Evet!" buyurdular. Bunun üzerine Ubey (radıyallahu anh) ağladı". [Buhârî, Menâkubu'l-Ensar 16, Tefsir, Lem-Yekun 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 122, (799); Tirmizî, Menâkıb, (3894).][223]

AÇIKLAMA:

1- Übey İbnu Ka'b İbnu Kays el-Hazreci en-Neccârî el-Ensârî: Ensar'ın ilk müslümanlarındandır. Akabe biatına katılmıştır. Bedir ve diğer gazvelerin hepsine Resulullah ile birlikte iştirak etmiştir. Übey kaza yönüyle de öndedir. Mesrûk der ki: "Resûlullah'ın Ashabı içerisinde kaza ehli altı idi: Ömer, Ali, Abdullah, Ubey, Zeyd ve Ebu Musa." Ubey, Resûlullah Medine'ye geldiği zaman kâtiplik yapan ilk kimse olmuştur. Mektupların sonuna: "Bunu falan oğlu falan yazdı" diye not düşme işini de ilk o başlatmıştır.
Sadedinde olduğumuz hadiste Ubey İbnu Ka'b, Resûlullah'a Allah ismimi zikretti mi, yoksa "Ashabımdan birine oku" dedi de sen mi beni tercih ettin? mânasıda Resûlullah'a sual tevcih etmiştir. Resûlullah, Cenab-ı Hakk'ın onu ismen zikrettiğini ifade edince, bu mazhariyete şükretmede kusur mu işlerim diye endişesinden veya böyle mazhariyetin verdiği ferah ve sürurdan ağlamış olmalıdır. İnsan bazı kere de neşesinden, sevincinden ağlar. Übey İbnu Ka'b'a Resûlullah'ın arzı, Übey'in Aleyhissalâtu vesselâm'dan kıraatı öğrenmesi ve o hususta hazâkat kazanması içindi. Ayrıca hadiste, Kur'ân'ı arzetmenin sünnet kılınması, Übey İbnu Ka'b'ın faziletini ilan, Kur'ân'ın hıfzında ve kıraatında üstünlüğünü ve otoritesini beyan gibi başka maksadlar da var.
Hadisten ayrıca, ehlinden ilim alırken kendi dûnunda bile olsa, talibin tevazû göstermesinin meşruiyeti anlaşılmıştır.
Kurtubî, Lemyekunillezine keferû suresinin zikredilmede imtiyazlı kılınmasını, onun muhtevasıyla açıklar: "Çünkü der, o sûre tevhid, risalet, ihlas ve peygamberlere inen suhuf ve kitaplara da şamildir, namaz, zekât, meâd (ahiret), cennet ve cehennem ehlinin kısaca zikirleri var."
Ubey İbnu Ka'b Hicrî 30 yılında vefat etmiştir. 32'de vefat ettiği de söylenmiştir. Başka rakamlar da ileri sürülmüştür, (radıyallahu anh).[224]

*** EBU TALHA EL-ENSARÎ (RADIYALLAHU ANH)**

?4459 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ??????? ?????? #. ??????: ????? ????????. ???????? ??? ?????? ????????. ????????: ??????? ???????? ?????????? ??? ????????? ??? ?????. ????? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????. ?????? #: ???? ??????????? ?????????? ??????. ??????? ?????? ???? ?'??????? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ???????: ???? ??? ??????? ??????? ??????????? ???? ??? ????????. ?????? "????????: ???? ???????? ??????? ????????: ? ??? ????? ??????????. ?????: ????????????? ???????? ????? ??????????? ????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ????????? ???? ??????????? ??????????. ??????????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ???????????. ???????? ??????? ????? ???? ??????? ?????? #. ?????? ???? # ?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ????????????. ???????? ???????? ?????: ??????????? ???? ??????????? ?????? ????? ?????? ?????????[. ????? ???????.»????????« ??????????? ????????.
?»??????? ????????« ???????? ???????????? ????????????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????.?»??????????« ????????? ????????? .

1. (4459)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ben açlıktan bitkinim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm derhal hanımlarından birine (adam) (gönderip yiyecek istedi. Ama kadın):
"Seni hak ile gönderen Zâüt-ı Zülcelâl'e yemin olsun yanımızda sudan başka bir şey yok" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine diğer bir kadına gönderdi. O da aynı şeyi söyledi. Aleyhissalâtu vesselâm sonunda:

"Bu (bitkin) açı kim misafir edip (doyurursa) Allah ona rahmet edecektir!" buyurdu. Ensardan Ebu Talha (radıyallahu anh) denen birisi kalkıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben misafir edeceğim!" buyurdu ve onu evine götürdü. Evde hanımına:
"Yanında yiyecek bir şey var mı." diye sordu. Hanım:
"Hayır, sadece çocukların yiyeceği var!" dedi. Bunun üzerine hanımına:
"Sen onları bir şeylerle avut, sonra da uyut. Misafirimiz girince, ona sanki yiyormuşuz gibi görünelim. Yemek için elini tabağa uzatınca lambayı düzeltmek üzere kalk ve onu söndür!" diye tenbihatta bulundu. Kadın söylenenleri yaptı. Beraberce oturdular. Misafir yedi. Karıkoca geceyi aç geçirdiler.
Saban olunca Aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Talha'ya:
"Dün gece misafirinize olan davranışınız sebebiyle Allah Teâla Hazretleri taaccüp etti (ve güldü)!" buyurdu ve şu âyet-i kerime nazil oldu. (Meâlen): "...Ve kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları kendi nefislerine tercih ederler" (Haşr 9). [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 10, Tefsir, Haşr 6; Müslim Eşribe 172, (2054).][225]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, fetihlerin başlamadığı ilk yıllarda cereyan etmiş olabilir. Çünkü İslâm'ın ilk yıllarında fukaralık fazla idi. Başta Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm) olmak üzere, Ashâb'tan birçoğunun yiyecek ve hatta giyecek yönüyle darlık çektiklerini ve hatta karınlarına taş bağladıklarını biliyoruz.
2- Buradaki Ebu Talha'nın şahsiyeti hususunda şârihler ihtilâf etmiştir. Bazıları, bunun Sâbit İbnu Kays İbnu Şemmâs (radıyallahu anh) olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü benzer bir hâdisede ismi geçmektedir. ancak İbnu Hacer bunu hâdisenin taaddüdüne hamleder.
Bazıları bunun, Ebu Talha Zeyd İbnu Sehl olduğunu söylemiştir. Hatibu'l-Bağdâdî, bunun meşhur olduğunu, dolayısıyla hakkında "Ebu Talha denen bir Ensarînin..." tabirini kullanılmasının makul olmayacağını, bir de Zeyd İbnu Sehl'in, en çok malı olanlar arasında yer alması sebebiyle böyle bir vak'anın başından geçmesinin düşünülemeyeceği mülahazasıyla, hadisteki Ebu Talha'nın Zeyd İbnu Sehl olmaması gereğine hükmetmiş olmalıdır. Fakat İbnu Hacer bu gerekçeleri zayıf bulur. Keza İbnu Beşkevâl de herhangi bir rivayete dayanmaksızın bunun İbnu Abdullah İbnu Ravâha olduğunu söylemiştir. Hadisi rivayet eden Ebu Hüreyre'nin kendisi olduğunu söyleyen de olmuştur. İbnu Hacer buradaki Ebu Talha'nın kim olduğu hususunda açık bir beyanda bulunmaz ise de, Zeyd İbnu Sehl olduğu kanaatını ihsas eder.
3- Hadiste ifade edilen "Allah'ın taacüb etmesi ve gülmesi" mecâzidir. Allah'a nisbet edilen bu iki bereşrî hal ile kastedilen şey, karıkocanın yaptığından Allah'ın râzı olduğunu belirtmektir.
4- Âyet-i kerimenin nüzûlüne sebep olan hâdisenin zikredilen vak'a olduğu umumiyetle kabul edilmiş olmakla beraber, İbnu Merduye bir başka hâdise daha kaydeder: İbnu Ömer'in anlattığına göre, bir adama bir koyun başı hediye edilir. Adam bunu, kardeşim falanca, buna benden daha muhtaç diye bir başkasına hediye eder. O da aynı düşünce ile bir başkasına hediye eder. Böylece kelle tam yedi el değiştirdikten sonra birinci adama geri gelir. Bunun üzerine âyet nâzil olur. İbnu Hacer, âyetin bu sebeplerin hepsi için nâzil olmuş olabileceğini belirtir.
5- Ebu Talha'ya gelince: Bu zât Zeyd İbnu Sehl İbni'l-Esved İbni Harâm el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Akabe ve Bedr'e iştirak etmiştir. Nakib' dir. Annesi Ubâde Bintu Mâliktir. Künyesi ile meşhurdur. Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym'in ikinci kocasıdır.
Hicretten sonra, Resûlullah Ebu Talha'yı Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anhüma) ile kardeşlemiştir. Ebu Talha, Resûlullah'ın bütün gazvelerine katılmış, bilhassa Uhud'da Resûlullah'ı himaye hususunda büyük kahramanlık göstermiştir: Resûlullah'ın önüne geçmiş, önden gelecek her çeşit darbeye karşı kendi sinesini siper etmiştir. Ashab arasında atıcılık ve şecâatiyle ün alanlardandır. Huneyn savaşında yirmi müşrik öldürüp seleb'lerini aldığı rivayet edilir. Uhud'da Resûlullah'ın önünde ok attıkça, Resûlullah doğrulup, hedefe ulaşıp ulaşmadığına bakmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ebu Ubeyde'nin ordu içerisinde sesi yüz kişiye bedeldir" buyurmuştur.
Ümmü Süleym'e evlenme teklifi yapınca şu cevabı alır:
"Ey Ebu Talha, senin gibi birisinin telifi reddedilmez. Ancak sen kâfirsin ben ise müslüman. İslâm'a gir, bu senin mehrin olsun, bensenden mehir olarak başka bir şey istemiyeyim." der. Kabul eder, müslüman olur.
Resûlullah'ın kabrini kazan ve defneden Ebu Talha olmuştur.
Ebu Talha, Resûlullah hayatta iken, hayatı hep gazvelerle geçtiği için oruç tutamaz. Resûlullah vefat ettikten sonra kırk yıl ara vermeden oruç tutar, sadece bayramlarda oruç tutmaz.
Hicrî 51 yılında yetmiş yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Başka tarihler de söylenmiştir. Rivayete göre, Beraet sûresini okuyup ???????? ?????? ???????? âyetine gelince: "Görüyorum ki Rabbim beni gençken de yaşlı iken de cihada çağırıyor" der ve oğullarına, "Teçhizatımı hazırlayın!" emreder. Çocukları: "Siz Resûlullah'la birlikte, o ölünceye kadar savaştınız. Sonra Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'le de savaştınız. Artık senin yerine biz savaşalım (sen istirahat et, ibadet et)" derler. Ebu Talha ısrar eder, hazırlık yapar, gemi ile cihada çıkar. Deniz seferi sırasında ölür. Onu gömebilecekleri bir karaya, bir hafta boyu rastalayamazlar. Yedi gün sonra gömerler, cesedinde hiçbir değişme ve kokuşmanın olmadığı görülür. Medine'de vefat ettiği de söylenmiştir.[226]

*** SELMÂNU'L-FÂRİSÎ (RADIYALLAHU ANH)**

?4460 ?1? ?? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? # ????? ?Œ???: ????? ??????????? ??????????? ??????? ?????????. ?????????: ???? ??????????? ?????? ???????? # ???? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????. ????? ?????: ???? ??????????? ????????? ??????? ???????? ???? ????? ?“?????? ???????? ??????????? ????????? ??????? ????
???????[. ????? ???????.»?????????« ??????????? ?????????? .

1. (4460)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu âyeti okumuştu. (Meâlen): "Siz Allah yolunda bağışta bulunmaya çağırılan kimselersiniz. Fakat içinizden bazıları cimrilik eder. Cimrilik eden ise, kendi zararına cimrilik etmiş olur. Allah ganîdir; muhtaç olan sizsiniz. Eğer yüz çevirirseniz,) O, sizin yerinize başka bir topluluk getirir ki, onlar sizin gibi Allah'a itaatsizlik etmezler" (Muhammed 38).
(Orada bulunanlar):
"Bizim yerimize kimleri getirebilir?" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Selmân-ı Farisî'nin omuzuna vurdu, sonra da:
"Bu ve bunun kavmi!" deyip sözüne devam etti:
"Ruhum elinde olan Rab Teâla'ya yemin olsun! Eğer ilim, Süreyya yıldızına asılmış olsa Fâris'ten (yetişecek bir kısım) kimseler ona yine de ulaşırlar." [Tirmizî, Tefsir, Muhammed, (3256, 3257).][227]

AÇIKLAMA:

1- Selmân-ı Fârisî (radıyallahu anh), İran asıllı bir sahabidir. Ramâhürmüz'dendir. Isfahan'ın Cey şehrinden olduğu da söylenmiştir. Künyesi Ebu Abdillah'tır. Selmânu'l-Hayr diye bilinir. Resûlullah'ın mevlası (azadlısı)dır. Nesebi sorulduğu zaman Selman İbnu İslâm diye cevap vermiş; İslâm'da, imanda, peygamber sevgisinde fâni olmuş bir bahtiyardır.
Müslüman olmazdan önce, İran'da iken mecusî idi ve ateş tapınağında hadimlik yapıyordu. Hıristiyanlarla karşılaşınca mecusiliği bırakıp hıristiyan olur ve hıristiyanlığın aslını Şam'da aramak üzere yola çıkar. Orada manastırda bir müddet kalır, arayışına devam ederek Musul'a gelir. Bir müddet de orada ruhbanların yanında kalır. Tavsiye üzerine Ammuriye'ye gelir. Orada yaşar, mal besler, servet edinir. Hep Hakk'ın arayıcısıdır. Yanında kaldığı rahip alim, ölümüne yakınca, "Hz. İbrahim'in dini Haniflik üzerine, hurmalıklı bir yerden yeni bir peygamber çıkacağını, onu bulmasını" tavsiye eder. Bu çıkacak şahsın bazı alametlerini, peygamberlik mührü taşıdığını vs. haber verir, hediye alıp sadaka kabul etmeyeceğini de söyler.
Alim kişi ölünce, bu tavsiye ile, Araplardan müteşekkil bir kafileye katılarak Vâdi'l-Kura'ya gelir. Maalesef yanındakiler onu orada "köle" diye bir yahudiye satarlar. Hurma ağaçlarını görünce aradığı memleketin orası olduğuna hükmeder. Orada bir müddet ikamet eder. Benî Kureyza'dan bir yahudi gelir ve onu satın alır. Medine'ye getirilir. Medine'yi görünce Ammuriyeli âlimin tavsifinden tanır, aradığı şahsın oradan çıkacağına hükmeder. Bu esnada Hz. Peygamber zuhûr eder, ama Selmân, Hicrete kadar ondan gafil kalır. Medine'ye Mekke'den gelen birisinin peygamberlik iddiasında olduğunu işitince, derhal ilgi kurar. Bir miktar hurma alarak Kuba köyüne gider, hurmayı sadaka olarak bu yeni gelen misafire vermek ister ama O, getirdiği sadakayı ashabına verir ve kendisi yemez. Selman kendi kendine: "Bu, birinci alamet!" der ve ayrılır. Tekrar bir miktar hurma ile gelir ve "Bu hediyemdir" diyerek takdim eder. Aleyhissalâtu vesselâm hurmadan yer ve ashabına da yemelerini emreder. Selmân: "Bu ikinci delil" der, kendi kendine. Sonra bir cenaze merasimi sırasında sırtındaki peygamberlik mührünü de görür, üzerine kapanıp öper ve ağlar. Aleyhissalâtu vesselâm yanına oturtur, konuşurlar. Selmân hayat hikâyesini anlatıverir.
Müslüman olan Selmân kölelik sebebiyle Bedir ve Uhud'a katılamaz. Resûlullah, efendisiyle mukâtebe yapmasını söyler. 300 hurma fidanı dikmek ve 40 okiyye altın vermek üzere mukâtebe yapar. Ashab ona hurma fidanı temininde yardımcı olur. Resulullah da dikimde yardımcı olur. İstenen altın da temin edilir.
Hürriyetine kavuşan Selmân, Hendek savaşına Reshulullah'la katılır. Sadece katılmakla kalmaz, Hendek yoluyla şehri koruma fikrini o telkin ve tavsiye eder. Hendek'ten sonra yapılan bütün gazvelere katılır. Aleyhissalâtu vesselâm da muvafik bulur. Resûlullah, Selmân'ı, Ebu'd-Derdâ ile kardeşler.

Selmân İslâm'ın tebliğinde, neşrinde elinden gelen gayreti geri bırakmamıştır. İran'ın fethinde ırkdaşlarına karşı seferlere katılmış hatta kamutanlık yapmıştır. Resûlullah onun ihlasını takdir eder ve onu severdi. Bir hadislerinde: "Cennet üç kişiye iştiyak duymaktadır: Ali, Ammâr ve Selmân" buyurmuştur, ayrıca onun Ehl-i Beyt'ten olduğunu söylemiştir.
Selmân Ashab'ın en zahid, en faziletli en hayırlılarındandır. Resûlullah'a yakınlığı vardır. Resûlullah'la geceleyin günlük hususî görüşme saati vardır.
Hz. Ali'ye Selmân'dan sorulunca: "Evvelki ve ahirki ilmi bilir, tükenmez bir denizdir, Ehl-i Beyt'tendir" diye cevap vermiştir.
Selman, Resûlullah'tan sona Irak'a yerleşir. Kardeşi Ebu'd-Derdâ da-Şam'a. Ebu'd-Derdâ Selman'a yazdığı mektupta: "Senden sonra Allah bana mal ve evlad nasib etti. Mukaddes beldeye yerleştim" der. Selman verdiği cevapta: "Bana, Allah'ın mal ve evlad verdiğini yazıyorsun. Bil ki esas olan hayırdır, hayır ise ne mal ne de evlat çokuğundadır. Hayır, ilmin artmasıda, amelinin sana fayda vermesindedir. Bana Mukaddes Belde'ye yerleştiğini yazıyorsun. Bilki belde, kimse için amelde bulunmaz. Ahireti görüyormuşsun gibi çalış ve nefsini ölülerden addet" buyurur. Kendisine bağlanan beşbin dirhemlik tahsisatı alır almaz fakirler arasında dağıtır, kendi eliyle kazandığından yerdi. Hurma dalından eşya dokuma sanatını biliyordu
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Selmân'ın teklifini kabul ederek hendek kazımını emrettiği zaman Ashab, Selmân'ı daha iyi takdir eder ve Ensâr'la Muhacirûn "Selmân bizdendir" diye aralarında paylaşamazlar. Resûlullah araya girip: "Selman bizden, Ehl-i Beytt'tendir!" buyurur ve ihtilafı halleder.
Selmân'ın İslâm'daki yüce yerini anlamaya, bu yeterli bir menkîbedir.
Selmân (radıyallahu anh)'ın da vefat tarihi ihtilaflıdır. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın hilafetinin sonunda, Hicrî 35'te vefat etmiştir. Hz. Ömer devrinde öldüğü de söylenmiştir. Bazı rivayetler 250 ve hatta 350 yıl yaşadığını belirtir, (radıyallahu anh).[228]

SAHABİLERİN FAZİLETLERİ BÖLÜMÜ

* EBU MUSA EL-EŞ'ARÎ (RADIYALLAHU ANH)

?4461 ?1? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ??? ???????[. ????? ??????? ????????.???? ?? ????? ??????????? ?? ????: »???? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ????????????? ???? ??????????«???????: »???????????« ???????????? .

1. (4461)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdularki: "Keşke dün akşam senin kıraatini dinlerken beni bir görseydin! Gerçekten sana, Hz. Dâvud'un mizmarlarından bir mizmâr verilmiş." [Buhârî, Fezâilu'l-Kur'ân 31;
Müslim, Müsâfirin 236, (793); Tirmizî, Menâkıb, (3854).]Müslim'in Berkânî'den kaydettiği bir rivayetteki ziyadede Ebû Musa demiştir ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bilseydim ki sen beni dinliyorsun, kıraatimi senin için daha da güzelleştirirdim."[229]

AÇIKLAMA:

1- Bir başka rivayet, hadisin vürud sebebini belirtir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Aişe ile Ebû Musa'ya uğramışlardı. O ise evinde Kur'an okuyordu. Durup onun kıraatını dinlediler. Sonra da yollarına devam ettiler. Ertesi gün Ebû Musa, Resûlullah'la karşılaştı. O zaman Aleyhissalâtu vesselâm yukarıda rivayet edildiği gibi buyurdu."
Hadis muhtelif vecihlerden gelmiştir. Bir kısmında Ebû Musa'nın sesinin güzel olduğu teyid edilir.
2- Hadiste Âl-i Dâvud tabiri geçer. Biz bunu Hz. Dâvud diye tercüme ettik. Çünkü şârihler, burada Âl-i Dâvud tabiri ile Hz. Dâvud aleyhisselâm'ın kendisinin kastedildiğini, Hz. Dâvud'un aile efradının veya diğer yakınlarının da seslerinin güzel olduğuna dair hiçbir rivayet bulunmadığını belirtmektedirler.
3- Hadiste geçen mizmar'dan maksad güzel sestir. Gerçi mizmâr, çalgı aleti manasına gelir. Ancak çalgı aletinin verdiği ses güzel olduğu için, insanlardaki güzel sese de aradaki benzerlik sebebiyle mizmâr ıtlak olunmuştur ve burada o mânada kullanılmıştır.
4- Ebû Musa el-Eş'arî'nin adı Abdullah İbnu Kays el-Eş'arî'dir. Kavminden bir grupla Mekke'ye gelmiş, orada Saîd İbnu'l-As ile müttefik (halif) olmuş, İslâm'a da girerek tekrar memleketine dönmüştür. Dolayısıyla müslümanlığı eskidir. Bazı rivayetler müslüman olup Habeşistan'a hicret ettiğini kaydeder. Ancak İbnu Abdilberr'e göre, o, elli kişilik bir grup Eş'arî ile gemiye biner. Fırtınaya tutulan gemileri bunları Habeşistan'a götürür. İşte bu geminin Habeşistan'dan dönüşü ile, Habeşistan' daki müslümanların Ca'fer İbnu Ebî Tâlib başkanlığında dönüşleri birbirine tevafuk eder. Bunlar beraberce Hayber'in fethi sırasında dönerler. Bunlara Ashâb-ı Sefineteyn denmiştir: Eş'arilerin sefînesi, Caferin sefînesi, (Sefîne, gemi demektir.) İbnu İshak'ın Ebû Musa'yı Habeşistan muhacirleri arasında zikretmesi, bu Eş'arî grubunun Habeşistan'da bir müddet ikametten sonra müslümanlarla beraber dönmelerinden ileri gelmiştir. Resûlullah, Ashâb-ı Sefineteyn'e Hayber ganimetinden pay ayırmıştır.
Ebû Musa el-Eş'arî (radıyallâhu anh), Hicrî 17 yılında Basra'ya, Muğîre'nin yerine vali olmuştur. Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) emri ile Ahvâz, İsfahân gibi bellibaşlı merkezleri fethetmiştir. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman (radıyallahu anh) da onun Basra vâliliğini teyid etmiş, ancak bir müddet sonra oraya İbnu Ömer'i tayin ederek Ebû Musa'yı azletmiş, Ebû Musa da Kûfe'ye gidip yerleşmiştir. Halkın ısrarlı talebi üzerine Hz. Osman, Said İbnu'l-As'ın yerine O'nu Kûfe'ye vali yapmıştır. Hz. Osman (radıyallahu anha) şehid edilinceye kadar Kufe valisi olmuştur. Hz. Ali halife olunca, azledecektir
Ebû Musa el-Eşarî, Hakemeyn hadisesinde Hz. Ali'nin hakemi olmuştur. İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma), hakem olarak Hz. Muaviye' nin hakemi Amr İbnu'l-Âs'a denk birinin ve meselâ Ahnef'in olmasını teklif eder. Ancak Hz. Ali Yemenlilerin ısrarlı istekleri üzerine Ebû Musayı hakem tayin eder. Amr ve Ebû Musa'ya Hz. Ali: "Sizi Allah'ın kitabına muvafik olarak hüküm vermeniz şartıyla hakem tayin ediyorum. Allah'ın Kitabı ise tamamiyle benimle beraberdir. Allah'ın kitabıyla hükmetmezseniz hüküm yetkiniz yoktur" der. Bilindiği üzere Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anh), Hz. Ali ve Hz. Muâviye'yi her ikisini de hilafetten uzaklaştırıp şura yoluyla halife seçme işini müslümanlara bırakma"yı teklif eder. Ebû Musa da kabul eder. Varılan mutabakat üzerine yaşça büyük olan Ebû Musa (radıyallahu anh) önce söz alır ve Amr İbnu'l-As'ın telkini ile: "Ey insanlar biz bu ümmetin meselesini görüştük, en uygun çözümde fikirlerimiz birleşti. Ali ve Muâviye'yi azledip, halife seçme işini halka bırakmaya karar verdik. Ben Ali ve Muâviye'yi azlediyorum. Siz dilediğinizi seçin!" der ve huzurdan ayrılır.
Huzura gelen Amr: "Bu zâtın söylediklerini işittiniz, müvekkilini azletti. Onun müvekkilini ben de tıpkı onun gibi azlediyorum, kendi müvekkilim olan Muâviye'yi yerinde sabit tutuyorum. Çünkü Hz. Osman'ın yerini alan kimsedir ve Hz. Osman'ın kanının peşindedir. Bu makama da insanların en ziyade hak sahibi olanıdır" der.
Ebû Musa (radıyallahu anh) oyuna getirildiğini anlar ama iş işten geçmiştir. İbnu Abbas: "Burada senin kabahatin yok! Kabahat bu işi sana verende! der.
Biz burada, İslam alemini, müteakip bir kısım ızdıraplara atacak olan hadisenin teferruatına girmeyeceğiz. Ashab hakkındaki hürmet ve hüsn-i zannımıza halel verecek bazı münakaşalara da yer vermeyeceğiz. Kader-i ilâhînin bir cilvesi olarak, katıldıkları siyasi ihtilafta her biri İslam'ın menfaatini kendi nokta-i nazarının galebesinde görerek ihlasla, ısrarla, samimiyetle üzerine düşeni yapmıştır. Arkadan gelen ümmet de: "Hz. Ali haklı ve reyinde isabetli idi" demekte itttifak etmiştir.
Bu ciğersuz hadiselere Hakemeyn (veya Tahkim de denir) hadisesi sebebiyle, ismi karışmış olan Ebû Musa (radıyallahu anh), Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okuyuşu ile tanınmıştı. Sesi güzeldi. Sadedinde olduğumuz hadis, o yönünü aksettirmektedir.
Ebû Musa 63 yaşında olduğu halde Kufe'de vefat etmiştir. Hicrî 42 yılında Mekke'de öldüğü de söylenmiştir. Ölüm tarihi ihtilaflıdır. Hicri 44, 49, 50, 52, 53 seneleri de söylenmiştir.[230]

* ABDULLAH İBNU SELAM (RADIYALLAHU ANH)

?4462 ?1? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???????? ??????? ?????? # ??????? ‘???? ??????? ???? ?‘????? ?????? ????? ?????????? ??? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ?Œ????: ???????? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ????????[. ????? ??????? .

1. (4462)- Sad İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yeryüzünde yürüyen hiç kimseye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Cennetliktir" dediğini duymadım. Ancak Abdullah İbnu Selam müstesna. Onun hakkında şu âyet indi. (Meâlen): "(De ki: Söyleyin bana, eğer bu Kur'ân Allah tarafından gönderildiği halde onu inkar ettiyseniz ve) İsrailoğullarından bir şahit de, Tevrat'a dayanarak onu hak kitap olduğuna şahidlik edip iman ettiği halde, siz iman etmeyi büyüklüğünüze yediremezseniz, zalim olmaz mısınız? Muhakkak ki Allah zalimler gürûhuna yol göstermez" (Ahkaf 10). [Buharî, Menâkibu'l-Ensâr 19; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 147, (2483).][231]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Selâm'ın cahiliye devrindeki adı Husayn'dı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu Abdullah diye tesmiye buyurmuştur.
Kendisi Hazreç ile halif (müttefik) olmuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelir gelmez müslüman olmuştur. Abdullah İbnu Selam, yahudi âlimi idi. Resûlullah'ın simasını görünce: "Bu simada yalan olmaz" diyerek İslam'a girmiştir. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiği zaman onu görmek için ben de çıktım. Yüzünü görür görmez hemen bu yüzün, yalancı yüzü olmadığını anladım. Aleyhissalâtu vesselâm'dan ilk işittiğim şu: "Selamı yayın, yemek yedirin, sıla-i rahim yapın, insanlar uyurken gece namaz kılın, selametle cennete girin" demesi olmuştu."

2- Sadedinde olduğumuz rivayete göre, Resûlullah, Abdullah İbnu Selam'dan başkasına "cennetlik" olduğunu söylememiş olmalı. Halbuki başta Aşere-i Mübeşşere olmak üzere nicelerine cennetlik olduğunu tebşir buyurmuştur. Sa'd'ın da bunu duymamış olması mümkün değil denilerek tenakuza dikkat çekilmiş ise de, "Kendi nefsini tezkiyeyi hoş bulmadı, nitekim kendisi de Aşere-i Mübeşşere'dendir" diye açıklık getirilmiştir. Ancak bu izah tatminkar bulunmayıp: "Kendi hakkındaki tevazusu, aynı meselede başkası hakkında işittiğini de inkâr etmeyi gerektirmemeli" diye itiraz edilmiştir. İbnu Hacer şöyle bir izah teklif eder: "Sa'd, bunu, Aşere-i Mübeşşere'nin vefatından sonra söylemiş olmalı. Çünkü Abdullah İbnu Selam, onların vefatından sonra da yaşadı. Zira Abdullah'la birlikte Aşere-i Mübeşşere'den müteahhiren yaşayan sadece Sa'd ve Saîd var. Bu manayı "yeryüzünde yürüyen" ifadesi de te'yid eder."
3- Abdullah İbnu Selam (radıyallahu anh) şu ayetin de kendi hakkında indiğini söylemiştir. (Mealen): "İnkâr edenler: "Sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin" diyorlar. De ki: "Sizinle benim aramızda şahid olarak, Allah ile O'nun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter" (Ra'd 43).
Abdullah İbnu Selam, Hicrî 43 yılında vefat etmiştir, (radıyallâhu anh).[232]

*** CERÎR İBNU ABDİLLAH EL-BECELÎ (RADIYALLAHU ANH)**

?4463 ?1? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????????? ??????? ?????? # ????? ????????? ??? ?????? ??? ????????? ?? ??????? ???????? ???????? ??????? ????? ? ??????? ???? ????????? ???????? ?? ??????? ???????: ?????????? ????????? ??????????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ?????? ????? ???????? .

1. (4463)- Cerîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müslüman olduğum günden beri beni yanına girmekten men etmedi. Beni görüp de yüzüme karşı tebessüm etmediği de olmadı. Ona at üzerinde duramamaktan dert yandım. Bunun üzerine eliyle göğsüme vurdu ve:
"Allahım, bunu (atın üzerinde) sabit kıl, onu hidayete eren ve hidayete erdiren kıl!" buyurdu." [Buharî, Menâkıbu'l-Ensâr 21; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 35, (2475); Tirmizî, Menâkıb, (3822).][233]

AÇIKLAMA:

Cerîr İbnu Abdillah İbni Câbir el-Becelî: Müslüman olduğu yıl ihtilaflıdır. İbnu Hacer: "Sahih olanı, Vüfûd senesi olan dokuzuncu senedir" der. İbnu'l-Esîr'in: "Resûlullah'ın vefatından kırk gün önce vefat etti" hükmünü vehim olarak değerlendirir. Delil olarak Resûlullah'ın ona Veda Haccında "İnsanları sustur" demesine dair Buhârî'de gelen rivayeti gösterir. Veda Haccı ise Resûlullah'ın vefatından seksen günden fazla önce vukua gelmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cerîr'e, Zü'l-Halasa denen ve içinde put bulunan bir evin yakılması vazifesini verir. Bu maksadla emrine verilen yüzelli atlı ile sefere çıkar. Vazifeyi yapar gelir. Dönüşte Resûlullah kendilerine dua buyurur.
Cerîr, Resûlullah'ın huzuruna girince ona ikram etmiş ve "Size bir kavmin kerîmi (kıymetlisi), büyüğü gelince ona ikram edin (değer verin)" buyurmuştur.
Rivayetler, Resûlullah'ın Cerire iltifatta bulunduğunu, ayrı bir alaka gösterdiğini ifade eder. Cerîr daha huzuruna gelmezden önce onun geleceğini medihkâr sözlerle Ashab'a haber verir: "Yanınıza uğurlu, hayırlı bir zât gelecek, yüzünde melek meshinin izi vardır" buyurur. Bu sebeple Medine'ye yaklaşınca halkın etrafını sarıp dikkatle kendisine nazar ettiklerini müşahede eder ve "Yoksa Resûlullah benim geleceğimden mi bahsetti?" diye sormak zorunda kalır. Hakim'in bir rivayetinde, Ashabıyla oturmakta olan Resûlullah'a gelen Cerîr, her tarafı dolu bularak kapının eşiğine oturur. Aleyhissalâtu vesselâm, üzerinden ridasını çıkararak üzerine oturması için Cerîr'e atar. Ridayı alıp öpen Cerir (radıyallahu anh) duygulanıp ağlar ve: "Ridanıza oturmak bana yaraşmaz" diyerek geri atar. Resûlullah ona bir yer verilmesini iş'âren, sağa sola nazar edip: "Size bir kavmin büyüğü gelince ona hürmet edin" buyurur.
Cerir (radıyallahu anh) Irak'ta cereyan eden savaşlarda müessir roller oynamıştır. Kadisiye ve diğer fetihlerde büyük hizmeti geçmiştir. Dağınık halde bulunan Becîle kabilesini Hz. Ömer derleyip toparlar ve başlarına Cerîr'i koyar.
Cerîr Hicrî 50 yılında vefat etmiştir. 51 ve hatta 54 yılında vefat ettiği de söylenmiştir.[234]

*** CÂBİR İBNU ABDİLLAH İBNU HARÂM (RADIYALLAHU ANHÜMA)**

?4464 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????????? ??? ??????? ?????? # ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????[. ????? ??????? ????? .

1. (4464)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (kendisine devemi sattığım) Leyletu'l-Baîr'de yirmibeş kere benim için istiğfar ediverdi." [Tirmizî, Menâkıb, (3851).] [235]

?4465 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ????????? ??????: ?????? ?????? ??????????. ????????: ??????????? ???? ?????? ?????? ???????? ????? ?????????: ??????: ?? ??????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????: ????? ?????: ??? ??????? ?????? ?????? ????? ??? ???? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ????????. ??????: ??? ???????! ??????? ?????? ????????. ?????: ??? ????? ????????? ????????? ????????. ?????? ??????????? ????????: ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ? ??????????? ??????????: ??? ??????????? ????????? ???????? ?? ??????? ?????? ???????? ?Œ??[. ????? ???????.»????????? ????????« ?? ??????????? ? ???? ??????? ??????? .

2. (4465)- Yine Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir defasında ben üzgün bir halde iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaşmıştık. Bana:
"Seni niye böyle üzgün görüyorum." buyurdu.
"Babam Uhud'da şehid düştü. Geriye bakıma muhtaç horanta ve bir de borç bıraktı" dedim. Bunun üzerine:
"Allah'ın babana hazırladığı nimeti sana müjde edeyim mi?" dedi. Ben: "Evet!" deyince:
"Allah, hiç kimse ile yüz yüze konuşmuş değildir, daima perde gerisinde konuşur. Ancak, babanı ihya etti ve perdesiz konuştu:
"Ey kulum, dedi. Ne dilersen benden iste vereyim!"
"Ey Rabbim dedi baban, beni dirilt, senin yolunda ikinci sefer bir daha öldürüleyim!" Allah Teâla hazretleri:
"Ama ben daha önce şu hükmü koymuşum: "Ölenler artık geri dönmeyecekler!" buyurdu. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu. (Meâlen): "Allah yolunda şehid edilenleri ölü sanma. Onlar, Rabblerinin katında hayat sahibidirler ve O'nun nimetleriyle rızıklanırlar" (Âl-i İmrân 169). [Tirmizî, Tefsir Al-i İmran, (3013).] [236]

AÇIKLAMA:

1- Birinci hadiste temas edilen Leyletü'l-Baîr (= deve gecesi) tabiri ile, Hz. Câbir'in bir sefer sırasında devesini Resûlullah'a satma hadisesine işaret edilmektedir. Mezkur hadise 276-280 numaralı rivayetlerde teferruatlı olarak geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. Özeti şu: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gazve dönüşü, Hz. Cabir'in devesini, sırtı, yol boyu Câbir'e ait olmak üzere satın alır. Cabir deveye sefer ve antlaşma gereği Medine'ye gelinceye kadar biner. Medine'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devenin parasını verir, deveyi de Câbir'e iade eder.
İkinci rivayetten anlaşılacağı üzere Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Câbir'e, ihtiyacına binaen bu yolla maddi bir yardımda bulunmuş olmaktadır.
2- Hz. Cabir İbnu Abdillah İbni Harâm, Medinelidir, Ensardandır. Babasıyla birlikte ikinci Akabe Biatı'na katıldığı zaman henüz çocuktu. Bedir ve Uhud gazvelerine katıldığı söylenmiştir. Aksi de iddia edilmiştir. Bir rivayette kendisi, Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte 17 gazveye katıldığını söyler; Bedir ve Uhud'a katılmadığını, buna da babasının mâni olduğunu, Uhud'da babası şehid düşünce hiçbir gazveden geri kalmadığını belirtir. Sıffin'e, Hz. Ali'nin yanında yer alarak iştirak etmiştir. Ömrünün sonlarında gözleri görmez olmuştur. Akabe'ye katılanlardan Medine'de vefat edenlerin sonuncusu olmuştur.
Hz. Câbir, hadiste müksirun grubundandır. Sünneti iyi bilenlerdendir. 94 yaşında olduğu halde Hicrî 74 yılında vefat etmiştir, (radıyallahu anh).
Hz. Câbir hakkında daha önce (1. cilt, sayfa 88) genişçe bilgi verdiğimiz için ortaya ediyoruz.[237]

*** HZ. ENES İBNU MÂLİK (RADIYALLAHU ANH)**

?4466 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????: ??? ??????? ?????? ????????? ???? ????? ?????? ?????? ????. ??????: ?????????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4466)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ) dedi ki:
"Ey Allah'ın Resûlü! Hadimin Enes için Allah Teâla Hazretlerine dua ediver!"
Bunun üzerine şu duayı yapıverdi:
"Allahım, onun malını, çocuklarını çoğalt ve ona verdiklerini hakkında mübarek kıl!" [Buhârî, Da'avât 19, 26, 47, Savm 61; Müslim, Mesâcid 268, (660), Fezâilu's-Sahâbe 141, 142, (2480, 2481); Tirmizî, Menakıb, (3827, 3828).][238]

?4467 ?2? ??? ??? ???????? ??????? ???? ???????? ?????:]?????? '??? ????????????: ?????? ????? ???? ??????? ?????? #? ????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????? ??????? ???? ????????? ???????? ?? ????????? ??????????? ???????????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (4467)- Ebû Halde Hâlid İbnu Dinâr anlatıyor: "Ebû'l-Aliye'ye: "Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan hadis işitti mi?" diye sordum. Ebû'l-Âliye:
"(Bu nasıl soru?) Hz. Enes on yıl Resûlullah'a hizmet etti, Resûlullah onun için duada bulundu. Enes'in bir bahçesi vardı, yılda iki sefer meyve verirdi. Bahçede bir reyhanı vardı, ondan misk kokusu gelirdi" diye cevap verdi." [Tirmizî, Menakıb, 3832).][239]

AÇIKLAMA:

Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh), Ümmü Süleym'in oğludur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la hususiyeti olan bir aileye mensuptur. Okuma yazma da bilen Enes, Resûlullah'ın hizmetçiliği gibi şerefli bir hizmeti on yıl yürütme bahtiyarlığına ermiştir. Hadisleri yazmış, çokça rivayet edip müksirûn arasında yer almıştır.
Birinci ciltte (sayfa, 75) yeterince tanıttığımız için burada kısa kesiyoruz.[240]

*** BERÂ İBNU MALİK (RADIYALLAHU ANH)**

?4468 ?1? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ??????? ?????? ??? ?????????? ? ???????? ????? ???? ??????? ???? ?????? '???????? ???????? ?????????? ????? ???????[. ????? ??????? .
»?'??????« ?????????? ????????? ?????????? ????????????? ??????????.»????????« ????????? ????????.??»? ???????? ???« ??? ? ???????? ??? ???????? ???? ?????????????.????? »'???????« ?? ????? ????????: ??? ????????? ?????????? ??????? ? ???????? .

1. (4468)- Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Saçı sakalı birbirine karışmış, eski püskü elbiseler içinde, kimsenin itibar etmediği niceleri vardır ki, Allah'a kasemde bulunsa, Allah onun yeminini boşa çıkarmaz. İşte Berâ İbnu Mâlik öylelerindendir." [Tirmizî, Menâkıb, (3853).][241]

AÇIKLAMA:

1- Bera İbnu'n-Nadr el-Ensârî, Hz. Enes'in anababa bir kardeşidir, (radıyallahu anhümâ). Bedr hariç, bütün gazvelere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte katılmıştır. Son derece şecaatli ve gözü kara idi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onun müslüman askerlere komutan yapılmamasını ilgililere yazmış, komutan olması halinde tehlikeli olacağına dikkat çekmiştir. Yemâme savaşında, Müseylime'nin bulunduğu bahçe çerçevesinde çarpışmaların fevkalâde kızıştığı bir anda:
"Ey müslümanlar! Beni bahçenin içine, onların üzerine atın!" demiş, duvarın üzerine kadar taşınmış ve duvardan içeriye atlamıştır. İçeride bahçe kapısı önünde mürtedlerle çarpışmış ve kapıyı açmaya da muvaffak olmuştur. Açılan kapıdan içeri dalan müslümanlar Müseylime'yi öldürerek nihai sonucu almışlardır. O gün Bera (radıyallahu anh) 80 küsur yara almıştır. Halid İbnu Velid (radıyallahu anh) bir ay kadar tedaviye tabi tutmuş ve yaraları iyileşmiştir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, Berâ'nın bir başka yönünü nazara vermektedir: Duasının makbuliyeti, yani Cenâb-ı Hakk'ın onun kasemini boş çevirmemesi. İran şehirlerinden Tüster'in fethi sırasında askerler arasında bir dağılma olur. Müslümanlar Berâ'ya:
"Ey Berâ! Rabbine kasemde bulun!" derler. O da, düşmanın hezimeti ve Resûlullah'a kavuşma hususunda Allah'a kasemde bulunur ve düşmana atılır. Askerler de onunla birlikte saldırıya geçerler. Fars büyüklerinden Merzûbanu'z-Za're'yi öldürür ve onun selebini alır. Fars askerleri bozguna uğrar. Ancak, Hürmüzan da onu öldürür. Tüster'in fethi sırasında Bera'nın teke tek çarpışma ile yüz kişi öldürdüğü, onun iştirakiyle öldürülenlerin bu sayının dışında olduğu belirtilir.
Berâ güzel sesli idi. Resûlullah sefer sırasında develerin yürüyüş ritmini onun nâmeleriyle ayarlatıyordu. Bazı rivayetler seferde erkekler için Bera'nın, kadınlar kafilesi için de Enceşe'nin nâme okuduğunu belirtir.
Berâ'nın ölüm yılı Hicrî 20'dir. Hicrî 19, 23 olduğu da söylenmiştir.[242]

*** SABİT İBNU KAYS İBNU ŞEMMÂS (RADIYALLÂHU ANH)**

?4469 ?1? ?? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ?????? # ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????: ???? ??????? ???? ????????. ???????? ?????????? ???????? ?? ???????? ?????????? ??????? ???????. ??????: ??? ???????? ?????: ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????????? #? ????? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ????????. ?????? ????????? ?????????? # ??????????. ??????: ??????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ????????. ?????????? ???? ????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (4469)- Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Sabit İbnu Kays'ı sormuştu. Bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben onun yerini biliyorum!" dedi ve gidip evinde oturmuş, başı önde ağlıyor vaziyette buldu.
"Neyin var, (niye ağlıyorsun)?" dedi.
"(Sorma), Şerr var! Sesim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sesinin üstüne çıkıyordu, bütün amelim gitti, cehennemliğim" dedi. Adam, Sâbit'in bu sözlerini işitince doğru Aleyhissalâtu vesselâm'a geldi ve durumu haber verdi.
"Ona git ve söyle buyurdular, sen cehennemlik değilsin, bilakis sen cennetliksin!" [Buhârî, Menâkıb 25, Tefsir , Hucurat 1; Müslim, İmân 187, (119).] [243]

?4470 ?2? ??? ????? ?????:]?????? ?????? ???????? ??????: ??? ??????? ????????? ??????? ? ????????? ??????????? ????? ?????? ????????? ?Œ??: ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ?? ???????? ???????????? ???????? #? ???????? ??????????[.

2. (4470)- Müslim'in bir rivayetinde: "Allah Teâla'nın şu ayeti indiği zaman (meâlen): "Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin!..." (Hucurat 2), Sabit (radıyallahu anh) evinde oturup ağlamaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu aradı..." şeklindedir." [Müslim, İman 187, (119).][244]

AÇIKLAMA:

1- Sabit İbni Kays İbnu Şemmâs, Ensâr'ın ve Resûlullah'ın hatibi idi, tıpkı Hassan İbnu Sâbit'in Resûlullah'ın şairi olduğu gibi. Uhud'a ve diğer bütün gazvelere iştirak etti. Yemame savaşında şehid düştü.
2- Sadedinde olduğumuz rivayetler, Hucurât suresinde mü'minlere hitab edilerek, seslerini Hz. Peygamberin sesinden daha fazla yükseltmemelerini, aksi takdirde amellerinin heba olacağı bildirilince, Sabit'in üzüldüğünü ve ağladığını göstermektedir. Çünkü Sâbit gür seslidir ve onun sesi Resûlullah'ın sesini bastıracak kadar güçlü çıkmaktadır". Onun bu üzüntüsüne muttali olan Hz. Peygamber, âyette bunun kastedilmediğini, bilakis ehl-i cennet olduğunu müjdeler. Burada kastedilen, haddini bilmemek, sünnette beyan edilen ölçülere uymayan ölçüler, değerler ortaya koymak, bid'ayı seyyieye girmektir.[245]

*** ADİYY İBNU HÂTİM (RADIYALLÂHU ANH)**

?4471 ?1? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ?????:]??????? ?????? ???? ??????????? ?? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ????????? ???? ???????? ?? ????????? ?????????? ?????? ?????????????????? ????????? ??????. ????? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????????????: ???????????? ???????? ???????: ??????? ??????? ????? ‘????????. ??????? ??? ????????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ??? ????????? ??????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? # ????????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ????? ??? ??????? ?????? #? ????? ????? ??????????. ????? ?????: ??????? ???????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???????????? ????? ?????????? ???? ??????????. ??????: ??? ???????? ????[. ????? ???????.»????????« ?? ??????? ???? ????? ??????????? ?? ??????????.?»??????? ?????????« ?????? ??? ??????.?»???????? ???? ?????????« ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ??? ??????.?»?????????« ????????? ??????????.???????? ??????????: »????? ??????????« ??? ??????????? ?????? ???? ???????????? ??????? ???????????? ??? ?‘???? ?????? .

1. (4471)- Hz. Adiyy (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kavmimden bir grupla Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh)'ın yanına geldim. Tayy kabilesine mensup her bir adam için ikibin (dirhem) tahsisat ayırdı, benden ise yüz çevirdi. Ben karşısına geçtim, yine benden yüz çevirdi. Ben tekrar karşı tarafına geçtim. O yine bana tersini döndü. Bu durumda, ben:
"Ey mü'minlerin emiri! Beni tanıyor musun?" dedim. Güldü ve:
"Evet! Vallahi seni tanıyorum!" dedi ve ilave etti:
"Onlar kâfirken sen iman etmiştin. Onlar yüz çevirirken sen gelmiş (teslim olmuş)tun. Onlar ahdinden cayarken sen ahdinde sadık kalmıştın. Ayrıca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüzünü ve Ashab'ının yüzlerini ağartan ilk zekat parası da, senin Tayy kabilesinden Resûlullah'a getirdiğin zekât parası olmuştu."
(Hz. Ömer bu sözlerinden) sonra, (bana vermeyişinin) özrünü beyana geçti ve dedi ki:
"Ben, fakirlik sebebiyle yoksul duruma düşenlere tahsisat ayırdım. Onlar aşiretlerinin seyyidleridir. Temsil ettikleri adamlarının (arız olacak kıtlık hallerinde onlara infak gibi) hukuklarını üzerlerinde taşımaktadırlar. (Bu sebeple, geride kalan adamları adına onlara tahsisat verdim.)
Bu açıklama üzerine Adiyy, Hz. Ömer'e:
"Öyleyse tamam, bana vermemeni normal karşılarım" dedi."
[Bu rivayeti müellif, Buhârî ve Müslim'e nisbet etmektedir. Buhârî'de mevcut değildir. Müslim'de muhtasar olarak gelmiştir (Fezailu's-Sahabe 196, (2523), Rivayet, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde yer almaktadır. (1, 45).][246]

AÇIKLAMA:

1- Adiyy İbnu Hâtim İbni Abdillah et-Tâî, Sehâveti ile meşhur olmuş Hâtim-i Tâî'nin oğludur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Tayy kabilesine yaptığı seferde, Suriye'ye kaçmış idi. Yakalanan esirler arasında Adiyy'in yaşlı kızkardeşi Seffâne de vardı. Resûlullah bütün esirlere iyi muamele yapmış, hususen Adiyy'in kızkadeşine, -babasının şöhreti ve kavminin ona olan sevgi ve saygısı sebebiyle- çok daha farklı bir muamele yapmıştı: Deriden mamul müstakil bir çadırda ağırlamak, bütün ihtiyaçlarını görmek, dilediği zaman en iyi şartlarda memleketine göndermek gibi. Şan ve şereflerine muvafik bu muamelelerden memnun kalan Seffâne müslüman olmuş, kardeşi Adiyy'i, Resûlullah'la anlaşması için Medine'ye göndermiş idi. O da, ilk mülakatta hıristiyanlığı bırakıp müslüman olmuştur. Bu hadise hicretin dokuzuncu senesinde cereyan eder. Mamafih onuncu yılda olduğu da söylenmiştir. Adiyy, bu gelişini ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la mülakatını, aralarında geçen konuşmaları ve müslüman oluşunu anlatır. Bazı mühim tesbitleri şöyle:
* Medine'ye gelince müslümanlar kendisini ilgiyle karşılayıp: "Adiyy geldi! Adiyy geldi!" diye sevinç izhar ederler, halbuki henüz hıristiyandır.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Adiyy'i ilgiyle karşılar. Evine götürür. Tek minderini Adiyy'e verir, kendisi yerde oturur. Bu davranışlar Adiyy üzerinde fethedici tesirler hasıl eder.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müslüman olmasını teklif eder. Adiyy: "Benim dinim var, hıristiyanım" der ise de, Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben senin dinini senden iyi bilirim" der ve hıristiyanlıkta yasak olan bazı şeyleri sayar ve bunları Adiyy'in yaptığını söyler. Sonra: "Ey Adiyy İslam'a gir, selameti bul!" diye İslâm teklifini tekrarlar. Adiyy'in tereddüdü üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "İslam'ı benimsemene mâni olan, etrafımdakilerin zayıflığı ise, şunu bil ki az bir müddet sonra bütün insanların tek bir cemaat olduğunu... Hir'den devesine binen bir kadının hiçbir himayeye muhtaç olmadan korkusuzca tek başına Beytullah'ı tavaf edeceğini göreceksin... Yine göreceksin ki yakında Kisra' nın hazineleri bize açılacak! Kisra'nın hazineleri bize açılacak! Kisrâ'nın hazineleri bize açılacak! Öyle ki kişi, "kime zekatımı vereyim?" diye sıkıntıda kalacak..." buyurur. Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu sözlerini anlatan Adiyy: "Resûlullah'ın ihbarlarından ikisini gördüm: Kadın, korkusuzca seyahat edip Beytullah'ı ziyaret edebilmektedir. Kisra'nın hazinelerine sefere çıkan ilk gazveye bizzat katıldım. Resûlullah'ın söylediği üçüncü şeyin de gerçekleşeceğine yemin ederim" diyecektir.
* Adiyy, bu konuşmaların akabinde müslüman olur.
2- Adiyy, Resûlullah'ın vefatından sonra bir kısım bedevilerin irtidadı zamanında hiç sarsılmamış, Hz. Ebû Bekr'e kavminin zekatını getirip vermiştir. Kavmi de kendisi gibi İslam'da samimi ve sabit kalmıştır. Resûlullah'tan çok sayıda hadis rivayet etmiş olan Adiyy, babası gibi cömert ve şerefli bir insandı. Kavmi ve başkaları nezdinde daima hürmet görmüş, sayılmış ve büyüklenmiştir. Yanına girdiği zaman Aleyhissalâtu vesselâm'da ona ikram etmiş, değer vermiştir. Hazır cevaplılığı da onun menkîbeleri arasında yer alır.
3- Adiyy (radıyallahu anh) Irak'ın fethine iştirak eder. Kadisiye, Mihran, Yevm-i Cisr vs. mühim savaşlarda Ebû Ubeyde ile birlikte olur. Suriye'nin fethinde de Halid İbnu'l-Velid ile birlikte olur, bir kısım savaşlara katılır. Hâlid (radıyallahu anh), alınan ganimetlerin humus' larını Hz. Ebû Bekr'e onunla gönderir.
4- Adiyy, Kûfe'ye yerleşir. Şa'bi der ki: "Eş'as İbnu Kays, Adiyy İbnu Hâtim'e adam göndererek, baba Hatim'i Tâî'nin tencerelerini iareten ister. Adiyy tencereleri doldurup adamlarla gönderir. Eş'as geri çevirip: "Biz bunları boş istiyorduk!" der. Adiyy tencereleri tekrar dolu yollayıp:
"Biz bunları hiç boş olarak iare etmeyiz!" der. Adiyy karıncalara ekmek parçalayıp atar:
"Bunlar komşularımızdır, bunların, üzerimizde hakları var!" derdi. Adiyy Sıffin'de Hz. Ali'nin yanında yer almıştır.
Adiyy (radıyallahu anh) Hicrî 67 yılında Kufe'de vefat etmiştir. Hicrî 68, 69 da denmiştir. Öldüğü zaman 120 yaşındaydı. [247]

*** HZ. EBÛ HUREYRE (RADIYALLAHU ANH)**

?4472 ?1? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????? ??????? ?????? ???????? ??? ?????????. ??????: ??????? ?????????. ????????????. ???????????? ???????? ??????? ????? ??????? ??????? ?????????? ????[. ????? ??????? ????????? ???? ???? .

1. (4472)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlu! dedim, senden çok güzel şeyler işitiyorum, fakat ezberimde tutamıyorum!"
"Ridanı aç!" emrettiler. Ben de açtım [Dua buyurdu, sonra topladım]. Bundan sonra bana çok hadis söyledi. Ben söylediklerinden hiçbirini unutmadım." [Buhârî, İlim 42; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 159, (2492); Tirmizî, Menâkıb, (3833, 3834).][248]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Ebû Hureyre'nin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dualarına nasıl mazhar olduğunu ve mazhariyetin bereketine, hâfizasına güç geldiğini, öyle ki, bundan böyle Resûlullah'tan dinlediği hiçbir hadisi unutmadığını göstermektedir.
Esasen Ebu Hüreyre hakkında birinci ciltte (s. 62-71) geniş bilgi verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[249]

*** CÜLEYBİB (RADIYALLAHU ANH)**

?4473 ?1? ?? ??? ????? ?‘??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?? ??????? ???? ???????? ?????? ????????. ?????? ‘?????????: ???? ??????????? ???? ?????? ???????: ??????? ????? ???????? ????????. ????? ?????: ???? ??????????? ???? ?????? ???????: ?????? ?????? ??????? ????????. ????? ?????: ???? ??????????? ???? ?????? ?????????: ?. ?????: ???????? ??????? ???????????. ??????????? ??????????? ??? ?????? ???????? ????

?????????? ????? ?????????. ?????? ?????????? # ??????? ????????. ????? ?????: ?????? ???????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ??????. ????? ???????? ???? ??????????? ?????? ???? ?????? ??? ??????? ??????? #. ?????: ???????? ???? ???????? ?? ???????? ?????? ???????? ?????[. ????? ????.????: »???????? ?????? ????????« ??????????: ??? ???????? ??????????????? ???? ???????? ??????????? ??????????? ???????????? ???????? ??????? ??? ?????? .

1. (4473)- Ebû Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazvelerinden birinde idi. Allah Teâla Hazretleri ganimet nasib etti. Ashab'ına: "Arkadaşlarınızdan herhangi bir kayıp verdiniz mi?" diye sordu.
"Evet! dediler. Falanca, falanca ve falanca!" Resûlullah yine sordu:
"Başka bir kaybınız var mı?" Ashab:
"Evet! Falanca, falanca, falanca! dediler. Aleyhissalâtu vesselâm yine sordu:
"Başka bir kaybınız yok mu?"
"Hayır! Yok! dediler.
"Ama ben Cüleybib'i kaybettim [Onu arayın!]" emretti. Ashab onu aradı ve öldürmüş olduğu yedi kişinin yanında bulundu. Düşmanlar da onu öldürmüşlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm gidip başucunda durdu ve:
"O, yedi kişiyi öldürmüş, onlar da onu öldürmüşler! Bu bendendir, ben de ondanım. Bu bendendir, ben de ondanım!" buyurdu. Sonra Cüleybib'i kolları arasına aldı. Ona, Resûlullah'ın kollarından başka yatak olmamıştı.
"Ravi devamla der ki: "Ona bir mezar kazıldı. Kabrinin içine konuldu." Gusledildiğini zikretmedi." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 131, (2472).][250]

AÇIKLAMA:

1 - Cüleybib (radıyallahu anh) Ensârî'dir. Kısa boylu çirkince bir zattı. Resûlullah'ın, Ensar'dan bir zâtın kızıyla bunu evlendirmesi hikayesi kitaplarageçmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cüleybib'i dilediği bir kızla evlendirmek üzere araya girdiği vakit, kızın annesi ve babası bu evlendirmeye razı olmak istemezler. Ancak kız, Aleyhissalâtu vesselâm arzusunu işitir işitmez şu ayeti okur: "Allah ve Resulü bir meselede hükmünü verdiği zaman, bir mü'min erkeğin yahut bir mü'min kadının, artık işlerinde bir başka yolu seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne isyan ederse, apaçık bir sapıklığa düşmüştür" (Ahzâb 36) ve ilave eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın benim için münasip görüp razı olduğuna ben de razıyım ve kabul ediyorum" der.
Bu davranıştan memnun kalan Aleyhissalâtu vesselâm, bu bahtiyar kıza dua buyurur:
"Allahım, ona hayrı bol bol ver, geçimini de dar kılma!"
Bu duay-ı nebevî bereketine, kızın, Ensar kadınları arasında mal ve nafakaca en zengini olduğu belirtilir.
2- Sadedinde olduğumuz rivayet, Cüleybib'in bir başka menkîbesine yer vermekte, şehid oluşunu anlatmaktadır. 7 kişiyi öldürdükten sonra şehid edilir. Resûlullah'ın kolları arasında defnedilmek gibi bir bahtiyarlığa erer, (radıyallahu anh).
3- Rivayetin sonunda yer alan: "Gusledildiğini zikretmedi" sözü, Cüleybib'e şehid muamelesi yapıldığını ifade eder. Çünkü şehidler kabirlerine yıkanmadan konulurlar.[251]

*** HÂRİSE İBNU SÜRAKA (RADIYALLAHU ANH)**

?4474 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ????????? ??????? #? ????????: ??? ??????? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ?? ????????? ????????? ????? ????? ?????? ????? ?????????? ???????? ?? ??????????. ??????: ??? ????? ????????? ??????? ??????? ?? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????????? ?‘????[. ????? ??????? ???????? . ??????? »???????? ?????? ??????« ???‘??????? ?????????? ?????????? ???????? ??????????: ???? ???? ?????? ???? ????? ?????? .

1. (4474)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ümmü Hârise (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi ve:
"Ey Allah'ın Resulü! Bana Hârise'den haber ver!" dedi. -Harise, Bedir günü isabet eden serseri bir ok sebebiyle ölmüştü.- (Kadın devamla): "Eğer cennetteyse sabredeceğim, değilse (dünya evinde olduğum müddetçe) ağlamaya devam edeceğim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ey Ümmü Hârise! [Cennetin tek bir bahçe olduğunu mu sanırsın?] Cennette bahçeler var. Senin oğlun ise, Firdevs-i a'lâ'ya kondu" buyurdular. [Bunun üzerine kadın gülerek geri döndü.]" [Buhârî, Cihad 14, Megâzî 9, Rikâk 51; Tirmizî, Tefsir, Mü'minun, (3173).][252]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka veçhinde şu ziyade gelmiştir: "Oğlun Firdevs-i A'lâ cennetindedir. Onun tavanı Arş-ı Rahmân'dır. Cennetteki nehirler buradan kaynar. Allah yolunda -Sabah veya öğleden sonra- atılan bir adım, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Sizden birinin yay veya okunun dünyada işgal ettiği yer kadar cennetteki bir yeri, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.[253] Cennet ehlinin kadınlarından biri dünyada görünecek olsa, nuruyla yeryüzünü ve onda bulunan her şeyi aydınlatırdı. Kadının başörtüsü, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."
2- Hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, ölenin arkasından matem tutmaya cevaz verdiği hükmü çıkmaktadır. Zira matem tutacağını söyleyen kadını tevbih etmemiş, bu sözü sebebiyle onu tenkid etmemiş, zecrde bulunmamıştır. Bu bir nevi takrir olmaktadır. Alimler, bu davranışın mensuh olduğunu, matem yasağının konmasından önceye ait olduğunu belirtirler. Nitekim hâdise Bedir gazvesinin akabinde vukûa gelmiştir. Halbuki matem yasağı Uhud savaşından sonra teşrî edilmiştir.
3- Hadiste cennetin çeşitli dereceleri olduğu belirtildiği gibi, Firdevs cennetinin en üst tabakayı teşkil ettiği belirtilmektedir. Başka hadislerde cennetin yüz derecesi olduğu, iki derece arasında arzla sema arasındaki mesafe kadar seviye farkı bulunduğu belirtilmiştir.
4- Hârise İbnu Süraka Medinelidir ve Hazrecîdir. Annesi, Rebî Bintu'n-Nadr'dır. Hz. Enes'in halasıdır. Annesine karşı son derece saygılı ve hayırhah idi, hukukunu elinden geldikçe yerine getiriyordu. Bu sebeple annesi onu çok seviyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben cennete girdim, Hârise'yi gördüm..." demiştir. Resûlullah'tan, şehid olması için dua talep etmiştir. Bedir savaşının bidayetlerinde, havuzdan su içerken atılan bir ok isabet eder ve şehid olur. Ensar'dan ilk şehidin o olduğu söylenmiştir, (radıyallahu anh).[254]

*** HALİD İBNU'L-VELİD (RADIYALLAHU ANH)**

?4475 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ??????? ???????? ???????? ??????????. ????????? ??????? ?????? #: ???? ???? ??? ???? ??????????? ????????: ?????. ?????????: ?????? ??????????? ????? ????????? ???? ????? ????????: ?????. ?????????: ?????? ??????????? ????. ????? ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????. ??????: ???? ????? ????????: ??????? ???? ??????????. ?????: ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

1. (4475)- Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bir yere indik. Halk geçmeye başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ey Ebû Hureyre bu kim?" diye soruyordu. Ben de:
"Falanca!" diyordum.
"Bu, Allah'ın ne iyi kulu!" diyordu. Sonra tekrar soruyordu:
"Peki şu kim?"
"Falanca" diyordum.
"Bu Allah'ın ne kötü kulu!" diyordu. Bu hal, Halid İbnu'l-Velid (radıyallahu anh) geçinceye kadar devam etti. O zaman:
"Bu kim?" diye yine sordu. Ben:
"Hâlid İbnu'l-Velîd!" dedim.
"Bu Allah'ın ne iyi kulu! Bu Allah'ın kılınçlarından bir kılınç!" buyurdu." [Tirmizî, Menakıb, (3845).][255]

AÇIKLAMA:

1- Konuşma, hangi gazvede olduğu belirtilmeyen bir sefer sırasında cereyan eder. Bazı şarihlere göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çadırda olmalıdır. Zira, aksi halde Halid İbnu Velîd gibi birisini tanıması gerekirdi.
2- Resûlullah burada, takdir edilecekleri "Ne iyi kul!" diye takdir ederken, kötülere de "Ne kötü kul" diyerek takbih etmiştir. Alimler bunu, yasak olan gıybet addetmezler. Çünkü insanlara gelecek zararından onları korumak için, fıskının, kötülüğünün beyan edilmesi tecviz edilmiştir. Buradaki takbih bu nevdendir.
3- Hz. Hâlid İbnu Velid (radıyallahu anh) üzerine gerekli açıklamayı, Hudeybiye Sulhü vesilesiyle 4269 numaralı hadisin akabinde yaptık. Burada tekrara hacet görmüyoruz.[256]

*** AMR İBNU'L-AS (RADIYALLAHU ANH)**

?4476 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????? ??????? ???? ????????[. ????? ??????? .

1. (4476)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar teslim oldu, Amr İbnu'l Âs ise iman etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3843).][257]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke fethinde müslüman olan Mekkelilerin durumunu belirtmektedir. en-Nâs'dan murad, fetih sırasındaki Mekkelilerdir. Resûlullah hadiste: "Mekkeliler, gücümüz karşısında teslim oldular, Amr ise, kalbinden gelen bir tasdikle kendiliğinden gelip müslüman oldu. Onun İslam'a girişinde kuvvetin, maddenin bir rolü olmadı" demektedir. Böylece Amr'ın imanındaki ihlası övmektedir. Nitekim Amr, Mekke fethinden bir veya iki yıl önce kendi arzusuyla Medine'ye hicret ederek İslam'a girmiştir. Onun İslam'a girmesinde herhangi bir şahsın teşviki veya daveti müessir olmamıştır. Habeşistan'da Necâşî'nin Hz. Peygamber'in nübüvvetini te'yid etmesi ile kalbine iman zuhur etmiş, oradan dosdoğru Resûlullah'a gelerek müslüman olmuştur. Resûlullah da onu, aralarında Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer gibi büyüklerin de bulunduğu bir cemaate komutan yapmıştır. Bunun sebebi şöyle izah edilir: "O, müslüman olmadan önce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a adavette ve Ashab'a zarar vermede aşırı idi. İman edince, Resûlullah, onu kalbindeki kadim hasmane duyguların eserini izale etmeyi, eski yaptıklarından dolayı içinde yeredebilecek her çeşit korku ve endişeleri tamamen yok etmeyi arzulamış olmalıdır." Bu davranışta, Amr'ın Rahmet-i İlahiyeden ye'se düşmesini önlemek endişesini gören şârih de mevcuttur.
2- Amr İbnu'l-Âs İbni Vâil el-Kureşî: Annesi Nâbiğa Bintu Harmele' dir. Habeşistan'a sığınan müslümanları kendilerine teslim etmesi için Kureyşliler, Necâşî'ye elçi olarak Amr'ı göndermişlerdi. Necâşî, talebi reddetmekle kalmamış, Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğunu söylemiş, Amr'a da müslüman olmasını tavsiye etmişti. Oradan ayrılan Amr, doğru Medine'ye gelir ve müslüman olur. Bu hadise Hayber'in fethedildiği senede cereyan eder. Bir başka rivayete göre de fetihden altı ay kadar önce, Halid İbnu'l-Velîd, Osman İbnu Talha el-Abderî üçü birlikte gelip müslüman olurlar. Hâlid, bey'at yaparken "Daha önceki fiillerinin affi" şartını koşar. Resûlullah:
"Müslüman olmak ve hicret etmek, daha önceki günahların hepsini örter" der.
Resûlullah, Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'ı babasının dayıları tarafına İslam'a davet etmek ve asker toplamak üzere gönderir. Bu sefere Zât-ı Selâsil seriyyesi denmiştir. Üçyüz kişilik seriyye hedefe varınca, Amr, Resûlullah'tan yardım kuvveti ister. Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh komutasında ilk muhacirlerden Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer gibi büyüklerin de bulunduğu bir birlik daha gönderir.Resûlullah, Amr'ı Umman'a vali yapar ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatına kadar orada kalır. Sonra Hz. Ebû Bekr, onu Şam'a gönderir. Hz. Ömer önce Filistin'e, daha sonra ordu komutanı olarak Mısır'a gönderir. Mısır'ı fetheder ve Hz. Ömer'in hilafeti sırasında Mısır valisi olarak kalır. Hz. Osman da dört yıl kadar orada emir olarak bırakır, sona onu azlederek, yerine Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebî Sarh'ı tayin eder. Amr Filistin'e çekilir. Hz. Osman'ın vefatından sonra Hz. Muaviye'ye gider ve destekcisi olur. Sıffin'de yardımcı olur. Hakemeyn hadisesinde Hz. Muâviye'nin temsilcisi olarak oynadığı rolü, Hz. Ebû Musa el-Eş'arî'yi anlatırken açıkladık, burada tekrar etmeyeceğiz.
Hz. Muâviye, Tahkîm hadisesinden sonra onu Mısır'a gönderir. Mısır' da Hz. Ali'nin valisi olan Muhammed İbnu Ebî Bekr'den valiliği alır. Hz. Muâviye onu oraya vali tayin eder ve Hicrî 43 yılında ölünceye kadar valiliğini sürdürür. Ölüm tarihi olarak Hicrî 47, 48, 51 rakamları da zikredilmiştir. Vefatı ramazan bayramı gecesine rastlar. Cenaze namazını, bayram namazı için gelen kalabalık cemaat bayramdan önce kılar.
Amr (radıyallahu anh), Arab'ın dahi, şecî, kahraman olanları arasında zikredilir. Sadedinde olduğumuz hadiste Aleyhissalâtu vesselâm onun imanını takdir etmiştir.
Amr, ölüm yaklaşınca ağlar. Oğlu Abdullah:
"Niye ağlıyorsun, ölümden ürktüğün için mi?" der.
"Hayır! der, ölümden sonrasından korkarak ağlıyorum!"
Oğlu teselli etmek için: "Sen hayır üzere yaşadın" der ve hayırlarını sayar. Resûlullah'la sohbetini, Şam ve Mısır'ı fethini vs. zikreder. Amr:
"Bunlardan daha hayırlı olanı terkettim: Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetim!"
Amr, en değerli amelinin kelime-i tevhidi ikrar olduğunu belirttikten sonra sözlerine şöyle devam eder:
"Ben üç hal yaşadım: Önce kâfirdim ve Resûlullah'ın en azılı düşmanı idim. O zaman ölüverseydim ateş bana vacib olmuştu. Resûlullah'a biat edince, (eski yaptıklarım sebebiyle) insanların ondan en çok haya edeni oldum. O zaman ölseydim, insanlar: "Amr'a ne mutlu, müslüman oldu, hayır üzere de yaşadı ve öldü, onun için cennet umulabilir" derlerdi. Sonra idarecilik ve başka şeylerle iştigal ettim. Bunlar lehime mi oldu aleyhime mi bilemiyorum. Bu halde ölsem kimse üzerime ağlamaz, matem tutmaz...."[258]

*** EBÛ SÜFYAN İBNU HARB (RADIYALLAHU ANH)**

?4477 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ???? ????????? ??????? ?????? # ??????? ??? ????? ??????[. ????? ???? .

1. (4478)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ebû Süfyan, her ne taleb etti ise, mutlaka "Tamam!" diye müsbet cevap almıştır." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 168, (2501).] [259]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin Müslim'deki aslı uzuncadır. Müellifimiz buraya ihtisar ederek almış. Aslını aynen kaydediyoruz:
"Müslümanlar Ebû Süfyân'a bakmıyor, onunla oturmuyorlardı. Bunun üzerine Ebû Süfyan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:
"Ey Allah'ın Resûlü! Üç şey var, onları bana ver (de şerefleneyim)!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Pekâla!" buyurdu. Ebû Süfyan (radıyallahu anh):
"Bende Arab'ın en iyi ve de en güzeli olan Ümmü Habibe Bintu Ebi Süfyan var, onu sana nikahlıyorum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Pekâla (aldım!) buyurdu. Ebû Süfyan devamla:
"Bir de (oğlum) Muâviye var. Onu kendine katip yap!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm buna da "Pekâla! buyurdu. Ebû Süfyan:
"Bir de beni emîr yap da vaktiyle müslümanlarla çarpıştığım gibi, kâfirlerle çarpışayım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm buna da: "Pekâla!" buyurdu."
Ravi Ebî Zümeyl der ki: "Eğer bunu, Ebû Süfyan, Resûlullah'tan taleb etmeseydi ona vermezdi. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, kendisinden bir şey istenilecek olsa mutlaka "Pekâla!" derdi.
2- Bu hadis, tarihî vakalara zıt düştüğü için "müşkil" kabul edilmiştir. Şöyle ki:
1) Resûlullah Ümmü Habîbe ile evlendiği zaman Ebû Süfyân kâfirdi. Ümmü Habibe, Habeşistan'da muhacir hayatı yaşarken Hicrî altıncıveya yedinci- yılda Resûlullah'a nikâhlanmıştır. Bu husus daha önce geçti. Halbuki Ebû Süfyan'ın müslüman oluşu Fetih esnasında meydana gelmiştir hatta müellefe-i kulubtandır.
Hadisteki bu zıtlık sebebiyle bazı alimler, hadisin mevzu olduğuna hükmetmiş, senedde yer alan İkrime İbnu Ammâr'a vaz'la itham etmiştir. Ancak bu zâtın sika birisi olduğu belirtilmiştir. Hadisi te'vil sadedinde bazı açıklamalar yapılmış ise de hiçbiri tam bir itminân vermiyor. Biz de müşkil deyip bırakacağız.
3- Ebû Süfyan Sahr İbnu Harb İbni Ümeyye: Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ın ve Yezid'in babasıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Ümmü Habîbe de Ebû Süfyan'ın kızıdır. Fil yılından on yıl kadar önce doğmuştur. Kureyş'in eşrafindandı ve tüccardı. Kureyş'in ticaret kervanını Suriye, İran vs. yerlere götürür getirirdi. Sırf kendisi için de gittiği olurdu. el-Ukâb denilen bayrak onda idi, reisleri temsil ederdi. Savaş çıkınca Kureyş toplanır bu bayrağı reise teslim ederlerdi. Cahiliye devrinde Kureyş'in reyce en güzel olan üç kişisinden birinin Ebû Süfyan olduğu söylenmiştir. Diğer ikisi Ebû Cehl ve Utbe'dir. İslâm gelince reyleri tersine dönmüştür. Uhud savaşında Kureyş'in tamamını o sevketmiştir.
Ebû Süfyan Hz. Abbas'ın dostu idi. Huneyn seferine katıldı. Aleyhissalâtu vesselâm, ganimetten ona 100 deve ve 40 okiyye verdi. Oğulları Muâviye ve Yezid'e, her birine bir mislini verdi. Ebû Süfyan, Resûlullah' ın bol miktardaki bağışını görünce: "Vallahi sen kerimsin, anem babam sana feda olun, vallahi seninle savaştım, sen ne iyi hasım idin; seninle sulh da yaptım, en iyi sulh yapılan kimse idin; Allah sana hayırlı mükâafât versin" der. Taif seferine Resûlullah'la katılan Ebû Süfyân'ın bir gözü isabet aldı. Yermük savaşında da diğer gözü isabet aldı. Yermük seferinde İslâm ordusunun kâss'ı (teşvikci) olduğu ve askerleri şu sözleriyle teşcî ettiği belirtilir: "ey Allah'ın nusret ve yardımı, yaklaş! "Allah! Allah! Sizler Arab'ın hâmileri ve İslâm'ın yardımcılarısınız, karşınızdakiler ise Rumun hamileri ve müşriklerin yardımcılarıdır. Allahım, bu gün senin günlerinden

biridir. Allahım kullarına yardım ve nusretini indir." Her iki gözünü de kaybedince, onu bir azadlısı yedmiştir.
Resûlullah onu Necrân'a vali tayin etti. Aleyhissalâtu vesselâm vefat ettiğinde o burada vali idi. Bilahare Mekke'ye dönmüş, oradan Medine'ye geçerek orada ölmüştür. Bazı tarihçiler, Resûlullah'ın vefatı sırasında Ebû Süfyan'ın Mekke'de olduğunu, Necran'da vali olarak Amr İbnu Haym'ın bulunduğunu söylemiştir.
Ebû Süfyan hicrî 31 yılında 88 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Hicrî 32, hatta 34 yılında vefat ettiği, yaşının 93 olduğu da söylenmiştir.
Boyunun kısa, başının iri olduğu söylenir. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırmıştır. İslam'a sonradan da girmiş olsa, müellefe-i kulûb arasında da yer alsa, müslümanlığı samimi olmuş, İslâm için ciddi çalışmıştır. Yermük'te gözünden isabet alması, bizzat savaştığına delil kabul edilmiştir, (radıyallahu anh).[260]

*** HZ. MUÂVİYE (RADIYALLAHU ANH)**

?4478 ?1? ?? ??? ???????? ??????????? ?????:]?????? ?????? ??????
???? ??????????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ??????????. ?????? ????????: ?????? ????????? ??????? ???????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????: ? ????????? ??????????? ??? ????????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ????????? ????? ????[. ????? ??????? .

1. (4478)- Ebû İdris el-Havlânî anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh), Umeyr İbnu Sa'd'ı Humus valiliğinden azledince yerine Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ı tayin etti. Halk:
"Umeyr'i azledip Muâviye'yi mi tayin etti?" diye mırıldandı. Umeyr (radıyallahu anh):
"Muâviye'yi hayırla yâdedin. Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Allahım, onunla (insanlara) hidayetini ulaştır!" dediğini duydum!" dedi. [Tirmizî, Menâkıb, (3842).][261]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî'de gelen ve müteakiben 4480 numarada kaydedilen bir başka rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Muâviye'ye şöyle dua etmiştir: "Allahım, onu (İnsanlara) hidayet edici ve kendisini de hidayete ermiş kıl, onunla (insanları) doğru yola sevket."
Hz. Muâviye radıyallahu anh'ı tafdil eden bu hadislerin sıhhati hususunda bazı şârihler şekke düşmüştür.
2- Hz. Muâviye (radıyallahu anh) Ebû Süfyân'ın oğludur. Annesi Hind Bintu Utbe'dir. Hz. Muâviye, babası, kardeşi Yezid ve annesi, Mekke Fethi'nde müslüman olmuşlardır. Kendisi, Umretu'l-Kaza yılında müslüman olduğunu, annesinden ve babasından müslümanlığını gizlediğini, dolayısıyla Fetih senesinde Resûlullah'la müslüman olarak karşılaştığını söylemiştir.
Hz. Muâviye, Huneyn gazvesine Resûlullah'la birlikte katılmıştır. O da müellefe-i kulubtan sayılmış, babası gibi 100 deve ve 40 okiyye almıştır. İslam'a daima sadık kalmış ve Hz. Peygamber'e katiplik de yapmıştır.
Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) Suriye cihetine ordu sevkedince Hz. Muâviye de kardeşi Yezid'le orduya katıldı. Yezid vefat edeceği zaman üzerindeki Dimeşk valiliğini kardeşi Muâviye'ye bıraktı, Hz. Ömer de bunu teyid etti. Hz. Osman halife olunca, Şam valiliğine ilaveten bütün Suriye bölgesinin valiliğini aldı. Hz. Osman'ın vefatından sonra Hz. Ali'ye biat etmedi ve Suriye bölgesinin müstakil hakimi durumuna geçti. Hz. Osman'ın kanını taleb etti. Böylece taraftar topladı. Sıffîn savaşı Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında cereyan etmiştir. Hz. Ali şehid edilip yerine oğlu Hasan halife olunca Hz. Muâviye Irak'a yürüdü. Hasan da onun üzerine yürüdü. Ancak Hz. Hasan fitne çıkıp kan döküleceğini görünce hilafeti Hz. Muâviye'ye terketti ve Medine'ye döndü. Hz. Muâviye Kufe'ye geldi. Halktan biat aldı. O seneye Âmu'l-Cemaat (cemaat yılı) dendi.
Hz. Muâviye 20 yıl vali, 20 yıl da halife olarak idarecilik yapmıştır.
Hz. Muaviye (radıyallahu anh), hastalandığı zaman, Resûlullah'ın kendine giydirdiği bir gömleği kefeninin altına giydirilmesini, Resûlullah' ın kesilmiş tırnaklarından muhafaza ettiklerini, iyice öğütülerek gözlerine ve ağzına konmasını vasiyet eder. Ölüm gelince: "Keşke Mekke'nin Zû-Tuva semtinde yaşayan sıradan bir Kureyşli olsaydım da, hiçbir idarecilik almasaydım" der.
Hz. Muâviye Hicrî 60 yılında 78 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Hicrî 59 yılında öldüğü, 86 yaşında olduğu da söylenmiştir.
3- Hz. Muâviye'nin Resûlullah'tan sonra en sehâvetli kimse olduğu söylenmiştir. Debdebeye de yer verdiğinden olacak, zühde ehemmiyet veren Hz. Ebû Zerr (radıyallahu anh) ile araları açılacak ve hatta, Hz. Ömer Şam'a geldiği zaman Hz. Muâviye'yi görünce "Bu, Arapların Kisrası olmuş" diyecektir.
Müteakip rivayette görüleceği üzere Aleyhissalâtu vesselâm çocuk olan İbnu Abbâs'ı göndererek Hz. Muâviye'yi çağırtır. İbnu Abbâs gider, onu yemekte bulur, dönüp: "Yemek yiyor" der. Aleyhissalâtu vesselâm İbnu Abbâs'ı ikinci, üçüncü sefer gönderir, dönüşte yine yemek yediğini söyler. Bunun üzerine: "Allah onun karnını doyurmasın" der. İmam Müslim, bu rivayeti, Resûlullah'ın, haketmeyen bir kimseye bedduasının o kimse hakkında rahmet olacağını belirten bir babta kaydeder. Bu babta Resûlullah'ın bazı "haksız beddua"larına örnekler kaydeder. Şu halde Müslim'e göre, Hz. Muâviye hakkındaki bu beddua da aynı mahiyettedir. Hz. Peygamber der ki: "Ben Rabbime şart koşup dedim ki: "Ben bir insanım; insan razı olduğu gibi ben de razı olurum, insanın kızması gibi, kızarım da. Ümmetimden kime haksız bedduada bulunursam, bunu, onun hakkında bir temizlik vesilesi, bir paklanma ve Kıyamet günü Allah'a yakınlığa bir vasıta kıl."
4- Hz. Muâviye (radıyallahu anh), İslâm'ın seçime dayalı hilafet sistemini babadan oğula geçen saltanata çevirmekle tenkid edilmiştir. Günümüzde, bu tenkidde ifrata kaçıp, Sahâbe hakkında caiz olmayan suizan ve ithamlara kadar ileri gidenler var. Biz ifrat görüşlere katılmıyoruz. Geçmiş hadiseleri değerlendirirken kader'in payını da ihmal etmemek gerekir. Hele Ashab'la, Resûlullah'la ilgili meselelerdeki değerlendirmelerde, çeşitli vesilelerle belirttiğimiz[262] temel prensipleri daima gözönüne almalıyız. Unutmayalım ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiçbir ayırıma yer vermeden bütün Ashab'ı tebrie etmiş, hangisi olursa olsun herhangi birine dil uzatanı tel'in etmiştir. Bütün Ehl-i Sünnet ulemâsı, bunu mühim bir esas olarak kabul etmiştir.
Bu meselede teferruâta girmeden, Hz. Muâviye vefat ettiği zaman Dahhâk İbnu Kays'ın, minbere çıkarak yaptığı bir konuşmayı kaydedeceğiz. Bu konuşmada Hz. Muâviye'nin hizmetleri belirtilmektedir:
"Emîru'l-Mü'minîn Hz. Muâviye (radıyallahu anh) Arab'ın gücü ve Arab'ın dahisi idi. Allah onunla fitneyi önledi ve onu kulları üzerine hakim kıldı. Ordularını karada ve denizde ilerletti. Allah'ın ibadete düşkün kullarındandı. O dua etti, Allah da duasına icabette bulundu. Artık vefat etmiştir. İşte kefenleri. Biz kefenini sarıp, kabrine koyacağız. Allah'la kendi arasında ameli var. Dilerse rahmet eder, dilerse azab eder.
"Hz. Muâviye devri İslâmî fetihlerin devam ettiği bir devirdir.[263]

?4479 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ???? ??????????? ??????? ??????? ?????? #? ???????????? ?????? ????? ??????? ?????????? ??????? ???????: ???????? ??? ??????????? ????????? ??? ?????: ???????? ????????: ???? ???????. ????? ?????: ???????? ??????? ??? ??????????. ?????: ???????? ???????? ???? ???????. ????? ?????: ???????? ??????? ??? ??????????? ?????: ???????? ???????? ???? ???????. ???????: ? ??????? ?????? ????????[. ????? ????.»???????« ?????? ??????? ??? ?????? ?? ??????. ???: ?? ?????. ??? : ??????? ??????: ??? ????? ???? ???? ?? ??? ?????.

2. (4479)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben çocuklarla birlikte oynuyordum. Derken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi. Ben hemen bir kapının arkasına saklandım. (Beni orada bulup) enseme dokundu.
"Muâviye'ye git! Onu bana çağır!" dedi. (Ben derhal gittim ve) geldim:
"O yemek yiyor! dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tekrar:
"Git Muâviye'yi bana çağır!" emrettiler. Ben (yine gidip) döndüm ve:
"O yemek yiyor!" dedim. Resûlullah tekrar:
"Git! Muâviye'yi bana çağır!" emrettiler. Ben yine gidip geldim ve:
"O yemek yiyor!" dedim. Bunun üzerine: "Allah onun karnını doyurmasın!" buyurdular." [Müslim, Birr 96, (2604).][264]

?4480 ?3? ??? ??????????? ??? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ???????? # ???? ???????? # ?????? ????? ????????????:]????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????[. ????? ??????? .

3. (4480)- Abdurrahman İbnu Ebî Umeyre (radıyallahu anh) -ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından idi- Resûlullah'ın Muâviye için şöyle dua ettiğini rivayet etmektedir: "Allahım, onu hidayet edici ve hidayeti bulmuş kıl ve onunla (insanlara) hidayet ver." [Tirmizî, Menâkıb, (3841).][265]

AÇIKLAMA:

Son iki hadisle ilgili açıklamaya, babın birinci hadisini (4478) açıklarken yer verdik.[266]

KADIN SAHABİLERİN FAZİLETLERİ

*** HATİCE BİNTU HUVEYLİD (RADIYALLAHU ANHÂ)**

?4481 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? ???????? ???????? ?????????? # ??????: ??? ??????? ??????? ????? ????????? ???? ????? ????????? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ???????. ??????? ???? ??????? ???????? ????????? ???????? ???? ???????? ??????????? ???????? ?? ????????? ???? ?????? ? ?????? ????? ??? ??????[. ????? ???????.»?????????« ????? ?????? ??????.?»?????????« ????? ???????. ?»?????????« ????? .

1. (4481)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Cebrâil aleyhisselâm Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, dedi. İşte Hatice geliyor. Beraberinde bir kap var, içerisinde katık -veya yiyecek, veya içecek- mevcut. O yanınıza ulaştığı vakit, ona Rabbinden [ve benden] selam söyleyin ve onu gürültü ve yorgunluk bulunmayan cennette, içerisi oyulmuş inciden mamul bir evle müjdeleyin!" [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 20, Tevhîd 35; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 71, (2432).][267]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette Hz. Hatice'nin fazileti beyan edilmektedir. Allah Teâla Hazretleri'nin Cebrail'le gönderilen hususî selâmına mazhar olmak, bir kul için şereflerin, menkibelerin en yücesine ermek olmalıdır. Hatta Ebû Bekr İbnu Dâvud gibi bazı âlimler, bu hadise dayanarak, Hz. Hatice'nin, Hz. Aişe'den faziletce üstün olduğuna hükmetmiştir. "Çünkü derler, Hz. Aişe, Hz. Cibril'in selamına mazhar olmuşsa da Allah'ın selamına olmamıştır." Hatice validemiz (radıyallahu anhâ)'nın Allah'ın hususi selamına mazhar olmakla ulaştığı şeref, yaratılıştan beri acaba kaç kula nasib oluştur? Onu hakiki bir valide bilip sevenlerin bu şereften nasibedar olacaklarını rahmet-i ilahiyeden umarız.
2- Rivayetin buradaki üslûbu, Hz. Hatice'nin, vak'a sırasında Resûlullah'ın zevceleri değilmiş gibi bir mübhemlik taşımaktadır. Ama gerçek öyle değil. Bu sebeple dilimize aktarırken şârihlerin dikkat çektikleri manayı aksettirecek bir üsluba yer verdik.
3- Hadis muhtelif vecihlerde bazı farklı ziyadelerle gelmiştir. Bir ziyadeye göre Hz. Hatice (radıyallahu anhâ) bu ilahi selâma şöyle mukabele eder: "O (şanı yüce Rab Teâla) Selâm'ın kendisidir, selâm ondandır, Cebrâil'e (de bizden) selam olsun."
Bir başka vecihte buna ilaveten "...Ey Allah'ın Resûlü, sana da selam ve Allah'ın rahmet ve bereketi olsun." Birbaşka veçhinde ise: "Şeytan hariç selamı işitenlere de (selam olsun)" demiştir.
Alimler bu cevaptan hareketle Hz. Hatice'nin derin ve vüs'atli bir anlayış sahibi olduğunu belirtirler. Çünkü, Allah'tan gelen selama mukabele ederken "Selam Allah'a olsun" dememiş, aksine "Allah selamın kendisidir" demiştir. Nitekim, teşehhüdde Ashab'tan bazıları esselâmu alallâhi demiş, Resûlullah bunu yasaklamış ve: "Allah'ın kendisi selamdır, öyleyse "ettahiyyatu lillahi (tahiyyât Allah) içindir" deyin" emretmiştir. Şu halde Hz. Hatice anlayışlı olması haysiyetiyle, Cenab-ı Hakk'a selam verilmeyeceğini, selamın mahlukata verileceğini anlamış olmaktadır. "Selam" Allah'ın isimlerinden bir isimdir. Ayrıca bir selamet duasıdır. Öyleyse her iki noktadan da Allah'a selam söylenmesi muvafik değildir.
* Şu halde, hadis Allah'a senânın muvafik düşeceğini göstermektedir. Hz. Hatice, selam makamında Allah'a senada bulunmuş, Rab'la mahluk arasını tefrik ederek Hz. Cebrail'e ve Resûlullah'a selam etmiştir.
* Hadisten çıkarılan diğer bir faide şudur: Selam gönderene selamla mukabele edildiği gibi, selamı getirene de selamla mukabele edilir.
* Hz. Hatice'nin Cebrâil'e iki sefer selam verdiği görülmektedir: Birinciyi ismen zikrederek hususî surette, ikinciyi de "işitenler" diyerek umumî bir üslubla söylemiştir. Umumî selamdan şeytanı hariç tutmuştur. Çünkü şeytan selamet duasına müstehak değildir.[268]

?4482 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????????? # ??? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ????????? ????????? ????? ???????? ????? ??????????? ???????? ????? ??????????? ?? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ????: ???????? ???? ?????? ?? ?????????? ????????? ??? ?????????? ????????: ??????? ??????? ?????????? ??????? ?? ??????? ??????. ???????: ???????????? ????????? ??????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

2. (4482)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımlarından hiçbirine, Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'ya karşı duyduğum kıskançlığı hiç duymadım. Halbuki onu hiç görmüşlüğüm de yok. Ancak, aleyhissalâtu vesselâm) onun yâdını çok yapardı. Ne zaman bir koyun kesip parçalara ayırsa Hatice'nin dostlarına da gönderirdi. Bazan ona: "Sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok!" derdim de bana: "(Onun gibisi var mıydı!) o şöyleydi, o böyleydi...! [Öbür kadınlar beni çocuktan mahrum ederken] benim çocuklarım ondan oldu" diye karşılık verirdi. [Hz. Aişe der ki: İçimden "Bir daha Hatice hakkında kötü söz söylemeyeceğim" dedim.].
Hz. Aişe devamla der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hatice'den üç yıl sonra benimle evledi." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 20, Nikâh 108, Edeb 73, Tevhîd 32; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 73, 74, 77, 78, (2434, 2435, 2436, 2437); Tirmizi, Menâkıb, (3885, 3886).][269]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette Hz. Aişe, Hz. Hatice (radıyallahu anhümâ)'yı kıskanış sebebini anlatıyor: "Buna göre, Resûlullah'ın onu çok zikretmesiyle ortaya çıkan fazla sevgisi.. Tirmizî'nin rivayetinde bir başka sebep daha kaydeder: "Hz. Hatice'nin, cennette inciden mamul bir evle müjdelenmiş olması."
2- Hz. Aişe, Hz. Hatice'yi görmediğini söyler. Aslında Hatice (radıyallahu anhâ) vefat ettiği zaman Hz. Aişe altı yaşında idi. Görmemesi söylenemez. Ancak "görmedim" sözüyle, "idrak haline ulaşmış yaşta görmedim" demeyi kastetmiş olacağı gibi, "Resûlullah'ın nikâhında beraber olmadık" manasını kastetmiş olması da mümkündür. Gerçekten de Resûlullah Hz. Hatice hayatta olduğu müddetçe başka bir kadınla evlenmemiştir. Nitekim hadisin bir vechinde Hz. Aişe "Hatice, Resûlullah benimle evlenmezden önce vefat etti" der.
3- Hz. Hatice'nin Resûlullah tarafından yâdedilmesiyle ilgili bir rivayette şu ziyade yer alır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Haticeyi anınca artık ne onu sena etmekten, ne de ona istiğfarda bulunmaktan usanırdı." Nitekim "Onun gibi var mıydı?"diye tercüme ettiğimiz ???????? ??????? ????????? ibaresi "O şöyleydi, o böyleydi... diye faziletlerini sayardı" şeklinde anlaşılmalıdır. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayeti bu hususu tavzih eder. Ona göre Aleyhissalâtu vesselâm bir seferinde: "İnsanlar beni inkâr ederken, o inandı, herkes beni tekzib ederken o tasdik etti. Herkes bana haram ederken, o malıyla benim için harcadı. Allah onun vesilesiyle bana çocuk nasib etti, diğer kadınlardan çocuğum olmadı" buyurmuştur. Şurası muhakkak ki Resûlullah, Hz. Hatice hakkında daha nice faziletler saymıştır: "O akıllı idi, o faziletli idi, o ferasetli idi..." gibi.
Nevevî, bu çeşit hadislerin, zevce olsun, arkadaş olsun kişinin sevdiklerine karşı ahdini, muhabbetini ve hürmetini, dostu hayatta da olsa ölmüş de olsa devam ettirmesi gereğini ifade ettiğini belirtir.[270]

?4483 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??? ????????? ???‘????[. ????? ??????? ????????.???? ???? ?? ?????]????? #: ?????? ???? ?????????? ??????? ?????? ???????? ???? ????????? ??? ???????? ??????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ????????? ???????? ????????? ???? ??????? ??????????[. ??????: ????? ??????? ????? ????? ??????? ???? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???????. ?????? ???? .

3. (4483)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Ahiretin) en hayırlı kadını Meryem Bintu İmrân'dır. (Dünyanın) en hayırlı kadını Hatice Bintu Huveylid'dir." Ravi bunu söylerken, eliyle semaya ve arza işaret etti. [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 20, Enbiya 45; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 69, (2430); Tirmizî, Menâkıb, (3887).]
Rezîn bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkeklerden pek çokları kemâle ermiştir. Kadınlardan ise İmrân'ın kızı Meryem, Firavun'un karısı Asiye, Huveylid'in kızı Hatice ve Muhammed'in kızı Fâtıma'dan başka kimse kemâle ermemiştir. Hz. Aişe'nin kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir." Bu rivayet Buhârî'de Ebû Musa hadisi olarak gelmiştir (Enbiya 45). [Müslim, Fezâuilu's-Sahabe 70, (2431); Tirmizî, Et'ime 31, (1835).][271]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste ????? tabirindeki zamir nereye râci, ihtilaf edilmiştir. Hadisin, Hz. Hatice'nin sağlığında vürud etmiş olması halinde birinci zamirin "semâ"ya, ikinci zamirin "dünya"ya ait olması muhtemeldir. Tevili şöyle olur: "Ölüp ruhu semaya yükselen kadınların en hayırlısı Meryem'dir. Yeryüzünde yaşamakta olan kadınların en hayırlısı da Hatice'dir." "Eliyle işaret etti" ziyadesi bu te'vili te'yid eder. Ancak Buhârî'nin rivayetinde bu ziyade mevcut değilir. Biz bu te'vili esas alarak (semâ) ve (dünya) kelimelerini parantez arasında kaydettik. Ancak bazı âlimler o zamirleri zamanlarıyla tevil ederek: "Meryem zamanının en hayırlı kadını Hz. Meryem'dir", "Hatice de kendi devrinin en hayırlı kadınıdır" şeklinde manayı tevcih etmişlerdir. İbnu Hacer, şârihlerin çoğunlukla bu ikinci te'vilde cezmettiklerini belirtir.
2- Rezin ilavesi olarak kaydedilen rivayette kadınlardan sadece dört tanesinin kemale erdiği belirtilmektedir. Hadisin Buharî ve Müslim'deki veçhinde ise kemâle erenler olarak sadece Hz. Asiye ile Hz. Meryem zikredilir, diğer ikisi zikredilmez. İslâm âlimleri bu hadisteki "kemâl"den murad nedir? münakaşa etmiştir. Bazıları bunu "nübüvvet" olarak yorumlayarak, kadınlardan da peygamber geldiğini ileri sürmüştür. "Çünkü derler, insan nevinin en kâmilleri peygamberlerdir; sonra veliler, sıddikler ve şehidler gelir. Asiye ile Meryem, peygamber olmasalar, kadınlar içerisinde hiçbir velî, sıddîk ve şehid bulunmamak lazım gelir. Hakikatte ise bu sıfatlar birçok kadınlarda bulunmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde Asiye ile Meryem'den başka peygamber olan yoktur buyurmuşa benziyor."
Bu istinbatın oldukça su götüreceği açıktır. Peygamber bir tebliğ getiren insandır. Ne âyetlerde ve ne de hadislerde bunların tebliğ sahibi oldukları ifade edilmemiştir. Onların peygamber olma delili, yorumdan öte bir dayanağa sahip değildir. Nitekim bazı alimler de: "Kemâl sözünden onların peygamber olması lazım gelmez. Çünkü bu söz, birşeyin tamamını ve kendi nev'inde son dereceye ulaştığını ifade eder. Öyle ise burada murad, Asiye ile Meryem'in, kadınlar arasında faziletlerde, en üstün mertebeye ulaştıklarını anlatmaktır" demiştir. Kirmanî: "Kadınlardan peygamber gelmediğine icma naklolunmuştur" der. Ancak Eş'arî hazretleri kadınlardan altı peygamber gelmiştir der ve sayar: "Havva, Sâre, Hz. Musa'nın annesi, Hacer, Asiye ve Meryem."
Kurtubî: "Sahih kavle göre Hz. Meryem, Peygamberdir. Çünkü ona melek vasıtasıyla vahiy gelmiştir. Asiye'ye gelince onun peygamberliğine delalet eden bir rivayet yoktur" diyor.
Asiye Bintu Müzahim, Firavun'un karısıdır. Rivayete göre, Hz. Musa, Firavun'un sihirbazlarına galebe çalınca Asiye iman etmiştir. Firavun bunu anlayınca onun el ve ayaklarını kazıklarla yere çaktırarak güneşe karşı üzerine büyükbir kaya konmasını emretmiştir. Kaya getirildiği vakit Asiye: "Ya Rabbi, benim için cennetinde bir ev yap" (Tahrim 11) diye niyazda bulunmuş, o anda cennette inciden mamul evi kendisine gösterilmiş ve ruhu kabzedilmişti. Böylece getirilen kaya ruhsuz cesedinin üzerine konmuştu.
Hz. Meryem, İmran'ın kızıdır ve Hz. İsa'nın annesidir. Kur'ân bir çok defa ondan bahseder. Herhangi bir erkek kendisine temas etmeden mucize olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmiştir. Yahudiler onu bakire olduğu halde çocuk doğurduğu için iffetsizlikle itham etmişlerse de, beşikteki çocuk bir mucize eseri olarak konuşup annesini tebrie etmiştir.[272]
3- HZ. HATİCE'NİN EFDALİYETİ'NE GELİNCE: İlgili hadislerin şerhi sırasında alimler birkaç mesele üzerinde dururlar. Çünkü ilgili hadisler bir kaç probleme birden temas eder:
1- Fazilette Hz. Hatice, Hz. Fatıma veya Hz. Aişe'den (radıyallahu anhünne) hangisi mukaddemdir?
2- Kadınlardan peygamber gelmiş midir?
3- Hangi kadınlar peygamberdir? gibi. Şu halde nasların tabiatından çıkan bu meselelere burada yer vereceğiz.
Bezzâr'ın Ammâr İbnu Yasir'den kaydettiği bir rivayette: "Hatice, ümmetinin kadınlarının hepsinden üstündür, tıpkı Meryem'in cihan kadınlarına üstün olduğu gibi" buyrulmuştur. Âlimler bu rivayete dayanarak Hz. Hatice'nin Hz. Aişe'den üstün olduğunu söylemişlerdir. Ancak İbnu't-Tîn der ki: "Hz. Aişe'nin bu hadise dahil olmama ihtimali var, çünkü o, Hatice (radıyallahu anhâ) vefat ettiği zaman üç yaşlarında idi. Hadiste büluğa ermiş kadınların kastedilmiş olmaları muhtemeldir." İbnu Hacer bu yorumu zayıf bulur: "Çünkü der, nisâ kelimesi büluğa eren-ermeyen bütün kadınlara şâmildir. Ayrıca hadis, mevcut olan kadınları da, sonradan gelecekleri de içine almaktadır." İbnu Hacer devamla: Nesâî ve başka kaynaklarda İbnu Abbâs'tan gelen şu merfu rivayeti kaydeder: "Cennet kadınlarının en hayırlıları Hatice, Fatıma, Meryem ve Asiye'dir" ve der ki: "Bu hadis sarih bir nasstır, tevile de ihtimali yoktur." Kurtubî, bu dört kadından Meryem hariç hiçbiri hakkında peygamber olduğuna dair sabit bir delil mevcut olmadığını, hadisin bir başka vechinin bu mevzudaki işkâli bertaraf edecek bir açıklıkta geldiğini belirtir: "Cihan kadınlarının efendisi Meryem'dir, sonra Fatıma, sonra Hatice, sonra Asiye gelir." Arkadan şu neticeye varır: "Kim Meryem, peygamber değildir" derse bu hadisi ve başkasını hadiste mevcut olmadığı halde baziyyet ifade eden "min" var diye yoruma tabi tutmak zorunda kalır. Bu durumda mana: "Cihan kadınlarının efendilerinden biri Meryem'dir..." olur."
Görüldüğü üzere Kurtubî, efdaliyet meselesinde hep Hz. Meryem'i öne çıkarma, onun peygamber olduğuna dair kanaatini ispatlama cihetine gitmektedir. Kadın peygamberin varlığına meylettiği sezilen İbnu Hacer, Kurtubî'nin dayandığı delili kabul etmese de vardığı neticeye başka delillerle ulaşmaya çalışır. Şöyle ki: O önce Kurtubî'nin "işkali bertaraf edecek bir üslubta" olmamakla değerlendirdiği ikinci hadisin sabit olmadığını, hadisin Ebû Davud ve Hâkim'deki aslının tertib sigası ile gelmediğini belirtir. Sonra der ki: "Hz. Meryem'in, sadedinde olduğumuz babta Hz. Hatice ile fazilet yönüyle eşit olduklarını ifade eden bir üslubla zikredilmiş olmasını esas alarak: "Hz. Meryem peygamber değildir, çünkü Hz. Hatice ulemânın ittifakıyla peygamber değildir" diyenlere şu cevap verilir: "İkisinin hayırlılıkta eşitlikleri bütün sıfatlarda eşit olmalarını gerektirmez. Nitekim Ehâdisu'l-Enbiya bölümündeki tercüme-i halinde bu babta söylenenlere yer verdik." İbnu Hacer'in atıf yaptığı bahsi yukarıda kısmen vermiş isek de burada aynen alıyoruz: "Âyet-i kerîmede Hz. Meryem'le ilgili olarak geçen "Hani melekler Meryem'e şöyle demişlerdi: "Ey meryem, muhakkak ki Allah seni seçkin kıldı, tertemiz yaptı ve dünya kadınlarına üstün tuttu..." (Âl-i İmran 42) ayetine dayanarak Hz. Meryem'in peygamber olduğuna hükmettiler. Ancak, ayet bu hükmü vermede çok sarih değil. Fakat Meryem Sûresinde onun peygamberlerle zikredilmiş olması bu hükmü te'yid eder. Onun sıddîka olarak tavsif edilmesi de peygamber olmasına mani değildir. Nitekim Hz. Yûsuf da sıddîk olmakla da mevsuftur. Eş'ârî'den nakledildiğine göre, birçok kadın peygamber mevcuttur. İbnu Hazm onları altıya münhasır kılmıştır: Havva, Sâre, Hacer, Musa' nın annesi, Asiye ve Meryem. Kurtubî, Sâre ve Hacer'i iskât eder. İbnu Abdilberr bunu el-Tenkîd'de fukahanın çoğunun görüşü olarak nakleder. Kurtubî der ki: "Sahih olan şu ki Hz. Meryem, peygamberdir." Kadı İyaz der ki: "Cumhur, bu görüşün hilafını söylemiştir." Nevevî, el-Ezkâr'da der ki: "el-İmam, Hz. Meryem'in peygamber olmadığı hususunda icma nakleder. Hasan Basrî'den nakle göre: "Ne kadınlardan ne de cinlerden peygamber gelmemiştir." es-Sübki el-Kebir der ki: "Benim nezdimde bu mesele ile ilgili hiçbir sabit rivayet yoktur." Bu görüşü Süheylî Ravzu'l-Unf'un sonunda fakihlerin çoğundan nakleder." [273]

*** HZ. HATİCE (RADIYALLAHU ANHÂ)**

Babası Hüveylid İbnu Esed'dir. Meşhur Kusay'da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'la nesebi birleşir. Hanımları arasında nesebce Aleyhissalâtu vesselâm'a en yakın olan Haticedir. Resûlullah, Kusay'ın zürriyetinden Hatice dışında bir Ümm-i Habîbe ile evlenmiştir.
Cumhura göre, Resûlullah, Hz. Hatice ile yirmibeş yaşında iken evlenmiştir. Hz. Peygamber'den önce Ebû Hâle İbnu'n-Nebas'ın nikâhında idi. Cahiliye devrinde kendisine Tahire deniyordu. Ebû Hale'den önce de Atik İbnu Abid'in nikâhında idi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), evlilikten önce Hz. Hatice adına mudarib olarak Suriye cihetine ticarete gitmiş idi. Bu vesile ile Hz. Hatice, Aleyhissalâtu vesselâm'ı daha yakından tanıma fırsatı bulmuş ve bu, evlenmelerine zemin hazırlamıştı.
Resûlullah Hz. Hatice ile evlendiğinde yirmibeş yaşında idi. Yirmibeş yıl süren beraberlikleri sırasında (aleyhissalâtu vesselâm) başka bir kadınla evlenmemiştir. İbnu Hacer: "Bu, Hatice'nin Resulullah nezdinde ne kadar kıymetli olduğunu ve faziletçe üstünlüğünü gösterir" der ve ilave eder: "Çünkü, o Resûlullah'ı başka kadınlardan müstağni kıldı." Resûlullah'ın 38 yıl süren evlilik hayatının üçte ikisi Hz. Hatice ile geçmiştir. Bu uzun süre içinde, Hz. Hatice'nin gönlünü kıskançlık ızdırabından korumuştur. Bu fazilete öbür hanımları iştirak edemezler.
Hz. Hatice, Resûlullah'ın peygamberliğine ilk iman eden kimsedir. Bu hadiseyi Hz. Hatice'nin yetişilemeyecek bir fazileti gören İbnu Hacer der ki: "Böylece kendisinden sonra İslam'a girecek bu tür kadınlar için çığır açmış oldu ve bu yolla Kıyamete kadar imana girenlerin sevabına iştirak etti. Bu hususta onun benzeri, erkeklere nisbetle de Ebû Bekir'dir. Bu sebeple o ikisinin kazanacağı sevabın miktarını Allah'tan başka kimse bilemez."
Hz. Hatice Resûlullah'ın hayatında cereyan eden hadiselerde hiçbir zaman sarsılmayarak büyük bir sebat, azim ve imanda yakîn örneği vermiştir. Sıkıntılı anlarda Resûlullah'a sağladığı teselli, ondaki akıl ve ferasetin derecesini göstermeye yeterlidir. İbnu İshak: "Resûlullah, kendisini üzen bir söz işitince Hz. Hatice'ye döndümü, o mutlaka teselli verir, takviye eder, kederini unuttururdu" der.
Kadınların efdali hususunda ihtilaf edilmiş ise de, râcih görüşe göre Ümmühâtu'lmü'minîn arasında en efdali Hz. Hatice'dir. Hz. Peygamber'in Mısırlı cariyesi olan Mariye'den doğan İbrahim dışındaki bütün çocukları Hz. Hatice'dendir. Bu çocuklar: Kasım, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsüm, Fatıma, Abdullah -buna Tâhir ve Tayyib de denmiştir. Bunların Abdullah'ın kardeşleri olduğu da söylenmiştir- Erkekler küçükken ölmüşlerdir.
Hz. Hatice, Ebû Talib'ten üç gün sonra, Hicretten üç yıl önce Ramazan ayında vefat etmiştir. Ebû Tâlib ve Hatice'nin vefatından sonra Resûlullah'ın musibetleri artmıştır. Hz. Aişe: "Hatice namaz farz kılınmazdan önce vefat etti" der. Öldüğü zaman 65 yaşında idi, radıyallahu anhâ.[274]

*** HZ. FATIMA (RADIYALLAHU ANHÂ)**

?4484 ?1? ?? ???? ???? ???????? ??????????? ?????:]???????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????: ???? ?????????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? #? ???????: ?????????. ??????? ???? ??????????? ??????? ?????????? ??? ????? ??? ???????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (4484)- Cemî' İbnu Umeyr et-Teymî anlatıyor: "Halamla birlikte Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın yanına gittim. Hz. Aişe'ye:
"Hangi kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a daha sevgili idi?" diye soruldu.
"Fâtıma!" dedi.
"Ya erkeklerden?" dendi.
"Fâtıma'nın kocası! Zîra bildiğim kadarıyla Ali (radıyallahu anh) çok oruç tutar, çok namaz kılardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3873).][275]

?4485 ?2? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????:]????? ??????? ?????? # ????????? ????? ????????? ??????????? ????????. ????? ????????? ?????????? ???????: ???????? ???????? ??????? ?????? # ?????????? ???? ?????????? ??????????. ??????? ??????????? ??????? ?????? # ?????? ???????? ??????????. ????? ?????????? ????? ????????? ??????? ????? ?????????? ??? ???????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ???????.

2. (4485)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih senesinde Fatıma'yı çağırarak hususi konuştular. Fatıma ağladı. Sonra tekrar hususî olarak konuştular. Fatıma bu sefer güldü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edince, Fatıma'dan o ağlama ve gülmesi hususunda sordum. Dedi ki:
"Önce, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana öleceğini haber verdi, ben de ağladım. İkinci konuşmamızda benim, İmrân kızı Meryem hariç diğer kadınların cennette efendisi olacağımı müjdeledi, bunun üzerine güldüm." [Tirmizî, Menâkıb, (3872).][276]

AÇIKLAMA:

1 - Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızıdır. Annesi Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'dır. Hz. Fatıma İslam'dan sonra doğmuştur, ancak "Bi'setten önce doğdu" diyen de olmuştur. Bedir savaşından sonra Hicretin ikinci yılında Hz. Ali (radıyallahu anh) ile evlenmiştir. Evlendiği zaman 15 yaşında idi.
Hz. Fâtıma'nın gerek muasırların ve gerekse kendinden sonra gelecek kadınların hepsinden faziletce üstün olduğu kabul edilir. Bu hususa en kavi delil şu hadistir: "Fâtıma, Meryem hariç cihan kadınlarının efendisidir." Resûlullah'ın diğer kızları, Aleyhissalâtu vesselâm daha hayatta iken vefat ettikleri halde; Fatıma Resûlullah'tan sonra vefat etmiştir ve Resûlullah'ın nesli Hz. Fâtıma'nın evlatları yoluyla devam etmiştir. Diğer kızlarından Rukiyye (radıyallahu anhâ)'dan doğan Abdullah küçükken ölmüş, Ümmü Külsüm'den doğum olmamış, Zeyneb (radıyallahu anhâ)'dan doğan Ali küçükken ölmüştür. Zeynep'ten doğan Ümâme'den de çocuk olmamıştır. Resûlullah'ın en ziyade sevdiği kimse Fatıma idi. Resûlullah'ın kızlarına olan sevgisi, onları kuma üzerine nikahlamaktan alıkoymuş, hatta, kızlarına kuma gelmesine de izin vermemiştir. Hz. Ali'ye kız vermek isteyenler olmuş, izin için başvurdukları vakit onlara izin vermemiş, hatta minberde alenen şöyle ilan etmiştir:
"Benî Hişâm İbnu'l-Muğîre, kızlarını Ali'ye vermek için benden izin taleb ettiler. İzin vermiyorum! İzin vermiyorum! İzin vermiyorum! Eğer Ali arzulu ise kızımı boşar, ondan sonra onların kızlarını nikahlar. Çünkü Fâtıma benden bir parçadır. Onu ikrah ettiren şey beni de ikrah ettirir, ona eza veren şey bana da eza verir."
Resûlullah Fatıma'ya: "Senin gadab ettiğin şeye Allah da gadab eder, razı olduğun şeyden Allah da razı olur" demiştir.
Resûlullah seferden dönüşte kızı Fâtıma'yı öperdi.
Fâtıma (radıyallahu anhâ) tesettüre son derece ehemmiyet verirdi. Vefat ettiği zaman cenazesinin yıkanmasında iki kişinin bulunmasını (Esmâ Bintu Umeys ve Hz. Ali) ve küçük bir çadır içinde yıkanmasını, cenazesinin kimse tarafından görülmemesi için geceleyin defnedilmesini vasiyet etmiş ve öyle yapılmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun bu hassasiyetine muvafik olarak: "Kıyamet günü olunca, perde gerisinden bir münâdi şöyle seslenecek; "Ey mahşer halkı, gözlerinizi kapayın Fâtıma Bintu Muhammed geçecek."
Namazını Hz. Ali kıldırmıştır. Vefatı Hicrî 11. yılda Ramazan'ın üçündedir. Resûlullah'ın vefatından 6 ay sonradır. 8, 2, 1 ay sonra da denmiştir. Öldüğü zaman 24 yaşında idi. 25, 29, 30 ve hatta 35 yaşında olduğu da söylenmiştir.[277]

*** HZ. AİŞE (RADIYALLAHU ANHÂ)**

?4486 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??? ??????? ?????? # ??? ????????? ???? ????????? ????????? ????????. ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???????????. ???????: ?????? ????? ???? ????[. ????? ?????? .

1. (4486)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Ey Aişe! İşte Cebrail! Sana selam ediyor" dedi. Ben de:
"Ve aleyhisselâmu ve rahmetullâhi ve berakâtuhu!" dedim. Resûlullah benim görmediğimi görürdü." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 30, Bed'ül-Halk 6, Edeb 11, İsti'zân 16, 19; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 91, (2447); Ebû Dâvud, Edeb 166, (5232); Tirmizî, Menâkıb, (3876); Nesâî, İşretu'n-Nisa 3, (7, 69).][278]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de belirttiğimiz üzere, alimler, bu rivayette de Hz. Hatice'nin Hz. Aişe'ye nisbetle efdal olduğu hususunda delil bulurlar. Zîra hadiste Hz. Aişe'ye Cebrail'in selamı mevzubahistir. Halbuki Hz. Hatice ile ilgili rivayette, hem Cebrail'in ve hem de Hak Teâla'nın Hz. Hatice'ye selamı mevzubahistir. 4483 numarada Rezîn'in ziyadesi olarak kaydedilen ve esasen Buharî'de dahi yer alan Ebû Musa rivayetinde geçen "Âişe'nin kadınlara karşı fazileti, tiridin diğer yemeklere karşı fazileti (üstünlüğü) gibidir" ibaresini alimler kayıtlayarak anlarlar. Derler ki: "Bu ve benzeri hadisler "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımları" diye kayıtlıdır. Öyle ki bunlara Hz. Fatıma dahi girmez."[279]

?4487 ?2? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????????? ???????? ??????? ?????? # ??????? ????? ?????????? ????????? ?????? ??? ????????? ????? ?????? ???????[. ????? ??????? ????? .

2. (4487)- Hz. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı olan bizlere her ne zaman bir hadis müşkilat arzedecek olsa, hemen Hz. Aişe'ye sorardık, o bize bu hususta mutlaka bir bilgi sunardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3877).][280]

AÇIKLAMA:

Hadisin müşkilat arzetmesinden maksad, onu anlamakta karşılaşılan zorluk veya düşülen tereddüt gibi hususlardır. Karşılaşılan mühim bir meseleye açıklık getirecek bir hadisin bulunmayışı da buradaki müşkil zımnında kabul edilmiştir. Hadiste geçen: "Nezdinde bir ilim bulurduk" ifadesini: "O hususta bize bir bilgi sunardı" diye daha açık bir ifadeye döktük. Hz. Aişe'nin nezdinde bulunan "ilim"den maksad, sorulan hadisi açıklayan "bir başka hadis" veya, tarafından yapılan "bir te'vil", yahut da "meseleyle ilgili bir hadis"dir.
Bu ifade Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın hadis sahasındaki gücünü ve malumatının vüs'atini gösterir.[281]

?4488 ?3? ??? ???? ?????? ?????:]?????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????????? ??????????????????? ?????? ???????? ??????: ????? '?????? ??????? ???????? ??????????? # ?? ????????? ???Œ??????? ????????? ?????? ????????? ?????????????? ??? ????????[. ????? ??????? .

3. (4488)- Ebû Vâil anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh), asker toplamak için Ammâr İbnu Yâsir ve Hasan İbnu Ali (radıyallahu anhüm)'yi Kufe'ye gönderince, Ammâr halka şöyle hitab etti: "Ben de biliyorum. O (Hz. Aişe), dünyada da âhirette de Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesidir. Velâkin Allah sizleri imtihan ediyor. Kendisine mi, yoksa, Aişe'ye mi tabi olacaksınız?" [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 30, Fiten 17.][282]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Cemel vak'ası arefesinde cereyan eden bir hadiseyi aksettirmektedir: Hz. Ali için asker toplamaya Kûfe'ye gelen Ammâr'ın halka hitabını görmekteyiz. Konuşmasında Ammâr, Hz. Aişe'nin Resûlullah'a dünyada da âhirette de zevce olmak gibi yüce makamını, erişilmez faziletini dile getirmekle birlikte, halife olan ve itaat edilmesi

farz olan Hz. Ali'ye karşı isyan etmesini de tasvib etmemekte bunu da Allah'a karşı gelmek olarak değerlendirmektedir. Yani burada, Allah'a uymaktan murad, şeriatın "İmâma itaat etmek, isyan etmemek" hükmüne itaattir. Şârihler, bu sözle Ammâr'ın "Evlerinizde oturun" (Ahzâb 33) âyet-i kerîmesine işaret etmiş olabileceğini de söylerler. Zira ayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine müteveccih gerçek bir emir mevcuttur. Nitekim, Ümmü Seleme (radıyallahu anh) öyle anlamış ve "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kavuşuncaya kadar, beni devenin sırtı kımıldatamaz" (Ahzab, 33) diyerek evini terketmemiştir. Hz. Aişe, Hz. Talha ve Zübeyr âyeti te'vil etmişlerdir. Fakat yaptıkları te'vilde nefsânî hareket etmemişlerdi, İslâm'ın menfaatini güttükleri inancıyla ortaya çıkmışlardı. İbnu Hacer'in deyimiyle: "Muradları, insanlar arasına düzeltme (ıslah) getirmek, Hz. Osman'ı şehid edenleri kısasla cezalandırmaktı. Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın görüşü ise itaat ederek birliği tesis ve Hz. Osman'ın yakınlarının, katledilmeleri kesinlik kazananlardan usulünce kısas taleb etmeleri" istikametindeydi.

2- Ammâr (radıyallahu anh)'ı, Hz. Aişe hakkında "Dünyada da ahirette de Peygamberimizin zevcesidir" demeye sevkeden husus, Aleyhissalâtu vesselâm'ın İbnu Hibbân'da gelen: ????? ????????? ??? ??????? ????????? ?? ?????????? ???Œ??????

"(Ey Aişe) sen, dünyada da âhirette de zevcem olmaya razı değil misin?" sözü olabilir. "Ammâr (radıyallahu anh)'ın, bu hadisi Resûlullah' tan işitmiş olması muhtemeldir" denmiştir.

3- Hz. Aişe ile ilgili geniş bilgiyi birinci ciltte kaydettik, ona havale ederek kısa kesiyoruz. (1. cilt, sayfa 76-80) [283]

*** SAFİYYE BİNTU HUYEY İBNU AHTAB (RADIYALLAHU ANHÂ)**

?4489 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ???? ???????? ??????: ??????? ?????? ??????????? ????????. ???????? ????????? ????????? # ?????? ???????. ??????: ??? ????????? ??????? ??? ????????: ????? ??????? ??????????. ?????? ????????? #: ??????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????: ??????? ?????? ??? ????????[. ????? ??????? ?????? ???????? .

1. (4489)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Safiyye'ye, Hz. Hafsa (radıyallahu anhümâ)'nın "Yahudi kızı" deyip (istiskâl ettiği) ulaşıyor. Bu sözü işiten Safiyye ağlıyor. Tam o ağlarken Aleyhissalâtu vesselâm yanına giriyor ve: "Niye ağlıyorsun?" diye soruyor. Safiyye:

"Hafsa bana "Sen Yahudi kızısın!" dedi"der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sen bir peygamber kızısın. Senin amcan da bir peygamberdir, ayrıca bir peygamerin de nikâhı altındasın. Öyleyse o sana karşı neyi ile iftihar ediyor ki?" diyerek onu teselli etti. Sonra da öbürüne: "Ey Hafsa! Allah'tan kork!" dedi." [Tirmizî, Menâkıb, (3891); Nesâî'de bulunamamıştır. Belki de Nesâî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında mevcuttur. Hadise Tirmizî "sahih" demiştir.[284]

AÇIKLAMA:

1- Ümmühâtu'l-Mü'min'în arasında zaman zaman kıskançlığın sevki ile, kumalar arasında her yerde görülen tatsızlıklar olmuştur. Sadedinde olduğumuz rivayet bunlardan biridir. İnsan fitratını çok iyi bilen Aleyhissalâtu vesselâm bu çeşitten yaratılış ve kadınlık gereği haller ve hadiseleri fazla büyütmemiş ise de müdahalede bulunmuştur. Rivayette de görüldüğü üzere hem bed muameleye uğrayan mazlum tarafa gönül alıcı sözler söyleyerek onu takviye ve teselli etmiştir, hem de o muameleyi yapanı bundan zecretmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aile hayatına temas eden siyer bahislerinde bunun farklı örnekleri mevcuttur. Aleyhissalâtu vesselâm hemen her gün ikindi namazından sonra, zevcelerini teker teker ziyaret eder, bu ziyaret sırasında onların bu çeşit mesele ve şikayetlerini de dinler ve ilgilenirdi.

Bu hadise farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Bir vechine göre, Hz. Safiyye (radıyallahu anhâ)'ya böyle söyleyeceklere şu cevapta bulunmasını tavsiye etmiştir: "Babam Hârun, Amcam Musa de!" Bir başka rivayette, Safiyye, Hz. Aişe ve Hafsa her ikisinden şikayet eder. Aleyhissalâtu vesselâm da şöyle teselli eder: "Sen onlara: "Siz nasıl benden daha hayırlı olabilirsiniz? Kocam Muhammed, babam Hârun, amcam Musâ!" demedin mi?" der. Bir sefer sırasında Zeyneb Bintu Cahş'ın da Safiyye'ye "Yahudi!" diyerek istiskaline şâhid olan Resûlullah kızar ve sefer boyu onunla konuşmaz. Hac sırasında, Mekke'den, Medine'ye dönüşte konuşmayan Resûlullah, küslüğü Muharrem ve Safer aylarında da devam ettirir.

2- Safiyye Bintu Huyey İbnu Ahtab, Hayber yahudilerinden Sellâm İbnu Mişkem'in karısı idi. Sonradan Kinâne İbnu Ebi'l-Hukayk'a zevce oldu. Hayber'in fethi sırasında Kinâne öldürüldü.

Hz. Enes, Resûlullah'ın Safiyye (radıyallahu anhâ) ile evlenmesini şöyle anlatır: "Hayber fethedilip esirler toplanınca, Dıhye İbnu Halife (radıyallahu anh), Resûlullah'a gelerek esirlerden kendisine bir cariye verilmesini taleb etti. Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Git bir cariye seç!" demesi üzerine, o da gidip Safiyye'yi seçti. Derken Aleyhissalâtu vesselâm'a:

"Ey Allah'ın Resulü! O, Kureyza ve Nadir yahudilerinin seyyidesi (efendisi)dir! O size münasibtir! dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm Safiyye'yi kendisi aldı, tesettüre soktu, azad etti, kendine nikâhladı ve ona da bir gece ayırdı. Hz. Safiyye, akıllı kadınlardan biriydi.

"Resûlullah'ın Safiyye'yi tesettüre sokması, onu kendine zevce seçmesinin alâmeti idi. Safiyye'nin hicab'a girip örtündüğünü gören müslümanlar onun ümmühât'a dahil edildiğini anladılar.

Safiyye, bu hadiseden bir müddet önce rüyasında, ayın kucağına düştüğünü görür ve bunu babasına anlatır. Babası: "Sen Arap melikine eş olacaksın!" diyerek yüzünü yaralayıp iz bırakan şiddetli bir tokat atar. Bu izi gören Resûlullah sebebini sorar. Safiyye vak'ayı anlatır.

Resûlullah, Safiyye'nin yahudilerle ilgili ricalarını yerine getirmiştir. Yahudi cemaatle Aleyhissalâtu vesselâm arasında râbıta rolü oynamıştır.

Hicrî 36 yılında vefat etmiştir. Vefat yılının 50 olduğu da söylenmiştir, radıyallahu anhâ.[285]

*** SEVDE BİNTU ZEME'A (RADIYALLAHU ANHÂ)**

?4490 ?1? ?? ?????????? ?????:] ????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????????: ??????? ???????? ?????? ?????? ??????. ???????? ?????? ???? ?? ?????. ?????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ????? ??????????? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ???????? ??????? ?????? #?[????? ??? ???? ???????? ??? ???????? ???? ???? ????? ?????? .

1. (4490)- İkrime anlatıyor: "(Bir gün) Sabah namazından sonra, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ya, Hz. Sevde'nin vefat ettiği söylenmişti, hemen secdeye kapandı. Niye böyle davrandığı sorulunca şu cevabı verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "(Allah'ın âyetlerinden) bir âyet gördüğünüz vakit secde edin!" buyurmuştu. İmdi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinin gitmesinden daha büyük bir âyet var mıdır?" [Ebû Dâvud, Salât 269, (1197); Tirmizî, Menâkıb, (3889).]

"Ebû Dâvud ve Tirmizî, hadisi kaydederler, ancak Resûlullah'ın zevcelerinden hangisinin vefat haberinin geldiğini zikretmezler. Sevde diye tesmiye, Rezin'in ilavesinde gelmiştir.[286]

AÇIKLAMA:

1- Hadise, Mizzî'nin Tehzibu'l-Kemâl adlı eserinde İkrime tarafından şöyle anlatılır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden biri Medine'de vefat etmişti. -İshâk İbnu Rahûye der ki: "Zannedersem onu Safiyye Bintu Huyey diye tesmiye etmişti- ben hemen gidip İbnu Abbas'a haber verdim. O, haberi duyunca secdeye kapandı. Kendisine: "Güneş daha doğmadan secde mi ediyorsun?" dedim. İbnu Abbâs: "Anasız kalasıca! Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bir ayet gördüğünüz zaman hemen secdeye kapanın!" dediğini bilmiyor musun" dedi.

2- Hadisteki "ayet"ten murad, korkutan bir alâmettir. Tîbî der ki: "Alimlere göre, bundan murad, bela ve sıkıntıların inişini haber veren inzar edici alametlerdir ki, Allah bunlarla kullarını korkutur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinin vefatı da bu çeşit ayetlerden sayılmıştır. Çünkü onlar zevcelik şerefine, sahabelik şerefini de ekledilerdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben ashabıma garantiyim, ben gittim mi, ashabıma vaadedilen (musibet ve fitneler) gelecektir; ashabım da arz ehline garantidir, onlar da gitti mi ümmetime vaadedilen gelecektir" buyurmuştur."[287] Resûlullah'ın zevceleri bu manaya, diğerlerine nazaran daha çok hak sahibidirler, öyleyse onların vefatları mezkur garantiyi ortadan kaldırıcıdırlar, garantinin kalkması ise korkuyu gerektiren bir durumdur.

Resûlullah'ın zevcelerinin gitmesi en büyük âyet telakki edilmiştir. Çünkü onlar bereket sahipleri idiler. Hayatlarıyla halktan azabın define sebep oluyorlardı. Şu halde onların gitmesiyle azabın gelmesinden korkulmuş ve bereketlerinin kesilmesiyle Allah'ın zikrine iltica edip secde etmek gerekmiştir. Ta ki zikir ve namaz bereketine gelecek azab defedilmiş olsun" (Aliyyü'l-Kârî).

3- "Hadisteki secde emrine gelince, "Burada secde mutlaktır. "Ayet"le ay ve güneş tutulması murad edilmişse, secdeden maksad küsuf namazıdır. "Ayet" bir başka şeyse -söz gelimi şiddetli bir fırtınanın kopması, zelzelenin olması gibi- murad bilinen secdedir, ancak, korku veren bir hadise ile karşılaşıldığı zaman namaza yönelmeyi irşad eden rivayet sebebiyle namaza hamli de caizdir" (Tîbî).

4- Sevde Bintu Zeme'a İbnu Kays: Ümmühâtu'lmü'minîndendir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onunla, Hz. Hatice'nin vefatından sonra Mekke'de evlenmiştir. Bu evlilik Hz. Aişe ile olan evliliğe tekaddüm eder. Hz. Aişe'den sonra diyen de olmuştur. Sevde, daha önce amcasının oğlu Sekrân İbnu Amr'ın nikahında idi. Sekrân (radıyallahu anh) Habeşistan muhacirlerinden olup, orada vefat etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm onu, İslâm'a bağlılığına mükâfaaten yalnızlıktan kurtarmak gayesiyle nikahlamış idi.
Sevde yaşlı bir kadın idi. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisini boşayacağı endişesine kapılarak, müracaat edip: "Beni boşama, nikahın altında tut, ben kendi günümü Aişe'ye vereyim" talebinde bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm da kabul etti. Bunun üzerine şu meâldeki âyet nazil oldu: "Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, bazı fedakârlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır." (Nisa 128).
Hz. Sevde, nöbetindeki gününü Hz. Aişe'ye vermiş olarak ümmühâtu'lmü'minîn arasındaki yerini muhafaza etmiş, Hz. Ömer'in hilafetinin sonuna kadar yaşamıştır, (radıyallahu anhâ).[288]

*** ÜMMÜ EYMEN (RADIYALLAHU ANHÂ)**

?4491 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? #: ????????? ????? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ??????? ?????? # ??????????. ???????? ?????? ???????? ??????. ????? ?????: ??? ????????? ???? ??????????? ???? ??? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? ???????: ???? ????? ‘?????? ???? ??? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???????????????? ???? ?????????? ??????? ??????????? ???????[. ????? ???? .

1. (4491)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra, Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh)'a:
"Gel beraber Ümmü Eymen (radıyallahu anhâ)'ya gidip ziyaret edelim, tıpkı Aleyhissalâtu vesselâm'ın onu ziyaret ettiği gibi" dedi ve gittiler. Ümmü Eymen onları görünce ağladı.
"Niye ağlıyorsun? Resûlullah'ın Allah nezdinde bulacağı (mükâfaatlar)ın daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun?" dediler. Ümmü Eymen:
"Evet bilmez olur muyum? Allah indinde olan, Resûlullah için elbette daha hayırlıdır. Velâkin beni ağlatan, semadan gelen vahyin kesilmiş olmasıdır" dedi. Bu sözleri onları da hüzünlendirdi. Ümmü Eymen'le birlikte onlar da ağladılar." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 103, (2453).[289]

AÇIKLAMA:

Ümmü Eymen (radıyallahu anhâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hem azatlısı hem de hadine'sidir, yani Resûlullah çocukken onun himayesinde büyümüştür. Onun bu hizmetine telmihen, Aleyhissalâtu vesselâm "Ümmü Eymen annemden sonra annemdir" diyecek, sıkça ziyaretine gidecektir. İslâm'ın başında ilk müslüman olanlar arasında yer alır. Habeşistan'a da, Medine'ye de hicret etmiştir.
Bir rivayete göre, Hz. Hatice'nin kızkardeşine ait bir köle idi. Resûlullah'a hibe etmiştir. Diğer bir rivayete göre ise, Resûlullah'ın annesine aitti. Amine hâtun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dünyaya getirinceye, büyüyünceye kadar yetişmesi ile ilgilenmiştir. Bilahare Aleyhissalâtu vesselâm onu azad etmiş ve Zeyd İbnu Hârise ile evlendirmiştir. Bu mutlu evlilikten Üsâme İbnu Zeyd doğacaktır. Üsâme, Resûlullah'ın en ziyade sevdiği kimselerden ve ordu komutanlarından biri olması haysiyetiyle Ümmü Eymen, Üsâme (radıyallahu anhümâ)'nın annesi olmaktan da şereflenmiştir.
Ümmü Eymen, Aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından beş ay kadar sonra vefat etmiştir, (radıyallahu anhâ).[290]

EHL-İ BEYT'İN FAZİLETİ

?4492 ?1? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ????? ?????????? ???? ???? ???????? ??????????? ??????? ??????. ?????????? ????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

1. (4492)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Nimetleriyle sizi beslediği için Allah'ı sevin. Beni de Allah sevgisi için sevin. Ehl-i Beytimi de benim sevgim için sevin." [Tirmizî, Menâkıb, (3792).][291]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), fitrî ve tabiî bir sevgiden hareketle, Ehl-i Beyti'nin sevilmesi gereğini ifade ediyor. Şöyle ki İslâm ulemâsı, insan fitratındaki "sevgi"nin üç şey sebebiyle hasıl olacağını belirtirler:
1- Kemâl,
2- İhsan,
3- Menfaat (4356. hadise bak).
Bu hadiste Resûlullah, hayatımızın devamını sağlayan gıdamızı Allah'ın verdiğini hatırlatarak, ihtiyaçlarımızı gören Rabbimizi sevmenin fitrî ve tabiî birşey olduğunu bildiriyor. Allah'ı sevdik mi ister istemez kendisini yani Hz. Peygamber'i seveceğiz, çünkü O, Habîbullah'tır. Dostun dostu sevilir. Ayrıca Kur'an'da Allah'ı sevenlere, Resûlullah'a ittiba ve onu sevmek emredilmiştir. (Bu hususlar da 4356. hadiste açıklandı). Resûlullah'ı sevince, onun sevdikleri ve sevilmesini emrettikleri de sevilecektir. Âl-i Beyt bunlardandır: Resûlullah hem sevmiştir, hem de sevmemizi emretmiştir. Âl-i Beyt Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu alâkası, akrabalık gayretinin bir sonucu olmayıp, risalet vazifesinin icabı olduğunu, ileride sayıca çok artacak ümmetinin, yeryüzünün her tarafına dağılarak İslâm'a fitrî bağlarla bağlı ve ciddi taraftar bir cemaat teşkil edeceğini; ilim, maneviyat, cihad gibi cemiyetlerin dinamiği olan, milletlerin ayakta kalmasını sağlayan ve devamları için şart olan hususlarda onların daima önde olacakları ve onların sevilmesi ve sayılmasının ümmetî birliğe temel teşkil edeceği hikmetine dayandığını Bediüzzaman merhumdan kaydettiğimiz bir pasajda göstermiştik, burada tekrar etmeyeceğiz (4434. hadis).[292]

?4493 ?2? ??? ??? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ????? ?Œ????: ????????? ?????? ??????????? ?????????????? ??????????? ??????????? ?Œ??? ????? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ???????? ??????????? ??????: ????????? ?????? ?????[. ????? ??????? ????? .

2. (4493)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu âyet indiği zaman, (meâlen): "Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa de ki: "Gelin, çocuklarımızı ve çocukarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!" (Âl-i İmrân 61), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Aliyi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhüm ecmaîn)'i çağırdı ve:
"Allah'ım, bunlar da benim ehlim (âilem)" buyurdu." [Tirmizî, Tefsir, Âl-i İmrân, (3002).][293]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetle ilgili açıklama daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz (4407. hadis).[294]

?4494 ?3? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]???????? ????? ?Œ??? ?????? ????????? ???? ????? ?????? ????????? #: ??????? ??????? ?????? ????????? ???????
????????? ????? ????????? ?????????????? ??????????? ??? ????????? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ??????????? ???????????? ???????????? ????????? ??????: ????????? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ???????? ????????? ???????????? ????????. ????????: ??? ??????? ?????? ??????? ???? ????? ????????? ??????: ?????? ??? ??????. ????? ???? ???????? ????????? #[. ????? ???????.»????????« ?????? ??? ??????? ???? ?‘?? .

3. (4494)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evinin kapısında iken şu âyet nazil oldu: "...Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" (Ahzab 33). Evde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin vardı. Onlara bir örtü bürüdü ve:

"Allahım, işte bunlar benim ehl-i beytimdir, bunlardan günahı gider ve bunları kirlerden tertemiz kıl!" buyurdu. Ben atılıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben ehl-i beytten değil miyim?" dedim. Bana:
"Sen (yerinde dur, sen zaten) hayırdasın, sen Resûlullah'ın zevcesisin!" diye cevap verdi." [Tirmizî, Menâkıb, (3870).][295]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ehl-i beyt'in, ümmet arasındaki mümtaz yerini tesbit etmektedir. Ancak, Kur'an'da teşrif edilen bu "Ehl-i Beyt"e kimler dahildir? hususu âlimler arasında ihtilaflıdır.
* İbnu Abbâs, İkrime, Atâ ve Kelbî, Mukâtil, Sa'îd İbnu Cübeyr (radıyallahu anhüm)'e göre ayette mezkur olan Ehl-i Beyte, hassâten Aleyhissalâtu vesselâm'ın zevceleri dahildir. Derler ki: "Beyt'ten murad, beytu'n-Nebî ve zevcelerinin meskenleridir. Zira ayette: "Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini, ilim ve hikmeti tefekkür edin" (Ahzab 34) buyurulmaktadır. Keza Kur'an'da Resûlullah'ın zevceleri ile ilgili gelen şu kısımdaki âyetlerin siyakı da zevcât-ı tâhîrât'ın ehl-i beyte dahil olduğunu gösterir: "Ey Peygamber! Hanımlarına de ki..." den... "Şüphesiz ki Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyden haberdar" (Ahzâb 28-34. âyetler) âyetine kadar."
* Ebû Sâidi'l-Hudrî, Mücâhid, Katâde ise Kur'ân'da mezkur olan Ehl-i Beyt'i hassâten Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhüm)'ün teşkil ettiğini söylemişlerdir. Onların bu hükme varmada delillerinden biri, ayetteki hitabın kadınlara değil, erkeklere yapılması sahih olacak şekilde gelmiş olmasıdır. Zira ayette erkekleri ifade eden ???????? ve ???????????????? denmiştir. Bu hitap sadece kadınlara olsaydı ????????? ????????????????? denmesi gerekirdi. Ancak önceki görüşte olanlar, bu iddiaya: "İfadenin müzekker muhataba göre gelmesi ehl kelimesini esas almaktan dolayıdır. Nitekim âyet-i kerîmede Cenab-ı Hak ????????????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ????????????? ?????????? ?????? ????????? buyurmuştur. Arapçada kişi arkadaşına, zevcesine veya zevcelerini kastederek ?????? ???????? der, o da ???? ???????? der, kastedilenler kadın olduğu halde erkek zamiri kullanılır" diye karşılık vermişlerdir.
Bu iki görüş sahiplerinin getirdikleri delilleri burada serdetmeye gerek görmüyor, bunlar arasında üçüncü mutavassıt bir görüş daha var, onu kaydediyoruz:
* Kurtubî, İbnu Kesîr gibi bir kısım muhakkik ulemâya göre, âyette mezkur olan Ehl-i Beyt'e Resûlullah'ın zevceleri, Hz. Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin dahildirler. Bunlara göre, zevcât-ı tâhirat dahildir, çünkü işaret edilen ayetlerle kastedilenler onlardır, onlar Resûlullah'ın evlerinde sakindirler. Bu hususu te'yid eden bir kısım rivayetler İbnu Abbas ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hazerâtının da dahil olması ise, neseb yönüyle yakınlıklarından ve ailesine dahil olmalarındandır. Keza âyetin onlar sebebiyle indiğini te'yid eden rivayetlerde bu görüşe delil kabul edilmiştir. Bu durumda ayet-i kerîmenin bu iki zümreden sadece birini kasdetmiş olduğunu iddia edenler, yapılması gereken bir şeyi yaparken, ihmali câiz olmayan bir hususu da ihmal etmiş olmaktadırlar.
2- Resûlullah'ın Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'ya söylediği: "Sen yerinde (dur, sen zâten) hayırdasın..." sözü hususunda iki te'vil yapılmıştır.
* Birine göre mana şudur: "Sen (zaten) hayırlısın. Benim ehl-i beytimden olman sebebiyle, bir de örtümün altına girmeye ihtiyacın yok." Onu girmekten men edişinin sebebi Hz. Ali'nin oradaki varlığıdır.
* Diğer te'vile göre, mana şöyledir: "Sen ehl-i beytimden olmasan da sen hayırlısın." Mübârekfûrî, önceki görüşün râcih ve hatta muteber görüş olduğunu belirtir. [296]

?4495 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????? ???????? ????? ?Œ???: ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ???????? ???????? ???? ??????? ???????. ?????????: ???????? ????? ????????? ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????? ????????? ?????????????? ??????????[. ????? ??????? .

4. (4495)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu âyet indiği zaman (meâlen): "...Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" (Ahzâb 33), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazına giderken, altı aya yakın bir müddette, Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın kapısına uğrayıp:
"Namaz(a kalkın) ey Ehl-i Beyt "Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor!" buyurdu." [Tirmizî, Tefsîr, Ahzâb (3204).][297]

?4496 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ????? ????? ??????????? ??????????? ????? ??????? ???????? ???????????? ????? ????? ?????? ??????????. ????? ?????: ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????????????? ??????????[. ????? ????.»????????« ???? ?? ?? ?? ??? ????? ??.?»???????????« ?????? ??????? ???? ??? ??? ??????? ???? ????????: ?? ???? ?? ??? ??? .

5. (4496)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), üzerinde siyah (yünden) nakışlı bir kumaş olduğu halde sabahleyin (evden) çıktı. O sırada Hasan geldi, onu örtünün altına soktu. Sonra Hüseyin geldi onu da soktu. sonra Fatıma geldi, onu da soktu. Sonra Ali geldi onu da örtünün altına soktu. Sonra da:
"Ey Ehl-i Beyt Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" (Ahzâb 33) buyurdu" [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 61, (2424).][298]

?4497 ?6? ??? ???? ?? ????? ?? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ????? ???? ??????? ?????? ???????? ????? ???? ??????????? ???????????: ????? ???????. ???????: ???? ????? ???????? ????????? ????? ? ????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ????????? ?????????????? ????????? ??? ??????? ??????????. ????? ????????: ??????? ??????????? ????????? ???????? ??????????? ????????[. ????? ????.??? ????? # ?????? ?????? ???? ???? ????? ‘? ?‘?? ???? ?????? ??? ??? ???? ????. ???? ????? ???? ??? ???? ???? ???? ??????? ????? ??????? ??????? ??????? ???????.?»????????« ??? ????? ?? ??? ?Œ??? ??‘???? .

6. (4497)- Yezid İbnu Hayyân, Zeyd İbnu Erkâm (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Haberiniz olsun! Ben size iki ağırlık bırakıyorum. Bunlardan biri Allah Teâlâ'nın Kitabı'dır. O, Allah'ın (sema-arz arasına uzanmış) ipi olup, kim ona tutunursa hidayet üzere olur, kim de onu terkederse dalâlete düşer. İkincisi itretim, Ehl-i Beytim'dir." Biz, Zeyd İbnu Erkam'a sorduk:
"Kadınları da Ehl-i Beyt'inden midir?"
"Hayır! dedi, Allah'a yemin olsun, kadın bir müddet erkekle beraber olur. Sonra (kocası) onu boşar, o da babasına ve kavmine döner. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ehl-i Beyt'i aslı ve kendinden sonra sadaka haram olan asabesi'dir." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 37, (2408).][299]

AÇIKLAMA:

1- Kur'an ve Âl-i Beyt için sakaleyn (ağırlık) denmesi, onun kıymetce, şerefceüstünlüğündendir. Bazı rivayetlerde iki ağır halife ???????????? ????????? diye gelmiştir.
2- Münâvî, Âl-i Beyt'le Ashâb-ı Kisâ'nın kastedildiğini belirtir. Zekat haram edilenlere ehl-i beyt diyenlerin zayıf görüşte olduklarına işaret eder. Hanefilere ve Şâfiîlere göre, bu hadiste zikri geçen Âl'den murad, Benî Hâşim'dir. Yani, Hz. Ali, Akîl, Ca'fer ve Abbas hazerâtının sülaleleri ve onların azatlılarıdır; bunlara zekât verilmez. İmam Mâlik yalnız Benî Hâşim'e zekat verilmeyeceği görüşündedir. Bütün Kureyş'e zekat verilmeyeceğini söyleyenler de olmuştur. Bu rivayette, Hz. Zeyd'in, Ezvâc-ı Tâhirât'ı Al-i Beyt'ten saymaması bütün Kureyş kabilesini Ehl-i beyt kabul edenlerin sözünü reddetmeye müteveccihtir. Gerçi onlardan Hz. Aişe, Hafsa, Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Sevde, Zeyneb Bintu Cahş gibi bir kısımları Kureyş'e mensup idiler.
3- Kurtubî, hadiste Kur'ân'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak, itreti'nin sîretine uymak, hayatı onların istikametine göre yönlendirmekle hidayete erilebileceğinin belirtildiğine dikkat çeker. Sonra der ki: "Bu vasiyet ve bu büyük te'kid, Resûlullah'ın ehline ihtiram, onları tebrie, tâzime ve sevginin vacib olduğuna, müekked farzların da vacib olduğuna, bunları terke hiçbir kimseye bir özür tanımadığına delalet eder."
4- Bu hadisin Zey İbnu Sabit (radıyallahu anh)'tan gelen bir başka vechi şöyle devam eder: "Bu iki şey (Ehl-i Beyt ve Kur'ân), (Kıyamet günü, Kevser) havuzunun başında toplanıncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacaklar."
Bir kısım alimler, bu ve benzeri ifadelere dayanarak, Kıyamete kadar, dünyanın her tarafında Kur'ân'la amel etmeyi terketmeyecek Ehl-i Beyt'e mensup kimselerin bulanacağına hükmetmişlerdir. Böylece onlar Arz ehline bir garanti teşkil etmişlerdir. Onların tamamen tükenmesi, Arz ehlinin sonu demektir.
5- Asabe, kişinin baba cihetinden gelen akrabalarına denir.[300]

?4498 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????: ????????? ????????? # ?? ????? ????????[. ????? ??????? .

7. (4498)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebû Bekr (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Ehl-i beytinde gözetin." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb, 12, 22.] [301]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebû Bekr, bu sözüyle halka hitabederek, Resûlullah'ın hatırını akrabalarında gözetmeleri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın gönüllerde yüce olan hatırı ve sevgisi sebebiyle, O'na neseben yakın olanlara hürmet etmeyi, onları incitip üzecek, gücendirecek söz ve davranışlardan kaçınmayı tavsiye etmektedir. "Gözetin" diye ifade ettiğimiz murâkabe "korumak ve kollamak" manalarına gelmektedir. Buhârî, Hz. Ebû Bekr'in bu tavsiyesinin peşinden, bunu açıklar ve tamamlar mahiyetteki şu hadisi kaydeder.
"Fâtıma benden bir parçadır, onu öfkelendiren beni öfkelendirmiş olur." [302]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ENSAR'IN FAZİLETİ

?4499 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?‘??????? ???????? ???????? ??? ??????? ?????????? ??????? ?‘??????? ????????????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ???? ?‘???????. ????? ???? ??????????: ?????? ???? ???????? ??? ??????: ??????? ??????????? ??? ???????? ?????[. ????? ??????? .

1. (4499)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şayet Ensar vadiye veya geçide sülûk etse ben de mutlaka Ensar'ın gittiği vadiye ve geçide sülûk ederim. [Eğer hicret olmasaydı ben Ensâr' dan biri olurdum.]"
Ebû Hureyre der ki: "Ona annem ve babam feda olsun. (Bu sözüyle haddi aşmış, Ensarın hakkından fazlasını onlara vererek) zulmetmiş değildir. (Zira) onlar O'nu barındırdılar ve O'na yardım ettiler veya bir başka kelime (ile ifade edilecek) yardımlar yaptılar. Mallarıyla kendisine ve Ashabına muâvenette bulundular." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 2, Temennî 9.][303]

?4500 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ?? ???? ????????? ??????? ???? ????????: ????? ??????? ?????? ??????? ?‘???????? ????????? ???? ?????????? ?????????? ???? ????????????[. ????? ??????? .

2. (4500)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benim kendisine sığındığım sırdaşım ehl-i Beyt'imdir, dayanağım da Ensâr'dır. Öyleyse onların (Ehl-i Beyt ve Ensâr'ın) kusurlularını affedin, faziletli olanlarına da sarılın." [Tirmizî, Menâkıb, (3900).][304]

?4501 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ?‘??????? ????? ???????? ???????? ?????????? ?Œ????[. ????? ??????? ????? .

3. (4501)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'a ve ahirete iman eden kimse Ensâr'a buğzetmesin." [Tirmizî, Menâkıb, (3903).][305]

?4502 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?‘??????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ???????????? ?????????? ???? ??????????? ???????????? ???? ??????????[. ????? ??????? ????????.??? ??????? ?? ????? ?? ??? ???? ??? ????: »???????????? ????? ????????? ??????????? ?? ??????????«.???? »??????? ??????????« ?? ???? ???? ???????? ?????????? ‘? ??????? ???? ???? ?? ????? ?????? ??? ????? ?? ?????.???? ??? ????????: ???? ??????? ?? ?????: ???? ???? ???? ?????? ??????? ????? ??? ???? ?????? ????? .

4. (4502)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ensâr dayanağımdır, sırdaşımdır. İnsanlar sayıca artarken onlar azalacaklar. Öyleyse onların iyilerine yapışın, kusurlularını da affedin." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 11; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 176, (2510); Tirmizî, Menâkıb, (3901).]
Buharî, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan kaydettiği bir diğer rivayette: "Onlar azalacaklar" lafzının peşinde şu ziyadeye yer verir: "...Öyle ki yemekteki tuz gibi olacaklar." [306]

BEŞİNCİ FASIL

BEDİR, AKABE ve BEY'ATU'R-RIDVAN'A KATILANLARIN FAZİLETİ

?4503 ?1? ?? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? ???????? ???????? ??? ????????? #: ??????: ??? ????????? ????? ?????? ???????? ?????: ???? ??????? ?????????????. ?????: ????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ????????? ????????. ??????? ????????? ???? ????? ??????? ??????? ??????? ???? ????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??? ????????? ????? ???????? ??????? ??????????????[. ????? ??????? .

1. (4503)- Rifâ'a İbnu Râfi' ez-Zürakî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cibril aleyhisselâm, Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:
"İçinizdeki Bedir ehlini ne addediyorsunuz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Müslümanların en faziletlisi!" buyurdu. Cebrail:
"Biz de Bedir'e katılan melekleri öyle (en faziletlimiz) biliyoruz!" dedi. Rifâ'a (radıyallahu anh) da Bedir ehlindendi. Râfi' ise Akabe ehlindendi ve oğluna:
"Akabe bey'atlerinde hazır bulunmam yerine Bedirde hazır bulunmuş olmam beni sevindirmez!" derdi." [Buharî, Meğâzî 11.][307]

?4504 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?????? ???? ????? ??????. ??????: ????????? ??? ???????? ?????? ???????? ??????[. ????? ??? ???? .

2. (4504)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâlâ Hazretleri, Bedir Ehli(nin yaptığı fedakârlık ve ihlâsları)na muttali oldu da:
"Artık ne isterseniz yapın. Ben sizi affetmişim!" buyurdu." [Ebû Dâvud, Sünnet 9, (4654).][308]

?4505 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ???????? ????? ??????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (4505)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Hudeybiyede) ağaç altında Bey'at edenlerden hiç kimse ateşe girmeyecektir." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 163, (2496); Ebû Dâvud, Sünnet 9, (4653); Tirmizî, Menâkıb, (3859).][309]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce birkaç fırsatta temas edip açıkladığımız üzere, bazı vakitlerde yapılan ameller Allah nezdinde fevkalâde kıymetli olmakta ve amel sahibine tecelli ettirdiği feyiz ve

bereket, o kimsenin geçmiş ömründe işlediği günahların affina yettiği gibi, gelecek hayatında işleyeceği günahların affina da yetebilmektedir. Ulemâmız meseleyi öyle değerlendirmiştir. İşte bu babta zikredilen gazveler, İslam tarihinin dönüm noktalarını teşkil edecek ehemmiyette olduğu için o gazvelere katılanların böylesi bir mağfiret ve berekete mazhar oldukları âyet ve hadislerde belirtilmiştir. Akabe Bey'atı: Ensar'ın Resûlullah'a ve müslümanlara himaye verdikleri bir akittir. Medine'ye hicret hadisesi bunun meyvesidir. İslâmî inkişafa hicretin katkısı, bu Akabe bey'atinin bir semeresidir. Bedir gazvesi neşvünema halinde olan İslâm filizinin koparılıp yok edilmesini önlemiştir. Bey'atu'r-Rıdvan, Feth-i Mübîn olan ve insanların fevc fevc İslâm'a girişini sağlamada zemin hazırlayan Hudeybiye Sulhü'ne sebep olmuştur. Bunlar Resûlullah'ın hayatında mühim dönüm noktalarıdır. Cenab-ı Hakk'ın rahmeti, bu gazvelere katılanları -ne yaparlarsa yapsınlar- bağışlayıp, ateşe girmeden cennetine koyacak vüs'attedir. Madem ki, Allah adına konuşan, hizb ve mücâzefe hakkında muhal olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) öyle haber vermiştir, dediği gibi, olacaktır. Nitekim Hâtıb İbnu Ebî Beltea ve başka bazı vak'alarda Resûlullah bu espriye uygun olarak onların hatalarını değerlendirme örneği de vermiştir."[310]

2- Bu husus, sadedinde olduğumuz son hadisin Müslim'deki veçhinde daha açık görülmekte ve daha iyi anlaşılmaktadır. Rivayet şöyle: Ümmü Mübeşşir (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın birgün Hz. Hafsa'nın yanında: "Ashab-ı şecereden hiç kimse inşaallah ateşe girmeyecektir" buyurduğunu işittim. Hz. Hafsa bu söze itiraz etmek isteyerek:

"Hayır, olamaz! Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Resûlullah (bu çıkışı sebebiyle) onu azarladı. Ama Hafsa (kanaatinde ısrarlı idi. Kendisine delil olarak şu ayeti okudu): "Sizden herkes mutlaka cehenneme gelecek" (Meryem 71).]

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Hz. Hafsa'ya ayetle cevap verdi:

"Allah Teâla Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Allah: "Sonra Allah'tan korkan muttakileri kurtaracağız ve zâlimleri orada diz çökmüş halde bırakacağız" (Meryem 72)" buyurdu."

Alimler burada Hz. Hafsa'nın istirşâd yani o babtaki hükmün Resûlullah tarafından açıklanmasını taleb maksadıyla itiraz ettiğini; gerçekte itiraz etmediğini belirtirler. Bu meselede gerçek bir itiraz haddi aşmak olur. Zira uhrevî gaybî meselelerde Resûlullah'tan başka hiç kimsenin söz hakkı ve yetkisi yoktur. Ashabın hele Hz. Hafsa gibi bir büyük şahsiyetin bunu bilmemesi düşünülemez. Ayetteki "cehenneme gelmek"ten murad Sırat'a gelmek denmiştir. Zira üstünden geçmek üzere herkes Sırat köprüsüne gelecektir. O ise cehennemin üzerindedir. [311]

DÖRDÜNCÜ BAB

İSLÂM ÜMMETİNİN FAZİLETİ

?4506 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????????????? ??????????? ???????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ????? ??? ???????? ???? ????? ????????. ?????????? ???? ??? ?????? ?????????. ????????: ? ??????? ????? ??? ??????? ??????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????. ?????? ??????: ? ?????????? ???????? ???????? ????????? ???????? ????????? ??????. ???????? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ??????: ???????? ???????? ????????? ???? ??????? ??????? ???????? ?????? ???? ?'????. ????????? ????? ???? ????? ????? ????? ????????? ???????: ???? ??? ???????? ???????? ?????? ?'???? ??????? ???????? ????? ????? ?????? ??????: ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ????????? ???????? ????????? ????? ??????? ???????? ?????????????? ????? ????????????? ??????????. ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ???? ??? ????????[. ????? ??????? .

1. (4506)- Hz. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Müslüman, yahudi ve hıristiyanların meseli şuna benzer: Bir adam var, bir grup kimseyi ücretli olarak tutmuş; kendisi için belli bir ücret mukabilinde, geceye kadar çalıştırıyor. Bunlar gündüzün yarısına kadar çalışıp:

"Bize şart koştuğun ücrete ihtiyacımız yok. (Biz gideceğiz) Şu ana kadar yaptığmız iş için de para istemiyoruz" derler. Adam onlara:

"Böyle yapmayın, işin geri kalan kısmını da tamamlayın ve ücretinizi tam olarak alın!" diye rica eder. Ancak onlar buna yanaşmazlar ve terkedip giderler.

Adam onlardan sonra işi için başkalarını ücretle tutar. Onlara:

"Şu gününüzü tamamlayın, öncekilere vaadettiğim ücreti size tam olarak vereyim!" der. Bunlar ikindi vaktine kadar çalışırlar. O zaman:

"İşin senin olsun, yaptığmız çalışmanın ücretini de istemiyoruz. (Çalışmayı terkediyoruz)!" derler. Adam onlara da:

"İşinizin geri kısmını tamamlayın, şurada az bir zamanınız kaldı" diye rica eder, ancak onlar dinlemeyip giderler. Adam geri kalan zamanda çalışmaları için yeni işçiler tutar. Bunlar da geri kalan zamanda güneş batıncaya kadar çalışırlar ve önceki iki grubun ücretini de alırlar. İşte bu, onların ve bu nurdan kabul ettikleri miktarın meselidir." [Buharî, İcâre 11, Mevâkitu's-Salât 17.][312]

?4507 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ????? ?????? ????? ????????? ??? ??????? ????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ????????? ????? ????? ????????? ??????????. ????????? ????????? ????????? ????????? ????? ??????? ????? ?"??????? ?"??????? ????????? ??? ????? ???????? ???????? ????????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ??????????? ??? ??????? ????????? ???????????? ??????????? ??????????. ?????? ????? ??????????????: ??? ?????? ????????? ?????? ??????????? ???????????? ??????????????? ????????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ????????? ????? ?????? ????? ???????: ???? ??????????? ???? ????????? ???????? ???????: ? ?????: ?????? ???????? ???????? ???? ??????[. ????? ??????? ????????.

2. (4507)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Sizden önce geçen ümmetlere nazaran sizin bekânız, ikindi vakti ile güneşin batması arasındaki müddet gibidir. Tevrat ehline Tevrat verildi, onlar gün ortasına kadar onunla amel ettiler. Daha fazla devam etmekten aciz kaldılar. Onlara kîrat kîrat ücretleri verildi. Sonra Ehl-i incil'e incil verildi. Onlar da ikindi namazına kadar çalıştılar. O zaman onlar da âciz kaldılar, kîrat kîrat onlara da ücretleri verildi. Sonra bize Kur'ân verildi. Biz güneşin batmasına kadar çalışacağız. Bize ücretimiz ikişer kîrat, ikişer kîrat verildi. İki kitap mensupları:

"Ey Rabbimiz, sen bunlara ikişer kîrat, ikişer kîrat olarak verdin. Halbuki bize birer kîrat, birer kîrat vermiştin. Halbuki biz, amel yönüyle onlardan ileriyiz!" dediler. Allah Teâla Hazretleri:

"Ben ücretlerinizde bir haksızlık yaptım mı?" buyurdu. Onlar "Hayır!" dediler.

"Öyleyse, bu benim lütfumdur, onu ben dilediğime veririm" buyurdu." [Buhârî, İcâre 8, 9, Mevâkitu's-Salât 17, Enbiya 50, Fezâilu'l-Kur'ân 17, Tevhîd 31, 47; Tirmizî, Emsâl 7, (2875).][313]

?4508 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???? ??????? ?????? #: ??????????? ????????? ???????? ??????. ??????: ????????. ????? ????? ????????? ????????? ???????? ??????. ??????: ????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??? ???????? ??? ??????? ??????? ?????: ???? ??????????? ???????? ??????? ????????? ???? ??????????? ????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ???? ????????. ??????? ???????? ?????? ?? ??????[. ????? ?????? ??? ???? ???? .

3. (4508)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanından bir cenaze geçti. Oradakiler, cenaze hakkında hayırlı senada bulundular. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Vâcib oldu! [Vâcib oldu! Vacib oldu!]" buyurdular. Sonra bir cenaze daha geçti. Bunu kötü sözlerle yâdettiler. Resûlullah yine: "Vâcib oldu!" buyurdular. Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Ey Allah'ın Resûlü! Vâcib olan nedir?" diye sordu.

"Öncekini hayırla yâdettiniz ona cennet vacib oldu. İkincisini kötülükle yadettiniz ona da cehennem vâcib oldu. Sizler Allah'ın yeryüzündeki şâhidlerisiniz!" buyurdu. [Buhârî, Cenâiz 86, Şehâdet 6; Müslim, Cenâiz 60, (949); Tirmizî, Cenâiz 63, (1058); Nesâî, Cenâiz 50, (4, 49, 50); Ebû Dâvud, Cenâiz 80, (3233).][314]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis muhtelif vecihlerde rivayet edilmiştir. Hayatta olanların aksine ölmüş olanların senâ edilmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Hadisin bazı vecihlerinde, yapılan sena da gelmiştir: "Ne iyi adamdı"; "İffetliydi, müslüman kişiydi"; "Annem, babam sana fedâ olsun" gibi. Şu halde hadis, bu çeşit sözlerin söylenmesini tecviz etmektedir.
2- Hadiste geçen vâcib oldu sözü, kesinlik ifade eder; değilse Allah hakkında hiçbir şey vacib değildir. Gerçek şu ki sevaplar O'nun fazlı, ikablar da adaletidir. Rab Teâla yaptığından kimseye hesap verecek değildir, kimse de O'na niçin yaptın? diye sual soracak değildir.
3- "Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahidlerisiniz" sözüne muhatap olanlar Sahabiler ve imanda onlarla aynı evsafı paylaşan kimselerdir. Hadis insanların verdiği hükme, bir kıymet atfediyorsa da âlimler bu insanların mü'min olması kaydını getirmiştir. Şârih Dâvudî der ki: "Bu meselede muteber olan, ehl-i fazl ve sıdk'ın şehadetidir, fâsıkların değil. Çünkü onlar kendileri gibi olanlara senada bulunurlar. Keza, ölenle arasında düşmanlık olan kimsenin sözlerine de itibar edilmez, çünkü düşmanın şehadeti makbul değildir." Nevevî bazılarının "cenaze arkasından yapılan övgünün müessir olması için söylenenin ölünün haline mutabık olmalıdır, o takdirde cennete girer, değilse giremez" dediğini nakleder. Ancak kendisi hükmün âmm olmasının daha muvafık olduğunu söyler.
Bazı alimler ise, buradaki hitabın sadece Sahabe'ye has olduğunu söylemiştir. "Çünkü, derler, onlar daha sonra gelenlerin aksine, hep hikmetle konuşurlardı." Ancak çoğunluk, burada kadın ve erkek bütün müttakilerin kastedildiğini kabul etmiştir. Nitekim bir başka Buhârî rivayetinde Mü'minler Allah'ın yeryüzündeki şâhidleridir" denmiştir. Keza Ahmed, Hâkim ve İbnu Hibbân'ın bir rivayetinde: "Bir müslüman ölünce, yakın komşularından dört tanesi, ondan hayırdan başka bir şey görmediklerini söyleyerek lehinde şehadette bulunurlarsa Allah Teâla'nın da: "Sözlerinizi kabul ettim, sizin bilmediğiniz günahlarını da ben affettim" diyeceği belirtilmiştir.
4- Nevevî, aleyhinde kötü vasıfları zikredilen cenazenin münafık olduğunu belirtir. Bunu te'yid eden bu husus, Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetidir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) medh u sena edilenin cenazesine namaz kıldırmış, öbürüne kıldırmamıştır.
5- Hadis, bu ümmetin faziletini ifade etmekte ve zâhire göre amel etmek gerektiğini vurgulamaktadır.
6- Hadis, ihtiyaç halinde, kişinin lehine ve aleyhine olan her iki halinden de bahsedilebileceğini, bunun gıybet olmayacağını ifade eder.[315]

?4509 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ?????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ?????? ?‘???? ??????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ??‘????? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ???????????. ?????? ?Œ??????? ???? ????? ??????????? ?‘???????? ?????? ????????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ??????????[. ????? ???? ???????? .

4. (4509)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâlâ hazretleri, bizden öncekileri cum'ayı bulma işinde şaşırttı. Bu sebeple cumartesi yahudilerin, pazar günü de hıristiyanların oldu. Allah Teâlâ hazretleri bizi yarattı ve bizlere cuma gününü bulma hususunda hidayet nasib etti: Cumayı da, cumartesiyi de, pazarda (ibadet günleri) kıldı. Onlar Kıyamet günü de bize tabidirler. Biz, dünya ehli arasında sonuncuyuz, fakat Kıyamet günü birinciler olacağız ve bütün mahlukattan önce hesapları görülüp bitirilecekler olacağız." [Müslim, Cum'a 22, (856).][316]

AÇIKLAMA:

Ulemâ hadisi farklı şekillerde yorumlamıştır. İbnu Battâl ve Kadı İyaz gibi bir kısmı, hadisten maksadın, cuma belirlendiği halde, bizden öncekilerin o günü benimsemeyip başka bir günü seçtikleri manasına gelmez derler. Onlara göre, "Böyle bir tayinden sonra bir başka günün seçilmesi isyan olur. Ama, Allah, onları bu günü bulmada muhayyer bırakmıştır da onlar cum'aya isabet edemeyip, yahudiler cumartesine, hıristiyanlar da pazara isabet ettiler. Allah cum'ayı bulma hususunda bize yardımcı oldu, biz isabetle cum'ayı bulduk ve o günü ibadet günü yaptık..." Nitekim Abdurrezzak'ın Musannaf'ında gelen bir rivayet isabetli içtihadı gösterir. İbnu Sîrîn anlatıyor: "Medineliler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) daha Medine'ye gelmeden ve Cum'a ayeti de inmeden önce, bir yerde toplandılar. Ensâr: "Yahudilerin haftada bir kere toplandıkları hususi bir günleri (cumartesi) var, hıristiyanların da öyle, (pazarları var); o halde biz de toplanıp Allah'ı zikredeceğimiz, ona şükürde bulunacağımız bir gün tayinedelim!" derler ve sonunda Arûbe gününü toplanma günü tayin ederler ve o gün Es'ad İbnu Zürâre'nin yanında toplanırlar. O gün ilk defa, onlara namazı Es'ad kıldırır (ve o güne cum'a derler). Sonra Cum'a suresi inerek, o günde eda edilen namazı farz kılar"[317].[318]

?4510 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ??????????? ??? ?????. ?????????: ????????? ??????????? ??????????? ?? ????????. ????????? ????????: ???? ?????? ????????? ??? ???????? ??????? ??? ????????. ????: ??? ?????? ????? ?????? ????????? ?????: ???? ????? ????? ???????????? ????????? ??????????. ?????????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ????????? ??????? ?????? ???????. ??????? ????? ???? ???????? ????? ??????????? ??????????. ?????????: ??? ??????? ??????. ????????? ?????? ?????? # ???? ????????? ?????????? ???????????? ????????? ?????????? ????????? ??????. ????? ??????? ?? ???????? ???????????? ???????????? ?? ????????? ?‘??????? ??? ???????????? ??????????? ?? ????????? ?‘??????[. ????? ??????? .

5. (4510)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü Azîz ve Celîl olan Allah: "Ey Adem!" diye seslenir. Adem:
"Ey Rabbim buyur, emrindeyim, bütün hayırlar senin elindedir!" der. Şöyle bir nidada bulunulur:
"Allah sana, cehennem hey'etini çıkarmanı emrediyor!" Adem sorar:
"Ey Rabbim, cehennem hey'eti ne kadardır?"
"Her binden dokuzyüzdoksandokuzu!"
İşte "hamilelerin çocuğunu düşürdüğü, çocukların ihtiyarladığı, insanların sarhoş olmadıkları halde, azabın şiddetinden sarhoşa döneceklerini göreceğin zaman bu zamandır."[319] Bu haber Ashab'a çok ağır geldi. Öyle ki yüzlerinin rengi değişti.
"Ey Allah'ın Resûlü! dediler, bu binde bir içine hangimiz gireceğiz?"
"Ye'cuc ve Me'cuc'dan binde dokuzyüzdoksandokuz, sizden ise bir olacak. Şunu da bilin: Siz insanlar arasında, beyaz bir öküzde siyah bir kıl veya siyah bir öküzde beyaz bir kıl durumundasınız." [Buhârî, Tefsîr, Hac 1, Enbiya 7, Rikak 46, Tevhid 32; Müslim, İman 379, (222).][320]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste cennete girecek mü'minlerin binde bir olacağını, cehennemliklerin de binde dokuzyüzdoksandokuz olacağını görmekteyiz. Cennete gideceklerin bu azlığı Ashâb'ı fevkalâde korkutmuş ve renklerinin uçmasına sebep olmuştur. Ancak Kirmanî, rivayette geçen rakama itibar edilmemesi gerektiğini, verilen sayının ziyadeye mâni olmadığını belirtir ve "Burada zikredilen iki sayıdan birincisi, yani "bir" ile azlık, ikincsi yani "dokuzyüzdoksandokuz" ile çokluk kasdedilmiştir" der. İbnu Hacer de, "Bütün Âdem evlatları nazarı itibara alındıkta mü'minlerin sayısı o kadar az olabilir" der. İkinci bir te'ville: "Cehennem hey'eti"nden muradın kâfirler ve ateşe girecek âsiler olabileceğini, bunların da binde dokuzyüzdoksandokuza ulaşabileceğini" belirtir.
2- Hadiste bir ifade müşkil bulunmuştur. Kıyamette çocukların ihtiyarlayacağı, hamile kadınların çocuk düşüreceği meselesi. Kıyamet günü kadınların hamile olmayacakları, çocukların ihtiyarlamayacağı gözönüne alınırsa ifadenin nasıl bir müşkil ortaya çıkardığı anlaşılır. Hatta bu müşkil sebebiyle bazı müfessirler, bu hadisenin Kıyametten önce olacağını söylemiştir. Fakat Kirmanî bu mütalaaya şu cevabı verir: "Hadisin ifadesi bir korkutma ve temsilden ibarettir." Kirmânî'den önce Nevevî de şunu söylemiştir: "Hadiste ulemâ için iki vecih var:
Birine göre şöyle takdir etmek gerekir: Kıyametin hali öyle bir dehşette olacak ki, o esnada eğer kadınlar hâmile olsalardı çocuklarını düşürürlerdi. Netekim Araplar: “Bize öyle bir musibet vurdu ki, coğu ihtiyarlandıracak derecedeydi.”
İkinciye göre: Hadîs, lafzın zahirine göre de anlaşılabilir. Şöyle ki herkes, Kıyamette, nasıl öldü ise öyle diriltilecektir. Bu durumda hamilelik üzere ölenler hamile olarak diriltilecek demektir, çocukken ölenler de çocuk olarak, süt emdirenler süt emdirici olarak diriltilecek demektir. Kıyametin zelzelesi vâki olup, hadiste belirtilen sözün Hz. Adem'e söylendiğini insanlar işitince, onlara hamilenin düşük yapmasına, çocuğun ihtiyarlamasına sebep olan korku çökecek. Bu hâl birinci nefhadan sonra ikinci nefhadan önce olacaktır."[321]

?4511 ?6? ??? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?????? ??? ???????? ???? ???????? ????????? ????????? ?????? ? ??????? ?????????? ??? ???????? ?????? ????? ????? ????????? ????? ??????? ????????? ???? ????????? ??????[. ????? ???????.?»???????« ?????? ????? .

6. (4511)- Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rabim bana, ümmetimden yetmişbin kişiyi hesab ve ceza olmaksızın cennete koymayı vaadetti. Her bin ile birlikte yetmişbin ve Rabbimin avucuyla üç avuç daha." [Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme 13, (2439); İbnu Mâce, Zühd 34, (4286).][322]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî burada verilen sayının hakikat olabileceği gibi, kesretten kinaye de olabileceğini söyler. Zerkeşî'ye göre, "üç avuç" ibaresi yetmişe atıf olursa, bir defa olmak üzere üç avuç miktarını ifade etmektedir. Her bin ile birlikte yetmiş bin'e atıf olursa, yetmiş kere üç avuç manasına gelmektedir.[323]

?4512 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ???????
????????? ????????? ??????????? ???????????? ?????? ????? ???????? ?????????????? ???????? ????? ??????? ???????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?? ??????? ?‘???????[. ????? ??????? ??? ????: ??? ??????? ??????... ???? ????? ???? ????? ???? .

7. (4512)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimin cennete gireceği kapının genişliği, iyi bir atlının üç gün (veya yıl) yürüme mesafesidir. Onlar (cennet ehli) kapıdan girerken sıkışırlar da omuzları ezilecek hale gelir. Mü'minler diğer kapılarda insanlarla ortakdırlar." [Tirmizî, Cennet 14, (2551).][324]

AÇIKLAMA:

Alimler, burada geçen "üç" sayısını da mübalağaya hamletmenin daha muvafik olacağını belirtmişlerdir. Dolayısıyla "gün" yerine "yıl"la kayıtlamak da caizdir. Çünkü bir başka rivayette, "Cennetin kapı kanatlarının genişliği kırk yıl yürüme mesafesi" olarak ifade edilmiştir.[325]

?4513 ?8? ????????? ?? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????:]????? ????????? ????????? ????????? ?????? ????????? ???? ????? ???????? ??????????? ???? ??????? ??????[.»???????« ?????? .

8. (4513)- Tirmizî'nin bir diğer rivayetine Büreyde (radıyallahu anh) (Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü) nakleder: "Cennet ehli yüz yirmi saftır. Bunlardan seksen safı bu ümmetten, kırk safı da diğer ümmetlerdendir." [Tirmizî, Cennet 13, (2549).][326]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Muhammed ümmetinin çokluğunu ifade etmektedir ki, verilen rakamlara göre cennet ehlinin üçte ikisine tekabül etmektedir. Tîbî der ki: "Bu hadisle Resûlullah'tan varid olan: "Ruhumu kabza-i tasarrufunda tutan Zât-ı Zülcelal'e yemin olsun, cennet ehlinin dörtte biri olmanızı ümid ederim" demişti. (Biz az bularak) tekbir getirdik. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ehl-i Cennetin üçte biri olmanızı ümid ederim" dedi. Biz yine tekbir getirdik. Aleyhissalâtu vesselâm: "Cennet ehlinin yarısı olmanızı ümid ederim" dedi" hadisi arasındaki ihtilaf nasıl giderilir? dersen şunu söyleriz: "Resûlullah'a ikramen sayı yönüyle kırk safa eşit olan seksen saf olması ve dörtte bir ve üçte bire galebe çalması gibi yarıya da galebe çalması muhtemeldir." Şeyh Abdullah merhum Lemeât'da demiştir ki: "Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Cennet ehlinin yarısı olmanızı ümid ederim" hadisine münafi değildir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümit şeklinde ifade ettiği temennisini Cenab-ı Hakk'ın kabul edip, ümmetin sayısını artırıp neticeyi Resûlullah'a müjdelemiş olması muhtemeldir." Tîbî'nin "Kırk safa eşit seksen saf olması muhtemeldir" sözü uzak bir te'vildir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Cennet ehli yüzyirmi saftır" hadisinin zahirine göre bu safların aralarında tesâvî (eşitlik) olması gereğini ifade eder.[327]

?4514 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????? ???????? ??? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??? ?????????????[. ????? ???? .

9. (4514)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müslüman bir kimse öldü mü, Allah ona bedel bir yahudi veya hıristiyanı cehenneme koyar." [Müslim, Tevbe 50, (2767).][328]

AÇIKLAMA:

Bu hadis ilk nazarda "Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez" (En'âm 164) ayetine muhalif gözükmektedir. Rivayetin uzun olan aslında Ömer İbnu Abdilaziz'in bu hadisi işitince, kendisine rivayet eden Ebû Bürde'ye, onu babasının Resûlullah'tan işittiğine dair üç sefer yemin ettirmiş olduğunun tasrih edilmesi mânidardır.
Şarihler, buradaki yüklemenin mecaz olduğunu söylemişlerdir. Yahudi ve hıristiyanların üzerlerine yüklenecek günah müslümanlarınki değil, kendilerininkidir. Bu günah da küfür ve zulümlerinden gelmektedir. Bu hususu anlamada, hadisin yine Müslim'de gelen bir başka veçhine bakalım: "Kıyamet gününde müslümanlardan birtakım kimseler dağlar kadar günahlarla gelecekler. Fakat Allah onların bu günahlarını bağışlayacak ve -zannıma göre- yahudilerle hıristiyanların üzerine yükleyecektir."
Burada yahudi ve hıristiyan milletlerinin çeşitli entrikalarla müslümanları idlâl edip günahların her çeşidine attırdıklarını düşünmek gerek. İslâm âlemi asırlardır, onların tasallutu altındadır. Dâhildeki bir kısım fitne ve fesad komitelerinin gerilerinde onların destekleri, teşvik ve tahrikleri, teşkilatları ve sermayeleri vardır. Onların doğrudan veya dolaylı olarak bizzat kendilerinin veya satın aldıkları uşakları olan uzantılarının içki, kumar, müstehcen neşriyat ant-i İslam propagandalarla hazırladıkları bozuk ve mütefessih zeminde iman ve İslamına rağmen nice müslümanlar had ve hesaba gelmeyen günahlara, masiyetlere, gayr-i İslamî yaşayışa itiliyorlar. ????????? ??????????? sırrınca, ???? ????? ??????? ????????? fehvasınca, bu mü'minlerin günahları bir mislince onlara gitmektedir. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), mü'min olarak kabre girenlere, Cenâb-ı Hakk'ın mağfiretini pek çok hadisleriyle müjdeler. Âyet-i kerîmelerde de Allah'ın mü'minlere karşı rahim olduğu belirtilir. Şu halde sadedinde olduğumuz hadisten, yahudi ve hıristiyanların hile ve iğfalatıyla günaha itilen müslümanların çoklukla affedileceği, günahlarının bir misli, sebep olanların sırtında kalacağı ifade edilmiş olmaktadır. Hadisi böyle anlamadığımız takdirde, haklı olarak ????????? ????????? ?????? ??????? ayetiyle müteârız bularak hakikatını görmekte zorluk çekebiliriz.[329]

?4515 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ??????????? ?????????? ??? ???? ????. ????????: ???? ??????? ?????: ???? ????????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ????[. ????? ??????? .

10. (4515)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"İmtina edenler hariç, bütün ümmetim cennete girecektir!" buyurmuşlardı.
"İmtina edenler de kim?" dediler.
"Kim bana itaat ederse cennete girer, kim asi olur (itaat etmezse) o imtina etmiş demektir!" buyurdular." [Buharî, İ'tisam 2.][330]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cennete girecekleri, "bütün ümmet" dedikten sonra, "imtina edenler hariç" diye kayıt koyuyor. Ancak, ister istemez cennete girmeyi kim istemez, kim bundan imtina eder, kaçınır? sorusu akla gelir. Bu sebeple ashab sormuştur:
"Kim bu imtina edenler?"
Resûlullah'ın verdiği cevaptan, cennete girmekten imtinanın mecaz olduğunu, asıl maksadın, sünnete uymaktan imtina olduğunu anlamaktayız. Nitekim Resûlullah "Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur, bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur" buyurarak, sünnetine isyan etmenin nereye varacağını, ne manaya geleceğini daha açık bir üslubla beyan etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve Hakim'in bir tahricinde Aleyhissalâtu vesselâm: "Develer gibi kaçıp imtina edenler dışında, herkes mutlaka cennete girecektir" buyurarak, sünnete uymamakta ısrar edenlerin cennete giremeyeceklerini vurgulamıştır.
Bu hadiste kâfirler mevzubahis değildir, zira kafir asla cennete girmeyecektir. Müslüman mevzubahis ise, murad, ilk girenlerle girmeyecek demektir, günahların cezasını çekerek

temizlendikten sonra girecektir. Allah dilediği mü'mini günahına rağmen bağışlar ve ilk girenlerle cennetine koyar.[331]

?4516 ?11? ?????? ??? ??????? ?‘??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ?????? ???? ????? ?????: ??? ? ???????? ?????????? ??????????? ???????????? ????????? ????? ? ???????? ?????? ?????? ????? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ? ???????????? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

11. (4516)- Ebû Malik el-Eş'arî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah sizi üç hasletten himaye etti: "Hepinizi helak edecek olan peygamberinizin bedduasından, batıl ehlinin hak ehline (nurunu söndürecek kesin) bir galebesinden, dalalet üzerine birleşmenizden." [Ebû Davud, Fiten 1, (4253).][332]

?4517 ?12? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ??????? ?? ?Œ??????? ?????????? ?? ?????????? ????????? ??????????? ??????????[. ????? ??? ????.

12. (4517)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şu ümmetim rahmete mazhar olmuş bir ümmettir. Ahirette azaba maruz kalmayacaktır. Onun azabı dünyadadır: Fitneler, zelzeleler ve katl." [Ebû Davud, Fiten, (4277).][333]

AÇIKLAMA:

1- "Şu ümmetim" diye kayıtlaması kendi devrindeki ümmetin yani sahabelerin kastedilmiş olması esastır. Ancak, hükmün bütün ümmete teşmili de muhtemeldir.
2- Ümmet-i merhum, rahmet mazhar olan ümmet demektir. Muhammed ümmetinin ümmet-i merhume oluşu birkaç noktadan tezahür eder:
* Ziyade bir rahmet mazhardır.
* Nimet onda tamamlanmıştır.
* Daha önceki ümmetlere yükletilmiş olan ağır teklifler hafifletilmiştir. Tevbede nefsin katli yoktur, zekat olarak malın dörtte biri değil kırkta biri verilmektedir. Temizlik için necaset bulaşan yer kesilip atılmaz yıkanması yeterlidir.
3- Ahirette azabın olmaması, kafirlerin maruz kalacağı şekilde bir azabın olmaması ile ifade edilmiştir. Sözgelimi ebedi azab yoktur, vücudun tamamına azab yoktur, nitekim abdest uzuvlarının azab görmeyeceği hadislerde gelmiştir." Aliyyü'l-Kari, Mirkatta: "Ümmetin çoğu, günahlarından dünyada temizlenir, sıkıntılar, hastalıklar, çeşitli bela ve musibetler onların günahlarını temizler. Nitekim bu husus ayetle sabittir." "...Kim bir kötülük işlerse onun cezasını görür..." (Nisa 123) der.
4- Günahlarından dolayı dünyada ceza da bir rahmettir, çünkü, dünyevi ceza ahirettekine nazaran pek hafif kalır. Üstelik bu cezalar çeşitli şekilde tezahür eden musibetlerdir. Hastalıklar, maddi sıkıntılar, belalar, birbirleriyle olan kavgalar. Münavî: "Daha önceki ümmetlerin cezalandırılmasında esas adalet ve rububiyet olmuştur. Bu ümmette ise fazl ve cûd-u ilahidir" der. Aliyyu'l-Kari bu hadisin büyük günah işlememiş olanlara has olma ihtimalinden de bahseder ve hatta daha has bir cemaate işaret edilmiş olabileceğini, bu cemaatin de Ashab'tan cennetlik olmakla haklarında şehadet vaki olanlar cemaati, yahut da "Allah'a şirk koşanlar dışında, dilediklerini affeder" (Nisa 48) ayetinde belirtilen meşîet-i ilahiyeye mazhar olanlar cemaatinin kastedilmiş olabileceğini söyler. Bazı alimler, Resûlullah'ın büyük ve hatta küçük günah işleyenlerin ceza göreceğini beyan eden hadisleri nazar-ı dikkate alarak bu hadisin mutlak bir üslubla kimsenin azab görmeyeceğini ifade etmesini müşkil olarak değerlendirmiştir. Bu görüş: "Ümmetten murad Resûlullah'ın emirlerini tam olarak yapıp yasaklarından tam olarak kaçan" diye tevil yapılarak cevaplandırılmıştır. Tîbî merhum da: "Bu hadisin, Muhammed ümmetinin medhini ve bu ümmetin diğer ümmetler arasında Allah'ın inayet ve rahmetine mazhar olmadaki hususiyetini, dünyada bir diken batmasına kadar maruz kaldığı her musibetin günahlarına kefaret olduğunu, Allah'ın bunlarla ahirete intikal eden bir günahını affettiğini, bu hususiyetlerin diğer ümmetlerde bulunmadığını, ümmetin merhume olarak tavsifinin bu söylenenleri teyid ettiğini" söyler ve islam ümmetinin mazhar olduğu bu hususi fazlın "Rahmetim her şeyi kuşatmıştır, onu, emir ve yasaklarımıza karşı gelmekten sakınan, zekatlarını veren ve ayetlerimize iman edenlere nasib edeceğim. O kimseler ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıflarını yazılı buldukları ümmi peygamber olan Resûlullah'a uyarlar..." (Araf 156-157) ayetinde dile getirildiğini belirtir.
Aliyyu'l-Kari, bu nakilleri yaptıktan sonra bütün bu açıklamalara rağmen hadisteki "İşkal"in kalkmadığını söyler ve hadiste asıl söylenmek istenen şeyin bu ümmetten de bir grubun ahirette ceza çekeceğini, ancak cezadan sonra gerek şefaat ve gerekse afv-ı ilahi ile cehennemden çıkacaklarını belirtmek olduğuna dikkat çeker.
Hadis üzerinde başkaca mütalaalar da yapılmıştır, kısa kesiyoruz.[334]

?4518 ?13? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ?????? ????????? ???????? ????? ????? ?????? ?????????????? ?????? ???????? ????? ????? ?????? ???????????? ?????? ????????????. ????? ???????? ???????? ??????? ?‘??????????? ??? ?????? ????????????[. ????? ??????? .

13. (4518)- Yine Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala Hazretleri (şu ayetle) ümmetim için bana iki eman indirdi:
1) Sen aralarında olduğun müddetçe Allah onlara (umumi bir) azab vermeyecektir.
2) Onlar istiğfarda bulundukları müddetçe, Allah onlara azab vermeyecektir" (Enfal 33).
Ben aralarından ayrıldım mı, (Allah'ın azabını önleyecek ikinci eman olan) istiğfarı Kıyamete kadar aralarında bırakıyorum." [Tirmizî, Tefsir, Enfal (3082).][335]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ayeti açıklıyor. Bir önceki ayet nazar-ı dikkate alınınca, muhatabın Mekkeli müşrikler olduğu görülür. Çünkü sadedinde olduğumuz ayet, onların önceki ayette belirtilen bir taleplerine cevap vermektedir. Taleb şu: "Ey Allahımız, eğer bu Kur'an senin katından gelmiş olan hak bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır veya bize acı bir azap getir" (32. ayet) Resûlullah, Mekke müşriklerine verilen cevabın, ümmeti için Kıyamete kadar muteber olduğunu, ümmeti, günahlarına tevbe ettiği müddetçe Allah'ın azab göndermeyeceğini müjdeliyor.[336]

?4519 ?14? ??? ???? ???? ??? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???????? ????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ????? ????????? ????????. ??????: ??????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ????????. ????????? ??? ? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????????????. ?????????? ??? ? ???????? ???????? ?????????? ?????????????? ?????????? ??? ? ???????? ????????? ????????? ?????????????[. ????? ????.»?????????« ????? ?????? .

14. (4519)- Amir İbnu Sa'd babası (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beni Muaviye Mescidine girdi. Orada iki rek'at namaz kıldı, biz de onunla berber kıldık. Sonra Rabbine uzun uzun dua etti. Sonra yanımıza döndü. Dedi ki:
"Rabbimden üç şey taleb ettim. İkisini verdi, birini geri çevirdi: Rabbimden ümmetimi umumi bir kıtlıkla helak etmemesini talep ettim, bunu bana verdi. Ümemtimi suda boğulma suretiyle helak etmemesini diledim, bana bunu da verdi. Ümmetimin kendi aralardında savaşmamalarını da talep etmiştim, bu geri çevrildi." [Müslim, Fiten 20, (2890).][337]

?4520 ?15? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ???????? ???? ???????? ?? ?????????? ???? ????????? ?????????? ???? ???????? ?? ?????????? ?????????? ???? ???????? ?? ??????????? ?????????? ???? ???????? ?? ?????????? ????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? .

15. (4520)- Ebû Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden (alim, şehid, salih) bazıları var; bir(çok kabilelere şamil bir) cemaate şefaat eder, bazıları var bir kabileye şefaat eder; bazıları var bir bölüğe şefaat eder; bazıları da tek bir ferde şefaat eder ve cennete girmelerini sağlar." [Tirmizî, Kıyâmet 11, (2442).][338]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadisleriyle, şefaatin hak olduğunu ifade buyurmaktan başka, bunun peygamerlere has bir hususiyet olmayıp, bu ümmetten herkese böyle bir imtiyaz verildiğine dikkat çekiyor.
2- Ümmete verilen şefaat yetkisi, kişinin manevi ağırlığıyla paralellik taşımaktadır.Şefaati birçok kabilenin kurtuluşunu vesile olan yüce şahıslar olduğu gibi, ancak bir kişiyi kurtarabilen şahıslar da vardır. Hadiste bu tedrice en yüceden başlamak suretiyle yer verilmektedir.
3- Cenette girecekler hususunda iki tevil yapılmıştır.
1) Şefaate mazhar olanlar cennete girinceye kadar şefaat ederler.
2) Bütün ümmet cennete girinceye kadar şefaat ederler.[339]

?4521 ?16? ???? ????:]????????? ????????? ?? ????? ??????????? ???? ????????? ???????? ????????? ???????? ??? ???????? ????????? ???????? ???? ??????? ???????? ????? ???? ?????? ???????????
?????????: ?? ???????? ??? ?????????: ???? ?????? ??????? ???? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????????. ????????? ???? ????????? ???? ???????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

16. (4521)- Rezin şunu ilave etmiştir: "Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir. Bir adamın ateşe atılması için emir verilir. Giderken, (dünyada) susadığı zaman su vermiş olduğu adama rastlar, onu tanır ve ona:
"Benim için şefaat etmeyecek misin?" der. Adam:
"Sen de kimsin?" diye sorunca:
"Ben sana falan gün su içirmedim mi?" der. Öbürü bunu tanır ve (Allah nezdinde) onun lehinde şefaatte bulunur. Adam da böylece geri çevrilir ve cennete gider." [Tirmizî, Kıyamet 11, (2437).][340]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin ilk cümlesi yani: "Şefatim, ümmetimden büyük günahlar işleyenler içindir" kısmı Tirmizî'de ve ayrıca Ebû Dâvud'da da [Sünnet, 23, (4739)] gelmiştir. Hadisin geri kısmı bu kaynaklarda mevcut değildir.
2- Bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir" buyurmuş olması, izah gerektiren bir durum ortaya koymaktadır. Zira başka rivayetlerde gelen bazı beyanlara teâruz arzetmektedir. Münavi merhumdan bazı açıklamalar kaydediyoruz:
* Hadiste geçen "şefaat"ten murad: Allah'ın Resûlullah'a verdiği ve vaadettiği şefaat olup, Kıyamet günü kullanmak üzere saklamaktadır.
* "Büyük günah sahibi" ile, işlediği kebireler sebebiyle cehennem kendisine vacib ve kesin hâle gelmiş büyük günah sahipleri kastedilmektedir.
* Hadiste büyük günah işleyenlere şefaatin vaadedimesi "Allah, mü'min kimseyi katleden hakkındaki şefaatimi kabul etmedi" şeklinde gelen hadîse münafi değildir. Çünkü burada mü'minin öldürülmesini helal addeden kastedilmiştir veya bu hadisten asıl maksad o fiilden zecr ve tenfir etmektir. Hakîmu't-Tirmizî müttaki ve verâ sahiplerine, istikametleri doğru olanlara, kurtuluşları için hayatta iken gönderdikleri hayırlı amellerin kafi geleceğini, ahirette onlara kavuşacaklarını söyler. Ancak, onlar da derecelerinin yükselmesi suretinde şefaatten istifade edeceklerdir.[341]
3- ŞEFAAT HAKTIR:
Eskiden beri şefaat mevzuu münakaşa edilmiştir. Bazı sapık fırkalar herhangi bir şer'î delile dayanmadan, şahsî te'villerle şefaati inkar cihetine gitmişlerdir. Ehl-i Sünnet ülemâsı şefaatın hak olduğunda ittifak eder. Bu polemik mevzuu üzerine Nevevî, Kâdı İyaz'dan şu açıklamayı kaydeder: "Ehl-i Sünnet'e göre şefaat aklen câizdir. Nakli deliller açısından da vacibtir, çünkü "O gün Rahmân'ın izin verip sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez" (Tâhâ 109) âyeti ile "Allah'ın razı olduğu kimseden başkasına şefaat edemezler.." (Enbiya 28) âyeti ve emsali âyetler açık bir surette şefaatten bahsetmektedir. Ayrıca Resûlullah da pek çok hadiste şefaatten bahsetmiş, haber vermiştir. Ahirette günahkâr müslümanlar hakkında şefaatin sıhhati hususunda gelen rivayetlerin toplamı tevatür derecesine ulaşır. Selef-i Salih ve ondan sonra gelen ehl-i sünnet ülemâsı bu hususta icma etmiştir. Ancak Mutezile'den bazıları ile Hâricîler şefaati inkar etmiştir. Onlar günahkârların cehennemde ebedî kalacakları görüşündedirler. Bu hükme giderken "Onlara şefaat edicilerin şefaati fayda vermez" (Müdderissir 48) "Artık zalimler için ne bir candan dost vardır, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi" (Mü'min 18) gibi âyetlerle ihticac etmişlerdir. Halbuki bu âyetler kâfirler hakkındadır. Onların, şefaat hadislerini derecelerin ziyadeleşmesi ile te'vil etmeleri bâtıldır. Hadislerin elfazı, onların görüşlerinin bâtıl olduğu ve kendilerine ateş vacib olanların şefaatte ateşten çıkarılacağı hususunda pek sarihtir."
Kâdı İyaz bu açıklamadan sonra şefaatin beş kısım olduğunu belirtir:
1) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a has olan şefaat: Bu, Kıyamet günü Mevkif denen hesap bekleme yerinin korkusuna karşı rahatlama ve hesabın te'ciline müessir olan şefaat.
2) Birkısım mü'minlerin hesap görmeden cennete girmelerinde müessir olan şefaat. Bu da Resûlullah'a verilen bir şefaat yetkisidir.
3) Ateşe girmeleri vacib olanlara karşı şefaat. Bu şefaatı Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) ve bir de Cenab-ı Hakk'ın dilediği kimseler yapacaktır.
4) Günahkârlardan cehenneme girenler hakkındaki şefaat. Bunların, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın meleklerin, mü'min kardeşlerinin şefaatiyleateşten çıkacaklarına dair hadisler gelmiştir. Sonra Allah, Lâilahe illallah diyen herkesi cehennemden çıkaracaktır, bu hususta da hadis gelmiş, "Cehennemde sadece kâfirler kalır" diye haber vermiştir.
5) Cennete gidenlerin cennetteki dereclerinin yükselmesi için şefaat.
4- Şefaatle ilgili birkaç hadis:
"Ebû'd-Derdâ'ya rağmen, ümmetimden günâhkarlara şefaatim olacaktır. Onlar zâni de olsa, hırsız da olsa."
"Ümmetimden Ehl-i Beytimi sevenlere şefaatim vardır."
"Ashabıma kötü söz sarfedenler dışında, herkese şefaatim mübahtır."
"Kıyâmet günü şefaatim haktır. Kim şefaatime inanmazsa ona layık olmaz."[342]

?4522 ?17? ?????? ??? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ????????? ? ??????? ??????? ?????? ??? ????????[. ????? ??????? ????? .

17. (4522)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetim yağmur gibidir, evveli mi, ahiri mi daha hayırlıdır bilinemez." [Tirmizî, Emsâl 6, (2873).][343]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ümmeti yağmura benzeterek, ilk asır müslamanları mı, yoksa Kıyamete yakın gelecek olanlar mı daha hayırlı bilinemez buyurmaktadır. Yani arkadan gelenlerin de hayırlı olacağını belirtmektedir. Türbüştî der ki: "Bu hadis, ilk asırda gelenlerin, sonradan gelenlere efdaliyeti hususunda tereddüde hamledilmemelidir. Zira, ilk asrın sonradan gelenlere efdal olduğu hususu hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde beyan edilmiştir. Sonra takib eden iki nesil daha tafdil edilmiştir. Dördüncü nesilde râvi şüpheye düşmüştür. Övülen evvelkilerden murad da İslâm'ın yayılması ve hakikatın küfre karşı korunmasında hizmeti geçenlerdir."
Bu hususta el-Kâdi de şu izahı yapar: "Hayırlı oluşta, ümmetin hangi neslinin öne geçtiği hususunun bilinmediği söylemedeki asıl maksad, nesiller arasında farklılığın olmadığını söylemektir, tıpkı şu âyette olduğu gibi:
"...Sen de ki: "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na bildiriyorsunuz?" Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir" (Yunus 18). Yani ârz ve semavatta olmayan bir şeyi mi Allah'a bildiriyorsunuz? demektir. Sanki: "Eğer olsaydı bilirdi, çünkü olan bir şey ondan gizli kalmaz" demektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmetinden her tabaka, hayırlı olmayı gerektiren ayrı bir hususiyete sahip oduğu için bu hususî fazilette hangisinin önde olduğunu bilemediğini söylüyor. Tıpkı yağmurda olduğu gibi: Her yağmur nöbeti, bitkilerin neşv-ü nemâsında faydalıdır. Bunu inkar edip faydasızlığını söylemek mümkün değildir. Bunun gibi ümmetin evvelkileri, gördükleri mucizelerle iman ettiler ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın davetini imanla icabetle kabul ettiler. Sondakiler ise kendilerine gelen mütevâtir âyetlerle gaybî olarak (görmeden) iman ettiler ve kendiliklerinden iyilikle ittiba ettiler. Keza öncekiler şeriatı tesis ve genişletmek için çalıştılar, sonrakiler ise, imkânlarını, şeriatın telhis ve tecrîdi yolunda harcadılar, ömürlerini takrîr ve te'kidi için tükettiler. Hepsinin (evvelkiler ve âhirkiler) günahları mağfurdur, gayretleri meşkûrdur, ecirleri boldur." (el-Kâdî'nin açıklaması bitti.)
Tibî der ki: "Ümmetin yağmurla temsili, hidayet ve ilimle olur. Tıpkı yağmurun hidayet ve ilimle temsil edilmesi gibidir. Böylece, yağmura teşbih edilen bu ümmet, bazısı mükemmel, kâmil alimlerle kendi dışındakilere karşı hususiyet arzeder. Bu açıklama, hadiste geçen "hayır'dan muradın "faydalı"lık olduğunu gösterir. Bundan fazilette eşitlik olduğu mânası çıkmaz. (Yani her nesil faydalı olmuştur, bu yönden hangisi daha faydalı oldu denemiyebilir.) Eğer "hayırlılık" meselesinin kastedildiğine hükmedilecek olsa, asıl muradın şu olduğu söylenir: Bu ümmetin tamamı, -geçenleriyle, gelecekleriyle, evvelkileriyle, sondakileriyle- hayırlıdır, her nesli birbiriyle kaynaşıp bir bütün ortaya koymuştur, tıpkı başı neresi olduğu bilinemeyen dökme bir halka halini, örülmüş bir bina vaziyetini almıştır. Bu sözün üslubuna uygun olarak Enmâriye der ki: "Onlar mükemmel olan", ucu

bilinemeyen dökme bir halka gibidirler. Şairin şu sözü de bu mânaya telmihte bulunur:
"Kabilelerden hayırlı olanı bir tanedir,
Benî Hanîfe'den herkes hayırlıdır."
Hülasa: Ümmet hayırlılıkta birbiriyle yekvücut haldedir. Öyle ki, hangisinin daha hayırlı olduğu mübhemdir, aralarında bir tefrik mümkün değildir. Nefsülemirde biri diğerinden şayet efdal ise, bu, çok kapalı bir üslubla beyan edilmiştir ve hangisinin efdal olduğunu bilmek zordur."[344]

?4523 ?18? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????? ???? ??????? ?????????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ???????.???? ???????: ????? ????? ????????? .

18. (4523)- Hz. Muğire (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden bir grup, (hak üzerine) gâlip olmaktan hiç geri kalmaz. Allah'ın emri (Kıyamet) gelince de onlar galibtir." [Buhârî, İ'tisâm 10, Menâkıb 27, Tevhid 29; Müslim, İmâret 171, (1921).]
Buhârî: "Bu grup, âlimlerdir" demiştir.[345]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, müslaman ümmetin, Kıyamete kadar düşmanın kesin bir zaferiyle mağlup düşmeyeceği müjdesini vermektedir. Kısmen mağlub duruma düşse bile, en azından diğer bir kısmın, bir zümrenin (bir bölgenin) daima İslâm üzere, galib olarak varlığını Kıyamete kadar devam ettireceğini müjdelemektedir. Bu paralelde gelen hadisler bazı farklı ziyadeler ihtiva eder:
"...Onlara yardım kesenler onlara zarar veremezler, onlar bu halde iken Allah'ın emri (kıyamet) gelir."
"...Onlar hak için, galibâne kıyamete kadar savaşırlar."
"Bu din ilelebet ayakta kalacaktır. Bir grup müslüman, onun için Kıyamet kopuncaya kadar savaşmaya devam edecektir."
"Ümmetimden bir grup Allah'ın emri üzerine savaşmaya devam eder. Bunlar düşmanlarına galiptirler. Muhalifleri onlara zarar veremez, bu hal Kıyamete kadar devam eder."Bu hadisler
"Kıyamet insanların şerîrleri üzerine kopacaktır." hadisi ile zıdlık arzederse de alimler: "Allah'ın emrinin gelmesi'nden muradın: Mü'minlerden bâki kalanların ruhlarının Şam cihetinden esecek bir rüzgârla kabzedilmesi, geriye sadece kâfirlerin kalması, onların tepesine de Kıyametin kopması" diye te'vil yaparlar. Bu hadise ise, güneşin batıdan doğmasından, Dabbetu'l-arz ve diğer büyük âlemetlerin zuhurundan sonra vukua gelecektir.[346] Hemen kaydedelim ki Kıyametle ilgili büyük alametler, bir rivayete göre altı, diğer bir rivayete göre sekiz ay içerisinde olup bitecektir.[347]

?4524 ?19? ?????? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????? ????????? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ??????????[. ????? ???? .

19. (4524)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ehl-i garb hak üzere galib olmaya, kıyamet kopuncaya kadar devam ederler." [Müslim, İmâret 177, (1925).][348]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste geçen Ehl-i garb'ın kimler olduğu hususunda âlimler farklı tahminler ileri sürmüşlerdi:
* Ali İbnu'l-Medinî'ye göre bunlar Araplardır. Garb'tan maksad iri kova'dır. Araplar çoğunlukla bunu kullandıkları için onlar, hadiste ehl-i garb olarak tesmiye edilmiştir.
* Hz. Mu'az: "Şam'da yaşayanlar" der.
* el-Kâdî: Ehl-i Garbtan murad'ın şiddet ve sertlik ehli olduğunu söyleyenler oldu" der.
* Bazıları: "Bu tabirle, arzın batısı kastedilmiştir" demiştir.
* Bazıları: "Şam'da ve hatta Beytu'l-Makdis'te yaşayanlar" demiştir.
* "Onlar Şam ve gerisinde yaşayanlardır" diyen de olmuştur.[349]

?4525 ?20? ??? ?????? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ????? ???????? ??? ?????? ???????. ??? ??????? ????????? ???? ???????? ??????????? ? ?????????? ???? ????????? ????? ??????? ??????????[. ???? ??? ?? ?????? ???? ?????: ?? ????? ??????? ????? ??????? .

20. (4525)- Muâviye İbnu Kurre, babası (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şam (Suriye) halkı fesada uğradımı artık (orada) sizin için hayır yoktur. Ümmetimden bir grup, Kıyamet kopuncaya kadar mansur (Allah'ın yardımına mazhar) olmaya devam edecek, onları mahrum bırakanlar onlara zarar veremeyecekler."
Ali İbnu'l-Medinî: "Bunlar hadis ashabıdır" demiştir. [Tirmizî, Fiten 27, (2193).][350]

AÇIKLAMA:

1- Şam'da hayrın olmayışı "Orada ikamet etmenizde" veya "oraya teveccüh etmenizde hayır yoktur" şeklinde tevil edilmiştir.
2- Hadiste geçen mansurin kelimesi "din düşmanlarına galibler olarak" şeklinde anlaşılmıştır.
3- Buradaki Kıyamet kopması, Kıyametin yaklaşması, bu da mü' minlerin ruhunu kabzedecek olan hoş kokulu bir rüzgarın çıkması olarak izah edilmiştir.
4- Hadisin sonunda Ali İbnu'l-Medinî'nin, Kıyamete kadar kafirlerle muzafferane mücadeleye devam edecek olan cemaatın hadisçiler olduğuna dair yorumu kaydedilmiştir. Bu sözün sahibi Ali İbnu'l-Medinî, hakkında Nesai'nin: "Allah onu hadis için yaratmıştı" dediği, ilel ve hadisi çok iyi bilen meşhur bir muhaddistir. Buhari'nin hocalarındandır. Hocası Süfyan İbnu Uyeyne: "Onun benden öğrendiğinden çok ben ondan öğrendim" demiştir.
O Allah'ın yardımına uğrayacak mansur cemaat hakkında, Buhârî "Ehl-i ilim'dir" diye yorumda bulunmuştur. O devirde ehl-i ilim tabiri umumiyetle ehl-i hadis manasında kullanıldığı için Buhârî ile Ali İbnu'l-Medinî'nin aynı şeyi dedikleri de söylenebilir.Ahmed İbnu Hanbel'in de "Bu cemaat ehl-i hadis değilse, başka hangi cemaat olabilir bilemiyorum" dediği rivayet edilir. Kadı İyaz: "
Ahmed İbnu Hanbel, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaa'at ile ehl-i hadisin mezhebine itikad edenleri kastetmiştir" der.
Bu cemaat hakkında, Nevevî de şöyle der: "Bu taifenin mü'min gruplar arasında dağılmış olmaları da muhtemeldir. Şecaatle savaşanlar, fukaha, muhaddisler, zahidler, emr-i bi'lma'ruf yapanlar, münkerden nehyedenler ve diğer hayır grupları. Bunların bir arada toplanmaları da gerekmez. Yeryüzünün bütün kıt'alarına dağılmışlardır."
Bazı tamamlayıcı açıklamalar önceki hadiste geçti.[351]

?4526 ?21? ??? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ????????? ???? ???? ?????????? ????? ????????? ????????? ?????????? ???????????[. ????? ??? ????.»??????????« ???????? .

21. (4526)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden bir grup (taife), hak üzerine savaşmaya devam edeceklerdir. Onlar kendilerine meydan okuyanlara karşı muzafferdirler. Öyle ki, bunların sonuncuları Mesih-Deccal'le de savaşırlar." [Ebû Davud, Cihad 4, (2484).][352]

AÇIKLAMA:

Hattabî der ki: "Bu hadiste, cihadın ebediyyen kesilmeyeceğinin beyanı vardır. Bütün imamların adalet ve diyanet sahibi olmayacakları makul ise, demektir ki, küffara karşı zalim imamla da savaşmak vacibtir, tıpkı adalet sahibi imamlarla olduğu gibi. Onların zulmü, cihadda onlara itaati ortadan kaldırmaz, keza diğer maruf olan işlerle ilgili emirlerine de itaat gerekir."[353]

?4527 ?22? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?????? ???????? ??? ?????? ????? ????????? ???????? ??????? ????????? ???? ?????? ????????? ?????????[. ????? ???? .

22. (4527)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetim içinde beni en çok sevenlerden bir kısmı benden sonra gelenler arasından olacak: Mallarını ve ailelerini feda pahasına, beni görmeyi arzu edecekler." [Müslim, Cennet (2832).][354]

?4528 ?23? ??? ????????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ??????????? ????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????????[. ????? ??????? .

23. (4528)- Abdullah İbnu Büşr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet gününde, ümmetimin (iki alameti olacak: Biri) secde sebebiyle alnındaki parlaklık, (diğeri de) abdest sebebiyle kollarındaki parlaklıktır." [Tirmizî, Salat 427, (607).][355]

?4529 ?24? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ??????????? ????? ??????????? ?????? ????? ????????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????????[. ????? ???? .

24. (4529)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah bir ümmete rahmet diledi mi, peygamberlerini kendilerinden önce kabzeder ve onu ümmete bir öncü ve hazırlayıcı yapar. Bir ümmetin helakini de diledi mi, onları peygamberleri hayatta iken cezalandırır da onun gözünün önünde onları helak eder. Böylece, o ümmetin, inkâr ve tekzibleri sebebiyle- helakleriyle peygamberin içi rahatlar." [Müslim, Fezail 24, (2288).][356]

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Kemal, hadiste temas edilen, "peygamberin önceden kabzedilmesi" hadisesinin rahmet olarak tavsifini, o ümmet hakkında cezanın ihmali (geriye bırakılması) ve tehiri olarak açıklar. Bu tehir onlara tevbe, istiğfar için imkan hazırlar. Bu ümmet, peygamberin davetine icabet eden ümmettir. Öbürü ise, peygamberi dinlemediği için cezalandırılan ümmettir. Nuh ve Lut kavmi bu ikinci gruba girer.
Bu hadiste Ümmet-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şerefine dikkat çekilmiş olmaktadır. Çünkü peygamberlerinin sağlığında herhangi bir ceza gelmemiştir. Ayrıca ümmetin ömrü uzundur, tevbe ve istiğfar imkânı mevcuttur. [357]

BEŞİNCİ BAB

FARKLI CEMAATLERİN FAZİLETLERİ

(Bu babta beş fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

KUREYŞ'İN FAZİLETİ

*

İKİNCİ FASIL

BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETLERİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAPLARIN FAZİLETİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ACEM VE RUMLARIN FAZİLETİ

*

BEŞİNCİ FASIL

SAHABE DIŞINDA BİR GRUBUN FAZİLETİ

BİRİNCİ FASIL

KUREYŞ'İN FAZİLETİ

?4530 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????? ?????????? ?? ????????? ??????????[. ????? ???? .

1. (4530)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar hayırda da şerde de Kuryeş'e tabidir." [Müslim, İmâret 3, (1819).][358]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin yine Müslim'de gelen bir başka veçhi şöyledir: "İnsanlar bu (emirlik) işinde Kuryeş'e tabidir. Müslümanları onların müslümanlarına, kafirleri de onların kafirlerine tabidirler."
Şarihler, bu hadislerde Resûlullah'ın, Kureyşin İslam öncesi durumu ile İslam sonrası durumunu da zikrettiğine dikkat çekerler. Araplar cahiliye devrinde, Kureyş'in Ka'be'ye olan hizmetleri ve Mekke'nin merkezi oluşu gibi sebeplerle hep Kureyş'e tabi ola gelmişlerdi. İslam'da da bu durum değişmemiştir. Resûlullah bir Kureyşîdir. Hz. Ebû Bekir, Hz.

Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Muaviye vs. hep Kureyş asıllıdır.
İslam daveti başladığı zaman bütün taşra kabileleri hemen icabet etmemiş, Kureyş'in tavrını beklemiştir. Mekke'nin fethiyle Kureyş'in İslam'a tesliminden sonra bütün Araplar, Kur'an'ın tabiriyle fevç fevç gelip İslam'a dehalet etmiştir.
Hadiste geçen şer'den murad cahiliye devri, hayırdan murad da islam devresidir. İslam'dan önce olduğu gibi İslam'dan sonra da Kureyşlilerin hilafette kalmaları Resûlullah'ı fiilen tasdik etmiştir.
Nevevî der ki: "Bu hadiste, hilafetin Kureyş'e ait olduğunda delil vardır. Onu Kureyş'ten başkalarına vermek caiz değildir. Bunun üzerine sahabe ve onlardan sonra gelenler zamanında icma mün'akid olmuştur. Ehl-i Bid'a'dan Hariciler gibi bazıları buna itiraz etmişse de icma karşısında mağlub olmuştur. Nitekim Resûlullah bir başka hadiste insanlardan iki kişi kaldığı müdetçe bu hilafet işinin Kureyş'te olacağını beyan etmiştir. Bu hadis hilafetin Kıyamete kadar Kureş'te kalması gerektiğine parmak basar. Söyledikleri, zamanımıza kadar zuhur etmiştir. Her ne kadar Kureyş'ten olmayanlar mütegallibe bir kısım beldelere hakim olmuş ve kulları kahretmişlerse de, yine hilafetin Kureyş'te olduğunu itiraf etmişlerdir. Hadisten murad müstakillen hükmetmek değil, sadece hilafet ismidir."
Kâdı İyaz: "Halife'nin Kureyş'ten olmasının şart kılınması, bütün ulemanın mezhebidir" demiştir.
İbnu Hacer, hilafete liyakat için Kureyşî olmanın yegane şart olmadığını, halifede aranacak şartlardan biri olduğunu, dolayısıyla adaletle hükmetmeyen, müttaki olmayan Kureyşî'nin hilafete de layık olmayacağını söyler.[359]

?4531 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???????? ??????[. ????? ??????? ?????.»??????????« ?????????? ??????????????. »??????????« ?????? .

2. (4531)- İbnu Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey Allahım, Kureyş'in ilkine azab tattırdın, hiç olsun, ahirine ihsanı tattır." [Tirmizî, Menakıb, (3904).][360]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler hadisteki nekal (azab) ile İslam'ın bidayetinde, kafirlerin muhalefeti sebebiyle ilk müslümanların çektiği sıkıntıların ve öldürülmelerin vs. kastedildiğini, neval ile de, sonradan gelenlerin izzet, mülk, hilafet, imamet (komutanlık, başkanlık, amirlik) gibi dünyevi nimetlerin kastedilmiş olabileceğini belirtirler.[361]

?4532 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?"????? ???????? ??? ?????? ??? ?????????
?????????? ???? ?????? ??? ????? ??????? ??????? ???? ????????? ???????: ?????? ???????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?????[. ????? ???????.»????????« ???? ?????????? ?????? ???????? ????????????.?»????????« ???? ???????????? ?????????? ???????????? ?????????? ???? ??????????? ?????? ??'???? ???.?»????? ??????« ??? ??????? ???? ????? ?????????? .

3. (4532)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kureyş kadınları, deveye binen kadınların en hayırlılarıdır: Onlar küçük çocuklara karşı daha şefkatli, kocalarının mallarına karşı daha muhafizlardır."
Ebû Hureyre (radıyallahu anh): "Meryem Bintu İmran hiçbir zaman deveye binmedi" derdi." [Buharz, Nikah 12, Enbiya 46,l Nefahat 10; Müslim, Fezailu's-Sahabe 10, (2529.)][362]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah bu hadisi, evlenme teklif ettiği zaman "çocuklarım olmasaydı sizinle evlenmekten pek memnun olurdum" diye, ölen kocasından kalan beş altı tane çocuğu sebebiyle bu mutlu teklife müsbet cevap veremeyen Sevde [veya Ümmü Hânî Bintu Ebi Talib] adında bir kadının sözü üzerine takdiren irad etmiştir.
2- Hadiste deveye binenlerle "Araplar" kastedilmiştir. Çünkü , o devirde deveye çoklukla Araplar binmekte idiler. Şu halde hadis: "Arap kadınlarının en hayırlıları Kureyş'e mensup olanlardır" demiş olmaktadır.
3- Daha şefkatli diye tercüme ettiğimiz ahna kelimesi, haniye'nin ism-i tafdilidir. Bunu, Nevevî, "Yetimlik halinde, çocuğu büyüyünceye kadar evlenmeyen kadın" olarak açıklar ve bu durumda evlenene anha denmeyeceğini belirtir. Kocası ölen bir kadının, küçük çocuğu olduğu halde evlenmesi, çocuk için bir felakettir. Çünkü, annenin üzerinden hidane hakkı düştüğü gibi, yeni koca, kadının eski kocasından yetim kalan çocuğun, ailesine girmesini kabul etmeyebilir. Böylece anne himayesinden de olan çocuk, yabancı ellerde kalır ve terbiyesi ciddi şekilde aksar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yetim çocuğu varken evlenmemeyi ananeleştirmiş olan Kureyşli kadınları takdir ve tafdil etmekle, bu adeti teşvik etmiş olmaktadır.
Kureyşli kadınların vasfı olarak takdir ve tebcil edilen kadınlara mahsus ikinci bir vasıf, kocanın malını tasarrufta dikkatli olmak, israftan, saçıp savurmaktan kaçınmaktır.
Bu hadiste eşraf olanlarla ve bahusus Kureyşli olan kadınlarla evlenmeye teşvik mevcuttur. Bundan hareketle, evlenmelerde nesebce yüksek olanı aramanın müstehab olduğu söylenmiştir. Hadisten, nikahta itibar edilmesi gereken denklik'i (küfüv olmayı), öncelikle nesebte aramak gerektiği, diğer kadınların bu hususta Kureyşî olanlara yetişemeyecekleri hükmü de çıkarılmıştır.
Rivayet, çocuklara karşı şefkatli ve merhametli olmayı, onlara yakın ilgi gösterip bizzat anne tarafından terbiye edilmelerini, kocanın malının korunup idareli ve ölçülü harcanmasını tafdil etmektedir.[363]

?4533 ?4? ??? ????????? ?? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ???????: ? ???????? ????????? ??????? ?????? ???? ????????? ??? ?????? ???????????. ?????? ?????? ??????? ????? ???? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? # ????????[. ????? ????.????? »? ????????« ??????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ?????? # ???? ??? ???????? ?????? ????? ??? ?????? ????????????? ???????? ??????? ????? ??? ????? ???? ???? ??? ??? ????? ????? ??? ??? ??????? ??? ???? ??? ????? .

4. (4533)- Abdullah İbnu Mûtî, babası (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'nin fethedildiği gün buyurdular ki:
"Bugünden sonra hiçbir Kureyşli, Kıyamete kadar sabren öldürülemez."
[Ravi der ki:] "Kureyş'in Âsi (isim)lerinden Mûti'den başka kimse müslüman olmadı. Mûti'nin ismi de Âsi idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona Mûti ismini taktı." [Müslim, Cihad 88-89, (1782).][364]

AÇIKLAMA:

1- Sabren öldürmek, kişiyi esir aldıktan sonra öldürmektir. Savaş sırasında öldürülene sabren öldürüldü denmez. Esir edildikten sonra boynunu vurmak sabren öldürmektir. Günümüzdeki, kurşuna dizmek, kılıçtan geçirmek, boynunu vurmak gibi, esir durumdaki kimseye tatbik edilen öldürme usulüdür. Sabr, lügat olarak habs manasına gelir ise de, sabren öldürmek, öldürülünceye kadar hapsetmek manasına gelmez.
2- Bu hadis Kureyşlilerin tamamen müslüman olacağını, Aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra müslümanlara karşı savaş cephesi açmaları gibi bir durum olmayacağını ilan etmektedir. Zulüm veya ceza olarak sabren öldürülmeleri bu ihbarın dışında kalır. Nitekim, Resulullah'ın vefatıyla, bir kısım Araplar irtidad etmiş, fakat Kureyşlilerde isyan ve irtidad olmamıştır. İnşaallah olmayacaktır da.
3- Kadı İyaz, hadiste geçen "Âsî"lerin sıfat olmayıp isim olduğunu belirtir. Yani hadis demek ister ki: "İslam'dan önce Kureyş kabilesinden Âsi ismini taşıyanlardan sadece biri müslüman olmuştur, diğerleri İslam'a girmemiştir. Müslüman olan As İbnu Esved'in ismini, Resûlullah, Mûtî diye değiştirmiştir. İslam'a girmeden ölen diğer Âsi ismini taşıyanlardan As İbnu Hişam, As İbnu Saîd vs. var. [365]

İKİNCİ FASIL

BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETİ

?4534 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????? ?????????: ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

1. (4534)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Eslem kabilesini Allah selametli kılsın, Gıfar kabilesine de mağfiret buyursun!" [Buharî, Menakıb 6; Müslim, Fezailu's-Sahabe 183, (2515, 2516).][366]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Gıfar kabilesine mağfiret duasında bulunmaktadır. İbnu't-Tin bunu, Gıfar'ın cahiliye devrindeki haline bağlar: Onlar, hacıların yolunu kesip soygunlar icra ederlerdi. Müslüman olduktan sonra, eski günahlarının arından kurtulmaları için mağfiretle dua etmiştir.
2- İbnu Hacer'in açıklamasına göre, duayı nebeviye'ye mazhariyetleri, onların İslam'a girişteki önceliklerinden ileri gelmektedir. Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne ve Eşca kabileleri cahiliye devrinde, kuvvet ve itibar yönüyle Beni Amir İbnu Sa'sa'a ve Beni Temim gibi diğer bir kısım kabilelerden daha geri planda idiler. İslamiyet gelince, bunlar, belki de mezkur zaaflarının sevkiyle İslam'ı daha önce benimsediler ve böylece şeref onlara geçti.[367]

?4535 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???‘??????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ????????? ????????. ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????????? #[. ????? ??????? ????????.

2. (4535)- Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kureyş, Ensar, Cüheyne, Müzeyne, Eslem, Eşca' ve Gıfar benim dostlarımdır. Onların da Allah ve Resulünden başka dostları yoktur." [Buharî, Menakıb 6; Müslim, Fezailu's-Sahabe 189, 190, (2520-2521); Tirmizî, Menakıb, (3945).][368]

AÇIKLAMA:

Resûlullah burada öncelikle Kureyş ve Ensar'ı tafdil etmektedir. Zira İslam'ın ilk nüvesi Kureyş içerisinde atılmıştır: Öncelikle kendisi, Hz. Ebû Bekr Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali gibi, sonradan halifeliği de deruhte edecek olan ilk büyükler ve ilk müslümanlar Kureyş'dir. Ayrıca Mekke'nin fethinden sonra da İslam'a hizmette önde gidenler, küfür diyarlarını fetihte baş çekenler hep Kureyşli olmuşlardır. Bu sebeple takdir-i nebeviye'ye hakkıyla layıktırlar. Gerçi Resûlullah'ı en ziyade uğraştıranlar da Kureyş kafirleri olmuştur. Ancak o devre fetihle kapanmıştır.
Ensariler ise, Mekke müşriklerine karşı Resûlullah'a ve İslam'a himaye veren insanlık tarihinin bir daha görülmesi mümkün olmayan alicenab, fedakar bir neslidir. Rabbülalemin onları kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile muhacir kardeşlerini nefislerine tercih eden kimseler olarak tavsif ve takdir etmektedir. Ensar (radıyallahu anhüm), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "İnsanlar bir vadiye, Ensar bir vadiye gitse, ben Ensar'ın gittiği vadiye giderim" diyerek tafdil ettiği, takdir ettiği insanlardır.
Diğer kabileler hakkındaki övgünün, onların İslam'a girişteki acele ve çabukluklarından ileri geldiği belirtilmiştir. Onların savaşmadan, mağlup olmadan, esaret altına girmeden, kendiliklerinden gelip müslüman olmaları sebeiyle "Allah'ın dostu olmak" gibi bir şerefe erdikleri de söylenmiştir.
Bazı alimler, "Bu hadisten murad, onların esir edilmelerini nehyetmektir" demiş ise de, bu görüş zayıf bulunmuştur.[369]

?4536 ?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ????? ‘?????? ???????? ???????? ?‘???????????? ??????????? ????? ??????????? ??????????? ????????? ???????????? ???? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ???? ??? ???????????? ????????????[. ????? ???????.

3. (4536)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben Eş'arî cemaatinin geceleyin evlerine girerkenki Kur'an okuyuşlarını seslerinden tanırım. Gündüzleyin girerlerken evlerini görmemiş de olsam, geceleyin Kur'an okuyuşları sebebiyle seslerinden evlerini tanırım. Onlardan biri Hakim'dir. Atlılara -yahut düşmana dedi- rastlayınca, onlara:
"Arkadaşlarım, kendilerini beklemenizi söylediler!" dedi." [Buharî, Megazî 38; Humus 15, Menakıbu'l-Ensar 37; Müslim, Fezailu's-Sahabe 166, (2499).][370]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Eşarilerin mescid veya iş için geceleyin çıktıkları zaman eve dönüşte yüksek sesle Kur'an okuduklarını belirtmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu takdir makamında söylemesi, bunun caiz olduğunu ifade eder. İbnu Hacer: "Riyadan emin olmak" ve "Kimseyi rahatsız etmemek" kaydıyla bunun müstahsen olacağını belirtir.
2- Hadiste geçen Hakim'in Eş'arilerden birinin ismi olduğu söylenmiştir, ancak bir zatın sıfatı olabileceği de söylenmiştir. Bu zat, düşmanla karşılaşınca, aşırı cesareti sebebiyle kaçmayıp onlara: "Askerlerimiz geliyor, bekleyin de boyunuzun ölçüsünü alın!.." manasında onlara tek başına morallerini bozucu hitapta bulunmuştur. Bu yorum, şekk'li olan ifadenin ikinci şıkkına yani düşmanla karşılaşmış olma haline uygundur. Şayet birinci şık sahih ise, yani karşılaşanlar atlılar ise mana şöyle olur: "Ey atlılar, bekleyin de geride kalan yayalar da gelsin, düşmanın karşısına beraber çıkın." Bu takdirde Hakim'in karşılaştığı atlılar müslümandır. İbnu Hacer bu yorumun daha doğru gözüktüğünü belirtir. İbnu't-Tin: "Hakîm'in sözünün manası şudur: Onun arkadaşları Allah yolunda savaşmayı severler, bu uğurda kendilerine gelecek musibete kıymet vermezler, aldırmazlar."[371]

?4537 ?4? ????????? ?? ???????? ????:]????? #: ???? ?‘??????????? ???? ????????? ?? ????????? ??????? ??????? ?????????? ?????????????? ???????? ??? ????? ????????? ?? ?????? ???????? ????? ??????????? ?????????? ???????? ??????? ??????????????. ?????? ?????? ?????? ????????[.
»????????« ???? ??? ????? .

4. (4537)- Yine Buhari ve Müslim Ebû Musa'dan şu hadisi kaydetmişlerdir. "Resulllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eş'ariler, gazve sırasında azıkları tükenir, Medine'de de ailelerinin yiyecekleri azalırsa, yanlarında bulunanları bir yaygının üzerinde toplarlar sonra onu tek bir kabla eşit olarak paylaşırlar. Onlar bendendir, ben de onlardanım." [Buharî, Şirket 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 167, (2500).][372]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada Eş'arilerin, memduh bir hasletlerini zikrederek övmektedir. Darlık zamanlarında seferde ve hatta hazerde yiyeceklerin birleştirilmesi, Resûlullah: "Onlar benden, ben de onlardanım" demekle onlardaki dayanışmayı övmüş, aynen benimsemiş ve dolayısıyle ümmetine de tavsiye etmiş olmaktadır. Nevevî: "Birbirinden olmanın manası "Yollarında birlikte ve Allah yolunda harcamadaki benzerlikte" mübalağadır" der.
2- Alimler bu rivayetten, kişinin kendi menkibesini zikretmesinin caiz olduğu, hibe-i meçhulun cevazı, dayanışma ve başkasını tercihin fazileti gibi başka faideler de çıkarmışlardır.[373]

?4538 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]? ?????? ??????? ????? ??????? ?????? ????? ??????????? ???? ??????? ?????? # ????????? ???????? ????????? ???????: ???? ?????? ???????? ???? ??????????. ????????? ????????????? ??????? #: ????? ????????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????. ?????? # ??????????? ???????? ???? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

5. (4538)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Benî Temim'i, haklarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ôdan işittiğim üç şeyden sonra hep sever oldum. Demişti ki: "Onlar Deccal'e karşı ümmetimin en şiddetlisidirler." Onların zekatları gelmişti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu, kavmimizin zekatlarıdır!" buyurdular. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın yanında onlardan bir esire kadın vardı.
"Onu azad et, çünkü o, Hz. İsmail evlatlarından!" buyurdular. " [Buharî, Itk 13, Megâzî 67; Müslim, Fezailu's-Sahabe 198, (2525).] [374]

AÇIKLAMA:

Rivayette, Arapların büyük kabilelerinden olan Benî Temim onlarda bulunan üç güzel hasletle övülmüş olmaktadır. Bu üç hasletle onların Aleyhissalâtu vesselâm tarafından övüldüğünü işiten Ebû Hüreyre, Temîmlileri sevmeye başlar. Hadisin Ahmed ibnu Hanbel'de gelen vechindeki ziyade "Kabilelerden hiçbir kavme onlar kadar nefret duymuyordum, böylece onları sevmiş oldum."Bu nefretin Cahiliye devrinde aralarında cereyan eden düşmanlıktan ileri geldiği belirtilir. Şu halde, bu rivayet Resulullah'ın bir kelamıyla eski kinlerin nasıl süngerlendiğine, Aleyhissalâtu vesselâm'ın gönüllerde sevilen ve nefret edilen şeyleri bile nasıl yönlendirdiğine güzel bir örnek olabilmektedir.Mezkur üç hasletten biri onların Deccal'e karşı şiddetle mücadele edeceğidir. Bu vasıf bir başka rivayette "Onların savaşta insanların en şiddetlisi olduğu" şeklinde gelmiştir. Bu iki rivayet te'vil edilerek: "Deccal'e karşı yapılacak savaşta en şidetli savaşçılar olacaklar" denmiştir.İkinci hasletleri, zekatlarının gelmesi vesilesiyle Resûlullah'ın nesebini onlarla birleştirip onlara "kavmimiz" demesidir. Şarihler Benî Temimle, Kureyş'in İlyas İbnu Mudar'da birleştiklerini belirtirler. Resûlullah, Benî Temim'in bir kolu olan, Beni Sa'd'ın zekatı geldiği zaman da "İşte kavminin zekatı" buyurmuştur.Üçüncü faziletleri de Temimlilerin nesebce Hz. İsmail'e dayanmış olmasıdır. Bu hususla ilgili muhtelif rivayetler var. Şarihler bu rivayetlere dayanarak Hz. İsmail ahfadının azad edilmesinin efdal olacağına hükmetmişlerdir.[375]

?4539 ?6? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ???? ?????? ????? ??? ??????? ?????? # ??????? ????????? ???????? ??????. ??????? ????????. ?????? #: ?????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ????? ????? ?????????[. ????? ??????? .

6. (4539)- Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kays'tan bir adam:"Ey Allah'ın Resulü! Hımyer'e lanet et!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ondan yüzünü çevirdi. Adam aynı talebi tekrar edince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah Hımyer'e rahmet kılsın. Onların ağızları selam, elleri yiyecek, kendileri de emniyet ve iman ehli kimseler!" buyurdu." [Tirmizî,Menâkıb, (3985).][376]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah burda Hımyer halkını bazı mümtaz taraflarıyla tafdil ediyor:
* Rastladıkları herkese selam veriyorlar, bunu terketmiyorlar.
* Muhtaç, yolcu, misafir herkese yemek veriyorlar:
* Onlardan kötülük beklenmez, güvenilen emniyetli kimselerdir:
* Kalpleri de nur-u imanla doludur.
2- Hımyer, Yemen'deki kabilelerden birisidir.[377]

?4540 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? # ?'???? ????? ?????? ?? ??????? ??????? ???????? ??? ?????????? ???????? ?????? ??? ??? ??????????? ?????????????? ???? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????: ????????? ???? ????? ????????? ????? ?????? ?????? ??????? ??????????[. ????? ???????.????: ???? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??? .

7. (4540)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ezd kabilesi, Allah'ın yeryüzündeki ordusu (ve dininin yardımcıları)dır. Halk onları alçaltmak ister, Allah ise onları yüceltir. İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o zaman kişi:
"Keşke babam Ezdi olsaydı! Keşke anem de Ezdi olsaydı!" diye temennide bulunacak." [Tirmizî, Menâkıb, (3933).][378]

AÇIKLAMA:

1 - Ezd, Yemen'de bir kabile adıdır. Ezd-i Şenue denir. Bir başka rivayette (4544. hadis) Ezd kelimesinden sonra "yani Yemen" ibaresine yer verilerek, hadiste geçen Ezd kelimesiyle Aleyhissalâtu vesselâm'ın Yemen'i kasdettiğine işaret edilir. Ezd'le ilgili olarak el-Kadi şu açıklamayı sunar: "Ezd'le Aleyhissalâtu vesselâm Ezd-i Şenu'e'yi murad eder. Bu, Yemen'de bir kabiledir.Ezd İbnu'l-Gavs, İbnu Leys, ibni Malik, İbni Kehlan, İbni Sebe'nin evladlarıdır. Onları Allah'a nisbet edişi , onların Hizbullah'tan ve Resulüne yardım edenlerden olmaları sebebiyledir." Tibi de şu açıklamayı sunar: "Ezdullah tabiri birkaç manaya muhtemeldir. Şöyle ki:
* Bu isimle iştihar etmiş olanları. Çünkü onlar savaşta sebatkâr kimselerdir, asla kaçmazlar.
* Onların Allah'a nisbeti, husisiyetlerini ortaya koyarak teşrif etmek içindir; Beytullah (Allah'ın evi), Nâkatullah (Allah'ın devesi) tabirlerinde olduğu gibi. Nitekim hadisin devamında halkın onları alçaltma arzuları ifade edilmiştir. Öyleyse buna karşı, onların teşrifi (şereflendirilmeleri) için Allah'a nisbet etmişlerdir.
* Ezd kelimesi ile şecaat ifade edilmek istenmiştir. Bu durumda kelam teşbih olarak kullanılmıştır. Yani el-Esed (aslan), esedullah demektir. Bu durumda "Esed"în Ezd olarak gelmesi ya şekil benzerliğindendir veya sin harfinin ze harfine kalbolmasındandır." Aliyyu'l-Karî, Tibî' nin bu açıklamasını kaydettikten sonra der ki: "Bu yoruma, el-Mesabih şarihlerinden Sahibu'l-Ezhar da tabi oldu. Ne var ki bu yorumun sağlam olması için, el-Ezd kelimesinin lügat itibariyle el-Esed'den gelmesi gereklidir. Ancak, Kamus'tan anlaşıldığına göre mesele böyle değil."[379]

?4541 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ??? ??????? ?????? #: ??????: ???? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????????. ?????: ????????? ????? ??????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

8. (4541)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tufeyl İbnu Amr ed-Devsî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ôa gelerek:
"Devs kabilesi helak oldu. (Allah'a) asi oldu (ve İslam'a girmekten) imtina etti. Onlara bir bedduada bulunun!" dedi. Orada bulunanlar, Aleyhissalâtu vesselam'ın beddua yapacağını zannetti. Ama O:
"Allah'ım, Devs'e hidayet ver, onları imana getir!" buyurdu." [Buharî, Megazî 75, Cihad 100, Da'avat 59; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 197, (2524).] [380]

AÇIKLAMA:

1- Devs, Hz. Ebû Hüreyre'nin mensup olduğu kabiledir. Yemen'dedir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müracaatta bulunan Tufeyl İbnu Amr (radıyallahu anh) da Devslidir. Mekke'de müslüman olmuş, memleketine dönerek Medine'ye hicret edinceye kadar, kabilesini İslam'a sokmaya çalışmıştır. Ancak yeterince dinleyen olmamış, bunun üzerine Resûlullah'a müracaat ederek onların faiz yediklerini, zina ettiklerini söylemiş ve beddua taleb etmiştir. Fakat Aleyhissalâtu vesselâm insanlara beddua ederek helaklerini değil, niyaz ve tazarru ile hidayetlerini taleb etmek için peygamberdi, Rahmeten li'l-alemin idi. Her seferinde olduğu üzere bu seferde onların hidayeti için Allah'a duada bulunmuştur.
Dua kabul edilecek ve Devs İslam'a girecektir.[381]

?4542 ?9? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ??????: ??????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????????. ??????: ????????? ????? ????????[. ????? ??????? .

9. (4542)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sahabeler (radıyallahu anhüm), Aleyhissalâtu vesselâm'a mürâcat ederek:
"Ey Allah'ın Resulü! Taiflilerin okları bizleri yaralayıp parçaladı. Aleyhlerine Allah'a bir bedduada bulunuverseniz! " dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allahım, Taiflilere hidayet ver!" buyurdular!" [Tirmizî, Menakıb, (3937).][382]

AÇIKLAMA:

1- Taif şehrinde yaşayan halkın ismi, Benî Sakif veya kısaca Sakif'dir. Daha önce (4295. hadis) Taif Gazvesi bahsinde geçtiği üzere Taif'in kuşatılması sırasında müstahkem kalelerden atılan oklar şehrin müdâfasında müessir olmuş, müslümanlardan bazılarının ölümüne, birçoğunun da yaralanmasına sebep olmuştu. İşte bu başarısızlık üzerine, askerlerden bazıları Resûlullah'a mürâcatla beddua taleb ederlerse de Aleyhissalâtu vesselâm, sadedinde olduğumuz hadiste görüldüğü üzere, beddua yerine Allah'tan hidayet talebinde bulunur.[383]

?4543 ?10? ??? ???? ?????? ?‘?????? ?????? ?????? ????? ???:]??????
??????? ?????? # ??? ????? ???? ???????? ???????? ????? ?????????? ??????????. ??????? ??? ??????? ?????? # ??????????. ?????? #: ???? ????
????? ??????? ??????? ??? ???????? ??? ?????????[. ????? ???? .

10. (4543)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir sahabiyi Arap kabilelerinden birine irşad vazifesiyle gönderdi. Ancak kabile halkı ona hakaretler edip bir güzel dövdüler. Sahabi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek durumu haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer Umman ahalisine gitmiş olsaydın onlar ne söverler ne de seni döverlerdi" buyurdu." [Müslim, Fezâilu's-Sahabe 228, (2544).][384]

AÇIKLAMA:

Bazı şarihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sözleriyle, Umman halkının tahkik ehli ve araştırıcı kimseler olduğunu, Yemenliler gibi ince kalpli ve nazik kimseler olduğun söylemek istediğini belirtirler.
Hadiste Umman halkının fazileti ifade edilmiştir.[385]

?4544 ?11? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?? ????????? ??????????? ?? ?‘???????? ???‘????? ??
???????????? ???‘??????? ?? ?‘????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

11. (4544)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mülk (saltanat, idare) Kureyş'tedir. Keza (davaları hükme bağlama) Ensar'dadır. Ezan Habeşlilerdedir, emanet (güven) Ezd'dedir, yani Yemen'dedir." [Tirmizî, Menâkıb, (3932).][386]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste mülk yani hilafet, yani saltanatın Kureyş'e ait olduğu ifade edilmiştir. Bu bahis daha önce geçtiği için tekrar etmeyeceğiz (4530-4533).
2- Resûlullah Ensar'ın gönlünü hoş etmek için kaza işlerinin onlar vasıtasıyla yürüyeceğini ifade etmiştir. Ensar bu çeşit teşriflere fazlasıyla layık idi. Zira, İslam direğini kuranlar onlardı. Onların himaye ve fedakarlıkları olmasaydı, zahir hale göre, sayıca az ve zayıf olan ilk müslümanlar, ceberrut, zalim ve insafsız Kureyş müşrikleri karşısında yok olmaya mahkum idiler. Ensar (radıyallahu anhüm) himayesi İslam meşalesinin yanıp güçlenmesine gönülleri aydınlatıp, insanlığa ilahi hidayetin ulaşmasına vesile oldu.
3- Kaza'dan murad nedir? Bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür.
* Hüküm-ü cüz'idir. Nitekim Resûlullah "Helal ve haram en iyi bileniniz Muaz'dır" buyurmuştur. Muaz ise Ensar'dandır.
* Nikâbettir, çünkü nâkibler onlardandı. Nâkib, bir cemaatin işlerinde, ahvaline nezaret eden mümessilleridir. Akabe bey'atında Resûlullah, kendisiyle hayatta bulunan müslüman gruplar için hepsi Ensar'dan olmak üzere birer nakib seçmişti. Bunların sayısı 12 idi. Şu halde bazı alimler, sadedinde olduğumuz hadiste "Kaza Ensar'dadır" buyrulmakla nikabet (nâkiblik işleri) Ensar'ın elindedir" dendiğini kabul etmiştir.

- Kaza ile, mahkemelerde dava halletme işinin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Nitekim Hz. Muaz kadı olarak Yemen'e gönderilmiştir.
- Aliyyu'l-Kari bu son görüşün daha uygun olduğunu söyler.

4- Ezanın Habeşlilere ait olması, Resûlullah'ın baş müezzininin Bilal-i Habeşi olmasından ileri gelen bir keyfiyettir.
5- Emanetin Ezd'de olması, Ezd'le Yemen'in kastedilmiş olduğunu ifade eder. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, insanlığın ilk medeniyetinin beşiklerinden biri olması kuvvetle muhtemel olan bu belde ahalisini, muhtelif hadislerinde övmüş, ilmin, irfanın, yumuşak kalplilik ve sükunetin Yemenlilerde bulunduğunu ve hatta ilmin ve hikmetin Yemenli olduğunu söylemiştir. Bir rivayet şöyle:
"Size Yemenliler geldi. Onlar kalpçe en zayıf, gönülce en hassas kimselerdir. İman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir." Bir müslim hadisinde "...Fıkıh da Yemenlidir" ziyadesi gelmiştir.
İmanın Yemen'e nisbeti bazı farklı yorumlara sebep olmuştur. İbnu Hacer'in açıklamasına göre, İman Yemen'e nisbet edilmiştir. Zira, mebdei orasıdır. Mekke, Medine'ye nisbeten Yemenlidir.. "Murad-ı İmanı Mekke ve Medine'ye nisbettir", zîra bu iki yer Şam'a nisbetle Yemenlidir. Zîra, Resûlullah bu hadisi Tebük'te sarfetmiştir. Bu durumda Suriye'ye nisbetle Hicaz, Yemen'den sayılır. Nitekim bu tevili teyid eden bir rivayet Müslim'de gelmiştir:
"İman Hicaz ahalisindedir."
"Bir başka açıklamaya göre, bundan Ensar maksuddur, çünkü Ensar aslen Yemen'den gelmedir ve Yemenli sayılırlar. İman'ın onlara nisbeti pek muvafiktır, çünkü onlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiği şeriata yardımda asıl ve temel oldular."
İbnu Salah Ebû Ubeyde'nin Garibu'l-Hadis'te yer verdiği bu açıklamaya katılmaz ve: "Kelamı zahiri üzere anlamaya bir mani yok! Hadisten murad Yemenlileri, Meşrik ehlinden olanlara tafdildir. Bunun da sebebi imana olan iz'an (ve yakinleridir). Çünkü onlar İsam'a girerken müslümanlara büyük bir müşkilat çıkarmadılar. Halbuki meşrik ahalisi ve başkaları böyle yapmadılar. Kim bir şeyle muttasıf olur ve o şeyin izharında ciddi davranırsa, o şeydeki kemalini göstermek için o kimsenin ona nisbet edilmesi adettendir. Öyleyse, imanın Yemenlilere nisbeti, başkalarından onu nefyetmemizi gerektirmez. Ayrıca, hadisin elfazında, bu hadisle muayyen şahısları kasdettiğini gösteren karineler de var. Aleyhissalâtu vesselâm bu sözüyle beldenin tamamını kasdetmemiş, onlardan kendisine gelenlere işaret buyurmuştur. Bunu söylerken hadisin bazı tariklerinde gelen: "Size Yemenliler geldi. Onlar kalpçe en yumuşak, gönülce en hassas kimselerdir. İman Yemenlidir. Hikmet de Yemenlidir. Küfrün başı da şark cihetindedir." Kelamı zahirine göre anlamaya ve ehl-i Yemen tabirini hakikatına hamletmeye bir mani yok. Şurası da var: Bu sözle murad edilen, o zaman Yemenlilerden mevcut olanlardır. Heramanda yaşayacak olan bütün Yemen halkı değil, zira lafız böyle bir tamimi gerektirmiyor. "Fıkıh"dan kastedilen şey de dinde anlayıştır, "hikmet"ten murad da Allah'ın marifetine götüren ilimdir."
Böylece, İbnu Salâh hadisin anlaşılmasına daha pratik bir yorum kazandırmış olmaktadır.[387]

?4545 ?12? ??? ??? ????????)?????? ???? ??????????????(???? ?????? ???? ???????? ????????? # ?????:]????? ??????? ?????? #: ??????
??????????? ??? ??????????? ?????????? ????????? ??? ??????????[. ????? ??? ????

12. (4545)- Ebû Sekîne (ki Muharrerler'den bir kimsedir.) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir sahabesinden naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizi bıraktıkları müddetçe siz de Habeşîleri bırakın. Sizi terkettikleri müddetçe Türkleri terkedin." [Ebû Dâvud, Melâhim 8, (4302).][388]

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, "Habeşiler sizi bıraktığı müddetçe onları bırakın" ifadesini: "onlar size saldırmadıkça siz de onlara karşı savaşı ilk başlatan olmayın" şeklinde anlamışlardır. Keza Türklerle ilgili cümleyi de: "Türkler sizi terkettiği, size savaş açmadığı müddetçe siz de onlara taarruz etmeyin, Türkler size taarruz etmede önce davranırsa siz o zaman onlara mukabele edin" şeklinde anlamışlardır. Hattabî (radıyallahu anh) der ki: "Bu hadisin "Müşriklerle topyekün savaşın..." (Tebve 36) âyetiyle te'lifi şöyledir: Âyet mutlaktır, hadis ise mukayyeddir, mutlak mukayyede hamlonulur ve hadisle âyetin âmm olan hükmü tahsis edilir. Nitekim mecusiler hakkında da böyle yapılmıştır. Zira onlar da kâfir oldukları halde "Mecusilere Ehl-i Kitap muamelesi uygulayın" hadisi esas alınarak onlara ehl-i kitap muamelesi tatbik edilerek cizye alınmıştır." Tibî merhum; nesh ihtimaline yer vererek: "Hadis İslâm'ın zayıflığı sebebiyle varid olmuştur da âyet onu nesh etmiş olabilir" der.
2- Habeşlilerin ve Türklerin terkedilmeleri ve savaş dışı bıkakılmalarının sebebini âlimler şöyle açıklamıştır: "Müslümanlarla Habeşliler arasında korkunç çöller, susuz sahralar var. Onlara ulaşmak yorucu, zor ve pek meşakkatli olduğu için, müslümanları bununla mükellef tutmadı. Türklere gelince; onların gücü şiddetlidir, memleketleri soğuktur. İslâm'ın ordusu olan Araplar ise sıcak iklimin insanlarıdır, bu sebeple onları buralara gitmekle mükellef tutmadı. Bu iki sır sebebiyle onları diğer milletlerden ayrı mütâla etti. Ancak onlar zorla İslâm memleketlerine girerlerse, el-iyâzubillah hiçkimseye (hadis yasaklıyor diye) kıtali terketmek câiz olmaz. Zira böyle bir durumda cihâd farz-ı ayn olur. Önceki durumda ise farz-ı kifayedir." Âlimlerin bu görüşünü kaydeden Aliyyu'l-Kâri der ki: "Aleyhissalatû vesselâm, bu mânaya "Onlar sizi terkettikçe..." cümlesiyle işaret buyurmuştur.[389]

?4546 ?13? ??? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? # ?????? ???????? ?????? ????????: ????????? ???????
????????? ??????? ?????????[. ????? ???????.

13. (4546)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç kabileye ikrah eder halde vefat etti: Sakif, Beni Hanife, Beni Ümeyye." [Tirmizî, Menâkıb, (3938).][390]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu rivayete göre, üç kabileden hoşnutsuz olarak vefat etmiştir. Bunlardan Benî Ümeyye hânedanı Kureyş'e bağlı bir koldur. Şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Benî Ümeyye'ye duyduğu nefretin Ubeydullah İbnu Ziyâd sebebiyle olduğunu belirtir. Daha önce de açıkladığımız üzere Fahr-i Âlem efendimizin reyhanesi olan Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'ın kesik başını bir leğen içerisine koyarak elindeki çubukla dürterek hakaret etmişti (4433, 4434. hadisler). Öldürülüp kellesi getirilince ilahî bir ceza olarak zuhûr eden ince bir yılan, herkesin göreceği şekilde İbnu Ziyâd'ın ağzına burnuna girmiş, çıkmıştı (4433, 4434. hadisler).
Resûlullah'ın Sâkif'ten nefreti, oradan zuhur eden Haccâc-ı Zâlim sebebiyledir. Bu herif de nice masumların kanına girmiş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab-ı güzîne, İslâm'ın o mübarek bânilerine etmedik hakaret ve işkence bırakmamıştı. Daha da ileri giderek mancınıklarla attığı taşlarla Kâ'be'yi yıkmaktan çekinmemişti.
Efendimiz Aleyhissalâtu vesselâm'ın Benî Hanîfe'ye iğbirarı da, oradan çıkan Müseylime adındaki yalancı sebebiyledir. Resûlullah'ın hayatının son demlerinde peygamberliğini ilan ederek irtidad etmiş, Hz. Ebû Bekir zamanında onun bertaraf edilmesi için müslümanlar epeyce bir uğraşmışlardır.
Aleyhissalâtu vesselâm bu sonuncuya sağlığında fiilen müşâede etti ise de, önceki ikisini Allah'ın bildirmesi ile keşfen görmüştür. [391]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAPLARIN FAZİLETİ

?4547 ?1? ?? ???????? ??????????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??? ??????? ?????? #: ? ??????????? ??????????? ???????. ??????: ???????? ?????????? ??? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????: ???????? ?????????? ?????????????[. ????? ??????? .

1. (4547)- Selman'ı Farisî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Bana buğzetme, dinini terketmiş olursun!" buyurdular. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü, ben size nasıl buğzederim? Allah hidayeti bana sizin elinizden ulaştırdı" dedim,
"Araba buğzedersin, böylece bana buğzetmiş olursun" buyurdular." [Tirmizî, Menâkıb, (3923).][392]

?4548 ?2? ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ????? ???????? ???? ???????? ?? ?????????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (4548)- Osman İbnu Affân (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim Arab'ı aldatırsa şefaatime giremez ve sevgim de ona ulaşmaz." [Tirmizî, Menâkıb, (3924).][393]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, Arap milletine karşı kötü his beslemenin tehlikesine dikkat çekmektedir. Müslümanlar kerdeştirler, birbirlerini sevecekler, aralarında buğz ve adavete yer vermeyecekler, birbirlerini aldatmayacaklar. Müslümanlar arasında bunlar haram olmakla birlikte, Araplara karşı yapılması daha büyük bir günahı gerektirmektedir. Zîra Resûlullah da Arap'tır. Şu halde meşru bir sebep olmadan Arab'a karşı alınan tavır İslâm'a karşı alınmış bir tavırdır. İkinci hadis böyle bir durumda kişinin kalbinde Resûl sevgisinin hasıl olmayacağını, dolayısıyla da Resûlullah'ın kendisini sevmeyeceğini haber vermektedir. Bunlar bir mü'min için büyük kayıptır. Allah korusun! [394]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ACEM VE RUM'UN FAZİLETİ

?4549 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ???????? ??????: ????????? ???????? ?????? ????????? ??????. ????? ???? ??????: ??? ??????? ??????? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????? # ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ??????: ????????? ??????? ???????? ???? ????? ?‘????? ??????????? ???????????? ?????? ???? ??????? ??? ???????: ?????? ???? ???????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4549)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cum'a sûresini tilavet buyurdu: "Onlardan diğer bir grup gönderdi ki (faziletçe) birincilere yetişememişlerdir" (Cum'a 3) âyetine gelince, bir sahabe:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bize kavuşamayacak olan bunlar kimlerdir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm elini Selman (radıyallahu anh)'ın üzerine koyarak:
"Ruhumu kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, eğer iman Süreyya yıldızında olsaydı, ona, bunun kavminden bazı kimseler yine de ulaşacaklardı." -Bir diğer rivayette: "Fars'tan bazı kimseler"- buyurdu. [Buharî, Tefsir, Cum'a 1; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe (2546); Tirmizî, Menâkıb, (3229).][395]

AÇIKLAMA:

Acem kelimesi Arapçada, Arap olmayanlar için kullanılır ise de, sadedinde olduğumuz hadiste Farslar kastedilmektedir. Resûlullah eski bir imparatorluğa dolayısıyla köklü bir kültüre ve ilim an'anesine sahip bulunan İran milletini o yönüyle takdir etmektedir. Bu hadisin mefhumuna ilk mazhar olan zât Selmân-ı Fârisi'dir. Resûlullah'ın en güzide Ashabındandır. Hatta Efendimiz: "Selman bizden, Ehl-i Beyt'tendir" buyurmuştur. Ancak bir kısım şârihler, bu hadiste İmâm-ı Âzam'a da işaret edildiğini söylemiştir. İslâm'ın gelişmesinde ilmî katkıları olan daha nice İran asıllıların hadisin şümûlüne girdiğini söyleyebiliriz. Nevevî: "Hadiste Acemlerin faziletlerine ve yerine göre mecazla mübalağanın kulanılmalarının câiz olduğuna açık delil vardır" demiştir.[396]

?4550 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?‘??????? ?????? ??????? ?????? # ??????? #: ‘?????????? ??? ??????????? ??????? ?????? ?????? ??? ????????????[. ????? ??????? .

2. (4550)- Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında Acemler zikredilmişti, şöyle buyurdular:
"Ben onlara -veya bazılarına- sizden -veya bazınızdan- daha çok güven duyuyorum!" [Tirmizî, Menâkıb, (3928).][397]

AÇIKLAMA:

Hadiste Resûlullah'ın "siz" diye hitap ettiği muhataplarının muayyen belli kimseler olduğuna dikkat çekilmiştir. Bunlar, Allah yolunda infak etmeye çağrıldıkları halde bundan geri durmuşlar, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm onlara: "Ben Acemlere sizden daha çok güveniyorum...." demiştir. Bu sözle: muhataplarına bir te'dib ve ta'yib (ayıplama) mevcuttur. Buna delalet eden şu âyti de kaydedebiliriz: "İşte siz Allah yolunda harcamanıza davet edilmekte olanlarsınız. İçzinizde cimrilik edenler var... Eğer yüz çevirirseniz Allah sizin yerinize bir başka kavim getirir" (Muhammed 8). Zira bu âyet şu âyetin akabinde gelmişti.
"Eğer sizden onları(n tamamını) ister, bu suretle (talebte) ileri giderse cimri bulursunuz..." (Muhammed 37). Yani: "Siz, çeşitli hallere bunca mümârese yaptınız ve Allah yolunda harcamanın kendiniz için daha hayırlı olduğunu bilen kimseler olduğunuz halde infaka çağırılınca ağır davranan, kaçınan kimselersiniz. Bu kaçkınlığınız devam ederse Allah sizin yerinize bir başka kavim getirir. Onlar Allah yolunda mallarıyla canlarıyla fedakârlıklarda bulunurlar, bol bol harcarlar, onlar aşırı cimrilikte sizin gibi olmazlar." Bu ifade onları infak etmeye teşvik ve tahrîk gayesini güder, bundan bir tafdil manası çıkmaz.
Aliyyu'l-Kârî de şunu söyler: "Bu hadisten murad, mutlak sürette tafdilin olmayacağını söylemek olsa, hadisin vürûdunun hususî sebebi değil, lafzın umûmiliği dikkate alındıkta, kitap ve sünnete aykırılık çıkar. Eğer murad, mutlak tafdilin gerekmediğini söylemek ise bu mâna sahihtir. Zira hadis, onların (Acemlerin), bazı vasıflarda Araplardan

efdal olduklarına delalet ede. Nitekim mefdulde (faziletçe düşük olanda), fâzıldaki bazı faziletlere nisbet edilince üstünlük bulunmasında şaşılacak bir husus yoktur. Öyleyse Arap cinsinin Acem cinsinden efdal olduğunda şüphe yoksa da, hadise göre, bazı münferid faziletlerde Acem'in Arab'a üstünlüğü vardır."
Bu meselede ercah olan Kur'an'ın üstünlükte takvayı esas alan nassıdır. [398]

?4551 ?3? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? #: ??????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ????????. ??????? ??????? ???? ????????: ??????? ??? ???????. ?????: ?????? ??? ???????? ???? ??????? ?????? #: ?????: ??? ?????? ????? ???? ??????? ???????? ?????????? ???????? ‘??????? ???????? ?????? ????????? ???????????? ???????? ?????? ?????????? ???????????? ??????? ?????? ???????? ???????????? ??????????? ????????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ????????????? ???? ?????? ??????????[. ????? ???? .

3. (4551)- Müstevrid el-Kureyşî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, diyordu ki:
"Rumlar insanların ekserisi olduğu bir sırada Kıyamet kopar." (Bunu işiten) Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) atılarak:
"Söylediğine dikkat et!" dedi. Müstevrid:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğimi söylüyorum! diye te'yid etti. Amr:
"Sen bunu söylersen (bil ki) onlarda dört haslet vardı: Fitne sırasında, insanların en halîmidirler. Musibete uğrayınca da onu en çabuk atlatanıdırlar. Kaçtıktan sonra geri dönmede insanların en çabuğudurlar. Miskin, yetim ve zayıflara en hayırlı olanlarıdır. Beşinci olarak hoş ve güzel bir hasletleri de kralların zulümlerine en fazla karşı koyan kimseler olmalarıdır." [Müslim, Fiten 35, (2898).] [399]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde Kıyamet sırasında Rumların insanların eksiriyetini teşkil edeceğini haber vermektedir. Bu hadiste Rum kelimesini, dilimizdeki "Yunanlı" manasında anlamamız isabetli bir te'vil olmaz. O zaman için Rum, Roma devletini, bir başka ifade ile hıristiyan âlemini ifade ediyordu. Bu mânadan hareketle hadisteki "Rum'dan Batı âlemini, hıritiyan dünyayı anlayabiliriz. Amr İbnu'l-Âs'ın Rum'a nisbet etitiği bir kısım hasletleri Batı âleminde bugün bile görmek mümkündür. Bu hadis, bizi islâm düşmanlarını yakından tanımaya, iyi taraflarını, kendilerine has hususî yönleriyle birlikte araştırmaya, öğrenmeye tevşvik etmektedir. Hatta güzel hasletleri sebebiyle onları takdir etmeye de, rivayet örnek teşkil etmektedir. [400]

BEŞİNCİ FASIL

SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ

*** ÜVEYS EL-KARANÎ**

?4552 ?1? ?? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ?????? ?????? ????? ???? ???? ???????? ???????? ????? ????????? ????????? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ??? ???? ???????? ???? ???????. ??????: ????? ???????? ???? ???????? ?????: ??????? ????? ???? ???????? ????? ???? ??????. ?????: ??????. ?????: ??????? ???? ????? ?????????? ?????? ??? ???????? ????????. ?????: ??????. ?????: ???? ?????????? ????: ??????. ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ?????? ?????????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ??????? ????? ???? ??????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? ??? ???????? ????????? ???? ?????????? ???? ????? ?????. ???? ??????? ???? ?????? ‘???????. ????? ?????????? ??? ???????????? ???? ?????????? ????????????? ???. ????????????? ???? ??????? ???? ??????: ????? ???????? ?????: ??????????. ?????: ?? ??????? ???? ??? ??????????? ?????: ?????? ?? ????????? ???????? ?????? ????? ?????: ???????? ????? ???? ???????? ?????????? ????? ?????? ???? ???????????? ??????? ??????? ????????? ???? ???????? ???????? ??????. ?????: ?????????? ????? ????????? ??????? ??????????. ??????????? ?????? ????? ?????? ???? ??????? ?????? # ???????? ?????? ????????? ???? ????????. ??????: ??????????? ??. ??????: ????? ??????? ??????? ???????? ???????. ??????: ??????????? ???. ??????: ???????? ??????? ?????: ??????.
????????????? ????. ???????? ???? ????????. ??????????? ???? ???????? ???????? ??????[. ????? ????.»?‘??????« ??? ????? ??? ?‘????? ??????? ????? ???????? ???? ?“??.?»???????? ????????« ???????? ????? ?? ???? ?? ?????????? ?? ????????? ????????? .

1. (4552)- Üseyr İbnu Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a Yemenlilerin takviye kuvveti geldikçe her defasında onlara:
"Aranızda Üveys İbnu Âmir var mı?" diye sorardı. Nihayet Üveys İbnu Âmir'e rastladı. Aralarında şu konuşma geçti:
"Sen Üveys İbnu Âmir misin?"
"Evet!"
"Murad'dan, sonra da Karan'dan?"
"Evet!"
"Sende alaca hastalığı vardı, bir dirhem kadar bir yer hariç tamamını atlattın, deği mi?"
"Evet!"
"Senin bir annen olacak?"
"Evet!"
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittim. Şöyle diyordu: "Size, önce Muradî sonra da Karanî olan Üveys İbnu Âmir, Yemen imdat kuvvetiyle gelecek. Onun alaca hastalığı vardı, dirhem kadar yer hariç atlattı. Onun bir annesi var. O annesine karşı saygılıdır. O, (bir şey için) yemin edecek olsa Allah (dilediğini yerine getirmek suretiyle) onun yeminden halâs eder. Eğer ondan kendin için istiğfar talep edebilirsen et."
Benim için istiğfar ediver" dedi. O da istiğfar ediverdi. Bunun üzerine Hz. Ömer ona:
"Nereye gidiyorsun?" diye sordu.
"Kûfe'ye!"
"Senin için vâlisine mektup yazayım mı?"
"Ben (hususî muamele istemem, herkesle bir olmayı), avamdan biri olmayı tercih ederim."
Ravi der ki: "Müteakip sene Kûfe'nin eşrafından biri hacc yaptı ve Ömer'le karşılaştı. Ona Üveys rahimehullah'ı sordu.
"Ben onu, dedi, evi perişan, eşyası az bir halde bıraktım!"
Hz. Ömer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğini ona da söyledi. Adam hacc'dan dönünce Üveys'e geldi ve:
"Benim için istiğfar ediver!" dedi.
"Sen hayırlı bir seferden yeni döndün, sen benim için istiğfar et" dedi ve:
"Ömer'e mi rastladın?" diye sordu.
"Evet!" dedi. Bunun üzerine Üveys ona da istiğfarda bulundu. Böylece halk onun ne olduğunu anladı. Bir müddet sonra da (Kûfe'yi terkedip) geri gitti, (rahimehullah)." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 225, (2542).][401]

AÇIKLAMA:

1- Üveys İbnu Âmir el-Karanî, halkımız tarafından Veysel Karanî olarak bilinen zâttır. İsmi, zaman içerisinde biraz değişikliğe uğramış.
2- Tâbiîn'in büyüklerindendir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında müslüman olmuştur. Annesine olan saygısı Resûlullah'la karşılaşmasına mâni olmuştur. Bu hususta menkîbeleri var. Resûlullah onu önceden haber vermiş, "Tabiîn'in en hayırlısıdır, duası makbuldür, gören, ondan istiğfar edivermesini talep etsin" şeklinde takdirlerini ifade etmiştir. Zühdü ile şöhret bulmuştur. Üstü başı öylesine perişan haldedir ki, arzettiği garâbet sebebiyle dikkatleri üzerine çekmiş, birçoklarının istihzasına sebep olmuştur. Hacc sırasında Hz. Ömer'in karşılaşıp Üveys hakkında bilgi sorduğu kimsenin de onunla alay edenlerden olduğu, Üsdü'l-Gâbe'nin rivayetinde belirtilir. Hatta o zât, Hz. Ömer'den Resûlullah'ın Üveys hakkındaki söylediklerini işitince, Kûfe'ye dönüşte, kendi evine uğramadan Üveys'e uğrar ve kendisi için istiğfar talep edivermesi ricasında bulunur. Üveys, bir daha alay etmeyeceği ve Hz. Ömer'den işittiğini kimseye söylemeyeceği hususlarında söz alarak, istiğfar ediverir.

Yine Üsdü'l-Gâbe'nin bazı rivayetlerinde görüldüğü üzere, sonradan kedisine bir bürde giydirildiği halde, onunla alay etmekten vazgeçilmez. Görenler "Üveys kim, bu bürdeyi giymek kim!" diye alay ederler. Resulullah'tan merfu bir rivayete göre: "Ümmetimde öyleleri var ki, mescide ve musallaya elbise bulamadığı için gelemezler. Hayaları sebebiyle halktan da isteyemezler. İşte böylelerinden biri de Üveys el-Karanî'dir" buyurmuştur.
Üveys, Sıffin savaşında Hz. Ali'nin cephesinde savaşmış ve bu savaşta şehid olmuştur, (rahimehullah).
Sadedinde olduğumuz hadis, Üveys'in Allah'a yakınlığı ermiş hal sahibi bir zât olduğunu, ancak halini halktan gizlemeye itina gösterdiğini ifade etmektedir. Salih kimselerden istiğfar taleb etmek müstehaptır; talep eden, Hz. Ömer gibi mertebece öbüründen üstün bile olsa. Hadis ayrıca anne ve babaya itaatin, iyi muamelenin kişiye kazandıracağı yüce mertebeye de delil olmaktadır.[402]

*** NECAŞİ (REHİMEHULLAH)**

?4553 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ???????????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ? ??????? ????? ???? ???????? ?????[. ????? ??? ???? .

1. (4553)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Necaşi (rehimehullah) öldüğü zaman biz onun kabrinin üzerinde uzun müddet bir nur görüldüğünü konuşurduk." [Ebû Dâvud, Cihâd 29, (2523).][403]

AÇIKLAMA:

Necaşi, kelime olarak Habeşce'de kral demektir. Tıpkı, dilimizde hâkan, sultan, padişah, devlet reisi kelimeleri gibi. Ancak İslâmî kaynaklarda, Resulullah devrindeki Habeş kralı kastedilir. Asıl adı Ashame' dir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında müslüman olmuş, kendisine iltica eden müslümanları himaye etmiştir. Mekkeli müşriklerin, mültecileri iade taleplerini reddetmiştir.
Mekke fethinden önce vefat etmiş, Aleyhissalâtu vesselâm, o öldüğü gün, "Bugün sâlih bir kul vefat etti. Adı Ashame'dir, kalkın Asham'e üzerine namaz kılın!" buyurur ve gıyabında, Medine'de dört tekbir getirerek cenaze namazı kıldırır. Bilahere gelen haber, onun namazı kılındığı günde vefat ettiğini te'yid etmiş, bu vesile ile Efendimizin bir mucizesi zâhir olmuştur.
Bazı rivayetler şu âyetin Necaşi hakkında nâzil olduğunu belirtir. "Şüphesiz ehl-i kitaptan öyleleri var ki, Allah'a da, size indirilmiş olana da, kendilerine indirilmiş olana da iman ederler. Onlar Allah huzuruda tevazu ve teslimiyet içindedirler. Allah'ın âyetlerini az bir menfaatle değiştirmezler. İşte onların Rableri katıda mükâfaatları vardır. Muhakkak ki Allah pek çabuk hesap görür" (Âl-i İmran 199).[404]

*** ZEYD İBNU AMR İBNU NÜFEYL**

?4554 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???????:]?????? ????? ????????? ??? ????? ?????? #: ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????? ??? ???????? ????????? ???? ?????????? #. ????????? ??? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????? ???? ??? ??????? ??????? ??????????? ??? ?????? ?????. ????? ????? ??????: ???? ? ????? ?????? ?????????? ???? ???????????. ??? ????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ???????? ???????????? ????????: ???????? ???????? ??????? ????????? ????? ???? ????????? ???????? ???????? ????? ???? ?‘????? ???????? ????????????? ???? ?????? ????? ??????. ???????? ??????[.

1. (4554)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan anlatarak der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl'e, Beldah'ın aşağı kısmında rastladı. Bu karşılaşma, Aleyhissalâtu vesselâm'a hünez vahiy gelmeye başlamazdan önce idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir sofra ikram edildi, sofrada et de vardı. Aleyhissalâtu vesselâm sofradan yemekten kaçındı ve onu Zeyd'e sundu. O da yemekten kaçındı. Sonra Zeyd şunları söyledi:
"Ben sizin putlarınıza kestiğiniz etten yemem. Ben sadece Allah'ın ismi zikredilerek kesilenden yerim."
Zeyd, Kureyş'i kestikleri sebebiyle ayıplar ve şöyle derdi:
"Koyunu Allah yarattı. Onun için gökten yağmur indirdi, yerden de bitki çıkardı. Ama siz onu Allah'ın ismini zikretmeden kesiyorsunuz."
Böylece, Zeyd onların bu davranışlarının münker olduğunu ortaya koyuyordu."[405]

?4555 ?2? ??? ??????:]???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ??? ???????? ??????? ???? ???????? ???????????. ???????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ?????????? ???????: ???????? ??? ?????? ?????????. ??????: ? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ?????????? ???? ?????? ??????. ????? ??????: ??? ?????? ??? ???? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????: ??? ?????????? ??? ??? ??????? ????????. ????? ??????: ????? ?????????? ????? ????? ?????????? ???????? ????????? ???? ????? ??????????? ??? ????????????? ??? ???????? ??? ??????. ???????? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????. ??????: ???? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ??????????? ???? ???????? ??????. ?????: ??? ??????? ???? ???? ???????? ??????? ??? ???????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ??? ????????? ??????: ? ????????? ??? ??? ??????? ????????. ?????: ????? ?????????? ?????: ????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ??? ???????????? ??? ???????? ??? ??????. ???????? ???? ?????? ?????????? ?? ?????????? ??????. ??????? ?????? ????? ????????. ??????: ????????? ????? ?????????? ????? ???? ????? ?????????? ???????? ????????[. ????? ???????.»??????????« ??????????? ?????? ?? ????????? ??????????: ?????????? ???? ?‘??????? ???????? ??? ????? ?‘?????.

3. (4555)- Bir başka rivayette ise şöyle gelmiştir: "Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl hakiki dini sorup, ona tabi olmak üzere [Varaka İbnu Nevfel ile birlikte] Şam'a gitti. Orada bir yahudi âlimine rastladı. Ona dinleri hakkında sordu ve:
"Belki de dininize gireceğim, (bana onu tanıtın)!" dedi. Yahudi:
"Sen, Allah'ın gadabından nasibini almadıkça bizim dine giremezsin!" diye cevap verdi. Zeyd:
"Ben Allah'ın gadabından kaçarak buralara geldim, (gadap değil, rıza ve rahmet arıyorum), elimden geldiğince, Allah'ın gadabından herhangi bir pay almaya asla niyetim yok. Sen bana bir başkasını göster (de ona gideyim)!" der. Yahudi âlim:
"Ben haniflikten başka bir şeyi tanımıyorum!" cevabını verir. Zeyd:
"Haniflik nedir?" der. Yahudi âlim açıklar:
"Hz. İbrahim aleyhisselam'ın dinidir. O, ne yahudi ne de hıristiyandı, Allah'tan başka bir şeye tapmıyordu."
Zeyd onun yanından çıkınca hıristiyan âlimlerden biriyle karşılaşır. Ona da aynı şeyleri söyler. O da:
"Sen Allah'ın lânetinden nasibini almadıkça bizim dinimize giremezsin!" der. Zeyd ona da:
"Ben zaten Allah'ın lanetinden kaçarak bu diyarlara geldim. Elimden geldiğince, ebediyyen Allah'ın lanetinden bir şey yüklenmeyeceğim. Sen bana bir başkasını gösterebilir misin?" der. O âlim de:
"Hayır ben haniflikten başka bir şey bilmem!" cevabını verir. Zeyd ona da: "Haniflik nedir?" diye sorar. Âlim:
"Hz. İbrahim aleyhisselâm'ın dinidir. O ne yahudi ne de hıristiyandı, o sadece Allah'a tapardı" cevabını verir. Zeyd onların Hz. İbrahim hakkındaki sözlerini işitince, oradan ayrılır. Dışarı çıkınca ellerini kaldırıp:
"Allahım, seni şahid kılıyorum: Ben İbrahim aleyhisselâm'ın dini üzereyim!" der." [Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr 24, Zebâih 16.][406]

?4556 ?3? ??? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ???????:]??????? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????? ???????:
??? ???????? ????????? ??????? ??? ???????? ???? ????? ?????????? ???????? ??????? ??????? ????????????. ??????? ?????????? ???? ?????? ??? ???????? ?????????: ? ??????????? ???? ???????? ??????????? ??????????? ????? ??????????? ????? ‘??????: ??? ?????? ??????????

??????? ????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ???????.»??????????????« ??????????? ??????? ???? ?????? ‘???????? ????? ?????? ????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ?????? ????? .

3. (4556)- Esma Bintu Ebi Bekr (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl'in ayakta dikilip sırtını Ka'be'ye dayayarak şöyle söylediğini işittim:
"Ey Kureyş topluluğu! Vallahi ben hariç hiçbiriniz Hz. İbrahim aleyhisselâm'ın dini üzere değilsiniz!"
Zeyd diri diri toprağa gömülecek kızları (kurtarıp) hayatını bağışlardı. Kızını öldürmek isteyen adama:
"Onu öldürme, onun külfetini ben üzerime alıyorum" der ve kızı alırdı. Kız büyüyüp serpilince, babasına:
"Dilersen sana teslim edeyim, dilersen külfetini ben çekeyim" der, (bakımına devam eder)di". [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 24.][407]

AÇIKLAMA:

1- Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl, Aşere-i Mübeşşere'den Saîd İbnu Zeyd'in babası, Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'ın da amcasının oğlu idi. Nüfeyl, Hz. Ömer ve Amr her ikisinin de ceddi olması hasebiyle onda birleşirler. Kaydedilen rivayetlerden de anlalışacağı üzere, Zeyd Resûlullah'la Mekke'nin Beldah denen vadisinde karşılaşmış, ancak peygamberlik gelmezden önce vefat etmiştir. Bazı rivayetlerde Şam'da iken Hz. Peygamber'in nübüvvetini işitmiştir. Ona iman etmek niyetiyle yola çıkar, fakat yol sırasında öldürülür. Diğer bazı rivayetlere göre henüz peygamberlik gelmezden beş yıl önce, Kureyş'in Ka'be'yi inşaası sırasında vefat eder.
Zeyd, cahiliye devrinde Haniflik denen Hz. İbrahim aleyhisselâm' dan intikal eden bir din üzere yaşıyordu. Onun gibi aynı ananeyi devam ettirmeye çalışan başkaları da vardı. Zeyd cahiliye devrinde Allah'ı bir bilir, ona ibadet eder, putlara kesilen hayvanların etini yemez, faizi de yasaklardı. "Faizden kaçının, fakra sebeptir" der; sonra "Benim ilahım, Hz. İbrahim'in ilahı, dinim Hz. İbrahim'in dini"derdi. Resûlullah onun hak dini arayışını, elinden geldikçe tevhid ve taabbüd izharını bilahere takdir edecek ve onun "Kıyamet günü Hz. İsa ile kendi arasında tek başına bir ümmet olarak diriltileceğini" söyleyecektir.
2- Yukarıda kaydedilen birinci hadis (4555), Buhârî'deki aslına tıpa tıp uymuyor. Ancak İbnu Hacer'in şerhte kaydettiği başka vecihlere daha muvafık. Rivayetlerde: Resûlullah mı ona sofra sundu, yoksa Resûlullah'a mı sofra sunuldu? İfadeler ihtilaf eder. Sadedinde olduğumuz rivayette Zeyd'e, Resûlullah'ın etde bulunan bir sofra sunduğu, Zeyd'in bu sofrayı kabul etmediği ve: "Ben sizin putlarınıza kestiğiniz etten yemem" dediği görülmektedir.
Bu ifadeden Resûlullah'ın, peygamberlikten önce putlara kesilen hayvanlardan yediği hükmü çıkar. Bu mâna da peygamberlerin ismetine ters düşmekle müşkilata sebep olmaktadır. Hattâbi der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâ'be'nin etrafına yerleştirilen ve ensab denen taşlar üzerinde putlar için kesilen etlerden yemezdi, ama bunlar dışındaki etlerden, Allah'ın adını zikretmeksizin kesseler de yerdi. Zira şeriat henüz gelmemişti, dahası, üzerine Allah'ın ismi anılmaksızın kesilen şeylerden yeme yasağı Resûlulah'a peygamberlik geldikten uzun müddet sonra teşrî edilecektir."
İbnu Hacer, Hattâbî'nin bu açıklamasını, "O sofrayı Resûlullah'a Kureyş hediye etmişti, Resûlullah yemekten imtina edip Zeyd İbn-i Amr'a hediye etti, o da imtina edip Kureyşlilere hitaben: "...." dedi" şeklindeki yoruma nazaran da makul ve muvafık bulur. Öbürünü de "Rivayetlerde, böyle kesin bir üslub kullanmaya imkân verecek karine yok" diyerek reddeder. Ancak kendi yorumu biraz daha farklı: "Resûlullah'ın sofrasındaki eti, Aleyhissalât vesselâm'ın hizmetçisi Zeyd İbnu Harise (radıyallahu anh)'ın Ka'be'nin etrafındaki taş (ensab) üzerinde kesmiş olduğu takdirine göre, bu hali, onun putlar için kesilmediğine hamlederiz. Ayet-i kerime'de gelen: "... dikili taşlar üzerinde kesilen hayvanların etinden yemek de... size haram kılındı" (Maide 3) âyetindeki yasaktan murad "bu taşlar üzerinde putlar adına kesilenlerdir." Hattâbî devamla, bazı âlimlerin: "Bu taşlar üzerinde putlar adına kesilmeyen hayvanlar hakkında hiçbir vahiy inmemiştir" dediklerini kaydeder.
Mevzu üzerine gelen başka hadisleri kaydederek tahlili derinleştiren İbnu Hacer, Dâvudî'nin sadedinde olduğumuz müşkille ilgili şu yorumunu da kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bisetten önce, müşriklerin adetlerinden kaçınırdı. Ancak kesim meselesiyle ilgili olan hükmü bilmiyordu. Zeyd İbnu Amr ise, bunu karşılaştığı Ehl-i Kitap'tan öğrenmişti." Süheylî der ki: "Eğer "Resululah (aleyhissalâtu vesselâm) bu fazilete sahip olmaya Zeyd'den evladır" denecek olsa cevabımız şudur: "Hadiste Resûlullah'ın bu etten yediğine dair bir sarahat yok. Yemiş olma takdirinde: "Bunu, kendine ulaşan bir şeriatla değil, şahsî re'yi ile yapmıştır" diye açıklarız" der ve devam eder: "Cahiliye halkı nezdinde Hz. İbrahim'in dininden bazı bekaya vardı. Hz. İbrahim'in şeriatında meyte' nin (yani leş'in) yenmesi haramdı, ama üzerine Allah'ın ismi zikredilmeden kesilen hayvanın etini yeme haramı yoktu. Bunun tahrimi İslam'da indi. Gerçek şu ki, her ne kadar, kesilenlerin helal olduğuna dair (eski) şeriatta bir aslın bulunmasına ve bunun Kur'an'ın nüzulune kadar devam etmesine rağmen, şeriat gelmezden önce bir şey helal veya haram diye tavsif edilemez. Bi'setten sonra, ayet ininceye kadar herhangi bir kimsenin, kesilenleri yemekten vazgeçtiğine dair rivayet gelmemiştir." İbnu Hacer bu noktada: "Davudi'nin, "Zeyd bunu Ehl-i Kitap'tan öğrendi" iddiasını ileri sürünceye kadar "Zeyd bunu şahsî re'yi ile yaptı" demek evladır" der. Buradan, Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın henüz peygamber değilken, kendisinden önce gelen herhangi bir şeriata tabi olmamış bulunmasına atıf yapılarak "(kesilenlerle ilgili) yasaklar henüz yok olduğuna göre bu, onun hakkında muteber demektir" neticesine varır.
İbnu Hacer, Zeyd İbnu Harise (radıyallahu anh)'tan kaydettiği "Ensabtan biri üzerinde bir koyun kestik" ifadesini de şöyle tevil eder: "Burada ensab taş demektir. Bu taş put değildir, ona ibadet de yapılmaz. Bu, (kesimde kulanılan) kasap aletlerinden biridir. Üzerinde kesim yapılır. Zira nusub, aslında büyük taş demektir. Bir kısmı vardır, müşriklerin tapındığı putlardır, onun için ve onun adına kurban kesilir. Bir kısmı var onlara ibadet edilmez, kesim aleti olarak kullanılır: Kurban kesecek kimse putu adına bunun üzerinde kurbanını keser. Zeyd İbnu Amr da meseleyi kökten kesmek için bu meselede imtina göstermiş olabilir."
3- Zeyd İbnu Amr'ın fazileti meyanında babası tarafından diri diri toprağa gömülecek kız çocuklarını (mev'ude) kurtarması zikredilmektedir. Bu Arapların eski bir geleneği idi. İki maksadla yapılıyordu:
* Kızlara karşı duyulan kıskançlık. Araplar birbirlerine yaptıkları baskında kızları kaçırıp köleleştirerek istifraşda bulunurlardı. Kızın babası fidye-i necatla kızını kurtarmak istediği vakit, kız muhayer bırakılırdı. Babasını veya kendini kaçırmış olan efendiyi tercih. Kız çoğu kere efendiyi tercih ederek babaya büyük bir ar getirirdi. İşte babalar, bu duruma düşmek korkusuyla kızlarını diri diri gömmeyi adet haline getirmişlerdir.
* İkinci sebep de geçim korkusuydu. Kızların aile bütçesine yük olacağı korkusu, onların diri diri gömülmesine sebep oluyordu. Sadedinde olduğumuz hadiste Zeyd'in, bu maksadla gömülecek kızları kurtardığını görmekteyiz. Hatta hadiste, tenbihli bir üslubla "Zeyd mev'udeleri (toprağa diri gömülen kızları) diriltirdi" denmşitir. Bundan maksad, onların gömülmesine mani olmasıdır.
Kur'an-ı Kerim, Arapların bu çocuk öldürme adetlerine birçok ayette temas eder ve yasaklar: (Tekvir 8-9, En'am 151, İsra 31).
4- Zeyd İbnu Amr'ın, Hak dini aramasıyla ilgili menkibeler kitaplarda gelmiştir. Varaka İbnu Nevfel ile birlikte bu maksadla Suriye'ye yaptıkları bir seyahatta Varaka hıristiyan olur ise de, Zeyd olmaz. O'nun bir peygamber beklediği, bazı yakınlarına "Ömrünüz kalırsa siz göreceksiniz" dediği belirtilir. Bir rivayette Zeyd'in "Allahım, sana en iyi ibadet tarzını bilsem öyle ibadet ederdim, ancak bilmiyorum" deyip avuçlarını yere koyarak içine secde ettiği belirtilir.[408]

*** EBU TALİB**

?4557 ?1? ?? ??????? ???? ????? ?????:]?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ???? ?????? ????????????? ???? ???? ???????? ???? ???????????. ??????: ??? ?????? ???? ? ???? ??? ?????? ???????? ???????? ???? ????? ?????? ??????. ?????? ???? ?????? ?????????????: ????????? ???? ??????? ?????? ???????????? ?????? ?????? ??????? ?????? # ?????????? ????????? ??????????? ???????? ???????????? ????? ????? ???? ??????? ????? ??? ??????????: ???? ???? ??????? ?????? ???????????? ????? ??? ???????: ? ????? ??? ??????. ?????? #: ???????? ‘????????????? ???? ??????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????? ???????: ??? ????? ?????????? ?????????? ??????? ??? ????????????? ?????????????? ?????? ??????? ?????? ???????. ?Œ??? ????????? ?? ???? ???????: ?????? ? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ??????? ???? ??????? ?Œ??[. ????? ??????? ???????? .

1. (4557)- Müseyyeb İbnu'l-Hazn anlatıyor: "Ebû Talib'in ölüm anı gelince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanına geldi. Başucunda Ebû Cehil ile Abdullah İbnu Ebi Umeyye İbni'l-Muğîre'yi buldu.
"Ey Amcacığım! bir kelimelik Lailahe illallah de! Onunla Allah indinde senin lehine şehadette bulunayım!" dedi. Ebû Cehil ve Abdullah atılarak (Ebû Talib'e):
"Sen Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" diye müdahale ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (kelime-i şehadeti) ona arzetmeye devam etti. Onlar da kendi sözlerini aynen tekrara devam ettiler. Öyle ki bu hal Ebû Talib'in son söz olarak, onlara:
"Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim!" demesine kadar devam etti. Ebû Talib Lâilahe illallah demekten kaçınmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yasaklanmadığı müddetçe senin için istiğfar edeceğim!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu vahyi indirdi. (Mealen): "Akraba bile olsalar, onların cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler hakkında Allah'tan af dilemek ne Peygmaber'e ve ne de iman edenlere uygun düşmez" (Tevbe 113).
Cenab-ı Hak şu ayeti de Ebû Talib hakkında indirmiştir. (Mealen): "Sen, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir. Doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur" (Kasas 56). [Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 40, Cenaiz 81, Tefsir, Beraet 16, Kasas 1, Eyman 19; Müslim, İman 39, (34); Nesâî, Cenaiz 102, (4, 90, 91).][409]

?4558 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????? # ??????: ???????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ????? ???????? ?? ???????? ???? ????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ????????[. ????? ???????.»???????????« ?????

??????? ??????? ????? ???? ?? ?? ????? ?? ???? ??? ??? ???? ?? ????? ???????.

2. (4558)- Ebû Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebû Talib Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında zikredilmişti.
"Umulur ki, Kıyamet günü şefaatim ona fayda eder de, böylece ateşten, topuklarına kadar yükselen sığ bir yere konur, yine de beyni kaynar." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 40, Rikak 51; Müslim, İman 360, (210).][410]

?4559 ?3? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????:]?????? ??? ??????? ??????. ???? ????????? ???? ???????? ??????? ????? ????????? ????????? ????. ?????: ?????? ???? ?? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ?? ????????? ?‘?????? ???? ????????[. ????? ???????.»?????????« ???????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ??? ?????? .

3. (4559)- Hz. Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, amcana (istiğfarla yardım)dan seni alıkoyan nedir? O seni koruyor, senin için kafirlere kızıyordu."
"Evet! dedi, olacak. O ateşin sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım cehenemin en derin yerinde olacaktı." [Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 40, Edeb 115, Rikak 51; Müslim, İman 357, (209).][411]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Talib, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cedd-i emcedleridir. Künyesi ile meşhur olmuştur. Adı Abdu Menaf'tır. Rafizilerden bazıları ????? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ??????????? ????? ????????? ayetindeki Âl-i imran tabiriyle Âl-i Ebi Talib'in kastedildiğini iddia edebilmek için pek fahiş bir teville Ebû Talib'in adının İmran olduğunu iddia etmiştir. Halbuki ulema onun Abdu Menaf olduğunda hiç ihtilaf etmemiştir.
Ebû Talib, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhterem pederleri Abdullah'ın annebaba bir kardeşi idi. Bu sebeple babaları Abdulmuttalib ölürken yetim Muhammed'in himayesini Ebû Talib'e vasiyet etmiş idi.
Ebû Talib bu himayeyi, o büyüyünceye kadar en iyi şekilde yapmıştır. Peygamberlik geldikten sonra da yardım ve desteğini devam ettirmiş, ölene kadar elinden gelen himayeyi vermiş, bu uğurda nice sıkıntılara katlanmıştır. Bu meyanda en büyük sıkıntıyı, Kureyş'in Beni Haşim'e üç yıl boyu uyguladıkları boykot sırasında çekmiş idi. Resûlullah'ı kendilerine teslim edinceye kadar sürdürmek kararıyla başlatılan bu boykotu bir yazıya da dökerek Ka'be'ye asarlar. Beni Haşim her çeşit beşeri münasebetlerden tecrid edilir: Alışveriş, evlenme, konuşma vs. hepsi durur. Onların çekildikleri Şı'b'tan sıkıntı büyük olur. Fevkalede kıtlık yaşanır. Ebû Talib, müslüman olmadığı halde, aile kaygusuyla Resûlullah'ı sonuna kadar himaye eder. Boykotun kaldırılmasından birkaç gün sonra Ebû Talib, arkasından da Hz. Hatice vefat ederler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzüntüsü büyük olur. O yıla Resûlullah, hüzün yılı manasında amu'lhüzn der. Bu yıl bi'set'in onuncu senesine müsadiftir.
İbni Hacer, Ebû Talib'in Resûlullah'a himayesini belirtme sadedinde şu rivayeti kaydeder: "...Ebû Talib vefat edince, Kureyş, Ebû Talib'in sağlığında yapamadıkları kötülükleri yaptı. Öyle ki, Kureyş'in sefih takımını Resûlullah'ın üzerine saldılar. İstihkar etmek için başına toprak saçtılar." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir seferinde): "Kureyş, Ebû Talib vefat edinceye kadar hoşlanmadığım bir şeyi bana yapamamıştı, (onun vefatından sonra yaptı)" demiştir.
Resûlullah'a ve dolayısıyla İslam'ın kuruluşuna böylesine hizmeti sebkat eden bir zatın ömrünün küfür üzerine kapanması bütün mü'min gönülleri üzen bir hadisedir. Resûlullah da üzülmüştür. Hatta bir kısım alimler bu meselenin fazla medar-ı bahs edilmemesini temenni etmiştir. Resûlullah'ın sevgisine mazhar olması gibi hususi durumları sebebiyle "Cenab-ı Hakk'ın, rahmetinden ona, cehenem içinde bir cenneti yaratabileceği umulur" şeklinde Resûlullah'ı ve onun sevdiğini seven gönülleri rahatlatıcı yorumlar yapmıştır.Cenab-ı Hak, Ebû Talib kıssası ile insanlığa mühim bir hakikatı ders vermektedir: Allah rızası için yapılmayan hiçbir amelin, insanlığa fevkalade fayda sağlayacak çeşitten bile olsa, Allah nazarında hiçbir değeri yoktur. İlahi ölçüler açısından, iman ve rıza yolunda bir zerrecik amel, nefis ve heva yolunda yapılan dünyalar dolusu hayırlı amelden daha üstündür. Kurtuluş için peygambere kan yakınlığının da insana bir faydası olmayacağını bu hadis açık olarak göstermektedir.[412]

*** MALİK İBNU ENES (RAHİMEHULLAH TEALA)**

?4560 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??? ???????? ???????? ???????? ?‘???? ?? ?????? ????????? ????? ????????? ??????? ???? ??????? ????????????[.
????? ??????????? ?? ??????: ?? ???? ???? ????? ????? ??????? .

1. (4560)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanların ilim taleb etmek üzere seferlere çıkacakları zaman yakındır. (O zaman) Medine aliminden daha bilginini bulamazlar."
Abdurrezzak, rivayetinde: "Bu (hadiste haber verilen alim) Malik İbnu Enes'dir" demiştir. [Tirmizî, İlim 18, (2682).][413]

AÇIKLAMA:

İmam Malik hakkında geniş bilgi, birinci cilltte geçti (s. 150-154). [414]

ALTINCI BAB

BAZI ZAMANLARIN ve MEKANLARIN FAZİLETİ

(Bu babta iki fasıl var)

BİRİNCİ FASIL

ZAMANLARIN FAZİLETİ

*** BAYRAM**

?4561 ?1? ?? ???????? ???? ??? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?‘?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????????[. ????? ??? ????.»??????« ?????????« ?? ????? ?????? ?? ???? ??????? .

1. (4561)- Abdullah İbnu Kurt anlatıyor: "Resululah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah indinde günlerin en büyüğü Kurban bayramı günüdür, bunu, fazilette Nefr günü (teşrik günlerinin ikinci günü) takib eder." [(Ebû Davud, Menâsik 19, (1765).][415]

?4562 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???????? ????????? ??????????? ???????? ???????: ??? ?????? ???????????? ???????: ?????? ???????? ???????? ?? ??????????????. ?????? #: ???? ??????????? ?????? ??????? ?????????: ????? ?‘???? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (4562)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiğinde Medinelilerin iki (bayram) günleri vardı. O günlerde oynayıp eğlenirlerdi.
"Bu iki gün(ün mana ve mahiyeti) nedir?" diye sordu.
"Biz cahiliye devrinde bu günlerde eğlenirdik!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah, bu iki bayramınızı onlardan daha hayırlı diğer iki günle değiştirdi: Kurban bayramı, Fıtır bayramı" buyurdu." [Ebû Davud, Salât 245, (1134); Nesâî, Iydeyn 1, (3, 179).][416]

AÇIKLAMA:

Hadiste temas edilen "Medine'ye geliş"ten murad Hicrettir. Medinelilerin kutlayıp eğlendikleri iki bayram da Nevruz ve Mihrican bayramlarıdır. Nevruz, Farsça olup, yeni gün demektir. Güneş o gün, Haml burcuna girer. Eski şemsî takvimde yılbaşıdır.
Mihrican ise, nevruzun mukabilidir, son bahara tekabül eder. Güneş mizan burcuna o gün girer. Gece ile gündüz bu günlerde eşittir. Bu günler hava yönüyle de mutedildir, ne fazla soğuk ne de sıcak. Eski astronomların bu iki günü bayram seçmiş oldukları, müneccimlerin halk üzerindeki itibarları sebebiyle diğer insanlara da taklid edilip benimsendikleri, böylece o iki günün bayram olarak kutlanmasının umumi bir gelenek haline geldiği tahmin edilmiştir.
İslam dini, her bir medeni müessesesinde istiklâliyeti, orijinaliteyi esas alması haysiyetiyle bu cahiliye adetini de kaldırıp, bütün mü'minlerin ilahi menşeli iki bayram getirmiştir. Bayramların daha hayırlı olanlarla değiştirilmesi ayrı bir ehemmiyet taşır. Böylece o günlerin kutlanış ve o günlerdeki eğlence tarzı kökten değiştirilmiş oluyor. Resûlullah, eski kutlamalardan ayrı olarak İslamî bir kutlama teşrî etmiştir. Böylece mü'minlerin eğlencesi de bayramı da İslamca olmuştur. Mü'minlerin bayramı ibadetle başlar. Zira hakiki sürur ibadettedir. Ayet-i kerimede Cenab-ı Hak mü'minlere lütf-i ilahi ile ferahlanmalarını emreder: "Onlara söyle ki, ancak Allah'ın lütfuyla ve rahmetiyle ferahlansınlar..." (Yunus 58).
Bazı alimler: "Ayette, Nevruz, Mihrican ve diğer kâfir bayramlarının kutlanmasının yasak kılındığına delil vardır" demiştir. Hanefi fukahadan Ebû Hafsı'l-Kebir: "Bir mü'min nevruz bayramında, o günü tazimen bir müşriğe bir yumurta hediye etse Allah'a küfretmiş olur, bütün amelleri düşer" görüşündedir. Yine Hanefi fukahadan el-Kadı Ebû'l-Mehasin el-Hasan İbnu Mansur der ki: "O günde kim, başka vakit satın almadığı bir şeyi satın alır veya kafirlerin yaptığı gibi o günü ta'zimen bir başkasına bir şey hediye ederse küfretmiş olur. Eğer kendisi yemek veya tenezzüh etmek için satın almış ise bu mekruhtur. Keza adet olduğu için gönül almak maksadıyla hediye olarak bir şey satın alsa o da mekruhtur. Çünkü bu davranışta kefereye benzeme vardır."[417]

*** ZİLHİCCEDE ON GÜN**

?4563 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ???? ??????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ??? ?????? ???? ????? ?'?????
?????????. ???????: ??? ?????????? ?? ??????? ??????? ?????: ??? ??????????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

1. (4563)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Salih amellerin Allah'a en ziyade sevgili olduğu günler bu on gündür!" buyurmuştu. Cemaatten:
"Allah yolundaki cihaddan da mı?" diye soran oldu.
"Cihaddan da! buyurdu. Ancak bir kimse, canını, malını muhataraya atarak çıkar, hiçbir şeyle dönmezse (yani cihad arasında ölürse) o kimse hariç." [Buharî,l Iydeyn 11; Ebû Davud, Savm 61, (2438); Tirmizî, Savm 52,l (7577.][418]

?4564 ?2? ??? ??????? ?? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???????? ??????? ????? ?????? ??????? ????????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ?????????[.

2. (4564)- Tirmizî, bir diğer rivayette Ebû Hureyre (radıyallahu anh)' tan şu ziyadeyi kaydetmiştir: "Ondaki her bir günün orucu bir yıllık oruca (sevabca) eşittir. Ondaki bir gece kıyamı (ibadetle ihya edilmesi) Kadir gecesinin kıyamına (ihyasına) eşittir." [Tirmizî, Savm 52, (758).][419]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste bahsi geçen on gün, Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu on günün efadliyeti belirtilmektedir. Ulema hadisle ilgili olarak birkaç noktada ihtilaf etmiştir:
1) Zilhicce'nin on günü mü efdal, yoksa Ramazan'ın son on günü mü? Zira, Ramazan'ın son on gününü tafdil eden hadisler de var. Bazı alimler bu hadise dayanarak Zilhicce'nin on günü daha hayırlı derken, diğer bazıları: "Ramazan'ın on günü, -içinde Kadir gecesi ve oruç da bulunması sebebiyle, daha hayırlıdır" demiştir. Bu ihtilaf şöyle bir telife kavuşturulmuştur: "Zilhicce'nin on günü içerisinde arafe günü sebebiyle, Ramazan'ın son on günü de oruç ve Kadir gecesi sebebiyle efdaldir." Bu makul te'life göre, mü'mine düşen bu on günlere kavuştukça, onlarda vadedilen sevab ve mağfiret nevinden feyiz ve bereketlere ermek için onları ibadetlerle, istiğfarlarla ihya etme gayretine girmesidir. İman ve ihtisabla yapılan ameller makbuldür, zira Cenab-ı Hak, bir kudsî hadiste: "Kulum hakkımda nasıl bir zanla hareket ederse ona öyle muamele ederim" vâdetmiştrir.
2) Zilhicce'nin on günü ile ilgili bir ihtilaf, eyyam-ı teşrik'in ve hatta yevm-i îd denen bayram gününün buna dahil olup olmadığıdır. Burada teferruata girmeden şu kadarına dikkat çekelim: "Alimler Kur'an'da ziyade zikrullah'ın teşvik edildiği, eyyamu'lma'dudat (Bakara 203) ile eyyamu't-Teşrik'in eyyamu'lma'lumat (Hacc 38) ile de eyyamu'l-aşr'ın kastedilip kastedilmediği hususunda farklı yorumlar yapmışlardır.
İbnu Abbas'tan gelen bir açıklamaya göre: Eyyamu'l-Malumat terviye gününden önceki günle başlayıp terviye gününü ve arafe gününü de içine alan günlerdir. Eyyamu'lma'dudat ise eyyamu teşrik'dir, bu durumda bayram günü teşrik günlerine dahil olmaktadır.
İbnu Abbas'tan gelen bir başka veche göre "Eyyamu'l ma'lumat Kurban günü ve bunu takib eden üç gün"dür. Kur'an'da eyyamu'lma'lumat' ta ziyade zikir talep edildiğine göre, bu zikir teşrik tedbirleri olmaktadır.
İbnu Ebi Cemre, sadedinde olduğumuz hadisin teşrik günlerinde yapılacak amelin, başka günlerde yapılacak olanlardan üstün olduğunun beyan ediliğine dikkat çekerek, bu hususu kabulde zorluk çekenlere karşı şu açıklamayı yapar: "Hadis, teşrik günlerindeki amelin başka günlerde yapılan amellerden efdal olduğuna delalet eder. Teşrik günlerinin bayram günleri olması ve bayram günlerinin de "yeme ve içme günleri" olarak tarif edilmiş bulunması bu söylenene aykırı düşmez. Çünkü, bayramın öyle tarif edilmesi, o günlerde hayırlı amel yapmaya mani değildir. Bilakis, o günlerde ibadetlerin en alası teşrî edilmiştir, bu da Allah'ın zikridir. Bayramda sadece oruç yasaklanmıştır. Bayram gününde ibadetin diğer günlerdekinden efdal oluşunun sırrı şuradan ileri gelir: "Gaflet vakitlerinde ibadet, diğerlerinden üstündür. Teşrik günleri ise umumiyetle gaflet günleridir. Bu sebeple o günlerde ibadet yapana, diğer günlerde yapana nazaran ziyade bir sevap vardır. Bu tıpkı, insanların çoğunluğu uykuda iken geceleyin kalkıp ibadet yapan kimse gibidir. Teşrik günlerinin efdaliyeti meselesinde bir başka nükte var: O da şudur: "Hz. İbrahim'e oğlu sebebiyle imtihan bu günlerde vaki oldu ve sonunda Rab Teala oğluna bedel bir kurbanlık gönderdi. Bu sebeple o günler faziletli kılındı."
2- Zilhicce'nin on gününde tutulacak bir günlük orucun bir yıllık oruca bedel olması meselesinde alimler iki hususa dikkat çekerler: "Bu "bir yıl"a "Zilhicce'nin on günü" dahil olmadığı gibi "Ramazan ayı" da dahil değildir. Aksi takdirde hesap yönüyle tezad çıktığı gibi farzla nafile karıştırılmış olur. Halbuki farzın yerini hiçbir nafile -ne kadar çok, ne kadar faziletli olursa olsun- tutamaz."[420]

*** ARAFE GÜNÜ**

?4565 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????? ????????????. ?????????: ??? ?????? ??????[. ????? ???? ???????? .

1. (4565)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah, hiçbir günde, arafe günündeki kadar bir kulu ateşten çok azad etmez. Allah (mahlukata rahmetiyle) yaklaşır ve onlarla meleklere karşı iftihar eder ve:
"Bunlar ne istiyorlar?" der." [Müslim, Hacc 436, (1348); Nesâî, Hacc 194,l (5, 251, 252).][421]

?4566 ?2? ??? ???? ?? ????????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ?'?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????. ?????? ??????? ???? ????????? ??????? ?? ?????? ?????? ????????? ????????? ????????? ??????? ?????? ????????? ????????? ??? ?????? ???? ?????????????? ???? ??????: ? ????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????[. ????? ???? ?? ????: ?????? ????????? ??? ???????. ?????? ????? ????.

2. (4566)- Talha İbnu Ubeydillah İbni Keiz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Günlerin en efdali arafe günüdür. (Faziletçe) cuma'ya muvafakat eder. O, cum'a günü dışında yapılan yetmiş haccdan efdaldir. Duaların en efdali de arefe günü yapılan duadır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediği en efdal söz de: "Lailahe illallah vahdehu lâşerikelehu" (Allah birdir, ondan başka ilah yoktur, O'nun ortağı da yoktur) sözüdür."

İmam Malik "Duaların en efdali..." ibaresinden sonraki kısmını Muvatta'da tahric etmiştir. Rezin ise rivayeti baştan sona kadar tam olarak tahric etmiştir. [Muvatta, Hacc 246, (1, 422.][422]

AÇIKLAMA:

1- Önceki hadis Müslim'de muhtasar olarak kaydedilmiştir. Abdurrezzak, bu hadisi İbnu Ömer'den daha mufassal olarak kaydeder: "Şüphesiz ki Allah(ın rahmeti) alt semaya iner de Allah hacılarla meleklere iftihar eder ve "Bunlar benim kullarımdır. Bunlar hakir bir kıyafetle toz toprağa bulanmış olarak geldiler, rahmetimi umuyorlar, azabımdan da korkuyorlar. Halbuki onlar beni görmüş de değiller. Acaba görseler ne yaparlardı!" der.
Âlimler bu hadisin arefe gününün faziletine delil teşkil ettiğini belirtirler. Hatta Nevevî merhum: "Bir adam "en faziletli günde karım boş olsun" diye talak verse, Şâfiî ulemasının bir kavline göre, hanımı arefe günü boş olur. Diğer bir kavline göre cum'a günü boş olur" der.
2- İkinci hadis, arafe gününü cum'a ile kıyaslar. Cum'a'nın da fazileti teyid edilir. 4568 numaralı hadiste de görüleceği üzere, bir kısım hadislerde cum'a gününün fazileti de hadislerde teyiden, tekiden beyan edilmiştir. Bazı alimler haftanın en efdal günü cum'adır diye "hafta" ile kayıtlamak suretiyle bu iki hadis arasını telif etmiştir.
Cum'a günü le ilgili bir kısım açıklamayı, az ileride yer verilecek olan cum'a günü ile ilgili bahse bırakıyoruz.[423]

*** NISF-U ŞA'BAN**

?4567 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ??? ??????? ?????????? ?????????? ‘?????? ????
?????? ?????? ?????? ??????[. ????? ???????? ???? ????: »??????? ????????? ????????« .

1. (4567)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla Hazretleri, Nısf-u Şa'ban gecesinde dünya semasına iner ve Kelb Kabîlesinin koyunlarının tüyünün adedinden daha çok sayıda günahı affeder." [Tirmizî, Savm 39, (739); Rezin bu rivayete "Ateşe müstehak olanlardan" ziyadesini kaydetmiştir.][424]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis nısf-ı Şaban gecesinin faziletini beyan etmektedir. Nısf, "yarı" demek olduğuna göre, nısf-u Şa'ban, Şa'ban ayının ortasındaki günün gecesi demek olur. Bu gece Şaban'ın onbeşinci gecesidir, Bereat gecesi de denir.
2- Hadis metin olarak: "...Kelb kabilesinin koyunlarının tüyünden daha çok sayıda insana mağfiret eder" şeklinde anlaşılmaya elverişlidir. Hatta Rezin'in ibaresi de bu manayı teyid eder. Ancak alimler o miktarda Ashabın bulunmayışını gözönüne alarak tercümede kaydettiğimiz üzere "Kelb kabilesinin koyunlarının tüyünün adedinden daha çok sayıda günahı affeder" şeklinde anlamayı tercih etmişlerdir. Kelb kabilesinin koyunlarının zikri, "Onlar, koyun beslemede diğer kabilelerden ileri oldukları içindir" denmiştir. Böylece Allah'ın rahmet ve mağfiretinin çokluğu daha iyi ifade edilmiş olmaktadır.[425]

*** CUMA GÜNÜ**

?4568 ?1? ?? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ?????????? ????? ???? ???????? ????? ????? ????????? ??????????? ?????. ???????: ???????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????]??? ???????[??????: ???? ?????? ????? ??????? ???? ?‘???? ??? ??????? ???????? ?‘?????????[. ????? ??? ???? ????????.

1. (4568)- Evs İbnu Evs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cum'a, en hayırlı günlerinizden biridir. Hz. Adem aleyhisselam(ın toprağı) o gün yaratıldı, o gün kabzedildi. (Kıyamette Sur'a) o gün üflenecek, sayha da o günde olacak. Öyleyse o gün bana salavatı çok okuyun. Zira salavatlarınız bana arzedilir."
Orada bulunanlar:
"Salavatlarımız size nasıl arzedilir? Siz çürümüş olacaksınız!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah Teala Hazretleri, Arz'a peygamberlerin cesetlerini yemeyi haram kıldı!" buyurdular." [Ebû Davud, Salat 207, (1047); Nesaî, Cum'a 5, (3, 91, 92).][426]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, cum'a gününün, en hayırlı günlerden biri olduğu ifade edilir, "en hayırlı gündür" denmez. Aliyyu'l-Karî, bu ifadeye dayanarak: "Hadiste, arafe gününün en efdal veya cum'a'ya müsavi olduğuna bir işaret vardır" der.
2- Bazı alimler, hadiste geçen nefha (üfleme)dan muradın ikinci nefha, yani iyileri ebedi cennete ulaştıracak olan nefha olduğunu söylemiştir. Bazıları da "Birinci nefhadır, çünkü o, Kıyametin başlangıcı, ikinci yaratılışın bidayetidir" denmiştir.
3- Sayha'dan maksad, insanları korkudan öldürecek bir çığlıktır. Bu çığlık birinci nefhanın adıdır. Bir bakıma az önce "nefha" diye söylenen hadise sa'ka (sayha) diye tekrar edilmiş olmaktadır. Önceki, ikinci nefha kabul edilince sa'ka ile birinci nefhayı anlamak muvafık olur. Resûlullah cum'a gününün faziletli oluşunun sebebini açıklama sadedinde, o gün cereyan etmiş ve edecek başka durumlar da zikreder: "Onda duaların mutlaka kabul gördüğü bir saat var. Cum'a Resûlullah'ın vakfe yaptığı gündür. O gün dünyanın her tarafında insanlar hutbe ve namaz için toplanırlar, bu haccdaki toplanmaya ve Kıyamet günündeki hesap vermek üzere vukua gelecek toplanmaya da muvafık düştüğünden cum'a günü bayram günüdür. Bu sebeple cuma günü toplanmak, hutbe okumak teşri edilmiştir. Ta ki, o vesile ile mebde' ve meâd, cennet ve cehennem hatırlanmış olsun. Bu sebeple, cum'a sabahı Secde ve Hel etaâ (insan) surelerinin okunması sünnettir. Çünkü bu surelerde bu günde olmuş ve olacak olan şeylerinzikri var: Hz. Adem'in yaratılışı, mebde ve mead gibi. Bu sebeple cum'a'da yapılan ibadetler diğer günlerde yapılanlardan efdaldir. Hatta, facir kimseler bile cum'a gününe ve gecesine hürmet ederler. Ayrıca cum'a günü, cennetteki Yevmü'l-Mezid'e dahi muvafakat etmektedir. [Bu gün cennet ehlinin misk tepeleri üzerinde toplanacakları müstesna bir gündür.] Bu sebeplerle cum'a vakfesi diğer vakfelere üstündür. Ne var ki "cum'a'ya rastlayan vakfenin 72 hacca bedel olduğu" şeklinde şüyû bulan haber batıldır, hadiste bir dayanağı yoktur. "Allah indinde ünlerin en hayırlısı cum'a günüdür" hadisi haftanın en hayırlı gününü tesbit eder. Yılın en efdal günü arafe ve kurban günüdür. Şâfiî'ye göre bunlardan en efdali arafe'dir. Zira o gün tutulan oruç iki yıllık günaha kefaret olur. Ayrıca Allah o gün en fazla azadda bulunmakta ve vakfede duranlarla melâikeye iftihar etmektedir. Bazıları da: "Kurban günü efdaldir, o gün tazarru ve tevbe edilir, ziyaretler, gidipgelmeler icra edilir" demiştir." [Münavî]
4- Salâvatın Resulullaha'a arzı, onun cum'a günü makbul olarak arzedilmesi demektir. Cum'a günü ve gecesi salavat okumanın faziletli ile igili rivayetler çoktur. Aslında salavat her zaman için makbul bir duadır, melekler vasıtasıyla Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaşmaktadır. Cum'a günü bu amel daha çok fazilet kazanmaktadır.
5- Hadisin sonunda Resûlullah peygamberlerin kabirlerinde çürümediğini ifade etmektedir. Alimler bu mesele üzerinde tahkike dayalı olarak: Peygamberlerin, tıpkı melekler gibi yiyip içmeye muhtaç olmaksızın kabirlerinde diri olduğunu, ibadet ve namazla meşgul bulunduklarını kabul ederler. Bu cümleden olarak resulullah da kabrinde sağdır ve ümmetinin taatiyle sürur duymaktadır. Alimler, diğer ölülerin de kabirlerinde ilim ve işitme gibi mutlak bir idrak sahibi olduklarını söylerler. Nitekim İbnu Abbâs, Resûlullah'ın şu sözünü rivayet etmiştir. "Bir kimse, dünyada iken tanıdığı mü'min bir kardeşinin kabrine uğrayıp selam verse kabirdeki onu mutlaka tanır ve selamına mukabele eder." Resûlullah'ın, Baki mezarlığına sıkça uğrayıp ölülere selam verdiği bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim şehidlerin bile diri olduklarını, rızıklandırıldıklarını söylemektedir. Bu durumda peygamberlerin kabirdeki hayatlarını istib'ad etmek abes olur. Resûlullah "Peygamberler kabirlerinde diridirler" hadisi sabit rivayetlerdendir. [427]

?4569 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? # ??? ???? ???????? ??????? ????????? ??????????? ??? ?????? ??????????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (4569)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cum'a gecesi veya cum'a günü vefat eden hiçbir müslüman yoktur ki, Allah onu kabir fitnesinden korumamış olsun." [Tirmizî, Cenaiz 72, (1074).][428]

AÇIKLAMA:

1- Fitne kelimesi ayet ve hadislerde pekçok manada kullanılmıştır: Kargaşa, fesad, azab, sual ve imtihan, cünun gibi. Sadedinde olduğumuz hadiste azab ve sual manası daha muvafik gözükmektedir.
2- Hadis, Tirmizî'nin diğer Kütüb-i Sitte imamlarına teferrüd ettiği bir rivayet ise de bu manayı te'yid eden şevahid dediğimiz başka rivayetler diğer kaynaklarda gelmiştir. Aliyyu'l-Karî, Mirkat'da hadisi açıklarken ulemanın bazı yorumlarına yer verir. Kurtubî'den kaydedilen bir açıklama şöyle: "Bu (ve bunu te'yid eden) ve kabir sualini nefyeden hadisler, kabir suali üzerine daha önce kaydettiğimiz hadislere muaraza etmez. Yani bunlar onlara zıtlık arzetmezler, belki tahsis ederler ve kabrinde kimlerin hesaba çekilmeyeceğini ve azab görmeyeceğini, kimlere sual icra edilip sıkıntılı hallere maruz kalacağını açıklar. Bu meselelerin hiçbiri kıyasa girmez, içtihadla, ferdi mülahaza ile hükme medar edilemez, (sadece vahiyle söz söylenebilir). Öyleyse o hususlarda Sadıku'l-Masduk olan Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylediğini aynen kabul ve tasdik etmek gerekir." Hakimu't-Tirmizî de şöyle demiştir: "Kim cum'a günü vefat ederse, onun Allah indinde mevcut olan (esrarındaki) kapak açılır. Çünkü cum'a günü cehennem yakılmaz, kapıları kapatılır, o gün ateşin sultanı, diğer günlerde yaptığını yapmaz. Öyleyse Allah bir kulunun ruhunu Cum'a gününde kabzederse bu onun saadetine ve iyi bir âkibete erdiğine delil olur. Zira Allah Teala Hazretleri bu günde, yanında ehl-i saadet diye yazdığı kimselerin ruhunu kabzeder. Bu sebepledir ki onu kabir fitnesinden korur. Bunun da sebebi, münafığı mü'minden ayırdetmektedir." Suyutî buna ilaveten der ki: "Cum'a günü ölene şehid ecri verilecektir. Şehidlerle ilgili kaideye göre onlara sual yoktur, nitekim hadiste:
"Kim cuma günü veya gecesi ölecek olsa kabir azabından korunur, kıyamet günü de, üzerinde şehid mühürü olduğu halde gelir" buyrulmuştur."
Cum'a günü ölenin şehid sayılacağı, kabir fitnesinden korunacağı hususunda başka rivayetler de var. Bu kadarı ile yetiniyoruz.[429]

?4570 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? # ?????? ??????????? ??????: ???? ??????? ? ???????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ???????? ????????? ???????????[. ????? ????? ???????? .

3. (4570)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cum'a gününden bahis açıp dedi ki:
"Onda bir saat vardır; müslüman bir kul namaz kılar olduğu halde, o saate erse, Allah'tan her ne istemişse onu Allah kendisine mutlaka verir." Bunu söylerken [Resûlullah] eliyle o vaktin azlığını işaretliyordu." [Buharî, Cum'a 37, Talak 24, Da'avat 61; Müslim, Cum'a 13, (852); Muvatta, CUm'a 15, (1, 108); Nesaî, Cum'a 45, (3, 115, 116).][430]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis cum'a gününün en mümtaz yönlerinden birini nazara vermektedir: Duaların kabul edildiği bir saat. O saat yakalandığı takdirde kişi, "hayır nevinden" veya "Allah'tan talep edilmesi meşru olan", "günaha, harama girmeyen" her ne isterse Allah o duayı yerine getirecektir.
Bu kıymeti ve bereketi büyük vaktin kısalığına hadiste dikkat çekilmiştir. Esasen hadis metninde geçen saat kelimesi, bugün anladığımız gibi altmış dakikalık bir zaman dilimini ifade etmez. "Müddet, "kısa bir zaman" manasına gelir. Kısalığına ayrıca dikkat çekilmesi, o anı yakalamak için son derece dikkatli ve uyanık olması gereğini tebarüz ettirir.
2- Diğer bir husus, bu vaktin yirmidört saatlik günün hangi vakitlerine rastlamaktadır. O da belli değil; gecede mi, gündüzde mi, bunların hangi vakitlerinde? Seherde mi, kuşluk, öğle, ikindi, akşam veya yatsıda mı? Belli değil.
İbnu Hacer, bu hususta -bir kısmı merdud olan- tam 42 ayrı görüşü kaydeder ve münakaşasını yapar. Gece ve gündüzün nerdeyse belli başlı bütün vakitlerine yer veren bu görüşlere burada yer vermeyeceğiz. Umumiyetle kabul gören iki rivayetten birine göre bu saat hatibin minbere oturması ile namazdan çıkması arasında geçen müddettir; diğerine göre ise, ikindi vaktinden sonra güneşin batmasına kadar geçen zamandır. Bu ikinci görüşte olan Ebû Hureyre, Abdullah İbnu Selam'ın: "O saat namaz vakti değildir. Halbuki "namaz halinde olan mü'minin duası makbuldür" şeklinde yaptığı itiraza bir başka nassla cevap vermiş, "namaz bekleyen kişinin, namaz kılan (musalli) hükmünde olacağı"nı hatırlatmıştır.
Hutbe esnasında "namazda olunmadığı" ileri sürülerek, birinci görüşe de itiraz yapılmıştır. Ancak bu itiraza da "namaz" manasına kullanılmış olan salat kelimesinin dua manasına da geldiği belirtilerek cevap verilmiştir. Keza metinde geçen kıyam (namaza durmuş olma hali) tabiri de devam'a hamledilmiştir. Böyle olunca "kaim"le "musalli"nin ifade edilme hadisesi bir parça ile onun bütününün (cüz ile küllü) ifade edilmesi nevinden bir hadise olmaktadır. Çünkü kıyam hali de namazın bir parçasıdır; tıpkı, rükü, sücud ve teşehhüdün de namazın diğer halleri olması gibi.
Kayda değer bir görüşe göre, bu saat cum'a gününün tamamına gizlenmiştir, tıpkı, Kadir Gecesi'nin son onda gizlenmesi, İsm-i A'zam'ın esmau'l-Hüsna'da gizlenmesi gibi, İbnu Ömer: "Bir hacetin bir gün içinde talebi kolay bir iştir" der ve ilave eder: "Bunun manası, cum'a gününün tamamında duaya devam gereğidir; duanın kabul edildiği ana rastlamak için bütün gün dua edilmiş olur." Ka'b İbnu Malik, "bir grup, anlaşarak cum'a gününü dua etmek üzere taksim etseler, bu saate daha kolay erişirler der. Birçok alim de hadisi: "Cum'a günü, icabet saatine tesadüf etme ümidiyle çok dua etmek müstehabtır" diye yorumlamıştır.
3- İbnu Hacer, yapılabilecek bir itirazı kaydeder ve cevaplandırır: "Şayet: "Hadisin zahiri, her duaya, zikri geçen şartlar tahtında icabet edileceğini ifade ediyor. Halbuki, vakit, beldeden beldeye değişmektedir. Bu durumda namaz kılanların bir kısmı diğerine nazaran erken davranacaktır. Dualara icabet saati ise vakte bağlıdır. Öyleyse bu zaman ihtilafı ile farklı beldelerdeki duaların makbuliyeti nasıl tahakkuk eder?" denirse cevabımız şudur: "İcabet saatini her musallinin kendi fiiline bağlı olması muhtemeldir. Nitekim benzer hüküm mekruh vakitler için de söylenir." [431]

?4571 ?4? ??? ??? ???????? ?? ???? ??? ????? ?‘?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ??? ?????? ??? ???????? ?‘????? ??? ??? ????????? ????????[. ????? ???? ???? ???? .

4. (4571)- Ebû Bürde, babası Ebû Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh)' tan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Cum'adaki icabet saati imamın minbere oturduğu anla, namazdan çıkması anına kadar geçen vakittir" dediğini işittim." [Müslim, Cum'a 16, (853); Ebû davud, Salat 208, (1049).][432]

?4572 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ????????? ??????? ????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ??? ??????????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (4572)- Hz. Enes (radıyallahu anh) demiştir ki: "Cuma günü, (duaların kabul edileceği) ümit edilen saati, ikindi namazından sonra güneşin ufuktan kaybolması anına kadar arayın." [Tirmizî, Salat 354, (489).][433]

AÇIKLAMA:

Cuma günündeki saat-i icabenin hangi vakitte olduğu hususunda ileri sürülen kırkı mütecaviz görüş içerisinde iki tanesinin en meşhur ve en makbul addedildiğini yukarıda kaydetmiş idik. Yukarıda kaydedilen iki hadis mezkur iki görüşün delillerini teşkil ederler. İbnu Hacer bu iki görüş haricinde kalanların ya bunlara muvafik olduğunu, yahut da isnadının zayıf olduğunu, yahut da görüş sahibinin, onu merfu hadise dayandırmadan şahsî içtihadına nisbet ettiğini belirtir. Ebû Said (radıyallahu anh)'ın bir rivayetinde, Aleyhissalâtu vesselâm, soru üzerine bu saat-i icabenin kendisine öğretildikten sonra unutturulduğunu söylemiştir. Şarihler sadedinde olduğumuz bu iki hadisle Ebû Said hadisi arasında tearuzdan bahsedilemeyeceğini belirtirler. "Çünkü der Beyhakî, bu iki hadisin ravileri, o vakti, Aleyhissalâtu vesselâm'dan unutturulmazdan önce öğrenmiş olmaları mümkündür."
Selef ulamâsı, ayrıca bu iki vakitten hangisinin müreccah olduğu hususunu da araştırmıştır. İmam Müslim: "Ebû Musa hadisi, bu babtaki rivayetlerin en sahihidir" demiştir. Bayhakî, İbnu'l-Arabî, Kurtubî, Nevevî vs. pek çok alim bu görüşü tercih etmiştir.
Bir kısım alimler de Abdullah İbnu Selam'ın tercihini kabul etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Abdi'l-Berr, Said İbnu Mansur, İshak İbnu Rahuye bunlardandır. İbnu Abdilberr, bu saat-ı icabeyi yakalama şansını kuvvetlendirmek için mezkur iki vaktin her ikisinde de dua hususunda gayret göstermek gerekir kanaatini beyan etmiştir. Buna muvafık olarak bazı alimler: "Saat-i icabet bu iki vakitten birindedir. Bunlar birbirlerine muarız da değiller. Zîra Aleyhissalâtu vesselâm'ın, o iki sahabiden her birine, ayrı ayrı vakitlerde, mezkur irşadda bulunmuş olması ihtimalden uzak değildir" demiştir.[434]

*** MUHARREM**

?4573 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????????? ????????? ???????? ?????? ?????????????? ????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (4573)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) enlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ramazan ayından sonra en faziletli oruç (ayı) şehrullah olan Muharrem ayıdır. Farz namazdan sonra en efdal namaz da gece namazıdır." [Müslim, Sıyam 202, (1163); Ebû

Davud, Savm 55, (2429); Tirmizî, Salat 324, (438); Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 7, (3, 207, 208).][435]

AÇIKLAMA:

1- Muharrem ayına, Şehrullah yani Allah'ın ayı denmesi, onun şanını yüceltmek ve tazim içindir. Tîbî, şehrullah orucu ile kastedilen şeyin, Aşura orucu olduğunu söyler. Ancak Aliyyu'l-Karî, bununla Muharrem ayının tamamının kastedildiğini ileri sürer. Hadisin ıtlâkı Aliyyu'l-Kari'nin haklı olduğunu göstermektedir.
2- Bu hadis, ayrıca geceleyin kılınan teheccüd namazının diğer nafilelerden ve hatta farz namazlarla birlikte kılınan revatib nafilelerden daha faziletli olduğunu ifade etmektedir. Şafiî alimlerinden Ebû İshak el-Mervezî ve ona tabi olan bir grup alim, sadedinde olduğumuz hadisin zahirini esas alarak bu görüşü benimsemişlerdir. Ancak çoğunluk "Revatib nafileleri efdaldir" demiştir. Nevevî, bu hadisin hükmüne göre önceki görüşün akva ve evfak olduğunu söyler.Tîbî de Nevevî'yi teyid eden bir değerlendirme ile der ki: "Hayatıma yemin olsun, teheccüt namazının hiçbir fazileti olmasa bile, ona fazilet olarak şu ayetlerdeki ifade kâfidir. (Meâlen): "Gece vakti de uyanıp, sadece sana mahsus fazladan bir ibadet olarak teheccüd namazını kıl. Umulur ki, Rabin, seni övülmüş bir makam olan en büyük şefaat makamına kavuşturur" İsra 79). "Onlar ibadet etmek için gece vakti yataklarından kalkar. Rablerinin azabından korkarak ve rahmetini ümid ederek O'na dua ederler..." (Secde 16).
Teheccüd namazına daha önce temas ettik (3002-3015. hadisler. En sonda genişçe açıklama yapıldı).[436]

?4574 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????]???? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????? ??????????? ??????: ??? ???????? ?????? ??????? ???? ???? ??? ????? ????? ??????? ?????? # ?????? ????????. ?????? ??? ??????? ??????: ???? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????? ????????. ??????: ??? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ?????? ???? ???? ??????? ????????? ?????? ???? ???? ?????? ????????[. ????? ??????? .

2. (4574)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre bir adam ona sorar:
"Ramazandan sonra hangi ayda oruç tutmamı tavsiye edersiniz?"
Ali (radıyallahu anh) şu cevabı verir:
"Ben bu soruyu Resûlullah'a soran kimseye rastlamamıştım. Nihayet bir adam sordu. O zaman ben de yanlarında idim. Dedi ki: "Ey Alah' ın Resulü! Ramazandan sonra hangi ayda oruç tutmamı tavsiye edersiniz?" Şu cevabı lutfettiler:
"Ramazan dışında da oruç tutmak istersen Muharrem ayında tut. Çünkü o Şehrullah (Allah'ın ayı)dır. O ayda bir gün vardır ki, Allah onda bir kavmin günahlarını affetti, bir başka kavmin günahını da affedecek." [Tirmizî, Savm 40, (741).][437]

AÇIKLAMA:

Burada, Allah'ın mağfiret ettiği belirtilen kavim, Hz. Musa (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kavmidir. Beni İsrail'in Firavun'dan kurtarılışı, Firavun ve ordusunun denizde boğulması maksuddur.[438]

*** GECE**

?4575 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?? ????????? ??????? ? ??????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ??? ?Œ?????? ??? ???????? ???????? ?????? ????? ????????[. ????? ???? .

1. (4576)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gecede bir saat vardır ki, müslüman bir kimsenin Allah'tan, dünya veya ahirete müteallik bir hayır talebi, o saate rastlarsa, Allah dilediğini ona mutlaka verir. Bu saat her gecede vardır." [Müslim, Müsafirin 166, (757).][439]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, her gecede bir saat-ı icabe olduğunu ifade etmektedir. Bir saatin vakti belli değildir. Ancak bazı rivayetlerde, bu saatin gecenin yarısından sonra veya son üçte birinde olduğuna karine teşkil eder. Zira Aleyhissalâtu vesselâm bu zamanlarda gece ibadeti yapmıştır. Kimin duası bu saate rastlarsa mutlaka kabul edileceğini hadis garanti etmekte ve gece ibadetine teşvik buyurmaktadır. Gecenin gündüzden efdal olduğunu söyleyen alimlerin delillerinden biri de bu hadistir. Müzzemmil sûresi de mü'minleri gece ibadetine teşvik etmekte, değişik şartlara göre gece ibadetinin zamanını, miktarını belirtmektedir. Gündüzde saat-ı icabe sadece cum'a günü mevzubahis olduğuna göre, ibadet açısından gecenin efdaliyeti inkar edilemez. [440]

İKİNCİ FASIL

FAZİLETLİ MEKANLAR

(Bu fasılda üç fer' vardır.)

BİRİNCİ FER'

MEKKE'NİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ FER'

MEDİNE-İ MÜNEVVERE'NİN FAZİLETİ

*

KUBA MESCİDİ

*

UHUD DAGI

*

AKİK VE ZÜ'L-HULEYFE

*

ÜÇÜNCÜ FER'

YERYÜZÜNDE FAZİLETLİ YERLER

*

HİCAZ

*

ARAP YARIMADASI

*

YEMEN-ŞAM

*

BEYTU'L-MAKDİS (KUDÜS)

*

VECC (TAİF)

*

MESCİDÜ'L-İŞÂR

*

BAZI NEHİRLER

BİRİNCİ FER'

MEKKE'NİN FAZİLETİ

?4576 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ??????? ???? ??????????. ??????: ????? ?????. ?????: ??????????? ?'????. ??????: ???? ????? ???????????. ????? ????????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4576)- Hz. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Şurası muhakkak ki, (yeryüzündeki) ilk ev, mübarek olsun ve içinde namaz kılınsın diye Mekke'de inşâ edilen Kâ'be' dir" buyurdular.
Ben: "Sonra hangisi?" diye sordum. "Mescid-i Aksa" buyurdular. Ben: "İkisi arasında ne kadar fark var?" dedim. "Kırk yıl!" buyurdular." [Buharî, Enbiyâ 8, 40; Müslim, Mesâcid 2, (520); Nesâî, Mesâcid 3, (2, 32).][441]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Kâ'be'nin, yeryüzünde inşâ edilen ilk mâbed olma hususiyetini taşıdığını belirtmektedir. Bu mânâ hadisin sadedinde olduğumuz veçhinde sarîh olarak görülmez ise de, İshak İbnu Râhuye ve İbnu Ebî Hâtim'in rivayetlerinde sarahatle ifade edilmişti: "Kâ'be'den önce evler vardı. Ancak Kâ'be, ibadet için yapılan ilk ev idi."
2- Mescid-i Aksa, Beyt-ü Makadîs'in adıdır. Aksâ, uzak mânâsına gelir. Kâ'be'ye uzaklığı sebebiyle ona bu isim verilmiştir. "Ondan sonra ibadet mahalli olmadığı için de böyle tesmiye edildiğini" söyleyen de olmuştur. Kezâ: "Kazurât ve pisliklerden uzak olduğu için de bu adı aldığı" söylenmiştir. Nitekim, makdis "pislikten arınmış" mânasına da gelir.
3- Kâ'be'nin inşaatı ile Beytu'l-Makdis'in inşaatı arasnıda kırk yıl olmasını İbnu'l-Cevzî müşkil bulur. "Zira der, Kâ'be'yi Hz. İbrahim, öbürünü Hz. Süleyman inşâ etmiştir. İkisi arasında ise bin yıllık zaman farkı vardır." Âlimler, başka rivayetlerdeki sarahatleri de değerlendirerek, Kâ'be'nin Hz. Âdem aleyhisselâm, Mescid-i Aksa'nın da Adem'in oğulları tarafından yapıldığını ve ikisi arasında kırk yıl bulunduğunu söylemişlerdir. Öyleyse Hz. İbrahim ve Hz. Süleyman'ın inşaatları muahhardır ve önceki temel üzerine bir imar veya bir genişletme ameliyesidir, seferden başlama ameliyesi değildir. Bu yoruma ihtimal verdikçe Hz. İbrahim'le Hz. Süleyman arasında varlığı söylenen bin yıllık fark, ehemmiyetini kaybeder.
Kâ'be'nin inşaatı meselesine daha önce genişçe yer verdik.[442]

?4577 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????????? ?'?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ????????? ??????????? ???????? ????? ?????[. ????? ??????? ????? ????????? ???? ???? ???????. ????? ??????? »???????? ?'?????? ???? ??????????« .

2. (4577)- İbnu Abbâs (radıyallahu anümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Haceru'l-Esved, cennetten indi. İndiği vakit sütten beyazdı. Onu insanların günahları kararttı." [Tirmizî, Hacc, 40, (877).][443]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî, hadisin zahirine hamledilmesi gerektiğini belirterek, "Hacerü'l-Esved'in, kendisine değen insanların günahları sebebiyle siyahlaştığını" söyler ve "Buna ne aklî ne de naklî yönden bir engel yok" der. Ancak bazı Hanefî âlimleri de şöyle demiştir: "Bu hadisle, Hacerü'l-Esved'in şânını yüceltme, hata ve günahları da kötülemede mübalağa murad edilmiş olması muhtemeldir. Öyleyse mana şöyledir: "Hacerü'l-Esved, kendisinde bulunan şeref, keramet, uğur ve bereketle cennetin cevâhirine iştirak etmiş olmaktadır. Sanki o, cennetten bu hal üzere indi. İnsanoğlunun günahları cansızlara tesir ederek, beyazı siyaha çevirecek durumdadır. Durum böyle olunca insanların kalplerine ne yapmaz?" Veya: "Madem ki o taş hataları örtücü, günahları mahvedicidir, öyleyse sanki cennettendir. Keza insanoğlunun günahlarını çokça yüklenmesi sebebiyle, sanki aslen şiddetli beyaz olduğu halde, hatalar onu karattı. Bu söylenen durumu teyid eden hususlardan biri şudur: Onda beyaz noktalar vardı. Siyahlar birikerek galebe çaldı. Hadiste gelmiştir ki: "Kul günah işleyince kalbinde siyah bir leke hasıl olur. Günah işledikçe başka siyah noktalar meydana gelir. Bu hal böyle devam eder ve kalbi tamamen siyahlaşır ve o kimse şu âyetin haber verdiği takımdan olur: "Asla! Doğrusu onların kazandıkları günahlar, birike birike kalplerini kaplayıp karartmıştır" (Mutaffifin 14). Velhasıl, Hacerü'l-Esved, son derece saf, beyaz ayna menzilesindedir. Eşyadan münasib olmayanların temasıyla hemen değişikliğe uğrayıp bütün cüzlerini siyahlaştırmaktadır. Akıl sahiplerini icmaı ile sohbet bile Hacerü'l-Esved'e tesir etmektedir."
İbnu Hacer der ki: "Bazı mülhidler bu hadise itiraz ederek: "Nasıl olur da müşriklerin hatası bu taşı siyahlandırırken, ehl-i tevhidin taatı beyazlatmıyor?" Bu itiraza İbnu Kuteybe'nin sözüyle cevap verilir:" Allah dileseydi bu da olurdu. Allah âdetini şöyle icra ediyor: "Siyah, boyuyor, beyazla bilakis boyanıp beyazlaşmıyor?" Muhibbu't-Taberî de şöyle demiştir: "Onun siyah olarak kalmasında basiret sahiplerine ibret var. Zira, eğer hatalar sert taş üzerinde tesir halkederse, kalp üzerindeki tesiri daha şiddetli olur. İbnu Abbâs'tan rivayet edilir ki, o siyaha çevrilmiştir; ta ki, dünyada ehl-i cennet zinetine bakmasınlar. Eğer bu rivayet sâbit (sahîh) ise gerçek cevap budur."[444]

?4578 ?3? ??? ????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????????? ????????????? ???? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???? ???????? ????????? '???????? ??? ?????? ?????????? ?????????????[. ????? ??????? .

3. (4578)- İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Rükn ve makam iki cennet yakutu idiler. Allah onların nurlarını aldı. Eğer onların nurlarını almamış olsaydı, o ikisi mağrible maşrık arasını aydınlatırdı." [Tirmizî, Hacc 49, (878).][445]

AÇIKLAMA:

1- Rükndan maksad Hacer-i Esved'dir. Makamdan maksad da Makam-ı İbrahîmdir. Hadis bu iki mukaddesin cennet yakutlarından olduğunu ifade etmektedir.
Bunların nurunun alınmasını, Aliyyu'l-Kârî "Müşriklerin onlara temasları sebebiyle" diye izah eder ve "Buradaki hikmet de imanın aynî değil, gaybî olması için" der.[446]

?4579 ?4? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ???? ????????? ??????????????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

4. (4579)- el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu Beyt'e Ye'cüc ve Me'cüc'den sonra da hacc yapılacak umre icra edilecek." [Buharî, Hacc 47).][447]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Kıyamet alametlerinden olan Ye'cüc ve Me'cüc'ün zuhurundan sonra da Kâ'be'ye hacc ve umre ziyaretlerinin devam edeceğini, Kâ'be'nin Kıyamete kadar ziyaret edilmekten mahrum kalmayacağını belirtmektedir. Ancak "Kıyamet, Beyt'e haccın terkine kadar kopmaz" hadisi ile bu hadis tearuz eder. Bunu İbnu Hacer: "Halkın, Ye'cüc ve Me'cüc'den sonra da haccetmesi, kıyametin kopmasına yakın haccın terkedilmesine mâni değil" diyerek açıklığa kavuşturur.[448]

?4580 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ??????? ??? ??????????? ??? ?????????????????? ?????[. ????? ???? .

5. (4580)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Vallahi Meryem oğlu (Hz. İsa aleyhisselâm), Feccu'r-Ravhâ nam mevkide, hacc yapmak veya umre yapmak yahut da her ikisini de yapmak için telbiye getirecektir." [Müslim, Hacc 216, (1252).][449]

AÇIKLAMA:

İslâmî nasslara göre, Hz. İsa aleyhisselâm hayattadır, cism-i dünyevîsi semadadır. Ahir zamanda Deccal'i öldürmek üzere yeryüzüne inecek ve adaleti tesis edecektir Onun getireceği adaletle bolluk artacak, insanlığa refah ve sul-ü umumî gelecektir. Öyle ki zekât alacak fakir kalmayacaktır.
Şu halde, Hz. İsa o zaman hacc yapacaktır. Onun telbiye getireceği Feccu'r-Ravha Mekke-Medine yolu üzerinde, Mekke'ye altı mil kadar uzaklıkta bir yerin adıdır. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), Bedir gazvesi, Fetih gazvesi ve Veda haccına giderken buradan geçmiştir.[450]

?4581 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???? ?'???? ???????? ??????????? ?????????. ??????: ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ????????. ?????: ???????? ??????????? ??????????? ????? ??????????? ???? ???????????[. ????? ???????. ??????? ???????.»???????????« ?'?? ??????? ?????? ??? ??? ???? ???????? ?? ??????????? ??????? ?????? ?? ???????? ??? ?????? ???? ?? ??????? .

6. (4581)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kâ'be'ye karşı bir ordu, saldırı tertipleyecek. Yerin bir çölüne geldikleri vakit en öndekileri de en sondakileri de (tamamiyle) yere batıracak!" Ben söze girip: "Ey Allah'ın Resûlü, onların içerisinde çarşıpazar (ehli) olanlar, onlardan olma(dığı halde katılan)lar da var. Nasıl olur da hepsi birden yere batırılıp (cezalandırılır)?" dedim. Aleyhisselâtu vesselâm:
"Öndekileri de, arkadakileri de batırılır. Ancak, herbiri niyetlerine göre diriltilir" buyurdular." [Buharî, Büyu 49; Müslim, Fiten 8, (2884).][451]

AÇIKLAMA:

1- Beydâ çorak, geniş arazi demektir. Ayrıca Beydâ, Medine civarında bir yerin adıdır ve Zü'l-Huzeyfe'ye yakındır. Müslim'in bir rivayetinde, Ebû Ca'fer el-Bâkır hadiste geçen beydâ kelimesiyle Medine yakınlarındaki el-Beydâ'nın kastedildiğini söyler. Müslim'in Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'dan kaydettiği bi rivayet, bu hadisin Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ) hadisesineişaret eder. Muhteva da anlaşılmaya muvafik olduğunu göstermektedir. Üstelik o hâdise sırasında Ümmü Seleme'den hadis sorulmuştur. Ümmü Seleme, Resûlullah'ın şöyle söylediğini anlatır: "Kâ'be'ye biri sığınacak ve ona karşı bir ordu gönderilecek. Bu ordu (bütün efradıyla), yerin bir çölüne gelince, yere batırılacaktır." Yine Müslim'de Hz. Hafsa'nın rivayetinde farklı bir ziyade yer alır: "...Yerin bir çölüne geldikleri zaman, ortada olanlar batırılacaklar, öndekiler sondakilere bağıracaklar bilahare onlar da batırılacaklar ve onlardan haber veren serseriden başka kimse sağ kalmayacak..." Yine Müslim'in aynı babta zikrettiği bir başka rivayetten, birkısım insanların İbnu Zübeyr'in üzerine yürüyen Şam ordusunun, hadiste haber verilen ordu olduğunu ileri sürdüğü anlaşılmaktadır. Çünkü rivayette şu ziyade var: "...Yusuf İbnu Mâhhek dedi ki: "Şamlılar o gün Mekke'ye yürüyorlardı. Bunun üzerine Abdullah İbnu Safvân: "Vallahi o, bu ordu değildi" dedi." İbnu't-Tîn der ki: "Yere batırılacak olan bu ordunun, Kâbe' yi yıkacak olanların olması muhtemeldir. Onlardan intikam alarak yere batırılır." Ancak bu görüşe itiraz edilerek: "Kâ'be'yi yıkacak olanların Habeşliler olduğu hadislerde gelmiştir. Halbuki bu hadisin Müslim'deki bir veçhinde yere batırılacak olanlar hakkında: "Ümmetimden bir grup..." demiştir. Ayrıca, İbnu't-Tîn'in sözünden yere batırma hadisesinin, Kâ'be'yi yıkıp döndükten sonra vukua geleceği anlaşılmaktadır. Halbuki haberin zahiri, daha yıkmadan yolda giderken batırılacaklarını ifade etmektedir."[452]
2- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:
* Ameller niyetlere göre değerlendirilir.
* Zulüm ehli ile beraberlikten, onlarla düşüp kalkmaktan ve onların sayısını artırmaktan yasaklama var. Ancak buna mecbur olanlar hariç.
* Günah işleyen bi kavme iradî olarak katılıp onların sayısını artıran kimse -o günahı bizzat işlemese bile- onlarla birlikte cezaya hak kazanır.
* Tüccarın fitne ehline katılması, yaptıkları zulümde onlara bir yardım mıdır, yoksa beşerî bur zaruret midir? Bu hususta tereddüt hasıl olmuştur.[453]

?4582 ?7? ??? ????? ?? ???? ?? ????? ???:]?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????? ??? ????? ???? ????????. ??????: ? ???????? ????? ??????? ????? ??????????. ??????: ??? ????? ?????????. ?????: ????. ??????: ??? ????? ?????????.
?????: ????? ??????: ????? ??????? ?????? # ???? ???? ????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ?????? ??? ???????? ?????? ??????????. ?????? ???????[. ????? ??????? ???? ????? ???? ??? ??? ???? .

7. (4582)- Şakîk'in bir riayetine göre Şeybe İbnu Osman şöyle anlatmıştır: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) Kâ'be'ye girdi. Orada bulunan emvali görünce:
"Kâ'be'nin malını taksim etmedikçe çıkmayacağım" dedi. Ben de: "Sen bunu yapamazsın" dedim. O: "Hayır, yaparım!" dedi. Ben tekrar: "Sen onu yapamazsın!" dedim. O: "Niye?" diye sordu. Ben de: "Çünkü onun yerini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, Hz. Ebû Bekir de gördü. Onlar mala senden daha fazla muhtaç idiler. Buna rağmen o malı çıkarmadılar" dedim. Bunun üzerine kalkıp çıkıp gitti." [Buhârî, İ'tisam 2, Hacc 48; Ebû Dâvud, Menâsik 96, (2031).][454]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın taksim etmeyi düşündüğü Kâ'be' deki mal hususu biraz münakaşalıdır:
* Bazıları: "Bundan murad, Kâ'be'deki ziynet eşyalarıdır" demiştir.
* Bazıları: "Onun içindeki hazine kastedilmiştir. Bu, oraya bağışlanan maldan, ihtiyaçlar için harcandıktan sonra artanlardan hasıl olan meblağdır" der."
* İbnu'l-Cevzî der ki: "Kâ'be'ye tazimen Cahiliye devrinde bağışlarda bulunulurdu. Bunlar orada birikip büyük bir yekün tutuyordu."

İşte, Hz. Ömer bu malı (fakir) müslümanlara dağıtmayı düşünür. Kendisine, Resûlullah ve Hz. Ebû Bekr gibi seleflerinin bunu yapmadıkları, binaenaleyh onun yapmasının da muvafik olmayacağı hatırlatılır. O da bundan vazgeçer.
2- Bazı âlimler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Kâ'be'de biriken emvali vakıf sayarak, vakfın başka maksatla kullanılmasının câiz olmayacağı gerekçesiyle harcamadığını ileri sürmüştür. Ancak İbnu Hace bunu mâkul bulmaz ve "hadisin zahirinde böyle bir mâna mevcut değildir" der ve Müslim'de gelen bir rivayete dayanak Resûlullah'ın Kureyşlilerin düşünce ve aksülamellerini gözönüne alarak bu hazîneye dokunmamış olacağını belirtir. Nitekim Hz. Aişe'den gelen bir rivayette, kavminin, tamir sırasında Ka'be'yi Hz. İbrahim'in attığı temellerin üzerine inşa etmediğini, şirkten yeni çıkmış olmaları sebebiyle, (onlarla cedelleşmeye düşmek endişesiyle) eski temelleri üzerine yeniden inşaata teşebbüs etmediğini belirtir. Bu hadisin bir veçhinde: "Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı, Ka'be'nin hazinesini Allah yolunda harcardım ve kapısını da yer seviyesine indirirdim" denmiştir.
İbnu Hacer bu açıklamanın mutemed (güvenilebilir) olduğunu belirtir.[455]

?4583 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ??????? ????????? ??? ??? ?????? ?????????: ??????????? ??????????? ?????????? ?????????? #? ????????????? ?‘????[. ????? ??????? ????????.???????????: ????? ???? ?? ??????? ???? ??????? ???????? ??? ?????? ?? ??? ?‘???? ????? ??????? ?????? ???????? .

9. (4583)- Ebû Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Ziyaret için) sadece üç mescide seyahat edilebilir: Mescid-i Haram, Mescid-i Resûlullah, Mescid-i Aksa." [Buharî, Fezâilu's-Salât 6, Hacc 26, Savm 67; Müslim, Hacc 288, (827); Tirmizî, Salat 243, (326).][456]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece üç mescid için seyahat yapılabileceğini ifade buyurmakta ve bu üç mescide seyahat yapmayı teşvik etmektedir. Alimler, bu hadisten başka mescidlere seyahat etme yasağı bulunduğunu belirtirler. Hatta Tîbî: "Bu tarz yasaklamanın sarih olarak "Başka mescidler için seyahat etmek yoktur" şeklindeki bir yasaklamadan daha baliğ olduğunu" belirtir.
2- Hadiste seyahat, "şeddü'rrihâl" tabiriyle ifade edilmiştir. Bu, deve semeri bağlamak manasına gelir. Zira rihal "rahl"ın cem'idir ve binek devesine vurulan semere ıtlak olunur. O devirde Araplar seyahati çoğunlukla deve ile yaptıklarından, ekseriyet gözönüne alınarak deve semerlemek denmiştir. Değilse at, katır, merkeb vs. yol vasıtalarıyla da ifade edilebilirdi veya günümüzde olduğu gibi uçak, otomobil vs. her çeşit vasıtalar aynı değerdedir.
3- Hadis, üç mescidin mübarek, mukaddes ve kıymetli yerler olduğunu ifade etmektedir.
* Mescid-i Haram: Bununla Harem bölgesinin tamamının kastedildiği kabul edilmiştir. Ancak, bazı alimler: "Harem içerisindeki namaz kılınabilen yerler maksuddur. Harem'de yer alan evler vesair, ibadet dışı yerler hariçtir" demiştir. Bazı alimler de: "Mescid-i Haram'dan maksad Ka'be'dir" demiştir ve delil olarak, hadisin Nesai'deki veçhinde ??? ????????? denmiş olması gösterilmiştir. Hatta İbnu Huzeyme der ki: "Allah Teala'nın "...Yerli yahut taşradan gelen bütün insanlar için müsavi kıldığımız Mescid-i Haram'ı ziyaretten alıkoyanlara..." (Hacc 25) kavlinde Harem bölgesinin tamamı kastedilmiş olsa ve Mescid-i Haram ismi Harem'in bütününe denmiş olsa, orada ne bir kuyu ne de bir kabir kazmak, ne bir büyük ve küçük abdest bozmak, ne de bir pislik atmak caiz olmazdı." Devamla: "Bu söylediklerimizi yasaklayan bir tek alim bilmiyoruz. Keza, Mekke'ye hayızlı kadın veya cünüb erkeğin girmesini, orada münasebet-i cinsiyenin yasak olduğunu söyleyen bir fakih de bilmiyoruz. Böyle olsaydı, Mekke evlerinin hepsinde itikaf caiz olurdu. Bunu da iddia edene rastlamadık." İbnu Hacer, İbnu Huzeyme'nin bu mütalaasını kaydettikten sonra: "el-Mescidü'l-Haram'la, Harem bölgesinin tamamının kastedildiği görüşünün İbnu Abbâs, Ata ve Mücahid'den varid olduğunu" belirtir. Ancak, Harem'in tamamı mescid olması haysiyetiyle, kaydettiğimiz ilk görüş esas kabul edilmiştir.
* Mescid-i Resûlullah: Bu, Medine'de Resûlullah Muhammed Mustafa tarafından inşa edilen mesciddir. Hadisin bazı vecihlerinde "benim mescidim" şeklinde de ifade edilmiştir.
Yeri gelmişken şu hususu belirtmede fayda var: "Mescidim" tabiri sadece, Resûlullah zamanında namaz kılınan makamı ifade etmez. Alimler, delile dayanarak, genişletmelerle sonradan mescide dahil edilen kısımların da aynen mescid olduğunu belirtirler. Ebu Hureyre'nin bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu mescide sonradan ilave yapılacak olsa, o da mescidim olur" buyurmuştur. Bir başka rivayette "Bu mescid San'a' ya kadar uzatılsa da benim mescidim olur" buyrulmuştur.
* Mescidü'l-Aksa: Bu Kudüs'teki mesciddir. Aksâ diye sıfatlanmıştır. Aksa uzak demektir. Niye uzak (aksa) dendiği hususunda farklı yorumlar yapılmıştır:
* Mescid-i Haram'dan mesafe itibaryle uzak olması sebebiyledir.
* Mescid-i Haram'dan inşaatındaki zaman itibariyle uzak olması sebebiyledir. Bu görüşe itiraz edilmiş ve: "Salih haberler ikisi arasında kırk yıl fark olduğunu söylemiştir. Bu ise, fazla sayılmaz" denmiştir.
* Zemahşerî: "Aksâ denmesi, o vakit onun geri tarafından başka mescidin olmamasından ileri gelmiştir" demiştir.
* Her çeşit kir ve pisliklerden uzaklığı sebebiyle Aksâ denmiştir.
* Medine mescidine nisbetle, Mescid-i Haram'a daha uzak olduğu için Aksâ denmiştir.
Beytu'l-Makdis'in başka isimleri de var. Bunlar yirmiye ulaşır: İlya, Beytu'l-Mukaddes, Beytu'l-Kuds, Şellem, Şelam, Selim Evri, Kure, Beytâil gibi.
5- Alimler, belirtilen bu üç yer dışında, başka mukaddes yerlere, ölü veya sağ salihlere namaz ve teberrük maksadıyla ziyarette bulunmak üzere seyahata çıkılıpçıkılamayacağı hususunda ihtilaf etmiştir.
* Eş-Şeyh Muhammed el-Cüveyni: "Bu hadisin zahiriyle amel edince, bu üç mescid dışına seyahat etmek haramdır" der. el-Kadı Hüseyn bu görüşü tercih ettiğine işarette bulunmuştur. İyaz ve başka bir grup alim de bunu benimsemiştir. Bazı alimler hadisteki yasağın, sadece mescidlerle ilgili hükmü tesbit ettiğini, ilim talebi, ticaret, tenezzüh, salihleri ve meşhedleri (şehitlikler) ziyaret, arkadaşarı ziyaret gibi maksadlarla yapılan seyahatleri ilgilendirmediğini belirtirler.
Nevevî, cumhurdan naklen bu hadise göre, zikri geçen üç mescid dışındaki mescidlere seyahat etmede hiçbir fazilet olmadığını söylemiştir.
* İbnu Battal'a göre bu hadis, ülema nazarında nezirle ilgili olarak varid olmuştur. Yani, bir kimse, bu üç mescidin dışında kalan herhangi bir mescidde namaz kılmak üzere nezretse, bu nezre uymak gerekir mi? İşte bu meseleyi sadedinde olduğumuz hadis halletmektedir:
** İmam Malik der ki: "Bir kimse ancak seyahatle ulaşabileceği bir mescidde namaz kılmak üzere nezretse, gitmesine gerek yok, bulunduğu yerin mescidinde kılar. Ancak, adı geçen üç mescidden birinde namaz kılmak üzere nezretmişse, onlara gitmesi vacip olur."
** İbnu Battal der ki: "Kim salihlerin mescidinde namaz kılıp onlarla tatavvu olarak teberrükte bulunmak arzu ederse bu mübahtır." İbnu Battal ilave eder: "Dendi ki: "Bu üç mescidden başka bir mescide namaz veya bir başka şey (İtikaf) yapmak için gitmeyi nezretse, bu nezre uymak gerekmez. Çünkü, diğer mescidlerin birbirine üstünlüğü yoktur. Herhangi bir mescidde kılacağı namaz ona kafi gelir. "Nevevî: "Bu hususta ihtilaf yok" demişse de, Leys'den: "Nezre uymak vacip olur" dediği rivayet edilmiştir. Hanbelilerden bir rivayete göre, "Bu kimseye kefaret-i yemin gerekir, nezri mün'akid olmaz."
** Bir kimse mezkur üç mescidden birinde namaz kılmaya nezretse, oraya gitmek İmam Malik, Şafii ve Ahmed'e göre vaciptir. Ebû Hanife'ye göre vacip değildir. Şafiî, el-Ümm'de "sadece Mescid-i Haram'la ilgili nezir vacip olur. Çünkü, hacc menâsiki onunla ilgilidir" demiştir. İbnu'l-Münzir: "Harameyn'le ilgili nezirler vacib olur, Mescid-i Aksa ile ilgili olanlar vacib olmaz" demiştir. Bu meseleyle ilgili bir hadisi Hz. Cabir rivayet etmiştir: "Bir adam Resûlullah'a: "Allah size Mekke'nin fethini müyesser ederse, Beytu'l-Makdis'te namaz kılmayı nezrettim" demişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Burada kıl!" buyurdular."
** İmam Şafii, Mescid-i Hayf'ta namaz kılmayı nezredene de oraya gitmenin vacip olacağını söyler. Çünkü, orası da Harem'e dahildir. Ancak Mekke'ye diyerek nezretse vacip olmaz. Haccı kasdetmişse vacip olur. Bazı alimler Harem'e dahil olan her tarafı bir bütün kabul ederek, böyle bir ayrımı uygun görmezler. er-Rafii: "Bir kimsenin "Harem'e gideceğim veya Mescid-i Haram'a gideceğim veya "Mekke'ye" veya "Harem içinde bir yer olan "Safa", "Merve", "Mescid-i Hayf" gibi herhangi bir noktaya gideceğim" demesi arasında fark yoktur. Tıpkı "Beytullahı'l-Haram'a gideceğim" demesi gibidir. Hatta "Ebû Cehil'in evine gideceğim" dese de hüküm aynıdır" der. Ebû Hanife bu meselede: "Beytullah'a veya "Mekke"ye veya "Ka'be"ye veya "Makam-ı İbrahim'e diye açıkça menasike dahil yerleri zikretmedikçe, oralara gitmek vacip olmaz" demiştir.
6- Bu mescidlerin diğer mescidlere üstünlük nisbeti, müteakip hadiste rakamla belirtilecektir. [457]

?4584 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????? ?? ????????? ???? ???????? ??? ?????: ?????? ???? ????? ????? ?????? ??????? ???? ??????????? ??? ??????????? ??????????[. ????? ?????? ??? ??? ???? .

9. (4584)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şu mescidimdeki namaz efdaldir." -Bir başka rivayette- "Bu mescidimdeki bir namaz), Mescid-i Haram hariç bütün mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır." [Buharî, Fazlu's-Salât 1; Müslim, Hacc 505, (1394); Muvatta, Kıble 9, (1, 196); Tirmizî, Salât 243, (325); Nesâî, Mesâcid 7, (2, 35).][458]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer'in şerhte kaydettiği başka hadislerde Mescid-i Haram ve hatta Mescid-i Aksa'da kılınan namazların üstünlük miktarları da rakamlarla ifade edilmiştir. Müsned'de

gelen bir rivayete göre: "Bu mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Haram hariç diğer bir mescidde kılınan bin namazdan hayırlıdır. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz bu mescidde kılınan yüz namazdan hayırlıdır" buyrulmuştur. Bezzar'ın bir rivayetinde: "Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz, yüzbin namaza bedeldir. Mescidimde kılınan bir namaz bin namaza bedeldir. Beytü'l-Makdis'te kılınan bir namaz beşyüz namaza bedeldir."[459]

?4585 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ???? ??????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????: ?????? ??? ??????? ?'????? ?????????? ????? ????? ???? ??????? ?????? # ??????? ???? ?????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ????????: ???? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???????. ??? ??????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ???? ??? ???????? ????? ?????? ?? ???????? ????? ????????. ???? ????? ????????? ????????? ??????? ??????# ??????? ????????: ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ????????? ????? ??? ?????? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ??????????? ????????? ????????????? ???'???? ????????????? ????????? ???????? ??????????. ?????? '??? ????????: ?????? ????? ???? ???????? ?????: ????? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ???? ????????? ???? ????????? ? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ??? ??????? ??????????[. ????? ?????? ?? ??? ????.»?????????« ?????? ????????.?»???????« ??????.?»??????« ?????? ??????? ??? ????? ??????? ????? ??????? ???? ??? ????? ???????? ??? ??? ?? ???? ?????? ?? ??????? ?? ??????: ??????? ??????? .

10. (4585)- Ebû Şüreyh el-Adevî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mekke' ye asker sevkeden Amr İbnu Sa'id'e dedim ki:
"Ey emir, bana müsaade et. Fethin ferdası gününde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemiş bulunduğu bir hadisi hatırlatayım: Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle buyurmuştu: "Mekke'yi insanlar değil, Allah haram kılmıştır. Allah'a ve ahirete inanan hiçbir mü'mine orada kan dökmek helal olmaz. Ağaç sökmek de helal olmaz. Eğer biri çıkıp da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oradaki savaşını göstererek kan dökmeye ruhsat vermeye kalkarsa kendisine şunu söyleyin: "Allah, Resulüne izin vermişti, ama size izin vermiyor!" Mekke'de bana bir gündüzün bir müddetinde [gün doğumundan ikindiye kadar] izin verildi. Sonra bugün tekrar eski hürmeti (haramlığı) ona geri döndü. Bu hususu, sizden burada hazır olanlar, hazır olmayanlara ulaştırsın."
Ebû Şüreyh'e: "Amr sana ne dedi?" diye soruldu.
"Ey Ebû Şureyh bunu ben, senden daha iyi biliyorum. "Harem", asi olana, kan döküp kaçana, cinayet işleyip kaçana sığınma tanımaz!" diye cevap verdi" dedi. [Buharî, İlm 37, Cezau's-Sayd 8, Megazî 50; Müslim, Hacc 446, (1354); Tirmizî, Hacc 1, (809), Diyat 13, (1406); Nesâî, Menâsik 11, (5, 205, 206).][460]

AÇIKLAMA:

1- Amr İbnu Said, İbnu'l-Âsî İbnu Said İbni'l-Âsî İbni Ümeyye'nin oğludur. Sahabi değildir. Sahabeye "ihsan"la tabi olanlardan da değildir. Yezid'in Medine valisi idi. Mekke'de halifeliğini ilan edip, Şam'da hilafete geçen Yezid İbnu Muaviye'ye beyat etmeyi reddeden Abdullah İbnu Zübeyr'e karşı Mekke'ye askeri birlikler göndermekte idi. Meşhur hadisenin özeti şudur: "Hz. Muaviye (radıyallahu anh) vefat ederken, yerine oğlu Yezid'i halife ilan etmişti. Hz. Hüseyin İbnu Ali ile Abdullah İbnu Zübeyr dışında pekçokları Yezid'e biat ettiler. Ashabın büyüklerinden Abdullah İbnu Ömer de Yezid'e biat etmişti. Kûfe halkı, kendisine biat etmek üzerez. Hz. Hüseyin'i çağırınca, o , Kûfe'ye gitti. İşte bu gidiş onun katledilmesine sebep olacaktır.[461] İbnu'z-Zübeyr ise Mekke'nin hurmetine sığındı ve ona Âizu'l-Beyt (Beytullah'ın mültecisi) denildi. Mekke'de duruma hakim oldu. Yezid İbnu Muaviye Medine'deki yetkililerine haber göndererek Abdullah İbnu'z-Zübeyr'e karşı asker göndermelerini emretti.[462] Bunun sonucu olarak Medineliler Yezid'in hilafetten azli hususunda görüş birliğine vardılar.
2- Amr, Ebû Şureyh'e verdiği cevapta "Mekke haramdır ama hadd suçu işleyeni hadd tatbik etmeye karşı korumaz. Abdullah İbnu Zübeyr kan döküp oraya sığınmış, kısastan kurtulmak istemiştir. Onun cezalandırılması gerekir" demek istemiştir. Aslında Amr'ın sarfettiği sözün zahiri haktır. Ama o, hak sözle batıl bir gayeye delil getirmiştir. Şöyle ki: Sahabî, onun Mekke'ye harp açmasını uygun bulmamış ona "Mekke'nin haram olması orada kısas uygulanmasını önlemez" demiştir, bu doğrudur. Ancak Abdullah İbnu Zübeyr, kısası gerektiren bir fiilde bulunmamıştır. O sahabi olmanın ötesinde ilim ve takva gibi mümtaz sıfatları nefsinde cem ettiği için Ehl-i Sünnet üleması hilafete Yezid'den elyak ve ehak olduğunu söylemiştir. Üstelik ona ötekilerden önce bey'at edilmişti. Dolayısıyla hilafete o layık idi.
3- Harem'de savaş meselesi münakaşa edilmiştir. Orada savaşın haram olduğunu söyleyenlerin delillerinden biri de bu hadistir. Bunu teyid eden başka rivayetler de var. Birkısım fukaha Mekke'de yaşayanların adil hükümdara isyan etmeleri halinde bu asilere silahla mukabele ederek, Mekke'de savaş yapmanın haram olduğuna hükmetmiştir. Onlara yapılacak meşru muamele, taate dönünceye kadar tazyiktir; abluka edip sıkıntıya düşürüp taate mecbur bırakmak gibi; Ancak fukahanın cumhuru, harpsiz taate dönmemeleri halinde savaşın caiz olacağına hükmetmiştir. "Çünkü derler, asilerle savaşmak, terki caiz olmayan Allah haklarındandır. Bu hakkı Harem-i Şerif'te de olsa müdafaa etmek, terkinden evladır." Nevevî bu hükme iştirak eder.
4- Harem'e iltica ayrı bir konudur. İdamını gerektiren bir suç işleyerek Mekke'ye iltica eden kimse orada öldürülmez. İmam A'zam, sadedinde olduğumuz hadisle istidlal ederek, Harem'e iltica eden kimsenin orada öldürülmemesi gereğine hükmetmiştir. İbun Abbas, Ata, Şa'bi gibi bir kısım ulema aynı kanaattedirler. Bunlar ayet-i kerimede geçen "..O'na giren (her türlü tecavüzden) emniyette olur" (Al-i İmran 97) ibaresine dayanarak, "Mekke'ye girene Cenab-ı Hakk'ın emniyet vaadettiğini" söyleyerek, bir had suçu işleyen kimse Mekke'ye iltica ettiği takdirde, had vurulamaycağına hükmederler. Bunlar mezkur imtiyazın, "sadece oraya girenlere" tanındığını belirterek, Mekke'de had işleyenlere ceza verileceğini belirtirler.
* Bazı alimler, "Mekke dışında hadd işleyip oraya iltica edenler, dışarı çıkarılarak cezalandırılır" diye hüketmişlerdir. Abdullah İbnu'z-Zübeyr, Hasan Basrî, Mücahid bu görüştedir.
* İbnu'l-Cevzînin kaydına göre, Harem dışında cinayet işleyen bir kimseye hadd tatbik edileceğinde icma mevcuttur. Dışarıda cinayet işledikten sonra Harem'e sığınan kimseye Ebû Hanife ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre hadd tatbik edilemez. Malik ve Şafii'ye göre ise, böylelerine hadd tatbik edilir. İbn Hazm, sahabeden bir cemaatin böylelerine had tatbik edilmeyeceğine hükmettiğini, diğer sahabelerin de bunlara muhalefet etmediğini, Tabiin'den bir cemaatin de aynı hükme katıldığını belirttikten sonra, aksi hükümde bulunan Şafii ve Malik hazretlerine müteşeddid üslubuyla hücumda bulunmuş, onları ashaba, kitaba ve sünnete muhalefet etmekle itham etmiştir.
Bazı alimler, İmam Şafii ile İmam Malik'in görüşlerini, hadiste birkısım tatbikatı göstererek müdafaa etmek istemişlerdir. Bunlara göre Aleyhissalâtu vesselâm, Fetih günü herkesi affederken, bazılarını af dışı tutarak Ka'be'nin örtüsü arsında bile olsa nerede yakalanırsa öldürülmelerini emretmiştir. Nitekim İbnu Hatal, Harem dahilinde yakalanmış ve öldürülmüştür. Öyle ise canilere harem dahilinde hadd tatbik edilebilir.
Bu iddiaya şu cevaplar verilmiştir:
* İbnu Hatal hem mürted ve hem de katildi. Ayrıca, Resûlullah'ı hicvediyordu.
* Bu herif, eman dışında tutulmuş, bizzat Şari tarafından Ka'be örtüsü arasında yakalansa da öldürülmesi emredilmişti.
* İbnu Hatal muhariblerdendi.[463]

?4586 ?11? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ?????????: ? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????????????? ??????????. ????? ?????: ???? ???? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??? ?????? ???????????? ??????? ???? ??????? ?????????? ???? '???? ???????? ?????? ??????? ??? ??? ??????? ??? ???????. ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??? ?????? ???????????? ? ???????? ????????? ??? ?????????? ????????? ??? ?????????? ?????????? ??? ???? ????????? ??? ???????? ????. ????? ?????????? ??? ??????? ?????? ??? ?'?????. ????? #: ??? ?'??????[. ????? ?????? ?? ???????.????: »??? ??????? ??????????? ??? ??????????« ??? ???? ??????? ??????? ????????? ??????? ????? ???????? ????????? .

11. (4586)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü buyurdular ki:
"Fetihten sonra artık hicret yoktur. Ancak cihad ve niyet vardır. Öyleyse askere çağrıldığınız zaman hemen asker olun!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerine şöyle devam etti: "Allah, bu beldeyi semavat ve arzı yarattığı zaman haram kıldı. Burası, Kıyamete kadar Allah'ın haramıyla haramdır (onu insanlar haram kılmamıştır). Benden önce kimseye orada kıtal helal olmadı. Bana da günün bir müddetinde helal kılındı. Burası Kıyamete kadar Allah'ın haramıyla haramdır. [Allah'a ve ahirete inanan hiçkimseye, orada kan dökmesi helal değildir]. Ayrıca onun dikeni koparılmaz, av (hayvan)ı ürkütülmez, buluntusu da alınmaz (yerinde bırakılır). Ancak ilan edip sahibini arayacak olanlar alabilir. Mekke'nin otu da biçilmez!"
Abbas (radıyallahu anh) atılarak: "Ey Allah'ın Resûlü! İzhir otu hariç olsun" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "İzhir hariç!" buyurdu." [Buharî, Cezau's-Sayd 9, Hacc 43, Cenâiz 77, Büyû 28, Megazî 52; Müslim, Hacc 445, (1353); Nesâî, Hacc 110, (5, 203, 204); Ebû Davud, Menâsik 90, (2017, 2018).][464]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi fethettiği gün bazı temel prensipleri vazetmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis, Mekke fethinden sonra hicretin sona erdiğini ilan etmektedir. Yani, burada yasaklanan hicret Medine'ye hicrettir. Zira bu hicret her müslümana farz idi. Müslüman olduğu halde hicret etmeyenlerin imanı makbul değildi. Bu husus ayet-i kerime ile ilan edilmişti (Enfal 72, Nisa 89).
Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, bu manadaki hicretin kaldırıldığını ilan etmekte, hicret üzerine en son biatı Hz. Abbas İbnu Abdilmuttalib ile yapmış olmakta idi. Fetih gününden sonra "hcret üzere biat etmek üzere yapılan müracaatlar" kabul edilmemiştir.[465]
Öyleyse, bazı hadislerde de ifade edildiği üzere, düşmanla cihad edildiği müddetçe Kıyamete kadar diyar-ı küfürden daru'l-İslam'a muhaceret devam edecektir ve meşrudur.
2- Mekke'nin haram kılınması, muhtelif rivayetlerde ifade edilmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayet, bunun semavat ve arzın yaratıldığı an, ilahi irade ile kesinleştiğini ifade etmektedir. Bazı hadislerde ise Mekke'yi ilk defa haram ilan eden kimsenin Hz. İbrahim olduğu tasrih edilir. Bu rivayetler arasında tearuz olmadığını belirten İbnu Hacer der ki: "Bunun manası, "Hz. İbrahim Mekke'yi şahsî içtihadıyla değil, Allah'ın emriyle haram etti" demektir. Veya: "Allah semavat ve arzı yarattığı gün, Hz. İbrahim'in onu haram edeceğine hükmetti" demektir. Veya mana: "Hz. İbrahim, Mekke'nin haram kılındığı insanlara ilan eden kimsedir. Bundan önce Allah nezdinde haramdı" demektir. Veya "Tufandan sonra bunu ilk ilan eden Hz. İbrahim'dir" demektir."
Kurtubî ise şöyle bir açıklama dermeyan etmiştir: "Hadisin manası: "Allah Teala Hazretleri, Mekke'yi bidayette herhangi bir sebebe dayanmaksızın herhangi bir kimsenin bunda bir medhali, bir rolü olmaksızın haram kılmıştır." Kurtubî devamla der ki: "Bu sebeple, bu manayı tekiden Resûlullah: "Onu insanlar haram kılmadı" demiştir." İbnu Hacer'e göre, "Onu insanlar haram kılmadı" ibaresinden murad: "Mekke'nin tahrimi şeriatle sabittir. Aklın bunda bir rolü yoktur" veya "Bu, Allah'ın haramlarındandır. Bu yasağa riayet gereklidir; bu Cahiliye devrinde insanlar tarafından hevaya uyarak vazedilen haramlardan değildir; öyleyse mezkur yasağın terki istikametinde içtihad yapmak caiz değildir" demektir." İbnu Hacer bu hususta şöyle denmiş olduğunu da kaydeder: "Bunun manası, onun haramlığı ilk yaratılıştan itibaren devam etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şeriatına mahsus bir yasak değildir."
3- Fakihler, kesilmesi yasak olan ağaçları "hüday-ı nabit olanlar" veya Allah tarafından bitirilenler diye kayıtlamışlardır. Yani insan emeğiyle yetiştirilenlerin kesileceğinde ihtilaf edilmiş, cumhur cevazına kail olmuştur.
* İmam Şafii Harem bölgesinden kesilen bütün ağaçlar için ceza terettüp ettiğini söylemiştir. İbnu Kudame de bu görüşü tercih etmiştir. Hüdayı nabit olanı kesenin cezası nedir, bu da ihtilaflıdır.
** İmam Malik "cezası yoktur, ama günah işlemiş olur" demiştir.
** Atâ: "İstiğfar etmesi gerekir" demiştir.
** Ebû Hanife: "Kesilen şeyin kıymeti alınır" demiştir.
** Şâfiî: "Büyük ağaçlar için sığır keser, küçükler için davar" demiştir.
** İbnu'l-Arabî: "Harem bölgesinin ağacını kesmenin haram olduğu hususunda ülemâ ittifak etmiştir. Ancak Şafii, misvak kesmenin caiz olacağını söylemiştir. Keza, Şâfiî, ağaca zarar vermemesi halinde yaprak ve meyvesinin koparılmasını caiz görmüştür. Atâ, Mücahid ve başkaları da bu görüştedir" der.
** Bazıları zarar verdiği için dikenin koparılabileceğine hükmetmiştir. Cumhur bunu reddeder.
** İbnu Kudâme, "kendiliğinden kopup dökülen dallardan veya yapraklardan istifade etmede bir beis yok" demiştir.
** İmam Şâfiî ve ona uyanlar, Harem'de hayvan otlatmada mahzur görmezlerse de, İmam A'zam Ebû Hanife ve İmam Muhammed caiz bulmazlar. Üstelik bunlar nazarında ot yaş da olsa kuru da olsa hüküm aynıdır.
4- Resûlullah'a Mekke'nin helal kılınması Fetih gününde olmuştur: "Güneşin doğuşu ile ikindi namazına kadar. Amr İbnu Şuayb an ebini an ceddihi tarikinden gelen bir rivayette denir ki: "Mekke fethedilince Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdu: "Benî Bekr'e karşı Huza'a hariç, silahları durdurun." Huza'alılara ikindi namazını kılıncaya kadar izin verdi. Sonra onlara da: "Silahları durdurun!" emretti. Ertesi gün Huzâ'a'dan bir kişi, Benî Bekr'den birine Müzdelife'de rastladı ve onu öldürdü. Hadise Resûlullah'a ulaşınca kalkıp şu hitabede bulundu: "Allah'a karşı adavette en ileri giden kimse, Harem bölgesinde düşmanlık yapan kimsedir.."
Huzâ'alılara verilen, 4269 numaralı hadiste Hudeybiye Sulhü'nün Bozulması ile alakalı açıklamada geçtiği üzere, Benî Bekr'in, Hudeybiye Sulhü'nü bozarak Huzâ'alılara saldırmış olmaları idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), müttefiki olan Huzâ'alıların, bu fırsatta Benî Bekr'den intikam almasına müsaade etmiştir.
5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Hz. Abbas'ın yasaktan istisna kılınmasını istediği izhir otu, Mekke'de yetişen bir bitkidir. Geniş yapraklı ve güzel kokulu bir ot olup, hayvanlara yem olarak verildiği gibi, evlerde ve kabirlerde günlük olarak kullanılmaktadır.[466]

?4587 ?12? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? '???? ??? ???????? ???????? ?????????[. ????? ???? .

12. (4587)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mekke'de silah taşımak hiç kimseye helal değildir." [Müslim, Hacc 449, (1356).][467]

AÇIKLAMA:

Hadisin zahiri, mutlak olarak Mekke'de silah taşımayı yasaklamakta ise de, Nevevî'nin açıklamasına göre, cumhur ihtiyaç halinde orada silah taşınabileceğine hükmetmiştir. Hiçbir ihtiyaç yokken silah taşımak caiz değildir. Hasan Basrî, hadisin zahirini esas alarak "mutlak kerahet"e kail olmuştur.[468]

?4588 ?13? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????????: ??? ????????? ???? ?????? ????????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????????
?????? ??? ???????? ????????[. ????? ??????? .

13. (4588)- İbnu Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye hitaben şöyle buyurdular:
"Sen ne hoş beldesin. Seni ne kadar seviyorum! Eğer kavmim beni buradan çıkmaya mecbur etmeseydi, senden başka bir yerde ikamet etmezdim." [Tirmizî, Menakıb, (3922).][469]

?4589 ?14? ??? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ?? ????????? ???????? ????[. ????? ??? ????.»?????????« ????? ?????? ??'???? ????? ??????? ????? ??? ????????.?»?"?????« ?????? ?????: ????? ??????? ?? ???? .

14. (4589)- Ya'la İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Harem'de mal ihtikarı orada işlenen bir zulümdür." [Ebû Davud, Menâsik 90, (2020).][470]

AÇIKLAMA:

İhtikar, dilimize girmiş bir kelimedir; fiyatını artırmak üzere mal toplamaktır. Bir bakıma, ucuzken malı alıp satışa sürmemek, fiyatlanmasını bekleyip, piyasada hasıl olan kıtlık sebebiyle fiyatlar yükselince satışa arzetmek diye de tarif edilebilir. Bu davranış, bi'l-icma haramdır. Hadis, bunu ilhâd olarak tavsif etmektedir. İlhâd ise, haktan ayrılıp, bâtıla sapmaktır, zulümdür. Ayet-i kerimede: "..ve orada haktan saparak zulme yeltenen kimseye pek acı bir azabı taddırırız" (Hacc 25) buyrulmuştur.
Aslında ihtikar, sadece Mekke'de değil, her tarafta aynı şekilde haramdır. Hadi, aynı fiilin Mekke'de daha şiddetli bir haram olduğunu ifade etmektedir. Orası, ekime elverişli olmayan bir yer olması sebebiyle, ihtikarın hasıl edeceği zarardan daha çok etkileneceği zahirdir.[471]

?4590 ?15? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??? ????????? # ????? ???? ???? ???????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ??????????. ????????
??? ??????? ?????? ?? ????????? ???? ???????? ?????????. ??????: ????? ????????? ???????? ?????????? ?????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???? ???? ??????? ?????? # ??? ??? ???? ??????? ?????? # ?????? ???????? ???????????? ?????????? ????????? ????????? ??? ??? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ??????????[. ????? ?????? ?? ??? ????.»????????? ????????« ?????? ??????? ?? ??? ????? ????????? ??? ?'?? ?? ????? ???? ?????? ????? ?????? ?? ???? ?????? ????? ?????? .

15. (4590)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biliyor musun, senin kavmin Ka'be'yi yeniden inşa ederken Hz. İbrahim'in atmış bulunduğu temellere (tam riayet etmeyip) inşaatı kısa tuttu."

Ben: "Ey Allah'ın Resulü dedim, inşaatı Hz. İbrahim'in temellerine oturtmayacak mısın?" dedim.
"Kavmin küfre yakın olmasa mutlak yapardım!" buyurdu.
İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın, bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitmesine göre, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Hıcr'ı takip eden iki rüknün istilâmını terketmesini Ka'be'nin inşaatının Hz. İbrahim (aleyhissalâtu vesselâm)'ın temelleri üzerine tamamlanmamış olmasıyla izah ederim." [Buharî, İlm 48, Hacc 42, Enbiya 8, Tefsir, Bakara 10, Temenni 9; Müslim, Hacc 399, (1333); Muvatta, Hacc 104, (1, 363, 364); Nesaî, Hacc 125, (5, 214-216); Tirmizî, Hacc 47, (875).][472]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ka'be'nin Cahiliye devrindeki tamiri sırasında, Hz. İbrahim'in temelleri üzerine oturtulmayıp, biraz kısa tutulduğunu ifade etmektedir. Hatta, yine Müslim'de gelen bir başka rivayette Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Aişe, eğer kavmin şirkten yeni çıkmış (yani henüz İslam kalplerine yeterince yerleşmemiş) olmasaydı, Ka'be'yi yıkar, yere yakın (alçak) olarak inşa eder, biri doğu biri de batı tarafında olmak üzere iki kapı koyardım. Ayrıca Hıcr tarafından da altı arşın genişliği ona katardım. Çünkü Kureyş, Ka'be'yi (tamir sırasında yeniden) inşa ederken onu küçültmüştür" buyurmuşlardır.
Bu rivayet, Abdullah İbnu Zübeyr'e, Şam ordusunun attığı taşlarla harab olan Ka'be'nin tamiri sırasında yön vermiştir. Çünkü o, "yıkılan yerleri tamir" ederek önceki şekline getirmekle, tamamen yıkıp yeni baştan inşa etme hususlarında tereddüt etmiş, hatta İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) "yıkılan yerlerin tamiri"ni tavsiye etmişir. Ancak İbnu Zübeyr, üç gün istihare yaptıktan sonra tamamen yıkıp yeni baştan, Resûlullah'ın tavsifine uygun şekilde inşa etmeye karar verir ve öyle yapar. Abdullah'ı bu karara sevkeden başka nebevi irşadlar da mevcuttur. Bunlardan Müslim'in kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm Hz. Aişe'ye şunu da söyler: "...Şayet benden sonra kavmin Ka'be'yi yeniden inşa etmeyi düşünürlerse, gel onların bıraktığı yeri sana göstereyim." Sonra Hz. Aişe'ye yedi arşına yakın bir kısmı gösterir. Resûlullah, Ka'be' nin kapısının yüksekte bırakılışının sebebini de şöyle açıklar: "O'na istediklerinden başka kimseyi sokmamak için. Bir kimse Ka'be'ye girmek istese, onun kapıya kadar çıkmasına müsaade ederler, (girmesi istenmiyorsa) tam gireceği sırada adamı iterek düşürürlerdi."
Abdullah İbnu'z-Zübeyr, bu rivayetleri nazar-ı dikkate alarak Ka'be' yi Resûlullah'ın tavsifine uygun olarak inşa eder. Zemin seviyesindeki iki kapı açar: Biri giriş, diğeri çıkış kapısı olur ve içeride izdiham olmaz. Hıcr'ı Ka'be'ye dahil eder, boyunu da uzatır. Bu inşaata geçmeden önce hafriyat yaptırır. Hz. İbrahim'in temellerine kadar inilir. Temelde devenin arka kısmını andıran birbirine merbut taşlar görülür. İbnu Zübeyr hafriyatı ziyarete açar. Halk günlerce gelip o taşları seyredip giderler. Ata'nın rivayetinde bu temelin onsekiz zirâ olduğu görülür. İbnu'z-Zübeyr uzunluğa on arşın daha ilave eder.
İbnu'z-Zübeyr, Ka'be'nin harabesinden artan enkazı Kabe'nin iç kısmına açtırdığı çukura gömer.
Şunu da kaydedelim: İbnu'z-Zübeyr, hacıların vaziyeti görerek Emevilere karşı nefret ve gayrete gelmeleri için, Ka'benin inşaatını hemen ele almaz. Hacc mevsimi boyunca harab halde bırakır. Mevsim'den sonra Hicri 64 tarihinde inşaat başlar, 65'te tamamlanır.
Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in şehadetiyle neticelenen savaşı Emeviler kazanıp Mekke'ye hakim olunca, Haccâc, Ka'be'nin durumunu Halife Abdülmelik'e rapor eder. Abdulmelik: "İbnu'z-Zübeyr'in kirletmesine razı olamayız" mealinde tamim göndererek Ka'be'nin yıkılıp eski haline göre yeniden inşâ edilmesini emreder. Bunun üzerine Haccâc, Ka'beyi yıkar. Kapının birini iptal eder, diğerini eskiden olduğu gibi yükseltir. Hıcr'ı tekrar duvarın dışına alır, İbnu'z-Zübeyr'in ilavesini iptal eder.
Müslim'in bir rivayetine göre, İbnu'z-Zübeyr'in Ka'be ile ilgili icraatının gerçek bir rivayete dayandığı hususunda ikna olan Halife Abdülmelik, Ka'be'yi yıktırdığına pişman olur. Rivayet aynen şöyle:
Ebû Kaza'a anlatıyor: "Abdulmelik İbnu Mervan, bir gün Beytullah'ı tavaf ederken birden şöyle dedi:
"Allah İbnu'z-Zübeyr'in belasını versin! Hz. Aişe'yi yalanına alet ediyor ve: "Ben Aişe'nin şöyle söylediğini işittim" deyip şu yalanı söylüyor: "Aişe dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Aişe buyurdular. Eğer kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı Ka'be'yi yıkar, ona Hıcr'ı dahil ederdim. Zira kavmin, onu inşa sırasında kısalttı."
Abdülmelik'e (yanında bulunan) el-Haris İbnu Abdillah İbni Ebi Rebia müdahale edip: "Ey mü'minlerin emiri, bunu söyleme! (Bu söz yalan değildir.) Ben de aynı şeyleri Hz. Aişe'den işittim" dedi. Bunun üzerine Abdülmelik:
"Keşke bunu Ka'beyi yıktırmadan önce işitseydim; onu İbnu'z-Zübeyr'in yaptırdığı şekilde bırakırdım" der."[473]
2- HADİSTEN ÇIKARILAN FEVAİD
* Bu hadis, fitne ve fesad ve daha büyük zararı önlemek için maslahattan vazgeçmeye örnektir. Zira, Aleyhissalâtu vesselâm, Ka'be'nin inşaatında bazı eksiklikler bulunmasına rağmen, onunla ilgili bir tadilatın, Cahiliye devrinden intikal eden Ka'be'ye karşı aşırı hürmet sebebiyle Kureyşlilerde hasıl edeceği menfi aksülamelleri düşünerek durumunu düzeltme cihetine gitmiyor.
* İdareciler, halkın durumlarını gözönüne alarak icraatlarında tezaddan kaçınmalıdır. Yapılan işin doğruluğu kafi değildir. Halk da onun doğruluğuna ikna edilmelidir.
* Halkın memnun edilmesi esastır. Onun zıddına, rağmen icraat akilâne değildir.
* İmam halkın salahı için haram olmadıkça mefdûlü (az iyiyi), efdale (çok iyiye) tercih edebilir.
* Daha kötüye düşme korkusuyla, kötünün varlığı sineye çekilebilir.[474]

?4591 ?16? ??? ???? ???? ??????? ???:]???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ????? ??????? ?????? ????????????? ????????? ???????????. ?????? ?????????? ?????????? #: ??????? ???????? ???? ?????????? ?????? ????????????. ????????? ???? ????? ?????? ??? ????????? ??????? ??? ?'????? ?????????? ????????? ??? ??????????. ??????: ??????? ?????? ????????? ????????[. ????? ???????.??? ?????: »???????? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ??????????« .

16. (4591)- Amr İbnu Dinar anlatıyor: "Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'ı işittim. Demişti ki: "Ka'be inşâ edilirken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve (amcası) Abbas taş taşımakta idiler. Bir ara Abbas (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'a: "İzarını omuzuna koy da taşın incitmesine mani olsun" dedi. O da öyle yapmıştı. Bu hadise peygamberlik gelmezden önce idi. Birden yere yığıldı. Gözleri semaya dikilmiş kalmıştı.
"İzarım! İzarım! dedi ve derhal onu üzerine bağladı."
Bir rivayette şu ziyade var: "...Bayılıp düştü. Bundan sonra hiç üryan görülmedi." [Buharî, Hacc 42, Salât 8, Menakıbu'l-Ensar 25; Müslim, Hayz 76, (340).][475]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Cabir hadisenin müşahidi gibi vak'ayı anlatmaktadır. Halbuki o vakte erişememiştir. Bu çeşit rivayetlere sahabe mürseli denir. Bu vak'ayı kimden işittiğini belirtmemektedir. Resûlullah'tan işitmiş olması kuvvetli ihtimaldir. Mamafih Ka'be'nin inşa hadisesine şahid olan ashabtan birini de dinlemiş olabilir.
2- Hadiste, bi'setten bazı rivayetlere göre 5, bazılarına göre de 15 yıl önce, Ka'be'nin tamiri sırasında cereyan eden bir hadise anlatılmaktadır. Bir rivayete göre Ka'be'nin yakınlarında ateş yakan bir kadından sıçrayan kıvılcım Ka'be'nin örtüsünü tutuşturur. Bina bundan ziyade zarar görür. Kureyş Ka'be'yi yıkıp yeniden yapmaya karar verir. O sıralarda Cidde yakınlarında karaya vuran bir geminin enkazı bu maksadla taşınır. Rumi bir de usta temin edilir. Herkes, bu arada Resûlullah da Ecyad mevkiinden omuzlarında taş taşır. İşte sadedinde olduğumuz rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, omuz üzerine konan taşların omuzlarını incitmemesi için, vücudun göbekten aşağısını örten ve izar denen peştemalini belden çıkartarak katlayıp, omuzu üzerine koyması mevzubahistir. Bu sıralarda henüz peygamberlik gelmemiş olsa da ilahi murakabe altında olan genç Muhammed'in avretinin açılmasına müsade edilmez ve aniden üzerine çöken bir baygınlıkla yere düşer ve derhal izarını isteyerek avret yerlerini örter. Bazı rivayetlerde gaybtan bir tokat yediği, üzerini örtmesi emredildiği vs. ifade edilmiştir.
Bu vak'a Hz. İbnu Abbas'ın ve Resûlullah'ın ağzından da değişik şekillerde rivayet edilir.[476]

?4592 ?17? ??? ???? ???? ??????? ????????? ?????? ???? ???? ??????? ????:]???? ?????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ???????? ???????? ??????? ??????? ????? ???????????[. ????? ??????? .

17. (4592)- Amr İbnu Dinar ve Ubeydullah İbnu Ebi Yezid dediler ki: "Resûlullah zamanında Ka'be'nin (etrafında ihata) duvarı yoktu. İnsanlar Beytullah'ın etrafında namaz kılıyorlardı. Bu hal, Hz. Ömer zamanına kadar devam etti. Ömer (radıyallahu anh) etrafına duvar çektirdi. Bu davarın boyu alçaktı. İbnu'z-Zübeyr yükseltti." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 25.][477]

?4593 ?18? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ??????????? ??? ????????????????? ???? ???????????[. ????? ??????? ????????? .

18. (4593)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ka'be'yi, Habeşlilerden bacakları ince bir adam tahrip edecektir." [Buhari, Hacc 49 Müslim, Fiten 57, (2909); Nesaî, Hacc 125, (5, 216).][478]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen suveykateyn iki bacakcık demektir; zü'ssuveykateyn, bacakları ince olan kimseye denir. Bundan murad, zayıf bir Habeşlidir. Yani zayıf bir Habeşlinin Ka'beyi yıkacağını ifade eder.Bu hususa temas eden başka hadisler de var. Bunlara göre, Ka'be'yi, Kıyamete yakın, yani Hz. İsa da indikten sonra, başlarında ince bacaklı şiş karınlı bir kimsenin yer aldığı Habeşliler gelip yıkacaklar, müteakip hadiste de görüleceği üzere taş taş sökecekler, taşlarını da denize atacaklardır.[479]

?4594 ?19? ??? ???? ??????? ?? ???? ?????:]?????? ???? ??????? ??????? ??????????? ??????? ???????[.????? ??????. ???? ??? ????????? ‘?? ???? ?????? ???????? ???? ???? ?? ??? ??????.?»??????« ??? ?? ??? ??????? .

19. (4594)- Buhâri'nin İbnu Abbas'tan kaydettiği diğer bir rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Kâ'be'yi yıkacak olan o ayrık iri ayaklı, güdük kafalı (koyu siyah) Habeşli'yi Kâ'be' nin taşlarını birer birer söker halde görür gibiyim!" [Buharî, Hacc 49.][480]

?4595 ?20? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ??? ?????????? ??????? ? ??????????? ?????? ?????????? ??? ??? ????????????????[. ????? ??? ????.»??????« ????? ???????? ??????? ?? ??? ?????? ???? ??? ????? ??? ?? ?????? ??????? ?????? .

20. (4595)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Habeşliler sizi terkettikçe onları terkedin. Zira, Kâ'be'nin hazinesini sadece zü'ssüvaykateyn (ince bacaklı olan kimse) çıkaracaktır." [Ebû Dâvud, Melâhim 11, (4309).][481]

AÇIKLAMA:

Burada, Habeşliler müslümanlara dokunmadıkça onlara dokunulmaması tavsiye edilmektedir. Onlara dokunmamak, şerlerinden azâde kalmak içindir. Zira hadisin devamı onlardan gelecek şerre dikkat çekiyor: "Kâ'be'de gömülü olan hazineyi Habeş asıllı ve Zü's-Suveykateyn lakabında biri çıkaracaktır." Süveyka'nın "ince bacaklı" demek olduğunu yukarıda kaydettik.
Suyutî der ki: "Halîmî ve başka bazı âlimlerin zikrine göre, Süvaykateyn'in zuhuru, İsa aleyhisselâm'ın zamanında, Ye'cüc ve Me'cüc'ün helâkinden sonradır. Hz. İsa ona bir öncü kuvvet gönderir. Bu birlik yedisekizyüz kişiliktir. Birlik ona doğru yürürken Allah Teâla Hazretleri Yemânî olan güzel kokulu bir rüzgâr gönderir. Bu rüzgârla bütün mü'minlerin ruhu kabzedilir." [482]

İKİNCİ FER'

MEDİNE'NİN FAZİLETİ

?4596 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ??????????? ??? ?????? ????? ??? ?????. ?????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????? ????????????? ????????? ?????????. ? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ??? ?????[. ????? ??????? .

1. (4596)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'yi şu şu yer arasında kalan kısımlarıyla haram ilan etti. "Kim bu haramı ihlâl edecek bir davranışta bulunursa, Allah'ın meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Kıyamet günü o kimseden ne farz ne nafile (hiçbir hayır) kabul etmesin" (buyurdu)." [Buhârî, Fezailu'l-Medine 1, İ'tisâm 6; Müslim, Hacc 462, 463, 464, (1365, 1366, 1367).][483]

?4597 ?2? ??? ?????? ????:]?????? # ??????? ????? ????? ???? ?????. ??????: ???? ?????? ????????? ??????????. ???????? ??????? ???? ??????????? ?????: ????????? ????? ????????? ??? ?????? ?????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ???????. ????????? ??????? ?????? ?? ????????? ??????????[.»?????????« ?‘???? ????????? ??????? ????? ??? ?????? ? ?????? ?? ?????? .

2. (4597)- Yine Sahiheyn'in bir rivayetinde anlatıldığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Medine'nin dışına doğru) yürüdü. Önünde Uhud görünmüştü:
"Bu dağ var ya, o bizi çok seviyor, bizde onu seviyoruz" buyurdular. Medine'ye yönelince de:
"Ey Allahım! Hz. İbrahim Mekke'yi haram kıldığı gibi, ben de [Medine'yi] iki dağı arasıyla haram kılıyorum. Allahım, (Medine halkını) müdd ve sa'larınla mübarek kıl" buyurdular." [Buhâri, Fezâilu'l-Medine 6; Müslim, Hacc 462, (1365).][484]

?4598 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????????? ???? ??????? ?????? # ??? ????????? ????? ?? ????? ???????????. ?????: ????? ??????? ?????? #: ??????????? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ??????. ?????? ??????? ?????? ??????? ??? ???? ????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????????? ?????????? ??????????? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????. ??????? ?????????????? ?????????? ?????? ????? ??????????. ?????? ??????? ????????? ?? ????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????????? ?????????? ??????????? ? ???????? ?????? ?????? ??? ??????[. ????? ??????? ???? ??? ???????.??? ??? ????:]? ???????? ??????? ??? ???????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ??? ???? ?????????? ??? ???????? ?????????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????????? ??? ???????? ??????? ???????? ??? ??? ???????? ????????? ?????????[.»?????? ????????« ??????? ????????????? ??????? ?????? ????? ??? ?????????? ?????????? ???? ?????? ?? ??? ??? ??? ???? ??????? ?? ??? ????.?»??????????« ???? ?????: ???? ?????? ???????: ?‘?? ???????.?»???????? ?????????« ??? ?????? ???????: ??? ???? ????.?»?????????« ???????.?»????????« ??????? .
?»?‘??????« ??? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? .

3. (4598)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Kur'ân-ı Ker'îm ve bir de şu sahifede olandan başka bir şey yazmadık.. (Bu sahifede bulunana gelince) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştu ki:
"Medine Ayr dağı ile Sevr dağı arasında kalan hudud içerisinde haramdır. Kim orada bir bid'atte bulunur veya bid'atçiyi himaye ederse, Allah, melekler ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah onun farz, ne nafile hiçbir hayrını kabul etmesin. Müslümanların garantisi birdir, en düşükleri de bu garantiye sahiptir. Kim bir müslümana garantisinde ihanet ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun. Onun (Kıyamet günü) ne farz ve ne nafile hiçbir hayrı kabul edilmez." [Buhârî, Fezâilu'l-Medine 1, Cizye 10, 17, Ferâiz 21, İ'tisam 5; Müslim, Hacc 467, (1370); Ebû Dâvud, Menasik 99, (2034, 2035), Tirmizî, Vela ve'l-Hibe 3, (2128). Bu rivayetin metni Sahiheyn'e uygundur.
Ebû Dâvud'da şu ziyade var: "Otu yolunmaz, av hayvanı ürkütülmez, yitik malı, onu ilan edecek olan alabilir. Hiç kimseye kıtal maksadıyla orada silah taşımak caiz olmaz. Oradan ağaç kesilmez. Kişi devesini otlatabilir."][485]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayet, Medine'nin Resûlullah tarafından haram kılındığını belirtmekte ve kabaca sınırını da vermektedir: Ayr dağı ile Sevr dağı arasında kalan kısımlar. Ayr dağı güney, Sevr dağı ise kuzey hududu teşkil eder. Başka rivayetlerde doğuda Lâbetu Şarkiyye'nin, batıda da Lâbetu Garbiyye'nin diğer hudutları teşkil ettiği belirtilmiştir.
Ağaçlarının kasilmekten, hayvanlarının öldürülmekten yasaklanması ile çevrenin canlı örtüsünü koruma altına alma işi, Mekke'ye has olan bir tatbikattır. Mekkeliler buna Hz.

İbrahim aleyhisselâm'dan beri rivayet etmekte idiler. Resûlullah bunu Medine için de aynen ilan etmiş ve bunun müesseseleşmesi için maddi ve manevî müeyyideler koymuştur. Medine'nin haram kılınmasıyla ilgili açıklamayı bu bahsin sonuna yani 4615 numaralı hadisten sonra müstakilen koyacağımız için, burada fazla açıklamaya girmeyeceğiz.
Ancak şunu belirtmekte fayda var: "İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretleri, Medine'nin haram kılınması meselesinde, Hz. Enes'in kardeşi Ebû Umeyr'in bir kuşla oynaması ve o kuşun ölmesiyle ilgili ??? ????? ???????? ??? ?????? ???????????? hadisi ile ihticac ederek Medine'nin haram olmadığına hükmetmiştir. Şâfiî ve Mâlik başta olmak üzere cumhur ise haram olduğuna hükmetmiştir. Şâfiî'ler, Hanefî görüşe iki suretle cevap verirler:
* Ebû Umayr'la ilgili hâdise tahrimden önceye ait olabilir.
* O kuş, haram bölgeden değil, helal bölgeden tutulup getirilmiş olabilir. Bu ikinci cevap Hanefîleri ilzam etmez. Çünkü, onlara göre helal bölgenin hayvanı haram bölgeye geçti mi o da haram olur.
Bir diğer husus da şu: Şâfiî, Mâlik ve cumhura göre Medine'nin hayvan ve ağacı haramdır. Fakat bu haram ihlal edilecek olsa, Mekke'deki ihlâl gibi ağır bir ceza gerekmez. Tazminatı olmayan bir haramdır. İbnu Ebî Zi'b ve İbnu Ebi Leylâ "tıpkı Mekke gibi buna da ceza gerekir" demişlerdir. Mâlikî ve Şâfiî fukahâdan bazıları da böyle hükmetmiştir. Şâfiî' nin kavl-i kadîmine göre Sa'd İbnu Ebi Vakkas'ın -ilerdeki açıklamamızda kaydedilen- bir rivayeti mucibince bu yasağı ihlal edenin giyecek dahil bütün malzemesi müsadere edilir.[486]

?4599 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????? #: ? ???????? ??? ‘????? ??????????? ??????????? ????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???????? ?????????? ?????? ????????????[. ????? ???? ????????.???? ????:]? ????????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ??????[.»???????« ????? ??? ???? ????? ??? ?‘???? ?? ??? ?? ??? ?? ??? ????? .

4. (4599)- Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Medine'nin sıkıntı ve meşakkatlerine ümmetimden sabır gösteren herkese, Kıyamet günü şefaatçi ve (hayır ameline) şahid olacağım." [Müslim, Hacc 484, (1378); Tirmizî, Menâkıb, (3920).] [487]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Medine'de mücavir kalmaya teşvik etmektedir. Yani birkısım sıkıntılara katlanarak Medine'de kalmak büyük bir fazilet kaynağıdır. Öyle ki Resûlulah Kıyamet günü, ona şefaat edecek ve lehinde şahidlik yapacaktır. Aslında Resûlullah bütün ümmete şefaat edeceğini belirtmiştir. Medinelilere hususî bir şefaat vaadi, şefaatinin bunlara daha çok olacağı veya hesaplarının kolay olacağı mânasında anlaşılmıştır.
Şunu da belirtelim ki âlimler, Mekke ve Medine'de mücavir kalmanın cevazı hususunda ihtilaf ederler. Meselâ Ebû Hanîfe ve diğer bazı alimler mekruh olduğu görüşündedirler. Sebep olarak orada fazla kalanın ülfet ve alışkanlıkla oralara karşı hürmette kusur edeceğini ve günaha gireceğini söylerler. Zira orada yapılan hatalar başka yerlere nazaran daha çok günaha vesiledir. Ahmet İbnu Hanbel ve bir kısım âlimler de orada mücâveretin bilakis müstehab olduğunu söylemişlerdir. Sadedinde olduğumuz rivayet de bu görüşü teyid etmektedir. Ayrıca Mekke ve Medine'de yapılacak ibadetin sevabının çok olacağını ifade eden rivayetler de onlara delil olmaktadır. Bu durumda buralarda kaldığı taktirde günah işlemekten korkanların kalmamaları evladır. Kalanlar günahtan kaçındıkları takdirde manevî kazançları büyük olacaktır.[488]

?4600 ?5? ??? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ???????? ?????? ????????? ???????????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????. ?????????? ??????? ??????? ?????? ????????? ???????????????? ????????? ?????? ?????????? ???????????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????????? ????????? ???????? ?????? ????????? ???????????????? ?????????? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????[. ????? ?????.????? »?????????« ????????? ???????????? ???????? ?? ??????? ??? ?????? ??‘?? ??? ?? ???? ???: ???? ??? ??? .

5. (4600)- Süfyân İbnu Ebi Züheyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yemen fethedilecek. Bir grup insan, Medine'den oraya aileleri ve kendilerine tâbi olanlarla gidecekler. Halbuki bilselerdi, Medine onlar için hayırlıydı. Şam da fethedilecek. Bir kavim Medine'den aileleri ve kendilerine tâbi olanlarla oraya göç edecekler. Bilselerdi Medine onlar için hayırlı idi. Irak da fetholacak. Bir grup kimse ailesi ve kendilerine tâbi olanlarla Medine'den oraya taşınacaklar. Halbuki bilselerdi Medine onlar için hayırlı idi." [Buharârî, Fezailu'l-Medine 5; Müslim, Hacc 497, (1388); Muvatta, el Câmi' 7, (2, 887, 888).][489]

AÇIKLAMA:

Resûlullah bu hadislerinde bir mucize oarak, fethedilecek yerleri haber vermiştir. Nitekim dediği şekilde aynı tertiple, zikredilen yerler birer birer İslâm'a kazandırılmıştır. Yine Aleyhissalâtu vesselam'ın haber verdiği üzere, Medine'den bir grup insan her seferinde bu fethedilen yerlere aileleriyle göç edip yerleşmişlerdi. Bu göçlerin temelde yatan sebebi, oralarda Medine'ye nazaran daha parlak maddî imkanların zuhurudur. İşte Aleyhissalâtu vesselâm, Medine'nin maddî mülâhazalarla terkedilmemesi gerektiğini hatırlatıyor. Fazileti sebebiyle seyahat edilmeye layık üç mescidden biri Medine'dedir.
Hadîse verilen bu mânada bazı ihtilaflar olmuş ise de, âlimleri bu tevcihi esas almaya sevkeden Ahmet İbnu Hanbel'in Hz. Câbir'den kaydettiği şu rivayettir: "Öyle bir zaman gelecek ki Medine halkı, zenginliğe ermek için civar karyelere dağılacak, oralarda gerçekten bolluk bulacaklar. Sonra geri dönüp ailelerini de oraya götürecekler. Halbuki bilselerdi Medine onlar için daha hayırlı idi." Resûlullah sadedinde olduğumuz hadiste, Medine'de kalmayı, sırf servet çoğaltmak için Medine'yi terketmemeyi tavsiye etmektedir. Alimler ticarî maksatla veya cihad maksadıyla yapılacak ayrılmaların bu yasağa girmediğini belirtirler.
Öyleyse hadis, darlık, açlık gibi maddî sıkıntıları sineye çekerek Medine'de kalmayı tavsiye etmiş olmaktadır.[490]

?4601 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ??????? ????????. ??????????: ????????? ?????? ????????????? ??????? ???????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ????? .
??? ????? ?????:]?????? ?????????[.?????: »??????? ????????« ???? ?????? ?????? ?‘???? ???????? ?????? ?‘??????? ?????? ????? ??? ?????? ?????????? ????? ????????? ???? ?? ??? ????? ??????? ???? ??????? ???????? ???? ????? ????? ?????. ????? # ??? ???? ????? ????? ????? ???????? ??? ???????? ?? ????? ???????? ???????? .

6. (4601)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben karyeleri yiyen karye(ye hicret)le emrolundum. Buna Yesrib diyorlar. Burası Medine'dir. Medine, tıpkı körüğün curufu ayırması gibi insanları(n kötüsünü) defedip ayırır." [Buhârî, Fezâilu'l-Medine 2; Müslim, Hacc 488, (1382); Muvatta, el-Câmi' 4, (1, 886).][491]

AÇIKLAMA:

1- Medine'nin "Karyeleri yiyen bir karye" olarak tavsifi, bir kısım mahzufları ihtiva eden teşbihli bir ifadedir. Bu ifadede Allah'ın, Medine halkı ile İslâm'a hizmet sunacağını, onların eliyle karyelerin yani pekçok memleketlerin fethedilip İslâm'a dahil edileceğini, Medine ahalisinin bu fethedilen yerlerdeki ahaliye galebe çalarak malını ganimet vs. şeklinde yiyeceğini haber verir. Hadiste "yemek" fiili ile galebe çalmak ifade edilmiştir. İbnu'l-Münîr Medine'nin, diğer şehirlerin faziletine galebe çalacağı da anlaşılabilir. Çünkü faziletler onun büyük fazileti karşısında öylesine söner ki, sanki yok hükmünü alır." Ancak bazı âlimler "en faziletli olma" iddiasını Medine hakkında reddederler ve Mekke'nin Ümmü'l-Kurâ diye vasfedilerek faziletçe en önde olduğunu belirtirler.
2- Medine'nin eski ismi Yesrîb idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ismi önce Taybe ve Tâbe diye değiştirdi. Sebebi de tesrîb, levm ve ayıplamada mübalağa mânasına gelmesidir. Hadisten hareketle, bazı âlimler Medine'ye Yesrib demenin mekruh olduğunu, Kur'ân'daki bu şekilde tesmiyesinin, gayr-i müslimlerdenöyle dediklerini hikaye etme sebebinden ileri geldiğini söylerler. Bir rivayette Resûlullah "Kim Medine'ye Yesrib derse Allah'a istiğfar etsin. O Medine'dir, o Medine'dir" buyurmuştur.
3- İbnu Hacer, hadisin iki kısım ihtiva ettiğini, birinci kısmı Aleyhissalâtu vesselâm'ın Mekke'de iken söylemiş olacağını; ikinci kısmı da Medine'de söylemiş olacağını belirtir.
4- Hadiste Medine'nin kötüleri dışarı attığı ifade edilmektedir. Tıpkı körüğün madenin cevheriyle curufunu birbirinden ayırması gibi. Bazı âlimler bunu zâhiri üzere alırlar. Zira Resûlullah, Medine'nin havası sebebiyle hastalandığı için uğursuzluk verdiği inancıyla yaptığı beyât akdini bozmak üzere gelen bedevi vesilesiyle: "Medine körük gibidir. İnsanların kötüsünü atar (ve sinesinde barındırmaz), iyisini tutar" buyurmuştur.

Hadisteki bu hükmün Deccal'ın zuhuru zamanıyla ilgili olduğu da söylenmiştir. Zira Resûlullah başka hadislerinde ahir zamanda Deccal'ın Medine civarına ineceğini, Medine'nin ahalisini üç kere titreteceğini, bu vesileyle Allah'ın oradaki kâfir ve münafik herkesi Medine'den çıkaracağını, bunların Deccal'e giderek Medine'yi terkedeceğini haber vermiştir.[492]

?4602 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ??? ??????? ?????????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????[. ????? ??????? ????? .

7. (4602)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Medine'de ölmeye muktedir olan orada ölsün. Zira ben, orada ölene şefaat ederim." [Tirmizî, Menâkıb, (3913).][493]

AÇIKLAMA:

Hadiste, ölünceye kadar Medine'de ikamet etmek tavsiye edilmektedir. Çünkü orada ölmeye muktedir olmak demek, ölünceye kadar orada ikamete muktedir olmak demektir. Bu, orada ikamete teşviktir. Orada oturanlara ikram olarak, Resûlullah, bütün ümmetine yapacağı umumî şefaatinde ayrı olarak hususî bir şefaatte bulunacağını belirtmektedir.[494]

?4603 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ?????????? # ??????????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????????. ????????: ??? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????. ???? ????????? ????????? ???????:????? ??????? ????????? ?? ??????? ?????????? ?????? ???? ??????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ?????? ??????? ??????????? ?????????: ?? ?????? ??????? ???? ????????? ???????? ??????? ???????? ??????? ????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????????? ??? ??????? ????????? ???????: ?????????? ??????? ?????? # ??????. ???????: ????????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ??? ??????. ????????? ??????????? ????????? ????? ?? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ???????????? ??????????????[. ????? ?????.»????????«?'??? ????: ?? ??? ?????.?»?????????«?????.?»??????????«?????? ??? ?? ??? ???????.?»?????????«???? ?????? ???? ???? ??? ??? ?????? ???? ????? ??? ???.?»?????? ?????????«??????? ???? ??? ??? ???? .

8. (4603)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiği vakit Ebû Bekr ve Bilâl (radıyallahu anhümâ) hastalandılar. Ben yanlarına gittim:
"Ey babacığım, dedim. Kendini nasıl hissediyorsun? Ey Bilâl sen nasılsın?" diye sordum. Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) hummaya yakalanınca: "Her insana "sabahın hayırlı olsun" denmiştir. Halbuki ölüm ona ayakkabısının bağından daha yakındır" derdi. Hz. Bilal (radıyallahu anh) da humma nöbetinden çıkınca sesini yükseltir ve (Mekke'ye hasretini ifade eden şu beyitleri) terennüm ederdi:
"Bilmem ki! Mekke vadisinde etrafımı izhir ve celil otları sarmış olarak bir gece daha geçirebilecek miyim? Macenne suyuna ulaşacağım bir gün daha gelecek mi? (Mekke'nin) Şâme ve Tafil dağları bana bir kere daha görünecek mi?"
[Sonra Bilâl şöyle beddua etti: "Allahım, bizi yurdumuzdan çıkarıp bu vebalı diyara süren Şeybe İbnu Rebî'a, Utbe İbnu Rebî'a ve Umeyye İbnu Halef'e lanet et!]
Hz. Aişe der ki: "(Ben gidip, bunlardaki Mekke hasretini) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verdim. O, şöyle dua buyurdu:
"Allahım bize Medine'yi sevdir. Tıpkı Mekke'yi sevdiğimiz gibi, hatta fazlasıyla! Allahım onun havasını sıhhatli kıl. Onun müddünü, sâ'ını hakkımızda mübarek eyle. Onun hummasını al, Cuhfe'ye koy!" [Buhâri, Fezailu'l-Medine 11, Menakıbu'l-Ensâr 46, Mardâ 8, 22, 43; Müslim, Hacc 480, (1376); Muvatta, Câmi' 14, (2, 890, 891).][495]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlerden bazılarının, Medine'de hava değişikliği sebebiyle hastalandıklarını ve bu halin onlarda dâussıla denen memleket hasretini tahrik ettiğini göstermektedir. Mekke dağlarında bir gece geçirmek Hz. Bilâl'e büyük bir hayal olur. Hasret ateşi sadece Mekke için değil, Mekke'nin civar yöreleri ve oralarda yetişen bitkiler için de tutuşur:
İzhir: Daha önce geçtiği üzere bir ottur.
Celîl: Bu da bir kır otudur.
Mecenne: Mekke'ye altı mil mesafede bir yer olup, Cahiliye devrinde orada panayır kurulurdu.
Şâme ve Tafîl: Mekke civarında iki dağ adıdır.
Müdd ve sa' daha önce mükerrer seferler geçtiği üzere iki hacim ölçeğidir.
2- Hz. Aişe'nin durumdan Resûlullah'ı haberdar etmesi üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, meseleleriyle ilgilendiğini görmekteyiz: O hususta yaptığı dua buna delalet eder. Sadedinde olduğumuz hadisin Buhârîdeki veçhinin devamında, Hz. Aişe'nin: "Biz Medine'ye hicret edip geldiğimizde, Medine Allah'ın en vebalı, en hastalıklı arazisi idi. Medine'nin Buthân sahrasındaki vadiden acı bir su akardı" demesi, Aleyhissalâtu vesselam'ın duasından sonra Medine'nin havasının düzelerek sağlıklı bir yere dönüştüğü anlaşılmaktadır.
3 - Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın humma hastalığının Medine'den Cuhfe'ye havâlesini talep ettiğini göstermektedir. Bunun sebebi, o sıralarda Cuhfe'nin müşriklerle meskûn olmasıdır.Hattabî, orada yahudilerin yaşadığını söyler. Şarihler bu duanın indallah kabul gördüğünü, Medine bereket ve sağlığa kavuşurken Cuhfe'nin humma yatağı haline geldiğini, o günden beri Cuhfe'nin bu hastalıktan kurtulamadığını söylerler. Mesela Nevevî der ki: "Bu duada Resûlullah'ın zâhir bir mucizesi var. Zira Cuhfe o günden beri herkesin kaçındığı bir yer olmuştur. Onun suyundan kim içerse hummaya (sıtmaya) yakalanır."
4- Hadis, bazı sufîlerin: "Velayette kemale ermek için kadere razı olma gerekir. Musibetlerin, hastalıkların def'i için dua edilmez" şeklindeki iddialarının sünnete aykırı olduğunu gösterir. Keza, Mutezile'den bazılarının "dua ezelî kadere tesir etmez" şeklindeki iddialarını da bu hadis reddeder. Çünkü dua ile Medine'de istenen değişiklikler hasıl olmuştur.[496]

?4604 ?9? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ??????? ?????????????? ???????? ??? ???????? ????????? ???? ??????????[. ????? ????? .

9. (4604)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua buyurdular: "Allahım! Mekke'ye verdiğin bereketi iki katıyla Medine'ye de ver!" [Buhârî, Büyu' 53, Kefâret 5, İ'tisâm 16; Müslim, Hacc 465, (1368); Muvatta, Câmi' 1, (2, 884, 885).][497]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Medine'nin Mekke'den daha fazla faziletli olacağını ifade eder. Ancak âlimler başka hisleri de gözönüne alarak, bu bereket ve üstünlüğün dünyevî berekete yönelik olduğunu, uhrevî amellerde Mekke'nin üstünlüğünün esas olduğunu belirtirler. "Medine'nin bir cihetle efdal olması, her cihette Mekke'den efdal olmasını gerektirmez" derler. Nevevî, bereketin ölçekte fiilen hasıl olduğunu, başka yerlerde bir müdd zâhirenin az geldiği pek çok kimseye, Medine'de ölçülen bir müdd zahirenin kâfi geldiği sıkça görülüp tecrübe edildiğini, bu durumun Mekke'de yaşayanlarca bilmüşahede malum bulunduğunu söyler.[498]

?4605 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ???????? ????????. ?????: ????????? ??????? ????? ?? ??????????? ???? ????????? ??? ???????? ??? ???????? ???????? ???? ????????. ????????? ???? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ???????? ??????????. ???????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ???????????? ???????? ??? ?????? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ???????????[. ????? ???? ????? ???????? .

10. (4605)- Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (yılın turfanda) ilk meyvesi getirildiği zaman şöyle buyururlardı:
"Allahım, bize Medine'mizi, meyvelerimizi, müddümüzü, sa'ımızı bereket üzerine bereketle mübarek kıl. Allahım, İbrahim senin kulun, peygamberin ve halîlindir. Ben de senin kulun ve peygamberinim. O sana Mekke için dua etti. Ben de Medine için, onun Mekke hakkında yaptığı duayı bir misli ziyadesiyle aynen yapıyorum" Resûlullah bu şeklide dua ettikten sonra getirilen meyveyi, orada hazır olan çocuklardan en küçüğüne veerirdi." [Müslim, Hacc 473, (1373); Muvatta, Câmi' 2, (2, 885); Tirmizî, Da'avât 55,

(3450).][499]

?4606 ?11? ???? ????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ???????? ??????????? ????????? ? ??????????? ??????????? ??? ???????????[. ????? ????? ????????.???? ????:]????? #: ?????? ?????????? ??????????? ???? ????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ????????[.
»?????????« ?????? ??? ???????.????? »?????? ?????? ??????« ?? ???? .

11. (4606)- Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Medine'ye geçit veren dağ gediklerinde [birbiriyle kenetlenmiş] melekler var. [Her gedikte (kınından çekilmiş) kılıçlarıyla bekleyen iki meleğin korumaları sebebiyle] Medine'ye ne veba ve ne de Deccâl giremez." [Buhârî, Fezailu'l-Medine 9, Tıbbı 30, Fiten 27; Müslim, Hacc 485, 486, (1379), 1380); Muvatta, Câmi' 16, (2, 892); Tirmizî, Fiten 51, (2244).]
Müslim'in rivayetinde şu ziyade var: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mesih Deccal, doğu tarafından gelir. Kasdı Medine'dir. Uhud'un arka tarafına iner. Derken (Medine'yi bekleyen) melekler, onun yüzünü Şam tarafına çevirirler ve orada helak olur."[500]

AÇIKLAMA:

Medine'nin melekler tarafından Deccal ve tâuna karşı korunduğu hususu Fatıma Bintu Kays, Mihcen, Üsema İbnu Zeyd, Semüre İbnu Cündeb gibi başka sahabeler tarafından rivayet edilen hadislerde de teyid edilmiş, güç kazanmıştır. Müslim'in kaydettiği Fatıma Bintu Kays (radıyallahu anhâ)'nın rivayetinde, Deccal kendisinden bahseder: "...Ben Mesih Deccal'ım. Yeryüzünü dolaşırım. Kırk günde Mekke ve Medine hariç inmediğim köy bırakmaksızın hepsine uğrarım."[501]

?4607 ?12? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???? ?????? ??? ????????? ??????????? ??? ??????? ?????????????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??? ???????? ??????????? ????????? ??????????????. ????????? ??????????? ????? ???????? ??????????? ????????? ???? ????????? ????????? ??????? ????? ??????? ??????????[. ????? ??????? .

12. (4607). Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mekke ve Medine hariç Deccal'ın çiğnemeyeceği memleket yoktur. Mekke ve Medine'ye geçit veren yolların herbirinde saf tutmuş melekler var, buraları korurlar. (Deccal) es-Sebbiha nâm mevkie iner. Sonra Medine ahalisini üç sarsıntı ile sarsar. Bunun üzerine (şehirde bulunan) bütün kâfir ve münafıklar (şehri terkederek Deccal'e) gelirler." [Buhâri, Fezailu'l-Medine 9; Müslim, Fiten 123, (2943).][502]

?4608 ?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???? ??????? ??????????? ??????????? ???? ???????[. ????? ????? .

13. (4608)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim havuzumun üzerindedir." [Buharî, Fazlu's-Salât 5, Fezâilu'l-Medine 11, Rikak 53, İ'tisam 16; Müslim, Hacc 502 (1392); Muvatta, Kıble 10, (1, 197).][503]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, Medine Mescidi'nin faziletini beyan etmekte, ancak mescidin bazı kısımlarının diğer yerlere nazaran efdal olduğunu belirtmektedir.
Bazı rivayetlerde "hücrem" ve hatta "kabrim" denmiştir. Şarihler kabr kelimesinin "ev"in tefsiri olduğunu belirtir. Çünkü Resûlullah evine gömülmüştür.
2- Âlimler bu hadisi iki surette açıklamıştır:
* Belirtilen bu yer, olduğu gibi cennete nakdelilecektir.
* Orada yapılan ibadet, sahibini cennete götürecektir.
3- Alimlerden bazıları, bir başka yerin, hadislerde cennetin bir parçası olarak tavsif edilmemiş olmasından hareketle, bu hadisi, "Medine'nin en faziletli yer olduğu" hususunda delil kılmıştır.
4- Havuzdan murad, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a verilmiş olan Kevser havzı'dır. Şu halde, minberi ahirette onun üzerinde kurulacaktır. Bâtıl fırkalardan Mutezile ve Hariciler havz, şefaat ve Deccal'e inanmazlar ise de Ehl-i Sünnet'e göre bunlar haktır ve inanmak farzdır.
Hadis, Medine'de yaşamaya teşvikte bulunmaktadır.[504]

?4609 ?14? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?? ??????????? ??????? ??????? ???? ????????. ????? ??????: ???? ???????? ?????. ?????? ??????: ???? ???????? ??????? ?????? #. ?????? #: ???? ????????? ????[. ????? ???? ????????? ???? ???? ???????? .

14. (4609)- el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi "takva üzerine kurulmuş olan mescid" hakkında münakaşa ettiler. Biri: "Bu Kuba mescididir!" derdi. Diğeri de: "O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescididir!" dedi.
(Bu münakaşayı işiten) Aleyhissalâtu vesselâm:
"Şu benim mescidimdir!" buyurdular." [Müslim, Hacc 514, (1398); Tirmizî, Tefsir, Tevbe, (3098); Nesâî, Mesâcid 8, (2, 36).][505]

AÇIKLAMA:

Burada, Kur'ân-ı Kerîm'in takva üzerine kurulmuş olmakla tebcil ettiği mescidin Medine Mescidi olduğu takrir edilmektedir. Ayet şöyle: "...Senin namaz kılmana layık olan mescid, ilk günden beri takva üzerine kurulu bulunan mesciddir" (Tevbe 108).
İşte iki sahâbî bu mescidle hangi mescidin kastedildiğini münakaşa etmiştir. Çünkü, Resûlullah'ın Medine'ye gelir gelmez yaptırdığı mescid Kuba Mescidi'dir. Zira önce oraya inmiş, bir müddet orada ağırlanmış, sonra Medine'nin içerisine gelinmiştir. Kuba, o zaman Medine'nin dışında idi. Resûlullah oradaki ikameti sırasında derhal Kuba Mescidi'ni inşâ ettirmişti. Medine'ye yerleştikten sonra da cumartesi günleri Kuba'ya gidip orayı ziyaret ettiği, mescidinde iki rek'at namaz kıldığı rivayetlerde belirtilmiştir.
Bu hadis de Medine'nin ve Mescid-i Nebev'inin faziletini teyid eden rivayetlerdendir.[506]

?4610 ?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ???? ????? ?"????? ???????? ???????????[. ????? ???????.

15. (4610)- Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İslâm şehirlerinden en son harap olacak olan Medine'dir." [Tirmizî, Menâkıb, (3915).][507]

?4611 ?16? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ??????????? ???? ?????? ??? ???????? ??????????? ??? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????????? ????????????? ???????? ???????? ????? ???? ??????? ????????? ????????? ????? ???? ???????????[. ????? ?????.»?????????«
?????? ?????????? ?????: ????? ?????? ?? ??? ???? ????? ???? ??? ? ??? ??? ???????? ???? ??? ?????? ??????.?»?????? ????????? ???????« ???
????? ????? ???? .

16. (4611)- Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Medine'yi, taşıdığı yüce hayra rağmen terkedecekler. Onu rızık arayanlar yani kuşlar ve kurtlar istila edecek. Oraya [en son gelecek] iki çoban bu maksadla Müzeyne'den çıkıp

koyunlarını azarlayacaklar. Fakat Medine'yi vahşî hayvanlarla dolmuş bulacaklar. Seniyyetü'l-Vedâ'ya ulaştıkları vakit yüzüstü düşe(rek ölecek)ler." [Buharî, Fezâilu'l-Medine 5, Müslim, Hacc 499, (1389); Muvatta, Câmî 8, (2, 888).][508]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin bazı vecihlerinde ?????? yani "...tekredeceksiniz" şeklinde gelmiştir.
2- Hadis hakkında İbnu Hacer, İyaz'dan naklen şu açıklamayı kaydeder: "Bu ihbar aynen görülmüştür. Şöyle ki Medine bidayette hilafet merkezi olmuş, bu suretle çok kimseleri kendine celbetmiş, bir toplanma yeri olmuştur. Yeryüzünün serveti âdeta oraya akmış en mamur beldelerden biri olmuştu. Hilafet merkezi oradan alınıp önce Şam'a, sonra da Irak'a nakledilince oraya bedeviler hakim oldu ve fitneler kol gezdi. Sakinleri birer birer orayı terkettiler. Derken şehir, vahşi kuşların ve yırtıcı hayvanların istilasına uğradı."
Hadiste geçen "avâfî", âfie'nin cem'idir; gıdasını arayan hayvan mânasına gelir.
Nevevî, bu terke uğrama halinin, Medine'nin başına Kıyamete yakın, ahir zamanda geleceği kanaatindedir ve "Medine'ye en son gelecek ve orada vahşi hayvanlarla karşılaşacak iki çoban"la ilgili ihbarın da bu hususu te'yid ettiğini söyler.
Nevevî'yi haklı bulan İbnu Hacer, İmam Mâlik'in Ebû Hureyre'den kaydettiği şu hadisi de delil gösterir:
"Medine, üzerinde bulunduğu şu en güzel haline rağmen terkedilecek. Öyle ki ona kurtlar [veya köpekler] girerler ve mescidin bazı sütunları üzerinde veya minberi üzerinda gıdalanırlar [ulurlar]." Ashab sordu: "[Ey Allah'ın Resûlü!] Bu durumda (Medine'nin) meyveleri kime kalacak?" Aleyhissalâtu vesselâm: "Yiyecek arayanlara: Kuşlara ve vahşi hayvanlara!" cevabını verdi."
İbnu Hacer'in Ebû Hureyre'den kaydettiği bir başka rivayet, Medine ile ilgili olarak zikri geçen iki çobanın, en son haşredilecek kimseler olacağını belirtir. Şu halde Medine'nin vahşiler tarafından istilası âhir zaman alametleri meyanında anlaşılmalı diyenlere bu hadis destek vermektedir: "En son haşredilecek iki kişi var. Bunların biri Müzeyne'den, diğeri de Cüheyne'dendir. Bu iki şahıs acaba insanlar nereye gitti diye arayarak Medine'ye gelecekler. Fakat orada tilkilerden başka birşey görmeyecekler. Bunların yanına iki melek iner, onları yüzleri üzerine yere yatırır ve canlarını alarak diğer insanlara kavuştururlar." Şu halde bunların haşri ölümlerinden sonra meydana gelir.
Mühelleb, bu hadisten, Medine'nin Kıyamete kadar meşhur bir yer olarak kalacağına delil bulur.[509]

?4612 ?17? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?“?????? ?????????? ??? ??????????? ????? ???????? ?????????? ??? ?????????[. ????? ???????.»??????« ?? ???? ?????? .

17. (4612)- Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İman Medine'ye çekilecek, tıpkı yılanın deliğine çekilmesi gibi." [Buhârî, Fezailu'l-Medine 6; Müslim, İman 233, (147).][510]

AÇIKLAMA:

İslâm'ın ilk neşir merkezi Medine olması haysiyetiyle teşbihe yer verilmiştir. Yılan, yiyecek aramak üzere çıkıp dolaşır. Herhangi bir şey onu korkutunca kaçıp deliğine girer. İslâm da bunun gibi Medine'den intişar etmiştir. Bütün mü'minler Medine'ye gitmek hususunda içlerinde bir müşevvik, bir sâik bulurlar. Çünkü bu, Resûlullah sevgisinin bir neticesidir. Sağlığında zât-ı şeriflerini görmek, kendisinden İslâm'ı öğrenmek için; vefatından sonra da mescidini, kabrini ve bıraktığı diğer maddî hatıralarını görmek için Medine'ye gelmek isterler.
Kurtubî, bu hadiste, Medine halkını gittiği yolun doğruluğuna delil görür. Nitekim İmam Malik'in mezhebinin esası da bu görüşe dayanır; Medine ehlinin yaşayışı, sünneti temsil eder, haber-i vahide tercih edilir, onların ameli hüccettir.
İbnu Hacer, Kurtubî'nin bu umumî hükmünü "Resûlullah'ın devri ve Hülefa-i Râşidin'in devri" ile kayıtlayarak benimser. "Fitnelerin zuhurundan ve sahabelerin her tarafa dağılmasından ve hususan ikinci Hicri asrın sonlarından itibaren doğru olmayacağını, bizzat müşahadenin bu kaydı getirmeyi gerektirdiğini" söyler.[511]

?4613 ?18? ??? ???? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:] ????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ??????????? ???????[. ????? ???? .

18. (4613)- Cabir İbnu Sümere (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla hazretleri Medine'yi Tâbe diye tesmiye buyurdu." [Müslim, hacc 491, (1385).][512]

?4614 ?19? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ???? ?????? ???????? ??? ????????? ??????????? ??????? ??????????? ???? ????? ??? ???????? ????????? ???? ????????[. ????? ??????? ????????.»???????« ??? ??????? .

19. (4614)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönünce, Medine'nin duvarlarına bakar, develerini hızlandırırdı. Eğer bir bineğin üzerinde ise, onu tahrik ederdi. Bu davranışı Medine'ye sevgisinden ileri gelirdi." [Buhâri Fezâilu'l-Medine 10, Umre 17; Tirmizî Da'avâtı 44, (3437).][513]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine sevgisini ve ona bir an önce kavuşmak için izhar ettiği aceleyi görmekteyiz. Alimler buna dayanarak vatan sevgisinin ve ona duyulan hasretin meşru olduğuna delil bulmuşlardır.
Resûlullah'ın Medine sevgisi, Medine'nin kendisi veya Medine ahalisi için olabilir. Her iki sevgi de mümkündür ve meşrudur denmiştir.[514]

?4615 ?20? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????????? # ???? ??????? ??????????? ??????? ???? ?????????????????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? # ?????????? ???? ????????? ??????: ????????? ??????? ???????? ???? ?????????? ??????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ???????????[. ????? ???? .

20. (4615)- Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük'ten dönünce, (sefere katılmayıp Medine'de kalmış olan) mütehallifînden bazıları onu karşıladılar. Bu sırada toz kaldırdılar. Bunun üzerine beraberinde bulunanlardan bazıları burunlarını sardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yüzündeki sargıyı çıkardı ve: "Nefsimi kudret elinde tutan zâta yemin olsun. Medine'nin tozu, her hastalığa şifadır!" buyurdu ve O'nun devamla "Cüzzamdan, barastan (ala terlikten)" diye saydığını gördüm." Rezîn tahric etmiştir. [515]

İLAVE

MEDİNE'NİN HARAM İLAN EDİLMESİ

MAHİYETİ, MÂNÂSI

Mekke, Hz. İbrahim aleyhisselâm'dan bu yana haram ilan edilmiştir. Resûlullah da Medine'yi haram ilan etmiştir. Bir yerin haram ilan edilmesi demek, öncelikle ot, ağaç her çeşit bitkinin koparılıp kesilmesinin yasak edilmesi, yabanî hayvanlarının öldürülüp avlanmasının yasaklanması demektir. Mukaddes beldeler için düşünülmüş olan bu tarihî tatbikat, günümüzde "millî park", "yeşil kuşak", "yeşil saha" gibi farklı telakkilerle daha yaygın bir şekilde gündeme gelmiş ve uygulanmaya konmaya başlamıştır. Bu durum, tarihî tatbikatın aktualite kazanmasına ve gündeme gelmesine sebep olmuştur. Bu sebeple Medine'nin tahrîmiyle ilgili tatbikatı açıklamayı gerekli ve faydalı mülahaza ettik ve meseleye burada müstakillen temas etmeyi uygun bulduk.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mezkur yasağıyla ilgili hadisler, noksan ve ziyade farklarıyla başta Ebû Hüreyre ve Câbir radıyallahu anhüma olmak üzere, Abdullah İbnu Zeyd, Asım İbnu Ahvâl, Râfi İbnu Hudeyc, Enes İbnu Mâlik, Ebû Saîdi'l-Hudrî, Ali İbnu Ebi Talib, Sa'd İbnu Ebi Vakkas, Ka'b İbnu Mâlik (radıyallahu anhüm ecmâin) gibi pek çok sahabe tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadislere başta Sahiheyn olmak üzere bütün hadis kitapları yer verir.
Enes'ten gelen rivayete göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber seferinden dönerken, Medine'ye yaklaşınca, şehre işaret ederek: "Yâ Rabbi! Hz. İbrahim'in

Mekke'yi haram kıldığı gibi, ben de Medine'yi haram kıldım. Onun iki kayalığı arası haramdır, ağaçları kesilemez, hayvanları avlanamaz, otu yolunamaz, ağaçlarının yaprağı silkilemez..." der. Hadis muhtelif vecihleri (varyantları) çerçevesinde çok daha uzun olmakla beraber, bizi alâkadar eden kısmı, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Medine'nin civarında belli bir sahayı haram ilân ederek, "hayvanlarını öldürmekten, otunu yolmaktan, ağaçlarını kesmekten ve hattâ yapraklarını koparmaktan" Müslümanları men etmiş olmasıdır.

Buhari'nin rivayetinde haram (yasak) ilân edilen bu yerler hususu oldukça mübhemdir. En açık ifâde "iki siyah kayalık (harrateyn) arası" tâbiridir. Bu haram bölge, Ebû Dâvud'un bir rivayetinde "Air dağı ile Sevr dağı arası" diye tayin edilir. Müslim'in Ebû Hüreyre'den yaptığı bir rivayette "Medine'nin etrafında oniki millik bir kısmı koruluk (Himâ) kıldı" denir ki, bu, Adiyy İbni Zeyd'in "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Medine'nin her cihetinden bir berîdlik[516] sahayı koruluk (haram) bölge ilân etti"[517] sözüyle daha da sarâhat kazanmış olmaktadır. Rivâyetler bu bölgenin ana sınırlarını belirtecek sarâhati hâizdir. Müteakip haritada görüldüğü üzere, kuzeyde Sevr, güneyde Air dağları ile, doğuda Lâbetu Şarkiyye (Harratu Vâkım), batıda Lâbetu Garbiyye (Harratu'l-Vebere) dağları ile sınırlanmaktadır. Rivayetlerin farklı isimler zikrederek bazı mübhemliklere yer vermesinin hiçbir ehemmiyeti yoktur.[518] Her halukârda, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Medine'yi dört bir yandan ihâta eden bir yeşil kuşağın muhafazası için emir vermiş olması mühimdir ve bu husus da kesindir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu yasağın ciddiyet ve ehemmiyetini belirtmek için, onu ihlâl edenlere karşı vicdânî ve amelî olmak üzere gayet sert müeyyideler vazetmiştir. Vicdânî müeyyideyi şu hadis ifade eder:

"Medine, Air ve Sevr dağları arasında kalan kısımlarıyla haramdır. Orada kim bir yasak işlerse veya işleyeni himâye ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah, kıyamet gününde, onun ne tevbesini ve ne de fidyesini (ne farzlarını, ne de nafilelerini) kabul eder.

"Mü'min bir vicdan için bundan daha ağır, daha müessir müeyyide olamaz.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine'nin haramiyetinin fiilen korunması için de, yasağı işleyenlere karşı pratik ve tatbikî tedbirler vazetmiş, suçlunun maddeten tecziyesini emretmiştir; dövülmesi, soyulması ve malzemesinin müsaderesi. Bu hususla ilgili bir vak'ayı kaydedeceğiz:

Müslim, Ebû Dâvud ve Belâzurî'de birbirini tamamlayan rivayetlerde belirtildiğine göre, Akîk'deki[519] kasrına gitmekte olan Sa'd İbni Ebi Vakkâs, haram bölgede bir köleyi, bir ağacı kesmekte veya yaprağını düşürmek için silkelemekte (Belâzurî'de, ot biçmekte) iken yakalar. Sa'd, kölenin elbisesini soyar, (Belâzurî'de, orağını da elinden alır). Sa'd dönünce, kölenin efendisi gelip, köleden müsâdere etmiş olduğu şeyleri iade etmesini ister. (Belâzurî'de, Hz. Ömer'e şikayet ederler ve Hz. Ömer, Sa'd'a "Aldıklarını iade et" emrini verir.) Sa'd: "Resûlullah'ın bana ganimet kıldığı bir şeyi geri vermekten Allah'a sığınırım" der ve talebi reddeder.

Ebû Dâvud ve Belâzurî'nin rivayetlerinde Sa'd şu cevapta bulunmuştur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), burayı haram kıldı ve: "Kim, burada avlanan (ve ağaçlarını kesen) birini yakalarsa onu dövsün, elbise ve malzemelerini de elinden alsın" buyurdu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bana ganimet kıldığı bir şeyi asla vermem, isterseniz fiyatını vereyim." Belâzurî'de belirtildiğine göre, Sa'd, bu oraktan kendisine bir çapa yapar ve ölünceye kadar tarla işlerinde kullanır.

Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) -belki de yukarıdaki hâdiseden sonra- Osman İbni Maz'ûn'un Harra'daki arazisini elinde tutan azadlı kölesine (mevlâ) gelerek: "Sen yerinden ayrılma, ben seni buralara idare memuru (amil) tayin ettim. Medine'deki ağaçları kesmeye ve yapraklarını silkelemeye, kimseye müsaade etme. Bunu yapan birini yakalarsan baltasını ve ipini elinden al" diyerek mezkûr koruluğun himayesi için hususî bir de bekçi tayin eder.

Haram bölgenin korunmasında, sadece kasdî ihlallere ceza ve müeyyide konmakla kalmamış, hatâen vukû bulacak ihlallere karşı da müeyyide getirilmiştir. Muâviye İbni Kurre'nin anlattığına göre, hacc sırasında, ihramlı bir kimsenin atı, bir deve kuşu yuvasına basarak ezer. Durum Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e intikal edince, her bir yumurta için bir gün oruç ile bir fakir doyurmasını emreder.

Bu rivayet yumurtanın bile müeyyideye bağlanması bakımından ayrı bir ehemmiyet taşır. Böylece, haram bölgede, tahribin asgariye düşmesi için hacılar son derece dikkatli olmaya çağırılmış olmaktadırlar.

Abdullah İbni Ubade'nin bir rivayeti, haram sahası içerisinde çocukların bile kuş yakalamasına mani olunduğunu göstermektedir. Zira Ebi İhab kuyusu yakınlarında bir kuş yakalamış olan Abdullah'ın elinde kuşu gören babası Ubade, onu elinden alıp salıverir ve şu açıklamayı yapar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine'nin "lâbite"si (iki siyah kayalığı) arasında kalan kısmını haram kıldı. Tıpkı Hz. İbrahim aleyhisselam'ın Mekke'yi haram kıldığı gibi."

Kaynaklarımız, Medine'nin haram bölgesiyle ilgili başka tamamlayıcı bilgiler de verirler. Buna göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), adamlar göndererek, haram bölgenin nihaî hudutlarını her cihette işaretletmiştir. Ka'b İbni Malik'ten kaydedilen rivayetlerde Ka'b'ın 7-8 tepeyi işaretlediği anlaşılmaktadır.

Muhammed Hamidullah'ın el-Vesaik'te kaydettiği bir hatıradan, Resûlullah devrinde dağ zirvelerine inşâ edilmiş bulunan bu işaret yapılarından (alem) bazılarının, günümüze kısmen de olsa ulaştığını anlamaktayız. Kayıt aynen şöyle: "Bana, Medine'deki Arif Hikmet Bey Kütüphanesi Müdürü eş-Şeyh İbrahim Hamdi Harputlu'nun açıklamasına göre, Harputlu, Medine civarında, mevzuu geçen dağlara yaptığı gezintiler sırasında bu işaret yapılarının kalıntılarına rastlamıştır. Bunlar Resûlullah devrinden kalmış olmalıdır. Zira, bildiğimiz kadarıyla, Resûlullah'tan sonra kimse bunları yenilememiştir."[520]

MEKKE VE MEDİNE DIŞINDA YASAK BÖLGE:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den gelen rivayetlere göre, ikamet edilen meskun mahallin civarında, her çeşit kesim ve tahribe karşı korunması gereken ağaçlık bir bölge bulundurmak fikri, sadece Mekke ve Medine şehirlerine mahsus değildir. Bunu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bütün mü'minlere tecviz ve hatta tavsiye ettiğini kesinlikle söylememize imkan verecek yeterli delil mevcuttur. Bu cümleden olarak, Taiflilerle yapılan bir müâhede (anlaşma) metnini zikredebiliriz

Taif şehri, etrafını saran surların himayesiyle, müstahkem bir vaziyet arzediyordu. Bu sebeple, Müslümanlarca kırk gün kadar kuşatılmasına rağmen fethedilmemiş, civardaki diğer kabilelerin İslam'a duhulundan sonra, dokuzuncu hicrî yılda kendiliklerinden Müslüman olmak ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e biat etmek üzere bir heyet göndermişlerdi. Bu sebeple onlar, anlaşma sırasında biraz nazlı idiler. Öyle ki, namaz kılmamak, zekat vermemek, fuhşa ve alkollü içkilere devam etmek, putlarının yıkılmaması vs. gibi son derece tuhaf, kabulü gayr-i mümkün şartlar ileri sürüyorlardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu şartlardan bir kısmını şiddetle reddederken, bazılarını kabul ediyordu.

İşte onların, mevzuunu ettiğimiz tekliflerinden biri de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu teklif karşısındaki tutumu, esas mevzumuz açısından ehemmiyetlidir. Onlar, Taif şehrinin mukaddes şehir olarak kabul edilmesini de talep etmişlerdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), onların bu isteğini kabul etmiş ve anlaşma metnine şu maddeyi koymuştur: "....Vadileri, bütünü ile mukaddestir (haramdır) ve yasak, orada, Allah adına, vahşi ağaçlar ve av hayvanları üzerinde, her baskı, her tecavüz ve her fenalığa karşı tatbik edilir..."

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), metinde Taif vadisindeki ağaçların kesilmesini, hayvanların öldürülmesini yasaklayan yukarıdaki maddenin yer aldığı anlaşma ile de yetinmeyip, bu istikamette neşrettiği umumi bir beyannamede, bunun ihlaline karşı "müeyyideler" koymuştur. Bütün mü'minlere hitaben yazılan bu beyannamenin metni aynen şöyledir:

"Bismillâhirrahmânirrahîm. Peygamber Muhammed'den mü'minlere: Vacc vadisinin ne dikenli ağaçları ne de çalıları tahrip edilmeyecektir. Av hayvanları da öldürülmeyecektir. Bu yasaklardan birini yapmaya tevessül eden bir kimse yakalanacak olursa, kamçı ile dövülecek ve elbisesi de soyulup alınacaktır. Eğer biri haddi aşacak olursa o, yakalanıp Peygamber Muhammed'e getirilecektir. Bu emir Peygamber Muhammed' dendir. Bunu Allah'ın elçisi Muhammed'in emri ile Halid İbni Said yazdı. Bu emri kimse ihlal etmesin, aksi takdirde Muhammed'in emrettiği şeyde nefsine zulmetmiş olur."

Taifliler dışında başka kabilelere de benzeri berâetler verildiğine şahit olmaktayız. Bunlardan biri Cüreyş halkıdır. Yazıda şöyle denir:

"(Cüreyşlilerin) Müslüman oldukları sırada tasarruflarında bulunan arazi kendilerine aittir. Cüreyşlilerin izni olmadan orada hayvan otlatan, haram iş yapmıştır."

Bir diğer vesika da Tayyılılar lehine tanzim edilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Benî Esed kabilesine yazdığı mektupta Tayyılıların arazi ve sularından izinsiz istifade etmemelerini emreder.

"Tayy kabilesinin sularına ve arazilerine yaklaşmayın. Zira onların suları size helal değildir. Arazilerine de Taylıların izin verdiklerinden başka kimse girmeyecektir. Emrine uymayanlara Muhammed'in zimmeti (himaye ve garantisi) yoktur."

Şurası muhakkak ki, Hz. Peygamber'in diğer kabile ve şehirlere tanıdığı imtiyazlardan maksad, onların da, kelimenin tam manasıyla Mekke ve Medine'de olduğu gibi haram kılınması değildir. Sözgelimi Taif şehri, tanınan bu nebevî imtiyaza rağmen, tarih boyunca Müslümanlar nazarında Mekke ve Medine gibi, mukaddes bir şehir sıfatını taşımamıştır. Hatta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilen bu vesikanın asıl gayesi de buraya böyle bir hüviyet kazandırmak değildir. Bu vesika, bize her beldede yerli ahalinin, yakın çevrelerini hususi bir disipline sokabileceklerini, ağaçların kesilmesini, hayvanların öldürülmesini yasaklayabileceklerini, bunun dini açıdan meşru olduğunu göstermektedir. Tarih boyunca, belki de ihtiyaç duyulmadığı için tatbik edilemeyen bu prensibin, zamanımızda tatbiki zaruridir. Bu, her hareketinde dinden bir fetva arayan Müslüman halkların nazarında, İslâm diyarının yeniden ağaçlandırılmasının ehemmiyetini tesbitte, fazlasıyla istifade edebileceğimiz bir husus olmalıdır.[521]

*** KUBA MESCİDİ**

?4616 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ??????? ????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ???????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (4616)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her cumartesi günü Kuba Mescidini binekli ve yaya olarak ziyaret ederdi ve içinde iki rek'at namaz kılardı." [Buharî, Fazlu's-Salât 3, 4, İ'tisâm 16; Müslim, Hacc 516, (1399); Muvatta, Salat fi's-Sefer 71, (1, 167); Nesâî, Mesacid 9, (2, 37); Ebû Davud, Menasik 99,

(2040).][522]

AÇIKLAMA:

1- Kuba, Medine'nin güneyinde iki mil mesafede bir köy idi. Bugün Medine ile birleşmiş durumda. Resûlullah'ın bizzat taş taşıyarak inşa ettiği bu mescid, mübarek ve faziletli mescidlerden biridir. İnşâası Mescid-i Nebevî'den önce gerçekleştirilmiştir. Çünkü, hicretle Medine'ye gelen Resûlullah, önce Kuba'ya inmiş, orada Külsûm İbnu Hidm (radıyallahu anh)'ın evinde on dört gün kadar kalmıştır. İşte bu sırada ilk iş olarak Mescid-i Kuba yapılmıştır. Taberânî'nin Bintu Nu'man'dan kaydettiği rivayet, onun inşaatında Resûlullah'ın nasıl çalıştığını gösterir. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kuba'ya geldiğinde, şu mescidi yani Kuba mescidini bina ettiği zaman kendisini gördüm. Bizzat taş taşıyordu. (Öyle irilerini kucaklıyordu ki) aldığı taş onu çökertiyordu. Karnının veya göbeğinin üzerinde beyaz toprak izi görüyordum. Ashabından biri gelerek: "Annem babam sana kurban olsun ey Allah'ın Resûlü! O taşı bana ver de, senin yerine ben taşıyayım!" derdi. Fakat Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen de bunun gibi başka bir taş al" diye mukabele eder, taşı vermezdi. Aleyhissalâtu vesselâm mescidi böyle bina etti."
Ulemâ bu hadise dayanarak, Mescid-i Kuba'nın ziyaret edilmesini, orada namaz kılınmasını hatta bu ziyaretin cumartesiye rastlatılmasını müstehab addetmiştir. Nesai'nin müteakiben kaydedeceğimiz rivayeti bu hususu te'yid eder: "Kim gidip şu Kuba mescidinde namaz kılarsa umreye bedeldir." Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh)'ın da: "Kuba mescidinde iki rek'at namaz kılmam, benim nazarımda Mescid-i Aksa'ya iki kere gitmemden daha iyidir" dediği rivayet edilmiştir.
2- Alimler bu hadisten:
* Kuba ve mescidinin fazileti,
* Kuba mescidinde namaz kılmanın müstehab oluşu,
* Bazı günleri ibadete tahsis etmenin cevazı,
* Ziyaretleri binekli veya yaya yapmanın caizliği gibi hükümler çıkarmışlardır.[523]

?4617 ?2? ??? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????????? ????? ???? ???????? ????????[. ????? ??????? .

2. (4617)- Sehl İbnu Huneyf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim evinden çıkıp Kuba mescidine gelir ve orada iki rek'at namaz kılarsa bu ona bir umreye bedel olur." [Nesaî, Mesacid 9, (2, 37).] [524]

*** UHUD DAGI**

?4618 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????? ????????? ???????????[. ????? ????? ???????? .

1. (4618)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Uhud öyle bir dağdır ki biz onu severiz, o da bizi sever." [Buhârî, Cihad 71, 74, Enbiya 8, 27, Et'ime 28, Da'avât 36, İ'tisâm 16; Müslim, Hacc 504, (1393); Muvatta, Câmî 10, (2, 889); Tirmizî, Menakıb, (3918).][525]

AÇIKLAMA:

Bazı alimlere göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye ve Medinelilere olan sevgisini, Medine'nin bir parçası sayılan Uhud dağına olan sevgisi ile de ifade etmiştir. Nevevî, dağı sevme hadisesini mecaza değil hakikate hamleder. "Sahih ve muhtar olan, Uhud'un bizi hakikaten sevdiğidir. Allah ona temyiz ve idrak vermiştir. O da bu temyizle bizi sevmektedir." Şarihler, cansız eşyada şuur ifade eden Kur'an ve sünetten bir kısım deliller kaydeder. Mesela ayet-i kerimede "..Öyle taşlar var ki, Allah'ın korkusundan yuvarlanır" (Bakara 74) buyurulmuştur. Resûlullah'ın avucunda taşların tesbih etmesi, camideki kuru hurma kütüğünün mufarakat-ı Nebi sebebiyle inleyerek ağlaması gibi... Keza ayette "kafirin ölümünde arz ve semanın ağlamadığı" (Duhan 29) ifade edilir. Kısacası İslam inancı, insanı saran fizik çevrenin (hava, su, toprak ve semâvat) insanla şuurdarane alaka içinde olduğunu ifade eder. Şu halde, Uhud'un Resûlullah'a karşı sevgi izhar etmesi, yadırganmaması gereken bir hususdur. Görmediğimiz, duymadığımız bir şeyi inkâra yeltenmek, tereddütle karşılamak mü'minin edebine yakışmaz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ne söylemişse, o haktır. Aynen kabul eder, teslim oluruz. Kur'an-ı Kerim, mü'mini tarif ederken "gayba inanmayı" öncelikle zikreder (Bakara 3).[526]

*** AKÎK VE ZÜ'L-HULEYFE**

?4619 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????? ?? ???????? ???? ??? ????????????? ???????? ?????????. ?????? ????: ??????
??????????? ?????????? ????? ????? ????? ????????: ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ??????? ????? ??????????? ??????? ????? ?????????? ????????? ??????? ?????? #: ?????? ??????? ???? ??????????? ??????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???? ?????[. ????? ??????? ????????.»??????????« ????? ??????? ?????? ????? ???????.?»??????????« ???? ??????? ???: ???? ??????? ??? ????? ???? ??????? ?????? .

1. (4619)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zü'lhuleyfe'de, vadinin içinde istirahatgâhında iken yanına gelip kendisine: "Sen mübarek Batha'dasın!" diyen olmuş. Musa İbnu Ukbe der ki: "Salim rahimehullah, Abdullah'ın devesini ıhdırdığı mescidin yanına bizim de devemizi ıhdırdı. Abdullah İbnu Ömer orada Resûlullah'ın istirahat ettiği yeri araştırmak gayesiyle devesini ıhtırırdı. Orası, vadinin dibindeki mescidin aşağısında, mescidle kıble arasında orta bir yerdir." [Buhârî, Hacc 16, Hars 15, İ'tisâm 16; Müslim, Hacc 434, (1346); Nesâî, Hacc 24, (5, 126, 127).][527]

AÇIKLAMA:

1- Gece istirahatı sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip, bulunduğu Batha bölgesinin mübarek olduğunu haber verenin Cebrail aleyhisselam olduğu bazı rivayetlerde belirtilmiştir. Buhari'nin İbnu Ömer'den kaydettiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu mubarekiyet sebebiyle, Mekke dönüşlerinde Batha'ya uğrar, orada namaz kılar, geceyi de orada geçirdikten sonra sabahleyin yola çıkıp, Medine'ye gündüzleyin girermiş.
Batha, lügat olarak vadilerin bitimindeki düzlüğe denir. Sellerin getirdiği ince kumlarla kaplı geniş düzlük manasına gelir; vadi ağzı diyebiliriz. Sadedinde olduğumuz hadiste geçen Batha Zü'lhuleyfe'dekidir. Zülhuleyfe, Medine'ye 6 veya 7 mil mesafede bir köy adıdır. Medine halkının mîkat mahallidir. Hacca gidenler orada ihrama girerler. Bazı hadislerde başka mevkilere de Zülhuleyfe dendiği vâriddir. [528]

?4620 ?2? ??? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ??????? ?????? #: ?????? ???????? ?????????? ???????: ??????? ??? ???? ??????. ??????: ????? ?? ??? ????????? ??????: ??????? ???????[. ????? ???????? ???? ???? .

2. (4620)- İbnu Abbas, Hz. Ömer (radıyallahu anhüm ecmain)'den naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Akîk vadisinde olduğu sırada şöyle söylediğini işittim:
"Bana Rabbimden bir elçi geldi ve "Bu vadide namaz kıl ve "Hacc için de umre(ye niyet ediyorum) de!" emretti." [Buharî,l Hacc 16, Hars 15, İ'tisam 16; Ebû Davud, Menasik 24, (1800).][529]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Medine'ye dört mil mesafede olan Akîk vadisinin ve orada kılınacak namazın faziletini belirtiyor. Mu'cemu'l-Büldan'da Akîk adıyla tanınan birçok mevki olduğuna dikkat çekildikten sonra, mübarek olduğu belirtilen Akîk'in Zülhuleyfe vadisinde yer alan Akîk olduğu tasrih edilir.
2- Hadiste geçen ????? ????? ibaresi, bazı rivayetlerde ??????? ??? ??? şeklinde gelmiştir. Bu sebeple manayı tevcihte farklı görüşler ileri sürülmüştür.

* "Hacc sırasında umreyi de gerekli kıldım de!" Bu manadan hareketle Resûlullah'ın hacc-ı kıran yaptığına hükmedilmiştir.
* "Umre, hacca dahildir. Yani umre ameliyesi, hacc ameliyesine girer. Dolayısıyla, ikisine de tavaf yeter." Bu mana uzak bulunmuştur.
* Bundan daha uzak bir manaya göre, bu ibare "O sene, Aleyhissalâtu vesselâm, haccdan çıktıktan sonra umre yapacaktır" demektir. Bu çok uzak bir tevildir. Çünkü Resûlullah, o yıl böyle bir umrede bulunmamıştır.
* Resûlullah'ın bunu ashabına söylemekle emrolunması muhtemeldir. Maksad hacc-ı kıran yapmanın meşruluğunu öğretmektir.[530]

?4621 ?3? ??? ????? ????? ???:] ????????? ‘???? ??? ????????? ??????????? ???? ?????? ??? ??????????? ????? ???????? ???? ??????????? ??? ???????? ????. ‘????? ????????? ???? ??????? ?????? #: ??????? ????? ?????? ???? ??????? ???????? ???? ???????????[. ????? ??? ????.

3. (4621)- İmam Mâlik'ten nakledildiğine göre, şöyle demiştir: "Medine'ye giden hiç kimseye, en az iki rekat namaz kılmadan Mu'arras'ı geçmesi muvafik olmaz. Çünkü bana ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), orada gecelemiştir. Orası Medine'ye altı mil mesafededir." [Ebû Dâvud Menâsik 100, (2045).][531]

AÇIKLAMA:

Muarras, konaklama yeri demektir; ta'ris kökünden gelir. Ta'ris ise gecenin sonunda istirahat için konaklamak demektir. Hadisteki muarrasla Zülhuleyfe'de Resûlullah'ın hacc dönüşü konakladığı yer kastedilmiştir. el-Kâdî: "Zülhuleyfe'nin Batha kısmında hacc dönüşünde konaklamak hacc menasikinden değildir. Bunu Medine ehlinden yapan kimse (bir vecibe olarak değil), Resûlullah'ın sünnetiyle teberrük için yapar. Çünkü Batha mübarek bir yerdir" der. el-Kâdî devamla bazı alimlerin: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), orada haccdan dönerken, geceyi geçirmek için konaklamıştır. Ta ki, kafilede bulunanlar gecenin kör vaktinde Medine'ye girerek, ailelerini rahatsız etmesinler. Nitekim yolculuktan gece dönmeyi birçok hadisleriyle yasaklamıştır. Bu husus meşhurdur" dediğini belirtir. Muarras'ı bazı alimlerimiz: "Medine'ye altı mil mesafedeki Zülhuleyfe mescididir" diye açıklamıştır. [532]

ÜÇÜNCÜ FER'

YERYÜZÜNDE FAZİLETLİ YERLER

*** HİCAZ**

?4622 ?1? ?? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????????? ??? ????????? ????? ??????? ????????? ??? ????????? ?????????????? ???????? ???? ????????? ???????? ?‘????????? ???? ????? ????????. ???? ???????? ????? ???????? ??????????? ???????? ????? ????? ??????? ???????????? ?????? ????????? ??????????? ??? ??????? ???????? ???? ??????[. ????? ???????.»????????????? ????????« ?? ?????? ?????? ??????.?»?‘????« ??????? ?? ???? ????? .

1. (4622)- Amr İbnu Avf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu din Hicaz'a çekilecek. Tıpkı yılanın deliğine çekildiği gibi. (Allah'a kasem olsun!) Yaban keçisinin dağın tepesine sığınması gibi, din de Hicaz'a sığınacaktır. Bu din garip olarak başladı, tekrar garipliğe dönecektir. Gariplere ne mutlu. O garipler ki, benden sonra insanların sünnetimden bozdukları şeyi ıslah edecekler." [Tirmizî, İman 13, (2632).][533]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî, bu hadisi şöyle anlamıştır: "İman ehli, imanlarını orada korumak için Medine'ye imanlarıyla iltica ederler. Çünkü Hicaz, imanın asli vatanıdır; orada zuhur etmiş, orada kuvvetlenmiştir. Bu hadis ahirzamanda İslam'ın azalacağını ihbardır." Aliyyu'l-Kârî'nin bu yorumu 20. asırda gelişen vak'aya mutabıktır. Batılıların veya Batıcıların istilasına uğrayan pek çok İslam memleketindeki şuurlu ve münevver Müslümanlar, İslamî hayatlarından taviz vermek istemeyince, Suudî A-rabistan'a göç edip sığınmak zorunda kalmıştır. Halen bu maksadla oraya sığınmış Orta Asya Müslümanları, Mekke ve Medine'de ticari hayatta dikkat çekecek bir kesafete ulaşmıştır. Keza Mısır ve Kuzey Afrika mültecileri, Suriye, Irak ve Türkiye mültecileri de mevcuttur. Cenab-ı Hak, Resûlü'nün bu ihbarına uygun siyasi bir zemini orada ihzar etmek suretiyle, dininden dolayı her tarafta sıkıntıya düşen Müslümanlara bir teselli ve bir ümid kapısını açık tutmuş olmaktadır.
Hadisten, günümüzdeki bazı yorumcular kıyamete yakın, İslam dini, tıpkı bidayette olduğu gibi garip yani akıl almaz bir başarı ve inkişaf kaydedecek diye anlamışlardır. Gerçekten İslam'ın bidayetteki inkişafı akılla izahı olmayan bir hadisedir; tam manasıyla bir mucizedir. Kıyamete yakın benzer bir hamle yapması da Allah'ın rahmetine ve adetine uzak değildir.[534]

?4623 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????????? ??????????? ?? ??????????? ???‘?????? ?? ????? ??????????[. ????? ???? .

2. (4623)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kabalık ve kalp katılığı şarktadır. İman ise Hicaz ahalisi içerisindedir." [Müslim, İman 92, (53).][535]

AÇIKLAMA:

Hadiste, imanın Hicaz'a nisbeti vak'aya mutabıktır. Çünkü İslam, Mekke ve Medine şehirlerinde doğup gelişmiştir. Hicaz denince öncelikle onun iki şehri; Mekke ve Medine kastedilir. Resûlullah'ın hadislerinde bazan, "iman" Yemen'e nisbet edilir. Çünkü Yemen de esas itibariyle Hicaz'ın bir uzantısıdır. 4627 numaralı hadiste açıklama gelecek.
Kabalık, kalp katılığı ve küfür, henüz şirk üzerine devam eden kabilelerin bulunduğu şark cihetine nisbet edilmiştir.[536]

*** ARAP YARIMADASI**

?4624 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? #: ???????: ???? ??????????? ???? ?????? ??? ????????? ???????????? ?? ????????? ????????? ?????? ??
??????????? ??????????[. ????? ????.»????????????« ????? ?????? ????? ??? ????? ???? ??? .

1. (4624)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle diyordu:
"Şeytan artık Arap yarımadasında namaz kılanların kendisine ibadet etmelerinden ümidi kesti. Ancak onları aldatacaktır." [Müslim, Münâfikûn 65, (2812).][537]

AÇIKLAMA:

Hadis, Arap yarımadasında İslam'ın tam olarak hakim olacağını haber vermektedir. Nevevî'nin ifadesiyle bu ihbar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mucizelerindendir. Gerçekten o günbugün Arap yarımadası, bütün ahalisiyle Müslümandır. Ancak şeytan zaman zaman bazı fitneler çıkarmıştır ve çıkarmaya çalışacaktır.[538]

?4625 ?2? ??? ????? ??????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ???????? ?? ????????? ?????????. ????? ????? ???????: ???????? ??? ????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ????????? ??????????? ???? ??????? ?????? # ????? ????? ???????? ??????? ????????[. ????? ????. ????: ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ????????. ?????? ??????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????? ???? ????????? ??? ???? ?‘?????? ??????? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?‘???? ??????? ???? ?????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ????? ????????? ????????? ?????????? ???????.»???????« ????????? ???? ??????? ?‘??? ?????.?»?????????«

?????? .

2. (4625)- İbnu Şihab anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ceziretü'l-Arap'ta iki din içtima edemez."
İbnu Şihab devamla der ki: "Hz. Ömer bu meseleyi, kesin bir kanaat ve yakin elde edinceye kadar araştırdı. Gördü ki, Resûlullah gerçekten bunu söylemiş. Bunun üzerine Hayber Yahudilerini sürgün etti." [Muvatta, Cami' 18, (2, 892, 893).]
Malik der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Necran ve Fedek Yahudilerini sürgün etti. Hayber Yahudilerine gelince, onlar kendilerine meyve ve arazi gelirlerinden herhangi bir hak tanımadan orayı terkettiler. Fedek Yahudilerinin [durumu farklı idi; meyvenin yarısı, arazinin yarısı onlarındı. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onlarla meyve ve arazinin yarısı üzerine sulh yapmış idi.] Hz. Ömer onlara meyvenin yarısını, arazinin yarısını; altın, gümüş, ip ve semer nevinden kıymet biçti ve onlara değerini vererek onları da oradan sürdü."[539]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, ölüm döşeğinde iken yaptığı bir kaç vasiyetten biri, Arap yarımadasında İslam'dan başka din mensubunun bulundurulmaması idi. Hz. Ömer halife olunca, bu vasiyetin sıhhatini araştırır ve gereğini yerine getirir. Bunu yaparken Resûlullah'ın onlarla yaptığı antlaşma şartlarına uyar: Fedek Yahudileri ile mal ve mahsul, yarı yarıya sulh yapıldığı için, onların hakları hesaplanır, paraya tahvil edilir ve ödenir. Böylece onlar hisseleri satmaya mecbur edilir ve paraları ödendikten sonra sürülür.[540]

?4626 ?3? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ‘????????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ??? ?????????[.????? ??????? ???? ?????? ??????????: »????????? ????????? ??? ??? ??????? ??? ????? ????????? ??? ??????? ????????? ??? ?????????«. ????? ????? ???? ???? ???????? .

3. (4626)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Arap yarımadasından Hıristiyan ve Yahudileri mutlaka çıkaracağım, orada Müslüman olmayanı bırakmayacağım."
Said İbnu Abdilaziz der ki: "Arap yarımadası, el-Vadi'(l-Kura)dan Yemen'in uzak kısmına, Irak sınırına, denize kadar olan kısımdır." [Müslim, Cihâd 63, Ebû Dâvud, Harâc 28, (3030); Tirmizî, Siyar 43, (1606).][541]

AÇIKLAMA:

1- Yahudi ve Hıristiyanların Arap yarımadasından sürülmesi birçok rivayette ele alınmıştır. Sadedinde olduğumuz rivayet dahi onlardan biridir; Hz. Ömer'dendir.
2- Arap yarımadasını eski kaynaklarımız kuzeyde Suriye ve Irak sınırlarına kadar uzanan, Cidde ve Kızıldeniz, Yemen kıyıları-Aden arasında kalan, bilinen yarımadayı tarif eder. Arap yarımadası Cezîretu'l-Arap diye tesmiye edilmiştir. Yani Arap adası, aslında ada olmadığı halde ada denmesini el-Ezheri doğu, batı ve güneyinin denizlerle çevrili olmasından başka, kuzeyden de Dicle ve Fırat nehirleriyle çevrili olmasıyla izah eder. el-Kamus'ta da "Ceziretu'l-Arap; Hind Denizi, Şam Denizi, Dicle ve Fırat'ın ihata ettiği arazi" diye tarif edilmiştir.[542]

*** YEMEN**

?4627 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????? ????????? ???? ?????? ???????? ????????? ????????? ?‘????? ???????? ???????????? ???????????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ?? ????? ?‘????? ????????????? ??????????? ?? ?????????[. ????? ????? ????????.»?‘?????« ??? ????.?»??????« ????? ?????? .

1. (4627)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Size Yemenliler geldi. Onlar, ince ruhlu ve yufka yürekli insanlardır. İman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir. Küfrün başı şark cihetindedir. Böbürlenme ve kibirlenme deve besleyenlerdedir. Sükûnet ve vakar koyun (besleyenler)dedir." [Buharî, Menakıb 1, Megazî 74, Bed'ü'l-Halk 14; Müslim, İman 84, (52); Tirmizî, Fiten 61, (2244).] [543]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah, Yemenlileri ince ruhlu ve yufka yürekli olmakla övmektedir. Bu onların şehirleşmiş, yerleşik hayata geçmiş olmalarının bir neticesidir. Yemen eski bir medeniyet an'anesine sahiptir. Nitekim Kur'anda zikri geçen Sebe kavmi Yemen'de yaşamakta idi. Hz. Süleyman'la Sebe Melikesi Belkıs'ın macerası, orada gelişen ziraat hayatı, yaptıkları su bentlerinin (baraj) yıkılmasıyla hasıl olan Arim seli ve bunun getirdiği çölleşme Kur'an-ı Kerim'de anlatılır (Sebe 16). Bu gelişen medeniyet ve yerleşik hayat elbette beşerî münasebetlerde nezaket, kalplerde incelme getirecektir. Nitekim aynı hadiste, Resûlullah kalp yönüyle kabalık, anlayış yönüyle kıtlığın deve besleyenlerde, yani bedevilerde olduğunu görüyor. Deve besleyenlerden maksad bedevilerdir. Bunların sabit bir merkezleri yoktur. Mevsime göre değişen otlakları takip ederler. Bu sebeple seyyardırlar. Araplarda, bedevi denen kısım bunlardır. Bunlar, görgü ve beşerî münasebetler yönüyle şehirleşmiş, yerleşmiş olanlara nazaran henüz yeterince incelmemiştir, kabadır. Onların hakikatı anlamada çektikleri zorluğa Kur'an-ı Kerim dahi yer vermiş, imandan çabuk dönecek bir kavrayışsızlığa sahip olduklarına dikkat çekmiştir (Tevbe 97, Fetih 11, Hucurât 14). Nitekim, Resûlullah'ın vefatından sonra "namaz kılarız, zekât vermeyiz" diyerek isyan edenler, bu kaba, sert, anlayışsız bedevi takımlarıdır.
2- İmanın hadiste Yemen'e nisbeti, onun Yemenli olduğunun beyanı, şarihleri farklı yorumlara sevketmiştir:
* "İman Mekke'de doğdu. Mekke Medine'ye nazaran Yemenli sayılır, o cihettedir. Medine dahi Yemen'e nisbet edilebilir. Çünkü Şam'a nisbetle Mekke de Medine de Yemenli sayılabilir." Bu söz Resûlullah'tan Tebük'te sadır olmuştur. Öyle ise bu nisbet doğrudur. Nitekim Hz. Câbir'in bir rivayetinde "İman Hicaz ehlindedir" buyrulmuştur.
* Ensar aslen Yemenlidir. Dolayısıyla bu hadisteki "Yemenli" sözüyle Ensâr kastedilmiştir. İmanın onlara nisbeti caizdir. Çünkü Resûlullah'a yardım edip destek verdiler. İslam'ın inkişafını onlar sağladı.
* İbnu Salah, bu tevilleri tenkid ederek, hadisi zahirine göre anlamaya bir mani olmadığını söyler. Ona göre, burada Resûlullah Yemenlileri tafdil etmekte, övmektedir. Sebebi de onların imanı zahmetsizce, kalpten kavrayıp benimsemeleridir. İslam'ı kabulde ciddi bir problem çıkarmamışlardır. Halbuki başka diyarların insanları, Müslümanları epeyce bir sıkıntıya soktuktan sonra, İslam'ı kabule mecbur kalmışlardır. Kim bir şeyle muttasıf olur ve onu ciddi bir şekilde izhar ederse o meseledeki kemalini ifade için bunun ona nisbeti makuldur ve bu nisbet o şeyin başkasında da varlığını reddetmeyi gerektirmez. Öyleyse imanı Yemenlilere nisbet de bunun gibidir. Başkalarından imanı nefyetmek manası çıkmaz. Yine İbnu Salah'a göre, hadisin bazı vecihlerinde gelen tasrihattan anlaşılıyor ki, Aleyhissalâtu vesselâm muayyen bir beldeyi kasdetmemiş, onları temsilen gelen heyet mensuplarını, zatlarını kasdetmiştir. İbnu Salah bu görüşüne delil olarak, hadisin sadedinde olduğumuz veçhini kaydeder: "Size Yemenliler geldi. Onlar ince ruhlu ve yufka yürekli insanlardır. İman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir..." "Hadisten muradın o zaman onlardan orada mevcut olanlar olduğu da söylenebilir, yani her devirde yaşamış veya yaşayacak olan bütün Yemenliler değil. Çünkü lafız bunu gerektirmez." İbnu Salah devamla "Fıkıh"la kastedilen şey, dinde anlayıştır. "Hikmet"le kastedilen şey Allah'ın marifetini de içine alan ilimdir" der.
* Hakim et-Tirmizî: "Bu hadiste bir tek şahıs kastedilmiştir; o da Üveys el-Karanî'dir" demiş ise de, bu tevil pek uzak, pek zayıf bulunmuştur.
3- Küfrün bazı şark cihetinde olmasından murad, öncelikle Mecusilerdeki küfrün şiddetidir. O zaman Mecusi olan İranlılar onlara tabi durumdaki Araplar, Medine'ye nisbetle doğu sayılan bölgelerde yaşıyorlardı. Ayrıca hakimiyetleri sebebiyle son derece kibir, gurur ve ceberrut içerisinde idiler. Nitekim Resûlullah, İran kralına İslam'a davet mektubu göndermiş, kral bu mektubu gururundan yırtmış, Yemen valisine, "Peygamberim diye ortaya çıkan bu adamı bağla, bana yolla" diye emir göndermişti.
4- Deve besleyenlerden maksat bedevilerdir. Bunlara ehl-i veber de denmektedir. Nitekim hadisin başka vecihlerinde bedevilerin ehl-i veber, yerleşiklerin ehl-i meder [544] tabirleriyle ifade edildiği görülür. Hattabi'ye göre, göçebeler hayat şartlarının galebesi sebebiyle günlük geçim meşgalesini öne alıp, umur-u diniyelerini ihmal etikleri veya geri planlara attıkları için hadiste zemmedilmişlerdir.
Bazı alimlerce, hadiste, koyun besleyenlerden maksadın -yerleşik hayat sahibi- Yemenliler olabileceğine dikkat çekilmiştir. Yine denmiştir ki: "Koyun besleyenler servet ve çokluk yönüyle deve besleyenlerden geri oldukları için bunlarda öbürlerinde servet ve çokluğun hasıl ettiği kibir ve gurur yoktur, tevazu hakimdir."[545]

*** ŞAM**

?4628 ?1? ?? ????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? #: ????????? ??????? ?????? ????????? ????????? ????? ?‘???? ??????????? ????????? ??????????? ???????? ?? ?‘???? ??????? ???????? ??????????? ?????????. ??????????? ?????? ?????? ?????

??????? ?????????????? ??? ???????? ???? ??????????? ????????????????[. ????? ??? ????.»??????« ?? ?????? ??? ???? ??????? ?? ????.????? »?????? ??? ?????« ????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ??? ? ?????? ???? ??????? ????? ???? ?????? ????? ???? ????? ????? ? ????? .

1. (4628)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir hicretten sonra bir hicret daha olacak. Arz ehlinin hayırlılarına Hz. İbrahim'in hicret ettiği yer (Şam) gereklidir. Arzda, ahalisinin şerirleri kalır. Arzları, onları (öbür dünyaya) atar. Allah Teala da onlardan hoşlanmaz. Onları ateş, maymunlar ve hınzırlarla birlikte haşreder." [Ebû Davud, Cihad 3, (2482).][546]

AÇIKLAMA:

Şam deyince, Suriye bölgesini anlamamız gerekecektir. Çünkü bugün Şam deyince sadece Suriye'nin başşehri olan Şam'ı anlarız. Halbuki eski kitaplarda bu şehrin adı Dımeşk'tir. Mu'cemu'l-Büldan'da Şam bölgesinin sınırı Fırat'tan başlatılıp Mısır diyarındaki el-Ariş'e kadar, kıble cihetinden Tayy dağları ile Rum denizi arası diye çizilir. Başlıca şehirleri olarak Menbec, Haleb, Hama, Humus, Dımeşk, el-Beytu'l-Makdis, Antakya, Trablus vs. sayılır. Belli başlı bölgeleri olarak da Kınnesrîn, Dımeşk, Ürdün, Filistin, Humus bölgeleri zikredilir. Bu açıklamaya göre, eski kitaplardaki Şam kelimesi, sadece bugünkü Suriye'yi kasdetmiyor. Filistin, Ürdün, Lübnan topraklarını da içine alıyor. Bu meyanda, Mu'cemu'l-Büldan'ın Şam'dan saydığı giriş noktaları olarak, Masisa, Tarsus, Ezene, Antakya, Maraş, Hades, Bağras ve Belka isimleri de zikredilir.
Şu halde hadislerde tafdil edilen Şam'ın, geniş bir saha olduğunu, yurdumuzun güneydoğu kısmını da içine aldığını bilmemizde fayda var. Yine Mu'cemu'l-Büldan'da Abdullah Amr İbnu'l-As'ın şu söz kaydedilir:
"Hayır on kısma bölündü. Bunun onda dokuzu Şam'a verildi, onda biri arzın diğer yerlerine. Şer de ona taksim edildi. Bunun onda biri Şam'a, onda dokuzu arzın diğer yerlerine verildi."
Bu, sahih bir rivayet olması halinde hükmen merfu sayılması gerekir. Çünkü bu açıklama içtihadla olamaz, vahiyle olabilir. Rivayetin sıhhati meşkuk olması halinde, Şam hakkındaki yaygın kanaati aksettirmesi bakımından yine de kıymet taşır. Hayat hikayeleri Kur'an'da geçen bütün peygamberlerin bu bölgede gelipgeçmeleri, bu bölgenin manevi bir berekete mazhar olduğunu anlamada kafi bir durumdur. Ayrıca medeniyetin bu bölgelerde doğup her tarafa buradan geçtiği de ciddi bir nazariye olarak benimsenmiştir. Muhammed İbnu Amr İbnu Yezid es-Sağânî der ki: "Kitaplarda Şam isminin o kadar çok zikrine rastladım ki, bende, Cenab-ı Hakk'ın arzı yaratmaktan maksadı sanki Şam'ı yaratmakmış gibi bir düşünce hasıl oldu." Yakut el-Hamevi merhum, Resûlullah'tan da şu rivayeti kaydeder: "Şam, Allah'ın beldeleri arasında Safvetullahtır (yani en temiz yeri). Kullarından temiz olanları da oraya seçer. Ey Yemenliler, size Şam'ı tavsiye ederim. Çünkü arzda Safvetulallah Şam'dır. İmtina eden bilsin ki Allah Şam'ı bana tekeffül etmiştir."
Gerçekten o diyar bidayetten beri İslam'a merkezlik etmiş; büyük alimler oralarda yetişmiştir. Bugünkü tezebzüb ve tedenninin geçici olduğuna inanıyor, Rabb-i Rahim'den bu diyarların tekrar eski misyonuna bir an önce dönmesini niyaz ediyoruz.[547]

?4629 ?2? ??? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ???? ??????????. ?????? #: ?????? ????????. ????????: ???? ???? ??? ??????? ??????? ???????: '??? ??????????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ???????.

2. (4629)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idik. Parçalar üzerinde Kur'an (ayetlerini) tanzim ediyorduk. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Şam'a ne mutlu!" buyurdular. Ben: "Bu mutluluk nereden geliyor ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum.
"Çünkü, buyurdular. [Rahmân'ın] melekleri onun üzerine kanatlarını geriyorlar!" [Tirmizî, Menâkıb, (3949).][548]

AÇIKLAMA:

1- Kur'an ayetlerini tanzim etmek olarak çevirdiğimiz te'lifu'l-Kur'an' dan murad şudur: "Kur'an-ı Kerim'in nüzulünde ne sûre olarak, ne de ayet olarak belli bir sıra yoktu. Her bir vahiy ayrı ayrı parçalara yazılıyor, sonra Resûlullah bu ayetlerin hangi sûreye ve sûrenin neresine konacağını belirtiyordu. İşte, ayetlerin bu tanzim işine te'lif denmiştir. Bazı rivayetlerde sahabiler: "Biz Resûlullah zamanında Kur'an'ı telif ederdik" diyerek bu vak'ayı dile getirirler. Ulemâ sûrelerin tanzimi içtihadî mi, tevkifî mi diye ihtilaf etmişse de, ayetlerin tanziminin tevkifi yani Resûlullah'a vahyen bildirmek sûretiyle olduğu hususunda icma etmiştir.
2- Meleklerin kanat germesini, alimlerimiz Şam ahalisinin küfürden korunması olarak anlamıştır. Bazı rivayetlerde Melaiketu'r-Rahman şeklinde kayıtlı olarak ifadesi, bu meleklerin rahmet melekleri olduğu hususunda kanaat vermiştir. Münavi, bunu "bereket ve rahmetin inmesi, bela ve ezanın önlenmesi" olarak anlar.[549]

?4630 ?3? ??? ????? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?'???? ??? ??? ????????? ???????? ??????????: ?????? ?????????? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ????????: ??????? ??? ??????? ?????? ??? ????????? ?????. ?????: ????????? ????????? ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ????????? ????? ????????? ???? ????????. ??????? ??? ????????? ??????????? ????????????? ????????? ???? ??????????? ????? ?????? ????????? ??? ????????? ?????????[. ????? ??? ????.????: »???????« ???????? ???????? ????????????: ?? ?????? ?'??? .
»??"?????????« ?????? ??????? .

3. (4630)- İbnu Havale (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu iş, sizin birkısım toplu gruplara ayrılmanıza müncer olacak: Şam'da bir grup, Yemen'de bir grup, Irak'da bir grup!"
Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Dedim. O güne erdiğim takdirde (bunlardan en hayırlısı hangisi ise şimdiden) bana seçiverin!" dedim.
"Öyleyse dedi, sana Şam'ı tavsiye ederim! Çünkü orası, Allah'ın, arzında mümtaz kıldığı yerdir. Allah kulları arasında seçkin olanları oraya tahsis eder. Ancak (oraya gitmekten) imtina ederseniz, size Yemen'inizi tavsiye eder, (oradaki) havuzlarınızdan için derim. Zira Allah, Şam ve ahalisini (fitnelerden koruma hususunda) bana garanti verdi." [Ebû Davud, Cihad 3, (2483).][550]

?4631 ?4? ??? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ????????? ?????????????? ?????? ??????????? ??????????? ??? ??????? ????????? ??????? ????? ???????? ???? ????? ????????? ????????[. ????? ??? ????.?????? »???????????« ???: ????? ?????? ?????.?»????????????« ????? ???????.?»??????« ??? ???????? ??????? ???? ??? ???? ??? ???? ???? .

4. (4631)- Ebû'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Gûta'daki savaş sırasında Müslümanların sığınağı, Şam şehirlerinin en hayırlısı olan Dımeşk denen şehrin yakınındadır." [Ebû Dâvud, Melâhim 6, (4298) Sünet 9, (4639).][551]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Dımeşk'in (bugünkü Şam şehrinin) faziletini ifade etmektedir. Ecdadımız Resûlullah'tan gelen bu çeşit övgüler sebebiyle olacak, o mübarek şehrimizi Şam-ı Şerîf diye yâdetmişlerdir.
Hadis, Dımeşk ahalisinin ahirzamandaki faziletini de ifade etmektedir. Fitnelerden uzak kalacağı belirtilmiştir. Alimler Dımeşk'in faziletlerini sayarken şunlara da dikkat çekerler.
* Ona Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gören on bin göz girmiştir.
* Resûlullah oraya peygamberlikten önce de, sonra da girmiştir. Peygamberlikten önce ticarî maksadlarla, peygamberlikten sonra Tebük seferi sırasında ve Miraç gecesinde.
* Aleyhissalâtu vesselâm: "Savaşlar sırasında Müslümanların ilticagâhı Dımeşk'tir" buyurmuştur.
2- Gûta: Dımeşk yakınlarında sulak bağbahçelerin adıdır. Gûta-i Dımeşk diye bilinir. Müslüman askerlerinin burada karargâh kurup toplanacaklarının ihbarı anlaşılmıştır.[552]

?4632 ?5? ??? ???????????? ??? ????????? ???:]???????? ?????? ??? ??????? ????????? ????????? ???? ??????????? ???????? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (4632)- Abdurrahman İbnu Süleyman anlatıyor: "Acem krallarından bir kral gelecek, Dımeşk hariç bütün şehirler üzerinde hakimiyet kuracak." [Ebû Davud, Sünnet 9, (4639).][553]

*** BEYTU'L-MAKDİS**

?4633 ?1? ?? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??? ??????? ?????? ???????? ?? ?????? ??????????. ???????: ???????? ????????? ????? ????????? ????????? ??? ????? ???????? ???? ???? ???????? ??????????? ???? ??????????? ???????? ???????? ?? ????????????[. ????? ??? ???? .

1. (4633)- Meymune (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim, bize Beytu'l-Makdis hakkında fetva verin!"
"Ona gidin, içinde namaz kılın!" buyurdular. -O zaman her tarafta savaş vardı. (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumu nazar-ı itibara alarak sözlerini şöyle tamamladılar):- "Gidip, içinde namaz kılamıyorsanız, hiç olmassa kandillerinde yanacak zeytinyağı gönderin!" [Ebû Dâvud, Salât 14.] [554]

AÇIKLAMA:

Beytu'l-Makdis, bugün Mescid-i Aksa da denilen Kudüs'teki, İslam'ın üçüncü mabedidir. Resûlullah, yeryüzünde sadece üç mescid için seyahat yapılabileceğini söylemiştir. Ka'be, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksa, dünyanın diğer bütün camileri aynı değerde olurken, Kudüs mescidinin ayrıca zikri, onun faziletini ifade eder. O, bu fazileti tarihinden almaktadır. Zira Ka'be'den sona Allah'a ibadet için inşâ edilen ikinci mesciddir. Sahih rivayetlerde geldiğine göre, inşâ bakımından aralarında kırk yıllık zaman farkı mevcuttur.[555]

*** VECC**

?4634 ?1? ?? ?????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ?????????? ?????? ????????? ????? ??????[. ????? ??? ????.»?????« ??? ??? ?????? ????. ??? ???????: ? ???? ??????? ???? ? ?? ???? ??? ???? ????? ???? ?? ????? ????????? ?? ??? ??? ????? ??????? ?? ???? ??? ??? ??? ???? ?? ???? ?‘??? ??? ????? ?????? ????? ????: ?? ??? ?‘?? ??? ??? ?‘“???? .

1. (4634)- Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Vecc (vadisin)in avı ve ağaçları haramdır. Allah için haram kılınmıştır." [Ebû Davud, Menâsik 97, (2032).][556]

AÇIKLAMA:

1- Vecc, Mekke ile Taif arasında yer alan bir vadinin ismidir. Medine'nin haram ilan edilmesiyle ilgili açıklamanın sonunda belirttiğimiz üzere, Taifliler, sulh yoluyla gelip, İslam'a girme şartlarını pazarlık ederken, bir kısım kabul edilmesi imkansız olan birçok teklifleri ileri sürmüşlerdi. Bu tekliflerden biri de Taif'in haram ilan edilmesi idi. Resûlullah, onların makul tekliflerini kabul etmiş idi. İşte onlardan biri de bu idi. Hattabî: "Bu tahrimden bir mana çıkaramadım. Ancak, Müslümanların menfaatine bir davranış olan koruluk tesisi gayesini gütmüş olabilir" dedikten sonra şu yorumu da ilave eder: "Yahut da belli bir müddet haram kıldı, sonra bu yasağı kaldırıp helal kıldı." Hattabî, kendisini bu ikinci ihtimali söylemeye sevkeden şeyin, hadisin sonunda yer alan bir açıklama olduğunu belirtir: "Vecc'in haram kılınma hadisesinin Taif'in muhasara edilmesinden önceye ait olduğu"dur. Buna dikkat çektikten sonra Hattabi: "Sonra oranın durumu tekrar mübahlığa rücû etmiştir" der.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Taif'i kuşatması sırasında Taiflilerin morallerini bozmak için ağaçların kesilmesi hususunda verdiği emri delil gösteren bazı şarihler, Vecc vadisinin, Taif'in muhasara edilmesinden önce haram edilmiş olma kaydını ihtiyatla karşılarlar. Zira, bu kayıt önce kaydettiğimiz üzere bilahare İslam'a girmek üzere gelen heyetin getirdiği tekliflerden bahseden rivayetlere de muhalefet etmektedir.
İmam-ı Şafii, Vecc vadisine "haram" demese de, av ve ağaç kesimine mekruh demiştir. Bazı Şafii fakihler bunu kerahet-i tahrimiye olarak yorumlamıştır. Fukaha umumiyetle sadece Mekke ve Medine'nin haram olduğuna hükmetmiş, hatta Ebû Hanîfe, Medine hakındaki haram hükmünü de kabul etmemiştir.[557]

*** MESCİDÜ'L-AŞŞÂR**

?4635 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ????????? ? ??????? ???? ????????? ?????? ??????????[. ????? ??? ????.????: »??????????? ??‘??????? ?????? ????? ?????????« .

1. (4635)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Buyurmuştu ki:
"Allah Teala Hazretleri, Mescidu'l-Aşşâr'dan, kıyamet günü bir kısım şehidleri ba's eder (yeniden diriltir) ki, Bedir şehidleriyle sadece onlar kalkar." [Ebû Davud, Melahim 10, (4308).]
Ebû Dâvud der ki: "Mescidu'l-Aşşâr, Übülle'de (Fırat) nehrinin hemen yanındaki mesciddir."[558]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin Ebû Dâvud'daki aslı biraz daha uzuncadır. Şöyle ki: İbrahim İbnu Salih İbni Dirhem babasından nakledyior: "Hacc yapmak niyetiyle gelmiştik. Bir adamla karşılaştık. (Tanışıp nereli olduğumuzu öğrenince): "Size yakın Übülle denen bir karye var değil mi?" dedi.
"Evet!" dedik. Bunun üzerine: "Sizden kim, oradaki Mescidü'l-Aşşâr' da benim adıma iki veya dört rek'at namaz kılıp: "Bu Ebû Hüreyre içindir!" deme hususunda bana garanti verebilir" dedi ve açıkladı:
"Ben Halilim Ebû'l-Kasım (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Demişti ki: "Allah, kıyamet günü Aşşâr mescidinde öyle şehidler diriltecek ki, Bedir şehidleriyle onlardan başkası kalkamaz!"
2- Übülle, Basra'ya yakın deniz cihetinde bir karyedir. Mescid-i Aşşâr da, görüldüğü üzere kendisiyle teberrük edilen meşhur bir mesciddir.[559]

*** BAZI NEHİRLER**

?4636 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????? ???? ???????? ??????????[. ????? ???? .

1. (4636)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil cennet nehirlerindendir." [Müslim, Cennet 26, (2839).][560]

AÇIKLAMA:

Hadiste zikri geçen dört nehirden üç tanesi sevgili vatanımız Anadolu'dan çıkar ve kendi hudutlarımız dahilinde Akdeniz'e dökülür ve yurdumuza büyük bereket sağlar. Fırat, Doğu Anadolu topraklarından çıkarak Basra Körfezi'ne ulaşır. Nil-i mübarek Mısır topraklarına çöl ortasında hayat verdikten sonra Akdeniz'e ulaşır. Şârihlerimiz bunların "cennetten çıkmaları"nı iki surette açıklarlar:
* İslamiyet bu nehirlerin havzalarına ulaşmış, oralar İslam toprağı olmuştur. Dolayısıyla o nehirlerden içenler, istifade edenler, ehl-i iman olarak cennetliktirler.
* Diğer tevil, hadisin zahirine bakar. Bir başka yoruma hacet bırakmaz. Ehl-i Sünnet akidesine göre cennet, tıpkı cehennem gibi halen yaratılmış olarak mevcuttur. Ayrıca bir başka hadiste Resul-i Ekrem, bu mübarek nehirlere cenetten her an birer damla karıştığını ifade buyurmuştur.
Bediüzzaman bu meseleye "Öyle taşlar vardır, bağırlarından nehirler çağlar" (Bakara 74) ayetini açıklama sadedinde, bir başka açıklık getirir ve der ki:

"Bu fikra ile dağlardan nebean eden Nil-i mübarek, Dicle ve Fırat gibi ırmakları hatırlatmakla, taşların evamir-i tekviniyeye karşı ne kadar harikanuma ve mucizevari bir surette mazhar ve musahhar olduğunu ifham eder ve onunla böyle bir manayı müteyakkız kalplere veriyor ki: "Şöyle azim ırmakların elbette mümkün değil, şu dağlar hakiki menbaları olsun. Çünkü, faraza o dağlar tamamen su kesilse ve mahruti birer havuz olsalar, o büyük nehirlerin şöyle sür'atli ve kesretli cereyanlarına muvazeneyi kabetmeden, birkaç ay ancak dayanabilirler ve kesretli mesarife karşı galiben bir metre kadar toprakta nüfuz eden yağmur, kafi varidat olamaz. Demek ki, şu enharın nebeanları, âdi ve tabiî ve tesadüfi değildir. Belki pek harika bir surette Fatır-ı Zülcelâl, onları sırf hazine-i gayb'tan akıttırıyor.
İşte bu sırra işareten bu manayı ifade için hadiste rivayet ediliyor ki: "O üç nehrin herbirine cennetten birer katre her vakit damlıyor ve ondan bereketlidirler" Hem bir rivayette denilmiş ki: "Şu üç nehrin menbaları cennettendir." Şu rivayetin hakikatı şudur ki, madem esbab-ı maddiye, şunların bu derece kesretli nebeanına kabil değildir. Elbette menbaları, bir alem-i gaybtadır ve gizli bir hazine-i rahmetten gelir ki, masarif ile vâridatın muvazenesi devam eder." [561]

YEDİNCİ BAB:

MÜTEFERRİK AMEL VE FİİLLERİN FAZİLETLERİ

(Bu babta üç fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

HUSUSİ SALAVATLARIN FAZİLETİ

*

İKİNCİ FASIL

HASTA ZİYARETİNİN FAZİLETİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

BAZI MÜŞTEREK VE MÜTEFERRİK HADİSLERLE FAZİLETİ BELİRTİLEN AMEL VE SÖZLER

BİRİNCİ FASIL

HUSUSİ SALAVATLARIN FAZİLETİ

?4637 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ????????? ??????????? ???? ??????????? ??????????? ???? ????????: ??????????? ????? ??????????? ??? ???? ?????? ????????????[. ????? ???? ???????? .

1. (4637)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Beş vakit namaz, bir cuma namazı diğer cuma namazına, bir Ramazan diğer Ramazana hep kefarettirler. Büyük günah irtikab edilmedikçe aralarındaki günahları affettirirler." [Müslim, Taharet 14, (223); Tirmizî, Salat 160, (214).][562]

AÇIKLAMA:

Bu ve benzeri pekçok hadis, kişinin abdest almak, günlük farzları eda etmek, cum'a namazlarını kılmak, Ramazan orucunu tutmak gibi amellerin arada işlenen küçük günahları affettireceğini beyan ediyor. Burada şöyle bir sual hatıra gelir: Günlük namazlar aradaki küçük günahları yevmî olarak affettirdiğine göre cumadan cumaya veya Ramazandan Ramazana günah kalmaz? Veya hiç günah işlemeyen kimse olursa durum nedir? Hadisi nasıl anlamalıyız? Ulemâ, Nevevî'nin açıklamasına göre şöyle cevap vermiştir: Bu zikredilenlerden her biri, günah işlenmesi halinde kefaret olmaya elverişlidir. İşlenmediği takdirde kişinin sevabını artırır, büyük günahların cezasını hafifletir, kulun Allah nezdindeki derecesini yüceltir.[563]

?4638 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ?????? ?? ??????? ??????? ??? ???????????????? ?????? ???????? ???? ?????????[. ????? ??????? .
???? ????:]??????? ???? ?????????? ?????????? ????? ? ??????????[.

2. (4638)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sabah namazını (cemaatle) kılan, Allah'ın garantisi altındadır. Sakın Allah, (ona verdiği garantisi sebebiyle) size bir ceza vermesin."
Rezîn şunu ilave etti: "Kim bu garantiyi talep ederse onu elde eder ve bir daha da kaçırmaz." [Tirmizî, Fiten 6, (2165).][564]

A**ÇIKLAMA:**

Garanti diye tercüme ettiğimiz kelime zimmettir; uhde, eman gibi başka manalara da gelir. Hadis, "sabah namazını cemaatle kılan kimseye şu veya bu sebeple eza verilmemesini âmirdir. Siz ona eza verirseniz, karşınızda, onu garanti altına almış bulunan Allah'ı bulacaksınız" demektir.
Hadis, şu şekilde de anlaşılmaya uygundur: "Allah sabah namazını (cemaatle) kılana garanti vermektedir. Öyleyse sakın (namazı terketme sebebiyle) bu garantiden mahrum kalmayın, musibete maruz kalmayın."[565]

?4639 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:] ????? ??????? ?????? # ???????????? ??????? ????????? ?????????? ?????????? ????????????? ??????????????? ?? ????? ????????? ??????? ????????? ????? ???????? ????????? ??????? ?????? ???????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ????????????: ????????????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????????[. ????? ????? ????????.»??????????????« ?? ??? ????? ??? ?????: ?? ?? ???? ????? ???? ????? ???? ?????? ??????? .

3. (4639)- Yine Ebu Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Gece ve gündüzde birkısım melekler nöbetleşe aranızda bulunurlar. Bunlar sabah namazı ile ikindi namazında toplanırlar. Sonra sizi geceleyin takip eden melekler (hesabınızı vermek üzere huzur-u İlahiye) yükselir. Sizi çok iyi bilen Allah, bu meleklere sorar: "Kullarımı nasıl bıraktınız?"
"Biz onları namaz kılıyorlarken bıraktık, biz onlara namaz kılarlarken vardık!" derler." [Buharî, Mevâkitu's-Salat 16, Bed'ü'l-Halk 6, Tevhid 23, 33; Müslim, Mesacid 210, (632); Muvatta, Kasru's-Salat 82, (1, 170); Nesaî, Salat 21, (1, 240, 241).][566]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, birkısım meleklerin insanları gece ve gündüz nöbetleşe takip ettiklerini, insanı hiç yalnız bırakmadıklarını belirtmektedir. Ulemâ çoğunlukla bu meleklerin hafaza melekleri olduğunu söylemiştir. Başka melekler olabileceğini söyleyenler de olmuştur; Kurtubî bunlardandır. Bu meleklerin ayrı olduğunu söyleyenlere göre, hafaza melekleri

insanın iyi ve kötü her hallerini yazarlar. Halbuki bu melekler insanların iyi hallerine muttali olmakta, namaz durumlarını Allah'a götürmektedirler. Böylece Cenab-ı Hakk'ın mü'min kullarına bir lütfu ve kerameti olarak o meleklerden insanların kötü halleri saklı kalmaktadır. Bu ifadede hafaza melekleri ile yazıcı meleklerin aynı melekler olduğu görüşü çıkmaktadır. Halbuki bunların aynı değil, ayrı olduklarını ifade eden hadisler var.
2- Meleklerin ikindi ve sabah vakitlerinde toplanmaları da mü'min kullara bir lütuf olmaktadır. Çünkü her seferinde namaz halinde görerek Allah'ın huzurunda öyle şehadette bulunurlar.
3- Meleklerin münavebesi şöyle açıklanmıştır: Bir kısım melekler ikindileyin iner. Bunlar ertesi sabaha kadar kalırlar. Sabahleyin ikinci grub iner ve her iki grup biraraya gelirler. Sonra geceyi mü'minlerle geçiren grup semaya çekilir. İkinci gelenler ikindiye kadar yeryüzünde kalırlar. İkindi olunca başka bir melek taifesi iner ve yeryüzündeki meleklerle ikindi namazında buluşurlar. Her iki grup bir müddet beraber olurlar. Sonra biri sabah namazında semaya çıkar. Bu suretle ikindide iniş, sabahda da çıkış olmak suretiyle münavebe devam edip gider.
4- Meleklerin sabah ve ikindi vakitlerinde gelmeleri, onların vakitli geldiğini ifade eder. Öyleyse ilk vakitlerinde gelmeleri esastır. Hadislerde en efdal namazın ilk vaktinde kılınan namaz olduğu belirtildiğine göre, bu namazların meşhûd olması için ilk vaktinde ve cemaatle kılınmaya teşvik vardır.
5- Sabah ve ikindi vakitleri daha şerefli; o vakitte kılınan namazlar daha sevaplıdır. [567]

?4640 ?4? ??? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

4. (4640)- Ammâre İbnu Rueybe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Güneşin doğmasından ve batmasından önce namaz kılan hiç kimse ateşe girmeyecektir. -Burada sabah ve ikindi namazları kastedilir.-" [Müslim, Mesacid 213, (634); Ebu Davud, Salat 9, (427); Nesâî, Salat 21, (1, 241).][568]

AÇIKLAMA:

Bu hadis hakkında Azîmâbâdî şu açıklamayı sunar: "Resûlullah sabah ve ikindiyi zikretti. Zira sabah uyku zamanıdır, ikindi de ticari meşguliyet vaktidir. Kim bu iki namaza, söylenen meşguliyetlere rağmen devam ederse, diğerlerine de devamlı olacağı anlaşılır. Namazın insanı kötülüklerden menedeceği Kur'anî ihbardır. Keza bu iki vakit meleklerce meşhuddur; gece melekleri ve gündüz melekleri o namazlarda hazır olarak şehadette bulunurlar ve kulun amellerini Allah'a çıkarırlar. Böylece bunlar, başka günahlara da kefaret teşkil edip kişinin mağfur olmasını ve cennete gitmesini temin etmiş olur."[569]

?4641 ?5? ??? ???? ?? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ?? ???????? ????? ????????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ????????? ???????? ? ??????? ??? ??????? ????? ?????? ???? ????????? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ????????? [. ????? ??? ????.»????????????« ?????: ?? ??????? .

5. (4641)- Muaz İbnu Enes el-Cühenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim sabah namazından çıkınca, iki rekatlik kuşluk namazını kılıncaya kadar hayırdan başka bir şey söylemeden namaz kıldığı yerde oturur beklerse, Allah onun günahlarını, denizin köpüğü kadar çok da olsa bağışlar." [Ebu Davud, salat 301, (1287).] [570]

AÇIKLAMA:

Rivayette Ebu Davud'un teferrüd ettiği bu hadiste, sabah namazını kıldıktan sonra kuşluk vaktine kadar yerinde kalmak tavsiye edilmektedir. Bilhassa amelde bulunmamak ve hayırlı olmayan sözlerden kaçınmak esastır. Sadece sevap terettüp edecek sözlerle iktifa edilecektir.
Alimler, affi vaadedilen günahların küçük günahlar olduğunu, büyük günahların affının da muhtemel bulunduğunu belirtirler.[571]

?4642 ?6? ??? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? #: ??? ???? ?????? ???? ?????? ????? ????? ????? ???????? ???????? ???????? ???? ?????? ??????????? ??? ????? ?????? ???? ??????? ?? ?????????? ???????: ????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????? #[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (4642)- Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim hergün farzlar dışında on iki rekat (nafile) kılarsa Allah onun için cennette mutlaka bir ev inşa eder.
"Ümmü Habibe der ki: "Bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğim günden beri bu namazları terketmedim." [Müslim, Müsafirin 103, (728); Ebu Davud, Salat 290, (1250); Tirmizî, Salat 306, (415); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 66, (3, 261).][572]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen on iki rekat, farzlarla birlikte kılınan nafilelerdir. Bunlara revatib denir. Tirmizî ile Nesâî'nin rivayetlerinin sonunda: "Öğleden önce dört, sonra iki; akşam namazından sonra iki, yatsı namazından sonra iki, sabah namazından evvel iki" diye döküm yapılır.
Bu sayılanlar biz Hanefilerin kılmakta olduğumuz revatibten biraz ayrılmaktadır. Çünkü biz ikindiden önce dört, yatsıdan önce de dört daha kılmaktayız. Hemen belirtelim ki revatib nafileleri hususunda farklı rivayetler gelmiştir. Ebu Hanife'nin tercihi başka rivayetlere dayanır. Bu hususlar kitabımızın namazla ilgili bölümünde yeterince açıklandığı için burada teferruata girmeksizin kitaplarda gelen farklı rivayetlere dikkat çekeceğiz:
* Taberânî'nin Mucemu'l-Kebir'inde gelen bir rivayette "ikindiden evvel iki, yatsıdan sonra da iki" denmiştir.
* Ebu Davud ve Sahiheyn'in bir rivayetinde ikindiden önce iki rekatin zikri geçer.
* Ebu Davud'la Tirmizî'nin bir tahricinde "İkindiden evvel dört rek'at namaz" tavsiye edilmiştir.
* Yine Ebu Davud ve Tirmizî'nin bir başka tahriclerinde "öğleden önce dört, öğleden sonra dört rek'at nafile" mevzubahis edilmiştir.
* Buhârî'nin bir rivayetinde, akşamdan önce nafile kılmak tavsiye edilmektedir.
* Bir başka rivayette ezanla kaamet arasında bir nafile kılınması irşad-ı nebevî olmaktadır.
Nevevî'nin belirttiği üzere, akşamdan öneki nafile hususunda münakaşa edilmişse de, diğerleri ulema tarafından amele esas yapılmaktadır. Revatib sünnetlerinde farklı rakamların varlığı, bu meselede ruhsata hamledilmiştir. Dileyen fazla kılar, dileyen asgari ile yetinir. En az miktarındakini yapmakla sünnet yerine gelirse de, kemal isteyen fazlasını yapar.[573]

?4643 ?7? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???????? ????????? ????? ????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ??? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

7. (4643)- Zeyd İbnu Halid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim güzelce abdest alır, sonra da iki rek'at namaz kılar ve namazında gaflete yer vermezse Allah, (seğâirden olan) geçmiş günahlarını mağfiret buyurur." [Ebu Davud, Salat 162, (905).] [574]

?4644 ?8? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???????? ?????????????? ??????? ????????? ??????????? ? ??????????????????[. ????? ????.

8. (4644)- Said İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bizimle münafiklar arasında yatsı ve sabah namazlarında hazır bulunma farkı vardır. Onlar bu iki namaza muktedir olamazlar." [Muvatta, Salatu'l-Cema'a 5, (1, 130).][575]

?4645 ?9? ??? ??? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ????????? ?? ???????? ??????? ???? ??????? ?? ????????? ??? ??? ??????????????[. ????? ?‘???? ? ??????? .

9. (4645)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişinin evindeki namazı, benim şu mescidimde kılacağı namazdan efdaldir; tabii ki farzlar hariç." [Ebu Davud, Salat 205, (1044), 340, (1447); Tirmizî, Salat 331, (450); Muvatta, Salatu'l-Cemâ'a 4, (1, 130).][576]

AÇIKLAMA:

1- Kişinin evindeki nafilenin başka yerde, Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevî, Mescid-i Aksa bile olsa, kılacağı namazdan efdal olması şu hususlardan ileri gelir:
* Riyadan uzaktır, öbürüne riya karışabilir.
* Ev halkının görüp namaza teşvik ve tedribi var.
* Ev böylece mübarek kılınır ve rahmetin inmesine vesile olur.
* Eve melekler iner, şeytan kaçar.
2- Ancak ashabu'ş-Şafiî, hadisin âmm hükmünden bazı nafileleri istisna tutarlar ve onların evin haricinde kılınmasının efdal olacağını söylerler: Cemaatle kılınması gereken bayram namazları, küsuf ve hüsuf namazları, istiska namazı, tahiyyetu'lmescid, tavafın sonunda kılınan iki rek'at, keza ihram giyilince kılınan iki rek'at namaz.
3- Alimler bu hükmün erkeklerle ilgili olduğunu da belirtirler. Çünkü farz da olsa kadınların namazlarını evlerinde kılması efdal kabul edilmiştir; "...kendilerine bazı cemaatlere katılma izni verilmiş olsa bile" denir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Kadınlarınız, gece bile mescide gitme izni isteseler izin verin. Ancak evleri onlar için daha hayırlıdır."[577]

?4646 ?10? ??? ??? ?????? ?? ???? ????? ???:]????? ????????? ?? ???????? ???? ????????? ????????? ???? ??????? ?? ???????????[. ????? ???? .

10. (4646)- Abdülvahid İbni Ziyad merhum, merfu olarak şunu rivayet etmiştir: "Kişinin çölde kılacağı namazı, tamamladığı takdirde cemaatle kılacağı namazdan efdaldir." [Rezin tahric etmiştir. Hadis, Ebu Davud'da gelmiştir. (Salat 49, (560).]
Ebu Davud bu hadisi, Ebu Saidi'l-Hudrî'den kaydettiği şu hadisin arkasından rivayet eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cemaatle kılınan namaz yirmi beş namaza bedeldir. Kişi (cemaatle yolculuk sırasında) çölde kılar da rükû ve secdelerini tam yaparsa, o zaman (sevabı) elli misline ulaşır."[578]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yolculuk sırasında cemaatle namaz kılmanın faziletini nazara vermektedir. Çünkü meşakkat sebebiyle yolcudan namazını cemaatle kılması ısrar edilmemiştir. O, buna rağmen cemaatle kılar ve tadil-i erkana da riayet ederse, normal zamanki cemaatten bir kat fazla sevaba nail olacaktır. Hadiste, rükû ve sücudun üzerinde durularak tam yapılmasının hatırlatılması, yolculuk halinde biraz acele ile hafifletme durumu olduğundandır. Acele yapıldığı takdirde ta'dil-i erkana riayet edilmeyerek rükünler eksik kalacak ve gerçek sevab elde edilemeyecektir. Şu halde namazda ta'dil-i erkan ve cemaat, hangi şartlarda olursa olsun, namazın kıymetini artıran hususlardır.[579]

?4647 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ??????????? ??????? ???? ????? ???????? ???????? ????????? ????????? ???????? ???????? ??????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

11. (4647)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cemaatle kılınan namaz münferid kılınan namazdan yirmi yedi derece üstündür." -"Yirmi beş derece" diye de rivayet edildi.-" [Buharî, Ezan 30, 31; Müslim, Mesacid 249, (650); Muvatta, Cemâ'a 1; Tirmizî, Salat 161, (215); Nesâî, İmamet 42, (2, 103).][580]

?4648 ?12? ??? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ??????? ?? ???????? ??? ?????? ???????? ???????? ????????? ??? ???? ?????????? ????????? ????????????? ???????????? ?????????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ????:]?????? ?????? ?‘??????? ????????????? ???? ??? ???? ???????[.»?‘???????« ????? ??? ???? ??????? .

12. (4648)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Köyde olsun, kırda olsun üç kişi olur da orada cemaatle namaz kılınmazsa, şeytan onlara galebe çalmış demektir. Size cemaatle namaz kılmanızı tavsiye ederim." [Ebu Davud, Salat 47, (547); Nesâî, İmamet 48, (2, 106).]
Rezîn şu ziyadede bulunmuştur: "Zira insanın kurdu şeytandır. Onu yalnız yakaladı mı yer."[581]

?4649 ?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? #? ??????? ????????. ??????? ??????? ?????? #: ?? ?????? ???????? ????? ???? ????????? ??????. ??????? ?????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? ????????.»??????« ???? ??????? ??? ??????? ??????? ??? ??? ?????: ?? ???? ????? ????? ??? ?????? ?? ?????? .

13. (4649)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namazı kılıp bitirdikten sonra bir adam gelip namaza durdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Şununla namaza durup ticaret yapacak kimse yok mu?" buyurdular. Bunun üzerine bir adam kalkıp onunla (ona uyarak) namaz kıldı." [Tirmizî, Salât 164, (220); Ebu Davud, Salat 56, (574).][582]

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde Aleyhissalâtu vesselâm: "Şu adamla namaz kılıp ona tasaddukta bulunacak yok mu?" buyurmuş olmalı. Böylece onun cemaat sevabına kavuşmasını sağlayarak bir nevi sadakada bulunmuş olacağı ifade ediliyor. Zira yalnız kılsaydı tek sevab elde edecekken, cemaatle kılınca yirmi altı kat daha ilave etmiş olacaktır.
Bu hadisten, bir kısım ulemâ, cemaatle namaz kılınan bir mescidde tekrar cemaat yapılabileceğine hükmetmiş; bunun caiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Şafiî, Malik, Süfyan, İbnu'l-Mübarek ise, bir camide cemaat yapılmışsa, ondan sonra münferid kılmak gereğine hükmetmişlerdir.[583]

?4650 ?14? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????? ?????????? ?? ????????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ?????? ????? ????????? ?? ????????? ?????????? ????? ????????? ???????[. ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

14. (4650)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa sanki gecenin yarısını ihya etmiş gibidir. Kim de sabahı da cemaatle kılmışsa gecenin tamamını ihya etmiş gibidir." [Müslim, Mesacid 260, (5656); Muvatta, Cema'at 7, (1, 132); Ebu Davud, Salat 18, (555); Tirmizî, Salat 165, (221).][584]

AÇIKLAMA:

1- Geceyi ihya etmek, namazla, zikirle ibadetle geçirmektir. İlmî meşguliyetle geçirmek de ihyadan sayılmıştır. Hatta ibadetle geçirmekten de efdal olacağı söylenmiştir.
2- Sabah ve yatsı namazlarını cemaatle kılmanın geceyi ihya yerine geçmesi, yatsı ve sabahın cemaatle kılınmasında hasıl olacak sevabın gece boyu kılınacak namazla elde edilecek sevaba eşit olduğunu ifade eder. Hem cemaate katılan, hem de geceyi ihya eden, elbette kat kat sevaba nail olur. Şu halde yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmak gece ihyasının bir nevi sayılmalıdır. [585]

?4651 ?15? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????? #: ???? ????? ?????????? ??????? ?? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????? ???? ???????????: ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????????[. ????? ??????? .

15. (4651)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim kırk gün, iftitah tekbirini kaçırmadan cemaatle namaz kılarsa, kendisine iki berâet yazılır; ateşten berâet, nifaktan berâet." [Tirmizî, Salat 178, (241).][586]

?4652 ?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?‘????? ???????? ?????????????? ????????. ????????? ??????? ?‘???????? ????????? ????????????????[. ????? ??? ???? ????????.???? »???????« ?? ?? ?? ???????? ?? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ??? ??? ???? ??? ??? ????.?»???????????? ??????????« ????? ????? ????? ?? ???????? ??? ????? ???? ??????? .

16. (4652)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İmam zâmin, müezzin de mü'temendir. Allahım, imamları irşad et, müezzinlere de mağfiret buyur." [Ebu Davud, Salat 32, (517); Tirmizî, Salat 153, (207).][587]

AÇIKLAMA:

1- İmamın zamin olması, kendine uyanların namazı onun uhdesindedir. Namazların sıhhati, onun namazının sıhhatine tabidir. Öyleyse imam, cemaatinin namazlarının sıhhatini garanti etmiş olmaktadır. Müezzin mü'temen olması, cemaatin namaz vakitlerinde ona güvenmesidir. Öyleyse onlar da oruç ve namazların vakitlerinde halkın itimad ettiği kimselerdir. [588]

?4653 ?17? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ????????? ?? ???????? ????????? ???? ?????? ?? ???????? ??? ??????? ??????? ?????????? ???????. ?????? ?????? ??? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ??? ??????????? ? ?????????? ??? ????????? ???? ?????? ???????? ??? ???????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ????????. ????? ????? ???? ?????? ??????????? ??????? ???????? ??? ????? ?? ???????? ?????????? ???? ???????? ????????? ????????. ????????? ???? ???????. ??????? ?????? ????? ??????? ????????? ????? ??? ???????? ????? ???? ???????: ??????? ?????? ??? ????????? ??? ??????? ????????? ?? ????? ??? ???????? ????????[. ????? ????? ? ??????? .

17. (4653)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişinin cemaatle kıldığı namaz, evinde ve işyerinde kıldığı namazından yirmi beş kat daha sevablıdır. Çünkü, güzelce abdest alır, mescide gider. Bu gidişte gayesi sadece ve sadece namazdır. Her adım atışında bir derece yükseltilir, günahından da biri dökülür. Namazını kılınca, namazgahında kıldığı müddetçe melekler ona mağfiret duasında bulunur ve: "Allahım ona mağfiret et, Allahım ona rahmet et, Allahım onun tevbesini kabul et" derler. Bu kimseye, orada eza vermedikçe, hadeste bulunmadıkça böyle devam eder."
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'a: "Hadeste bulunması ne demek?" diye sorulmuştu: "Sesli veya sessiz yel bırakmadıkça!" diye açıkladı. "Sizden biri, namazı beklediği müddetçe namazdadır." [Buharî, Ezan 30, Salat 87, Büyû 49; Müslim, Mesâcid 246, (649); Muvatta, Taharet 33, (1, 33); Ebu Davud, Salat 49, (559); Tirmizî, Salat 423, (603).][589]

?4654 ?18? ??? ????? ?? ?????????? ???:]????????? ?????? ???? ?‘???????. ??????: ????? ???????????? ???????? ??? ???????????????? ??? ??????????.
???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ??????? ????????? ????????? ??????????. ????? ???? ??? ???????? ???? ???????? ???????? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ???????? ??? ?????? ???????? ?????????? ??? ????? ?????? ????????? ???????????? ??? ??????????. ???? ???? ?????????? ??????? ?? ????????? ?????? ????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????? ??? ??????? ???????? ??? ??????? ????? ???????. ????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????? ??????[. ????? ??? ???? .

18. (4654)- Said İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Ensardan biri ölmek üzere idi. Dedi ki: "Size bir hadis rivayet edeceğim. Bunun da sadece sevap ümidiyle yapacağım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle buyurmuştu:
"Biriniz abdest alır ve abdestini güzel yapar sonra da namaza giderse, sağ adımını her atışta, bu adım sebebiyle Allah mutlaka ona bir sevap yazar; sol adımını attıkça da her seferinde mutlaka bir günahını döker. -Öyleyse (mescide) yaklaşsın veya uzaklaşsın- mescide gelir ve cemaatle namazını kılarsa mağfirete mazhar olur. Mescide geldiğinde namazın birkaç rek'ati kılınmış; birkaç rek'ati kalmış ise yetiştiğini cemaatle kılıp, kaçırdıklarını da tamamlamışsa, keza mağfirete mazhar olur. Eğer mescide geldiğinde namazı kılınmış bulur ve tek başına tamamlarsa yine mağfirete mazhar olur." [Ebu Davud, Salat 51, (563).][590]

?4655 ?19? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ???? ???????? ??????????? ??? ???????? ?????????????? ????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ????? ?????? ??? ??????????? ??????? ? ?????????? ??? ???? ????? ??????? ?????????????? ??????? ??? ????? ????? ??????? ??????????? ??????? ?? ??????????[. ????? ??? ????.»?????????« ?????.
?»?????????« ????? ?? ?????. ?»??????????« ???? ???? ?? ????? .

19. (4655)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim evinden temizlenmiş olarak farz namaz için çıkarsa, onun ecri, tıpkı ihrama girmiş hacının ecri gibidir. Kim de kuşluk namazı için çıkar ve sırf bu maksadla yorulursa onun ücreti de umre yapanın ücreti gibidir. Namaz kıldıktan sonra araya lağv (dünyevî kelam) sokmadan kılınan ikinci namaz, İlliyyîn (denen cennetin yüce makamın)da yazılıdır." [Ebu Davud, Salat 49, (558).][591]

AÇIKLAMA:

1- Aliyyu'l-Kârî, namaza gidenle hacca giden arasındaki benzerliğin, sevabın azlığı, çokluğu veya kemiyet ve keyfiyet cihetiyle olmadığını, bilakis bu benzerliğin evden çıkıştan itibaren geri dönünceye kadar her ikisinin de ibadet sayıldığı ve geçirilen her anın sevaba vesile olduğu cihetiyle olduğunu belirtir. Çünkü, daha önce de kaydedilen bazı hadislere göre, kişi eve dönünceye kadar geçen vaktin belli bir cüzünde namaz kılsa da bütün vakit ibadet etmiş gibi vesile-i sevabtır. Hacc da böyle; hacı adayı asıl haccını Arafat'ta geçrekleştirmiş olsa bile, evden çıktıktan dönünceye kadar geçen zamanı hep hacc sevabına vesiledir.
2- Hadiste, keza ihramla temizlik arasında da benzerlik kurulmaktadır: Bu benzerlik haccın ihramsız, namazın da abdestsiz sahih olmaması sebebiyle. Keza hacı ihramlı oldu mu sevabı daha çok olmaktadır. Namaza giden de abdestli çıktı mı, sevabı çok olmaktadır.
3- Hadiste, kuşluk namazı, tesbîhu'dduha yani kuşluk tesbihi olarak ifade edilmiştir. Başka hadislerde de nafile namazlarının tesbih veya sübha kelimesiyle ifade edildiği görülür. Bunun sebebi farz ve nafile namazlarda tesbihlerin sünnet olması sebebiyledir. Sanki, nafileye tesbih denmesi, vacib olmamakla zikre benzemesi sebebiyledir.
4- Aliyyu'l-Kârî'ye göre, bu rivayetin sahih olması halinde, hadis metni, kuşluk namazı için çıkmanın efdaliyetine değil, cevazına delalet eder. Yahut hadis, evi olmayana veya meskende meşguliyeti olana hamledilir. Hadiste asla "mescid" kelimesinin zikredilmemiş olması gözönüne alınınca, mananın şöyle olması gerekir. "Kim, kuşluk namazına gitmek üzere dünyevî meşguliyetini terkederek evinden veya işyerinden veya meşguliyetinden çıkarsa... ecri, umre yapanın ecri gibidir."
5- Kuşluk namazının İlliyîne yazılması, onun sevab ve derecesinin yüceliğine alamettir. Çünkü İlliyîn, ebrar olanların amellerinin yazıldığı divanın alem ve ünvanıdır. Nitekim ayet-i kerimede: "İhlas ile kulluk edenler ise İlliyînde kayıtlıdır, İlliyyînin ne olduğunu bilir misin? O apaçık yazılmış bir kitaptır" (Mutaffifin 18-20) buyrulur.
İlliyyîn (veya illiyyûn) kelimesi yükseklik manasına gelen ulüvv'den gelir; iliyy kelimesinin cem'idir. Cennetteki en yüce makamın ismidir. Mezkur divanın da böyle tesmiyesi, namazın tekrimen yedinci semaya yükseltilmiş olmasından ve bir de en yüce derecelere çıkmaya sebep olmasındandır.
Bazı alimler: “Hadiste, namazların arasına namaza münafi bir şey sokmadan kılmaya devam etmenin kişiye en yüce, en şerefli mertebeyi kazandıracağı ifade edilmektedir. Bu durum İlliyyûn kelimesiyle kinaye edilmektedir” demiştir.
Bazı alimler İlluyyûn için: "Yedinci semanın ismidir" derken, diğer bazıları: "Salihlerin amellerinin yazıldığı hafaza meleklerinin divanıdır" demiştir.[592]

?4656 ?20? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ???????? ??? ???????????? ??? ?????? ??????????. ?????? ?????? ?????? #: ??

????????????? ????????? ?????????[. ????? ??????.»??????????« ?????? ?‘?? ???????? ???? ?????. ?»?Œ???« ???? ????? .

20. (4656)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Benî Selime yurtlarını bırakarak Mescid-i Nebeviye yakın bir yere gelip yerleşmek istediler. (Durumdan haberdar olan) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"(Yürüdüğünüz zamanki) adımların sevabını hesaba katmıyor musunuz?" dedi. Bunun üzerine yerlerinde kaldılar." [Buharî, Fezâilu'l-Medine 11, Ezan 33.] [593]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, İbnu Hacer tarafından kaydedilen muhtelif vecihleri, Ensardan Benî Selime denen oldukça büyük bir grup, evlerinin mescidden bir mil kadar uzaklığı sebebiyle namaza gidipgelme hususunda ortaya çıkan zorluğu bertaraf etmek için, mescide yakın bir yere gelip oraya yerleşmek isterler. Resûlullah: "Medine'nin evlerinin boş terkedilmesini istemediği için" buna izin vermez. Aksi takdirde kenar mahalleler, evlerini terkederek merkeze yaklaşacak, böylece bir kısım yerler harabe ve viraneye dönecekti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu önlemek maksadıyla, mescide gelebilmek için ne kadar çok adım atılırsa o kadar fazla sevap kazanılacağını hatırlatarak bunu önlüyor. Hadiste geçen asar (= izler) kelimesiyle adımların kastedildiği belirtilmiştir. Buhârî, sadedinde olduğumuz hadisi, İhtisabu'l-âsar (adımlardan sevabını hesaba katmak) şeklinde bir başlık altında sunmakla "Onların sağken yaptıkları ile arkadan bıraktıklarını (âsarlarını) zayi etmeyip kaydeden biziz" (Yasin 12) ayetinin Benî Selime hadisesi üzerine nazil olduğu kanaatini izhar etmiştir.
2- Bu hadis, iyi ameller ihlasla yapıldığı takdirde o amelin icrası için atılan her adımın sevap vesilesi olduğuna delalet etmektedir. Hadiste, bir başka menfaat olmadığı takdirde mescide yakın oturmanın müstehab olduğu hükmü de görülmüştür. Nitekim Resûlullah Benî Selime'yi niyyetleri sebebiyle reddetmemiş, bir başka maslahat zikretmiştir. Mescide gidişgelişte attıkları adımlar, uzaklıktan doğan mahzuru telafi edecek ve hatta yakınlığın faziletini geçebilecektir. Alimler, mescide yakın olan mı, uzak olan mı efdal diye ihtilaf etmiştir. Taberî, müsavat olduğu kanaatindedir.[594]

?4657 ?21? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???????????? ?? ????????? ??? ??????????? ????????? ????????? ?????? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

21. (4657)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Karanlıkta mescide gidenlere kıyamet günü tam bir nura kavuşacaklarını müjdele!" [Ebu Davud, Salat 50, (561); Tirmizî, Salat 165, (223).] [595]

İKİNCİ FASIL

HASTA ZİYARETİNİN FAZİLETİ

?4658 ?1? ??? ????? ???? ?????? ?????? ?????:]??? ???? ?????? ??????? ???????? ?????????[.

1. (4658)- Hz. Ali (radıyallahu anh) diyor ki: "Bir hastayı akşamleyin ziyaret eden hiçbir kimse yok ki beraberinde kendisine sabaha kadar istiğfar edecek yetmiş bin melekle çıkmış olmasın. Ayrıca onun cenette bir bahçesi de vardır. Kim de hasta ziyaretine sabahleyin gelirse onunla birlikte yetmiş bin melek çıkar, akşam oluncaya kadar ona istiğfar ederler. Onun da cennette bir bağı vardır." [Ebu Davud, Cenaiz 7, (3098, 3099), 3100).][596]

?4659 ?2? ?????? ????:]???? ??????? ????????? ?????????? ??????? ?????? ??????????[.

2. (4659)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim güzel bir şekilde abdest alır, Müslüman kardeşine, sevap düşüncesiyle hasta ziyaretinde bulunursa, cehennemden yetmiş yıllık yürüme mesafesi uzaklaştırılır."
Sabit dedi ki: "Ey Ebu Hamza, harîf nedir?" diye Enes'ten sordum. Bana: "Yıl!" diye cevap verdi." [Ebu Davud, Cenaiz 7, (3098).][597]

?4660 ?3? ?????? ??? ?????:]???? ????? ???????? ??? ????? ???? ???? ?? ??????[.?????? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?? ??? ????? ?? ????? ?????? ??? ??? ?? ????? ?????? ??????.

3. (4660)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bir hastaya veya bir din kardeşine Allah rızası için ziyarette bulunursa, bir münadi ona nida eder: "(Dünyada da ahirette de) iyi olasın, (ahiret yolculuğun da) iyi olsun. (Bu davranışınla) cennette bir ev hazırladın!" der." [Tirmizî, Birr 64, (2009); İbnu Mâce, (Cenâiz 2, (1443).] [598]

ÜÇÜNCÜ FASIL

BAZI MÜŞTEREK VE MÜTEFERRİK HADİSLERLE FAZİLETİ BELİRTEN AMEL VE SÖZLER

?4661 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ??????? ?????? #: ?? ?????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ???????. ????????: ??? ??????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????????? ???? ????????. ?????: ?????? ??????? ???? ???????? ??????? ????????? ???? ???? ????????? ?????? ????????. ???????? ?????? ? ???????? ???? ???????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ????????. ????? ?????: ?? ???????? ???? ???????? ?????????? ??????: ???? ??? ??????? ??????. ?????: ????????? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ????? ???????? ???????? ????????? ??????? ????????? ???? ?????? ????????? ??????? ?????????????. ????? ???: ?????????? ?????????? ???? ??????????. ??? ???????: ??????? ????? ??????? ??????????. ????? ????: ?? ?????????? ??????? ?‘???? ??????????? ?????????? ?????????? ??????: ???? ??? ??????? ??????. ?????: ????? ?‘???? ?‘?????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ????? ?????: ?? ?????????? ??????? ????? ???????? ??????: ????. ????? ????? ???????? ????? ??????? ??? ????????. ??????: ??? ??????? ??????? ??????? ????????????? ???? ?????????? ????? ??????: ?????????? ??????? ??? ???????? ?????? ??????? ???????? ?? ???????? ???? ??????????? ??? ????? ???? ???????????? ??? ????????? ?????????????[. ????? ??????? .
»???????« ?????.??????? »????? ??????« ???? ???? ?? ????? ??????.?»??? ?‘???« ???? ????? ??????: ????? ??? ??? ??.?»????????« ??? ?????? ??? ?? ???? ?? ?????? ??? ?????? ??? ????? ?? ?? ????? ???? ?????? ??? ???? ?? ?? ?????? .

1. (4661)- Muaz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir seferde Resûlullah'la beraberdik. Bir gün yakınına tesadüf ettim ve beraber yürüdük.
"Ey Allah'ın Resûlü, dedim. Beni cehennemden uzaklaştırıp cennete sokacak bir amel söyle!"
"Mühim bir şey sordun. Bu, Allah'ın kolaylık nasib ettiği kimseye kolaydır; Allah'a ibadet eder, Ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namaz kılarsın, zekat verirsin, Ramazan orucunu tutarsın, Beytullah'a hacc yaparsın!" buyurdular ve devamla: "Sana hayır kapılarını göstereyim mi?" dediler.
"Evet ey Allah'ın Resûlü" dedim.
"Oruç (cehenneme) perdedir; sadaka hataları yok eder, tıpkı suyun ateşi yok etmesi gibi. Kişinin geceleyin kıldığı namaz salihlerin şiârıdır" buyurdular ve şu ayeti okudular. (Mealen): "Onlar ibadet etmek için gece vakti yataklarından kalkar, Rablerinin azabından korkarak ve rahmetini ümid ederek O'na dua ederler. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeyden de bağışta bulunurlar" (Secde 16).
Sonra sordu: "Bu (din) işinin başını, direğini ve zirvesini sana haber vereyim mi?"
"Evet, ey Allah'ın Resûlü!" dedim. "Dinle öyleyse" buyurdu ve açıkladı:
"Bu dinin başı İslam'dır, direği namazdır, zirvesi cihaddır!"
Sonra şöyle devam buyurdu: "Sana bütün bunları (tamamlayan) baş amili haber vereyim mi?"

"Evet ey Allah'ın Resûlü!" dedim.
"Şuna sahip ol!" dedi ve eliyle diline işaret etti. Ben tekrar sordum: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz konuştuklarımızdan sorumlu mu olacağız?"
"Anasız kalasıca Muâz! İnsanları yüzlerinin üstüne -veya burunlarının üstüne dedi- ateşe atan, dilleriyle kazandıklarından başka bir şey midir?" buyurdular." [Tirmizî, İman 8, (2619).][599]

?4662 ?2? ??? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ??????????? ??????? ? ???????? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ??? ???????? ????? ??????? ??? ????? ?? ??????? ??????? ????? ?????. ?????????: ??? ??????? ?????? ?? ??????? ????? ???????? ?????????????????? ????: ???? ?? ?????????? ??????? ???????? ??? ?????? ????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ???‘???? ????????? ?????? ?????????????????? ?? ?????????? ??????? ??? ?????? ???? ????????????? ??? ????? ??? ??????????? ???????? ??? ??????? ??????????? ??? ??????????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ????? ??????? ????? ????????[. ????? ?????????? .

2. (4662)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim namazı kılar, zekatı verir ve Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse, ona mağfiret etmek Allah üzerine bir hak olur. Hicret etse veya doğduğu yerde ölse de!"
Dedik ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz bunu halka anlatsak da sevinseler olmaz mı?"
"Cennette yüz derece var. Her iki derece arasında arzla sema arasındaki kadar mesafe var. Allah onu kendi yolunda cihad edenlere hazırladı. Ben mü'minleri bindirebileceğim bir şey bulamamam sebebiyle onlar da (bu yüzden cihada iştirak edemedikleri için) benden geri kalmalarına üzülmeleri suretiyle mü'minlere meşakkat vermemiş olsaydım, hiçbir seriyyeden geri kalmaz, (her birine) iştirak ederdim. Ben (cihad esnasında) öldürülüp, sonra tekrar diriltilmeyi, tekrar öldürülmeyi isterim" buyurdular." [Nesâî, Cihad 18, (6, 20).] [600]

?4663 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ????? ?????? ??????: ???? ?????? ??? ???????? ?????? ????????? ????????? ????? ????????? ???? ??????? ???????? ?????? ????? ???? ?????? ??? ??????????? ????????? ??? ??????? ??????? ??????????? ???? ???????????? ????? ????????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????. ????????? ?????? ????????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????. ????????? ??????? ??????? ?????? ???? ???????? ???????????? ???? ??????????? ????????? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????????? ???????? ????????? ????????? ???????????[. ????? ???????.»???????« ?? ?? ????? ????? ?????? ?? ????? ???? ?? ?? ??? ????? ??????? ????? ?? ??? ??? ?????? .

3. (4663)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla hazretleri şöyle ferman buyurdu: "Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım (aynî veya kifaye) şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı [aklettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum. Benden birşey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mü'min kulumun ruhunu kabzetmedeki tereddüdüm kadar hiç tereddüte düşmedim: O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem." [Buhârî, Rikak 38.][601]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Rabbinden rivayet ettiği hadis-i kudsilerden biridir.
2- Hadiste geçen veliyyullah tabiri ile, Allah'ı bilen, ibadetlerine eksiksiz, muntazam ve ihlasla devam eden kimse kastedilmiştir.
İbnu Hacer der ki: "Böyle bir kimseye düşmanlık yapacak birinin varlığı olamaz" denilerek hadis müşkil bulundu. "Zira, dendi, düşmanlık iki tarafın varlığı ile vukua gelir. Halbuki velinin taşıması gereken vasıflarından biri de hilm ve kendisine karşı cehalette bulunan kimseye müsamaha göstermektir." Bu müşkile şu açıklama getirilmiştir: "Düşmanlık sadece husumete ve dünyevi muamelelere münhasır değildir. Bilakis bazı kereler buğz, taassubtan doğar; tıpkı bir Rafizinin Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e buğzu gibi; bid'atçinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a buğzu gibi. Her iki örnekte de buğz, tek taraftan vaki olmuştur. Veli tarafının buğzu ise Allah rızası içindir ve Allah adınadır. Fâsık-ı mütecahire, yani fiskını alenen yapan kimseye, veli Allah adına buğzeder. Öbür taraf da veliye, gittiği yolun kötülüğünü söyleyip, şehevatına uymaktan kendisini men ettiği için buğzeder. Buğz bazı kereler, bir tarafta bilfiil olup, diğer tarafta bilkuvve bulunsa da buna düşmanlık denir."
3- Bazı alimler demiştir ki: "Veliyyullah, takva ve taatla Allah'ın dostluğuna talip olduğu için, Allah da onu, muhafaza ve ona yardımını garanti ederek dostluğa kabul eder. Allah'ın cereyan eden bir sünnetine göre düşmanın düşmanı dosttur, düşmanın dostu da düşmandır. Öyleyse veliyyullahın düşmanı Allah'ın da düşmanıdır. Bu durumda veliyyullaha düşmanlık eden ona harp açmış gibi olur. Ona harp açan da sanki Allah'a harp açmış gibi olur."
4- Kulun Allah'a yaklaşması ile ilgili olarak Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî demiştir ki: "Kulun Allah'a yakınlığı önce imanı ile, sonra ihsanı ile vukua gelir. Allah'ın kuluna yakınlığı dünyada, ona lutfedeceği irfan ile, ahirette de, rıdvan ile vukua gelir. Bu ikisi arasında Allah'ın çeşitli nimetleri, ikramları ayrıca tecelli eder. Kulun hakka yakınlığı halktan uzaklığı ile kemalini bulur." Kuşeyrî devamla der ki: "Allah'ın ilim ve kudretiyle yakınlığı bütün insanlara şamildir. Lütuf ve nusretiyle yakınlığı ise havassa mahsustur. Ünsiyetiyle yakınlığı ise velilere hastır."
5- Hadisin zahiri, Allah'ın, kula olan sevgisinin, kulun nafile ibadetlere devamı ile tahakkuk edeceğini, buna bağlı olduğunu ifade etmektedir. Hadisin evvelinde en sevgili ibadetin farzlar olduğu ifade edildikten sonra, nafilelerle Allah'ın sevgisine erişebileceğinin ifade edilmiş olması müşkil bulunmuş ise de, şu açıklama yapılmıştır: "Nafilelerden murad, farzların ihtiva ettiği, farzları ikmal eden nafilelerdir." Bunu, Ebu Ümame rivayetinde gelen bir açıklık te'yid eder: "Ademoğlu! Sen, benim yanımda olana, sana farz kıldıklarımı eda etmedikçeulaşamazsın." Fâkihânî der ki: "Hadisin manası şudur: "Kul farzları eda eder, namaz, oruç vesaireye bağlı nafileleri yapmaya devam ederse, bununla Allah'ın muhabbetine ulaşır." Bu hususta İbnu Hübeyre'nin bir notu da kayda değer: Der ki: "Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder..." sözünden, nafilenin farzın önüne geçmeyeceği hükmü çıkar. Zira nafileye, nafile denmesi, farzlara ziyade olarak gelmesindendir. Öyleyse farz eda edilmedikçe nafile hasıl olmaz. Kim farzı eda eder, üzerine nafileyi de ziyade kılar ve bunu da devam ettirirse, işte bundan (Allah'a) yaklaşma iradesi tahakkuk eder." İbnu Hacer ilave eder: "Nitekim, câri adete göre, yakınlaşmalar çoğu kere, yakınlaşmayı sağlayanın üzerine vacip olmayan şeylerle hasıl olmaktadır; hediye, bağış gibi. Üzerindeki haraç veya bir para borcunu ödeyen kimse, kalplerde, hediye kadar yakınlık sağlayamaz. Keza Resûlullah'a teşri edilen şeyler arasında, farzları ikmal etmek üzere nafileler de var. Bu husus Müslim'in bir hadisinde şöyle ifade edilmiştir: "...Bakın araştırın, kulumun, farzdaki eksikliğini tamamlayacak nafilesi var mı?.."
Öyleyse, "nafilelerle Allah'a yaklaşmak"tan murad, öncelikle farzı mükemmel yapmaktır; farzı ihlal ve ihmal etmek değildir. Nitekim bazı büyükler de şöyle söylemiştir: "Kim nafile yerine farzla meşgul ise mazurdur, kim de farz yerine nafile ile meşgulse mağrur (şeytan tarafından aldatılmış)tır."
6- Hadiste açıklama gerektiren bir husus, Allah Teala hazretlerinin kulun kulağı, gözü, eli, ayağı, kalbi vs. olması meselesidir. Evet bu nasıl olur? Meseleye değişik açılardan izah getirilmiştir:
1) Bu bir temsildir, zahiri murad değildir. Manası şu olmalıdır: "Benim emrimi tercihte ben onun gözü ve kulağı oldum. O taatimi sever, bana hizmeti tercih eder, tıpkı bu organlarını sevdiği gibi."
2) Mana şudur: "O kulum, her şeyiyle benimle meşguldür. Beni razı etmeyecek şeye kulak vermez, gözüyle de sadece emrettiğime bakar..."
3) Mana şudur: "Ben, ona gözüyle ve kulağıyla ulaşacağı maksadlar kılarım."
4) "Ben ona, düşmanına karşı yardımda tıpkı gözü, kulağı eli, ayağı gibi oldum."
5) Fâkihânî demiştir ki: "Bana öyle geliyor ki bu hadiste mahzuf bir ibare var. Takdiri şöyledir: "Ben, işittiği kulağın koruyucusu olurum da dinlenmesi helal olmayan şeyi dinlemez, gözünü ve diğer organlarını da öyle korurum."
6) Fakihani ve İbnu Hübeyre'ye göre mana şöyledir: "Öncekinden daha ince bir başka mana da muhtemeldir; bu da "kulağı" ibaresinin manasının "işittiği şey" demek olmasıdır. Zira Arapçada mastar, meful manasına kullanılır. Bu durumda hadisin manası şöyle olmak gerekir: "O benim zikrimden başka birşey işitmez. Kitabımın tilavetinden başka bir şeyden lezzet almaz, bana münacaattan başka bir şeyle ünsiyet edip teselli elde edemez. Benim melekutumun acaiblerinden başka bir şey de tefekkür etmez. Ellerini ancak benim rızamın bulunduğu şeye atar, ayağı da böyle."
Hattâbî der ki: "Bunlar misallerdir. Maksud olan mana ise: "Kulun, bu azalarla mubaşeret ettiği işlerde Allah'ın ona yardımı ve o ameller hususunda muhabbetin onun için kolaylaştırılmasıdır. Bu da, maddi organlarını korumakla, kişiyi Allah'ın hoşlanmayacağı şeyleri kulağıyla dinlemekten, Allah'ın yasak ettiği şeylere gözleriyle bakmaktan, helal olmayan şeye eliyle yapışmaktan ayaklarıyla batıla gitmekten korumak suretiyle, onu Allah'ın memnun olmayacağı şeylere düşmekten korumaktır..."
Hattâbî, ayrıca Allah'ın kulu sevmesi halinde, hoşlanmayacağı şeyden kulu nefret ettirerek onu yapmasına mani olacağını ilaveten belirtir.
7) Yine Hattâbî'ye göre: "Bu hadisten murad, duaların süratle karşılık görüp, talepte netice alındığını ifade etmektir. Çünkü, insan mesaisinin hepsi bu sayılan organlarla yapılır.

Bazıları, -kaydedilen mütâlaadan alınmış olarak- şöyle demiştir: "Bu hadis, nafileleri işleye işleye insan öyle bir mertebe kazanır ki, artık onun organlarının hepsi Allah yolunda ve Allah'ın rızasına uygun şekilde hareket etmeye başlar." Beyhakî Kitabu'z-Zühd'de Ebu Osman el-Cizi'den naklen şu yorumu kaydeder: "Hadiste Cenab-ı Hak: "Ben, kulumun kulağıyla ilgili dinlemedeki, gözüyle ilgili nazardaki, tutmayla ilgili eldeki, yürümeyle ilgili ayaktaki ihtiyaçlarını süratle görürüm" buyurmaktadır.

7- Hadiste geçen "Kulum benden bir şey isteyince onu veririm" ibaresi müşkil bulunmuştur. "Zira, abid ve saliklerden pekçoğu dua etmiş ve hatta duasında ısrar etmiş fakat dilekleri yerine gelmemiştir" denmiştir. Bu hususa şöyle cevap verilmiştir: "Allah'ın duaya icabeti çeşitli şekillerde vukua gelir:

* Bazan matlub, anında aynıyla hasıl olur.
* Bazan, bir hikmete binaen gecikerek hasıl olur.
* Bazan da matlub, istenenden farklı şekilde hasıl olur: Matlubta işe yarayan bir maslahat yoktur da vaki olan şeyde bu vardır. Yani kişi hırsla zararına netice verecek bir şeyi talep etmiştir. Allah rahmetiyle onu değil, neticesi hayırlı olacak bir başka şeyi verir."

8- Hadis, namazın kadrinin yüceliğini ifade etmektedir. Zira namaz, Allah'ın kula sevgisini hasıl etmektedir. Çünkü o, münacat ve yakınlık mahallidir; kul namazda, araya bir vasıta girmeksizin Rabbiyle başbaşadır. Kulu memnun kılacak namaz kadar müessir bir başka şey mevcut değildir. Bu sebeple hadiste "Gözümün nuru (en ziyade sevdiğim şey) namazda kılındı" denmiştir. Bu da namaz kılmada sabırlı olmakla mümkündür. Bu hususta sabır ve devamlılık üzerinde bilhassa durulmuştur. Çünkü salik bir kısım afetlere ve fütura maruzdur, şeytan rahat bırakmaz. Öyleyse sabır ve devamlılıkla bunu yenmesi gerekir.

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayette namazın neticesiyle ilgili bir ziyade şöyle: "...Kulum, evliyalarımdan, asfiyalarımdan biri olur. Nebiler, sıddıklar ve şehidlerle birlikte cennette komşum olur."

9- İlahi tecelli arayan riyazet sahiplerinden bazı cahillerin bu hadise dayanarak: "Eğer kalp Allah'ın hıfzına mazhar olmuşsa, hatıratı hatadan ma'sum olur" diyerek, ölçüyü aşan iddialara düştüklerini belirtir ve tahkik ehli olan tarikat mensuplarının verdiği şu cevabı kaydeder: "Bu hatırattan Kur'an ve sünnete uyanlara itibar edilir, uymayan hiçbir şeye iltifat edilmez. İsmet peygamberlere mahsustur; onların dışında kalanlar hata yaparlar. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh) mülheminin başı olmasına rağmen, sahabeler, zaman zaman onun beyan ettiği görüşe aykırı olan beyanlarda bulunurlardı da, o da kendisininkini bırakıp, öbürlerine uyardı. Bu durumda, kim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiği hususlarda kalbine gelenle amel etmenin kifayet edeceği zannına düşerse, hataların en büyüğünü irtikab etmiş olur. Bu bakımdan bazıları daha da ileri giderek "Kalbim bana Rabbimden haber veriyor" demesi daha şedid bir hatadır. Zira kalbinin şeytandan haber vermiş olabileceğinden garantisi yoktur."

10- Süleyman et-Tûfi demiştir ki: "Bu hadis, Allah'a sulûk ve O'nun marifet, muhabbet ve yoluna vasıl olmada mühim bir asıldır. Çünkü dahili farzlar olan iman, harici farzlar olan İslam ve bunların ikisinden hasıl olan her ikisinde de ihsan, -tıpkı Cibril hadisinde beyan edildiği şekilde- bu hadiste yer almaktadır. İhsan ise, salikinin zühd, ihlas, murakabe vs. nevinden bütün tabakatını ihtiva etmektedir."

11- Hadis, bir kimsenin üzerine vacip olan amelleri yaptığı ve nafilelerle Allah'a yakınlık hasıl ettiği takdirde -hadiste yeminle tekid edilmiş bu sadık vaadin varlığı sebebiyle- duasının reddedilmeyeceğini ifade eder. Bununla ilgili bazı ihtirazî kayıdlar az yukarıda kaydedildi.

12- Hadis, ayrıca, kul en yüce mertebelere ulaşsa, Allah'ın sevdiği bir insan olma şerefine erse bile Allah'tan talepte bulunma halinden kopamayacağını, zira talepte hudu ve kulluğun izharı bulunduğunu ifade etmektedir.

13- Hadiste geçen son bir husus, Allah'ın tereddüt etmesi meselesidir. Hattabî: "Allah hakkında tereddüt caiz değildir" dedikten sonra iki tevil sunar:

1) "Kul hayatı sırasında, herhangi bir hastalığa maruz kalarak ölümle burun buruna gelir veya fakirliğe duçar olur. Bunun üzerine Allah'a dua eder. Allah da ona sıhhat verir, fakirliği bertaraf eder. İşte bu Allah'ın müteredddin olan fiilidir; tıpkı bir işi arzu eden kimsenin, bilahare ondan vazgeçmesi gibidir. Ancak, eceli geldi mi ölüme kavuşması kesindir. Çünkü Cenab-ı Hak kendi hakkında beka, kul hakkında fena yazmıştır."

2) "Mâna şudur: "Ben yaptığım bir şeyde elçilerimi, mü'minin nefsi hakkında geri çevirdiğim gibi geri çevirmedim. Nitekim Hz. Musa kıssasında böyle olmuştur. Hz. Musa ölüm meleğinin gözüne tokat vurmuş ve melek ona birkaç kere gidip gelmiştir. "Bu tereddüt manasının hakikatı, Allah'ın kuluna karşı duyduğu şefkat ve merhamet ve ona gösterdiği lütuf ve ikramdır" diye de izah edilmiştir."[602]

?4664 ?4? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????? ??? ??????: ?????? ?????? ???????? ?? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????????? ??? ????????? ????? ????? ???? ????? ???????????? ???????? ????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ??????????. ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????? ???? ??????[. ????? ??? ????.????: »???????« ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ?????? ????? .

?????: »?????? ???????? ???????« ???? ??? ???? ????? ???? ????? ?? ????? ??????? ?? ?????? ?????? ?????? .

4. (4664)- Hz. Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Üç şey vardır; her birine Allah garanti vermiştir: "Allah yolunda cihad etmek üzere yola çıkan kimse: Bu öldüğü takdirde cennete koyma hususunda, ölmeyip döndüğü takdirde ganimet ve sevapla gelme hususunda garantilidir. Mescide giden kimseye, öldüğü takdirde, Allah cennete koyma hususunda garanti vermiştir. Kişi (fitne zamanında bulaşmayıp) evine çekildiği takdirde Allah ona da garanti vermişti." [Ebu Davud, Cihad 10, (2494).][603]

?4665 ?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ??????????? ????????? ????????? ??? ??????????? ?? ??????? ?????? ?????????????? ??????[. ????? ??? ???? .

5. (4665)- Muaz İbnu Enes (radıyallahu anh) anlatıyodr: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Namaz, oruç ve zikir Allah yolunda infak üzerine yedi yüz misli katlanır." [Ebu Davud, Cihad 14, (2498).][604]

AÇIKLAMA:

1- Allah yolunda infak üzerine tabiri, Allah yolunda maddi harcama demektir. Şu halde hadis, zikr'in Allah yolunda yapılacak maddi harcamalardan çok kereler üstün olduğunu ifade etmektedir

2- Burada geçen zikrden murad, tesbih, tehlil, tahmid, tekbir, Kur'an tilaveti gibi taabbüdlerin hepsidir. Hadis, cihad esnasında bunlardan hasıl olan sevabı Cenab-ı Hakk'ın yüzlerce kere katlayacağını ifade etmektedir. Münâvî bu katlanmanın miktarının, kişinin izhar edeceği niyetteki ihlas ve huşuya bağlı olduğunu belirtir. Bu katlanmaya, ihlastan başka, ferdin içinde bulunduğu fizik ve şartlar da müessir olacaktır. Kışta, soğuk gecede, ölüm tehlikesi içinde icra edilen bir cihadla, daha hafif şartlar içerisinde icra edilen bir cihadın sevabı da aynı olmayacağı açıktır.

İbnu'l-Kayyim bu babta gelen başka rivayetleri de değerlendirdikten sonra der ki: "Bu meselede üç mertebe var:

Birinci mertebe: Hem zikir ve hem de cihad. Bu, en yüce mertebedir. Ayet-i kerimede (mealen): "Ey iman edenler, düşman bir grupla karşılaştınız mı sebat edin ve Allah'ı zikredin, Ola ki, felâha ersiniz" (Enfal 45) buyurulmuştur.

İkinci mertebe: Cihad etmeksizin zikretmek. Bu önceki mertebeden düşüktür.

Üçüncü mertebe: Zikretmeden cihad etmek. Bu, her ikisinden de düşüktür. Zakir olan bundan hayırlıdır. Çünkü, cihad, zikir sebebiyle vazedilmiştir. Cihaddan maksad Allah'ın zikri ve ibadetin sadece Ona yapılması, O'nun bir bilinmesi, O'nun zikri, O'nun mabud kılınmasıdır. Zikir, mahlukatın yaratıldığı gayeyi teşkil etmektedir."

Bu yorumda İbnu'l-Kayyim rahimehullah'ı teyid etmemek mümkün değildir. Çünkü, İslam açısından cihad, öncelikle Müslümanların ibadet hürriyetini kulluk hüriyetini garantilemek için meşrudur. Zira kafir işgali altında din hürriyeti yoktur. Kafir işgalinin girdiği yerde ilk tahrip edilen yerler mabedler olmaktadır. Tarihi veya mimari değeri sebebiyle korunanlarda kapılar kilitli, minareler suskundur. Balkanların hali böyledir. Eskiden yüzlerce camisiyle büyük bir İslam merkezi olan Sofya'da bugün tek cami kalmıştır. Yugoslavya'nın meselâ Mostar'da ayakta kalanların kapıları kilitlidir. Yurdumuzda, Birinci Cihan Harbi'nin sonunda İstanbul ve İzmir'in işgalleriyle başlayan kafir hakimiyetinin ızdırabı, daha ziyade ibadet edenler nezdinde canlı olarak hissedilmiştir.Mezkur işgali müteakip tahrip edilen, minaresi yıkılan, depo olarak kullanılan, tamamen yıkılıp yok edilen mabedlerimizin binleri geçen kesin sayısını bugün kimse bilmiyor. Bir yerde İslam hakimiyetinin en bariz alemi zikirhaneler ve mabedlerdir. Hürriyetin alemi de zikir hürriyeti ve hayatın farz zikirlere göre tanzimidir. Hür olan Batı milletleri tatillerini dini günlerine göre ayarlamışlardır. Fatih İstanbul'u fethedince, Ayasofya'yı cami yapmıştır. İspanyollar Endülüs'ü fethedince Kurtuba Camii'nde ezanı susturmuşlar, içine kilise inşa etmişlerdir. Bu açıdan Ayasofya Camiinin mabedlikten çıkarılışı fevkalâde manidardır.

Ebu'd-Derdâ hazretlerinin bir rivayetinde geldiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:

"Size, amellerinizin en hayırlısını, melikiniz Rab Teala nezdinde en temizini ve derecenizi yükseltmede de en önde gelenini ve sizin için altın ve gümüş bağışından, hatta düşmanla karşılaşıp sizin onların boyunlarını veya onların sizin boyunlarınızı uçurmasından daha hayırlı olanını haber vereyim mi?"

"Evet, ey Allah'ın Resûlü!" dediler.

"Zikrullahtır!" buyurdular."

Bir başka rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sorulur:

"Kıyamet günü Allah nezdinde en hayırlı ibadet hangisidir?"
Resûlullah şu cevabı verir: "Allah'ı çok zikredenler!"
Hadisin ravisi Ebu Said der ki: "Ey Allah'ın Resulü, Allah yolundaki gazilerden de mi?" diye sordum. Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi:
"Gazi, kırılıncaya ve kana bulanıncaya kadar, kılıcını kafir ve müşriklerin boyunlarına indirse de, Allah'ı zikredenler, derece itibariyle ondan üstündür."[605]

?4666 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????????? ???? ????????: ??? ??????? ??????? ???????? ???? ????????? ??????????????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????? ????? ???? ????? ???????? ??????? ??????????? ?????: ??????. ?????: ??????? ? ?????? ???? ????? ???????[. ????? ???? .

6. (4666)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Nu'man İbnu Nevfel (bir gün) dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Farz namazlarımı kılsam, Ramazan orucumu tutsam, helali helal bilip haramı da haram tanısam ve bunlara hiçbir ilave (hayır ve ibadet)de bulunmasam cennete gider miyim?"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Evet!" buyurdular. Nu'man: "Vallahi (bu farzlara) hiçbir ilavede bulunmayacağım!" dedi." [Müslim, İman 16, (15).][606]

?4667 ?7? ??? ?????????? ?'?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ???? ????????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ??? ???????? ????? ????? ??????? ????? ??????????? ??? ?????????? ?????? ???????? ????? ??? ???????? ?????. ????? ??? ????? ???????? ????????: ???? ?????? ??????? ???????? ????????? ??? ???????? ????? ???????? ????? ??????????? ??? ?????????? ????? ?????? ??? ??????????? ?????? ???????? ??? ????????? ???? ?????. ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ??? ??????????? ????? ??? ???????? ??? ??? ????????. ???????? ???????? ?? ?????? ??????????? ???????'? ??????????? ?????????? ???? ????????. ??????: ???? ?????? ???????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????? ????? ????????? ??? ?????????? ???????: ??????????? ??? ????????? ?????? ? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ???????? ??? ????? ????: ???? ??????? ????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ????? ??????????? ??? ???????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?? ??????? ??? ???? ??????????? ??????????? ???????????: ????? ?????? ????? ???????? ?????? ?? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ????? ????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???? ????? ?????????? ??????????? ????????????: ????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ??????????? ??????????? ????????. ??????: ???? ?????? ??????? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??? ?????????? ??????: ????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ?? ??????? ??????? ????? ???? ???? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ???????? ????????? ? ???????? ???????? ???? ??????????? ??? ???????? ?????? ??????? ??????? #: ?????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????: ?????????? ??????????? ???????????? ???????????? ?????????????? ????? ???? ??????? ??????????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?"????? ???? ???????? ??? ??? ?????????? ?????? ????? ????????? ??????????????? ?????? ?? ????????. ?????? ??????: ????? ????? ??????? ??? ??????? ??????? ?????: ????? ????? ???????. ????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ????????????? ???????????????? ??????? ?????? ??????[. ????? ??????? ????? .

7. (4667)- El-Hâris el-Eş'arî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla hazretleri, Yahya İbnu Zekeriyya aleyhimâsselam'a, beş kelime söyleyip bunlarla amel etmesini ve onlarla amel etmelerini Benî İsrail'e de söylemesini emir buyurdu. Ancak O, bu hususta ağır aldı. İsa aleyhisselâm kendisine: "Allah sana beş kelime öğretip onlarla amel etmeni ve Benî İsrail'e de onlarla amel etmelerini emretmeni söyledi. Ya sen bunları onlara emredersin veya bunları onlara ben emredeceğim" dedi. Yahya aleyhisselâm: "Onları emretmede benden önce davranacak olursan yere batırılmam veya azab görmemden korkarım!" dedi ve halkı Beytu'l Makdîs'te topladı. Mescid ağzına kadar doldu. Mahfillere de oturdular. (Söz alıp):
"Allah bana beş kelime gönderdi ve onlarla amel etmemi ve size de amel etmenizi emretmemi bana emretti:
* Bunlardan birincisi Allah'a ibadet etmeniz, ona hiçbir ortak koşmamanızdır. Allah'a ortak koşanın misali şudur: Bir adam, kendi öz malından altın veya gümüş mukabilinde bir köle satın alır ve: "Bu benim evim, bu da işim (çalış kazandığını) bana öde!" der. Köle çalışır, fakat kazancını efendisinden başkasına öder. Kölenin böyle yapmasına hanginiz razı olur? Aynen bunun gibi, Allah da size namazı emretti. Namaz kılarken (sağasola) bakınmayın. Zira Allah yüzünü, namazda bulunan kulunun yüzüne karşı diker, o sağa sola bakmadığı müddetçe.
* Allah size orucu emretti. Bunun misali şu insanın misaline benzer: O bir grup içerisindedir. Beraberinde bir çıkın içinde misk var. Herkes onun kokusundan hoşlanmaktadır. Oruçlunun (ağzında hasıl olan) koku, Allah indinde miskin kokusundan daha hoştur.
* Allah size sadakayı emretti. Bunun misali de şu adamın misâline benzer: Düşmanlar onu esir edip ellerini boynuna bağlamışlar ve boynunu vurmaları için cellatlara teslim etmişlerdir. Adam: "Ben az veya çok (bütün malımı) vererek kendimi fidye mukabilinde kurtarmak istiyorum" der ve nefsini fidye ödeyerek kurtarır.
* Allah size, Allah'ı zikretmenizi de emretti. Bunun da misali, peşinden hızla düşmanın geldiği bir adamdır. Bu adam muhkem bir kaleye gelip, düşmandan kendini korur. Kul da böyledir. Şeytana karşı kendisini sadece zikrullahla koruyabilir."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (buraya hikayeyi tamamlayarak) dedi ki: "Ben de size beş şeyi emrediyorum: Allah onları bana emretti. Dinlemek, itaat etmek, cihâd, hicret ve cemaat. Zira, kim cemaatten bir karışçık ayrılırsa boynundaki İslâm bağını çıkarıp atmıştır, geri dönen hariç. Kim de cahiliye davası güderse o cehennem molozlarından biridir!"
Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! O kimse namazını kılar, orucunu tutar idiyse (yine mi cehennemlik)?" diye sordu. Aleyhisselâtu vesselâm:
"Evet, namaz kılsa, oruç tutsa da! Ey Allah'ın kulları! Sizi Müslümanlar, mü'minler diye tesmiye eden Allah'ın çağrısı ile çağırın!" buyurdular." [Tirmizî, Emsâl 3, (2867).][607]

AÇIKLAMA:

1- Hadîse göre, Cenab-ı Hakk yüzünü namaz kılanın yüzüne karşı tutmaktadır. Bu ifade müteşabih olup, zahiriyle anlamamak gerekir. Aksi takdirde Allah'a yön ve mekan izafesi gibi küfrü gerektiren yanlış mânalar ortaya çıkar. Bir kelamın zahiri, umumî prensiplere ters düşünce, mecaz kastedildiğine hükmedilerek teviline gidilir. Burada asıl kastedilen şey Allah'ın rızası ve buna bağlı olarak rahmetin tecellisi olmalıdır. Çünkü ibare, namazda, iltifat denen ve nazarı sağasola çevirmekten ibaret olan davranıştan men etmek gayesiyle sadır olmuştur: Kişi namazda iltifatta bulunmadığı müddetçe karşısında vech-i İlahiyi bulacak, yani namazı edebiyle kılmış olarak bol rahmete mazhar olacaktır.
2- Hicretten murad, fetihten önce ise Mekke'den Medine'ye göçtür. Fetihten sonra ise dâr-ı küfürden dâr-ı İslam'a, dâr-ı bid'a'dan darı'ssünneye, masiyetten tevbeye intikaldir. Nitekim bir hadiste: "Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeyden hicret edendir" buyrulmuştur.
3- Cemaatten murad, Tîbî'ye göre sahabe ve onlardan sonra gelen tabiun ve etbauttabiundur. Bunlara Selef-i Salihin de denir. Hadis, bunların tabi oldukları hidayeti benimsemeye ve gittikleri yola gitmeye, onların zümresine dahil olmaya teşvikte bulunmaktadır. Manayı şöyle anlamak gerekmektedir: "Kim, sünneti terkedip, bid'aya bulaşmak ve az bir miktar da olsa taattan elini çekmek suretiyle cemaatin takip ettiği yoldan ayrılırsa, boynundaki İslam bağını çıkarmış olur."
İslam bağından maksad İslam dinidir. Yani, kişinin İslam'ı benimsemekle, nefsine iradesiyle bağladığı İslamî bağlardır; hudud, ahkam, emirler, yasaklar vs. hepsi İslam'ın bağlarıdır.
Hadis, cemaate uymanın ve onlardan ayrılmanın mü'minlerde bulunması gereken temel vasıflardan biri olduğunu, cemaati terketmenin de cahiliye huylarından biri olduğunu ilan etmektedir. Nitekim bir başka hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim elini itaatten çekerse, kıyamet günü hüccetsiz olarak Allah'a kavuşur. Kim de boynunda bey'at olmadığı halde ölürse, cahiliye ölümü ile ölmüş olur."
4- Sadedinde olduğumuz hadiste geçen cahiliye çağrısı tabirini, bu son hadisin ışığında cahiliye sünnetiyle diye ıtlakı üzere açıklamak gerekir. Çünkü yapılan çağrı cahiliye devrinin sünnetinedir.
İkinci bir yoruma göre, da'va, dua, yani çağırma, nida etme demektir. Mana şu olur: "Kim Müslüman olduğu halde, cahiliye devrinin nidası (yani çağırma üslubuyla) çağıracak olursa..." demektir. Yani, cahiliye devrinde, bir kimseye hasmı galebe çalınca, avazı çıktığı kadar yüksek bir sesle "Yâ âl-i fülân!" diye bağırırdı. Artık bu sesi işiten kavmine mensup kimseler, asabiyetin sevki ve cehaletleri sebebiyle, zalim veya mazlum olduğuna bakmaksızın onun yardımına koşarlardı. Aslında bu ikinci yorum da neticede birinci yoruma kavuşur.[608]

?4668 ?8? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ??? ???? ??????? ???? ?????????: ???????

?????? ?? ??????? ???????. ?????? ??? ?????????. ????????: ????????? ?????? ????????????. ?????: ???? ??????? ????? ????????? ?????‘? ?‘????? ??????: ?. ???????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ????????? ?????? ????????. ?????????? ??? ?? ?????????? ????? ?? ?‘????. ????? ?????: ??? ?????????! ???????? ????? ?????????? ?????‘? ?‘????? ??????: ??????? ?? ??????????? ?????????????? ???????? ?‘??????? ??? ????????????? ?????????? ?????????? ?? ??????????? ????????????? ???????? ?????? ????????? ????? ??????? ??????????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????? ??? ????????? ???????? ?????????? ??????? ????? ?????: ??? ????????. ??????: ????????? ???????????. ?????: ???? ????????? ??????: ?????????? ????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ?????????????? ??????? ????????????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ????????. ?????: ????????????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????[. ????? ???????..??? »????????? ??? ?????? ????? ????? ??????? ??? ??? ?? ?????? ??? ???? ?? ???? ???? ?? ???? ?????? ?????? ??? ????? #: ?? ????? ??? ???? ?? ???? ????.»??????‘? ?‘????« ?????? ????????.?»???????« ?????? ???????: ??? ????? ??? ??? ?????. ??? ??? ?????: ????????? .

8. (4668)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu gece Rabbimden bir (melek, elçi olarak) geldi. -Bir rivayette ise şöyle demiştir: "Rabbim bana en güzel bir surette geldi"- ve: "Ey Muhammed!" dedi.
"Buyur Rabbim, emrindeyim!" dedim.
"Mele-i A'la(da bulunanların) nelerde yarıştıklarını biliyor musun?" dedi.
"Hayır!" dedim. Bunun üzerine elini omuzlarımın arasına koydu. Hatta onun serinliğini göğüslerimde hissettim. Derken semavat ve arzda olanları öğrendim. Sonra: "Ey Muhammed! Mele-i A'la (efradı) nelerde yarışır biliyor musun?" dedi.
"Evet! Dereceler(i artıran ameller)de, keffaretlerde. [Keffaretler ise][609] yaya olarak cemaatlere gitmek, şiddetli soğuklarda abdesti tam almak, namazdan sonra namaz beklemektedir. Kim bunlara devam ederse hayır üzere yaşar, hayır üzere ölür, günah mevzûunda da annesinden doğduğu gündeki gibi olur" dedim. Sonra tekrar: Ey Muhammed!" dedi.
"Buyurun emrinizdeyim!" dedim.
"Namaz kıldığın vakit, dedi, şunu oku: "Allahım, senden hayırları yapmamı, kötü şeyleri de terketmemi ve fakirleri sevmemi talep ediyorum! Kullarına bir fitne arzu edersen, beni fitneye düşmeden, yanına al!"
(Gece bana gelen elçi -veya Rabbim- son olarak) dedi ki: "Dereceler ise, selamı yaymak, yemek yedirmek, insanlar uyurken gece namaz kılmaktır!" [Tirmizî, Tefsir, Sad, (3231, 3232).][610]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, çok çarpıcı bir üslubla birkısım amellerin ne derece ehemmiyetli olduklarını, feyiz ve bereketçe ne kadar faziletli olduklarını ifade buyurmaktadır:
1) Aleyhissalatu vesselam, rüyasında Rab Teala'yı en güzel bir surette görmüş, beyan edeceği hakikatı ondan taallüm buyurmuştur .
2) Mele-i A'la, yüce cemaat demektir. Cenab-ı Hakk'a yakınlığı olan büyük meleklerin teşkil ettiği cemaattir. Hadis, işte bu yüce cemaate mensup olanların bazı ameller hususunda aralarında yarış yaptıklarını bildirmektir. Ehemmiyetini anlamakta eksik kaldığımız birkısım amellerde bu büyük meleklerin yarışması mesele üzerinde mukni bir kanaat verir.
Yarışmanın mahiyeti nedir? Bu hususta alimler birkaç ihtimal üzerinde durmuştur.
* Bu amelleri tesbit edip, semaya getirmede tebâdür, yani önce ve çabuk davranma gayreti olabilir.
* Bu, amellerin fazilet ve şereflerini sayıp dökme gayreti olabilir.
* Bu amellere insanların gıbtasını tahrik ederek, onları bu amelleri iktisaba ve onlar sebebiyle -şehvet yönünden farklı olmalarına rağmen- faziletçe meleklere galebe çalmaya teşvik gayreti de olabilir.
3) Meleklerin bu husustaki davranışı muhaseme olarak ifade edilmiştir. Zira, hadis sualcevap zımnında varid olmuştur. Bu ise, muhaseme ve münazaraya benzer. Biz bunu yarışma kelimesiyle Türkçeye aktardık.
4) Kıymeti belirtilmek istenen amellere gelince, bunlar iki kısımda sunulmuştur:
1) Dereceleri artıranlar;
2) Kefaretler.
Dereceleri artıranlar meyanında şunlar var:
* Selamın yaygınlaştırılması.
* Yemek yedirilmesi.
* Herkes uyurken geceleyin namaz kılmak.
Kefaretler, yani günahları örtenler:
* Yaya olarak cemaate katılmak.
* Soğuk günlerde bile abdesti tam almak.
* Namazdan sonra namaz beklemek (ve namazı ilk vaktinde kılmak).
Bu hususlara riayeti esas alan bir hayat tarzı, İslam'ın istediği tarzdır. Bunu yapan, annesinden doğduğu gündeki gibi hiçbir lekesi olmadan Allah'a kavuşacaktır.
2- Hadiste, Allah'ın en güzel şekilde görülmesi gibi kelami münakaşalara giren unsurlar var. Ancak, ulemâ, bunun bir rüya olduğuna dikkat çekerek, tevil yapmaya bile gerek görmemiştir. Mesela Aliyyu'l-Karî: "Bu, rüyada olduğuna göre, yadırganacak bir husus olmamalıdır. Çünkü, kişi rüyasında olmayacak şeyler görür; şekilsiz şeyi şekilli görebilir, şekilliyi de şekilsiz görebilir" der.
??????? ??????????? ??????? ??????????? ?????????? ??????[. ????? ??????? .

9. (4669)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette bir takım odalar vardır. Dışları içlerinden, içleri de dışlarından görülür."
Bunu işiten bir bedevi ayağa kalkıp: "Bu odalar kim(ler)e ait ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sözü güzel yapan, yemek yediren, oruca devam eden, gece herkes uyurken namaz kılan kimse(lere) ait!" buyurdu." [Tirmizî, Birr 53, (1985).][611]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, önceki hadiste temas edilen bazı faziletli amellere bir yenisini ilave ederek ona dikkat çekip, teşvikte bulunmaktadır: "Tatlı söz sahibi olmak." Alimler bunu insanlara karşı iyi olmak, onlarla malâyânî konuşmamak, kırıcı olmamak, kaba, yakışıksız, edebe sığmayan sözlerden kaçınmak olarak anlarlar. Ayet-i kerimede "Rahman'ın has kulları... kendilerine cahiller hitap edince "selametle!" deyip geçerler, (onlara bulaşıp kalmazlar)" buyrulmuştur. Böylece, yeryüzünde tevazu ile yürüyen Rahman'ın has kulu olur ve birkaç ayet ilerde vaadedilen mükafaata ererler: "İşte onlar sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek köşkleriyle mükâfatlandırılırlar..." (Furkan 63-75).
Böylece hadis, bir bakıma kaydedilen ayeti tefsir etmiş olmaktadır. Zira, ayette Rahman'ın has kulları diye tercüme ettiğimiz ibadu'r-Rahman'ın bir kısım amelleri sayıldıktan sonra gurfe vâdedilmektedir. Böylece ayette vâdedilen gurfenin, hadiste tavsifi yapılan gurfeler şeklinde, yani dışından içini, içinden de dışını gösterir mahiyette olduğu söylenebilir.
2- Yemek yediren tabiriyle, öncelikle bakımıyla mükellef olduğu iyali, diğer yakınları, fakirler, yolcular, misafirler vs. yani Allah'ın rızasını düşünerek yapılan meşru yedirmeler anlaşılacaktır.
3- Oruca devam eden tabiriyle farz dışında oruç tutan anlaşılmıştır. Arası kesilmeden tutulacak nafile oruçlar buraya girer. Bunun kesin bir miktarını söylemek uygun olmaz. Resûlullah'ın sünnetine bakmak gerekir. Aleyhissalâtu vesselâm savm-ı Davud dediği bir gün yiyip bir gün tutmayı en güzel oruç tarzı olarak beyan eder. Ancak kendisinin hep bu tarz oruç tuttuğu rivayet edilmemiştir. Bazı hadislerde pazartesi, perşembe olmak üzere haftada iki gün oruç tavsiye eder. Bazı hadislerde ayda üç gün tavsiye edilir. Rivayetlerdeki bu farklılığa binaen "Ayda en az üç gün oruç tutan bu hadisin hükmüne girer" diyen alim olmuştur. Ayette gurfe, sabredene vâdedildiği için, hadisteki oruca devam eden tabiriyle irtibatlı görülmüş ve sabırdan maksadın sarih olarak oruca devam olduğu belirtilmiştir.
Hadiste temas edilen gece namazının ehemmiyetine mükerrer yerlerde temas ettik (3003-3015. hadisler ve bilhassa 3015 numaralı hadisten sonraki müstakil açıklama görülmelidir: 9. cilt, 318-325. sayfalar).[612]

?4670 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ???????: ???? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ????? ??????????. ????? ????????? ?? ???????? ????????? ?? ???????? ???? ?????????? ?? ??‘? ?????????? ?? ??‘? ?????? ??????. ???? ????????? ????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ?????????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

10. (4670)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri diyor ki: "Ben, kulumun hakkımdaki zannı gibiyim. O, beni andıkça ben onunla beraberim. O, beni içinden anarsa ben de onu içimden anarım. O, beni bir cemaat içinde anarsa, ben de onu daha hayırlı bir cemaat içinde anarım. O, şayet bana bir karış yaklaşacak olursa, ben ona bir zira yaklaşırım. Eğer o, bana bir zira yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim. Kim bana şirk koşmaksızın bir arz dolusu günahla gelse, ben de onu bir o kadar mağfiretle karşılarım." [Buharî, Tevhid 15; 35; Müslim, Zikr 2, (26 75), Tevbe 1, (2675).][613]

AÇIKLAMA:

1- Hadise göre, Allah, kulun Allah hakkındaki zannına göredir. Yani Allah, kul ne şekilde tasavvurda bulunursa onu yapabilecek güçtedir. İbnu Hacer, bu ifadede kulu, Allah hakkında hüsn-ü zanda yani ümid içinde olmaya teşvik bulur. Kişi Allah'ın kendisini cezalandıracağını düşününceye kadar, affedeceğini düşünmesi daha muvafiktır. Bir başka ifade ile dinimizde Allah'a karşı takip edilecek edebte beyne'rreca ve'lhavf (ümid ve korku ortasında olmak) Allah'ın af, mağfiret ve rahmetinden ümid ettiğimiz kadar da celalinden, gadabından, azabından korkmak gerekmektedir. Allah telakkimizde mühim bir esastır ve bu muvazeneyi iki taraftan birinin lehine bozmak caiz değildir.
İşte sadedinde olduğumuz hadis, muvazeneyi ümid lehine bozmaya teşvik etmektedir. Çünkü Allah'ın, hakkındaki zannımıza göre bize davranması esas olunca, her insan iyi zanda bulunmayı tercih eder, buna meyyaldir.
Nevevî, İslam ulemasının şu görüşte olduğunu kaydeder: "Allah hakkında hüsn-ü zannın manası O'nun kendisine merhamet ve afla muamele edeceğine inanmasıdır." Kişi sıhatli halde korku ve ümid içindedir. Her iki duygu eşittir. Bazısı: "Korku galiptir" demiştir. Ancak ölüm emareleri yaklaştıkça ümid galip olur veya sırf ümid hakim olur. Zira korkudan maksad measiden, çirkinliklerden sakınmak; taat ve hayırlı amelleri çok yapmada hırstır. Yaşlılık halinde bunların veya çoğunluğunun yapılması zorlaşır. Bu sebeple artık hüsn-ü zannda bulunmak müstehab olur. Yeter ki bu, Allah'a karşı iftikarı tazammun etsin, kişiyi O'ndan istemeye sevketsin." Esasen Müslim'in bir rivayetinde "Sizden kimse Allah hakkında hüsn-ü zannda bulunmadan ölmeyecektir" buyrulmuştur. Bu hadis ölüme yakın Allah'ın rahmetinden ümidin galebe çalacağını ifade eder. Bu hususu, yine Müslim'de kaydedilen bir diğer hadis dahi teyit etmektedir: "Her kul ne üzerine ölürse o şey üzerine diriltilir." Öyleyse yaşlılıkta ümidin galebe çalması, Allah hakkında hüsn-ü zann, Rabb-ı Rahim'in rahmetine itimad İslamî edebe aykırı olmamakta, bilakis müstehab olan edebi teşkil etmektedir.
2- Bazı alimler, sadedinde olduğumuz hadiste geçen zan kelimesinin "bilmek" manasına geldiğini söylemişlerdir. Bu durumda mana: "Kişi Allah'ı nasıl bilirse, Allah kendisine öyle muamele eder" olur.
Kurtubî, hadisle ilgili bir başka yorum kaydeder: "Bazıları "Kulumun hakkımdaki zannı"ndan muradın, "Dua sırasında duaya icabet edileceği zannı, tevbe sırasında tevbenin kabul edileceği zannı, istiğfar sırasında mağfiret zannı, şartlarına uygun yapılan ibadet sırasında mükafaat verileceği zannı" olduğunu söylemiştir. Böyle düşünenlere göre Cenab-ı Hak sadıku'lva'd'dır. Yani o vaadinde sadıktır, doğrudur. Madem ki Resulü bu vaadi haber vermiştir, bizim buna inanmamız, hüsn-ü zannı esas almamız gerekir. Nitekimbir başka hadiste "Size icabet edileceğine inanarak Allah'a duada bulunun" buyurur. Kurtubî devamla der ki: "Bu sebeple, kişiye kendisine terettüp eden vacipleri, Allah'ın onları kabul edeceği ve kendisini mağfiret buyuracağı hususunda muknî olarak yapmaya gayret etmesi gerekir. Çünkü Allah böyle vaadetmiştir. O vaadinden dönmez. Eğer kişi, yaptığını Allah'ın kabul etmeyeceğine, bunun kendisine fayda getirmeyeceğine inanırsa bu, Allah'ın rahmetinden yeis yani ümidi kesmek olur. Bu ise, büyük günahlardan biridir. Kim de böyle düşünerek ölürse kendisine, düşündüğü şekilde muamele edilir. Nitekim mezkur hadisin bazı tariklerinde "durum budur, artık kulum, hakkımda nasıl isterse öyle zannda bulunsun" demiştir."
Buna rağmen alimlerimiz mağfiret zannında ısrarın, halis cehalet ve aldanma olduğunu, böyle bir durumun kişiyi Mürcie mezhebine götüreceğini belirtirler.
3- Hadiste geçen "Kişi beni zikredince ben onunla beraberim" ibaresindeki beraberlik, zatî beraberlik değil, ilmî beraberliktir. Yani Cenab-ı Hakk: "İlmimle beni zikredenin yanındayım, beni zikrettiğini bilirim" demiş olmaktadır; şu ayette geçtiği üzere "Allah: "Korkmayın" buyurdu. Şüphesi Ben sizinle beraberim, işitir ve görürüm" (Ta-Ha 46). Bu beraberlik şu ayette ifade edilen beraberlikten daha hususidir.
"Üç kişi arasında gizli bir konuşma geçmez ki dördüncüsü Allah olmasın. Beş kişi olmaz ki, altıncısı Allah olmasın. Bundan az da olsalar, çok da olsalar farketmez; nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir" (Mücadele 7).[614]
4- Zikrin çeşitleri: Bu hadisi açıklama sadedinde alimler, dört çeşit zikirden bahsederler:
* Lisanla olan zikr.
* Kalple olan zikr.
* Hem lisan ve hem de kalple olan zikr.
* Emre uymak, nehiyden kaçınmakla olan zikr.
5- Hadiste, kulun "Allah'ı içinde zikretmesi", gizlice O'nu tenzih ve takdis etmesidir. Allah'ın kulu zikretmesi de sevap ve rahmetle gizlice anmasıdır. [615]
6- Melek mi Üstün, İnsan mı?
Hadiste geçen "Kulum beni bir cemaat içerisinde anarsa, ben de onu ondan daha hayırlı bir cemaat içerisinde anarım" ibaresini bazı alimler meleklerin insanlardan efdal oldukları hususunda nass kabul etmişlerdir. İbnu Battal: "Bu cumhurun görüşü" der. Ancak ehl-i sünetin cumhuru, insanlardan salih olanların diğer cinslerin hepsinden efdal olduğuna hükmetmiştir.
* Meleklerin mutlak üstünlüğünü iddia edenler, felsefeciler olmuş, bunları Mutezile takip etmiş, mutasavvıflardan bazı kimseler de bu görüşü benimsemiştir. Keza az sayıda Zahiri de aynı iddiaya düşmüştür.
* Bazıları da her ikisinin ayrı ayrı faziletlere sahip olduğunu söylemiştir. Bunlar şöyle derler: "Meleğin hakikatı insanın hakikatından üstündür. Çünkü o, nûrânidir, hayırlıdır, latifdir; ayrıca geniş bir ilme, büyük bir kudrete ve saf bir cevhere sahiptir. Ancak bu durum melek sınıfına giren her bir ferdin, insan sınıfına giren her bir ferde üstün olmasını gerektirmez. Çünkü insanların bazı fertlerinde melekteki vasıflar fazlasıyla bulunabilir, bu caizdir."
* Bazı alimler aradaki ihtilafı, salih insanlarla melekler arasında sınırlar. Bir kısmı bunu peygamberlerle sınırlar.
* Bazı alimler de, meleklerin peygamberler dışındaki insanlardan üstün olduğunu ileri sürmüştür.
* Bazıları da meleklerin Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) hariç, bütün peygamberlerden de üstün olduğunu iddia etmiştir.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın melekten üstün olduğunu söyleyenlerin bir delili, Allah'ın meleklere emredip, Hz. Adem aleyhisselam'a secde ettirmesidir. Bu secde Adem'i büyükleme gayesine matuftur. Bu sebeple İblis, bunu kibrine yediremeyip Kur'an'da muhtelif ayetlerde geçtiği üzere bahaneler ileri sürüp secde etmemiştir.
* Ayette Cenab-ı Hakk Adem için "ellerimle yarattığım" (Sad 75) tabirini kullanır.
* Bir başka Kur'anî delil "Allah Adem'i, Nuh'u, Âl-i İbrahim ve Âl-i İmran'ı alemler üzerine seçip çıkardı" (Âl-i İmran 33) ayetidir.
* Keza bir diğer delil şu ayettir: "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini kendi tarafından bir lütuf olarak sizin hizmetinize verdi..." (Casiye 13). "Ayette geçen "hepsi" içerisine melekler de girer. Kendisine teshir edilen, kendisi teshir edilenden efdaldir" denmiştir.
* Ayrıca: "Melaikenin taati yaratılışı gereğidir. Beşerin taati ise nefis mücadelesiyledir. Çünkü insan tabiatına şehvet, hırs, heva, gadab gibi duygular konmuştur. Bu duygularla birlikte ibadet meşakkatlidir."
* Ayrıca meleklerin taati kendilerine Allah'tan gelen emir iledir. Beşerin taati ise, bazısı nassla, bazısı içtihatla bazısı istinbatladır ve meşakkatlidir.
* Melekler, şeytanların vesveselerinden, atacakları şüphelerden ve saptırmalardan selamette oldukları halde, bunlar insanlar hakkında caizdir. Melekler melekûtî hakikatları görebilirler. İnsanlar ise bunları göremez. Allah'ın bildirmesiyle bilgi sahibi olabilir.
Bu meselede değişik görüşler arasında delillerle yapılan münakaşa uzundur. Bahsi burada keserek, hadiste geçen diğer bir meseleye temas edeceğiz.
7- Kulun Allah'a, Allah'ın da kula yaklaşması, bu yaklaşmayı "yürüyerek" veya "koşarak" yapma meselesi:
İbnu Battal der ki: "Bunlardan her biri hakikate de mecaza da hamledilebilir; ikisi de muhtemeldir. Hakikata hamli, mesafe katetmeyi ve cisimlerin birbirine yaklaşmasını gerektirir. Ancak bu, Allah Teala hakkında muhaldir. Arap dilinde meşhur olduğu üzere, bir sözün hakikate hamlinin muhaliyeti ortaya çıkınca mecaz olması kesinlik kazanır. Öyleyse kulun Allah'a karışla, zira ile yaklaşma sıfatının ve Allah'a gelmesinin, yürümesinin manası, O'na yaptığı itaatiyle, farz ve nafilelerden eda ettikleriyle elde ettiği (manevi) yakınlıktır. Allah'ın kuluna yaklaşması, ona gelmesi, yürümesi de kulun taatine sevap vermesi, rahmetiyle yakınlaşmasıdır. Böylece Cenab-ı Hakk'ın "Ona koşarak gelirim" demesinin manası: "Ona sevabım süratle gelir" demektir." Taberi'den nakledildiğine göre, "az bir ibadet "karış"la temsil edilirken, Cenab-ı Hakk'ın sevab ve ikramında bolluk "zira" ile temsil edilmişir. Bu hal, Cenab-ı Hakk'ın, ibadete tevessül eden kuluna olan sevap ve ikramının bolluğuna bir delil kılınmıştır."
Râgıb'ın açıklaması biraz daha farklı: "Kulun Allah'a yakınlığı, sadece Allah'ı tavsifte kullanılması caiz olan birkısım sıfatları -Allah'ı tavsif ölçüsünde olmasa da- kullara da tahsis etmektir; hikmet, ilm, hilm, rahmet vs. gibi sıfatlar bu gruba girer. Bunlar kulda, cehl, hafiflik, gadab vs. bir kısım manevi pisliklerin izalesiyle beşeri takat ölçüsünde hasıl olur. Bu yakınlık bedenî değil, ruhanî bir yakınlıktır."[616]

?4671 ?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ???????: ???? ????? ???????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ????? ?????????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ????????? ????????? ?'???? ????????? ? ???????? ??? ??????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ????.»?????? ?'????« ?? ????? ?'?? .

11. (4671)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri demiştir ki: "Kim bir hayır işlerse ona sevabının on katı verilir veya arttırırım da. Kim bir günah işlerse bunun cezası, misli kadardır, veya affederim. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira yaklaşırım. Kim bana bir zira yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim. Kim bana hiçbir şeyi şirk koşmaksızın arz dolusu hata ile kavuşursa ben de onu bir o kadar mağfiretle karşılarım." [Müslim, Zikr 22, (2687).][617]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Cenab-ı Hakk'a izafe edilen cümlelerden bazıları Kur'an-ı Kerim'de mevcuttur. En'am suresinde 160. ayet şöyledir. (Mealen): "Kim bir hayır işlerse ona sevabının on katı verilir, kim de bir günah işlerse onun cezası da mislidir."
2- Gerekli diğer açıklamalar önceki hadiste geçti.[618]

?4672 ?12? ??? ??? ?????? ?'????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ?????? ?'????? ???????????????? ????'? ??????????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ???'?? ??? ?????? ?????????? ???'????? ????????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ???? ??? ????????? ?????
???????? ???????? ????????? ???????? ????????????? ??? ??????????[. ????? ???? ???????? ?????????.»??????« ?? ?????? .

12. (4672)- Ebu Malik el-Eş'arî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Abdest imanın yarısıdır. Elhamdülillah mizanı doldurur; sübhanallah velhamdülillah arz ve sema arasını doldurur; namaz nurdur; sadaka bürhandır; sabır ziyadır; Kur'an ise lehine veya aleyhine bir hüccettir. Herkes sabahleyin kalkar, nefsini satar; kimisi kurtarır kimisi de helak eder." [Müslim, Taharet 1, (223); Tirmizî, Da'avat 91, (3512); Nesaî, Zekat 1, (5, 5-6).][619]

AÇIKLAMA:

1- Abdestin imanın yarısı olması ile ilgili olarak Nevevî ulemanın muhtelif yorumlarını kaydeder:
* Temizliğin sevabı katlanarak imanın sevabının yarısına ulaşır.
* İman, önceki günahları sildiği gibi, abdest de önceki günahları siler, ancak abdestin sahih olması imanın varlığına bağlı. Bu sebeple onun, imana bağlı olma durumu "onu imanın yarısı" şeklinde değerlendirmeyi gerekli kılmıştır.
* Burada "iman" kelimesi ile namaz kastedilmiştir.Nitekim "Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir" (Bakara 143) ayetinde de iman kelimesiyle namaz kastedilmiştir. Malum olduğu üzere namazın sıhhati için taharet şarttır. Bu sebeple taharet namazın yarısı durumunda olmuştur. Burada yarı olmak, hakiki bir yarım olmayı gerektirmez."
Nevevî, bu sonuncuyu en doğru tevil olarak yorumlar ve der ki: "Şu mana da muhtemeldir.: "İman kalple tasdik, zahirle inkıyaddır. Bu ikisi ise imanın iki yarısını teşkil ederler. Temizlik, namazı tazammun ettiği için o da zahiri azanın inkıyadı demektir."
2- Elhamdülillah mizanı doldurur demenin manası, bunu söylemedeki sevabın büyüklüğüdür. Yani onun sevabı mizanı dolduracaktır. Kur'an ve sünnette pek çok nass, amellerin tartılacağından; bazılarının ağır, bazılarının hafif geleceğinden bahseder. Şu halde elhamdülillah diyerek yapılan zikir ağır gelecek amellerdendir.
3- Sübhanallah ile elhamdülillah'ın yergök arasını doldurması, elhamdülillahla ilgili olarak söylediğimiz manadadır. Bunlarla zikir fevkalade kıymetli amellerden olmaktadır. Esasen sübhanallah kelimesi Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih, hamd de mazhar olduğumuz nimetlerin Allah'tan geldiğinin itiraf ve ifadesidir. Ubudiyetin özü de bunlara dayanır. Namazın her tarafında bu kelimeler sıkça tekrarlanır. Sonda da bunlar otuz üçer kere tekrarlanır. Elbette bu kelimelerin sevabı, ifade ettikleri mana gereğince fazladır. Bunlarla Allah'ın sıkça, çokça zikri, kişiyi her çeşit şirkten uzaklaştırır, gerçek tevhide ve ihlasla muvaffak eder. Sadedinde olduğumuz hadiste bu iki kelimeyi tamamlayan tekbir medar-ı bahs edilmemiş ise de hadisin Tirmizî'de gelen bir başka veçhinde ona da yer verilmiştir: "Tesbih mizanın yarısıdır; elhamdülillah mizanı doldurur; tekbir ise gökle yer arasını doldurur; oruç sabrın yarısıdır; temizlik imanın yarısıdır."
4- Namazın nur olmasından murad, insanın nurla yolunu aydınlatıp tehlikelerden kurtulduğu gibi, namaz da insanı, Kur'an'ın müjdesiyle, kötülüklerden koruduğuna göre, insan hayatında nurun fonksiyonunu icra etmiş olmaktadır.
* Bazı alimler: "Namaz kıyamet günü bir nur olacak" demiştir.
* Bazıları: "Namaz marifet nurlarını parlatır kalbe inşirah verir, hakikatların kalple inkişafını ve idrakini sağlar, kulun zahiriyle de batınıyla da Allah'a yönelmesine zemin hazırlar" demiştir.
* Bazıları: "Namaz kılanın yüzünde dünyada da ahirette de bir nur vardır, hadis bunu beyan ediyor" demiştir. Nitekim bir başka hadiste Resûlullah mü'minlerin kıyamet günü namaz sebebiyle alınlarındaki abdestleri sebebiyle de abdest uzuvlarındaki bir nurla haşrolunup, diğer ümmetler arasında bu nurla temayüz edeceklerini haber vermiştir.
5- Sadakanın bürhan olması, "Kıyamet gününde kişiye malını nereye harcadığı sorulunca, sadakayı delil gösterip, Allah rızası için harcadığını ispatlayabilecektir" manasında açıklanmıştır. Bazı alimler de: "Sadaka vermek, verenin imanına hüccettir. Çünkü kafir ve münafik zekata inanmadığı için sadaka ve zekat vermez. İnsanî duygularla verse bile Allah onu kabul etmeyecektir. Sadakanın makbuliyeti Allah rızası için verilmiş olmasına bağlıdır. Bu düşünce ile verilen sadaka onun imanına delil olacaktır" demişlerdir.
6- Sabır ziyadır: Şer'an makbul olan sabrı alimler, -hadislerden hareketle- üçe ayırırlar:
* Allah'a taatte sabırdır: Ömür boyu taatte hiç fütur göstermeden, usanmadan, emredilenleri yapmak.
* Masiyete karşı sabırdır: Bu, Allah'ın yasakladığı şeyleri işlememekte sabretmek, direnmektir.
* Musibetlere sabırdır: "Bize düşen, aklın gösterdiği tedbirleri aldıktan sonra sabretmek, başımıza gelen musibetleri kaderden bilmek, insanları acındırmak gibi bir düşünceyle bağırıp çağırmamak, şikayet etmemek. İlla da şikayet edeceksek nefsimizi Allah'a şikayet etmek, halimizi Allah'a açmak, O'na arzetmektir. Mü'minin en bariz vasıflarından biri sabırlı ve mütevekkil olmasıdır. Bazı alimler sabrı "Kur'an ve sünnet üzerine sebat etmektir" diye açıklamıştır.
Mü'min meşru hudutlar içerisinde sabır gösterdiği takdirde, doğru olana, isabetli olana yol bulacaktır.
Hadiste, namaz için nur denirken, sabır için ziya denmesi, alimlerin bu hususta im'an-ı nazar etmesine vesile olmuştur. Pratik kullanışta nur ve ziya aynı manayı ifade ederler. Ancak ayette geçen "Biz güneşi ziya, ayı da nur kıldık" ifadesini esas alarak, ziyayı kaynaktan çıkan birinci ışık, nuru da birinci ışığın yanmasıyla hasıl olan ikinci ışık olarak değerlendirmişlerdir. "Her nur ziyadır, ama her ziya, nur değildir" derler. "Öyleyse ziya ehastır. Bu sebeple sabır, ehas olan ziya ile tavsif edilmiştir. Sabır, nefsi taat ve meşakkatlere hapsetmek olunca, sabır, namazdan önce gelir. Öyleyse sabrın ehas olan ziya ile tavsifi ve bunun neticesi olan namazın nur ile tavsifi uygundur" denmiştir.
7- Kur'an'ın lehte veya aleyhte hüccet olması açık bir hususturur. Okuyup gereğiyle amel edene Kur'an lehte hüccettir, onu okumayıp mucibiyle amel etmeyen onu mehcur bırakan Hz. Peygamber de şikayet edecektir. (Furkan 30). Şu halde amellerin mizanı sırasında, aykırı amelde bulunanların değerlendirilmesinde Kur'an aleyhte bir hüccet olacaktır.
8- Kişinin sabaha erip nefsini satması şöyle açıklanmıştır: "Herkes kendi kendine birşeyler yapar. Kimisi nefsini Allah'a satar, yani onu ibadete harcar ve mukabilinde ateşten kurtarır. Kimisi de şeytana ve hevaya ve onlara uymaya satar ve helak eder.
Şu halde günlük hayatı yaşayıp da nefsini bu iki yoldan birine satmayan yoktur: Eğer Allah'a satılmamış, hayırla geçirilmemişse şeytan ve heva yolunda bad-ı heva harcanmış demektir. Hayatın Allah'a satılması, şuurlu taatte, hayırda geçirilmesi demektir. Bu şuuru kaybeder, otomat veya insiyaki bir tarzda cereyana bırakırsak şeytan yoluna gitme tehlikesi büyük ihtimaldir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu tehlikeye dikkat çekmektedir. Şuurla şeytan yolunu tercih edenler hakkında bir şey söylemeye zaten gerek yok."[620]

?4673 ?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????: ???? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????: ?????. ?????: ?????? ????? ???????? ????????? ????????? ????? ???? ??????: ???? ?????: ?????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ????? ???? ??????: ???? ?????: ?????? ????? ???????? ????????? ????????? ????? ???? ??????: ???? ????? # ??? ?????????? ?? ?????? ??? ?????? ??????????[. ????? ???? .

13. (4673)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün:

"Bugün sizden kim oruçlu olarak sabahladı?" diye sordular. Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh): "Ben!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bugün kim bir cenazeye katıldı?" dedi. Yine Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh): "Ben!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
“Bugün kim bir fakire yedirdi?” dedi. Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh: “Ben!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bugün kim bir hastayı ziyaret etti?" dedi. Bu sefer de Hz. Ebu Bekir: "Ben!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bunlar bir kimsede biraraya geldi mi, o kimse mutlaka cennete girer!" buyurdu." [Müslim, Zekat 87, (1028).][621]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten hareketle, bazı alimlerin dikkat çektiği bir husus, kişinin "ben" demesinin bir mahzur teşkîl etmeyeceğidir. Çünkü "Ben demek İblis'e mahsus bir haldir, bu onun lanetlenmesine vesile olmuştur" mütâlaasını ileri süren bir kısım alimlere karşı, bu hadis başta olmak üzere Kur'ân ve hadisten gösterilen delillerle ben demenin mekruh olmadığı belirtilmiş, İblis'in lanetlenmesi de ben demesinden dolayı olmayıp, Allah'ın emrine isyan ederek "Ben Âdem'den daha hayırlıyım!" demesinden ileri geldiği söylenmiştir.[622]

?4674 ?14? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????: ??? ??????? ?????? ?????? ????? ????????? ???‘?????? ????????? ????? ???????? ???????????? ????? ???????? ??????????????? ???????? ???????????? ????? ???????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ????????????? ????????? ???????? ??? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ????????. ???????: ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ????????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????: ????????? ???? ????????? ?? ??????? ?????? ???????? ??????? ???????: ??????. ?????: ??????? ???? ????????? ?? ???????? ????? ???? ?????[. ????? ???? .

14. (4674)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Ashabtan bazıları): "Ey Allah'ın Resûlü! Zenginler ücretleriyle gittiler. Onlar da bizim gibi namaz kıldılar, bizim gibi oruç tuttular, mallarının artanından da sadaka verdiler!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah size de tasadduk edeceğiniz şeyler verdi: Her bir tesbih sadakadır, her bir tekbir sadakadır, her bir tahmîd sadakadır, her bir tehlil sadakadır, emr-i bi'lma'ruf sadakadır, nehy-i ani'lmünker sadakadır, herbirinizin (hanımıyla) ciması sadakadır!" buyurdu. Derken cemaatten: "Ey Allah'ın Resûlü! Yani birimizin şehvetine mübaşeret etmesine ücret mi var?" diye soranlar oldu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"İhtiyacını haramla görmüş olsaydı bundan ona bir vebal var mıydı, yok muydu ne dersiniz?" diye sual ettiler.
"Evet vardı!" demeleri üzerine:
"Öyleyse, ihtiyacını helal yolla gördü mü bunda onun için ücret vardır!" buyurdular." [Müslim, Zekât 53, (1006).] [623]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, İslâm'ın bazı umumî prensiplerini müşahhas hale getirmektedir. Bunlardan biri mükellef kişinin her anından hesap prensibidir. Böyle olunca yaptığı fiiller de ya lehine ya aleyhinedir. Hanımıyla cinsî mübaşereti bile sadaka sayılıp, ücrete vesile olunca, geri kalan fiillerinin nasıl bir değerlendirmeye tabi tutulacağı anlaşılır. İslâm'ın sorumluluk anlayışının şumûlünü, derinlik ve inceliğini kavramada bu hadis mühim bir değer taşır.
2- İslâm'da sadaka anlayışı da burada vüs'at kazanmaktadır. Sevap getiren herbir amel sadaka mefhumuna girebilmektedir. Bu açıdan fakirliği sebebiyle maddi sadaka veremeyenler, zenginlerden daha fazla sadaka sevabı kazanabilecek durumdadırlar. Hele riya ile verme tehlikesi, minnet etme tehlikesi, ihlaslı verememe tehlikesi, ucba düşme tehlikesi gibi birkısım muhâtaraları beraberinde getiren maddî sadakaya nazaran tesbih, tahmid, emr-i bi'lmaruf, ihtiyaçlarını meşru yoldan, helal yoldan giderme gibi mecazî sadakalar çok daha selametli, garantili ve kıymetli bir sevap kaynağı olmalıdır. Kişi bu inançla, boş zamanlarını, an be-an, birkısım ezkarlarla kelime kelime zaman ipliğine ebedî nur pırlantaları olarak dizebilir.
Müteakip hadis, sadaka mefhumunun hangi meselelere kadar uzandığını kavramada daha sarihtir ve bu hadisi tamamlar.[624]
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:
* Hanımla münasebet-i cinsiyeye varıncaya kadar, bütün mübah fiiller iyi bir niyetle ibadet olabilir.
* Hadisten kıyasın cevazına delil çıkarılmıştır. Zira Resûlullah, Ashabtan haram cima ile helal cima arasında kıyas yapıp netice çıkarmalarını istemiştir ki, bu, kıyastan başka bir şey değildir. Ehl-i Sünnet ulemâsı bi'l-ittifak kıyası caiz görmüş, meşruluğuna hükmetmiştir. Zâhîriler buna muhalefet ederse de, itibar edilmemiştir.[625]

?4675 ?15? ???????? ?? ?????:]??????????? ?? ?????? ?????? ????????? ????????? ?????????????? ????????? ???? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ?? ????? ???????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ?????????? ??????????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ???? ????????
?? ?????? ?????? ?????????[.

15. (4675)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle buyurulmuştur: "Kardeşine karşı izhar edeceğin tebessümün bir sadakadır. Emr-i bi'lmâ'rûfun ve nehy-i ani'lmünkerin sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yolu gösterivermen sadakadır; gözü sakat kimse için görüvermen sadakadır; yoldan taş, diken, kemik (gibi şeyleri) kaldırıp atman sadakadır; kovandan kardeşinin kovasına su boşaltman sadakadır." [Tirmizî, Birr 36, (1957).][626]

?4676 ?16? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???? ????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ?????????: ?????? ???????????? ????????????? ???? ?????????????? ???‘??????? ??? ????????????[. ????? ???????. »?????? ?‘“???????«: ??????? ????? ???? ???? ???? ?????? .

16. (4576)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üç şey vardır, bunlar kimde bulunursa, Allah onun üzerine himayesini açar ve onu cennete koyar: "Zâyıflara rıfk, annebabaya şefkat, kölelere ihsan." [Tirmizî, Kıyâmet 49, (2496).][627]

?4677 ?17? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????? ???? ?????? ?????????: ???????????? ?? ??????? ??????? ?????????????? ??????? ??????? ???????? ???????????? ??????? ????? ??????????[. ????? ??????? ????????? .

17. (4677)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üç kimse vardır ki, bunlara yardım Allah üzerine bir haktır: Allah yolunda cihad eden; borcunu ödemek isteyen mükâteb, iffetini korumak niyetiyle evlenen kimse." [Tirmizî, Fezâilu'l-Cihâd 20, (1655); Nesâî, Nikâh 5, (6, 61).] [628]

?4678 ?18? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ??????? ????????? ???????????? ??????: ?????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ???? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ???????????? ??????????? ?????? ????????????? ????????? ?????? ? ???????? ???????????? ??? ?????? ????????? ????????? ???????? ??????? ???????????? ????? ???? ????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???? ????????. ?????? ?????? ????????????? ????????? ???????? ???????? ????? ?? ????????? ???????? ????????? ???????????? ???????? ????????? ????? ???????? ??? ???????? ????? ??????? ????????? ????????? ???????????? ??????: ??????????? ????????? ???????????? ???????????? ??????????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

18. (4678)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üç kişi vardır, Allah onları sever, üç kişi de vardır Allah onlara buğzeder.
Allah'ın sevdiği üç kişiye gelince: "Bir adam bir cemaate gelir, onlardan Allah adına birşeyler ister, kendisiyle onlar arasında mevcut bir karâbet sebebiyle istemez. Onun

başvurduğu kimseler, istediğini vermezler. İçlerinden biri cemaatin arkasına kayıp, isteyen kimseye gizlice ihsanda bulunur. (Öyle gizli verir ki) onun verdiğini sadece Allah'la ihsanda bulunduğu adam bilir.
(İkinci adam ise:) Bir cemaat yoldadır. Gece boyu da yürürler. Derken (yorulurlar ve) uyku herşeyden kıymetli bir hal alır. Konaklarlar, [başlarını koyup yatarlar.] Bir adam kalkıp bana karşı tevazu ve tazarruda bulunur, ayetlerimi okur.
(Üçüncü adama gelince:) Seriyyeye katılmıştır. Seriyye düşmanla karşılaşır, hezimete uğrarlar. Ancak o ilerler, öldürülünceye veya başarıncaya kadar savaşmaya devam eder.
Allah'ın buğzettiği üç kişiye gelince: Bunlar zâni ihtiyar, kibirli fakir, zâlim zengindir." [Tirmizî, Cennet 25, (2571); Nesâî, Zekât 75, (5, 84).] [629]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah, burada kulluk edebine yaraşan üç iyi vasıfla, kulluk edebine hiç yakışmayan üç kötü vasfı anlatmaktadır. İyi vasıflar:
* Sadakayı Allah rızası için ve gizli vermek.
* Yolculukta bile olsa gece ibadeti yapmak.
* Düşman karşısında tek başına bile kalsa savaşmaya devam etmek. Bu tavrın bilhassa bozgun esnasında büyük ehemmiyeti olmalıdır,. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), gerek Uhud'da ve gerekse Huneyn' de bu çeşit davranışıyla, dağılan İslâm askerlerinin etrafında toplanmasını sağlamıştır. Böylece Uhud'da hem moral çöküntüsünü hem de daha kötü sonuçları önlemiştir. Huneyn'de de büyük zaferin sebebi olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, bozgun hengâmında cesurâne davranan tek bir kişinin bile savaşın seyrini değiştirebileceğine parmak basmış olmaktadır.
2- Şarihler, hadiste kötü fiillerden olarak zikredilen "şeyhin zinası" tabiri ile muhsan olanın zinasının kastedilme ihtimalinden bahsederler. Zira, dinimiz evli ile hiç evlenmemiş bakire kimsenin zinasını bir tutmaz. Bâkirenin zinası, muhsan olanın zinasına nazaran daha hafif bir cürümdür. Çünkü birinin cezası ölüm iken, diğerinin seksen sopadır. Keza bu tabirle, gence mukabil olan "ihtiyar ve yaşlanmış kimse"nin zinasını kastetmiş olabileceği ihtimalini de belirtirler. Bu mânada anlaşılınca, çirkin işlerin herkeste aynı değerde kötü olmayacağı dersi verilmiş olmaktadır. Zina kötü bir fezâhet ama, buna yaşlanmış insan teşebbüs ederse çok daha kötü bir hal olmaktadır. Manayı muhalifi ile, edeb ve iffet güzeldir ama gençlerde olursa daha güzeldir. Çünkü gençlikte edeb ve iffetlilik güzel bir alışkanlık îras eder ve bütün hayatın iyi bir istikamette gitmesini sağlar. Sonradan -şayet nasib olursa- ulaşılan iyilik, bir yama veya aşı durumundadır, gençlikten tevarüs edilen kadar feyizli ve bereketli olmayabilir.[630]

?4679 ?19? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????????? ?????? ?? ???????? ?????? ? ????? ??? ???????: ?????? ???????? ???????? ????? ?? ????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ???????????? ????? ??????? ???????? ????????? ???????? ?? ??????? ?????????? ???? ????? ??????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????: ????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ??????????
????? ? ???????? ???????? ??? ???????? ?????????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

19. (4679)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yedi kişi var, Allah onları hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde kendi gölgesinde gölgeler:
* Adil imam,
* Allah'a ibadet içinde yetişen genç,
* Tekrar dönünceye kadar kalbi mescide bağlı olan kimse
* Allah için birbirlerini seven, Allah rızası için biraraya gelip, Allah rızası için ayrılan iki kişi,
* Güzel ve makam sahibi bir kadın tarafından davet edildiği halde: "Ben Allah'tan korkarım" de(yip icabet etmey)en kimse,
* Sağ eliyle verdiğini sol eli görmeyecek kadar gizli bir şekilde sadaka veren kimse,
* Allah'ı tek başına zikrederken gözlerinden yaş boşanan kimse." [Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikâk 24, Hudûd 19; Müslim 91, (1031); Muvatta 14, (952, 953); Tirmizî, Zühd 53, (2392); nesâî, Kudât 2, (8, 222, 223).][631]

?4680 ?20? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ??? ????? ????? ???? ???? ?‘???? ?????? ?????? ???? ?????????? ? ???????? ????? ???? ?????????? ???????? ?????? ????? ??? ??????? ????? ???????? ???? ?“???? ????? ?????? ???? ?????????? ? ???????? ???? ?????????? ???????[. ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

20. (4680)- Yine Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bir hidayete davette bulunursa, buna uyanların sevaplarının bir misli ona gelir ve bu durum, onların ücretlerinden hiçbir şey eksiltmez. Kim bir dalâlete çağrıda bulunursa, buna uyanların günahlarından bir misli de ona gelir ve bu onların günahlarından hiçbir eksiltme yapmaz." [Müslim, İlm 16, (2674); Tirmizî, İlm 15, (2676); Ebu Dâvud, Sünnet 7, (4609); Muvatta, Kur'ân 41, (1, 218).][632]

?4681 ?21? ??? ???? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

21. (4681)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hayra delâlet eden onu yapan gibidir." [Tirmizî, İlm 14, (2672).][633]

?4682 ?22? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ??????? ?????????????: ???? ????? ??????? ???????? ????????? ??? ??????????? ????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ???? ????????? ‘????? ??????????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? ????????? ????????????? ???? ????????? ???? ????????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ??? ????????????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

22. (4682)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla hazretleri meleklerine şöyle emreder: "Kulum kötü bir amel yapmak isteyince, onu yapmadıkça yazmayın, Yapınca, onu aleyhine bir günah olarak yazın. Eğer benim rızamı düşünerek terketti ise bunu onun lehine bir sevap yazın. Kulum iyi bir iş yapmak arzu edince, yapmasa bile onu, lehine bir sevap yazın. Eğer onu yaparsa en az on misli olmak üzere yedi yüz misline kadar ona sevap yazın." [Buhârî, Tevhed 35; Müslim, İmân 203, 205, (128, 129); Tirmizî, Tefsîr, Enâm (3075).][634]

?4683 ?23? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ??????????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ???????
???????? ?????? ?? ?????? ??????????? ????????? ???????? ??? ????? ????????????: ???????????? ????? ???? ???????? ????????? ??? ?????? ??????? ????????????[. ????? ??????? .

23. (4683)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kulun gündüz veya gece amelini yazan hafaza melekleri, yazdıklarını Allah'a yükseltirler. Allah sahifenin baş ve son kısmını hayırlı bulursa, meleklere şöyle der: "Sizi şahid kılıyorum, ben kulumun sahifesinin iki tarafı arasında kalan kısmını mağfiret ettim." [Tirmizî, Cenaiz 9, (981).][635]

?4684 ?24? ??? ??????? ???? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ?? ?“????? ??????? ???? ?????? ?????? ????????????? ?????? ????? ???????? ?? ??????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ??????????? ????? ???? ?????? ????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ??????? ????????? ???? ???????? ??????? ???????[. ????? ???????? ?????? ???? ?????? ???????? .

24. (4684)- Amr İbnu Abese (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim Müslüman olduğu halde, saçından bir kıl beyazlarsa, bu, kıyamet günü onun için bir nur olur. Kim Allah yolunda bir ok atarsa, bu düşmana değse de değmese de, atan için bir köle azadı yerine geçer. Kim mü'min bir köleyi azad ederse bu onun için cehennemden bir azadlık vesilesi olur: Her bir uzuv için bir uzvu ateşten kurtulur." [Tirmizî, Fezâilu'l-Cihad, (1634); Nesaî, Cihad 26, (6, 26); Ebu Daud, Itk 14, (3966).][636]

?4685 ?25? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ????????????: ??? ???? ?????: ???????? ?????? ?????????. ?????????: ??? ????? ?????? ???????? ??????? ????? ?????????????? ?????: ???? ????????
???? ??????? ????? ?????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ????????????? ????????? ??? ???? ?????: ???????????????? ?????? ??????????. ?????: ??? ????? ?????? ?????????? ??????? ????? ?????????????? ?????: ??? ??????? ?????? ?????????????? ?????? ??????????. ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ???????. ??????? ?????: ???????????????? ?????? ????????. ?????: ??? ????? ?????? ???????? ??????? ????? ?????????????? ????????: ???? ??????? ????? ??????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ????? ???????[. ????? ???? .

5. (4685)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü aziz ve celil olan Allah şöyle buyuracak:
"Ey ademoğlu! Ben hasta oldum beni ziyaret etmedin." Kul diyecek:
"Ey Rabbim, sen Rabbülâlemin iken ben seni nasıl ziyaret ederim?" Rab Teala diyecek:
"Bilmedin mi, falan kulum hastalandı, fakat sen onu ziyaret etmedin, bilmiyor musun? Eğer onu etseydin, yanında beni bulacaktın?"
Rab Teala diyecek:
"Ey ademoğlu ben senden yiyecek istedim ama sen beni doyurmadın!" Kul diyecek:
"Ey Rabbim, ben seni nasıl doyururum. Sen ki Alemlerin Rabbisin?" Rab Teala diyecek:
"Benim falan kulum senden yiyecek istedi. Sen onu doyurmadın. Bilmez misin ki, eğer sen ona yiyecek verseydin ben onu yanımda bulacaktım." Rab Teala diyecek:
"Ey ademoğlu! Ben senden su istedim bana su vermedin!" Kul diyecek:
"Ey Rabbim, ben sana nasıl su içirebilirim, sen ki Alemlerin Rabbisin!" Rab Teala diyecek:
"Kulum falan senden su istedi. Sen ona su vermedin. Bilmiyor musun, eğer ona su vermiş olsaydın bunu benim yanımda bulacaktın!" [Müslim, Birr 43, (2569).][637]

AÇIKLAMA:

Hadiste, hasta ziyareti, aç doyurmak, susuza su vermek gibi amellerin fazileti farklı bir üslubla takrir edilmiş olmaktadır. Kulun, ziyaret edilenin yanında veya karnı doyurulanların yanında Allah'ı bulması demek, o fiiline mukabil Allah'ın bol sevabını, rahmetini bulması demektir.[638]

?4686 ?26? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???????? ?? ??????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ??????????. ????? ???? ??????: ??? ??????? ??????! ???? ???? ????????? ?? ???????? ???????. ?????: ??????????? ?? ??????? ???????[. ????? ???????.??????? »????????« ???: ??????? ??????? ?????? ????? .

26. (4686)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim temiz rızık yer ve sünnete uygun amelde bulunur, halk da kendisinden bir kötülük gelmeyeceği hususunda güven duyarsa cennete girdi demektir."
Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bugün insanlar arasında böyleleri çoktur!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Benden sonraki zamanlarda da olacaklar!" buyurdu." [Tirmizî, Kıyamet 61, (2522).][639]

AÇIKLAMA:

Resûlullah helal rızıkla beslenip, söylediği sözler veya yaptığı işler sünnet veya Kur'an'da mevcut nasslardan birine uygunluk arzeden bir kimseye, cennet hususunda garanti vermektedir. Yeter ki, halk da ondan gelecek her çeşit kötülükten kendini emin hissetsin.
Resûlullah her asırda bu çeşit iyi insanların çokça olacağını müjdelemektedir. [640]

?4687 ?27? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ?????? ??? ?????? ??? ???? ????? ????????? ??? ????? ???????? ????? ???? ?????? ???? ??????? ????????[. ????? ???????.»????????« ??????. ???????: ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?? ???? .

27. (4687)- Hz. Bera (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim sağmal bir hayvanı veya parayı (karz-ı hasen olarak) iâreten verirse veya yolunu kaybedene yolunu gösterirse veya amayı sokağına koyarsa kendisine bir köle azad edenin sevabı verilir." [Tirmizî, Birr 37, (1958).][641]

?4688 ?28? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ??????? ??????: ????????? ???????? ????????? ?????? ????? ???????? ???????? ????????? ?????. ?????? #: ???? ???????: ????? ???????? ??????? ????????????[. ????? ???????.?????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????? #: ???????? ???????? ?????? ?? ?'?? ??? ??? ????? ??? ????? ?? ????? ?? ???? ???? ???? ????. ???? ????? ????? ??? ????? ???? ???? ?? ???? ???? ???? ????? ?? ??? ??? ?? ??? ????? #: ?? ??? ??? ????? ??? ?? ????? ????? ?? ??? ??? .

28. (4688)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e soruldu:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bir adam gizli olarak hayırlı ameller yaparken bir de bakarsın halk buna muttali olmuştur da bu onun hoşuna gitmiştir?" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu kimsenin iki ücreti vardır: Gizli yapmanın ücreti ve aleni yapmanın ücreti." [Tirmizî, Zühd 49, (2385).] [642]

AÇIKLAMA:

Tirmizî bu hadis hakkında şu açıklamayı kaydeder: "Bu hadisi, alimlerden bir kısmı şöyle açıkladı: "Yaptığı işe muttali olununca hoşuna gider" ibaresinin manası şudur: "Halkın kenisini bu işi sebebiyle hayırla sena etmesi onun hoşuna gider, zira Aleyhissalâtu vesselâm: "Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahidlerisiniz" buyurmuştur. Bu hadisin müjdesi sebebiyle (halkın övgüsü Allah'ın rızasının alameti olduğu için) övgü adamın hoşuna gider. Ancak o kimse, bu hayrı kendinden bilsinler de hayrına mukabil kendine ikram etsinler, büyüklensinler diye, bilinmiş olmaktan hoşlanırsa bu riyadır. Bazı alimler de şöyle demiştir: "Kendisine muttali olununca, kendi yaptığı örnek alınarak başkasının yapmasına da vesile olur" ümidiyle hoşlanırsa, bu durumda onların sevaplarının bir misli ona gelir. Çünkü hadiste : "Kim iyi bir yol açarsa, ona bunun ecri ve bu yolda gidenlerin ecrinin bir misli vardır" buyrulmuştur.[643]

?4689 ?29? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ??????? ??????: ???????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????????. ??????: ?????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

29. (4689)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a soruldu: "Ey Allah'ın Resûlü! Kişi hayır yapsa halk da bu sebeple onu övse (bunun hükmü nedir?)"
"Bu mü'mine (Allah'ın razı olduğuna dair) peşin bir müjdedir" buyurdular." [Müslim, Birr 166, (2642).][644]

AÇIKLAMA:

Nevevî, kulun övülmede dahli olmadığı takdirde, gıyabında halkın yaptığı övgünün Allah'ın rızasına alâmet olacağını, aksi takdirde kendi iradesiyle, arzusuyla övgünün hasıl olması halinde bunun rıza müjdesi olmayacağını belirtir.[645]

?4690 ?30? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ???????: ??????????? ???????????? ??????????????[. ????? ??????? .

30. (4690)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah için sefer yapanlar üçtür: Gazi, hacı, umreci." [Nesâî, Hacc 4, (5, 113).][646]

?4691 ?31? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ???? ???????? ???????? ??????? ??? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ????????? ??? ????? ???? ???? ????????[. ????? ??????? ???????? .

31. (4691)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir Müslüman bir ağaç diker veya bir tohum eker de bunların mahsulatından bir kuş veya insan veya hayvan yiyecek olsa, bu onun için bir sadaka olur." [Buharî, Hars 1, Edeb 27; Müslim, Müsâkat 12, (1553); Tirmizî, Ahkam 40, (1382).][647]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi Buharî: "Yenilen şeyleri ekmenin ve dikmenin fazileti" adını taşıyan bir babta kaydeder: "Ekme" ve "dikme"nin faziletine Kur'anî delil olarak da "Onu siz mi bitiriyorsunuz yoksa bitirenler Biz miyiz? Eğer dileseydik, muhakkak ki onu (tohumsuz) bir ot kırıntısı yapardık da siz de şaşakalırdınız" (Vakıa 64-65) ayeti zikredilir.
2- Buhârî'nin bab başlığından da anlaşılacağı üzere ulemâ, hadisin, ekip dikmenin faziletli ameller arasında yer ettiğine delil olduğunu ve arzın imar edilmesine teşvik teşkil ettiğini söylemiş, ayrıca hadisten çiftlik kurmanın ve onunla meşgul olmanın caiz olduğu hükmünü de çıkarmıştır. İbnu Hacer der ki: "Bu hadis, zahid geçinenlerden bazılarının ziraatle meşgul olmanın faziletini reddeden sözlerinin batıl olduğuna ve ziraatle meşguliyetten uzaklaştırmayı ifade zımnında gelen rivayetlerdeki asıl maksadı, dinî işlere mani olacak derecesine hamletmek gerektiğine de delildir."
Burada İbnu Hacer'in kasdettiği yasaklayıcı hadislerden biri şudur: "Çiftlik edinmeyin, dünyaya rağbet edersiniz." Kurtubî bu iki hadisi şöyle cemeder: "Bu ikinci hadisteki yasaklama aşırı çokluğun peşine düşüp o yüzden dinî vazifeleri ihmal etmeye hamledilir. Sadedinde olduğumuz hadiste ziraat da ihtiyaç nisbetinde veya Müslümanların ondan istifadesini düşünerek veya sevap elde etmek maksadıyla yapılan ziraate hamledilir." Hadisin Müslim'deki veçhinde sebeb-i vürud da mevcut: Buna göre Resûlullah, bir bahçede çalışmakta olan Ümmü Ma'bed'in yanına gelip: "Bu hurmaları kim dikti, kafir mi Müslüman mı?" diye sorar. Ümmü Ma'bed: "Müslüman!" deyince Fahr-i Kainat (aleyhissalâtu vesselâm): "Müslüman bir kimse ağaç diker de ondan bir insan veya hayvan yahut kuş yerse bu mutlaka onun için kıyamet gününe kadar bir sadaka olur" buyurur.
3- Müslim'in bir ziyadesi bilhassa kaydetmeye değer: "...kıyamet gününe kadar kendisi için sadaka olur." Demek ki iyi bir niyetle atılan bir tohum veya dikilen bir ağaçtan istifade edildiği müddetçe kıyamete kadar sevap hasıl olmaktadır. Bu ziyadeden, ekilen o tohumun, müteakip tohumlarından veya ağacın müteakip çekirdek ve filizlerinden hâsıl olacak ve kıyamete kadar müteselsilen elde edilecek menfaatlerden, eken kimsenin sevap cihetiyle istifade edeceği mânasını dahi anlamak mümkün ise de, Nevevî, İbnu Hacer "Sevap elde etme işi, ekilen veya dikilen şeyden yenilmeye devam edildiği müddetçe, kişi ölmüş bile olsa, hatta mülkiyeti başkasına intikal etmiş bile olsa" diyerek "bizzat dikilenin varlığının devamı müddetince" diye bir sınırlama getirirler. Her halükârda bu hadis ziraatçiliğe, mü'min gönüllerde fevkalâde bir teşvik hâsıl eder.
4- İbnu Hacer, "Müslüman" kelimesinin mutlak gelmiş olmasından hareketle, "hür, köle, fasık, müttaki, erkek, kadın her Müslümanın bu ekim sevabından istifade edeceğine" dikket çeker. "İstifade edecek kimse"de mutlak gelmiştir: "İnsan." Bu durumda onun milliyeti, diyaneti, müşteri veya hırsız olması mevzubahis değildir. Hadisteki bu ıtlaka binaen Bediüzzaman bu hadisin mealini, "Hem bu bağdan çıkan mahsulattan kim yese -hayvan olsun, insan olsun, inek olsun, sinek olsun, müşteri olsun, hırsız olsun- sana bir sadaka hükmüne geçer" şeklinde verir.
Bu çeşit hadislerin, zamanımızda ortaya çıkan ve pek çok insanımıza musallat olan ve insanları belli yaşlardan sonra müstahsil olmaktan alıkoyup, sadece müstehlik olmaya atan emeklilik anlayışının zararlılığını kavramada önemi büyüktür. Bu maksadla, yetiştirilen ağaç ve diğer bitkilerden hasıl olan mahsulatın sadaka yerine geçmesinin namaz kılma şartına bağlı olduğu görüşünde olan Bediüzzaman'dan bir pasajı aynen aktarıyoruz:
"Eğer sen, istirahat ve teneffüs vaktini ruhun rahatına, kalbin teneffüsüne medar olan namaza sarfetsen, o vakit, bereketli nafaka-i dünyeviye ile beraber, senin nafaka-i uhreviyene ve zâd-ı ahiretine ehemmiyetli bir menba olan, iki mâden-i mânevi bulursun:
Birinci Maden: Bütün bağındaki yetiştirdiğin -çiçekli olsun, meyveli olsun- her nebâtın, her ağacın tesbihatından, güzel bir niyyet ile, bir hisse alıyorsun.
İkinci Maden: Hem bu bağdan çıkan mahsûlattan kim yese -hayvan olsun, insan olsun, inek olsun, sinek olsun, müşteri olsun, hırsız olsun- sana bir sadaka hükmüne geçer. Fakat o şart ile ki: Sen, Rezzak-ı Hakikî nâmına ve izni dairesinde tasarruf etsen ve O'nun malını, O'nu mahlûkatına veren bir tevziat memuru nazariyle kendine baksan...
İşte bak, namazı terkeden, ne kadar büyük bir hasâret eder. Ne kadar ehemmiyetli bir serveti kaybeder ve sa'ye pek büyük bir şevk veren ve amelde büyük bir kuvve-i manevî temin eden o iki neticeden ve o iki madenden mahrum kalır, iflas eder. Hatta ihtiyarlandıkça bahçecilikten usanır, fütur gelir. "Neme lazım der. Ben zaten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim?" diyerek, kendini tenbelliğe atacak. Fakat evvelki adam der: "Daha ziyade ibadetle beraber sa'y-i helale çalışacağım. Tâ, kabrime daha ziyade ışık göndereceğim. Ahiretime daha ziyade zahire tedarik edeceğim."[648]

SEKİZİNCİ BAB

HASTALIK, ÖLÜM VE MUSİBETLERİN FAZİLETİ

(Bu babta üç fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE MUSİBETLER

*

İKİNCİ FASIL

EVLADIN ÖLÜMÜ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜM VE ALLAH'A KAVUŞMA SEVGİSİ

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE MUSİBETLER

?4692 ?1? ?? ??? ????? ???? ????? ?????? ?????? ???????:]????????? ???? ?????? ?????? # ??????: ??? ??????? ?????????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????? ???? ???? ???????????[. ????? ??????? ????????. »???????? ????????«: ????? ?????? .

1. (4692)- Ebu Hüreyre ve Ebu Said (radıyallahu anhüma)'nın anlattıklarına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Mü'min kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık, bir üzüntü hatta ufak tasa isabet edecek olsa, Allah onun sebebiyle müÔminin günahından bir kısmını mağrifet buyurur."
[Buhârî, Marda 1; Müslim, Birr 52, (2573); Tirmizî, Cenâiz 1, (966).][649]

?4693 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????? # ???? ????? ?????????? ?????? ?????? ??????. ??????: ?????? ?????????????. ????????: ???????! ? ??????? ?????? ?????. ??????: ? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ????.»?????????????« ?????? ???????. ???? ??????: ?????? ??????? ???? ??? ?? ??? ??? ?? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ?? ????? ???? ??????? ??? ?????? ??? ???????. ???? ???? ?????? ??? ??‘?? ????? ??????? ????.

2. (4693)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ümmü's-Saib (radıyallahu anhâ)'in yanına girdi ve:
"Niye zangırdıyorsun, neyin var?" dedi. Kadın: "Humma (sıtma)! Allah belasını versin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Sakın hummaya sövme! Çünkü o, insanların hatalarını temizlemektedir, tıpkı körüğün demirdeki pislikleri temizlediği gibi!" buyurdular."[650]

?4694 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ?????? ????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????: ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ????????? ??????? ???? ????????[. ????? ???? .

3. (4694)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hummalıyı ziyaret etmişti. Hastaya:
"Müjde! Zira Allah Teâla hazretleri diyor ki: "Humma benim ateşimdir, ben onu mü'min kuluma musallat ederim, ta ki, ateşten tadacağı nasibini dünyada tadmış) olsun."
[Rezîn tahriç etmiştir. (Ahmet İbnu Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur: 2, 440).][651]

?4695 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????????? ?? ?????????? ????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ????? ????????? ???? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

4. (4695)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah bir kuluna hayır murad ettimi onun cezasını tacil edip dünyada verir; bir kulu hakkında da kötülük murad ettimi onun günahlarını tutar, kıyamet günü cezasını verir."
[Tirmizî, Zühd 57, (2398).][652]

?4696 ?5? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????.

5. (4696)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mükâfatın büyüklüğü belânın büyüklüğü ile (orantılıdır). Allah bir cemaati sevdi mi onları musibete müptela eder. Kim bundan razı olursa Allah da ondan razı olur, kim de razı olmazsa Allah da ondan razı olmaz." [Tirmizî, Zühd 57, (2398).][653]

?4697 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????? ???????? ?????????? ???? ???? ??????????? ??????? ???????? ?? ?????????? ???????????????[. ????? ??????? .

6. (4697)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, afiyet ehli kimseler, bela ehline sevapları verilince, dünyada iken derilerinin makaslarla kazınmış olmasını temenni edecekler." [Tirmizî, Zühd 59, (2404).][654]

?4698 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ??????? ???????? ???????????? ??????????????? ?? ???????? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? ????? ???????? ?????????[. ????? ???? ???????? .

7. (4698)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'min erkek ve kadının nefsinde, çocuğunda, malında bela eksik olmaz. Tâ ki hatasız olarak Allah'a kavuşsun." [Muvatta, Cenâiz 40, (1, 236); Zühd 57, (2401).][655]

?4699 ?8? ??? ???? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????! ???? ???????? ?????? ?????? ?????: ?‘????????? ????? ?‘??????? ???‘?????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ???? ???????? ?? ??????? ??????? ????????? ???????? ???? ????? ?? ??????? ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ???????? ????? ????????
??????? ?????????? ????? ????????? ??????? ???? ?‘???? ???????? ???????? ????????[. ????? ???????.????: »???? ???????? ???????? ???‘??????« ??? ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ??? ???? ?? ?????? ???????? .

8. (4699)- Mus'ab İbnu Sa'd, babası radıyallahu anh'tan naklediyor: Der ki:
"Ey Allah'ın Resulü! dedim, insanlardan kimler en çok belaya uğrar?"
"Peygamberler, sonra büyüklükte onlara ve bunlara yakın olanlar. Kişi diyaneti nisbetinde belası da şiddetli olur. Şayet dininde zayıflık varsa, Allah onu da diyaneti nisbetinde imtihan eder. Bela kulun peşini bırakmaz. Tâ o kul, hatasız olarak yeryüzünde yürüyünceye kadar." [Tirmizî, Zühd 57, (2400).][656]

?4700 ?9? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ???? ?????????? ??????? ??? ??????? ???? ????? ?????????? ????? ????????? ?? ???????? ???????? ?? ???????? ?????????? ?? ????????[. ????? ????.»?“?????« ??????? ??? ?“???? ?? ???? .

9. (4700)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla hazretleri ferman etti: "İzzetim ve celalim hakkı için, mağfiret etmek istediğim hiç kimseyi, bedenine bir hastalık, rızkına bir darlık vererek boynundaki günahlarından temizlemeden dünyadan çıkarmayacağım." [Rezîn tahriç etmiştir."[657]

?4701 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ?????????? ?????? ??????
??? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

10. (4701)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kul, salih amel işlerken araya bir hastalık veya sefer girerek ameline mani olsa, Allah ona sıhhati yerinde ve mukim iken yapmakta olduğu salih amelin sevabını aynen yazar." [Buhârî Cihâd 134; Ebu Dâvud, Cenâiz 2, (3091).] [658]

İKİNCİ FASIL

ÇOCUK ÖLÜMÜ

?4702 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ????????? ??????????? #: ??? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ????? ??????? ???? ???????? ???????????? ???????? ???????????? ???????????? ?????? ?????? ????? ???????: ??? ????????? ????????? ????????? ??????? ???? ????????? ??? ??????? ????? ???????? ???? ????????. ???????? ????????: ??? ??????? ??????? ???????????? ?????: ??????????[. ????? ??????? .

1. (4702)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kadınlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Sizden (istifade hususunda) erkekler bize galip çıktı (yeterince sizi dinleyemiyoruz). Bize müstakil bir gün ayırsanız!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine onlara bir gün verdi. O günde onlara vaaz u nasihat etti, bazı emirlerde bulundu. Onlara söyledikleri arasında şu da vardı:
"Sizden kim, kendinden önce üç çocuğunu gönderirse, onlar mutlaka kendisine ateşe karşı bir perde olur!"
Bir kadın sormuştu: "Ey Allah'ın Resûlü! Ya iki çocuğu ölmüşse?"
"İki de olsa!" buyurmuşlardı." [Buharî, İlm 36, CEnâiz 6, İ'tisâm 9; Müslim, Birr 152, (2633).][659]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste sahabe hanımlarının dinlerini öğrenme hususunda hırsları gözükmektedir. Zira Mescid-i Nebevî'nin arka kısmında yer alan kadınların, araya giren erkek cemaati sebebiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işitmeleri zorlaşmış olunca daha yakından dinleme imkanı sağlayacak hususî bir gün talep ediyorlar.
2- Bazı rivayetlerde Resulullah'ın "Falanca hanımın evinde toplanın" diyerek, kadınlara mahsus vaaz gününü hususî bir evde yaptığı belirtilir.
3- Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kadınların dinlerini öğrenmeleri meselesine ehemmiyet verip hususî şekilde ilgilendiğini göstermektedir.
4- Hadis, keza Müslüman çocuklarının cennette olduğunu, çocukların ebeveynleri için ateşe karşı perde olacaklarını ifade etmektedir.
Bu rivayette iki çocuğu ölen kimsenin cennete gideceği ifade edilmiştir. Bir başka rivayette "Ya tek çocuğu ölmüşse?" sorusu da sorulmuş, Resûlullah bir müddet sükût buyurduktan sonra: "Tek de olsa!" diye cevap dermeyan etmiştir. Bir başka hadiste "Kim büluğa ermemiş üç çocuğu önden gönderirse bunlar kendisi için ateşe karşı muhkem bir kal'a olurlar" buyurulmuştur. Bir çocuk gönderene de cennet verileceğini teyid eden muhtelif rivayetler var. İbnu Hacer, bunlardan en sahih olanını, Buhârî'nin Rikâk'ta kaydettiği şu rivayetin teşkil ettiğini söyler:
"Allah Teâla hazretleri buyurmuştur: "Ben, dünya ehlinden sevdiğini aldığım bir kulum, onun sevabını umarak sabreder, rıza gösterirse mükâfatı ancak cennettir." İbnu Hacer, "Bu rivayete tek çocuk da dahildir" der.
Bu çeşit rivayetlerin bir kısmı ihtisab yani "sevap niyetiyle sabır" kaydını ihtiva etmez, mutlak gelir. Bunlara göre, çocuğu ölen her mü'min bu sevaba dahildir. Ancak İbnu Hacer der ki: "Şeriatın bilinen kaidelerindendir: "Sevap niyete terettüp eder." Öyleyse mutlak hadisleri "ihtisab"la kayıtlamak gerekir. Öyleyse mutlak hadisler mukayyed olanlara hamledilecektir."[660]

?4703 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? '???? ???? ?????????????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???????? ??? ???????? ?????????[. ????? ????? ? ??? ????.??? ???? ???????: »????????? ?????????«????? »????????? ?????????« ?? ???? ????? ? ??? ????? ??? ????? ??? ??????.

2. (4703)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'minlerden birinin üç çocuğu ölür ve ona da ateş değerse, bu çok hafif bir alev yalamasıdır." [Buharî, Cenâiz 6, Eymân 9; Müslim, Birr 150-154, (2632-2635); Muvatta, Cenâiz 38, (1, 235); Tirmizî, Cenâiz 64. (1060); Nesâî, Cenâiz 25, (4, 25).][661]

?4704 ?3? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ????????? ???????. ??????? ????????? ?????? ?????? ??????: ?????? ????? ???? ??????. ?????: ?????? ????? ???? ?????? ??? ??????????. ???????: ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????: ???? ?????? ????????? ???? ????????? ?????????[. ????? ???????.»??????« ?????? ?????? ??? ????? ?? ??? ????? ???????? ???? ??? ?'???? ??? ???? ??? ??? ?? .

3. (4704)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden kimin iki öncüsü varsa, onlarla birlikte cennete girer!"
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) sordu: "Bir öncüsü olan?"
"Bir öncüsü olan da, ey (hayırda) muvaffak olan!" buyurdular.
Hz. Aişe tekrar sordu: "Ümmetinden hiç öncü göndermeyen?"
"Ben, ümmetimin öncüsüyüm, (şefaatimle onları cennete ben sevkedeceğim. Hatta ben bütün öncülerin en büyüğüyüm. Çünkü ücret, çekilen meşakkate göre büyür). Benim ki gibisine de hedef olmayacaklar. (Onların beni önden göndermekten daha büyük bir kayıpları, daha acılı bir musibetleri yoktur ve olmayacak da. Zira vahiy kesilmiş oldu.)" [Tirmizî, Cenâiz 64, (1062).] [662]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜM VE ALLAH'A KAVUŞMA SEVGİSİ

?4705 ?1? ?? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????. ???????? ????????? ?????? ?????? ??????: ????? ????????? ????????. ?????: ?????? ?????? ??????? ?????????? ???? ???????? ????????? ??????? ?????????? ?????? ????????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? ????????[. ????? ?????? ??? ???? ???? .

1. (4705)- Ubâde İbnuÔs-Samit (radyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz!
"Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Biz ölmekten hoşlanmayız" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kasdımız bu değil. Lâkin, mü'mine ölüm gelince, Allah'ın rızası ve ikramıyla müjdelenir. Ona, önünde (ölümden sonra kendisini bekleyen) şeyden daha sevgili birşey yoktur. Böylece o, Allah'a kavuşmayı sever, Allah da ona kavuşmayı sever. Kâfir ise, ölüm kendisine gelince Allah'ın azabı ve cezasıyla müjdelenir. Bu sebeple ona önünde (kendini bekleyenlerden) daha menfur bir şey yoktur. Bu sebeple Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz." [Buhârî, Rikâk 41; Müslim, Zikr 14, (2683); Tirmizî, Cenâiz 67, (1066); Nesâî, Cenâiz 10, (4, 10).] [663]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste kulun Allah'a olan sevgi ve nefreti ile Allah'ın da kula olan sevgi ve nefreti mevzubahis edilmektedir. Kulun sevgi ve nefretini anlamak o kadar zor değildir. Ama Allah'ın sevgi ve nefreti izah gerektirir. Bu sebeple alimler: "Allah'ın kullarına muhabbeti, onun hayır ve hidayetini irade etmesidir. Kula in'amda bulunmasıdır. Nefreti de bunların zıddıdır. Yani kulun hayrını ve hidayetini irade etmemesi, in'amda bulunmamasıdır."
Hadiste gelen ???? (kim) kelimesi şart değil de haber olarak telakki edilince şöyle bir mana çıkacağına da dikkat çekilmiştir: "Allah'a kavuşmayı seven, Allah'ın kendisine kavuşmasını sevdiği kimsedir."
Bu durumda, Allah'ın, kula kavuşmayı sevmesinin sebebi kulun Allah'a kavuşmayı sevmesi değildir. Keza kerahat ve nefret de böyle.
2- Hadisin son kısmını anlamada Müslim ve Nesâî'de Şureyh İbnu Hânî tarikinden gelen veçhinde geçen ziyadeyi kaydediyoruz:
"...Ebu Hüreyre'yi dinledim... (hadisin aslını zikreder ve der ki:) "Sonra Hz. Aişe'ye geldim. Dedim ki: "Bir hadis işittim, eğer öyleyse hepimiz helak olduk" -Hadisi zikreder ve der

ki:- "Aramızda ölümden hoşlanan kimse yok, herkes onu sevmiyor."
Bunun üzerine Hz. Aişe: "Onun mânası senin hatırına gelen şey değil. (Hadiste ölüm hali anlatılıyor. Ölmek üzere olan insanın) gözü belerdi mi yani can çekişen kimse, gözünü açıp yukarıya dikti mi artık etrafa bakamaz, göğsü daralır, ruh gidip gelmeye başlar, derisi titrer ve büzülür. İşte bu can çekişme halidir" der." Bu hadisin Abda İbnu Humeyd'de gelen bir veçhinde Hz. Aişe şöyle demiştir: "Allah bir kul hakkında hayır murat etti mi, onun ölümünden bir yıl önce bir melek göndererek onu takviye edip hayırlı işlerde muvaffak kılar. Hakkında: "Hayır üzere öldü" denir. İşte bu kimse ölüm gelince sevabını gördü mü nefsi ona kavuşma arzusu duyar. Bu onun Allah'a kavuşmayı sevmesi, Allah'ın da ona kavuşmayı sevmesidir. Allah bir kul hakkında şer murad etti mi, ölümünden bir yıl önce ona bir şeytan musallat eder. Bu onu saptırır ve fitneye atar. Öyle ki: "İçinde bulunduğu şer üzere öldü" denir. Ölüm geldiği zaman, Allah'ın kendisine hazırladığı azabı görür ve nefsi bundan korkar. İşte bu onun Allah'a kavuşmaktan, Allah'ın da ona kavuşmaktan hoşlanmamasıdır."
3- Hattabî'ye göre, hadiste geçen lika (kavuşma)dan farklı manalar muraddır:
* Muayene, (birkısım gaybî hakikatleri ölüm anında görmek).
* Ba's yani ölümden sonra dirilme; şu ayette olduğu gibi: "Allah'ın huzuruna varacaklarını inkâr edenler hüsrana uğramışlardır..." (En'âm 31).
* Ölüm; şu ayette olduğu gibi: "Kim Allah'a kavuşmayı ümit ederse, Allah'ın vaadettiği o an mutlak gelecektir..." (Ankebut 5). Keza şu ayette olduğu gibi: "De ki: Kaçtığınız ölüm, mutlaka gelip sizi bulacaktır. Sonra da görünür ve görünmez alemleri hakkıyla bilen Allah'a döndürüleceksiniz..." (Cum'a 87).
* İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de şöyle der: "Burada likâullah (Allah'a kavuşmak)tan murad Ahiret yurduna dönüş ve Allah'ın indindeki şeylerden taleptir. Bundan gaye ölüm değildir. Çünkü herkes ondan nefret eder. Öyleyse kim dünyayı terkeder ve ona buğzederse Allah'a kavuşmayı sever, kim de dünyayı tercih edip ona kendini verirse Allah'a kavuşmayı sevmez, çünkü bu kimse, ona ölümde vasıl olur."
* Hattabî der ki: "Kulun Allah'a kavuşmayı sevmesinin manası, ahireti dünyaya tercih etmesidir. Böylece kul, dünyada ikametin devam etmesini sevmez, bilakis oradan göçe hazırlık yapar. Allah'a kavuşmaktan nefret, bunun zıddıdır."
* Nevevî der ki: "Hadisin manası şudur: "Şer'an itibar edilen, muhabbet ve nefret, hayatının sonuna gelmiş kimseye birkısım gaybî ahvalin açılıp, sonunun ne olacağı gösterilen, bu sebeple, artık tevbesinin kabul edilmediği can çekişme anında vaki olan muhabbet ve nefrettir."[664]
4- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:
* Hayır ehli, şerefleri sebebiyle önce zikredilir, şer ehli sayıca çok olsa da ikinci planda mevzubahis edilmelidir.
* Cezalar amel cinsindendir. Hadiste muhabbet muhabbetle, nefret nefretle karşılık görmektedir.
* Bazı alimler lika'yı rü'yet olarak tevil ederek hadisten ahirette hayır ehlinin Allah'ı göreceğine delil bulmuş ise de bu zayıf addedilmiş ve lika ile Allah'ın sevabına kavuşmanın kastedilmiş olmasının da mümkün ve makul olduğu ileri sürülmüştür.
* Can çekişen kimsede sürur ve ehemmiyet alameti zuhur ederse, bu onun hayır üzere olduğuna delildir. Aksi zuhur ederse şer üzerine olduğuna delil olur.
* Allah'a kavuşma sevgisi, ölümü temenni etme yasağına girmez. Çünkü bu, ölümü temenni etmediği halde kişide bulunabilir. Nitekim Allah'a kavuşma muhabbeti hasıl olan kişide bu hal, ölümün gelmesi veya gecikmesiyle ortadan kalkmaz. Halbuki can çekişme ve gaybî halleri görme anı, ölümü temeni yasağına girmez. Bilakis o anda temeni müstehabtır.
* Sıhhat halinde ölümden nefret etmenin farklı şekilleri var:
** Bazı insanlar, ölümden sonraki ahiret nimetlerine, dünyayı tercih ederek ölümden nefret eder. Bu, mezmumdur.
** Bazıları, kendisini bekleyen hesaptan korkarak ölümden nefret eder. Bunlar yeterli amelde bulunamadığını, hazırlığı olmadığını idrak eder de gerekli şekilde Allah'ın emrini yerine getirmek arzusuyla ölmemek ister. Bunlar ölümden nefret etmede mazurdur. Bu gruba girenlerin çok ciddi şekilde uhrevi hazırlığa girişmeleri ve ölüm gelinceye kadar bu hali terketmemeleri gerekir. Ölüm geldi mi, bunların Allah'ın rahmetinden ümidvar olarak ölümü nefretle değil, muhabbetle karşılamaları icab eder.
* Dünyada, sağlardan hiç kimse Allah'ı göremez. Bu görme işi, mü'minlere ölümden sonra vaki olur. Zira, hadisin bir başka veçhinde: "Ölüm, Allah'a kavuşmadan öncedir" ibaresi gelmiştir. Lika, rü'yetten daha âmm bir tabirdir. Öyleyse lika ortadan kalkınca rü' yet (görme) de ortadan kalkar. Nitekim bir Müslim hadisinde, buradakinden daha sarih olarak şöyle buyrulmuştur: "Siz, ölmedikçe Rabbinizi göremeyeceksiniz." [665]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/341.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/341.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/342.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/342-343.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/344-345.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/345-347.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/347-348.
[8] Yani Resûlullah şöyle demiş olmalıdır: "Sabırsızlığı yüzünden Allah tarafından cezalandırılan Hz. Yunus'u küçük görerek: "Ben Yunus'tan hayırlıyım" demek hiçbir peygambere yakışmaz.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/348-351.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/351-353.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/353.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/353-355.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/355-356.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/356.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/356-357.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/357-358.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/358.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/359.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/359-362.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/362.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/363.
[22] İslâm âlimleri, burada geçen: "İsâ'ya uyanlar"ın müslümanlar olduğunu belirtirler. Çünkü müslümanlar, Hz. İsâ'nın gerçek kadrini bilirler, onun getirdiği tevhid'e tâbi olurlar. Hıristiyanlar ona, Allah, Allah'ın oğlu diyerek ondan uzaklaşmıştır.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/363-366.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/367.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/367-369.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/369.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/369-370.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/370-373.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/373.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/373-378.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/378.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/379.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/379-380.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/380.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/380-381.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/381-387.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/387.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/387-388.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/388.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/388-391.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/391-393.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/394.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/394-395.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/395.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/395.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/396.

[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/397-398.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/398-399.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/399.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/399-400.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/400.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/401.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/401.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/402.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/402.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/402-404.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/405.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/405.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/406.
[60] "Onlar da, "Ey Rabbimiz derler, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin...""(Mü'min 11) âyeti ile ölme ve dirilme hadisesi "iki" ile sınırlıdır.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/406-407.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/407.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/408.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/408-409.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/411.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/411-414.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/414.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/415.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/415-416.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/416-417.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/417.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/417.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/417-418.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/418.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/418-419.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/420.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/421.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/421-422.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/422.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/422-423.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/423.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/424.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/424-425.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/425.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/425-426.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/426-427.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/427.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/427.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/428.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/429.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/429.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/429-431.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/431.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/431-432.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/433.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/433.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/434.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/435.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/436.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/436-441.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/441.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/442-443.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/443.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/444.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/445.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/445.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/446.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447-448.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/448.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/449.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/449
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/450-451.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/451-452.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/452.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/453.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/454.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/454-455.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/455-456.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/456-457.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/457.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/457.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/457.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/458.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/458-459.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/459-460.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/461.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/462.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/463.

[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/463.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/464.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/464.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/466.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/466-467.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/467-468.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/468.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/469.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/470.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/470.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/471.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/471-472.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/472.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/472.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/472-473.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/474.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/474-375.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/475-476.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/476-477.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/478.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/478-479.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/480.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/480-482.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/482.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/482.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/482-484.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/484.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/485.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/485.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/485-488.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/488.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/488-489.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/489.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/489-490.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/490.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/490.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/491.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/491.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/491.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/492.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/492.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/493.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/493-494.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/494.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/494.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/495.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/495-500.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/500-502.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/502.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/503.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/503-505.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/505-506.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/506.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/506-507.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/507-509.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509-512.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/512.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/512-514.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/514.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/515.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/515.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/515-518.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/521-524.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/527-528.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/528-530.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/531.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/532.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/532-534.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/535.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/535.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/536.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/536-538.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/538.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/538-539.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/540.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/540.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/540.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/541.

[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/541.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/541-544.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/544.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/545.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/545.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/545-546.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/547.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/547-548.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/549.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/549-551.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/552.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/552-554.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/5.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/5-6.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/8.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/8-9.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/9.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/9-10.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/10.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/11-12.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/12.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/12-13.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/13.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/13.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/14.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/14-15.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/15.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/16.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/16.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/17-18.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/18-19.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/20.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/20.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/21.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/21-22.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/23.
[253] Burada mübalağa yoktur. Çünkü o ebedîdir, dünya fânidir. Ebedî akan bir çeşme büyük bir denizden daha zengindir. Öyle ise ebedî olan kamçı kadar yere dünyadan daha hayırlıdır.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/23-24.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/24-25.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/25.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/25.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/25-27.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/27.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/28-29.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/30.
[262] Birinci cilt, s.518-530'a bakılsın.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/30-32.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/33.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/33.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/33.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/34.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/34-35.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/35-36.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/36-37.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/37.
[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/37-39.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/39-40.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/41-42.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/42.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/43.
[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/43-44.
[278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/44.
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/44-45.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/45.
[281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/45.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/45-46.
[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/46.
[284] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/47.
[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/47-49.
[286] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/49.
[287] Bu hadis 4366 numarada geçti.
[288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/49-51.
[289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/51.
[290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/51-52.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/52.
[292] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/52-53.
[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/53.
[294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/53.
[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/54.
[296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/54-55.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/56.
[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/56-57.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/57.
[300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/57-58.
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/58.

[302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/59.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/60.
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/60-61.
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/61.
[306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/61-62.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/63.
[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/63-64.
[309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/64.
[310] Birinci cilt 527-529. Sayfalara bakılsın.
[311] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/64-65.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/66-67.
[313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/68.
[314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/68-69.
[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/69-70.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/70.
[317] Cum'a bahsi 9. Ciltte (s. 176 ve devamı) geçti.
[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/70-71.
[319] Bu kısım ayetten muktebestir (Hacc 2). Birine göre şöyle takdir etmek gerekir: Kıyametin hali öyle bir dehşette olacak ki, o esnada eğer kadınlar hamile olsalardı çocuklarını düşürürlerdi. Nitekim Araplar: ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????
[320] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/71-72.
[321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/72-73.
[322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/73.
[323] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/73.
[324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/74.
[325] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/74.
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/74.
[327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/74-75.
[328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/75.
[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/75-76.
[330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/76.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/76-77.
[332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/77.
[333] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/78.
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/78-79.
[335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/79-80.
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/80.
[337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/80-81.
[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/81.
[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/81.
[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/82.
[341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/82-83.
[342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/83-84.
[343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/84.
[344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/84-86.
[345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/86.
[346] Kıyamet alametleri, Kıyametin vuku'u gibi meseleler kitabımızın Kıyamet Bölümünde gelecektir (5004-5056. Hadisler).
[347] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/86-87.
[348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/87.
[349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/87-88.
[350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/88.
[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/88-89.
[352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/89.
[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/89-90.
[354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/90.
[355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/90.
[356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/90-91.
[357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/91.
[358] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/93.
[359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/93-94.
[360] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/94.
[361] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/94.
[362] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/95.
[363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/95-96.
[364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/96-97.
[365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/97.
[366] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/98.
[367] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/98.
[368] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/99.
[369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/99.
[370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/100.
[371] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/100.
[372] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/101.
[373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/101.
[374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/101.
[375] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/102.
[376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/102-103.
[377] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/103.
[378] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/103.
[379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/103-104.
[380] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/104.
[381] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/105.
[382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/105.
[383] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/105.
[384] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/106.
[385] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/106.

[386] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/106.
[387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/106-108.
[388] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/108-109.
[389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/109.
[390] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/110.
[391] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/110.
[392] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/111.
[393] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/111.
[394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/111-112.
[395] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/113.
[396] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/113-114.
[397] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/114.
[398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/114-115.
[399] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/115.
[400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/116.
[401] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/118-119.
[402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/119-120.
[403] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/120.
[404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/120-121.
[405] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/121-122.
[406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/123.
[407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/124.
[408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/124-127.
[409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/128.
[410] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/129.
[411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/129.
[412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/129-130.
[413] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/131.
[414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/131.
[415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/132.
[416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/132.
[417] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/133.
[418] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/134.
[419] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/134.
[420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/134-136.
[421] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/136.
[422] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/137.
[423] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/137.
[424] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/138.
[425] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/138.
[426] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/139.
[427] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/139-140.
[428] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/141.
[429] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/141-142.
[430] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/142.
[431] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/142-143.
[432] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/144.
[433] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/144.
[434] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/144-145.
[435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/145.
[436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/145-146.
[437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/146.
[438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/146-147.
[439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/147.
[440] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/147.
[441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/149.
[442] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/149-150.
[443] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/150.
[444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/150-151.
[445] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/151.
[446] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/151-152.
[447] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/152.
[448] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/152.
[449] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/152.
[450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/152-153.
[451] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/153.
[452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/153-154.
[453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/154.
[454] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/155.
[455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/155-156.
[456] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/156.
[457] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/156-159.
[458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/160.
[459] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/160.
[460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/161-162.
[461] Bu hadisenin teferruatı daha önce geçti (4432-4434. hadisler).
[462] Bu hadisenin teferruatı daha önce geçti (4454-4456. hadisler).
[463] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/162-164.
[464] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/164-165.
[465] Hicret ve "hicret üzerine biat" hadisesinin risalet-i Muhammiye'deki geniş mânâsı Hicretle ilgili bölümün (5775-5779) sonunda müstakilen tahlîl edilecektir.
[466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/165-167.
[467] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/167.
[468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/167.
[469] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/168.
[470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/168.

[471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/168.
[472] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/169.
[473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/169-171.
[474] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/171-172.
[475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/172.
[476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/172-173.
[477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/173.
[478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/173-174.
[479] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/174.
[480] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/174.
[481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/174-175.
[482] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/175.
[483] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/176.
[484] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/176-177.
[485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/178.
[486] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/178-179.
[487] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/179.
[488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/180.
[489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/180-181.
[490] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/181.
[491] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/182.
[492] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/182-183.
[493] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/183.
[494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/183.
[495] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/184-185.
[496] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/185-186.
[497] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/186.
[498] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/186-187.
[499] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/187.
[500] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/188.
[501] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/188.
[502] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/188-189.
[503] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/189.
[504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/189-190.
[505] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/190.
[506] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/190.
[507] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/191.
[508] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/191.
[509] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/191-192.
[510] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/193.
[511] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/193.
[512] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/193.
[513] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/194.
[514] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/194.
[515] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/194.
[516] Bir berîd: Dört fersah; bir fersah dört mil; bir mil dört bin zirâ'dır. Yani bir berid altmışdörtbin (64.000) zirâ'dır. 1 zirâ'da 50-70 cm uzunluğuna tekabül eden bir ölçü birimidir (el-Müncid- Beyrut. 1960. S. 234).
[517] Belâzurî'deki bir rivâyette "Ancak saka devesi ile ekin ve bağlarını sulayan kimseye sabanını ve (bozuk) sulama âletini onarmak üzere dağdağan ve seksek ağaçları mâkulesinden faydalanmaya müsâade etti" denir.
[518] Muhtelif rivâyetlerde, haram kılınan bölgenin hududlarını tesbit maksadıyla, çok sayıda yer isimleri zikredilir. Bunlardan bir kısmı sarihtir, mâlum yerlerdir. Bir kısmı mübhemdir (Lâbiteyhâ, Me'zemeyhâ, Cebeleyhâ gibi). Bir kısmı da münâkaşalıdır (Sevr dağı gibi ki, bâzı selef âlimleri, Medine civârında bu isimde bir yer olmadığını, Sevr'in hicret sırasında Resûlullâh aleyhissalâtü vasselâm'ın sığındığı mağaranın bulunduğu dağ olduğunu, bu dağın ise Mekke yakınlarında bulunduğunu söylemişlerdir. Ancak başta İbn-i Hacer el-Askalâni olmak üzere (Fethu'l-bâri: 4/453-454) mes'eleyi tahkîk eden bir çok âlimler Medine'de Uhud dağının gerisinde, küçük, yuvarlak bir dağın Sevr olarak bilindiğini ve Medine halkınca da mâruf olduğunu göstermişlerdir. Muhammed Fuâd Abdulbâki merhum. Müslim'in tahkıkli neşrini yaparken bu mevzuya geniş açıklama ayırmıştır, oraya bakılsın (2/995-998). Biz, şerh kitaplarında yer alan uzun münâkaşa ve tahlillere burada yer vermeyi gerekli bulmadık. Mevzuya ilgi duyacak okuyucularımıza, bu meseleye geniş şekilde yer vermiş bulunan Semhûdî'yi de tavsiye ederiz (el-Vefâu'l-Vefâ: 1/89-117).
[519] Akik: Medine'de Harra'dan sonra gelen (...) bir yer. Yâkut'un açıklamasına bakılırsa, haram bölge (koruluk)'nin dışında kalmaktadır (Mucemu'l-Büldân, Beyrut, 1957, 4/139).
[520] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/195-198.
[521] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/198-200.
[522] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/200.
[523] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/200-201.
[524] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/201.
[525] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/202.
[526] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/202.
[527] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/203.
[528] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/203.
[529] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/204.
[530] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/204.
[531] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/205.
[532] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/205.
[533] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/206.
[534] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/206-207.
[535] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/207.
[536] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/207.
[537] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/208.
[538] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/208.
[539] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/208-209.
[540] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/209.
[541] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/209-210.
[542] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/210.
[543] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/210.
[544] Veber: Deve yünü demektir. Ehl-i veber'le bedeviler kastedilir. Çünkü onlar evlerini bu yünden yaptıkalr çadırlar şeklinde inşa ederlerdi, yani çadırlarda yaşarlardı. Meder: Yapışkan toprak demektir. Ehl-i meder tabiriyle şehirliler, yerleşikler ifade edilir. Çünkü evlerini topraktan inşa ederler.
[545] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/211-213.
[546] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/213.
[547] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/213-214.

[548] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/215.
[549] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/215.
[550] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/216.
[551] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/216.
[552] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/216-217.
[553] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/217.
[554] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/217.
[555] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/218.
[556] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/218.
[557] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/218-219.
[558] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/219.
[559] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/219-220.
[560] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/220.
[561] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/220-221.
[562] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/223.
[563] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/223.
[564] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/224.
[565] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/224.
[566] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/224-225.
[567] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/225.
[568] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/226.
[569] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/226.
[570] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/226.
[571] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/227.
[572] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/227
[573] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/227-228.
[574] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/228.
[575] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/229.
[576] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/229.
[577] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/229-230.
[578] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/230.
[579] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/230.
[580] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/230-231.
[581] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/231.
[582] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/231-232.
[583] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/232.
[584] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/232.
[585] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/232.
[586] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/233.
[587] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/233.
[588] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/233.
[589] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/234.
[590] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/235.
[591] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/236.
[592] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/236-237.
[593] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/237.
[594] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/238.
[595] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/238.
[596] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/239.
[597] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/239.
[598] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/240.
[599] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/242-243.
[600] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/243.
[601] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/244.
[602] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/244-249.
[603] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/250.
[604] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/250.
[605] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/250-252.
[606] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/252.
[607] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/254-255.
[608] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/255-256.
[609] Köşeli parantez, rivayetin Tirmizi'deki aslından alınmadır, bazı küçük farklar var.
[610] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/257-258.
[611] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/260.
[612] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/260-261.
[613] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/261.
[614] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/261-263.
[615] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/263.
[616] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/264-265.
[617] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/266.
[618] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/266.
[619] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/267.
[620] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/267-270.
[621] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/270.
[622] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/270-271.
[623] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/271.
[624] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/271.
[625] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/272.
[626] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/273.
[627] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/273.
[628] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/273.
[629] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/274.
[630] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/275.
[631] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/276.
[632] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/276-277.

[633] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/277.
[634] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/277.
[635] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/278.
[636] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/278.
[637] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/279-280.
[638] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/280.
[639] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/280.
[640] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/280.
[641] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/281.
[642] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/281.
[643] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/282.
[644] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/282.
[645] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/282.
[646] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/282.
[647] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/283.
[648] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/283-285.
[649] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/287.
[650] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/288.
[651] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/288.
[652] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/288.
[653] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/289.
[654] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/289.
[655] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/289.
[656] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/290.
[657] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/290.
[658] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/291.
[659] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/292.
[660] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/292-293.
[661] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/294.
[662] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/294.
[663] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/295.
[664] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/296-297.
[665] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/297-298.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- BİD'AT İLE MESALİH-İ MÜRSELE VE İSTİHSAN ARASINDAKİ FARK
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
(İtiraz Ve Cevaplar)
Fasıl

8- BİD'AT İLE MESALİH-İ MÜRSELE VE İSTİHSAN ARASINDAKİ FARK

Bu bölümde, bakıldığı zaman bid'at olan ile bid'at olmayan şeyler hakkında konuşmak zorunluluğu vardır. Çünkü insanlardan pek çoğu "mesâlih-i mürsele"nin büyük bir kısmını bid'at saymış ve bunları sahabe ve tabiîn'e nisbet etmişlerdir. Ayrıca kendi icadları olan bid'atlara, mesalih-i mürsele kabilinden olan uygulamaları huccet/delil olarak göstermişlerdir. Bir kısım kimseler de bid'atı, dini hükümlerin kısımları gibi kısımlara ayırmışlar ve şöyle demişlerdir: Bid'atlardan bir kısmı vacip, bir kısmı menduptur. Kur'anın yazılmasını ve (buna benzeyen) başka şeyleri vacip, Ramazan gecesi (teravih) ibadetini bir imama uyarak kılmayı da mendup saymışlardır.
Mesalih'i Mürselenin anlamı, belirli bir asl'a dayanmayan, fakat uygun bir şeyi muteber saymaktır. Özellikle bu uygun şeyin dini bir delil ve dayanağı yoktur. Ayrıca akıl yürütmeye de gerek yoktur. Çünkü akıl tabiî olarak bunları benimser. Bu özellikler güzel görülen bid'atlerde de aynen mevcuttur. Çünkü dinde bunların yararı olduğu gibi bir anlayış, onu icad edenin inancında mevcuttur. Bu anlayışa göre mesalih-i mürseleyi muteber saymak bir hakikatin ifadesidir. Güzel görülen bid'atları da muteber saymak dahi öyledir. Çünkü her ikisi de aynı vadide cereyan etmektedir. Eğer bu tür bid'atları hak olarak kabul etmezsek, mesâlih-i mürseleyi muteber saymak sahih olmaz.
Ayrıca mesalih-i mürsele hakkında söylenilen söz, görüş birliği/ittifak ile söylenmemiştir. Aksine bu konuda usûl/metodoloji âlimleri dört ayrı kavil halinde ihtilâfa etmişlerdir:
1- Kâdî ve bir grup usûlcü mesalih-i mürseleyi kabul etmemişler ve bir asıl'a dayanmadıkça bu husustaki mana muteber değildir, demişlerdir.
2- İmam Mâlik mesalih-i mürseleyi muteber saymış, hiçbir kayıt ve şart olmaksızın birtakım hükümleri bunun üzerine bina etmiştir.
3- Şafiî ve Hanefi'lerin büyük bir kısmı sahih bir asla dayanmayan mesalih-i mürsele manasını benimsemişlerdir. Şu kadar ki sabit olan asılların ifade ettiği manaya yakın olması şarttır. İmam Cüveynî[1] nin naklettiği budur.
4- Gazzali ise şu görüştedir: Mesalih-i mürseleden uygun şey, tahsiniyat, yani güzelleşme anlamı ifade edecek alanda ise, belirli bir asla dayanmıyorsa muteber değildir. Şayet zaruriyat alanında ise Gazzalinin eğilimi kabul yönündedir. Fakat bir şartı vardır. Gazzali der ki: Böyle bir sonuca ancak bir müctehidin içtihadı ile ulaşmak
imkanı vardır.
Şayet mesâlih-i mürsele'nin gerçekleştiği alan, orta derecede yani hâciyyat alanında ise Gazzalinin farklı/çelişkili görüşleri vardır: "Mustasfâ" isimli eserinde kabul etmemiştir. Bu iki kavlinden en sonuncusudur. Fakat daha önceleri bunu kabul ettiği gibi "Şifâ'ul Alıl" isimli eserinde dahi kabul ettiğini ifade etmiştir. Gazzali'nin farklı görüşü dikkate alınırsa mesâlih-ı mürsele hakkındaki kavil, beş olmaktadır.
Bu durum karşısında mesâlih-i mürsele'yi kabul etmeyenler açısından sahabe yaşantısındaki olayların bir belge niteliği kalmaz. Şu kadar ki Hz. Ömer'in teravihi cemâatle kılma olayını değerlendirirken: "Ne güzel bid'at bu" dediği gibi mesalih-i mürsele güzel sayılan bid'at durumundadır. Çünkü sahabenin hepsi bu konuda birlik olduğundan bu uygulamayı reddetmeleri mümkün değildir.
İstihsan hakkında söylenecek şey de aynıdır. Çünkü önceki dönem âlimlerinin söylediğine göre istihsan, "delil olmaksızın hüküm vermek" ile ilgilidir. İstihsanı kabul etmeyen onu bir sebep olarak dikkate almamaktadır. O halde, hükümlerde istihsana asla itibar edilmez. İstıhsanın kabul edildiği söylenince "mesalih-ı mürsele" gibi olur.
Bu konu ayağın kaydığı bir konudur. Bid'at ehli, bid'atına bu noktadan hareketle delil gösterebilir. Bu itibarla gerçekten yapılması en gerekli şey, bunların nerede hataya düştüğüne bakmaktır. Tâ ki mesâlih-i mürsele'nin bid'atla hiç bir ilgisinin olmadığı Allah'ın izni ile ortaya çıksın. Başarı Allah'tandır.
Öyle ise deriz ki:
Hüküm ile ilintili olan uygun manada üç halden birisi bulunur:
1- Kabul edilmesine dinden bir dayanağı vardır. Bunun sahih olduğunda bir şüphe uygulanmasında görüş ayrılığı yoktur. Aksi halde şeriatla çelişkiye düşülmüş olur. Canı ve organları korumak hususunu düzenleyen hükümler gibi.
2- Reddedildiğine dair dini bir dayanağı vardır. Bunun kabul edilmesine bir yol yoktur. Çünkü sadece uygun olmak bizzat hükmü gerekli kılmaz. Bu, ancak akılca güzel sayılanları dikkate alanların yoludur.
Bil'akis (hükümdeki) mana ortaya çıkınca onun hükmü gerektirmekte makbul olduğunu dinden anlamış isek, onu kabul ederiz.
Çünkü maslahattan maksat bize göre halkın yararına olanı getiren, zararına olanı engelleyen şeydir. Bu maksat öyle bir özelliktir ki akıl hiçbir şekilde onu kavrayamaz. Bunun muteber olduğuna dair dinde bir dayanak olmayıp, bil'akis onu reddettiği söz konusu olunca tüm müslümanların ittifakı ile red edilir.
Burada Gazzâli'nin bazı büyük alimlerden hikaye ettiği şey, bir örnektir. Anlatıldığına göre bir âlim, sultanlardan birinin huzuruna girer. Sultan âlime Ramazan günü cinsel ilişkide bulunsa, hükmünün ne olduğunu sorar. Âlim şöyle cevap verir:
"Hiç ara vermeden iki ay oruç tutman gerekir." Bilgin dışarı çıkınca fıkıh âlimlerinden bazıları bu cevaba karşı çıkarlar. Ona şöyle dediler:
"(Keffaret olarak) köle azad etmeye güç yeterken, oruç şıkkına nasıl dönülüyor? Oruç, ekonomik sıkıntıda olanların yapacağı keffaret (türü) dür. Bu ise sultandır, sayısız kölesi vardır." Âlim zât onlara şöyle dedi:
Eğer ona "köle âzad etmen gerekir" deseydim, bu ona basit gelir, tekrar tekrar bunu yapardı. Köle azat etmek (cezası) onu caydırmaz. Onu caydıracak olan, iki ay peş peşe oruç tutmaktır.
Bu görüş uygun bir manadır. Çünkü dinde keffaret uygulamasının maksadı (caydırma ve) engellemedir. Sultan durumundaki kimseyi köle azad etmek caydırmaz, oruç caydırır. (Bununla beraber) bu fetva bâtıldır. Çünkü âlimler bu konuda iki gruptur. Birinci grup, keffarette (köle azad etmek, yoksula yemek vermek ve oruç tutmak hükümlerinden birini) tercih etmekte serbestlik vardır görüşündedir. İkinci grup (keffaret konusunu düzenleyen hükümdeki) sıraya uymak görüşündedir. Buna göre köle azad etmek, oruçtan önce gelir. Zengin bir kimseye göre oruç tutmaya öncelik verilmesini söyleyen yoktur. İmam Mâlik'ten buna benzeyen bir rivayet gelmişse de, o rivayet fıkhın dış görünüşüne göredir.
Yahya b. Bükeyr[2] diyor ki:
Harun Reşid bir yemini bozmuştu. Bilginleri topladı. Bilginler köle azad etmesi üzerinde görüş birliği ettiler. Harun Reşid meseleyi İmam Malik'e sordu. O:
"Üç gün oruç tut, dedi. İmam Mâlik'in bu görüşüne Kurtuba Âlimlerinden İshak b. ibrahim[3] de uymuştur.
İbn Beşküval'in anlattığına göre Mü'minlerin emiri olan Hakem, fıkıh âlimlerine haber salarak, basma gelen bir alay hakkında onlara danışmıştır. Onlara kendi başına gelen olayı anlatmış, nikahlı eşlerinden birisi ile Ramazanda (oruçlu iken) kasıtlı olarak cinsel ilişkide bulunduğunu söylemiştir. Fıkıh âlimleri ona fakirlere yemek yedirmesi yönünde fetva vermişler. İshak b. İbrahim orada suskun duruyormuş. Sultana şöyle demiş;
Ben oruç tutman gerekir diyorum, demiş. Kendisine:
"Mâlik'in mezhebi yemek yedirmek değilmiydi?" denildiğinde onlara şöyle demiştir:
"İmam Mâlik'in mezhebini ezberliyorsunuz, (ezbere biliyorsunuz) ne var ki sultana yapmacık bir iyilik etme hareketi içinde bulunuyorsunuz. İmam Mâlik, (Keffaretlerde) yemek yedirmeyi ancak ekonomik durumu iyi olanlar için emretmiştir. Sultanın elindeki mal (kendisinin değil), ancak müslümanların mülkü olan "Beytülmal" indir."
Sultan, İshak b. ibrahim'in bu sözünü benimsemiş ve kendisine teşekkür etmiştir. Bu, sahihtir.[4]
Evet, İbn Beşküval'in anlattığına göre kendisi Hakem'in oğlu Abdurrahman'ın Ramazan ayında yukarda anlattığı gibi bir olaya rastlamıştır. Abdurrahman fıkıh bilginlerine (bu kusurdan) tevbesini ve keffaretinin ne olduğunu sordu. Yahya b. Yahya[5] şöyle dedi:
"Bunun keffâreti aralıksız iki ay oruç tutmaktır." Yahya bu fetvasını açıklayınca diğer fıkıh bilginleri susup sultanın yanından çıkıncaya kadar bir şey söylemediler. (Dışarı çıkınca) Yahya'ya:
"Sana ne oluyor da bizim mezhebimize (ve) Mâlik'e göre fetva vermiyorsun? Buna göre o köle azâd etmek, yemek yedirmek veya oruç tutmak (dan birini yapmak) arasında serbesttir." dediler. Yahya onlara şöyle karşılık verdi:
"Eğer ona bu kapıyı açmış olsaydık her gün (Ramazanda olmasına rağmen) cinsel ilişki ile orucu bozup köle azad etmek onun için kolay olurdu. Fakat ben, bir daha (aynı kusuru işlemeye) dönmemesi için en zor keffaret şıkkını yükledim."
Yahya b. Yahya'dan nakledilen bu rivayet doğru ise onun sözü dış görünüşe göre icmâ'a aykırıdır.
3- Dini deliller özel olarak ne muteber, ne de reddedilmiş olduğuna dair bir şey söylememiştir. Bu tür iki çeşittir:
a- Bu söylediğimiz manaya uygun bir nassın gelmiş olması, (Bir kimsenin yakınını öldürmesi durumunda) öldürmenin varis olmayı engellemesi gibi. (Bu kişiye öldürmekten

maksadı olan öldürdüğü yakınının malını elde etmek düşüncesinin) zıddı ile muamele etmek (yani katili mirastan mahrum etmek), eğer hakkında uygun bir nas yok ise[6] takdiri bir işlemdir. Çünkü bu gerekçe dinin uygulamalarında bilinmiyor. Ona uygun muteber bir cins de bulunmuyor. Bunu gerekçe olarak ileri sürmek doğru olmaz. Görüş birliği ile onun üzerine hüküm bina etmek de doğru olmaz. Böyle bir şey, (kendiliğinden) söyleyenin hüküm koymasıdır, kabul edilmesi mümkün değildir.

b- Dini uygulamalara uygun düşen bir durum söz konusudur. Bu ise belirli bir delil olmaksızın genelde din koyucunun muteber saydığı bir cinsin bu mana için mevcut, olmasıdır. İşte bu "Mesâlih-i mürsele" adı verilen mürsel bir delillendirmedir. Bu hususun aydınlatılması için mutlaka geniş bir şekilde örneklendirilmesi gerekir. Biz on adet örnek vermekle yetineceğiz:

Birinci Örnek: Hz. Peygamberin arkadaşları/ashâb, Kur'anın toplanması hususunda ittifak etmişlerdir. Oysa Kur'an'ın yazılıp bir araya getirilmesine dair bir delil yoktur. Bil'akis sahabeden bazısı: "Hz. Peygamber'in yapmadığı bir şeyi biz nasıl yaparız?" demiştir.

Zeyd b. Sabit'den[7] şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hz, Ebu Bekir Yemâme halkının savaşı ile ilgili olarak bana haber gönder(ip beni çağır)dı. Yanında Hz. Ömer de vardı. Ebu Bekir dedi ki:

Ömer bana gelip: Yemame savaşında pek çok kurrâ (Kur'an hafızı) şehid oldu. (Böyle giderse) her yerdeki kurrâ'nın öldürülmesinden korkuyorum. Böylece Kur'an'ın çoğu gidip yok olacak. Görüşüm odur ki Kur'anın toplanmasına emir versen (iyi olacaktır). Ben Ömer'e dedim ki:

Hz. Peygamber'in yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım? Ömer bana şöyle cevap verdi:

Vallahi o (yapacağın iş) çok hayırlı bir iştir. Ömer bu konuda sürekli bana müracaat etti durdu. Nihayet, bu iş için Allah benim kalbimi genişletti. Ben de Ömer gibi düşündüm, onun fikrine katıldım.

Hz. Zeyd diyor ki Ebû Bekir (r.a.) bana şöyle buyurdu:

Sen genç ve akıllı bir kimsesin. Seni (hiçbirimiz) itham etmiyoruz. Sen Hz. Peygamber'e gelen vahy'i yazmıştın. Kur'an âyetlerini araştır ve bir araya getir. Allah'a yemin ederim ki Hz. Ebu Bekir bana dağlardan bir dağı taşıma görevini yüklese idi bu görevden daha ağır olmazdı. Onlara:

Hz. Peygamber'in yapmadığı bir şeyi nasıl yapıyorsunuz? dedim. Ebu Bekir (r.a.):

Vallahi o hayırlı bir iştir, dedi. Hz. Ebu Bekir sürekli bana müracaat etti durdu. Nihayet Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in kalbini genişleten Allah benim kalbimi de genişletti. Kur'an ayetlerini araştırıp, (yazılı olduğu) hurma dallarından, ince beyaz taşlardan ve ezberlemiş olanların ezberlerinden (yararlanarak) topladım. Bu öyle bir iştir ki sahabenin hiçbirinden bu konuda ihtilaf nakledilmemiştir.

Sonra Enes b. Mâlik'ten gelen şu rivayeti görmekteyiz. Huzeyfe b. el-Yemân[8] Ermenistan ve Azerbeycân'ın fethinde Şamlılar ve Iraklılarla birlikte bulunuyordu. Orada onların Kur'an okumadaki ihtilafları Huzeyfe'yi endişelendirdi. Hz. Osman'a şöyle dedi:

Ey Mü'minlerin emiri! Yahudilerin ve Hristiyanların anlaşmazlığa düştükleri gibi bu ümmet de kitabı hususunda ihtilaf etmeden onlara yetiş! Bunun üzerine Hz. Osman (Rasûlullahın eşi) Hafsa'ya şu haberi gönderdi:

Bana (yanında bulunan) Kur'an sahifelerini gönder. Onun aynısını (kitap halinde) yazıp, aslını gene sana iade edelim. Bunun üzerine Hz. Hafsa Kur'anı Hz. Osman'a gönderdi. Hz. Osman da Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Zübeyr,[9] Said b. Âs[10] ve Abdurrahman b. Haris b. Hışam'a[11] gönderip onlara Hafsa'dan gelen sahifeleri mushaflara geçirmelerini emretti. Kureyşlilerden oluşan üç kişilik gruba şöyle buyurdu:

Zeyd b. Sabit ile anlaşmazlığa düştüğünüz (kelime) olursa, onu Kureyş lehçesine göre yazınız. Çünkü Kur'an onların dili ile gelmiştir. Enes b. Mâlik diyor ki:

Bu ekip görevini yerine getirip (Hz. Hafsa'dan gelen) sahifeleri mushaflara yazdılar. Hz. Osman bu yazılan mushafları her bir yana gönderdi. Daha sonra bu mushaflarda bulunanın dışında kalan sahife veya mushafta yer alan okunacak her şeyin yakılmasını emretti.

Bu olay, Kuranın yazılması ve insanların (aynı) okuyuş üzerinde birleştirilmesi hususunda bir icma' (görüş birliği) dir. Bu hususta genelde bir ihtilaf yoktur. Çünkü onlar, bu konu ile ilgilenen âlimlerin bildirdiğine göre sadece okuyuş (tarzın)da değişiklik göstermişlerdir.

Bu meselede muhalefet eden tek kişi Abdullah b. Mes'ud'dur. O, Hz. Osman'ın yazılmasını emrettiği mushafa uymayan okuyuş tarzlarından yanında bulunanı yok etmekten çekinmiş ve şöyle demiştir: Ey Iraklılar ve Şamlılar! Yanınızdaki mushafları saklayıp gizleyiniz. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kim bir şeyi çalmak suretiyle gizleyecek olursa, Allah teâla kıyamet günü (o kimseyi) çaldığı ile getirir." (Âli İmran, 161) Bunun üzerine onlar (ellerinde bulunan) mushafları ona iletip verdiler.

Abdullah b. Mes'ud'un sözünü düşünürsen, o Kur'anın bir araya getirilişine karşı değildir. Onun muhalefet ettiği başka bir şeydir.

Sahabenin bu yaptığı ile ilgili olarak peygamberden bir nas (emir veya yasak) yoktur. Fakat onlar kesinlikle dinin emirlerine uygun düşen bir maslahat (yarar) gördükleri için bunu yapmışlardır. Çünkü Kur'anın toplanması ve tek mushaf haline getirilmesi dinin korunması ile ilgilidir. Dinin korunması ile ilgili emirler malumdur. Dinin temeli olan Kur'an'da anlaşmazlığa giden yolların yasak olduğu da malumdur. Bu husustaki yasak, daha fazla bir şey söylemeğe gerek olmaksızın bilinmektedir.[12]

Bu esas doğru olunca, hadis ile ilgili kitapların dahi, hadis ilminin yok olmasından korkulunca toplanması gerektiği ortaya çıkar. Buna ilaveten ilmin/hadisin yazılmasına dair Hz. Peygamber'in sözleri de vardır.

Şu anda önümde bulunan bu kitabın da bu kabilden olmasını umarım. Çünkü bid'at konusunun âlimler tarafından gerçekten ihmal edildiğini gördüm. Ancak İbn Vaddah'ın aktardığı gibi bir kısım açıklamalar veya ucundan kıyısından söz edilmiş meseleler vardır. Bunlar gereği gibi bilgilenmek için yeterli ve hastayı iyileştirecek derecede değildir. Çok sıkı bir araştırma yapmış olmama rağmen Ebu Bekir Turtuşi'nin ortaya koyduğu çalışmadan başkasını bulamadım. O da ihtiyaca oranla pek az bir şeydir. Şu kadar ki Âlimler 72 firkaya ilişkin çalışmalar ortaya koymuşlardır. Bu ise (genelde bid'atlara göre) ana bölümün alt başlıklarından birisi ve parçalarından bir parçadır. Bu itibarla kendimi yoracak bir çalışmanın içine girdim. Umarım ki Yüce Allah bu kitabı yazana, okuyana, yayana, bundan faydalanacaklara ve tüm müslümanlara yararlar ihsan edecektir. Çünkü o rahmetinin genişliği ile bunu lutfedici ve bunu gerçekleştirecek olandır.

İkinci Örnek: Hz. Peygamberin ashabı şarap içenin seksen sopa vurularak cezalandırılması konusunda görüş birliği etmişlerdir. Onların bu hususta dayanağı maslahata bakmak ve mürsel delillere yapışmak olmuştur.

Âlimler diyor ki:

Hz. Peygamber zamanında bu konuda belirli bir miktar yok idi. Şarap içmeyi engelleyecek derecede olması, ta'zir cezası olarak uygulanıyordu. Hz. Ebu Bekir kendisine gelen böyle bir olayda kırk sopa vurulmasını görüş olarak benimsedi. Sonra mesele Hz. Osman zamanında gündeme geldi. Hz. Osman insanlar arasında bir inceleme yapıp sahabeyi toplayarak onlara danışmada bulundu. Hz. Ali şöyle dedi:

Sarhoş olan abuk sabuk şeyler saçmalar. Saçmalayan kişi iftira eder. Benim görüşüm sarhoş olan kimseye, iftira edene verilen cezanın verilmesidir (ki bunun miktarı seksen sopa vurmaktır.)

Meselenin mürsel delillendirmeye uygulanış ciheti şöyledir: Sahabe-i kiram veya şeriat, bazı yerlerde sebepleri sonuç yerine koymaktadır. Bu durumda, zan bilgi yerine geçer. Pek çok (kadın-erkek ilişkisini içeren) meselede, erkeğin organının kadının organına girmiş olması meninin akmış olması yerine konmuştur. Her ne kadar içerisine kendini atıp ölen bulunmasa da bir yere kuyu kazıp (öylece bırakmak), düşmanca davranmak olarak değerlendirilmiştir. Fesada yol açmasından sakınmak için erkeğin yabancı bir kadınla başbaşa kalması haram sayılmıştır. Daha böyle pek çok fesada yol açan şeyler (hakkında benzeri hükümler) vardır.

İşte şarap içme meselesinde de çok saçmalamanın gereği olan iftiraya yol açmamak için bu ceza uygun bulunmuştur. Saçmalama hâli sarhoşta ilk görülen haldir. Âlimler diyorlar ki:

Bu mesele dinde özel bir dayanağı olmayan meselelerin birtakım hükümlere bağlanması hususunda en açık delillerden birisidir. Bu konu hakkında sahabenin görüşü kesindir.

Üçüncü Mesele: Raşid halifeler, sanatkârların (işini yaparken iş sahibine verdiği) zararı ödemeleri hükmünü vermişlerdir. Hz. Ali diyor ki:

İnsanları ancak bu, yola getirir.

Bu meseledeki maslahat şudur: İnsanların sanatkârlara ihtiyacı vardır. Sanatkârlar çoğunlukla (kendilerine emanet bırakılan) eşyaların devamlı olarak yanında olmazlar. Çoğu kere onlar bu eşyaları korumazlar ve ihmalci davranırlar. Şayet onlar bu eşyaları kullanmaya muhtaç olmakla beraber yaptıkları zararlar ödetilmez ise iki durumdan birisi olur; ya sipariş vererek iş yaptırmak tamamen yok olur veya onlar "ziyan oldu, telef oldu" iddiası ile mal sahibinin zararını ödemeden işlerini yaparlar. Bu ise sanatkâra (işlemek üzere emanet edilen) malların yok olmasına ve sanatkârların da tedbirli davranmamasına sebep olur. Böylece hainliğe yol açılır. Bu itibarla zarar verenin zararı ödemesi, meselenin maslahata uygun olarak çözümüdür. Hz. Ali'nin:

"İnsanları ancak bu, yola getirir" sözünün anlamı da budur.

Burada "suçsuz yere ödetmede bulunmak bir çeşit fesattır. Çünkü belki sanatkâr gerçekten bir zarar vermemiş, zarar olduysa bunda kusuru bulunmamış olabilir." denemez. Çünkü biz şöyle diyoruz:

Bir işte zarar ile fayda karşılıklı durumda ise akıllı kimseler faydanın ve zararın ne derecede olduğuna bakarlar. Sanatkârlar tarafından (eşyaya) verilen zararın sebepsiz ve kusursuz olması uzak bir ihtimaldir. Çoğu kere gökten (Allah tarafından) bir sebebe dayanmaksızın mallar yok olmaktadır. Bu husustaki zararlar ya doğrudan doğruya veya kusur yoluyla kullar tarafından meydana gelmektedir. Bir hadiste:

"Zarar vermek ve zarara uğramak yoktur." buyurulmuştur.[13] Genel olarak dindeki (ana) kurallar bu hadise tanıklık etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber şehirlilerin, köylü adına satış yapmasını yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

"Bırakın insanları, Allah insanların bazılarını bazıları aracılığı ile rızıklandırır."[14] Aynı konuda bir diğer hadisi de şöyledir:

"(Şehire mal getiren) kafileleri (yolda) satış yapacak şekilde karşılamayın. Tâki mallar (getirenler tarafından) çarşıya inmiş olsun."[15] Hz. Peygamber'in bu emirleri kamunun yararını ferdin/bireyin yararına tercih etmek tarzında bir uygulamadır. Sanatkârların sebebiyet verdikleri zararı ödemeleri de bu kabildendir.

Dördüncü Örnek: Âlimler suç zanlısı kişinin dövülerek cezalandırılması konusunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Mâlik suç zanlısının hapsedilmesinin; her ne kadar hapis de bir

çeşit işkence ise de caiz olduğu görüşündedir. Maliki mezhebi âlimleri bu kişiyi dövmenin de caiz olduğunu bildirmişlerdir, âlimlere göre bu konudaki hüküm, sanatkârların sebebiyet verdiği zararı ödemesi kabilindendir. Çünkü suç zanlısına hapis ve dayak cezası uygulanmazsa hırsızların ve gaspçıların ellerindeki malları kurtarmak imkânsız hâle gelir. Çünkü bazen delil ile isbat güçleşebilir. Suçun belirlenmesi ve itiraf edilmesi sonucunu elde edebilmek için zanlıyı cezalandırmakta maslahat vardır.
Şayet "Bu, suçsuz kimselere işkence edilmesi kapısını açar" denirse, buna söyle cevap verilir: Suç zanlısı olan kimseye ceza vermemek, (insanların çalınan) mallarını geri almak imkanını ortadan kaldırır. Hatta böyle kimselere ceza vermemenin zararı daha şiddetlidir. Çünkü sadece kuru iddia ile hiç kimseye işkence edilmez. Bu tür bir cezaya yönelmek, zan kabilinden de olsa insanın kalbinde etkili olan, gönlünde iz bırakan bir ipucunun bulunması halinde olur. Suçsuz, günahsız insanlara ceza verilmiş olması mümkün ise de çoğunlukla suçsuza ceza verilmez. Verilse dahi buna göz yumulabilir. Nitekim sanatkârlara zarar ödetmede de böyledir.
Burada "Böyle bir kimseyi dövmekle cezalandırmanın bir faydası yoktur. Bu durumda ikrar/itiraf ederse bu durumdaki ikrar kabul edilmez." denilirse, bunun cevabı şöyledir:
Bu cezalandırmanın iki faydası vardır:
Birincisi: Bu yol ile (çalınan) mal belirlenir. Sahibi delil ile malın kendisine ait olduğunu isbat eder. Bunun faydası açıktır.
İkincisi: Bu durumdaki kimseye bu ceza verilince, başkaları için caydırıcı olur. Bu tür suçlara yönelme çoğalmaz. Benzeri fesat çeşitleri azalır.
Sahnûn bunlardan başka üçüncü bir fayda daha söylemiştir. O da cezayı görünce yaptığı ikrar/itiraf dikkate alınır. Gerçi alimler bunun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Yüce Allah:
"Dinde zorlama yoktur." buyurmuştur. (Bakara, 256)
Fakat Sahnûn'a göre bu ayet, meşru olmayan zorlamaları ifade etmektedir. Eşini boşaması için bir adamın zorlaması gibi. Fakat doğru bir yol ile (sağlıklı ve meşru bir gerekçe ile) zorlanırsa, bu geçerli olur. Nitekim kılıç zoru ile müslüman olan kimsenin müslümanlığı geçerli olur. Sahnun'un görüşünde olmayanlarca da bu faide uygun düşebilir. Cezalandırma sırasında ikrar edip, güvenli duruma döndüğünde ikrarına devam ederse, bu ikrarı dikkate alınıp, kabul edilir.
Gazzali, İmâm Şafîi'nin bu görüşte olmadığını naklettikten sonra şöyle diyor: Genel bir ifadeyle mesele ictihad alanı içindedir. Biz, kesinlikle Mâliki mezhebindeki görüşle hükmetmeyiz. Maslahatlarda çelişki olduğu zaman bu, etkili kıyaslarda çelişki olduğu görüşüne yakındır.
Beşinci Örnek: Emrine itaat edilen bir devlet başkanı, sınırları geniş olan ülkeyi korumak için ordunun (asker sayısının) artırılması ihtiyacı içinde olabilir. Fakat hazine boştur. Askerin ihtiyacı o derece artmıştır ki devlet bu ihtiyacı karşılayamayacak haldedir. Bu durumda devlet başkanı adaletli biri olmak şartıyle zenginlere ordunun ihtiyacını derhal karşılayacak şekilde görevlendirme yapabilir. Hazinede varlık oluşuncaya kadar buna devam edebilir. Devlet başkanı bu görevlendirmede mahsul, gelir ve başkaca kaynakları kullanmaya dikkat etmelidir. Tâ ki bu parasal görevlendirme insanların hoşnut olmamasına yol açmasın. Pek çok insandan azar azar toplanacak katılımlarla, hiçbir kimseye zarar vermeden amaca ulaşılmış olur.
Daha önceleri böyle bir şey yapıldığı nakledilmemiştir. Çünkü o zamanlar hazinede bolluk var idi. Zamanımızda ise böyle değildir. Problem bu uygulamaya gitmeye elverişlidir. Bunda maslahat açıktır. Çünkü eğer devlet başkanı bu düzenlemeyi yapmaz ise otoritesi yok olur ve ülkemiz kâfirlerin eline geçme tehlikesi ile karşı karşıya kalır.
Bu düzenleme tamamen devlet başkanının adaletli otoritesi ile olmalıdır. Devlet başkanının bu uygulamasının bir bela olduğu çekincesini ileri sürenler, devletin otoritesi yok olunca, sahip oldukları malların birazını vermek şurda dursun, tamamını kaybetme durumunda olurlar. İnsanların malının bir kısmını almak zararı ile bu büyük zararın karşılaştırılması, ikincinin yerine birinciyi tercih etme hususunda tartışma söz konusu olmaz. Delil incelemesine gerek kalmadan, dinin amaçlarından birinin malı korumak olduğu bilinen bir şeydir.
Burada bir başka uygunluktan söz edilebilir. Baba çocuğu, vasi (bakımını üstlendiği) yetimi veya kefil kefili olduğu kimse hakkında yaptığı işlemlerde onun için en iyiyi yapmaya riayet etmekle yükümlüdür. Bu kimse bu yükümlülüğü sebebiyle baktığı kişinin masraflarını, ihtiyacı olan harcamaları ve malım korumak veya çoğaltmak için uygun gördüğü her şeyi yapar. Bu hususlarda sonuç elde etmek için bol bol harcama yapar. İslamın maslahatı daha geneldir. İslamla ilgili maslahat çocukla ilgili maslahattan daha aşağı derecede değildir. Müslümanların başkanı durumunda olan kimsenin ilgisi/dikkati, sıradan bir kimsenin bakımı ile yükümlü olduğu kimseye olan ilgisinden daha geride bir düzeyde olamaz.
Kâfirler müslümanların toprağını işgal etse, bunlara karşı durmak için yardımcı olmak farz olur. Devlet başkanı müslümanlara çağrıda bulununca, bu çağrıya cevap vermek farzdır. Böyle bir durumda mal harcamadan fazla olarak, canları bitkin bırakmak ve tehlikeye belki de yok olmaya maruz bırakmak vardır. Bu ise ancak dini korumak ve müslümanların maslahatını sağlamak içindir.
Topraklarını kâfirlerin işgal ettiği müslümanların karşı saldırıya geçtiğini varsayarsak, devlet başkanı da devletin gücünün zayıfladığını hissederse, tüm müslümanların onlara imdat yetiştirmesi farzdır. Nasıl olmasın ki her dinde, cihadda bulunmak halka farzdır. Cihad ancak (ölmemek için) rızkını elde etmek zorunda olandan düşer. Böyle bir durumda para ve mal sarf etme hususu tartışılmaz.
Kendilerinden korkulan kâfirlerin yok olduğunu varsaysak, müslümanlar arasında fitne çıkıp birbirlerine düşmesinden emin olunamaz. Mesele gene aynen olduğu gibidir. Bozgunculuk beklentisi hazır kapıdadır. Mutlaka korunmak gereklidir.
İşte bu da doğru/yerinde bir uygunluktur. Şu kadar ki zorunluluk halinde başvurulan bir uygulamadır. Dolayısıyle zorunluluğun derecesine göre buna başvurulur. Zorunluluk olmadıkça bu hüküm sahih olmaz. Ekonomik sıkıntıda devlet hazinesine girdi beklentisi ve ümidi varsa (halktan) ödünç alınır. Hazineye işe yarayacak bir girdi beklentisi yok ise, mutlaka varlıklı kimselere ekonomiyi (destekleme) görevi yüklenir.
Bu meseleye Gazzali, kitaplarında pek çok yerde değinmiştir. Daha sonra İbnu'l Arabi Ahkâm'ul Kur'an'ında Gazzaliyi izlemiştir. Bu uygulamanın caiz olması için devlet başkanının adaletli olması şarttır. Ayrıca halkın malının alınıp verilmesi meşru bir şekilde olmalıdır.
Altıncı Mesele: Devlet başkanı bazı suçlara karşı para cezası uygulamak isterse, bu konuda bilginler -Gazzalinin bildirdiğine göre- ihtilaf etmişlerdir. Buna göre Tahâvi bu uygulamanın İslamiyetin ilk yıllarında olduğunu, sonraları bu hükmün kaldırıldığını, neticede bunun yasak olduğunu görüş birliği ile ifade etmişlerdir.
Gazzali'ye gelince o, bu uygulamanın İslam'da bilinmeyen garip bir şey olduğu ve dinin tasarruflarına uygun düşmediği görüşündedir. Bununla beraber hapis ve dayak cezaları ve başka cezaların meşru olması yanında, Birtakım suçlar için kişinin malını cezalandırmak belirlenmiş değildir.
Gazzali burada bir itiraza yer veriyor ve diyor ki:
"Rivayet olunduğuna göre Hz. Ömer (valisi olan) Halid b. Velid'in malının yarısını elinden aldı. Hatta Hz. Ömer'in bu kararını uygulamak için gönderdiği görevli Halid b. Velid'in ayakkabısının bağını ve başına sardığı sarığın yarısını almıştır." denirse buna verilecek cevap şudur: Hz. Ömer, bunu dinde bilinen ve alışılmış olanın dışında yeni bir ceza icad ederek yapmadığı zannından hareket ederek yapmıştır. Hz. Ömer bunu ancak geniş bilgisi sayesinde Halid b. Velid'in elinde bulunan mala valiliğin malının karıştığını bildiği ve devletin malını geri almak için yapmıştır. Yoksa Halid b. Velidin malını cezalandırmak için yapmamıştır. Çünkü böyle bir şey İslam kurallarına uymayan garip bir şeydir. Gazzâli'nin söylediği budur. Bir de Hz. Ömer'in bu yaptığının başka bir gerekçesi dahi olabilir. Fakat bunda Birtakım suçlara mali ceza vermenin meşru olduğunu gösteren bir delil yoktur. Maliki mezhebine gelince: Bu mezhepde mal ile cezalandırma hususunda iki kavil ve durum vardır.
Birincisi: Gazzâli'nin de dediği gibi şüphesiz, böyle bir şey sahih değildir. Ancak İbnu'l Attar, Rakâik isimli kitabında bunun caiz olduğu eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. İbnu'l Attar diyor ki:
Hakimin yardımcılarına ödeme yapmak için hazinede imkan yok ise bunu davacı karşılar. Şayet davalı gereken ödemeyi yapmış ise ondan alınır. İbn Rüşd de bu görüşe meyillidir. Fakat Kurtubalı İbn Neccâr bunu reddetmiş ve şöyle demiştir:
Bu, mal ile ilgili bir cezalandırmadır. Hiç bir surette caiz olamaz.
İkincisi: Suç, bu mal üzerinde veya ona karşılık olacak şeyde işlenmiş ise, bu takdirde mal ile ilgili olarak ceza uygulanır. Maliki mezhebinde şöyle denmiştir: Karışık (içerisine başka madde karıştırılmış) za'feran, karıştıranın elinde bulunursa, bu za'feranı (veya bedelini) miktarı az olsun, çok olsun fakirlere sadaka olarak dağıtmak gerekir. İbn Kasım, Mutarrıf[16] ve İbn Mâcişûn böyle karışık malın az olduğu takdirde yoksullara dağıtılacağı, çok olursa dağıtılmayacağı görüşündedir. Bu kavil Hz. Ömer'den de rivayet edilmistir. Hz. Ömer'in su karıştırılan sütü döktüğü bilinmektedir. Bunun gerekçesi sahtekârlığı yapanı cezalandırmaktır. Böyle bir cezalandırmaya tanıklık edecek bir nass yoktur. Fakat bu, kamu menfaati için kişi aleyhine hüküm vermek kabilindendir. Nitekim bunun bir benzeri sanatkârın zararı tazmin etmesi meselesinde geçti.
Ebu'l-Hasan el-Lahmi, buna dinden bir asıl/dayanak bulmuştur. Şöyle ki, Hz. Peygamber eşek eti haram kılındığı sırada tencerelerde kaynamakta olan eşek etlerinin taksim edilmeden önce tencerelerin ters çevrilerek dökülmesini emretmiştir. Müsle yapılan kölenin azat edilmesi de bu kabildendir.
Malik'in ele aldığı meselelerden birisi şöyledir: Bir müslüman bir hristiyandan şarap satın almış olsa, Müslümanın aleyhine olmak üzere şarabın kabı kırılır (ve şarap telef edilir). Şayet hıristiyan parayı almamış ise hıristiyana bir ders olmak üzere para (fukaraya) sadaka olarak verilir. Maliki mezhebi âlimleri bu mana üzerinde bu meseleyi detaylandırmışlardır. Bunların hepsi malı ilgilendiren cezalardır. Şu kadar ki nasıl olduğu yukarda geçmiştir.
Yedinci Örnek: Şayet haram, dünyanın tamamını veya bir kısmını kaplasa ve oradan (başka yere) gitmek zor olsa, öte yandan helal kazanma yolları kapanmış olsa, ölmeyecek kadardan fazla (gıda, giyecek ve diğer gerekçelere) ihtiyaç kaçınılmaz derecede ise durum ne olacaktır? Gereksinmeler zaruret, ihtiyaç ve tahsiniyat (lüks) çeşitlerini içermektedir.
Yukarda anlatılan durumda (haram kazanç yolundan da olsa) zaruret miktarına ilaveten, ihtiyaç kategorisindeki yiyecek, giyecek ve konut gereksinimlerini de karşılaması caizdir. Çünkü (insan) bu gereksinimleri karşılamakta (haramdan kaçmak gerekçesi ile) sadece ölmeyecek kadarlık yararlanma yolunu seçerse tüm kazanç ve çalışma yolları yok olacaktır. Ayrıca insanlar ölene kadar bu tarz yaşamanın katılığını ve sefilliğini çekmeğe devam edeceklerdir. Aynı zamanda bu seçimde din dahi harap olup gidecektir, insan bu gereksinmeleri karşılarken zaruret derecesinde kalmayacağı gibi lüks derecesine varacak şekilde de davranamaz.
İşte bu tür bir uygulamaya dinde açık bir belge yok ise de, bu dinin tasarruflarına uygundur. Çünkü din zorunluluk halinde ölmüş hayvan eti, kan, domuz eti ve başkaca haram kılınmış pis şeylerin yenmesini caiz görmüştür. İbnu'l Arabi açlığın devamı halinde (haramdan) doyasıya yemenin caiz olduğunda görüş birliği olduğunu hikaye etmiştir. Doyasıya yemek hususunda ancak açlık halinde devamlılık bulunmadığı zaman ihtilaf edilmiştir. Bu durumda (haramdan) doyasıya yemek caiz midir, değil midir" görüş ayrılığı

vardır. Yine zorunluluk halinde başkasının malını almayı caiz görmüşlerdir. Bizim üzerinde söz ettiğimiz konu bundan daha aşağı derecede önemi olan bir şey değildir. Gazzâli "İhyâ"sında bu meseleyi gerçekten geniş bir şekilde ele almıştır. Ayrıca "Menhûl" ve "Şifâ'ul Alil" isimli usul kitaplarında da bu meseleye yer vermiştir.

Sekizinci Örnek: Bir kişiyi bir grubun öldürmesi durumunda, onu öldürenlerin hepsinin bir kişi karşılığında öldürülmesi caizdir. Bu meselenin dayanağı mürsel maslahattır. Çünkü bizzat, bu mesele bakkında bir nas/delil yoktur. Fakat Hz. Ömer'den nakledilmiştir. Malik ve Şafii'nin[17] mezhebi budur. Burada maslahatın gerekçesi şöyledir: Öldürülen kişi suçsuzdur. Ve kasıtlı olarak öldürülmüştür. Onun kanının boş yere akıtılması kısas esasının ortadan kaldırılmasına yol açar. Öldürmede kısas olmayınca öldürmeye yardımcı olmak ve katılmak öldürmeye koşmaya yol açan bir durumdur. Öldürülen tek kişiye karşı, onu öldürmeye katılan grubu öldürmek aslında tek kişiyi öldürmek değildir. Çünkü tek kişiyi öldürmek, gerçekten katil olmaktır. Öldürmeye katılan ise gerçekten katil değildir.

Burada: "Tek kişi karşılığında bir grupun öldürülmesi katil olmayanı öldürmektir. Bu ise dinde bir örneği olmaksızın birşey icad etmektir."[18] Denilirse, cevabı şöyledir:

Mesele böyle değildir. Bil'akis ancak katil olan öldürülmüştür. Mâlik ve Şafiiye göre öldürmek üzere bir araya gelmek bakımından grupu oluşturanların hepsi katildir. Öldürmenin tek şahsa nisbetini gerçekleştirmek için, öldürmek hepsine birden nisbet edilir. Öldüreni belirlemek birden fazla kişileri tek kişi mertebesine indirmekle olmaktadır. Maslahat bu sonuca götürmektedir. Sonuç itibariyle bu uygulamada, dinin kan dökmeyi önlemek hususundaki amaçlarını korumakla beraber bunda bir bid'at icad etmek söz konusu değildir.

İmam Malik'e göre tek el karşılığında (kısas olarak) birden fazla eli kesmek de hırsızlıkta çalınan mal, el kesme cezasını gerektiren miktarda ise birden fazla el kesilmesinde (yani hırsızlığa katılanların hepsinin cezalandırılmasında) de[19] aynı kurallar geçerlidir.

Dokuzuncu Örnek: İlim adamları devlet, başkanı olabilmek için dini ilimlerde ictihâd ve fetva mertebesinde olmak gerektiği hususunda ittifak/görüş birliği olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca ittifaka yakın derece ile ifade etmişlerdir ki insanlar arasında hüküm verecek hâkim olabilmek için ancak ictihâd mertebesinde olmak gerekir. Bunların hepsi doğrudur. Fakat varsayalım ki insanlar arasında bu mertebede bir insan bulunmuyorsa durum ne olacak? İnsanlar arasında hükümlerin yürümesi, intikam alma duygusu içerisinde olanların yatıştırılması, müslümanların kanlarının ve mallarının korunması için mutlaka müctehid derecesinde olmayanlardan en elverişli olanın bu göreve getirilmesi gerekmektedir. Çünkü iki şeyden birini seçmek durumundayız: Ya insanları başı bozuk düzensizlik içinde bırakacağız ki bu bozgunculuğun ve kargaşanın ta kendisidir. Veyahut müctehid olmasa da en uygun olanı başa getireceğiz ki, kesin olarak bozgunculuk ortadan kaldırılsın. Bu durumda ancak ictihâd olayını yerine getirenleyiz. İmkan nisbetinde taklid yeterlidir. Bu tesbit edildikten sonra, bu görüş devlet başkanlığı durumunun tanıklık ettiği bir maslahat, bir bakış açısıdır. Bu öylesine kesindir ki devlet başkanlığı meselesi sahih olmak ve uygun olmak hususunda ayrıca bir tanığa ihtiyaç göstermez.

Bu durum, yukarıda ifade edilen o icma/görüş birliğine gerçekten, aykırı görünüyor. Oysa bu görüş birliği her zaman müctehid derecesinde, insanın bulunacağı varsayımına göre meydana gelmiştir. İşte bu meselenin benzeri dinde hakkında nas olmayan bir şey değildir. Bu itibarla böyle meselelerde maslahata dayanmak sahih olur.

Onuncu Örnek: İmam Gazzali, en üstün bir kimse varken ondan daha aşağı derecede olan birinin devlet başkanlığını kabul etmek hususunda şöyle diyor:

Görevlendirmenin başında dini ilimlerde müctehid olan birisi ile bu özelliği taşımayan birisi arasında seçim yapmak durumunda olursak, müctehid olana öncelik vermek durumundayız. Çünkü müctehid derecesinde olan başkana uyanlar, kendisini bilir ki başkasına uyanlara göre ayrı bir meziyeti vardır. Birtakım meziyetlere ve (müctehide) uymaya kudret varken bunu ihmal etmeye yol yoktur.

Fakat biat edilmek suretiyle veya müctehidlik mertebesi bulunmayan birisine görev verilmek suretiyle devlet başkanlığı gerçekleşmiş olabilir. Başkan otoritesini kurmuş ve o zamanda Kureyşli ve müctehid olup tüm şartları kendisinde toplamış birinin bulunmayışı sebebiyle insanlar ona itaat etmiş ise bu durumun devamı farz olur. Hal böyle iken Kureyşli yeter derecede ve fer'i meseleleri kendisinde toplayan müctehid ve devlet başkanı olmak için tüm şartlara sahip birisi başkanlık gücüne sahip olsa durum ne olacaktır? Müslümanlar bu durumda birinci başkanın görevine son verme hususunda fitne ve kargaşaya düşme durumu içerisinde iseler, birincinin görevine son verip onu değiştirmeleri caiz olmaz. Bil'akis onlara birinci imama itaat edip, başkanlığının sahih, yönetiminin geçerli olması farz olur. Çünkü biliyoruz ki bilgili olmak bir meziyettir. (İlk) başkanın belirlenmesinde, bağımsız görüş sahibi olmak ve taklide ihtiyaç olmaması için maslahatı ziyadesiyle elde edebilmek için, bilgi meziyetinin bulunmasına riayet edilmiştir. Devlet başkanını belirlemenin faydası, birbirinden nefret eden görüşlerin bölünmesi ile ortaya çıkacak bozgunculuğu ve kargaşayı söndürmektir. Akıl sahibi bir kimse, bir meziyete arzu duymak ve taklid ile görüş sahibi olmak arasında ince bir fark için elde var olan otorite maslahatını nasıl elden çıkarır? Düzeni karmaşık hale getirerek bozgunculuğu/fitneyi harekete geçirmeyi nasıl caiz görür? Gazzâli daha sonra şöyle diyor:

Bu durumda insana yaraşan, müctehid başkanı bırakıp, müctehid olmayanı başkan edinmekle doğacak zarar ile birinci imamın başkanlığına son verip değiştirmek veya onun başkanlığının geçersiz olduğunu söylemekten doğacak zararı karşılaştırmaktır.

Gazzali'nin söylediği budur. O bu görüşünde maslahat bakış açısına yönelmektedir. Bunu destekleyen belirli bir nas yoksa da bu, dinin tasarruflarına uygundur.

Gazzali'nin ortaya koyduğu bu esas İmam Mâlik'in mezhebinin aslıdır. Yahya b. Yahya' ya:

"Biat mekruh mudur?" denildi. O:

Hayır, dedi. Ona:

"Biat edilen başkan zulüm yapan biri ise?" denildi, O şöyle dedi:

"İbn Ömer'in[20] Abd'ül Melik b. Mervan'a[21] biat ettiği kesindir. Halbuki o yönetimi kılıçla ele geçirmiştir. Bunu bana Mâlik haber verdi. Bu haberde ifade ettiğine göre Abdul Melik'in ona Allah'ın kitabı ve Peygamber'inin sünneti üzere itaat ve bağlılığı emrettiği de bildirilmiştir. Yahya şöyle demiştir:

Biat etmek ayrılıktan iyidir. Yahya diyor ki:

Amrî, İmam Malik'e gelerek şöyle dedi:

Ey Abdurrahman'm babası! Bana Haremeyn'in (Mekke ve Medine'nin) halkı biat etti. Sen Ebû Ca'fer'in yaşantısını biliyorsun. Görüşün nedir? Malik ona şöyle dedi:

Ömer b. Abdülaziz'in, salih/hayırlı birini (yerine) tayin etmesine engel olan nedir, biliyor musun? Amrî:

Hayır bilmiyorum, deyince İmam Mâlik:

Ben biliyorum. Ömer b. Abdül Azizden sonra kendisine biat edilecek kişi sadece Yezid idi. Ömer salih birini tayin etseydi Yezid'in ayaklanıp düzeltilemeyecek bir kargaşa çıkarmasından korktuğu için böyle yaptı. Şu Âmrî'nin görüşü Malik'in görüşünün önüne geçti.

Bu rivayetin dış görünüşüne bakılırsa başkanlığa hak etmemiş olarak geçen kimsenin başkanlıktan indirilip yerine başkanlık hakkı olan kimseyi geçirmek durumunda, fitneden ve düzeltilmeyecek kargaşadan korkulursa, maslahata (uygun olan) başkan olmaya hakkı olanı başkan yapmaktan vaz geçmektir. Buhari Nafi'den şöyle bir rivayete yer veriyor: Nafi dedi ki:

Medine halkı Muaviye'nin oğlu Yezid'in başkanlıktan atılmasını benimseyince İbn Ömer, adamlarını ve çocuklarını toplayıp şöyle dedi:

Ben Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Kıyamet gününde, her ahdini bozana (hesaba çekilmek üzere) bir bayrak dikilecektir."[22] Biz bu adama, Allah'a ve Rasûlüne biat eder gibi biat ettik. Sizden birinizin buna itaattan vazgeçtiğini veya bunun peşini bıraktığını bilirsem, onunla benim aram ayrılmıştır.

İbnu'l Arabi şöyle diyor:

İbnu'l Hayyat şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer'in Yezide biatı istemeyerek olmuştur. İbn Ömer nerede? Yezid nerede? Fakat o dinine olan bağlılığı ve bilgisi sayesinde Allah'ın emrine teslim olma ve fitneye düşmekten kaçma görüşünde olmuştur. O fitne kopsaydı mal ve canların telef olacağı gizli bir şey değildir. Yezide biat edilmeyip başkanlıktan düşürülse idi işlerin yerli yerine oturacağı nereden biliniyordu? Bu çok büyük bir ana kaidedir. Onu iyi anlar ve ona sarılırsanız, İnşaallah doğruyu bulanlardan olursunuz.[23]

Fasıl

Bu on örnek sana mesalih-i mürselenin ilmî yönünü açıkça bildirmektedir. Bunun açıklanması birkaç noktada olacaktır:

1- Mesalih-i mürselede dinin maksadına uygunluk din esaslarından ve delillerinden birine aykırı olmamalıdır.

2- Mesalih-i mürseleye genel bakış şöyle olmalıdır: Mesalih-i mürsele türünden olan meseleler akıl ile kavranılır durumda ve akıl yürütme kurallarına sunulduğunda akıl tarafından makbul görülecek uygunluğun altında bir uyum içinde olmalıdır. Aslında ibadetle ilgili meselelerde ye dini ilgınlendiren işlerde aklın bir rolü yoktur. Çünkü tüm ibadetlerin anlamı, detaylarına varıncaya kadar akıl ile kavranılamaz. Abdest, namaz, özel zamanında oruç tutmak, (bunun dışındaki oruç akıl ile kavranılabilir.) hac ve diğerleri gibi.

Başarılı ve dikkatle inceleyici olan kimse iyi düşünsün ki, detaylarıyla birlikte birtakım uygunluklara ters düşen hükümler nasıl konulmuştur?

a- Görülmüyor mu ki, her bir çeşidine göre taharet/temizlenme -ki değişik türleri vardır- ilk bakışta ortaya çıkan anlayışa aykırı bir ibadet konumundadır. İdrar ve dışkı vücuttan çıktığı vakit, sadece çıktığı yer veya vücudun tamamı değil, belirli organlar yıkanarak abdest temizliği yapılmaktadır. Erkekten meni, kadından hayız kanı çıkınca ise sadece çıktığı yer veya abdest organları değil, vücudun tamamını yıkamak farz olmaktadır.[24]

Ayrıca organları temizlemekle beraber necis/pis olan şeyi de temizlemek farzdır. Abdest bozulmadıkça (ve necaset söz konusu olmadıkça) pis ve kir olanların yıkanması farz değildir.

b- Sonra (teyemmümde) toprak kullanmak, kendisi bulaştığı yeri kirleten bir şey olduğu halde temizleyici suyun yerine geçmiştir.

c- Sonra namaz vakitlerine baktığımızda her vakit (zaman parçası olmak bakımından) bir birinin aynısı olduğu halde vakitler arasında bir uygunluk yoktur.

d- Namaz vakitlerinin duyurulması için belli kelimeler (ezan) meşru olmuştur. Bunlarda eksiltme olmadığı gibi ilâveler de söz konusu değildir.

e- Namaz, kılmaya başlarken belli sözlerin söylenmesi gereklidir.

f- Her bir namaz vaktinde farklı rek'at sayısı ile namaz kılınması meşru olmuştur. Her rek'atta bir rukü ve iki secde vardır. İki rukü bir secde şeklinde aksi olamaz. Şu kadar ki

güneş tutulmasında kılınan namaz böyle değildir. Sonra günde beş vakit namaz emredilmiş, bu dört, altı veya bir başka sayıda olmamıştır.
g- Abdestli olarak camiye girildiğinde "Tahiyyet'ül mescid" adı ile iki rek'at namaz kılınması emredilmiştir. Bu namazın vitir gibi tek sayılı rek'atları veya öğle namazı gibi dört rekatlı olması söz konusu değildir.
h- Namaz kılarken unutarak bir hata yapan kimse iki secde (sebv secdesi) yapar, tek secde yapmaz. Secde ayeti okunduğunda ise iki değil bir secde yapar.
ı- Ayrıca nafile namazlar emredilmiştir. Belli vakitlerde namaz kılınması yasaklanmıştır. Bu yasağın gerekçesi (tam olarak) akıl ile kavranılmaz.
i- Bazı nafile namazların cemaatla kılınması meşrudur. Bayram namazı[25] güneş tutulması ve yağmur duası için kılınan namazlar gibi,[26]fakat nafile oldukları halde gece namazı ve farz namazların önünde ve son sünneti olarak kılınan namazların cemaatle kılınması meşru değildir.
j- Cenazenin yıkanmasında dahi akıl ile kavranılacak bir mana yoktur. Çünkü ölen kimse (artık) yükümlü değildir. Ayrıca cenazeye kıldığımız namaz sadece tekbir ile olmakta, rukûsu, secdesi, oturması bulunmamaktadır. Cenaze namazındaki tekbir sayısı dört olup, iki, dört, altı veya başka bir sayıda değildir.
k- Oruca baktığımızda da pek çok akıl ile kavranılamayan durumlar görmekteyiz. Yeme içme yasağı/imsak gece değil, gündüz vaktidir. Ayrıca imsak yeme içme ile ilgili olup, giyilenle, binilenle, konuşma, bakma, yürüme ve benzeri şeylerle ilgili değildir. Oruçta yemek gibi cinsel ilişki de yasaktır. Fakat bunlar birbirine zıttır. Cinsel ilişkide vücuttan akıntı çıkar, yemekte ise vücuda bir şeyler girer.
l- Ramazan ayı kendisinde Kur'an indirildiği halde, üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı olduğu halde, diğer aylardan en çok oruç tutulanı olduğu halde (hac gibi) büyük bir toplantıyı gerektirmemektedir.
m- Ayrıca hac ibadeti bunların hepsinden daha çok ibadeti içermektedir.
İşte fıkıhtaki uygulamaları ile her bir bölümdeki ibadetlerin hepsi böyledir. Bu ibadetlerin incelenmesinde dinin amaçlarından ve yöneldiği, tuttuğu yoldan bir mana çıkıyor. Şöyleki: Dinde yükümlü tutulan görevlerden bu kabil olanlarda din koyucu bir sınırda durmayı ve kişisel gayretle oluşan bakış açısını tamamen terk etmeyi istemiş ve ibadetlerdeki amacın ne olduğunu, onu emredene bırakmayı ve ona teslim olmayı dilemiştir. Bu hususta, "Allah'ın yükümlü tuttuğu ibadetler, kulların maslahatına/yararına yöneliktir" gerekçesini söylesek de söylemesek de durum eşittir. Şu kadar ki pek az meselede bu mana açıktır. Onu da yine dinden anlıyor ve muteber sayıyoruz. Veya bazılarında hakkında nas olanla bir şey söylenmemiş olan arasında fark olmadığını görüyoruz. Bu durumda, iş içinden çıkılmaz bir hal aldıysa mutlaka bu ana kaideye başvurmalıdır. Yani bir sınırda durup, Allah'a teslim olarak işi O'na havale etmek kuralı, dinde fıkıh öğrenen kimse için en sağlam yapışılacak kulp ve (kendisine sığınıldığında) en iyi koruyucu bir dağ (gibi) dir.
Bundan dolayıdır ki Huzeyfe (r.a.) şöyle demiştir:
"Allah Rasûlünün ashabının ibadet olarak istemediği hiçbir şeyi ibadet olarak benimsemeyiniz. Eğer daha öncekiler sonrakilere bir söz bırakmamışlarsa, ey bilginler topluluğu! Sizden öncekilerin yolunu tutunuz." Bu sözün bir benzerini İbn Mes'ud söylemiştir. Buna benzer pek çok ifade daha önce geçti.
Bundan dolayıdır ki İmam Mâlik, ilk bakışta ortaya çıksa bile ibadetlerin niçin emredildiği manası ile ilgilenmemeyi benimsemiştir. Din koyucunun maksadından neyi anladıysa orada durmuş, onu olduğu gibi kabul ederek teslim olmuştur.
Meselâ necis/pis şeylerin temizlenmesinde, abdest ve gusülde mutlak anlamda başkalarının dikkate aldığı temizlenme manasına ilgi göstermemiştir. Hadesten taharetde/abdest ve gusulde niyet edilmesini şart koşmuş, her ne kadar temizliği gerçekleştirse de sudan başka bir şeyi suyun yerine geçerli saymamıştır. Bunun içindir ki Mâlik'e göre hadesten taharet mutlak su[27] ile olmaktadır. Yine İmam Mâlik namazda tekbir almak selam vermek ve kıraat yükümlülükleri yerine getirilirken Arapçanın yerine başka bir dil ile bunların yapılmasını kabul etmemiş yapılırsa yeterli olmadığını söylemiştir.
Ayrıca zekatta zekat olarak verilmesi gereken şeyin yerine kıymetinin verilmesini İmam Malik kabul etmemiştir. Keffaretlerde sayılarla ifade edilen hususlara ve buna benzer şeylere titizlikle özen göstermiştir.
Tüm bunların dönüp dolaştığı nokta, din koyucunun belirlediği sınırda durmaktır, gayet düşünülse bile, ibadetin gerektirdiği uygun manayı dikkate almamaktır. Çünkü ibadetlerde böyle bir mana az ve nadir olur. İbadet dışında kalan dini meselelerde böyle değildir. Onlarda akılca ortaya çıkan uygun mana geçerlidir.
İmam Malik delilleri köklü bir şekilde irdelemiş, mesâlih-i mürseleyi anlamakta titizlik göstermekle beraber, din koyucunun maksadına da riayet etmiştir. O, mesalih-i mürselede din koyucunun maksadından dışarı çıkmamış, onun esasları ile gelişmemiştir.
Âlimler İmam Malik'in mesalih-i mürsele konusundaki görüşlerini, "(Yeni) bir din kapısı açtı ve böylece İslam ile olan bağlantısını kopardı" zannederek hoş karşılamamışlardır. Heyhat! O, bu zannedilenden ne kadar uzaktır? Allah ona rahmet eylesin. O fıkhında (gerektiğinde başkasının görüşüne) tâbi olmaya razı olmuş bir kimsedir. Öylesine ki (İmam Malik mezhep kuran bir müctehid olmasına rağmen) bazı kimseler onu kendisinden öncekileri taklid eden birisi sanmışlardır. Oysa o, mezhep âlimlerinin kitaplarında açıklamış oldukları gibi Allah'ın dininde zekâya dayalı derin bir idrak sahibidir.
Hatta Ahmed b. Hanbel'den şöyle bir şey rivayet edilmiştir:
"Bir adamın İmam Malik'e buğz ettiğini görürsen, bil ki o bid'atcıdır." Bu rivayet, İmam Mâlık'in (Peygamber'e) uyması konusunda tanıklık bakımından zirvedir. Ebu Davud[28] şöyle diyor:
İmam Malik'e buğz eden kimsenin bid'atçı olmasından korkarım. İbnu'l Mehdi ise şöyle demiştir:
Hicazlı birinin Mâlik bin Enes'i sevdiğini gördüğün zaman bil ki, o kişi sünnet sahibidir. Fakat bir Hicazlıyı da ona dil uzatırken görürsen, bil ki o sünnete aykırıdır. İbrahim b. Yahya b. Hişam şöyle demiştir:
Ebu Davud'un şu iki kişiden başka hiç bir kimseye lanet ettiğini işitmedim. Bunlardan birisi İmam Malik'e lanet, ettiği söylenilen bir adam idi. Diğeri de Bişru'l Müreysî[29] idi.
Genel olarak Malik'den başka da onun gibi düşünüp ibadetlerde asıl olanın akıl ile kavranılmaması olduğunu söyleyenler vardır. Her ne kadar bazı detaylarda farklı görüşler varsa da Zahiriyye dışında, ümmetin tamamında meselenin aslında görüş birliği vardır. Zahirîlere göre ibadetlerle ibadetin dışındaki meselelerde fark yoktur, Hepsi de akıl ile kavranılmayan ibadet durumundadır. Zahiriler, mesalih-i mürseleye inanmak şöyle dursun, mesalih'in dayanağının olmadığını söylemeye en yakın kimselerdir.
3- Mesalih-i mürselenin özü, zaruri bir işin korunmasına ve dinde kaldırılması gerekli olan bir güçlüğe ilişkindir. Güçlüğün kaldırılması da zaruri olan bir şeyin korunmasına ilişkindir. Bu "Kendisi ile farz tamam olan şey de farzdır." kabilindendir. Buna göre mesalih-i mürsele amaç değil, araçtır. Güçlüğün kaldırılmasına ilişkin olması da hafifleticiliktir, katılık değildir. Zaruriye ilişkin oluşu yukarda geçen örneklerle ortaya çıkmıştır. Güçlüğün kaldırılması ile ilgisi olması da ya zaruriye veya ihtiyacı karşılamaya ilişkindir. Her iki durumda da kesin bir şekilde çirkinleştirme ve güzelleştirme ile alakası yoktur. Eğer bu anlamda bir şey ortaya çıkarsa başka bir husus ile ilgilidir. Ramazan geceleri camilerde teravih kılınması gibi veya selefi salihin hoş görmediği bid'at kabilindendir. Camileri süslemek ve namaz vaktinin geldiğini (ezandan başka) cümleler söyleyerek bildirmek gibi ki bu da (bir bakıma) uygun şeylerdendir.
Mesalih-i mürselenin zaruri bir hususa ilişkin olması, vesile babından ve "kendisi ile farz tamam olan şey farzdır" kabilindendir. Şayet bunun şart olduğu nas olarak bildirilmiş işe bu, dini bir şarttır. Bu durumun, üzerinde konuşmakta olduğumuz bahisle bir ilgisi yoktur. Çünkü din koyucunun şartı, bizi konuyu inceleme külfetinden kurtarıyor.
Eğer hakkında bir nas yok ise bu ya akıl ile veya gelenek yoluyla bilinir. Çünkü Kur'anın ve ilmin kitap şeklinde olmaksızın düzenli olarak korunacağını varsaymış olsaydık, bu elbette sahih olurdu. Diğer zorunlu maslahatların da aynı varsayımla korunması sahih olurdu. Nitekim devlet başkanlığının başkan olmadan yürüyeceğini -hakkında nas olmadığı takdirine göre- varsaymış olsaydık devlet başkanı belirlememek elbette sahih olurdu. Diğer zaruri maslahatlar da böyledir. Bu durum sabit olduğuna göre vesile/araç durumunda olmayan dini maksatlardan hiçbirini mesalih-i mürsele yoluyla ortaya koymak sahih olmaz.
Mesalih-i mürselenin ihtiyaç kabilinden olan gereksinmelerde hafifletici durumda olması da açıktır. Bu husus, dinde zorluğun kaldırılması delilinde en kuvvetli şekilde bellidir. Bu kabilden olan mesâlihin katılığı ve yükümlülüğü fazlalaştırıcı olduğunu gösteren bir durum yoktur. Örnekler bu esası da açıklamaktadır.
Bu şartlar kesin bir şekilde ortaya konduktan sonra, bid'atların mesalih'-i mürseleye zıt olduğu bilinir. Çünkü mesalih-i mürselenin konusu detaylarına kadar akıl ile kavranılabilir. Gerçekte ibadetler, detaylarıyla birlikte akıl ile kavranmaz. Daha önce de geçtiği üzere ibadetler dışında kalan konulara bid'atın girmesi genel olarak değil, ancak onlarda ibadet cihetinin bulunması açısından olmaktadır.
Yine daha önce geçmişti ki bid'atlar genelde dinin amaçlarına uygun düşmezler. Aksine bid'atın tasavvuru iki cihetten biri ile olmaktadır: Bu, "Sultana peşpeşe iki ay oruç tutma fetvasını veren kimsenin durumunda anlatıldığı üzere" ya dinin amacına ters düşer. Veya hakkında bir şöy söylenmemiş olur. Mirasçısını öldüren katilin mirastan mahrum edilerek, arzusunun (ki onun arzusu yakının öldürerek mirasına konmaktır) zıddı ile kendisine muamele edilmesi gibi. (Şu yorum) bu konuda nas bulunmama takdirine göredir.
Daha önce (on örneğin birincisine başlamazdan evvel kendisi ile hükmün irtibatlı olduğu uygun mananın üç halden biri olduğu geçmişti Bu üç halden) ikisinin dikkate alınmayıp terkedilmesine dair icma/görüş birliği olduğu geçmişti. Burada "Hakkında bir şey söylenmemiş olan mesele izin verilmiş gibidir" denemez. Çünkü bundan, icma'ın zedelenmesi lazım gelir. Zira uyum yoktur. Aynı zamanda ibadetlerin hükmü âdetlerin hükmü gibi değildir ki hakkında bir şey söylenmemiş olan, izin verilmiş gibi olsun. Bu itibarla bunlar birbirinden ayrılırlar. Zira bir dayanağı olmadan ibadet ortaya koymaya yönelmek olmaz. Çünkü ibadet açıkça izin verilmiş bir hükme mahsustur. Âdetlerle ilgili meseleler böyle değildir. Daha önce de değinildiği gibi ikisi arasındaki fark, genel olarak ibadetlere akıl ile yol bulunmayıp, âdetlere akıl ile yol bulunmasıdır. Bu manaya ve bu konuya "Muvafakat" isimli kitabımızda işaret edilmiştir.'
Bu husus sabit olduğuna göre, mesalih-i mürsele ya vesile kabilinden zaruri bir gereksinimi korumuş olur veya hükümde bir hafiflik meydana getirir. Mesalih-i mürseleden hareketle ne bid'at ortaya çıkarmak, ne de menduplarda bir fazlalık meydana getirmek mümkün değildir.
Çünkü bid'atlar, ibadetmiş gibi benimsenmeye yol açan ve ibadet olduğu sanılan vesilelerdir. Netice itibariyle bidatlar, yükümlülüğü artıran ve hafifletmeye aykırı olan şeylerdir. Tüm bunlardan ortaya çıkıyor ki bidat işleyen kimsenin mesalih-i mürsele ile bir ilgisi yoktur. Olsa olsa âlimlerin ittifakı ile geçersiz olan kısımla ilgili olabilir. Bu da ilgi olarak

sana yeter. Muvaffakiyeti veren Allah'tır.
Tüm bunlardan biliniyor ki din koyucunun maksadı ibadetler konusunda hiç bir şeyi kulların görüşüne bırakmamaktır. Burada geriye bir şey kalıyor ki o da Allah'ın koyduğu sınırda durmaktır. Bu sınırın üzerine fazlalık koymak bid'attır. Nitekim bu sınırdan eksiltmek de öyledir. Bu konuda örnekler geçti. Kitabın devamında ileride (başka) örnekler gelecektir. İnşaallah.[30]

Fasıl

İstihsana gelince bid'at ehli buna da yapışmıştır. Çünkü istihsan -ki anlamı güzel görmektir- mutlaka bir güzel gören tarafından meydana getirilir. Güzel görme olayı ise ya din aracılığı veya akıl yoluyla olur.
Dinin güzel görmesinde de, çirkin görmesinde de söylenecek söz yoktur. Çünkü bu sonucu, deliler ortaya koymaktadır. O halde buna istihsan demenin bir faydası yoktur. Kur'an sünnet (hadis) ve icmâ'ın üzerine ilaveten yeni bir ünvan koymaya da gerek yoktur. Bu üç dayanaktan doğan kıyas ve delillendirme de böyledir. Geriye sadece akıl yolu ile güzel görmek kısmı kalıyor.
İstihsan hakkında söylenen şu söz bunun şahididir: "İstihsan, müctehidin aklı ile güzel gördüğü, görüşü ile meylettiği şeydir." Bilginler dediler ki, istihsan müctehidlere göre âdetlerde güzel görülen şeyler cinsinden bir şeydir. Mizaç dahi buna meyleder. Şayet dinde bu söze ters gelen ve ortada ibadetle ilgili olduğuna dair açıklama yapan bir durum yok ise gereğince hüküm vermek caiz olur. İşte bid'at adı verilen (istihsan'ın) bu kısmıdır. Bu, mutlaka güzel ve çirkin kısımlara ayrılır. Çünkü her istihsan gerçek (istihsan) değildir.
İkinci yoruma göre usulcülerce istihsanda şöyle bir durum vardır: İstihsandan maksat, müctehidin elindeki ibarede kendisine yardım etmeyen ve nefsine doğan, fakat ortaya çıkarması zor bir delildir. Bu yorumun yapılmasına istihsan yardımcıdır. Çünkü istihsan âdetlerle ilgili olandan uzaktır. Bir kimsenin kendisine hoş gelmeyen ve şüphesi olmayan delil ile bid'at ortaya koyması uzak bir şeydir. Bil'akis bid'atların hepsinde mutlaka onu işleyen kimse, dini bir delile dayanır. Fakat bazen delili ortaya çıkarmak mümkün olur, bazen mümkün olmaz, çoğunluk böyledir. İşte bid'atçıların delil olarak ileri sürdüğü budur.
Birinci yoruma taraftar olanların ileri sürdükleri delillerdeki bakış açısı, ikincilerin görüşünü zedelemektedir. Bunlar üç delil ileri sürmüşlerdir:
1- Aşağıdaki ayetler:
a- *"Size ansızın, farkına varmadan, azap gelmeden Rabbinizden size indirilen en güzel söze (Kur'ana) uyun."* (Zümer, 55)
b- *"...Allah, kitabı sözlerin en güzeli olarak indirmiştir."* (Zümer, 55)
c- *"Ey Muhammed! Dinleyip de en güzel söz'e uyan kullarımı müjdele."* (Zümer, 18) ayetindeki *"en güzel söz"* onların akıllarının güzel gördüğüdür.
2- Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Müslümanların güzel gördüğü, Allah katında da güzeldir."[31] Hadisteki *"güzel görmek"*ten maksat, akılların güzel gördüğüdür. Aksi halde dinî delile dayalı olarak güzel görülen kastedilmiş olsaydı, kendilerinin güzel gördükleri olmazdı. Çünkü bunların inancına göre dini kuralları koymakta aklın bir fonksiyonu yoktur. Böyle olmasaydı hadisin bir anlamı olmazdı. Bu itibarla hadis, maksadın Müslümanların kendi görüşleri ile gördükleri olduğunu ifade etmektedir.
3- Müslümanlar ücreti, durma süresi ve kullanılacak su miktarı belirlenmeden hamama girmeyi istihsan yolu ile caiz görmüşlerdir. Bunun tek sebebi bu tür (basit) şeylerde tartışmanın, âdet bakımından çirkin olmasıdır. Sonuç itibariyle bunu tartışmayı bırakmak hoşgörülmüştür. Oysa fıkıh bakımından kesin olarak biliyoruz ki belirgin olmayan kiralama işlemi veya kiralama süresinin veya kiralama konusu olan şeyin miktarının belirlenmemiş olması durumunda kiralama geçersizdir. Böylece yukarda bildirilen özelliklerle hamama girmek istihsan yoluyla, delile aykırı olduğu halde geçerli sayılmıştır; Delile aykırı olmadığı zaman caiz olması daha uygundur.
Görüyorsun ki bu konu, bid'ata düşme durumunda olanlar için ayağın kaydığı bir yerdir. Bid'at işleyecek kimse şöyle diyebilir" Ben şöyle şöyle güzel görmüş isem, benden başka âlimler de güzel görmüşlerdir. Böyle olunca bu kısma ziyadesiyle özen gösterilmesi kaçınılmazdır. Tâ ki bilgisiz kimseler veya kendisini âlim sananlar istihsan konusunda aldanmasınlar. Başarıyı veren Allah'tır. Bu itibarla deriz ki:
Dini hükümlerde istihsanı İmam Malik ve Ebu Hanife[32] muteber görmektedir. İmam Şâfii ise istihsana ciddi bir şekilde karşı çıkmıştır. Hatta Şâfii istihsan hakkında şöyle diyor:
"Her kim istihsan yapar(ak bir hüküm koyar)sa, din ortaya koymuş gibidir".
İmam Malik ve Ebu Hanife'nin mezhebini inceleyen kimse, onlara göre istihsanın "iki delilden en kuvvetlisi ile amel etmek" olduğunu görecektir. İbn'ul Arabi de böyle demiştir. İbnu'l Arabi ayrıca şunu da söylemiştir: Genel olan şey devamlı, kıyas ise düzenlidir. İmam Mâlik ve Ebû Hanife bu genelliğin açık bir delil veya bir manadan dolayı tahsis edilmesi görüşündedir. Mâlik, genelliği maslahat ile Ebu Hanife Kıyasın aksine sahabeden birinin sözü ile tahsis etmek suretiyle istihsan yapmışlardır. Mâlik ve Ebu Hanife kıyası da tahsis edip illeti eksik görmektedirler. Şafii ise, dini bir illet sabit olduğu takdirde onun tahsis edilmesi görüşünde değildir.
İbnu'l Arabi böyle söylemektedir. Onun bu söyledikleri Kerhî'nin (istihsan hakkındaki) şu yorumuna işaret etmektedir:
"İstihsan, bir meselenin hükmünden, o meselenin benzerlerindeki hükme, daha güçlü bir gerekçeden dolayı bir aykırılık da olsa dönmek demektir." Bazı Hanefi mezhebi âlimleri şöyle demiştir:
İstihsan, kendisi ile amel edilmesi gerekli olan kıyastır. Çünkü illet, etkisi ile illettir. Bu kimseler, illetin etkisi zayıf olana kıyas, güçlü olana istihsan demişlerdir. Yani istihsan bir çeşit kıyas-i müstahsendir. Sanki istihsan bir çeşit, iki kıyasın en güçlü olanı ile amel etmektir. Hanefi mezhebindeki meselelerin incelenmesinde problemlerin durumuna göre bu mana ortaya çıkmaktadır. İmam Mâlik'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"İstihsan ilmin onda dokuzudur." Mâlik'ten bu sözü İbnu'l Kasım vasıtası ile Asbağ[33] rivayet etmiştir.
Asbağ istihsan hakkında şöyle diyor:
"İstihsan bazen kıyastan üstün gelir." İmam Mâlikin şöyle dediği rivayet, edilmiştir:
"Kıyasta öyle bir ayırım noktası vardır ki, bu nokta neredeyse insanları sünnetten koparacak hassasiyettedir."
Mâlik'in bu sözünün, daha önce geçen istihsan hakkında söylenilen "müetehidin "aklı ile bir şeyi güzel görmesi" manasında olması mümkün değildir. Bir diğer ifade de geçen "istihsan müetehide ifadesi zor gelen ve nefsine doğan bir delildir" manasında olması da mümkün değildir. Çünkü böylesi bir şey ilmin onda dokuzu olmadığı gibi bir delil olarak kıyastan daha üstün de olamaz. İbnu'l Arabi bir başka yerde şöyle demiştir:
"İstihsan, istisnai olarak ve ruhsat yoluyla delilin gereğini terk etmeyi tercih etmektir." Bu, bazı gereksinmelerde ortaya çıkan bir çelişkiden dolayı olur. İbnu'l Arabi daha sonra istihsanı kısımlara ayırmış ve bunlardan dördünü saymıştır. Bunlar şöyle sıralanmıştır:
a- Delili, örf (gelenek) için terk etmek,
b- Delili, maslahat için terk etmek,
c- Delili, kolaylık için terketmek,
d- Delili, güçlüğü kaldırıp genişliği tercihten dolayı terk etmek.
Maliki mezhebinden olan İbnu'l Arabi'den başkaları İmam Mâlike göre istihsanı şöyle tarif etmiştir:
"İstihsan, külli bir kıyas karşılığında cüzi bir maslahatı kullanmaktır." Bir başka deyişle istihsan:
"Mürsel delillendirmeye kıyastan öncelik vermektir." İbn Rüşd istihsanı şöyle tarif etmiştir:
"İstihsan -ki çok kullanıldığı için kıyastan daha yaygındır- hükümde aşırılık ve abartmaya yol açan kıyası, hükümdeki etkili bir manadan dolayı bazı yerlerde o yere mahsus olmak üzere atmaktır."
Bunlar birbirine yakın tariflerdir.
İstihsanın anlamı İmam Mâlik ve Ebû Hanife'ye göre böyle olunca, istihsan kesinlikle delil dışında değildir. Kur'an ve sünnetten delillerde olduğu gibi, delillerden bir kısmı diğerini tahsis eder veya kayıt altına alır. İmam Şafii bu tür delili asla reddetmez. Netice itibariyle bid'atçı için (yaptığı bid'atı) istihsan olarak isimlendirmekte bir hüccet yoktur.
Bu kısımda maksadı açıklayan örneklere kesinlikle ihtiyaç vardır. Burada on örnekle yetineceğiz:
Birinci Örnek: Bu örnekte, Kur'an'dan bir delile dayanarak benzerlerindeki hükümden dönüş yapılmaktadır. Tevbe suresi 103. ayetin de*: "Onların mallarından sadaka al; Bununla onları temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin."* Ayetteki ifadenin zahiri, mal denilebilen tüm varlıkları içine almaktadır. Fakat sadaka ifadesi dini bir terim olarak, özellikle zekât mallarına mahsustur. Bir kimse "benim sadakam yok" deyince, bu sözün zahiri hiçbir malının olmadığını ifade eder. Fakat biz bu sözü zekat verecek malının olmadığı şeklinde anlarız. Çünkü Kuranda böyle manalandırılmıştır.
Alimler diyor ki sanki bu, genel bir ifadeyi Kur'an'dan anlaşılan mana ile tahsis etmektir. Bunu istihsan hakkında söylediğini misallendirmek üzere Kerhî örnek olarak zikretmiştir.
İkinci Örnek: Hanefi mezhebinde şöyle denmiştir: Yırtıcı kuşların artığı, yırtıcı hayvanlara kıyasla necis/pistir. Bu açık bir şeydir. Fakat yırtıcı kuşun artığı, istihsan cihetiyle temizdir. Çünkü yırtıcı hayvanın kendisi necis'ul ayn değildir. Fakat etinin zorunlu olarak haram oluşu sebebiyle, salyasının yakınlığından dolayı artığın da necis olduğu sabit olmuştur. Buna göre yırtıcı kuşlarda durum farklıdır. Çünkü kuşlar gagası ile içer. Aslında gaga temizdir. Allığının temiz olması gerekir. Bu gerekçe gizli ise de güçlü bir izdir. Neticede her ne kadar durumu gizli ise de, önceki hükme (necislik hükmüne) ağır basmaktadır. İki kıyasın en kuvvetlisini almakta ittifak vardır.
Üçüncü örnek: Ebu Hanife diyor ki: Dört kişi bir erkeğin zina ettiğine şahitlik etseler, fakat şahitlerden her biri diğerinin belirlediği yönden başka yönü belirlese, kıyasa göre zina ettiği ileri sürülen kişiye had cezası verilmez. Fakat istihsana göre bu kimseye had cezası verilir. Bunun gerekçesi şudur: O kimse hakkında dört kişi şahitlik etmedikçe kendisine had uygulanmaz. Şahitlerden her biri (ayrı) bir ev belirleyince, aynı mertebede dört şahit bulunmamış olur. Zira bu durumda hepsinin aynı mertebede birleşmesi

imkânsızdır. Şahitlerden her biri ayrı bir köşe belirlemiş olunca zahiren zina fiili birden fazla olmuş demektir. (Bir köşeden diğerine) kaymak da mümkündür. (Böylece şahitlerden her biri ayrı köşede görmüş olabilir.)

"Kıyasa göre had cezası verilmez" demenin manası, zahiri duruma göre dört şahit bir zina eyleminin yapıldığında birleşmedi demektir. Fakat sonuç itibariyle meselenin vardığı yer, adalet özelliği olan şahitlerin fasık sayılmasıdır. Çünkü zina yaptığı iddia olunan kişiye had cezası verilmeyince şahitler fasık olmuş olur, Şahidin adaletli sayılmasına yol oldukça fâsık sayılmasına yol yoktur. Mümkün oldukça şahitlerin adil olduklarını dikkate almak (uzak da olsa) bu uzak imkana götürür. Bu ise ancak hükmü Kur'an'dan almaya sarılmaktır. Bu gerçekte hükmün asıl sebebine ilişkili bir durumdur.

Dördüncü Örnek: İmam Mâlik'in mezhebinde örf için (bazen) delil terk edilir. Mâlik yeminler (ile ilgili meseleleri) örfe bırakmıştır. Halbuki yeminlerde kullanılan kelimelerin sözlük anlamı, örfün gerektirdiğinden başka anlamlara gelmektedir. Meselâ: "Vallahi filan (kimse) ile eve girmem" diye yemin eden kimse, sözlük anlamı olarak "ev" adı verilen her yere girmekle yemini bozmuş olur. Camiye de sözlükte ev denildiğinden, camiye girerse yemini bozulur. Ancak insanların örfü, camiye ev adını vermediğinden, örfe göre bu kimse ca'miye girerse yemini bozulmaz.

Beşinci örnek: Malik, maslahattan dolayı delili terk etmiştir. -Her ne kadar sanatkâr gibi değilse de -birden çok kimseye iş yapan, onların namına çalışan kimsenin (çalışırken verdiği zararı) ödemesi gibi. Çünkü İmam Mâlik'in mezhebinde bu meseleye ait iki kavil vardır. (Bu iki kavilden birine göre) hamam sahibinin elbiseyi, gemi sahibinin (taşıdığı eşyayı) ödemesi gibidir. Yiyecek taşıyan hammal da İmam Malik'e göre (taşıdığı mala zarar verirse) öder. İmam Malik'e göre bunlar (zararı ödemede) sanatkar gibidirler. Bunların ödemesindeki sebep, sanatkârın (verdiği zararı) ödemesindeki sebepten sonra gelir.

Burada: "Bunlar mesalih-i mürsele bâbındandır, istihsan babından değildir" denilirse şöyle deriz: Evet, şu kadar var ki onlar istihsanı kurallarından istisna edilen istisna gibi düşünmüşlerdir. Mesalih-i mürsele böyle değildir. Verilen zararı ödemede bu tasavvur edilebilir. Çünkü ücretli çalışan kimseler "Berâet-i asliyye" ile değil, delile dayalı olarak "emanetçi" diye tanımlanmışlardır. Bunların ödemesi, bu delilden müstesna tutulmuş durumdadır. Bu bakış açısına göre istihsan içine girer.

Altıncı Örnek: Onlar kâdî'nin bindiği hayvanın kuyruğunu kesen kimseye ceza ödemesinde icma/görüş birliği olduğunu söylüyorlar. Cezadan maksat, hayvanın tam olarak kıymetidir, sadece hayvanda meydana gelen eksiklik değildir. Bunun gerekçesi açıktır. Çünkü kâdi, bu hayvana sadece binmek için ihtiyaç duyar. Bu kusurun aşırı olmasından dolayı kuyruğu kesilen hayvana binmesi imkansızlaşır. Kâdî'nin böyle bir hayvana binmesi yok hükmündedir. Bu sebeple bu işi yapan kimseye hayvanın kıymetini tam olarak ödemesini gerekli görmüşlerdir. Bu hüküm özel bir maksada yönelmiş durumdadır. Aslında sadece meydana gelen eksikliği ödemesi gerekir. Fakat onlar istihsan yoluyla bu hükmü vermişlerdir.

Bu hükümdeki icma tartışılır. Çünkü meselede mezhepte ve başkasında iki kavil vardır. Fakat Maliki mezhebinde meşhur olan hüküm, yukarda geçen gibidir. Kadı Abd'ul Vehhab nas olarak bunu bildirmiş böyle hüküm vermiştir.

Yedinci Örnek: Az, basit ve değersiz şeylerde güçlüğü kaldırmak ve balkı sıkıntıya düşürmemek için delilin gereği terk edilir. Çok sayıda ölçekle alınan bir malda pek az bir fazlalık caiz görülmüştür. İkisinden biri diğerine tâbi olduğu takdirde sarf[34] yoluyla satış ca'iz görülmüştür. Keza tam dirhemle eksik dirhemin[35] aralarındaki çok basit farklılıktan dolayı takas edilmesi caiz görülmüştür. Aslında bunların hepsi yasaklanmıştır. Çünkü hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Gümüşle gümüş, altımla altun, bir birinin aynısı ve eşit olmak üzere takas edilir. Her kim artırır, (birinin) fazla olmasını dilerse, mutlaka (aldığı fazlalık) faizdir."[36]

Caiz olmasının gerekçesi basit ve değersiz bir şeyin yok hükmünde olmasıdır. Bunun içindir ki çoğunlukla değersiz şeylere yönelmiş bir amaç olmaz. Basit bir şeyin üzerinde ısrarla durmak sıkıntı ve güçlüğe yol açar. Bunlar ise yükümlüden kaldırılmıştır.

Sekizinci örnek: Utbiyye isimli kitapta Asbağ'dan şöyle bir mesele nakledilmiştir: İki kişi arasında ortak olan bir câriye ile ortaklardan her ikisi de bir temizlik döneminde cinsel ilişkide bulunsalar, câriye bu durumda bir çocuk dünyaya getirse, ortaklardan birisi çocuğu kabul edip diğeri inkar etse durum ne olacaktır?

Çocuğu inkar eden ortak, bulunduğu cinsel ilişki hakkında açıklama yapar; eğer yaptığı ilişkide cariyenin rahmine spermin inmesini ifade eden bir durum varsa inkârı dikkate alınmaz. Çocukta da aralarında ortak olmuş gibidirler. Eğer yaptığı cinsel ilişkide spermini cariyenin rahmine bırakmayıp dışarıya bıraktı ise Asbağ bu durumda şöyle demiştir:

Burada istihsan yoluyla çocuğu diğer ortağa bırakırım. Kıyasa göre eşit derecede çocukta ortak olmaları gerekir. Çünkü (spermi dışarıya bıraktığını söylemesine rağmen) belki ilişki sırasında baskın gelen bir durum olmuştur da farkında değildir. Amr b. Âs buna benzer bir durumda şöyle demiştir.

"Tulumun bağı bazen insanın elinden kaçıverir."[37] Burada istihsan olarak çocuğu diğer ortağa bırakırım. Kıyasa göre ikisinin de dikkate alınması gerekir. Asbağ daha sonra İmam Mâlik'ten yukardaki hükmü hikaye etmiştir.

İbn Rüşd bunu şu esasa indirgeyerek şöyle değerlendirmiştir: Bir kimse cariyesi ile cinsel ilişkide bulunur ve spermini dışarıya bırakırsa cariye bu sırada bir çocuk doğurursa (spermin dışarıya bırakıldığı söylenmesine rağmen) ilişkide bulunan çocuğu inkar da etse, çocuk onundur. Kıyasa göre cariye iki kişi arasında ortak ise ve her ikisi de cariye ile ilişkide bulunmuş, bunlardan birisi spermini içeri, diğeri dışarı bıraktığını söylüyor, spermi dışarı bırakan çocuğu kabul etmiyor, diğeri çocuğun kendisinin olduğunu iddia ediyorsa, her ikisi de spermi dışarı bırakmış veya içeriye bırakmış hükmünde olurlar. İstihsana göre ise çocuk, onun kendisinden olduğunu rahimine bıraktığını söyleyenindir. Çünkü çoğunlukla çocuk spermin içeri bırakılması ile olur. Spermin dışarı bırakılmasına rağmen çocuğun olması nadir görülür. Ağır basan kanaat/zannı gâlip odur ki çocuk spermi içeri bırakanındır. Hükümlerde zannı galip ile karar vermek asıldır. Bu meselede dahi zannı galibin etkisi vardır. Böylece Asbağ'ın da dediği gibi istihsana göre bu sonuca gitmek vacip olur.

Dokuzuncu örnek: Daha önce de geçtiği üzere[38] müslümanlar ücreti, içerde durma süresi ve kullanılacak su belirlenmediği halde hamama girmeyi istihsan yoluyla caiz görmüşlerdir. Halbuki bu meselede asıl olan, caiz olmamasıdır. Fakat bid'atcilerin bidatlarına delil gösterdiği gibi değil, bir başka hususta dolayı hamama girme işi caiz görülmüştür. Buna göre o, delilin dışında kalmayan hüküm kabîlindendir.

Hamam meselesinde ücretin belirlenmesi örfe bırakılmıştır. Ayrıca bir ücret takdirine ihtiyaç yoktur, içeride durma miktarı ve kullanılacak suyun miktarı ise örf ile belirlenmemiş ise zaruretten dolayı düşer. Bu meselenin caiz olması bir fıkıh kaidesine göredir. Bu kaideye göre "Akitlerde tüm bilinmezlikleri ortadan kaldırmaya güç yetmez." Böyle bir şeye kalkışmak insanlar arası alım satım ve diğer işlemlerin kapısını daraltır ve anlaşma kapılarını yok eder. Akitlerde zarar verici olmamak, ilerde ortaya çıkacak anlaşmazlıklar olmasın diye tamamlayıcı mahiyette bir uygulamadır. Demek oluyor ki bu, mükemmeli elde etmeye ulaştıran bir keyfiyettir. Mükemmeli elde etmeye yol açan şeyleri dikkate almak, bir başka mükemmeli iptal ediyorsa ikisi de muteber olmaz, dikkate alınmaz. Mühimmi elde etmek için, mükemmel bırakılabilir. Usulde dahi böyle geçmektedir. Netice itibariyle akitlerden ayrı düşünülmeyen bazı bilinmezlere göz yumulması gerekli olur. Çünkü bu durumdaki bilinmezlerin ayrılması güçlüğe yol açar. Az bir zarara yol açması ve kaçınmanın sıkıntıya yol açması durumunda yükümlüye basit belirsizliklerde tolerans gösterilir. Fakat belirsizlik çok ise tolerans gösterilmez. Çünkü zaruret yeri olmadığı gibi tehlikesi de büyük olabilir. Fakat bu hususta az ile çok arasındaki farkı tüm işlerde belirleyen bir nass yoktur. Ancak aldanmaya yol açan belirsizliklerden bazı türlerden büyük çapta olanı yasaklanmıştır. Böylece Birtakım esaslar konulmuş ve az olmayan belirsizlikler caiz olmakta veya dikkate alınmamakta bu esaslara göre kıyas edilmektedir. Böylece çok olan belirsizlik ve aldanma yasak hükmünde olmuştur. Az ve çok olan, Birtakım esas meselelere ait teferruatta âlimlerin dikkatini çeken hususlar vardır. Eğer aldanma az, mesele basit, çekişme çok değil ve hoş görüye de ihtiyaç varsa, müsamaha olduğu söylenir. İşte hamamın suyunu belirleme ve hamamda kalma süresi bu kabildendir.

Bilginler dediler ki; İmam Mâlik bu konuda çok derinlere inmiş ve ileri derecede ilgilenmiştir. İmam Malik her ne kadar, ne miktarda yiyeceği tam olarak belirlenemezse de, işçiyi yemeği iş sahibine ait olmak üzere çalıştırmayı câiz görmüştür. Çünkü işçiye yemek vermek kolay ve basit bir şey olup, bu hususta tartışma olmaz.

İmam Malik belirsizliğin ve aldanmanın az olup vakit ile ilgili olanıyla fiyat ile ilgili olanı arasında fark gözetmiş, birinciyi caiz görmüş, diğerini yasaklamıştır. Malik şöyle demiştir:

Bir insanın bir malı hasat zamanında veya (bazı mahsullerin) kesim zamanında bedelini ödemek üzere satın alması caizdir. İsterse günü tam olarak belirlenmemiş olsun. Fakat bir malı yaklaşık bir dirheme satsa bu caiz olmaz. Sebebi yukardaki farktır. Fiatı belirlemek veya takdir etmek sıkıntılı bir iştir ve örfte böyle bir şey yoktur. Zamanı belirlemede bir sıkıntı yoktur. Çünkü bazen satıcı, alacağını alma zamanında günlerce hoşgörülü davranabilir. Fakat satıcı, alacağı para hususunda toleranslı davranmaz.

Amr b. Âs'ın Hz. Peygamber1 den "Rasulüllahın zekât, memurunun (zekât toplamaya) çıkacağı zamana kadar (parası ödenmek üzere) deve satın alınmasını emr ettiğini" rivayet etmesi, İmam Malik'in görüşünü desteklemektedir. Bu tür zamanlara yapılan ertelemelerin, günü ve saati tam olarak belirlenemez. Fakat bu bir kolaylıktır ve yaklaşık olarak tayin edilebilir.

İmamı Malik, sabit olan esaslardan, güçlük ve zorluk karşısında olağan dışı meseleleri nasıl yönlendirmiştir, düşünülsün. İyi düşünülsün ki İmam Malik'in bu içtihatları nerede, bunun sadece âdetlere göre aklın güzel gördüğü istihsali olduğunu sananın görüşü nerede? Netice de ikisi arasında dağlar kadar fark vardır,

Onuncu örnek: Âlimler diyor ki İstihsanın türlerinden biri de âlimler arasındaki ihtilafı göz önünde bulundurmaktır. Bu tür, İmam Malik'in mezhebinde, üzerine pek çok meselenin bina edildiği bir temeldir. Şöyleki:

a- Az miktarda olan suya[39] pek basit derecede necaset/pislik girer de suyun (tat, renk ve koku) özelliklerinden birisi bozulmamış olursa bu su ile abdest alınmaz. (Böyle bir sudan başka su yok ise) teyemmüm edilir ve su terk edilir. Eğer bu su ile abdest alır ve namazını kılarsa, hâlâ namazın vakti içinde ise namazını yeniler. Vakit geçmiş ise yenilemez. İmam Malik'in "vakit içinde iken yeniler" demesinin yegane sebebi "o su, temizdir ve temizleyicidir" diyen fıkıh âliminin sözünü dikkate almış olduğundandır. Bu su ile abdest almanın caiz olduğu da rivayet edilmiştir. Bu sözün kıyası namazın vakit içi de olsa, vakit dışı da olsa yenilenmesini gerektirir. Çünkü o kimse terk edilmesi ve kendisinden teyemmüme geçilmesi sahih olan bir su ile abdest almış olmaktadır.

b- Alimlerin fesh edilmesi vacip olan fasid nikah hususunda "Nikahın fâsid olduğunda ittifak yok ise boşanmak suretiyle feshedilir. Böyle bir nikahta eşler arasında (ölüm halinde) miras söz konusudur." demeleri bir diğer örnektir. Sahih nikahta olduğu gibi bunda da boşanma yolu ile de ayrılık gerçekleşir. Eğer nikahın fasit olduğu hususunda Âlimlerin görüş birliği/ittifakı var ise boşanma olmaksızın feshedilir, miras söz konusu değildir ve boşanma da lazım gelmez.

c- İftitah tekbirini unutup (cemaate rükû halinde yetişerek) rükû için tekbir alan kimsenin imamla birlikte olmaya devam etmesi gerekir. Çünkü "böyle bir namaz kılışın yeterli

olduğunu" söyleyen vardır. Bu kimse imam selam verdikten sonra namazını yeniler.
Mâliki mezhebinde bu manada hüküm gerçekten çoktur. Bunun gerekçesi, bazı durumlarda muhalif görüşte olanın görüşünü dikkate almaktır. Çünkü bu görüş ağır basmıştır. Bazı hallerde ise muhalif görüş ağır basmamış ve dikkate alınmamıştır.
Âlimler arasındaki ihtilafı dikkate almak meselesinde Afrika ve Mağrib şehirlerine bu meselede iki yönden problem çıktığı için mektuplar yazdım. Bu yönlerden birisi, sahih olduğu varsayımına göre bu konudur. Bu konunun aslı nedir? Fıkıh usulünde hangi kaide üzerine oturmaktadır?
Şu sırada görünen odur ki uyulması gereken şey delildir. Delil nerede ise orada olmak gerekir. Müctehide göre iki delilden hangisi ağır basarsa -isterse tercih yollarından en aşağı derecede olanı ile ağır basmış olsun- ona dayanmak, onun dışındakileri geçersiz kılmak gerekir. Usul ilminde yerleşen kural da böyledir. O halde müetehidin başka birisinin görüşüne başvurması, kendisine göre çürütülmüş olan onun deliline işlerlik kazandırmak, kendisine göre tercih edileni ise geçersiz kılmak demektir. Oysa o delil, uyulması vacip olandır. Böyle bir uygulama kaidelere aykırıdır.
Bu yazdıklarıma bazıları cevaplar verdiler. Cevaplardan kimisi (akla) yakın, kimisi uzak idi. Şu kadar ki ben onlardan bazısına araştırmak maksadı ile başvurdum. O, bana faydalı olan (din) kardeşim Ebu'l Abbas b. Kubab idi. -Allah ona rahmet eylesin. O bana aşağıdaki bilgileri yazdp gönderdi:
"Adı geçen mektup ihtilafları dikkate almak meselesinde sorunun yeniden gündeme gelmesini içermektedir. Diyorsunuz ki, iki emareden (işaretten) birinin diğeri üzerine tercihi, birine diğerine nazaran öncelik tanınması, mutlak olarak geçersiz sayılanın olmamasını gerektirir. Ayrıca fetva veren kimsenin, işin başında "bu caiz değildir" deyip, iş meydana geldikten sonra "caizdir" demesini çirkin bir şey saymaktasınız. Çünkü yasak olan bir şey, yapıldıktan sonra caiz olmaktadır.
Yine demişsiniz ki, bu tür şeylerde iki (aykırı) şeyin bir araya gelmesi tenzihi yasaklamada olur, tahrimi yasaklamada olmaz. Vesaire vesaire... Bunların hepsi, istihsan yolunu kabul etmeyen akıl yürütmeci bir bilimsel yaklaşımdan ortaya çıkarılan güçlü görüşlerdir. Âlimlerden ve görüş sahiplerinden kalburüstü olanlar da bu yola eğilimlidirler. Hatta Ebu Abdullah es-Şâfii şöyle demiştir:
"Her kim istihsan yaparsa (yeni bir) din ortaya koymuş olur."
Sizin de bildiğiniz gibi istihsanın aslını ifade ederken söylenen sözler dar kalıplarda kalmıştır. İstihsanı anlatırken şöyle demişlerdir:
İstihsan hususunda en sağlıklı olarak söylenen, onun müctehidin ifade etmekte zorlandığı fakat içinde doğan bir mana olduğudur. İstihsanın detaylarının üzerine oturduğu temel bu olunca, acaba detayların durumu nasıl olur? Elbette onların anlatımı daha dar kalıplar içinde olacaktır.
İstihsana itibar edilmemesi hususunda ben de bu değerli âlimlerin dediğini diyordum. Ne var ki Hulefâ-i Râşidin'in ve sahabenin ileri gelenlerinden oluşan bir topluluğun fetvalarında pek çok şekilde bulunan hükümler istihsanı takviye edip güçlendirdi. Bir inkâr ile de karşılaşmadı. Böylece istihsan fikri bende son derece güçlendi: Gönlüm bu işe yattı ve kalbim bu iş için genişleyip güven duydu. Neticede onlara uyup, onların gittiği yoldan gittim.
Bu kabil hükümlerden birisi, birbirinden haberi olmayan iki kişinin aynı kadınla nikahlanmasıdır. İkincisi kendisinden önce nikahlanma olduğundan zifaf gecesinde haberdar oluyor. Bu durumdaki kişiden (yani ikinciden) Hz. Ömer, Muaviye[40] ve Hasan[41] Allah onlardan razı olsun- kadının boş olup ayrılması gerektiğini söylemişlerdir.
Soruda dile getirdiğiniz hususlar, bu meselede de geçerlidir. Çünkü kadınla zifafa girmeyen kimsenin birinci nikah kıyan olduğu tahakkuk etmiştir. İkincisinin kadınla zifafa girmesi, başkasının nikahlısı ile zifafa girmesi demektir. Onun bu (işte hatalı olduğunu varsaysak bile) hatası, başkasının nikahlısını devamlı olarak kendisine nasıl mubah kılar? Helâl bir nikaha isabet etmediği halde kıydığı nikahı nasıl geçerli kılabilir? Her yönüyle kitap ve sünnete uygun olarak gerçekleşen, kendisinden önceki nikahı nasıl iptal edebilir? Şu kadar ki bu olayda uygun olan şudur: Bu hata, hatayı yapandan günah ve cezayı kaldırır fakat başkasının eşini kendisine mubah kılıp, eski kocasına kadını yasak kılamaz.
Bunun bir diğer örneği, kaybolmuş adamın karısı hakkında âlimlerin söylediğidir. Buna göre kayıp adam, kadın başkasına nikahlanmadan bulunur gelirse eşi onundur. Eğer kadın başkası ile nikahlanıp cinsel ilişki gerçekleştikten sonra bulunur gelirse karısı boş olup kendisinden ayrılmış sayılır. Nikah kıyılıp ilişki gerçekleşmeden adam bulunup gelmiş ise iki kavil vardır: Birincisi, bulunup gelen eski kocası kadınla ilgisini kesmek istiyorsa kadın eski kocasından iddet bekler ve boş olur. Artık eski kocasının o kadında bir hakkı kalmaz. İsterse (ikinci erkekle) nikah kıyılmazdan önce gelmiş olsun. İkinci kavle göre, kadının eski kocası, kadınla ilgisini kesmek istemiyorsa, hâlâ onun nikahı altındadır. Başkasına nasıl mubah olur?
Hz. Ömer ve Osman'dan bu olaydan daha enteresan bir rivayet vardır. Buna göre, kayıp kişi bulunup geldiği zaman kendisi serbest bırakılır; dilerse eşini, dilerse (ikinci koca tarafından verilen) mehri seçer. Mehri seçtiği takdirde, kadın ikinci kocanındır. Kıyas nerede, bu hüküm nerede? İbn Abd'il Berr [42] bu rivayetin Hz, Ömer ve Osman'dan sahih olarak nakledildiğini bildirmiştir. Kendisinden meşhur olarak bilmen bunun tersi ise de Hz. Ali'den dahi Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan rivayet edilen gibi rivayet nakledilmiştir. Hatta Hz. Ali bu hükmü onaylamıştır. Sahabenin hükümlerinde böyle pek çok örnekler vardır.
İbn Muaddil diyor ki: (Giysisine pislik bulaşmış) iki kişiden birisi bu elbise ile namazı kılsa, diğeri namazı kılmayıp beklese ve namazın vakti çıksa hüküm nedir?
Pek çok âlimden necasetin giderilmesine bir icma/görüş birliği nakledilmiş olmasına rağmen, necasetli giysi ile namazı kılana, kılmayıp oturan (hüküm bakımından) yakın olamaz. O, bilerek namazı geciktirdiği için namazı kılanla eşit olamaz. Bunu nakledenlerden bazıları şu zevattır: el-Lahmî, Mâzerî ve bunu tashih eden Bâci, Abdul Vehhab da Telkin isimli eserinde aynısını benimsemiştir.
Sizin de ifade ettiğiniz gibi "Başlangıçta yasak olan şey, artık makbul değildir." Yukardaki örnekteki iki kişinin durumu bu kurala İbn Muaddil'in söylediğinin aksine olmak üzere tam uygundur. Çünkü namazı kılmayıp vakit çıktıktan sonra kılan, kusurunu kaza ederek gidermiştir. Diğeri ise emredildiği gibi hareket etmemiş ve (kusurunu) kaza da etmemiştir. Demek ki başlangıçta yasak olan herhangi birşey vuku bulduktan sonra makbul hale gelmez.
Dârekutni Ebu Hüreyre'den sahih olarak rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kadın kadını evlendirmez. Kadın kendisini evlendiremez. Kendisini (velisinin izni olmadan) evlendiren kadın zina etmiştir."[43]
Yine İbn Mâce Hz. Aişe'den rivayet etmiştir ki Rasûlullah şöyle buyurmuştur:
"Hangi kadın ki velisinin izni olmaksızın evlenirse onun nikahı batıldır." -Peygamber o nikahın bâtıl olduğunu üç kerre tekrarladı- (ve devamla şöyle dedi):
"*Eğer (nikahlandığı) erkek kadınla cinsel ilişkide bulunursa, kadına verdiği mehir bu ilişkinin karşılığıdır."*[44]
Hz. Peygamber Önce kıyılan nikahın batıl/geçersiz olduğunu bildirmiş bunu üç kere tekrarlamıştır. Bu işlemi ise, zina olarak isimlendirmiştir. Bunun en aşağı derecede gereği, kıyılan nikahın tamamen geçersiz olmasıdır. Fakat Hz. Peygamber bu durumdaki nikahın meydana geldikten sonra geçerli olacağını bildiren bir ifade ile: *"Erkeğin o kadına iliştiğinin karşılığında kadına mehir vardır."* buyurmuştur. Halbuki zina edenin bu iş karşılığında aldığı mehir (adı ile de olsa) haramdır.
Yüce Allah buyurmuştur ki:
"Ey iman edenler! Allah'ın (ibadet) alâmet (i) kıldığı şeylere saygısızlık etmeyin." (Maide, 2) Bu ayetteki yasaklamanın gerekçesi (ayetin devamında) kâfir oldukları halde "*Rablerinin lütuf ve rızasını arayanlara da saygısızlık etmeyin"* buyurularak açıklanmıştır. Oysa kafir olmakla hiç bir amel/yapılan iş sahih ve makbul olmaz. Bu hüküm her ne kadar yürürlükten kalkmış/mensuh ise de aynı manada delil olarak kullanılmasına bir engel yoktur.
Bu cümleden olmak üzere Ebu Bekir (r.a.) şöyle demiştir:
"Gelecekte öyle topluluklar göreceksin ki kendilerini Allah için bir yere kapadıklarına inanacaklar. Onları ve inançlarını başbaşa bırakınız." Hz. Ebu Bekir'in bu sözüne dayanarak (savaş halinde) papazlar esir edilmez. Malı da kendisine bırakılır. Veya kendisine malından birazı bırakılır. Malının bırakılması hususunda ihtilaf vardır. Papazın dışında olup savaşa katılmayanlar esir edilir, savaşçıların mülküne geçer. Papaza bu uygulamanın yapılması kendisini Allah'a ibadet için bir yere kapatmış olmasındandır. Her ne kadar onun ibadeti bâtılın en bâtılı ise de papaz esir edilmez ve malı alınmaz. Buna göre her ne kadar hata zannı bulunursa da, hata olduğu kesin olmadıktan sonra müslümanın, dini delile dayanan ibadetinin makbul olması nasıl uzak görülebilir? Bu kabil örnekleri saymak meseleyi uzatır.
Din koyucu tarafından getirilen yasağın neleri gerektirdiği konusunda ihtilaf vardır: Acaba yasak, yasaklanan şeyin fâsid olmasını gerektirir mi? Bu hususta fıkıh bilginleri ve usûlcüler arasında sizce de bilinen meseleler vardır. Acaba bu mesele nasıldır?
Bir mesele hakkında ihtilaf var ise, bu meselenin dayanağında da ihtilaf edilmişse problem yok demektir. Çünkü geriye, ihtilaflı meselelerden bazısını tercih etmek kalıyor. Herkes kendisine doğru geleni gönlüne uygun düşene göre tercih eder. Bu meselede bu kadar ile yetiniyoruz."
Arkadaşımın bana yazdığı burada sona ermiştir. Onun yazdıkları, istihsanın dayanağı ile ilgili delillerin geniş bir tanıklığından ibarettir. Bütün bunlardan sonra delilsiz istihsana yapışmak asla mümkün değildir.[45]

Fasıl

Bunu ortaya koyduktan sonra istihsanla ilgili olarak ileri sürülenlere dönelim: Önce "istihsan, müctehidin aklı ile güzel görüp, görüşü ile meylettiği şeydir." Tarifini ele alalım. Bunu söyleyenler bu tür istihsanı dini hükümlerin delili gibi görmektedir. Şüphe yok ki dinde böyle bir şeyin olmasını akıl caiz görebilir. Hatta olabilir ki sıradan/avâm insanların kuruntu olarak akıllarına gelen şeyler için bile, "Allah'ın hükmü budur, Öyle ise gereği ile amel edilmelidir" denebilir. Fakat böyle bir şey vuku bulmamış, ne delile dayalı, ne zaruret hali, ne kesin, ne de zan olarak böyle bir yol ile ibadet edilmemiştir. Bunun Allah'ın hükmüne dayandırılması caiz değildir. Çünkü bu akıl açısından (yani akıldan hareketle) yeniden bir din ortaya koymaktır.
Ayrıca, biliyoruz ki sahâbe-i kiram, hakkında nas bulunmayan olayları incelemişler, bunlarla ilgili hükümleri çıkarıp, var olan esaslardan anladıklarına bu olayları bağlamışlardır. Onlardan hiç birisi "Ben şu konuda şöyle hükmediyorum. Çünkü gönlüm ona meyletti" veya "Çünkü bu hoşuma gidiyor, böyle olmasını seviyorum" dememiştir. Şayet onlardan birisi böyle demiş olsaydı şiddetli bir tepki ile karşılaşır ve kendisine şöyle denilirdi: Neye dayanarak sırf gönlünün meylettiği şey ile Allah'ın kullarına hüküm veriyorsun? Bunun bâtıl/geçersiz olduğu kesindir.
Bil'akis onlar aralarında tartışır, fikir alış verişinde bulunur ve bazılarının kaynağına itiraz ederler ve dinin kurallarını belirlerlerdi.

Ayrıca meseleyi sırf istihsan bazında ele alırsak tartışmanın da bir faydası yoktur. Çünkü yeme, içme, giyim ve diğer hususlarda insanların amaç ve arzulan değişik olur. Bu hususlarda tartışmaya ihtiyaç duymazlar. Mesela: Bu suyun, sana göre niçin başka sulardan içimi daha güzeldir? denmez. Ama din böyle değildir.
Fiilen bid'atı yaşayanların pek çoğu bir kimse ile tartışmaktan hoşlanmazlar. Yaptıklarına bir dini dayanak bulamayacaklarından, rezil olacaklarından korkup arzu ettikleri şey hakkında, bilgin bir kimseye veya başkasına söz etmezler.
Onların yaptığı şudur: Bir âlimle karşılaşırlarsa ona yaltaklanır, halktan birini bulurlarsa onun temiz dini hakkında gönlüne şüpheler sokarlar. Nihayet onları sarsar (bildiklerini) karmaşık hale getirip, dinlerini karıştırırlar. Onlarda bir şaşkınlık ve karışıklık olduğunu anladıkları zaman, yavaş yavaş bid'atlarını, parça parça onlara sunarlar. İlim adamlarını "dünyaya düşkün kimselerdir" diyerek kötülerler. Kendilerinin ise Allah ehli özel bir grup olduklarını söylerler. Halktan olan kimselere tasavvufçuların aşırı olanlarının sözlerinden dayanaklar gösterip ileri sürdükleri fikirleri belgelemeye çalışırlar. Böylece (söylediklerini yapmayanların) cehenneme düşeceğini propaganda yaparlar. Fakat köklü bilgisi olan ilim adamları ile tartışıp, bilgi işini gereği gibi ortaya koymaya yanaşmazlar.
Gazzâlî'nin, Bâtinîlerin ve diğerlerinin mezheplerine yavaş yavaş insanları nasıl çektiklerine ilişkin naklettiklerini düşünün. Bu bilgilerde görülecektir ki onlar, ortaya bir ilim koymadan sadece insanları aldatmaya ve çeşitli hileleri ileri sürmeye dayanırlar. Neticede insanları sünnet dışına veya tamamen din dışına çıkarırlar. Eğer konuyu uzatmasa idi Gazzali'nin söylediklerine burada yer verirdim. Bu konudaki bilgileri Gazzali'nin "Fedâih'ul-Bâtıniyye" isimli eserinde mütalaa ediniz.
İkinci tarife gelince, bu tarif "Eğer bu kapı açılırsa deliller iptal olur, dileyen dilediğini iddia eder." gerekçesi ile reddedilmiştir. Ortada sadece söz kalmış ve onunla yetinilmiştir. Neticede karşı taraf, iptal zorunda kalmıştır. Bu da fesada yol açar ki bu gizli birşey değildir. Bu delilin dikkate alınması söz konusu olursa bakılır: Eğer delil fâsid ise muteber değildir. Eğer sahih bir delil ise, dini deliller ile ilgilidir ki zarar söz konusu değildir.
Âyet ve hadis olarak ileri sürülen delillere gelince, birinci delilde[46] tutunacak bir yön yoktur. Çünkü bize göre uyulacak en güzel şey dini deliller, özellikle Kur'an'dır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Allah sözlerin en güzelini birbiriyle uyumlu bir kitap olarak indirmiştir." [47]
Müslim'in sahih olarak rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber (bir) hutbesinde şöyle buyurmuştur:
"...İmdi: Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabıdır."[48] Bu delili ileri sürenler insanın mizacının meyledip nefsi arzuların, delillerin en güzeli olduğu şurada dursun, bize (Allah tarafından) indirildiğini açıklamak durumundadırlar.
"...dinleyip de sözün en güzeline uyanlar..."[49] ayetine gelince, gönlün meyline "söz" dendiğini ortaya koyan bir açıklamaya ihtiyaç vardır. O zaman sözün en güzeli olduğuna bakılır. Daha önce geçtiği üzere bunların hepsi bâtıldır.
Ayrıca aklımız bu tür bir istihsanın iptali eğiliminde olduğu için buna karşı çıkıyoruz ki bu hüccet değildir. Hüccet olan, ancak dinden alman dinî delillerdir.
Buna göre avamın/halkın ve görüş sahibi olmayanların istihsanından söz edilebilir ki, bunda hüküm, sırf gönlün meylettiğine ve mizacın arzusuna uyar. Bu ise olacak şey değildir. Çünkü bunun dine aykırı bir şey olduğunu biliyoruz. Nerede kaldı ki delil olsun.
İkinci delile (yani *"müslümanların güzel gördüğü şey Allah katında da güzeldir"* hadisine) gelince, birkaç yönden bu da delil değildir. Şöyle ki:
1- Hadisin dış görünüşünün ifadesi, müslümanların güzel gördüğü şey güzeldir. Bu dinin ümmeti, bâtıl bir şey üzerinde birleşmez. O halde ümmetin bir şeyin güzel olduğu hususunda birleşmesi onun dini yönden de güzel olduğunu gösterir. Çünkü icma yani görüş birliği dini bir delildir. O halde hadis sizin lehinize değil, aleyhinize bir delildir.
2- Hadis haber-i vahid'dir. İlgili olduğu mesele ise kesinlik isteyen bir meseledir. Öyle ise delil olarak dikkate alınmaz.
3- Hadis ile istihsan yapacakların icmâ' ehli olan kimselerin hepsi değil, bazıları murat edilmiştir. Bundan avamın istihsanı lazım gelir. Bu ise icma/görüş birliği ile bâtıldır. Burada "Hadisteki istihsan yapacaklardan maksat ictihad ehlidir." denemez. Çünkü bu hadisin dış/zahirî manasım terk etmektir. Netice itibariyle hadisin delil olarak kullanılması geçersiz olur. Sonra istihsanı yapmak için ictihad şartını ileri sürmekte bir fayda yoktur. Çünkü delillerde istihsan yapacak kimsenin varsayımla sınırlanması olamaz. İstihsan için ictihad şartına ne ihtiyaç var?
Eğer, "ictihad şartı delillere aykırı davranma korkusundan gereklidir. Çünkü avam/halk delilleri bilmez, aykırı davranabilir" denirse cevap olarak şöyle denilir: İstihsandan maksat delile dayanan iatihsandır. Bunun da delili, sahabenin hükümlerini delillere uymaya ve dinin amaçlarını anlamaya hasretmiş olmalarıdır.
Velhasıl bidatçıların bu tür şeylere yapışmaları işe yarar ve faydası olan bir girişim değildir. Aksine onlar bid'atlarında kimi şüphelere dayanmaktadırlar.[50]

Fasıl

(İtiraz Ve Cevaplar)

Dini hükümlerden açık veya kapalı bir delil bulunmayan durumda kalbe doğan ve gönülden geçen şeye başvurmayı öngören hadisler yok mudur? denilerek hadisler ileri sürülmektedir. Şöyle ki:
a- Hz. Peygamber'den sahih olarak rivayet olunduğuna göre söyle buyurmuştur:
"Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphesi olmayana yönel. Çünkü doğruluk gönül huzuru, yalan belâdır."[51]
b- Müslim, Nevvas b. Sem'an'dan[52] şu rivayeti kaydediyor: Hz. Peygamber'e iyilik ve günah nedir? Diye sordum. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"İyilik güzel ahlak, günah ise kalbini tırmalayan ve insanların haberdar olmasından hoşlanmadığın şeydir."[53]
c- Ebû Ümame'den[54] rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir: Bir adam Hz. Peygamber'e şöyle dedi:
Ey Allah'ın Peygamberi! İman nedir? Rasûlullah buyurdu:
"*İyiliklerin seni memnun ediyor, kötülüklerin üzüyorsa sen iman sahibisin."* Bunun üzerine adam:
Ey Allah'ın Rasulu günah nedir? Deyince Hz. Peygamber buyurdu:
"Bir şey gönlünü tırmalıyorsa onu bırak."[55]
d- Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphesi olmayana yönel."
e- Vâbısa (r.a.) dan[56] şöyle rivayet edilmiştir. Hz. Peygambere iyilik ve günah nedir? diye sordum. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Ey Vâbısa! Kalbinden fetva iste, kendinden fetva iste. İyilik, gönlün ve kalbin tatmin olup huzur duyduğu şeydir. Günah ise gönlü tırmalayan ve kalpde (yerleşip karar kılmayan) gidip gelen (huzursuzluk veren) şeydir. Sana insanlar fetva verseler de böyledir."[57]
f- Beğavî[58] Mu'cem'inde Abdurrahman b. Muaviye'den[59] şu rivayeti kayd etmiştik "Bir adam Peygamber (s.a.v.)'e şöyle bir soru sordu:
Ey Allah'ın Rasûlü! Bana helâl olan nedir? Haram olan nedir? Hz. Peygamber (cevap vermeyip) sustu. Adam üç kere sorusunu tekrarladı. Her defasında Rasûlullah sustu. Sonra
"Soru soran kişi nerede?" buyurdu. Adam:
Ben işte buradayım, ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Hz. Peygamber:
Eli ile (göğsüne) vurarak: *"Kalbinin kabul etmediğini bırak!"* buyurdu.
g- Abdullah demiştir ki: Günah kalbi etkileyicidir. Kalbinde (kazınmış gibi) iz bırakanı terk et. Bakış olan her şeyde şeytanın. (insanı günaha düşürme) ümidi vardır." Bir başka sözü de şöyledir:
"Helal açıkça bellidir. Haram da açıkça bellidir. İkisi arasında şüpheli şeyler vardır. Seni şüpheye götüren şeyi bırak. Şüpheye götürmeyene yönel."
h- Rivayet olunduğuna göre Ebu'd'Derdâ şöyle demiştir: "İyilik huzurdur. Kötülük belâdır. Seni şüpheye götüren şeyi bırak. Şüpheye götürmeyene yönel."
I- Şüreyh şöyle demiştir: "Seni şüpheye götüren şeyi bırak. Şüpheye götürmeyene yönel. Allah'a yemin ederim ki (kalbimde) bir şeylerin kaybolduğunu hissettiğim zaman, onu Allah rızâsını gözeterek bıraktım."
Bu aktardığımız rivayetler, dini hükümlerden pek çoğunda kalbe doğan, gönle düşen ve içten geçene başvurmanın söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre insanın gönlüne doğan şeye içinden meyletmek gelirse onu yapmaya yönelmek sahih olur. Şüpheye düşer ve duraklama geçerirse onu yapmaya yönelmek sakıncalıdır. Bu, ortada dini bir delil bulunmadığı zaman kalbe doğan ve gönlün meylettiği şeye başvurulan ve fakat (bir delil olarak) karşı çıkılan istihsanın aynısıdır, ("bir delil olmadan" dedik) çünkü dini bir delil olursa veya istihsanın dini delile dayanması kaydı bulunursa, mesele kalbe doğan ve gönlün meylettiği şeye havale edilmez. Kaldı ki, bu, size göre de faydası olmayan ve abes olan bir şeydir. Nitekim dini hükümleri uyumlu durumlara ve dini hükümlerle ilintisi olmayan hususlara havale etmek de böyledir. Tüm bunlar gösteriyor ki aklın ve gönlün meylettiği istihsanm dini hükümlerde etkisi vardır. İstenen de budur.
Buraya kadar ileri sürülenlerin cevabı şudur: Bu hadisleri ve bunların manasında söylenenleri Taberî "Tehzîb'ul Asar" isimli kitabında selefden bir grupun bunların doğru olduğunu söylediklerini, bu ifadelerin zahirine göre amel edileceğini sandığını söylemiştir. Ayrıca yukardaki rivayetleri Hz. Ömer, İbn Mes'ûd ve diğerlerinden nakletmiştir. Daha sonra başkalarından bu rivayetlerin zayıf olduğunu ve manalarının (başka şekilde) havale edildiğini zikretmiştir.
Taberi'nin sözü ve bu husustaki yöntemi, bizim üzerinde durmakta olduğumuz konuda layık olduğu gibi ele alınmalıdır. Ben onların daha çok manası üzerinde durdum. Lafızları, işi uzatacağı için ele almadım. Taberî'nin açıklamalarına göre:
Bir grup âlimin şöyle dediği hikaye edilmiştir: Yüce Allah din ile ilgili ne varsa hepsini açıklamıştır. Bu açıklama ya bir nas ile veya mana yolu ile olmuştur. Eğer bir şey helâl ise, onun helâl olduğunu bilen kimseye onu öyle benimsemesi gerekir. Şayet bir şey haram ise onu haram olarak benimsemelidir. Haram değil de mekruh ise onun helâl olduğuna da inanabilir. Mekruha ilişmeyeyim diye onu terk de edebilir.

Fakat insanın (her zaman) içinden geçene ve kalbine doğana uyarak hareket etmesi söz konusu değildir. Bunu, Yüce Allah şu ayeti ile Peygamber'ine yasaklamıştır:
"Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye sana kitabı hak ile indirdik." [60]
Görülüyor ki Yüce Allah Peygamber'ine Allah'ın kendisine gösterdiği ile hüküm vermesini emretmiş, kendi görüşü ile içinde geçen ile hükmetmesine müsaade etmemiştir. Peygamber böyle olunca onun dışındaki kimselere bunun yasak olması daha uygundur. Eğer neyin haram, neyin helâl olduğunu bilmiyorsa âlimlere sorması, kendi gönlüne doğana uymaması gerekir.
Hz. Ömer'in bir hutbesinde şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ey insanlar! Farzlar ve sünnetler size bildirilmiştir. Sağa sola sapmamanız için açık bir yol üzere bırakılmış bulunuyorsunuz.
Abdullah b. Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Kur'an'da helâl ve haram olduğu bildirilenler aynen bildirildiği gibidir. Hakkında bir şey söylenilmeyen ise affedilmiştir.
İmam Malik şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'in ruhu kabzedildiğinde bu iş (din işi) tamamlanmış, kemâle ermiş idi. Bu itibarla Hz. Peygamber'in ve ashabının izine uyulması en yaraşan harekettir. Kişisel görüşe uyulmamahdır. Çünkü kişisel görüşüne uyan adam, görüşü ondan daha güçlü biri gelir, ona uyar. Görüşü her üstün gelene uyulur. Kanaatim odur ki bunun sonu gelmez.
Hz. Câbir'den rivayet edilen şu hadis ile amel edilmelidir:
"Size öyle bir şey bıraktım ki ona sarıldığınız sürece benden sonra sapıtmazsınız. Size bıraktığım Allah'ın kitabı ve benim sünnetimdir. Allah'ın kitabı ve benim sünnetim, havz-ı Kevser'e gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaktır."[61]
Amr b. Suayb'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber bir gün (bir topluluğun bulunduğu yere) çıktığında insanlar Kur'an hakkında tartışıyorlardı. Peygamber'in yüzü kan gibi (öfkeden) kıpkırmızı kesildi. Şöyle buyurdu:
"Ey halkım! Sizden öncekiler işte böyle yaptıkları, kitapları hakkında tartışıp birbirlerini vurdukları için helak oldular. Helal olanları yapınız. Haram olanlardan kaçınınız. Müteşâbih olanlara da iman ediniz."[62]
Ebu'd-Derdâ'dan merfu' olarak rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir:
"Allah'ın kitabında helâl olduğu bildirilen helâl, haram olduğu bildirilen de haramdır. Hakkında bir şey söylenmeyen ise affedilmiştir, Allah'ın affettiklerini kabul ediniz. Çünkü Allah bir şeyi unutmuş değildir". "Kur'an'da da : *"Senin Rabbin unutkan değildir:"*[63] buyurulmuştur.[64]
Taberî devamla şöyle der:
Âlimler şöyle de demişlerdir: Bu rivayetler Allah'ın kitabındaki ile amel edilmesini ve onunla amel eden kimsenin hiç sapmayacağını bildirmek içindir. Hiçbir kimseye Allah'ın kitabı ve sünnet dışında üçüncü bir anlam ile amel etmeye izin verilmemiştir. Eğer üçüncü bir uyulacak şey olsaydı açıklanırdı. Uyulacak üçüncü bir yol olmadığı bildirilmiştir. Bunu iddia edenin iddiası geçersizdir. Alimler diyorlar ki:
Eğer "Hz.Peygamber "*kalbine danış", "günah kalbi etkileyicidir"* ve benzeri sözleri ile üçüncü bir yol belirlemiştir" denilirse cevâp olarak deriz ki:
Eğer bu rivayetler doğru ise bunlarla birlikte doğru olan "kitap ve sünnet'e uymak" emri iptal edilmiş olur. Çünkü Allah'ın ve Peygamberinin hükümleri insanların içinden gelen güzel görme ve çirkin sayma ile var olmamıştır. Eğer bunlar ile dinden bir şey çıkarılmış olsaydı üçüncü bir yol olabilirdi ki böyle bir şey varid değildir. Bu itibarla uyulması vacip olan üçüncü bir yol yoktur.
Eğer "Hz. Peygamber'in *"kalbine danış"* ve benzeri sözleri, hakkında kitap ve sünnetten bir nas bulunmayıp ümmetin hakkında ihtilafa düştükleri meselelerde üçüncü bir yol sayılır" denilirse bunun cevabı birkaç cihetle "Hayır" olacaktır, şöyle ki:
1- Hakkında belirli bir nas bulunmayan her meselenin hükmü delâlet yoluyla belirlenmiştir. Eğer böyle meselelerin delili, kalbin fetvası olsaydı bu delâletin bir manası olmazdı. Bu ise abes olur ki, hu geçersizdir.
2- Yüce Allah buyurmuştur ki:
"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah'a ve Rasûlüne götürün."[65] Görülüyor ki Yüce Allah, anlaşmazlık içinde olanlara Allah ve Rasûlüne başvurmayı emrediyor. Kalbin fetvasına ve içinden geçene başvurmayı emretmiyor.
3- Yüce Allah buyurmuştur ki:
"Eğer bilmiyorsaruz bilenlere sorun."[66] Görülüyor ki Yüce Allah Peygamber'in getirdiği din hususunda ihtilafa düşülen hususlarda kendilerine gerçeği bildirmesi için bilgi sahiplerine sormasını emretmiştir. Onların bu kabil meselelerde kendi nefislerinden fetva sormalarını emretmemiştir.
4- Yüce Allah, birliğini inkar edenlere bir hüccet olmak üzere Peygamber'ine şöyle buyurmuştur:
"(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına bir bakmazlar mı?....." [67]
Görülüyor ki Yüce Allah devenin yaratılışına bakarak ibret almalarını, kendilerine gelen bilgilerin doğruluğuna delil çıkarmalarını emretmektedir. Yoksa Allah kullarına kendilerinden fetva sormalarını, kalpleri neye yatkın ise onu karar olarak ortaya koymalarını emretmemiştir. Allah, yarattıklarında Birtakım delalet ve belirtiler koymuştur. O halde Yüce Allah'ın koyduğu her delili, delâlet ettiği yerde kullanmak vacip olup, nefsinden ve kalbinden fetvaya yönelmemen Allah'ın hükümlerini bilmeyenler bu yolu izlememelidir.
Taberi'nin buraya kadar söyledikleri budur. Taberi daha sonra rivayet, edilen bu hadisleri, ya kendisine göre doğru bulduğu için veya bunlardan kendine uygun manalar çıkardığı için kullanmayı tercih etmiştir.
"Helâl açıktır; haram da açıktır." hadisi bunlardandır. Bu hadis sahihtir. Buhari ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Şu kadar ki bu hadisi fikhın her bölümünde geçerli kılmak söz konusu olamaz. Çünkü dini hükümleri koyup, ibadetleri oluşturmak bu hadis ile mümkün olmaz. Dini bir eylemi oluşturmak için "Gönlün şu işe yatıyorsa o iyiliktir" denilmediği gibi, bir davranışı yapmak için "şu iş gönlüne yatıyorsa yap, yoksa yapma" denilemez.
Birtakım şeylerin yapılmaması hususunda da böyledir. Yani bu hadislerin manasını "filan işi yapmamaya gönlün yatıyorsa onu yapma" denilemez. Bu hadislerin dikkate alınması *"Helal açıktır. Haram da açıktır,..."* hadisi çerçevesinde değerlendirilirse doğru olabilir.
Su, yiyecek ve içecekleri kullanmak, evlenmek, giyinmek ve bu manada âdet kabilinden olan meselerde dahi, helâl ve haram olanlar açıktır. Helâl mi, haram mı olduğu şüpheli olan meseleler de vardır. Durumu bilinmeyen hallerde onu yapmaktan vazgeçmek, yapmaya yönelmekten daha uygundur. Bunun örneği aşağıdaki hadis'i şeriftir. Hz. Peygamber buyurdu ki;
"Döşeğimin üzerine düşmüş hurma bulduğum (zamanlar) oluyor. Hurmanın sadakadan olmasından korkmasaydım, onu kesinlikle yerdim."
Hadiste sözü edilen hurma iki durumdan birindedir; ya sadaka verilmiş bir hurmadır, bu Hz. Peygambere haramdır. Veya sadaka hurması değildir, ona helâldir. Hz. peygamber, hurmanın sadaka hurma olma korkusu ile onu yemeyi terk etmiştir. Taberi diyor ki:
Şüpheli olup, kulun terk etmeye durumu elverişli olan veya kesin vacip olmayan şeyi terk etmesi Allah'ın kul üzerinde bir hakkıdır. Kul bu durumda şüpheliyi bırakıp şüphe olmayana yönelmelidir. Çünkü böyle yapmakla nefsindeki şüpheyi yok edecektir.
Bir örnek verirsek diyebiliriz ki, bir kadınla evlenme girişiminde bulunan kimseye bir başka kadının "seni ve o kızı ben emzirmiştim" diye haber vermesi durumunda, adam kadının doğru veya yalan söylediği hakkında kesin bilgisi yok ise nasıl hareket etmelidir? Adam bu kız ile evlenmekten vazgeçerse kadının verdiği haber ile içinde oluşan şüpheyi ortadan kaldırmış olur. Mutlaka onunla evlenmesi vacip değildir. Oysa bu durumda o kızla evlenmesi bunun aksinedir. Çünkü o kızın kendisine (sütkardeşi olma şüphesinden dolayı) helal olduğu hususunda gönlü huzur içinde olmaz.
Hz. Ömer'in (yukarda geçen) sözü de alım satım işlerinde helal mi haram mı olduğu biiinmeyip problemli meselelere dâirdir. Böyle bir işi yapmazsa kalbi rahat, gönlü huzurlu olacaktır. Yapması halinde acaba bunda bir günah var mıdır, yok mudur diye tereddüt söz konusudur. Hz. Peygamber'in Nevvas ve Vâbısa'ya söyledikleri de aynı manadadır. Şüpheli şeylerde nasıl hareket edileceğini bildiren hadis bunu göstermektedir. Yoksa cahillerin yaptığı gibi kişisel görüşüne uygun geleni uygulamak, bilginlere sormadan hoşlanmadığını terk etmek söz konusu değildir. Taberi demiştir ki:
Bir adam karısına "sen bana haramsın" dese, bu sözünün fetvasını âlimlere sorduğunda âlimler ihtilafa düşseler: Kimisi "Eşin senden üç talak ile boş olmuş" dese, kimisi "Eşin sana helâldir. Fakat yemini keffareti vermen gerekir" dese, bir kısmı da, "Sonuç niyetine bağlıdır; boşamayı niyet ettiyse boş olur. Zıhâr'a[68] niyet ettiyse zıhâr olur. Yemine niyet ettiyse yemin olur. Hiçbir şeye niyet etmediyse bir şey gerekmez." dese bu farklı cevaplar, bir kadının, evlenecek olan kadın ve erkeği emzirdiğini haber vermesi üzerine evlenecek olanların ayrılmasında olduğu gibi, burada da karı kocanın ayrılmasını gerekli kılar mı? Emişenlere de olduğu gibi burada da harama düşme korkusu var mıdır?
Böyle bir durumda söylenecek şey şudur: Bu kimse meselesinin fetvasını âlimlerden sorduğunda âlimlerin durumunu araştırır. Onların emanete riayet eden ve Allah için davranan kimseler olup olmadığını inceler. Neticede en iyi tercih edilenin dediğine uyar. Bu mümkündür. Bu araştırma ile gönüldeki tereddüt ortadan kalkar, Fakat emzirme haberini veren kadının durumunda vaziyet böyle değildir. Bunda tereddüt ortadan kalkmaz. Yapılan araştırma kadının iyi ahlaklı birisi olmadığını ortaya çıkarırsa, eşler anlaşmazlık durumunda olurlar. Âimlerin durumunu araştırmada ise ittifak edebilirler. Bu durumda Âlimlerin hali soruyu sorana göre eşit olur da birisini tercih etmek söz konusu olmazsa, eşlerin beraber olmaktan kaçınmaları, emredilen ve yapılması gereken şey olur. Bu hal ile eşleri emzirdiğini haber veren kadının meselesi durumdadır. Çünkü bu durumda aralarında fark yoktur. Taberi'nin sözü burada sona erdi.
Âlimlere fetva soran kimsenin meselesi ortaya koymuştur ki bu kişi (fetvalardan dilediğini seçmekte) serbest değildir. Onun hükmü, bir şeyin helâl mi haram mı olduğu kendisine karışık gelen kimsenin hükmü gibidir. Burada şüpheden kurtuluşun tek yolu, Âlimlerden en faziletlisine uyup verdiği fetvayı uygulamaktır. Aksi halde hiçbir şey yapmamak gerekir. Zira daha önce geçen delillerin gereği olarak gönül ancak bununla tatmin olur.[69]

Fasıl

Bundan önce ele alıp sona erdirdiğimiz fasılda bir problem kalmış bulunuyor. Şöyle ki: Taberî'nin de görüşü bu olmak üzere mutlak veya bir kayda bağlı olarak kalbin fetvasını tercih edenin durumu şudur: Bu meselede işin hulasası şunu gerektirmektedir. Kalbin fetvası ve gönlün meylettiği şey dini hükümlerde muteber olmaktadır. Bu başlı başına bir dinî hüküm koymaktır. Çünkü bir delile dayanmaksızın kalpten duyulan huzur ve gönlün tatmini ya muteberdir veya değildir. Eğer muteber değilse, bu durum, bizzat bu haberlere bir aykırılıktır. Daha önce geçtiği üzere bu haberler delillere göre uygundur. Eğer kalbin ve gönlün benimsediği muteber ise, Kitap ve sünnetin dışında üçüncü bir kısım ortaya çıkmaktadır. Bu ise Taberî'nin ve başkalarının dahi kabul etmediği bir şeydir.

Şayet "Kalbin tatmin olup gönlün meylettiği husus, bir şeyi yapma hususunda değil, vazgeçme hususunda muteberdir." denilirse, bu durumda dahi mesele ilk problemli halin dışına çıkmaz. Çünkü bir şeyi yapmak da vazgeçmek de, mutlaka dini bir hüküm ile ilintilidir. Bu dini hüküm, caiz olmak ve caiz olmamaktır. Halbuki meselemizde, bu hüküm gönlün o işe meyledip etmemesine bağlanmıştır. Eğer delile bağlı ise bu, öncekinin aynıdır. Her hâl ve durumda hüküm hâkidir.

Yukarda ileri sürülen görüşün cevabı şudur: İlk söylenen söz doğrudur. Ancak sözün gerçekleşmesi bakış açısını gerektiriyor.

Bil ki her mesele iki bakış açısına muhtaçtır. Bunlardan birincisi hükmün deliline, diğeri hükmün nasıl çıkarıldığına ilişkindir.

Hükmün delilinin ya ancak kitap ve sünnetten elde edilmesi mümkündür veya icma, kıyas yahut diğerleri gibi Kur'an ve hadisten çıkarılan delillerden elde edilmesi mümkündür. Bu hususta gönlün huzuru muteber değildir. Kalbin şüphesini yok etmek de muteber değildir. Ancak delilin delil olduğuna veya olmadığına olan inanç ciheti ile muteber olabilir.

Bir işi delile dayanmaksızın güzel veya çirkin olduğunu gönlün meyledişine göre söyleyen bid'atçılardan başka bunu söyleyen yoktur. Onların inandığı gibisi müslümanların icma'ına/görüş birliğine aykırıdır.

Hükmün nasıl çıkarıldığına dair bakış açısına gelince, hükmün çıkarılması sadece dini bir delil ile olmaz. Hükmü çıkarmak dini delil dışında veya delilsiz de mümkün olur. Hükmü çıkarmak için ictihad derecesine varmış olmak şart değildir. Âlim olmak bile şart değildir, kaldı ki içtihat şart olsun.

Görülmüyor mu ki halktan bir adama, namaz kılarken namazdan olmayan bir işi yapmak namazı bozar mı? Sorulsa (ihtimal ki) şöyle der: Yapılan şey az ise bir zarar gelmez, çok ise namaz bozulur. Halbuki yapılan az şeyin, bir âlimin incelemesinden sonra zarar verir veya vermez olduğu ortaya çıkar. Bilakis akıllı bir kimse (önce) az ile çoğun arasını ayırır. Oysa burada namazın bozulup bozulmayacağı hükmü, halktan biri olanın kalbine doğan şey üzerine bina edilmiştir. Kitap ve sünnetten birine bina edilmemiştir. Kalbe doğan şey hükme delil olmaz. Ancak hüküm çıkarmak olur. Hüküm çıkarma gerçekleştiği zaman -hangi yol ile gerçekleşirse gerçekleşsin- hüküm dini delili ile gerçekleşmiş olur. İstenen de budur.

Gecikmeden temizlenmenin gerekliliğini söyleyip abdest alırken (abdest bozucu olayın) azı ile çoğu arasında fark olduğunu ifade ettiğimiz zaman, halktan biri, belki çok ve azı belirlemekte kalbine doğan kanaatla yetinecektir. Kalbine doğana göre abdesti geçerli veya geçersiz olacaktır. Çünkü o (kendine göre) hükmü çıkarmakta bakış açısını dikkate alıp değerlendirmiştir.

Buna göre, usûlüne göre kesilmiş bir ete sahip olan kimseye, onu yemek helal olur. Çünkü onun helâlliği kendisine göre açıktır. Helâl olmanın şartı (olan usûlüne göre kesilmek) hâsıl olunca hüküm çıkarmanın yolu ona nisbetle gerçekleşmiş demektir. Veya ölü hayvan etine sahip olan kimseye onu yemek helâl olmaz. Çünkü onun haram oluşu, helâllik şartını kaybetmesi cihetiyle açıktır. Ayrıca o kişiye göre hüküm çıkarma yolu da gerçekleşmiştir.

Her iki hüküm çıkarma yolu, meselenin kendisinde bulunan bir özelliğine göre değil, kalbe doğan ve gönlün meyilli olduğu şeye ilişkindir. Görülmüyor mu ki et (madde olması bakımından her iki durumda da) tektir. Fakat kişilerden birisi, kendince izlediği hüküm çıkarma yoluna göre onun helâl, diğeri ise gene kendince izlediği hüküm çıkarma yoluna göre haram olduğuna inanmıştır. Bu iki kişiden birisi helâli yer, diğeri onu yemekten kaçınır. Çünkü (ölmüş hayvan) eti haramdır.

Eğar kalbe gelen şeye uymakda dini delil şart olsaydı, bu örnek doğru olmazdı. Örnek olarak ortaya konması imkansız olurdu. Çünkü dini deliller asla çelişki içerisinde olmaz. Et sahibi bir kimse için (etin helâl veya haramlığı hakkında) hüküm çıkarma yolunun güçleştiğini varsayarsak, etin helâl olduğu cihetine de, haram olduğu cihetine de yönelemez. Usulüne uygun kesilen et ile ölmüş hayvan etinin, (kendisine helâl olan) eşinin yabancı bir kadın ile karışması gibi. Burada şüphe, tereddüt ve problem meydana gelmiştir.

Böyle bir hüküm çıkarma yolu, hükmünün ne olduğunu açıklayan dini delile muhtaçtır. Bu deliller yukarda geçen *"Seni şüpheyegötüreni bırak, şüphe vermeyene yönel"* *"İyilik gönlünün huzur duyduğu, kötülük gönlünü tırmalayan şeydir."* gibi hadislerdir. Burada sanki şöyle denmektedir: Bizim deyimimizle helâllik ve haramlıkta hüküm çıkarma yolu gerçekleşince bu hususta hüküm dini bakımdan açıktır. Hüküm çıkarma yolunu gerçekleştirmekte müşkil olanı bırak, sakın ona bulaşma. -Eğer doğru ise- "Sana fetva verseler de kalbine danış" sözünün manası budur. Kendi meselenin hükmünü çıkarma yolunu gerçekleştirmek sana mahsustur. Senin durumunda olan başkasına ait değildir.

Bu durum hüküm çıkarma yolunun senin için problem teşkil ettiği yerde —başkasına bir problem olmasa da- ortaya çıkar. Çünkü senin başına gelen onun başına gelmemiştir.

Hadisteki *"Sana fetva verseler de..."* sözünden maksat, "sana dinî hükmü nakletseler de onu bırak, kalbinin verdiği fetvaya bak" demek değildir. Böyle bir mana bâtıldır/geçersizdir. Hak olan din üzerine bir uydurmadır. Bu mana ancak, "hüküm çıkarma yolunu gerçekleştirmek" tir.

Evet, bazen hüküm çıkarma yolu hedefe vardırmaz ve gerçekleşmesi insanı rahatlatmaz. Bu durumda, hüküm çıkarmayı senin için başkası gerçekleştirir ve sen onu taklid edersin. Bu şekil, hadisin dışındadır.

Bazen hüküm çıkarma yolu, dinin bildirdiği esasa bağlı olur.

Zekât vermeyi gerekli kılan zenginlik sınırı gibi, bilindiği üzere bu sınır durumun değişmesi ile değişir. Din koyucu bu sınırı altunda 20 miskal (dinar), gümüşte 200 dirhem olarak belirlemiştir. Meselemizde ise bakış açısı, gerçekleşmesi mükellefe bırakılan hususlardandır.

Meselenin anlamı ortaya çıkmıştır ki hadisler, problemi ortaya atan soru sahibinin ileri sürdüğü gibi dini hükümleri kalbin ve gönlün meyline göre elde etmeye delalet etmemektetir. Bu husus açıkça ortaya çıkmıştır. Nimeti ile iyilikler tamam olan Allah'a hamd-ü senalar olsun.[70]

---

[1] Bu zât: Ebu'l Meali İmam'ul Haremeyn el-Cüveynî'dir.

[2] Bu zât Yahya b. Abdullah b. Bükeyr'dir. Aslen Mısırlı iken velâ (dostluk anlaşması) ile Mahzumi kabilesinden olmuştur. Bazen dedesine nisbet edilmiş "Ebu Zekeriyya" künyesini almıştır. Leys b. Ha'd (in ifadesine göre.) de güvenilirdir. İmam Mâlik'ten hadis dinlediği hususunda bazı konuşmalar olmuştur. Onuncu tabakanın büyüklerindendir. Hicretin 231. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/351: Şezerat. 2/71; Cerh ve Tadil, 9/154.

[3] Bu zât İhak b. İbrahim el'Huneynî'dir. Medineli olup, Künyesi Ebu Ya'kub'dur. Tarsus'a yerleşmiştir. Rivayette zayıf bir kimsedir. Dokuzuncu tabakadandır, hicretin 216. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/55; Cerh ve Ta'dil. 2/208

[4] İmam Mâlik diyor ki: "Âlimlerin şöyle dediklerini işittim: Ramazan ayında eşi ile ilişkide bulunmak suretiyle veya başka bir sebeple orucu bozan kimseye, Ramazanda eşi ile cinsel ilişkide bulunan kimse ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakledilen şey yani keffaret gerekmez. Ancak o günü kaza etmek gerekir." İmam Mâlik âlimlerden duyduğu bu ifade üzerine şöyle diyor: Kazaya kalmış ramazan orucunu bozmak hususunda bana en sevimli gelen budur. Bakınız: Muvatta, Mâlik, 1/297 (M. Fuat Abdul Baki nüshası)

Çevirenin Notu: Yukarıda Mâlik'e nisbetle bîr takım hükümler söyleniyor. Bu kitap bir fıkıh ve fetva kitabı değildir. Eseri tahkik eden zât, îmam Mâlik'in görüşünü yansıtmak için bu nakli yapmıştır düşüncesindeyiz. Ayrıca keffaret konusundaki hüküm için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

[5] Bu zat. Yahya b. Yahya b. Kesir'dir. Aslen Kurtubalıdır, fakat velâ (dostluk andlaşması) ile Leysi olmuştur. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Doğru sözlü bir fıkıh bilginidir. Hadis'i azdır. Vehimli bir kimsedir. Onuncu tabakadan olup, sahih olan kavle göre hicretin 234. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/360; Şezerât, 2/82.

[6] Eseri tahkik eden Nedvî "Bu şekliyle ifadede kapalılık vardır." demektedir.

[7] Bu zât, Zeyd b. Sabit b. Dahhak b. Levzân el-Ensâri el-Buhari'dir, Künyesi Ebu Saîd ve Ebû Hâricedir. Meşhur bir sahabidir. Vahy kâtipliği görevinde bulunmuştur. Mesruk diyor ki: Zeyd b. Sabit köklü bilgi sahibi ve kurrâdan idi. (Hz. Peygamberle birlikte) ilk katıldığı savaş, Hendek muharebesidir. Hicretin 45. yılında vefat etmiştir. Bir başka kavle göre 51. hicri yılda vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/272; Şezerât. 1/54; Cerh vs Ta'dil, 3/558.

[8] Bu zâtın adı Huseyl'dir. Hısl'de denmiştir. Enaar ile dostluk anlaşması vardır. İlk müslümanların değerlilerinden meşhur bir sahabidir. Müslim'de sahih olarak yer alan bir rivayete göre Hz. Peygamber kıyamete kadar olacakların hepsini ona bildirmiştir. Babası da sahabi olup. Uhud savaşında şehid düşmüştür. Huzeyfe Hz. Ali'nin halifeliğinin ilk yıllarında hicretin 36. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Tâkrib, 1/156; Şezerat, 1/44; Cerh ve Tâdil, 3/256.

[9] Bu zat Abdullah b. Zübeyr b. A'vâm'dır. Kureyşten Esedilerdendir. Künyesi Ebu Bekir ve Ebu Hubeyb'tir. Medine'de muhacirlerden ilk olarak dünyaya gelen bu zâttır. Dokuz sene halifelik görevinde bulunmuş, hicretin 73. yılında zülhicce ayında öldürülmüştür. Bakınız: Takrib. 1/415: Şezerat. 1/79; Cerh ve Ta'dil. 5/56.

[10] Bu zat. Said b. As b. Ümeyye'dir. Emevilerden olup, babası Bedir'de öldürülmüştür. Hz. Peygamber vefat ettiğinde dokuz yaşında idi. Sahabiler arasında zikredilmiştir, Kûfe'de Hz. Osman'ın, Medine'de Muaviye'nin valisi olarak görev yapmıştır. Hicretin 58. yılında vefat etmiştir. Vefatı için başka tarih de söylenmiştir. Bakınız: Takrib, 1/299; Şezerat, 1/65; Cerh ve Ta'dil. 2/48.

[11] Bu zat. Abdurrahman b. Haris b. Hişam b. Muğire'dir. Mahzumi kabilesindendir. Hicretin 43. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/476; Cerh ve Ta'dil, 5/224.

[12] Bu söz bir parça açıklamaya muhtaçtır. Şöyle ki: Hz. Allah Kur'ana "Kitab" adını vermiştir. Bu onun yazılmasının gerekliliğini ifade etmektedir. Bunun içindir ki Hz. Peygamber (gelen vahyi yazmak üzere) vahiy kâtipleri edinmiştir. Yazılmış sahifelerin ayrılmasının din koyucu tarafından istendiği akıl ile kavranılamaz ki toplanması için özel bir delile ihtiyaç duyulsun. Âlimlerin dediği gibi Hz, Peygamberin hayatta iken Kur'anı kitap halinde bir araya getirtmemesi, her bir sûreye ilave vahy'in gelme ihtimalinden dolayıdır.

[13] Bu hadisi İbn Mâce, Ahkam kitabında Ubâde b. Sâmit'ten 2340 numara ile İbn Abbastan 2341 numara ile Ebu Sırmadan 2342 numara ile küçük farklarla rivayet etmiştir. İbn Abbas'tan gelen

rivayetin senedinde Cebir el Cu'fe olduğu için zayıf sayılmıştır. Hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel. Müsned'inde rivayet etmiştir. 1/313 Ahmed Şâkirin tahkik ettiği nüshada 2867 numaralı hadis.

[14] Bu hadis Müslim'in rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır. Müslim'de, Büyü kitabında 1522 genel numara ile İbn Mâce, Ticârât kitabında 2176 numara ile Ebu Davud Büyü kitabında 3-142 numara ile rivayet etmiştir.

[15] Hadisi, benzer bir lafızla Buhari, Buyu' kitabında (Feth'de 1522 numara ile) Müslim. Buyu' kitabında 1517-1518-1519 ve 1521 genel numara ile. Ebu Davud, İcâre kitabında 3436 ve 3437 numara ile Tirmizi Buyu' kitabında 2121 numara ile Nesaî, Buyu" kitabında 7/257 de, İbn Mâce Ticarât kitabında 2178 numara ile Darimi, Buyu' kitabında 2566 ve 2567 numara ile rivayet etmiştir.

[16] Bu zât, Mutarrıf b. Abdullah b. Mutarrıf el-Yesârî'dir. Künyesi Ehu Mus'ab olup Medinelidir. İmam Mâlik'in kız kardeşinin oğludur. Güvenilir bir kimsedir. İbn Adiy Mutarifi zayıf saymakta isabet etmemiştir. Onuncu tabakanın büyüklerindendir. Sahih olan kavle göre hicretin 220. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/253; Cerh ve Ta'dil 8/315

[17] Bu zat Hz. Peygamber "in sülâlesinden ve onun sünnetinin yardımcısı Muhammed b. İdris b. Abbas b. Osman b. Şâfi' b, Sâib b. Ubeydullahtır. Kureyş kabilesinden ve Muttalip soyundandır. Künyesi Ebu Abdullah'tır. Aslen Mekkeli olup Mısır'a yerleşmiştir. Hadis ve sünneti bilen, doğru bir imamdır. Meşhur Şafîî mezhebini kuran odur. Hicretin 2. yüzyılında dini yenileyen/müceddid'dir. Dokuzuncu tabakanın başında yer alır. Hicretin 204. yılında Mısırda vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/143; Tezkire. 1/361; Şezerat. 2/9.

[18] Bunun anlamı şudur: Bunun dinde özel bir dayanağı yoktur ki ona kıyas edilsin. Genel bir dayanağı da yoktur ki mesalih-i mürseleden sayılsın.

[19] Bir grup insan bir kişinin elini keserse kısas olarak; yine bir grup insan yardımlaşıp katılmak suretiyle nisap miktarı malı çalarlarsa hepsinin eli kesilir.

[20] Bu zât Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'tır. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Rasulullaha Peygamberlik görevinin verilmesinden az bir zaman sonra dünyaya geldi. Hz. Peygamber'in izinden gidenlerin en çok titiz olanlarından idi. Sahabe ve Abdullahlar arasında çok hadis rivayet edenlerdendir. Mekke'de hicretin 73. yılının sonlarında veya 74. yılının başlarında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/435; Tezkire. 1/37; Mizan, 2/465.

[21] Bu zât Abd'ül Melik b. Mervan b. Hakem b. Ebil' Âs'dır. Emevilerden, Medineli olan Abd'ul Melikin künyesi Ebü'l Velid'dir. Daha sonra Şam'a yerleşmiştir. Halife olmazdan önce ilim tahsil ediyordu. Daha sonra halifeliği sırasında durumu değişti. Müstakil olarak 13 yıl halife oldu. Ondan önce İbn Zübeyr ile tartışmalı olarak 9 yıl bu makamda bulundu. Hicretin 86. yılında Şevval ayında öldü. Bakınız: Takrib, 1/523; Şezerat, 1/97.

[22] Bu hadisin devamı vardır. Çeşitli lafızlarla rivayet edilmiş ise de hepsi birbirine yakındır. Hadisi Buhari, Cizye, Edeb, Hıyel ve Fiten kitaplarında rivayet etmiştir. Hıyel kitabındaki rivayet talik yoluyladır. Hadis Feth'ul Bari'de 3186-3187-3188-6177-6178-6966 ve 7111 numarada geçmektedir. Müslim, Cihad kitabında 1735-1736-1737 ve 1738 genel numara ile, Ebu Davud Cihad kitabında 2756 numara ile Tîrmizi Siyer kitabında 1581 numara ile İbn Mace, Cihad kitabında 2872 ve 2873 numara ile Ahmed b. Hanbel. Müsned'inde 1/411-417 ve 444. 2/16-29-48-49-56-70-75-96-103-112-116'123-126-l42 ve 156; 3/7-35-39-46-63-67-70-84-142-l50-250 ve 270- 5/223-224 ve 236 da, Ebu Davud et-Tayalisi., 254—1268-2156 ve 2159 numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizi: "Bu sahih ve hasen bir hadistir." demiştir. Çevirenin notu: Hadisteki "bayrak dikilmesini" hesaba çekilmek üzere bir divan kurulması gibi anlamak mümkündür.

[23] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/137-154.

[24] Daha önceki âlimlerin bazılarından buna benzer rivayetler gelmiş, abdest ve gusulün akıl yürütmeye ve mantığa uygun sayılmadığı söylenmiştir. İnsanlar da bunu kabul edegelmişlerdir. Bununla beraber abdest ve gusulün hikmeti akıl ile kavranabilmektedir. Çünkü meni ve hayız kanı vücuttan çıktığı vakit, idrar ve dışkı çıktığında görülmeyen derecede vücutta bir zayıflık ve gevşeme olmaktadır. Bundan dolayı vücut eski aktifliğine dönmesi için meni ve hayız kanından dolayı gusül emredilmiş, idrar ve dışkıda bu durum daha az olduğu için abdest ile yetinilmiştir. Gusül ile gevşeyen sinirler uyarılır, insan ibadet etmek için güç kazanır. Abdest ve gusul'ün başka hikmetleri de vardır. Şöyle ki Abdest her gün tekrarlanır. Gusül ise haftada -hatta bazı kereler- aylarca gerekli olmayabilir. Yazarın söyleyeceği diğer örneklerinde bir takım hikmetler vardır. Bununla beraber her ibadette Allah'a kulluk etmek manası bulunduğu inkar edilmez. (Reşid Rıza)

[25] Yazar Maliki mezhebinden olduğu için bayram namazını nafile namazlar arasında göstermiştir. Bayram namazı Malikli mezhebinde sünnet, Hanefi mezhebinde vaciptir. (Çeviren)

[26] Yazarın mezhebi olan Malikli yağmur yağmasını istemek için namaz kılmak sünnettir. Hanefi mezhebinde ise bunun için namaz kılınmaz. Sadece toplu olarak dua edilir.(Çeviren)

[27] Burada "mutlak su'! ifadesi "mukayyed su" karşılığında kullanılmıştır. Mutlak ve mukayyeti su hakkında geniş bilgi için ilmihal kitaplarına başvurmak gerekir. (Çeviren)

[28] Bu zat Süleyman b. Eş'as b. ishak b. Beşir b. Şeddad el-Ezdî es-Sicistani'dir. Ebu Davud güvenilir bir hadis hafızı ve "Sünen" ile diğer kitapları yazan kimsedir. Onbirinci tabakanın büyüklerinden olan Ebu Davud, hicretin 275. yılında vefat etmiştir: Bakınız: Takrib, 1/3211 Şezerâ. 2/167: Cerh ve Tadil, 4/101.

[29] Bu zat Kelam ve Fıkıh bilginidir. Kuranın mahluk olduğu fikrine çağrıda bulunurdu. İbnu'l Ehdel diyor ki: Bu adam, mürcie mezhebinden olup, irca anlayışının propagandasını yapardı. Mürcie mezhebinin Müreysiyye kolu kendisine mensup idi. Babası Küfede kuyumculuk yapan bir Yahudi idi. İmam Şafii ile tartışır, fakat grameri iyi bilmediği için aşırı hata ederdi. Bakınız: Şezarat. 2/44.

[30] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/155-161.

[31] Hadise Suyuti. "Dürer-i Münteşire"sinde yer vermiştir. Shf,388, hadis no 400 (Muhammed Abd'ul Kadir Atâ tahkiki olan nüsha) Suyuti hadisle ilgili olarak şöyle demiştir: 'Hadisi Ahmed b. Hanbel. İbn Mes'ud'dan mevkuf olarak rivayet etmiştir." Tahkiki yapan Nedvî şöyle diyor: Sanıldığı gibi hadis A. b. Hanbelin Müsnedinde değil, "Kitab'us-Sünne" sindedir. Ayrıca hadisi Bezzar. Tayâlisi, Taberani, Ebu Nuaym ve Beyhakî "İtikad" ında İbn Mes'ud'dan rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Mecme'uz-Zevaid. Heysemi. 1/177.

[32] Ebu Hanife, meşhur Hanefi Mezhebinin kurucusu rey ekolünün sahibidir. Adı Nu'man b. Sabittir. Ecdadı Teymullah b. Sa'lebenin azadlı kölelerindendir. Meşhur fıkıh âlimidir. Aynı zamanda Küfede manifaturacılık yapardı. Zamanın yöneticilerinden İbn Hübeyre Ebu Hanife' ye kadılık görevini kabul etmesini teklif etti. Ebu Hanife bunu kabul etmedi. Bu yüzden hor gün on sopa vurulmak suretiyle günlerce Ebu Hanife'yi döverek cezalandırdı. Nesâi Ebu Hanife'yi hâfıza/ezber cibetiyle zayıf görmüş, İbn Adiy ve diğerleri buna katılmıştır. Altıncı tabakadan olan Ebu Hanife hicretin 150. yılında 70 yaşında iken Bağdat'ta vefat etmiş. Hayzeran mezarlığına defnedilmiştir. Bakınız: Takrib. 2/303: Tezkire, 1/168; Meârif. shf. 495 Çevirenin notu: Muhakkık. Ebu Hanife'yi zayıf sayanların olduğunu söylemiş, nedense onun zekası ve kuvvetli hıfzı hakkında söylenenlere yer vermemiştir. Halbuki kaynak olarak gösterdiği Tezkirede şöyle denmektedir: Yahya b. Maîn, Ebu Hanife hakkında şöyle diyor: O itham edilmeyen ve mahzuru olmayan biridir." Tezkire, 1/168.

[33] Bu zât. Asbağ b. Ferec b. Said dir. Aslen Mısırlı olup velâ yoluyla Emevilerden olmuştur. İmam Mâlik'in görüşlerini mesele mesele, tek tek en iyi bilen kimsedir. Abbasi halifelerinden Me'mun zamanında ortaya çıkan, âlimleri "Kur'anın mahluk olduğunu söylemeye zorlayan" fitne zamanında bir yerde gizlenirken ölmüştür. Onuncu tabakadandır. Hicretin 225. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/81; Şezerat. 2/56; Cerh ve Ta'dil, 2/321.

[34] Sarf, altunun altunla, gümüşün gümüşle satışında alınıp verilenden birinin diğerine göre fazlalığıdır. Çevirenin notu: Buradaki fazlalık günümüzün ifadesiyle mili gramla ifade edilecek kadar basit bir şeydir. Aksi halde az sonra gelecek hadiste de ifade edildiği üzere altın ve gümüş takaslarında fazlalık caiz değildir, (Çeviren)

[35] Dirhem, gram gibi küçük değerde bir ağırlık ölçüsü birimidir. Fakat buradaki anlamı başkadır. Burada para birimi olarak kullanılmıştır. Yazarın ifadesinden lira gibi basılmış madeni para olarak iki dirhemin değiştirilmesi anlaşılmalıdır, (çeviren)

[36] Ubadetübnü Sâmit' in rivayetinde birbiri ile takas edilmesinde eşitliğe riayet edilmesi gereken maddeler altun, gümüş, buğday, hurma, arpa ve tuz olarak sayılmıştır. Hadisi Müslim, Müsâkât kitabında 1587 genel numara ile Ebu Davud, Büyü' kitabında 3349 ve 3350 numara ile. 3/541 de. Nesâi, Büyü' kitabında 7/274 ve 275 de, İbn Mâce, Ticaret kitabında 2254 numara ile. Dârimi, Büyü' kitabında 2579 numara ile rivayet etmiştir.

[37] Bu söz burada mecazi anlamda söylenmiştir. Spermin dışarı bırakılması söz konusu ise de, ipin ucu elden kaçıp belki içeri bırakıldığını ifade etmek maksadı ile söylenmiştir.

[38] İstihsan konusunu ele alan fasılda geçen üçüncü delile bakınız, (Çeviren)

[39] Suyun azlık miktarının sınırı Hanefi mezhebinde "Havz-i kebir" olmayan durgun sudur ki, yüz ölçümü elli metre kareden az olan sudur. (Çeviren)

[40] Bu zat, Muaviye b. Ebî Sûfyan b. Sahr b. Harb b. Ümeyye'dir. Künyesi Ebu Abdirrahman'dır. Mekke'nin fethinden önce müslüman olmuş, vahiy kâtipliği yapmış, emevi halifesi ve sahabidir. Hicretin 60. yılında Recep ayında vefat etmiştir. Vefatı sırasında 80 yaşına yaklaşmıştı. Bakınız: Takrib, 2/259; Şezerat, 1/65; Cerh ve Tadil, 8/377.

[41] Bu Hasan, Hz. Alînin oğlu, Hâşimi soyundan, Allah Rasûlünün torunu, Cenab-i Hakk'ın ona bağışladığı cennet çiçeğidir. Dedesi ile birlikte olmuş ve ondan pek çok şey ezberlemiştir. Hicretin 49. yılında 47 yaşında iken zehirlenerek şehid edilmiştir. Bakınız: Takrib, 1/168; Şezerât. 1/55-56; Cerh ve Ta'dil, 3/19.

[42] Bu zât, büyük âlimlerden biri ve hadis hafızıdır. Künyesi Ebu Amr, adı Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdul Berr b. Asım en'Nemerî olup Kurtubalıdır. Hadis ve rivayette çağının imamı idi. Birçok eseri vardır: Temhid fil'muvatta', İstîâb ve Câmiu Beyan'il İlm-i ve fadlih, bakınız: Şezerât, 3/314; Tezkire. 3/1128.

[43] Hadisi İbn Mace, Nikah kitabında 1882 numara ile. l/605/606 da ve Tirmizi bunu yakın bir mana ile 1103 numarada rivayet, etmiştir.

[44] Hadisi Ebu Davud. Nikah kitabında 2083 numara üe. Tirmizi, Nikah kitabında 1102 numara ile İbn Mâce Nikah kitabında 1879 numara ile, Dârimi Nikah kitabında 2184 numara ile. rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Müsned, Ahmed b. Hanbel, 6/166; İbn Hıbban. 6/151; Zad'ul Meâd, İbn'ul Kayyım. 5/101; Sahih'ul Cami', Albâni. 2/3931 irvâ'ul Ğalîl. Albâni, hadis no: 1840.

[45] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/162-175.

[46] Bu delil, daha önce geçtiği üzere Zümer 23 ve 55. ayetlerdir. (Çeviren).

[47] Zümer:23

[48] Hadisi Buharı. Edeb ve İ'tisam kitaplarında (Fetih'de 6098 ve 7277 numara ile) Müslim, Cuma kitabında 867 genel numara ile Tayâlisi, Müsned'inde 367 numara ile Ahmed b. Hanbel. Müsned'inde 3/310-319 ve 371 de rivayet, etmişlerdir.

[49] Zümer: 18

[50] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/176-178.

[51] Hadisi Buhari. Büyü' kitabında muallak ve muhtasar olarak rivayet etmiştir. (Feth'de 2052 numaradadır.) Ayrıca Nesaî, Eşribe kitabında 8/327 ve 328 de, Ahmed b. Hanbel. Müsnedinde 1/200 de 1723 ve 1727 numara ile Dârimi, Mukaddime 129,165 ve 168 numaralar ile mevkuf olarak. İbn Hıhban Sahihinde 2/52 de. Hâkim, Müstedrekinde, 2/13 de Taberâni, Mu'cem-i Sağir'inde 1/19 da. Suyuti, el-Cami'us-Sağir'inde elimizde bu kitaptaki şekli ile Feyz'ul Kadirde 3/529 ve 4213 de ayrıca özet, fazlalık ve karşı rivayetler 3/528 de 4211-4212 ve 3/529 da 4214 de rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Meeme'uz-Zevaid, Heysemi, 4/74; İrvâ'ul Galîl. Albani. 12 ve 2074 numaralı hadisler. Bunlardan başka Nevevî'nin Erbam'inde muhtasar olarak II. hadistir.

[52] Bu zât Nevvas b. Sem'an b. Hâlkl el-Kilani veya el'Ensari'dir. Meşhur sahabidir. Şam'a yerleşmiştir. Bakınız:Takrib, 2/308; Cerh ve Ta'dil, 2/507.

[53] Hadisi. Müslim. Birr ve Sıla kitabında 2553 numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizi, Zühd kitabında 2389 numara ile Birr ve Sıla kitabında 1987 numara ile Ahmed b. Hanbel, Müsnedinde 4/182 ve 5/153 de, Hâkim. Müstedrekinde 2/14 de, Beyhaki, Sünen'inde 10/192 de Dârimi Süneninde Rikak kitabında 2789 ve 2790 numara ile rivayet, etmiştir. Albâni, Sahih'ul Camiinde hadisin hasen olduğunu bildirmiştir. 1/86. Ayrıca Feyz'ul Kadire de bakınız: 3/217-3197 numaralı hadis ibn Rece Cami'ul Ulûm'unda bu hadis hakkında bolca izahat vermiştir. Bakınız: Sahife. 147-148.

[54] Bu zât Suday b. Aclân'dır. Bahili Kabilesinden olup künyesi Ebû Ûmamedir. Meşhur ashapdandır. Şam'a yerleşmiş ve orada hicretin 80. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/366. Şezerât. 1/96: Cerh ve Ta'dil, 4/454.

[55] Hadisi Suyuti, el'Câmi'us-Sağir'inde *"....İyiliğin seni hoşnut ettiği zaman.-."* cümlesiyle başlayan bir hadis içerisinde rivayet etmiş, sahih olduğunu söyleyip hadisi Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ine. İbn Hıbban'a, Hâkim'in Müstedrek'ine ve Beyhaki'nin Sünen'ine nîsbet etmiştir. Bakınız: Fevz'ul Kadir. Münavi, 1/677 Hadis No: 677.
[56] Bu zât Vâbısa b. Ba'bed Utbe el-Esedi'dir. Sahabeden olup Cezireye yerleşmiştir. Doksan yaşına yakın yaşamıştır. Bakınız: Takrib. 2/328; Cerh ve Ta'dil, 9/47.
[57] Bu hadisi Suyuti. el'Carm'us-Sağir'inde Buhari'nin Târih-i Kebir'ine nisbet etmiş ve hasen olduğuna işaret etmiştir, bakınız: Feyz'ul Kadir. Münâvi, 1/495, Hadis No-991. Allâme Münâvinin bu konuda hoş bir sözü vardır, başvurunuz. Ayrıca Hadisi Dârimi, Büyü' kitabında 2/320 de 2533 numara ile rivayet etmiştir. Nevevi Erbain'inde 27. hadis olarak bu hadisi zikretmiş ve şöyie demiştir: Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve Darimi'nin Müsnedlerinden rivayet ettik. Bakınız: Cami'ul ulum vel'Hikem, İbn Receb shf. 221-222.
[58] Bu zât Hüseyin b. Mesut, b. Muhammed b. Ferrâ el-Beğâvî'dir. Künyesi Ebu Muhammed olup Şafiî mezhebindendir. Hadis ve tefsir âlimidir ve birçok eser kaleme almıştır. Horasan halkının âlimi olan Beğâvi hicretin 516. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Şezerat. 4/48-49; Tezkire. 4/1257
[59] Bu zat Abdurrahman b. Muaviye b. Hudeyctir. Mısırlıdır ve künyesi Ebu Muviye'dir. Mısır'da kadılık yapmış makbul birisidir. Üçüncü tabakadan olup, hicretin 195. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/496; Cerh ve Ta'dil, 5/284.
[60] Nisa: 105
[61] Hadisi Tirmizi. Menakıb kitabında 3786 numara ile rivayet etmiştir. Bu rivayetin sonunda: Size bıraktığım iki şey Allahın kitabı ve ehl-i beyt'imdir." demektedir. Tirmizi ayrıca 3788 numara ile de rivayet etmiş, her ikisinde de "Hadis hasendir, gariptir" demiştir. Hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel. Müsned'inde, 3/14-17-26-59; 4/36fi; 5/181 de, Suyuti, el-Câmi'us-Sağir'de (Feyzul Kadir. 3/240-3282 no ve 3/14/2631 no'da) İmam-ı Zeyd'in Müsned'inde 969 numara ile rivayet etmiştir.
[62] Hadisi İbn Mâce. Mukaddime'de 1/33'de 85 numara ile rivayet etmiştir. Tahkiki yapan zât şöyle demiştir: Zevaid'de, bu isnad sahihtir. Senedindeki kimseler güvenilir kişilerdir.
[63] Meryem: 64
[64] Hadisi Tirmizi. Libas kitabında 1766 numara ile İbn Mace, Etı'me kitabında 3367 numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca Suyuti, el-Cami'us-Sağir'de bu hadisi Hakim'in Müstedrek'ine nisbet etmiştir. Bakınız: Feyz'ul Kadir. 3/425. hadis no:3858.
[65] Nisa: 59
[66] Nahl: 43
[67] Ğaşiye: 17
[68] Zıhâr: Mücadele suresi 1 ilâ 4. ayetlerinde düzenlenmiştir. Yeterli bilgi için bu ayetlerin meal ve tefsirine, ayrıca fıkıh kitaplarına bakılsın. (Çeviren)
[69] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/179-186.
[70] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/187-189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VASÎYYET
Vasiyetler ve Taşıdığı Hükümler
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Çıkarılan Hükümler
Malın Üçtebirinden Fazlasını Vasiyet Etmenin Keraheti
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Harbi Vasiyet Ettikten Sonra Varisleri Müslüman Olurlarsa, Onun Vasiyetini Yerine Getirirler Mi?
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Ölenin Velisi, Sıhhatini Yani Doğruluğunu Bildiği Takdirde Onun Borcunu Öder...
İlgili Hadis
Hadisin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler

VASÎYYET

Vasiyetler ve Taşıdığı Hükümler

Vasiyyet sözlük olarak sipariş ve öğüt anlamına gelir. Fıkhı terim olarak, bir kişinin ölümünden önce, yani sağlığında Ölümünden sonra yerine getirilmesini istediği şey demektir.
islam Dini vasiyyet konusuna önem vermiş ve buna ayrı bir bab ayırmıştır. Çünkü en hayırlı insan, başkalarına da faydalı olandır. Hayatta iken özellikle din kardeşlerine faydalı olup zekatıyla, sada-kasıyla, vakfiyla ve çeşitli bağış ve hizmetleriyle sosyal dengeyi sağlayan kimse, ister ki ölümünden sonra da yaptığı bu faydaların zincir halkalarına ilave edilsin ve böylece cari sadakanın sağlayacağı rahmet ve gufran havasını ebediyyen teneffüs etsin.
Ancak kişinin sağlığında yaptığı tasadduk ve hayırların ayrı bir yeri ve farklı sevabı söz konusudur. Zira insanın sağlığı yerinde olup henüz birtakım emel ve arzuları sürüp giderken mal ve servetin basit bir bekçisi bulunmadığını idrak etmesi ve kazancının bir bölümünü müslümanların istifadesine bırakması büyük bir fedakarlık sayıldığı gibi, sağlam ve köklü imanın da gereğidir. O bakımdan öylesinin yapacağı bir hayrın, kuracağı bir hayır tesisinin anlamı çok büyüktür. Yeter ki niyetine gösteriş karışmasın. [1]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir şeyi vasiyyet, etmek isete-yen mü'mun kişinin, vasiyyeti yazılı olarak başucunda bulunmaksızın iki geceyi vasiyyetsiz geçirmesi hakkı değildir." [2]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ya Resulellah! Ecir (sevap ve mükafat) bakımından hanefi sadaka daha üstün veya daha büyüktür?" Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Ama baban hakkı için sana fetva verilecektir: Sen cimrilik duygusu taşıdığın, sıhhatin yerinde iken, fakirlikten korktuğun, baki olmayı arzuladığın halde tasaddukda bulunmandır ve artık can boğaza gelinceye ve falana ve filana şu kadar şu kadar deyinceye kadar -ki zaten (ölümünden sonra) falana o kadar olacaktır- ta-saddukta bulunmayı ihmal etme»" [3]
Yine Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Erkek veya kadın Allah'a taatle altmış sene amel ettikten sonra kendilerine ölüm gelip hazır olur da vasiyyet hususunda (varislere) zarar verirler ve o yüzden ateş onlara vacip olur." [4]
Sonra Ebu Hüreyre (r.a.) şu ayeti okudu: ,
Mealen; "Bütün bunlar mirasçıları zarara uğratmaksızın yerine getirilir, bunlar Allah tarafından tavsiye (emir) dir. Allah bilendir ve yüksek hilim sahibidir." [5]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Vasiyyet: Ölüm sonrasına izafe edilen bir temliktir (birine mülk kazadırmaktır). Bu temlik teberru an-lammadır. Aynı zamanda bu ayın (eşyanın hakikati kendisi) olabileceği gibi, bir menfaat de olabilir.
Vasiyyette bulunmak müstehabdır. Ancak terekenin üçte birini aşmayacak nisbette olması söz konusudur. Aştığı takdirde, aşan kısım varislerin icazetine bağlı kalır, isterlerse kendilerine düşen hisseden bunu karşılarlar, isterlerse o fazla kısmı yerine getirmezler.
O bakımdan vasiyyet ancak terekenin üçtebiri nisbetinde muteber ve sahih olur. Aynı zamanda murisi bilerek kasden öldüren katile ve bir de varise vasiyet sahih değildir. Ancak diğer varisler, varise yapılan vasiyete olumlu bakıp kabul ederlerse, o takdirde sahih olur.
Varisler zengin olmayıp muhtaç durumda iseler, kişinin vasiyyette bulunmaması daha uygun olur. [6]
b) Şafiîlere göre: Kafir olsun, hacr altında bulunsun, muslini ve gayr-i müslim her mükellefin hür olduğu takdirde vasiyyeti sahihtir. Akli dengesi bozuk olan, baygınlık halinde bulunan ve ergen olmayan kişilerin vasiyyeti ise sahih değildir. Bir kavle göre, temyiz çağına giren çocuğun vasiyyeti sahihtir.
Genelm anlamda vasiyyette bulunan kimsenin bu tür vasiyye-tinde aranan şart, günahı gerektiren bir cihete sarfedilmemesidir. [7]
c) Hanbelî ve Malikî'lere göre: Vasiyyet müstehab veya sünnettir. Serveti olan kimsenin bile vasiyyet etmesi farz değildir.
"Zühr^-ve-^bû-Miclezle göre, malı olan kimsenin vasiyyette bulunması vaciptir. Çünkü vasiyyetin meşruiyeti ikitap, sünnet vaicma1 ile sabit olmuş ve Resulüllah (s.av.) Efendimiz bunun gereğine işarette bulunmuştur.
Nitekim İbn Hazm de aynı görüştedir. Zira sahabeden İbn Ömer, Talha, Zübeyir, Abdullah b. Ebî Evfa, ayrıca Tâlha b. Mutarrıf, Tavus ve Şa'bi gibi tabiinin ileri gelenleri bunun vücubuna kail olmuşlardır. Bunlar daha çok Bakara Suresi'nin 180. ayetiyle istidlal etmişlerdir.
Diğer" Ulf görüşe göre, ölene varis olmayan ana-babaya ve yakınlarına yasiyyette bulunmak vaciptir. Nitekim ilim adamlarından Mesruk, İyas, Katade, İbn Cerir ve Zührî bu görüştedirler.
Mezhep sahibi dört imama gelince, onların içtihadına göre, sünnet veya müstehabdır. Ancak ahvale göre bu hüküm değişebilir. Mesela üzerinde bir hak bulunan kimse, ölümünden sonra bu hakkın ödenmesinde şüphe eder, varislerinin tavrından bu neticeyi çıkarırsa, o takdirde o hakkın yerine getirilmesi için vasiyette bulunması farz veya vaciptir. Mesela üzerinde farz hac, ödenmedik zekat veya yanında bir emanet bulunuyorsa bunların yerine getirilmesi için vasiyette bulunması, müctehidlerden bir kısmına göre vaciptir.
Varis olmayan hısımlarından fakir olanlar ve salih kişiler için vasiyette bulunmak ise müstehabdır.
Başkasına veya varislerine zarar verecek şekilde vasiyette bulunmak ise, kimine göre mekruh, kimine göre haramdır. Nitekim İbn Abbas (r.a.): "Başkasına zarar verecek şekilde vasiyyette bulunmak büyük günahlardandır" demiştir. [8]
Bunun gibi, içki sofrası tertiplenmesi, kilise, bar ve benzeri yerlerin inşa edilmesi için yapılan vasiyyet kesinlikle haramdır ve büyük günahlardandır.
Dört mezhebe göre de kişi ölmeden önce vasiyyetinden rücu' edebilir.
Yapılan vasiyyet ancak vasiyyeti yapanın ölmesiyle yürürlüğe girer ve kim için vasiyyet edilmişse, ancak o ona müstehik olur.
Şarta bağlı vasiyyetler, şartın gerçekleşmesiyle gerçekleşip yürürlüğe girer.
Varisler için vasiyyet yapılmaz. Ancak müctehidlerden bir kısmına göre, diğer varisler buna cevaz verdiği takdirde caiz olur. Çünkü Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'nin fetih yılında: "Varis adına hiçbir vasiyet yoktur (yapılamaz)," Nitekim Tirmizî bu hadisi hasenlemiştir. Her ne kadar haber-i ahad ise de müctehidlerin hemen çoğu ve cumhur bununla istidlal ve amel etmişlerdir. Diğer bir rivayette ise Resulüllah'm (s.a.v.): "Şüphesiz Cenab-ı Hakk her hak sahibinin hakkını vermiş (ayırmış) bulunuyor. O bakımdan varis için

vasiyyet yoktur" buyurmuştur. [9]

Çıkarılan Hükümler

1- Vasiyyet, kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur..
2- Zengin bir kimsenin başkasına ve varislerine zarar vermeksizin malının üçte birini vasiyyet etmesi sahih ve müstehabdır.
3- Günahı gerektiren şeylere sarfedilmek üzere vasiyette bulunmak haramdır.
4- Kişinin üzerindeki hakka, yanındaki emanete yönelik bir vasiyyette bulunması vaciptir.
5- Kölenin, esirin, çocuğun, delinin ve bunağın vasiyyeti sahih değildir.
6- Kişinin kendi varislerine vasiyyeti sahih değildir. Çünkü Cenab-ı Hakk her hak sahibinin hakkını belirlemiştir.
7- Müctehidlerden bir kısmına göre, varis için yapılan vasiyyeti diğer varisler tecviz eder, yani rıza gösterirlerse sıhhat kazanır.
8- Varis olmayan fakir hısımlara, salih kişilere ve muhtaç durumda olanlara vasiyyet etmek müstehabdır.
9- İmam Şafiî'ye göre kafirin, hacr altında bulunanın ve zim-mi'nin vasiyeti sahihtir.
10- Vasiyyet ancak, kişinin vefatından sonra yürürlüğe girer.
11- Kişi ölmeden Önce yaptığı vasiyyetten rücu' edebilir.
12- Yapılan vasiyyetin terekenin üçte birini geçmemesi gerekir. Bu nisbetten fazla olan kısım sahih ve geçerli değildir. Meğer ki varisler bunu tecviz edip kendilerine düşen hisseden karşılamış olsunlar. [10]

Malın Üçtebirinden Fazlasını Vasiyet Etmenin Keraheti

Kişi hayatta iken malında istediği gibi tasarruf edebilir. Ancak srafta bulunmak, halkın deyimiyle har vurup harman savurmak ha-amdır, büyük günahtır. Zira Cenab-ı Hak bize verdiği nimetlerden autlaka soracağım beyan buyurmuş ve israfa kaçmamamızı tenbih uyurarak lüzumsuz yere harcamada bulunmamızı, ihtiyaç fazlası arf etmemizi yasaklamıştır. Kişinin ölümünden sonra birtakım hayırların kendinden yana yapılmasını arzulaması ve ölmeden Önce bunun için vasiyyette bulun-aası müstehabdır. Ancak varisleri mağdur etmemek için en çok nalının üçtebirini vasiyyet edebilir, fazlası sahih ve geçerli olmaz.
Aynı zamanda varise vasiyyette bulunması da sahih ve geçerli leğildir. Zira Cenab-ı Hakk miras hukukuyla her varisin hissesini be-irieirs iştir.
İbn Abbas (r.a.J dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"insanlar üçte birden sarf-ı nazar edip dörttebire yönelmiş olsalar ya.. Çünkü Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz: Üçte bir, üçte bir fazladır.." buyurmuştur." [11]
Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir;
"Bende şiddetli ağrıya sebep olan hastalğımdan dolayı Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz beni sormaya geldi. Bunun üzerine ben O'na şöyle dedim: "Ya Resulellah! Gördüğünüz gibi ağrı bende (had) safhaya ulaşmış bulunuyor ve ben mal sahibi bir kimseyim* Sonra da bana varis olacak sadece bir kızım bulunuyr. Malımın üçteikisini vasiyyet edeyim mi?" Resulüllah (s.a.v.): "Hayır.." diye cevap verdi. Ben O'na: "Yarısını vasiyyet edeyim mi?" diye sordum. O yine: "Hayır.." diye cevap verdi. Ben bu defa: "Üçtet birini?.." dedim. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) bana: "Üçte birini. Üçte biri çoktur veya büyük bir bölümüdür" buyurdu ve ilave etti: "Şüphesiz ki sen kendi varislerini muhtaç, insanlara avuç açar durumda bırakmaktansa, onları zengin bırakman hayırlıdır." [12]
Diğer bir lafızla hadis şöyle rivayet edilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Veda haccında, hastalığımdan dolayı gelip beni ziyaret etti veya hastalandığım bir sırada Efendimiz beni sormaya geldi ve sordu: "Vasiyyet ettin mi? Ben de: "Evet.." dedim. "Ne nisbette vasiyyet ettin?" diye sordu. "Malımın tamamını Allah yoluna vasiyyet ettim" dedim. Efendimiz: "Peki evladına ne bıraktın?" diye sordu. Ben de: "Onlar engindirler" dedim. Peygamber (s.a.v.) bana: "Sen malının nda birini vasiyyet et" buyurdu. Böylece durmadan o buyur-ju, ben söyledim, derken sonunda bana: "Üçte birini vasiyyet ; bu bile çoktur ve büyüktür.." buyurdu.! [13]
Ebu Derdâ (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) 'fendimiz şöyle buyurmuştur:-
"Şüphesiz Cenab-ı Hak vefatınızda malınızın üçte biriyle, lasenatmızda fazlalık ve amelinizde bir artıklık olsun diye nunla size tasaddukta bulunmuştur." [14]
Amr b. Harice (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle aber vermiştir: 'Peygamber (s.a.v.) Efendimiz devesi üzerinde ashabına) hitapta bulunurken ben onun devesinin boynunun ltında duruyordum ve devede o sırada geviş getirip ğzmdan akan köpüklü salyası iki omuzun arasına akıyordu. *eygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duydum: Şüphesiz ki, Cenab-ı Hak her hak sahibinin hakkını ayırıp ermiştir; o bakımdan artık varise vasiyyet yoktur yapılamaz)." [15]
Ebu Umame (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöylememiştir:
'Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duy-lum: "Şüphesiz ki Allah her hak sahibinin hakkını (ayırıp) ermiştir. Artık varise vasiyyet yoktur." [16]
İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Varise vasiyyette bulunmak caiz değildir; ancak diğer varisler öyle isterlerse caizdir.." [17]
Amr, b. Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden yaptığı rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Varise vasiyyet yoktur. Ancak diğer varislerin icazetiyle caiz olur." [18]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

Az yukarıda kısaca belirttiğimiz üzere, ölüm ötesi yapılan vasiyyet ayrı bir özellik taşımaktadır. Zira miras hukukuyla ölümden sonra murisin terekesinin kimlere ne nisbette taksim edileceği kesin hatlarıyla belirlenmiştir. O bakımdan varise vasiyyet yapılması yasaklanmış, her hak sahibinin hakkı belirlenerek adil bir taksime imkan verilmiştir.
Ancak kişi hayatta iken malında istediği gibi tasarruf edebilirse de ölümünden sonraya yaptığı vasiyyetinde malının üçte birini aşamaz. Hatta bu nisbet varisleri sıkıntıya sokacak olursa, müstehab olmaktan çıkar kerahetlik arzeder.
O bakımdan dört mezhep imamları, kişinin malının üçte birinden fazla vasiyyet hakkı yoktur konusunda ittifak halindedir-ler. Ancak üçte biri aşan nisbeti varisler tecviz ederse, o takdirde vasiyyet yerine getirilir; değilse, sadece üçtebir nisbeti geçerli olur. [19]

Tahliller ve Rivayetler

1126 nolu İbn Abbas hadisi sahih olup istidlale salihtir. Böylece kişi en çok malının üçte birini vasiyyet edebilir ki, bu da varisleri mağdur durumuna düşürmüyorsa.. Aksi halde üçtebir vasiyyet de fazla görülmüştür.
1127 nolu Sa'd hadisi de sahihtir ve birkaç kanaldan nakledilmiştir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüştür. Hadis, hastayı ziyaret etmenin sünnet olduğuna ve hastanın vasiy-yette bulunmasını sağlamak için ona hatırlatmada bulunmanın müstehab olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca kişinin en çok malının üçte birini vasiyyet edebileceğini ve yapılacak vasiyyetle varislerin sıkıntıya so-kulmamasmı dikkate almanın gereğini göstermektedir. Böylece vaisler zengin bile olsalar ve kişinin de büyük bir serveti bulunsa, yine .e malının üçte birinden fazla vasiyyet te hakkı olmadığı kesinlik ar-ediyor.
1129 nolu Ebu Derda hadisini aynı zamanda Ahmed, Beyhaki, ton Mace ve Hafiz Bezzar tahric etmişlerdir, ancak son üçü bunu Ebu rüreyre'den şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Şüphesiz ki Cenab-ı Hakk, amelinizde bir fazlalık olsun diye ölümünüzde malınızın üçte birini size tasaddukta bulunmuştur.." Ancak Ibn Sacer bu rivayetin isnadının zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Dare-kutnî ile Beyhaki ise bunu Ebu Ümame (r.a.) den tahric ederek şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Şüphesiz ki Allah hasenatınız artsın, malınızda bir zekat olsun diye vefatınız zamanında malınızın üçte birini size tasaddukta bulunmuştur,"
Ne var ki, bu rivayetin isnadında îsmail b. lyaş ve onun şeyhi Utbe b. Humeyd bulunuyor ki, bu iki zat da zayıftır. Zehebi İsmail'in şeyhi Utbe hakkında şu bilgiyi vermiştir; "Ikrime'den rivayette bulunmuş ve zayıf olduğu belirlenmiştir," Ebu Hatim ise, onun salihü'l-hadis olduğunu, İmam ahmed ise zayıf bulunduğunu belirtmiştir." [20]
el-Akiyli onu zayıflar arasında anmıştır.
Diğer bir husus ise, hiç varisi bulunmayan kimsenin malının üçte birinden fazla vasiyyet edip edemiyeceği konusudur. Varisi olan kimsenin üçte birinden fazla vasiyyet edemiyeceğini belirtmiş ve cumhurun bunda müttefik bulunduğuna işaret etmiştik. Hiç varisi yoksa, yine cumhura göre, üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesi doğru olmaz. Hanefilerden bir kısmı ise buna cevaz vermiştir. Ayrıca İshak, Şureyk ve İmam Ahmed'in de içtihadı bu doğrultudan. [21] Yapılan rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) ile İbn Mes'ud'un (r.a.) kavli budur.
1130 nolu Amr hadisini Darekutnî ve Beyhakî tahric etmişlerdir. Tirmizi ise sahihlemiştir. O bakımdan hadis istidlale s a* lih görülmüştür. Nitekim müctehidlerin çoğu bu rivayeti delil göstermişlerdir. Böylece varise vasiyyet yapılamayacağı hükmü ortaya çıkmış bulunuyor.
1131 nolu Ebu Ümame hadisini Tirmizî ve Hafiz Ibn Hacer sa-hihlemislerdir. Ancak isnadında İsmail b. lyaş bulunuyor. Bu zat, eğer Şamlı ravilerden rivayette bulunmuşsa onların isabetli olduğu kabul edilmiş ve o bakımdan kavi olarak vasıflandırılmıştır. Buradaki rivayeti, Şamlı ravilerden yapılmıştır. Ancak 1130 nolu hadis onu kuvvetlendirmektedir.
1132 nolu îbn Abbas hadisi, et-Telhis'de hasenlenmiştir. Ricalinin ise sika olduğu belirlenmiş, ancak hadisin bir bakıma malul olduğu gözden kaçmamıştır. Çünkü rivayete

göre bunu îbn Abbas'dan rivayet eden Ata' el-Horasani'nin îbn Abbas'dan duymadığı söz konusudur. Buhari ise, buna benzer bir rivayeti Ata' b. ebi Rebah tarikiyle îbn Abbas'dan mevkufen nakletmiştir. Ebu-Davud ise bunu el-Merasil'de Ata' el-Horasani'den tahric etmiş: Yunus b. Raşid ise bunu Ata'dan, İkrimeye vasi ederek îbn Abbas'dan isnadım yapıp belirlemiştir.
Bununla beraber bu konudaki rivayetlerin çokluğu birbirini kuvvetlendirmekte ve istidlale salih bir düzeye getirmektedir.
1133 nölu-Amr b. Şuayb hadisi hakkında et-Telhis'de "vahi" ta-, biri kullanılmıştır.
Bu bapta Darekutni'nin Cabir (r.a.) den tahric ettiği bir hadis vardır ki, irsali tasvip görmüştür, Yine Darekutni'nin Hz. Ali (r.a.) den tahric ettiği bir hadis bulunuyor ki isnadı zayıftır.
Ancak hadislerin tamamı varise vasiyyetin yasaklandığına delalet etmekte ve böylece şüpheleri giderecek bir kuvvet arzetmekte-dir.
Bu konuda Bakara Suresi'nin 180. ayetinin delalet eden-vücubunun hükmünün mü, yoksa hem vücubunun, hem de cevazının mı hükmü kaldırılmıştır? Birtakım farklı yorumlar söz konusudur. Cumhura göre, hem vücubu, hem de cevazı hadis ile kaldırılmıştır. Nitekim îbn Abbas hadisi bunu çok açıkça belirtmektedir.
Diğer bir hususta bu ayet, miras ayetiyle mi, yoksa konumuzu oluşturan "varise vasiyyet yoktur.." hadisiyle mi neshedilmiştir? İlim adamlarının çoğuna göre, ayet umum ifade etmekte, miras ayeti bunu hususlandırmaktadır. Böylece hem miras ayetiyle, hem de zikredilen hadislerle neshedilmiş bulunuyor.
Bu konuda el-Müzeni, Davud ez-Zahiri ve Sübki her ne kadar varisler tecviz de etseler üçte birden fazla vasiyyet caiz değildir demişlerse de ilgili hadisler onların bu görüş ve yorumunu reddetmektedir. Yani varisler tecviz ettiği takdirde üçte birden fazla vasiyyet caizdir. [22]

Harbi Vasiyet Ettikten Sonra Varisleri Müslüman Olurlarsa, Onun Vasiyetini Yerine Getirirler Mi?

Harbî, bilindiği gibi darü'l-hapte (İslam'a karşı olan küfür diy-ırmda) yaşayan gayr-i muslinidir. Böylesi vasiyyette bulunduktan ^onra varisleri İslamiyet'i din olarak seçerse, murislerinin vasiyyetini infaz ederler mi? Bu hususta farklı yorum ve görüşler vardır. [23]

Konuyla İlgili Hadisler

Amr b. Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet- le şöyle haber vermiştir: "As b. vail, öldükten sonra kendi adına yüz kölenin hürriyetine kavuşturulmasını vasiyyet etti. (Onun varisleri ise islam'a girmiş oldular ve onun Olumundan sonra) oğlu Hişam elli köle azad etti. Oğlu Amr ise o da elli köle azad etmeyi arzuladı ve ancak durumu Resulüllah'a arzetti: 'Ya Re-sulellah! Doğrusu babam yüz köle azad edilmesini vasiyyette bulundu. Hişam onun adına elli köle azad etti ve geriye elli köle daha azad etmemiz kaldı. Bu durumda ben onun adına elli köle azad edeyim mi?" diye sordu. Efendimiz şöyle buyurdu: "Eğer o müslüman olsaydı onun adına yaptığınız azad etmeler, ondan yana yaptığınız tasadduklar veya onun için yaptığınız hac ona ulaşırdı.. (Ama müslüman olmadığı için ulaşmaz...)" [24]

Tahliller

Amr b. Şuayb'm bu rivayeti hakkında Ebu Davud susup bir açıklama yapmamıştır. el-Münziri ise, Amr hadisinde ihtilaf bulunduğunu belirtmiştir. Ancak bu zatın baba ve dedesinden yaptığı rivayetlerin hemen hepsi hasen olarak kabul edilmiştir. İmam Tirmizî ise onun birçok rivayetlerini sahihi emiştir. Bu bakımdan müctehidlerin çoğu ve ilim adamları bu hadisle istidlal etmişlerdir. [25]

Çıkarılan Hükümler

1- Kafirin vasiyyeti sahihtir.
2- Kafirin veya zimmî'nin yaptığı vasiyyeti, müslüman olan varisleri yerine getirmekle yükümlü değillerdir. Özellikle bir günaha ve İslam aleyhine yönelik ise tenfizi haramdır.
3- Kafirin yaptığı vasiyyetler yerine getirilse bile, sevap olarak ona hiçbir şey ulaşmaz. Çünkü sevabın kanalı, dosdoğru imandır.
4- Kafirin dünyada işlediği iyilikler, güzel amellerin karşılığı dünyada kendisine verilir. Ahirette onlar için hiçbir nasip yoktur. Çünkü yapılan iyilik ve güzel işlerde Allah rızası söz konusu değil, halkın görmesi ve beğenmesi söz konusudur. [26]

Ölenin Velisi, Sıhhatini Yani Doğruluğunu Bildiği Takdirde Onun Borcunu Öder...

Haklar; genel anlamda ikiye ayrılır: Allah hakkı ve kul hakkı..
Cenab-ı Hak kendi hakkından vazgeçebilir. Çünkü O, mer-aamet edenlerin en merhametlisidir. Kişi tevbe ve istiğfarda bulunup pişmanlığını samimi olarak dile getirirse, Allah gafur ve rahimdir, onu bağışlaması umulur.
Kul hakkına gelince, onun davacısı Allah'ın kullarıdır. Ce-nabı Hakk ise mutlak surette adildir. Kişi o hakları ödemediği takdirde, kıyamet gününde mutlaka Cenabı Hakk o hakları alıp sahibine verir. Affedilmesi söz konusu değildir. Ancak hak sahibi hakkını helal ederse, o takdirde kul hakkı kalkmış olur.
Kişinin insanlara olan borcu da kul haklarının kapsamına girer. Ödemeden ölen kimsenin varisleri tekfin, teçhizden sonra onun terekesinden o borçları ödemekle yükümlüdürler. [27]

İlgili Hadis

Sa'd el-Etval'dan yapılan rivayete göre, bu zatın kardeşi ölüyor ve geriye üçyüz dirhem ile çoluk çocuğunu bırakıyor. Sa'd diyor ki, ben onun bıraktığı üçyüz dirhemi onun çoluk çocuğuna harcamak istedim. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki senin kardeşin borcuna karşılık tutuklu bulunuyor. O bakımdan onun adına borcunu öde.." Sa'd ise şöyle demiştir: "Ya Resulellah! Doğrusu onun adına borcunu Ödedim, ancak bir kadın kardeşimde iki dinar alacağı olduğunu iddia etti, ama hiçbir delil ve belgesi yoktur, o bakımdan o iki dinarı henüz ödemedfan.." Resulüllah (s.a.v.)
ona: "O iki dinarı kadına ver, çünkü o haklıdır (doğru söylüyor)." [28]

Hadisin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

Müctehidlerin -bazı istisnalarla- hepsine göre, ölen kimsenin geriye bıraktığı taşınır» taşınmaz mallarından önce tekfin ve teçhiz masrafı ayrılır ve mali durumuna göre, hem israftan, hem de az bir masrafla geçiştirilmekten kaçınılır. Sonra insanlara olan borçları ödenir, sonra yaptığı vasiyyeti -terekenin üçte birine te-kabül eder şekilde- yerine getirilir ve arkasından kalan mal varisler arasında taksim edilir. [29]
Şafiî mezhebine göre, tereke veya terekenin aynına taalluk eden zekat, rehin ve satın alınmış malın bedeli gibi haklar gerekirse teçhizden önce yerine getirilir. [30]

Tahliller

1137 nolu Sa'd hadisinin Abdülmelik Ebu Cafer dışında geriye kalan ricalinin hepsi sahihtir., Abdülmelik hakkında ise, bazısı meçhul derken ibn Hibban onun sika (güvenilir) olduğunu söylemiştir.
Aynı mealdeki hadisi Abd b, Humayd, İbn Kani' el-Barudi tah-ric etmiş, Taberani el-Kebir'de nakletmiştir.
Böylece hadis, ölenin borcu vasiyyeti üzerine takdim edilir hükmüne delalet etmektedir. Kur'an'da ise önce vasiyyet, sonra borç alınmışsa da, ilim adamlarının çoğuna 'gpre, ayette tertibe delalet eden bir kayıt yoktur, o bakımdan vasiyyetin önce anılması borçtan önce yerine getirilmesini gerektirmez.
Kadının iddiasının hak ve doğru kabul edilmesi, açık bir delil ve belgeye dayanmıyorsa da Resulüllah'm (s.a.v.) nübüvvet gözüyle tes- * bitine dayandığında şüphe .yoktur.
O bakımdan müctehidlerin hepsine göre, borç vasiyyete takdim edilir. Ancak İmam Şafiî'ye göre şu bir suret müstesna: Ölen kimse bir şahıs için mesela bin dinar vasiyyet etmiş ve varisi de bunu doğruluyorsa, sonra da bir diğer şahıs, ölenin zimmetinde bütün ter-kesini kapsayacak şekilde alacağı bulunduğunu iddia' ediyor ve varis onu tasdik, ediyorsa, bu durumda vasiyyeti borcuna takdim edilir. [31]

Çıkarılan Hükümler

1- Kişi ölünce bıraktığı maldan Önce tekfin ve teçhiz masraf- lan çıkarılır ve böylece defin işi sağlanır.
2- Tekfin ve teçhizden sonra, insanlara olan borçları ödenir. Ancak her alacağı olduğunu iddia edenin sözüne göre hareket edilmez, ya delil ve belge izhar eder, ya da varis onun doğru olduğuna kanaat getirirse, o takdirde ödenir.

3- Borç ödendikten sonra geriye kalan mal varsa, ölenin vasiyyeti yerine getirilir. Tabii bu vasiyyet malın üçte birini aşmıyorsa.. Aştığı takdirde sadece üçte biri nisbeti yerine getirilir ve aşan kısım yerine getirilmez. Varisler aşan kısmı tecviz ederlerse, o da yerine getirilir.

4- Sonra geriye kalan mal varisler arasında, miras hukukuna göre taksim edilir. [32]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[2] Buharî/vasaya: 1 - Müslim/vasiyyet: 401 - Ebu Davud/vasaya: 1 -Tir mizî/ vasaya: 3 - Nesâî/vasaya: 1 - Îbn Mace/vasaya: 2 - Daremî/vasaya: 1 -Ahmed:2/4, 10,34,50
[3] Müslim/zekat: 92 - Nesâî/vasaya: 1 - Müsned-i Ahmed: 2/231, 415
[4] Ebu Davud/vasaya: 3 - Tirmizî/vasaya: 2
[5] Nisa Suresi: 12
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[6] Bilgi için bak: Mecmeu'l-enhür: 2/691, 692
[7] Bilgi için bak: es-Siracülvehhac: 335, 336
[8] Said b. Mensur: İsnad-ı sahihi©..
[9] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[10] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[11] Buharî/vasaya: 3 - Nesâî/vasaya: 3
[12] Buharî/cenaiz: 37, menakıb: 49, merza: 16 - Müslim/vasiyyet: - İbn Mace/ vasaya: 5 - Taberani/vasiyyet: 4
[13] Buharî/tefsir: 4, feraiz: 1, vasaya: 3 - Müslim/feraiz: 7, vasaya: 5, 7 -Ebu Davud/cenaiz: 1,5- Tirmizî/cenaiz: 6 - İbn Mace/cenaiz: 1, vasaya: 5-Ahmed: 1/176-4/375
[14] Darekutnî/Neylülevtar: 6/43 -
[15] İbn Mace/vasaya: 6
[16] Ebu Dâvud/büyu': 88 - Tirmizî/vasaya: 5 - İbn Mace/vasaya: 6
[17] Darekutnî/Neylülevîar: 6/46
[18] Darekutnî/Neylüfevtar: 6/46
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[19] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[20] Mİzanü'İ-i'tidal: 3/28 - 5470 nolu Utbe
[21] Şevkanî/Neylülevtar: 6/44
[22] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[23] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[24] Ebu Davud - Neylülevtar: 6/49
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[25] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[26] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[28] İbn Mace - Müsned-i Ahmed: 4/136 - 5/7, 20
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[29] Bilgi için bak: Mecmeü'l-enhür: 2/746
[30] Bilgi' için bak: es-Siracülvehhac: 320
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[31] el-feüih/Neylülevtar: 6/60
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/
[32] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 4/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8 - ZEKAT KİTABI
1- Zekâtın Farziyeti Babı
2- Zekât Vermekten İmtina Etmek Hakkında Gelen Hadisler Babı
3- Zekatı Ödenen Mal Kenz (= Biriktirilmiş Mal) Değildir
4- Gümüş Ve Altının Zekâtı(Nın Kaçta Kaç Olduğunun Beyânı) Babı
Dirhem Ve Dînâh Nedir ?
Ağırlık Ölçüsü Dirhem Ve Mıskal
Hanefî Âlimleri Şöyle Demişlerdir
Dirhemi Örfî Ve Miskal-Î Örfî Kaç Gramdır?
Mâliki - Şafiî Ve Hanbeli Alimlerine Göre Dirhemi Serî Ve Miskal İ Serî
Gümüşün Nisabı Şudur
Türkiye'deki Miskal-İ Örfî Ve Dirhemi Örfî Ağırlığı Şöyle Hesaplanır :
Hâlis Olmayan Altın Ve Gümüşün Zekâtı
Kâğıt Paranın Zekâtı
5- Bir Malı İstifâde (Eden)İn Babı
6- Zekâtın Farz Olduğu Malların (Miktarlarının Beyânı) Babı
Irak'ın Bir Rıtılı Kaç Dirhem Ve Kaç Gramdır?
Bir Sâ Kaç Dirhem Ve Kaç Gramdır?
Bîr Vesk 60 Sâdır
7- Zekâtı Vaktinden Önce Vermeye Acele Etmek Babı
8- Zekât Çıkarılırken Söylenecek Söz (Dua) Babı
9- Deve Zekâtının Kaçta Kaç Olduğunun Beyânı) Babı
10- Zekât Memuru (Farz Yaştan) Bir Yaş Aşağısını Veya Bir Yaş Yukarısını Alacağı Zaman (Yapılacak İşîn Beyânı) Babı
11- Zekât Memurunun Alacağı Deve (Durumunun Beyânı) Babı
12- Sığır Ve Mandanın Zekâtı Babı
13- Ğanem (Koyun Ve Keçt)Nin Zekâtı Babı
14- Zekât Memurları Hakkında Gelen (Hadisler) Babı
Bir Bölgenin Zekâtı Ba$Ka Bir Bölgeye Nakledilir Mî?
15- At Ve Köle Zekâtı Babı
16- Zekâtın Vacip Olduğu Mallar (İn Beyânı) Babı
17- Ekinlerin Ve Meyvelerin Zekâtının (Kaçta Kaç Olduğunun) Beyânı Babı
18- Hurma Ağaçları Ve Üzüm Harsı (= Dallarındaki Yaş Hurma Ve Yaş Üzümden Ne Kadar Kuru Hurma Ve Kuru Üzümün Çıkacağının Tahminen Tesbîtî) Babı
Harsın Meşruluğu Hakkında Âlimlerin Görüşleri
19- Malının Kötüsünü Zekât Olarak Çıkarmaktan Nehiy Babı
20- Bal'ın Zekâtı Babı
21- Fıtır Sadakası Babı
Fıtır Sadakasının Hükmü
Hangi Yiyecek Maddelerinden Ne Kadar Fıtıb Sadakasının Çıkarılacağı Hususunda Âlimlerin Görüşleri
Buğday Ve Arpa Unundan Fıtır Sadakası Verilir Mi ?
22- Öşür Ve Haraç Babı
23- Vesk Altmış Sa'dır' Babı
24- Yakınlığı Olana Sadaka Vermek Babı
25- (Halktan Dünyalık) İstemenin Mekruhlugu Babı
26- Yeterince Varlıklı İken (Halktan Mal) İsteyenin (Kötü Durumunun Beyânı) Babı
Seran Zengin Olmayıp Güçlü Ve Sağlam Adam Zekât Alabilir Mi ?
Sadaka İstemek
Sadaka Almaya Gelince:
Zekâttan Bir Muhtaca Ne Kadar Verilebilir?
27- (Zengin Olduğu Halde) Zekât Alması Helal Olanların (Beyânı) Bâbî
28- Sadaka Fazileti Babı

8 - ZEKAT KİTABI

Zekât: Bu kelime Arap dilinde temizleme, bereketlenme ve çoğalma mânâlarına gelir. Şer-i Şerifte Allah Teâlâ'nın hakkı olarak belirli mallardan çıkarılan miktara denir. Bu miktara zekât denmiştir Çünkü muhtaçların hakkı olarak maldan çıkarılmakla mal temizlenmiş olur. Zekât malı temizlediği gibi sahibini de cimrilik ve günahlar pisliğinden temizler ve malı bereketlendirir.
Şer-i Şerifteki zekât şöyle de ta'rif edilebilir: Zekât malın belirli bir miktarını müstahaklara temlik etmektir.
Zekât; Kitab, sünnet ve icmâ' ile sabit olan bir farzdır. Bunu inkâr etmek küfürdür. Fıtır sadakasından sonra hicretin ikinci yılı farz kılınmıştır. Bir kavle göre Mekke'de farz kılınmış ve Meri i n e ' de ayrıntılı olarak beyan edilmiştir. Çünkü zekât* a ftit* bâzı âyetler M e k k e' de inmiştir.
Zekâtın meşru kılınmasında bir çok hikmetler vardır. Bunların bir kıt,nıı şunlardır :
Zekât, sahibini günahların ve cimriliğin pisliklerinden temizler, muhtaçlara bir iyilik ve şefkat vesilesidir. Sahibinin derecelerin yükseltir. Dünya malına karşı duyulan aşırı ihttrası kırar. Zenginler için imtihandır. Fakirlerin gönüllerini hoş eder. Bunlarla zenginler arasında köprü görevini yapar. Onları birbiriyle kenetler. Sevgi ve saygı duygularını kuvvetlendirir.
Zekât deve, sığır, koyun, keçi, altın, gümüş, hububat, meyveler ve ticaret mallarına düşer. [1]

1- Zekâtın Farziyeti Babı

1783) İbn-i Abbâs (Radıyaliâhü anhümo)'âan: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radryallâhü anh)'ı Yemen'e (vali olarak) gönderdi. (Gönderirken) ona şöyle buyurdu :
«Şüphesiz sen ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilâh olmadığı ve benim Allah'ın resulü olduğum şe-hâdetine davet et. Eğer onlar bu davet için (sana) İtaat ederlerse Allah'ın her gün ve gecede beş (vakit) namazı onlar üzerine farz kıldığını onlara bildir. Eğer onlar bunun İçin (sana) itaat ederlerse Allah'ın onların malında sadaka (zekât) ı onlara farz kıldığını bildir. Bu sadaka onların zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir. Eğer onlar bunun için (sana) itaat ederlerse sen onların mallarının seçkinlerinden sakın (zekât için en üstün kalitesini seçme). Mazlumun bedduasından sakın. Çünkü o beddüâ ile Allah arasında hiç bir perde yoktur.»" [2]

İzahı

Buharı, Müslim, Tirmizî, Ahmed ve Dâ-rekutnl de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyaliâhü anh)'ı Y e m e n' e hicretin 10. yılı Veda haccmdan önce göndermişti. Zayıf bir kavle göre hicretin 9. yılı T e b ü k savaşı dönüşü göndermişti. B u h â r i savaşlar bölümünün sonunda ilk kavli zikretmiştir. V a k i d î ise 2. kavli zikretmiştir. 3. bir kavle göre hicretin 8. yılı göndermişti.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyaliâhü anh)'ı gönderirken ehl-i kitap bir kavme gideceğini belirtmiştir. Bundan maksat Muâz (Radıyaliâhü anh)'ın yapılan tavsiyeye azami dikkat ve önem vermesini sağlamaktır. Ehl-i kitap putlara tapanlar gibi câhil olmadıkları için onların kültür seviyesine göre temas etmesinin gerekliliğini belirtmektir. Y e m e n' de ehl-i kitap olmayanlar da vardı. Elh-i Kitabın irşadı daha dikkatli davranmayı gerektirdiği için yalnız onlar anılmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) Muâz (Badıyallâ-hü anhî'ın Yemen halkını önce kelime-i şehâdete davet etmesini emretmiştir. Çünkü dinin temeli şehâdet. kelimeleridir. Bunlar olmadan hiç bir amel geçerli değildir.
Cumhur bu hadîsi delil göstererek müslümanlığa girebilmek için şehâdet kelimelerinden yalnız birisini söylemenin kâfi olmadığını ve her iki kelimeyi söylemenin şart olduğunu söylemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yemenliler* in şehâdet kelimelerini söylemek hususunda yapılan çağrıya itaat ettikleri takdirde günde beş vakit namazın farziyetini bildirmeyi ve buna da itaat ettikleri takdirde onlara zekâtın farziyetini tebliğ etmeyi emretmiştir.
Bu hadis kâfirlerin namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimler için delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyaliâhü anhJ'a onlara evvelâ yalnız îman etmelerini emretmesini buyurmuştur. Ve iman ettikleri takdirde namaz ve zekât farziyetini bildirmesini istemiştir.
El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der:
Tüm kâfirlerin iman etmekle mükellef olmaları hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Kâfirlerin namaz, zekât ve oruç gibi ibadetlerin farziyetine ve şeriatın diğer hükümlerinin doğruluğuna inanmadıkları için âhiret günü cezalandırlacağı hususunda da ihtilâf yoktur. Ancak onların dünyada da ibâdetlerle vesâir dinî vecibelerle mükellef olup olmadıkları ve bu yükümlülüğün gereğini yapmadıkları için de ayrıca azap görüp görmiyecekleri hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki ;
Hanefi, Şafii ve Hanbeli âlimlere göre kâfirler küfür azabından ayrı olarak ibâdetleri ve diğer dini vecîbeleri yerine getirmedikleri için azap görmezler.
M â 1 i k 11 e r' le Iraklı âlimlere göre kâfirler küfür azâ-bmı görecekleri gibi ibâdetleri yapmadıkları ve haramları işledikleri için de ayrıca azap göreceklerdir.
M u â z (Radiyallâhü anh)'ın onların zekâtını alırken mallarının içinden en iyisini seçmemesi için PeygambertSallallahüAleyhi ve Sellem) emir ve ikaz buyurmuştur. Çünkü zekât fakirlere yardım için meşru kılınmıştır. Zenginlerin malından zekât çıkarılırken en üstün kısmı alındığı takdirde kalan malın maddî değerinin düşmesi gibi uygun olmayan bir durum doğabilir. Fakat mal sahibi malının en iyi kısmını gönül hoşluğuyla zekâta ayırabilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâ-hü anh)'ın mazlumun bedduasından sakınmasını emretmiştir. Yâni; zulüm etme, hakkın olmayan bir şey alma; kimseye zarar verme ki, senin aleyhinde du£ «tmesin. Çünkü bir kimse zulme uğramış iken yaptığı duâ hızla kabul olunur.
Mazlumun bedduası ile Allah arasında hiç bir perdenin olmayışından maksat o duanın hızla Allah tarafından kabul buyurulmasıdır. O duâ reddedilmez, engellenmez. Sahibinin günahkâr oluşu duasının geri çevrilmesine sebep olmaz. Nitekim Ahmed'in Ebû Hüre y r e (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyuruluyor:
«Mazlum günahkâr olsa bile bedduası makbuldür. Onun günahı onun boynundadır.- [3]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Islâmiyetin temel taşı şehâdet kelimeleridir.
2. Her gün ve gecede 5 namaz farzdır. Hadîs, vitir ve bayram namazlarının farz olmadığına delâlet eder. Bu hususta icmâ vardır. Bu namazların vacip olduğuna hükmeden âlimlerin başka delilleri I vardır.
3. Zekât farz bir ibâdettir.
4. Devlet başkanı bizzat veya yetkili kılacağı bir kimse eliyle zekâtı teslim alır.
5. Zekât müslümanların fakirlerine dağıtılır.
6. Devlet adamları Allah'tan korkmalı ve zulümden sakınmalıdır.
7. Zekât memurları malların en iyisini seçemezler.
8. Mazlumun bedduası makbuldür[4]

2- Zekât Vermekten İmtina Etmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1784) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâhü ank)'deu rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem) :
«Zekâtını ödemeyen herkesin (zekâta tâbi) malı kıyamet günü kendisi (ni tâzib etmek) için erkek bir kel yılan şekline konularak boynunun gerdanlığı olur.» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Allah Teâlâ'nın kitabından bunu tasdik edici:
(Allah'ın, kereminden verdiği servette cimrilik edenler, sakın bu cimriliğin kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilâkis bu, onlar için serdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü onların boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.[5] âyetini okudu."[6]

İzahı

Nesai ve İbn-i Huzeyme de bunu rivayet etmişlerdir. BuhârİI, Müslim ve Nesai bunun mislini E b û H tire y r e (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım :
Şucâ i Erkek yılan demektir. Bâzılarına göre yılan demektir. Yâni erkek yılana denildiği gibi dişi yılana da denilir.
Akra: Bu kelimenin asıl mânâsı kel adamdır. Burada ise zehi-rinin çokluğu dolayısıyla başının tüyleri dökülmüş olan yılan demektir. Bâzılarına göre burada kastedilen mânâ, zehirin çokluğundan başı beyazlanmış olan yılandır
Tatvîk = Giydirmek, boyuna bir şey dolamak, boyuna gerdanlık ve benzeri bir şey takmak gibi mânâlara gelir. Burada maksat yılanın gerdanlık ve halka gibi zekâtını vermeyen adamın boynuna sarılmalıdır.
Tavk : Gerdanlık, çenber ve halka mânâlarına gelir.
Hadis, zekâtı çıkarılmayan malın tamamının yılan şekline sokulacağına delâlet eder. Hadîste anılan âyetin zahirine göre ise malın zekât kısmı boyuna dolanır. Âyette kastedilen mânânın malın tamamının sahibinin boynuna sarılması olduğunu söylemek mümkündür.
Hadisteki IMal) tâbiri umumî olduğu için altın, gümüş, ticâret eşyası ve diğer zekât mallarına şâmildir.
Hadis, zekât vermemenin vahim sonucunu bildirir.

1785) Ebü Zerr (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Rc-sulullah {Sallallahü Aleyhi ve Settrm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Develeri, koyunları ile keçileri ve sığırları bulunup zekâtını vermeyen herkesin bu malları kıyamet günü en İri ve en semiz durumu ile gelerek sahibine boynuzlan ile vurur ve ayakları ile çiğnerler. (Sahibini vura vura ve çiğneye çiğneye geçen) hayvanların sonu geldikçe başı sahibine dönüp ona böylece musallat olur. Bu tâ-zib (mahşerde) Allah tarafından insanlar arasında hüküm verilinceye kadar devam eder.-"

1786) Ebû Hüreyre (Radtyallahü anh)'<\en rivayet edildiğine göre; Kesûlullah (Saltıllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Sahibi tarafından) zekât hakkı verilmeyen develer (kıyamet günü besili ve en kuvvetli hâli ile) gelerek sahibini tabanları İle çiğner, (zekâtı verilmeyen) sığırlar ve koyunlar ile keçiler de gelip sahibini tırnaklan ile çiğner ve boynuzları ile süser. (Zekâtı verilmeyen) kenz (ticâret eşyası, para, altın ve gümüş) de kel bir erkek yılan şekline sokulmuş olarak gelir ve kıyamet günü sahibine rastlar. Sahibi iki defa ondan

kaçar. Sonra (tekrar) sahibinin önüne çıkar. Sahibi yine kaçarak: Senin ile aramızda (geçmiş) ne (olay) var (ki sen peşimi bırakmıyorsun) ? diye sorar. Yılan » Ben senin (zekatı ödenmeyen) kenzinim (= malınım). Ben senin kenzinim, der. Sahibi, eli-le kendini yılandan korumaya çalışır. Yılan onun elini kıtır kıtır yer.»"[7]

İzahı

Ebû Z e r r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r î . Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini BuhârÎ de rivayet etmiştir. Müslim de bunun benzerini Câbir Abdillah el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : îbil: Develerdir.
Ğanem : Koyunlar ve keçilerdir.
Bakar; Sığırlar nev'ine denir. Camus, inek ve öküz bunun kapsamına girer.
Kürün: Karn'ın çoğuludur. Boynuzlar demektir. Ahfâf: Huff'un çoğuludur. Huffı Devenin ayağıdır. Azlaf i Zılf'ın çoğuludur. Sığır, koyun ve keçi gibi hayvanların çatal tırnağına denir.
Kenz: Hazine demektir. Burada zekâtı ödenmeyen mal mânâsına kullanılmıştır.
Hadisler, mezkûr malların zekâta tâbi olduğuna ve bunların zekâtını ödememenin ağır bir cezaya sebep olduğuna delâlet ederler. İlk hadîs, anılan cezanın mahşerde uygulanacağına ve insanların mahşerdeki hesapları bitip cennetlik veya cehennemlik olduklarına ,'lah Teâlâ hüküm buyuruıicaya kadar aralıksız devam edeceğine delâlet eder. Bu hadîs zekât ödemeyen kimsenin ebedi olarak tâzib edileceğine delâlet etmez. Ama zekâtın farziyetini inkâr ederek öde-mezse kâfir olur ve ebedî olarak azabta kalır. Çünkü zekât kitabının başında anlattığım gibi zekâtın farziyeti, Kitab, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Bu sebeple inkârı küfrü mucibtit[8]

3- Zekatı Ödenen Mal Kenz (= Biriktirilmiş Mal) Değildir

Kenz: Bu kelime Arap dilinde hazine, gömülü mal, biriktirilen mal anlamlarında kullanılır. Dinde ise zekâtı ödenmeyen mal demektir.
İslâmiyet'in ilk zamanlarında ve henüz zekât farz olmamış iken, mal biriktirme durumu çok çetin idi. İhtiyaç fazlası malın Allah yolunda ve sadaka olarak harcanması gerekiyordu.
Ey Resulüm! Mal sahipleri mallarının ne miktarını sadaka olarak vereceklerini sana sorarlar. Onlara de ki: İhtiyacınızdan fazlasını infak ediniz.[9] âyeti bu durumu hükme bağlamıştı. Zekât âyeti ininceye kadar bu âyet gereğin ce servet sahipleri ihtiyaçlarından artan miktarı Allah yolunda ve sadaka olarak dağıtmak zorunda idi. Bu durum cidden güçtür. Son ra zekât âyeti inince bu hüküm neshedildi.
Aşağıda geçecek Hâlid bin Eşlem (Radiyallâhü anhJ'ıı hadîsinde anılan T e v b e sûresinin 34. âyetinde altın ve gümüşün 'Kenz' edilmesinden yâni biriktirilmesinden bahsedilmekte ve bunları biriktirip Allah yolunda harcanmayanların elim azaba çarptınla cakları bildirilmektedir. Bu âyetin zahirine bakanlar, bu âyeti yukar daki âyet gibi mânâlandırabilirler. Yâni ihtiyaç fazlası altın ve gümüş biriktirmenin 'Kenz' olduğu ve azabı mucip bir mal biriktirme sayıldığı sonucunu çıkarabilirler. Fakat âyetteki infak zekât mânâsına yorumlanınca, âyet altın ve gümüş biriktirip zekâtını çıkarma yanların elim azaba çarptırılacaklarını bildirmiş olur. Meşhur olan kavil, bu âyetin zekât vermeyenler hakkında olduğu yolundadır. Aşn ğıdaki hadisten de bu yorumu çıkarmak mümkündür.

1787) Ömer bin el-Ilattab'm mevlâsı Hâlid bin Eşlem[10] (Radıyof- ankjimyden; Şöyle demiştir :
Ben (bir gün) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber (Medîne dışına) çıkmıştık. Bir A'rabî- arkadan gelip Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya :
— Allah'ın; ..«i)
«Ve altın ve gümüşü kenz edip (= biriktirip) Allah yolunda har-camayanlar...» buyruğu(ndaki kenz ve mal biriktirmenin) mâhiyeti nedir? diye sordu. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) Ona:
— Altın ve gümüşü biriktirip de zekâtını vermeyenler için helak ve azab vardır. Zekât farz kılınmazdan önce ihtiyaç fazlası olup biriktirilen mal, kenz (azabı mucip bir biriktirme) sayılırdı. Zekât far-ziyeti emri indirilince Allah Teâlâ zekâtı malların temizleyicisi kıldı, diye cevap verdikten sonra dönüp şöyle dedi:
— Sayısını bilip zekâtını verdiğim ve Allah (Azze ve Celle)'nİn taâtile işlettiğim Uhud dağı kadar altınım olsa (bu yüzden) endişe duymam."
Not : Tirmizl bu hadisi rivayet ettikten sonra : Bu hadîs hasan garib'tir, demiştir. [11]

İzahı

Bu hadîsi, Buhârî, Tirmizî ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. Buhar i' nin rivayetinde; Sonra dönüp şöyle söyledi..." cümlesi ve onu takip eden ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in sözü yoktur.
Sindi bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der: îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) adama şunu söylemek istemiştir : Zekât farz olmadan önce bu âyetin zahiri ile amel edilirdi. İhtiyaçtan artan malları Allah yolunda harcamak gerekiyordu. Malları biriktirmek azabı mucip idi. Zekât farz edilince mezkûr âyeti zekâtı ödemeyenlere âit olarak yorumlamak gerekir. Âyetin mânâsı:
«Altın ve gümüş gibi mallan biriktirip zekâtını ödemeyenleri elim azab ile müjdele...» şeklinde olur.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in sözünden maksad budur, denilince hadîsten anlaşılan sonuç, zekâtın farziyetinden önce bu âyetin zahiri ile amel edildiği ve zekât farz edilince âyetin zahirî mânâsının neshedilmiş olmasıdır. Fakat meşhur olan durum, bu âyetin zekâtı ödemeyenler hakkında inmiş olmasıdır. Meşhur kavle göre olunca; âyet, zekâtın farziyetinden sonra inmiş olur. Ve âyetin zahirî mânâsı da zekâtını ödemeyenlere âit olmuş olur. Bir de şu var : Eğer ze- . kâtın farziyetinden önce bu âyetin indiği ve zekât âyeti ile mensuh olduğu söylenecek olursa artık nesihten sonra başka mânâya yorumlamak yoluna gidilmemesi gerekir. Bu itibarla îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı şu olabilir:
Ey A'rabî! Zekât farz olmadan önce bu âyetin zahirinden anladığın gibi mânâ verseydin isabet etmiş olurdun. Yâni ihtiyaçtan artan malı biriktirmenin azabı mûcib olduğu mânâsını çıkarabilirdin. Fakat zekât farz olunca ve bu âyet daha sonra inince artık anladığın mânâ doğru değildir. Çünkü Allah Teâlâ zekâtla malı temizletmiş ve azaba müstehak olmayı zekâtı ödemekten imtina etmeye bağlamıştır.
Kastalânî' nin nakline göre el-Bermavî: Âyetteki: fyjÂ&itj = "Ve o malı infak etmezler" cümlesi "vs o malın zekâtını vermezler" diye yorumlanırsa bu âyetin zekât âyeti ile mensuh olması söz konusu olmaz, demiştir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) son fırka ile şunu demek
istemiştir :
Benim Uhud dağı kadar altınım olsa, bunun hesabım bilip zekâtını çıkarırsam ve bu serveti Allah Teâlâ'nın rızasına uygun olarak kullanıp çalışmamda gayri meşru bir harekette bulunmazsam mal biriktirmiş sayılırım diye endişem olmaz. Yâni hak ve hukuka riâyet edildikten sonra servet sahibi olmak günah değildir. Azabı mucip olmaz

1788) Ebû Hürcyre (RadtyaUâhü anh)\\en rivayet edildiğine güre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sen malının zekâtını verince, üzerindeki (malın hakkı) m ödemiş olursun,»"[12]

İzahı

T i r m i z î ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin mânâsı şudur: Zekâta tâbi malının gerekli zekâtını usûlüne uygun olarak verdiğin zaman malının vacip olan hakkını ödemiş olursun. O maldan zekâttan başka bir miktarını çıkarmaya mecbur değilsin.
Sindi: "Zekât maldan çıkarılması vacip olan bir hak olduğu gibi Fıtır sadakası ve aile fertlerinin lüzumlu nafakası da maldan çıkarılması gereken bir haktır. Bu durumda şöyle denilebilir: Hadîsten maksat, zekât verildiği zaman maldaki hakkın çoğunun ödenmiş olmasıdır.
Şöyle de söylemek mümkündür: Hadîsten maksat doğrudan doğruya mala yönelik hak zekâttır. Zekât verilince bu hak ödenmiş olur. Fıtır

sadakası ve nafaka ile maldan doğan bir hak değildir. Bayrama kavuşmak ve akrabalık bağı gibi başka sebeplere dayalıdır. Şu halde malın sebep olduğu hak yalnız zekâttır
T i r m i z i bu hadisi rivayet ettikten sonra : 'Bu hadîs hasen -garibtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den müteaddit yollarla rivayet edildiğine göre; kendileri zekâtı anlatmış, bu arada bir adam:
Yâ Resülalallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Üzerimde zekâttan başka (maldan çıkarılması gereken) bir şey var mı? diye sormuş ve Efendimiz t «Hayır. Ancak nafile sadaka vermen vardır »buyurmuştur.' demiştir, " der

1789) Katime hint-i Kays[13] (Radtyallâhü anhâ)*âm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Malda ' zekâttan başka hiç bir hak yoktur.»"[14]

İzahı

Fâtime (Radıyallâhü anhâl'nın bu hadisini T i r m i z i ve D â r i m i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin izahı bundan öncekinin izahı gibidir. Özeti şudur: Maldan doğan hak zekâttır. Fitre ve nafaka da maldan çıkarılması gereken bir hak ise de bunlar başka sebeplere dayanır. Yahut şöyle denilir: Mala âit hakkın çoğunluğunu zekât teşkil eder.
T i r m i z i' nin rivâyetindeki metin ise şöyledir:
= «Şüphesiz malda zekâttan başka hak vardır.»
T i r m i z i bu hadisi zikrettikten sonra : Bu hadîsin merfû olarak rivayeti zayıftır. En sıhhatli,rivayet bunun Ş â ' b î' ye âit bir söz oluşudur, demiştir.
Tuhfe yazarı: "Zekâttan başka olan haklar, açlık tehlikesini geçirmekte olana yemek yedirmek, kanı haram olan bir canlıyı ölümden kurtarmak yolundaki harcama, esir düşmüş bir müslümanı kurtarmak gibi haklardır. Bunlar da vacip olan bir takım haklardır. Ancak bu haklar dış etkenlerden doğan haklardır. Zekât ise dıştan değil doğrudan doğruya maldan doğan haklardır. Bu fark olduğu için bu hadis ile «Malda zekâttan başka hiç bir hak yoktur» mealindeki hadis arasında bir çelişki olmaz. E 1 - M ü n â v i, Câmlü's-Sağir şerhinde böyle demiştir.
T ı y b i ve başkaları da zekâttan başka haklara 'su, ateş, ve tuzun' kimseden esirgenmemesi örneğini ve başka örnekleri zikretmişlerdir," demiştir. [15]

4- Gümüş Ve Altının Zekâtı(Nın Kaçta Kaç Olduğunun Beyânı) Babı

1790) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ben sizi at ve köle zekâtından kesinlikle afv ettim. Lâkin gümüşten öşürün dörtte birisini (zekât olarak) veriniz. Her kırk dirhemden bîr dirhem (veriniz).»"

1791) (Abdullah) bin Ömer ve Âişe (Radtyallâkü anhümyden; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her yirmi dinardan ve bundan fazla meblâğdan yarım dinar ve kırk dinardan bir dinar (zekât) alırdı."
Not: Râvi İbrahim bin îsmâil zayıf olduğu için bunun isnadının zayıf oldufru Zevâid'de bildirilmiştir. [16]

İzahı

A 1 i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Ne-sai ve Tahavi.de rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayeti daha uzun olup meali şöyledir: «Ben, at ve köle zekâtından (sizi) afv ettim. Gümüşün zekâlını her kırk dirhemden bir dirhem veriniz. Yüz doksan dirhemde (zekâttan) bir şey yoktur. Dirhemler iki yüze ulaşınca içinde beş dirhem (zekât) vardır.»
Hadisin, at ve köle zekâtı ile ilgili cümlesi bunların zekâta tâbi olmadığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini 15. bâbta gelecek olan 1812 ve 1813 nolu hadîslerin açıklaması bölümünde iri-şaallah anlatacağım.
Öşür: Bir şeyin onda biri, demektir. Rubu' i Bir şeyin dörtte biri, demektir.
Bub'u'1-Öşür: Öşürün rub'u demektir. Yâni onda birin dörtte biri, ki kırkta bir demektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste gümüşün zekâtının kırkta bir olduğunu ve gümüşün zekâta tâbi bir mal olduğunu bildirmiştir.
Müellifin rivayeti kısa olup kırk dirhemden bir dirhem zekât vermenin gerekliliğine delâlet eder. Ancak dirhem sayısının ikiyüze ulaşması şarttır. Bu şart düşünülmüştür. Nitekim yukarıda mealini verdiğim Ebû Davud'un rivayetinde bu durum belirtilmiştir. N e s a i' nin rivayetinde de iki yüz dirhemden beş dirhemin verilmesi emredilmiştir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ile Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet olunan ikinci hadîs Zevâid türünden olup Dâre-k u t n i tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadis, yirmi dinar altından yarım dinar altın kırk dinar altından bir dinar altın zekât çıkarmanın gerekliliğine delâlet eder. Şu halde altını yirmi dinardan az olan bir kimse altının zekâtını çıkarmakla mükellef değildir. Cumhurun kavli de budur.
Bu hadisin isnadı zayıf ise de yukardaki cumhurun kavlini teyid eden başka hadisler vardır. Ebû Dâvûd, Ahmed ve B e y h a k i' nin A 1 i (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri mer-fu ve uzun bir hadiste ezcümle:
«Senin (altının) yirmi dinar oluncaya kadar onda senin üzerinde zekât yoktur. Senin yirmi dinarın olup da üzerinden bir yıl geçtiği zaman onda yarım dinar (zekât) vardır. Altının yirmi dinardan fazla olunca zekâtı bu hesaba göredir.»
Râvi demiştir ki bu son cümle Ali (Badıyallâhü anh)'ın sözü mü. yoksa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in sözü mü? bil e m i yeceğim.
El-Menhel yazarı bu hadisi te'yid eden başka hadisleri de rivayet
etmiştir
Müellifin rivâyetindeki bu hadisin zahirine göre dinar sayısı yirmi veya daha fazla olduğunda kırk dinar olmadıkça yarım dinar zekât verilir. Fakat bu mânâ mürad değildir. Yirmi dinardan yanm dinar verilir. Yirmi dinardan fazla olunca fazlalığın yirmiden biri zekât olur. Örneğin otuz dinân olan bir kimse bir dinarın dörtte üçünü zekât, verir. Şafii ve Hanefiler' den Ebû Yûsuf ile Muhammed'in kavli budur.
Ebû Hanife'ye göre yirmi miskalden sonra 4 miskalden az olan altın muaftır. Ve her dört miskal için kırkta bir hesabı ile zekât verilir. Örneğin 23 miskal altını olan bir kimse yarım miskal zekât verir Altını 24 miskal olunca 24 mıskalın kırkta birini verir. Altını 27 miskal olana kadar yine 24 miskaJın kırktan birini verir. Fa kal 28 miskal olunca bu kere 28 miskalin kırktan birisini verir...
Gümüşten de 200 dirhemden sonra her kırk dirhem için bir dirhem verir. Aradaki kesirler için bir şey vermez. Buna göre 240 dirhem gümüşü elan bir kimse 6 dirhem verir. Fakat 200, 210, 220, 230 veya 239 dirhemi alan kimse, beş dirhem verir. 240 dirhemden sonra 279 dirheme kadar 6 dirhem verir. Ebû Hanife' nin delili Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
*Kırk dirhemden az olanda zekât yoktur.» hadisidir.
İlk grubun delili ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in;
«Ve İki yüz dirhemden fazla olanın zekâtı bunun hesabına göredir.» hadisidir. [17]

Dirhem Ve Dînâh Nedir ?

Dirhem: Bu kelime Arap dilinde iki mânâda kullanılır: Birincisi gram gibi bir ağırlık ölçüsüdür. Diğer mânâsı belli bir gümüş paradır.
Dinar: Bu kelime Arap dilinde bir nevi altın paradır. Miskal mânâsına da kullanılır. Bu hadiste miskal manasına kullanılmıştır.
Miskal: Bu kelimenin Arap dilindeki sözlük mânâsı küçük olsun büyük olsun her türlü ağırlık ölçüsüdür. Şer-i Şerifte ise aşağıda anlatılacak belirli bir ağırlık ölçüsüdür.
Dirhem ı Bu kelime yukarda anlattığım gibi bir çeşit gümüş para ismi olarak kullanıldığı gibi bir ağırlık ölçüsü olarak da kullanılmıştır.
Müteaddit hadislerde ikiyüz dirhemin gümüşün nisabı olduğu ve bu kadar gümüşten beş dirhem zekâtın verilmesi emredildiği için, dirhemin asr-ı saadette malum olduğu anlaşılıyor. Çünkü eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatabları tarafından bil in meşeydi, onlara

açıklayacaktı. Onları meçhul bir miktarla baş başa bı-rakmıyacaktı.
El-Menhel yazarı "Zekâtın vacip olduğu mallar" babında ezcümle
şöyle der :
"Bu hadis (= Kitabımızdaki 1793 nolu Ebû Said-i Hud-r i (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi) kırk dirhem tutarındaki 'Okiyyo'-nin ve Dirhemin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muha-tablarının malumu olduğuna delâlet ediyor. Kadı Iyâz:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -Beş okiyye gümüşte zekât vardır. 200 dirhem (gümüş) den beş dirhem (gümüş) rekât vo-riniz-buyurduğu halde O'nun zamanında okiyye ve dirhemin meçhul olduğunu söylemek doğru bir şey olamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun sayısında zekât bulunduğunu bildiriyor. Aynı zamanda alışverişler ve nikâhlar bunlarla yapılıyor. Şu halde okiyye ve dirhem'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında meçhul olduğunu söylemek bâtıldır. Sıhhatli bir söz değildir. Bâzıları durumun böyle olduğunu, Abdülmelik bin M e r v a n' in hilâfeti zamanına kadar bu hâlin devam ettiğini, nihayet Halîfe' nin, âlimlerin muvafakat ve görüşlerini aldıktan sonra dirhemleri topladığını, bir dirhemin ağırlığının 6 denk'e tekabül ettiğini ve her on dirhemin yedi miskal tutarında olduğunu kararlaştırdığını söylemişler ise de bu söz tutarlı değildir.
Aslında Abdülmelik bin Mervân'ın yaptığı iş şudur: O'nun zamanına kadar, muamelelerde kullanılan dirhemler müslümanlar tarafından basılmış değildi. Standart bir durumu yoktu, iranlı' ların ve RumUr'ın küçüklü, büyüklü olarak bastıkları dirhemler vardı. Sikkesiz ve nakışsız dirhemler vardı. Küçük ve büyük ebadda gümüş paraları vardı. Y em e n dirhemi ve mağrip dirhemi vardı. Böylece çok çeşitli dirhemler tedavülde idi. Nihayet Halife Abdülmelik ve onun zamanındaki âlimler bu değişik dirhemleri toplayıp bunlar yerine İslâmi ve standart dirhem bastırmayı kararlaştırdılar. Artık basılan bu para piyasaya sürülmekle değişik yabancı dirhemlere ve gümüşten küçüklü büyüklü kesilmiş sikkesiz parçalara ihtiyaç kalmadı.
Şüphesiz, dirhemler o zaman malum idi. Eğer malum olmasaydı zekât, cezalar ve kul hakları nasıl dirheme ve okiyye'ye bağlanırdı* demiştir.
Kadı lyâz'ın yukarıda alınan sözünden de anlaşılıyor ki, zekâtta ve diğer şer'i hükümlerde muteber dirhem, bu gün malum olan ağırlık ölçüsü anlamındaki dirhemdir.
Abdülmelik zamanında değişik olduğu bildirilen dirhem ise alış - verişlerde kullanılan tedavüldeki dirhemdi. Bu dirhem kalite ve ayar açısından farklı değer taşıyordu."[18]

Ağırlık Ölçüsü Dirhem Ve Mıskal

Ağırlık ölçüsü anlamındaki dirhem ve miskal iki kısma ayrılır:
1. Dirhemi Şer'î
2. Dirhemi Örfi
Keza
1. Miskal-i Şer'î
2. Miskal-i Örfî
Âlimler dirhem ve mıskalın ağırlığını ortalama buğday tanesi, uçlarındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanesi ve kırat denilen ağırlık ölçüsü ile hesaplamışlar. Bu nedenle dirhem ve miskalı hesaplamaya geçmeden önce 'Kırat'ın ne olduğunu belirtelim :
Kırat da Örfi ve Şer'i diye iki çeşite ayrılır:
1. Kırat-ı örfi, ortalama dört buğday tanesi ağırlığı kadardır.
2. Kırat-ı şer'i, ortalama beş arpa tanesi ağırlığı kadardır.
El-Menhel yazarı dirhem ve miskal hakkında ezcümle şöyle der:
"Âlimler, yedi miskal-ı şer'înin on dirhem-i şer'îye ve bir miskal-i
örfi'nin bir buçuk dirhem-i örfi'ye eşit olduğunda ittifak etmişlerdir.
Keza ilim ehli dirhem ve miskali kıratla ve buğday tanesi veya arpa tanesi ile hesaplarken ihtilâf etmişlerdir. [19]

Hanefî Âlimleri Şöyle Demişlerdir

Bir dirhem-i şer'î ondört kırattır. Bir kırat da ortalama beş arpa ağırlığındadır. Sonuç: Bir dirhem-i şer'i yetmiş arpa ağırlığındadır.
Yedi miskal-i şer'î on dirhem-i şer'i'ye tekabüi ettiğine göre bir miskalin onda birisi bir dirheme eşit olur. Bir dirhem 14 kırat olduğuna göre şöyle hesaplanır:
Miskalin onda yedisi 14 kırat olduğuna göre miskalin onda onu yâni tamamı 20 kırat eder.
Dirhem-i şer'î ve miskal-i şer'i şöyle gösterilebilir : Bir dirhem = 14 kırat = 70 arpa — 7/10 miskal. Bir miskal — 20 kırat = 100 arpa = 3/7 dirhem.
Dirhem-i Örfi ise 16 kırattır. Bir kırat dört buğday tanesi ağırlığındadır. Sonuç : Bir dirhem altmış dört buğday tanesi ağırlığındadır.
Miskal-i örfi ise bir buçuk dirhem-i örfi'ye denktir. Bu duruma göre bir miskal 24 kırat olup 96 buğday tanesi ağırlığında olur.
Dirhem-i örfî ve miskal-i örfî şöyle gösterilebilir: Bir dirhem = 16 kırat = 64 buğday = 2/3 miskal Bir miskal = 24 kırat = 96 buğday = 1,5 dirhem El-Menhel yazarı Hanefî âlimlerinin görüşlerini yukarda izah ettiği gibi belirttikten sonra sözlerine devamla şöyle der:
Dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfi, keza miskal-i şer'î ile miskal-i örfî arasındaki cüzî farkın buğday tanesinin arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetle muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz önüne alınınca dirhem-i şer'i ile dirhem-i örfî arasında hakiki bir fark kalmamış olur. Bunun içindir ki bâzı Hanefi âlimleri altın ve gümüşün nisabını dirhem-i örfi'ye göre hesaplamışlardır. Bâzıları da her şehirin dirhem-i örfî'sine riâyet edileceğini söylemişlerdir."[20]

Dirhemi Örfî Ve Miskal-Î Örfî Kaç Gramdır?

Bir dirhem-i örfi'nin Hanefi âlimlerince orta büyüklükte 84 buğday tanesi ve bir dirhem-i şer'inin kabukçuğu ve uçlarındaki kılçıkları kesilmiş olan 70 arpa tanesi ağırlığında olduğunu yukarda
anlatmıştım.
El-Menhel yazan bir dirhem i örfinin 3,12 gram olduğunu söylemiştir.
Miskal-i örfi de bir buçuk dirhemi örfi olduğuna göre bir mis-kal-i örfi 4.88 gram olmuş olur.
Dirhem-i örfi ile dirhem-i şer'i arasında çok cüzi bir fark olduğundan bâzı Hanefi âlimlerinin gümüş ve altın nisaplarını dirhemi örfi'ye göre hesapladıklarını da yukarda zikretmiştim.
Gümüşün nisabı 200 dirhem olduğuna göre bu nisap gram olarak 200 x 3,12 = 624 gram eder.
Altının nisabı da 20 mıskal olduğuna göre bu nisap gram olarak 20 x 4,68 — 93,6 gram olur.
Gümüşün nisabı: 200 dirhem — 624 gram = 3200 kırat.
Altının nisabı: 20 miskal = 30 dirhem — 93,6 gram = 480 kırat.
Yukardakı hesaplama el-Menhel yazarının bir dirhem-i 3,12 gram olarak saymasına göredir.
Memleketimizde dirhem-i örfi 3,207 gram ve miskal-i örfi 4,807 gram olarak hesaplanır. Buna göre gümüşün nisabı. 200 x 3,207 = 641,4 gram olur. Altının nisabı: 20 X 4,807 = 96,14 gram eder.
Merhum Ömer Nasuhi Bilmen'in Büyük İslâm ft-mühali'ne baktım. Kendisi' yaklaşık olarak bir dirhem-i şer'îyi 2,8 gram ve bir dirhem-i örfiyi de 3,2 gram olarak hesaplamıştır. Onun yaptığı-hesaplamaya göre miskaM şer'i 4 gram, miskal-i örfi de 4,8 gramdır ve:
Gümüşün nisabı:
200 dirhem-i şer'i ~ 200 x 2,8 = 560 gramdır. Altın nisabına gelince 7 miskal-i şer'i 10 dirhemi şer'i'ye eşit olduğuna göre 20 miskal-i şer'i yaklaşık olarak 28,57 dirhem-i şer'i'ye eşit olur. 20 X 10: 7 = 28,57
Bir dirhemi şer'i 2,8 gram olduğuna göre altının nisabı 2.8 x 28,57 = 79.996 gram eder.
Dirhem-i şer'i 64 buğday ve dirhemi örfi 70 arpa ağırlığında olduğunu yukarda anlatmıştım. Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası ortalama buğday tanelerinin tartılmasına ve kabukçuğu ile uçlarındaki kılçıkları alınmış ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlıdır.
Nisapların ihtiyatlı ve fakirler lehine hesaplanması yönü düşünülmelidir. Bu duruma göre gümüşün nisabını 560 gram ve altının nisabım 80 gram

olarak hesaplamak daha uygundur. [21]

Mâliki - Şafiî Ve Hanbeli Alimlerine Göre Dirhemi Serî Ve Miskal İ Serî

Bu üç mezheb âlimlerinin meşhur kavline göre dirhemi şer'i ortalama 50 2 5 arpa tanesi ağırhğındadır Miskal-i şer'î de ortalama 72 arpa tanesi ağırlığındadır.
Bu üç mezhebin bâzı âlimlerine göre ise bir dirhemi şer'î 57 3 5 arpa ve bir miskal-i şer'i 82 3 10 arpa ağırlığındadır.
El-Menhel yazarı: Bu üç mezhebin meşhur kavli ile diğer kavli arasındaki farkın menşei arpa tanelerinin hafiflik ve ağırlık, keza büyüklük ve küçüklük bakımından bir birinden farklı oluşudur.
El-Menhel yazarı: Dirhem-i örfî ile dirhem-i şer'î arasında bir fark bulunmadığına dâir tahkikli görüşe göre : [22]

Gümüşün Nisabı Şudur

200 dirhem = 624 gram = 3200 kırat ve altının nisabı da şudur der:
20 miskal - 30 dirhem = 93,6 gram -- 480 kırat.
Hanefi âlimlerinden başka mezheblerin âlimlerinin meşhur kavline göre dirhem-i şer'î 50 2 5 arpa tanesidir. Miskal-i şer'î de 72 arpa tanesidir
Bu kavle göre gümüşün nisabını tesbit etmek için dirhem-i şer'i-yi dirhem-i örfî'ye çevirmek gerekir. O da şöyle yapılır :
Bir dirhemi şer'î 50 2 5 arpa tanesi olduğuna göre nisap olan 200 dirhemi şer'i'yi arpaya çevirmek için 200 x 50 2 5 = 10080 arpa eder, deriz.
Dirhem-i örfî 64 buğday tanesi olduğu için 10080 rakamını 64 rakamına bölmekle 157 1 2 sayısını elde ederiz. Bu sayı dirhemi örfî olarak nisabı verir. Şu halde gümüşün nisabı şudur:
200 dirhem-i şer'î -- 157,5 dirhem-i örfi - 491,4 gram = 2520 kırat.
Altının .nisabını tesbit için de şöyle deriz . Bir miskal-i şer'i 72 arpadır. Nisab 20 miskal olduğuna göre 20 miskalin kaç arpa tuttuğunu hesaplamak için 20yi 72ye çarparız. 20 x 72 - 1440 çarpım neticesinde çıkan 1440 arpayı miskal-i örfî olan 96'ya böleri/.. 1440 : 9(; — 15
Çıkan 15 rakamı miskal i örfi sayışım verir.
Bir miskal-i örfî bir buçuk dirhem i örfi olduğuna göre 15 miskal-i örfî 22,5 dirhem i örfî eder. Bir dirhem i örfî 3,13 gram oldufcundan 22,5 dirhem-i örfî (3,12 x 22,5 = 70,2) işleminde görüldüğü gibi 70,2 gram eder.
Şu halde altının nisabı şöyle gösterilebilir i
20 miskal-i seri = 15 miskal-i örfî = 22,5 dirhem-i Örfî = 70,2 gram = 360 kırat.
El-Menhel yazan yukardaki hesaplan yapmıştı^. Şu var ki dirhem-i şer'î ve miskal-i şer'î arpa tanelerine göre hesaplanır. Dirhem-i örfî ve miskal-i örfî ise buğday tanelerine göre hesaplanır. Hesaplar neticesinde arpa tanelerinin yekûnu buğday tanelerinin yekunüne bölünür. Tabi buğday ve arpa tanelerinin orta büyüklüktekileri dikkate alınıyor ise de aynı ağırlıkta olduğu söylenemez. Bu itibarla çıkan sonuç yaklaşık bir sonuç sayılmalıdır. [23]

Türkiye'deki Miskal-İ Örfî Ve Dirhemi Örfî Ağırlığı Şöyle Hesaplanır :

Bir miskal = Bir buçuk dirhem — 4,807 gram Bir dirhem = Dört denk (danık) = 3,207 gram Bir denk = îki çekirdek = 0,801 gram
Bir çekirdek = îki kırat = 0,400 gr.
Bir kırat = dört buğday = 0,2004 gr.
Bir buğday = 0,0501 gr. [24]

Hâlis Olmayan Altın Ve Gümüşün Zekâtı

Hâlis olmayan yâni yabancı maddeler karışmış olan altın veya gümüşe "Mağşuş" denilir. Dilimizde buna züyuf da denilir.
El-menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini şöyle nakleder :
1- Hanefî âlimlerine göre altın veya gümüşün hâlis olması şart değildir. İçindeki altın veya gümüş ağırlık açısından yabancı maddeden fazla veya onun kadar olduğu takdirde zekâtı verilecektir. Şayet yabancı maddeden az ise ticâret eşyası hükmüne girer. Değeri nisaba ulaşıyorsa zekâtı verilecektir. Ancak o karışımla ticâret etmeyi düşünmüyorsa değeri nisaba ulaşsa bile zekâta tâbi değildir. Örneğin 90 dirhem gümüş ile 110 dirhem bakır karışımı olan bir parça var. Bunu satmak niyetinde olmayan bir adam zekâtını vermez. Fakat ticâret niyetinde olduğu takdirde değerine bakılır. Eğer değeri 200 dirhem gümüş tutarında ise bir ticâret malı olarak zekâtını çıkarır. Değeri bundan düşük ise zekât vermez.
2- Şafii, Ahmed ve bunların arkadaşlarına göre Mağşuş altının içindeki hâlis altın kısmı 20 miskale ve mağşuş gümüşün içindeki hâlis gümüş kısmı 200 dirheme ulaşmadıkça zekâtını vermek gerekmez.
3- M â 1 i k î 1 e r şöyle demişlerdir. Mağşuş olan veya ağırlık bakımından noksan olan gümüş ve altın alış - verişlerde hâlis ve ağırlık bakımından tam olanlardan farksız olarak revaçta iseler zekâtı vâcibtir. Eğer hiç revaçta olmazlar veya tam olanlardan az revaçta iseler, mağşuş içindeki altın veya gümüş miktarı hesaplanır. Nisaba ulaşıyorsa zekâtı verilir. Ulaşmıyorsa verilmez.
Ağırlık bakımından noksan olan da, tam olanın değerinde geçerli ise zekâtı verilir. Değerce düşük ise o farkı kapatacak meblâğ kadar fazlalaşmadıkça zekâtı verilmez. Örneğin ağırlık bakımından noksan olan 200 dirhem gümüş tedavülde, ağırlık bakımından tam olan 200 dirhem gümüşten farksız olarak revaçta ise zekâtı verilecektir. Fakat noksansız olan 190 dirhem değerinde revaçta ise zekâtı verilmez. Ancak aradaki on dirhemlik farkı kapatacak bir miktar gümüşü olunca o zaman nisaba mâlik sayılır." [25]

Kâğıt Paranın Zekâtı

EI-Fikhı Ale'l-Mezâhiib'l-Erbaa müellifi Zekât kitabından bu konuya ayırdığı bölümde şöyle der:
Fıkıhçıların cumhuru kâğıt paraların ve benzeri paraların zekâta tâbi olduğuna hükmederek: Çünkü bu paralar muamelelerde altın ve gümüş paraların yerine geçmiştir. Her an onu altın ve gümüşe çevirmek kolaylıkla mümkündür. Halkın elinde bu servet bulunduğu ve bunu altın ve gümüşe çevirmeleri mümkün olduğu halde bundan zekât vermemeleri zekâtın meşruluğunun hikmet ve gayesine ters düştüğü açıktır. Bundan zekât verilmez demek, akıl ve mantık dışıdır. Bunun için Hanefî, Şafii ve Mâliki mezheplerin âlimleri bu paraların zekâtının çıkarılması gerekir, demişlerdir. Bu hususta ittifak etmişlerdir. Yalnız H a n b e 1 î âlimleri muhalif kalmışlardır. Bu konudaki dört mezhep âlimlerinin görüşleri şöyledir :
1- H & n e f i âlimleri; bu ve benzeri paraları kuvvetli alacak kabilinden sayarak bunların deyn-i kavi (= kuvvetli alacak) tan farkı şudur ki anında bu paraları gümüşe (veya altına) çevirmek mümkündür. Bu nedenle derhal zekatını çıkarmak gerekir. Deyn-i kavi'nin ise zekâtını geciktirmek caizdir.
2- M âl i k i 1 er: Kâğıt paralar alacak senetleridir. (Bonolar hükmündedir.) Şu farkla ki bu paralan, anında gümüşe çevirmek mümkündür. Alış - verişlerde altın yerine de geçer. Bu nedenle zekâta tâbidir, demişlerdir
3- Şafiî âlimleri: Kâğıt paralarla alış - veriş etmek bankalarca tanınmış olan bunların kıymetindeki altın ve gümüşle muamele etmek hükmündedir. Bu taamül, paranın tutarındaki altın ve gümüş kıymetini bankaya havale etmek kabilindendir. Çünkü, parayı kazanan kişi, bankadan o para kıymetindeki altın ve gümüşü almaya hak kazanarak bu meblâğı alacaklı ve bu alacağın sahip ve mâliki olmuş olur. Banka ise borçluluğunu İtiraf eden, borcunu ödeyebilen ve her zaman ödemeye hazır vaziyette bir borçlu durumundadır. Bir alacak bu durumda olunca derhal zekâtını çıkartmak gerekir. Havalelerde, "Verdim - kabul ettim" seklinde dille söylenen bir akit yok ise de, örf ve âdet böyle cereyan ettiği için sözlü akitin olmayışı bir sakınca teşkil etmez, demişlerdir. Üstelik bâzı Şafii âlimlerine göre îcab ve kabul (= verdim - aldım) den maksat, tarafların rızâsını ifâde eden her hangi bir söz veya harekettir. Eldeki paranın bankadaki altın veya gümüş stokuna karşılık olduğu taraflarca bilinmekte ve bu tahvillere rızâ gösterilmekte olduğu malumdur.
4- H anbeü ler'e göre kâğıt para altın, gümüş vevâ ticâret eşyasına çevrilmedikçe zekâtını çıkarmak gerekmez.
Madenî ve kâğıt para zekâtı hakkında Sahihi Buhârî Muhtasarı Tecridi Sarih Tercemesinin Zekât bahsinde bâzı fıkıh kitaplarından nakiller ve

oldukça ayrıntılı bilgi vardır. Oraya müracaat edilebilir[26]

5- Bir Malı İstifâde (Eden)İn Babı

1792) Aişe (RadıyaUChü <mMj'den; Söyle demiştir :
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu kİ :
-Bir malın Üzerinden bir yıl geçinceye kadar onda hiç zekat yok tur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : îbn-i EbÎ'r-Ricâl olan râvi Harise bin Mu-hunmed zayıf olduğu için bu isnad zayıftır. Tirmİzİ bu hadisi îbn-i Ömer (R.A.)'den merfu' ve mevkuf olarak rivayet etmiştir. [27]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Tirmizî, Darekutni ve Beyhaki bunun bir benzerini îbn-i Ömer (Radıyal-Iâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivaye te göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),
-Kim bir malı istifâde ederse (yâni elde ederse) o malın üzerinden bîr yıl geçinceye kadar o kimsenin boynunda zekât yoktur.» buyurmuştur.
Tirmizî, merfu' olarak rivayet ettiği bu hadisin senedin deki râvi Abdurrahman bin Zeyd bin Esle m'in zayıf olduğunu belirtmekte, ayrıca bunu îbn-i Ömer (Radı yallâhü anh) 'den mevkuf olarak rivayet ederek, bunun daha sıhhat h olduğunu bildirmekte ve bunun başka sahâbilerden de rivayet edildiğini söylemektedir.
İstifâde: Bir şeyi elde etmek, kazanmak ve ona sahip olmak demektir.
Bu babın başlığında ve Tirmizî' nin rivayetinde geçsn bu kelimeden alınma mazi fiili, bir malı ekte etmek ve sahip olmak manâsını ifade eder.
Müellifin rivayetinin umumiliği dolayısıyla çıkan sonuç, gerek sene başında ve gerekse sene içerisinde elde edilen malın üzerinden bir yıl geçinceye kadar ondan zekâtın olmayışıdır. Zekât için yılın beş-langıcı sayılan tarihte elde edilen ve zekâta tâbi olan, bir malın üzerinden bir yıl geçmedikçe onda zekât olmadığı malumdur. Altın, gümüş, para, ticâret malı, koyun, keçi, sığır ve devenin zekâtı için bu hüküm mevcuttur. Ancak buğday, arpa, üzüm gibi tarım ürünlerinin zekâtı bu mahsullerin kaldırıldığı mevsimde ödenir. Bu nevî malların üzerinden bir yıl geçmesi şartı söz konusu değildir Bu hususta âlimlerin icmâı vardır.
Yıl içinde elde edilen mallara gelince; bu mallar yıl başından beri elde bulunan ve zekâta tâbi mal çeşidinden olabilir. Başka çeşitten olabilir. Aynı çeşitten olduğu takdirde, eldeki maldan kazanılmış olabilir, miras ve hibe gibi başka yollardan kazanılmış olabilir. Bu çeşitlerin hepsi "İstifâde edilen" yâni elde edilen mallardandır. Bu çeşitlerden hangisinin yıllanması şarttır? hangisinin şart değildir? yılbaşından beri elde bulunan malın yılı dolunca zekâtı verilirken yıl içinde elde edilmiş olan malın da zekâtı verilir mi?
Tuhfe yazarı şöyle der :
"Yıl içinde elde edilen mal iki çeşittir
Birincisi yıl başından beri elinde bulunan ve zekâta tâbi nisab tutarındaki mal nevinden olanıdır. Örneğin : Adamın elinde on deve vardır. Yıl içinde bir kaç deve daha elde eder.
ikincisi; Yıl başından beri elinde bulunandan başka bir çeşit maldır. Örneğin : Adamın elinde yılbaşından beri on devesi vardır. Yıl esnasında bir kaç koyun sahibi olur
İkinci şıkka ait durumlarda yıl esnasında kazanılan ve zekâta tâbi olan mal yıl başından beri elde bulunan mela yıl hesabı bakımından eklenmez. Kazanıldığı târihten itibaren ne zaman bir yıl dolarsa o zaman zekâtı çıkarılır. Bu hususta âlimler ittifak halindedir.
Birinci şıkka âit durumlardaki malda iki tür olabilir : Şöyle ki, yıl içinde elde edilen mal, yıl başından beri elde bulunan maldan kazanılmış olabilir. Ticâret mallarından yıl içinde kazanılan kâr ve zekâta tâbi koyun, keçi, inek ve develerden doğma hayvanlar buna misal gösterilebilir. Bu tür kazançlar yıl hesaplaması bakımından asıl mala tâbidir. Aslının yılı dolunca onun yılı da dolmuş sayılır. Örneğin yıl başında 20.000.— Ura ile ticârete başla yan bir kimse yıl esnasındaki ticareti ile 10.000.— lira kazandığı takdirde yıl sonunda hem sermâyenin hem de kazancının zekâtını çıkaracaktır. Verdiğim örnekde 30.000.— liranın zekâtını çıkaracaktır. Zekâta tâbi hayvanların durumu da böyledir. Bu tür kazançların, asıl mala eklenmesinin gerektiğine âa bu hüküm hususunda âlimlerin icmaı vardır.
İkinci tür kazanılan mal ise asıl maldan doğma olmayıp hibe. mi ras ve satın alma gibi yollarla ekle edilen mallardır. Örneğin : yıl basından beri adamın 5 devesi varken yıl içinde, babasının ölümü dolayısıyla miras olarak kendisine 10 deve kalmış olur. Böylece 15 deve sahibi olmuş olur. Yıl içinde kaz.anilan 10 deve yılın dolması yönünden 5 deveye eklenir mi? yoksa kazanıldığı tarihlon M ibaren onun için ayrı bir yıl hesabı mı tutulur?
Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Ebû Hanife'ye göre yıl içinde elde edilen bu tür mallar yıl başından beri elde bulunan mallara eklenerek yıl sonunda hepsi nin zekâtı çıkarılır.
Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre, eklenmez. Yıl içinde kazanılan bu tür mallar, kazanıldığı târih esas tutularak ayrı olarak hesaplanır ve kazanıldığı târihden itibaren ne zaman yılı dolar* sa o zaman zekâtı çıkarılır.
Bu üç imamın delili Ibn-i Ömer (Kadıyallâhü anhJ'den rivayet'edilen yukarıdaki hadistir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadisi de bunlar için bir delil sayılabilir [28]

6- Zekâtın Farz Olduğu Malların (Miktarlarının Beyânı) Babı

1793) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyaltâhü ank)'üen rivayet edildiğine göre kendisi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em)'den şunu buyururken isit-miştir :
«Beş vesk miktarından az olan hurmada, beş okiyyeden az (gümüş) de ve beş deveden aşağısında zekât yoktur.»"

1794) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhii anhümâ)'(\an rivayet edildiğine göre; ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir :
«Beş deveden aşağısında zekât yoktur. Beş okiyye'den az (gümüş) de zekât yoktur. Ve beş vesk miktarından az olan (hurma, üzüm ve hububat) da zekât yoktur.»"
Not : Bu hadisin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. [29]

İzahı

E b û S a İ d (Radıyallâhü anhî'ın hadisini Kütüb-İ Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Müellifin rivayetinde, hacim ölçüsü ile nisabı hesaplanan mallardan hurma zikredilmiştir. Diğer bazı rivayetlerde hurma kaydı olmayıp umumî bir ifâde kullanılarak "Beş vesk miktarı" denmiştir. Bu rivayetler, hurma, üzüm ve hububatın nisabının beş vesk olduğunu hükme bağlamış olur
Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım .
Evsaak: Vesk veya Visk'in çoğuludur. Vesk ve Visk'ın asıl mânâsı deve, katır ve merkebin yükü demektir. Şer-i Şerifte 60 sâ mânâsında kullanılmıştır. Müellifin 1832 -1833 nolu hadisleri vesk'ın 60 sâ olduğuna dâirdir.
Hububatın ve hurma ile üzümün nisabı 5 vesk olduğuna ve bir vesk de 60 sâ olduğuna göre bu malların nisabı 300 sâdır. Bu miktarı anlayabilmek için 'Sâ'ın ne olduğunu bilmek gerekir. 'Sâ' bir ölçektir. Bu ölçeğin Rıtıl olarak hesaplanması hususunda Fıkıhçıların görüşlerini el-Menhel yazarı "Abdestte yeterli su miktarı" babında özetle şöyle anlatır:
"Sâ -. Dört müddü alabilen bir ölçektir. Müdd'ün kaç rıtıl olduğu hususunda şu ihtilâf vardır :
1. Ebû Hanife, Muhammed ve Irak Fıkıhçı-larına göre bir müd 2 ntl I r a k i' dir.
2. Mâlik, Şafii, Hanefiler' den Ebû Yûsuf, Ahmed bin Hanbel ve Hicaz Fıkıhçılarına göre bir müd, 1 1 3 rıtl-i I r a k i' dir.
Bir sâ, dört müd olduğundan birinci gruba göre bir sâ, Irak rıtılı ile 8 rıtıldır. İkinci gruba göre bir Sâ yine Irak rıtıh ile 5 i 3 rıtıldır. [30]

Irak'ın Bir Rıtılı Kaç Dirhem Ve Kaç Gramdır?

1. Hanefîler'e ve Şâfiîler1 den R â f i i' ye göre I r a k ' m bir rıtılı 130 dirhem-i örfi'ye tekabül eder. (Bir dirhem-i örfi 3,12 gramdır.) Ve bir Rıtıl 405,6 gramdır. Hesabı şöyledir:
Bir Rıtıl = 130 dirhem x 3,12 gr. = 405,6 gr.
2. Mâlikiler'e göre Irak'ın bir rıtılı 128 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 399,36 gramdır.
Bir Rıtıl = 128 dirhem x 3,12 gr. = 399,38 gram
3. Ş â f i i 1 e r' den Nevevi ve Hanbeliler'e göre bir rıtıl 128 4 7 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 401,14 gr.dır. Şöyle hesaplanır :
Bir rıtıl = 128 4 7 dirhem X 3,12 gr. = 401,14 gram. [31]

Bir Sâ Kaç Dirhem Ve Kaç Gramdır?

1. Ebû Yûsuf hâriç, Hanefîler'e ve Şafii I er'-den R â f i i' ye göre :
Bir Sâ = 8 rıtıl
8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem
1040 dirhem x 3,12 gr. = 3244,8 gram.
2. Mâlikiler'e göre : Bir sâ = 5 1 3 rıtıl
5 1 3 rıtıl x 128 dirhem = 682, 66 dirhem 682,66 dirhem x 3,12 gr. = 2129,92 gram.
3. Nevevi ve Hanbel iler' e göre: Bir sâ = 5 1 3 rıtü
5 13 Rıtıl x 128 4,7 dirhem = 685 5/7 dirhem 685 5 7 dirhem X 3,12 gr. = 2139,42 gr. [32]

Bîr Vesk 60 Sâdır

Bu hususta âlimler müttefiktir. Sâ'ın kaç dirhem ve kaç gram olduğu yukarda beyan edilmiştir.
Her grubun görüşüne göre bir vesk'in kaç dirhem olduğunu an-lamak için bir sâ'm tekabül ettiği dirhem sayısını 60 sayısına çarpmak kâfidir.
Nisap olan beş vesk'in kaç dirhem olduğunu anlamak için de bir sa'ın tekabül ettiği dirhem sayısını 300 sayısına çarpmak gerekir.
Keza bir vesk'in kaç gram olduğunu anlamak için bir sa'm tekabül ettiği gramları 60 sayısına çarpmak gerekir. Beş vesk'in kaç gram olduğunu anlamak için de bir sâ'ın tekabül ettiği gramları 300 sayısına çarpmak kâfidir.
Bizim için önemli olan beş vesk'in kaç gram olduğunu anlamaktır. Çünkü nisap beş vesk'tir. Başka bir deyimle 300 sâ'dır. Yukarıda anlatıldığı gibi:
1. Hanef iler'e ve Şâfiîler' den R â f i i' ye göre bir sâ'ın 3244,8 gram olduğu anlaşılmıştı. Bunu 300 sayısına çarptığımız zaman nisap olan 5 vesk'in kaç gram olduğu anlaşılır.
3244,8 gr. X 300 sâ = 973440 gr.
Şu halde beş vesk yaklaşık olarak 973,5 kg.dır.
2. M â 1 i k î 1 e r' e göre bir sâ, 2129,92 gramdır. Bunu 300 sayısına çarpmakla 5 vesk'in gram tutarını tesbit ederiz.
2129,92 gr. X 300 sâ = 638976 gram.
Buna göre 5 vesk yaklaşık olarak 639 kg.dır.
3. Nevevi ve Hanbeli ler'e göre bir sâ 2139,42 gramdır. Bunu 300e çarpmakla beş vesk'in tutarı bulunur.
2139,42 gr. X 300 sâ = 641826 gr
Buna göre beş vesk takriben 642 kg.dır.
El-Menhel yazarı sâ ve rıtıl hakkındaki âlimlerin görüşlerini beyan ettikten sonra şöyle der:
"Sâ hakkındaki görüşler arasında esaslı bir fark yoktur. Çünkü bir sâ 8 ntıldır, diyen âlimler, bu ölçeğin aldığı suya itibar etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest ve gusül su miktarını belirten hadisler buna delâlet eder.
Bir sâ, 5 l 3 ntıldır, diyen âlimler, bu ölçeğin aldığı hurma veya arpaya itibar etmişlerdir. Hâl böyle olunca sâ ve buna bağlı olarak müd miktarı hakkında gerçek bir ihtilâf yoktur. Çünkü su, kuru hurma, arpa ve buğday gibi hububatın ağırlığı farklıdır. Bir ölçek dolusu suyun ağırlığı, ayni ölçek dolusu buğdayın ağırlığından fazladır. Örneğin kuru hurma ve arpanın bir sâ'ı 693 1 3 dirhem ağırlığında-dır. Bu meblâğ, 5 13 rıtlı I r a k i' ye tekabül eder. Bir sâ su ise 1040 dirhem ağırhğındadır. Bu meblâğ I r a k ' in 8 ntlına tekabül eder."
Hulâsa hurma, üzüm ve hububatın nisabı için en ihtiyatlısı 5 vesk'in 638 kg. kabul edilmesidir. Bundan az miktarda mahsulü olan zekât vermek zorunda değildir. Bu kadar veya daha fazla mahsulü olan zekâtını çıkarmalıdır.
Hadîsin: "Beş okiyye'den az (gümüş)te zekât yoktur." fıkrasına
gelince :
Evak : Okiyye'nin çoğuludur. Bu kelime Mü s 1 i m ' in rivayetinde Evakıyy diye geçer. O da Okiyye'nin çoğuludur. Okiyye, dilimizde Okka diye kullanılır. Arap dilinde Okiyye kelimesi Vakİyye diye kullanılır. Bunun çoğulu Vekaayâ'dır.
Bir Okiyye'nin 40 dirhem olduğu hususunda âlimler müttefiktir. Memleketimizde 400 dirhem olarak bilinen okka ayrı şeydir. Karıştırmamak gerekir. Beş okiyye 200 dirhem olmuş olur. Gümüşün nisabı 200 dirhemdir.
Dirhemin gram olarak hesabı ve gümüşün nisabı hakkındaki gerekli malumat, 1790 -1791 nolu hadîsler bahsinde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
Hadisin bu fıkrası gümüşün nisabının beş okiyye yâni 200 dirhem olduğuna ve bundan az gümüşü olanın zekât çıkarmakla mükellef olmadığına delâlet eder.
Hadîsin -Beş deveden aşağısında zekât yoktur.» fıkrası da develerinin nisabının 5 deve olduğuna delâlet eder. Şu halde beşden az devesi olan kimse develerinin zekâtını vermekle mükellef değildir.
ikinci hadisin develere âit fıkrasında geçen Zevd kelimesi, üçten on'a kadar olan deve sürüsü anlamında kullanılır. Bir kavle göre ikiden dokuza kadar olan deve sürüsü mânâsında kullanılır. Başka kaviller de vardır.
El-Menhel yazarı bu hadisin fıkıh yönü ile ilgili olarak özetle »öyle der:
"Bu hadis, beşten az develerde zekât olmadığına, beş veya daha vok develerde zekâtın vâcipliğine, ikiyüz dirhemden az gümüşte zekâtın gerekmediğine, 200 veya daha fazla dirhem tutarındaki gümüşün rekâtını ödemenin vâcipliğine, beş vesk'ten az (Hububat, hurma ve üzüm)de zekât'ın bulunmadığına, beş vesk veya daha çoğunda zekâtın vücûbuna delâlet eder.
Mâlik, Şafii, Ahmed, Hanef iler' den E b û Yûsuf ile Muhammed ve âlimlerin cumhuru bu hadîsle hükmederek yukarıda belirtilen nisaplardan az mallarda zekât yok-l,ı>r, demişlerdir.
Ibn-i Abbâs, Zeyd bin Ali, Nehai ve Ebû Hanife: Malın nisaba ulaşması şart değildir. Zekâta tâbi mal, az olsun, çok olsun zekâtını çıkarmak gerekir, demişlerdir.
El Menhel yazarı bu grubun delillerini zikretmiş ve: Bunlara göre bu bâbtaki hadis ticaret malının zekâtını beyan etmek anlamında yorumlanır, demiştir.
Geniş malumat isteyenler el-Menhel in 9. cildinin 129. sahıfesine müracaat edebilirler. [33]

7- Zekâtı Vaktinden Önce Vermeye Acele Etmek Babı

1795) Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine
göre:
Abbâs (bin Abdılmuttalib) (Radıyallâhü anh), zekâtını vaktinden önce yermekte acele etmesi hükmünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Söilem) e sormuş. Efendimiz de ona bu hususta ruhsat vermiştir."[34]

İzahı

Ahmed, Ebü Dâvûd, Tirmizi, Hâkim, Bey-haki ve D â r e k u t n î de bunu rivayet etmişlerdir.

Zekâtın vakti, mal üzerinde yılın tamamlandığı târihtir. Bir mal üzerinden bir yıl geçmedikçe zekâtını çıkarmanın vacip olmadığı 1792 nolu hadîs bahsinde anlatılmıştı. Orada belirtildiği gibi bu hüküm ticâret malları, altın, gümüş, para ve zekâta tâbi hayvanlara mahsustur. Hububat, hurma ve üzüm gibi mahsullerin zekâtı bunların elde edildiği zaman ödenir. Bunlar üzerinden yılın geçmesi söz konusu değildir.
El-Menhel yazarı bu hadisi açıklarken ez cümle şöyle der : "Bu hadîs yıl dolmadan evvel zekatı ödemenin câizliğine delâlet eder. Hanefi, Şafiî ve Hanbeli mezhebleri alimleri böyle hükmetmişlerdir. Bunlara göre zekâtı yıl dolmadan önce çıkarmak su şartlara bağlıdır:
Mal sahibi zekâtı çıkarırken nisaba mâlik olacak t Yânı malı nisap mikttmndan az olmayacak > Yı4 içinde nisap miktarı hiç düşmr-yacak ve yıl sonunda da nisap miktarı veya daha fazla olacaktır.
(Hulâsa bir malın yılı dolmadan önce çıkarılan zekâtın muteber sayılabilmesi için zekâtın çıkarıldığı târihten yıl sonuna kadar o malın en az nisap miktarı veya daha çok olması şarttır. Aksi takdirde verilen zekât, geçerli sayılmaz.)
Süfyân-ı Sevri, Dâvûd, Rebia, Hasanı Basri ve Mâliki ter'e göre yıl dolmadan zekât çıkarmak caizdir. Bunların delili: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1792 nolu) hadîsidir. Bu hadiste :
«Bir mal üzerinden yıl geçinceye kadar onda zekât yoktur.» bu
vurulmuştur. Bir de Ebû Davud'un Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği benzer hadîstir. Bunlara göre yıl dolmadan çıkarılan zekât, vakti girmeden kılınan namaz gibidir.
Birinci grubtaki âlimler: Bu hadisler, yıl dolmadan zekâtı çıkarmanın vacip olmadığına delâlet ederler. Bunda ittifak vardır. Yıl dolmadan zekât çıkarmanın câizliği de bu ve benzeri hadislerden anla siliyor, demişlerdir.
İkinci grubtaki âlimlerden Mâliki mezhebine mensup olanların kuvvetli kavillerine göre yılın dolmasına bir ay kala zekât çıkarmak mekruh olmakla beraber, caizdir. Yâni zekât yerine geçer.
Sindi, hadisin. cümlesindeki fiili, vacip olmak
mânâsına yorumlamıştır. Yani zekât vacip olmadan önce...
El-Menhel yazan ise bu fiili hulul etme mânâsına yorumlamıştır. Yâni zekât çıkarma vakti hulul etmeden (= gelmeden) önce...
El-Menhel'in yorumu daha açık olduğu için tercemeyi buna göre yaptım. [35]

8- Zekât Çıkarılırken Söylenecek Söz (Dua) Babı

1796) Abdullah bin Ebî Evfâ (RadıyallÛhü ankümâyfan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Her hangi bir adam malının zekâtını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemHn yanma getirdiği zaman Efendimiz ona rahmet ve mağfiret için duâ ederdi. Ben de malımın zekâtını Onun huzuruna getirdim. Efendimiz:
-Allah'ım! Ebû Evfâ ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurdu." [36]

İzahı

Buhâri, Müslim. Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Müslim'in rivayetleri meâlen şöyledir Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anhümâ) 'dan; Şöyle demiştir:
Bir cemâat mallarının zekâtını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma getirdikleri zaman. Efendimiz:
«Allah'ım! Onlara (yâni mal sahiplerine veya bunların ailelerine) rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyururdu. Babam Ebû Evfâ da malının zekâtım O'nun huzuruna getirdi. Efendimiz i
-Allah'ım! Ebû Evfâ'mn ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurdu.
Buhâri1 nin rivayetinde; Allah'ım! falanın ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» ve M ü s I i m' in rivayetinde; «Allah'ım! Onlara rahmet ve mağfiret eyle.» buyrulduğundan bu durumu parantez içi ifâde ile işaret ettim.
Hulâsa, Buhâri, Mü si im ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerine göre İ b n - i Evfâ (Radıyallâhü anh) değil, Onun babası olan Ebû Evfâ, zekâtını efendimize getirdiğinde efendimiz «Allah'ım! Ebû Evfâ ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurmuştur.
El-Menhel yazarı : Bu duadaki :âîle» kelimesi, cümlenin mânâsı bakımından fazladır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) E b ü Evfâ' nın kendisine duâ etmiştir. "Falanın âli" denilirken bazen adamın kendisi kastedilir. Ebû Musa el-Eş'ârl (Radıyallâhü anh) nin Davudi bir sese sahip
kılındığına dâir bir hadisteki; «Dâvûd (Aley-hisselâm) in nağmelerinden...» cümlesinde bulunan: «aile» kelimesi de böyledir, demiştir.
El-Menhel yazarının ve başka zâtların böyle söylemesinin sebebi zekât sahibinin Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh) ailesi değil, bizzat Ebû Evfâ {Radıyallâhü anh)'nın kendisi olmasıdır. Efendimiz de zekât sahibine duâ etmeyi itiyad buyurmuştur.
Âcizane kanaatıma göre böyle bir yorum yapılmasa da olabilir. Şöyle ki "Falanın ailesi" denirken aile reisinin de dâhil olduğu aile fertlerinin tümü kastedüebilir.
Müellifin rivayetine göre Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) kendi malının zekâtını efendimizin huzuruna götürmüş ve efendimiz anılan duayı buyurmuştur. Bu rivayetteki;
= «aile» kelimesi gereklidir. Çünkü îbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) E bû Evfâ (Radıyallâhü anh)'in aile fertlerinden-dir. Zekât sahibi de odur.
Hadis, zekât alan devJet yetkilisinin mal sahiplerine rahmet ve mağfiret duasında bulunmasının müstehablığına delâlet eder. İlim ehlinin ekserisine göre bu duada bulunmak müstehabtır.Zâhiriyye me/hebi mensuplarına göre bu duada bulunmak vaciptir.
BunJar; ve (Ey Muhammedi) Zekât sahiplerine dua et. Senin duan onların gönlüne sükûnet verir.[37] âyetinin zahirini tutmuşlardır. Fakat bu âyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur. Çünkü Onun duası, zekât sahiplerinin gönlünü yatıştırır, sükûnet bahşeder. Başkalarının duası bu etkiyi yapmaz. TJir de şu var ki, duâ etmek vacip olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zekât toplayan memurlara bu duayı okumalarını emredecekti. Keza, devlet yetkilisinin ödenmesi gerekli olan kefaretleri, borçlan ve benzen tahsilatı teslim alırken her hangi bir duâ etmesi vacip değildir. Şu halde zekâtı teslim alırken de duâ etmesi vacip değildir.
Nevevî, Müslim'in şerhinde beyan ettiğine «Öre Ş â * f i'i, zekâtı teslim ;
«Allah, verdiğin zekâttan dolayı seni sevaplandırsm, günahlardan arındırsın ve bıraktığın inalını bereketlendirsin.» duasını okumasını müstehap saymıştır. Nevevi daha sonra şöyle der r
"Zekâtı teslim alanın; diye duâ etmesini Ş âfiile r'in cumhuru mekruh saymışlardır, îbn-i Abbâs, Mâlik, İbn-i Uyeyne ve Seleften bir cemaatın mezhebi de budur.
Âlimlerden bir cemâat bu hadise dayanarak mezkûr duayı okumanın mekruh olmayıp câizliğine hükmetmişlerdir.
Bizim arkadaşlarımız: Peygamberlerden başka kimselere salâvat getirmek suretiyle dua edilemez. Ancak Peygamberlere salâvat getirilirken, bu arada başkalarına da teşmil edilebilir Örneğin Allah'ım! Muhammed'e, ashabına ve âline salât ihsan eyle!' denilebilir. Peygamberlerden başkasına re'sen salâvat getirmenin sebebi şudur: Selef-i sâlihin dilinde salavât peygamberlere mahsustur. Nasıl ki (Azze ve Celle) ifâdesi Allah Teâlâ hakkında kullanılır. Ona mahsustur. H z . Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aziz ve celil olduğu halde Muhammed (Azze ve Celle) denmediği gibi E b û Bekir (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veya Ömer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de denilmez. Halbuki (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cümlesinin mânâsı Allah Ona rahmet ve mağfiret eylesin demektir. Mânâ yönünden bir sakınca bulunmamasına rağmen Peygamberlerden başkasına resen salavât okunamaz.
Peygamberlerden başkasına re'sen salavât okuma yasağının derecesi hakkında arkadaşlarımız değişik hükümler vermişlerdir. Bunun haram olduğunu söyleyenler olduğu gibi, tenzîhen mekruhtur diyenler ve âdaba aykırıdır diyenler de vardır. Meşhur ve en sahih olan kavil bunun tenzîhen mekruh olmasıdır. Çünkü bidat ehli. Peygamberden başka bir takım kimselere salavât okurlar. Biz onların âdetlerinden ve alâmeti farikalarından uzak durmak zorundayız.
İmamlardan sayılan arkadaşlarımızdan eş-Şeyh Ebû Muhammed el-CüveynİI: Selâm da salavât hüküm ve mânâsını taşıyor. Peygamberlerden başkasına re'sen ve münferiden salavât okunmadığı gibi selâm da okunamaz. Meselâ falan aleyhi s-Selâm şöyle dedi, denilemez. Ama bir diriye veya. ölüye selâmla hitap etmek meşrudur. Meselâ selâm sana ey fülan. denilir. Selâmlaşmak bunun bir örneğidir, demiştir."
EI-Menhel yazarı da "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den başkasına salavât getirmek" babında bu konuyu aydınlatıcı bilgi vermiştir. O da ezcümle şöyle der:
"Ahmed ve Zahiriye mezhebi mensuplarına göre Peygamberlerden başka kimselere salavât edilebilir. Fakat cumhur bunu caiz görmemiştir. Çünkü salavât bir ta'zim, yüceltme ve aziz sayma ifâdesi olarak peygamberler hakkında kullanılmıştır. Peygamber bâzı şahıslara salavât okumuş ise de bunu duâ ve rahmet dilemek anlamında kullanmıştır. Ta'zim amacı ile söylememiştir

Kur'an'da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e salavât getirme emri vardır. Bu da salavâtın normal bir rahmet dilemekten ötede başka bir özellik taşıdığını ifâde eder.
Ashab-j Kiram ve yüce müctehidlere rahmet, mağfiret ve rızâ duaları yapılır.
Ashab-ı Kiram devrinde peygamberlerden başkasına salavât getirmek suretiyle dua edilme âdeti yok idi. Bilâhere, Raf izi 1 e r ve Şiîler, bâzı imamlara salavât getirmeyi îtiyad ettiler. Meselâ A 1 i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dediler. Bidat ehline benzemek ise yasaktır. Onlara muhalefet etmek gerekir.'
Râvi Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhJ'm hâl tercemesi 416 nolu hadîs bahsinde geçmiştir. Babası E b û Ev-f â (Radıyallâhü anh)'ın isminin H â 1 i d bin el-Hars e 1 - E s 1 e m i olduğu Kastalâni' den anlaşılıyor. O da sa-hâbidir. Ebû Davud'un bu hadîs rivayetinde E b û E v -f â (Radıyallâhü anhVın Beyat-ı Rıdvan'da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e biat eden sahâbilerden olduğu belirtilmiştir. Bu biat hicretin 6. yılı olmuştur.
Hulâsa, Kastalâni ve başka kitaplarda Alkarna' riın î b n - i Evfâ' nın adı olduğu bildirilmiştir. Buna göre Ebû Evfâ' nın adı Hal i d bin el-Hars otur.
El-Menhelde ise A 1 k a m a ' nın Ebû Evfâ' nın ismi olduğu bildirilmiştir. El-Menhel'deki malûmata göre Ebû E v f â ' -nın ismi Alkarna bin Hâlid olup Beyat-ı Rıdvan'a katılan sahâbîlerdendir.
Hulâsa ve diğer kitaplardaki ifâdeleri el-Menhel'deki bilgiye göre yorumlamak mümkün ise de uzak bir ihtimaldir. Bunlardan hangisinin daha kuvvetli olduğu incelenmelidir

1797) Khû Hüreyre (Hadi yalla hu untı)'ı\en rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Stllt-m) şöyle hııvıırdıı, demiştir:
«Zekât verdiğiniz zaman; 'Allah'ım! Bu zekâtı büyük bir sevaba vesile eyle ve bunu (sevaba sebep olmadan hak sahibine ödenen) bir borç eyleme'* demekle zekâtın sevabını istemeyi unutmayınız.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında el-VelİD bin Müslim ed-Dımışkl bulunuyor. Bu râvi tedJisci idî. Râvi ei-Bahteri ise Onun zayıflığı hususunda âlimler müttefiktir. îtm-i Ebî Evfâ (RA.)'ın (1796 nolu) hadîsi bu hadîs tein şâhid durumundadır. [38]

9- Deve Zekâtının Kaçta Kaç Olduğunun Beyânı) Babı

Bu babtaki hadîslerin tercernesine geçmeden önce bu bâb ve bunu takip eden bâblarda geçen bâzı kelimelerin açıklamasını verelim. Çünkü bu kelimelerin Türkçe anlamlarının bir kaç kelime ile ifâde edilmesi gerektiğinden tercemede bu kelimeleri aynen kullanacağım.
Şât: Küçükbaş hayvan diyebileceğimiz koyun ve keçinin erkek ve dişisine verilen bir isimdir. DVn yalnız koyun kısmına, Ma'z da yalnız keçi kısmına denilir
Develerin zekâtında çıkarılacak Şât, Hanefî ve Mâliki mezheplerine göre en az bir yaşını doldurmuş olan koyun veya keçi olabilir. Şafiî mezhebine göre verilecek keçinin iki yaşını doldurup üçüncü yaşa basmış olması ve verilecek koyunun bir yaşını doldurmuş olması gerekir. Artık altı ayı doldurmuş ve ön dişleri düşmüş olan kuzuyu vermek de caizdir. H a n b e 1 i mezhebine göre çıkarılacak keçinin bir yaşını ve koyunun en az altı ayı doldurmuş olması gerekir.
Koyun ve keçi zekâtı olarak verilecek koyun veya keçinin de yu-kardaki yaşlardan küçük olmaması gerekir. Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir.
Şiyüh : Şalın çoğuludur.
Bint-i Mahad: Bir yaşını doldurmuş ve ikinci yıla girmiş olan dişi cirvp.ye 'Irnifir
Bint-i Mahad : Bir yaşını doldurup ikincisine basmış erkek devedir. Bini i Lehlin: iki yaşını duklnrup üçüncü yaşa basmış dişi devedir.
İbn-i Lebun = İki yaşını doldurup üçüncüsüne basmış erkek deveye denilir.
Hıkka: Üç yaşını doldurup dördüncüsüne basmış dişi devsdir. Hıkk: Üç yaşını doldurup dördüncüsüne basmış erkek deve. Cezaa: Dört yaşını doldurup beşincisine basmış dişi deve. Cez': Dört yaşını doldurup beşincisine basmış erkek deve.

1798) İbn-i Şihâb (Zührî)[39], Salim bin Abdi İlah (bin Ömer)'den O da babası (Abdullah.bin Ömer) (Radıyatlâhü anhiimj'ıien. O da Peygamber (Salia/lakii Aleyhi ve Sellem)\ien rivayetle şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'in vefat etmeden önce zekâtlar hakkında yazdırmış olduğu bir mektubu Salim bana okudu (veya okutturdu.) Ben o mektupta şöyle buyuruldugunu buldum.-
•Beş (deve) de bir şat, on (deve) de iki şat, on beş (deve) de Üç şat ve yirmi (deve)de dört şat (zekât) olur. Yirmi beş de(n) otuz beş (devey)e kadar bir bint-i mahad (zekât) olur. Eğer bint-i mahad bulunmazsa erkek olan bir İbn-i Lebun (verilir). Otuzbeşten bir (deve) fazJalaşırsa kırk beşe kadar (olan develer için) bir bint-i lebun zekât vardır. Develer kırk beşten bir fazla olunca altmış (devey)e (varıncaya) kadar bunlar için bir hıkka (zekât) bulunur. Altmıştan bir fazla olunca yetmiş beşe kadar bir Cezea (zekât) olur. Yetmişbesten bir fazla olunca doksana kadar iki bint-İ Lebun (zekât) olur. Doksandan bir fazla olunca yüz yirmiye kadar iki hıkka (zekât) olur. Develer daha da çoğalınca artık her elli (deve) için bir hıkka ve her kırk (de ve) için bir bint-i Lebun (zekât) olur.-"[40]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Dârekutni, Beyhaki ve Hâkim de bu hadisi rivayet etmişlerdir
Ebû D â v û d ' un rivayetinde Peygamber (Sallnllahü Aluy hi ve Sellem)'in yazdırdığı zekâtla ilgili bu mektubu, zekât menfur larına vermeyip, kılıcının bulunduğu yerde sakladığı ve vefalından sonra Eb û Bekir (Radıyallâhü anh)'m hilâfeti süresi t .;e bu mektupla amel ettiği, ondan sonra da Ömer (Radıyallâhî anh)'w bununla amel ettiği belirtilmiştir
Efendimiz hayatta iken zekâtla ilgili hükümleri şifahi olarak il gililere bildirdiği için yazılı talimatın! yanında hıfzetmiştir ki. vefa tından sonra ona müracaat edilsin
Dârekutni ve Hâkim'in rivayetlerinde belirtildiğine göre İbn-i Ş i h â b-i Zührî (Radıyallâhü anh) bu mek tubu Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in (»ğlıı Salim (Radryallahü anh) den dinlemiş ve hıtVetmiştıı O m o ı bin AbdİIazu (Radıyallâhü anh) da M e d i ti o eıtıii Hği ne atanınca, Abdullah bin Ömer (Radıyallahü tmht'tn oğullan Salim (Radıyallâhü «nh) ve Abdulla h Ilif.dıy.tf lâhü anh) in yanlarında bulunan bu mektubun örneğini ^ılunlltrH rak ilgililerin bununla anıel etmelerini emretmiş ve bir nüshasını da e l'V e 1 i d bin Abd i I m e I i k'e göndermiştir, ilitlif-e 1 - V e 1 i d de bütün yetkililerin bununla amel etnıelormi eımat miş ve bundan sonra gelen bütün halîfeler bu mektubu lalbifc «I mislerdir.
Ebû Dâvûdun rivâyetindeki mektupta dovo zekâlı hü kümlerinden sonra Şat yâni koyun ve keçi zekâtı ile ilgili hükümler ve bâzı genel hükümler de Duyurulmuştur. Bu kısmı Müellifimi/ (1805 nolu) hadîste ayrı olarak rivayet etmiştir
Hadiste buyurulan deve zekâlı hükmü şudur:
l. Deve sayısı beşe ulaşmadıkça zekâtı yoktur.
2. Deve sayısı beş olunca dokuza kadar bir şât, (yâni bir koyun veya bir keçi.)
3. Deve sayısı 10 olunca 14'e kadar 2 şât,
4. Deve sayısı 15 olunca 19'a kadar 3 şât,
5. Deve sayısı 20 olunca 24e kadar 4 şât, verilir.
6. Deve sayısı 25 olunca 35e kadar bir bint-i mahad, bulunmazsa bir îbn-i Lebun verilir
Yukarıda anlatıldığı gibi bint-i mahad, bir yaşını doldurup ikinci yaşına basmış olan dişi devedir. İbn-i Lebûn ise iki yaşını doldurup üçüncüsüne basmış olan erkek devedir.
Deve sayısı 25'e erişince 35e kadar bunun zekâtı bir bint-i ma-had'dır. Bu bulunmazsa bir ibn-i lebun verilir. Hadis bu hükmü ihtiva eder. Dişi deve erkek deveden kıymetlidir. Ödenmesi gereken iki yaştaki dişi deve bulunmayınca bundan bir yaş büyük olan bir erkek deve verilir. Yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık tutulmuştur. Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince :
1. Mâlik, Şafiî ve bir rivayete göre Ebû Yûsuf, bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir.
2. Ebû Hanîfe ve Muhammed: Bint-i Mahad bulunmayınca ibn-i lebun u almak zorunlu değildir. Muteber olan, kıymettir, demişlerdir.
Fethü'l-Kadir'de : O zamanlarda İbn-i lebûn, bint-i

mahad kıymetinde idi. Yaş büyüklüğü dişilik üstünlüğünü kapatırdı. Bu durum değiştiği zaman netice de değişir. Eğer kıymeti dikkate almadan behemehal ibn-i lebun alınır, dersek bu karar, ya fakirlerin aleyhinde olur. Ya da mal sahiplerini mağdur eder, demiştir.
7. Deve sayısı 36 olunca 45'e kadar bir bint-i lebun verilir.
8. Develer 46 olunca 60'a kadar bir hıkka verilir.
9. Develer 61 olunca 75'e kadar bir cezea verilir.
10. Develer 76 olunca 90'a kadar iki bint-i lebun verilir.
11. Develer 91 olunca 120'ye kadar iki hıkka verilir.
12. Deve sayısı 120'yi geçince her 40 deve için bir bint-i lebun ve her 50 deve için bir hıkka verilir.
12. madde olarak gösterdiğim hükme göre deve sayısı 121 -129 olunca üç bint-i lebun, 130 olunca, 139'a kadar bir hıkka ve iki bint-i lebun, 140 olunca, H9'a kadar iki hıkka ile bir bint-i lebun verilir...
Hadîs deve sayısı 120'yi geçince zekâtının böyle hesaplanmasının gerektiğine delâlet eder Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince : Şafii, tshak bin Rahaveyh, Evzâî, Ebü Sevr,Dâvüd ve M âl ikiler' den İbn-i Kasım bu hadîsin anılan zahiri ile hükmetmişlerdir. Ah m e d' den yapılan bir rivayet de böyledir.
Ali bin EbİTâlib, İbn-i Mes'ud, Ebû Hani f e ile arkadaşları, îbrâhim-i Nahaî ve Sevrî'ye göre deve sayısı 120'yi geçince ödenecek zekât durumu yeniden baştan başlamış olur. Yâni 120 deve için iki hıkka verilmekle beraber, bundan sonraki fazla develer de beher beş deve için bir şât verilir. Fazla deve sayısı 24'e ulaşıncaya kadar hüküm budur. Meselâ: Deve sayısı toplamı 144 olunca 120 deve için iki hıkka ve artan 24 deve için 4 şât verilir. Toplam deve sayısı 145 olunca artan 25 deve için bir bint-i mahad olmak üzere iki hıkka ve bir bint-i mahad verilir. Develer 150'ye erişince beher 50 deve için bir hıkka olmak üzere üç hıkka verilir. Bundan sonraki develer için 120'den sonraki develer hakkındaki hüküm uygulanır.
El-Menhel yazarının beyânına göre bu grubun delili: E b û D â v û d ' un el-Merâsil'de, İshak bin Raheveyh'in kendi müsnedinde ve T a h a v i' nin Müşkilü'l-Asâr'da H a m -mâd bin Seleme' den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir :
H a m m â d şöyle demiştir: Ben, Kays bin Sa'd'a: Muhammed bin Amr Haz m'in kitabını benim için al, dedim. Bunun üzerine Kays bana bir kitap vererek : Bunu Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm' dan aldığını ve bu kitabı Ebû Bekir'in dedesi —Amr bin Hazm— (Radıyallâhü anh) için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yazdırdığını bana haber verdi. (H a m m a d demiştir ki) Ben bu kitabı okudum. Kitabta develerin verilecek zekâtı anlatılmıştı. H a m m a d bu arada gördüğü hadîsi nakletti. Hadiste : «Deve sayısı 120'yi geçince deve zekâtının başlangıcına dönülür.» bu yurulmuştu.
Bir rivayete göre Kays bin Sad: Ben, Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'e dedim ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in Amr bin Hazm (Radıyallâhü anh) için yazdırmış olduğu rekâtlar mektubunu benim için çıkart. Kays. bîr kâğıda yazılı olan mektubu çıkardı. O mektubta şu vardı :Develerin sayısı 120den fazlalaşınca (ödenecek) zekâta baştan başlanır. Bundan sonra 25'rien az olan develerde beher beş deve için bir şât olmak üzere zekât koyun veya keçiden verilir.»
El Menhel yazarı : Bu bâbtaki hadîs ile H a m m â d ' in rivayeti arasında bir çelişki yoktur, denilebilir. Çünkü bu hadisteki;
c/jS lili cümlesini deve sayısı 120'den çokça fazlalaştığı zaman, diye yorum yapmak mümkündür, demiştir.
Mâlike göre hadisteki mezkûr cümle ile kastedilen fazlalaşma 10 develik bir artıştır. 130 deve için bir hıkka ile iki bint-i le bun verilir. Ve her 10 deve artışı ile verilecek zekât develeri değişir. Fakat 121'den I29'a kadar olan develer için zekât memuru iki hıkka veya üç bint-i lebun almakta muhayyerdir. Çünkü bu meblâğlarda iki ellilikten de üç kırklıktan da artan vardır

1799) Khû S;ıi<l-i HuHri {Radiyullihu ««A/den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seiient) şöyle buyurdu, demiştir:
«Beşten az develerde zekât yoktur. Dört devede de hiç bir şey yoktur. Develerin sayısı beşe ulaşınca onun zekâtı bir şât olur. Dokuz deveye kadar (böyledir.) Deve sayısı 10a ulaşınca (bundan) on-dörde kadar onun zekâtı iki şât olur, develer on beş olunca (bundan? 19'a kadar onun zekâtı üç şâttır. Develer 2O'ye ulaşınca zekâtı dört şâttır. Deve sayısı 24'e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Deve sayısı 25'e ulaşınca (bundan) 35'e kadar, onun zekâtı bir bint-i Ma had-dır. Bint-i m a had olmadığı zaman erkek olan bir ibn-i lebun verilir. Bir deve fazlalaşırsa, zekâtı bir bint-i lebun olur. Deve sayısı 45e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Bir deve fazlalaşırsa, zekâtı bir hıkka olur. Deve sayısı 60'a ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Bir deve daha olursa zekâtı bir cezea olur. Deve sayısı 75'e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Deve sayısı bir artarsa zekâtı iki bint-i lebun olur. Deve sayısı 90'a ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Buna bir deve daha ziyâdeleşirse. zekâtı iki hıkka olur. Develer 120 adede ulaşınca ya kadar (hüküm budur.) Bundan sonra her elli deve için bir hık.... ve kırk deve için bir bint i lebun (zekât) olur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedindeki râvi Muhammed bin Akil hakkında Ahmed ve Hâkim : Muhammed bin Akil, Hafs bin Abdillah'tan muteber olmayan iki hadis rivayet etmiştir, demişlerdir. İbn-i Hibbân ise ; O, sıkadır, bazen hatâ etmiştir. Irak'ta on kadar matlup hadis rivayet etmiş, demiştir. Nesai de Onu sıka saymış ve Ebû Abdillah el-Hâkim'de : O, âlimlerin seçKinlerİn-dendir, demiştir. İsnadın kafan râvileri Buhârî'nin şartı üzerine sıka zâtlardır. Bu hadisin ilk cilmlesini (yâni «Beşten az develerde zekât yoktur.» cümlesini Buhftrl, Müslim ve başkaları (Müellifin Süneninde 1793 numarada geçmiştir.) da rivayet etmişlerdir[41]

10- Zekât Memuru (Farz Yaştan) Bir Yaş Aşağısını Veya Bir Yaş Yukarısını Alacağı Zaman (Yapılacak İşîn Beyânı) Babı

1800) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anft)'den rivayet edildiğine gö'c :
Ebû Bekir-i Sıddîk (Radıyallâhü anh) (kendisini Bahreyn'e zekât âmiri olarak gönderdiğinde) O'na şu mektubu vermiştir:
Sana verdiğim bu mektup, Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe emrettiği ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in müslümanlara farz ettiği (veya takdir ve tâyin buyurduğu) zekât farizası (hükümlerini beyan eden bir talimat)dır. Şüphesiz, hayvan zekâtları meyânındaki develerin gerekli yaşlarından bir kısmı şöyle olur: Kimin yanındaki develerin zekâtı dört yaşım bitirip beş yaşa erişmiş bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında böyle deve bulunmaz da bir yaş aşağı dişi deve bulunursa, mal sahibinden (zekât olarak bu deve kabul edilir.) Ve mal sahibi yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki şât, yoksa yirmi dirhem (gümüş) verir. Kimin yanındaki (develerin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında yalnız iki yaşını bitirip üçüncü yaşa basmış deve varsa, bu deve ondan kabul edilir. Ve mal sahibi (yaş farkına karşılık olarak) bu deve ile beraber, yanında varsa iki şât, yok ise yirmi dirhem (gümüş) verir. Kimin zekâtı iki yaşını tamamlayıp üçüncüsüne basmış dişi bir deveye ulaşırsa yanında bu evsafta bir deve bulunmayıp bir yaş büyüğü bulunursa* bu deve mal sahibinden kabul edilir ve zekât memuru (yaş farkı telâfisi için) ona yirmi dirhem (gümüş) veya ki şât verir. Kimin zekâtı iki yaşım tamamlayıp üçüncüsüne basmış bir dişi deveye erişir ve yanında bu vasıflarda deve bulunmayıp, yanında bir yaş küçüğü dişi deve bulunursa mal sahibinden bu deve kabul edilir ve mal sahibi (yaş farkını kapatmak için) bu deve ile beraber 20 dirhem (gümüş) veya İki şât verir. Kimin zekâtı bir yaşını tamamlayıp ikinci yaşa giren dişi bir deveye ulaşır da, yanında bu evsafta deve bulunmaz ve yanında bir yaş küçüğü dişi deve bulunursa, ondan o büyük deve kabul edilir. Ve zekât memuru (yaş farkının telâfisi için) ona yirmi dirhem (gümüş) vcyâ iki şât verir. Kimin yanında zekât olarak vermesi gereken iki yaşındaki dişi deve bulunmayıp yanında, iki yaşından üçüncüsüne geçmiş erkek bir deve varsa ondan o deve kabul edilir ve bununla beraber başka bir şey (vermek) yoktur."[42]

İzahı

Mâlik, Şafii, Ahmed, Buharı, Ebû Dâvûd. Dârekutni, Hâkim ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
t bn-i Hazm: Bu hadis gayet sahihtir. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ashâb-ı Kiramın âlimleri huzurunda bununla amel etmiş ve hiç bir kimse muhalefet etmemiş, demiştir.
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ı Bahreyn'e zekât toplamak görevi ile gönderdiği /«iman bu mektubu ona verdiği B u h â r i' nin rivayetinde
(Ebü Dâvûd ' un rivayetinde bu mektubun üstünde Resû-lulUıh (Snifüllahü Aleyhi ve Sellem)'in mührünün bulunduğu belirilmiştir
Harfisin cümlesini el Mtnhc) yazarı: "Yâni bu mektup lam sadakayı (zekâtı) beyan eden mektuptur." diye açıklamışın.
Hadisin : cümlesi ile ilgili olarak el Menhel yazan şöyle dei :
Bu cümlede Peygamber (Sallallahü Aleyh? ve Sellem)'in ınüslü-manlara zekâtı farz ettiği bildirilmiştir. Aslında zekâtı farz eden Allah'tır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tebliğ ettiği için farz etme fiili Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e izafe edilmiştir. Allah Teâlâ, O'na itaat etmeyi halka farz etmiştir. Bu nedenle Peygamber (Sal)allahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah Teâlâ'dan aldığı emri tebliğ

etmesine farz denilmiştir.
Cümledeki "Farz' tâbiri ile takdir ve tâyin mânâsının kastedilmiş olması muhtemeldir Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zekâtın ahkâmını ayrıntıları ile beyan ve tâyin eylemiştir. Mezkûr kelime Arap dilinde ve Kur'an-ı Kerim'de beyan, indirme ve helâl kılma mânâlarında kullanılmıştır. Bu mânâların hiç birisi takdir ve tâyin anlamından ayrı düşmez.
MaJ sahibinin zekât olarak vermesi farz olan yaşta dişi, devesi yok ise ve ondan bir yaş küçük dişi devesi var ise, bunu verebileceği ve aradaki yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki koyun veya iki keçi, bunlarda yok ise 20 dirhem gümüş'ü zekât memuruna vermesinin gerektiği,
Ke/;a verilmesi gerekli yaştaki dişi deve bulunmaz da bir yaş büyüğü dişi deve varsa mal sahibinin bunu verebileceği ve yaş farkının telâfisi için bu defa zekât memurunun ona iki koyun veya iki keçi yahut 20 dirhem gümüş vermesinin gerektiği bu hadîsten anlaşılıyor
Yukarda anlatılan husus hakkındaki âlimlerin görüşleri şöyledir :
1. Şafii, Ahmed, îbrâhim-i Nahai, Ebû Sevr ve Dâvûd yukarda anlatılan hükümle amel etmişlerdir.
2. Ebû Ha n i f e ve arkadaşlarına göre mal sahibinin yanın-da, ödemesi gerekli yaşta deve bulunmazsa, bir yaş küçüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutan ne ise onu da verir. Veya pir ya$ büyüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutan ne ise onu zekât memurundan alır. Bu tutar yirmi dirhem gümüşün değerinden veya iki koyun, yahut iki keçinin kıymetinden noksan veya fazla olabilir. Bu grup âlimlere göre hadiste yaş farkının iki şât veya yirmi dirhem gümüş ile takdir edilmesinin sebebi, o zamanlardaki yaş farkıntn tutarının o kadar olması idi. Hadîsteki ölçü devamlılık ifâde eden bir ölçü değildir. Bunların delili şudur: A I i (Radıyallâhti anhi'den rivayet edildiğine göre kendisi devenin yaş farkını bir koyun veya on dirhem ile takdir etmiştir. Kendisi Peygamber (Sailaüahü Aleyhi ve Sellem) in zekât toplayıcısıydı. Bu hükmü bilmemesi veya bundan habersiz olması düşünülemez. Hele Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e muhalefet etmesi ihtimali hiç yoktur.
3. M â 1 i k ' e göre mal sahibi, farz olan yaştaki dişi deveyi satınalmak suretiyle de olsa temin etmek zorundadır.
4. M e k h ü 1 ve E v z â i' ye göre mal sahibi farz olan yastaki dişi devenin kıymetini ödemek zorundadır.
Hadisin son paragrafında zeyân edildiğine göre mal sahibi, bint-i Mahad yâni bir yaşını tamamlayıp ikinci yaşa basmış bir dişi dö veyi vermekle mükellef iken yanında bu vasıfta deve bulunmaz da bir İbn-i Lebun yâni iki yaşını tamamlamış ve üçüncüsüne basmış olan erkek deve bulunduğu takdirde bu deveyi verebilir ve dişilik değeri farkım ödemez. Çünkü yaş büyüklüğü değeri dişilik değerini telâfi eder.
Cumhurun görüşü budur. Fakat Ha nefiler'e göre ibn-i lebun'un değeri bint-i Mahad'ın değerine eşit ise mesele yoktur. Ama ibn-i lebun'un değeri düşük ise aradaki farkın mal sahibi tarafından zekât memuruna, değeri bint-i mahadınkinden yüksek ise aradaki far-km zekât memuru tarafından mal sahibine ödenmesi gerekir.
Hadisin zahirine göre, farz oian yaşta deve bulunmadığı zaman bir yaş küçüğünü veya bir yaş büyüğünü vermekte mal sahibi muhayyerdir. Ebü Hanîfe ve arkadaşlarının görüşü böyledir. Hattâ bunlara göre matluba uygun deve bulunsa bile mal sahibi dilerse deveyi vermez de değerini nakden verebilir. Zekât memuru da kabul etmek zorundadır. Çünkü Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sel lem) mal sahiplerine kolaylık gösterilmesini emretmiştir.
Cumhura göre anılan muhayyerlik mal sahibine değil, zekât me-murunadır. Cumhurun delili Ebû Dâvûd. Hâkim ve Dâ-r e k u t n i ' nin rivayet ettikleri Salim bin A b d i I I a h (Radıyallahü anhl'm hadisindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mektubudur. Bu mektubta şu cümle bulunuyor:
-Anılan iki yaştan hangisini bulursan alırsın.» [43]

11- Zekât Memurunun Alacağı Deve (Durumunun Beyânı) Babı

1801) Süvrycl hin (İatt-U* [44](Kaıityalhıhü ,itıh)'(Wn. Şöyir rW*mi$lir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât memuru bize geldi. Ben onun elini tuttum ve onun (zekât ahkâmına âit) mektubunda bulunan şu hükümleri okudum. -Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla müteferrik (dağınık mal) bir araya toplatılmaz. Toplu (mal) da dağıtılmaz.» Sonra btr adam ona iri ve çok semiz bir dişi deve getirdi. O (zekât memuru) bu deveyi (zekât olarak) almaktan imtina etti. Bunun üzerine adam, o deveden aşağı bir deveyi memura getirdi. Memur, bunu aldı ve dedi ki:
Ben müslüman bir adamın develerinin en seçkinliğini almış olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin yanına varacağım zaman hangi yer beni taşır ve hangi gök beni gölgeler." [45]

İzahı

E b û Dâvûd ve D â r e k u t n i de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadiste zekât memurunun mektubunda bulunduğu bildinlen fıkra, Mâlik, Şafii, Ahmed, Buhâri, Nesaî ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri E b û Bekir (Radı-yallâhü anh)'ın E n e s (Radiyallâhü anh)'a verdiği mektubta ve Ahmed, Tirmizî. Ebû Dâvûd ve başkalarının A b -dullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta iken yazmış olduğu mektubta bulunuyor.
Zekât memuruna âit hadis parçasını Ebû Dâvûd ve D â -r e k u t n i benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Zekât memurunun mektubundaki :
= «Zekât (artar veya eksilir) korkusu ile müteferrik (mal) bir araya toplatılmaz ve toplu (mal) dağıtılmaz.* fıkrasının mânâsı hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
Bu hüküm hem mal sahiplerine hem de zekât memurlarına aittir. Şöyle ki :
Zekâta tâbi hayvanları bulunan mal sahipleri, zekâtın far/, olması veya çok zekât vermek korkusu ile toplu olan mallarını dağıta maz ve dağınık olan mallarını tophyamazlar Bunu şu misallerle açıklayalım.
1. Üç ayrı kimsenin kırkar adet, koyunları vardır. Bunların mal lan ayrı ayrı olduğundan her birisi bir koyun zekât vermek durumunda iken bunlar koyunlarını birleştirmek suretiyle toplam 120 koyundan bir koyun zekât vermek yoluna gidemezler. Bunlar böyle bir yola giderlerse zekât korkusu ile müteferrik malı toplamış olurlar.
2. Yüz birer adet koyunu bulunan iki şahıs koyunlarını birleştirmiş oldukları için toplamı olan 202 koyun için üç koyun zekât vermeleri gerekir. Zekât memuru gelince bunlar koyunlarını birbirinden ayırmak suretiyle beherinin sahip olduğu 10i koyun için birer koyun zekât vermek yolunu tutamazlar. Onların böyle bir yol tutmalarına toplu malı dağıtma denir.
Yukarıda verilen iki Örnekte belirtildiği gibi mal sahipleri az zekât vermek için hile yollarına baş vurmaktan men edilmişlerdir. Çünkü bu yol vacip olan zekâttan kaçmak ve fakirlere zarar vermek yoludur.
Zekât memuru da çok zekât almak veya zekât almaması gerekirken mal sahiplerini zekât vermek durumuna sokmak için ayrı ayrı mallan toplamak veya topiu mallan gruplara ayırmaktan men edilmiştir. Bunu da misallerle açıklayalım :
1. İki kişinin 20'şer tane koyunları vardır. Koyunun zekat nisabı kırk koyun olduğu için 20 koyunu olan kimse zekâtla mükellef değildir. Zekât memuru, 20'şer koyunu bulunan iki şahsın ayrı ayn buluna"n koyunlarını birleştirerek bundan zekât almaya girişemez
2. İki kişinin lüJ'er adet koyunu vardır. Her birisi kendi koyunları için bir koyun zekât vermekle mükelleftir. Zekât memuru bunların ayrı ayrı olan koyunlarını birleştirmek suretiyle toplamı olan 202 koyundan üç koyun.zekât alınır, diyerek bunlardan üç koyun aimaya girişemez.
Zekât memurunun bu girişimine müteferrik malı birleştirmek, denilir.
3. Kırkar adet koyunu bulunan iki kişi koyunlarını birleştirmişlerdir. Fıkıhta buna "Hılta" denir. [46] Mezheblerde beyan edilen şartları taşıyan 'Hılta' şeklinde koyunlarını birbirine karıştıran bu iki şahıs bir şahıs gibi düşünülür. Ve toplam 80 koyundan bir koyun zekât verilir. Zekât memuru koyun sahiplerine : Herbirinizin kırk koyunu vardır. Koyunlarınızı ayrı ayrı düşünmek suretiyle birer koyun zekât vermeniz gerekir, diyemez. Zekât memurunun bu girişimine toplu malı dağıtmak denir.
Zekâtın artması veya eksiJmesi korkusu ile toplu meh, dağıtmanın ve dağınık malı toplamanın hadisteki yasaklığı aynı cinsten olan hayvanlara mahsustur. Zekât hükümleri açısından koyun ve keçi bir cins, sığır ile manda bir cins ve develerin bütün çeşitleri bir cins sayılır.
Şu halde, sığırın nisabı olan 30'dan aşağı sığırı ve koyun ile keçinin nisabı olan 40'tan az koyunu bulunan bir adamın koyunları ve sığırları birleştirmek ve üst üste hesaplamak suretiyle nisaba ulaştırmak ve zekâtını almak caiz değildir. Bu hususla âlimler müttefiktir.
Keza, hadisteki yasak, birden fazla mal sahiplerine âit hayvanlar hakkındadır. Bir kişinin malı olan ayni cins hayvanlar ayrı ayrı memleketlerde bile olsa zekât hükümleri bakımından birleştirilir. Örneğin : Bir adamın 25 koyunu bir memlekette ve 15 koyunu başka bir memlekette bulunursa bunların toplamı nisap olan 40'a ulaştığı için, dağınık olan bu hayvanlar zekat hükmü yönünden toplanır. Yâni toplu gibi

düşünülür. îkinci bir örnek: Bir adamın 40 koyunu bir memlekette ve 60 koyunu başka memlekette bulunduğu takdirde, bun lar toplu olarak kabul edilir ve toplamı olan 100 koyun için bir ko yun zekâ(verilir. Bunları ayrı ayrı kabul edip 2 koyun zekât alınamaz.
Ayni şahsın malı olan hayvanların zekâtına âit yukarda anlatılan hükümler cumhurun kavlidir. Ahmed bin Hanbel de ayni şahsın malı olan hayvanların bulunduğu yerler arasındaki mesafe, namazı kısaltmayı gerektiren mesafeden az olduğu takdirde cumhurun kavline muvafakat etmiştir. Fakat söz konusu mesafe daha fazla ise A h m o d : Her hayvan grubu ayrı düşünülür, demiştir.
Hanefi ve Mâliki âlimler, bu hadîsteki yasağı /okula tâbi hayvanlara tahsis etmişlerdir. Nisabtan az altını ve nisabtan az gümüşü bulunan bir kimsenin altın ve gümüşü toplandığı takdirde* altın veya gümüş nisabına ulaşırsa, zekâtı verilecek mi? Hanefi ve Mâliki âlimleri: Beheri nisabtan az olan altın ve gümüş toplanır. Toplamı gümüş nisabına veya altın nisâbına ulaşırsa zekâtı ödenir, demişlerdir.
Âlimlerin ekserisine göre bu hadîsteki hüküm umumidir. Allın ve gümüş de bu hükme tâbidir. Yâni 20 miskalden az allını ve 200 dirhemden az gümüşü olan bir kimsenin bu gümüş ve altınının top lam değeri 20 miskul altın veya 200 dirhem gümüş değerine erişse bile» zeki\tı yoktur"

1802) Cerîr bin Alx1îlhth (Radıyalfâhü anh)\\ex\ rivayet edildiğine «ö-rt*; Kesülullah (Sallatlahü Aleyhi ve Srllfm) şöyle buyurdu, demiştir:
-Zekât memuru (mal sahiplerinden) ancak razi olarak döner (dönmelidir.)»"[47]

İzahı

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesai de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe yazan şöyle der :
"Ti y b î: Hadîsteki emir zahiren zekât memuruna ise de aslında zekât sahiplerinedir. Yâni : Ey zekât sahipleri! Zekât memurunu iyi karşılayın ve mallarınızın zekâtını ödeyiniz ki, sizden râzi ve memnun olarak ayrılsın, demiştir.
S u y û t î' nin naklen beyan ettiğine göre Ş â f i İ: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı, Allah'u âlem şudur: Mal sahipleri, zekât memurlarını îyi karşılamalı ve gönül hoşluğu ile mallarının zekâtını tam olarak ona teslim etmelidirler. Maksad mal sahiplerinin ödemekle mükellef olmadıkları mallarını zekâl memuruna vermeleri değildir. Neyi ödemeleri gerekirse onu verecekler, fazlasını vermeleri emrediîmemiştir, demiştir.'"[48]

12- Sığır Ve Mandanın Zekâtı Babı

Bu bâbta geçen hadîslerdeki bâzı kelimelerin mânâlarını önceden açıklamak ve tercemede o kelimeleri aynen kullanmak daha uygun olur.
Bakar: Arap dilinde sığır, demektir. Manda zekât bakımından sığır hükmünde olup ikisi aynı cins sayıldığından Bakara: Sığır ve mandayı kapsıyan umumi bir mânâyı ifâde eder.
Tebl*; Bir yaşını doldurup İkincisine basmış olan manda ve dananın erkeğine denilir.
Tebîa: Tebi'in cuşişidir.
Müsinne: Üçüncü yaşa basmış olan manda ve sığırın dişisine denir ki; buna camız ve inek denir.
Yukardaki tarif cumhura göredir.
Mâliki âlimlerine göre Tebî ve Tebiai Üçüncü yaşa basmış olan manda ve sığırdır. Müsin : Dördüncü yaşa girmiş olan manda ve sığırın erkeğidir

1803) Muâz bin Cebel (Radtyaüâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni, Yemen'e (zekât ve şâir işlerin yöneticisi olarak) gönderdi ve bana, beher kırk sığır ve mandadan bir müsinne'yi ve beher otuzundan bir tebî' veya bir tebîa'yı (zekât olarak) almamı emretti."

1804) Abdullah (bin Mes'ud) (Raüıyallahü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Otuz bakar (sığır ve mandalda bir tebl' veya bir tebîa ve kırk (bakar'da) bir müsinne (zekât.) vardır.- [49]

İzahı

Muâz (Radıyaliâhü anh)'ın hadisini Ahmed, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da, Abdullah (Radıyalıâhü anh)'ın hadisini ise Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Hadisler, otuz sığırı olan bir adanan zekât olarak bir yaşım doldurmuş olan erkek veya dişi bir sığın vermesinin gerektiğine, daha az sığın olanın zekât ödemekle mükellef olmadığına ve kırk sığırı olanın üç yaşına girmiş bir sığır vermesinin lüzumuna delâlet ederler.
Yukardaki tarifler bölümünde belirttiğim gibi Mâliki âlimlere göre 30 sığır için verilecek sığırın üçüncü, yaşa ve kırk sığır için verilecek sığırın dördüncü yaşa basmış olması gerekir
Mandanın da sığır hükmünde olduğunu yukarda anlattım. Şim di sığır ve mandanın zekâtı hakkındaki dört mezhebin görüşlerini özetle belirteyim :
Dört mezhebe göre sığır ve mandanın nisabı otuzdur. Bunda bir Tebi' veya bir Tebîa zekât vardır MâMkî ve Şâfiîler'e göre Tebia'yı vermek efdaldır
Anılan hayvan sayısı kırka ulaşınca, Hanelilere göre bir Müsinne veya bir Müsin yâni üç yaşına girmiş olan bir sığır veya mandanın dişisi veya erkeği verilir. Diğer üç mezhebe göre Mü-sinne'yi vermek gerekir Erkeğini vermek caiz değildir. DelÎİleri de bu
hadislerdir.
Bundan fazlasındaki zekât durumu : Beher otuzu için bir Tebi veya bir Tebîa ve beher kırkı için bir Müsinne hesabı ile zekât çıkarılır. Aradaki kesirler için zekât verilmez. Su halde ? ;ıo'dan 39a kadar bîr Tebî veya bir Tebı'a 40dan 59a kadar bir Müsinne[50] 60'dan 69a kadar iki Tebî veya tebîa
70den 79a kadar bir Müsin no ve Tebî voyA Tebia'dan hirisi HO'den HO'n kadar iki Müsinno 90dan öo'a kadar üç Tebi veya üç Tebîa 100'den 109a kadar bir Müsinne vtî iki Tebî - Tebîa lludan 119a kadar iki Müsinne ve bir Tebi - Tebitı 120den I29'a kadar üç Müsinne veya dört Tebî - Tebîa
M Ali kilere göre zekât verenin malı içinde MÜsinne'ler de. Tebi'ler de bulunuyor. Veya hiç birisi bulunmuyor ise zekât memu ru bu iki çeşitten arzuladığını istemekte serbesttir. Mal sahibi yanında varsa vermeye, yoksa satın almaya mecburdur. Şayet adamın yanında bu çeşitlerden yalnız birisi var ise, zekât memuru onu almaya mecburdur. Mal sahibini diğer çeşitten bulmaya zorlıyamaz
Yukarıda gösterilen meblağlar arasındaki birde» dokuza kadar olan kesirler için zekât yoktur. Ancak H a n t; f i mezhebinin Zahirü'r-Rivâye kavline göre 40 ile 60 arasındaki kesirler için de zekat ödenecektir. Meselâ : 41 sığır için bir Müsinne verilecek bir de bir Mü-sinne'nin kırkta biri verilecek, 42 sığır için bir Müsinne ve bir Mü-sinne'nin kırkta ikisi verilecektir... Fakat Ebü Yûsuf ile M u -h a m m e d' in kavli diğer üç mezhebin kavline uygundur Fetva da bunların kavli iledir. [51]

13- Ğanem (Koyun Ve Keçt)Nin Zekâtı Babı

1805) İbn-i Şihâb(-i Zührî), Salim bin Abdillah (bin Ömer)'den. O da babası (Abdullah) (Radtyatlâhü anhüm)'dan. O da Resûlullah (Salhllahü Aleyhi ve Se/lem)'den rivayetle şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'In vefat etmeden önce zekâtlar hakkında yazdırmış olduğu bir mektubu Salim bana okudu (veya okutturdu.) Ben o mektubta şöyle buyurulduğunu buldum :
-(Zekât) kırk şât (koyun ve keçi) de, yüz yirmiye kadar bir şât-tır. Yüz yirmiden bir tane fazla olunca, iki yüze kadar, iki sattır. Ukiyüzden) bir tane fazla olunca, üçyüze kadar, üç sattır. Daha da çoğalınca artık her yüz tanede bir şât (zekât) olur.»
(İbn-i Şihâb şöyle demiştir) : Ben o mektubta şöyle de buyurulduğunu buldum:
(Zekât artar veya eksilir korkusuyla) müteferrik (dağınık mal) bir araya toplatılmaz ve toplu mal dağıtılmaz.»
(îbn-i Şihâb demiştir ki:) Ve ben o mektubta şöyle buyuruldur ğunu buldum ı

«Zekâtta (ne koç ve teke gibi) döl hayvanı, (ne) malın yaşlısı (ne de) malın ayıplısı alınmaz.»" [52]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizl, Ahmed, Dârekutnî, Beyhaki ve Hâkim de bu hadîsi uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Müellif hadîsin bir parçasını 1798 nolu olarak rivayet etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât ahkâmına âit yazdırdığı mektubun bir parçası 1798 nolu hadîste, diğer parçası da burada rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd, mektubun tamamını bir arada zikretmiştir. Müellifimizin böyle yapmasının sebebi develerin zekâtı ile koyun ve keçilerin zekâtı için iki ayrı bâb açmış ve her bâbta mektubun o bâbla ilgili bölümünü rivayet etmiştir.
Ğanem: Koyun ve keçilere denir. Koyun ve keçilerin zekât hükümleri bakımından bir cins sayıldığını yukarda anlamıştım. [53]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Koyun ve keçilerin toplamı 40'tan az olana zekât vâcib değildir. Bunların nisabı kırktır.
2. Kırktan 120'ye kadar olan için bir şât, 121 olunca 200e kadar iki şât, 201 olunca 300'e kadar üç şât ve bundan sonra her yüz tane için bir şât verilir.
3. Hadîsin zahirine göre, koyun ve keçilerin sayısı 400 olmadıkça üç şât zekât verilir. Cumhurun kavli de budur. Fakat Ş a ' b i, Nehai, el-Hasan bin Salih ve bir rivayetinde A h -m e d' e göre, 301 tane için de dört şât zekât verilir
Zekâtı verilecek koyun ve keçinin en az kaç yaşında olmasının gerektiğine âit âlimlerin sözlerini 9. babın girişinde anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek duymuyorum.
Koyunların zekâtının koyundan, keçilerin zekâtının keçiden çıkarılması gerekir. Koyun ve keçiden oluşan nisaba mâlik bir kimsenin koyunu daha çok ise zekâtını koyundan çıkarır. Keçi fazla ise, keçiden çıkarır. îkisi sayıca eşit ise meselâ 20şer tane koyunu ve keçisi var ise Hanefî ve Mâliki âlimlere göre zekât memuru serbesttir, Dilediğinden zekât alır.
Ş â f i î 1 e r' e göre, koyunların zekâtını keçilerden vermek ve bunun aksini yapmak caizdir. Ancak çıkarılacak hayvanın farz olan hayvana değerce eşit veya ondan üstün olması şarttır.
Han efil er'e göre 6 ayını doldurmuş kuzuyu keçi yerine ve iki yaşında bulunan keçiyi koyun yerine vermek caizdir.
Hadiste anılan mektubun ikinci bölümün bir benzeri 1801 nolu hadisin baş kısmında geçmiş ve orada gerekli izahat verilmiştir.
Hadîsin son kısmındaki paragrafta, döl hayvanı, malın yaşlısı veya ayıplısının zekât olarak ahnamıyacağı buyurulmuştur.
Teys r Arap dilinde keçinin erkeğine denilir. Hadîsi şerh edenler ise bu kelimeyi koyun ve keçinin erkeği, diye yorumlamışlardır. Onun için tercemede koç veya teke diye karşılığını yazdık.
Hadisin son fıkrası zekâtta koç ve tekenin alınamıyacağına delâlet eder. EI-Menhel yazarının dediği gibi bu hüküm zekâtı verilecek hayvan sürüsünün tümünün veya bir kısmının dişi olması hâline mahsustur. Çünkü bu takdirde koç ve tekeyi almak fakirlerin zararına olabilir. Çünkü pek semiz olmaz. Diğer taraftan mal sahibi onu döl hayvanı olarak kullanmak isteyebilir. Bu takdirde o hayvanın alınması mal sahibinin aleyhinde olur.
Sürünün tamamı erkek olduğu zaman koç veya teke zekât olarak alınır.
Hadîsin bu paragrafı malın yaşlısının zekât olarak aiinamıyaca-ğını bildirir. Bu yaşlılıktan maksat dişleri dökülmüş olan yaşlı hayvandır.
Keza ayıplı hayvanın da zekât alınmıyacağı burada bildirilmiştir. Zekât olarak vermeye mâni ayıbın tâyini hususunda ihtilâf olmuştur. Âlimlerin çoğuna göre bu ayıptan maksad satın alman bir malın geri verilmesine sebep olan ayıptır. Bu da bilirkişilere göre malın değerini eksilten ayıp ve kusurlardır. Bâzılarına göre buradaki ayıp tan maksat hayvanın kurban edilmesine mâni olan ayıplardır.
Ayıpsız ve kusursuz olan bir hayvan sürüsü için verilecek zekât hayvanının kusursuz ve ayıpsız olması gerekir. Eğer sürünün bir kısmı ayıplı, bir kısmı da ayıpsız ise zekât memuru, kıymeti ayıplıdan üstün ve ayıpsızdan noksan olan vasat bir hayvanı alacaktır.
Eğer sürünün tamamı ayıplı ise memur orta bir hayvan alır. E b ü Hanîfe, Şafii, Ahmed ve bir rivayetinde Mâlik böyle demişlerdir. Mâlî k ' ten olan diğer bir rivayete göre mal sahibi ayıpsız bir hayvanı zekât için temin etmekle mükelleftir.

1806) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müslümanların zekâtları (hayvan sürülerini suladıkları) suları üzerinde alınır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Seneddeki râvi Üsâme bin Zeyd'in zayıflığı üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bâzıları bunun Üsâme bin Zeyd bin Eşlem olduğunu söylemişlerdir. [54]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisten maksat, mal sahiplerinin sürülerini zekât memurunun istediği yere götürmekle mükellef olmadıklarını, bilâkis sürülerin sulandıkları sular nerede ise zekât memurunun oraya gidip zekât almakla mükellef olduğunu bildirmektir. Çünkü su üzerinde zekât almak hem mal sahipleri için hem de zekât memuru için en uygun ve kolay olanıdır.
Ebü Dâvüd ve Dârekutnî' nin Süveyd bin G a f e le (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîste S ü -v e y d (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in gönderdiği zekât memurunun hayvan sürülerinin sulandığı su başına gelerek orada zekât istediğini bildirmiştir.

1807) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhüm&yâzn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurmuştur:
«Koyun ve keçi zekâtı kırk tanede, yüz yirmiye kadar bir sattır. Bir tane fazlalaşınca, ikiyüze kadar iki şâttır. Eğer bir tane fazlala-şırsa artık üçyüze kadar zekâtı üç şâttır. Eğer daha da fazlalaşırsa artık beher yüz tanede bir şât zekât olur. Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla toplu mal dağıtılmaz ve dağınık mal toplatılmaz. Her iki halît (= ortak veya mallarını başkasının malına karıştıran) verdiği zekâttan arkadaşına düşen hisse karşılığını ondan alır. Zekât memuru (ne) malın yaşlısını (ne) ayıplısını (ne de koç ve teke gibi) döl hayvanını zekât olarak alamaz. Ancak mal sahibi dilediği zaman zekât memuru döl hayvanı alabilir.» [55]

İzahı

Bu hadîs, 1798 ve 1805 nolu hadislerde anılan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in zekât hakkındaki mektubunun bir parçasıdır. Ahmed, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadisin, koyun ve keçilerin zekâtının kaçta kaç olduğuna dâir kısmının izahı 1805 nolu hadis bahsinde geçti ve «... toplu mal dağıtılmaz... > kısmının izahı da benzeri olan 1801 nolu hadîsin izahı bolü' münde anlatıldı.
Hadîsin: cümlesini açıklıyalım: Halitayn : Halît in tesniyesidir, iki halit, demektir. Halît i Ha-nef î âlimlerine göre ortak demektir. îki hâlit: Bir birinden ayırd edilmiyecek şekilde mallarını bir birine karıştıran iki ortak demektir. Hanefi âlimlerine göre zekâtın vücubu hususunda ortaklığın etkisi yoktur. Yâni beher ortağın sürüsü nisaptan az olup ikisinin sürüsünün toplamı nisaba ulaşırsa bunlar nisaba mâlik sayılmazlar ve zekât ödemeleri vâcib olmaz. Meselâ yirmişer koyunu olan iki kişi koyunlarını, birbirinden ayırd edilmiyecek tarzda karıştırarak ortaklık kurarlarsa koyunlarının toplamı kırka ulaşmakla nisab olduğu halde bunlara zekât vâcib olmaz. Ancak beherinin sürüsü nisaba ulaşırsa her ortak hissesine düşen zekâtı ödemekle mükelleftir.
Hanefiler'e göre yukardaki cümleden maksat iki ortağın hisselerine göre hesaplaşmalarıdır. Bunu bir misal ile aydınlatalım :
Ortaklardan birisinin kırk, diğerinin otuz sığırı bulunup bunları birbirinden ayırd edemiyecek tarzda karıştırarak ortaklık kurduktan sonra zekât ödeme zamanı gelince memur kırk sığır sahibinden üç yaşında bir sığır, ve otuz sığır sahibinden iki yaşında da bir sığır ister. Ortaklar da istenen iki sığırı ortaklık malından verirlerse ortaklar ödenen zekât için hisselerine göre hesaplaşacaklardır. Sığırların toplamı yetmiş olup kırk sığır sahibi tüm malın yedi bolü dördüne ve otuz sığır sahibi de tüm malın yedi bolü üçüne sahiptir. Bu duruma göre kırk sığır sahibi zekât için ortağının verdiği iki yaşındaki sığırın yedi bolü dördünün karşılığını ortağından alacaklı olur. Ve otuz sığır sahibi zekât için ortağının verdiği üç yaşındaki sığırın yedi bolü üçünün karşılığını ortağından alacaklı olur.

iki ortağın ortaklığa koydukları mallar eşit ise ortaklık malından ödenen zekâttan dolayı birbirinden alacaklı durumu olmaz. Bunu da bir misal ile açıklayalım :
Altmışar koyunu olan iki kişi sürülerini karıştırarak ortak olduktan sonra zekât memuru ortaklık malından iki koyun alırsa ortaklar birbirinden alacaklı olmazlar.
Şafiî ve Hanbelî âlimlere göre Halît: Malını diğerinin mâlına karıştıran demektir. Hanbeliler'e göre bu karıştırma işi yalnız zekâta tâbi hayvanlarda olabilir.
Karıştırma işi ortaklık şeklinde olabildiği gibi ortaklık olmaksızın çoban, mer'a, sulama yeri, süt sağma yeri ve ahır gibi gece ka-İınacak yerin birliği ile de gerçekleşebilir.
Buiki mezhebe göre koşulan farklı şartların gerçekleşmesiyle sürülerin karıştırılması ile hadiste söz konusu Hılta durumu oluşur. Ve böyle bir karıştırma işi, zekâtın vâcipliği ile ödenecek zekât miktarının çoğalması veya azalması bakımından etkili olur.
Bu duruma göre iki veya daha çok şahısların zekâta tâbi hayvanlarını koşulan şartlar içerisinde karıştırırlarsa beherinin hayvan sayısı nisabtan aşağı olsa bile toplam nisaba ulaşınca tüm hayvanlar tek bir şahsın malı imiş gibi zekâtı çıkarılacak ve herkes hissesine göre birbirleriyle hesaplaşacaklardır.Bunu da bir misal ile açıklayalım:
Birisinin yirmi, diğerinin kırk ve bir başkasının altmış koyunu olup Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde koşulan şartlara uygun olarak tüm hayvanları karıştırırlarsa toplamı olan yüz yirmi koyundan bir koyun zekât verilir ve verilen zekât hangisinin koyunundan verilirse o koyun sahibi diğerlerinden koyun mevcutları nisabe-tinde alacakları olur. Faraza yirmi koyun sahibinin koyunlarından bir koyun zekât olarak alınmış ise koyun sahibi, verdiği koyunun değerinin altıda ikisini 40 koyun sahibinden ve altıda üçünü 60 koyun sar hibinden tahsil eder.
M â 1 i k i 1 e r' e göre koşulan şartlar dâhilinde zekâta tâbi hayvanlarını karıştıranların her birisinin sürüsü nisabı dolduruyor ise hayvanların tümü tek şahsın malı imiş gibi zekât çıkarılır. Ve hangisinin malından zekât çıkarılırsa mal sahibi diğerlerinden hisseleri nisbetinde alacaklı olur.
Hılta hakkında geniş malumat isteyenler Fıkıh Kitaplarına müracaat etsinler.
Hadisin: Fıkrası iki şekilde yorumlanabilir. Çünkü bu fıkranın sonundaki kelimesi ile mal sahibi veya zekât memuru kastedilmiş olabilir. Şöyle ki:
Musaddık t Zekât memuru demektir.
Mussaddak ve Mussaddık: Zekât veren demektir. Fıkradaki zekât memuru anlamını ifâde eden Musaddık olarak okunur. Akranın sonundaki: kelimesi "El-Mussaddak" vey&
"El-Mussaddık" okunursa mal sahibi anlamını ifâde eder. Ve cümledeki istisna döl hayvanının zekât edilmesine âit olur. Fıkranın mânâsı da şöyle olur:
«Zekât memuru dişleri dökülmüş yaşlı hayvanı, ayıplı hayvanı ve (koç ve teke gibi) döl hayvanı (zekât olarak) alamaz. Ancak mal sahibinin isteği ve rızası ile döl hayvanı alabilir.» Çünkü döl hayvanı mal sahibine lâzım olabilir, alınması ona zarar verebilir.
Hadisçilerin cumhuru fıkranın sonundaki; kelimesini "El-Musaddık" olarak tesbit etmişlerdir. Bu takdirde bundan maksat zekât memurudur. Ve fıkradaki istisna, yaşlı, ayıplı ve döl hayvanı kapsar. Mânâsı da şöyle olur:
«Zekât memuru dişleri dökülmüş yaşlısını, ayıplısını ve döl hayvanını almaz. Ancak dilerse bunları alabilir.» Çünkü zekât memuru fakirlere en yararlı olanı düşünür. İcabında sürü içinde fakirlere böyle bir hayvanı daha yararlı görebilir.
Zekât memurunun hangi hallerde döl hayvanı alabildiği ve hangi ayıplı hayvanı almak durumunda olduğuna dâir gerekli bilgi 1805 nolu hadîsin açıklamasında geçmiştir. [56]

14- Zekât Memurları Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1808) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: ReSulullâh (Sa/tâllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Zekâtta haksız davranan kimse zekâtı vermekten imtina eden gibidir.* [57]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvüd da bunu rivayet etmişlerdir.
Bir hadis zekât memuru hakkında olabilir. Müellifimizin açtığı babın başlığına göre kelidisi de hadisi zekât memuru hakkında yorumlamıştır. Hadisin mânası şöyledir:
Vacip olan miktardan fazla olmakla haksızlık eden zekât memuru zekât vermeyen zengin gibi günaha girer. Çünkü bir yıl vacip miktardan fazla alırsa ikinci yıl mal sahibi vacip olan zekâtı ver-memezlik edebilir. Bu yüzden memur zekâtın tam verilmesine mâni olmuş olur.
Hadîs mal sahibi hakkında olabilir. Bu takdirde hadisin mânâsı şöyle olur:
Malının bir kısmını gizlemek ve benzeri olumsuz davranışla haksızlık eden mal sahibi hiç zekât, vermeyen gibidir, günah işlemiş olur. Çünkü memur bu durumda zekâtın bir kısmını almış olur.
Bâzıları hadisi şöyle yorumlamışlardır:
Zekâtı müstehak olmayanlara vermekle haksızlık eden kimse zekât vermekten imtina eden gibidir. Çünkü müstehak olmayana verilen zekât verilmemiş gibidir. Veya verdiği zekâtla müstehaklara minnet ve eziyet eden kimse kastedilmiştir.
Diğerbir kavle göre hadis, çoluk çocuğuna hiç bir şey bırakma yacak şekilde zekât namına bütün malını veren ve böylece aşırı giden kimseler hakkındadır.
Yukarıdaki yorumlarda belirtildiği gibi gerek mal sahibi gerekse zekât memuru zekât işinde zulüm ve haksızlık etmemelidirler, ettikleri takdirde büyük bir günah işlemiş olurlar.

1809) RâfF bin Hadîç (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim:
«Hakkıyle çalışan zekât memuru evine dönünceye kadar Allah yolunda çalışan gazi gibidir.»" [58]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvûd da bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Zekât memurunun hakkıyla çalışmasından maksad doğru ve isabetli çalışması veya ihJâslı ve Allah rızâsı için çalışmasıdır.
Böyle çalışan zekât memurunun Allah yolunda çarpışan gaziye benzetilmesinin sebebi hakkında e 1 - K â â r i : Din ve dünya işlerinin yürütülmesi, devlet hazinesinin kazanç temini ve sevaba müs-tehak olmak yönünden zekât memuru gaziye benzer, demiştir.
İbn-i Arabi de Tirm izi1 nin şerhinde: Bu benzetmenin sebebi şudur : Allah, büyük fazl ve ikram sahibidir. Orduyu cihazlandıran kimseyi gazi gibi mükâfatlandırır, gazinin geride kalan aile fertlerine bakan gazi gibi sevaplandırır. Zekât memuru da gazinin geride bıraktığı bir vekili durumundadır. Çünkü memur da Allah yolunda mal toplar. Artık birisi fiilen gazidir. Diğeri ise niyetiyle gazidir. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hadiste mealen şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz Medine'de mazeretleri dolayısıyla kalmış olan (yâni savaşa gelemeyen) bir grup vardır. Siz hangi derede gitmiş ve hangi boğazı ve dağı geçmiş iseniz onlar da (sevap kazanma yönünden) sizlerle beraberdirler.» Mazereti dolayısıyla savaşa katılamayanlar böyle sevap kazanırken zekât toplamak işiyle meşguliyetleri dolayı-siyle savaşa katılmayanların sevabı ne derece yüksek olur. Savaşmak gerekli olduğu gibi savaş için lüzumlu malı toplamakda lüzumludur. Bu itibarla zekât memuru ile gazi gerek niyetlerinde ve gerekse çalışmada ortaktırlar. Sevapta da ortak olmaları gerekir, demiştir

1810) Abdullah bin Üneys (Radtyallâhü ankyâr.n rivayet edildiğine göre:
Kendisi bir gün Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh) ile beraber zekât hakkında müzâkere etmişler. Bu arada Ömer kendisine:
Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'i zekâtta hiyânet etmeyi anlattığı zaman =
«Şüphesiz kim zekâttan bir deve veya bir şât (koyun veya keçi) hiyânetinde bulunursa kıyamet günü hiyânet edilen hayvan getirilerek niyânet edene yüklenir.» buyururken işitmedin mi? demiş. Râvi demiştir ki Abdullah bin Üneys de: Evet işittim diye cevap vermiştir.
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir: Bunun senedi hakkında konuşulmuştur. Çünkü İbn-i Hibbân. Râvi Musa bin Cübeyr'i sikalar arasında

zikrederek : O bazen hatâ eder. demiştir. Zehebi de el-Kâşif'te : O sıkadır, demiştir. Ben Musa hakkında başkasının bir şey söylediğini görmedim. Râvilerden Abdullah bin Abdurrah-man'ı İbn-i Hibban sikalar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvilert sıka zâtlardır. [59]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisteki hiyânet zekât memuru tarafından olabildiği gibi mal sahibi tarafından da olabilir.
Gulûl: Bu kelimenin asıl mânâsı gizlice hiyânet etmektir. Burada her tür hiyânet kastedilmiştir.
Abdullah bin Üneys (Radıyallâhü anh) isimli iki sahâbi vardır. Hulâsa'da beyan edildiğine göre müellifimizin ve diğer sünen sahipleri ile Müslimve Buhârî1 nin rivayetini aldıkları Abdullah bin Üneys Ensârın halifi olan E b ü Yahya el-Cüheni' dir. Bu zât ikinci Akabe görüşmesine ve U h u d savaşma katılmıştır. M u â z (Radıyallâhü anh) ile beraber Benî Selime kabilesinin putlarını kırardı. 24 hadîsi vardır. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Râvisi C â b i r onun bir hadîsi için Mis ır'a kadar giderek onunla görüşmüştür. Büsr bin Saîd ve başka râvileri de vardır. İbn-i Yûnus1 un dediğine göre hicretin 80. yılı Ş a m ' da vefat etmiştir.[60]

1811) İmrân bin Husayn Mevlâsı Atâ (Radtyallâkii atthümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
İmrân bin el Husayn Ziyâd bin Ebi Süfyân veya başka bîr emir tarafından zekât memuru olarak gönderilmiş sonra görevden dönünce gönderen emir tarafından kendisine t
— Topladığın mal nerededir? diye sorulmuş. Kendisi de :
— Beni mal getirmek için mi gönderdin? Biz Resulullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken nereden alıyor idiysek oradan aldık ve aldığımızı nereye bırakıyor idiysek oraya bıraktık, diye cevap vermiştir."[61]

İzahı

E b û Dâvûd da bunu rivayet etmiştir. Oradaki rivayette İmrân (Radıyallâhü anh)'ı gönderen zâtın Ziyâd veya başka emîr olduğu belirtilmiştir. Ebû Süfyân'in oğlu olan Ziyâd halîfe Muâviye (Radıyallâhü anh)'in Irak vâlisiydi.
Emir, İ m r â. n (Radıyallâhü anh) a topladığı malın nerede olduğunu sormuştur. Çünkü diğer zekât memurları haklı veya haksız topladıkları zekâtları getirip emirlere teslim ederlerdi. Emirler de diledikleri yollarda harcarlardı veya diledikleri şekillerde taksim ederlerdi. î m r â n (Radıyallâhü anh)'m da topladığı zekâtı getireceğini sanan emir buna bu soruyu yöneltmiş î m r â n (Radıyallâhü anh) da cesaretle gerekli cevâbı vermiştir. Cevâbın mâhiyeti şudur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir bölgede toplanan zekât o bölgedeki müstehaklara dağıtılırdı. Başka bir bölgeye nakil edilmezdi. Çünkü B u h â r i ve M ü s 1 i m ' in rivayet ettikleri bir hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'ı Y e m e n ' e göndermiş ve ona şu talimatı vermiştir:
= «Yemen'Hlerin zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek bir zekâtın onların üzerinde farz olduğunu onlara bildir.»
İmrân (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi mücmeldir. M u â z (Radıyallâhü anh)'m hadîsi onu açıklar. Şu halde her bölgenin zekâtının oradaki fakirlere dağıtılması meşrudur ve hadîs buna delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf yoktur. [62]

Bir Bölgenin Zekâtı Ba$Ka Bir Bölgeye Nakledilir Mî?

Her yerin zekâtının o yerdeki müstehaklara verilmesinin meşruluğu hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Başka yerdeki müstehaklara verilmesi hususunda ise âlimler ihtilâf etmişlerdir Şöy le ki:
l. Hanef îler'e göre mekruhtur. Ancak başka yerde daha muhtaç kimseler veya mal sahibinin yakını var ise, zekâtı onlar için nakletmek mekruh değildir. Zekâtın başka yerlere nakledilmesinin mekruhluğunun delili ise yukarda anılan M u â z (Radıyallâ-lâhü anh)'m hadisidir. Başka yerde oturan akrabalara zekât göndermenin mekruh olmayışının sebebi ise dinin emrettiği süa-ı rahm (yakınlarla İlgilenmek) prensibidir. Başka yerdeki daha çok muhtaç olanlara vermenin mekruh olmamasının delili de Bey haki' nin rivayet ettiği ve BuhârÎ' nin de talîken zikrettiği Tâvûs'un şu mealdeki hadîsidir :"Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) Yemen halkına. Arpa ve darı yerine zekât olarak falan tip elbise getiriniz. Çünkü bu sizin için daha kolaydır. Medine'deki sahâbîler için de daha iyidir." demiştir. Hanef ile r'in başka delilleri de vardır.
2. Mâlike göre zekâtın, o yer ve çevresinde bulunan müstehaklara verilmesi vaciptir. Namazın kısaltılacağı uzaklıktaki yerlere zekâtın nakli caiz değildir. Ancak o uzaklıktaki müstehaklar daha muhtaç iseler, zekâtın çoğunu öyle yere nakletmek mendubtur. Eğer zekâtın bulunduğu yerdeki fakirlerden daha az ihtiyacı olan uzak mesafedekilere zekât nakledilecek olursa, zekât kabul olunmakla beraber, bu işi yapanlar haram işlemiş olurlar. İki yerdeki fakirlerin ihtiyaç durumları aynı ise, nakil işi mekruhtur. Bir yerde ve çevresinde zekâtın müstehaklan yok ise o yerin zekâtını müstehak lann bulunduğu yere götürmek vâcibtir. O yer ne kadar uzak olursa olsun.
3. Şafii.ler'e göre, bir yerde müstehaklar varken o yerin zekâtını başka yerlere nakletmek hakkında dört.kavil vardır. En sahih kavle göre yakın yere bile nakletmek caiz değildir. Ancak müstehaklar yok ise nakil caizdir. îkinci bir kavle göre *ıakil caizdir. Üçüncüsüne göre yakın mesafelere caizdir.Namazın kısaltılacağı uzaklıktaki yerlere caiz değildir.
4. Hanbelîler'e göre, zekâtın bulunduğu şehir veya köydeki müstehaklar için öncelik tanınır. Sonra o yere yakınlık sırasına göre çevredeki yerlere nakledilir. Namazın kısaltılacağı derecede uzak olmayan yerlerdeki akrabalara veya daha muhtaç olanlara göndermek ae caizdir. Fakat uzak mesafedekilere göndermek caiz değildir..
Yukarda açıklanan mezheblerin görüşleri, zekâtın mal sahibi tarafından dağıtılması hâline mahsustur. Eğer zekât memuru veya devlet büyüğü zekâtın dağıtımını yaparlarsa bir kavle göre, mezkûr ihtilâf vardır. F&kat, diğer bir kavle göre her tür nakil caizdir. [63]

15- At Ve Köle Zekâtı Babı

1812) Ebû Hüreyre (Radıyattâhii anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sailattakü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müslüman üzerinde (ne) kölesi için (ne de) atı için zekât yoktur.-"

1813) Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyatlâhü attkyâen rivayet edildiğine göre; peygamber (Sallaihhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sizin İçin at ve köle zekâtından vazgeçtim -"[64]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i SİtteSahihlerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmişlerdir.
A 1 i {Radıyallâhü anh)'ın hadisini sünen sahipleri ve Taha-v î rivayet etmişlerdir.
Bu hadisler at ve kölenin zekâta tâbi mallardan olmadığına delâlet ederler. Bu husustaki âlimlerin görüşü şöyledir:
Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köle âlimlerin ittifakı ile zekâta tâbidir. Yalnız Z â h i r i y y e mezhebi mensupları bu hadîslerin zahirine bakarak muhalif kalmışlardır.
Binek atının ve hizmetçi kölenin zekâta tâbi olmadığı hususunda da ittifak vardır.
Bu iki gaye dışında edinilen köleler ve atlar hakkındaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Mâiikîler, Şâfiîler, Hanbeliler, Hanefî 1 e r' den Ebû Yûsuf ile Muhammedi atlarda ve kölelerde zekât yoktur. Alî bin Ebî Tâlib, İbn-i Ömer, Şâ'bi, Atâ', Hasanı Basri, Ömer bin A b d i 1 a z i z ve bir çok ilim adamlarının kavli de budur. Allah cümlesinden râzi olsun.
Bunların delilleri burdaki hadislerdir.
2. Ebû Hanife, Züfer, Hammâd bin Ebî Süleyman ve Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anhüm)'a göre, kırda otlayan ve dölü alınmak için erkeği ile dişisi karışık olan atlar zekâta tâbidir. Artık sahibi dilerse yuvarlak hesap her at için bir dinar (bir miskal altın) verir. Dilerse atlarının değerini tesbit ederek beher 200 dirhem için 10 dirhem veya beher 20 miskal için yarım miskal verir.
Ebû Hanife' nin meşhur kavline göre; atlar için nisap^ durumu yoktur. Yâni kaç tane olursa olsun zekâtı çıkarılır. Meşhur olmayan bir kavline

göre atların nisabı üç veya beş adettir.
Atların tamamı erkek veya tamamı dişi olursa bunların zekâta tâbi olup olmadığı hususunda Ebû Hanif e' den iki rivayet vardır Kuvvetli olan rivayete göre tümü dişi olanların zekâta tâbi olması ve tamamı erkek olanların zekâta tâbi olmamasıdır. El-Menhel yazarı bu grubun delillerinin kuvvetli olmadığını zikretmiştir. H a -n e f i mezhebinde fetva Ebû Yûsuf ile Muhammed'in yukarda l. maddede anlatılan kavillerine göredir.
İkinci gruptaki âlimlere göre bu bâbtaki hadîslerde ve benzeri hadîslerde anılan atlardan maksad savaş atlarıdır. Nitekim Ebû Zeyd ed-Debbusi' nin Kitâbü'l-Ensâr'da anlattığına göre Ebü Hüroyre (Radıyallâhü anh)'ın bu bâbtaki hadîsi Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh)'a ulaştığı zaman Zeyd (Radıyallâhü anh) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru buyurmuştur. Maksadı gazilerin atlarıdır,' demiştir. Ebû Zeyd daha sonra . Bu gibi açıklamalar, içtihad yolu ile bilinemez. Bu nedenle Zeyd (Radıyallâhü anh)'in bu açıklamasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den alınma olduğu sübuta ermiş olur, demiştir
Birinci grubtaki âlimler, bu bâbtaki hadislerde anılan atları umumi mânâya almışlardır. Yâni ister savaş atı olsun, ister binek ve yük atı olsun, veya döllenme yolu ile çoğalmak için bulundurulsun. îster yemle beslensin ister yılın bir kısmı veya yarısından fazlası kırda otlanmakla geçinsin. Hiç bir surette zekâta tâbi değildir. [65]

16- Zekâtın Vacip Olduğu Mallar (İn Beyânı) Babı

1814) Muâz bin Cebel (Radtyallûkii anh)'<.İen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Yemene göndererek ona şöyle talimat buyurmuştur:
• (Zekât olarak) hububattan hububat koyun ile keçilerden koyun ve keçi, develerden deve ve sığırlardan sığır al.»"

1815) Amr bin Şuayb'ı[66] babasının dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyaüâhü unA«m/den; Şöyle demiştir
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (toprak mahsullerinden) yalnız şu beş şey için zekatı meşru kılmıştır > Buğdayı, arpa. hur ma, üzüm ve darı."
Not: Zevoid'de şöyle denmiştir : Bunun İsnadı zayıftır. Çünkü râvi Muham-med bin Ubeydillah, et-Hazrecl olan Muhammed'dir. tmam Ahmed: Halk onun hadislerini terketmiş, demiştir. El-Hâkim de : Onun hadislerinin terkedilmiş olduğu hususunda rivayet imamları arasında ihtilaf yok, demiştir. Es-SacI de : Rivayet ehli onun hadislerini bırakmaya ittifak etmişlerdir. Onun yanında münker hadîsler var, demiştir. [67]

İzahı

Muâz (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû ûâvûd ve Hâkim de rivayet etmişler, Dârekutnî de bunun sahih olduğunu bildirmiştir.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Hâkim, Dârekutni, Tabarâni ve Beyhaki1 nin Ebû Musa el-Eş'âri ve Muâz (Radıyallâhü anhümâ) '-elan rivayet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara şu talimatı buyurmuştur:
«(Yerden çıkan mahsullerden) şu dört şeyden başka maddelerden zekât alma: Arpa, buğday, üzüm ve hurma.»
Dârekutnî de Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhî'den şu mealde bir hadîs rivayet etmiştir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yerden çıkan mahsullerden) yalnız şu dört madde için zekâtı meşru kılmıştır: Buğday, arpa, üzüm ve hurma."
B e y h a k î' nin bir rivayetinde Mücâhidi "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken zekât (toprak mahsullerinden) yalnız şu beş şeyde bulunurdu : Buğday, arpa, hurma, üzüm ve darı" demiştir.
Görüldüğü üzere B e y h a k î' nin son rivayetinde darının da zekâta tâbi olduğu belirtilmiştir. Yukardaki diğer rivayetlerde bu yoktur. Yalnız diğer dört madde vardır.
Şimdi önce müellifin ilk hadîsini açıklayalım :
EI-Menhel yazarı şöyle der:
M u â z (Radıyallâhü anh)'in hadisinin mânâsı şudur:
Hububat nisaba ulaşınca zekâtı, hububat cinsinden ödenir, başka maddelerden veya nakit olarak ödenmez. Koyun ve keçi sayısı nisaba ulaşınca zekâtı o cinsten ödenir. Deve sayısı 25e ulaşınca zekâtı deveden ödenir. Çünkü sayısı 25'ten az olan deve zekâtı koyun veya keçi olarak ödenir. Sığır sayısı nisaba ulaşınca zekâtı aynı cinsten verilir.
Bir malın zekâtının o malın cinsinden ödenmesinin gerektiğine ve bedelinin verilemiyeceğine hükmeden âlimlerin delillerinden birisi bu hadîstir. Diğer bir delîl de Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in (1800 nolu) hadîsidir. Çünkü o hadîste belirli sayılardaki develer için zekât olarak belirli yaştaki devenin verilmesi ve o yaşta deve bulunmadığı takdirde bir yaş büyük veya bir yaş küçük devenin verilmesi ve aradaki yaş farkının koyunlarla veya 20 dirhem gümüşle telâfi edilmesi emredilmiştir. Zaruret olmadıkça Şâri'in nassından ayrılıp başka bir şeye dönüş caiz değildir. Şafiî ile arkadaşları ve Han-beliler böyle hükmetmişlerdir.
Ebû Hanlfe ve Zeyd bin Alî'ye göre, zekât olarak ödenmesi gereken malı vermeyip kıymetini vermek caizdir.
Bunların delillerinden birisi B u h â r î' nin talikan rivayet ettiği M u â z (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. O hadîste M u â z (Radıyallâhü anh) Yemen halkından arpa ve dan yerine bir nevî elbiseleri zekât olarak istemiş ve böyle yapmanın mal sahipleri için daha kolay ve Medine' deki fakir sahâbîler için daha yararlı olduğunu söylemiştir. Diğer bir delil de ilk grubun delîl saydığı Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in (1800 nolu) hadisidir. Çünkü o hadiste istenen evsaftaki deve bulunmadığı takdirde başka vasıftaki devenin verilmesi ve yaş farkının koyunla telâfi edilmesi, koyun temininde güçlük çekildiği takdirde koyunlar yerine 20 dirhem gümüş ödenmesi emredilmiştir. O gün için 20 dirhem iki koyunun değeri olarak tesbit edilmiştir. Bu değer değişebilir. Şu halde verilmesi gereken hayvan yerine onun kıymeti ödenebilir.
Bu grubtaki âlimler bu bâbta rivayet olunan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini mal sahipleri için kolay olanın bildirmesi anlamına yorumlamışlardır.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'in hadîsi topraktan alman nan bilûmum mahsullerden yalnız buğday, arpa, hurma, üzüm ve darının zekâta tâbi olduğuna delâlet eder. Buna göre başka hububat, meyveler ve sebzeler ile topraktan alınan diğer bitkilerde zekât yoktur.
Bu husustaki âlimlerin görüşleri hakkında el-Menhel yazarının
verdiği geniş malumatın şöyle özetlenmesi mümkündür:
1. Hasan-ı Basrî, Sevri, Şa'bî ve Hasan bin Salih'e göre yalnız buğday, arpa, üzüm ve hurmadan zekât verilir. Bunların delilleri yukarda işaret edilen E b ü Musa e 1 - E ş' â r î (Radıyallâhü anh) ile M u â z (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi, Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ve M ü c â h i d' in rivayetidir. Bu bâbtaki Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsi de bunlar için delîl olabilir. Ancak notta belirtildiği gibi bunun senedi zayıftır. Bir de bu hadiste darının da zekâta tâbi olduğu bildirilmiştir.
B e y h a k î : Ayrı ayrı senedlerle rivayet edilen bu hadîsler birbirini takviye ederler. Bunun yanında Ömer, Ali ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'ün : "Sebze ve Den" zerî yeşilliklerde zekât yoktur." eserleri vardır.
2. Ebû Hanîfe ve Züfer'e göre, örf ve âdette, gelir ve verim almak için ekilen bitkiler zekâta tâbidir. Buna göre hu bûbat, karpuz, hıyar, patlıcan, yonca, şeker kamışı gibi mahsuller için zekât verilir. Fakat odun, ot, saman, hurma dalı, kendiliğinden çıkan çayır, kamışlar, ağaçlar ve benzeri maddeler zekâta tâbi değildir. Çünkü Örf ve âdette bu gibi şeyler, toprağın verimliliği amacı İle yetiştirilmez.
Bu grubun delilleri; «Mallarından zekât âyeti gibi zekâta âit nasslann umumîliği ve 1816-1818 nolu hadîslerin umumîliğidir. Bu mahsuller için nisap şart değildir. Azından da zekât verilir.
3. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre, bir yıl kalabilen mahsuller, ister bir ölçekle ölçülebilen hurma gibi maddeler, ister miktarının tesbiti başka yollarla yapılan pamuk ve şeker pancarı gibi maddeler olsun zekâta tâbidir. Fazla uğraştırmadan bir yıl kalamayan sebzeler, meyveler ve bitkiler zekâta tâbi değildir.
Zekâta tâbi olan mahsuller ölçeklerle ölçülen maddelerden olursa nisab miktarından az olmaması gerekir. Diğer maddelerden ise Ebû Yûsuf'a göre bunun değeri, ölçekle ölçülen en ucuz maddenin nisap miktarının değeri tutarından az değilse zekâta tâbidir. Aksi takdirde tâbi değildir. Bu görüşe göre kolaylıkla kurutulmakla bir yıl saklanamayan meyveler, sebzeler ve benzeri mahsuller zekâta tâbi değildir.
Bunların delîlıı Dârekutni, Hâkim ve Tirmizî' nin değişik senedlerle rivayet ettikleri; Meyve, sebze gibi) yeşilliklerde zekât yoktur.» hadîsidir.
Bu hadîsin senedleri zayıf iseler de mâteaddit oldukları için birbirini takviye ederler.
4. Mâlik ve Ş â f i î' ye göre topraktan çıkan bitkilerden zekât, insanlar tarafından ekilen ve zahire nevinden olup uzun süre bozulmadan

saklanabilen buğday, arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi hububatta vardır. Şu halde zahire nevinden olmayan sebzeler ve meyveler gibi yeşillikler, keten ve pamuk tohumu, susam ve zeytin gibi maddeler zekâta tâbi değildir.
Meyvelerden yalnız üzüm ve hurma zekâta tâbidir. Bu iki mezhebe göre zekâta tâbi toprak mahsulünün nisaba ulaşması şarttır. Daha az ise zekâtı ödenmez.
5. A h m e d' e göre insanlar tarafından yetiştirilen hububat ve meyvelerden kurutulmaya ve uzun süre kalmaya elverişli olup ölçeklerle ölçülen maddeler zekâta tâbidir. Bu maddelerin zahire nevinden olması şart değildir. Şu halde buğday, arpa, darı ve pirinç gibi hububat, bakla, fasulye, keten ve salatalık tohumu zekâta tâbidir. Keza, kurutulmaya elverişli olan incir, kaysı, üzüm, hurma gibi meyveler, ceviz, fındık ve fıstık da zekâta tâbidir.
Şeftali ,ayva, elma ve kurutulmaya elverişli olmayan incir ile kaysı vesâir meyveler, hıyar, patlıcan, domates gibi sebzeler ve benzeri yeşillikler zekâta tâbi değildir."
Hububat, meyveler, sebzeler ve diğer toprak mahsullerinden hangilerinin zekâta tâbi olduğu ve hangisinin tâbi olmadığı ve ne gibi şartlar arandığı hususunda ayrıntılı bilgi için dört mezhebin fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir. [68]

17- Ekinlerin Ve Meyvelerin Zekâtının (Kaçta Kaç Olduğunun) Beyânı Babı

1816) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yağmurun ve pınarlar (gibi akar sular) m suladığı şeylerde öşür (vâcib)dir. Nadıh (= âletle) sulananlarda da öşürün yarısı (vacip) dır.-"

1817) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyaliâhü ankümyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i şöyle buyururken işittim :
-Yağmurun, nehirlerin ve pınarların suladığı veya ba'l olan (yâni köküne bağh damarlarla topraktan su emenler) de öşür (vacip} dir. Sevânî (su taşıyan develer veya büyük kovalar) ile sulananlarda öşü-rün yarısı (vacip)dir.»"

1818) Muâz bin Cebel (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
'ResûiuHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni (Zekât toplamak ve dıger işleri yönetmek için) Yemen'e gönderdi ve bana, yağmurun suladığı ve ba'l (köküne bağlı damarlarla topraktan su emici) olarak sulananlardan öşür, devalî (âletter) ile sulananlardan öşürün yarısını almamı emir buyurdu.'
(Râvi) Yahya bin Âdem demiştir ki: Ba'l, aserî, azî ve izi: Yağmur suyu ile sulanandu. Aserî: Sırf bulut ve yağmurla yetişen ve yağmur suyundan başka hiç su görmeyen mahsuldür. Ba'l de: Köklerine bağh damarları yer altına gidip suya ulaşan ve beş altı yıl sulamaya ihtiyaç duymayıp sulanmamaya dayanan üzüm asmalarıdır. İşte ba'l budur. Dere suyu akınca ona da Seyl denir. [69] Peşpeşe gelen Seyl'e de 'GayT denir."[70]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anh)'m hadisini TirmizİI de rivayet etmiştir. İbn-i Ö me r (Radıyaliâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Tirmizi, Ebü Dâvûd, Nesaî, Ahmed ve Dârekutnî de rivayet etmişlerdir. Muâz (Radıyaliâhü anh)'ın hadisini Nesaî de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette;cümlesi yoktur. Bir de râvi Yahya' nın Ba'l, Aseri ve İzi kelimelerinin tarifine âit kısım yoktur.
Bu hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : Semâ: Bu kelime gök ve bulut mânâlarına gelir. Bu bâbta geçen hadislerdeki bu kelime ile yağmur mânâsı kastedilmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anhî'ın hadisinde geçen Uyun kelimesi Ayn'ın çoğuludur. Ayn : Pınar demektir. Buharı' nin de tefsir ettiği gibi burada kastedilen mânâ nehir, ırmak, pınar ve benzeri her tür akar sulardır.
İbn-i Ömer (Radıyaliâhü anhî'ın hadisinde Uyun ve En-hâr kelimelerinin ikisi de mevcut olduğu için Uyun ile küçük akar sular ve Nehir'in çoğulu olan Enhâr ile büyük akarsular kastedilmiştir.
Nadh : El-Menhel yazarı, bu kelimenin asıl mânâsının, zirâatı sulamak için deve ile su taşımak olduğunu, Nâdıh'm da bu maksatla su taşıyan deve olduğunu ve sonradan her deve mânâsına kullanıldığını ve her hadisteki Nâdıh'tan maksadın zirâatın sulanmasında kullanılan her türlü âlet olduğunu söylemiştir.
Tuhfe yazarı da "Nadıh"m asıl mânâsının "Sulamak" olduğunu, burada sulamak için su taşımakta kullanılan mânâsının kastedildiğini ve sulama işinde kullanılan diğer hayvanlar ve araçların aynı hükme tâbi olduğunu söylemiştir.
Ba'l: Tercemede belirtildiği gibi müellifin rivayetine göre Yahya bin Âdem bu kelimeyi köklerine bağlı damarları yer altında uzayıp suya ulaşan ve beş - altı yıl sulama ihtiyacını duymayıp sulanmamaya dayanabilen üzüm asmalarıdır.
El-Menhel yazarı Nihâye'den naklen beyan ettiğine göre bu kelime, damarları ile yer altından su emen ve ne yağmur ne de başka sulara ihtiyaç duymayan bitkilerdir.
Kamusta ; Ba'I, sulanmayan veya yağmur ile sulanan bil'umum ağaç ve zirâattır, denilmiştir.
Yukardaki nakillerden de anlaşıldığı gibi bu kelime iki mânâya yorumlanmıştır: Bunlardan birisi hiç sulanmayan bitkiler ile diğeri yağmur suyu ile sulanan bitkilerdir. Müellifin Yahya' dan olan rivayetine göre üzüm asmasıdır.
Devâlî: S ü y û t î' nin beyânına göre "Dîlâ"m çoğuludur. "Di-lâ" da "Delv"in çoğuludur. S,i n d i' nin beyânına göre "Devâlî, Dâ-liye"nin çoğuludur. "Dâliye" su çıkarma işinde kullanılan âlettir. Delv ise, asıl mânâsı kovadır. Burada kastedilen mânâ, sulama işinde kullanılan her türlü âletlerdir.
Sevânî: *'Sâniye"nin çoğuludur. Sindi ve el-Menhettn beyânına göre "Sâniye"nin asıl mânâsı sulamak için su taşıma işinde kullanılan devedir. Ve el-Menhel'de belirtildiği gibi bir kavle göre Saniye büyük kova ve sulama için kullanılan dolap, ip, çıkrık, beygir ve deve gibi araç ve gereçlerdir.
Aserî: Müellifin Yahya' dan olan rivayetine göre yalnız bulut ve yağmurla yetişen bitkidir. Bu nevî bitkilere İzi de denilir.
Tuhfe yazarının el-Mirkât'tan naklen beyan ettiğine göre Aserî üç şekilde yorumlanmıştır:
1. Damarları ile yağmur sularını emen hurma ağacıdır.
2. Yalnız yağmur suyu ile sulanan bitkidir.
3. Suya yakınlığı dolayısıyla devamlı rutubetli olan yerde yetişen bitkidir.
Bütün bu rivayetlerin ifâde ettiği mânâ şudur ki: Yeryüzünde akaii sular veya yağmur suyu ile yetişen, yahut susuz yetişen bitkilerin ve meyvelerin zekâtı onda birdir. Hayvan sırtında su taşımak veya dolapla kuyu ve benzeri yerlerden su çekmek suretiyle sulanan ve ancak bu şekilde yetiştirilebilen bitki ve meyvelerin zekâtı yirmide birdir.
Ebû Hanîfe ve Züfer, bu hadîslerin zahiri ile amel ederek yetiştirilen toprak ürünleri, sebzeler ve meyvelerin miktarı az olsun, çok olsun zekâta tâbi olduğuna hükmetmişlerdir. Bu hususta gereken izah bundan önceki bâbta geçmiştir. Orada diğer âlimlerin görüşleri de anlatılmıştır. [71]

18- Hurma Ağaçları Ve Üzüm Harsı (= Dallarındaki Yaş Hurma Ve Yaş Üzümden Ne Kadar Kuru Hurma Ve Kuru Üzümün Çıkacağının Tahminen Tesbîtî) Babı

1819) Attâb bin Esîd[72] (RadtyaÜâkü a»A>'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) üzüm asmaları üzerinde bulunan yaş üzümden tahminen ne kadar kuru üzüm çıkacağını tesbit edecek kimseleri bağ sahiplerine gönderirdi."

1820) (Abdullah) bin Abbâs (RadtyaÜâkü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i fethşttiği zaman, Hayber toprağı ile nekadar altın ve gümüş varsa hepisinin Zâtı Nebevilerinin emrine verilmesini şart koştu. (Yâni bu şartla yerli yahudîlerin orada kalmalarına müsâade buyurdu.) Hayber yahudî-leri O'na i
Biz toprak (tan iyi mahsul almak) işini daha iyi biliriz. Bu itibarla toprağı bize ver. Meyvesinin yarısı bize ve yarısı size âit olmak üzere biz

işletelim, dediler. Hâvi demiştir ki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Hayber arazisini) bu şekilde onlara verdi. Hurmaların devşirilmesi zamanı yaklaşınca Efendimiz Abdullah bin Ravâha (Radiyallâhü anhi'ı Hayber yahudîlerine gönderdi. İbn-i Ravâha hurma bahçelerindeki meyve miktarını tahminen tesbit etti. Medine halkı bu tahmini tesbit işine Hars derler. İbn-i Ravâha: Bu hurmalıkta, şu kadar, bu kadar hurma var dedi. Yahudiler t

— Ey İbn-i Revâha, tahmin ettiğin miktar bize fazla geldi, dediler. Bunun üzerine İbn-i Revâha

— Şu halde, bu miktarı ben kabullenirim ve dediğim bu miktarın yarısını ben size veririm, dedi. Râvi demiştir ki: Hayber yahudî-leri:

— Hak olan ancak senin yaptığın tahmindir ve gök ile yer ancak hak ile durur, dediler. Sonra: Biz senin dediğin miktarı vermeye râ-zi olduk, dediler." [73]

İzahı

A t t â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tir m izi, E b û Dâvûd, Nesai ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir. EI-Menhel'de belirtildiğine göre Saîd bin el-Müseyyeb, A t t â b (Radıyallâhü anh)'a yetişmediği için senedde inkıta vardır. E 1 - M ü n z i r i: Senedin inkıtaı açıktır. Çünkü S a i d , Ömer (Radıyallâhü anh)'m hilâfetinde doğmuştur. A t t â b (Radıyallâhü anh)'da E b û Bekir (Radıyallâhü anhJ'ın vefat ettiği gün vefat etmiştir, demiştir.

Hadîsin metni, T i r m i z İ' de buradaki gibidir. E b û Dâvûd1 daki metin, meâlen şöyledir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurma ağaçları hars edildiği gibi üzümün hars edilmesini ve hurma zekâtının kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün zekâtının kuru üzüm olarak alınmasını emretti."

İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine diğer Kütüb-i Sitte'de rastlamadım. Müellif, rehinler kitabının 14. babında İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den buna benzer kısa bir hadis rivayet etmiş, oradaki nota göre o hadîs Zevâid türündendir. Buradaki hadîsin A h m e d tarafından da rivayet edildiği Tuhfe'de belirtilmiştir. Burada bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir ne elimdeki nüshalarda ne de S i n d î haşiyesinde bir kayda rastlamadım. Bununla beraber Zevâid türünden olduğu kanısına vardım.

Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : Hars: Dalları üzerindeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurmanın çıkacağını ve asmaları üzerindeki yaş üzümden ne kadar kuru üzümün çıkacağını tahminen tesbit etmektir.

NahI: Hurma ağaçlarıdır.

İneb: Yaş üzümdür. Üzümün kurusuna Zebib denilir. Yaş hurmaya Rutab, kuru hurmaya da Temr denilir.

Kurum: 'Kerem'in çoğuludur. Üzüm asmaları demektir.

Bu bâbtaki hadisler, üzüm ve hurmanın harsının meşruluğuna delâlet ediyorlar. Bunun hikmeti şudur: Hurma ve üzüm, zekâta tâbi meyvelerden olduğu için bunda zekât, müstehaklarımn istihkakı vardır. Bu meyveler toplanıncaya kadar mal sahiplen bundan yararlanmaktan men edilmiş olsalardı, zarara uğramış olurlardı. Mal sahiplerinin men edilmemesi ise, fakirlerin hakkına halel getirebilir. Sonra her mal sahibine güvenilemez. Bu sebeple hurma ve üzüm meyveleri olgunlaşmaya yüz tutunca bu işten anhyan bilirkişiler devlet yetkilileri tarafından gönderilerek bu meyvelerden tahminen ne kadar kuru hurma ve kuru üzümün çıkacağı tesbit edilir ve tesbit işinden sonra mal sahipleri meyvelerden yiyebilir, yedirebilir, başka şekillerle de yararlanabilir. Sonra meyveler devşirildikten sonra bilirkişi tarafından takdir edilmiş olan miktar için gereken zekâtı kuru hurma ve kuru üzüm olarak öder. Hars işi mal sahipleri ve zekât müstehakları için yararlı ve kolaylık olduğundan meşru kılınmıştır.

A t t â b (Radıyallâhü anh)'ın Ebû Dâvûd'un rivâye-tindeki hadisinde belirtildiğine göre hurma ve üzüm zekâtı hars işinden hemen sonra çıkarılmaz. Bunlar kurutulduktan sonra çıkarılır. Kurutulmaya elverişli olmayan çeşitlere gelince; Ebû Hanife'-ye göre miktarının nisaba erişip erişmediğine bakılmaksızın diğer meyveler gibi zekâtı yaş olarak çıkarılır. Veya değeri nakit olarak ödenir. Ebû Y û s uf ile Muhammed'e göre kurutmaya elverişli olmayan çeşitlerde zekât yoktur. Çünkü bunlara göre zekât, fazla emek vermeden bir yıl durabilen meyveler için farzdır. Böyle olmayanlar için farz değildir.

M â I i k î 1 e r' e göre kurutmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm satılırsa, zekâtı onun bedelinden ödenir. Satıl m azsa olgunlaştığı günkü kıymetine göre nakit olarak ödenir Meyve olarak verilemez.

Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm de zekâta tâbidir. Zekât memuru bunun zekâtını aynı meyveden alıp fakirlere dağıtabilir. Veya bu meyveyi herhangi bir kimseye satıp bedelini fakirlere dağıtabilir. [74]

Harsın Meşruluğu Hakkında Âlimlerin Görüşleri

El-Menhel yazarı "Harb bâbı"nda özetle şöyle der: A 11 â b (Radıyallâhü anh)'m (1819 nolu) hadîsi ve benzeri hadîsler, harsın meşruluğuna delâlet ediyorlar. îlim ehlinin çoğunun kavli de budur. Harsın hükmü ve hangi mallar için meşru kılındığı yolunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1- Mâlik ve arkadaşlarına göre üzüm ve hurmada hars vaciptir. Zekâta tâbi diğer mallarda meşru değildir. Ş ü r e y h, Ebû Ca'fer ve Zahiriye mezhebi âlimlerinin bir kısmının kavli budur.

2- Şafiî ve Hanbeli âlimlerine göre üzüm ve hurmada hars sünnettir. Başka mallarda meşru değildir.

3- Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre harb caiz değildir. Çünkü bir tahmin ve zandır. Bunların bir delili de Tahavi'-nin rivayet ettiği C â b i r (Radıyallâhü anh)'in şu mealdeki'hadîsidir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) harstan nehiy etmiştir." Bu bâbtaki A 11 a b (Radıyallâhü anh)'in hadisine ve benzerî hadîslere şöyle cevap vermişlerdir: Bu hadisler, faizin haram kılınmasından Önceki zamana aittir. Sonra nesh edilmiştir. Faizin haram kılınmasının daha önce olduğuna dâir iddia kabul olunmamıştır. Çünkü faiz, Veda haccında haram kılınmıştır. Harsın neshedilmediği faraza kabul edilse bile hars işi tarımla uğraşanların hiyânet etmelerini önlemek içindir. Bu maksatla yapılmasında bir beis yoktur.

Harsın meşruluğuna hükmeden âlimler şöyle cevap vermişlerdir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatı boyunca hars:işi sürdürülmüştür. Ondan sonra E b ü Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında da devam etmiştir. H a t t â b î: Sahâbîlerin tümü harsı tecviz etmişler, bunu uygulamışlar ve buna herhangi bir sahâbînin muhalefet ettiği rivayet edilmemiştir.

Geniş bilgi için el-Menhel'e müracaat edilmesi tavsiye olunur.

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in H a y b e r Yahudileri ile yaptığı görüşme neticesinde hurma bahçelerini onlara teslim ederek Yahudilerin bu bahçelere verecekleri emek ve bakım karşılığında mahsulün yansını onlara bıraktığı anlaşılıyor. Fıkıhta bu anlaşmaya "Mü-sakat" denilir. Müellif bu hadisin kısa bir metnini 16 nolu "Rehinler Kitâbı"nm 14. babında rivayet etmiştir. Müsâkat hakkında gerekli bilgi inşaallah orada verilecektir.

Hadîs, Yahudilere anlaşma ile verilen H a y b e r' deki hurma bahçeleri meyvelerinin toplanması zamanı yaklaşınca hars işi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in îbn-i Revana (Radıyallâhü anhJ'ı gönderdiği ve İbn-i Revâha (Radıyallâhü anh)'in tam bir adaletle mahsûlün miktarını tesbit ettiğini bildiriyor. Çünkü Yahudiler îbn-i Revâhe (Radıyallâhü anh)'in yaptığı takdirin fazla olduğunu söyleyince îbn-i Reva-h a (Radıyallâhü anh) : şu halde bu meyveleri ben toplarım ve takdir ettiğim meblâğın yansını ben size veririm demiş, bahçıvanlar ise: Biz senin yapmış olduğun takdiri kabul ettik. Hak da budur, demişlerdir. Yâni kıyas-ı Nefs, mizan-ı adalettir, demek istemişlerdir.

Hayber, Medine-i Münevvere' nin kuzeyinde ve 60 - 70 Km. uzaklıkta bulunan bir kaç kale ve köylerden ibaret bir bölgedir. Hâlen de bu ismi taşıyan bir köy orada bulunmaktadır. Bu mıntıka A m a 1 i k a devletine mensup Hayber bin Kaâ-yîne isimli bir adama izafeten bu ismi almıştır. Burası, hicretin yedinci yılı Muharrem ayında fethedilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye seferinden dönünce Ce-

nâb-ı Allah; [75] âyetiyle H a y b e r' i fethet-

melerini müjdelemiş, bunun üzerine oraya hareket etmiştir. Bu hareketten haberdar olan Esed ve Ğatafan kabileleri Hayber yahudîlerine yardım etmek üzere yola çıkmışlarsa da Allah Teâlâ onların kalblerine attığı korku ile gerisin geriye dönmüşler,Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem) H a y b e r kalelerini bir bir fethetmiş. Nihayet en kuvvetli kaleye varılınca 10 günden fazla muhasara altında tutulmuş, daha sonra rahatsızlanan Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem) sancağı E b û Bekir (Radıyal-lâhü anh)'e teslim ederek geri çekilmiş. E b û Bekir (Radıyal-lâhü anh) çetin savaşlar yapmasına rağmen kesin sonuç alamadan geri dönmüş; daha sonra Ömer (Radıyallâhü anh) da aynı iş için görevlendirilmiş, O da fetih işini bitirernemiştir. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Andolsun ben sancağı yarın Öyle bir adama vereceğim ki Allah ve Resulünü sever, Allah ve Resulü Onu sever ve Allah Onun elleriyle Hayber

fethini sonuçlandıracaktır.» buyurmuş. O gece sahâbî-ler bu zâtın kim olduğu hususunda merak edip konuşmuşlar. Sabah olunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A 1 I (Radıyallâ-hü anh)'ı sormuş ve SahâbîlerO'nun gözlerinin ağrıdığını söylemişler, A 1 i (Radıyallâhü anh) huzura getirilmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek tükürüğünü onun gözlerine sürerek duâ buyurmuş. Cenab-ı Allah A 1 î (Radıyallâhü anh)'a şifâ vermiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı O'na teslim buyurmuş; A 1 î (Radıyallâhü anh) savaşa devam ederek Hayber fethini sonuçlandırmıştır,[76]

19- Malının Kötüsünü Zekât Olarak Çıkarmaktan Nehiy Babı

1821) Avf bin Mâlik el-Eşcaî[77] (Radıyatlâhü anit)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) elinde bir asa bulunduğu halde M esc id'e çıktı. Bir adam da (zekât olarak getirdiği) hurma salkımlarını veya bir hurma salkımını (mescid içinde iki direk arasında gerilmiş olan ipe) asmış idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) asılmış olan hurma salkımını (elindeki asâ ile) dürtüp sallamaya ve şöyle buyurmaya başladı:
-Bu zekât sahibi dileseydi bundan iyisini zekât olarak verebilirdi. Şüphesiz bu zekât sahibi kıyamet günü bozuk kuru hurma yer.»"[78]

İzahı

Ebü Dâvûd ve Nesaî de bunu rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Kımv î Üzerinde hurmalar bulunan hurma salkımı çubuğudur. Buna Kunuv, Kına ve Kana da denir.
Aknâ1, Kınvân ve Kmyân da bunun çoğuludur. Hasef s Bozuk ve âdi kuru hurmadır.
Bundan sonra gelen hadiste izah edildiği gibi Mescidi N eb e v î' nin içindeki iki direk arasına gerilen bir ipe zekât hurma salkımları asılırdı. Muhacirlerin fakirleri bu hurmalardan yararlanırlardı. Adamın birisi kötü ve bozuk hurma salkımlarını getirip oraya asmıştı. Asılan bozuk salkım bir tane mi, bir kaç tane mi? bu husustaki tereddüt râviden gelmedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iyi hurmadan zekât vermeye muktedir olduğu halde kötü hurmadan zekât veren adamın sorumlu tutulacağım bildirerek: «Bunu yapan kişi âhiret günü kötü hurma yer.- buyurmuştur. Bu cümle zahirine göre yorumlanabilir. Adam fakirlere bozuk hurma yidirdiği için âhiret günü ceza olarak ona bozuk hurma yidirilecektir. Cümle şöyle de yorumlanabilir: Adam, işlediği bu kötü hareketinden dolayı kıyamette cezalandırılır. Bu yorum daha kuvvetlidir.
Hadis, malın kötüsünü zekâta ayırmanın kötülüğüne ve yasakh-ğma delâlet eder. Ancak malın tamamı kötü ise ondan zekât çıkarmakta sakınca yoktur.

1822) Berâ' bin Âzib (Radtyallâhü ank)yın Allah Teâlâ'mn :
= *(Ey îman edenler! Kazandığınız şeylerin) ve yerden sizin için çıkardığımız şeylerin temizlerinden (infak ediniz.) Ve malın kötüsünden infak etmeye kalkmayın.» kavli celH-i hakkında şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bu âyeti celîle Ensâr-ı Kiram hakkında inmiştir. Hurma devşirme zamanı olunca, Ensâr-ı kiram, kendi hurma bahçelerinden taze hurma salkımlarını toplarlar ve Resûlullah ISallal lahü Aleyhi ve SellemJ'in mescidinde İki direk arasında (gerilmiş durumda) ki ipin üzerine asarlar. Muhacirlerin fakirleri de ondan yerlerdi. Oraya konulan salkımların çokluğu dolayısıyla kimse farkına varmaz ve geçişir zanniyle bir adam, bozuk hurmalı bir salkımı bile bile getirip (oradaki salkımların arasına) sokar. İşte böyle yapan adam hakkında şunlar nazil oldu :
Bu cümlede Allah Teâlâ buyuruyor ki-:
-Zekâtı bozuk ve kötü kuru hurmadan vermek kastında bulunmayınız.»
Nazmı Celîlinde de Allah Teâlâ: «Öyle kötü hurmalar ki; eğer size hediye edilmiş olsaydı işinize yaramayan bir şeyi size gönderdiği için (duyduğunuz) öfkeden dolayı ancak sahibinden utanarak kabul edecektiniz.» buyuruyor.
Bu cümlede de buyuruluyor ki: «Bilmiş olunuz ki, şüphesiz Allah sizin zekâtlarınızdan müstağnidir. (Muhtaç değil dir.)»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi sahihtir. Çünkü bu senetteki râvi Ahmed bin Muhammed bin Yahya'nın çok sâdık olduğunu İbn-i EbİHatim ve ZehebİHatim ve Zehebİ söylemişlerdir. îbn-i Hibbân da : O, sikalardandır, rivayetlerinde muhkem idi, demiştir. Senedin kalan râvileri de Müslim'in şartı üzerinde sa hihtir. [79]

İzahı

Berâ' (Radıyallâhü anh)ın hadisi Zevâid türündendir Bu hadis hurma zekâtını, bozuk ve kötü hurmadan vermeye kalkışma nın yasakhğına, bunu halkın ve zekât müstehaklarımn gözlerinden saklamak mümkün olsa bile Allah Teâlâ'dan saklamanın imkânsız olduğuna ve mal sahiplerinin kendilerini zekât müstehaklarımn ye rine koyup hoşlanmıyacakları davranışları fakirler için de reva görmemelerinin lüzumuna delâlet eder.
Muhacirlerin fakirleri Mescidi Nebevi' nin soffa denilen yerinde kalıyorlar idi. Bu nedenle Ensâr-ı Kiram hazretleri zekât hurmalarını mescid'e getirirlerdi. Şu halde mescidin dışında kalan fakirlere dağıtılacak zekâtın mescid'de müstehaklara verilmesinin meşruluğu hükmü bu hadisten çıkarılamaz.
El-Menhel yazarı "M esc idlerde sadaka dilemek" babında beyân ettiğine göre Hanefi âlimleri: Mescidlerde sadaka dilemek haram ve sadaka vermek de mekruhtur, demişlerdir. Bir kavle göre sadaka dileyen kişi cemâatin omuzlarını basa basa dilenirse hüküm Çudur. Cemaata eziyet etmezse ona vermek caizdir.
Cumhur'a göre mescidlerde sadaka dilemek ve vermek caizdir. Ancak sadaka dileyen, İsrarla yardım isteyip cemaatın omuzlarını basa basa dolaşırsa bu tür dilemek haramdır. Böylesine vermek de haramdır.
Hadîste anılan âyet-i kerîme Bakara sûresinin 267. âyetinin bir parçasıdır. Âyetin tamamının meali şöyledir:
«Ey îman edenler! Kazanmış olduğunuz malların ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerin iyilerinden infak ediniz. (Allah yolunda harcayınız.) Ve siz gözlerinizi yumup müsamaha etmedikçe alıcıları (ve kabul edicileri) olmadığınız kötü malınızı infak etmeye kalkışmayınız ve bilmiş olunuz ki Allah ğânî (- sadakalarınızdan müs-nağnî) ve hamîddir.» [80]

20- Bal'ın Zekâtı Babı

1823) Ebû Seyyare el-Mütef [81] (Radtyallâhü anfı)\\en; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e: Yâ Resûlallahf Benim bal arılarım vardır, dedim. O ı Öşür (yâni onun balının onda birini zekât olarak) öde, buyurdu. Ben :
Yâ Resûlallahl Benim için arılarımı muhafaza buyur, dedim. O da benim İçin arılarımı muhafaza buyurdu."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir : R&vi Süleyman bin Musa'nın Ebû Seyyare (R.A.)'ın zamanına yetişmediğini Ibn-i Ebl Hatim babası Ebû Hatim'den naklen söylemiştir. Bu sebeple hadis mûrseldir. Tirmizt de el-llel'de bu hadisin arkasında anlattığına göre Buh&r! bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir. TirmlzİTirmlzİ daha sonra : Süleyman bin Musa sahâbüerden hiç bir kimseye ulaşmamıştır, demiştir.
tbn-i M&ceh yanında bundan başka Ebû Seyyare < R.A.) hadîsi yoktur. Kütub-İ Sitte'nin diğerlerinde onun hiç bir hadisi yoktur.

1824) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in baldan öşür aldığım rivayet etmiştir."[82]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olan Ebû Seyyâ-r e' nin hadisini A h m e d de rivayet etmiştir. Ancak Süleyman, Ebü Seyyare (Radıyallâhü anh) 'a ulaşmadığı için senedde inkıta vardır. Bu nedenle İbn-i Abdi'1-Berr: Bu hadîs balın zekâta tâbi olduğuna delil olamaz, demiştir.

Abdullah (Radıyallâhü anh) in hadisini E b û D â v û d ve N e s â î uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadîs balın onda birisinin zekât olarak çıkarılmasına de lâlet ederler. Bu konuda başka hadisler de vardır.
El-Menhel yazarı balın zekâta tâbi olup olmaması hakkmdaki âlimlerin görüşlerini özetle şöyle nakleder:
Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyatlâhü anh'ın Ebû Dâvüd ve Nesai tarafından rivayet edilen hadîsine dayanan Ebû Hani f e, Ahmed ve İshak, balda öşürün vâcipliğine hükmetmişlerdir. T i r m i z i bu kavli ilim ehlinin ekserisinden nakletmiştir. Bu hüküm, Ömer, İ b n - İ Abbâs, Ömer bin Abdilaziz, Ebû Yûsuf ve Muhammed' den de rivayet olunmuştur. Ebû Hanife'ye göre arâzi-yi öşiriyede elde edilen az veya çok bal zekâta tâbidir. Ebû Yûsuf'a göre balın değerinin, hububattan en ucuz maddenin nisab miktarının değerine erişmesi şarttır. Diğer bir kavle göre balın en az 500 Irak Rıtıhna ulaşması gerekir.[83]
Muhammed'e göre bal miktarı 180 Irak rıtılına ulaşınca öşürü verilir. Daha az ise öşür verilmez.
Mâlik, Şafiî, tbn-i Ebi Leylâ, Îbnü'l'-Münzir ve S e v r î ' ye göre bal az olsun çok olsun Öşüre tâbi arazide olsun, başka çeşit arazîde olsun zekâta tâbi değildir. İbn-i Ömer ile Ömer bin A b d i 1 a z i z' in kavli de budur. Ali' den de bu kavil rivayet edilmiştir, tbn-i Abdi'1-Berr, bu kavlin cumhurun görüşü olduğunu söylemiştir. Bu görüşteki âlimler : Bal. hayvan mahsûlü sıvı bir maddedir. Bu İtibarla hayvan sütüne benzer, demiştir. Bunların bir delili de M â 1 i k ' in Abdullah bin Ebi Bekir bin Hazm' dan rivayet ettiği şu eserdir: Babam M i n a ' da iken, kendisine Ömer bin Abdilaziz" den yazılı bir talimat geldi. Bu talimatta ne baldan ne de atlardan zekât almaması emredilmişti. Diğer bir delîl de Abdürrezzâk ve İbn-i Ebi Şeybe' nin sahîh bir sened ile î b n - i Ömer'in mevlâsı Nâf i' den rivayet ettikleri şu eserdir :
Nâfi (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir.
"Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) beni Ye men e amil olarak gönderdi. Ben orada baldan öşür almak istedim. El-Muğîre bin Hakim es-San'âni (Radıyallâhü anh) : Balda zekât yoktur, dedi. Bunun üzerine ben durumu Ömer bin Abdilaziz'e yazdım. Ömer bin Abdilaziz verdiği cevapta: El-Muğîre doğru söylemiş, güvenilir bir zâttır. Balda zekât yoktur" demiştir.
Baldan öşür alındığına dâir Hilâl (Radıyallâhü anh)'in ve başkalarının hadislerine cevaben şöyle demişlerdir:
Bal sahipleri, bal arılarının bulunduğu mıntıkanın onlara tahsis edilmesini ve korunmasını istemişler. Bu istekleri kabul edilmiş ve buna karşılık bal sahipleri öşür miktarı bağış yapmışlardır. Bu gruptaki âlimlerin bu yoruma mesned olarak gösterdikleri delîl Abdür-rezzak'ın İbn-i Cüreyc aracılığı ile Salih bin Dinar' dan rivayet ettiği bir hadîstir."
(El-Menhel müellifi bu hadîsi ve başka bilgileri sunmuştur. Onları aktarmaya lüzum görmüyorum.)
El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der:
Balda zekât olduğuna dâir hadisler söz götürür durumdadır. Bunun için İbnü'l-Münzir: Balda zekâtın vücubuna dâir sabit bir hadîs yoktur. İcmâ da yoktur. Şu halde onda zekât yoktur, demiştir. Buharı de Tarih'de : Balın zekâtı hakkında sahih bir hadis yoktur, demiştir. T i r m i z i de: Bal zekâtı hakkında sahih bir şey yok, demiştir. [84]

21- Fıtır Sadakası Babı

1825) (Abdullah) bin Ömer Radtyatlâhü a»*wmâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır zekâtını bir sâ kuru hurma veya bir sâ arpa olarak emir buyurdu.
Abdullah (bin Ömer) demiştir ki -. Sonra halk iki müd buğdayı buna muâdil (denk) eyledi."

1826) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hür veya köle erkek veya kadın her müslümana fıtır sadakasını bir sâ arpa veya bir sâ kuru hurma olarak farz kıldı." [85]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsini B u h â r i ve Müslim -aynı metinle, Tirmizi ve Ebû Dâvûd ile N e s a i mânâyı etkilemeyen benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Onun ikinci hadîsini Kütüb-i Sitte sahipleri Ahmed ve Dâ-r e k u t n i rivayet etmişlerdir.
Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Fıtır: Oruç açmaktır. Ramazan orucu Şevvâl'm ilk günü bırakılıp iftar edildiği için o güne yâni Ramazan bayramının ilk gününe Fıtır günü ismi verilmiştir. Bu güne bu ismin takılması tslâmidir. Câhiliyyet devrinde yoktu. Keza Ramazan ayı orucunun sona ermesiyle fıtır sadakasını ödemek vacip veya farz olduğu için bu sadakaya Fıtır Sadakası ve Fiür Zekâtı ismi takılmıştır. Bu sadakaya Ramazan Zekâtı ve Oruç Zekâtı da denilir. Bu sadaka hicretin ikinci yılı Ramazan bayramından iki gün önce meşru kılınmıştır.
Sâ: Bir hacim ölçüsüdür ve belirli bir ölçektir. Bunun dörtte birisine Müd denir.
Müd ve Sâ miktarı hakkındaki âlimlerin ihtilâfını el-Menhel yazarı "Fıtır sadakası ne miktar olarak ödenir" babında genişçe anlatmıştır, özeti şudur:
Müd miktarı hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. I m a m E b û Hanife, Muhammed ve Irak Fıkıhçılarına göre bir müd, iki Irak rıtılıdır. Bir sâ da sekiz rı-tıldır. I rak'ın bir rıtılı Hanefi âlimlere ve Şâfiîler'-den R a f i i' ye göre 128 dirhem-i örfîdir.[86]
2. îmam Mâlik, Şafii, Ebû Yûsuf. Ahm-ed ve Hicaz Fıkıhçılarına göre bir müd, I r a k' in 1 1/3 ntıldır. Bir sâ da 5 1/3 rıtıldır. Irak'ın1 bir rıtılı, Ş â f i î I e r' den N e -vevî ve Hanbelîler'e göre 128 4/7 dirhem-i örfîdir. M a -1 i k i 1 e r' e göre ise 128 dirhem-i örfidir.
Yukarıdaki ihtilâf zahirî bir ihtilâf olup temele dayanmaz. Çünkü : Bir Sâ, 5 1/3 ntıİdır,' diyenler Sâ ölçeğinin alabildiği kuru hurma ve arpayı dik kata almışlardır. 'Bir Sâ, 3 ntıldır' diyenler ise bu hacım ölçüsünün alabildiği su miktarına itibar etmişlerdir. Şu halde Müd ve Sâ miktarı hususunda esaslı bir ihtilâf yoktur.
El-Menhel yazarı 1794 nolu hadîs bahsinde anlattığım gibi bir dirhem-i örfî'yi 3.12 gram olarak hesaplamıştır. Bu hesaba göre Fı-kıhçıların rıtıl, müd ve sâ hakkındaki ihtilâfları esasa dayalı bir ihtilâf olarak kabul ettiğimiz takdirde bunların gram tutarı şöyledir:
1. H a n e f î 1 e r ile Şâfiîler' den R a f i İ * ye göre I r a k' in bir rıtılı 130 dirhemdir. Bir dirhemde 3.12 gram olduğuna göre bir rıtıl 405,6 gramdır. Bir sâ 8 rıtıl olduğuna göre bir sâ = 8 x 405,6 = 3244,8 gram.
2. Hanbeliler ile Şâfiîler' den N e v e v î' ye göre I r a k' in bir rıtılı 128 4/7 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 401,14 gramdır. Bir sâ da 5 1/3 rıtıl olduğuna göre bir sâ = 5 1/3 X 401,14 = 2139,42 gram.
3. Mâlikîler'e göre Irak'ın bir rıtılı 128 dirhemdir. Buna göre bir ritıl 399,36 gramdır. Yine bir sâ 5 1/3 rıtıl olduğu için bir sâ = 399,36 X 5 1/3 = 2129,92 gram.
Bir sâ'ın dört müd olduğunda âlimler müttefiktir. Bu itibarla bir sâ'ın gram tutarını 4 sayısına böldüğümüz zaman müd miktarını buluruz.
RıUl, sâ ve 60 sâ tutan olan Vesk ölçekleri hakkında 1794 nolu hadis bahsinde daha geniş bilgi verilmiştir.
Bu bâbtaki hadîslerin bir kısmında Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fıtır sadakasını ödemeyi emrettiği, bir kısmında ise farz kıldığı bildirilmiştir. Emir ifâdesinden maksat mendupluk emri değil, vâciblik emridir. İbâdetleri farz kılan Allah Teâlâ'dır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tebliğ ettiği için Peygamber, farz kıldı, denilebilir. [87]

Fıtır Sadakasının Hükmü

1. Cumhur1 a göre fıtır sadakası zekât gibi farz olan bir sadakadır. Bunlara göre farz ile vâcib ayni şeydir. Kafi veya zanni bir delîl ile yapılması kesinlikle istenen şeye farz ve vâcib denilir. Cumhurun görüşüne göre ilk hadîsteki emir vâciplik içindir. İkinci hadîsteki farziyyet ifâdesi de farz kılmak anlamındadır.
2. Hanef iler, farz ve vacibin ayrı ayrı şeyler olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, sübûtu ve delâleti kafS olan bir delîl ile sabit olan ibâdetlere farz, sübûtu veya delâleti zanni olan bir de-lîle dayanan ibâdetlere vâcib denilir.
Hanef iler'e göre fıtır sadakası vâcib tir. Çünkü âhâd hadisi ile sabittir., Âhâd hadîsi zanni delildir. Bunlara göre ikinci hadîsteki farziyeti ifâdesinin mânâsı takdir ve tâyin etmektir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fıtır sadakasının miktarını bir sâ kuru hurma veya arpa olarak takdir ve tâyin etmiştir.

3. M â Ii k i 1 e r' den Eşheb, Şafii ler' den İbnü'l-Lebbân ve Zahiriye mezhebinden bir grup, son hadisteki farziyet ifâdesini lügattaki asıl mânâsı olan takdir ile yorumlayarak fıtır sadakasının sünnet olduğunu söylemişler ise de bu görüş ilk ha dişteki emir ifâdesi ile reddedilmiştir.
4. tbn-i Aliyye ile Ebû Bekir bin Keysân e 1 - A s a m m ' a göre fıtır sadakası ilk zamanlarda farz idi. Son-rf malın zekâtı farz kılınmakla fıtır sadakasının farziyeti neshedilmiş-lit Bunların delili ise Kays bin Sâd (Radıyallahü anh)'ın 1828 nolu hadisidir. Lâkin o hadîste fıtır sadakasının neshedildiğine dâir bir delil yoktur. Bununla ilgili gerekli bilgi o hadisin izahı bölümünde verilecektir.
îki hadisten fıtır sadakasının kuru hurmadan veya arpadan verilebildiği ve bu iki maddeden fıtır sadakası miktarının bir sâ olduğu anlaşılıyor. İlk hadîste ayrıca yarım sâ buğdayın Sahâbiler tarafından bir sâ kuru hurmaya veya bir sâ arpaya denk tutulduğu belirtilmiştir. Bu hususlardaki geniş bilgi 1829 nolu hadisin izahı bölümünde verilecektir.
İkinci hadis, fıtır sadakasının hür olsun, köle olsun her müslü-man erkek ve kadın için gerekli olduğuna delâlet eder.
Hadisin :ifâdesinin zahirine göre fıtır sadakası her hür ve köleye gerekir Yâni kölenin kendisine farzdır, veya vâcibtir. Dâvûd-i Zahirî böyle yorumlamış ve kölenin efendisi kölenin farz olan ibâdetlerini ifâ etmesine imkân ve fırsat verdiği gibi fıtır sadakasını kazanması için de onun çalışmasına müsâade etmek durumundadır, demiştir,
Cumhur'a göre kölenin fıtır sadakası kendisine değil, efendisine vacip veya farzdır. Çünkü Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivayet edilen Ebü Hüreyre (Radıyallahü anhJ'ın bir hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
= «Kölenin fıtır sadakasından başka, ne kölesi için ne de atı için müslümanın boynunda hiç bir zekât yoktur» buyurmuştur.
Cumhur'a göre; ifâdesinin mânâsı «Her hür ve köle için» şeklindedir.
Hadisin; = «Erkek veya kadın» ifâdesinin zahirine göre kadın evli bile olsa fıtır sadakası kendisine vacip veya farzdır. Ebü Hanife, Onun arkadaşları, Sevri ve İbnü'l-M ü n z i r böyle hükmetmişlerdir.
Mâliki, Şafii, el-Leys ve Ahmed'e göre evli kadının fıtır sadakası kendisine değil kocasına farzdır.
Hadis, fıtır sadakasının vâcipliği için müslümanlığın şart olduğuna ve müslüman olmayana vacip olmadığına delâlet eder. Şu halde kâfir bir kimse fıtır sadakası ödemez.
Müslüman bir köle için kâfir efendisinin fıtır ödemekle mükellef olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. îlim ehlinin ekserisine göre mükellef değildir. Ahmed'e göre mükelleftir. Şafiî-ler' den de böyle rivayet edilmiştir.
Keza, kâfir bir köle için müslüman efendisinin fıtır ödemekle mükellef olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Cumhûr'a göre mükellef değildir. Hanefî âlimler ile Atâ, Sevrl, lbnü'l-Mübarek, NahaİÎ ve îshak'a göre mükelleftir.

1827) İbn-i Abbâs (Radıyallâkü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyu (işlediği) faydasız söz ve fiillerden ve çirkin, ölçüsüz lâflar (in pisliğin) den temizleyici ve fakirlere yiyecek olmak üzere fıtır zekâtını farz kıldı. Artık kim bunu bayram namazından önce öderse, o, makkftbir zekâttır. Kim bunu bayram namazından sonra öderse o, sadakalardan birisidir." [88]

İzahı

Ebû Dâvûd, Hâkim ve Dârekutni de bunu rivayet etmiştir. Bu hadis de fıtır sadakasının vâcipliğine - farziyetine delâlet eder. Ayrıca fıtır sadakasının oruçluyu, oruçluluk esnasında işlediği faydasız fiil ve sözlerin ve çirkin lâfların pisliğinden arındırdığına delâlet eder.
Lağıv s Din veya dünya yönünden sahibine hiç bir yarar sağlamayan söz ve fiildir.
Fuhuş: Aşın ve çirkin sözlerdir. Burada bu mânâ kastedilmiştir. Bu kelime cinsel münâsebet anlamında da kullanılır. Fakat bu mânâ mürad değildir .İyilikler kötülükleri giderici olduğu için fıtır sadakası bu kusurları giderir, İşte hadis fıtır sadakasının meşruiyetindeki hikmetlerden birisinin bu olduğunu, diğer bir hikmetinin de bu sadakanın fakir için bir yiyecek maddesi olmasıdır. Böyle mübarek bayram günü fakirin hiç olmasa bir günlük nafakası temin edilmiş olur.
Hasan-ı Basri bu hadisin zahirini tutarak 'Fıtır sadakası, oruç tutması farz olanlara mahsustur. Henüz ergenlik çağına* varmamış olan küçük yaştakiler için fıtır sadakası gerekmez. Çünkü oruç tutması gerekli olmadığı için, oruçlu iken işlediği bir takım kusurların bu sadaka ile temizlenmesi de söz konusu değildir, demiştir. Fakat ilim ehlinin ekserisi:
Hayır, küçük yaştakiler için de bu sadakanın çıkarılması gereklidir. Çünkü, bu sadakanın iki hikmeti vardır: Birisi kusurlardan arındırmak, diğeri ise fakirlerin nafakasını karşılamaktır. İkinci hikmetin mevcudiyeti kâfidir. Buharı, Nesaî, Ebü Dâvûd ve başkalarının t bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'dan yaptıkları bir rivayette:= «... ve küçük ve büyük» ziyadesinin bulunması küçük yaştakiler için de bu sadakanın verilmesinin gerekliliğine delâlet eder, demişlerdir.
Hadîsin: «Kim bunu bayram namazından önce Öderse...» fıkrasından maksad şudur: Bayram namazından önce ödenen fıtır sadakası, sevabı tam ve mükemmel olarak Allah katında makbul olan bir zekâttır. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası ise şâir zamanlarda verilen sadakalar gibidir. Şu halde bunun sevabı namazdan önce ödenenin sevabından azdır.
Bu fıkra, bayram namazından sonra ödenen fıtır sadakasının kabul olmayacağına delâlet etmez. Bunun da geçerliliği hakkında ümmetin icmâı vardır.
Âlimler, fıtır sadakasının bayram namazından önce çıkarılmasının faziletçe üstünlüğü hususunda müttefiktirler. Fakat vacip olması zamanı hususunda ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı bu ihtilâfı anlatmıştır. Özeti şudur:
1. Ebû Hanîfe, El-Leys ve bir rivayete göre Mâlik: Fıtır sadakası bayram günü şafakın doğması ile vacip olur, demişlerdir.
2. Sevrî, Ahmed, Şafii ve İshak'a göre fıtır sadakası R a m a-z a n ayının son günü güneşin batması ile vacip olur. Mâlik' ten gelen bir rivayet de böyledir.
Bu itibarla Ramazan ayının son günü güneş battıktan sonra ve henüz şafak doğmamış iken doğan bir çocuk için birinci gruba göre fıtır sadakasını çıkarmak vaciptir. Diğer gruba göre vacip değildir.
Bu sadakayı bayramdan bir iki gün önce vermenin câizliği hususunda Ashab-ı Kiram (Radıyallâhü anhüm)'ün icmâı vardır. Daha da önce vermenin hükmüne gelince :
Hanef iler'e göre her hangi bir süre ile sınırlamak kaydı olmaksızın önceden verilebilir.
Ş â f i i' ye göre Ramazan'in ilk gününden itibaren vermek caizdir.
Mâlik, Kerhi ve meşhur kavle göre H a n b e 1 i 1 e r : Bayramdan azami iki gün önce vermek caizdir. Daha erken vermek caiz değildir, demişlerdir.
Başka görüşler de vardır. Onları aktarmaya lüzum görmedim. Fıtır sadakasını bayram namazından sonra ve aynı gün vermenin hükmüne gelince.
Hanef iler'e göre caizdir, bunda bir kerahet yoktur.
Şâfiiler, Hanbeliler, Ata, İshak ve bir kavle göre M â 1 i k i I e r : Caizdir ama bunda kerahet vardır, demişlerdir. M â 1 i k i 1 e r' in meşhur kavline göre efdal olan bırakmamaktır.
Bu sadakayı bayramın ikinci gününe kadar tehir etmek ise dört mezhep âlimlerine ve diğer âlimlerin ekserisine göre haramdır. Kaza edilmesi gerekir. Yalnız H a n e f i 1 e r' den Hasan bin Z i -yad ve Dâvûd-i Zahiri'ye göre kaza edilmesi mümkün değildir.

1828) Kays bin Sa'd [89] (bin Ubâde) (Radıyatlâkü anhümâjdan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zekât (emri) İndirilmeden önce bize fıtır sadakasını vermemizi emretti. Sonra zekât (emri) inince bize (fıtır sadakası ile) ne emretti, ne de bizi (bu sadakayı vermekten) menetti. Biz bu sadakayı veriyoruz. (Veya biz ise yine bu sadakayı verirdik.)" [90]

İzahı

Nesai ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre, zekât âyeti inince fıtır sadakasını vermek emri kalktı ve bir hayır işi durumuna geldi. İbn-i Aliyye ve Ebû Bekir bin Keysânel-Asamm'ın bu hadîsin zahirine bakarak : Fıtır sadakası ilk zamanlarda vacip idi. Sonra mal zekâtının farz kılınmasıyla fıtır sadakasının vâcipliği neshe-dildi, demişlerdir. Fakat bu hadîste fıtır sadakasının neshedildiğine delâlet eden bir delil yoktur. Çünkü daha önce verilmiş olan

emir ile yetinilmiş olması muhtemeldir. Keza bir farzın inişi, başka bir farzın neshini gerektirmez.
Hattâbi: Kays (Radıyallâhü anhi'ın bu hadîsi, fıtır sadakasının vâcipliğinin kaldırıldığına delâlet etmez. Çünkü bir ibâdet nevinden artış yapmak onun artıştan öncekinin iptalini gerektirmez. Kaldı ki fıtır zekâtı ile diğer zekâtlar ayrı ayrı şeylerdir. Çünkü fıtır zekâtı şahsın bedenine âit zekâttır. Diğer zekât şahsın malına âit zekâttır. Diğer bir husus da şudur: Fıtır zekâtı oruçluyu bâzı kusur lardan temizleyici kılınmıştır. Bu arındırma hizmetine binâen oruçluya vacip olması gerekir. Zira tüm oruçlular arınmaya muhtaçtır. Fıtır sadakasının hikmetindeki ortaklık onun hükmü olan vâciplikte de ortaklığı gerektirir, demiştir.
Fıtır sadakası yukarda da anlattığım gibi hicretin ikinci yılı R a -m a z a n bayramından iki gün önce vacip olmuştur. Mâlî zekât da aynı yıl, fakat, fıtır sadakasından sonra farz kılınmıştır.

1829) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyattâhü anh)'den\ Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda olduğu zaman (yâni hayatta iken) biz fıtır zekâtını yiyecek maddesinden bir sâ olarak çıkarırdık. (Çıkarılan yiyecek maddesi şunlardı:) Kuru hurmadan bir sâ, arpadan bir sâ, keşkten bir sâ, kuru üzümden bir sâ. (Halîfe) Muâviye (Radıyallâhü anh) yanımıza Medîne-i Münevve-re*ye gelinceye kadar biz devamlı böyle yapardık. Muâviye'nin (Medine'de) halka söylediği şeyler arasında şu sözü de vardı: Ben Şam'ın buğdayından iki müddü (yâni yarım sâı) ancak bu yiyeceğin bir saına eşit olarak sanırım.
Artık halk onun bu sözünü tuttu.
Ebû Said demiştir ki: Ben yaşayacağım sürece fıtır sadakamı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta iken çıkardığım gibi (bir sâ olarak) çıkarmaya devam edeceğim."[91]

İzahı

Bu hadîsi KütÜb-i Sitte sahipleri, Ahmed, -Dârekutni, Tahavî ve İbn-i Huzeyme rivayet etmişlerdir.
Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'in: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda iken" sözü, onların fıtır sadakası olarak çıkardıkları yiyecek maddesinin nevinden ve çıkarılan miktardan efendimizin haberdar olduğuna ve buna karşı çıkmadığına işarettir. Bu itibarla hadîs merfu' hükmündedir.
Hadîste geçen : "Taam" kelimesinin asıJ mânâsı en-Nihâye'de belirtildiği gibi, zahire türünden olan buğday, arpa, kuru hurma ve diğer gıda maddelerinin tümünü kapsar. Böyle yorumlanınca zahirenin her çeşidinden fıtır sadakasını .çıkarmanın câizliği hükmü çjka-rıhr. Kuru hurma, arpa, keşk ve kuru üzüm o dönemde yaygın zahire maddelerini teşkil ettiği için bunlar ismen anılmıştır.
Bâzı âlimler hadîsteki "Taam" ile buğdayın kasdedildiğini söyleyerek : Hadîste keşk, kuru hurma, kuru üzüm ve arpa zikredilmiştir. Bu maddeler onların o gün için zahireleri idi. Hadiste buğday zikredilmemiştir. Halbuki buğday onların en kıymetli ve en üstün zahiresi idi. Eğer hadisteki "Taam" ile buğday kastedilmemiş olsaydı, buğday da ismen zikredilirdi, demişlerdir. H a t t â b î bu kavli naklettikten sonra: Arap dilinde "Taam" kelimesi kayıtsız olarak kullanıldığı zaman buğday mânâsını ifâde eder. Nitekim Araplar 'Taam çarşısına git' dedikleri zaman buğday pazarına git, mânâsı anlaşılır, demiştir.
Bu yoruma göre 'Taam* kelimesiyle buğday kastedilmiş olur.
El-Fetih yazarı: Ibnü'1-Münz ir bu kavli reddederek demiştir ki: Bâzı arkadaşlarımız E b û Saîd (Radıyallâhü anh)'m hadisindeki "Taamdan bir sâ" ifâdesini 'Fıtır sadakasının buğdaydan bir sâ olarak çıkarılır' diyenler için delil saymışlardır. Fakat delil olamaz. Çünkü Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) fıtır sadakasını yiyecek maddesinden çıkardıklarını önce mücmel olarak 'Taam' kelimesi ile ifâde etmiş, sonra bunları açıklamıştır. Zira B u -h â r î' deki E b ü S a î d ' in hadîsi şöyledir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz fıtır günü (Ramazan bayramı günü) taamdan bir sâ çıkarırdık. Ebû Saîd demiştir ki: Bizim taamımız arpa, kuru üzüm, keşk ve kuru hurma idi." diye bilgi vermiştir.
Sübülü's-Selâm yazarı da 'Taam' kelimesinin buğday mânâsına yorumlanmasının sıhhatli bir şey olmadığını söylemiştir.
El-Menhel yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra : Hadîsteki Taam kelimesinin umumî mânâda kullanıldığı açıktır. Özellikle T a h â v i' nin rivâyetindeki şu ifâde buğdayın o gün için M e d i -ne-i Münevvere halkının zahiresinden olmadığına delâlet eder.
"Muâviye (Radıyallâhü anh) Medine'ye gelince ve Şam buğdayı da gelince, Muâviye t Bunun bir müddünün iki müdde eşit olduğunu sanıyorum dedi..."
Hadis, kuru hurma, kuru üzüm, arpa ve keşk'ten bir sâ fıtır sadakasını çıkarmanın câizliğine delâlet eder.
Keşk, diye terceme ettiğim "Ekît" kelimesini el-Menhel yazarı: Kaymağı alınmadan kurutulan yoğurttur, buna keşk denilir, diye tarif etmiştir.
E I - A y n i de : Ekit, süzülüp taş gibi katılaştırılan yoğurttur. Bununla yemek pişirilir, demiştir.
Keşkten fıtır sadakasını çıkarmanın caiz olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Hadisin zahirine göre caizdir. Mâlik bununla hükmetmiştir.
H a n e f î 1 e r : Eğer keşk değer İtibariyle fıtır sadakasının değerine denk olursa câi/dir. Değeri buğday, arpa gibi fıtır sadakası olarak verilen maddenin değerinden düşük ise caiz değildir. Çünkü keşkten fıtır sadakasının çıkarıla±>ildiğine dâir güvenilir bir yolla sabit olan bir nass yoktur. Hakkında nass olmayan bir madde, ancak değeri itibari ile fıtır sadakasının değerine muâdil ise caizdir. Aksi takdirde caiz ve kâfi değildir, ancak fıtır sadakasının değerine denk oluncaya kadar miktarı çoğaltılırsa olur, demişlerdir.
Şafii: Ben keşkten fıtır sadakasını çıkarmayı sevmem. Eğer bundan bir sâ çıkarılırsa, çıkaranın tekrar fıtır sadakasını ödemekle mükellef tutulup tutulmıyacağı hususunda bir hüküm veremiyorum, demiştir.
Hadiste işaret edildiği gibi Halîfe M u â v i y e (Radıyallâhü anh) MedİNe-i Münevvere'ye gittiğinde, M e d i n e 1 i -1 e r ' le yaptığı görüşme esnasında söylediği sözler arasında, Şam buğdayından yarım sâ'ın Medine' deki bir sâ yiyeceğe eşit olduğunu sandığını söylemiş ve M e d i n e 1 i' ler de onun bu sözünü tutmuşlardır. Fakat E b û S a i d {Radıyallâhü anh) bu görüşe katılmayarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında çıkardığı gibi, yine bir sâ olarak çıkarmaya devam etmiştir.
El-Menhel yazarı : Yarım sâ buğdayın Medine-i Münevvere' nin arpa, kuru üzüm, kuru hurma ve keşkten bir sâ'a muâdil olması M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'in bir içtihadıdır. Fıtır sadakasının buğdaydan yarım sâ olduğuna hükmeden âlimler bu hadisi delil göstermişlerdir.
Şöyle bir İtiraz hatıra gelebilir: Bu görüş bir sahâbinin sözüdür. Bu sahâbiden daha çok sürece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sohbette bulunmuş ve O'nun hâlini daha iyi bilmiş olan E b û S a i d (Radıyallâhü anh) bu görüşe muhalefet etmiştir. Şu halde O sahâbînin sö/,ü niçin delil sayılmıştır?
Buna cevaben: Hadîste E b û S a i d iRudıyallahü anh) in da dediği gibi Medine' deki halk Mu â v i y e (Radıyallâhü anh)'in bu sözünü tutmuşlardır. Tutanların arasında sahâbiler de vardı. O halde bu söz üzerinde icmâ oluşmuştur. E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'in muhalefeti icmâa zarar vermez. Çünkü E b û S aîd kendi uygulamasını beyan etmiştir. Onun uygulayışı, bunun mecburî ve vacip olduğunu ifâde etmez. Üstelik E b û S a i d (Radıyallâhü anh) Fıtır sadakasını arpa, kuru üzüm. kuru hurma ve keşkten bir sâ olarak çıkarmaya devam etmiştir. Buğdaydan ne bir sâ, ne de yarım sâ olarak çıkardığı sabit değildir. Fakat buğdaydan yarım sâ olarak çıkarmanın E b û S a î d (Radıyallehü anh) tarafından tasvip edilmediği anlaşılıyor. [92]

Hangi Yiyecek Maddelerinden Ne Kadar Fıtıb Sadakasının Çıkarılacağı Hususunda Âlimlerin Görüşleri

1. E b û H a n i f e ile arkadaşları ve Zeyd bin Ali; Fıtır sadakası buğdaydan yarım sâ ve arpa, kuru üzüm, kuru hurmadan ise bir sâ vermek yeter, demişlerdir. Bu görüş, E b û Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebû Hüreyre, Câbir bin Abdi! 1 ah, İbn-i Abbâs ve İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anhüm)ün kavlidir. Bunların delili Ebû Saîd-i H u d r i (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ve benzen hadîslerdir.
2. Mâlik, Şafii, Ahmed'in arkadaşları, tshak ve Hasanı Basrî'ye göre anılan yiyecek maddelerinden en az bir sâ vermek gerekir. Buğday da böyledir. Bundan yarım sâ vermek kâfi değildir. Ebû Sâid-i Hudrî, Ebu'l-Âliye ve Câbir bin Zeyd (Radıyallâhü anhümî ün kavli budur.
El-Menhel yazarı bu görüşleri naklettikten sonra: Kuvvetli görüş ilk grubunkidir. Çünkü sahâbîler ve tabiîler Muâ'viye (Radıyallâhü anh) devrinde buğdaydan yarım sâ'ın kâfi olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Ve buğdaydan bir sâ vermenin gerekliliğini açıkça belirten sahih bir hadîs yoktur, demiştir. [93]

Buğday Ve Arpa Unundan Fıtır Sadakası Verilir Mi ?

l. Hanefiler ile A h m e d e göre verilebilir. Hane filer'e göre buğday unundan yarım sâ, arpa unundan bir sâ vermek lâzımdır.

Ahmed'e göre buğday unundan da en az bir sâ vermek gerekir.
2. Mâlik, Onun arkadaşları, Ş â f i i 1 e r ve âlimlerin ekserisi undan fıtır sadakasının verilemiyeceğini, çünkü sahih hadîslerde unun zikredilmediğini ve unun zikredildiği hadîslerin delil olmaya elverişli olmadığını söylemişlerdir.
Hadislerin zahirine göre mükellef fıtır sadakasını çıkarırken bu maddelerden istediğini tercih edebilir. Seçtiği maddenin, o yerde ikâmet eden halkın zahiresinin çoğunu teşkil etmesi şart değildir. O yerde en az kullanılan zahireden de olsa verilebilir. Bu husustaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Hanefiler'e göre mükellef, buğday arpa, kuru hurma ve kuru üzümden dilediğini seçebilir. Başka maddelerden verebilmesi için o maddenin çıkaracağı miktarın değerinin anılan dört mad deden hiç olmazsa birisine muâdil olması şarttır.
2. M â 1 i k î 1 e r' e ve Ş â f i î 1 e r' in ekserisine göre mükellef, fıtır sadakasını çıkardığı yerde oturan halkın zahiresinin çoğunu teşkil eden maddeden çıkarmak zorundadır.
3. Hanbeliler'in sözlerinin zahirine göre mükellef, mevcut olan bu maddelerden dilediğini seçebilir.
Fıtır sadakası olarak çıkarılacak maddeyi aynen vermek caiz olduğu gibi Hanefi âlimlere göre bunun değerini para olarak çıkarmak da caizdir. M â 1 i k î 1 e r' e göre para olarak çıkarılması caiz olmakla beraber mekruhtur. Diğer iki mezhebe mensup âlimler İle başka âlimlerin ekserisine göre para olarak çıkarmak caiz delildir

1830) Resûlullah (Satiallakü Aleyhi ve SeUrmy'm Müezzini Sa'cl (el-Karaz) (RadıyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m), fıtır sadakasını kuru hurmadan bir sâ veya arpadan bir sâ yahut süit (buğdaya benzeyen bir nevî arpa) den bir sâ olarak vermeyi emretti." [94]

İzahı

Müelliften başka kimin bu hadisi S â ' d (RadıyaUâhü anh)'den rivayet ettiğini bilemedim. Ebû Dâvûd, Nesai ve D â -r e k u t n i bunun benzerini Abdullah bin Ömer (RadıyaUâhü anhJ'den rivayet etmişlerdir
Hadîste geçen süit hububattan buğdaya benzer bir zahire türünün adıdır. Bâzılarına göre buğdaya benzeyen arpanın bir çeşitinin ismidir. El-Menhel yazarı: Süit bir nevi arpadır, dış kabuğu bulunmadığı için buğdaya benzer. Bir kavle göre buğdayla arpa arasında bulunan ve ikisine de benzer tarafı olan bir hububat çeşididir, demiştir. [95]

22- Öşür Ve Haraç Babı

1831) Kl-AlıV hin cl-Hadnımi (Rıutıyallâhit unJr)'ı\vn: Şiiyle demişlir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Bahreyn'e veya Hecer'e (vali ve âmil olarak) gönderdi. Ben (orada) kardeşler arasında (müşterek) olan bahçeye (haraç almak için) giderdim. (Kardeş lerden) birisi müslümanhğ! kabul ederdi. Artık müslüman olan (kar-deşJden öşür, müşrik olan (kardeş)den de haraç alırdım"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerinden Muğire el-Ezdi ve Muhammed bin Zeyd meçhuldürler Râvi Hayyân el-A'rac'ı İbn-i Muin ve îbn-i Hibb&n sikalardan saymışlar ise de Onun cl-A'.â' bin el Hadrami'den olan rivayetinin mürsel olduğunu el-Mizzi et-Tehzib'te söylemiştir. [96]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadiste geçen öşür ve haraç kelimelerini açıklayalım :
Savaşla fethedilip mücâhidlere dağıtılan veya fethedilip müslü-manlığı kendi rızaları ile kabul eden yerli halka verilen arâzî'ye, arâ-ziy-i öşüriye denilir. Bu nevî arazinin mülkiyeti, kendilerine tasarruf hakkı verilenlere aittir. Bunun mahsulünden onda bir veya yirmi de bir nisbetinde alınan zekâta da Öşür denilir. Arap yarım adasının arazisi bu nevi araziden sayılmıştır
Bir de arâziy-i Haraciye vardır. Bunun mülkiyetinin kimlere âit olduğu ve alınan haracın kira mı, vergi mi olduğu hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefi âlimlere göre sulh veya savaş yolu ile fethedilip mülkiyet hakkı yerli veya diğer gayri müslimlere bir vergi karşılığında verilen arâzi'ye araziy-i Haraciye denilir. Alınan vergi maktu bir miktar olabilir veya alınacak mahsullerin belirli bir payı olabilir. Bu vergiye haraç denilir.
2. Ş â f i î 1 e r' e göre, savaşla fethedilip yerli veya diğer gayri müslimlere, muayyen bir ücretle dâimi kiraya verilen arâzi'ye arâziy-i Haraciye denilir. Alınan kira bedeline de haraç ismi verilir,
Irak sevâdı ismi verilen bölge arazisi haraciye arazisinden sayılır. Bu bölgenin sınırları Fıkıh kitaplarında beyân edilmiştir. Ş â -f i î 1 e r' e göre bu arazi fethedilince mücâhitler tarafından H a -1 î f e Ömer (Radıyallâhü anh)'in emrine terkedilmiş ve Halîfe tarafından müslümanlar yararına vakfedilmiş olup gayri müslimlere dâimi kiraya verilmiştir.
Bahreyn. Basra ile Umman arasında ve Basra körfezinin batı sahilinde uzanan bölgedir. Merkezi H e c e r kasa-basıdır. Bu hadisin râvisi el-Alâ bin el-Hadramî (Ra-dıyallâhü anh) tarafından hicretin 6. yılı fethedilmiştir. El-Alâ (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu bölgeye vali ve âmil olarak gönderilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına kadar bu görevi sürdüren el-Alâ (Radıyallâhü anh) E b û Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfetleri dönemlerinde de bu görevde tutulmuş ve nihayet hicretin 14. yılı orada vefat etmiştir.
Hülâsa "da beyân edildiğine göre babasının adı Abdullah bin 1 m â d' dır. Bir kaç hadîsi vardır. Buhârî ile M ü s1 i m onun bir hadîsini ittifakla, beş hadisini de Müslim münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile es-Sâib bin Yezid (Radıyallâhü anh)'dır. Ebû Hassan ez-Ziyâdî'nin dediğine göre, el-Alâ (Radıyallâhü anh) Bahreyn valisi iken hicretin 21. yılı vefat etmiştir.
Hâit: Etrafı duvarla çevrili bağ, bahçe ve bostan anlamlarında kullanılır. Başka mânâlarda da kullanılıyor ise de o mânâlar kaste-dilmemiştir. Burada zekâta tâbi mahsul veren bahçe - bostan manan kastedilmiştir. [97]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Gayri müslimlere verilen araziden haraç almak meşrudur.
2. Haraç alınan araziden ayrıca öşür alınmaz.
3. Müslüman ile gayri müslim arasında müşterek olan bir araziden, müslümanın hissesi için öşür, gayri müslimin hissesi için haraç almak meşrudur.
4. Bir gayri müslim, müslümanlığı kabul edince artık onun arazisinden haraç yerine öşür alınır.
5. Müslümanın arazisinden öşür almak meşrudur. [98]

23- Vesk Altmış Sa'dır' Babı

1832) Ebû Saîd(-i Hudrî) (RadtyaUâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den msrfu olar rak şunu rivayet etmiştir t
«Vesk altmış sa'dır.»"

1833) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ>'dan rivayet edildiğine «öre; ResûIuHah (Salladahü Aleyhi ve Srllent) şöyle buyurdu, demiştir : «Vesk altmış sâ'dır.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Câbir (R.A.)'m bu hadisinin isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi Muhammed bin Ubeydillah el-Arzemi'nin rivayetini bırakmak için ittifak etmişlerdir. Tirmizi hâriç sünen sahipleri bu hadisi Ebû Said-i ıR.A.)'den rivayet etmişlerdir. [99]

İzahı

Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû Dâvüd ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir. Zevâid'in beyânına göre N e s a î de rivayet etmiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olup isnadı zayıftır.
Sâ': Bir hacım ölçeğidir. Ebû Yûsuf hâriç Hanefi-ler'e ve Şâfiiler1 den R â f ii' ye göre bir sâ I r a k ' in 8 ntılıdır, diğer âlimlere göre I r a k ' m 5 1/3 rıtıhdır.
Gram olarak da şöyledir:
1. Ebû Y ü s u f' tan başka Hanefiler ile Şâfiî-ler' den R â f i i' nin kavillerine göre bir sâ = 3244,8 gram.
2. M â li k i 1 e r' in kavline göre 2129,92 gr.
3. Şâfiiler1 in, Nevevi ve Hanbeliler'in kavillerine göre 2139,42 gramlık ağırlığa tekabül eder.
Vesk altmış sâ olduğundan bir veskin kaç gram olduğunu anlamak için yukardaki sayıları 60 sayısına çarpmak kâfidir.
Toprak mahsullerinin nisabının 5 vesk olduğu, bundan az mahsul için zekât verilmesinin farz olmadığı, Sâ ve Vesk ile beş veskin kaç gram ağırlığında olduğu hususundaki gerekli bilgi 1794 nolu hadisin izahı bölümünde anlatılmıştı. Bunu tekrarlamaya gerek yoktur. [100]

24- Yakınlığı Olana Sadaka Vermek Babı

1834) Abdullah (hin Mesudun) karısı Zeyneb [101] (bint-i Abdillah) (litHİıyalitıhu an/ıiinni)\\aıı;Suyle demiştir :
Ben, Resülullah (SallaUnhü Aleyhi ve Sellem) 'e:
— Kocama ve (yakınl.ıniidan) himayem altında bulunan bir kaç yetime verdiğim nafaka benim için sadaka yerine kifayet eder mi? diye sordum. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— -Anılan nafakadan dolayı (veya anılan nafakayı veren kadın için) iki ecir vardır: Sadaka ecri ve akrabalık ecri.» buyurdu.
(Müellif demiştir ki) : Bize el-Hasan bin Muhammed bin es-Sa-bah, Ebû Muâviye tarîki ile (mezkûr) Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'dan tahdis ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiş ve yukardaki metnin mislini zikretmiştir."

1835) (Peygamber'in muhterem zevcesi) Tmmü Seleme (Rçdtyallâ-kii anfıâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka vermeyi bize emretti. Bunun üzerine Abdullah (bin Mes'ûdun) karısı Zeyneb (Radı-yallahü anhümâ)':
Fakir olduğu halde kocama ve bir erkek kardeşimin yetim olan oğlan çocuklarına sadaka vermem benim için sadaka yerine geçer mi? Ben onlara her durumda şöyle şöyle nafaka vermekteyim? diye sordu. (Ravı) demiştir ki. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
•Evet» buyurdu.
Râvi demiştir ki: (Anılan) Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın ellerinden (kazanç getirici) iş gelirdi."
Zevâid'de $°yle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir. Ebû Dâvûd hâriç Kutüb-ı Sıtte sahiplerinin rivayet ettikleri Abdullah bin Mes'ud (R.A Vın hadisi bu hadis için sahih bir şâhiddir. [102]

İzahı

t b n - i M e s " unun karısı Zeyneb ÎRadıyallâhü an-haTnin hadisini Ebû Dâvûd1 dan başka Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi Zevâid türündendir .
Bu hadislerdeki sadakadan maksat nafile sadaka olabilir. S i n -d i' nin beyânına göre Fıkıhçılann çoğu buradaki sadakayı nâfüe sadaka mânasına yorumlamışlardır. Bu takdirde Zeyneb (Ra-dıyallâhü anhâKnın sorusundan maksadı şudur: Kocama ve akrabamdan himâyemdeki yetimlerime harcadığım mal nafile sadaka yerine geçer mi, nafile sadakanın sevabını alır mıyım?
Hasanı BasrİJ, Sevri, Ebû Hanife, Mâlik bir rivayete göre Ahmed ve Hanbeli âlimlerinden Ebû Bekir bu hadislerdeki sadakayı böyle yorumlamışlar. Yâni bundan maksat farz olan zekât değil nafile olan sadakadır, demişlerdir. Bunlara göre kadın, kendi malının zekâtını kocasına veremez. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın kavlinin de böyle olduğu rivayet edilmiştir.
Hanefi imamlarından Ebû Yûsuf ile Muham-med'ifl bu mes'elede Ebû Hanife'ye muhalefet ederek kadının, zekâtını kocasına verebileceğini söylemişler ise de Ebû H a n î f e' nin kavli bâzı fıkıh kitaplarında tercih edilmiştir.
Şu noktayı da belirteyim : Hanefi mezhebine göre kişi kendi zekâtını usul ve furûuna, yâni babasına, annesine, bunların baba ve annelerine, kendi çocuklarına ve torunlarına veremez.* Kendi karısına da veremez. Bu hususta bu mezheb âlimleri arasında ihtilâf yoktur. İhtilâf yukarda belirttiğim gibi yalnız kadının kendi zekâtını kocasına vermesi hakkındadır. Mezhep sahibinin kavline göre veremez.
Bâzı âlimler Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisindeki sadakayı umumî mânâda yorumlamışlardır. Buna göre kadın kendi kocasına sadaka verebildiği gibi zekâtını da verebilir.
Bir kısım âlimler de bu hadîsteki sadakayı zekât mânâsına yorumlamışlardır. Şafii, bir rivayete göre Ahmed, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Mâlikiler' den Eşheb, Hanefî 1 e r' den Ebû Yûsuf ileMuhammed ve Zahiri-y e mezhebi âlimleri böyle yorumlamışlar ve bu hadîsi delil göstererek kadının fakir olan kocasına zekâtını verebileceğine hükmetmişlerdir.
Hadisteki sadaka zekât mânâsına yorumlandığı takdirde Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın sorusunun manâsı şudur: Kocama ve himayem altındaki yetim .yakınlarıma verdiğim nafaka benim için zekât yerine geçer mi?
'Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın baktığı ve akrabası olan yetimlerin isimlerinin bilinmediği Kastalâni' den anlaşılıyor.
İlk hadisteki:fiili "İczâ" masdarından alınma olabilir. Bu takdirde mânâsı "kifayet eder mi" demektir.
Kastalâni "Kocaya ve himayedeki yetimlere zekât" babında rivayet olunan Z e y n e b {Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi bahsinde şöyle der:
" E 1 - M â z i r i : Bu hadisteki sadakayı zekât mânâsına yorum lamak en açık olanıdır. Çünkü Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) verdiği nafakanın sadaka için kifayet edip etmediğini sormuştur. Kifayet durumu vacip olan sadaka hususunda düşünülür, demiştir.
B u h â r i' nin bu hadîsi rivayet ettiği bâb için kullandığı ifâde de bu yoruma delâlet eder. Lâkin M a z i r i' nin : 'Kifayet kelimesi ancak vacip olan sadakada kullanılır' sözünden maksadı kifayet kelimesinin bundan başka mânâda kullanılmaması ise, bu sözü kabule şayan değildir. Çünkü usul âlimleri bu meselede ihtilâf et mislerdir. Onlardan bir cemâat: "İczâ - Kifayet etmek" kelimesi vacip ve mendupiar hakkında kullanılır, demiştir. Diğer bit bu kelimenin vaciplere mahsus olup mendup İçin kullanılmasının gerektiğini söylemiştir. Mâziri, Karafî ve Asfahâni ikinci grubun görüşünü desteklemişlerdir. S ü b k i ise bu görüşü benimsemiyerek fıkıhçıların ifâdeleri farz gibi mendub ibâdetlerin iczâ (= kifayet etmek) ile vasıflanmasını gerektirir.
Kadı I y â z hadîsteki sadakanın nafile sadaka mânâsına yorumlanmasına taraftar çıkmış, Nevevi ise bunun böyle yorumlanmasının gerektiğini söylemiştir.
Hadisteki sadaka ile nafile sadaka kastedildiğinde "İczâ" masdarından aiınma mezkûr fiilin mânâsı şöyledir: "Kocama ve yetimlere harcadığım mal cehennem ateşinden korumak hususunda sadaka yerine kifayet eder mi, onun yerine geçer mi?"
İlk hadîsteki; fiili "Ceza" mastarından alınma olabilir. Mânâsı : 'Yararlı olur mu'? demektir. Bu ifâde zekât ve nafile sadaka yorumlarının her ikisine de uygundur. Cümlenin mânâsj şöyle olur :
"Kocama ve himâyemdeki akrabam olan yetimlere verdiğim nafaka zekât (veya nafile sadaka) yerine benim için bir yarar sağlar mı?"
Hadisin : cümlesindeki zamir Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) ya veya nafaka kelimesine râcidir. Eğer Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) bir aracı yolu ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru sordurmuş ise, cümledeki zamir Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'ya râci olur ve mânâsı şudur: «Zeyneb'e iki ecir vardır...» Buhar î' deki bir rivayette Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'in Biiâl-i Habeşi (Radıyallâhü anh) vasıtası ile bu soruyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sorduğu belirtilmiştir.
Şayet Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) bizzat ve huzur-i N e-b e v i' de soru sormuş ise cümledeki zamiri nafakaya irca etmek gerekir. Yâni zamirle nafaka kastedilmiştir, demek uygun olur. Çünkü karşılıklı konuşma usûlüne göre mezkûr cümle; jlj>l dü = «Senin için iki ecir var...» şeklinde olmalı idi. Vakıa bü usule riâyet zo-runluğu yoktur. Hattâ bâzı hikmetler nedeni ile konuşma şekli değiştirilebilir. Örneğin burada muhatap zamiri yerine gayip zamiri kullanılmış olabilir. Edebî sanatta buna İltifat denilir. Cümlenin manâsı şöyle olur:
"Öyle yapan kadın için iki ecir vardır..."

Zamirin nafakaya raci olduğu takdir edildiğinde cümlenin mânâsı şöyle olur:
"O nafakadan dolayı iki ecir vardır..."
Son hadis de râvi Zeyneb (Radıyallâhü anhâVnm el emeği ile kocasına ve yetim yeğenlerine baktığını belirtmiştir. Ancak bunu hangi râvinin söylediğine dâir bir kayda rastlamadım.
Hadisler yakınlara yapılan mali yardım ve sadakanın sevabının üstünlüğüne, hem sadaka hem de sıla-ı rahim yâni akrabaya karşı iyi davranma sevabını taşıdığına delâlet eder. [103]

25- (Halktan Dünyalık) İstemenin Mekruhlugu Babı

1836) Hişâm bin L'rve'nin dedesi (Zübeyir bin el-Avvânı) (Radtyal-lâhü anhüm)\\en rivayet edildiğine #öre Resûlullah (Sallatiahu Aleyhi ve Sel-lem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(And olsun ki,) Sizden birinizin urganlarını alıp, dağa gitmesi, (oradan topladığı) bir odun demetini sırtında getirip satması ve odun bedeli ile ihtiyacını gidermeye çalışması şüphesiz onun için (halktan istiyeceği şeyi) versinler veya vermesinler onlardan İstemekten iyidir.-"[104]

İzahı

Buharı de bu hadîsi rivayet, etmiştir. Ayrıca bir benzerini
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet etmiştir.
Hadisten kastedilen mânâ: Dağdan odun toplayıp sırtta taşımak gibi zor bir çalışma yolu ile de olsa el emeği ile geçinmek, halktan dünyalık istemek ve dilencilikle geçinmekten çok şerefli ve iyi olduğudur. Kişi, halktan yardım toplamakla geçimini sağlamaya çalışırken, halkın ona yardımda bulunması veya onu reddetmesi, en ağır işte çalışıp el emeği ile geçinmenin, dilencilikle geçinmekten üstünlüğü açısından farketmez. Yâni halk ona dilediğini verse de vermese de odunculuk etmek halktan dilemekten üstündür. Çünkü halk ona verdiği takdirde, o minnet altında kalır ve dilencilik zilletine mâruz kalmış olur. Halk ona vermediği takdirde o, yine dilencilik zilletini yüklenmiş olur, ayrıca kırılır, umduğundan mahrum olarak geri döner. Şu halde halktan yardım dilemek her bakımdan iyi bir şey değildir.
Hadis, alın teri ile ve el emeği ile çalışmanın faziletine işaretle mü'mmleri buna teşvik eder ve dilenciliğin, halktan dünyalık istemenin iyi bir şey olmadığını, hattâ dağdan odun sırtlayıp satmakla geçinmenin daha üstün olduğunu beyan eder.
îbn-i Abdi'l-Berr'in anlattığına göre Ömer (Radıyallâhü anh)'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Adî ve hakir bir işte çalışmak bile halktan (dünyalık) istemekten iyidir"

1837) (Peygamber'in mevlâsı) Sevbân (Radı yalla hu anh)\ien rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Seliem) :
— -Ve kim bir haslet (sahibi olmak) için bana garanti verir? Ben ona cennet garantisini veririm» diye sordu. Dedim ki:
— 'Ben. (O haslet sahibi olma garantisi veririm.)' Efendimiz:
— «Sen, halktın malların)dan hiç bir şey isteme- » buyurdu.
Râvi demiştir ki: Bundan sonra Sevbân (Radıyallâhü anh), binek üstünde iken kamçısı elinden (yere) düşerdi de hiç bir kimseye: Onu bana sunuver, demezdi ve nihayet kendisi İnip onu alırdı."[105]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunu benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde; "Sevbân (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
«Kim halktan bir şey istememeyi bana tekeffül eder, ki ben de onun için Cenneti tekeffül edeyim?» Sevbân da:
Ben, (bunu tekeffül ederim) demiş ve artık Sevban kimseden hiç bir şey istemez olmuş."
Hadîsten maksat, kimseden mâli yardım dilememek ve el emeği ile geçinmektir. Sevbân şiddetli ihtiyatı dolayısıyla başka tür yardımı da istememeyi prensip edinmiştir El Menhel yazarı ise bâzı SahâbiJerin bu hadisteki nehyi yalnız mâli yardım talebine tahsis etmeyip umumi mânâya yorumladıklarını ve yere düşen kamçılarının kendilerine verilmesini bile kimseden istemeyip bineklerinden inerek bizzat onu yerden aldıklarını ifâde etmiştir. Demek anlaşılıyor ki angarya sayılacak hiç bir hizmeti kimseye gördürmemek tak vâya ve Cennetlik olmaya en uygun ninnidir. [106]

26- Yeterince Varlıklı İken (Halktan Mal) İsteyenin (Kötü Durumunun Beyânı) Babı

Bu babın başlığında kullanılan "Zahr-ı Gına" terkibini açıklıya-yım. Sonra hadîslerin tercemesine geçeyim.
Gına t Zenginlik ve varlık demektir. Halktan mâli yardım istemeye mâni olan varlık derecesi ve ölçüsü 1839 nolu hadîsin izahında anlatılacaktır.
Zahr: Arap dilinde, müteaddit mânâlara gelir. Burada galip ve üstün gelmek, demektir.
Zahr-ı Gına: Başa gelebilen hastalık ve benzeri musibetlere karşı gerekli maddî ihtiyacı fazlası ile karşılıyabilen varlık, demektir. K a s t a 1 â n î' nin beyânına göre B a ğ â v i böyle demiştir,
H a t t â b i : Zahr kelimesi hadislerde ve benzerî ifâdelerde, cümleyi doyurmak ve sö/ü kuvvetlendirmek için, ilâve edilir, demiştir.
Bu nedenle ben de yukarda görüldüğü gibi 'Zahr-ı Gına' terkibini 'Yeterince varlık' diyo terceme ettim.

1838) Kim Hüreyre (Radıyallûhü anh)\\en rivayet edildiğine göre: Resûlullüh (Saltatlaftii Aleyhi vr Srll-ın) şöyle buyurdu, demiştir :
-Malını çoğaltmak için halktan mallarını isteyen bir kimse şüphesiz Cehennemin tutuşmuş ateş parçalarını İstemiş olur. Artık bunu azaltsın veya çoğaltsın.-"[107]

İzahı

Müslim de bunu rivayet etmiştir. Hadîsteki:— «Tekessüren- kelimesini 'malını çoğaltmak' mânâsına terceme etlim. Bu takdirde hadîsin baş kısmının mânâsı: -Mal istemeyi san'at hâline getirmek suretiyle halktan mallarını isteyen...* olur.
Bu hadis seran zengin sayılan ve halktan mâli yardım istemesi yasak olduğu halde isteyen kimseler hakkındadır. Seran varlıklı sayılmanın ölçüsünü yukarda işaret ettiğim gibi 1839 nolu hadisin izahında beyan edeceğim.
Kadı I y â z : Hadisin mânâsı: Böyle yapan adam cehennem ateşi ile ta'zib edilecektir. Hadisin, zahiri mânâsına göre olması muhtemeldir. Yâni böyle yapan adamın halktan aldığı mal cehennem'de tutuşmuş ateş parçalan hâline dönüşecek ve kendisi bu ateş parçaları ile dağlanacaktır. Nasıl ki zekâtım çıkarmayıp sakladığı altın ve gümüş ile sahibinin cehennem'de dağlanacağı Kitap ve Sünnetle sabittir.
Hadisin sonundaki: -Artık bunu azaltsın veya çoğaltsın» cümlesi kınamak ve tehdit anlamını ifâde eder. Dilenciyi serbest bırak mak veya ona müsaade etmek anlamında değildir

1839) Kbû Hüreyre (R atfı yuflâtıii a n ti)\ien rivayet edildiğine aöre: Kesûlultah (Sallallahü Mevtti vr Srtlrın) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ne varlıklı kişi için ne de kuvvetli ve sağlam kişi için sadaka helâl değildir.-"[108]

İzahı

Nesaî, İbn-i Hibbân, Darekutni ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin aynı metnini, A h m e d, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Tahavi, Dârimî ve D â -r e k u t n i merfu' olarak Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhl'dan rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre şer'an zengin sayılana veya vücûdunda çalışmaya mâni bir sakatlığı bulunmayıp kuvveti yerinde olana sadaka helâl değildir. Bu hususlardaki âlimlerin görüşlerini el-Menhel yazarı şöyle anlatır:

"Zekât almayı haram kılan zenginlik derecesi hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
1. Hanefi âlimlere göre, borcundan ve asıl ihtiyaçlarından fazla olarak, zekâta tâbi malların her hangi birisinden nisaba veya onun değerinde başka bir mala sahip olan bir kimse şer'an zengin sayılır, zekât alması haramdır. Din âlimlerinin ihtiyaç duydukla!* kitapları ve sanatkârların muhtaç oldukları tezgâhlan havaic-i asliyeden sayılır.
EI-Mirkât sahibinin beyânına göre el-Muhît'te :
'Gmâ (şer'an zengin sayılmak) üç nevidir: Birincisi, zekât ödemeyi gerektiren zenginliktir. Bu da yıl boyunca nisaba mâlik olmaktır, ikincisi zekât almayı haram kılan ve fıtır sadakası ile kurbanı vacip kılan zenginliktir. Bu ise asıl ihtiyaçtan artan ve nisap değerine ulaşan her hangi bir nevi mala sahip olmaktır. Üçüncüsü halktan mal istemeyi haram edip. istemeden verilen sadakayı kabul etmeyi haram kılmayan zenginliktir. Bu da günlük nafaka ve avret mahallini örtecek elbise sahibi olmak zenginliğidir' denilmiştir.
2. Mâli k iier'e göre, zekât almaya mâni olan zenginlik, kişinin ve üzerine nafakası vacip olanların bir yıllık ihtiyaçlarını karşılayacak mala sahip olmak veya bu ihtiyaçlara yetecek meblâğı çalışmakla kazanmaktır. Şu halde, yıllık ihtiyaca yetmeyen bir veya bir kaç nisaba mâlik adam ve çalışmakla yıllık nafakasının ancak bir kısmını kazanabilen bir kimse zekât alabilir.
3. Şâf i I ler'e göre zekât almaya mâni olan zenginlik, kişinin ömür-ü galip sayılan altmış yaşına kadar olan sürece nafakası ve üzerine nafakası farz olanların nafaka yükümlülüğü süresince yetecek miktarda mal sahibi olmasıdır. Bu meblâğa mâlik olmayan bir kimse, çalışmak suretiyle mezkûr nafakayı temin edemiyor ise zekât alabilir.
4. A h m e d ' den bu hususta iki rivayet vardır. Bir rivayete göre, zekât almaya mâni olan zenginlik, ihtiyaç fazlası 50 dirhem gümüş, bu değerde altın veya akar, ticâret malı, maaş, kira gibi daimî bir gelir ile yıllık nafakayı karşılayan varlık veya el emeği ile bunu temin etmektir. Şu halde, yıllık ihtiyacı karşılayamayan fcfir veya daha fazla nisab sahibi olmak zekât almaya mâni değildir. Sevrî, Nahaî, İbn-i Mübarek ve İshak'ın kavli de böyledir.
A h m e d' den yapılan ikinci rivayete göre zekât almaya rnâni zenginlik, yıllık ihtiyacı karşılayan bir geçim vasıtasıdır. Şu halde, muhtaç olmayan bir kimsenin hiç malı olmasa bile zekât alamaz. Muhtaç adam, nisab tutarında malı olsa bile zekât alabilir. [109]

Seran Zengin Olmayıp Güçlü Ve Sağlam Adam Zekât Alabilir Mi ?

Bu hadisin zahirine göre zengin olmamakla beraber kuvvetli ve sağlam yâni çalışabilir durumda olup, vücutça bir sakatlığı olmayan kimse zekât alamaz. Şafiî ve Ahmed, bu hadîsi delil göstererek çalışmaya muktedir sağlam adam zekât alamaz, demişlerdir.
Hanefiler: Havâic-i asliyesinden fazla olarak nisaba mâ lik olmayan böyle adam zekât alabilir. Hadîsteki «Sadaka helâl değildir.» ifâdesinden maksat tam bir helâl değildir. Yâni helâl olmakla beraber mükemmel bir helâl sayılmaz. Veya bu ifâdeden gaye : Böyle adamın sadaka istemesi helâl değildir. Ama istemeden alnına helâldir, demişlerdir.
Mâlik ve arkadaşları : Çalışmaya muktedir bir kimse yıllık nafakaya sahip olmayacak derecede fakir olduğu zaman çalışmasa bile ona zekât verilebilir. Kendisinin;ve aile fertlerinin yıllık nafakasını sanatıyla karşılayan kimseye zekât verilmez. Sanatıyla yıllık nafakasının bir kısmını temin edebiliyor ise diğer kısmı karşılayacak kadar zekât alması caizdir."[110]

Sadaka İstemek

El-Menhe) yazan yukardaki bilgileri verdikten sonra sözüne devamla şöyle der:
"Sadaka istemek haram, mekruh, mubah, vacip ve mendup hükümlerini alabilir. Şöyle ki: Zekât ve başka sadakaya muhtaç olmadığı halde halktan mâli yardım istemek haramdır. Keza kendisini olduğundan fazla fakir göstererek yardım dilemek haramdır. Muhtaç iken İsrarla yardım dilemek mekruhtur. Çalışmaktan âciz olup muhtaç olan kimsenin israrsız yardım dilemesi mubahtır. Açlıktan ölüm tehlikesiyle karşılaşan fakirin yardım dilemesi vaciptir. Kimseden yardım dilemeye tenezzül etmeyen fakir için başkaları tarafından halktan yardım istemek mendupdur. [111]

Sadaka Almaya Gelince:

Bu da yerine göre haram, mubah veya vacip hükmünü alır. Şöyle ki: Şer'an zengin sayılan kimsenin sadaka istemesi haramdır, ts-tediği sadaka farz olan sadaka olsun, nafile sadaka olsun hüküm aynıdır. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya gelmemekle beraber muhtaç durumda olanın farz veya. nafile sadaka alması istemek suretiyle de olsa mubahtır. Keza muhtaç olmayanın istemeden nafile sadaka kabul etmesi mubahtır. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan muhtaç adamın sadaka alması vaciptir. [112]

Zekâttan Bir Muhtaca Ne Kadar Verilebilir?

1. Ebü Hanîfe'ye göre bir kişiye verilecek miktar nisaptan az olmalıdır. Ancak kişi borçlu olup kendisine verilecek zekâttan borcunu ödedikten sonra elinde kalan miktar nisabtan az ise veya çocukları çok olup verilecek zekât aile fertlerine bölündüğünde beher kişi başına düşen pay nisaba ulaşmazsa o kişiye nisabtan fazla zekât verilebilir.
2. Mâlik ve Ahmed'e göre bir muhtaca onun yıllık ihtiyacını karşılayacak miktar zekât verilebilir.
3. Ş â f i î' ye göre bir muhtaca 60 yaşına kadar ihtiyacına yetecek miktar verilebilir. Ancak kuvvetli ve vücutça sakatlığı olmayıp çalışarak nafakasını temin edebilen fakir bu hükümden müstesnadır.
4. S e v r i' ye göre bir kişiye 50 dirhem gümüşten fazla verilemez. A h m e d ' den olan bir rivayet de böyledir."

1840) Abdullah bin Mes'ud (Radryallâhü ûw/rj'den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Gına verip geçindirecek malı varken halktan isteyen kimsenin dilencilikle aldığı şey kıyamet günü onun yüzünde yara, bere olarak gelir.
Ashab-ı Kiram tarafından:
— Yâ Resülallah! (Halktan istemeye mâni) ne kadar mal insana gına verir? diye soruldu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Elli dirhem gümüş veya- bunun değerinde altın.» diye cevâp buyurdu.
(Râvi Yahya demiştir ki:) Bir adam (Râvi) Süfyân'a: Şu'be, Ha-fcîm bin Cübeyr'den hadîs rivayet etmez, demiş, Süfyân'da: Bu hadîsi bize Muhammed bin Abdirrahman bin Yezîd'den (Hakîm'den başka) Zübeyd (de) rivayet etmiş, demiştir."[113]

İzahı

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî, Dâri-mî, Tahavî ve Dârekutnl de rivayet etmişlerdir. Hadisin başındaki senedde Süfyân, Hakim bin Cübeyr vasıtasıyla Muhammed bin Abdirrahman bin Yezîd' den rivayet etmiştir. Şu'be, Hakim' den hadîs rivayet etmezdi. Bir adam bu durumu S ü f y â n ' a anlatmakla onun, Haki m ' den hadis rivayetini uygun görmediğini sezdirmek istemiş. S ü f y â n da bu hadîsi yalnız Hakim1 den değil Z ü b e y d ' den de işittiğini ve Z u b e y d ' in de bunu M u -hammmed bin A b d i r ra h m a n ' dan rivayet ettiğini ifâde etmiştir. Yâni bu hadisi Muhammed' den S ü f y â n ' a aktaran yalnız Hakim değildir. Zü-beyd de vardır. S ü f -y â n'a .bu durumu söyleyen zâtın Ş u'b e' nin T i r m i z i Abdullah bin Osman olduğu Ebû Dâvûd tarafından belirtilmiştir.
Hadiste geçen Hudûş, Humûş ve Kudûh kelimeleri deriyi tırmalamak, yaralamak ve kazımak sonucunda görülen yara ve bere de mektir.
E 1 - K a r i : 'Bu kelimeler arasındaki; «veya» kelimesi râvinin tereddüdünden olabilir. Yâni hadîste bu üç kelimeden birisi buyurulmuştur. Ama hangisinin kullanıldığında tereddüt vardır. «Veya* mânâsını ifâde eder. 1| kelimesinin dilencilerin derecelerini beyân etmek için olması da muhtemeldir. Çünkü, az dilenen, çok dilenen ve dilencilikte ifrat eden olmak üzere üç grup dilenci vardır. Kıyamet günü bunların durumları farklıdır. Humüş, yüzdeki yara ve beredir. Dilencilikte ifrat edene aittir. Hudûş, derideki yara ve beredir. Bu da çok dilencilik edene aittir. Kudûh, deri üstündeki çiziktir. Bu ise az dilenene aittir. Bir kavle göre Hudûş, deriyi ağaçla tahriş etmek, Humûş, deriyi tırnaklarla tırmalamak ve Kudûh ısırmaktır,' demiştir.
İhtiyacına yetecek kadar malı varken halktan mal dileyenlerin, dilencilikle topladıkları malların kıyamet günü onların yüzünde yara ve bere hâline geleceğinden maksat, onların yüzlerinde nefret verici izlerin hakikatan bulunmasıdır. Veya mahşer halkı arasında, onları teşhir edecek ve tanıtacak bir takım alâmetlerin bulunmasıdır.

Hadîs, elli dirhem gümüş veya bu değerde altını bulunan bir kimsenin halktan mâli yardım istemesinin haram olduğuna delâlet eder. Bu husustaki gerekli bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verilmiştir. [114]

27- (Zengin Olduğu Halde) Zekât Alması Helal Olanların (Beyânı) Bâbî

1841) Ebû Saîcl-i Hudri (Radtyallâhü ««A/den rivayet edildiğine gÖ-re; ResûluİIah (Sallallahü Alcyhıı vr Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
- (Şu) beş kişi müstesna, zekât almak hiç bir zengine helâl değildir: Zekât âmili (memuru), Allah yolundaki mücâhid, zekât malını kendi malı ile satın alan zengin, fakirin, kendisine verilmiş olan sadakayı hediye ettiği zengin ve (Müslümanların arasını bulmak yolunda) borçlanan (zengin).»" [115]

İzahı

Ebû Dâvûd, Ahmed, Dârekutni ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Ayrıca Mâlik, Ebû Dâvûd ve Hâkim bunu Atâ bin Yesâr1 dan mürsel olarak rivayet etmişlerdir.
Hadis, beş zengin hâriç, zekât alıp mülk edinmenin hiç bir zengin için helâl olmadığını beyan eder. Müstesna kılınan 5 zenginden her hangi birisine zekâtın helâl olması fakirlikten başka nedenlere dayanır. Şimdi bu beş zenginle ilgili gerekli bilgi vermeye geçelim:
l. Zekât âmilidir. Yâni Devlet başkanı veya yetkili kıldığı zât tarafından zekât toplamakla görevlendirilen memur. Zekât mallarının toplanması, korunması, hesabının tutulması, müstehaklarına dağıtılması gibi işlerde çalışan bütün görevliler bu kapsama girer. Her görevliye, münasip bir miktar verilirken onun zengin olması buna mâni değildir. Çünkü verilen hisse emek karşılığı bir nevi ücrettir.
Zekât âmiline verilecek miktar hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
a. £ b û Hani'fe ve arkadaşlarına göre, devlet yetkilisi, zekât âmiline, yetecek bir miktar verir. Çünkü ona verilen meblâğ zekâta müstehakhk yolu ile değil, emek karşılığı verilir. Nitekim bu memur zengin bile olsa, toplanan zekâttan kendisine bir miktar verilmesi icmâ ile sabittir. Tabii memurun topladığı zekâtın tümü şayet az olup onun için yetecek miktarı ödendikten sonra bir şey art-mıyacak olursa, toplanan zekâtın azami yansı ona verilebilir. Fazlası verilmez.
b. Ş â f i î' ye göre toplanan zekâtın sekizde biri zekât memuruna verilir. Çünkü zekâta mûstehaklarının sekiz sınıf olduğu ve zekât âmilinin bunlardan birisi olduğu âyetle sabittir.
Fakat bu görüşe şöyle itiraz edilmiştir: Sözü edilen âyette zekâtın müstehakları beyan buyurulmuştur. Fakat bunlara nasıl taksim edileceği belirtilmemiştir.
c. M â 1 i k' e göre memurun emeğinin karşılığı toplanan zekâtın tümünü de tutsa yine tam olarak verilir.
2. Allah yolundaki mücâhiddir. Yâni İslâmiyet'in yükselmesi için savaşan gaziler, zengin bile olsalar onlara zekâttan hisse verilir. M â -1 i k ' in görüşü budur.
Ebü Hanife ve arkadaşlarına göre M ü c â h i d fakir olmadığı takdirde ona zekâttan pay verilmez. Çünkü M u â z (Ra-dıyallâhü anhl'ın Y e m e n ' e vali olarak gönderildiğine dâir ma-
lûm hadîsin zekâtla ilgili bölümünde : *ve fakirlc-rine iade edilir.» buyurmuştur. [116] ikinci delil: «Zekât hiç bir zengine helâl değildir.» hadisidir.[117]
Hanefi âlimlerine göre izaha çalıştığımız hadis mukim iken zengin olup cihâda çıkacağı zaman silâh, binek gibi savaş araç ve gereçlerine ihtiyaç duyan mücâhidler mânâsına yorumlanır.
Şafii, Ahmed ve İshak'a göre mücâhid bir maddî menfaat gözetmeksizin cihâda katıldığı zaman zengin bile olsa ona zekâttan hisse verilir.
Mâlik ve son gruptaki âlimlerin Hanefi âlimlere yu-kardaki görüşleri dolayısıyla verdikleri cevap şudur: Hiç bir zengine zekâtın helâl olmadığına dâir hadis M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve benzeri hadîsler umumîdir. Bu bâbtaki hadîsler onların umumiliğini husûsileştirir. Çünkü bu hadîs beş sınıf insan zengin bile olsa zekât almalarının helâl olduğunu açıkça bildirir. Şu halde bu beş sınıf insan umumî olan diğer hadîslerden müstesnadır.
3. Zekât malını kendi malıyla satın alan kişidir. Yâni kendilerine başkaları tarafından zekât verilmiş oian müstehakların elindeki zekât malını para veya başka mal ile satın alan bir zengin satın almış olduğu bu zekât malını kullanabilir. Ona helâldir. Kişinin zekât olarak fakirlere vermiş olduğu malının zekâtını sonradan satın alması meselesine gelince; bu husus ihtilaflıdır. Cumhur'a göre mekruhtur.
Ahmed, el-Hasan, Katâde, el-Bâci' ve Mâliki' lerden bir cemâat, kişinin vermiş olduğu kendi zekâtını veya başka tür sadakasını satın almasının haramlığına hükmetmişlerdir.
Keffâret, adak ve başka nevî sadaka ve bağışlar zekât hükmündedir. Yâni kişinin yaptığı bu gibi hayır para ve mallarını sonradan fakirden normal bedeli mukabilinde bile olsa satın alması Cumhur'a göre mekruhtur. Yukarıda anılan âlimlere göre haramdır. Bu hayırlar başka şahıslar tarafından yapılmış ise her hangi bir kimse bunları fakirlerden satın alabilir. Bunda ihtilâf yoktur.
Hibe ve benzerî mülk edinme yollan satın alma hükmündedir. Satın almaya âit yukardaki tafsilât bu gibi akidler için de mevcuttur. Zekât malına mirasçı olmak ise bu hususta hiç bir sakınca yoktur. Çünkü bu mal mirasçının irâdesi dışında kendiliğinden onun mülkiyetine geçmiştir. Bunu bir misal ile açıklamak meselenin iyice anlaşılmasına yardımcı olur: Meselâ : Fakir bir kimse zekât almıştır. Bu zekât malı henüz harcamamış iken fakir ölüp zengin mirasçıları bırakırsa o zekât malı zengin olan mirasçılarına helâldir, t b n - i Abdi'1-Berr: İbn-i Ömer ve el-Hasan bin Yah-y â müstesna bütün âlimler murisin bıraktığı zekât malanın zengin mirasçılarına helâl olduğuna hükmetmişler, demiştir.
4. Fakirin aldığı zekât malını hediye olarak sunduğu zengindir. Yâni bir fakir kabul etmiş olduğu zekâtı arzu ettiği başka bir zengine hediye edebilir. Zengin de fakirin hediye ettiği malı kabul edebilir. Bu ona helâldir. Fakat fakire zekât veren zengin verdiği zekâtı fakirden hediye olarak geri alamaz. Bu durum hadîsin şümûlüne girmez, böyle bir yola tevessül edenler yanlış ve haram bir iş yapmış olurlar ve Allah katında mes'uldürler.
5. Müslümanların arasını bulmak için meşru bir yolla giriştiği barıştırma nedeniyle borç altına giren borçludur. Böyle bir borçlu zengin bile olsa yüklendiği borcu kendi malından Ödemekle mükellef değildir. Bu borcu kapatacak miktarca zekât kabul edebilir. Hadiste kastedilen borçlu budur. Bir kavle göre hadisten kastedilen borçlu, borcu malından fazla olan kimsedir.
Kendisinin veya beslemekle mükellef olduğu aile fertlerinin geçimi için borçlanıp borcunu karşılayacak kadar malı olmayan borçlu bu hadiste kastedilmemiştir. Çünkü hadis, zengin olan borçlu hakkındadır. Bu adam ise zengin değil fakir sayılır ve fakirliği dolayısıyla zâten zekâta müstehaktır. [118]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadîste anılan beş kişi hâriç farz olan sadaka hiç bir zengin için helâl değildir. Bu hususta icma vardır. Bir adam bu beş kişinin dışında kalan bir zengine zenginliğini bildiği halde zekât verirse verdiği zekât geçerli değildir. Bu hususta âlimler müttefiktir. Eğer onun fakir olduğuna, inanıp zekât verdikten sonra zengin olduğunu anlarsa Ebû Hanîfe, Muhammed, el-Hasan ve seçkin kavline göre A h m e d : Verilen zekât geçerlidir, demişlerdir. Ebû Yûsuf, Şafii Mâlik ve bir rivayette Ahmed: Geçeni delildir, mal sahibi tekrar zekât çıkarmakla mükelleftir, demişlerdir. Evvelce vermiş olduğu zekâtı zenginliğini gizleyen alıcıdan geri alması hususundaki tafsilât için Fıkıh kitaplarına müracaat etmek .ge rekir.
2. Hadis aralan açık olan müslümanların barıştırılmasını teşvik eder.
3. Müstehakların kabul etmiş oldukları zekât malını satmaları ve halkın bu mallan satın almaları caizdir. Çünkü fakirlerin kabulü ile bu malın vasfı değişmiş olup artık ona zekât denmez.
4. Fakir, kabul ettiği zekât malını zengin olan eşine, dostuna, konu komşusuna hediye edebilir. Ve bunlar zengin de olsalar fakirin bu Hediyesini kabul edebilirler. [119]

28- Sadaka Fazileti Babı

1842) Ebû Hüreyre (Radıyaltâhü ank)'f\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) şöyle buyurdu, demiştir:

«Her hangi bir kimsenin bir hurma değerinde bile olsa helâl kazancından verdiği sadakayı — ki Allah helâl maldan verilen sadakadan başka hiç bir sadakayı kabul etmez— Rahman (olan Allah) be hemahal sağ eliyle alır. Sonra o sadaka dağdan daha büyük oluncaya kadar Rahmanın avucunda artar ve sizin biriniz erkek küheylan tayını veya devesinin yavrusunu titizlikle büyüttüğü gibi. Rahman o sadakayı sahibi için Önemle büyütür.»"[120]

İzahı

Buharı, Müslim, Nesai, Tirmizî ve İbn-i Huzeyme de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Hadisin bâzı kelimelerini açıklıyahm :
Tayyib: Helâl mânâsına kullanılmıştır. Arap dilinde lezzetli, hoş, temiz, iyi ve güzel mânâlarına da gelir.
Yemin: Sağ el demektir. Burada bu mânâ müraddır. Başka mânâları da vardır.
Keff: Avuç içi, el ayası dernektir. El mânâsına da kullanılır.
Feluvv: Sütten kesilmiş tay'a denir. Bu kelime Felve ve Filve de okunabilir. Tay memeden kesildiği zaman önemle bakılıp büyütül-meye muhtaçtır.
Fasile: Deve yavrusudur.
Hadisdeki: = -Rahman o sadakayı sağ eline alır ve; — «Rahmân'ın avcunda artar.» cümlelerinin manâları kastedilmemiştir. Çünkü Allah Teâlâ el, göz, kulak gibi organlardan nezih ve paktır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadîslerde bulunan bü gibi kelimeler S e 1 e f i y e mezhebi âlimlerine göre Allah Teâlâ'nm sıfatlarıdır. Bunları yorumlamak keyfiyetini anlatmaya girişmek gereksizdir. Bunlara inanıyoruz, keyfiyetini bilmiyoruz, denilir.
Diğer Ehl-i Sünnet mezheblerine göre Allah hakkında vâcib olan bu kelimeler yoruma tâbidir. K a s t a 1 â n i' nin nakline göre H a 11 â b î : «Hadîste Allah sadakayı sağ eline alır» buyurulmuş-tur. Burada sağ el tâbirinin hikmeti örfte kıymetli eşyanın sağ el ile alınmasıdır, diyor.
N e v e v i' de Müslim'in şerhinde şöyle der : E 1 - M â z i r î : 'Allah Teâlâ için organların bulunmasının muhal olduğunu anlatmıştık. Bu ve benzerî hadîslerde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu nevî ifâdeleri kullanmasının sebebi halkın alışkın olduğu ve kolayca anlayabildiği bir tarzda meramı ifâde etmektir. Bu ifâde sadakanın Allah katında makbul ve sevabının kat kat arttığını anlatmak içindir', demiştir.
Kadı I y â z da: 'Râzî olunan makbul ve değerli şeyler sağ elle alındığı için sadaka'nın Allah katında makbul olmasından istiare yolu ile ifâde edilmiştir. Bir kavle göre sağ ile alınması ifâdesi kabul ve rızâ anlamında kullanılmıştır. Bir başka kavle göre; Allah'ın elinden ve avcundan maksad; kendisine sadaka verilen fakirin el ve avcudur. Sadaka Allah rızâsı için fakirin eline verildiğinden bu tâbir kullanılmıştır.
Sadakanın dağdan büyük oluncaya kadar büyütülmesinden maksat; ecrinin büyütülmesi ve sevabının kat kat arttırılmasıdır. Böyle diyenler vardır. Bu ifâdenin, zahirine göre mânâlandırılması caizdir. Yâni verilen sadaka bir hurma kadar küçük bile olsa Allah Teâlâ o küçük sadakayı bereketlendirir, büyütür, faziletini arttırır, tâ ki âhiret günü terazide büyük bir ağırlık versin, demiştir.

1843) Adiyy bin Hatim (-i Tâî)[121] (RadıyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kıyamet günü Rabbi kendisi ile konuşmıyacak (sorguya çekil-miyecek) hiç biriniz yoktur. Rabbi ile kulu arasında hiç bir tercüman olmaksızın (Allah kulu ile konuşacaktır.) Bu durumda kul Önüne bakar. Karşısında Cehennem ateşi bulunur. Sağına bakar, önünden gönderdiği (ameli) nden başka bir şey göremez. Soluna bakar, gönderdiği (ameli)nden başka bir şey görmez. (Ashabım!) Artık tek bir hurmanın yarısı ile*olsun ateşten korumaya gücü yeteniniz (bunu) yapsın.»[122]

İzahı

Buharı ve Müslim de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Hadis sadaka vermeyi teşvik ederek, en küçük sadakanın bile küçüm-senmemesinin gerektiğini ve Cehennem ateşinden korunmaya vesüs olduğunu, her kulun sorguya çekileceğini, Cehennem ateşini göreceğini ve dünyada iken işlediği iyi veya kötü ameli ile beraber Hâkim-i mutlak olan Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkacağım bildirir.

1844) Selmân bin Âmrr[123] ed-Dabbî (RadıyaUâhü anh)'6er\ rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Fakire verilen sadaka bir sadakadır. Akrabalığı olan (muhtaç) a verilen sadaka iki (hayır)dır. Sadaka ve sıla(-ı rahim)dir.»"[124]

İzahı

Hâkim, Tirmizi, Nesaî, İbn-i Hibbân, İbn i Huzeyme ve Dârimi de bunu rivayet etmişlerdir. Hadis, akrabalara verilen sadakanın, yabancılara verilen sadakadan sevap bakımından üstün olduğuna delâlet eder. Çünkü hem sadaka sevabını, hem de yakınlarla iyi ilişki kurmak ve şefkat etmek anlamında olan sıla-ı rahim sevabını taşır.
Akrabalara verilen farz ve nafile sadakanın sevabının fazileti ve bu husustaki hükümler 24. bâbta geçen 1834 - 1835 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. [125]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/57
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/58
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/58-60
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/60-61
[5] Al-i İmrân : 180
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/61
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/62-63
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/63-64
[9] Bakara : 219
[10] Râvi Hâlid bin Eşlem tR.A.) Hz. Ömer iR.A.)'ın azadlısıdır. Abdullah bin Ömer (R.A.J'den rivayet etmiştir. Kendisinden de kardeşi Zeyd bin Eşlem (R.A) ve Zührî (R.A.) rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim onun rivayetlerini almışlardır.
Hâlid'in babası Eşlem (R.A.) de Ömer (R.A.)'m azadlısıdır. Aynü't-Temr esir-lerlndendir. Ubeyy (R.A.) ve Ömer (R.A.)'den rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Zeyd bin Eşlem (R.A.) rivayet etmiştir. H. 80 yılı 100 yaşını geçkin iken vefat etmiştir. (Hulâsa: 31,99)
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/64-66
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/66-68
[13] Fatıma bint-i Kays bin Hâlid el-Ekber bin Veheb bin Sû'lebe bin Vasile el-Fehriye sahabidir. 34 hadisi vardır. Buh&rl ile Müslim İki hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. Müslim ayrıca 3 hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahipleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Kavileri el-Esved bin Yezld ve Urve'dlr. îbn-i Abdll-Berr : O. ilk muhacirlerden idi, demiştir. (Hulasa: 494)
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/68-69
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/69
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/70
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/70-72
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/72-74
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/74
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/75
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/75-76
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/77
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/77-78

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/78
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/78-79
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/79-80
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/80-81
[28] Tuhfetül-Ahvezi'den alınan yukarıdaki izah esnasında verilen misaller be-ntm tarafımdan ilâve edilmiştir, Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/81-83
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/83-84
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/84-85
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/85
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/85-86
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/86-88
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/88
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/89-90
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/90
[37] Tevbe sûresi âyet : 103
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/90-94
[39] Hal tercemesi 697. hadis Hflh«<nT<a geçmiştir.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/95-97
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/97-101
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/102-103
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/103-106
[44] **Süveyd bin Çatala (K.A.)'mn Hâl Tereemesi**
Süveyd bin Oafala bin Avsaca bin Âmir Ebû Ümeyye el-Ca'fi el-Kufî'dir. İbn-* Kaani1 onu sahâbîler arasında zikretmiştir. El-Hâfız ise Tehzibü't-Tehzîb'te : Süveyd'in Peygamber (S.A.V.)'in beraberinde namaz kıldığı söylenmiş ise de bu söylenti sıhhat bulmamıştır. Süveyd, Peygamber (S.A.V.)'in cenazesi defnedildikten hemen sonra Medine'ye varmıştır. Bu kavil daha sıhhatlidir, demiştir.
Süveyd. Ebû Bekir, Ömer, Osman, AH, İbn-i Mes'ııd ve diğer sahâhiler) R.A. >'¦ den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de, îbiahim-i Nahai, Şıı'bî. Seleme bin Kttheyl. İbrahim bin Abdi'1-A'Ia ve bir cemaat rivayet etmiştir, tbn-i Muin ve el-İrli onu sıka saymışlardır. KütÜb-i Sitte sahipleri onun ıi ,'âyetlerini almışlardır. Hicretin 88 veya 83 yılı vefat ermiştir. (Kİ MmıhH : cild it. Sah. 175)
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/106
[46] Zekâta tabi hayvanlarını birleştirenlerin yaptıkları bu birleşmenin Fıkıh'ta «Hıltü» sayılmasının bir takım şartları vardır. Fıkıh kitaplarına müracaat gerekir.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/106-110
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/110
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/110-111
[50] Hanefilem güre bunun erkeği verilebilir
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/111-113
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/113-114
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/114
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/114-116
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/116-117
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/117-120
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/120
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/120-121
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/121-123
[60] Hulâsa : 191
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/123-124
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/124-125
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/125-126
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/126-127
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/127-128
[66] Şuayb'ın babası Muhammed'dir. Muhammed'in babası ise Abdullah bin Amr bin el-As'dır. Şuayb, Abdullah'ın ravisidlr.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/128-129
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/129-133
[69] Dilimizde buna sel denir.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/133-135
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/135-136
[72] **Attâb ve tbn-i Ravâha (R.A.)'nm Hâl Tercemeleri**
Attâb bin Esîd bin Ebi'1-İys bin Ümeyye bin Abd-i Şems Ebû Abdirrahman el-EmevÎ el-Mekkî (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiş, kendisinden de Atâ' bin Ebi Rabah, Said bin Ebî Akrab ve Saîd bin el-Müseyyeb rivayette bulun muşlardır. Peygamber (S.A.V.) Mekks'yi fethettiği yıl Huneyn savaşma çıktığında onu Mekke Valiliğine atamış ve Resûlullah (S.A.V.) vefat edinceye kadar O, bu görevi sürdürmüştür. Ebû Bekir (R.A.)'m hilâfeti süresince de bu görevi sürdürmüş, nihayet Ebû Bekir (R.A.)'ın vefat günü o da vefat etmiştir. Dört sünen sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel cild 9, sah. 230)
Abdullah bin Ravâha bin Su'Iebe bin Îmrî'il-Kays bin Amr el-Ensârî el-Mah-zumi Ebû Muhammed, ilk müslümanlardandır, Akabe görüşmelerinde bulunan zâtlardandır. Bedir ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuş, Bedir zafer müjdesini Medine'ye götüren odur. Hsm câhiliyyet devrinde hem îslâm devrinde kadir ve kıymeti büyük olan bir şahsiyettir. Hicretin 8. yılı Mu'te savaşında şehit edilmiştir.
Peygamber (S.A.V.) Hayber fethini müteakip oradaki hurma bahçelerini yerli yahudilere Musâkat akdiyle verince mahsulü toplama zamanı yaklaştığında meyvenin miktarını tahminen tesbit etmek üzere O'nu gönderirdi. O da gider âdilâna takdir ederdi. (El-Menhel cild 9. sah. 214)
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/137-138
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/138-140
[75] Fetih sûresi âyet: 18
[76] El-Menhel cild 3, sah. 139
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/140-142
[77] Hal tercemest 1500 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/143
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/143-145
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/145-146
[81] Ebû Seyyare el-MÜtel (R.A.) sahabldir. İsmi Ümeyre'dir. Bu hadisi vardır. R&visi Süleyman bin Musa'dır. Fakat ona yetişmediği rivayeti mürseldir. (Hulâsa : 452)
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/146-147
[83] Irak'ın bir rıtıh Hanefi âlimlerine göre 130 dirhemi örfidir. Bir dirhemi örfi 3,12 gramdır.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/147-149
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/149-150
[86] Bir dirhem-i Örfi 3,12 gramdır.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/150-152
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/152-154
[89] Hal tercemesi 466 nolu hadisin izahında geçmiştir.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/154-157

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/157-158
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/158-161
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/161
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/161-162
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/163
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/163
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/164-165
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/165
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/165-166
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/166-167
[101] Zeyneb bint-i AbdiUah veya bint-i Muâviye es-Sakafiye (R.A.) Abdullah bin Mes'ud (R.A.)'ın karışıdır. Buhâri ile Müslim Onun birer hadîsini münferiden ve bir hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. BaşKa hadislerini sünen sahipleri rivayet etmişlerdir. Râvileri Büsr bin Said ve kendi oğlu Ebü T/beyde'dir. (Hulâsa : 492)
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/167-168
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/168-171
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/171-172
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/172-173
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/173-174
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/174-175
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/175-176
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/176-177
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/177
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/178
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/178
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/178-179
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/179-180
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/181
[116] 1783 nolu hadistir.
[117] 1839 nolu hadistir.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/181-184
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/184
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/185
[121] Hâl tercemesi 1699 nolu hadis "bahsinde geçmiştir.
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/185-187
[123] Hâl tercemesi 1699 nolu hadis "bahsinde geçmiştir.
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/187-188
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/188

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KANAAT BÖLÜMÜ
* KANAATİN MEDHİ VE ONA TEŞVİK
* TOKGÖZLÜLÜK
* AZA RIZA
* DİLENCİLİGİN ZEMMİ
* İHSANI KABUL ETMEK

KANAAT BÖLÜMÜ

*

KANAATİN MEDHİ VE ONA TEŞVİK

*

TOKGÖZLÜLÜK

*

AZA KANAAT

*

DİLENCİLİĞİN ZEMMİ

*

İHSANI KABUL

*** KANAATİN MEDHİ VE ONA TEŞVİK**

,?4854 ?1? ?? ??????????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???????? ?????? ?? ????????? ???????? ?? ????????? ???????? ????? ????????? ????????? ??????? ???? ????????? ??????????????[. ????? ???????.???? »?????? ?? ????????« ?? ?? ?????.?»??????????????« ?????? ???? ???????? ?????? ????? ???? ????? ?????? ?????????: ?? ?????? .

1. (4854)- Ubeydullah İbnu Mihsan el-Hutamî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kim nefsinden emin, bedeni sıhhatli ve günlük yiyeceği de mevcut ise sanki dünyalar onun olmuştur." [Tirmizî, Zühd 34, (2347); İbnu Mace, Zühd 9, (4141).][1]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen ??? kelimesi, meşhur şekliyle sirb diye okunmuştur. Bu durumda nefis demek olur. Serb diye de rivayet edilmiştir. Bu durumda meslek manasında olur. Ayrıca sereb şeklinde de rivayet edilmiştir ki, bu durumda beyt (ev, aile) manasına gelir. Yani kişinin can, iş ve aile emniyetlerini ifade eder.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayat denen dünya yaşayışının "gün" denen bölümlerden meydana geldiğini, ecel gizli olması hasebiyle , ömrü bir günlük kesit halinde değerlendirmek gerektiğini, bu bir günlük kesitin mes'udane olması için başlıca üç şartın aranması gerektiğini belirtiyor. Bu üç şart şunlardır:
1- Can (veya meslek veya mesken) emniyeti.
2- Sağlık.
3- Günlük gıda (sabah ve akşam yiyeceği)
Bunlardan birinin eksikliğini, diğerlerinin fazlalığı ile telafi edemiyeceğimizi düşünürsek, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu hadislerindeki hikmetin büyüklüğünü anlarız. Sözgelimi, çok zenginiz ama sağlığımız yok veya can emniyetimiz yok. O zenginlik ne işe yarar? Sağlığımız, zenginliğimiz yerinde, fakat can emniyetimiz yok; her an ölüm ve düşman tehlikesi içinde hayatımız zehir olur. Devlet ve içtimâî nizamın gayesi, fertlere mal, can ve ırz emniyetini, çalışma (meslek) sulhünü sağlamaktır.
Bu şartlardan birinin eksik olduğu yerlerde ve zamanlarda hayat tatsızdır, insanlar mutsuzdur. Münâvî: "Hadis, fakrı gınaya efdal bulanlara hüccettir" der.[2]

?4855 ?2? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???? ????? ????? ?? ????? ????? ?????????: ?????? ?????????? ???????? ???????? ???? ?????????? ???????? ????????? ??????????[. ????? ???????.»????????« ????? ???? ???? ???? ???? ???? ?? ????? ?????? ?????? .

2. (4855)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ademoğlunun şu üç şey dışında (temel) hakkı yoktur. İkamet edeceği bir ev, avretini örteceği bir elbise, katıksız bir ekmek ve su." [Tirmizî, Zühd 30, (2342).][3]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, hadiste geçen hisâl (şey) ile, kazanmak için peşinden koşması gereken temel ihtiyaçlarının kastedildiğini belirtir. Bunlar: İkamet edeceği mesken, avretini örteceği giyecek ve kuru ekmek ile sudur. Mesken ve giyeceğin de sade ve asgarî ölçüde olacağı açıktır. Çünkü, gıda kuru ekmek ile ifade edilmiştir. Resulullah gıdayı ifade ederken kuru ekmek veya katıksız ekmek mânasına gelen cilf kelimesini kullanmakla, bu zaruri maddelerin asgarî ölçülerini ifade etmiş olmaktadır. Nitekim mesken veya ev deyince gecekondudan villaya kadar çok farklı mertebeleri var; giyecek de öyle. Şu halde hak olarak ifade edilen nisab, hayatın devamını konforsuz olarak sağlayacak asgarî miktardır.
Münavi, bazı alimlerin şu mütalaasını kaydeder: "Dünyadan mal edinmek maksadıyla mesken, giyecek, binecek gibi şeylerden, bu miktardan fazlasına sahip olan kimse, bu fazlalığı, ona kendisinden daha fazla muhtaç olan Allah'ın diğer kullarına karşı yasaklamış olur." el-Kâdi der ki: "Resulullah, hak ile, Allah'ın kişiye -ahirette bir mükafaat veya suali olmadan- vermesi gereken şeyi kasteder. Bundan dolayı kişiye ahirette mükâfaat veya mücazaat yoktur. Çünkü bunlar, nefsin yaşayabilmek için mutlaka muhtaç olduğu şeylerdir. Bu zikredilen miktardan fazlası sorumluluğu olan nasiblerdir."
Hakkı açıklama zımnında şöyle de söylenmiştir: "Onunla, insanın müstehak olduğu şey kastedildi. Çünkü insan, o miktara muhtaçtır ve hayatının devamı ona bağlıdır. Maldan gerçek mânada kastedilen de o (hak olan) miktardır. Zemahşerî der ki: "Mesken, giyecek, yiyecek ve içecek, insana zaruri olan ana unsurlardır."[4]

?4856 ?3? ??? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ?????? ??"????? ??????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

3. (4856)- Fadale İbnu Ubeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İslam hidayeti nasip edilen ve yeterli miktarda maişeti olup, buna kanaat edene ne mutlu!" [Tirmizî, Zühd 35, (2350).][5]

AÇIKLAMA:

Yeterli miktar diye tercüme ettiğimiz kefaf'ı en-Nihaye'de İbnu'l-Esir şöyle açıklar: "Bu, kendisine muhtaç olunan miktarı karşılayıp, artmayan şeydir. Bir başka ifadeyle asgarî ölçüde ihtiyaca yeten miktardır. Kefaf miktarda tereffüh, tefahur yoktur."
Şu halde hadis, İslamî hidayetle müşerref olduktan sonra muhanete muhtaç kılmayacak en az miktarda maddî ihtiyaçlarını temin edebilen kimseyi tebrik etmekte, "ne mutlu ona" demektedir. Çünkü fazlasının hesabı var, o fazlalığın şevkiyle şımarma, harama kaçma, "hakkını verememe" tehlikesi var.[6]

?4857 ?4? ??? ??? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ???? ?'??????? ??????? ?????? # ??????????? ??? ???????? ????? ????????? ??????????
??? ????????. ????? ???????? ??????????? ??? ????????. ????? ???? ?????? ??? ???????? ?????: ??? ??????? ??????? ???? ?????? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ??????? ????? ??????? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????????[. ????? ?????.???? ???? ???? ????? ?????:]?????? ??????? ???? ??????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ????? ??????[.??????: ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?? ????? ??? ???? ?? ????? ?????? ????.»?????????« ????? ???? ?? ?????? ? ???? .

4. (4857)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensar (radıyallahu anhüm)'dan bazı kimseler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' dan bir şeyler talep ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm da istediklerini verdi. Sonra tekrar istediler, o yine istediklerini verdi. Sonra yine istediler, o isteklerini yine verdi. Yanında mevcut olan şey bitmişti; şöyle buyurdular:
"Yanımda bir mal olsa, bunu sizden ayrı olarak (kendim için) biriktirecek değilim. Kim iffetli davranır (istemezse), Allah onu iffetli kılar. Kim istiğna gösterirse Allah da onu gani kılar. Kim sabırlı davranırsa Allah ona sabır verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ihsanda bulunulmamıştır." [Buharî, Zekat 50, Rikak 20; Müslim, Zekat 124, (1053); Muvatta, Sadaka 7 , (2, 997); Ebu Davud, Zekat 28, (1644); Tirmizî, Birr 77, (2025); Nesaî, Zekat 85, (5, 95).]
Rezin rahimehullah şu ziyadede bulunmuştur: "İslam'a girip, yeterli miktarla rızıklandırılan ve verdiği bu miktara Allah'ın kanaat etmeyi nasip ettiği kimse kurtuluşa ermiştir."[7]

AÇIKLAMA:

1- Allah'ın gani kılması, kalp zenginliği vermesidir. Zîra bir hadiste "Hakiki zenginlik kalp zenginliğidir, (gözütokluktur)" buyrulmuştur. [8]
2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVAİD
* Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sehavetini ve Allah' ın, isteyenlere verme hususundaki emrini infazını göstermektedir. Hatta bir kere değil, üst üste isteyene ikinci, üçüncü sefer verdiğini de görmekteyiz.
* Hadiste isteyene özür beyan etmenin, iffetli olmasını tavsiye etmenin cevazı da gözükmektedir.
* Sabretmek, istememek evla olmakla beraber, ihtiyaç durumunda istemenin caiz olduğu hükmü de çıkarılmıştır.
* Sabır, insana verilen en hayırlı ihsan ve en bol sermayedir. İbnu'l-Cevzî demiştir ki: "İffetli olmak için halini halktan gizlemek ve onlara karşı istiğna izhar etmek gerektiği için, iffet sahibi batında Allah için muamelede bulunuyor demektir. Böylece, bu husustaki sıdkı nisbetinde maddî ve mânevî kâra mazhar olur. Resulullah sabrı, ihsanların en hayırlısı olarak ifade buyurdu. Çünkü o, nefsi, sevdiği şeylerden alıkoyar ve peşin yapılması hoşuna gitmeyen şeyleri yapmaya mecbur kılar. Halbuki, herkes yaptığı bu şeyleri terketse veya işlese ahirette eza ile karşılaşacaktı."
* Allah'ın müstağni kılması, ya maddî olarak rızık vermesi şeklinde, yahut da kalbine kanaat atması şeklinde tecelli eder.[9]

?4858 ?5? ??? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ????? ?????? ??? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ????????? ????? ????? ??? ????? ???? ??????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ???? ??????? ??????????[. ????? ???? ????????.»??????? ??????????« ?? ?????? ???? ???????? ???? ??? ?? ?????? ???? ????? .

5. (4858)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resululllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey ademoğlu! Eğer fazla malını Allah yolunda harcarsan bu senin için daha hayırlıdır. Kendine saklarsan senin için zararlıdır. Kefaf (yeterli miktar) sebebiyle levm edilmezsin. (Harcamaya), bakımları üzerinde olanlardan başla. Üstteki el (yani veren), alttaki elden (yani alandan) daha hayırlıdır." [Müslim, Zekat 97, (1036); Tirmizî, Zühd 32, (2344).][10]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resulullah, İslam'ın ideal ahlakını tebliğ buyurmaktadır; ihtiyacı normal görecek kefaf miktarla yetinmek ve fazlasını Allah yolunda, O'nun rızası için harcamaktır. Kişi böylece, uhrevî mesuliyetten kurtulmaktan başka, onun sevabına mazhar olacaktır.
2- Kefaf miktarla yetinen, levm edilmez. Çünkü hayatının devamı için gerekli olan mesken, libas, yiyecek ve içecek için hesap sorulmayacaktır. Kefafı taşan istihlak ve mülkiyet, hesaba bais olacaktır.
3- Kişi malını harcarken, önce bakmakla mükellef olduğu yakınlarına öncelik vermelidir. Kendi yakınları ihtiyaç içinde iken, sevap düşüncesiyle yabancılara harcamak, tasaddukta bulunmak caiz değildir. Resulullah, kişinin ailesine harcadıklarının da sadaka olduğunu beyan buyurmuştur.
4- Hadis, "veren el alan elden üstün" demekle, "zenginlik fakirlikten üstündür" diyenlere delil olmaktadır.[11]

?4859 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????????????? ???? ?????? ????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ????????? ??????? ???????? ????????? ????????[. ????? ???????.»????????« ?????? ???????? ?????? ?? ??????.?»?????????« ?????? ????????? ?????? .

6. (4859)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Siz Allah'a hakkıyla tevekkül edebilseydiniz, sizleri de, kuşları rızıklandırdığı gibi rızıklandırırdı: Sabahleyin aç çıkar, akşama tok dönerdiniz." [Tirmizî, Zühd 33, (2345) .] [12]

*** TOKGÖZLÜLÜK**

?4860 ?1? ?? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???????? ???? ???????? ?????????? ????????? ???????? ????? ?????????[. ????? ??????? ????????.»???????« ?? ?????? ????? ??????? ?? ????? ????? .

1. (4860)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Zenginlik mal çokluğuyla değildir. Bilakis zenginlik göz tokluğuyladır." [Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekat 120, (1051); Tirmizî, Zühd 40, (2374).][13]

AÇIKLAMA:

1- Göz tokluğu diye tercüme ettiğimiz ibarenin aslı ????? ????????? dir, yani nefis zenginliği, Bazı hadislerde ????? ????????? kalp zenginliği şeklinde gelmiştir. Dilimizde bunu en güzel ifade eden tabir göz tokluğu tabiridir. Bunun zıddı da aç gözlülüktür.
2- Hadisin İbnu Hibban'da gelen bir veçhi şöyle: "Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (bir defasında) bana:
"Ey Ebu Zerr! Zanneder misin ki mal çokluğu zenginliktir?" buyurdular. Ben: "Evet!" dedim. Tekrar:
"Mal azlığının da fakirlik olduğunu mu sanırsın?" buyurdular. Ben yine: "Evet! Ey Allah'ın Resulü!" dedim. Bunun üzerine:
"Şurası muhakkak ki gerçek zenginlik kalp zenginliğidir, gerçek fakirlik de kalp fakirliğidir!" buyurdular.

İbnu Battal der ki: "Hadisin mânası şudur: "Zenginliğin hakikatı mal çokluğu değil. Çünkü Allah'ın bol mal verdiği pekçok kimse, kendisine verilene kanaat etmez, daha da artırmak için gayret sarfeder; haram mı, helal mi nereden geldiğine aldırmaz. Hırsındaki şiddete bakınca fakir zannedersin. Ancak zenginliğin hakikati ise nefis zeginliği, göz tokluğudur. Gözü tok olan da, kendisine verilenle müstağni olan, ona kanaat getiren, rıza gösteren, artırmak için hırsa kaçmayan, talepte ısrarlı olmayandır. İşte bu zengin gibidir." Kurtubî der ki: "Hadisin mânası: "Faydalı veya büyük veya memduh olan zenginlik nefis zenginliğidir. Şöyle ki: Kişinin nefsi müstağni oldu mu tamahkârlığı bırakır, izzet ve büyüklük kazanır. Böyle bir kimsenin elde ettiği itibar, saygı, şeref ve övgü, hırsı sebebiyle aç gözlü olan bir kimsenin elde ettiği zenginlikten fazladır. Çünkü hırs onu, cimriliği ve düşüklüğü sebebiyle rezil işlere, hasis ve adi fiillere atar. Halktan onu kınayanlar çoğalır, insanlar nazarında itibarı düşer, herkesten daha hakir, daha zelil duruma düşer. Hülasa, nefis zenginliği ile muttasıf olan kimse, Allah'ın kendine verdiği rızka kanaatkârdır, ihtiyaç dışı olan şeyleri artırmak için hırs etmez, talepte ısrarlı olmaz; istemek, dilenmek alçaklığını göstermez, bilakis Allah'ın verdiği nasibine razı olur. Sanki ebedî bir zenginliğe kavuşmuş gibidir. Aç gözlülükle muttasıf olan kimse, öbürünün zıddınadır. Herşeyden önce Allah'ın verdiğine razı değildir, durmaksızın habire bir arayış ve talep içindedir. Onun gayesi mal elde etmektir, haramhelal nasıl geldiği pek mühim değil, yeter ki kazansın. Bu hırs içinde kaybedecek olursa çok üzülür, adeta yıkılır. O sanki mal yönüyle fakirdir. Çünkü kendisine verilene istiğna göstermez ve sanki zengin değildir.
Şurası da var: Tokgözlülük, Allah'ın indindeki mükafaatın daha hayırlı ve ebedî olduğunu bilerek Allah Teala'nın hükmüne rıza ve emrine teslim olmaktan neş'et eder. Bu kimse hırs ve talepten yüz çevirmiştir."
Tîbî der ki: "Hadiste tokgözlülükle ilmî ve amelî kemalatın husûlünün murad edilmiş olması da mümkündür. Öyleyse akil kişi, vaktini kemalatı tahsilden ibaret hakiki zenginliği kazanma yolunda harcamalıdır. Mal toplamak için değil; zîra bu fakrı artırmaktan öte bir işe yaramaz."
İbnu Hacer der ki: "Nefs zenginliği, kalp zenginliğiyle, bütün işlerinde Allah'a karşı fakrını idrakle hasıl olur. Böylece, yakin kesbeder ki bütün ihtiyaçları gören, maddî ve manevî zenginlikleri veren O'dur. Bunları alan ve engelleyen de O'dur. Bu yakine eren kimse, Allah'ın kazasına razı olur, nimetlerine şükreder. Sırrı ortaya çıkınca O'na iltica eder. Kalbin, Rabbine duyduğu iftikârdan Rabbi dışındakilere karşı istiğna (tokgözlülük) neş'et eder."[14]

?4861 ?2? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ???????????????? ???????????? ?????????????????? ???????? ???????????? ?????? ? ?????? ????? ???????? ??? ???????? ???? ???????????? ???????? ??? ??????? ???????? ????????[. ????? ????? ? ??????? .

2. (4861)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Hakiki) fakir, kapı kapı dolaşırken verilen bir iki lokmanın veya bir iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir. Fakat gerçek fakir, ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan ve halini anlayıp kendisine tasaddukta bulunacak biri çıkmayan, (buna rağmen) kalkıp halktan birşey istemeyen kimsedir." [Buhârî, Zekat, 53, Tefsir, Bakara 48; Müslim, Zekat 102, (1039); Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 7, (2, 923); Ebu Davud, Zekat 23, (1631, 1632); Nesaî, Zekat 76, (5, 85).][15]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Kur'an-ı Kerimde, kendisine zekat verilecekler bahsinde (Tevbe 60) zikri geçen miskini açıklamaktadır. Miskin kelimesi kısaca fakir demektir. Bu kelimenin örfî mânası izafidir, herkesçe kabul edilmiş kesin bir ölçüsü ve tarifi yoktur. Öyleyse, şerî ölçünün belirtilmesi gerekmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm, sadedinde olduğumuz hadiste bu meseleyi ele almakta, kapı kapı dolaşanların hakiki fakir olmadıklarını belirtmekte, insanlara halini açamayan gerçek fakirlerin araştırılması gereğine irşad buyurmaktadır. Bazı alimler, kapı kapı dolaşanların şerî manada miskin olmadığını söyler ve "Çünkü derler, böyle birisi yiyeceğini tahsile muktedirdir." Öyleyse hadis, muzdar kalmadıkça, kapı kapı dolaşanları zemmetmektedir. Tîbî, hadisten "Bu kimselerin zekata müstehak olmaları gerektiği" hükmünü çıkarır. Ancak bazı alimler: "Murad, onların müstehak olmalarını nefyetmek değil, gerçek fakirliğin bu bilinen fakirliğin dışında olduğunu ve onların zekata müstehak olduklarını takrirdir" demiştir. Hadisle ilgili olarak Nevevî de şunları söyler: Hadisin mânası şudur: "Sadakaya ehakk ve ona muhtaç olan kâmil mânadaki fakir miskin, kapıları dolaşanlar değildir. Hadis böylelerinden fakirliği nefyetmiyor, kâmil mânada fakirliği reddediyor."
Ayet-i kerimede Cenab-ı Hak da gerçek fakirleri, iffetinden insanlara açamayan ihtiyaç sahipleri olarak tanıtır: "Sadakalar kendilerini Allah yolunda hizmete adamış fakirler içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşıp hayatlarını kazanmaya fırsat bulamazlar. Onların hallerini bilmeyen kimse, istemekten çekindikleri için, onları zengin sanır. Ey Habibim, sen onları yüzlerinden tanırsın. Yoksa onlar insanlardan ısrarla birşey istemezler..." (Bakara 173.)
Şu halde ayet ve hadis, gerçek mânada fakirlik için iki şart beyan etmiş olmaktadır;
1) Zengin olmamak,
2) İffet sebebiyle ihtiyacını kimseye açmadığı için zengin zannıyla halk tarafından fakirliği bilinmemek.
Başta Şafiî bir kısım alimler, bu delilden hareketle, fakir ve miskin arasında bir fark görürler ve derler ki: "Fakirin hali miskinden daha kötüdür. Miskin, birşeyleri olan fakat kendisine kafi gelmeyen kimsedir. Fakir ise, hiçbir şeyi olmayan kimsedir." Bu açıklamaya şu ayetten de delil gösterilmiştir: "Gemiye gelince o, denizden çalışan miskinlere aitti" (Kehf 79). Ayette, içinde çalıştıkları gemileri olduğu halde, birkısım insanlar miskin diye yadedilmiştir.
Ebu Hanife ve diğer birkısım alimlere göre tam tersine miskin, fakire nazaran durumu daha kötü olan kimsedir. Bunların delili, "veya toprağa atılmış bir miskine" (Beled16) ayetidir. Bunlara göre miskin, toprağa çıplaklık sebebiyle atılmıştır.
İbnu'l-Kasım ve Ashab-ı Malik: "Fakir ve miskinin aralarında bir fark yoktur, ikisi de halen birbirlerine müsavidir" demiştir. Böyle hükmedenlere göre: "Meskenet (miskinlik) fakrın ayrılmaz vasfıdır ama, zillet ve alçaklık mânasına gelmez. Zîra, öyle miskin vardır ki, nefis zenginliği sebebiyle büyük krallardan daha izzetlidir. Öyleyse miskinin manası, dünyevî ihtiyaçlarını teminde aciz kimse demektir. Aciz kimse, ihtiyaçlarını temine kalkmaz, yerinde sakin kalır.[16]"[17]

*** AZA RIZA**

?4862 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ??? ???? ??????? ???????? ?? ???????? ??????????? ???????????? ??? ???? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ??? ? ?????????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ????????. ???? ???? ?? ?????: ??? ??? ?? ???????? ?? ???? ???? ?????: ??? ???? ?'?????? ??? ??? ???? ???? ???? ????? ??? ??? ???? ????? ?? ?????? ?????? ????? ?? ????. ???? ???? ??? ?????? ???? ??????? ???????.»??????« ?????? ?????? ??????? .

1. (4862)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri, mal ve yaratılışça kendisinden üstün olana bakınca, nazarını bir de kendisinden aşağıda olana çevirsin. Böyle yapmak, Allah'ın üzerinizdeki nimetini küçük görmemeniz için gereklidir." [Buhârî, Rikak 30; Müslim, Zühd 8, (2963); Tirmizî, Kıyamet 59, (2515).]
Rezin bir rivayette şu ziyadede bulundu: "Avn İbnu Abdillah İbnu Utbe rahimehullah dedi ki: "Ben zenginlerle düşüp kalkıyordum. O zaman benden daha heveslisi yoktu. Bir binek görsem benimkinden daha iyi görürdüm; bir elbiseye baksam, benimkinden daha iyi olduğuna hükmederdim. Ne zaman ki bu hadisi işittim, fakirlerle düşüp kalktım ve rahata erdim."[18]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Müslümanda bulunması gereken mühim bir edebi dile getirmektedir. Daima kendimizden aşağıda olana bakmak. Kendimizden aşağı deyince, sadece malmülk yönüyle aşağı olanlar anlaşılmamalıdır. Nitekim, hadiste halk tabiri de geçmektedir; yaratılış diye tercüme ettik. Alimler bunu suretce (yani dış görünüşce) diye açıkladıkları gibi, evlad, iyal, yakınlar, akrabalar gibi dünya hayatının zinetine girebilecek herşey diye de anlamışlardır.
Sadedinde olduğumuz hadis mânasında olmak üzere, Resulullah bir başka rivayette: "Zenginlerle az düşüp kalkın. Zîra böyle yapmanız, Allah'ın (size olan) nimetini küçük görmemenize yardımcı olur" buyurmuştur.
Bazı alimler şöyle demiştir: "Bu hadiste mühim bir hastalığın ilacı var; zîra bir kimse, kendinden üstün kimseye bakınca, bu halin onda hased uyandırmayacağından emin olamaz. Bu haset hastalığının ilacı da kendinden aşağıda olana bakmasıdır. Baktığı takdirde kendi haline şükretmeye tevessül eder." Mevzumuzu bütünleyecek bir başka hadis de şöyle: "İki haslet var ki, bunlar kimde bulunursa Allah onu şükredici ve sabredici olarak yazar. Kim dünya işlerinde durumu kendisinden düşük olana bakarsa, kendisindeki ona olan üstünlük sebebiyle Allah'a hamdeder. Kim de, dinî meselelerde kendinden üstün olanlara bakarsa ona uyar. Kim de dünya işlerinde kendinden üstün olana bakarsa, elinde olmayanlar için esef eder, üzülür ve böylece şükredici ve sabredici olarak yazılmaz."[19]

*** DİLENCİLİGİN ZEMMİ**

?4863 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ??????????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????????

?????????? ???????? ??????[. ????? ??????? ????????.»???????« ?????? ?? ????? ????? ?????? ?? ???? .

1. (4863)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri dilenmeye devam ettiği takdirde yüzünde bir parça et kalmamış halde Allah'a kavuşur." [Buhârî, Zekât 52; Müslim, Zekat 103, (1040); Nesâî, Zekât 83, (5, 94).][20]

?4864 ?2? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ??????? ???????? ????? ????????? ????????? ?????? ????? ????? ???? ????????? ?????? ????? ????????. ??? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ?? ????? ? ?????? ?????? ?????[. ????? ????? ?????.»????????« ??????.?»??????? ???????????« ??? ???? ?? ?? ???? ??? ?? ??? ????? .

2. (4864)- Semüre İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İstemeler bir nevi cırmalamalardır. Kişi onlarla yüzünü cırmalamış olur. Öyle ise, dileyen (hayasını koruyup) yüz suyunu devam ettirsin, dileyen de bunu terketsin. Şu var ki, kişi, zaruri olan (şeyleri) iktidar sahibinden istemelidir." [Ebu Davud, Zekat 26, (1639); Tirmizî, Zekat 38, (681); Nesâî, Zekat 92, (5, 100).][21]

?4865 ?3? ??? ????? ???? ??????? ???:]????? ?????? ??????? ?????? # ????????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????????? ???????? ????? #: ???? ?????????? ??? ?? ??????????? ??? ???? ????? ??? ????? ????????? ???????[. ????? ??????? .

3. (4865)- Aiz İbnu Amr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan birşeyler istedi. Aleyhissalâtu vesselâm da verdi. Adam dönmek üzere ayağını kapının eşiğine basar basmaz, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Dilenmede olan (kötülükleri) bilseydiniz kimse kimseye birşey istemek için asla gitmezdi!" buyurdular." [Nesâî, Zekat 83, (5, 94, 95).][22]

?4866 ?4? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: '?? ??????? ????????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???????????? ?????? ???? ???? ???? ??????? ????????? ???????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

4. (4866)- Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişinin iplerini alıp dağa gitmesi, oradan sırtında bir deste odun getirip satması, onun için, insanlara gidip dilenmesinden daha hayırlıdır. İnsanlar istediğini verseler de vermeseler de." [Buhârî, Zekat 50, Büyû' 15.][23]

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz dilenme meselesine de yer vermiş, onunla ilgili bazı teferruatı teşri etmiştir. Zaruret haline gelen bir durumda, insanlara halini açmak meşru kılınmış ise de, dilenmeyi kazanç vasıtası veya meslek haline getirmeyi haram kılmıştır. Yukarıda kaydedilen hadisler bu hususu ifade etmektedir. Bu mevzuda müteakiben gelecek başka hadisler de mevcuttur. Alimlerimiz Kim, insanlara (mal) artırmak için talepte bulunursa ateş talep etmiş olur" hadisine dayanarak ihtiyacını görecek miktar dışında istemeyi haram addetmiştir.
2- Hattabî'ye göre, dilencinin, kıyamet günü yüzünün eti ve derisi dökülmüş olarak hesap vermeye gelmesi, onun itibarını, değerini, mevkiini kaybederek, iyice düşüp alçaldığını ifade eder. Hattâbî devamla der ki: "Veya dilencinin azabı, yüzüne tatbik edilecektir; bu sebeple yüzünün eti dökülecektir. Çünkü, ceza prensip olarak cinayetin işlendiği azaya uygulanır. Dilenci de, dilenmek suretiyle yüzünü alçaltıp zelil etmiştir. Veya dilenci, yüzü tamamen kemik olduğu halde ba's olunur. Böylece bu hal ona, kendisini tanıtan bir alâmet olur."
İbnu Ebî Cemre, yüzden etin dökülmesini, "Kişide hiçbir güzellik kalmaz, çünkü yüz güzelliği yüzde mevcut etle tahakkuk eder" der.
Mühelleb, zahirî mânayı esas almak ister. Ona göre, burdaki sır şudur: "Kıyamet günü, güneş yaklaşacaktır, eğer kişi yüzünde et olmaksızın gelirse, güneş ona daha çok eziyet verir. Hadisle, zengin olduğu halde malını artırmak düşüncesiyle dilenene sadakanın helal olmadığı murad edilmiştir. Amma, muzdar kalıp isteyen kimseye herhangi bir ikab yoktur, onun istemesi mübahtır."
3- 4866 numarada kaydedilen Hz. Zübeyr (radıyallahu anh), rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm, "kişinin rızkını temin için dilenmektense, nefsini en meşakkatli işte yormasının daha hayırlı olacağını" ifade etmektedir. Bu da şeriat-ı garramız nazarında dilenmenin ne kadar çirkin olduğunu ifadeye kafidir. Kişi isteyince, istemenin zilletini çektiği gibi, verilmeyince de reddedilmenin zilletini çeker, bu esnada sarfedilecek kınamalar haysiyet kırıcı hakaretler de caba. Kendisinden istenen kimse her isteyene vermeye kalksa, zamanla o da darlığa düşer. İstemek meşru, her isteyene vermek vacib olsa, bedava geçime alışan insanlar çoğalır, iktisadî hayat bozulur. Bu sebeple dinimiz istemeyi çok dar kayıtlarla meşru kılmış, kazanmaya gücü yetene dilenmeyi haram etmiştir.[24]

?4867 ?5? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????????? ??? ??? ? ??????? ???????? ??????? ??????????? ???? ???????????. ?????? ????????? ?????? ?????? ??????: ????. ??????? ? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (4867)- Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Cenneti garanti etmem mukabilinde, insanlardan hiçbir şey istememeyi kim garanti edecek?" buyurdular. Sevban (radıyallahu anh) atılıp:
"Ben, (Ey Allah'ın Resulü!)" dedi. Sevban (bundan böyle) hiç kimseden birşey istemezdi." [Ebu Davud, Zekat 27, (1643); Nesâî, Zekat 86, (5, 96).][25]

AÇIKLAMA:

Burada istemek kelimesi, dilenmeden daha geniş bir mânada kullanılmıştır. Çünkü hiçbir şey istememek talep edilmektedir. Nitekim, Ashab'tan gelen rivayetler, onların Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu nevi tavsiyelerini, söylediğimiz manada anladıklarını te'yid etmektedir. Zîra Ebu Davud'un aynı babtaki bir başka rivayetinde "(Bu hadisi işitenlerden bazıları vardı ki, yere kamçısı düşse "şunu bana ver!" demez (bineğinden inip kendisi alır)dı" denmektedir. Nevevî: "Bu hadiste, istemek denebilen bir şey ne kadar basit de olsa ondan kaçınmaya teşvik var" der. Ancak alimler, nefse ölüm getirecek bir darlık karşısında talebin meşru olduğuna hükmederler. Çünkü derler, "Zaruretler haramı mübah kılar." Hatta bazıları: "Böyle bir durumda istemez ve ölürse, asi olarak ölmüş olur" demiştir.[26]

?4868 ?6? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ?????????? ?? ????????????? ?????????? ? ?????????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? ??????????? ??????? ?????? ???? ??????? ??????????? ???? ?????? ???????????[. ????? ???? ????????.»?"?????« ?"???? ?? ??????? ??"???? ???? .

6. (4868)- Hz. Muaviye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İstemede ısrar etmeyin. Vallahi, kim benden bir şey ister, ben ona vermek arzu etmediğim halde, ısrarı (sebebiyle) bir şey kopartırsa, verdiğim o şeyin bereketini görmez." [Müslim, Zekat 99, (1038); Nesâî, Zekat 88, (5, 97, 98).][27]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), normalde yasaklanmış olan istemeyle, mecbur kalındığı taktirde istemenin mühim bir edebini öğretmektedir: Israr etmemek... Sadedinde olduğumuz hadiste ilhafla ifade edilen bu hali ısrar etmek diye tercüme ettik. Ancak bir kısım dilencilerin bu husustaki halini ifade için sırnaşmak kelimesi de kullanılabilir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Nesâî'de gelen bir başka hadislerinde ilhafın ne olduğunu açıklar; "Ebu Saidu'l-Hudrî anlatıyor: "Annem beni Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gönderdi. Yani ondan ciddi bir ihtiyacımız için birşeyler isteyecektim. Yanına varıp oturdum (ihtiyacımı söyleyemedim). Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana yöneldi ve (niyetimi anlamışcasına):
"Kim (başkasına ihtiyaç arzından) istiğna ederse, Allah onu müstağni kılar. Kim iffetini korumak isterse Allah onun iffetini korur. Kim (azla) yetinmek isterse Allah ona kifayet verir. Kim bir okiyye değerinde malı olduğu halde başkasından isterse "ilhaf"ta bulunmuş olur" buyurdular. Ben (kendi kendime): "Bakûte adındaki devem bir okiyye (=40

dirhem)den daha değerli!" deyip geri döndüm ve Aleyhissalâtu vesselâm' dan istekte bulunmadım."
Şu hade, bu rivayete göre, ulemanın ısrar diye açıkladığı ilhaf, 40 dirheme tekabül eden bir malı olduğu halde dilenmektir. 4870 numaralı hadis bu miktarın altın cinsinden olduğunu tasrih edecektir. Ebu Said rivayeti, ayrıca Ashab'ın, bu kırk dirheme sahip olmaktan ne anladığını da göstermektedir: Bundan maksad 40 dirhemlik nakid para değil, bu değerde, paraya tahvil edilebilecek bir maldır. Sözgelimi bir devesi olmak, bağı bahçesi olmak gibi.[28]

?4869 ?7? ??? ????? ??????????:]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??? ??????? ??????? ??????? ?????: ?. ????? ?????? ? ????? ?????? ?????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (4869)- İbnu'l-Firâsî'nin anlattığına göre, babası (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resulü! (ihtiyacımı başkasından) isteyeyim mi?" diye sormuş, Aleyhissalâtu vesselâm da: "Hayır, isteme! Ancak istemek zorunda kalmışsan, bari salihlerden iste!" buyurmuşlardır. [Ebu Davud, Zekat 28, (1646); Nesâî, Zekat 84, (5, 95).][29]

AÇIKLAMA:

Burada salih, ihtiyacı görmeye muktedir olan demektir. Hayırlı kimse mânasına da gelir. Salihler, isteyeni boş çevirmezler ve gönül rızası ile verirler. Ayrıca salihlerin ihsanı helal maldandır, kıymetli, haysiyetlidir, rencide edici değildir. Salih olan Allah rızası için verir, minnet etmez, hayır duada bulunur.[30]

?4870 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ?????? ??? ????????? ????? ?????? ????????????
????????????? ?? ???????? ??????? ??? ??????? ??? ??????? ?????: ????? ?????????? ?????: ????????? ????????? ??? ?????????? ???? ?????????[. ????? ???????? ????????? .

8. (4870)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, kendisini müstağni kılacak miktarda malı olduğu halde isterse, kıyamet günü, istediği şey suratında bir tırmalama veya soyulma veya ısırma yarası olarak gelir!" Yanında bulunanlar:
"Kişiyi müstağni kılan (miktar) nedir?" diye sordular.
"Kırk dirhem altın veya o kıymette bir başka şey!" buyurdular." [Ebu Davud, Zekat 23, (1626); Tirmizî, Zekat 22, (650); Nesâî, Zekât 87, (5, 97); İbnu Mace, Zekat 26, (1840).][31]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste dilenciliğin cezası olarak kıyamet günü suratta hasıl olacak yaralar humuş, huduş ve küduh kelimeleriyle ifade edilmiştir. Bunlar bir bakıma müterâdif kelimelerdir. Mânayı te'yiden üçü de söylenmiştir. Bazı alimler, kelimeler arasında mâna farkı olduğunu söylemiştir. Buna göre az isteyen, çok isteyen ve aşırı isteyen herbirinin mertebesine göre yara farklıdır, tercümede tırmalama, soyma, ısırma diye bu derecelemeyi belirtmeye çalıştık.
2- Hadiste zenginliğin ölçüsüne temas edilmekte ise de, İmam Malik ve Şafii rahimehumallah: "Zenginliğin malum bir sınırı, tarifi yoktur, insanların haline itibar edilir" demişlerdir. Kişi kazanabiliyorsa, Şafii'ye göre, tek dirhemle de zengindir. Çalışmaktan aciz kimse, iyali de çoksa, bin dirhemi de olsa fakirdir. Alimlerden bir kısmı, bu hadise dayanarak 50 dirhemi olan kimsenin zengin sayılacağına ve sadakanın ona haram olacağına hükmetmiştir (Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed, İshak). Ebu Hanife ve ashabı sadakayı haram kılan miktarın 200 dirhem olduğunu söylemişlerdir. Bu onlara göre aynı zamanda zekatı farz kılan nisabtır.[32]

?4871 ?9? ??? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ??????? ??????????????? ??? ??????????????[. ????? ????.

9. (4871)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim (malını artırmak için) insanlardan dilenirse, o mutlak surette ateş talep etmiş olur. Öyleyse ister azla yetinsin isterse çoğaltmayı istesin, (artık kendisi bilir)!" [Müslim, Zekat 105, (1041).][33]

?4872 ?10? ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ???????? ?????. ??????: ????? ????? ????????? ??????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????: ??? ????????? ???? ??????????? ? ??????? ??? ‘???? ??????: ?????? ????????? ????????? ???????? ???? ??????????? ????? ?????????. ????? ????????? ??????? ????????? ????????? ???????????? ??????? ???????? ???? ??????????? ????? ??????? ???????? ???? ??????? ??? ????? ???????? ???? ??????? ???????? ????????? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????: ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????????? ????? ??????? ???????? ???? ??????? ??? ????? ???????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ??????????? ??? ????????? ??????? ????????? ????????? ???????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»????????« ???? ????? ?? ??? ??? ??? ????? ???? ????? ???? ?????? ??? ?? ???? ???? ?????? ?? ???? ????? ????? ?????? ??????.?»??????????« ?Œ?? ???? ???? ?“???? ??????? ???? ????? ??????? ??? ?????.?»?????????« ?? ???? ?? ??? ?“???? ?? ???? ?????.?»????????« ???? ????? ?? ????.?»?????????« ??????? ??? ?? ‘?? ???? ??????? ?? ??????? ?? ‘?? ???? ????.

10. (4872)- Kabisa İbnu Muharik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sulh için diyet (hamâle) ödemeyi kabullenmiştim. Bu hususta yardım istemek için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı aradım ve karşılaştık. (Meseleyi açınca):
"Bekle, bize sadaka malı gelecek. O zaman ondan sana da verilmesini emrederim" buyurdular. Sonra da:
"Ey Kabisa! İstemek, üç kişi dışında hiç kimseye helal olmaz:
* Sulh diyeti (hamale) kabullenen kimse. Buna, gereken miktarı buluncaya kadar, istemesi helaldir. Ama o miktara ulaşınca, artık istemez.
* Afete uğrayıp malını kaybeden kimse. Buna da maişetini temin edecek miktarı elde edinceye kadar istemesi helaldir.
* Fakirliğe uğrayan adam. Eğer kavminden üç kişi, "Falancaya fakirlik isabet etti" diye ittifak ederlerse, geçimine yetecek miktarı elde edinceye kadar istemesi helaldir. Bunlar dışında istemek, ey Kabisa haramdır." [Müslim, Zekat 109, (1044); Ebu Davud, Zekat 26, (1640); Nesâî, Zekat 86), (5, 96, 97).][34]

AÇIKLAMA:

1- Hamale, aralarında çıkan iki kabilenin veya kimselerin arasını bulup sulhü temin etmek için bir tarafa ödenecek meblağa denir. Şu halde hadiste Kabisa (radıyallahu anh) böyle bir vazifeyi üzerine almış ve yüksek meblağ sebebiyle borçlu duruma düşmüştür. Bu durumda olan kimse başkasından para isteyebilir.
2- Hadiste, dilenmesi caiz olan bir kimse fakirliğe uğrayan adamdır. Ancak bunun fakirleştiğine dair, kendi kavminden aklı başında üç kişinin şehadeti şart koşulmaktadır. Nevevî bu şehadet meselesiyle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Resulullah, şahidin kavminden olmasını şart koştu. Çünkü onlar, adamın iç halini, mal durumunu, gizli olan ibadet durumunu bilecek ehl-i hibredirler. Bu söylenenleri arkadaşlık sebebiyle yakından tanıyanlar bilebilir. Akıl şartı zikredilmiştir. Çünkü şahitte teyakkuz (uyanıklık) gerekli bir vasıftır, gaflet sahibinin şehadeti makbul olmaz.
Şahidin üç olması şartına gelince: Bu hususta ashabımızdan (Şafiilerden) bazısı der ki: "Fakra düşmüş olmanın sübûtunda beyyine budur." Böyle düşünenler, hadisin zahirini esas alarak, bu meselede az sayıda şahidin kabul edilmeyeceğini söylemiştir. Ancak cumhur, zina hariç diğer şahidliklerde olduğu gibi, bu meselede de iki adil kimsenin yeterli olacağını söylemiş, hadiste geçen "üç"ü, istihbaba hamletmiştir. Bu şart ayrıca, kendisinin malı olduğu bilinen kimseye hamledilmiş; dolayısıyle, zengin kimsenin malından telef olduğu, fakirleştiği husustaki şahsî beyanının makbul olmayacağına hükmedilmiştir. Malı olmadığı bilinen kimse için beyyine yani şehadet şart değildir, kendi beyanı esas alınır."
Şu halde, hadiste zikredilen bu üç hal dışında dilenmek haramdır.[35]

?4873 ?11? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ???? ?‘??????? ??????? ??????? ?????? # ??????: ???? ?? ???????? ??????? ?????:

????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ???????? ???????? ???? ????????. ??????: ???????? ???????. ??????? ???????. ?????????? # ????????? ???????: ???? ????????? ???????? ????? ??????: ???? ?????????? ??????????. ????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???? ???????? ??????????? ??? ??????. ????? ??????: ???? ?????????? ??????????????. ???????????? ???????? ??????? ??????????????? ???????????? ??'????????? ??????: ??????? ???????????? ???????? ?????????? ??? ???????? ????????? ??Œ???? ???????? ????????? ????. ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????????. ????? ????? ????: ??????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ???????? ?????? ???????. ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ????????????? ??????? ?????? ???? #: ???? ?????? ???? ???? ??? ?????? ???????????? ???????? ?? ???????? ?????? ???????????? ???????? ?????????? ??????? ????????????? ?????? ????? ???? ????????? ?????? ????? ???????????? ?????? ????? ????????????? ???????? ?? ???????? ?????? ???????????? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????? ????? ???????????? ?????? ????? ????????????[. ????? ???????.???? ???? ???? ????: »?????? '????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ??????? ??? ?????????? ??? ???????? ????? ???? ??? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????: ?????? ??????? ??? ??????? ?????? ??? ???? ?????. ??????: ???? ?????? ??? ???????? ???????? ??? ??????????. ???????: ????? ???????? ??????? ? ???????? ?????? ???????????? ????? ?????? ??? ???????? ??? ??????????«»????????« ???? ?????: ????? ??????.?»????????« ????? ????? ?????? ?? ?Œ???.?»???????? ??????????« ?? ???? ???? ????? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ?? ??? ?????? ?????.?»??????« ???? ?? ????? ??.?»????????« ?????? ??????.?»?????? ????????« ?? ????? ????? ??? ????? ???? ??????? ??? ??????
???????? ??? ?? ????? ??? ??????? ??? ??? ????? ?? ????? ?????? ????.?»????????« ??? ????? ??? ??????? ??????? .

12. (4874)- Habeşî İbnu Cünâde es-Selûlî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'ta vakfede iken bir bedevi gelerek ridasının bir ucundan tutup, ondan bunu istedi. Aleyhissalâtu vesselâm da onu ona verdi. Adam ridayı beraberinde alıp gitti. Tam o sırada dilenmek haram kılındı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sadaka zengine helal değildir; sağlığı yerinde güç kuvvet sahibine de helal değildir. O, sersefil edici, fakre düşen, haysiyeti kırıcı borca giren, eleme boğan kana bulaşan kimseler dışında hiç kimseye helal değildir. Öyleyse, kim malını artırmak için insanlara el açarsa, bu, kıyamet günü suratında cırmalama yaralarına ve cehennemde yiyeceği kızgın taşlara dönüşür. Öyleyse (buyursun) dileyen azla yetinsin, dileyen de çoğaltmaya çalışsın." [Tirmizî, Zekat 23, (653).]
Rezin merhum şu ziyadede bulunmuştur: "Ben, bir adama ihsanda bulunurum. Adam da onu koltuğunun altına koyarak alıp gider veya yiyip midesine indirir. Halbuki bu, (eğer layık değilse) o adam için ateşten başka bir şey değildir.
Resulullah'ın bu sözü üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resulü! Öyleyse ateş olan bir şeyi niye veriyorsunuz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah benim cimri olmamı kabul etmedi, insanlar da benden istememeyi kabul etmedi!" cevabını verdi. Orada bulunanlar:
"Dilenmeyi haram kılan zenginlik nedir?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sabah veya akşam yetecek kadar yiyecektir!" buyurdular."[38]

?4875 ?13? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ???????? ???? ??????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ???? ???????? ??????? ??? ?????[. ????? ??? ???? ???????? ?????.

13. (4875)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim kendisine gelen bir fakirliği hemen halka intikal ettirirse (yani onlara açarak dilenmeye kalkarsa), onun fakirliğinin önüne geçilmez. Kime de fakirlik gelir, o da bunu Allah'a açarsa, Allah ona er veya geç rızkıyla imdat eder." [Tirmizî, Zühd 18, (2327); Ebu Davud, Zekat 28, (1645).][39]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), herhangi bir sebeple maddî sıkıntıya düşen, fakr u zarurete maruz kalan kimsenin, insanlara şekvâ etmeyip Allah'a yönelmesini tavsiye etmektedir. Tîbî, hadiste, "İçine düştüğü fakirliğin giderilmesinde insanlardan dilenmeyi esas alan" kimsenin kastedildiğini söyler.
Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde "Kim fakrını Allah'a açarsa, Allah'ın ona acil bir ölüm veya acil bir zenginlikle imdat etmesi yakındır" buyrulmuştur. Şarihler, acil bir ölümden yakınlardan zengin birinin ölümüyle mirasa konması diye yorum çıkarmışlardır.[40]

?4876 ?14? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? ??? ??????? ????. ???????: ? ????????? ???????? ?????? ??? ??????[. ????? ???? .

14. (4876)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanların en şerlisi, "Allah rızası için" diyerek dilenip de, istediği verilmeyen kimsedir."

İbnu Abbas derdi ki: "Allah rızası için" diyerek istekte bulunmayın. Bu tabiri sadece Allah'tan isterken kullanın." [Rezin tahric etti. Hadis Suyutî'nin elCamiu's-Sagîr'inde mevcuttur. (Feyzu'l-Kadir şerhi 4, 159); Nesâî'de de, hadisin birinci kısmı, uzun bir rivayetin bir parçası olarak geçer. (Zekat 74, (5, 83-84).][41]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, belirtilen iki kaynakta farklı şekilerde harekelenmiş ve mana da biraz farklı şekillerde tevcih edilmiştir.
el-Camiu's-Sagir'de şöyle: "İnsanların en şerlisi, kendisinden "Allah adına" denilerek istenir de buna rağmen vermeyen kimsedir." Şarih Münavî, manayı belirttiğimiz şekilde tevcih eder.
Nesâî'de ise şöyle "Size insanların en şerlisini haber veriyorum.. "Allah adına" diyerek ister, fakat "Allah adına" diyerek istenince vermez." Şarih Sindî: "Bu kimse iki çirkinliği birleştirmiştir. Biri: Allah'ın adını vererek istemesidir, diğeri de Allah'ın adını vererek isteyene vermemesidir" demek suretiyle, hadiste ortaya çıkan iki mühim edebe dikkat çeker.
1) İstemelerde "Allah adına", "Allah aşkına", "Allah rızası için" gibi tabirlerden kaçınma gereği.
2) Bu gibi tabirler kullanılarak talepte bulunulduğu takdirde, imkan nisbetinde isteneni yerine getirme gereği.[42]

?4877 ?15? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ????????. ??????: ???? ???? ????????? ??? ???? ?????????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????????? ????????????[. ????? ???? .

15. (4877)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, arafe günü (dilenerek) insanlardan (sadaka) isteyen bir adam görür ve:
"Yani şu günde, şu yerde Allah'tan başkasından mı istiyorsun?" der ve adama çubuğunu vurur. [Rezin tahric etmiştir.][43]

?4878 ?16? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ??????? ???????? ????? ????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ????? ????????? ???? ????? ???? ?????? ????????? ??????[. ????? ???? .

16. (4878)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle hitap etmiştir:
"Ey insanlar! Bilin ki tamahkârlık fakirliktir, yeis (tamahkâr olmamak) zenginliktir. Kişi bir şeye tamah göstermezse ondan müstağni olur."
Rezin tahric etmiştir. [44]

*** İHSANI KABUL ETMEK**

?4879 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????:]????? ??????? ?????? # ????????? ??????????? ???????: ??????? ???? ???? ??????? ??????? ?????? ?????????: ??????? ????? ??????? ???? ???? ???????? ??????? ?????? ???????? ??? ??????? ???????? ?????????????? ???? ?????? ????????? ???? ?????? ????????? ????? ????? ? ??? ????????? ????????. ????? ???????: ??'???? ????? ????? ?????? ?????? ? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ????????.??????? ????: »?????? ?????? ????????« ?? ??? ???? ??? ? ???? ??.?????: »????? ? ??? ????????? ????????« ?? ??? ???? ??? ??? ????? ?? ????? ???? ????? ???? ?????? .

1. (4879)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babası) Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) dedi ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (zaman zaman) bana ihsanda bulunuyordu. (Her seferinde ben):
"(Ey Allah'ın Resûlü!) bunu, buna benden daha muhtaç olan birine verseniz!" diyordum. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Al bunu! Bu maldan, sen istemediğin ve gelmesini bekler durumda olmadığın halde gelen birşey olursa onu al ve temellük et (yani kendi malın kıl, malın olduktan sonra) dilersen ye, dilersen sadaka olarak bağışla. (Bu vasıfta) olmayan mala nefsini bağlama!" buyurdular.
(Hadisi İbnu Ömer'den rivayet eden) Salim der ki: "Bu (hadis) sebebiyle Abdullah, kimseden bir şey istemezdi, (kendiliğinden) gelen bir şey olursa onu da reddetmezdi." [Buhârî, Ahkam 17, Zekat 51; Müslim, Zekat 110, (1045); Nesâî, Zekat 94, (5, 105).][45]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, yapılacak ihsanları kabul edip etmemesi hususunda mü' minlere bazı ölçüler verme gayesini gütmektedir. Hadisin Buhari'deki bir veçhi, mevzuyu daha iyi anlamamıza imkan tanıyacak bazı ziyadeleri havidir. Şöyle ki: "[Hz.Ömer'in memurlarından olan] Abdullah İbnu's-Sa'di'-nin anlattığına göre, Hz. Ömer halife iken, yanına gelmiştir. Hz. Ömer ona:
"Bana anlatıldığına göre, sen bazı devlet işlerini üzerine alıp yaptığın halde, mukabilinde verilen ücreti kabul etmiyormuşsun, bu doğru mu?" diye sorar. "Evet!" cevabını alınca, Hz. Ömer:
"Bundan maksadın ne?" diye tekrar sorar. Abdullah İbnu's-Sa'dî:
"Benim atlarım, kölelerim var. Hayır üzereyim (ihtiyacım yok). Ben ücretimin Müslümanlara sadaka olmasını arzu ediyorum!" der. Bu açıklama üzerine Hz. Ömer şunu söyler:
"Öyle yapma. Ben de (Resulullah zamanında) senin düşündüğünü düşünmüştüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [beni amil olarak istihdam ediyor, mukabilinde ücret olarak bana] bir ihsanda bulunuyordu. Ben kendisine "[Ey Allah'ın Resulü!] Onu ona benden daha muhtaç olanlara verin!" diyordum. Bir seferinde yine bana mal vermişti. Ben yine:
"Onu, ona benden daha muhtaç olana verin!" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Bunu al, kendi malın yap. Sonra da tasadduk et. Sen bu mala muntazır değilken ve istemiş de değilken gelmişse al, böyle değilse ona gönlünü bağlama" buyurdular" der.
Aynı meseleye temas eden başka rivayetlerde Hz. Ömer'in Abdullah İbnu's-Sa'di'ye 1000 dinar gönderdiği, Abdullah'ın bu parayı: "Benim ihtiyacım yok" diyerek iade ettiği, bunun üzerine Hz. Ömer'in mezkur açıklamayı yaptığı vs. şeklinde bazı kıymetli teferruata da rastlanmaktadır.
İbnu Battal, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Hz. Ömer'e bu meselede tutulacak yolun en güzelini gösterdiğini belirtir: "Çünkü der, her ne kadar, kendisine verilen ihsan için, ona kendinden daha muhtaç olanı kendi nefsine tercih etmesi sevap gerektiren bir amel ise de, onu alıp, bizzat tasadduk etmek üzere mübaşeret etmesi, sonra da vermesi sevapça daha üstündür. Bu hadis, nefislerde mala karşı mevcut cimrilik sebebiyle, herhangi bir şeyi kendi malı yaptıktan sonra tasadduk etmenin faziletinin büyüklüğüne delildir."
2- Nevevî, der ki: "Hadiste, dilenme yasaklanmaktadır. Ulema, zaruret olmadıkça dilenmenin yasak olduğu hususunda ittifak etmiştir. Kesbe muktedir olan kimse hakkında ihtilaf edilmiştir. Ancak esahh olan, tahrimdir. Ancak bazı alimler üç şart altında mübahtır demiştir. Mezkur şartlar şunlardır:
* Nefsini zelil etmemelidir.
* İsterken ısrar etmemelidir.
* Sadaka istediği kimseye herhangi bir eziyete sebep olmamalıdır.
Bu şartlardan biri yerine gelmezse, dilenmek bilittifak haramdır."
3- "Bu vasıfta olmayan mala nefsini bağlama" ibaresini, alimler: "Mal sana kendiliğinden gelmezse, talibi olma, terket onu" diye anlarlar. Bu ibareden çıkabilecek "îsardan, yani daha muhtacı kendine tercihten de men" gibi bir mânanın maksud olmadığını; çünkü alınıp mübaşeret edildikten sonra kendi eliyle tasaddukta bulunmasının daha fazla ücrete vesile olacağına işaret buyrulduğunu da ayrıca belirtirler.
4- Nevevî, hadiste Hz.Ömer'le ilgili olarak zühd, îsâr ve faziletinin beyanı gibi birkısım menkibelerin bulunduğuna da dikkat çeker. Aynı mümtaz vasıflar Abdullah İbnu's-Sa'dî hakkında da söylenebilir.[46]

?4880 ?2? ??? ???? ?? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ??? ?????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ????????. ?????????? ???? ????????? ?????????? ???????? ????????. ????????????? ???????? ???????? ????? ?????. ????? ??????? ???? ?????? ????? '????? ?????????? ??????? ?????????? ????????? ????? ?????? ????? ???? ??????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????? ???? ?? ?????????? ???? ????????? ??????????? ??????? ????????? ??? ??? ?????? ?????? ?? ?????????? ???? ???????? ??????????: ???????? ??????? ???? ????????. ????? ???????: ?????????? ??? ??????? ???? ??? ?????????? ??????? ?????? # ?????? ?????????[. ????? ???????.»????????« ??? ????? ??????.

2. (4880)- Amr İbnu Tağlib anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir mal -veya bir şey- getirilmişti. Hemen onu taksim edip dağıttı. (Ancak, bunu yaparken) bir kısmına verdi, bir kısmına vermedi. Kendilerine verilmemiş olan kimselerin, sonradan hakkında dedikodu yaptıkları kulağına geldi. Bunun üzerine, (uygun bir fırsatta, halka hitap etmek üzere doğruldu). Allah'a hamd ve sena ettikten sonra:
"Sadede gelince; vallahi ben, birine verip diğerine vermediğim olur (bu doğrudur, ancak) vermediğim, nazarımda, verdiğimden daha çok sevgiye mazhardır. Ben birkısım insanlara, kalplerinde gördüğüm sabırsızlık ve hırs sebebiyle veririm; birkısmını da, Allah Teala'nın kalplerine koymuş bulunduğu zenginlik ve hayra havale eder (ve onlara bir şey vermem). İşte bunlardan biri Amr İbnu Tağlib'dir!" buyurdular. Amr devamla der ki: "Vallahi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (hakkında telaffuz buyurduğu) bu kelamına bedel kırmızı develerim olsaydı bu kadar sevinmezdim." [Buhârî, Cum'a 29, Humus 19, Tevhid 49.][47]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bazı kereler mal dağıtımını birkısım siyasî mülahazalarla yaptığını göstermektedir. Bu mülahazalara galebe çalan niyet onların kalplerini kazanmak, İslam'a ısındırmaktır. Nitekim hadisin bir veçhinde: "Ben birkısımlarına, kalplerinin eğilmesinden ve sabırsızlığından korkarak veririm.." şeklinde gelmiştir. Bu çeşit kimselere müellefe-i kulub (= kalpleri kazanılanlar) denmiştir.
2- Hadiste insanın fitrat ve mahiyetiyle ilgili kıymetli açıklama var: "İnsan kalbi sabırsızlık ve tamahkârlıkla yoğrulmuştur. İbnu Battal, alimlerin, hadiste Allah Teala'nın insanı sabırsabırsızlık, cimrilikcömertlik ahlakları üzerine yarattığının delilini bulduklarını belirttikten sonra der ki: "Allah Teala hazretleri namazlarına devam eden musallileri istisna kılmış, onların, namazın tekerrür etmesiyle sabırsızlık edip sızlanmayacaklarını, mallarından Allah'ın hakkını vermekte cimrilik göstermeyeceklerini belirtmiştir. Zîra onlar, bu emirleri sevap umarak yaparlar ve böylece ahiret için çok kârlı bir ticarette bulunduklarına inanırlar.[48] İşte bundan anlaşılır ki, kim ahlâkındaki sıkılık ve cimrilik, fakirlikten sızlanma ve Allah'ın takdirine sabırsızlık göstermesine rağmen, kendisinin güç kuvvet sahibi olduğunu iddia ederse, bu kimse ne alim ne de abiddir. Zîra, kendi menfaatini celb ve zararlarını defetmeye gücü yettiğini iddia eden kimse, iftira etmiş, (yalan söylemiş) olur."
3- Hadis, dünyadaki rızkın, rızka mazhar olan kişinin ahiretteki derecesiyle orantılı olmadığını ifade etmektedir. Çünkü, dünyada herhangi bir rızkın verilip verilmemesi, dünyevî siyasete bağlıdır. Nitekim, hadiste de görüldüğü üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vermediği takdirde sabırsızlık ve hırsın galebe çalmasından korktuğu kimselere vermiş; sabrına, tahammülüne ve ahiret sevabına kanaat edeceğine inandığı kimselere vermemiştir.
4- Hadis, insanın fitratında ihsana karşı sevgi, ihsansızlığa karşı da buğz olduğunu; verilmeyince Allah'ın korudukları dışında kalan insanların çabuk aksülamel göstereceklerini de ifade etmektedir.
5- Hadis, bazı durumlarda ihsanda bulunmamış olmasının, bundan mahrum edilen kimse için hayırlı olduğunu göstermektedir. Nitekim, ayet-i kerimede, Rabbimiz Teala hazretleri "Bir şeyden hoşlanmadığınız olur, ama o sizin için hayırlıdır..." (Bakara 216) buyurmuştur. Bundandır ki, yüce sahabi, Resulullah'ın bir kelamının, kendi nazarında kırmızı develerden hayırlı olduğunu beyan etmiştir.
6- Hadiste gözüken mühim bir hüküm, sabırsızlığından korkulan veya ihsan sebebiyle taate geleceği ümit edilen kimsenin bu yolla kalbinin kazanılmasının caiz olduğudur.
7- Sadedinde olduğumuz hadiste temas edilen insan fitratıyla ilgili hususlara Mearic suresinde de temas edilmiştir. (Mealen): "Muhakkak ki insan hırslı ve sabırsız yaratılmıştır. Ona bir kötülük dokunduğunda feryad eder. Bir hayır eriştiğinde ise cimrilik eder. Ancak namazlarını kılanlar müstesnadır. Onlar namazlarında devamlıdırlar. Mallarında isteyen ve istemeyen yoksullar için belli bir hak vardır. Onlar hesap gününe iman ederler. Onlar Rablerinin azabından korkarlar."(Mearic 19-27). [49]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/43.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/43-44.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/44.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/44-45.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/45.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/45.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/46.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/46.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/47.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/47-48.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/48.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/48.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/49.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/49-50.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/51.
[16] Böylece miskin kelimesinin "oturup duran" demek olan sâkin kelimesinden geldiği ifade edilmektedir.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/51-52.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/53.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/53-54.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/55.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/55.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/56.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/56.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/56-57.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/57.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/58.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/58.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/58-59.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/59.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/59.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/60.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/60.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/61.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/62.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/62-63.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/63-64.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/65-66.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/66.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/67.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/67.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/67.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/67-68.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/68.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/68.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/69-70.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/70-71.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/72.
[48] Burada Meâric sûresinin 19-27. Âyetlerine atıf yapmaktadır.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/72-73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KAZA (DAVA) VE HÜKÜM BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
KAZANIN KERAHETİ
ÂDİL VE ZÂLİM HÂKİM
MÜÇTEHİDİN SEVABI
RÜŞVET HAKKINDA
KADILIK ÂDÂBI
HÜKMÜN KEYFİYETİ
DÂVÂLAR VE BEYYİNELER
* YEMİNİN ŞEKLİ:
ADALET VE ŞEHADET
* EHL-İ KİTABIN ŞEHADETİ:
HAPİS VE TAKİP
RESÛLULLAH'IN HÜKME BAĞLADIĞI DÂVÂLAR

KAZA (DAVA) VE HÜKÜM BÖLÜMÜ

(Bu bölümde on fasıl vardır)

BİRİNCİ FASIL

KAZANIN KERAHETİ

*

İKİNCİ FASIL

ADİL VE ZALİM HAKİM

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

MÜÇTEHİDİN SEVABI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

RÜŞVET HAKKINDA

*

BEŞİNCİ FASIL

KAZANIN ÂDABI

*

ALTINCI FASIL

HÜKMÜN KEYFİYETİ

*

YEDİNCİ FASIL

İDDİALAR VE BEYYİNELER YEMİNİN ŞEKLİ

*

SEKİZİNCİ FASIL

ADALET VE ŞEHADET

*

EHL-İ KİTAB'IN ŞEHADETİ

*

DOKUZUNCU FASIL

HAPİS VE MÜLAZEMET

*

ONUNCU FASIL

RESULULLAH'IN HÜKMETTİGİ KAZALAR

UMUMÎ AÇIKLAMA

Kazâ (veya kadâ), dilimize girmiş bir kelimedir. Aynı kökten kazıyye, kadı, kudât gibi başka kelimeler de dilimize girmiş durumdadır. Asıl itibariyle bir şeyi muhkem ve sağlam yapmak ve bitirmek mânasına gelir ise de; hüküm, icra, ilzam... mânalarına da gelir. Kur'ân'da geçen "Yedi göğün yaratılmasını iki günde tamamladı" (Fussilet 12); "İsrailoğullarına Tevrat'ta şöyle hükmettik" (İsra 4) "Rabbin şunu da hükmetti: Ondan başkasına ibadet etmeyin..." (İsra 23) gibi ayetler, kazâ kelimesinin farklı mânalarına örnektir. Hukukî bir tabir olarak hükmü tenfiz mânasına da kullanılmıştır. Hâkim'e, hükmü delillere dayanarak muhkem şekilde verdiği ve sonra da icra ettiği için kâdı denmiştir. Kazâ, şer'î bir ıstılah olarak iki ve daha çok sayıdaki hasım arasındaki husumeti Allah Teâla'nın hükmüyle fasletmek (çözmek) mânasına gelir.
Bu bahis, bugünkü tabiriyle muhakeme ve bununla ilgili meselelere yer verir. Dinî kitaplar bu meselelere kitâbu'lkazâ, kitâbu'l-akdiye, kitâbu'l-ahkâm gibi farklı başlıklar altında yer verirler. Hepsi aynı mânaya gelir. Bu sahanın günümüzde usûl-i muhakemât birkısım meseleleri edebu'lkâdı adını taşıyan bazı kitaplarda müstakillen ele alınmıştır. [1]

BİRİNCİ FASIL

KAZANIN KERAHETİ

?4881 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ??????: ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????[. ????? ??? ???? ????????.??????: ???? ?????? ???????? ????? ???? ??? ???? ??????? ???????.?????: »????? ?????« ????? ??? ???? ???? ?? ?? ???? ??? ????? ??????? ?? ?? ?? ??? ???? ???? ???? ???? ???????? ???? ?? ????? ????? ???? ?? ??????? ?? ?????? ???? ???? ?? ?????? ??? .

1. (4881)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim insanlar arasında kâdı tayin edilmiş ise, bıçaksız boğazlanmış demektir." [Ebu Dâvud, Akdiye 1, (3571, 3572); Tirmizî, Ahkâm 1, (1325).][2]

AÇIKLAMA:

İbnu Salâh'ın açıklamasıyla, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste, kadılık mesleğinin zorluğuna ve mesûliyetinin ağırlığına işaret buyurmaktadır. Kesilmekten murad, mânevîdir. Çünkü kadı, dürüst olursa dünya azabına, dürüst olmazsa ahiret azabına maruzdur ve iki sıkıntı arasındadır." Hattâbî'nin yorumu biraz daha farklı: "Burada bıçakla kesilme mevzubahis edilmemiştir; tâ ki, korkulan şeyden muradın dinî helak olduğu, bedenî helak olmadığı bilinmiş olsun. Bu, hadisin bir veçhidir. Diğer veçhi ise şudur: Bıçakla kesmede kesilen şeye bir rahatlık vardır. Ama boğma, yakma vs. suretlerle öldürme işinde eziyet çok fazladır. Böylece, çok daha müessir bir metodla kadılıktan tahzirde bulunulmuş olmaktadır."
İbnu Hacer, el-Telhîs'de der ki: "İnsanlardan birkısmı kadılık arzusuyla fitneye düşmüş ve hadisi, siyakından ilk akla gelen normal mânasının dışına çıkarıp "bıçaksız kesilme" ile kadılıktaki rıfka işaret etmiştir." Eğer bıçakla kesilseydi bu daha meşakkatli olurdu" demiştir. Ancak bu te'vilin fasid olduğu açıktır." Sübülü's-Selâm'da şöyle denmiştir: "Hadiste, kadılığı deruhte etmekten ve o mesleğe girmekten tahzîre delil var. Sanki şöyle denmektedir: "Kim kazâ (kadılık) işini üzerine alırsa, nefsini boğazlanmaya mâruz bırakmıştır. Öyleyse ondan sakınsın, kaçınsın. Çünkü, bile bile veya cehâletle hüküm verdi mi cehennemliktir."
Nefsini boğazlamasından murat onu helâkete atmaktır. Yani, "Kadılığı, üzerine almakla nefsini helâka atmıştır" demektir. Ayrıca "bıçaksız kesilme"den bahsetmiştir; tâ ki, buradaki boğazlamadan maksadın, çoğunlukla bıçakla yapılan damarların kesilmesi olmayıp, bilakis uhrevî azapla nefsin helâk edilmesi olduğu bildirilmiş olsun."[3]

?4882 ?2? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ??????: ?????? ?? ??????????? ??????????? ?? ????????. ?????? ??????? ?? ?????????? ???????? ?????? ???????? ????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ?? ????????? ?????? ?? ????????? ???????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ?? ????????[. ????? ??? ???? .

2. (4882)- Büreyde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kadı üçtür: Biri cennetlik, ikisi cehennemliktir. Cennetlik olan, hakkı bilip öyle hükmedendir. Hakkı bilip hükmünde (bile bile) adaletsiz davranan cehennemliktir. Halka câhilâne hükümde bulunan da cehennemliktir." [Ebu Dâvud, Akdiye 2, (3573).][4]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hakkı bilen ve hakla amel eden kadının cehennemden kurtulabileceğini belirtir. Diğerleri ise kutulamayacaktır. Şu halde burada esas, sadece bilmek değil, onunla amel'dir. Zîra hakkı bilip de onunla amel etmeyenin, aynen cehaletle hükmeden gibi cehennemlik olduğu belirtilmiştir.
Hadiste mühim bir husus şudur: Cehaletle hükmedenin hükmü hakka muvafik olsa da cehennemliktir. Hadisin zâhiri bunu ifade etmektedir. Çünkü mutlak gelmiştir. Böylece hadis, cehaletle hükmetmekten veya hakkı bildiği halde haksız hükmetmekten şiddetle tahzîrde bulunmuş olmaktadır.
Hatîb Şerbînî: "Hükmü infaz edilecek kadı birinci kadıdır, diğer iki sinin hükümlerine itibar edilmez" demiştir.[5]

?4883 ?3? ??? ????????? ??? ????????:]???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????: ???????? ??????? ?????? ???????. ?????: ??? ?????????? ??? ?????? ?????????????? ??????: ????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????. ?????: '???? ???????? ??????? ?????? #: ???????: ???? ????? ???????? ?????? ??????????? ????????????? ??? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????[. ????? ???????.???? ?? »???????« ?? ????: ?? ?? ??? ???? ????? ?? .

3. (4883)- Abdullah İbnu Mevhib anlatıyor: "Osman İbnu Affan, İbnu Ömer radıyallahu anhüm'e: "Git insanlar arasında hükmet!" dedi. Abdullah:
"Ey mü'minlerin emîri, beni bu vazifeden affetmez misiniz?" diye ricada bulundu. Hz. Osman radıyallahu anh:
"Bundan niye kaçıyorsun? Senin baban da kadı idi" diye ısrar etmek istedi. Ancak Abdullah dedi ki: "Doğru da, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:
"Kim kadı olur ve adâletle hükmederse, bu kimse başabaş (sevap ve günahı eşit) ayrılmaya liyakat kazanmıştır" dediğini işittim. Artı (Resûlullah'ın bu sözünden) sonra ne ümid edebilirim?" [Hz. Osman bunun üzerine İbnu Ömer'e teklifte bulunmadı.]" [Tirmizî, Ahkâm 1, (1322).][6]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer'in Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yaptığı rivayete göre, kişi iyi niyetle hareket ederek, hakkı bulma hususunda gayret edip hükme varsa, ne sevap ne ikab başabaş kurtaracaktır. Bu durumda kazanılan ne? İnanan insan amelinin sevap getirmesini ister. Kadılıkta bu yoksa niye kadılık yapsın ki? İbnu Ömer bunu belirterek kadılık vazifesini kabul etmiyor. Hz. Osman da ısrar etmiyor, radıyallahu anhüm.
Hadis, et-Tergîb'te biraz farkla rivayet edilmiştir. "Osman İbnu Affân, İbnu Ömer radıyallahu anhüm'e:
"Git kadı ol!" diye emreder. İbnu Ömer:
"Beni bundan affetmez misiniz ey emîre'lmü'minîn?" der.
"Git insanlar arasında hükmet!" diye emri yeniler Hz. Osman. İbnu Ömer tekrar eder: "Ey emîre'lmü'minîn! Beni affedin?"
Hz. Osman: "Kararım kesindir, gidip kadılık yapacaksın!" der. İbnu Ömer:
"Acele etmeyin. Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kim Allah'a sığınırsa, bir sığınağa girmiş demektir" dediğini işittim!" der. Hz. Osman, "Evet!" deyince, İbnu Ömer:
"Ben kadı olmaktan Allah'a sığınırım!" der. Hz. Osman sorar:
"Seni bundan engelleyen nedir, baban da kadı idi."
"Çünkü der İbnu Ömer, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü işittim:
"Kim cehaletle hükmederse cehennemliktir. Kim de kadı olup zulm ile hükmederse o da cehennemliktir. Kim de kadı olur ve hakla -veya adaletle- hükmederse başabaş kurtulmayı talep eder."
Öyleyse bu sözden sonra (kadılıktan) ne bekleyebilirim?"[7]

İKİNCİ FASIL

ÂDİL VE ZÂLİM HÂKİM

?4884 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ?????????? ??????? ???? ????????? ?????? ??? ????????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????? ??????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4884)- Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim kadılık talep eder ve bunun gerçekleşmesinde şefaatçilere baş vurursa (iş) kendisine yıkılır (Allah'ın yardımı olmaz). Kime de o iş zorla verilirse, Allah onu doğruya sevkedecek bir melek gönderir." [Ebu Dâvud, Akdiye 3, (3578); Tirmizî, 1, (1323, 1324).][8]

?4885 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ?????: ???? ?????? ??????? ?????????????? ????? ????????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????????. ???? ??????? ???????? ???????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

2. (4885)- Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim Müslümanların kadılık hizmetini talep edip elde etse, sonra adaleti zulmüne galebe çalsa cennete girer. Zulmü adaletine galebe çalsa, ateş onundur". [Ebu Dâvud, Akdiye 2, (3575).][9]

?4886 ?3? ??? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ???? ????????? ??? ???? ??????? ????? ????? ??????? ?????? ?????????? ????????????[. ????? ??????? .

3. (4886)- [Abdullah] İbnu Ebî Evfa anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kadı zulmetmedikçe, Allah Teâla hazretleri onunla birliktedir (yardımcısıdır). Zulme yer verdiği zaman onu terkeder, artık şeytan onunla beraber olur." [Tirmizî, Ahkâm 4, (1330).][10]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç hadis, kadılıkta adaletli olmaya teşvik etmektedir. Adaletin gerçekleşmesinde, mühim amillerden biri, hâkimin liyâkatine binaen, aranan kişi olmasına bağlıdır. Kendi talebi ile ve hele şefaatçilerin yardımıyla kadılık elde eden kimse, adaleti tam bir bîtaraflıkla yürütemeyeceği için, Resûlullah bunu takbih etmektedir. Kadı, o işin talibi olmamalı, sultan tarafından aranmalıdır. Aranma işi, layık olduğuna dair şöhret kazanmış olmasına bağlı olduğu için, burada kadılık arzulayanların liyaketliliğine hazırlanmalarına zımmî bir teşvikten de bahsedilebilir.
Adil olan kadıya Allah'ın melek göndererek yardımcısı olması, yüce bir şereftir. Zalim olan, bilerek insanların haklarını payimal eden kadıya şeytanın arkadaşlık edip, zulme teşvikte yardımcı olması büyük bir hüsrandır, ebedî cehenneme gitmesine vesiledir.
2- 4885 numaları Ebu Hüreyre hadisi ile az yukarıda 4883 numarada kaydedilen Abdullah İbnu Mevhib hadisi arasında tearuz görülmektedir. Zîra birinde adil kadıya cennet vaadedilirken, diğerinde kefâf yani başabaş kurtulur, ne sevap ne de günah vaadedilmektedir. Önceki hadis adalet müessesesinin hassasiyetine, ehemmiyetine, sorumluluğunun büyüklüğüne dikkat çekmeye matuftur. Sonuncu hadis ise, adil olmanın adaletle hükmetmenin mükâfaatının büyüklüğüne dikkat çekmeye matuftur diye te'lif edilebilir. Nitekim, müteakiben kaydedilecek Amr İbnu'l-Âs radıyallahu anh hadisi (4887), iyi niyetle hükmeden kadıya hakkı bulamasa bile mükâfaat vaadetmekte, hatasından dolayı sorumluluğun olmadığını belirtmektedir. Normalde bu mâna esastır. Aksi takdirde adalet mekanizmasının işlememesi veya o müessesenin uhrevî mesuliyetten korkusu olmayan kimselerin elinde kalması gerekir. Dinimiz buna fetva vermez. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), 4897 numaları hadiste göreceğimiz üzere, zahire, delile göre hükmetmeyi prensip edinmiş, sahte delillerle lehinde hüküm istihsal etmeyi ateşten parça koparmak olarak tavsif etmiştir. Hadiste: "Ola ki biriniz, diğerine nazaran getireceği delili ile daha ikna edici olur. Ben de işittiğime dayanarak lehine hükmederim.." denmekle zahire göre hükmetmek, nefsü'l-emri aramamak teşri edilmiş olmaktadır. Öyleyse, kadı, hakkı bulmak arzusu ile zâhire göre hükmedince kararından dolayı sorumlu olmamalıdır. [11]

ÜÇÜNCÜ FASIL

MÜÇTEHİDİN SEVABI

?4887 ?1? ?? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ????? ????????? ??????? ?????? ????[. ????? ??????? ???? ???? .

1. (4887)- Amr İbnu'l-Âs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah buyurdular ki:
"Hâkim içtihad eder ve isabet ederse kendisine iki ücret (sevap) verilir. Eğer içtihad eder ve hata edese ona bir ücret vardır." [Buhârî, İ'tisâm 21; Müslim, Akdiye 15, (1716); Ebu Dâvud, Akdiye 2, (3574); Tirmizî, Ahkâm 2, (1326); Nesâî, Kazâ 3, (8, 224).)[12]

AÇIKLAMA:

1- Alimler bu hadisten, alim kimsenin âdabına uygun şekilde içtihad yaptıktan sonra, isabet edemeyip, hataya düştüğü için hükümünün veya fetvasının reddedilmiş olmasından günaha girmeyeceği hükmünü çıkarmışlardır. "Bilakis, derler, eğer iyi niyetle bütün gayretini ortaya koymuşsa ücrete mazhar olur, eğer isabet etmişse ecri katlanır. Ancak hakkında ilmi bulunmayan bir meselede cüret edip, ileri atılır, hüküm veya fetva vermeye kalkarsa günahkâr olur."
İbnu'l-Münzir der ki: "Hâkim, içtihadı bildiği halde içtihad ederek hata yaparsa ücrete mazhar olur. Ama alim olmazsa ücret almaz." İbnu'l-Münzir, bu hükmü verirken 4882 numarada kaydettiğimiz Büreyde hadisine dayanır. Orada: "Kadı üçtür" dendikten sonra, "Haksız yere hükmeden kadı cehennemliktir, câhilâne hükümde bulunan da cehennemliktir" buyrulmuştur.
Hattâbî, kadı'nın hata yapsa bile ücrete mazhar olma şartını açıklama sadedinde şöyle der: "Müçtehid, içtihad için şart olan vasıfları nefsinde cem'etmiş ise, (içtihadın usulünü, kıyasın çeşitlerini vs. biliyorsa) ücrete mazhar olur. Böylesi müçtehid hatasından mâzurdur. Ama mütekellif (yani içtihad için gerekli evsafı nefsinde cem'etmeden yersiz bir cüretle içtihada tevessül etmiş biri) ise onun sorumluluğundan korkulur. Ayrıca, âlim kimseye ücret verilmesi, hakkı aramada gayret sarfetmenin ibadet olmasındandır. Bu hüküm isabet etme haline bağlıdır. Ama isabet etmezse, hatalı hükmüne ücret yoktur, fakat günahından eksiltilir." Hattâbî'nin bu sözünden onun, hadiste geçen "...ona bir ücret vardır" ibaresini, günahın eksiltilmesini ifade eden bir mecaz kabul ettiği anlaşılmaktadır.
2- Hadiste geçen isabet etmekten murad, nefsü'l-emirdeki Allah'ın hükmüne tesadüftür. Hata etmekten murad da, müçtehidin "hak, şu cihettedir" diye verdiği hükmün nefsü'l-emirdekinin hilafına tesadüf etmiş olmasıdır.
3- İsabet edene verilen iki ücretten biri içtihad ücreti, diğeri de isabet ücretidir. İsabet edemeyen ise sadece içtihad ücreti alır. 4897 numarada içtihadda hata meselesine temas edilecektir.
Muhtasar-ı Şerhi's-Sünne'de denir ki: "Müçtehid olmayanın kaza (hüküm verme) işine girmemesi gerekir. İmamın böyle olmayanı kaza işlerine tayin etmesi de caiz olmaz."
Devamla müçtehid hakkında şu bilgi verilir: "Müçtehid, şu beş ilmi nefsinden cem'eden kimsedir:
* Kitabullah ilmi,
* Resûlullah'ın sünnetinin ilmi,
* Selef ulemâsının icma ve ihtilaflarına ait ilim,
* Lügat ilmi,
* Kıyas ilmi...
Kıyas: Kur'ân, sünnet veya icmada sarih olarak görülemeyen bir meselenin Kur'ân ve sünnetten hükmünün çıkarılması yoludur. Bu sebeple kitap ilmi olarak, Kur'ân'ın nasihini, mensuhunu, mücmel ve müfesserini, hâs ve âmm olanını, muhkem ve müteşâbihini, kerahet ve tahrimini, mübâh ve mendubunu bilmek gerekir. Sünnet ilmi olarak da bu sayılanların bilinmesi gerekir. İlaveten sünnetin sahihini, zayıfını, müsned ve mürselini, sünnetin Kur'ân'a karşı, Kur'ân'ın sünnete karşı durumu nedir bilmek gerekir. Sözgelimi

zâhiri Kur'ân'a muvafık düşmeyen bir hadisle karşılaşınca ne yapacaktır? Çünkü temel prensip şudur: Sünnet, Kur'ân'ı beyan eder, ona muhalefet etmez. Müçtehidin, sünnette varid olan şer'î ahkâmı, kısas, ahbâr ve mevâizden ayrı olarak bilmesi gerekir.
Keza müçtehid lügat ilminden bütün Arapçayı olmasa da, Kur'ân ve sünnette gelen ahkâmla ilgili lügatı bilmesi gerekir.
Keza müçtehid, sahâbe ve tâbiînin ahkâmla ilgili akvâlini (sözlerini) ve ümmetin gelip geçen fakihlerinin fetvalarını çoğunluk itibariyle bilmelidir ki, vereceği bir hüküm onların akvâline muhalif düşmesin; böylece icmayı delmeyeceğinden emin olunur.
Şu halde sayılan bu ilim çeşitlerini bilen kimse müçtehidtir. Bilmediği takdirde ona düşen (önceki müçtehidleri) taklid etmektir.
Burada katılmakta zorluk çekilecek bir husus, taklid etme tavsiyesidir. Çünkü taklid, mevcut bir hükme uymaktır. Halbuki, asıl meselemiz, yeni çıkan bir meselenin hükmünü araştırmaktır. Bu durumda neyi, kimi taklid edeceğiz? Belki şöyle söylemek daha uygun düşecektir: İçtihad için gerekli şartları haiz olmayanlar, eslâfın içtihad edip hükme bağladığı meselelerde yeniden içtihada gitmeyip taklidi esas almalı, yeni meselelerde de ehliyetli olanlar söz söylemelidir. Ehliyetli olmayıp da hevesli olanlar, önce kendilerini yetiştirerek gerekli şartları nefislerinde cem ettikten sonra, mesele çözümüne tevessül etmelidir; dinle oynanmaz."
4- Mevzu ile ilgili olarak, ulemânın bir münakaşasına da burada temas edeceğiz: Her müçtehid hakka isabet eder mi, yoksa sadece biri mi isabet eder? Bu meselede Hanefî ve Şâfîî ulemâya göre bir mesele hakkında muhtelif hükümler veren ulemadan yalnız biri hakka isabet etmiştir. Diğerleri hata etmiştir. Ancak mâzur oldukları için günahkâr sayılmazlar. Yukarıda belirtildiği üzere hatalı hükme varanlar birer ecir alırlar.
Diğer birkısım ulemaya göre, her müçtehid hakka isabet eder; aralarında farklılıklar olsa da. Mâzirî, her iki görüşü temsil eden ulemanın sadedinde olduğumuz aynı hadise dayandıklarını söyler. "Sadece biri hakka isabet eder" görüşünü benimseyenler buna dayanır. "Çünkü derler, eğer herkes hakka isabet etseydi, onlardan birine hata ıtlak olunmazdı. Zîra bir tek halde iki zıt cem olmaz, muhaldir." Herkes hakka isabet eder diyenler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "herkesin ücrete mazhar olacağı"nı söylemesini delil yaparlar. "Eğer isabet olmasaydı ücret de olmazdı" diye istidlâl ederler ve hadisteki hata ıtlakını, nassdan gâfil olarak veya içtihada gidilmesi câiz olmayan kat'iyyât ve icmaya muhalif olan hususlarda içtihadda bulunanla izah ederler. Zîra böyle birisi, içtihadında hata edecek olsa, vardığı hüküm ve verdiği fetva nesholur, icma ile içtihad etse bile. İşte hata ıtlakı bunun hakkında sahih olur.
Ama "nass veya icma bulunmayan bir meselede içtihadda bulunan kimseye hata ıtlak olunmaz.." tahlilini bu şekilde derinleştiren Mâzirî sözlerini şöyle noktalar: "Her iki tarafta da hak vardır diyenler, fukaha ve mütekellimînin ekseriyetini teşkil eder. Her birinden bu meselede ihtilaf rivayet edilmiş de olsa Eimme-i Erbaa (dört imam) da bu görüştedir."
İbnu Hacer der ki: "Şâfîî merhumdan maruf olan, birinci görüştür. Kurtubî, el-Müfhim'de der ki: "Mezkûr hükmün, iki hasım arasında hükmeden hâkime mahsus olması daha uygundur. Zira burada, tek bir meselede iki kısmın niza ettikleri muayyen bir hak mevzubahistir, (bu hak iki olamaz). Bu hakkı iki taraftan biri lehine hükmetti mi diğerinin hakkı kesinlikle ibtal olur. İşte burada hakkın biri batıl olur ve hâkim gerçeği bilemez. Burada ayrı hükme gidilmiş olsa, birinin isabet edeceği, diğerinin hata edeceği, münakaşa gerektirmeyen bir husustur. Her müçtehidin musib (doğruyu bulmuş) olması hasebiyle, musib birdir şeklindeki ihtilafın, hakkın delalet yoluyla kendilerinden çıkarıldığı meselelere has olması uygunluk arzetmektedir. İbnu'l-Arabî der ki: "Bu hadiste alimlerin, etrafında dönüp yakalayamadıkları ziyade bir faide görüyorum. O da şudur: "Kâsır (kişide kalan) amelin ücreti tek bir amiledir. Ama müteaddi (başkasına sirayet eden) amele mukabil ücret kat kattır. Çünkü kendi nefsinde ücret gördüğü gibi, aynı cinsten ona müteallik olan başkalarının ücreti de kendine müncer olur. Böylece hakka hükmetti ve hakkı sahibine verdi mi ona hem içtihad ücreti gelir, hem de hakka müstehak olanın ücreti gelir. İki hasımdan biri hüccet beyanında daha açıkgöz çıkarak, haksız olduğu halde onun lehinde hükmetse hâkime sadece içtihad ücreti gelir."
İbnu Hacer der ki: "Bu sözü şöyle tamamlamak uygundur: "Hâkim, hakkı, haksız olan tarafa verecek olsa, onu kasten yapmadığı için muâheze olunmaz. Lehine hükmolunan kimsenin günahı kendinde kalır, hâkime geçmez. Şurası açıktır ki, bu durum, liyakatli kimsenin, hakkı bulmak için samimiyetle bütün gücünü harcamış olma şartına bağlıdır. Aksi taktirde, bu şartları ihlal etti mi hâkime de vebal gelir."
Son olarak tekrar edelim ki: "İslâm uleması şu hususta icma etmiştir: "Sadedinde olduğumuz hadis, hüküm vermeye ehliyetli müçtehid hakkındadır. Böyle bir hâkim, içtihadda bulunur da isabet ederse, biri içtihadına, biri de isabetine mukabil olmak üzere kendisine iki ecir verilir. Hata ederse yalnız içtihadına mukabil bir ecir verilir."
İçtihada ehil olmayan kimsenin hüküm vermesi hiçbir surette helal değildir. Bu kimse içtihadla verdiği hükümden dolayı sevap değil, günah kazanır. Verdiği hüküm hakkı bulsa da bulmasa da, hiçbir değeri yoktur. İnfaz edilmez. Verdiği hüküm isabetli bile olsa şer'î bir esasa değil, tesadüfe dayandığı için Allah'a asi olmuştur, dini hafife almıştır. Binaenaleyh günahkârdır. Bir mü'mini böylesi cinayetlerden Allah korusun.[13]

?4888 ?2? ??? ?????? ???? ?????? ????:]?????? ???? ??????????? ??? ????????? ??????????? ?????? ?????? ???????: ??? ??????? ??? ?‘???? ????????????. ???????? ??????? ?????????: ???? ?‘???? ? ????????? ?????? ??????? ???????? ?‘??????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????. ????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ?????? ??????????? ????????? ??? ???????? ?????????? ????????. ??????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????? ???? ???? ?????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???????: ????????? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ??????????[. ????? ????.»????? ?????????? ?????« ?? ?????? ‘? ????? ?????? ?? ??????? ???? ????? ????? ?????? ?????? ?? ??? ?????.?»???????????« ?? ??????? ?????? ???? ? ???? ?????? .

2. (4888)- Yahya İbnu Saîd anlatıyor: "Ebu'd-Derdâ, Selman-ı Fârisî radıyallahı anhüma'ya:
"Arz-ı Mukaddese'ye gel!" diye yazmıştı. Selman ona şöyle cevap yazdı:
"Arz kimseyi takdis etmez. İnsanı mukaddes kılan şey amelidir. Bana ulaştığına göre, sen orada tabîb kılınmışsın ve hastaları tedavi ediyormuşsun. Eğer tedavi edebiliyorsan ne mutlu sana. Eğer mütetabbib isen, insanları öldürüp cehennemlik olmaktan sakın!"
Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh iki kişi arasında hükmedince, onlar yanından ayrıldıkları vakit onlara bakar ve:
"Vallahi mütetabbibdir. Bana geri dönün. Kıssanızı bana iade edin (meselenizi iyice tetkik edeyim)!" derdi." [Muvatta, Vasiyyet 7, (2, 769).][14]

AÇIKLAMA:

1- Şârih Zürkânî, hadiste geçen tabîb kelimesini kadı olarak anlar ve hadisi: "Bana ulaştığına göre sen orada kadı nasbedilmişsin" şeklinde mânalandırır. Ebu'd-Derdâ'nın Şam'a kadı tayin edilmiş olduğunu ve orada kadılık vazifesini ilk alan kimsenin o olduğunu belirtir. Ebu'd-Derdâ' nın tabîb şeklinde isimlendirilmesini mânevî hastalıkları tedavi etmesiyle izah eder.
2- Mütetabbib, tabib olmadığı halde tedaviye yeltenen demektir; sahte tabib de denebilir. Burada kadılıkta yetersiz mânasında anlamak gerekecek. Nitekim hadisin sonunda, kendisine dava arzeden iki kişi arasında hükmetmesi mevzubahis olmakta ve onlara; "hükümden sonra geri dönün, kıssanızı yeniden anlatın (daha iyi araştırayım)" dediği mevzubahis olmaktadır. Bu sözler tabib kelimesinin kadı mânasında kullanıldığına delil olmaktadır. [15]

DÖRDÜNCÜ FASIL

RÜŞVET HAKKINDA

?4889 ?1? ?? ??? ????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ??:]?????? ??????? ?????? # ???????? ?????????????? ?? ?????????[. ????? ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ???????? ?????.»????????« ???? ?????? ????? ??? ??? ?? ????? ??? ??? ???? ???? ?????? ?????? ??? ??? ????? ?? ???? ????? ??? ?? ???? ???? ???? ?? ??? ??????.?»???????« ????? ??? ???? ???? ???? ???? ??? ???? ?? ??? ??? ???? .

1. (4889)- Ebu Hüreyre, İbnu Amr İbni'l-Âs radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hükümde rüşvet alan ve rüşvet veren [ve aracılık eden] kimseyi lanetlemiştir." [Tirmizî, Ahkâm 9, (1336); Ebu Dâvud da bu hadisi sadece İbnu Ömer radıyallahu anh'tan tahric etmiştir (Akdiye 4, (3580).][16]

AÇIKLAMA:

Rüşvet lügat açısından, müdâhene (yağcılık) ile gayeye ulaşmak mânasına gelir. Kelime dilimize girmiştir. Öncelikle devlet kapısında olmak üzere, gayeye ulaşmak için yetkiliye gayr-ı meşru olarak verilen paraya denir. Râşi, rüşvet veren, mürteşî de rüşvet alan demektir. Bazı rivayetlerde râiş de zikredilmiştir ki, bu işte aracılık yapan demektir.
İslâm'ın üzerinde titrediği adalet müessesesini yerle bir edecek en mühim âmil olan rüşvet, hadiste de görüldüğü gibi şiddetle yasaklanmıştır. Kişinin, gasbedilen hakkını almak için başka yol kalmadığı taktirde- veya maruz kaldığı zulmü defetmek için verdiği rüşvetin haram kısma dahil olmadığı söylenmiştir. Mirkât'da rüşvet şöyle tarif edilmiştir: "Rüşvet: Bir hakkın iptali veya bir bâtılın hak kılınması için verilen şeydir."
Mevzu üzerinde daha önce genişçe durulduğu için burada teferruata girmeyeceğiz.[17]

?4890 ?2? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ?????? # ??? ???????? ??????? ?????? ??????? ?? ????? ??????????. ????

??????? ???? ???????? ???????? ???: ? ????????? ??????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????? ????? ????? ?????? ????????????? ???? ????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (4890)- Muâz İbnu Cebel radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Yemen'e göndermişti. (Hareket edip) yürüdüğüm zaman arkamdan birini göndererek geri çağırdı. (Yanına varınca):
"Sana niye adam gönderip (geri çağırdığımı) biliyor musun?" buyurdular ve ilave ettiler:
"Benim iznim olmadan hiçbir şey almayacaksın. Zîra bu gulûldür (hırsızlık). Kim gulûl yaparsa, aldığı şeyle kıyamet günü (Allah'ın huzuruna gelir). İşte bu (hususu tenbih etmek için) seni çağırdım, artık işine gidebilirsin." [Tirmizî, Ahkâm 8, (1335)].[18]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Muâz'ı tam yola çıktığı sırada tekrar geri çağırtarak rüşvetle ilgili hatırlatmada bulunuyor. Bu davranış, rüşvet meselesinin zihinde canlı kalması gayesini gütmelidir. Öyle ki, bu hususu, yaptığı başkaca tenbihler, nasihatler meyanında söyleseydi, Hz. Muâz bu kadar canlı şekilde hatırlayamaz, zaman içinde unutabilirdi. Fakat bu tarzla meselenin tebliği, onun hafızasında canlı olarak kalmasında müessir olmuştur.
2- Hadisin son kısmı, âyet-i kerimeden muktebesdir: "Kim emânete hıyanet ederse kıyamet gününde hıyanetinin günahıyla birlikte Allah'ın huzuruna gelir..." (Âl-i İmran 161).[19]

BEŞİNCİ FASIL

KADILIK ÂDÂBI

?4891 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ?????? # ??? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ? ?????? ??? ???????????. ??????: ???? ?????? ????????? ???????? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??? ?????????? ????? ???????? ????? ?Œ???? ????? ???????? ????? ?‘????? ??????? ?????? ??? ?????????? ???? ??????????. ?????: ????? ?????? ???????? ????? ???????? ?? ??????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4891)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "'Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Yemen'e kadı olarak gönderdi. O sıralarda henüz yaşım küçüktü, kazayı (hüküm vermeyi) bilmiyordum (Beni takviye için):
"(Sen tereddüt etme, git! Bu vazife için) Allah kalbine hidayet koyacak ve delili de sâbit kılacak. Yanına iki hasım geldiği vakit, birinciyi dinlediğin gibi, diğerini de dinlemeden sakın hüküm verme. Böyle yapman (daha isabetli) karar vermen için gereklidir!" buyurdular.
Hz. Ali devamla der ki: "Ondan sonra hep kadılık yaptım. Henüz, bir kerecik olsun hükümde tereddüde düşmedim." [Ebu Dâvud, Akdiye 6, (3582); Tirmizî, Ahkâm 5, (1331); İbnu Mâce, Ahkâm 1, (2310).][20]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, muhâkemenin en mühim şartlarından birini beyan etmektedir: Şikayet eden kadar da, şikayet edileni dinlemek. Hadisteki birinciden maksat şikayetçidir, diğeri de maznûndur yani şikayete uğrayan. Şimdilerde davacı, davalı kelimeleriyle ifade etmekteyiz.
2- Hattâbî der ki: " Hadiste, hâkimin gâib hakkında hükmedemeyeceğine delil vardır. Şöyle ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, hâkimi, huzuruna gelmiş bulunan iki hasmı da dinlemezden önce hüküm vermekten men ederse, huzuruna gelmemiş bile olan gâib hakkında hüküm vermekten yasaklaması evladır. Bu yasağın gerekçesi açıktır: "Gâibin yanında, iddiayı iptal edecek bir hüccet bulunabilir." Şâfî'ye göre, namaz kısaltma mesafesinde yer alan gâib hakkında hüküm caiz olduğu için, bazı âlimler, Hattâbî'nin burada "gâib"le hüküm mahallinde bulunmayan kimseyi kasdetmiş olabileceğini söylemiştir.
Şevkânî, "Kadı her iki tarafın delillerini dinlemeden hükme gidecek olursa, o hükmün infaz edilmeyeceğini, davanın usûlünce yeniden görülmesi gerekeceğini, mağdur tarafın bir başka kadıya giderek dava açma hakkına sahip olacağını" belirtir. İbnu Ebî Leyla ve Ebu Hanîfe de "gaib üzerine mutlak olarak hüküm verilemez" demişlerdir. "Ancak derler, delillerin ikamesinden sonra suçlu kaçar veya gizlenirse hâkim üç sefer ona nida eder, gelmezse, hüküm aleyhine infaz edilir." İbnu Battâl, Mâlik, Şâfiî, Leys, Ebu Ubeyd ve bir cemaatin, gaibe hükmetmeye cevaz verdiğini söylemiştir. Ahmed İbnu Hanbel'den gelen bir rivayete göre, o da câiz görmüştür.
3- Hadis, İbnu Mâce'de biraz teferruatlı olarak şöyle rivayet edilmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Yemen'e gönderdi. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, ben daha genç olduğum halde onlar arasında kazaya (davalarını görmeye) gönderiyorsunuz. Ben kazanın ne olduğunu (nasıl yapılacağını) bilmiyorum" dedim. Bunun üzerine eliyle göğsüme vurdu, sonra: "Allahım, kalbine hidayet, diline sebat ver" diye dua etti. Ondan sonra iki kişinin arasında hükmederken hiç şekke düşmedim."
Hz. Ali'nin, Kur'ân ve sünneti iyi bilen birisi olmasına rağmen "Ôbilmiyorum" demesi, o sırada onun kaza âdâbıyla ilgili tecrübesinin yokluğunu ifade eder.[21]

?4892 ?2? ??? ??? ???????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ?? ???????????? ?????????? ?????? ????? ?????????[. ????? ??? ???? .

2. (4892)- İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anhüma dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iki hasmın da kadı'nın önüne oturmasına hükmetmiştir." [Ebu Dâvud, Akdiye 8, (3588).][22]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hasımlardan birinin gayr-ı müslim olmadığı müddetçe, davalı olsun davacı olsun, hâkimin önünde eşit seviyede oturmalarının teşrî edildiğine delildir. Biri gayr-i müslim olma halinde Müslüman daha yükseğe oturur. [23]

?4893 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????????: ??? ? ???????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ? ???????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ?????? .

3. (4893)- Ebu Bekre radıyallahu anh'ın anlattığına göre, Sicistan'da kadılık yapan oğlu Abdullah'a şöyle yazmıştır: "İki kişi arasında, öfkeli olduğun zaman hüküm verme. Zîra, ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kimse, öfkeli iken iki kişi arasında hüküm vermesin." [Buhârî, Ahkâm 13; Müslim, Akdiye 16, (1717); Tirmizî, Ahkâm 7, (1334); Ebu Dâvud, Akdiye 9, (3589); Nesâî, Kudât 17, (8, 337, 238).][24]

AÇIKLAMA:

Kadılık adabıyla ilgili bir prensip, öfkeli iken hüküm vermemektir. İslâm âlimleri bunu umumî bir prensip olarak benimsemişlerdir. Sebep olarak da gadab halinin, hâkimi bîtaraf ve hakkıyla hükmetmekten alıkoyabileceğini gösterirler. İbnu Dakîkıl Îd, fukahânın "bu mânada olan diğer hallerde de kadının hükmetmemesi gerektiği"ni söylediklerini belirtir. Aşırı açlık ve susuzluk, uyuklama hâlinin galebesi gibi, nazarı, verilecek hükümden dağıtacak bütün haller. Hadiste, sadece öfke halinin zikredilmiş olması, onun, hükme tesir edecek mezkur hallerin en müessiri, en şiddetlisi, mukavemeti nefse en zor olanı olması sebebiyledir.
İmam Şâfiî, el-Ümm'de: "Hâkimin aç veya yorgun veya kalbi bir şeylerle meşgul iken hüküm vermesinden hoşlanmam. Çünkü bu haller kalbi tağyir eder" demiştir.
Cumhur: "Hâkim muhâlefet edip öfkeli halde hükmedecek olsa, hakkı bulması halinde câiz ise de, kerâhetten hâlî değildir" diye hükmetmiştir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zübeyr'in komşusuyla olan sulama ihtilafında, komşusunun davranışına öfkelenen Resûlullah, o halde iken Zübeyr lehine hükmetmiş ise de, âlimler, bu hâdisenin, öfkeli halde hükmetmenin meşruiyyetine delil olmayacağı, çünkü Resûlullah'tan başka kimsenin "ismet" imtiyazına sahip olmadığına hükmetmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın, öfke halinde de, rıza halinde olduğu gibi hakkı söyleyeceği, başka nasslarda beyan edilmiştir. Ondan başka kimse böyle bir garantiye sahip değildir.
Ayrıca hadiste gadab hali mutlak gelmiştir ve sebebi de zikredilmemiştir. Bu sebeple alimler, gadab az veya çok, ne miktarda olursa olsun, sebebi de ne olursa olsun, o halde hükmün kerahetine hükmetmişlerdir. Bu cumhurun görüşüdür. İmamu'l-Harameyn ve Bagavî, "Öfke Allah için olursa" diye bir istisna koyarak, bu halde mekruh olmayacağını

söylemiştir.
Bu hususta ulemanın farklı değerlendirmeleri mevcut ise de teferruata girmeyeceğiz.[25]

?4894 ?4? ??? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????? ??????????. ???????? ???????? ????? ??????????? ????????: ???????? ?????? ???????? ??????????. ?????? #: ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ??????? ???????? ??????????. ?????? ???????? ????? ??????: ???????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (4894)- Avf İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki kişi arasında bir hükümde bulunmuştu. Hasımlar ayrıldıkları vakit, aleyhine hükmedilen kimse:
"Hasbiyallahu ve ni'melvekil (Allah bana yeterlidir, O ne iyi vekildir)!" dedi. (Bu sözü işiten) Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah Teala Hazretleri aczi levmediyor (kötülüyor). Fakat sana akıllılık düşer. Ama bir şey sana galebe çalacak olursa o zaman "hasbiyallahu ve ni'melvekil" de!" buyurdular."
[Ebu Davud, Akdiye 28, (3624).][26]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, ihtilafa düşen iki şahıs hakkında Aleyhissalâtu vesselâm hüküm vermiş, bu hüküm birinin lehine diğerinin aleyhine olmuştur. Aleyhine hükmedilen kimse, burada hakkının yendiği kanaatindedir. Bu sebeple "hasbiyallahu ve ni'melvekil, yani Allah bana yeter, o ne iyi vekildir (işimi O'na bırakıyorum)" demiştir.
Resulullah'ın müdahalesinde alimler şu mânayı görürler: "Allah, aczi yani işini gevşek tutmayı, (sözgelimi mahkeme önünde kendini müdafaa edecek delilleri ibraz etmemeyi, kendini delilsiz bırakacak şekilde tedbirsiz hareket etmiş olmayı; alışverişi senede sepete bağlamamayı, şahid işini ihmal etmeyi vs.) sevmez."
Keys, burada "acz"in zıddıdır. Öyleyse Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Sana keys (akıllılık) düşer" sözü, şu mânayı ifade etmektedir: "Gevşek, ihmalkâr olma, uyanık ol, gözünü dört aç, işlerini sıkı takip et, esbaba yapışmayı unutma; insanların iyi niyetine güvenip zevahire mürâcatı terketme. Zîra Allah bu çeşit kusurları sevmez. Allah uyanık ve müteyakkız olmayı takdir ve tahmid etmektedir."
Fethu'l-Vedud'da şu açıklama yapılmıştır: "Keys, işlerde teyakkuz (uyanıklık) ve tedbire tevessül, erbabı gözeterek maslahatı arama, sonuç hususunda fikri kullanmaktır", yani "Sana, muamelende müteyakkız olman gerekirdi. Şimdi hasmın galebe çalınca hasbiyallahu ve nime'lvekil diyorsun. Zamanında müteyakkız olmadan, senin yaptığın gibi, iş işten geçtikten sonra hasbiyallahu ve ni'me'lvekil denmesi aczdir, uygun değildir" demektir."
Aliyyu'l-Kârî: "Hadiste hükme bağlanan husus belki de bir borçtu. Adam delilsiz olarak ödeyince, Resulullah adamı, şahidsiz olarak ödediği için, itab etmiştir" der.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), muamelelerinde gevşek ve tedbirsizliği sebebiyle haksızlığa uğrayan kimseyi itab etmiş olmasına rağmen, tedbirsizin gafletinden istifade ile hileye başvuran kimsenin fiiline bir meşruiyet kazandırmaz. Onun uhrevî mesuliyetinde bir eksiklik hasıl etmez. Müslüman, her işinde müteyakkız olmalıdır. Fakat gafilin gafletinden istifade ile haksızlığa da tevessül etmemelidir.[27]

?4895 ?5? ??? ???? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????:]???????? ????????? ??????????? ?? ??????????? ????? ???? ???? ???? ??????? ??????? ???????????[. ????? ??????? ????? .

5. (4895)- Hz. Ömer, Hz. Ali ve diğer bir kısım Ashab (radıyallahu anhüm) demişlerdir ki: "Kadı ve hâkim mescidde hüküm verebilir. Şayet bir haddle ilgili hüküm vermişlerse, bunun icrası mescidin dışında yapılır." [Buhârî, bab başlığı olarak kaydetmiştir. Ahkâm 19.][28]

AÇIKLAMA:

Bu mâna, Buhârî'de bab başlığı olarak yer almıştır. "Mâna" diyoruz, çünkü bab başlığındaki elfaz, bu mânayı ifade etse de, farklıdır. İbnu Hacer'in açıkladığına göre, bu meselede, yani mescidde muhakeme yapma işinde esas olan, mescidde bulunanları rahatsız edecek bir şeyin olmamasıdır. Eğer öyle bir durum mevzubahis olursa, bunun mescidde cereyanı caiz olmaz. Nitekim, muhakemenin hadd tatbiki kısmı, hariçte icra edilecek; mescid, kirlenmelere karşı korunacaktır.
Hz. Ali ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) ile ilgili rivayetler başka kaynaklarda mevsul olarak gelmiştir. Rivayetlerde, kendilerine intikal eden hadd davalarında, her ikisinin de haddin tatbiki için, mücrimlerin mescidden dışarı çıkarılmalarını emrettikleri görülür.[29]

ALTINCI FASIL

HÜKMÜN KEYFİYETİ

?4896 ?1? ?? ?????? ?? ???? ?? ??? ??????? ?? ???? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]????? ????? ??????? ?????? # ??? ????? ??? ??: ?????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ?????? ???????? ??????. ?????: ???? ???? ??????? ?????: ????? ????????? ??????? ?????? # ?????: ???? ???? ?????? ?? ?????? ??????? ?????? # ??? ?? ??????? ??????? ?????: ?????? ????????? ???????? ??? ????. ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????? ???????: ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? # ????? ??????? ??????? ?????? #[. ????? ??? ???? ????????.» ????« ?? ???? .

1. (4896)- Haris İbnu Amr İbni Ahi'l-Muğîre İbni Şu'be, Muaz (radıyallahu anh)'dan naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Muaz'ı Yemen'e gönderdiği zaman kendisine sorar: "Sana bir dava geldiği vakit nasıl hükmedeceksin?"
"Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim" der Muaz.
"(Meseleyi Kitabullah'ta) bulamazsan?"
"Resulullah'ın sünnetiyle hükmedeceğim!"
"Ne Kitabullah'ta ve ne de Resulullah'ın sünnetinde bulamazsan?"
"Kendi re'yimle ictihad edeceğim, (hüküm vermekten) geri durmayacağım."
Hz. Muaz der ki: "Bu cevabım üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (memnun kaldı), göğsüme eliyle vurup:
"Allah'ın elçisinin elçisini, Allah'ın elçisini memnun edecek usulde muvaffak kılan Allah'a hamdolsun!" buyurdular." [Ebu Davud, Akdiye 11, (3592, 3593); Tirmizî, Ahkâm 3, (1327, 1328).][30]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, senet yönüyle bazı arızalara maruz ise de, ifade ettiği hüküm yönüyle bütün fukahaca telakki-i bi'lkabule mazhar olmuş, mana yönünden sıhhatinde şüpheye düşülmemiştir. Mükerrer olarak belirttiğimiz gibi, bir kere daha belirtmede fayda var: Hadis uleması, bir hadisi zayıf diye damgalarken, zahirî şartlara göre bu hükmün verildiği, o rivayetin nefsü'l-emirde sahih olabileceğini söylemiştir. Bu sebeple, bilhassa Hanefî ulema, bir hadis münferid bile olsa, fukahanın ittifakla ameli sebebiyle ona "hükmen mütevatir" demekten çekinmemiştir. Sadedinde olduğumuz hadis buna bir misal olabilir: Senet yönüyle zayıf da olsa, İslam fukahası, hükmüyle amel etmede müttefiktir. Hadisi tenkidde ileri giden İbnu'l-Cevzî de bununla bütün fukahanın amel ettiğini, mânasının sahih olduğunu söyler. Şunu da belirtelim ki, sadedinde olduğumuz hadisin, Hz. Ömer, İbnu Mes'ud, Zeyd İbnu Sabit, İbnu Abbas gibi sahabenin büyüklerinden mevkuf şahidleri mevcuttur. Beyhakî, Sünen'inde bu hadisi tahric ettikten sonra, takviye maksadıyla bunları kaydetmiştir.
2- İctihad: "Kitab ve sünnete kıyas ederek hüküm aramada alimin bütün gayretini sarfetmesi" olarak tarif edilmiştir. Hattâbî, "içtihad"la verilecek hükmü, kıyas yoluyla, Kitab ve sünnetin mânasına göndermenin kastedildiğini, Kitab ve sünnetten bir asla dayanmadan, kalbe doğan veya hatıra gelen şahsî re'yin kastedilmediğini" belirtir. Hattâbî devamla, "Bu hadiste kıyasın sabit ve bu yolla hüküm vermenin vacib olduğunun görüldüğünü" söyler.[31]

?4897 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ?????? # ???????? ?????? ??????? ????????? ???????? ????????? ???????: ??????? ???? ??????? ??????? ????????? ????????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????? ???? ?????? ????????? ????? ??????? ???????? ????? ?????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ?????????????? ??? ??????????[. ????? ????? .

2. (4897)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), odasının kapısında bir münakaşa işitmişti. Yanlarına çıkıp:
"Ben bir beşerim. Bana ihtilaflılar gelir. Bunlardan biri, diğerine nazaran daha belagatlı (ikna edici) olur. Ben de onun doğru söylediğini zanneder, lehine hükmederim. Ancak kime bir Müslümanın hakkını vermiş isem, bunun ateşten bir parça olduğunu bilsin. O ateşi ister yüklensin, ister terketsin (kendisi bilir)" buyurdular."[32]

?4898 ?3? ??? ????? ???????:]?????? ???? ?????? ??????????? ???????? ????????????? ????? ???????? ??????????? ??? ??????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ??? ???????. ?????? ???????? ???? ???????? ???? ???? ?????? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ????????[.????? »??????? ??????????« ?? ???? ??? ??? ????? ?????? ?? ????? ???? ????? ??? ?????? .

3. (4898)- Sahiheyn'in bir rivayetinde hadis şöyledir: "Ben de sizin gibi bir insanım. Siz davalarınızın halli için bana geliyorsunuz. Bazınızın hüccet yönüyle, diğer bazısından daha ikna edici olması, böylece benim, işittiğime dayanarak onun lehine hükmetmem mümkündür. Kimin lehine, kardeşinin hakkından bir şey hükmetmişsem (bilsin ki), onun için cehennemden bir ateş parçası kesmiş oluyorum." [Buharî, Şehadat 27, Mezalim 16, Hiyel 9, Ahkam 20, 29, 31; Müslim, Akdiye 5, (1713); Muvatta, Akdiye 1, (2, 719); Ebu Davud, Akdiye 7, (3583, 3584); Tirmizî, Ahkam 11, (1339); Nesâî, Kudat 13, (8, 233).][33]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, açıkgözlük, hile gibi yollara başvurarak, ihtilaflı meselede haksız bir surette lehine karar çıkartmanın haram olduğu belirtilmektedir.
2- Hadiste geçen "Müslüman", "kardeş" gibi ifadeler, bu haksızlığı gayr-ı müslime karşı yapmanın caiz olacağı mânasına gelmez. İbnu Hacer, "bu meselede Müslüman, zımmî, muâhid, mürted hepsinin eşit olduğunu" belirtir. Beşerî hukukun gasbına dinimiz hiçbir surette müsaade etmez. Mahkemede hile haramsa, bu kime karşı işlenirse işlensin aynı şekilde haramdır. İmam Şafii bu hadisi zikrettikten sonra: "Zîra, hâkimin hükmü ne haramı helal, ne de helali haram kılar" demiştir.
3- Hadis, hâkimlerin zahire, delile göre hükmedeceğini, böyle hükmedince haksız bir hüküm de verse sorumlu olmayacağını belirtir. Ancak, hakkı bulma hususunda gereken gayret gösterilecektir. Bu husus daha geniş olarak açıklandı (4887. hadis).
4- Hadisin bir veçhinde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kimin lehine kardeşinin hakkından bir şeye hükmetmişsem (bilsin ki), onun için cehennemden bir parça kesmiş oluyorum. Artık dileyen alsın, dileyen terketsin" sözünden sonra şu ziyade gelmiştir: "Muhakeme olan her iki adam da ağladılar ve her biri: "Hakkım senin olsun" dediler. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm): "Madem böyle yapıyorsunuz, öyleyse (ihtilaf ettiğiniz malı) taksim edin, hakkı arayın!" buyurdular. Onlar da hisselerini aldılar ve helallaştılar."
5- Hadisin bazı vecihlerinde, bunun bir miras ve eskimiş mallar ihtilafı olduğu tasrih edilmiştir.
6- Hadisin bazı vecihlerinde gelen "O, ateşi ister yüklensin, ister terketsin, (kendisi bilir)" şeklindeki ifade, muhatabı muhayyer bırakmak için değil, tehdid için söylenmiştir.[34]
7- BAZI FEVAİD:
Yukarıda kaydettiklerimizden başka, hadisten çıkarılan bazı hükümler şunlardır:
* Bir kimse bir hak iddia etse, delil yokluğu sebebiyle hâkim müddea aleyhe yemin ettirse ve lehine hükmetse; bu, adamı batında tebrie etmez. İddia sahibi sonradan delil getirse, iddiası dinlenir; önceki hüküm iptal edilir.
* Bir kimse hile yollarından biriyle, batıl bir iş için hileye tevessül etse ve zahirde hak onun olsa ve lehine hükmedilse, batında onu alması kendisine helal olmaz. Verilen hükümle, günah üstünden kalkmaz. Sadece Ebu Hanife: "Hâkimin hükmü, malların helal olmasını sağlamazsa da, ferçleri helal kılar, kararda zikri geçen batını helal kılar" demiştir. Bu, hadis ve icmaya muhalif bulunmuştur.
* Resulullah, vahiy gelmeyen hususlarda şahsî re'yi ile ictihad ederdi. Bu husus münakaşalı ise de bu hadis, ictihad-ı nebevî hususunda açıktır.
* Resulullah, zahire göre verdiği hükmünde, içtihadı O'nu, bazan batındaki gerçek duruma uymayan hükme götürmüştür. Ancak, ismeti sebebiyle bu hata üzerinde istikrar hasıl olmamıştır.
Resulullah'ın mutlak olarak hata yapmayacağını söyleyenler derler ki: "Eğer Aleyhissalâtu vesselâm'ın hükmünde hatanın vukuu caiz olsaydı, mükelleflere hatayı emretmesi gerekirdi. Zîra bütün hükümlerine uyma hususunda emir sabittir. Nitekim Allah Teala Hazretleri (mealen): "Hayır! Rabbine and olsun ki, onlar aralarındaki anlaşmazlıklar için senin hükmüne müracaat edip, sonra da verdiğin hükme, gönüllerinde hiçbir şüphe ve sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle razı olup uymadıkça, hakkıyla iman etmiş olmazlar" (Nisa 65) buyurmuştur. Ayrıca, icma, hatadan ma'sumdur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), rütbesinin yüceliği sebebiyle masumiyete evladır."
Birinci mütalaaya şöyle cevap verilir: Eğer mesele, hata vukuunu gerektirirse, onda bir mazhar yoktur. Çünkü hata mukallidler hakkında da mevcuttur. Zîra onlar, müftüye ve hâkime, hata etmeleri caiz bile olsa, ittiba etmekle emrolunmuşlardır.
İkinci noktanın cevabı şöyledir: Mülazemet (beraberlik) merduttur. Çünkü icmanın varlığı farzedilse, bu, dayanağını Resulullah'tan gelen rivayetten alır. Böylece, icmanın kendine değil, Resulullah'a ittiba edilmiş olur.[35]

?4899 ?4? ??? ?‘???? ?? ???:]????? ???????? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ?? ??????????. ??????: ?????? ??????????? ?????????? ????. ????? ???????????: ????????? ????? ??????? ?????? ????????. ????? ?‘??????: ???? ????? ??????? ???????? ????????. ?????? ???????????: ???????? ??????? ????? # ???????: ???? ????????? ???????????? ???????? ?????????? ????????? ?????? ??? ??????? ????? ??????????? ??? ??????????????[. ????? ??? ????? ?????? ??????? ??? ?????? ??? .

4. (4899)- Eş'as İbnu Kays'ın anlattığına göre, Humus'tan bir köleyi Abdullah'tan yirmi bin (dirhem)e satın almış ve Abdullah kölenin bedelini almak üzere kenisine bir adam göndermiştir. Adam gelince: Eş'as:
"Ben onu on bine satın aldım" dedi. Abdullah da:
"Öyleyse seninle benim arama (hakem olacak) bir kimse tayin et!" dedi. Eş'as:
"Benimle kendi aranda sen hakem ol!" dedi. Bunun üzerine Abdullah:Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Alışveriş yapan iki kişi ihtilafa düşerlerse ve aralarında da delil yoksa, mal sahibinin söylediği esas alınır veya (alışverişi) terkederler" dediğini işittim" dedi. [Ebu Davud, Büyû 74, (3511); Nesâî, Büyû 82, (7, 302, 303), Nesâî'de sadece müsned (Resulullah'a ait) kısım kaydedilmiştir.][36]

AÇIKLAMA:

Hattâbî bu meselede ulemanın ihtilaf ettiğini belirtir:
* Malik ve Şafiî rahimehümallah: "Satıcıya: "Malı söylediğin fiyata sattığına dair yemin et!" denir. Satan yemin ederse müşteriye: "Ya satıcının söylediği fiyata malı alırsın, ya da söylediğin fiyata sattığına dair yemin edersin!" denir. Eğer yemin ederse, mal, satana iade edilir. Şafiî'ye göre, malın mevcut olması ile telef olmuş bulunması arasında fark yoktur, hüküm böyledir. Çünkü her ikisi de yemin etmiş birbirinin söylediği fiyatları reddetmiştir" demişlerdir. Muhammed İbnu'l-Hasen de bu görüştedir.
* Nehâî, Sevrî, Evzâî, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf: "İstihlâktan sonra, yemin edince müşterinin sözü esas alınır. İmam Malik de, iki rivayetten en meşhurunda, bunların, "İstihlaktan sonra" sözlerine yakın bir şey söylemiştir. Onların bu hükme, bazı rivayetlerde "Mal kaim olduğu halde alışveriş yapanlar ihtilaf ederlerse, satıcının sözü muteber olur veya alışverişi terkederler" şeklinde gelen beyana dayandığı belirtilmiştir. Ulema: "Malikin malın kıyamını şart koşması, malın istihlaki halinde hükmün farklı olacağına delildir" demiştir.[37]

YEDİNCİ FASIL

DÂVÂLAR VE BEYYİNELER

?4900 ?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??? ??????? ?????? #: ??????????? ???? ????????? ??????????? ???? ????????? ????????[. ????? ??????? .

1. (4900)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana dedi ki: "Beyyine davacı üzerine, yemin de davalı üzerine düşer." [Tirmizî, Ahkâm 12, (1341).][38]

?4901 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???????:]??? ??????????? ???????? ??????????? ?? ?????? ????????? ??????????? ?????? ??????

?????????? ????????? ????????? ???? ?‘????? ???????? ????? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????: ????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???????? ????????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????????????? ????????? ???????????? ???? ??????????? ??????????? ???? ???? ???????. ??????????? ????????? ??????????? ?????????: ???? ????????? ??????????? ???????? ?????? ????????????? ?????? ?????? ?Œ???? ??????????? ?????????????[. ????? ??????? ???? ??? ??????? .

2. (4901)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İki kadın bir odada deri dikiyorlardı. Bunlardan biri avucuna bîz batırılmış olarak dışarı çıktı. Bunu diğerinin yaptığını iddia etti. Dava İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a götürüldü. İbnu Abbas dedi ki:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuşlardı: "Eğer insanlara sırf iddialarıyla (delil olmadan) talep ettikleri verilseydi, insanlar başkalarının kan ve mallarını istemeye kalkarlardı. Ancak iddia sahibine beyyine gerekmektedir. İddiayı inkar edene de yemin gerekmektedir. (Bu kadına) Allah'ı (yalan yere yemin etmenin günahını) hatırlatın. Ona şu ayeti okuyun: "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir pahaya değişenler, işte bunlar için ahirette hiçbir nasib yoktur" (Al-i İmran 77).
Kadına bu hatırlatıldı. Bunun üzerine kadın suçunu itiraf etti." [Buhârî, Tefsir, Al-i İmran 3, Rükûn 6; Müslim, Akdiye 2, (1711); Ebu Davud, Akdiye 23, (3619); Tirmizî, Ahkâm 13, (1343); Nesâî, Kudât 35, (8, 248).][39]

?4902 ?3? ???? ????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

3. (4902)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (iddia sahibi iki şahid bulamazsa) bir yemin ve bir şahid(in yeterli olacağın)a hükmetmiştir." [Müslim, Akdiye 3, (1712); Ebu Davud, Akdiye 21, (3608).][40]

AÇIKLAMA:

1- İslam şeriatı, ilk iki hadisten anlaşılacağı üzere, davacıya, iddiasına beyyineyi şart koşmuştur. Davalıya da yemin etmeyi şart koşmuştur. Beyyine, iddiayı isbatlayıcı delil ve hüccet demektir. Normalde davacı (müddeî) hakkında beyyine, belli şartları taşıyan iki şahittir. İddia sahibinin beyyinesi yoksa, davalıya (müddea aleyh) yemin teklif edilir.
2- Üçüncü rivayet (4902) dava sahibi iki şahid bulamaz da tek şahid bulursa, bir şahid yerine de yeminin yeterli olacağı görüşünü takrir etmektedir. Ancak bu mesele ulema arasında ihtilaflıdır: Ebu Hanife, Şa'bi, Evzâî, Leys ve İmam Malik'in ashabından Endülüslü olanlar, bir şahid ve yeminle hiçbir surette hüküm verilemeyeceğini, iki şahidin şart olduğunu söylemişlerdir. Ancak, diğer üç imam ve cumhur, bir şahidle davacının yemininin malla ilgili davalarda yeterli olacağına hükmetmiştir. Mala girmeyen davalarda yemin ve şahidin kabul edilmeyeceğinde hepsi ittifak eder.[41]

?4903 ?4? ??? ????????? ?? ???????? ?????? ???? ???? ??????????:]???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????: ????????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ?????. ?????? ????????: ???? ???????? ?????? ??????? ????????: ????? ??????. ???????? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????????? ?????????? ??????????. ??????? ????????? ???????????? ??????[. ????? ???????.

4. (4903)- Abdullah İbnu Ubeydillah İbni Ebî Müleyke anlatıyor: "Benî Süheyb (radıyallahu anh), Mervan nezdinde, iki ev ve bir odanın kendilerine ait olduğunu, bunları (babaları) Süheyb'e Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiğini iddia ettiler. Mervan: "Söylediğiniz şeye şahidiniz var mı?" dedi. Onlar: "İbnu Ömer!" dediler. Mervan İbnu Ömer'i çağırdı. O, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Süheyb (radıyallahu anh)'e iki ev ve bir oda verdiğini söyledi. Mervan sadece onun şehadetiyle onlar lehine hükmetti." [Buhârî, Hibe 30.][42]

AÇIKLAMA:

Burada tek şahidle davanın sübut bulması ve hüküm verilmesine örnek var. Bazı müteahhir alimler, "İddia sahiplerine yemin de ettirilmiştir" te'vilini yapmıştır. Ancak rivayette bunu te'yid eden bir açıklık yok. Bu rivayete dayanan bir kısım müteahhir ulema: "Sıdkına karine bulunduğu takdirde tek şahid de yeterlidir" demiştir. Seleften Şureyh de böyle hükmetmiştir.
Ebu Davud, Sünen'inde "Hakim, şahidin sıdkını bilirse, tek şahidle hükmetmesi caizdir" diye açtığı bir babta, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahideteyn (iki şahid) tesmiye ettiği Huzeyme İbnu Sabit Kıssasını kaydeder. Ancak ulema, bu durumun Resulullah'a has bir vak'a olduğunda ittifak etmiştir. İbnu't-Tin, bu rivayete şöyle bir yorum getirir: "Muhtemelen Mervan, bunu Allah'ın malından, nazarında ihsana müstehak olana bağış şeklinde vermiştir. Eğer Aleyhissalâtu vesselâm vermiş idiyse, böylece bu bağış infaz edilmiş oldu, yok vermemiş idiyse, kendisi bu bağışı yapmış oldu." İbnu't-Tîn demek ister ki, tek şahidle dava hükme bağlanmaz. Öyleyse bu rivayetin te'vili gerekir. İbnu't-Tîn ayrıca, bu hâdisenin fey'le ilgili olduğunu, (insanlar arasında bir dava olmadığını) belirtir. Ömer İbnu Şeybe'nin Ahbar-ı Medine'de zikrettiğine göre, Süheyb'in evi Ümmü Seleme'ye aitti. Süheyb'e bağışladı. Belki de bunu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emriyle yaptı veya mecaz yoluyla Ümmü Seleme'ye nisbet etti. Ev hakikatte Resulullah'ın idi. Onu Süheyb'e bağışladı veya o, dava mevzuu olan evden başka bir evdir.[43]

?4904 ?5? ??? ???? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????????? ?????????? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? #? ???????? ????? ??????? ????????? ??????????? ?????????? # ?????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (4904)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında iki kişi bir deve hakkında iddiada bulundular. Her biri, iki tane şahid getirdi. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm) deveyi ikiye bölerek aralarında taksim etti." [Ebu Davud, Akdiye 22, (3613, 3614, 3615); Nesâî, Kudat 34, (8, 248).][44]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Davud'un bir rivayetinde her ikisinin de beyyinesi olmayan iki kişinin bir deve -veya hayvan- hakkında iddiada bulunduklarını, bu durumda da hayvanı aralarında taksim ettiğini kaydeder. İbnu Raslan, iki rivayetin de aynı hadiseye parmak basmış olabileceğini, zira her iki tarafın birbirine zıt olan beyyine ibraz etmesiyle, beyyinelerin birbirlerini hükümden düşürerek sanki yok hükmüne getireceğini belirtir.
2- Ulema şöyle bir durumda ihtilaf eder: Bir şey bir adamın elindedir. Bunun hakkında iki kişi iddiada bulunur ve her biri kendinin olduğunu söyler ve her ikisi de beyyine ikame eder.
* Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Rahuye derler ki: "Aralarında kur'a çekilir, kime çıkarsa o alır.
* Şafiî kavl-i kadiminde Ahmed gibi hükmetmişse de, kavl-i cedidinde, "Bu hususta iki görüş var demiştir. Birine göre ikiye bölünerek aralarında taksim edilir. Ashab-ı re'y ve Süfyan-ı Sevrî de buna hükmeder. Diğer kavle göre; kur'a çekilir, kime çıkarsa "şahidleri hakka şehadet etti" diye yemin eder ve böylece mal ona hükmedilir.
* İmam Malik: "Ben malı onlardan birine hükmetmem. Eğer mal bir başkasının elinde ise" demiştir. Ondan rivayete göre: "Mal, onlardan hangisinin şahidleri daha adi, selahet cihetiyle daha meşhur ise ona aittir" demiştir.
* Evzâî: "Beyyine cihetiyle hangisi daha çok ise o alır" demiştir.
* Şâbi'nin: "Mal aralarında şahidlerin hisselerine göredir" dediği hikaye edilmiştir (Hattabi'den). Müteakip hadis, her iki tarafın da beyyinesi bulunmama durumuyla ilgilidir. Oradaki açıklamalar bu söyleneni tamamlayacak mahiyettedir.[45]

?4905 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ???? ?????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ??? ???????? ?????????? ?? ??????????? ???????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? .

6. (4905)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir mal hususunda ihtilaf eden, fakat beyyineleri olmayan) bir kavme yemin teklif etti. (İki taraf da) birden yemin etmeye koştu. Bunun üzerine (önce) yemin (edecek tarafın tesbiti için) kur'a çekilmesini emretti." [Buhârî, Şehâdât 24; Ebu Davud, Akdiye 22, (3616, 3617, 3618).][46]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mefhumu hususunda şarih ve fakihlerin ihtilaf ettiği hadislerdendir. Bir açıklamaya göre, -önceki hadisin açıklamasında da geçtiği üzere- ihtilaf halinde iki taraf da beyyine ibraz edemezse, her iki tarafa da yemin teklif edilir. Her iki taraf da haklılığı hususunda yemin etmek isterse "hangisi öncelikle yemin etmelidir" hususu mevzubahis olacaktır. Sadedinde olduğumuz hadis, bu noktada prensip getirmektedir: Önce yemin edecek taraf, hâkimin arzusu ile değil, kur'a ile tesbit edilmelidir.
Diğer bir açıklamaya göre, yemine iştirak şu suretle olur: İki taraf, ellerinde bulunmayan bir mal hususunda niza eder ve ikisi de lehinde bir beyyine getiremezse, aralarında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa o yemin eder ve mala hak kazanır. Bu manayı te'yid eden bir rivayeti, Ebu Davud ve Nesâî'de Ebu Râfi Ebu Hüreyre'den nakletmiştir: "Her ikisinin de beyyinesi olmadığı halde iki kişi bir mal hususunda ihtilaf ettiler. Resulullah: Dava sahipleri memnun olsalar da olmasalar da yemin (hakkı) hususunda kur'a çekin" buyurur."
Hadisi bu mânada anlayan Hattâbî der ki: "İstiham'ın buradaki manası kur'a çekmektir. Resulullah şunu kastediyor: "İhtilaf sahibi her iki taraf kur'a çeksinler. Kur'a kimin lehine çıkarsa yemin eder ve iddia ettiği şeyi alır." Hattâbî bir deve üzerine çıkan bir ihtilafın, Hz. Ali tarafından yapılan buna benzer bir çözümünü kaydeder.
Ebu Davud'dan kaydettiğimiz hadis hakkında Kirmânî'nin yorumu şöyle: "Kur'a çekme işi, ihtilaf edenlerin, malı haketmeye götüren sebeplerde eşit olma halinde olur. Mesela: "Mal her iki tarafın da elindedir ve taraflar tamamına sahip olmak isterler, her ikisi de yemin edip almak ister. İşte böyle bir durumda aralarında kur'a çekilir, hangisine çıkarsa o yemin eder ve mala sahip olur."
Şerhu'l-Mişkat'ta aynı hadis için şu yorum yapılmıştır: "Meselenin şekli şöyledir: İki kişi üçüncü bir şahsın elinde bulunan bir mal hususunda iddialaşırlar ve her ikisinin de beyyinesi olmazsa veya her ikisinin de beyyinesi olursa, üçüncü şahıs da: "Ben (bu mal bunlara mı, başka birine mi ait) bilmiyorum" derse, bunlar hakkında verilecek hüküm iki iddiacı arasında kur'a çekmektir. Kur'a hangisine çıkarsa o yemin eder ve mala sahip olur. Hz. Ali de böyle hükmetmiştir."
Şâfiî'ye göre bu durumda mal, üçüncü şahsın elinde bırakılır.
Ebu Hanife'ye göre, iki dava sahibi arasında mal ikiye bölünür.
İbnu'l-Melek der ki: "Ahmed ve akvalinin birinde ve sonuncusunda Şafiî, Hz. Ali gibi hükmetmiştir. Keza Ebu Hanife de öyle hükmetmiş ve: "Her ikisine, yemin ettirilerek yarımşar verilir" demiş, bir başka kavlinde de: "Üçüncü şahsın elinde bırakılır" demiştir."
Mesele hususunda ihtilafı gösterme saddedinde Beyhaki'nin yorumunu da kaydetmek isteriz. Der ki: "Kadı, taraflara yemin ettirmek isteyince, önce hangisinin yemin edeceğini tesbit için kur'a çeker. Böylece önce biri sonra diğeri yemin eder. Eğer ikincisi, birincisinin yemininden sonra yemin etmezse, malın tamamını birinciye hükmeder. Eğer ikinci de yemin ederse, ikisi de yeminde eşit olurlar ve böylece mal ikisi arasında yarımşar bölünür, tıpkı yeminden önce olduğu gibi."[47]

?4906 ?7? ??? ??? ?????? ?? ????? ???:]???????? ?????? ???? ??????? ??????? ??????? ??? ????????? ?? ????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ????. ?????? ?????????? ?? ?? ?????? ????????? ?????????. ???????? ?????? ???? ?????? ???????? ??? ?????? ???????? ????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????? ????????? ???????? ???? ?????[. ????? ???? .

7. (4906)- Ebu Gatafan İbnu Tarif el Mürrî anlatıyor: "Zeyd İbnu Sabit ve İbnu Mutî aralarındaki bir ev sebebiyle (Medine valisi) Mervan'a dava açtılar. Mervan, minberde yemin etmesi şartıyla, evin Zeyd İbnu Sabit'e ait olduğuna hükmetti. Zeyd:
"Ben onun için şu yerimde yemin ederim!" dedi. Mervan da:
"Hayır! Hukukun kesinleştiği yerde yemin edeceksin!" dedi. Bunun üzerine Zeyd "Hakkım haktır" diye yemin etmeye başladı ve minberde yemin etmekten imtina etti.
Mervan bu duruma hayret etti." [Muvatta, Akdiye 12, (2, 728).][48]

AÇIKLAMA:

1- Zürkânî, yeminin, Mescid-i Nebevî'nin minberinin yanında yapılmasının istendiği; "minberde" sözünden maksadın "minberin yanında" demek olduğunu belirtir.
2- İmam Malik, minberin yanında yemin etme an'anesinin mevcudiyetini gözönüne alarak, "Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh)'in imtinasını, onun sabru'lyemini mekruh addetmesiyle" izah eder. Sabru'lyemin: Kişinin yemine zorlanması, yemin edinceye kadar hapsedilmesidir. Şu halde Zeyd (radıyallahu anh), yemine zor, icbar karışmaması, kendiliğinden olması görüşündedir. Zorlamanın karışacağı yemini mekruh addetmektedir.
3- Mervan'ın taccübü, Zeyd'in davranışı sebebiyledir. Çünkü Zeyd, bu yeminin mekanla ilgili bir tağliz yemini olduğunu bildiği halde, buna yanaşmayışına Mervan hayret etmiştir. Tağliz suretiyle yemin, zaman, mekan ve bazı elfazı mahsusa ilavesi suretiyle yapılır. Şöyle ki: "Hüküm eğer Mekke-i Mükerreme'de verilecek ise yemin, Makam-ı İbrahim ile Beytu'l-Haram arasında yapılır. Ve eğer Medine-i Münevvere'de ise yemin, Resulullah'ın minberi yanında yapılır. Bir başka beldede ise o beldenin camiinde ikindiden sonra yapılır. Allah'ın isimlerinin bazılarının ilavesiyle veya Kur'an üzerine yapılan yeminler de bu nev'e girer.
4- İmam Şafiî, Hz. Ömer'in bir adamla aralarında çıkan ihtilafta minberin yanında yemin ettiğini belirtir. İlaveten: "Bize göre, minber üzerinde yemin, ihtilaf edilmeyen bir husustur. Bu hususta görüşümüz hep aynı kalmıştır" der.
5- Hadisin Muvatta'daki aslında İmam Malik'in bir açıklaması var: "Ben, bir dinarın dörtte birinden daha az bir şey için -ki bu üç dirhem yapar- minberde yemin ettirilmesini uygun görmem."
Şafiî hazretleri: "Yirmi dinar ve daha fazla değerde olan şeyler için minberde yemin ettirilir, daha az şey için ettirilmez" der.
Zürkânî der ki: Cumhur, kan ve çok miktardaki mal için mekan şartı ile tağliz suretinde yemin yaptırılır, daha az bir şey için yaptırılmaz diye hükmetmiştir. Ancak azın, çoğun hududu nedir? Bu hususta alimler ihtilaf etmişlerdir.[49]

*** YEMİNİN ŞEKLİ:**

?4907 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???????:]???? ??????? ?????? # ????? ???????? ????????: ??????? ???????? ??????? ? ????? ??? ???? ??????? ???????? ???????
??????? ????????????[. ????? ??? ???? .

1. (4907)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yemin teklif ettiği bir adama:
"Kendinden başka ilah bulunmayan Allah'ın adıyla, o kimsenin yani dava sahibinin senin yanında malı olmadığına yemin et!" buyurdu." [Ebu Davud, Akdiye 24, (3620).][50]

AÇIKLAMA:

Yeminin nasıl edileceği hâkim tarafından ilgiliye öğretilmelidir. İslamî yeminin, Allah üzerine yapılması esastır. Namus ve şeref üzerine yemin yapılmaz. [51]

SEKİZİNCİ FASIL

ADALET VE ŞEHADET

?4908 ?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ??????? ??? ?????????? ??? ????? ??? ????????? ??? ??? ????? ???? ??????[. ????? ??? ????.????????? ?? ????? ??? ????? ?????: ? ?????? ????? ?? ??????? ????????? ??? ????????? ‘??? ????????? ??? ???????)?1(?? ???? ??? ?????????.??? ???????: »?????????« ??????.??????? »????????« ??????? ?? ????? ?????? ??‘???? ??? ?? ???? ????? ?? ????? ????? ?? ??? ????? ?? ??????? ???? ???.?»??????« ?????? ??? ?‘??? ??????? ???? ?????? ?????? ?? ?? ??????? ??? ????? ‘? ?????? ‘?? ????? ????? ??? ???? ????? .

1. (4908)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hain erkek ve haine kadının, zani erkek ve zaniye kadının, kardeşine kin taşıyan kimsenin şehadeti caiz değildir." [Ebu Davud, Akdiye 16, (3600, 3601) İbnu Mace, Ahkam 30, (2366).]
Tirmizî'de Hz Aişe'den yapılan bir rivayette, haine kelimesinden sonra şu ziyade vardır: "Hadd-i kazf'la celde tatbik edilenin, şehadette (yalanı) tecrübe edilmiş olanın, ev halkına hizmet edenin, kendisini nisbet ettiği mevla ve akrabaları hususlarında müttehem olan (gerçek nesebini gizleyen)in." [Tirmizî, Şehâdât 1, (2299).][52]

AÇIKLAMA:

1- İslam'da herkes şahidlik yapamaz. Şahid olabilmek için adalet sahibi olmak gerekir. Bu vasfı taşımayan kimsenin şahitliği makbul değildir. Sadedinde olduğumuz hadis, kimlerin şahidliği kabul edilmiyorsa bunları belirtmektedir:
* Hain kelimesinden öncelikle insanlara karşı, emanetlerde hiyanetle tanınmış kimseler anlaşılmıştır. el-Kâdı, hadisin daha umumi bir çerçevede anlaşılarak Allah'ın emanetine riayetkâr olmayanla, insanların emanetlerine riayetkâr olmayanların da aynı şekilde kastedilmiş olma ihtimalinin varlığına dikkat çeker.
* Zaniler.
Haddle celde uygulananlar... Bununla öncelikle hadd-i kazf (iftira) anlaşılmıştır. Ebu Hanife de bu mânada anlamıştır: "Hadd-i kazf suçuyla celde tatbik edilenden ebediyen şehadet makbul olmaz, tevbe bile etse" der. el-Kâdî: "Diğer haddlerden ayrı olarak celde uygulananın zikredilmesi, bunun cinayetinin büyüklüğünden dolayıdır. Celde haddi tabiri, gayr-ı muhsan zaniyi, iftira edeni ve şarap içeni de içine alır" der.
Ebu Hanife: "Celde uygulananın, tevbe bile etse, şehadeti makbul değil" demiş ise de, ulemanın racih görüşü, tevbe eden kimsenin şehadeti makbul olacağı istikametindedir.
* Kardeşine karşı kin sahibi olanın şehadeti.
* Şehadette yalancılık yapmakla tanınmış olan kimse.
* Ev halkına ücret ve sair yollardan biriyle hizmet eden, tabi olan. Böyle birinin menfaatlendiği yere karşı bîtaraf olamayacağı kabul edilir ve bu sebeple şehadeti reddedilir. Oğlu lehine babanın, baba lehine oğlunun veya alacaklı kimse, müflisin bir başkasında alacağı var diye şehadet edecek olsa, bunlar makbul değildir.
* Kendisini nisbette yalan ithamıyla tanınan, yani: "Ben falancanın azadlısıyım!" dese, fakat o kimseye nisbeti sahih olmasa, fasık addedilir, şehadeti de reddedilir. Yalandan akrabalı iddiası da aynı hükme girer.[53]

?4909 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ????????? ???? ??? ????????[. ????? ??? ????.????? ??? ?????
?????? ??? ??? ?? ?????? ?? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ???? ??????? ?? ?????? ??? ????? ???? ?????? ???????? ????? ??? ????. ?????? ??? ??? .

2. (4909)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bedevinin, köylü aleyhindeki şehadeti caiz değildir." [Ebu Davud, Akdiye 17, (3602); İbnu Mace, Ahkâm 30, (2367).][54]

AÇIKLAMA:

Bedevi, çöllerde çadırda yaşayanlara denir. Bunlar göçebe hayatı sürer, belli bir yerleşim yerleri yoktur.
Bedevinin şehadetinin makbul olmayışı, onların dinî bakımdan eksikliklerinin fazlalığındandır. Onlar şer'î ahkâmı da yeterince bilmezler, çoğu hallerde şehadeti usulüne uygun yapamazlar da. Bu gibi sebeplerle onların şehadeti makbul addedilmemiştir. Ahmed İbnu Hanbel hadisle ameli esas almıştır. İmam Malik ve Ebu Ubeyd de bu görüştedir. Ancak cumhur, bedevinin de şehadetinin makbul olacağına hükmeder. İbnu Raslan: "Bu hadisi, bedevilerden adaleti bilinmeyene hamlettiler. Zaten galib durumda onların adaleti bilinmez" der.[55]

?4910 ?3? ??? ???? ?? ??????? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ???????? ????????? ???????? ??????. ????? ?????: ????????????? ????????? ???? ?'??????? ???????????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ??????????? ????[. ????? ??? ???? ????????? ? ?? ??? ???? ??? ?? ???? ?? ????? ????? ?????? ???? ???? ???? ???? ???????: ???? ?? ?????? ?? ????? # .

3. (4910)- Eymen İbnu Hureym İbni Fatik anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yalan şehadet Allah'a şirkle bir tutulmuştur!" buyurdular ve şu ayeti okudular. (Mealen): "...Putlara tapmak gibi bir pislikten ve yalan sözden de kaçının." (Hacc 30). [Tirmizî, Şehâdât 3, (2300, 2301); Ebu Davud, Akdiye 15, (3599); İbnu Mace, Ahkâm 32, (2372).][56]

AÇIKLAMA:

Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm, yalan şehadeti, günah itibariyle şirke emsal tutmuştur. Çünkü şirk de Allah hakkında bir yalandan ibarettir; söylenmesi caiz olmayan şeyi Allah'a nisbettir. Aynı şekilde yalancı şahitlik de kula caiz olmayan bir şeyi söylemektir. Öyleyse her ikisi de, gerçekte olmayan şeylerin iddiasıdır.
Tîbî der ki: "Resulullah yalan sözü şirke müsavi kıldı. Çünkü şirk de yalan sınıfına girer. Zira müşrik, putun ibadete müstehak olduğunu zanneder."[57]

?4911 ?4? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ?????????? ???????? ????????????? ??????? ?????? ????????????? ?????? ??? ??????????[. ????? ???? ????? ???? ???? ????????.??? ????: ???? ??????? ???????? ?????????? ?????? ? ???????? ????? ?????? ??? ????? ??????? ????? ?"????? ????????? ???? ????? .

4. (4911)- Zeyd İbnu Halid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Size şahidlerin en hayırlısını haber vermeyeyim mi: O kendisine taleb edilmezden önce şehadet etmeye gelendir." [Müslim, Akdiye 19, (1719); Muvatta, Akdiye 3, (2, 720); Ebu Davud, Akdiye 13, (3596); Tirmizî, Şehâdât 1, (2296).][58]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, şahidlik taleb edilmeden, kendiliğinden gidip şahitlikte bulunmayı takdir etmektedir. Ancak daha önce de geçtiği üzere bazı hadisler, taleb edilmeden şahitlikte bulunanları kötüler. Bir hadis şöyle: "Asırların en hayırlısı benim asrımdır. Sonra onu takib eden asırdakiler, sonra da onu takib eden asırdakiler gelir. Sonra da bir kavim gelir ki onlar şahidlik taleb edilmeden şehadette bulunurlar."
Aradaki zıtlık (tearuz) şöyle giderilmiştir. Nevevî der ki: "Bu hadiste iki te'vil var: En sahihi, en meşhur olanı İmam Malik ve Ashab-ı Şafiî tarafından yapılan te'vildir. Buna göre, bir kimsenin nezdinde, bir insanın hakkını ilgilendiren bir şehadet mevcuttur. Fakat hak sahibi onun şahid olduğunu bilmemektedir. İşte bu kimse o adama gidip kendisi için şahid olduğunu haber verir, nezdindeki emaneti eda etmiş olur.
İkinci te'vile göre, bu övülen şehadet, insan hukukuyla değil, hisbe şehadetiyle ilgilidir: Talâk, köle azadı, vakıf, ammeye yönelik vasiyetler, hudud gibi meselelere giren şehadetlerdir. Bu çeşitten bir şey bilen kimsenin, bildiğini gidip kadıya söylemesi, haber vermesi, şahidlik yapması vacibtir.
Üçüncü bir te'vile göre, bundan, talepden önce değil, sonra şehadeti eda hususunda mecaz ve mübâlağa maksuddur. Nitekim: "Cömert, istemeden veren kimsedir" sözünden, istenince hemen çarçabuk vermek kastedilir."[59]

?4912 ?5? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]??? ??????? ?????? # ????????? ??????? ???? ????????? ???????????????? ???????? # ??? ????????? ??????????? ?????? ???????. ???????? # ???????? ??????? ?'?????????? ???????? ??????? ???????????? ?'?????????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ??? ??????? # ???? ?????????. ???????? ?'???????? ??????? # ??????: ??? ?????? ????????? ???? ???????? ??? ????????. ?????? ???????? # ????? ?????? ??????? ?'????????? ?????? ????????? ???? ??????????? ??????. ?????? ?'????????: ?????? ??? ????????. ?????? #? ???? ???? ??????????? ??????. ???????? ?'???????? ???????: ??????? ????????. ?????? ??????????: ???? ??????? ????? ??????????. ???????? # ???? ????????? ??????: ???? ????????? ?????: ????????????? ??? ??????? ??????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ????:]?????? ?'????????: ???? ????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????: ???? ???? ????? ??? ? ???????? ????????? ?????? ??????: ?'??????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ??? ? ?????????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ????????? ??????????? ?'?????????? ???????????[.

5. (4912)- Huzeyme İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir bedeviden bir at satın almıştı. Aleyhissalâtu vesselâm, onu eve kadar getirivermesini ve orada parasını almasını söyledi. Bu sırada kendisi hızlı hızlı yürüdü; bedevi ise ağır ağır yürüyordu. (Aralarında epeyce bir mesafe hasıl oldu. Bu sırada) bazı kimseler bedeviye gelip at üzerinde pazarlık yapmaya başladılar. Onu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın satın almış olduğunu kimse bilmiyordu. Bedevî, Aleyhissalâtu vesselâm'a seslenip:
"Şu atı alacaksan al, değilse sattım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bedevinin bu sözünü işitince adama yönelip: "Ben onu zaten senden satın aldım ya!" buyurdular. Ama bedevi:
"(Bu ne demek?) Vallahi ben onu sana satmadım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bilakis! Ben onu senden aldım" dedi. Bunun üzerine bedevi:
"Bir şahit getir!" demeye başladı. Hemen Huzeyme alnıp:
"Ben şehadet ederim, siz onu satın aldınız!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, Huzeyme'ye gelerek: "Ne ile şehadet ediyorsun?" diye sordu. Huzeyme:
"Sana olan tasdikim ile, Ey Allah'ın Resulü!" dedi. bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm) Huzeyme'nin şehadetini iki kişinin şehadeti yerine koydu." [Ebu Davud, Akdiye 20, (3607); Nesâî, Büyu 91, (7, 302).]
Rezîn şu ziyadeyi ilave etti: "Bedevi: "Bu, Resulullah mı?" dedi. Ebu Hüreyre kendisine: "Peygamberini tanımaman cahillik olarak sana yeter. Allah Teala Hazretleri doğru söyledi: "Bedeviler küfür ve nifak yönünden daha şiddetli ve Allah'ın Resulü'ne indirdiği emir ve yasakları bilmemeye daha müsaitdirler" (Tevbe 97). Bedevi bunun üzerine atı sattığını itiraf etti."[60]

AÇIKLAMA:

1- Hâdise İbnu Sa'd'da daha teferruatlı olarak anlatılmaktadır. Buna göre Resulullah'ın satın aldığı atın adı Mürteciz'dir. Satan bedevi de Benî Mürre kabilesinden Sevâ İbnu Kavs el-Muharibî'dir, Seva İbnu'l-Haris de denmiştir. Anlatıldığı üzere eve kadar atı götürüp, parasını evde alacak olan Sevâ, ağır ağır yürürken, yolda atı almak isteyenler çıkar ve kandisine daha fazla fiyat teklif ederler. Bunun üzerine, Resulullah'a olan satışını inkar cihetine gider.
2- Bir rivayette Resulullah Huzeyme'ye:
"Sen alışveriş esnasında bizim yanımızda değildin. Seni şehadet etmeye sevkeden şey nedir?" diye sorar. Huzeyme: "Ben sizin getirdiğiniz (risaleti) tasdik ettim, bildim ki, haktan başka bir şey söylemezsin!" der. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm): "Huzeyme kimin lehinde veya aleyhinde şehadette bulunursa, bu ona yeter, (iki şahid değerindedir)" buyurur.
3- Bu hâdise son derece hikmetlidir. Zîra, Resulullah'ın vefatından sonra, Huzeyme (radıyallahu anh), bu vasfıyla mühim bir rol oynamıştır. Kur'an'ın cem'i bahsinde geçtiği üzere Zeyd İbnu Sabit başkanlığındaki Kur'an'ı tedvin heyeti, ezberlerindeki ayetlere ikişer yazılı şahid istiyorlardı. Son inenlerden iki ayeti yazılı olarak sadece Huzeyme getirmiş idi. "İki şahid" ünvanı hatırlanarak itirazsız kabul edildi.
Bazı yorumcular: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ondan daha üstün, daha efdalleri varken bunlarınkini değil de, Huzeyme'nin şehadetini iki şahidlik kabul etmesi, bir muhassıs sebepten dolayıdır. O sebep de, orada Resulullah'ın lehine şehadet hususunda onun hemen ortaya atılmasıdır" demiştir. Hülefayı Raşidîn, Huzeyme'yi o vasıf üzere kabul etmişlerdir. Huzeyme, aslında haklıdır. Bazı rivayetlerde ifade ettiği gibi, Resulullah'ı gaybî ve son derece mühim meselelerde ne demiş ise aynen kabul eden bir kimsenin, böyle basit bir meselede yalan söyleyeceğine ihtimal veremez. Aksini düşünmek kişiyi tezada atar. Resulullah yine de, şehadet müessesesinin gerekliliği açısından, Huzeyme'nin şehadetini takdir buyurmuştur. Resulullah'ın sıdkı ve şahsî bilgisi açısından başka bir şahide ihtiyacı yoktur, ama buna rağmen Huzeyme'nin şehadeti onu te'kid etmiş oldu.[61]

*** EHL-İ KİTABIN ŞEHADETİ:**

?4913 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ???????? ?????????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ???????????? ?????? ???????? ???? ??????????? ??????? ????????? ???????? ???????????? ??????? ???? ??????? ?????? ????????? ??????? ??? ????? ????????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ????????? ??????????? ??????????? ????????: ???? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????? ?? ??????????? ??? ????????? ???? ????????? ???? ?????????????? ??? ??????? ??? ???????? ???????? ????? ????? ?????????? ???? ?????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (4913)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) şöyle hitab etmiştir: "Ey Müslümanlar! Peygamberiniz (aleyhissalâtu vesselâm)'e indirilen kitap, Allah'ın en yeni kitabı ve içine hiçbir şey karışmamış olduğu halde, onu okuyup durduğunuz halde, nasıl olur da Ehl-i Kitab'a (şer'î) birşey sormaktasınız? Halbuki Allah Teala Hazretleri, Ehl-i Kitab'ın Allah'ın kitabını değiştirip elleriyle yeni bir kitap yazdıklarını, sonra da az bir menfaatı satın almak için: "Bu, Allah katındandır" dediklerini haber vermektedir. Bilesiniz, size gelen ilim, onlara soru sormanızı men etmektedir. Hayır! Vallahi onlardan bir kişinin bile sizen inen kitaptan sizlere bir şey sorduğunu görmüyoruz." [Buhârî, İ'tisam 25, Şehâdât 29, Tevhid 42.][62]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), bu hitabetinde, Müslümanların Ehl-i Kitap karşısındaki tavrını belirlemektedir. Sizler onlardan dinî hususta bir şey sormayın, onların kitabının tağyir ve tebdil edildiğini Kur'ân haber vermiştir. Üstelik sizin okumakta olduğunuz kitap ter u tâze, yeni, içerisinde hiçbir karışıklık, tağyir mevzubahis değil vs.
Aslında bu mânada Resulullah'ın tavsiyeleri var. Aleyhissalâtu vesselâm da Ehl-i Kitab'a dinî hususlarda başvurmayı yasaklamıştır. Buhârî'nin kısmen bab başlığı olarak Sahih'ine aldığı bir Ahmed İbnu Hanbel hadisi şöyle: "Hz. Ömer bir gün, Ehl-i Kitap'tan ele geçirdiği bir kitapla Resulullah'a geldi (ve içerisinden bir yer) okudu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öfkelendi ve: "Ben size kitabı saf, temiz olarak getirdim. Onlara hiçbir şey sormayın. Ola ki doğru söylerler, siz yalanlarsınız, (hata etmiş olursunuz). Yahut bir batıl getirirler, tasdik etmiş olursunuz. Nefsimi elinde tutan Zat'a yemin olsun, eğer Hz. Musa aleyhisselam şimdi sağ olsaydı onun bana uyması gerekirdi" dedi.
Bu hadis değişik vecihlerde rivayet edilmiştir. Şarihler bu yasağın, nass gelmeyen hususlarla ilgili olduğunu, çünkü şeriatımızın tek başına yeterli bulunduğunu söylerler. Eğer nass yoksa, kıyas ve istidlal var. Bu yola başvurularak sormaktan müstağni olunmalıdır. Şarihler, şeriatımızın tasdik ettiği, geçmiş ümmetlerle ilgili hususlardan sormanın bu yasağa girmediğini de belirtirler. Ayette geçen: "Senden önceki kitabı okuyanlara sor!" (Yunus 94) emri, onlardan iman edenlerle ilgili, yasak da onlardan inanmayanlara sormakla ilgili. Yasağın tevhid ve risalet-i Muhammediye ve benzeri meseleler üzerine sorulacak sorularla ilgili olması da ihtimalden uzak değildir.
2- Hadisin bir başka veçhesi, Ehl-i Kitab'ın şehadetiyle ilgilidir. Alimler, onların şahidliğinin kabul edilmeyeceği hususunda bunu delil kılmışlardır.
Küffârın şehadeti makbul mü, değil mi? Bu hususta üç görüş var:
1) Cumhurun görüşü mutlak olarak reddedilmesine kani.
2) Tabiinden bazıları, Müslümanlar aleyhine olmayan şehadetlerinin mutlak kabulüne hükmetmiştir. Bu Kûfilerin görüşüdür: "Birbirleri hakkındaki şehadetleri kabul edilir" demişlerdir. Bu, iki rivayetten birinde Ahmed İbnu Hanbel'in de görüşüdür, ancak bazı ashabı reddetmiştir. Ahmed, sefer halini istisna tutmuş, "Seferde Ehl-i Kitabın şehadeti caizdir" demiştir. Hasan Basri, İbnu Ebî Leyla, Leys, İshak: "Bir dinde olanın bir başka dinde olana şehadeti makbul olmaz, birbirlerine şehadeti makbuldür. Çünkü bir ayette "Biz Hıristiyanız diyenlerden de ahid almıştık. Onlar da kendilerine ihtar edilen hakikatlerden nasiplerini unuttular. Bu yüzden aralarına, kıyamete kadar devam edecek bir düşmanlık ve kin saldık.." (Maide 14) buyrulmuştur."
Cumhur, başta "Bir de sizden iki mü'min erkeği şahid tutun. Eğer iki erkek şahid bulunmazsa, o zaman şahidliğine güvendiğiniz kimselerden bir erkek ve iki kadın şahid tutun..." (Bakara 282) ayeti olmak üzere başka ayet ve hadislere dayanır.
3- Hadiste, Ehl-i Kitab'ın, kitaplarını tağyirle ilgili şu ayeti-i kerimeye işaret edilmektedir: (Mealen): "Yazıklar olsun o kimselere ki, az bir dünya menfaati uğruna kendi elleriyle ayetler yazıp, sonra da: "Bu, Allah katındandır" derler. O elleriyle yazdıkları yüzünden, onlara yazıklar olsun! O kazandıkları yüzünden onlara yazıklar olsun" (Bakara 79).[63]

?4914 ?2? ??? ??????:]??? ????? ???? ?????????????? ?????????? ?????????? ??????????. ?????? ?????? ?????? ???? ???????????? ???????? ???? ??????????. ????????? ?????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????????. ????????? ??????????. ???????? ???? ????? ?'???????? ?????????? ????????? ???????????? ????????????. ?????? ???? ?????: ???? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? #: ????????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ??? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ????????? ??? ??????? ??????? ?????????? ????????? ??????????. ??????? ?????????????[. ????? ??? ????.

2. (4914)- Şa'bî anlatıyor: "Müslümanlardan birine, Dakûka'da ölüm geldi. Vasiyetine şahidlik edecek hiçbir Müslüman bulamadı. Bunun üzerine Ehl-i Kitap'tan iki kişiyi vasiyetine şahid kıldı. Bunlar Kûfe'ye geldiler. Ebu Musa el-Eş'arî'yi bulup durumu haber verdiler. Bunlar ölenin tereke ve vasiyetini beraberlerinde getirmişlerdi. Ebu Musa (radıyallahu anh) onlara:

"Bu hâdise, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinden sonra hiç görülmeyen bir hâdisedir" dedi. İkindi namazından sonra onlara, ihanet etmedikleri, yalan söylemedikleri, vasiyeti tebdil etmedikleri, gizlemedikleri, değiştirmedikleri, söylediklerinin o adamın vasiyeti, getirdiklerinin de terikesi olduğuna dair yemin ettirdi. Sonra şehadetlerini(n gereğini yerine getirip) uygulamaya koydu." [Ebu Davud, Akdiye 19, (3605).][64]

AÇIKLAMA:

1- Dakûka, Bağdat ile Erbil arasında bir yer adıdır.
2- Ebu Davud el-Eş'arî hazretleri, Resulullah devrinde cereyan eden es-Sehmî vakı'asına işaret etmiştir. Şu halde buna benzer bir hâdisenin es-Sehmî vak'asından sonra cereyan etmediğini ifade etmektedir. Ona benzeyen bu son vak'a, Dakûka'da bir Müslümanın vefat etmesi, onun vasiyetine iki Hıristiyanın şehadet etmesi hadisesidir.
3- Ebu Musa el-Eş'arî'nin, yemini ikindi vaktinden sonra yaptırması, yeminin, zaman seçilerek tağliz suretinde yapılmasının caiz olduğuna delil kılınmıştır.
4- Hattâbî der ki: "Bu hadiste, ehl-i zimmenin, bilhassa sefer sırasında, Müslümanın vasiyeti hususunda şehadetinin makbul olacağına delil mevcuttur." Benzer görüşün Şureyh, İbrahim Nehâî, Evzâî tarafından da benimsendiği rivayet edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel der ki: "Ehl-i zimmenin şehadeti sadece böyle bir durumda zarurete binaen makbuldür.
* İmam Şafiî: "Ehl-i zimmenin şehadeti hiçbir surette makbul değildir; ne kâfir, ne de Müslüman" demiştir. Bu, Malik'in de sözüdür.
* Ahmed İbnu Hanbel şunu da der: "Ehl-i Kitab'ın birbirlerine olan şehadeti de makbul değildir.
* Ashab-ı rey: "Onların birbirlerine şehadeti caizdir, küfrün hepsi bir millettir" demiştir.
* Şabî, İbnu Ebî Leyla ve İshak İbnu Rahuye : "Yahudinin Yahudiye şehadeti caizdir. Hıristiyana ve Mecusiye şehadeti caiz değildir. Çünkü onlar farklı farklı dinlerdir. Bir din mensubunun, başka bir din mensubuna şehadeti caiz değildir" demişlerdir. Aynı görüşte olduğu söylenen Zührî ise: "Bu hüküm, onların aralarında birbirlerine karşı besledikleri kinden dolayıdır ki, bu kini Cenab-ı Hak Kur'an'da haber vermektedir" demiştir.[65]

DOKUZUNCU FASIL

HAPİS VE TAKİP

?4915 ?1? ?? ??? ?? ???? ?? ???:]??? ??????? ?????? # ?????? ????? ?? ???????? ????? ????? ?????????[. ????? ????? ????? .

1. (4915)- Behz İbnu Hakîm an ceddihi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adamı bir töhmet sebebiyle hapsetti, sonra da serbest bıraktı." [Ebu Davud, Akdiye 29, (3630); Tirmizî, Diyat 21, (1417); Nesâî, Sarık 2, (8, 67).][66]

?4916 ?2? ???? ????? ?? ???? ?? ???:]??? ?????? ??? ?????? ????? ??? ?????? ?????? # ?????? ????????. ??????: ?????????? ???? ????????? ????????? ?????? ??????????. ????? ?????? ??????? ?????? #: ??????? ???? ???? ??????????[. ????? ??? ???? .

2. (4916)- Yine Behz İbnu Hakîm aynı tarikten naklediyor: "Kardeşi veya amcası, hutbe vermekte olan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a doğrulup: "Komşularım (ve kavmim, ashabın tarafından) niçin tutulup hapsedildiler?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (cevap vermeyip) yüzünü çevirdi. [Adam aynı sözü tekrar edince] ikinci sefer yüzünü çevirdi. Sonra adam (saygıyı taşan) bir şey söyledi. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunun komşularını salıverin!" buyurdu." [Ebu Davud, Akdiye 29, (3631).][67]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin Abdurrezzak'ta gelen veçhi daha açık: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ravinin kavminden bazı kimseleri bir töhmet sebebiyle alıp hapseder. Kavminden bir adam, hutbe vermekte olan Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip: "Ey Muhammed! Komşularımı niye hapsediyorsun?" diye sorar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) belki de onun sinirli bir halde olduğunu anlamış olmasından olacak, cevap vermez. Adam ısrar edip, ithamkâr bir üslub kullanmaya başlar. Ravi, bu durumu görünce, onun sözünün Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşmaması için, ikisinin arasına girip bir şeyler söylemeye çalışır. Der ki: "Duyar da, kavmim aleyhine beddua ediverir de kavmim bir daha felah bulmaz korkusuyla, aralarında kelam sokmaya çalıştım. Ancak çok geçmeden Resulullah onun söylediğini anladı ve: "Demek öyle mi diyorlar, eğer ben öyle yapmazsam bunun vebali banadır onlara değil"[68] der ve ilave eder: "Bunun komşularını serbest bırakın!"
Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "hapis cezası verdiğini" de ifade etmektedir.[69]
ONUNCU FASIL
RESÛLULLAH'IN HÜKME BAĞLADIĞI DÂVÂLAR

?4917 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ?????? ???? ?‘??????? ??????????? ?????? ?????? ????? ??? ??????? ????? # ?? ????? ??????? ?????? ????????? ????? ????????. ?????? # ???????????: ????? ??? ????????. ????? ??????? ???????? ??? ???????. ???????? ?‘??????????? ???????: ??? ????? ????? ????????? ?????????? ???????? # ???? ?????: ??? ???????? ????? ???? ??????? ???????? ????? ??????? ??? ????????: ????? ???????????: ??????? ???? ‘?????? ????? ?Œ??? ???????? ?? ?????: ??? ???????? ? ??????????? ????? ??????????? ????? ?????? ????????? ?Œ???[. ????? ??????.»???????« ?‘?? ??? ??????? ?????.?»????????« ??? ????? ??? ???? ????? ?? ?????? ??? ?????.?»???????? ?????????« ??????. ???? ????? ??? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? ??? ???? ???? ????? .

1. (4917)- İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ensar'dan bir erkek, hurma ağaçlarını suladıkları Harre'nin su arkı yüzünden Zübeyr (radıyallahu anh)'le ihtilafa düşüp Resulullah'ın huzurunda murafaa oldular. Resulullah (ihtilaflarını dinledikten sonra) Zübeyr'e:
"Ey Zübeyr (önce) sen sula, suyu sonra da komşuna sal!" buyurdular. Ensarî bu hükme kızdı ve: "Böyle hükmetmen, o senin halaoğlun olmasındandır!" dedi. Resulullah bu söze çok kızdı, yüzü renk renk oldu ve: "Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra duvara ulaşıncaya kadar da suyu tut!" dedi. Zübeyr dedi ki: "Vallahi öyle zannediyorum ki şu ayet bu hâdise ile ilgili olarak indi. (Mealen): "Hayır öyle değil! Rabbine and olsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar" (Nisa 65). [Buhârî, Şirb 6, 7, 8, Sulh 12, Tefsir, Nisa 12; Müslim, Fezail 129, (2357); Ebu Davud, Akdiye 31, (3637); Tirmizî, Ahkâm 26, (1363); Nesâî, Kudat 26, (8, 245).][70]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste ismi zikredilmeyen ensarînin kim olduğu biraz ihtilaflıdır: Sa'lebe İbnu Hatib, Sabit İbnu Kays İbni Şemmas... Önceki olması daha kuvvetli ihtimal. İtirazcılığı sebebiyle, münafik olabileceğini söyleyen olmuştur. Ancak bu davranışın kasıtsız olarak vukua geldiği, nifakın mevzubahis olmadığı ifade edilmiştir. Nitekim Hâtib İbnu Ebî Beltea, Mistah ve Hamnâ'dan da nifaka nisbet edilmeyen nahoş sözler sadır olmuştur.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) önceki hükmünde, Zübeyr'e hakkını tam kullanmaya değil, sulhü temin için biraz fedakarlığa dayanan bir kullanmaya hükmetmiştir. Ancak adamın cehalet ve anlayışsızlığı sebebiyle, ikinci emrinde sulama hakkını tam kullanmayı emrediyor. Duvarın dibine ulaşıncaya kadar suyun oyalanması.
Hadiste geçen ????? kelimesi cidar demektir. Bununla duvarın dibi veya ağacın kökü anlaşılmıştır. Ağacın kökü'nün kastedildiğini söyleyenler, bazı rivayetlerde kelimenin ??? imlasıyla gelmesini gösterirler. Cezr, kök demektir. Ancak cedr kelimesi ile hurma ağaçlarından birini diğerinden ayıran ve suyu engellemek üzere vaz'edilen sedlerin kastedildiği de söylenmiştir. Bu durumda Resulullah Zübeyr'e her çukura sedlerin seviyesine çıkıncaya kadar su salmayı emretmiş olmalıdır. Vak'aya uygun gelen bir diğer açıklamaya göre, bu kelime ile hurma ağaçlarından herbirinin dibine açılan sulama çukurları kastedilmiş, binaenaleyh (aleyhissalâtu vesselâm), bu çukurlar tamamiyle doluncaya kadar suyu tutmasını emretmiştir. Başka te'viller de var. Hepsi netice itibariyle aynı mânaya ulaşır ve suyun baş tarafında olana, yeterince ihtiyacını görecek kadar kullanma ruhsatının tanındığını gösterir.
3- Ayetin iniş sebebi ihtilaflıdır. Bu rivayette Hz. Zübeyr, kendisiyle ilgili olarak indiğini cezmetmeksizin ifade etmektedir. Ancak ayetin, Zübeyr'in mezkur hadisesiyle ilgili olarak indiği hususunda cezmeden rivayetler de var. Ancak Mücahid ve Şa'bi'ye göre bu ayet az yukarıdaki ayetin inmesine sebep olan kimse hakkında inmiştir. O ayette şöyle buyrulur (Mealen): "Sana indirilen kitaba ve senden önce indirilen kitaplara iman ettiklerini iddia eden o kimseleri görmedin mi ki onlar, tagutu reddetmekle emrolundukları halde, tagutun hükmüne müracaat etmek isterler. Şeytan da onları, haktan pek uzak bir sapıklıkla saptırmak ister" (Nisa 60).
Bu ayetin nüzul sebebi, bir münafıkla bir Yahudi arasında cereyan eden bir ihtilaftır. Şöyle ki: Bu iki kimse arasında bir ihtilaf çıkınca, Yahudi, münafığı Resulullah'ın huzurunda

mürafaa olmaya çağırır. Sebebi Aleyhissalâtu vesselâm'ın rüşvet almayacağına, âdilane hükmedeceğine olan inancıdır. Münafik da -rüşvet kabul edeceklerini bildiği için- Yahudiyi kendi hâkimleri önünde mürafaa olmaya davet eder. Bazı rivayetler o sırada Yahudi hakimin Ka'b İbnu'l-Eşref -veya henüz Müslüman olmayan Ebu Berze el-Eslemî- olduğunu belirtir. Münafik: "Ka'b İbnu'l-Eşref'e gidelim" derse de, Yahudi ağır basar ve Aleyhissalâtu vesselâm'a gelirler. Efendimiz Yahudiyi haklı çıkarır. Öbürü kabul etmez ve: "Bir de Ömer'e gidelim" der. Hz. Ömer'e gelip durumu anlatırlar. Hz. Ömer "Bekleyin hükmümü vereyim" diyerek içeri gidip kılıncını getirir ve "Resulullah'ın hükmüne razı olmayana benim hükmüm budur" diyerek herifin kellesini uçuruverir. İşte bu hâdise bir taraftan Ömer İbnu'l-Hattab'ın "Ömeru'l-Faruk" diye tesmiyesine vesile olurken, diğer taraftan da sadedinde olduğumuz ayetin nüzulune sebep olur.
Şarihlerin bazıları, bu iki vak'anın aynı zamanda vukua gelmiş olabileceğini söyleyerek arada ihtilaf olmadığını belirtirler.
Zübeyr'le ihtilafa giren ensarînin Kays isminde biri olduğu da, gelen rivayetler arasında.[71]

?4918 ?2? ??? ????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?? ?????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ????? # ??? ??????? ??? ????????????? ? ???????? ?‘????? ???? ?‘??????[. ????? ???? ???? ????? ??? ???? ??? ???? ??????.»????????« ?????? ????? ??? ?????: ???? ??? ????? ???????? ??????? ????? ??? ?????: ???? ??? ???????.?»??????????« ??? ???? ???????? .

2. (4918)- Sa'lebe İbnu Ebî Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kureyş'ten bir adamın Benî Kureyza'da bir payı vardı. Suyunu paylaştıkları Mehzur ve Müzeynib vadisinin suyu hususunda ihtilafa düşerek Aleyhissalâtu vesselâm'a müracaat ettiler. Resulullah aralarında: "Su hakkı topuklara kadardır. Üstteki alttakine bundan fazlasına mani olmaz" diye hükmetti." [Muvatta, Akdiye 28, (2, 744); Ebu Davud, Akdiye 31, (3638); İbnu Mace, Ruhun 20, (2481).][72]

AÇIKLAMA:

1- Mehzur, Hicaz'da bulunan, Benî Kureyza vadisidir. Ancak: "Bu Medine vadilerinden biridir", "Medine çarşısının yeridir" gibi başka görüşler de ileri sürülmüştür. İbnu'l-Esir ve el-Münzirî imlayı biraz farklı tutarak: "Mehruz, Medine çarşısının yeridir" demişlerdir. Müzeynib de Medine'de bir vadidir. Bunlardan yağmur zamanlarında sel akmakta ve halk bu sular hususunda tenafüse (rekabete) düşmektedir.
2- Hadisteki "üstteki" tabirinden maksad, suyun kaynağı cihetinde olandır.
Şu halde mâna şöyle olur: "Suyun kaynağına yakın olan kimse, topuğuna kadar olan miktardan fazlasını tutamaz, aşağı tarafta olana salar."
3- Hadisin hükmünde bazı ihtilaflar olmuştur. Şöyle ki: "İbnu Vehb, Mutarrıf, İbnu'l-Mâceşûn gibi bir kısım Malikî alim hadisi şöyle anlamıştır: "Üstteki bağın sahibi, bütün suyu bahçesine çevirir. Bahçede biriken suyun seviyesi, içindeki insanın topuklarına ulaşacak seviyeye çıkınca suyu artık bırakır, sonraki komşusu kullanır."
İbnu Vehb'ten bir başka rivayete göre: "Önceki bağın sahibi, bahçesi suya kanıncaya kadar suyu kullanır -ki bu miktar topuğa kadar yükselecek olan sudur- sonra komşusuna salar."
İbnu Malik: "Önceki bağın sahibi, sudan cedvelinin istiab ettiği miktarda alıp bahçesini kanıncaya kadar sular, sulama işi bitince hepsini komşuya salar" diye hükmetmiştir.
Şöyle diyen de olmuştur: "Sel suyu ile ekini sulayan kimse, su ayakkabı bağına kadar yükseldi mi sulamayı durdurur. Ama hurma vesair ağaç gibi kökü olan bir şey sulandı mı, bu durumda topuklara kadar su yükselmelidir." Ekin olsun, başka bir şey olsun, sulama işinin, su topuğa yükselince durdurulması gerekir. Çünkü bunun sulamada en ideal seviye olduğu da umumiyetle benimsenen görüştür.
Arazinin meyilli olması halinde, sulayanın itminan bulmasına kadar suyu kullanma hakkının olacağı anlaşılmaktadır. [73]

?4919 ?3? ??? ???? ?? ??? ?? ?????:]??? ?????? ?????????? ???? ??????? ???????? ???????? ???????? ???? ?‘??????? ?????????? ????? ????? ??????? ?????? #: ??? ???? ????? ?‘??????? ????????? ??????????? ????? ????? ????????? ????????? ??????????[????? ???? ???? ???? .

3. (4919)- Haram İbnu Sa'd İbnu Muhaysa anlatıyor: "Bera İbnu Âzib (radıyallahu anh)'e ait bir at, Ensar'dan bir zatın bahçesine girdi ve zarar meydana getirdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun üzerine: "Mal sahibinin, malını gündüzleyin; hayvan (mevaşi) sahibinin de hayvanını geceleyin muhafaza etmesine hükmetti." [Muvatta, Akdiye 37, (2, 747, 748); Ebu Davud, Büyû 92, (3569, 3570); İbnu Mace, Ahkâm 13, (2332).][74]

AÇIKLAMA:

Bağavî'nin Şerhu's-Sünne'de açıkladığına göre, bu hadisi esas alan ulemâ, bir hayvan, gündüzleyin bir başkasının emvaline zarar verirse, hayvan sahibinin tazmin etmeyeceğine, zîra emvalini gündüzleyin koruma işi o emval sahibine ait olduğuna hükmetmiştir. Ama hayvan geceleyin zarar vermişse, sahibi onu tazmin eder. Çünkü, örfen mal sahibi gündüzleyin malını korur, hayvan sahipleri de hayvanlarını geceleyin muhafaza ederler. Öyleyse kim bu adete muhalif davranırsa, muhafaza kaidesinden dışarı çıkmış olur. Yine de bu hüküm hayvan sahibinin hayvanla beraber olmama haline bağlıdır. Eğer beraber olursa hayvanın verdiği telefi tazmin eder. Bu esnada hayvana binmiş olması veya yedmiş olması ve hatta oturmuş, ayakta durmuş olması farketmez. Keza hayvanın, zararı ağzıyla veya ön veya arka ayağıyla vermesi de farketmez.
İmam Malik ve Şafii böyle hükmetmişlerdir. Ancak Ebu Hanife merhumun ashabı: "Hayvanın sahibi, beraber değil idiyse, ona tazmin gerekmez; gece de olsa, gündüz de" diye hükmetmişlerdir.[75]

?4920 ?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?? ????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

4. (4920)- Râfi İbnu Hadic (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim başkasının tarlasına onların izni olmadan ekim yaparsa, ektiğinde hiçbir hakka sahip olamaz, ona sadece nafakası verilir." [Tirmizî, Ahkâm 29, (1366); Ebu Davud, Büyû 33, (3403); İbnu Mace, Rühûn 13, (2466).][76]

AÇIKLAMA:

Sahibinin izni olmadan bir tarlanın ekilmesi bir nevi gasbdır. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, gasben ekilen bir tarlanın hükmünü belirtmektedir. Ekin, tarla sahibine aittir. Tarla sahibi masrafını ekene verir.
Tirmizî, bu hadisle Ahmed ibnu Hanbel ve İshak'ın amel ettiğini belirtir.
İbnu Raslan, Şerhu's-Sünen'de der ki: "Bununla, -Tirmizî'nin de belirttiği üzere- Ahmed, "Bir başkasının tarlasına bir tohum ekse, sonra tarla sahibi tarlasını talep etse bu talep iki suretten biriyle olur:
* Tarla sahibi bunu ya ekinin hasadından sonra yapar.
* Yahud da, ekin daha hasad edilmeden tarlada iken yapar.
Şayet, hak sahibi tarlasını ekinin hasadından sonra geri alacak olsa, ekin gasıbın olur. Bu hususta hilaf bilmiyoruz. Ekin gasıbın olur dedik, zîra onun malı nema bulmuştur. Ancak, tarlanın teslim anına kadar ki (kira) ücretini, arzın eksilme tazminatını ödemesi ve tarlada husule gelen çukurları düzlemesi gerekir.
Ama, tarla sahibi, tarlayı gasıbtan ekin daha tarladan iken geri alacak olsa, tarla sahibi, gasıbı ekini sökmeye zorlayamaz, böyle bir hakkı yoktur. İmam Malik, tarla sahibini, gasıba ücretini vererek ekine sahip olmakla, (önceki şartlarla) ekini gasıba bırakma arasında muhayyer bıraktı. Ebu Ubeyd'in hükmü de böyle. İmam Şafiî ve fukahanın ekserisi şöyle demiştir: "Tarla sahibi, gasıbı ekini sökmeye mecbur etme hakkına sahiptir. Onlar da bu hükme giderken (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Zulmen dikene hak yoktur" hadisine dayanırlar. Bunlara göre, ekin her halukârda tohum sahibinin olur. Tohum sahibi tarlanın kirasını öder.
Birinci görüş sahiplerinin dayandığı delillerden biri Ahmed İbnu Hanbel ve Ebu Davud'un şu rivayetidir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Züheyr'in tarlasında bir ekin görmüştü. Hoşuna gitti ve: "Züheyr'in ekini ne iyi!" dedi. "Ekin Züheyr'in değil" dediler. "Ama tarla Züheyr'in değil mi?" buyurdular. "Evet, tarla onun ama ekin falanın" dediler. "Ekininizi alın, ona nafakasını verin" emrettiler." Bu hadis, ekinin tarlaya tabi olduğuna delalet eder.Fıkıh kitaplarında, bu mesele üzerinde bazı münakaşalar mevcuttur.[77]

?4921 ?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ??? ?????? ????? # ?? ??????? ????????? ??????? ????? ????????? ????????? ???????? ???????? ??? ???????? ???????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? .

5. (4921)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi, bir hurma ağacının harimi hususunda ihtilaf ederek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a başvurdular. Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm) ağacın ölçülmesini emir buyurdular. Yedi veya beş zira' olduğu tesbit edildi. Aleyhissalâtu vesselâm (harimin) o kadar olmasına hükmetti." [Ebu Davud, Akdiye 31, (3640).][78]

AÇIKLAMA:

Harim, lügatçilere göre, himayesi gereken her yere verilen isimdir. Kuyunun harimi deyince, etrafında kuyu için korunması gereken yerdir. Burası kuyunun hukukundan sayılır, işgal edilemez. Evin de harimi vardır. Bununla eve izafe edilen kısım kastedilir.
Sadedinde olduğumuz hadiste, hurma ağacının harimi mevzubahis edilmektedir. Resulullah ağaca tabi kısmı, onun boyu ile mütenasib olarak hesaplamıştır: Kaç arşın boyda ise o kadar miktar etrafı harim addedilecek ve boş bırakılacaktır.
Alimler buradan hareketle her ağacın harimini hesaplarında boyunu esas almışlardır. Kaç zira' yüksekliğe sahipse o miktar harimi olacaktır.[79]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/75.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/76.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/76-77.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/77.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/77-78.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/78.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/78-79.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/80.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/80.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/80-81.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/81.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/82.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/82-86.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/86.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/86-87.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/88.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/88-89.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/89.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/89.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/90.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/90-91.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/91.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/91.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/92.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/92-93.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/93.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/93-94.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/94.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/94-95.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/96-97.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/97.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/97-98.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/98.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/98-99.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/99-100.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/100-101.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/101.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/102.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/101-103.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/103.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/103.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/104.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/104.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/104-105.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/105.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/105-106.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/106-107.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/107.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/108.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/109.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/109.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/110-111.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/111.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/112.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/112.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/112-113.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/113.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/113.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/113-114.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/115.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/115-116.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/116-117.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/117-118.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/119.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/119-120.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/121.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/121.
[68] Adam şöyle demiştir: "Halk diyor ki: Siz şerri yasaklıyorsunuz, fakat kendiniz yapıyorsunuz."
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/121-122.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/123-124.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/124-125.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/125-126.

[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/126.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/127.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/127.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/127-128.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/128.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/129.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/129.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KATL BÖLÜMÜ
KATİLDEN NEHY
KATLİN MÜBAH OLDUĞU YERLER
KENDİNİ ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ
ÖLDÜRÜLMESİ CAİZ OLAN VE OLMAYAN HAYVANLAR
* KÖPEKLER
* KARINCA

KATL BÖLÜMÜ

Bu bölüm dört fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

KATİLDEN NEHY

*

İKİNCİ FASIL

KATLİN MÜBAH OLDUGU YERLER

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

KENDİNİ ÖLDÜRENİN HÜKMÜ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÖLDÜRÜLMESİ CAİZ OLAN VE OLMAYAN HAYVANLAR

*

KÖPEGİN ÖLDÜRÜLMESİ

*

KARINCA VS'NİN ÖLDÜRÜLMESİ

BİRİNCİ FASIL

KATİLDEN NEHY

?4922 ?1? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ? ?????? ??????????? ?? ???????? ???? ??????? ??????? ?????? ????? ????????. ????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????: ??? ???? ????????? ?‘????? ?????? ? ???????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ??????[. ????? ???????.»??????????« ??? ????: ??? ???? .

1. (4922)- Said İbnu'l-As (radıyallahu anh) hazretleri İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min, haram kana bulaşmadıkça dininde genişlik içindedir."
Said İbnu'l-As der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) (Resulullah' ın sözünden sonra şunu) söylediler: "Kişi, nefsini bulaştırdığı taktirde, kurtuluşu olmayan çok ciddi amellerden biri, haksız yere haram kan dökmesidir." [Buhârî, Diyât 1.][1]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, haksız yere kan dökme cinayetinin büyüklüğünü ihbar etmektedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), haram kan akıtmadıkça mü'minin genişliğe mazhar olduğunu belirtiyor. Bu genişlikten maksad, tevbe ettiği taktirde affedilme şansıdır. Haksız yere kan dökmeyen bir mü'min, başkaca günahlarından tevbe ettiği taktirde affedildiğini ümid edebilir. Ancak, haksız yere kan döken, cana kıyan kimse bu genişliği kaybetmektedir.
Buhârî'de bu hadisin evvelinde şöyle bir rivayet kaydedilmiştir: "İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah nazarında en büyük günah hangisidir?" diyerek sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah seni yaratmış olduğu halde ona bir ortak koşmandır!" buyurdular. Adam tekrar: "Sonra hangi günah gelir?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sonra beraberinde seninle yemek yemesinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir" buyurdular. Adam tekrar: "Bundan sonra hangisi gelir?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sonra komşunun zevcesiyle zina yapman" buyurdular. Aziz ve celil olan Allah Teala Hazretleri, bu hükmü te'yiden şu ayeti inzal buyurdular:
"Onlar Allah'ın yanısıra başkalarını da ilah edinip onlara kulluk etmezler. Allah'ın haram ettiği bir cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Kim bu günahları işlerse cezasını görür. O kimse kıyamet günü kat kat azaba uğrar. Hor ve hakir olarak o azabın içinde ebediyyen kalır" (Furkan 68-69).
2- Hadiste geçen varatat, "varta"nın cem'idir. Varta: Helak mânasına gelir. Kurtuluş imkanı olmayan şey için söylenir. Asıl itibariyle hiçbir çıkış yolu olmayan derin yer mânasına gelir. Nitekim, hadisin devamında "çıkışı olmayan" diye açıklama da getirilmiştir.
Haksız yere adam öldüren kimsenin, bu günahtan yapacağı tevbenin makbul olmayacağına dair yaygın bir kanaat mevcuttur. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), böyle bir katile "Sen bir bardak soğuk su iç, artık cennete gidemezsin" demiştir.
Tirmizî, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den: "Dünyanın tamamının zeval bulması, Allah nazarında bir Müslümanın haksız yere öldürülmesinden daha hafiftir" hadisini kaydeder. Bu mânayı te'yid eden hadisler çoktur. Bir kısmını müteakiben göreceğiz. Bir ayet-i kerimede de şöyle buyrulmuştur: "...Kim, bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de birisinin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur..." (Maide 32).
İnsan ve bahusus mü'min kanının Allah indinde ne kadar kıymetli ve bunlara karşı işlenen cinayetin ne kadar büyük bir helak (varta) olduğunu anlamaya Rabbülalemin'in bu

kelamları kafi ise de, İbnu'l-Arabi'nin şu sözünü de kaydediyoruz: "Haksız yere hayvan öldürmenin yasağı ve bununla ilgili tehdid sabittir. Öyleyse bir insanın öldürülmesi nasıl olur? Hele bu Müslümansa? Müttaki ve salih ise?
"İslâm alimleri, "kâtil için tevbe var mıdır?" meselesinde münakaşa ederler. İbnu Abbas örneğinde olduğu üzere, tevbe olmayacağına hükmedenler olmuştur. Ancak, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ulemâsı, çoğunluk itibariyle, "Kâtilin durumu Allah'a kalmıştır, dilerse affeder" diye hükmetmiştir. Onlar bu hükme giderken, Ashabın, Furkan suresinde - yukarıda kaydettiğimiz ayet üzerine- "Kâtile cehennem vacib olmuştur (tevbesi yoktur)" diye hükmettikleri bir sırada, "Allah kendisine şirk koşmayı mağfiret etmez. Bunun dışındaki günahları dilediğinden mağfiret eder..." (Nisa 48) mealindeki ayetin inzal buyrulmasını te'yid eden rivayeti esas almıştır. Bu hükmü te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Bunlardan biri daha önce geçtiği üzere, doksan dokuz kişiyi öldürdükten sonra günahından tevbe imkanı arayan İsrailî zatın affıyla ilgili kıssadır.[2]

?4923 ?2? ??? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ???? ?????? ??? ?????????? ??? ???????? ???????? ??????????? ???????????? ??? ????????? ??????? ???????[. ????? ??????? .

2. (4923)- Muaviye İbnu Ebi Süfyan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her günahı Allah'ın mağfiret buyurması muhtemeldir. Ancak bilerek mü'mini öldüren veya kâfir olarak ölen kimse hariç..." [Nesâî, Tahrim 1, (7, 81).[3]

?4924 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (4924)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'minin öldürülmesi, Allah katında dünyanın zevalinden daha büyük (bir hâdise)dir." [Nesâî, Tahrim 2, (7, 83).][4]

?4925 ?4? ??? ??? ????? ?????? ???:]???????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ???? ??????? ?????? ????? ?????: ???? ??? ????? ?????????? ??????? ?'???? ??????????? ?? ???? ???????? '???????? ?????? ?????? ?? ????????[. ????? ???????.

4. (4925)- Ebu'l-Hakem el-Becelî anlatıyor: "Ebu Hüreyre ve Ebu Said (radıyallahu anhümâ)'i dinledim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini müzâkere ediyorlardı:
"Eğer semâ ve arz ehli bir mü'minin kanına (haksız yere dökmede) iştirak etselerdi, Allah her ikisini birden cehenneme atardı." [Tirmizî, Diyat 8, (1398).][5]

AÇIKLAMA:

Hadis-i şerif, sema ehli yani melekler dahi haksız yere kan dökümüne tevessül etmiş olsalar, onların da cezalandırılacaklarını ifade etmektedir. Onlar, asi olmayacaklarına göre, maksad, insan kanının hurmetine, ehemmiyetine dikkat çekmektir.[6]

?4926 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]??? ?????? ?????? # ?????: ?"?????? ?????? ????????? ? ???????? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (4926)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İman, ihanetle öldürmeye bağdır, mü'min ihanet suretiyle öldürülmez." [Ebu Davud, Cihad 169, (2769).][7]

AÇIKLAMA:

Fetk: en-Nihaye'nin açıklamasına göre: "Kişinin [emandan sonra] gafil halde olan arkadaşına ansızın gelip onu öldürmesidir." Bu sebeple ihanet suretiyle öldürme diye çevirdik. İşte iman, mü'mini böyle bir davranıştan alıkoyduğu için "bağ" olarak ifade edilmiştir. Çünkü bağ, engelleyicidir, mani olucudur. İman da gadre manidir. Ka'bu'l-Eşref ve Ebu'l-Hukayk gibi bazı kâfirlerin bu suretle öldürülmesi, "Onların öldürülmeleri bu yasaktan önceye aittir veya onların öldürülmesi için hususi müsaade vahyedilmiştir. Çünkü onlar İslam'a karşı gadr ve ihanet içinde idiler" diye açıklanmıştır.[8]

?4927 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????? ???? ?????? ???????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ????? ?'???? ??????

???? ???????? '???? ????? ???? ???? ????????[. ????? ?????? ? ??? ????. »?????« ???? ??????? .

6. (4927)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yeryüzünde haksız yere öldürülen bir insan yoktur ki kâtilin günahından bir misli Hz. Adem'in ilk oğluna (Kabil'e) gitmemiş olsun. Çünkü o, haksız öldürme yolunu ilk açandır." [Buhârî, Diyât 2, Enbiya 1, İ'tisam 15; Müslim, Kasâme 27, (1677); Tirmizî, İlm 14, (2675); Nesâî, Tahrim 1, (7, 82).][9]

AÇIKLAMA:

Hadis, haksız yere cana kıymaktan nehiy mevzuunda ziyadesiyle açık ise de, hadiste temas edilen Hz. Adem'in iki oğlu meselesi ile ilgili bazı teferruatı bu vesile ile kaydedeceğiz. Sunacağımız kıymetli bilgileri İbnu Hacer el Askalanî'nin Fethu'l-Bârî adlı Buhârî Şerhinden alıyoruz. Buna göre:
1- Hz. Adem'in ilk oğlundan murad ulemânın ekseriyetine göre Kabil'dir. Ancak aksini söyleyenler de mevcuttur. Mesela el-Kadı Cemâlü'd-Din İbnu Vâsıl, Tarih'inde demiştir ki: "Hz. Adem'in öldürülen oğlunun ismi Kabil'dir. Kabil ismi de kurbanın kabul edilmesinden iştikak etmiştir." Ancak onun ismine ????? (Kabin) de denmiştir. Kaf harfinden sonra uzatma elifi olmadan Kabin)??????(diyen de olmuştur. Taberî, İbnu Abbas'tan tahric ederek şunu kaydeder. "Bu iki oğlanın durumu şudur: "Onlar zamanında kendilerine tasadduk edilecek fakir kimse yoktu. Kişi Allah'a yakınlık maksadıyla kurban sunardı. Sunulan bu kurban Allah tarafından kabul edilince bir ateş iner ve onu yakardı, kabul edilmemişse yakmazdı." Hasan Basrî'den de şunu kaydeder: "Habil-Kabil kıssasında geçen iki kardeş, Hz. Adem'in sulbünden değillerdi. Benî İsrail'den iki kardeş idi." Mücâhid'den İbnu Ebi Nüceyh'in rivayetine göre der ki: "Onlar, Hz. Adem'in sulbünden öz evladları idi." İşte meşhur olan görüş budur. Bu görüşü, sadedinde olduğumuz sahih hadis, oğulu, ilk olmakla tavsif etmek suretiyle te'yid eder. Yani Hz. Adem'in doğan ilk oğlu. Denir ki: "Hz. Adem'in cennette, ondan ve ikiz eşinden başka çocuğu doğmadı. Bu cennette doğmuş olmakla kardeşi Habil'e karşı: "Biz cennet çocuklarıyız, siz ise yeryüzü çocuklarısınız" diye iftihar etmeye, böbürlenmeye kalktı." İbnu İshak bu hâdiseyi el-Mübtede adlı eserde zikretti.
Yine Hasan Basrî'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Bana zikredildiğine göre, öldürüldüğü zaman yirmi yaşında idi. Kardeşi Habil ise yirmi beş yaşında idi."
Habil ismi Hibetullah'tan gelir.
Habil öldürülünce, Hz. Adem çok üzüldü. Bundan sonra Şîs doğdu, mânası Atiyetullah (Allah'ın ihsanı) demektir. Hz. Adem'in zürriyeti ondan intişar etti.
es-Sa'lebî der ki: "Kur'an-ı Kerim'i iyi bilen alimlerin zikrine göre, Hz. Havva, Hz. Adem'e yirmi batında kırk çocuk doğurmuştur. Bunların ilki Kabil ve kız kardeşi İklîma idi. Sonuncusu da Abdu'l-Muğîs ve Emetu'l-Muğîs idi. Hz. Adem, çocuk ve torunları kırk bine ulaşıncaya kadar ölmedi. Sonra hepsi helak oldu ve Tufan'dan sonra sadece Nuh'un zürriyeti baki kaldı. Bu da Şîs neslindendi. Allah Teala Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Biz dünyada yalnız onun neslini devam ettirdik" (Saffat 77).
Gemide Hz. Nuh'la birlikte seksen kişi vardı. Bunlara Kur'an-ı Kerim'de "Zaten onun yanında pek az iman eden vardı" (Hud 40) ayetiyle işaret edilmiştir. Bununla beraber, yeryüzünde sadece Nuh'un nesli baki kaldı. Çoğalıp yeryüzünü doldurdular."
2- Kabil'in kardeşini öldürüş tarzı ve öldürdüğü yerle ilgili bazı rivayetler de mevcuttur. Buna göre, taşla başını ezmiştir. Hâdise Sevr dağında, Akabetu Harra'da, "Hind"de, "Basra"da büyük mescidin yerinde cereyan etmiştir.[10]

?4928 ?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?????????: ??? ????? ???? ?????????. ????????? ??????: ???? ?????????? ????????: ????????? ????????? ????. ????????: ???????? ???? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ????????: ??? ????? ??? ???? ????????. ????????? ?????? ???? ?????????? ????????: ????????? ????????? ???????. ????????:

?????? ???????? ???????. ????????? ?????????[. ????? ??????? .

7. (4928)- Yine İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Kıyamet günü) bir adam bir başkasının elinden tutmuş olarak gelir ve:
"Ey Rabbim! Bu, beni öldürdü!" der. Aziz ve celil olan Allah da:
"Onu niye öldürdün?" diye sorar. Adam:
"İzzet senin için olsun diye öldürdüm!" der. Rab Teâla:
"İzzet benim içindir!" buyurur. Bir başka adam da bir başkasının elinden tutmuş olarak gelir ve:
"Ey Rabbim! Bu, beni öldürdü!" der. Aziz ve Celil olan Allah:
"Onu niye öldürdün?" diye sorar. Adam:
"İzzet falancanın olsun diye öldürdüm!" der. Rab Teala:
"İzzet falancanın değildir!" buyurur. Adam (öbürünün) günahıyla döner." [Nesâî, Tahrim 2, (7, 84).][11]

AÇIKLAMA:

Hadis, kıyamet günü, kâtilin Allah huzurunda nasıl muhakeme edileceğini anlatmaktadır. Bu muhakemede îlayı kelimetullah için öldürülen kurtulacak, fakat gayr-ı meşru bir maksadla öldüren, öldürdüğü kimsenin de günahını yüklenerek hesap yerinden ayrılacaktır. "Günahı ile döner" ifadesinde geçen "günahı" ibaresi maktulün günahı mânasını ifade ettiği gibi, kâtil kendi günahı ile birlikte döner mânasına da gelir. Yani kâtil, uhdesine terettüp eden sabit bir günahla huzurdan ayrılır demektir.[12]

?4929 ?8? ??? ??????? ?? ?‘??? ?????? ?????? ?????:]????? ?????: ??? ?????? ??????? ???????? ??? ??????? ????? ???? ????????? ?????????????? ???????? ????? ????? ??????????? ??????????. ???? ??? ????? ??????????. ??????: ????????? ?????? ????????? ?????? ??? ????????? ?????? ??????? ?????? # ? ?????????. ??????: ??? ??????? ?????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ?????. ?????? ??????? ?????? #: ? ??????????? ???? ????????? ?????? ????????????? ?????? ??? ??????????? ?????? ????????????? ?????? ??? ??????? ????????? ?????? ?????[????? ??????? ???? ????.»??« ?? ????? ??????.?????: »?????? ?????????????« ?? ?? ????? ???? ‘? ?????? ??? ?? ???? ???? ???? ???? ???? ????? ??? ??? ????? ???? ???? ??? ??????.

8. (4929)- Mikdad İbnu'l-Esved (radıyallahu anh)'in anlattığına göre şöyle demiştir:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben küffardan bir adama rastlasam ve aramızda mukatele çıksa. O kılıcıyla vurup elimin birini kesip atsa. Sonra adam (sıkışıp) bana karşı bir ağaca sığınsa ve:
"Allah için Müslüman oldum!" dese, bu sözünden sonra ben onu öldürebilir miyim?" Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır! Sakın onu öldürme" buyurdu. Ben ısrar ettim:
"Ama ey Allah'ın Resulü! O benim bir elimi kesti ve sonra Müslüman olduğunu söyledi" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır! Sakın onu öldürme, eğer öldürürsen, o adam, sen onu öldürmezden önceki senin makamındadır ve sen de, onun söylediği kelimeyi söylemezden önceki durumunda olursun!" buyurdular." [Buharî, Diyat 1, Megazî 11; Müslim, İman 155, (95); Ebu Davud, Cihad 104, (2644).][13]

AÇIKLAMA:

Şarihler, hadisten savaş sırasında Müslüman olduğunu ilan eden kimsenin kanının artık haram olacağı hükmünü çıkarırlar. Böyle bir durumda, Müslüman kimse, karşısındakini öldürdüğü taktirde kâfir olur hükmü çıkarılmamıştır. Hattâbi şöyle der: "Hadisin mânası şudur: "(Muharib) kâfirin Müslüman olmazdan önce, dini sebebiyle, kanı mübahtır. Müslüman olunca, tıpkı Müslüman gibi kanı haram olur. Bundan sonra, onu bir Müslüman öldürecek olursa, kısas hakkı suretiyle öldüren Müslümanın kanı mübah olur, tıpkı kâfirin kanının din sebebiyle mübah olması gibi. Kanının helal olmasından murad, onun küfre dahil edilmesi değildir. Hadisten, Müslüman olan kâfiri öldüren, kâfir olduğu için kanı helal olmuştur hükmünü çıkarmak büyük günah işleyen mü'minlerin kâfir olduğunu söyleyen Haricîler gibi hükmetmek olur. Hülasa, hadisin ifadesinde me'hazın ihtilafına rağmen menzilenin birliği gözükmektedir: Birinci menzileye göre: Öldürdüğün kimse, kanının haram oluşu yönüyle senin gibidir; ikinci menzileye göre: Kanın heder olması yönüyle sen de onun gibisin."
Bazı alimler: "Hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kelamın batını değil, zahiri ile caydırıcı bir gaye gütmüştür, öldürenin kâfir olacağını murad etmemiştir" demişlerdir.
Mühelleb de şöyle der: "Hadisin mânası şudur: "Sen onu bilerek öldürmeye kasdetmekle günahkâr oldun, tıpkı onun seni öldürmeye kasdetmekle günahkâr olması gibi, böylece ikiniz de isyan halinde birleşmiş oluyorsunuz."
Hadisle ilgili başka yorumlar da yapılmıştır:[14]

?4930 ?9? ??? ????? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ????? ???????? ?????? ??????? ‘??? ????????? ????????? ???????? ???? ?‘??????? ?????? ????????? ???? ?‘???????. ??????: ???? ????????. ???????: ??? ??????? ??????? ????? ??????? ???? ????????. ?????? ??????? ?????? #: ??? ???????? ?????? ????????? ??? ??????????? ???????? ??????? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

9. (4930)- Hârise İbnu Mudarrıb anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Furat İbnu Hayyan'ın öldürülmesini emretti. Bu adam Ebu Süfyân'ın casusu ve aynı zamanda Ensar'dan bir zatın halifi (müttefiki) idi. Derken o, Ensar'dan müteşekkil bir halkaya uğradı ve: "Ben Müslümanım!" dedi. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın Resûlü! Furat İbnu Hayyan "Ben Müslümanım" diyor!" denildi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Sizden bir kısım erkekler var. Kendilerini (dilleriyle itiraf ettikleri) imanlarına havale ediyor (söylediklerini tasdik ediyor)uz. İşte onlardan biri de Furat İbnu Hayyan'dır" buyurdular." [Ebu Davud, Cihad 109, (2652).][15]

AÇIKLAMA:

1- Furat İbnu Hayyan (radıyallahu anh) Ashab'tandır. Ebu Süfyan'ın casusu olduğu halde imanı ikrar ettiği için Resulullah öldürtmemiştir.
2- Hadisin Ahmed İbnu Hanbel'de gelen veçhi Furat'ın zımmî olduğunu da tasrih eder.
3- Hadisten hareketle alimler, "Zımmî casusun öldürülmesinin" cevazına hükmederler.
İbnu Hacer: "Harbî olan kâfirin öldürülmesinin cevazında ittifak vardır, muâhid ve zımmî casusun öldürülmesi hususunda ihtilaf vardır" der ve açıklar:
* Malik ve Evzâî: "Casusluğu sebebiyle akdini bozmuş olur" der ve öldürülmesinin cevazına hükmeder.
* Şafiiler nezdinde ihtilaf edilmişse de: "Eğer casusluk yapmayacağı ahit yapılırken şart koşulmuşsa, casusluk yapmakla ahdini bilittifak bozar" denmiştir.[16]

İKİNCİ FASIL

KATLİN MÜBAH OLDUĞU YERLER

?4931 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ??????? ???? ??????? ???????? ???????? ??? ? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ?? ?????? ????: ?????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ???????????[. ????? ?????? .

1. (4931)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın Resulü bulunduğuma şehadet eden kimsenin kanı, üç hal dışında helal değildir:
* Zina yapan dul.
* Cana can kısas.
* Dinden çıkıp cemaatten ayrılan." [Buharî, Diyat 6; Müslim, Kasâme 25, (1676); Ebu Davud;, Hudud 1, (4352); Tirmizî, Diyat 10, (1402); Nesâî, Tahrim 5, (7, 90, 91), Kasâme 5, (8, 13).][17]

AÇIKLAMA:

Hadis, kelime-i şehadetle Müslüman olduğunu beyan eden bir kimsenin kanının haram olduğunu belirtmekte, buna istisna teşkil eden üç durumu açıklamaktadır. Bu üç durumdan biri kesinleşince mü'min de olsa kanı helal olmaktadır.
1- Dul, yani evlendikten sonra boşanmış olan kimsenin zina yapması. Nesâî'nin rivayetinde bu husus "Muhsan olan kimsenin zina etmesi, buna recm cezası gerekir" şeklinde daha açık olarak ifade edilir. Muhsan, evliliği tadan kimsedir. Şu halde böyle birisinin zina yapması, recmedilerek öldürülmesini gerektirir. Henüz bekar olup, evlenmemiş kimsenin (kadın veya erkek) zinası recmi gerektirmez.
2- Cana can kısastan maksad, bir kimseyi bile bile haksız yere öldüren kimsenin de kısas edilerek öldürülmesidir. Kasden olmayan veya müdafa-i nefis gibi meşru bir mazeretle cana kıyan kimseye kısas gerekmez.
3- Dinden çıkan, irtidat eden demektir. Müslüman olduğu halde Hıristiyan veya Yahudi olan veya bütün dinleri reddedip ilhada düşen kimsenin İslam'a göre hayat hakkı yoktur. Onun hapsedilip, İslam'a dönmesi teklif edilir. İkna yolları araştırılır. Israr ederse öldürülür.
Hadiste geçen cemaatten maksad, Müslümanlar cemaatidir. Cemaatı terketmek, irtidat etmek demektir. Bu, irtidattan ayrı ikinci bir vasıf değildir. Bir başka ifade ile, irtidat eden bir kimse, Müslüman cemiyetini terketip bir başka cemaate iltihak etse de etmese de hüküm değişmez. İslam'dan çıkmakla cemaati de terketmiş olur. İsterse Müslümanlarla beraber yaşamaya, ailesinden hiç ayrılmamaya azmetmiş olsun. Aksi taktirde Resulullah dördüncü bir şık daha söylerdi.
İbnu Dakîku'l-Îd der ki: "Dinden çıkma, erkek Müslümanın kanını mübah kılan bir cürümdür, bu hususta ulema icma etmiştir. Kadın hakkında ihtilaf edilmiştir. Ancak cumhur, sadedinde olduğumuz hadise dayanarak kadınla erkek arasında ayırım yapmamayı esas almıştır. Çünkü derler, zinada aralarında eşitlik mevcuttur, irtidatta da eşitlik olmalıdır."
İbnu Dakîku'l-Îd hadisle ilgili olarak şunu da söyler: "Hadiste geçen "cemaatten ayrılan" tabirinden şu hüküm de çıkmaktadır: "Bundan murad icma ehline muhalefettir." Böylece, "İcmaya muhalefet eden kâfir olur" diyenlerin görüşü, hadisten destek bulur.
Bu görüş, bazı alimlere nisbet edilmiştir ve bu zayıf da değildir. Çünkü icmaya göre meseleler bazan şeriat sahibinden tevatürle habere dayanır -ki namazın farziyyeti böyledir- bazan da tevatüre dayanmaz. Önceki kısmı inkar eden, icmaya muhalefeti için olmasa da tevatüre muhalefeti için tekfir edilir. Ancak ikinci kısım icmaya muhalif olan tekfir edilmez."
İcmayı inkar edenin tekfiri hususunda şu görüş de ileri sürülmüştür: "Dinin bir vacibi olduğu zarureten bilinen şeyin inkarı diye kayıtlamak gerekir; beş vakit namaz gibi."
Bazıları: "Vâcib olduğu tevatürle bilinen şeyin inkarı küfrü gerektirir" demiş, misal olarak âlemin hudusu meselesini göstermiştir. İyaz ve başkaları "âlemin kıdemini iddia edenin tekfir edileceğine icma edildiğini" naklederler.
Mevzu üzerine kelamcıların bazı tahlilleri ve ihtilafları mevzubahis ise da, aktarmayı gereksiz görüyoruz.[18]

?4932 ?2? ??? ????? ???:]????? ?????? ??? ?????? ?????? # ??????: ??? ??????? ??????? ????????? ????????? ????????? ??????? ?????: ???????? ????????. ???????: ????? ???? ????????? ?????: ?????????? ???????? ?????? ???????? ???? ?????????????. ?????: ????? ???? ?????? ??????? ????? ???? ???????????????? ?????: ?????????? ???????? ?????????????? ?????: ????? ???? ??????????? ??????? ?????: ??????? ????? ??????? ????? ??????? ???? ????????? ?Œ?????? ??? ???????? ???????[. ????? ??????? .

2. (4932)- Muhârik anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Bir adam gelip malımı almaya kalkarsa (ne yapayım)?" dedi.
"Ona Allah'ı hatırlat!" cevabını verdi. Adam tekrar:
"Hatırlamazsa! (ne yapayım?)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Etrafindaki Müslümanlardan yardım talep et!" buyurdu. Adam:
"Etrafımda hiç Müslüman yoksa ne yapayım?" dedi.
"Öyleyse sultandan yardım iste!" buyurdu. Adam:
"Sultan benden uzaksa?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bir ahiret şehidi oluncaya veya malını koruyuncaya kadar malın için mücadele et!" buyurdular." [Nesâî, Tahrim 21, (7, 113).][19]

AÇIKLAMA:

Nesâî'nin bir başka rivayetinde, soru sahibinin: "Allah'ı hatırlamaz (yani Allah'ı hatırlatmamla hırsızlıktan vazgeçip çekip gitmezse?)" şeklindeki sorusunu üç kere tekrar eder. Resulullah her üçünde de: "Allah'ı hatırlat!" diye üç kere cevap verir. Hadis: "Eğer öldürülürsen cennete gidersin, öldürürsen cehenneme gider" diye noktalanır.[20]

?4933 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ????? ????????? ??????? ??????????[. ????? ???????.

3. (4933)- Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sihirbaza tatbik edilecek hadd cezası kılıçla vurmaktır." [Tirmizî, Hudud 27, (1460).][21]

AÇIKLAMA:

1- "Sihirbazın cezası, öldürülmesidir" diyenler bu hadisle hükmetmişlerdir. Ancak hadis hüküm çıkarılacak sıhhatte değildir, zayıftır. Ayrıca bazı rivayetlerde "Sihirbaza uygulanacak hadd cezası kılıçla dövülmesidir" şeklinde gelmiştir. "Kılıç vurma", boynunu vurma mânası taşısa da "kılıçla dövmek" bu mânaya gelmez. Tirmizî, İmam Malik'in bu hadisle amel ettiğini belirtir.
2- Nevevî der ki: "Sihir yapmak haramdır ve bi'l-icma büyük günahlardandır. Bazan küfürdür, bazan küfür değilse de büyük bir masiyettir. Sihir amelinde küfrü gerektiren bir söz ve fiil olursa küfürdür, yoksa küfür değildir. Öğrenilmesi de öğretilmesi de haramdır. Sihirbaz bize (Şafiilere) göre öldürülmez, tevbe ederse tevbesi kabul edilir. İmam Malik der ki: "Sihirbaz, sihri sebebiyle kâfir olur, tevbe teklif edilmez, tevbesi kabul edilmez, katline hükmedilir." Mesele zındığın tevbesinin kabul edilip edilmeyeceğine dair yapılan ihtilafa bağlıdır. Çünkü sihirbaz, ona göre kâfirdir. Bize göre kâfir değildir. Münafik ve zındığın tevbesi kabul edilir. Kadı İyaz der ki: "Ahmed İbnu Hanbel de Malik'in görüşüyle hükmetti. Bu görüş sahabe ve tabiine mensup bir cemaatten de mervidir. Ashabımız der ki: "Sihirbaz, sihriyle bir kimseyi öldürecek olsa ve o adamın, kendi yaptığı sihir sebebiyle öldüğünü itiraf edecek olsa ve çoğunlukla sihir sebebiyle öldüğü söylenecek olsa, ona kısas uygulanması gerekir. Sihirle ölse fakat sihri bazan öldürse, bazan da öldürmese sihirbaza kısas gerekmez, diyet ve keffaret gerekir. Diyet de kendi malından alınır, akilesinden alınmaz. Çünkü caninin itirafıyla sabit olan ceza sebebiyle akile borçlandırılmaz. Ashabımız der ki: "Sihirle ölüm meselesi, beyyine ile değil, sihirbazın itirafıyla kesinlik kazanır."[22]

?4934 ?4? ??? ?????????? ?? ??? ?? ?????:]??????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????? # ???????? ????????? ????? ?????????? ?????? ??????? ???????????[. ????? ????.

4. (4934)- Abdurrahman İbnu Sa'd İbnu Zürare'nin anlattığına göre, kendisine, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ)'nın müdebber kıldığı bir cariyesi, kendisine sihir yaptığı için, sihri sebebiyle öldürmüştür." [Muvatta Ukul 14, (2, 871).][23]

AÇIKLAMA:

1- Müdebber kılmak: "Ben öldükten sonra hürsün" diyerek, hürriyetini ölümüne bağlamaktır. Bu suretle azad edilen, sahibinin ölümüyle hür olur.
2- Rivayetin Muvatta'daki aslında, Hafsa (radıyallahu anhâ)'nın sihirbazın öldürülmesini emrettiği ve emri üzerine öldürüldüğü tasrih edilmiştir. Teysir, üslubu biraz farklı kaydetmiş.
İmam Malik, hadisi kaydettikten sonra ilave eder: "Başkasına sihir yapan ve kendisine sihir yapılmayan sihirbazın misali, Allah Teala'nın, kitabında söylediği şu kimseye benzer: "...Andolsun onlar muhakkak biliyorlardı ki, onu (sihri) satın alan (ona revaç veren) kimsenin ahiretten hiçbir nasibi yoktur. Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı" (Bakara 102). Ben, bunu kendiliğinden yapan kimsenin öldürülmesi gereğine hükmediyorum."
İmam Malik sihir yaptırana değil, yapana ceza verilmesini teklif etmektedir. [24]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KENDİNİ ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ

?4935 ?1? ?? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ?? ????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ????? ???????? ???????? ????????? ?? ?????? ?????????? ?? ????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ???????????? ?????????????? ?? ?????? ????????? ????? ?? ???????? ?? ????? ???????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????[. ????? ??????.»?????????« ?? ???? ???? ??? .

1. (4935)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim kendisini dağdan atarak intihar ederse o cehennemlik olur. Orada ebedî olarak kendini dağdan atar. Kim zehir içerek intihar ederse, cehennem ateşinin içinde elinde zehir olduğu halde ebedî olarak ondan içer. Kim de kendisine demir saplayarak intihar ederse, cehennemde ebedî olarak o demiri karnına saplar." [Buhârî, Tıbb 56; Müslim, İman 175, (109); Tirmizî, Tıbb 7, (2044, 2045); Nesâî, Cenâiz 68, (4, 66, 67); Ebu Davud, Tıbb 11, (3872).][25]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zahirine göre, şu veya bu şekilde intihar ederek canına kıyanlar, ebedî olarak cehennemde kalacaktır. Ehl-i Sünnet ulemasından İmam Malik merhumun, hadisin zahirini esas alarak: "Müntehirin tevbesi kabul olmaz, dolayısıyla, namazı da kılınmaz" dediği nakledilmiştir.
Günah işleyenlerin ebedî cehennemde olacağına hükmeden Mu'tezile ve diğer firka mensupları da hadisin zahirini esas alarak müntehirin ebedî olarak cehennemde kalacağına hükmetmiştir.
Ancak Ehl-i Sünnet'in meseleye yaklaşımı farklıdır. Onlar müntehirin ebedî cehennemlik olacağı hususunu mutlak kabul etmezler, bazı kayıtlarla tahdid ederler. Nitekim hadisin bazı vecihlerinde ???????? ?????????? ziyadesi mevcut değildir. Ehl-i Sünnet, ayrıca tevhid ehlinin günahları sebebiyle azaba maruz kalmakla birlikte cehennemde ebedî kalmayıp ondan çıkarılacağını mühim bir esas olarak kabul eder. Bu hususu te'yid eden sahih rivayetler var. Ehl-i Sünnet, sadedinde olduğumuz hadisi, istihlâle hamleder. Yani: "Kim intihar etmenin helal olduğuna itikad ederek canına kıyarsa o ebedî cehennemliktir" der. Çünkü böyle bir inançla haramı helal addettiği için kâfir olmuştur. Kâfir ise ebedî cehennemliktir.
* Ehl-i Sünnetten şöyle diyen de olmuştur: "Bu hadis, zecr ve tağliz makamında gelmiştir, zahiri murad değildir."
* Şöyle de denmiştir: "İntiharın gerçek cezası budur, ancak Allah mü'minlerin ehl-i tevhid olmalarına ikram olarak, tevhidlerinin hatırı için onları cehennemden çıkaracak, ebedî olarak orada bırakmayacaktır."
* Bazı alimler, "Allah dilerse" takdiriyle, "Allah dilerse ebedî olarak cehennemde kalıcıdırlar" şeklinde anlarlar.
* Bazıları: "Ebediyet"ten murad, devamın hakikatı değil, uzun müddettir" demiştir. Buna göre mâna: "...Uzun müddet cehennemde" olur.
2- "Ceza amel cinsinden olur" kaidesine binaen müntehir ne suretle canına kıymışsa, o şekilde azaba maruz kalmaktadır. Zehir içerek intihar eden, hep zehir içer şeklinde; kendini dağdan atarak intihar eden, hep dağdan atılarak; kendini (hançer, bıçak gibi kesici olan) demir bir şeyle öldüren de yine o şey vücuduna saplanarak ceza görecektir.
3- Cumhur-u ulemaya göre, müntehirin namazı kılınır. Hanefilerden Ebu Yusuf "Kılınmaz" demiştir. Ömer İbnu Abdilaziz ve Evzaî ise "mekruhtur" derler.[26]

?4936 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ????????. ?????? ???????? ?????? ??????? ?"?????: ???? ???? ????? ????????. ??????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ???????: ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ??????
???????? ?????? ????? ??????? #: ??? ???????. ??????? ?????? ?????????????? ??? ????????? ?????????? ???? ??? ????? ??? ????? ????: ????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ?????????. ??????? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? #. ??????: ?????? ???????? ??????? ???? ??????????? ??????????. ????? ????? ??? ???????? ?? ??????? ????? ????????? ????????? ?? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ???? ??????? ????????? ????????? [. ????? ??????? .

2. (4936)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hayber Gazvesi'nde hazır bulunduk. Müslüman olduğunu söyleyen bir adam için de, Efendimiz:
"Bu, ateş ehlindendir!" buyurdular. Savaş başlayınca çok şiddetli şekilde savaştı ve yara aldı. Ashabtan bazısı: "Ey Allah'ın Resulü dedi, az önce ateş ehlinden dediğiniz kimse, çok şiddetli şekilde kahramanca savaştı ve de öldü!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yine:
"Cehenneme (gitmiştir)" buyurdular. Bu cevap üzerine Müslümanlardan bazıları nerdeyse şüpheye düşecekti. Askerler bu halde iken, (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "O asker henüz ölmemiş, ancak ağır şekilde yaralanmış!" dediler. Gece olunca, adam yaraya dayanamadı. Kılıncının keskin tarafını alıp üzerine yüklendi ve intihar etti. Durum Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verildi. Bunun üzerine:
"Allahu ekber!" buyurdular ve devam ettiler: "Şehadet ederim ki, ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm!
"Sonra Hz. Bilal (radıyallahu anh)'e halk içinde şöyle ilan etmesini emrettiler:
"Cennete sadece Müslüman nefisler girecek. Şurası muhakak ki, (İslam'ın lehine olan ameller kişinin imanına delil değildir), Allah bu dini, facir bir kimse ile de güçlendirir." [Buhârî, Cihad 182, Megâzî 38, Kader 5; Müslim, İman 173, (111).][27]

AÇIKLAMA:

Bu hadis muhtelif tariklerle gelmiştir. Bazılarından hâdisenin Uhud Savaşı sırasında geçtiği, bazılarında ise Hayber Seferi sırasında geçtiği ifade edilmiştir. Şarihlerden bazıları aradaki tearuzu, "İki ayrı hâdise mevzubahis olabilir" diye te'lif etmiştir.
Vakidî'nin Megâzî'si, hâdisenin Uhud'da cereyan ettiğini, hâdise kahramanın adının Kuzman olduğunu belirtir. Ona göre, "Kuzman, Uhud'dan geri kalır. Kadınlar bunu (savaş kaçkını diye) alaya alırlar. Bunun üzerine ilerler ve ön safta yer alır; ilk oku atar, sonra kılıncını çeker ve acaib kahramanlıklar izhar eder. Müslümanlar dağılınca kılıcın kınını kırar ve "Ölüm, kaçmaktan daha iyi!" diye bağırarak ileri atılır. Bu esnada kendisine uğrayan Katade İbnu'n-Nu'man: "Şehidlik sana mübarek olsun!" diye tebrikte bulunur. Kuzman ise:
"Vallahi ben bir din için savaşmadım, kavmimin itibarı için savaştım!" diye mukabele eder ve yaranın ızdırabına dayanamayarak intihar eder."[28]

?4937 ?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???????? # ???????? ?????? ????????. ?????? ? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (4937)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, intihar eden bir kimse haber verilmişti.
"Ben üzerine namaz kılmıyorum!" buyurdular." [Ebu Davud, Cenaiz 51, (3185).][29]

AÇIKLAMA:

4935 numaralı hadisin açıklamasında da belirttiğimiz gibi, Ehl-i Sünnet alimlerinden bazıları müntehire cenaze namazı kılınmayacağına hükmetmiştir. Ancak ulemanın ekseriyeti, kılınacağına kaildir. Resulullah'ın "kılmam" sözünü, başkalarını intihardan zecretme maksadına hamleder. [30]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÖLDÜRÜLMESİ CAİZ OLAN VE OLMAYAN HAYVANLAR

?4938 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? #: ?????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ?? ???????? ??????????: ?????????? ????????????? ????????????? ????????????? ?????????? ??????????[. ????? ?????.?????? ?? ????? ????: ????? ?????? ?????? # ???? ???? ????????? ?? ???????? ?????????? ?????? ??? ???? ?? ????? ?? ?? ??? ?????? ???? ??????: ?????.»????? ???« ????????? ???

????? ??? ???? ??????? ?????? .

1. (4938)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hayvanlardan beş tanesi vardır ki bunların herbiri fasıktır (zararlıdır). Harem bölgesinde olsun, Hill (denen Harem dışı) bölgesinde olsun bunlar öldürülür: Karga, çaylak, akrep, sıçan, kelb-i akur (yırtıcılar)." [Buharî, Bed'u'l-Halk 16, Cezau's-Sayd 7; Müslim, Hacc 66-67, (1198); Muvatta, Hacc 90, (1, 357); Tirmizî, Hacc 21, (837); Nesâî, Hacc 113, (5, 208).]
Müslim'in bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle demiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beş fasığın hill'de ve Harem'de öldürülmesini emretti." Ebu Davud, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir rivayetinde, karga yerine "yılan" demiştir.[31]

AÇIKLAMA:

1- Harem: Hacc bahsinde etraflıca açıklandığı ve hududu da belirtildiği üzere[32] sınırı Hz. İbrahim tarafından çizilen ve bir kısım yasakların cari olduğu bölgedir. Hıll de Harem'le mikad mahalleri arasında kalan yerlerdir.
2- Öldürülmesi mübah kılınan hayvanlara fasık denmektedir. Lügatte fasık, çıkan mânasına gelir. Yani kulluktan çıkan, emir dinlemeyip dışına çıkan insana fasık denir. Hayvanlara da fasık denmesi, diğerlerinin umumi adetinden (insanlara faydalı olmak) çıkmalarından ileri gelir. Hanefilerle Malikîlere göre, bu hayvanlar, eziyete sebep olup zarar verdikleri için fasık diye adlandırılmış ve öldürülmeleri tecviz edilmiştir. Şafîî hazretlerine göre, etleri yenilmediği ve diğer hayvanların hükmünden çıkarılarak öldürülmeleri caiz kılındığı için bunlara fasık denmiştir. Sayılan bu zararlı hayvanları, ihramlı bir kimse de öldürebilir, fidye gerekmez.
3- Kelb-i Akur'u bazı alimler kuduz köpek diye anlamıştır. Bazıları bununla saldırgan olan bütün hayvanları anlamıştır. Kurt, aslan, kaplan, pars gibi. Bunlar saldırınca yaralar, hatta öldürürler. İnsana saldırmayan tilki ve sırtlana kelb-i akur denmez.
Cumhur-u ulemâ "Diğer zararlı hayvanlar da bu hayvanların hükmüne tabidir, öldürülmeleri caizdir" der.
Hanefiler: "Öldürülmesi caiz olan hayvanlar, yalnız hadiste isimleri zikredilenlerdir" demiştir. Ancak bazı hadislerde yılan da zikredildiği için, onu da dahil ederler. Ayrıca kurdun hükmünü köpeğe, keza insana saldıran vahşileri de aynı hükme idhal etmişlerdir.
Ne var ki, Aynî bu görüşe itiraz ederek: "Hadis-i şerifte sadece beş hayvanın öldürülmesine cevaz verildiğini, diğer hayvanların bu beş neve dahil olmadığını, aksi takdirde "beş" diye sınırlamanın bir mâna ifade etmeyeceğini" söylemiştir.
Kadı İyaz der ki: "Cumhur-u ulemanın kavlinden anlaşıldığına göre, hadisten murad, zikri geçen hayvanların kendileridir." İmam Malik ve Ebu Hanife'nin kavilleri de böyledir.[33]

?4939 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ???? ?????? ?????? # ??????? ??? ????????? ????????: ??????????????? ??????? ????????????? ?????? ‘?????????? ???? ????? ???? ????? ???????? ?????? ??? ???????? ????????? ??????. ??????: ???????????. ????????????????? ????????????. ????????????? ??????: ???????? ???????? ????? ????????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

2. (4939)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Mina'da iken, Velmürselat suresi nazil oldu. Aleyhissalâtu vesselâm onu okuyordu. Ben onu, kendi ağızlarından öğrendim. Mübarek ağızları henüz surenin rutubetini taşırken, üzerimize bir yılan sıçradı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öldürün şunu!" buyurdular. Hemen öldürmek üzere atıldık. Fakat yılan önce davranıp kaçtı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Şerrinden korundu, tıpkı siz de onun şerrinden korunduğunuz gibi!" buyurdular." [Buhârî, Cezâus-Sayd 7, Bed'ü'l-Halk 14, Tefsir, Mürselât 1; Müslim, Selam 137, (2234); Nesâî, Hacc 114, (5, 208, 209).][34]

?4940 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ?????? ?????? #? ???? ??????????? ???????: ????????? ??????????? ??????????? ??? ??????????????? ???‘??????? ????????? ??????????? ????????? ????????????? ????????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????: ????????? ???? ???????? ?????? ‘????????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????: ? ???????????. ????????: ??? ??????? ?????? # ???? ???????? ??????????. ??????: ????? ???? ?????? ????? ???? ?????? ??????????? ?????? ???????????[. ????? ????? ? ????????.??? ?????? ?‘????? ??? ??? ????? ?????????.?»???????« ??? ????? ???? ?????. ???? ?????? ?????. ??????? ??? ???: ??????? ?? ??? ?? ??? ?? ??? ??? ??? ?? ??? ?‘???.?»???????????« ?????? ???? ???? ?? ?????? ???? ???? ???? ??????? .

3. (4940)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı minber üzerinde şöyle söylerken dinledim:
"Yılanları öldürün. İki çizgili ve ebteri (engerek) de öldürün. Çünkü bunlar, gözleri kapar (kör eder) ve hamilelerde düşük yaparlar."
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) der ki: "(Bir gün) ben öldürmek için bir yılan kovalarken, Ebu Lübabe (radıyallahu anh) bana: "Öldürme onu!" diye nida etti. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yılanların öldürülmelerini emir buyurdular!" dedim. O:
"Ama daha sonra ev yılanlarının öldürülmelerini yasakladı!" dedi. Bunlar (ömürleri uzun olduğu için) avamir denen ev yılanları idi." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 14, Megazî 11; Müslim, Selam 128, (2233); Muvatta, İsti'zan 31, (2, 975, 976); Ebu Davud, Edeb 174, (5252, 5253, 5254, 5255); Tirmizî, Ahkâm 2, (1483).][35]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, yılanların öldürülmesi ile ilgili umumi emri tahsis etmekte ve ev yılanlarını istisna kılmaktadır. Hadisin zahirine göre evlerde rastlanan yılanlar öldürülmemelidir.
* İmam Malik, hadiste sadece Medine evlerinde yaşayan yılanların kastedildiğini, Medine dışındaki evlerde yaşayan yılanların bu istisnaya dahil olmadığını söylemiştir.
* Bazı alimler: "Sadece şehirlerdeki evler maksuddur, diğer evler buraya dahil değildir" demiştir.
Alimler, sahralarda olsun, şehirlerde olsun, ev dışında rastlanan yılanların öldürülmesi gereğinde ihtilaf etmemiştir. Tirmizî'nin İbnu'l-Mübarek'ten kaydettiği bir rivayete göre, öldürülmesi yasak olan ev yılanı, gümüş (gibi açık renkli ve parlak)tır, incedir ve yürürken kıvrılmaz, dik yürür.
2- Hadiste, ev yılanını tarifte kullanılan avamir tavsifinin Zührî tarafından ilave edilen bir derç olduğunu şarihler belirtir. Lügatçiler, avamir'in ömür kelimesinden geldiğini, evde uzun müddet kalmaları sebebiyle bunlara ummar dendiğini, cemî olarak avamir geldiğini belirtirler. Ummar, evde yaşayan cinlerin ismidir.
3- Bazı rivayetlerde ev yılanlarının, kaçmaları için inzar ettikten sonra kaçmazlarsa öldürüleceği belirtilmiştir. Ancak bu yılanlar çizgili ise ve ebter çeşidinden ise bunların inzar edilmeden (ürkütülmeden, ani olarak) öldürüleceği belirtilmiştir.
Kurtubî, bu hadislerdeki emrin vücub ifade etmeyip irşadî olduğunu, zararı kesin olan şeyi defetmek gerektiğini belirtir.
4- Ebter, dilimizde engerek denen, kuyruğu kısa zehirli yılandır. Bunlar, yılanların en tehlikeli ve en zararlı takımını teşkil etmektedir.
İki çizgili diye ifade ettiğimiz zûtufyeteyn, sırtında iki siyah çizgi bulunan yılandır. Bu da engerek gibi zehirli ve muzır yılanlardandır.
Bu iki yılanın gözlerinde, insan gözünü kör edecek bir hassa bulunduğu mücerred bakma ile gözleri kör edeceği kabul edilir. Onların, öncelikle gözleri sokacaklarının kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir.
Habel, anne karnındaki cenin demektir. Mezkur yılanlara bakınca, onlardaki zehirleyici hassa sebebiyle veya onlara bakmaktan hasıl olan korku sebebiyle bazı kimselerde çocuk düşürmelerin meydana geldiği söylenmiştir.[36]

?4941 ?4? ??? ??? ?????? ???:]???????? ???? ??? ?????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?? ????????? ?? ????????? ????????? ??????????? ????? ?????? ????????? ‘????????? ??????? ???? ??? ??????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ??? ?????? ?? ???????. ??????: ?????? ???? ????????? ????????: ??????. ???????: ????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???????. ?????????? ???? ??????? ?????? # ???? ??????????? ??????? ???????? ????????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ????????? ??? ???????? ????????????? ???????. ??????? ???? #: ???? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ??????????. ?????? ????????? ???????? ????? ???????? ????? ????????? ?????? ??????????? ????????. ???????? ???????? ??????????? ????????????? ????? ??????????? ????????. ??????? ????: ???????? ??????? ????????? ????????? ????????? ????? ??????? ??? ??????? ??????????. ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ??????????? ???? ??????????? ??????? ???????? ??????????? ?????????????? ????. ????? ?????? ?????????? ?? ??????? ???????????? ????????? ????? ??????? ????????? ????? ??????? ???????? ????????? ??? ????????? ?????: ????????? ??????? ?????? # ????????? ???? ?????? ????????? ????? ?????? ??? ??????????.

??????: ????????????? ?????????????. ????? ?????: ???? ?????????????? ????? ???? ????????. ????? ???????? ???????? ??????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ?????????????? ???????? ???? ????????[. ????? ???? ????? ???? ???? ????????.????? »????????«?? ?? ???? ??: ??? ?? ??? ?? ??? ????? ? ????? ?? ???? ???? ?????? ??????? .

4. (4942)- Ebu Ôl-Müseyyeb anlatıyor: "(Bir gün) Ebu Said (radıyallahu anh)'in yanına girmiştim, namaz kılıyor buldum. Onu beklemek üzere oturdum. Derken evin bir köşesinde tavanı örten hurma dalları arasında bir kıpırtı gördüm. Oraya bakınca bir yılan olduğunu gördüm. Öldürmek üzere atıldım. Ebu Said oturmam için işaret etti. Tekrar yerime oturdum. Namazdan çıkınca bana evde bir oda gösterdi ve: "Bu odayı görüyor musun?" diye sordu. Ben: "Evet!" deyince devam etti:
"Onda, bizden yeni evli bir genç vardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hendek (harbin)e gittik. Genç, gün ortasında, ehline uğramak için Aleyhissalâtu vesselâm'dan izin istiyordu. Bir gün ondan yine izin istedi. Aleyhissalâtu vesselâm ona
:"Silahını beraberinde al, ben Kureyza'dan sana bir zarar gelir diye korkuyorum!" buyurdular. Adam silahını aldı. Ailesine geldi. Hanımı iki kapı arasında ayakta duruyordu. Elindeki mızrağı ile, dürtmek üzere kadına eğildi. Adama kıskançlık gelmişti. Kadın ona:
"Mızrağını geri çek! Hele eve gir, beni dışarı çıkaran şeyi bir gör!" dedi. Adam içeri daldı. Bir de ne görsün: Yatağın üzerine çöreklenmiş iri bir yılan! Mızrağıyla ona yöneldi ve yılana sapladı. Sonra çıkıp, süngüyü avluya dikti. Derken yılan üzerine atıldı. Bilemiyoruz, hangisi evvel öldü; yılan mı, genç mi? Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip, bu durumu anlattık ve: "Dua edin, Allah ona tekrar hayat versin!" dedik. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Arkadaşınız için istiğfar ediverin!" buyurdular. Sonra şu açıklamada bulundular:
"Medine'de Müslüman olan cinler var. Onlardan birini görürseniz, kendisine üç gün ihtarda bulunun. Eğer bundan sonra yine de görünürse onu öldürün. Çünkü o bir şeytandır." [Müslim, Selam 139, (2236); Muvatta, İsti'zan 33, (2, 976, 977); Ebu Davud, Edeb 174, (5256, 5257); Tirmizî, Ahkâm 2, (1484); (Bazı Tirmizî nüshalarında Sayd bölümünde (17. babta) gelmiştir.][37]

AÇIKLAMA:

Bazı şarihler, bu ve benzeri rivayetlere dayanarak Medine'deki yılanların hemen öldürülme cihetine gidilmemesi, önce ihtar edip, kaçmasına imkan hazırlanması gerektiğini, ihtara rağmen kaçmazlarsa öldürüleceğini söylemiştir. Sair yerlerde ve evlerde rastlanan yılanları ise, ihtar etmeden öldürmek mendubtur. Zîra bu babta sahih surette gelen birçok rivayet mevcuttur. Bu görüş sahipleri, Medine'de rastlanan yılanların ihtar edildikten sonra öldürülmeleri gereğine şu gerekçeyi zikrederler. Hadis, yılan şeklindeki bir cin taifesinin Medine'de Müslüman olduğunu beyan buyurmuştur.
Diğer bazı alimler, nehyin amm oluşundan hareketle, nerede olursa olsun, evlerde yaşayan yılanların ihtar edilmeden öldürülemeyeceğini söylemiştir. Kırlarda rastlanan yılanlar, bunlara göre de ihtarsız öldürülebilir. İmam Malik, mescidlerde rastlanan yılanların da ihtarsız öldürüleceğini söylemiştir. Tirmizî, yılana yapılacak ihtarın mahiyeti ile ilgili olarak, Resulullah'ın şu sözünü nakleder:
"Senden, Süleyman İbnu Davud ve (gemiye sokarken) Hz. Nuh'un aldığı söz hakkı için bize eziyet vermemeni (ve bize görünmemeni) diliyorum." Ulema bu inzar (korkutma, ihtar) işinin üç gün mü; üst üste üç kere mi olacağında ihtilaf etmiştir. Cumhur üç gün demekte ittifak eder. İhtar şöyle yapılmalıdır. ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ???? ??????????? ??????? ???? ???? ? ????????? ??? ?????????? Nevevî'nin kaydına göre ulemâ şöyle demiştir: "İhtara rağmen gitmezse, anlaşılır ki, o yılan "ev yılanlarından " değildir, cinlerden Müslüman olanlardan da değildir, o bir şeytandır, ona hürmet etmek gerekmez. Allah, öylelerine, insanlara karşı intikam güderek galebe etme hassası vermemiştir. Müslüman olanlarla, ev yılanları aksine intikam alıcıdırlar."[38]

?4942 ?5? ??? ??? ??? ???? ?? ???? ???:]?????? ????? ?????? # ???? ??????? ?????????. ??????: ???? ???????? ???????? ??????? ?? ????????????. ????????? ????: ???????? ???????? ????????? ?????? ????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????? ???? ??????? ? ????????? ??? ??????????? ???? ???? ?????? ???????????????[. ????? ??? ???? ????????

5. (4942)- İbnu Ebî Leyla babasından anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ev yılanlarından sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Evlerinizde onlardan birini görecek olursanız, ona:
"Size Hz. Nuh'un (gemiye sokarken) aldığı söz hakkı için ve de Hz. Süleyman İbnu Davud'un sizden aldığı söz hakkı için bize zarar vermemenizi ve bize görünmemenizi taleb ediyorum" deyin. Eğer tekrar dönerlerse öldürün." [Tirmizî, Ahkâm 2, (1485); Ebu Davud, Edeb 174, (5260).][39]

?4943 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ????????? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ???????? ????? [. ??? ?????: »????????? ????????? ??? ??????? ?‘????? ?????? ??????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (4943)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yılanların hepsini öldürün. Kim yılan(ın intikam alacağın)dan korkarsa, benden değildir."
Bir rivayette şöyle buyrulmuştur: "Gümüş çubuk gibi olan uzun yılan hariç, bütün yılanları öldürün." [Ebu Davud, Edeb 174, (5249, 5261); Nesâî, Cihad 48, (6, 51).][40]

?4944 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ???????? ?????. ??? ????????????? ?????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

7. (4944)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, yılanı (intikam) arar diye (öldürmez) bırakırsa bizden değildir. Biz onlarla harbettiğimiz günden beri onlarla sulh yapmadık." [Ebu Davud, Edeb 174, (5250).][41]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de geçtiği üzere, yılanın kindar olduğuna intikam alacağına inanılmaktadır. Aleyhissalâtu vesselâm bu hadislerde, yılanın kin tutacağından, intikam alacağından korkarak, onların öldürülmemelerini caiz bulmuyor. Esasen, ölen yılanın intikam alması mevzubahis olmadığı için, kastedilen, yılanın arkadaşlarının intikam alacağı inancıdır. Aliyyu'l-Kârî, cahiliye devrinde: "Yılanları öldürmeyin, eğer öldürecek olursanız, onun eşi gelir, intikam almak için sizi sokar" dendiğini; Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu cahiliye inancını nehyettiğini belirtir.
Önceki hadiste, ev yılanlarına dokunulmaması, onları inzar ettikten sonra öldürülmesi emredilmiştir. Oradaki açıklamalar görülmelidir.
2- Hadiste temas edilen, yılanla insan arasındaki muharebe fitrî ve cibillî durumdur. Zîra gerek insan ve gerekse yılan, birbirlerini öldürme fitratı üzere yaratılmışlardır. Ancak bazıları: "Bundan murad, yılanla Hz. Adem arasındaki düşmanlıktır" demiştir. Rivayetlere göre, İblis cennete girmek diler, fakat cennetin bekçisi salmaz, mani olur. Fakat yılan onu ağzına alır ve ağzından içeri sokar. Cennete bu yolla giren İblis, Hz. Adem'le Havva'ya vesvese vererek, yasak ağaçtan yemelerine ve cennetten kovulmalarına sebep olur. Bu kötü akibete yılan sebep olduğu için insanoğlu ile yılan cinsi arasında adavet başlamıştır.
3- "Bizden değil" sözüyle Resulullah tekfiri kastetmemiştir. "Bizim sünnetimizi almamıştır, yolumuzdan gitmemektedir" demiş olmalıdır.[42]

?4945 ?8? ??? ??????? ?????? ?????? ?????:]????? ???: ??? ??????? ??????! ???? ??????? ??? ???????? ???????? ????? ?????? ??? ????? ????????? ????????? ????????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

8. (4945)- Hz. Abbas (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre: "Ey Allah'ın Resûlü demiştir, biz zemzem kuyusunu temizlemek istiyoruz. Fakat içinde şu küçük yılanlar var."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yılanları öldürmesini emretmiştir. [Ebu Davud, Edeb 174, (5251).][43]

?4946 ?9? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ?????? # ?????????: ????????????? ?????? ????????? ????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

9. (4946)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) keler için fuveysık (fâsıkcık) dedi ama, "öldürün!" diye emrettiğini işitmedim." [Buhârî,

Bed'ü'l-Halk 14, Cezâu's-Sayd 7; Müslim, Selam 145, (2239); Nesâî, Hacc 115, (5, 209).][44]

?4947 ?10? ??? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]??? ???????? # ????? ???????? ?????????? ????????? ???????????[. ????? ???? ???? ????.

10. (4947)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kelerin öldürülmesini emretti ve onu fuveysika diye isimlendirdi." [Müslim, Selam 144, (2238); Ebu Davud, Edeb 176, (5262).][45]

?4948 ?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ?? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ????????? ???? ??????????? ????? ?????? ??? ??????????? ????? ?????[. ????? ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

11. (4948)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim keleri ilk darbede öldürürse ona yüz sevap yazılır. İkinci vuruşta öldürürse daha az kazanır. Üçüncü vuruşta ise bundan da az sevap kazanır." [Müslim, Selam 147 (2240); Metin Müslim'den alınmadır. Ebu davud, Edeb 175, (5263, 5264); Tirmizî, Ahkâm 1, (1482). Bazı Tirmizî tertibinde Sayd bölümünde 13. babta.][46]

AÇIKLAMA:

Vezeğa, Ahterî'de keler olarak açıklanır. Keler, bir nevi kertenkeledir. Resulullah fuveysika diye tavsif ederek, insanlara eziyet veren haşerata dahil etmiştir. Fuveysika, fasıkcık demektir. Resulullah haşeratın ekserisinden ayrı olarak, zarar verenlere fasık demiştir. Ulemâ, kelerin bu grupta olduğunda ittifak eder. Bir vuruşta öldürülmesinden maksad eziyet verilmemesi içindir. Zîra hayvan ikinci darbeyi almadan yaralı olarak kaçabilir.
Kertenkelenin öldürülmesi ile ilgili beyanlar, tabiatı icabı onun insanlara zarar verici olmasındandır. Bu mânayı te'yid eden başka rivayetler mevcuttur: Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetine göre, "Hz. İbrahim (aleyhissalâtu vesselâm) ateşe atıldığı zaman bütün hayvanlar ateşi söndürmeye çalıştığı halde, kertenkele ateşi üfürmüş, iyice yandırmaya çalışmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sebeple kertenkelenin öldürülmesini emretmiştir." Keza, Hz. Aişe, "Beytü'l-Makdis yandığı zaman da kertenkelenin ateşi üfürdüğünü" rivayet etmiştir.[47]

*** KÖPEKLER**

?4949 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #
???????? ???????? ??? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ?????????. ??????? '????? ??????: ??? ???? ?????????? ???????: ??? ?????? ??????. ??????: ??? '??? ?????????? ???????. ?????: ?????? ?????????? ?????????????? ???????????? ??? ?????? ??????? ??? ??????????? ????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????????? ???????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

1. (4949)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) av veya koyun veya çoban köpeği hariç diğer bütün köpeklerin öldürülmesini emretti."
İbnu Ömer (radıyallahu anhüma)'e: "Ebu Hüreyre, "Veya ekin köpeğini de diyor!" denilmişti, bunun üzerine: "Onun ekini var da ondan!" cevabını verdi ve ilave etti:
"Biz Medine ve civarına gider, tek köpek bırakmaz, hepsini öldürürdük. Hatta biz, çölden gelmiş kadına refakat eden arkadaş köpeği bile öldürdük." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 14; Müslim, Musakât 45, (1570); Muvatta, İsti'zân 14, (2, 969); Tirmizî, Sayd 4, (1488); Nesâî, Sayd 9, (7, 184.][48]

AÇIKLAMA:

1- Köpeklerin öldürülüp öldürülmemesi ile ilgili birçok hadis rivayet edilmiş, bu sebeple mesele hakkında ulemânın farklı mütalaaları olmuştur. Bunları müteakiben özetlemeye çalışacağız.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste açıklanması gereken mühim bir nokta, İbnu Ömer'in Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hakkında sarfettiği: "Onun ekini var da ondan" sözüdür. Bu ifade biraz açıklanmaya muhtaç. Çünkü yanlış anlaşılmaya müsait bir görünüş arzetmektedir.
İbnu Ömer'in, Ebu Hüreyre hakkındaki bu sözü, ulemanın ittifakla ifade ettikleri üzere Ebu Hüreyre'nin ziyadesini gevşetmek, hafife almak gayesini gütmemektedir. Nitekim o hüküm, yani Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ekin bekleyen köpeği de öldürmekten istisna kıldığını ifade eden ziyadeyi, İbnu Mugaffel, Süfyan İbnu Ebî Züheyr ve İbnu Hakem de zikretmişlerdir. Bu ziyadeyi başkaları rivayet etmemiş olsa, bi'lfarz sadece Ebu Hüreyre rivayet etmiş olsa bile, yine de hadisin sıhhatine bir noksan gelmezdi. Çünkü sahabinin rivayeti makbuldür. Kaldı ki, İbnu Ömer'in bu sözüyle: "Ebu Hüreyre çiftçidir, çiftçilikle ilgili teferruatı herkesten iyi bilir, o bu hususta dikkatlidir" demek istediği belirtilmiştir. [49]

?4950 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ??? ???? ????? ?????? ?????????????? ??????? ?? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ???????? ?? ?????? ?????? ??? ?????? ??? ??????[. ????? ???? .

2. (4950)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Köpek besleyen bir aile yoktur ki, her gün rızıklarından iki kırât eksilmemiş olsun. Bundan av veya bekçi veya koyun köpeği hariç (bunları besleyenlerin rızkında eksilme olmaz)." [Bunu Rezin tahriç etti.][50]

AÇIKLAMA:

1- Köpeklerle ilgili gelen hadislerden birkaçı:
* İbnu Mugaffel anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) köpekleri öldürmeyi emretmiştir. Sonra: "Köpekler onları ne ilgilendirir" buyurdu ve av köpeği ile çoban köpeği hakkında ruhsat verdi."
* Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize köpekleri öldürmeyi emrettiler. (Bunun üzerine biz) çölden gelen kadına refakat eden köpeğe varıncaya kadar (bütün köpekleri) öldürdük. Sonra (aleyhissalâtu vesselâm) köpekleri öldürmeyi yasakladı ve: "Halis siyahını (ve gözlerinin üstünde iki nokta gibi beyazı olan) iki noktalısını öldürün, zîra o şeytandır!" buyurdular.
* İbnu Ömer anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), köpeklerin öldürülmesini emrettiler ve onların öldürülmesi için Medine'nin etrafına haber saldılar.
** Bu rivayetleri gözönüne alan Ahmed İbnu Hanbel ile bazı Şafiî alimler, halis, siyah köpeğin avcılıkta kullanılmasını uygun görmemişler ve Cabir (radıyallahu anh) hadisinin zahirini esas alarak: "Zîra siyah köpek şeytandır; helal olan av, şeytanın değil, köpeğin avladığıdır" demişlerdir. Fakat alimlerin ekseriyeti yani cumhur, siyah köpekle diğerleri arasında fark olmayacağına hükmetmiştir. Hadiste ona şeytan denmesi, onların köpek olmadığını belirtmeye matuf değildir. Bundandır ki, beyaz gibi, siyah köpeğin de ağzını soktuğu kabın yıkanması gerekir. İmam Â-zam, İmam Malik ve İmam Şafiî rahimehümullah'ın mezhepleri böyledir.
Alimler, siyah köpeğin şeytan olarak ifade edilmesinde zahirin maksud olmadığına, Kur'an-ı Kerim'de -mesela Nas suresinde- kötülüğü galebe çalan insanlara şeytan denmiş olmasını delil gösterirler. Allah böylelerine şeytan demiş ama öldürülmelerini emretmemiştir.
* * İbnu Abdilberr'e göre, zararlı olmadıkça hiçbir köpek öldürülmez. "Çünkü der Aleyhissalâtu vesselâm canlıları silaha hedef yapmayı nehyetmiştir. Üstelik köpeğe su vermenin faziletiyle ilgili hadis mevcuttur. Hadiste: "Her ciğer sahibine su vermenin ecri vardır" buyrulmuştur." İbnu Abdilberr, kanaatine fiilî durumu da şahid gösterir: "Her tarafta bunca alim ve dine aykırı işlere göz yummayan uyanık kimseler olduğu halde köpekleri öldürme adeti yoktur. Ben, Müslümanların hiçbir fakihinin, köpek beslemeyi adaleti cerheden, şahidliğe mani olan bir hal saydığını görmedim. Sadece Şâfiî mezhebi ihtiyaç yokken köpek beslemeyi haram saymıştır" der.
Hangi çeşitten olursa olsun "köpek sulama"nın ecrinden bahseden hadise gelince:
"Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Fahişe bir kadın, bir kuyu başında susuzluktan dilini çıkarmış soluyan ve ölümle pençeleşen bir köpeğe rastladı. Hemen ayakkabısını çıkararak başörtüsüne bağlayıp hayvana su çıkardı. Bu sebeple kadının günahları affolundu."[51]

*** KARINCA**

?4951 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ?????? ??????? ???? ??????????: ??????????? ???????????? ????????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (4951)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dört hayvanın öldürülmesini yasakladı: "Karınca, arı, hüdhüd, surad (sarı ve yeşil renkli ağaçkakan kuşu)." [Ebu Davud, Edeb 176, (5267).] [52]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste dört hayvanın öldürülmesi yasaklanmaktadır:
* Karınca,
* Arı,
* Hüdhüd,
* Surad.
** ed-Demîrî, karınca ile ilgili olarak der ki: "Şerhu's-Sünne'de Begavî'nin ve Hattâbî'nin de dediği gibi bundan maksad Süleymânî denen iri karıncadır. Zerre de denilen küçük karıncanın öldürülmesi caizdir. İbnu Ebî Zeyd, eziyet veren bütün karıncaların öldürülmesinin caiz olduğunu söylemiştir." Hattâbî, bu karıncaların insanlara pek az zarar ve eziyet verdiğini belirtir.
** Surad hakkında en-Nihaye'de: "Başı ve gagası iri olan bir kuştur, tüyleri de büyüktür, yarısı beyaz, yarısı siyahtır" denmiştir. Ancak Ahterî'de sarı ve yeşil bir kuş olduğu, bazı lügatlerde ağaçkakan olduğu belirtilir. Hattâbî'ye göre bunun öldürülmesinin yasaklanması, etinin tahriminden gelir. "Çünkü der, bir hayvanın öldürülmesi yasaklandı ise, bu ona hürmet için veya onda bulunan bir zarar sebebiyle değilse, etinin haram kılınması sebebiyledir. Nitekim, Aleyhissalâtu vesselâm eti yenilmeyen hayvanın öldürülmesini yasaklamıştır." Alimler, surad kuşu ile cahiliye Arabının teşâümde bulunduğunu ses ve şahsıyla uğursuzluk çıkardığını belirtir. Bazıları: "Onların surad kuşundan hoşlanmamaları ismi sebebiyledir. Çünkü tasridden gelir, tasrid ise taklil (azaltma) demektir" demişlerdir.
** Arının öldürülme yasağını Hattâbî, onun faydalı bir hayvan olmasıyla izah eder ve "bal ve mum" imal ettiklerini hatırlatır.
** Hüdhüdün öldürülmesinin yasaklanması da, tıpkı surad kuşu hakkında söylendiği gibi "Etinin tahrimi ile ilgilidir" denmiştir. Ayrıca, onun pis koktuğu, dolayısıyle cellâle (pislik yiyen hayvan) durumunda olduğu belirtilmiştir.
Biz, alimlerimizin yorumlarına şunu ilave etmek isteriz: Bizce sebebi bilinir veya bilinmez. Esas olan, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasaklamasıdır. O'nun her yasağında -tıpkı her emrinde olduğu gibi- nice hikmetler, maslahatlar var. Bunların cüz'î bir kısmını bilsek de pek çok kısmını bilemeyebiliriz. Zamanla bilemediğimiz hikmetler peyder pey zuhur edebilir, anlaşılacak hale gelebilir. Nitekim günümüzde, tabiatta mevcut hassas bir dengeden bahsedilmektedir. İnsanoğlu rastgele tasarrufları ve müdahaleleriyle bu dengeyi bozmakta ve sonradan büyük zararlara maruz kalmaktadır.
Öldürülmesi yasaklanan hayvanların bu dengede mühim bir rol sahibi oldukları söylenebilir. Kasır aklımız ve sınırlı bilgimizi, sönük beşerî yorumlarımızı esas alarak nebevî tahdid ve yasakları küçük görme gafletine düşülmemelidir.
2- Resulullah'ın öldürülmesini yasakladığı hayvanlar meyanında kurbağa da geçer. [53]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/131.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/131-133.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/133.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/133.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/134.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/134.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/134.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/134.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/135.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/135-136.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/136-137.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/137.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/138.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/138-139.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/139.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/139.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/140.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/140-142.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/142.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/142.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/143.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/143.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/144.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/144.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/145.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/145-146.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/147.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/147-148.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/148.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/148.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/149.
[32] Teferruat ve bu bölgelerin krokisi için 5. Ciltte 312-313. Sayfalar görülebilir.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/149-150.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/150-151.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/151-152.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/152-153.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/154.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/154-155.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/155-156.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/156.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/156.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/156-157.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/157.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/157.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/158.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/158.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/158.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/159.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/159.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/160.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/160-161.

[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/161.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/162-163.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KISAS BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
ÂMMDEN KATLETME
* HATA VE ÂMDEN HATA
* BABA VE EVLAD ARASINDA KISAS
* CEMAATE BİR KİŞİ SEBEBİYLE, HÜR'E DE KÖLE SEBEBİYLE KISAS
* KÂFİR SEBEBİYLE MÜSLÜMANA KISAS
* DELİ VE SARHOŞLARA KISAS
* AKRABALARIN CİNAYETİ
* DELİL OLMADAN ZANİYİ ÖLDÜREN
* AGIR BİR CİSİMLE ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ
* İLAÇ VE ZEHİRLE ÖLDÜRME
* HAYVAN, KUYU VE MADEN SEBEBİYLE ÖLME
İNSAN UZUVLARIYLA İLGİLİ KISAS
* DİŞ
* KULAK
* TOKAT
KISASIN YERİNE GETİRİLMESİ
AFFETME HAKKINDA

KISAS BÖLÜMÜ

(Bu bölüm dört fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

AMDEN KATLETME

*

HATA VE AMDEN HATA

*

BABA VE EVLAD ARASINDA KISAS

*

BİR KİMSE SEBEBİYLE CEMAATE KISAS, KÖLE SEBEBİYLE HÜR OLANA KISAS

*

KÂFİR SEBEBİYLE MÜSLÜMANA KISAS

*

DELİ VE SARHOŞA KISAS

*

AKRABALARIN CİNAYET

İ*

ZANİYİ BEYYİNESİZ ÖLDÜREN

*

AGIR BİR CİSİMLE ÖLDÜREN

*

İLAÇ VE ZEHİRLE ÖLDÜRME

*

HAYVAN, KUYU VE MADEN SEBEBİYLE ÖLME

*

İKİNCİ FASIL

İNSAN UZUVLARIYLA İLGİLİ KISAS

*

DİŞ

,

*

KULAK, TOKAT

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

KISASIN YERİNE GETİRİLMESİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

AFFETME HAKKINDA

UMUMÎ AÇIKLAMA

Kısas, asıl itibariyle, müsavat mânasını müş'ir olup bir şeyin izine tabi olmak, onun mislini getirmek demektir. İslam hukuk tabiri olarak, -bazı suçlarda- işlenen cürmün aynıyla cezasını vermek demektir. Bu, şahsa karşı işlenen suçlarda verilen cezadır. Katilin, maktul mukabilinde öldürülmesi, yahud mecruhun (yaralanan kimsenin) telef olan uzvuna mukabil, carihin (yaralayanın) aynı uzvunu telef etmektir. İslam ceza hukukunda temel espri "ceza, işlenen amel cinsindendir." Şahsa karşı işlenen cezalarda tatbik imkânı oldukça, bu prensibe uyulur: Öldüren öldürülür, diş kıranın dişi kırılır, göz çıkaranın gözü çıkarılır.
Kur'an-ı Kerim şöyle der. (Mealen): "Ey iman edenler! Maktuller hakkında size kısas (misilleme) yazıldı (farz edildi). Hür, hür ile; köle, köle ile; dişi dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin (hangi katilin) lehinde maktûlün kardeşi (velisi) tarafından cüz'î bir şey affolunursa (hemen kısas düşer). Artık örfe uymak (şeriatin ve aklın iyi gördüğünü yapmak, borcu) ona (maktulün velisine) güzellikle ödemek (lazımdır). Bu Rabbinizden bir hafifletmedir. O halde, kim bu (afüvvden ve ödemeden) sonra (katile veya taraflarına muhaseme ve) tecavüzde bulunursa onun için pek acıklı bir azab vardır. Ey salim akıl sahipleri, kısasta sizin için (umumi) bir hayat vardır. Ta ki (katlden) sakınasınız" (Bakara 178-179.]
Bu ayet, kısası emretmekle birlikte, kısasa mukabil, diyet ödeme kolaylığı da getirmektedir. Diyet işi, maktul tarafının rızasına bırakılmıştır. Maktul tarafının diyet alması halinde katile karşı düşmanlığı bırakması, intikam peşine düşmemesi, tecavüz etmemesi emredilmektedir.
Bir diğer ayette, kısas hükmünün eksikliğine dikkat çekildiği gibi, bazı başka teferruat da belirtilir: "Biz onda (Tevrat'ta) onların üzerine (şunu da) yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılıktır. Hülasa bütün) yaralar birbirine kısastır. Fakat kim bunu (bu hakkını) sadaka olarak bağışlarsa o, kendisine (günahına) keffâret, (onun mağfiret edilmesine vesile)dir. Kim Allah'ın indirdiği (ahkâm) ile hükmetmezse onlar zalimlerin ta kendileridir" (Maide 45).
Kısas, zulme uğrayan tarafin intikam hislerini söndüren bir ceza çeşididir. Bu sebeple mücrim kısasla cezalandırıldığı takdirde, araya girecek ve teselsül edecek düşmanlıklar derhal sona erer. Üstelik, öldürdüğü takdirde öldürüleceğini, göz çıkardığı takdirde gözünün çıkarılacağını bilen herkes kendini bu çeşit cinayetlere karşı firenler. Bu hal cemiyet hayatında cinayetlerin fevkalâde azalmasını sağlar. Bu sebeple ayet-i kerimede (mealen); "Kısasta sizin için hayat vardır" buyrulmuştur.
Kısaslar nefse ve azaya aid olmak üzere iki kısımdır: Birine "kısas finnefs", diğerine "kısas fi'l-etraf" denir. Müteakiben görüleceği üzere (4959-4962), bir kişinin ölümüne bir grup iştirak etmiş olsa, o grubun bütün ferdlerinin kısasla öldürülmesinin İslam hukukunda esas kılınması kişiyi, akibeti meçhul anarşik eylemlere katılmaktan da alıkoyar, cemaat psikolojisinin sevkiyle cinayete iştirakten önler, anarşiye büyük ölçüde sed çeker.
Anarşi girdabında boğulma noktasına gelen memleketimizde, ayet-i kerîmenin hayatbahş sesini bir başka kulakla dinlemeliyiz: "Kısasta sizin için hayat var!"[1]

BİRİNCİ FASIL

ÂMMDEN KATLETME

?4952 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ???????? ????? ??????????? ??? ????????? ?????? ?????: ???? ??? ????????? ?????? ??? ???????? ?????? ??? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??? ?????? ????? ???: ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (4952)- Ebu Şüreyh (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim haksız yere, âmden (bile bile) öldürülürse velisi şu üç şeyden birini tercihte muhayyerdir:
Ya kısas ister
Ya affeder.
Yahut diyet alır.
Eğer dördüncü bir şey istemeye kalkarsa elinden tutun (mani olun)!"
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), şu ayeti tilavet buyurdu. (Mealen): "Kim bundan sonra tecavüz ederse ona elim bir azab vardır" (Bakara 179)." [Ebu Davud, Diyat 3, (4496), 4, (4504); Tirmizî, Diyat 13, (1406).][2]

?4953 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? #: ???? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ????. ?????? ????? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????[. ????? ????.»?????????« ??????.?»????????« ????? .

2. (4953)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim mü'min bir kimseyi (âmden) öldürürse, katil bu sebeple kısas olunur. Kim bu kısasa mani olursa Allah'ın lanet ve gadabı onun üzerine olsun. Allah onun ne farz ve ne nafile hiçbir hayrını kabul etmez." [Rezin tahric etmiştir. Bu mânada rivayet Sünenler'in bir kısmında gelmiştir. Ebu Davud, Diyat 17, (4539, 4540, 4541); Nesâî, Kasame 29, (8, 40).][3]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen kaved, yedmek mânasına gelen bir asıldan gelir ise de kısas demektir. Ancak çoğunlukla kısas finnefs için kullanılır. Bu da, katilin kısas mahalline boynuna ip takılarak getirilmesinden dolayıdır.
2- Hadiste kısasa şu veya bu şekilde mani olan kimseye Resulullah, Allah'ın lanet ve gadabını dilemekte, farz ve nafile nevinden hiçbir hayrının makbul olmayacağını bildirmektedir. Böylece adaletin yerine gelmesini engellemenin büyük vebal olduğuna dikkat çekmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bir başka hadislerinde: "Kıyamet günü, Allah yanında insanların en şerlisi, başkasının dünyası için ahiretini heba eden kuldur" buyurmuştur.
3- Hadiste geçen adli ulemâ "farz" diye anlamış, sarfa da "nafile" demiştir. Mamafih sarfa "tevbe", adle de "fidye" diyen alim de vardır.
4- Önceki hadiste geçen "dördüncü şey"den murad, mesela affettikten sonra kısas veya diyet istemesi, veya diyet talebinden sonra tekrar kısas istemesi gibi şeylerdir.
İbnu Hacer der ki: "Kısas etmek veya diyet almakla muhayyer olan kimse, cumhura göre, maktülün velisidir. Ancak İmam Mâlik, Sevrî ve Ebu Hanife kısas veya diyette muhayyerliğin kâtile ait olduğunu söylemişlerdir?
3- Neylü'l-Evtar'da denir ki: "Affa terğîb sahih hadisler ve ayet-i kerimelerle sübut bulmuştur. Affin meşruiyyeti hususunda ihtilaf mevcut değildir. Ancak, mazlum için evla olan hangisidir? Kendisine zulmedeni affetmesi mi, yoksa affi terketmesi mi bu hususta ihtilaf edilmiştir."[4]

*** HATA VE ÂMDEN HATA**

?4954 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ?? ????????? ??? ??????? ??????? ??????????

???????? ??? ???????? ??? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ??? ???????? ?????? ?????? ??? ??????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????« ???? ????? ?????? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ?? ???? ????? ???? ???? ???? ? ????? ?????? ????? ??? ???? ????? ??? ??? ????? .

1. (4954)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, aralarında taş atışması veya kamçı veya sopa darbı gibi durumlarda mübhem şekilde öldürülürse (bunun hükmü) hataen öldürme hükmüne tabidir, diyeti de hata diyetidir. Kim bu diyetin yerine getirilmesine mani olursa Allah'ın lanet ve gadabı üzerine olsun. Onun hiçbir farz ve nafile hayrı kabul edilmeyecektir." [Ebu Davud, Diyat 17, (4539, 4540), 28, (4591); Nesâî, Kasâme 29, (8, 40).][5]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste birbirlerine taş atan veya sopa sallayan, kamçı vuran iki tarafın kavgası sırasında kim tarafından öldürüldüğü, ne suretle öldüğü bilinemeyen bir maktulün görülmesi durumunda verilecek hüküm belirtilmektedir: Resulullah bunun hükmü, âmden katl değil, hataen katldir demektedir.
Ulemâ, bu kişinin diyetini kim ödeyecek meselesinde ihtilaf etmiştir:
* İmam Mâlik: "Bununla niza edenler" der.
* Ahmed İbnu Hanbel: "Diyeti, diğerlerinin akilelerinedir. Ancak, muayyen bir adam üzerinde iddiada bulunacak olurlarsa, kasâmeye başvurulur" demiştir. İshak da bu görüştedir.
* İbnu Ebî Leylâ ve Ebu Yusuf: "Bunun diyeti aralarında kavga yapan her iki grubun akilelerinedir" der.
* Evzâî: "Çarpışan her iki grubadır. Ancak bu gruplar dışından beyyine getirip: "Falan öldürdü" diye isbatlarsa, bu durumda o kimseye kısas gerekir" demiştir.
* Şafîî: "Bir şahıs veya bir grup hakkında "Bu (veya bunlar) öldürdü" diye iddia edecek olurlarsa kasâme gerekir, aksi takdirde ne diyet ne de kısas gerekir" demiştir.
* Ebu Hanîfe: "Öldürülenin sahipleri başka birinin üzerinde iddiada bulunmazlarsa, ölünün bulunduğu kabilenin akilesinedir" demiştir.[6]

?4955 ?2? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ????? ?????? # ??????? ????? ??????????. ??????: ?? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? # ??????????? ??????: ?????? ???? ???? ?????????? ??????? ???????? ??????????. ??????: ??????? ??????????. ?????: ?????? ??????????? ?????: ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????????? ???? ???????? ????????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.???? ??? ????: »?????? ?????? ????????. ?????? ???? ??????? ?????? #: ???? ???? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ?????: ????? ???? ????? ??? ???????? ???????? ???????: ?????? ???????? ?????????????? ?????: ???? ??????? ???? ??????? ??? ?????. ??????? ??????? ????????? # ??????????? ???????: ??????? ?????????? ??????????? ???? ?????????? ???????? ?????. ????? ??????? ?????? #: ??? ???????? ?????? ????????. ???????? ???????? ??????: ??? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? ?????? ????????? ????? ????????? ??? ?????????. ?????? #: ???? ??????? ??? ??????? ????????? ??????? ????????. ?????: ????? ??? ??????? ??????? ?????: ????? ????? ???????. ?????: ??????? ??????????? ??????? ?????????«»????????« ??? ???? ??? ??? ????????? ????? ?? ??????.?????: »??? ???????? ?????? ???????« ????? ?????: ?????? ??? ?? ?? ????? ???? ?? ????? ‘?? ???? ??
???? ??? ??? ?? ??? ??? ??? ????? ???? ?? ??? ?????? ??????? ??? ?? ???? ??? ???? ?? ??? ?????? ????? ???????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ?? ?????? ??? .

2. (4955)- Vail İbnu Hucr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam geldi, bir başkasını kayışla bağlamış getiriyordu.
"Ey Allah'ın Resulü! Bu, kardeşimi öldürdü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Doğru mu, kardeşini mi öldürdün?" diye sordu. Getiren adam:
"Şayet itiraf etmezse, aleyhine beyyine getirebilirim!" dedi. Öbürü:
"Evet kardeşini öldürdüm!" diye itiraf etti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Nasıl öldürdün?" diye sordu. Adam açıkladı:
"O ve ben bir ağaçtan yaprak çırpıyorduk, bana küfredip beni kızdırdı, ben de baltayla başına vurup öldürdüm." [Müslim, Kasâme 32, (1680); Ebu Davud, Diyat 3, (4499, 4500, 4501); Nesâî, Kasame 5, (8, 13-18).]
Ebu Davud şu ziyadede bulundu: "Ben onu öldürmeyi düşünmemiştim."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kendinden ödeyeceğin bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam:
"Benim şu elbise ve baltamdan başka bir şeyim yok!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ne dersin, kavmin seni satın alır mı (fidyeni öder mi)?" buyurdu. Adam:
"Ben kavmim nazarında o kadar kıymetli değilim ki!" dedi. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm) kayıştan ipi getiren adama attı ve "Al adamını!" buyurdu. Adam onu alıp oradan ayrıldı. Onlar dönünce Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer onu öldürürse, o da onun mislidir" buyurdular. Adam geri gelip:
"Ey Allah'ın Resûlü! "Eğer onu öldürürse o da onun mislidir" dediğiniz bana ulaştı. Oysa ben onu sizin emriniz üzerine aldım" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sen onun hem kendi günahı ve hem de (öldürdüğü) arkadaşının günahıyla dönmesini istemiyor musun?" buyurdu. Adam:
"Evet ey Allah'ın Resûlü!" deyince Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu iş böyledir!" buyurdu. Bunun üzerine adam kayışı atıp, adamı serbest bıraktı." [Müslim, Kasame 32, (1680); Ebu Davud, Diyat 3, (4999, 4500, 4501); Nesâî, Kasâme 5, (8, 13-18).][7]

AÇIKLAMA:

1- Nis'a, deriden örülen ipe denir. Dilimizde buna kayış deriz.
2- Hadis, Ebu Davud'da muhtelif vecihlerde kaydedilmiştir. Tarikler arasında bazı ziyadeler mevcut. Bir veçhinde Resulullah katilin affını taleb eder. Ölenin velisi kabul etmez. Diyet teklif eder, veli onu da kabul etmez. Dördüncü sefer: "Eğer onu affedersen o kendi günahı ve öldürdüğü kimsenin günahı ile öbür dünyaya gider ve cehennemlik olur" der. Velî, bu söz üzerine adamı affeder ve kölenin ipini bırakır. Ravi: "Ben onun ipini sürüyerek geri döndüğünü gördüm!" der.
3- Hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öldürme hâdisesini tahkik ettiğini, ne suretle vukua geldiğini araştırdığını görmekteyiz.
4- Sindî şu açıklamayı sunar: "Dendi ki: "Katil, kendi eski günahlarına ilaveten öldürme günahını da boynuna yüklenerek döner. Eğer katil suçuna mukabil öldürülürse, bu öldürmeden dolayı yüklendiği günaha keffaret olur."
Nevevî de şöyle der: "Mânası: "Katil, maktulün günahını yüklenir, velinin de günahını yüklenir. Çünkü kardeşini öldürerek onu da zarara uğratmıştır. Bu, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hassaten bu adamla ilgili olarak vahyedilmiş olabilir. Mamafih mânanın şöyle olma ihtimali de var: "Katili affin, senin ve öldürülen kardeşinin günahlarının düşmesine sebep olabilir. Bu günahlardan murad onların eski günahlarıdır, bunların katilin günahıyla bir ilgisi yoktur. Böylece "döner"in manası, "düşer" olur. Bu lafzı ona mecazi olarak ıtlak etmiştir."
Dönme kelimesinin ifade edebileceği başka ihtimallere de yer veren Sindî der ki: "İkisinin günahıyla dönmesi"nin mânası şu da olabilir: "Her ikisinin de günahının ortadan kalkmış olmasıyla dönmesidir. Muhtemeldir ki, Allah Teala hazretleri, velinin katili affetmesi sebebiyle razı oldu da hem veliyi hem de maktulü mağfiret buyurdu. Böylece katil, o ikisi mağfiretle günahtan arınmış oldukları halde döner."
5- "Eğer onu öldürürse o da onun mislidir" sözü iki mânaya muhtemeldir.
1) Onu, kana veli olan kimsenin öldürmesini uygun görmemiştir. Çünkü, katil hataen veya şibh-i amd suretiyle öldürdüğünü iddia etmektedir. Bu durum kısasın kalkmasına yeterli bir şüphedir. Fıkıhta kaidedir: Şüphe hali haddlerin tatbikatını düşürür.
2) Dönme halinde, velinin katilin durumunda olduğu da murad edilmiş olabilir. Böylece her ikisi birbirlerine eşit olurlar. Şöyle ki: "Kısas yapan veli, kısasla katilden hakkını alınca, katile bir üstünlüğü kalmaz.
6- Hattâbî der ki: "Hadiste şu hükümler var:
* Veli kısas yapmak veya diyet almak hususunda muhayyerdir.
* Amden öldürmenin diyeti, caninin malından alınır.
* İmam, kısas kesinleştikten sonra, kana veli olan kimse nezdinde affetmesi için katil lehine şefaatte bulunur.

* Katilin kaçmasından korkulduğu takdirde bağlanması mübahtır.
* İp ve bağ altında getirilen kimsenin ikrarı caizdir.
* Katil affedilirse ta'zir gerekmez. Ancak İmam Malik'in "Afdan sonra yüz sopa vurulur, bir yıl da hapsedilir" dediği hikâye edilmiştir."[8]

?4956 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? # ???????? ??? ????????? # ????????? ??? ????? ???????????. ?????? ?????????: ??? ??????? ?????? ??? ??????? ????????. ?????? # ??????????: ???? ????? ??? ????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ??? ??????????[. ????? ????? ????? .

3. (4956)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bir adam bir adamı öldürmüştü. Hâdise Aleyhissalâtu vesselâm'a geldi. (Meseleyi tahkikten sonra) katili, maktulün velisine teslim etti. Katil:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben onu öldürmeyi kasdetmemiştim (kazaen öldürdüm)! " dedi. Aleyhissalâtu vesselâm veliye:
"Eğer bu sözünde sadık ise ve doğruyu söylüyorsa, bu durumda onu öldürdüğün takdirde ateşe gidersin!" buyurdu. Bunun üzerine veli, adamı salıverdi. Adam bir kayışla bağlı idi, kayışını sürüyerek uzaklaştı. Bundan sonra kendisine zu'nnis'a (kayışlı) adı takıldı." [Tirmizî, Diyât 13, (1407); Ebu Davud, Diyat 3, (4493); Nesâî, Kasâme 5, (8, 13).][9]

AÇIKLAMA için önceki hadise bakılsın. [10]

*** BABA VE EVLAD ARASINDA KISAS**

?4957 ?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ??????? ?????? # ??????? ?‘?? ??? ??????? ??? ??????? ?‘???? ???? ??????[. ????? ??????? .

1. (4957)- Süraka İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, oğlu sebebiyle babaya kısas uyguladığına, fakat oğluna, babası sebebiyle, kısas uygulamadığına şahid oldum." [Tirmizî, Diyat 9, (1399).][11]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zayıflığına dikkat çeken Tirmizî, ulemanın bu hadisin aksiyle amel ettiğini belirtir: "Baba oğlunu öldürse, babaya bu yüzden kısas uygulanmaz; kazıfta bulunsa, hadd-i kazf tatbik edilmez."
2- Bazı alimler, babayı öldürmesine rağmen oğlana kısas tatbik edilmemesini: "Oğlu deli veya henüz büluğa ermemiş bir çocuk olabilir" diye te'vil etmişlerdir. Bazısı da: "Bu, İslam'ın bidayetteki hükmü olabilir, sonradan neshedilmiştir" diye te'vil etmiştir. Mamafih şöyle diyen de olmuştur: "Bunun hikmeti şudur: Baba çocuğun vücuduna sebep olmuştur, onun yok olmasına da sebep olması caiz değildir."[12]

?4958 ?2? ??? ???? ???? ???:]??????????? ???? ???? ?????? ????????? #: ????? ??? ??????? ?????? # ????? ‘???: ???????? ????? ?????: ??????? ??????? ???????????. ?????: ??????? ?????: ??????? ????. ??????????? ??????? ?????? # ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ????. ????? ?????: ?? ????? ? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ??????? ?????? #: ??? ?????? ????????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (4958)- Ebu Rimse anlatıyor: "Babamla birlikte Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gittik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) babama:
"Bu, oğlun mu?" diye sordu. Babam:
"Ka'be'nin Rabbine yemin olsun oğlum!" dedi. Resulullah tekrar:
"Hakikaten mi?" buyurdular. Babam: "Şehadet ederim oğlumdur!" deyince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), babamın yemini ve benim babama benzerliğimin fazlalığı sebebiyle tebessüm buyurdular ve sonra:
"Bilesin! O senin cinayetinle sorumlu tutulamaz. Sen de onun cinayetinden sorumlu olmazsın" buyurdular ve şu ayeti tilavet ettiler. (Mealen): "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez" (Enam 164). [Ebu Davud, Diyat 2, (4495); Nesâî, Kasâme 39, (8, 53).][13]

AÇIKLAMA:

1- Şarihler babanın ısrarla: "Bu oğlumdur" diye yemin ve şehadette bulunmasında bir cahiliye müessesesinin dile getirildiğini belirtirler: Cahiliye devrinde baba ve evlat birbirlerinin cinayetinden sorumlu idiler. Burada baba, cahiliye sorumluluğunu dile getirmekte: "Ben oğlumun, oğlum da benim cinayetlerimden sorumludur, bu hususta şahid olun" demek istemektedir.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Rimse ile babası arasında pek aşikâr olan benzerliğe rağmen, babasının "o benim oğlumdur" diye yemin etmesine tebessüm buyurmuştur.
3- Resulullah, herkesin cinayetinden hasıl olacak sorumluluk ve günahın kendisinde kalıp diğerine sirayet etmeyeceğini Kur'andan da şahid getirerek ifade buyurmuştur. Ancak Sindî, bazı sorumlulukların sirayet edeceğini, hadiste öncelikle günahın kastedilmiş olması gerektiğini belirtir ve diyeti misal verir, "Onun ödenmesi her ikisine de vacib olur" der.[14]

*** CEMAATE BİR KİŞİ SEBEBİYLE, HÜR'E DE KÖLE SEBEBİYLE KISAS**

?4959 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ?????? ???????. ?????? ??????: ???? ???????? ???? ????? ???????? ?????????????? ????[.

1. (4959)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir oğlan, hile (suikast) suretiyle öldürülmüştü. Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Bunun öldürülmesine San'a ahalisi iştirak etmiş olsaydı, bu tek kişi yüzünden bütün San'a ahalisini öldürürdüm!" dedi."[15]

?4960 ?2? ??? ?????:]???? ???????? ??????? ???????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

2. (4960)- Bir başka rivayet: "Dört kişi bir çocuğu öldürmüştü, Hz. Ömer dedi ki..." diye başlar, yukarıdaki gibi devam eder. [Buharî, Diyat 21; Muvatta, Ukul 13, (2, 871).][16]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen rivayette bir kimsenin haksız yere öldürülmesine iştirak edenlerin eşit olarak o cinayetin suçuna iştirak edecekleri ifade edilmektedir. Rivayetin aslında uzun bir hikâyesi var. Ancak İmam Buhârî, hikâyeyi atarak fikha müteallik kısmını almış. İbretli olacağı için hikâye kısmını özetlemek istiyoruz: Bir kadının kocası gurbete gider ve gelmez, haber alınmaz olur. Kadının yanında kocanın önceki karısından kalma Asil isminde bir oğlu var. Kadın bir ara bir dost (kırık) edinir. Asil'i aralarında ayak bağı görmeye başlarlar ve öldürmeye karar verirler. Çocuğun öldürülmesine kadın, kırığı, hizmetçisi ve bir başka erkek daha iştirak ederler. Asil parça parça edilerek, parçaları bir dağarcığa doldurulup, köyün kenarında metruk bir kör kuyuya atılır. Sonra hâdise ortaya çıkar, işe devlet el koyar. Tahkik edilir. Önce kadının kırığı olmak üzere hepsi suçlarını itiraf ederler. Hâdiseyi tahkik eden Ya'la İbnu Ümeyye durumu Hz. Ömer'e yazar. Hz. Ömer dördünün de katledilmesi talimatını verir. Talimatında, sadedinde olduğumuz cümle yer alır: "Allah'a kasem olsun, eğer çocuğun öldürülmesine San'a ahalisinin tamamı iştirak etmiş olsaydı hepsini öldürürdüm."[17]

?4961 ?3? ??? ????:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????? ??????: ???? ?????‘ ???????? ????? ???????? ?????????????? ????????[.

3. (4961)- İmam Malik anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), tek bir kişi için beş veya yedi kişiyi öldürttü. Bunlar hile ile birini öldürmüşlerdi. Hz. Ömer talimatında şunu da ilave etmişti: "Bu tek kişinin öldürülmesine bütün San'a halkı katılmış olsaydı, hepsinin öldürülmesine hükmederdim." [Muvatta, Ukûl 13, (2, 871).][18]

AÇIKLAMA:

Bu ikinci rivayet hüküm itibariyle öncekinin aynıdır. Üstelik hâdise San'a'da geçmektedir. Aynı hâdisenin farklı bir veçhi gibi gözükmektedir. Ancak önceki hâdisede bir çocuğu dört kişinin öldürmesi mevzubahis olduğu halde, burada bir adamı beş veya yedi kişinin öldürmesi mevzubahistir. İbnu Hacer, bu rivayetlerde iki ayrı vak'anın anlatıldığını belirtir. Bu ikinci hâdisede, bir adamın cariyesi ile içki âlemi yapan yedi kişinin efendiyi öldürmeleri; cinayetlerini itirafları, Hz. Ömer'e vak'anın bildirilmesi, Hz. Ömer'in cevabî yazısı ve bu yazıda, yukarıda kaydedilen hükmü mevzubahistir. İbnu Hacer, rivayetlerdeki farklılıklara bakarak, Hz. Ömer zamanında bu nevi vak'aların tekerrürü ve Hz. Ömer'in bu şekilde hükmettiği hususunda cezmeder.[19]

?4962 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????????[. ????? ????? ?????.???? ???????:]??????? ???? ???????? ???????????[.??? ???????? ??????: ?? ??? ????? ??? ??? ???? ???? .

4. (4962)- Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim kölesini öldürürse, biz de onu öldürürüz. Kim de kölesini (burnunu, kulağını keserek) sakatlarsa, biz de onun (burnunu, kulağını keserek) sakatlarız." [Ebu Davud, Diyat 7, (4515 , 4516, 4517, 4518); Tirmizî, Diyat 18, (1414); Nesâî, Kasâme 9, (8, 21).]
Nesâî'nin rivayetinde şu ziyade var: "Kim kölesini iğdiş ederse, biz de onu iğdiş ederiz."[20]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, efendi ile kölesi arasında birbirlerine karşı işleyecekleri cinayetlerin cezasında eşitlik olacağını ifade etmektedir. Ancak fukaha bu meselede ittifak etmemiştir. Bu hadisle fetva veren olmuşsa da, çoğunluk, başka delilleri de gözönüne alarak, bu hadise uymayan hükümlere gitmişlerdir.
Nitekim Tirmizî, hadisi kaydettikten sonra şu açıklamayı dermeyan eder. "Tabiin'den bazı ilim ehli bu hadise göre hükmetmiştir: İbrahim Nehâî bunlardandır. Bazıları da: "Köle ile hür arasında gerek nefiste, gerekse daha aşağı meselelerde kıyas yoktur" diye hükmeder. Hasan Basrî ve Atâ İbnu Rebah bunlardandır. Ahmed ve İshak da bu görüştedir."
Bazıları da şöyle demiştir: "Efendi kölesini öldürürse, bu sebeple efendi öldürülmez, başkasının kölesini öldüren bir hür öldürülür." Süfyan Sevrî de bu görüştedir."
Bazı alimler, "Efendinin kölesi mukabilinde öldürülmeyeceği hususunda, İbrahim Nehâî dışında bütün alimlerin icma ettiğini" kaydeder. Kölesi mukabilinde efendisinin öldürülmeyeceği görüşünde olanlar bu hadisi te'vil etmişlerdir. "Bu, kölesini öldürmeye tevessül edilmemesi için bir zecr, bir caydırmadır. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm: "Bir kimse içki içerse celde uygulayın, tekrar yaparsa yine celde uygulayın, dördüncü veya beşinci sefer yine içerse artık onu öldürün" buyurmuştur. Ama kendisine dördüncü veya beşinci sefer içki içen getirildiği zaman öldürmemiştir.
Bazı alimler hadis hakkında şöyle bir te'vilde bulunmuştur: "Resulullah'ın bu hükmü, önce köle iken, sonradan kölelikten kurtularak hür olmada efendisi ile eşitlenen kimse hakkında varid olmuştur."
Bazıları da şöyle te'vil etmiştir: "Sadedinde olduğumuz hadis "Hür, hür ile; köle köle ile... kısasdır" (Bakara 178) ayeti ile neshedilmiştir."
Ebu Hanife'nin ashabı: "Hür, başkasının kölesini öldürürse öldürülür, kendi kölesini öldürürse öldürülmez" diye hükmetmiştir.
İmam Şafiî ve İmam Malik: "Hür, köle sebebiyle öldürülmez, başkasının kölesi de olsa" demişlerdir.
İbrahim Nehâî ve Süfyan-ı Sevrî ise: "Kendininki dahi olsa, hür köle sebebiyle öldürülür" diye hükmetmişlerdir.
2- Sakatlamak diye çevirdiğimiz "ced" kelimesi, insanın burun, kulak dudak gibi uzuvlarını kesmek mânasına gelir. Bu kelime, öncelikle ve hususi olarak burnun kesilmesini ifade eder. Fakat diğer uzuvların kesilmesini ifade için de kullanılmıştır. Tercümede bu umumi mânayı ifade etmek için sakatlama kelimesini kullanmayı tercih ettik.
Şarihler, ulemanın: "Hür kimsenin herhangi bir uzvu, kölenin herhangi bir uzvu sebebiyle kesilemez" diye hükmettiğini; hadisin de korkutma ve caydırma için varid olduğu veya mensuk bulunduğu şeklinde te'vil ettiğini belirtirler.[21]

*** KÂFİR SEBEBİYLE MÜSLÜMANA KISAS**

?4963 ?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????? ?????? ?????: ??? ?????? ?????????????. ???? ????????? ???? ????????? ?? ????????? ?????? ?? ??????? ??????? ?????: ?? ??????? ?????? ????????? ??????? ???????? ??? ????????? ??? ??????? ????????? ?????? ????? ?? ????????? ????? ?? ????? ???????????. ??????: ????? ?? ????? ???????????? ????? ????????? ????????? ?'?????? ????? ? ???????? ???????? ????????[. ????? ??????? ???????? ???????? .

1. (4964)- Ebu Cuheyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye: "Ey mü'minlerin emîri! Yanınızda, Kur'an'da bulunmayan yazılı bir şey var mı?" diye sormuştum. Şöyle cevap verdi:
"Hayır! Daneyi yar(ıp ondan filizi çıkar)an ve insanı yaratan Zata kasem olsun! Bildiğim şeyler, Allah'ın, Kur'an'da olanı anlamak üzere kişiye verdiği anlayış ve bir de şu sahifede bulunanlardır.
"Pekiyi bu sahifede ne var?" dedim.
"Diyet(le ilgili ahkâm), esirlerin hürriyete kavuşturulması (ile ilgili tavsiye ve teşvik), kâfir mukabilinde Müslümanın öldürülmeyeceği!" cevabını verdi." [Buhârî, Diyat 31, İlm 39, Cihad 171; Tirmizî, Diyat 16, (1412); Nesâî, Kasâme 12, (8, 23).][22]

AÇIKLAMA:

1- el-Kâdî der ki: "Hz. Ali'ye bu soruyu Şîîlerin bir iddiası sebebiyle sormuştur: Onların iddiasına göre, Ehl-i Beyt ve bahusus Hz. Ali (radıyallahu anh) nezdinde Resulullah'ın onlara hususi olarak öğretip başkalarından gizlediği bir kısım vahiyler vardı."
Bu iddiaların yaygınlığı sebebiyle bu kimselerin Hz. Ali'ye Ebu Cuhfe Vehb İbnu Abdillah el-Âmirî'nin dışında Kays İbnu Ubade, el-Eşter en-Nehâî de sormuştur. Yanında Kur'an'dan başka hususi bir vahiy metni olmadığı beyanına dair rivayetler ise başka zatlar tarafından da rivayet edilmiştir. Mesela Tarık İbnu Şihab der ki: "Hz. Ali minberde şöyle derken kendisini dinledim "Vallahi, yanımızda Kitabullah ve şu sahifeden başka size okuyacağımız herhangi bir kitap yok."
2- Hz. Ali'nin verdiği cevap ve hususen mezkur sahifenin muhtevasıyla ilgili açıklamalar, senetten senede bir kısım farklılıklar ihtiva eder. Nesâî'nin farklı bir rivayeti müteakiben gelecek. Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde: "Medine haramdır" hükmü; Müslim'in bir rivayetinde: "Allah, Allah'tan başkasının adına kesene lanet etti." Ahmed İbnu Hanbel'in rivayetinde "Sadakanın taksimi" gibi ziyadeler mevcuttur. İbnu Hacer: "Bunların hepsi o sahifede mevcud idi. Ravilerden her biri hatırlayabildiğini rivayet etti" diyerek arada bir tearuz olmadığını belirtir.
3- Sahife'den murad, yazılı kâğıttır.
4- Akl, burada diyet demektir. Diyete akl denmesi, diyet olarak deve verilip, maktulün evinin avlusuna "akl"larla bağlandığı içindir. Akl burada ip demektir. İbnu Mace'nin rivayetinde akl yerine diyat kelimesi gelmiştir. Şu halde mezkur sahifede diyetle ilgili ahkâm; çeşitleri, miktarları, ödeniş tarzı vs. yazılmış olmalı.
5- Hadiste kâfiri öldüren Müslümana kısas tatbik edilmeyeceği ifade edilmektedir. Ancak daha önce de dikkat çekildiği üzere, bu meselede fukaha ihtilaf eder. İbnu Hacer'in kaydına göre:
* Şafiî, Malik ve Ahmed'in de dahil olduğu cumhur bunu esas almış, "kâfir sebebiyle Müslüman öldürülmez" demiştir. Ancak İmam Malik'in, yol kesenler ve bunlar durumunda olanlar hakkında sarfettiği: "Hile ile öldüren öldürülür, maktul zımmî bile olsa" sözüne göre, kâfire mukabil Müslümanlar da öldürülmektedir.
* Hanefilere göre, Müslüman haksız yere öldürmüş ise, zımmî sebebiyle öldürülür; fakat müste'min (eman verilmiş olan) sebebiyle öldürülmez.
* Şa'bî ve Nehâî'ye göre, "Nasrani ve Yahudiye mukabil öldürülür, fakat Mecusiye mukabil öldürülmez."Mesele hakkındaki münakaşa ve karşılıklı ileri sürülen deliller konuyu uzatacağı için kaydetmeyeceğiz.[23]

?4964 ?2? ??? ??? ?? ???? ???:]??????????? ???? ???'????? ???????????? ??? ????? ??? ??? ???????. ????????? ????: ???? ?????? ??????? ??????? ?????? # ??????? ???? ????????? ??? ???????? ????????. ?????: ?? ??? ????? ???? ????????? ???????? ???? ??????? ????????. ?????: ????? ????: ????????????? ????????? ??????????? ?????? ???? ???? ???? ????????? ????????? ???????????

??????????. ?? ? ???????? ???????? ?????????? ??? ??? ?????? ?? ????????. ???? ??????? ??????? ?????? ????????? ?????? ??????? ??????? ??? ??? ????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (4964)- Kays İbnu Ubad (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ve el-Eşter en-Nehâî, Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'nin yanına gittik. Kendisine:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bütün insanlara şamil olmayan hususi bir talimde bulundu mu?" dedik. Bize:
"Hayır! ama şu sahifede bulunanlar var!" dedi ve kılıncının kabzasından bir sahife çıkardı. İçerisinde şunlar vardı: "Mü'minlerin kanı eşittir. Onlar kendilerinden başkalarına karşı tek bir el gibidirler. Onlar içlerinden en adilerinin verdiği emana uyarlar. Haberiniz olsun: Mü'min, kâfir mukabilinde öldürülmez; ahd (antlaşma) sahibi de anlaşma müddeti esnasında (küfrü sebebiyle) öldürülmez. Kim bir cinayet işlerse sorumluluğu kendine aittir (başkasını ilzam etmez). Kim bir cinayet işler veya caniyi himaye ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun!" [Ebu Davud, Diyat 11, (4530); Nesâî, Kasâme 8, (8, 19).][24]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Müslümanların kanının eşit olduğu belirtilmektedir. Yani şerefi, mevki ve makamı olanlarla, makamsız olanlar; zengin ve fakir olanlar; kadın, erkek olanlar; hanedan sahibi olanlarla asalete sahip olmayanlar; büyükler, küçükler; Arap ve acem olanlar; alim veya cahil olanlar arasında fark yoktur. Kim kime karşı cinayet işlerse aynı şekilde kısas yapılır, katil yerine bir başkası öldürülmez... demektir.
2- "Müslümanlar bir el gibidir" demek, "birbirleriyle dayanışma ve yardımlaşma içindedirler. Başka din mensuplarına karşı birbirlerini yalnız bırakmazlar" demektir.
3- "En adilerinin verdiği emana uyarlar" demek: "Herhangi bir Müslüman bir kâfire eman verse, artık o kâfir, bütün mü'minlere haram olmuştur. Onun malı, canı, ırzı korunmaya mazhardır. Bu emanı, köle gibi en düşük durumda olan, hiçbir vasfı bulunmayan bir Müslüman da vermiş olsa muteberdir" demektir.
4- "Ahd (anlaşma) sahibi öldürülmez" ibaresi makabline atıf yapılınca, ibare şöyle de anlaşılmıştır: "Mü'min, harbî kâfir sebebiyle öldürülmez; ahd sahibi de, ahdi boyunca harbî kâfir sebebiyle öldürülmez."
5- Kişinin cinayeti kendini ilgilendirir, günah kendine aittir. Kişi başkasının cürmü sebebiyle muahaze olunmaz. Ancak bu hüküm, kişinin nefsine ve malına terettüp eden cezalarda makbuldür, fakat hata sebebiyle terettüp eden birkısım maddî cezalar akileye terettüp edebilmektedir.
6- Resulullah'ın caniyi himaye edenlere laneti dikkat çekicidir. Şarihler bunu: "Caniyi, hasmına karşı koruyup, kısas uygulanmasına mani olan kimse" diye açıklarlar.[25]

*** DELİ VE SARHOŞLARA KISAS**

?4965 ?1? ?? ???? ?? ????:]???? ????????? ?????? ??? ?????????? ???? ???? ????????? ?????? ?????? ???????: ?????? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ??? ?????????? ??? ?????? ??????? ??????? ?????? ???? ????????? ??????[. ????? ???? .

1. (4965)- Yahya İbnu Said anlatıyor: "Mervan, Hz. Muaviye İbnu Ebî Süfyan (radıyallahu anhüma)'a: "Kendisine bir adamı öldürmüş olan bir deliyi getirdiklerini" yazarak hükmünü sormuştu, şu cevabı aldı:
"Onu hapset, kısas yapma, çünkü deliye kısas yoktur." [Muvatta, Ukul 3, (2, 851).][26]

AÇIKLAMA:

Hz. Muaviye'den meseleyi soran Mervan İbnu'l-Hakem Medine valisi idi. Hz. Muaviye halife olarak Şam'da ikamet ediyordu. Hz. Muaviye, Mervan'ın sorusuna "Kalem üç kişiden kaldırılmıştır: "...iyileşinceye kadar deliden..." hadisine dayarak deliye kısas uygulamasını yasaklamıştır.
İmam Malik hadise şu açıklamayı ekler: "Bir çocukla bir büyük, bir kimseyi birlikte amden öldürecek olsalar, bu durumda büyük, kısasen öldürülür, çocuğa da diyetin yarısı ödetilir. Keza bir hürle bir köle birlikte bir köleyi öldürseler, köle öldürülür, hürüzerine de kölenin kıymetinin yarısını ödemek terettüp eder." Zürkânî: "Köle müsavat sebebiyle öldürülür, hür ise müsavat olmadığı için öldürülmez, fakat diyeti aşsa bile kıymetinin yarısını öder" der.[27]

?4966 ?2? ??? ????:]?????? ???????? ??? ????????? ?????? ??? ??????????: ?????? ?????? ??????????? ???? ??????. ??????? ??????? ??? ????????? ????[.

2. (4966)- İmam Malik'e ulaştığına göre, Mervan, Hz. Muaviye (radıyallahu anhüm)'ye yazarak: "Kendisine adam öldüren bir sarhoş getirildiğini" bildirir ve hükmünü sorar. Hz. Muaviye: "Onu öldür (kısas uygula)!" cevabını verir." [Muvatta, Ukul 15, (2, 872).][28]

AÇIKLAMA:

Zürkânî der ki: "Sarhoş, cinayetinden sorumludur. Aksi takdirde herkes sarhoş olur ve birbirlerini öldürür, malları tahrip ederler, sonra da sarhoşluk yüzünden akıllarının olmadığını söyleyerek mazeret beyan etmeye kalkarlar. İşte böyle bir durum ortaya çıkmasın diye şer-i şerif sarhoşluğu mazeret kabul etmemiştir. Sarhoşla deli arasında fark var. Zîra sarhoş kendi iradesiyle kendini sarhoş etti. Dolayısıyla bu halinde kasıt vardır. Halbuki delide kasıt yoktur."[29]

?4967 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ??????????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????? ???? ?????????? ?????? ????? ???????. ???????? ?????????? # ???????[. ????? ??? ???? .

3. (4967)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir Yahudi kadın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şetimde bulunuyor, hakaretler ediyordu. Bir adam onu boğarak öldürdü. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının kanını batıl kıldı." [Ebu Davud, Hudud 2, (4362).][30]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şetmeden (söğüp sayan) kimsenin öldürüleceğini ifade eder. İbnu'l-Münzir, sarih olarak "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şetmedenin öldürülmesi gerektiği hususunda" ulemanın ittifak ettiğini nakleder. Hattâbî: "Böyle biri Müslüman ise, katlinin vacib olduğu hususunda muhalefet eden bir alim bilmiyorum" der. İbnu Battal: "Resulullah'a sebbeden (söven, küfreden) kimse hakkında ulema ihtilaf etti" der ve devamla şunları kaydeder: "Bu kimse, Yahudi gibi ahd ve zımmet sahibi ise (yani İslam memleketinde yaşama ruhsatı almış kimse ise) İbnu Ôl-Kasım'ın Malik'ten nakline göre, Aleyhissalâtu vesselâm'a sebbi sebebiyle, Müslüman olmayan, öldürülür. Müslüman sebbetmişse, tevbe teklifi yapılmadan öldürülür" der. İbnu'l-Münzir: "Leys, Şafiî, Ahmed ve İshak'tan Yahudi ve diğerleri hakkında benzer görüş" nakleder. Evzâî ve Malik'ten, Müslüman hakkında: "Bu bir nevi irtidattır, tevbe teklif edilir" dedikleri rivayet edilir. Kûfilerin de: "Sebbeden kimse zımmî ise ma'zur addedilir, Müslümansa bu, irtidattır" dediği nakledilmiştir.
Kadı İyaz: "Aleyhissalâtu vesselâm'a sebbeden zımmîye ceza verilmeyişinin, bu hususta sarahat olmayışı sebebiyle mi, yoksa onların kalbini kazanmak mülahazasıyla mı olduğunda ihtilaf edildiğini" söyler ve devamla der ki: "Bazı Malikîlerin, "Resulullah, kendisine "ölüm senin üzerine olsun!" diyen Yahudileri öldürmedi. Çünkü bu hususta Yahudilerin böyle söylediğine dair bir beyyine ibraz edilmedi, bunu Yahudiler de ikrar etmediler. Aleyhissalâtu vesselâm (vahye dayanan) kendi bilgisiyle de onlara hükmetmezdi" dediğini nakleder. Şu da şöylenmiştir: "Yahudiler, şetimlerini açıkça ifade etmeyip, dillerini bükerek kelime oyunu yaptıkları için onları öldürmekten vazgeçti." Bazı alimler de: "Bu sözleri küfre hamledilmez, bu bir ölüm temennisidir, mutlaka vaki olacak bir şeyi dileyerek, beddua etmektir. Nitekim bu yüzden, onlara selamlarına mukabele sadedinde: "Size de olsun!" demekle yetinmiştir. Mânası: "Ölüm size de bize de gelicidir, onu talep etmenin bir mânası yoktur" şeklinde bir açıklamada bulunmuşlardır.[31]

?4968 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ????????? ???????? ?????????? #. ????????? ?????????? # ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (4968)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Âma yani gözleri kör bir zat, ümmü veled olan cariyesini, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şetmettiği için öldürdü. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cariyenin kanını heder addetti." [Ebu Davud, Hudud 2, (4361); Nesâî, Tahrim 16, (7, 107, 108).][32]

AÇIKLAMA:

1- Hâdise Ebu Davud'da teferruatlı olarak anlatılmaktadır. Buraya vak'a ve buna terettüp eden hüküm kaydedilmiş: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şetmeden bir cariyeyi âma olan efendisi, şetmi sebebiyle öldürmüştür. Ertesi günü duruma muttali olan Aleyhissalâtu vesselâm "Cariyenin kanı hederdir" buyurmuştur. Yani öldüren kimseye ne kısas, ne diyet ne de tazir hiçbir ceza gerekmemektedir.
2- Şarihler, âmanın beyanının doğruluğu hususunda, "Resulullah vahiy almış olabilir" diyerek mesele hakkında tahkik yapılmayışının sebebini belirttiler. Çünkü, normalde bu çeşit cinayetlerde caninin beyanına itibar edilmeyip, tahkik edilmesi gerekir.
3- Sindî hadiste: "Zımmî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında dilini tutmayıp hakaret edecek, iftira ve şetme yer verecek olursa, zımmet hakkını kaybedeceği ve öldürülmesinin helal olacağı hususunda delil vardır" der.
Sebbeden kimse Müslümanlardan biri ise, öldürüleceğinde ihtilaf yoksa da, zımmînin sebbine terettüp edecek hükümde ihtilaf edilmiştir. Önceki hadiste daha geniş yer verdiğimiz üzere:
* Şafiî hazretleri: "Öldürülür, zımmet (himaye) kaldırılır" der.
* Ebu Hanife merhum: "Öldürülmez, onun şirki bundan da büyük bir cinayetidir" demiştir.
* İmam Malik rahimehullah: "Yahudi ve Nasârâ'dan şetmedenler öldürülür, Müslüman olan istisnadır" demiştir.[33]

*** AKRABALARIN CİNAYETİ**

?4969 ?1? ?? ????? ?? ???? ???????? ???:]????? ????? ???? ?‘??????? ?????????: ????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ??? ????????? ???????? ????? ?? ??????????????. ?????? ???????? ??????????: ?? ? ??????? ?????? ???? ???????[. ????? ??????? .

1. (4969)- Sa'lebe İbnu Zehdem el-Yerbûî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensârdan bir grup insan gelip:
"Ey Allah'ın Resulü! Şunlar Benî Sa'lebe İbnu Yerbû'dur. Cahiliye devrinde falan kimseyi öldürdüler!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm sesini yükselterek:
"Bir kimse diğerinin cinayetinden sorumlu olmaz" buyurdular." [Nesâî, Kasâme 39, (8, 53).] [34]

AÇIKLAMA:

Dikkat edilirse, hadiste eski bir cahiliye anlayışı iptal edilmektedir. Şöyle ki: Ensârdan bir grup, cahiliye devrinde, Benî Sa'lebe İbnu Yerbû kabilesine mensup bir kimse tarafından işlenmiş olan bir cinayeti, Benî Sa'lebe'nin tamamı işlemiş gibi göstermişler ve "Falanı bunlar öldürdüler" şeklinde ifade etmişlerdir. Aslında bu ifade cahiliye devrinde cari olan hukuk sisteminin dile getirilmesi idi. Kabile içerisinde ferdin müstakil bir sorumluluğu yoktu. Bütün kabile efradı müşterek bir sorumluluğa sahip idi. Bu sebeple bir kimsenin işlediği cinayet, caninin mensup olduğu kabile tarafından işlenmiş bir cinayet kabul ediliyordu. Keza o cinayet, tek bir ferde veya onun ailesine karşı bir cinayet olmayıp, bizzat kabilesinin kendine, bütün efradına karşı işlenmiş bir cinayet oluyordu. Bu anlayışın, tabii neticesi olarak, cani tarafın cezalandırılması için bizzat caninin öldürülmesi gerekmezdi, onun mensub olduğu kabileden herhangi bir ferdin öldürülmesi de intikam için yeterli olabilirdi.
Her hususta "şahsi sorumluluğu", kanun hakimiyetini tesis etmeyi esas alan İslam dini, "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez" (En'am 164) ayetiyle eski sistemi kaldırmıştır. Bu, aslında İslam'ın getirdiği mühim inkılablardan biridir. Artık ferd, kabilenin bir parçası, buğday yığınında bir dane olarak kıymet taşıyan bir cüz değil, ayrı bir şahsiyettir; Allah ve şeriat karşısında müstakil bir sorumluluğu olan kimsedir.[35]

?4970 ?2? ??? ???? ????????:]???? ????? ?????: ??? ??????? ??????: ??? ?????? ????? ?????????? ????????? ???????? ?????? ?? ?????????????? ?????? ????? ??????????. ??????? ???????? ????? ??????? ??????? ????????? ?????? ???????: ? ??????? ????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (4970)- Tarık el-Muharibî anlatıyor: "Bir adam (gelerek):
"Ey Allah'ın Resulü! Şunlar, cahiliye devrinde falancayı öldüren Benî Sa'lebe kabilesidir. Onlardan intikamımızı alıver!" dedi. Bu söz üzerine (aleyhissalâtu vesselâm), ellerini öylesine kaldırdı ki, koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Şöyle diyordu: "Anne çocuğu adına cinayet işlemez (cinayeti kendi adınadır)!" Resulullah bu sözü iki kere tekrar ettiler." [Nesâî, Kasâme 39, (8, 55).][36]

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti. [37]

*** DELİL OLMADAN ZANİYİ ÖLDÜREN**

?4971 ?1? ?? ???? ?? ??????:]???? ????? ???? ????? ???????? ?????? ????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ???????? ??? ???? ????? ???????? ???? ????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ??????. ?????? ???? ????? ?????? ?????? ?????: ???? ?????? ??? ?????? ????????? ???????? ???????? ???????????? ?????? ???? ???? ?????: ???? ?????????? ?????? ???? ???? ??? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ?????: ???? ???? ?????????? ??? ???? ????? ?????????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ????.»????????« ?????? ??????? ?? ????? ???? ???? ?? ?????? .

1. (4971)- Said İbnu'l-Müseyyeb merhum anlatıyor: "Şam ehlinden bir kimse, hanımının yanında bir erkek yakalamıştı. Erkeği de kadını da öldürdü. Muaviye (radıyallahu anh), katil hakkında hüküm vermekte zorluk içinde kaldı. Meseleyi Ali İbnu Ebî Talib'e sorması için Ebu Musa (radıyallahu anhümâ)'ya yazdı.
Hz. Ali (radıyallahu anh): "Bu benim diyarımda (Irak'ta) vaki olmayan bir hâdisedir, hükmünü bana sizin söylemenizi istiyorum!" dedi. Ebu Musa (radıyallahu anh) da:
"Bu hususta sana sormam için bana Muaviye (radıyallahu anh) yazmıştı" dedi. Hz. Ali (radıyallahu anh):
"Ben Ebu'l-Hasan'ım! Eğer katil dört şahid getiremezse ipiyle (maktul tarafa) verilir (kısas yapılır)" buyurdu." [Muvatta, Akdiye 18, (2, 737).][38]

AÇIKLAMA:

1- Burada İslam'ın mühim bir prensibi gözükmektedir: Delile dayanmayan hiçbir iddia kabul edilmez. Mağdur taraf iddiada bulunarak şikayetini kadıya yapar, delilini ibraz eder. Kadı tahkik eder. Eğer iddia edilen suç, deliller muvacehesinde sübut bulursa, kadı hükmünü verir.
Halbuki hadiste anlatılan hâdisede erkek böyle yapmamıştır. Kendi görgüsünü esas alarak kendisi ölüme hükmetmiş ve bu hükmü infaz etmiştir. İslam dini böyle bir muhakeme ve infaz usulünü meşru addetseydi, çok suistimaller olurdu.
Hz. Ali, şer-i şerife uygun olarak: "Katilin ipi maktul tarafa verilir" diye hükmetmiştir. Maksad kısastır. İpinin verilmesi tabiri, bu çeşit durumlarda katilin bağlanıp, ipinin ucunun maktul tarafına bu suretle teslim edilmesini ifade eder. Katili teslim alan mağdur taraf onu dilerse affeder, dilerse öldürür, dilerse diyet alır.
İbnu Abdilberr der ki: "Fakihler cemaati şahid olmadan zaniyi öldüren katile kısas tatbik edileceğine hükmetmiştir. Zîra Allah Teala Hazretleri, Müslümanların kanını mutlak şekilde haram kılmıştır. Bu durumda kim bir Müslüman öldürüp, sonra da "öldürülmesi vacib olmuştu" diyecek olursa, iddiasını delillerle isbatlamadığı takdirde, sözü kabul edilmez. İsbatlarsa kısastan kurtulur; aksi takdirde kısas uygulanır." İbnu Abdilberr diğer hukuk davalarında da "hakkın sübut bulabilmesi için, iddia sahibinin delil getirmesinin şart olduğunu" belirtir. Abdürrezzak'ın bir rivayetinde geldiğine göre, "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sorar:"
Bir adam, hanımıyla bir erkek yakalarsa onu öldürebilir mi?" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah'ın (Kur'an'da) zikrettiği beyyineyi (yani dört erkek şahidi) bulmadıkça hayır!" diye cevap verirler."
Bu hususta, kıskançlığı ile meşhur Sa'd İbnu Ubade'nin, Resulullah'a tevcih ettiği sorusu da meşhurdur:
"Ben hanımımla bir erkek yakalasam, dört şahid getirmek için, onları imhal mi edeceğim?" Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Evet!" cevabını verir.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste şu hükümler gözükmektedir:
* Sultanın gıyabında hadd tatbik edilemez.
* Şahidler olmadan suç sabit olmaz.
* Sadece iddia ile kan dökülemez; döken, suçlu duruma düşer.
3- Hz. Muaviye'nin meseleyi Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'den doğrudan sormayışı, aralarındaki ihtilaf sebebiyledir. Ama, görüldüğü üzere siyasî kırgınlık, Hz. Ali'nin fıkıh

yönünü, ilmini, dirayetini takdir etmekten Hz. Muaviye'yi alıkoymamıştır. Allah her ikisinden de razı olsun. [39]

*** AGIR BİR CİSİMLE ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ**

?4972 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ??????????? ?????? ????????? ???? ???????? ????? ????????. ????? ????? ??? ??????? # ??????? ??????. ????? ??????: ????????? ?????? ????????? ?????????? ??? ?. ????? ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ??? ?. ????? ???????? ???????????? ?????????: ??????? ?????????? ??????????? ?????????? # ???????????? ?????? ??????? ??????????[. ????? ??????.???? ?????:]???? ??????????? ??????? ????????? ????? ?????? ?????? ??????????[.»?‘??????« ?????? ?? ?????? .

1. (4972)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir Yahudi, gümüş takıları için bir cariyeyi taşla öldürmüştü. Cariye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirildi. Henüz canını teslim etmemişti. Kadıncağıza (birkısım isimler sayılarak): "Seni falanca mı öldürdü?" diye soruldu. Başıyla: "Hayır!" diye işaret etti. "Seni falan mı öldürdü?" diye bir başka isim zikredildi. Kadıncağız yine: "Hayır!" mânasında başıyla işaret etti. Üçüncü kere sordu. Bu sefer: "Evet!" dedi ve başıyla işaret etti.
Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, adamı (yakalattı, adam suçunu itiraf etti) o da iki taşla öldürdü, başını iki taş arasında ezdi." [Buhârî, Diyat 7, 4, 5, 12, 13, Husumat 1, Vesaya 5; Müslim, Kasame 15, (1672); Ebu Davud, Diyat 10, (4527, 4528, 4529), 14, (4538); Tirmizî, Diyat 6, (1394); Nesâî, Kasame 11, (8, 22).][40]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten bazı hükümler çıkarılmıştır.
* Kadını öldüren erkek öldürülür. "Bu hususta icma var" denmiştir.
* Âmden adam öldüren kimse kısasla öldürülür. Onun bu öldürülüşü, maktulü öldürdüğü tarzda olur: Kılıçla öldürmüşse, o da kılıçla öldürülür. Taş veya sopa veya bir başka şey ile öldürmüş ise aynı şeyle öldürülür. Zîra hadiste, Yahudinin, kızcağızı başını ezmek suretiyle öldürdüğü için, onun da başı ezilmek suretiyle öldürülmüştür.
*Kısas, sadece kesici aletlerle öldürene değil, ağır bir şeyle vurmak suretiyle öldürene de uygulanmalıdır. Şafii, Malik, Ahmed ve cemahiru'l-ulema böyle hükmetmiştir.
Ebu Hanife ise: "Demir, taş ve tahtadan kesici bir aletle veya insan öldürmede kullanıldığı bilinen mancınıkla veya ateşe atma gibi yollardan biriyle icra edilen öldürme hâdiselerinde kısas uygulanır, diğer vasıtalarla öldürmelerde kısas yoktur" der.[41]

*** İLAÇ VE ZEHİRLE ÖLDÜRME**

?4973 ?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4973)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim sahte doktorluk yapar ve kendisinden tedavi olunmazsa bu kimse (sebep olacağı neticeyi) tazmin eder." [Ebu Davud, Dyiat 25, (4586); Nesâî, Kasâme 38, (8, 52-53); İbnu Mace, Tıbb 16, (3466).][42]

AÇIKLAMA:

Tıbbı bilmeden insanları tedaviye yeltenmek, dinimizce yasaklanmıştır. Hadiste görüldüğü üzere bu çeşit mütetabbibler sebep olacakları kazadan sorumlu tutulmuşlardır. Meydana gelen cinayetin tazmin edilmesi, akileleri üzerinedir.
Hattâbî, hastayı öldüren böyle bir kimsenin diyete zamin olacağı hükmüne muhalefet eden fakih bilmediğini belirttikten sonra: "Kısas düşer, çünkü tedavi işine hastanın rızasıyla başvurmuştur" der ve "doktorun sebep olacağı cinayetin tazmini, doktorun akilesine terettüp edeceği hususunun, bütün fakihlerin müşterek görüşü olduğuna" dikkat çeker.[43]

?4974 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ???????? ???? ?????????. ??????? ??????????? # ????? ??????????? ????? ?????? ????? #[. ????? ??? ????.

2. (4974)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yahudilerden bir kadın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zehir katılmış bir koyun hediye etti, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bidayette) kadına dokunmadı." [Ebu Davud, Diyat 6, (4509).][44]

AÇIKLAMA:

Rivayette temas edilen hâdise Hayber'de cereyan etmiştir. Rivayetler, kadının akıllıca davranıp, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koyunun kol kısmını sevdiğini işittiği için, oraya daha çok zehir koyduğunu belirtir.
Resulullah, zehirli lokmayı alır, ancak vahyen zehirli olduğu bildirilir, yutmadan tükürür. Durumu sofradaki Ashab'a duyurur ama, bu esnada lokmasını yutmuş olan Bişr İbnu Berâ zehirin tesiriyle ölür. Bazı rivayetler ise, Bişr (radıyallahu anh)'in derhal vefat ettiğini ifade ederken, bazıları da zehirin hasıl ettiği sancılarla zaman içinde vefat ettiğini ifade eder. Sadedinde olduğumuz rivayet bilahare vefat ettiğine müş'irdir. Çünkü hadisin sonunda, Resulullah'ın, zehir yediren kadına dokunmadığını ifade etmektedir. Şarihler bunu, "Zehirleme hadisesinden hemen sonra cezalandırma cihetine gitmedi. Bişr zehrin tesiriyle vefat edince, bilahare kadını yakalatıp, kısasen öldürttü" diye açıklarlar.
Hz. Enes, bir rivayetinde, bu zehirin tesirini Resulullah üzerinde zaman zaman gördüğünü, küçük dili üzerinde bu sebeple siyahlık bile peyda olduğunu belirtir.
Hz. Cabir'in rivayetine göre, hâdiseden sonra Aleyhissalâtu vesselâm kadını çağırarak bu işi niye yaptığını sorar. Kadın şöyle cevapta bulunur:
"Kendi kendime dedim: "Eğer Muhammed gerçek peygamber ise, (Allah kendisine haber verir ve) zehirden zarar görmez; değilse ölür, ondan kurtuluruz!"Resulullah bu cevap üzerine kadını affeder ve ceza vermez. Bera ölünce cezalandırır.
Kadının tecziyesi işi rivayetlerde ihtilaflıdır. Kadı İyaz, rivayetlerdeki farklılıkları şöyle telif eder: "Resulullah kadını, zehirleme hâdisesine muttali olur olmaz öldürmedi. Hatta, "Bunu öldür!" diyenlere: "Hayır!" dedi. Bişr İbnu'l-Bera vefat edince, kadını Bişr'in velilerine teslim etti. Onlar kısasen öldürdüler. Böylece "öldürmedi" diyen rivayetler de, "öldürdü" diyen rivayetler de sahih olmuş olur."[45]

*** HAYVAN, KUYU VE MADEN SEBEBİYLE ÖLME**

Bu hadisle ilgili ????????????? ??????? hadisi Zekatla ilgili bölümde geçti. (6. cilt 2030 numaralı hadis.)[46]

İKİNCİ FASIL

İNSAN UZUVLARIYLA İLGİLİ KISAS

*** DİŞ**

?4975 ?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??????????. ??????????? ??? ??????? ?????? #: ??????: ??????? ????????? ???? ?????? ????? ??????? ?????????? ??????? ????[. ????? ?????? ? ??? ????.???? ???????: »????????? ?????? ??????: ??????????? ???????«.???? ???? ?? ????: »?????? ????? ?????? #: ??? ??????????? ?????????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ?? ????? ??????????? ????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ????? ??????????? ???? ??????????« .

1. (4975)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam bir adamın elini ısırmıştı. Eli ısırılan, öbürünün ağzından elini (hızla) çekti. Bu yüzden ısıranın iki dişi

döküldü. Bunun üzerine ihtilaf edip Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde dava açtılar.
"Biriniz diğerinin elini erkek deve gibi ısırmaya mı kalktı? Bunun için sana diyet yok!" buyurdular. [Buhârî, Diyat 18; Müslim, Kasame 19, (1673); Tirmizî, Diyat 20, (1416); Nesâî, Kasâme 17, (8, 28, 29).]
Müslim'in bir diğer rivayetinde şu ziyade gelmiştir. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bana ne emrediyorsun? Elini ağzına koymasını söyleyeyim de onu boğa gibi dişleyesin öyle mi? Ver elini de ısırsın, sonra çık!" buyurdular." [47]

AÇIKLAMA:

Seniyye, ön dişlere denir.
İmam Âzam'la İmam Şafiî başta bir çok fukaha sadedinde olduğumuz hadisi esas alarak, eli ısırılan kimse elini çekerek ısıranın dişlerini sökecek olsa diyet gerekmeyeceğine hükmetmiştir. İmam Malik, diyet gerektiğine kaildir. İmam Malik'in görüşü, "yavaş çekme imkanı olduğu halde hızla çekme durumuyla ilgilidir" diye te'vil edilmiştir.[48]

?4976 ?2? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ???????????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ????????? ???????. ?????????? ?'???? ????????. ??????? ?????? ?????? # ???????? ??? ??????????. ?????? # ???????????. ?????? ????? ???? ?????????: ????????? ???????? ???????????? ?? ???????? ???????? ?????????? ? ???????? ??????????. ??????? #: ??? ?????? ??????? ?????? ??????????. ??????? ????????? ?????????. ?????? #: ???? ???? ??????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? '?????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (4976)- Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Halası Rübeyyi', bir genç kızın ön dişini kırmıştı. Ondan affetmesini talep ettiler, kabul etmediler; diyet teklif ettiler, bunu da kabul etmediler. Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'a gittilerse de, kız tarafı kısas talebinde direndiler. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine kısas emretti.
Enes İbnu'n-Nadr: "Rübeyyi'in dişi kırılır mı? Hayır! Seni hak ile gönderen Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, onun dişi kırılmaz!" dedi. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ey Enes! Kısas Allah'ın kitabıdır (emridir)" buyurdular. Bunun üzerine kız tarafı razı olup, affettiler.
Aleyhissalâtu vesselâm (Enes İbnu'n-Nadr'ı takdir ederek):
"Allah'ın öyle kulları var ki, (bir iş için) Allah'a yemin etse, Allah onu boş çevirmeyip dilediğini yerine getirerek yemininde hanis kılmaz" buyurdular." [Buhârî, Diyat 19, Sulh 8, Tefsir, Bakara 23, Tefsir, Maide 6; Müslim, Kasâme 24, (1675); Ebu Davud, Diyat 39, (4595); Nesâî, Kasâme 16, (8, 27).] [49]

AÇIKLAMA:

1- Hadis şu fevaidi ihtiva etmektedir:
* Kişinin, olacağını zannettiği şeye yemin etmesi caizdir.
* Böyle bir durumda, dilediği yerine gelen hakkında sena etmek -fitneden emin olunursa- caizdir.
* Kısasın affi için şefaat müstehabtır.
* Kısası affetmek de müstehabtır.
* Kısas veya diyette muhayyerlik, hakk ödeyecek olana değil, hakk alacak olanadır.
* Diş ve yaralamalarda, kadınlar arasında kısas sabittir.
* Diyet hususunda sulh caridir.
* Diş kırma fiilinde de kısas caridir. Ancak bunun yeri, mislinin icrası mümkün olan hallerdir. Şöyle ki: Kırılan zabtedilmiştir, aynı miktar, eğe ile caninin dişinden koparılabilecektir.
* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Enes İbnu'n-Nadr'ı övmek suretiyle onun Allah nezdinde, yeminini yerine getirerek mahcubiyetten kurtaracak bir makamı olduğunu ifade etmiştir. Böylece dişi kırılan kız tarafının kalbine, sulh etmeleri hususunda Cenab-ı Hak ilham atmış olmaktadır. Onların sulha yanaşıp, affetmek suretiyle dişte kısasa gitmemeleri bir lutf-u İlâhî olmaktadır ve buna da Enes İbnu'n-Nadr'ın yemini müessir olmuştur.[50]

*** KULAK**

?4977 ?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ???????:]??? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? '?????? ?????????? ?????? ??????? ??? ??????? ?????? # ???????? ??? ??????? ??????: ????? ??????? ????????. ?????? ???????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4977)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Fakirlere ait bir oğlan çocuğu, zenginlere ait bir oğlan çocuğunun kulağını kopardı. Oğlanın ailesi Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizler fakirleriz!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cani tarafa bir ceza takdir etmedi." [Ebu Davud, Diyat 27, (4590); Nesâî, Kasâme 14, (8, 26).][51]

AÇIKLAMA:

Gulam kelimesi hem köle mânasına gelir, hem de oğlan çocuğu. Hattâbî, burada geçen cinayet sahibi gulamın hür olduğuna hükmeder ve der ki:
"Gulam hür idi, cinayeti de hataen işlemişti, akilesi de fakir kimselerdi. Esasen böyle durumlarda akileden genişlik ve imkan sahipleri yardımcı olur, fakirin bir ödemede bulunması gerekmez. Sanki, hadiste geçen kulağı koparan gulam hürdür. Çünkü köle olsaydı, ailesinin fakirliklerini söylerek özür beyan etmelerinin bir mânası olmazdı. Zîra akile, ne amden işlenen, ne itiraf edilen cinayetlerin diyetini yüklenmediği gibi, kölenin işlediği cinayetin diyetini de yüklenmez. Bu, alimlerden çoğunun görüşüdür. Amma köle gulam, bir köleye veya hürre karşı cinayet işlese, ehl-i ilmin ekseriyetine göre, cinayeti rakabesindedir."[52]

*** TOKAT**

?4978 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]??? ????? ?????? ?? ??? ????? ???? ?? ?????????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????????: ?????????????? ????? ????????? ?????????? ???????. ???????? ????? ?????? ?????? #? ???????? ???????????. ???????: ??????? ????????! ??? ????? ?'???? ??????????? ??????? ???? ??????? ?????????: ?????. ?????????: ???? ????????? ????? ?????? ??????? ? ????????? ??????????? ?????????? ???????????. ??????? ?????????? ?????????: ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ???? ????????? ????????????? ?????[. ????? ??????? .

1. (4978)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Bir adam, cahiliye devrinde yaşamış bir atamıza sövmüştü. (Babam) Abbas (radıyallahu anh) ona bir tokat aşketti. Bunun üzerine adamın yakınları gelerek:
"O nasıl tokat aşkettiyse mutlaka biz de ona tokat vuracağız!" dediler ve silahlarını kuşandılar. Bu durum Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaştı. Hemen gelip minbere çıktı ve: "Ey insanlar! Yeryüzü ahalisinden kimin Allah katında en mükerrem olduğunu biliyorsunuz?" buyurdular. Hepsi birlikte:
"Siz ey Allah'ın Resûlü!" cevabını verdiler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bilesiniz! Abbas bendendir, ben de ondanım! Ölülerimize sövmeyin, aksi halde dirilerimizi üzersiniz!" buyurdular. Bunun üzerine halk gelip:
"Ey Allah'ın Resulü! Senin gadabından Allah'a sığınırız, bizim için mağfiret dileyiverin!" dediler." [Nesaî, Kasame 21, (8, 33).][53]

AÇIKLAMA:

Sindî der ki: "(Hadiste görüldüğü üzere) sövmek eza vericidir. Bir kimse sövmek suretiyle bir hâdiseyi başlatır ve bu sebeple bazı nahoş durumlara maruz kalırsa, karşılaştığı bu eza sebebiyle kısas taleb etmemesi gerekir. Çünkü o hal, başına amelinin cezası olarak gelmiştir." Yine Sindî der ki: "Hadiste, imamın maslahat görmesi halinde kısasın affedilmesini taleb edebileceğine delil vardır." [54]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KISASIN YERİNE GETİRİLMESİ

?4979 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????? ???????? ???????? ????? ?“?????[. ????? ??? ???? .

1. (4979)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Öldürme tarzında insanların en ölçülüsü, iman sahipleridir." [Ebu Davud, Cihad 120, (2666); İbnu Mace, Diyat 30, (2681, 2682).][55]

AÇIKLAMA:

Hadis, insan olsun hayvan olsun, öldürme hususunda, en ziyade şefkat ve merhamet duygularıyla hareket ederek onlara en ölçülü davranacak olanların mü'minler olduğunu ifade etmektedir. Kur'an'da ve sünnette Allah'ın mahlukatına tasarruf tarzı hususunda tahdidler, kayıtlar konmuştur. Mü'minler bu kayıtlara uyar, haddi aşarak haram edilen, yasaklanan tarzlara tevessül etmez. Mesela müsle yasaktır, bir canlıyı hedef yapmak yasaktır, ateşle yakarak öldürmek yasaktır, işkence etmek yasaktır. Bu yasaklar bütün insanlıkça müşterek değerler olarak benimsense bile, bunları kemal mertebede tatbik edecek olanlar iman sahipleridir. Çünkü onlar mahlukata başıboş, tesadüfen zuhur etmiş gayesiz eşyalar gözüyle bakmaz. Allah'ın mahluku olduğunu, san'atı olduğunu, insanlar üzerinde hepsinin hukuku olduğunu, en ziyade hukukun hayvan ve insanlara karşı olduğunu idrak eder, merhamet ve şefkat duygularıyla onlara bakar. Kâfirde ise eşyaya karşı, onu hürmete, saygıya sevkedecek temel bir nokta-i nazar bulunmadığı için onlara, talan edilecek ganimet gözüyle bakar.
Hadis, bu nokta-i nazar farklılıklarını dile getirmektedir.[56]

?4980 ?2? ??? ????????? ?? ??? ?‘????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ????????? ????????????[. ????? ???????.

2. (4980)- Abdullah İbnu Zeyd el-Ensarî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) müsle (denen göz çıkarmak, burun, dudak, kulak kesmek, karın deşmek gibi tecavüzler)den, yağmacılıktan men etti." [Buharî, Mezalim 30, Zebâih 25.][57]

AÇIKLAMA:

Yağmalama diye tercüme ettiğimiz nühbâ: Başkasının malını cehren, rızası hilâfına arsızlıkla almaktır. Resûlullah hadiste bunu yasaklamaktadır.
Müsle ise hayvanın veya insanın uzuvlarını kesmektir. Onlar, canlı iken de cansız iken de bu tecavüz yapılabilir. Resûlullah, bunu da yasaklamıştır.
Cezası icabı ölüme mahkûm edilse de bu çeşit eziyet ve hakaret verici saldırıları dinimiz yasaklamıştır.[58]

?4981 ?3? ??? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ??????? ???? ????????[. ????? ??????? .

3. (4981)- Ebu Firas, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, (başkasının lehine olarak) kendi nefsine kısas uyguluyordu." [Nesâî, Kasâme 23, (8, 34).][59]

AÇIKLAMA:

Resulullah, adalete verdiği ehemmiyetin bir delili olarak kendisine kısas uygulamıştır. Hz. Ömer bu sözleriyle, Resulullah'ın: "Kimin bende hakkı varsa gelsin alsın, kime haksız olarak vurmuşsam gelsin vursun" mânasında zaman zaman yaptığı talepleri kasdetmiş olmalıdır. Bu hususta Ebu Davud'un kaydettiği bir örnek şöyle: "Ebu Said anlatıyor: "Resulullah bir taksim yapıyordu. Bir adam ilerleyerek geldi ve üzerine eğilip bakmaya başladı. Aleyhissalâtu vesselâm elindeki bir hurma dalını yüzüne dürterek "çekil" dedi. Dal yüzünü kanattı. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm): "Gel (aynı şeyi bana yaparak) kısasta bulun!" dedi ise de, adam: "Hayır affettim ey Allah'ın Resulü" dedi."
Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in de, nefislerinde kısas tatbik ettiklerine dair rivayetler gelmiştir. İslam, idarecilere teşrîî ma'suniyet tanımaz. [60]

DÖRDİNCİ FASIL

AFFETME HAKKINDA

?4982 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? ?????? # ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ??? ?????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4982)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, kendisine her ne zaman kısas bulunan bir dava getirildiğinde, mutlaka her seferinde affetmeyi emrediyor gördüm." [Ebu Davud, Diyat 3, (4497); Nesâî, Kasâme 27, (8, 37, 38).][61]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, kısasa giren davalarda, Aleyhissalâtu vesselâm'ın daima affetmeyi tavsiye ve teşvik ettiğini göstermektedir. Kısas cezası ferdin maddî ve manevî mağduriyetini telafi etmeyi hedef edinmektedir. Dolayısıyle mazlum ve mağdur taraf affetmek suretiyle bu mağduriyetini manen telafi etmiş, "affetmiş olma"nın şerefiyle mânevî doyuma ermiş olabilir. Nitekim başlangıçta da belirtildiği üzere kısas cezası, hakim tarafından hükme bağlandıktan, yani suç sübût bulup ceza kesinleştikten sonra, mağdur taraf üç şıktan birini tercih edecektir:
1- Kısas yapmak: "Cana can, göze göz, yaraya yara şeklinde caniye, cinayetine denk bir ceza vermek.
2- Diyet: Can, göz, el vs. her bir uzvun, şeriatçe tesbit edilen maddî bedelinin ödenmesi.
3- Affetmek: Ne kısas, ne diyet talep etmeden, caniyi bağışlamak.
Resulullah, kısas davalarında bu üçüncüyü tavsiye etmekte, buna teşvik etmektedir. Şevkânî der ki: "Affa teşvik ve terğîb sahih hadisler ve Kur'an-ı Kerim'in nasslarıyla sabittir. Hülasa affin meşruiyyeti hususunda herhangi bir ihtilaf mevzubahis değildir. İhtilaf, mazlum için hangisi evladır: Zalimi affetmek mi, affi terketmek mi hususundadır."
Nitekim ayette: "...Fakat kim kendi hakkını bağışlarsa, bu onun günahlarına bir kefaret olur ve suçlunun cezası düşer..." (Maide 45) buyrulmuştur. Bir başka ayette de mealen şöyle buyrulmuştur: "Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır. Fakat kim affeder ve barışı tercih ederse onun mükafaatı Allah'a aittir. Şüphesiz ki O zalimleri sevmez" (Şûra 40).[62]

?4983 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ??????? ?????? # ???????? ?????: ???? ???? ?????? ????. ?????: ??????? ?????????? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????: ??????? ?????? ??????? ??????. ???????? ??????? ‘?????? ???????? ???? ??‘????? ?????? ??????????? ??????? ??????. ?????????? ?????????? # ????????? ?????????? ????? ?????? ????. ????? ?????????? ????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???????????? ???????: ??? ????? ???? ???? ????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (4983)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam getirip:
"Bu adam kardeşimi öldürdü!" diye şikayette bulundu. Resulullah da:
"Git sen de onu öldür, tıpkı kardeşini öldürdüğü gibi!" buyurdular. Adamcağız şikayetçiye:
"Allah'tan kork, beni affet! Çünkü af senin için büyük bir ücrete sebeptir. Senin için de, kardeşin için de kıyamet günü daha hayırlıdır!" dedi. Adam da onu salıverdi. Durum Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verildi. Resulullah (onu çağırtıp) sordu. Adam (caninin) kendisine söylediklerini haber verdi.
(Ravi devamla) der ki: "(Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)): "Onu azat et! Aslında onu azat etmen, onun için, kıyamet günü onun sana yapacağından daha hayırlıydı. O gün: "Ey Rabbim diyecek, şuna sor bakalım, beni niye öldürmüştü?" [Nesâî, Kasâme 6, (8, 18).][63]

AÇIKLAMA:

Hadisin son kısmı Nesâî'deki aslından biraz farklı. Asla göre, Resulullah adamı affi sebebiyle azarlar ve: "Bu, (onu öldürmen), onun sana kıyamet günü yapacağından daha hayırlıydı: "Ey Rabbim! Buna sor! Beni niye öldürmüştü?" diyecek" buyurur. Nesâî, bu hadisi 4955 numarada kaydettiğimiz Vail İbnu Hucr hadisinin arkasından kaydeder. Vail hadisinde "aff"a teşvik var, burada ise, af sebebiyle ayıplama. Sindî meseleye şöyle bir açıklama getirir: "Bu hüküm, kayışlı adamla ilgili hükümden ayrı bir hükümdür. Muhtemelen, Aleyhissalâtu vesselâm, vahiy yoluyla bu katil hakkındaki katlin, önceki vak'adaki katil hakkındaki katlden hayırlı olacağını öğrenmiştir. Doğruyu Allah bilir."[64]

?4984 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? #: ???? ???????????????? ??? ??????????? ??????? ???‘???? ???? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ????????. ?????: ?‘?? ??‘???.»????????????????« ???? ???????. ????? ??? ?? ???? ??? ?? ???? ???? ?????? ????? ??? ??? ??? ????? ??? ????? ???????? ?????? ????? ??‘??? ??‘??? ?‘??? ??‘??? .

3. (4984)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Maktulün kısas talep eden velilerine, (katillerden) birini affederek kısastan kaçınmaları gerekir. Kadın dahi olsa, en yakın olan başlasın." [Ebu Davud, Diyat 16, (4538); Nesâî, Kasâme 29, (8, 39).][65]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kısasın düşmesi için, maktulün varislerine diyet talep etmelerini tavsiye ediyor. Varislerden sadece bir tanesi, kısas talebinden vazgeçip diyet talep edecek olsa, kısas düşecek ve hepsinin diyet talebine razı olması gerekecektir. Diyet talebine razı olacak kimse varislerden bir kadın bile olsa, kısas düşeceği için, teşvik edilmektedir.
Hattâbî, hadiste geçen muktetelîn tabirinin, burada şu mânada olma ihtimaline dikkat çeker: "Maktul taraf kısas taleb eder, katil taraf bundan kaçınır, bu yüzden aralarında harp çıkar. Bu durumda savaşmak zorunda kalan maktul taraf muktetelîndir." Resulullah bu halde savaşan maktul velilerine diyete razı olmalarını tavsiye etmiş olmalıdır.
Maksudun hasıl olmasında en müessir tarzın affeden veya diyet talep edenin, maktulün en yakınlarından birinin olmasıdır. Onun için Aleyhissalâtu vesselâm, en yakını buna teşvik etmiştir. Bu yakın, kadın bile olsa, istenen neticeyi hasıl edecektir. Evzâî ve İbnu Şübrüme gibi bazı alimler: "Kadın, kanı affedemez" demiş ise de cumhur, "Kadının kan hususundaki affi da caizdir" demiştir. [66]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/165-166.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/167.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/167-168.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/168.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/169.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/169-170.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/171-172.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/172-173.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/173.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/173.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/174.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/174.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/174-175.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/175.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/175.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/176.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/176.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/176.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/177.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/177.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/177-178.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/179.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/179-180.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/181.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/181-182.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/182.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/182-183.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/183.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/183.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/183.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/183-184.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/184.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/184-185.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/185.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/186.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/186.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/186.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/187.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/187-188.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/189.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/189-190.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/190.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/190.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/191.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/191.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/191.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/192.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/193.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/193.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/194.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/194-195.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/195.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/195-196.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/196.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/197.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/197.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/198.

[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/198.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/198.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/198.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/199.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/199-200.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/200.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/200-201.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/201.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/201.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KASÂME BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA

KASÂME BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Kasâme kelimesi yemin manasına gelir. Dilimizdeki kasem kelimesi de aynı manada olmak üzere bu kötken gelir. Fıkıh ıstılahı olarak, daha hususi bir yeminin adıdır.
Istılahat-ı Fıkhiye'deki tarifi şöyledir: "Kâtili meçhul olan ve üzerinde katil eseri bulunan bir ölünün bulunduğu mahal ahalisinden elli kimsenin veçh-i mahsus üzere yemin etmelerine kasâme denir.
Bir mahallede veya bir karyede (köyde) veya bir şahsın mülkünde veya meskeninde yahud bir karye veya beldeye ses işitilecek derece yakın olup, kimsenin mülkünde bulunmayan hâli bir yerde bir katil (ölü) bulunduğu ve kendisinde -dövülme gibi, gözlerinden kan fışkırması gibi- katledildiğine delalet eden bir eser görüldüğü halde, kâtili bilinmese; katilin velileri ise o mahal sahibinin veya ahalisinin inkarlarına rağmen onların katletmiş olduklarını bila beyyine (delil olmaksızın) dava ve yemin etmelerini talep eylese, bunlardan evliya-i katilin (ölenin velilerinin) intihab edecekleri elli erkeğe hakim tarafından yemin tevcih edilir. Onlardan her biri de "billahi onu ben öldürmedim ve öldüreni de bilmiyorum" diye nam-ı akdes-i İlahiye kasem eder.
Şayet kendisine böyle yemin tevcih edilenlerden biri, kâtilin kim olduğunu biliyorsa, o halde "billahi onu ben öldürmedim ve filandan başka öldüreni de bilmiyorum" diye yemin eder.
Kasâme suretiyle yemin edeceklerin adedi elliye baliğ olmadığı takdirde, kendilerine elliye kadar yemin tekrar tevcih edilir."
Yine Istılahat-ı Fıkhiye'de açıklandığı üzere, kasâme müessesesi, maktul tarafın mağduriyetini azaltıp yarasını sardığı gibi, ferdleri ve cemiyetleri, kendi mülkleri dahilinde cereyan eden faili meçhul cinayetlerden sorumlu tutarak teyakkuza ve tedbire sevketmektedir. Ammeye, devlete ait bir arazide cereyan eden böylesi bir cinayetin fidyesini devlet ödemekle, devlet ve amme sorumluları teyakkuza zorlanmış olmaktadır. Böylece hiçbir kimsenin kanı, faili meçhul diye heder olmamakta, mağdurları fidyesiz kalmamaktadır. Diğer taraftan cinayetin işlendiği arazi sahipleri yemin suretiyle kısastan kurtulmakta, ceza hafiflemektedir.
Müteakiben görüleceği üzere, kasâme cahiliye devrinde mevcuttur. İslam bunu ibka etmiştir.[1]

?4985 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ????????? ??????? ?? ?????????????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ???? ????? ??????? ??????????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?? ??????. ??????? ??? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ???????????. ??????: ???????? ????????? ?????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?“????. ????????? ?????? ??????? ????. ??????? ???????? ???????? ?“???? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????????: ??? ????? ???? ????????? ???? ????????. ??????: ?????? ???? ???????. ??????: ????? ????????? ????????? ??????? ????? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ???? ????? ????????. ??????: ????????? ???????????? ??????: ??? ???????? ????????? ?????????. ?????: ?????? ????? ????????? ?????? ??????? ??????? ???? ????????? ?????: ??????. ?????: ???? ???????? ??????????? ???????: ??? ??????????? ????? ????????? ???????: ??? ??????? ???????? ????? ????????. ?????? ???? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ?? ???????? ??????? ?????????????. ???????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???? ???????. ??????: ??? ?????? ??????????? ?????: ?????? ????????? ????????? ????????? ????????? ???????. ?????: ???? ????? ????? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????????. ?????? ??? ????????. ???????: ????? ????????. ????????? ???????. ???????: ????? ????? ???????.
????? ????? ???? ???????? ???????: ???? ???? ??????. ?????: ???????? ????? ??? ??????????? ????????? ???? ?????? ???????? ?? ??????? ???????? ???? ???????. ??????: ??????? ?????? ????? ????. ??? ?????? ?? ????????? ??????? ???? ?“???? ??????? ???????? ????????? ????? ?????? ??????? ????????? ???? ???????? ????? ???? ?????????. ???? ??????? ??????????? ????. ????? ???????? ???????????. ???????? ???????? ??????? ????????? ???? ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???? ???????? ??????. ???????: ??? ???? ??????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ???? ???????????? ??? ???????? ????????? ?????? ???????? ?‘??????? ???????? ???????? ?????? ????????. ??????: ??? ???? ??????? ??????? ????????? ????? ??? ????????? ??????? ??????? ???? ?“???? ??????? ????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ?????????? ????????????? ????? ??? ???????? ???????? ?????? ???????? ?‘??????? ????????????. ??????? ???????????? ???????????? ?????????. ????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????: ???? ??????? ??????? ???????? ??? ????? ????????? ?????? ????????????? ???‘????????? ?????? ????????[. ????? ??????? ????????.»????????« ?“???? ???? ??? ???????? ??? ????????? ?? ?????? ?? ???? ???????? ??? ??? ????? ????? ??? ???? ????: ???? ? ???? ????? ? ??????: ??? ???.?»??????« ??? ???????.?»??????? ??????« ??? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ???? ?? ?? ??? ??????.?»???????« ?? ???? ???? ???? ??????.?»????? ?????« ?? ???? ??????????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ???? ???.

1. (4985)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Cahiliye devrinde görülen ilk kasâme hadisesi, biz Benî Haşim içinde cereyan etmişti. Benî Haşim'den (Amr İbnu Alkame İbni'l-Muttalib İbni Abdi Menaf adında) bir erkeği, Kureyş'in bir başka koluna mensup (Hıdaş İbnu Abdillah İbni Ebî Kays el-Amiri adında) bir adam ücretle tutmuştu. (Amr) develerle birlikte (Hıdaş'la) yola çıktı. Benî Haşim'den bir kimse ona uğradı. Bu adamın deri çuvallarının ipi kopmuştu.
"Bana yardım et, ip ver de şu çuvallarıma bağlayayım, develer ürkmesin!" dedi, o da ona bir ip verdi ve onunla çuvalları bağladı. Konakladıkları vakit bir tanesi hariç bütün develer bağlandı. Onu ücretle tutan patron:
"Bu deve niye bağlanmadı?" diye sordu. Öbürü: “Bunu bağlayacak ip yok!” dedi. “Pekiyi onun bağı nerede?” diye soru ve efendi hizmetçiye bir sopa fırlattı. Meğerse onun eceli bu değnekte imiş. (Adam yaralanır, fakat daha ölmeden) Yemenli bir zat kendisine uğrar. Yemenliye sorar:
"Sen hacc mevsiminde Mekke'de hazır bulunur musun?"
Adam: "Bazan bulunurum, bazan bulunmam" der. Yaralı ona:
"Benim için bir elçilik yapar mısın?" diye ilave eder. Adam:
"Evet yapar (istediğinizi duyururum)" der. Yaralı:
"Sen hacc mevsiminde hazır bulunduğun zaman: "Ey Kureyşliler!" diye bağır. Sana "Buyur!" ettikleri vakit: "Ey Haşimoğulları!" de!.. Onlar: "Buyur!" edince Ebu Talib'i sor. Ona: Beni falancanın bir ip sebebiyle öldürdüğünü haber ver!" der.
Bunu söyledikten sonra o işçi vefat eder
Onu ücretle tutan patron, (Mekke'ye) dönünce Ebu Talib yanına gelerek (öleni) sorup: "Arkadaşımıza ne oldu?" der. O da:
"Hastalandı, (tedavisi için) elimizden geleni yaptık. (Ama maalesef) öldü, defin işini de ben üzerime aldım!" diye cevap verir. Ebu Talib:
"O, senin bu alâkanı hak etmişti" der. Aradan bir müddet geçer. Sonra ölen ücretlinin vasiyette bulunduğu Yemenli zat hacc mevsiminde gelir ve:
"Ey Kureyşliler!" diye selenir. (Kureyşliler toplanıp):
"İşte biz Kureyşlileriz!" derler. Bu sefer adam:
"Ey Haşimoğulları!" der. Onlar:
"İşte biz Benî Haşimiz!" derler. Adam bu sefer de:
"Ey Ebu Talib!" der. Kendisine: "İşte şu Ebu Talib'tir!" derler. Adam:
"Bana falan kimse, size bir elçilik (yapmamı, bir haber) tebliğ etmemi söylemişti. O da şu: Onu falan kimse bir ip yüzünden öldürmüş" der. Bunun üzerine Ebu Talib ona gidip:
"Bizden üç şeyden birini seç: İstersen yüz deve öde, zîra sen bizim adamımızı öldürdün. (Bu iddiamızı inkar edecek olursan), dilersen, kavminden elli kişi senin öldürmediğine dair yemin etsinler. Bunlara itiraz edecek olursan, biz de seni onun sebebiyle öldüreceğiz!" der. Adam kavmine gelip durumu haber verir.
"Yemin edelim!" derler. Onlardan bir erkeğe nikahlı olup, doğum da yapmış olan Benî Haşimli bir kadın gelip:

"Ey Ebu Talib! Benim şu oğlumu o elli kişiden bir adam yerine tutmanı, fakat ona (yeminlerinin yaptırıldığı Ka'be rüknü ile Makam-ı İbrahim arasında) yemin ettirilmemesini talep ediyorum!" der. Ebu Talib bu kadının dilediği şekilde hareket eder. Derken onlardan bir başka adam gelir ve:
"Ey Ebu Talib! Sen yüz deveye bedel elli kişinin yemin etmesini diledin. Bu durumda her adama iki deve düşüyor. Al şu iki deveyi benim hesabıma kabul et, yeminlerin yapıldığı yerde bana yemin ettirme!" der. Ebu Talib bu iki deveyi kabul eder. Kırk sekiz kişi de gelip yemin ederler.
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki:
"Nefsimi kudret eliyle tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, yeminleri üzerinden bir yıl geçmeden o kırk sekiz kişiden hiçbir kımıldayan göz kalmadı (hepsi helak oldu)." [Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 26; Nesâî, Kasame 1, (8, 2,4).][2]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cahiliye devrinde cereyan eden kasâmeye bir örnek vermektedir. Kasâmenin, katl ithamı halinde, delil yokluğunda, iddiayı nefiy veya isbat maksadıyla başvurulan hususi bir yemin olduğunu umumi açıklama kısmında belirtmiş idik.
2- Sadedinde olduğumuz yemin, Ka'be'nin Haceru'l-Esved Rüknü ile Makam-ı İbrahim arasında cereyan etmiştir. Hadis orada yapılan yalan yeminin süratli şekilde felaket getirdiğini ifade etmektedir.
Bu durumu te'yid eden örneklerden İbnu Hacer'in kaydettiği bir diğer rivayete göre: "Bir grup insan Beyt'in yanında yalan yere yemin etmişti. Sonra oradan çıkıp bir kayanın altına oturdular. Kaya üzerlerine çöktü."
Bir diğer rivayet şöyle: "Cahiliye halkı, Harem bölgesinde bir cürüm işlerlerse cezaları pek çabuk gelirdi."
Bir diğer örnek de şöyle: "Cahiliye devrinde bir cariye Ka'be'ye sığındı. Kadının efendisi gelip onu çekti çıkardı. Kadının eli çolak oldu."
Cahiliye devrinde, Harem'de mazlumun zalim hakkında yaptığı bedduaya süratle icabet hasıl olması meselesiyle ilgili olarak, Hz. Ömer'in şu sözü kaydedilmiştir: "Cahiliye devrinde insanlar ba'si (ahirette dirilmeyi) bilmedikleri için, zulümden kaçınmaları için (Cenab-ı Hak) onlara böyle muamelede bulunuyordu. Ama İslam geldikten sonra, kısas kıyamet gününe te'hir edildi."
Tavus'tan gelen bir rivayete göre: "Harem'de işlenen bir kötülüğün cezasının hemen verileceği zamanın gelmesi yakındır." Bu rivayet kıyamete yakın, ilmin yeryüzünden kabzedilmesiyle, insanların şer'î meseleleri unutmaları sonucu, eski halin döneceğine bir işaret kabul edilmiştir."[3]

?4986 ?2? ??? ??? ???? ?? ?????????? ??????? ?? ???? ?? ??? ?? ????? ???? ????? #:]???? ?????????? # ?????? ??????????? ???? ??? ??????? ???????? ?? ?????????????? ?????? ????? ?????? ????? ???? ?‘??????? ?? ??????? ?????????? ???? ??????? ????????[. ????? ???? ???????

2. (4986)- Ebu Seleme İbnu Abdirrahman ve Süleyman İbnu Yesar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir sahabisinden naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kasâmeyi cahiliye devrindeki şekliyle takrir edip kabul etti. Hatta, Hayber Yahudileri aleyhine dava ettikleri bir ölü için Ensar'dan bir kısım insanlar arasında kasâmeye hükmetti." [Müslim, Kasame 8, (1670); Nesâî, Kasame 2, (8, 5).][4]

AÇIKLAMA:

Hadis, kasâme ile ilgili adabın cahiliye devrinde cereyan eden şekliyle İslam'a dahil edildiğini, tadilat yapılmadığını ifade etmekte, ayrıca Resulullah'ın bir katl hadisesinin hallini kasâme usulüyle yaptığını göstermektedir. Ensardan bir zat, Cübbi'l-Yehud'da ölü olarak bulunur. Ensar, bunun Yahudiler tarafından öldürüldüğünü iddia ederek diyet talep ederler. Yahudiler iddiayı reddedince Resulullah kasâmeye hükmeder.[5]

?4987 ?3? ??? ??? ?? ??? ???? ???:]????????? ??????????? ??? ?????? ????????????? ????? ????????? ??? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????????????? ????? ?????????? ??? ????????? ???? ?????? ?????? ?????????? ?? ?????? ?????? ??????????. ????? ?????? ???????????. ?????????? ?????? ????????? ???? ?????? ???????????? ???????????? ?????? ????????? ??? ??????? ?????? #. ???????? ??????????????? ??????????. ?????? #: ??????? ???????? ?????? ??????? ????????? ???????? ???????????. ?????? ??????? ?????? #: ??????????? ????????? ???????? ??????????????? ???? ??????????? ???????: ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????: ????????????? ??????? ??????????? ????????. ???????: ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????? ?????? # ???? ????????[. ????? ?????.????: »?????« ?? ?????.?????: »????« ??? ?????? ???? ?? ???? .

3. (4987)- Sehl İbnu Ebi Hasme anlatıyor: "Abdullah İbnu Sehl ve Muhayyısa İbnu Mes'ud Hayber'e gittiler. O günlerde Hayber'le sulh yapılmıştı. Onlar (hususi işleri için) birbirlerinden ayrıldılar.
Muhayyısa, Abdullah İbnu Sehl'e rastladı; kan revan içindeydi, son nefeslerini verdi. Muhayyısa, arkadaşını orada defnetti ve Medine'ye döndü. Mes'ud'un iki oğlu Muhayyısa ve Huvayyısa, Abdurrahman İbnu Sehl ile birlikte (durumu haber vermek üzere) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gittiler. Yaşça hepsinin küçüğü olan Abdurrahman konuşmaya başladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Büyüğü büyükle, büyüğü büyükle!" diyerek müdahele etti. Bunun üzerine o sustu, öbürleri anlattılar. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Elli yemin yapıp arkadaşınızın diyetini hak etmek ister misiniz?" buyurdular. Onlar;
"Nasıl yemin ederiz, ne şahid olduk, ne de gördük!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Yahudiler elli yeminle sizi tebrie etsinler mi?" buyurdular. Onlar:
"Biz kâfir insanların yeminine nasıl itibar ederiz?" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların bu halleri üzerine, adamın diyetini kendi nezdinden ödedi." [Buharî, Diyat 22, Sulh 7, Cizye 12, Edeb 89, Ahkam 38; Müslim, Kasame 1, (1669); Muvatta, Kasame 1, (2, 877, 878); Ebu Davud, Diyat 8, 9, (4520, 4521, 4532); Tirmizî, Diyat 23, (1422); Nesâî, Kasame 3, (8, 5-12).][6]

?4988 ?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???:]???? ????? ?????????? ?‘?????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????. ?????? ?????? ?????? #: ????? ?????????? ???? ???? ???????? ????????? ??????? ??????????. ?????: ??? ??????? ??????? ???? ????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ?????? ???? ???????????. ?????: ?????????? ????????? ????????. ??????: ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ???? ??? ? ???????? ?????? #: ????????????? ???????? ????????? ???????. ??????: ??? ??????? ?????? ???????? ???????????????? ?????? ?????????? ??????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ??????????? ??????????[. ????? ??????? .

4. (4988)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Muhayyisa'nın küçük oğlu Hayber'in kapısı önünde maktul bulundu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öldüren hakkında iki şahid bul, kâtili sana ipiyle teslim edeyim!" buyurdu. Muhayyısa:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz nereden iki şahid bulalım? Zîra onların kapıları önünde katledildi" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse elli kere kasâme yemini ederim" buyurdular. Muhayyısa:
"Ey Allah'ın Resulü dedi, ben bilmediğim bir kimse hakkında nasıl yemin ederim?" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onlardan elli kasâme yemini talep edersin" buyurdular. Muhayyısa:
"Ey Allah'ın Resulü! Onlar Yahudidir, biz onlara nasıl yemin teklif ederiz?" dedi. Bunun üzerine ölenin diyetini Aleyhissalâtu vesselâm onlara (Yahudilere) hükmetti ve yarısıyla onlara yardımda bulundu." [Nesâî, Kasame 4, (8, 12).][7]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen hadislerin ikisi de birbiri içine giren aynı meseleye temas ettikleri için açıklamasını müşterek yapacağız ve izaha muhtaç birkaç noktaya temas edeceğiz:
***** Rümme, ip demektir. Hadiste, kısas yapılmak veya öldürülmek üzere götürülen kimseye bağlanan ip ifade edilmiştir. Bu ipin mücrimin kaçmaması için bağlandığı açıktır. Cahiliye devrinde, bir adam devesini satmış, boynunda ipi de varmış. Müşteri: "Deveyi ipiyle ver!" demiş. O da "ipiyle verdim!" demiş, böylece ipiyle demek olan ??????????? tabiri tamamiyle, hepsi manasına gelen bir deyim olmuş.

* Hadis, kasâmenin olması için mağdur tarafın kasâme talep etmesini ifade etmektedir. Ulema diğer şartlar meyanında: Faili meçhul ölünün insan olmasını şart koşar, hayvan vs. hakkında kasâme olmayacağını belirtirler. İnsan olunca zımmî, Müslüman, hür, köle, çocuk, kadın ayırımı yapmazlar, herkes için kasâmenin gereğine hükmederler. Ayrıca kasâmeye, itham edilenlerin suçu inkar etmeleri halinde başvurulur.
* Ölü, belli bir şahsa veya belli bir köye, mahalleye ait değil de ammeye ait ise, kasâme olmazsa da diyet olur ve mağdur tarafa ödeme beytü'lmal (devlet hazinesi)'nden yapılır.
* Kasâmenin meşruluğunda ihtilaf yoktur. Fakat onunla nasıl amel edileceği hususunda bazı ihtilaflar vardır. Fıkıh kitaplarında bu hususlar görülebilir.
Kaydedilen hadislerde görülen bir ihtilaf, kasâmede kime yemin ettirileceği hususudur. Cumhur -ki İmam Şafiî ve Malik de burada yer alır- yeminin mirasçılara verdirileceğini söylerler. Onlara göre mirasçılar, elli yemin verirlerse hak sahibi olurlar.
Kasâmede kısası meşru addetmeyip "diyetle iktifa edilir" diyenlere göre, yemin önce davalı tarafa teklif edilir. Davalı yemin etmezse, davacı tarafa yemin ettirilir.
* İmam Âzam, Kûfe ulemasının çoğu ve Süfyan-ı Sevrî'ye göre, maktulün bir mahalle veya köyde bulunması ve bir de üzerinde öldürülme izi görülmesi, kasâme gerektirir. İmam Malik, İmam Şafiî, İmam Ahmed, Davud-u Zahirî, Leys ve bir kısım başka alimlere göre, maktulün sırf bir kavmin mahalle, kabile veya mescidinde bulunması ile kasâme sabit olmaz bu katl heder sayılır. Bu, bir kimse tarafından işlenmiş, mahallenin suçlanması için buraya atılmış bir cinayet de olabilir.[8]
2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVAİD
* Kasâme ile sadece diyet icabeder, kısas gerekmez diyenlere bu hadis delildir.
* Faziletçe eşitlik halinde, yaşlı olana öncelik tanınır.
* Kasâme hak bir metoddur.
* Kâfir ve fasığın yeminine itibar edilir.
* Gaib aleyhine hüküm verilebilir. Kan davasında hasmın huzuru şart değildir.
* Müslümanla kâfir arasındaki davalar İslam kanunlarına göre çözüme bağlanır.
* Zann-ı galibe dayanarak yemin edilebilir.
* Kasâmenin cari olmadığı durumda, beytü'lmalden diyet ödenir.[9]

?4989 ?5? ???? ????? ?? ???? ?? ??? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????????????? ????? ???? ????? ?????? ???? ??????? ????????? ????????? ???? ????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ?????????????? ???????[. ????? ??? ????. »???????????« ?????? .

5. (4989)- Yine Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi tarikinden anlatıldığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Liyyetü'l-Bahre nam mevkiin kenarında yer alan Bahretu'r-Ruğâ'da meskun Benî Nadr İbni Malik kabilesinden bir adamı kasâme yoluyla öldür(t)dü ve:
"Katil de maktül de kendilerinden!" buyurdu." [Ebu Davud, Diyat 8, (4522).] [10]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kasâme yoluyla kısasa da yer verdiğini ifade etmektedir. Ancak hadisin muzdarib olduğu, ibarede birkısım takdim ve tehirler bulunduğu şarihler tarafından belirtilmiştir. Teysir Müellifi, hadisin Sünen'deki aslında yer alan ve bazı ihtilaflara işaret eden Ebu Davud'un hadis hakkında notunu buraya almamıştır. Teknik bir teferruat olduğu için biz de temas etmeyeceğiz.
2- Zürkânî'nin Muvatta Şerhi'nde kaydına göre, Ömer İbnu Abdilaziz ve Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ) bu hadisle amel etmişlerdir. [11]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/202-203.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/205-206.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/206-207.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/207.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/207-208.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/208-209.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/209-210.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/210-211.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/211.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/211.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/212.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUDARABE BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA

MUDARABE BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Teysir'in aslında Kırâz diye isimlendirilmiş olan bu bölümün ismini mudarebe diye değiştirdik. Çünkü kırâz kelimesi dilimizde bilinmez. Esasen kırâz da mudarebe demektir. Hicaz ulemasının kırâz dediği şeye Irak ulemâsı mudarebe demiştir.
Zürkânî'nin açıkladığı üzere, Irak uleması, kelimeyi "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman..." (Nisa 101) ve "Bir kısmınız, Allah'ın lütfundan rızkını aramak için yeryüzünde dolaşacak..." (Müzzemmil 20) ayetlerinden almıştır. Hadiste ???? ?????????? ???????? ibaresinin gelmiş olması da, bu tabirin Hicaz'da müsta'mel bir lügat olduğunu gösterir.
Mudarebe (kırâz) cahiliye devrinde cârî olan ticârî bir ortaklık çeşidi idi. İslam aynen benimsemiştir. Hatta Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine henüz peygamberlik gelmezden önce, Hz. Hatice (radıyallahu anhâ) ile mudarebede bulunmuştur. Tıpkı diyet gibi, bu tatbikat herkes tarafından rivayet edilmiştir. Meşruiyyetinde herhangi bir şüphe mevzubahis değildir.
Bu kısa açıklamadan sonra mudarebeyi kısaca: "Bir taraftan sermaye, diğer taraftan say ve amel (çalışma) olmak üzere akdedilen bir nevi şirket, ticârî bir ortaklık" diye tarif edebiliriz. Bu şirkette sermayeyi kullanıp çalışan ortağa mudarib denir.
İbnu Abdilberr: "Mudarebenin amel edilmiş olan bir sünnet olduğu hususunda ulema icma etmiştir" dedikten sonra, Hz. Ömer, Abdullah İbnu Ömer, Hz. Aişe, İbnu Mes'ud gibi büyük sahabilerin: "Yetimlerin mallarını ticarette çalıştırın, zekat yiyip tüketmesin" dediklerini ve onların, yetimlerin mallarını mudârebe usulüyle çalıştırdıklarını belirtir.[1]

?4990 ?1? ?? ??? ?? ???? ?? ???? ???:]?????? ??????????? ???????????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?? ?????? ??? ??????????. ???????? ????? ?????

???? ???? ????? ?'????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ????????. ????? ????: ??? ??????? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ??????????? ????? ?????: ????? ?????? ????? ???? ????? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ??? ?????? ???????????? ???????????????? ??????????? ???? ???? ??????? ?????????? ????? ???????????? ??????????????? ?????????????? ????? ???????? ??? ?????? ?????????????? ????????? ??????? ????????. ?????: ?????????? ????????. ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ??????? ???????? ????????. ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????? ????? ??? ??????? ????: ???????? ????????? ??????? ?????? ??? ???????????. ??????? ???????? ????????. ?????? ??????????? ????????? ?????? ?????????????? ??????: ??? ????????? ???? ??? ?????? ?????????????? ????? ???????? ???? ?????? ???????? ??? ?????? ??????????. ??????: ??????? ???????? ?????????? ???????? ???????????. ??????????? ?????????????? ?????? ?????? ???? ??????????: ??? ?????? ???????????????? ???? ?????????? ???????? ???????: ?????? ???? ?????????? ??????? ??????? ???????? ??????????. ???????? ??????????? ??????? ????? ???????? ???????? ????????. ??????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???? .

1. (4990)- Zeyd İbnu Eslem (radıyallahu anh) babasından naklen anlattığına göre, "Ömer İbnu'l-Hattab'ın iki oğlu Abdullah ve Ubeydullah (radıyallahu anhümâ), Irak'a giden bir orduya katılıp sefere çıktılar. Bu seferde, Basra emîri olan Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh)'ye uğradılar. Ebu Musa onlarla merhabalaşıp, kolaylık diledikten sonra:
"Size faydası dokunacak bir şey yapabilmeyi ne kadar isterdim!" dedi ve az sonra hatırladı: "Evet evet! Şurada Allah'ın malından mal var. Onu Emîrü'lmü'minîn (Hz. Ömer)'e göndermek istiyorum. Ben onu size karz olarak vereyim. Siz onunla Irak mallarından satın alın, sonra da Medine'de satın. Sermayeyi emîru'lmü'minîn'e ödeyin, kâr da sizin olsun!" dedi. Abdullah ve Ubeydullah:
"Bunu yapmak isteriz" dediler ve yaptılar. Ebu Musa, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'e onlardan malı almasını yazdı.
Medine'ye geldikleri vakit malı sattılar, kâr ettiler. Parayı Hz. Ömer'e verdikleri zaman:
"Ebu Musa, her askere size yaptığı gibi borç veriyor mu?" diye sordu. Oğulları, "Hayır!" dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer:
"Emîru'lmü'minînin iki oğlu olduğunuz için borç vermiş. (Olmaz böyle şey!) Sermayeyi de, kârı da getirin!" diye gürledi. Abdullah sükût etti. Ubeydullah ise:
"Ey Emîru'lmü'minîn, bu davranış sana yakışmaz! Eğer bu sermaye noksanlaşsa veya kaybolsa idi, biz tazmin edecektik" dedi. Fakat Hz. Ömer:
"Kârı da getirin!" diye ısrar etti. Abdullah yine sesini çıkarmadı. Ubeydullah (önceki söylediklerini tekrar ederek) karşılık verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer'in meclis arkadaşlarından bir adam:
"Ey Emîru'lmü'minîn! Bunu mudarebe saysan!" teklifinde bulundu. Hz. Ömer de:
"Evet, onu mudarebe kıldım!" deyip, sermayeyi ve kârın yarısını aldı. Abdullah'la Ubeydullah da diğer yarısını aldılar." [Muvatta, Kıraz 1, (2, 687, 688).][2]

?4991 ?2? ??? ???? ?? ???????? ?? ???? ?? ???:]??? ???????? ???? ???????: ???????? ???? ?????? ???????? ???? ???? ??? ???????? ??????????[. ????? ???? .

2. (4991)- Alâ İbnu Abdirrahman babası vasıtasıyla dedesi (Yakup el-Medenî)'den naklediyor: "Osman İbnu Affan kendisine, çalıştırması için, mudarebe olarak mal verdi ve kâr ikisinin oldu." [Muvatta, Kırâz 2, (2, 688).][3]

AÇIKLAMA:

1- Sermaye birinden, onu çalıştırıp ticaret yapma işi bir diğerinden olmak suretiyle teşkil edilen ve mudarebe (veya kıraz) denilen ticarî şirkete Ashab'tan iki örnek görmekteyiz. İmam Malik, bunları, mudarebeye sahabe devrinden örnek göstermek maksadıyla kaydetmiş olmalıdır. Çünkü bu meseleye ayet ve merfu sünnette rastlanmaz.
2- Hz. Ömer (radıyallahu anh), Ebu Musa'nın davranışından, kendi çocuklarına hususi muamele ile kayırma gördüğü için devlet malıyla elde edilen kârı da hazineye almak istiyor. Ancak Ubeydullah, bunu borç olarak almış olduklarını, kaybı veya ziyana uğraması halinde tazmin edeceklerini, dolayısıyla kârının kendilerinin olması gerektiğini istidlal ediyor. Zürkânî, Ubeydullah'ın, babasına yaptığı itirazın ukuk ve saygısızlık olmadığını, dolayısıyla bu itiraz ve ihticacda ne babalık ne de halifelik hakkına bir halel gelmediğini belirtir. "Nass olmayan yerde ihticaca cevaz vardır" der.
3- Meseleyi çözüme kavuşturan zatın Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) olduğu belirtilmiştir. O, kendisine sorulmadan fetva vermiş ve fetvası kabul görmüştür. Bu kabul, Hz. Ömer'in müdarebe tarzındaki şirketin meşruluğunu te'yid etmesi demektir. Hâdisenin birçok sahabenin hayatta oldukları bir zamanda cereyan etmesi, buna herhangi bir itiraz da gelmemesi mudarebenin meşruluğuna delil kabul edilmiştir.
* Bazı alimler: "Bu muamele İslam'da ilk mudarebedir" demiştir. Bazıları da bunun değil, bir başka hâdisenin ilk olduğunu söyler. Şöyle ki: Hz. Ömer, ticaretten anlamayan kimseleri çarşıdan çıkarır. Bunlar arasında Ya'kub Mevla'l-Huraka da vardı. Onun halini yakinen bilen Hz. Osman (radıyallahu anh) kendisine sermaye verip çarşıya oturtur ve ortak olarak ticaret yaptırır. İşte bu hâdisenin ilk mudarebe örneğini teşkil ettiği de söylenmiştir. [4]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/213.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/214-215.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/215.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/215-216.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KISSALAR BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
* HZ. İBRAHİM VE HZ. İSMAİL ALEYHİMASSELAM'IN KISSALARI
* ASHABU'L-UHDUD
* BEŞİKTE KONUŞANLARIN KISSASI
* MAĞARA ASHABININ KISSASI
* KİFL KISSASI
* AD KAVMİNİ HELAK EDEN RÜZGÂRIN KISSASI
* KEL, ALATENLİ VE ÂMANIN KISSASI
* BİN DİNAR BORÇ ALANIN KISSASI
* MÜTEFERRİK HADİSLER

KISSALAR BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Kıssa dilimize de girmiş bir kelimedir; fikra, hikâye gibi manalara gelir. Kıssadan hisse tabirini sıkça kullanırız. Şu halde ibretli, muhayyel hikâyelere kıssa dediğimiz gibi, eski devirlerde yaşamış peygamberlerin, velilerin, kahramanların... hikâyelerine de kıssa deriz. Kur'an-ı Kerim'de birçok peygamberlerin kıssaları vardır. Hz. Yusuf'la ilgili olan, ahsenü'lkısas yani kıssaların en güzeli olarak tavsif edilir (Yusuf 3). Bir surenin ismi de Kasas'dır yani kıssalar. Kur'an'da peygamberler dışında Hz. Lokman, Hızır, Ashab-ı Kehf, Karun gibi başka kimselerin kıssalarına da yer verilmiştir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadisleri kıssa yönüyle daha zengindir. Bir kısım peygamberlerle ilgili olarak Kur'anî ve gayr-ı Kur'anî kıssalar anlatıldığı gibi, Kur'an'da hiç yer verilmeyen bazı eşhasın kıssaları da anlatılır. Bunlardan bir kısmı örnek kişilerin, bir kısmı da kötü kişilerin kıssasıdır. Bazan cennet ve cehennemin tefahuru, hayvanların konuşması gibi daha farklı kıssalara da rastlanır. Hepsi hisseler alınacak derslerle doludur. Sırf eğlence olsun diye anlatılan kıssa mevcut değildir. Resulullah, ihtiva ettiği ahlakî değerler sebebiyle isrâilî kıssalar da anlatmış ve israiliyatın anlatılmasına cevaz vermiştir. İsrailiyat tenkid edilirken ölçüyü kaçırmamak, Resulullah'ın da buna yer verdiğini bilmek gerek.
Yüce hakikatler, anlaşılması zor ve gâmız meseleler, kıssalar yoluyla müşahhas, herkesin ve hatta en ami bir kimsenin bile anlayabileceği bir hale getirilmekte, adeta sahneye konmaktadır. Bu tarza, taşıdığı ta'limî (didaktik) değer sebebiyle eskiden beri bütün dinî kitaplarda yer verilmiştir. Şu halde kıssaya genişçe yer verme hâdisesi İslam'a has bir metod değildir. İncil ve Tevrat gibi diğer mukaddes kitaplarda da mevcuttur. Telkin ve öğretimde kıssa anlatımının ehemmiyetini idrak eden laik çevreler de günümüzde kıssa edebiyatına çocuk, büyük her çeşit insan seviyesinde yer vermektedir. Roman bile bir kıssalar dizisinden meydana gelen bir büyük kıssa olarak tarif edilebilir.
Burada maksadımız edebî sanatlar hakkında yorum veya tahlilde bulunmak değildir. Ancak dinî mesajın, ahlakî ideallerin halka intikalinde kıssanın mühim ve müessir bir vasıta olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. Bu sebeple bütün İlahî kitapların ve peygamberlerin kıssalara yer verdiğini, dolayısiyle günümüz şartlarında, dinî öğretim ve ahlakî terbiyede bu tekniğin yeterince kullanılması, işlenmesi geliştirilmesi gereğine dikkat çekiyoruz.
Sadedinde olduğumuz bölümde, sünnette gelen kıssalardan çok az bir kısmına yer verilmiş olduğunu bilmemiz gerekir.[1]

*** HZ. İBRAHİM VE HZ. İSMAİL ALEYHİMASSELAM'IN KISSALARI**

?4992 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??????????? ???????????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?? ?????? ???????????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ?????. ????? ??? ??????????? ??????????? ???????????? ???? ???????????. ????????: ??? ???????????! ????? ???????? ????????????? ????? ????????? ??????? ?????? ???? ?????? ??? ??????. ???????? ???? ????? ????????? ???????? ? ????????? ????????. ????????? ????: ?????? ??????? ??????? ?????: ??????. ???????: ???? ? ????????????? ????? ???????? ??????????? ???????????? ????? ???? ????? ?????? ???????????? ?????? ? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ????? ????? ???????? ????????????? ???????? ????????. ???????: ????? ????? ????????? ???? ??????????? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ???????? ????????????? ????? ?????? ??????????. ?????????? ????? ??????????? ?????????? ?????????? ???? ?????? ????????. ???????? ?????? ??? ?? ?????????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ??? ????? ??????????. ????????????? ??????????? ??? ???????? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????? ????????. ????????? ???????? ????? ????????????
????????? ????????? ???? ???? ??????. ?????? ???? ??????. ?????????? ???? ????????? ????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????????? ????? ?????? ????? ?“??????? ???????????. ????? ???????? ?????????? ????? ????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ???? ???? ??????? ?????? ???? ?????? ????????? ????? ??????. ?????? ?????? ???????? ??????????. ???????? ????????? ???? ??????????? ???????? ??????? ????????: ????? ??????? ????????. ????? ??????????? ????????? ??????. ????????: ???? ????????? ??? ????? ???????? ???????. ????? ???? ??????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ??? ????? ?????????. ????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ????????? ???????? ???? ???????? ?? ????????? ?????? ??????? ????????? ????????. ????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????. ????? #: ???????? ?????? ????? ??????????? ???? ???????? ????????? ??? ?????: ???? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ???????? ??????? ????????. ????????? ??????????? ????????. ?????? ????? ?????????: ? ????????? ??????????? ????? ????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ???????? ????????? ?????? ?????? ? ????????? ???????. ??????? ????????? ??????????? ???? ?‘???? ?????????????? ??????? ????????? ????????? ???? ????????? ?????? ????????? ????????? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????? ??????? ????????? ?? ??????? ??????? ???????? ???????? ????????. ?????????: ???? ???? ????????? ????????? ???? ?????? ????????????? ?????? ????????? ??? ????? ????? ????????? ???????? ??? ??????????? ????? ???? ????????. ????????? ?????????????. ??????????? ??????? ??????????? ?????? ???????. ?????????: ????????? ????? ??? ???????? ????????? ???????: ??????? ???????? ? ????? ?????? ?? ????????. ???????: ??????. ????? ????????? # ???????
????? ??????????? ?????? ??????? ?“????? ?????????. ??????????? ??? ????????? ????????? ????????? ????? ???? ????? ????? ????? ????????
???????? ??????? ???????? ????????? ?????????????? ????????? ???????????? ????????????? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? ???????? ???????. ????????? ????? ??????????. ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ??? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ????? ??????????? ??????? ????????. ?????: ???? ????????? ???? ?????? ??????: ?????? ?????? ????? ??????. ????????? ?????? ?????????????? ????????? ????????????? ???????????? ???? ?? ?????? ????????. ?????: ?????? ???????? ????????? ???????: ??????. ???????? ??? ?????? ???????? ????????? ?????????: ??????? ???????? ???????. ??????: ????? ????? ?????? ???????? ??? ??????????? ???????? ????????. ???????????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ??? ????????. ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ??????????. ??????. ????????: ?????? ????????? ????? ???????. ?????

?????? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ??????????????? ?????????: ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ?????? ????? ??????? ???????: ??? ??????????? ??????? ????????. ????? ??? ??????????? ??????? ????????. ????? ?????????? ??????? ?????? ?? ????????? ??????????. ????? # ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????. ?????: ??????? ? ??????? ?????????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ??????????. ?????: ????? ????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????????? ????????? ???????? ???????. ???????? ????? ??????????? ?????: ???? ???????? ???? ?????? ???????: ??????. ??????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ????????????? ????????? ?????? ????????? ????????????? ????? ????????. ????? ?????????? ????????? ???????: ??????? ???? ?????? ???????? ???????? ??????????? ??? ????????? ???????? ???????. ?????: ????? ????? ??????? ??????????? ???????? ??? ??????????. ????? ?????? ???????? ??? ????? ??????. ????? ????? ????????? ?????? ????? ????????????? ??????? ????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ????????. ???????? ????? ????? ??????? ????????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????????. ????? ?????: ??? ??????????? ???? ?????? ???????? ???????. ?????: ????????? ??? ??????? ???????. ?????: ????????????? ?????: ??????????. ?????: ???? ?????? ???????? ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????????? ???? ??? ????????. ?????: ???????? ????? ??????? ?????????? ???? ????????. ???????? ?????????? ?????? ?????????????? ???????????? ???????? ?????? ???? ????????? ?????????? ????? ????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ???????????? ?????????? ???????????? ??????? ????????: ???????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ??????????. ????? ??????? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ????????: ???????? ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ???? ?????. ??? ???? ??????? ?? ??? ????: ??? ??? ??? ??? ??? ??? ???? ??? ??? ??????. ?????? ????.»?????????« ?????? ???????.?»???????????« ?????? ?? ??????? ????: ?? ????? ???? ?? ???.??????: »??« ?? ??? ???? ????? ???? ????? ??????? .

»??????????« ?? ???? ?? ????? ????? ????? ???.?»????????« ?????? ???????.?»????????« ????? ?????? ?????? ???? ????? ????.?»????????« ??????? ??? ?????.?»??? ???????« ?? ???? ??? ???? ????? ????? .

1. (4992)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. İbrahim beraberinde Hz. İsmail aleyhimasselam ve onu henüz emzirmekte olan annesi olduğu halde ilerledi. Kadının yanında bir de su tulumu vardı. Hz. İbrahim, kadını Beyt'in yanında Devha denen büyük bir ağacın dibine bıraktı. Burası Mescid'in yukarı tarafında ve zemzemin tam üstünde bir nokta idi. O gün Mekke'de kimse yaşamıyordu, orada hiç su da yoktu. İşte Hz. İbrahim anne ve çocuğunu buraya koydu, yanlarına, içerisinde hurma bulunan eski bir azık dağarcığı ile su bulunan bir tuluk bıraktı.

Hz. İbrahim aleyhisselam bundan sonra (emr-i İlahî ile) arkasını dönüp (Şam'a gitmek üzere) oradan uzaklaştı. İsmail'in annesi, İbrahim'in peşine düştü (ve ona Kedâ'da yetişti).

"Ey İbrahim, bizi burada, hiçbir insanın hiçbir yoldaşın bulunmadığı bir yerde bırakıp nereye gidiyorsun?" diye seslendi. Bu sözünü birkaç kere tekrarladı. Hz. İbrahim, (emir gereği) ona dönüp bakmadı bile. Anne, tekrar (üçüncü kere) seslendi.

"Böyle yapmanı sana Allah mı emretti?" dedi. Hz. İbrahim bunun üzerine "Evet!" buyurdu. Kadın:

"Öyleyse (Rabbimiz hafizimizdir), bizi burada perişan etmez!" dedi, sonra geri döndü. Hz. İbrahim de yoluna devam etti. Kendisini göremeyecekleri Seniyye (tepesine) gelince Beyt'e yöneldi, ellerini kaldırdı ve şu duaları yaptı: "Ey Rabbimiz! Ailemden bir kısmını, senin hürmetli Beyt'inin yanında, ekinsiz bir vadide yerleştirdim -namazlarını Beyt'inin huzurunda dosdoğru kılsınlar diye-. Ey Rabbimiz! Sen de insanlarda mü'min olanların gönüllerini onlara meylettir ve onları meyvelerle rızıklandır ki, onlar da nimetlerinin kadrini bilip şükretsinler" (İbrahim 37).

İsmail'in annesi, çocuğu emziriyor, yanlarındaki sudan içiyordu. Kaptaki su bitince susadı, (sütü de kesildi), çocuğu da susadı (İsmail bu esnada iki yaşında idi). Kadıncağız (susuzluktan) kıvranıp ızdırap çeken çocuğa bakıyordu. Onu bu halde seyretmenin acısına dayanamayarak oradan kalkıp, kendisine en yakın bulduğu Safa tepesine gitti. Üzerine çıktı, birilerini görebilir miyim diye (o gün derin olan) vadiye yönelip etrafa baktı, ama kimseyi göremedi. Safa'dan indi, vadiye ulaştı, entarisinin eteğini topladı. Ciddi bir işi olan bir insanın koşusuyla koşmaya başladı. Vadiyi geçti. Merve tepesine geldi, üzerine çıktı, oradan etrafa baktı, bir kimse görmeye çalıştı. Ama kimseyi göremedi. Bu gidipgelişi yedi kere yatpı. İşte (hacc esnasında) iki tepe arasında hacıların koşması buradan gelir.

Anne, (bu sefer) Merve'ye yaklaşınca bir ses işitti. Kendi kendine: "Sus" dedi ve sese kulağını verdi. O sesi yine işitti. Bunun üzerine:

"(Ey ses sahibi!) Sen sesini işittirdin, bir yardımın varsa (gecikme)!" dedi. Derken zemzemin yanında bir melek (tecelli etti). Bu Cebrail'di. Cebrail kadına seslendi: "Sen kimsin?"

Kadın: "Ben Hacer'im, İbrahim'in oğlunun annesi..."

"İbrahim sizi kime tevkil etti?"

"Allah Teala'ya."

"Her ihtiyacınızı görecek Zat'a tevkil etmiş."

Ayağının ökçesi -veya kanadıyla- yeri eşeliyordu. Nihayet su çıkmaya başladı. Kadın (boşa akmaması için) suyu eliyle havuzluyordu. Bir taraftan da sudan kabına doldurdu. Su ise, kadın aldıkça dipten kaynıyordu."

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Allah İsmail'in annesine rahmetini bol kılsın, keşke zemzemi olduğu gibi akar bıraksaydı da avuçlamasaydı. Bu takdirde (zemzem, kuyu değil) akarsu olacaktı."

Kadın sudan içti, çocuğunu da emzirdi.

Melek, kadına:

"Zayi ve helak oluruz diye korkmayın! Zîra, Allah Teala hazretleri'nin burada bir Beyt'i olacak ve bunu da şu çocuk ve babası bina edecek. Allah Teala hazretleri o işin sahiplerini zayi etmez!" dedi. Beyt yerden yüksekti, tıpkı bir tepe gibi. Gelen seller sağını solunu aşındırmıştı.

Kadın bu şekilde yaşayıp giderken, oraya Cürhüm'den bir kâfile uğradı. Oraya Kedâ yolundan gelmişlerdi. Mekke'nin aşağısına konakladılar. Derken orada bir kuşun gelip gittiğini gördüler.

"Bu kuş su üzerine dönüyor olmalı, (burada su var). Halbuki biz bu vadide su olmadığını biliyoruz!" dediler. Durumu tahkik için, yine de bir veya iki atik adam gönderdiler. Onlar suyu görünce geri dönüp haber verdiler. Cürhümlüler oraya gelip, suyun başında İsmail'in annesini buldular.

"Senin yanında konaklamamıza izin verir misin?" dediler. Kadın:

"Evet! Ama suda hakkınız olmadığını bilin!" dedi. Onlar da:

"Pekâla! dediler. Aleyhissalâtu vesselâm der ki:

"Ünsiyet istediği bir zamanda bu teklif İsmail'in annesine uygun geldi. Onlar da oraya indiler. Sonra geride kalan adamlarına haber saldılar. Onlar da gelip burada konakladılar. Zamanla orada çoğaldılar. Çocuk da büyüdü. Onlardan Arapça'yı öğrendi. Büyüdüğü zaman onlar tarafından en çok sevilen, hoşlanılan bir genç oldu. Büluğa erince, kendilerinden bir kadınla evlendirdiler. Bu sırada İsmail'in annesi vefat etti.

Derken Hz. İbrahim aleyhisselam, İsmail'in evlenmesinden sonra oraya gelip, bıraktığı (hanımını ve oğlunu) aradı. İsmail'i bulamadı. Hanımından İsmail'i sordu. Kadın:

"Rızkımızı tedarik etmek üzere (avlanmaya) gitti" dedi. Hz. İbrahim, bu sefer geçimlerini, hallerini sordu. Kadın:

"Halimiz fena, darlık ve sıkıntı içindeyiz!" diyerek şikayetvâri konuştu. Hz. İbrahim:

"Kocan gelince, ona benden selam et ve "kapısının eşiğini değiştirmesini" söyle!" dedi. İsmail geldiği zaman, sanki bir şey sezmiş gibiydi:

"Eve herhangi bir kimse geldi mi?" diye sordu: Kadın:

"Evet şu şu evsafta bir ihtiyar geldi. Senden sordu, ben de haberini verdim, yaşayışımızdan sordu, ben de sıkıntı ve darlık içinde olduğumuzu söyledim" dedi. İsmail:

"Sana bir tavsiyede bulundu mu?" dedi. Kadın:

"Evet! Sana söylememi emretti ve kapının eşiğini değiştirmeni söyledi!" dedi. İsmail:

"Bu babamdı. Seninle ayrılmanı bana emretmiş. Haydi artık ailene git!" dedi ve hanımını boşadı. Cürhümlülerden bir başka kadınla evlendi.

Hz. İbrahim onlardan yine uzun müddet ayrı kaldı. Bilahare bir kere daha görmeye geldi. Yine İsmail'i evde bulamadı. Hanımının yanına gelip, İsmail'i sordu. Kadın:

"Maişetimizi kazanmaya gitti!" dedi. Hz. İbrahim:

"Haliniz nasıldır?" dedi, geçimlerinden, durumlarından sordu. Kadın:

"İyiyiz, hayır üzereyiz, bolluk içindeyiz" diye Allah'a hamd ve senada bulundu.

"Ne yiyorsunuz?" diye sordu. Kadın:

"Et yiyoruz!" dedi.

"Ne içiyorsunuz?" diye sorunca da:

"Su!" dedi. Hz. İbrahim:

"Allahım, et ve suyu haklarında mübarek kıl!" diye dua ediverdi." Aleyhissalâtu vesselâm der ki:

"O gün onların hububatı yoktu. Eğer olsaydı Hz. İbrahim, hububatları için de dua ediverirdi."

İbnu Abbas der ki: "Bu iki şey (et ve su) Mekke'den başka hiçbir yerde Mekke'deki kadar sıhhata muvafik düşmez (karın sancısı yaparlar). Bu, Hz. İbrahim'in duasının bir bereketi ve neticesidir).
(Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. İbrahim'den anlatmaya devam etti:)
"İbrahim (İsmail'in hanımına) dedi ki:
"Kocan geldiği zaman, benden ona selam söyle ve kapısının eşiğini sabit tutmasını emret! (Çünkü eşik, evin dirliğidir)."
Hz. İsmail gelince (evde babasının kokusunu buldu ve) "Yanınıza bir uğrayan oldu mu?" diye sordu. Kadın:
"Evet, bize yaşlı bir adam geldi, kılık kıyafeti düzgündü! " dedi ve (ihtiyar hakkında) bir kısım övgülerden sonra:
"Sana bir tavsiyede bulundu mu?" diye sordu. Kadın:
"Evet sana selam ediyor, kapının eşiğini sabit tutmanı emrediyor" dedi. Hz. İsmail:
"Bu babamdı. Eşik de sensin, seni tutmamı, evliliğimizin devamını emrediyor! (Sen yanımda değerli idin kıymetin şimdi daha da arttı" der ve kadın İsmail'e on erkek evlad doğurur.)
Sonra, Hz. İbrahim Allah'ın dilediği bir müddet onlardan ayrı kaldı. Derken bir müddet sonra yanlarına geldi. Bu sırada Hz. İsmail zemzemin yanında Devha ağacının altında kendisine ok yapıyordu. Babasını görünce ayağa kalkıp karşılamaya koştu. Baba-oğul karşılaşınca yaptıklarını yaptılar (kucaklaştılar, el, yüz, göz öpüldü).
Sonra Hz. İbrahim:
"Ey İsmail! Allah Teala hazretleri bana ciddî bir iş emretti" dedi. İsmail de:
"Rabbinin emrettiği şeyi yap!" dedi. Hz. İbrahim:
"Bu işte sen yardım edecek misin?" diye sordu. O da:
"Evet sana yardım edeceğim!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. İbrahim:
"Allah Teala hazretleri bana burada bir Beyt yapmamı emretti!" diyerek atrafına nazaran yüksekçe bir tepeyi gösterdi."
(İbnu Abbas) dedi ki: "İsmail'le İbrahim işte orada Ka'be'nin (daha önceki) temellerini yükselttiler. Hz. İsmail taş getiriyor, Hz. İbrahim de duvarları örüyordu. Bina yükselince, Hz. İsmail, babası için (bugün Makam olarak bilinen) şu taşı getirdi. Yükselen duvarı örerken, Hz. İbrahim (iskele olarak) onun üstüne çıkıyordu. İsmail de ona (aşağıdan) taş veriyordu. Bu esnada onlar:
"Ey Rabbimiz (Bu hizmetimizi) bizden kabul buyur! Sen gören ve bilensin!" diyorlardı."
İbnu Abbas der ki: "Hz. İsmail ve Hz. İbrahim binayı yaparken (zaman zaman) etrafında dolaşarak: "Ey Rabbimiz (bu hizmetimizi) bizden kabul buyur! Sen işiten ve bilensin!" (Bakara 127) diye dua ediyorlardı." [Buhârî, Enbiya 8.][2]

AÇIKLAMA:

1- Önce şunu belirtelim: Rivayet pekçok kısımlarıyla İbnu Abbas (radıyallahu anhüma)'ın sözü gibidir. Ancak şarihler, rivayette yer alan bazı karinelerden hareketle tamamının Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait olduğuna hükmederler.
2- Hz. İbrahim aleyhisselam'ın oğlu İsmail'le çocuğun annesi Hz. Hacer'i Mekke'ye bırakması, sonra tekrar gelip gitmeleri ve orada büyüyen Hz. İsmail'le Ka'be'yi inşa etmesi ile ilgili rivayet farklı vecihlerde gelmiştir. Kaydedilen vechi Buhârî'deki veçhidir. Diğer bazı vecihlerinde görülen birkısım mühim farklılıkları imkan nisbetinde köşeli parantez içerisinde göstermeye gayret ettik. Bazı mühim farkları burada belirtmeye çalışacağız.
3- Teysir'in kaydettiği vecih Buhari'nin metnine tamamen uymaz. Hadisin baş kısmı burada tayyedilmiş.
* Bazı rivayetlerde susayan çocuğun ayaklarını yere vurarak kıvrandığı, annenin Safa ile Merve arasında telaşla gidip geldiği, tepeye çıkışlarında dönüp çocuğa baktığı, bu sırada, çocuğun başına bir hâdise gelip gelmediğinden endişe ettiği belirtilir.
* Keza suyun yerden çıkarılışı ile ilgili bazı farklılıklar da rivayetlerde görülür: Cebrail ayağını vurarak, parmağıyla yeri deşeleyerek vs.. zemzem yerden fışkırmıştır:
* Ka'be ile ilgili olarak bazı rivayetlerde şu ziyade gelmiştir: "Beyt, Tufan sırasında kaldırıldı. Peygamberler ona haccederlerdi. Fakat yerini (tam olarak) bilmezlerdi. Allah onu İbrahim için hazırladı ve yerini ona öğretti." Beyhakî'nin kaydettiği bir rivayette: "Allah Teala hazretleri Cebrail'i Hz. Adem'e gönderdi ve Beyt'in inşa edilmesini emretti. Böylece onu Adem bina etti. Kendisine: "Sen insanların ilkisin, bu da insanlar için yapılan Beyt'in ilkidir" denilir. Bir başka rivayette: "Beyt'i ilk inşa eden Hz. Adem'dir" denmiştir. Ancak: "Ondan da önce meleklerin inşa ettiği de söylenmiştir. Vehb İbnu Münebbih'ten gelen bir rivayette ise: "Beyt'i inşa eden Şîs İbnu Adem'dir" denmiştir.
4- Alimler hadisten, zemzem suyunun bidayette Hz. Hacer ve oğlu İsmail için su ve yiyecek ihtiyaçlarına kâfi geldiği hükmünü çıkarmışlardır.
5- Hadis, Hz. İsmail'in annesi Hacer ve babası İbrahim'in dillerinin Arapça olmadığını ifade eder. Çünkü rivayette Arapça'yı Cürhümlülerden öğrendiği ifade edilmektedir. Böylece Arapçayı ilk konuşanın Hz. İsmail olduğuna dair bazı rivayetlerde gelen beyanın yanlışlığı ortaya çıkar. Keza bu rivayet, "Arapların tamamı İsmail evladından gelmektedir" diyenleri de yalanlar.
6- Hadiste, Hz. İbrahim'in, Mekke'ye, Hz. Hacer'in ölümünden ve Hz. İsmail'in evlenmesinden sonra "bıraktıklarını aramak üzere" uğradığı ifade edilmektedir. Bu ifadeden çıkan neticelerden biri, Hz. İbrahim'in kurban edilmek üzere İsmail'i değil İshak'ı yere yatırdığı, bir başka ifade ile, semadan inen koçla kurban edilmekten kurtarılan kimsenin İsmail değil, İshak olduğudur. İbnu't-Tin der ki: "Bu hadiste Hz. İbrahim, İsmail'i süt emerken bırakmakta ve evlendiği zaman yanına gelmektedir. Hz. İbrahim onu boğazlamakla emredilseydi, süt devresi ile evlenmesi arasında Mekke'ye uğradığı, hadiste zikredilirdi." Esasen boğazlanmak istenenin Hz. İshak soyundan olduklarını söylerler ve semavî koçla kurban edilmekten kurtulmuş olan birinin neslinden olmakla ayrıca tefahur ederler, şeref payı çıkarırlar.
İbnu't-Tin'e: "Hadiste, Hz. İbrahim'in Mekke'ye arada gelmiş olabileceğinin nefyedilmediği, dolayısıyle, gelmiş olabileceğinin zımnen mevcudiyeti" belirtilerek cevap verilmiştir. İbnu Hacer, bir başka rivayette, Hz. İbrahim'in zaman zaman Mekke'ye geldiğinin tasrih edildiğini göstererek, tenkidi te'yid eder: "Hz. İbrahim, hanımı Hacer'i her ay, Burak üzerinde ziyaret ederdi. Bu maksatla öğleden evvel Mekke'ye gelir (ve ziyaretini yapıp aynı gün) döner ve Şam'daki evinde kaylulesini (öğle uykusu) yapardı." İbnu Hacer, Hz. İbrahim'in Burak üzerinde gelip Hz. Hacer ve Hz. İsmail'i ziyaret ettiğini te'yid eden Hz. Ali ve başkalarından rivayetler kaydeder:
7- Rivayette Hz. İsmail'in rızkını kazanmak üzere evden çıktığ belirtmektedir. Başka rivayetler onun sürü otlattığını, bu esnada avcılık yaptığını ifade eder.
8- Hadiste kadın, "kapının eşiği"ne benzetilmiştir. Çünkü aralarında benzerlik var: "Kapı, evi ve içindekileri muhafaza eder; kadın da evin bekçisidir. Kocanın gıyabında evi ve içindeki eşyayı muhafaza eder. Ayrıca ikisi de vat mahallidir. Eşiğin değiştirilmesi, boşamadan kinaye yapılmıştır, ulema bunu boşamayı hasıl eden kinayat arasında mütalaa etmiştir.
İbnu Hâcer, Hz. İsmail'in hadiste zikri geçen iki hanımının isimleri üzerinde durur. Rivayetlerde farklı isimleri gelmiştir. Mesela ikinci hanımı hakkında sekiz ayrı rivayet, kadının hakkında da dört ayrı kavi ve isim bulunduğunu belirtir.
9- Hz. İsmail'in ikinci hanımı, bazı rivayetlerde, Hz. İbrahim'e: "Buyurun, binekten inin, yemek yiyin, su için" diye teklifte bulunur. Hz. İbrahim: "İnmeye gücüm yetmez" deyince, kadın: "Evet sizi (yolcu) saçı başı dağınık görüyorum. Dilerseniz (su getireyim) başınızı yıkayıp yağlayayım!" der. Hz. İbrahim kabul eder: "Siz bilirsiniz" der. Kadın, Makam'ı getirir, -Makam, o zaman billur gibi beyazdır ve Hz. İsmail'in evinde bir kenara bırakılmıştır.- Hz. İbrahim bineğinin üzerinden inmeden sağ ayağını Makam'ın üzerine koyar ve başını kadına uzatır. Kadın başının sağ tarafını öncelikle yıkar, tamamlayınca sol ayağını koyması için Makam'ın yerini değiştirir. Hz. İbrahim sol tarafı da yıkanmak üzere başını uzatır.
Bugün Makam-ı İbrahim'de görülen ökçe ve parmak izleri o günden kalmadır.
10- Bazı rivayetlerde, Hz. İbrahim'le Hz. İsmail'in Ka'be'yi inşa etmek üzere biraraya geldikleri zaman babanın yüz, oğulun otuz yaşında oldukları zikredilmiştir.
11- Bazı rivayetler, Hz. İbrahim'in inşa sırasında yükselttiği temellerin Hz. Adem tarafından atılmış olan temeller olduğunu tasrih eder. Bu durum Buharî rivayetinde kapalıdır. Bir rivayet şöyle:
"Hz. İbrahim (aleyhissalâtu vesselâm), temellerle Hz. Adem'in attığı temele ulaştı. Göğe doğru yüksekliğini dokuz zira', yerdeki genişliğini yani çevresini otuz zira' yaptı. Buradaki zira' (kol uzunluğu) kendi kollarıydı."
Bir başka rivayette şu ziyade mevcuttur: "Sonra Hıcr kısmını Beyt'e idhal etti. Daha önce (orası) Hz. İsmail'in koyunlarının barınağı idi. Hz. İbrahim Beyt'i taşları üst üste koyarak inşa etti, tavanı yoktu. Bir kapı yaptı, kapının yanında bir de kuyu açtı. Bu çukur, Beyt'in deposuydu. Beyt'e gelen hediyeler buraya atılıyordu."
Bir başka rivayette şu ziyade mevcut: "Allah, İbrahim'e, Sekîne'ye uymasını vahyetti. Sekîne Beyt'in yerinde halkalandı, tıpkı bir bulut gibiydi. Baba-oğul (o hududu) kazdılar, Hz. Adem'in attığı ilk temeli kazıyor gibiydiler."
Bir başka rivayette: "Hz. İbrahim başının üstünde Beyt'in yerinde bulut gibi bir şey gördü, içinde baş gibi bir şey vardı. Ona şöyle hitap etti: "Ey İbrahim! Benim gölgem üzerine benim miktarımca bina yap, ne artır ne de eksilt." İşte bundandır ki Allah Teala hazretleri:
"Hani biz İbrahim'e Beyt'in yerini göstermiş ve "Bana hiçbir şeyi ortak koşma" diye vahyetmiştik" (Hacc 26) buyurmuştur.
Bir başka rivayette, "İnşaat Rükn'ün bulunduğu yere ulaşınca, o gün Rüknü koyar, Makam'ı alıp Beyt'e yapışık şekilde yerleştirir" denmiştir.
12- Bir başka rivayete göre Ka'be'nin inşaatı bu suretle tamamlanınca Hz. Cebrail aleyhisselam gelir ve hacc menasikini öğretir.
Bundan sonra Hz.İbrahim aleyhisselam Makam'ın üzerine çıkıp halka şöyle hitap eder;
"Ey insanlar! Rabbinize icabet edin!" Hz. İbrahim ve Hz. İsmail bu yerlerde (bir müddet) kalırlar. Hz. İshak ve Sare Beytu'l-Makdis'ten buraya hacc yaparlar. Bundan sonra Hz. İbrahim Şam'a döner ve orada vefat eder.
İbnu Abbas'ın bir rivayetine göre, "Hz. İbrahim Makam'ın üzerine çıkınca şöyle hitap etmiştir:
"Ey insanlar! Size hacc farz kılındı! Bu sesi O, erkeklerin sulbünde, kadınların rahminde olanlara da işittirdi. Onun bu davetine, iman edenler ve Allah'ın ilminde kıyamete kadar

gelip hacc edecekleri sebkat etmiş olanlar: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk! =Buyur Allahım buyur!" diye cevap verdiler."
Bir başka rivayette şöyle denir: "Hz. İsmail vadiye bir taş aramaya gitmişti ki Hz. Cibril aleyhisselam Haceru'l-Esved'i indirdi. Bu taş, yeryüzü Tufan'la sulara boğulunca semaya kaldırılmıştı. Hz. İsmail gelince Haceru'l-Esved'i gördü ve:
"Bu nereden geldi, kim getirdi?" dedi. Hz. İbrahim:
"Beni ne sana ne de taşına bırakmayan Zat" cevabını verdi."
Bir başka rivayette şu ziyade var: "Bu taş Hindistan'da idi; papatya gibi bembeyaz bir yakuttu."
Ka'be ile ilgili tamamlayıcı bilgi daha önce de geçti.[3]

*** ASHABU'L-UHDUD**

?4993 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? #: ????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ???? ???????? ???????? ?????? ?????????? ????? ??????????: ????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ??????????? ????????. ???????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ?? ????????? ???? ?????? ???????. ???????? ??????? ???????? ??????? ???????????! ??????? ????
???? ????????? ????? ??????????? ???????? ???????. ????? ???? ?????????? ????????. ??????? ????? ??? ??????????. ???????: ???? ??????? ?????????? ??????: ????????? ??????. ?????? ??????? ??????? ??????: ????????? ??????????: ??????????? ???? ??????? ??? ???? ???? ???????? ????????? ???? ???????? ????????. ??????: ????????? ??????? ?????????? ??????? ??? ??????????? ??????? ???????. ???????: ????????? ??? ????? ????? ????????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ????????? ????? ??????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ??????? ???????? ????? ???????? ?????????. ?????? ???? ?????????: ?? ??????! ????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ??? ????? ???????? ??????????? ???? ?????????? ??? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?'?????? ???'??????? ?????????? ???????? ???? ??????? ?'???????. ???????? ???? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ??? ?????? ???? ??????? ??? ????? ????????? ??????: ????? ? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????. ???? ????? ??????? ???????? ???????? ?????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????. ????? ?????????? ???????? ??????? ????? ????? ????????. ??????: ???? ????? ??????? ????????. ??????: ??????. ????? ?????? ????? ???????? ?????: ?????? ????????? ??????. ????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ????? ???? ???????. ?????? ????????. ?????? ???? ?????????: ??? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ??? ???????? ?'?????? ???'??????? ?????????? ?????????. ???????: ????? ? ??????? ??????. ??????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ????? ???? ??????????? ?????? ???????????? ?????? ????? ???????? ???? ???????. ????
??????? ?????????????? ?????????? ???? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? ???????. ????? ???? ??????????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ?????????? ??? ?????? ???? ??????????? ???????: ?????????? ???? ??? ?????? ????? ??????? ??????????? ???? ????????? ????? ?????????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????????. ?????????? ?????????? ???? ????????. ??????: ????????? ??????????? ????? ??????. ???????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ??? ????????. ??????? ???? ?????????: ??? ?????? ??????????? ?????: ??????????? ??????. ?????????? ??? ?????? ???? ??????????. ???????: ?????????? ???? ?? ????????? ??????????? ???? ????????. ???? ?????? ???? ?????? ????? ???????????. ?????????? ???? ???????: ????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ??????????? ??????? ??????? ??? ????????. ?????? ???? ?????????: ??? ?????? ??????????? ?????: ?????????? ??????: ????? ????? ??????????: ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ??? ???????? ????????? ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????: ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ???????? ??????? ???'??????? ?????????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ??????????. ??????: ???? ???? ???????? ???? ??????? ?????????? ?????? ??? ????? ???? ????????. ????????? ????? ??????? ???????? ????????? ??????? ????????????? ??? ????? ?????. ?????? ???????? ?????: ??? ?????? ????????? ??????? ???? ?????[. ????? ???? ?????? ??? ???????? .
»?'??????« ???? ?? ???? ????? ??????.?»????????« ?????? ?????? ???????: ????? ??? ?? ?????.?»??????????« ????? ?????.?»??????? ??????????« ??? ??????.?»?????????« ??? ???.?»????????« ?????? ???? ???? ???? ??????.?»????? ?????« ?????.?»?????????« ??? ???? ??? ??????.?»??????????« ?????? ?????? ??? ?????? .

1. (4993)- Hz. Süheyb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden öncekiler arasında bir kral vardı. Onun bir de sihirbazı vardı. Sihirbaz yaşlanınca krala: "Ben artık yaşlandım. Bana bir oğlan çocuğu gönder ve sihir yapmayı öğreteyim!" dedi. Kral da öğretmesi için ona bir oğlan gönderdi. Oğlanın geçtiği yolda bir rahip yaşıyordu. (Bir gün giderken) rahibe uğrayıp onu dinledi, konuşması hoşuna gitti. Artık sihirbaza gittikçe, rahibe uğruyor, yanında (bir müddet) oturup onu dinliyordu.
(Bir gün) delikanlıyı sihirbaz, yanına gelince dövdü. Oğlan da durumu rahibe şikayet etti. Rahip ona:
"Eğer sihirbazdan (dövecek diye) korkarsan: "Ailem beni oyaladı!" de; ailenden korkacak olursan, "Beni sihirbaz oyaladı" de!" diye tenbihte bulundu.
O bu halde (devam eder) iken, insanlara mani olmuş bulunan büyük bir canavara rastladı. (Kendi kendine):
"Bugün bileceğim; sihirbaz mı efdal, rahip mi efdal!" diye mırıldandı. Bir taş aldı ve:
"Allahım! Eğer rahibin işi, sana sihirbazın işinden daha sevimli ise, şu hayvanı öldür ve insanlar geçsinler!" deyip, taşı fırlattı ve hayvanı öldürdü. İnsanlar yollarına devam ettiler. Delikanlı rahibe gelip durumu anlattı. Rahib ona:
"Evet! Bugün sen benden efdalsin (üstünsün)! Görüyorum ki, yüce bir mertebedesin. Sen imtihan geçireceksin. İmtihana maruz kalınca sakın benden haber verme!" dedi. Oğlan anadan doğma körleri ve alaca hastalığına yakalananları tedavi eder, insanları başkaca hastalıklardan da kurtarırdı. Onu kralın gözleri kör olan arkadaşı işitti. Birçok hediyeler alarak yanına geldi ve: "Eğer beni tedavi edersen, şunların hepsi senindir" dedi. O da:
"Ben kimseyi tedavi etmem, tedavi eden Allah'tır. Eğer Allah'a iman edersen, sana şifa vermesi için dua edeceğim. O da şifa verecek!" dedi. Adam derhal iman etti, Allah da ona şifa verdi.
Adam bundan sonra kralın yanına geldi. Eskiden olduğu gibi yine yanına oturdu. Kral:
"Gözünü sana kim iade etti?" diye sordu.
"Rabbim!" dedi. Kral:
"Senin benden başka bir rabbin mi var?" dedi. Adam:
"Benim de senin de rabbimiz Allah'tır!" cevabını verdi. Kral onu yakalatıp işkence ettirdi. O kadar ki, (gözünü tedavi eden ve Allah'a iman etmesini sağlayan) oğlanın yerini de gösterdi. Oğlan da oraya getirildi. Kral ona:
"Ey oğul! Senin sihrin körlerin gözünü açacak, alaca hastalığını tedavi edecek bir dereceye ulaşmış, neler neler yapıyormuşsun!" dedi. Oğlan:
"Ben kimseyi tedavi etmiyorum, şifayı veren Allah'tır!" dedi. Kral onu da tevkif ettirip işkence etmeye başladı. O kadar ki, o da rahibin yerini haber verdi. Bunun üzerine rahip getirildi. Ona:
"Dininden dön!" denildi. O bunda direndi. Hemen bir testere getirildi. Başının ortasına konuldu. Ortadan ikiye böründü ve iki parçası yere düştü. Sonra oğlan getirildi. Ona da:
"Dininden dön!" denildi. O da imtina etti. Kral onu da adamlarından bazılarına teslim etti.
"Onu falan dağa götürün, tepesine kadar çıkarın. Zirveye ulaştığınız zaman (tekrar dininden dönmesini talep edin); dönerse ne âla, aksi takdirde dağdan aşağı atın!" dedi. Gittiler onu dağa çıkardılar. Oğlan:
"Allahım, bunlara karşı, dilediğin şekilde bana kifayet et!" dedi. Bunun üzerine dağ onları salladı ve hepsi de düştüler. Oğlan yürüyerek kralın yanına geldi. Kral:
"Arkadaşlarıma ne oldu?" dedi.

"Allah, onlara karşı bana kifayet etti" cevabını verdi. Kral onu adamlarından bazılarına teslim etti ve:
"Bunu bir gemiye götürün. Denizin ortasına kadar gidin. Dininden dönerse ne âla, değilse onu denize atın!" dedi. Söylendiği şekilde adamları onu götürdü. Oğlan orada:
"Allahım, dilediğin şekilde bunlara karşı bana kifayet et!" diye dua etti. Derhal gemileri alabora olarak boğuldular. Çocuk yine yürüyerek hükümdara geldi. Kral:
"Arkadaşlarıma ne oldu?" diye sordu. Oğlan:
"Allah onlara karşı bana kifayet etti" dedi. Sonra krala:
"Benim emrettiğimi yapmadıkça sen beni öldüremeyeceksin!" dedi. Kral: "O nedir?" diye sordu. Oğlan:
"İnsanları geniş bir düzlükte toplarsın, beni bir kütüğe asarsın, sadağımdan bir ok alırsın. Sonra oku, yayın ortasına yerleştirir ve: "Oğlanın Rabbinin adıyla" dersin. Sonra oku bana atarsın. İşte eğer bunu yaparsan beni öldürürsün!" dedi. Hükümdar, hemen halkı bir düzlükte topladı. Oğlanı bir kütüğe astı. Sadağından bir ok aldı. Oku yayının ortasına yerleştirdi. Sonra:
"Oğlanın Rabbinin adıyla!" dedi ve oku fırlattı. Ok çocuğun şakağına isabet etti. Çocuk elini şakağına okun isabet ettiği yere koydu ve Allah'ın rahmetine kavuşup öldü. Halk:
"Oğlanın Rabbine iman ettik!" dediler. Halk bu sözü üç kere tekrar etti. Sonra krala gelindi ve:
"Ne emredersiniz? Vallahi korktuğunuz başınıza geldi. Halk oğlanın Rabbine iman etti!" denildi. Kral hemen yolların başlarına hendekler kazılmasını emretti. Derhal hendekler kazıldı. İçlerinde ateşler yakıldı. Kral:
"Kim dininden dönmezse onu bunlara atın!" diye emir verdi. Yahut hükümdara "Sen at!" diye emir verildi.
İstenen derhal yerine getirildi. Bir ara, beraberinde çocuğu olan bir kadın getirildi. Kadın oraya düşmekten çekinmişti, çocuğu:
"Anneciğim sabret. Zîra sen hak üzeresin!" dedi. [Müslim, Zühd 73, (3005); Tirmizî, Tefsir, Bürûc, (3337).][4]

AÇIKLAMA:

Ashab-ı Uhdud, Kur'an-ı Kerim'de temas edilen zalim bir zümredir. Büruc suresinin 4-10. ayetleri onlardan bahseder, uhdud, hendek demek olduğuna göre, ashab-ı uhdud hendek sahipleri demektir. Kur'an'da bu hendek sahiplerinin kimler olduğu, ne zaman yaşadığı tafsil edilmez. Daha çok onların, mü'minlere dinlerinden dönmek için işkence yaptıkları belirtilir. Bunlar, içerisine ateş yakılmış hendeklerin sahipleridir. Dinlerinden dönmeyen mü'minleri bu hendeklere atıp yakmaktalar ve karşıdan bu manzarayı vicdansızca vahşi bir zevkle seyretmektedirler. Ama, hiçbir zalim felah bulmadığı gibi, bunlar da felah bulmamış, ayet-i kerime ashab-ı uhdud'un gebertildiklerini belirtmiştir. Müfessirler, ashab-ı uhdudla ilgili on ayrı hikâye kaydederler. Hikâyelere göre bu işkenceler Yemen'de, Mecran'da, Irak'ta, Şam'da, Habeşistan'da... Mecusiler, Yahudiler veya diğer bazı krallar tarafından icra edilmiştir. Kur'an'ın ıtlakı hepsine hak verdirecek mahiyettedir. Sanki, ayette bir hadiseye değil, bu çeşitten pek çok hadiseye bir iş'ar olmaktadır. Dolayısıyle, nakledilen hikâyelerin farklı yerlerle ilgili olması, onların batıl olduğuna delil olmaz. Bilakis ateş dolu hendeklerde mü'minlerin, insanlık tarihi boyunca mükerrer kereler imha edildiklerini, yakıldıklarını ifade eder. Ancak, Kur'an-ı Kerim'in öncelikle Kureyşliler tarafından bilinen bir hâdiseyi nazara vermesi gayet tabiidir. Kur'an bunları tel'in etmekte, kötü akibetlerini haber vermektedir. Bundan sonra gelip mü'minlere cehennemî azap verecek zalim kâfirlerin de aynı akibete uğrayacakları, mü'minlere bildirilerek teselli verilmektedir.[5]

*** BEŞİKTE KONUŞANLARIN KISSASI**

?4994 ?1? ?? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? #: ???? ?????????? ?? ????????? ??? ??????: ????? ????? ???????? ??????????? ???????. ????????? ????????? ??????? ???????? ????? ???????? ?????????? ??????????? ??????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????. ????????: ??? ????????! ??????: ????????? ?????? ????????. ????????? ???? ???????. ???????? ?????? ??????? ?????? ?? ??????? ???????: ????????? ? ???????? ????? ???????? ?? ??????? ???????????? ??????????? ????? ????????? ????????? ????????????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ?????. ????????: ??? ???????? ‘??????????. ???????????? ????? ?????? ?????????? ????????. ?????? ???????? ????? ?????? ??? ???????????? ??????????? ???? ????????. ???????? ????????? ?????????? ???????? ???????? ???????: ???? ???? ????????. ????????? ??????????? ???? ??????????? ????????????? ?????????? ????????????. ??????: ??? ?????????? ???????: ???????? ?????? ?????????? ?????????? ??????. ??????: ????? ??????????? ????????? ?????. ??????: ???????? ????? ????????? ???????? ???????? ???????? ???? ??????????. ???????? ?? ???????? ???????: ??? ????? ???? ??????? ??????: ????? ????????. ?????????? ???? ???????? ????????????? ??????????????? ????? ????????: ??????? ??????????? ???? ??????. ?????: ?. ?????????? ???? ?????? ????? ??????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ????????? ????????? ???????? ????????: ????????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ???????: ?????????? ? ??????????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???????? ??????????. ?????: ???????? ??????? ??? ??????? ?????? # ?????? ??????? ????????????? ??????????? ????????????? ?? ????? ?????????? ????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ???????: ???????? ?????? ???????? ??????????. ????????? ???????: ? ???????? ??????? ????????. ???????? ??????????? ???????? ????????. ???????: ????????? ????????? ????????? ??????????? ????????: ????????? ??????? ?????? ????????? ????????: ????????? ? ??????????? ????????. ????????? ??????? ?‘??? ?????????????? ??????????: ????????? ????????. ????????: ????????? ? ???????? ??????? ????????. ????????: ????????? ?????????? ????????. ??????: ???? ?????? ????????? ????? ????????. ????????: ????????? ? ??????????? ????????. ?????? ?????? ?????????? ????? ????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??????????[. ????? ??????? ???? ??? ????.?»?????????« ?? ??? ????? ??? ???????? ????????? ????. ?»????????« ???????.?»????????? ?????????« ?? ???? ?? ????? ??? ?? ??????: ??? ??? ??? ?? ?????.?»????????? ???????« ???? ?????? ?? ?????? ??????? ??????? ???? ???.?»?????????« ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? .

1. (4994)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç kişi dışında hiç kimse beşikte iken konuşmamıştır. Bunlar: Hz. İsa İbnu Meryem aleyhima'sselam, Cüreyc'in arkadaşı.
Cüreyc, kendini ibadete vermiş abid bir kuldu. Bir manastıra çekilmiş orada ibadetle meşguldu. Derken bir gün annesi yanına geldi, o namaz kılıyordu.
"Ey Cüreyc! [Yanıma gel, seninle konuşacağım! Ben annenim]" diye seslendi. Cüreyc:
"Allahım! Annem ve namazım (hangisini tercih edeyim?)" diye düşündü). Namazına devama karar verdi.
Annesi çağırmasını [her defasında üç kere olmak üzere] üç gün tekrarladı. (Cevap alamayınca) üçüncü çağırmanın sonunda:
"Allahım, kötü kadınların yüzünü göstermedikçe canını alma!" diye bedduada bulundu. Benî İsrail, aralarında Cüreyc ve onun ibadetini konuşuyorlardı. O diyarda güzelliğiyle herkesin dilinde olan zaniye bir kadın vardı.
"Dilerseniz ben onu fitneye atarım" dedi. Gidip Cüreyc'e sataştı. Ancak Cüreyc ona iltifat etmedi.
Kadın bir çobana gitti. Bu çoban Cüreyc'in manastırı(nın dibi)nde barınak bulmuş birisiydi. Kadın onunla zina yaptı ve hamile kaldı. Çocuğu doğurunca:
"Bu çocuk Cüreyc'ten" dedi. Halk (öfkeyle) gelip Cüreyc'i manastırından çıkarıp manastırı yıktılar, [hakaretler ettiler], kendisini de dövmeye başladılar, (linç edeceklerdi). Cüreyc onlara:
"Derdiniz ne?" diye sordu.
"Şu fahişe ile zina yaptın ve senden bir çocuk doğurdu!" dediler. Cüreyc:
"Çocuk nerede, (getirin bana?)" dedi. Halk çocuğu ona getirdi. Cüreyc:
"Bırakın beni namazımı kılayım!" dedi. Bıraktılar ve namazını kıldı. Namazı bitince çocuğun yanına gitti, karnına dürttü ve:
"Ey çocuk! Baban kim?" diye sordu. Çocuk: "Falanca çoban!" dedi. Bunun üzerine halk Cüreyc'e gelip onu öpüp okşadı ve: "Senin manastırını altından yapacağız!" dedi. Cüreyc ise:
"Hayır! Eskiden olduğu gibi kerpiçten yapın!" dedi. Onlar da yaptılar.
(Üçüncüsü): Bir zamanlar bir çocuk annesini emiyordu. Oradan şahlanmış bir at üzerinde kılık kıyafeti güzel bir adam geçti. Onu gören kadın:
"Allah'ım şu oğlumu bunun gibi yap!" diye dua etti. Çocuk memeyi bırakarak adama doğru yönelip baktı ve:
"Allahım beni bunun gibi yapma!" diye dua etti. Sonra tekrar memesine dönüp emmeye başladı.
"Ebu Hureyre der ki: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, şehadet parmağını ağzına koyup emmeye başlayarak, çocuğun emişini taklid ederken görür gibiyim."
(Resulullah anlatmaya devam etti):

"(Sonra annenin yanından) bir kalabalık geçti. Ellerinde bir cariye vardı. Onu dövüyorlar ve:
"(Seni zani seni!) Zina yaparsın, hırsızlık yaparsın ha!" diyorlardı. Cariye ise:
"Allah bana yeter, o ne iyi vekildir!" diyordu. Çocuğun annesi:
"Allahım çocuğumu bunun gibi yapma!" dedi. Çocuk yine emmeyi bıraktı, cariyeye baktı ve:
"Allahım beni bunun gibi yap! dedi. İşte burada anne,evlat karşılıklı konuşmaya başladılar: [Anne dedi ki:
"Boğazı tıkanasıca! Kıyafeti güzel bir adam geçti. Ben: "Allahım, oğlumu bunun gibi yap" dedim. Sen: "Allahım! Beni bunun gibi yapma!" dedin. Yanımızdan cariyeyi döverek, zina ve hırsızlık yaptığını söyleyerek geçenler oldu. Ben: "Allahım, oğlumu bunun gibi yapma" dedim. Sen ise: "Allahım, beni bunun gibi yap!" dedin."]
Oğlu şu cevabı verdi:
"Güzel kıyafetli bir adam geçti. Sen: "Allahım, oğlumu bunun gibi yap!" dedin, ben ise: "Allahım beni bunun gibi yapma!" dedim. Yanınızdan bu cariyeyi geçirdiler. Onu hem dövüp hem de: "Zina ettin, hırsızlık ettin!" diyorlardı. Sen: "Allahım, oğlumu bunun gibi yapma! "dedin. Ben ise: "Allahım, beni bunun gibi yap!" dedim. (Sebebini açıklayayım): O atlı adam cebbar zalimin biriydi. Ben de: "Allahım beni böyle yapma!" dedim. "Zina ettin, hırsızlık yaptın!" dedikleri şu zavallı cariye ise ne zina yapmıştı, ne de çalmıştı! Ben de "Alahım beni bunun gibi yap!" dedim." [Buhârî, Enbiya 50, Amel fi's-Salat 7; Müslim, Birr 7, 8, (2550). Metin Müslim'den alınmalıdır.][6]

AÇIKLAMA:

1- Müellif, metnin Müslim'in metni olduğunu söylerse de hadisin sonunda, Müslim'deki asla uymayan bir durum var; üçüncü hikâyede annenin suali eksik. Biz bunu Müslim'den alarak köşeli parantez ([...]) içerisinde kaydettik. Ayrıca, sahibinin açıklaması Müslim'deki asılda daha kısa. Biz bu kısımda Teysir'in metnindekini aynen tercüme ettik.
2- Buhârî'de kıssalar toptan da, ayrı ayrı da anlatılmıştır.
3- Konuşma yaşından önce konuşan çocukların sayısı rivayetlerde yediye çıkmaktadır. İbnu Hacer, kaynaklarını da vererek diğerlerini de tanıtır.
* Biri, Firavun'un kızına berberlik yapan kadının oğludur. Firavun ateşe atacağı zaman bebek: "Anneciğim sabret, biz hak yoldayız" demiştir.
* Ashab-ı uhduddan bir kadın ateşe atılacağı zaman, memede olan çocuk: "Anneciğim sabret, sen hak üzeresin" demiştir.
* Hz. Yahya'nın beşikte iken konuştuğu rivayet edilmiştir.
* Hz. İbrahim de beşikte konuşmuştur.
* Resulullah'ın o devirde Mübareku'l-Yemame adında bir çocuğun beşikte konuştuğu rivayet edilmiştir. Hz. Yusuf'un şahidi ihtilaflıdır.
Aynî, hadiste üç denmiş olmasını, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "üç" dediği zaman, diğerlerinin henüz vahyen bildirilmemiş olabileceği ihtimaliyle açıklar. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm gaybı bilmezdi. Cenab-ı Hakk'ın bildirdiği kadarını bilirdi. Hz. Yusuf'a şahidlik eden çocuk, Firavun'un ateşe atmak istediği kadının çocuğu ve Yahya aleyhisselam da konuşma yaşından önce konuşan çocuklar arasında zikredilirler. Kurtubî "Bu üç çocuğun beşikte iken, diğerlerinin beşikten çıkmış, biraz daha büyümüş ama henüz çocuk yaşına basmamış halde konuşmalarıyla" te'vil ederek tearuzu giderir.
4- Hadiste, Cüreyc namazda konuşuyor gözükmektedir. Halbuki konuşmak namazı bozar. Alimler bu hususta şu açıklamayı yapar: Cüreyc'in zamanındaki şeriatte namazda konuşmak namazı bozmayabilir. Nitekim, İslam'ın bidayetinde namazda huşu ile ilgili ayet gelmezden önce namazda konuşulabiliyor, hareket edilebiliyordu. Ayetten sonra bu yasaklanmıştır. Mamafih, Cüreyc'in konuşmasını, "içinden, kendi kendine konuşmuş olabilir" şeklinde yorumlayan da olmuştur.
Cüreyc annesine cevapla, namaza devam şıklarından "devamı" tercih etmiş, ancak annesinin bedduasına mazhar olmuş ve bu dua indallah kabul görmüştür. Birkısım alimler, hadisten böyle bir durumda anneye cevap vermek gerektiğini istidlal etmişlerdir. "Kıldığı namazı nafile idi, anneye cevabı ise vacibtir" demişlerdir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın "Eğer Cüreyc alim olsaydı, annesinin çağırmasına cevap vermenin namazdan evla olacağını bilirdi" dediği de rivayet edilmiştir.
Nevevî şöyle der: "Annesinin duası kabul edilmiştir. Çünkü, Cüreyc' in namazı kısa tutup annesine cevap vermesi mümkündü. Ancak o, annesinin manastırı terkedip, dünyaya ve dünyaya ait işlere dönmesini talep edeceğinden korkarak cevap vermedi."
5- Hadisten Elde Edilen Bazı Fevaid:
* Hadiste anne ve baba hukukunun büyüklüğü, çocuk mazur bile olsa anne ve babanın çocuğa yapacağı bedduanın makbul olacağı ders verilmektedir.
* Terbiyecilerin, terbiye ettiklerine karşı rıfk ile muameleleri esastır: Annesi Cüreyc'e daha ağır bedduada bulunabilirdi: Ölmesi, fuhşa düşmesi gibi... Bunları talep etmiyor: "Fahişe yüzünü görmeden ölme!" şeklinde dileniyor.
* Allah'a karşı sıdk içinde olana fitne zarar vermez.
* Cüreyc kuvvetli bir yakine, sıhhatli bir ümide sahiptir. Nitekim, talebi üzerine, olmayacak şey vukua geliyor: Beşikteki çocuk konuşuyor.
* İki iş teâruz ederse, daha mühim olana öncelik verilmelidir.
* Veliler kerâmet gösterirler. Bu, talep ve ihtiyarlarıyla da olabilir.
* Nefsinde kuvvet gören, ibadetin meşakkatlisini tercih edebilir.
* Fuhşiyat işleyenin hurmeti kalmaz.
* Hadisin bazı vecihlerinde ?????? ??????????? tabiri geçmektedir. Bu tabir, İsrailoğullarında fuhuş evlerinin mevcudiyetini ve onların zillete düşüşlerinin bir sebebini gösterir.
* Abdest ve namaz önceki ümmetlerde de mevcuttur.[7]

*** MAĞARA ASHABININ KISSASI**

?4995 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ??????? ?????? ??????? ????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ????? ????????????? ???????? ???? ?????????? ????????? ?????????? ???????. ????????: ?????? ? ??????????? ???? ????? ??????????? ??? ??? ???????? ?????? ????????? ???????????. ?????? ?????????: ?????? ????? ??? ???????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????????? ???? ??? ????. ?????? ????
??? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???????????. ??????????????? ???? ??????? ?????????? ??? ??????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ??? ??????????? ???????????? ???????????? ?????? ?????????? ??????????? ???? ????? ????????? ?????????????????? ????? ?????? ?????????: ????????? ??? ?????? ??????? ???? ???????? ????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ????? ??????????. ????????????? ??????? ? ????????????? ?????????? ??????? ?Œ????: ????????? ?????? ??????? ??? ??????? ????? ???? ?????? ???????? ????? ??????????? ???? ?????????? ??????????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ???? ?????????? ????????????? ????????????? ???????? ??????????? ????????? ???? ??? ??????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ????? ???? ???????? ????????: ? ??????? ???? ??? ??????? ?????????? ??? ?????????. ????????????? ???? ????????? ????????? ??????????? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ????????? ????????? ??? ?????? ???????? ????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????? ????. ????????????? ???????????? ?????? ??????? ? ????????????? ????????. ?????? ?????????: ????????? ????? ?????? ??????????? ????????? ?????????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???????????? ???? ????? ???????? ?????? ?'???????? ?????????? ?????? ????? ??????: ??? ?????? ?????? ???? ???? ??????. ????????: ????? ??? ????? ???? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????????. ??????: ??? ???????????? ? ??????????? ??? ????????: ????? ? ??????????? ????? ???????? ??????????? ????????? ???????. ????????? ??? ?????? ???????? ????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????? ???? ??????????? ??????????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? .
»????????« ??? ??? ??????.?»???????« ????? ??????? ?? ?????.????? »???????« ??????? ????? ???? ?? ?????? ?? ?????.?»?????? ??? ????« ?? ?????? ?????.?»????? ???????« ????? ?? ??????.?»?????????« ????? ?? ????? ??"?? ?????? .

1. (4995)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden önce yaşayanlardan üç kişi yola çıktılar. (Akşam olunca) geceleme ihtiyacı onları bir mağaraya sığındırdı ve içine girdiler. Dağdan (kayan) bir taş yuvarlanıp, mağaranın ağzını üzerlerine kapadı. Aralarında:
"Sizi bu kayadan, salih amellerinizi şefaatçi kılarak Allah'a yapacağınız dualar kurtarabilir!" dediler. Bunun üzerine birincisi şöyle dedi:
"Benim yaşlı, ihtiyar iki ebeveynim vardı. Ben onları çok kollar, akşam olunca onlardan önce ne ailemden ne de hayvanlarımdan hiçbirine yedirip içirmezdim. Bir gün ağaç arama

işi beni uzaklara attı. Eve döndüğümde ikisi de uyumuştu. Onlar için sütlerini sağdım. Hâlâ uyumakta idiler. Onlardan önce aileme ve hayvanlarıma yiyecek vermeyi uygun bulmadım, onları uyandırmaya da kıyamadım. Geciktiğim için çocuklar ayaklarımın arasında kıvranıyorlardı. Ben ise süt kapları elimde, onların uyanmalarını bekliyordum. Derken şafak söktü:
"Ey Allahım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan, bizim yolumuzu kapayan şu taştan bizi kurtar!"
Taş bir miktar açıldı. Ama çıkacakları kadar değildi.
İkinci şahıs şöyle dedi:
"Ey Allahım! Benim bir amca kızım vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondan kâm almak istedim. Ama bana yüz vermedi. Fakat gün geldi kıtlığa uğradı, bana başvurmak zorunda kaldı. Ona, kendisini bana teslim etmesi mukabilinde yüz yirmi dinar verdim; kabul etti. Arzuma nail olacağım sırada:
"Allah'ın mührünü, gayr-ı meşru olarak bozman sana haramdır!" dedi. Ben de ona temasta bulunmaktan kaçındım ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu halde onu bıraktım, verdiğim altınları da terkettim.
Ey Allahım, eğer bunları senin rızayı şerifin için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar."
Kaya biraz daha açıldı. Ancak onlar çıkabilecek kadar açılmadı.
Üçüncü şahıs dedi ki:
"Ey Allahım, ben işçiler çalıştırıyordum. Ücretlerini de derhal veriyordum. Ancak bir tanesi [bir farak pirinçten ibaret olan] ücretini almadan gitti. Ben de onun parasını onun adına işletip kâr ettirdim. Öyle ki çok malı oldu. Derken (yıllar sonra) çıkageldi ve:
"Ey Abdullah! Bana olan borcunu öde!" dedi. Ben de:
"Bütün şu gördüğün sığır, davar, deve, köleler senindir. Git bunları al götür!" dedim. Adam:
"Ey Abdullah, benimle alay etme!" dedi. Ben tekrar:
"Ben kesinlikle seninle alay etmiyorum. Git hepsini al götür!" diye tekrar ettim. Adam hepsini aldı götürdü.
"Ey Allahım, eğer bunu senin rızan için yaptıysam, bize şu halden kurtuluş nasip et!" dedi. Kaya açıldı, çıkıp yollarına devam ettiler." [Buhârî, Enbiya 50, Büyû 98, İcâre 12, Hars 13, Edeb 5; Müslim, Zikr 100, (2743); Ebu Davud, Büyû' 29, (3387).][8]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bazı vecihlerinde, bu üç yolcu, yaya giderken yağmura tutulurlar ve bu sebeple mağaraya iltica ederler. Sadedinde olduğumuz veçhinde, gece sebebiyle mağaraya girdikleri ifade edilmektedir. İkisinin birleşmesi mümkündür, akşam vakti yağmura tutulmuş olabilirler.
2- Hikâyede, İslam'ın ahlak-ı hasenesinden üç ahlakın Allah indinde makbuliyeti ifade edilmektedir.
1) Annebabaya hürmet, onların hukukuna riayet.
2) Allah rızası için insanların iffetlerine riayet.
3) Başkasının hakkına riayet... Başkasının maddî menfaatini kendi menfaati derecesinde gözetmek, hileye yer vermemek. Bu amelleri makbul kılan husus da, bunların ihlasla yani Allah rızası için yapılmış olmasıdır. Dolayısiyle, hadis, amelde ihlasın ehemmiyetine, tebliğde müstesna bir yer vermektedir.
3- Sadedinde olduğumuz rivayette ücretin miktarı kaydedilmiyor. Fakat, bazı rivayetlerde bu bir farak pirinç olarak belirtilmiştir. Hatta bir başka rivayette yer alan açıklayıcı bir ziyade, hem miktar hususunda, hem de işçilerden birinin ücretini almayış sebebi hususunda bize bilgi sunmaktadır: "Ben bir grup insan tuttum, her birine yarım dirhem yevmiye verecektim. İşleri bitince herkese ücretini verdim. Biri: "Vallahi ben iki kişilik iş yaptım, bana bir dirhem vermezsen ücretini almayacağım" dedi ve almadan çekip gitti. İşte ben bu yarım dirhemi nemalandırdım."
Bir farak pirincin, o günün piyasasında yarım dirhem değerinde olabileceğini belirttikten sonra, nemalandırılmaya tabi tutularak koyun, deve, sığır sürülerine ulaşılan bu taban sermayenin, günümüzdeki karşılığını bulmaya çalışırsak şu sonuca varırız: Bir farak, üç sa' miktarında bir ölçektir. Bir sa' ise 2,120 ile 2,650 litre arasında değişen bir hacim miktarı. Öyle ise bir farak 6,360 ile 7,950 litre arasında değişen bir ölçek olmaktadır. Daha yuvarlak hesapla 6,5 litre ile 8 litre arasında bir hacim tutmaktadır. Bir litre pirincin 888 gram kadar olduğu[9] gözönüne alınırsa, mezkur yarım dirhemlik pirincin yaklaşık 6 veya 7 kilo civarında olduğu anlaşılır.
Bazı rivayetlerde işçiye on bin dirhemlik para ödediği, yani verdiği deve, koyun, sığır vesairelerin bu değere ulaştığı belirtilmiştir. Hadisin muhtelif vecihleri gözönüne alınınca, mezkur zatın, işçisinin parasını önce ziraatle, sonra hayvancılık vs. ile nemalandırdığı anlatılmaktadır: Ekmiş, satmış satınalmış, doğurtmuş vs. Yani ticaret ve istihsal çeşitlerinden pek çoğuna başvurmuştur.
4- Hadis, sıkıntılı ve belalı anlarda salih amelleri zikrederek Allah'a iltica ve duanın müstehab olduğunu ifade eder. Bazı fakihler, yağmur namazında da aynı tarzda dua etmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.
5- Hadiste dikkat çeken bir edeb, üç şahıstan hiçbiri, zikrettiği amelin salih olduğu hususunda cezmetmemesidir. Her biri "bu amelim rızana uygunsa", "senin rızan için idiyse.." gibi amelin değerlendirilmesini meşiet-i İlahiyeye bırakan ihtiyatî ifadelere yer vermişlerdir. Hatta birinci konuşan zatın sarfettiği; "Ey Allahım, bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsun..." şeklindeki -itikad açısından- mahzurlu ifadenin de bu endişeye baktığı belirtilmiştir. Yani o sözün sahibi, ameli hususunda müterednditir; bu ameli Allah katında makbul mü, değil mi? Şöyle demek istemiştir: "Eğer bu amelim makbulse şu duamı kabul buyur."
5- Hadis, günahı bir noktada terketmenin, o noktaya kadar olan evveliyatını affettireceğini de ifade eder; Amcasının kızına, son anda teması terketmesi, o ana kadarki günahlarını affettirdi ki, bu "terk"le yaptığı dua makbul oldu.
6- Tevbenin makbul olması halinde, geçmişi affettireceği de hadiste ifade edilmektedir.
7- İşçi ve patron tarafından bilinen belli bir miktar yiyecek mukabili ücretli tutmak caizdir.
8- Salih kimselerin keramete mazhar olması haktır.
9- Emaneti edada büyük fazilet vardır.
10- Fakihler, hadiste fuzuli şahsın bey'inde cevaz bulmuşlardır.
11- Bazı alimler, "Emaneti taşıyan (müstevde') emanet malla ticaret yaparsa, kâr mal sahibine aittir" demiştir. Çoğunluk bu konuda başka görüşler ileri sürmüştür. "Mal, emaneti taşıyanın zimmetinde olduğu takdirde, izinsiz tasarrufta bulunsa, malın zimmeti üzerindedir, ticaret yaptığı takdirde kâr kendinin olur." Ebu Hanife "Kâr onun, ancak tasadduk eder" demiştir. Başka görüşler de var.
12- Geçmiş milletlerde cereyan eden hadiseler, dinleyenlerin ibret almaları için anlatılabilir.[10]

*** KİFL KISSASI**

?4996 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ????? ??????? ????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????? ????????. ???????? ????????? ???? ????????? ?????????? ????????. ??????: ??? ?????????? ????????: ‘??? ???? ?????? ??? ?????????? ??? ????? ????????? ???????? ??? ??????????. ??????: ??????????? ????? ???? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????. ?????????? ?????? ??? ??????????. ?????????
? ????????? ????????? ?????? ??????? ???? ??????????. ???????? ????????? ???? ???????: ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????. ???????? ???????? ???? ????? ????? ????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (4996)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden önce yaşayanlar arasında Kifl adında biri vardı. Bildiğinden hiç şaşmazdı. İhtiyaç içinde olduğunu bildiği bir kadına gelerek, altmış dinar verdi. Kadından kâm almak üzere teşebbüse geçince kadın, titredi ve ağladı. "Niye ağlıyorsun?" diye sorunca, kadın:
"Bu benim hiç yapmadığım (haram) bir amel. Bu günaha beni razı eden de fakrımdır!" dedi. Adam da:
"Yani sen şimdi Allah korkusuyla mı ağlıyorsun? Öyleyse, Allah'tan korkmaya ben senden daha layıkım! Haydi git, verdiğim para da senin olsun. Vallahi ben bundan böyle Allah'a hiç asi olmayacağım!" dedi. Adam o gece öldü. Sabah, kapısında şu yazılı idi:
"Allah Kifl'i mağfiret etti!"
Halk bu duruma şaşırdı kaldı. Allah o devrin peygamberine Kifl'in durumunu vahyen bildirinceye kadar şaşkınlık devam etti." [Tirmizî, Kıyamet 49, (2498).][11]

*** AD KAVMİNİ HELAK EDEN RÜZGÂRIN KISSASI**

?4997 ?1? ?? ??? ???? ?? ??? ?? ????? ??? ?????? ?? ???? ?????? ???:]???????? ??????????? ??????? ?????? ????? #? ???????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ????? ????? ?????????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? #. ????????: ??? ???? ????????

????????: ?????? ?????? # ?????? ??? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ????????? ????????: ?????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????. ?????? #: ????? ??????? ?????. ????????: ????
?????????? ????? ????????. ???? ?????? ????? ???????? ???????? ????? ??????????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ????????? ????????? ??????????? ?????????????. ????? ?????? ??????? ??????? ???????. ??????: ????????? ????? ???? ????? ???????? ???????????? ??? ‘????? ????????????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????????! ???????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????? ???? ???? ????????? ?????????? ??????????? ??????????. ??????? ????: ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ????????. ??????? ????: ??????? ???????? ????????? ? ?????? ???? ????? ??????. ?????? # ?????? ?????: ?????? ???? ???????? ????????? ??? ???????? ????? ??????????? ??????? ???????? ?????????. ????? ?????: ????? ????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ??? ?????? ???? ?????? ????? ???????? ??? ?????????? ????????????[. ????? ???????.»??????« ????? ????? ?? ?????? ????? ??? ????.?»??????????« ?????.?»????????????« ???????? ?? ?????? ??????.?»???????? ??????????« ???? ???? ? ???? ?????? .

1. (4997)- Ebu Vail, Rebîa kabilesinden el-Haris İbnu Yezid el-Bekrî adında bir adamdan naklen anlatıyor:
"Medine'ye gelmiştim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gittim. Mescid, cemaatle dolu idi. Orada dalgalanan siyah bayraklar vardı. Hz. Bilal (radıyallahu anh) kılıcını kuşanmış, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında duruyordu. Ben: "Bu insanların derdi ne, (ne oluyor)?" diye sordum."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Amr İbnu'l-As'ı, Rebîa'ya doğru göndermek istiyor, (onun hazırlığı var)!" dediler. Ben:
"Âd elçisi gibi olmaktan Allah'a sığınırım" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Âd elçisi de nedir?" buyurdular. Ben:
"Bunu çok iyi bilen kimseye düştünüz. Âd (kavmi) kıtlığa uğrayınca Kayl'ı kendileri için su aramaya gönderdi. Kayl da, Bekr İbnu Muaviye'ye uğradı. O, buna şarap içirdi ve Mekke'de o sıralarda seslerinin ve tegannisinin güzelliğiyle meşhur Cerade isminde iki cariye de şarkılar söyledi. [Bu suretle bir ay kadar kaldıktan sonra], Mühre (İbnu Haydân kabilesinin) dağına müteveccihen oradan ayrıldı. Dedi ki:
"Ey Allahım! Ben sana ne tedavi edeceğim bir hasta, ne de fidyesini ödeyeceğim bir esir için gelmedim. Sen kulunu, sulayıcı olduğun müddetçe sula. Onunla birlikte Bekr İbnu Muaviye'yi de sula. -Böylece kendisine içirdiği şarap için ona teşekür eder.-
Bunun üzerine onun için üç parça bulut yükseltildi. Biri kızıl, biri beyaz, biri de siyah. Ona: "Bunlardan birini seç!" denildi. O, bunlardan siyah olanını seçti. Ona:
"Âd kavminden tek kişiyi bırakmayıp helak edecek bu bulutu toz duman olarak al!" denildi."
Bunu söleyince (aleyhissalâtu vesselâm):
"(Onlara) sadece şu -yüzük halkası- miktarında rüzgâr gönderildi" buyurdular ve arkasından şu mealdeki ayet-i kerimeyi tilavet ettiler: "Âd (kavminin helak edilmesinde) de (ibret vardır). Hani onların üzerine o kısır rüzgârı göndermiştik. Öyle bir rüzgâr ki, her uğradığı şeyi (yerinde) bırakmıyor, mutlaka onu kül gibi savuruyordu" (Zariyat 41-42).
[Tirmizî, Tefsir, Zâriyat, (3269, 3270).][12]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Bekr İbnu'l-Arabi'nin hadisten çıkardığı bazı tesbitleri kısmen özetleyerek sunuyoruz:
1) Eski milletlerle ilgili haberler, dini ilgilendirmediği takdirde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dışınaki kimselerden de dinlenebilir, bu caizdir.
2) Bu hadisin aslı uzun ise de, Tirmizî kısaltarak almıştır. Aslına göre Resulullah'a Ad elçisinin hikâyesini anlatan el-Haris İbnu Yezid el-Bekrî, Medine'ye, Aleyhissalâtu vesselâm'dan memleketindeki birkısım arazinin tasarruf yetkisini talep etmek üzere gelmiş birisi idi. Resulullah'ın yanında, aynı şeyi talep eden Temimli bir yaşlı kadın görünce: "Ey Allah'ın Resulü! Ben, Âd kavminin elçisi Kayl İbnu Anz gibi olmaktan Allah'a sığınırım!" der. Bunu nüzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen onların kıssasını biliyor musun?" diye sorar: Haris İbnu Yezid: "Evet!" der ve anlatır: "Biz, onların memleketine iyiliklerini talep etmek üzere gelenlerdeniz. Atalarımız bize onlarla ilgili haberler anlattılar. Bu haberleri küçükler büyüklerden öğrenip yeni gelenlere anlatırlar!" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine hadiste geçtiği üzere sorusunu sorar ve diğeri anlatır.
3) İslam, tevatür bulduğu takdirde, kâfirin haberini kabul eder, bu hadiste onun delili var.
4) Âd kavminin su talebi için elçi göndermelerinin meşru bir aslı mevcuttur. Nitekim bütün şeriatlerde buna rastlanır. Bizde de araziye çıkıp yağmur duasında bulunmak sünnettir.
5) O sıralarda Mekke'de Amalika kavmi vardı. Bunlar Bekr İbnu Muaviye kabilesine konakladılar. -Muaviye İbnu Bekr İbni Şübeym kabilesi de denmiştir.- Ama burada eğlenceye yöneldiler. Bekr'in meşhur iki çalgıcı cariyesi Ceradeler, Âd ve Semud için onlara şarkılar söylediler. Şiirlerinde, ne maksadla geldilerse onun yerine getirilmesini talep etmeyi teşvik eden sözler vardı. Bu şiiri, Muğribe İbnu Bekr, Âd kavmine helakın gelmesinden korktuğu için yazmıştı. Çünkü Âd onun dayıları idi. Muğribe İbnu Bekr, bu şiirin okunmasını o iki cariyeye söyledi. Kendisi okumaktan kaçındı. Ta ki, misafirlerinin aklına onları ağırlamaktan bıkkınlık geldi diye bir vehim gelmesin. Şiir üzerine elçiler, gafletlerinden uyandılar ve su talebinde bulundular.
6) Yüzük halkası gibi rüzgârın gönderilmesi rüzgârın da Allah'ın diğer mahlukatı gibi bir mahluku olduğunu, büyük bir cisim olduğunu, bu cismi, Allah'ın kudret-i şerifi ile dilediği gibi tasarruf ve tahrik ettiğini, rastladığı şeyi Allah'ın onda yarattığı şiddet nisbetinde itip sarstığını, bunun sonucu olarak alt-üst olmaların, dağılıp toz olmaların, daha da öte, yok olmaların meydana geldiğini gösterir.
7) Ayette geçen akim (kısır) rüzgâr, yağmur getirmeyen ve bitkileri ilkah etmeyen (döllendirmeyen) rüzgâr demektir.
8) Akim rüzgâr, rîhu'ddebur da denen garb yani batı rüzgârıdır. Doğu rüzgârı da denen sabâ rüzgârının zıddıdır. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sabâ rüzgârı ile yardıma mazhar oldum. Debur rüzgârı ile de Âd kavmi helak edildi" buyurmuştur. Kezâ: "Sabâ rüzgârı bana yardım etti, ama o, benden öncekilere azab olmuştu" buyurmuştur.
9) İbnu'l-Arabî, son olarak bu hadisenin çarşamba günü cereyan ettiğini, bu yüzden halkın çarşamba gününü uğursuz addettiklerini belirtir ve bu inancın hiçbir esasa dayanmayan batıl tahayyülat olduğunu söyler.[13]

*** KEL, ALATENLİ VE ÂMANIN KISSASI**

?4998 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ??????? ???? ????? ???????????: ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??? ?????????????? ???????? ????????? ??????? ????? ?‘?????? ???????: ???? ?????? ?????? ???????? ???: ?????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????????. ??????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ????????? ???????. ??????: ???? ???????? ?????? ???????? ?????: ?“????. ?????????? ??????? ?????????? ??????: ?????? ?????? ???? ?????. ????? ???? ?‘??????. ??????: ???? ?????? ?????? ???????? ?????: ?????? ??????? ?????????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ????????. ?????????? ???????? ??????. ?????????? ??????? ???????. ?????: ????? ???????? ?????? ???????? ?????: ????????. ??????? ???????? ??????. ??????: ??????? ?????? ???? ?????. ????? ???? ?‘????. ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ???: ??? ??????? ?????? ????? ??????? ????????? ???? ????????. ?????????? ??????? ?????? ???????? ????????. ????? ????? ???????? ?????? ???????? ?????: ????????. ???????? ????? ????????. ????????? ??????? ????????? ????. ??????? ????? ????? ???? ?“????? ??????? ????? ???? ?????????? ??????? ????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?‘?????? ?? ????????? ???????????. ?????: ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ?????????? ?? ???????? ??? ????? ???? ????????? ??? ???????? ????? ????? ???????? ????????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ??? ?? ???????.
?????? ????: ?????????? ????????. ?????? ????: ??????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ???????? ???????? ?????. ??????: ??????? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ???????. ??????: ??? ?????? ???????? ??????????? ?????? ??? ??? ??????. ?????? ?‘?????? ?? ????????. ?????? ???? ?????? ?????. ??????? ???????? ?????? ??? ????? ?‘?????. ??????: ??? ?????? ???????? ??????????? ?????? ??? ??? ??????. ????? ???? ?‘???? ?? ????????? ???????????. ??????? ????: ?????? ????????? ??????? ??????? ???????????? ???? ?????????? ?? ??????? ??? ????? ????????? ??? ???????? ????? ????. ???????? ????????? ????? ???????? ???????? ????? ?????????? ????? ?? ???????. ???????: ???? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????????. ?????? ??? ??????? ?????? ??? ??????. ????????? ? ????????? ????????? ???????? ????????? ????. ??????: ??????? ??????? ???????? ???????????. ????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????????[. ????? ???????.»?????????? ??????????« ??????? ???? ???? ??? ??? ????? ???? ????. ?»???????? ????????« ???? ??? ???? ???? ????? ???????.?????: »?????? ?????« ?? ????? ?“?? ??????.?»??????? ???« ?? ???? ?????? ?????? ????? ??? ???????? ??? ?????.????? »??????? ???? ????????« ??

?‘????.?»????? ???« ?? ??? ?? ?? ???? ?? ????.????? »???????? ??????? ?? ??????« ?? ?????? ???????.????? »? ??????????« ?? ??? ???? ?? ?‘?? ??????? .

1. (4998)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benî İsrail'den üç kişi vardı: Biri alatenli, biri kel, biri de âma. Allah bunları imtihan etmek istedi. Bu maksadla onlara (insan suretinde) bir melek gönderdi.
Melek önce alatenliye geldi. Ve: "En çok neyi seversin?" dedi. Adam:
"Güzel bir renk, güzel bir cild, insanları benden tiksindiren halin gitmesini!" dedi. Melek onu meshetti. Derken çirkinliği gitti, güzel bir renk, güzel bir cild sahibi oldu. Melek ona tekrar sordu:
"Hangi mala kavuşmayı seversin?"
"Deveye!" dedi, adam. Anında ona on aylık hamile bir deve verildi. Melek:
"Allah bunları sana mübarek kılsın!" deyip (kayboldu) ve kelin yanına geldi.
"En ziyade istediğin şey nedir?" dedi. Adam:
"Güzel bir saç ve halkı ikrah ettiren şu halin benden gitmesi" dedi. Melek, keli elleriyle meshetti, adamın keli gitti. Kendisine güzel bir saç verildi. Melek tekrar:
"En çok hangi malı seversin?" diye sordu. Adam:
"Sığırı!" dedi. Hemen kendisine hamile bir inek verildi. Melek:
"Allah bu sığırı sana mübarek kılsın!" diye dua etti ve âmanın yanına gitti. Ona da: "En çok neyi seversin?" diye sordu. Adam:
"Allah'ın bana gözümü vermesini ve insanları görmeyi!" dedi. Melek onu meshetti ve Allah da gözlerini anında iade etti. Melek ona da:
"En çok hangi malı seversin?" diye sordu. Adam:
"Koyun!" dedi. Derhal doğurgan bir koyun verildi."
Derken sığır ve deve yavruladılar, koyun da kuzuladı. Çok geçmeden birinin bir vadi dolusu develeri, diğerinin bir vadi dolusu sığırları, öbürünün de bir vadi dolusu koyunları oldu.
Sonra melek, alatenliye, onun eski hali ve heyetine bürünmüş olarak geldi ve:
"Ben fakir bir kimseyim, yola devam imkânlarım kesildi. Şu anda Allah ve senden başka bana yardım edecek kimse yok! Sana şu güzel rengi, şu güzel cildi ve şu malı veren Allah aşkına bana bir deve vermeni talep ediyorum! Ta ki onunla yoluma devam edebileyim!" dedi. Adam:
"(Olmaz öyle şey, onda nicelerinin) hakları var!" dedi ve yardım talebini reddetti. Melek de:
"Sanki seni tanıyor gibiyim! Sen alatenli, herkesin ikrah ettiği, fakir birisi değil miydin? Allah sana (sıhhat ve mal) verdi" dedi. Ama adam:"
(Çok konuştun!) Ben bu malı büyüklerimden tevarüs ettim!" diyerek onu tersledi. Melek de:
"Eğer yalancı isen Allah seni eski haline çevirsin!" dedi ve onu bırakarak kel'in yanına geldi. Buna da onun eski halinde kel birisi olarak göründü. Ona da öbürüne söylediklerini söyleyerek yardım talep etti. Bu da önceki gibi talebi reddetti. Melek buna da:"Eğer yalancıysan Allah seni eski haline çevirsin!" deyip, âmaya uğradı. Buna da onun eski hali heyeti üzere (yani bir âma olarak) göründü. Buna da:
"Ben fakir bir adamım, yolcuyum, yola devam etme imkânı kalmadı. Bugün, evvel Allah sonra senden başka bana yardım edecek yok! Sana gözünü iade eden Allah aşkına senden bir koyun istiyorum; ta ki yolculuğuma devam edebileyim!" dedi. Âma cevaben:
"Ben de âma idim. Allah gözümü iade etti, fakirdim (mal verip) zengin etti. İstediğini al, istediğini bırak! Vallahi, bugün Allah adına her ne alırsan, sana zorluk çıkarmayacağım!" dedi. Melek de:
"Malın hep senin olsun! Sizler imtihan olundunuz. Senden memnun kalındı ama diğer iki arkadaşına gadap edildi" dedi (ve gözden kayboldu)." [Buhârî, Enbiya 50, Müslim, Zühd 10, (2964).][14]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, üç farklı arazın, insan mizacında hasıl ettiği haleti görmekteyiz. Âma yumuşak kalpli ve cömert, kel ve alatenli bencil ve merhametsiz. Kirmânî, bu durumdan şöyle bir netice çıkarır: "Âmanın mizacı, diğer iki arkadaşına rağmen daha sıhhatlidir. Çünkü alatenlilik, mizacın fesadından ve tabiatın bozulmasından husül bulan bir hastalıktır. Kel hastalığı da öyle. Âmalık ise bunlardan ayrıdır; bu, mizaçtaki bozulmanın bir neticesi değildir. Çoğu kere haricî bir sebepten meydana gelir. Bu sebeple âmanın tabiatı güzel, diğerlerininki kötü olmuştur." [15]
2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVAİD
* Dinleyenin ibret alması için, geçmişte vukua gelmiş olan hâdisatın zikri caizdir. Bu onlar hakkında gıybet sayılmaz. Onların ismen zikredilmeyişindeki sır da burada yatmalıdır. Hatta bilahare bunların başına neler geldi, o da açıklanmamıştır. Ancak meleğin söylediği eski duruma döndükleri anlaşılmaktadır.
* Hadiste nimete karşı nankörlükten tahzir (sakındırma), şükre teşvik ve nimeti itiraf etmeye ve Allah'a hamdetmeye teşvik var.
* Sadakanın fazileti gösterilmekte, zayıflara merhametli olmaya, ihtiyaçlarını görmeye davet edilmektedir.
* Cimrilikten zecr edilmektedir. Çünkü cimrilik, sahibini yalana ve Allah'ın nimetini inkâra sevketmiştir.[16]

*** BİN DİNAR BORÇ ALANIN KISSASI**

?4999 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ????? ???? ????? ????????? ????? ?????? ????? ????????? ??? ?????????? ????? ????????. ??????: ????????? ?????????????? ????????????. ????: ????? ???????? ????????. ?????: ??????? ????????????. ?????: ????? ???????? ??????. ?????: ????????. ??????????? ??????? ??? ????? ???????? ???????? ?? ?????????? ?????? ????????. ????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?? ?‘???? ?????? ???????? ?????? ??????. ?????????? ???????? ???????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????????? ?????? ??? ????????. ????? ??????? ??????????. ????? ???? ????? ????????. ????? ?????: ????????? ?????? ???????? ????? ??????????? ???? ????? ????? ???????? ?????????? ????????. ????????: ???? ???????? ???????? ???????? ???? ????????. ?????????? ??????. ????????: ????? ???????? ???????

??????? ???? ??????. ?????? ???????? ??? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????????????? ?????? ????? ?? ????????? ????? ???????? ????. ????? ????????? ?????? ?? ????? ????????? ????????? ???????? ??? ???????? ???????? ????????? ??????? ????? ????????? ???????? ??????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ???????????? ?????? ????? ????????? ????????? ‘?????? ???????. ??????? ????????? ?????? ???????? ?????????????. ????? ?????? ??????? ????? ????????. ????? ??????? ????????. ???????: ????????? ???????? ?? ?????? ???????? Œ?????? ?????????? ????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????. ?????: ???? ?????? ???????? ???? ????????? ?????: ?????????? ????? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????. ?????: ????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ?? ??????????? ?????????? ???‘???? ???????? ????????[. ????? ???????.»?????? ??????????« ?? ???? ???? ????? ???????? ????? ?? ????? ???????? ??? ??? ???? ????? ?????? ?? ???? ????? ?? ???? ??? ???? ??? ?? ??? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ????? ?? ?? ???? .

1. (4999)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî İsrail'den bin dinar borç para isteyen bir kimseden bahsetti. Benî İsrail'den borç talep ettiği kimse: "Bana şahidlerini getir, onların huzurunda vereyim, şahid olsunlar!" dedi. İsteyen ise: "Şahid olarak Allah yeter!" dedi. Öbürü: "Öyleyse buna kefil getir" dedi. Berikisi "Kefil olarak Allah yeter" dedi. Öbürü:
"Doğru söyledin!" dedi ve belli bir vade ile parayı ona verdi. Adam deniz yolculuğuna çıktı ve ihtiyacını gördü. Sonra borcunu vadesi içinde ödemek maksadıyla geri dönmek üzere bir gemi aradı, ama bulamadı. Bunun üzerine bir odun parçası alıp içini oydu. Bin dinarı sahibine hitabeden bir mektupla birlikte oyuğa yerleştirdi. Sonra oyuğun ağzını kapayıp düzledi. Sonra da denize getirip:
"Ey Allahım, biliyorsun ki, ben falandan bin dinar borç almıştım. Benden şahid istediğinde ben: "Şahid olarak Allah yeter!" demiştim. O da şahid olarak sana razı oldu. Benden kefil isteyince de: "Kefil olarak Allah yeter!" demiştim. O da kefil olarak sana razı olmuştu. Ben ise şimdi, bir gemi bulmak için gayret ettim, ama bulamadım. Şimdi onu sana emanet ediyorum!" dedi ve odun parçasını denize attı ve odun denize gömüldü.
Sonra oradan ayrılıp, kendini memleketine götürecek bir gemi aramaya başladı. Borç veren kimse de, parasını getirecek gemiyi beklemeye başladı. Gemi yoktu ama, içinde parası bulunan odun parçasını buldu. Onu ailesine odun yapmak üzere aldı. (Testere ile) parçalayınca parayı ve mektubu buldu.
Bir müddet sonra borç alan kimse geldi. Bin dinarla adama uğradı ve:

"Malını getirmek için aralıksız gemi aradım. Ancak beni getirenden daha önce gelen bir gemi bulamadım" dedi. Alacaklı:
"Sen bana bir şeyler göndermiş miydin?" diye sordu. Öbürü:
"Ben sana, daha önce bir gemi bulamadığımı söyledim" dedi. Alacaklı:
"Allah Teala hazretleri, senin odun parçası içerisinde gönderdiğin parayı sana bedel ödedi. Bin dinarına kavuşmuş olarak dön" dedi." [Buhârî, Kefalet 1, (muallak olarak); Büyû 10 (muallak ve mevsul olarak), İsti'zan 25 (muallak olarak).][17]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten ulema şu fevaidi çıkarmıştır:
* Borçta vade caizdir
* Borçta vadeye uymak vacibtir. Ancak: "Bu bir vecibe değil, maruf ve hoş olan prensiptir" diyen de olmuştur.
* Benî İsrail'de ve başkalarında cereyan eden vak'aları ibret ve amel için anlatmanın cevazı vardır.
* Deniz ticareti ve gemiye binmek caizdir.
* Borç vermelerde şahid ve kefil istemek caizdir.
* Borç alıpverme işlerinde Allah'a tevekkülün fazileti var. Kim hakiki tevekkülde bulunursa, Allah onun ödemesini tekeffül etmekte; yardımını, nusretini eksik bırakmamaktadır.
* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kıssayı, mefhumu ile amel etmek için anlatmıştır. Aksi halde anlatmasında bir mana kalmazdı. [18]

*** MÜTEFERRİK HADİSLER**

?5000 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??? ?????? ????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ??????[. ????? ??????? .

1. (5000)- Hz. Selman (radıyallahu anh) dedi ki: "Hz. İsa ile Hz. Muhammed aleyhimessalatu vesselam arasındaki fetret altı yüz senedir." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 53.][19]
AÇIKLAMA:Hadiste geçen fetretten murad, Allah tarafından bir peygamberin gönderilmediği müddettir. Selman'ın verdiği bu rakam hususunda bazı ihtilaflar var: Katâde'ye göre bu müddet 560 senedir. Kelbî'den, 540 olduğu rivayet edilmiştir. 400 sene diyen de olmuştur.[20]

?5001 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ??????? ?????? ????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ?????????????[. ????? ??? ????.

2. (5001)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İranlıların peygamberi vefat ettiği zaman, İblis, onlara Mecusilik dinini yazdı." [Bu rivayet, elde mütedavil Ebu Davud nüshalarında bulunmamıştır.][21]

?5002 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ???????? ??????? ???? ??? ?? ??? ?????? ????????? ??????? ???? ??? ?[. ????? ??? ???? .

3. (5002)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Tübba' mel'un mudur bilemiyorum. Keza Üzeyr, peygamber midir onu da bilemiyorum." [Ebu Davud, Sünnet 14, (4674).][22]

AÇIKLAMA:

1- Tübba' Himyerli bir kraldır, büyük orduları olmuştur. Tübba' denilmesi tebaiyetinin çokluğundandır. Kur'an-ı Kerim'de iki yerde ondan bahsedilir. Duhan 37 ve Kaf 14. ayetler... Resulullah, Tübba' hakkında, vahye mazhar olmazdan önce böyle söylemiştir. Ancak, daha sonra "Tübba'a sövmeyin, çünkü o Müslüman olmuştur" diyecektir. Resulullah'tan gelen bazı hadislerde, "Tübba' lain mi; Zülkarneyn peygamber mi; hudud cezası, sahibini günahtan temizler mi bilemediğini" ifade etmiştir. Ancak bazı rivayetlerde, Cenab-ı Hakk'ın, peygamberine "hududun kefaret olduğunu, Tübba'ın Müslüman olduğunu" bildirdiği belirtilmiştir.[23]

?5003 ?4? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ? ????? ?????????? ???? ???????? ????????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????????[. ????? ???????.»?????? ???????? ????????« ??? ???? ?????? ????.?»?????? ?????? Œ????« ?? ??? ??????? ?? ?? ??? ?????? ?? ????? .

4. (5003)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Eğer Benî İsrail olmasaydı, et kokuşmazdı. Eğer Havva olmasaydı, kadınlar kocalarına hiçbir zaman ihanet etmezdi." [Buhârî, Enbiya 1, 25; Müslim, Radâ 63, (1470).][24]

AÇIKLAMA:

1- Bizzat Kur'an-ı Kerim'in ifadesi ile, Benî İsrail'e gökten hergün bıldırcın kuşu ve kudret helvası yağardı (Bakara 57). İlahî emir gereği bunlardan sadece günlük ihtiyaçlarını alırlar, bir de cuma ile cumartesi günlerinin yiyeceklerini biriktirirlerdi. Fazla biriktirecek olurlarsa bozulup kokardı. Katâde'nin rivayetine göre, yiyeceklerin bozulması bundan kalmıştır. Ancak bir başka rivayet, yemeklerin kokmasını, bir başka hikmetle izah eder: "Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Eğer ölenin çürüyüp bitmesine hükmetmese idim, onu ailesi, evlerinde hapsederlerdi. Yiyeceklere bozulmayı takdir etmeseydim, onu da zenginler fakirlerden sakınırlardı."
2- Havva ile ilgili olarak şu söylenmiştir: "Hz. Adem'i cennete yasak ağaçtan yemeye teşvik eden Hz. Havva olmuştur. Böylece kocası Adem'in hata işlemesine o sebep olmuş, dolayısıyle diğer kadınların kocalarına ihanet etmeleri ondan kalmıştır."
Cennetteki yasak ağaç için "buğday", "incir", "üzüm", "kâfur"dur diyenler olmuştur. [25]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/217-218.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/222-226.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/226-230.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/233-236.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/236.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/238-240.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/240-242.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/244-245.
[9] Şahsî tartımızda bir litre pirinç 888 gram geldi.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/245-247.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/248.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/249-250.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/250-252.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/253-255.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/255.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/256.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/257-258.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/258.

[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/259.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/259.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/259.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/259.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/259-260.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/260.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/260.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIYAMET VE KIYAMETLE İLGİLİ MESELELER BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
KIYAMET ALAMETLERİ
HZ. İSA VE MEHDİ HAKKINDADIR
UMUMİ AÇIKLAMA
1) Kur'an'da Mehdi Meselesi:
Mecusilikte İhbar
Brahmanizm'de İhbar
Budizm'de İhbar
Bütün Dinlerde "Gelecek Bir Kurtarıcı" İnancı
Mehdi Ve Deccal, Şahs-I Manevî Midir?
DECCAL HAKKINDA
İBNU SAYYAD HAKKINDA
KIYAMET ÖNCESİ FİTNELER
RESULULLAH'TAN SONRA KIYAMET YAKINDIR
KIYAMETTEN ÖNCE BİR ATEŞİN ÇIKMASI
MUASIRLARININ ÖMRÜ
YALANCILARIN ZUHURU
GÜNEŞİN BATIDAN DOGMASI
KIYAMETİN BAŞKA ALAMETLERİ
SÛR'A ÜFLENMESİ VE NEŞR
HAŞR HAKKINDA
HESAP VE KULLAR ARASINDA HÜKMÜN VERİLMESİ
KEVSER HAVZI'NIN, MİZAN'IN VE SIRAT KÖPRÜSÜ'NÜN EVSAFI
ŞEFAAT HAKKINDADIR
UMUMİ AÇIKLAMA:
CENNET VE CEHENNEM
CENNET VE CEHENNEMİN SIFATLARI
* CENNETİN EVSAFI
* CEHENNEMİN EVSAFI
* CENNET VE CEHENNEMİN MÜŞTEREK YÖNLERİ
CENNETLİKLER VE CEHENNEMLİKLER
* CENNETLİKLER
* CEHENNEMLİKLER
* CENNETLİKLERİN VE CEHENNEMLİKLERİN MÜŞTEREKEN ZİKREDİLDİGİ HADİSLER
RÜ'YETULLAH (ALLAH'IN GÖRÜLMESİ)

KIYAMET VE KIYAMETLE İLGİLİ MESELELER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde dört bab vardır)

BİRİNCİ BAB

KIYAMET ALÂMETLERİ

(On fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

HZ. İSA VE MEHDİ ALEYHİMA'S-SELAM

*

İKİNCİ FASIL

DECCAL

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İBNU SAYYAD

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

KIYAMET ÖNCESİ FİTNELER

*

BEŞİNCİ FASIL

RESULULLAH'TAN SONRA KIYAMET YAKINDIR

*

ALTINCI FASIL

KIYAMETTEN ÖNCE BİR ATEŞ ÇIKACAK

YEDİNCİ FASIL

MUASIRLARIN ÖMRÜ

*

SEKİZİNCİ FASIL

YALANCILAR ÇIKACAK

*

DOKUZUNCU FASIL

GÜNEŞ BATIDAN DOGACAK

*

ONUNCU FASIL

KIYAMETİN BAŞKA ALÂMETLERİ

*

İKİNCİ BAB

KIYAMET AHVALİ

(Beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

SÛRA ÜFLENMESİ VE NÜŞUR

*

İKİNCİ FASIL

HAŞR (TOPLANMA)

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HESAP VE KULLAR ARASINDA HÜKÜM

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

KEVSER HAVUZU, MİZAN VE SIRAT KÖPRÜSÜ

BEŞİNCİ FASIL

ŞEFAAT

*

ÜÇÜNCÜ BAB

CENNET VE CEHENNEM

(İki fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

CENNET VE CEHENNEMİN EVSAFI

*

CENNETİN EVSAFI

*

CEHENNEMİN EVSAFI

*

CENNET VE CEHENNEMİN MÜŞTEREK YÖNLERİ

*

İKİNCİ FASIL

CENNETLİKLER, CEHENNEMLİKLER

*

CENNETLİKLER

*

CEHENNEMLİKLER

*

MÜŞTEREK YÖNLERİ

*

DÖRDÜNCÜ BAB

ALLAH'IN GÖRÜLMESİ

UMUMİ AÇIKLAMA

İslam inancına göre, âlem mahluktur, sonradan yaratılmıştır. Sonradan meydana gelen herşey fanidir. Bu maddî âlem de günün birinde sona erecektir. Dinimiz bu büyük hadiseyi kıyamet olarak ifade eder. Bir başka ifadeyle kıyamet, dünyanın ölümüdür. Bütün semavî dinler, dünyanın ölümünden, kıyametten, bu büyük ölümden sonraki diriliş ve hesap gününden bahseder. Etnolojik araştırmalar iptidaî dinlerde dahi ahiret inancının varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan, kıyamet inancının bütün insanlığı kuşatan beşerî kültürün müşterek ve temel unsurlarından biri olduğu söylenebilir.
Kıyamet inancı, İslam akidesinin altı ana umdesinden biri olan ahiret inancının bir parçasıdır. Ahiret hayatı kıyametla başlar. Bunu haşir, hesap, sırattan geçme, insanların cennetlik, cehennemlikler olarak ayrılması, cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme gitmeleri ve bu suretle imtihansız ebedî bir hayatın başlaması gibi safhalar takip eder.
Bediüzzaman, kıyametle ilgili şöyle bir tasvirde bulunur: "Şu dünyanın sekeratını, ayat-ı Kur'aniyenin işaret ettiği surette tahayyül etmek istersen; bak şu kâinatın eczaları dakik, ulvî bir nizam ile birbirine bağlanmış. Hafi (gizli), nazik, latif bir rabıta ile tutunmuş ve o derece bir intizam içindedir ki; eğer ecram-ı ulviyeden (gök cisimlerinden) tek bir cirim, "kün (ol)" emrine veya "mihverinden çık!" hitabına mazhar olunca, şu dünya sekerata başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecramlar dalgalanacak, nihayetsiz fezayı âlemde milyonlar gülleleri küreler gibi büyük topların müthiş sadaları gibi vaveylaya başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak; dağlar uçuşarak, denizler yanarak, yeryüzü düzlenecek. İşte şu mevt ve sekerat ile Kadir-i Ezelî, kâinatı çalkalar, kâinatı tasfiye edip, cehennem ve cehennemin maddeleri bir tarafa, cennet ve cennetin mevaddı münasibleri (münasib maddeleri) başka tarafa çekilir, âlem-i ahiret tezahür eder."
Bediüzzaman'a göre, kıyamet iç içe giren zıd maddelerin birbirinden ayrılmasını, birinin cenneti, diğerinin cehennemi teşkil edecek şekilde birbirinden saflaşıp uzaklaşmasını sağlayacak büyük hadisedir; kâinatın bu maksadla bir çalkalanmasıdır. Şöyle der: "Şu kâinatta dikkat edilse görünüyor ki, içinde iki unsur var ki, her tarafa uzamış, kök atmış; Hayırşer, güzelçirkin nef' (fayda)-zarar, kemal- noksan, ziya- zulmet, hidayet- dalalet, nur- nar, iman- küfür, taat- isyan, havf- muhabbet gibi asarlarıyla, meyveleriyle şu kâinatta ezdad birbiriyle çarpışıyor. Daima tegayyür ve tebeddülata mazhar oluyor. Başka bir âlemin mahsulatının tezgahı hükmünde çarkları dönüyor. Elbette o iki unsurun birbirine zıd olan dalları ve neticeleri, ebede gidecek; temerküz edip birbirinden ayrılacak. O vakit cennet ve cehennem suretinde tezahür edecektir. Evet cennetcehennem , şeçere-i hilkatten (yaratılış ağacından) ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalın iki meyvesidir ve şu silsile-i kainatın iki neticesidir ve şu seyl-i şuûnâtın iki mahzenidir ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havzıdır ve lütuf ve kahrın iki tecelligâhıdır ki, dest-i kudret (kudret eli) bir hareket-i şedide ile kâinatın çalkalandığı vakit, o iki havuz, münasib maddelerle dolacaktır." [1]

BİRİNCİ BAB

KIYAMET ALAMETLERİ

BİRİNCİ FASIL

HZ. İSA VE MEHDİ HAKKINDADIR

UMUMİ AÇIKLAMA

Mehdi ve Deccal'le ilgili hadislere ve bizzat hadislerin açıklamasına geçmezden önce, birbiriyle alâkalı ve hatta birbirini tamamlayıcı mahiyette olan bu iki tabiri öncelikle açıklamada fayda umuyoruz. Deccal ve Mehdi tabirlerinin birbirinden ayrılmadığını ve hatta birbirini tamamladığını söylerken mübalağa etmiş değiliz. Birçok hadislerde bunlar beraber zikredilirler. Mehdi, Deccal sebebiyle vardır. Yani O, Deccal'in tahribatını telafi etmek için gelecektir. Hadislerde 30 kadar yalancı deccalin çıkacağı ifade edilir. Ancak Mehdi'nin sayıca çokluğundan söz edilmez. Fakat her asırda müceddid geleceği belirtilir. Diğer taraftan, bazı rivayetlerde Hz. İsa'nın müceddid ve Mehdi olduğu ifade edilir. Şu halde sadece iki değil, bazı durumlarda dört tabirin iç içe sokularak, meselenin muğlaklaştırıldığı görülür. İstikballe ilgili ihbarlarda Şari'in muttarid bir usulü, bu mübhemliktir. Böylece bu tabirlerde müşahhas bir şahıstan ziyade, mücerred bir mefhum, her asra, pekçok kimseye tatbik edilecek bir şahs-ı mânevî mahiyeti kazandırılmış olmaktadır.
Bu tabirleri şöyle açıklayacağız:
Müceddid İnancı: Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, bu ümmet için her yüz senenin başında, dini tecdid edip yenileyecek kimse(ler) gönderecektir" buyurmaktadır. Bu hadisin ihbarı mucibince, daha ilk asırdan itibaren müceddid beklenmiş, birinci asır müceddidi olarak Ömer İbnu Abdilaziz kabul edilmiş; çeşitli şahıslar müteakip asırların müceddidi bilinmiştir. Bunların isimlerini ve muhtelif münakaşaları burada vermek konumuzun dışına çıkmak olur. Ancak, müceddid mevzuunda Müslümanlarca beslenen telakkiyi, bir başka deyişle müceddide izafe edilen vasıfları az sonra ortaya koyarken anlamada yardımcı olmak üzere, Buhârî şarihlerinden Bedrü'l-Aynî'nin bir açıklamasını burada aynen vermede fayda mühalaza ediyoruz:
"...Nevevî Tehzîbü'l-Esma'da der ki: "Alimler, birinci asır müceddidi olarak Ömer (İbnu Abdilaziz)'i, ikinci asırda Şafii'yi, üçüncü asırda Ali İbnu Şureyh'i -Hafiz İbnu Asakir üçüncü asır için Ebu'l-Hasanı'l-Eş'ari'yi teklif etmiştir- dördüncü asır için Ali İbnu Ebî Sehl eş-Şu'luki'yi, -bu asır için Bakillani'yi, Ebu Hamid el-İsferâyinî'yi de zikredenler olmuştur- beşinci asır için Gazâli'yi zikretmişlerdir." Kirmânî de şunları söyler: "Müceddid mevzuunda yakin sözkonusu değildir. Bu sebeple, müceddid olarak Hanefîler için ikinci asırda Hasan İbnu Ziyad, üçüncü asırda Tahavi ve bunların emsalleri Malikîler için ikinci asırda Eşhab vs.; Hanbelîler için, üçüncü asırda Hallal, beşinci asırda er-Rağunî vs.; muhaddisler için ikinci asırda Yahya İbnu Main; üçüncü asırda Nesâî vs.; iktidar sahipleri için el-Me'mun, el-Muktedir, el-Kaadir; zahidler için, ikinci asırda Ma'rufu'l-Kerhî, üçüncü asırda eş-Şiblî vs. mevcuttur. Hadis-i şerifde dinde tashih (düzeltme, tecdid) yapacak kimseye delalet eden "men" (kimse, kimseler manasına gelir), müteaddide (yani sayıca çokluğa) muhtemel olması sebebiyle bu sayılan grupların hepsinden din hizmeti (tashihu'ddin) vakidir. Nitekim her asrın sonlarında dinin emrini ikame edip tashihte bulunanlar olmuştur."
Bu iktibasın da yardımıyla Müslümanlar arasında müceddid hususunda şöyle bir telakkinin yerleştiği kesinlikle söylenebilir:
1- Müceddid, dine müteallik zahirî ve batınî ilimlerin alimidir, sünneti bid'atten temizler, ilmi yayar ve ilim ehline yardımcı olur. Bid'at ehline karşı kor, onları zelil kılar.
2- Her yüz senede gelecek mezkur müceddidin bir kişi olması gerekmez, aynı zamanda farklı yerlerde, çok sayıda müceddid gelebilir.
3- Her grup (kavm) kendi büyüğünü (imam) hadiste vaadedilen mezkur müceddid bilmiştir. Halbuki bu mana her taifenin, müfessir, muhaddis, fakih, nahivci, lügatçı vs. her

sınıftan büyüklere şamildir.
4- Mezkur müceddid, asrında kesin olarak "müceddid" diye bilinemez, muasırları, onun izhar ettiği ahvalin karinesine dayanarak zann-ı galible müceddid olduğuna hükmederler.
5- Tecdidden maksad, Kitap ve sünnetin amelde ihmale uğrayan hükümlerinin ihyası, Kitap ve sünnetin muktezasının emredilmesi, bir de ortalığı saran, sünnete aykırı bid'aların yok edilmesidir.
Müslümanların vicdanında böyle bir müceddid telakkisi olduğu müddetçe, -ki kıyamete kadar devam edecektir- dine aykırı kötülüklerin arttığı devirlerde ilmi, ameli ve din uğrundaki gayretiyle iştihar edecek olan kimseler daima diğerlerince takip edilecekler, kendilerine tabi olanlar çıkacaktır. Uyanış ve dinî salabetini bu şahıslardan bilen etbaı, onları müceddid bilecektir. Bu durumda, bazı kimselerce birkısım ilim ve hamiyet sahiplerinin müceddid bilinmesi, din açısından normaldir; kınamak, hatakârlıkla itham etmek mümkün değildir. Tarihten vaki olan bu durumun bundan sonra da devam edeceği açıktır. Ancak hiç kimsenin de kesin bir dille: "Bu asrın müceddidi falancadır" demeye, bir başka iddiayı batıllıkla itham etmeye hakkı yoktur. Yukarıda yaptığımız iktibastan da anlaşılacağı üzere ciddi alimlerce müceddid olduğu ileri sürülen isimler arasında bile daima ihtilaflar olagelmiş, hatta bizzat sünnî alimler tarafından bazı Şîîlere bile müceddid denmiştir. Daha calib-i dikkat olanı, Celaleddinü's-Süyûtî gibi son derece meşhur ve muteber bir alimin, her asrın müceddidini tadad ettiği bir kasidede, kendisini dokuzuncu hicrî asrın müceddidi ilan etmiş olmasıdır. Müceddidleri sadec Şafîî fakihlerine hasretmesi sebebiyle İbn-i Hacer'i tenkid eden Aliyü'l-Kârî, dinî ilimlerin her birinde bir eser vermiş olması sebebiyle Celaleddinü's-Süyûtî'yi müceddid lakabına müstehak görür.
3) Mehdi İnancı: Gruplaşmalara psikolojik ortamı hazırlayan, dinden gelen diğer bir amil de Mehdi inancıdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den çok çeşitli vecihlerle gelen rivayetler, müceddidden başka, kıyamete yakın, içtimâî bozuklukların artması sonucu dinsizliğin siyasî hakimiyet kuracağı bir devirde Mehdi'nin çıkıp veya Hz. İsa'nın inip ehl-i imanın başına geçerek şer kuvvetlere karşı mücadele verip zafer kazanacağını haber veriyor. Bu Mehdi inancı da, birçok asırlarda, cemiyette şer ve fesadı artıran şahıslara karşı çıkıp mücadele eden bazı fertlerin etrafında halkın "Mehdi"dir diye toplanmalarına sebep olmuştur.
İstikbalde geleceği haber verilen bu şahıs da, çeşitli hadislerde farklı şekillerde tarif ve tavsif edilmektedir. Bir rivayette Mehdi'nin Al-i Beyt'ten yani Hz. Peygambar (aleyhissalâtu vesselâm)'in neslinden olacağı belirtilirken, bir başka rivayette Mehdi'nin yapacağı hizmetlerin hemen hemen tamamı Hz. İsa tarafından görüleceği belirtilmiş; bir diğerinde de "Mehdi'nin Hz. İsa'dan başkası olmadığı" söylenmiştir. Müceddid, mehdî, Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne inmesi gibi birbirinden ayrı olan mefhumların böylece bazı rivayetlerde iç içe girdiği müşahede edilmektedir. İbnu Hacer, bazıları tarafından, Hz. İsa'nın tıpkı "müceddid" meselesinde olduğu gibi, yeryüzünün belli bir bölgesinde belli bir tarihinde, Mehdi olarak belli bir şahıs beklemek isabetli olmamalıdır. Her devirde, farklı bölgelerde bu manayı taşıyan şahıslar bulunabilir. Bu söylediğimizi, Mehdi inancının Deccal inancıyla beraber oluşu daha da te'yid eder. Zira bizzat hadiste, hakiki Deccal'den önce yeryüzünde otuz kadar yalancı deccalin zuhur edeceği bildirilmiştir. Hatta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bazan Deccal'den öyle bir tarzda söz ediyordu ki, kendi muasırları bile "devirlerinde Deccal'in fitnesine uğramaktan korkuyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle diyordu: "Hz. Nuh'tan sonra, ümmetini Deccal'e karşı inzar edip korkutmayan peygamber yoktur. Ben de sizi inzar ediyorum. Beni görüp sözlerimi duyan kimselerin bile Deccal'e ulaşmaları mümkündür." Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, İbnu Sayyad adında bir Yahudinin deccal olabileceği ihtimali üzerinde durup, tahkik ettiği ve hatta ashabtan bir kısmının buna dayanarak onun deccalliğine hükmettiği kaydedilir. Resulullah'ın namazlarından sonra duasında "Deccal'in fitnesinden istiazede bulunması" da mevzumuz yönünden burada kayda değer bir husustur.
Şu halde Deccal'in fitnesini bertaraf etmek vazifesiyle gelecek olan Mehdi, Deccal'in zuhurundaki mübhemiyete tabidir ve çıkacağı yer ve zaman için kesin bir şey söylenemez. Durum böyle olunca, her devirde ve İslam âleminin her köşesinde şerir insanlara "Deccal", dine şümullü bir şekilde hizmet edenlere de bir nevi "Mehdi" nazarıyla bakılması, din açısından mahzurlu olmamalıdır. Bu konudaki hadislerin mübhem ve teşbihli olarak gelmiş olması da esasen meselenin böyle anlaşılmasına imkan vermek içindir. Mezkur ibham, rivayetlerin zayıflığından değil, lisan-ı nübüvvetin i'cazındandır. Öyle ise, birkısım büyüklere Mehdi nazarıyla bakanlar "aldanmış olmakla", "batıl itikada saplanmış olmakla" itham edilmemelidir. Yeter ki bunlar da, kanaatlarında, hadislerle tahdid edilen telakki ve ölçülerin dışına taşarak ifrata sapmasınlar, kendi Mehdilerine inanmayanları buna zorlamasınlar, bunu bir itham vesilesi yapmasınlar. [2]

?5004 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ???????? ???????????? ??? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????????? ????????????? ???????? ??????????? ????????? ???????? ????? ? ????????? ????? ????? ??????? ??????????? ???????????? ??????? ???? ????????? ????? ?????. ????? ??????? ???? ?????????: ????????? ??? ????????: ????? ???? ????? ????????? ??? ????????????? ????? ?????? ???????? ?Œ??[. ????? ?????? ? ???????.»????????« ???? ???? ??? ?????.?»??????????« ??????: ?? ?????? ??? ??????.?»????? ??????????« ??????? ?? ??? ?????? ???????? ?“??? ? ???? ???? ????? ???? ????

1. (5004)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Nefsim kudret elinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin ederim! Meryem oğlu İsa'nın, aranıza (bu şeriatle hükmedecek) adaletli bir hakim olarak ineceği, istavrozları kırıp, hınzırları öldüreceği, cizyeyi (Ehl-i Kitap'tan) kaldıracağı vakit yakındır. O zaman, mal öylesine artar ki, kimse onu kabul etmez; tek bir secde, dünya ve içindekilerin tamamından daha hayırlı olur."
Sonra Ebu Hureyre der ki: "Dilerseniz şu ayeti okuyun. (Mealen): "Kitap ehlinden hiçbir kimse yoktur ki, ölümünden önce O'nun (İsa'nın) hak peygamber olduğuna iman etmesin. Kıyamet gününde ise İsa onlar aleyhine şahitlik edecektir" (Nisa 159). [Buhârî, Büyû 102, Mezalim 31, Enbiya 49; Müslim, İman 242, (155); Ebu Davud, Melahim 14, (4324); Tirmizî, Fiten 54, (2234).][3]

AÇIKLAMA:

1- İnancımıza göre Hz. İsa ölmemiş, semaya çekilmiştir. Cesed-i dünyevîsi ile semada yaşamaktadır. Hadiste de görüldüğü üzere, kıyamete yakın, yeryüzüne inecek, müsbet icraatları gerçekleştirecek: Deccal'in hasıl ettiği manevî tahribatı telafi edecektir. Onun gelmesiyle birlikte bolluğun, refahın artacağının ifade edilmesi, onun ıslahatı sadece manevî cihette olmayacak, maddî cihette de olacak, iktisadî düzelmeler, düzeltmeler de gerçekleştirecektir.
İstavrozların kırılması, Hıristiyanlığın iptal edilmesi, yeryüzünden kaldırılması demektir. Bugün insanlığın ızdırap kaynağı olan Batı'nın gerisinde kilisenin yer aldığı düşünülürse, kilisenin iptali, Batı'nın dize getirilmesi, egoizmden kurtarılması, gerçek insaniyete kavuşturulması demektir. Dünya siyaset ve ekonomisine hakim olan Batı'nın hakka gelmesi insanlığın sulh-u umumiye kavuşması demektir. Zira günümüzde, dünyanın neresinde olursa olsun, insanları huzursuz eden bütün içtimâî fitnelerin, kargaşaların gerisinde Batı'nın eli mevcuttur. Beşerî ızdırapların temelinde bu "Batılı el" yatmaktadır.
Haçın kırılmasının zımnında hınzır etinin tahrim edilmesi mevcuttur. Zira Hıristiyanlar hınzır yeme ruhsatını dinlerinden almaktadırlar. Din iptal edilince, diğer pek çok batıl inançları meyanında "domuz yeme" âdetleri de iptal olacak demektir. Dahası, bir rivayette "...adavetler, buğzlar, hasedler de mutlaka gidecektir" denmiş olması da dikkat çekicidir. Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında, asırlar değil, çağlar boyu süregelmiş olan düşmanlıkların kalkacağı da ifade edilmiş olmaktadır. Bütün bunlarda kördüğüm kilise idi. Onun Hz. İsa tarafından iptali, çok şeyin birden değişeceğine bir işarettir.
2- Cizyenin terkedilmesi, Hıristiyanların Müslüman olması demektir. Çünkü Müslümandan cizye alınmaz, zekat alınır. Şu halde dünyada tek din kalır, cizye verecek kimse bulunmaz demektir. Bu ibareden şu yoruma ulaşan da olmuştur: "Mal öyle çoğalır ki, cizye yoluyla alınan malın sarfi için bundan istifade edecek fakir kalmaz. İstiğna sebebiyle, cizye sarfedilmeden terkedilir." İyaz der ki: "Cizyenin vazı meselesinden murad, cizyenin kâfirlere takrir edilmesi de olabilir. Bütün kâfirlerden alınacak cizye ile de mezkur bolluk hasıl olabilir."
Nevevî, İyaz'ın yorumuna katılmaz ve: "Hz. İsa, İslam'dan başka hiçbirdini kabul etmeyecektir" der. Nitekim Ahmed İbnu Hanbel'in meseleyle ilgili bir tahricinde "Dava bir olur" buyrulmuştur.
Yine Nevevî, Hz. İsa'nın cizyeyi kaldırmasıyla ilgili olarak der ki: "Bu şeriatte cizyenin meşruluğuna rağmen Hz. İsa'nın onu kaldırmasının manası, onun meşruiyeti Hz. İsa'nın inmesiyle kayıtlıdır" demektir. Sadedinde olduğumuz hadis buna delalet eder. Hz. İsa cizye hükmünü neshedici değildir. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm), bu sözüyle neshi beyan etmiş olmaktadır. İbnu Battal da: "Biz cizyeyi, mala olan ihtiyacımız sebebiyle Hz. İsa'nın inmesinden önce kabul ediyoruz, ama Hz. İsa'nın inmesinden sonra mala ihtiyacımız olmayacak. Çünkü onun zamanında mal pek bol olacak. O kadar ki, kimse mal kabul etmeyecek. Şu da muhtemeldir: Cizyenin Yahudi ve Hıristiyanlardan kabul edilişinin meşru olması, onların elindeki kitabın vahiy olma şüphesini taşıması ve zanlarınca kadim şeriatla ilgisi sebebiyledir. Hz. İsa aleyhisselam inince, kendisini şahsen görme hasıl olunca, delillerinin inkıtaı ve durumlarının iyice ortaya çıkması sebebiyle mezkur şüphe izale olur ve onlar puta tapan diğer müşrikler durumuna düşerler ve böylece, onlarla muamele, cizyelerini kabul etmeme şeklinde olması münasib olur."
Bu yoruma bir kayd-ı ihtirazî koymak isteriz: Burada Hz. İsa indiği zaman onu herkes İsa olarak bilecek, tanıyacak gibi bir mana mevcuttur. Halbuki ahirzaman eşhasını herkesin kesin bir şekilde bilmesi mevzubahis değildir. O şahısların yakınları, manevî mertebesi yüksek olan hal sahipleri bilse de, başkaları bilemez. Aksi durum imtihan sırrına aykırı olur.
Hz. İsa'nın inmesiyle, arzın hazinelerinin ortaya çıkacağı, ancak "kıyametin yakınlığı sebebiyle" kimsenin iltifat etmeyeceği şeklindeki yorumlar da bu açıdan tatminkâr gelmiyor.
3- "Tek secdenin dünya ve içindekilerden hayırlı olması" o zaman, "sadakayı kimse kabul etmeyeceği için Allah'a en ziyade yaklaşma yolunun sadece ibadet ve namaz olacağı" şeklinde açıklanmıştır. Bazı alimler: "İnsanlar dünyadan öylesine nefret ederler ki, tek bir secde onlara dünya ve içindekilerden daha mahbub olur" şeklinde yorum getirmiştir.
İbnu'l-Cevzî der ki: "Ebu Hureyre, rivayetin sonunda ayet okumakla, o ayetle "tek secde dünya ve içindekilerden hayırlı olacak" sözü arasında münasebet kurduğuna işaret

etmek istemiştir. Zira Ebu Hureyre bu suretle insanların düzeleceklerine ve imanlarının kuvvetine ve hayırlı amellere yönelmelerine işaret etmektedir. Öylesine bir düzelme ve kuvvetli bir imana ulaşacaklar ki, onlar tek secdeyi dünya ve içindekilere tercih edecektir. Secdeden maksat rek'attir."
4- Ayet hususunda da değişik te'vil ve yorumlar yapılmıştır.
* Bu hadisten anlaşılacağı üzere, Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ye göre, "ona iman edecek" ibaresindeki zamirle, ölümünden önce ibaresindeki zamir Hz. İsa'ya bakar. Yani mana şöyle olur. "Hz. İsa ölmezden önce, Ehl-i Kitaptan herkes Hz. İsa'ya inanacaktır." İbnu Abbas da bu te'vilde cezmetmiştir. Ondan gelen bir rivayette: "Hiçbir Yahudi ve Nasranî, İsa'ya iman etmeden ölmez.. Lakin ölüm anındaki imanın faydası yoktur" buyrulmuştur.
* Müfessirler de bu meselede farklı yorumlara gitmişlerdir. Bazısına göre, ona iman edeceklerdeki zamir Allah'a veya Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e racidir. Ölümünden öcneki zamir de kitabîye -ve hatta Hz. İsa'ya- racidir. Bu durumda, Ehl-i Kitab'ın gerçek İslam inancına ererek ölecekleri anlaşılır. Yapılan bir te'vile göre: "Ne Yahudi, ne Hıristiyan, Hz. İsa'ya (doğru şekilde) iman etmeden ölmez." Nevevî bu görüşü şöyle açıklar: "Buna göre ayetin manası şöyledir: "Ehl-i Kitaptan her ferd, ölüm gelip (ayet ve hadiste haber verilen) ruhun çıkmasından önce, sekerât anında hakikatları gözle gördükten sonra Hz. İsa'nın Allah'ın kulu, Allah'ın bir cariyesinin oğlu olduğuna inanacak. Ancak o halde bu iman, şu mealdeki ayette de ifade edildiği üzere ona fayda vermeyecektir: "Yoksa Allah katında makbul olan tevbe, ömürleri boyunca günahları işleyip de, nihayet herbiri ölüm gelip çattığında "Ben şimdi tevbe ettim" diyenlerin veya kâfir olarak ölenlerin tevbesi değildir. Öyleleri için biz acı bir azab hazırladık." (Nisa 18) buyrulmuştur."
Nevevî bu te'vili daha mâkul bulur. "Çünkü der, önceki te'vilde "Ehl-i Kitapla sadece Hz.İsa'nın inme zamanına hazır olan ehl-i kitap kastedilmiş olmaktadır. Kur'an'ın zahiri ise bütün Ehl-i Kitab'a şamildir: Hz İsa'nın inme zamanındakiler olsun, daha önce yaşayanlar olsun farketmez."
* Bazı İslam alimleri: "Diğer peygamberler değil de Hz. İsa'nın inmesi, Yahudileri reddetme hikmetine dayanır. Çünkü onların iddiasına göre, Hz. İsa'yı öldürdüler. Allah ise onların yalanlarını beyan etti" demiştir.
* Şu da söylenmiştir: "Hz. İsa, Hz. Muhammed ve ümmetinin sıfatını görünce Allah'a dua edip, kendisini de bu ümmetten kılması talebinde bulunmuş, Allah da duasını kabul etmiştir. Böylece, onun hayatını, ahirzamanda bir müceddid olarak inme vaktine kadar ibka etmiştir. Günü gelince yeryüzüne inip, Deccal'ı öldürecektir. Onun inişi Deccal'ın zuhur zamanına tesadüf edecektir."
İbnu Hacer önceki görüşü daha mâkul bulur.
* Hz. İsa inince, yeryüzünde ne kadar kalacak, ihtilaflıdır:
** Bazı rivayetlerde yedi yıl kalacaktır.
** Bazı rivayetlerde, indikten sonra evleneceği ve 19 yıl daha yaşayacağı ifade edilmiştir.
** Bir başka rivayette ise 40 yıl kalacağı söylenmiştir.
* Hz. İsa ile ilgili bir rivayet de şöyledir: "Hz. İsa, üzerinde kızıl toprak renginde iki elbise olduğu halde iner; salibi kırar, hınzırı öldürür, cizyeyi kaldırır, insanları İslam'a çağırır. Allah onun zamanında, İslam hariç bütün dinleri ortadan kaldırır. Yeryüzüne emniyet gelir. Aslanlar develerle otlar. Çocuklar yılanlarla oynar."
* Hz. İsa'nın semaya çekilmesinden önce ölüp ölmediği hususunda da ihtilaf edilmiş ise de bu meselede esas olan, şu mealdeki ayettir: "O vakit Allah buyurdu ki: "Ey İsa! Seni, ecelin geldiğinde öldürecek olan benim. Seni ben semaya yükselteceğim. Yahudilerin suikastinden tertemiz kurtaracağım... (Al-i İmran 55).
* Hz. İsa semaya çekildiği zaman kaç yaşında olduğu da ihtilaflıdır; 33 denmiştir, 120 denmiştir.[4]

?5005 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ????????? ??? ?????? ???????????. ????????? ????? ????? ???????? ????????? ??????????: ?????? ????? ?????. ?????????: ?. ???? ????????? ???? ?????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?‘?????[. ????? ???? .

2. (5005)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden bir grup, hak için muzaffer şekilde mücadeleye kıyamet gününe kadar devam edecektir. O zaman İsa İbnu Meryem de iner. Bu Müslümanların reisi: "Gel bize namaz kıldır!" der. Fakat Hz. İsa aleyhisselam: "Hayır! der, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak siz birbirinize emîrsiniz!" [Müslim, İman 247.] [5]

AÇIKLAMA:

1- Önceki hadisin açıklamasında Hz. İsa ile ilgili gerekli malumatı dercettik.
2- Hadis, kıyamete kadar, yeryüzünde İslam'ın devam edeceğini, hem de açıktan açığa mücadele edecek bir güç ve kuvvete sahip olarak devam edeceğini ifade eder. Bu ifade İslam'a karşı olan güçlerin devam edeceğini de ifade eder. Ancak, İslam'ın kesin bir mağlubiyetle her tarafta sindirilmiş, gizlilik içinde, gayr-ı müessir, mahdud ferdler arasında devamı suretinde değil, muzafferâne, açıktan açığa mücadelesini yapabilen bir haşmet içerisinde devam edeceğini ihbar etmektedir. Bu ihbar-ı nebevî, mü'minlerin gelecek hakkında ye'si atmaları için yeterli bir müjdedir. Tarih boyu Müslümanlar çeşitli işkence, hakaret, muhaceret, mağlubiyet vs. zilletleri tatmışlarsa da, hiçbir zaman kesin bir yenilgiyle yok edilememişlerdir. Aleyhissalâtu vesselâm, bu halin kıyamete kadar devam edeceğini, yeryüzünün bazı bölgelerinde sindirilmiş olsalar bile, diğer bir kısım bölgelerinde tevhid bayrağının dalgalanacağını haber vermektedir.[6]

?5006 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ????? # ????: ???? ???? ?????? ???? ?????????? ??? ?????? ??????? ????????? ?????? ????? ????????? ????? ???????? ???? ????? ??????? ??? ?????: ??? ????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????? ????‘? ?‘???? ??????? ??????? ????? ???????? ??????? ?????????[. ????? ??? ????? ?????? ??? ???????? .

3. (5006)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dünyanın tek günlük ömrü bile kalmış olsa Allah o günü uzatıp, benden bir kimseyi o günde gönderecek."
İbnu Mes'ud: "Resulullah yahut da şöyle buyurmuştu der: "...Ehl-i beytimden birisi, ki bu zatın ismi benim ismine uyar, babasının ismi de babamın ismine uyar. Bu zat, yeryüzünü, eskiden cevr ve zulümle dolu olmasının aksine- adalet ve hakkaniyetle doldurur." [Ebu Davud, Mehdî 1, (4282); Tirmizî, Fiten 52, (2231, 2232).][7]

?5007 ?4? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ??????
#: ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

4. (5007)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resululah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mehdi benim zürriyetimden, kızım Fatıma'nın evladlarındandır." [Ebu Davud, Mehdi 1, (4284).][8]

?5008 ?5? ??? ???? ???????? ?????:]????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????. ?????: ???? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ??????? ?????? #? ??????????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ?? ????????? ??? ?????????? ?? ????????? ????? ?????? ??????? ????‘ ?‘???? ?????[. ????? ??? ???? .

5. (5008)- Ebu İshak anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) , oğlu Hasan (radıyallahu anh)'a baktı ve: "Bu oğlum, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tesmiye buyurduğu üzere Seyyid'dir. Bunun sulbünden peygamberinizin adını taşıyan biri çıkacak. Ahlakı yönüyle peygamberinize benzeyecek; yaratılışı yönüyle ona benzemeyecek" dedi ve sonra da yeryüzünü adaletle dolduracağına dair gelen kıssayı anlattı." [Ebu Davud, Mehdî 1, (4290).][9]

AÇIKLAMA:

1- Mehdi, ahirzamanda gelip, Müslümanların dinlerini tecdid edeceğine inanılan zata denir. Kelime olarak hidayet kökünden gelir. Allah'ın hidayetine ermiş manasını taşır, ancak hidayete erdirecek manasını da ifade eder.
Mehdi üzerinde çok sayıda hadis gelmiştir. Alimler bunu mütevatir kabul eder. Sadece İbnu Haldun bu hadislerin zayıf olduğu iddiasını ileri sürmüştür. Onun bu görüşünü İslam uleması kabul etmemiş "batıl"lıkla damgalamıştır. Ebu Davud şarihi Azimabadi'nin belirttiği üzere, Resulullah'tan beri, "Müslümanların kâffesi" ahirzamanda, Ehl-i Beyt'e mensup bir zatın çıkıp dini güçlendirebileceğine, adaleti hakim kılacağına, Müslümanların ona tabi olup İslam beldelerinde hakimiyet kuracağına, bu kimseye Mehdi deneceğine inanmıştır. Bu inanç meşhur olmuştur.
Deccal'in, Mehdi'nin çıkması ve bunlardan sonra kıyamet alâmeti olarak bazı hadisatın zuhuru sahih rivayetlerde gelmiştir. Bazı rivayetlere göre Mehdi'den sonra Hz. İsa

inecektir. Bazılarına göre de, ikisi aynı zamanda çıkacak ve Hz. İsa Mehdi'ye yardımcı olacak, birlikte Deccal'i öldürecekler, Hz. İsa, Mehdi'nin arkasında namaz kılacaktır.
Zikri geçen ve mütevatir derecesine ulaştığı kabul edilen hadisler Ebu Davud, Tirmizî, İbnu Mace, Bezzar, Hakim, Taberânî, Ebu Ya'la el-Mevsılî gibi meşhur imamlar tarafından tahric edilmiştir. Bu hadisleri Hz. Ali, İbnu Abbas, İbnu Ömer, Talha, İbnu Mes'ud, Ebu Hureyre, Enes, Ebu Said el-Hudrî, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, Sevban, Kurre İbnu İyâs, Ali el-Hilâlî, Abdullah İbnu'l-Haris İbni'l-Cez' radıyallahu anhüm ecmain gibi Ashab'ın en tanınmış kişileri rivayet etmiştir.
Bu rivayetlerin senetleri arasında zayıf olanları var ise de, hasen ve sahih olanları da var. Esasen tevatür derecesine ulaşan rivayetlerde zayıflar nazar-ı itibara alınmaz.
Günümüzde , daha ziyade batı menşeli telkinlerle olduğu anlaşılan bir fikir, İslam'da Mehdi inancının yokluğu iddiasını yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Dinî kaynaklara inemeyen veya kesif propagandanın tesiriyle sathî nazar eden birkısım insanlar tarafından benimsenen bu iddiaya göre, Mehdilik inancı İslam'da yoktur, sonradan girmiştir. Bunların en büyük dayanakları İbnu Haldun'dur. Fikirlerini isbatta kendilerince birkısım deliller de ileri sürmektedirler. Şöyle ki:
1) Kur'an-ı Kerim Mehdi'den bahsetmiyor.
2) Buhârî, Müslim gibi en muteber kaynaklarda Mehdi ile ilgili hadisler mevcut değildir.
3) Mehdi ile ilgili haberler haber-i vahiddir.
4) Bu inanç, her dinde görülen bir efsaneden ibarettir, bir kısım kötü niyetlilerin istismarına açık kapıdır vs.Şimdi bunları kısaca açıklayalım:[10]

1) Kur'an'da Mehdi Meselesi:

Kur'an-ı Kerim'de Mehdi'den bahsedilmiyor iddiası hem doğrudur, hem yanlış. Eğer bunu, Deccal meselesinde olduğu gibi, kelime olarak ararsak yoktur, bu bakımdan doğrudur. Ancak, Mehdi'yi mefhum olarak Kur'an'da ararsak, "yoktur!" demek, söz götürecek bir husustur.
Mehdi'yi mefhum olarak ele aldık mı, dindeki bozuklukları ıslah edici, cemiyete çöken zulmü, kötülükleri giderici, adaleti hakim kılıcı bir kurtarıcı şeklinde anlamak zorundayız. Yukarıda kaydedilen hadislerden anlaşılan budur.
Bu manada Kur'an-ı Kerim'de mîsak ayetleri var. Yani her peygamberin, kendisinden sonra gelecek bir kurtarıcıyı ümmetine haber verdiği, o kurtarıcı geldiği takdirde, ona uyacakları hususunda onlardan mîsak (kesin söz) aldığı bazı ayetlerde belirtilmiştir. İşte onlardan birinin meali: "Hani Allah, peygamberlerine, "ben size kitaptan ve hikmetten nasip verdim. Sizden sonra size verdiklerimi tasdik edici bir peygamber gelecek. Siz de muhakkak ona iman edip ona yardım edeceksiniz" buyurarak onlardan ahid almış ve sormuştu: "İkrar edip ahdimi kabul ettiniz mi?" Onlar: "İkrar ettik!" dediler. Allah buyurdu ki: "Öyle ise şahidlerden olun ve ümmetlerinize bunu böylece bildirin ben de sizinle birlikte bu ahdin şahidiyim. Bundan sonra kim bu ahidden yüz çevirirse, işte onlar, Allah'ın emrinden çıkmış fasıkların ta kendisidir" (Al-i İmran 81-82).
Alimler bu ayetten başka diğer bir kısım Kur'anî ve Nebevî nasslara dayanarak Hz. Adem'den itibaren bütün peygamberlerden, hem kendilerinden sonra gelecek peygamber ve hem de bizzat Hz. Muhammed hakkında mîsak alındığını belirtirler. Her peygamberden alınan mîsak hususunda kaydettiğimiz ayet sarih değil ise de, İbnu Abbas ve Hz. Ali (radıyallahu anhüm)'den kaydedilen şu beyan sarihtir:
"Allah, gönderdiği her peygamberden "Allah Muhammed'i kendisi hayatta iken gönderdiği takdirde ona inanacağına ve ona yardım edeceğine dair mîsak aldı." Hadisin devamında "Cenab-ı Hakk'ın her peygambere ayrıca: "Ümmetlerinden "kendileri sağ iken Muhammed gönderildiği takdirde ona iman edip yardımcı olmaları hususunda da mîsak almalarını emrettiği" belirtilmektedir.
Nitekim İncil'de olsun Tevrat'ta olsun, onların maruz kaldığı bütün tahrifata rağmen Resulullah'ı haber veren pek çok ayet halen mevcuttur. Hüseyin-i Cisrî, Risale-i Hamidiye adlı te'lifinde bu ayetlerden 110 kadarını göstermiştir. Bu kitap, dilimize çevrilmiş ve basılmıştır. İncil ve Tevrat'taki ayetler umumiyetle bilinen, duyulan bir husustur, merak eden çabucak bulabilir. Bizce daha ilgi çekici olanı, semavî kitaplar deyince; hatıra gelmeyen, Zerdüştlerin, Brahmanların, Budistlerin mukaddes kitaplarında da Hz. Peygamber'den bahsedilmiş olmasıdır. Bizim inancımız o kitapların asıllarının semavî olduğunu kabule müsaittir. Hatta Fahr-ı Âlem'in onlarda zikri, asıllarının semavî olduğu hususunda bize yakin verir. Bu cümleden olarak, Osmanlıların son zamanlarında Asya devletlerini dolaşan meşhur seyyah Abdürreşid İbrahim'in hatıralarında görüyoruz ki, bir Budist rahip mukaddes kitaplarında Hz. Muhammed'in zikredildiğini ve Muhammed'in peygamberliğini inkâr etmenin mümkün olmadığını söylediğini nakleder. Muhammed Hamidullah'ın Resulullah Muhammed adlı kitabında bu meselenin o kitaplardan detaylı şekilde tahkikini görmekteyiz. Hz. Adem'den beri her peygamberin, ümmetini;
1- Kendinden sonra gelecek peygambere uyması.
2- Geldiği zaman Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'i tanıması hususlarında uyardığı, mîsak aldığı, hatta Fahr-ı Âlem'in belli başlı mümeyyiz vasıflarını öğrettiği hususunda ikna olabilmemiz için adı geçen kitaptan bazı pasajlar sunacağız.
Müellif, önce Hz. Adem ve onun oğlu Şit aleyhima'sselam'dan söz eder.
"Pek tabiidir ki biz Hz. Adem'in ve keza onun oğlu Şis (Şit) peygamberin sahip oldukları kitapların içindekilerini bilememekteyiz. Bize kadar gelen en eski bilgi, öyle anlaşılıyor ki İdris Peygamber hakkındadır. İslamî kaynaklar bu peygamberin yazıyı icad ettiğini söylemektedirler. Yahuda'nın bir mektubuna nazaran, durum şöyledir (İncil, Yahuda'nın Mektubu, 14 ve 15. cümleler):
"Adem'den sonra gelen İdris de şunları önceden haber vermiştir: "Bilin ki Rab on binlerce veli ile gelip herşey hakkında nihaî hükmünü verecektir: Allah'a karşı gelerek işledikleri günahkâr fiil ve hareketlerden, ona karşı sarfettikleri günahkâr, sert sözlerden dolayı günah işlemiş olanların hesabı görülecektir."
Hıristiyan müfessirler, bu sözlerden "gelecek olan bir kimse varlığına dair bir ön haber (beşaret)" neticesi çıkarırlar. Ancak İdris Peygamber'in bu ön haberinin kalan kısmı maalesef tamamen kaybolmuştur; elimizde bulunmamaktadır.[11]

Mecusilikte İhbar

O sırada mevcut dinlerden Mecusilik belki de en eski bir dindi. Bu dine mensup olanlar Mekke'de hiç bulunmamakla beraber, Mekkeli kervanların sık sık uğradıkları Doğu ve Güney Arabistan'da çok sayıda mevcut idiler. Zerdüşt'ün kitabı olan Avesta, Zend dilinde idi ve fakat kaybolmuştu. Bunun daha sonra Pazend dilinde yapılmış olan tefsirleri dahi (ki bunun bazı parçaları bize kadar ulaşabilmiştir), iyice ihmal edilip terkedilmiş ve hatta bu din mensupları ile Mazdek'in ortaya attığı dinin mensupları arasında çıkan din harplerinde kaybolup gitmişti. Zerdüşt herhalde Tek Allah, yani Ahura Mazda inancını insanlara talim etmişti ve fakat Araplar onu ikicilik (dualizm)'in ve Khuvedhvagdas'ın (en yakın ve mahrem akrabalarla yapılan nikahın, yani kızkardeş, ana ve kızlarıyla bir erkeğin evlenmesinin yabancılarla yapılan evliliklere üstün tutulup sevap kabul edilmesi), kurucusu olarak bilirler. Bu tarz bir tatbikat, ister onun bizzat talim edip öğrettiği bir şey olsun ister olmasın 7. miladî asrın başında bu din, "ateşe tapma", biri iyilik diğeri kötülük olmak üzere aralarında devamlı bir mücadele ve savaşın bulunduğu "iki tanrı inancı" şeklinde değişip dejenere olmuştu.[...]
Modern araştırmalar göstermiştir ki, Zerdüşt tek Allah'a inanmıştı. Meleklere, onun seçtiği kimselere İlahî vahyin gelebileceğine, cennete ve diğerlerine iman ediyordu. Zend Avesta'nın bugün elimizde bulunan parçalarında (Yasht 13, XXVIII. 129), putları kıracak olan Soeshyant (manası: Herkese, âlemlere rahmet) adında biri ile keza Astvat Ereat (manası: Halkı ayağa kaldıran)ın geleceğini önceden haber vermiştir.[12]

Brahmanizm'de İhbar

Daha evvelki diğer dinler gibi Brahmanizm'de de "ilerde gelecek beklenen bir kimse" inancı vardır. Mesela Asrava Veda adını taşıyan dinî kitaplarında, bu kimsenin ismi de verilmiştir: Naraşansah Astivişyat yani, "alkışlanacak olan, övülmeye layık kişi." Onun bineceği araba çok süratli koşan develer tarafından cennete varana kadar koşturulacaktır vesaire... Vişnu Puran adlı kitabın 24. bölümünde denmektedir ki: Veda'lar (yani gerçek ilim kitapları) tarafından öğretilen hareket ve fiiller, hukuki müesseseler mevcudiyetlerini tam kaybedecekleri sırada bu karanlık çağların sona ermesi yaklaşacak ve Tanrı'nın son tenasuhu bir "cenkçi muharib" şeklinde tezahür (tecelli) edecekti. Bu "muharip", Sambla Dîb (Kublu Ada)'de arif ve namlı bir aileden dünyaya gelecek, babasının adı Vişnuyasa (Allah'ın Kölesi Abdullah) anasınınki ise Somti (emin olunan kimse, Amine) olacaktır vs...
Brahmanizm'de Allah'ın yeryüzüne insan şeklinde ineceğine inanılır. Bunların Purana denen mukaddes kitapları vardır. Kur'an'da geçen Zübüru'l-evvelîn tabirini andıran bir mana taşır: Eski yazılar... Mezkur ayetin bu kitaba işaret etmiş olabileceği muhtemeldir: "Şüphesiz bu Kur'an'ı Âlemlerin Rabbi indirmiştir. İnsanları uyarman için onu, Ruhu'l-Emin (Cebrail) apaçık bir Arapça ile indirdi. Onun bahsi zübüru'l-evvelînde de vardır" (Şuara 196). [13]

Budizm'de İhbar

Calibi dikkattir ki Buda dahi dini tamamlayamadığını ifade etmektedir. Ona göre, maitreya (bir diğer okunuşa göre: Matteya) yani "herkese, âlemlere rahmet" (= Rahmeten li'l-Âlemin) gelip bu işi görecektir." (Bk. Buda'nın Mukaddes Kitabı).[14]

Bütün Dinlerde "Gelecek Bir Kurtarıcı" İnancı

Mîsak ayetinde haber verilen, her peygamberin ümmetine gelecek bir peygamberi haber verme keyfiyeti, günümüzde ilmî araştırmalarla tahkik edilmiştir. Yeryüzünün tarihen birbiriyle irtibatı olmayan en ücra köşesindeki cemaatlerin kültürlerinde yapılan araştırmalar, aralarında müşterek inançların varlığını ortaya çıkarmıştır. Mesela Amerika yerlileri ile, Afrika veya Avustralya yerlileri arasında o kadar benzer kültür değerleri, inançlar, efsaneler tesbit edilmiştir ki, başta Alman etnolog Wilhelm Schmidt olmak üzere birçoklarını: "Bidayette insanlık tek bir cemiyetti. Bu cemiyet oldukça ileri bir kültür seviyesine ulaştıktan sonra, birkısım sebeplerle yeryüzüne dağıldılar. Bu müşterek unsurlar,

o eski kültürün hatıralarıdır" manasında, Kur'an-ı Kerim'in tezine uygun ilmî bir nazariye ileri sürmeye itmiştir."[15] Nitekim Kur'an'a göre insanlık Hz. Adem'den çoğalmıştır ve bidayette "Tek bir ümmet" hayatı yaşamıştır: ????? ???????? ??????? ????????? (Bakara 213). Razi ve diğer İslam alimlerine göre bu birlik, Hz. Nuh'a kadar devam etmiştir.

Biz burada mevzuun dışına çıkmadan şunu hatırlatmak istiyoruz: İnsanlığın bu müşterek kültürü arasında yer alan değerlerden biri, "Bir kurtarıcı beklemek inancı"dır. Bu inanç sadece semavi menşei herkesçe bilinen Yahudi ve Hıristiyanlara mahsus değildir. Hemen hemen yeryüzündeki bütün "iptidaî" dinlerde de mevcuttur. Batılılar, Amerika'yı keşfettikleri zaman, bilhassa Brezilya yerlilerinde deniz yoluyla gelecek bir kurtarıcı inancı tesbit etmişlerdir. Sosyologların Cultes du Cargo (gemi akidesi) diye ıstılahlaştırdıkları bu inanç Malezya'da da görülmüştür.

Sözü uzatmaya hacet bırakmadan özetlemek gerekirse, dinler tarihi araştırıcıları eski Mısır medeniyetinden, Çin, Hint, İran, Amerika ve Afrika yerlilerine varıncaya kadar hemen hemen bütün kültürlerde adaleti ikame edecek bir halaskârın geleceği inancına rastlamışlardır.

Cihanşümul bu beşerî vak'ayı, biz bazı sığların yaptığı gibi İslam dininde mevcut olan Mehdiyi muntazar inancını, "diğer dinî efsanelerdekinin aynı olan asılsız bir efsane" olarak yorumlama vasıtası yapmaya kesinlikle karşıyız. Bilakis, bu cihanşümul vak'a, Kur'an-ı Kerim'de geçen ve yukarıda kaydettiğimiz misak hadisesinin te'yididir. Peygambere mazhar olan her cemaat, peygamberinden, kendisinden sonra gelecek bir kurtarıcı haberini almıştır. Kur'an-ı Kerim, peygambersiz ümmet bırakılmadığını, bütün cemaatlere peygamber gönderildiğini belirttiğine göre, yeryüzünün bütün cemiyetlerinde bir kurtarıcı, bir halaskâr bekleme inancının varlığından daha tabii bir şey olamaz.

Bediüzzaman'ın kaydedeceğimiz tahlilinde görüleceği üzere insanlık, yeis verici, kahredici, zalimane idareler, istilalar, sürgünler hengamında bir ümide muhtaçtır. Bu her devir insanının tabii bir ihtiyacıdır. O sayede kötü şartlara tahammül edebilir, sabredebilir, mukavemet gösterebilir. Bu ümid insanlık için, bir kısım insanî duyguların canlı kalabilmesi için gereklidir.

Bu sebeple, Muhammed ümmetine, Mehdi müjdelenmiştir. Yani ümmetin fesada uğradığı, dinin arzu ettiği adalet, mal, can, ırz emniyeti, hürriyet... gibi ideal şartların kaybolduğu; zulmün, haksızlık ve adaletsizliğin, dinsizlik ve sefahetin, istibdad ve istilanın hakim olduğu şartlarda, bunun devam etmeyeceği, bu şartların zaman içinde, bir Mehdi'nin zuhuru şeklinde tecelli edecek İlahî rahmetle sona ereceği ifade edilmiştir. İslam'da Mehdi inancı Deccal inancıyla beraber zikredilir. Deccal zulüm, adaletsizlik, dinsizlik gibi kötü şartların, içtimâî fesadın sembolüdür, cemiyette pek çok maddîmanevî tahriplere, ızdıraplara sebep olacaktır. Mehdi ise onun tahribini tamir edecek, zulmü kaldıracak, adaleti getirecek, dinsizlik, sefahet yerine gerçek İslam'ı ihya edecektir. Her ikisi ile ilgili hadisler manen mütevatir derecesine ulaşmıştır.

İslam ümmeti, Deccal ve Mehdi inançlarına dayanarak her asırda ortaya çıkan zalim ve despotları "Deccal" diye tavsif ederek onlardan uzak kalmayı, desteklememeyi, tamir için ortaya çıkan, dine, sünnete çağıran muttaki muslihleri de "Mehdi" bilerek etrafında toplanmayı, böylelerini desteklemeyi esas edinmiştir. Bu meseleye temas eden kitaplarda her asırda Mehdi bilinen insanların isimlerine rastlanır.

Bu inanç sayesinde, kötüler frenlenmiş, zalim ve despotlar -halk tarafından Deccal kabul edilerek, halkın bir Mehdi'nin etrafında toplanmasına meydan verme korkusuyla- büyük ölçüde hizaya gelmiş olmalıdırlar.

Batılı sömürgecilerin yazdıklarından, onların uykusunu kaçıran bir hususun, Batı hakimiyetine düşen "yerli kavimler"deki bu Mehdiyi muntazar inancı olduğu anlaşılmaktadır. Sosyologların kitaplarında, Afrika'daki milliyetçi ve anti emperyalist hareketlerin, daima Mehdi ilan edilen yerli liderler etrafında teşkilatlanıp geliştiğinden yakınılmaktadır. Bu maksatla yapılan bir tahlil yazısında, Sudan, Somali, Senegal, Nijerya, Kamerun vs. yerlerde 19. asırda ve bu asrın ilk yarısında Batılı sömürgecilere karşı zuhur eden mehdici hareketleri ve liderlerini tanıttıktan sonra müellif, yazısını şu uyarıyla tamamlar: "Bütün bu mülahazalar, bizi mehdilik hareketinin tropikal Afrika'da sona ermediğini düşünmeye sevkediyor. Gelecekte yeni mehdici hareketleri beklemeliyiz."[16] Mehdi hareketlerindeki tahlilleriyle tanınmış bir diğer Batılı, bu hareketlerin Batılının getirdiği yeni şeylere karşı olmayıp, bu yenilikler vasıtasıyla kurulan sömürü sistemine karşı olduğunu belirtir ve şöyle bir sonuçla tahlilini noktalar: "Bu tahlilden elde edilecek bazı neticeler, yeni devletlerin yeni liderlerinin işine yarayabilir."[17] Esasen yazının, Afrika'da Batı menfaatleri doğrultusunda hakimiyet icra eden yerli liderlere yol göstermek, onları uyanık olmaya sevketmek için kaleme alınmış olduğu, ilk satırlardan itibaren anlaşılmaktadır.

Elbette bu zihniyet, hakimiyetlerinin üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallanan bir inancın ciddi şekilde insanların kalplerinde yer etmesini istemeyecektir. O zihniyete alet olan kimselerden de, dünyanın her tarafında, aynı telden nameleriyle beynelmilel koroya refakat etmekten mehdilik inancını inkâr ve istihfaftan öte bir şey beklenmez.

Mehdi inancına bizde karşı çıkanların, muteber kitaplarda gelen bir meseleyi inkârla irtikab ettikleri hatanın ötesinde, kimlere alet oldukları da böylece anlaşılmış olmalıdır. Bu inancı şarlatanların istismarı da reddetmeye haklılık kazandırmaz. Suiniyet sahiplerinin her istismar ettiği şeyi veya kötüye kullanılan her şeyi reddetmeye kalksak, elde hiçbir şey kalmaz. Bir şeyin isbat veya nefyinde ölçü, dinimiz açısından kaynaklarımız olmalıdır. Kur'an ve makbul sünnette gelen hiçbir şeyi, suistimal edenler var diye reddetmeye hakkımız yoktur.[18]

Mehdi Ve Deccal, Şahs-I Manevî Midir?

Hadislerde ahirzamanda çıkacak bu şahıslar öyle tasvir edilmiştir ki, hadislerin te'vilsiz, zahirî manalarını aynen kabul etmek zordur. Çünkü belirtilen evsafta normal insan bulmak mümkün değildir. Bediüzzaman, bu durumdan hareketle bu ahirzaman eşhasının, o büyük işleri çevirecek cemaatlerin lideri olacaklarını, cemaat kuvvetiyle yapılacak icraatların, hadislerde, onların temsilcisi durumunda olan "Deccal" ve "Mehdi"ye nisbet edilerek beyan edildiğini belirtir. Bediüzzaman'a has bu yorumda, ferd olarak Mehdi'yi veya Deccal'i inkâr mevzubahis değildir. Onlara izafe edilen icraatın onları bayraklaştırmış olan cemaatler, komiteler tarafından gerçekleştirileceği söylenmiş olmaktadır.

Bediüzzaman'ın seleflerinde rastlanmayan diğer bir yoruma göre, Mehdi ve Deccal'le ilgili ihtilaflı rivayetler arasında ihtilaf mevcut değildir. Bu durum, her asırda çıkacak o manadaki şahısların farklılıklar arzedecek vasıflarını beyandır. Bu vasıfları bir kişide aramak mümkün değildir. Eserlerinde farklı yerlerde bu meselelere yer verir. Onlardan birkaç iktibas yapacağız:

"Sual: Ahirzamanda Hazret-i Mehdi geleceğine ve fesada girmiş âlemi ıslah edeceğine dair müteaddit rivayat-ı sahiha var. Halbuki şu zaman, cemaat zamanıdır; şahıs zamanı değil! Şahıs ne kadar dahi ve hatta yüz dahi derecesinde olsa, bir cemaatin mümessili olmazsa, bir cemaatin şahs-ı manevîsini temsil etmezse; muhalif bir cemaatin şahs-ı manevîsine karşı mağlubdur. Şu zamanda -kuvvet-i velayeti ne kadar yüksek olursa olsun- böyle bir cemaat-i beşeriyenin ifsadat-ı azimesi içinde nasıl ıslah eder? Eğer Mehdi'nin bütün işleri harika olsa, şu dünyadaki hikmet-i İlahiyyeye ve kavanin-i adetullah'a muhalif düşer. Bu Mehdi meselesinin sırrını anlamak istiyoruz?

Elcevap: Cenab-ı Hak; kemal-i rahmetinden, Şeriat-ı İslamiyye'nin ebediyetine bir eser-i himayet olarak, her bir fesad-ı ümmet zamanında, bir muslih veya bir müceddit veya bir halife-i zişan veya bir kutb-u âzam veya bir mürşid-i ekmel veyahut bir nevi Mehdi hükmünde mübarek zatları göndermiş; fesadı izale edip, milleti ıslah etmiş; Din-i Ahmedî'yi (aleyhissalâtu vesselâm) muhafaza etmiş. Madem âdeti öyle cereyan ediyor; ahirzamanın en büyük fesadı zamanında; elbette en büyük bir müçtehid, hem en büyük bir müceddid, hem hakim, hem müdhi, hem mürşid, hem kutb-u âzam olarak bir zat-ı nuranîyi gönderecek; ve o zat da, Ehl-i Beyt-i Nebevîden olacaktır. Cenab-ı Hak, bir dakika zarfında beyne'ssema ve'l-arz alemini bulutlarla doldurup boşalttığı gibi, bir saniyede denizin fırtınalarını teskin eder ve bahar içinde bir saatte yaz mevsiminin nümunesini ve yazda bir saatte kış fırtınasını icad eden Kadir-i Zülceal; Mehdi ile de, âlem-i İslam'ın zulümatını dağıtabilir. Ve vaadetmiştir, vaadini elbette yapacaktır. Kudret-i İlahiyye noktasında bakılsa, gayet kolaydır. Eğer daire-i esbab ve hikmet-i Rabbaniye noktasında düşünülse, yine o kadar mâkul ve vukua layıktır ki, "Eğer Muhbir-i Sadık'dan rivayet olmazsa dahi, herhalde öyle olmak lazım gelir ve olacaktır" diye ehl-i tefekkür hükmeder. Şöyle ki:

?????????? ????? ???? ?????????? ???????? ????? ??? ?????????? ???????? ????? ????????? ???? ??????????? ????? ??? ??????????? ?? ???????????? ??????? ??????? ???????

Felillahil hamd duası -umum ümmet, umum namazında, günde beş defa tekrar ettikleri bu dua- bilmüşahede kabul olmuştur ki; Al-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm), Al-i İbrahim aleyhisselam gibi öyle bir vaziyet almış ki, umum mübarek silsilelerin başında, umum aktar ve asarın mecmalarında o nuranî zatlar kumandanlık ediyorlar[19] (Haşiye) Ve öyle bir kesrettedirler ki; o kumandanların mecmuu, muazzam bir ordu teşkil ediyorlar. Eğer maddî şekle girse ve bir tesanüd ile bir fırka vaziyetini alsalar, İslamiyet dinini milliyet-i mukaddese hükmünde rabıta-i ittifak ve intibah yapsalar, hiçbir milletin ordusu onlara karşı dayanamaz! İşte o pek kesretli, o muktedir ordu, Al-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'dir ve Hazret-i Mehdi'nin en has ordusudur.

Evet, bugün tarih-i âlemde hiçbir nesil, şeçere ile ve senedlerle ve an'ane ile birbirine muttasıl ve en yüksek şeref ve âli haseb ve asil neseb ile mümtaz hiçbir nesil yoktur ki, Al-i Beyt'ten gelen seyyidler nesli kadar kuvvetli ve ehemmiyetli bulunsun. Eski zamandan beri bütün ehl-i hakikatin fırkaları başında onlar ve ehl-i kemalin namdar reisleri yine onlardır. Şimdi de, kemiyeten milyonları geçen bir nesl-i mübarektir. Mütenebbih ve kalpleri imanlı ve muhabbet-i Nebevî ile dolu ve cihandeğer şeref-i intisabiyle serfirazdırlar. Böyle bir cemaat-i azime içindeki mukaddes kuvveti tehyic edecek ve uyandıracak hadisat-ı azime vücuda geliyor. Elbette o kuvvet-i azimedeki bir hamiyet-i aliyye feveran edecek ve Hazret-i Mehdi başına geçip, tarik-i hak ve hakikata sevkedecek. Böyle olmak ve böyle olmasını; bu kıştan sonra baharın gelmesi gibi, adetullahtan ve rahmet-i İlahiyeden bekleriz ve beklemekte haklıyız.

İkinci işaret, yani Altıncı işaret: Hazret-i Mehdi'nin cemiyet-i nuraniyesi, Süfyan komitesinin tahribatçı rejim-i bid'akârânesini tamir edecek; sünnet-i seniyyeyi ihya edecek; yani âlem-i İslamiyette risalet-i Ahmediyye (s.a.s.) inkâr niyetiyle Şeriat-ı Ahmediyyeyi (s.a.s.) tahribe çalışan Süfyan komitesi, Hazret-i Mehdi cemiyetinin mucizekâr manevî kılıncıyla öldürülecek ve dağıtılacak.

Hem âlem-i insaniyette inkâr-ı Uluhiyet niyetiyle medeniyet ve mukaddesat-ı beşeriyyeyi zir ü zeber eden Deccal komitesini, Hazret-i İsa (aleyhissalâtu vesselâm)'nın din-i hakikisini İslamiyet'in hakikatiyle birleştirmeye çalışan hamiyetkâr ve fedakâr bir İsevî cemaati namı altında ve "Müslüman İsevîler" ünvanına layık bir cemiyet, o Deccal komitesini, Hazret-i İsa aleyhisselam'ın riyaseti altında öldürecek ve dağıtcak; beşeri, inkâr-ı Uluhiyetten kurtaracak..

Şu mühim sır pek uzundur. Başka yerlerde bir nebze bahsettiğimizden, burada bu kısa işaretle iktifa ediyoruz.

On yedinci Mesele: Rivayette var ki: "Deccal çıktığı gün bütün dünya işitir ve kırk günde dünyayı gezer ve harikulâde bir eşeği vardır."

Allahu a'lem, bu rivayetler tamamen sahih olmak şartıyla te'villeri şudur: Bu rivayetler mu'cizane haber verir ki: "Deccal zamanında vasıta-i muhabere ve seyahat o derece

terakki edecek ki, bir hâdise bir günde umum dünyada işitilecek. Radyo ile bağırır, şarkgarp işitir ve umum ceridelerinde okunacak. Ve bir adam kırk günde dünyayı devredecek ve yedi kıt'asını ve yetmiş hükümetini görecek ve gezecek" diye, zuhurundan on asır evvel telgraf, telefon, radyo, şimendifer, tayyareden mu'cizane haber verir. Hem Deccal, deccallık haysiyetiyle değil, belki gayet müstebid bir kral sıfatiyle işitilir. Ve gezmesi de, her yeri istila etmek için değil, belki fitneyi uyandırmak ve insanları baştan çıkarmak içindir. Ve bindiği merkebi ve himarı ise, ya şimendiferdir ki, bir kulağı ve bir başı cehennem gibi ateş ocağı, diğer kulağı yalancı cennet gibi güzelce tezyin ve tefriş edilmiş. Düşmanlarını ateşli başına, dostlarını ziyafetli başına gönderir. Veyahud onun eşeği, merkebi, dehşetli bir otomobildir veya tayyaredir veyahud.. (sükut lazım!)

On dokuzuncu Mesele: Rivayetlerde, ahirzamanın alâmetlerinden olan ve Al-i Beyt-i Nebevîden Hazret-i Mehdi'nin (radıyallahu anh) hakkında ayrı ayrı haberler var. Hatta birkısım ehl-i ilim ve ehl-i velayet, eskide onun çıkmasına hükmetmişler.

Allahu a'lem bissavab, bu ayrı ayrı rivayetlerin bir te'vili şudur ki: "Büyük Mehdi'nin çok vazifeleri var. Ve siyaset âleminde, diyanet âleminde, saltanat âleminde, cihad âleminde çok dairelerde icraatları olduğu gibi.. her bir asır me'yusiyet vaktinde, kuvve-i maneviyesini te'yid edecek bir nevi Mehdi'ye veyahud Mehdi'nin onların imdadına o vakitte gelmek ihtimaline muhtaç olduğundan, rahmet-i İlahiye ile her devirde belki her asırda bir nevi Mehdi Al-i Beyt'ten çıkmış, ceddinin şeriatını muhafaza ve sünnetini ihya etmiş.Mesela: Siyaset âleminde Mehdi-i Abbasî ve diyanet âleminde Gavs-ı Âzam ve Şah-ı Nakşibend ve aktab-ı erbaa ve on iki imam gibi Büyük Mehdi'nin bir kısım vazifelerini icra eden zatlar dahi, Mehdi hakkında gelen rivayetlerde, -medar-ı nazar Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) olduğundan- (rivayetler) ihtilaf ederek, bir kısım ehl-i hakikat demiş: "Eskide çıkmış." Her ne ise. Bu mesele Risale-i Nur'da beyan edildiğinden, onu ona havale ile, burada bu kadar deriz ki:

Dünyada mütesanid hiçbir hanedan ve mütevafik hiçbir kabile ve münevver hiçbir cemiyet ve cemaat yoktur ki, Al-i Beyt'in hanedanına ve kabilesine ve cemiyetine ve cemaatine yetişebilsin.

Evet yüzer kudsî kahramanları yetiştiren ve binler manevî kumandanları ümmetin başına geçiren ve hakikat-ı Kur'aniye'nin mayası ile ve imanın nuriyle ve İslamiyetin şerefiyle beslenen, tekemmül eden Al-i Beyt, elbette ahirzamanda şeriat-ı Muhammediyeyi ve hakikat-ı Furkaniye'yi ve sünnet-i Ahmediye'yi (a.s.m.) ihya ile, ilan ile, icra ile başkumandanları olan "Büyük Mehdi"nin kemal-i adaletini ve hakkaniyetini dünyaya göstermeleri gayet mâkul olmakla beraber, gayet lazım ve zaruri ve hayat-ı ictimaiye-i insaniyedeki düsturların muktezasıdır." [20]

İKİNCİ FASIL

DECCAL HAKKINDA

?5009 ?1? ?? ?????? ?? ????? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? # ???? ??????? ??????????? ????? ????? ????????????? ??????? ????????? ????????? ???????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????????????? ???? ?????????? ??????????. ?????????? ?????? ?????? ?? ????????? ??????????? ???? ??????? ????? ???? ?????? ????????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?? ????????? ????? ???????? ??? ????????? ?? ????????? ????? ???????? ????????? ?????????? ?? ??????? ????????????? ?????????? ????????????? ????????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ? ????????? ??? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ??????????. ????????: ???????? ??? ?????? ????????: ???? ????????????. ???????: ????? ?????????????? ???????: ??????? ????????? ??????????? ??? ????? ????????? ????? ???? ?????? ?????? ??? ??????????? ???‘???????. ?????: ?????? ??????? ????? ????? ????????? ??????? ??? ??????? ??????????. ?????: ?????????????? ???????? ????? ????????? ????????? ????? ???? ??????? ???????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ??????????? ??? ?????????? ???????????. ???????: ????????? ??? ?????? ?????: ???? ?????????? ???? ??????? ????????????? ??? ???????? ??????? ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ??? ????????? ?????????? ??????????? ????????? ????? ????????? ???????? ????? ????????? ??????? ????? ????????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ?? ?????????? ??????????? ???????????? ???????????? ???????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ????????. ????????: ???????? ??? ?????? ???????: ??? ????????????? ????: ????? ?????????????? ???????:

?????????? ??? ????? ????????? ?? ????????? ??????? ??? ?????????? ???‘??????? ??????????? ??????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ??? ??????? ??????????. ?????: ??????????? ???? ?????? ???????. ???????: ???? ???? ???????? ???????????? ?????: ????????? ???? ?????????? ???? ????????? ???????: ?????. ?????: ???? ?????? ??????? ??? ? ????????. ?????: ??????????? ???? ?????????? ??????????? ???????: ???? ??? ???????? ???????????? ????: ???? ??? ???????? ??????? ??? ????????. ?????: ??????????? ???? ?????? ?????? ??????? ???? ??? ???????? ??????????? ????: ???? ?? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????: ??????? ???? ????????? ????????? ????????? ??????????? ???? ????????. ?????: ???????????? ???? ?????? ?‘?????????? ??? ??????? ???????: ???? ?????? ???? ??????? ???????? ????????. ?????: ??????????? ?????????? ???????: ?????. ?????: ?????? ?????? ??????? ?????????????? ?????? ???? ?????? ???? ???? ??????? ???? ????????? ??????????. ?????: ????? ?????? ?????? ??? ??????????. ?????? ?????????????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ????? ??????? ??? ??????? ??? ?? ?????????? ????????? ???????? ?? ?‘???? ??? ????? ???????? ??? ??????????? ?? ?????????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????????????? ????? ???????????? ???????? ??????? ??? ??????? ???????? ????????? ?????????????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ??????????? ????????? ?????????????. ????? ????? ??????? ?????? #

???????? ?????????????? ?? ??????????: ????? ???????? ????? ???????? ????? ????????? ?? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????????: ??????. ??????: ?????? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ?? ?????? ?? ?????? ???????? ??? ?????? ?????????? ?. ???? ???? ?????? ??????????? ??? ???? ???? ?????? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.??? ??????: »??????« ‘? ???? ????? ?????? ???? ???? ??‘??? ???? ??????. ???? ?????? ???? ???? ???? ????? ??? ?????? ‘?? ??? ???: ?? ?????? ????: ‘?? ??? ???? ?? ?????? ?????? ???? ?????? ??????.?????: »?????????« ???? ????? ??????? ??? ?????? ??? ???? ???????? ?? ????? ???? ?????? ????.?»????????« ????? ????? ???? ??? ???? ????? ??????? ???????? ??? ??????? ?? ???? ????? ???? ????? ?? ??? ?????? ??????? ?????.???? »??????« ??? ????? ????? ??? ???? ??? ??? ????.???? ??????? ?»?‘??????« ?????? ????? ?????.?»?????? ??????« ?????? ?????? ????????.?»????????« ?????? ?? ??????? ??? ????? ?? ????? ????? ????? ?? ???? ??? ?? ????.?»???????« ?????? ?? ????? ????? ?????.?»?????????« ??? ?? ???? ?? ??? ???? ???? ??? ?????? ?? ????? ??? ???? .

1. (5009)- Şa'bî'nin, Fatıma Bintu Kays (radıyallahu anhâ)'dan nakline göre Fatıma şöyle anlatmıştır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki "Temîmu'd-Dari Hıristiyan bir kimse idi. Gelip biat etti ve Müslüman oldu. O, benim Mesih Deccal'den anlattığıma uygun olan bir rivayette bulundu. Bana anlattığına göre, Temim, bir gemiye binip denize açılmıştır. Yanında Lahm ve Cüzam kabilelerinden otuz kişi vardı. (Hava şartları iyi olmadığı için) onlarla denizin dalgaları bir ay kadar oynadı. Sonunda güneşin battığı esnada denizde bir adaya yanaştılar. Geminin kayıklarına binerek adaya çıktılar. Derken karşılarına çok tüylü kıllı bir hayvan çıktı. Bunlar, tüylerinin çokluğundan hayvanın baş tarafı neresi, arka tarafı neresi anlayamadılar. (Şaşkın şaşkın):

"Sen necisin, neyin nesisin?" dediler. O cevap verdi:

"Ben cessâseyim!"

"Cessâse nedir?" denildi.

"Ey cemaat! Şu manastıra kadar gelin! İçinde bir adam var, o sizin haberinize müştaktır!" dedi. O, böylece bir adamdan söz edince, biz onun bir şeytan olmasından korktuk. Hemen koşarak manastıra girdik. İçeride bir adam vardı; hilkatçe gördüklerimizin en irisiydi ve elleri boynuna, dizlerinden topuklarına demirle sıkı şekilde bağlanmıştı.

"Vah sana! Kimsin sen?"

"Benim haberimi alabilmişsiniz. Şimdi siz kimsiniz, bana söyleyin!" dedi. Arkadaşlarım:

"Biz bir grup Arabız. Bir gemideydik, denizin coşkun bir anına rastladık. Dalgalar bizi bir ay oynatıp oyaladı. Sonra şu adaya yaklaştık, sandallara binip adaya çıktık. Tüylü ve çok kıllı bir hayvanla karşılaştık. Tüyünün çokluğundan başı ne taraf, arkası ne taraf anlayamadık. "Vah sana, nesin sen?" dedik.

"Ben cessâseyim!" dedi. Biz: "Cessâse de ne?" dedik.

"Manastırdaki şu adama gelin, o sizin haberinize pek müştaktır!" dedi. Biz de koşarak sana geldik. Biz onun bir şeytan olmadığından emin olmadığımız için korktuk" dedik. Adam:

"Bana Beysan hurmalığından haber verin!" dedi. Biz:

"Onun neyinden haber soruyorsun?" dedik.
"Ben onun ağacından soruyorum, meyve veriyor mu?" dedi.
"Evet!" dedik.
"Öyleyse meyve vermeme zamanı yakındır!" dedi.
"Bana Taberiya gölünden haber verin!" dedi.
"Onun nesinden haber istiyorsun?" dedik.
"Onun suyunun çekilmesi yakındır!" dedi.
"Bana Zuğer gözesinden haber verin!" dedi.
"Sen onun neyinden haber istiyorsun?" dedik.
"Gözede su var mıdır? Orada su var mıdır?" dedi.
"Evet, onun çok suyu vardır! Sahipleri onun suyu ile ziraat yapıyorlar!" dedik.
"Ümmilerin peygamberlerinden bana haber verin. O ne yaptı?" dedi.
"O Mekke'den çıkıp Yesrib'e (Medine'ye) yerleşti" dedik.
"Araplar O'nunla mukatele etti mi?" dedi. Biz:
"Evet!" dedik.
"Onlara karşı ne yaptı?" dedi. Biz de, (onu ezmek için) peşine düşen Araplara galebe çaldığını, Arapların kendisine itaat ettiklerini haber verdik. (O da bize):
"Bu, onların itaat etmeleri, kendileri için daha hayırlıdır. Ben şimdi size kendimi tanıtayım: Ben Mesih Deccal'im. Çıkış için bana izin verilme zamanı yakındır. O zaman çıkıp yeryüzünde dolaşacağım. Kırk gün içinde uğramadığım karye (köy) kalmayacak. Mekke ile Taybe (Medine) hariç. Bu iki şehir bana haramdır. Onlardan birine her ne vakit girmek istersem, elinde yalın kılıç bir melek beni karşılar, benim oraya girmeme mani olur. Onların her bir geçidinde bir melek vardır, onları korur!" dedi." Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çubuğuyla minbere dürterek:
"Bu Taybe'dir! Bu Taybe'dir! Bu Taybe'dir! Ben bunu size anlattım değil mi?" buyurdular. Halk da: "Evet!" diye karşılık verdi. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):
"Temîmi'd-Dâri'nin rivayetinin benim size ondan (Mesih Deccal'dan) Mekke ve Medine'den anlattığıma muvafık düşmesi hoşuma gitti. Bilesiniz o Şam denizinde veya Yemen denizindedir. Hayır doğu tarafindadır. Evet o doğu tarafinda zuhur edecektir. O doğu tarafindan zuhur edecektir!" buyurdu ve eliyle doğu tarafina işaret etti." [Müslim, Fiten 119, (2942); Ebu Davud, Melahim 15, (4325, 4326); Tirmizî, Fiten 66, (2254).] [21]

AÇIKLAMA:

1- Deccal, kelime olarak örtmek manasına gelen bir asıldan gelir. Yalancıya deccal denmiştir. Çünkü batılıyla hakkı örter.
2- Bu hadis, rivayetin baş kısmından da anlaşılacağı üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Temîmu'd-Dâri'den rivayet ettiği bir haberdir. Hadisçiler bunu, büyüklerin küçüklerden, şeyhlerin talebelerinden hadis rivayet etmelerinin cevazına delil olarak gösterirler. Buhâri' nin: "Kişi, mâfevkinden olduğu gibi, emsalinden ve madunundan hadis rivayet etmedikçe ilimde kemale eremez" derken, bu örnekten mülhem almış olmalıdır.
3- Fatıma Bintu Kays, kocası İbnu Muğire tarafindan üç talakla boşandığı için dul kalmış idi. Aleyhissalâtu vesselâm, iddetini âma olan İbnu Ümmi Mektum'un yanında geçirmesini emretmiştir. Hadisin Müslim'deki aslında bu husus genişçe anlatılır. Teysir, o kısmı hazfetmiş.
4- Hadiste geçen bazı yer isimleri var: Beysan hurmalığı diye çevirdiğimiz Nahlu Beysan, Şam'da bir yerin adıdır. Zügar gözesi (Ayn-u Zugar) da yine Şam yakınlarında bir yer adıdır. Taybe, Medine'nin isimlerindendir. Medine'ye cahiliye devrinde Yesrîb dendiğini, daha sonra peygamber şehri manasına Medinetu Resulullah'dan kısaltılarak Medine dendiğini daha önce belirtmiş idik. Taybe yerine, Tâbe de denir. Güzel koku demek olan tib'den gelir. Medine'nin toprağı güzel koktuğu için Tâbe denmiş olduğu söylenir. Taybe kelimesinin maddî manevî pisliklerden temiz, tahir manasını taşıdığı da söylenmiştir. Fahr-ı Âlem'e bidayette sinesinde yer verip müşriklere karşı himaye vermek, insanlığın saadet-i dareynine vesile, nur-u İlahî olan İslamiyetin tebliğ ve neşrine merkez ve mahal olan, getirdiği nurla sadece Müslümanların irşadını sağlamayıp, bütün zîşuuru feyizyâb eden halaskâr-ı ins u can levlâke lev lak'ın beden-i mübareklerini sinesinde muhafaza eden o belde-i tayyibe tavsifatın en güzeline, en temizlerine elyaktır. Hadiste Rabbülâlemin'in o temiz beldeyi mazisine mükâfaaten kıyamete kadar her çeşit şirk kirliliklerinden, Deccal'in şerrinden koruyacağını müjdelemektedir.
5- Hadisteki Şam kelimesi, daha ziyade Suriye bölgesinin ismidir. Tarsus, Maraş, Antakya gibi şehirlerimizin de Şam'a dahil olduğunu daha önce belirttik. Şam denizi ile Yemen denizi tabirlerinin, iki ayrı denizi değil, aynı denizin Yemen tarafını ve Şam tarafını ifade ettiği söylenmiştir. Bu, muhtemelen Kızıl Deniz'dir. Zira her iki diyarla da irtibatı var. [22]

?5010 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ?????? # ???????? ????? ???? ??????????? ??????? ?????? ???????? ???? ??? ?????: ???? ??????????? ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ??????? ????????????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???????? ????????: ??????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? # ????????. ????????? ???????????: ?????????? ??? ???????? ??? ????? ??????????? ???? ?????????? ?? ?'????? ???????????: ?. ??????????? ????? ????????. ????????? ????? ????????: ???????? ??? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ???????????: ?????????? ??? ????????? ????????[????? ??????? .

2. (5010)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize Deccal üzerine uzun bir hadis rivayet etti. Bize anlattıkları meyanında şöyle de demişti:
"Deccal, Medine geçitlerine girmesi kendisine haram kılınmış olarak çıkacak. Derken (Medine civarındaki) bazı ekimsiz yerlere kadar gelir. O gün insanların en hayırlısı olan - veya en hayırlılarından- bir kimse onun karşısına çıkar ve:
"Sen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bize haber verdiği Deccal'sin!" der. Deccâl de (kendi adamlarına):
"Ben şunu öldürüp sonra da diriltsem ne dersiniz? Bu işte bu şüpheye düşer misiniz?" der. Oradakiler:
"Hayır!" derler. Deccal onu öldürür ve sonra diriltir. Dirilttiği zaman adam:
"Allah'a yemin olsun. Senin hakkında hiçbir vakit bugünkünden daha basiretli olmamıştım!" der. Deccal onu tekrar öldüreyim mi di(yerek öldürmek isteye)cek, fakat musallat edilmeyecek." [Buharî, Fiten 27, Fedailu'l-Medine 9; Müslim, Fiten 112, (2938).][23]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bazı vecihlerinde, ravilerce burada zikri geçen kimsenin Hızır aleyhisselam'ın olabileceği belirtilmiştir. Ancak İbnu'l-Arabî, bunu "delilsiz bir iddia" olarak vasıflar. Bazı rivayetlerde bu havarıkın sihir olduğu belirtilmiştir.
2- Deccal'in sorusu umumi olduğu takdirde, cevap verenlerin mü' minler olabileceği muhtemeldir. Bu durumda onların, "Hayır!" cevabını şöyle anlamak gerekir; "Hayır! Sizin Deccal ve yalancı olduğunuz hususunda şüphemiz yoktur!" Bir rivayette Deccal'le o zat (Hızır) arasındaki mücadele açıklanmıştır. "Deccal'in emriyle adama bir kısım eziyetler yapılır; sırtına, karnına darbeler vurulur. Sonra Deccal: "Bana iman etmiyor musun?" diye sorar. Adam "sen yalancı Mesih'sin!" der. Sonra Deccal emir verir, tepeden aşağıya testereyle ikiye bölünür. Deccal iki parçanın arasında yürür ve "Kalk!" der. Adam tam olarak kalkar." Bir başka rivayette Deccal, adamı ikiye böldükten sonra hempalarına: "Ben bunu diriltsem rabbiniz olduğuma inanacak mısınız?" diye sorar. Adamları: "E-vet!" derler. Deccal değneğini alıp her iki parçaya vurur, bunlar ayağa kalkarlar. Dostları bu hali görünce, onu tasdik ederler, sevgi izhar ederler ve onun, rableri olduğu hususunda kanaat sahibi olurlar." Bu rivayet zayıftır. Deccal'in o zata muamelesi, rivayetlerde farklı şekilde anlatılır. Bir rivayette kılıçla biçtiği ifade edilmiştir. İbnu'l-Arabî, öldürülenin biri kılıçla, diğeri testere ile olmak üzere iki ayrı şahıs olduğunu söyleyerek rivayetler arasındaki farklılığı te'vil etmiştir. Ancak, bunların mecaz olabileceğini de gözönüne almak gerekir. Nitekim İbnu'l-Arabî der ki: "Deccal'in elinde zuhur eden harikulâde hadiseler: Yağmur yağması, ona uyanların bolluğa ermesi, inkâr edenlerin darlığa, kıtlığa düşmeleri, arzın hazinelerinin onu takip etmesi, beraberinde cennet ve ateşin bulunması, suların akması vs.. Bütün bunlar Allah tarafindan vaz' edilen bir mihnettir, şüpheye düşenlerin helak edilmesi, yakin sahiplerinin (muteyakkin) kurtarılması için bir deneme ve imtihandır. Bunların hepsi korkutucu bir emrdir. İşte bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm: "Deccal fitnesinden daha büyük bir fitne yoktur" buyurmuştur. Ümmetine teşrî maksadıyla namazlarında Deccal fitnesinden istiazede bulunurdu. Müslim'de geldiği üzere bir başka hadiste "Sizin için, Deccal'den başka birinden daha çok korkuyorum" denmiş olmasına gelince, Aleyhissalâtu vesselâm bu sözü, münhasıran Ashab-ı Kiram radıyallahu anhüm ecmain için söylemiş olmalıdır. Çünkü onlar hakkında korktuğu şey, onlara Deccal'den daha yakın olan bir şeydi. Yakında geleceği kesinlikle bilinen korkutucu bir şey, korku verme yönüyle, ilerde geleceği zannedilen korkutucu bir şeyden daha şiddetlidir. Daha şiddetli korku vericidir, hatta geleceği kesin değil, zannî olan bu ileriki tehlike çok daha büyük bile olsa."
Şu halde, Deccal'in elinden zuhur edeceği ifade edilmiş olan harikulâde hadiseler bir kısım te'vil ve izaha muhtaç müteşabih ifadeler olarak anlaşılmalıdır. Söz gelimi, "Deccal'in çıkacağı zamanda teknik ve ilmin gelişmesi sebebiyle, yağmurun yağdırılması, yerden insanlığın menfaatine pek çok şeyin kolayca elde edilebilmesi, bütün bunlara imkan veren ilim, teknik ve maddî gücün büyük ölçüde Deccal'le sembolleştirilen şer cephesini tutanların elinde olacağı, zamanla o sırları, Mehdi sembolü ile ifade edilen hayır cephesinin ele geçirerek mahvolmaktan kendilerini koruyacakları" şeklinde yorumlanabilir. Ama unutmayalım: Resulullah'ın istikballe ilgili ihbarları hep teşbihlidir. Yorum yapılırken

hissedilen, zannedilen manada cezmedilemez, ihtimal olarak ifade edilir, gerçeği ise Allah bilir.[24] ... ???????? ????????? ?? ?????? ?????????? ?????? ??????

?5011 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?????????? ???? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ????? ??????? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ?????????? ?? ?????? ???? ????? ?????. ?????? ????? ?????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? .

3. (5011)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Deccal çıktığı vakit beraberinde su ve ateş vardır. Ancak halkın ateş olarak gördüğü tatlı sudur; halkın su olarak gördüğü ise yakıcı bir ateştir. Sizden kim o güne ererse, halkın ateş olarak gördüğüne düş(meyi kabul et)sin. Çünkü o, tatlı soğuk sudur." [Buhârî, Fiten 26, Enbiya 50; Müslim, Fiten 105, (2935); Ebu Davud, Melahim 14, (4315).][25]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Deccal'le ilgili haberlerin sembol ve teşbih ifade ettiğini, değerlendirmelerin izafî olduğunu anlamada daha açıktır. Çünkü, Deccal beraberinde ateş getirecek. Fakat bunun ateş olması beşerî bir değerlendirmedir; insanlara göre ateştir, İlahî ölçülere göre ise o ateş değil, tatlı sudur. Resulullah'ı dinleyen mü'minlerin o ateşi tercih etmesi gerekir. Çünkü insanlar nazarında tatlı olan "su"yu ise, Allah nazarında ateştir. Bu, Deccal'in, İslam tarafından reddedilen, nefisperestlerin hoşuna giden her çeşit sefahat, israfat, malayaniyat ve muharremat ve Allah'a isyanları tatbikata koyup, insanları buna zorla sevketmeye çalışacağının, uymayanların onun kahrına uğrayıp "ateş"ine atılacağının ifadesidir. Ateşi ise, insanların diri diri yakıldığı fırınlar, idamlar, hapishaneler, işten, aştan olmalar, aziller, tahkirler vs.'dir. Ama dini için, Allah rızası için bunlara katlanıp Deccal'in "tatlı suyu"na yani ikram, taltif ve terfiine, vereceği mevki, makam ve ünvana iltifat ve itibar etmeyenler, o dünya ateşinde yansalar da uhrevî ebedî lütfa, İlahî ikrama mazhar olacaklardır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem o devre erecek Müslümanlara Deccal'in ateşinde yanmayı tercih etmelerini irşad buyurmaktadır.[26]

?5012 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ??????? ?????? # ??? ??????????. ???????: ???? ??????? ???? ???? ????? ??????????? ??????? ????????? ????? ??????? ???? ????????? ??????? ??? ????????? ?? ?? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ? ???????? ????? ????????? ????????? ?? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ???????? ????????. ???????? ?????? ?????????? ??????????. ????????? ??????? ????????? _____. ?? ???????? ???????? ??????? ??????????? ????? ???????? ????? ??????? ???? ??????????? ???????? ?????? ???????? ????????? [. ????? ????.»???????????« ??????? ??????? .

4. (5012)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, Aleyhissalâtu vesselâm'a Deccal'den sormuştur. Aleyhissalâtu vesselâm da şu cevabı vermiştir:
"O (Deccal) çıktığı gün (aynen bir insan gibidir) yemek yer. Ben size, onun hakkında, benden önceki peygamberlerden hiçbirinin kendi ümmetine anlatmadığı hususları anlatacağım: Onun sağ gözü meshedilmiştir (görmez), pertlektir, göz hadakası yoktur, sanki hadakası çevrim içinde bir balgam gibidir. Sol gözü de inciden bir yıldız gibidir. Onun beraberinde sanki cennet ve ateşin birer misli vardır. Ancak hakikatta ateşi cennet, suyu da ateştir. Haberiniz olsun! Onun yanında iki kişi vardır; köy halkını inzar ederler. Bu ikisi köyden çıkınca Deccal'in ashabından ilki oraya girer." [Rezin tahric etmiştir. Hadisin kaynağı yok ise de, hadiste yer alan mefhumların şahidleri Sahiheyn ve diğer kaynaklarda çoğunluk itibariyle gelmiştir. [27]

?5013 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? # ?????? ??????? ??????????: ??????????? ????????. ???????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ?? ????????. ???????: ??? ?????? ?????? ???? ??????? ??? ????????? ?????????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ?????????????? ????????? ???????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????? ??????? ????????? ?????????? ????? ???????? ???????? ????????? [. ????? ???????.»???????????« ?? ????? ???? ????? ?? ????? ?? ??? ???? ??????? ?? ??????? ????? .

5. (5013)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccı sırasında (bir ara): "Halk susup dinlesin!" buyurdular. Sonra Allah'a hamd ve senada bulunup, arkadan Mesih ve Deccal'den uzun uzun söz ettiler ve buyurdular ki:
"Allah'ın gönderdiği her peygamber, ümmetini onunla inzar etti. Nuh aleyhisselam ümmetini onunla inzar etti, ondan sonra gelen peygamberler de. O, sizin aranızda çıkacak. Onun hali sizden gizli kalmayacak. Rabbinizin tek gözlü olmadığı size kapalı değildir. O ise sağ gözü kör birisidir. Onun gözü, sanki (salkımdan) dışa fırlamış bir üzüm danesi gibidir. [İki gözünün arasında kefere yani kâfir yazılmış olacaktır. Bunu her Müslüman okuyacaktır]." [Buhârî, Fiten 27; Müslim, Fiten 100-103. (169)-(2933).] [28]

ÜÇÜNCÜ FASIL

İBNU SAYYAD HAKKINDA

?5014 ?1? ?? ???? ?? ??????? ???:]????? ??????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ????? ??????? ??????????. ????????: ????????? ????????? ??????: ???? ???????? ?????? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ????? ?????? ??????? ?????? # ??? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? .

1. (5014)- Muhammed İbnu'l-Münkedir anlatıyor: "Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ), İbnu Sayyad'ın Deccal olduğu hususunda yemin ederdi. Ben:
"Sen Allah'a yemin de ediyorsun ha!" dedim. Bana şu cevabı verdi:
"(Nasıl etmeyeyim?) Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh)'ın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında İbnu Sayyad'ın Deccal olduğu hususunda yemin ettiğini işittim. Buna rağmen Aleyhissalâtu vesselâm kendisini reddetmemişti." [Buhârî, İ'tisam 23; Müslim, Fiten 94, (4929); Ebu Davud, Melâhim 16, (4331).][29]

?5015 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? # ?? ?????? ???? ?????????? ?????? ????? ????????? ?????????? ???????? ???? ???????????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ????????. ?????? ???????? ????? ????? # ???????? ????????. ???? ?????: ????????? ????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????? ???????. ???????: ??????? ????? ??????? ?‘??????????. ??????? ???? ??????? ????????? ?????? #: ????????? ????? ??????? ??????? ??????????. ????? ?????: ??????? ???????? ???????????. ???? ????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ?????: ???????? ??????? ????????? ??????? #: ??????? ???????? ?‘????. ???? ????? ????
#: ????? ???? ??????? ???? ????????. ?????? ????? ????????: ???? ????????. ?????? #: ???????? ?????? ??????? ????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ????????. ??????? #: ??? ?????? ???? ?????? ????????? ????????? ????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ??? ????????[. ????? ?????? ? ???????.???? ??????? ??? ????: »?????? ???? ????????? ?????? ????: ?????? ????? ?????????? ????????? ?????«.»?‘???« ?????? ???????.????? »?????« ???? ??????: ??? ????? .

2. (5015)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh), Ashab'tan bir grup içerisinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte İbnu Sayyad'a doğru gittiler, Onu, Benî Megâle şatosunun yanında çocuklarla oynar buldular. O sıralarda büluğa yaklaşmış durumdaydı. İbnu Sayyad, Aleyhissalâtu vesselâm, eliyle sırtına vuruncaya kadar (onların geldiğini) hissetmedi. Aleyhissalâtu vesselâm, omuzuna vurup:
"Benim Allah'ın resulü olduğuma şehadet ediyor musun?" diye sordu. İbnu Sayyad ona bakıp:
"Şehadet ederim ki, sen ümmilerin peygamberisin!" dedi. İbnu Sayyad da Resulullah'a:
"Sen, benim Allah'ın resulü olduğuma şehadet eder misin?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm onu reddetti ve:
"Ben Allah'a ve O'nun resullerine iman ettim!" buyurdu ve sonra sordu:
"Pekiyi, ne görüyorsun?"

"Bana bir doğru sözlü (sadık), bir de yalancı (kazib) gelmektedir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sana bu iş karıştırıldı! (Sıdkı kizb; kizbi sıdk ile karıştırıyorsun)" buyurdular. Sonra da Aleyhissalâtu vesselâm ona:
"Ben senin için (içimde) bir şey sakladım (bil bakalım!)" dedi. İbnu Sayyad:
"O dumandır!" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sus, sen kendi kadrini hiçbir vakit aşamayacaksın!" buyurdular. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade buyurun şunun boynunu vurayım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Eğer (Deccal) bu ise, sen ona musallat edilecek değilsin, eğer bu Deccal değilse onu öldürmekte sana bir hayır yok!" buyurdular." [Buharî, Cenaiz 80, Şehadat 3, Cihad 178, Edeb 97; Müslim, Fiten 85, 95, (2924, 2930); Ebu Davud, Mehahim 16, (4329); Tirmizî, Fiten 63, (2250), 56, (2236).]
Tirmizî, "Ben senin için (içimde) bir şey sakladım (bil bakalım!)" sözünden sonra şu ibareyi ilave etti: "Onun için (içinde) "O halde semanın ap aşikâr bir duman getireceği günü gözetle (Habibim)" (Duhan 10) ayetini gizlemişti."[30]

?5016 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

3. (5016)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbnu Sayyad, Harre Savaşı sırasında kaybedildi." [Ebu Davud, Melahim 16, (4332).][31]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen rivayetlerden de anlaşılacağı üzere İbnu Sayyad -ki bazı rivayetlerde İbnu Said diye de geçer- Aleyhissalâtu vesselâm'ın devrinde yaşamış bir Yahudidir. Yaşça küçüktür. Ancak Resulullah'tan sonra da yaşamıştır. Aleyhissalâtu vesselâm onun Deccal olmasından kuşkulanmış ve bunu tahkik etmek istemiştir. Resulullah'ın onun Deccal olduğuna dair kuşku ve araştırmaları, bazı sahabilerde "İbnu Sayyad, Deccal'dir" kanaatini hasıl etmiştir. Öyle ki, İbnu Sayyad, hakkında yaygınlık kazanan bu kuşkulu durumdan rahatsızlık duyarak, Mekke'ye giderken Ebu Said'e şikayetlenir: "Halk beni Deccal biliyor. Sen Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Deccal'in çocuğu olmayacak" dediğini duymadın mı?" der. "Evet!" cevabını alınca: "Halbuki benim çocuğum var" der ve "Resulullah'ın "Deccal, Mekke'ye ve Medine'ye girmeyecek!" buyurduğunu işitmedin mi?" diye sorar. Ebu Said "Evet!" deyince "Ben Medine'de dünyaya geldim. İşte şimdi de Mekke'ye gidiyorum" der. Bazı rivayetler, İbnu Sayyad'ın bu sadedde; "Resulullah'ın "Deccal Yahudiden olacak, ben ise Müslümanım" dediğini de kaydeder.
2- İbnu Sayyad meselesi şarihleri çokça meşgul eden bir bahis olmuştur. İbnu Hacer, Kitabu'l-İ'tisam'da bu hususu etraflıca işler. Teferruata girmeyeceğiz. Bahsi daha veciz olarak işleyen Nevevî, ulemanın şöyle söylediğini kaydeder: "Onun kıssası müşkil, durumu ise müştebih (karmaşık)dir: Bu kimse meşhur olan Mesih Deccal midir, yoksa başkası mıdır? Şurası muhakkak ki, deccallerden bir deccaldir.
Alimler şu hususu da belirtmişlerdir: Bu hususta gelen hadislerin zahirine göre Aleyhissalâtu vesselâm'a onun veya bir başkasının Deccal olduğuna dair vahiy gelmemiştir. Ama Resulullah'a Deccal'ın evsafı vahyen bildirilmiştir. İbnu Sayyad'da ise bu sıfatlarla ilgili bazı muhtemel karineler mevcuttu. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm, ne onun ne de başkasının Deccal olduğu hususunda kesin hükme gitmemiştir. Hz. Ömer'e: "Eğer o, Deccal olsaydı, sen onu öldürmeye asla muktedir olamayacaktın" demesi de bundandır. İbnu Sayyad'ın: "Ben Müslüman oldum, Deccal ise kâfirdir. Deccal'in çocuğu olmayacak, benim ise çocuğum olmuştur. Deccal Mekke ve Medine'ye girmeyecektir, ben ise Mekke'ye de Medine'ye de girdim" şeklindeki ihticacına gelince, bu sözlerinde onun Deccal olmayacağına delil yoktur. Zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Deccal'in fitnesi ve yeryüzüne çıkışı vaktindeki sıfatlarını haber vermiştir."
3- Şato diye çevirdiğimiz kelimenin aslı ütümdür. Medine'deki, yüksek ve müstahkem binalara denmektedir. Umumiyetle dış duvarları sağlamdır. Eskiden kalma müstahkem yapılardır.
4- Benî Megâle'yi el-Kâdı şöyle açıklar: "Balat'ın nihayetinde Mescid-i Nebevi'yi karşına alarak durdun mu, sol tarafında kalanlar hep Benî Megâle'dir."
5- Rivayette, İbnu Sayyad'ın nübüvvet iddiası mevzubahistir. Buna rağmen Aleyhissalâtu vesselâm onu cezalandırma cihetine gitmemiştir. Halbuki peygamberlik iddiası İslamiyet'i inkar manasına gelen bir suçtur; cezası ölümdür. Buna iki ayrı sebep zikredilmiştir:
* İbnu Sayyad, o sıralarda henüz çocuktu, cezaya ehil değildi.
* Yahudilerle Müslümanların sulh yaptıkları bir döneme rastlamıştır.
Bu sulhtan maksad, Resulullah'ın hicretten sonra Medine'deki Yahudi ve diğer müşrik kabilelerle Müslümanların arasındaki münasebetleri tanzim eden antlaşmadır. Bu antlaşma bir metin halinde yazılı olarak tesbit edilmiştir. Bir kısım müellifler buna "İslam'ın ilk anayasası" demiştir.
Hattâbî'ye göre, "İbnu Sayyad, bu antlaşma mucibince sulh yapılmış olan Yahudilerin bir ferdi idi. Onun kehanet nev'inden yaptığı bir kısım iddiaları Resulullah'a ulaşıyordu. Bu sebeple onun hakkında bir tahkik ve ankette bulunmak istemiş ve bunu yapmıştır: "Ona haber vermeden yaklaşmış, sarfettiği bazı sözleri bizzat işitip tahlil etmeye ehemmiyet vermiştir.
Nitekim bunda muvaffak olmuş, bizzat konuşmuş ve görmüş ki, batıl bir yoldadır ve sihirbazlardan bir sihirbaz veya bir kahin veya kendisine cinlerin veya şeytanların gelip, bazı kelamları lisanına koydukları bir tiptir."
6- Aliyyu'l-Kârî, Resulullah, İbnu Sayyad'a: "Sana gelenler ne söylüyorlar?" şeklinde soru sormuş olmalıdır. Cevabın da: "Bana getirdikleri haber bazan doğrudur, bazan da yalandan ibarettir" şeklinde olması gerektiğini belirtir.
Keza "Sana bu iş karıştırıldı" ifadesinin altında: "Sana bazan doğru, bazan yanlış haber getirdikleri için sen kizbi sıdk, sıdkı da kizb zannedip bu zıtları birbirine karıştırır hale gelmişsin" manasının yattığını şarihler belirtir.
7- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), İbnu Sayyad'ın gaybı bilip bilmediğini isbat etmek için, içinden ??????????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ayetini tutar ve ona: "Ne tuttum?" diye sorar. İbnu Sayyad "ed-Duh!" der. Bazı alimler ed-Duh kelimesinin ed-Duhan'dan gelme bir kelime olduğunu söylemiş ise de, el-Kâdı: "İbnu Sayyad ayetten sadece bu eksik kelimeyi söyleyebildi. Zaten kahinlerin adeti de budur. Zaten şeytan semaya haber hırsızlamak için çıkınca, Kur'an'ın haber verdiği şahab atılmazdan önce ne kapabildiyse onu getirebilmektedir" der.
8- Hz. Ömer'in "İbnu Seyyad Deccal'dir" şeklineki kesin iddiasına rağmen, Resulullah'ın sükût etmiş olmasını Beyhakî şöyle yorumlar: "Muhtemelen, Aleyhissalâtu vesselâm onun hakkında mütevakkıftı, yani "Deccal" veya "değil" diye hükme gitmekten geri duruyordu. Ama sonradan kendisine onun değil, başkasının Deccal olduğu hususunda İlahî açıklama gelmiştir. Temîm hadisesinde[32] olduğu üzere." Nevevî, bu ifade ile Beyhakî'nin "İbnu Sayyad'ın değil, başkasının Deccal olduğu" görüşünü tercih etmiş bulunduğunu belirtir.
9- 5016 numaralı hadiste, İbnu Sayyad'ın Harra Savaşı'nda kaybolduğu belirtilir. Bu savaş, Hz. Muaviye'nin oğlu Yezid'in, Medinelilere karşı savaşıp galebe çaldığı savaştır. İbnu Sayyad'ın bu savaşta ölme hadisesi ihtilaflıdır. Çünkü, onun Medine'de öldüğü de rivayetlerde gelmiştir. Ancak bazı alimler "Harra Savaşı'nda kaybolma" ifadesinin Medine'de veya bir başka yerde de ölmüş olma manasını da muhtemil olduğunu belirterek, arada ihtilaf görmemiştir. [33]

DÖRDÜNCÜ FASIL

KIYAMET ÖNCESİ FİTNELER

?5017 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ???????????? ??????? ?'?????? ?????? ?'?????[. ????? ??????.»??????????« ??? ???? ??? ?????.?»????????????« ???? ???? ????? ????? ??????? ????? ??? ?? .

1. (5017)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ayakkabıları kıldan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Siz, yüzleri kılıflı kalkanlar gibi, gözleri küçük, burunları yassı olan bir kavmle savaşmadıkça kıyamet kopmaz." [Buharî, Cihad 95, 96, Menâkıb 25; Müslim, Fiten 62, (2912); Ebu Davud, Melahim 9, (4303, 4304); Tirmizî, Fiten 40, (2216); Nesâî, Cihad 42, (6, 45).][34]

AÇIKLAMA:

Burada, Müslümanların mutlaka savaşacakları bir kavmin fizyolojik tasviri yapılmakta, fakat ismi verilmemektedir. Bu tasvire göre, ayakkabıları, koyun yünü, keçi kılı veya deve yünü gibi şeylerden imal edilecektir. Yüzleri de kalkan gibi geniş ve burunları da yassı olacaktır.
Muhaddisler, bu kavmin Türkler olduğunda müttefiktirler. Buharî' nin bu hadisi verdiği bablardan birinin adı; "Türklerle Savaş Babı"dır. Hadisin burada kaydedilen vechinde Türk kelimesi geçmezse de, Buharî'nin aynı babta kaydettiği müteakip hadiste Türk kelimesi de geçer: "Küçük gözlü, kırmızı yüzlü, yassı burunlu, yüzleri kılıflı kalkanlar gibi olan, (kıldan ma'mul elbise giyen ve kıl içerisinde yürüyen) Türk(ler)le savaşmadığınız müddetçe kıyamet kopmaz.."
Hadiste, yüzün kalkana benzetilmesi Beyzavî'ye göre yüzün geniş ve yuvarlak olmasındandır, kılıflı denmesi de sertliği ve etinin çokluğundandır.

Ayakkabılarının kıldan olmasından maksad, bazı şarihlerce, saçlarının ayakkabılarına değecek kadar uzun olmasıdır. Bazıları da: "Bundan maksad onların, ayakkabılarını örülmüş (keçeleşmiş) kıl ve yünden yapmalarıdır" demiştir. Bugün çobanların ve hatta köylülerin hâlâ kullandıkları ve keçeden yapılan "kepenk"in kastedilmiş olması da muhtemeldir. Ayakkabılarının da kıldan olması, geçmiş devirlerde giyilen ve kılı yolunmamış deriden yapılan çarığa işaret de olabilir. Çarığın iç kısmı, yerin sertliğini hafifletmek maksadıyla keçe ile beslenip takviye edilmesi de hadisi te'yid eden bir durumdur.[35]
İbnu Hacer bu hadisin şerhi sadedinde Türklerle ilgili olarak şu açıklamayı sunar: "Sahabe zamanında şu hadis meşhur idi: "Türkler sizi bıraktıkça, siz de onları bırakın (onlarla savaşmayın)." Taberâni bunu Hz. Muaviye rivayeti olarak kaydeder. Hz. Muaviye: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle söylediğini işittim!" demiştir. Ebu Ya'la aynı hadisi bir başka vecihten olmak üzere Muaviye İbnu Hudeyc'ten rivayet eder. İbnu Hudeyc der ki: "Ben Hz. Muaviye'nin yanında idim. Ona amilinden Türklerle karşılaştıklarına ve onları hezimete uğrattıklarına dair bir mektup gelmişti. Hz. Muaviye bu habere öfkelendi. Sonra amiline: "Benden emir gelmedikçe onlarla savaşmayın, çünkü ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Türkler, Arapları sürecek ve yavşan otunun bittiği yerlerde onlara yetişecek" dediğini işittim. Bu sebeple onlarla savaşmaktan hoşlanmıyorum."
Müslümanlar Emevîler zamanında Türklerle savaştılar. Müslümanlarla onlar arasında büyük mesafe vardı, burası yavaş yavaş fethedilerek açıklık kapandı. Türklerden çok sayıda esir alındı. Türklerde büyük bir güç ve şiddet bulunduğu için melikler onlara sahip olma hususunda aralarında adeta yarış yaptılar. Öyle ki, Mu'tasım zamanına gelindiğinde askerlerin çoğunluğunu onlar teşkil etti. Zamanla Türkler Melik'e galebe çaldılar, oğlu Mütevekkil'i öldürdüler, sonra birer birer onun çocuklarını öldürdüler. Keza Samanîlerin melikleri de Türklerdendi. Böylece acem diyarlarına da galebe çaldılar. Bu diyarlara sonraları, Sebüktekin Hanedânı bunların peşine de Selçukîler hakim oldu. Hakimiyetleri Irak, Şam ve Rum diyarlarına kadar uzandı. Bunların etbaları Zengîler, onların etbaları da Eyyubîler olarak devam ettiler. Türk olan bunlar çoğalarak Mısır, Şam ve Hicaz diyarlarına hakim oldular. Bunlar hicrî beşinci yüzyılda Selçukîlere karşı hücuma geçip memleketi harap, insanları perişan ettiler. Derken Büyük Musibet (et-Tammetu'l-Kübra) Tatarlardan geldi: Hicrî altıncı yüzyıldan sonra Cengiz Han çıktı ve dünyayı ateşe verdi. Bilhassa Meşrık tarafları büyük ekseriyeti ile bu felakete maruz kaldı. Onların şerrinden nasibini almayan belde hemen hemen yoktu. Altı yüz elli altıda, Bağdat'ın harab edilip son Abbasî halifesi Mu'tasım'ın onların eliyle öldürülmesi vukua geldi. Bunların bekayası, topal manasına gelen Leng lakabıyla meşhur Timur adındaki kişi gelinceye kadar tahribata devam ettiler. Timur, Şam diyarına geçti, oraları talan etti. Şam nehrini yakıp harabeye çevirdi. Batı'da Rum, doğuda Hind diyarlarıyla bunlar arasındaki yerlere hakim oldu. Allah onu alıp, çocukları arasına tefrika sokuncaya kadar hakimiyeti uzadı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünde haber verdiği hususların hepsi böyle zuhur etti. "Ümmetimin hakimiyetini ilk defa ortadan kaldıracak olan Benû Kantûra'dır." Bu hadisi Taberâni, Hz. Muaviye rivayeti olarak kaydetmiştir. Benî Kantûra'dan murad Türklerdir.
Dendiğine göre, Kantûra, Hz. İbrahim aleyhisselam'ın bir cariyesinin adıdır. Bundan birkısım çocukları oldu. Bunlardan Türkler çoğaldı. Bu rivayeti kaydeden İbnu'l-Esir, makul bulmaz ve reddeder. Ancak şeyhimiz, el-Kamus'ta bunun doğruluğunda cezmeder (kesin kanaat beyan eder). Benî Kantûra'dan muradın Sudanlılar olduğuna dair başka görüş kaydeder.
Hadiste geçen "ümmetim" tabiriyle, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümmet-i nesebi kasdettiği, "ümmet-i davet"i kasdetmediğini belirten İbnu Hacer, Türkler hakkında bir başka babta başka bilgiler kaydettiğini ilave eder. İlgili babta şu açıklamalara yer verir: "Türklerin aslı hususunda ihtilaf edilmiştir. Hattâbî: "Onlar Benû Kantûra (Kantûra evladları)dır. Kantûra Hz. İbrahim'in cariyesi idi. Lügatçi Kürau'n-Neml: "Bunlar Deyledir" demiştir. Ancak, "Onlar Türklerden bir cinstir, Guzz da [36] öyle" denilerek bu görüş tenkid edilmiştir. Ebu Amr: "Türkler, Yafes'in zürriyetindendir. Bunlar birçok boylara ayrılır" demiştir. Vehb İbnu Münebbih der ki: "Onlar Ye'cüc ve Me'cüc'ün amca çocuklarıdır. Zülkarneyn, seddini inşa ettiği zaman, Ye cüc ve Me'cüc'den bir kısmı gaibdiler, onlar terkedildiler. Böylece kavimleriyle birlikte (seddin dahiline) giremediler. Bu sebeple (terk kökünden olmak üzere) onlara Türk denildi." Türklerin Tübba neslinden oldukları da söylenmiştir. Keza Efrîdun İbnu Sam İbni Nuh zürriyetinden oldukları, keza Yafes'in kendi sulbünden oldukları, keza İbnu Kûmi İbni Ya'fes zürriyetinden oldukları da söylenmiştir.
Bir kısmı, tarihen varlığı bilinen, ırkî taassuba dayanan yorum ve efsane karışımı bu rivayetleri, eski kitaplarda mevcut olanlar hakkında bir bilgi vermiş olmak için aynen kaydettik. Sünnî İslam'ın, gerek Şia tehlikesine karşı dahilî ve gerekse Haçlılar başta olmak üzere dış düşmanlara karşı haricî tehlikelere karşı en az bin yıllık himayesini fiilen deruhte etmiş olan milletimiz hakkında Vehb İbnu Münebbih'ten kaydedilen efsane nevinden rivayetlerle yanlış bir kanaat hasıl olmaması için, asrımızın büyük müfessir ve yorumcusu Bediüzzaman'ın Kur'an hizmeti adına, milletimiz hakkındaki hasbî yorumunu aksettiren birkaç pasajını buraya kaydetmeyi gerekli buluyoruz:
"İşte ey ehl-i Kur'an olan şu vatanın evladları! Altı yüz sene değil, belki Abbasîler zamanından beri bin senedir, Kur'ân-ı Hakîm'in bayraktarı olarak, bütün cihana karşı meydan okuyup, Kur'ân'ı ilan etmişsiniz. Milliyetinizi, Kur'ân'a ve İslamiyet'e kal'a yaptınız. Bütün dünyayı susturdunuz, müthiş tehacümatı defettiniz. Ta (Meâlen): "Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir kavim getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever. Onlar mü'minlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı izzet sahibidirler. Allah yolunda cihad ederler ve dil uzatanların kınamasından da korkmazlar..." (Mâide 54) âyetine güzel bir masaddak oldunuz..."
Bediüzzaman'a göre, "Türkler Fahr-i Kâinat (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da övgüsüne mazhar olmuştur: "Türkler hakkında sena-i Peygamberî muhakkaktır. Birkaç yerde Türklerden ehemmiyetle bahsetmiş hadis var. Fakat bu hadisin hakiki sureti ne olduğunu, yanımda kütüb-ü hadisiye bulunmadığından bilemiyorum. Fakat manası hakikat ve Türk milletinin sena-i Peygamberîye mazhar olduğu hakikattır. Bir nümunesi Sultan Fatih hakkındaki hadistir."[37]

?5018 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ????? ???????? ???????? ???‘??????? ??? ?????????! ????????? ????????? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ????? ?‘???? ??????????? ????? ??????????. ??????? ????????: ??????? ????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ????????????. ????????? ??????????????:
? ???????? ? ???????? ?????????? ???????? ??????????. ?????????????????? ??????????? ?????? ? ??????? ????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ??? ???????????? ?????. ??????????????? ????????????????. ??????????????? ???????????? ???????????? ???? ????????? ??????????? ?????????????. ??? ?????? ?????? ???????????: ??? ?????????? ??????????? ???? ?????????? ?? ??????????? ?????????????? ?????? ???????? ????? ??????? ???????? ??????? ??????????????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ????????. ????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ??????? ????????? ?? ????????? ?????? ???????? ??????? ????? ????????? ???????? ?????????? ????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?? ??????????[. ????? ????.???? »?????? ????????? ??????????« ??? ??? ????? ??? ?????? ???? .

2. (5018)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rumlar, A'mak ve Dâbık nam mahallere inmedikçek kıyamet kopmaz. Onlara karşı Medine'den bir ordu çıkar. Bunlar o gün arz ehlinin en hayırlılarıdır. Bu ordunun askerleri savaşmak üzere saf saf düzen alınca, Rumlar:
"Bizden esir edilenlerle aramızdan çekilin de onları öldürelim!" derler. Müslümanlar da:
"Hayır! Vallahi sizinle, kardeşlerimizin arasından çekilmeyiz" derler. Bunun üzerine (Müslümanlar) onlarla harb eder. Bunlardan üçte biri inhizama uğrar. Allah ebediyen bunların tevbesini kabul etmez. Üçte biri katledilir, bunlar Allah indinde şehitlerin en faziletlileridir. Üçte biri de muzaffer olur. Bunlar ebediyen fitneye düşmezler. Bunlar İstanbul'u da fethederler. (Fetihten sonra) bunlar, kılıçlarını zeytin ağacına asmış ganimet taksim ederken, şeytan aralarında şöyle bir nida atar:
"Mesih Deccal, ailelerinizde sizin yerinizi aldı!"
Bunun üzerine, çıkarlar. Ancak bu haber batıldır. Şam'a geldiklerinde (Deccal) çıkar. Bunlar savaş için hazırlık yapıp safları tanzim ederken, namaz için ikamet okunur. Derken İsa İbnu Meryem iner ve onlara gitmek ister. Allah'ın düşmanı, Hz. İsa'yı görünce, tıpkı tuzun suda erimesi gibi, erir de erir. Eğer bırakacak olsa, (kendi kendine) helak oluncaya kadar eriyecekti. Ancak Allah onu kudret eliyle öldürür; öyle ki onlara, harbesindeki kanını gösterir." [Müslim, Fiten 34, (2897).][38]

AÇIKLAMA:

1- A'mak ve Dâbık, Suriye'de Halep yakınlarında iki yerin adıdır.
2- Hadiste geçen ?????? kelimesi ??????? şeklinde de rivayet edilmiştir. ?????? ?????? "Bizden esir edilenler" demektir. ??????? ?????? ise: "Bizden esir aldılar" demektir. Nevevî her iki okunuşun da yerinde olduğunu belirtir. Çünkü Irak-Suriye-Mısır gibi fethedilen yerlerin ahalisi önce esir alınmıştır. Bu durum ?????? ile ifade edilmiş olmaktadır. Mağlup olarak İslam'a giren ahali, bilahare diyar-ı Rum'u fethederek oraları esir almışlardır.
3- Hadis, o devirde insanların en hayırlılarını teşkil edecek olan Medine ahalisinden çıkarılacak ordunun üçte birinin kaçıp bozguna uğrayacağını, böylece bunların Allah'ın af ve mağfiretinden mahrum kalacağını, üçte birinin sebat edip şehid olacağını, geriye kalanların da zafere ulaşacaklarını haber vermektedir.4- Hadiste İstanbul'un fethi mevzubahis edildiği için, ihbar vukua gelmiş olarak değerlendirilebilir. Ancak ganimet elde edilmesi, bu ganimetin paylaşılması sırasında silahların zeytin dalına asılması, Deccal'in çıkması gibi bir kısmı müteşabih unsurlar dikkat çekicidir. Silahların zeytin dalına asılması, sulh yoluyla düşülecek bir gaflet dönemini ifade edebilir. Bu dönemde Deccal'in çıkma ve ailelerde erkeklerin yerini alma şayiası mevzubahis olmaktadır. Deccal bir kişi olarak nasıl ailelerin herbirinde yer alabilir? Bu, belki de Müslümanların, bolluktan gelen bir rehavet ve gafleti sebebiyle Deccal rejiminin terbiye işlerini ailelerde üzerine almasıdır. Ancak, bu hal onun kesin galebesi olmayacak, Allah'ın lütfu ile mü'minlerin namaz(la temsil ve teşbih edilen İslam'ın) etrafında tesis edecekleri birlikle Deccal fitnesi bertaraf edilecektir. Bu hali, Hz. İsa'nın inmesi ve Müslümanlara katılma arzusu tamamlamaktadır.
Şu halde hadis, kendisinden bazı mesajlar almaya açık bir mahiyettedir.[39]

?5019 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ??????????? ??????? ??????? ?? ???????? ????????? ??????? ?? ??????????
??????: ??????. ?????: ? ?????? ?????????? ????? ??????????? ????????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????: ? ????? ?? ??????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????????? ?????? ?? ?????????. ????? ?????????? ????????????: ? ???? ?? ??????? ??????? ???????. ????????? ?????????? ?Œ???? ????? ??????????: ? ???? ??? ??????? ???????? ???????. ????????? ?????? ????????????????? ???????????? ???????????? ???????????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ??????: ???? ??????????? ???? ?????? ????????????? ????? ?????? ?????????????[. ????? ???? .

3. (5019)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Bir tarafı karada bir tarafı da denizde olan bir şehir işittiniz mi?" diye sordular. Oradakiler: "Evet!" deyince, şöyle buyurdular:
"İshakoğullarından yetmiş bin kişi bu şehre sefer tertiplemedikçe kıyamet kopmaz. Askerler şehre gelince konaklarlar. Ancak silahla savaşmazlar, tek bir ok dahi atmazlar. "Lailahe illallahu vallahu ekber!" derler. Bunun üzerine şehrin deniz tarafı düşer. Sonra askerleri ikinci kere, "Lailahe illallahu vallahu ekber" derler, şehrin diğer tarafı da düşer. Sonra tekrar "Lailahe illallahu vallahu ekber!" derler. Bu sefer onlara (kapılar) açılır. Oradan şehre girerler ve şehrin ganimetini toplarlar. Ganimetleri aralarında taksim ederlerken, yanlarına bir münadi gelip: "Deccal çıktı!" diye bağırır. Askerler her şeyi bırakıp geri dönerler" [Müslim, Fiten 78, (2920).][40]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen şehrin İstanbul olduğu, Benî İshak'la da Arapların kastedildiği belirtilmiştir. Rivayetlerin bazısında Benî İshak yerine Benî İsmail tabiri gelmiştir. Arapları kastedmede Benî İsmail tabiri daha fasihtir. Çünkü Araplar, Hz. İshak'tan ziyade Hz. İsmail'in ahfadıdır. Aliyyu'l-Kârî, bu tabirle Arap ve Arap olmayan başka Müslümanların kastedilmiş olacağını, ancak tağlib tarikiyle Arap dendiğini belirtir.[41]

?5020 ?4? ??? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ??????
#: ?????????????? ????????? ?????????????????? ????? ??????? ?????????: ??? ???????? ??? ????????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (5020)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yahudilerle savaşacak ve onları öldüreceksiniz. Öyle ki taş dahi: "Ey Müslüman! İşte Yahudi, arkamda (saklandı), gel, öldür onu!" diyecek." [Buharî, Cihad 94, Menakıb 25; Müslim, Fiten 79, (2921); Tirmizî, Fiten 56, (2237).][42]

?5021 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ????? ????????? ????????? ???? ???????????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (5021)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müslümanlardan iki grup aralarında savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Bunlar aralarında büyük bir savaş yaparlar, fakat davaları birdir." [Buharî, Fiten 24, Menakıb 25, İstitabe 8; Müslim, İman 248, (157), Fiten 17, (157).][43]

AÇIKLAMA:

İslam alimleri burada temas edilen iki grupla, Hz. Ali ve Hz. Muaviye (radıyallahu anhümâ)'nin gruplarını anlarlar. Her iki tarafın da "Müslüman" olarak tesmiyelerini ve "davalarının bir" olduğu tabirini değerlendiren şarihler: "Hadiste, bu gruplardan herbirini tekfir eden Haricîlere reddiye vardır" derler. Ancak bir başka hadiste "Ammar'ı baği bir grup öldürecek" ibaresini de gözönüne alarak, Hz. Ali'nin bu savaşta haklı (musib) olduğuna hükmederler. Çünkü Ammar'ı, Hz. Muaviye'nin adamları öldürmüştür.[44]

?5022 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ???????? ? ??????? ????????? ????? ????????? ????????? ?????????????? ?????????????? ???????? ??????????? ???????????[. ????? ???????.

6. (5022)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Nefsim yed-i kudretinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun! İmamınızı öldürmedikçe, kılıçlarınızı birbirinize kullanmadıkça, dünyanıza şerirleriniz varis olmadıkça kıyamet kopmaz." [Tirmizî, Fiten 9, (2171).][45]

AÇIKLAMA:

Burada Müslümanların emr-i bi'lmaruf ve nehy-i ani'lmünkeri terketmenin sonucu olarak karşılaşacakları içtimâî bozukluk ifade edilmektedir:
* Sultanlarını öldürüp kargaşaya düşmek.
* İç kavgaya girişmek.
* Şerir kimselerin kahır ve zulümle, idarî mekanizmayı ele geçirmeleri ve zorbalıkla maddî kazançlar temin etmeleri.[46]

?5023 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ????? ???????? ?????????. ???????: ????? ????????? ?????: ????????? ????????[. ????? ??????? .

7. (5023)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Herc atmadıkça kıyamet kopmaz!" buyurmuşlardı. (Yanındakiler):
"Herc nedir ey Allah'ın Resulü?" diye sordular.
"Öldürmek! Öldürmek!" buyurdular." [Müslim, Fiten 18, (157).][47]

?5024 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????????. ????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ???????? ????????? ???????? ???? ??????????[. ????? ???????.»??? ?????« ????? ???.

8. (5024)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet kopmazdan önce gece karanlığının parçaları gibi fitneler olacak. (O vakit) kişi mü'min olarak sabaha erer de kâfir olarak akşama kavuşur. Mü'min olarak akşama erer, kâfir olarak sabaha kavuşur. Birçok kimseler azıcık bir dünyalık mukabilinde dinlerini satarlar." [Tirmizî, Fiten 30, (2196).] [48]

BEŞİNCİ FASIL

RESULULLAH'TAN SONRA KIYAMET YAKINDIR

?5025 ?1? ?? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???? ??????????? ??????????? ???????? ????????????? ????????????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

1.(5025)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben kıyamet şöyle yakın olduğu halde gönderildim!" buyurdular ve şehadet parmağıyla orta parmağını yanyana gösterdiler. " [Buharî, Rikak 39, Tefsir, Nâziat 1, Talak 25; Müslim, Fiten 132, (2950).][49]

?5026 ?2? ??? ???????? ?? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ?? ?????? ?????????? ?????????????? ????? ???????? ????? ??????? '?????????? ?????????????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (5026)- Müstevrid İbnu Seddad el-Fihrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben kıyametin kopacağı aynı saatte gönderildim. Ancak, şunun şunu geçmesi gibi ben kıyamet saatini geçip biraz evvel geldim!" buyurdular ve orta parmağı ile şehadet parmağını gösterdiler." [Tirmizî, Fiten 39, (2214).][50]

AÇIKLAMA:

1- Kadı İyaz, "Bu hadisten murad kıyametin kopma zamanının pek yakın olduğunu ifade etmektir" der.
2- Şehadet parmağıyla orta parmağı yanyana getirip "şu ikisi gibi" demiş olması, farklı yorumlara sebep olmuştur:
* Kıyas uzunluk yönüyle yapılmıştır; orta, biraz uzundur.
* İkisi arasında bir başka parmak olmadığı gibi, kıyamet'le O'nun arasında başka peygamber yoktur.
* Kıyamet hadisesinin pek yakın olduğu ifade edilmiştir.
* Peygamberliğin gelişi, kıyametin gelişine, orta parmağın uzunluğu nisbetinde az bir önceliğe sahiptir.
* Resulullah'ın daveti kıyamet anına kadar devam edecek, birbirinden ayrılmayacak, tıpkı o iki parmak birbirinden ayrılmadığı gibi.
3- Kurtubî, et-Tezkire'de şunları söyler: "Hadisin manası kıyamet hadisesinin yakınlığını ifade eder. Bu hadisle, "Kıyametin ne zaman kopacağını, sorulan, sorandan daha iyi bilmiyor" hadisi arasında münafat yoktur. Zira sadedinde olduğumuz hadisten murad Resulullah'la kıyamet arasında başka bir peygamberin olmadığını beyandır. Tıpkı şehadet parmağı ile orta parmak arasında bir başka parmak olmadığı gibi. Bu beyandan kıyametin vaktini bilme manası çıkmaz. Fakat hadisin siyakından kıyametin yakınlığı anlaşılır. Alâmetleri ise, şu ayette ifade edildiği üzere peşpeşe gelmektedir: "Hâlâ onlar o saatten ve onun kendilerine ansızın geleceğinden başkasını mı bekliyorlar? İşte onun alâmetleri gelmiştir. Öyleyse bu, onlara geldiği vakit düşünüp ibret almaları kendilerine ne ifade verecek?" (Muhammed 18). Dahhak, ayette gelmeye başladığı haber verilmiş olan alâmetlerden birincisinin Nübüvvet-i Muhammediye'nin gönderilmesi olduğunu söylemiştir.
Ayetten de anlaşılacağı üzere, alâmetlerin daha önce gelmesi insanları ikaz ve irşaddır; gafletten tenbihtir, tevbeye teşvik, ahirete hazırlıktır. Kıyametin yakın olduğu hususunda Aleyhissalâtu vesselâm'ın pek sık olan hatırlatmaları da aynı maksada müteveccihtir. [51]

ALTINCI FASIL

KIYAMETTEN ÖNCE BİR ATEŞİN ÇIKMASI

?5027 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????????? ????? ???????? ????? ???? ????? ?????????? ?????? ???????? ?'???? ?????????[. ????? ??????? .

1. (5027)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hicaz bölgesinden bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmaz. Bu ateş Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatacaktır." [Buharî, Fiten 24; Müslim, Fiten 42, (2902).][52]

?5028 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???? ???? ?????????????? ??? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ????????. ???????: ??? ??????? ?????? ????? ??????????? ?????: ?????????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (5028)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kıyametten önce, Hadramevt'ten -veya Hadramevt denizinden- bir ateş çıkacak, insanları toplayacak" buyurmuşlardı. (Orada bulunanlar):
"Ey Allah'ın Resulü (o güne ulaşırsak) ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordular.
"Size Şam(Ôı yani Suriye'ye gitmenizi) tavsiye ederim" buyurdular." [Tirmizî, Fiten 42, (2218).][53]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen bu iki hadis, kıyamet alâmetlerinden olarak Hicaz bölgesinden muazzam bir ateşin çıkacağını, bu ateşin çıkardığı aydınlığın Suriye'deki Busra şehrinden görüleceğini ifade ediyor. Hicaz bölgesinden çıkacak bu ateşle ilgili rivayetler farklı tariklerden, ziyade ve noksan ifadelerle gelmiştir. Hz. Ömer'den gelen bir rivayet şöyle: "Hicaz vadilerinden birinde Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatacak bir ateş sel olup akmadıkça kıyamet kopmaz."
Huzeyfe İbnu Esid (radıyallahu anh)'in rivayeti şöyle: "Rûman veya Rekûye'den çıkıp Busra'daki develerin boynunu aydınlatacak bir ateş zuhur etmedikçe kıyamet kopmaz."
Şarihler, bu ateş hadislerinin şerhinde tam bir mutabakat sağlayamazlar:
İki ayrı ateş mevzubahis olabilir. Biri, insanların haşrini (toplanmasını) sağlayacak Kıyamet ateşidir; biri de 654 yılında Medine'de volkan patlamasını andıran gürültü ve zelzele ile ortaya çıkıp birkaç gün dehşet saçan bir ateştir. Bu ateş, müşahid müelliflerin ifadesiyle -ki müteakiben kaydedeceğiz- Busra dağlarından da görülmüştür.
Busra, bugünün Şam şehrine üç konak mesafede Havran da denen tarihî bir kasabanın adıdır.
Medine'de çıktığı belirtilen ateş mevzuuna devrin alimleri fazlaca ehemmiyet vererek bir kısmı bizzat müşahedesini, bir kısmı da işittiklerini olmak üzere bize aktarmışlardır. İbnu Hacer bu kaynaklardan iktibaslar yaparak hâdise hakkında geniş bilgi verir. Bazı özetlemeler yapacağız:
"Kurtubî (ki vefatı 671'dir) et-Tezkire nam eserinde der ki: "Hicaz'ın Medine yakınlarında bir ateş çıktı. Bu ateş hicrî 654 yılının Cemadiyelahir ayının üçünde çarşamba gününün gecesinde şiddetli bir zelzele ile başladı. Cuma günü kuşluk vaktine kadar devam etti. Zelzele o vakitler sükun buldu. (Bir volkan patlaması olan) ateş, Kureyza yurdunun Harre tarafındaki düzlükte muazzam bir cesamette zuhur etti.. Kırmızı ve mavi renkte ateşten bir nehir gibi akmaya başladı. Bu ateş tufanı, akarken gök gürültüsü gibi bir kısım sesler ve uğultular çıkarıyor, önüne gelen dağları ve kayaları eritip sürüklüyordu. Böylece akıntı er-Rekbü'l-Irakî mıntıkasına kadar geldi. Selin önünde sürüklenen cisimler orada dağ gibi büyük bir sed meydana getirdi. Ateş Medine yakınlarına kadar da gelmişti. (Ancak Cenab-ı Hak oranın hürmetine binaen daha da ilerlemesini durdurdu). Medine cihetinden esen serin bir rüzgâr, ateşi söndürdü. İnsanlar, bu ateşten tıpkı denizdeki galeyan gibi kaynamalara şahid oldu. Bir dostum: "Ben bu ateşin beş gün kadar yer ve göğe yükseldiğini müşahede ettim" dedi. Yine işittim ki, ateş Mekke'den ve Busra dağlarından da görülmüş."
Nevevî der ki: "Bu ateşin çıkışı bütün Suriye ahalisi nezdinde tevatüren şüyû bulmuş."
Ebu Şâmme -ki Şamlıdır ve 665 yılında vefat etmiştir- Zeylü'r-Ravzateyn adlı eserinde şu bilgiyi dermeyan eder: "Medine-i Münevvere'den 654 yılında Şa'ban ayının başlarında bazı mektuplar geldi. Bu mektuplarda Medine'de zuhur eden büyük bir hâdise anlatılıyordu. Bu hadise, Sahiheyn'de kaydedilmiş olan bir hadis-i şerifin ihbarını te'yid eder mahiyette idi." Bu hadisi de kaydeden Ebu Şâmme devamla der ki: "Hâdiseye şahid olanlardan sözüne güvendiğim biri, ateşin saçtığı ışık altında Teymâda mektup yazabildiğini söyledi." Bu mektuplarda Kurtubî'nin kaydettiği durumları andıran tasvirler var. Bu cümleden olarak, birinin yazdığına göre, Cemadiye'l-ahire ayının hafta başlarında Medine'nin doğusunda muazzam bir ateş zuhur etmişti ve ateşle Medine arasında yarım günlük mesafe vardı. Yerden patlayan ateş, bir vadi dolusu akmaya başlamış ve Uhud dağının hizasına kadar gelmiştir.
Bir diğer mektupta yazıldığına göre, "yer, Harre bölgesinde büyük bir ateş püskürtmüş, bu ateşin büyüklüğü Medine'deki Mescid-i Nebevî azametinde olmuştur ve bizzat Medine'den görülmüştür. Bundan hasıl olan ateş vadisinin boyu dört fersaha, genişliği dört mile ulaşmıştır. Bu vadide küçük çukurlar ve tepeler meydana gelmiştir." Bir başka mektupta: "Ateşten öyle bir ziya çıktı ki bunu Mekke'den gördükleri, ateşte uğultular olduğu, tasvirinden aciz kalınan bir mahiyet arzettiği" yazılmıştır. Ebu Şâmme, "Halkın bununla ilgili olarak şiirler inşad ettiğini, bu halin aylarca devam edip sonunda söndüğünü" yazar.
İbnu Hacer, bu açıklamalardan sonra, hadiste geçen ateşin Medine yakınlarında zuhur ettiği belirtilen bu ateş olduğu kanaatini beyan eder. Kurtubî ve birçoklarının da bu kanaatte olduklarını belirtir. Sonra: "İnsanları haşredecek olan ateş bir başka ateştir" der.
Bundan sonra İbnu Hacer, cahiliye devrinde Hicaz bölgesinde, Halid İbnu Sinan zamanında yine Medine civarında çıkmış olan bir ateşten bahseder. Bu ateşle ilgili haber Ebu Ubeyde Ma'mer İbnu'l-Müsenna'nın Kitabu'l-Cemacim adlı eseri ile Hakim'in el-Müstedrek'inde anlatılmıştır.
Teferruatı efsane olan bu hâdise mevzumuzu ilgilendirmez. Ancak, o bölgenin zaman zaman bu çeşit hâdiselere sahne olduğu hususunda bir fikir verir ve kıyamete yakın da böyle bir hâdisenin çıkabileceği meselesinde kanaat hasıl eder. Ancak şu da var ki, hadiste zikredilen ateş, bir volkan patlaması şeklinde değil, bütün insanları ilgilendirip belli bir görüşte toplayacak farklı bir ateş şeklinde de tecelli edebilir.

Her halukârda, İslam uleması 654 yılında Medine civarında zuhur eden ateşte Resulullah'ın bir mucizesini görmüşlerdir. [54]

YEDİNCİ FASIL

MUASIRLARININ ÖMRÜ

?5029 ?1? ?? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ?????? ??????????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ???? ???????? .

1. (5029)- Ebu'z-Zübeyr, Hz. Cabir (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bugün doğmuş (canlı olan) hiçbir nefis yoktur ki, yüz sene sonra ölmemiş olsun." (Ravi der ki): "Bununla ömrün kısalması kastedilmiştir." [Müslim, Fezâilu's-Sahabe 218, (2538); Tirmizî, Fiten 64, (2251).][55]

AÇIKLAMA:

Hadis muhtelif vecihlerden gelmiştir. Farklı rivayetlerde, hadisi açıklayıcı ziyadeler mevcuttur. Hadis, o gün doğmuş bulunan bir çocuğun yüz yıldan fazla yaşamayacağını ifade eder. Şarihler daha sonra doğanların fazla yaşamasının hadisi nakzetmeyeceğine dikkat çekerler. Esasen istisnaî nadir ferdlerin oluşu da kahir ekseriyet için konan hükmü bozmaz. Bununla ümmetin ömrünün kısa olacağının beyan buyrulduğunu söyleyen şarih de çıkmıştır. Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından yüzlerce yıl sonra ortaya çıkıp, sahabelik iddiasından bulunanların iddialarını reddetmede ciddi bir delil olmuştur."[56]
Hadisin Müslim'de gelen bir veçhinde, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu sözü, dar-ı bekaya irtihallerinden bir ay kadar önce söylemiş olduğu tasrih edilir.[57]
?5030 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??????? ?????? #? ????? ??????????? ???????? ??????????? ???? ?????? ??? ????? ?????? ???????? ???? ????? ?????????:
??????: ???? ?????? ???? ???? ?????????? ????????? ????? ??????? ??????????. ????? ???? ?????? ?????? ?????: ?????? ???????? ???? ????????? ??????????[. ????? ???? .

2. (5030)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sormuştu. Aleyhissalâtu vesselâm bir müddet sükuttan sonra yanında duran Ezd-i Şenûe kabilesine mensup bir çocuğa bakıp:
"Bu delikanlı pir-i fani olmadan önce kıyametiniz kopacaktır!" buyurdular."
Hz. Enes (radıyallahu anh) der ki: "Çocuk o gün benim akranım idi." [Müslim, Fiten 138, (2953).][58]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, herkesin ölümünü, kendisi için "kıyamet" olarak değerlendirmiş bulunmaktadır. Hadisi, dünyanın eceli olan kıyametten ziyade kendi ecelimiz olan şahsî kıyametimizle ilgilenmeye bir uyarı olarak değerlendirebiliriz. Dünyanın eceli ilm-i İlahîde mahfuzdur, Allah'tan başka kimse bilemez. Ama beşerî ecelimiz, şahsî kıyametimiz, zaman olarak kısmen bellidir. Yarın hususunda bir garanti olmadığına göre, şu veya bu şekilde her an gelebilir. Öyleyse "Kıyamet" hadisesinden insan nefsi bir dehşet alıyor, ibrete meylediyor ise, bu ibreti, her an gelmesi muhtemel olan ecelinden, kopması muhtemel olan şahsî kıyametinden almalıdır. Efendimiz, dünyanın kıyametinden sorulduğu halde şahsî kıyameti zikretmek suretiyle cevap vermekle dikkatleri buna çekmek gereğine uyan bir irşadda bulunmuş olmaktadır. [59]

SEKİZİNCİ FASIL

YALANCILARIN ZUHURU

?5031 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????????? ????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????? ???? ????????? ????????? ???????? ?????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5031)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Otuz kadar yalancı deccaller çıkmadıkça kıyamet kopmaz. Bunlardan her biri Allah'ın elçisi olduğunu zanneder." [Tirmizî, Fiten 43, (2219); Ebu Davud, Melahim 16 (4333, 4334, 4335).][60]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de açıkladığımız üzere ?????? kelimesi Arapçada "telbis (=giydirme, örtme) manasına gelir. Kizb yani yalan manasına da kullanılır. Çünkü, kizb de gerçeğin örtülmesidir. Deccal bu durumda yalancı demektir. Peygamber olmadığı halde peygamberliğini iddia eden manasında. Bu manada, sapık mezheplerin kurucuları birer Deccal olmaktadır.
2- Yalancı deccallerin çıkacağını haber veren hadisler farklı vecihlerde gelmiştir. Bunların herbirinde, mevzuyu açıklayıcı bazı ziyade unsurlara rastlanmaktadır.
* Ahmed İbnu Hanbel'de Huzeyfe'den gelen bir rivayette, bu yalancıların 24 adet olacağı, bunlardan 4 tanesinin kadın olacağı, herbirinin kendisini resulullah zannedeceği belirtilmiştir.
* Yine Ahmed'de gelen bir rivayette: "...Ben peygamberlerin sonuncusuyum, benden sonra peygamber yoktur" ibaresi mevcuttur.
" Ahmed'in bir diğer ziyadesi, bu yalancılardan sonuncusunun a'ver yani "bir gözü kör" olacağını belirtir.
* Taberânî'nin bir rivayetine göre yalancıların sayısı 70'dir.
İbnu Hacer de ki: "Muhtemeldir ki, onlardan peygamberlik iddia edenler 30 veya otuz civarındadır. Bu miktardan fazlası, sadece yalancıdır, batıla davette bulunur, fakat peygamberlik iddia etmez." Buna örnek olarak Gulat-ı Rafizâ, Batıniyye, Ehl-i Vahdet, Hululiyye gibi ayet ve hadiste açık seçik beyan edilmeyen, aksine hadisin sarahatine muhalif olan meselelere inanmaya çağrıda bulunan dalalet fırkaları örnek gösterilmiştir.
Bu hususun doğruluğunu, Ahmed İbnu Hanbel'in kaydettiği bir rivayet te'yid eder. Mezkur rivayette, Hz. Ali, peygamberlik iddia etmemekle beraber Rafizîlikte ifrata kaçan Abdullah İbnu'l-Kevva'a: "Muhakkak ki sen Resulullah'ın haber verdiği yalancılardansın" demiştir.
Son devir müellifleri, İslam âleminin her tarafında Batılıların tahribiyle çıkmış olan din kisvesi altındaki Batıcı cereyanların liderlerini de Resulullah'ın haber verdiği bu deccaller (decâcile) zümresinden saymışlardır: Kadıyanilik, Bahailik vs. gibi. Bunlarda, ayete ve sünnete ters düşen iddialar mevcuttur. [61]

DOKUZUNCU FASIL

GÜNEŞİN BATIDAN DOGMASI

?5032 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????????? ????? ???????? ???????? ???? ??????????? ????? ???????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ????? ? ???????? ??????? ?????????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ???????? ?? ?????????? ???????[. ????? ??????? ???? ???? .

1. (5032)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Güneş, battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmaz. Batıdan doğunca, insanlar görür ve hepsi de iman eder. Ancak, daha önce inanmamış veya imanın sevkiyle hayır kazanamamış olan hiç kimseye bu iman fayda sağlamaz." [Buharî, Rikak 39, İstiska 27, Zekât 9; Müslim, İman 248, (157); Ebu Davud, Melahim 12, (4312).][62]

AÇIKLAMA:

1- Kıyametin büyük alâmetlerinden biri, güneşin batıdan doğmasıdır. "battığı yerden" demektir. Şu halde hadis, sarih bir şekilde kıyametten önce, güneşin battığı yerden doğacağını ifade etmektedir. Zamanımızda bu hadis bazılarınca bir teşbih olarak anlaşılarak "güneşin batıdan doğması ilmin, irfanın, medeniyetin Batı'dan (Avrupa'dan) gelmesi" şeklinde yorumlara tabi tutulmak istenmektedir. Bu bizce hiçbir gereği yokken hadisin zahirini terketmektir ve doğru değildir. Batıdan ilim ve irfan mı gelmiştir, küfür ve zulmet mi gelmektedir, bu, münakaşaya değer bir husustur. İnsanları yersiz te'vile sevkeden şey de, bir saat gibi dakik çalışan güneş sistemi içerisinde dünyanın, dönme istikametini tersine çevirmesinin imkânsızlığıdır. Halbuki emr-i İlahî gelince neler olmaz ki? Bediüzzaman bu hususta şöyle der: "Amma güneşin mağribten tulûu (doğması) ise, bedahet derecesinde bir alâmet-i kıyamettir. Ve bedaheti için aklın ihtiyarı ile bağlı olan tevbe kapısını kapayan bir hadise-i semaviye olduğundan tefsiri ve manası zahirdir, te'vile ihtiyacı yoktur. Yalnız bu kadar var ki: "Allahu a'lem, o tulûunun sebeb-i zahirisi kürre-i arz kafasının aklı hükmünde olan Kur'an onun başından çıkmasıyla zemin divane olup, -izn-i İlahî ile başını başka seyyareye çarpmasiyle hareketinden geri dönüp- garbten şarka olan seyahatini, irade-i Rabbanî ile şarkdan garba tebdil etmekle güneş garbdan tulûa başlar. Evet arzı, şems ile; ferşi arş ile kuvvetli bağlayan hablullahi'lmetin olan Kur'an'ın kuvve-i cazibesi kopsa, kürre-i arz'ın ipi çözülür, başı boş serseri olup aksiyle (ve intizamsız hareketinden) güneş garpten çıkar. Hem müsademe neticesinde emr-i İlahî ile kıyamet kopar diye bir te'vili vardır."

2- Tîbî, hadislerde kıyamet emareleri olarak zikredilen alâmetleri iki gruba ayırır:

1)- Kıyametin yaklaştığını haber verenler: Deccal'in çıkması, Hz. İsa'nın inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün zuhuru ve hasf.

2) Kıyametin husulünü haber veren alâmetler: Dumanın çıkması, güneşin battığı yerden doğması, dabbetu'l-arz'ın çıkması, insanları toplayan bir ateşin zuhuru. Şu halde güneşin batıdan doğması hadisesi kıyametin husulüne alâmettir. Bu hasıl olunca, kopmayacağı iddiası iptal olur. Kıyamet kesinlik kazanır. Bu sebepledir ki, ister istemez herkes inanacağından dolayı bu iman ihtiyarî olmaz, icbarî olur ve indallah makbul olmaz. Nitekim ayet-i kerimede bu muzdar durumlardaki imanın kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir: "Artık, vaktaki o çetin azabımızı gördüler. "Allah'a, bir olarak inandık, O'na eş tutmakta olduğumuz şeyleri inkâr ettik" dediler. Fakat hışmımızı gördükleri zaman imanları faide verecek değildi. Allah'ın kulları hakkında cari olagelen âdeti (budur). İşte kâfirler burada hüsrana uğradı" (Mü'min 84-85).

İbnu Hacer, alâmetlerin evvellik sonralık sırası üzerine yapılan bazı münakaşaları kaydettikten sonra, Deccal'in çıkması, Hz. İsa'nın inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün zuhuru gibi hadiselerin, güneşin batıdan doğması hadisesine mukaddem olduğunu, bu hadisenin son hadiselerden olduğunu belirtir ve devamla der ki: "Deccal'in çıkması, büyük alâmetlerin ilkidir, arzın büyük kısmında ahvalin değiştiğini ilan eden bir vak'adır, bu Hz. İsa'nın vefatıyla sonuçlanır. Güneşin batıdan doğması ise, âlem-i ulvinin (semanın) ahvalinin değiştiğini ilan eden ilk büyük alâmettir, bu da kıyametin kopmasıyla sonuçlanır.

"Güneşin batıdan doğması ile kıyametin kopması arasında ne kadar zaman geçecek?" diye akla gelebilecek bir soruya cevap olabilecek farklı rivayetler var. İbnu Hacer bunlara da yer verir:

* Abdullah İbnu Ömer'den merfu bir rivayete göre: "Güneş batıdan doğduktan sonra insanlar yüz yirmi yıl daha yaşarlar.

"İbnu Hacer bu rivayetin ref'ini muallel addetmekten başka, buna muarız olan başka rivayetlerin varlığına dikkat çeker. Biri şöyle: "Kıyamet alâmetleri bir ipe dizilmiş tesbih taneleri gibidir. İp bir kere koptu mu hepsi peş peşe zuhur eder." Bir başka rivayet şu ziyadeyi ihtiva eder:

"Güneş, battığı yerden doğunca İblis secdeye kapanır ve şöyle nida eder: "Allahım emret! Kimi dilersen ona secde edeyim..." Bir başka rivayette: "Kıyametten önce on alâmet vardır. Bunlar bir ipe dizilmiş tesbih gibidir. Bunlardan biri düştü mü diğerleri onu takip ederler" denmiştir.

* Ebu'l-Âliye'den gelen bir rivayette: "Kıyametin ilk alâmeti ile son alâmeti arasında altı aylık müddet vardır. Bunlar, tıpkı bir tesbihin taneleri gibi bu müddet içerisinde peş peşe geleceklerdir."

İbnu Hacer, kaydedilen müddetle ilgili bu iki farklı rivayeti şöyle te'vil eder: "Eğer müddet, önceki hadiste olduğu üzere yüz yirmi yıl olsa bile, bu çok çabuk geçecek ve onun müddeti, daha evvelki yüz yirmi aylık bir zamanı kaplayacaktır. Nitekim bir Müslim hadisinde "Bir yıl, bir ay hükmüne inmedikçe kıyamet kopmaz" buyrulmuştur. Bir rivayette "bir günün de bir hurma dalının yanışı gibi" olduğu belirtilmiştir.

* Bir rivayette de şöyle gelmiştir: "Ye'cüc ve Me'cüc'den sonra çok geçmeden güneş battığı yerden doğar. İnsanlara bir münadi şöyle seslenir: "Ey iman edenler! Sizlerin yaptığı (hayır ve tevbe) kabul edildi. Ey kâfirler sizlere de tevbe kapısı kapandı, kalemler kurudu, defterler kaldırıldı."

Bir başka rivayet şöyle: "Güneş batıdan doğduğu vakit, kalpler içinde önceden taşıdıkları üzere mühürlenir, hafaza melekleri artık çekilir. Meleklere hiçbir amel yazmamaları emredilir."

Bir başka rivayet: "Amellerin mühürlendiği kıyamet alâmeti, güneşin battığı yerden doğmasıdır."

Bu rivayetler sened itibariyle zayıf bile olsa birbirlerini te'yiden kuvvetlenirler. Hepsi de hükmen merfudurlar" (İbnu Hacer).

Hadisin şerhine geniş yer veren İbnu Hacer, mevzu üzerine varid olan ihtilaflı rivayetleri, bu rivayetlerden çıkarılan farklı hükümleri, felekiyat ulemasının ve hatta Mu'tezile ulemasından Zemahşerî'nin görüşlerini de derceder, gerekli tenkidleri ve te'lifleri yapar. Hepsini buraya aktarmayı gereksiz görüyoruz. Ancak mevzu ile ilgili farklı rivayetler sebebiyle yapılan bir açıklamayı kaydedeceğiz. Beyhakî'den kaydedeceğimiz bu açıklama, güneşin batıdan doğma hadisesinin Deccal'in zuhurundan evvel olma ihtimalini ifade eden rivayetlerden hasıl olacak müşkilleri bertaraf etme maksadına matuftur:

"Eğer, güneşin batıdan doğması, ilm-i İlahîde (diğer alâmetlerin zuhurundan) önce ise, (tevbe kapısının kapanmasından) murad, bu hadiseye şahid olan nesle karşı tevbenin kapanmasıdır. Bu nesil inkiraza uğrar, ve hâlâ kıyamet kopmaz, (güneşin batıdan doğmasıyla imana gelen nesilden bir kısmı zaman içinde kazandığı ülfetle "bu bir astronomik hadisedir, tesadüfen böyle olmuştur..." gibi mülahazalarla) tekrar küfre dönerse, gayba iman teklifi de geri gelir. Keza, Deccal kıssasında geçtiği üzere: "Deccal'i görünce, Hz. İsa'ya olan iman da, kişiye fayda etmez" hükmü de böyledir. Deccal'in inkırazından sonraki iman fayda eder. Ancak ilm-i İlahîde, güneşin batıdan doğması, Hz. İsa'nın nüzulünden sonra ise, muhtemelen, Abdullah İbnu Amr hadisinde geçen alâmetlerden [63] murad, Deccal'in çıkması ve Hz. İsa'nın inmesi dışındaki alâmetlerdir. Zira, haberde, Hz. İsa'ya tekaddüm edeceğine dair bir nass (açık hüküm) mevcut değildir."[64]

?5033 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????????? ????? ??????? ????????. ?????? ??????? ?????? #: ??? ???? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ?????? ??????: ?????? ??????????? ???????. ????? ??????? ???????? ????? ??????????? ???????? ?? ?????????? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ?????: ????????? ???? ?????? ??????? ????????? ???? ??????????. ???? ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5033)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Güneş battığı sırada "Kıyâmet alâmetlerinin ilki güneşin battığı yerden doğması ve kuşluk vaktinde insanlara Dabbetü'l-arzın çıkmasıdır. Bunlardan hangisi önce çıkarsa diğerinin çıkması buna yakındır" (Müslim, Fiten 118). Mescid'e girmiştim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:

"Ey Ebu Zerr!" buyurdular. "Şu (güneş batınca) nereye gidiyor, biliyor musun?"

"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedim.

"O, Rabbinden secde etmek için izin istemeye gider. Ona izin verilir ve sanki kendisine şöyle denir: "Git geldiğin yerden tekrar doğ." O da battığı yerden doğar."

Sonra (Ebu Zerr dedi ki: Aleyhissalâtu vesselâm şöyle kıraat etti: ????? ??????????? ????? (Yasin 38). (Ebu Zerr ilaveten dedi ki: Bu İbnu Mes'ud kıraatidir."[65]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis daha önce (3. cilt 96. sayfa) geçti. Kaynak ve açıklamalar için oraya bakılmalıdır.

2- Daha önceki metnin vechi, buradakine nazaran bütündür. Sadedinde olduğumuz metinde bazı eksiklikler mevzubahis. Bu sebeple önceki metni mealinden tam olarak kaydediyoruz:

"Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte mescidde idim. O sırada güneş batıyordu. Bana:

"Ey Ebu Zerr, biliyor musun, güneş nereye gidiyor?" diye sordu.

"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedim. Bunun üzerine şu açıklamayı yaptı:

"Arşın altında secde etmeye gidiyor. (Secde için önce) izin ister. Kendisine izin verilir. Secde ettiği halde kendisinden bunun kabul edilmeyeceği zaman yakındır. O zaman da izin ister, fakat verilmez. Kendisine: "Geldiğin yere dön ve battığın yerden doğ!" denilir. İşte bunu şu ayet ifade etmektedir. (Mealen): "Güneş de (İlahî bir ayettir ki) müstekarrına (duracağı zamana) kadar cereyan etmektedir... (Yasin 38).

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilave etti:

"Bu (durma hadisesi) ne zamandır, bilir misiniz? Bu, kişiye imanının fayda vermeyeceği, artık inançsız hale geldiği zamandır."

3- Yasin suresinden kaydedilen ayet, biraz farklıdır. Ancak bu farklı şeklin İbnu Mes'ud kıraati olduğu tasrih edilir. İkrime, Ali İbnu'l-Hüseyin, eş-Şeyzerî (ani'l-Kisâî) gibi bir kısım alimler de ayeti böyle okumuşlardır. Ancak Hafs'ın Asım'dan yaptığı mütevatir kıraat ??????????? ??????? ????????????? ????? şeklindedir. [66]

ONUNCU FASIL

KIYAMETİN BAŞKA ALAMETLERİ

?5034 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ???????? ? ??????? ????????? ????? ????????? ????????? ?"????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ????? ??????? ??????? ????????[. ????? ???????.»?????? ?????????« ?????? ?? ???? .

1. (5034)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ruhumu kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun ki, vahşi hayvanlar insanlarla konuşmadıkça, kişiye kamçısının ucundaki meşin, ayakkabısının bağı konuşmadıkça, kendisinden sonra ehlinin ne yaptığını dizi haber vermedikçe kıyamet kopmaz." [Tirmizî, Fiten 19, (2182).][67]

?5035 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ????? ????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??? ??????????? ????? ???????????: ????????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ?? ??????????????[. ????? ???????.»??? ?????????« ??? ????? ???? ???? ????? ??? ??? ????? ?? ?????? ????? ?????? ???? ?? ????? ????? ????? ??? ???? ?????? ??????? ??? ???????? ?? ????? ?'???? ????? ???? ???? ??? ?????? ?? ??????? ???????.

2. (5035)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Devs kabilesinin kadınlarının kıçları, Zü'lhalasa putunun etrafında titremedikçe kıyamet kopmaz. Zü'lhalasa, Devslilerin cahiliye devrinde tapındıkları [Tebâle'deki] puttur." [Buharî, Fiten 23; Müslim, Fiten 51, (2906).][68]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bazı vecihlerinde Zü'lhalasa putunun yeri de zikredilmiştir: Tebâle, Burası, Taif'le Yemen arasında Yemen'e altı günlük mesafede bir karyedir. Ma'mer, rivayetinde: "Bugün orada kapalı bir bina mevcuttur" demiştir.
2- İbnu't-Tîn, Devs kadınlarının kıçlarının titremesi tabiriyle ilgili olarak der ki: "Hadiste, Devs kadınlarının mezkur puta giderken hayvana bindiklerine delil vardır; "kıçlarının titremesi"nden murad budur." Ancak İbnu Hacer bir başka mananın muhtemel olduğunu söyler: "Belki de onlar putun etrafında tavaf yaparlarken izdiham hasıl olur, sıkışma sebebiyle arkaları birbirlerine değer." Bu manada olan bir diğer rivayet şöyle: "Benî Amir'in kadınlarının omuzları, Zü'lhalasa putunun etrafında birbirini itmedikçe kıyamet kopmaz." Ebu Hureyre'den gelen bir diğer hadisde "Lat ve Uzza'ya tekrar tapılmadıkça kıyamet kopmaz" buyrulmuştur.
Şarihler, tekrar puta tapmaya başlanacağını haber veren bu hadisleri değerlendirirken derler ki: "Bu hadislerden maksad, yeryüzünden hakiki dinin tamamen silineceğini haber vermek değildir. Zira, İslam'ın kıyamet anına kadar devam edeceğini haber veren rivayetler vardır. Ancak zaman içinde din zaafa uğrayacak ve başlangıçta olduğu şekilde garib kalacak."
Bunu ifade eden hadisleri daha önce kaydettik.[69]

?5036 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????[. ????? ???????.»?????????« ????? ?? ?????? ?? ????? ????? .

3. (5036)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanların dünyaca en bahtiyarını adi oğlu adiler teşkil etmedikçe kıyamet kopmaz." [Tirmizî, Fiten 37, (2210).][70]

AÇIKLAMA:

Lüka' İbnu Lüka' tabirini "adi oğlu adi" diye tercüme ettik. En adi veya ayak takımı diye tercümesi de caizdir. Bununla asaletsiz, ilimsiz, görgüsüz, mürüvvetsiz kimseleri anlamamız gerekecek. Hadiste mevzubahis edilen bahtiyarlık dünyevî bahtiyarlıktır. Mal, mülk, servet sahibi olmak, ünvan, makam sahibi olmak gibi. Kıyamete yakın içtimâî nizamın bozulması sonucu liyakatsiz kimseler, kayırmalarla, gayr-ı meşru kazançlarla birkısım imkanlara kavuşacaklardır. Hadis bu bozukluğu haber vermektedir.[71]

?5037 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ???? ????? ??????: ?????? ??????[. ????? ????? ???? ????? ???????? .

4. (5037)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet Allah Allah diyen bir kimsenin üzerine kopmayacaktır." [Müslim, İman 234, (148); Tirmizî, Fiten 35, (2208).][72]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka veçhinde: "Yeryüzünde Allah Allah diyen kaldıkça kıyamet kopmaz" buyrulmuştur. Buna göre, yeryüzünde Allah Allah diyen insan bulundukça kıyamet kopmayacaktır. Bir başka ifade ile, gün gelip yeryüzünde Allah Allah diyen insan kalmayacak. Bu sebeple de kıyamet kopacaktır; hadisin zahirinde bu mana çıkar. Halbuki az yukarıda da belirtildiği üzere, başka hadislerde kıyamete kadar yeryüzünde Allah'a ibadet edenlerin eksik olmayacağı ifade edilmiştir. Az ileride kaydedeceğimiz 5043 numaralı hadiste de "kıyametin insanların en şerirleri üzerine kopacağı" ifade edilmiştir.
Arada gözüken tearuz, alimlerce muhtelif şekillerde giderilmiştir. Birine göre: "Kıyametin kopmasından murad, kıyametin yaklaşmasıdır. Bir başka deyişle, Yemen cihetinden esip mü'minlerin ruhunu kabzedeceği belirtilen rüzgârın gelme zamanıdır. Bu rüzgârla Allah Allah diyen bütün mü'minlerin ruhu kabzedilecek, kıyamet de geri kalan şerirlerin tepesine kopacaktır. O dehşetli hadiseyi onlar gözleriyle görüp, fiilen yaşayacaklardır."
Bu hadisle ilgili olarak asrın müceddidi Bediüzzaman merhum şu te'vili yapar: ? ???????? ???????? ?? ????? Bunun bir te'vili şu olmak gerektir ki: "Allah! Allah! Allah deyip zikreden tekkeler, zikirhaneler, medreseler kapanacak ve ezan ve kaamet gibi şeairde ismullah yerine başka isim konulacak demektir. Yoksa umum insanlah küfre mutlaka düşecekler demek değildir. Çünkü Allah'ı inkâr etmek, kainatı inkâr etmek kadar akıldan uzaktır. Umum değil, belki, ekser insanlardan dahi vukuunu akıl kabul etmez. Kâfirler Allah'ı inkâr etmiyorlar, yalnız sıfatında hata ediyorlar..."
2- Hadiste geçen ?????? ?????? tabiri bazı rivayetlerde ?????? ?????? şeklinde nasb olarak gelmiştir. Bu durumda mana şöyle olur: "Allah'tan sakın diye emr-i bi'lmaruf'ta bulunan hiç kimse üzerine kıyamet kopmaz." Böylece hadis emr-i bi'lma'rufa teşvik etmiş olmaktadır.[73]

?5038 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????: ????? ??????????? ?????? ??????? ?????? # ?? ???????? ????? ???? ??????? ?????: ????? ??????????? ????: ??? ???? ??? ??? ??????? ??????. ?????: ???? ???????? ?'??????? ?????????? ?????????. ?????: ???????? ??????????? ?????: ???? ??????? ?'???? ??? ?????? ??????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (5038)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yanındaki cemaate konuşurken, bir adam gelerek: "(Ey Allah'ın Resulü!) Kıyamet ne zaman kopacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm konuşmasına devam etti, sözlerini bitirdiği vakit:
"Sual sahibi nerede?" buyurdular: Adam:
"İşte buradayım ey Allah'ın Resulü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Emanet zayi edildiği vakit kıyameti bekleyin!" buyurdular. Adam:
"Emanet nasıl zayi edilir?" diye sordu. Efendimiz:
"İş, ehil olmayana tevdi edildi mi kıyameti bekleyin!" buyurdular." [Buharî, İlm 2, Rikak 35.][74]

AÇIKLAMA:

1- Ulemânın hadisten çıkardığı fevaidin bir kısmı ilim ve ilim edebiyle ilgili:
* Sual sormanın bir edebi vardır. Konuşması esnasında alime sual sormak edebe aykırıdır. Aleyhissalâtu vesselâm bu kabalığı, cevabı geciktirmek suretiyle te'dib etmiştir.
* Soranın sualine ilgi göstermek gerekir. Sual açık değilse cevap verilmez.
* Ders alma hakkı öncelik sırasına göredir. Önce sorana cevap sırasında sual sorulmamalı. Fetva ve diğer hükümler de bu esasa göre sıraya tabidir.
* Alimin verdiği cevap açık değilse, izah istenebilir.* İlim, sual ve cevaptır. Bu sebeple ulemâ "Güzel soru ilmin yarısıdır" demiştir.
* İmam Ahmed ve İmam Malik başta, ulema bu hadisin zahirinden hareketle: "Hutbe sırasında sorulan sorulara cevap vermeyiz" demişlerdir. Ancak mühim bir suale hutbe sırasında cevap vermenin müstehab olacağı da belirtilmiştir. Nitekim Müslim'de gelen bir rivayette, hutbe esnasında dinini öğrenmek üzere gelip sual soran kimseye Aleyhissalâtu vesselâm, -hutbeyi kesip- dinini öğretmiş, sonra hutbesine devam buyurmuştur.
2- Hadisten kıyamet hadisesiyle ilgili olarak çıkarılan fevaide gelince: Şârihler "iş" diye tercüme ettiğimiz el-emr kelimesiyle dine müte-allik işleri anlamışlardır: Hilafet, (halifelik, devlet başkanlığı), imaret (emîrlik yani memurluk, valilik, komutanlık vs.); kaza (mahkeme işleri, kadılık hizmetleri), ifta (dinî meselelere fetva verme işleri) vs.
Alimler, sayılan bu işlerin liyakatli olan kimselere verilmesi gerektiğini belirterek: "İmamları (devlet reislerini) Allah, kulların üzerine imam kılmış ve kullar hakkında hayırhah olmalarını farz bir vazife yapmıştır. Bu sebeple imamların mezkur vazifeleri diyanet sahibi kimselere vermesi gerekir, diyaneti olmayanları, işbaşına getirecek olurlarsa, kendilerine Allah'ın tevdi etmiş olduğu emaneti zayi etmiş olurlar" demişlerdir.
3- İbnu Hacer, emanetin zayi edilmesinin en büyük amili olarak "cehaletin galebesi ve ilmin kaldırılması"nı görür. Bu da kıyamet alâmetlerindendir. Öyleyse ilim ayakta olduğu müddetçe işler yolunda gidecek demektir. Nitekim bir hadiste Aleyhissalâtu vesselâm kıyamet alâmetleri meyanında: "İlmin, küçükler nezdinde aranması"nı zikreder:[75]

?5039 ?6? ??? ???? ???????:]? ??????? ?????????? ????? ??????? ?????? ????
????????? ??????? ???????? ?????????[. »???????« ????.????? »??????? ???????? ?????????« ???????? ??????? ????? ???? ???????? ?????
??? ??? ????? ????? ????? ??? ??? ?? ??? .

6. (5039)- Sahiheyn'de gelen bir diğer rivayette: "Kahtan'dan, insanları değneğiyle idare eden bir adam çıkmadıkça kıyamet kopmaz" buyrulmuştur." [Buharî, Fiten 23, Menakıb 7; Müslim, Fiten 60, (2910).][76]

AÇIKLAMA:

Kahtan'dan çıkacak olan bu şahsın mahiyeti ihtilaflıdır: Adil biri mi, zalim biri mi, belli değildir. İsmi de zikredilmemiştir. Hadisin verdiği zahirî manaya göre Kahtânî, zalim bir kimsedir. İnsanları koyun sürüsü gibi sopayla sevk ve idare edecektir. Bazı alimler de bu kimsenin Mehdi'yi müteakip gelerek onun yolunda devam edecek müsbet, adil bir kimse olduğunu ileri sürmüştür. Bazıları zalim mütegallibe olma ihtimalini, öbürüne nazaran daha kavi bulmuştur. Kurtubî: "Değnekle sevketme" tabiri, Kahtânî'nin halka zorla galebe çalmasından ve halkın da ona boyun eğmesinden kinayedir der ve devamla: "Belki hadiste sopanın kendisi murad değildir, ama onun halka sert ve merhametsiz davranacağına bir işarettir" demiştir.
Bazı alimler bu Kahtânî'nin bir diğer hadiste zikri geçen cahcah[77] olabileceğini, zira "cahcah", bağıran manasına geldiği için, bunun, sopaya muvafik bir sıfat olduğunu söylemiştir.İbnu Hacer bu ihtimali, bazı karinelerin reddettiğini belirtir. Bu karineler şunlardır:
* Kahtânî'nin, mutlak bir şekilde Kahtan'dan olacağı ifade edilmiştir. Bu duruma göre hür bir kimsedir.
* Cahcah'ın ise mevâliden olacağı kaydı vardır. Ayrıca Mehdi'den sonra onun sireti üzere olacağı belirtilmiştir.
* İbnu Hacer'in kaydettiği delillerden birine göre, bir rivayette, Habeşlilerin Ka'be'yi kıyamete yakın yıkacakları, bunlar üzerine Kahtânî'nin yürüyüp onları helak edeceği belirtilmiştir.
* İbnu Hacer bir diğer karine olarak, bu hadisi Müslim'in kitabına alış tarzını gösterir ve "Müslim, Kahtânî hadisini, "iki ince bacaklı (zü'ssiveykateyn) Habeşlinin Ka'be'yi yıkacağını" haber veren hadisin ardından kaydetmiştir. Muhtemeldir ki, Müslim bununla Kahtânî'nin Habeşlilerin tahribini tamir etmek üzere ortaya çıkan müsbet bir kişi olduğuna işaret etmek istemiştir" der.
Bazı alimler, Kahtânî hadisinden, hilafetin Kureyş dışında birine geçmesinin caiz olduğu hükmünü de çıkarmıştır. Ancak İbnu'l-Arabî: "Bu, ahirzamanda çıkacak şerleri zikretmek suretiyle inzarda bulunma gayesini güder..." diyerek öyle bir hüküm çıkarılmayacağını belirtmiştir.[78]

?5040 ?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ???? ?????? ???? ??????
?????????? ???????? ???????? ?????????? ???? ????? ??????? ???????? ??????????. ????????? ????? ?????? ????????: ???????? ??? ?????? ????
??????[. ????? ?????? ? ???????.»?????« ???? .

7. (5040)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Fırat nehri altın bir dağ üzerinden açılmadıkça kıyamet kopmaz. Onun üzerine insanlar savaşırlar. Yüz kişiden doksan dokuzu öldürülür. Onlardan her biri: "Herhalde savaşı ben kazanacağım" der." [Buhârî, Fiten 24, Müslim, Fiten 29, (2894); Ebu Davud, Melahim 13, (4313, 4314); Tirmizî, Cennet 26, (2572, 2573).][79]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Buhârî'de gelen bir veçhinde: "...Kim o hadiseye hazır olursa, ondan hiçbir şey almasın" ibaresi ziyadedir. İbnu Hacer, "Ondan hiçbir şey almasın" ifadesinden hareketle, ortaya çıkacak bu altının dinar (şeklinde madrub para) altın kalıpları veya altın tozu şeklinde olabileceğini, hepsinin caiz olduğunu söyler.
2- Bir rivayette altından dağ, bir başka rivayette "altundan hazine (kenz)" ifadesi kullanılmıştır. Dağla çokluk kinaye edildiği belirtilmiştir.
3- İbnu't-Tin bu hazineden almanın yasaklanmasını, "o hazinenin bütün Müslümanlara ait olmasındandır. Öyleyse kişi ondan sadece kendi hakkını alabilir"diye açıklar ve devamla: "Kim ondan alır, malını çoğaltırsa, faydasız olduğu için pişman olur, altundan bir dağ ortaya çıksa, altın değerini kaybedeceği için, bu istenmez" der. İbnu Hacer, bu yorumu muvafik bulmaz: "Onun söylediği, hadiste açık değil, açık olan husus şudur: Ondan alınması, fitne çıkacağı üzerine savaşılacağı için yasaklanmıştır" der. Şu ihtimale de yer verir: "Ondan almanın nehyedilişindeki hikmet, ona ihtiyacın kalmadığı veya pek az olduğu bir vakitte ortaya çıkmış olmasıdır." İbnu Hacer, önceki ihtimalin galib olduğunu söyler ve buna, hadisin Müslim'de geçen ve Teysir'de esas alınmış olan (kaydettiğimiz) veçhini delil gösterir. Ayrıca Müslim'de geçen şu mealdeki rivayetle de bu görüşünü te'yid eder: "...Fırat nehrinin, altından bir dağ üzerinden açılacağı zaman yakındır. İnsanlar bunu işitince oraya yürürler. Nehrin yanındakiler: "Biz insanları bırakacak olursak, ondan alıp tamamını götürecekler" derler." Resulullah devamla buyurdu ki: "Bunun üzerine onun için savaşa girişirler. Her yüz kişiden doksan dokuz tanesi öldürülür." İbnu Hacer: "Bu da gösteriyor ki, İbnu Tîn'in tahayyül ettiği sebep batıldır. Yasağın sebebi, ondan almanın getireceği neticedir: Savaş..." Bu hadisenin toplanma (mahşer) için ateşin çıkması sırasında vukuuna da bir mani yoktur. Lakin bu, ondan almayı nehyetmek için bir sebep olamaz. İbnu Mace, Sevban'dan şu hadisi merfu olarak tahric etmiştir: "Hazinenizin yanında üç (grup) savaşır. Her biri de bir halife oğludur..." İbnu Mace hadisi Mehdi ile ilgili bir babta kaydetmiştir. Eğer burada geçen hazineden murad, sadedinde olduğumuz hadiste geçen hazine ise, bu durum, yani nehrin altında olması hadisesi, Mehdi'nin zuhuru zamanında meydana gelecektir. Bu ise, kesinlikle, Hz. İsa'nın inmesinden önce ve de ateşin çıkmasından öncedir.[80]
BÖYLE BİR SATIR ORJİNALDE YOK!
"Bugüne dek Fırat'ın başında dünya kadar katliamlar meydana geldi. Yakın tarihten başlayacak olursak, Fırat'a yakın yerde Irak ve İran katliamı oldu. 1958'de yine Fırat'a yakın bir yerde çok ciddî kıyım yapılarak Allah Resûlü'nün torunları katledildi.. gerçi onlar da Devlet-i Aliye'yi arkadan vurmuşlardı (men dakka dukka). Ancak, yukarıdaki hadisten, bu iki hadiseyi çıkarmak uygun olmasa gerek. Belki, daha sonra olması muhtemel bazı hadiselere işaret aramak daha uygun olur. Mesela: Fırat'ın suyu, altın değerinde olacak bir devreye, mecaz yoluyla bir işaret olabileceği gibi yapılacak barajlardan elde edilecek gelirlere de "altın" sözüyle işaret olabilir. Ayrıca, Fırat'ın suyu tamamen çekilerek, altında çok büyük altın ve petrol yataklarının çıkacağı da bildirilmiş olabilir. Ayrıca toprak çökmeleri neticesinde böyle bir maddenin de bulunması mümkündür. Fakat ne olursa olsun o bölgenin, İslam âleminin bünyesinde, bir dinamit gibi, potansiyel bir tehlike olduğunun anlatılmasında şüphe yoktur. Bunlar bugün zuhûr etmiş şeyler değil; ileride zuhur edecek hadiselerdir.. ve o günleri gören insanlar, Allah Resûlü'ne bir kere daha bütün kalpleriyle "sadakte: doğru söyledin" diyecek ve imanlarını yenileyeceklerdir."(12)

?5041 ?8? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????????? ????? ??????????? ?????????? ????????? ????????
??????????? ??????????? ????????????? ???????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ???????????? ???? ????????[.
????? ???????.»???????????« ?????? ???????: ?????? ?????? .

8. (5041)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Zaman yakınlaşmadıkça kıyamet kopmaz. Bu yakınlaşma öyle olur ki, bir yıl bir ay gibi, ay bir hafta gibi, hafta da bir gün gibi, gün saat gibi, saat de bir çıra tutuşması gibi

(kısa) olur." [Tirmizî, Zühd 24, (2333).][81]

AÇIKLAMA:

Türbüştî, "zamanın yakınlaşması" tabiri için şu açıklamayı yapar: "Bu, zamanın bereketinin azlığına ve her yerde faidesinin azalmasına hamledilir. Yahut da, insanların karşılaştıkları musibetlere ilgileri ve kalplerinin büyük fitnelerle meşguliyeti gibi sebeplerle gece ve gündüzlerinin nasıl geçtiğini idrak edememelerine hamledilir."[82]

?5042 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ??????????? ??? ?????? ?????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ??????? ??? ??????????[. ????? ???? .

9. (5042)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri ipekten daha yumuşak bir rüzgârı Yemen'den gönderir. Bu rüzgâr, kalbinde zerre mikter iman bulunan hiç kimseyi hariç tutmadan hepsinin ruhunu kabzeder." [Müslim, İman 185, (117).][83]

?5043 ?10? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ??? ???? ??????? ????????[. ????? ???? .

10. (5043)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kıyamet sadece şerir insanların üzerine kopacaktır!" buyurdular." [Müslim, Fiten 131, (2949).][84]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, kıyametin tam kopmasından önce Yemen tarafından esecek bir rüzgârla bütün mü'minlerin vefat edeceğini, geriye kötü ve şerli insanların kalacağını, kıyametin de onların tepesine yıkılacağını belirtmektedir.
Bazı rivayetlerde kıyamete yakın, mü'minlerin ruhunu kabzedecek olan rüzgârın Şam cihetinden eseceği ifade edilmiştir. Bu iki farklı rivayeti İmam Nevevî şöyle iki ayrı nokta-i nazardan te'lif eder:
1) "Bu rüzgârların, biri Yemen, diğeri de Şam cihetinden olmak üzere iki tane olması mümkündür.
2) Mezkur rüzgâr, bu iki beldeden birinde başlar, diğerine ulaşır, oradan da her tarafa yayılır, bu da bir ihtimaldir."
2- Rüzgârın ipekten yumuşak olmasını, bazı alimler, "Allah'ın, mü' min kullarına bir ikram ve lütuf olarak ruhlarını zahmetsizce alacağı" şeklinde yorumlamış ise de, diğer bazıları "Mü'minlerin ruhlarının meşakkatle alınması, onların lehinedir. Böylece günahlarından tam temizlenmiş olarak ahirete intikal ederler" diyerek itiraz etmişler ve bu manayı te'yid eden rivayetler göstermişlerdir.[85]

?5044 ?11? ??? ??? ?????? ?‘???? ???:]???????? ???? ??????????? ??? ????????? ?‘?????? ?????? ?????? ?????. ?????? ??: ????????? ??????? ?????? # ????????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ????????? ?? ????????? ?????? ??????. ?????: ???????? ??? ????????? ???? ???????? ????????? ??? ????????? ??? ??????????? ??????????? ??????? ??? ????????? ??? ???????? ?????????????? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ?????: ??? ????? ????????? ???? ??????? ????????? ???????? ?‘???? ?????????????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ???‘????? ??????????? ??????????? ????????? ??????? ??? ???????? ???? ????? ????? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

11. (5044)- İbnu Zuğb el-Eyâdî anlatıyor: "Abdullah İbnu Havale el-Ezdî (radıyallahu anh)'nin yanına indim. Bana:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi, ganimet alalım diye yaya olarak gönderdi. Biz de döndük ve hiçbir ganimet elde edemedik. Yorgunluğumuzu yüzlerimizden anlayıp aramızda doğrularak:
"Ey Allah'ım, onları bana tevkil etme; ben onları üzerime almaktan acizim! Onları kendilerine de tevkil etme, bu işten kendileri de acizdirler. Onları diğer insanlara da tevkil etme kendilerini onlara tercih ederler!" buyurdular. Sonra elini başımın üstüne koydu ve:
"Ey İbnu Havâle! Hilafetin (Medine'den) Arz-ı Mukaddese'ye (Suriye'ye) indiğini görürsen, bil ki artık zelzeleler, kederler, büyük hadiseler yakındır. O gün kıyamet, insanlara, şu elimin, başına olan yakınlığından daha yakındır" buyurdu." [Ebu Davud, Cihad 37, (2535).][86]

AÇIKLAMA:

1- Hilafetin Şam'a inmesi demek, hilafet merkezinin Medine'den Dımeşk'e yani bugünkü Şam-ı Şerif'e nakledilmesi demektir. Hilafetten maksad da hilafet-i nübüvvettir. Nitekim bu hâdise, Emevîler zamanında aynen vukua gelmiştir. İslam devletinin merkezi, Medine'den alınmış, Şam'a nakledilmiştir.
2- Hadisteki mana şudur: "İnsanların işlerini bana havale etme, ben îfa etmekten acizim, kendilerine de bırakma, şehvetlerinin ve şerlerinin çokluğu sebebiyle onlar da aciz kalırlar. Onları insanlara da havale etme; onlar da kendilerini bunlara tercih ederler ve emanet edilen bu işi yerine getiremezler. Onlar senin kullarındır, efendiler kölelerine nasıl muamele ederlerse sen de kullarına öyle muamele et!"[87]

?5045 ?12? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????????????? ???? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

12. (5045)- Hz. Enes (radıyallahu anh) dedi ki: "İstanbul'un fethi kıyamet anında olacaktır." [Tirmizî, Fiten 58, (2240).][88]

?5046 ?13? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ????????. ?????: ????? ???? ??? ??????? ??????? ?????: ???? ????? ?????????? ?????? ???‘??????? ?????????? ??????????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ?????????????? ?‘??????? ?? ????????????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????????????? ???????? ????? ????? ?‘????? ?????????? ??????????????? ?????? ????? ??????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????????[. ????? ??????? .
????? ??? »??????? ???« ?? ???? ???? ??? ???.????? ??? »?‘???? ?????« ?? ??? ??????? ?? ??????? ?? ?‘???? ????? ??? ?????? ???? ?? ?????.»??????? ?????« ?? ??? ??????? ???????? ????????.?»????????« ??? ????? ??? ??????? .

13. (5046)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):"Ümmetim on beş şeyi yapmaya başlayınca ona büyük belanın gelmesi vacib olur!" buyurmuşlardı. (Yanındakiler): "Ey Allah'ın Resulü! Bunlar nelerdir?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm saydı:
* Ganimet (yani millî servet, fakir fukaraya uğramadan sadece zengin ve mevki sahibi kimseler arasında) tedavül eden bir meta haline gelirse.
* Emanet (edilen şeyleri emanet alan kimseler, sorumlu ve yetkililer, memurlar) ganimet (malı yerini tutup, yağmalayıp nefislerine helal) kıldıkları zaman.
* Zekat (ödemeyi ibadet bilmeyip bir angarya ve) ceza telakki ettikleri zaman.
* Kişi annesinin hukukuna riayet etmeyip, kadınına itaat ettiği;
* Babasından uzaklaşıp ahbabına yaklaştığı;
* Mescidlerde (rızayı İlahî gözetmeyen husumet, alışveriş, eğlence ve siyasata vs. müteallik) sesler yükseldiği zaman.
* Kavme, onların en alçağı (erzel) reis olduğu;
* (Devlet otoritesinin yetersizliği sebebiyle tedhiş ve zulümle insanları sindiren zorba) kişiye zararı dokunmasın diye hürmet ettiği;
* (Çeşitli adlarla imal edilen) içkiler (serbestçe) içildiği;
* İpek (haram bilinmeyip erkekler tarafından) giyildiği;
* (San'at, bale, konser gibi çeşitli adlar altında; bar, gazino, dansing ve salonlarda ve hatta televizyon ve filim gibi çeşitli vasıtalarla yaygın şekilde) şarkıcı kadınlar ve çalgı aletleri edinildiği;

* Bu ümmetin sonradan gelen nesilleri, önceden gelip geçenlere (çeşitli ithamlar ve bahanelerle) hakaret ettiği zaman artık kızıl rüzgârı, [zelzeleyi], yere batışı (hasfi) veya suret değiştirmeyi (meshi) [veya gökten taş yağmasını, (kazfi)] bekleyin." [Tirmizî, Fiten 39, (2211).][89]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi, ümmet umumiyetle, kızıl rüzgar hâdisi olarak bilir. Hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, kıyamete yakın İslam ümmetinin ictimâî hayatında hakim duruma gelecek pekçok içtimâî marazları nazar-ı dikkate arzetmektedir. Bu sayılanlardan herbiri hakikaten içtimâî bir hastalıktır. Beşeriyetin yaratılış hikmeti gereğince bu hastalıklara her devirde her yerde rastlanır. Ancak çerçevesi dar, gücü zayıftır. Fakat, anlaşılan o ki, kıyameti zaruri kılan bir hal olarak, bunlar, hem yaygınlık, alaniyet ve hem de fevkalâde kesafet kazanarak cemiyetin bünyesinde kökleşeceklerdir. Beşeriyeti bir bütün olarak bir uzva, bir hey'et-i içtimaiyeye benzetecek olursak, bu büyük beşerî uzviyet tıpkı münferid bir insan gibi, bünyesine yerleşen bu kadar ağır hastalıklara dayanarak, on beş çeşit hastalıkla, ağır hasta yatan tedavisiz bir beden gibi, ölüm ona daha hayırlı ve belki de bir kurtuluş olacaktır. Kıyamet bir bakıma onulmaz şekilde içtimâî marazlarla alude olmuş beşeriyetin ölümüdür. Anlaşılacağı üzere bu küllî ölümü, beşeriyet, şeriat-ı İlahiyeyi dinlemeyerek kendi eliyle hazırlamaktadır. Hadiste sayılan on beş marazın herbiri dinin yasak ettiği bir haramdır. Dikkat edersek insanlığın, kendi eliyle ördüğü teknik çerçevenin sağladığı kolaylık ve imkanların da yardımıyla, rîhu'lhamra vetiresinde her geçen gün daha da artan bir sür'atle yol aldığını görürüz.
2- Hadisin anlaşılması için, kapalı olan bazı tabirlerin yanına parantez içerisinde açıklayıcı ilavelerde bulunduk. Burada sonradan gelen nesillerin önceden gelenlere (yani halefin selefe) hakareti meselesi ile ilgili bir açıklamayı kaydedeceğiz. Tîbî der ki: "Bundan maksad, halefin (arkadan gelenlerin) selefi (Sahabe, Tabiin ve Etbau'ttabiin gibi Resulullah'ın senasına mazhar olan nesilleri) ta'n etmesi onlara birkısım kusurlar izafe etmesi, salih amellerde onlara ihtida etmemesidir. Bu davranışlar onlar hakkında lanet gibidir." Aliyyu'l-Kârî te'vile kaçmaya gerek olmadan, selefe lanet eden zümrelerin varlığına dikkat çekerek "Bunlar kâfir veya mecnundur, ama lanet edici bir zümredir" der ve ilave eder: "Bu zümre sadece lanetle de yetinmeyip, selefi tekdir de ediyor. Bu cinayeti işlerken dayanakları fasid olan hevaları, kısır olan efkârlarıdır. Böyleleri mesela Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman radıyallahu anhüm ecmain'in, (Resulullah'tan sonra) hilafeti haksız olarak ele geçirdiğini, aslında hilafetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu iddia ederler. Gerçek şu ki, bu iddia batıldır ve bu hususta selef ve halef bütün ümmet icma etmiştir. Bu icmaya karşı çıkan münkirlerin iddialarının hiçbir değeri yoktur. Kur'an ve sünnette hilafetin Resulullah'tan sonra Hz. Ali'ye ait olduğuna dair hiçbir delil, hiçbir nass mevcut değildir."[90]

?5047 ?14? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?Œ???? ??????? ??????? ????????? ???? ??????????? ????????? ?????????? ???? ???????? ????? ??????????? ??????? ???‘????? ??? ????????[. ????? ???? ???? ???? .

14. (5047)- İbnu Amr İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çıkış itibariyle, kıyamet alâmetlerinin ilki güneşin battığı yerden doğması, kuşluk vakti insanlara dabbetu'l-arzın çıkmasıdır. Bunlardan hangisi önce çıkarsa, diğeri de onun hemen peşindedir." [Müslim, Fiten 118, (2941); Ebu Davud, Melahim 12, (4310).][91]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ilk çıkacak kıyamet alâmeti hususunda varid olmuştur. Dikkat edilirse zikredilen iki alâmetten hangisinin önce olacağında kesin bir ifade olmadığı anlaşılır. Ancak biri diğerinin izindedir; biri çıkınca diğeri hemen onu takip edecektir. İlk çıkacak alâmet hangisi olacak hususu ulema tarafından münakaşa edilmiştir. 5033 numaralı hadisin açıklamasında kısmen geçti.
2- Burada, hadiste geçen dabbetu'l-arzdan bahsetmek istiyoruz. Dabbetu'l-arz tabir olarak arz hayvanı demektir. Kur'an-ı Kerim (Neml 82)'de ve pek çok hadiste kıyamete yakın, kıyamet alâmetlerinden biri olarak dabbetü'l-arzın çıkacağından bahsedilmiştir. Şerh kitaplarında bununla ilgili çok farklı açıklama ve tasvirler mevcuttur. Bazılarını şöyle hülasa edebiliriz:
* Bununla cehalette hayvanlar menzilesinde olan eşrar murad olunmuştur.
* Bazıları: "Hadiste geçen, Cessase'dir" demiştir. (Cessase hadisi 5009 numarada geçti.)
* Hz. Ali: "Sakalı olan bir adamdır" demiştir.
* Bir hadiste: "Dabbetu'l-arz Musa'nın asası ve Süleyman'ın mührü beraberinde olarak çıkacak, mühür ile mü'minin yüzünü parlatacak, asa ile kâfirin burnunu kıracak, insanlar sofraya toplanacak, mü'min kâfir tanınacak" denir.
* Huzeyfe İbnu Esid'in bir eserine göre: "Dabbenin üç hurucu var: Birisinde bazı badiyelerden çıkar, sonra gizlenir; birisinde de umera kanlar dökerken bazı şehirlerden çıkar, yine gizlenir, sonra da insanlar mescidlerin en şereflisi, en büyüğü ve en faziletlisi nezdinde iken, arz kendilerini fırlatmaya başlar; derken halk kaçışır, mü'minlerden bir taife kalır, "bizi Allah'tan, hiçbir şey kurtaramaz" derler. Dabbe de onların üzerine çıkar, yüzlerini inciden yıldız gibi cilalandırır, sonra hareket eder. Artık ne takip eden yetişebilir, ne kaçan kurtulabilir. Bir adama varır, namaz kılıyordur. Vallahi sen ehl-i salat değilsin der yakalar, mü'minin yüzünü ağartır, kâfirin burnunu kırar, dedi. O zaman insanlar ne halde olur? dedik, "Arazide komşular, emvalde şerikler, seferlerde arkadaşlar" dedi.
* Bazı alimler: "Dabbe, emr-i bi'lma'ruf nehy-i ani'lmünker terkedilince çıkar" demiştir.
* Bazı müfessirler onun Safa dağından çıkacak büyük bir hayvan olduğunu söylemiştir.
* Bazıları onun, birincisi Mehdî, ikincisi Hz. İsa'dan sonra, üçüncüsü de güneş batıdan doğduktan sonra olmak üzere üç kere çıkacağını söylemiştir.
* Dabbe hakkında Bediüzzaman şu açıklamayı yapar: "Kur'an'da, gayet mücmel bir işaret ve lisan-ı halinden kısacık bir ifade, bir tekellüm var. Tafsili ise ben şimdilik, başka meseleler gibi kat'î bir kanaatle bilemiyorum. Yalnız bu kadar diyebilirim: ? ???????? ????????? ??? ????? "...Nasıl ki kavm-i Fir'avn'e "çekirge afatı ve bit belası" ve Ka'be tahribine çalışan kavm-i Ebrehe'ye "ababil kuşları" musallat olmuşlar. Öyle de Süfyan'ın ve Deccallerin fitneleriyle bilerek, severek isyan ve tuğyana ve "Ye'cüc ve Me'cüc' ün anarşistliği ile fesada ve canavarlığa giden ve dinsizliğe, küfür ve küfrana düşen insanların akıllarını başlarına getirmek hikmetiyle arzdan bir hayvan çıkıp musallat olacak, zir ü zeber edecek. Allah u a'lem, o dabbe bir nevidir. Çünkü gayet büyük bir tek şahıs olsa, her yerde herkese yetişmez. Demek, dehşetli bir taife-i hayvaniye olacak, Belki ??? ??????? ?????? ?????? ?????????? ayetinin işaretiyle o hayvan dabbetü'l-arz denilen ağaç kurtlarıdır ki, insanların kemiklerini ağaç gibi kemirecek, insanın cisminde, dişinden tırnağına kadar yerleşecek. Mü'minler, iman bereketiyle ve sefahat ve su-i istimalden tecennübleriyle kurtulmasına işareten ayet iman hususunda o hayvanı konuşturmuş."[92]

?5048 ?15? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????
?????? #: ????????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????????????? ?????????????? ?????? ??????????????????????: ???????? ??????????????????????? ??????? ??????????. ????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????: ??? ???? ???????? ????? ????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

15. (5048)- Hz. Muaz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (birgün):
"Beytu'l Makdis'in imarı Yesrib'in harabıdır. Yesrib'in harabı melhamenin (savaşın) çıkmasıdır. Melhame İstanbul'un fethidir, İstanbul'un fethi Deccal'in çıkmasıdır!" buyurdular
Sonra elini (Resulullah), konuşmakta olduğu kimsenin (yani Hz. Muaz'ın) dizine vurdular ve:
"Bu söylediğim kesinlikle hakikattir. Tıpkı senin burada oturman hak olduğu gibi" buyurdular."
Hz. Muaz burada kendisini kasdetmektedir. (Yani Aleyhissalâtu vesselâm'ın konuştuğu ve dizine elini vurduğu kimse Muaz İbnu Cebel (radıyallahu anh)'dir.)" [Ebu Davud, Melahim 3, (4294).][93]

AÇIKLAMA:

Burada, birbiriyle irtibatlı olarak zuhura gelecek bazı hadiseler nazar-ı dikkate arzedilmektedir. Ebu Davud bu hadisi Emaratu'l-Melahim başlığı altında kaydeder. Buna göre, sayılan hadiseler melhame denen büyük savaşların çıkmasına alamettir; o da Deccal'in çıkmasına...
* Beytu'l-Makdis, Mescidu'l-Aksa denen Kudüs şehrindeki mukaddes mesciddir. Onun umranı, imandır. İmar da insanca, gelirce, malca çokluğa kavuşmasıyla gerçekleşir.
* Yesrib, Medine-i Münevvere'nin cahiliye devrindeki eski adıdır.
Hadisi bazı şarihler: "Mescid-i Aksa'nın imarı Medine'nin harabının sebebidir" diye anlamıştır. Ancak Aliyyu'l-Kârî, "sebeb"i kabul etmez, "Mescid-i Aksa'nın imarı, Medine'nin harab olma zamanına rastlar" şeklinde açıklama getirir.
Bazı şarihler, "Beytu'l-Makdis'in imarı"ndan, harab edildikten sonra yeniden imar edilmesini anlarlar. "Çünkü derler, ahirzamanda, o harab olur, kâfirler sonra imar ederler." Bazı şarihler: "Umran, mükemmel şekilde imardır. Öyleyse, Beytu'l-Makdis, Medine'nin harabı zamanında normalin üstünde mükemmel bir imara mazhar olacaktır. Çünkü Beytu'l-Makdis'in harab olması mevzubahis değildir" demiştir.

* Hadiste geçen melhame yani büyük savaştan, Şam ile Rum arasında çıkacak büyük bir savaş anlaşılmış ise de, İbnu Melek "Şam'la Tatarların arasında geçen savaşın kastedildiğini" söyler. Aliyyu'l-Kârî: "Birinci görüş daha doğru" der.
Bazı alimler, bunlardan herbirinin, kendinden sonra vukua gelecek bir hadisenin alâmeti olduğunu belirtir.
Resulullah, Hz. Muaz'a, bu söylediklerinin yakin ifade ettiğini belirtmiştir. Gerçekten de hepsi çıkmıştır.[94]

?5049 ?16? ??? ????????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????????????. ???????? ??????????? ????? ??????? ????????? ????????? ??????????? ?? ???????????[. ????? ??? ???? .

16. (5049)- Abdullah İbnu Büsr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Melhame ile Medine'nin fethi arasında altı yıl vardır. Yedinci yılda da Mesih Deccal çıkar." [Ebu Davud, Melahim 4, (4296); İbnu Mace, Fiten 35, (4093).][95]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen Medine'den maksad İstanbul'dur. Çünkü Medine, kelime olarak şehir demektir. Kelime burada lügat manasında kullanılmış olmaktadır. Mamafih yine Ebu Davud'un bir rivayetinde "Büyük melhame, İstanbul'un fethi ve Deccal'in çıkması yedi ay içerisindedir" denilmektedir. Bu hadiste Medine yerine İstanbul zikredilmiştir.
İki hadis arasında dikkat çeken bir müşkil var: Birinde "yedi yıl" denirken, diğerinde "yedi ay" denmektedir. İbnu Kesir şöyle bir açıklama ile müşkili gidermeye çalışır: "Melhame'nin başı ile sonu arasında altı yıl vardır. Sonu ile İstanbul kastedilmiş olan Medine'nin fethi arasında bir yakınlık vardır. Öyle ki, bu Deccal'in çıkmasıyla birlikte yedi ay içerisinde olur."
Aliyyu'l-Kârî, teâruzun halledilemez durumda olduğunu belirttikten sonra melhame-i kübra ile Deccal'in çıkması arasında yedi yıl olduğunu belirten hadisin, yedi ay olduğunu söyleyen hadisten daha sahih olduğunu -Ebu Davud'un kaydına dayanarak- cezmen ifade eder. [96]

İKİNCİ BAB

SÛR'A ÜFLENMESİ VE NEŞR

?5050 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ??????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ??? ???????? ??????????. ??????? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ????????: ?????? ???????? ??? ?????? ???????? ?????: ???????: ????????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ??????? ????????? ????: ???? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (5050)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sûrun sahibi (İsrafil aleyhisselam), sûr denen borusunu ağzına dayamış, yüzünü çevirmiş, kulağını dikmiş, üfleme emrini beklerken ben nasıl tereffühle (dünya nimetlerinden) istifade edebilirim?" buyurmuşlardı. Bu, sanki ashabına çok ağır gelmişti:
"Peki biz ne yapalım -veya ne diyelim- ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Onlara: "Hasbünallah ve ni'melvekil (Allah bize yeter, o ne güzel vekildir!), Allah'a tevekkül ettik. -belki de "tevekkülümüz Allah'adır!" demişti- deyiniz!" diye emir buyurdular." [Tirmizî, Kıyamet 9, (2433).][97]

AÇIKLAMA:

el-Kâdı merhum, Resulullah'ın bu hadiste: "Kıyameti koparacak olan İsrafil, sûrunu ağzına dayamış, üfleme emri beklerken yani kıyamet bu kadar yaklaşmış iken, ben nasıl ferah bir yaşayışa girebilirim?" demek istediğini söyler. Kıyamet ve ölüm hadiselerinin anılmasında, hatırlanmasında insanlara bir ders, bir nasihat var. Resulullah bu dersi vermektedir.[98]

?5051 ?2? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????
??????? ?????? # ???? ????????? ????? ?????? ???????? ????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (5051)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sûr'dan sorulmuştu:
"Bu, içine üflenen bir boynuzdur!" diye cevap verdi." [Ebu Davud, Sünnet 24, (4742); Tirmizî, Kıyamet 9, (2432).][99]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin Tirmizi'deki veçhinde bu soruyu bir bedevinin sorduğu belirtilir.
2- Sûr hakkında Mücahid'den gelen bir açıklamaya göre, sûr boynuz gibi bir şeydir. Yemen lehçesinde sûr kelimesi, boynuz manasında bir tabirdir. Bazılarına göre, bu kelime suret kelimesinin cem'idir. Yani ölülerin suretleri; bunlara ruh üflenir. Ancak doğru olanı, önceki açıklamadır. Çünkü hadislerde bu bazan "boynuz" demek olan karn kelimesiyle ifade edilmiştir.
Alimler, ayetlerin tahlilinden, İsrafil'in sûra üç sefer üfleyeceğini istidlal etmişlerdir.
"Birincisi, nefha-i fezadır: Bunda göklerde ve yerde kim varsa, Allah Teala'nın dilediği zevattan başkası, hep dehşetinden sarsılacaktır. Neml suresinin 87. ayeti bu nefhayı haber verir.
İkincisi, nefha-i sa'kdır: Bunda Allah'ın dilediklerinden başka hepsi yıkılıp ölecektir. Zümer suresinin 68. ayeti bu nefhayı haber verir.
Üçüncüsü, nefha-i kıyamdır. Bu sûrun üflenmesiyle bütün insanlar dirilip kabirden kalkacak ve mahşer yerine hesap vermek üzere koşuşacaklardır. Yasin suresinin 51. ayeti bunu haber verir.[100]

?5052 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ?????? ?????????????? ??????????. ????? ????????? ????????. ????? ???? ????? ?????? ?????? ?????: ???????. ????? ????????? ???????? ????? ???? ????? ???????? ????? ?????????? ??????. ?????: ???????. ???? ???????? ???? ?????????
????? ???????????? ????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ???? ?“??????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? ????? ????????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????????????[. ????? ????? ? ???????.»?????? ????????« ?? ????? ???????? ???? ???? ?? ??? ????? ???? ????? .

3. (5052)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"İki sur arasında kırk vardır!" buyurmuştur. Bunun üzerine oradakiler:
"Ey Ebu Hureyre! Kırk gün mü?" diye sordular. Fakat o: "Birşey diyemem!" cevabını verdi. Tekrar: "Kırk ay mı?" dediler. O yine: "Bir şey diyemem!" cevabını verdi. "Kırk yıl mı?" dediler. O yine: "Bir şey diyemem!" cevabını verdi ve (Resulullah'ın hadisine devam etti.)
"Sonra Allah semadan su indirecek ve insanlar yerden sebze biter gibi bitecekler. İnsanda bir kemik hariç hepsi çürür. Bu çürümeyen, acbu'zzeneb denen kuyruk sokumu kemiğidir. Kıyamet günü yeniden yaratılış bundan terkib edilecektir." [Buhârî, Tefsir, Zümer 3, Amme 1; Müslim, Fiten 141, (2955); Muvatta, Cenaiz 48, (1, 239); Ebu Davud, Sünnet 24, (4743); Nesâî, Cenaiz 117, (4, 111).][101]

AÇIKLAMA:

1- İsrafil'in sûra kaç sefer üfleyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir. Önceki hadisin açıklamasında "üç" diyenleri esas almış idik. İki ve hatta "dört" diyenler de olmuştur. İbnu Hacer "dört" diyenlerin görüşünü zayıf bulur.
2- Bu rivayet, iki üfleme arasında geçecek müddet hususunda bir fikir verir: Arada bir müddet var ama miktarı belli değil. Resulullah söylemiş olsa bile Hz. Ebu Hureyre şu veya bu sebepten dolayı yakalayamamış. Bazı rivayetlerde "kırk sene", "kırk hafta" gibi kayıtlar gelmiş ise de İbnu Hacer onların zayıf olduğunu belirtir.

5055 numaralı hadiste iki ayrı sûr üfleyicisiyle ilgili açıklama kaydedilecektir.
3- Hadiste, insanın kuyruk sokumunda acbu'zzeneb denen bir kemik hariç tamamının çürüyeceği belirtilmiştir. Bazı rivayetlerde sual üzerine acbu'zzeneb hakkında bilgi verilmiştir. Bu, hardal danesi büyüklüğünde son derece küçük bir zerredir. Kıyamet günü insanın yeniden yaratılışı, çürümeyen bu kemikten başlatılacaktır. Günümüz ilmi bir DNA hücresine binlerce sayfalık ansiklopedideki bilginin depolanabileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyle her insanın şahsiyet-i müstakilesi ile ilgili temel bilgilerin, meşiet-i İlahî ile çürümeyecek olan bir hücrede depolanıp neş'eyi saniyenin (veya ikinci yaratılışın) bu hücreden itibaren olması gayet mâkuldur. Bazı alimler: "Burada Allah'tan başka kimsenin bilemediği bir sır var. Çünkü yoktan var eden Allah, ikinci sefer yaratışta, yaratılışı bina edeceği bir asl'a muhtaç değildir" demiştir.
4- Hadiste amm bir üslubla çürümenin her insana şamil olacağı ifade edilmiştir. Halbuki başka rivayetlerde peygamberin, şehidlerin çürümeyeceği ifade edilmiştir. Şarihler bunları hükümden istisna ederler.
5- Şunu da belirtelim: İnsanın tamamen çürüme hadisesinden acbu'zzenebi istisna kılan ???? "hariç" kelimesini, bazı alimler istisna manasına değil, atıf vavı olarak anlamışlar ve "acbu'zzeneb de çürür" demişlerdir. Müzenî'nin öne sürdüğü bu manayı el-Ferra ve el-Ahfeş mâkul bulmuşlardır. Ancak, İbnu Hacer: "Müzenî'nin teferrüd ettiği bu mana bazı rivayetlerde "Arz acbu'zzenebi ebediyyen yemez (çürütmez)" şeklinde gelen sarahat reddeder" der.[102]

?5053 ?4? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?? ?????? ????????? ????? ????????? ?????? ??? ???????? ?????? ?????????[. ????? ???? ????????.»?????????« ????? ??????.?»????????« ????? ?????: ?? ???? .

4. (5053)- Ka'b İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'minin ruhu, cennet ağacında beslenen bir kuş olur. Yeniden dirilme gününde Allah onu cesedine döndürünceye kadar orada beslenir." [Muvatta, Cenaiz 49, (1, 240); Nesâz- Cenaiz 117 (4, 108); İbnu Mace, Zühd 32, (4271).][103]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet, Nesaî'de şöyledir: "Mü'minin ruhu, cennet ağacında bir kuş olur. Allah kıyamet günü cesedine gönderinceye kadar orada kalır."
2- Şarihler, başka rivayetlere dayanarak, cennete kuş olacak ruhun, mücahidlerin ve şehid olarak ölen mü'minlerin ruhları olduğunu tasrih ederler. Diğer ruhların ise, bazan semada, bazan mezarların avlularında bulunacaklarını belirtirler. Ebu Bekr İbnu'l-Arabî sadece şehidlerin kıyametten önce yeme ve diğer nimetlere mazhar olacağı, diğer ruhlara, kıyametten önce bunların verilmeyeceği hususunda ümmetin icmaını nakleder. Sadedinde olduğumuz hadisin de bazı tariklerinde şehid ruhlarının kastedildiği tasrih edilmiştir: "Şehidlerin ruhları yeşil kuşların içindedir. Dilediği yerde rızkını yer."
3- Alimler, kuş olma hadisesi için: "Ruh, Allah'ın emriyle kuş şeklinde teşekkül ve temessül eder. Tıpkı meleğin, insan şeklinde temessül ettiği gibi" derler ve ilave ederler: "Muhtemelen, burada murad, bazı rivayetlerde geldiği üzere ruhun bir kuş bedenine girmesidir." Suyûtî, Ebu Davud'a yaptığı haşiyede "Hadisi, "ruh, kuş olarak teşekkül eder" diye açıklarsak, burada kastedilen mana sadece "uçmaya muktedir olmaktaki" benzeyiştir, yaratılış yönüyle benzeme değildir. Çünkü insanın maddî şekli mahlukatın şekilleri arasında en üstünüdür" der.
Sindî, Suyûtî'nin mülahazasına şu ilavede bulunur. "Bu görüş, insan ruhunun kendine has bir şekli olması halinde doğrudur. Ama hakikat-ı halde insan ruhunun müstakil, hususî bir şekli yoksa ve şekilden mücerred ise ve Allah, bir hikmete binaen belli bir şekil almasını dilerse, ilk olarak kuş şeklini almasında aklın kabul etmeyeceği bir husus yoktur."
Mevzuun ehemmiyetine binaen, Suyûtî'nin Nesâî Şerhi'nde yer verdiği açıklamalardan bazı pasajları iktibas edeceğiz:
"İbnu'l-Kayyim der ki: "Ruh'un kaldığı bir yerin (mak'ad) olduğunu söylemek, onların ne kabirde olduğuna, ne de kabrin havlusunda olduğuna delalet etmez. Bilakis ruhun bu yerle bir bağıntısının bulunduğuna delalet eder ve bu manada ona bir mekan izafesi sahih olur. Zira ruhun bir başka şe'ni (bizim tabi olduğumuz kayıtlarla mukayyed olmayan bir başka realitesi ve mahiyeti) vardır. Bundandır ki o, bedenle bağlı olduğu halde aynı zamanda Refik-i A'la'da bulunur. Öyle ki, bir Müslüman, (ölmüş) arkadaşına selam verdiği vakit, ruh o hususî yerinde olduğu halde bu selama mukabele eder. Nitekim Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) altı yüz kanadı olan Hz. Cebrail aleyhisselam'ı görmüştür. Bu esnada onun sadece iki kanadı ufku kapatmış ve dizini Resulullah'ın dizine dayayacak, ellerini dizinin üstüne koyacak şekilde ona yaklaşmıştır. Ruhla ilgili meseleleri anlamada zorluk çıkaran husus, şöyle bir yanılgıdır; ruhlar âlemi ile ilgili şuunatı, şehadet âleminin me'luf olan, alışılan şuunatı ile mukayese yapılır, orası da buraya göre değerlendirilir. Bu hatalı kıyasa göre, ruh bir yer işgal etti mi, onun bir başka mekanda bulunması mümkün olmaz. Bu açık bir yanılgıdır. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Mirac gecesinde Hz. Musa'yı Refik-i A'la'da olduğu halde, kabrinde namaz kılarken ve selam verenlere mukabele ederken görmüştür. Bu iki durum arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü ruhun şe'ni bedenlerin şe'ninden ayrıdır. Bu durumu daha iyi anlamamız için bazıları güneşle misallendirmiştir: Güneş semada olduğu halde şuaları yerdedir. Gerçi burada benzetmede eksiklik var. Çünkü ışık güneşin zatı değil, arazıdır. Ruh ise, arazıyla değil, zatıyla yerdedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, yine Mirac'ta peygamberleri semavatta görmesi de bu meselemize bir başka delildir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm orada ruhları misalî cesedlerinde görmüştü. Bununla birlikte onlar kabirlerinde canlı olarak namaz kılıyorlardı. Diğer taraftan Aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü de hatırlayalım: "Kim, kabrimin yanında bana salat okursa onu işitirim; kim de uzaktan salat okursa, o bana ulaştırılır." "Allah kabrime müvekkel bir melek koymuştur. Ona bütün mahlukatın kulaklarını vermiştir, kıyamete kadar bana salat okuyacak bir kimse yoktur ki, bu melek bana onu ismiyle, babasının ismiyle ulaştırmasın." Şurası da muhakkak ki, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ruh-u şerifleri makamların en yücesinde, diğer peygamberlerin ruhlarıyla birliktedir.
Dinimizde sabit olan bu haberlerle, şu husus kesinlik kazanmıştır: "Ruhun A'layı İlliyyin'de veya cennette veya semada bulunmasına rağmen, bedeniyle de irtibatta olup idrak etmeye, işitmeye, namaz kılmaya, okumaya devam etmesi arasında bir zıtlık yoktur; biri diğerine mani değildir. Bu meselede şaşkınlık ve anlama zorluğu şuradan gelir: Dünyevî şahidde, söylenenleri görecek maddî bir organ mevcut değildir, bunlar iman ve tefekkürle idrak edilebilir. Berzah ve ahiretle ilgili umûr, dünyada alışmış olduklarımızdan tamamen ayrıdır. Öylesine ayrı ki, şöyle denebiliyor: "Ruhta öyle bir hareket kabiliyeti, öyle bir intikal sür'ati var ki, kabirden semaya çıkışına kadar muhtaç olduğu müddet, göz açıp kapama anı gibi zamanın en küçük bir birimidir. Bu durumu uykuda olan bir ruh müşahade eder. Nitekim hadislerde geldiğine göre: "Uyuyan kimsenin ruhu yükselir, yedi kat semayı deler. Arş'ın önünde Allah'a secde eder, sonra cesedine geri döner ve bu seyahatı çok kısa bir zamanda gerçekleştirir."
Vefatı, miladî 1505 olan Suyûti'nin özetle sunduğumuz bu açıklaması, günümüzde getirilen ilmî açıklamalara neredeyse ayniyle muvafik düşmektedir. Tamamen fizik kanunlarıyla yapılan açıklamalardan sonra verilen bir sonuç şöyle: "...Dünya adı verilen bu gezegen, bize göre insanlara ait zahirî âlemdir. Ama bu gezegende yaşayan ve farklı yaratılan cinler de bizimle dünyayı paylaşmaktadır. Onlar gene bu dünyamız üzerinde Kur'an-ı Kerimimizin gayb âlemi adını verdiği âlemde yaşamaktadırlar. Gayb âlemi, dünyadan başka bir yerde değildir. Farklı yaratılmamız sebebiyle cinler ve biz insanlar aynı koordinatlarda yaşadığımız halde fizik algılama sistemlerimizle birbirimizi farketmemekteyiz.
Görülmektedir ki, zahirî âlemin her noktası, aynı zamanda gayb âlemidir. Gayb âleminin her noktası da, aynı zamanda zahirî âlemdir. Öyleyse her nokta zahirî âlemde de gayb âleminde de aynı koordinatlara sahiptir ve her iki âlemde de vardır."
Bu meselede Bediüzzaman şöyle der:
"İ'lem Eyyühe'l-Aziz: Âlem-i ziya, âlem-i hararet, âlem-i hava, âlem-i kehriba, âlem-i elektrik, âlem-i cezb, âlem-i esir, âlem-i misal, âlem-i berzah gibi âlemler arasında müzaheme (sıkışıklık) ve yer darlığı yoktur. Bu âlemler, hepsi de, ihtilalsiz, müsademesiz küçük bir yerde içtima ederler. Kezalik bu geniş gaybî âlemlerin de bu küçük arzda içtimaları mümkündür. Evet hava, su insanın yürüyüşüne, cam ziyanın geçmesine, şuanın röntgen vasıtasıyla kesif cisimlere bile nüfuzuna ve akıl nuruna, melek ruhuna, demirin içine hararetin akmasına, elektriğin cereyanına bir mani yoktur.
Kezalik bu kesif âlemde ruhanîleri devrandan, cinnîleri cevelandan, şeytanları cereyandan, melekleri seyerandan men edecek bir mani yoktur."
Merhum'un, mevzuyu aydınlatacak bir başka açıklaması, şöyle:
"İ'lem-Eyyühe'l-Aziz: Vücud nev'inde tezahum yoktur. Yani, pekçok âlemler, haller, vücud sahnesinde içtima eder, birleşirler. Mesela: Gece zamanı duvarları camdan olan ve elektrik yanan bir odaya girdiğin vakit, âlem-i misale bir pencere hükmünde olan camlarda pek çok menzilleri, odaları göreceksin.
Saniyen: Odada otururken, kemal-i suhuletle o misalî odalarda her çeşit tebdil, tağyir, tasarruf edebilirsin.
Salisen, odadaki elektrik, elektrik misallerinin en uzağına en yakındır. Çünkü, o misalî misallerin kayyumu odur.
Rabian, bu maddî vücudun bir habbesi, bir parçası, o misali vücudun bir âlemini içine alabilir. Bu dört hüküm, Vacib (Allah) ile âlem-i mümkinat arasında da caridir. Çünkü mümkinatın vücudu Vacib'in nurundan bir gölge olduğu cihetle, vehmî bir mertebedir. Vacib'in emriyle vücud-u hariciyeye girer. Sâbit ve müstekarr kalır. Demek mümkinatın vücubu, bizzat hakiki bir vücud-u haricî olmadığı gibi, vehmî veya zail bir zıllı da değildir. Ancak Vacibu'l-Vücud'un (Allah'ın) icadıyle bir vücuttur."
Bediüzzaman'ın bir başka tahliline göre, tasvirlerde yedinci kat semanın ötesinde yer aldığı ifade edilen ve zihinlerde, kevn dediğimiz maddî âlemi kuşatan uzak bir hudud gibi tebessüm eden arş dahi, kevn' den hariç değildir.
"İ'lem-Eyyühe'l-Aziz: Her şeyin içine melekut, dışına da mülk denir. Bu itibarla insan ile kalb, birbirine hem zarf, hem mazruf olur. Çünkü insan, mülk cihetiyle kalbe zarf olur; melekut cihetiyle de mazruf olur.
Bu kaide arş ile kevn hakkında da tatbik edilir. Şöyle ki: Arş, Zahir, Batın, Evvel, Ahir isimlerinin halita ve karışığıdır. Bu halitada dahil olan ism-i Zahir itibariyle arş, mülk; kevn melekut olur. İsm-i Batın itibariyle arş melekut, kevn mülk olur. Demek arş'a ism-i Zahir nazarıyla bakılırsa, kendisi zarf, kevn de mazruf olur. İsm-i Batın gözüyle bakılırsa kendisi mazruf, kevn zarf olur ve keza ism-i evvel itibariyle ??????? ???????? ???? ???????? ayetinin işaret ettiği kevnin bidayetini içine alıyor. Ve ism-i Ahir itibariyle,

?????? ?????????? ????? ?????????? hadis-i şerifinin ima ettiği kevnin nihayetini içine alıyor.
Demek arş öyle bir halitadır ki, şu dört isimden aldığı hisseler ile kevn ve vücudun sağını solunu, üstünü ve altını ihata etmiş olur."[104]

?5054 ?5? ??? ??? ???? ??????????? ????:]?????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????? ????? ?????? ?????: ???? ???????? ??????? ???????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ???????? ??????: ??????. ?????: ???????? ????? ?????? ?? ???????? ??????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

5. (5054)- Ebu Rezin el-Ukaylî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, Allah, mahlukatı nasıl iade eder, (yeniden diriltir)? Bunun dünyadaki örneği nedir?"
"Sen dedi, hiç kavminin üzerinde yaşadığı vadiden kurak mevsimde geçmedin mi? Sonra bir kere de her tarafin yemyeşil üğründüğü münbit mevsimde uğramadın mı?"
Ben "Elbette!" deyince:
"İşte bu, (yeniden) yaratmasına Allah'ın delilidir. Allah, ölüleri de böyle diriltecektir!" buyurdular." [Rezin tahric etmiştir. Bu hadis Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde biraz farklı lafızlarla rivayet edilmiştir (4, 11).][105]

AÇIKLAMA:

Ahirette yeniden diriltmeye, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği bu örnek, tamamen Kur'anî bir metoddur. Zira Kur'an-ı Kerim, dünyada cereyan eden ve gözle gördüğümüz hadiseleri zikrederek, ahiretteki ihyanın da böyle olacağını söyler.
"Allah, rüzgârları salıverip de bulutları harekete getirmekte olandır. Derken biz onu ölü bir toprağa sürüp, onunla yeri, ölümünün ardından canlandırmışızdır. İşte (ölülerin) dirilmesi de böyledir" (Fatır 9).[106]

?5055 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]?? ???? ?????: ????? ?????? ?? ??????????. ?????: ???? ???????? ???????????? ?????????? ?'???? ???????????? ????????????[. ????? ??????? ????? .6.

6. (5055)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) "O boru öttürülünce" (Müddessir 8) ayeti ile ilgili olarak dedi ki: "Bu, sûrdur. Surede geçen racife, birinci nefha (üfleme), râdife de ikinci nefhadır." [Buhârî, Rikak 43 (muallak olarak).][107]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer bu hadisin açıklaması zımnında, sûru üfleyecek melekten bahsederken, sûru İsrafil aleyhisselam'ın üfleyeceği hususunda Ehl-i Sünnet ve'lcemaat'in icma'ına dair Halimi'nin kaydını naklettikten sonra, bazı rivayetlerde de iki sûr üfleyicisinden bahsedildiğine temas eder. Bu rivayetlerden birinde " Her sabah, sûra müekkel iki melek, ona üfleme emrini beklerler."
İbnu Hacer, bu manayı ifade eden hadislerden bazılarını kaydeder sonra da birinci üflemeyi bir başka meleğin, ikinci üflemeyi ise İsrafil'in yapacağını ifade eden Hz. Aişe'ye ait şu rivayeti kaydeder: "O melek, İsrafil'in kanat çırptığını görünce, sûra üfler. O, birinci üflemeyi yapar ki, bu nefha-i sa'k'dır. Sonra İsrafil ikinci üflemeyi yapar. İşte bu da nefha-i ba's (yeniden dirilme=nefha-i kıyâm da denir)."[108]
2- Sadedinde olduğumuz hadis, Müddessir suresinde geçen nâkur ile Naziat suresinde geçen râcife ve râdife kelimeleri hakkında İbnu Abbas'ın yaptığı açıklamayı sunmaktadır. Buna göre, mezkur nâkurdan maksat, İsrafil'in kıyamet günü ölülerin dirilmesi için üfleyeceği sûr (boru)dur. Sûr' dan Kur'an'da bir çok ayette bahsedilmiştir. En'am 6, Kehf 99, Taha 102, Mü'minun 101, Neml 87, Yasin 51, Zümer 68, Kaf 20, Hakka 13, Nebe' 18.
3- Sûr kelimesini Hasan Basrî, suver şeklinde okumuştur. Suver, suretin cem'idir. Bu takdirde manayı şöyle te'vil etmiştir: "Üflemeden murad cesedleredir, ta ki ruhlar cesedlere dönsünler. Ebu Ubeyde "sureti, cemi olarak suver şeklinde okumanın da" caiz olduğunu, başka şahidlerle gösterir. Böyle olunca, iki kıraat da aynı manayı ifade etmiş olur. Ancak Ezherî, bu yorumun Ehl-i Sünnet'in kabul ettiği şekle muhalefet ettiği belirtilir.
İbnu Hacer bu ihtilafı kaydettikten sonra, Ebu'ş-Şeyh'in Kitabu'l-Azamet'inden Vehb İbnu Münebbih'in bir rivayetini kaydeder: "Allah sûru kristal cam berraklığındaki inciden yarattı. Sonra arş'a: "Sûru al ve (bir köşene) as!" dedi. Sonra, "Ol!" emretti ve İsrafil oluverdi. İsrafil'e sûru (boruyu) almasını emir buyurdu. İsrafil de (arşta asılı olan sûru) aldı, onda, yaratılmış her bir ruh, hayat sahibi her bir nefis için bir delik açtı. [...] Sonra bütün ruhlar sûrda toplanır. Sonra Allah İsrafil'e emreder, o da sûra (cesedlere) üfler ve her bir ruh, cesedine girer."
İbnu Hacer der ki: "Bu hadise göre, üfleme hadisesi, önce ruhların sûra -ki bu manada cesedler demektir- ulaşması için vukua gelir. Öyleyse burada üflemenin, boynuz olan "sûr"a izafesi hakikattır, cesedler olan "sûr"a izafesi mecazdır.[109]

?5056 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ????????? ??????? ???? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ???????[. ????? ???? .

7. (5056)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün bize) Sahib-i Sûr'u (İsrafil'i) zikretti ve dedi ki:
"Sağında Cibril, solunda da Mikail aleyhimusselam var." Rezin tahric etmiştir. [Ebu Davud, Huruf ve'l-Kıraat 1, (3999).] [110]

İKİNCİ FASIL

HAŞR HAKKINDA

?5057 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???????? ?????? ??????????? ???? ????? ????????? ???????? ?????????? ????????? ?????? ????? ?????? '????[. ????? ??????? .

1. (5057)- Süheyl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü insanlar beyaz, bembeyaz, has unun çöreği gibi bir yerde toplanacaklar. Orada hiç kimsenin bir işareti (evi, bağı vs.) olmayacak." [Buhârî, Rikak 44; Müslim, Münafikûn 28, (2790).][111]

AÇIKLAMA:

1- Burada mevkıf da denen haşir meydanı, yani kıyametin kopmasından ve ruhların cesedlere üflenmesinden sonra hesap vermek üzere insanların toplanacağı haşir meydanı tasvir edilmektedir: Burası beyaz, bembeyaz (veya kızıla çalan) bir beyaz renk taşıyacaktır. Afrâ kelimesi için "lekesiz beyaz", "bembeyaz", "kızıla çalan beyaz", "şiddetli beyaz" gibi manalar verilmiştir. "Beyaz" dedikten sonra "kızıla çalan beyaz" manası değil, "bembeyaz" manası da uygun gözükmektedir. Nitekim has un da beyazdır.
2- Haşir meydanının ikinci vasfı, düz oluşudur. Orada dünyanın sathını andıran dağ, dere, ev, bağ, bahçe, ağaç vs. olmayacaktır. Maksad, yeryüzünün tamamen yok olduğunu ve mevkıfin tamamen başka bir hüviyette bir meydan olduğunu belirtmektir.
İbnu Ebî Cemre: "Bu ifadede, mevkıf sahasının, bu dünyadan çok daha büyük olduğuna da işaret vardır" der. İbnu Hacer de: "Bunda dünya arzının yok olup ortadan kalktığına, mevkıf arzının yeni olduğuna işaret vardır" der ve selefin bu meseleyle ilgili olarak "O gün ki arz başka bir arza, gökler de (başka göklere) tebdil olunacaktır..." (İbrahim 48) ayetinin te'vilinde ihtilaf ettiklerini belirtir. Buradaki tebdilin manası dünyanınzâtının ve sıfatlarının değişmesi midir, yoksa sadece sıfatlarının değişmesi midir? İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisin birinci şıkkı te'yid ettiğini söyler. İbnu Mes'ud'dan bu ayetle ilgili olarak: "Arz öyle bir arza dönüşür ki, bu arz sanki gümüş gibi (saf ve tertemizdir), üzerinde haram kan dökülmemiş ve hiçbir günah işlenmemiştir." Bu hadis mevkuf ise de merfu olarak da rivayet edilmiştir. Beyhakî bunu İbnu Mes'ud'un bir yorumu olarak anlayıp: "Mevkuf olması daha sahihtir" demiştir. Taberî, Hz. Enes'ten merfu olarak "Allah arzımızı, üzerinde günahların işlenmediği gümüşten bir arza tebdil eder" hadisini rivayet eder. Başka rivayetler de var. Hülasa, arzın kıyamet günü beyaz, temiz, günahsız bir arza çevrileceği manasını te'yid eden (Resulullah'tan) merfu rivayetler de mevcuttur.[112]

?5058 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????? ?????[.

2. (5058)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sizler Allah'a yalınayak, bedenleriniz çıplak ve kabuklu (sünnet edilmemiş) olarak haşr olunacaksınız!" buyurdular."[113]

?5059 ?3? ??? ???? ???:]????? ?????? ??????? ?????? # ???????????. ?????: ?? ??????? ???????? ???????? ??????????? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ????????. ?? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ???????? ????????? ?? ???????? ????????? ????????? ???? ???????? ?????????? ?????? ????? ????????? ???????: ??? ????? ????????. ????????: ?????? ??????? ??? ????????? ????????. ??????? ????? ????? ????????? ??????????: ???????? ?????????? ???????? ??? ?????? ??????? ? ??? ???????? ? ?????????? ?????????. ???? ????????? ???: ???????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ????????????[.
??? ?? ?????:]????????: ???????? ???????[. ????? ?????? ? ??? ????.»????« ?? ??? ??????? .

3. (5059)- Bir diğer rivayette İbnu Mes'ud şöyle demiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) va'z etmek üzere aramızda doğruldu ve dedi ki:
"Ey insanlar! Sizler (kıyamet günü) Allah'ın yanında yalınayak, çıplak ve kabuklu olarak toplanacaksınız. [Sonra şu ayeti okudu:] "İlk yaratışa nasıl başladı isek, üzerimizde hak bir vaad olarak yine onu iade edeceğiz..." (Enbiya 104). Haberiniz olsun! Kıyamet günü mahlukattan ilk giydirilecek İbrahim aleyhisselam'dır. Haberiniz olsun, o gün ümmetimden bazı kimseler getirilir ve sol tarafa alınırlar. Bunun üzerine ben:
"Ey Rabbim! Bunlar ashabımdır!" derim. Bana:
"Sen bilmiyorsun, bunlar senden sonra neler yaptılar" denilir. Ben salih kul (İsa)'nın dediği gibi diyeceğim:
"Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat vakta ki sen beni (içlerinden) aldın, üstlerinde nigehban yalnız sen oldun. (Zaten) sen (her zaman) her şeye hakkıyla şahidsin. Eğer kendilerine azab edersen şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları affedersen mutlak galib ve yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakikaten sensin sen"(Maide 117-118).]
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devamla dedi ki:
"Bunun üzerine bana: "Onlar, sen aralarından ayrıldığın günden beri, dinden yüz çevirmeye hiç ara vermediler!" denilecek.
"Bir rivayette şu ziyade var: "Ben: "Rahmetten uzak olsunlar, rahmetten uzak olsunlar!" derim." [Buhârî, Rikak 45, Enbiya 8, 44, Tefsir, Maide 14, 15, Tefsir, Enbiya 2; Müslim, Cennet 57, (2860); Tirmizî, Kıyamet 4, (3329); Nesâî, Cenaiz 118, (4, 114).][114]

AÇIKLAMA:

1- Haşr: Kurtubî, belki de kelimenin kullanışlarını esas alarak haşr hakkında şu açıklamayı yapar: (Biraz özetleyerek, kısaltarak alıyoruz.) "Haşr, toplanma manasına gelir. Dört çeşit haşir vardır. Bunlardan ikisi dünyada, ikisi de ahirettedir.
*** Birinci haşr:** Haşir suresinin ikinci ayetinde zikredilen haşirdir. (Mealen): "O, ehl-i kitaptan küfür edenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkarandır" (Haşr 2).
*** İkinci haşr:** Kıyamet alâmetleri zımnında zikri geçen haşirdir: Bir rivayette Aden'den çıkacak bir ateşin insanları mahşere (toplanma yeri) sevkedeceği belirtilir: ???????? ????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ????????? ????????
"Bir başka rivayette ????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????????
Bir başka rivayette: ?????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ???? ??????????? ??? ???????????
Farklı şekillerde çıkacağı belirtilen bu ateşle ilgili rivayetlerin te'lifi zor görünmektedir. İbnu Hacer şöyle bir te'lif teklif eder: "Muhtemelen bu ateş önce Aden taraflarında çıkacak. Sonra arzın her tarafına sirayet edecek. Hadiste geçen "İnsanları doğudan batıya haşredecek" ifadesi, haşrin hususi kalmayıp, her tarafta umumileşeceğini beyan kasdını güder. Belki önce şark ahalisi haşredilecek, ama sonradan garb ahalisinin haşri de olacaktır. Nitekim bütün fitneler doğudan başlar.."
*** Üçüncü haşr:** Ölülerin kabirlerinden haşridir. Bu yeniden dirilmeden (ba's) sonra, Mevkıf denen hesap meydanında toplanmasıdır. Bu haşr şu ayette bahsedilen haşrdır. (Mealen): "...Onları da mahşerde toplamışızdır da içlerinden hiçbirini bırakmamışızdır" (Kehf 47).
*** Dördüncü haşr;** İnsanların cennet veya cehennemde toplanmasıdır."
İbnu Hacer, bunlardan birinciye haşr denemeyeceğini, şer'an mutlak olarak haşr denince, kıyamet günü bütün mevcudatın toplanmasının kastedildiğini, halbuki birinci haşr olarak zikredilen hadisenin benzerlerinin tarihte sıkça vukua geldiğini, hiçbirine haşr denmediğini belirtir ve İbnu'z-Zübeyr'in halife olunca, Emevîlerin Medine'den Şam'a sürdüğünü ifade eder.
2- Hadiste kıyamet günü ilk elbise giyecek zatın İbrahim aleyhisselam olduğu belirtilir. Başka rivayetlerde, İbrahim'i Resulullah'ın takip edeceği belirtilmiştir. Hz. İbrahim'e tanınan bu öncelik, onun ateşe atılmış olması veya seravil (şalvar) ile ilk tesettürü onun vaz' etmiş olmasıyla izah edilmiştir. Şarihler onun bu meselede efdaliyetinin, her yönden Resulullah'a efdaliyet ihraz edeceği manasına gelmediğini belirtirler.
3- Resulullah'tan sonra irtidat edenlerle ilgili muhtelif açıklamalar yapılmıştır.
1) Bunlar münafik ve mürtedlerdir. Abdest uzuvlarında ve alınlarında beyazlıkla diriltilirler. Aleyhissalâtu vesselâm bunlara bu alâmetleri sebebiyle nida eder. Ancak:
"Bunlar vaadine mazhar olanlardan değiller!" denilir. Bunlar senden sonra dini değiştirdiler. Yani izhar ettikleri İslam üzere ölmediler."
2) "Bunlardan murad, Aleyhissalâtu vesselâm zamanında Müslüman olarak yaşayıp sonradan irtidat edenlerdir" denmiştir. Resulullah bunlara da, -üzerlerinde abdest nuru olmasa da- sağlığında onları Müslüman bildiği için nida eder. Ancak "Bunlar irtidat ettiler!" denilir.
3) "Bunlar, tevhid üzerine ölen büyük günah sahipleri ve kişiyi dinden çıkarmayan bid'alara düşen ehl-i bid'adır" denmiştir. Bunların alınlarında ve abdest uzuvlarında nur olması da mümkündür. Bunlar, Resulullah zamanında veya ondan sonra da yaşamış olabilirler. Bunları hususi alâmetleriyle tanımış olacaktır. İbnu Abdilberr der ki: "Dinde bid'at çıkaranların hepsi havuz'dan kovulacaktır; Haricîler, Rafizîler ve diğer ehl-i heva." Devamla "Zalimlerin, haksızlıkda ileri gidenlerin, hakkı gizleyenlerin ve kebair işleyerek asi olanların" da bu hükme girdiklerini, bu sayılanların hepsinin, sadedinde olduğumuz hadiste haber verilen azaba maruz kalacaklarından korkulduğunu belirtir.
4- Hadiste, salih kul olarak işaret edilen zat, Hz İsa aleyhisselam' dır. Çünkü salih kul'a nisbet edilerek söylenen söz ayet-i kerimedir ve Kur'an, onu Hz. İsa'nın bir yakarışı olarak sunmaktadır. Böylece Aleyhissalâtu vesselâm, ümmetinden günahkâr bir zümreyi, Hz. İsa'nın merhametkârâne ve şefkatkârâne olan üslubuyla Allah'a havale etmekte, Hz. Nuh'un helak ve ceza talep eden üslubuna (Nuh 26) yer vermemektedir.[115]

?5060 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???????? ?????? ??????????? ????? ????????: ?????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ???? ??????????. ????? ??? ??????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????????? ?????: ?????? ?????????? ???? ??????????? ??????? ??? ??????????? ???? ??????????? ????? ???????? ?????????? ???????????? ????? ?????? ????????[. ????? ???????.

4. (5060)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü insanlar üç sınıf olarak haşrolunurlar:
* Yayalar sınıfı,
* Binekliler sınıfı,
* Yüzü üstü sürünenler sınıfı."
Aleyhissalâtu vesselâm'a soruldu: "Ey Allah'ın Resulü! Bunlar yüzleri üzerine nasıl yürürler?" Şu cevabı verdiler:
"Onları ayakları üzerine yürüten Zat-ı Zülcelal, yüzleri üzerine yürütmeye de kadirdir. Ancak bilesiniz, bu yüzleri üstü yürüyenler, önlerine çıkan her engele, her dikene karşı kendilerini yüzleriyle korumaya çalışırlar." [Tirmizî, Tefsir Benî İsrail (İsra), 3141).][116]

AÇIKLAMA:

Kıyamet günü, ebedî menzillerine gitmek üzere, herkes amel ve imanlarının derecesine göre farklı süratte yol alacaklardır. Aleyhissalâtu vesselâm bunları üç grupta ifade buyurmuştur: Yayalar, binekliler, yüzü üzeri sürünenler. İlk iki sınıf ehl-i imandır, üçüncüsü ise kâfirlerdir. Ehl-i iman da iki grupta ele alınmıştır:
Yayalar. Bunlar gidişte meşakkat çekecekler, ama sürünenlerinkinden çok hafif.
Bazı alimler, önce yayaların zikredilmiş olmasını, ehl-i imandan yayan yürüyecek olanların çoğunluğu teşkil etmeleriyle izah etmiştir.
En şerefli sınıf binekli olanlardır. Bunların da, dünyada bile bineklerin sürat ve konforca çeşitlilikleri gözönüne alınınca, kendi aralarında farklılıklar arzedeceği anlaşılır.

Yüz üstü sürünecek olanlarla ilgili şu ayeti de hatırlatabiliriz: "Biz onları kıyamet günü körler, dilsizler, sağırlar olarak yüzü koyun haşredeceğiz. Onların varacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça biz onun alevini artırırız" (İsra 97).
el-Kâdi der ki: "Yüzleriyle korunurlar" ifadesi, onların ne kadar alçaltılıp hakir kılınacaklarını beyan eder. Allah eza veren şeylere karşı, onları, ellerine ve ayaklarına bedel yüzleriyle korunmaya mecbur kılacaktır. Hedefe gidişi ayağa bedel yüzleriyle yaptırması da, onların dünyada iken yüzlerini yaratıp şekillendiren Zat için secdeye koymamalarından dolayıdır."[117]

?5061 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ?????? ??????????? ???? ????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ???? ???????? ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ????????? ???? ???????. ????????? ???????????? ????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

5. (5061)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar kıyamet günü üç hal üzere haşrolunurlar:
1) İstekliler, korkanlar,
2) İki kişi bir deve üzerinde olanlar, üç kişi bir deve üzerinde olanlar, dört kişi bir deve üzerinde olanlar, on kişi bir deve üzerinde olanlar.
3) Geri kalanları, ateşe tapanlar. Cehennem, onların kaylûle yaptığı yerde onlarla kaylûle yapar, geceledikleri yerde onlarla birlikte geceler, onların sabahladıkları yerde onlarla sabahlar, onların akşamladıkları yerde onlarla beraber akşamlar." [Buhârî, Rikak 48; Müslim, Cennet 59 (2861); Nesâî, Cenaiz 118, (4, 115, 116).][118]

AÇIKLAMA:

1- Haşr hakkında teferruatlı açıklamayı 5059 numaralı hadiste kaydettik.
2- Bu hadiste zikredilen haşir hangisidir? 5059 numaralı hadisin açıklamasında Kurtubî'den kaydettiğimiz yoruma göre, nususta zikri geçen haşir dört idi. Bunlardan biri te'vil götürse de, üç haşirden bahsedilebileceği ve birisinin kıyamet kopmazdan önce, kıyametin kopmasına yakın meydana gelecek bir haşir olduğu belirtilmiş, rivayetler kaydedilmiş idi.
Sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen haşrin de işte bu haşir olduğu, çoğunlukla benimsenen görüştür.
Öyleyse hadis, Aden taraflarında çıkıp, dünyanın her tarafına sirayet edecek bir ateş sebebiyle insanların (Şam) tarafına toplanacaklarından ve bu toplanma, (bu göç, bu iltica) işine iştirak edenlerin üç kategoride mütalaa edileceğinden haber vermiş olmaktadır.
Birinci kategori: İstekliler, korkaklar. Hadis bunların neyi arzulayıp neyden korktuklarını açıklamıyor, müphem ve mutlak bırakıyor.
İkinci kategori: Bunlar kaçma sırasında meşakkattedirler. Bu meşakkat ve sıkıntı "bir deveye iki, üç...on kişi binecek" şeklinde ifade edilmiştir.
Üçüncü kategori: Kaçamayanlar. Bunları ateş yakalayacak. Bu hadisenin kıyametten önce vuku bulan bir vak'a olma ihtimali esas alınınca, kaçılan bu ateşin onları yakalayacağı söylenebilir. Yakalanmanın vakti yoktur; kimini sabah, kimini öğle, akşam... gece vs.Hattâbî, bu haşrin kıyametten önce vuku bulacağını söyler ve: "İnsanları diriler olarak Şam'a toplar" der.
Hattâbî, bu haşrin dünyada olacağını açıklama sadedinde şunları söyler: "Kabirlerden Mevkıf'a olacak haşir, bu suretle olmaz, bu uhrevî haşirde deveye binme, deveyi nöbetleşe kullanma şekli yoktur. Bu haşir, İbnu Abbas'tan gelen hadiste belirtildiği üzere "yalınayak, çıplak ve yaya" şekilde olacaktır."
"Bir devede iki, üç..on kişi olacak" ibaresini Hattâbî: "Bir deveyi iki, üç... on kişi münavebe ile kullanacaklar demektir" diye açıklar. Yani yol esnasında çok sayıda insana tek binek düşecek biri binerken diğerleri yürüyecek.
İbnu Hacer, münavebe ile kullanmayı kesin bir üslubla reddetmese de, bir deveye aynı anda on kişiye kadar binilebileceğini, Allah'ın bu gücü o gün deveye verebileceğini söyler. Bu yorum bize deve kelimesini binek, binme aracı olarak anlamamıza imkan tanır. Bundan hareketle insanların (1990-1991 yılında çıkan Körfez hadisesinin sonunda Irak'ta yaşayan Kürtler ve Türkmenlerden iki milyona yakın insanın yurtlarını terkederek, bin bir müşkilatla eski coğrafî taksimatta Şam sayılan, bugün ise Suriye denen Güneydoğu Anadolu bölgesine hicret hadisesinde olduğu gibi) bu haşir sırasında canları pahasına pek müşkilatlı bir kaçışla Şam (yani Suriye) bölgesinde toplanacaklarını anlamamıza imkan verir.
Şunu da belirtelim ki, Halimî, bu haşrin kabirlerden Mevkıf'a gidiş haşri olduğuna meyletmiş, Gazalî ise bu hususta kesin kanaat beyan etmiştir. İsmailî: "Ebu Hureyre hadisinin zahiri, insanların "yalınayak, çıplak ve yaya" haşredileceklerini haber veren İbnu Abbas hadisine muhalif düşer" der. Şöyle bir te'lif teklif eder: "Haşirle "neşir" de[119] ifade edilir. Çünkü biri diğeriyle muttasıldır. Öyleyse haşir, insanların kabirlerden yalınayak, çıplak olarak çıkarılıp, Mevkif'e (hesap meydanına) sevkedilmeleridir. İşte bu sırada müttakiler deve üzerinde gelerek toplanırlar."
Bazıları da iki hadisi şöyle te'lif eder: "İnsanlar kabirlerinden, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hadisinde ifade edilen evsafta çıkarılırlar, sonra halleri, buradan Mevkif'e gelinceye kadar, Ebu Hureyre hadisinde ifade edilen evsaf içinde farklı olur. Bu son te'vili te'yid eden bir rivayet Ebu Zerr'den, Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî tarafından tahric edilmiştir.
"Sadık ve masduk olan Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) bana haber verdi ki: "Kıyamet günü insanlar, üç grup halinde haşredilecektir: Bir grup (Allah'ın nimetlerinden) yemekte oldukları ve elbiseler içinde ve binekler üzerinde bulundukları halde haşredilir. Bir grup yayadır, bir grup da melekler tarafından yüzleri üstü sürüklenirler."
İyâz, bu görüşler içerisinde Hattâbî'nin görüşünü tercih eder ve bazı hadislerde "ateş onlarla birlikte kaylûle yapar, onlarla birlikte akşamlar, onlarla birlikte sabahlar" ifadesini delil göstererek: "Bu haller dünyaya ait hallerdir, (öyleyse, hadiste, kıyametten önceki haşir kastedilmiştir)" der.
Hadis üzerinde başka yorumlar da var:
Son olarak onu hatırlatalım. Hadisler ve ayetler, İlahî mucizeye mazhar oldukları ve her asra baktıkları için ulemanın istinbat ettiği bütün manaları kasdetmiş olabilir. Sadece birinde cezmedip diğerlerini reddetmek caiz olmaz.[120]

?5062 ?5? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???????? ?????? ??????????? ????? ???????? ????????? ?? ?'???? ????????? ???????? ???????? ??????????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

6. (5062)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanlar kıyamet günü öylesine ter akıtırlar ki, bu terler yerin içinde yetmiş zira'lık derinliğe kadar iner ve bu ter (yer üstünde de birikerek insanları konuşamaz hale getirmek üzere ağızlarına) gem vurur ve kulaklarına kadar ulaşır." [Buhârî, Rikâk 47; Müslim, Cennet 61, (2863).][121]

AÇIKLAMA:

Kıyamet günü, hesap verme esnasındaki ahvalle ilgili olarak muhtelif hadisler gelmiştir. Bunların birkısmı ter hadisesi ile ilgilidir. Sadedinde olduğumuz hadis, insanların, hesap vermenin sıkıntısıyla yerin dibine yetmiş arşın inecek ve yerin üstünde de kulaklara kadar yükselip insanları konuşamaz hale getirecek bir derya teşkil edecek kadar çok terleyeceklerini ifade etmektedir.
Alimler, bu ter herkesin kendi teri midir, müşterek terleri midir ihtilaf ederler, İyâz: "Bundan kişinin müşahede ettiği korkunç haller nisbetinde salacağı terin kastedilmiş olması muhtemel olduğu gibi, hem kendi, hem başkasının teri kastedilmiş olması da muhtemeldir. Böylece bir kısmına çok şiddetli, bir kısmına daha hafif sıkıntı verir. Bütün bunlar, insanların izdiham ve birbirlerine sıkışmasından terin yerin altına yetmiş arşın nüfuz etmesinden sonra, yer üstünde akıp birikmesinden meydana gelir. Tıpkı suyun toprak tarafından emilmesinden sonra bir vadide akması gibi" der.
İbnu Hacer, bu terleme hadisesini, bir başka hadisin yardımıyla daha bir tavzih eder. Hadis şudur: "Kıyamet günü güneş arza (bir mil kadar] yaklaşır. İnsanlar terlerler. Kimi vardır, teri ökçesine kadar yükselir, kimi vardır ayağının yarısına kadar yükselir; dizine kadar yükselenler, uyluğuna kadar yükselenler, böğrüne kadar yükselenler, omuzuna kadar ve hatta ağzına kadar -ve eliyle işaret eder- yükselenler, vardır. Ağzına kadar yükselen ter, sahibine gem vurmuş olur. Bazılarını ter tamamen bürür -ve bunu söylerken elini başının üzerine vurur.-" Bazı rivayetlere göre hesap gününün sıkıntısı o kadar şiddetlidir ki, insanlar: "Ey Rabbimiz, cehenneme giderek de olsa bizi bundan kurtar!" diye talepte bulunurlar. Müslim'in bir rivayetinde tere batmanın, kişinin ameliyle mütenasib olacağı belirtilmiştir. ????????? ??????? ???? ????????? ????????? ?? ????????.
Bir başka hadiste bu bekleme müddetinin kırk yıl olacağı; bir diğerinde bir günün yarısının, dünya zamanına göre ellibin yıl olacağı, ancak mü'mine bu günün, güneşin batma anı gibi hafif geleceği belirtilmiştir.
Beyhakî'nin bir hadisinde bu sıkıntılı halin kâfirlere mahsus olduğu tasrih edilmiştir. ????????? ?????? ????? ????????? ????? ???????? ????????? ????????? ????? ???? ??????? ????????????.
"O günün sıkıntısı kâfire çok şiddetlenir. Öyle ki ter onu gemler!" Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü mü'minler nerede olurlar?" Buyurdular ki: "Onlar altın kürsüler üzerindedirler,

onlara bulutlar gölge yapar." Bazı rivayetlerde de "amelleri gölge yapar", bazı rivayetlerde de "güneşin, insanların başlarına iki yay boyu yaklaşacağı" ifade edilmiş ise de, (imanda kemal sahibi) mü'minlere bu hararetin zarar vermeyeceği belirtilmiştir.
Hülasa, hesap günü uzun bir müddettir, sıkıntısı azimdir. Ancak mü' minler, amellerine göre o günün sıkıntısını az veya çok az bir derecede atlatacaklardır. İbnu Ebî Cemre: "Sadedinde olduğumuz hadis bu sıkıntının bütün insanlara şamil olacağını ifade ederse de; başka hadisler, bunun onlar çoğunluk da olsa birkısım insanlara mahsus olduğunu tasrih eder; peygamberler, şehidler ve Allah'ın diledikleri bundan istisna edilmiş, en şiddetli ter sıkıntısının da kâfirlere, sonra kebair ehline, sonra bunları takip edenlere olacağı, mü'minlerin kâfirlere nisbetle az oldukları belirtilmiştir."
İbnu Ebî Cemre, bu hadislerden akla gelebilecek: "İnsanlar muhtelif bazda oldukları halde hepsi nasıl kulaklarına kadar tere banar, bu arada ter bir kısmının ayağını bürümez...?" gibi sorulara: "Bunlar uhrevî, gaybî ihbarlardır, aklî izahı yoktur, kuvvetli iman sahipleri tasdik eder..." manasında cevap verdikten sonra der ki: "Bu durumu haber vermenin maksadı dinleyenleri uyarmak, mü'minleri bu korkunç hallere düşmekten kişiyi koruyacak amellere teşvik etmek, günahlardan tevbeye sevketmek, kerim ve bağışlayıcı olan Rab Teala'ya iltica etmeye bu hallerden ve ateşten koruyup, rahmet ve cennetine dahil etmesini talep etmeye bir sevktir."[122]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HESAP VE KULLAR ARASINDA HÜKMÜN VERİLMESİ

?5063 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??????? ???????? ?????????? ‘????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ?????????????????? ?????? ????????? ???? ?????? ??? ? ??????? ??????? ?? ????????? ??? ????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????????? ???? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (5063)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kimin üzerinde kardeşine karşı ırz veya başka bir şey sebebiyle hak varsa, dinar ve dirhemin bulunmadığı [kıyamet (ve hesaplaşmanın olacağı)] gün gelmezden önce daha burada iken helalleşsin. Aksi takdirde o gün, salih bir ameli varsa, o zulmü nisbetinde kendinden alınır. Eğer hasenatı yoksa, arkadaşının günahından alınır, kendisine yüklenir." [Buhârî, Mezalim 10, Rikak 48; Tirmizî, Kıyamet 2, (2421).][123]

AÇIKLAMA:

Hadis, mü'minleri, mü'min kardeşine karşı haksızlık yapmamaya, şayet yapmış ise helalleşmeye tevşik etmektedir. Bu haksızlık, "ırz"la ifade edilen manevî varlığına karşı olabilir. "Başka bir şey" tabiriyle de "bütün çeşitleriyle mal", "yaralama", hatta "tokat"a varıncaya kadar her şey kastedilmiştir. Nitekim Tirmizî'nin rivayetinde "ırz ve mal nevinden..." denmiştir.
Müslim'de bu mana bir başka üslubla ifade edilmiştir: "Ümmetimden müflis olan o kimsedir ki: Kıyamet günü namazı, orucu ve zekatı olduğu halde gelir. Ancak birine küfretmiş, diğerinin kanını dökmüş, bir diğerinin de malını yemiştir. Hasenatı, buna, öbürüne, diğerine dağıtılır. Üzerindeki borçlar bitmeden hasenatı tükenmişse öbürlerinin günahlarından alınır, üzerine yüklenir ve böylece ateşe atılır."
Bu hadis, "Bir günahkârın günahı diğerine yüklenmez" (En'am 164) ayetine muhalif düşmez. Zira bu kimse, kendi fiili ve zulmü sebebiyle cezalandırılmıştır. Çünkü hasenatı, Allah'ın kullar hakkındaki adaleti gereği, seyyiati mukabilinde alınmıştır.
Humeydî, Kitabu'l-Muvazene'de demiştir ki: "İnsanlar üç kısımdır:
* Hasenatı seyyiatına üstün gelenler.
* Seyyiatı, hasenatına üstün gelenler.
* Hasenatı ve seyyiatı müsavi olanlar.
Birinciler, Kur'an'ın nassı ile kurtuluşa ereceklerdir.
İkinciler, sevabından fazla olan günahı sebebiyle, nefhadan (İsrafil' in sûra üflemesinden) ateşten çıkanların sonuncusuna kadar, şerrinin azlığı çokluğu nisbetinde azab edilecektir.
Üçüncüler, a'raftakilerdir (A'raf cennet ve cehennem arası bir yer)."
Bu görüşü bazı alimler: "Allah'ın azab etmeyi murad ettikleri" diye kayıtlaması, keza üçüncü kısım için de: "Üç görüşten en kuvvetli olanı" diye tasrih etmesi gerekirdi diye tenkit etmişlerdir.
Ayrıca Humeydî, "Seyyiatı hasenatına galebe çalanlar da iki kısımdır: "Azab çekip, şefaatle ateşten kurtulanlar, günahı affedilip, hiç azab çekmeyenler" demiştir.[124]

?5064 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ??????????? ????? ??????? ????????? ???????????? ???? ???????? ????????????? ????????? ?????????: ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ????? ????????? ????????? ?????: ???????? ???????? ??? ????????? ????????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ? ?????????. ?????????: ?????? ??????? ???? ??????? ????? ??????????? ??? ??????????[. ????? ???? ???????? ??? ????: ??????? ??? ???? ?? ????? ????.»??????« ???? ??? ???? ?? ??????? .

2. (5064)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü hak sahiplerine haklarını mutlaka eda edeceksiniz. Öyle ki kabış (boynuzsuz) koyun için, boynuzlu koyundan kısas alınacak, taşa (niye bir başka) taş üzerine yüklenip kaldığından; adamın adamı niye yaraladığından sorulacak."
(Ebu Hureyre) der ki: "Biz şunu da işitirdik: "Kıyamet günü, kişiyi tanımadığı birisi yakalar ve der ki: "Sen beni hata ve münker işlerken görüyordun, fakat ondan men etmiyordun!" [Müslim, Birr 6, (2582); Tirmizî, Kıyamet 2, (2422).]
"Boynuzlu koyun..." tabirinden gerisi Rezin'in ziyadesidir.[125]

AÇIKLAMA:

Nevevî, hadisi açıklama sadedinde der ki: "Bu hadis, hayvanların da kıyamet günü haşredileceği ve tıpkı teklif ehli insanların, çocukların, delilerin ve kendilerine tebliğ ulaşmayanların iadesi (yeniden diriltilmesi) gibi, onların da iade edileceği hususunda bir açıklamadır. Bu hususta Kur'an ve sünnette deliller mevcuttur. Ayet-i kerimede Rabb Teala şöyle buyurmuştur: "Vahşi hayvanlar haşredildiği zaman" (Tekvir 5). Ayet ve hadiste gelen bir kelimenin zahirini esas almaya aklî veya şer'î bir mani yoksa onu zahirine hamletmek vacib olur. Alimler derler ki: "Kıyamet günü, yeniden diriltilme ve haşredilmek için mücazat, mükafaat veya sevab şart değildir. Boynuzlu keçinin kabış keçi için kısas olması, teklif kısası değil, mukabele kısasıdır."[126]

?5065 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????????? ???????. ????????: ?????? ??????? ?????? ??????: ?????? ???? ?????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ??? ??????? ??????????. ??????: ??????? ????? ????????? ???????? ????? ????????? ?????? ??????????? ??? ??????[. ????? ?????? ? ???????.»??????????? ?????????« ?????? ??????? ???????? ??? .

3. (5065)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ahirette kimin hesabı münakaşa edilirse, azaba maruz kalacak demektir!" buyurmuşlardı. Ben: "Nasıl olur? Allah Teala hazretleri (mealen): "O vakit kimin kitabı sağ eline verilirse; kolay bir hesabla muhasebe edilecek ve ehline sevinçli olarak dönecek" (İnşikak 7-9) buyurmadı mı, (bu hesap münakaşası değil mi)?" dedim.
"Hayır! buyurdular, bu (münakaşa değil) arzdır. Kıyamet günü hesaba çekilen herkes mutlaka helak olmuş demektir!" [Buharî, İlim 35, Tefsir, İnşikak 1; Rikak 49; Müslim, Cennet 80, (2876); Ebu Davud, Cenaiz 3, (3093); Tirmizî, Kıyamet 6, (2428).][127]

AÇIKLAMA:

Burada geçen münakaşatü'lhesab tabiri, hesabın tahkik ve tedkikini ifade eder. Zemahşerî, Faik'te "hesap münakaşası"nı "hesapta zorluk çıkarmak, az çok hepsini ortaya dökmek, sayıya dahil etmek" şeklinde açıklar. Kişinin helak olması, burada "yapılan ince hesap sonucu, fazla gelen günahları sebebiyle azab çekmesi"dir.

Resulullah'ın arz diye ifade buyurduğu ayet-i kerime, inceden inceye yapılan bir hesabın sonucunu bildirmemiş olmakta, amelin arzını ifade etmektedir. Tîbî der ki: "Hadiste geçen "bu arzdır" ifadesinin manası şudur: "Ayette mezkur olan hesap, kulun eksikliklerine rağmen Allah'ın dünyadaki lütfunu ve bu eksikliklerin ahiretteki affını bilmesi için mü'minin amellerinin bir arzıdır."
Resulullah, bu hadislerinde "hiçbir kimsenin ameliyle cennete gidemeyeceğini" ifade ettiğine göre, ebedî cennet, insanların dünyada yaptıkları amellerin neticesi değildir. Şu halde inceden inceye, amellerimiz üzerine yapılacak hesabın sonucu olarak cennete gitmek mevzubahis olamaz. Cennet, lutf-u İlahînin neticesidir. Allah'ın lütfu tecelli edenlerin kitapları sağından verilmiş olacaktır. Şüphesiz ki, İlahî rahmetin tecellisinde amel defterinin muhtevası müessirdir.[128]

?5066 ?4? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ?? ???????? ????????. ????????? ??? ???? ????????? ?????? ?????? ?????. ????????: ????? ??????? ?????? ??? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? # ??????? ?????? ?????? ??????????? ????. ??????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ??? ????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ??????? ??????????
???? ???????? ?????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???????. ????? ???????? ????????? ???????: ????????? ???? ????????? ???? ????????? ??????????? ????? ??? ????????? ???? ???????????? ????? ??????? ??????? ???????? ???? ?????[. ????? ??????? ???????? .

4. (5066)- Hureys İbnu Kabîsa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Medine' ye geldim ve: "Ey Allahım! Bana salih bir arkadaş nasib et!" diye dua ettm. Derken Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'nin yanına oturdum. Kendisine:
"Ben, Allah'a bana salih bir arkadaş nasip etmesi için dua ettim. Bana, Resulullah'tan işittiğim bir hadis söyle! Olur ki Allah Teala hazretleri ondan faydalanmamı nasib eder!" dedim. Bunun üzerine dedi ki: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Kıyamet günü, kişi amelleri arasında önce namazın hesabını verecek. Bu hesap güzel olursa kurtuluşa erdi demektir. Bu hesap bozuk olursa, hüsrana düştü demektir. Eğer farzında eksiklik çıkarsa Rab Teala hazretleri: "Bakın, kulumun (defterinde yazılmış) nafilesi var mı?" buyurur. Böylece, farzın eksikleri nafile (namazları) ile tamamlanır. Sonra, bu tarzda olmak üzere diğer amelleri hesaptan geçirilir." [Tirmizî, Salat 305, (413); Nesâî, Salat 9, (1232).][129]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kişinin Allah'a karşı borçları arasında en mühiminin namaz olduğunu ifade etmektedir. Bu hadis, insanlar arasında kıyamet günü hesabı görülecek ilk şeyin kan olacağı hususunda hadise ters düşmez. Çünkü bu ikinci hadis, insanlar arasındaki hukuktan; öbürü ise Allah'a karşı olan hukuktan bahsetmektedir. Alimler bu iki hukuktan hangisi öncelik kazanır? sorusu üzerinde de durmuş ve önceliğin Allah'a karşı olan hukuk olduğunu belirtmiştir. Deliller bunu göstermektedir.
2- Hadis, hesap sırasında farzlarda çıkacak eksikliklerin, kulun sünnet ve nafile nevinden kılmış bulunduğu namazlarla tamamlanacağını, onların da hesaba gireceğini belirtiyor, yeter ki kişinin amel defterinde bu nevden ibadetler yapılmış olsun.
3- Farzdaki eksiklik nedir? sorusu farklı ihtimaller getirmiştir;
* Bir ihtimale göre, bununla farz namazların miktarca noksanlığı değil, farz namazlarda yerine getirilmesi gereken huşu, zikirler, dualar gibi farz sevabını artıran bazı sünnetler ve meşru heyetlerin noksanlığı kastedilmiş olabilir. Bu duruma göre, kişi bu sünnetleri farzda ihmal etmiş ve fakat tatavvu (nafile) namazlarda yerine getirmişse, burada oraya aktarma suretiyle oradaki eksiklik tamamlanılacak demektir.
* Keza: "Bu ifade ile, farz namazların farzları ve şartlarında ortaya çıkacak eksikliklerin kastedilmiş olması da muhtemeldir" denmiştir.
* Keza, "Bizzat farz namazlarının terki ile hasıl olan eksikliğin sünnetlerle telafi edileceği de kastedilmiş olabilir" denmiştir.
Öyleyse, hadiste, diğer farzlarda bu muhtevada yapılacak eksiklikler, nafilelerle ikmal edilecektir. Cenab-ı Hak vaadedince o yerine mutlaka gelir. Resul-i Ekrem'i de, O'nun namına haber verir. Kizbten, mübalağa ve mücazefeden uzak konuşur.[130]

?5067 ?5? ??? ??????? ???? ???? ???:]???????? ???? ?????? ??? ???????? ???? ???? ?????? ???????? ???????. ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ???? ???????? ??? ???????? ?? ?????? ???? ????????[. ????? ???? .

5. (5067)- Yahya İbnu Said rahimehullah anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, (kıyamet günü), kulun ilk bakılacak ameli namazdır. Eğer namazı kabul edilirse, geri kalan amellerine bakılır. Eğer namazı kabul edilmezse diğer amellerinin hiçbirine bakılmaz." [Muvatta, Kasru's-Salat 89, (1, 173).][131]

AÇIKLAMA için önceki hadisin açıklamasına bakılsın.[132]

?5068 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ?? ??????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

6. (5068)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü, insanlar arasında hükmedilecek ilk şey kandır." [Buhârî, Diyat 1, Rikak 48; Müslim, Kasame 28, (1678); Tirmizî, Diyat 8, (1396); Nesâî, Tahrim 2, (7, 83).][133]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, insanlarla ilgili hukukta ilk hesaba çekilecek meselenin "kan"la ilgili meseleler olduğunu ifade etmektedir. Bir önceki hadiste ise, ilk hesabın namazla ilgili olduğu belirtilmiştir. Zahirde bir zıtlık görülür ise de, aslında yoktur. Çünkü biri Allah hakkına ait meselelerde ilkle; diğeri ise kul hakkına ait meselelerde ilkle ilgilidir. Nitekim Nesâî'de gelen bir rivayet ikisini birlikte zikretmektedir:
"Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır. İnsanlar arasında (cereyan edenlerden) ilk hesabı yapılacak şey de, kandır.
"İbnu Hacer: "En mühim olanla başlamak, prensip olması sebebiyle, bu hadis, kan meselesinin ehemmiyetini nazarlarımıza arzediyor" der. Bazı alimler: "Kaza (hüküm) insanlara hastır, hayvanlarla ilgili olarak kaza yoktur" demiş ise de, İbnu Hacer, "Bunun hatalı olduğunu, hadisin insanlar arasındaki kazanın önceliğinden bahsettiğini; bu ifadede, mesela insanlar arasındaki hükümden sonra hayvanlar arasında da hüküm olacağının nefyedilmediğini" belirtir.
Yeri gelmişken kanın ehemmiyetini ifade eden bir başka hadis daha kaydetmek isteriz: "Dünyanın zevali, Allah indinde mü'min bir kulun (haksız yere) öldürülmesinden daha hafif kalır" veya "Mü'minin katli Allah indinde dünyanın zevalinden daha büyük (bir cürüm)dür." Dünyanın zevalinde, pek çok mü'minin helaki de bulunması sebebiyle hadisin ifadesinde müşkillik bulunduğu ifade edilmiş ise de, daha önce de açıklandığı üzere, burada "Allah nazarında" tabiri meseleyi halleder: Hadislerde Allah nazarında sinek kadar değeri olmadığı belirtilen dünya, ehl-i hevanın dünyasıdır, dünyanın isyanlarla, cinayetler ve haksızlıklarla dolu olan yönüdür, nefs-i emmareleri tatmin eden yönüdür. Bu yönüyle dünyanın Allah nazarında sinek kanadı kadar değeri yoktur. Öyleyse hadiste, Cenab-ı Hakk'ın esmasının tecelligâhı veya abid kullarının ibadet edip, ahiret için ekim yaptıkları dünya maksud değildir.[134]

?5069 ??? ??? ???? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ????? ??????? ???? ???????: ???? ???????? ?????? ????????? ?????? ???????? ??? ?????? ????? ?????? ??????? ???? ????? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ????? ??????[. ????? ??????? .

7. (5069)- Ebu Berze (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü, dört şeyden sual edilmedikçe, kulun ayakları [Rabbinin huzurundan] ayrılamaz:
* Ömrünü nerede harcadığından,
* Ne amelde bulunduğundan,
* Malını nerede kazandığından ve nereye harcadığından,
* Vücudunu nerede çürüttüğünden." [Tirmizî, Kıyamet 1, (2419).][135]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, başka tariklerden de gelmiştir. Yine Tirmizî'de gelen bir başka veçhine göre "Kişiye beş şey sorulacaktır: "Ömrünü nerede tüketti, gençliğini nerede çürüttü, malını nerede kazandı, nereye harcadığı bildiği ile ne derece amel etti?" Bu rivayette, gençliğin ayrıca mevzubahis edilmesi, insan hayatı içerisinde onun ayrı bir ehemmiyet taşıdığını ifade eder. Ehemmiyetlidir, çünkü ibadet vs.yi yapmada güçkuvvet bulunan bir devredir. Bu devrede yapılan ibadetler daha kıymetlidir.
2- Yine Tirmizî'nin bir hadisi, kişinin Allah huzurunda tek başına hesap vereceğini daha açık olarak ifade eder:
"Sizden herbirinize mutlaka, arada herhangi bir tercüman bulunmadan Rabbisi, kıyamet günü konuşacaktır. Kişi sağına bakacak, hayatta göndermiş olduğu (salih) amelden başka bir şey göremeyecek. Sonra soluna bakacak, yine dünyada iken gönderdiği (kötü) amelden başka bir şey görmeyecek. Sonra karşısına bakacak, ateşin kendisini beklediğini görecek." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu noktada şu tavsiyede bulunur:
"Sizden her kim kendini ateşe karşı, bir yarım hurmayla da olsun, koruyabilirse onu yapsın."[136]

?5070 ?8? ??? ???? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ??:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ?????? ???????????. ????????? ?????? ?????? ????: ????? ??????? ???? ??????? ????????? ????? ????????? ??????????? ???? ?‘??????? ??????????? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????

????????? ?? ????????? ????: ????????? ???????? ????? ??????????[. ????? ???????.???? ???? ???? »???????? ????? ??????????« ????? ?? ??????.»????????????« ?????? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????: ?? ???? ??????? ??? ??? ??????? ????? ???? ????? ?????? ???? ???? ?????? ?? ?????? ?????? .

8. (5070)- Ebu Saîd ve Ebu Hureyre (radıyallahu anhümâ) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü kul (hesap vermek üzere huzur-u İlahîye) getirilir. Allah Teala hazretleri:
"Ben sana kulak, göz, mal ve evlat vermedim mi? Sana hayvanları ve ekimi musahhar kılmadım mı? Seni bunlara baş olmak, onlardan istifade etmek üzere serbest bırakmadım mı? Acaba, benimle bugünkü şu karşılaşmanı hiç düşündün mü?" diye soracak. Kul da: "Hayır" diyecek. Allah Teala hazretleri: "Öyleyse bugün ben de seni unutacağım, tıpkı senin (dünyada) beni unuttuğun gibi!" buyuracak." [Tirmizî, Kıyamet 7, (2430).][137]

AÇIKLAMA:

Hadis, sayılan nimetlere mazhar olan bir kimsenin, nimetlere şükürle mukabele etmemesi halinde kıyamet günü, Cenab-ı Hakk'ın da onu nisyana (unutulmaya) mahkum edeceğini bildirmektedir. Allah'ın kulu unutması, onu azaba terketmesi, rahmetini tecelli ettirerek, azabtan kurtarmaması demektir.[138]

?5071 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]???????: ??? ??????? ??????! ???? ????? ??????? ?????? ????????????? ???????: ???? ????????? ?? ???????? ???????? ?? ??????????? ???????? ?? ????????? ???????: ? ?????: ???? ????????? ?? ???????? ????????? ?????? ?? ????????? ???????: ?. ?????: ???????? ??????? ???????? ? ??????????? ?? ???????? ????????? ??? ????? ??????????? ?? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????. ?????????: ??? ???? ????? ????????? ????????????? ????????????? ??????????? ???? ????????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ????????: ???? ??? ????? ????????: ????????? ??????? ?????????

????????: ?. ????????? ???? ???????? ????? ???????????. ????? ??????? ????????? ????????? ???? ?????? ?????. ????? ??????? ??????????? ?????? ??? ????? ??‘?????. ????????: ????? ??? ?????. ????????: ????????? ?????? ????????. ????????: ?? ????? ??????? ???? ???????????? ??????????? ??????????? ???????? ?????????????? ????????? ???????? ??? ??????????. ????????: ??????? ???? ???????? ????? ????????: ?. ????????: ?Œ?? ???????? ???????? ??????? ????????????? ?? ???????? ???? ??? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ????. ????????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????? ?????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? [. ????? ????.»????????« ??? ???? ??? ?????.????? » ????????« ?????? ????? ?? ?? ???? ?? ?????? ????????? ?? ????? ?? ???????? ???????? ????: ?? ????? ????? ????? ?? ????? ? ?????? ? ?????? ?? ?????? ?????? ?? ?????.»????« ????? ??.?»???????« ?????: ??? ????? ????? ?? ???? .

9. (5071)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Ashab, Resulullah'a): "Ey Allah'ın Reulü! Kıyamet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bulutsuz bir günde, öğle vaktinde güneşi görme hususunda bir itişip kakışmanız olur mu?" diye sordu. Ashab: "Hayır!" deyince:
"Bulutsuz (dolunaylı) gecede ayı görmekte itişip kakışmanız olur mu?" diye tekrar sordu. Ashab yine: "Hayır!" deyince:
"Nefsim yed-i kudretinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, Rabbinizi görme hususunda da hiçbir itişip kakışmanız olmayacak. Tıpkı güneş ve ayı görmede itişip kakışmanız olmadığı gibi. Böylece kul, Rabbiyle karşı karşıya gelecek. Rabb Teala:
"Ey filan! Ben sana ikram etmedim mi? Seni efendi yapmadım mı? Sana zevce vermedim mi? Atı, deveyi sana musahhar (hizmetçi) kılmadım mı? Reislik yapmana, ganimet malından dörtte bir almana müsaade etmedim mi?" diye soracak. Kul:
"Evet ey Rabbim!" diyecek. Rab Teala:
"Benimle karşılaşacağını hiç düşünmedin mi?" diyecek. Kul bu soruya: "Hayır!" karşılığını verecek. Rab Teala da:
"Öyleyse şimdi de ben seni unutuyorum. Tıpkı (dünyada) sen beni unuttuğun gibi!" diyecek. Sonra ikinci kul Allah'ın karşısına çıkar. Rab Teala ona da aynı şeyleri söyler. Sonra üçüncüye de birinciye söylediklerinin aynısını söyler. Kul: "Evet! ey Rabbim!" der. Rab Teala da:
"Benimle karşılaşacağını hiç aklından geçirdin mi?" diye sorar. Kul:
"Ey Rabbim, sana, kitaplarına ve peygamberlerine inandım. Namaz kıldım, oruç tuttum, sadaka verdim!" der ve elinden geldiğince (Hak Teala hakkında) hayır senada bulunur. Rab Teala:
"Bu hususta lehine şehadet edecek biri var mı?" diye soracak. Kul:
"Hayır, yok!" diyecek. Rab Teala:
"Şimdi senin aleyhine bir şahit gönderilecek!" der. Kul kendi kendine: "Benim aleyhime şahidlik yapacak da kim?" diye içinden düşünür. Kulun ağzı mühürlenir. Uyluğuna: "Haydi konuş!" denir. Uyluğu , eti, kemiği konuşup, onun amelini haber verirler. Bu, onun kendisi için bir özür aramaması içindir. Bu kimse, Allah'ın gadabına uğrayan münafiktır." [Müslim, Zühd 16, (2968).][139]

?5072 ?10? ??? ??? ??????????? ????? ?? ??? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? ???????: ??? ??????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ????????????? ??????: ???? ?????????? ?? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????: ? ?????????? ??????. ????: ???? ?????????? ?? ???????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????: ?. ?????: ????????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ??????

????????????? ????????: ???? ????? ???????? ??????? ??????????????. ?????????? ???? ???????? ????????. ?????????? ???? ???????? ????????? ?????????? ???? ???????? ??????????. ???????? ????? ??????? ????? ????????????? ??????????? ?????? ??????. ???????? ???? ????????. ???????????? ???? ??????????? ????? ?????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????????. ??????????? ??????? ????????: ???? ?????????? ????????????: ????? ????????? ????????????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????? ??? ?????????? ????????? ????? ??? ?????????? ??????? ???????? ????????: ??????????? ??????? ???????? ???? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????????. ???? ???????? ?????? ???????????? ???????: ??????. ?????: ??????? ?????? ?????? ????????????? ?????? ?????? ? ???????? ?????? ???????? ?? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????????????? ?????????? ???? ??????? ??????????. ?????????? ???? ?????????? ????? ???????? ????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ????? ??????????? ??? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ??????. ??????????????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ??? ??????? ???????? ??????????? ?????????????? ?????? ??????????? ???????? ?????????? ????? ??????????? ???????????? ???????? ????? ???????? ?????????? ?? ??????? ????????. ????? ???????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????????

??????????? ?????? ????? ????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ?????????: ??? ????? ??????? ??????? ???? ???????? ?????? ????????? ???????? ???????????
????????? ????????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ??? ?????????? ???? ????? ??????? ??????: ???? ???????? ??? ????????? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????????: ?? ??????????? ?????????? ? ???????? ????????? ????????? ?????? ??? ????? ???? ?????? ?????????? ??? ? ????????? ????????? ?????????? ???????? ???? ????????. ????? ??????? ?????????? ???? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ??? ????????. ????? ?????: ??? ????? ?????????? ?????? ????? ?????????. ????????? ?????? ?????? ????: ??????? ???? ????????? ?????????? ??????????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?? ????? ????? ??? ?????????! ?????????: ??? ?????? ? ?????? ?????? ????????? ?????????: ???? ???????? ??? ????????? ????? ??? ??????? ????????? ?????????: ?? ?????????? ????????? ? ?????? ????????. ????????? ??????????? ‘????? ????? ???? ?????? ???? ??????. ????????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ??? ????? ??????????. ????? ????? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ??? ????? ?????? ??? ????????. ????? ??????: ??? ????? ?????????? ?????????. ?????????: ???????? ??? ????? ????? ??? ????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ??????????????? ??? ? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????????: ??? ????? ? ??????????? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????. ????? ??????? ???? ?? ??????? ?????????? ????????? ????: ???????! ???????????? ????? ???? ??????????? ????????????. ????? ?????? ??????: ??????? ????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???? ????????? ???? ?‘????????. ????? ?????? ??????: ???? ????? ?????????? ??????. ????? ???? ??????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ????? ?????????? ?????????? ??????[. ????? ??????? ????????.»?????????« ??? ?? ??? ???? ?? ????? ?“?? ??????.?»?????????« ??????? ???????? ????: ??????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ??? ???? ?? ??????.?»?‘???????« ??????.?»???????« ???? ????? ????????? ??????? ??????? ??????? .
?»?????? ?????????« ?? ????? ??? ????? ??? ?????.?»?????? ?????« ?? ?????.?»?????« ???? ????? ???: ?? ???? ?????.?»??????« ????? ?‘?? ?????: ???????? ??????.?»??????????« ????? ???????? ??????? .

10. (5072)- İbnu'l-Müseyyeb, Atâ İbnu Zeyd el-Leysî, Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den naklen anlatıyor: "İnsanlar Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Allah'ın Resulü! Kıyamet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. O da: "Siz bulutsuz dolunay gecesinde ayı görmekten şüpheye düşer misiniz?" diye sordu. Onlar;
"Hayır! Ey Allah'ın Resulü!" diye cevap verdiler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bulutsuz bir günde güneşi görmekten şüphe eder misiniz?" diye tekrar sordu. Ashab yine: "Hayır!" cevabını verdiler. Bunun üzerine:
"Şunu bilin ki, siz Rabbinizi de böyle göreceksiniz. Kıyamet günü, insanlar haşrolunurlar. (Rab Teala):
"Kim (Benden başka) bir şeye tapıyor idiyse ona tabi olsun!" buyurur. Onlardan bir kısmı güneşe, bir kısmı aya, bir kısmı da putlara tabi olurlar. Orada, münafiklarıyla birlikte bu ümmet kalır. Allah onlara [tanımadıkları bir surette] yaklaşır.
"Ben sizin Rabbinizim!" buyurur. Oradakiler:
"[Senden Allah'a sığınırız]. Biz, Rabbimiz bize gelinceye kadar bu yerdeyiz! Rabbimiz gelince biz onu tanırız!" derler. Derken Rableri [onların tanıyacağı surette] gelir. "Ben Rabbinizim!" der. Onlar da:
"Sen Rabbimizsin!" derler. Rab Teala onları (cennete) davet eder. Cehennemin üzerine sırat kurulur. Peygamberler arasında, ümmetiyle sırattan ilk geçen ben olurum. O gün peygamberler dışında kimse konuşmaz. Peygamberlerin o günkü kelamı da:
"Allahümme sellim, Allahümme sellim (Ey Rabimiz selamet ver, ey Rabbimiz selamet ver!" olacak. Cehennemde, deve dikeninin [140] dikenleri gibi kancalar var. Deve dikeninin dikenlerini gördünüz mü?" diye sordu. Ashab: "Evet!" deyince Aleyhissalâtu vesselâm devam etti:
"İşte o kancalar, tıpkı deve dikeninin dikenleri gibidir. Ancak, onların büyüklüğü ne kadardır, Allah'tan başka kimse bilmez. İnsanları (kötü) amelleri sebebiyle kapar. İnsanların bir kısmı (kötü) ameli sebebiyle helak olur. Bir kısmı da ateşin içine yıkılır, sonra kurtulur. Allah, ateş ehlinden kurtarmak istediklerine rahmet etmeyi irade edince, ateş ehlinden Allah'a ibadet etmiş olanları, ateşten çıkarmaları için meleklere emreder. Melekler bu kimseleri, secde izleriyle tanırlar. Çünkü Allah Teala hazretleri secde mahallinin yakılmasını ateşe haram etmiştir.
Onlar böylece ateşten çıkarlar. Hepsi de ateşten kavrulmuş vaziyettedir. Üzerlerine hayat suyu dökülür. Selin getirdiği milli topraktan habbelerin (filiz açıp) bitmesi gibi, suyun değdiği yerler yeniden bitecek.
Rabb Teala, sonra, kullar arasındaki hükmünü tamamlayacak. Derken cennetle cehennem arasında bir kul kalacak. Bu, cennete girmede cehennemliklerin sonuncusudur. Yüzü cehenneme doğru ilerlerken:
"Ey Rabbim! Yüzümü ateş tarafından çevir! Kokusu beni perişan etti, alevi de beni kavurdu" diye yalvaracak. Allah Teala'ya, kendisine dua etmesini dilediği kadar duada bulunacak. Sonra Allah Teala hazretleri:
"Ben bu istediğini versem, bundan başkasını da ister misin?" diye soracak. Adam: "İzzet ve celaline yemin olsun hayır! Bundan başkasını istemem!" diyecek ve istemeyeceği hususunda Allah'a ahd u mîsakta bulunacak. (Allah), bunun üzerine yüzünü ateşten çevirecek. Adam yüzüyle cennete yönelince ve onun güzelliğini görünce, Allah'ın dilediği bir müddet susacak. Sonra (dayanamayıp): "Ey Rabbim! Beni cennetin kapısına yaklaştır!" diyecek. Allah Teala hazretleri:
"Sen bana istemiş olduğundan başka bir talepte bulunmayacağına dair ahd u mîsakta bulunmadın mı? Ey ademoğlu yazık sana! Sen ne dönekmişsin!" diyecek. Adam:
"Ey Rabbim! Mahlukatın en bedbahtı ben olmayayım!" diyecek. Rab Teala: "Sana bu istediğin verilse, acaba başka bir şey istemeyecek misin?" der. Adam: "Hayır! İzzetine ve celaline yemin olsun hayır! Başka bir şey istemeyeceğim!" diyecek. Rabbi de onu mâzur addedecek. Çünkü o, sabredilemeyecek bir şeyler görmüştür. Adam, Rabbine, istediği ahd u misakta bulunur. (Rabbi de) onu cennetin kapısına yaklaştırır. Kapıya yaklaşıp onun güzelliğini ve içindeki taravet ve süruru görünce, Allah'ın dilediği kadar sesini keser. (Fakat daha fazla dayanamayıp atılır):
"Ey Rabbim! Beni cennete koy!" der. Rab Teala:
"Ey ademoğlu yazık sana! Sen ne dönekmişsin! Sana verilenlerin dışında bir şey istemeyeceğine dair bana ahd u mîsak vermedin mi?" diyecek. Adam: "Ey Rabbim! Beni mahlukatın en bedbahtı yapma!" diyecek. Allah onun bu haline gülecek. Sonra ona cennete girmesi için izin verecek ve:
"Dile (ne dilersen!)" diyecek. Adam dileyecek. Öyle ki, hiçbir arzusu kalmayacak. Allah yine de: "Şunları şunları da iste!" deyip, istemesi gereken şeyleri zikredecek. Böylece istenecek şeyler bitince Allah Teala hazretleri:
"Bütün bunlar, bir misliyle sana verilmiştir!" buyuracak."
Ebu Saîd der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bütün bunlar, on misliyle birlikte sana verilmiştir!" dediğini işittim." [Buhârî, Rikak 52, Ezan 129, Tevhid 24; Müslim, İman 299, (182); Tirmizî, Cennet 20, (2560).][141]

AÇIKLAMA:

Hesap gününün çeşitli ahvalini gözlerimizin önüne seren bu hadisten İslam alimleri birçok fevaid çıkarmışlardır. Mühimlerini kaydediyoruz:
* Kişinin, hakikatı anlaşılmayan şeylere muhatap olması caizdir.
* Bu çeşit meselelerin, kişinin anlayacağı bir üslubla ifade edilmesi de caizdir.
* Ahiret umuru, dünyadakilere sadece ismen benzer, hakikatleri ayrıdır.
* Kula teklif, cennet veya cehennemde kesin olarak yerini almadıkça devam etmektedir. Ancak Mevkıf'ta emre uymak iradî değil, ızdırârîdir.
* İmanın fazileti ifade edilmiştir. Çünkü, münafik, zahirî olarak bile imanı takınmış olduğu halde onun hürmeti, imanın verdiği nur sönünceye kadar devam etmiştir.
* Sırat köprüsü, incelik ve keskinliğe rağmen Hz. Adem'den kıyamete kadar gelen bütün yaratılanları istiab edecek genişliktedir.
* Ateş, büyüklüğüne ve şiddetine rağmen yakması emredilen hududu taşmamaktadır.
* İnsanoğlu cürmünün küçüklüğüne rağmen muhalefetten geri kalmıyor.
* Duanın fazileti ifade edilmekte, kişi zahirde liyakatli gözekmese bile, duasının kabul edileceğine kuvvetli bir ümit verilmektedir. Çünkü Allah'ın rahmeti pek geniştir.
* "Şefaat sadece günahkâr olanlar için vardır" diye hükmederek, başkalarının şefaat talep etmeyeceğini iddia edenlerin hilafına, şefaat talep etmenin caiz olduğu gözükmektedir. Nitekim bazı açıklamalarda sabit olduğu üzere:
** Sorgusuz sualsiz cennete girebilmek için de şefaatçi talebine gerek vardır.
** Kusurlu olduğunu itiraf eden akıl sahibi herkes, kusurlarının affını talep etmeye muhtaçtır. Acaba kemal iddia eden mü'min çıkar mı? Çıksa, bu noksan sahibi olmanın delili olmaz mı?
** Keza hiçbir kimse amelinin makbul olduğundan emin olamaz. Öyleyse sahib-i amel de amelinin kabul edilmesi için şefaate muhtaçtır. Öyleyse "Günahkâr olmayanlara şefaat talep etmesi gerekmez" diyen kimse için Allah'tan mağfiret ve rahmet de istenmemesi gerekir. Bu ise Resulullah ve seleften gelen duaların mahiyetine ters düşen bir durumdur.

Zira herkes Allah'tan rahmet ve mağfiret talep etmiştir.
* Ahirette Allah'ı görmek kesindir. Ancak bunun mahiyetini Allah bilir, insanlar idrak edemez. Allah'ı görmek mü'minlere hastır. Münafiklar ve Ehl-i Kitap bundan mahrumdur.
* Bu ümmetten bir cemaat, ateşte azap çektikten sonra, şefaat ve rahmete mazhar olarak oradan çıkacaklardır. Bu hususta başka deliller de mevcuttur.
* Muvahhid olanların ta'zibi, mertebelerine göre farklı olacaktır. Bir kısmı ayaklarına kadar, bir kısmı bacaklarına kadar azaba maruz kalacaktır.
* Secde mahallerini ateş yakmayacaktır. Bunlar ölecekler, azapları da, yakılmaları ve cennete girmekten mahrum kalmaları suretiyle olacaktır. Kâfirler ise azabı tatmak için, ölmeyecekler; istirahat verecek bir hayat da yaşamayacaklar. Bir Ebu Hureyre rivayetinde bu hususta şu tasrih mevcuttur: "Mü'minler ateşe girince ölürler. Allah onları ateşten çıkarmak istedi mi, o saatte azap elemini değdirir."
* Hadiste, insan fitratında mevcut olan tamahkârlık kuvvesi ve matlubunu tahsilde başvurduğu hilesi de gözükmektedir: "Önce ateşten uzaklaştırılmayı, böylece cennet ehliyle az bir irtibat kurmayı talep eder, sonra onlara yaklaşmayı." Hatta bir rivayette ağaç ağaç yaklaşma, sonra girme talep ettiği belirtilmiştir. Şu halde bu durum, insanı hayvanlardan üstün kılan fikir, akıl gibi vasıfların "yeniden dirilme"den sonra tekrar insana geri geleceğini ifade eder.[142]

?5073 ?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???????? ?????? ??????????? ????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ??????????. ???????? ????? ??????? ????????? ?? ?‘?????? ?????? ??????????? ??????? ??????????[. ????? ??????? .

11. (5073)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü insanlar üç kere Allah'a arzedilirler: İlk iki arzedilmede cidal ve özür beyanı vardır. Ama üçüncü arzedilme esnasında ellerde sahifeler uçuşur, kimisi sağ eliyle, kimisi de sol eliyle alır." [Tirmizî, Kıyamet 5, (2427).][143]

AÇIKLAMA:

1- Kâri'nin açıklamasına göre, insanlar birinci arz sırasında kendilerini müdafaa edecekler: "Bize peygamber gelmedi" diye Allah'a karşı vaziyet alacaklar.
İkinci arzda ise, gerçekleri itiraf edecekler. Ancak: "Bu günahları sehven, hataen ve cehaletle yaptım, kastım yoktu..." gibi özürleri ileri sürecekler.
Üçüncü arzda ise, herkesin amel defteri ortaya çıkarılacak, saklamaya te'vile imkan kalmayacak. Defterini sağ elinde tutanlar saadet ehlidir, sol elinde tutanlar ise şekavet ehlidir.
2- Tirmizî, hadisin bir veçhiyle zayıf olduğunu belirtir. Ancak rivayet daha makbul vecihlerden de gelmiştir.[144]

?5074 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]????????? ?????? ?????? ???????? ?? ??????????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ??????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????????? ???????????. ?????????: ????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????????: ??????? ?????? ???????????. ?????????: ??????????? ???????? ?? ??????????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????
????????? ???????????? ??????? ?Œ??????? ???? ??????????? ???????????????? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????????:? ?????? ???????? ???????? ???? ????????. ?? ??????? ?????? ???? ?????????????[. ????? ??????? .

12. (5074)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam bana: "(Kıyamet günü Allah'ın kişiye hususi) hitabı hakkında ne işittin?" diye sordu. Şu cevabı verdim:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Mü'min Rabbine yaklaştırılır. Öyle ki, (Allah onun) üzerine himayesini indirir ve günahlarını itiraf ettirir. Ona sorar: "Şu şu günahlarını biliyor musun?" Mü'min kul, iki kere:
"Evet ey Rabbim, biliyorum!" der. Rab Teala da:
"Dünyada iken bunları örterek seni teşhir etmemiştim. Bugün de onları senden affediyorum!" buyurur. Sonra ona hasenat defteri verilir. Amma, kâfirlere ve münafıklara gelince, bunlarla ilgili olarak, bütün mahlukatın huzurunda:
"Bunlar Allah namına yalan söylemişler (böylece büyük bir zulümde bulunmuşlardır). Haberiniz olsun! Allah'ın laneti zalimleredir" diye nida olunur" dediğini işittim."[Buharî, Mezalim 2, Tefsir, Hud 4, Edeb 60, Tevhid 36; Müslim, Tevbe 52, (2768).][145]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de temas edildiği gibi (5069-5070) her kul Allah'ın karşısına çıkarılıp, birer birer hesaptan geçirilecektir. Bu muhasebede Allah mü'min kuluna bir rahmet olarak hususi şekilde hitap edecek, kusurlarını, başkaları duymayacak şekilde sayıp dökecektir. İşte bu hitap necva kelimesiyle ifade edilmiştir. Necva, fısıldamak, başbaşa konuşmak, gizli konuşmak gibi manalara gelir. Kirmanî: "Bu hitaba necva denmesi, kâfire olan hitabın aleni olması sebebiyledir" der.
2- Hadiste, kişinin gizli yaptığı günahları başkasına açmamasına bir telmih mevcuttur. Çünkü, Cenab-ı Hak dünyada gizli kalan günahları kıyamet günü affettiğini ifade etmektedir. Bu ifadenin manayı muhalifinden, alenî yapılan veya aleniyet kazanan günahların affi hususunda garanti olmadığı manası çıkar.
Şarihler bu sadedde gelen hadislere dayanarak, kıyamet günü âsi mü'minlerin iki kısım teşkil edeceğini söylemişlerdir.
Birinci kısım: Günahı kendisi ile Rabbi arasında kalanlar. İbnu Ömer hadisi, bunların da iki kısma ayrıldığını ifade eder:
* Günahı dünyada örtülenler, Allah kıyamet günü bu günahları onlara karşı örtecektir.
* Günahları aşikâr olanlar. Hadis bunların kıyamet günü öncekilerin hilafına muamele göreceğini ifade eder.
İkinci kısım: Günahı kendisi ile kullar arasında olanlar. Bunlar da iki kısımdır:
* Günahları, sevaplarına galebe çalanlar: Bunlar ateşe girerler, şefaatle tekrar çıkarlar.
* Günah ve sevapları eşit olanlar: Bunlar da aralarında kısaslaşmadan cennete giremezler.[146]

?5075 ?13? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ???????: ?? ??????? ??????! ???? ??? ??????????? ?????????????? ?????????????? ?????????????? ??????????? ????????????. ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? #: ???? ????? ?????? ??????????? ???????? ??? ???????? ??????????? ?????????? ??????????? ??????????. ????? ????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ????? ??????? ? ???? ??? ????????? ????? ????? ????????? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ????? ???? ????? ????????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ?????????. ????????? ????????? ???????. ??????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????????? ????????? ???????? ??????????? ??? ???????? ?????? ??????? ???? ????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ????? ?????? ????? ?????????. ??????? ?????????: ??? ??????? ?????? ??? ????? ??? ?????????? ??????? ??????? ???? ??????????????. ????????? ???????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

13. (5075)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Benim kölelerim var, bana yalan söylüyorlar ve bana ihanet ediyorlar, bana isyan ediyorlar. Ben de onlara şetmediyor ve dövüyorum. Onlar yüzünden (Allah yanında) durumum ne olacak?" diye sordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kıyamet günü onlar, sana olan ihanetleri, isyanları ve yalanları sebebiyle muhasebe olacaktır. Senin onlara verdiğin ceza ise, eğer cezan onların günahları nisbetinde ise, başabaştır; ne lehine ne de aleyhine olur. Eğer onlara verdiğin ceza günahlarından az ise bu senin için bir fazilet olur. Eğer onlara verdiğin ceza günahlarından çok olursa, bu fazla kısım sebebiyle onlar lehine sana kısas yapılır" buyurdular. Bunun üzerine adam huzurdan çekildi, ağlamaya ve dövünmeye başladı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:
"Sen Allah'ın kitabını okumuyor musun? (Bak ne diyor!) (Mealen): "Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbir şeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. (O şey) bir hardal tanesi kadar bile olsa, onu getiririz (mizana koyarız). Hesapçılar olarak da biz yeteriz" (Enbiya 47). Adam tekrar:
"Allah'a yemin olsun, ey Allah'ın Resulü! Ben hem kendim ve hem de onlar için, ayrılmalarından daha hayırlı bir şey göremiyorum. Seni şahid kılıyorum, hepsi hürdür, (azat ettim)"dedi." [Tirmizî, Tefsir, Enbiya, (3163).][147]

?5076 ?14? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????: ???? ????????? ????? ???????? ???????: ?????? ??????????? ???????. ?????: ???? ??????????? ?????????? ??????. ?????????: ??? ????? ????? ????????? ???? ????????? ?????????: ?????. ????????? ????? ? ??????? ????????? ???? ??????? ???????? ??? ?????? ?????????: ????? ????????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ????????

????????. ?????: ?????????? ??? ???? ????????? ‘?????????: ?????????. ?????????? ?????????? ????? ???????? ???????? ???????? ????????. ?????????: ??????? ??????? ????????. ?????????? ????? ????????[. ????? ????.»????????«: ??? ????????? ?????? .

14. (5076)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) güldüler ve:
"Neye güldüğümü biliyor musunuz?" buyurdular. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedik.
"Kulun Rabbine olan hitabından!" buyurdular ve şöyle devam ettiler:
"Kul şöyle der: "Ey Rabbim, sen beni zulümden korumadın mı?"Rab Teala:
"Evet korudum" buyurur. Kul da:
"Fakat ben bugün, kendime, kendimden başka bir kimsenin şahid olmasını asla istemiyorum" der. Rab Teala:
"Bugün sana tek şahid olarak nefsin, çok şahid olarak da kiramen katibîn kâfidir" buyurur." Resulullah devamla dedi ki:
"Ağzına mühür vurulur ve diğer organlarına: "Konuş!" denilir. Onlar adamın amelini haber verirler. Sonra konuşma hususunda serbest bırakılır. Adam organlarına: "Yazıklar olsun size! Buradan defolun! Ben sizin için mücadele etmiştim" der." [Müslim, Zühd 17, (2969).][148]

?5077 ?15? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ?????? ?????????? ????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ??????? ????? ?????? ????? ????????. ?????????: ???????? ???? ???? ???????? ????????? ????????? ?????????????? ?????????: ? ??? ?????. ?????????: ??????? ??????: ?????????: ? ??? ?????. ????????? ?????? ????? ??????: ???? ???? ???? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????: ??????? ??? ? ???? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ??????? ??????. ????? ???????: ??????? ???????. ?????????: ??? ????? ??? ????? ??????????? ???? ????? ?????????? ????????: ?????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?? ???????? ?????????????? ?? ??????? ????????? ?????????? ?????????? ???????????? ??? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ??????[. ????? ???????.»????????« ?????? ??????? ????????: ????? ??????
??? ?? ???? ?? ??? ????? ???? ???? ????.?»?????« ????? .

15. (5077)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Aziz ve celil olan Allah [kıyamet günü], ümmetimden bir adamı mahlukatın üstünden seçer ve onun için doksan dokuz büyük defter açar. Her defter, gözün alabildiği kadar büyüktür. Rab Teala adama sorar: "Bu defterde yazılı olanlardan bir şey inkar ediyor musun? Muhafız katiplerim (olmadık şeyler yazarak sana) zulmetmişler mi?" Kul:
"Ey Rabbim! Hayır! (Hepsi doğrudur!)" der. Rab Teala sorar:
"(Bunları yapmada beyan edeceğin) bir özrün var mı?" Kul der:
"Hayır! Ey Rabbim!" Aziz ve celil olan Allah:
"Evet! Senin bizim yanımızda (makbul, büyük) bir de hasenen var. Bugün sana zulüm yapmayacağız!" buyurur. Hemen bir etiket çıkarılır. Üzerinde "Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden resulallah (şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir)" yazılıdır.
Sonra, Rabb Teala der: "Ağırlığını (yani amellerinin ağırlığını) hazırla!" Kul sorar:
"Ey Rabbim! Bu defterlerin yanındaki bu etiket de ne?" Rabb Teala der: "Sana zulmedilmeyecek! Hemen defterler Mizan'ın bir kefesine konur, etiket de diğer kefesine. Tartılırlar. Sonunda defterler hafif kalır, etiket ağır basar. Esasen Allah'ın ismi yanında hiçbir şey ağır olamaz." [Tirmizî, İman 17, (2641).][149]

?5078 ?16? ??? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ??????? ??????! ?????????? ????? ????????? ?? ?????????????? ?????? #: ???? ??????? ?? ?‘????? ???? ????????? ????? ?????? ?? ??????????????. ?????? ?????? ?? ?‘????? ?????? ???‘????? ???Œ????[. ????? ???????.

16. (5078)- Ebu Mes'ud el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dendi, biz cahiliye devrinde yaptıklarımızdan hesaba çekilecek miyiz?" Şu cevabı verdiler:
"Müslüman olduktan sonra iyi olana, cahiliye devrinde yaptıklarından sorulmayacaktır. Kötü amel işleyene, hem İslam'daki ameli hem de önceki ameli sebebiyle hesap sorulacaktır." [Buhârî, İstitabe 1; Müslim, İman 189, (120).][150]

AÇIKLAMA:

Hadis, daha önceleri kâfir iken, sonradan Müslüman olan bir kişinin daha önceki hayatından suale maruz kalıp kalmama meselesine kayıdlı ve şartlı olarak cevap getirmektedir. İslam olduktan sonra amel-i salih sahibi ise sual yok, değilse var. Hattâbi der ki: "Bu hadisin zahiri, ümmetin icma ettiği "İslam, öncesini siler" hükmüne muhalefet eder. Allah Teala hazretleri: "Habibim, o küfredenlere söyle ki: Eğer (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse geçmiş (günahları) affedilecektir" (Enfal 38) buyurmuştur."
Hattâbi devamla der ki: "Bu hadisin manası şöyle olmalıdır: "Kâfir Müslüman oldu mu geçmişinden muaheze olunmaz. İslam'da çok fazla günah işler ve Müslümanlığına devamla birlikte, aşırı, şiddetli masiyetlere girerse, İslam'da işlediği cinayeti sebebiyle muaheze olunur ve küfür sırasında yaptığı başına kakılır. Sanki şöyle denir: "Sen şu kötü işleri kâfirken yapmadın mı? Müslümanlığın seni bunlardan men etmedi mi?"
İbnu Hacer, bu görüşü: "Önceki amelinden yapılacak evvelki muaheze, başa kakma suretiyle, sonraki günahların muahezesi, cezalandırma suretiyle olacaktır" diye özetledikten sonra der ki: "Evla olanı, başkasının görüşüdür. Hadiste geçen "isâe" (günah, kötülük) kelimesinden murad küfürdür, çünkü "küfür", "isâe"nin nihayeti, günahların en şiddetlisidir. Adam irtidat eder ve küfrü üzerine de ölürse, sanki Müslüman olmamış gibidir ve hayatı boyunca yaptığı bütün amellerden muaheze olunur. Buhârî, bu hadisi "Büyük günahların en büyüğü şirktir" hadisinden hemen sona zikretmek suretiyle, bu söylediğimiz açıklamaya işaret etmiş olmaktadır."[151]

?5079 ?17? ????? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ????? ????? ??? ?????? ??? ????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ???? ? ?????????? ????? ????? ?????? ????? ????? ?????: ?????????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

17. (5079)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimseyi (küfür veya günah gibi) bir şeye çağıran hiç kimse yok ki kıyamet günü, o çağırdığı şeyle birlikte tevkif edilmemiş olsun. Mutlaka onunla ayrılmaz şekilde beraberdir. Bir adam bir adamı (bir şeye) davet etmiş olsa dahi!" Sonra şu ayeti okudu. (mealen): "Onları hapsedin, çünkü onlar mes'uldürler" (Saffat 24). [Tirmizî, Tefsir, Saffat, (3226).][152]

AÇIKLAMA:

Burada kişinin, propagandasını yaptığı şeyden sorumlu olduğu ifade edilmektedir. İnsanları, bir kişi bile olsa her neye davet etmişse ondan ayrılmayacak ise, kötülüğe çağıran kimse, kötülüklerin yer aldığı cehennemde olacak demektir. Ayetteki "mes'uldürler" ifadesini müfessirler, "akidelerinden, sözlerinden ve hareketlerinden" diye açmışlardır. [153]

DÖRDÜNCÜ FASIL

KEVSER HAVZI'NIN, MİZAN'IN VE SIRAT KÖPRÜSÜ'NÜN EVSAFI

?5080 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????! ??? ??????? ?????????? ?????: ???????? ??????? ???????? Œ???????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????????? ?????????????? ?? ?????????? ???????????? ???????????? ??????? ??????????: ???? ?????? ??????? ???? ???????? ????? ??? ???????? ??????? ???? ?????????? ???? ?????????. ???????? ?????? ????? ??? ?????? ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ???????? ???? ?????????? ??????? ???? ?????????[. ????? ???? ????????.»????????« ?? ???? ????? .

1. (5080)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, Kevser havzının kapları nedir?" Şu cevabı lutfettiler:
"Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, onun kapları açık ve karanlık bir gecede gökteki yıldızlardan daha çoktur. Cennetin kaplarından kim içerse artık

ömrünün sonuna kadar hiç susamaz. Havzın cennetten çıkan iki oluğu gürül gürül akar. Genişliği uzunluğuna denktir. Bu da Amman'dan Eyle'ye olan mesafe kadardır. Suyu sütten daha beyaz, baldan daha tatlıdır." [Müslim, Fezail 36,l (2300); Tirmizî, Kıyamet 16, (2447).][154]

?5081 ?2? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ????????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ??? ?????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (5081)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her peygamberin bir havzı vardır. Ümmeti oraya su almaya gelir. Peygamberlerin her biri, hangisinin suya geleni çok diye övünürler. Su almaya gelen ümmeti en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum." [Tirmizî, Kıyamet 15, (2445).][155]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ahirette her peygambere mahsus müstakil bir havz olacağını belirtmektedir. Ümmetleri, bu havzlara gelip suyundan içecektir. Her peygamber havza gelenlerinin çokluğu ile iftihar edecektir. Bundan maksad ümmetlerinin çokluğudur. Resulullah da ümmetinin sayıca çok olmasını arzu ve temenni etmekte, diğer peygamberlere karşı bu çoklukla iftihar etmeyi arzulamaktadır.
Sadedinde olduğumuz hadis Muhammed ümmetinin çokluğu hususunda Resulullah'ın ümidini ifade eder. Aliyyü'l-Kârî der ki: "Resul-ü Ekrem bu ümidini, ümmetinin cennette seksen saf tuttuğunu, diğer ümmetlerin ise sadece kırk saf teşkil ettiğini vahyen bilmezden önce ifade etmiş olmalıdır."[156]

?5082 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? #: ??? ??????????? ?????: ?????? ?? ?????????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ??????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ???? ????? ????????. ?????? #: ???????? ??????? ???????[. ????? ??????? .

3. (5082)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Kevser nedir?" diye sorulmuştu.
"Cennette bir nehirdir. Allah onu bana verdi. O, sütten daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Onda (nehirde) bir kuş vardır, boynu deve boynuna benzer!" buyurdular. Hz. Ömer atılarak: "Öyleyse o müreffehtir!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Onu yiyen, ondan da müreffehtir!" buyurdular." [Tirmizî, Kıyamet 15, (2445).][157]

AÇIKLAMA:

Bu hadis cennette, Kevser nehrinin civarında yaşayan bir kuş hakkında bilgi vermektedir. Boynu deve boynuna benzeyen bir kuş. Cennet ehli bu kuşun etinden yiyecektir. Hadisin Ahmed İbnu Hanbel'de gelen bir veçhi biraz daha teferruatlı. Meali şöyle: Aleyhissalâtu vesselâm: "Cennet kuşu, deveye benzer, cennetin ağaçlarından beslenir" demişti ki, Hz. Ebu Bekr atıldı:
"Ey Allah'ın Resulü! Bu kuşlar muhakkak müreffehtirler!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Ondan yiyenler daha da müreffehtirler. Ondan yiyenler daha da müreffehtirler, ondan yiyenler daha da müreffehtirler! Ben ümid ediyorum, sen ondan yiyenlerden olacaksın!" buyurdular."[158]

?5083 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???? ?????????[. ????? ??????? .

4. (5083)- Hz. Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben havza ilk geleniniz olacağım!" [Buhârî, Rikak 53; Müslim, Fezail 25, (2289).][159]

?5084 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???? ????????? ?????????????? ???? ??????? ???????? ????? ???? ????????? ???????? '??????????? ??????????? ??????. ???????: ??? ????? ?????????. ?????????: ????? ? ??????? ??? ????????? ????????. ???????: ???????? ??????? ?????? ??????? ???????[. ????? ??????? .

5. (5084)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben havzın başına sizden önce geleceğim. Bana sizden bazı kimseler yükseltilip (gösterilecek). O kadar ki, eğilsem onları tutarım. Ama hemen geri çekilecekler.
"Ey Rabbim! bunlar benim ashabım!" derim. Ama bana:
"Senden sonra bunların ne bid'alar yaptıklarını sen bilmezsin!" denilir. Ben de:
"Dini benden sonra değiştirenler rahmetten uzak olsun, rahmetten uzak olsun!" derim." [Buhârî, Rikak 53, Fiten 1; Müslim, Fezail 32, (2297).] [160]

?5085 ?6? ??? ???? ?????? ?? ??? ?????:]?????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???? ???????. ???????: ??? ??????? ?????? ??????????? ?????: ??????? ?????? ????? ???????? '???? ??????????? ????????? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ?????????????? ?????? ????????? ???????? ??? ????????? ????? ???????: ??? ????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ?????????: ?????? ??????? ??? ????????? ?????????[.??? ????:]?????? ??????? ??????? ???? ??????? ??? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ????????? ???????? ???? ????????? ??Œ???????? ??????? ???? ?????? ??????????[.»??????« ??????? ??? ????? ???????? ?????.»???????????« ?? ????? ?????.?»??????« ?? ????? .

6. (5085)- Müslim'in bir diğer rivayetinde Ebu Hureyre'den şöyle rivayet edilmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetim havzın başında yanıma gelecek. Ben, tıpkı devesinden başkasının devesini kovan bir kimse gibi, havzımdan (bazı) insanları kovarım!" Yanındakiler:
"Ey Allah'ın Resulü! Bizi tanıyacak mısınız?" dediler.
"Evet buyurdu. Sizin, başkasında olmayan bir alâmetiniz olacak. Sizler yanıma alın ve abdest uzuvlarında, abdestin eseri olan bir nurla geleceksiniz. Ancak sizden bir grup benden engellenecek, onlar bana ulaşamayacaklar. Ben: "Ey Rabbim onlar benim ashabım, onlar benim ashabım!" diyeceğim. Ama bir melek bana cevap verip:
"Senden sonra onlar ne bid'alar ortaya çıkardılar biliyor musun?" diyecek." [Müslim, Taharet 37, (247).]
Bir diğer rivayette şöyle buyrulmuştur: "Havuzum Eyle ile Aden arasınaki mesafeden daha geniştir. Onun rengi kardan daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Onun maşrabaları yıldızlardan daha çoktur." [161]

?5086 ?7? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ??????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????????. ?????: ???? ???????? ??????????? ?????: ????????????? ??? ??????????????[. ????? ??? ???? .

7. (5086)- Yezid İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Siz (ashabım), havzın başında yanıma gelenlerin yüz bin cüzünden sadece bir cüzünü teşkil edeceksiniz!" Yezid'e: "O gün siz ne kadardınız?" diye soruldu da: "Yedi yüz veya sekiz yüz kadardık!" diye cevap verdi." [Ebu Davud, Sünnet 26, (4746).][162]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebu Davud'daki aslında şu ziyade var: "Biz (bir seferde) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber idik. Bir yerde mola verdik. (Bu sırada) buyurdular ki: "...Kaydedilen bu ziyade, Yezid İbnu Erkam'ın "Kaç kişi idiniz?" sorusuna verdiği cevaptaki isabetlilik hususunda kanaat verir. Aksi takdirde: "O sıralarda bütün Müslümanların sayısı ne kadardı?" gibi bir muhtevada anlamak gerekir ki, buna verilen cevap daha az yakin hasıl eder.

Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada rakamın hakikatını değil de, kesrette mübalağa kasdetmiş olması da muhtemeldir.
2- Son yedi hadis, ahiretteki havuzla ilgili farklı bilgiler sunmaktadır. Havuz, Kevser havzı diye de adlandırılır. Kur'an-ı Kerim'de Kevser suresinde bahsedilen kevserle de bu havzın kastedildiği kabul edilmiştir. Kevser, mütevatir denecek kadar çok sayıda sahabe tarafından zikredilmiş gaybî bir hakikattır, inanılması şarttır. Bazı tahkiklerde kevserle ilgili rivayette bulunan sahabilerin sayısı elliden fazladır.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kevser sebebiyle de diğer peygamberlere bir üstünlüğe sahip olacaktır. Rivayetler, cennetteki kevserin, cennet kapılarının yanında ve el'an mahluk olduğunu ifade eder. Yukarıda kevser, sırattan önce mi sonra mı diye beyan edilen ihtilafı belirtmiştik. Makbul görüşe göre iki adet kevser mevcuttur. Biri cennetin içindedir, diğeri sırattan öncedir ve mahşer yerindedir.
5081 numaralı hadis, her peygamberin bir kevseri olduğunu belirtiyor. Ancak onlar Resulullah'ın kevseri kadar büyük değildir.
Kevser, sırattan sonra ümmetin bir toplanma yeridir. Resulü Ekrem'le bir buluşma, görüşme yeridir. Resulullah, oraya kadar gelebilen bir kısım kimselerin oradan kovulacağını belirtmiştir (5085. hadis). Bu kovulanlar kimlerdir, bu hususta ihtilaf vardır. Bunlara: "Münafiklar ve mürtedler" diyen olmuş. "Resulullah zamanında mü'min olup da sonradan irtidat edenler" diyen olmuştur. Ancak Hattâbî: "Ashab-ı Kiram'dan irtidat eden yoktur, irtidat edenler çöl Araplarıdır" demiştir. Bazıları: "Bunlar, mü'min olarak ölen büyük günah sahipleri ile bid'atları küfür derecesine ulaşmayan ehl-i bid'attır" demiştir.
Bunların cehenneme gitmeleri kat'i değildir. Günahları, kusurları sebebiyle havzın yanından kovulmuş olsalar da, Allah'ın rahmetine mazhar olarak cennete girmeleri de muhtemeldir.
İbnu Abdilberr: "Havuzdan kovulacaklar zümresini, Haricîler, Rafizîler ve diğer ehl-i bid'a ile dinde bid'a çıkaranlar, zulümde ileri gidenler, haksız yere mal yiyenler, günah-ı kebireyi alenî işleyenler teşkil edecek" der.
Bunların havza kadar yaklaşmalarının, kıldıkları namazların tesiriyle, abdest uzuvları ve alınlarında zuhur eden nur ve parlaklık sayesinde olduğu belirtilmiştir.[163]

?5087 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????: ??????? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ???????????. ?????: ???? ??????? ??? ????? ??????. ??????: ??????? ?????????? ?????: ?????????? ?????? ??? ??????????? ???? ??????????. ??????: ???? ???? ???????? ?????: ??????????? ?????? ???????????. ??????: ???? ???? ??????? ?????: ??????????? ?????? ????????? ????? ????????? ???????????[. ????? ??????? .

8. (5087)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün), ey Allah'ın Resulü! Kıyamet günü bana şefaat edin!" dedim.
"İnşaallah yapacağım!" buyurdular. Ben tekrar:
"Sizi nerede arayıp bulayım?" dedim.
"Beni ilk aradığın zaman sırat üzerinde ara!" buyurdular.
"Size (orada) rastlayamazsam?" dedim.
"Mizan'ın yanında beni ara!" buyurdular.
"Orada da size rastlayamazsam?" dedim.
"Öyeyse beni havzın yanında ara! Zira ben üç mevkinin dışına çıkmam!" buyurdular." [Tirmizî, Kıyamet 10, (2435).][164]

AÇIKLAMA:

1- Başka hadislerde beyan edildiği üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bütün ümmetine şamil olmak üzere umumi bir şefaati vardır. Hz. Enes (radıyallahu anh), burada hususi bir şefaat talep etmiş olmalıdır.
2- Tîbî, burada Hz. Enes'in şunu sormayı kasdetmiş olacağını tahmin eder: "Hangi kritik mevkilerde ben sizin şefaatinize en ziyade muhtaç durumda olacağım?" Soru bu olunca Aleyhissalâtu vesselâm'ın cevabı şu manayı ifade eder: "Sen benim şefaatime en ziyade şu mevkilerde muhtaç olacaksın: Sırat üzerinde, mizanın yanında ve havzın başında."
Tîbî'nin bu yorumuna hayran kalmamak mümkün değil. Gerçekten uhrevî maceranın belli başlı kritik ve hatarlı yerleri buralardır. Önceki rivayette de geçtiği üzere havzın başından kovulmak var, hem de hayvanların kovulurcasına kovulmak... Nitekim, müteakip rivayette (aleyhissalâtu vesselâm), bu üç yerin hassasiyetine dikkat çekmiştir. Hz. Aişe sorar: "Kıyamet günü ehlinizi hatırlayacak mısınız?" Aleyhissalâtu vesselâm: "Üç yer var ki oralarda kimse kimseyi hatırlayamaz." buyurur.
Hz. Aişe hadisi ile Enes hadisi arasındaki tearuzu bazı alimler şöyle te'lif ederler: "Resulullah, Hz. Aişe'ye, "Resulullah'ın zevceleri olmaları sebebiyle hususi ilgiye mazhar olacağız" diye aşırı güvenle ibadet ve tazarruda noksanlık göstermesinler diye böyle cevap vermiş, ye'se düşürmemek için de Hz. Enes'e öyle cevap vermiştir." Başka yorumlar da var.
3- Hadis, ahirette önce sırat, sonra mizan, sonra da havzın geldiğini ifade etmektedir. Ancak bazı rivayetlerden havzın sırattan önce olduğu anlaşılmaktadır. Bu müşkili Kurtubî: "Resulullah'ın havzı ikidir: Biri mevkıfta sırattan önce, diğeri de cennetin içindedir, her ikisine de Kevser denir" diyerek te'lif eder. Ancak İbnu Hacer bu görüşe katılmaz.[165]

?5088 ?9? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ???????? ??????????. ?????? ??????? ?????? #: ??? ????????? ??????: ???????? ???????? ??????????. ?????? ?????????? ?????????? ?????? ????????????? ?????: ????? ?? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ??????: ?????? ??????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ??? ????????
???????? ????????? ?????????? ????? ???????? ????? ?????? ?????????? ?? ????????? ?? ?? ????????? ??? ??????? ????????. ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

9. (5088)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ateşi hatırlayıp ağladım. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Niye ağlıyorsun?" diye sordu.
"Cehennemi hatırladım da onun için ağladım! Siz, kıyamet günü, ailenizi hatırlayacak mısınız?" dedim.
"Üç yerde kimse kimseyi hatırlamaz: Mizan yanında; tartısı ağır mı geldi hafif mi öğreninceye kadar, sahifelerin uçuştuğu zaman; kendi defterini nereye düşecek, öğreninceye kadar: Sağına mı soluna mı; yoksa arkasına mı? Sıratın yanında; cehennemin iki yakası ortasına kurulunca; bunu geçinceye kadar." [Ebu Davud, Sünen 28, (4755).][166]

AÇIKLAMA:

Gaybî olan hakikatlerden biri mizandır. Ahirete imanın bir cüz'üdür. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, bi'l-icma "Mizan haktır" demiştir. Hadislerden başka, Kur'an'la da sabittir. Ayet-i kerimede: ??????? ????????????? ????????? ???????? ???????????. "Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbir şeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. (O şey) bir hardal tanesi kadar bile olsa onu getiririz (mizana koyarız). Hesapçılar olarak da biz yeteriz" (Enbiya 47).
Mizan, kıyamet günü kurulur. Kulların amellerinin yazılmış olduğu defterler mizanda tartılır. Bu mizanın iki kefesi vardır; biri hasenatın tartılması için, diğeri de seyyiatın. Hasan Basrî'den gelen bir rivayete göre mizanın bir de dili vardır. [167]

BEŞİNCİ FASIL

ŞEFAAT HAKKINDADIR

UMUMİ AÇIKLAMA:

Şefaat, en-Nihaye'ye göre, lügat olarak insanların arasında cereyan eden cürüm ve zünubun affını taleb etmektir. Bu talebi, yani şefaatte bulunmayı kabul edene şâfî, şefî' ve müşeffi' denir. Dilimizde kısaca şefaatci deriz. Şefaati kabul edilene de müşeffa denir.
Hadislerde dünya ve ahiret işleri için şefaat meselesi sıkça geçer. Kelimenin burada anlaşılan manası dışında başka kullanışları da var. Ancak mevzumuzun dışında kalır. Şefaatle ilgili açıklamalar, başka vesilelerle daha önce de geçti. Bu kısımda şefaatle ilgili hadislerin açıklaması zımnında da bazı teferruata yer vereceğiz.
* Resulullah dünyevî işlerde şefaatte bulunmayı tavsiye ve teşvik eder. Sadece hududa giren cürümlerin affi, tahfifi gibi hususlarda şefaat yasaklanmıştır. Bunun dışındaki her çeşit meselede -yeter ki başkasının hukukunu zayi etmeye müncer olmasın- şefaat teşvik edilmiştir.
* Uhrevî şefaat meselesinde Ehl-i Sünnet icma eder. Bazı dalalet fırkaları uhrevî şefaati inkâr etmiştir. Ahirette şefaatin hak olduğunda ihtilaf yoksa da, bazı teferruatta Ehl-i Sünnet de ihtilaf etmiştir. Kadı İyaz der ki: "Ehl-i Sünnete göre, şefaat aklen caiz, şu ayetlerin sarahatine göre de rivayeten vacibtir: "O gün Rahman'ın izin verip sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez" (Tâ-Ha 109). Keza: "Onlar, Allah'ın razı olduğu kimseden başkasına şefaat edemezler..." (Enbiya 28). Başka ayetler de var." Bu hususta Sadık Zat (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haberi de çoktur. Öyle ki, miktarı tevatür derecesine ulaşmıştır. Ahirette Aleyhissalâtu vesselâm'ın günahkâr mü'minlere

şefaat edeceği hususunda selef, halef ve daha sonra gelen Ehl-i Sünnet icma etmiştir.
Günahkârların cehennemde ebedî kalacağı itikadında olan Haricîlerle bir kısım Mu'tezile mensupları şefaati reddederler. Delilleri şu ayettir: "Şefaat edeceklerin şefaati onlara bir fayda vermez" (Müddessir 48). Keza: "Onları o yakın gün ile korkut ki, yürekleri ağızlarına gelir ve dehşetle yutkunur dururlar. Artık zalimler için ne bir samimi dost vardır ne de sözü dinlenir bir şefaatci" (Mü'min 18). Bu ayetler kâfirler hakkındadır.
Bunların şefaatle ilgili hadisleri "ahirette derecelerin artmasına müteallikti" şeklindeki te'villerine gelince, bu te'vil batıldır. Hadislerin elfazı onların görüşlerinin batıl olduğu ve ateş vacib olanların cehennemden çıkarılacakları hususunda sarihtir. Ancak şunu da belirtelim ki, şefaat beş kısımdır:
1) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a mahsus olan: Bu şefaat, Mevkıf'ın korkusundan teskin ve hesabın tâcili ile ilgilidir.
2) Bir grup insanın hesapsız olarak cennete girmesiyle ilgili olanı. Müslim'de gelen bir rivayet bunun da Peygamberimiz Aleyhissalâtu vesselâm'a has olduğunu belirtmektedir.
3) Ateş vacib olan bir kısım insanlara Resulullah ve Allah'ın dilediği başka kimselerin yapacağı şefaat.
4) Günahkârlardan ateşe girenler hakkındaki şefaat. Bunların cehennemden Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in, meleklerin ve mü'min kardeşlerinin şefaatiyle çıkacakları hususunda pek çok hadis gelmiştir. Nitekim şu hadiste ifade edildiği üzere Lailaheillallah diyen herkesi Allah ateşten çıkaracaktır. "Cehennemde sadece kâfirler kalır."
5) Cennet ehlinin, cennetteki derecesinin artmasını sağlayacak şefaat.[168]

?5089 ?1? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????? ???????? ?????????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ‘??????? ?????? ????????????? ?????? ????????? ??? ????? ?????? ??????: ???? ????? ???? ???????? ? ???????? ???????? ???????[. ????? ????? ???????? .

1. (5089)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her peygamberin müstecab (Allah'ın kabul edeceği) bir duası vardır. Her peygamber o duayı yapmada acele etti. Ben ise bu duamı kıyamet gününde, ümmetime şefaat olarak kullanmak üzere sakladım (kullanmayı ahirete bıraktım). Ona inşaallah, ümmetimin şirk koşmadan ölenleri nail olacaktır." [Buhârî, Da'avat 1, Tevhid 31; Müslim, İman 334, (198); Muvatta, Kur'an 26, (1, 212); Tirmizî, Daavat 141, (3597).][169]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise göre "her peygamberin müstecab olan sadece bir duası var olduğu" manası çıkmaktadır. Halbuki, başta Resulullah olmak üzere bütün peygamberlerin nice duaları makbul olmuştur. Ortada bir müşkil gözükmekte ise de, alimler: "Burada kastedilen kabul edileceği kesin olan duadır, diğer dualarında esas olan kabulü hususunda ümiddir, "kesinlik" yoktur" diyerek cevap vermişlerdir.
“Her peygamberin müstecab bir duası vardır” ibaresini, alimler farklı yorumlara tabi tutmuştur:
* Bazısı: "En efdal duasıdır, başka duaları da var" demiştir.
* Bazısı: "Herbirinin ümmeti hakkında müstecab umumi bir duası vardır; ya helak olmaları, ya da kurtuluşa ermeleri için. Hususi dualara gelince, bunların bir kısmı müstecabtır, bir kısmı değildir" demiştir.
* Bazısı: "Her bir peygamberin bir duası vardır, onu şahsı veya dünyası için kullanır. Tıpkı Hz. Nuh aleyhisselam'ın: "Ey Rabbim, kâfirlerden yeryüzünde tek bir kişi bırakma" (Nuh 26) diye yaptığı dua, Hz. Zekeriya aleyhisselam'ın: "(Rabbim) sen yüce katından bana bir veli bağışla!" (Meryem 5) diye yaptığı dua ve Hz. Süleyman aleyhisselam'ın "Benden sonra kimseye nasib olmayacak bir mülkü bana ihsan et!" (Sad 35) diye yaptığı gibi" demiştir.
2- Hadis, bütün duaların -peygamberler bile yapmış olsa- istendiği şekilde kabul edilmeyeceğini gösteriyor. Ancak her duaya bir cevap olacağını daha önce belirtmiştik.
Resulullah, ümmetinden (yani ümmet-i da'vetten, ümmet-i icabetten değil) bir kısmına beddua ettiği vakit, "Kullarının tedbir ve idaresinden senin elinde bir şey yoktur ve sen onların inkârlarından mes'ul değilsin. Allah dilerse onlara tevbe nasib eder, dilerse zalim oldukları için azab verir" (Al-i İmran 128) ayeti nazil olmuş ve bundan Resulullah'ı menetmiştir.[170]
3- İbnu Battal der ki: "Bu hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer peygamberlere olan bir üstünlüğü beyan edilmektedir: "Makbul duada, ümmetini kendisine ve ehl-i beytine tercih etmektedir. Keza diğer birkısım peygamberler kavimlerinin helaki için bu duayı kullanırken, Aleyhissalâtu vesselâm helak-ı ümmet için de bunu kullanmamıştır." İbnu'l-Cevzî de şu yorumu ilave eder: "Bu, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hüsn-i tasarrufunun ve kesret-i kereminin de bir ifadesidir. Çünkü duayı en uygun yerde kullandı. Şöyle ki: Ümmetini kendine tercih etti; isabetli karar vermesinin de bir ifadesidir, çünkü duasını, ümmetinden, bu duaya en çok muhtaç olanlara yani günahkârlara ayırdı. Gerçekten günahkârlar ona, muti olanlardan daha ziyade muhtaçtır."
Nevevî de şöyle der: "Bu hadis, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümmetine karşı duyduğu kemal mertebesindeki şefkat ve re'fetini, ümmetin menfaatine olan hususlarda itina ve dikkatini göstermektedir. Ümmetine olan bu şefaati ve yakın ilgisi sebebiyle, müstecab duasını, ümmetin en mühim ihtiyaç anına sakladı."
4- Hadiste geçen "Şefaatim ümmetimden şirk koşmadan ölenlere ulaşacaktır" ibaresinden, Ehl-i Sünnet "Kebairde ısrar bile etmiş olsa, mü'min olarak ölen, cehennemde ebedî kalmayacaktır" hükmüne bir delil bulmuştur.[171]

?5090 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ‘???? ??????????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ??????? ??? ????:]???? ???? ????? ???? ????? ??????????? ????????? ??????????????[.

2. (5090)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şefaatim, ümmetimden büyük günah sahipleri içindir." [Tirmizî, Kıyamet 12, (2437); Ebu Davud, Sünnet 23, (4739); İbnu Mace, Zühd 37, (4310).]
Tirmizî, şu ziyadeyi kaydeder: "Hz. Cabir (radıyallahu anh) dedi ki: "Kebair (büyük günah) ehli olmayanın şefaate ne ihtiyacı var!"[172]

AÇIKLAMA:

Hadis, kebair işlemiş olması sebebiyle kendisine cehennem gereken kimseye şefaat sebebiyle ateşe girmeyeceğini, Lailahe illallah Muhammederrasulullah diyenlerden günahı sebebiyle ateşe girenlerin yine şefaat sayesinde cehennemden çıkarılacaklarını ifade etmektedir. Hadisi Tibî: "Helak olanları kurtaracak olan şefaatim büyük günah işleyenlere hastır" diye anlamıştır. Şefaatle ilgili bazı teferruatı umumî açıklamada kaydettik.[173]

?5091 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ?????? ??????????? ????? ???????? ????????? ??? ??????? ????????? ????? ???????? ???????? ???????????: ??????? ????????????. ?????????: ?????? ????? ??????? ??????????? ?????????????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????. ???????? ????? ??????? ???????: ?????????: ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ????? ??????? ???????. ?????????: ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? #. ??????????? ???????: ???? ?????. ?????????? ?????????? ???? ??????? ????????? ??? ??????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ? ??????? ???????? ?Œ??? ????????????? ??????. ????? ?????? ???????? ????????? ?????????: ??? ????????! ??????? ???????? ?????? ???????? ????? ?????? ????????? ????????? ????????? ???????: ??? ????? ???????? ????????. ????????? ????????? ?????? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ??????? ??? ????????? ???? ??????? ????????? ???????. ?????????? ????????. ????? ??????? ??? ?????? ????????? ???????? ??????????? ????? ?????? ???? ???????? ????????? ??? ?????? ?‘???. ???????: ??? ????? ???????? ???????. ????????? ??? ?????????? ?????? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ??? ??????? ?????????? ???????. ??????????? ????????. ????? ?????? ??? ??????? ???????? ????? ????????. ????????? ???: ???????
??????? ?????? ?‘???? ???????: ??? ????? ??????? ????????. ?????????: ?????????? ?????? ????? ?? ???????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????????? ???? ????????. ?????????? ???????? ????? ?????? ??? ?????? ?? ???????????? ?????????? ???????? ???????????. ????? ?????? ???? ????????. ????????? ???: ??? ????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ???????: ??? ????? ?????? ??? ??????? ?????: ? ????? ??? ??????. ?????: ?????? ????? ????? ??? ????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????????????? ??????????? ‘????????? ??????? ???? ?????: ? ????? ??? ??????[. ????? ??????? .

3. (5091)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kıyamet gününde, insanlar birbirlerine girecekler. Hz. Adem aleyhisselam'a gelip: "Evlatlarına şefaat et!" diye talepte bulunacaklar. O ise:
"Benim şefaat yetkim yok. Siz İbrahim aleyhisselam'a gidin! Çünkü o Halilullah'tır" diyecek. İnsanlar Hz. İbrahim'e gidecekler. Ancak o da:
"Ben yetkili değilim! Ancak Hz. İsa'ya gidin. Çünkü o Ruhullah'tır ve O'nun kelamıdır!" diyecek. Bunun üzerine O'na gidecekler. O da:
"Ben buna yetkili değilim. Lakin Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e gidin!" diyecek. Böylece bana gelecekler. Ben onlara:
"Ben şefaate yetkiliyim!" diyeceğim. Gidip Rabbimin huzuruna çıkmak için izin talep edeceğim. Bana izin verilecek. Önünde durup, Allah'ın ilham edeceği ve şu anda muktedir olamayacağım hamdlerle Allah'a medh u senada bulunacak, sonra da Rabbime secdeye kapanacağım. Rabb Teala:
"Ey Muhammed! Başını kaldır! Dilediğini söyle, söylediğine kulak verilecek. Ne arzu ediyorsan iste, talebin yerine gelecektir! Şefaatte bulun, şefaatin kabul edilecektir!" buyuracak. Ben de:
"Ey Rabbim! Ümmetimi, ümmetimi istiyorum!" diyeceğim. Rab Teala: "(Çabuk onların yanına) git! Kimlerin kalbinde buğday veya arpa denesi kadar iman varsa onları ateşten çıkar!" diyecek. Ben de gidip bunu yapacağım! Sonra Rabbime dönüp, önceki hamd u senalarla hamd ve senalarda bulunacağım, secdeye kapanacağım. Bana, öncekinin aynısı söylenecek. Ben de: "Ey Rabbim! Ümmetim! Ümmetim!" diyeceğim. Bana yine:
"Var, kimlerin kalbinde hardal danesi kadar iman varsa onları da ateşten çıkar!" denilecek. Ben derhal gidip bunu da yapacak ve Rabbimin yanına döneceğim. Önceki yaptığım gibi yapacağım. Bana, evvelki gibi:
"Başını kaldır!" denilecek. Ben de kaldırıp:
"Ey Rabbim! Ümmetim! Ümmetim!" diyeceğim. Bana yine:
"Var, kalbinde hardal danesinden daha az miktarda imanı olanları da ateşten çıkar!" denilecek. Ben gidip bunu da yapacağım. Sonra dördüncü sefer Rabbime dönecek, o hamdlerle hamd u senada bulunacağım, sonra secdeye kapanacağım. Bana: "Ey Muhammed! Başını kaldır ve (dilediğini) söyle, sana kulak verilecektir! Dile, talebin verilecektir! Şefaat et, şefaatin kabul edilecektir!" denilecek. Ben de: "Ey Rabbim! Bana Lailahe illallah diyenlere şefaat etmem için izin ver!" diyeceğim. Rabb Teala:
"Bu hususta yetkin yok! -veya: Bu hususta sana izin yok!- Lakin izzetim, celalim, kibriyam ve azametim hakkı için lailahe illallah diyenleri de ateşten çıkaracağım!" buyuracak." [Buhârî, Tevhid 36, 19, 37, Tefsir, Bakara 1, Rikak 51; Müslim, İman 322, (193).][174]

?5092 ?4? ??? ????? ??????? ???????? ?? ???? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ?????????? # ?? ???????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ????????? ???????: ???? ??????? ?????? ????? ????? ????????????. ???? ????????? ???? ?????? ???????? ?????? ?‘???????? ???Œ??????? ?? ??????? ???????? ?????????????? ??????????? ?????????????? ?????????? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ???? ??????? ??????????? ??? ? ?????????? ??? ????????????. ????????? ????????: ?? ???????? ??? ??? ??????? ????? ?? ??????????? ???? ???????? ??????? ????????? ?????????? ????????: ???????? ????? ???????????? ????????????: ??? ????? ????? ???? ?????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ????? ???? ???????? ????????? ???? ??????????? ??????????? ??????????. ?? ???????? ????? ??? ???????? ?? ????? ??? ?????? ???? ????? ????????? ????????? ????? ???????? ???????: ???? ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???? ??????????? ??????????. ???????? ???????? ???????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ??? ????? ???????? ???????. ????????? ?????? ???????? ???????? ????????????: ??? ?????? ????? ????? ?????? ????????? ??? ????? ?‘????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????????? ?? ????? ??? ??? ?????? ????? ?? ????? ??? ??? ?????????? ?? ???????? ????? ??? ???????? ????????: ??? ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????? ??? ???????? ???????? ????? ???? ???????. ???????? ??????? ? ???????? ?????????? ??? ???????? ????????? ??? ??????????. ????????? ???????????? ???????? ???????? ????????????: ??? ??????????? ????? ??????? ?????? ??????????? ???? ????? ?‘????. ???????? ????? ??? ???????? ? ?????? ??? ??? ?????? ????? ????????? ??????: ??? ?????? ???? ????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ?????????? ??????????. ???????? ???????? ???????. ?????????? ??? ???????? ????????? ??? ?????. ?????????? ?????? ???????????: ??? ?????? ????? ??????? ??????? ????????? ?????? ???????????? ?????????? ???? ????????. ???????? ????? ??? ???????? ?? ???? ??? ??? ?????? ????? ?????????: ???? ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????. ???????? ??????? ???????? ????????? ??? ???????? ????????? ??? ???????? # ????????? ????????? #? ???? ?????: ??????????? ???????????: ??? ????????: ????? ??????? ?????? ????????? ?‘?????????? ?????? ?????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ???????? ????? ????????? ???????? ????? ??? ???????? ?? ????? ??? ??? ?????? ????? ??????????? ??? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ???? ???? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ????? ???????: ??? ???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????. ??????? ??????? ???????: ????????? ??? ?????? ???????? ??? ????? ???????? ??? ????? ????????: ??? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ? ??????? ???????? ???? ???????? ?‘?????? ???? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????? ????? ???? ?‘???????. ????? ?????: ???????? ??????? ???????? ???? ??? ?????? ?????????????? ???? ????????? ??????? ??????? ???????? ????????? ?????????[.???? ?? ?????? ?? ??? ???????:]???????? ???????? ?? ???????????: ???? ??????? ????????? Œ??????????: ???? ????????? ??????????? ????. ??????????: ????? ??????[.???: ??? ??????? ?? ?????? ???? ??? ????? ??? ????? ???? ?? ??????? ??????? ????? ??? ??????? ???????? ????? ??? ??????? ?????? ????.»?‘????« ??? ?? ????? ???? ????? ????? ?? ???? ????? ????????.?»???????« ??? ????? ????? ?????.

4. (5092)- Yine Sahiheyn ve Tirmizi'nin Ebu Hureyre'den kaydettikleri bir rivayet şöyledir: "Biz bir davette Resulullah ile beraberdik. Ona sofrada hayvanın ön budu(ndan bir parça) ikram edildi. Bud hoşuna giderdi. Ondan bir parça ısırdı ve:
"Ben kıyamet günü ademoğlunun efendisiyim! Acaba bunun neden olduğunu biliyor musunuz? (Açıklayayım): "Allah o gün, öncekileri ve sonrakileri tek bir düzlükle toplar. Bakan onlara bakar, çağıran onları işitir. Güneş onlara yaklaşır. Gam ve sıkıntı, insanların tahammül edemeyecekleri ve takat getiremeyecekleri dereceye ulaşır. Öyle ki insanlar:
"İçinde bulunduğumuz şu hali görmüyor musunuz, sizlere şefaat edecek birini görmüyor musunuz?" demeye başlarlar. Birbirlerine:
"Babanız Adem var!" derler ve ona gelerek: "Ey Adem! Sen insanların babasısın. Allah seni kendi eliyle yarattı, kendi ruhundan sana üfledi. [Bütün isimleri sana öğretti]. Meleklerine senin önünde secde ettirdi. Seni cennete yerleştirdi. [Allah katında itibarın, makamın var.] Rabbin nezdinde bizim için şefaatte bulunmaz mısın? Bizim şu halimizi, başımıza şu geleni görmüyor musun?" derler. Adem aleyhisselam da:
"Bugün Rabbim çok öfkelidir, daha önce bu kadar öfkelenmedi. Bundan sonra da böylesine öfkelenmeyecek. (Esasen şefaate benim yüzüm yok, çünkü, cennette iken, Allah) beni o ağaca yaklaşmaktan men etmişti. Ben, bu yasağa asi oldum. [Ben cennette iken işlediğim günah sebebiyle cennetten çıkarıldım. Bugün günahlarım affedilirse bu bana yeter]. Nefsim! Nefsim! Nefsim! Benden başkasına gidin. Nuh aleyhisselam'a gidin!" diyecek. İnsanlar Nuh aleyhisselam'a gelecekler:
"Ey Nuh! sen yeryüzü ahalisine gönderilen resullerin ilkisin. Allah seni çok şükreden bir kul (abden şekûrâ) diye isimlendirdi. İçinde bulunduğumuz şu hali görmüyor musun? Başımıza gelenleri görmüyor musun? Rabbin nezdinde bizim için şefaatte bulunmaz mısın?" diyecekler. Nuh aleyhisselam da şöyle diyecek:
"Bugün Rabbim çok öfkelidir. Daha önce hiç bu kadar öfkelenmedi, bundan sonra da böylesine öfkelenmeyecek! Benim bir dua hakkım vardı. Ben onu kavmimin aleyhine (beddua olarak) yaptım. Nefsim! Nefsim! Nefsim! Benden başkasına gidin. İbrahim aleyhisselam'a gidin!" diyecek. İnsanlar İbrahim aleyhisselam'a gelecekler:
"Ey İbrahim! Sen Allah'ın peygamberi ve arz ahalisi içinde yegâne Halilisin. Bize Rabbin nezdinde şefaat et! İçinde bulunduğumuz şu hali görmüyor musun?" diyecekler. İbrahim aleyhisselam onlara:
"Rabbim bugün çok öfkeli. Bundan önce bu kadar öfkelenmemişti, bundan sonra da bu kadar öfkelenmeyecek. (Şefaat etmeye kendimde yüz de bulamıyorum. Çünkü ben) üç kere yalan söyledim!" deyip, bu yalanlarını birer birer sayacak. Sonra sözlerine şöyle devam edecek:
"Nefsim! Nefsim! Nefsim! Benden başkasına gidin! Musa aleyhisselam'a gidin!" İnsanlar, Hz. Musa aleyhisselam'a gelecekler ve:
"Ey Musa! Sen Allah'ın peygamberisin. Allah seni, risaletiyle ve hususi kelamıyla insanlardan üstün kıldı. Bize Allah nezdinde şefaatte bulun! İçinde bulunduğumuz hali görmüyor musun?" diyecekler. Hz. Musa da:
"Bugün Rabbim çok öfkelidir. Daha önce böylesine öfkelenmedi, bundan sonra da böylesine öfkelenmeyecek. (Esasen Rabbim nezdinde şefaate yüzüm de yok. Çünkü) ben,

öldürülmesi ile emrolunmadığım bir cana kıydım. [...Bugün ben mağfirete mazhar olursam bu bana yeterlidir.] Nefsim! Nefsim! Nefsim! Benden başkasına gidin! Hz. İsa aleyhisselam'a gidin!" diyecek. İnsanlar Hz. İsa'ya gelecekler ve:
"Ey İsa, sen Allah'ın peygamberisin ve Meryem'e attığı bir kelamısın ve kendinden bir ruhsun. Üstelik sen beşikte iken insanlara konuşmuştun. Rabbin nezdinde bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz şu hali görmüyor musun?" diyecekler! Hz. İsa aleyhisselam da:
"Bugün Rabbim çok öfkeli. Daha önce bu kadar öfkelenmedi, bundan böyle de hiç bu kadar öfkelenmeyecek!" diyecek. -Hz. İsa şahsıyla ilgili bir günah zikretmeksizin- (Bir başka rivayette): ["Beni, Allah'tan ayrı bir ilah edindiler. Bugün bana mağfiret edilirse bu bana yeter."] Nefsim! Nefsim Nefsim! Benden başkasına gidin! Muhammed aleyhissalatı vesselam'a gidin!" diyecek. İnsanlar Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelecekler, bir diğer rivayette: "Bana gelirler!" denmiştir- ve:
"Ey Muhammed! Sen Allah'ın peygamberisin, bütün peygamberlerin sonuncususun. Allah senin geçmiş, gelecek bütün günahlarını mağfiret buyurdu. Bize Rabbin nezdinde şefaatte bulun. Şu içinde bulunduğumuz hali görmüyor musun?" diyecekler. Bunun üzerine ben Arş'ın altına gideceğim. Rabbim için secdeye kapanacağım. Derken Allah, benden önce hiç kimseye açmadığı medh u senaları benim için açacak [Ben onlarla Rabbime medh u senalarda bulunacağım]. Sonra:
"Ey Muhammed başını kaldır ve iste! (İstediğin) sana verilecek! Şefaat talep et! Şefaatin yerine getirilecek!" denilecek. Ben de başımı kaldıracağım ve: "Ey Rabbim ümmetim! Ey Rabbim ümmetim! Ey Rabbim ümmetim!" diyeceğim. Bunun üzerine:
"Ey Muhammed! Ümmetinden, üzerinde hesap olmayanları cennet kapılarından sağdaki kapıdan içeri al! Esasen onlar diğer kapılarda da insanlara ortaktırlar!" denilecek."
Resulullah sonra şöyle buyurdular:
"Nefsim kudret elinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun. Cennet kapısının kanatlarından iki kanadının arasındaki mesafe Mekke ile Hacer arasındaki veya Mekke ile Busra arasındaki mesafe kadardır." [Buhârî, Enbiya 3, 8, Tefsir, Benî İsrail 5; Müslim, İman 327, (194); Tirmizî, Kıyamet 11, (2436).]
Hz. İbrahim aleyhisselam'ın kıssasıyla ilgili bir rivayette şu ziyade var: [Hz. İbrahim, (insanlar, şefaat etmesi için kendine geldikleri zaman, Allah'a şefaat talebinde bulunmasına mani olan üç günahı olarak yıldızlar hakkında sarfettiği "İşte bu Rabbim" (En'am 76) sözünü, atalarının putları hakkında sarfettiği "Belki de bu (putları kırma) işini onların en büyüğü yapmıştır" (Enbiya 63) sözünü ve bir de: "Ben gerçekten hastayım" (Saffat 89) sözünü zikretti."[175]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resulullah: "Kıyamet günü ben ademoğlunun efendisiyim" buyurmaktadır. Bunu şarihler, başka rivayetlere dayanarak: "Bütün peygamberler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın sancağı altında olacaklar. Çünkü O, makam-ı mahmud üzere haşrolacaktır" diye açıklarlar.
2- Peygamberlerin "günah" olarak beyan ettikleri özürler, aslında günah değildir. Bu hatalarından hepsi mağfiret-i İlahiyeye mazhar olmuşlardır. Kendilerini günahkâr olarak tarif etmeleri tevazu içindir. Beyzâvî: "...Allah'tan en çok korkan, Allah'a makam itibariyle en ziyade yakın olan ve Allah'ın mağfiretine en ziyade erendir" der. O sözleriyle esas beyan etmek istedikleri husus, kendilerine kıyamet günü şefaat etme yetkisinin tanınmamış olmasıdır. O yetki, rivayette de sarih olarak görüldüğü üzere makam-ı mahmud ve liva-i hamd sahibi, Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm)'ya tanınmıştır. Makam-ı mahmud, herkesin hamd ile tebcil edeceği muazzam makam demektir. Hamdin hakikatıyla ilgili olan mutlak yakınlık (kurb-i mutlak) makamı ki hadis-i şeriflerde bunun, livau'lhamd altındaki şefaat-i kübra makamı olduğu ifade edilmiştir.
3- Başka rivayetlerde, gelen bazı ziyadeleri köşeli parantez arasında göstererek birkısım gerekli açıklamaları metin içinde yapmış durumdayız. Bu açıklamaların ortaya koyduğu bir husus, önceki peygamberlerin ittifakla: "Bugün günahım affedilir, mağfirete mazhar olabilirsem bu bana yeter" demiş olmasıdır. Böylece Mevkıf'ın korkunç ahvali içerisinde, peygamberler dahil herkesin kendi nefsinin derdine düşeceği anlaşılmaktadır. Bu durumdan sadece Resul-i Ekrem müstesnadır. O, Cenab-ı Hakk'ın kendisine tanıdığı "dua hakkı"nı ümmetinin affi için kullanacaktır. Aleyhi efdalu'ssalavat ve ekmeli'tteslimat.
4- Resulullah'ın geçmiş ve gelecek günahlarının affedildiğini ifade eden ayet (Feth 2) müfessirlerce farklı anlamalara sebep olmuştur: Affedilen bu "geçmiş" ve "gelecek" günahlar nelerdir, bunlardan ne kastedilmiştir?
* Bazıları: "Mütekaddim olanlar peygamberlikten öncekilerdir; müteahhir olanlar ismettir (yani korunmasıdır)" demiştir.
* Bazıları: "Sehiv ve te'ville vaki olanlardır" demiştir.
* Bazıları: "Mütekaddim olanlar Hz. Adem'in günahıdır, müteahhir olanlar ümmetinin günahıdır" demiştir.
* Bazıları: "Hata yapılacak olsa mağfurdur" demiştir.
Başka te'viller de yapılmıştır. Sadedinde olduğumuz makamda, dördüncü te'vilin uygun olduğu belirtilmiştir.
5- Hadiste, Hz. Nuh'a: "Sen yeryüzü ahalisine gönderilen resullerin ilkisin" denmektedir. Halbuki Hz. Adem ilk peygamberdir. Bu müşkile şu açıklama yapılmıştır:
* Hz. Adem zamanında yeryüzünde ahali yoktu. O tek başına geldi. İnsanlar onun evlatları olarak çoğaldı. Halbuki Hz. Nuh gelince yeryüzünde insanlar vardı.
* Diğer bir açıklama şöyle: Hz. Adem'in peygamberliği, evlatlarına karşı "çocukların terbiyesi" şeklinde idi.
* Şu da muhtemel görülmüştür: "Hz. Nuh, kendi çocuklarına ve değişik bölgelere dağılmış olan diğer cemaatlere gönderilmiştir. Hz. Adem ise, tek bir beldede toplu halde bulunan kendi çocuklarına gönderilmiştir."
Hz. Nuh'un çok şükreden bir kul olarak tesmiyesi, bu manadaki bir ayete işarettir (İsra 3).
Abdurrezzak'ta gelen bir rivayet onun bu vasfının nasıl olduğunu açıklar:
"Nuh aleyhisselam helaya gidince şöyle derdi: "Lezzetiyle beni rızıklandıran, bende kuvvetini ibka edip, benden ezasını gideren Allah'a hamd olsun."[176]

?5093 ?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ???:]?????? ???? ????????? ????? ???? ????? ???????????. ??????????? ?? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ??????? ????? ???????? ???? ????????. ??????????? ???? ???????????? ????? ??????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ????????? ????? ???? ???? ????? ??????????????. ????????: ??? ??????? ??????? ??????? ??? ???? ?????? ??????????????? ???????? ?????? ???????: ?????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ???????? ??? ????????? ??????? ????????? _____. ????? ???? ??????? ???????? ??????: ???????? ????????? ??????: ??????. ????: ???????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????????. ????? _____: ?????? ???????? ????????? ???????? # ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ??????: ??????. _____: ??????? ??????? ???????? # ??????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ???? ???????? ???? ???????. _____ ?????? ?????? ????????? ??????? ???????? ????????. _____ ?????????: ????????? ???? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? #? ??????????. ??? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????[. _____ ____.»_____« ?? ??? ???? _____ ??? ??? .

5. (5093)- Yezid İbnu Süheyb el-Fakir anlatıyor: "Haricîlerin görüşlerinden biri içime işlemişti, haccetmek, sonra da (propaganda yapmak üzere) insanların karşısına çıkmak arzusuya, kalabalık bir grup içerisinde yola çıktık. Medine'ye uğradık. Orada Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh), insanlara hadis rivayet ediyordu. Bir ara cehennemlikleri zikretti. Ben: "Ey Resulullah'ın arkadaşı! Sen ne konuşuyorsun? Halbuki Allah Teala hazretleri: "(Ey Rabbim!) Ateşe kimi atarsan mutlaka onu rezilrüsvay edersin" (Al-i imran 192); "Ateşten her çıkmak isteyişlerinde oraya geri çevrilirler" (Secde 20) buyurmaktadır" dedim. Hz. Cabir:
"Sen Kur'an'ı okuyor musun?" dedi. Ben de:
"Evet!" dedim.
"Öyleyse onun evvelini oku! Çünkü o, küffar hakkındadır!" dedi ve sonra ilave etti:
"Sen, Allah'ın Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'i dirilteceği makam-ı mahmudu işittin mi?"
"Evet!" dedim. Dedi ki:
"O, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e mahsus mahmud makamdır. Allah Teala hazretleri o makamın hatırına, cehennemden çıkaracaklarını çıkarır!"
(Hz. Cabir) sonra, sırat köprüsünün konuluşunu ve üzerinden insanların geçişini tavsif etti. Biz:
"Bu ihtiyarın, Aleyhissalâtu vesselâm hakkında yalan söyleyeceğini mi zannedersiniz?" dedik ve Haricîlikten rücû ettik. Hayır! Vallahi bizden bir kişiden başka, Haricîlikte kalan olmadı." [Müslim, İman 320, (191).][177]

AÇIKLAMA:

Rivayet, ravimiz Yezid el-Fakir'in bir müddet Haricîlerin temel akidelerini benimsediğini göstermektedir. Bu akide de büyük günah işleyenlerin ebedî olarak cehennemde kalacaklarıdır. Bu batıl inancı benimseyen bir grupla hacca giden Yezid, hacc esnasında Medine'ye uğrar ve orada yüce sahabi Hz. Cabir (radıyallahu anh)'le karşılaşıp, onu dinleme şerefine erer. Hz. Cabir, ebedî cehennemde kalacakları ifade eden ayetin kâfirler hakkında nazil olduğu hususunda Yezid ve arkadaşlarını ikna eder. Böylece o gruptan bir kişi hariç hepsi Haricî fikirleri terkederler.[178]

?5094 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ????? ????????? ???? ????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ?? ??????? ????????. ????? ???????: ??? ????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????

?????????: ?? ???????? ??? ?????. ???????? ???????? ??????? ??????? ?? ?????????? ???? ????? ????????? ????????? ?? ????????? ???????? ????????? ????: ??? ????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????? ???? ????? ???? ???? ??????? ?????? ????????: ? ???????? ??? ?????? ??? ????? ??? ?????? ?????. ??? ??????? ???????[. ????? ????.???? »????« ?? ???? ???? ???? ????? ?????? ????? .

6. (5094)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, cehennemliklerin, dünyada en müreffeh olanı getirilerek ateşe bir kere batırılacak. Sonra:
"Ey ademoğlu, denilecek. (Cehennemde) hiç nimet gördün mü? Sana hiç hayır uğradı mı?"
"Hayır! Ey Rabbim, vallahi hayır!" diyecek. Sonra cennetliklerden dünyada en fakir olan getirilecek. O da cennete bir sokulup, çıkarılacak ve kendisine:
"Ey ademoğlu (cennette) hiç fakirlik gördün mü, hiç sıkıntı çektin mi?" denilecek. O da:
"Hayır! Vallahi ya Rabbi! Başımdan hiç fakirlik geçmedi, hiçbir sıkıntı çekmedim" diyecek." [Müslim, Münafikûn 55, (2807).][179]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, dünyadaki azab ve nimetin ahirette tamamen sona erdiğini ifade ediyor. Öyle ki: Dünyada en büyük nimete kavuşmuş olan kimse, cehennemde bu nimetlerin hiçbir fayda vermediğini görüyor. Cennetlik kimse de, dünyada çektiği en ağır sıkıntılardan hiçbir şey kalmadığını görüyor. Bu kimsenin cennete daldırılması, belki de cennetin Kevser'ine sokulup çıkarılmasıdır.[180]

?5095 ?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #? ??????? ?????? ?????? '?????? ????? ??????? ????????: ???? ??????? ???? ????????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????????: ??????. ?????????: ???? ??????? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ?? ?????? ?????? ??? ????????? ??? ??????? ??? ????????? ??????? ??????????? ??????????. ???????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

7. (5095)- Yine Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri azabı en hafif olan cehennemliğe:
"Eğer dünya her şeyiyle senin olsaydı, şu azabdan kurtulmaya bedel, fidye olarak verir miydin?" diye soracak. Adam: "Evet!" diyecek. Rabb Teala bunun üzerine:
"Sen daha Hz. Adem'in sulbünde iken ben senden bundan daha hafifini istemiş: "Bana hiçbir şeyi ortak kılma da seni ateşe sokmayayım, cennete koyayım" demiştim. Sen buna yanaşmadın, şirke girdin" buyuracak." [Buhârî, Rikak 51, 49, Enbiya 1; Müslim, Münafikûn 51, (2805).][181]

?5096 ?8? ??? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????? ????????? ??? ????????? ??????? ??????? ??? ???????? ???? ?????????? ????? ???????? ?????? ????????? ????????. ????? ???????? ???????: ??? ????? ????????? ??????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????. ?????????? ????? ????????? ??????? ??? ?????????. ??????? ??????? ??????? ??? ????????? [. ????? ??????? ?????? ????? ???????? ??????.????? »??? ?????« ????? ?? ?????? ???????? ?? ????? ?????? ??????? ????? .

8. (5096)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennetlikler cennette, cehennemlikler de cehennemde oldukları zaman ölüm getirilir. Cennetle cehennemin arasına konup orada kesilir. Sonra bir münadi nida eder:
"Ey ehl-i cennet! Artık ebediyet var, ölüm yok! Ey ehl-i nar! Artık ebediyet var, ölüm yok! Cennetliklerin sürûru bununla daha da artar. Cehennemliklerin de hüznü artar."
[Buhârî, Rikak 50, 51; Müslim, Cennet 43, (2850).][182]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, ahiret hayatında ölümün olmayacağı, ebediyetin varlığını beyan maksadıyla ölümün bir koyun gibi kesildiği ifade edilmektedir. İbnu'l-Arabî der ki: "Bu hadis aklın sarih hükmüne muhalefeti sebebiyle müşkil bulunmuştur. Çünkü ölüm bir arazdır, araz cisme tahavvül edemez (dönüşemez), öyleyse nasıl kesilebilir? Bu sebeple bir grup, bu hadisin sıhhatini inkâra teşebbüs etti. Bir firka da te'vil etti. Te'vil edenler: "Bu bir temsildir, gerçek bir kesim mevzubahis değildir" dediler. Bir grup alim de: "Bilakis, hadis gerçek bir kesimi ifade etmektedir, kesilen de ölümün mütevellisidir, herkes de bunu tanır. Çünkü, ruhlarını kabzeden işte bu mütevellidir" demiştir.
Bu açıklama, İbnu Hacer'in belirttiği üzere, müteahhir ulemadan çoğunu tatmin etmiştir. Çünkü buradaki mütevelli ile ölüm meleğini (melek'ülmevt) anlamışlardır. Nitekim Secde suresinde "meleku'lmevt"ten bahsedilmektedir. (11. ayet). Hadis şahid kılınarak: "Ahirette ölüm meleği yaşamaya devam edecek olsa, cennet ehlinin hayatı ızdıraba düşerdi" denmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis, onun ölümü ile cennet ehlininin sevincinin, cehennem ehlinin de üzüntüsünün artacağını haber vermektedir.
İbnu Hacer, birkısım zayıf hadislerde "ölüm meleğinin de öleceği, hatta "en son ölen mahlukun o olacağı"nın ifade edildiğini belirttikten ve bu hadislerin ihticac etmeye elverişli olmayacak kadar zayıf olduğuna dikkat çektikten sonra, hadiste bir teşbihte bulunulduğuna dair yoruma geçer. Mazirî der ki: "Ölüm bize göre arazlardan bir arazdır. Mu'tezile nezdinde ise mana değildir. Bu iki mezhebe göre ölümün koç veya cisim olması sahih değildir. Öyleyse bununla temsil ve teşbih murad edilmiştir. Allah Teala hazretleri bu cismi yaratır, sonra onu keser, sonra onu bir misal yapar. Çünkü ölüm cennet ehline arız olmaz."
Kurtubî et-Tezkire'de: "Ölüm bir manadır. Manalar cevhere kalbolmaz. Allah amellerin sevabından onları temsil eden mümessiller (eşhas) yaratır. Ölüm de böyle (Allah ölümü temsil eden) bir koç yaratır, onu ölüm diye tesmiye buyurur. Onu cennetliklerin ve cehennemliklerin kalbine "bu ölümdür" diye atar. Böylece onun kesilmesi, her iki yerde de (cennet ve cehennem) ebediyete delil olur."
Bazı alimler ise: "Allah'ın arazlardan bir cesed inşa etmesine, onu bir madde kılmasına hiçbir mani yoktur" demiş ve hadislerden buna delil getirmişlerdir. Sahih-i Müslim'de geçen: "Bakara ve Al-i İmran surelerini okuyun, çünkü bu iki sure kıyamet günü iki bulut şeklinde gelirler" hadisi, kaydettikleri örneklerden biridir.
Cehennemliklerin cehennemdeki durumları ve devamları hususunda muhtelif fırkalardan sayısı yediye ulaşan farklı görüşler ileri sürülmüş ise de, Ehl-i Sünnet ulemasının benimsediği esah görüş şudur: "Cehennem ehli cehennemde ebedî kalıcıdır, onlar için belli bir müddet yoktur. Onların bu kalışları ölümsüzdür, faydalı bir hayat da mevzubahis değildir, rahat da olmayacaklardır. Nitekim ayet-i kerime şöyle buyurur: "İnkâr edenler için ise cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki kurtulsunlar; azapları da hiç eksilmez. Bütün kâfirleri biz işte böyle cezalandırırız" (Fatır 36), Bir diğer ayet şöyle: "Ne zaman cehennemin ızdırabından kurtulmak isteseler, her defasında oraya geri çevrilirler ve kendilerine: "Tadın yakıcı ateş azabını" denir" (Hacc 22). [183]

ÜÇÜNCÜ BAB:

CENNET VE CEHENNEM

BİRİNCİ FASIL:

CENNET VE CEHENNEMİN SIFATLARI

*** CENNETİN EVSAFI**

?5097 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ??????: ????????? ?????????? ????????????? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ???????? ??? ?????? ???? ?????? ?????. ???? ???? ???????? ?????????? ??? ????????:)??? ???????? ?????? ??? ???????? ?????? ???? ??????? ???????([. ????? ??????? ???????? .

1. (5097)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri ferman etti ki: "Ben Azimu'ş-Şan, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım." Ebu Hureyre ilaveten dedi ki:
"Dilerseniz şu ayet-i kerimeyi okuyun, (Mealen): "Yaptıklarına karşılık Allah katında onlar için göz aydınlığı olacak ne mükâfaatların saklandığını kimse bilemez" (Secde 17).
[Buhârî, Bed'ül-Halk 8, Tefsir Secde 1, Tevhid 35; Müslim, Cennet 2, (2824); Tirmizî, Tefsir, (3195).][184]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Rabb Teala'nın cennette salih kulları için hazırladığı nimetlerin yüceliğini ifade etmektedir: Öyle nimetler ki, tarifi mümkün değildir. Çünkü insanoğlu ne görmüş, ne işitmiş ne tadmış, ne de hayal edebilmiştir. Cennet ve nimetlerinin bundan daha yüce, gerçeğine daha yakın bir tarifi düşünülemez. Gerçi başka nasslarda, cennet nimetlerinin sadece ismen dünyadakilere benzeyeceği ifade edilmişse de, bu benzerlik isimden öteye geçmemektedir, mahiyetinin idraki mümkün değildir.
İbnu Mes'ud'un rivayetinde "Onu mukarreb (Allah'a yakın) melekler de bilemez, peygamberler de" ziyadesi de mevcuttur. Hadiste geçen "beşer" kelimesini esas alan bazı şarihler: "Meleklerin kalbine gelebilir" ihtimalini ileri sürmüş ise de, bilhassa İbnu Mes'ud'dan gelen ziyadenin sarahatine dayanan ulema, ona da itibar etmemiş, nefyin âmm olmasını esas almıştır: Sadece insanın değil, meleklerin kalbine de cennet nimetleri hütûr etmez, tahayyül edilemezler.[185]

?5098 ?2? ???? ??????? ?? ????? ?? ??? ?? ???: ????? ????. ??? ???:]??????? ???????? ??? ??????: ???????? ???????? ????? ????? ??????? ?????? ???????. ??????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?‘??????[.

2. (5098)- Buhârî, bir diğer rivayetinde şu ziyadeyi kaydeder: "Sehl İbnu Sa'd anlatıyor -deyip, hadisin aynısını kaydettikten sonra- der ki: "Muhammed İbnu Ka'b dedi ki: "Onlar Allah için ameli gizli tuttular. Allah da onların sevabını gizli tuttu. Kullar yanına gelince onları nimete boğacak."
Hadis, bu muhtevada olarak Buhârî'de mevcut değildir. Hakim'in el-Müstedrek'inde mevcuttur (, 413-414).][186]

?5099 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????: ??? ??????? ?????? # ????? ?????? ?????????? ?????: ???? ????????. ??????: ??????????? ??? ??????????? ?????: ???????? ??????? ?????????? ??????. ????????? ????????? ?‘??????? ?????????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ???????????????? ???? ??????????? ???????? ?? ???????? ?????????? ?? ???????? ??? ?????? ??????????? ??? ??????? ???????????: ????? ?????: ?????? ???? ???????????: ?“????? ??????????? ???????????? ????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ????? ???????? ??????????. ????????? ??????: ?????????? ‘??????????? ?????? ?????? ?????[. ????? ???????.»?????« ????? ???? ???? ??? ???? ?????? ???? ?? ??????. ?? ???? .
?»?????? ???????« ??? ????????? ?????? ????? .

3. (5099)- Yine Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü! dedim, insanlar neden yaratıldı?"
"Sudan!" buyurdular.
"Ya cennet? dedim, o neden inşa edildi?"
"Gümüş tuğladan ve altın tuğladan! Harcı da kokulu misk. Cennetin çakılları inci ve yakuttan, toprağı da za'ferandır. Ona giren nimete mazhar olur, eziyet görmez, ebediyet kazanır, ölümle karşılaşmaz. Elbisesi eskimez, gençliği kaybolmaz.
"Aleyhissalâtu vesselâm sözlerine şöyle devam buyurdular: "Üç kişi vardır duaları reddedilmez (mutlaka kabul edilir):
* Adil imam (devlet başkanı).
* İftarını yaptığı zaman oruçlu.
* Zulme uğrayanın duası.Allah, (mazlumun) duasını bulutların fevkine çıkarır ve onlara sema kapıları açılır ve Allah Teala hazretleri:
"İzzetime yemin olsun! Vakti uzasa da, duanı mutlaka kabul edeceğim!" buyurur." [Tirmizî Cennet 2, (2528).][187]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah bu hadislerinde üç büyük ameli nazar-ı dikkatimize arzetmektedir: Adalet, oruç ve zulme karşı sabır. İlk ikisi ibadettir, üçüncüsü zulmün ne kadar büyük bir cinayet olduğunu ifade eder. "Mazlum" hadiste mutlak geldiği için, alimler tarafından "her kim olursa olsun" açıklaması yapılmıştır. Yani zulme uğrayan kâfir de olsa, facir de olsa, münafik da olsa duası makbuldür. Onun küfrü, fıskı, nifakı başkasının ona zulüm ve haksız muamelede bulunmasına meşruiyet kazandırmaz. Bu teferruat hadislerde de gelmiştir, daha önce başka vecihlerle kaydettik.
2- Hadiste geçen ???? ??????? ?????? ?????????? -ki "Allah, (mazlumun) duasını.." diye tercüme ettik- ibare iki surette anlaşılmaya müsaiddir:
1) Burada bulutların fevkine çıkan ve er veya geç Allah'ın kabulüne mazhar olacak olan dua "mazlum"un duasıdır.
2) Bu dua, hadiste sayılan üç grup kimsenin dualarıdır: Adil imam, iftar sırasındaki oruçlu ve mazlum.
Aliyyü'l-Kârî: "İki vechin de doğru olduğunu" kabul eder. "Sadece mazlum hakkında olabilir. Çünkü, zulmün kötülüğünü tesbit için mübalağa münasiptir. Diğerleri de buna vav-ı atıfla birleştirilmiştir" manasında açıklamada bulunur. Mazlumla ilgili yaptığı açıklama şöyle: "Hakkında mübalağa edilmiştir. Çünkü ona ulaşan zulüm ateşi onu öylesine yakar ki, bundan kırıklık ve tazarru ile dua çıkar, bundan da ızdırar hali hasıl olur. Allah lisan-ı ızdırar ile yapılacak duayı mutlaka kabul edeceğini şu ayette haber vermektedir. (Mealen):"...Muzdar (çaresiz) kalmış kimse dua ettiğinde ona cevap veren ve sıkıntısını gideren... Allah" (Neml 62).
3- Hadiste, açıklanması gereken son bir husus, "vakti uzasa da" diye tercüme ettiğimiz ?????? ????? tabiridir. Cenab-ı Hak dualara cevap vereceğini vaad etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bunu haber vermektedir. Ancak, ne Kur'anî kaynak ne de hadisler "anında, aynıyla" diye bir kayıt getirmezler. Çünkü Cenab-ı Hak, "hakim"dir, herşeyi hikmetle yapar. Dolayısiyle duaların kabulünde de takip edeceği bir hikmet vardır. Anında yerine getirebileceği gibi, on sene, yirmi sene, kırk sene sonra da yerine getirebilir; imhâl eder, fakat ihmal etmez. Öyleyse mana şöyledir: "Ey mazlum! Ben senin çiğnenen hakkını zayi etmeyeceğim. Uzun zaman geçse de duanı geri çevirmeyeceğim. Çünkü ben Halim'im, kulları cezalandırmada acele etmem. Belki tevbe ederler; mazlumlara da haklarını vererek gönüllerini alarak razı ederler, zulüm ve günahtan vazgeçerler diye mühlet tanırım."
Hadis, böylece, Allah'ın zalime mühlet tanısa da onu asla ihmal etmeyeceğine de işarette bulunmuş olmaktadır.[188]

?5100 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ???? ???????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???????????? ????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????? ??? ?????????? ??? ????????? ?? ??????? ?????????????? ???? ???????? ?? ??????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

4. (5100)- Hz. Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Gümüşten iki cennet vardır. Kapları ve içinde bulunan diğer şeyleri de gümüştendir. Altından iki cennet vardır, kapları ve içlerinde bulunan diğer eşyaları da hep altındandır. Adn cennetinde, cennetliklerle Rablerini görmeleri arasında Allah'ın veçhindeki ridau'lkibriyadan (büyüklük perdesinden) başka bir şey yoktur." [Buhârî, Tefsir, Rahman 1, 2, Bedu'l-Halk 8, Tevhid 24; Müslim, İman 180, (296); Tirmizî, Cennet 3, (2530).][189]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin bir başka vechinde rivayetin evveli şöyle başlar: "Firdevs cennetleri dörttür: İkisi altından, ikisi de gümüşten.." Başka rivayetlerde, altından olan iki cennetin mukarrebun'a yani Allah'a yakınlık kesbeden büyüklere, gümüşten olan diğer ikisinin de sağcılara, yani defteri sağından verileceklere mahsus olduğu belirtilmiştir.
Bu hadis, cennetin gümüş ve altın tuğlalardan -hatta bir kat altın, bir kat gümüş tuğladan- bina edildiğini ifade eden rivayetlere muarız düşer. Ancak alimler, başka rivayetlerdeki karineleri değerlendirerek: "Birincisi, her bir cennette kapkaçak vs. nevinden bulunanların sıfatını, ikincisi de bütün cennetleri ihata eden duvarların sıfatını beyan etmektedir" diyerek hadisleri te'lif ederler. Bu te'vili te'yid eden delillerinden biri şu rivayettir: "Allah Teala hazretleri cennetin duvarını bir (sıra) altından, bir (sıra) gümüşten tuğla ile inşa etmiştir."
2- Hadiste Allah'ın görülmesi meselesine de yer verilmiştir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat uleması, kıyamet gününde, Cenab-ı Hakk'ın, insanlara en büyük lütfu olarak, Vech-i İlahîsini göstereceği hususunda icma etmiştir. Mazirî, "perde" kelimesinin kullanılışı ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Araplara, onların anlayacağı bir üslubla, anlayacağı tabirlere yer vererek hitabederdi. Bu sebeple, manevî meseleleri, anlayışlarına yaklaştırmak için hissî tabirata dökerdi. Burda da öyle yapmış, görmeye mani olan esbabın ortadan kalkacağını, görmenin muhakkak surette vukua geleceğini ifade etmek için bu ifadeye yer vermiştir." Kadı İyaz da şöyle demiştir: "Arap, istiareye sıkça başvurur. İstiare, Arapların icaz ve fesahatında en yüksek edebî sanatı teşkil eder. Ayet-i kerimede geçen "Tevazu kanadı" (İsra 24) tabiri bunun bir örneğidir.
Aleyhissalâtu vesselâm'ın kelamında "ridau'lkibriya (büyüklük perdesi) tabirine yer vermesi de bu manada bir kullanıştır. Bunu anlamayan şaşırır. Kelamı, zahiri üzerine anlamak isteyen, Allah'a cisim izafe eder. Meselede vuzuh elde edemeyen kimse, bu rivayetin zahirinin gerektirdiği manadan Allah'ın münezzeh olduğunu bildiği takdirde, ya ravileri tekzib eder, ya da şöyle (basit) bir te'vile kaçar: "Allah'ın İlahî saltanatının büyüklüğü, kibriyası, azameti, heybeti ve celali için, keza aciz olan beşerî basarların idrak manilerini

ifade için ridau'lkibriya tabiri bir istiare yapılmıştır, (oysa Allah), insanların basarlarını ve kalplerini güçlendirmek dilerse, onlardan heybetinin hicabını, azametinin manilerini kaldırır.
"Kirmâni der ki: "Bu hadis müteşabihattandır. Bunun karşısında kişi ya: "Bundan muradı Allah bilir" deyip tefvize gidecek veya te'vilde bulunacak. Te'vil eden: "Veche'den murad Zattır, rida, Zat'ın mahlukata benzemekten münezzeh olan lazım sıfatlarından bir sıfattır" diyecek. Sonra te'vilci, hadisin zahiri: "Allah'ın rü'yeti vaki değil demeyi gerektirir" diyerek müşkilatlı bulur ve: "Bunun mefhum ve manası, nazar yakınlığını beyandır, çünkü ridau'lkibriya rü'yete mani olmaz, gözlerden manilerin izalesini, muradın izalesi ile ifade etti" diyerek cevaplar."
İbnu Hacer bu açaklamadan şu neticeyi çıkarır: "Ridau'l-Kibriya rü'yete manidir. Sanki hadiste mahzuf bir ibare var. Onun takdiri ??? ??????? ?????????????? ibaresinden sonra olmalıdır. Çünkü, Allah onu ref etmek suretiyle insanlara nimette bulunmakta ve insanlar Allah'ı görmeye muvaffak olabilmektedir. Sanki burada murad şudur: Mü'minler cennetteki yerlerine yerleşince, celal sahibi Allah'tan duydukları heybet olmasaydı, onlarla rü'yet arasında herhangi bir mani olmayacaktı. Onlara ikramda bulunmak dileyince, Allah onları re'fetiyle kuşatıp onlara Allah'a nazar etme takatı vermek suretiyle lütufta bulunur. "Sonra İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzel iyilik, bir de ziyade vardır" (Yunus 26) ayetinin tefsirinde geçen Süheyb hadisinde, Ebu Musa hadisinde geçen rıdau'lkibriyadan muradın, Süheyb hadisinde zikri geçen hicab olduğuna delalet eden karineyi buldum ve Allah Teala hazretleri'nin cennet ehline bir ikram olarak onlar için bunu açacağını anladım. Mezkur hadis Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbnu Huzeyme ve İbnu Hibban'da geçmektedir. Müslim'in metni şöyle:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehli, cennete girince, Allah Teala hazretleri sorar:
"Size ilave bir nimette bulunmamı diler misiniz?" Cennet ahalisi:
"Sen bizim yüzlerimizi ak etmedin mi? Bizi cennete koymadın mı (daha ne isteyeceğiz) ?" derler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) der ki: "Bunun üzerine onlara hicab açılır. Cennet ahalisine bundan daha hoş bir şey verilmemiştir."
Aleyhissalâtu vesselâm sonra şu ayeti tilavet buyurdu. (Mealen): "İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzel iyilik, bi de ziyade vardır" (Yunus 26).
Kurtubî der ki: "Rida bir istiaredir, onunla azamet kinaye edilmiştir. Nitekim şu hadiste de böyledir: "Kibriya ridamdır, azamet de izarımdır." [190] Kurtubî devamla der ki: "Burada hislerle algılanan elbise kastedilmiyor. Ancak izar ve rida Arap muhataplar nazarında birbirinden ayrılmaz oldukları için, azamet ve kibriyayı bu ikisiyle ifade etti."
İbnu Hacer der ki: "Sadedinde olduğumuz hadisin manası, Allah'ın izzet ve istiğnasının muktezası hiç kimsenin onu görmemesi olduğu halde, Allah'ın mü'minlere karş rahmeti, nimetinin bir kemali olarak Veçh-i İlahîsini onlara göstermesini gerektirmektedir. Mani zail olunca, insanlara, kibriyasının gereğiyle amel etmekte ve sanki Teala hazretleri, onlarla aradaki engel olan perdeyi kaldırmaktadır." Taberî'nin nakline göre Hz. Ali (radıyallahu anh) de "Orada onların dilediği herşey bulunur. Üstelik katımızda bundan fazla da vardır" (Kaf 35) ayetindeki "fazla"dan maksadın Allah'ın veçhini görmek, ???? ????????? ??? ?????? ?????? olduğunu söylemiştir.
İbnu Battal der ki: "Bu hadiste, Allah'a cisim izafe etmeye çalışan Mücessime fırkası için mekan izafesine bir yol yoktur. Çünkü Allah Teala hazretlerine cisim izafe etmenin veya bir mekanda bulunmasını gerektiren bir halin muhal olduğu hususunda deliller sabittir. Bu durumda ridayı, insanların Allah'ı görmesine mani gözlerdeki afet olarak te'vil etmek gerekir. İşte bu afetin izalesi, insanların Allah'ı görme sırasında Rab Teala'nın icra edeceği bir fiildir. İnsanlar, bu mani mevcut olduğu müddetçe O'nu göremezler. Öyleyse görme fiili varsa, bu mani izale olmuş demektir. Bunu rida olarak tesmiye etmiştir. Çünkü o, yüzü görmekten alıkoyan rida menzilesindedir. Ancak ona rida denmesi mecazdır."[191]

?5101 ?5? ??? ????? ??????:]????? ??????? ?????? #: ?? ????????? ???????? ???? ????????? ??????????. ???? ?????: ????????? ???????? ????: ?? ???? ???????? ??????? ????? ? ???????? ?Œ???????? ??????? ????????? ??????????[.

5. (5101)- Yine aynı kaynaklarda şu rivayet gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette, mü'min için, içi boş tek bir inciden bir çadır vardır. -Bir rivayette- genişliği altmış mildir. Her köşesinde bir refikası bulunur, hiçbiri diğerini görmez, mü'min bunların herbirini dolaşır." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 8, Tefsir, Rahman 1, 2, Tevhid 24; Müslim, Cennet 23, (2838); Tirmizî, Cennet 3, (2530).][192]

AÇIKLAMA

Mü'mine cennette hazırlanan bu çadırın bazı rivayetlerde yüksekliğinin altmış mil olduğu ifade edilmiştir. Demek ki, hem yüksekliği hem de genişliği altmış mil olacaktır. Her köşesinde bir zevcenin yer alacağı belirtilmiş olmasından, bazı alimler, ahirette huri menşeli olsun, dünya menşeli olsun, eşlerin sayıca çok olacağı hükmünü çıkarmıştır. Köşelerde oturan eşlerin birbirlerini görememeleri, mesafenin uzaklığındandır. Bazı rivayetlerde, tek bir inciden mâmul bu çadırın yetmiş kapısı olduğu tasrih edilmiştir.
Çadır diye tercüme ettiğimiz hayme'nin ağaçtan mâmul dört köşeli ev manasına geldiği de söylenmiştir. Böylece mü'minin uhrevî çadırında dört hanımının olacağı anlaşılabilir. Onları dolaşmaktan mananın, cima'dan kinaye olduğu belirtilmiştir.[193]

?5102 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ????????? ??????? ????????? ????????? ????? ??????????? ??????? ?????[. ????? ??????? .

6. (5102)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette yüz derece vardır. Her iki derece arasında yüz yıl(lık yürüme mesafesi) vardır." [Tirmizî, Cennet 4, (2531).][194]

?5103 ?7? ??? ?????? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ????????? ??????? ???????? ??? ?????? ????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ???‘????. ??????????????? ???????. ???????? ???????? ???????? ????????? ?‘????????? ?????? ???????? ??????? ????????. ????? ???????? ?????? ?????????? ????????????[. ????? ??????? .

7. (5103)- Ubade İbnu's-Samit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette yüz derece vardır. Her bir derecenin diğer derece ile arası, sema ile arz arası kadar geniştir. Firdevs bunların en yukarıda olanıdır. Cennetin dört nehri buradan çıkar. Bunun üstünde Arş vardır. Allah'tan cennet istediğiniz vakit Firdevs'i isteyin." [Tirmizî, Cennet 4, (2533).][195]

?5104 ?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?? ???????? ??????? ???????? ???? ???? ??????????? ????????? ?? ?????????? ??????????????[. ????? ??????? .

8. (5104)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette yüz derece vardır. Bütün âlemler bunlardan birinin içinde toplansalar, hepsini de kuşatır, istiab eder." [Tirmizî Cennet 4, (2534).][196]

?5105 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?? ????????? ???????? ??????? ????????? ?? ???????? ?????? ????? ?????????????? ????????? ??? ????????: ??????? ????????[. ????? ??????? .

9. (5105)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse yüz yıl gölgesinde yürüse onu katedemez. İsterseniz şu ayeti okuyun: ??????? ???????? ??????? ???????? "Daimî gölgededirler, çağlayıp duran su başlarındadırlar" (Vakıa 30-31) [Tirmizî, Tefsir, Vakıa, (3289, Cennet 1, (2525).][197]

?5106 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ?? ????????? ???????? ??? ????????? ???? ??????[. ????? ??????? .

10. (5106)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cennette hiçbir ağaç yoktur ki gövdesi, altından olmasın." [Tirmizî, Cennet 1, (2527).][198]

AÇIKLAMA:

Kaydettiğimiz bu beş hadis, cennetle ilgili bazı tavsif ve tariflerde bulunmaktadır. Şöyle ki:
1- Cennet tek dereceli değildir. Başlıca yüz derecesi vardır. Her dereceninmesafesi diğer dereceye kadar çok fazladır. Demek ki derece içerisinde de tali tabakalar, mertebeler vardır. Cennetlikler, ameline uygun bir derecede yerini alacaktır. Nitekim bazı alimler yüz derece tabiriyle çokluğun kastedildiğini belirtirler. Cehennem de böyledir, küfürdeki şiddetine göre her bir kâfir bir derekede yerini alacaktır. Ayet-i kerime münafıkların atşeşin en aşağı tabakasında yer alacaklarını ifade eder. "Şüphesiz ki münafıklar cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar..." (Nisa 145).
Dereceler arasındaki mesafeler hadislerde farklıdır. Bazısında beşyüz yürüme yılı, bazısında daha az, daha çok denmiştir. Münavî, arada tearuz olmadığını söyler ve yürümelerin farklı süratlerde vuku bulduğuna dikkat çeker.
2- Firdevs: Her çeşit bitkiyi cem'eden bahçe, bostan manasına gelir. Ancak "Üzüm asmalarının bulunduğu bahçedir" denmiştir. Kelimenin Rumca, Kıptice ve hatta Süryanice olduğu iddia edilmiştir.
Buradan çıkan dört ana nehirden maksad, başka rivayetlerde açıklanmıştır: Biri su, biri süt, biri hamr, biri bal nehridir.
Firdevs cenneti hepsinin yukarısında, hepsinden üstün olduğu için Allah'tan öncelikle bunun taleb edilmesi tavsiye edilmiştir. Şu halde mü'min Allah'tan bir şey isterken en yüceyi, en büyüğü, en fazlayı istemelidir. Onun rahmetine sınır olmadığı için Allah'tan isterken kanaatkâr olmak, mütevazi davranmak fazilet değildir.
3- Cennetteki ağacın Tûba ağacı olduğu söylenmiştir. Ancak gölge kelimesinin, örfî manası anlaşılmamalıdır. Çünkü dilimizde gölge deyince güneş sıcaklığına karşı hasıl edilen korunma hatıra gelir. Halbuki ahirette güneş olmayacaktır. Öyleyse gölgeden maksad, ağacın hasıl ettiği nimetler ve rahatlık olmalıdır. Yani cennetin neresine gidilse cennetî saadetin dışına çıkılmayacak demektir. Zıll=gölge kelimesi Arapçada "himaye" manasına da kullanılır. Onun zıllinde demek, onun kanatları, himayesi altında demektir.
4- Cennetteki her ağacın gövdesinin altından olmasına gelince, bu ibare oradaki ağacın me'lufumuz olan dünyevî ağaçlar gibi olmadığını beyan eder. Altın, çürümeyen bir maddedir. Öyleyse cennet ağacının altından olması, onun ebedi, çürümez bir mahiyette olacağının ifadesidir. Bir hadis şöyledir: "Cennette bir ağaç vardır, gövdeleri altından, dalları zeberced incidendir. Rüzgâr estikçe bunlar birbirine çarparak öyle bir name çıkarırlar ki hiçbir kulak böylesine tatlı bir ses işitmemiştir." İbnu Abbas'ın bir rivayetinde: "Cennet hurmalarının gövdeleri yeşil zümrüttendir. Dallarının sapı kızıl altından, yaprakları da cennet ehlinin kisvesindendir. Ceketleri ve hulleleri bundan yapılır. Onun meyvesi ise, küp ve kovalar gibi iri, sütten beyaz, baldan tatlı, kaymaktan daha yumuşaktır, onlarda çürük yoktur" denmiştir.
Cennet ehlinin bu ağaç altında sohbet edip dünya hatıralarını tazeleyecekleri; eğlence arzu ettikleri zaman, Allah'ın göndereceği bir rüzgârla ağacın kımıldayıp, dünyadaki her çeşit eğlenceyi ortaya koyacağı ifade edilmiştir.[199]

?5107 ?11? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ?? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ??? ????????[. ????? ???????.???? ??????? ?? ???? ?? ????:]????????? ?????? ????????? ??? ???????? ??????? ?? ????????? ?????? ???? ????????? ????? ?????? ????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ????????? ??? ????? ?‘???? ‘??????? ????? ????????? ????? ?????? ??????‘??? ??? ??????????? ??????? ?????????????? ??????? ????????? ?????? ???? ????????? ????? ?????[.»???? ????? ????« ???? .

11. (5107)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette, yay kadar bir yer, güneşin üzerine doğduğu veya battığı şeyden (dünyadan) daha hayırlıdır." [Buhârî, Bed'ül-Halk 8, Tefsir, Vakı'a 1; Müslim Cennet 6, (2826); Tirmizî, Cennet 1, (2525).]
Tirmizî, Hz. Enes'ten şu ziyadede bulunmuştur: "Sizden birinizin yayı kadar veya kamçısı kadar cennetteki bir yer, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Cennet ehlinden bir kadın, arz ehline görünecek olsa, dünya ve içindekileri aydınlatır, arzla sema arasını güzel koku ile doldururdu, onun başörtüsü dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."[200]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de açıkladığımız üzere, cennette bir yay kadar bir yerin koca dünyadan hayırlı olması, mübalağalı bir ifade değildir. Çünkü cennet ebedî olduğu için, orada ebedî olan az bir nur, burada geçici olan güneşe bedel olabilir. Dünya ise, bir yay veya kamçı ile kıyas götürmeyecek derecede büyük ise de fanidir, geçicidir, ebedî olan, o azıcık varlığa mukabil gelemez.
2- Kader olarak manalandırdığımız (kab) kelimesi yayda kirişin takıldığı "uç"la okun firlatıldığı orta kısma kadar olan kısım manasına da gelir, yani bir yayın yarısı. Bu durumda mana: "Birinizin yayının yarısı cennette dünya ve içindekilerden daha hayırlı..." şeklinde olur. Önceki mana asıl olmakla birlikte, bu da hakikate uygundur.[201]

?5108 ?12? ??? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ??? ??????? ?????? ?????? ?? ????????? ????? ????????????? ???? ???????? ????????? ???‘????? ?????? ???? ????? ???? ????? ????????? ???????? ??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ???????.»??????????« ??????. »????????« ?????.»????????? ????????« ??????? ?‘???? ??? ???? ?????? ?‘??? .

12. (5108)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette olan şeyden bir tırnağın azalttığı miktar, semavat ve dünya arasında dört ciheti de tezyin etmiş olarak görünürdü. Eğer cennet ehlinden bir adam dünya ehline zuhur etse ve bilezikleri görünse o(nun şavkı) güneşin ziyasını bastırırdı, tıpkı güneşin, yıldızların ziyasını bastırması gibi." [Tirmizî, Cennet 7, (2541).][202]

?5109 ?13? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??? ???????? ?????????? ????? ???????? ????????: ????????? ????????? ??????????: ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ??????? ???????????? ?????????? ?? ??????????[. ????? ??????? .

13. (5109)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sidretü'l-Münteha'ya çıkarıldım. Orada dört nehir gördüm: İki nehir zâhirdi, iki nehir de bâtın. Zâhir olan iki nehir Nil ve Fırat nehirleriydi. Bâtın olanlar da cennetin iki nehri idi." [Buhârî, Eşribe 12; Müslim, İman 264, (164).][203]

?5110 ?14? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??????? ?????? # ??????: ???? ?? ????????? ??????? ?????: ??? ?????? ????????? ????????? ??? ??????? ??? ???????? ????? ???? ?????? ???? ????????? ????????? ??????? ???? ?? ????????? ?????? ?????? ??? ?????. ?????? ?????: ???? ?? ????????? ???? ?????? ?????: ?????? ?????? ???? ??? ????? ??????????. ??????: ??? ????????? ?????? ????????? ?????? ???? ????? ??? ????????? ???????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

14. (5110)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Cennette at var mı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Allah Teala hazretleri seni cennete koyduğu takdirde, kızıl yakuttan bir at üzerinde orada dolaşmak isteyecek olsan, o seni istediğin her yere uçuracaktır" buyurdular. Bunun üzerine diğer biri de:
"Cennette deve var mı?" diye sordu. Ama buna Aleyhissalâtu vesselâm öncekine söylediği gibi söylemedi. Şöyle buyurdular:
"Eğer Allah seni cennete koyarsa, orada canının her çektiği, gözünün her hoşlandığı şey bulunacaktır." [Tirmizî, Cennet 11, (2546).][204]

AÇIKLAMA:

Hadisin ibaresi netice itibariyle değişmeyecek farklı bir üslubla tercümeye de elverişlidir. Ancak, esas söylenmek istenen, cennette, binme arzusu duyulduğu takdirde her tarafa götürecek vasıtaların bulunduğudur. Yine Tirmizi'nin bir başka rivayeti bu hususu daha sarih bir üslubla ifade etmiştir: "Bir bedevi gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Ben atı severim, cennette at var mı?" diye sordu. Resulullah şu cevabı verdi:
"Cennete konduğun takdirde, iki kanadı olan yakuttan bir at sana getirilir. Sen ona bindirilirsin. O seni istediğin yere uçurur."
Sadedinde olduğumuz hadisin sonunda yer alan "canının her çektiği, gözünün her hoşlandığı" ibaresi şu ayete işaret etmektedir: "...Orada canların çekeceği, gözlerin zevk alacağı her şey vardır..." (Zuhruf 71.)
Dikkat edilirse, Resulullah, açık bir şekilde cennette "at" veya "deve vardır" veya "yoktur!" demiyor. Ama her arzu edilecek şeyin var olduğuna dikkat çekiyor. Binme ihtiyacı duyulduğu takdirde bunun cennetî atlarla yerine getirileceğini belirtiyor. Cennetteki atlar, dünyevî atlar gibi değildir.[205]

?5111 ?15? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?? ????????? ????????????? ???????? ???????? ????????? ????????? ???? ???????? ????????? ??????????? ????????: ?????? ????????????? ??? ???????. ???????? ??????????? ??? ???????? ???????? ????????????? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ????[. ????? ???????.»???????« ??? ?????? ??? ????? ???? ????? ??????? ??????.?»?????????« ????? ????? ??? ????? ?????.?????: »??????« ?? ???? ????? .

15. (5111)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennette siyah gözlülerin (hurilerin) toplanma yerleri vardır. Orada, benzerini mahlukatın hiç işitmediği güzel bir sesle şarkı okurlar ve şöyle söylerler:
"Bizler ebedîleriz, hiç ölmeyiz!
Bizler nimetlere mazharız, fakr bilmeyiz!
Rabbimizdan razıyız, mükedder olmayız!
Kendisinin olduğumuz beylerimize ne mutlu!" [Tirmizî, Cennet 24, (2567).][206]

AÇIKLAMA:

Dilimizde huri veya huri kızı denen cennet kızları tabiri Kur'anî bir tabirdir. Kur'an'da birçok kereler zikri geçer ve cennet ehline bunlardan nikah edileceği belirtilir, güzellikleri tasvir edilir. (Duhan 54, Tur 20, Rahman 72, Vâkı'a 22). Hûr, lügat olarak, havra'nın cem'idir. Havra, gözünün beyazı çok beyaz, siyahı da çok siyah manasına gelir. Kısaca siyah gözlü, ceylan gözlü gibi tercümelere mazhardır.
Sadedinde olduğumuz hadis, hurilerin cennette dünyada işitilmemiş olan fevkalâde güzel namelerle şarkı okuyacaklarını belirtmektedir. Böylece cennet ehlinin, Allah'ın bir başka nev'e giren nimetlerinden kulağa hitap eden nimetlerini de, cennete layık bir üstünlükle tadacağını haber vermektedir.[207]

?5112 ?16? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?? ????????? ???????? ?????????? ????? ???????? ????????? ????? ????????? ????????? ?? ?????????? ????????????? ?????????????? ??????? ???????? ????????????? ??? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????. ????????? ?????????: ??????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ????????. ??????????: ????????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ????????[. ????? ???? .

16. (5112)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ehlinin bir çarşısı vardır. Her cuma oraya gelirler. Derken kuzey rüzgârı eser, elbiselerini ve yüzlerini okşar. Bunun tesiriyle hüsün ve cemalleri artar. Böylece ailelerine, daha da güzelleşmiş olarak dönerler. Hanımları:
"Vallahi, bizden ayrıldıktan sonra sizin cemal ve güzelliğiniz artmış!" derler. Erkekler de:
"Sizler de, Allah'a kasem olsun, bizden sonra çok daha güzelleşmişsiniz!" derler." [Müslim, Cennet 13, (2833).][208]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yeryüzünde insanların zevk aldıkları toplantı ve içtimaların ahirette de olacağını ihbar etmektedir. Çarşı diye tercüme ettiğimiz şuh kelimesi, insanların daha çok alışveriş için biraraya geldikleri, eşdostun karşılaştıkları yerdir. Çarşı, karşılaşmaya, selamlaşmaya, görüşmeye vesile olduğu için, rivayetlede, alışveriş gayesi olmadan da, bilhassa cuma namazından sonra çarşının şöyle bir dolaşılmasının sünnet kılındığı görülür. Böylece beşerî bir ihtiyaç olan ünsiyet sağlanmış olur. Şu halde bu meşru zevk ahirette de vardır. Ancak oranın zevki derece ve mertebe itibariyle çok farklıdır. Güzellik, ziyadeleşmede aile efradı arasında karşılıklı muhabbetlerin daha da artmasına vesile olmaktadır. Müteakip hadiste de belirtileceği üzere, ahirette dünyadaki gibi alışveriş ihtiyacı olmadığına göre, oranın çarşısı, alışveriş yapılan yer manasında anlaşılmamalı, ünsiyetin temin edildiği toplanma yerleri manasında anlaşılmalıdır.
Resulullah'ın, kuzey rüzgârı tabirini kullanması, o rüzgârın yağmur ve serinlik getirmesindendir. Sıcak iklimde bu evsaftaki rüzgâr en ziyade sevilen ve arzu edilen rüzgârdır.
el-Mebarik'de şöyle denilmiştir: "Çarşıya her hafta cennetlikler toplanır, melekler onları kuşatır, onlara gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, insan kalbine hiç doğmamış nimetler getirirler. Onlar bu nimetlerden istedikleri kadar, para ödemeden alırlar. Bu da cennette tadılan lezzetlerden biridir."
Yani, çarşıdan eve bir şeyler alarak gelme lezzeti. Bunun dahi cennette olduğu anlaşılmaktadır.[209]

?5113 ?17? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?? ????????? ???????? ??? ????? ??????? ????????? ??? ???????? ???? ????????? ??????????. ????? ??????? ????????? ??????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

17. (5113)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette bir çarşı vardır. Ancak orada ne alış, ne de satış vardır. Sadece erkek ve kadın suretleri vardır. Erkek bunlardan bir suret arzu ederse o surete girer." [Tirmizî, Cenet 15, (2553).][210]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cennetteki çarşı hakkında daha detaylı bilgi sunmaktadır. Orada alışveriş mevzubahis değildir. Ancak kadın ve erkek suretleri mevcuttur. Erkek bu suretlerden dilediğine girmekte (yani bürünmektedir).
2- Şarihler hadisin iki manaya muhtemel olduğunu belirtirler:
***** Birinci manaya göre çarşıya güzel suretler arzedilmektedir. Kişi bunlardan hangisini arzular ve temenni ederse, Allah Teala hazretleri Kudret-i Sübhaniyesi ile o kimseyi, arzuladığı surete sokmaktadır.
***** İkinci manaya göre suretten murad zinettir. Kişi o çarşıda bu zinetle süslenir, onu takınır, kendisine arzu edip seçeceği zinet, takım, taç vs.yi giyinir. Arapçada falancanın güzel bir sureti var)??????? ??????? ????????(demek, hoş bir görünümü var demektir. Bir başka ifade ile, hadis: "Çarşıda bulunan şeylerden her ne arzu ederse kendisine verilir" manasını ifade eder. Öyleyse o çarşıya girmekten murad, orada tezeyyün etmek, süslenmektir.
Her iki manada da zat değil, sıfat değişikliği, dış görünüş değişmesi mevzubahis olmaktadır.[211]

*** CEHENNEMİN EVSAFI**

?5114 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ????????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ????? ?????????. ???????: ???????? ??? ??????? ??????????. ?????: ???????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ????????[. ????? ????? ???????? .

1. (5114)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yaktığınız ateş var ya, bu cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir cüzdür!" buyurmuştu. (Yanındakiler):
"Zaten bu ateş, vallahi (asileri cezalandırmaya ahirette) yeterliydi" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Cehennem ateşi öbürüne altmış dokuz kat üstün kılındı. Her bir kat'ın harareti, bunun mislindedir." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 10; Müslim, Cennet 29, (2843); Muvatta, Cehennem 1, (2, 994); Tirmizî, Cehennem 7, (2592).][212]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste ahiretteki cehennem ateşinin, derece ve şiddet itibariyle, dünyadaki ateşin yetmiş katı olduğu ifade edilmektedir. Ashab, kâfir ve asileri cezalandırmak için dünyadaki ateşin de yeterli olacağını söylemesi üzerine, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'ın azabının ne kadar şiddetli olduğunu belirtmek üzere te'kiden, cehennem ateşinin dünyadaki ateşe nisbetle altmış dokuz kat olduğunu, her bir katın aynen dünyadakine eşit bir şiddete sahip bulunduğunu beyan ediyor.

Allah'ın azabının şiddeti, ayet ve hadislerde tekrarla nazara verilmiş ve bunun "ateş"le olacağı ifade edilmiştir. Mesela: "Onlar ateşe karşı ne de sabırlıdırlar!" (Bakara 175); "...Öyle bir ateşten sakının ki, onun yakıtı insanlarla o taştır" (Bakara 24) buyrulmuştur.
Öyleyse, dünya ateşini, Cenab-ı Hak, ahiretteki ateşin şiddetini haber vermek üzere onun yetmiş cüz'ünden bir cüz olarak halketmiş olmaktadır.
Şarihler, hadisteki maksadlardan birinin Allah'tan sadır olan azabın, kullardan, zalim insanlardan sadır olmakta bulunan azabtan çok daha şiddetli olacağına dikkat çekmek olduğunu belirtirler.
Bu hadis de, "Allah'tan korkulmaz, Allah sevilir" diyenlerin, bu çeşit sözleriyle dinî bir hakikatı ortaya koymayıp keyfi bir muğalata (demagoji) yaptıklarını ortaya koymaktadır. Evet Rabbimizi, rahmetiyle severken, celalinden, azabından ve adaletinden de korkarız; kulluk edebi bunu gerektirir. Kur'an ve hadis de bunu ders verir. "Allah'tan korkulmaz.." sözü küfrün değilse cehlin eseridir, dinde delili, dayanağı yoktur.[213]

?5115 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???? ???????? ????? ?????? ????? ??????????. ????? ??????? ????????? ????? ?????? ????? ??????????. ????? ??????? ????????? ????? ?????? ????? ??????????. ?????? ????????? ??????????[. ????? ???? ????????? ???? ???? .

2. (5115)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennem ateşi bin yıl yakıldı. Öyle ki kıpkırmızı oldu. Sonra bin yıl daha yakıldı, öyle ki beyazlaştı. Sonra bin yıl daha yakıldı. Şimdi o siyah ve karanlıktır." [Tirmizî, Cehennem 8, (2594); Muvatta, Cehennem 2, (2, 994). Metin Tirmizi'ye aittir.][214]

AÇIKLAMA:

Muvatta'nın rivayetinde, cehennemin hal-i hazır siyahlığı zifte benzetilir.[215]

?5116 ?3? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??????[. ????? ???????.»????????« ??????.

3. (5116)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennemi kuşatan surun dört (ayrı) duvarı vardır. Her duvarın kalınlığı kırk yıllık yürüme mesafesi kadardır." [Tirmizî, Cehenmem 4, (2587).][216]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cehennemi çevreleyen surun genişliği hakkında bilgi vermektedir. Sur, iç içe dört duvardan müteşekkildir, her duvarın kalınlığı kırk yıllık yürüme mesafesi kadardır. Hadiste, duvarlar arasındaki mesafe belirtilmemiştir. Dört ayrı duvar olduğuna göre, bitişik olmadığı, aralarında az veya çok bir mesafe, bir açıklık olacağı anlaşılmaktadır.
2- Hadis, şu ayete işaret etmektedir: "Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki, (etrafını saran) duvar(lar), çepe çevre kendilerini kuşatmıştır" (Kehf 29). "Sur" veya "duvar" diye çevirdiğimiz süradık kelimesini İbnu Abbas'ın, ateşten duvar diye açıkladığı rivayet edilmiştir.
3- Hadisin Tirmizî'deki devamında şöyle denir: "Eğer, cehennemliklerin (içinde yüzdükleri) irinden, dünyaya bir kovacık dökülecek olsa, bütün arz ahalisi(ne bu koku siner ve bu sebeple herkes) pis kokardı."[217]

?5117 ?4? ??? ????? ?????? ???: ???? ???????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ??? ???????? ??????????: ???? ??????? # ?????:]???? ?????????? ??????????? ???????? ???? ??????? ????????? ????????? ????????? ????? ??? ??????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????: ????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ????????????? ??????[. ????? ??????? .

4. (5117)- Hasan Basri rahimehullah anlatıyor: "Utbe İbnu Gazvan (radıyallahu anh), Basra'da minberde (hutbe esnasında) dedi ki:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize şöyle buyurmuşlardı: "Cehennemin kıyısından büyük bir taş bırakıldı. Bu taş yetmiş yıl aşağı doğru düştü de henüz dibe ulaşmadı." (Utbe İbnu Gazvan, devamla) der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ateşi çok zikredip hatırlayın. Zira onun harareti pek şiddetlidir; derinliği çok fazladır, çengelleri demirdendir" buyurdu." [Tirmizî, Cehennem 2, (2578).] [218]

AÇIKLAMA:

Hadis, cehennemin derinliğine bir nihayet olmadığını belirtmektedir. Şarihler, "yetmiş" rakamının çokluk ifade ettiğini, miktar ifade etmediğini belirtirler.
Cehennem ateşini sıkça hatırlamada, nefsi kötülüklerden frenleyen bir ibret bulunduğu için Hz. Ömer onun sıkca tahattur edilmesini tavsiye etmiştir.[219]

?5118 ?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?? ????????? ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ?????? ??? ???????? ????????[. ????? ??????? .

5. (5118)- Ebu Said el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Veyl, cehennemde bir vadidir. Kâfir orada, kırk yıl batar da dibine ulaşamaz." [Tirmizî, Tefsir, Enbiya, (3164).][220]

AÇIKLAMA:

Veyl kelimesi, asıl itibariyle azab manasındadır. Araplar felaket temennisi için "falancaya veyl (azab) olsun!" diye sıkça kullanırlar. Dilimize "yazıklar olsun!", "vay haline!" gibi tabirlerle çevririz. Sadedinde olduğumuz hadis, veyl kelimesinin cehennemde muayyen bir azab vadisinin ismi olduğunu belirtmektedir. Öyle bir vadi ki, cehennemlikler satıhtan aşağı doğru düşüşe geçseler, kırk yılda dibe ulaşmayacaklardır, öylesine derin bir vadidir. Şu halde "falancaya veyl (azab) olsun!" tabirinde "falanca, cehennemin Veyl vadisinin azabına uğrasın!" manası da vardır.[221]

?5119 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ???????? ???? ??????????? ???????? ?? ????????? ‘???????? ???? ????? ????????? ????????????. ???????? ?????? ??????? ??????????? ????????????[. ????? ??????? .

6. (5119)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Eğer zakkumdan, dünyaya tek damla damlatılacak olsa, bu dünya ehlinin yiyeceklerini ifsad ederdi. Öyleyse, yiyecek ve içeceği zakkumdan cehennemliğin hali ne olur (anlayın)!" [Tirmizî, Cehennem 4, (2588).][222]

AÇIKLAMA:

Zakkum: Ayet-i kerimede cehennemden çıkan bir ağaç olarak tavsif edilir (Saffat 62-66). Alimler, zakkum ağacını: "Cehennem ehline mahsus pek acı bir ağaç" diye tarif ederler. Zakkum cehennemliklerin yiyeceğidir. Cehennemlikler onun üzerine kaynar su içeceklerdir (Vakıa 52-55). Sadedinde olduğumuz hadis, zakkumun, son derece pis kokulu olduğunu belirtmektedir.[223]

?5120 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ??????? ??? ????????. ????????: ??? ????? ????? ??????? ???????? ?????? ????? ???????????. ?????? ?? ????????? ??????? ?? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? ????? ????????? ???????? ??? ????????? ???? ??????????????[. ????? ??????? ???????? .

7. (5120)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennem, Rabbine şikayet ederek: "Ey Rabbim! Bir parçam diğer bir parçamı yemektedir" dedi. Bunun üzerine, Allah Teala hazretleri ona, iki nefes almaya izin verdi; Bir nefes kışta, bir nefes de yazda. (Yazdaki nefesi) sizin rastladığınız en şiddetli sıcaktır. (Kıştaki nefesi de) sizin rastladığınız en şiddetli (soğuk olan) zemherirdir." [Buhârî, Bed'ülhalk 10; Müslim, Mesacid 185, (617); Tirmizî, Cehennem 9, (2595).][224]

?5121 ?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ???????: ????? ????????? ????????: ?????? ????? ???? ?????? ????? ?????? ????????? ??????? ???????? ??????????????????[. ????? ???????.»???????« ??????? ?? ?????? ??????? ?? ????? ?? ????? ??????.?»???????« ?????? ??????? .
?»????????« ??????? ??? ???????? ???????? ?? .

8. (5121)- Yine Ebu Hureyre anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, ateşten bir parça, boyun şeklinde uzanır .Bunun, gören iki gözü, işiten iki kulağı, konuşan iki dili vardır. Der ki: "Ben üç takım (insanı cezalandırmak) için vazifelendirildim: Allah'la birlikte bir başka ilaha dua eden kimse, bile bile zulmeden cebbar, tasvirciler." [Tirmizî, Cehennem 1, (2577).][225]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen musavvirîn tabiri resim ve heykel yapanlar demektir. İslam'da tasvir meselesi teferruatlı bir mevzudur; daha önce de temas ettik. Bu hususta İbnu'l-Arabî'nin bir özetlemesi şöyle: "Suretler hususunda söylenenler şöyle hülasa edilebilir: Eğer (gölge yapacak şekilde) cüssesi varsa, bi'l-icma haramdır. (Satıh üzerine) işlenmişse (gölgesiz ise) dört görüş vardır;
1) Mutlak cevaz.
2- Mutlak yasak.
3- Tafsil; yani tam bir canlı resmi ise haramdır; başı kopmuş şekilde olur da, tam olmazsa caizdir. Bu görüş en doğru görüştür.
4) Eğer hakir tutulan bir tarzda kullanılıyor ise caizdir, (hürmet ifade edecek tarzda) yükseğe asılmışsa caiz değildir. Bu icmaya çocukların bebekleri dahil değildir."
Ülemâ çoğunlukla üçüncü görüşü benimsemiştir.
Her görüşün dayandığı bir rivayet mevcuttur.
Bu meselede Bediüzzaman şöyle der: "Sanemperestliği şiddetle Kur' an menettiği gibi, sanemperestliğin bir nevi, taklidi olan suretperestliği de men eder. Medeniyet ise, suretleri kendi mehasininden sayıp Kur'an'a muaraza etmek istemiş. Halbuki, gölgeli gölgesiz suretler ya bir zülm-ü mütehaccir (taşlaşmış zulüm) veya bir riyayı mütecessid (cesed giymiş riya) veya bir heves-i mütecessim (cisimleşmiş heves)dir ki, beşeri zulme ve riyaya ve hevaya, hevesi kamçılayıp teşvik eder. Hususan suretperestlik, ahlakı fena halde sarstığı ve sukut-u ruha sebebiyet verdiği şununla anlaşılır: Nasıl ki, merhume ve rahmete muhtaç bir güzel kadın cenazesine nazar-ı şehvet ve hevesle bakmak, ne kadar ahlakı tahrib eder. Öyle de, ölmüş kadınların suretlerine veyahut sağ kadınların küçük cenazeleri hükmünde olan suretlerine hevesperverane bakmak, derinden derine hissiyat-ı ulviye-i insaniyeyi sarsar, tahrib eder."
Bu bahse 2173 numaralı hadisi açıklarken de yer verdik ve orada Bediüzzaman'ın bu görüşüne bir yorum ekledik (7. cilt s. 67.)[226]

?5122 ?9? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ?????????? ????? ????????? ????? ???????? ???? ????? ??????? ????????? ????? ?????? ?????????????[. ????? ???? ???????? .

9. (5122)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü cehennem, yetmiş bin yuları olduğu halde getirilir. Her yularında, onu çeken yetmiş bin melek vardır." [Müslim, Cennet 29, (2842); Tirmizî, Cehennem 1, (2576).][227]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, cehennemin, kıyamet günü, yaratıldığı yerden Mevkif'e getirileceği ifade edilmektedir. Bu mana şu ayette de gelmiştir. (Mealen): "O gün cehennem de getirilmiştir..." (Fecr 23). "Cehennemin Mevkif'e getirilmesi, orada toplanan insanlara gösterilerek onların korkutulması gayesine mebni olabilir" denmiştir.
2- 5120 numarada geçen hadisi esas alan alimler, cehennemin el'an yaratılmış olduğunu kabul ederler. Bu hadis, zahiri esas alındığı takdirde cehennemin taşınabilecek mahiyette, müstakil bir ünite, bir varlık olduğunu ifade etmektedir. Mazirî, hadisin zahirini esas almak gerektiğini söyler ve: "Bunu hakikatı üzere hamletmeye hiçbir mani yoktur" der. Esasen, nassların zahirini kabule açık bir mani olmadıkça te'vil caiz değildir.[228]

?5123 ?10? ??? ?????? ???:]????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???????: ???????? ??? ????? ????????? ??????: ?. ????: ?????? ??????? ??? ??????. ??????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????: ??????? ??????? ?????? # ???? ??????? ?????: ???'???? ???????? ????????? ?????? ??????????? ????????????? ??????????
??????????. ???????? ??????: ????? ??????? ???????? ?????: ???? ?????? ?????????[. ????? ??????? ???? ????? ????? .

10. (5123)- Mücahid anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) bana: "Cehennemin genişliği ne kadardır, biliyor musun?" diye sordu. Ben: "Hayır!" deyince: "Doğru, Allah'a yemin olsun, bilemezsin!" dedi ve ilave etti: "Bana Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) dedi ki: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: ????? ??????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????
"Kıyamet günü arz toptan O'nun bir kabzasıdır (tam tasarrufundadır). Gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüşlerdir" (Zümer 67) ayetinden sonmuş ve:
"Bu sırada insanlar nerede olurlar [ey Allah'ın Resulü]" demiştim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Cehennem köprüsünde!" cevabını verdi." [Tirmizî, Tefsir, Zümer, (3242).][229]

*** CENNET VE CEHENNEMİN MÜŞTEREK YÖNLERİ**

?5124 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ???????: ???????? ????????? ????????. ????????? ???????? ????????. ??????: ??????????? ? ???????? ????? ????? ?? ?????????. ?????????? ?????????????. ????? ????? ???????? ????????? ????????? ???????? ??????? ????????. ?????: ??????????? ?????? ???????? ??? ? ?????????? ????? ??????? ?????? ??????? ????? ??????????: ???????? ????????? ????????. ????????? ???????? ????????. ??????: ??????????? ? ???????? ????? ????? ?????????????. ?????????? ?????????????. ????? ?????: ????????? ????????? ????????. ????????? ???????? ????????. ??????? ??????. ?????: ??????????? ?????? ???????? ??? ? ????????? ?????????????[. ????? ????? ????? ????? ??????? .

1. (5124)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri cenneti yarattığı zaman Cibril aleyhisselam'a:
"Git ona bir bak!" buyurdular. O da gidip cennete baktı ve: "[Ey Rabbim!] Senin izzetine yemin olsun, onu işitip de ona girmeyen kalmayacak, herkes ona girecek!" dedi. (Allah Teala hazretleri) cennetin etrafını mekruhlarla çevirdi. Sonra: "Hele git ona bir daha bak!" buyurdu. Cebrail gidip ona bir daha baktı. Sonra da:
"Korkarım, ona hiç kimse girmeyecek!" dedi. Cehennemi yaratınca, Cebrail'e:
"Git, bir de, şuna bak!" buyurdu. O da gidip ona baktı ve:
"İzzetine yemin olsun, işitenlerden kimse ona girmeyecektir!" dedi. Allah Teala hazretleri de onun etrafını şehvetlerle kuşattı. Sonra da:
"Git ona bir kere daha bak!" dedi. O da gidip ona baktı. Döndüğü zaman:
"İzzetine yemin olsun, tek bir kişi kalmayıp herkesin ona gireceğinden korkuyorum!" dedi." [Ebu Davud, Sünnet 25, (4744); Tirmizî, Cennet 21, (2563); Nesâî, Eyman 3, (7, 3).][230]

AÇIKLAMA:

Hadis, cennetin cazib fakat kazanılmasının kolay olmadığını, cehennemin de çok kötü fakat oraya şiddetle çeken cazibeler bulunduğunu belirtmektedir. Hz. Cebrail, birinci görüşlerinde onları zatî evsaflarıyla değerlendirir: "Cennet o kadar güzel ki, herkes oraya girer, yani onu kazanma iştiyakı izhar eder, kazanılması için gerekli gayreti gösterir" demek istemiştir. Keza "cehennemin çirkinliği, kötülüğü karşısında herkes oraya girmemek için elinden geleni yapar" demek istemiştir.
Ama ikinci defa, yani cenneti kazanmak için nefsin hoşlanmadığı nice mekarihin aşılması gerektiğini, cennetin etrafını bunların sardığını görünce, bu hoş olmayan engelleri aşacak kimseler çıkmayacak endişesine düşer, zira cennetin etrafında ibadet için meşakkatler, sabır, tevekkül, kötülüklerden içtinab, zekat, sadaka vermek, cihad etmek, kulluk yolunda açsusuz ve uykusuz kalmak, yanılmak, nefse hakim olmak vs. gibi meşakkatli teklifler, nefsanî arzulara muhalefet ve şehvetlerin kırılması var. İnsan nefsi bunları sevmez. Cennetin etrafı da hep bunlarla sarılı. Keza cehennemin etrafında da nefsin hoşuna giden, pek cazip şeyler var: Serbestlik, sorumsuzluk, eğlence, israf, dedikodu, fuhuş, yalan, gıybet.. vs. Bunların cazibesine kapılmamak her insanın işi değil.
İşte cennet ve cehennemi çeviren şeyler sebebiyle Cebrail aleyhisselam, buralara gidecek insanların miktarı hususunda endişelenir.
Şarihler, bu hadisi Resulullah'ın bedî sözlerinden biri kabul ederler. Cennetin nefsin hoşuna gitmeyen amellerle kazanılabileceği; keza cehennemden korunmak için de mutlaka şehevî arzulardan, nefsin meylettiği şeylerden kaçınmak gerektiği çok güzel bir teşbihle ifade edilmiş olmaktadır.
Hadis, cenneti kazanma ve cehennemden kaçınmanın yollarını en veciz bir şekilde belirtmekte, mü'minleri bu mühim meselede uyarmaktadır.[231]

?5125 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????????? ????????????? ????????? ??????? ???????????[. ????? ???? ????????.???????? ?? ??? ????? ????? ????: »?????? ??? ????? ?? ????????« .

2. (5125)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennetin etrafı mekarihle (nefsin hoşlanmadığı şeylerle) sarılmıştır. Cehennemin etrafı da şehevî (nefsin arzuladığı, cazip) şeylerle sarılmıştır."
Sahiheyn'de, Ebu Hureyre'den bu rivayet aynen gelmiştir. Ancak iki yerde ??????? (= sarılmış) kelimesine bedel ???????? (= örtülmüş) kelimesi kullanılmıştır.[232]

?5126 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ????????? ?????? ????? ?????????: ???? ???? ???????? ????? ?????? ????? ?????????? ????? ???????? ????????? ????????? ??? ??????. ?????????: ???? ???? ??????????? ??????????. ??? ??????? ?? ?????????? ?????? ????? ???????? ?????? ????? ??????? ?????????????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ????????.»??????? ????? ??????« ????? ?? ??? ????? ????? ????? ????? ??? ?? ???? ????
??? ?? ???????? ???? ????? ????? ??? ?????.????? »????????« ?? ???? ????? .

3. (5126)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennem, içerisine asiler atıldıkça: "Daha var mı?" demekten geri durmaz. Bu hal, Rabbu'l-İzze'nin cehennemin üzerine ayağını koyup, iki yakasını dürüp birleştirmesine kadar devam eder. İşte o zaman cehennem:
"Yeter, yeter. İzzet ve keremine yemin olsun yeter!" der. Cennette fazlalık devam eder. Allah, ona mahsus yeni bir halk yaratır ve bunları cennetin fazla kısmına yerleştirir."
[Buhârî, Tefsir, Kaf 1, Eyman 12, Tevhid 7; Müslim, Cennet 37, (2848); Tirmizî, Tefsir, Kâf (3268).][233]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, müteşabih hadislerdendir. Zahiri üzere alınması mümkün değildir. Çünkü Allah'a ayak nisbet etmektedir. Halbuki Allah hiçbir şeye benzemez. Ona hakiki manada ne el, ne de ayak nisbet edilemez. Mükerrer seferler geçtiği üzere, selef ulması bu çeşit hadisleri kabul edip, "Bundan murad ne ise onu Allah bilir" diyerek te'vile gitmemiştir. Bunlara muvaffiza denir. Ancak müteahhir ulema, bu çeşit hadislerde kastedilebilecek mana üzerinde durarak, hadisleri te'vil cihetine gider. Bunlara müevvile denir. Bazı tevilcilere göre "ayak"tan kastedilen şey, mütekaddimdir (yani önde olan, evvel gelen). Böylece hadis "Allah cehennemin üzerine cehennemliklerden bir kısmını koyar" diye anlaşılmalıdır. Kademle, "bir mahluk ismi kastedilmiş", "yer ismi kastedilmiştir" "ayak koymak, yeter artık demektir" gibi değişik yorumlar yapılmıştır.
2- Hadis, Ehl-i Sünnetin "sevab amele bağlı değildir" hükmüne delildir. Çünkü cennette yaratılanların hiç ameli olmadığı halde, onlara cennet lutfedilecektir. Ehl-i Sünet küçükken ölen çocuklar ve hatta deliler hakkında da böyle hükmeder. Amelleri olmadığı halde Hak Teala, onlara sevap verip cennete koyacaktır.
3- Hadis cennetin çok geniş olduğuna, orada, yeni yaratılacaklara da yetecek yer olacağına delildir. Başka hadislerde her ferde dünya genişliğinde cennet verileceği, on misli kadar da ziyadesi ihsan edileceği belirtilmiştir. [234]

İKİNCİ FASIL:

CENNETLİKLER VE CEHENNEMLİKLER

*** CENNETLİKLER**

?5127 ?1? ?? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ?????????????? ????? ???????? ????? ??????????? ??????????? ?? ?????????[. ????? ??????? .

1. (5127)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ehli, gurfelerde kalanları seyrederler, tıpkı gökteki yıldızları seyretmeniz gibi." [Buharî, Rikak 51; Müslim, Cennet 10, (2830).][235]

?5128 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ?????????????? ????? ???????? ????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????? ?? ?'???? ???? ??????????? ??? ??????????? ??????????? ??? ?????????. ???????: ??? ??????? ??????? ?????? ???????? ?'????????? ? ??????????? ?????????. ?????: ???? ???????? ??????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????????? ????????????[. ????? ??????? .

2. (5128)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ehli gurfelerde kalanları (ehl-i guraf) görürler. Tıpkı, ufukta doğudan batıya giden inci gibi parlak yıldızları gördüğünüz gibi. Aralarındaki fazilet farkı, (gurfe ehlini) böyle yukarıda gösterir."
Bunun üzerine Ashab: "Ey Allah'ın Resulü! Bu söylediğiniz, peygamberlerin makamı olmalı, başkaları oraya ulaşamamalı!" dedi. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır! Ruhumu kudret elinde tutan Zat'a yemin olsun! Gurfelerde kalanlar (peygamberler değiller), Allah'a inanıp peygamberleri tasdik eden kimselerdir" buyurdular. "
[Buhârî, Bed'u'l-Halk 8; Müslim, Cennet 11, (2831).][236]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cennet ehlinin derece itibariyle birbirlerinden farklı olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki derecesi üstün olanların yüce menzilleri vardır. Bunlar, tıpkı bize göre yıldızlar gibi yukarıda ve parlak görüleceklerdir.
2- Guraf, gurfenin cem'idir. Gurfe ise oda demektir. Ancak, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bir kısım cennetliklerin mazhar olacağı bir lütfu, hususi bir mertebeyi ifade eder. Furkan (75. ayet) Zümer (20. ayet) ve Ankebut (58. ayet) surelerinde kendilerine gurfe verileceklerin vasıfları belirtilir.
3- Hadis, bu mertebeye Allah'a iman edip, peygamberleri tasdik edenlerin ulaşacağını ifade etmektedir. Ancak şarihler, bakşa rivayetlerin sarahatine dayanarak, bu iki vasfı taşıyan herkesin o mertebeyi elde edeceği manasına gelmediğini belirtirler. Nitekim bir Tirmizî rivayetinde Resulullah "Cennette gurfeler vardır. Dışları içlerinden, içleri de dışlarından görünür" buyurur. Bir bedevi bunların kimlere ait olduğunu sorunca (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunlar, tatlı sözlü olan, oruca devam eden ve herkes uyurken gece

namaz kılan kimseler içindir" buyururlar. Bazı şarihler, o menzillere mezkur vasıflardaki kimselerin ulaşacaklarını, peygamberlerin makamlarının ise daha üstün olacağını söylemiştir. Bazıları da bu vasıfları taşıyan kimselerin peygamberlerin mertebelerine ulaşacaklarını anlamışlardır.
İbnu Hacer, gurfelerin bu ümmete mahsus olma ihtimali üzerinde durur ve ilave eder: "Bu ümmet dışında olanlar muvahhidlerdir." İkinci bir ihtimale daha dikkat çeker: "Gurfelerde kalacak olanlar, cennete ilk safhada girecek olanlardır. Bunlar, şefaate uğrayarak ikinci safhada gireceklerden farklı olmalıdırlar." Bunların Muhammed ümmeti olduğu iddiasını, sadedinde olduğumuz rivayetle delillendirir. Der ki: "Hadiste, onlar Allah'a inanıp (bütün) peygamberleri tasdik edenlerdir" denilmektedir. İşte bu vasıf Muhammed ümmetine hastır. Çünkü (bütün) peygamberleri tasdik hadisesi, sadece bu ümmette tahakkuk etmiştir. Halbuki önceki ümmetler, kendilerinden sonra gelenleri tasdik hususunda bunlara yetişememiştir. Gerçi, onlardan da kendilerinden sonra gelecek olanları tasdik edenler olmuşsa da, arada fark var. Zira biri vâki olanı, diğeri vukûa gelecek olanı tasdik etme durumundadır." [237]

?5129 ?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ??????????? ????????? ???? ??????? ????????? ???????? ?????????. ????? ???????? ??????????? ???? ?????? ???????? ???????? ?? ????????? ???????? ? ?????????? ??? ????????????? ??? ??????????? ??? ?????????????. ???????????? ????????? ???????????? ?????????? ??????????????? ?‘??????? ?‘?????????: ????? ????????. ???????????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ?? ????????[. ????? ??????? ????????.»?‘???????. ??‘??????« ?? ????? ????? ???? ????? ??. ??? ?????? ?????? .

3. (5129)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennete ilk girecek zümre, dolunay gecesindeki ay suretindedir. Onu takip eden zümre, parlaklık yönüyle gökteki en büyük yıldız gibidir. Cennetlikler bevletmezler, büyük abdest de bozmazlar, tükürmezler, sümkürmezler de. Tarakları altındandır, terleri misktir. Buhurdanları öd ağacından, zevceleri kara gözlü hurilerden olacak. Onlar ataları Âdem'in yaratılışı üzere, altmış zira' boyunda tek bir adam suretinde olacaklar." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 8, Enbiya 1; Müslim, Cennet 15, (2834); Tirmizî, Cennet 7, (2540).][238]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm ahiret hayatıyla ilgili bâzı teferruata ışık tutmaktadır. Oradaki hayat, mahiyet itibariyle dünyevî hayattan farklılıklar arzetmektedir. Burada tâbi olduğumuz kanunlar çerçevesinde orayı aklen izah etmemiz oldukça zorlaşıyor. Ahirette de yeme içme var, fakat fuzilat, kazurat yok! Bu nasıl olur, aklen bunu nasıl kabul edebiliriz? Gerçi dünyamızda da nebatî hayatta bunun bir örneği müşâhede edilebilir; ağaçlar da yer içer, fakat kazurat bırakmazlar. Nesâî'de gelen bir rivayet mevzumuza biraz daha ışık tutar:
"Ehl-i kitaptan bir adam gelerek:
"Ey Ebu'l-Kâsım, inancınıza göre cennet ehli yer ve içer, öyle değil mi?" der. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet, buyurur, cennette herkese yüz adamın yeme, içme ve cima kuvveti verilir." Soru sahibi:
"Ama yiyen ve içen kimse kazayı hâcet etmek zorundadır. Halbuki cennette eza (=pislik) yok!" diyerek tavzîh ister. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Orada kazayı hâcet ter şeklinde vukûa gelir. İnsanların derilerinden misk reşhaları (sızıntıları) gibi atılır!" buyururlar."
İbnu'l-Cevzî der ki: "Cennet ehlinin gıdaları son derece letâfet ve itidâle sahip olduğu için, onlarda kazuratı gerektiren eza ve fazlalık bulunmaz. Aksine bu nevi gıdalardan kokuların en hoşu, en güzeli hâsıl olur."
Buhârî'nin bir rivayetinde cennet ehli hakkında daha farklı, daha tamamlayıcı bilgiler verilmiştir. Ziyadeleri kaydediyoruz: ".Kalpleri, tek bir kimsenin kalbi gibidir. Aralarında ihtilaf, husumet yoktur. Her bir erkeğe iki zevce vardır. Bunlardan her birinin bacağının iligi, güzelliği sebebiyle, etinin gerisinde görülür. Sabah ve akşam Allah'ı tesbih ederler... kapları altın ve gümüştendir."
Buradaki kalp birliği, temizlikte birliktir, hiçbirinde dünyevî kir, kötü ahlak kalmamıştır demektir. Cennetliklerin tesbîhi bir vecibe değildir. Müslim'de gelen ve müteakiben kaydedeceğimiz bir ziyâde bunun mahiyetini açar. "Cennetliklere, tıpkı nefes ilham olunduğu gibi, tesbîh ve tahmîd ilham olunur." Maksad bu tesbîh ve tahmîdlerde bu zahmetin, külfetin olmadığını, teneffüslerinin bir nevi tesbih kabul edildiğini beyandır. Şarihler: "Ahirette kalp, ma'rifet-i İlahiye ile dolunca, her an onun zikrinde olur" derler.
Ahiretteki akşam ve sabahın da dünyadaki akşam ve sabahlara benzemediği belirtilmiştir. Zayıf olduğu belirtilen bir rivayete göre, Arş'ın altında asılı bir perde vardır. Bu, açılınca sabaha alâmet olmakta, katlanınca da akşama alâmet olmaktadır.
Cennetliklerle ilgili tamamlayıcı teferruat müteakip rivayetlerde gelecek.[239]

?5130 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ?????????? ?????????? ????? ????????????? ??? ??????????? ??? ?????????? ??? ?????????????? ??? ???????????. ???? ????? ????? ??????????? ?????: ??????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????????? ????? ??????????? ???????[. ????? ???? ???? ???? .

4. (5130)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Cennet ehli cennette yerler ve içerler. Ancak tükürmezler, küçük ve büyük abdest bozmazlar, sümkürmezler de!" buyurmuştu. Ashab:
"Peki yedikleri ne olur?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Geğirmek ve misk sızıntısı gibi ter! Onlara tıpkı nefes ilham olunduğu gibi tesbîh ve tahmîd ilham olunur." [Müslim, Cennet 18, (3835); Ebu Dâvud, Sünnet 23, (4741).][240]

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti.[241]

?5131 ?5? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ??? ??????? ??????????? ????????? ????? ??????? ? ?????????? ????????? ?????? ???????? ????? ???????[. ????? ??????? .

5. (5131)- Ebu Saîd el-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimse cennetlik olarak ölünce, büyük veya küçük, yaşı ne olursa olsun, otuş yaşında bir kimse olarak cennete girer ve artık bu yaş ebediyen değişmez. Cehennemlikler için de durum böyledir." [Tirmizî, Cennet 23, (2565).][242]

?5132 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ? ??????? ??????????? ??? ??????? ???????????[. ????? ???????.???? ?? ?????: »?????????? ?????????? ???? ?????????? ??????? ???????? ??? ?????? ??????????? ?????????????«.»?????????« ??? ????? ??? ???? ??? ????.?»???????« ?? ???? ??? ?????? ????? ?????? ?? ??? ???.

6. (5132)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ehlinin vücudu kılsız, yüzü sakalsız, gözleri sürmelidir, gençlikleri zail olmaz, elbiseleri eskimez." [Tirmizî, Cennet 8, (2542).]
Tirmizî'nin, bir rivayetinde şu ziyâde var: "Cennetliklerin başlarında taçlar vardır. Taçtaki tek bir inci, meşrık ile mağrib arasını aydınlatır."[243]

?5133 ?7? ??? ??? ???? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????? #: ? ??????? ‘???? ?????????? ??????[. ????? ???????.???? ?? ????? ?? ?????? »??? ????????? ????????? ????? ??????? ?????????? ??????? ?? ????? ?????? ??? ????????: ????? ????????« .

7. (5133)- Ebu Rezîn el-Ukaylî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ehlinin çocuğu olmaz, (orada doğum yoktur)." [Tirmizî, Cennet 23, (2566).][244]

?5134 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ?? ?????????? ??????? ????? ??????? ???? ?????????. ?????: ??? ??????? ?????? ??? ??????? ?????? ?????: ?????? ??????? ???????[. ????? ??????? .

8. (5134)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Mü'mine cennette şu şu kadar (kadınla) cima gücü verilir!" buyurmuşlardı. Kendisine:

"Ey Allah'ın Resûlü! Buna tâkat getirebilir mi?" diye soruldu.
"Yüz (kişinin) gücü verilir! (Böyle olunca takat getirir!)" buyurdular." [Tirmizî, Cennet 6, (2539).][245]

?5135 ?9? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?‘???? ?????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ???????? ????? ????????? ????????? ?????????? ?? ????????? ?????? ‘???? ??????????. ????? ?????? ???? ??????????? ??????: ??????? ?????????? ???????? ??? ???? ??????????. ?? ??????????
????????? ????? ?????????? ?????? ????????????? ?????: ????. ?????: ??????? ?‘???? ???????? ????????? ????? ????? ??????? ?????? # ???????? ????????? # ????????. ????? ?????? ????? ?????? ??????????. ????? ?????: ?? ?????????? ??????????? ?????: ????. ?????: ???? ???????. ?????: ????? ???? ?????: ?????? ???????? ??????? ???? ????????? ??????????? ????????? ??????[. ????? ???????.»????????« ?? ?????? ???????.»????????« ?? ????? ????? ?????.?»??????????« ?? ???? ????? ?? ???? ?????.?»??????????« ?‘????.?»??????« ????? ??? ???? ?? ??? ??????? ???? ?????? ???????.?»???????« ????? ??? ???? .

9. (5135)- el-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü arz, tek bir çörek olacak. Cebbar (olan Allah Teâla hazretleri), onu, cennetliklere azık olarak elinde çevirecektir, tıpkı sizin sefer sırasında çöreğinizi çevirdiğiniz gibi!" Bu sırada bir Yahudi gelerek:
"Ey Ebu'l-Kâsım! Rahmân (olan) Allah seni mübarek kılsın! Kıyamet günü cennet ehlinin (iştah açıcı) ikramı ne olacak haber vereyim mi?" dedi. Efendimiz:
"Söyle bakalım!" buyurdular. Adam, tıpkı Aleyhissâlatu vesselâm'ın söylediği gibi:
"Arz, tek bir çörek olur!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize baktılar. Sonra azı dişleri görününceye kadar tebessüm buyurdular ve:
"Peki cennet ehlinin katıklarını sana haber vereyim mi?" dediler. Adam: "Buyurun!" dedi. Aleyhissalatu vesselâm:
"Bâlâm ve nûn!" buyurdular. Adam:
"Bu nedir?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öküz ve balıktır. Bunların ciğerlerinin kenarından yetmiş bin kişi yer" buyurdular." [Buhârî, Rikâk 44; Müslim, Münâfikûn 30, (2792).][246]

AÇIKLAMA:

1- Hadisteki arzdan maksat, dünya arzıdır.
2- Nüzl, şarihlerin umumiyetle benimsedikleri manaya göre, misafirlere yemekten önce ikram edilen şey, bir nevi iştah açıcı çerez demektir.
3- Hadisin manası üzerinde âlimler ihtilaf eder. Teferruata girmeden İbnu Hacer'in te'vilini kaydediyoruz: "Hadisten şu mana elde edilmektedir: "Mü'minler (hesap verme zamanında), Mevkıf'da uzun müddet beklerken açlık cezası çekmezler. Allah Teâla hazretleri, kudretiyle arzın mahiyetini değiştirir, yenebilecek bir hale getirir de, onlar, ayaklarının altından, yeni bir muamele ve külfete hacet kalmadan yerler. Bu yeme hâdisesi, cennete gidecekler için cennete girmezden önce hâsıl olacaktır."
4- Resûlullah, Yahudinin ihbarına gülmüştür. Çünkü vahye dayanarak kendi söylediklerini, Yahudi, kitaplarından öğrendiği bilgiye dayanarak aynen söylemekle, kendisini te'yid etmiş, Aleyhissalâtu vesselâm da bu muvafakattan memnuniyet duymuş ve bu hissini gülerek izhar etmiştir.
5- Hadiste, cennetliklerin katığı olarak zikredilen nûn, balık olarak tefsîr edilmiştir. Bâlâm kelimesi farklı izahlara tâbi tutulmuştur. Bunun İbrânice olabileceği de söylenmiştir. Çoğunluk, bununla öküzün kastedildiğini kabul etmiştir.
6- Öküz ve balığın ciğerinden yiyeceklerin sayısı yetmiş bin olarak ifade edilmiştir. Şârihler bu yetmiş bin, cennete sorgusuz sualsiz gireceği belirtilen yetmiş bin olma ihtimalinden bahsettikleri gibi, bu rakamla hasr değil, çokluğun kastedilmiş olma ihtimalini de belirtirler. Hadiste geçen zâidetu'lkebîd, karaciğerin bir kısmının adıdır. Şârihler hayvanın en lezzetli kısmı olduğunu belirtirler.[247]

?5136 ?10? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?????????? ?????????? ????? ???? ?????????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ???? ??????? ??? ??????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ??? ?????????[. ????? ???????.

10. (5136)- el-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ehlinden derecesi en düşük olanın seksen bin hizmetçisi, yetmiş iki zevcesi vardır. Onun için inciden, zebercedden ve yakuttan bir çadır kurulur. Bu çadır, Câbiye'den San'a'ya kadar uzanan bir büyüklüktedir." [Tirmizî, Cennet 23, (2565).][248]

AÇIKLAMA:

1- Cennette, mertebece en düşük mü'mine verilebilecek hizmetçi ve zevcelerle ilgili rakamın hasr olabileceği gibi, kesretten kinaye olabileceği de belirtilmiştir. Zevce olarak zikredilenler hûrilerdir, dünyevî zevceler bunun dışındadır.
2- Cennetliğin çadırı kubbe ile ifade edilmiştir. Kubbe kelimesi, bu çadırın yuvarlak olacağını belirtir. Câbiye, Suriye'de bir kasabadır. San'a da Yemen'de bir şehir adıdır. İkisinin arasında bir aylık mesafe mevcuttur. Böylece, çadırın büyüklüğü ifade edilmiş olmaktadır.
Hadis şu manayı zihne vermektedir: "Cennetliğin en düşük mertebelisi böylesine büyük nimetlere mazhar olursa, en yukarı mertebelerde olanlar nasıl nimetlere mazhar olacaklar?
"Hadiste yüce mertebelere tâlib olmaya teşvik vardır.[249]

?5137 ?11? ??? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??? ????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ????? ?????. ????????????? ??? ?????? ???? ???????? ??? ??????? ???????? ??????????. ????? ????? #: ??????? ????????? ????????? ??? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

11. (5137)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ehlinin mertebece en düşük olanı o kimsedir ki: "Bahçelerine, zevcelerine, nimetlerine, hizmetçilerine, koltuklarına bakar. Bunlar bin yıllık yürüme mesafesini doldururlar.
Cennetliklerin Allah nezdinde en kıymetli olanları ise, Vech-i İlâhîye sabah ve akşam nazar ederler."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şu âyeti okudu. (Meâlen): "Yüzler vardır, o gün ter ü tâzedir, Rablerini görecektir" (Kıyamet 22-23). [Tirmizî, Cennet 17, (2556), Tefsîr, Kıyamet (3327).][250]

?5138 ?12? ??? ?????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ????? ??????? ??????? ??????? ??????: ??? ????? ????? ????????? ??????????? ?????: ???? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ????? ????????? ??????????? ????????? ????: ???????? ?????????. ?????????: ?? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????????? ????????? ???????????. ?????????: ???? ?????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ????????: ????? ???????. ?????????: ???? ????? ????????? ????????? ????????? ????????. ???????? ?? ???????????: ??????? ????? ????????: ???? ???? ????????? ??????????? ?????? ??? ???????? ???????? ???????? ????????. ????????: ????? ???????. ???????: ???????? ??????????? ?????: ???????? ???????? ???????? ???????? ???????????? ???????? ????????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????[. ????? ???? ????????.????)??????? ??????????(?? ????? ??????? ??????? ??? .

12. (5138)- Muğîre İbnu Şu'be radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hz. Musa aleyhisselâm Rabbine sordu:

"Derece itibariyle cennet ehlinin en düşüğü nasıldır? "Rab Teâla buyurdu: "O, cennet ehli cennete dahil edildikten sonra gelecek olan bir adamdır ki kendisine:
"Cennete gir!" denilir. Adam:
"Ey Rabbim nasıl gireyim. Herkes yerlerine yerleşti, mekanlarını tuttu!" der. Ona şöyle denilir:
"Sana dünya meliklerinden birinin mülkü kadar mülk verilmesine razı mısın?"
"Rabbim, razıyım!" der. Rab Teala:
"Sana bu verilmiştir. Onun misli, onun misli, onun misli, onun misli de.
"Adam beşincide:
"Ey Rabbim razı oldum (yeter)!" der. Rab Teala:
"Bu sana verildi, on misli daha verildi. Ayrıca gönlün her ne isterse, gözün neden zevk alırsa, sana hep verilmiştir!" buyurur. Adam:
"Rabbim razı oldum (yeter)" der. (Hz. Musa sormaya devam eder):
"Ya derecesi en üstün olan (nasıldır)?"
"İşte irade ettiklerim bunlardı. Onların keramet fidanlarını kendi elimde diktim ve üzerlerine mühür vurdum. Onlara hazırladığımı, ne bir göz görmüş ne bir kulak işitmiştir, hiçbir beşer kalbine de hutur etmemiştir." [Müslim, İman 312, (189); Tirmizî, Tefsir Secde, (3196).][251]

?5139 ?13? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ??????: ??????? ?????? ????? ??????? '???? ??????????: ??? ????? ??????????? ????????????: ????????? ???????? ???????????? ??????????? ?? ????????. ?????????: ???? ?????????? ????????????: ?????????? ??????? ??? ????????? ?????? ???????????? ??????? ?????? ?????? ???? ????????. ?????????: ?? ??????????? ??????? ???? ?????? ????????????: ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????????: ??????? ?????????? ??????????? ??? ??????? ?????????? ???????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

13. (5139)- Ebu Said el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri cennet ehline:
"Ey cennet ahalisi!" diye seslenir. Onlar:
"Ey Rabbimiz buyur! Emrine amadeyiz! Hayır senin elindedir!" derler. Rab Teala:
"Razı oldunuz mu?" diye sorar. Onlar:
"Ey Rabimiz! Razı olmamak ne haddimize! Sen bize mahlukatından bir başkasına vermediğin nimetler verdin!" Rab Teala:
"Ben sizlere bundan daha fazlasını vereyim mi?" der. Onlar:
"Bu verdiklerinden daha üstün ne olabilir?" derler. Rab Teala:
"Size rızamı helal kıldım. Artık, size ebediyyen gadab etmeyeceğim!" buyururlar." [Buhârî, Rikak 51, Tevhid 38; Müslim, Cennet 9, (2829); Tirmizî, Cennet 18, (2558).][252]

?5140 ?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?????? ?????? ??????????? ?????????: ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???????????[. ????? ??????? .

14. (5140)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bana cennete giren ilk üç kişi arzedildi. Bunlardan biri şehid, biri iffetli olan (ve azla yetinerek) iffetini koruyan, biri de Allah'a ibadetini güzel yapan ve efendilerine hayırhah olan bir köle idi." [Tirmizî, Fezailu'l-Cihad 13, (1642).][253]

?5141 ?15? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ??????????? ??????? ??????????? ???????: ???? ??? ??????? ??????. ?????: ????? ?????? ??????????? ??? ??????? ???? ?????? '???????? ?? ??????????? ??????? ????????? ????? ??????? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

15. (5141)- Harise İbnu Vehb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Size cennet ehlini haber vereyim mi?" buyurdular. Ashab:
"Evet ey Allah'ın Resulü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Her bir biçare addedilen zayıf kimsedir. Bu kimse, bir hususta Allah'a yemin etse, Allah onun dilediğini yerine getirerek tebrie eder ve hanis kılmaz" buyurdu ve tekrar sordu:
"Size cehennem ehlini haber vereyim mi?" Bunlar kaba, cimri ve kibirli kimselerdir." [Buhârî, Tefsir, Nun 1, Edeb 61, Eyman 9; Müslim, Cennet 46, (2853); Tirmizî, Cehennem 13, (2608).][254]

?5142 ?16? ?'?? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ????????? ??????????? ??? ?????????????[.???? ?»????????« ?????? ????.?????: »??????????« ?????? ??????. ???? ?????? ??????? ?? ?????? ???? ?????? ??????.?»??????????????« ???? ??????? ?????? ???? .

16. (5142)- Ebu Davud'da Harise (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayette Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Cennete ne zengin cimri, ne de kaba merhametsiz girer." [Ebu Davud, Edeb 8, (4801).][255]

AÇIKLAMA:

Cennete giremeyecekleri belirtilen şahıslarla ilgili kelimelerin ifade ettikleri manalarda alimler ihtilaf etmiştir:
Utüll: Katı, batıl sebeple düşmanlığı ileri götüren demektir.
Cevvaz: Katı kalpli, çok biriktirip harcamaktan, hayır yapmaktan kaçınan; çok şişman, yürürken kibirlenen, kısa boylu, ağır, merhametsiz, facir, çok yiyen gibi manalara geldiği söylenmiştir.
Ca'zerî: "Kaba, kibirli, elinde olmayanla övünen gibi manalara gelmektedir.
Yapılan açıklamalardan, bu kelimelerin birbirine yakın manalarda, kötü huyları ifade etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.[256]

*** CEHENNEMLİKLER**

?5143 ?1? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????? ??????? ???????? ???? ???? ??????? ??????????? ???? ????? ??????? ????????? ????????? ???? ??????? ??????????? ??? ???? ??? ?????? ????? ?????? ???????? ??????? '????????? ????????[. ????? ??????? ????????.

1. (5143)- Nu'man İbnu Beşir (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennemliklerin azab cihetiyle en hafif olanı, ayağında ateşten bir nalın ve nalın bağı olan kimsedir ki, ayağındakiler sebebiyle, tıpkı tencerenin kaynaması gibi, başında dimağı kaynar. Öyle tahammülfersa bir azab duyar ki, azabca insanların en hafifi olduğu halde, kendinden şiddetli azab çeken olmadığını zanneder." [Buhârî, Rikak 8, Müslim, İman 363,l (213); Tirmizî, Cehennem 12, (2607).][257]

?5144 ?2? ??? ???????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???????? ???? ????????? ??????? ??? ??????????? ????????? ???? ????????? ??? ???????????? ?????????? ???? ????????? ??? ??????????? ?????????? ???? ????????? ??? ???????????[. ????? ???? .

2. (5144)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Cehennemlikler derece derecedir.) Bir kısmı vardır, ateş onları topuğuna kadar yakalar, bir kısmı vardır, dizlerine kadar yakalar, bir kısmı vardır kemere kadar yakalar, bir kısmı vardır köprücük kemiğine kadar yakalar." [Müslim, Cennet 33, (2845).][258]

?5145 ?3? ??? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???? ????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ???? ???? ??????????? ?????????????????? ??????????? ????????? ???? ??????? ? ??????? ??? ?????? ???? ????? ?????????????????? ???????????? ???????????? ????????? ?? ???????. ??????????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ?? ?????????? ???????????. ?????????????? ???????????. ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????. ?????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ??? ?? ??????????? ???????????: ???????? ????????? ????????? ????????? ???????????? ?????? ?????????????? ???????????: ????? ???? ????????? ?????????? ???????????????? ???????: ????. ???????: ????????? ?????? ??????? ??????????? ??? ?? ?????. ???????????: ?????? ????????? ???????????: ??? ??????? ???????? ????????? ???????. ????????????: ???????? ??????????. ????? ?‘????? ???????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ???????????? ????????? ????? ????? ????????????: ???????? ?????????? ??? ????? ?????? ???? ?????????? ????????????: ???????? ??????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ?????????. ???????? ?????????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????????. ????? ????????????: ?????????? ?????? ??? ?????????. ????: ???????? ????? ???????? ???? ????? ??????? ??????????? ?? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????????[. ????? ???????.???? ????:]????????? ??????: ? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ????????[.»????????« ??? ??????? ?? ???.?»???????« ????? ???????? ???????.?»????????« ????? ????? ??? ????? ?? ???.?»???????« ???? .

3. (5145)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennem ehline açlık musallat edilir. Bu, içinde bulundukları azaba eşit dereceye ulaşır. Açlığa karşı yardım talep ederler. Onlara besleyici olmayan ve açlığı gidermeyen dari' (denen dikenli bir ot) verilir. Tekrar yiyecek isterler, bu sefer de boğazda tıkanıp kalan bir yiyecekle imdat edilir. (Bu da boğazlarında takılır kalır, ne ileri geçer, en de geri gelir). Derken dünyada iken, bu durumda, bir içecekle takılan lokmaları kaydırdıklarını hatırlarlar ve bir içecek talep ederler. Kendilerine demir kancalar bulunan kaplarda kaynar sular verilir. Bu kaplar, yüzlerine yaklaştırılınca, yüzlerini dağlayıp atar. Su karınlarına girince içlerini param parça eder. Bu sefer de:
"Cehennemin bekçilerini çağırın, ola ki azabımızı biraz hafifletir!" derler. Onları çağırırlar. Onlar gelince:
"Size peygamberleriniz bu halleri açıklayan haberleri getirmemiş miydi?" derler. Onlar:
"Evet getirmişti (ama dinlemedik)" derler. Bunun üzerine, bekçiler:
"Siz isteyin durun! Kâfirlerin istekleri (burada) boşadır!" derler" (Gâfir 50). Cehennemlikler bekçilerden ümidi kesince:
"(Cehenneme müvekkel melek) Malik'i çağırın!" derler. (Malik gelince):
"Ey Malik (söyle de) Rabbin bizim hakkımızda ölüme hükmetsin!" derler. Malik de onlara:
"Hayır! (Siz burada canlı olarak ebedî) kalıcılarsınız!" diye cevap verecek" (Zuhruf 77).
(Hadisin ravilerinden) A'meş rahimehullah der ki: "Bana bildirildi ki, cehennemliklerin Malik'e yalvarmaları ile Malik'in onlara verdiği cevap arasında bin yıllık zaman geçecektir. Cehennemlikler, bu sefer aralarında:
"Rabbinize dua edin sizin için O'ndan daha hayırlı kimse yok!" diyecekler ve elbirlik şöyle yakaracaklar:
"Ey Rabbimiz, bedbahtlığımız bize galebe çalmıştı, biz gerçekten sapıtmış kimselerdik. Ey Rabbimiz bizi bundan çıkar. Eğer (yine) küfre dönersek artık hiç şüphesiz ki zalimlerden oluruz" (Mü'minun 106-107). Rab Teala, onlara: "Cehennemin içine yıkılıp gidin! Bana bir şey söylemeyin!" diyecek" (Mü'minun 108).
Resulullah devamla dedi ki: "Bu cevap üzerine, cehennem ehli her çeşit hayırdan ümidlerini keserler; hıçkırmaya, nedamet etmeye, dövünüp yırtınmaya başlarlar." [Tirmizî, Cehennem 5, (2589).][259]

?5146 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ????? ???????? ??? ??????? ?????????? ??? ?? ???????? ????? ???????? ???? ??????????? ?????? ????????? ????? ??????? ????? ?????[. ????? ??????? . ?????: »??????????« ?? ???? ?????.?????: »???????? ?? ?? ????????« ?? ???????.»????? ????????« ?? ????? ?????.»????????« ?‘???? .

4. (5146)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennemliklerin tepelerine kaynar su dökülür. Bu su, vücudlarının içine nüfuz eder, öyle ki karınlarına kadar ulaşır; içlerinde ne var ne yok, söker atar ve ayaklarını delip, geçer. Bu hâdise, "Bununla karınlarının içinde ne varsa hepsi ve derileri eritilecektir" (Hacc 20) ayetinde zikri geçen) eritme (es-Sahru) hâdisesidir. Sonra (eriyen cesedleri) eski haline iade edilir." [Tirmizî, Cehennem 4, (2585).][260]

?5147 ?5? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????[. ????? ???? ???????? .

5. (5147)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kâfirin cehennemdeki bir azı dişi Uhud dağı kadardır. Derisinin kalınlığı da üç gecelik yol mesafesidir." [Müslim, Cennet 44, (2851); Tirmizî, Cehennem 3, (2580, 2581, 2582).][261]

AÇIKLAMA:

Tirmizî'nin rivayetinde, deri kalınlığı kırk iki zira' olarak ifade edilmiştir. Farklılık, "Her kâfirin derisinin eşit kalınlıkta olmayacağı" şeklinde te'vil edilebilir. Yine Tirmizî'deki rivayetlerde bazı farklı bilgiler gelmiştir: "Kafirin uyluğu Beyza dağı kadardır. Oturduğu yer de üç gecelik mesafe, Medine'den Rebeze'ye kadar. -Bir diğer rivayette:- Medine'den Mekke'ye kadar ki uzaklıktır." Burada da "her kâfirin oturduğu yer aynı büyüklükte olmayacak" diye te'vil edilebilir.[262]

?5148 ?6? ??? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ??????
#: ???? ?????????? ?????????? ????????? ?? ??????? ??????????? ?????????????????? ????????????? ???????[. ????? ??????? .

6. (5148)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kâfir, bir iki fersah uzunluğundaki dilini kıyamet günü yerde sürür, (Mevkıf'te) insanlar onun üzerine basarlar." [Tirmizî, Cehennem 3, (2583).][263]

?5149 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ??????? ?????? ??????????? ?????. ????????: ??? ?????. ?????????: ????????? ???????????. ?????????: ??????? ?????? ????????? ???? ???????????. ?????????: ??? ?????: ???? ???????? ?????????: ???????? ???? ????? ??????? ???????? ??????????. ?????: ????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????? ?????: ???? ???????? ?? ?????? ???????????? ??????????? ?? ????????? ?‘??????[. ????? ??????? .

7. (5149)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü ilk çağırılacak olan, Hz. Adem'dir. Hak Teala hazretleri:
“Ey Âdem!” der. Hz. Âdem:
"Buyur ey Rabbim, emrindeyim!" der. Rabb Teala:
"Zürriyetinden cehenneme gidecekleri ayır!" emreder. Adem:
"Ey Rabbim ne miktarını ayırayım?" diye sorar. Rabb Teala:
"Her yüzden doksan dokuzunu!" ferman buyurur."
(Ashab bu esnada atılıp): "Ey Allah'ın Resulü! Bizden geriye ne kaldı?" derler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Benim ümmetim, diğer ümmetler yanında siyah öküzün başındaki beyaz tüy gibi (az)dır!" buyurdular." [Buhârî, Rikak 45.][264]

?5150 ?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????
??????????? ???? ?????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????????. ????????? ???? ???????????: ????? ????? ???? ? ????????. ????????? ???? ??????: ??????????? ? ????????. ????????? ???????????: ??? ????? ????? ????????? ?????? ? ????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ?????? ??? ???? ?‘??????. ????????? ??????: ????? ????????? ?????????? ???? ???????????. ????? ???????: ?? ??????????: ??? ?????? ??????????? ?????????? ????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ???????????? ????????? ?? ????????[. ????? ???????.»????????« ???? ???? ????.?»????????« ??? ?????? .

8. (5150)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hz. İbrahim aleyhisselam, kıyamet günü, babası Azer'i [yüzü] üzerinde bir siyahlık ve toz toprak olduğu halde görür. Babasına:
"Ben sana dünyada iken, "Bana asi olma!" demedim mi?" der. Babası ona:
"İşte bugün ben artık sana asi olmayacağım!" der. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselam:
"Ey Rabbim! Sen yeniden diriltme gününde beni rüsvay etmeyeceğini vaadetmiştin. Rahmetten uzak babamın halinden daha rüsvay edici başka ne var?" diye yakarır. Allah Teala hazretleri:
"Ben cenneti kâfirlere haram kıldım!" cevabında bulunur. Sonra şöyle nida edilir:
"Ey İbrahim, ayaklarının altında ne var, biliyor musun?" İbrahim yere bakar ve kana bulanmış bir sırtlan görür. Derhal ayaklarından tutulup ateşe atılır. (İşte bu, İbrahim'in babasıdır, o çirkin surete sokulmuştur)." [Buhârî, Enbiya 8, Tefsir, Şuara 1.][265]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, ahirette kâfir olarak ölenlere rahmet edilmeyeceği, kişi kâfir olarak öldüğü takdirde en yüce makama bile sahip olsa oğlunun hiçbir fayda sağlayamayacağı ifade edilmektedir. Halilullah olan Hz. İbrahim, babasına yardımcı olmak isteyecek, ancak babası kâfir olarak öldüğü için şefaati kabul edilmeyecektir.
2- Azer'in sırtlan suretine çevrilmesi iki sebebe dayandırılarak izah edilmiştir:
1) Ahmaklığı sebebiyledir. Çünkü sırtlan uyanık olması gereken şeylerde gafletiyle bilinir ve hayvanların en ahmağı addedilir. Azer de oğlunun uyarılarına rağmen ahmaklık edip, eliyle yonttuğu putlara uluhiyet izafe etmekten vazgeçmemiştir.
2) Azer'in o pis ve çirkin surete çevrilmesi, Hz. İbrahim'in ondan teberri etmesini sağlamak içindir. Tabii görünüşüyle ateşe atılsa, Hz. İbrahim üzülecek idi. Böyle olunca nefsi ondan nefret etmiştir.[266]

*** CENNETLİKLERİN VE CEHENNEMLİKLERİN MÜŞTEREKEN ZİKREDİLDİĞİ HADİSLER**

?5151 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ?????????? ????????: ????????? ????????: ????????
????????????????? ?????????????????? ????????? ??????????: ????? ??? ? ??????????? ??? ????????? ??????? ???????????? ?????? ??????
?????? ???????????: ????? ????????? ??????? ???? ???? ?????? ??? ????????? ?????? ????????: ????? ???????? ????????? ???? ???? ?????? ???
????????? ????????? ????????? ????????? ????????. ?????? ??????? ??? ?????????? ????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????? ????????.
?????????: ???? ????. ??????????? ????????? ????????? ????????? ??? ?????? ??? ???????? ?????? ????? ??? ???????? ??????. ????????
?????????? ????? ?????? ???????? ????? ???????[. ????? ??????? ????????.»?????« ?? ?‘?? ??????? ??. ???? ?????: ????? ?? ?????? .

1. (5151)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennet ve cehennem, aralarında (ihtilaf ederek Allah nezdinde) dava açtılar. Cehennem:
"Ben, mütekebbirler (dünyada büyüklük taslayanlar) ve mütecebbirler (zorbalık yapanlar) için tercih edildim!" diye dövündü. Cennet ise:
"[Ey Rabbim!] Bana niçin sadece zayıflar ve (insanlar nazarında) düşük olanlar, (hakir görülenler) girer?" dedi. Allah Teala hazretleri önce cennete hitap etti:
"Sen benim rahmetimsin. Kullarımdan dilediklerime rahmetimi seninle ulaştıracağım!" Sonra da cehenneme hitap etti:
"Sen de benim azabımsın. Kullarımdan dilediğimi seninle azablandıracağım!" (Her ikisine yönelerek):
"İkiniz(in de vazifesi var! İkiniz de) dolacaksınız!" buyurdu. Ancak cehennem, bir türlü dolmak bilmedi. Allah Teala da ayağını üzerine bastı. Derken cehennem:
"Yeter! yeter!" diye inledi. Bu suretle dolmuş olan cehennemin ağzı birbirine kavuştu. Allah mahlukatından hiçbir ferde asla zulmetmez.
Cennete gelince, Allah yeni mahlukat yaratarak onu dolduracaktır." [Buhârî, Tefsir, Kaf 1, Tevhid 25; Müslim, Cennet 35, (2846); Tirmizî, Cennet 22, (2564).][267]

AÇIKLAMA:

Burada idrak ve şuurdan uzak bilinen cennet ve cehennemin konuşması, iddialaşması vs. mevzubahistir. Alimler, hadisi izahta farklı görüşler ileri sürmüştür. Bir kısmı zahirî mananın te'vil edilmesi gereğini kabul eder. Nevevî der ki: "Bu hadis zahiri üzeredir, te'vil gerekmez. Allah, cennet ve cehenneme temyiz ve idrak yaratmıştır. Dolayısıyle münakaşa ve mübaheseye muktedirler." İbnu Battal, Mühelleb'in: "Bu münakaşanın gerçekten vukuu caizdir, Allah onlarda hayat, fehim ve konuşma yaratmış olabilir. Allah Teala hazretleri herşeye kadirdir" dediğini kaydeder.
Bazı şarihler, mecaz olmasının caiz olduğunu söyler ve Mülk suresinde cehennemin sözü olarak geçen "Daha var mı?" ifadesinin de böyle olduğunu belirtir. Bu ihtilafta cehennemin, kendisine gelenlerle övündüğünü görmekteyiz. Zannetmiştir ki, dünyadaki büyüklerin içine atılması, Allah nezdinde, kendisine cennetten daha iyi bir durum kazandırmaktadır. Cennet de kendisine hep Allah'a dost olanların konması sebebiyle Allah nezdinde cehennemden daha iyi bir mevkie sahip olduğu zannındadır. Ancak Allah Teala hazretleri, onlara, içinde iskan edilenler sebebiyle birinin diğerine bir üstünlükleri olmadığını belirtmektedir.
Cennet ve cehennemin bir cüz'üne, Allah'ın konuşma hassası vererek onları konuşturabileceğini kabul edip, hadisin zahire göre anlaşılmasını esas alan müfessirlerden bazıları "Ahiret yurdu hayatın ta kendisidir" (Ankebut 64) ayetini de delil getirirler. Bunlara göre "Ahirette her ne varsa canlıdır. Cennet ve cehennem de canlıdır, öyleyse konuşmaları sahihtir."
Lisan-ı halin de muhtemel olduğu söylenmişse de çoğunluk nezdinde, Nevevî'nin belirttiği mülahaza evladır.[268]

?5152 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ????? ??????? ???????? ???? ???????? ????????? ? ?????????
????? ??? ?????????? ???????? ????? ??????????? ??????? ????????????? ?????????????? ????????. ????? ???? ??????? ??????? ?????? ??
????????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ???? ???????? ??????????. ????? ?????: ???????? ?????????? ??????? ?????????
???? ????????. ????????????? ??????? ????????? ?? ??????? ?????????[. ????? ???? .

2. (5152)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hakkıyla cehennemlik olan cehennemlikler var ya, onlar cehennemde ne ölürler ne de yaşarlar. Lakin günahları -yahut hataları denmiştir- sebebiyle ateşe duçar olan birkısım kimseler vardır ki, ateş onları tamamen öldürür. Yanıp kömür olduktan sonra, kendilerine şefaat edilme izni verilir. Böylece grup grup getirilirler ve cennet nehirlerine dağıtılırlar. Sonra:
"Ey cennet ehli! Bunların üzerlerine su dökün" denilir. Bunlar, sel yatağında biten bir ot gibi yeniden biterler." [Müslim, İman 306, (185).][269]

?5153 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????????????? ???? ??????? ???????????? ??? ????????? ?????
??????????
????????? ??????????? ??????????? ???? ????? ????????? ??????? ?????????? ?? ??????????? ????? ???? ????????? ????????? ?????? ?????? ??
??????? ??????????. ????????? ??????? ???????? ‘???????? ?????? ??????????? ?? ?????????? ?????? ??????????? ????? ?? ?????????[. ?????
??????? .

3. (5153)- Yine Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'minler cehennemden kurtarılıp, cennetle cehennem arasındaki köprüde bir müddet hapsedilirler. Bu sırada, aralarında dünyada geçmiş olan haksızlıklar kısas edilir. Böylece günahlardan temizlenip paklandıktan sonra cennete girmelerine izin verilir. Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, onlardan herbiri, cennetteki evini, dünyadaki evinden daha iyi bilir." [Buhârî, Mezalim 1, Rikak 48.][270]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, imanla kabre giren herkesin, günahlarının cezasını çektikten sonra cennete gireceği belirtilmektedir. Ancak, cehennemliklerin birbirlerine karşı işlemiş oldukları zulümler de son defa kısas edilip, günahtan eser kalmadıktan sonra, "şefaat"le cennete alınacaklardır. Hadis, günah kiri bulunan kimsenin cennete giremeyeceğini ifade eden "Üzerinde kul hakkı bulunan hiç kimse cennete giremez" hadisini te'yid eder.
2- Hadisten hareketle bazı alimler "Cennetle cehennem arasında da bir köprü olmalı" diyerek cehennem üzerindeki köprüden ayrı ikinci bir köprünün daha varlığını iddia etmiştir. Ancak umumiyetle, bunun malum köprünün uzantısı olacağı kabul edilmiştir.
3- Hadiste mevzubahis edilen temizlenme hadisesi, birbirlerine karşı hakları olan kimsenin günahını verip sevabını alma şeklinde bir ödeşmedir. Mevzubahis olan temizlenme bu suretle cereyan edecektir. Üzerinde ödenmemiş kul hakkı bulunan kimse, ona kendi sevabından verecek ve şahsî derecesini düşürecektir Öbürü de sevabını almakla derecesini yüceltecektir, alacak sevabı kalmamışsa, bunun günahından ona yüklenecektir.[271]

?5154 ?4? ??? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ???? ??????? ??????????? ???????? # ????????????
??????????? ??????????? ?????????????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

4. (5154)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in şefaati ile, birkısım insanlar cehennemden çıkacak, cennete girecektir. Bunlara cehennemlikler denecektir." [Buhârî, Rikak 513, Ebu Davud, Sünnet 23, (4740); Tirmizî, Cehennem 10, (2603).][272]

?5155 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????? ???????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ??????: ?????????????. ????? ???????: ‘??? ?????? ??????????? ?????????: ????????? ????? ???????????. ????????: ???? ????????? ??????? ??? ??????????? ??????????? ?????????? ?? ???????. ???????????????. ????????? ?????????? ????????? ????????????? ?????? ???????? ??????? ???????. ????????? ?Œ???? ??? ??????? ????????. ????????? ?????? ??????: ??? ??????? ??? ?????? ???????? ????? ????? ????????? ????????: ??? ????? ????? ‘????? ??? ? ?????????? ????? ?????? ??? ??????????? ???????. ????????? ?????? ????????? ????????: ???? ????????. ??????????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

5. (5155)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehenneme giren iki kişinin oradaki bağırtıları şiddetlenecek. Allah Teala hazretleri: "Çıkarın bunları!" buyuracak. Onlara:
"Niçin bağırıyorsunuz?" diye soracak. Onlar:
"Bize merhamet edesin diye böyle yaptık!" diyecekler. Rab Teala:
"Benim size rahmetim, gidip kendinizi ateşe atmanız şeklindedir!" buyuracak. Onlar gidecekler. Biri kendisini ateşe atacak. Allah da ateşi ona soğuk ve selametli kılacak. Diğeri kalkar fakat kendini ateşe atamaz. Allah Teala hazretleri:
"Arkadaşının attığı gibi, seni de kendini atmaktan alıkoyan nedir?" diye sorar. Adam:
"Ey Rabbim, beni ondan çıkardıktan sonra oraya bir kere daha göndermeyeceğini ümid ediyorum!" der. Allah Teala hazretleri:
"Haydi ümidini verdim!" der. İkisi de Allah'ın rahmetiyle cennete sokulurlar." [Tirmizî, Cehennem 10, (2602).][273]

?5156 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???? ???????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ????? ?????????? ????????? ????????? ?????: ????????? ?????? ?????? ????????? ??????. ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ???? ?‘???????? ???Œ???????. ?????????? ???? ???????. ?????????: ??? ????? ???????? ???? ???? ??????????? ‘????????? ????? ????????? ???? ????????. ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ??? ?????????????? ?????????? ?????????? ?????????: ??? ????? ????????? ?????????? ???????????? ??? ? ???????? ????????. ????????? ??????????? ‘????? ???? ??? ? ?????? ???? ????????. ??????????? ??????? ???????????? ?????????? ?????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ?????? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ?‘????????. ????????: ??? ????? ???????? ???? ????? ‘????????? ?????????? ????????? ???? ????????? ? ???????? ????????. ?????????: ??? ????? ????? ????? ??????????? ??? ? ?????????? ?????????? ???????? ??? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ???????????? ??? ? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ‘????? ???? ??? ? ?????? ???? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ?????????? ?????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ?????? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ?‘????????. ????????: ??? ????? ???????? ???? ???? ‘????????? ?????????? ????????? ???? ???????? ? ???????? ????????. ?????????: ??? ????? ?????? ???? ??????????? ??? ? ????????? ?????????? ?????: ???? ??? ?????? ? ???????? ????????. ???????? ?????????? ‘????? ???? ???? ?????? ???? ???????? ??????????? ???????. ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ????? ??????????? ???? ??????????. ????????: ??? ????? ?????????? ????????.
????????: ??? ????? ????? ??? ??????????? ??????? ?????????? ??? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ???????. ????????: ??? ????? ???????????? ???? ??????? ????? ????????????. ???????? ????? ????????. ??????: ?? ??????????? ????? ????????? ??????: ????? ????????? ??????: ????? ?????? ??????? ?????? #. ??????? ????? ????????? ????? ???? ?????? ????? ???????????? ????? ?????: ???????????? ??? ??????? ????? ????????????. ????????: ????? ? ??????????? ???? ????????? ???? ??? ?????? ???????[. ????? ????.???? »??? ?????????? ??????« ?? ?? ???? ????? ????? ??????? ?? ???????? ??? ????? ??????. ???? ??????? ???? ??? ????? ???? ???? .

6. (5156)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennete en son giren kimse, bazan yürür, bazan ağlar. Ateş de arada sırada onu yalar geçer. Cehennemi tamamen geçince dönüp ona bir nazar eder ve:
"Senden beni kurtaran Allah münezzehdir! Allah Teala hazretleri, bana evvelîn ve ahirînden hiç kimseye vermediği şeyi verdi!" der. Derken ona bir ağaç gösterilir.
"Ya Rabbi! der, beni şu ağaca yaklaştır da altında gölgeleneyim, suyundan içeyim." Allah Teala hazretleri:
"Ey ademoğlu! Dilediğini versem benden başka bir şey istemezsin değil mi?" der. Adam:
"Ey Rabbim, ondan başka bir şey istemeyeceğim!" der ve başka bir şey istemeyeceğine dair söz verir. Rabbi de onun özrünü kabul eder. Çünkü o, sabredemeyeceği şeyi görmüştür. Onu ağaca yaklaştırır. Adamcağız, onun gölgesinde gölgelenir, suyundan içer. Sonra adama, evvelkinden daha güzel bir ağaç daha gösterilir. Dayanamayıp:
"Ey Rabbim! Beni şuna yaklaştır, gölgesinde gölgeleneyim, suyundan içeyim, artık senden başka bir şey istemeyeceğim!" der. Allah Teala:
"Ey ademoğlu! Bana öncekinden başkasını istememeye söz vermemiş miydin? Ben seni yaklaştıracak olsam başka şeyler isteyeceksin!" der. Adam, başka şey istemeyeceği hususunda söz verir. Rabbi de onu mazur görür. Çünkü o, sabredemeyeceği şeyi görmüştür. Adamı ona yaklaştırır. Adam onun gölgesinde gölgelenir, suyundan içer.
Sonra ona cennetin kapısının yanında bir ağaç yükseltilir. Bu ağaç diğer ikisinden daha güzeldir. Adam yine:
"Ey Rabbim! Beni şuna yaklaştır da gölgesinde gölgeleneyim, suyundan içeyim, senden başka bir şey istemiyorum!" der. Rab Teala:
"Ey ademoğlu! Sen, ondan başka bir şey istemeyeceğine dair bana söz vermemiş miydin?" der. Adam:"Evet, Rabbim! Senden, başka bir şey istemeyeceğim!" der. Rabbi onu mazur görür. Çünkü o, sabredemeyeceği bir şey görmüştür. Onu bu ağaca yaklaştırır. Adam ona yaklaştırılınca cennet ehlinin seslerini işitir. (Dayanamayıp):
"Ey Rabbim! Beni cennete sok!" der. Rab Teala:
"Ey ademoğlu! Beni senden kurtaracak şey nedir! Dünya kadarını ve beraberinde mislini versem razı olur musun!" der. Adam:
"Ey Rabbim! Benimle istihza mı ediyorsun? Sen ki Âlemlerin Rabbisin!" der."

İbnu Mes'ud bu noktada güldü ve:
"Niye güldüğümü sormuyor musunuz?" dedi.
"Niye güldün söyle!" dediler.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da böyle gülmüştü. "Niye güldünüz?" diye soruldu da:
"Rabbülalemin'in, adamın "Sen ki Âlemlerin Rabbisin, benimle istihza mı ediyorsun?" demesine gülmesine gülüyorum!" dedi.
Allah Teala hazretleri:
"Ben seninle istihza etmiyorum. Lakin ben, Azimüşşan dilediğimi yapmaya kadirim!" buyurdular." [Müslim, İman 310, (187).] [274]

DÖRDÜNCÜ BAB:

RÜ'YETULLAH (ALLAH'IN GÖRÜLMESİ)

?5157 ?1? ???? ???? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ????????? ???????? ?????????. ??????: ???????? ????????? ????????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ? ?????????? ?? ??????????. ???? ????????????? ??? ? ?????????? ???? ????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ??????????. ????? ????: ????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? [. ????? ?????? ? ??????? .

1. (5157)- Cerir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir dolunay gecesi, aya baktı ve:
"Siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de böyle perdesiz göreceksiniz ve O'nu görmede bir sıkışıklığa düşmeyeceksiniz (herkes rahatça görecek). Artık, güneşin doğma ve batmasından önce hiç bir namaz hususunda size galebe çalınmamasına gücünüz yeterse bunu yapın (namazları vaktinde kılın, vaktini geçirmeyin)."
Cerir der ki: "Resulullah, sonra şu ayeti okudu: "Rabbini güneşin doğmasından ve batmasından önce hamd ile tesbih et!" (Taha 130). [Buhârî, Mevakitu's-Salat 6, 26, Tefsir, Kaf 1, Tevhid 24; Müslim, Mesacid 211, (633); Ebu Davud, Sünnet 20, (4729); Tirmizî, Cennet 16, (2554).][275]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, kıyamet günü mü'minlerin, Allah Teala'yı gözleriyle göreceklerini ifade ediyor. Rü'yetullah meselesi, ulema arasında derin tahlillere ve münakaşalara mevzu olmuş kelamî bir meseledir. Şu kadarını söyleyelim: Ehl-i Sünnet ulması ahirette Allah'ı mü'minlerin göreceği hususunda müttefiktir. Bu meselede, pek çok hadisten başka, Kur'an-ı Kerim'den de delil gösterilmiştir. "O gün yüzler vardır ter ü tazedir, Rablerini görecektir" (Kıyamet 22-23). Haricîler, Mu'tezile ve Mürcie'denbazıları "Görme işi, görülen şeyin mahluk olmasını bir mekan işgal etmesini gerektirir" mülahazasıyla rü'yetullahı inkar etmişler, mezkur ayette geçen (görecek) kelimesini (bekleyecek) diye te'vil etmişlerdir. Kendi görüşlerine delil olarak: "O'nu gözler idrak edemez" (En'am 103) ayetiyle, Hz. Musa hakkında söylenmiş olan "Sen beni göremeyeceksin" (A'raf 143) ayetlerini zikretmişlerdir. Ancak Ehl-i Sünnet, bu ayetlerin dünyadaki görmeyi nefyettiğini söyleyerek, onların iddiasına itibar etmemiştir.
2- Hadiste geçen (sıkışıklığa düşmeyeceksiniz) tabiri, rivayetlerde farklı imlalarla gelmiştir. Hepsi, görme olacağını ifade etmede bütünleştiler. Sözgelimi hilalin görülmesi rahat değildir, bazıları zorlanır, belli noktalarda görüldüğü için tezahum ve sıkışıklık mevzubahis olabilir. Halbuki dolunay görülmesi herkes tarafından, zahmetsizce vukua gelir, birbirlerini itmeye de gerek kalmaz. İşte kıyamette Rab Teala'nın görülmesi bu çeşitten bir görülmedir.[276]

?5158 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ????????? ????????? ??????? ?????? ??????: ????????? ??????? ??????????? ???????????: ????? ????????? ??????????? ????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ???? ???????? ?????: ????????? ??????????. ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???? ????????? ??? ????????? ????????? ???????. ????? ?? ????? ?Œ????: ????????? ????????? ????????? ???????????[. ????? ???? ???????? .

2. (5158)- Hz. Süheyb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennetlikler cennete girince Allah Teala hazretleri:
"Bir şey daha istiyorsanız söyleyin, onu da ilaveten vereyim!" buyurur. Cennetlikler:
"Sen bizim yüzlerimizi ak etmedin mi? Sen bizi cennete koymadın mı? Sen bizi cehennemden kurtarmadın mı (daha ne isteyeceğiz?)" derler. Derken perde açılır. Onlara, yüce Rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir."
Süheyb der ki: "Resulullah bu sözlerinden sonra şu ayeti tilavet buyurdular.
(Mealen): "İyi iş, güzel amel yapanlara, daha güzel iyilik bir de ziyade vardır" (Yunus 26). [Müslim, İman 297, (181); Tirmizî, Cennet 16, (2555).][277]

?5159 ?3? ??? ????? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????? ??????? ?????: ?????? ???? ??????[. ????? ???? ???????? .

3. (5159)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Sen Rab Teala'nı hiç gördün mü?" diye sordum.
"Nurdur, ben O'nu nasıl görürüm" buyurdular. " [Müslim, İman 291, (178); Tirmizî, Tefsir, Necm, (3278).][278]

AÇIKLAMA:

Nevevî, bu hadisin manasını şöyle tavzih eder: "Bunun manası: "O'nun hicabı (perdesi) nurdur, O'nu ben nasıl görebilirim?" demektir. İmam Ebu Abdillah el-Mazirî de: "...manası: "Nur, görmede bana mani oluyor, tıpkı herkes için olduğu gibi: Işık gözü kamaştırır, bakanla, araya girdiği eşyanın bakan tarafından görülmesine mani olur" demektir."
Müslim'in bir rivayetinde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Zerr'in "Rabbini gördün mü?" sorusuna verdiği cevap "Bir nur gördüm" şeklindedir. Bunu şarihler: "Ben, nur gördüm o kadar, başka bir şey görmedim" şeklinde tavzih ederler.
İki rivayet zahirde zıt gibi görünür ise de, aslında böyle bir zıddiyet yoktur. Aynı manada birleşirler. Çünkü birincide kastedilen, gözün görmekten aciz kalacağı baskın nurdur. Resulullah bunu göremediğini ifade buyurmaktadır. İkinci nur, birinci perde olan, görülebilecek bir nurdur. Resulullah bu perde nuru görmüştür. Nitekim gece karanlığında bakılınca karşıdan bize ışık tutulsa ışığı görürüz, ancak gerisini göremeyiz.
Allah'ın nura nisbetini ifade eden nassları te'vil ederek anlamaya çalışan bir kısım alimler, "Allah semavat ve arzın nurudur" ayeti ile, Allah'ı nur olarak ifade eden diğer hadisleri "Allah nurun halıkıdır" şeklinde bir te'vile tabi tutarlar. Bunlara göre Allah'a nur demek, teşbih olmaktadır. Zira, nur, bir nevi cisimdir. Halbuki Allah "Onun bir benzeri yoktur."
Mevzu, müteakip hadiste daha da açıklığa kavuşacak.[279]

?5160 ?4? ??? ????? ???:]?????? ??????????? ?????? ?????? ??????. ?????????????: ??? ???? ???????? # ???????? ????????: ?????? ????? ??????? ????? ?????. ????? ????? ???? ????? ???? ????????????? ?????? ??????. ???? ???????? ???? ????????? ??? ??????? ?????? ??????. ????? ???????: ? ?????????? ?‘??????? ?????? ???????? ?‘???????. ?????? ???????? ?????? ???????? ??? ?? ???? ?????? ??????. ????? ???????: ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????. ????? ??????: ??? ??????? ?????????? ??????? ??? ???????? ??????? ???? ??????? ?Œ???: ??????????? ???? ????????? ?? ????????? ???????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (5160)- Mesruk rahimehullah anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye dedim ki: "Ey anneciğim! Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) Rabbini gördü mü?" Bu soru üzerine: "Söylediğin sözden tüylerim ürperdi. Senin üç hatalı sözden haberin yok mu? Kim onları sana söylerse yalan söylemiş olur. Şöyle ki: Kim sana: "Muhammed Rabbini gördü" derse yalan söylemiş olur.
(Hz. Aişe bu noktada, sözüne delil olarak) şu ayeti okudu. (Mealen): "Onu gözler idrak edemez, O ise gözleri idrak eder" (En'am 103).
Devamla dedi ki: "Kim sana derse ki Muhammed yarın olacak şeyi bilir, yalan söylemiştir. Zira ayet-i kerimede (mealen): "Hiçbir nefis yarın ne kesbedeceğini bilemez" (Lokman

34) buyrulmuştur. Kim sana Muhammed'in vahiyden bir şey gizlediğini söylerse o da yalan söylemiştir. Çünkü ayet-i kerimede (mealen): "Ey Peygamber! Sana Rabbinden her indirileni tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan Allah'ın risaletini tebliğ etmiş olmazsın" (Maide 67) buyrulmuştur. Lakin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cibril'i (suret-i asliyesinde) iki sefer görmüştür." [Buhârî, Tefsir, Maide 7, (Bed'ül-Halk 6, Tefsir, Necm 1, Tevhid 4; Müslim İman, 287, (177); Tirmizî, Tefsir, En'am (3070).][280]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bazı tariklerinde şöyle başlar: "Mesruk der ki: "Ben Hz. Aişe'nin yanında dayanmış duruyordum. Bana: "Ey Ebu Mesruk! Üç söz vardır, kim onlardan birini söylerse, Allah'a en büyük iftirayı yapmış olur..." dedi.
Hz. Aişe Allah hakkında en büyük iftira olarak tavsif ettiği sözleri yukarıda kaydettiğimiz üzere teker teker sayar ve onların butlanını gösteren ayetleri zikreder.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin cedelî üslubundan, bu üç iddianın, daha onun zamanında piyasada tedavül ettiğini ve meselelerin münakaşa edilmeye başlandığını anlamaktayız. Hadisin Teysir'e intikal eden veçhinde yok ise de, başka vecihlerinde bu meselelerden bazısına, Mesruk'un, mukabil ayet okuyarak itiraz ettiğini görmekteyiz. Mesela, Hz. Aişe'nin: "O'nu gözler idrak edemez, O ise gözleri idrak eder" ayetiyle delillendirdiği, "Allah'ın görülemeyeceği" fikrine karşı şöyle der:
"Ey mü'minlerin annesi! Bana mühlet tanı, beni fazla sıkıştırma. Allah Teala hazretleri: "Yemin olsun ki, peygamber onu apaçık ufukta gördü" (Tekvir 23); "Yemin olsun ki, onu başka bir inişte de gördü" (Necm 13) buyurmadı mı?" dedim. Hz. Aişe de: "Bu ümmetten, o meseleyi Resulullah'a ilk soran ben oldum. Aleyhissalâtu vesselâm: "O Cibril'dir. Ben onu bu iki defadan başka halkedildiği şekilde görmedim. Onu, semadan inerken vücudunun büyüklüğü arz ile sema arasını kaplamış olarak gördüm" buyurdular" der.
Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'dan gelen bazı rivayetler de meselenin o zaman ciddi şekilde münakaşa edildiğini gösterir. Bir rivayette İbnu Ömer'in, Abdullah İbnu Abbas'a adam göndererek "Muhammed Rabbini gördü mü?" diye sordurduğunu, İbnu Abbas'ın da: "Evet!" diye cevap verdiğini, bir başka rivayette İbnu Abbas'ın: "(Ateşte yanmayan) hulle ile Hz. İbrahim'in, kelam (Allah'la konuşma) ile Hz. Musa' nın, rü'yet (Allah'ı görmek) ile de Hz. Muhammed'in mümtaz kılınmasına hayret mi ediyorsunuz? [Allah Teala hazretleri] İbrahim'i hulle ile, Musa'yı kelamla, Muhammed'i de rü'yetle seçkin kıldı" dediğini görmekteyiz.
İbnu Abbâs, bu ifadelerinde "görme" hadisesini mutlak bırakmıştır. Yani bu ifadelerde Resûlullah'ın Cenab-ı Hakk'ı "gözleriyle" gördüğü manası da mevcuttur. Halbuki, yine İbnu Abbas'tan bize nakledilen bazı rivayetlerde bu görme hâdisesi "gözle" değil "kalble" vuku bulmuştur. Nitekim Müslim'in bir rivayetinde "Onun gördüğünü kalb yalan çıkarmadı.. Andolsun ki onu diğer bir defa da Sidretü'l-Müntehâ'nınyanında gördü" (Necm 11-14) âyeti hakkında şöyle demiştir: "O, Rabbini kalbiyle iki sefer görmüştür." Bir başka tarikte "O'nu kalbiyle gördü" demiş, bir başka rivayette "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Rabbini gözüyle görmedi, bilakis kalbiyle gördü" diye ısrar etmiştir.
Alimler, bu meselede Hz. Aişe'nin nefyi ile İbnu Abbas'ın isbatını şöyle te'lîf ederler: "Nefiy gözle görmekle ilgilidir, isbat ise kalble görmekle ilgilidir." Ve derler ki: "Kalble rü'yetten maksad, kalbin hakiki görmesidir. Sadece ilim husulü değildir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, Allah'ı her an bilmekte idi. Öyleyse, rü'yeti isbattan maksad, Allah'ı kalbi ile görmesidir. Ona hâsıl olan rü'yet, kalpte yaratılmış olan rü'yettir, tıpkı diğer insanlara gözde yaratılan rü'yet gibi. Rü'yet (görme) hâdisesi ise, her ne kadar âdeten gözde yaratılması câri ise de, hadd-i zâtında, aklen husûsi bir şarta bağlı değildir."
İbnu Hacer, mevzuyu, önceki hadisin şerhi zımnında kaydettiğimiz rivayetleri de zikrederek tahlile şöyle devam eder: "İbnu Huzeyme kuvvetli bir senetle Hz. Enes'ten: "Muhammed Rabbini gördü" rivayetini kaydeder. Müslim'de Ebu Zerr rivayeti olarak, onun Resûlullah'a bu hususta sorduğu, Resûlullah'ın: "Nurdur, nasıl görebilirim?" dediği kaydedilmiştir. Ahmed'de yine Ebu Zerr'den: "Bir nur gördüm" cevabını aldığını, İbnu Huzeyme'de Ebu Zerr'in: "Allah'ı kalbiyle gördü, gözüyle görmedi" dediği kaydedilmiştir. Böylece, Ebu Zerr'in Nur'u zikirdeki gayesi açıklık kazanmaktadır: "Nur, Resûlullah'ın, Allah'ı gözüyle görmesine mâni olmuştur."
İbnu Hacer devamla der ki: "Kurtubî, el-Müfhim'de, "Bu meselede tevakkuf etmek gerekir" diyenlerin görüşünü tercih eder. Bu görüşü birkısım muhakkiklere nisbet eder ve: "Bu babta kesin bir delil yok" diyerek mezkur görüşü takviye eder ve devamla der ki: "Her iki görüş sahiplerinin istidlalde kullandıkları deliller zahirde müteârızdırlar ve te'vile kâbildirler. Mesele ise, amelî meselelerden değil ki, zannî delillerle iktifa edilsin. Bu mesele akideye girmektedir. Akide hususunda katî delillerle istidlâl edilir. İbnu Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd'de rü'yetin isbatını tercih etmiş, bu hususta istidlal için sözü uzatmıştır. Onu burada zikretmeyeceğiz. İbnu Abbâs'tan vârid olan görüşü, "rü'yet iki sefer vaki oldu, biri kalbiyle" diye te'vil eder. Bu hususta kaydettiğim seni iknaya yeterlidir."
İbnu Hacer, Ahmed İbnu Hanbel'in de rü'yeti isbat edenlerden olduğuna dair rivayet geldiğini kaydeder, ancak bunun bir rivayet hatası olduğuna dair yapılan açıklamaları da kaydeder.
Rü'yetin sübutuna meyleden Nevevî der ki: "Hz. Aişe, rü'yeti merfu bir hadise dayanarak reddetmiyor, eğer nezdinde bu hususta bir rivayet olsaydı onu zikrederdi. İstinbatını, ayetin zâhirinden zikrettiği manaya dayandırmıştır. Halbuki bu meselede sahâbeden birkısmı kendisine muhalefet etmiştir. Usul kâidesine göre, sahâbeden biri bir hükme varır, diğer bir sahâbe de ona muhalefet ederse, onun bu sözü kesin, bağlayıcı bir hüccet olmaz."
İbnu Hacer, Nevevî'nin bu sözünü kaydettikten sonra, bunu nasıl söylediğine hayretini ifade eder ve Hz. Aişe'nin, Müslim'de gelen ve biri şu açıklamamızın baş tarafında kaydettiğimiz rivayet[281] olmak üzere kaydettiği birkaç rivayetle, Hz. Aişe'nin bu meselede Resûlullah'ın açıklamasına dayandığını belirtir.
Hadiste mevzu edilen bu husus, Resûlullah'ın Cebrail aleyhisselâm'ı fitrî ve aslî hüviyetiyle iki sefer görmesidir. Bunun biri yeryüzünde vukûa gelmiştir. Vahyin bidayetlerinde, yukarı ufukta, arz ve sema arasını dolduran bir azamette görmüştür. İkincisi ise, Mîraç sırasında, Sidretü'l-Münteha'nın yanında vukûa gelmiştir.[282]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/264-265.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/266-269.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/270-271.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/271-274.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/274.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/275.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/275.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/276.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/276.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/276-277.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/277-279.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/279-280.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/280.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/281.
[15] Bu mevzu Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet Kültür ve Teknik adlı eserlerimizde daha geniş işlenmiştir (s. 96-104).
[16] A. Le Grip, Mehdisme en Afrique Noire, L'Afrique et L'Asie, 1952, Nu. 18.
[17] R. Bastide, Messiannisme et developement economique et social, Cahier Intemation aux de Sociologie, 1961, Nu: XXX!.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/281-283.
[19] Haşiye: Hatta onlardan bir tanesi olan Seyyid Ahmed-üs Sünûsî, milyonlar müride kumandanlık ediyor. Seyyid İdris gibi diğer bir zat, yüzbinden fazla müslümanlara kumandanlık ediyor. Seyyid Yahya gibi bir başka seyyid, yüzbinler adamlara emirlik ediyor.. Ve hâkeza... Bu seyyidler kabilesinin efradlarında böyle zâhiri kahramanlar çok olduğu gibi; Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî, Seyyid Ebülhasen-i Şâzelî, Seyyid Ahmed-i Bedevî gibi mânevî kahramanların kahramanları dahi varlarmış.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/283-287.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/290-292.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/293.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/294.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/294-296.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/296.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/296-297.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/297.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/298.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/299.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/300-301.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/301.
[32] Temim hadisi 5009 numarada geçti. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/301-304.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/305.
[35] Tasvir ettiğimiz şekilde çarık ayakkabılar 1950'li yılların ortalarına kadar giyilirdi. Çarığın alt kısmını ve etrafını besleyen keçe vs.'ye de dolak denirdi.
[36] Guzz'un Oğuz demek olduğu açıktır.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/305-308.

[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/309-310.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/310.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/311.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/311.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/312.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/312.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/312.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/313.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/313.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/313.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/314.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/315.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/315.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/315-316.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/317.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/317.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/317-319.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/320.
[56] Bu şarlatanlardan bazılarını birinci ciltte tanıttık (s. 520-521).
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/320.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/321.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/321.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/322.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/322-323.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/324.
[63] Burada zikri geçen Abdullah İbnu Amr hadisi şöyledir: ??????? ????? ?????? ????????? ???? ?????????? ????????? ?????????? ???? ???????? ????? ?????????? ???????? ?????? ????? ????? ??????? ???????
"Kıyâmet alâmetlerinin ilki güneşin battığı yerden doğması ve kuşluk vaktinde insanlara Dabbetü'l-arzın çıkmasıdır. Bunlardan hangisi önce çıkarsa diğerinin çıkması buna yakındır" (Müslim, Fiten 118).
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/324-327.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/327-328.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/328.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/329.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/330.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/330.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/330-331.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/331.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/331.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/331-332.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/332.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/332-333.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/334.
[77] O hadis şudur: "Cahcâh denilen bir adam melik olmadıkça günlerle geceler gitmez."
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/334-335.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/335.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/335-336.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/336-337.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/337.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/337.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/337.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/337-338.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/338-339.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/339.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/339.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/339-341.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/341-342.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/342.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/342-343.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/344.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/344-345.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/345.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/345-346.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/347.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/347.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/348.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/348.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/349.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/349-350.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/350.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/350-354.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/354-355.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/355.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/355.
[108] Bu açıklama 5051 numaralı hadisteki açıklamaya nazaran tabir itibariyle farklı ise de esasta aynıdırlar.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/355-356.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/356.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/357.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/357-358.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/358.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/359.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/359-361.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/362.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/362-363.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/363.
[119] Neşir; hesap vermek üzere amel defterlerinin ortaya çıkarılmasıdır.

[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/363-365.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/365.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/366-367.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/368.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/368-369.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/369-370.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/370.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/370-371.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/371.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/372.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/372-373.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/373.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/373.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/373.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/373-374.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/374-375.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/375.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/376.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/376.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/377-378.
[140] Sa'dân: Develerin otladığı kırlarda biten dikenli bir bitkidir. Bitkinin her tarafından dikenler çıkar (Ahterî). Halkımız bu bitkiye deve dikeni der.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/381-383.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/383-385.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/385.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/385.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/386.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/386-387.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/387-388.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/388-389.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/390.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/391.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/391.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/392.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/392.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/393.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/393-394.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/394.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/394.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/394-395.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/395.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/395.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/396.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/397.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/397-398.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/398-399.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/399.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/400.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/400.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/401-402.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/402-403.
[170] Resûlullah Uhud savaşında yaralanınca: "Peygamberlerini yaralayan bir kavme Allah nasıl felâh verir?.." diye bedduada bulunmuştu. Bunun üzerine kaydettiğimiz âyet nâzil oldu. Ayet-i kerimenin ifade ettiği üzere, bilahare, o savaşa katılan niceleri İslâm'a girmiş ve İslâm'ın inkişafında fevkalade hizmetler vermiştir. Hâlid İbnu Velîd radıyallahu anh gibi.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/403-404.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/404.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/405.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/406-407.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/410-412.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/412-414.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/414-415.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/415.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/416.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/416.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/416-417.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/417.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/417-418.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/419.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/419-420.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/420.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/421.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/421-422.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/422-423.
[190] Rida: Bele kadar giyilen (gömlek), izâr, belden aşağı giyilen elbisedir.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/423-425.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/425-426.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/426.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/426.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/426-427.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/427.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/427.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/427.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/427-429.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/429.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/429-430.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/430.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/430-431.

[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/431.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/431-432.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/432.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/432-433.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/433.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/433-434.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/434.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/434-435.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/435.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/435-436.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/436.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/436.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/437.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/437.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/437.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/438.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/438.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/438.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/438-439.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/439.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/439.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/440.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/440-441.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/441.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/441.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/442.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/442-443.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/443-444.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/444.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/445.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/445.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/446.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/446-447.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/447.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/448.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/448-449.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/450.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/450.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/450.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/451.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/451.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/451.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/452-453.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/453.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/454.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/454.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/454-455.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/455-456.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/456-457.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/457.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/457-458.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/458.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/458.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/459.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/459.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/460-461.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/462.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/462.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/462.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/463.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/463.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/464.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/464-465.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/465-466.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/466-467.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/467.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/468.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/468.
[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/469.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/469-470.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/471-472.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/473.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/473-474.
[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/474-475.
[278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/475.
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/475.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/476.
[281] Mezkur rivayette, Hz. Aişe, sorusu üzerine Mesrûk'a: "Bu ümmetten, o meseleyi Resûlullah'a ilk soran ben oldum. Aleyhissalâtü vasselâm : "O, Cibril'dir!.." buyurdular" demiştir.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/476-479.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KESB (KAZANÇ) BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
MESLEK ÖGRETİMİ
KUR'AN'DA MESLEKÎ İHZARİYELER:
MESLEK MEVZUUNDA YÜKSEK İDEAL:
EN HAYIRLI MESLEK:
HELAL KAZANCA TEŞVİK, HARAMDAN SAKINDIRMA
MÜBAH OLAN KAZANÇLAR VE TAAMLAR
* KUR'AN'I YAZMA VE ÖGRETMENİN ÜCRETİ
* MEMURLARIN RIZIKLARI
* İKTA'
* HACCAM'IN KESBİ
MEKRUH KAZANÇLAR
ÇOCUKLARIN ÇALIŞTIRILMA VE İSTİHDAMLARI MESELESİ
ÇOCUGUN İSTİHDAMI
BİR PADİŞAH FERMANI
* KÖPEGİN SEMENİ
* KEDİ
* HACAMAT YAPANIN KESBİNDEKİ KERAHET
* DAMIZLIK HAYVANIN SUYU
* KUSÂME
* MADEN
* SULTANIN İHSANI
* İKİ YARIŞÇI
MEKS (USULSÜZ VERGİ)

KESB (KAZANÇ) BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç fasıl vardır.)

BİRİNCİ FASIL

HELAL KAZANCA TEŞVİK HARAMDAN SAKINDIRMA

*

İKİNCİ FASIL

MÜBAH KAZANÇ VE MÜBAH YİYECEKLER

*

KUR'AN'I YAZMA VE ÖGRETMENİN ÜCRETİ

*

İŞÇİLERİN RIZIKLARI

*

İKTA

*

HACAMAT YAPANIN ÜCRETİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

MEKRUH KAZANÇLAR

*

KÖPEGİN FİATI

*

KEDİNİN FİATI
*

HACAMAT YAPANIN KAZANCININ MEKRUHLUGU

*

DAMIZLIK ERKEK HAYVANIN ÜCRETİ

*

KASÂME

*

MADEN

*

SULTANIN İHSANI

*

MÜTEBARİLER

*

MEKS

UMUMİ AÇIKLAMA

Kesb, kazanmak manasına mastardır. Kelime, mal gibi maddî kazançlar için kullanıldığı gibi, ilim gibi, hayır veya şer gibi mânevî kazançlar için de kullanılır. Kisb şeklinde de isti'mâl edilen kelime asıl itibariyle cem'etmek manasına gelir.
Sadedinde olduğumuz bölümde daha ziyade maddî kesb, maişetimiz için dünyevî kazanç kastedilmektedir. Dinimiz, ahirete öncelik verilmesini esas almış ise de (Duha 4), müntesiblerinden dünyayı ihmal etmemelerini de talep eder. Dünyanın ihmal edilmemesi, maddî kesbe yer verilmesi demektir. Dilimizde "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi âhiret için çalış" şeklinde şöhret yapan bir hadis, farklı şekillerde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan rivayet edilmiştir. Suyûtî'nin Câmiu's-Sağîr'de kaydettiği bir veçhi şöyle "Hiç ölmeyeceğini zanneden kişi gibi (dünya için) çalış, yarın öleceğinden korkan kimse gibi de (dünyaya bağlanmaktan) kaçın." Bu hadisten, "dünyaya karşı ulemânın verdiği cevaplardan biri şöyle: "Eğer insan ebedî yaşayacağını bilirse dünyaya hırsı azalır ve bilir ki, arzu ettiği dünyalık, onu talepteki hırs ve koşuşturmayı bir kenara bıraksa bile elinden kaçıcı değildir. Şöyle der: "Dünyalığımı bugün kaçırsam bile yarın elde ederim, nasıl olsa ben ebedî yaşayacağım." Bu sebeple Resûlullah: "Dünyalık hususunda ebedî yaşayacağını zanneden kimsenin ameliyle amel et, dünya işleri için hırslı olma" buyurulmuştur." Bu te'vile göre, hadis hoş bir metod ve tatlı bir lafızla dünyalık talebinde teenni ve hafifliğe teşvik etmiş olmaktadır. Hadis, diğer taraftan âhiret ameliyle ilgili olarak da, -hadisin zahirinde görüldüğü üzere- "yarın öleceğini zanneden kimsenin gayretiyle gayret göster" irşadında bulunmuş olmaktadır.
Ancak şunu da bilmemizde gerek var: Kur'ân-ı Kerîm, "Ailene namazı emret!" (Tâha 132) açıklığında bir emirle dünya işlerine teşvîke yer vermez. "Namaz kıl!", "Oruç tut!", "Zekat ver!", "Ahiret dünyadan daha hayırlıdır" gibi pek çok irşatlarla ibadet hayatımızla ilgili açık emirlerde bulunduğu halde, insanları iş hayatına ve dünyevî kazanca teşvîk edici sarîh emirlerde bulunmaz. Fakat bu, Kur'ân'da o meselenin yer almadığı manasına da gelmez. Biz bu meselenin zihinlerde yanlış yer etmemesi için, kazançla ilgili olan bu bölüme girerken, çocuk terbiyesinde meslekî formasyon işinin Kur'ân'da nasıl ele alındığını aydınlatan bir tahlilimizi kaydediyoruz. Mevzu geldikçe ifade ettiğimiz üzere, bir kere daha ifade edelim: İslâm'a göre, bugünkü temel eğitim dediğimiz farz-ı ayn ilimler meyanında bir meslek öğretimi de yer alır. Aşağıdaki tahlilimiz, Kur'ân-ı Kerîm'in bu meseleye dolaylı bir üslubla yer verdiğini göstermekle kalmayacak, bunu dolaylı ele alışının sebeplerini de belirtecektir:[1]

MESLEK ÖGRETİMİ

Kur'ân-ı Kerîm, hayata hazırlama safhasında çocukların dinî terbiyeleri üzerinde hassasiyetle durmakta, bu meselenin ehemmiyetini kavramada hiçbir tereddüt ve muğlaklığa yer bırakmamak için oldukça teferruatlı meselelere temas edip açıklık getirmekte, birkısım tekrarlarla da meseleyi iyice te'kîd etmektedir.
Hayata hazırlık safhasının diğer mühim bir meselesi olan "meslekî formasyon" meselesinde ise, aynı açıklık ve ısrar görülmez. Buradaki teenni ve ibhâma (yâni mübhemliğe) bakarak, Kur'an-ı Kerîm'in meslek öğretimi işine ehemmiyet atfetmeyip ihmal ettiği neticesini çıkarmak çok acele verilmiş bir hüküm olur. Böyle bir hüküm bizi, dinimiz hakkında yanlış ve insafsız bir kanaata sevkeder.
Evet Kur'ân-ı Kerîm, çocukların meslekî formasyonlarını da ihmal etmez. Onların dünyevî istikballerinin de yeterince düşünülüp, bu maksadla bir kısım tedbirler alınmasının, çocuğa bu mes'elede de önderlik ve rehberlik edilmesinin gereğine irşad eden müteaddid ayetler mevcuttur. Ancak, bunlar dinî terbiye meselesinde olduğu kadar açık ve ısrarlı görülmezler, kısmen dolaylı ve mübhemdirler.
Meslek öğretimi meselesinin, dolaylı da olsa, hangi ayetlerde ele alındığı noktasına geçmeden önce, bu mevzuya niçin dolaylı ve mübhem olarak yer verildiğini belirtmemiz gerekiyor:
Önce, şu husus bilinmeli ki, Kur'ân-ı Kerîm, bizi ilgilendiren her şeye ehemmiyeti nisbetinde yer vermektedir. Bir kısım mes'elelere dolaylı bir işaretle, bir başkasına açık bir ayetle temas edip geçmişken, diğer bir kısım meselelere tekrarla, ısrarla yer vermiş, nazar-ı dikkatleri fazlaca çekmiş bulunmaktadır.
Burada akla şöyle bir sual gelebilir: "Ehemmiyetin ölçüsü nedir? Bu herkese göre değişir, birisi için mühim olan, bir başkası için değildir!" Bu soruya şöyle cevap verebiliriz:
Ehemmiyetin ölçüsü elbette insanın, hususan günümüz insanının hevâsı ve bencil hükmü değildir. Burada ölçü, İlâhîdir. Yani, insanın yaratılışında Cenâb-ı Hakk'ın güttüğü maksadlardır. Kur'ân bu İlâhî maksad ve gayelerde rehber kitaptır.
Bu açıdan bakarsak, Kur'ân-ı Kerîm'in iki büyük dâirenin mühim meselelerini açıkladığını görürüz:
1- Rubûbiyet Dairesi: Yani Cenab-ı Hakk'a ait olan daire. İnsanlarca meçhul olan o daireyi Kur'ân'dan ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den başka tanıtacak bir mârifet ve ilim kaynağı mevcut değildir. O dairenin, insanlarca bilinmesi gereken birkısım meseleleri, şuunâtı vardır. Cenâb-ı Hakk'ın isimleri, mebde' ve meâd (yani başlangıcımız ve sonumuz), yaratılış, ceza, mükâfaat, cennet, cehennem, hesap, kitap, melâike gibi... Kur'ân bunlara yer verirken her birinin insanın yaratılış gâyesi açısından arzettiği ehemmiyet nisbetinde farklı sayılarda tekrar eder, açıklık getirir.
2- Ubudiyet Dairesi: Bu daire, kulluk dairesidir. İnsanların Allah'a karşı vazifelerini, birbirleriyle olan münasebetlerini ilgilendiren daire. Bu dairenin de pek çok meseleleri vardır.
Bu meselelerden bazısı bazısına nazaran daha çok ehemmiyet taşımaktadır. Keza, bir kısmının ehemmiyeti açık olduğu, herkesçe görüldüğü halde, bazılarının ehemmiyeti görülmez ve kolay kolay anlaşılmaz. Hatta öyle meseleler vardır ki, insanın yaratılış gayesi açısından birinci derecede ehemmiyet arzetmesine rağmen, kendi kendine bunu idrak etmesi mümkün değildir. Şu halde Kur'an-ı Kerim, kulluk dairesinin mesele ve vazifelerine temas ederken İlahî zaviyeden ehemmiyetli olanlara insanlar tarafından ehemmiyeti kavranamayacak, ihmal edilecek durumda olanlara daha çok yer vermeli, tekrarla üzerinde durmalıdır. Aksine ehemmiyetini kavramada zorluk çekilmeyecek olan veya ister istemez idrak edilip anlaşılacak olan meselelere şöyle bir temas edip, bir işarette bulunup geçmelidir.
Bu noktada hemen şunu söyleyebiliriz: Ubudiyet dairesinin vazifelerinden olan namaz, oruç, zekat, hacc gibi ibadetler İlahî zaviyeden, insanın yaratılış gayeleri açısından birinci derecede ehemmiyet taşıdığı halde, insanlarca kavranıp gereğince takdir edilmesi mümkün değildir. Öyle ise Kur'an burada ısrar etmeli, tekrarla üzerinde durmalıdır. Nitekim öyle olduğunu gördük.
Halbuki, yine ubudiyet dairesinin meselelerinden biri olan meslekî formasyon, yani, dünyevî istikbalin kazanılması, yeni nesillerin bu maksadla hazırlanması meselesi, bizzat insanlarca ehemmiyet takdir edilen, öncelikle düşünülen bir hususdur. İnsan aklıyla, tecrübesiyle, maddî hayatın tabii nizam ve akışıyla o mes'eleyi düşünür, anlar ve tedbirini alır. Binaenaleyh bu mevzuun Kur'an'da ana davalardan biri olarak değerlendirilip doğrudan ele alınmasına gerek yoktur. Tebeî bir nazarla, tâli bir mesele olarak ele alıp dolaylı şekilde yer vermek, temas edip geçmek yeterlidir ve gerçekten de öyle yapılmıştır.[2]

KUR'AN'DA MESLEKÎ İHZARİYELER:

Yukarıdaki kısa açıklamadan sonra şunu söyleyebiliriz: Meslek öğretimi meselesini sarih olarak ele almamış olan Kur'an-ı Kerim buna ihzariyeler tarzında yer vermiştir. Yani meslekî öğretim ve formasyonu netice verecek birçok hazırlayıcı (ihzarî) unsurlar, dinî emirler olarak Kuranî mesaja dercedilmiştir. Bunlar ferdî ve içtimâî hayatın gereği olarak herkesin ister istemez karşılaşacağı bazı maddî emrivakilerin yönlendirilmesi ile sağlanmıştır. Bir başka ifade ile Kur'an, maddî hayatın vazgeçilmez bir kısım meselelerine dinî bir yaklaşımla temas ederek bunların helal olan cihetini, Allah nezdinde makbul ve güzel olan tarz ve istikametini beyan etmiş, uhrevî mükâfaatı hatırlatarak gösterilen istikamette tayin edilen tarzda gidilmesini talep etmiştir. Bu taleplerin hakkıyla yerine getirilmesi, mü'mini, ister istemez bir maksada hazırlayacak ve bir hedefe sevkedecektir. "Meslekî formasyon" olarak tebellür ve tezahür eden bu "hedef"e, ferdi, dolaylı olarak hazırladığı için Kur'an' da yer verilmiş olan bu tedbirî unsurlardan her birine -günlük lisanımıza kısmen yabancı da düşse- ihzariye veya "dispozisyon" diyebiliriz.
Şimdi ifası, mü'mini bir meslek sahibi olmaya ve bir meslek icra etmeye ve çocuğunu bir meslek üzere yetiştirmeye sevk ve mecbur eden bu Kur'anî ihzariyelerin mühim olanlarından birkaçını belirtmeye çalışacağız.

1) Rızık Helal ve Temiz olmalıdır: "Mü'min bir kimse her şeyden önce helal ve temiz olan şeyleri istihlak etmek zorundadır. Yediği veya kullandığı şeylerde maddî ve manevî bir kir bulunduğu takdirde yaptığı ibadetlerin kabul edilmeyeceğini Hz. Peygamber haber veriyor. Esasen Kur'an'ın ifadesine göre, ta Hz. Adem'den beri bütün peygamberlere -ve dolayısıyla insanlara- helal ve temiz şeylerin yenmesi emredilmiştir.
"Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyin, faydalı iş işleyin. Doğrusu ben, yaptığınızı bilirim" (Mü'minûn 51)
Bir diğer ayette de şöyle buyrulur:
"Ey iman edenler! Sizi rızıklandırdığımızın temizlerinden yiyin. Yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız, O'na şükredin" (Bakara 172).
2) Helal Rızık , Emek Eseridir: Kur'an-ı Kerim, yukarıda kaydettiğimiz misallerde olduğu üzere, birkısım ayetlerinde "helal ve "temiz" rızık yemeyi emrederken, diğer bazı ayetlerinde helal rızkın "ferdî" emekle elde edileceğini ifade etmiştir:
"İnsan için çalıştığından başkası yoktur" (Necm 39).
Bütün peygamberlerin (aleyhimüsselam) ellerinin emekleriyle geçindiğini ifade eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de yukarıda kaydettiğimiz ayetleri açıklar mahiyette olmak üzere şöyle buyurur:
"Kişi, elinin emeğinden daha hayırlı bir şey asla yememiştir." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ayrıca, helal rızık için çalışmayı, her Müslümanın "vacib"lerinden biri olarak ifade etmiştir.
Diğer taraftan İslam alimleri, "İlim taleb etmek her Müslümana farzdır" hadisinde ifade edilen "ilm"den muradın "haramhelal ilmi" olduğunu söyleyerek helal kazancın ve buna imkan veren meslek bilgisinin ehemmiyetini dile getirmişlerdir.
3) İnsanlar Birbirlerine Muhtaçtırlar: İnsanları diğer canlılardan ayıran hususiyetlerden biri de hemcinsine olan ihtiyacıdır. Hayvanlar da şüphesiz hemcinslerine ihtiyaç duyarlar ama bu, insanlarınki kadar çok yönlü ve zaruri değildir. Tabiatı icabı medenî bir hayat yaşamak zorunda olan insanın ihtiyaçları çoktur ve bunların hepsini tek başına kendisi karşılayamaz.
Başkalarına olan ihtiyaç, iktisadî hayatta, rızıkların farklılığı şeklinde kendini ortaya koyar. Çalışmanın ve iktisadî gelişmenin, binnetice medenî ve teknik terakkinin de sebep ve zenbereği olan bu ekonomik farklılık ve ihtiyaç durumudur ki, cemiyette işbölümünü ortaya çıkarmakta, kimini terzi, kimini ayakkabıcı, dülger, bakkal, taksici, pilot, amir, memur, patron, işçi, asker, komutan vs. yapmaktadır. Bakkal dükkanını işleten bakkal, mesleğini icra için müşterilerine hizmet ederken kazandığı parayla ayakkabıcı, terzi, taksici gibi pek çok meslek sahibini çalıştırmakta, istihdam etmektedir. Hz. Peygamber'in, "İnsanların efendisi insanlara hizmet sunandır" sözünün ışığında değerlendirecek olursak herkesin fevkinde yer alan devlet reisliği bile "herkese hizmet" sunan bir vazife olarak değerlendirilebilir.
Medenî hayatın devamı bu işbölümü olmaksızın düşünülemeyeceğinden, bazı mütefekkirler, çok haklı olarak, insanlık için, en büyük felaketin, ferdler arasındaki her çeşit farklılığın kaldırılıp mutlak eşitliğin sağlanacağı günde geleceğini söylemişlerdir.
Kur'an-ı Kerim, mevzumuz açısından son derece ehemmiyetli olan bir ayette, bu karşılıklı ihtiyaç durumuna parmak basarak, rızıkların farklı kılınmasındaki hikmeti belirtir: "İşbölümü ile birbirleri için çalışmak..."
"Rabbinin rahmetini onlar mı taksim edip paylaştırıyorlar. Dünya hayatında onların geçimlerini aralarında biz taksim ettik. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık" (Zuhruf 32).
Ayette geçen "iş gördürme" tabiri asıl mevzumuz olan "meslekî formasyon" meselesi açısından büyük ehemmiyet taşır. Zira, gördürülen işler belli bir mesleği ilgilendirir. İnsanların, birbirlerinin işini görebilmesi için o işlerde yetişmesi gerekir. Her işi bilen veya hiçbir işi bilmeyen insanlardan müteşekkil bir cemiyet düşünülemez. Vasıflı mahareti en az isteyen "amelelik" ve "hamallık" bile belli bir tecrübe ve formasyon ister.
Şu halde, birbirlerine iş gördürme esasına dayandırılan helal rızık temini için, yeni yetişen nesillerin "iş görebilir" vasıfta olması şarttır. Bu da meslekî formasyonu gerektirir.
4) Dünya İçin Talep Emri: "İslam dinini diğer pek çok din ve sistemden ayıran bir husus, dünya ve ahiret, madde ve mana, ruh ve beden muvazenesidir. Bunlardan biri, diğeri için feda edilmez. Her ne kadar ahiret düşüncesini zihinlerde daima canlı tutmak isterse de dünyanın ihmal edilmesini talep etmez. Bilakis dünyanın da unutulmaması, ihmal edilmemesi tenbih edilir. Kur'an-ı Kerim bazı ayetlerinde gerçekten ahireti hiç düşünmeden sadece dünyayı talep edenleri kınarken, diğer bazı ayetlerinde de hem dünya ve hem de ahireti talep edenleri takdir eder ve ayrıca "dünyadaki nasibini unutma" (Kasas 77) der.
Dünya ve ahireti beraberce talep etmeyi emreden ayetlerden biri de şudur:
"İnsanlardan: "Rabbimiz! Bize dünyada ver" diyenler vardır. Öylesine ahirette bir pay yoktur. "Rabbimiz! Bize dünyada iyiyi, ahirette de iyiyi ver, ateşin azabından koru" diyenler vardır. İşte onlara kazançlarından ötürü karşılık vardır.." (Bakara 200-202).
(Bunu tamamlayan) bir diğer ayet de mealen şöyle:
"Dünyayı isteyene -istediğimiz kimseye dilediğimiz miktarda- hemen veririz. Sonra ona cehennemi hazırlarız, yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya girer. Ahireti isteyip, inanmış olarak onun için gerekli çalışmada bulunan kimselerin, işte onların çalışmaları meşkur (makbul) olur. Her birine, onlara da, bunlara da Rabbinin vergisinden birbiri ardınca veririz. Rabbinin vergisi kimseden men edilmiş değildir" (İsra 18-20).
5- Çocuğun Maddî İstikbalini Düşünme Fikri:
Meslekî formasyon meselesini aydınlatan ve garantileyen bir husus da budur. Kur'an-ı Kerim'de bu fikir pek açıktır. Ancak, Kur'an bu mevzuyu, yarınlarını samimi olarak düşünüp tedbir alacak hamiden mahrum olan yetimlerin ihmal ve istismarını önlemek maksadıyla, yetimlerle ilgili olarak teşrî etmiştir. Biz de bu kadarcık bir işaretle yetinip, meseleyi yetimlerle alâkalı bahse bırakıyoruz[3].[4]

MESLEK MEVZUUNDA YÜKSEK İDEAL:

Çocuğun maddî istikbali meselesinde dikkatimizi çeken Kur'anî bir orijinalite, meslek hususunda yüksek idealler vermiş olmasıdır. Daha önce de söylediğimiz gibi, Kur'an-ı Kerim'de çocuğun meslekî formasyonuyla doğrudan alâkalı ayetlere, emirlere rastlanmaz iken, bu konuyla zımnen de olsa ilgi kurabileceğimiz birkısım ayetlerde yüksek ideallerin sözkonusu edildiğini görmekteyiz.
Bu ayetlerden biri, daha önce de temas ettiğimiz ideal bir Müslümanın on beş kadar vasfının zikredildiği bir pasajda geçer. İşte burada kaydedilen ve bir mü'minde bulunması gereken ideal vasıflardan biri, arkadan gelecek zürriyetinin istikbali için Cenab-ı Hak'tan talepte bulunmaktır:
"Onlar: "Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümüzün aydınlığı olacak insanlar ihsan et, bizi müttakilere önder yap" derler." (Furkan-74)
Yine bu meseleyle irtibat kurabileceğimiz, eski peygamberlerle alâkalı bir kısım dualarda da aynı manayı bulmaktayız. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, Ka'be'nin temellerini yükseltince şu duayı yaparlar:
"Rabbimiz! Yaptığımızı kabul buyur, şüphesiz ki sen, hem işitir, hem bilirsin. Rabbimiz! İkimizi sana teslim olanlardan kıl, soyumuzdan da sana teslim olanlardan bir ümmet yetiştir. Bize ibadet yollarımızı göster.. Rabbimiz! İçlerinden onlara senin ayetlerini okuyan, kitabı ve hikmeti öğreten, onları her kötülükten arıtan bir peygamber gönder. Doğrusu güçlü ve hakim olan ancak sensin." (Bakara 127-129).
Yine Hz. İbrahim, Cenab-ı Hakk'ın: "Seni insanlara önder kılacağım" hitabına karşı "Soyumdan da" (Bakara 124) talebinde bulunur.
Hz. İbrahim'in çocukları için yaptığı dua ile, yeni nesillere verilecek formasyon meselesi arasında kurulan irtibatın oldukça zayıf olacağına dair yapılacak bir itiraza hak vermekle birlikte, hemen kaydetmek isteriz ki, İslam fakihleri, çocukların meslekî tevcih ve formasyonu meselesinde, ayet-i kerimelerde ifade edilen espiriye uygun esas getirmişlerdir. Yani çocuğa öğretilecek meslek, çocuğun babasının icra etmekte olduğu -halkın telakkisi açısından- meslekten şerefçe daha düşük olmamalıdır. Sözgelimi, mesleği sarraflık olan bir kimse, çocuğunu, itibarca daha dûn olan terziliğe vermemelidir. Şafii fakirlerinden Maverdi (v. 450/1058), mevkii yüksek bir babanın çocuğunu, şu veya bu nokta-i nazardan zarar ve aşağılanma getirecek bir mesleğe vermemesi gerektiğini söyler. Hanefî fakihlerinden Üsrûşenî de (v. 632/1230), çocuğu, babasının mesleğinden daha düşük bir mesleğe vermemek gerektiğini ifade eder.
Burada belirtilmek istenen husus, halkın örfünde ve efkar-ı umumiyede mevcut olan değerlendirmelerin nazar-ı itibara alınması gereğidir. Mücerred din açısından şu veya bu mesleğin diğer bir mesleğe nazaran daha şerefli olduğunu söylemek mümkün değildir. Üstelik şu mesleğin şerefli, öbürünün şerefçe dûn olması gibi değerlendirmeler zamana, zemine, içtimâî muhite göre değişen izafi hükümlerdir.
Hanbelî alimlerden olan İbnu Kayyim (v. 751/1350) daha değişik bir görüşle, çocuğun göstereceği istidada göre meslek veya mektebe verilmesini teklif eder: "Eğer baba, çocukta iyi bir anlayış, sıhhatli bir idrak, kuvvetli bir hafıza ve yeterli bir kavrama keşfederse onu ilme teşvik etmelidir. Zira bu vasıflar, ilmi kolayca kabul için çocukta fitrî bir kabiliyetin varlığına delildir. Bunun aksine, çocukta mesleklerden birine müteveccih bir heves ve kabiliyet görürse ve bu meslek de mübah ve insanlar için faydalı bir meslek ise, çocuğu o sahada yetiştirmesi gerekir."
Hülasa, bütün İslam mezhepleri, büluğ çağından önce, çocuklara meslek öğretilmesinin lüzumunda ittifak etmekle kalmayıp, bu mesleğin çocuğun kabiliyet ve ailesinin içtimâî mevkiine uygun olmasını ve insanlara faydalı bulunmasını da şart koşarlar. Bu hükümlere giderken alimlerin, bir kısmını yukarıda kaydettiğimiz Kur'anî nasslardan istifade ettiği muhakkaktır. İslam dini, ayrıca çocuğa, büluğdan önce meslek öğretme vecibesinin nazariyatta kalmayıp, fiilen gerçekleşmesini sağlamak için, başkaca prensipler koymuş, mümkün mertebe bu hususu teminat altına almaya çalışmıştır. Ancak konunun teferruatına girmek bizi asıl maksadımızdan uzaklaştıracaktır[5].[6]

EN HAYIRLI MESLEK:

Çocuklara öğretilmesi gereken meslekler hususunda bazı temel bilgiler verdikten sonra, meseleye bir başka açıdan da ışık tutmak isteriz. Dinimize göre hangi meslek efdaldir? Bu hususta İbnu Hacer'in bir tahkiki şöyle: "Maverdî der ki: "Temel kazanç yolları üçtür:

* Ziraat,
* Ticaret,
* San'at.
Şafii mezhebine göre, bunlardan en temizi ticarettir. Der ki: "Bana göre en temizi ziraattir. Çünkü tevekküle daha yakındır." Nevevî, Buhari'de gelen "Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir taam yememiştir" hadisine dayanarak Maverdî'nin bu görüşünü tenkid eder ve: "Doğru olan şudur: En temiz kazanç el emeğiyle olandır." Nevevî devamla der ki: "Eğer ziraatci ise, bu en temiz kazançtır. Çünkü bu da el emeğiyle hasıl olmaktadır. Bunda tevekkül de var, insan ve hayvanlara şamil faydalar vs. de var."
Ben de derim ki (İbnu Hacer): "El amelinden olan ziraatin de üstünde cihad yoluyla kâfir malından elde edilen kazanç var. Bu Resulullah ve ashabının da kazanç yoludur. Bu, kazançların en eşrefidir. Çünkü bundan hem Allah kelamını yüceltip Allah düşmanlarının kelamını alçaltması var, hem de uhrevî menfaatler var." Nevevî der ki: "Kim eliyle çalışmazsa onun hakkında ziraat, zikrettiğimiz sebeplerle daha faziletlidir."
Ben de (İbnu Hacer) derim ki: "Burada kasdettiği husus, başkalarına şümûlü olan faydalardır. Ama şümullü faydalar ziraate münhasır değildir. Bilakis her bir el emeğinde şümullü faydalar vardır. Çünkü onda insanların ihtiyaç duyduğu şeylerin hazırlanması mevzubahistir. Gerçek şu ki, bunun muhtelif mertebeleri vardır; ahvale ve eşhasa göre değişir."
El emeğinin üstünlüğü, kişiyi ataletten, lehviyattan koruyup, hayırlı işle meşgul etmesi, bu suretle nefsi kırması, başkasına muhtaç olup dilenme zilletinden kurtarması gibi sebeplerden ileri geldiği belirtilmiştir. [7]

BİRİNCİ FASIL

HELAL KAZANCA TEŞVİK, HARAMDAN SAKINDIRMA

?5161 ?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ??????? ??????? ???? ?????? ????? ???????? ? ???????? ??? ????????. ???? ?????? ?????? ????? ????????????? ????? ????? ???? ??????????????. ?????? ??????: ??? ??????? ????????? ?????? ???? ????????????? ??????????? ????????. ??????? ??????: ??? ??????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????????? ??? ????????????. ????? ????? ????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??? ?????????: ??? ?????? ??? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ??????? ???????????? ????? ??????????? ??????[. ????? ???? ????????.»?'??????« ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ?'??? .

1. (5161)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) şöyle hitap ettiler:
"Ey insanlar! Allah Teala hazretleri tayyibtir, tayyibten başka bir şey kabul etmez. Allah'ın mü'minlere emrettiği şeyler, peygambere emretmiş olduklarının aynısıdır. Nitekim Allah Teala hazretleri (peygamberlere):
"Ey Peygamberler, temiz olanlardan yiyin de salih amel işleyin" (Mü'minun 51) emretmiş, mü'minlere de:
"Ey iman edenler, size rızık olarak verdiklerimizin temizlerinden yiyin" (Bakara 172) diye emirde bulunmuştur."
Sonra seferi uzatıp, saçı başı dağınık, toztoprak içinde kalan ve elini semaya kaldırıp: "Ey Rabbim, ey Rabbim" diye dua eden bir yolcuyu zikredip, dedi ki:
"Bu yolcunun yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır ve (netice itibariyle) haramla beslenmektedir. Peki böyle bir kimsenin duasına nasıl icabet edilir?" buyurdular." [Müslim, Zekat 65, (1015); Timizî, Tefsir, Bakaar, (2992).[8]

AÇIKLAMA:

Tayyib, temiz demektir. Kadı İyaz Allah'ın Tayyib diye tavsifini, O'nun her çeşit noksan sıfatlardan münezzeh olmasıyla izah eder. Bu manada Allah'ın Kuddüs ismi de mevcuttur.
2- Hadis-i şerif, kişi haramla beslendiği takdirde cihad, sılayı rahim, hac, kesb-i rızık gibi maksadlarla, uzun, zahmetli yolculuklara bile katlansa amellerinin kabul edilmeyeceğini belirtmektedir.
3-Dua edecek olan kimse önce yeyip içtiğinin maddî manevî temizliğine dikkat edecektir. Aksi takdirde duanın kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Bu noktada, bütün ibadetlerin Allah katında bir nevi "dua" olarak yükseldiğini hatırlamamız gerekir. Öyle ise maddî ve manevî temizlik olmadı mı, ibadetlerimizin hiçbiri makbul olmayacaktır.[9]

?5162 ?2? ??? ???????? ?'??????????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ?????????????? ?? ???? ?????? ???????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ??????? ????????.»?????????« ?? ??????? ????????? ??? ???? ????? ????? ?????? ????? .

2. (5162)- Havle el-Ensariyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Şöyle buyurmuşlardı:
"Bir kısım insan vardır, Allah'ın mülkünden haksız bir surette mal elde etmeye girişirler. Halbuki bu, kıyamet günü onlara bir ateştir, başka değil." [Buhârî, Hums 7; Tirmizî, Zühd 41, (2375).][10]

?5163 ?3? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ????????????? ? ????????????? ??????? ???? ???????? ?????? ????? ??????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ?? ??????????? ????? ?? ?????????? ??????????
??????? ?????? ????????? ??????? ??? ?????? ????. ?? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ??????????. ?? ????? ?? ????????? ???????? ???? ???????? ????? ????????? ???????? ????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?? ????? ?????????[. ????? ??????.»??????? ?????? ???????« ?? ??? ??????? ?? ?????? ????? ????.?»???? ???? ?????« ??? ??? ?? ???? ????.?»??????????« ?????? ?? ????? ???? ?????? .

3. (5163)- Nu'man İbnu Beşir (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şurası muhakkak ki, haramlar apaçık bellidir, helaller de apaçık bellidir. Bu ikisi arasında (haram veya helal olduğu) şüpheli olanlar vardır. İnsanlardan çoğu bunları bilmez. Bu durumda, kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, dinini de, ırzını da tebrie etmiş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur, tıpkı koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi ki, her an koruluğa düşebilecek durumdadır. Haberiniz olsun, her melikin bir koruluğu vardır, Allah'ın koruluğu da haramlarıdır. Haberiniz olsun, cesette bir et parçası var ki, eğer o sağlıklı olursa cesedin tamamı sağlıklı olur, eğer o bozulursa, cesedin tamamı bozulur. Haberiniz olsun bu et parçası kalptir." [Buhari, İman 39, Büyû 2; Müslim, Müsakat 107, (1599); Ebu Davud, Büyû 3, (3329, 3330); Tirmizî, Büyû 1, (1205); Nesâî, Büyû 2, (7, 241).][11]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, dinimizde eşya hakkında üç hükmün mevcudiyetini haber veriyor:
1) Eğer bir şeyin yapılmasına hükmedilmiş, terkine vaid beyan edilmiş ise bu açık helaldir.
2) Bir şeyin terkine hükmedilmiş yapılmasına da vaid beyan edilmiş ise bu da açık haramdır.
3) Bir şey hakkında bunlardan birine hükmedilmemişse o da şüphelidir.
"Helal olan, apaçık bellidir" sözü "açıklanmasına ihtiyaç yoktur, herkes onu aynıyla, vasfıyla, zahir delillerle bilmede müşterektir" demektir. Üçüncü kısım, hakkındaki kapalılık sebebiyle şüphelidir, haram mı, helal mi olduğu bilinemez. Hadis-i şerifin beyanına göre durumu böyle şüpheli olandan kaçınmak gerekmektedir. Çünkü, nefsülemirde haram idiyse ondan kaçınmakla ona bulaşmaktan beri olmuş olur". Helal idiyse, (ittika) kasıdla onu terketmiş olmaktadır (ki helalin terki zarar vermez). Zira, eşyada aslolan, haramlık ve mübahlık yönüyle muhtalit olmasıdır. Eşya hakkında "helal" veya "haram" hükümleri bazan beraberce reddedilir. Bunlardan biri öncelik kazanamazsa , o şey hakkındaki hüküm, üçüncü kısma girer.
2- Hadiste gelen "insanların çoğu bunları bilmez" ibaresi, "şüpheli şeylerin haram mı helal mi olduğunu bazı kimseler bilir" manasını ifade eder. Ancak bunlar sayıca azdır ki müçtehid dediğimiz alimleri kasteder. Öyle ise bunların şüphelilik hali, müçtehid olmayanlaradır. Ancak iki delilden birini tercih edememe durumunda onlara da şüphe arız olur.
3- Hadis, şüpheli şeylerden kaçınanların dinlerini noksanlıktan, ırzlarını ta'ndan berî kılacaklarını haber vermektedir. Hadis, kazanç ve yaşayışında şüpheli şeylerden

kaçınmayan kimsenin kendini birkısım ta'nlara maruz kılacağını haber vermektedir. Böylece, dinî emirlere ve mürüvvetin gereklerine uymak gerektiği ifade edilmiş olmaktadır.
4- Şüpheli şeylerin hükmü hususunda alimler ihtilaf etmiştir.
* Bazısı: "Haram" demişse de bu merduddur.
* Bazısı: "Mekruh" demiştir.
* Bazısı: "Hüküm verilmez, tevakkuf edilir" demiştir.
5- Ulemanın şüpheliler hakkında ileri sürdüğü yorumlar dört kısımdır. Buna göre şüpheliler:
1) Delillerin tearuzuyla ortaya çıkar.
2) Ulemanın ihtilafıyla ortaya çıkar. Bu da önceki durumdan ileri gelir.
3) Bundan murad "mekruh"la kastedilen şeydir. Zira "mekruh" da "yapılan" veya "terkedilen" bir şeydir.
4) Bununla "mübah" murad edilmektedir.
5) İbnu Hacer, kişilere şartlara göre bu yorumlardan her birinin haklılığı olduğunu söyler.
6) Bazı alimler: "Mekruh, kulla haram arasında bulunan bir eşiktir, mekruha çokca yer veren, harama girmiş olur; mübah da, kulla mekruh arasındayer alan bir eşiktir, mübaha çokca yer veren mekruha girmiş olur" demiştir. Bu görüşü şu hadis desteklemektedir:
"Haramla aranızda helalden bir sütre (engel) koyun. Kim bunu yaparsa dinini ve ırzını tebrie etmiş olur. Kim de (arada bir sütre olmadan) oralarda dolaşırsa koruluk (yasak bölge) kenarında otlayan her an oraya düşecek durumda olan koyun gibidir."
İbnu Hacer der ki: "Bunun manası şudur: Helalin işlenmesi, kişiyi mekruha veya harama atacak endişesinin bulunduğu hallerde, o helali işlemekten kaçınmak gerekir. Mesela temiz şeylerin fazla istihlaki böyledir. Zira fazla istihlak, kişiyi fazla kazanmaya muhtaç kılar. Bu ise kişiyi müstehak olmadığı şeyi almaya sevkedebilir veya fazla istihlak kişiyi gaflete, anlayış kıtlığına atabilir. Fazla istihlak hiçbir zarar vermese bile en azından ibadete mani oluşu meşguliyetleri artırır. Bu, herkesçe bilinen bir hususdur."
İbnu Hacer, mekruh şeylerden de kaçınmanın ehemmiyetini belirtme sadedinde der ki: "Şurası açıktır ki, mekruhu çok işleyen kişide yasak şeyleri yapma hususunda bir cür'et hasıl olur. Veya haram olmayan yasağı işleme alışkanlığı onu, aynı cinsteki haram olan veya bir şüphe bulunan yasağı işlemeye sevkeder. Bu ise, yasaklanan şeyi yapan kimsenin kalpteki vera nurunun eksikliği sebebiyle kalbinin kararmasını hasıl eden bir durumdur. Bu hal onu kolayca harama atar, kendisi iradî olarak haramı seçmemiş olsa bile. Nitekim, Buhârî'nin sadedinde olduğumuz hadisin Büyû bölümünde kaydettiği bir başka veçhinde Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştur: "...Kim günah şüphesi sezinlediği bir şeyi terkederse, o haramlığı apaçık olan şeyi daha çok terkedici olmuştur. Kim şüphelendiği şeyi yapmada cü'retkâr olursa haramlığı açık olan şeye düşmesi yakındır."
Yeri gelmişken, (tevbe edilmeyen) küçük günahların sonunda, insan kalbi küfürle sonuçlanacak bir kararmaya nasıl ulaşır meselesinin gayet mukni bir tahlilini Bediüzzaman'dan, burada bir kere daha kaydedeceğiz. Merhum tahliline Hz. Eyyub aleyhisselam'ın meşhur kıssası vesilesiyle yer verir. Der ki: "Hz. Eyyub aleyhisselam'ın zahirî yara ve hastalıklarının mukabili, bizim batınî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hz. Eyyub'tan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü, işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalb ve ruhumuza yaralar açar. Hz. Eyyub aleyhisselam'ın yaraları, kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim manevî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münacaat-ı Eyyubiyye'ye, * hazretten bin defa daha ziyade muhtacız. Bahusus nasıl ki, o hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar, kalb ve lisanına ilişmişler; öyle de bizleri günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şüpheler neuzubillah [12] mahall-i iman olan batın-ı kalbe ilişip imanı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanîsine ilişip zikirden nefretkârâne uzaklaştırarak susturuyorlar. Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra ta nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir manevî yılan olarak kalbi ısırıyor. Mesela: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılamdan çok hicab ettiği zaman, melaike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emare ile onları inkar etme arzu ediyor. Hem mesela cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidatını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün ruhu ile cehennemin ademini arzu ettiğinden, küçük bir emare ve bir şüphe cehennemin inkârına cesaret veriyor. Hem mesela, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adam, küçük bir amirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve manen diyor ki: "Keşki o vazife-i ubudiyet bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir manevî adavet-i İlahiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücud-u İlahiyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helaket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki, inkar vasıtasıyla gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârdan milyonlar ile sıkıntıdan daha müthiş manevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hakeza... bu üç misale kıyas edilsin ki ???? ????? ???? ??????????? sırrı anlaşılsın."[13]
7- Son olarak şunu kaydedelim: İslam uleması, sadedinde olduğumuz hadise çok ehemmiyet vermiş ve İslam'ın dayandığı dört temel rivayetten biri saymıştır. Bu dört esası ifade eden meşhur iki beyite Ebu Davud'dan naklen şarihler yer verir:
"Nezdimizde dinin esasları, mahlukatın en hayırlısı Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm)'nın sözlerine dayanan birkaç kelimedir: "Şüphelileri terket!", "(Dünyalığa karşı) zahid ol!", "Seni ilgilendirmeyen şeyleri (malayaniyatı) bırak", "Ve niyetle amelde bulun!
"Şarihlerimiz ehemmiyetiyle mütenasip olarak hadis üzerine uzun tahliller yapmışlardır. Biz bu kadarla yetiniyoruz.[14]

?5164 ?4? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??? ?????? ?????? ?? ????????? ??????????? ??? ??????? ?????? ?? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????????? ?????????? ??????[. ????? ???? .

4. (5164)- Selman el-Farisî ve İbnu Abbas (radıyallahu anhüm) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Helal, Allah Teala hazretlerinin kitabında helal kıldığı şeydir. Haram da Allah Teala hazretlerinin kitabında haram kıldığı şeydir. Hakkında sükut ettiği şey ise affedilmiştir. Onun hakkında sual külfetine girmeyiniz." Rezin tahric etmiştir. [Tirmizî, Libas 6, (1726); İbnu Mace, Et'ime 60, (3367).][15]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, haramların ve helallerin miktarını, neler olduğunu sadece Kur'an-ı Kerim'in beyanlarına bağlamaktadır. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de ya açık bir surette ya da mücmel olarak gelmiştir. Ayette: "Allah'ın Resulü size her ne getirdi ise onu alın, her neden de yasakladı ise onu terkedin" (Haşr 7) buyrulmuştur.
Bu ayette Kur'an'da sarih olarak zikri geçmediği halde Resulullah tarafından beyan edilen haramlar da mücmel olarak ifade edilmektedir. Şevkânî Neylü'l-Evtar'da der ki: "Haram ve helali Kur'an'la tahdid eden bu ve benzeri ibarelerden murad, Kur'an-ı Kerim'in bütün hükümlere şamil olmasını ifadedir. Ancak bu şümûl, her meselede sarih olmaz. Ya bir âmm ifadeyle, ya bir işaretle, ya da galib durumu zikir suretiyle olur. Nitekim bir hadiste "Bana Kur'an ve onun misli kadar da başka şey verildi" buyrulmuştur."
Bu hadise göre hakkında sükut edilen şeyler yani Allah'ın, helal veya haram olduğunu beyan etmediği şeyler vardır. Bunları unuttuğu için değil, kullara rahmet olsun diye meskut geçmiştir. Bu sükut edilenlerin "affedilen şeylerden olması" mübahlıklarını ifade eder, yenmesi mübah, kullanılması da mübahtır.
Hadis, eşyada aslolanın ibahe olduğunu da ifade etmektedir. Bu hususu şu ayet de te'yid etmektedir: "Allah, arzda olan her şeyi sizin için yaratandır" (Bakara 29).
Bazı alimler bu ayetten hareketle, tütün ve tönbeki gibi maddelerin mübah olduğuna hükmetmiştir. Ancak muhakkik alimler, "...zararsı olmak şartıyla" diyerek bazı kayıdlar ileri sürmüşlerdir. Bunlar: "uzun vadede veya kısa vadede zarar veren eşyalar asla ve asla helal olamaz" demişlerdir. Muhakkikler, sigara, tütün, tönbeki gibi maddelerin kullanılmasında hemen ve açık zararın olduğunu, dolayısiyle bunların helal addedilmemesi gerektiğini söylerler.[16]

?5165 ?5? ??? ??????????? ?? ???? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??? ????? ????? ???????? ????? ?????? ???? ??? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ??????? ?????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ??????[. ????? ??????? .

5. (5165)- Mikdâm İbnu Ma'dikerb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"(Benî Adem'den) hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir taamı asla yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâvud aleyhisselâm elinin emeğini yerdi." [Buhârî, Büyû 15.][17]

AÇIKLAMA:

Hadis bazı vecihlerinde: "Kişi elinin emeğinden daha helal bir taam yememiştir" şeklinde gelmiştir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), İslâm'ın el emeğine verdiği ehemmiyeti ifade zımnında muhtelif ifadelere yer vermiştir. Biri de şöyledir: "Kim işinden yorulmuş olarak geceyi geçirirse Allah'ın mağfiretine mazhar olarak gecelemiş demektir." Bir başka hadiste "Kişinin yediği en temiz yemek kendi kesbindendir" denmiştir. Bir başka hadiste büyük peygamberlerin kazançlarıyla ilgili örnekler verilir:
"Hz. Davud zırhçı, Hz. Adem çiftçi, Hz. Nuh marangoz, Hz. İdris terzi, Hz. Musa çobandı (aleyhimüsselam)."
İbnu Hacer der ki: "Hadis, elle çalışmanın faziletini beyan etmekte ve şahsın bizzat mübâşeret ettiği işin, dolaylı olarak mübâşeret ettiğinden üstün olduğunu göstermektedir. Betahsis Hz. Davud aleyhisselam'ın zikrindeki hikmet, yeme işinde kendi el emeğiyle yetinmiş olmasıdır. Aslında o, böyle yapmaya mecbur değil idi. Çünkü o, Allah Teala hazretlerinin de belirttiği üzere (Sâd 26) yeryüzünün halifesi idi. (Bu sebeple başkaca helal gelirleri vardı.) Ama o, her şeye rağmen efdal olanı tercih edip elinin emeğiyle

kazandığını yedi. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm, onun kıssasını, en hayırlı kazancın el emeğiyle elde edilen kazanç olduğu hususunda ihticac makamında zikretmiştir. Hadis ayrıca, kesbetme gayretinin tevekküle muhalif olmadığını, keza bir şeyi deliliyle birlikte zikretmenin dinleyici üzerinde daha müessir olduğunu takrir etmektedir."[18]

?5166 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ??? ?????? ??????? ????? ????????? ??? ???? ??????????[. ????? ??????? ????????.???? ????: »? ??????? ?????? ????????« .

6. (5166)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Öyle devir gelecek ki, insanoğlu, aldığı şeyin helalden mi, haramdan mı olduğuna hiç aldırmayacak." [Buhârî, Büyû 7, 23; Nesâî, Büyû' 2, (7, 243).]
Rezîn şu ziyadede bulunmuştur: "Böylelerinin hiçbir duası kabul edilmez."[19]

AÇIKLAMA:

Hadis, mü'mini kazanç hususunda dikkatli olmaya, haram bulaşıyor mu bulaşmıyor mu araştırmada bulunmaya sevketmektedir. Bilhassa Rezîn'in ilavesi dua ve ibadetlerimizin kabul edilmesinin, rızkımızın helal olmasına bağlandığını ifade etmektedir. Dikkatsizlik sebebiyle, haramla bulaşan rızkın istihlâki, kişiyi öbür dünyada müflisler zümresine dahil edebilecektir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm hakiki müflisi, dünyada parasını kaybeden olarak değil, burada her çeşit salih ameller yapmış olmasına rağmen, öbür dünyada şu veya bu sebeple, bu amellerinden, kendisine istifade edeceği hiçbir şey kalmadığı için cehennemi boylayan kimse olarak ifade buyurmuştur. Şu halde haramla beslenme de böyle bir neticeye götürecek sebeplerden biri olmaktadır. Rabbimiz muhafaza buyursun.
İbnu't-Tîn der ki: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm bu hali, malın fitnesinden sakındırmak için zikretmiştir. Bu hadis Aleyhissalâtu vesselâm'ın peygamber olduğunu gösteren mucize ve delillerden biridir. Çünkü burada, kendi zamanında olmayan bir durumu haber vermektedir." [20]

İKİNCİ FASIL

MÜBAH OLAN KAZANÇLAR VE TAAMLAR

?5167 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??? ???????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ??????????[. ????? ????? ????? .

1. (5167)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Muhakkak ki yediğinizin en temizi kendi kesbinizden olandır. Muhakkak ki evladlarınız da kendi kesbinizdendir." [Ebu Davud, Büyû 79; Tirmizî, Ahkam, 22, (1358); Nesâî, Büyu 1, (7, 249); İbnu Mace, Ticarat 1, (2137), 64, (2290).][21]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kişiye en temiz mal olarak, kendi gayretiyle kazandığını göstermektedir. Bu sanatla olmuş, ticaret veya ziraatle olmuş farketmez. Yeter ki meşru kazanç yollarından biriyle olsun.
2- Hadiste ifade edilen ikinci husus, evlad malının anne veya babaya helal olduğunun, adeta kendi malı durumunda olduğunun takriridir. Bu sadette başka rivayetler de gelmiştir: "Kişinin evladı en temiz kesbindendir. Onların mallarından afiyetle yiyin." Bir diğer rivayette "Sen ve malın babana aitsiniz" buyrulur. Tirmizî, Ashab'ın: "Babanın eli, evladın malında serbesttir, dilediğini alır" dediğini kaydeder.
Hadislerde "evlad"ın kesb olarak ifadesi mecazdır. Ancak evlad ebeveyn sebebiyle, onların hizmetleriyle yetiştikleri için teşbih pek muvafiktır.
Hattâbî der ki: "Hadiste yer eden fıkıhtan biri şudur: "Anne ve babanın nafakası evlad üzerine vacibtir. Yeter ki, evlad ona malik olsun. Alimler, anne ve babalardan hangilerine nafaka vacibtir; onların sıfatı hususunda ihtilaf etmişlerdir.
* Şafii der ki: "Nafaka fakir ve sakat olan ebeveyn için vacibtir. Ebeveynin malı varsa veya bedeni, sıhhati yerinde ise ve sakatlığı yoksa evlad üzerine nafaka düşmez."
* Diğer fakihler ise: "Valideynin nafakası evlad üzerine vaciptir" derler. Bunlardan birinin, Şafii haretleri gibi sakatlık şartını koştuğunu bilmiyorum.
* Şevkânî, bu babta gelen hadislerin tamamında şu hükmün çıkarılmasının sahih olduğunu belirtir: "Kişi evladının malında ortaktır, ondan yemesi caizdir; oğlu rıza gösterse de göstermese de farketmez. Keza israf ve tebzir olmamak kaydıyla, onda kendi malı gibi tasarruf etmesi de caizdir. Bahr'da şu hususta icma olduğu kaydedilmiştir: "Zengin evlada, fakir ebeveynin nafakası vacibtir."[22]

?5168 ?2? ??? ??? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ????????? ????????? ???? ??????? ??????. ?????????: ??? ??????? ?????? ????? ??? ???? ????????? ???????????? ?????????????? ????? ??????? ????? ???? ???????????? ?????: ????????? ????????? ????????????. ????? ???? ????: ????????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

2. (5168)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sanki Mudar kabilesine mensup uzun boylu bir kadın ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Biz (kadın)lar babalarımız ve evladlarımız ve kocalarımız üzerine yüküz. Onların mallarında emirleri dışında, tasarrufu bize helal olan nedir?" diye sualde bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Size helal olan "taze"dir. Ondan hem yiyin, hem de hediye edin!" buyurdular." Ebu Davud der ki: "Tazeden maksad ekmek, sebze ve taze meyve [gibi fazla kalınca bozulan yiyecekler]dir." [Ebu Davud, Zekat 44, (1686).][23]

AÇIKLAMA:

Resulullah burada kadınların koca veya evlatlarının malları üzerindeki tasarruf yetkilerini belirtmektedir. Yetkilerinin ratb çerçevesinde olduğunu beyan buyuruyor. Ratb yaş veya taze manasına geldiği için, alimler bunu dayanıksız istihlak maddeleri olarak tefsir etmişlerdir. Ebu Davud, bunu taze hurma manasına gelen rutabla açıklamıştır. Ancak, kuru olmayan üzüm ve diğer taze meyvelerin hepsine şamil olduğu açıktır. Alimler daha ileri giderek, uzun müddet kaldığı takdirde bozulacak olan bütün yiyecek maddelerine teşmil ederler: Pişmiş yemekler, süt, taze meyve sebzeler vs. Kadınlar bunlar üzerinde kocalarından izin almadan tasarrufta bulunabilirler.
Ancak şu da var ki, örfen bunlarda kocanın peşin rızası kabul edilir. Dolayısıyle, zımnen bilgisi ve müsaadesi var demektir. Şarihler, bu maddeler hakkında kadının tasarrufuna razı olmadığını koca önceden belirttiği takdirde, kadın bunlardan da rastgele, izinsiz sarfedemez, derler.
Aliyyü'l-Kâri, Ebu Davud'un kaydettiği "Kadın kocasının malından, onun (sarih) emri olmadan infak ederse ecrin yarısı onundur" hadisiyle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Kadın kendi nafaka hakkından fazlasını alıp tasaddukta bulunsa, aldığı fazlalığı kocasına borçlanır. Eğer kocası haberdar olunca, buna rıza gösterirse, kadına nafakasından tasadduku sebebiyle kocaya terettüp edecek ecrin yarısı terettüp eder, ecrin yarısı da kocaya gelir. Çünkü kadın kendi nafakasından fazlasını onun malından tasadduk etmiştir ve bu fazlalık kocanın hakkıdır."
Bu hususta Nevevî hazretleri de şunu söyler: "Bil ki, mal üzerinde çalışana, yani hazinedar olsun, zevce ve köle olsun her birine, malda tasarruf hususunda mal sahibinin izni gerekir. Eğer mal sahibinin izni yoksa, bu sayılanlardan her üçüne de herhangi bir sevap mevzubahis olamaz. Dahası başkasının malını, izni olmadan tasarrufu sebebiyle vebal altında kalırlar.
İzin iki çeşittir: Biri nafaka ve sadaka hususunda sarih izindir, ikincisi, cari örften anlaşılan mefhum (ve mukadder) izindir. Bir dilenciye verilen bir parça sadaka vs. gibi. Bu örfte cari olduğu için, örfen koca ve mal sahibinin bu çeşit bağışlarda izni var kabul edilir. Dolayısıyla, aksini söylemedikçe bunlarda izin var kabul edilir. Eğer bu hususta tam bir örf yoksa ve kocanın rızası hususunda şekk hasıl olursa veya koca cimri biri ise ve halinden razı olmadığı anlaşılırsa veya şekke düşülürse, kadına ve başkasına sarih izin olmadan tasadduk caiz olmaz."
Nevevî bu meyanda belirtir ki: "Kadın, örfçe müsamaha ile karşılanan miktardan fazlasını sarih izin olmadan tasadduk ederse yine sorumlu olur. Çünkü, örfçe müsamaha ile karşılanan miktar çok değildir, az bir miktardır. Öyleyse, bu herkesçe maruf miktarı tecavüz ederse bu caiz olmaz. Bu husus, bir başka hadiste "Kadın, evinin yiyeceğinden, fesad vermeyecek şekilde infak ederse, kadına infakı, kocasına da kesbi sebebiyle ücret vardır" ibaresiyle ifade edilmiştir. Yani infak, "fesad vermeyecek şekilde" olmalıdır. Bu ibarede Aleyhissalâtu vesselâm iki şeye dikkat çekmiş bulunmaktadır:
1) Kadın örfçe kabul edilen miktarın sınırını aşmamalıdır.
2) Bu tasadduku yiyecek nevinden olmalıdır. Çünkü, örfen ekserî insanlar arasında ve umumiyetle yiyecek nevinden şeylerde tasadduk caridir, gümüş ve altın paralarda cari

değildir."[24]

?5169 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ?????? ???????? ???? ????????: ??? ?????? ?????? ???? ??? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ? ???????? ???????: ????? ??? ????????? ?????????? ?????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

3. (5169)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu Süfyan'ın karısı Hind, (Bir gün gelerek) "Ey Allah'ın Resulü dedi. Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek miktarda (nafaka) vermiyor. Durumu idare için, onun bilmez tarafından, almam gerekiyor! (Ne yapayım?)"
Aleyhissalâtu vesselâm:
"Örfe göre sana ve çocuğuna kifayet edecek miktarda al!" buyurdular" [Buharî, Büyu 95, Mezalim 1, Nafakat 5, 9, 14, Eyman 3, Ahkam 14, 180; Müslim, Akdiye 7, (1714); Ebu Davud, Büyû 81, (3532); Nesaî, Kudat 30, (8, 246).][25]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resulullah'ın "al" emri ibahe ifade eden bir emirdir. Vücub için değildir.
2- Hadiste, fetva istemek veya şikayet etmek gibi bir maksadla, kişinin hoşlanmayacağı bir vasfıyla zikrine cevaz var. İşte bu hal, gıybetin caiz olduğu yerlerden biridir.
3- Hadis, iki taraftan birini, öbürünün gıyabına dinlemenin caiz olduğunu gösterir. Hanefiler gaib üzerine hükmü kabul etmezken, Şafiiler bu hadise dayanarak kabul ederler. Nevevî, "Ebu Süfyan gaib değildi, gaib üzerine hüküm için, gaibin memlekette olmaması veya bulunamayacak şekilde görünmez olması şarttır. Bu, gaibe hüküm örneği olamaz, bu bir fetvadır" der. Nevevî'nin görüşünü takdirle karşılayan İbnu Hacer, bu rivayette Ebu Süfyan'ın o mecliste hazır olduğuna rastladığını kaydeder. Rivayete göre, Hind, biat ederken, "Çalmamak" maddesine gelince, "Ben Ebu Süfyan'ın malından almıştım" der. Ebu Süfyan da kalkıp: "Malımdan aldığın sana helal olsun!" der.
4- Hüküm ve fetva sırasında hakim, yabancı kadının kelamını dinleyebilir. Kadının sesi avret diyenler, bu cevazı "zaruret için" diyerek te'vil etmiştir.
5- Nafakanın kabzı meselesinde kadının sözü muteberdir. Eğer erkeğin sözü muteber olsaydı ve infak ettiğini iddia etseydi, bu beyyine, yeterli miktarda nafaka verdiğini isbata kâfi gelirdi.
6- Kadının nafakası erkeğe vacibtir ve onun miktarı "yetecek kadar" olmalıdır. Ulemanın çoğu bu görüştedir. Cüveynî'nin nakline göre "Şafii de bu görüştedir. Ancak Şafiî'den meşhur olan görüşe göre, o bunu müdd'le miktara bağlamıştır. Şöyle ki:
* Zengin kocaya her gün iki müdd terettüp eder.
* Orta halliye bir buçuk müdd terettüp eder.
* Fakire bir müdd terettüp eder.
Nafakanın müddle miktara bağlanma işi, İmam Malik'ten de rivayet edilmiştir.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde: "Bu hadis ashabımıza (Şafiîlere) hüccettir" demiştir.
Hanefilere göre, nafaka takdiri zevcenin haline bağlıdır. Hanefilerden Hassaf, "Karı ve koca her ikisinin haline göre nafakayı takdir etmek gerekir" görüşünü benimsemiştir. Hidaye'de fetvanın bu görüşe göre verildiği belirtilir. Hüccet olarak sadedinde olduğumuz hadise (Hali vakti) geniş olan nafakayı genişliğine göre versin" (Talak 7) ayeti de ilave edilmiştir. Şafiîler, ayeti esas alarak, kocanın halini esas almanın gereğine hükmetmiştir. Bazı Hanefiler de bu görüştedir.
7- İhtiyaç olduğu takdirde evladın nafakası vacip olur. Şafiîler küçüklük ve sakatlığa itibar ederler.
8- Kadının hizmetçisinin nafakası da koca üzerinedir.
9- Başkasında hakkı olan kimse, bu hakkını almaktan aciz ise, onun malından, adamın izni olmadan, hakkı miktarınca alabilir. Bu hüküm, Şafii ve birkısım alimlere aittir. Buna mes'eletu'zzafer denilir. Onlar: "Hakkı hangi cins şeyde ise ondan başkasını alması caiz olmaz. Ancak hakkının cinsinden almak zor olursa, başka cinsten de hakkını alabilir" derler.
10- Kadın, çocuğuna ve terbiyesinde olanlara karşı vazifesini yerine getirmede söz sahibidir.
11- Şeriatçe tahdid konulmayan hususlarda örf esas alınır. [26]

?5170 ?4? ??? ?????????? ???? ????? ???:]????? ?????? ‘???? ?????? ?????? ?????? ???????: ???? ??? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????: ??? ?????? ??????? ??????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????? ???????? ??? ??????? ?? ?????????[. ????? ????.»?????? ??????« ?? ?????? ??????? ??? ???.?»????? ??????« ?? ??????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ???? ????.?»?????? ?????« ?? ????? ??????.?»???????? ?? ?????« ???????? ??????? ???? ??? ?? ????? ?? ????? ????? .

4. (5170)- Kasım İbnu Muhammed rahimehullah anlatıyor: "Bir adam İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a: "Yanımda bir devesi olan bir yetim var. Devesinin sütünden içebilir miyim?" diye sormuştu. İbnu Abbas şu cevabı verdi:
"Eğer deve kaybolunca arıyor, katran vesairesini sürerek tedavisini yapıyor, su yalağını onarıyor, sulama gününde suyunu içiriyorsan yavruya zarar vermeden ve memeyi tamamen kurutmadan içebilirsin." [Muvatta, Sıfatu'n-Nebî 33, (2, 934).][27]

*** KUR'AN'I YAZMA VE ÖGRETMENİN ÜCRETİ**

?5171 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????[. ????? ??????? ?? ????? .

1. (5171)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üzerine ücret almada en haklı olduğunuz şey Kitabullah'tır." [Buharî, İcare 16 (muallak olarak kaydetmiştir), Tıbb 34.][28]

AÇIKLAMA:

1- Hadisi, Resulullah, yılan sokmasına karşı Fatiha okuyarak rukye yapan ve tedavi eden Müslümanlara ücret verilen koyunların helal olup olmadığı sorulunca ifade buyurmuştur. Bunun kıssası daha önce geçti.
2- Hadiste Resulullah, verilen koyunların helal olduğunu beyan eder ve iyice ikna olsunlar diye "Bana da bir pay ayırın" manasında beyanda bulunur.
Cumhur, bu hadisten hareketle: "Kur'an-ı Kerim'i öğretme mukabilinde alınacak ücretin caiz ve helal olacağına" hükmetmiştir. Hanefiler buna muhalefet edip "talimde caiz değil, fakat rukyede ücret caizdir" demiştir. Onlara göre "Kur'an'ın öğretilmesi ibadettir. Ücreti Allah üzerinedir. Ancak bu hadis sebebiyle rukye ve tedavide ücret caizdir." Bazı Hanefi alimler, bu hadisin, Kur'an öğretimine mukabil ücret almayı yasaklayan hadislerle neshedildiğini de söylemiştir. İbnu Hacer, bu görüşün, "Nesh iddiası, sabit bir karine olmadıkça kabul edilmez, ihtimalle nesh sabit olmaz" prensibi gösterilerek tenkid edildiğini, keza mezkur hadislerde mutlak bir yasaklama hususunda sarahat olmayıp, onların tevile kabil vakaları aksettirdiği, zira sadedinde olduğumuz nevden sahih hadislere de tevafuk ettiği; diğer taraftan ücreti yasaklayıcı hadislerin tek başlarına hüccet olmaya elverişli olmadıkları, dolayısıyla sahih hadislerle tearuzlarının söylenemeyeceği gibi hususlar gösterilerek tenkit edildiğini belirtir ve netice itibariyle, Kur'an öğretimi mukabilinde nikahı tecviz eden hadis de nazar-ı dikkate alınınca Kur'an öğretimi mukabilinde ücretin caiz olacağını söyler.[29]

?5172 ?2? ???? ?????? ?????? ?????:]??????? ?????? ???? ???????? ????????? ??????????. ??????: ? ?????? ??????? ???? ???????????? ????????? ??????? ????????? ???? ?????? ??????????[. ????? ???? .

2. (5172)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'dan anlatıldığına göre, "Kendisine mushaf yazmanın ücreti hakkında sorulmuştu. Şu cevapta bulundu:
"Bunda bir beis yok. Onlar, bu işte, ressam durumundadırlar, ellerinin emeğini yemektedirler." [Rezin tahric etmiştir.] [30]

*** MEMURLARIN RIZIKLARI**

?5173 ?1? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???: ?????? ?????? ??????? ????

????????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ??????. ?????? ???????? ??????? ???????????. ?????????? ??? ???? ?????? ???? ???? ???????? ???????????? ?????????????? ????[. ????? ??????? .

1. (5173)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) halife seçildiği zaman:
"Kavmim biliyor ki, benim mesleğim ailemin nafakasını te'minden aciz değildir. Ancak şimdi Müslümanların işleriyle meşgulüm. Bu sebeple Ebu Bekr'in ailesi beytü'lmalden yiyecek, o da Müslümanlar için çalışacak" dedi." [Buhârî, Büyû 15.][31]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ebu Bekr, beytü'lmalden ailesinin nafakasını almanın özrünü beyan etmektedir. Demek istediği şudur: "Ben meslek sahibi bir insanım. Ailemin ihtiyaçlarını çalışarak te'min ettim. Yine de bu yolda yürümek azmindeyim. Ancak şimdi halife oldum. Müslümanların işiyle meşguliyet, meslek icra etmeme manidir. Bu sebeple ailemin nafakasını devlet hazinesinden almalıyım." Hz. Ebu Bekr'in önceki mesleği ticaret idi. İbnu Sa'd'da Hz. Aişe'den gelen bir rivayete göre, Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığı zaman: "Halife olduğum zamandan beri malımda meydana gelen fazlalığa bakın ve onu benden sonra kim halife olursa ona gönderin!" der. Hz. Aişe der ki: "Ölünce baktık çocuklarını taşıyan Nûbî (Habeşli) bir kölesi, bahçesini sulayan bir devesi vardı. Bunları Hz. Ömer'e gönderdik. Ömer (radıyallahu anh): "Allah'ın rahmeti Ebu Bekr'e olsun! Kendisinden sonrakini yordu" der. Bir başka rivayette şu ziyade gelmiştir: "...Köle, kılıç bileyici idi. Müslümanların kılıçlarını biler, Ebu Bekr ailesine hizmet yapardı."
2- Hz. Ebu Bekr'in, nafakasını kastederek sadece "yiyecek"in beytü'lmalden alınmasını zikretmesi, nafakaya giren diğer ihtiyaçlar içinde yiyeceğin daha mühim olmasından ileri gelir. Yiyecek sadece mühim değil, miktarca da diğerlerinden fazladır.
3- Hadis, ammeye hizmetle meşgul olanların, hem kendi, hem ailelerinin nafakalarını beytü'lmalden almayı hak ettiklerini ifade etmektedir. İbnu't-Tin der ki: "Hadiste, bir memurun fevkinde, kendisine malum bir ücret verecek makam olmadığı takdirde, üzerine çalıştığı maldan ihtiyacına yetecek miktarda almasına delil vardır."
İbnu Hacer, Hz. Ebu Bekr kıssasında bu hükme delil olmadığını belirtir ve onun ücretinin belirlendiğini söyler. Şöyle ki: "İbnu Sa'd'da gelen bir rivayete göre "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) halife seçilince ertesi sabah başında ticaret malı bir kısım esvab olduğu halde çarşıya gider. Hz. Ömer'le Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah onu bu vaziyette görürler ve:
"Sen bunu nasıl yaparsın, sen Müslümanların işini üzerine almadın mı?" derler.
"İyi ama ailemi ne ile besleyeceğim?" der.
"Sana nafaka tahsis ederiz!" derler ve her gün için bir koyun tahsis ederler."
Bu, bize devlet reisinin maaşı hususunda bir fikir verir.[32]

?5174 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????????????? ???? ?????? ???????????? ??????? ????? ????? ?????? ????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (5174)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biz kimi bir işe tayin eder, bir rızık tahsis edersek, bu tahsis edilenden maada aldığı gulüldür (devlet malından hırsızlıktır)." [Ebu Davud, Harac 10, (2943).][33]

?5175 ?3? ??? ?????????????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????? ?????? ?????????????? ????????? ???? ???? ?????? ???? ??????? ?????????????? ????????? ???? ???? ?????? ???? ???????? ??????????? ????????. ????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????: ?????????? ???? ????????? # ???: ???? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ??? ???????[. ????? ??? ???? .

3. (5175)- Müstevrid İbnu Şeddad (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bize memur olursa, kendine bir zevce edinsin. Hizmetçisi yoksa bir de hizmetçi edinsin. Meskeni yoksa bir mesken edinsin."
Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) dedi ki:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle buyurdukları bana haber verildi:
"Kim bunun dışında bir şey edinirse, bu kimse haindir, hırsızdır." [Ebu Davud, Harac 10, (2945).][34]

?5176 ?4? ??? ????????? ?? ??????? ???????:]?????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?? ????????? ?????? ???? ??????: ????? ????????? ?????? ????? ???? ???????? ????????????? ??????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ????????: ?????. ?????? ??????: ??? ??????? ??? ?????? ??????: ??? ??? ????????? ????????? ?????? ????????? ???????? ??? ??????? ????????? ???????? ???? ???????????. ?????? ??????: ??? ???????? ??????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ????????: ??????? ??????? ??????? ??????. ????? ???????? ??????? ????? ????????: ??????? ??????? ??????? ?????. ??????? ??????? #: ?????? ???????????? ??????????? ????? ????? ??????? ???? ???? ???????? ???? ????? ????????? ??? ???????? ????????? ????? ??? ????????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.»?“???« ?????? ??? ???? ??????? ???.????? »????? ??? ????????? ????????« ?? ??? ???? ???? ????? ?????? .

4. (5176)- Abdullah İbnu Amr es-Sa'di'nin anlattığına göre, "hilafeti sırasında Hz. Ömer'ın yanına geldi. Hz. Ömer kendisine:
"Bana haber verildiğine göre, sen Müslümanların işlerinden bir kısmını üzerine almışsın ve sana maaş verilince almaktan kaçınmışsın (doğru mu)?" diye sordu. Ben de: "Evet!" dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Bundan maksadın ne?" dedi. Ben de:
"Benim atlarım var, kölelerim var (halim vaktim iyidir), hayır üzereyim. Ben maaşımın Müslümanlara sadaka olmasını istiyorum" dedim. Hz. Ömer:
"Hayır! Böyle yapma! Çünkü (bir ara ben de senin gibi düşünmüş), senin arzu ettiğin şeyi arzu etmiştim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana ihsanda bulunuyordu. Ben de:
"Bu parayı ona benden daha çok muhtaç olan birine ver!" diyordum. Hatta bir seferinde (aleyhissalâtu vesselâm)yine bana mal vermişti. Ben yine:
"Bunu, onu benden daha çok muhtaç olan kimseye ver!" demiştim. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onu al, kendi malın yap, sonra tasadduk et! Bu maldan, sen talep etmeden, bekler vaziyeti almadan, gelen olursa onu al. Böyle olmayana gönlünü bağlama!" buyurdular." [Buhârî, Ahkâm 17; Müslim, Zekat 111, (1045); Nesâî, Zekat 94, (5, 103).][35]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisten, ulema memur maaşları ve hediye almakla ilgili olarak pek çok ahkam çıkarmıştır. Mühimlerini kaydediyoruz:
* Amme adına hizmet veren kimselerin hizmetlerine mukabil ücret almaları caizdir. Hadisteki "al!" emrini alimler vücub değil, nedb olarak anlamışlardır. Müstağni kimse ücret almayabilir. Ancak alıp, kendine mal ettikten sonra bağışlarsa bu efdaldir. Çünkü, kişi kendi zimmet ve tasarrufuna geçen mala karşı daha çok ilgi ve hırs duyar, eline geçmemiş olan mala karşı hırsı zayıftır. Öyle ise kendine mal ettikten sonra yapılan bağış, nefsin hissiyatını da kıracağından efdal kabul edilmiştir. Esasen Resulullah da bunu böyle takrir buyurmuştur.* Kalben muntazır olmadan, istemeden gelen malı almak, almamaktan hayırlıdır. Ulema, çoğunlukla büyüklerden bu suretle gelen malı almanın edeb olduğunu, reddetmenin edebe aykırı olduğunu söylemiştir. Nevevî, bu hususu şöyle özetler: "Kendisine mal bağışı yapılan bir kimsenin o malı kabul etmesinin hükmü nedir, vacib mi değil mi münakaşa edilmiştir. Sahih ve meşhur görüşe göre, "Sultan dışında kalanların ihsanını kabul etmek müstehabtır. Sultanın malı çoğunluğu itibariyle helal ise, onun kabulü mübahtır. Ekserisi haram ise kabul etmek de haramdır" demiştir...
Taberî'nin nakline göre bazı alimler, "Hediyeyi veren sultan veya salih veya fasık bir kimse olsun verilen şeyi kabul etmek mendubtur; yeter ki hediye, hediye vermesi caiz olan bir kimseden gelsin" demiştir.
"Hediye vermesi caiz olan" kaydı, bir kısım kimselerin hediye vermesinin caiz olmadığını ifade eder. Nitekim memur, hizmet sunduğu insanlardan hediye alacak olursa bu rüşvet olur. Taberî, Ashab'tan hediye kabul edenlerden örnekler verir: "Hz. Ebu Hureyre, Hz. Aişe, Ebu'd-Derda, İbnu Ömer, İbnu Abbas, Hz. Ali radıyallahu anhüm ecmain. Keza tabiinden Alkame, Esved, Nehai, Hasan Basri, Şa'bi de hediye kabul edenlerdendir.
Bunların görüşleri üç noktada özetlenebilir:
1) Hediye vermesi caiz olan kimseden olmak şartıyla, kazancı helal yoldan olan kimsenin hediyesini reddetmek caiz olmaz.
2) Haramdan kazanıldığı malum olan kimsenin hediyesini kabul etmek haramdır.

3) Nereden kazandığı belli olmayan kimselerin hediyeleri hakkında araştırma yapılmaz.
Şunu da belirtelim ki, bazı alimler sadedinde olduğumuz hadisten, sultandan başkasının hediyesini kabul etmeye teşvik çıkarırken, bazıları sultanın hediyesini de kabule teşvik çıkarmıştır. İkrime'nin daha ileri gidip, "Biz hediyeyi yalnızca umeradan kabul ederiz" dediği rivayet edilmiştir.
2- Alimler, malına haram karışan kimseden borç alma, davetine icabet etme gibi durumları da değerlendirmişlerdir. Bazıları bunu mekruh addederken, bazıları caiz görmüştür. Rivayete göre İbnu Mes'ud'a bir adam gelerek harama helale dikkat etmeyen, faiz yemekten bile çekinmeyen bir komşusunu mevzubahis ederek ondan ödünç para alıp alamayacağını, davetine icabet edip edemeyeceğini sorar. İbnu Mes'ud, ödünç alabileceğini, yemeğini yiyebileceğini söyledikten sonra, "Günahının kendine ait" olduğunu belirtir. Abdullah İbnu Ömer de soru üzerine faiz yiyen kimsenin yemeğini yemekte bir beis olmadığını söylemiştir. Mekhul ve Zührî de bu görüştedir.
İbrahim Nehai ve diğer bazıları da kazancına haram karışan kimsenin yemeğinin yenilmesini caiz bulmamışlardır. Takva yolunda gidenler ihtiyatı esas alarak, malına haram karışanların yemeğini yememişlerdir.
3- Hadisten çıkarılan bir diğer hükme göre, devlet başkanı, yardım hususunda en fakiri aramak mecburiyetinde değildir. Maslahat gereği daha muhtacı varken, ihtiyacı az olana ihsanda bulunabilir. [36]

*** İKTA'**

?5177 ?1? ?? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ????????? ?????? ???? ????????????. ??????? ??????????? ??????? ????? ??? ?????. ???????? ??????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5177)- Vail İbnu Hucr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hadramevt'te bulunan bir araziyi ikta' etti. O sırada Hz. Muaviye orada emîr idi. Kendisine o araziyi bana vermesi için yazdı." [Ebu Davud, Harac 36, (3058, 3059); Tirmizî, Ahkam 39, (1381).][37]

AÇIKLAMA:

İkta', kesmek manasına gelen ??? kökünden gelir. Bir araziden bir parçayı kesmektir. Yani belli bir mevat arazinin ihya ve tasarruf hakkını, devlet reisinin muayyen bir kimseye tahsis etmesidir. Kadı İyaz'ın açıklamasında, ikta' edilen arazinin devlet arazisinden (malullah) olacağı bu tahsisin imar edilmek üzere temlik veya gelirinden belli bir müddet istifade etmesi için sınırlı bir tahsis olduğu belirtilir. İmam bu tahsisi ehil gördüğü ve dilediği kimseye yapar. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hadramevt'teki bir arazinin Vail İbnu Hucr'a verildiğini ifade etmektedir. Arazinin verilmesi emrini Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yazılı olarak oradaki emîrine (ki Hz. Muaviye'dir) bildirir.
Başka rivayetlerde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tuz madeni, hurma bahçesi gibi başka şeyleri de ikta' kıldığını görmekteyiz.[38]

?5178 ?2? ??? ???? ?? ???????? ?? ????? ?? ?????? ?????????? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? #: ????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????????? ???????????? ?????????? ?????????????? ???????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ???????? ????: ?????? ?????? ????????? ?????????? ???? ??? ????? ???????? ??????? ?????? # ????? ???? ?????????? ???????? ????????? ????????????? ?????????? ????????????[.??? ?? ?????:]??????? ??????????
???????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ???????? ????? ????????. ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????[. ????? ???? ???? ????.»?????????« ?????? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ????? ??? ????? ?? ?‘?? ???.?»????????« ?? ????? ?? ?‘??? ????? ??? ????? ???? ??? ?‘?? ????? ?????? .

2. (5178)- Kesir İbnu Abdillah İbnu Amr İbni Avf el-Müzenî, babasından, o da ceddi (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bilal İbnu Haris el-Müzenî'ye Kabaliyye madenlerini, yüksekte olanları ve alçakta olanlarıyla, (Necid'de bulunan) Kuds dağında ekine elverişli olan yerlerle birlikte ikta' kıldı. Ancak ona hiçbir Müslümanın hakkını vermedi. (Bu ikta' beratını) ona şöyle yazdı: "Bismillahirrahmanirrahim. Bu Allah'ın Resulü Muhammed'in Bilal İbnu'l-Haris'e verdiği(nin beratı)dır. Ona, el-Kabaliyye mıntıkasının, alçak ve yüksek (yerlerinin) madenlerini vermiştir."
Bir rivayette şu ziyade var: "(Medine'ye dört beridlik mesafede yer alan Zatu'n-Nusub ve (Necd'de yer alan) Kuds mevkiinin ekime elverişli olan kısmını da verdi. Hiçbir Müslümanın hakkını vermedi. (Bu berat metnini Resulullah'ın emriyle, katibi) Übey İbnu Ka'b yazdı." [Ebu Davud, Harac 36, (3062, 3063); Muvatta, Zekat 8, (1, 248).][39]

AÇIKLAMA:

Hadisin Muvatta'daki veçhinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bilal İbnu'l-Haris'e el-Kabaliyye madenlerini ikta' kıldı. Burası Fer' nahiyesindedir. Bu madenlerden, bugüne kadar sadece zekat alınmıştır."
Alçak yerlerin, yüksek yerlerin de ikta' edildiğini ifade eden kaydını, şarihler "arazinin her tarafını" manasında anlamışlardır.[40]

?5179 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????. ??????? ???????? ????? ?????. ???? ????? ??????????. ?????? #: ??????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??? ????.»?????? ????????« ????.

3. (5179)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zübeyr (radıyallahu anh)'e atının koştuğu yer(e kadar olan mesafeyi) ikta' kıldı. (Şöyle ki): "Zübeyr atı (mecali kesilip) duruncaya kadar koşturdu. At durunca Zübeyr kamçısını attı. (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):) "Kamçısının ulaştığı yere kadar (o mıntıkayı) ona verin" emrettiler." [Ebu Davud, harac 36, (3072).][41]

?5180 ?4? ??? ??????? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?? ??????? ?????? # ?????? ????????????? ????????? ???????: ???????? ?????????[. ????? ??? ???? .

4. (5180)- Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'de yayını ile bir ev planı çizdi ve:
"Sana daha da artırayım mı, artırayım mı?" diye sordu." [Ebu Davud, Harac 36 , (3060).][42]

*** HACCAM'IN KESBİ**

?5181 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????????? ??????? ?????? #: ??????? ?????????? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ????????. ???????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????????[. ????? ???????? ???? ????.»??????????« ?????? ???? ???? ??? ????? ????? ?? ?? ??? ?? ??? ?? ??? .

1. (5181)- İbnu Abbas (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacamat oldu ve haccama ücretini verdi. Eğer bu (hacamat ücreti) haram olsaydı vermezdi. Ayrıca efendisine konuştu, o da vergisini hafifletti." [Buharî, İcare 18, Büyû' 39, Tıbb 9; Müslim, Müsakat 66 (1202); Ebu Davud, Büyû 39, (3423).][43]

AÇIKLAMA:

1- Kan alma işini yapan kimse, bu hizmetine mukabil ücret alabilir mi, alamaz mı? bu mesele ulema arasında ihtilaf edilmiştir. Sadedinde olduğumuz hadise göre, ücret almada bir beis yoktur. Olsaydı Resulullah kan aldırdığı zata ücret ödemezdi.
Bu meselenin münakaşa edilmiş olması, konu üzerinde yasak ifade eden rivayetlerin de varlığından ileri gelir. Cumhur, bu meselede ruhsat ifade eden rivayetleri esas almıştır. Dolayısıyla hadisten tedavi maksadıyla kan aldırmanın caiz, bu hizmeti îfa eden doktora da ücret vermenin mübah olduğu hükmü çıkarılmıştır.
2- Hadis ayrıca kölenin efendisine günlük veya aylık veya yıllık bir vergi ödemek suretiyle serbest çalışabileceğini de göstermektedir.[44]

?5182 ?2? ??? ???? ?? ????????? ?? ????? ?????? # ???:]????? ?????? ?????? # ??????????????? ????????? ?? ????: ????????? ??????“?? ?????????[. ????? ??? ???? .

2. (5182)- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhacir ashabından bir adamın anlattığına göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Su, ot ve ateş." [Ebu Davud, Büyû 62, (3477).][45]

AÇIKLAMA:

Hattâbi hadisi şöyle açıklar: "Arzın mevat (işlenmemiş) kısmında biten ot, kimseye ait değildir. Herkes orada hayvanını otlatabilir. Öyle yerleri kimse sahiplenip, başkasına yasak koyamaz. Ancak bir kimsenin mülkünde olan bir arazinin otu ise, o kimseye aittir. Onun izni olmadan üstünde başkası tasarrufta bulunamaz.
Ateşe iştirakten murad, lamba yakma ve aydınlanma talebinde, istek yerine getirilir, mani olunamaz demektir. Aksi takdirde ateş isteyene ateşinden verme şeklinde bir iştirak mecburiyeti mevcut değildir. Çünkü bu hal eksiltmek hasıl eder. Öyleyse ateş sahibi ateşinden vermeyebilir.
Su hakkında da hüküm böyledir. Emekle, masrafla temin edilen su istisna edilerek, nehir suyu gibi tabiatta kendiliğinden mevcut olan su, herkesin müşterek malıdır, istifade edilebilir" denmiştir.
Mamafih bazı alimler, hadisi, ıtlakı üzere anlamayı esas alıp: "Bu üç şeyde kesin mülkiyet olamaz, satışları caiz değildir" demiştir. Ancak fukaha arasında meşhur görüşe göre, müşterek ottan murad hiç kimseye ait olmayan mübah ottur, sudan murad da yağmur, göze ve kimseye ait olmayan nehir suyudur. Ateşten murad da, mübah odunlardan elde edilip yakılmak suretiyle elde edilen ateştir. Değilse, kişi kabına aldığı suyu satabilir, diğerleri için de hüküm böyledir.[46]

?5183 ?3? ??? ????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????. ?????: ???????? ??????? ??????????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

3. (5183)- Esmer İbnu Mudarris (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir Müslümanın henüz ulaşmadığı (ot, odun, su, gibi) bir şeye önce ulaşan kimse ona sahip olur." Bunun üzerine halk çıkıp, (mübah şeyleri sahiplenmek maksadıyla) birbirleriyle hızlıca işaretleme yarışına girdiler." [Ebu Davud, İmaret 36, (3071).][47]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), herkese mübah olan emvale sahiplenmenin kaidesini koymuştur. "Kim önce ulaşırsa onundur." Söz gelimi birinin ele geçirdiği bir mübah maddeye bir başkası gelip "bunda benim de hissem var" diyemeyecektir. Rivayetin Ebu Davud'daki aslından anlaşılacağı üzere, Aleyhissalâtu vesselâm, bu beyanı, bir sefer sırasında yapmıştır. Beyan üzerine herkes işe yarayan mübah şey(ler) üzerine işaret koyma yarışına girerler.
Hadiste geçen ?????????????? (işaret koyma yarışı) kelimesi ?? (hatt) kökünden gelir. Dilimize de girdiği üzere, "hatt", çizgi yazı manasına gelmektedir. Kelimeden anlaşılacağı üzere çizgiler atarak işaretleme yarışı mevzubahistir.
2- Hadiste işaretlenen şeylerin ne olduğu sarih değildir. Hâdise bir sefer sırasında cereyan ettiğine göre, o şartlarda işe yarayacak mübah eşyalar olmalıdır. Bunlar arasında boş arazi bile bulunabilir. Nitekim daha önce (105-106. hadisler) geçtiği üzere, mevat araziyi kim önce ihya ederse ona sahip olur. [48]

ÜÇÜNCÜ FASIL

MEKRUH KAZANÇLAR

?5184 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ??????????? ??????????[. ????? ?????.»????????« ???????? ?????? ?????.?»????????? ????????« ?? ???? ?? ?????? ??????? ??? ??????? ??? .

1. (5184)- Ebu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) köpeğin semenini, fahişenin mehrini ve kahinin ücretini yasakladı." [Buharî, Büyû 113, İcare 20, Talak 51, Tıb 46; Müslim, Müsakat 39, 1567; Muvatta, Büyû 68, (2, 656); Tirmizî, Büyû 46, (1276); Nesâî, Büyû 91, (7, 309); Ebu Davud, Büyû 68, (4381).][49]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet birkısım kazanç yollarını yasaklamaktadır:
1) Köpeğin semeni. Semen; herhangi bir ticarî eşyaya biçilen fiyata mukabil ödenen paradır, fiyat da diyebiliriz. Köpeğin satışına cevaz veren başka rivayetler de bulunduğu için, fukaha bu meselede ihtilaf etmiştir. Hanefiler umumiyetle cevazına hükmederken, diğer mezhepler birkısım sıkı kayıtlarla tecviz ve tahrim ederler. Köpeğin alınıp satılması bahsini az ileride biraz açacağız.
2) Fahişe mehri demek, zina mukabilinde alınan ücret demektir. Zina dinimizde zaten haramdır. Bunu bir ticaret vasıtası yapmanın meşru olmayacağı açık ise de, Aleyhissalâtu vesselâm te'kiden, fuhuş mukabili alınacak paranın haram olduğunu muhtelif beyanlarda tekrar etmiştir. İslam uleması fuhuş mukabilinde alınacak paranın haramlığı hususunda ihtilaf etmez. Bu hadis, bir bakıma umumhane çalıştıranlara, bu çeşit işlere alet ve vasıta olanlara da kazançlarının mahiyeti hususunda ışık tutmaktadır.
3) Hadis, üçüncü olarak kahine verilecek ücrete temas etmekte, bunu da fahişelik mukabili alınan paraya denk tutmaktadır. Kehanet ve kahine müracaat haram edildiğine göre, bu maksadla verilen ve alınan ücretin de haram olacağı açıktır. Bu sebeple ulema bu meselede ihtilaf etmemiş, elbirlik haram demiştir.[50]

?5185 ?2? ??? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ?????? ??????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????????????? ??????? ???????? ??????????? ????????????????[. ????? ???????.»????????«: ????? ????? ??“??? ???? ???? ????? ???? ?? ????? ???????? ???? ???? ??? ??? ?????? .

2. (5185)- Ebu Cuheyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kan mukabilinde alınan semenden, köpek semeninden, fuhuş kazancından men etti. Dövme yapanı, dövme yaptıranı, faiz yiyeni, faiz yedireni ve musavvirleri lanetledi." [Buhârî, Büyû 113, 25, Talak Libas 86, 96; Ebu Davud, Büyû 65, (3483).][51]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, önceki hadiste geçenlere bazı ziyadeler yapılmıştır.
1) Kan semeni: İbnu Hacer, bundan maksadın ne olduğu hususunda ihtilaf edildiğini belirtir. Bazı alimler "Hacamat yapana verilen ücret" demiştir. Bazıları da, "Zahiri üzeredir. Yani kan'a verilen fiyattır" demiştir. Zahiri esas alınınca, tıpkı meytenin (leşin), domuzun alışverişi haram olduğu gibi, "kan"ın alışverişi de haramdır. Bu hususta ulema icma etmiştir. İnsanın hiçbir uzvu ticaret metaı olamaz, alınıp satılamaz. Bağış, satış demek değildir.
2) Dövme yapan ve yaptıranın tel'ini. Dövme, iğne ile deri altında yara açıp, o yaraya kına ve benzeri madde koyarak sabit bir renk elde etme ameliyesidir. Dinimiz, insanın tabii yaratılışını gereksiz yere bozan müdahaleleri tecviz etmez. Bu sebeple dövme yasaklanmıştır.
3) Faiz, Kur'an-ı Kerim'in üzerinde ısrarla durduğu belli başlı haramlardan biridir. Almak, vermek faiz akdine katiplik, şahitlik yapmak vs. hepsi haramdır. Faizle ilgili açıklamalar ticaretle ilgili bölümde geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz (1. cilt, s. 523 ve devamı).
4) Musavvirlerle ilgili açıklamalar daha önce mükerreren geçmiştir, tekrar etmeyeceğiz (mesela en son 5121 numaralı hadisin şerhinde de yer verildi). [52]

?5186 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ?????? ?“?????[. ????? ??????? ???? ????.???? ??? ???? ?? ????? ????? ?? ???? ?? ????:]????? ???????? ???? ????? ????[.

3. (5186)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cariyenin kesbini nehyetti." [Buharî, İcare 20, Talak 51; Ebu Davud, Büyû 40, (3425).]

Ebu Davud, Râfi İbnu Hadiç'ten yaptığı rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "..Kazancın nereden olduğunu bilinceye kadar..."[53]

AÇIKLAMA:

Hadis, "cariyenin kesbi" derken, köle kadının kazanç için çalışmasını kasdediyor gibidir. Ancak ulema, ibarenin bu manaya gelmediğini belirtir. Öyle ise hadis: "Cariyenin zina yoluyla kazancını" yasaklamaktadır. Hattâbî, cariyenin normal ve temiz işlerde çalışarak para kazanmasının meşruiyetini açıklama sadedinde der ki: "Medine ve Mekke ahalisinin hizmetlerini görmek üzere birtakım cariyeler vardı. Efendileri bunlara (aylık veya yıllık) vergiler takdir ederdi. Bu cariyeler hamur yoğurup ekmek yaparlar, tarla sularlar ve diğer sanatları icra ederler, kazandıkları paradan efendilerine vergilerini öderlerdi. Onlar bu borçluluk hali içinde iş hayatına böylesine girince, onların hepsinin olmasa bile bir kısmının fücura düşeceğinden ve sefahetle para kazanmaya tevessül edeceklerinden korkulurdu. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm onların kesbinden sarf-ı nazar edilmesini emir buyurdular. Cariyelerin bilhassa belli bir işleri olmaması halinde çalıştırılmaları daha mekruh ve yasak daha şiddetlidir." Hattâbî'nin temas ettiği son kayıt, Ebu Davud'dan kaydedilen ziyadeye binaendir. Zira "cariyenin belli bir işi olmadığı halde, para getirip vergisini ödemesi, bunu nereden kazandığı hususunda ciddi bir kaygı sebebidir: Zinadan kazanmış olmaya?" diye. Bu hususu, Ebu Davud'un Rifâa İbnu Râfi'den kaydettiği şu hadis daha da tavzih eder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cariyenin eliyle olmayan kesbini yasakladı. Elle yapacağı eğirme, yün ditme gibi olanları yapabilir." Her şeye rağmen bazı alimlerin şöyle dediğini de kaydetmek isteriz: "Yasaktan murad, cariyenin her çeşit amelidir. Bu yasak sedd-i zerayi (kötülük kapısını kapama) nevindendir. Çünkü, cariye çalışmaya mecbur edildiği takdirde ferci ile kazanmayacağından emin olunamaz. Öyleyse nehyin manası, cariyeye, hergün ödeyeceği muayyen bir haraç koymayı yasaklamaktadır."[54]

?5187 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]? ??????????? ??????????? ?????????? ????????? ???? ???????????????? ????????? ???????? ??? ????????? ?'???? ?????? ????? ??????????? ?????????? ?????????? ???? ??????????????? ???????? ??????????? ????????? ???? ?????????? ??????? ??????????? ???? ??????????? ????? ????? ???????[. ????? ???? .

4. (5187)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Çocukları kesbe mecbur etmeyin. Siz onları kesbe mecbur ettiğiniz zaman hırsızlık yaparlar. San'at sahibi olmayan cariyeleri de kesbe zorlamayın. Zira siz onları kesbe zorladığınız takdirde ferçleriyle kazanırlar. Onların getireceği paraya karşı istiğna gösterin ki, Allah da sizi müstağni kılsın. Size temiz olan yiyecekler yaraşır." [Muvatta, İsti'zan 42, (2, 981).][55]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Hz. Osman, bir önceki hadiste, cariyelerin kazanca zorlanması ile ilgili olarak gelen Nebevî irşadatın bir nevi gerekçesini belirtmekte, ayrıca çocukların kazanca zorlanmamasını da istemektedir. Çocukların çalıştırılması meselesi teferruat isteyen bir konudur. Bu meseleyi müteakiben ayrıca kaydedeceğiz. Ancak, hadiste gelen yasağı izah sadedinde şu kadarını özetle belirtmemiz gerekmektedir: Çocukların çalıştırılmalarının birçok yönden mahzuru var. Herşeyden önce alması gereken temel formasyondan geri kalır. Çünkü İslam, çocukluk dönemini hayata hazırlık, büluğdan sonra üzerine terettüp edecek mesuliyetlerle ilgili zaruri bilgi ve becerileri kazanma dönemi olarak belirlemiş, bu maksatla onu herçeşit mesuliyetin dışında tutmuş, nafakasını ebeveyn, yoksa yakınları, yoksa cemiyet ve devlet üzerine vecibe kılmıştır. Hayatî formasyonları almak gibi ciddi meşguliyetler dururken çalışmak da niye? Başka meşguliyetler ne arar?
Çocuk, çalıştırılacak olursa, bünyesinin üstüne çıkan ağır işlere de zorlanabilir. Bu ise, onun sıhhatli gelişmesine sed çekebilir, birkısım marazî haller hasıl edebilir. Ayrıca iş çevresinde yaşıtlarının dışında bir kısım kötü huylar, zararlı alışkanlıklar kazanabilir. Hz. Osman, bu mahzurlardan herkesçe kolay bir şekilde anlaşılabilecek olanı nazara veriyor: Hırsızlık...[56]

ÇOCUKLARIN ÇALIŞTIRILMA VE İSTİHDAMLARI MESELESİ

Çocuk terbiyesinde ehemmiyetli bir yer tutması haysiyetiyle, bu mevzuya giren bir tahlili aynen iktibas ediyoruz:[57]

ÇOCUGUN İSTİHDAMI

Fransa ilk defa 1874 tarihinde, seyyar mesleklerde istihdam edilen çocukların himayesi ile alâkalı çıkarılan bir kanunda 16 yaşından küçük çocukların ip cambazlığı, soytarılık, şarlatanlık, havyan teşhiri gibi "tehlikeli" işlerde çalıştırılmasını yasaklamış ise de, çocuğun çalıştırılması meselesinin daha etraflı olarak beynelmilel bir mahiyette 1919 yılında ele alındığına şahit olmaktayız. Bu tarihte, iş meselelerini tanzim etmek maksadıyla yapılan "Washington İş Konferansı"nda "14 yaşından küçük çocukların işe alınmaması, 15 yaşından küçük olanların geceleyin sınaî müesseselerde çalıştırılmaması reşit ve baliğ olanların (14-18 yaş arasındakiler) haftada 48 saatten fazla çalıştırılmamaları" gibi kararlar alınır.
Ancak şunu hemen kaydedelim ki, bu konferansın toplanmasına, çocukları korumaya matuf insanî duygulardan ziyade, iktisadî endişeler amil olmuştur. Zira o zamana kadar, küçük çocuklarla kadınlar, erkeklere nazaran daha az yevmiye ile daha çok çalıştırılmakta idi. Bu durum istihsalde maliyeti çokça düşürüyor ve rekabet imkanlarını azaltıyordu. Devletler arası ticarî münasebetlerin artması nisbetinde bu meselenin ehemmiyeti de artmıştı. Devletle fert arasındaki iş münasebetlerini tanzim eden iç hukuk, devletler arası bazı ihtilaflara yol açmakta idi. Milletlerin bu meselede karşılıklı olarak anlaşmaları zaruri idi. İşte kaynağında sadece iktisadî endişe yatan bu zaruret, sözkonusu konferansı ortaya çıkardı ve çocukların lehine olan -sonradan Türkiye'nin de katıldığı- bazı kararların alınmasına müncer oldu.
İstihdam meselesinde de, çocuğu himaye işini ele almada, öncülüğü İslamiyet yapar. İslam'ın büluğ çağına kadar, çocuğa tanıdığı temel haklardan biri "yeme, giyme ve mesken" ihtiyaçlarını içine alan "nafaka"dır. Binaenaleyh, büluğ yaşına kadar, çocuk kimsesiz bile olsa, "nafaka" meselesinin halli için çalışmak durumunda ve mecburiyetinde değildir. Çocuk bu devre içerisinde hayata hazırlanma çalışmalarına tabi tutulmalıdır; hayatî, dinî, ahlakî, meslekî bilgiler, alışkanlık ve maharetler kazanma faaliyetleri. Biz bu faaliyetlere daha önce, günümüzün tabiriyle "temel eğitim" faaliyetleri demiştik.
Çocuğun büluğ çağından önce, "hayata hazırlayıcı" faaliyetler dışında, gerek baba ve gerekse velisi tarafından istihdam ve istismar edilmesini önlemek için İslam hukukçuları Kur'an ve sünnetin nasslarından çok vazıh prensipler çıkarıp, kesin kayıtlar koyarlar. Şöyle ki:
1) Evladın malı, babaya "kişinin en temiz malı, kazandığı maldır, veledi de kendi kazancındandır" hadis-i şerifi ile helal kılınmışsa da, fakihler bu hükmü, "insan için kendi çalıştığından başkası yoktur" ayetine dayanarak "evladın büluğdan sonraki malı" ile kayıtlamışlardır. Estrûşenî'nin "bütün meşayihin müşterek görüşleri" olarak sunduğu umumi prensibe göre, "çocuğun büluğdan önceki hasenatı (malı, kazancı vs.) sadece çocuk içindir, ebeveyninin hakkı yoktur" kaydı bulunmaktadır.
2- Baba veya dede veya bunların tayin edeceği vasilerin, çocuk üzerinde karşılıksız istihdam (hizmetlenme) hakkı vardır. Fakat, bu istihdam "tehzib veya riyazet" yani yetiştirici, terbiye edici, hayata hazırlayıcı mahiyette olmalıdır. Çocuğun yetişmesine katkısı olmayan sırf velinin menfaatine olan istihdam caiz değildir. Karşılıksız istihdam caiz olunca, ücretli istihdamın da evleviyetle mümkün olacağı fikrinden hareketle "baba veya dede veya hakim tarafından çocuğun ücretle herhangi bir işe verilebileceği" kabul edilmiştir.
3- Çocuğun çalışmasından elde edilecek ücret, çocuğun şahsî malıdır. Çocuğun malı ise, normal şartlarda sadece kendi ihtiyaçları için harcanabilir. Anne veya baba, çocuk için harcadıktan sonra artanı, büluğa erdikten sonra çocuğa teslim etmek üzere, diğer malları meyanında biriktirirler. Şayet baba, mübezzir (müsrif) ise, hakim bunu da elinden alır. Çocuğun malından babanın (veya annenin) istifadesi sıkı kayıtlara bağlanmıştır. Çocuğun istismarının hukukî ve vicdanî yollardan nasıl önlendiğini anlayabilmek için bu kayıtları da belirtmemizde zaruret var.
Baba çocuğun malına muhtaç ise, bakılır:
a) Eğer baba, bu sırada meskun bir mahalde ise ve fakirliği sebebiyle bu ihtiyaç hasıl oldu ise o maldan yer.
b) Eğer çölde ise ve aslında zengin olmakla beraber, yanında yiyecek bir şeyin yokluğu sebebiyle ihtiyaç hasıl oldu ise, değerini ödemek kaydıyla yer.
Büluğa ermemiş çocuğun malı anne veya babanın malına karışmış bile olsa, müşterek kullanımlarda anne veya baba, istifadede kendi hisselerini tecavüz edemezler, aksi halde haram işlemiş olurlar.
Bu söylediklerimizi vuzuha kavuşturan bir fetvada aynen şöyle denir:
"Bir çocuk mal kazanır ve bunu annesine verirse, annenin bunu, çocuk için infak ederken çocukla birlikte bir iki lokmayı aşmamak kaydıyla bundan yemesi caizdir. Anne aciz ise, çocuk da her ikisinin nafakasını karşılayacak şekilde çalışmaya muktedir ise, annenin bu durumda çocuğun malında hakkı vardır, ondan yiyebilir. Eğer anne çocuğun malına muhtaç değil ise ve kendi malı çocuğun malı ile karışmış ise, bu şekilde satın alınan yiyecek maddesinin, kendi hissesi nisbetinde yiyebilir, fazla yiyecek olursa caiz değildir, yetim malı yemiş olur."
Bir başka fetvada "evi veya malı olduğu halde kira ödemeden çocuğun evinde oturan kadının da günahkâr olacağı" belirtilir.
Çocuğu çalıştırma meselesinde hassasiyeti ileri götüren "bazıları"nın daha enteresan görüşleri var. Bunlardan biri aynen şöyle:
Baba veya anne küçük çocuğuna havuzdan eve su taşıması için emrederek eline bir kap verse, o çocuk da getirse, bazıları kaptaki suyun "çocuğun mülkü" durumuna geçtiğini ve zaruret olmadıkça bu sudan içmenin babaya helal olmadığını, zira (hava, su, kırda biten ot ve ağaç gibi kimsenin mülkiyetinde olmayıp, herkesin istifade edebileceği ve ıstılahta) a'yanu'lmübaha denen eşyada çocuğun istihdamı batıldır.

4- Çocuk büluğa erince, babası onu, istihdam etse veya gelirini ailenin nafakasını harcamak üzere ücretli olarak iş verse, bu baba için mübah olur.
Çocuğu Kimler İşe Verebilir?
Çocuk üzerinde istihdam hakkı olmayanlar, onu ücretli olarak bir işe de koyamazlar. "Yetiştirici" işlerde istihdam hakkının sadece baba, dede ve bunların tayin edeceği vasilere ait olduğunu yukarıda belirtmiştik. Şu halde bunlar dışında kalan kimselerin -akrabalıkları ne kadar yakın olursa olsun- istihdam hakkı olmadığı gibi, ücretle işe koyma hakları da mevcut değildir. Çocuğun hidanesi bu çeşit velilerin yanında ise, temyiz yaşından sonra terbiyelerinin tam olabilmesi için, istihdama velayetleri olan baba veya sair velilerine iadeleri gerekir.
Ancak bunlardan hiçbiri yoksa, anne tarafından "mahrem" bir akraba -velayetü'lhacr kendisine verilmiş olma halinde- çocuğu "yetiştirici" olan bir işe verebilir ve ücretini çocuk için kullanmak veya muhafaza etmek gayesiyle alabilir. Estrûşenî der ki: "Baba, dede ve bunların tayin edeceği vasiden başka hiç kimse çouğun malını tasarruf hakkına sahip değildir. Öyle ki, bunlar dışında çocuğun velayetü'lhacrini elinde tutan bir kimse, çocuğa mal bağışlanacak olsa, çocuk namına kabul eder, fakat söylediğimiz sebepten dolayı, bundan çocuk için harcayamaz. Sadece İmam-ı Muhammed, te'hirinde çocuğa zarar gelecek ise, vasinin zaruret miktarınca harcamasını istihsan eder. Baba, dede ve bunların tayin edeceği vasiler, çocuğun köle, hayvan, akar ve sair emvalini kiraya verebilecekleri halde; çocuğun hacrini elinde tutan diğer vasiler kiraya veremezler. Zira onların, çocuğun malı üzerinde tasarruf hakları yoktur."
Çocuğun malını tasarruf hususunda konulan bu kayıtlar, çocuğun menfaatini korumak, onun istismarını önlemek gibi âli gayeler güder.
Ganimetten Hak Verilmez
Çocuğu koruyucu prensiplerden biri de büluğdan önce askere alınmamaları, harplere iştirak ettirilmeleridir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocukların harbe katılmalarını kesinlikle yasaklar. Hatta rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, ordu yola çıktıktan bir müddet sonra askerleri teker teker kontrol ve teftiş ederek, büluğa ermeyen çocuk karışmış ise geri çevirdiğini belirtir.
Elde edilecek ganimet sebebiyle, birçoklarınca iktisadî yönden de cazip bir ameliye olan askerî seferlere ve savaşlara çocukların bu endişe ile velileri tarafından sevkini tamamen önlemek gayesine de matuf olmak üzere, çocuklara ganimetten pay ayrılması da kesinlikle yasaklanmıştır.
Hülasa etmek gerekirse, yukarıda belirtmeye çalıştığımız hususlar (yani, çocuğun malının anne ve babaya haram olması, çalıştığı takdirde elde edilen ücretin sadece kendisi için harcanabilmesi, istihdam hakkının -yetiştirici işlerde olmak kaydıyla- çocuğa en ziyade şefkat duyma durumunda olan ve onun yetişme mesuliyeti uhdesinde bulunan baba, dede veya bunların tayin edeceği veliye ait olması, baba, dede veya velinin de sadece yetiştirici işlerde ücretsiz istihdama hak sahibi kılınmaları ve onlara su, ot, odun gibi istifadesi herkese helal (ayan-ı mübaha) şeylerin celbinde istihdamlarının batıl addedilmeleri, harp ganimetinden çocuğa hisse ayrılmaması) çocuğun hayata hazırlanma devresi olan büluğ öncesi devrede onun bu gayeye matuf olmayan meşguliyetlerle istismar edilmesinden koruyarak, hayata hazırlanmasını, bir meslek öğrenmesini, tahsil yapmasını garantilemeyi gaye edinir. Nitekim meslek öğretimi bütün İslam mezheplerinin ittifakiyle veli ve devlet üzerine dinî bir vecibe kılınmıştır.[58]

BİR PADİŞAH FERMANI

Dinimizin çocuklar için getirdiği, bülûğdan önce temel formasyonu alma hakkının ihlal edildiği devirler olmuştur. Ancak, bundan sorumlu olan devlet başkanı duruma müdahale etmiştir. Bunun en güzel örneğini 1825 yılında II. Mahmud'un bütün vilayet, sancak ve kazalara ta'mim ettiği bir ferman teşkil eder. O, bu fermanda 5-6 yaşındaki çocukların "mektepten alınarak çıraklığa verilmesini" yasaklar. Şöyle der:"
Dinî vecibeleri öğretmek ve seçeceği mesleğin bilgilerine sahip kılmak, babaların evlatlarına karşı ilk vazifesidir. Ne yazık ki, bir zamandan beri birçok ana ve baba bu temel vazifeyi unutarak çocuklarını daha beş-altı yaşında, kazanç hırsı ile zanaat sahiplerinin yanına çırak veriyorlar veya başıboş bırakıyorlar. Çocukluk çağında cahil kalanlar ise, ergenlik çağlarında hem kendileri için, hem de memleket için dert oluyorlar. Bu, iki dünyada cezayı mucib bir ihmaldir.
Sizlere emir ve irade ediyorum ki, bu ferman elinize değdiği anda, bölgenizde altı yaşını bitirmiş ne kadar çocuk varsa bunları tesbit ediniz, mevcut mahalle mektepleri yetmiyorsa bina ve hoca bularak mektepsiz çocuk bırakmayınız. Mektep çağında olduğu halde bu çocukları yanlarına alıp çalıştıranların şiddetle cezalandırılacaklarını ilan ediniz. Anasız ve babasız olanlarla, okumaya gücü olmayanların tahsilini, devletimin temin edeceğini ilan ediniz."
Bu ferman, 1854'te Abdülmecid, 1873'de Abdilaziz tarafından tekrarlanır.
Ferman, temel eğitim meselesinde İslam'ın görüşünü ifade ettiği gibi, 19. asırda bunun aksamış olduğunu, çocuğun maddî kaygılarla istismar edildiğini de gösterir.[59]

?5188 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? '??? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????. ?????? ???? ???????: ??????? ??? ????? ?????: ??? ????? ?????: ?????? ??????????? "??????? ?? ??????????????? ????? ???????? ??????????? ?? ???? ????????? ??????????? ?????????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????. ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?? ???? ?????? ????? ?????? ?? ????????[. ????? ??????? .

5. (5188)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'in bir kölesi vardı. Bu köle çalışıp kendisine belli bir haraç ödüyordu. Hz. Ebu Bekr onun kazancından yiyordu. Bir gün yine bir şeyler getirdi. Ebu Bekr (radıyallahu anh) bundan da yedi. Ancak kölesi:
"Bu yediğin nedir, biliyor musun?" dedi. Hz. Ebu Bekir:
"Neymiş o?" deyince köle açıkladı:
"Ben cahiliye devrinde kâhinlik yapardım. Aslında bu işin ehli de değildim. Bu sebeple (kafadan atıp bir) adam aldatmıştım. (Bugün yolda) bana rastladı ve (kâhinliğimden kalma eski) bir borcunu ödedi. Yediğiniz işte bu idi!"
Bunun üzerine Ebu Bekr elini boğazına atıp, midesinde her ne varsa kusup çıkardı." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar, 26.][60]

AÇIKLAMA:

Haraç: Burada kölenin, efendisine, kazancından vermeyi vaadettiği vergidir. Bu, köle ile efendi arasında karşılıklı olarak tesbit edilen bir miktardır. Günlük, haftalık veya aylık gibi muayyen periyodlara göre ödenirdi.
Rivayetin bir başka veçhinde, Hz. Ebu Bekr'in her gün, bunu neden nasıl kazandığını sorduktan sonra yediği; bir gün, gece vakti ödemeyi yaptığı, bu defasında sormadan yiyip, bilahare sorunca, yukarıda kaydedilen cevabı aldığı, bunun üzerine kustuğu, vs. belirtilmiştir.[61]

*** KÖPEĞİN SEMENİ**

?5189 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ?????? ????????? ?????' ??????? ????????[. ????? ??? ????? ?????? ??? ???????? .

1. (5189)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) köpeğin semeninden nehiy buyurdular. Eğer (sahibi, öldürülen) köpeğin semenini istemeye gelirse, avucunu toprakla doldurun." [Ebu Davud, Büyû 68, (3482); Nesaî, Büyû 91, (7, 309).]
Metin Ebu Davud'a aittir.[62]

?5190 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ?????? ???????? ??? ?????? ??????[. ????? ??????? .

2. (5190)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), av köpeği hariç, köpeğin semenini yasakladı." [Tirmizî, Büyû 50, (1281).] [63]

AÇIKLAMA:

1- "Avucun toprak doldurulması"ndan murad; haybet ve hüsrandır, boş dönmek, mahrum kalmaktır.
2- İbnu Hacer, köpek satışıyla ilgili hadisi tahlil ederken, mevzu üzerindeki ihtilaflı fikirleri, delilleriyle birlikte tahlil eder. Teferruata fazla girmeden bazı iktibasları kaydedeceğiz: "Hadisin zahiri köpeğin satışını haram kılmaktadır. Bu hüküm, avcılık öğretilen ve öğretilmeyen beslenmesi caiz olan ve olmayan her çeşit köpeğe şamildir. Bu görüşü esas alan nazarında, köpeğin telef edilmesi (mesela kazaen öldürülmesi) halinde, telef edene köpeğin değerini ödemek gerekmez." Cumhur böyle hükmetmiştir.
İmam Malik: "Satılması caiz değildir. Ancak telef edene kıymetini tazmin gerekir" demiştir. Ondan cumhurun görüşü de rivayet edilmiştir. Keza Malik'ten, tıpkı Ebu Hanife gibi: "Satışı caizdir, telef edene de tazmin gerekir" dediği dahi rivayet edilmiştir.
Atâ ve Nehai: "Sadece av köpeğinin satışı caiz" demiştir.
Şafiî'nin nezdinde köpek satışının haram addedilişinin illeti, onun mutlak necis olmasındandır. Muallem olsa da olmasa da, köpeği necis addetmeyenler nezdinde satışının yasak

oluş sebebi, köpek edinme hususunda gelen yasakla, öldürülmesi hususunda gelen emirdir.."
İbnu Hacer, imamları farklı fetvalara sevkeden farklı rivayetlerden bir kısmını kaydettikten sonra açıklamasına devam eder: "Kurtubî der ki: "İmam Malik'in mezhebinde meşhur olan; köpek edinmenin cevazı, satışının mekruh oluşudur, dolayısıyla satış vaki oldu ise, akid feshedilmez. Sanki, köpek onun nazarında necis olmayıp tahir olduğu için, caiz olan faideleri sebebiyle beslenmesine izin vermiş ve hükmünü diğer satış maddelerinin hükmüne tabi kılmıştır; ancak şeriat onun satışını tenzihen mekruh addetmiştir. Çünkü köpek beslemek mekarim-i ahlaktan değildir." Devamla der ki: "Köpeğe verilecek para ile, fahişenin mehri ve kahinin ücretinin aynı hadiste beraber zikredilmesi, edinilmesine izin verilmeyen köpeğe hamledilir. Bunun bütün köpeklere şamil olduğu takdirinde, bu üç şeyde müşterek şekilde beyan edilen nehiy tahrim ve tenzihten daha umumi bir kerahettir. Çünkü bunlardan her biri yasaklanmıştır. Fakat herbirinin yasaklık derecesi, ayrı ayrı delillerle değerlendirilecektir. Nitekim fahişe mehri ile kahin ücretini, mücerred bir yasak değil üzerinde icma edilen bir haram olarak görmekteyiz. Atıfta birbirine bağlanmasından hasıl olan iştirak, onların yasağın her hususunda müşterek olmalarını gerektirmez. Bilindiği üzere, ifade sırasında zaman zaman emir nehye, icab nefye atfedilir.
Mevzuyu şöyle özetleyebiliriz: "Köpek beslemenin cevazı ve tahrimi meselesi, görüldüğü gibi ihtilaflı bir husustur. Her bir görüş, Resulullah ve Ashab'tan gelen farklı rivayetlere ve bu rivayetlerin yorumuna dayanır. Bunların zikri, mevzumuzu uzatır. Şu kadarını söyleyelim ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) -daha önce geçtiği üzere- bir ara köpeklerin öldürülmesini emretmiş ise de, sonradan öldürmeyi yasaklamış, sadece siyah köpeği istisna tutmuştur. Hanefiler, köpeğin alınıp satılmasını caiz addederken, espri olarak temelde bunu esas alırlar: Yani yasak mensuhtur, cevaz nasihtir. Edinilmesi caiz olan bir şeyin alınıp satılması da caiz olmalıdır, telef edilince değeri tazmin edilmelidir."[64]

*** KEDİ**

?5191 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5191)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kedinin yenmesini ve semenini yasakladı." [Ebu Davud, Büyû 64, (3480); Tirmizî, Büyû 49, (1280).][65]

AÇIKLAMA:

Yukarıda köpek hakkında söylenen, kedi hakkında da caridir. Bidayeten necis olduğu ifade edilmişse de, sonradan artığının tahir olduğu ifade edilmiştir. Ulema farklı rivayetlerden hareketle ihtilaflı hükme varmışlardır. Sadedinde olduğumuz hadis kedinin satışını mutlak olarak yasaklarsa da, cumhur cevazına hükmetmiştir. Hadisle ilgili olarak Hattâbi şu açıklamayı yapar: "Kedinin semeniyle ilgili nehiy, iki manadan ileri gelir:
Birinci mana: Kedi, kayıt altına gelmeyen vahşîlere benzemektedir ve onun müşteriye sahih bir teslimi mümkün değildir. Çünkü kedi bir evde sabit kalmaz, evleri dolaşır durur, bunun önüne geçilemez. Üstelik o bağlanan veya kafese konan hayvanlar gibi değildir. Bazen ehlileştikten sonra vahşîleşir, evi terkeder, yakalamak bile mümkün olmaz. Müşteri satın aldıktan sonra kaçması için bağlayıp hapsedecek olsa, ondan istifadesi mümkün olmaz. (Bu vasıftaki bir hayvanın sahih bir teslimi olmayacağı için satışı caiz değildir.)
İkinci mana: "Kedinin satışı yasaklanmıştır, ta ki insanlar birbirlerine kedilerini menetmesinler, herkes kendi kedisini öbürüne gösterebilsin ve yanlarında kaldığı müddetçe hayvana merhametle muamele etsinler. Kedi bir evden diğerine geçince aralarında ihtilaf çıkmasın. Bazı alimler, yasağın vahşî kediyle ilgili olduğunu, ehlî kediyle ilgili olmadığını söylemiştir."
Cevazına hükmeden cumhur, hadisin zayıf olduğunu ifade etmiştir.[66]

*** HACAMAT YAPANIN KESBİNDEKİ KERAHET**

?5192 ?1? ?? ???? ?????????? ?‘????? ?? ????:]?????? ??????????? ??????? ?????? # ?? ???????? ??????????? ????????? ??????? ???? ??????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?????????????? ????? ????? ???? ??????: ????????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ?‘???? ? ??????? .

1. (5192)- İbnu Muhayyısa el-Ensarî, babasından anlattığına göre, "Babası Muhayyısa haccamın kiralanması hususunda izin istedi. Resulullah onu menetti. Muhayyısa'nın haccam bir azadlısı vardı. Sorup izin istemeye ara vermedi. Sonunda (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine:
"Onunla deveni ve köleni besle, (kendin yeme!)" buyurdular." [Muvatta, İsti'zan 28 (2, 970); Ebu Davud, Büyû 28, (3422); Tirmizî, Büyû 47, (1277); İbnu Mace, Ticaraat 10, (2166).][67]

AÇIKLAMA:

Rivayetten anlaşılacağı üzere Muhayyısa'nın hacamat yapabilen mahir bir kölesi var. Bunu çalıştırıp para kazanmak istiyor. Resulullah hacamat ameliyesine mukabil, ücret almaya izin vermiyor. Muhayyısa bu hususta ısrarla sormaya, ücret alma izni talep etmeye devam ediyor. Aleyhissalâtu vesselâm deve ve kölesine yiyecek yapmak şartıyla izin veriyor.
Hadisin zahiri bu olmakla birlikte, Resulullah'tan gelen başka rivayetler gözönüne alınınca, yasağın tahrimi ifade etmediği anlaşılır.
Nevevî der ki: "Bu nehiy, tenzihîdir. Maksad, düşük yollardan para kazanmayı ortadan kaldırıp , mekarim-i ahlaka, nezaketli, âli işlere teşvik etmektedir. Eğer bu haram olsaydı bu işte hür veya köle arasında bir tefrik yapılmazdı. Çünkü efendiye, helal olmayan bir şeyi köleye yedirmesi helal olmazdı."
Mirkat'te Muhayyısa'nın ısrarı, o devir cemiyetinde kölelerin kazancından bütün efendilerin yemelerine binaen ve onların kazancını en temiz kazançları bilmelerine binaen Muhayyısa yasağı işitince, buna olan ihtiyacı sebebiyle nefsine ağır geldiği için Aleyhissalâtu vesselâm'a başvurduğu belirtilir. Şarihler: "Deve ve kölede, bu düşük kazançtan istifadeye mani olan bir şeref mevzubahis değildir. Onun için Aleyhissalâtu vesselâm onların istifadesine izin verdi. Hür kimse ise farklıdır" derler.
Hadis, hacamat etmekten ücret almanın köleye helal, hürre ise mekruh olduğunu ifade eder. Ahmed İbnu Hanbel ve birkısım alimler bu görüştedir. Hacamat mesleği hür için mekruhtur. Bundan alacağı paradan yemesi kendine haramdır. Ancak onu köle ve hayvanlarına harcarsa caizdir." Bu hükümde delilleri, bu hadistir.
Söylediğimiz gibi cumhur bu görüşe katılmaz, tenzihî bir kerahetten söz eder. Cumhurun dayandığı bir rivayet Tirmizî'de Enes'ten gelmiştir. Enes'e bu hususta sorulunca:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacamat oldu ve hacamatı yapan da Ebu Taybe idi. Ona iki sa' miktarında yiyecek verilmesini emretti. Ayrıca, efendisine, vergisini biraz azaltmasını söyledi ve şunu da ilave etti: "Sizin tedavi için başvurduklarınızın en efdali hacamattır."
Bazı alimler önce haram edilip sonradan neshedildiğini söyleyerek rivayetleri te'lif ederler. Tahavi de bunlardandır. Ancak neshe hükmetmeye kuvvetli bir karine olmadığı belirtilmiştir.
İbnu'l-Arabî, Resulullah'ın haccama ücret vermesi ile "haccamın kesbi habistir" şeklindeki beyanlarını şöyle te'vil eder: "Ücret muayyen bir iş içinse caizdir, meçhul bir amel için ise değildir."
Hadiste tıbbî muameleye ücret verme ve hukuk sahibine, hafifletmeleri için şefaatte bulunmaya cevaz var.[68]

?5193 ?2? ??? ???? ‘?? ????:]????? #: ????? ???????? ????????? ?????? ?????? ‘????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ????? ? ??????????? ????????? ??? ???????? ??? ?????????[. ????? ??? ?????? ??? ???? ????? ?? ????? ?‘??? ????? ????? ?? ???? ?? ?????? ????.

2. (5193)- Ebu Davud'un bir diğer rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştur: "Ben teyzeme bir köle bağışladım ve ben onun teyzem hakkında mübarek olmasını diliyorum. Teyzeme: "Onu haccama teslim etme, kuyumcuya ve kasaba da teslim etme!" dedim." [Ebu Davud, Büyû 49, (3430).][69]

AÇIKLAMA:

1- Taberâni'nin rivayetinde burada zikri geçen "teyze"nin adı da gelmiştir: Fatıha Bintu Amr ez-Zühriyye.
2 - Resulullah teyzesine genç bir köle bağışlıyor ve buna zikri geçen üç mesleği öğretmemesini tenbihliyor. Yani haccama vermemek, onun yanında hacamat mesleğini öğrenmesine izin vermemek demektir. Zikri geçen üç mesleğe karşı ifade edilen keraheti alimler şöyle izah ederler:
"Haccâmî ve kasab kaçınılması zor olan necasetle mübaşeret etmektedirler. Kuyumcu ise, sanatına hile sokmaktadır. Bazan da erkek için süs eşyası, altın ve gümüşten kaplar

yapmaktadır. Ayrıca meslekleri, işin yürümesi için pek çok yalan vaadlere, yeminlere sevketmektedir."[70]

*** DAMIZLIK HAYVANIN SUYU**

?5194 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? # ???? ?????? ????????? ?????????. ???????: ??? ??????? ?????? ????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ???? ?? ????????????[. ????? ??????? ????????.»?????? ?????????« ??????? ???????? ??? ???? ???? ?‘?? ????? ?? ??????? ?? ??????? ???? ???? .

1. (5194)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kilab kabilesinden bir adam, Resulullah'a damızlık hayvanın suyundan (para almayı) sordu. Aleyhissalâtu vesselâm yasakladı. Adam:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz damızlığı aştırıyoruz da bize ikramda bulunuyorlar!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ikramda bulunmaya ruhsat verdi." [Tirmizî, Büyû 45, (1274); Nesâî, Büyû 94,l (7, 360).] [71]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen fahl, her hayvanın erkeğine denir. Damızlık kelimesi dilimizde erkek için de dişi için de kullanılabilir. Asb, erkeğin dişiye aşmasıdır. Ancak asb, erkek hayvanın suyu ve nesli için de kullanılır.
Şarihler, damızlık erkeğin bu maksadla iareten yani herhangi bir ücret talep etmeden verilmesinin mendub olduğunu, bu sebeple ücret alınmasını Resulullah'ın mekruh addettiğini belirtirler. Bazı alimler de: "Yasaklama (bu meselede karşılaşılan) cehalet sebebiyledir. Zira, icarede yapılacak işin belirlenmesi ve miktarının bilinmesi lazımdır" demiştir.
İbnu Hacer: "Damızlığın suyunu satmak da kiralamak da haramdır. Çünkü mütekavvim (ticarete salih) değildir, teslim için ne malumdur ne de makdur (miktarı belirlenmiş)dur. Ancak Şafiîler ve Hanbelîler belli bir müddet için kiralanması caizdir derler.
2- Hadiste, damızlığın hizmetine mukabil hediyenin caiz olduğu ifade edilmektedir. İbnu Hacer: "Bunun ariyetinin caiz olduğunda hiçbir ihtilaf mevcut değildir. Ariyeten alan, verene herhangi bir ön şarta bağlı olmadan bir hediyede bulunacak olursa bu da caizdir. İbnu Hibban'da gelen merfu bir rivayette hayvanları damızlığa çekmeye teşvik de edilmiştir: "Kim bir dişi ata aştırır ve yavru yaptırırsa ona yetmiş at sevabı verilir."[72]

*** KUSÂME**

?5195 ?1? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ????????? ?????????????? ???????: ????? ???????????? ?????: ????????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ????? ???? ?????? ????? ????[. ????? ??? ????.»?????????« ??? ?????: ?? ????? ?????? ????? ??? ???? ???????? ??? ?????? ??? ???? ????? .

1. (5195)- el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün bize):
"Kusâmeden sakının!" buyurdular. Biz: "Kusâme de nedir?" dedik.
"Bir cemaatin başında bulunan bir kimse (birşey taksim ettiği zaman) berikinin ve ötekinin hisselerinden bir şeyler alır(sa, işte bu aldığı şey kusâmedir)." [Ebu Davud, Cihad 179, (2783, 2784).][73]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah ganimeti taksim eden kimsenin, bu hizmetine mukabil, kendilerine taksimde bulunduğu kimselerden ücret almasını yasaklamaktadır. Hadiste geçen kusâme, taksimcinin aldığı taksim ücreti demektir. Aslında taksim işi ücretsiz olmalı denmek istenmiyor. O işin muayyen belli bir ücreti vardır. Ancak taksimi yapan, o ücretü'lmisl'e razı olmaz, kendilerine taksimde bulunduğu kimselerin herbirinin payından bir hisse alır. İşte bu alınana kusâme denmektedir ve Aleyhissalâtu vesselâm bunu yasaklamaktadır.[74]

*** MADEN**

?5196 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ????:]?????? ?????? ???????? ???? ????????? ????????? ??????? ??????? ? ??????????? ????? ??????????? ??? ????????? ????????? ??????????? ????? ????????? # ????? ???? ????????? ???? ????????? # ???????? ??? ??????????. ?????? ???? ????????? # ???? ????? ??????? ????? ?????: ???? ????????. ?????: ? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????. ????????? # ??????[. ????? ??? ????.»?????????« ?????? ??????? .

1. (5196)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam kendisine on dinar borçlu olan bir alacaklısının peşine düştü ve:
"Vallahi borcunu ödeyinceye veya bana bir kefil getirinceye kadar arkanı bırakmayacağım!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm o borcu üzerine aldı. Sonra adam, üzerine aldığı miktarı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm adama:
"Bu parayı nereden buldun?" diye sordu. Adam: "Madenden!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse bizim buna ihtiyacımız yok! Onda hayır da yok" buyurdu ve borcu ona bedel ödeyiverdi." [Ebu Davud, Büyû 2, (3328); İbnu Mace, Sadakat 9, (2406).] [75]

AÇILAMA:

Hattâbî der ki: "Resulullah'ın adamın getirdiği madeni reddetmesi ve "buna ihtiyacımız yok.." demesi, sanki sadece Resulullah'a malum olan bir sebepten dolayıdır, değilse topraktan çıkarılan madeni kendine mal etmenin haram olmasından değil. Çünkü bütün altın ve gümüşler madenden çıkarılmaktadır. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Bilal İbnu'l-Haris'e, Kabliyye mıntıkasının madenlerini ikta kılmıştır.[76] Onlar bu madenden vergi ödüyorlardı. Bu günümüze kadar devam eden meşru bir iştir. Resulullah'ın keraheti muhtemelen şuradan ileri gelmiştir: Belki de madenciler madenin toprağını, onu muameleden geçirip, içerisindeki altın ve gümüşünü ortaya çıkaran kimselerden satın alıyorlar. Bu ise bir aldatmadır. Bu toprağın içinde altın ve gümüş var mı bilinemez. Nitekim, ulemadan bir grup madenlerin toprağının satılmasını mekruh saymıştır: Atâ, Şa'bî, Süfyanu's-Sevrî, Evzâî, Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Rahuye bunlardandır.
Hadiste bir başka yön daha var: "Öyleyse bizim buna ihtiyacımız yok! Onda hayır da yok!" sözünün manası: "Buna bir revaç yok, onda bizim ihtiyacımıza bir çare yok" demektir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm'ın deruhte ettiği borç basılmış dinardı. Halbuki adamın getirdiği toz altındır, basılmış değil. O zaman basılmış dinarlar oraya Rum diyarından getirildi. İslam'da ilk sikkeyi Abdülmelik İbnu Mervan bastırdı. Bu para günümüze kadar Mervaniye diye isimlendirilmiştir."
Hattâbî, Resulullah'ın kerahetinin sebebini bulma sadedinde başka ihtimaller üzerinde de durur.[77]

*** SULTANIN İHSANI**

?5197 ?1? ?? ????????? ?? ??????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????????. ????????: ??????? ???? ???? ??????? ??????? ??????. ??????? #: ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ???????? ??? ??????? ????????? ????? ? ??? ?????????? ????????[. ????? ??????? .
???? ?? ?????: »?????? ????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ? ??????? ??????? ??? ??????? ??????? ??????????[.

1. (5197)- Abdullah İbnu Amr İbni's-Sa'dî, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana ihsanda bulunurdu. Ben de: "Siz, bunu benden daha muhtaca verin" diyordum. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Al bunu! Sen beklemez ve istemez olduğun halde sana geleni al! Bu şekilde gelmezse, nefsini peşine takma!" buyurdu." [Buhârî, Ahkam 17, Zekat 51; Müslim, Zekat 110, (1045).]

Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "Bu sebeple İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), ne bir şey isterdi, ne de kendine ihsan edilen bir şeyi reddederdi."[78]

AÇIKLAMA:

Bu hadis bir başka veçhiyle daha önce de geçti. Rivayetin bir veçhinde Resulullah'ın Hz.Ömer'e bu ihsanının, îfa ettiği bir hizmet mukabilinde olduğu belirtilir. Dolayısıyle bu ihsan fakr sebebiyle değil, hak sebebiyle verilmiş olmaktadır. Günümüzün tabiriyle maaş ve ücrettir. Bu sebepten dolayı, Hz. Ömer'in: "Bunu, bu paraya benden daha çok muhtaç olana ver!" sözüne Aleyhissalâtu vesselâm itibar etmemiştir. Hadiste, Müslümanların idarecilik, kadılık, vergi toplama, sadaka dağıtma gibi işleriyle meşgul olanların, bu hizmetlerine mukabil maaş almalarının meşru olduğuna açık delil vardır. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ömer'e vermiştir. İbnu'l-Münzir, Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh)'in, kadılık hizmetine karşı para aldığını zikreder. Ebu Ubeyd bu meselede, sadaka üzerine çalışanlara pay ayıran Kur'anî ayetle ihticac eder. Ayette (mealen): "Zekat ancak fakirlere, yoksullara, zekat üzerine çalışan (yani toplayan, dağıtan, koruyan..) memurlara.. mahsustur" (Tevbe 60) buyrularak, zekat üzerine şu veya bu şekilde çalışan bütün memurlara bir pay ayrılmaktadır.
Bu hadisten hareketle alimler, sultandan gelen ihsan haram mı, mekruh mu, mübah mı münakaşa etmiştir. Nevevî der ki: "Sahih olan, eğer (sultanın parasına) haram galebe çalmış ise, (yani sultan zalimse) onun ihsanı da haramdır, keza bu ihsan hak edilmeden verilmiş ise yine haramdır. Ama buna haram galebe çalmamış, alan da müstehak ise mübahtır. Ancak "sultanın ihsanı mendubtur, başkasınınki değil" diyen alim de olmuştur. Mekruh diyenlerin sözü veraya hamledilmiştir. Selefte bu hal meşhurdur. Dünyaya karşı zühdü esas alan, dünyalığın gelmesini mekruh görür. Alimler der ki: "Bu sadette söylenecek en doğru söz şudur: "Kim gelen paranın kaynağının haram olduğunu biliyorsa, almaz, bu haramdır. Helal olduğunu bilirse reddetmez, bu helaldir. Şekke düşen ihtiyatlı davranır, almaz; bu veradır. Mübah gören, aslını esas alarak kabul eder. İhsanı mutlak olarak kabul etmeyi esas alan alimler şu hususlarla istidlal etmişlerdir: Ayet-i kerimede Cenab-ı Hak, Yahudiler hakkında: "Onlar yalanı can kulağıyla dinleyici ve haramı da çok yiyicidirler" (Maide 42) buyurduğu halde Resul-i Ekrem, zırhını bir Yahudiye rehin bırakmıştır." Keza derler ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, Ehl-i Kitab'ın mallarının çoğunun haram olan içki, domuz ve fasid muameleler yoluyla geldiğini bildiği halde onlardan cizye almıştır.
İbnu Battal'a göre, "istenmeksizin gelen malı almak, almamaktan efdaldir. Çünkü mal zayi olmaktan kurtarılmış olur, malın zayi edilmesi yasaklanmıştır." İbnu'l-Münir, "burada malın zayi edilmesi mevzu bahis değil" diyerek İbnu Battal'ı tenkid eder.
Bu hadis, şu hükmü de ihtiva etmektedir. Devlet reisi gerekli gördüğü zaman, daha fakirler varken, fakir olmayanlara ihsanda bulunabilir. Keza, İmamın ihsanını reddetmek edeb değildir, hususan bu Aleyhissalâtu vesselâm'dan gelmişse. Zira ayette "Resul size ne vermişse onu alın" (Haşr 7) buyrulmuştur.[79]

?5198 ?2? ??? ???? ???:]?????????????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ??????????? ???????? ???????? ??????? ????? ??? ??????????. ????????: ????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???? ??????. ???????: ???? ??? ?????????? ??????? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? # ??????????. ???????? ?????? ????????. ?????? ??? ??? ????????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ?????? ??????????[.

2. (5198)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) beni, zekat (toplama işine) tayin etti. Bu işi tamamlayınca bana ücret verilmesini emretti. Ben:
"Ben Allah rızası için çalıştım, ücretim Allah üzerinedir!" dedim. Hz. Ömer:
"Sen, sana verileni al. Nitekim ben de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında çalışmıştım. Bana ücret verdi. Hatta (ilk seferinde) ben de senin söylediğini söyledim. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Sen istemediğin halde sana birşeyler verilirse, onu al, ye ve tasadduk et!" buyurdular" dedi."[80]

?5199 ?3? ??? ???? ?? ???????? ?? ????? ???:]???????? ????? ???????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ??? ??????? ??????? ?????? ?????????? ??? ????? ???????? ????? ??????????? ???????? ???? ????????? ??????? ?????????? ???? ????? ????????? ?????????[. ????? ??? ????.?»??????????« ???? ?? ??? ?????: ??????? ??? ????? .

3. (5199)- Selim İbnu Mutayr babasından naklen anlatıyor: "Bir adamın şöyle söylediğini işittim:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın [Veda haccı sırasında hutbede] şöyle söylediğini işittim:
"Ey insanlar! İhsanları, onlar ihsan kaldığı müddetçe alın! Ne zaman, Kureyş saltanat kavgasına düşer ve ihsan dininizden rüşvet mukabili olursa, o zaman onu bırakın ve almayın!" [Ebu Davud, Harac 17, (2958, 2959).][81]

AÇIKLAMA:

Hadis, farzı, sünneti terk, haram ve bid'atı yapmak şeklinde dinden rüşveti gerektiren ihsanları almamayı teşvik etmektedir. Şu halde hadis, sultanın ihsanı böyle değilse almada beis olmadığını, aksi halde haram olduğunu ifade ediyor.
Resulullah'ın hadislerinde hediye, ihsan, ikram, sadaka gibi bahisler üzerinde çokça durulmuş, hediyeleşmeye, cömertliğe teşvik edilmiş, "insanın ihsanın kulu olduğu", "hediyenin kalplerdeki kırgınlıkları kaldırdığı", "insanlar arasında sevgi ve muhabbeti artırdığı" ifade edilmiştir.
Sadedinde olduğumuz bahis sultanın ihsanı adı ile meseleyi daha hususi bir çerçevede ele almaktadır. Anlaşılan o ki, Aleyhissalâtu vesselâm ihsanın ehemmiyetine ammeten yer verirken, devletten gelecek ihsanın tehlikesine hassaten nazar-ı dikkatleri çekmek istemiştir. Alimlerimiz de Rehber-i Ekmelimizden beri meseleye ayrı bir ehemmiyet atfetmişlerdir. Bu sebeple, şurada sadedinde olduğumuz hadisle ilgili olarak Ebu Davud şarihi Azimabadi'nin İbnu Raslan'dan aktardığı bir açıklamayı aynen kaydetmede fayda ümid ediyoruz. Tesiri verecek olan Allahu Zü'l-Celal hazretleridir:
"...Şa'bî, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un şu sözünü nakleder: "İhsan, ihsan ehlini cehenneme atıncaya kadar devam eder. Yani sultanın onlara olan ihsanı, onları haram şeyleri irtikab etmeye sevketmek suretiyle ateşe girmelerine sebep olur; yoksa ihsan, zatı ve mahiyeti itibariyle haram değildir. Gazalî der ki: Sultanın malından gelen bu ihsan hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı: "Haram olduğu hususunda kesin bir kanaat edinilemeyen ihsan alınabilir, helaldir" demiştir. Diğer bir kısmı: "Helal olduğu nazarında kesinlik kazanmayan ihsanı kabul etmek haramdır" demiştir. Haram ve helalin karışık olduğu maldan gelecek ihsanı almayı tecviz edenler, Ashab'tan bir cemaatin zalim idarecilerin zamanında yaşamış olmalarına rağmen, onların, mallarından almalarını delil kılmışlardır, keza tabiinden birçoğu da zalim idarecilerin mallarından almışlardır. Söz gelimi Şafii hazretleri Harunu'r-Reşid'den bir defada bin dinar almıştır. İmam Malik, halifelerden çok mal almıştır... Gerçi bu büyüklerden idarecilerin ihsanını vera düşüncesiyle, dinî endişe ve korkuyla almayanlar da olmuştur." Devamla der ki: "Sultanların mallarının çoğu bu asırda haramdır. Ellerinde helal yok gibidir veya pek azdır."
İbnu Raslan, bu kaydedilenleri zikrettikten sonra der ki: "Gazalî merhumun zamanında bu böyle ise, ya zamanımızda nasıl olur? Önceki devirde sultanlar, Hulefa-i Raşidin zamanına yakınlıkları sebebiyle ihsanlarını alimlere kabul ettirebilmek hırsıyla onların kalplerini kazanmaya çalışıyorlar. Alimler talep etmeden ve ayaklarına gelmeden onlara gönderiyorlardı; dahası, onlara karşı kendileri minnet duyup, kabullerinden seviniyorlardı. Alimler de onlardan alıp muhtaçlara dağıtıyorlar, sultanların siyasi garazlarına itaat etmiyorlar, alet olmuyorlardı.
Zamanımızda zalim ve dinsiz idarecilere yaranmak, onların gözüne girip itibar, ikram ve iltifata mazhar olabilmek için fikir, kanaat ve hatta toptan şahsiyet değiştirenler var. Bunlardan birkısmının örneğini Ahmet Kabaklı'nın Temellerin Duruşması adlı kitabında görmek mümkün. Biz burada, Kabaklı Hoca'nın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sadedinde olduğumuz hadiste beşeriyetin dikkatini çektileri "sultanın ihsanı"na iltifatın dine ve kişiye ne gibi sefaletler getirebileceğini delillendirmek maksadıyla, İlahiyat Fakültesi profesörlerince GÖZE GİRMEK İÇİN hazırlanan bir lahiya ile ilgili tahlilini aynen kaydedeceğiz, ibretle okunmalıdır."[82]
İslam'da Reform Deneyişleri:
Bir yandan türlü alanlarda "inkılablar" yapılırken, Atatürk'ün din üzerinde de büyük ısrarla değişiklikler yapmak istediği görülüyor. Yalnız, din ve İslam üzerinde "reform"lar yaparken, "Şapka Devrimi"nde (1925) olduğu gibi hızlı davranmıyor. Uzun hazırlıklara ihtiyaç hissediyor. Belki milletin tepkilerini ölçmek için temkinli, hatta tereddütlü görünüyor. Bazan dinin özünde, ibadetlerde vs. bir "devrim"e karar verdiği halde, o kararı geri aldığı bile oluyor.
Atatürk ve arkadaşlarının, zaman geçtikçe dine karşı daha ters bir yön alan "devrim" taktiklerinden birisi de, o konuda her ne istiyorlarsa teklifleri veya her ne istiyorlarsa lahiyaları, bilhassa önde gelen fakat imanı bütün olmadığı anlaşılan "din adamı ve ulema" takımından kimselere yaptırmaları idi.
Böylesi sözde din simsarlarını ise, tayinle gelen milletvekilleri arasında, çevrede veya "resmî ulema" arasında bol bol bulabiliyordu.
Bu sözde din adamlarını "Atatürk'le Üç Ay" adlı kitabında Ahmed Hamdi Başar üzüntü ile şöyle tasvir etmektedir:
"Mürteci ve dindar gözükmemek için herkes elinden geleni yapıyordu. İki eski hoca mebus vardı ki, dalkavuklukta herkesten ileri gidiyorlardı. Bunlardan biri Allah'a küfür ediyor; öteki cami ve mescidlere, umumi bütçeden verilen tahsisatın halkevlerine devredilmesini istiyordu."
"Hilafetin ilgası" teklifini, Urfa Mebusu Şeyh Saffet Efendi'ye verdirtmişlerdi. Onun gibi Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi ve Konya Meb-usu Musa Kazım efendiler de "Şer'iyye vekaleti"nin kaldırılmasını, en başta savunan "Sarıklılar" olmuşlardır.
Kafası "dinî reform" tasarıları ile dolu ve bu konuda bazı Avrupalıların görüşlerini de birçok kere almış olan Kemalistlerin taktikle hedefledikleri üç maksat olsa gerektir:
1- Ulema ve sarıklı diye bilinen (fakat esasta prensipsiz olan) kişilere yaptırdığı teklif ve tasvipler ile, "devrimler"e dinî (şer'î) dayanaklar bulunmuş oluyordu.
2- Bu tanınmış "hoca"ların dinî hakikatlara aykırı ve dönek olan tutumlarını, diğer milletvekillerine ve millete göstererek halk nazarında onlarla beraber bütün din adamlarının

itibarları da sarsılmış oluyordu.
3- Milletin, bu sözde din adamlarından tiksinerek İslam'dan soğuyabileceği hesap ediliyordu.[83]
İslamiyet'i Islah Proje ve Lahiyası:
İşte, 1928 yılında (ilerde 1932'de kapatılacak olan) İlahiyat Fakültesi hocalarından bazılarına hazırlatılan yahut o fakülte profesörlerince göze girmek için hazırlanan dinî reformlar "lahiyası"da aynı takdiği taşımaktadır. Milletin çok büyük üzüntü ve hoşnutsuzluklarına sebep olan bu "lahiya"da da maalesef başta Köprülü Fuat Bey olmak üzere, İzmirli Hakkı, Şerafettin Bey (Yaltkaya) gibi halkın evvelce güvendiği imzalar da bulunmaktadır. Yalnız aynı fakülteden Bâbanzâde Naim Bey'le Ferit Kam Hoca heyete katılmamışlardır.
Adı geçen İlahiyattaki diğer isimler: İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Halil Halit, Halil Nimetullah, Mehmet Ali Ayni, Arapkirli Hüseyin Avni, Hilmi Ömer, Yusuf Ziya beylerdir.
Layihanın tamam metnini Osman Nuri Ergin'in "Türk Maarif Tarihi" (cilt 5, s. 1639-41)'nde bulabilirsiniz. Burada sadeleştirerek ve yer yer özetleyerek sunacağımız bu "Islahat Lahiyası"nın son derece iddialı olduğunu da, sonuna eklenen şu cümleler gösteriyor:"
Bu suretle, yeni Türkiye, din sahasında, yalnız yeni bir vicdan intibahının (uyanışının) değil, bütün esir ve geri olan İslam kavimlerinin hürriyet ve terakkisinin de mürşidi olabilecektir."
Ayrıca bu "Islahat Lahiyasında" açıklanmamış olmakla beraber "din yok, millet var" düşüncesinin açık izleri de görülmektedir.
Yine bu reform tasarısında Ziya Gökalp'in çoğu Atatürk'çe benimsenen "dinî reform"a ait görüşlerinin etkileri de derindir.
Bilindiği gibi bu layihayı hazırlayan komisyonun başında Fuat Köprülü bulunuyordu. Köprülü Fuat Bey Milliyetçilik anlayışıyla Ziya Gökalp'ı devam ettirmekte olup, aynı zamanda Atatürk'le de ilişkileri iyi olan (ömrü boyunca da) politikaya yakın bir ilim adamı olmuştur.[84]
Islahat Lahiyası'nın Özeti
1- Demokrasi sahasında tecelli eden muazzam Türk inkılabı; lisanî, ahlâkî, iktisadî bütün içtimâî müesseseleriyle başlıca iki manzara gösteriyor. Birincisi: Bütün içtimâî müesseselerin ilmîleşmesi. İkincisi: Bütün içtimâî müesseselerin millîleşmesi...
2- Din de içtimâî bir müessesedir. Diğer içtimâî müesseseler gibi hayatın zaruretlerine katlanmak, tekamülün seyrini kovalamak mecburiyetindedir.
3- Dinî hayat da ahlakî ve iktisadî hayat gibi ancak ilmî düşünceler ve ilmî usullerle ahenkli bir surette özel ve şahsî feyzini verebilir. Bu ıslahat için encümenimizin komisyon tasavvur ettiği tedbirler şunlardır:
İbadetin şeklinde:
Mabetlerimiz temiz, muntazam, ziyaret ve oturmaya uygun bir hale getirilmelidir. Mabetlerde sıralar, elbiselikler tesis edilmeli ve temiz ayakkabılarla mabetlere girilmesi tercih edilmelidir. Bu, dinî ıstılahatın ibadete ait olan sıhhi şartıdır.
İbadetin dilinde:
İbadet lisanı Türkçe olmalıdır. Ayetlerin, duaların, hutbelerin Türkçe şekilleri kullanılmalıdır.
İbadet sıfatında:
İbadetlerin son derece estetik ve heyecanlı bir şekilde yapılması temin edilmelidir. Bunun için usul dairesinde teganniye (şakımaya) müsait müezzinler, imamlar yetiştirmek lazımdır. Ayrıca mabetlere musiki aletlerinin kabulü dahi lazım gelir. Mabedlerde ilahi mahiyetinde asrî ve enstrümantal musikiye kat'i ihtiyaç vardır.
İbadetin fikriyatında:
Hutbelerin basılmış şekilleri kâfi değildir. Hitabet, okumaktan ayrı bir şeydir. Hutbelerde mühim olan nitelik doğrudan doğruya ilmî, yahut iktisadî fikirler değil, doğrudan doğruya dinî olan kıymetler ve muakaledir.
Bunu verebilecek olan insanlar, hitabeti güçlü olan din filozoflarıdır. Bu üstünlükte hatiplerimiz İlahiyat Fakültesi'nde yeterince yetişinceye kadar dışarda mevcut din mütefekkirlerinden ve din filozoflarından istifade etmek lazımdır.
Mühim olan şey ne Kur'an-ı Kerim'in Türkçesi, ne de bu Türkçenin tasnif ve tensik edilmiş şeklidir. Mühim olan şey Kur'an'ın ve İslam dininin beşerî ve mutlak mahiyetini gösteren felsefi bir bakıştır.
Bütün ıslahatın gerçekleşmesi için ilmî bir merkez tarafından vücuda getirilecek olan tatbikat projesinin hazırlanması lazım gelir.
340 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 3 Mart 1924'de çıkması üzerine kurulan ve fakat 1932'de kapatılan İlahiyat Fakültesi hocalarının, Köprülü Fuat Bey başkanlığındaki "Islahat Komisyonu" görülüyor ki, "vur denince öldürecek" kadar ileri gitmiştir.
Nitekim bu "layiha" (rapor) ile İslamiyet'in büsbütün tanınmaz bir hale getirilmesi, camilerin oturulacak iskemleler ve alafranga çalgılarla şenlenmesi ve ayakkabılarla girilen kilise ve sinemalara benzetilmesi tavsiye edilmektedir. Vaazlar, dualarla iman tazeliği sağlayacak telkinler ve Kur'an sesleri yerine adeta Eflatun'un Akademisindeki gibi tereddüt veren tartışmalar ve karşıt fikir alışverişleri tasarlanmaktadır.
Bir yabancı düşünür, "Türkiye'de çoğu aydınar(!), İslam'a, daima manyakça yaklaşmışlardır" diyor. İşte bu layiha, sanki o iddiayı ispat için kaleme alınmıştır. Asırlardır inandığımız İslam'ın iman ve şartlarına bir darbe gibi, bu sözler üstelik de adlı sanlı din ve edebiyat bilginlerinden gelince, milleti can evinden vurmuştur.
Ne var ki, en şiddetli çağında olmasına rağmen, Tek Parti rejimi dahi, bu layihadaki görüşleri bütünüyle uygulamaya cesaret edememiştir. Baştakiler bu "Islahat Layihası"nı ilk önce benimsemişler, fakat sonradan ilgisiz davranmışlardır.
Komisyon üyesi proflardan Mehmet Ali Ayni, Lâyiha'daki umdelerin tatbik edilmemesinden hayrete düşmüşcesine bir dergiye şunları söylemiştir:
"Atatürk, bunu niçin böyle yaptı? Acaba efkâr-ı umuumiyece (kamuoyu) fena karşılanacağından mı çekindi? Yahut henüz zamanı gelmemiş ve zemin hazırlanmamış mıydı? Yahut her inkılâbı bizzat kendisi yaptığı için bundan ilâhiyat Fakültesi'nin önayak olmasını hoş mu görmedi? Hasılı buraları anlaşılamıyor ve izah eden de bulunamıyor."
Kitaptan yazılıdı.
Yeşil fondakiler cd'de yok bilginize[85]

*** İKİ YARIŞÇI**

?5200 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ??????? ?????????????????: ????????? ???????????[. ????? ??? ????.????? »?????? ??? ????« ??? ???? ???? ???? .

1.(5200)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resululah (aleyhissalâtu vesselâm) iki yarışçının yemeğini nehyetti: Müsabaka ve kumar." [Ebu Davud, Et'ime 7, (3754).][86]

AÇIKLAMA:

Mütebari'yi yarışçı olarak çevirdik. Hattâbi şöyle açıklar: "İki mütebari, aynı şeyleri yaparak yarışan iki kişi demektir. Bunlardan her biri, diğerinin yaptığı şeyin tıpkısını yapar. Maksatları, hangisi arkadaşına galebe çalacak, bunu göstermektir. Resulullah bunu mekruh addetmiştir. Çünkü bu davranışta riya ve övünme var ve bu, malın batıl yoldan yenmesi yasağına dahildir." Hattâbî bu ifadesiyle şu ayet-i kerimeye atıf yapmaktadır. (Mealen): "Birbirinizin malını aranızda batıl yollarla yemeyin" (Bakara 188).
Burada müsabaka mutlak olarak yasaklanmış gözükmekte. Halbuki daha önce de temas edildiği üzere Aleyhissalâtu vesselâm deve, at ve ok yarışlarını tecviz etmiş ve ulema bu çeşit yarışlarda armağan verilmesini meşru addetmiştir. Sadedinde olduğumuz hadisle arada bir tearuz görmek gerekmez. Çünkü burada mekruh addedilen yarış, tefahura alet edilen veya: "Ben kazanırsam sen armağan vereceksin, kaybedersem ben sana armağan vereceğim" şeklinde batıl şartlar koşulan, dolayısıyle dinimizin koyduğu meşruiyet şartlarının dışına çıkan yarışlardır. Kumarın yasak olduğu zaten açık bir husustur.[87]

MEKS (USULSÜZ VERGİ)

?5201 ?1? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ???????? ????????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (5201)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Cennete meks sahibi girmeyecektir!" dediğini işittim." [Ebu Davud, Harac 7, (2937).][88]

AÇIKLAMA:

Meks, lügat olarak noksanlık, zulm manasına geldiği gibi, cahiliye devrinde pazarda satış yapan mal sahibinden (vergi alarak) alınan dirhemlere de denmiştir. Keza zekat toplayan tahsildarın, normal olarak zekat alma muamelesini tamamladıktan sonra aldığı ziyade paraya da meks denmiştir. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de meks'i "özürcünün aldığı vergidir" diye tarif eder. Bagavî, Şerhu's-Sünne'de "Aleyhissalâtu vesselâm, "sahibu'lmeks"le geldikleri zaman tüccardan öşür adıyla meks (vergi) alan kimseyi kasdetmiştir. Sadakayı alan memura ve ehl-i zimmeden üzerine sulh yapılan öşrü alan kimseye, haddi aşıp, zulmederek günaha girmedikçe muhtesib denir" demektedir.
Şu halde meks, usulsüz alınan, kendi hesabına alınan, zulüm bulaştırılan vergi manasına gelmektedir. Meks sahibi veya sahibu'lmeks bu kirli işe tevessül eden memur

manasına gelir. [89]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/481-482.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/482-484.
[3] Bu bahis kitabımızın ikinci cildinde genişçe işlenmiştir (s. 517-537).
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/484-487.
[5] Bu meselede fazla bilgi için İslâm'da Çocuk Hakları (İstanbul 1980) adlı kitabımız görülebilir (s. 111-116).
Görüldüğü üzere, İslâm dini, çocuğa mesleki bir formasyon kazandırılması işine, dinî terbiye kadar ehemmiyet vermiş olmaktadır. Meslekî formasyon işi, anarşi bataklığında boğulma noktasına getirilen günümüz Türk gençliği için ayrı bir dönem taşımaktadır. En az bin yıllık tarihimizde rastlanmayan böyle bir anarşinin çıkışında tedrisât sistemimizde dinî eğitimin yokluğu kadar meslekî eğitimin yokluğu da müessir olmuştur. Bunu bizzat anarşiye düşmüş olanların gazetelerde çıkan itiraf ve beyanlarında açık seçik görmemiz mümkündür. Bunlardan biri 9.3.1983 tarihli Tercüman2da şöyle diyor:...İş arama sırasında ne iş yapabileceğim sorulduğunda her şeyi yapabileceğimi bildiriyor ve ne kadar saklarsam saklayayım, lise mezunu olduğum ortaya çıkıyordu. Yâni, yarım yamalak, gereksiz çok şey bilen ama, aslında (işe yarar) çok az şey bilen işsiz bir genç.Aramalarımın boşa çıkması yanında şöyle bir ortak tavır görüyordum: Liseyi bitirmek için harcadığım yıllara ve harcadığım çabaya acıyordum. Niye bu ülkenin güçlükle oluşturduğu (maddî) birikim böylesine acımasız ve sonuçsuz bir çaba uğruna sarfediliyordu. Amerika'nın en yüksek tepesini, Don nehrinin uzunluğunu, Hammurabi kanunlarını, modern mantığın denklemini bilmeyen insanlar nasıl oluyor da bize bu bilgileri ezberlemiş kişilere verecek iş bulamıyorlardı. Topluma bir türlü uyum sağlıyamıyordum..."
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/487-489.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/489.490.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/491-492.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/492.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/492.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/493.
[12] "Allah'a sığınırız, Allah korusun" demektir.
[13] Ayet-i kelimenin meâl-i münifi: "Hayır, (hakikat öyle değil) bilâkis, onların irtikab edegeldikleri (masiyetler) kalplerini yenmiş (paslandırmış)tır" (Mutaffifîn, 14).
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/493-497.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/497.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/497-498.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/498.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/498-499.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/499.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/499-500.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/501.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/501-502.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/502.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/502-504.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/504.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/504-505.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/506.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/506-507.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/507.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/507.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/508.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/508-509.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/509.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/509-510.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/510-511.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/511-512.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/513.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/513.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/514.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/514.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/515.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/515.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/515.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/515-516.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/516.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/516-517.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/517.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/517.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/518.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/518-519.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/519.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/519.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/520.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/520-521.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/521.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/521.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/521-522.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/522-525.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/525-526.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/526-527.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/527.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/527.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/527.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/528-529.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/529.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/529-530.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/530.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/530-531.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/532.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/532.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/532.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/533.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/533-534.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/534.

[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/534.
[76] Bu hadis 5178 numarada geçti.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/535.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/536.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/536-537.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/537-538.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/538.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/538-539.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/539-540.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/540-541.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/541-543.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/543.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/543-544.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/544.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/544.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- BİD'ATÇILARIN VE MÜSLÜMAN TOPLULUKLARIN AYRILIĞA DÜŞME SEBEBİ
Fasıl
Fasıl
Ümmetteki Ayrılıkla İlgili Hadisler
Bu Ayrılığın Hakikati Konusunda Birinci Mesele
İkinci Mesele:
Üçüncü Mesele
Dördüncü Mesele:
Beşinci Mesele:
Altıncı Mesele:
Yedinci Mesele: Grupların Belirlenmesi
Sekizinci Mesele:
Dokuzuncu Mesele:
Onuncu Mesele:
Onbirinci Mesele
Onikinci Mesele:
Onüçüncü Mesele:
Ondördüncü Mesele:
Onbeşinci Mesele:
Onaltıncı Mesele:
Onyedinci Mesele:
Onsekizinci Mesele:
Ondokuzuncu Mesele:
Yirminci Mesele:
Yirmibirinci Mesele:
Yirmi ikinci Mesele:
Yirmi Üçüncü Mesele:
Yirmidördüncü Mesele
Yirmibeşinci Bölüm:
Yirmialtıncı Mesele:

9- BİD'ATÇILARIN VE MÜSLÜMAN TOPLULUKLARIN AYRILIĞA DÜŞME SEBEBİ

Allah Teâla size rahmeti ile muamele etsin. Biliniz ki bid'atın kötülüğünü bildiren âyetler ve pek çok hadisler bid'at ehlinin özelliğini dile getirmiştir. Bu özellik parçalanıp ayrılmaktır ki bu yüzden gruplara bölünmüşlerdir. Öylesine ki müslüman olmaları ve İslamın hükmü ile haklarında hüküm verilmesine rağmen, onları İslam bile bir araya getirememektedir.
Görülmüyor mu ki şu ayetler bu durumu ortaya koymaktadır:
"Dinlerini parça parça edip, gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur." [1]
"Müşriklerden olmayın. Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan olmayın." [2]
"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır." [3]
Bölünüp parçalanmanın özelliklerini gösteren başka ayetler de vardır. Hadiste ise şöyle buyurulmuştur:
"Gelecekte benim ümmetim yetmiş iki grupa ayrılacaktır."[4]
Parçalanıp bölünmek olayının manasını bedenen ayrılmak olarak alırsak -ki gerçek olan budur- bu, mezhep ve görüşlerde ayrılığa düşmekten meydana gelir.
Bölünmeyi mezhep olarak ele alırsak, görüş ayrılığı demektir.
"Parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın..."[5] ayetinde olduğu gibi.
Bu ihtilafın sebebinin ne olduğu mutlaka incelenmelidir. Bunun iki sebebi vardır. Birinci sebepte kulun bir rolü yoktur. O ezelde yazılan kader ile ilgilidir. Diğeri ise kulların çalışıp elde ettikleri ile ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde üzerinde konuşulacak olan da odur. Ancak birinci sebebi bu bölüme bir giriş gibi ele alacağız. Çünkü bunda bid'at konusunda derinlemesine bilgi sahibi olmak isteyenlerce iyi bilinmesi için köklü bir mana vardır.
Doğruya ulaşmada başarıyı veren Allah'tır. Bu konuda deriz ki:
Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Rabbin dileseydi insanları bir tek ümmet yapardı, (fakat onlar çeşitli dinler üzerinde) ihtilaf etmektedirler. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri hariç, Rabbin onları bunun için yaratmıştır." [6]
Yüce Allah bu ayetinde haber veriyor ki insanlar sonsuza kadar lihtilaf/aynhk içinde olacaklardır. Bununla beraber, Allah Teâla onları ancak ihtilaf için yaratmıştır. Bu mana, tefsir Âlimlerinden bir grupun sözüdür. Ayetteki "Rabbin onları bunun için yaratmıştır" ifadesinin manası "ihtilaf için onları yaratmıştır" demektir. Bu, Mâlik b. Enes'den rivayet edilmiştir. Mâlik (r.a.) bu manayı açarak yorumlayıp şöyle demiştir: "Yüce Allah onları, bir kısmı cennete bir kısmı saîr cehenneminde olmak üzere yaratmıştır."
Bunun bir benzeri Hasen'den rivayet edilmiştir. Ayyeteki pö^ "Halekahüm" kelimesindeki p* "hüm" zamiri "insanlar"a râci'dir. Yani, "onları yarattı" ifadesi "İnsanları yarattı" demektir. Buna göre insanların, ezelde Allah'ın bildiğinden başka bir şey yapmaları mümkün değildir.
Bu ayetteki ayrılıktan maksat güzellik, çirkinlik, uzunluk, kısalık gibi şekildeki ayrılık değildir. Siyah ve beyaz olmak gibi renkteki ayrılık da değildir. Kör, sağır, görür, duyar olarak yaratılmış olmak gibi bir ayrılık da değildir. Cömert, cimri, korkak ve cesur olmak gibi ahlakı ilgilendiren bir ayrılık da değildir. Veya bunlara benzeyen ve değişiklikler içeren ayrılıklar da değildir.
Ancak ayetteki ayrılıktan maksat, başka bir şeydir ki Yüce Allah ayrı düşünenler arasında hükmetmeleri için onun varlığından dolayı peygamberler göndermiştir. Yüce Allah bu hususu bildirmek için şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak Peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi..."* [7]
Ayette ifade edilen ayrılığa düşülen hususlar, insanı âhirette mutlu veya bahtıkara yapacak görüşlerde, mezheplerde, dinlerde ve inanışlarda olan ayrılıklardır.
İşte, ayetlerde bildirilen ve tekrarlanan ayrılıktan maksat budur. Onlar arasında meydana gelen bu ayrılıklar birkaç çeşittir.
1- Bunlardan birincisi inancın kaynağında olandır. Aralarında Atâ'nın bulunduğu bir grup tefsir âliminin görüşü budur. Atâ' şöyle demiştir:
"Onlar ihtilaf etmektedir. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri hariç, Rabbin onları bunun için yaratmıştır."[8]
Ayetindeki *"Onlar"* Yahudiler, Hristiyanlar, Mecusiler ve Müslümanlardır.
"Rabbinin rahmet ettikleri" ise (sâdece) müslümanlardır. Bu rivayeti İbn Vehb nakletmiştir. Ayete ilk bakışta görünen de budur.
Bu ayrılığın temeli, tevhidi ve tek olan Allah'a yönelmededir. İnsanlar genelde kendilerini bir yaratanın ve yönetenin bulunduğunda ayrılığa düşmezler. Şu kadar ki insanlar yaratıcının tayininde çeşitli görüşler halinde ayrılığa düşmüşlerdir. Kimisi Allah ikidir, kimisi, beştir demiştir, tabiatın veya dehr'in [9] Allah olduğunu söylemiştir. Yıldızların, bazı insanların, ağaçların ve taşların veya elleriyle yontarak yaptıkları şeylerin bile Allah olduğunu ileri sürenler bulunmuştur.
İnsanlardan kimisi Allah'ın varlığını ikrar/kabul etmiş, fakat Yüce Allah peygamberlerini gönderip, ümmetlerine hakkı batıldan ayırıp açıklayana kadar, onlar çeşitli görüşler üzere olmuşlardır. Cenab-ı Hak Peygamberlerini gönderince, gereği gibi Allah'ı bilip, O'nu layık olmadığı sıfatlardan tehzili etmişlerdir. O'nun ortağı, eşi, benzeri, çocukları olmadığını O'nun bunlardan beri olduğunu bilmiş ve benimsemişlerdir. Bunu ikrar edenler ayetteki *"Rabbinin rahmet ettikleri hâriç"* ifadesine girmektedir. O'nu inkar edenler de "Rabbi' nin:
"Yemin ederim ki cehennemi hep cinler ve insanlarla dolduracağım" sözü tamam olmuş (yerini bulmuş) tur."[10] Ayetinin kapsamına girmektedirler.
Birincilerin rahmet ifade eden ayete girmesi, ihtilâfa düşme özelliğinin kendilerinde bulunmayıp ittifak ve uyum özelliği içerisinde olmadandır. Bu özellik *"Hepiniz Allah'ın ipine*

sarılın; ayrılmayın" [11]âyetinde ifade edilen özelliktir. Bu yorum tefsir alimlerinden bir gruptan nakledilmiştir.
İbn Vehb, Ömer b. Abdulaziz'den "Rabbin onları bunun için yarattı."[12] ayeti hakkında şöyle rivayette bulunmuştur:
Yüce Allah rahmet ehli olanları ihtilaf etmesinler diye yaratmıştır. Bu, aynı zamanda Malik ve Tâvus'un Cami' isimli eserinde naklettiği manadır. Buna göre rahmet ehlinin dışında kalan diğerleri ihtilaf özelliği üzere kalmış, açıkça hak olana aykırı davranmışlar ve doğru olan dini bir yana atmışlardır.
İmam Malik'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Allah'ın rahmet ettikleri ayrılığa düşmemişlerdir. Nitekim Bakara 213. ayetinde şöyle buyurulmuştur:
"İnsanlar bir tek ümmet idi. Allah müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda, insanlar arasında hükmetmek için onlarla beraber hak kitabı indirdi. Kendilerine kitap verilenler, sırf hasetlerinden dolayı kendilerine açık deliller geldikten sonra o hususta ayrılığa düştüler. Allah inananlara kendi izniyle ihtilaf ettikleri hakkı gösterdi. Allah dilediğini doğruya iletir."[13]
"İnsanlar bir tek ümmet. idi. Onlar ayrılığa düştüler. Bunun üzerine Allah peygamberlerini gönderdi." Ayetinin ifade ettiği anlama göre Yüce Allah haber veriyor ki insanlar ayrılığa düşmüşler, birlik olmamışlardır. Bunun üzerine, ayrılığa düştükleri hak hususunda onlar arasında hükmetmeleri için Yüce Allah peygamberlerini göndermiştir. İman edenleri de Cenab-ı Hak bu ihtilaflardan (kurtarıp) hidayete erdirmiştir.
Sahih hadiste şöyle buyurulmuştur:
"*Biz (dünyada) sona kalan, ahirette öne geçenleriz. Nitekim onlara (bizden önceki ümmetlere) bizden evvel kitap verilmiş, bize (kitap) onlardan sonra verilmiştir. Bu (Cuma günü) Allah'ın onlara farz kıldığı gündür. Onlar, bu günde ayrılığa düştüler. Yüce Allah o gün hakkında bize hidayet verdi. İnsanlar bu gün hakkında bizim arkamızdan geleceklerdir. Yahudiler (için) yarın (ki Cumartesi), Hıristiyanlar için de yarından sonra (ki Pazar günü var) dır."*[14]
İlm Vehb, Zeyd b. Eslem'den *"İnsanlar tek bir ümmet idi."* ayeti hakkında şu rivayeti tahric etmiştir. İnsanların tek bir ümmet olduğu gün Allah'ın onlardan söz aldığı gündür.[15] İnsanlar bu günün dışında tek ümmet olmamışlardır. Yüce Allah insanlara *"Peygamberini müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdi... Allah iman edenlere üzerinde ihtilafa düştükleri gerçeği izniyle gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir."* [16]
(Geçmiş ümmetler ve ümmet-i Muhammed arasındaki görüş ayrılıklarına örnekler):
a- İnsanlar Cuma gününde ayrılığa düştüler; Yahudiler cumartesiyi, Hıristiyanlar pazarı (cuma yerine geçecek gün) edindiler. Yüce Allah Muhammed ümmetini Cuma gününe hidayet etti.
b- İnsanlar kıblede ayrılığa düştüler! Yahudiler doğuya yöneldiler. Hıristiyanlar Kudüs'e yöneldiler. Yüce Allah ümmet-i Muhammedi Kıbleye (Ka'beye) hidayet etti.
c- İnsanlar namaz hususunda ayrılığa düştüler; kimisi (namaz içerisinde) rüku edip, secde etmezdi. Kimileri secde edip rüku etmezdi. Kimisi hem namaz kılar hem yürürdü. Yüce Allah Muhammed ümmetini bu hususta gerçek olan (namaz)a hidayet etti.
d- İnsanlar oruçta ayrılığa düştüler Kimisi (sadece) gündüzün bir kısmını oruç tutar, kimisi bir kısım yemeği yeme (yip başka şeyler yiye)rek oruç tutardı. Yüce Allah Muhammed ümmetini gerçek olan (oruç)a hidayet, etti.
e- İnsanlar Hz. İbrahim hakkında ayrılığa düştüler; Yahudiler, "İbrahim Yahudidir" dediler. Hristiyanlar, "İbrahim Hıristiyandır" dediler. Yüce Allah İbrahimi hanif ve Müslüman eyleyip, ümmeti Muhammedi bu hususta gerçeğe hidayet eyledi.
f- İnsanlar Hz. İsa hakkında ayrılığa düştüler! Yahudiler onu kâfir sayıp annesine büyük iftira ettiler. Hıristiyanlar İsa'yı hem Allah, hem oğul (Allah'ın oğlu) edindiler. (Gerçekte ise) Yüce Allah onu (kendi) ruhu ve kelimesi kılmış, ümmet-i Muhammedi bu hususta gerçeğe hidayet etmiştir.
Ayrılığa düşmeyenler arasında birinci maksada yönelik olmayıp ikinci maksat itibariyle (din esasında değil, detaylarda) görüş ayrılığı olabilir. Zira Cenab-ı Hak hikmeti ile hükmetmiştir ki bu dinin teferruata dair meseleleri farklı görüş ve zanlara açıktır. Erbabınca bilinen bir şeydir ki teorilerde görüş birliğinin olmaması âdettendi. Zan (ve tahmin) edilen şeylerde görüş ayrılıklarının mümkün olması köklü bir şeydir. Fakat bu temel meselelerde değil, teferruatta, küllî meselelerde değil, cüz'iyyattadır. Bundan dolayıdır ki bu görüş ayrılığı zarar vermez.
Tefsir âlimleri yukardaki ayet, hakkında Hasen (Basrî)'den şu rivayeti nakletmişlerdir:
Allah'ın rahmetine ehil olanlara gelince, onlar kendilerine zarar verecek derecede görüş ayrılığına düşmezler. Çünkü onların farklı görüşleri hakkında nas bulunmayan, ictihad (yapılan) meselelerdedir. Böyle yapmakla "hakkında nas yok" mazeretini ortadan kaldırmış olurlar. Bu onların en büyük mazeretidir, bununla beraber din koyucu bu tür görüş ayrılıklarının olacağını bilmiş ve bu tür görüş ayrılıklarında başvurulacak bir prensip getirmiştir. Bu, Nisa suresi 59. ayetinde şöyle ifade buyurulmuştur:
"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Rasûl'e götürün."
Bu kabilden olan her görüş ayrılığında Yüce Allah, onun bizzat kendisine götürülmesine hükmetmiştir. Meselenin Allâh'ın kitabına ve Peygamber'ine götürülmesi de böyledir. Meselenin sağ iken Peygamber'in kendisine, vefatından sonra sünnetine götürülmesi dahi aynıdır. Âlimler -Allah onlardan razı olsun- böyle yapmışlardır.
Burada şöyle bir şey denilebilir: Bunlar ayetteki *"Onlar ihtilaf etmektedirler"* ifadesine girerler mi, girmezler mi? Buna verilecek cevap şudur: Bunların bu ayetin gerektirdiği manaya girmesi birkaç cihetle sahih değildir.
Şöyle ki:
1- Bu ayetin gereği odur ki âyette ihtilaf ettikleri bildirilenler, rahmet ehli olanlara zıt düşmektedirler. Çünkü ayetin son cümlesinde *"Rabbinin rahmet ettikleri hariç."* buyurulmuştur. Buna göre ayet, insanların iki kısım olmasını gerektiriyor. Birisi ayrılık çıkaranlar, diğeri rahmete nail olanlar. Bu taksimin dış görünüşü, rahmet ehlinin ayrılık çıkaranlardan olmadığıdır. Aksi halde bir şeyin kısmı kendisinden ayrıldığı şey gibi olur. Buna göre ayetteki istisnanın manası doğru olmaz.
2- Yüce Allah ayette *"... onlar ihtilaf etmektedirler."* buyurmuştur. Bu ifadenin dış görünüşü ihtilafın devamlılığını göstermektedir. Zira ihtilaf, ayette devamlılık ifade eden "ism-i fâil" kipi ile söylenmiştir. Allah'ın rahmetine nail olanlar devamlı ihtilaf içinde olmaktan uzaktır. Çünkü rahmet-i ilâhi, devamlı aykırılık ve ayrılık üzere olmaya ters düşer. Rahmet ehlinden olanlardan birisi bir meselede aykırı davransa, bunu din koyucunun maksadının ne olduğunu aramak için yapar. Hatalı olduğu ortaya çıkarsa, kendisini kontrol ve hatasını telâfi eder. Onun bir meselede aykırı davranması geçicidir. Birinci maksatla yani, devamlı ayrı ve aykırı olmak üzere değildir. Böylece rahmet ehlinin ihtilafı devamlı ve onlardan ayrı bir özellik değildir. O halde burada ihtilafın kesintili ve yararlı olan cinsten olduğunu söylemek daha münasiptir.
3- Kesin olarak biliyoruz ki haklarında ilâhi rahmetin meydana geldiği kimseler olan sahabe ve onlara güzelce uyanlar, -Allah onlardan razı olsun- ictihad konusu olan meselelerde ihtilaf etmişlerdir. Onların ayette ifade edilen ayrılığa düşenlerin kısmına sokulması hiçbir suretle sahih olmaz. Eğer onlardan, bazı meselelerde ayrı görüşe sahip olanları, her hangi bir şekilde (ayetteki) ihtilaf edenlerden sayarsak onların rahmet ehlinden olduğunu söylemek sahih olmaz. Bu ise ehl-i sünnetin icmâ'ı ile geçersizdir.
4- Selef-i sâlihten bir grup, ümmetin fer'î meselelerde ihtilafını bir çeşit rahmet saymışlardır. Buna göre bu tür bir ihtilaf halinde olanı, rahmet ehlinin dışında saymak mümkün değildir.
Adı geçen ihtilafın rahmet, oluşu Kasım b. Muhammed'den rivayet edilen şu sözü ile anlatılmıştır:
Yüce Allah, Rasûlünün ashabının farklı görüşleri dolayısıyla lütufta bulunmuştur. Her bir alim onlardan birinin yaptığına uyduğu zaman, onun yapılması caiz bir iş olduğunu görür.
Damra b. Recâ'dan rivayet edildiğine göre Ömer b. Abdulaziz ile Kasım b. Muhammed bir araya gelmiş, hadis müzâkere ediyorlardı. Ömer'in söylediğine Kasım (bazen) muhalefet ediyordu. Durum açıklığa kavuşuncaya Ömer'e muhalif kalması Kasım ibn Muhammedi zor geliyordu. Bunun üzerine Ömer ona dedi ki:
Böyle yapma! (üzülme!) Onların (yani Peygamber'in ashabının) bir konuda ihtilaf etmelerinin yerine (çok değerli) kırmızı develere sahip olsam o kadar sevinmem.
İbn Vehb yine Kâsım'dan şöyle rivayet etmiştir:
Ömer b. Abdulaziz'in şu sözü benim çok hoşuma gider: Hz. Muhammed'in ashabının farklı görüşlerinin olmamasından hoşlanmıyorum. Çünkü (Onların hepsi) tek bir söz (de birleşmiş) olsa, insanlara darlık olurdu. Onlar kendilerine uyulan kimselerdir. Onlardan her birinin sözünü bir adam almış olsa (yine) sünnete uymuş olur.
Bunun anlamı şudur: Onlar insanlara ictihad kapısını ve ictihadda farklılığın caiz olma yolunu açmışlardır. Çünkü eğer onlar bu yolu açmasalardı, müctehidler sıkıntıya düşeceklerdi. Çünkü ictihad ve düşünceye açık alanlarında genellikle tek düze görüş olmaz. Bu durumda ictihad ehli olanlar bir meselede baskın olan görüşe uymakla yükümlü olmakla beraber; görüş ayrılığı ile de mükellef olurlardı. Bu ise güç yetmeyen bir şey ile yükümlü olmaktır. Bu, sıkıntıların en büyüğüdür. Yüce Allah, detaylar/fer'i meselelerde ietihad ehlinin farklı görüşleriyle bu ümmete bir genişlik vermiştir. Böylece ümmetin bu rahmete girmesi için kapı açılmıştır. Ayetteki *"Rabbinin rahmet ettikleri...."* kısmına nasıl dahil olmasınlar ki onların fer'i meselelerde ihtilaf etmeleri, ittifak etmeleri gibidir. Elhamdülillah.
Bu iki yol arasında, birinciden aşağıda ikinciden yukarıda orta mertebede bir yol daha vardır ki o, dinin aslında ittifak olup bazı küllî kaidelerde ihtilaf edilmesidir ki gruplar halinde parçalanmaya yol açan budur.
Ayet-i kerimenin ihtilafın bu kısmını içine alması mümkündür. Bundan dolayıdır ki Hz. Peygamber'den sahih olarak "ümmetinin 70 küsur fırkaya/grupa ayrılacağı" rivayet edilmiştir.
Yine Hz. Peygamber haber vermiştir ki
"Bu ümmet, kendisinden önce geçen ümmetlerin yoluna karış karış ve kulaç kulaç uyacaktır."[17]
Bu ihtilaf bizden önceki ümmetlerde meydana gelen ayrılıkları da içine almaktadır. Hadisteki ifade bid'atçıların sapıklık özelliğine cehennem tehdidine, aday olduğunu da göstermektedir. Bunlar rahmetten tamamen uzaktırlar.
Hz. Peygamber bizim kaynaşmamız ve hidayet üzere olmamız için aşırı derecede istekli idi. İbn Abbas'ın hadisinden biliyoruz ki:
"Hz. peygamber vefatına yakın bir sırada- o vakit evde aralarında Hz. Ömer'in de bulunduğu birtakım adamlar vardı- şöyle buyurdu:
"Geliniz size bir yazı yazayım; ondan sonra hiç sapıklığa düşmeyeceksiniz." Hz. Ömer (bu arada) şöyle dedi: Peygamber acılar içindedir. Sizin yanınızda Kur'an vardır. Allah'ın kitabı bize yeter. Ehl-i beyt, arasında ihtilaf olup çekişme başladı. Kimisi Hz. Ömerin söylediğini söylüyordu. Kimisi de;

"(kağıt kalem) yaklaştırınız. Peygamber size bir yazı yazdıracak. Ondan sonra hiç sapıtmayacaksınız." diyordu. Hz. Peygamberin huzurunda gürültü ve ihtilaf çoğalınca: *"Huzurumdan kalkınız!"* buyurdu.[18]

İbn Abbas diyor ki:

"Musibetin büyüğü, peygamberle yazacağı yazının arasına giren ihtilaf ve koparılan gürültüdür."

Böyle olması -Allah Teala en iyisini biliyor ya- Allah'ın Peygamberine "onlara bu yazıyı yazdığı takdirde onların daha sonra sapmayacağını" vahiy yoluyla bildirmiş olmasıdır. Böyle olsaydı ümmet, âyetteki *"Rabbinin rahmet ettikleri hariç"* ifadesine girmiş ve *"Onlar ihtilaf etmeye devam ediyorlar"* ifadesinin gereği olan ihtilaf etme halinin dışında kalmış olacakladır. Yüce Allah başka ümmetlerde olduğu gibi bu ümmetin de ihtilaf edeceğini bildiği için Peygamber'inin yazıyı yazarak bunun aksinin olmasını kabul etmedi. Yani ezelde bildiğinin olmasından başkasını istemedi. Biz de Allah'ın kaza ve kaderine rıza göstermiş bulunuyoruz. Ondan fazl'u keremiyle bizi kitap ve sünnet üzere daim kılıp son nefesimize kadar böyle devamımızı lütfetmesini niyaz ederiz.

Tefsir âlimlerinden bir grupa göre ayetteki *"İhtilaf edenler"* den maksat bidat ehlidir. *"Rabbinin rahmet ettikleri"* de ehl-i sünnettir. Fakat Hz. Peygamber'in yazmayı düşündüğü yazı için ezelde takdir edilene ilişkin bir esas vardır. Yoksa mutlak olarak değerlendirilmemelidir. Bilakis Kur'an'ın indirilmesiyle birlikte, indirilen Kur'an'ın ibaresi yoruma elverişlidir. Bu hususun genişçe ele alınması kaçınılmaz derecede gereklidir.

Biliniz ki bazı külli kaidelerde ihtilafa düşülmesi, din ilimlerinin derinliklerine dalan, külli kaidelerin asıllarını ve kaynaklarını bilen âlimler arasında alışılagelen şeylerden değildir. Bunun delili Hz. Peygamber ve ondan sonraki ikinci dönem âlimlerinin bu hususta ittifak etmiş olmalarıdır. Onların ihtilafı ancak şimdi açıklamasını tamamlamış olduğumuz fer'î meselelerin içtihadında olmuştur. Bunlardan sonra bölünüp parçalanma ile sonuçlanan her ihtilafın üç sebebi vardır. Bazen bu sebeplerin hepsi bir arada, bazen ayrı ayrı bulunur.

1- Bu sebeplerden birincisi, insanın kendisinin -o dereceye ulaşmadığı halde- ilim adamı ve dinde içtihat derecesinde olduğuna inanması veya başkaları tarafından onun öyle olduğuna inanılmasıdır. Bu inanç üzere hareket etmek suretiyle görüşü görüş, ihtilafı ihtilaf sayılmaya başlar. Fakat bu bazen cüzî ve fer'i bir meselede, bazen de külli ve dinin temel meselelerinden birinde olur. Dinin aslı ile ilgili olanı ya inançla ilgili veya amelî bir asıl olur.

Bu kimseyi görürsün ki dinin teferruatıyla ilgili bir meseleyi almış, onun külli esaslarını yıkmak için kullanıyor. Ele aldığı şeylerin manasını kapsamlı olarak kavramadan, amaçlarını köklü olarak anlamadan ilk bakışta aklına doğanı söyler. İşte bu bid'atçıdır. Hz. Peygamber'in şu hadisi bu hususta uyarıda bulunmaktadır.

"Yüce Allah ilmi (bir eşyayı çıkarıp alır gibi) insanlardan çekip almaz. Fakat âlimleri vefat ettirmek suretiyle ilmi yok eder. Tâ ki âlim kalmayınca insanlar, başlarına câhil kimseleri geçirirler. Bunlara sorular sorulunca bilgisiz olarak fetva verirler; hem kendileri sapar, hem de soranları saptırırlar."[19]

Âlimlerden bazısının dediğine göre bu hadisin takdiri şöyledir: İnsanlara âlim kimselerden asla zarar gelmemiştir. Ancak insanlar arasındaki âlimler ölünce bilgisi olmayan kimseler fetva verirler. İnsanlara bunlardan zarar gelmiştir.

Bu yorumu şöyle değerlendiren de olmuştur: Güvenilir kimse asla hainlik yapmaz. Fakat güvenli olmayan kimselere emanet verilince onlar hainlik yaparlar. Biz de şöyle diyoruz: Âlim kimse bid'at işlemez. Fakat âlim olmadığı halde fetva verenler bid'at işlerler.

Mâlik b. Enes diyor ki:

Bir gün Rabîa şiddetli bir şekilde ağlamıştı. Kendisine:

Başına bir belâ mı geldi? denildiğinde:

Hayır! Fakat bilgisi olmayan kimseye fetva soruldu, cevabını verdi.

Buhari'de Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Kıyametten önce aldatıcı yıllar olacaktır. Bu yıllarda yalancı tasdik edilecek, doğru kimse yalanlanacak, güvenilen kimseler hâin sayılacak, emanetler hainlere verilecek, basit insanlar söz sahibi olacaktır."[20]

Basit kimseden maksat, halkın yönetimi hususunda konuşmaya ehil olmadığı halde kamu ile ilgili hususlarda konuşan kimsedir.

Rivayet olunduğuna göre Hz. Ömer şöyle demiştir:

İnsanların ne zaman helak olacağını iyice bildim: Fıkıh bilgisi (yaşça ve seviyede) küçükten geldiği zaman büyük olanlar küçüklerin söylediklerini kabul etmezler. Fıkıh bilgisi büyükten geldiği zaman küçük ona uyar, her ikisi de hidayete erişirler.

Abdullah b. Mes'ud'un şöyle dediği rivayet edilmiştir:

İnsanlar bilgiyi büyüklerinden aldıkları sürece hayır içerisinde olurlar. Bilgiyi küçüklerinden ve kötülerinden aldıkları zaman helak olurlar.

Âlimler Hz. Ömer'in yukardaki sözündeki "küçük" ile neyi kasdettiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn'ul Mübarek bu konuda şöyle demiştir:

Onlar bid'at ehli olan kimselerdir. Bu uygun (bir yorum) dur. Çünkü bid'atçılar ilimde küçük kimselerdir. Böyle oldukları için bidat ehli olmuşlardır.

el-Bâci şöyle demiştir:

"Küçükler" in ilim sahibi olmayanlar olma ihtimali vardır." "Hz. Ömer (yaşça) küçük olanlarla danışmalarda bulunurdu. Olgun ve genç yaşlardaki kıraat âlimleri Hz. Ömer'in danıştığı kimseler idi." "Küçükler" den maksat, durumu iyi olmayan ve değersiz kimselerdir. Bu duruma düşmek dini ve insaniyeti bir kenara atmakla olur. Ama dine ve insaniyete sarılanların şanı yücelir ve değeri artar,"

İbn Vehb'in Hasen'den maktu' bir senetle naklettiği şu rivayet, bu yorumu açıklamaktadır:

Bilgi olmaksızın bir şey yapan yol olmaksızın yürüyen kimse gibidir. Bilgi olmaksızın bir şey yapan, yararlı şeyler yaptığından çok, zararlı şeyler yapar. O halde öyle bir bilgi öğreniniz ki ibadeti devre dışı bırakarak zarar vermesin. Öyle bir ibadet, yapınız ki bilgiyi devre dışı bırakarak zarar vermesin. Çünkü bir topluluk, bilgiyi bırakarak ibadete yöneldiler ve Muhammed ümmetine kılıç çektiler. -Allah daha iyi bilir ya' Şayet, bilgi sahibi olsalardı, bilgileri onları yaptıklarına götürmezdi. -Bu sözleri ile Haricileri kastediyor- Çünkü onlar derinlemesine bilgi sahibi olmaksızın Kur'an okudular. Hadiste işaret edildiği üzere *".... Onlar kur'an okurlar. Fakat okudukları gırtlaklarını geçmez..."*

Mekhul'ün[21] şöyle dediği rivayet, edilmiştir:

Çobanların fıkıh bilginliğine kalkışması dini ve dünyayı bozar. Aptalların fıkıh bilginliğine kalkışması ise dini bozar.

Firyâbî diyor ki:

Süfyan-ı Sevrî[22] Nebatlıların[23] ilim (le uğraşıp birşeyler) yazdıklarını görünce (öfkeden) yüzü bozulurdu. Orada dedim ki:

Ey Abdullah'ın babası! Bunların ilmi yazdıklarını görmek sana zor geliyor. O bana şöyle dedi:

İlim Araplarda ve insanların efendisi olan kimselerde idi. İlim bunlardan çıkıp Nebatlılara ve kafası çalışmayan kimselere geçince din bozuldu!

Bu nakledilen rivayetler yukarda geçen yoruma göre değerlendirilince mesele daha doğru anlaşılır. Zira küçük kelimesinin dış görünüşe göre yorumlanması problem yaratır. Felsefeci bidatçıları veya pek çok bid'atçıyı incelediğin zaman onların çeşitli milletlerden esir alınan kimselerin çocukları olduklarını görürsün.

Yahut Arapçada köklü bilgisi olmayanlardandır. Yakın bir gelecekte Allah'ın kitabı yanlış anlaşılacaktır. Nitekim dinin amaçlarını derinlemesine inceleyip öğrenmeyen de onları yanlış anlayacaktır.

2- İhtilafa düşmenin sebeplerinden ikincisi keyfi arzuya uymaktır. Bundan dolayıdır ki bid'atçılara "heva ve heveslerine uyan kimseler" denmiştir. Çünkü onlar keyfi arzularına uyarak, dini delillere ihtiyaç duyup onlara itimad ederek hükümleri dini delillerden çıkarmadılar. Bilakis keyfi arzularına öncelik verip, kendi görüşlerine itimad ettiler. Ancak bundan sonradır ki bir de dini delillere baktılar. Bunların pek çoğu bir şeyin güzel veya çirkin olduğuna akılları ile karar veren ve felsefecilere ve başkalarına meyledenlerdir. Yöneticilerden korktuğu, veya yöneticilerden dünyalık elde etmek istediği, veya bir mevki elde etmek istediği için keyfi onurlarına uyanlar da bu grupa dahildir. Sultanlara eşlik eden kimselerin naklettiğine ve ilim adamlarının bildirdiğine göre bunlar insanların arzularına göre eğilim içinde olurlar ve istedikleri yönde yorumlar yaparlar.

Bunlardan birinciler, pek çok sahih hadisi akılları ile reddetmişlerdir. Hz. Peygamber'den sahih olarak rivayet edilenler hakkında kötü zan beslemiş, kendi bozuk görüşleri hakkında ise hüsnü zan sahibi olmuşlardır. Bunun sonucu olarak sırat, mizan, haşir, cennet, nimeti, cehennemde cesedin azap görmesi gibi ahiretle ilgili pek çok durumları reddetmişlerdir. Ahrette Allah'ın görülmesini ve benzeri hususları inkar etmişlerdir. Bunlar bil'akis aklı, bir mesele hakkında -o mesele ile ilgili olarak din ne demiş olursa olsun- din koyucu yerine koymuşlardır. Hatta din, akıl tarafından hükmedilen meseleyi açıklayıcı bile olsa yine de aklı o hususta din koyucu gibi benimsemişlerdir.

Diğerleri ise ana yoldan çıkmış, dinin isteğine aykırı da olsa ara yollara sapmışlardır. Böyle yapmaları ya dostuna bir iyilik yapmak, ya düşmanına üstün gelmek veya kendisine menfaat sağlamak hususunda hırslı davranmaktan dolayıdır. Nitekim kardeşim meşhur şeyh İbn Lübabe'den rivayet olunduğuna göre —ki bu rivayet Muhammedb. Yahya b. Lübabe kanalıyla gelmektedir- kendisi Biyre Kadılığından uzaklaştırılmış idi. Daha sonraları aleyhinde gelişen birtakım olaylardan dolayı danışmanlıktan da uzaklaştırılıp kadı Habib b. Ziyad'ın kara listesine alındı. Adalet özelliğini kaybettiğine dair emir verilip evinden ayrılmayıp hiç kimseye fetva vermemesi talimatı verilmiş idi.

Daha sonraları (halife) Nasır, Kurtuba'da nehir kenarında hastaların eğleştiği (kaplıca gibi) bir yeri satın alma ihtiyacı duydu. Meseleyi zamanın kadısı İbn Bakiy'e "burasının gezinti yerinin karşısında oluşu, balkonundan aşağı doğru baktığında hastaları görünce rahatsız olduğu için" almasının zaruret, olduğunu bildiren şikâyetini iletti.[24] İbn Bakiy dedi ki:

Bunun için bana göre bir çözüm yoktur. Burasının bir ihata duvarı ile çevrilmesi en uygundur. Nasır, kadıya şöyle dedi:

Fıkıh bilginleri (hukukçular) ile konuş. Onlara burası için istekli olduğumu bildir. Kıymetini kat, kat, bolca vereceğimi ilet. Belki onlar benim için bir ruhsat bulurlar,

İbn-u Bakiy fıkıh bilginleri ile konuştu. Fakat onlar bir çıkış yolu bulamadılar. Nasır bunlara kızarak, vezirlerine, bilginlerin saraya çağrılıp azarlanmalarını emretti. Bilginlerle vezirler arasında birtakım görüşmeler geçmesine rağmen Nasır, onlardan istediğini elde edemedi. Bu haber İbn Lübâbe'ye ulaşınca fıkıh bilgini arkadaşlarından bazılarını Nâsır'a göndererek "Onlar (senin için) geniş olanı daraltmışlardır. Ben olsaydım, orasının bedelini vererek almanın caiz olacağına fetva verirdim. Bunu yaparken arkadaşlarımla tartışır, görüşümü hakka (hak olan bir mezhebe) uyarak ortaya koydurdum" şeklinde düşüncelerini iletmiştir.

Bu haber üzerine Nâsır'ın gönlüne bir heves düşmüş İbn Lübâbe'nin danışmanlar arasına iade edilmesini emretmiştir. Kâdi İbn Bakiy ve fıkıh bilginleri (tekrar) toplandılar. Son gelenler arasında İbn Lübâbe de bulunuyordu. Kadı toplantıya katılanlara toplanma sebebini ve bedel vererek Nâsır'ın istediği yeri almasının cazip olduğunu anlattı. Toplantıya katılanların hepsi ilk sözlerini; burasının statüsünün değiştirilemeyeceğini söylediler. İbn Lübâbe susuyor, konuşmuyordu. Kâdi ona:
Ey Abdullahın babası! Sen ne diyorsun? dedi. İbn Lübâbe şöyle cevap verdi:
"Arkadaşlarımızın söylediği, İmamımız Mâlik'in sözüdür. Fakat Iraklılar (Hanefîler) böyle bir yerin hapsedilmesini hiçbir surette caiz görmezler. Onlar da ileri gelen alimlerden olup ümmetin pek çoğu onlara uymaktadır. Bu yere mü'minlerin emirinin ihtiyacı olduğu ortadadır. Böyle bir yerin ona verilmesinin reddi uygun değildir. Bu görüşün sünnette yeri vardır. Ben Iraklıların kavlini söylüyor ve görüş olarak onlara uyuyorum."
Orada bulunan fıkıh bilginleri İbn Lübâbe'ye şöyle dediler:
Sübhanellah! Bizden öncekilerin fetva verip, aynı fetva üzerine devam ettikleri ve onlardan sonra bizim inandığımız Mâlik'in kavlini terk mi ediyorsun? Biz ki o kavil ile fetva verdik, ondan hiçbir şekilde vazgeçemeyiz. Mü'minlerin emirinin, babalarının ve imamların görüşü de İmam Mâlik'in görüşüdür.
Muhammed b. Yahya (İbn Lübâbe) şöyle dedi:
Yüce Allah'ın aşkına söylüyorum: Sizin başınıza hiçbir problem gelip de, bunun çözümü için İmam Malik'ten başka bir âlimin sözüne başvurduğunuz olmadı mı? Onlar "evet", deyince İbn Lübâbe devam etti:
Kendi kişisel probleminizi çözmek için başvurduğunuz bu yol Emir'ul Mü'minin için daha münasiptir. Onu kendi yerinize koyunuz. Onun problemini çözmeye uygun gelen âlimin sözünü alınız. Sizler hepinizi uyulacak kimselersiniz. İbn Lübâbe'nin sözüne karşı, orada bulunanlar sustular. İbn Lübâbe Kadı'ya:
Benim verdiğim fetvayı Mü'minlerin Emirine ulaştırın, dedi.
Bunun üzerine Kadı halifeye toplantı tutanağını gönderdi, İbn Lübâbe'nin fetvasının kabul edilip uygulanıp uygulanmayacağını beklemek üzere cevap gelinceye kadar orada beklediler. Kaplıcanın bedeli olarak hastalara çok değerli tuhaf sayılacak miktarda para ödenmesi gerekiyordu. Bu miktar çok yüksek olup kaplıcanın değerinden kat kat fazla idi. Daha sonra Emir'ul mü'mininden İbn Lübâbe'ye belgenin yazılması görevi verildiğine dair yazılı emir geldi. Satış işleminde bedeli tesbit eden akdi o yapacaktı. Kendisi bu görevi sebebiyle tahrik edildi. Kâdi, İbn Lübâbe'nin fetva verdiği gibi hükmü verip onayladı. Olaya şahitleri de tanıklık ettirerek oradan ayrıldılar.
İbn Lübabe belgeler ile yetkilendirildiği görevini vefat ettiği hicri 336 yılma kadar sürdürdü. Kâdi Iyaz demiştir ki:
Bu haberi bazı hocalarımla müzakere ettim. Hocam dedi ki;
Bu habere şunu eklemek münasiptir: Kara listeye giren İbn Lübabe, kara listeye girmeye layıktır. Onun verdiği fetvanın içeriği onu buna en münasip kişi haline getirmiştir. Düşünün ki keyfi arzuya uymak insanı ne hale getiriyor? Böyle bir kimse yaptığına son vermelidir. Buna benzer bir şey iki sebeple helâl değildir:
1- İbn Lübabe'nin hüküm verdiği mezhep gerçekten onun dediği gibi değildir. Çünkü Iraklılar mutlak olarak İbn Lübabe'nin dediği gibi kamuya hizmet için kapatılan yeri böyle elde etmek istememektedir. Onlardan bunu hikaye edenler ya tam ve doğru olarak bunu nakletmemişlerdir veya onlar bu görüşten dönmüşlerdir. Bil'akis onların mezhebi, Hanefi mezhebinin fıkıh kitaplarında anlatıldığı üzere, İmam Malik'in mezhebine yakındır.[25]
2- Bunun doğru olduğunu kabul etsek dahi, ihtiyaç gidermek bir makama gelmek ve sevgi elde etmek için, verilen hükümden ayrılıp, iki hükümden birine dönüş, hüküm veren kimse için sahih değildir. Muteber olan şıklardan birinin tercihi, ancak dine uygun olmak sureti ile olmalıdır. Bu husus âlimler arasında ittifak edilmiş bir şeydir. Tahkik ifade etmeyen söze her kim itimad ederse veya muteber olmayan bir manayı tercih ederse İslamdan kopmuş ve din dışı bir şeye dayanmış olur. Yüce Allah fazl-u keremi ile bizlere böyle bir şeye düşmekten ırak eylesin.
Fetva vermekte böyle bir yolu tutmak, Allah'ın dininde icad edilmiş bidatlar cümlesindendir. Allah'ın dininde aklı hakem kılmak da böyledir. İnşaallah ilerde bunun açıklaması gelecektir.
Böylece bu yolu tutmanın heva ve hevese uymak olduğu ortaya konmuştur. Heva ve hevese uymak dosdoğru yoldan sapmanın aslıdır. Cenab-ı Hak buyurur ki:
"Sana kitabı indiren O'dur. Onun (Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de rnüteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih ayetlerin peşine düşerler..."[26]
Bu âyetin manası daha önce geçmişti. Bunların özelliği odur ki apaçık şeyleri bırakıp bizzat gerçeğin tersine müteşâbih'in peşine düşerler.
İbn Vehb'in tahric ettiğine göre Abdullah b. Abbas'a Haricîler ve Kuran hakkında söyledikleri anlatıldığında şöyle dedi:
"Onlar Kur'an'ın muhkemine inanır, mütesahihinde kendilerini helak ederler." İbn Abbas bunu söyledikten sonra (yukarıdaki) âyeti okudu. Heva ve hevese uymanın kötülüğünü, kur'an'daki şu ayet göstermekledir:
"Heva ve hevesini tanrı edinen... kimseyi gördün mü?[27] Kur'an'da hevâ kelimesi, ancak kötülemek maksadı ile zikredilmiştir.
Vehb kanalı ile Tâvus'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Yüce Allah Kur'an'da "heva" yi nerede zikretmişse mutlaka kötülemiştir. Nitekim Kasas suresi 50.ci ayetinde şöyle buyurulmuştur:
".... Allah'tan bir hidayet olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir?" Aynı anlamda başka âyetler de vardır.
Abdurrahman b. Mehdi'den rivayet edildiğine göre bir adam İbrahim Nehaî'ye şöyle bir soru sordu:
"Hevâlardan hangisi daha hayırlıdır?" Nehaî bu soruyu şöyle cevaplandırdı:
"Hz.Allah heva denilen şeylerden hiçbirini zerre kadar hayırlı kılmamıştır. Heva ve heves denilen şey şeytanın süslemesinden ibarettir. İlk durumda başka (uyulacak) şey yoktur." Nehaî bu (ilk durum) sözü ile selefi salihin yaşantısını kastetmiştir.
Sevrî'den rivayet edildiğine göre bir adam İbn Abbas'a gelerek şöyle dedi:
"Ben senin hevâ'na uyacağım" İbn Abbas şöyle buyurdu:
"Hevâ'nın hepsi sapıklıktır. Senin hevân da ne demek oluyor"?
3- İhtilafa düşme sebeplerinden üçüncüsü, gerçeğe aykırı ve bozuk da olsa geleneklere bağlılıktır.
Bu maddede ele alınan husus babalardan ve yaşlılardan görülene uymaktır. Bu kötü bir taklittir. Yüce Allah kitabında (aşağıdaki ayetlerde) bunu kötülemiştir:
".....babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de onların izlerine uyarız..." [28]
" Ben size babalarınızı üzerinde bulduğunuzdan daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız?) deyince, dediler ki:
Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkar ediyoruz."[29]
"İbrahim: Peki, dedi; yalvardığımzda onlar (putlar) sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı? Şöyle cevap verdiler:
Hayır! Ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk."[30]
Görülüyor ki (Hz, İbrahim) onları açık bir delil göstermeleri için uyarmış onlar ise sadece babaları taklide sarılmışlardır. İşte bu husus, daha önce geçen hadisteki *"insanlar cahil başkanlar edinirler."* ifadesinin gereğidir. Bu hadis aynı zamanda nasıl olursa olsun, birtakım kimselerin yolunun izleneceğini göstermektedir.
Rivayet olunduğuna göre Hz. Ali şöyle demiştir:
"Sakın birtakım adamların yolundan gitmeyin. Çünkü adam vardır; cennetlik kimselerin yaptıklarını yapar. Sonra Allah'ın o konudaki (ezeli) bilgisinden dolayı tersine döner de cehennem halkının yaptıklarını yapar ve cehennemlik olarak ölür. Adam vardır; cehennemlik kimselerin yaptıklarını yapar. Sonra Allah'ın o konudaki (ezeli) bilgisinden dolayı tersine döner ve cennet halkının yaptıklarından yapar ve cennetlik olarak ölür. Şayet mutlaka birilerinin yolundan gidecek iseniz, dirilerin değil, ölülerin yolundan gidiniz."
Hz. Ali'nin bu sözü din konusunda ihtiyatlı olmanın gerekliliğini gösteriyor. Bir insanın başkasının yaptığına, o konuda ne olduğu anlayıp hikmetini sormadıkça kesinlikle itimat etmesi layık değildir. Günkü belki yaptığına güvenilen kimse sünnete aykırı bir şey yapmaktadır. Bundan dolayıdır ki şöyle denilmiştik "Bilgili kişinin yaptığına bakmayın, lakin (ona neyi ve niçin yaptığını) sorun sizin doğrulasın." Yine demişlerdir ki:
Bir kimsenin bir şey yaptığım görüp aynısını yapmak, düşünce zayıflığıdır. Çünkü o kimse yaptığını belki unutarak yapmıştır. Medine halkının yaptıkları bu kabilden değildir. Çünkü âlimlerden bir grupa göre, onların yaptıklarının, üzerinde konuşmakta olduğumuz gibi olmadığı delil ile sabittir.
Hz. Ali'nin ".... mutlaka birilerinin yolundan gideceksiniz..." sözü[31] bu konuda ince bir nüktedir. Bununla sahabe sözü ile fetvası alınıp, güvenilir olup da sahabe gibi olanlar kastedilmektedir. Onların durumunda olmayanlara gelince, bunlara uyulmaz. Bir insanın, hakkında iyi kanaatleri olan bir kimsenin yaptığını görüp, herhangi bir araştırma yapmaksızın, ona uyup ibadet hususunda ona güvenmesi gibi. Onun yaptığı iş, meşru olacağı gibi, meşru olmayabilir de. Böyle birinin yaptığını Allah'ın dininde hüccet saymak, durum hakkında bilgi almaksızın ve fetva ehli kimselere bu işin hükmünü sormaksızın yapılmış ise sapıklığın tâ kendisidir.
Bid'ata bulaşan halktan kimselerden ve son devir insanlarından pek çoğu bu yolu tutmaktadır. Buna bir de cahil veya âlimlerin derecesine gelmemiş bir şeyh'in arkasından gitmek eklenebilir. Şeyh bir iş yapar, ona uyan da onun yaptığını ibadet sanır. Şeyhin yaptığı ne olursa olsun; dine uygun olsun, aykırı olsun aldırmadan ona uyar ve şeyhinin davranışını kendisine yol gösterdiği kimse için hüccet sayar ve şöyle der: "Filan şeyh evliyadandır ve o bunu yapıyor. O, zahiri ilimleri bilen âlimlerden uyulmaya daha çok layıktır."
Bu davranış, gerçekte hata etsin, doğru davransın, hakkında iyi zan beslediği kimseyi taklid etmeye yönelik bir davranıştır. Bunu yapanlarla atalarına uyanlar eşittir. Bunların yegâne yaptıkları sunu söylemekten ibarettir: babalarımız ve şeyhlerimiz bu gibi işleri boşuna bir şey alarak yapmıyor. Bunlar babalarının ve şeyhlerinin yaptıklarının bir delile dayanmadığını gördükleri halde "bu işler delil ve belgelere dayanmaktadır" derler.[32]

Fasıl

Bu üç sebep sonuç itibariyle tek bir şeye yöneliktir: Dinin amaçlarını bilmemek ve kesin bilgi olmaksızın dini konuları ilgilendiren manalarda zan ve tahminde bulunmak veya ilk bakışta akla gelene uymaktır. Oysa bu, ancak köklü bir ilim sahibi olanların yapacağı iştir. Görülmüyor mu ki Haricîler ava atılan okun avı delip geçtiği gibi dinden nasıl çıkıp gitmişlerdir? Çünkü Hz. Peygamber onların okudukları Kur'an'ın boğazlarından aşağıya geçmeyeceğini bildirmiştir. Yani -Allah daha iyi bilir ya- onlar Kur'an'ı hakkiyle anlamıyorlar ki kalplerine ulaşsın. Çünkü anlamak kalbe yönelik bir şeydir. Okunan Kur'an kalbe ulaşmayınca hiçbir surette anlaşılmıyor demektir. Olsa olsa böyle bir Kur'an okumak, birtakım harflerin söylenmesi ve sesin çıkarılmasından ibarettir. Böyle bir okumayı, onu anlayan da anlamayan da yapar. Daha önce geçen *"Yüce Allah ilmi insanlardan çekip almaz...."* hadisinde de bu kabil bilgi geçmişti. Üzerinde konuşmakta olduğumuz mesele ile ilgili olarak Abdullah b. Abbas tarafından bir tefsir yapılmıştır.

Ebu Uheyd Fezail'ul Kuranında, Said b. Mansur Tefsirinde İbrahim Teymi'den şu rivayeti zikretmişlerdir. Hz. Ömer yalnız başına kaldığı bir günde kendi kendine şöyle konuşmaya başladı: Peygamberi tek olduğu halde bu ümmet nasıl ihtilaf eder? Hz. Ömer İbn Abbas'a haber gönderip ona sordu:

Peygamberi bir, kıblesi bir -Saidin rivayetinde "kitabı bir" ilâvesi vardır- olduğu halde bu ümmet nasıl ihtilaf eder, ayrılığa düşer? dedi. İbn Abbas şöyle dedi:

Ey müminlerin emiri! Yüce Allah bize Kur'an'ı indirdi, biz onu okuduk, bize indirileni öğrendik. Bizden sonra öyle topluluklar olacaktır ki onlar Kur'an'ı okuyacaklar fakat (okuduklarının) ne hususta indirildiğini bilmeyecekler. Bu durumda bu topluluklardan her birinin bir görüşü olacak. Böyle olunca da ihtilafa/ayrılığa düşecekler. Said'in rivayetinde şu ilave vardır: Her bir topluluğun okuduğu şey hakkında bir fikri olacaktır. Böyle olunca da ayrılığa düşecekler, ayrılığa düşünce de birbirleriyle vuruşup savaşacaklardır. Said diyor ki Hz. Ömer, onun söylediğini anladı. Tekrar İbn Abbas'a haber gönderip dedi ki:

Söylediğini tekrar et. İbn Abbas söylediklerini tekrarladı. Hz. Ömer onun dediklerini anladı ve bu yorumdan hoşlandı.

İbn Abbas'ın söylediği gerçektir. Çünkü adam, âyetin veya sûrenin ne hakkında gelmiş olduğunu bilirse, kaynağını, yorumunu ve ondan maksadın ne olduğunu anlar. Neticede bundan ileriye gitmez. Fakat âyetin veya sûrenin ne hakkında geldiği konusunda bilgisi olmazsa mesele hakkındaki düşünceler çeşitlenir. Her bir insan, diğerinin düşüncesinden başkasını düşünür. Bu kimselerin kendilerini doğruya götürecek köklü bilgileri olmaz. Veya kendilerini problemlerin sınırında durduracak bir bilgi mevcut değildir.

Böyle akla gelen ilk görüşü dikkate almak veya yararsız tahminlerle yorumlar yapmak kaçınılmaz olmuştur. Sonuç itibariyle hem kendileri sapmış, hem de insanları sapıtmışlardır.

İbn Vehb'in naklettiği şu rivayet bu meseleyi açıklamaktadır, Bükeyr Na'fi'e sormuş:

"Haruriyye[33] hakkında Hz. Ömer'in görüşü nedir?" Nâfi' şöyle cevap vermiştir:

"Hz.Ömer'in onlar hakkında görüşü odur ki onlar Allah'ın yarattıklarının en şerlisidir. Onlar, kâfirler hakkında nazil olan âyetleri 'müslümanlar hakkındadır' şeklinde yorumlamışlardır."

Said b. Cübeyr[34] bunu şöyle açıklamıştır: Haruriyyenin müteşabih olup da peşine düştükleri ayetlerden birisi şudur: Yüce Allah buyurmuştur ki:

"Her kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmet" mezse işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir." [35]Haruriler bu ayeti *: "...sonra kâfir olanlar (hâlâ) putları Rableri ile denk tutuyorlar."*[36] Ayeti ile birlikte değerlendirip şöyle hüküm vermektedirler: Devlet başkanı hak olmayan bir hüküm verirse o takdirde kâfirdir. Kâfir olan kişi de, Rabbine (başka şeyleri) denk tutmuştur. Bunu yapan kişi ise müşriktir. Harurilerin kendileri müşriktir. Kendilerine aykırı gördüklerine karşı çıkar ve onları öldürürler. Çünkü onlar bu ayeti (yanlış) yorumlamaktadırlar. İşte İbn Abbas'ın uyarıda bulunduğu mana budur. Bu da Kur'an'ın (ayetlerinin) hangi konuda indirildiğini bilmemekten kaynaklanmaktadır.

Abdullah b. Ömer, Haruriyyeden sorulduğunda şöyle der idi:

Onlar müslümanları kâfir sayar, onların kanlarının ve mallarının helal olduğunu kabul ederler. İddeti içerisinde iken kadınlarla ve başkası ile nikahlı olan kadın ile cinsel ilişkide bulunurlar.

Burada "üzerinde konuşulan ayrılık/ihtilaf iki taraf arasında (iman ile küfür arasında) ortada bir ihtilaftır. Bu ihtilaf üzerinde konuşurken iki tarafa da bakmak gerekir. Halbuki sadece kötü ve sapık olan tarafa bakılmış, zararı olmayan ihtilaftan, yani teferruattaki ihtilaftan söz edilmemiştir" denilirse buna verilecek cevap şudur:

Bu kısımdaki ihtilafın iki taraf arasında olması ancak bizim açıkladığımız şekilde açıklanabilir. Diğer bir cihet vardır ki o da şudur: Burada sözü edilenlerin ümmet, arasında zikredilmeyip onların içine sokulması ortaya koymuştur ki bu ihtilaf onları birinci kısma (küfür kısmına) sokmamıştır. Şayet o kısma sokulmuş olsalardı ümmet içerisinde ihtilaftan ve ayrılıktan söz edilmez, din koyucu ihtilafı haber vermez ve selef'i salih bu hususta uyarıda bulunmazdı.

Ayrıca şayet tüm yaratılmışların, önceden ihtilafa düşüp, sonra ittifak ettiğini varsaymış olsaydık, ihtilaf olduktan sonra "Ümmet ittifak etti" diyemezdik. Nitekim ittifak olduktan sonra "ümmet ihtilaf etti, parçalandı" da diyemeyiz. Ümmetin bir kısmı(nın) İslamdan sonra küfre çıkması (nı varsayma) durumunda da diyemeyiz.

Ayrılık "ümmet" adının kalması ile birlikte gerçekleşmiş ise, ümmet ayrıldı ve dağıldı diyebiliriz. Gerçek olan budur. Bundan dolayıdır ki Hz. Peygamber Hariciler hakkında şöyle buyurmuştur:

"...Onlar yaydan okun çıktığı gibi dinden çıkarlar." Daha sonra şöyle buyurulmuştur:

"Yayın gez'ine avdan bir şey bulaşıp bulaşmadığın da şüpheye düşer." Bir başka rivayette bu ifade şöyledir: *"Oku atan, okuna, okun demirinin ucuna, yayın kirişine bakar (kontrol eder) ve yayın kirişine şüphe ile göz atar; acaba onlara kan (veya av hayvanının pisliği)den bir şey bulaşmış mıdır? diye inceler."*

Yayın gezini kan ve pislik var mıdır diye şüphe ederek tetkik etmek, temsili bir şüphedir. Bu temsili ifadenin anlamı, "onlar gerçekten İslamdan çıkmış mıdır?" şüphesini dile getirmektedir. Böyle bir ifade İslamdan çıkan kimse hakkında söylenmez. Meselâ mürted olan hakkında söylenmez. İslam ümmeti, büyük bid'at sahipleri olan grupların kâfir sayılması hususunda ihtilaf etmiştir. Fakat rivayetler itibariyle kuvvetli görüş bunların kâfir sayılmamasıdır. Bu görüşün delili selef-i salihin onlar hakkında yaptığı uygulamadır.

Görülmüyor mu ki Hz. Ali onlara (Haricîlere) ne yaptı? Onlara İslam muamelesi yapması *"Eğer mü'minlerden iki grup birbiri ile vuruşurlarsa aralarını düzeltin."*[37] Ayetinin gereğine göre muamele etmiştir. Hariciler, Harûrâ'da toplanıp İslam topluluğundan ayrıldığında Hz. Ali onlara saldırmamış ve onlarla savaşmamıştır. Eğer bu çıkışları ile mürted olsalardı Hz. Ali şu hadise dayanarak onları bırakıvermezdi. Çünkü Hz. Peygamber:

"Dinini değiştireni öldürünüz" buyurmuştur.[38]

Ve çünkü Hz. Ebu Bekir mürted olanlarla savaşmış, onları bırakıvermemiştir. Bu, mürtedlerle Hariciler arasındaki farkı göstermektedir.

Yine Ma'bed el-Cühenî[39] ve ondan başkaları Kaderiyye olarak ortaya çıktıklarında selef'i sâlih onlara ancak küsmüş, düşman bilmiş, onlardan uzaklaşmıştır. Şayet onlar katıksız kâfir olmuş olsalardı, mürtedlere uygulanan savaş ve öldürme cezasını bunlara da uygularlardı.

Yine Ömer b. Abdülaziz zamanında Küfe'de Musul'da Haruriyyeler ortaya çıkınca, Hz. Ali'nin emrettiği gibi o da bunlarla ilişkinin kesilmesini emretmiş, onlara mürted muamelesi yapmamıştır. İşin mana cihetine gelince:

Biz her ne kadar 'Taunlar heva ve heveslerine, kitabın (Kur'an'ın) müteşâbihlerine uyup, bunu fitne çıkarmak ve tevil etmek için yaparlar" diyorsak da, onlar kayıtsız şartsız hevalarına uyuyor değillerdir. Her yönden kitabın müteşâbihâtının peşinden gidiyor da değillerdir. Onların böyle olduklarını varsayarsak elbette kâfir olurlar. Çünkü kitabın muhkemlerini inatla reddedip, dinde müteşabi' hatın peşine düşen biri kâfir olur.

Fakat dini ve dinin getirdiklerini tasdik edip, dini konularda o ayetlerin delile kaynak olduğunu sanacak bir dereceye varan kimseye "kayıtsız şartız heva ve hevesine uymuştur" denemez. Bil'akis o kimse kendi görüşüne göre dine uyan kimsedir. Fakat müteşabihatı dikkate alıp, muhkemata şüphe soktuğu cihetle isteklerine ulaşmakta işin içine hevese uymak da karışmaktadır. Böylece hevesine uyduğu için hevâsına uyanlara; genel olarak ancak delil olan şeyi kabul eden bir kişi olduğu için de hakka uyanlara girmektedir.[40]

Ayrıca bunlar dine mensup olmak itibariyle Ehl-i Sünnet ile aynı amaçta birleşmektedirler. Mesela bu iki topluluk arasında en şiddetli ihtilaflardan birisi Allah'ın sıfatları meselesidir. Bu iki gruptan birisi sıfatların varlığını, diğeri yokluğunu savunmaktadır.

Her iki grubun amacına baktığımızda her birinin Yüce Allah'ı noksan sıfatlardan tehzih edip sonradan olma gibi eksikliklerin Allah'tan uzak tutulması sınırında dolaştıklarını görmekteyiz. Delillerden maksat da budur. Ayrılık, tutulan yoldadır. Yolun ayrı olması, her iki tarafta da maksadı zedelemez. Böylece bu örnek ile fer'î meseleler arasındaki ihtilaf birbirine benzemektedir.[41]

Öte yandan bu ihtilafa düşene delil sunulduğunda, gerçek kendisine göre ortaya çıkar ve doğruya dönüş yapabilir. Nitekim Harurada Hz. Ali'ye başkaldıranlardan iki bin kişi bu şekilde dönüş yapmıştır. Daha önce bidatçının tevbesi olmayacağı bahsinde geçtiği üzere bunların çoğu dönüş yapmazsa da, dönen olabilir.

İbn Abd'il Berrin Abdullah b. Abbas'a ulaştırarak kaydettiği rivayette şunları görmekteyiz:

Hz. Ali'ye başkaldıranlar Harura'da toplandıkları sırada bir adam gelerek Hz. Ali'ye şöyle dedi:

Ey Mü'minlerin emiri! Bir topluluk sana başkaldırmaktadır. Hz. Ali adama:

Bırakın yapacaklarını yapsınlar! Cevabını verdi. İbn Abbas diyor ki:

Bir gün Hz. Ali'ye şöyle dedim: Namazı kıldırmayı (biraz) geciktir. Kargaşaya düşmeyeyim. Sana başkaldıranlar (la konuşmay)a gideceğim. (İbn Abbas olanları şöyle anlatmaktadır:) Yanlarına girdiğimde konuşuyorlardı. Yüzlerinde uykusuzluk eseri, alınlarında (çok namaz kılmaktan dolayı) secde izi vardı. Sanki elleri (yerlere dayanmaktan) devetabanı gibi idi. Üstlerinde yıkanmış (eski) gömlekler vardı. Bana:

Ey İbn Abbas! Seni buraya getiren nedir? Üzerindeki bu şık giysi ne oluyor? Dediler.

(İbn Abbas ile topluluk arasında şu konuşma cereyan etmiştir.)

İbn Abbas:

Bu giysiden dolayı beni ayıplıyor musunuz? Ben Hz. Peygamber'in üzerinde oldukça güzel Yemen elbiseleri gördüm. Bunu söyledikten sonra şu âyeti okudum: *"De ki: Allah'ın kulları için helal kıldığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı?"*[42] Onlar:

Buraya seni getiren (sebep) nedir? İbn Abbas:

Allah Rasûlünün ashabının yanından geliyorum. Onların arasında sizden kimse yok. Allah Rasûlünün amcasının yanından geliyorum. Kur'an onların (Hz. Peygamberle birlikte yaşadıkları sırada) üzerlerine inmişti. Onlar Kur'an'ın yorumunu en iyi bilenlerdir. Onların söylediğini size, sizin söylediğinizi onlara ileteceğim. Onlardan bir kısmı:

Kureyş ile çekişmeyin. Çünkü Yüce Allah, onlar hakkında: *"Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur."*[43] Buyurmuştur. Onlardan bir kısmı:
Evet konuşalım, dediler.
İbn Abbas onlardan iki veya üç kişinin kendisi ile şu konuşmayı yaptıklarını bildirmiştir. İbn Abbas:
Onlara niçin karşı çıkıyorsunuz? Onlar:
Üç şey var. İbn Abbas:
O üç şey nedir? Onlar:
(Ali) Allah'ın emri hususunda insanları hakem tayin kımıştır. Halbuki Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:
"Hüküm ancak Allah'ındır." [44] İbn Abbas:
Birisi bu. Başka? Onlar:
O (karşısındakilere) savaş yaptı. Fakat onlardan esir ve ganimet, almadı. Eğer karşısındakiler inananlardan ise onlarla savaşmak helal değildir, inananlardan değilse savaşmak helal olduğu gibi ganimet olarak alınmaları da helâldir. İbn Abbas:
Daha başka? Onlar:
Hz. Ali kendisinin mü'minlerin emiri olduğundan vazgeçmeyi kabul etti. Buna göre mü'minlerin emiri değil ise, kâfirlerin emiridir. İbn Abbas:
Size Allah'ın kitabı ve Peygamber'in sünnetinden, bu söylediklerinizi geçersiz kılacak deliller getirirsem, döner misiniz? Onlar:
Neye dönmeyelim? İbn Abbas:
"Allah'ın emri hususunda insanları hakem tayin etmiştir." sözünüze gelince, Yüce Allah kitabında: *"Ey iman edenler!İhramlı iken avı öldürmeyin, içinizden kim, onu öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Bu cezayı) Ka'beye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder."* [45] buyuruyor. Yine Kur'anda karı koca (anlaşmazlığı) konusunda:
"Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin,"[46] buyurulmuştur. Görülüyor ki bu hususları Yüce Allah insanların hakemliğine bırakmıştır. Allah aşkına söyleyiniz; Müslümanların kanının akmasını önlemek ve aralarını düzeltmek mi, yoksa (ihramlı kimsenin avladığı) tavşankanı ve onun sekizde biri olan değeri veya kadının şahitliği (yüzünden çıkan tartışma) mı daha çok önemlidir? Onlar:
Evet, bu (kan dökülmesini önleyip müslümanların arasını düzeltmek) daha önemlidir. İbn Abbas:
O halde bundan (birinci itirazdan) vazgeçtiniz mi? Onlar:
Evet. İbn Abbas:
"Hz. Ali savaştı, fakat (savaştıklarını) esir ve ganimet, olarak almadı" sözünüze gelince, anneniz Hz. Aişe'yi mi esir alacaksınız? Eğer "Evet onu esir alıp, onu da diğer esirler gibi sayacağız" derseniz, kesinlikle kâfir oldunuz demektir. Yok, "O bizim annemiz değildir" derseniz, yine kesinlikle kâfir olursunuz. Bu itibarla iki sapıklık arasında kalıyorsunuz. Bundan da vazgeçtiniz mi? Onlar:
Evet. İbn Abbas:
"Hz. Ali kendisinin mü'minlerin emiri olduğundan vazgeçti...." sözünüze gelince, size razı olacağınız bir cevap vereceğim: Hz. Peygamber Hudeybiye anlaşması sırasında Ebu Süfyan ve Süheyl b. Amr[47] ile sözleşme yaptığı sırada şöyle buyurmuştu:
Ey Ali! Yaz: Bu, Allah Rasûlü Muhammed'in anlaştığı..." Ebu Süfyan ve Süheyl buna itiraz edip şöyle dediler: Biz, seni Allah'ın Rasûlü olarak tanımıyoruz. Seni, Allah'ın Rasûlü olarak tanısak, seninle savaşmayız. Bunun üzerine Hz. Peygamber buyurdu ki:
Allah'ım! Sen biliyorsun ki ben senin Rasûlünüm Ey Ali! Yaz: Bu, Abdullah'ın oğlunun Ebu Süfyan ve Süheyl b. Amr'in yaptığı anlaşmadır...."[48] Bunlardan iki bin kişi döndü. Gerisi kaldı ve isyana devam ettiler. Bunlann hepsi öldürüldü.[49]

Fasıl

Ümmetteki Ayrılıkla İlgili Hadisler

a- Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Yahudiler yetmiş bir gruba ayrılmıştır. Hıristiyanlarda öyle. Benim ümmetim ise 73 gruba ayrılacaktır." Hadisi Tirmizî böyle rivayet etmiştir.
b- Hadis, Ebû Davud'un rivayetinde şöyledir:
"Yahudiler 71 veya 72 gruba ayrılmıştır. Hıristiyanlar da 71 veya 72 gruba ayrılmıştır. Ümmetim ise 73 gruba ayrılacaktır."
c- Tirmizide bunun açıklaması vardır. Fakat Ebû Hüreyre'den başkasından garip bir rivayetle nakledilmiştir. Şöyle ki: *"İsrailoğulları 72 gruba ayrılmıştır. Ümmetim 73 dini inanç (grubun)a ayrılacaktır. Bunların hepsi cehennemdedir. Ancak bir grup hariç,*
"Ey Allah'ın Peygamberi! Bu hariç olanlar kimdir?" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
"Benim ve ashabımın yolu üzere olanlardır." buyurdu.
d- Ebu Davud'da şu rivayet, vardır: *"Bu dinin uyanları gelecekte73 firkaya ayrılacaktır. Bunların 72'si ateşdedir. Bir tanesi cennettedir. Bu grup birlik hali'nde olandır."*
Bu rivayet bir önceki rivayetin manasındadır. Şu kadar ki buradakinden -bazı rivayetlere göre- şöyle bir fazlalık vardır: *"Yakında ümmetimde öyle topluluklar çıkacaktır ki kuduz hastalığı sahibinin bedenini nasıl kaplarsa, bunları da keyfi arzularına uymak böylece kaplayacaktır. O derecede ki vücudunda her bir damar ve eklemi kaplayacaktır."*
e- İbn Ebî Galip'den mevkuf olarak şu rivayet nakledilmiştir: *"İsrailoğulları 71 gruba ayrılmıştır. Bu ümmet ise onlardan bir grup fazla olacaktır. Bunların hepsi cehennemdedir. Ancak birlik içindeki topluluk bundan hariçtir*." Merfu olarak nakledilen rivayet ise şöyledir: *"Ümmetim gelecekte yetmiş küsur gruba ayrılacaktır. Bunların fitne/bozgunculuk bakımından en büyüğü işleri görüşleri ile karşılaştırıp haramı helâl, helâli haram sayanlardır."*
Bu son şekli ile rivayet edilen hadisi İbn Abd'il Berr tenkid etmiştir. Çünkü İbn Main şöyle demiştir: Bu hadisin aslı yoktur, bâtıldır. İbn Main'e göre bu hadisteki Naîm b. Hammâd şüphelidir. Son devir âlimlerinden bazısı şöyle demiştir:
Bu hadis güvenilir bir topluluk tarafından rivayet edilmiştir. Daha sonra hadisin isnadı üzerinde, (hadisin) İbn Abd'il Berr'in dediği gibi olmadığını gerektiren sözler söylemiş, nihayet şöyle demiştir: Dış görünüşe göre hadisin isnadı ceyyid (iyi derecede) dir. Şu kadar ki İbn Main (bizim bilemediğimiz) gizli bir illetden haberdar olmuş olabilir.
f- Tüm bunlardan daha enteresan bir rivayeti İbn Vehb'in Cami'inde gördüm. Şöyle ki:
" İsrailoğulları 81 adet dini gruba ayrılmıştır. Benim ümmetim 82 adet dini gruba ayrılacaktır, ancak bir tanesi hariç."
Bu hangisidir? dediler.
"Birlik (üzere olanı)." buyurdu.
Ortaya konan bu durumdan sonra, sıra hadis ile ilgili birtakım meselelere gelmiştir: Şöyle ki:[50]

Bu Ayrılığın Hakikati Konusunda Birinci Mesele

(Hadiste sözü edilen) ayrılığın, kelimenin gereği olarak verilen manayı ifade eden bir ayrılık olma ihtimali vardır. Kelimenin gerektirmediği bir ek kayıt ifade etme ihtimali de vardır. Bu, söylenince anlaşılmayan, fakat ihtimali olan bir manadır. Köle anlamına gelen "Rakabe" kelimesi herhangi bir kayıt olmadan söylendiği zaman mümin köle veya mümin olmayan köle olup olmadığı anlaşılmaz. Fakat kelime bu manaları kabul eder. Bu itibarla bir manaya çeşitli ihtilaf şekillerini yüklemek suretiyle kayıtsız şartsız ayrılık manasını murat etmek sahih olmaz. Çünkü böyle genel bir manalandırmada fer'i meselelerde ihtilaf edenler de bu kelimenin manasına dahil olmuş olurlar. Bu ise icma/görüş birliği ile bâtıl/geçersizdir. Zira ihtilaf, sahabe zamanından günümüze kadar içtihada meselelerde var olan bir olgudur. İlk defa râşid halife zamanında, sonra diğer sahabilerde ve sonra tabiûn zamanında ihtilaflar olmuştur. Hiçbir kimse bu ihtilaftan dolayı ayıplanmamışlar. Sahabeden sonra gelenler arasında, sahabeye uyarak geniş ihtilaflar da olmuştur. Mezhepler arasındaki ihtilaflar, nasıl bu hadisin gereği gibi bir ihtilaf sayılabilir? Her ne kadar hadiste nas olarak bildirilmemiş ise de bu, kayda şarta bağlı bir ihtilaftır. Nitekim aşağıdaki ayetlerde bunu gösteren ifadeler vardır.
".....Müşriklerden olmayın. Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan (olmayın. Bunlardan) her firka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir." [51]
"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur."[52] İnsanları bölük bölük eden ayrılığın olduğunu gösteren diğer âyetlerde vardır. Bölük bölük olmak demek, birbirinden ayrılmış, anlaşma, yardımlaşma ve destekleme üzere olmamak anlamını taşır. Onlar bu özelliklerin zıddındadırlar. İslam birlik dinidir.
İslamın esasının birlik olması, tam uyum üzere olmayı gerektirir. İhtilaf ve ayrılığı gerektirmez.
(Hadiste ifade edilen) bu ayrılık düşmanlık ve buğzu gösteren, kalplerin ayrılığını ifade etmektedir. Bundan dolayıdır ki:
"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, parçalanmayın." [53] buyurulmuştur. Bu âyetle hep aynı şeye sarılmakla uyum ve kaynaşmanın olacağı açıklanmıştır. Her bir

grup, diğerinin yapıştığından başka bir ipe yapışırsa parçalanmak kaçınılmaz olur. Bu manayı şu âyette görmekteyiz: *"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yokundur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır."* [54]
Bu sabit olunca hadisteki kelimenin anlamı bu tesbit üzeredir. Böyle olursa hadisin manası doğru olmaktadır. Allah en iyi bilendir.[55]

İkinci Mesele:

Bu gruplar düşmanlığa ve buğza düşürücü bir sebeple ayrılmışlarsa böyle bir durumda ayrılık ya günah olan bir işe dayanır, bid'at ile ilgisi yoktur. Bunun örneği dünyalık bir sebep yüzünden müslümanlar arasında meydana gelen ayrılıktır. Mal veya kan yüzünden iki köyün birbirine düşmesi gibi. Nihayet bu iki "köy, aralarında meydana gelen düşmanlık sebebiyle iki ayrı grup olurlar. Veya bu ayrılık, yönetici tayini hususunda görüş ayrılığına düşerek olur. Böyle bir şey ihtimal dahilindedir. Şu hadis bunu ifade etmektedir:
"Her kim, topluluktan bir karış ayrılırsa, ölümü cahiliye ölümüdür."[56] Bu mananın bir benzeri şu hadiste ifade edilmiştir: "*İki halifeye biat edilirse, son bîat edileni öldürün."*[57] Kur'an'daki şu ayette de şöyle buyurulmuştur:
"*Eğer müminlerden iki grup birbiriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin."* [58]
Ya da bu ayrılık bid'at ile ilgili olur. Nitekim Hariciler, üzerine Hariciliği inşa ettikleri bidatleri sebebiyle bu ümmetten ayrılmışlardır. Mağripli Mehdi'nin durumu da böyledir. O, kendi inancına göre hakka yardımcı olmak üzere ümmetin arasından çıkış yapmıştır. Mehdi giriştiği birtakım bid'atler ve siyasi işler ve diğer davranışları ile sünnetin dışına çıkmıştır. Nitekim daha önce bunlara işaret edilmişti. İşte yukardaki ayetlerde hadislerde bu tür bir ayrılığa işaret edilmektedir. Bid'attan kaynaklanan ayrılık, hadisin manasına uygun düşmektedir.
Hem günah olan, hem bid'at olan davranışlardan her ikisinin de murad edilmiş olmasına gelince:
Birincisi mümkün olmakla beraber bunu söyleyen birini bilmiyorum. Çünkü bu ayet ve hadislerin, ümmet içerisinde bid'at sebebiyle değil de, dünyalık bir sebeple ayrılanlara mahsus olduğunu söyleyeni görmedim. Bunu gösteren bir delil de yoktur. Çünkü *"Her kim topluluktan bir karış ayrılırsa...."* hadisinin sadece bir gruba ait olduğunu gösteren bir şey yoktur. *"İki halifeye bîat edilirse...."* hadisi de böyledir. O ilerde geleceği üzere hadisteki topluluktan maksadın ne olduğu hakkında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Âlimlerden, topluluğa günah olup bid'at olmayan bir sebeple aykırı davranıştan kaynaklanan ayrılığın murat edildiğini söyleyen olmamıştır.
İkinciye, yani her ikisinin de murat edilmiş olmasına gelince, bu mümkündür. Çünkü ayrılığın kaynaklandığı sebep dünyevi olup, bid'atla bir ilgisi bulunmayabilir. Böyle bir ayrılık diğer günahlar gibi aykırı bir iş ve günah olur. Bu manaya "Topluluk" kelimesini açıklarken Taberi işaret etmiştir. Bu husus ilerde gelecektir.
Bu görüşü Tirmizi'nin rivayet ettiği şu hadis desteklemektedir:
"Benim ümmetimde bunu yapan mutlaka gelecektir."[59] Görülüyor ki hadiste onlara (İsrailoğullarına)uymakta günah olduğu bildirilmiştir.
Bir diğer hadiste de durum böyledir. Ki şöyle buyurulmuştur:
"Kesinlikle sizden öncekilerin yoluna uyacaksınız..... O derecede ki onlar yıkık bir keler deliğine girseler siz de onlara mutlaka tabi olacaksınız." Burada dahi, netice itibariyle ifade edilen şey bid'at değildir.
Bağavî'nin Mu'cem'inde Câbir (r.a.) den, Hz. Peygamber'in Ka'b b. Mere'ye şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Ey Ka'b b. Mere Allah seni birtakım beyinsiz kimselerin yönetici olmasından korusun.* Ka'b:
Beyinsiz yönetici nedir? deyince şöyle buyurdu:
Bunlar benden sonra yönetici olacaktır. Fakat benim gösterdiğim yolu izlemeyecek, sünnetime uymayacaklardır. Her kim bunların yalanını tasdik eder, zulmüne yardım ederse onlar benden değildir, ben de onlardan değilim. Onlar (kıyamette) Havz-ı Kevserde huzuruma gelemeyecekler. Her kim de onların yalanını tasdik etmez, zulümlerine yardım etmezse, onlar benden, ben de onlardanım. Onlar Havz-ı Kevserde huzuruma geleceklerdir."[60]
Hz. Peygamber'in yolundan gitmeyen, onun sünnetine uymayan her kimse ya günah olan bir şeye veya bid'ata girmiş demektir. Bu durumda olan kimsenin özellikle iki halden birinde olduğunu belirlemek söz konusu değildir. Şu kadar ki bu hususta söz söylenecek durumda olanlardan ve diğerlerinden nakledilen odur ki, adı geçen ayrılık, özellikle dinde ortaya çıkarılan bid'at sebebiyle meydana gelen ayrılıktır. Hadis üzerinde konuşan ilim adamları hadisin bu manayı ifade ettiğini söylemişler, bid'at olmayan günahlar sebebiyle ayrılmaları, hadiste ifade edilen ayrılıktan saymamışlardır. İnşaallah meselenin detayı bu esas üzerine olacaktır.[61]

Üçüncü Mesele

Ayrılık sonunda ortaya çıkan bu grupların, yaptıkları şeyler sebebiyle İslam dininden çıkmış olacakları düşünülebilir. Bunlar mutlak olarak İslam hakkından ayrılmışlardır. Bu ayrılık, ancak küfürdür. Zira küfür ile iman arasında üçüncü bir mertebenin düşünülmesi söz konusu değildir. Bu ihtimali, Kur'an ayetlerinin ve hadislerin zahiri manaları gösteriyor. Şöyle ki:
a- *"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur."*[62] Bu âyet tefsir âlimlerine göre bid'at ehli hakkında nazil olmuştur. Bu görüşü, âyetteki kelimesini olarak okuyan kıraat âlimlerinin tercihi[63] açıklığa kavuşturuyor. (Buna göre mana: *"Dinlerinden ayrılanlar..."* demektedir.) Bu manaya göre dinden ayrılmak, ancak dinden çıkmakla olur.
b- *".... Yüzleri kararanlara: İnanmanızdan sonra kâfir mi oldunuz?.... (denilir).*[64] Bu âyet, tefsir âlimlerine göre bid'at ehli olan kıble erbabı (yani müslümanlar) hakkında indirilmiştir. Bu ayetler bu meselede nas gibidir. Bu konuda bunlardan başka ayetler de vardır. Hadislere gelince:
a- Hz. Peygamber *"Benden sonra birbirinizin boynunu vuracak kâfirler halinde (dinden) dönüş yapmayınız."*[65] Bu hadis, hakkında böyle söylenen kişinin kâfir olduğu hususunda nas'tır.
b- Yukarıdaki hadisi daha önce geçtiği üzere Hasen (Basri) şu hadisle tefsir etmiştir: *"...Kişi sabaha mü'min olarak çıkar, kâfir olarak akşamlar. Mü'min olarak akşama kavuşur, kâfir olarak sabahlar*[66]
c- Hz.Peygamber Hariciler hakkında şöyle buyurmuştur: *"... Onu bırak! Onun öyle arkadaşları var ki, sizden biriniz namazlarınızı ve oruçlarınızı onların oruç ve namazları yanında değersiz görürsünüz. Onlar Kur'an'ı okurlar (fakat okudukları) boğazlarını geçtip kalplerine in)mez. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar. (Bu öyle bir şekilde okun yaydan çıkışıdır ki) Avcı okun ucuna bakar, orada bir şey bulunmaz. Sonra kirişine bakar, orada bir şey bulunmaz.*
Sonra demirsiz okuna bakar, orada bir şey bulunmaz. Sonra yelekli okuna bakar, orada da bir şey bulunamaz; ne kan bulaşığı var, ne pislik bulaşığı." "Kan bulaşığı ve pislik bulaşığı...." ifadesine bakılırsa bu ifadenin onların İslama girdiğinin, fakat İslamdan ona bir şey bulaşmadığının şahididir.
d- Ebu Zer'in rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Benden sonra ümmetimden bir topluluk olacaktır. Bunlar Kur'an'ı okurlar. Fakat okudukları boğazlarını geçmez. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar ve sonra o dine dönmezler. Onlar yaratılmışların ve insanların en şerlisidirler."* Bunlardan başka hadisler de vardır. Hadislerde ifade edilen kimseler belirli bir topluluktur. Bu hadisler başka topluluklar için huccet/delil değildir. Çünkü âlimler, heva ve heveslerine uyanlar hakkında ayetleri delil gösterdikleri gibi bu hadisleri de delil göstermişlerdir.
Ayetler genel ifade kalıpları ile hadisler de manaları ile tüm âlimlerin aynı gerekçede birleştiklerini göstermektedir.
Burada "iman ve küfür hakkında hüküm vermek âhirete ilişkin bir iştir. Bu hususlarda kıyas/akıl yürütme geçerli değildir." denilirse bunun cevabı şudur:
Bizlerden her biri, hepimiz dünyaya ait hükümler içerisindeyiz. Acaba insanlardan mürted olanlara (bu mesele iman ve küfre ait olduğu için) irtidat hükmü verilir mi verilmez mi? Ayrıca ahirete ilişkin işler de ancak Allah'a aittir. Nitekim şu ayet bunun delilidir" *"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla bir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yaptıklarını bildirecektir."* [67]
İhtimaldir ki bunlar tamamen dinden çıkmamış olabilirler. Ama dinin bazı kurallarının ve esaslarının dışına çıkmışlardır. Bu fasıldan önce geçen tüm bilgiler bunun delilidir. Onları tekrarlamanın bir faydası yoktur. Burada üçüncü bir ihtimal vardır ki o da şudur: Bunlardan bazıları İslamdan ayrılanlardan olup sözleri küfürdür ve açık bir şekilde küfre götürür. Bunlardan bazısı da İslamdan ayrılmamıştır; her ne kadar çirkin bir yol tutmuş ve büyük şeyler söylemiş ise de yine kendisine İslam hükmü verilebilir. O bu hâli ile tam küfre düşecek, açıkça dinini değiştirecek dereceye varmamıştır.
Herhangi bir davranışa giren kimsenin küfre girip girmediğinin göstergesi yaptığı olaya göre ve her bidata göre değişir. Zira şüphe yoktur ki bid'atlardan kimisi küfürdür. Allah'a yakın olmak üzere put edinmek gibi. Kimisi de küfür değildir. Bir grup âlime göre yön meselesi[68] icmaı ve kıyası inkar etmek ve benzerleri gibi.
Son devir âlimlerinden bazıları bu grupların kâfir sayılması meselesinde detaylara varan bilgiler vermişlerdir. Şöyle ki:
a- Bid'atlardan Allah ile birlikte başka bir tanrının varlığına inanmak şeklinde olanı vardır. Sebeiyye'nin Hz. Ali hakkında "O Allah'tır." dedikleri gibi.
b- İnsanlardan birtakım şahıslarda bazı tanrılar yaratıldığına inanmak şeklinde olanı vardır. Cenâhiyye'nin "birtakım insanlarda Allah'ın ruhunun var olduğunu ve bunun babadan oğula geçtiğini" söylemeleri gibi.
c- Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkar etmek şeklinde olanı vardır. Ğurâbiyye'nin "Peygamberliğin sahibi Ali idi. Cebrail hata ederek onu Muhammed'e götürdü" demeleri gibi.
d- Birtakım haramları mubah sayıp, farzları düşürerek, Peygamber'in pek çok getirdiği şeyi inkar şeklinde olanı vardır. Şia'nın taşkınlık yapanlarının pek çoğunda olduğu gibidir ki müslümanlar bununla kâfir olunacağında ihtilâf etmezler.
e- Bunlardan başka birtakım görüşler vardır ki bunlara inananlar da kâfir olmaktan uzak değildir.
Bu görüşlerin sahibi delil olarak pek çok şeyleri ileri sürmüştür ki bunları burada söylemeye ihtiyaç yoktur. Fakat âlimlerden işittiğimiz odur ki usul âlimlerinden muhakkik

olanların mezhebi, "küfür meselelerinde mevcut durum değil, sonuç muteberdir." şeklindedir. Sonuç itibariyle kâfir nasıl kâfir olmaz ki, gerçek sonuç olan ahireti şiddetli bir şekilde inkar etmekte, karşısında olduğu gruplara âhiretle ilgili eleştiriler yöneltmektedir. Bu tür söylemlere sahip olan kimsenin kâfir olmasının gerektiği ortaya çıkmaktadır. Onların söylediğini (inananlardan) hiçbir kimse söylememiştir.
Bu meselede görüş ayrılığı ortaya konmuştur. Şimdi de bu gruplar hakkındaki hadisin gereği üzerinde durmaya dönelim.
Sahih olan kadariyle bu hadiste bir şeye delil olma özelliği yoktur. Çünkü hadiste sadece ve özellikle grupların sayısına dair bilgi vardır. Fakat hadisin bir rivayetinde "*Bu grupların hepsi cehennemdedir. Bir tanesi hariç...*" buyurulduğuna göre bu hadisin dış manasına göre ayrılıp grup olanlara verilecek cezanın yerine getirileceğinin gerektiği bildirilmemektedir.
Burada bir mesele kalıyor ki o da bu parçalananlardan cehenneme gideceklerin orada ebedî mi, yoksa geçici mi kalacakları meselesidir. Bu hususta hadiste bir şey söylenmemiştir. Hadiste buna dair bir delil yoktur. Çünkü cehennem cezası, genelde kâfirler için olduğu gibi müslümanların günahkâr olanları da vardır. Her ne kadar kâfir orada ebedi kalacak, günahkar mü'min geçici olarak cehennemde olacaksa da durum budur.[69]

Dördüncü Mesele:

Şimdi buraya kadar sözü edilen kaviller, hadiste adı geçen grupların özellikle itikad/inanç kuralları ile ilgili olarak bid'at işleyenlerden olmasına dayanmaktadır, Cebriyye, Kaderiyye, Mürcie ve diğerlerinin durumu gibi. Ancak "özellikle itikad kuralları..." ifadesi tartışılır bir ifadedir. Çünkü Kur'an ve hadis bu konuda bir özellik ifade etmemektedir. Bu, Turtuşi'nin görüşüdür. Görülmüyor mu ki Âl-i İmran 7. ayetinde ki *"Kalplerinde eğrilik olan"* ve *"....Müteşabih olan"* ifadelerinde müteşabih'in peşinden gitmekte, ne akaid konularında, ne de diğerlerinde özellikle olacağını gösteren bir durum yoktur. Bilakis hepsini içine almaktadır. *"Kendilerini parça parça edip gruplara ayrılanlar...."*[70] âyetide böyledir. Dinde ayrılık ve din kelimesi inançlarla ilgili meseleleri de diğer meseleleri de içine alır.
"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır."[71] âyetindeki *"dosdoğru yol"* genelde din'dir. Bunun bir benzeri, surede (daha önce) geçen âyetlerde ifade edilmiştir. Bu ayetlerde Allah'tan başka şeyler için kesilen (hayvan) etinin, kanın, domuz etinin ve diğerlerinin haram kılındığı, zekâtın farz edildiği en güzel bir düzen ve en mükemmel bir sistem hali'nde ifade edilmiş sonra:
"De ki: Gelin Rabbinizin size neyi haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.. " Cenab-ı Hak (bu ayetde) ana kurallardan ve diğerlerinden bir şeyler zikretmiş; Kendisine ortak koşulmanın yasak olduğunu bildirmekle başlamış, sonra ana-babaya iyilik edilmesini emretmiştir. Daha sonra çocukları öldürmeyi, açık ve gizli kötülükte bulunmayı genel olarak adam öldürmeyi, sonra yetim malı yemeyi yasaklamıştır. Daha sonra ölçü ve tartıyı tam yapmayı, sonra sözde adaleti, sonra da verilen sözü yerine getirmeyi emretmiştir.
Daha sonra bu emirleri ve yasakları: "*Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur,...*" [72] âyeti ile tamamladı.
Böylece âyette yukarda zikri geçen dinin zorunlu esasları ve kuralları ifade edilmiş, sadece inanç esaslarına bir hususilik verilmemiştir. Bu âyetler hadiste sözü edilen ayrılığın inanç esaslarına mahsus olmadığını göstermektedir.
Haricilerle ilgili hadiste de bu görülüyor. Çünkü onların yaptıkları şeyler söylendikten sonra onların kötülüğü dile getirilmiş, "Onlar Kur'an'ı okurlar, fakat okudukları boğazlarını geçmez." denmiştir. Bu ifadede onların Kur'an'ı düşünmeden okumaları ve müteşâbihâtın zahirini almalarının kötülüğü dile getirilmiştir.
Nitekim Hariciler *"....hüküm ancak Allah'ındır."* [73] âyetinin zahirini (dış görünüşe göre olan ifadesini) dikkate alıp Hz. Ali için: "Allah'ın dininde insanları hakem yapmıştır." demişlerdir.
Yine Haricilerle ilgili hadiste: *"....Onlar müslüman olanları öldürür, putperestleri bırakırlar"* buyurulmuş, onlar dine aykırı olan bir şeyi yapmaları sebebiyle bu hadis ile kötülenmişlerdir. Çünkü İslam dini kâfirler ile (gerektiğinde) savaşılması müslümanlara dokunulmaması hükmünü getirmiştir.
Burada örneklerini verdiğimiz her iki olay da dinin inanç esaslarına mahsus değildir. Hadisten verdiğimiz örnek de gösteriyor ki mesele geneldir, özellikle itikada mahsus değildir. Bunu Nuaym b, Hammad'ın rivayetinde bu hadisin devamındaki şu ifadede de görmekteyiz: *"....Bunların bozgunculuk bakımından en büyüğü (karşılaştıkları) işleri kendi görüşleri ile kıyas edip, haramı helâl, helâli haram sayanlardır."* Bu rivayet, dinde ayrılan grupların onların elediği gibi inanç/akaid konuşunda ayrılanlara ait olmadığı hususunda nas'tır.
Turtuşi, bid'atların akaid konularına mahsus olmadığına delil olmak üzere sahabe, tâbiûn ve diğer âlimlerden, dine aykırı olan davranış ve sözlere bid'at dediklerini göstermiştir. Bu hususta pek çok rivayete yer vermiş İmam-ı Mâlik'in amcası Ebû Süheyl'den naklettiği şu sözü haber vermiştir:
"Yetiştiğim insanlardan namaza çağrıda (ezandan) başka bir çağrı şekli bilmiyorum." Bu sözdeki "insanlar" dan maksad sahâbîlerdir. Ebu Süheyl babasından aktardığı bu söz ile sahabenin yaptıklarına aykırı düşen, çağındaki pek cok davranışı eleştirmekte, onları kabul etmemektedir.
Rivayet olunduğuna göre Ebu'd-Derdâ'ya bir adam şu soruyu sormuş:
"Allah sana rahmeti ile muamele etsin! Eğer Hz. Peygamber aramızda olsaydı, bizim yapmakta olduğumuz şeyleri reddedermiydi? demiş, Ebu'd-Derdâ bu sorudan dolayı şiddetli bir şekilde kızarak,
"Sizin yaptıklarınızdan (acaba) bir şey kabul eder miydi?" demiştir.
Buhari'de nakledildiğine göre Ümmü Derdâ şöyle demiştir:
(Bir gün) Ebu'd-Derdâ kızarak (eve) girdi: Ona:
"Ne oluyor?" dedim. Şöyle cevap verdi.
"Allah'a yemin ederim ki onların (insanların) yaptıklarından cemaatça kıldıkları namazdan başka Hz. Muhammed'in işi gibi şeyler yaptıklarını bilmiyorum"! Bunu söyledikten sonra, onların yaptıkları sünnete aykırı olarak ortaya çıkan davranışlarını gösteren sözlerini zikretmiştir.
Müslim'de Mücahid'den nakledildiğine göre o şöyle demiştir:
Ben ve Urve b. Zübeyr mescide (Hz. Peygamber'in Medine'deki mescidine) girdik. Abdullah, b. Ömer Hz. Aişe'nin odasına dayanmış duruyor, İnsanlar mescidde kuşluk namazı kılıyorlardı. "Bu namaz ne oluyor?" dediğimizde o, "Bid'attır!" dedi. Turtûşi diyor ki:
Bize göre bu namazı bid'at saymanın yorumu iki vecih iledir: Birisi onların bu namazı cemaate kılmış olmasıdır. İkincisi nafile olarak tek tek kılmış olmaları, fakat farz manazın hemen peşinden (farz namazın bir parçası veya tamamlayıcısı gibi) kılmış olmalarıdır.
Turtûşi, kavlî (söze dayalı) birtakım bid'atlar söylemiştir ki âlimler açıkça onların bid'at olduğunu bildirmişlerdir. Böylece bid'atların akaid konularına mahsus olmadığının sahih olduğu ortaya çıkmıştır. Bu mesele başka bir şekilde "Muvafakat" isimli eserimizde ele alınmıştır.
Evet ortada, burada ele alınması uygun olan bir husus daha vardır ki o da şudur:[74]

Beşinci Mesele:

Hadiste sözü edilen gruplar, dinde külli (temel) kurallarda "firka-i naciye" ye aykırı davranmasından dolayı ayrı bir grup oluşturmaktadırlar. Yoksa dinde teferruatta/detaylarda aykırı davranmaktan dolayı ayrı bir grup olmazlar. Zira teferruatla ilgili meselelerdeki aykırılık sebebiyle ayrı bir grup oluşmaz. Ayrı bir grup külli meselelerdeki aykırılıktan meydana gelir. Külli meseleler pek çok cüz'i/detaya ait meseleleri nas olarak ifade etmiştir. Bu meselelerin kural dışı olanları çoğunlukla özel bir yere ve özel bir bölüme mahsus değildir.
Akıl yoluyla bir şeyin güzel sayılması bu hususta geçerlidir. Çünkü bundaki aykırılıklar, detayları ilgilendiren hususlarda hem inanılması, hem yapılması gereken sayılamayacak kadar çok meselede ihtilaf oluşturmuştur.
Cüz'i meselelerin çokluğu külli kaide yerine geçer. Bid'at işleyen bir kimsenin cüz'i meselelerde/teferruatta yaptığı bid'atlar çoğalınca, dinin pek çok meselesine karşı çıkmış gibi olur. Bu aynı zamanda külli kaideye de karşı çıkmak olur. (Tek bir) cüz'i meselede durum böyle değildir. Bid'atçıdan, cüz'i bir şeyin meydana gelmesi sürçme ve ulak bir kusur sayılır. Fakat küçük de olsa sürçmelerin âlim tarafından yapılması dinde yıkım olur. Hz. Ömer şöyle buyurmuştur:
Üç şey dini yıkar; âlimin hatası, münafık bir kimsenin Kur'an tartışması ve sapık yöneticiler.
Fakat teferruattaki hatalar sebebiyle genellikle ayrılıklar olmaz, dinî yıkım da olmaz. Külliyat ise böyle değildir.
Kitabın anası olan açık hükümleri (muhkemleri) zedelediği takdirde müteşabihatın peşinden gitmenin dindeki yerini görüyorsun. Kur'an'ı anlamamak da dinin külliyatını ve cüz'iyatını zedelemektedir.
Kâfirlerin de teferruat türünden meselelerde bid'atları vardır. Fakat onlar zaruriyyat (korunması zorunlu olan din, akıl, mal, can ve nesil) ile ilgili veya bunlara yakındır. Kâfirlerin Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırıp, zanlarınca "bu Allah'a", "bu putlarımıza" demeleri gibi, sonra da bundan bir hüküm çıkardılar; putlarına ayırdıkları Allah'a ulaşmayacak, Allah'a ayırdıkları putlarına ulaşacak idi.[75]
Bahira, Sâibe, Vasile ve Hâm adını verdikleri hayvanları kendilerine haram kılmışlardı.[76]
Kâfirlerin bilgisiz ve aptalca (davranarak) çocuklarını öldürmeleri, kısas ve mirasta adaleti terketmeleri, nikah ve boşanmalarda zâlimce davranmaları, çeşitli hilelerle yetim malını yemeleri ve daha başka birtakım davranışları, bid'ate ilişkin yaptıklarıdır. İslam dini bunlara ait uyarıda bulunmuş ve âlimler bunları haber vermişlerdir. Tâ ki kendilerine göre bir din ortaya koymak onların özelliği olmuş, İbrahim'in dinini değiştirmek onlara kolay gelmiştir.
Bu özellikler, onlara nisbet edilen bir esas ve kural olmuş, onlar da buna razı olmuşlardır.
Bu esas, mutlak olarak din koymak olup, hevâ ve hevese uyma değildir. Bundan dolayıdır ki Cenab-ı Hak onları söylediklerine dair bir delil ortaya koymaları hakkında:

"Deki: O (Allah) bunların erkeklerini mi, dişilerini mi haram kıldı?"[77] Ayeti ile uyardığında, ayetin sonunda: *"Eğer doğru iseniz bana (bir) ilimle haber veriniz."* Buyurdu.[78] Yüce Allah (bu inanca sahip olanlardan) ancak gerçeği, din olarak ortaya koyacak bir bilgi istemiştir. Bu bilgi dine dair bilgiden başkası değildir. Yüce Allah, İbrahim'in dininde meşru kıldığının bu olmadığına dair onları uyarmak üzere:
".... Yoksa Allah'ın size böyle vasiyet ettiğine şahit mi oldunuz?" [79] Buyurmuş, daha sonra da:
"Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?" buyurmuştur. Böylece ortaya çıkmıştır ki dinde ayrılık çıkaran bu gruplar külli meselelerde ihtilaf etmişlerdir.[80]

Altıncı Mesele:

Bu grupların kâfir olduğunu söyleyenler gibi biz de kâfir olduğunu veya kâfir olanlar ve olmayanlar kısımlarına ayrıldığını söylersek bunlar, nasıl ümmetten sayılacaktır? Hadisin zahiri, bu ayrılmanın onları saymakla birlikte gerçekleşmesin. Aksi halde, yani ümmetten sayılmazlarsa küfre girmiş olmaları gerekip, elbette ümmetten olmazlar; Yine (hadiste ifade edildiği üzere) Yahudi ve Hristiyanlardaki bölünmeler de bölünenlerin Hıristiyan ve Yahudi olarak kalmaları ile meydana gelmiştir.
Bu problemin cevabı şudur: Bu meselede iki ihtimal vardır:
1- Hadisin zahirini dikkate alıp bu grupların ümmet-i Muhammed'den ve kıble ehlinden olduğunu söyleriz. Bunların kâfir olduğunu söyleyen kimse, bunlar hakkında ya bu sözü kabul eder veya hiçbir surette bunların ümmetten olduğunu da (hadiste söylenen) gruplardan olduğunu da kabul etmez.
Bu grupları, ancak bid'atları kendilerini kâfir yapmayan kimseler sayarız. Eğer (birisi) bunların hepsinin kâfir olduğunu söylerse, buna göre bu grupların hadiste kastedilen gruplar olduğunu kabul etmiyor demektir.
Haricilerle ilgili hadiste de onların bu hadiste ifade edilen gruplara dahil olduğunu gösteren bir nas yoktur. Bunlar hakkında -az önce de ifade edildiği üzere- şöyle deriz: Hadiste kasdedilenler, bid'atları kendilerini İslamdan çıkarmayan kimselerdir. Bunlar araştırılsın.
Şunu da söyleyebiliriz: Bunları kâfir sayan kimsenin sözüne hemen tâbi olmayız. Onun sözünü, üçüncü meselede geçtiği üzere tafsilata tabi tutarız. Böylece kâfir olduğu söylenenler bu grupların dışına çıkar, hadisteki genel ifadeye girmez. Ancak hadiste ifade edilen sayıya girdiği söylenmeyenlerle eşit saydıkları, küfrün dışında kalır.
2- İkinci ihtimale göre onları öyle bir yol ile ümmetten sayarız ki belki konuya uygun gelir. Şöyle ki: Her bir grup dinin içinde ve yolunda olduğunu, dine uyan birisine uyduğunu ve delillere tutunup, bu yol ile ortaya çıkan sonuca göre amel ettiğini iddia etmektedir. Yine her bir grup kendisinin dinden çıktığını söyleyenin karşısına düşman gibi dikilmektedir. Kendisi ile çelişkiye düşenlerin bilgisiz ve cahil olduklarını söylemektedir. Zira diğer yolların değil kendi gittiği yolun en doğrusu olduğunu iddia etmektedir. Bu özellikleriyle, bunlar İslamdan çıkanlar gibi değildirler. Çünkü mürted olan kimseye mürted olduğu/dinden çıktığı söylendiğinde bunu kabul eder, (bazısı bundan) hoşnut olur ve kızmaz. Kendisine böyle söylemenden dolayı insana düşman olmaz. Diğer Yahudi, Hıristiyan ve İslama aykırı gruplar da böyledir.
Fakat hadiste sözü edilen gruplar böyle değildir. Çünkü onlar din ile uyum içinde olduklarını, Hz. Muhammed'in getirdiği dine köklü bir biçimde uyduklarını iddia etmektedirler. Şu kadar ki kendileri ile ehl-i sünnet arasında birbirlerine karşı sünnetin dışına çıkma iddiasında bulunulmaktadır. Bundan dolayıdır ki bu gruptaki insanlardan bazısını ibadet ve amele aşırı derecede düşkün görmek mümkündür.
Söylenenler gerçek olmakla beraber bu ileri sürülen görüşün şahidi Haricilerle ilgili hadistir. Hz. Peygamber onları tanıtırken şöyle buyurmuştur:
"...Onların namazı yanında sizin namazınızın, onların orucu yanında sizin orucunuzun, onların yaptıkları yanında kendi yaptıklarınızın değersiz olduğunu düşünürsünüz."[81] Aynı hadisin bir başka rivayeti şöyledir: *"Ümmetimden öyle bir topluluk çıkacaktır ki onlar Kur'an'ı (öylesine) okuyacaklar (ki) sizin okumanız onların okumasının, sizin namazınız, onların namazının yanında hiç kalır."*
Onların böyle olması, Kur'an okuma ve namaza şiddetli devamları yüzündendir. Bu dine aşırı düşkünlüklerindendir ki *"Hüküm ancak Allah'ındır."*[82] âyetinden hareketle Hz. Ali için "Allah böyle buyururken, nasıl insanları hakem tayin eder?" demişlerdir. Onların zannına göre, bu delil karşısında insanlar hakem olamazlar.
Sonra Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu da rivayet edilmiştir:
"....Onlar Kur'an'ı okurlar. Sanırlar ki kur'an onların lehinedir. Halbuki Kur'ân onların aleyhinedir. Onların namazı boğazlarını geçmez." Abdullah b. Mes'udun şu sözü de bu manadadır:
"Gelecekte öyle topluluklar göreceksiniz ki onlar kendilerinin Allah'ın kitabına mensup olduklarını sanırlar. Oysa onlar o kitabı arkalarına atmışlardır. İlme sıkı sarılın, bid'attan ve (aşırılık yaparak) derinlere dalmaktan kaçının ve eskiye sarılın." İbn Mesud'un sözündeki "...Onlar.....sanırlar." ifadesi, onların kendi zanlarına göre (de olsa) din sınırları içerisinde olduklarını göstermektedir.
Bu husustaki delillerden biri de Ebu Hüreyre hadisidir ki bu hadiste anlatıldığına göre Hz. Peygamber (bir keresinde) kabristana çıkmıştı. (Mezarların olduğu yere girince şöyle buyurdu):
"Ey inananların yurdu! Allah'ın selamı üzerinize olsun! Allah dilerse, biz de size kavuşacağız. Arzu ederdim ki kardeşlerimizi görmüş olsaydım." (Hz. Peygamber'in yanındakiler) Biz senin kardeşin değil miyiz? dediler.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Siz benim ashâbım/arkadaşlarımsınız. Bizim kardeşlerimiz henüz gelmemiştir. Ben sizin havuz'a (hayz-ı kevsere) önden geleninizim," Dediler ki:
Ey Allah'ın Rasûlü! Ümmetinden olup da senden sonra geleni nasıl tanıyacaksın? Efendimiz şöyle buyurdu:
"Ne dersin? Sizden birinizin simsiyah atlar arasında alnı beyaz bir atı olsa atını tanımaz mı?" Onlar:
Evet, dediler. Hz. Peygamber:
"Onlar (bizim kardeşlerimiz) kıyamet günü abdest (alırken yıkadıkları) organları parlayarak gelecekler, ben de önceden havza gelmiş olacağım. Yolunu şaşırmış bir hayvanın başıboş (sağa sola) gittiği gibi benim Kevser havzının yanından birtakım adamlar dağılıp giderler. Ben onlara çağırarak: Gelin, gelin! derim. Bunun üzerine bana:
Onlar senden sonra değişiklik yaptılar, denilir. Ben de:
Uzaklaşın, uzaklaşın! derim."[83]
Hadisteki *"....havzımdan dağılırlar.... onları gelin! diye çağırırım..."* ifadeleri onların ümmetten olduğunu ve Hz. Peygamber'in onları tanıyacağını göstermektedir. Hadis ayrıca ortaya koymuştur ki onlar abdest organlarındaki parlaklık ile başkalarından ayrılabilecektir.
Bu hadis gösteriyor ki Hz. Peygamber'in havzına çağırdığı bu insanlar -dinde değişiklik yaptıkları halde- abdest organları parlayan insanlardır. Abdest organlarının parlaklığı bu ümmetin bir özelliğidir. Artık onların da bu ümmetten sayıldıkları açıkça ortaya çıkmıştır. Şayet onların bu ümmetin dışına çıktığına hükmedilmiş olsaydı Hz. Peygamber onları, kendilerinde bulunmayacağı için abdest organlarının parlaklığından tanıyamamış olacaktı.
Onların ümmet ile olan bağlantısını ortaya koyduktan sonra "onlar bid'atları sebebiyle ümmetin dışına çıktılar" desek de böyle demesek de bir şey ifade etmez.
Bir hadiste: *"Sizden sol* özelliği olan bir topluluk (kıyamet gününde) tutulur. Ben:*
Yarabbi! Ashabım(ı koru), derim. (Bana şöyle) denilir:
Senden sonra neler yaptılar bilmiyorsun? (Buna karşı) ben salih bir kul (olan Hz. İsa'nın dediği) gibi "İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerinde kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerinde de gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin. Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin." [84] *derim. (Yine bana):*
Senden sonra neler yaptılar bilmiyorsun? Onlar sen onlardan ayrıldığından beri hâla topukları üzere (geri) dönüş yapmaktalar, denilir..."
Eğer bu hadisteki "ashab"dan maksat ümmet ise bu hadis, daha önceki *"Siz ashabımsınız, kardeşlerimiz henüz gelmedi"* hadisi ile uyum içerisinde olur. O takdirde "ashab" ifadesi ile "Hz. Peygamberi iman etmese de hayatında iken gören kimse" olarak yorumlanması kaçınılmaz olur. O vakit "topukları üzere (geri) dönüş yapanlar" dan maksat, Hz. Peygamber'in vefatından sonra dinden dönenler veya "zekatı almak sadece Hz. Peygamber'in hakkıdır" gerekçesiyle, zekât vermeyenlerdir. Çünkü Rasûlullahın ashabının hepsi onu görmüş ve onun vefatından sonra geri dönmeyeceklerine dair ondan berat almışlardır.[85]

Yedinci Mesele: Grupların Belirlenmesi

Turtuşi'nin de dediği gibi bu meselede, insanlardan bilgin olanları; eski ve yeni pek çok kimse kafa yormuş bu grupları belirlemek onları çok meşgul etmiştir. Fakat onlar bu grupları akaid/inanç meselelerinde muhalif davranan topluluklar olarak belirlemişlerdir.
Âlimlerden bazısı bu toplulukların temelini sekiz grubun teşkil ettiği görüşündedir. Âlimlerden bazısı dedi ki: İslâm fırkalarının en büyükleri sekizdir:
1- Mu'tezile[86]
2- Şîa[87]
3- Havâric[88]
4- Mürcie[89]
5- Neccariye[90]
6- Cebriye[91]

7- Müşebbihe[92]
8- Naciye[93]
Bunlardan Mutezile yirmi gruba ayrılmıştır ki isimleri şunlardır:
1- Vaisıkiyye[94]
2- Amriyye,[95]
3- Hüzeyliyye[96]
4- Nazzamiyye[97]
5- Esvariyye[98]
6- İskâfiyye[99]
7- Ca'feriyye[100]
8- Bişriyye,[101]
9- Mezdariyye,[102]
10- Hişâmiyye,[103]
11- Salihiyye,[104]
12- Hâitiyye,[105]
13- Hadbiyye,[106]
14- Ma'meriyye[107]
15- Sümâmiyye,[108]
16- Hayyâtıyye,[109]
17- Câhızıyye,[110]
18- Ka'biyye,[111]
19- Cübbâiyye,[112]
20- Beheşmiyye,[113]
Şîa'ya[114] gelince: Bunlar üç gruba ayrılmıştır.
Gulât, Zeydiyye ve İmamiyye, Gulât 18 gruptur. Bunlar:
1- Sebeiyye[115]
2- Kâmiliyye[116]
3- Beyaniyye[117]
4- Muğîriyye,[118]
5- Cenâhiyye,[119]
6- Mansûriyye,[120]
7- Hattâbiyye,[121]
8- Ğurabiyye,[122]
9- Zemmiyye,[123]
10- Hişamiyye,[124]
11- Zürâriyye,[125]
12- Yunusiyye,[126]
13- Şeytâniyye,[127]
14- Rizâmiyye,[128]
15- Müfevviza,[129]
16- Bedâiyye,[130]
17- Nâsriyye,[131]
18- İsmailiyye[132]
Bunlar, Bâtınıyye, Karâmıta, Haramiyye, Seb'iyye, Bâbekiyye ve Hamdiyyedir.
Zeydiyye'ye gelince, bunlar üç gruputur:
1- Carudiyye[133]
2- Süleymaniyye[134]
3- Beşiriyye[135]
İmamiyye ise tek grup olup[136] toplamı 42 grup etmektedir. Sekiz ana gruptan Haricîler yedi gruptur. Bunlar şu isimlerle bilinmektedir:
1- Muhakkime[137]
2- Beyhesiyye[138]
3- Ezârika,[139]
4- Necedât,[140]
5- Abdiyye (veya Asfariyye),[141]
6- İbaziyye[142] ki dört gruba ayrılır" Hafsıyye, Yezidiyye, Hârisiyye ve Mutîiyye.
7- Acâride,[143] Bunlar on bir grup olup isimleri şöyledir: Meymûniyye, Şuaybiyye, Hâzimiyye, Hamziyye, Ma'lûmiyye, Mechûliyye, Saltiyye, Sa'lebiyye. Sa'lebiyye de dört, gruba ayrılmıştır: Ahnesiyye, Mâ'bediyye, Şeybâniyye ve Mükerremiyye. Buraya kadar adı geçen grupların sayısı 62 olmuştur.
Sekiz ana gruptan üçüncüsü Mürciedir.
Bunlar beş gruba ayrılırlar. Bu grupların isimleri şöyledir:
1- Abîdiyye,[144]
2- Yûnusiyye,[145]
3- Gassâniyye,[146]
4- Sevbaniyye,[147]
5- Sevmeniyye.[148] Sekiz ana gruptan beşincisi Neccariyyedir. Bu grup üç kısma ayrılmış olup, isimleri şunlardır:
1- Bergusiyye,[149]
2- Za'ferâniyye,[150]
3- Müstedreke.[151] Sekiz ana gruptan altıncısı olan Cebriyye veYedincisi olan Müşebbihe birer gruptan ibarettir. Böylece tamamı 72 grup olmaktadır. Bu sayıya bir de Naciye grubu/firkası eklenince hepsi 73 olmaktadır.
Mezheplerdeki grupları ifade eden bu sayı, maksadın kesin olarak bu olduğunu ifade etmek değil, sahih hadise uyum sağlamak için iyi niyetle yapılan bir zorlamadır, Çünkü bu sayının kesin olduğuna dair dini bir delil yoktur. Eksik veya fazla olmamak üzere bu grupların 73 olmasına akıl da bir delil değildir. Nitekim bu grupların akaid'e mahsus olmasına dair de bir delil yoktur.
Alimlerden bir topluluk demişlerdir ki:
Bid'atın esası, dört gruptur. Diğer 72 grup bunlardan parçalanıp çıkmıştır. Bu dört grup şunlardır: Haricîler, Râfizîler, Kaderiyye ve Mürcie. Yusuf b. Esbât demiştir ki:
Bu dört gruptan her biri 18 kısma ayrılmıştır. Hepsi 72 grup eder. 73.cü grup Naciye (kurtulan) grubudur. Bu takdir/yorum da bundan önceki gibidir. Ona yapılan itiraz buna da yapılmıştır.
Turtuşi merhum bunu doğruya yakın bir şekilde açıklamıştır. Turtusi demiştir ki:
Alimlerimiz tüm grupların bu dört, gruptan ayrılıp koparak meydana geldiğini murat etmemişlerdir. Bid'atın aslının gereği bir gruptan koparak bu sayıya ulaşmak değildir. Çünkü böyle bir şey şu ana kadar meydana gelmiş değildir. (Turtuşi devamla) diyor ki:
Alimler ancak "Her bid'at sapıklıktır!" ölçüsü, neredeyse bu dört esas grup dışındakilerde bulunmuyor demek istemişlerdir. Her ne kadar ikinci bid'at, birincinin detayı/fer'i ve parçası olmayıp, birinci ile ilişkisiz, ikincisi başlı başına bidat ise de durum budur. Daha sonra bir örnekle bunu açıklamıştır:
Kader meseleleri ile ilgili esas olan bir bid'at vardır. Daha sonra kader ile ilgili bölümlerde birtakım meselelerde ihtilaf etmişlerdir. Öylesine birtakım meselelerde de ihtilaf etmişlerdir ki kader ile ilgisi yoktur. Fakat bunların hepsi, kulların işinin kullar tarafından yaratıldığında görüş birliği içindedirler.
Fakat kader konusunda fer'î bir meselede görüş ayrılığına düştüler. Pek çoğu bir iş, iki kişiden doğarak meydana gelmez, dediler. Bunun gibisini kadim/ezeli olanla sonradan

olan arasında havale ettiler. Daha sonra kader ile hiç ilgisi olmayan birçok meselede de görüş ayrılığına düştüler. Salah ve aslah meselesinde olduğu gibi.
Bunlardan Bağdatlı olanlar şöyle dediler:
"Kullarının dinleri ile ilgili olan hususlarda kulları için salahı (iyi olanı) yapmak Allah'a vaciptir. Allah'ın mükellef kılacağını bildiği kulları için başta salah olanı yaratması vacip olduğu gibi, onların aklını olgunlaştırıp onları güçlü kılarak problemlerini yok etmesi de Allah'a vaciptir." Basralılar ise:
"Allah'ın, kullarının akıllarını olgunlaştırması ve onlara yükümlülüğün sebeplerini vermesi vacip değildir." dediler. Bağdatlılar:
"Günahkar kimseler tevbe etmedikleri takdirde, onlara Allah'ın ceza vermesi vacip olur. Bağışlamanın tevbe etmeden olması, bağışlayanın aptal olduğunu gösterir." demişlerdir.
Basralılar ise böyle olmadığını ifade etmişlerdir. Cafer b. Bişr şöyle bir bid'at sözü söylemiştir:
Bir kimse bir kadınla evlenmek için ısrarla üzerine düşse, nikahsız, velisiz, şahitsiz ve kadının rızası olmaksızın kadınla cinsel ilişkiye girse bu ona helal olur. Oysa Ca'fer'in bu sözüne, daha öncekiler muhalefet etmişlerdir.
Sümâme b. Eşres şöyle demiştir:
Allah kıyamet gününde kâfirleri, inkarcıları, bunların ve mü'minlerin çocuklarını, delileri toprak yaparak, bunları hesaba çekmeyecek ve azab etmeyecektir.
Görülüyor ki bu gruplardan her biri, kendi görüşü olarak asıl bid'atına ilişkin veya onunla ilgili olmayan bid'atlar icad etmişlerdir.
Eğer Hz. Peygamber bu bölünme ve gruplaşma ile ilgili hadisinde ayrılmadan, cinslerin tür yerine geçeceği ana grupları kast etmiş olsaydı -gerçeği Allah biliyor ya- gruplar olarak sayılanlar bu sayıya şimdiye kadar ulaşamazdı. Şu kadar ki zaman devam etmekte, yükümlülük ve tehlikeler var olmayı sürdürmektedir. Bir asır ve çağda durmadan yeni bid'atlar (ve gruplar) türemiyor mu? (Belki ilerde bu sayıya ulaşılır.)
Şayet Hz. Peygamber ayrılmak ile İslam dininde meydana gelecek, dinin aslına uymayan ve kurallarının kabul etmediği bid'atları adı geçen taksimleri dikkate almadan kasdetmiş ise o zaman bid'atlar birtakım cinsler için tür olmuş, veya asıl ve temel yapıya ters düşmüş olur. Gerçeği Allah biliyor ya, Hz. Peygamber işte bunu kaydetmiştir. Böyle olunca grupların sayısı yetmiş ikiden fazladır.
Hadisin buna göre doğru olarak anlaşılması için bid'at ehlinin aşırı olanlarını ümmetin dışında tutmak gerekir. Kaderiyyeden araz'ı kabul etmeyenler, Hululiyye, Nusayriyye ve benzeri aşırı gruplar bu ümmetten sayılmazlar. Çünkü Allah'ın varlığını ve âlemin sonradan yaratıldığını isbat etmek ancak araz'ın varlığı ile olmaktadır.
Turtusi merhumun söylediği budur. Bu ifade tarzı güzeldir, Ancak meselenin incelenmesinde iki husus kalıyor; **Birincisi:** Hadisteki gruplardan ve ayrılmadan maksat, bidatin cinsi değil, bizzat bid'atın kendisidir, gibi bir şık seçilirse, bunu seçen sözlü ve ameli bid'ata razı olmuş olur. Bu ise bir problemdir. Zira küçük büyük her bid'atı dikkate alır ve her bid'at yapanın yaptığını bir bidat sayarsak kişiyi ve ona uyanları nasıl bir grup olarak sayabiliriz? Bu durumda grupların sayısı 72 olmak şöyle dursun, sayı olarak 100 ve 200'de bile kalmaz. Ayrıca yukarda söylendiği gibi zaman ilerledikçe yeni bid'atlar olmakta ve kıyamete kadar da olmaya devam edecektir.
Daha önce de bu manada İbn Abbas'ın şu sözü geçmiş idi:
"Her yıl insanlar bir bid'atı canlandırıyor, bir sünneti öldürüyorlar. Tâ ki bid'atlar güç bulup sünnetler yok olana kadar (böyle sürüp gidecek"). Böyle bir durum gerçekten vardır. Çünkü şu ana kadar (pek çok) bid'at ortaya çıkmış ve hâlâ çoğalmaya devam etmektedir. Akaid/inanç ile ilgili yoldan çıkanların bid'atlarını ortadan kaldırdığımızı varsaysak bile geri kalanların sayısı 72'den çok olur. O halde yukardaki seçimi yapanın sözü -Allah bilir isabetli değildir.
İkincisi: Hadisteki ifadenin özü odur ki bu gruplar henüz (tam olarak) belirlenmiş değildir. Çünkü böyle bir belirlemenin delili yoktur. Akıl da böyle bir şeyi gerekli kılmıyor. Bu görüşe karşı çıkan kimse, akaid konularında Eş'ariler arasındaki ihtilaflı meselelerdeki adını verdiği grupları ortaya koymalı, kendisini ve grubunu bu sakıncadan uzaklaştırmahdır. En uygun olanı, belirlemenin olmaması hususunda söylenendir. Belirlemenin olduğunu gösteren bir delil olduğunu teslim etsek bile yine belirlemek gerekmez. Çünkü:
Birinci olarak: İslam dininden anlıyoruz ki din bu grupların açıkça kim olduğunu bildirmeksizin, vasıflarını/özelliklerini bildirmiştir. O zaman hadisin ifade ettiği özelliğe girenleri belirlemek kalıyor. Haricilerle ilgili hadiste olduğu gibi nadir olarak belirleme olmuştur. *"Şunun soyundan öyle bir topluluk olacak ki onlar Kur'an'ı okurlar. Fakat okudukları boğazlarını geçmez."* hadisinde olduğu gibi. Bununla beraber Hz. Peygamber, onların grupların ayrılacağını bildirdiği hadisine dahil olduğunu ifade etmemiştir. Bu konu "Muvafakat" isimli kitabımızda geniş olarak ele alınmıştır.
İkinci olarak: Grubun belirlenmemiş olması, ümmetin kusurlarının örtülmesini istemiş olmasını gerektirir. Nitekim çoğunlukla ümmetin kusurları örtülür, dünyada rezil edilmezler. Biz Müslümanlar da karşımıza bir ayrılık çıkmadıkça diğer müslümanların kusurlarını örtmekle emrolunduk. Ümmet-i Muhammed'in durumu, İsrail oğullarının durumu gibi değildir. Onlardan biri geceleyin bir günah işlediğinde, sabahladığında işlediği günahı kapısında yazılı olarak bulurdu. Yine onların kurban işinde de böyle bir durum vardır. Onlar kurban kestiklerinde, şayet, kurban Allah katında kabul edilmiş ise, gökten bir ateş iner, kurbanı yeyip yok ederdi. Eğer kurban kabul edilmemiş ise kurban orta yerde kalırdı. Bunda günah işleyenin rezil ve perişan olması vardır. Ganimetlerde de benzeri durum vardır. Bunlardan pek çoğu Muhammed ümmetine mahsus olmak üzere örtülmüş, açığa çıkarılmamıştır.
Grup belirlenmemek suretiyle örtülü bırakılmış olmasının bir başka hikmeti daha vardır. Şöyle ki: Eğer kusurun sahibi Muhammed ümmetinden olduğu halde kusur örtülmeyip açığa çıkarılmış olsaydı bu, ayrılığa ve Allah'ın ve Rasûlünün emrettiği kaynaşmanın yok olmasına sebep olurdu. Yüce Allah şu ayetlerde bunu emretmiştir:
"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın, parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti." [152]
"Allah'tan korkun, aranızı düzeltin." [153]
"Kendisine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın."[154]
Hz. Peygamber de hadislerinde : *".... hasetleşmeyin, birbirinze sırt çevirmeyin, düşmanlık etmeyin. Kardeşler olarak Allah'ın kulları olunuz."* buyurmuş,[155] dargınların arasının düzeltilmesini emretmiştir. Ayrıca Rasûlullah insanların arasını bozmanın, dini de mahveden bir felâket olduğunu bildirmiştir.[156]
Belirleyerek grupları tanıtmak, âdetin gereğidir ki aralarında düşmanlığı ve ayrılığı körükler. Böyle olması, belirleyerek tanıtmanın yasaklanmış olmasını lüzumlu kılar. Ancak Haricilerde olduğu gibi bid'at aşırı derecede ise bilinmeleri için alametleri ile birlikte zikredilir. Yaptığındaki çirkinlik buna benzer olan veya müctehidin bakış açısına göre buna yakın olanda da hüküm böyledir. Bunun dışında kalanlarda bir şey söylememek en uygunudur.[157]
Ebû Davud, Ömer b. Ebt Mürre'den şu rivayeti kaydetmektedir:
Huzeyfe Medâin'de idi. insanlara öfke hakkında Hz. Peygamber'in söylediklerini anlatıyordu. Huzeyfe'den bunları duyan insanlar Selman-ı Fârisîye gidip, Huzeyfenin söylediklerini ona anlatıyorlardı. Selman onlara şöyle diyordu:
"Selman söylediğini en iyi bilen kimsedir." İnsanlar Huzeyfeye döner ve şöyle derlerdi
"Senin dediklerini Selman'a anlattık. O ne seni onayladı, ne de yalanladı."
Bunun üzerine Huzeyfe, Selman'a giderek ona şöyle dedi: -O sırada Selman tahıl tarlasında idi-
"Ey Selman! Hz. Peygamberden duyduğum şeyleri söylememi tasdik etmeni engelleyen nedir?" Selman şöyle cevap verdi:
"Hz. Peygamber öfkelenir ve ashabından bazı kimselere (hoşnut olmadığını ortaya koyar ve gördüğü kötülükleri ifade eden) gerekli şeyleri söylerdi. Bazı kimselerden ise hoşnut olur, onlara da bir şeyler söylerdi. Sen (bunları anlatarak) birtakım kimselere bazılarının sevilmesine, bazılarına düşmanlık beslenmesine ve birtakım ayrılık ve bölünmelerin meydana gelmesine ne zaman son vereceksin? Sen de kesin olarak biliyorsun ki Hz. Peygamber bir hutbesinde şöyle buyurmuştu:
"Her hangi bir adama öfke hali'nde kötü bir şey söylemiş, Allah'ın rahmetinden uzak olmasını istemiş olabilirim. Ben de ancak bir insanoğluyum. Sizin öfkelendiğiniz gibi ben de öfkelenebilirim. Yüce Allah beni sırf âlemlere rahmet olarak gönderdi. Allah'ın banaverdiği rahmet, özelliğini kıyamet, gününde onlar hakkında kullanacağım."[158] (Ey Huzeyfe!)) Ya bu yaptığından vazgeçersin veya (durumunu) Ömer'e yazarım,
İyice düşününüz ki Selman'ın bu anlayışı ne güzeldir? Meselemizde aynı şey geçerlidir. İşte bu noktadan hareketle köklü ilim sahibi olan kimsenin "Bu gruplar filan oğlu filandır" dememesi gerekir. İsterse içtihadına göre onları belirtileri ile bilmiş olsun.
Ancak su iki durumda grubu belirleyerek adını verebilir:
1- Birincisi: İslam dini o grupların isimlerini açıkça belirlediği zaman. Nitekim Haricilerin durumu böyledir. Çünkü Haricilerin durumu bilimsel olarak incelendiğinde onların fırkalarla ilgili hadisin hükmü altına girdikleri açıkça görülür. Onların yolunda gidenlerin durumu da aynıdır.
İnsanlardan o gruplara en yakını mağripli Mehdi'nin grubudur. Çünkü Mehdinin grubunda, Hz. Peygamber'in Haricilerde var olduğunu haber verdiği iki özellik mevcuttur. Bunlardan birisi onların Kur'an okuyor olmaları, fakat okuduklarının boğazlarından aşağıya geçmemesidir. Diğeri ise onlar müslümanları öldürür, putperestleri bırakırlardı. Bunlar Kur'an'ı okurlar ve okuturlardı. Kur'an okumada birtakım bid'atlar çıkarmışlardır. Fakat Kur'an'ı derinlemesine anlamak hususunda bir şey yapmamışlar, Kur'an'ın maksatlarını öğrenmemişlerdi. Bundan dolayı alimlerin kitaplarının "bunlar re'y (görüş) kitabıdır" diyerek bir tarafa attılar, yaktılar ve kaplarını parçaladılar. Halbuki Kur'an'ın ve sünnetin manasını o alimler kitaplarında gereği gibi anlatmışlardır. Mehdinin adamları müslümanlarla savaşmış, onların tevhid ehli olmayıp mücessimeden olduğunu sanarak bozuk bir anlayış ile onları öldürmüşlerdir. Oysa Hıristiyanları ve onlarla komşu olan kâfirleri bırakıp onlarla savaşı terketmişlerdir.
Bağavi'nin Mu'ceminde rivayet ettiği haberden ve başka haber ve rivayetlerden meşhur olarak biliniyor ki Hariciler Hz. Ali'ye başkaldırmış, daha sonra gelen Ömer b. Abdülaziz'i de dinlememişlerdir.
Bağavi'nin Humeyd b. Hilâl'den nakl ettiğine göre Ubade b. Kurt gazaya çıkmış, bu uğraşda Allah'ın dilediği kadar kaldıktan sonra gazadan dönerken namaz kılmak isteyip ezan okumuştur. O sırada Haricilerden bir grup olan Ezârıka'dan birtakım kimseler oraya geldiler. Ey Allah'ın düşmanı, ne getirdin?" dediler. Ubâde onlara"Size ne oluyor kardeşlerim?" dedi. Onlar:
"Sen (bizim değil) şeytanın kardeşisin. Seni kesinlikle öldüreceğiz!" dediler. Ubade onlara:

"Allah Rasûlünün benden razı olduğu şeye siz razı olmaz mısınız?" dedi. Onlar:
"Hz. Peygamber senden ne yaptın da razı oldu?" dediler. Ubâde:
"Ben Hz. Peygambere geldiğimde kâfir idim. Kelime-i şehâdeti getirdim. Rasûlüllah beni serbest bıraktı." dedi. Bu konuşmadan sonra Hariciler Ubade'yi yakalayıp öldürdüler.
Kur'an'ı anlamamaları daha önce geçmiş idi. Kaderiyye mezhebinden olanlarla ilgili olarak Ebu Davud'un tahric ettiği bir hadiste İbn Ömer'den rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
'Kaderiyye bu ümmetin mecüsîsidir. Eğer hasta olurlarsa onları ziyaret etmeyin, ölürlerse cenazelerinde bulunmayın."[159] Huzeyfe (r.a.) den rivayet, edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Her ümmetin bir mecusisi vardır. Bu ümmetin mecusisi, "Kader yoktur" diyenlerdir. Bunlardan bir kimse ölürse cenazesine katılmayın. Bunlardan hasta olanı ziyaret etmeyin. Onlar deccali'n grubudur. Yüce Allah onları deccale kavuşturacaktır."[160] Bu hadis, hadisçilere göre sahih değildir. Mugnî sahibi:
"Bu hususta bir şey sahih değildir." demiştir. Evet, İbn Ömer'in Yahya b. Ya'mur'a söylediği kaderle ilgili haberi çıkmıştır ki şöyle demiştir:
"Onlarla karşılaşırsan kendilerine bildir ki, ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktır." Daha sonra Cibril hadisi ile (söylediğini) delillendirmiştir. Bu hadisin sahih olduğunda hiç şüphe yoktur.
Yine Ebu Davud Hz. Ömer'in hadisinden şu rivayeti tahric etmiştir:
"Kadercilerle oturmayın, (size konuşurlarsa) onlara (ağzınızı) açmayın." Bu hadis de sahih değildir.[161]
İbn Vehb'in Zeyd b. Ali'den rivayetle tahric ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden iki sınıf vardır ki kıyamette onların İslamdan payları yoktur: Mürcie ve Kaderiyye."[162] Yine İbn Vehb'in Muaz b. Cebel ve başkası aracılığı ile merfu' olarak tahric ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kaderiyye ve Mürcie yetmiş Peygamber'in diliyle lanetlenmiştir. Peygamber'in sonuncusu Hz. Muhammed'dir." [163] Mücahid b. Cübeyr'den rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"*Gelecekte benim ümmetimden kaderci ve zındıklar olacaktır. Onlar Mecusidir."*[164]
Nâfi'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz Abdullah b. Ömer'in yanında onu ziyaret ediyorken, ansızın bir adam çıkageldi ve:
Filan adamın sana selamı var, dedi. Selam gönderen adam Şam halkından idi. Abdullah şöyle dedi:
Bana gelen haberlere göre o birtakım yeni (bid'at) şeyler icad etmiş. Eğer öyle ise ona kesinlikle benim selamımı söylemeyin! Ben Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Gelecekte benim ümmetimde mesh ve hasf[165] *olacaktır. O (mesh ve hasf cezasına uğrayan kimse) zındıklar içerisindedir."*
İbn'ud-Deylemi[166] den rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir:
Übey b. Ka'b'a gitmiştik. Ona dedim ki:
Kader konusunda içime bir şüphe düştü. Bana bir şeyler söyle. Belki Allah onu kalbimden alıp götürür. Bunun üzerine Übey şöyle dedi:
Eğer Yüce Allah göklerde ve yerdekiler(in hepsine) azab etmiş olsa, yine onlara zulmetmiş olmaz. Onlara rahmetini vermiş olsa, Allah'ın rahmeti onların yaptıklarından daha hayırlıdır. Eğer Uhud (dağı) kadar altını Allah yolunda sarf etmiş olsan kadere inanmadıkça sarf ettiğini Allah kabul etmez. Bilmelisin ki başına gelecek şey şaşmadan seni bulur. Başına gelmeyecek şey de (Allah takdir etmedikçe) başına gelmeyecektir. Bu inancın dışında bir inanç üzere ölürsen, kesinlikle cehenneme girersin. Daha sonra Abdullah b. Mes'ud'a gittim. O da aynısını söyledi. Sonra Huzeyfe b. Yemân'a gittim, o da aynısını söyledi. Bir hadiste: *"Kader hakkında konuşmayınız. Çünkü o Allah'ın sırrıdır."* buyurulmuştur.[167] Bunların hiçbirisi sahih değildir.
Mürcie ve Cehmiyye hakkında da Hz. Peygamberden sahih olmayan şeyler aktarılmıştır ki bunlara güvenilmez.
Evet, tefsir âlimlerinden *"O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde "Cehennemin elemini tadınız!" denir. Biz, her şeyi bir kadere (ölçüye) göre yarattık."*[168] ayetlerinin kaderciler hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. Abd b. Humeyd'ir[169] rivayet ettiğine göre Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir:
"Kureyşin müşrikleri Hz. Peygambere gelip onunla kader hakkında çekiştiler. Bunun üzerine bu ayetler nazil oldu."
Mucâhid ve başkasının rivayetine göre bu ayetler kaderi yalanlayanlar hakkında nazil olmuştur. Eğer (bu rivayetler) sahih ise bunlarda bir delil vardır. Aksi halde bunların (hadiste sözü edilen) gruplardan olduğunu belirleyen bir şey yoktur. Bizim de sözümüz bu hususta dır.
2. Grubun adını vererek belirleme yapılacak iki yerden ikincisi kişinin sapıklığına çağrıda bulunması ve onu bilgisiz kimselerin katında süslü göstermesidir. Böylelerinin müslümanlara zararı iblis'in zararı gibidir. Onlar insanların şeytanlarındandır. Mutlaka onların açıkça bid'at ve sapıklık erbabından olduğu ve şahitleri bulunduğu takdirde gruplardan olduğu bildirilmelidir. Nitekim Amr b. Ubeyd[170] buna meşhur bir örnektir. Asım el-Ahve[171] rivayet ediyor ve diyor ki:
Katâde[172] ye gitmiştim, birlikte oturuyorduk. Katâde, Amr b. Ubeyd'den söz etti ve ona dil uzattı. Bern Ey Hattab'ın babası! Görüyorum ki âlimler birbirine düşmüş, dedim. O şöyle cevap verdi:
Ey Ahvel! Bilmiyor musun? Bir adam bid'at ortaya çıkarır ve onu işlerse onun açıklanması gerekir ki sakınanlar (ondan) sakınsınlar. Katade'nin yanına geldiğimde Amr'ın dindarlığına ve ibadete düşkünlüğüne karşı hakkında duyduklarım beni üzmüştü. Öğlen vakti uyumuştum. Rüyamda Amr'ı gördüm; kucağında mushaf var idi. Amr Kur'an'dan bir ayeti kazımakla meşgul idi. Kendisine-Sübhânellah! Allah'ın kitabından âyet mi kazımaktasın? Dedim. O:
Sonra tekrar yerine iade edeceğim, dedi. Onu, âyeti kazımakta iken bıraktım. Daha sonra: Haydi iade et! dediğimde iade etmeye güç yetiremiyorum, cevabını verdi.
Bu gibilerin mutlaka söylenmesi ve haberlerinin yayılması lazımdır. Çünkü bunlar (kendi bildiğine) bırakıldığı zaman Müslümanlara verecekleri zarar, anılıp kendilerinden nefret ettirilmesinin vereceği zarardan daha büyüktür. Belirleyip bildirmeyi terk etmenin sebebi parçalanmak ve düşmanlık olunca hüküm böyledir. Şüphe yok ki müslümanlar ile bid'ata çağıranlar arasındaki bölünme yüzünden onlara ceza verilmesi müslümanlar ile onların ve arkalarından gidenlerin arasının açılıp bölünmelerinden daha kolaydır. İki zarar karşılaştığı zaman, ikiden en hafif ve en kolay olanı seçilir ve yapılır. Kötülerin bazısı tüm kötülüklerin en hafifi olur. Kangren olmuş eli kesmek, hayatı kaybetmekten daha basittir. İslam dininde durum hep böyledir! Daha ağır hükümden korunmak için hafif olan uygulanır.
Yukarda söylediğimiz iki husus bulunmadığı zaman ayrılıkçıların belirlenip tanıtılması için anılması gerekmez. Çünkü bir kimsenin veya grubun kötü olarak tanıtımı, kötülüğü buğz ve düşmanlığı ilk kıştırtıp harekete geçiren şeydir.
Bunlardan birini eline geçiren kimse yumuşaklıkla o kimse ile karşılıklı konuşur. Onu sünnetin dışına çıkmış olarak görmez. Olsa olsa onu dinî delile aykırı davranan biri olarak görür.
Sünnete uygun olan şöyle şöyle davranmaktır diye anlatır. Bunu katı bir taraf tutuculuk ve üstünlük yağlama gayreti söz konusu olmaksızın yaparsa başarılı olur. Halk Allah'ın yoluna önce böyle cağırılmalıdır. Tâ ki inatlaşıp ayrılıkları yaygınlaştırma durumuna gelene kadar. Bunu yaparlarsa durumlarına göre karşılık verilir.
Gazali, kitaplarından bazısında şöyle demiştir:
Cahilce duyguların pek çoğu avamdan olan kimselerin gönlünde katı davranışlar sebebiyle kökleşmiştir.
Hak yanlısı olanlar meydan okurcasına ve küstahcasına gerçekleri ortaya koyarlar. Kendilerine karşı çıkanların zayıf taraflarına hakaret ve küçük düşürücü gözle bakarlar. Böylece onların içinde karşı gelmek ve inatlaşmak duyguları harekete geçer. Kalplerinde bâtıl/asılsız inanışlar kökleşir. Kibar ve nazikane davranan âlimler için bunu ortadan kaldırmak güçleşir ve bu bâtıl inanışların kötülüğü yaygınlaşır. Nihayet, taassub/katı tutum ve tavırlar bir topluluğu o hale getirir ki, onlar bu hal içinde konuştukları şeylerin sustuktan sonra da ömür boyu kalıcı olduğuna inanırlar. Keyfi bir şekilde katı davranmak ve inatçılık aracılığı ile şeytanın bunları ele geçirmesi olmasaydı, bu tür inanışlar akıllı kimseler şöyle dursun, bir delinin bile kalbinde bulunmazdı,
Gazâli'nin söylediği budur ki yürürlükte olan gelenekler de bu gerçeğin tanığıdır. Gerekli olan, güç yettiğince kin ve düşmanlık duygularının söndürülmesidir.
Allah daha iyi bilir.[173]

Sekizinci Mesele:

Hadiste sözü edilen grupların belirlenmemiş olduğu ortaya çıkınca bir husus söz konusudur ki, o grupları tanıtan birtakım özellik ve alâmetler vardır. Alametler iki kısımdır: Özet alametler, detaylı alametler.
Özet haldeki alamet ve özellikler üçtür:
Birincisi: Şu ayetlerde uyarılan ayrılıktır ki Yüce Allah buyurur:
"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın."[174]
"....aralarına kıyamete kadar (sürecek) düşmanlık ve kin soktuk..." [175]
İbn Vehb'in İbrahim Nehaî'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
Bu ayetteki düşmanlık dindeki çekişmeler ve düşmanlıklardır. Bundan başka yine ayette:
"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın; parçalanmayın." Duyurulmuştur. [176]
Sahih'de Ebu Hüreyre'den Rasûlullahın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Allah (c.c.) sizden şu üç şeyi (yapmanızdan) hoşlanır, üç şeyi hoş görmez. Allah'ın hoşnud olduğu şeyler şunlardır: Ona ortak koşmayıp ona ibadet etmeniz, hep birlikte Allah'ın ipine sarılıp parçalanmamanız ve doğru söz'dür."[177]
Bu ayrılık, daha önce de geçtiği üzere bir grubu parçalayarak gruplar haline getiren ayrılıktır.

Alimlerden bazıları şöyle demiştir:
Onlar heva ve heveslerine uyarak gruplar olmuşlardır. Dinden kopmalar heveslerin farklı farklı olmasını sonuçlandırmış, böylece parçalanmalar meydana gelmiştir. Bu ifade: *"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar..."*[178] Ayetinde dile getirilmiştir. Sonra âyetin devamında *"....Senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur."* Duyurulmuştur. Bunlar bid'at ve dalâlet sahipleri, Allah ve Rasûlünün izin vermediği hususlarda söz söyleyenlerdir,
Yine âlimlerden bazısı dedi ki:
Allah Rasûlünün ashabı, Peygamberden sonra dinî hükümlerde ihtilaf ettiler, ama ayrılıp parçalanmadılar. Çünkü onlar dinden ayrılmamışlar, ancak kendilerine içtihad yapıp görüş bildirmekte izin verilen hususlarda, kitap ve sünnette hükmü bulunmayan meselelerde ihtilaf ettiler. Bu hususlarda farklı şeyler söylediler ama yine birlik oldular. Çünkü onlar müsaade edilen bir hususta ihtilaf etmişlerdir.
Hz. Ebu Bekir, Ömer, Ali ve Zeyd (r.a.)'ın ana ile dedenin beraber halde miras payı hususunda,
Hz. Ömer'le Hz. Ali'nin ummü veled (sahibinden çocuğu olan) cariyeler hususunda,
Müşterek (miras) payları hususunda,
Nikahtan önce boşama hususunda,
Alış verişlerle ilgili hususlarda yaptıkları ihtilaflar böyledir. Onlar ihtilaf etmişler, fakat bununla beraber birbirlerine sevgi ve samimiyetle bağlı kalmışlar, aralarında İslam kardeşliği var olmaya devam etmiştir.
Ne zaman ki Hz. Peygamber'in sakındırdığı keyfî arzulara kıymak ortaya çıktı, düşmanlıklar peyda oldu, düşmanlığa kapılanlar ayn ayrı gruplar oluşturdular. İşte o zaman paramparça oldular. Bu gösteriyor ki bunlar şeytanın dostlarının ağzı ile ortaya sonradan atılan meseleler ile meydana gelmiştir.
Yine alimler diyor ki:
İslamda ortaya çıkan ihtilaf edilmiş bir mesele, insanlar arasında düşmanlık, kin ve ayrılığa yol açmıyorsa bu meselelerin İslamdan olduğunu biliriz. Eğer ihtilaf edilen meseleler bunlara yol açıyorsa bu meselelerin din ile ilişkisi yoktur ve bu meseleler Allah Rasûlünün âyetin tefsiri şırasında kasdettiği meselelerdir. Şöyle ki:
Rivayet, olunduğuna göre Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Nebi (s.a.v.) Aışe! *"Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar...."* ayetinde kasdedilenlen kimlerdir"? diye bana sordu. Ben Allah ve onun Rasûllü daha iyi bilir, dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Onlar heveslerine uyanlar, bid'at sahipleri ve bu ümmetin sapık kimseleridir". Bu hadisin zikri daha önce geçmişti.
Her bir akıllı ve dindar kimsenin bunlardan kaçınması gerekir. Bunun delili şu ayettir:
",.., Allah'ın size olan nimetini hatırlayın Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz."[179]
Demek ki müslümanlar heveslerine uyup ortaya bir yeni iş koyduklarında görüş ayrılığına düştükleri vakit parçalanmamaya dikkat etmelidirler.
Alimlerin söylediği budur. Açık bir şekilde ortadadır ki İslamiyet kaynaşmaya, karşılıklı sevgiye, merhametli olmaya ve şefkate çağıran bir dindir. Bunun aksinin olmasına yol açan her görüş dinin dışındadır. Bunu, özelliği üzerinde konuşmakta olduğumuz hadis de göstermektedir. Hadiste varlığından söz edilen tüm gruplarda bu özellik vardır.
Görülmüyor mu ki Hz. Peygamber'in haber verdiği Hariciler, hadisin *"...onlar müslümanları öldürür, putperestleri bırakırlar"* ifadesine nasıl uygundurlar? Gerek müslümanlar, gerekse kâfirler arasında bu seviyede başka bir grup var mıdır? Aynı özelliğin kendisinde bulunduğu iddia edilen diğer gruplarda da bu olgu vardır. Şu kadar ki bölünüp parçalanmak ne olursa olsun, dikkate alınmamalıdır. Zira bu güçlü ve zayıf olma durumuna göre değişiklik gösterir.
Bu grupların teferruat ve detaylardaki aykırı davrandıkları her durum, ayrılığa açılan bir kapıdır. Tüm bunların dikkate alınması mutlaka gerekli olan bir husustur.
İkinci özellik de şu âyette uyarılan husustur: *"Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu te'vil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler."* [180]
Bu ayet açıklamıştır ki kalbinde eğrilik olanlar Kur'an'daki müteşâbih ayetlerin peşine düşmektedirler. Muhkem ayetlerin değil müteşabihatın peşine düşmek bunların işidir. Müteşâbih'in manası, anlaşılması zor olan demektir. Buna göre müteşâbih, lafızları mücmel olan ve teşbih ile ortaya çıkan gerçek müteşâbih de olsa, izâfi/göreceli müteşâbih de olsa durum aynıdır. İzâfi müteşâbih, gerçek manasını açıklamak için harici bir delile ihtiyaç olan müteşabihtir. Her ne kadar ilk bakışta manası açık gibi ise de harici delile ihtiyaç vardır.
Hâricilerin hakem meselesini iptal etmek için *"Hüküm ancak Allah'ındır"*[181] ayetini delil göstermeleri bu kabildendir. Çünkü ayetin manası özde doğrudur. Fakat detaylarına inilmesi açıklamaya muhtaçtır. Bu açıklama İbn Abbas'ın Hâricilerle olan konuşmasında geçmişti. Abdullah b. Abbas o konuşmasında bildirmişti ki hükmün, hakem olmaksızın Allah'a ait olması bazı kereler olur. Çünkü Allah bize hakeme gitmeyi emrettiği zaman, hakemin hükmü Allah'ın hükmü olur.
Hâricilerin "Ali onlarla savaştı fakat onları esir olarak almadı." demeleri de böyledir. Çünkü onlar hakem olayını iki kısma ayırmışlar, üçüncü bir kısmı terk etmişlerdir. Bu ise şu ayette ikâz edilen husustur:
"Eğer mü'minlerden iki grup birbirleri ile vuruşurlarsa aralarım düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönene kadar saldıran taraf ile savaşın." [182]
Bu ayette bildirilen savaş, esir alma olmaksızın bir savaştır. Fakat Abdullah b. Abbas onları daha açık bir biçimde uyararak onların dikkatini daha önemli bir noktaya çekmiştir. O nokta şudur: Esir almak gerçekleşirse savaşa katılanlardan bazılarının müminlerin anaları olan Hz. Peygamber'in hanımlarını da esir alması kaçınılmazdır. Bu takdirde onlara da esir hükmü uygulanır, diğer esirlere yapılan onlara da yapılır. Bu durumda sarıldıklarını iddia ettikleri Kur'an'a aykırı davranmış olurlar.
Hz. Ali'nin, adını "Müminlerin emiri" olarak yazılmış iken silmesini de yanlış anlamışlardır. Onlara göre, bunu silmeyi kabul etmek "kâfirlerin emiri" olmayı kabul etmektir şeklinde değerlendirmişlerdir. Bu da doğru değildir. Çünkü ismin yok olması, ismin ifade ettiği şeyin de yok olmasını gerektirmez. Gerektirdiğini varsaysak bile bu, bir diğer emirliğin var olduğunu göstermez. İbn Abbas onların bu anlayışına karşı çıkmış Hz. Peygamber'in (Hudeybiye barış anlaşması sırasında) adını (anlaşmanın yazılı olduğu) sabitelerden sildiğini delil olarak ileri sürmüş, görüşlerinin ileri sürdükleri fikirle hiç ilgili olmadığını göstermiştir. Bunun üzerine onlardan iki bin kişi dönüş yapmıştır.
Müteşâbihat peşine düşmenin nasıl sapıklığa yol açtığı ve bunu yapanları cemaat/birlik dışına çıkardığı iyi düşünülmelidir. Bunun içindir ki Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kur'an'daki müteşâbihlerin peşine düşenleri gördüğümüzde (biliniz ki işte onlar) Allah'ın isimlendirdiği kimselerdir. Onlardan kaçınınız."
Üçüncü özellik ve alâmet şu ayette uyarılmış olanlardır:
"....Kalplerinde eğrilik olanlar..."[183] Ayetteki (eğrilik anlamındaki) zeyğ kelimesi, hak'tan sapıp keyfi arzuya uymaktır. Ayrıca şu ayetler de üçüncü özellik ve alamete işaret etmektedir
"Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? [184]
"Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı... kimseyi gördün mü"?[185] Ayrılan gruplarla ilgili hadiste bu özelliği ve bundan önceki özelliği gösteren bir delil yoktur. Şu kadar ki bu özelliği tanımak, her kişinin kendisini tanıması ile ilgilidir. Çünkü heva ve hevese uymak kişinin iç dünyasında olan bir şeydir. Bu kimse bir hata yapmadıkça bunu kendisinden başka kimse bilmez. Ancak bunu gösteren bir harici delil olursa bilinebilir. Daha önce de geçtiği üzere grupların ortaya çıkması sünnetin yerini (ve önemini) bilmemek yüzünden olmuştur. Buna Hz. Peygamber hadisinde şu ifade ile dikkat çekmiştir:
"....İnsanlar başlarına cahil kimseleri getirirler."
Her bir kimse kendisinin fetva verecek dereceye ulaşıp ulaşmadığını bilir. Her bir âlim kendisine soru sorulduğunda kendisine yönelik bir özeleştiride bulunur; kendisine sorulana problemsiz ve açık bir bilgi ile mi cevap veriyor, bilgisizce mi cevap veriyor, verdiği cevapta bir şüphe var mıdır? Bunları gözden geçirir. Alim olduğu sanılan kimseye, diğer alimler tanıklık etmiyorlarsa, o kişi asıl olan (anadan doğma hali üzere) bilgisizlik durumundadır. Bu halde iken hakkında yapılan tanıklık ile kim olduğunu bilir. Aksi halde ya kesin bir şekilde bilgisizliğini veya şüphe üzere olduğunu bilir.
Bu iki halden biri üzere iken fetva vermeye yönelmeyi ondan çekinmeye tercih etmek ancak hevâ ve hevesine uymakla olur. Çünkü o kişinin durumunun ne olduğu hakkında başkasına sorması gerekirdi ki o bunu yapmadı. Kendisi fetva vermeye yönelmemesi gereken kişi, başkasını yerine geçirmeli idi, onu da yapmadı.
Akıl erbabı kimseler demişlerdir ki:
Danışılarak ortaya çıkan görüş en çok faydalı olan görüştür. Çünkü bu, heva ve hevesten uzaktır. Danışmadan, beyan edilen görüş böyle değildir. Çünkü o heva ve hevesten uzak değildir. Özellikle yüksek mevki ve rütbelerde olanlarda böyledir.
İşte bunlar heva ve hevesine uyma durumunda olan kişiyi bir disiplin ve prensibe çeken ve onu uyaran örneklerdir. Bunlara riayet ederse insanlara fetva verirken hevasına mı yoksa dinin kurallarına mı uyuyor, bunlarla bilinir.
İkinci özellik köklü ilim sahiplerini ilgilendirir. Çünkü muhkem ve müteşâbihi onlar bilir, bunları bilenleri de onlar bilirler. Kimlerin muhkem ayetlere uyan kimselerden olup din hususunda taklit edileceği, kimlerin müteşâbihin peşinden gidenlerden olup asla takliid edilmeyeceği hususunda ilim erbabı başvurulacak kaynaktır.
Lâkin müteşâbihin peşinden koşan kimsenin bir açık belirtisi daha vardır ki bu, müteşabihatla ilgili ayeti tefsir eden hadis-i şeriftir. Hz. Peygamber bu hadiste söyle buyurmuştur:
"Müteşâbihat hakkında çekişen kimseyi gördüğünüz zaman (bilin ki o) Allah'ı'ın kasdettiğı kimsedir. Onlardan kaçınınız." Bu hadisi Kadı İsmail b. Ishak rivayet etmiştir. Hadis kitabın baş tarafında geçmişti. Görülüyor ki müteşâbihin peşinden giden kimsenin durumu müteşabih konusunda çekişmek ve ona inanmak hususunda kavgacı olmaktır. Bunun sebebi şudur:
Kalbinde eğrilik olan ve delillerden müteşabihâtın peşine düşen kimse, devamlı şek ve şüphe içindedir. Çünkü müteşâbihte doyurucu bir açıklama yoktur; onun peşine düşen bir gerçeğe de vâkıf olamaz. Sonuçta heva ve hevesine uymak, onu müteşabihe sarılmaya iter. Müteşâbihi incelemek onu kesin sonuca götürmez. O kimse devamlı şüphe içindedir. Bu itibarla ilimde köklü durumda olan ile kalbinde eğrilik olan arasında fark vardır. Çünkü köklü bilgisi olan şayet müteşabih konusunda çekişme ihtiyacı duyarsa, onu

gidermek için geçici olarak problem içinde olur. Bakış açışı ortaya çıkınca problem süratle ortadan kalkar. Kalbinde eğrilik olanı ise heva ve hevesine uymak, müteşâbihi bırakmak hususunda serbest bırakmaz. Sürekli müteşâbihi te'vil yolunda çekişme içerisinde olur.
Böyle olduğunun delili şudur: Müteşabihat hakkındaki ayet, Necran Hristiyanları hakkında gelmiştir. Onların amacı Hz. Peygamher ile Hz. İsa hususunda tartışmak idi. Onlar Hz. İsa'nın konuşmalarında "Biz yaptık, biz yarattık..." gibi sözlerini delil göstererek onun Allah veya Allah olma hususunda üçten biri olduğu söylüyorlardı. Onlardan bir grubun görüşü bu idi. Bir diğer grup, Hz İsa'nın kör ve alaca hastasını iyileştirip ölüyü diriltmesinden hareketle, aynı şeyi söylüyordu. Onlar Hz. İsa'nın aslına ve yoktan yaratılmasına, diğer insanlar gibi yeyip içtiğine, hasta olup başına birtakım âfetler geldiğine bakmadılar. Bu konudaki haber siyer kitaplarındadır.
Velhâsıl, onlar Hz. Peygamberle tartışmak ve çekişmek için gelmişlerdi, maksatları da gerçeğe uymak değildi. Böylesi bir tartışma her zaman için vardır. Bunun içindir ki Hz. Peygamber onlara gerçeği bildirdiğinde kendi iddialarından dönmediler. Bunun üzerine başka bir şeye davet edildiler. Ama onlar mahvolma korkusundan bundan kaçındılar. Davet edildikleri bu olay karşılıklı lânetleşme idi. Yüce Allah buyuruyor ki:
"Sana ilim geldikten sonra kim seninle bu hususta mücâdele edecek olursa, de ki: Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı kendimizi ve kendinizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edilim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun." [186]
Bu tür tartışma, insanı tavla, satranç ve diğerleri gibi namazdan ve Allah'ı anmaktan alıkoyar. Hammad b. Zeyd'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Amr b. Ubeyd ve Şebib b. Şeybe (bir gün) oturup tartışmışlar. Tâ şafak vaktine kadar....
Namazı kıldıklarında Amr şöyle diyordu:
"Hay Ma'mer'in babası?! Hey, Ma'mer'in babası!?" İşte bir kimseyi sürekli böylece ilim ehli kimselerle tartışır görürseniz kendi görüşlerinden de dönüş yapmazsa bilin ki o kişi kalbinde eğrilik olan kimsedir, müteşabihin peşinde giden kimsedir.
Bu özellik ve alametlerin birincisi akıl sahibi her müslümanı ilgilendirir. Çünkü ilişki kurmak ve alâkayı kesmek herkesçe bilmen bir şeydir. Bunları bilmekle, ilişkiyi kuranla keşen malum olur. Bu birinci özelliğe Hz. Peygamber *"Gelecekte bu ümmet şöyle şöyle gruplara ayrılacaktır"* hadisi ile işaret buyurup uyarıda bulunmuştur. Fakat (bölünmeyi gerçekleştiren) ayrılık içli dışlı olmakla bilinir. Böyle bir iletişim olmazdan önce bölünmeyi ve ayrılmayı herkes bilemez.
Birinci özelliğin ayrılığı gösteren belirtileri vardır. Bunların en başta geleni konuşmak, söz söylemektir. Topluluğa aykırı olan kimse, karşılaştığına ilim ve örnek güzel hâli ile meşhur olan geçmişlere laf atar. Daha sonra gelenlerin kendilerine uyduğu bu insanlara dil uzatır ve onları kötüler. Bunlara ters düşen ve bu özellikleri olmayanları ise över.
Bu belirtilerin temeli Haricilerin -Allah onlara lanet etsin!- Sahabe-i kiramı kâfir saymalarıdır. Onlar Allah'ın ve Rasûlü'nün medh ettiği bu kimseleri kötülemiş, selef-i sâlih'in övmekte görüş birliği ettiği bu kimselere dil uzatmışlardır.
Bu hususta en belirgin örnek, Hz. Ali'nin katili Abdullah b. Mülcem meselesidir. Hariciler onun Hz. Ali'yi öldürmesini doğru bulmuşlardır. Ve *"İnsanlardan bir kısmı vardır ki Allah'ın rızasını isteyerek nefsini Allah yolunda harcar..."*[187] ayetinin İbn Mülcem hakkında olduğunu bu ayetten önceki *"İnsanlardan bir kısmı vardır ki, onun bu dünya hayatına ait sözü hoşuna gider. O kimse sözü kalbinde olana uygundur diye yemin ederek Allah'ı şahit tutar. Halbuki o düşmanların en şiddetlisidir."*[188] Ayetinin ise Hz. Ali hakkında olduğunu söylemişlerdir. Allah onları mahvetsin ki yalan söylemişlerdir.
Nitekim İmran b. Hattan İbn Mülcem'i aşağıdaki şiiri ile medhetmiştir:
"Takva sahibi kimsenin ne güzel vuruşudur?
O, bununla sadece Arş-ı Alanın sahibinin rızasını istemiştir.
Ben onu bir gün anarım ve sanırım ki,
Allah katında da insanlar katında da bir kıymeti olacaktır."
İsmail b. Uleyye[189] nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Yese'[190] bana anlattı ki Mutezile mezhebinin başı Vâsıl b. Ata bir gün konuşuyordu. Amr b. Ubeyd o sırada şöyle dedi:
Duymuyor musunuz? Hasan-ı Basri ve İbn-i Sirin'in söyledikleri kadınların hayız bezinden ibaret (değersiz şeyler) dir.
Bid'atçıların önderlerinden biri kelam ilmini fıkıhtan üstün tutmak maksadı ile şunları söylüyordu:
"Şafii ve Ebu Hanife'nin ilminin tamamı bir kadının donunu geçmez."
İşte kalbinde eğrilik olanların sözleri! Allah onları kahretsin!
Bu gruplardan her birine ait detaylı belirtilere gelince, bunlardan her birine Kuran ve hadiste işaret edilmiş ve (gerekli) uyarılarda bulunulmuştur. Sanırım ki bunları düşünen Kur'an'da işaret edilmiş ve tenbihler yapılmış olarak bulacaktır. Eğer dinimizden bunları kapatıp örtülmesini anlamasaydık, bunları dini delillerine dayanarak geniş bir şekilde açıklayacak tarzda söz ederdik. Geçmişte bunu arzu etmiştik, ama evlâ olanın bunu yapmamak olduğu ağır bastı ve bunu yapmaktan vazgeçtik.
Gruplarla ilgi şerhine giriştiğimiz hadiste görüyoruz ki sahih olan rivayette; gruplardan hiçbirisi belirlenmemiştir. Bunun sebebi -Allah en iyisini bilir ya- yukarıda ifade ettiğimiz manadır. Ancak sakıncalarına işaret olmak üzere genel bir uyarıda bulunulmuştur. .
Hadis-i şerifle, gruplardan kendisine ihtiyaç duyulan fırka belirlenmiştir ki, bu fırka-i Naciye'dir. Yani kurtulmuş gruptur. Belirlenmesinin sebebi, mükellefin onu ara(yıp ona ulaş)masını sağlamaktır. Bir (başka) sahih rivayette bundan söz edilmemiş sükût edilmiştir. Çünkü grupların hepsinin zikredilmiş olması ümmetin onlara düşme korkusuna sebep olurdu. Bir diğer rivayette helak olacak/mahvolacak fırka bildirilmiş, hadiste söylendiği gibi bunun ümmete göre fitne bakımından en şiddetlisi olduğu anlatılmıştır. Bu grubun fitne bakımından en şiddetli oluşu -inşaallah- ilerde gelecektir.[191]

Dokuzuncu Mesele:

Hadisin sahih rivayetinde Yahudilerin grup sayısı Hıristiyanlardaki gruplar gibi 71'dir. Bu Ebû Davud'un şüphe ile zikrettiği rivayettir ki 71 ve 72'den söz edilmiştir. Tirmizi'nin naklettiği garip bir rivayette, İsrailoğullarının 72 gruba ayrılacağı isbat edilmiştir. Zira esas hadisimizde Hıristiyanların ayrılacağı söylenmemiştir.
Böyle olması -en iyisini Allah bilir ya- şundan dolayıdır: Hadiste sadece İsrailoğullarının adı geçmiştir. Zira Abdullah b. Ömer Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Ümmetim öyle bir zaman yaşayacaktır ki, İsrailoğullarının başına gelen ümmetimin de basma adım adım gelecektir. O derecede ki onlardan biri açık açık anası ile cinsel ilişki kursa, ümmetimden de bunu yapan olacaktır. İsrailoğulları 72 gruba ayrılmıştır. Ümmetim de ayrılacaktır."
Ebu Davud'un rivayetinde Yahudiler ve Hıristiyanlar beraberce 72 grup olarak tesbit edilmiş, rivayette şüpheye yer verilmemiştir. Taberi'nin ve başkasının rivayetine göre İsrailoğulları 71 gruba ayrılmış olduğu, bu ümmetin de 72 gruba ayrılacağı, bir tanesi dışında hepsinin cehennemlik olacağı ifade edilmiştir.
Eğer bu konudaki iki rivayetten birisinin belirlenmesi üzerine meseleyi bina edersek problem yoktur. Fakat grupların 71 olacağını bildiren rivayete göre, müslümanlardaki grup sayısı iki fazla oluyor. 72 rivayetine göre bir fazla söz konusudur. Bazı kelâm kitaplarından nakledildiğine göre Yahudilerin 71 Hıristiyanların 72 gruba bölüneceği bildirilmiştir. Diğer rivayetler ise müslümanların 73 gruba bölüneceğinde ittifak halindedirler. İbn Vehb'in Cami isimli eserinde Hz. Ali yoluyla rivayet edileni dışında hadis kitaplarında bu rivayeti görmedim.
Eğer meseleyi rivayetlerin yorumu üzerine oturtursak "71 grup" rivayetinin, bildirildiği sırada öyle olması, sonra bir grup daha fazlalaşması mümkündür. (Şu ihtimaller de söz konusudur.) Ya bu kadar grup onlarda var idi. Fakat Hz. Peygambere önceden bildirilmemişti. Daha sonra başka bir vakitte bildirildi. Veya onlarda bu kadar grup yok idi, sonradan meydana geldi. Hz. Peygamber de her bir vakitte var olan grupları haber verdi. Veya bu her iki dindeki grupların sayısı bu kadar idi, Rasûlullah bunu haber verdi. Daha sonra 72. fırka meydana geldi, onu bildirdi. Özet olarak, değişikliğin mevcut durumun tanıtımı veya meydana geliş itibariyle olması mümkündür.[192]

Onuncu Mesele:

Müslümanlarda, Yahudi ve Hıristiyanlara göre bir grup fazladır. 73'ün 72' si cehennemle tehdit edilmişlerdir ve helak olacaklardandır, bir tek grup ise cennetliktir. Demek oluyor ki Müslümanların grupları iki kısma ayrılıyor: Bir kısmı cehennemlik, diğer kısmı cennetliktir. Yahudilerin ve Hıristiyanların gruplarında böyle bir taksim yoktur. Çünkü hadis bu ümmetler için böyle bir taksim olduğunu bildirmemiştir. Bu durumda bir hususun dikkate alınması gerekiyor: Yahudi ve Hıristiyanlarda Naciye fırkası var mıdır, yok mudur? Bu meselede iki husus daha dikkati çekmektedir: Bu topluluklarda daha fazla helak olacaklar var mıdır, yok mudur? Her ne kadar bu son şık, önceki ile esastan ilintili değilse de mesele, hadis üzerinde söylenilecek sözü tamamlayıcı mahiyettedir.
Dinimizde çeşitli yerlerde nakledilmiştir ki Yahudilerden ve Hıristiyanlardan Peygamber'in getirdiği kitaba inanacak ve sünnetini uygulayacak kimseler mutlaka bulunacaktır. Nitekim Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: *"Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir."*[193] Bu âyet gösteriyor ki onlardan yoldan çıkmayanlar da vardır. Aşağıdaki ayetlerde de onlardan inananlar bulunduğunu bildiriyor:
".....Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır." [194]
"Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde adaletli davranan bir topluluk vardır." [195]
"Onlardan aşırılığa kaçmayan bir zümre vardır...." [196]
Bu ayetler bu konuda nass gibidir.
Ebu Musa'dan rivayet edilen sahih hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Kitap ehlinden (Yahudi ve Hıristiyanlar dan) her kim kendi Peygamber'ine ve bana inanırsa ona iki mükâfat vardır." [197]

Bu hadis, gösteriyor ki onlarda kendi Peygamber'inin getirdiğine inananlar vardır.
İbn Mes'ud'dan rivayetle Abdullah b. Ömer'den söyle tahric edilmiştir: Hz. Peygamber buyurdu:
Ey Abdullah b. Mes'ud! İmanın en sağlam kulpu hangisidir, bilir misin? Abdullah:
Allah ve Rasûlü en iyisini bilir, dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü:
"Allah için dostluk, Allah için sevmek, Allah için buğz etmektir." buyurdu. Daha sonra peygamberle İbn Mes'ud arasında şu konuşma geçti:
"Ey İbn Mes'ud!"
Buyur, ey Allah'ın Rasûlü
"İnsanların en faziletlisi kimdir, bilir misin?"
Allah ve Rasûlü en iyisini bilir.
"Kesinlikle insanların yaptığı iş bakımından en faziletlisi, dinlerini hakkıyle anlayan ve bilenlerdir.Ey Abdullah b. Mes'ud!"
Buyur ey Allah'ın Rasûlü!
"İnsanların en bilgilisi kimdir, bilir misin?"
Allah ve Rasûlü en iyisini bilir.
İnsanların en bilgilisi her ne kadar yaptığı işte kusurlu da olsa, her ne kadar (hayatta) kıçı üstünde sürünen biri de olsa insanların görüş ayrılığına düştüğü zamanda hakkı/gerçeği gören kimsedir. Bizden önceki (ümmet)ler 72 gruba ayrıldılar. Bunlardan 3'ü kurtuldu, diğerleri helak oldular.
Kurtulanlardan bir grubu krallara karşı koyup Hz. Meryem'in oğlu İsa'nın dini üzere ölünceye kadar onlarla savaştılar.
Bir diğer grubun krallara karşı koyacak güçleri yoktu. Halkın arasında kalıp onları Allah'ın ve Meryem oğlu İsa'nın dinine davet ettiler. Krallar onları yakalatıp bıçkılarla ikiye bölüp kestirdi.
Bir diğer grubun ise ne krallara karşı koyacak, ne de halkın arasında kalıp onları Allah'ın ve Meryem oğlu İsa'nın dinine davet edecek güçleri vardı. Onlar kaçıp dağlarda gezdiler. İşte onlar şu ayette kastedilen kimselerdir: *"....Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu yoldan çıkmışlardır."*[198]
Bu ayette sözü edilen mü'minler bana iman edenlerdir. Yoldan çıkanlar ise beni yalanlayıp inkar edenlerdir."[199]
Hz. Peygamber'in haber verdiğine göre bu gruplardan üçü kurtulmuş, diğerleri mahvolup gitmiştir.
İbn Vehb'in Hz. Aliden rivayetle tahric ettiğine göre Hz. Ali, Câlut'un başkanını ve Hıristiyanlardan bir papazı (huzuruna) çağırarak şöyle buyurdu:
Size bir şey soracağım; ben onu sizden iyi biliyorum. Sakın onu (benden) gizlemeyiniz: Ey Câlut'un başkanı! Hz. Musa'ya Tevrat'ı indiren, size kudret helvası yedirip, denizde kupkuru yol açan, Tur-i Sina'da İsrailoğullarından 12 cemaatin her birine tası yarıp pınar fışkırtan Allah'ın aşkına bana kesinlikle haber ver: Yahudiler Hz. Musa'dan sonra kaç gruba ayrılmıştır? Câlut'un başı:
Tek bir gruba dahi ayrılmadılar, dedi. Hz. Ali:
Tek olan Allah'a ederim ki Yahudiler 71 gruba ayrılmışlardır. Bunlardan birisi dışında hepsi cehennemdedir, buyurdu.
Hz. Ali daha sonra papazı çağırıp ona şöyle buyurdu: Hz. İsa'ya İncili indiren, İsa'nın ayağı ile size bereket indirip ibretler gösteren Allah adına senden soruyorum; O İsa ki Allah'ın izni ile körü ve alacalı hastayı iyileştirdi, ölüyü dirilti. Size çamurdan kuşlar yapıp, neleri yeyip, neleri ambarlayıp biriktireceğinizi bildirdi. (Papaz bu beyanlar üzerine)- Bundan öte doğruluk var mıdır? Ey müminlerin emiri! dedi. (Hz. Ali devamla): Meryem oğlu İsa'dan sonra Hıristiyanlar kaç gruba ayrıldılar? buyurdu. Papaz üç kerre:
"Vallahi hiçbir gruba ayrılmadılar" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali:
Tek olan Allah'a yemin ederim ki yalan söyledin. Şu kesindir ki Hiristiyanlar 72 gruba ayrılmışlardır. Bunların birisi dışında tamamı cehennemdedir. Sana gelince Ey Yahudi:
Yüce Allah:
"Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde adaletli davranan bir topluluk vardır." buyuruyor.[200] İşte kurtulan grup bunlardır. Ama Yüce Allah Muhammed ümmeti olarak bizim hakkımızda şöyle buyurmuştur:
"Yarattıklarımızdan daima hakka ileten ve adaleti yerine getiren bir millet bulunur."[201] Bu ümmetin kurtulanları da bunlardır. İşte Hz. Ali'den gelen rivayette de bu konuda delil vardır.
Said b. Mansur, tefsirinde Abdullah hadisi ile şu rivayeti kaydetmiştir:
"İsrailoğullarının üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Bunlar kendilerinden bir kitap uydurup Allah'ın kitabını, hiç bilmiyormuşcasına arkalarına attılar. Uydurdukları kitabı gönülleri sevdi, dillerine tatlı geldi. Hak ve hakikat, pek çok şehevi arzuları ile onların arasına giriyordu. (Bu durumda) şöyle dediler:
Bu kitabı İsrailoğullarına sununuz. Eğer (kabul edip) size uyarlarsa onları bırakınız. Şayet size muhalefet, ederlerse onları öldürünüz. Bir de şöyle dediler:
Hayır! Bu kitabı -onların alimlerinden alan- fülan kimseye gönderip sununuz. Eğer o size uyarsa, artık size daha sonra kimse muhalefet etmez. Eğer o alim, size muhalefet ederse, onu öldürünüz. Ondan sonra kimse sizin aleyhinize olmak üzere muhalefet etmez.
Kitabı o âlim adama gönderdiler. Alim bir kağıt yaprağına (inandığı kitabı) yazıp, onu bir boynuz içerisine koydu. Boynuzu boynuna asıp üzerine bir elbise giydi. Sonra adam İsrailoğullarına geldi. (Uydurdukları) kitabı ona sunup şöyle dediler:
"Buna inanıyor musun"? Adam göğsüne doğru işaret edip:
"Buna inanıyorum. Bana ne oluyor ki buna inanmayayım?" dedi. Bu davranışı ile boynuzun içine koyup boynuna astığı kitabı kast ediyordu. Adamı salıverdiler.
Bu alimin devamlı kendisi ile birlikte olan dostları vardı. Öldüğü zaman kabrini açtılar üzerindeki boynuzu ve içindeki yazıyı buldular. Bunun üzerine şöyle dediler:
Görüyor musunuz o "Buna inandım, bana ne oluyor ki buna inanmayayım" demişti. O bu sözü ile boynuzdaki yazıyı ve gerçek kitabı kasdediyormuş! Bu olaydan sonra İsrailoğulları 70 küsur gruba ayrıldı. Onların en hayırlısı bu boynuzdakilere inanan kimselerdi. Bu rivayeti aktaran Abdullah şöyle dedi:
Sizden hayatta kalanlar durumuna göre münker/kötü şeyler görecektir. Kişi kötülüğü görecek, fakat onu bozup (yok etmeye) gücü yetmeyecektir. Allah o kişinin kalbinde bir hayır biliyorsa (kalbinde bir hayır düşüncesi varsa) o kişi (o kötülükten) hoşlanmıyor demektir.
Bu haber, İsrailoğullarında zamanlarında açıkça hak üzere olan kimseler olduğunu göstermektedir. Fakat bu haberin de, bundan önceki haberin de sıhhatini garanti edemem.
Yahudilerde ve Hıristiyanlarda kurtulacağı bildirilen bir grubun olduğu ortaya konulunca, bu ümmette onlardaki grubun 72 olacağı rivayetine göre bir, 71 olacağı rivayetine göre iki adet kurtulacak grubun olması lazım gelmektedir. Bu ümmetin böyle olması, kendisinden önce geçen kitap ehlinden olanlara göre bir çeşit, ayrıcalıktır. Çünkü daha önceki hadis bu ümmetin kendisinden önce geçen iki kitap ehlinden (Hıristiyan ve Yahudilerden) belirgin derecedeki aykırılıklarına uyacağı bildirilmiştir. Demek oluyor ki Muhammed ümmeti onların bid'atlarına uyacaklardır. Şöyle ki:[202]

Onbirinci Mesele

Sahih hadisde şöyle buyurulmustur:
"....Sizden öncekilerin yoluna, karış karış arşın arşın, mutlaka uyacaksınız. Hatta onlar keler yuvasına girseler siz de onlara uyacaksınız. Biz dedik ki:
Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar Yahudiler ve Hıristiyanlar mı? Hz. Peygamber de:
Peki ya kim? buyurdu,"[203] Bu hadis Tirmizi'nin garip hadisine ilave olarak verilen örnek, uymanın onların ileri gelenlerinin işlerine olacağını göstermektedir.
Sahih olarak Ebû Vâkıd el-Leysr[204] den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber ile birlikte Hayber tarafına doğru çıkmıştık. O zamanlar müslüman olalı az bir süre olmuştu. Müşriklerin çevresinde ibadet edercesine bulundukları ve silahlarını astıkları "zât-u envat" denilen bir ağacı vardı. Biz Hz. Peygambere:
Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim için de böyle bir ağaç belirleseniz, dedik. Hz. Peygamber onlara şöyle buyurdu:
"Allahü Ekber! İsrailoğullarının "Ey Musa! Onlara ait tanrılar gibi bizim için de tanrı yap."[205] *Dediği gibi söylüyorsunuz. Mutlaka sizden öncekilerin yolunu tutacaksınız...."*[206]
Bu hadisteki açıklama ile firkalar hakkındaki hadis, Yahudilerin ve Hıristiyanların daha önce işledikleri benzer bid'atleri doğru olarak haber vermektedir. Buna göre Muhammed ümmeti içerisinde onların bid'atlarına uyacaklar bulunacaktır. Hatta onların bid'atlarından bir fazlasını, kendisinden önceki Hıristiyan ve Yahudilerde olmayanını yapacaklardır. Daha önce geçtiği üzere bu bilinen bir şey değildir. Bilinse de tarif edilemez. Fazladan olan bid'atı belirlemek de söz konusu değildir.
Allah en iyi bilendir.
Ayrıca Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ümmetim kendilerinden önceki çağlarda yapılanları karış karış, arşın arşın benimsemedikçe kıyamet koymayacaktır. Bir adam:
Fars ve Rum kavminin yaptıklarını mı yapacaklar? Deyince:
Onlardan başkaları mı var? Buyurdular."[207]
Bu hadis de bir önceki hadis gibidir. Ancak onda örnek verilmemiştir. Bu hadisteki *"ümmetim kendilerinden önceki çağlarındakileri benimsemedikçe...."* ifadesi bu ümmetin onların yaptıklarının benzerini yapacaklarını göstermektedir. Ancak onlara uymada uyulacak bid'at belirgin değildir. Bu demektir ki onların yaptıklarının tıpatıp aynısına değil benzeri şeylere uyulacaktır.
Örnek bildirilen hadisteki belirgin bid'ate uyulacağı konusu şu ifadeden anlaşılmaktadır:
"Sizden öncekilerin yoluna mutlaka uyacaksınız...." Ayrıca bu hadiste:

"Hatta eğer onlar keler yuvasına dahi girseler, siz onlara uyacaksınız" buyurulmuştur.
Belirlenmiş bir bid'ata değil de benzerine uyulacağı hadisteki şu ifadeden anlaşılmaktadır:
"Biz Peygambere: Bizim için de böyle bir ağaç belirleseniz, dedik. O da bize bu İsrailoğullarının:
"Ey Musa! onlara ait tanrılar gibi tanrı yap" dedikleri gibidir, buyurdu..." Çünkü onlarınki gibi ağacın olmasını istemek Allah'tan başka tanrılar edinmeye benzer, yoksa bizzat şirkin kendisini istemek değildir. Bundan dolayıdır ki her yönden bir benzerinin nas ile belirlenmemesi halinde, hakkında nas olana kıyas etmek gerekmez.[208]

Onikinci Mesele:

Hz. Peygamber bildirmiştir ki, bu grupların hepsi -bir tanesi dışında- cehennemdedir. Bu öyle bir ceza bindirimidir ki bu gruplardan her birinin büyük bir ma'siyet veya günah işlediğini göstermektedir. Zira usûl ilminde yerleşmiş bir kuraldır ki bir kötülüğe ceza olduğunun bildirilmesi o konunun özel öneminin bulunduğunu gösterir. Çünkü "Hepsi cehennemdedir" demedi fakat onun sebebiyle kendi cemaatinden ve en büyük kalabalıktan koparan özelliği vurgulandı. Bu ise ancak çeşitli bid'atlardan dolayıdır. Şu kadar ki bu ceza bildirimi gözden geçirilmelidir. Bu ceza sonsuza kadar mıdır, yoksa geçici midir? "Sonsuza kadar değildir" dediğimizde yeni bir soru ortaya çıkıyor: Ceza kesinkes uygulanacak mıdır? Yoksa Allah'ın dilemesine mi kalmıştır.
Birinci mesele şu esas üzerine oturmaktadır: Bid'atlardan bazısı kişiyi İslamdan çıkarır, veya çıkarmaz. Görüş ayrılığı Hariciler ve diğer itikadi meselelerde İslama aykırı olanlar hakkındadır. Bu husus daha önce geçmişti. Orada (Haricilerin) dinden çıkıp kâfir olduğunu söyledik. Bu dikkate alınınca, "Allah şirk ve küfrü bağışlamaz" kuralınca cehennemde ebedilik olması gerekir.
Kâfir olmamasını söylediğimizde ehl-i sünnet mezhebi üzere iki ihtimal vardır:
Birinci İhtimal: Suçun bağışlanması söz konusu olmaksızın bildirilen cezanın uygulanmasıdır. Konu ile ilgili hadislerin zahiri bunu göstermektedir. Hadisteki *"Hepsi cehennemdedir"* ifadesi, orada sabit ve yerleşmiştir demektir.
Eğer "cezanın uygulanması ehl-i sünnete göre değildir." denilirse söyle cevap verilir: Evet, ehl-i sünnetten bir grup bazı büyük günahlarda Allah'ın dilemesi ile cezanın uygulanacağını söylemişlerdir. Şu kadar ki onları bir delil öyle bir sonuca götürmüştür ki bazı büyük günahlar bu hükmün dışındadır. Mutlak böyle olmalıdır. Zira uyulacak şey delildir. Yine delil onlara göstermiştir ki tüm büyük günah isleyenler Allah'ın dilemesine kalmışlardır. Bu genel hükmün tahsisi şu ayetle ifade edilmiştir:
"Allah kendisine ortak koşulmasını (Şirk'i) asla bağışlamaz! Bundan başkasını (diğer günahları) dilediği kimse için bağışlar." [209] Ayrıca Yüce Allah buyurur ki:
"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası cehennemdir."[210] Bu ayette önce mü'mini kasden öldürenin cezasının cehennem olduğu haber verilmiş, ayrıca bundan mübalağa edilerek *"orada ebedi olmak üzere"* buyurulmuştur. "Ebedi olmak" cehennemde uzun süre kalmaktan ibarettir. Daha sonra da Allah'ın gazabının ve lanetinin o kimseye olacağı bildilerek ayet, şöyle sona erdirilmiştir: *"Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."*
Henüz hazırlayanın huzuruna varmadan cehennemin hazır olduğunun bildirilmesi, kendisi için cehennem hazırlanan kimsenin yakalanarak oraya konacağını gösterir. Çünkü insan öldürmek hem Allah'ın hem kulun hakkının birleştiği bir olaydır.
İbn Rüşd demiştir ki:
Tevbenin sahih olmasının şartlarından biri, kullara yapılan zulümlerden vazgeçip onlarla helâlleşmek veya onlardan (zulüm ile) almanı geri vermektir. Katilin ise buna imkânı yoktur. Meğerki ölmeden ondan helâllik isteye de öldürülen kimse onu affede.
Bundan daha uygunu şöyle demektir: Katilin adam öldürmenin cezasından kurtulması, cinayet işlediği kimseden telef ettiği şeyi telâfi etmekle beraber tevbe ile olur. Bu ise telef ettiği şeyin kıymetini vermekle olur. Oysa öldürülen kimse yok olduğu için bunu yapmak mümkün değildir.
Deliller bakımından bid'at, sahibi için de yaptıklarını telâfi etmek mümkün değildir. İkinci bölümde geçen bahislere başvurursan orada gerçekten korku verici ve çokça tehdit edici ve ceza bildiren deliller bulursun.
Şu ayet-i kerimeye bakınız:
"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte bunlar için büyük bir azap vardır."[211] Ayetteki son ifade bir ceza bildirimidir. Bu ayetin devamında Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: *"Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı gün"*ü düşünün. Yüz karalığı rezil ve perişan olmanın ve cehenneme girmenin belirtisidir. Aynı ayetin devamında: *"İnanmanızdan sonra kâfir mi oldunuz?"* buyuruluyor. Bu ifade bir azarlama ve âdeta kafaya çarparcasına uyarmadır.
Bu ayetin sonunda Yüce Allah:
"*Öyle ise inkar etmiş olmanız yüzünden tadın azabı!"* buyurmuştur. Bu da diğer bir te'kiddir.
Bu anlatımların tamamı, ayetlerden, bid'atçılardan olup ehl-i kıblenin/müslümanların kasdolunmasına göredir.
Çünkü bidatçı bir kimseye bid'atı hususunda uyulduğu zaman çoğu kere onun telâfi edilmesi mümkün olmaz. Bid'atının izi yeryüzünde kıyamete kadar uzar gider. Bu sonuç bid'atçı sebebiyledir. Böylece bid'at insan öldürmekten daha tehlikelidir.
İmam Malik şöyle demiştir:
Allah'a ortak/şirk koşmadıkça, kul tüm günahları işlemiş de olsa en yüksek dereceleri kazanması kesindir. Çünkü her günah kul ile onun Rabbi arasındadır ve kul günahını Rabbi tarafından bağışlanacağı ümidi içerisindedir. Bid'at sahibi ise böyle değildir. Bidat işleyen böyle bir ümid içinde değildir.
O kimse cehennem ateşine yuvarlanacaktır. İmam Malik'in bu sözü, bildirilen cezanın uygulanacağına dair bir nasdır.
İkinci İhtimal: Cezanın uygulanması Allah'ın onları cehenneme atmayı dilemiş olması ile kayıtlıdır. Hadisteki " *Hepsi cehennemdedir"* ifadesi, "onların hepsi cehennemde olmaya müstehak kimselerdir" manasına gelmektedir. Nitekim bir diğer ehl-i sünnet grubu *"Onun (katilin) cezası ebedi olmak üzere cehennemdir."*[212] ayetini şöyle yorumlamışlardır: Eğer Allah onu affetmezse onun cezası budur. Eğer Yüce Allah onun affedilmesini dilerse af onun hakkıdır. Çünkü Cenab-ı Hak:
"Allah, kendine ortak/şirk koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (şirk dışında kalan günahları) *dilediği kimse için bağışlar."* buyurmuştur. [213]
Nitekim sahabeden ve onlardan sonra gelenlerden bir grup, katilin affının Allah'ın dileğinde olduğu görüşündedirler. -Her ne kadar sonradan ortaya konan görüşler böyle değil ise de- burada da (bid'at meselesinde de benzerini söylemek sahih olur.)[214]

Onüçüncü Mesele:

Hz. Peygamber'in hadisinde *"Gruplardan bir tanesi hâriç....."*buyurulması, hakkın bir tek olup değişmeyeceğini gösterir. Zira eğer "hak" için bir çok gruplar olsaydı Hz. Peygamber *"...hepsi cehennemdedir, bir tanesi hâriç"* buyurmazdı. Ve çünkü hakkın/doğrunun birden çok olması mutlak olarak dinde yoktur. Çünkü din ayrılığa düşen iki kişinin arasında hükmeden durumdadır. Nitekim *".....Eğer bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasûl'e götürün."* [215]
Eğer, din ayrılığı gerektirir olsaydı, anlaşmazlıkları dine götürmenin bir faydası olmazdı. Ayetteki (bir şeyden anlamına gelen) fi şey'in/nekre/belirsizdir. Nekreden önce şart geçmektedir. Bu durumda ayetteki ifade genellik ifade eder. Bu itibarla genel olarak her anlaşmazlık dine götürülmelidir. Anlaşmazlıkları dine götürmek tek bir sonuç almak içindir. Hak tarafında grupların/bölünmelerin olması söz konusu olamaz.
Cenab-ı Hak buyurur ki:
"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın...."[216] Bu ayet ele aldığımız konuda nas'dır. Çünkü tek yol ayrılığı gerektirmez. Birçok ve çeşitli olan yollar, böyle değildir.
Eğer, "Onuncu meselede geçtiği üzere İbn Mes'ud hadisinde *"...Bizden öncekiler 72 gruba ayrıldılar. Bunlardan 3'ü kurtuldu, diğerleri mahvoldular."* buyurulmuştu. Şayet sizin dediğinizin gereği söz konusu olsaydı bizden öncekilerden kurtulan gruplar üç olmaz, tek grup olurdu. O üç grubun hepsinin doğru ve hak üzere olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı bunun gibi Muhammed ümmetindeki grupların da -hadiste naciye/kurtulan grup bir tane olduğu haber verilmemiş olsaydı- Muhammed ümmetinde de (hak üzere olan) grupların olması caiz olurdu." denirse bunun iki cevabı vardır:
1- Biz bu hadisi naklederken sahih olma şartını dikkate almadık. Zira bizce sahih hadislerin bulunması şart olan kitaplarda o hadisi bulamadık.
2- O hadiste (bizden öncekilerde kurtulan gruplar olduğunu bildiren hadiste) 3 grup olduğu bildirilmiş, bunun müslümanlarda bir tane olduğu bildirilmiştir. Çünkü bu grupların uydukları esasta aralarında ayrılık yoktur. Bir anlaşmazlık söz konusu ise, ancak iyiliği emredip kötülüğe engel olmada güçlü olup olmamakta veya özellikle emretmenin ve engel olmanın nasıl olacağı hususundadır.
Bu fırkaların olması, onların aralarının birleştirilmesinin sıhhatine engel değildir.
Biliyoruz ki dinimizde iyiliği emir, kötülüğü engelleme derece derecedir. Kimisi buna eli ile güç yetirir. Bunlar devlet başkanları, yöneticiler ve benzerleridir. Kimisi buna dil ile güç yetirir. İlim adamları ve onların yerine geçecek kimseler gibi. Kimisi de buna sadece kalb ile güç yetirir. Kalbi ile bunu yapanlar, kötülük işleyenlerin arasında kalarak bunu yerine getirirler. Zira bulundukları yerden başka yere göç etmeye güçleri yetmez. Güçleri yetse de yine kalbleri ile kötülükten hoşlanmazlar.
Bu dereceler farklı olmakla beraber, iman özelliklerine sahip olma açıcından hepsi de aynı şeydir. Bunun içindir ki (son dereceyi kasdederek) hadiş-i şerifte:
"Bundan sonra hardal tanesi kadar imandan bir şey yoktur" Buyurulmuştur.
Durum böyle olunca bir değerlendirmeye göre bazı hadislerde kurtulan grubun üç olarak sayılması, bir başka değerlendirmeye göre de bazı hadislerde bir olduğunun söylenmesi bize zarar vermez. Aneak bir mesele kalıyor ki, bu değerlendirmeye göre kurtulan grup dışındaki grubun sayısı 70 oluyor. Bu bizim ümmetimizdeki gruplarda, diğer ümmetlerdeki grupların arasını birleştirme cihetiyle geçmişte söylenenlere ters düşmektedir. Bununla beraber *"Sizden öncekilerin yoluna karış karış, arşın arşın mutlaka*

uyacaksınız" hadisini de dikkate almalıyız.
Bu cevapta iki şeyden birinin olması mümkündür:
a- Ya, söz sahih hadise aykırı ise sözü kendi başına bırakmalıdır. Çünkü bir hadiste grupların 71 olduğu, İbn Mes'ud'un hadisinde ise 72 olduğu sabit olmuştur.
b- Veya kurtulanların üç fırka olduğunu bildiren hadisin şöyle yorumlanması gerekiyor: Onlar, sadece bir fırka idiler; üç mertebeye ayrılmışlardır. Çünkü Ab d' İbnu Humeyd'in tefsirinde yer alan rivayette *"onlardan üçü kurtuldu"* buyurulmuştur. Rivayetteki "üç"ü, Ibn Humeyd sözün gelişi grup manasını zahiri olarak ifade etse de, üç grup olarak tefsir etmemiştir. Fakat (öyle görünüyor ki) O, rivayetlerin arasını bulmak istediği için böyle yorum yapmak zorunda kalmıştır.
Rasûlünün bu sözü ile neyi murat ettiğini en iyi Allah (c.c.) bilir.
Hz. Peygamber'in *"Bir tanesi dışında hepsi cehennemdedir."* sözü, genel olarak açık bir ifadedir. Çünkü "hepsi" sözü genellik kalıplanndandır. Bu ifadeyi bir diğer hadis şöyle tefsir etmiştir
"Yetmiş ikisi cehennemde, biri cennettedir." Bu, yorum ihtimali olmayan bir nastır.[217]

Ondördüncü Mesele:

Hz. Peygamber bu gruplar arasında sadece birini belirlemiş, sadece onun makbul olduğuna değinmiştir. Kurtulan grup hakkında sorulduğunda ona işaret buyurmuştur. Böyle vuku bulması birtakım gerekçelere dayanmaktadır. Şöyle ki:
1- Kurtulan grubun belirlenmesi mükellefin ibadeti bakımından ifade tarzında daha çok te'kitli ve zikredilmeye daha çok elverişlidir. Çünkü gruplardan birisi belirlenince geri kalanların belirlenmesi lazım değildir. Bu grupların hepsi illâ ki belirlenecek olsa bile mutlaka açıklanması gerekmez. Çünkü sözün gereği birtakım şeylerin terk edilmesini istemektedir ki onlar bid'atlardır. Bir şeyin terk edilmesi bir başka şeyin, ne zıddının ne de muhalifinin yapılmasını gerekli kılmaz. Sonuç itibariyle kesinlikle faydası olan, birinin söylenmesidir.
2- En güzel ve etkili yol, gruplardan kurtulanın bilidirilmesidir. Çünkü kurtulan grup söylendiği zaman açık bir şekilde bilinir ki bunun dışında kalan gruplar kurtulan grup değildir. (Şayet kurtulan grup bildirilmeseydi) onun belirlenmesi gayret ve ictihadla meydana çıkardı. Grupların adı verilmeyip sadece kurtulan grubun belirlenip söylenmesi böyle değildir. Bu durum, çokça açıklamayı gerektirir. Ayrıca kurtulan grubu belirlemekte içtihada gerek kalmaz. Çünkü aykırı davranılması bid'at olan ibadetlerin isbatında içtihadın ve aklın bir payı yoktur.
3- Sadece kurtulan grubun bildirilmesi, gruplar meselesinde açıklaması geçtiği üzere kusuru örtmeye en münasip olanıdır. Şayet gruplar acıklansaydı bu durum, kusuru örtme amacına ters düşmüş olurdu. Konu ile ilgili hadis ihtiyaç duyulanı açıklamış, ihtiyaç olmayanı terk etmiştir. Ancak meselenin sadece (sünnete) muhalefet, yönü açıklanmıştır. Bunun ötesi kusurların örtülmesi maksadının altında (gizli) dir ve akıl kavrama alanındadır.
Şöyle ki:
Allah'a hamd olsun; Hz. Peygamber bunu *"Kurtulan grup benim ve ashabımın durumu üzere olan gruptur."* sözüyle açıklamıştır. Rasûlullah bu sözünü kendisine sorulan "Kurtulan grup kimdir?" sorusuna cevap verirken söylemiştir. Hz. Peygamber, bu cevabı ile kendisinin ve ashabının özellikleri ile kendisini donatanların kurtulan grup olduğunu bildirmiştir. Bu özellik o zamanın insanlarınca biliniyordu, gizli değildi. Onlar bununla yetindiler. İhtimaldir ki daha sonra gelecek zamanlarda bu özelliklerin açıklanmasına ihtiyaç hasıl olmuştur.
İşin özü şudur: Hz. Peygamber'in ashabı, Peygamber'e uyuyor ve onun yolunu izliyorlardı. Onların övgüsü Kur'an'da geçmiş ve ahlâkı tamâmen Kur'an olan onların uyduğu Muhammed Aleyhisselâm hakkında Yüce; Allah: *"....ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin."*[218] Buyurmuştur. Gerçekte uyulan Kur'andır. Sünnet Kur'an'ın açıklayıcısıdır. Sünnete (hadislere ve Hz. Peygambere) uyan, Kur'an'a uymuş demektir. Sahabe Hz. Peygamber'e uymakta insanların en yakın (ve elverişli) olanlarıdır. Her kim onlara uyarsa kurtulan ve Allah'ın fazl-u keremi ile cennete giren gruptan olur. İşte bu yorum, benim ve ashabımın durumu üzere olan" ifadesinin manasıdır.
Kur'an ve Sünnet tarik-i müstakim (Allah'ın bildirdiği yol) dur. Kur'an ve sünnetin dışındaki icma ve diğerleri bu iki esastan bıkmıştır. İşte Hz. Peygamber'in ve ashabının vasfı (özelliği) budur. Bu (aynı zamanda) bir başka rivayette yer alan *"... kurtulan grup, cemaat olan/birlik beraberlik halinde olanlardır."* sözünün manası da budur. Çünkü hadiste bu haberin verildiği zamanın cemaati bu özelliği taşımakta idi. Şu kadar ki cemaat kelimesi ve bu kelimenin anlamı inşaallah ilerde görülecektir.
Sonra hadisteki (grupların durumu ile ilgili) tanımlama üzerinde mutlaka söz edilmek gerekir. Söyle ki: Hz. Peygamber'in hadisinde geçen (hepsi anlamındaki) "küllü" kelimesi "İslam" kelimesinin tercümesine girer ki sünnete uyanı, bid'atçisi ve kurtulma derecesine erip kurtulan gruba girdiğini iddia edeniyle hepsi bu ifadenin içerisindedir. Zira bunun aksini, ancak boynundan İslam ipini çıkarıp atan ve kâfirler topluluğunda yerini alanlar iddia ederler. Yahudiler, Hıristiyanlar ve dış görünüşe göre müslümanlar arasına girmiş görünüp de münafıklar misâli gönlünde başka imana yer verip onların manasından olanlar gibi.
Kendisi için sadece "İslam" sıfatına razı olup, (gereğinde) bu din uğrunda başkaları ile savaşan kimse, kendisi için bid'atin en basitine bile razı olmaz. O aslında iyi bir şey yaptığını iddia etmektedir. O bu hususta öğretilmiş (?) tir.[219] Bid'atçi eğer bid'at işlemiş olduğunu bilse kendisi bu hal üzere kalmadığı gibi, bid'atçılarla birlikte olmaz. Nerde kaldı ki onu Allah için din edinsin. Bu özellik, insanın doğuştan sahip olduğu bir özelliktir. Bu hususta akıl sahibi kimse muhalefet etmez.
Durum böyle olunca her bir grup kendisinin kurtulan grup olduğu hususunda diğeri ile çekişme yapmaktadır. Görülmüyor mu ki bid'atçi hep kendisinin durumunun iyi olduğunu, başkasının yolunun çirkin olduğunu ileri sürer, Dış görünüşe göre, kendisinin sünnete uyan biri olduğunu iddia etmektedir.
Sahtekâr (?)[220] kendisinin dini anladığını iddia eder. Allah'ın sıfatlarını kabul etmeyen kimse, kendisinin tevhid ehli olduğunu iddia eder.
Kulun bağımsız olduğunu/Allah'ın kul üzerinde bir etkisi olmadığını ileri süren kimse, kendisinin adalet sahibi olduğunu iddia etmektedir. Mutezile dahi kendilerinin adalet ve tevhid ehli olduklarını iddia etmektedir.
Müşehbihe mezhebi, kendisinin Allah'ın zâtını ve sıfatlarını isbat ettiğini iddia eder. Çünkü Müşebbiheye göre teşbihi (benzetmeyi) yok saymak katıksız bir yok saymadır.
Şeriate bağlılıkları sabit olsun veya olmasın, her bir grup dahi böyledir.
Kur'ana veya sünnete dayalı delilleri ele aldığımızda sözlükle bu konuda her grup bu tür iddialara (kendisinin doğru olduğu iddialarına) tutunmaktadır.
Hariciler Hz. Peygamber'in şu hadisini (kendileri hakkında) delil olarak ileri sürmektedir: "Ümmetimden bir grup hep hak üzere olacaktır. Tâ Allah'ın emri gelene (kıyamete) kadar." Aynı hadisin bir diğer rivayeti şöyledir: *"....onlara ters düşüp aykırı davrananlar, onlara zarar vermezler. Onlardan malını savunurken Öldürülen kimse, şehittir."*
(Dini savunmada veya sosyal hayatta, çok aktif, vurucu kırıcı olmayıp, kendi kabı ve kabuğu içerisinde) oturan kişi (bu davranışı için) şu hadisleri delil olarak göstermektedir:
"Cemaatle/toplulukla beraber olunuz. Çünkü Allah'ın eli cemaatle beraberdir. Cemaatten bir karış ayrılan, boynundan İslam ipini çıkar(ıp at)mış olur."
"Allah'ın öldürülen kulu ol(da) öldüren kulu olma!"
Mürcie mezhebinden olan kimse (hep ümit üzere olmaya) dayanan görüşünü) şu hadis ile delillendirmektedir: *"İhlaslı olarak kalbinde/cân u gönülden "Lâ ilahe illallah diyen kimse cennettedir. İsterse zina etmiş, isterse hırsızlık yapmış olsun."*[221] Mürcie'ye muhalif olan ise, şu hadisi delil olarak ileri sürmektedir:
"Zina eden kimse, imanlı biri olarak zina etmez."[222]
Kaderiyye mezhebinden olan:
"Allah'ın insanları, üzerinde yaratığı fitrat..."[223] âyetini ve "*Her doğan çocuk fitrat üzere doğar."*[224] hadisini delil göstermektedir.
Müftevviza mezhebinden olan kimse:
"Nefse ve onu en güzel bir biçimde şekillendirene, ona kötülük duygusunu ve sakınıp iyi olmayı ilham edene yemin olsun...."[225] ayeti ile ve:
"*Çalışınız! Her kişiye, ne için yaratılmışsa o iş kolaylaştırılmıştır."*[226] hadisi ile delillerini bulmuştur.
Râfizîler şu hadisi (görüşlerine) delil olarak göstermişlerdir:
"Havuza (Havz-ı Kevser'e) birtakım topluluklar gelecek, sonra benden geride duracaklardır. Ben (onlar hakkında da): Yârabbi! Arkadaşlarımı diliyorum) derim. Bana şöyle denir:
Sen onların senden sonra neler icad ettiklerini bilmiyorsun. Sonra (?)[227] *onlar senden ayrıldıklarından beri izleri üzerinden geriye dönüş yapmaya devam etmektedirler."*
Râfizîler Hz. Ali'ye diğer halifelere göre öncelik tanımalarını şu hadisler ile delillendirmişlerdir:
"(Ey Ali!) Sen bana göre Harun'un Musa'ya göre olduğu gibisin. Şu kadar ki benden sonra Peygamber yoktur." "Ben kimin dostu isem, Ali de onun dostudur."
Râfizîlere karşı olanlar ise Hz. Ebu Bekir ve Ömer'e öncelik tanımaları hususunda:
"Benden sonra Ebu Bekir ve Ömer'e uyunuz. Yüce Allah ve Müslümanlar, ancak Ebû Bekir'e razı olmuşlardır." hadisi ve hu manaya gelen benzeri hadisleri delil olarak ileri dürmüşlerdir.
Bu grupların hepsi, inançlarına göre kurtulmuş grupta yerini almak üzere sıraya girmişlerdir. Durum böyle olunca bid'atçiye göre Hz. Peygamberin ve ashabının üzerine olduğu hali (ve yolu) belirlemek müşkil olmaktadır. Onların tuttuğu yolun yukarıda verilen delil örneklerindeki zahiri görüntü ve ifadeler olması mümkün değildir. Çünkü onlar savunmacı bir tarzda ileri sürülmüş ve çelişkiler içermektedir. Bunların arasını bulmak, bazılarını diğerlerine esas olarak benimsemek ve diğerlerini de tevil/yorum yoluyla bu esaslara indirgemekle mümkündür.
Aynı zamanda bu grupların arasını bulmak şöyle de mümkün olabilir: Gruplardan her biri delillerden bazısına yapışıp, diğer delilleri reddeder, tercih yoluyla dikkate almaz. Şayet konu zanni meseleler hakkında ise bu hususlarda yapılan tercih geçerlidir. Veya kendisinin dayandığı esasın kesin olup, karşısında olan grubun dayandığı esasın zan ifade ettiğini iddia eder, böylece iki grubun delilleri arasında çelişki olmaz.
Geçmiş zamanlarda sahabenin tuttuğu yol, açıktır. Sahabe arasında görüş ayrılığının yerleşmiş olması imkansızdır. Bu hususu şu ayet-i kerîme düzenlemektedir' *".... onlar*

ihtilâfa düşmeye devam edecekler. Ancak Rabbının merhamet ettikleri hâriç. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı." [228]
Allah size rahmeti ile muamele eylesin, düşünün ki Yüce Allah'ın bu ayette haber verdiğini akıl doğrulayınca, hiç görüş ayrılığının olmaması nasıl imkansız bir şeydir?
Sözün özü, bu grupların kurtulanını belirlemek, zamanımıza benzer vakitlerde zordur. Bununla beraber bu hususta mutlaka inceleme yapılmalıdır. Bu husus, elinizdeki kitabın en hassas noktasıdır. Allah'ın fazl-u ihsanı ile onun nasib edeceği kadar özen gösterilecektir. Başarı Allah'tandır.
Bu mesele, çok söz gerektirince bu hususta söylenecekleri başlı başına başka bir bölüme bıraktık. Zira burası yeri değildir. Yardım Allah'tandır.[229]

Onbeşinci Mesele:

Hz. Peygamber gruplar hakkındaki hadisinde kesin bir şekilde: "*Birisi hariç olmak üzere hepsi cehennemdedir"* buyurmuştur. Daha önce geçtiği üzere ancak külli bir meselede ve genel bir kurala aykırılık içinde olan, ayrı bir gruptan sayılır. Hadisi şerif özellikle ancak ana kurallara aykırı davrananları içine almaktadır.
Dini konuda külli hir eksiklik ifade etmeyen, bir esası zedelemeyen bir bid'ata din içerisinde yer veren kimse bu hadise dahil değildir. Ancak bu kimsenin durumuna bakılır: Hadiste zikredilenlere dahil midir, değil midir?
Görünen odur ki meselede iki şıktan birisi söz konusudur:
a- Ya hadis bu durumda olanlara ne mana ne de lafız olarak değinmemiştir. Diyeceğiz. -Şu kadar ki bu kimsenin durumu "Her bidat sapıklıktır" gibi genel delillerden anlaşılır.-
b- Veya "Her ne kadar hadisin lafzında bu kimsenin durumunu ortaya koyan bir delâlet yok ise de, manasında genel olarak o kimsenin de kasdedildiğini gösteren bir delâlet vardır" diyeceğiz. Bunun açıklaması gayet açık olan şu iki tarafın ele alınması ile olacaktır:
1- Birinci taraf selâmet ve kurtuluş tarafıdır. Bunda hiç şüphe ve bidat ilintisi yoktur. Bu sonuç *"...Benim ve ashabımın üzerine olduğu...."* cümlesinden çıkmaktadır.
2- İkinci taraf bid'ata boğulmaktır. Bu bid'atın külli hir meselede olması veya dini bir esası zedelemesi ile olur. Yüce Allah'ın, aziz kitabı Kur'an'da âdeti böyledir. Zira Yüce Allah hayır ve şer ehlini andığı zaman, her bir grubun işledikleri hayrı ve şerri de anar. Böyle olması mü'min kimsenin hayır ile şer arasında ümit ve korku üzere kalması içindir. Zira her iki taraf da açık şekilde uyarılarak bildirilmiştir.
Çünkü hayır, bazıları diğerlerine göre daha üstün olmak üzere derece derecedir. Şer dahi, bazısı diğerlerinden daha şiddetli olmak üzere derece derecedir. Üstün derecelerden olan bir hayrı işleyen anıldığı zaman, daha aşağı derecede olanlar, onlara ulaşamamaktan korkarlar veya onlara ulaşabileceklerini ümid ederler. Şer ehlinden çok kötü olanlar anılınca, onlardan daha aşağıda olanlar, onların tlerecosine varmaktan korkar, o derecelere varmamayı ümit ederler.
Böyle bir anlayış, inceleme ve araştırma ile bilinir. Bu inceleme ve araştırma tamamlanınca din koyucunun (yukarda işaret edilen) hu manayı kastettiğini gösterir. Bunu Said b. Mansur'un[230] tefsirinde yer verdiği şu rivayet desteklemektedir:
Abdurrahman b. Sâbât[231]dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: İnsanlara Hz. Ebu Bekir'in yerine Hz. Ömer'i bırakacağı haberi ulaşınca dediler ki:
Ebu Bekir Rabbine kavuşunca ne diyecek? Yerine katı-kaba birini bırakıyor, elinden de bir şey gelmez. Ya elinden bir şey gelseydi nasıl olurdu? Bu söylentiler Hz. Ebu Bekir'e ulaşınca Hz. Ebu Bekir şöyle dedi:
Beni Rabbim ile mi korkutuyorsunuz? Ben diyorum ki: Allah'ım! Yerime halkının en hayırlısını bırakıyorum. Daha sonra Hz. Ömer'e haber gönderdi. (Hz. Ömer gelince) şöyle dedi:
"Allah için gece yapılan öyle amel/iş vardır ki Cenab-ı Hak onu gündüz kabul etmez. Allah için gündüz yapılan öyle amel/iş vardır ki Ceab-ı Hak onu gece kabul etmez.
Bil ki Yüce Allah, farzlar yerine getirilmedikçe nafileyi kabul etmez. Görmez misin, Yüce Allah cennet ehlini en güzel amelleri/işleri ile anmıştır. Yani cennete koyduğu kulları "Bu amelin şundan daha hayırlıdır" diyerek daha güzel işlerini sayıp dökmedikçe diğer iyiliklerini kabul etmemiş, reddetmiştir. Yüce Allah ümit ve korkuyu (dünyaya) indirmiştir ki mü'min ümid ve korku içerisinde olup bir şeyler yapsın ve eliyle kendisini tehlikeye atmasın.
Görmez misin? Mizanı ağır gelenlerin mizanı, ancak hak olana uyup, bâtılı terk etmekle ağır gelmiştir. Hak olan odur ki mizana ancak hak konur ve mizan böylece ağır gelir.
Görmez misin? Mizanı hafif gelenlerin mizanı, ancak bâtıla uyup hakkı terk etmeleri ile hafif gelmiştir. Hak olan odur ki mizana bâtıl konulunca ancak hafif gelir".
Hz. Ebu Bekir daha sonra şöyle dedi:
Eğer benim vasiyetimi tutarsan, (şimdi) yok olan şeylerden, sana ölümden daha sevimli olan bir şey yoktur. Zaten mutlaka ölüme kavuşacaksın. Eğer vasiyetimi yerine getirmezsen (şimdi) yok olan şeylerden sana en sevimsiz gelen şey ölüm olacaktır. Ölümle baş edemez, onu alt edemezsin."
Hz. Ebu Bekir'e nisbet edilen bu söz (hadis olarak) ortada yok ise de, manası doğrudur. Kur'an'ın ayetlerini inceleyip araştıranlar bu söylenenlere tanıklık eder. Hz. Ömerin, bazı ayetleri delil olarak gösterip geçen bu manayı kasdetmesi de bunun tanığıdır.
Hz. Ömer arkadaşlarından kimisini para ile et satın almış olarak görünce sormuş:
Şu ayetin karşısında görüşünüz nedir?
"Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz."[232] Oysa bu ayet sadece kâfirler hakkında gelmiştir. Zira ayetin baş tarafında: *"İnkar edenler ateşe atılacaklarıgün (onlara şöyle denir):* Buyurulmuştur. Ayetin sonu da şöyledir: *"Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz."*
Bu ayetin kâfirler hakkında gelmiş olması bazı konularda bu ayeti delil göstermekten Hz. Ömer'e engel olmamıştır, işte yukardaki durumda da aynı husus söz konusudur. Bu dini bir esastır ki "Muvafakat" kitabında açıklanmıştır.
Sözün hülasası, diğer bid'atçılardan cüz'î bid'at işleyenler, küllî bid'at işleyenlerin kötülenmedeki ve cehennem cezası ile tehdit edilmedeki derecesine ulaşamazlar. Fakat onlar, bu hususlarda külli bid'atlar işleyenlerle mana bakımından müşterektirler. Nitekim aralarında uçurum derecesinde uzaklık olmasına rağmen dünya nimetinden istifade etmek üzere et alan kimseleri, kendi içtihadına göre hoş görmeyen Hz. Ömer kâfirlerden dünya hayatında güzellikleri harcayanlarla bir tutmuştur. Kötülükteki uzaklık ve yakınlık bilgi sahibinin içtihadına göre delilden ortaya çıkan duruma göre değişir. Bunun geniş açıklaması ilgili bölümde daha önce geçmişti. Allah'a hamd olsun.[233]

Onaltıncı Mesele:

Gruplarla ilgili hadisteki kurtulan grubun *"O cemaattir"* diyerek yorumlanması açıklamaya muhtaçtır. Diğer rivayetteki *"Benim ve ashabımın üzerinde olduğu..."* ifadesi ile cemaatin anlamı açık ise de yine "cemaat" kelimesinin açıklanmaya ihtiyacı vardır.
Cemaat ile ilgili pek çok hadis vardır. Açıklaması ile meşgul olduğumuz hadis bunlardan biridir. Ayrıca şu hadislerde de cemaat konusu geçmektedir
a- İbn Abbas'tan sahih olarak rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Her kim yöneticisinden hoşlanmadığı bir şey görürse, onu sabırla karşılasın. Çünkü bir parça cemaatten ayrılan öldüğünde câhiliye ölümü ile ölür".
b- Huzeyfe'den sahih olarak rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e:
Ey Allah'ın Rasûlü! Biz cahiliyet ve şer içinde idik, Cenab-ı Hak bize bu hayrı (İslam dinini) verdi. Bu hayırdan sonra şer var mıdır? dedim. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Evet. (Bundan sonra Rasûlüllah ile Huzeyfe arasında şu konuşma geçti): Huzeyfe:
Bu kötülükten sonra iyilik var mıdır? Hz. Peygamber:
Evet, bu dönemde iyilik vardır, ama net değildir. Vaziyette bulanıklık vardır. Huzeyfe:
Bulanıklık nedir?Hz Peygamber:
O zamanda bir topluluk benim sünnetimden başka söylere tutunacak, benim gösterdiğimden başka yollardan gidecektir. Onlardan kimilerini sen de onaylarsın, kimilerini ise reddedersin. Huzeyfe:
Bu iyi dönemden sonra kötülük var mıdır?Hz. Peygamber:
Evet, Cehennem kapısında çağrıda bulunan davetciler olacaktır. Kim onların çağrısına katılırsa, onu cehenneme atacaklar. Huzeyfe:
Ey Allah'ın Rasûlü! Onları bize tanıt.Hz. Peygamber:
Onlar bizden, bizim hemşehrilerimizden olup, bizim dilimizi konuşurlar. Huzeyfe:
Ben o zamana çıkarsam bana ne emredersin?Hz. Peygamber:
Müslümanların topluluğundan ve onların yöneticilerinden ayrılma. Huzeyfe:
Onların topluluğu ve yöneticileri yoksa ne yapaym?Hz. Peygamber:
Diğer grupların hepsinden ayrıl. Bir ağaç köküne yapışıp kalsan da ölene kadar öylece (tek başına) kal."
c- Tirmizi ve Taberi İbn Ömer'den şu rivayeti tahric etmiştir:
Hattab'ın oğlu Ömer -Allah ondan razı olsun- bize şöyle konuştu:
Ben şimdi sizin karşınızda Hz. Peygamber'in durduğu yerde durmuş bulunuyorum. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu:
"Size ashabımı, onlardan sonra gelenleri ve onlardan sonra gelenleri tavsiye ediyorum. Onlardan sonra yalancılık yaygınlaşacaktır. O derecede ki yemin teklif edilmeden yemin eden, istenilmeden şahitlik edenler olacaktır. Cemaatten ayrılmayınız. Ayrdığa düşmekten sakınınız. Kesinlikle bir erkek bir kadınla yalnız başına bir yerde kalmasın. Şayet böyle bir durum olursa onların üçüncüsü şeytandır. Şeytan, tek kişinin yanında olur, iki kişiden uzak olur. Cennette refah içinde olmak isteyen, cemaatten ayrılmasın. Yaptığı iyi şeyler kendisini hoşnut eden, kötü şeyler kendisini üzen kimse mü'mindir."

d- Tirimizi'de Abdullah b. Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak Yüce Allah benim ümmetimi sapıklık üzerinde birleştirmez. Allah'ın eli cemaatin üzerindedir. Kopup ayrılan cehennem ateşine kopar gider."
e- Ebu Davud'un tahric ettiğine göre Ehû Zer'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"*Her kim cemaatten bir karış ayrılırsa, boynundan İslam ipini çekip çıkarıp atmış olur."*
f- Arfece'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet, edilmiştir:
"Benim ümmetimde gelecekte kargaşa ve sıkıntılar olacaktır. Her kim birlik halde olan müslümanların birliğini parçalamak isterse, onu kılıçla vurun. Kim olursa olsun!"[234]
İnsanlar bu hadislerde kasdedilen cemaatin manası üzerinde beş kavil halinde ihtilaf etmişlerdir:
1- Cemaat, müslümanlardan oluşan en büyük topluluktur. Ebû Gâlib'in sözü bunu göstermektedir. Bu büyük topluluk, gruplardan kurtulan topluluktur. Bunların din olarak üzerinde oldukları şey haktır. Bunlara aykırı olanlar cahiliye ölümü ile ölür. Bu aykırılık ister din konusunda olsun, isterse yöneticilere karşı olsun, hakka/ gerçeğe karşı gelmektir. Ebu Mes'ûd el-Ensâri ve İbn Mes'ûd dahi aynı görüştedir.
Rivayet olunduğuna göre Hz. Osman öldürüldüğünde Ebû Mes'ud el-Ensâri'ye "fitne" nin ne olduğu sorulmuş, Ebû Mes'ûd şöyle demiştir:
Cemaatten ayrılma. Çünkü Yüce Allah Muhammed ümmetini dalâlet/sapıklık üzerinde birleştirmez, (Ters bir durumla karşılaşırsan) günahkâr (yönetici) den kurtulana veya kendin kurtulana (ölene) kadar sabret." Şu söz de ona aittir: "Parçalanıp ayrılmaktan kaç. Çünkü ayrılık dalâlettir."
İbn Mes'ûd şöyle demiştir:
"Yöneticilerinize itaat, ediniz. Çünkü böyle davranmak, Allah'ın (sarılınmasını) emrettiği iptir." [235] Daha sonra elini sıkarak: "Topluluk içerisinde hoşlanmadığınız şey, ayrılıkta iken sevdiğiniz şeyden daha hayırlıdır." dedi.
Hasen(Basriy'e): Ebu Bekir Hz. Peygamberin halifesi midir? diye sorulunca:
Evet, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'a yemin öderim ki öyledir. Yüce Allah Muhammed ümmetini dalâlet üzerinde birleştirmez." cevabını vermiştir.
Buna göre Muhammed ümmetinin müctehidleri, âlimleri, dinin emirlerini yerine getirenler bu topluluğa dahildirler. Diğerleri de bunların hükmündedir. Çünkü bunlar diğerlerine tâbi ve onlara uyan kimselerdir. Bunların topluluğundan ayrılıp dışarı çıkanlar, ayrılanlar ve şeytanın yağma ettiği kimselerdir. Tüm bid'at ehli olanlar bunlara dahildir. Çünkü onlar ümmetten geçenlere muhalif olanlardır. Bu itibarla hiçbir suretle müslümanların topluluğuna girmiş sayılmazlar.
2- Bu cemaatten maksat, müctehid ve alimlerin önde gelenlerinin oluşturduğu topluluktur. Bu ümmetin alimlerinin yolundan çıkan, cahiliye ölümü üzere ölür. Çünkü âlimler Allah'ın cemâatidir. Yüce Allah onları diğer âlimler üzerine hüccet kılmıştır. Hz. Peygamber'in "Yüce Allah ümmetimi dalâlet üzerinde hiç birleştirme *yecektir."* sözünde kasdedilenler bunlardır. Böyle olması şundandır: Halk, dinini onlardan alıp öğrenir. Başına gelen problemlerin çözümü için onlara başvurup sığınırlar. Sonuçta halk onlara bağlıdır.
"Ümmetim dalâlet üzerine birleşmez" sözünün anlamı, "Ümmetimin âlimleri dalâlet üzerine birleşmez." demektir.
Abdullah b. Mübarek, İstak b. Raheveyh ve selefden bir grup bu görüştedir. Bu aynı zamanda usul âlimlerinin de görüşüdür. Abdullah b. Mübârek'e: "Uyulması gereken cemâat kimdir?" denildiğinde:
Ebu Bekir, Ömer diye saymaya başlayıp, Muhammed b. Sabit ve Hüseyin b. Vâkıd'a kadar isimleri söyledi. Kendisine: Onlar öldüler. Yaşayanlardan kime uyulmalıdır? Denildiğinde:
Ebû Hamza es-Sükkeri[236] dedi.
Müseyyib b.Râfi'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Allah'ın kitabında ve Rasûlullahın sünnetinde hükmü bulunmayan, karar verilecek bir mesele olduğu zaman o meseleye "Savâfi'l'Ümerâ" derler ve onun için ilim adamlarını toplarlardı. Âlimlerin görüşü bir noktada birleşince o, hak/doğru ve gerçek olurdu. İbn Mübarek'in görüşünün benzeri İshak b. Raheveyh'den de rivayet edilmiştir.
Buna göre müctehid ve âlim olmayan kimsenin soru ile ilgisi yoktur. Çünkü o taklid ehlindendir. Bu durumda olan bir kimse müctehid ve âlimlere aykırı bir iş yaparsa cahiliye ölümü üzere ölecek birisidir. Bid'atçı bir kimsenin de soru ile ilgisi yoktur. Çünkü her şeyden evvel, âlim kimse bid'ate bulaşmaz. Bid'ate giren kimse, ancak âlim olmadığı halde kendisinin âlim olduğunu iddia eden kimsedir. Ve çünkü bid'at, sahibini sözü sayılır, dinlenir biri olmaktan çıkarır. Bu görüş, bid'atcının kavlinin icma'da dikkate alınmamasına göredir. Her ne kadar icma'da ve bid'at işlediği meselenin dışındaki meselelerde sözü dikkate alınır diyenler varsa da hüküm böyledir. Çünkü onlar bizzat işledikleri bid'atla icmâ'a aykırı davranmaktadırlar. Her duruma göre bunlar başlı başına "büyük topluluk"a giremezler.
3- Cemâat özellikle sahâbe-i kiramdır. Çünkü onlar dinin direklerini dikmiş ve temellerini atmışlardır. Onlar, asla dalalet üzerinde birleşmezler. Böyle bir durum sahabe dışındakilerde olabilir. Görülmüyor mu ki Hz. Peygamber bir hadisinde:
"Allah Allah diyenlerden hiçbir kimsenin üzerine kıyamet kopmayacaktır." buyurmuştur.[237] Bir diğer hadisi de şöyledir:
"Kıyamet ancak insanların kötüleri üzerine kopacaktır."[238] Demek oluyor ki Hz. Peygamber, zamanlardan bir zaman gelip, insanların sapıklık ve küfür üzerinde birleşeceklerini haber vermiştir. Alimlerin bildirdiğine göre Ömer b. Abd'ulaziz bu görüşte olanlardandır.
İbn Vehb' in rivayetine göre İmam Mâlik şöyle demiştir:
Ömer b. Abd'ulaziz şöyle der idi:
"Hz. Peygamber ve ondan sonra gelen yöneticiler birtakım usûl ve yollar ortaya koymuşlardır ki bunlara sarılmak Allah'ın kitabını tasdik etmek ve Allah'a ibadeti mükemmelleştirmektir. Bu davranış Allah'ın dinini kuvvetlendirmektir. Hiçbir kimse onları bozup değiştiremez. Onlara aykırı davrananlar, dikkate alınmaz. Bu yol ve usullerin ışığında hareket, edenler hidayet üzeredirler. Bu usuller ve yollar ile başarı dileyen, başarıya ulaşır. Bunlara aykırı davrananlar ise, Müslümanların yolundan başka bir yol tutmuştur. Allah da ondan yüz çevirir, onu cehenneme atar. O cehennem, ne kötü gidecek yerdir?" İmam Mâlik:
"Ömer b. Abd'ul-aziz'in bu anlayışı benimsemesi hoşuna gitmiştir." diyor.
Buna göre cemaat kelimesinin anlamı, diğer rivayetteki "Benim ve ashabımın üzerinde olduğu..." ifadesi ile uyum halindedir. Demek oluyor ki cemaat kelimesi sahâbe-i kiramın söyleyip uyguladıkları ve ictihad ettikleri hususlarla ilgilidir. Bunlar genel olarak hüccettir. Hz. Peygamber'in:
"Benim ve râşit halifelerimin sünnetine sarılınız." hadisi ve benzeri hadisler de bunun tanığıdır. Onların sözlerinin ve yollarının tutulması, Hz. Peygamberin sözlerine uymuş olmalarından ve şeriatın hidayetinde olmalarındandır. Onlar Allah'ın dinini, Peygamber'in ağzından nelerin nerelerde din adına hüküm olarak konulduğunu, birtakım karinelerle birlikte bilgili ve basiretli bir şekilde öğrenip anlamışlardır. Sahabenin dışındakiler ise böyle değildir. Bu itibarla onların yol olarak ortaya koydukları bir çeşit sünnettir. Sahabeye has olan bu durumun bir benzeri yoktur. Sahabenin dışındakilerin ortaya koydukları böyle değildir. Çünkü bunlar ictihad ile kabul veya reddedilmeye açıktır. Sonuç itibariyle bid'at ehli bu görüşe göre de cemâat kavramına dahil değildir.
4- Cemaattan maksat, müslümanlann cemaatıdır. Müslümanlar bir hususta ittifak/görüşbirliği ettikleri zaman, diğer dinlerden olanların onlara uymaları vacip olur. Müslümanların dalâlet üzerinde birleşmeyeceklerini Peygamber'ine garantilemiştir. Kendi aralarında bir görüş ayrılığı olursa, aralarında doğruyu belirlemek vacip olur. Şâfiî şöyle demiştir:
Cemaatı oluşturan müslümanlar Allah'ın kitabının, sünnetin ve akıl yürütmenin manasında gaflete düşmezler, Gaflet, ancak parçalanmakta, ayrılıktadır.
Bu görüş, sanki ikinciyle ilintili gibidir. O neyi gerektiriyorsa bu da onu gerektirmektedir. Birinci görüş ile ilintili olması da söz konusudur. Bu daha açıktır. Birincideki mana bunda da vardır. Yani müslümanlar arasında müctehidlerin bulunması kaçınılmazdır. Böyle olunca bu kavil üzerinde birleşmiş olmakla beraber asla bid'at söz konusu olamaz. O halde bu cemaat, nâciye/kurtulan gruptur.
5- Bu kavil, İmam Taberi'nin tercihi olan kavildir. Buna göre cemâat, müslümanların bir emîr/yönetci üzerinde birleşerek meydana getirdikleri cemâattir. Hz. Peygamber böyle bir yöneticiyi benimsemeyi emretmiş, yöneticiyi başa geçirme hususundaki birliğe karşı ayrılıp parçalanmayı yasaklamıştır. Çünkü müslümanların bu konudaki ayrılıkları şu iki halden birinden öteye geçmez:
a- Ya bir gerekçe olmaksızın yöneticinin hoşnut olunacak yaşantısına dil uzatıp ona itaat etmeyi kabul etmemiş olurlar. Bu davranışları bir gerekçeye dayanmayıp, dinde bir bid'at çıkarma hususunda yorum yaparak meydana gelmektedir. Ümmetin kendileriyle Savaşması emrolunan Haruralılar (Hariciler) böyledir. Hz. Peygamber onları "dinden çıkanlar" olarak isimlendirmiştir.
b- Veya yöneticiye bağlılıklarını ifade ettikten sonra, kendileri n yöneticilik istemiş olmak durumundadırlar. Bu ise ahd verip sözünde duracağını va'd ettikten sonra, bu ahdi ve sözü yerine getirmek vacip iken bu ahdi bozup, sözü yerine getirmemektir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Her kim ümmetime, onların birliğini bozmak için gelirse, kim olursa olsun boynunu vurun." İşte emâatten ayrılmamayı emretmenin manası budur.
Taberi (devamla) şöyle demiştir:
Bir yöneticinin başa geçmesine görüş birliği ile cemâat karar verdiği zaman, bu cemaattan ayrılan kimse (bu hal üzere) ölürse cahiliye ölümü ile ölür. İşte bu cemâat, Ebu Mes'ud el-Ensari'nin ifade ettiği cemaattir. Onlar insanların çoğunluğu, ilim ve din erbabı olanların hepsidir. Bunlar, en büyük topluluktur.
Taberi (devamla) şöyle demiştir:
Ömer b. el-Hattab bunu açıklamıştır. Amr b. Meymun el-Evdî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Hz. Ömer (öldürülmek üzere) yaralandığında Suhayb'e şöyle dedi:
İnsanlara namazı sen kıldır. Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Ka'd ve Abdurrahman yanıma gelsinler. Oğlum, evin bir kenarında dursun. Onun bu meselede yeri yoktur. -Hz. Ömer bunu üç kere söyledi- Ey Suhayb! Onların başına kılıçla dikil. Eğer bu altıdan beşi (seçilen halifeye) biat eder, birisi dönüş yaparsa, onun başını kılıçla vur! Dördü biat eder,

ikisi dönerse onların da başlarını vur! Tâ ki tek kişi üzerinde güvenilir bir şekilde birleşsinler.
Taberî (devamla) şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'in ayrılınmamasını bildirdiği ve onun dışında tek olarak kalanı "ayrılmış" olarak ifade ettiği cemaat, Hz. Ömer'in halifeyi seçmek üzere bir araya getirdiği[239] cemaatin bir benzeridir. Hz. Ömer, belirlediği cemaatten bir veya ikisinin, topluluğa aykırı davranması halinde boyunlarının vurulmasını emretmiştir. Bu topluluğun sayıca çoğunluğu biat kararı veren topluluktur. Azınlıkta kalanı ise onlardan ayrılmış durumdadır.
Ümmetin sapıklık/dalâlet üzerine birleşmeyeceğini bildiren habere gelince:
Bunun manası "Yüce Allah'ın onları, karşılaştıkları dini olaylarda hakikati sapıtmak üzerinde birleştirmemesi" demektir. Ümmetin hepsinin ilimden sapıp hataya saplanması (bu) ümmette olmaz.
Taberi'nin sözü burada bitiyor. Taberi'nin sözleri çoğunlukla lafızlarıyla birlikte olmakla beraber, manası ile aktarılmıştır.
Sözün hulâsası şudur ki cemâat, Kur'an ve sünnete uygun bir yöneticinin başa geçmesinde görüş birliği etmesidir. Bu açık bir şekilde gösteriyor ki, sünnetin dışında kalan bir konuda birleşmek, adı geçen hadislerdeki cemâat'in manasından hariçtedir. Hariciler ve ona benzeyenler gibi.
Buraya kadar ifade edilen beş kavil, sünnete uyan toplulukları dikkate alarak onlarla ilgili söylenmiş şeylerdir. Bu hadislerde kastedilenler bunlardır. Bu anlayışı bir temel olarak ele alırsak, bunun üzerine bir başka mana yapılandırılacaktır. Şöyle ki:[240]

Onyedinci Mesele:

Herkes, ilim ve ictihad ehlinin; onlara avam/halk eklense de eklenmese de dikkate alınmasında görüş birliği etmişlerdir. Eğer âlimlere avam eklenmeyecek ise en büyük topluluğun ictihadları muteber olan âlimler topluluğu olduğunda bir problem yoktur. Bunlardan ayrılan, cahiliye ölümü ile ölür. Şayet alimlere avam eklenecek ise avam da uyduğu âlim gibidir. Çünkü avam/halk, dini (tam olarak) bilmez. Dini konularda alimlere başvurmaları kaçınılmazdır. Çünkü, halk kendisine bildiren hususlarda alimlere aykırı davranmaya meyletmeydi elbette çoğunluk ve en büyük topluluk onlar olurdu. Zira alimler sayıca az, cahiller çoktur.
Birisi çıkıp, şöyle diyemez: "Halk topluluğunda matlup olan/beklenen, uymaktır. Ayrılığı meydana getirenler âlimlerdir. Hadisde kötülenenler de onlardır." Aslında durum bunun aksinedir. Sayıları az da olsa en büyük topluluk âlimlerdir. Cemâati parçalayanlar avam/halktır. Avam âlimlere uyarlarsa üzerlerine düşen görevi yapmış olur, aykırı davranırlarsa cemaatı parçalayıp ayırırlar.
Bu noktadan hareket ederek, İbn Mübarek kendilerine uyulacak cemâatin kim olduğu sorulduğunda, Ebu Bekir ve Ömer diyerek cevap vermiş, Muhammed b. Sabit ve Hüseyin b, Vâkıd'a kadar isimleri saymıştır. "Onlar öldüler, dirilerden uyulacak olanlar kim?" denildiğinde:
Ebû Hamza eş-Sükkeri, demiştir ki O, Muhammed b. Meymûn el-Mervezi'dir. Avamdan olan kimseyi bu manada dikkate almak mümkün değildir.
Buna göre; bir zamanın müctehidsiz kaldığını varsaymak, avamdan birinin yine avamdan birine uyması mümkün değildir. Avamdan olanların kalabalığını, hadislerde aykırı davranıldığı takdirde cahiliye ölümü ile ölüneceği uyarısında bulunulan en büyük kalabalık saymak da mümkün değildir.
Müctehidin bulunmadığı varsayılan zamanda, müctehidden yapdan aktarma/nakil, müctehid yerine geçer. Müctehidin bulunduğu zamanda halktan olanların ne yapması gerekiyorsa, müctehidsiz olduğu varsayılan zamanda da halktan olanlara o gerekir.
Görüş sahibi olacak derecede bulunmayan kimsenin görüşüne, icühad edecek derecede olmayan kimsenin içtihadına uymak katıksız sapıklıktır, körü körüne atıp tutmaktır. Böyle bir durum *"Allah (bir eşya gibi) çekip almaz..."* hadisinin gereği budur.
Ebû Nuaym Muhammed b. Kasım Tûsi'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir
İshak b. Râheveyh'ten[241] Hz. Peygambere kadar dayandırdığı bir hadisi zikrettiğini işittim ki Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak Yüce Allah Muhammed ümmetini dalâlet üzerinde birleştirmez. Eğer ihtilaf/ayrılıklar görürseniz en büyük cemâatten ayrılmayınız."[242] Bir adam dedi ki:
Ey Yakub'un babası! En büyük cemâat kimdir? Bunun üzerine şöyle dedi:
Muhammed b. Eşlem ve arkadaşlarıdır. Bir adam İbn Mübarek'e sordu:
En büyük cemâat kimdir? İbn Mübarek şöyle cevap verdi:
Ebû Hamza Sükkeri'dir. Sonra İshak b. Râheveyh şöyle dedi.
Ebu Hamza o zamanda en büyük cemâat idi. Bu zamanda ise Muhammed b. Eşlem[243] ve ona uyanlardır. İshak daha sona şöyle dedi:
Eğer cahil kimselere en büyük cemaat kimdir? diye sorsan: İnsanların meydana getirdiği topluluktur, derler. Esas cemâatin Hz. Peygamber'in izine ve yoluna sıkısıkıya sarılan bir kimse ve ona uyanları olduğunu cahil kimseler bilmezler. Daha sonra İshak şöyle demiştir: Elli yıldan beri Muhammed b. Eşlem'den daha kuvvetli olarak Hz. Peygamber'in izine sarılan bir âlim duymadım.
Bu zâtın hikayesine iyi bakınız ki cemâatin insanların aralarında âlim olmasa da meydana getirdiği topluluk olduğunu sananların hatası böylece ortaya çıkmaktadır. Böyle bir anlayış, âlimlerin anlayışı değil, avamın/halkın vehminden ibarettir. Başarılı kimse ayak kaydıran bu meselede durumunu sağlamlaştırmalıdır. Tâ ki doğru yoldan sapmasın. Başarı Allah'tandır.[244]

Onsekizinci Mesele:

Bu mesele Ebu Davud'un rivayet ettiği şu hadisin açıklaması hakkındadır: Hz. Peygamber buyurmuştur ki: *"Yakın gelecekte ümmetim içerisinde öyle topluluklar çıkacaktır ki şu keyfi arzuya uyma düşkünlüğü onlarda kuduz hastalığının (vücutta) yayıldığı gibi yayılacaktır. Öylesine ki bunun girmediği damar ve eklem kalmayacaktır."*
Bu rivayetin manası şudur ki Hz. Peygamber şu hususları haber vermiştir:
Gelecekte ümmetinde parçalanıp ayrılan gruplardaki ayrılığa sebep olan heva ye hevese düşkünlük meydana gelecektir.
Bu ümmet içerisinde öyle topuluklar olacaktır ki heva ve hevese düşkünlük onların kalplerine girecektir. O derecede ki normalde ondan ayrılıp tevbe etmeleri/dönüşleri mümkün olmayackatır. Bu tıpkı kuduz, hastalığına tutulan kimsenin bedenine kuduz mikrobunun girmesi gibidir. Bir vücuda kuduz mikrobu girerse, o vücudun eklemlere varıncaya kadar hiçbir parçası bu mikroptan kurtulamaz.
Bu hastalık öylesine vücutta yayılır ki tedavi ve ilaç kabul etmez. Heva ve hevesine düşkünlük hastalığına tutulan kimse de böyledir. Bu hastalık onun kalbine girip, heva ve hevese uyma sevgisi iliklerine kadar işleyince artık delil kabul etmediği gibi öğüdün de bir faydası olmaz. Kendisine karış çıkana ise aldırış etmez.
Böyle bir mana ifade edilirken daha önceki dönemlerde yaşayan Ma'bed el'Cüheni, Amr b. Ubeyd ve diğerleri gibi keyfi davranıp heva ve hevesine düşkünler dikkate alınmıştır. Onlar nerede bulunurlarsa oradan kovulmuş, kendileri ile konuşan olmamış, müslümanlar onlardan uzaklaşmışlardır. Tüm bu olanlar, onların sapıklığını ve içinde bulundukları durumu artırmaktan başka sonuç vermemiştir. Nitekim Kur'an'da:
"Allah bir kimseyi fitneye düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehinde hiçbir şey yapamazsın"[245] buyrulmuştur.
Onların dayandıkları şeyin özü, sırf aklı her şeyde hakem kabul edip bir şeyin güzel ve çirkin olduğunu belirlemekte aklı dine ortak yapmalarıdır. Bunlar daha sonra Allah'ın fillerini kendilerince ortaya çıkan manaya göre sınırlandırmışlar, akıl nasıl kavradıysa öyle yorumlar yapmışlardır. Böyle bir anlayış sonunda "şöyle yapması Allah'a vacip olur. Böyle yapması caiz olmaz." demişlerdir. Sonuç itibariyle Allah'ı diğer yükümlüler gibi hakkında hüküm verilen bir varlık kılmışlardır. Bunlardan bazıları bu derecede değildir. Ancak yaptığı bir şeyi (aklını hakem kılarak) güzel saymış, bir başka yaptığını ise çirkin saymış ve meşru olan şeyler arasına katmıştır.
Kakat bunların hepsi, aklı hakem kılmakta devamlı olmuşlardır. Bu noktada dursalar, asıl felâketin büyüklüğüne göre durum daha basit olacaktır. Fakat onlar Allah'ın kitabına ve Hz. Peygamber'in hadislerine karşı çıkıp bunlarda çelişki olduğunu, ihtilaf bulunduğunu, akla aykırılık ve dolayısıyle sistem bozukluğunun söz konusu olduğunu iddia ederek Allah'a ve O'nun elçisine savaş ilan etmişlerdir. Oysa onlar bu iddiaları ileri sürmeye, Allah'a ve O'nun elçisine karşı savaşmaya ehil değildirler.
Utbî şöyle demiştir:
İnkarcılar Allah'ın kitabına dil uzatarak onun karşısına dikilmişlerdir. Birtakım boş şeyler söylemişler, adetâ küsmüş gibi Kur'an'ı terk etmişlerdir. Şu kadar var ki Kur'an'dan müteşabih olanların peşine düşmüşler, bunu fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için sakat bir anlayış ve hastalıklı bir basiret ile yapmışlardır. Bunu dışardan sokulmuş bir düşünce ile de yaptıkları olur. Neticede ayetlerin yerini (ilgisi olmadığı konu ile bağlantı kurarak) değiştirmişler, Kur'an'ı yolundan sapıtmışlardır. Daha sonra Kur'an'da çelişki ve olmayacak şeyler, hatalar ve bozuk bir sistem bulunduğu hükmünü vermişlerdir. İleri sürdükleri bu iddialara birtakım gerekçeler göstermişlerdir ki muhtemelen çokça (kişilik) zayıflığı olan, genç ve tecrübesiz kimseleri kendilerine meylettirmişlerdir.
Bunun sonunda kalplere şüphe, gönüllere tereddüt girmiştir. Bunların uyanıklık göstererek yaptıkları yorum, dedikleri gibi olsaydı, Hz. Peygamber de sağ olsaydı onlara ilk cevabı Peygamber verirdi. Hz. Peygamber onlara Kur'an'dan hüccetler gösterir, verdiği cevaplan Peygamberliğinin ve doğruluğunun delili sayardı. Onlara meydan okur, Kur'an'dan bir sûrenin getirilmesini isterdi. Onlar ki en düzgün konuşan fasih kimselerdir, hatip, şair ve tüm insanlar arasında keskin bir dil ile en azılı düşman olmakta özel kimselerdir. Akıllı uslu ve asil görüş sahibidirler. Getirsinler bakalım Kur'an surelerinden bir benzerini!
Cenab-ı Hak bunların özelliğini Kur'an'da pek çok yerde dile getirmiştir. Bunlar Kur'an'a bazen büyüdür, bazen şiirdir, bazen kâhin sözüdür, bazen de geçmişlerin masalıdır dediler.
Yüce Allah hadislerde çelişki ve ihtilaf iddiasından söz etmemiştir. Çünkü böyle bir şeyden söz etmek insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmete dil uzatılması demek olurdu ki bunlar Hz. Peygamber'in ashâbıdır. 'Allah onlardan razı olsun-
Yukarda sözü edilen aklı hakem edinenler ashâb hakkında zan ve tahmine dayanarak dilediklerini söylemişlerdir. Bir başka deyişle hadislere ne dünyada, ne de âhirette hesaba

çekileceğini dikkate almadan dil uzatmışlardır.
Bunlara gereken itirazı yapmak ve ileri sürdükleri iddialara çok geniş bir şekilde cevap vermek işini, Ebû Muhammed b. Kuteybe yazdığı iki kitapla yerine getirmiştir. Bu iki kitap onun en iyi kitaplarındandır. İleri sürülen itirazları güçlendirecek duruma düşmemek için dile getirilen itirazlara değinip onlardan söz etmedim. Fakat "Bu heva ve hevese düşkünlük onların içerisine kuduz hastalığı gibi işleyecektir." ifadesini açıklamak için, genel olarak bunlardan söz ettim.
Daha önceleri de, sonraki zamanlarda da bu kimselerde heva ve heveslerine uymak güçlenince hiçbir şeye aldırmazlar ve kendilerine karşı çıkanları dikkate almazlar. Bunlar ayrıca şüpheli şeylerde durmak ve kendisini hata yapmakla suçlamak suretiyle akıllarını başlarına almak yoluna da girmezler, Oysa akıl sahiplerinden ibret alan kimseler böyle yaparlar.
Bunlar keyfi arzularına uyan bir sınıftır ki kendilerini ayıplayanlara aldırış etmezler. Sonra başka sınıf kimseler de vardır ki bunların ortak özelliği, kalplerinin derinliklerine kadar keyfi arzular kök salmıştır. Tâ ki kendi üzerinde olduğu hâl dışında hiçbir şeye aldırmaz olur.
Kuduz hastalığına benzeterek meseleyi ele alan rivayetin manası ortaya konulunca, buradan bir başka manaya geçiş yapmak durumundayız. O da şudur:[246]

Ondokuzuncu Mesele:

Hadisteki "Bu heva ve hevese düşkünlük..." ifadesindeki "bu" işaret edatı belirsiz, bilinmeyen ve imkansız bir şeyi göstermiyor. Bil'akis işaret edilen ve başlangıcı bilinen bir şey oh ıab ki meselenin onunla ilintisi olsun. İşte bu işaret edilen şey (veya şeyler) ancak ayrılık sebebi olan şeylerdir. Hadiste bu sebebin heva ve hevese düşkünlük olduğu fazladan olarak açıklanmıştır. Bu gösteriyor ki Hz. Peygamber'in ve ashabının üzerinde olduğu yolun dışına çıkan kimse, ancak hevâ ve hevesine uyarak çıkmıştır. Bu hususun açıklaması daha önce geçmişti. Bunu tekrar ele almıyoruz.[247]

Yirminci Mesele:

Hz. Peygamber'in: *"Yakın bir gelecekte şöyle şöyle özelliği olan bir topluluk çıkacaktır..."* buyurması iki ihtimâli gösteriyor:
Birinci ihtimale göre, Peygamber bu sözü ile şunu kasdetmiştir: Ümmetinden her heva ve heves düşkünlüğü ortamına giren, bunu bir görüş olarak benimseyen kimsenin durumu şudur: Bu düşünce o kimsede kuduz hastalığı gibi gelişir. O artık bundan dönmez ve bid'at'ndan tevbe etmez.
İkinci ihtimale göre Peygamber şu manayı kasdetmiştir: Ümmetinden bid'at'a düşen/giren kimse, bu sırada bid'atı ilgilendiren husus kalbinin derinliklerine sinmiş ise bu kimsenin tevbesi mümkün değildir. Ümmetden kimileri ise böyle değildir. Bunların tevbesi ve bid'at'ndan dönmesi mümkündür.
Birinci ihtimalin doğru olduğunu, bid'at sahibinin tevbesinin engellenmiş olması gerektiğini bildiren rivayet göstermektedir. Genelde bid'at sahipleri böyledir. Bunu Hz. Peygamberin:
".... onlar ok'un torbasına dönmediği gibi geri dönmemek üzere dinden çıkarlar...." sözünden anlıyoruz. Ayrıca (âlimlerin) "Yüce Allah, bid'at sahibinin tevbesine engel koymuştur." sözünden ve benzerlerinden de bunu anlamaktayız. Ayrıca realite dahi bunun doğruluğuna tanıklık etmektedir. Zira bid'atından hoşnut olan bid'at, sahiplerinden pek azının bid'at'ndan vazgeçip tevbe ettiğini görürsün. Bilakis bid'at'çı daha bilinçli bir şekilde sapıklığını artırır.
Rivayete göre İmam Şafiî şöyle demiştir:
Kendi görüşüne göre (dini konularda) hareket eden kimse, sonra tevbe ederse tedavi edilip de iyileşen deliye benzer. İyileşen mecnun aklı başına gelince yaptığı taşkınlığı anlar.
İkinci ihtimalin doğruluğunu, bid'at sahibinin hiçbir suretle tövbesinin kabul edilmeyeceği anlamına gelmeyen rivayetler göstermektedir. Akıl yönünden bu caizdir. Din yönünde şöyle bir durum söz konusudur. Dinin genel kurallarındaki genel ifadelerde çoğunlukla örtüşen normaller kasdedilir. Tamamen akıl, hep akıl ölçüleri kasdedilmez. [248] Bu husus usûlde/metodolojide açıklanmıştır.
Bu anlayışın delili şudur: Bid'at işleyen kimsenin sonra bid'ata tevbe edip kendine dönerek bid'attan vazgeçtiğini görmekteyiz. Nitekim Abdullah b. Abbas ile tartıştıktan sonra Haricilerden dönenler olmuştur. Ayrıca Mühtedi, Vâsık ve başkaları da sünnet dışına çıkan kimseler oldukları halde bid'atlarından dönmüşlerdir. Bid'atla ilgili genel ifadeler birey olarak kişilere mahsus kılınınca, ifadede genellik kalmaz ve (az yukarda dile getirilen) kısımlar ortaya çıkar.
Sözü edilen iki ihtimalden ikincisi açık olan bir hususturur. Çünkü bu konuyu ele alan hadisin baş tarafı ümmetle ayrılmanın olacağını bildiriyor. Fakat bu ayrılığın sebebi olan heva ve hevese düşkünlüğün kalplere sinip derinliklerine işleyip işlemediğinden söz edilmemiştir. Ancak sonra ümmetin içerisinde ayrılıp parçalanmış olanlar içinde heva ve hevese düşkünlüğü iliklere kadar işleyenler olacağı bildirilmiştir. Bu gösteriyor ki, ümmetten heva ve hevese düşkün olanlardan olsa da bu özellik iliklerine kadar işlememiş olanlar da bulunacaktır.
Genel olarak ümmette heva ve hevese düşkünlüğün kasdedilmiş olması uzak ihtimaldir. Çünkü hadisin içerisinde faydası olmayan bir çeşit tedahül olur. Hadisin manası, ümmetten ayrılanların heva ve hevese düşkünlük sebebiyle ilerde ortaya çıkabileceği ve bunun bir hastalığın vücutta yayılması gibi yayılacağı şeklinde açıklanırsa mana düzgün ve doğru olur. İşte bu durumda (yukarda sözü geçen) heva ve hevese düşenlerin kısımlara ayrılması düşünülebilir.
Kısımlara ayrılmanın düşünülmesi bu özelliğin kuduz hastalığı gibi sirayet etmesi ile olur. Kimileri de bu derecede olmaz. Çünkü hastalığın vücutta yayılışı değişik olur. Bazı kimselerde son dercede yüksek seviyede olur. Hatta sahibini küfre kadar götürür veya götürecek gibi olur. Kimilerinde ise bu derecede olmaz.
Hz. Peygamber'in tanıklığı ile Hâriciler birinci kısımdandır. Hz. Peygamber onlar hakkında:
"Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar." Buyurmuştur. Nitekim bunlar bid'ate derin bir şekilde batarak Allah'ın kitabına ve Hz. Peygamber'in sünnetine karşı çıkmışlardır. Onlar, düşünceleri sebebiyle, bunların derecesine ulaşmayanlara nisbetle (heva ve hevese düşkünlük hususunda) daha kötü durumdadır.
Akıl yoluyla güzeli ve çirkini belirleyenler ise, (araç olarak kullandıkları) akılları onları daha önce geçenlerin düzeyine ulaştırmamış ise ikinci kısımdandır.
Zahirilerin -bid'at saydığı şeyler hakkındaki görüşüne göre- ve benzerlerinin ifade ettikleri (grup veya kişiler) de ikinci kısımdandır. Bu görüş şöyle ifade edilmektedir: Gruplardan birinden bir kimse cüz'i de olsa bid'atı ile (ortaya) çıkınca bid'at, sahibinin kalbine ve içine mutlaka işleyecektir. Lâkin bu işleyiş bid'at (in küçüklüğü veya büyüklüğü) kadardır. Bu kimse aynı zamanda bid'at sahibinin tevbe' si olmayacağına ilişkin delillerin altına girmektedir. Fakat kuduz hastalığına benzetilen, içe işleme meselesi, her bid'at sahibine ulaşmayabilir. Şu kadar ki ayrı bir grup olmak hususundaki ortak özellik, bid'at içine işleyende de, işlemeyende de mevcuttur. Zira birtakım düşmanlık ve buğz sonucunda ayrı bir grup olma özelliği her ikisinde de bulunur.
Doğrusunu Allah bilir ya bunlar arasındaki ayrılığın iki sebebi vardır.
a- Ya şöyle denilebilir: Bid'at içine işleyen kişi, (başkalarını) bid'atına çağırır. Bu sebeple düşmanlıklar ortaya çıkar. Bid'at ruhunun derinliklerine işlememiş olan kişi bid'atına çağrıda bulunmaz, çağrıda bulunmak için ortaya atılmaz.
Birincisi bid'at kalbinde büyük bir yer tuttuğu, bid'attan başka ne varsa bir yana attığı için böyle yapar. Bid'atında öylesine bilinçlidir ki ondan asla dönmez. Gözü başka bir şeyi görmez, kulağı ba^ka bir sey duymaz, adetâ iliklerine kadar işler. Bir şeyi bu kadar sevmek, sevginin zirvesidir. Sevginin böylesi kendisinde bulunan kimse, sevdiği şey sebebiyle dostluk ve düşmanlık durumlarına girer. Bu uğurda ne ile karşılaştığına aldırmaz.
Bid'atı sevmekte bu dereceye ulaşmayan kimse böyle değildir. Bu kimseye göre ilgilendiği bid'at, elde ettiği bir bilgi derecesinde, ulaştığı bir ince nokta mesabesindedir. O bu bilgiyi hafıza deposunda saklar kendisine o hususta uygun veya aykırı düşene o bilgi ölçüsünde hüküm verir. Fakat kendisine bir zarar gelmesinden veya bir cezaya uğramaktan korktuğundan içindekini ortaya koymak hususunda kendisini tutar. Böyle bir kimseyi bu duruma sevk eden şey, kendisini tepeden tırnağa kaplamış derecede değildir. Bid'at dahi sahibi tarafından gizli tutuluyorsa böyledir.
b- Veya şöyle denilebilir: Bid'atcılığı iliklerine kadar işleyen kimse, en büyük topluluktan ayrılıp, cemaatın dışına çıkarak başkalarını bid'atına çağırma girişiminde bulunur. Haricilerin ve onların görüşü istikametinde olanların özelliği budur.
Bunun bir benzerini İbn'ul Arabi "Avâsım" isimli kitabında şöyle hikaye etmiştir: Selâm (Bağdat) şehrinden ehl-i sünnetten bir topluluğun bana haber verdiğine göre üstad Ebu'l Kasım Abdül Kerim b. Hevazin el-Kuşeyri Nisabur'dan bu şehre gelmişti. Kendisi tasavvuf âlimlerinden idi. Şehirde bir zikir meclisi gerçekleştirdi. Bu toplantıda tüm halk hazır bulunuyordu. Kuran okuyan zât, Tâ Hâ suresi 5. ayeti olan *"Rahman (olan Allah) arşı istiva etti."* ayetini okumuştu. Orada bulunanlardan -Hanbelîleri kasdediyor birisi bana:
Sen kimsin? dedi. Orada bulunanlar (zikir) meclisi sırasında uzaklardan duyulacak şekilde yüksek sesle "oturuyor, oturuyor!" diyorlardı. Orada bulunanlardan ve Kuşeyrinin adamlarından ehl-i sünnetten olanlar bu söyleme sert bir şekilde karşı çıktılar. İki grup birbirine girdi. Halk ağır basıp onları nizamiye medresesine kapattılar. Onların üzerine oklar attılar. Sonuçta onlardan bir grup, topluğunun liderinin maiyetinde olanlar ve bazı eğlence düşkünleri öldü. Oradakilerin kızgınlığı yatıştı.
İşte bu da kalbinin derinliklerine kadar bid'at sevgisi işleyen kimsenin durumudur. Görülüyor ki bu sevgi onu öldürmeye kadar götürmüştür. Durumu bu dereceye ulaşan her kişi Hz. Peygamber'in özelliğini bildirdiği kimsenin durumunda olmaya layıktır. Velev ki bu kişi bıd'atını savaş derecesine ulaştırmış olmasın. Padişahların arasına girip onlara zayıf deliller ileri süren, dini koruyan ve sünneti öğrenenleri kendilerince küçük görenler de böyledir. Bu kimseler küçük gördüklerini belâlara düşürmüşler, onları birtakım sıkıntılara düçâr ederek zararların acısını tattırmışlardır. Sonunda bazılarının (insanları) öldürmeye kadar ileri gittikleri olmuştur. Nitekim Bişr'ul Müreysî zamanında (halife) Me'mun ve İbn Ebi Davudun ve diğerlerinin huzurunda yaşanan sıkıntılar bunu göstermektedir.
Şayet bid'at, sahibini bu dereceye ulaştırmamış ise, bid'atın sevgisi kalbinin derinliklerine işlememiş demektir. Nitekim örneği hadiste geçmiştir. Nice bid'at ehli vardır ki bid'atları ile Haricilerin ve diğerlerinin yaptığını yapmamıştır. Bil'akis gerçekten kendisini gizlemiş, başkalarının yaptığı gibi açıktan bid'atına çağrıda bulunmamıştır. Bunlar arasında âlimlerden, hadis râvilerinden ve âdâlet ehlinden sayılanlar vardır. Ne var ki benimsedikleri şeylerle meşhur olmadıklarından dolayı (bilinmezler).

Açıkça ortadadır ki bu bakış açısı diğerlerine nazaran en elverişli olanıdır. Muvaffakiyet Allah'tandır.[249]

Yirmibirinci Mesele:

(Bu meselede şu husus ele alınacaktır): İşaret edilen kalbin derinliklerine kadar işleyen bid'at sevgisi sadece bazı bid'atlara mahsus bir keyfiyet midir? Yoksa hepsine mi mahsustur.

1- Bid'atlardan bazılarının, sahibinin kalbinin derinliklerine ciddi bir şekilde işlemesi mümkündür. Bid'atlardan bazıları ise böyle değildir. Meselâ falan bid'atın, sahibinde kuduz hastalağının sirayeti gibi sirayet etmesi, onun özelliğidir. Filan bid'at böyle değildir.

Haricilerin bid'atı kalbin derinliklerine kadar işleyen tarafta yer alır. Fer'î meselelerde kıyası inkâr edip (nassın) zahirine sarılanların bid'atı öbür tarafta yer almakla beraber Haricilerin bid'atı gibidir.

Genel olarak sirayetin her bid'atta bulunması mümkündür. Böylece bid'at ehli, kuduz hastalığının sahibinin bedeninde yayıldığı gibi bid'atın kendisinde yayılmasından kendisini kurtaramaz. Amrb. Ubeyd bunun örneğidir. Daha önce de kendisinden nakledildiği üzere o kıyas hususundaki görüşü sebebiyle Tebbet suresini ve Müddessir suresi 31. ayetini inkar etmiştir.[250]

Bazılarının ise durumu bu derecelere ulaşmamıştır. Nitekim müslümanların alimlerinden bir grup böyledir. Nahiv âlimi Fârisî[251] ve İbn Cinnî[252] gibi.

2- Zahirilerin bid'ati de birtakım kimselerin *"Rahman (olan Allah) arşı istiva etti"*[253] ayeti okunduğu zaman oturuyor diyecek derecede içlerine sinmiştir. Onlar bunu açıktan açığa söylemişler hatta bu uğurda savaşmışlardır. Fakat yine zahirilerin (bazılarının) içinde olduğu durum, onları bu decerelere kadar ulaştırmamıştır. Nitekim fer'î meselelerde ve benzerlerinde Davud b. Ali'nin durumu böyledir.

3- Namazlardan sonra toplu ve sürekli olarak dua etmek bid'atı, bunu benimseyenlerce terk edildiği zaman öldürmeyi gerektirecek mertebede görülmüştür.

Kâdi Ebu'l Hattab, Ebû Abdillah b. Mücahid'in -ki bu zât ibadetine düşkün biridir- hikayesini şöyle anlatmıştır:

Devlet büyüklerinden hatırı sayılır, eli açık va katı uygulamaları olan bir adam İbn Mücahid'in çevresine gelip onun imamlık yaptığı camide namaz kıldı. İbn Mücahid mezhebine bağlılıktan dolayı -O Maliki mezhebinden idi- namazlardan sonra dua etmezdi. Çünkü bu onun mezhebinde mekruhtur. İbn Mücahid bu özelliğini koruyan biri idi. O adam İbn Mücahid'in dua etmemesinden hoşlanmadı. Ona dua etmesini emretti, İbn Mücahid ise bunu kabul etmedi ve namazlardan sonra dua etmemek âdetini sürdürdü. Bir gece o adam yine camide yatsı namazını kıldı. Namaz bitince adam evine gitti. Cami cemaatinden olup yanında bulunanlara:

Biz bu adama namazlardan sonra dua etmesini söylemiştik. O kabul etmedi yarın sabah vakti olunca -elindeki kılıcı göstererek- bu kılıçla boynunu vuracağım, dedi. İnsanlar bu durumu bildiklerinde İbn Mücahide o adamın söylediğine göre bir zarar gelmesinden korktular. Cemaatin hepsi İbn Mücahid'in evine gittiler. O cemaatin karşısına çıkıp:

"Size ne oluyor?" dedi. Cemaat:

"Vallahi senin (namazlardan sonra) duayı bırakmandan dolayı bu adamdan (sana bir zarar gelmesinden) korktuk. Sana çok şiddetli öfkelenmişti." dediler. İbn Mücahid:

Ben yapmakta olduğumun dışına çıkmam! dedi. Durumu ona haber verdiler. Bunun üzerine İbn Mücahid -gülerek- şöyle dedi:

"Gidiniz, korkmayınız! Allah'ın (izni ve) gücüyle bu kılıçla yarın boynu vurulacak odur." İbn Mücahid evine girdi, cemaat da adamın söylediklerinden korka korka geri döndüler. Sabah olunca cemaatten dün gece olanları bilen bir grup, adamın evine gittiler. (O sabah) adamı İşbiliye'de Cevher kapısındaki devlet başkanının bulunduğu binaya götürdüler. Orada bu adamın boynunun kendi kılıcı ile vurulması emri vardı. Bu (sonuç) İbn Mücahidin duasının kabulü ve kerametinin isbatı olmuştu.

Bazı İşbiliye'liler bu hikayeyi aynı manada, fakat başka bir şekilde rivayet ederler.

İbn Sakar'ın oğlu, hatip hutbesinde Mehdi'nin adını ve ma'sum olduğunu söylediği sırada reddedince, zamanın halifesi olan Abd'ulmü'min soyundan Murtaza, hatibi hapsetmek istedi. Muvahhidler grubundan şeyhler ve vezirler, hatibin öldürülmesinden başka hiçbir şeyi kabul etmediler. Sonunda bu konuda üstün gelip, aynı sözü başkasının da söylemesinden korkarak hatibi öldürdüler. Bunlar dinlerinin üzerine oturduğu kaideyi bozmuş oldular.

Bazen bid'at, sahibinin kalbinin derinliklerine bu derecede işlemez. Bu durumda görüş ayrılıkları (insanları öldürecek) derecede sonuçlara götürmez.

Bu örnekler -sahih okluğu varsayıldığına göre- hadisten maksadın ne olduğunu gerçeklerle açıklamıştır. Şüphe yok ki Hz. Peygamber'in verdiği haberler, kendisine o haberleri verene aykırı olmaksızın uyum içindedir.

Bu yoruma, insanların çeşitli kısımlara ayrılmış olması ve onların durumlarının tetkiki tanıklık etmektedir. İnsanlar ilim, cahillik, kahramanlık, korkaklık, adalet, zulüm, cömertlik, cimrilik, zenginlik, fakirlik, izzet ve zillet gibi husus ve özelliklerde üst derecede, orta ve en aşağı derecede olmak üzere farklı durumlardadır. Bu özellikler ve durumlar en üst derece ile en alt derece arasında değişik şekillerdedir. Meselâ bir âlim kişi, ilmin en üst derecelerinde iken, diğeri en aşağı derecelerindedir. Cahil de böyle, kahraman da, diğerleri de böyledir.

Bid'atın insanların gönlüne düşmesi dahi böyledir. Şu kadar ki Hz. Peygamberin hadisinde bunu zikretmesinde bir başka fayda vardır. O fayda, bid'ata ve bid'atçılara yakın olmaktan sakındırmaktır.[254]

Yirmi ikinci Mesele:

Bunun açıklaması şöyledir: Kuduz hastalığında bulaşıcılığa benzeyen bir özellik vardır. Kuduz hastalığı aslında köpekde bulunur. Kuduz köpek, birisini ısırdığı zaman o da kuduz olur. Artık bu hastalıktan çoğunlukla ancak ölümle kurtulunur. Bid'atçı da böyledir. Bid'atçı, birisine görüşünü veya şüphesini anlattığı zaman, o kimse o dertten pek az (ihtimal ile) kurtulabilir; ya onunla birlikte aynı görüşte olarak o gruptan olur veya kalbinde bir şüphe yerleşir. O bu şüpheden kurtulmak ister ama gücü yetmez.

Bid'at dışındaki diğer günahlarda durum böyle değildir. Günah sahibi günahı alışkanlık haline getirip uzun süre onu işleyip günahı dost edinmedikçe ondan zarar görüp onunla iç içe girmez. Bu mana rivayetlerde dile getirilmiştir. Selef-i Salih, bid'at sahipleriyle oturup kalkmayı, onlarla ve onlar gibi konuşmayı yasaklamışlar, bu hususta katı bir dil kullanmışlardır, ikinci bölümde bu hususta pek çok rivayetler geçmiştir.

(Yine bunlardan bir kısmını burada zikredeceğiz. Şöyle ki):

a- İbn Mes'ud'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Kim dinine saygı göstermekten hoşlanırsa şeytanla içli dışlı olmaktan ve heva ve hevesine uyanlarla oturmaktan ayrı dursun. Çünkü onlarla (bir arada) oturmak, uyuzdan daha yapışkandır (daha zararlıdır).

b- Hamid el-A'rac'dan rivayet, olunduğuna göre o şöyle demiştir:

"Ğaylân, (Kabe) civarında yaşamak üzere Mekkeye gelmişti. Ğaylân Mücahid'e gelerek şöyle dedi:

Ey Haccac'ın babası! Bana ulaştığına göre sen insanları ben (imle ilişki kurmak) dan yasaklıyor ve beni (şöyle şöyledir diye) anıyormuşsun. Sana benim söylemediğim şeyler ulaşmış. Ben ancak şunları şunları söylüyorum diyerek inkar edilmeyecek şeyleri ifade etti, Gaylân kalkınca Mücahid şöyle dedi:

Onunla oturmayın. Çünkü o Kaderiyyecidir.

Humeyd diyor ki:

Bir gün ben tavaf ediyorken arkamdan Gaylân bana yetişip gömleğimden çekiyordu. Döndüm, Ğaylân bana şöyle dedi:

Mücahid benim hakkımda nasıl böyle böyle söyler? Ben ona (gerçeği) haber verdim. Mücahid tavaf sırasında Ğaylan'ın benimle birlikte yürüdüğünü görmüştü. Mücahid'in yanına geldiğimde onunla konuştum, bana cevap vermedi. Bir şeyler sordum karşılık vermedi. Ertesi sabah ona tekrar gittiğimde aynı tavırla karşılaştım. Ona şöyle dedim:

Ey Haccacın babası! Benden sana bir şey mi ulaştı? Ben bir şey yapmadım, bana ne oldu? Mücahid bunun üzerine şöyle dedi:

Seni Ğaylan ile beraber görmedim mi? Oysa onunla oturup kalkmayı ve konuşmayı yasaklamadım mı? Bunun üzerine Mücahid'e şöyle dedi:

Ey Haccacın babası! Ben senin sözünü inkar etmiş değilim.

Onunla konuşmaya ben başlamadım, önce benimle o konuştu. Bunun üzerine Mücahid şöyle dedi:

Ey Humeyd! Allah'a yemin ederim ki Sen benim katımda doğru bir kimse olmasaydın, yaşadığın müddetçe beni güler yüzle göremeyecektin, tekrar tekrar baksan yine de sana iltifat etmeyecektim.

c- Eyyüb'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Bir gün Muhammed b. Sîrin'in[255] yanında, idim. Birden Amr b. Ubeyd çıkageldi ve (bizim olduğumuz yere) girdi. Amr oturunca İbn Sîrin elini karnına koyarak (hasta olmuş gibi) oradan kalktı. Ben Amr'e:

Haydi gidelim, dedim (oradan) çıktık. Amr gittikten sonra geri döndüm ve Ey Bekir'in babası! Yaptığının farkındayım, dedim. O bana:

Gerçekten fark ettin mi? dedi.

Evet, dedim. Bunun üzerine İbn Sîrin:

"Onunla birlikte bir evin tavanı altında bir arada olamam"dedi.

d- Bazılarından şöyle bir rivayet kaydedilmiştir:

Amr b. Ubeyd ile yürüyordum. Beni İbn Ayn[256] gördü ve benden yüz çevirdi. Deniliyor ki Amr b. Ubeyd, İbn Avn'in evine girdi. İbn Avn onu görünce sustu. Amr de sustu ona bir şey sormadı. Bir süre (sessiz) durduktan sonra İbn Avn şöyle dedi:

"Benim iznim olmadan evime girmeyi neye dayanarak helâl saydın?" İbn Avn bu sözünü tekrar tekrar söyledi durdu. Fakat Amr bir konuşsaydı....

e- Müemmel b. İsmail[257] in şöyle dediği rivayet edilmiştir: (Bizim topluluğumuzu oluşturan) arkadaşlarımızdan bazıları Hammad b. Zeyd'e[258] şöyle demiştir:

"Sana ne oluyor ki Abd'ulkerim'den sadece bir tek hadis rivayet ediyorsun?" Hammad şöyle dedi:
Ben bu hadis için ona uzak bir yerden geldim. Eyyûb'un ona gelmiş olduğunu ve benim için şöyle şöyle bir durumun olduğunu bilmesinden hoşlanmıyorum: Sanıyorum ki eğer o (bunu) bilse onunla aram açılır.
f- İbrahim'den Muhammed b. Sâib'e[259] şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bu görüşünde devam ettiğin sürece bize yaklaşma"! İbn Sâib Mürcie mezhebinden idi.
g- Hammad b. Zeyd'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Said b. Cübeyr[260] ile karşılaşmıştım.
Seni Talk[261] ile birlikte görmedim mi? diye sordu.
Evet, fakat onda ne var ki? dedim. Bunun üzerine:
Onunla oturma! Çünkü o, Mürciedendir, dedi".
h- Muhammed b. Vâsi'den[262] şöyle dediği rivayet edilmiştir: Safvan b. Muhriz'i[263] gördüm. Yakınında Şeybe vardı. Birbirileri ile tartışıyorlardı. İbn. Vâsi'i elbisesini silkeleyerek kalktığını gördüm.
"Sizler ancak uyuz kimselersiniz" diyordu.
ı- Eyyûb'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Adamın biri İbn Sîrin'in yanma geldi ve şöyle dedi:
Ey Bekir'in babası! Sana Allah'ın kitabından bir âyet okuyacağım, fazla değil, sonra çıkıp gideceğim. İbn Sîrin parmağı ile kulaklarım tıkadı ve şöyle dedi:
"Sana and veriyorum. Eğer müslüman isen evimden çık!" Adam (tekrar):
Ey Bekir'in babası! Bir âyetten fazla okumayacağım, sonra çıkıp gideceğim, dedi. Bunun üzerine İbn Sîrin giysisinin eteklerini toplayıp (kendi evinden) çıkmaya hazırlandı. Biz adama yönelip:
İbn Şirin sana evden çıkman için and verdi. Bir adamı kendi evinden çıkarman helal midir? dedik. Adam çıkıp gitti. Biz İbn Sîrin'e:
Ey Bekirin babası! Sana ne zararı olurdu? Bir ayet okuyup sonra çıkıp gitseydi, dedik. İbn Şirin şöyle cevap verdi:
Vallahi kalbimin üzerinde bulunduğum hâl hakkında sağlam olduğunu sanmış olsaydım onun okumasına aldırış etmezdim. Fakat kalbime bir şeyin girmesinden korktum. Öylesine ki sonra onu kalbimden çıkarmaya gayret ederim de gücüm yetmez.
i- Evzâi'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bid'at sahibi ile konuşup tartışmayın. Çünkü kalplerinizde onun fitnesinden birşeyler kalır.
Bu rivayetler, eğer hadisten kasdedilen o idiyse hadisin işaret ettiği hususlarda seni uyarmaktadır. En iyiyi bilen Allah' tır.
Bid'at sahibinin sözünün kalplerdeki etkisi bilinmektedir. Hadiste kuduz hastalığı örneği ile uyarıda bulunulmasının bir faydası daha vardır ki o, şudur:[264]

Yirmi Üçüncü Mesele:

Bu mesele bid'at sahibinin tevbeden uzak oluşunun sebebi hakkındadır. Çünkü kulların söz, iş ve itikad olarak vuku bulan günahları, insanın bedeninde veya ruhunda meydana gelen hastalıklar gibidir. Bedende meydana gelen hastalıkların tedavisi bilinmektedir. Amellerdeki hastalıkların tedavisi dahi tevbe ve iyi işler yapmaktır.
Bedendeki hastalıkların tedavisi mümkün olanı bulunduğu gibi tedavi imkanı olmayan veya zor tedavi edileni de vardır. Amellerdeki hastalıktan kuduza benzeyenin dahi, normal olarak tevbesi mümkün olan vardır, mümkün olmayan vardır.
Bid'at, dışında kalan günahların hepsinde; en yükseği olan büyük günahlardan, en aşağıdaki ufak tefek günahlara kadar tevbe söz konusudur. Bid'atlar hakkında ise bize iki haber gelmiştir. Bu haberlerden her ikisi dahi bid'atlardan tevbe edilemeyeceğini ifade etmektedir.
Birinci haber bid'atın kötülüğünü ve bir tahsis olmaksızın/genel olarak bid'atçı için tevbenin yok olduğunu bildiren haberdir.
İkinci haber bizim izahı ile meşgul olduğumuz haberdir. Bilindiği üzere bu haberde bid'at, hastalıklardan kurtuluşu olmayan kuduz gibi bir hastalığa benzetilmiştir. Bu haber genel bir yönü olmamakla beraber çoğu kere bid'atın günahından kurtuluş olma' dığını ifade etmiştir. Bid'atta tevbenin olmaması heva ve hevese düşkünlüğün kuduz hastalığının sirayeti gibi derinlere sirayet etmesi durumundadır. Daha önce bidatçılardan birtakım kimselerin bu şekilde olduğunun açıklaması geçmişti. Meselenin şahidi de zikredilmişti. Bunda fazladan bir mana daha ortaya çıkıyor ki o da (adı geçen) hadisin faydalardandır. Bu dahi aşağıdaki meseleyi oluşturmaktadır.[265]

Yirmidördüncü Mesele

Bid'at sevgisi yukarda anlatılan derecede kişinin içine sinmemiş ise, bu durumdaki gruplardan olanlarda tevbe mümkündür. Bu gruplar hakkında tevbe mümkün olunca onlardan ayrılanlar hakkında dahi tevbe mümkündür ki onlar cüz'i bid'at işleyenlerdir.
(Bu durumda iki şık söz konusudur:)
a- Ya bu hadisten önce geçen haberler tercih edilecektir. Çünkü bu (hadisin) rivayetin(in) isnadında (tereddüdü gerektiren) bir şey vardır ki son tahlilde söylenebilecek olan bu hadisin "hasen hadisler" arasında yer almasıdır. Diğer hadisler ise sahihtir. *"... onlar ok'un yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar. Sonra ok'un torbasına dönmediği gibi (tekrar dinlerine) dönmezler."* hadisi ve benzerleri gibi.
İkisinin arasını bulmaya gelince: İlk nakil, tevbenin genel olarak kabulü hususunda esas kabul edilir. Bu (sonuncu) haberler ise ilk nakildekinin üzerine fazladan ilave edilen bir husus ifade etmiş olur. Çünkü bid'atın heva ve hevese uymak özelliği sebebiyle bir çelişki söz konusu değildir. İnsanın yaptığı veya terk ettiği bir şeyde heva ve hevesin ağır basıp galip gelmesi, hep etkisi olan bir hususdur. Tüm bid'atlarda heva ve hevese uymak vardır. Bunun içindir ki bid'at sahiplerine "hevâ ve heves sahipleri" denmiştir. Bid'at ismi verilmesi de böylece gerçekleşmiş olur. Bid'atçılarda çoğunlukla durum budur. Çünkü bid'at olarak işlenen bir şey ancak, delilde şüphe ile birlikte heva ve hevese uymaktan meydana gelir. Delilin sunulup tetkik edilmesinden meydana gelmez. Böylece zahiren şer'î bir delil bulunmakla beraber o yapılan işte hevâ ve hevese uymak bulunur. Böylece bid'at kalpde bir siyah nokta gibi bulunur. Artık bid'atm sevgisi kalbe işler. Sonra bid'atlerin hepsi aynı mertebede olmayıp farklı durumlardadır. Fakat hepsi de (başlı başına) din ortaya koymak gibidir. Dolayısıyla bid'at sahibi, tevbesi kabul edilmemeye müstahak olmuştur. Yüce Allah fazlu keremi ile bizleri cehennemden muaf buyursun.
b- Veya bu hadis evvelki hadislerle birlikte geçerli olur. Her iki gruptaki hadislerin de geçerli olduğu varsayımına göre şöyle deriz: Daha önceki hadisler geneldir. Bu hadis ise özellik ifade etmektedir. Nitekim özellik ifade etmiştir. Ya da öyle bir mana ifade eder ki ondan özellik anlaşılır. Bu özellik, (bazı bid'atçılarda görülen) buğz besleme keyfiyeti dikkate alınırsa en yüksek derecede bid'atın kalplere işlemesidir. Çünkü hadiste *".... yakın gelecekte ümmetimde topluluklar çıkacaktır."* buyurulmustur. Bu gösteriyor ki başka topluluklar vardır ki onlara bu heva ve hevese uymaksirayetetmemiştir. Belki onlar daha aşağı mertebededirler. Muhtemeldir ki onlara heva ve hevese uymak sirayet etmemiştir.
Bu yorum konunun akışı itibariyle uygundur. Meselenin tamamı hamdolsun ikinci bölümde geçmiştir. Fakat daha önce hadislerin helisinde hususiyet/tahsis yoktur şeklinde geçmiş idi.
Başarı Allah'tandır.[266]

Yirmibeşinci Bölüm:

Bazı hadis rivayetlerinde yer almıştır ki Hz. Peygamber:
"Bu grupların fitne bakımından en büyüğü, işleri kendi görüşlerine göre kıyas edenlerdir. Böylece haramı helâl, helâli haram sayarlar..." buyurmuştur. Görülüyor ki Hz. Peygamber bu grupların ümmet için fitne bakımından en büyük olanının kıyasçılar/akıl yürütmeciler olduğunu bildirmiştir. Fakat her kıyas böyle değildir. Belki bir asıl'a dayanmadan yapılan kıyastır. Zira kıyasçılar görüş birliği etmişlerdir ki bir asıl'a dayanmayan kıyas muteber değildir. Kıyas ancak kitap, sahih sünnet veya muteber bir icmâ'a dayandığı zaman sahih olur. Kıyasın bir aslı olmadığı zaman -ki buna fâsid kıyas denir- bunu dinin içine koymak doğru değildir. Çünkü böyle bir kıyas dine aykırı davranmaya götürür. Dinde helâl olan bir şey, bu kıyas ile harami haram bir şey helâl olur. Çünkü (kişisel) görüş, görüş olmak itibariyle bir asıla da dayanmayınca dini bir kanunun disiplini içine girmez. Zira akıllar dini bakımdan güzel olmayan bir şeyi güzel yayıp, dini bakımdan çirkin olmayan bir şeyi çirkin sayabilir. Durum böyle olunca bir asıl'a dayanmayan kıyas, insanlara fitne olur.
Sonra hadiste haber verilmiştir ki bu kıyası öğretenler, diğer gruplardan daha çok insanlara zararlı ve fitne bakımından daha şiddetlidir. Bunun açıklaması şöyledir: Heva ve hevesine uyan kimselerin mezheplerini reddeden hadisler meşhur bir şekilde bilinmektedir. Heva ve hevesine uyan kimseler çoğunlukla, kamu nazarında da, özel kimseler nazarında da değersiz ve zelil kimselerdir. Fetva ehli olanlar böyle değildir. Çünkü bunların delilleri kitap ve sünnettendir. Bunları ancak tek tük kimseler bilir. Delillerin zayıfını kuvvetlisinden ancak özel kimseler ayırabilir. Fetva ve hakimlik makamına bazen onlara aykırı olan kimseler atanmış olabilir.
Bunun benzeri bir mana İbn Mes'ûd'un hadisinde mevcuttur. İbn Mes'ûd şöyle demiştir:
"Her yıldan sonra gelen yıl daha kötüdür.[267] Ben, bir yıl diğerinden daha (bol) yağmurlu demiyorum. Bir yıl diğerinden daha bolluk da demiyorum. Bir yönetici diğerinden daha hayırlı da demiyorum. Fakat hayırlılarınızın ve âlimlerinizin gideceğini (yok olacağını) söylüyorum. Sonra bir topluluk ortaya çıkar ki işleri (kendi) görüşleri ile kıyas ederler. Sonuçta din yıkılır ve parçalanır."
İbn Mes'ûd'un hadisinde ifade edilen şey, Sahih hadiste de vardır. O hadiste Hz. Peygamber:
",... fakat ilmi, Allah âlimleri ilimleriyle birlikte vefat ettirmek suretiyle insanlardan çeker çıkarır. Geriye cahil insanlar kalır. Onlardan kendi görüşleriyle fetva vermeleri istenir. Kendileri de sapar, insanları da sapıtırlar."
Daha önce sahabe ve tâbiûndan (keyfi) görüşün kötülüğünü bildiren meşhur rivayetler geçmiştir. Bu rivayetlerde açıkça ifade edilmiştir ki (keyfi olarak) kişisel görüşe uymak haramı helâl, helali haram kılmaktadır.

Bilindiği üzere reyi (görüşü) kötüleyen bu rivayetlerle, bir olay hakkında usûlüne uygun yapılan içtihadı kötülemenin kasdedilmiş olması mümkün değildir. Zira usulüne uygun yapılan ictihad kitap, sünnet ve icmada bulunmayan bir meselede yapılır. Böyle olan ietihad ile olayların birbirine benzeyeni ve örnek olanı bilinir, hükümlerin manası anlaşılır. Böylece benzer ve ortak özellik taşıyanlar arasında -daha evlâ olanı ile çelişmemek üzere- kıyas yapılır. Böylece bir ictihad ve kıyasta helali haram, haramı helâl kılmak yoktur. İslam için yıkıcı olan kıyas kitaba, sünnete, ümmetin selefine ve muteber manalara aykırı düşen kıyastır.[268]
Sonra bu asıllara aykırılık iki kısımdır:
1- Başka bir asıl'a dayanmaksızın açık bir şekilde asıla aykırı olmaktır. Böyle bir şey hiçbir fetva veren meşhur kimseden meydana gelmez. Ancak, asıl kendisine ulaşmamış ise, böyle bir aykırılık söz konusu olabilir. Nitekim pek çok (müetehid) imam için kendisine bazı hadislerin ulaşmaması durumunda, hata olarak bu hadislere aykırılık vaki olmuştur. Başka bir asıl ile çelişmeden meşhur olan asıllara, fetva vermekte şöhreti olanların aykırı davranması şöyle dursun, hiçbir müslüman açık bir şekilde muhalefet etmez.
2- Hata etmek suretiyle bir çeşit yorum ile asıl'a aykırı davranmak. Böyle bir aykırılık, kelimeyi ya tam olarak veya bir kısmını, ait olduğu yerde değerlendirmemek suretiyle veya maksadı dikkate almadan sadece lafza riayet ederek veya başka te'vil/yorum çeşitleri ile olur.
Hadisten maksadın bu veya bu manada birşey olduğunun delili şudur: Helâl olduğu meşhur olan bir şeyi haram saymak veya haram olduğu meşhur olan birşeyi helâl saymak küfür ve inattır. Böyle davranan bir kimseyi, ümmet, kendisi kâfir olmadıkça başa geçirmez.
Ümmet ise sonsuza kadar kâfir olmayacaktır.[269] (Ancak) Yüce Allah bir rüzgâr gönderip mü'minlerin ruhunu almış olursa, bu takdirde helâli haramı (arayıp) soran kalmaz.
(Bir şeyin) helâl veya haram olduğu meşhur bir şekilde bilinmiyorsa, o konudaki delil de kendisine ulaşmamış ise bir kimse o hususta aykırı davranmış olabilir. Bu, Hz. Peygamber'in ashabı tam anından beri var olan bir şeydir. Bu tür aykırılıklar ancak tek tük meselelerde olur. Bundan dolayı ümmet sapmadığı gibi İslam da yıkılmaz. "Alimler vefat ettiğinde böyle bir durum ortaya çıkar" da denemez.
Açıktır ki maksat, açık bir şekilde haram olan şeyi, veya kişinin helâl olduğunu bildiği bir şeyi bir tevil/yorum ile helâl saymaktır. Bu keyfiyet bid'atları işleyenlerde açıktır. Onlar Kur'an'ın pek çoğunu, Kur'an'dan delillerin üzerinde birleştiği ve Kur'an'dan tanıkların aynı manada ittifak ettiği şeyleri (bir yana bırakıp) terk etmişlerdir. Onlar kitabın anası olan ayetleri terk edip müteşâbihât'ın peşine düşme yolunu tutmuşlardır.
Bu itibarla —Yüce Allah'ın da buyurduğu gibi- bu, doğru yoldan sapmak ve eğiriliktir.[270] Bunları önder olarak başa geçirirlerse bunlar fetvalar verirler, sözlerine ve yaptıklarına uyulur. Din konusunda aşırı bir ihtiyat yaptıklarını sanarak insanlar bunlara güvenirler. Halbuki onlar bilgisizce halkı saptırmaktadırlar. Hesab etmediği yerden gelen beladan daha büyük bir felaket insanın başına gelmez. Çünkü insan felâketin geleceği yolu bilirse gücü yettiğince ondan sakınır. Eğer felâket, ansızın gelirse daha büyük ve daha tehlikeli olur. Bunun böyle olduğu açıktır. Bid'at dahi fetva yolu ile gelirse böyledir. Çünkü bu takdirde insan ilimde mertebe sahibinin ortaya koyduğu bir şekilde (görünürde) dine dayanmaktadır. Netice itibariyle insan hidayeti isterken dalâlete/sapıklığa düşer, Allah'ım! Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoluna ilet.[271]

Yirmialtıncı Mesele:

Burada, hadiste lafız yönünden tetkik edilmesi gereken bir husus vardır ki bu, hadis üzerinde söylenecek sözün tamamlanması kabilindedir.
Hz. Peygamber gruplarla ilgili hadisinde grupların tamamının cehennemde olacağını bir grubun bundan hariç tutulduğunu haber vermiştir. Bu grubun kim olduğu diğer hadiste açıklanmıştır. Bir başka rivayette o bir grubun belirlenmesi için "Ey Allah'ın Rasulü! Onlar kimdir?" tarzında soru sorulmuştur. Bu soruya verilecek cevabın aslı "Ben, benim ashabım ve bizim yaptıklarımız gibi yapanlar" şeklinde olmak veya buna benzer bir tarzda ya işaretle veya bir özelliğini bildirerek grubu belirlemek suretiyle olması gerekirdi. Fakat böyle olmamıştır. Cevapta özelliği taşıyan grup değil, grubun özelliği belirlenmiştir. Bunun içindir ki hadiste söylendiği gibi söylenmiştir. Bu ifadelerin zahirinden akıl sahibi olmayan özelliklerin ve diğer şeylerin zikredildiği anlaşılmaktadır.
Burada maksat Hz. Peygamber'in ve ashabının taşıdığı özelliklerdir. Bu durumda lafız bakımından soru ile cevap arasında uyum yoktur. Bunun mazur sayılacak tarafı vardır. Şöyle ki: Araplar manayı (doğrudan) anladığı zaman, bu çeşit anlatım onlara bağlayıcı gelmez. Bunun içindir ki onlar fırkayı nâciye'nin (kurtulan grubun) belirlenmesini istedikleri zaman, Hz. Peygamber onlara grubu "kurtulan" yapan özelliği açıklamış ve "*benim ve ashabımın üzerine olduğu durum*" buyurmuştur.
Lafız olarak zahiren uygun olmayan, mana bakımından uygun dur. Aşağıdaki ayetlerde de durum böyledir
Yüce Allah buyurur ki:
"(Rasûlüm!) De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi?"[272] Bu sözün anlamı şudur: Dünya metâından daha değerli olanı size haber vereyim mi? Sanki "evet, haber ver" denmiş gibi Yüce Allah:
"Takva sahipleri için Rableri yanında, altından ırmaklar akan, ebediyyen kalacakları cennetler vardır." buyuruyor.[273] Görülüyor ki cevapta sözün ifade ettiği mana söylenirken sorudaki lafız dışında bir kelime ile söylenmiştir. Bu ifade, tefsir âlimlerinden bir gruba göredir.
Bir diğer ayette Yüce Allah:
"Takva sahiplerine va'd olunan cennetin misâli (şudur): İçinde ırmaklar...."[274] Buyuruyor. Ayetteki *"cennetin örneği"* ifadesi, örneği söylemeyi gerektirirdi. Örneğin içerdiği şeyi değil.
"Onların (münafıkların) misâli, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimsenin misalidir."[275] ayetinde de durum böyledir. Çünkü her ne zaman maksat, örnek gösterileni bildirmek olursa, bizzat örnek gösterilenin söylenmesi gerekir.
Şöyle söylemek de mümkündür: Hz. Peygamber grupları zikredince bunlar arasında "kurtulan" bir grubun olduğunu bildirmiştir. En münasip olanı grubun ne olduğunu sormaktansa grubun ne işler yapıp da kurtulan grup olduğunu sormak idi. Çünkü grubun tarifinde bir fayda yoktur. Faydası olan, ancak neler yapıp da kurtulan fırka olduğunun bildirilmeğidir. Öncelikli olarak dikkate alınması gereken, yapılan iştir, işi yapan değildir. Eğer Hz. Peygambere "o grubun özelliği nedir?" veya "yaptığı şey nedir?" şeklinde veya benzeri bir şekilde sormuş olsalardı hem lafız, bem mana yönünden kuvvetli bir uyum olurdu. Hz. Peygamber onların neyi kasd ettiğini anlayınca buna uygun olarak cevap vermiştir.
Şunu da deriz: Onlar kendileri hakkında en uygun olanı sormayı bırakınca Hz. Peygamber onlara sorulması ve öğrenilmesi layık olanı öğretme hususundaki titizliğinden dolayı onların sorularına (gereken) cevabı vermiştir.
Şöyle demek de mümkündür: Onların sordukları belirli bir şey değildi. Çünkü kurtuluş, (ümmetden) önce gelene mahsus olup sonradan gelecekler kurtulamayacak şeklinde bir değerlendirme söz konusu değildir. Üstelik (hadisde *"gelecekte ümmetim gruplara ayrılacaktır"* buyurulduğu için) kurtulacağı bildirilenlerin sonradan gelecekleri anlaşılmaktadır.
Bu soru bir belirlemeyi içermektedir. Halbuki grubun bir zamana veya mekâna münhasır olmaması belirli olmayı gerektirmemektedir. Böylece maksat, hepsini bir düzen içinde disipline eden özelliği belirlemeye yönelmiştir. O da, Hz. Peygamber'in ve ashabının üzerinde olduğu durumdur.
Bu cevap bize göre kapalı gibidir. Sorana göre ise belirlidir. Çünkü onların (Sahabenin) amelleri/yaptıkları onlarla birlikte olanlara göre ayan beyan göz önündedir. Bundan daha fazlasını söylemeye ibtiyaç yoktur. Çünkü o cevap orada hazır bulunanlara verilmesi gereken en uygun cevaptır.
O zamanda var olmayan başkalarına, onların (sahabenin) durumlarını görmeyen ve yaptıklarına bakamayanlara gelince, onlar sahabe gibi değildir. Bu değerlendirme ile cevap, kasdedilmiş olan belirlemenin dışına çıkmaz. En iyiyi Allah bilir.[276]

---

[1] Maide: 159
[2] Rûm: 31-32
[3] En'am: 153
[4] Hadisi Ebu Davud, Sünnet kitabında 4596 ve 45 97 numara ile Tirmizi İman kitabında 2640 ve 2641 numara ile, İbn Mâce, Fiten kitabında 3991-3992 ve 3993 numara ile Darimi, Siyer Kitabında 2518 numara ile Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde 2/3321 3/120-145; 4/102 de. Suyuti, el'Câmi'us-Sağir'inde (Feyz'ul Kadir'de 2/20 de 1223 numara ile Sehâvi, Mekâsıd'ında shf. 158159 da. Aclûni, Keşful Hafâ'sında 1/369-370 de, Albani, Sahih'ul Cami'nde 2/375 de rivayet etmiştir.
[5] Âli-İmran: 105
[6] Hûd: 118-119
[7] Bakara: 213
[8] Hud: 118-119
[9] Dehr zaman anlamına bir kelimedir. Günümüzde yaşanan hayattan başka bir şeye inanmayanlara materyalist denmektedir. Böyle kimselere eskiden "Dehriyyün" denirdi. Yaşamanın ve ölmenin dehr'in elinde olduğunu söyleyenlere Casiye suresi 24. ayetinde işaret vardır. (Çeviren).
[10] Hûd: 119
[11] Âl-i İmran: 103
[12] Hûd: 119
[13] Bakara: 213
[14] Hadisi İbn Kesir, tefsirinde Bakara suresi 213. ayetini tefsir ederken zikretmiştir, İbn Kesirin Abdurrazzak'ın Musannef isimli kitabına nisbet ettiği hadiste küçük kelime farklılıkları vardır. Ayrıca bakınız: Tefsir-u İbni Kesir, 1/237, Mısır, 1988 basımı; Kurtubî Tefsiri. 3/32 Hey'et'ül Küttâb'il Mısriyye basımı, Sahih İbn-i Hıbban, 4/197-5/90, Zâd'ul Meâd, İbnul Kayyım, 1/3641/414 Müesseset'ür

Risale basımı
[15] Burada A'râf suresi 172. ayetine işaret edilmektedir. (Çeviren)
[16] Bakara: 213
[17] Hadisi Buhari, İ'tisam kitabında iki hadis halinde (Feth'de 7319-7320 numara ile), Müslim, İlim kitabında 2669 genel numara ile Tirmizi, Fiten kitabında 2180 numara ile İbn Mâce, Fiten kitabında 3994 numara ile Ahmed b. Hanbel. Müsned'inde 2/327-367-450-511-527, 3/84-94. 4/125. 5/218-340 da rivayet etmiştir.
[18] Hadisi Buhari, Cihad 'Siyer ve Cizye kitabında (Fethde 3053 ve 31 68 numaralar ile) Müslim, Vasiyyet kitabında bu kitapta 22 numara ile Ahmed b. Hanbel, Müsnedinda 1/90 ve 1/222 de 693 ve 1935 numara ile (Ahmed Şâkir'in tahkik ettiği basım) rivayet etmiştir.
[19] Hadisi Buhari, İlim ve İ'tisam kitabında (Feth'de 100 ve 7307 numara ile Müslim, İlim kitabında 2673 genel numara ile Tirmizi İlim kitabında 2652 numara ile İbn Mâce, Mukaddime de 52 numara ile Dâremi Mukadddimede 239 numara ile İbn Hıbban sahihinde 7/48. 8/254 ve 255 de rivayet, etmiştir.
[20] Yazar hadisi Buhari'ye nisbet etmekte hataya düşmüştür. Aslında hadis, ne Buhari'de, ne de Müslim'de vardır. Sünen sahiplerinden sadece İbn Mâce rivayet etmiştir. Hadis, İbn Mâce'de Fiten kitabında 2/1339 da 4039 numaradadır. Hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel Müsnedinde rivayet etmiştir. Bu hadis gelecekten, ilerde insanların karşılaşacağı zamanlardan haber vermektedir. Bu zamanlarda bol yağmurlar insanları aldatacak, çok mahsul olacağı ümidine kapılan insanlar umduklarını bulamayacaklardır.
[21] Bu zât Şamlı Mekhûldur. Mürsel rivayeti çoktur. Beşinci tabakadandır. Hicretin 113. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/273; Şezerat, 1/146; Cerh ve Ta'dil, 4/222
[22] Bu zat Süfyan b. Said b. Mesruk es-Sevridir. Künyesi Ebu Abdillah olup Kufelidir. Güvenilir' ibadetine düşkün, imam ve hüccet olan bir fıkıh bilginidir. Yedinci tabakanın ileri gelenlerdendir. Bazı rivayetlerinde karışıklık yapardı. Hicretin 171 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/311: Şezerat, 1/250; Cerh ve Ta'dil, 4/222
[23] Nebat: İrakla Filistin arasında yerleşmiş satni ırktan bir topluluğun adıdır.
[24] Sözü edilen yer vakıf durumunda olduğu için satılıp satılmaması kâdi'nin kararına ihtiyaç göstermekdir. (Çeviren)
[25] (Yazar böyle diyorsa da) Hanefi kaynaklarında onların mezhebine göre bu tür el değiştirmenin caiz olduğu yazılıyor. Şimdi uygulama da böyledir.
[26] Âl-i İmran: 7
[27] Câsiye: 23
[28] Zuhruf: 23
[29] Zuhruf: 24
[30] Şuara: 72-73-74
[31] Hz. Ali'nin sözündeki "ölüler" ifadesinden maksat yaptıklarına uyulan sahabe ve onlar gibi olanlardır. Sözün dış ifadesi, onlara tek olarak değil topluluk olarak uyulması gerektiğini bildirmektedir.
[32] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/191-206.
[33] Haruriler Hâricilerin bir koludur. Hariciler, Hz. Ali'ye savaş açan kimselerdir. Harurilerin din hakkında katı görüşleri olduğu bilinmektedir. Haruriyye Küfe dışında Harura denilen yere nisbet edilen bir topluluktur. Burası onların Hz. Aliye karşı çıktıklarında ilk toplantı yaptıkları yerdir.
[34] Said b. Cübeyr aslen Kûfelidir. Velâ yoluyla Esedî kabilesinden olmuştur. Güvenilir ve sağlam bir fıkıh bilginidir. Hz. Aişe, Ebu Musa ve diğerlerinden yaptığı rivayetler mürseldir. Hicretin 195. yılında Haccac'ın huzurunda öldürülmüştür. Bakınız: Takrib, 1/292; Şezerat. 1/108; Cerh ve Tadil, 4/9
[35] Maide: 44
[36] En'am: 1
[37] Hucurât: 9
[38] Hadisi Buhari. İstitâbet'ül Mürteddin, Meğazi ve Diyât kitaplarında. (Feth'de 6922-4341-4342-4345/6878 ve 3017 numara ile) Ebu Davud, Hudud kitabında 4351-4352-4353-4353-4354-4355-4356 ve 4360 numara ile Tirmizi, Diyât ve Hudud kitaplarında 1402 ve 1458 numaralar ile. Nesai Tahrim'ud-Dem kitabında 7/104/105 ve 7/90-91 de, İbn Mâca, Hudud kitabında 2553 numara ile Mâlik Muvatta'ında Akdiye kitabında 15 numara ile Abmed b. Hanbel Müsned'inde 1/217-282-322-382-409-430-444-646; 5/231 ve 6/58 de, İbn Hıbban Sahihinde 6/323 ve 7/449 da rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Feyz'ul Kadir. 6/95, 8559 numaralı hadis.
[39] Bu zat sahabi Mâbed İbn Halid el-Cüheni değildir. Bilakis Kaderiyyeci olan Ma'bed İbn Halid el-Cüheni'dir. Onun İbn Abdillah İbn Alim olduğu söylenir. Dedesinin ismi, rivayete göre Uveymir'dir. Sikadır, fakat bid'atçıdır, Basra'da Kaderiye fikrini açıktan ilk savunan kişidir. 80 yaşında öldürüldü (Bak. et-Tatrib. 2/262; Şerezat; 1/78-88)
[40] Bu sözün anlamı, bid'at, işleyen bir kimse bunu yaparken delile uyuyorsa, bu davranışı sebebiyle kâfir sayılmaz demektir.
[41] Bu ifade orijinal nüshada da aynen böyledir. Bunun anlamı, dindeki asıl meseledeki bu ihtilaf, amaç doğru olduğu sürece İslam dininden olmayı ihlâl etmemesi va hata yapanı mazur görme bakımından feri meselelerdeki ihtilaf gibidir.
[42] Araf: 32
[43] Zuhruf: 58
[44] En'am: 57
[45] Maide: 95
[46] Nisa: 35
[47] Bu zat Süheyl b. Amr olup künyesi Ebu Zeyd'dir. Kureyş'ten Beni Cesl h. Amir b. Lüey'dendir. Bu ise Ebu Cendel'in babasıdır, Kureyş'in ileri gelenlerinden ve hatiplerindendir. Müslüman değil iken peygamber Huneyn'e çıktığında o da çıkmıştı. Ci'rane'de müslüman oldu. Kalbi İslama alıştırılanlardan iken sonraları iyi bir müslüman oldu. Hicretin 18. yılında mevas taununda vefat etmiştir. Bakınız: Maarif, shf.284; Şezerat. 1/28; Cerh ve Ta'dil. 1/245.
[48] Hadisi Buhari, Sulh. Şurüt, Cizye ve Meğazi kitaplarında (feth'de 2698-2699-2731-2732 3184 ve 4251 numara ile) Müslim, Cihâd kitabında 1783-1784 ve 1785 genel numara ile Ebu Davud, Cihad kitabında 2765 numara ile. Dârimi, Siyer kitabında 2507 numara ile Ahmed b. Hanbel. 1/86-87- 342 de 656 ve 3187 numara İle, Hâkim, Müstedrekinde 2/150-152 de, rivayet etmiştir. Ayrıtıa bakınız: Mecme'uz-Zevaid, Heysemî. 6/235-237-239; Siyer "i İbn-i Hişâm; 3/366 (Dâr'ul Hidâye. Kahire basımı)
[49] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/207-213.
[50] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/214-215.
[51] Rum: 31-32
[52] En'am: 159
[53] Âl-i İmran: 103
[54] En'am: 153
[55] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/216.
[56] Hadisi bu lafız ile İbn Abbastan İbn Ebî Şeyhe rivayet etmiştir. Hadisi ayrıca Teberani Mu'cemi Kebir'inde rivayet etmiştir.10/350.12/440 Hadis numarası 10687 ve 13604. Bu kaynaklardan başka: Hakim. Müstedrek'inde 1/117 ve 118 de. Zebîdı, İthaf' us-Sade de 6/334 de Ahmed b, Hanbel Müsned. 1/118 de, Ebu Davud, Sünnet kitabında. 4/242 de 4758 numara ile Cem'ul Cevami'de Suyuti. 22241 den 22251 numaraya kadar olan hadislerde rivayet etmiştir.
[57] Hadisi Müslim. İmaret kitabında 1853 genel numara ile rivayet etmiştir.
[58] Hucurat: 9
[59] Hadisi Tirmizi, İman kitabında 2641 numara ile rivayet etmiştir. Tirmizi'deki hadis şöyledir: *"İsrail oğullarının başına gelen, ümmetimin de başına adım adım gelecektir. O derecede ki onlardan açıktan (herkesin gözü önünde) anası ile cinsel ilişkide bulunan olursa, ümmetimden de mutlaka bunu yapan olacaktır..."* Tirmizi hadisi rivayet ettikten sonra şöyle diyor: "Bu hadis tefsir edilmiş/açıklanmış bir hadistir. Hadis garip olup, onu ancak bu vecih ile biliyoruz."
[60] Hadisi, Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 3/321 ve 399, 4/243'de 14493 ve 15347 numaralarla rivayet, etmiştir. Müsned'deki rivayetin sonunda şu fazlalık vardır: *"Ey Ka'b b. Ucre! Oruç (günahlara karşı insanı koruyan) bir kalkandır. Sadaka hataları söndürür. Namaz Allah'ı yakınlık ve bir delildir. Ey Ka'b b. Ucre! Haramdan oluşan et cennete girmez. Ona en münasip olan cehennem ateşidir. Ey Ka'b b. Ucre! İnsanlar yola çıkan iki kişiden ibarettir; Birisi nefsini (Allah yolunda) satın alır ve onu özgürlüğe kavuşturur. Diğeri nefsini satar ve onu mahveder."* Hadisi, ayrıca Tirmizi Cuma kitabında rivayet etmiş ve "Hadis bu veçhile gariptir.'" demiştir. Fakat fiten kitabındaki rivayetinde "Hadis, sahihtir gariptir." demiştir. Hadisler Tirmizi'de 614 ve 2259 numaradadır. Nesai, Bey'at kitabında, 7/160-161 de, İbn Hıbban. Sahihinde 3/111 ve 7/23 de. Hâkim. Müstedrekinde 3/479-480 ve 4/422 de rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Mecme'uz-Zevaid. Heysemi, 5/247
[61] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/217-219.
[62] En'am: 159
[63] Bu ayette ve Rum 32. ayetinde bulunan bu kelimeyi bu şekilde okuyan. Kıraat imamlarından Hamza ve Kisâidir.
[64] Âl-i İmran: 106
[65] Hadisi, Buhari Hac ve Fiten kitaplarında (Feth'de 1739-1741-7077-7078-7079 ve 7080 numalara ile) rivayet etmiştir. Ayrıca Müslim, İman kitabında 65-66 genel numara ile, Tirmizi, Fiten kitabında 2193 numara ile Nesâi, Tahrîm'ud-dem kitabında 7/126/127 de, İbn Mâce, Fi'ten kitabında 3942-3943 ve 3944 numara ile Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 1/230 da 2036 numara ile. Dârimi, Menasik kitabında 1921 numara ile İbn Hıbban sahihinde 1/250 ve 7/572 de rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Feyzul Kadir, Münavi, 6/394 Hadis no: 9767
[66] Hadisi Müslim İman kitabında 118 genel numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizi, Fiten kitabında 2195-2197-2198 numara ile ve Ahmed b.Hanbel Müsned'inde 2/523 de rivayet etmistir.
[67] En'am: 159
[68] İhtimal ki yazar "yön" ile Yüce Allah'ın bir yönde olduğunun söylenmesini kasdetmiştir.
[69] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/220-222.
[70] En'am: 159
[71] En'am: 153

[72] En'am:153
[73] Enam: 57
[74] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/223-225.
[75] En'am. 136. ayetine bakınız.
[76] Maide: 103. ayetine bakınız. Ayrıca bu kitabın altıncı bölümünün baş tarafında bu hayvanlar hakkında bilgi verilmiştir.
[77] En'am: 144
[78] En'am:143
[79] En'am: 144
[80] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/226-227.
[81] Bu hadis. Müslim'in Zekat kitabında rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır, hadisin numarası 147 dir.
[82] En'am: 57
[83] Bu hadis. Müslim'in Taharet ve Cenaiz kitabında rivayet ettiği sahih bir hadistir. Hadis Müslim'de 249-974 ve 975 genel numara ile rivayet edilmiştir, hadisi ayrıca Nesai Taharet kitabında 1/93-94-95 de, İbn Mâce, Cenaiz kitabında 1546 ve 1547 numara ile. Zühd kitabında 4036 numara ile Mâlik. Muvatta'mda Taharet kitabında 28 numara ile rivayet, etmiştir.
* Vakıa 9 ve devamındaki ayetlerin meal ve tefsirine bakınız. (Çeviren).
[84] *Maide:117-118*
[85] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/228-231.
[86] Mutezile- Birlikten çıkıp ayrılan İslam fırkalarından biridir. Bu fırka akla dayanmış felsefe ve kelam ilimlerini üretmekte aklı birinci derecede tutmuş bir mezheptir. Bunu ilk ortaya koyan mutezileldir. Mutezilenin kurucusu Vâsıl b. Atadır. Vâsıl, Hasen Basri'nin talebesi idi. Hariciler büyük günah işleyen kimseyi kâfir sayınca, ehl-i sünnet böyle bir kimsenin kâfir olmayıp fâsık/günahkâr olduğunu söyledi. Vâsıl ise: "O kimse ne mü'min. ne de kâfirdir." dedi. Bunun üzerine Hasen Basri meclisinden onu kovdu. Vasıl'ı destekleyen arkadaşları oldu. Onlarla birlikte ehl-i sünnet vel'Cemâat'tan ayrıldılar. Bunlara "Mutezile" adı verildi. Onlar (kulların yaptığı işlerde) Allah'ın kudreti olmadığını, kulun kudreti olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre Kuran mahluktur.
[87] Şia. Hz. Ali'ye ve onun aile bireylerine taraftar olan kimselerdir. Hz. Ali taraftarları özellikle bu isimle anılır olmuştur.
[88] Hariciler: Hakem meselesinin ortaya çıkışında Hz. Ali'ye başkaldıran kimselerdir. Bunlar 12 bin kişi olup Hz. Aliyi kâfir saymışlardır. Hariciler şöyle demişlerdir: İster Kureyş'ten olsun, ister başkalarından olsun, bir kimse devlet başkanlığına getirilir ve adaletli davranırsa, devlet, başkanlığı geçerlidir. Hariciler, devlet başkanı/imam belirlemenin vacip olmadığı görüşündedir. Bunlar Hz. Osmanı da kâfir sayarlar.
[89] Mürcie: Onlara bu adın verilmesi yapılacak işi niyetten sonraya bırakmalarından veya ümidi kötüye kullanarak, "iman sahibi olan kimseye işlediği günahı zarar vermez" demelerinden dir.
[90] Neccâriye: Bunlar, Muhammed b. Hüseyin Neccar'ın adamlarıdır. Bunlar kulların işleri meselesinde ehl-i sünnet gibi düşünür, "güç yetmesi iş ile beraberdir, kul yaptığı işi kazanır" derler. Allah'ın "Kelâm" sıfatının muhdes/sonradan olduğu ve diğer sıfatlarının yok olduğu hususunda Mutezile gibi düşünürler.
[91] Cebriye: Bu kelimenin kökü olan "cebr' kulun yaptığı işin Allah'a ait olduğunu söylemektir. Cebriyenin, bir orta derecede olanı vardır ki. Eş'arîler gibi kulun yaptığı işi kazandığını söylerler. Bir de katıksız cebriye vardır ki, cehmiye gibi kulun hiçbir kudret/güç sahibi olmadığını ve Allah'ın bir işi olmazdan önce bilmediğini söylerler. Cebriye mezhebinden olanlar Allah'ın görülmeyeceği, Allah kelamının mahluk olduğu, akıl ile marifetin gerekli olduğu hususlarıda mutezilenin görüşündedirler.
[92] Müşebbihe: Bunlar Allah'ı yaratılmışlara benzetenlerdir. Kimileri Şîanın taşkınlarından, kimileri Haşviyyedendir. Mudâr, Hems ve Hüceymi gibi, bunlar Allah hakkında -ki Allah bunların benzetmesinden uzak ve yücedir- şöyle derler: O kan ve etten oluşan bir cisimdir, organları vardır. Hatta bunlardan bazısı birtakım sapık şeyler söylemiştir.
[93] Naciye: Bu grup cehennemden kurtulan fırkadır ki bunlar ehl-i sünnet, vel-cemâattir. Böyle denmesi, Hz. Peygamberin hadisinde *"cennette olan tek grup (benim ve ashâbının yolu üzere olan) cemaattir."* Buyurmuş olmasındandır.
[94] Vâsıkıyye: Vâsıl b. Atâ'nın adamlarıdır. Bunlar. Allah'ın sıfatlarını, kaderi, Allah'ın kötülük yaratmasını kabul etmezler ve iki menzile arasında bir üçüncü menzile olduğunu kabul ederler. Bunlara göre Hz. Osman'la onu öldürenlerden iki taraftan birinin hatalı olduğuna hükmetmek gerekir. Hz. Osman bunlara göre mü'min de değildir, kâfir de değildir. Osman'ın cehennemde ebedi kalması (nı söylemek) caizdir, Hz. Ali ve onunla savaşanlar da böyledir. Bunlar Hz. Ali. Talha ve Zübeyr; artık Cemel olayından sonra bir demet bakla hakkında dahi şahitlik yapsalar, şahitlikleri kabul edilmez demişlerdir. Lian yapanları şahitliği kabul edilmediği gibi.
[95] Amriyye: Bunlar, bir önceki grup gibidir. Ancak Vasiliyyenin üzerinde konuştuğu iki grubun da fâsık/günahkar olduğu görüşündedir.
[96] Hüzeyliyye: Bunlar Ebu'l-Hüzeyl Allaf'ın adamlarıdır. Bunlara göre Allah'ın takdirlerinin bir sonu vardır. (Cennet ve cehennemde) ebedi kalacaklar, sonunda yok olacaklardır. Allah'ın ilim, kudret, irade gibi sıfatları hakkında yanlış fikirleri vardır. Hüccet, içlerinden bir tanesi cennetlik olan 20 kişinin haber vermesi ile gerçekleşir.
[97] Nazzamiyye: Bunlar İbrahim b. Seyyar Nazzam'ın adamlarıdır. Görüşlerinden bazıları şöyledir: Kulların dünyada yaptıkları işlerden onlar için yararlı olmayanı yapmaya Allah'ın kudreti yoktur. Allah, mükâfat ve cezayı artırıp eksiltemez. Allah'ın bir işini murad etmesi, onu yaratması, kulun işini murad etmesi, onu emretmesi demektir. İnsan ruh'tur, beden onun âletidir. Arazlar, cisimlerden ibarettir. Cevher, arazlardan oluşmuştur. Bilgi ve cahillik, iman ve küfür gibidir. Allah varlıkları bir defa yaratmıştır. Öncelik ve sonralık ortaya çıkıştadır. Kur'an'ın nazmında i'caz özelliği yoktur. Tevatürde yalan olma ihtimali vardır, tema ve kıyas hüccet değildir. Nâzzamiye bir sıçrama ile Rafızîliğe eğilim yapmış, devlet, başkanı/imamın kendisinden sonra gelecek imamı belirleyip onu tesbît etmesinin vacip olduğu görüşünü benimsemiştir. Fakat bunlara göre Hz. Ömer bunu gizlemiş yapmamıştır. Nazzamiyeye göre zekât nisabından aşağıda bir miktarda hainlik veya zulüm yapan fasık olmaz.
[98] Esvâriyye: Bunlar Esvâri'nin adamlarıdır. Daha önceki görüşlerden fazla olarak "Allah'ın yok olduğunu bildirdiği veya yok olduğunu bildiği şeye gücü yetmez. İnsanın gücü yeter" görüşüne sahiptirler.
[99] İskâfiyye: Bunlar Ebû Cafer İskâfın adamlarıdır. Bunlar: Allah akıl sahiplerine zulmetmeye kadir değildir. Çocuklara ve delilere zulmetmeye kadirdir, demişlerdir.
[100] Ca'feriyye: Bunlar Ca'fer b. Ebî Mübeşşir ve İbn Harb'in adamlarıdır. Daha öncekilere ilaveten bunların şu görüşleri de vardır: Ümmetin fâsıkları/günahkarları arasında zındıklardan ve mecusilerden daha şerli olanlar vardır. Şarap içene had cezası uygulama konusunda icma hatadır. Bir tek tane çalan imandan çıkar.
[101] Bişriyye: Bunlar Bişr b. Mu'temir'in adamlarıdır. Bunlar derler ki: Renk, tad, koku ve diğer arazlar doğan şeylerdir. Kudret/gücü yeter olmak bünyenin sağlıklı olmasıdır. Allah zulüm şeklinde de olsa çocuklara azap edebilir. Eğer azap ederse akıllı ve günahkar olması gerekir. Bunda çelişki vardır.
[102] Mezdâriyye: Bunlar Bişr'in talebesi olan Ebu Musa İsa b. Sabih el-Mezdar'ın adamlarıdır. Bu grup der ki: Allah zulmetmeye ve yalan söylemeye kadirdir. Bir işin iki kişiden birden meydana gelmesi caizdir. İnsanların kuran gibisini ve daha güzelini meydana getirmeye gücü yeter. Sultana bulaşan kâfirdir, kendisine vâris olunmaz. Yapılan işlerin yaratıldığını ve Allah'ın (ahirette) görüleceğini söyleyen de böyledir.
[103] Hişamiyye: Bunlar, Hişam b. Arar el-Ğavtî'nin adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: Allah a "vekil" denemez. Çünkü vekil olmak, onun vekâletini aldığı birinin olmasını gerektirir. Allah kalplerin arasını birleştirdi, denemez. Arazlar/cisimler Allah'ın ve Rasûlünün var olduğunu göstermez. Kur'anda helal ve haramı gösteren bir şey yoktur. İhtilaflı bir durumda devlet başkanı seçilen kimsenin başkanlığı gerçekleşmez. Cennet ve cehennem henüz yaratılmamıştır. Hz. Osman kuşatılmamıştır ve öldürülmerniştir. Bir kimsenin namazı bozulursa, namazını düzeltir. Fakat ilk namazında günah işlemiştir ve bu nehyedilmiş/yasaklanmıştır.
[104] Salihiyye: Bunlar. Sâlihî'nin adamlarıdır, İlim, kudret, irade, işitme ve görme özellikleri ölünce de var olabilir. Cevherin arazsız olması caizdir.
[105] Hâitiyye: Bunlar. Ahmed b. Hâit'in adamlarıdır. Bunlar "dünyanın iki Allah'ı vardır; birisi ezelden beri var olan, diğeri sonradan olandır ki ahirette insanları hesaba çekecek olan o'dur, derler.
[106] Hadbiyye: Bunlar, Fadl el-Hadbî'nin adamlarıdır. Daha öncekilere ilâveten şu görüşlere sahiptir: Reankarnasyon (ruhların başka kalıp ile yeniden dünyaya gelmesi) vardır. Her canlı (hayvanlar da) yükümlüdür.
[107] Ma'meriyye; Bunlar Ma'mer b. Abbas es-Sülemî'nin adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: Allah cisimlerden başka bir şey yaratmamıştır. Ezeli (kadim) olması diye bir şey yoktur. Kendi nefsini bilmez. İnsanın 'irade" dışında fiili/eylemi yoktur.
[108] Sümamiyye: Bunlar, Sümâme b. Eşres en-Nemeri'nin adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: Sonradan doğan şeylerin fâili/yapanı yoktur. Marifet, düşünmekle meydana gelir. Din olayından önece marifetin olması vaciptir. Yahudiler, Hristiyanlar, Mecusiler ve Zındıklar ne cehenneme, ne de cennete girmeyeceklerdir. Bunlar toprak olacaktır. Güç yetmek organların sağlıklı olması demektir. Kâfirlerden Allah'ı bilmeyen ma'zurdur. Marifetlerin hepsi zaruridir. İrâde dışında insanın fiili/eylemi yoktur, irade dışındakiler, meydana getiren olmaksızın var olur. Alem doğal olarak Allah'ın fiili/yaratmasıdır.
[109] Hayyatıyye: Ebu'l'Hasen b. Ebî Amr el-Hayyat'ın adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: Kader vardır. Yok olan bir şeye "şey", "cevher" ve "araz" demek olabilir. Allah'ın iradesi onun ikrah etmemesi ve (kendisine) ikrah/zorlama yapılmamasıdır.
[110] Câhızıyye: Bu grup Amr b. Bahr el-Câhız'ın adamlarıdır. Bunlara göre tüm marifetler zaruridir. Şahidin iradesi yoktur. Şahitlik unutmamak ve başkasının fiiline/yaptığına meyldir, isimlerin tabiatları vardır. Cevher yok olabilir. Cehenneme gidenler, onları oraya Allah koyduğu için değil, cehennem onları cezbettiği için cehenneme giderler. Hayır ve şer kulun işidir. Kuran bir bedendir. Bazen bir erkek, bazen de kadın kılığına dönüşür.
[111] Bu grup Ebu'l-Kasım b. Muhammed el-Kâ'bî'nin adamlarıdır. Bunlar. Allah'ın işi iradesi dışında gerçekleşir. O, kendisini de başkasını da ancak biliyor anlamında görür, derler.
[112] Bu grup Ebu Ali El'Cübbâinin adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: Allah'ın iradesi sonradan olmadır, yeri belli değildir. Alem fânidir, yok olacağı zaman belli değildir. Allah, bir cisimde yarnttığı kelam ile konuşur. Allah ahirette görülmeyecektir. Kul kendi fiilini/eylemini kendisi yaratır. Büyük günah işleyen kimse, mümin değildir, kâfir de değildir. Tevbe etmeden ölürse cehennemde sonsuza kadar kalır. Evliyanın kerameti yoktur. Mükellef kimseye, aklını geliştirmesi mükellef için yükümlülük sebeplerini hazırlaması vaciptir. Peygamberler günahsızdır. Bu görüşlere Ebû Hâşim'de katılmıştır. Ebu Haşim ayrıca şöyle demiştir: Allah âlimdir, fakat bunun âlimliği gerektiren durum ve sıfatı yoktur. O'nun işitmesi ve görmesi, O'nun eksiksiz ve kusursuz diri olması demektir. Karşılığı olmak üzere acı vermek caizdir.
[113] Beheşmiyye: Bu grup Ebû Hâşim'in babasından ayrı olarak oluşturduğu fikirleri benimseyen kimselerdir. Bu görüşler şunlardır: Günah söz konusu olmaksızın cezayı ve öldürülmeyi hak etmek mümkündür. Çirkinliğini bilerek günahı devamlı işleyen büyük günah sahibinin tövbesi yoktur. Allah'ın birtakım halleri vardır ki bunlar sonradan olma da değildir, ezeli de değildir. Malum da değildir, meçhul de değildir.
[114] Sekiz ana gruptan ikincisi Şia'dır. Bunlar 22 gruptur. İçerisinde birbirlerini kâfir sayan vardır. Hepsinin esası üç grup olup Gulât, Zeydiyye ve İmamiyyedea ibarettir.

[115] Sebeiyye: Bu grup, Abdullah b. Sebein adamlarının oluşturduğu topluluktur. İbn Seb'e Hz, Aliye: "Sen gerçekten Allah'sın" demiş, onun hakkında şöyle söylemiştir: O ölmedi ibn Mülcemin öldürdüğü şeytan'dır. Ali bulutlardadır. Gökgürültüsü Ali'nin sesidir. Şimşek onun kırbacıdır. O (gelecekte) yeryüzüne inecek ve dünyayı adaletle dolduracaktır. Bunlar gök gürültüsü işittiklerinde". "Sana selam olsun, ey mü'minlerin emiri!" derler,

[116] Kamıliyye: Bu grup, Ebu Kâmil'in adamlarından oluşmuştur. Bunlar. Hz. Ali'ye biat etmeyi terk ettikleri için sahabeyi kâfir sayar, hakkını aramayı terk ettiği için Hz. Ali'nin de kafir olduğunu söylerler. Ölümden sonra ruhun başkasına geçerek tekrar dünyaya geleceğine ve imamlığın (devlet başkanı olmanın) bir nur olup başkasına geçebileceğine inanırlar.

[117] Beyaniyye: Bunlar, Beyan b. Sem'ân et'Teymî'nin adamlarıdır. Derler ki: Allah insan şeklindedir. Her tarafı yok olur, sâdece yüzü yok olmaz. Allah'ın ruhu Ali'ye geçmiştir. Ondan da oğlu Muhammed b. Hanefiyye'ye, sonra onun oğlu Ebû Haşim'e geçmiş, sonunda Beyan'da kalmıştır.

[118] Mağîriyye: Bu grup. Muğire b. Said el-Acli'nin adamlarından oluşur. Acli demiştir ki: Allah İnsan şeklinde bir cisimdir, nurdandır. Başında bir tac vardır. Kalbi hikmet kaynağıdır. Allah mahlukatı yaratmak istediği zaman İsm-i A'zam ile konuşmuş ve uçmuştur. Neticede başına bir taç düşmüştür. Sonra avucunun içine kullarının ne yapacağını yazmış, (işlenecek) günahlara kızmış, neticede terlemiştir. Bundan iki deniz oluştu. Birisi karanlık ve tuzlu, diğeri tatlı ve nur idi. Sonra nur olan denizde tecelli edip orada gölgesi göründü. Gölgesini oradan çıkardı ve ondan güneşle ay'ı yaratıp geri kalanı kendisine ortak olmasın diye yok etti. Sonra insanları yarattı: karanlık denizden kâfirleri, nurlu denizden mü'minleri yarattıktan sonra Muhammedi gönderdi, İnsanlar sapıklık içinde idi. İnsanlara emaneti arz etti. Emanet Ali'nin imametine engel olup olmamak idi. Sunulan emaneti gökler, yer ve dağlar korkarak kabul etmekten çekindi. O emaneti insan yüklendi. O Ebu Bekir idi. Ebu Bekir Ömer'in emriyle, halifeliğin kendisinden sonra Ömer'e bırakılması şartı ile bu emaneti yüklendi. *"Şeytan'ın benzeridir..."* (Haşr. 16) âyeti Ebu Bekir ve Ömer hakkında gelmiştir. Beklenen imam Zekeriyya b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin'dir. O İsfahanda bir dağda yaşamaktadır, o dağ taştan ibarettir. Muğire'nin Allah olduğu da söylenmiştir.

[119] Cenahiyye: Bunlar Abdullah b. Muaviye b. Abdullah Ca'fer zül'Cenaheyn'in adamlarıdır. Bunlara göre ruhlar ölümden sonra başka bedenlere geçiş yapar. Allah'ın ruhu Adem'de idi. Sonra Şît'e, peygambere ve imamlara geçti. Nihayet Ali ve üç oğluna geçti. En sonunda bu Abdullah'a geçti. O Isfehan'da bir dağda yaşamaktadır. Bunlar kıyameti inkar edip, haramları helalleştirmişlerdir.

[120] Mansuriyye; Bu grup, Mansur el-Aceli'nin adamlarıdır. Bunlara göre imamet Hz. Hüseyin'in oğlu Muhammed'indir. O göğe çıkmış, Allah başını okşayarak: Ey oğul! Git ve benim buyruklarımı tebliğ et. İşte bu imam keşiftir. Peygamberler (Hz. Muhammed ile) son bulmamıştır. Cennet kendisini desteklemekle emrolunduğumuz bir adamdır, Cehennem, bunun zıddıdır. Farzlar ve haramlar da böyledir.

[121] Bu grup Ebu'l Hattab el-Esedi'nin adamlarıdır. Derler ki: İmamlar peygamberdir. Ebu'l-Hattâb da nebidir. Ona itaat edilmesini farz kıldılar. Hatta imamlar Allah'tır Hasan ve Hüseyin Allah'ın oğullarıdır. Cafer ve Allahtır, fakat Ebu'l-Hattab ondan daha üstündür, Ali'den de üstündür. Hattabiyye muhalifleri hakkında kendilerinden olanların yalancı şahitlik yapmalarını helâl görürler. İmam, öldürüldükten sonra da yaşar. Cennet, dünyanın nimetleri, cehennem dünyadaki acılardır. Bunlar haramları helal saymış, farzların yapılmamasını mubah görmüşlerdir. Bunlara inananlara göre imam, doğmuş bir aydır. Her mü'mine vahiy gelir. Onlar içerisinde, Cebrail ve Mikailden daha hayırlılar vardır. Onlar ölmezler, belki melekûte çıkarılırlar. Bir başka söyleyişe göre İmam Amr b. Benan el-Aceli'dir. Şu kadar ki onlar ölürler.

[122] Ğurabiyye: Bunların inancına göre Muhammed ile Ali, iki karganın birbirine benzediğinden çok birbirlerine benzerler. Bunun için Cebrail hata ederek peygamberliği ve Ali'ye götüreceğini. Muhammed'e götürdü.

[123] Zemmiyye: Bunlar Hz. Muhammed'i kötülerler. Çünkü Ali Allah'tır. Muhammed'i insanları Ali'ye davet etmesi için göndermişti. Fakat o insanları kendisine davet etti. Bunlar her ikisinin de Allah olduğunu söylediler. Hangisinin öncelikli olduğunda ihtilâf ettiler. Bunlara göre beş kişi Allah kabul edilmiştir. Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatıma. Ancak kadın(dan Allah olmuş demenin) utancından kaçındıkları için Fatıma demezler.

[124] Hişâmiyye: Bu grup şöyle diyor: Allah cesettir. İbn'ul Hakem diyor ki: o, (Allah) uzundur, enlidir, derindir. Beyaz gümüş külçesi gibidir. Her yönden parlar. O'nun rengi, kokusu, tadı, organı vardır. Bu anılanlardan başka sıfatı yoktur. O oturur, kalkar, yeraltında olan şeyleri dahi kendisinden yayılan ve yine kendisine dönen ışınlarla bilir. Kendi karışı ile yedi karış (uzunluğunda) dır. Tâ arşa dokunur. Arş ile arasında farklılık yoktur. O'nun iradesi öyle bir harekettir ki kendisinin aynı da değildir, gayrı da değildir. O varlıkları (olayları), olduktan sonra bilir. Bu bilgi ezeli de değildir, sonradan olma da değildir. O'nun konuşması, kendisinin bir şifalıdır ki, yaratılmış da değildir, kendisinden gayrı da değildir. Bir takım amaçlar Allah'a delalet edip onu göstermez. İmamlar ma'sumdur/günahsızdır. Enbiya/Peygamberler böyle değildir. İbn Salim diyor ki: O (Allah) insan şeklindedir. Onun bol ve uzun bir saçı vardır. Üst yarısının içi boştur.

[125] Zürariyye: Bu grubun başı Zürâre b. A'yün'dür. Bunlar sıfatların sonradan olduğunu, sıfatlardan önce hayat bulunmadığını söylerler.

[126] Yunusiyye: Bu grubun başı Yunus b. Abdurrahman Lakmî'dir. Yunus şöyle demiştir: Allah meleklerin taşıdığı bir arşın üzerindedir. Allah meleklerden güçlüdür. Arşın durumu, kendisini iki ayağının taşıdığı turna kuşu gibidir.

[127] Şeytaniyye: Bu grubun başı. Muhammed b. Numan'dır. Lakabı "'Dağ'ın şeytanı" dır. Allah hakkında şöyle demiştir: O insan şeklinde, cisim olmaksızın bir nurdur. Olayları/eşyaları, oluşundan sonra bilir.

[128] Rızâmiyye: Bu grup şöyle diyor İmamet, Muhammed b. Hanefiyye'nindir. Ondan sonra oğlu Abdullah'ın, sonra Ali b. Abdullah b. Abbas'ın sonra çocuklarınındır. Sonra Ebu Müslim'e Allah geçiş yapmıştır. O, öldürülmemiştir. Bunlar, haramları helâl saymışlardır.

[129] Müfevviza; Bu grup şöyle diyor: Allah dünyanın yaratılmasını Muhammed'e bırakmıştır. "Ali ye bırakmıştır" da denilmiştir.

[130] Bedâiyye: Bunlar Allah için "Bedâ" nın caiz olacağını söylemişlerdir.

[131] Nasriyye: Bunlara "İshakıyye" de denilmiştir. Bu grup. Allah'ın Ali'ye geçtiğini söylemişlerdir. İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/232-236.

[132] İsmailiyye nin yedi lakabı vardır:

1- Bâtınıyye: Böyle denmesi "Kitabın iç manası esastır, dış manasına uyulmaz" demelerindendir.

2- Karamıta: Böyle denmesi, ilk olarak grubu Hamdan Karmat'ın oluşturmasıdır. (Karmat, Vasıtın köylerinden biridir.)

3- Haramiye: Böyle denmesi, haramları ve mahremlerini helâl saydıkları içindir.

4- Seb'iyye: (Yedinciler) Böyle denmesi şu inançlarından dolayıdır. Bunlar inanırlar ki Şeriatı konuşan peygamberler yedidir: Adem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed ve Muhammed el-Mehdi. Bunlardan her ikisi arasında şeri'atına uyulan yedi imam vardır. Her asırda kendilerine uyulan ve yolunda gidilen yedi kimse olmalıdır. Bunlar şu kimselerdir:

İmam: Allah'tan (gelenleri) edâ eder.

Hüccet: İmamdan (gelenleri) eda eder.

Alıcı: Hüccetin bilgilerini emercesine alır.

Ebvab: Mezhebe davet edenlerdir, inananların yükselebileceği derecelerin en büyüğüdür.

Mezun: Mezhebe girmeye istekli olanlardan ahit alır.

Avcı: Davetçilere delil gösterir ve onları teşvik eder.

Mümin: Davetçiye ve avcıya uyanır. İsmailiyye şöyle demiştir: Bu yedi kimse yedi kat gök ve yedi kat yer, yedi günden oluşan hafta yedi gezegen gibidir ki işleri düzenleyenler bunlardır. Hepsinin de sayısı yedidir.

5- Bâbekiyye: Böyle denmesinin sebebi bir grubun Azerbaycan'da Bâbek el-Harmiye uymuş olmasıdır.

6- Muhammera: Böyle denmesi Bâbek günlerinde kırmızı (Humma) giymeleri veya Müslümanlara Hımar (Eşek) demelerindendir.

7- İsmailiyye: Böyle denmesi, İmameti İsmail b. Cafer için tanımaları sebebiyledir. Liderleri Muhammet b. İsmail'e uymalarından da denmiştir.

Bunların (hepsinin) davetlerinin esası dinleri ortadan kaldırmaktır. Çünkü Mecusilerden bir grup olan Ğayâriyye İslamın güçlü zamanında dinleri öyle bir yorumlamaya yöneldiler ki kendi geçmişlerinin kurallarına döndüreceklerdi. Bunların başı Hamdan Karmat veya Abdullah b. Meymun el-Kaddah idi. Bunların davetle dereceleri vardır:

1- Zevk (Tatma) mertebesi: Bu mertebede (mezhebe) davet edilen kimsenin daveti kabul edip etmeyeceği incelenir. Bu mertebede (fikir) tohumu atmak yasaktır.

2- Tekellüm (konuşma) mertebesi: Konuşma, içinde kandil olan bir odada olur.

3- Tenis (alıştırma) mertebesi: Bu mertebede herkes eğilimine göre hareket eder. İsteyen zühdü, isteyen her şeyi terk etmeyi seçer.

4- Teşvik (alıştırma) mertebesi: Bu mertebede dinîn esaslarında, sure başlarındaki (tek tek yazılan) kesik harflerde, hayızlı kadının orucunu kaza edip namazını kaza etmemesinde, meniden gusledip idrardan gusletmemekte, rek'atların sayısında şüpheye düşürülür. Böylece bunları incelerken kalbine şüphe girer.

5- Rabt (bağlama) mertebesi: Bu mertebede inancına göre sır vermemek üzere söz alınır. Müşkülünü çözmek üzere imama havale edilir.

6- Tedlis (Karıştırma) mertebesi: Bu mertebede din ve dünya büyüklerinin kendilerine uyduğu ileri sürülür. Böylece eğilimi artırılır.

7- Tesis (Kuruluş) mertebesi: Davet edilen kişinin kabul edeceği ön esaslara giriş yapılır. Sonra çıkarma yapılır. Bu, güven verip bedeni ibadetleri kaldırmaktır.

8- Selh (sayma) mertebesi: Kişi bu mertebede tüm inançlarını bırakır. Bu noktada dünya zevkine dalınır. Din yorumlanır. Bunların mezhebine göre Allah var da değildir, yok da değildir. İhtimal ki bunların söyledikleri felsefecilerin sözü ile karışmıştır. Hasan Sabbah ortaya çıkınca kendisinin hüccet olduğunu ileri sürerek daveti yeniledi. Onun sözünün özeti, buraya kadar söylenenler hususunda bir muallime/öğreticiye ihtiyaç olduğudur.

[133] Carûdiyye: Bu grup Ebu'l Cârud'un adamlarıdır. Görüşlerinden bazısı şunlardır: Hz. Ali'nin imameti isim olarak nas halinde bildirilmemişse de vasıf olarak bildirilmiştir. Ona muhalefet etlikleri için sahabe kâfir olmuştur. İmamet, Hasan ve Hüseyinden sonra onların evlatları arasından danışma ile belirlenir. Hasan ve Hüseyin'in evlatlarından eli kılıçlı olarak ortaya çıkan âlim ve kahramandır. O. imamdır. Beklenen imam hakkında ihtilaf etmişler; Muhammed h. Abdullah mı, "o öldürülmemiştir- Muhammed b. Kasım mı, yoksa Küfe valisi Yahya b. Umeyre midir belirlememişlerdir.

[134] Süleymaniyye: Bu grup, Süleyman b. Cerir'in adamlarıdır. Bunlara göre imamet danışma ile gerçekleşir. Bu danışma işini müslümanların hayırlılarından iki kişi yapar. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in imamlığı, halk onlara biatda hata etmiş ise de geçerlidir. Bunlar Hz. Osman, Talha, Zübeyr ve Hz. Aişe'yi kâfir sayarlar.

[135] Beşiriyye: Bu grubun başı Beşîr es-Sevmî'dir. Bunlar Hz. Osman hakkında bir şey söylemeyip tavakkuf etmişlerdir.

[136] İmamiyye: Bu grup açık bir şekilde Hz. Ali'nin imamlığının nas ile bildirildiği görüşündedir. Sahabeyi kâfir sayıp onlar hakkında ileri-geri sözler söylemişler, imameti Ca'feri Sadık'a nakletmişlerdir. Ondan sonra nas ile bildirilenin kim olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Bu grup son devirlerde Mutezile, Ahbariyye. Müşebhihe, Selefiyye ve sapık gruplara katılanlar olarak bölünmüştür.

[137] Muhakkime: Bunlar hakem olayında Hz. Aliye baş kaldırmış ve onun kâfir olduğunu söylemişlerdir. Bunların sayısı 12 bindir. Kureyften bir kimse veya başkası devlet başkanı olarak tayin edilirse, bu kişi adaletli ise başkanlığı geçerlidir. Bunlara göre devlet başkanı tayin edip belirlemek vacip değildir.

[138] Beyhesiyye: Bunlar, Beyhes b. Heysam b. Câbir'in adamlarıdır. Bunlara göre İman, Allah'ı ve onun peygamberinin getirdiğini bilmek ve ikrar etmektir. Helal mi haram mı olduğunu bilmediği bir

şeyi işlerse, araştırmak kendisine farz olduğundan, (araştırmadan işlemiş ise) kâfir olur. Bir başka kavle göre meseleyi devlet başkanına (veya onun temsilcisine) sunup onun tarafından belirlenmedikçe kâfir olmaz. Bir başka kavle göre En'am 145. ayetinde sayılanlardan başka haram yoktur. Bir diğer kavle göre, devlet başkanı kafir olursa halk da kâfir olur. Halk başkanın olduğu yerde de olsa başka yerde de olsa durum aynıdır. Çocuklar iman ve küfür bakımından babaları gibidir. Helâl maddelerin içerdiği (tabiî) alkolden sarhoş olan kimse yaptığından ve söylediğinden hesaba çekilmez. Bu durumdaki kimse bir büyük günah işlerse kâfir olur da denmiştir. Bunlar Kaderiyye ile uyum içerisindedirler.

[139] Ezârika: Bunlar Nâfî' b. Ezrak'ın adamlarıdır. Bunlar diyorlar ki: Ali hakemi kabul etmekle kâfir olmuştur. İbn Mülcem haklıdır. Sahabe ve savaşa katılmayanlar kâfirdir. Takiyye haramdır. Muhaliflerin çocuklarını ve kadınlarını öldürmek caizdir. Zina yapana recm cezası yoktur. Namusla ilgili olarak kadına iftira etmekte had cezası yoktur. Müşriklerin çocukları, babaları ile birlikte cehennemdedir. Peygamberin (geçmişte) kâfir olması caizdir. Büyük günah işleyen kimse kâfirdir.

[140] Necedât: Bunlar Necdet ibnu Amir en-Necefi'nin adamlarıdır. Bunların içerisinde Âziriyye isimli bir grup vardır ki fer'i meselelerde cahilliği mazeret olarak kabul etmişlerdir. Bunlara göre imama ihtiyaç yoktur, ama imamın (devlet başkanının) belirlenmesi caizdir. Kâfir sayma meseleleri dışında Ezârika'ya muhalefet etmişlerdir.

[141] Asfariyye: Bunlar. Ziyad b. Asfar'ın grubudur. Savaşa katılmayanlar, recm cezasının olmaması, takiyyenin olmaması ve kâfirlerin çocukları meselelerinde Ezarikaya muhalefet etmişlerdir. Derler ki: Had cezasını gerektiren günahı işleyen kimse ancak o masiyetle isimlendirilebilir. Namaz ve orucu terk etmek gibi had cezası olmayan, fakat büyük olan günahı işleyen kâfir olur. Müslüman bir kadının takiyye yapılan ülkede müslüman olmayan bir erkekle evlenmesi caiz, takiyye olmayan yerde caiz değildir, denmiştir.

[142] Bu grup Abdullah İbaz'ın adamlarıdır. Bunlar derler ki: Bizim muhalifimiz olanlar, müşriklerden gayri (bir tür) kâfirdir, onların kadınlarını yatağa almak ve silahlarını, malzemelerini ganimet olarak almak caizdir. Bu, savaş halindedir, başka durumda olmaz. Onların ülkesi İslam ülkesidir. Ancak sultanlarının askeri kışlası böyle değildir. Onlara muhalif olanların, aleyhlerinde yapacağı şahitlik geçerlidir. Büyük günah işleyen kimse tevhid ehlidir fakat mümin değildir. Bir işe güç yetmesi, o işten imce vardır. Kulun işi Allah'ın yaratması ile olur. Mükellefiyetin aslının yok olması ile dünya yok olacaktır. Büyük günah işleyen kimse müşrik olmayıp, nimete nankörlük etmiş olmak manasında kâfirdir. Kafirlerin çocuklarının kafirliği ve münafıklığın şirk olup olmadığı, delilsiz peygamber gönderilip ona uyanların yükümlü olması hakkında bir şey söylememişlerdir. Hz, Ali'yi ve adamlarının çoğunu kâfir saymışlardır. İbâzıyye dört gruba ayrılmıştır.

1- Hafsıyye: Bu grup Ebû Hâfs b. Ebu'l'Mikdam'ın adamlarıdır. Bunlar önceki inanışlara şunu ilave etmişlerdir Bunlara göre iman ile şirk arasında "Allah'ı bilmek'" mertebesi vardır. Allah'ı tanıyıp, onun dışındakileri inkar eden veya büyük günâh işleyen kâfir olur müşrik olmaz.

2- Yezidiyye: Bu grup Yezid b. Enise'nin adamlarıdır. Bunlara göre gelecekte Arap olmayan bir peygamber gelecek, onun kitabı gökde yazılacaktır. Bu peygamber Hz. Muhammedin şeriatını Sâbîlere bırakacaktır. Had cezasına çarptırılanlar müşriktir. Her günah şirktir.

3- Hârisiler: Bu grup Ebu'l Haris el'Ibâzi nin adamlarıdır. Kader ve gücün işten önce olması meselelerinde îbâziyye'ye muhalefet etmişlerdir.

4- Mutîiyye: Bunlar, Allah murad edilmeksizin Allah'a itaati söyleyenlerdir.

[143] Acâride: Bu grup yazarın ifadesine göre Haricilerin yedincisidir. Bunlar Abdurrahman b. Acredin adamlarıdır. Necedât grubunun görüşlerine ilaveten şu inançlara sahiptirler: Çocuk(lar) İslama davet edilinceye kadar (sorumlu olmaktan) beridir/uzaktır. Ergenlik yaşına gelince çocuğun İslama davet edilmesi vaciptir. Müşriklerin çocukları cehennemdedir.

Diğer gruplara gelince;

Meymuniyye; Bu grup Meymun b. İmran'ın adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: Kader vardır. Güç, işten öncedir. Hz. Allah hayır'ı irade eder. şerri irade etmez, günahları da irade etmez. Kâfirlerin çocukları cennettedir. Bunlara göre kızların kızı, kız ve erkek kardeşlerin çocuklarının kızları ile evlenmek caizdir. Yusuf suresini inkâr ederler.

Şuaybiyye: Bunlar Şuayb h. Muhammed'in adamlarıdır. Kader meselesi dışında, inançları Meymûniyye gibidir.

Hamziyye: Bu grup Hamza b. Edrek'in adamlarıdır. Bunlar da Meymuniyye gibidir. Ancak bunlara göre kâfirlerin çocukları cehennemdedir.

Ma'lûmiyye: Bunlar da Hamziyye gibidir. Ancak bunlara göre mümin Allah'ı tüm isimleriyle bilen kimsedir. Kulun işi Allah'ın yaratması iledir.

Mechûliyye: Bunlara göre Allah'ın bazı isimlerini bilmek yeterlidir. Kulun işi, kendi yaratması iledir.

Sattiyye: Bu grup Osman b. Ebis-Salt'in adamlarıdır. Salt. b. Sârnît olduğu da söylenmiştir. Bunlar Acaride gibidir. Fakat şöyle derler: Müslüman olup bize sığınana sahip çıkarız. Çocukları bizi ilgilendirmez.

Sa'lebiyye: Bunlar Sa'leb b. Amir'in adamlarıdır. Çocukların velî olduğunu söyler ve köleden de zekât alınması gerektiği görüşündedirler. Sa'lebiyye kendi arasında da dört gruba ayrılırlar. Şöyle ki:

1- Ahnesiyye: Bunlar Ahnes b. Kays'ın adamlarıdır. Görüşleri Sa'lebiyye gibidir, şu kadar ki takıyye yapılan yerde yaşayan kimse hakkında bir şey söylemezler. Ancak hâli bilinenler hariç öldürme ve hırsızlık yoluyla sûikasd yapılmasını haram sayarlar. Kendi topluluklarından olan müslüman kızın yine kendilerinden olan erkekle evlenmesini caiz görürler.

2- Ma'bediyye: Bunlar Ma'bed b. Abdurrahman'ın adamlarıdır. Evlenme meselesinde Ahnesiyyeye, kölenin zekâtı konusunda Sa'lebiyeye muhaliftirler.

3- Şeybâniyye: Bu grup Şeybân b. Sâat'in adamlarıdır. Cebriyye görüşünde olup, sonradan olan kudreti kabul etmezler.

4- Mükerremiyye: Bu grup, Mükerrem el'Aclî'ye mensuptur. Bunlara göre namazı terk eden kimse Alah'ı tanımadığı için kâfirdir. Her büyük günah işleyen de böyledir. Allah'ın (bir kimseye) dost veya düşman olması sonuç itibariyledir. "Biz de öyleyiz" derler. Böylece Hariciler 20 grup olmaktadır.

[144] Abidiyye: Bu grup Abid el-Mükezzib'in adamlarıdır. Bunlar şu inançları ilave etmişlerdir: Allah'ın ilmi kendisinden başkasını izâle etmez. Allah İnsan şeklindedir. Çünkü hadiste "Allah Adem'i Rahman'ın sureti üzere yarattı" buyurulmuştur.

[145] Yûnusiyye: Bu grup Yunus Nemeri'nin adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: İman; Allah'ı bilmek, ona boyun eğmek ve kalpten sevmektir. Bu sevgi var iken itaat edilmesi gereken şeyleri bırakmak zarar vermez, İblis, Allah'ı biliyordu. Ancak kendisini büyük gördüğü için kâfir oldu.

[146] Gassâniyye: Bunlar, Gassan el-Kûfi'nin adamlarıdır. Görüşleri şöyledir: İman; Allah'ı, Husulünü ve bunlardan geleni bilmektir, iman artar, eksilmez. Bu şöyle demek gibidir: Allah haccı farz etmiştir. Fakat ben Kabe'nin nerede olduğunu bilmiyorum, Allah Hz. Muhammedi gönderdi. O Medine'de midir, yoksa başka bir yerde midir? Bilmiyorum. Gassan bu görüşün Ebu Hauife'ye ait olduğunu hikaye ederdi. Fakat bu hikâye iftiradır.

[147] Sevbâniyye: Bu grup, Sevbân el-Mürci'nin adamlarıdır. İman! Allah'ı bilmek, Allah'ı, Rasüllerini ve yapması akıl ile caiz olmayan her şeyi ikrar etmektir. Bu grup şunda ittifak etmiştir: Allah bir günahkârı affederse onun gibi olanların hepsini mutlaka affeder. Cehennemden bir kimseyi çıkarırsa da böyledir. Mü'minlerin cehennemden çıkarılması kesin değildir. Bunlarda Ğaylan'a mahsus olmak üzere, kader ve huruç inancı vardır. Buna göre İmamın Kureyşli olmaması caizdir.

[148] Sevmeniyye: Bu grup Ebû Muaz Sevmenî'nin adamlarından oluşmuştur. Bunlara göre iman: marifet, tasdik, sevgi, ihlas ve ikrardır. Bunların hepsini veya bazısını terk etmek küfürdür. Bunların bazısı iman değildir. Sahibini görüş birliği ile kâfir yapmayan herhangi bir günahı işleyen kimseye, "fâsık olmuştur ve isyan etmiştir" denilir. Sadece "fâsık olmuştur" denmez. Namaz kılmamayı helâl sayarak namazı terk eden kimse, kâfir olur. Kaza etmek niyeti ile namazı kılmayan ise kâfir olmaz. Bir peygamberi öldüren veya tokatlayan kimse kâfir olur. Çünkü bu davranışı, o peygamberi yalanlayıp ona düşmanlık beslediğinin delilidir. İbn'ur Ravendi ve Bişr'ul Müreysi de böyle demiştir. Bu iki kimse demişlerdir ki puta secde etmek küfrün göstergesidir. İşte buraya kadar söylediklerimiz katıksız Mürcie grubunu ortaya koymaktadır. Bu grupta bulunan bazı kimseler kaderiyciliği inançlarına eklemişlerdir. Salih, Ebû Şemr, Muhammed b. Şeyb ve Gaylan bunlardandır.

[149] Bergusiyye: Bunlara göre Kur'an okunduğunda araz, yazıldığında cisimdir.

[150] Za'ferânîyye: Bunlar demiştir ki: Allah'ın kelâmı Allah'tan gayrı bir şeydir. O'ndan gayrı olun her şey mahluk/yaratılmıştır. Allah'ın kelâmı mahluk değildir diyen, kâfir olur.

[151] Bu grup daha önce söylenilenlere şunları eklemiştir: Kur'an bir kayıt ve şart olmaksızın mahluktur. Fakat biz mahluk olmadığını söyleyerek sünnet ve İcmâ'a uymuş olduk. Fakat bu hususta hikaye edilen şekilde tevil ettik. Bunlar dediler ki: Bize muhalif olanların tüm sözleri, hatta "Lailâhe illallah" dedikleri dahi yalandır.

[152] Ali İmran: 103

[153] Enfâl: 1

[154] Âl-i İmran: 105

[155] Bu hadisi. Buhari ve Müslim ittifakla (Müttefekun aleyh) rivayet, etmiştir. Hadisi Buhari, Edeb kitabında (Feth'de 6064-6065 ve 6066 numara ile) Müslim, Birr ve Sıla kitabında (adı geçen kitabın) 23-24-28-29-30-31-32 ve 70 numaralı hadislerinde, Ebu Davud, Edeb kitabında 4910 ve 4911 numara ile. Tirmizi. Birr ve Sıla kitabında, 1935 numara ile Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde 1/405 de rivayet etmiştir. Zikretmeye değer ki rivayetlerin çoğu "Zanda bulunmaktan kaçınınız..." şeklinde başlamaktadır.

[156] Bu mana, Tirmizinin "Sıfat'ul Kıyâme" kitabında 2508 ve 2509 numaralar ile rivayet ettiği hadislerde vardır. Tirmizi'deki hadis şöyledir: *"Size oruçtan, namazdan ve sadakadan daha faziletli hîr işi haber vereyim mi?*

Evet. dediler. Hz. Peygamber:

"İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişi arasını bozmak (mahvedici) bir felâkettir." buyurdu.

[157] Yazarın ifadesinden anlaşılan odur ki maksadı şudur: Ayrılık, kaçınılmaz ise onu bölünmeye, gruplaşmaya sebep olacak şekilde ele almaktan kaçınmak gerekir. Kendilerine "ehl-i sünnet ve'l cemâat" denilen ve hak üzere olan topluluğun uygulaması budur. Fakat bid atine çağrıda bulunan ve kendilerine karşı olanları kâfir ve sapık sayanlara karşı nasıl bir tavır takınılacaktır"? Bunlar bidati aşırı derecede olanlar gibi belirleme ve tanıtma dışı tutulmaya daha layık değil midir? Çünkü sahabe -Allah onlardan razı olsun- aykırı görüşlerine rağmen Haricilerin müslüman cemaati içinde kalmalarını arzu ederlerdi. Onlar Haricilere karşı ancak müslümanların birliğini bozdukları için savaş açmış, bunu bid'atları aşırı olduğu için yapmamışlardır. (Reşid Rıza)

[158] Bu hadisi Müslim, Birr ve Sıla kitabında 88-89-90-91-92-93-94 ve 95 numaralarda farklı lafızlarla ve fraklı yollarla, fakat aynı manada olmak üzere rivayet etmiştir.

[159] Hadis için bakınız: Ebu Davud. Sünnet Kitabı. 4691 numaralı hadis.

[160] Hadisi, Ebu Davud Sünnet, kitabında 4692 numara ile rivayet etmiştir. Bu hadis mürseldir. İbn Hıbban hadisin râvisi hakkında: "Haberleri birbirine karıştırır, delil olmaz"demiştir. Ravilerin zayıflığına ve hadisin mürselliğine rağmen birbirini destekleyen yollarla rivayet edilmiştir. Buna göre hadis hasendir.

[161] Hadisi Ebu Davud, Sünnet, kitabında 4710 ve 4720 numara ile Ahmed b. Hanbel 1/30-86 da rivayet, etmiştir. Zehebi Mübezzeh'de (Hadisin râvilerinden olan) Hakim b. Şerik bilinmeyen biridir diyor. İbn'ul Cevzi de: Hadis sahih değildir, diyor.Bakınız: Feyz'ul Kadir. 6/389-390

[162] Hadisi Tirmizi, Kader kitabında 2149 numara ile İbn mâce Mukadimede 62 numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Feyz'ul Kadir. Münavi, 4/207, Tuhfet'ul Eşraf, 6/364 Not: Hadisin senedinde Ali b. Nezzar vardır. Babasından rivayet etmiştir. Her iki râvi de zayıftır.

[163] Bu hadis zayıftır. İbn'ul Cevzi; Bu hadis sahih değildir. Bu hadisin ravileri arasında Haris vardır ki Yalancıdır. Bakınız: Feyz'ül Kadir, Münavi. 5/276 Hadis No: 7284

[164] Hadisi Tirmizi, Kadar kitabında 2152-2153 ve 2154 numara ile rivayet etmiştir. Tirmizi birinci hadis hakkında: Bu hadis sahihtir, gariptir demiştir. Hadisi ayrıca İbn Mâce Fiten kitabında 4060-4061 ve 4062 numaralarla rivayet etmiştir. İbn Mace'nin muhakkiki Muhammed Fuat Abd'ul Baki Zevaid'deki şu bilgiyi aktarmıştır: Hadisin isnadı zayıftır. Veya isnadındaki adamlar güvenilir

kimselerdir, fakat hadis Munkatı'dır. Birinci hadis Abdurrahman b. Müslim b. Zeyd b. Eslem'in zayıf olduğundan, üçüncü hadis Ebu'z-Zübeyr'in Abdullah b. Amr'dan işitmemesinden dolayı zayıftır. Bu hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde rivayet etmiştir. 2/136 Müsneddeki metin, elimizdeki tahkik etmekte olduğumuz hadise en yakın metindir

[165] Hasf, batmak yok olmak. Mesh, şekli hayvan suretine çevrilmek anlamındadır. (Çeviren)

[166] Bu zat Abdullah b. Feyruz ed-Deylemidir. Dahhakın kardeşi ve Esved el-Ansî'yi öldüren kimsedir. Tâbiin'in büyüklerinden güvenilir bir zât'tır. Kendisini sahabe arasında zikredenler de vardır. Hicretin 53. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/440; Şezerât, 1/59; Sigât, 5/23

[167] İbn Adiy'in rivayeti böyledir. Ebu Nuaym'in Hılye'sindeki rivayeti 'Kader Allah'ın sırrıdır. Allah'ın sırrını açığa vurmayın." şeklindedir. İki rivayet de zayıftır. Bakınız: Feyz'ul Kadir, Münâvi:4/534

[168] Kamer: 48-49

[169] Bu zat, Abd b. Humeyd b. Nasr el'Kissîdir. Adı Abd'ul Hamid, Künyesi Ebu Muhammendir. Kis, Türkistan'da Semerkand'a yakın bir şehrin adıdır. Tefsiri ve Müsned'i vardır. Hicretin 467 yılında şevval ayında Buşenç şehrinde vefat etmiştir. Bakınız: Tezkire. 2/534; Bidaye ve Nihaye. 11/4: Sikât. 8/401; Mu'cem'ul büldan. 5/460

[170] Bu zât, Amr b. Ubeyd b. Bâb'dır. Temimi kabilesinden iken Ebu Osman ile velâ akdi yapmış Basralı olmuştur. Mutezile mezhebinin meşhurlarındandır. Bid'atîne insanları çağırırdı. İbadetine düşkün birisi olmasına rağmen onu bir grup itham etmiştir. Yedinci tabakadan olup hicretin 143. yılında vefat etmiştir. 142 de denmiştir. Bakınız: Takrib, 2/74; Şezerât. 1/210

[171] Bu zat Katâde b. Süleyman Ahvel'dir. Basralı olup künyesi Ebu Abdurrahmandır. Güvenilir ve dördüncü tabakadandır. Onun hakkında Kâttan'dan başka konuşan olmamıştır. Sanki yöneticiliğe girmesinden dolayı hakkında söz edilmemiştir. Abdullah b. Sergis ve Enes'den hadis rivayet etmiştir. Hicretin 142. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/3841 Şezarat. 1/210

[172] Bu zat, Katâde b. Diâme b. Katâde es-Südûsidir. Künyesi Ebu'l Hattab olup Basralı ve güvenilir bir kimsedir. Bir kavle göre kör olarak doğmuştur. Dördüncü tabakanın ileri gelenlerindendir. Hicretin 117 veya 118 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/123; Şezerat. 1/153

[173] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/236-250.

[174] Âl-i İmran: 1059

[175] Maide: 64

[176] Âl-i İmran: 103

[177] Hadisi, Müslim Akdıye kitabının 10 numaralı hadisinde rivayet etmiştir. Hâkim de Müstedrek'inde tahrif etmiştir. Bakınız: Feyz'ul Kadir. 2/301 Hadis no: 1908.

[178] En'am: 159

[179] Âl-i İmran: 103

[180] Ali İmran: 7

[181] En'am: 57

[182] Hucurat: 9

[183] Âli İmran: 7

[184] Kasas: 50

[185] Casiye: 23

[186] Âli İmran: 61

[187] Bakara: 207

[188] Bakara: 204

[189] Bu zât, İsmail b. İbrahim b. Miksem'dir. Basralı iken velâ yoluyla Esedi kabilesinden olmuştur. Künyesi Ebu Bişr'dir. İbn Aliyye olarak meşhurdur. Güvenilir hir hadis lafızıdır. Sekizinci tabakadan olup hicretin 193. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/65-66; Şezerât, 1/333.

[190] Bu zat Yesa' b. Muğire'dir. Mekkeli ve Mahzumi kabilesindendir. Ata, İbn-i Sirin'in oğulları Muhammet ve Enes'ten rivayette bulunmuştur. Dördüncü tabakadandır, Rivayetinde gevşektir. Bakınız: Takrib. 2/374: Cerh ve Ta'dil, 9/308

[191] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/251-258.

[192] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/259.

[193] Hadid: 16

[194] Hadid: 27

[195] A'raf: 159

[196] Maide: 66

[197] Hadisi Buhari Nikah ve Cihad kitaplarında (Feth'de 5083 ve 3011 numalarda) rivayet olmuştur. Cihad kitabındaki hadiste az bir fark vardır. Ayrıca şu kaynaklara da bakınız: Müsned, Ahmed b. Hanbel, 5/259 Müsned, Tayalisi, Hadis no: 502

[198] Hadid: 27

[199] Hadisi Hadid, 27. ayetini tefsir ederken İbn Kesir Tefsir'inde rivayet etmiştir. 4/4167 (Dar'ul Hadis basımı) Ayrıca bakınız: Kurtubi Tefsiri, 17/265

[200] A'raf: 159

[201] A'raf: 181

[202] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/260-263.

[203] Hadisi Buhari, İ'tisam kitabında (Feth'de 7330 numarada). Müslim, İlim kitabında 2669 genel numara ile Tirmizi, Fiten kitabında 2180 numara ile Ahmed b. Hannel Müsned'inde 2/327-367-450-511 ve 527 de rivayet etmiştir.

[204] Bu zatın adının Haris b. Mâlik veya İbn Avf veya Avf b. Haris olduğu söylenmiştir. Kendisi Mekke'nin fethine katılanlardandır. Hicretin 68 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/486; Şezarat. 1/76

[205] A'raf: 138

[206] Tirmizi. Fiten kitabında 2180 genel numara ile rivayet etmiştir.

[207] Bakınız: Feth'ul Bari, İ'tisam kitabı. 7319 numaralı hadis.

[208] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/264-265.

[209] Nisa: 48

[210] Nisa: 93

[211] Al-i İmran: 105

[212] Nisa: 93

[213] Nisa: 48

[214] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/266-268.

[215] Nisa: 59

[216] En'am: 153

[217] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/269-270.

[218] Kalem: 4

[219] Eserin aslında da burada parentez içerisinde? İşareti vardır. (Çeviren)

[220] Eserin aslında da burada parentez içerisinde? İşareti vardır. (Çeviren)

[221] Bu hadisi. Ebu Hüreyre'den zayıf bir isnad ile rivayet etmiştir. Suyutî de el-Câmi'us-Sağir'inda "zina etse de..." kısmı olmaksızın rivayet etmiş, Bezzar'ın Müsned'ine nisbet etmiştir. Şârih şöyle demiştir: Hafız Iraki'nin bu hadis hakkındaki sözü çelişkilidir: Bazen hasen, bazende zayıf olduğunu söylemiştir. Bakınız: Feyzul Kadir, Munavi. 6/189. Hadis no: 8896

[222] Bu hadis sahihtir. Buhari Eşribe kitabında, (Feth'ul bari'de 5578 numaralı hadis ile) Müslim. İman Kitabında 57 genel numara ile Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 4/352 de. Abd'ubn-u Humeyd, Müsnedinde shf. 186'da. Hadis no: 525 Sahîhul Cami', Albani 7683 ve 7684 numara ile rivayet etmiştir.

[223] Rum: 30

[224] Hadis sahih olup, Buhari Cenaiz, Tefsir ve Kadar kitabında (Feth'de 1358, 1359, 1885, 4775 ve 6599 numarada) Müslim, Kader kitabında 2658 numara ile Ebu Davud, Sünnet kitabında 4714 numara ile Tirmizi, Kader kitabında 2138 numara ile İmam Mâlik Muvatta'ında Cenaiz kitabında, Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde 2/233 ve 2153 de rivayet etmiştir.

[225] Şems: 8

[226] Hadis sahihtir. Buharı Tefsir. Kader vs Cenaiz kitaplarında (Feth'de 4945, 4946. 4947,1949. 6596. 6605 ve 1362 numaralarda). Müslim, Kader kitabında "çalışınız" kelimesi olmaksızın 9 numarada, Ebu Davud, Sünnet kitabında 4694 ve 4709 numara ile Tirmizi, Tefsir'u Kuran kitabında 3344 numara ile İbn Mâce, Mukaddimede 78 numara ile Ahmed b. Hanbel. Müsned'inde 1/27-29-374; 3/335 de rivayet etmiştir.

[227] Eserin aslında da burada parantez içerisinde? İşareti vardır. (Çeviren)

[228] Hûd: 118-119

[229] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/271-275.

[230] Bu zat Said b. Mansur b. Şu'be'dir. Horasanlıdır ve künyesi Ebû Osman'dır. Mekke'ye yerleşmiş bir güvenilir (hadis) hafızıdır. Hadiste eser tasnif etmiş bir âlimdir. Kitabındaki bilgilere aşırı

derecede güveninden dolayı hiçbir bilgiden dönüş yapmamıştır. Onuncu tabakadandır, ve Ramazan ayında hicretin 227.yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, l/306: Şezerat. 2/62.
[231] Bu zâtın adı Abd b. Sâbıt'tır. İbn Abdullah b. Sâbıt da deniliyor ki doğrusu budur. İbn Abdullah b. Abdurrahman et-Cümehî de denmiştir. Mekkeli güvenilir bir fıkıh bilginidir. Rivayetlerinde çok mürsel rivayet vardır. Üçüncü tabakadandır, hicretin 118 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/480; Şezerât. 1/156.
[232] Ahkaf: 20
[233] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/276-278.
[234] Hadisi Müslim İmaret kitabında, kitabın 59. hadisi olarak Ebu Davud, Sünnet kitabında 4762 numara ile Nesai, Tahrim'ud-Dem kitabında 7/85 de, Ahmed b. Hanbel, Müsned'de 4/341 de, Hakim Müstedrek'inde 4/156'da rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Feyz'ul Kadir, Münavi,4/99 Hadis no:4672.
[235] Bu ifadede Âl-i İmran 103. ayetine işaret edilmektedir. (Çeviren)
[236] Bu zat Muhammed b. Meyimin es-Sükkeri'dir. Mervezli olup, Künyesi Ebu Hamza aır. Memleketinin hadisde üstadı idi. Sağlam ve dürüst bir kimse olan Sükkerı, misafirlerine ikram etmeyi sever, ikramlarını aşırı derecede yapardı. Çok tatlı sözlü olduğu için kendisine Sükkerî (sekerci) denmiştir. Dokuzuncu tabakadan olup, hicretin 167. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/2121 Şezerât, 1/264
[237] Hadis Müslim İman kitabında 148 genel numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Müsned, Abdubun-u Humeyd, shf. 373 hadis no: 1247. Mektebet'us-Sünne basımı; Müsned, Ahmed b Hanbel, 3/162
[238] Hadis sahihtir. Müslim, Fiten kitabında bu kitabın 131 numarasında, İbn Mâce, Fiten kitabında 4O43 numara ile Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 1/394-405-435-453; 2/166-198-199-209-210-220-221-338 de rivayet etmiştir
[239] Bunlar Hal ve Akd ehlidir ki bunların sözbirliği etmesi ile müslümanlar birleşir, ayrılması ile müslümanlar ayrılır. Çünkü ayrılanların her birini katı bir şekilde savunan topluluklar onların peşinden giderler.
[240] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/279-285.
[241] Bu zât İshak b. İbrahim b. Mahled b. Raheveyh'dir. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Ebû Ya'kub da denmiştir. Hanzeli ve Mervezî'dir. Raheveyh'in anlamı "yolda doğan" demektir. Aslında bu lakap babasına verilmiştir. Ahmed b. Hanbel yakın kimselerden olan bu zat güvenilir bir hadis hafızı ve müetehiddir. Ehu Davud'un zikrettiğine göre İbn Râheveyh ölümünden az önce bozulmuştur. Nesâi onu güvenilir saymıştır. Onuncu tabakadan olup, hicretin 238. yılmda vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/54: Tezkire. 2/433; Tehzib. 1/216.
[242] Hadisi, İbn Mace Fiten kitabında 3950 numara ile Abd b. Humeyd Müsned'inde shf. 367'de 1220 numara ile Tirmizî Fiten kitabında 2167 numara ile Darimî, 54 numara ile Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 5/145 de. Aclûni Keşful Hafâsında 2/488'de 2999 numara ile Suyuti ed Dürrül Mensurunda shf. 341'de 458 de İ'tisam yayınevi basımı) rivayet etmiştir. Hadis zayıftır. Çünkü rivayet edenler arasında ismi Hâzim b. Ata olan Ebû Halef A'mâ vardır. Bu zât zayıftır. Hadisin rivayet yolları birden çok ise de hepsi güvenilir değildir.
[243] Bu zât İmam Rabbani Muhammed b. Eşlem et-Tûsi'dir. Bu zât ibadetine düşkün Müsned ve Erbain sahibi idi. Zamanının İbn Mübarek'i idi. Hadis dinlemek için yolculuklar yapmış ve Yezid b. Harun ve Ca'fer b. Avn'den ve bunların tabakalarından hadis dinlemiştir. İbn Huzeyme de ondan rivayette bulunmuş ve: "Gözlerim onun benzerini görmedi" demiştir. Hicretin 242. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Şezerât. 2/100-101; Cerh ve Ta'dil, 7/201
[244] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/286-287.
[245] Mâide: 41
[246] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/288-290.
[247] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/291.
[248] Az yukarıda "Din yönünden şöyle bir durum..." ile başlayan cümleden buraya kadarki kısım orijinaldeki metinden değil, dipnottan tercüme edilmiştir. Bu dipnotta aynı zamanda orijinalde hata ve ilk nüshaya göre bozukluk olduğu ifade edilmiştir. (Çeviren)
[249] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/292-295.
[250] Yedinci meselenin sonlarına doğru Amr b. Ubeyd'i rüyasında gören; Asım el-Ahvel'den onun Kur'an'dan bazı ayetleri kazıdığına dair bir rivayet geçmiş idi. Ayrıca Amr b. Ubeyd'in kişiliği ve çeşitli görüşleri hakkında, ülkemizde yayınlanması üstün bir başarı olarak nitelendirilmeye layık olan Diyanet Vakfının yayınladığı İslam Ansiklopedisine bakılsın: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 3/93 Amr Maddesi. (Çeviren)
[251] Bu zât, Ebû Ali Hasan b. Ahmed b. Abd'ul Gaffar b. Muhammed b. Süleyman b. Ebân el-Farisidir. Babası İran'lı annesi Şeyban'lı Arap'tır. Ebu Ali en-Nahvî birden fazla kitap kaleme almış bir âlimdir. Kendisi Mutezile mezhebinden olmakla suçlanmıştır. Bazıları onu Müberridden üstün saymıştır. İbn Helikân şöyle demiştir: Ebu Ali nahv'de zamanının imam derecesinde âlimi idi. Halep'de Seyfud-Devle b. Hamdan'ın yanında kalmıştır. Hicretin 377. yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Bakınız: Şezerât. 3/88: Vefeyatul A'yân. 1/325
[252] Bu zât nahv bilgini Ebu'l Feth Osman b. Cinnî el-Ezdi'dir. Soyu hakkında bundan ötesi bilinmiyor. Şu kadar ki kendisi Arap soyundan değildir. Babası Cinnî Yunan asıllı rum olup Süleyman b. Feth b. Ahmed el-Ezdi'nin kölesi idi. Bundan doyalıdır ki İbn Cinnî velâ yoluyla Ezdi olmuştur. Hicretin 392. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Şezerât. 3/140; Mu'cem'ul Ûdebâ, Ehu'l Feth..
[253] Tâhâ: 5
[254] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/296-298.
[255] Bu zât: Muhammed b. Sirin el-Ensari Ebu Bekir b. Ebî Aititr el-Basrî'dir. Basra'nın hocası ve rüya tabircilerinin önderi idi. Aslı Arap değildir. Bisân esirlerindendir. Kulağı duymayan İbn Sirin sağlam ve doğru bir kimse olup ibadetine düşkün, büyüklüğü herkesçe kabul edilen bir zat idi. Rivayetlerde lafzı dikkate almadan mana ile rivayeti doğru görmezdi. Üçüncü tabakadan idi. Hicretin 110. yılında vefat, etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/169; Tezkire, 1/77; Şezerat. 1/138
[256] Bu zat: Abdullah b. Avn b. Ebî Avn Yezid el-Hilâli el-Hazzâz Ebu Muhammed el-Bağdâdi'dir. Güvenilir ve ibadetine düşkün bir kimse olup, onuncu tabakadandır. Hicretin 232. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/4391 Tezkire, 1/156; Şezerât, 2/75.
[257] Bu zat: Basralı Müemmel b. İsmail Ebû Abdurrahman'dir. Mekke'ye yerleşmiştir. Doğru bir kimsedir, fakat ezberi, kötüdür. Dokuzuncu tabakanın küçüklerindendir. Hicretin 206. yılında Mekke'de vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/290; Şezerât, 2/16
[258] Bu zat: Hammad b. Zeydb. Dirhem el-Ezdi el-Cehzami'dir. Künyesi Ebu İsmail olup Basralıdır. Güvenilir ve sağlam bir fıkıh bilginidir. Bir söylentiye göre gözleri görmezdi. İhtimal ki sonradan kör olmuştur. Çünkü onun yazı yazdığı sahih olarak bilinmektedir. Sekizinci tabakanın büyüklerindendir. Hicretin 179. yılında Ramazan ayında Cuma günü vefat emiştir. Bakınız: Takrib, l/197, Tezkire, 1/228, Bidâye Nihaye, 10/174
[259] Bu zât: Kûfeli Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbi, Ebûn-Nasr'dır. Tefsir ve soy bilginidir. Yalancılıkla suçlanmış. Rafizî olduğu söylenmiştir. Bu sebeple terk edilmesinde görüş birliği vardır. Altıncı tabakadan olup, hicretin 146 yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/163; Şezerât, 1/217-218
[260] Bu zât: Abdullah Said b. Cübeyr el-Esedi el-Kûfî el-Vâlibi'dir. Vâlibe oğullarının kölesidir. Doğru sağlam bir fakihtir. Hz. Aişe ve Ebu Musa'dan ve benzerlerindenyaptığırivayetleri mürseldir. Üçüncü tabakadandır. Hicretin 95. yılında Haccac tarafından öldürülmüştür. Bakınız: Takrib, 1/292; Tezkire. 1/76; Şezerât, 1/108.
[261] Bu zât, Basralı Talk b. Habib el-Anezî'dir. Doğru ve ibadetine düşkündür. Mürcieden olduğu söylenmiştir. Üçüncü tabakadan olup, hicretin 90. yıllarından sonra vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 1/380: Cerh ve Tadil. 4/490.
[262] Bu zât, Muhammed b. Vâsi' b. Câbir b. Ahnes el-Ezdi'dir. Künyesi Ebu Bekir veya Ebu Abdullah olup Basralıdır. Güvenilir ve ibadetine düşkün bir kimsedir. Pek çok menkıbesi vardır. Beşinci tabakadan olup, hicretin 123. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/215; Şezarat. 1/161.
[263] Bu zât, Safvan b. Muhriz b. Ziyad'dır. Mazini veya Bâhili kabil esindendir. Güvenilir ve ibadetine düşkün bir kimsedir. Dördüncü tabakadan olup, hicretin 174. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/3681 Cerh ve Ta'dil 4/423.
[264] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/299-302.
[265] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/303.
[266] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/304-305.
[267] Hadis sahihtir. Buhari Fiten kitabında (Feth'ul Bâride 7068 numaralı hadisle) rivayet etmiştir. Hadisin şârihi İbn Hacer, Ahdurrahman b. Mehdi ve Taberani'nin İbn Mes'ud'dan naklettiği rivayetinin mevkuf olduğunu kaydettikten sonra bu rivayetin sahih bir senedi olduğunu bildirmiştir. Bu rivayetteki metnin anlamı şöyledir: "Dün, bugünden hayırlıdır. Bugün yarından hayırlıdır. Kıyamet kopana kadar böyledir."
[268] Bazen teşri' zamanında bulunmayan bir ibadet gibi mükellefiyetten fazla veya din koyucunun unutarak değil, kullarına merhametten dolayı hakkında bir hüküm bildirmediği hususta haram kılmak için kıyas yapılabilir. Bu caiz midir?
[269] Şöyle denilebilir: Böyle birini bid'atçı gruplarda okluğu gibi bazılarının başa geçirip lider ve müftî yapması, olabilir bir şeydir.
[270] Bu ifade, aynen ayet olup Kur'an'ın lafzı-değil, ancak manasıdır. (Bakınız: Âl-i İmran. 7)
[271] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/306-308.
[272] Âl-i İmran: 15
[273] Âl-i İmran: 15
[274] Muhammed: 15
[275] Bakara: 17
[276] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/309-310.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- NİKAH VE İLGİLİ HÜKÜMLER
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Evlenmek İçin İstenilen Kadının Sıfatı
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Birinin Talip Olup İstettiği Kızı Başkasının İstemesi Men'edilmiştir
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
Talip Olup Evlenmek İstediği Kıza Bakmasına Bir Sakınca Yoktur
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Nikah Ancak Veli İle Gerçekleşir
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Nikah Akdinde Şehadet
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Nikahta Kefalet
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Müt'a Nikahı
Konuyla İlgili Hadisler
Habislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Zevacut-Tahlil (Hülle)
Konuyla İlgili Hadisler
Çıkarılan Hükümler
Nikah-ı Şiğar
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Sidak (Mehir)
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlalleri ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Mehil Sidak, Sadak
İlgili Hadisler
Hadislerin Tahlilleri
Çıkarılan Hükümler
Kadın Mehir Almadan Kendini Kocasına Teslim Etmeyebilir
Bu Konuda Müctehid İmamların , Görüş ve İctihadları
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Adamın Kendi Eşine ve Onun Yakınlarına Hediye Vermesi
Konuyla İlgili Hadisler
Düğün Cemiyeti, Düğün Ziyafeti
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Mezhablerin Görüş ve İstidlalleri
Taliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Düğün Ziyafetine Yapılan Davete İcabet Etmek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Görüş ve İctihadları
Çıkarılan Hükümler
Birden Fazla Düğün Daveti Aynı Gün, Aynı Saate Rastlarsa
İlgili Hadisler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Düğün ve Demekte İslami Açıdan İşlenmesi Doğru ve Caiz Olmayan Fiiller İşlenmesi
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislaerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İctihadları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

Düğünlerde Gelinle Damadın Üzerine Saçılan Para ve Benzeri Şeyleri Kapışıp Almak Doğru Mudur?
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Sünnet Düğününe Yapılan Davete İcabet Etmek
Konuyla İlgili Hadis
Bu Konuda Müctehidlerin Görüş ve Beyanları
Hadisin Tahlili
Çıkarılan Hükümler
Nikah Düğününde Def (Tef) ve Benzeri Şeyler Çalmak
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Bu Konuda Tesbit, Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Evlenmenin ve Zifafa Girmenin Müstehab Vakitleri
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kadının Tabii Güzelliği Yeterlidir. Suni Güzelliği İslam Uygun Görmemiştir
İlgili Hadisler
Tahliller
Kadınların Süslenip Düzenli Bulunmaları
Kadınlara Benzemeye Özenen Erkekler, Erkeklere Benzemeye Özenen Kadınlar
İlgili Hadisler
Görüşler ve İstidlaller
Çıkarılan Hükümler
Cinsel Temasa Başlarken Besmele Getirmek ve Örtünmek
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Tesbit ve Yorumları
Tahliller ve Rivayetler
Azil (Cinsi Münasebet Esnasında Meniyi Dışarı Akıtmak)
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Karı-Koca Arasındaki Cinsel Münasebetin Başkasına Anlatılması
İlgili Hadisler
Müctehid ve İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kadınla Normal Tabii Yoldan Cinsel Temasta Bulunmak
İlgili Hadisler
Müctehidlerin ve Diğer İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Karı Koca Arasında Karşılıklı Haklar
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Tesbit ve Görüşleri
Tahliller ve Diğer Rivayetler
Havva'nın Adem'in (A.S.) Kaburga Kemiğinden Yaratılması
Kaburga Kemiği İle İlgili Hadisler
Çıkarılan Hükümler
Evli Bulunduğu Halde İkinci veya Üçüncü Bir Kadınla Evlenen Adamın İzleyeceği Sıra
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

9- NİKAH VE İLGİLİ HÜKÜMLER

Nikah, sözlükte cinsel temas anlamına gelir. Şeriatte ise, nikahı mubah olan bir kadını, icap, kabul ile iki şahidin huzurunda-zevce olarak kabul etmek ve o kadının da onu zevç olarak kabul etmesi veya velisinin İzniyle olumlu cevap vermesi demektir.
Nikah, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin sünnetidir. Bu sünneti yerine getirmek için şartları belirlendiği şekilde akid yapmak gereklidir. Nikah akdi yapılmadan bir kadınla cinsel temasta bulunmak haramdır ve zina hükmünü taşır.
Nikah akdinde mehir gerekliyse de anılmadığı takdirde yine de nikah sahih sayılır ve emsaline göre takdir edilmesi vacip olur. [1]

İlgili Hadisler

îbn Mes'ud (r.aj den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü evlilik gözü (haramdan sakınma ve harama karşı) kapamada daha tesirlidir ve cinsel organı iffet ve namus çizgisinde tutmada daha elverişlidir. Artık kimin de evlenmeye gücü yetmezse ona gereken oruç tutmaktır. Çünkü oruç onun için şehveti kesip durdurucudur." [2]
sa'd b. Ehi Vakkas (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz, Osman b. Mez'un'un evlen-* mekten, kadınla cinsel temasta bulunmaktan kendini alıkoymasını reddetti. Eğer bu konuda ona izin verseydi bir bakıma iz kendimizi iğdiş yapardık (büsbütün kadından uzak kalıp endimizi tamamen ibadete verirdik)." [3]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir:
"Resulüllah'ın (s.a.v.) ashabından bir grup kimseden kimi ben evlenmeyeceğim" kimi "ben de namaz kılıp uyumayacağım" timi de oruç tutup hiç iftar etmeyeceğim" diyor. Onların bu sözleri Resulüllah'a (s.a.v.) ulaşınca şöyle buyuruyor: "Şu toplu-kıklara ne oluyor ki, şöyle şöyle demişler?! Bana gelince, ben nem-oruç tutarım, hem de iftar ederim; hem namaz kılarım, hem le uyurum ve kadınlarla da evlenirim. Artık kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir." [4]
Katade'nin el-Hasan'dan, onun da Semure'den (r.a.) yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz te-bettülü (evlenmekten ve cinsel temastan kesilip kendini bütünüyle ibadete vermek) men1 etmiştir. Sonra da Kat a de şu ayeti okudu: "And olsun ki senden Önce de peygamberler gönderdik; onlara da eşler ve çocuklar verdik..." [5]

Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

a) Hanefilere göre: Nikah,, yani evlenmek bir yönüyle ibadet, bir yönüyle de muameledir. Çünkü evlenmek suretiyle kişi kendini haramdan koruma imkanım daha çok sağlanmış olur, nefsini zinadan korur. Aynı zamanda Resulülâlah (s.a.v.) evlenenleri övmüş ve ümmetinin çoğalmasıyla iftihar duyacağını bildirmiştir. Sonra da evlenip aile yuvası kurmakla kişi ahlakını daha da süslemiş olur ve ümmet için hayırlı nesil yetiştirme imkanına erişir.
Muamele oluşu ise, şundandır: Nikah bir akiddir ki, bunda mehir denilen bir ivaz var, icap ve kabul ve şahitlik var.. Aynı zamanda kazai bir hükmün altına girme var.. [6]
Böylece nikah, evlenmeye gücü yetenler hakkında müekked sünnettir.
b) Şafiîlere göre: Mehir ve nafakaya gücü yeten ve sıhhati da yerinde olan kimse için evlenmek müstehabdır. Mehir ve nafakaya gücü yetmeyen kimsenin evlenmeyi terketmesi müstehabdır. Bu durumda şehvetini oruç tutarak kırar. Bunun gibi, mehir ve nafakayı karşılayacak imkanı olmakla beraber yaşlılık, sürekli hastalık, iktidarsızlık gibi bir illeti bulunan kimsenin evlenmesi ise mekruhtur. Allah (c.c) daha iyisini bilir.
Dindar, ibadetine düşkün bakire kız ile evlenmek müstehabdır. Soyu da iyi olmalı ve yakın hısım olmamalıdır. Uzak akraba olması yabancıdan evladır. [7]
c) Diğer iki mezhep imamlarının görüş ve ictihadları da buna yakındır. Ancak Malikîlere göre evlenme arzu ve imkanı olup zinaya meyletmekten endişe duyan kimsenin evlenmesi vaciptir. [8]

Tahliller ve Rivayetler

1 nolu îbn Mes'ud hadisi sahihtir ve istidlale, ihticace salihtir. 2 nolu Sa'd hadisim Ahmed b. Hanbel tahric etmiştir. Bu hadisin aslı şöyledir: "Osman b. Mez'un (r.a.), Resulüllah'a (s.a.v.) şöyle dedi: "Ya Resulellah! Ben, nefsine bekarlık ağır gelen bir adamım. O bakımdan kendimi iğdişi eştirmem için bana izin ver." Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) ona: "Hayır, sana gereken oruç tutmandır." buyurdu.
Diğer bir lafızla 'da şöyle nakledilmiştir: "Ya Resulellah! Kendimi iğdiş ettirmem hususunda bana izin verir inisin?" diyerek istikte bulundu. Resulüllah (s.a.v.) ona: "Şüphesiz ki Cenab-ı Hakk rehbaniyet (ruhbaniyet) e karşılık bize batıldan uzak, bütünüyle hakka yönelik koskolay (bir din şeirat) vermiştir."
Bu hadisi Taberani tahric etmiştir.
Böylece hadisin az farklı lafızlarla muhaddisler tarafından rivayet ve nakledilmesi konuya kuvvet kazandırmaktadır.
3 nolıı Enes hadisi sahih olup istidlale salihtir. Böylece hadis, İslam'da rehbaniyet olmadığına, uyumak, evlenmek, iftar etmek gibi beşeri ihtiyaçları yerine getirmenin sünnet olduğuna delalet etmektedir.
4 nolu Katade-Semure hadisini Tirmizi hasenlerken ga-rip olduğunu belirtmiştir. Garipten maksad, ravinin teferrüd etmesidir. Aynı zamanda bu hadisi el-Eşas b. Abdilmelik el-Hasan'dan, o da Sa'd b. Hişam'dan, o da Aişe (r'.a.) dan rivayet etmiştir. Muhaddislerin önemli bir kısmına göre, her iki rivayet de sahihtir.
Bu bapta Deylemî'nin Müsned-i Firdevs'de İbn Ömer (r.a.) dan naklettiği bir hadis bulunuyor. Mealen şöyledir: "Evleniniz, çoğalınız. Çünkü gerçekten ben sizinle diğer ümmetlere karşı iftihar duyarım."
Ancak bu hadisin isnadında Muhammed b. Hars ve Muhammed b. Abdirrahman el-Beylemanî bulunuyor ki, bu iki zat da zayıf olarak bilinir. Nitekim Buhari ve Ebu Hatim onun münkerü'l-hadis olduğunu Darekutnî'nin de onun zayıf sayıldığını dediği tesbit edilmiştir. Zehebî bu zat hakkında geniş bilgi toplayarak yeterli malzeme vermiştir. [9]
İbn Adiy, Muhammed b. Hars'in de zayıf olduğunu belirtmiştir. [10]
Bu bapta bir de Beyhaki'nin Ebu Ümame (r.a.) den rivayet ettiği şu hadis bulunuyor: "Evleniniz. Çünkü ben ümmetlere karşı çokluğunuzla iftihar ederim ve siz Nasara (Hristiyanlar) in reh-baniyeti gibi (bir yol tutup onlar) gibi olmayın."
Bunun isnadında Muhammed b. Sabit bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Zehebi bu isimde dört zattan söz ederek hepsinin de zayıf olduğu hakkındaki görüş ve tesbitleri nakletmiştir.[11]
Yine bu konuda Darekutnî'nin Harmele b. Numan'dan rivayet ettiği şu mealde bir hadis bulunuyor: "Doğurgan bir kadın, Allah yanında, güzel olup doğurgan olmayan bir kadından daha sevimlidir. Çünkü gerçekten ben kıyamet gününde sizin çokluğunuzla ümmetlere karşı iftihar ederim.."
Hafiz İbn Hacer bu hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.
Diğer bir hadisi ise İbn Mace Hz. Aişe (r.a.) den şöyle rivayet etmiştir:
"Nikah (evlenmek) benim sünnetimdir. Benim sünnetimle amel etmiyen benden değildir. Artık siz evlenin. Çünkü gerçekten ben sizin çokluğunuzla ümmetlere karşı iftihar ederim."
Şevkanî bu hadisin isnadında İsa b. Meymun bulunuyor ki, bu zat zayıftır demiştir. [12] ibn Hibban da onun hadisiyle ihticac edilmez demiştir. [13]
Müslim ise amr b. as (r.a.) dan şu hadisi nakletmiştir: "Dünya olduğu gibi yararlanılacak şeylerdir; onun en hayırlı yararlanılacak şeyi, saliha kadındır."
Nesâî ile Taberanî de îsnad-ı hasenle Enes'ten şu hadisi rivayet etmişlerdir:
"Dünyadan bana kadın ve güzel koku sevdirilmiştir. Gözümün aydınlığı ise namazda sağlanmıştır."
Bu konuda daha birkaç badis bulunuyor. Böylece hadislerin çokluğu, herbirine kuvvet kazandırmakta ve istidlale elverişli olduklarını göstermektedir. [14]

Çıkarılan Hükümler

1- Evlenecek mali ve fiziki gücü yerinde olan kimsenin evlenmesi sünnettir.
2- Sürekli hasta olan, bunak veya fazla yaşlı olan kimsenin evlenmesi bir bakıma mekruhtur.
3- Mali gücü olmayan, evlendiği takdirde eşinin ve çocuklarının nafakasını te'minden aciz olan kimsenin evlenmesi mekruhtur.
4-lktidarsızlıkla malûl olan veya o yaşa gelen kişinin de evlenmesi mekruhtur.
5- İslamda rehbaniyet yoktur. O bakımdan evlenmeyi terkedip bir köşeye çekilerek kendim sırf ibadete vermek mekruhtur.
6- Evlenmek, uyku, iftar ve benzeri beşeri ihtiyaçları meşru sınırlar içinde yerine getirmek sünnettir. [15]

Evlenmek İçin İstenilen Kadının Sıfatı

Evlilikte erkeğin şahsiyeti, görgüsü kültürü, dindarlığı ve takvası t kadar önemliyse, kadının da görgülü, dindar ve saliha olması o nis-îtte önemlidir. Zira nesil aile yuvasında aldığı ilk görgü, terbiye ve indarlıkla şekillenir ve ona göre geleceğe hazırlanır. Dengesiz ayyaş r baba ile iffetsiz hafifmeşrep bir annenin sağlam temellere oturtul-uş bir aile yuvası kuramıyacakları gibi, sağlam karakterli, dindar ve mgeli bir evlad da yetirtiremiyecekleri kesindir. Ancak Cenab-ı takk'm koruyup hidayet verdikleri müstesna..
O bakımdan İslam dini evlilik müessesesine çok önem vermiş ve denecek çiftlerde birtakım vasıfların bulunmasına dikkatleri îkmistir. [16]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes b. (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendiniz evlenmeyi emreder, evlenmekten kesilip sadece (ruhban sınıfı gibi) \endini ibadete vermeyi şiddetle yasaklar ve şöyle buyururdu: "Sevip serilen doğurgan kadınlarla evlenin. Çünkü gerçekten ben tıyamet gününde sizin çokluğunuzla peygamberlere karşı ifti-ıar ederim." [17]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah s.a^.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Evlad analarını (çocuk doğuran) kadınları nikahlayın. Çünkü gerçekten ben kıyamet gününde sizinle iftihar ederim." [18]
Ma'kıl b. Yessar (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelerek dedi ki: "Soylu güzel bir kadın belirledim, ancak çocuk doğurmuyor (kısırdır), onunla evleneyim mi?" Resulüllah (s.a.v.) ona: "Hayır.." diye cevap verdi, adam ikinci ve üçüncü defa geldi, Resulüllah (s.a.v.) her defasında hayır diye cevap verdi ve üçüncü defasında şöyle buyurdu: "Sevimli seven doğurgan bir kadınla evlenin. Çünkü gerçekten ben sizin çokluğunuzla iftihar ederim." [19]
Ebu Hûreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) şöye buyurmuştur: "Kadın şu dört vasfından dolayı nikahlanır: Malı, soyu, güzelliği ve dini dindarlığı.. Sen artık dindar olanına zafer bul ki ellerin feyiz ve bereketle dolsun." [20]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete öre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kadın dini dindarlığı, malı ve güzelliği (dikkate alınarak) nikahlanır. Artık sen dindar olanına gerekli ol ki, elin feyiz ve bereketle dolsun." [21]

Tahliller ve Rivayetler

13 nolu Enes hadisini aynı zamanda îbn Hibban tahric ederek sa-hihlemiştir. İbn Hibban bu hadisi Mecmeu'z-zevaid'de iki yerde zikretiştir. Bir yerde "Bunu Ahmed ve Taberani Hafs b. Ömer tarikiyle lesden rivayet etmiştir" demiştir. Nitekim îbn Ebi Hatim de bu rivay-nakletmiştir. Ricalinin hepsi sahihtir. Diğer bir yerde ise, îbn Hib-ın bunun isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.

14 nolu Abdullah hadisini Ahmed b. Hanbel tahric etmiştir. Birin-hadisle birbirini kuvvetlendirmektedir.
Böylece evlenmek için seçilecek kadının dindar olması yanında ven, sevilen ve doğurgan olması da matlubdur. Adam evlenmek isteğinde bu sıfatları haiz olan bir kadını seçmesi şayanı tavsiyedir, ünkü hadiste geçen emir, tevsiye anlammadır.
15 nolu Ma'kıl hadisini aynı zamanda îbn Hibban tahric etmiş ve akim sahihlemiştir.
16 nolu Ebu Hüreyre hadisi sahihtir. Evlenilecek kadında aranan mümeyyiz vasfin dindarlık olduğu belirtilmekte ve böylece anaların ızlarmı bu vasıfla yetiştirmesi teşvik edilmektedir.
17 nolu Cabir hadisini Tirmizi sahihlemiştir. Ebu Hüreyre hadi-iyle birbirini kuvvetlendirmekte ve istidlale salih olma düzeyine getirmektedir.
Bu konuyla ilgili rivayetleri dikkate alan müctehid imamların he-aen hepsi dindar, seven, sevilen, doğurgan kadim seçmenin müstehab lduğunu belirtmiştir. [22]

Çıkarılan Hükümler

1- Evlenmek sünnettir. Gücü yeten kimsenin bunu terketmesiyle terahet işlemiş olduğu kesindir.
2- Gücü yettiği halde evlenmeyi terkedip meşru ölçüde cinsel te-[nası kesmek mekruhtur. İslam'da rehbaniyet yoktur.
3- Kadının dindarlık vasfi, tercih edilmesi için yeterli sebeptir.
4- Seven, sevilen, doğurgan kadını seçmek müstehabdır. [23]

Birinin Talip Olup İstettiği Kızı Başkasının İstemesi Men'edilmiştir

Bir kıza veya dul kadına ilk talip olup isteyen kimse, bu isteğinden vazgeçmedikçe bir başkasının o kıza veya kadına talip olup istetmesi dinen yasaklanmıştır. Zira böyle bir davranış iki ailenin arasını açabilir ve toplumu rahatsız edecek sonuçlar doğurabilir. Aynı zamanda huzurlu, güvenli bir evliliği geceki eştirmekten uzak kalma havasını oluşturabilir. Oysa İslam, fertler, aileler ve toplum arasında mü'minleri rencide edecek, birbirine hasım yapacak her türlü söz ve davranışı yasaklamış ve "Mü'minler ancak kardeştirler" ilkesini koymuştur. "Kendi nefsi için arzu ettiği şeyi din kardeşi için arzu etmedikçe (kamil anlamda) mü'min olmaz.." hadisinin delalet ettiği sosyal ve ahlaki kural son derece anlamlıdır. [24]

İlgili Hadisler

Uhbe b. Amir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) lEfendimiz şöyle buyurmuştur: "Mü'min mü'minin kardeşidir. O [bakımdan hiçbir mü'mine, kardeşinin alım-satımına karşı (onun isatm almak istediği şeyi) satın almaya kalkışması ve evlenmek için istediği kızı istemeye kalkışması -kardeşi satın almayı veya evlenmek üzere istediği kızı terketmedikçe- helal olmaz" [25]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v,) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Adam, din kardeşinin evlenmek için istettiği kızı nikanlamadıkça (yani nikahladıktan sonra boşamadıkça) veya terketmedikçe istetmesin.." [26]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.vj Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Adam, diğer bir adamın evlenmek için istettiği kızı, o terketmedikçe veya kendisine izin vermedikçe istetmesin." [27]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

Mezhep imamlarının hemen hepsi bu rivayetlerle istidlal ederek, birinin talip olup istettiği kızı bir başkasının, birinci talip henüz vazgeçmeden veya kız tarafı kesin red cevabı vermeden talip olmasının mekrup olduğunu belirtmişlerdir. Müctehidlerden bir kısmı bu keraheti tahrim anlamına yorumlamış ve böylece müdahalenin haram olduğuna dikkat çekmişlerdir. Cumhur da aynı görüştedir. el-Hattabi ise, hadisteki nehyin te'dip anlamına olduğunu söylemiştir.
Böylece hadisteki tahrime delalet eden nehiy, fukahanm çoğuna göre yapılan nikah akdini bozmaz. [28]
Malikilerden bir kısmı, sidak (mehir) üzerinde anlaşma yapılıp karşılıklı rıza gerçekleşinceye kadar birinin istediği kızı istemek mümteni' sayılmaz demişlerse de buna itibar eden olmamıştır. Çünkü gerçek bir dayanakları yoktur.
Hadislerin hepsinin isnadı sahih olup istidlale salihtir. [29]

Çıkarılan Hükümler

1- Birinin talip çıkıp istediği veya istettiği kızı başka birinin talip çıkarak istetmesi veya istemesi mekruh veya haramdır.
2- Ancak ilk talip olan adam kendiliğinden vazgeçer veya kız tarafı ona kesin red cevabı verirse, o takdirde bir başkasının o kıza talip olmasında bir sakınca yoktur.
3- İlk talip kızı istedikten sonra henüz red cevabı almadan bir-başkası talip olur da kız ona nikahlanırsa, bu durumda nikah akdi geçersiz sayılmaz. Davud ez-Zahiri'ye göre, nikah geçersiz olur. Cumhura göre nikah akdi geçerlidir. Ancak kişi burada tahrim kapsamına giren bir davranışta bulunmuştur.
4- Bir kafir veya fasikin talip olduğu kıza bir mü'min müslim talip olabilir mi? Bu hususta farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Hadislerin zahiri delaletine bakınca mü'min müslimin talip olduğu kıza talip olmanın haram olduğunu, bunun dışında kalanların ta-lip olduklarına ı mü'min müslimin talip olabileceğini iddia edenler bu cümledendir. İlim ! adamlarından bir kısmı ise, hadislerde her ne kadar kardeş, müslim gibi kelimeler kullanılmışsa da bu bir tahdide delalet etmez demişlerdir. Allah daha iyi bilir. [30]

Talip Olup Evlenmek İstediği Kıza Bakmasına Bir Sakınca Yoktur

İslam, va'zettiği sistem ve kurallarıyla kadım her türlü te-:avüzden, kötü nazardan korumuş ve bunun için birtakım maddi ve tnanevi müeyyideler koymuştur. Çünkü bir ülkede kadının şahsiyeti, iffet ve namusu, vakar ve kişiliği ne kadar ciddi anlamda korunursa, o talke o kadar güven ve huzura kavuşur ve geleceğinin teminatı olan nesli o nisbette faziletli ve ahlaklı yetiştirme imkanına kavuşmuş olur. Hani bir adam evlenip eşi hamile kaldıktan sonra veya eşi doğurduktan Ihemen sonra bir İslam büyüğüne başvurup doğmak üzere olan veya doğmuş bulunan çocuğunu en iyi ve en uygun şekilde yetiştirebilmesi hususunda tavsiyelerini rica etmiş. O İslam büyüğü ise ona şöyle demiştir: "Dostum çok geç kalmışsınız!" Adam hayretle sormuş: "Pek ; anla-yamadun efendim, çocuğum daha yeni dünyaya geldi veya gelmek i üzeredir; bu durumda daha nasıl erken davranmalıydım?" O zat te-jbessüm ederek: "Evlenmeden önce bunu sormalı değil miydin? Çocuğun i ahlaklı, faziletli ve hayırhah yetişebilmesi, dini atmosfer içinde şekillenebilmesi için çok iyi bir anneye ihtiyacı vardır. O bakımdan önce, çocuğunuza anne seçerken çok dikkatli olmalısınız.."
Böylece adam evlenmek istediği kızda birtakım vasıf ve Özellikleri aramak zorundadır. Sadece güzellik, soyluluk ve zenginlik yeterli değildir. Bunların üstünde birtakım vasıflar söz konusudur. Sonra da evliliğin huzur ve tatlılık içinde geçmesi için adam evlenmek istediği kızı, kız da onu görmeli ve fiziksel olarak da birbirini beğenmelidir. Özellikle erkeğin bu konuda çok dikkatli olması gerekir.
Bunun için İslam dini yabancı bir kadına şehvetle bakmayı yasaklayıp haram kılarken, adamın evlenmek istediği kıza bakmasına cevaz vermiştir. [31]

Konuyla İlgili Hadisler

Mugire b. Şu'be (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen bir kadına talip çıkıp onu istemiş bulunuyordu. Peygamber (s.a.u.) Efendimiz ona şöyle tavsiyede bulundu: "O kadına bak (onu gözlerinle bir gör.) Çünkü bu seninle onun arasında bir muvafakat ve mülayemetın oluşması için çok daha yerinde bir davranıştır." [32]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Bir adam bir kadına talip olup onu istedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "O kadına (iyice) bak. Çünkü Ansarın gözlerinde bir şey (az görme ve küçüklük) vardır." [33]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den duydum, buyuruyordu ki: Sizden biriniz evlenmek için kadına talip olup isterse, adam o kadının, nikaha davet eden bazı yerlerini görmeğe kudreti yetiyorsa öyle yapsın (o yerlerine baksın)." [34]
Musa b. Abdillah'tan, o da Ebu Humayd'den veya Humeyde'den rivayet edilmiştir ki, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Resulüllah (s.a.v.) buyurdu ki: "Sizden biriniz bir kadına talip olup istediği zaman, ona, ancak talip olup evlenmek niyetiyle baktığı takdirde, bakmasında bir sakınca yoktur. Kadın bu durumda onun kendisiyle evlenmek istediğini bilmese bile yinede böyledir." [35]
Muhammed b. Eslemeden yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'den duydum, buyurdu ki: "Cenab-ı Hak bir adamın kalbine bir kıza talip olup isteme düşüncesini atıp yerleştirince, o adamın o kıza bakmasında bir sakınca söz konusu olmaz." [36]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre: Talip olup evlenmek istediği kıza, kızın olum-u cevap vereceğini bildiği takdirde, henüz nikah akdi yapılmadan önce ona bakması menduptur. Ama kızın ona iltifat etmiyeceği ve evlenmeğe yanaşmayacağı kesin bilinirse, o takdirde adamın o kıza -evlenmek niyetiyle de olsa- bakması haramdır. [37]

b) Şafiîlere göre: Adam bir kızla evlenmeye niyet edip azmederse, henüz istemeden önce, -kız izin vermese bile ona bakması ünnettir. Aynı zamanda adam o kıza birkaç defa da bakabilir. Ancak . onun sade yüzüne ve iki eline nazar eder. [38]

c) Hanbelîlere göre: Bir kadınla evlenmeyi arzu eden kimsenin, halvette başbaşa kalmaksızın ona bakmasında bir sakınca yoktur. Tabiatıyla onunla halvette başbaşa kalması haramdır, caiz değildir. Yüz avret olmadığından ve kadının bütün güzelliklerini kendine topladığından sadece ona bakmakla yetinilir. İmam Evzaî onun boyuna, fiziki yapısına da bakabilir demiştir. Davud ez-Zahiri ise, erkek bu durumda kadının bedeninin zahirinin tamamına yani dış görünüşüne, kılık ve kıyafetine bakabilir diyerek daha geniş bir ictihad ortaya koymuştur. [39]

d) Maliküere göre: Bir kızla evlenmeye niyet eden adam onun yüzüne ve iki eline şu şartlarla bakabilir ve bu bakış mendup kabul edilir:

1- Bu bakışla telezzüz duygusu taşımamış olması,

2- Kız reşide ise, o. adamla evlenmeğe rıza göstereceğinden kesinlikle bilinmesi, reşide değilse, velisinin böyle bir rıza göstermesinin kesin anlaşılması..

Aksi halde bakmak haramdır. [40]

Tahliller ve Rivayetler

22 nolu Muğire hadisini aynı zamanda Daremi tahric etmiş, İbn Hibban sahihlemiştir. O bakımdan müctehidlerin çoğu bu rivayetle is-tidlal etmiştir.

Böylece hadis, adamın evlenmek istediği kız ve kadına sırf bu niyetle bakmasının sünnet olduğuna ve evlenince de aralarında uyum ve sevgi doğmasına, doğacağına delalet etmektedir.

23 nolu Ebu Hüreyre hadisini Müslim kendi sahihinde Ebu Hazim hadisinden naklen tahric etmiş bulunuyor. Onun lafzı şöyledir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in yanında bulunuyordum. Bir adam O'na gelerek, Ansardan bir kadınla evlendiğini söyledi. Efendimiz ona: "Sen o kadına baktın mı (onu gördün mü) ?" diye sorunca, o: irHayır, görmedim.." diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v») ona: "Git de ona bak (onu bir gör). Çünkü Ansarın gözünde bir şey vardır" buyurdu. .

Bu hadis de sahih kabul edildiği için müctehidlerin çoğu bununla istidlal ve ihticacda bulunmuştur.

Böylece görmeden, dikkatle bakmadan bir kızla evlenmenin ileride doğuracağı sakıncalara işaret edilmekte ve bazı kusurların ortaya çıkabileceğinin dikkate alınması hatırlatılmaktadır.

24 nolu Cabir hadisini aynı zamanda Şafiî, Abdürrezzak, Bezzar ve Hakim tahric etmiş ve Hakim bunu sahihlemiştir. İbn Hacer ise, bu hadisin ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir. Ancak isnadında Mu-hammed b. İshak bulunuyor. Sonra da İbn Kattan bu rivayeti Vakid b. Abdirrahman sebebiyle muallel saymış ve "Maruf olanı Vakid b. Amr dir" diyerek ta'lilin sebebini açıklamıştır. [41]

25 nolu Ebu Humayd hadisini aynı zamanda Taberani ve Hafiz Bezzar tahric etmişlerdir.. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde yer alan ricalin hepsinin sahih olduğunu Mecmeu'z-Zevaid sahibi belirtmiş ve böylece hadisin istidlale salih olduğuna işarette bulunmuştur.

Böylece evlenmek niyetiyle adamın bir kıza bakmasında bir sakınca olmadığı ve böyle bir davranışın müstehab veya sünnet kapsamına girdiği anlaşılıyor.

26 nolu Muhammed b. Mesleme hadisini ayrıca ibn Hibban ve Hakim tahric ederek sahihlemişlerdir. ibn Hacer ise bu rivayet hakkında bir görüş beyan etmemiştir.

Bu bapta ibn Hibban, Darekutnî ve Hakim'in Enes ve Ebu Avane'den rivayet ettikleri bir hadis bulunuyor ki, Muğire b. Şu'be hadisinin bir benzeridir. Yine ahmed, Taberanî, Hakim ve Beyhaki'nin Enes'den yaptıkları bir rivayet de şöyledir:

"Ümmu Süleym'i (r.a.) bir kadına göndererek şöyle talimat verdi: "Gir de o kadının ayak bileğine ve bacaklarına bak ve üzerindeki kaftanını kokla.."

Ancak İmam Ahmed bu rivayeti nakletmekle beraber münker lduğuna dikkat çekmiştir. Bu hususta meşhur olan rivayet ise kmmare b. Sabit'ten yapılmıştır. Nitekim Ebu Davud onu el-Merasil'e klıp nakletmiştir. Diğer yandan Abdürrezzak'm ve Sa'd b. Mensur un fvluhammed b. Hanife'den naklettikleri şu rivayeti de belirtmemizde ^arar vardır. Halife. Ömer (r.a.), Hz. Ali'ye (r.a.) başvurup onun kızı Ümmu Gülsümle evlenmek istediğini söyledi. Hz. Ali (r.a.) kızının tıenüz izdivaç için küçük olduğunu belirtti ve şöyle ilave etti: "Onu ben size göndereyim de hoşunuza gider de beğenirseniz size zevce olarak vereyim" ve kızı Ümmu Gülsüm'ü (bir yalanıyla) birlikte Ömer'e (r.a.) gönderdi.. Hz. Ömer de onun dizinden aşağı kısmını açıp baktı. Bunun [üzerine (çok üzülen) Ümmu Gülsüm şöyle dedi: "Eğer sen mü'minlerin emiri olmasaydın herhalde çuvaldızı iki gözünüze sokardım.." [42]

Şüphesiz Hz. Ömer'in bu davranışı haber-i ahad arasında bulu-tnuyor ve rivayetin hasen derecesinde olduğu söylenir. Herşeyden önce |Ömer bunu şehevi bir duyguyla değil, kızın evlilik çağma gelip gelme-idiğini ve bacaklarının gelişip gelişmediğini anlamak için yapmıştır. jZira Arapların buna benzer tesbit ve teşhisleri pek meşhurdur. [43]

Çıkarılan Hükümler

1- Talip olduğu kıza evlenme teklifi yapıldığı takdirde olumlu cevap vereceğini bildiği takdirde adamın ona bakmasında bir sakınca yoktur.

2- Kızın olumlu cevap vermeyeceği kesin bilindiği takdirde' onunla evlenmek isteyen adamın ona bakması caiz değildir.

3- Kız reşide değilse, bu hususta velisinin olumlu, olumsuz cevabı dikkate alınarak hareket edilir.

4- Kızla evlenmeye azmeden kimsenin -kızın izni olmasa bile- ona bakması sünnettir. Hatta birkaç defa bile bakmasında bir sakınca yoktur. Bu, Şafiîlere göredir.

5- Adam evlenmek istediği kızın sadece yüzüne ve iki eline bakabilir.

6- İmam Evzaî'ye göre, adam evlenmek istediği kızın dıştan fiziksel yapısına da bakabilir.

7- Evlenmek istediği kıza şehvetle, telezzüz niyetiyle bakması haramdır.

8- Bu konuda Abdürrezzak ile Sa'd b. Mansur'un rivayeti istidlale salih görülmediği için, müctehid imamlar kızın bacaklarına bakmanın caiz olmadığını söylemişlerdir.

9- Bir kızı veya kadını görmeden onunla evlenmek sünnete aykırıdır. Aynı zamanda ailenin uyum ve huzur içinde devamının sağlanmasına ters düşer. [44]

Nikah Ancak Veli İle Gerçekleşir

Reşide olan ve olmayan, bakire ve dul olan kadının nikah konusu müctehidler arasında farklı görüş ve hükümlere neden olmuştur. Şüphesiz reşide olmayan kız velisinin izni olmadan evlenemez; velisinin muvafakati alınmadan yapılan nikah akdi geçersizdir. Reşide olan kızların nikahlanması hakkında ise, velisiz nikah akdinin sahih olup olmadığı konusuna bağlıdır ve imamlara göre değişmektedir. Dul olan kadının ise bu hususta velisinin muvafakatma gerek yoktur, kişisel muvafakati yeterlidir.

Böylece islam fikhı kadına gereken yerde hürriyet vermiş ve onun kişiliğine itibar edilmesine kapı açmıştır. Reşide olmayan kızları ise nikah konusunda serbest bırakmamış ve mutlaka velilerinin muvafakatim şart koşmuştur. Çükü o yaştaki bir kızın evlenme hususunda vereceği karar, seçeceği erkek bir takım sakıncayı sonuçlar doğurabilir. [45]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Musa (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Nikah akdi ancak veli ile (onun izni ve muvafakatiyle) olur." [46]

Süleyman b. Musa'dan, O da Zührî'den, o da Urve'den, o da Aişe (r.a.) dan yaptığı rivayette, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğu belirtilmiştir:

"Hangi kadın velisinin izni olmaksızın nitahlanırsa, onun nikahı batıldır, onun nikahı batıldır, onun nikahı batıldır. Bu durumda onu nikahlayan adam onunla cinsel temasta bulunursa, bunu kendine helal saymasına karşılık kadın için mehr (vermesi) gerekir. Veli konusunda bir tartışma ve sürtüşme varsa, velisi olmayanın velisi sultan (hükümdar) dır." [47]

Ebu Davudise bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:

"Nikah akdi ancak veli ile geçerli olur. Hangi kadın velisi-ın izni olmaksızın mkahlanırsa, onun nikahı batıl (geçersiz). ir, onun nikahı batıldır, onun nikahı batıldır. Eğer kadının ve-Si yoksa, sultan (hükümdar) velisi olmayanın velisidir." [48]

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) fendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadın kadını evlendirmesin; kadın iendi başına kendini evlendirmesin. Şüphesiz zaniye odur ki, [endi kendini evlendirir." [49]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Hür mükellef ergen kadının nikahı velisiz ahih ve geçerlidir. İsterse kadının velisinin izni olmaksızın ve onun lazır bulunmadığı bir zamanda nikah akdi yapılmış olsun farketmez, ani yine de yapılan akid sahihtir. Çünkü bu durumda kadın kendi lakkı olan bir hususta tasarrufta bulunmuş oluyor ki, kadın hür, aükellef, âkile ve balığadır. Bu durumda olan kadın nasıl kendi dalında tasarrufa yetkili ise, nikah hususunda da yetkili kabul edilir, balında tasarrufa yetkisi olmayan kadın kendini nikah akdiyle evlen-lirmeye de yetkili değildir.
Ancak kadın kendisine denk olmayan biriyle evlenirse velisinin it-raz hakkı doğar ve bu sebeple kadıya başvurabilir. Kadı nikahı fe-ıhetse bile kadın boşanmış sayılmaz. el-Hasan'm imamdan yaptığı rivayete göre, bu durumda kadının nikahı caiz değildir. Çünkü kendisine denk biriyle evlenmemiş ve velisi de buna itiraz etmiştir.
Veli nikah hususunda baliğa olan kızı icbar edemez, ancak veli evlendirmek için bakire kızın iznini ister, o da susup cevap vermez veya güler ve sessiz bir şekilde ağlarsa olumlu cevap vermiş kabul edilir. Sesli ağlarsa, reddetmiş sayılır.
Kızın velisi kendisinden izin almaksızın onu birine nikah eder ve sonra bu haber kıza ulaşınca olumlu cevap verirse, nikah geçerli olur. Hatta Ebu Yusuf a göre haberi alınca susup cevap vermemesi red sayılır. [50]
Dul kadını ancak onun velisi iznini almak suretiyle evlendirebilir.
b) Şafîlere göre: Kadın kendi kendini -velisinden izin almış olsun, olmasın- evlendiremez. Aynı zamanda başka bir kadını da vekaleten evlendiremez, Aksi halde yapılan nikah akdi geçersiz olup kabul olunmaz.
Velisiz yapılan nikah akdiyle cinsel temasta bulunmak sadece mehri gerektirir, haddi değil.
Baba, yaşı küçük olsun büyük olsun bakire kızını iznini almadan evlendirebilir. Ancak izin alması müstehabdır. Dul kızını ise, ancak iznini aldıktan sonra evlendirebilir. Baba olmayınca dede onun makamına geçer ve kızın velisi kabul edilj*.
Kızın baba ve dedesi yoksa, kendisi de küçük yaşta ise, kardeşleri, amcaları ve benzeri yakınları onu evlendiremezler; bu hususta yetkileri yoktur. Dul olup ergenlik çağma girmiş bulunan kadını ise, iznini alarak evlendir ebilirler.
Bakire kızı evlendirmede velisinin izin istemesine karşı mücerred susması bile muvafakat sayılır ve bu durumda velisi onu evlendirebilir. [51]
c) Hanbelüere göre: Bu mezhep imamları da Şafîîlere yakın bir görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır. Şöyle ki: Nikah akdi ancak veli ve iki şahitle sahih ve geçerli olur. Bu durumda kadm kendi kendini evlen-diremeyeceği.gibi, başka bir kadını da bilvekale evlendiremez. Aksi halde yaptığı nikah sahih olmaz. Nitekim bu anlamdaki hüküm Ömer, Ali, İbn Mes'ud, İbn Abbas, Ebu Hüreyre ve Aişe (Allah hepsinden razı olsun) rivayet edilmiştir. Tabiinden Said b. Müseyyeb'in, el^Hasen'in, Ömer b. Abdilaziz'in de görüş ye ictinadı bu merkezdedir. Cabir b. Zeyd, İbn Ebi Leyla, İbn Şübrüme, İbn Mübarek ve Ubeydullah el-Anberî de aynı görüşü izhar etmişlerdir.
îbn Şirin ve benzeri ilim adamlarına göre, kadın velisinin izni olmaksızın evlenemez, evlendiği, yani nikah akdi yaptırdığı takdirde, bunun geçerliliği velisinin izin ve muvafakatma bağlıdır. [52]
d) Malilikilere göre: Bu mezhebe göre, baba dışında hiçbir kimse veliy-i mücbir değildir ve o bakımdan hiçkimse velisi olduğu kızı veya başka bir kadını evlendirmeye zorlayamaz. Baba ise bakire kızını, küçük oğlunu, cariyesini -bunlar istemese bile- zorla evlendirebilir.
O kadar ki, İbn Kasım diyor ki: "imam Malik'in yanında bulunuyordum. Derken bir adam geldi ve himayesinde kardeşinin bakire kızı bulunduğunu ve bu kızın aynı zamanda sefihe (malını düşenmeden harcayan ve aklını yeterince kullanamayan) olduğunu belirtti. Onu evlendirmek istediğini, ancak onun buna yanaşmadığını, her defasında red cevabı verdiğini ilave ederek onu zorla birine nikah etmesinde bir sakınca olup olmadığını sordu. İmam Malik ona şu cevabı verdi: "Hayır, onu ancak rızasıyla evlendir.." [53]
Bakire kızı kendisine talip olan adama nikahlamada babasının izin istemesine karşı susup konuşmaması izin sayılır. Ama dul kızın mutlaka sözlü beyanda bulunması ve bir de babasına yetki vermesi gerekir. Aksi halde babası onu evlendirmeye yetkili değildir, [54]

Tahliller ve Rivayetler

33 nolu Ebu Musa hadisini aynı zamanda İbn Hibban ve Hakim tahric ederek sahihlemişlerdir. Ayrıca Hakim bu hadisin birden fazla tariki bulunduğunu belirterek otuz kadar sahabinin isminden söz etmiştir.
Ancak hadisin mevsul ve mursel olduğu ihtilaf konusudur.
34 nolu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda Ebu Avane, İbn Hibban ve Hakim tahric etmiş, Tirmizî ise has enlemiş tir. Ancak irsalinin muallel olduğu üzerinde duranlar olmuştur. Bununla beraber hadisi yirmi kadar ravi ibn Cüreyc'den nakletmiştir.
Bu sebeple müctehidlerin bir kısmı bu hadisle istidlal etmemiştir.
35 nolu Ebu Hüreyre hadisini Beyhaki de tahric etmiş ve Hafiz İbn Hacer ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir, ancak "Şüphesiz zaniye odur ki, kendi kendini evlendirir" cümlesinin Ebu Hüreyre'nin ilavesi olduğu sanılmaktadır. Çünkü Darekutnî'nin Ebu Hüreyre (r.a.) den yaptığı rivayete göre, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini belirtmektedir: "Kendi kendini evlendiren kadın hakkında biz zaniye derdik.."
Diğer yandan Ahmed, İbn Mace ve Taberanî bu hadisi kuvvetlendirir anlamda îbn Abbas (r.a.) dan şu hadisi rivayet etmişlerdir: "Nikah ancak .veli ile sahih (geçerli) olur." Ne varki bu hadisin isnadında Hac-cac b. Ertat bulunuyor ki, bu zat zayıftır. İmam ahmed onun hadis hafızı olduğunu belirtirken İbn Main onun kavi olmadığına dikkat çekmiştir. Saduk (doğru) olmakla beraber tedlis yapmıştır. Nesâî de onun kavi olmadığını; Darekutnî ise onun hadisiyle ihticac edilemeyeceğini söylemiştir. [55]
Cumhura göre, neseb ve sebep yoluyla kişinin yakınları onun ve-' lisidir. Ebu Hanife'ye göre Zevilerham da veli kabul edilir. Kızın asaba loyuyla velisi olmadığı takdirde zevilerham olan uzak hısımları onun velisi olarak belirlenir. [56]

Çıkarılan Hükümler

1- Hür ve mükellef olan her kadının nikahı velisiz sahih ve geçerlidir. Bu, Hanefîlere göredir.
2- Ergen olup hür ve aklı başında olan bir kız nasıl kendi malında tasarrufa yetkiliyse, öylece evlenme hususunda da yetki-lidir; velisinden izin almak zorunda değildir. Bu da Hanefîlere göredir.
3- Ergen hür kadın kendisiyle denk olmayan, ailesiyle bağdaşamayan biriyle evlenecek olursa, velisinin bu nikaha itiraz hakkı doğar. Bu durumda kadı (hakim) nikahı feshetse bile kadın boşanmış sayılmaz. Bu da Hanefîlere göredir.
4- Kadın kendisiyle denk olmayan düşük bir kimseyle evlenirse, velisinin itirazı üzerine yapılan nikah akdi caiz sayılmaz Bu, el-Hasan'm İmam Ebu Hanife'den yaptığı rivayete göredir.
5- Veli nikah hususunda ergen bakire kızını zorlayamaz, İzin istemek zorundadır. Bu da Hanefîlere göredir.
6- Veli dul ergen kızım, onun iznini almaksızın evlendirme yetkisine sahip değildir. Bu, bütün imamların görüş ve ictinadıdır.
7- Veli, ergen bakire kızını, ondan izin almaksızın birine nikahlarsa, kız haber alınca bu nikaha rıza gösterirse, yapılan akid geçerli olur. Rıza göstermezde redderse geçersiz kabul edilir. Bu da Hanefîlere göredir.
8- Bir kadın dul olsun, bakire olsun velisinin iznini almış olsa bile kendi kendini evlendiremez, yani kendi başına biriyle nikahlanamaz. aynı zamanda başka bir kadım da bilvekale evlendiremez. Bu, Şafulere göredir.
9- Baba, hayatta değilse dede, küçük olsun, büyük olsun bakire kızını iznini almadan evlendirebilir ve yapılan akid geçerli sayılır. Bu da Şafîîlerle Hanbelîlere göredir.
10- Velinin, kızını birine nikah etmek istediği zaman, kızından izin alması müstehabdır. Bu da Şafîî ve Hanbelîlere göredir.
11- Bakire kızın baba ve dedesi yoksa, kardeşleri, amcaları ve benzeri yakınları onun velisi kabul edilirler. Bu da Safîlere göredir.
12- Malikilere göre, yalnız baba veliy-i mücbirdir; yani bakire kızını evlendirmeye sadece baba yetkilidir, kızı istemese bile o onu ev-lendirebilir.
13- Veli kızma, seni falan adamla evlendirmek istiyorum der, kız da susup cevvap* vermezse, onun susması bu hususta olumlu cevap kabul edilir. Bu, bütün mezheplere göredir.
14- Yetim kızı ise vasi ve velisi onun iznini almadan evlendiremez. [57]

Nikah Akdinde Şehadet

Nikah, aile yuvasını kurmaya yönelik bir akiddir ki, gizli anlaşmaları, metres edinmeyi, zinaya kaymayı önlemek için iki şahidin huzuruyla gerçekleşir. Şahitlerin ikisinin de erkek olması veya birinin erkek, iki de kadın olması söz konusudur ki bu müctehidler arasında ihtilaf konusudur. Ancak ister öyle, ister böyle olsun nikah akdinde mutlaka şahit lüzumludur ve şarttır. Aksi halde yapılan akid sahih ve caiz olmaz. [58]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan rivayete öre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle, buyurmuştur: "Zinakar (fahişe) o kadınlardır ki, (huzurda) beyyine (şahit) olmaksızın nikahlanırlar." [59]
îmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Nikah ancak veli ve iki adil şahitle (sahih ve caiz) olur." [60]

Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Nikah ancak veli ve bir de iki adil şahitle (sahih ve caiz) olur. Şayet veliler bu konuda ihtilafa düşüp nikah akdinin yapılmasını engeller bir durum meydana çıkarsa, o takdirde sultan (hükümdar) velisi olmayanın velisidir." [61]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Nikah akdinin caiz olabilmesi için şahitlerin hazır bulunması şarttır. İmam Malik'e göre, şahitlerin bulunması şart değildir, şart olan yapılan akdin ilanıdır. O bakımdan şahitlerin huzurunda yapılap ilan edilmeyen bir nikah akdi ona göre caizse de yeterli değildir. Çünkü nikahın zinadan tef riki ancak ilan ile gerçekleşir.
İki şahidin akil, baliğ ve hür olması da şarttır. O Bakımdan çocukların veya akli dengesi bozuk olanların veya kölelerin huzuruyla nikah akdi yapılamaz, yani bunların hazır olmasıyla nikah akdi geçerli kılınmaz. [62]
Bu hususta genel kaide şöyledir: Kendini evlendirmeğe yetkili olan her kişi nikah akdinde şahit olmaya .da uygun ve ehildir.
Aynı zamanda şahitlerin müslüman olması ve nikah akdinde icap ve kabul sözlerini duymaları da şarttır. Aksi halde akid sahih olmaz. O bakımdan gayr-i müslimin ve sağırın şahitliği muteber ve caiz değildir.
İki şahidin adil olması müstehabdır, şart değildir. O bakımdan bu bapta fasıkın da şehadeti geçerlidir.
İki erkek şahit olmadığı takdirde bir erkekle iki kadının şahitlik yapması yeterlidir. [63]
b) Şafulere göre: Nikahın beş rüknü vardır:
1- Zevç (evlenmek üzere bulunan erkek),
2- Zevce (evlenmek üzere bulunan kadın),
3- Velî (ergen olmayan erkek çocuk, ergen olan ve olmayan bakire ' kız çocuk üzerinde velayet hakkı bulunan baba, dede, kardeş, amca ve i benzeri yakınlar),
4- İki erkek şahit,
5- İcab ve kabule delalet eden sıyga (kip)..
Şahitlerin ikisinin de erkek olması şarttır. Ancak müslüman ve
hür olmaları şart değildir. Adil olmaları yeterlidir. O bakımdan nikah
akdinde gayri müslimin ve kölenin şahitliği de geçerli sayılır. [64]
c) Hanbelîlere göre: Nikah ancak iki müslüman şahidin hazır bulunmasıyla geçerli olur. Kadın gayr-i müslim, erkek müslüman olursa, yine de iki şahidin müslüman olması gerekir. İmam Ebû Hanife'ye
göre, kadın zımmîye olursa, iki erkek zimmînin şehadetiyle nikah sahih olur.
Bu mezhebe bağlı olan ilim adamlarının çoğuna göre, iki şahidinde erkek olması şarttır. O bakımdan iki kadın bir erkeğin şahitliği yeterli değildir.
İki çocuğun şahitliği de yeterli değildir. İki kölenin şahitliği yeterlidir. [65]
d) Malikîlere göre: Bu mezhebe göre, nikah akdinde iki şahidin hazır bulunması şart değildir. Akdin yapıldığını ilan şarttır. O bakımdan erkekle kadın kendi aralarında nikah akdini yaptıktan sonra evlendiklerini ilan ederlerse, bu akid geçerli olur. [66]

Tahliller ve Rivayetler

42 nolu İbn Abbas hadisi hakkında Tirmizî şöyle görüş beyan etmiştir:
"Bu mahfuz olmayan bir hadistir. Ancak Abdüla'la'nın Said'den, onun da Katade'den merfuan rivayet ettiğini biliyoruz."
Aynı zamanda Abdüla'la bu hadisi Said'den mevkufen de rivayet etmiştir. Bu bapta sahih olan .rivayet ise, yine İbn Abbas (r.a.) dan nakledilen şu hadistir: "Nikah ancak beyyine ile (sahih) olur." Böylece bu ikinci rivayetle istidlal edilebilir.
43 nolu îmran hadisini Darekutnî ve Beyhakî el-Ilel'de tahric etmiştir. Ancak isnadında Abdullah b. Muharrer bulunuyor ki, bu zat sika değildir. Nitekim İmam Ahmed, "İlim ehli onun hadisini terketmiş bulunuyor" derken Cevzecânî, "O (manen) helak olmuştur" diyerek görüş beyan etmiştir. Darekutnî'ye göre, o metrukü'l-hadistir. İbn Hib-ban ise, "O, Allah'ın seçkin kullarından idi, ancak (son yıllarında) bilmeden yalan söyler, anlamadan haberleri, hadisleri ters çevirirdi" demiştir. İbn Maîn de onun sika olmadığına dikkat çekmiştir. [67]
Bu sebeple müctehidlerin çoğu îmran hadisiyle istidlal ve ihticac-da bulunmamış; özellikle rey tarafdarları bu konuda kıyas yolunu ter-cip etmişlerdir.
44 nolu Aişe hadisini aynı zamanda Beyhakî tahric etmiş, ayrıca Said b. Halid aynı hadisi Abdullah b. Hakim tarikiyle rivayet etmiştir.
Ne var ki, İbn Main bu iki tarikten rivayet edilen hadisin zayıf olduğunu tesbit etmiş ve Beyhakî de onu ikrar etmiştir.
Diğer yandan Şafiî ile Beyhakî İbn Haysem tarikiyle Said b. Cübeyr'den mevkufen şu hadisi rivayet etmişlerdir: "Nikah ancak mürşid bir veli ve adil iki şahit ile (sahih) olur."
Yine Beyhakî Sevrî tarikiyle Ebu Haysem'den merfuan şu hadisi rivayet etmiş bulunuyor: "Nikah ancak veli ve adil iki şahitle (sahih) olur. Şayet kızı, sevihneyip kendisine gazap edilen bir veli evlendirecek olursa, onun yaptığı nikah akdi geçersizdir."
Bu hadisin isnadında Adiy b. Fazl bulunuyor ki, bu zat zayıftır; ri-vayetiyle istidlal edilemez.
Bu bapta Beyhakî'nin şu lafızla rivayet etttiği şu hadisi de bulunuyor: "Nikah ancak şu dört kişiyle (sahih) olur: Kızla evlenmek isteyen erkek, veli ve iki şahit.."
Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre, bu rivayetin isnadında Muğire b. Musa el-Basri bulunuyor ki, Buhari onun münkerü'l-hadis olduğunu belirtmiştir. [68] İbn Adiy ise onun sika olduğunu, münker bir hadisinin bulunmadığını söylemiştir. [69]
Darekutnî'nin Hz. Aişe (r.a.) dan rivayet ettiği bir hadis daha bulunuyor ki lafzı şöyledir: "Nikah akdinde dört kişi gereklidir: Veli, zevç ve iki şahit.."
Bu rivayetin isnadında ise, Ebu'l-Hasîb Narı' b. Meysere bulunuyor ki, bu zat meçhuldür. Ancak bu bapta Beyhakî'nin Hilafiyat'ta İbn Abbas'dan mevkufen rivayet ettiği bir hadis bulunuyor ki, çoğuna göre sahihtir. [70]

Çıkarılan Hükümler

1- Nikah akdinin sahih olabilmesi için şahitlerin hazır bulunması ve icap ile kabulü duymaları şarttır. Bu, Malikîler dışında diğer imamların içtihadıdır.
2- Şahitlerin akil, baliğ ve hür olması şarttır.
3- Çocukların, delilerin ve kölelerin şahitliği muteber değildir. Bu daha çok Hanefilerin görüşüdür.
4- Kölelerin şahitliği muteberdir. Bu Şafiîlerle Hanbelîlere göredir.
5- Şahitlerin müslüman kişiler olması da şarttır. Bu Hanefilerle Hanbelilere göredir.
6- Şahitlerin müslüman olması şart değildir. Bu Şafîlere göredir.
7- Nikah akdinde şahitlerin hazır bulunması şart değildir, ama icap ve kabulden sonra yapılan nikahın ilanı şarttır. Bu Malikilere göredir.
8- Nikah akdinde ancak iki erkek şahidin hazır bulunması gerekir. İki kadın bir erkeğin şahitliği yeterli değildir. Bu Şafiîlerle Hanbelîlere göredir.
İmam Ebu Hanife'ye göre, iki kadın ile bir erkeğin şahitliği yeterlidir.
9- İki şahidin adil olması gereklidir. Bu daha çok Şafiîlerle Hanbelilere göredir.
10- Nikah akdinde şahitlerin müslüman olmaları şart değildir; iki zımraînin hazu* bulunması yeterlidir. Bu, Şafiîlerin içtihadıdır. [71]

Nikahta Kefalet

Fıkıhta nikah babında "kefaet" ve "küfv" diye iki kavrama yer verilmiştir. Bu ikisi de aynı kökten olup birbirine yakın anlama delalet etmektedir. Şöyle ki: "Kefaet: Beraberlik, eşitlik, denklik demektir. Küfv ise: Misli, benzeri, naziri, müsavisi ve manendesi demektir.
Bu iki kavramla, evlenecek olan çiftler arasında bazı yönlerden eşitlik, benzerlik gözetmeğe yönelik bir tavsiye söz konusudur. Çiftlerin daha iyi uyum sağlayabilmeleri, huzurlu, güvenli bir aile yuvası kurabilmeleri ve hayatlarım beraber sürdürebilmeleri için daha çok dindarlık ve güzel ahlak açısından aralarında benzerlik ve eşitliğin bulunması oldukça lüzumludur. O bakımdan İslam hukukçuları buna ayrı bir bap ayırıp gereken ağırlığı vermişlerdir. [72]

Konuyla İlgili Hadisler

Abdullah b. Bureyde'den, o da babasından rivayet etmiştir: "Gen^ bir kız Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi: 'Doğrusu babam beni kardeşinin oğluyla -onun aşağılığını benimle giderip kaldırmak için- evlendirdi." Bunun üzerine Re sulüllah (s.a.v.) o kızın babasına haber gönderip onu çağırdı Gelince de Resulüllah (s.a.v.) durumu kıza bıraktı (yapılan ni kah akdini tasvip edip etmediğini onun iradesine bıraktı) Kızcağız şöyle cevap verdi: "Ben şahsen babamın yaptığı nikat akdini geçerli kabul ediyorum; ancak ben kadınlar için bu hu susta bir yetki o-lup olmadığını bilmek istiyorum." [73]

Hz. Aişe ve Hz. Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre şöyle buyurmuştur:
"Elbette soyluların ancak kendilerine denk olanlarla evlen melerine müsaade ederim.." [74]
Kbu Hatim el-Müzeni'den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Din (ve dindarlık) ve 'ahlakına (güvenip) hoşnutluk duyacağınız kimse size (kızınızla) evlenmek üzere gelirse, onu evlendirin. Eğer böyle yapmıyacak olursanız yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat meydana gelir" Bunun üzerine ashab-ı kiram sordu: "Ya Resulellah! O gelen adamda (birtakım hoşa gitmeyecek) başka sıfatlar bulunursa?.." Efendimiz cevap verdi: "Din ve ahlakına (güvenip hoşnutluk duyacağınız kimse size evlenmek üzere gelirse, onu evlendirin." Ve ashab bu soruyu üç defa tekrarladı, Efendimiz de onlara aynı cevabı verdi." (55).
Uz. Aişe fr.aj dan yapıhm rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Kini Huzayfe b. L tl>e
1) Robi'a b. Abdişşems, -ki buzat Peygamber (s.a.v.) Efendimizle birlikte Kedir Savaşı'na hazır bulunanlardandır- Salim'i oğul edindi ve kardeşi Velid b. Utbe'nin -ki Bu /at Ansar'dan bir kadının kölesi idi- kızını ona verip nikahladı." (56) [75]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre: Kefaet, erkeğin kadına bazı hususlarda denk ve eşit olmasıdır. Bu hususlar ise altı maddedir:
1- Soy ve soylulukta..
Mesela Kureyş Kabilesi'ne mensup bir adam ile başka bir kabileye mensup kız arasında soy ve soyluluk bakımından denklik yoktur..
1- İslam'a mensubiyette..
2- Sanat ve kazançta..
3- Hür olmaklıkta..
4- Diyanette..
5- Mal ve ekonomik yapıda..
Böylece belirtilen hususlarda kefaeti dikkate almak asaba olan velinin hakkıdır. Kız kendine denk olmayan biriyle evlenirse, velinin itiraz hakkı söz konusudur. Hanefîlerden bir kısmına göre ise, kefaet nikahın sıhhatinin şartıdır. (58).
b) Şafiîlere göre: Kefaet öyle bir kayıttır ki, onun yokluğu kişi için ar olmayı gerektirir. Bu da kelam ve hisset (olgunluk ve aşağılık) da aranır, bedenî arızadan selamete ise ayrı bir konu olarak bunun dışında kalır.
O bakımdan bu mezhebe göre kefaet dört hususta muteberdir:
1- Soy ve soylulukta,
2- Din ve dindarlıkta,
3- Hür olmakta,
4- Sanat ve kazançta..
O bakımdan kızın velisi, kızın rızasıyla onu küfv (denk ve eşit) olmayan biriyle evlendirirse veya eşit seviyede olan velileri yine onun rızasıyla onu küfv olmayan biriyle evlendirirlerse, bu nikah sahih olur Yakın velisi kızın rızasını alarak onu küfv olmayan biriyle evlendirirse. uzak olan velilerinin buna itiraz hakkı yoktur.
Baba küçük veya ergen bakire kızını, rızasını almaksızın ona küf1 olmayan biriyle evlendirebilir mi? Mezhebin zahirine göre, yapılan akic hükümsüz sayılır. Diğer kavle göre, nikah akdi sahih kabul edilir Ancak ergen olan hakire kızın bu nikahı kabul edip etmeme muhayyer ligi söz konusudur Küçük kız ise ergen olunca itiraz hakkını kullanabi lir. (59)
c) Hanbelîlere göre: Kefaet meselesi hakkında İmam Ahmed'den farklı rivayet yapılmıştır. Bir rivayete göre, kefaet nikahın şartlarından biridir. Kız kendisine küfv olmayan biriyle evlenir veya evlendirilir s e nikah hükümsüz kabul edilir. Diğer riva-yete göre, şart değildir. Nitekim bu mezhebe bağlı ilim adamlarının çoğu bu ikinci rivayeti uygun görmüşlerdir.
Böylece bu mezhebe göre de kızla erkek arasında beş hususta eşitlik söz konusudur:
1- Diyanet,
2- Sanal
3- Mali imkan,
4- Hürriyet,
5- Soy ve soyluluk.. [76]
d) Malikîlere göre: Nikah akdinde yani evlilikte kefaet, iki hususta denk ve müsavi olmaktır: Dindarlık ve ayıplardan, kusurlardan salimlik.. [77]

Tahliller ve Rivayetler

53 nolu Abdullah b. Büreyde hadisini, Ibn Mace isnadmdaki ricalinin sahih oldukları doğrultusunda tahric etmiştir. Nesâî, Ziyad b. Eyy-ub tarikiyle tahric etmiş bulunuyor. Ziyad'ın sika olduğu bilinmektedir. Çünkü bu zat Ali b. Gurab'dan rivayet- etmiştir ki, Ali saduk bir ravidir.
Bu hadisin sıhhatma ayrıca Ibn Abbas (r.a.) dan rivayet edilen şu hadis delalet etmektedir: Bakire bir cariyeyi (yani bakire bir kızı) istemediği, hoş görmediği halde babası evlendiriyor. Kız, Peygamber1 e (s.a.v.) müracaat edince, Efendimiz onu yapılan nikahı kabul edip etmemede muhayyer bırakıyor."
Ayrıca bu bapta kızdan isti'marda bulunma (onun rızasını isteme ve onunla istişarede bulunma) hususu da bu rivayetleri kuvvetlendirmektedir.
Böylece izni alınmadan, rızası aranmadan evlendirilen kızm itiraz hakkı vardır ve isterse yapılan nikahı geçersiz sayabilir.
54 nolu Aişe ve Ömer hadisiyle pek istidlal edilmemiştir.
55 nolu Ebu Hatim hadisini Tirmizî hasenlemiştir. Münavî de bu hususta Tirmizî'nin görüş ve tesbitine uymuştur. Buharı ise bu rivayeti gayr-i mahfuz olarak vasıflandırmış, Ebu Davud bunu el-Merasil'de nakletmiştir. Ibn Kattan ise bu hadisin muallel bulunduğunu, irsalinde zaaf söz konusu olduğunu belirtmiştir.
Ebu Hatim el-Müzenî'nin Resulüllah (s.a.v.) ile sohbeti (arkadaşlığı) vardır ve o bundan başka da bir rivayet yapmamıştır. .
Bu anlamda bir hadisi Tirmizî Ebu Hüreyre (r.a.) dan riva-yetle tahric etmiştir ki lafzı şöyledir: "Dinini (dindarlığını) ve ahlakını beğenip hoşnutluk duyacağınız bir kinişe size gelip (kızınızı veya bir yakınınızı) isterse* onu evlendiriniz. Eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat meydana gelir."
Bu bapta Ebu Davud'un Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiği bir hadis daha bulunuyor ki, anlamı şöyledir: "Ebû Hind (r.a.), Yafuh'ta Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e hacamette bulundu (ondan kan aldı). Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Benî Beyada kabilesine seslenerek şöyle tavsiyede bulundu: "Ya Beni Beyada! Ebu Hind'i evlendirin, ona kız verin.." [78]
Bu rivayeti Hakim tahric etmiş ve Hafiz İbn Hacer hasenlemiştir.
Tirmizî'nin Ali (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Üç şey geciktirilmez: Vakti gelince namaz, hazır olduğu zaman cenaze, kendisine denk ve müsavi eş bulunduğu zaman bekar kız.."
56 ve 57 nolu hadisler de kefaetin daha çok iki hususta söz konusu olduğunu göstermekte ve bu konudaki rivayetleri kuvvetlendirmektedir: Dindarlık ve güzel ahlak..
Konuyla ilgili birkaç rivayet daha bulunuyorsa da yapılan ciddi tesbitlere göre isnadlarmda zayıflık vardır. O bakımdan istidlal ve ihti- . caca salih değillerdir. [79]

Çıkarılan Hükümler

1- Nikahta (evlilikte) kefaet nikahının şartlarından değildir.
2- Ancak evliliğin selameti bakımından lüzumludur. O bakımdan evlenecek çifte özellikle dindarlık ve güzel ahlak bakımından denklik ve eşitlik aranması gereklidir.
3- Müctehidlerin çoğuna göre, kefaet beş hususta aranır: islamiyet, sanat, hürriyet, diyanet ve ekonomik yapı..
4- İmam Ahmed'den yapılan bir rivayete göre, kefaet nikahın şartlarından biridir.
5- Kızın rızası olmaksızın velisi onu ona denk ve müsavi olmayan biriyle evlendirecek olursa, kızm muhayyerlik hakkı vardır.
6- Ergen kız, velisinden izin almaksızın kendisinde küfv olmayan biriyle evlenecek olursa, velisinin bu nikahı hükümsüz kılma yetkisi söz konusudur. [80]

Müt'a Nikahı

Mut'a sözlükte "yararlanmak" anlamına gelir. Fıkıhta ise, bu kelime nikah konusunda az değişik hir anlam taşır: Muvakkat, geçici ni-[kah yapmak suretiyle'kadmdan bir süre yararlanmak,.
İslam ilk yıllarında uzun süre yapılan savaşın verdiği sıkıntı dikk-late alınarak müt'a nikahına cevaz verilmiş, yani iiahi ruhsat olarak Re-sılüllah'm (s.a.v,) dilinde tecelli etmiştir. Sonra Müslümanlar iyice yerleşip aile yuvası kurunca artık bu ruhsat kaldırılmış ve haram kılınmıştır.
Çünkü böyle bir nikahın devamı birçok problemler doğurmakta ve birtakım sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda kalıcı olan aile yuvasını sarsmakta vo evliliğin

ciddiyet ve kudsiyetine zarar vermektedir. O bakımdan Resulüllab (s.a.v.) Efendimiz HabyerTin fethini müteakip hem evcil eşek etini, hem de müt'a nikahını yasaklayıp haram kılmış ve Veda hutbesinde bir defa daha bu tahrime parmak basarak bükümün kıyamete kadar devam edeceğine işarette bulunmuştur. [81]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Mes'ud (r.n.J den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Bizler, beraberimizde kadınlar olmadığı halde Resulüllah (s.a.v.) ile birlikte savaşta bulunurduk. (Savaşın uzun sürmesi neticesi cinsel duygumuza mağlup olarak) Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz'e; "Ya Resulellah! Kendimizi iğdişletelim mi?" diye sorardık. O ise bizi bundan men'ederdi. Sonra belli bir süreye kadar geçerli olmak üzere bir elbise (mehir olarak) verip kadını nikahlamamıza ruhsat verdi." İbn Mes'ud bu bilgiyi verdikten sonra şu ayeti okudu: "Ey îman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi temiz şeyleri haram kılmayınız.." [82]
Ebu Cemre'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "ibn Abbas (r.a.) dan kadınlarla müt'a nikahı yapma hususunu sordum. O buna ruhsat verdi. Ancak onun (azatlı) kölelerinden biri şöyle itirazda bulunarak dedi ki: "Bu ruhsat ancak çok sıkıntılı zamanlarda ve kadın azlığında sözkonusudur." Bunun üzerine
İbn Abbas (r.a.): "Evet öyledir" diye cevap verdi." [83]
Muh-ammed b. Kabın İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Müt'a ancak İslam'ın ilk yıllarında (bir ruhsat olarak) bulunuyordu. Şöyle ki: Adam bir beldeye giderdi de beldeyle ilgili bilgi ve marifeti olmazdı. O yüzden gittiği beldede ne kadar kalacağını dik-kate alarak bir kadınla (müt'a nikahıyla) evlenirdi ve o kadın onun eşyasını korur ve durumunu düzene sokardı. Bu ruhsat şu ayet ininceye kadar devanı etti: "ancak eşlerine veya sahip oldjukları cariyelerine karşı (cinsel arzu duymalarında bir sakınca yoktur ve) bu yüzden kınanmazlar. Artık kimler bu meşru sınırı geçerse, işte onlar haddi aşanlardır.." [84]
İbn Abbas devamla diyor ki: "İşte Allah'ın beyan buyurduğu bu iki fercden başkası haramdır.." [85]
Hz. Alie (r.a.) den yapılan rivayete göre: "Resulüllah {s.a.v.) Efendimiz Hayberi fethettiği günlerde idi, müt'a nikahını ve bir de evcil eşek etini haram kılıp yasakladı," [86]
Seleme b. Ekua' (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöylemistir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Evtas (olayı) yılında Sadınlarla müt'a nikahı yapmamız için (sadece) üç günlük bir Lıhsat bize vermiş oldu ve sonra bu nikahı men'etti." [87]
Sebure el-Cühenî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, vfekke'nin fethinde Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ile birlikte gaza 'apmıştı. 0 günkü durumu şöyle anlatıyor: "Mekke'de onbeş gün saldık. O sebeple Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz bize kadınlarla nüt'a nikahı yapmamıza izin verdi.." Sonra devamla diyor ki: Ben henüz Mekke'den çıkmadan Resulüllah (s.a.v.) ruhsatı saldırıp müt'a nikahını haram kıldı,"
Diğer bir rivayette ise, Seleme (r.a.) Peygamber (s.a.v.) Efendimizle beraber bulunduğu sırada, Resulüllah'ın(s.a.v.) şöyle bu-yurduğunu iuydu: "Ey insanlar! Doğrusu ben size kadınlarla müt'a nikahı papıp onlardan yararlanmanız için izin verdim. Şüphesiz ki Denab-ı Hakk artık bu nikahı kıyamet gününe kadar haram kılmış bulunuyor. Kimin yanında o nikahla aldığı bir şey [kadın) bulunuyorsa, onu salıverip bıraksın ve onlara verdiğiniz şeylerden bir şey (geri) almayın.." [88]
Sebure'den yapılan rivayette ise şu lafiz yer almaktadır;
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz fetih günlerinde Mekke'ye girdiğimiz zaman bize müt'a ile emretti. Sonra biz henüz Mekke'den çıkmadan Efendimiz bizi bundan men'etti."
Yine Semure'den yapılan bir diğer rivayette ise şöyle denilmiştir:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz Veda Haccı'nda müt'a nikahını yasakladı."
Birinci rivayeti Müslim, ikinci rivayeti Ebu Davud ile Ahmed tah-ric etmişlerdir. [89]

Habislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

Dört mezhep imamlarına göre, müt'a nikahı batıldır. Yasaklanıp haram kılınmıştır. Çünkü nikah akdinden maksat, tevalüd (doğma, doğurma) ve tevarüstür (mirasa konmak). Müt'a nikahında bu iki maksat yoktur. Ibn Abbas (r.a.) bu ruhsatın devam ettiğini iddia etmişse de ashabın çoğu onun hilafına beyanda bulunmuş ve aynı zamanda Mekke emiri İbn Zübeyr (r.a.) îbn Abbas'a bu hususta şöyle demiştir: "Eğer sen müt'a nikahı'yaparsan seni recmederim." [90]
Müt'a nikahında şahit ve veliye ihtiyaç olup olmadığı ihtilafkonu-sudur. Çoğunagöre şahidin bulunması şart değildir. [91]

Tahliller ve Rivayetler

63 nolu îbn Mes'ud hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. O bakımdan müctehidlerin hemen hepsi bu hadisle' istidlal etmiştir.
64 nolu Ebu Cemre hadisi üzerinde durulmuş ve îbn Abbas'ın bu görüş ve içtihadından rücu' ettiği belirtilmiştir. Nitekim ilim adamlarından Muhammed b. Halef el-Kadı Vekî' konu üzerinde durarak, İbn Abbas'ı bu görüşünden dolayı kınayan iki mısra'lık metin ona gösterilince, hayretler içinde kalmış ve şöyle demiştir: "Subhanellah, ben böyle bir fetva vermiş değilim. Müt'a nikahı tıpkı ölmüş hayvanın eti gibi ancak muztar durumda olana helal olabilir." [92]
Ayrıca îbn Abbas'ın müt'aya ruhsat verir anlamdaki görüş ve ictihaçlından rücu' ettiğini Beyhakî ve Ebu Avaıe kendi sahihinde belirtmiştir.
İmam Malik'in İbn Abbas rivayetine dayanarak mül'a nikahına cevaz verdiğini iddia edenler olmuşsa da bunun doğru olmadığı yapılan ciddi araştırmalardan anlaşılmıştır.
Resulüllah'ın (s.a.v.) Veda Hutbesi'nde bu nikahı yasaklaması te'bı'd üzeredir, yani kıyamete kadar geçerlidir. O bakımdan artık hiçbir seferde ve askeri harekatta buna cevaz verilemez.
Ayrıca Tirmizi'nin Mubammed b. Kâ'b tankıyla İbn Abbas'dan yaptığı 65 nolu rivayet de İbn Abbas'ın müt'a nikahının Mü'minun Suresi 6. ayetle haram kılındığını açıklamış olduğunu göstermektedir.
67 nolu Ali hadisi de sahih olup müt'anın kesinlikle yasaklandığım ortaya koymakta ve böylece her türlü ihtimali kaldırmaktadır. Ancak İbn Abbas'dan rivayet edilen Muhammed b. Ka'b tarikindeki rivayetin isnadında Musa b. Ubeyde er-Rebezî bulunuyor ki, bu zat zayıftır. İmam Ahmed: "Onun hadisi yazılmaz" derken, Nesâî: "O zayıftır" demiştir. [93]
68 nolu Seleme hadisinde "Evtas Yılı" ndan söz edilmektedir ki, tarihçilerin tesbitine göre, bu olayla Mekke'nin fetih olayı aynı yıla rastlamaktadır.
Mekke fethinde tekrar müt'a nikahına kısa bir süre cevaz ve ruhsat verildiğine dair Seleme'den yapılan az farklı üç rivayet üzerinde çok durulmuş ve farklı görüş ve tesbitler ortaya kan muştur. İlim adamlarının önemli bir kısmı bu rivayetlerle istidlal ve ihticac etmemişlerdir. Daha çok Hayber'in fethinde bunun ha-ram kılındığı ve bu tahrimin kıyamete kadar devam edeceği söz konusu olup bu rivayetin istidlale daha çok salih bulunduğu belirtilmiştir.
Allah daha iyisini bilir.
Ancak müt'a nikahı ister Hayber savaşında, isterse Mekke'nin fethinde haram kılınmış olsun, her iki durumda da bu tahrim kıyamete kadar sürecektir. Şia dışında bunun aksini iddia eden pek olmamıştır. Mezhep imamlarının içtihadı da bu anlamdadır. [94]

Çıkarılan Hükümler

1- Müt'a nikahı İslam'ın ilk yıllarında ruhsat anlamında mubah sayılmıştır.
2- Hayber'in fethinde evcil eşek etiyle birlikte müt'a nikahı da yasaklanıp haranı kılınmıştır.
3-Mekke'nin fethinde bu tahrim tekrar açıklanarak hükmün kıyamete kadar devanı edeceği belirtilmiştir.
4- Şia ise bu rivayetlerin hilafına müt'a nikahına verilen ruhsat ve cevazın devam ettiğine kaildir. [95]

Zevacut-Tahlil (Hülle)

Osmanlıcada daha çok "htılle" kelimesiyle ifade edilen "zevacü't-tahlil" veya "nikahu'l-muhallü" üzerinde çok durulup İslam aleyhine kullanılan konulardan biri olmuştur. Üç talakla kocasından boşanan bir kadının tekrar o kocasıyla evlenebilmesi için ikinci bir kocaya ni-kahlanması ve onunla cinsel temasta bulunması ve sonra da bu ikinci kocanın onu boşaması söz konusudur. Kadının birinci kocasıyla tekrar evlenmek niyetiyle ikinci kocayla muvakkat nikah yapması dinen caiz değildir. Ama birinci kocasından boşanıp, ayrıldıktan sonra böyle bir niyet taşımaksızın ikinci bir adamla evlenir ve onunla cinsel temasta bulunduktan sonra bu ikinci kocası onu yine tahlil niyeti taşımaksızın boşarsa, o takdirde kadın iddeti (serî bekleme süresi) tamamlandıktan sonra birinci kocasıyla evlenebilir. Bunda dinen bir sakınca yoktur.
Konunun aslı bu olmakla beraber ve Resulüllah (s.a.v.) Efendi-miz'in hülle yapanı ve yaptıranı lanetlemesine rağmen bunu istismar eden bazı ahlaksız ve inancı bozuk kişilerin davranışı İslam'a mal edilemez. Şüphesiz hülle yapan ve yaptıran ne kadar günahkarsâ, bunu islam aleyhine kullanan din düşmanları onlardan daha günahkar ve daha ahlaksızdırlar. [96]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle detniştir:

"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz hülle yapan ve yaptıranı lanetledi." [97]
Ukbe b. Amir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Size iğreti alınmış tekeden haber vereyim mi?" diye sordu. Ashab-ı Kiram: "Evet, Ya Resulellah!' deyince, buyurdu ki: "O hullecidir. Allah hülle yapana ve aptırana lanet etmiştir." [98]
îshak b. İbrahim'den, o da Süfyan'dan, o da Zühri'den, o da rrve'den, o da Uz. Aişe (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, Uz. Aişe (r.a.) iyle demiştir:
"Rıfae'nin karısı Resulüllah'a (s.a.v.) gelerek şöyle dedi: Doğrusu kocam beni kesin olarak boşadı ve ben de ondan son-a Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendim. Ancak ondaki (penis) İbişe saçağı gibi (cinsel iktidarsızlığı var).." Bunun üzerine .fendimiz tebessüm etti ve şöyle buyurdu: "Herhalde sen tekrar e dönmek istiyorsun? Hayır, bu ikinci kocan senin balağızını, sen de onun balcağızın tatmadıkça (seni boşasa bile) [ine de dönemezsin." [99]
Uz. Aişe (r.a,) dan yapılan rivayete göre: Bir adam kendi eşini iç talakla boşamış bulunuyordu. Boşanan kadın ise başka bir idamla evlendi ve az sonra o adam da sözü edilen kadını -jmunla henüz cinsel temasta bulunmadan- boşadı. Bunun izerine Resulüllah'a (s.a.v.) bu kadının birinci kocasına (tekrar kikahla) helal olup olmayacağı soruldu/Efendimiz şu cevabı ferdi: "Hayır, ikinci kocası birinci kocası gibi onun balcağızın atmadıkça helal olmaz." [100]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Ğumeysa veya Rumeysa adındaki kadın Resulüllah'a (s.a.v.) gelerek kocasından şikayet etti; iöyle ki, kocasının kendisiyle ilgilenmediğini, temas kurmadığını Söyledi. Çok geçmeden onun kocası da çıka geldi ve şöyle dedi: 'Ya Re-sulellah! Bu kadın yalan söylüyor. Kocası (olan ben) onunla ilgilenip temas kuruyorum. Ama bu kadın ilk kocasına tekrar dönmek istiyor." Peygamber (s.a.v.) o kadına şöyle buyurdu: 'Hayır, bu ikinci kocanın balcağızın tatmadan (seni boşasa bile) (birinci kocana) dönemezsin." [101]
Abdullah (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz döğme yapana, döğme yaptırana, kullansın diye saçını başkasına verene, başkasının saçını alıp takana, faiz yiyene ve yedirene, hülle yapana ve yaptırana lanet etti.." [102]
1214 nolu Ukbe hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiştir. [Ancak Ebû Zür'a ile Ebu Halim muallel olduğunu belirtmişlerdir. İbn Mace Sünen'indeki isnadında geçen Yahya b. Osman ise zayıftır. Zehebî ise onun saduk olduğunu belirttikten sonra şu bilgileri vermiştir: İbn (Ebî Hatim onun hadislerini yazmıştır. [103]
Yine bu bapta İbn Mace'nin İbn Abbas (r.a.) den rivayet ettiği bir Ihadis bulunuyor ki, isnadında Zem'a b. Salih bulunuyor. Bu zatın zayıf (olduğu söylenir. [104]
Diğer yandan bu konuda Ahmed, İshak, Beyhakî, Bezzar ve İbn :Ebî Hatim'in Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettikleri bir hadis hulunuy-,or ki. Buharı onu hasenlemiştir.
Sonuç olarak bu baptaki hadislerin tamamı, tahlil'in yani hülle yapmanın ve yaptırmanın haram olduğuna delalet etmektedir. Çünkü lanetlemek daha çok büyük günaha karşı olur. [105]

Çıkarılan Hükümler

1- Zevacü't-tahlil, yani hülle niyet ve şartıyla yapılan nikah akdi sahih değildir. Bu İmam Ebu Hanife ile Zü%r dışında diğer müctehidlerin görüş ve içtihadıdır.
2- Nikah akdinde hülleyi gerçekleştirme şartının ileri sürülnıesiyle nikah fasit olur, yani böyle bir şartla yapılan nikah akdi geçersiz kabul edilir. Bu, İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafii'ye göredir.
3- Böyle bir şartla yapılan nikah akdi sahih sayılsa bile, kadını birinci kocasına helal kılmaz. Bu, İmam Muhammed'e göredir.
4- Böyle bir şartla yapılan nikah akdi sahih olur ve kadın ikinci kocasından boşandıktan sonra birinci kocasıyla evlenebilir. Ancak kerahet işlemiş olurlar. Bu, İmam Ebu Hanife ile İmam Züfere göredir.
5- İmam Malik, İmam Ahmed, İmam Sevri ve diğer bazı imamlara göre, böyle bir şartla nikah akdi caiz ve sahih olmaz.
6- İkinci kocasından tesadüfen boşanan ve ikinci kocasının ölmesi üzerine dul kalan kadın şer'i bekleme süre sona erince birinci kocasıyla yeniden evlenebilir.
7- Kadının birinci kocasıyla evlenebilmesi için ikinci kocasıyla nikah akdinden sonra cinsel temas yapması şarttır.
8- Bu konuda fetva, İmam Ebu Hanife ve Züfer'e göre değil diğer' imamlara göredir. [106]

Nikah-ı Şiğar

Şiğar: Karşılıklı mübadele şeklinde evlenmeye delalet eden bir kavramdır. Cahiliye devrinde Araplardan iki adam biraraya gelir, biri diğerine şöyle derdi: 'Kızını veya kızkardeşini bana zevce olarak ver, ben de buna karşılık kızımı veya kızkardeşimi sana zevce olarak vereyim". Muhatabı bu teklifi kabul edince artık kadına bir mehir takdir edilmez ve karşılıklı mübadele gerçekleşirdi.
İslam Dini yepyeni bir dünya görüşü ve kusursuz bir hukuk sistemiyle gelince cahiliye devrinin bütün kötü ve haksız adet ve kurallarını kaldırırken şiğar nikahını da yasaklayıp haram kıldı. [107]

Konuyla İlgili Hadisler

Nafi'den, o da İbn Ömer (r.a.)dan rivayet etmiştir. İbn Öm.er diyor ki:
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz sigarı yasakladı. Şiğar: Karşısındaki adamın kızıyla evlenmeye karşılık kendi kızını onunla evlendirmesidir. Böylece aralarında sidak, yani mehir söz konusu olmazdı." [108]
îbn Ömer (r.a.)dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İslam'da şiğar yoktur.." demiştir [109]
Ebu Hüreyreir.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle
"Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şiğarı yasakladı. Şiğar: Adamın karşısındaki muhatabına: Sen kızını benimle evlendir, ben de buna karşılık kızımı seninle evlendireyim ve ya kızkardeşini benimle evlendir, ben de buna karşılık kızkar-deşimi seninle evlendireyim demesidir." [110]
Abdurrahman b. Hürmüz el-Arec'den yapılan rivayete göre, îbn Abbas Abdullah'ın oğlu Abbas kendi kızını Abdurrahman b. Hakem'e nikahladı ve buna karşılık Abdurrahman da kendi kızını Abbas'a nikahladı. Böylece bu karşılıklı evlendirmeyi sidak yerine koyarak (kadınlara bir mehir takdir etmediler). Durumu öğrenen Muaviye b. Ebî Süfyan/bu evlenen iki adamla eşlerinin arasını ayırması için Mervan b. Hakeme yazılı emir gönderdi ve mektubunda şu cümleyi özellikle ifade etti: "Bu bir sigardır ki Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz onu men'edip yasaklamıştır." [111]
Ümran b. Husayn'dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: 'İslam'da celeb, ceneb ve şiğar yoktur.." [112]
Celeb: Zekat toplamakta olan kimsenin bir yere konaklayıp zekat verecek durumda olan mal sahiplerini oraya çağırıp toplaması ve zekatları o yerde alması demektir.
Ceneb: At koşusu (müsabakası) na giren kimsenin yanında bir de yedek at bulundurması ve koşu esnasında bindiği hayvan iyice yorulunca onu bırakıp yedekte olana binmesidir. [113]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göreî Şiğar nikahı: (A) nın kendi kızın (B) nin oğluyla ve (B) nin kızın da kendi oğluyla -herbirinin bid'i (nikah ile helal olan cinsel ilişkisi) diğerine sidak yani mehir olmak üzere evlendir-mesidir. Bu tarz nikah akdi sahih olup herbirine mehir vermek vacip olur.
Çünkü bu mezhebin yorum ve içtihadına göre, şiğar nikahının men'edilmesi, her birinin bid'inin diğerine karşılıklı sidak (mehir) olmasıdır. Nikah akdinden sonra mehir takdir edilmesi mahzuru ortadan kaldırmaktadır. Aynı zamanda bu husustaki nehiy (men' ve yasak) kerahete yönelik olup fesad-i nikahla ilgili değildir.
b) Şafiîlere göre: Bu mezhebe göre karşılıklı mübadele suretiyle evlenmede ister herbirinin bid'i veya mehir olarak bir meblağ anılsın, ister anılmasın yapılan akid hükümsüzdür. Buna rağmen şiğar nikahıyla evlenip cinsel temasta bulunan adamın mehir ödemesi vacip olur ve nikah akdi geçersiz kabul edilir.
c) Hanbelîlere göre: Belirtilen şekilde nikah akdi yapılırken mehir anılmaz veya "mehirsiz" diye bir şart koşulursa veya herbirinin bid'i diğerinin sidakıdır şekilde bir kayde yer verilirse, işte bu tarz bir nikah akdi şiğar kabul edilir ve fasit bir nikah hükmünü alır. [114]
d) Malikîlere göre: Şiğar üç kısma ayrılır: Sarih şiğar, görünürde şiğar ve-bu iki kısmı kendinde toplayan şiğar.. Birincisi karşılıklı değiş-tokuşta tarafların birbirine mehir verilmeyeceği belirtilen akiddir. Bu ise açık ve net bir sigardır. İkincisi her biri için4>elli nis-bette mehir takdir edilen akiddir ki, burada anılan mehir anılmamış ve belirlenmemiş gibi kabul edilir.. Üçüncüsü, "Sen bana kızkardeşini şu kadar altın mehir vermem üzere nikahla, ben de kızkardeşimi sana mehirsiz olarak nikahlayayım" şeklinde yapılan akiddir. Birinci şekil batıl, hükümsüz bir akid kabul edilir ve evlilik geçerli olmaz. İkinci şekil sahih sayılır. Üçüncü şekilde hükümsüzdür. [115]

Tahliller ve Rivayetler

84, 85, 86 nolu hadisler sahihtir. O bakımdan müctehidler bu hadislerle istidlal ve ihtieacda bulunmuşlardır.
87 nolu Abdurrahman rivayetinde Muhammed b. İshak bulunuyor ki, bu zatın rivayetiyle ihticac etme hususunda ilim adamları farklı görüş ve tesbit ortaya koymuşlardır. Çoğuna göre, adı geçen ravı zayıftır. Ancak bu bapta Ahmed ve Tirmizi'nin Knes'den (r.a.) rivayet ettikleri bıfTiadis bulunuyor ki, Nesâî onu sahihi emiş tir. Ayrıca Bey-haki'nin Cabir (r.a.) den rivayet ettiği bir hadis daha vardır. [116]

Çıkarılan Hükümler

1- Şiğar nikahı üç mezhebe göre caiz ve sahih değildir, yani batıldır.
2- îmam Ebu Hanife'ye göre, mekruhtur, ancak yapılan akid sahihtir. Taraflar için mehir takdir edilir ki, bu vaciptir.
3- Şiğar nikahıyla evlenen kimsenin eşine mehir ödemesi, yani cinsel temasta bulunduğu takdirde mehir vermesi gerekir, ancak yapılan akid geçersiz kabul edilir,
4- Yapılan şiğar nikahında iki taraf için belli bir mehir takdir edilirse akid sahih olur. Bu, Malikilere göredir. Hanefîler de aynı görüştedir[117]

Sidak (Mehir)

Evlenen kıza veya kadına kocası tarafından nikah akdinde takdir edilen meblağ veya mala sidak veya mehir denilir. Nikah akdinde unutulsa bile yine akid geçerli kalır ve mehir emsaline uygun takdir edilip verilir.
Mehir, kadın için bir güvencedir. Bunu peşin alabileceği gibi, gecikmeli de alabilir. Özellikle mehri peşin ödemeyip onu gecikmeli ödeyecek olan, henüz ödemeden eşini boşayacak olursa, mehrini derhal vermek zorundadır, aynı zamanda adam eşinin mehrini ödemeden ecel vaki olur da ölürse, bu insanlara karşı olan borç kapsamına girer ve tekfin, teçhizden sonra önce bu borcunun ödenmesi gerekir.
Kadın isterse kocası üzerinde bir alacağı olan mehrini ona bağışlayabilir. [118]

Konuyla İlgili Hadisler

Amir b. Rebi'a (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Beni Fezare kabilesinden bir kadın, bir çift ayakkabı (mehir olarak almak) üzere evlendi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz o kadına sordu: "Kendi nefsine ve malına karşılık bir çift ayakkabıya razı oldun mu?" O da: "Evet razı oldum" deyince, Efendimiz onun bu kadârcık bir mehirle
evlenmesine cevaz verdi." [119]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s:a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Eğer bir adam (evleneceği kadına) mehir ola rak iki avuç dolusu yiyecek verirse, o kadın ona helal olur." [120]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (s.a.v,) Efendimiz, Abdurrahman b. Avf in serinde san beyaz lekesi gördü ve sordu: "Bu nedir?" t»durrahman: "Bir kadınla altundan bir çekirdek ağırlığı üzere dendim" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.): "Allah senin için übarek kılsın, düğün sofrası hazırla, isterse bir koyun (kesip
ışirmenle) olsun" buyurdu. (92).
Hz. Aişe (r.a.-) dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.vJ Efendi-\iz şöyle buyurmuştur: "Nikahın bereketli olması bakımından en kiyük ve üstünü, meuneti (harcama ve mali yükü) en kolay lamdır." (93).
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle lemistir:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz aramızda (hayatta) iken bi-;im sidakımız (evlenmede kadınlara verdiğimiz mehir) on >kiyye idi." (94).
Bir rivayette Ebû Hüreyre bunu söyledikten sonra ellerini üstüste toydu ki bu dörtyüz dirhem demektir.
Böylece bir okıyyenin gümüş olarak 40 dirhem olduğu anlaşılıyor re bugünkü tartı birimine göre, 119.04 gram eder. Ve bu takdire göre, 10 okiyye 400 dirheme-ve yaklaşık 1193 grama tekabül eder.
Ebû Seleme (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Hz. Aişe (r.a.) den Resulüllah'ın (s.a.v.) sidakının ne kadar olduğunu sordum. O bana şu cevabı verdi: "Onun kendi zevcelerine verdiği sidak (mehir) oniki buçuk okiyye idi." [121]
Hz. Aişe "neşş" kelimesini "yarım" olarak yorumlamış ve böylece 12.5 okiyyenin 500 dirhem olduğunu belirtmiştir.
Ebu Acfa'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Ömer'in şöyle dediğini duydum: "Kadınların sidakında fazla yüksek meblağ takdir etmeyin. Çünkü eğer sidak dünyada kerem ve cömertlik veya ahirette bir takva olsaydı, buna sizden en layık olan Peygamber (s.a.v.) Efendimiz idi. Ama Peygamber (s.a.v.) evlendiği hiçbir eşine ve evlendirdiği kızlarından hiç birine oniki okiyyeden fazlasını takdir etmemiştir." [122]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek dedi ki: "Doğrusu ben Ansar'dan bir kadınla evlendim." Peygamberı (s.a.v.) ona: "Ona baktın mı? Çünkü Ansarın gözünde bir şey (kusur veya az görme gibi bir arıza) olabilir" buyurdu. Adam "Ben ona baktım.." diye cevap verince, Peygamber (s.a.v.): "Ne adar mehir üzerine onunla evlendin?" diye sordu. Adam: 'Dört kiyye (gümüş)" diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber i.a.v.): 'Dört okiyye üzerine öyle mi? Sanki siz gümüşü şu dağın Irtasmdan veya yanından yontup elde ediyorsunuz!.. Yanımızda ma bu kadar gümüş verecek mali imkanımız yoktur; ama umu-ir ki seni (bir savaş) seferine göndeririz de oradan bir şeyler de edersin.."
Ebu Hüreyre devamla diyor ki: "Resulüllah (s.a.v.) Benî Abs kabilesi üzerine bir müfreze gönderdi ve o adam da Onların asında bulunuyordu." [123]
Urve'den, o da Ümmü Habibe (r.a.) den rivayet etmiştir: Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz onunla evlenirken kadıncağız İabeş diyarında bulunuyordu ki, Habeş kiralı Necaşî onu Peygamber (s.a.v.) Efendimizle evlendirdi ve mehrini dörtbin Ürihem) olarak belirleyip (verdi). Aynı zamanda kendi imkan-^rıyla onu teçhiz edip; Şerahbîl b. Hasene (r.a.) ile (Medine'ye) [önderdi. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz ise, Ümmü Habibe'ye mehir olarak) bir şey göndermemişti. Oysa Resulüllah (s.a.v.) evlendiği her kadına mehir olarak 400 dirhem takdir edip verirdi."[124]

Müctehidlerin İstidlalleri ve İhticacları

a) Hanefîlere göre: Nikah akdiyle birlikte mehrin anılması, be-irlenmesi vaciptir. Bununla beraber mehir anılmaksızm yapılan nikah ıkdi sahihtir. Aynı zamanda akid yapılırken mehir verilemeyeceği be-irtilmiş olsa bile yine nikah sahih kabul edilir. Çünkü nikah bir evlen-ne akdidir ki bu erkek ve kadının iki şahit huzurunda icab ve ka-mlüyle tamamlanır. Mal ise bu hususta asli amaç değildir; o bakımdan »kid esnasında mehrin anılması şart kılınmamıştır.
Mehrin tabanı on dirhem (yaklaşık 29,760 gr.) dır. O bakımdan ıkid esnasında mehir on dirhemden az bir hisbet olarak belirlense bile tadına yine de.on dirhem vermek gerekir.
Nikah akdinden sonra cinsel temas meydana gelir veya halvet-i sahiha (ikisinin yalnız olarak başbaşa kalması) gerçekleşir ve akabinde adam .kadını boşar veya ölürse, mehrin tamamım vermek vacip olur. Cinsel temas meydana gelmeden veya havlet-i sahiha gerçekleşmeden boşanırsa kadına belirlenen*mehrin yarısı verilir. Bu durumda adam Ölürse, mehrin tamamı verilir. Kadının ölmesi halinde de mehrin tamamı onun varislerine intikal eder.
Evlenen adam fakir olur da on dirhem ödeyecek mali imkana sahip değilse en az beş dirhem takdir edilir ve bundan aşağı mehir olmaz.
Mal kapsamına girmeyen Kur1 an öğretmek, erkeğin eşine bir yıl hizmet etmesi gibi şeyler mehir yerine geçmez. İmam Muhammed'e göre geçer.. [125]
b) Şafiîlere göre: Bu mezhebe göre de mehir nikahın şartlarından değil, akid anında anılması sünnettir. Alım-satımı sahih olan her şeyin mehir olarak belirlenmesi de sahihtir. Ancak kadının mal olarak belirlenen nıehri almadan onu satması caiz değildir.
Belirlenen mehir ancak cinsel temasla veya eşlerden birinin ölmesiyle istikrar bulup gerçekleşir. Kavl-i Cedid'e göre, halvet ile gerçekleşmez. [126]
c) Hanbelîlere göre: Mehir gerekli olmakla beraber nikahın şartlarından değildir. Aynı zamanda mehir altın, gümüş, eşya ve yiyecek maddelerinden olabileceği gibi birtakım menfaatlar da olabilir. Mesela, erkeğin kadına ait koyunları bir yıl veya altı yıl gütmesi veya ona ait tarlayı onun adına ekip biçmesi gibi hizmetler de mehir yerine geçer. Kur'an öğretmek sidak (mehir) olmaz. Bu şartla hikah akdi yapılsa bile, kadına mehr-i misil vermek gerekir.
Cinsel temastan sonra veya sahih halvet gerçekleştikten sonra boşanan kadına tam mehir verilir, aksi halde mehrin yarısına hak kazanır. [127]
d) Malkîlere göre: Mehrin en azı, yani tabam üç dirhemdir, aynı zamanda istifade edilebilir bir madde olması gerekir. Mesela, içki, domuz eti ve benzeri mal-i mütekavvim olmayan bir madde mehir olamaz. Şayet bu gibi maddelerden biri mehir olarak belirlenirse, nikah hemen fesh edilir. Feshedilmeden Önce adam kadınla cinsel temasta bulunursa, o takdirde mehr-i misil gerekir. Ayn olmayıp hizmet gibi menfaat kapsamına giren şeyler mehir olmaz. [128]

Tahliller ve Rivayetler

90 nolu Âmir hadisini Tirmizî sahihlemişse de İbn Hacer bunun i sahih olup olmadığı ihtilaf konusudur diyerek görüş ve tesbitini ortaya koymuştur. [129] O bakımdan müctehidlerin çoğu bu hadisle ihticac etmemiştir.
91 nolu Cabir hadisinin isnadında Musa b. Müslim bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Telhis'te ise bu hadisin isnadında ayrıca Müslim b. Rumân'm bulunduğu ve bu zatın da zayıf olduğu belirtilmiştir. [130] Böylece gerek Musa, gerekse onun babası Müslim b. Rumân zayıf olarak kabul edilmiş ve rivayetleriyle istidlal ve ihticac edilemeyeceği üzerinde durulmuştur.
Beyhakî ise, bu-gibi az bir nesnenin sidak (mehir) olarak verilmesi, müt'a nikahına ruhsat verildiği dönemle ilgilidir. Müt'â nikahı haram kılınıp yasaklanınca bu kabil az şeyin sidak olmayacağı da ortaya konmuştur, diyerek buna ayrı bir yorum getirmiştir.
1232 nolu Enes hadisi sahihtir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür. Çekirdek ağırlığındaki altın yaklaşık beş dirhem kıymetinde idi. Bugün ise altın ,üe gümüş arasındaki

kıymet farkı çok fazla değişmiştir. Bunun bir dinarın dörtte biri kadar olduğunu söyleyenler de olmuştur. Malikîler de aynı görüştedirler. Hanbelîler bunun üçbuçuk dirhem kıymetinde olduğunu belirtmişlerdir.
Bu konuda hâber-i ahad olarak birkaç hadis daha buhmu-yor:
İbn Ebî Şeybe'nin Lebîbe'den merfuan yaptığı rivayette şöyle deniliyor: "Kim nikah akdinde bir dirhemle olsun (kadını kendine) helal kılıyorsa, o cidden onu kendine helal kılmıştır."
Darekutnî'nin Ebu Said'den yaptığı rivayette ise şöyle buyurul-muştur: "Kadına Erak ağacından bir misvakla bile olsun mehir takdir edip verin.."
Bütün bu ve benzeri rivayetleri bir araya getirdiğimizde şu sonucu çıkarmamız mümkündür: Mehir, hem kadının, hem de erkeğin sosyal ve ekonomik yapısına ve gücüne göre takdir edilmelidir. Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz du bu konuda belirttiğimiz hususu ölçü olarak bulundurmuş ve kişinin mali durumuna göre bu hususta kolaylaştırıcı mehir, miktarları belirlemiştir. Allah (c.c.) daha iyi bilir. [131]

Çıkarılan Hükümler

1- Nikah akdinde mehrin belirlenmesi vaciptir.
2- Mehir nikahın sıhhatinin şartlarından değildir.
3- Nikah akdinde unutularak veya kasden mehir anıhnazsa, nikah akdi yine sahih kabul edilir ve kadına mehr-i misil takdir edilir.
4- Mehrin tabanı üzerinde durulmuşsa da tavanı belirlenmemiştir. Daha çok evlenen çiftlerin sosyal ve ekonomik durumlarına ve takdirlerine bırakılmıştır.
5- Hanefilere göre, mehrin tabanı on, Malikîlere göre üç dirhemdir. Bu, yaklaşık olarak otuz gram gümüşe tekabül eder.
6- Nikah akdinden sonra cinsel temas meydana gelir veya sahih bir halvet gerçekleşir ve akabinde adam kadını boşarsa, ona tam mehir vermesi gerekir.
7- Cinsel temas meydana gelmeden ve sahih bir halvet gerçekleşmeden boşanırsa, yarım mehir verilir. Bu daha çok Hanefilerle Hanbelilerin görüşüdür.
8- Nikah akdinden sonra belirtilen iki husus gerçekleşmeden eşlerden biri ölürse, yine mehir tam olarak verilir. Bu daha çok Şafiîlerin görüşüdür.
9- Mehir nakit para olabileceği gibi, istifade edilip alım-satımı mubah olan bir eşya da olabilir.
10- Mehir aynı zamanda hizmet gibi bir menfaat da olabilir. Bu daha çok Hanbelilerin görüşüdür.
11- Alım-satımı mubah olmayan, yani mal-i mütekavvim kapsamına girmeyen bir maddenin mehir olarak belirlenmesi caiz değildir.
12- Bu gibi maddelerden biri mehir olarak belirlense bile yapılan nikah akdi çoğuna göre sahih sayılır. İmam Malik'e göre, nikah feshedilir.
13- Belirtilen maddelerden biri belirlendikten sonra adam nikahladığı kadınla cinsel temasta bulunursa, nikah yine feshedilir ve kadına mehr-i misil vermesi gerekir. [132]

Mehil Sidak, Sadak

Evlenirken, yani nikâh akdi yapılırken erkeğin kadına vermeyi abul ve taahhüt ettiği mal veya nakde mehir denildiği gibi "sidak" ve sadak" da denir. Böylece hu iki kelimenin kadına verilmesi taahhüt dilen nakit veya mala delâlet eden eş anlamlı iki kelime olduğu ulaşılıyor.
Mehir daha çok kadına tanınan bir hak ve teminattır. Boşama yetisini elinde tutan kocayı, bu konuda keyfi hareket etmekten lıkoymaya kısmen de olsa yarayan bağlayıcı bir faktördür.
Dördüncü cildin sonunda mehir konusu kısmen işlenmiş ve çıklarınıış bulunuyor. Burada ise, konuyla ilgili diğer hadîsleri ve .çıklamaları getirmek suretiyle daha da aydınlatıcı bilgiler vereceğiz. [133]

İlgili Hadisler

Sehl b. Sa'd (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir kadın Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi: "Ya
Resûlallah! Doğrusu ben kendimi sana hibe ettim..." ve böylece kadın uzun bir süre ayakta durup (cevap) bekledi. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi: 'Ta Resûlallah! Eğer senin buna ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir..." Bu teklif üzerine Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz o adama sordu: 'Yanında sadak olarak ona vereceğin bir şey var mıdır?" Adam da 'Tanımda sadece şu izarım (bedeni örten entari) var..." diye cevap verdi. Efendimiz ona: "İzarmı ona verecek olursan, izarın olmadığı halde oturup (kalırsın).
Başka bir şey ara..." diye buyurdu. O da başka bir şey bulamıyorum deyince Peygamber (s.a.v.) ona: "Bir şey ara, isterse o şey demir bir yüzük olsun...!" buyurdu. Ama adam hiçbir şey bulup temin edemedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Kur'an'dan yanında bir şey var mı?" diye sordu. O da: "Evet, şu süre, şu sûre var diyerek birkaç sûrenin ismini andı. Peygamberimiz (s.a.v.) ona: "O halde ben de o kadını sana, yanındaki Kür'an'a karşılık (o sûreleri o kadına öğretmene bedel) zevce olarak nikahlıyorum" buyurdu." [134]
Bu konuda diğer bir rivayet Ebû Numân el-Ezdî (r.a.) den yapılmıştır. Adı geçen diyor ki: "Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz, bir kadını Kur'an'dan bir sûre (mehir olmak) üzere evlendirdi ve sonra şöyle buyurdu: "Bu senden sonra hiçbir kimseye mehir olmaz (sana has bir uygulamadır)." [135]
İki hadîsin açık delâletinden, kadına verilmesi lüzumlu olan mehir için kesin bir taban ve tavan belirtilmediği ortaya çıkıyor. Aynı zamanda mehrin mutlaka mal veya para gibi maddî bir eşya olması da şart değildir. Kur'an'dan bir sure olsun öğretmek yeterlidir. Şu kadar ki, mehir vermekle yükümlü bulunan erkeğin malî gücü yani ekonomik yapısı söz konusudur. Herkez malî kudretine göre bir şey taktır edip verebilir.
Ancak iki hadîsten, sûre öğretme gibi manevî menfaatin sadece, yani istisnaî olarak bir kadına mahsus olduğunu öğreniyoruz. Müc-tehid imamlar ise, konuyu daha detaylı ele alıp incelemişler ve az farklı ictihad ve yorumlar ortaya koymuşlardır. Nitekim dördüncü cildin sonunda onların bu görüş ve ictihadlarını nakletmiş bulunuyoruz.[136]

Hadislerin Tahlilleri

Sehl b. Sa'd hadîsinin sahih olduğunda muhaddislerin hemen hemen görüş birliği vardır. Ancak hadîsin son kısmıyla ilgili üç ayrı rivayet bulunuyor ki, mâna ve hüküm yönünden aynı, lafiz yönünden farklıdırlar. O bakımdan bu hadîsle istidlal ve istinbat yapılabilir.
Ebû Numân hadîsine gelince, îbn Hacer'e göre, râvileri arasında maruf olmayan biri bulunuyor. Bu yönüyle ihticaca pek salih değildir. Ama bu anlamda birkaç rivayetin mevcudiyetini dikkate alanlar üzerinde ihtiyatla durmuşlardır. nikJİ akdinde mehir anılmazsa.
Bu'hususta'bazı bilgiler vermiş bulunuyoruz. Fukahanın çoğu şu hadislerle istidlal etmiştir: "Yapılan rivayete göre, Alkame diyor ki: Bir kadın hakkında Abdullah (b. Abbas)a baş vuruldu. Kadının kocası ona bir mehir belirlemeden ölmüş ve nikâh akdinden sonra onunla cinsel temasta da bulunmamış. Böylece konu hakkında ashab arasında farklı görüşler ortaya çıkmaya başladı. Ama Abdullah (b. Abbas) şöyle bilgi verdi: "Diğer kadınlara verilen mehrin mislinin bu kadına verilmesini öngörüyorum ve bu kadına ölen kocasından miras alma hakkı da vardır. Aynı zamanda şer'i bekleme süresi olan iddet de gereklidir."
Abdullah'ın bu fetva ve görüşüne Ma'kıl b. Sinan el-Eşcaî şehadet ederek Resûlüllah (s.a.v.) Berva'a bint Vâşık için emsaline göre mehir verilmesine hükmettiğini haber verdi. Böylece ihtilâf çözülmüş oldu. [137]
Bu hadîs üzerinde hayli durulmuştur. îbn Hazm: "Hadîste ta'na uygun bir zayıflık yoktur. Zira isnadı sahihtir" derken, İmam Şâfii: "Bunun benzerinin sübut bulduğunu hiçbir veçhile muhafaza etmiş değilim" demiştir. Bazısı da: "Hadîste ızdırap vardır" diyerek ihticaca sâlih olmadığına işarette bulunmuştur. Zira hadîs bir rivayette Ma'kıl b. Sinan'dan, bii- diğer rivayette Eşca kabilesinden olan bir adamdan ve bir başka rivayette "Eşca kabilesinden bazı kimselerden" şeklinde rivayet edilmiştir. Bu farklılık ise hadîste ızdırap meydana getirmiştir. Tirmizi bu hadîsi sahîhlemiş, Beyhakî de "îbn Sinan meşhur bir sahabi-dir. O bakımdan hadîs üzerindeki ihtilâf onun sıhhatma zarar vermez" demiştir. Çünkü az farklı da olsa rivayetlerin hepsi de sahihtir. İmam Şafii'nin "Eğer Bervaa hadisi sahîh olsaydı herhalde onunla ihticac edip hüküm çıkarırdım" dediğine karşılık Ebû Ubeydullah şöyle demiştir: "İmam Şâfii eğer hazır olabilseydi, ben Şu insanların önünde şöyle diyerek sesimi yükseltirdim: Hadîs sahîhtir ve sen onunla ihticac-da bulunup hüküm çıkar." [138]
Nikâh akdinde mehir belirlenmez de adam ölürse, isterse eşiyle cinsel temasta bulunmuş olsun, isterse bulunmamış olsun, halvet-i sahîha meydana gelsin gelmesin kadın emsaline uygun mehir almaya hak kazanır. Hadîs buna açık şekilde delâlet etmektedir. Nitekim İbn Mes'ud (r.a.), İbn Sirîn, İbn Ebî Leylâ, Ebû Hanîfe ve arkadaşları, İshak ve Ahmed de aynı görüş ve ictihaddadırlar.
Hz. Ali, îbn Abbas, Ömer (Allah hepsinden razı olsun), İmam Mâlik, Evzâî, Leys, el-Hâdi ve Şafii'den gelen bir rivayeti aynı zamanda Kasım'dan gelen bir rivayete göre bu durumda kadın mehire hak kazanmaz, sadece mirasa müstehik olur.
Şafii'den yapılan bir diğer rivayete göre ise, kadın mehir hakkına da sahip olur şeklindedir. [139]

Çıkarılan Hükümler

1- Nikâh akdinde mehir anılmaz ve belirlenmezse, yapılan akid sahîh kabul edilir. İmam Mâlik buna muhalefet etmiştir. Ona göre mehir nikâhın şartlarındandır.
2- Nikâh akdinde mehir anılmaz ve belirlenmezse, kadın yine de bu hakka sahihtir, emsaline uygun mehir alır.

3- Nikâh akdinde mehir anılmaz ve adam da henüz cinsel temasta bulunmadan ve sahîh bir halvette meydana gelmeden ölürse, kadın vhem mehir hakkına, hem de miras hakkına sahib olur.
4- Mehir şu üç manadan biriyle gerçekleşir: Duhul (cinsel temas), halvet-i sahiha, karı-kocadan birinin ölümü. Bu durumlarda ister nikâh akdinde mehir anılıp belirlenmiş olsun, ister olmasın fark etmez.
Hattâ adam, kadına hiç mehir vermemek şartıyla evlense yine de kadın mehr-i misil almaya hak kazanır. Yani bu durumda adam kadınla cinsel temasta bulunur veya ölürse, kadın emsaline uygun mehir alır. [140]

Kadın Mehir Almadan Kendini Kocasına Teslim Etmeyebilir

Önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi, mehir kadın için bir güvence ve aynı zamanda nikâh akdinden hemen sonra nafaka ve geçiminin erkeğe ait olduğunu ortaya koyan bir belgedir. O bakımdan nikâh akdinden sonra adam belirlenen veya belirlenmeyen mehri vermeden kadına yaklaşmak isterse, kadın kendini mehir almadan teslim et-miyeceğini söylemesi caizdir. Yani bu durumda onun cinsel isteğini geri çevirebilir. Aşağıya nakledeceğimiz hadîs bu manaya delâlet etmektedir.
Yapılan rivayete göre, İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir;
"Hz. Ali (r.a.) Hz. Fatıma ile evlendiğinde, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Hz. Ali'ye şöyle buyurmuştur:
- "Fatıma'ya bir şey (mehir olarak) ver!/1 O da:
- "Ya Resûlallah! Yanımda (verebileceğim) bir şeyim yoktur" deyince, Efendimiz (s.a.v.) ona:
- "Senin hutamiyye zırhın nerede?" diye sormuştur. (Yani hiç değilse o zırhı mehir olarak ona ver demek istemiştir). [141]
Diğer bir rivayette ise olay şöyle cereyan etmiştir:
Hz. Ali (r.a.) Fatıma ile evlenince onun yanına girmek istedi. Resûlüllah (s.a.v.) Fatıma'ya bir şey verinceye kadar onu engelledi. (Yanına girmesine mani oldu). Bunun üzerine Hz, Ali: "Ya Resûlallah! Benim verecek bir şeyim yoktur" deyince, Efendimiz (s.a.v.) ona: "Hutamiyye zırhını ona ver" buyurdu. O da ona zırhını verdikten sonra yanına girdi." [142]
Yapılan rivayete göre, Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bana bir kadını, henüz kendisine (mehir olarak) bir şey vermemiş olan kocasının yanına sokmamı emretti..." [143]

Bu Konuda Müctehid İmamların , Görüş ve İctihadları

a) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, kadına verilmek üzere belirlenen mehir, müeccel değil de muaccel ise, bu durumda kadın mehrinin tamamını almadan kendim kocasına teslim etmeyebilir. Buna cevaz verilmiştir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed, bu görüşe katılmamışlardır.
Bunun gibi, kadın muaccel olarak belirlenen mehrini tamamen almadıkça kocası onu dışarıya, yolculuğa ve nâfile olan hacca çıkmaktan men'edemez. İmameyne göre kadına bu cevaz verilmemiştir. [144]
b) Şâfiilere göre, kadın belirlenmiş muaccel mehri tamamei alıncaya kadar kendini kocasına teslim etmeyebilir. Müeccel olan me-hirde ise, kadına imtina hakkı verilmemiştir.
Karı kocadan her biri "sen teslim etmedikçe ben teslim etmem derse, bir rivayete göre erkek icbar edilir, yani mehri hemen ödemes hususunda zorlanır. Diğer bir rivayette ise icbar yapılamaz. En uygui olanı, mehir alınıp âdil bir kişiye bırakılır ve sonra kocasına teslim ol maşı için kadın icbar edilir. [145]
c) Hanbelî ve Mâlikilere göre de, kadın muaccel olan mehrin almadıkça kendisini kocasına teslim etmeyebilir. Hattâ Mâlikilere gör kendini teslimde kerahet vardır. [146]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

îbn Abbas hadîsini Hâkim sahîhlemiş; Ebû Dâvud ile el-Münzeı ise susup görüş beyan etmemişlerdir.
Bu konuda îbn Abbas (r.a.) dan yapılan ikinci rivayet de Ebû Davud'un Süneninde geçmektedir. Onu Muhammed b. Abdirrahman b. Sevban, Peygamber'in (s.a.v.) ashabından olan bir adamdan rivayet etmiş ve o adamın İbn Abbas olduğuna değinmemiş tir.
Böylece iki hadîs birbirini kuvvetlendirmekte ve istidlale salih görülmektedir. O bakımdan mehir vermek her ne kadar vâcipse de, kadınla cinsel temasta bulunmadan önce vermekte birçok yararlar söz konusudur. Değişik bir aile ortamına girerken kendi ailesinden bir bakıma ayrılan kadına ilk adımda bu desteği sağlamak yerinde olur.
Resûlüüah'm (s.a.v.) Hz. Ali'yi Fatıma'nın yanma girmekten
Imen'etmesi vücubu gerektirmez, sadece bir tavsiye ve teşvik mahiyetin-| dedir. Ancak mehir muaccel olarak belirlenmiş ve kadın da onu hemen [istiyorsa, o takdirde adam mehri Ödemeden hukuki yönden kadının yanma giremez.
117 no'lu Hz. Aişe hadîsine gelince, Ebû Dâvud bunun râvî zinciri-'. ni değerlendirirken "Hayseme bu hadîsi Hz. Aişe'den duymamıştır" demiştir.
Hz. Aişe hadîsi, az yukarıdaki iki hadîsin hilâfına bir anlam taşımaktadır. Böylece adam mehri ödemeden nikahladığı kadının yanma girebilir hükmü ortaya çıkıyor.
Üç hadîsin arasını te'lif edecek olursak şu sonucu ortaya çıkarmamız mümkündür. Hz. Ali'nin bir şey vermeden Fatıma'nın yanma girmemesini buyuran Hz. Peygamber, bunu bir vücup anlamında değil kadına verilen değere, ona sunulan keramete atfen ve -ayrıca karı-koca arasında bir ünsiyetin çabucak doğmasına binaen buyurmuştur. Allah ve Resulü daha iyi bilirler... [147]

Adamın Kendi Eşine ve Onun Yakınlarına Hediye Vermesi

Şüphesiz hediye insanlar arasında ilgi, sevgi, dostluk ve yakınlaştırmayı oluşturan güzel geleneklerden biridir. Hediyenin en anlamlısı ve ilâhi hoşnutluğa en yakın olanı, hiçbir karşılık beklemeksizin gönülden gelen bir arzuyla verilenidir.
İslâm bu güzel geleneği sünnet kılarak hediyeleşmeyi bir takım manevî ve uhrevî mükâfatlarla teşvik ederek ona apayrı bir anlam kazandırmıştır.
Evlenen çiftin hediyeleşmesi ise daha başka bir anlam taşır. Özellikle kocanın eşine ilk göndereceği hediye aradaki sevgi ve saygı bağlarım kuvvetlendirir ve yeni bir eve ayak basan kadının heyecanını teskin eder, kocasına daha samimi bağlanmasına yardımcı olur. Aynı zamanda adamın kendi eşinin yakınlarına da münasip birer hediye vermesi çok güzel bir gelenek, iki ayrı aileyi birbirine daha çok yakınlaştıran güzel bir davranıştır.[148]

Konuyla İlgili Hadisler

Arar b. Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir. Resâlüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki: "Hangi kadın nikâh akdinden önce (kocası olacak adamdan) sadak, bağış veya (va'dedilen) bir nesne (verilmek) üzere evlenirse, (isterse o şeyler başkası yani anası, babası veya velîsi için verilmiş olsun) hepsi de o kadına ait olur. Nikâh akdinden sonra ise, kime, kim için verilmişse ona ait olur..." [149]
Müctehid imamların bu hadîs ve ilgili bulunduğu konu üzerinde çok az bir görüş farkları olmuştur:
a) Ömer b. Abdilaziz, es-Sevrî, Ebû Ubeyd, İmam Mâlik vt el-Hâdî'ye göre, akidden önce söz kesilmiş kıza verilen ve vaadedileı her şey o kıza ait olur. İsterse verilen bazı şeyler o kızın yakınlarmda birine verilmfH istenmiş olsun, yine de söz kesilmiş kıza ait olur. Nikâh akdinden so|jffi |verilen hediye kimin adına izafeyle verilmişse ona ait
b) İmam Şafii'ye göre, nikâh akdinden önce sözlü kızdan başkası adına verilmek üzere yapılan tasrih hükümsüzdür...
Nikâh akdinden önce kızın velisinin kendisine bir şeyler verilmesini şart koşması da geçersizdir. Dört mezheb imamlarıyla fukahanın hemen ekserisi bu görüştedir. [150]
Zira nikâhtan Önce kızın yakınları adına verilen her şey, dolaylı yoldan kızın velilerini söz verme karşılığında birtakım taleplerde bulunmaya alış tır abilir. Dolayısıyla başlık konusu gündeme gelmiş olur ki islâm buna cevaz vermemiştir. [151]

Düğün Cemiyeti, Düğün Ziyafeti

İslâm dini kendisinden önceki bütün kötü ve zararlı âdetleri ortadan kaldırmıştır. Örf ve âdeti meşru sınırlar içinde kabul edip dinin özüne, ruhuna ve esasına uymayan örf ve âdetlere yer vermemiştir., Zira bu konuda izlenen genel kaide şöyledir. "Celb-i menfaat, defi mazarrat", yani fert, aile ve toplum için faydalı olanlara kapıyı açık tutup kabul etmek; zararlı olan her şeyi defedip kapıyı buna karşı kapalı tutmak...
Düğün, dernek, düğün cemiyeti, düğün ziyafeti dinîn esas ve pren-siblerine aykırı olmadığı takdirde meşrudur. İslâm bu âdeti ve geleneği reddetmemiş, ancak onu meşru sınırlar içine alarak sünnet kılmıştır. [152]

Konuyla İlgili Hadisler

Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, Abdurrahman b. Avfa: "İsterse bir koyunla olsun düğün ziyafeti ver..." buyurmuştur. [153]

Yapılan rivayete göre, Enes (r.a.) şöyle haber vermiştir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz eşi Zeyneb için (onunla evlenince) verdiği düğün ziyafetini eşlerinden hiç birisi için vermedi. Zeyneb ile evlenince bir koyun kesip ziyafet verdi." [154]
Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçeri diyor ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz eşi Safiyye ile evlenince hurma ve sevîk (kavut) ile düğün ziyafeti verdi." [155]
Safiyye bint Şeyhe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle ştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz evlendiği eşlerinden bir ı için iki müdd arpa ile ziyafet verdi." [156] demiştir:
Safiyye kıssasıyla ilgili Enes (r.a.) den şöyle rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Safiyye'yle ilgili düğün ziyafetinde hurma, çökelek ve yağ ikram etti." [157]

Hadislerin Işığında Mezhablerin Görüş ve İstidlalleri

a) Şafii mezhebine göre, düğün ziyafeti sünnettir. Diğer bir görüşe göre vâcibdir. Çünkü Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Abdurrahman b. Avfa düğün ziyafeti vermesini emretmiştir.
Düğün ziyafetine davet vaki olduğunda ona katılmak farz-ı ayndır. Diğer bir rivayete göre farz-ı kifayedir. Şâflilerden bazısına göre sünnettir. Ancak ister farz, ister vâcib veya sünnet olsun, sadece zenginler davet edilirse, o takdirde gitmek farz veya vâcib veya sünnet değildir. Aynı zamanda birinci gün davet edildiği takdirde bu hükümiridir. İkinci veya üçüncü gün yapılan davete icabet gerekli değildir. atta üçüncü günü icabet etmek mekruhtur. Sonra da düğün ziyafe-nde münkerat ve gayr-i meşru şeyler olmamalıdır. Aksi halde o tür yafetlere katılmak tahrîmen mekruhtur. [158]
b) Hanbelî mezhebine göre, düğün de ziyafet sofrası ^zırlamanın meşru bir sünnet olduğunda görüş ayrılığı yoktur. İcabet tmek ise, gayr-i meşru bir durum yoksa vâcibdir. Bu ziyafet bir ünden fazla da devam edebilir. [159]
c) Hanefi ve Mâliki mezheblerine göre, düğün ziyafeti vermek dnnet veya müstehabdır. İcabet etmek ise, farz-ı kifayedir. (130).
Bu konuyu aşağıda biraz daha açıklayacağız. Zira günümüzde ter-iplenen düğün ve derneklerde sünnet dışı birçok fiiller işlenmekte ve ıir sürü bid'atlere yer verilmektedir. [160]

Taliller ve Diğer Rivayetler

123 no'lu hadîs sahihtir ve ihticaca elverişlidir. O bakımdan nüctehid imamların hemen hepsi bu hadîsi ilgili konuda mesned leçmişlerdir. Ancak hadîste yer alan emr-i resûlüllah vücub mu ifade idiyor, yoksa bir tavsiye anlamında mıdır? İlim adamlarının yorum ve ctihadları az farklıdır: Kimine göre vücub, kimine göre sünnet ifade îder.
124 nolu Enes hadîsini aynı zamanda İbn Hibban tahrîc etmiştir. Sadîs sahihtir ve istidlale, ihticaca sâlihtir.
"Düğün ziyafeti" diye tercümesini yaptığımız "velîme", "veln" sökünden türetilmiştir. Cem olmak (biraraya gelmek) demektir. Nitekim düğün sebebiyle hem evlenecek olan çiftler, hem de dost ve yakınlar biraraya gelir. Ayrıca bu kelime bir sevinçten dolayı yapılan tır yemek ve hazırlanan her sofraya da delâlet eder. Ama mutlak an-Lamda "düğün ziyafetine" kayıtlı olarak da diğer ziyafetlere delâlet söz konusudur. îbn Esir ise, bunun yalnız "düğün ziyafeti"ne has bir kelime olduğunu belirtmiştir. [161]
Düğün ziyafetinin vâcib olduğunu söyleyenler aynı zamanda Ta-berânî'nin rivayet ettiği şu hadîsi de delil olarak göstermektedir: "Düğün ziyafeti haktır..." Müslim'de de fakirlerin davet edilmediği bir düğün ziyafeti şer olarak vasıflandırıldıktan sonra, meşru ölçüler içinde böyle bir sofranın hazırlanması haktır denilmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in Bureyde (r.a.) den yaptığı rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) Hz. Fatıma ile evlenince Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Düğün için ziyafet sofrası gereklidir." [162]
Taberânî'nin rivayetinde geçen "haktır" sözünden maksat "bâtıl ve anlamsız değildir." Nitekim ilim adamlarının çoğu bu mâna üzerinde durmuşlardır. Böylece düğün ziyafeti vâcibdir diyenler hadîstedeki "hak" kavramını vücub anlamına; sünnettir diyenler ise onu batıl değildir, anlamsız sayılmamalıdır yorumuyla desteklemişlerdir.
Ancak düğün ziyafeti ne kadar hazırlanmalıdır? Kimine göre nikâh akdi yapılırken, kimine göre de zifafa girildikten sonra yapılmalıdır. Ancak ciddi tesbitlere göre bu iki vakitten müsait olanı seçilebilir. Bunda bir sakınca yoktur.
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Zeyneb validemizle evlenip zifaftan sonra ashabına bir sofra hazırlatıp insanları davet etmiştir. Buhârî'de bilhassa buna temas edilmekte ve gerekli rivayet nakledilmektedir.
Abdurrahman hadîsinde "bir koyunla da olsa düğün ziyafeti ver" ifadesinden, düğün sofrası için en az bir koyunun hazırlanması hükmü ortaya çıkıyor. Ancak bu hali vakti yerinde olanlar hakkında söz konusudur. Fakirler kendi imkânları nisbetinde bir sofra hazırlarlar. Abdurrahman b. Avf m (r.a,) varlıklı bir kişiliği olduğunu siyer kitapları nakl etmekte dir.
Bu ifadeyi tahlîl edip yorumlayan Kadı Iyaz şöyle demiştir: "Düğün ziyafetleri için bir tavan çizilmediğinde ilim adamlarının icma'ı vardır." Böylece kişi kendi malî durumuna ve çevredeki dostlarına yakınlarına ve bir de fakir ailelerin sayısına göre bir sofra hazırlar. Ancak unutmamak gerekir ki, bu konuda da israftan kaçınmak gerekir. Lüzumundan fazla masraf şöhret ve halkın takdir duygularını harekete geçirme niyetinden uzak kalınmakta sayısız faydalar vardır.
124 nolu hadîste Resûlüllahm (s.a.v.) Zeyneb'le evlenmesi sebebiyle verdiği ziyafetin bir koyun olduğunu ve hiç bir eşi için böyle bir sofra hazırlanmadığı belirtiliyor. Şüphesiz bu Hz. Enes'in (r.a.) görüşüdür. Zira Resulüllah'm (s.a.v.) Mekke'de umre kazasını yerine getirdiğinde Hars kızı Meymune ile evlenmiş ve daha geniş ve zengin bir sofra hazırlatmıştı. Aynı zamanda Resûlüllah (s.a.v.) Efendiniiz'in bîr koyun keserek verdiği ziyafette yüzlerce kişiyi doyuracak bir ilâhi bereket mevcuttu. Nitekim İbn Hacer, el-Fetih'te bu yoruma geniş yer vererek doyurucu bilgi sunmuştur.
Unutmamak gerekir ki, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz düğün ziyafeti konusunda bir eşini diğerinden farklı görmemiştir. Sadece günün larına ve mevcut imkânlarına göre bir sofra hazırlamıştır. Çünkü indimiz (s.a.v.) mutlaka her işinde adaleti gözetir, ilgi ve sevgide tlik ilkelerinden ayrılmazdı.
125 no'lu Enes hadîsi de sahîh olup Resûlüllah'm (s.a.v.) o günkü rumuna göre hurma ve kavut olarak bir sofra hazırlattığını dermektedir.
126 nolu Safiyye bint Şeyhe, hadîsi murseldir. Yani senedinde bir labî düşürülmüştür. Aynı zamanda Safiyye sahabi değildir. Nitekim tei hadîsçiler onun bu hadîsi Hz. Aişe'den (r.a.) duyup naklettiğim bezmişlerdir. Nesâî ise birinci rivayeti, yani bizim metin olarak vergimiz şekli tercih etmiştir.
İbn Mâin, Ebu Hatim ve Ebû Zür'a gibi hadîs âlimleri Safiyye'nin ta olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca hadîs Ebban b. Salih tarifle nakledilmiştir ki, bu zat hakkında farklı görüş ve tesbitler vardır: n Abdilber onun zayıf olduğunu et-Tembîh'de söylerken îbn Mâin |un güvenilir olduğuna dikkatleri çekmiştir.
Safiyye kıssasıyla ilgili iki sahîh rivayet daha bulunuyor ki birini iharî ile Müslim ittifakla nakle tm işi erdir ve sahihtir. O bakımdan zü edilen hadîsle istidlalin ve ihticacm salîh olduğu rahatlıkla ylenebilir. [163]

Çıkarılan Hükümler

1- Düğün ziyafeti hazırlayıp dost, yakın ve fakirleri davet etmek üekked sünnettir.
2- Daha çok nikâh akdi yapıldıktan veya zifafa girildikten sonra »zırlanınasının müstehab olduğuna kail olanlar ekseriyettedir.
3- Düğün ziyafeti için bir taban ve tavan belirlemenin sünnet ol-ayacağım savunanlar ise çoğunluktadır.
4- Düğün ziyafeti için israfa kaçmamak, her kişinin kendi malî jikânlarma ve çevresindeki dost, yakın ve fakirlerin sayısına göre ızırîaması sünnettir.
5- Birden fazla kadınla evlenen kimse de yine malî durumuna ve imin şartlarına göre eşleri arasında bir tercih ve üstünlük duygusu ışımadan eşit ölçülere göre sofra hazırlar. [164]

Düğün Ziyafetine Yapılan Davete İcabet Etmek

Müslümanları birbirine yaklaştırıp aralarındaki soğuk havayı kaldıran, kalpleri birbirine ısındıran sosyal davranışlardan biri de düğün ve derneklerde meşru sınırlar dahilinde hazırlanan ziyafet sofrasına yapılan davete icabet etmektir. O bakımdan ilim adamlarından kimi bunu vâcib, kimi farz-i kifaye, kimi de müekked sünnet olarak görmüş ve hepsi de gereği üzerinde durarak bu güzel sünnetin devamını teşvik etmişlerdir. Yeter ki, hazırlanan sofra İslâmi prensiplere uygun olsun, haram ve mekruh şeylere imkân verilmesin... [165]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: 'Temeğin en kötüsü şu düğün ziyafetidir ki zenginler davet edilir, fakirler terk edilir. Kim de yapılan davete icabet etmezse, gerçekten o Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur." [166]
Diğer bir rivayette ise hadis şu lâfızla nakledilmiştir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki: 'Yemeğin en kötüsü düğün ziyafetleridir ki ona gelmek isteyen menedilir, gelmek istemeyen de davet edilir. Kim yapılan davete icabet etmezse, gerçekten o Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur." [167]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efen-dimiz şöyle buyurmuştur: "Şu (düğün demek ziyafetine yapılan) davete çağrıldığınızda icabet ediniz." Nitekim İbn Ömer, oruçlu olduğu halde düğün veya başka bir ziyafete çağrıldığında herhalde icabet ederdi... [168]
"Sizden biriniz düğün sofrasına davet edildiğinde ona gelip katılsın." [169]
Ebû Davud'un yaptığı rivayette ise şöyle denilmektedir: "Davet edilen kimse oruçlu değilse ikram edilen yemekten yesin, oruçlu ise yemeği bıraksın."

Bu konuda Resûlüllak'ın (s.a.v,) şöyle buyurduğu da tesbîten nvâyet edilmişir: "Kim davet edilirde o davete icabet etmezse, cidden o Allah'a ve Peygamberine karşı gelmiş olur. Kim de davetsiz olarak bir ziyafet sofrasına girip katılırsa, hırsız olarak oraya girer ve yağmacı olarak oradan çıkar..." [170]
Câbir'in (r.a.) yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz yemeğe davet edildiğinde, ona icabet etsin. Artık isterse o yemekten yer, isterse yemeği
bırakır." [171]

Ziyafet sofrasına oturmayıp yemekten imtina etmek oruçlu kimseyle ilgilidir. Oruçlu olmayan kimsenin oturup bir şeyler yemesi sünnettir.
Nitekim, Ebâ Hüreyre'nin (r.a.) yaptığı sahih rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden kim davet edilirse icabet etsin. Oruçlu ise (münasib bir yerde durup) namaz kılsın. Oruçlu değilse ikram edilen yemekten yesin..." [172]

Bir başka rivayette ise şöyle Duyurulmuştur: "Sizden biriniz yemeğe davet edildiğinde, oruçlu bulunuyorsa "ben oruçluyum" desin..." [173]

Hadislerin Işığında Müctehid İmamların Görüş ve İctihadları

a) Şafii mezhebine göre, düğün ziyafeti bir kavle göre sünnet, bir kavi veya veçhe göre vâcibdir. Bu ziyafete icabet etmek ,farz-ı aynıdır. Bazısına göre, farz-ı kifayedir. Bir başkasına göre, sünnettir. Ancak icabetin vacib veya sünnet olması bazı şartlara bağlıdır: Meselâ o ziyafetin sadece zenginlere tahsis edilmemesi, birinci günde davet edilmiş olması, korktuğu veya bir makam ve mevki arzu ettiği için olmaması, ziyafet mahallinde kendisine eziyet edecek birinin yer almamış olması, kendisine lâyık olmayan kimselerle birlikte oturma durumuna düşmemesi, dinen sakıncalı bir ortamın söz konusu olmaması bu cümledendir. [174]
b) Hanefi, Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre, icabet vâcibdir. Yeter ki, ortada gayr-i meşru bir eğlence tertip edilmiş olmasın.
Düğün ve dernek sofralarında şahsen davet vaki olmadığı, sadece cami cemaatine "Hepiniz düğün ziyafetine davetlisiniz" denildiği takdirde icabet ne vâcib ne de müstehabdır. Ancak bu durumlarda da icabet etmekte bir sakınca yoktur. Nitekim aşağıda bu hususlara geniş yer verilecektir. [175]
133 nolu Ebû Hüreyre hadîsi sahihtir. O bakımdan istidlal ve ihti-caca salîh görülmüştür. Düğün ve diğer ziyafetlere sadece zenginlerin davet edilmesi, fakirlerin terkedilmesi kınanmakta ve bu tür davranış ve ayırımların İslâm'ın cemaatleşme ve kardeşlik ruhuna aykırı olduğuna işaret edilmektedir.
Düğün ve dernek sofralarına davet etmek müekked sünnet ise, ona icabet etmek çoğuna göre vâcibdir. O bakımdan davet edildiği halde -meşru bir mazereti söz konusu değilse- gitmeyen kimse bu vucubu ye-rme getirmediğinden dolayı günah işlemiş olur. "Allah ve Resûlüna isyan etmiş olur" dan maksat, vücub ifade eden bir fiili kasten terkden dolayı günah işlemiş sayılmasıdır. İcabet müekked sünnet ise, Resû-lüllah'ın böyle bir sünnetini terkten dolayı kıyamet gününde muahaza edilmesidir.
134 nolu hadîs 1 de bunu desteklemekte ve konunun önemini belirtmektedir. Aynı zamanda bu hadîs de sahîh kabul edilmiştir.
135 nolu İbn Ömer hadîsi de sahihtir ve ihticaca salihtir. Aynı zamanda meşru olan diğer davetleri de kapsamakta ve meşru her davete :abetin vâcib olduğu belirtilmektedir. Nitekim İbn Ömer (r.a.) İslâm khını ve Resûlüllah'ın sünnetini en iyi bilen ilim adamlarından kabul dilir. O davet edildiği meşru her ziyafete oruçlu olsa bile katılmıştır.
Ancak bu noktada belirtelim ki, düğün ziyafetinden başka ziyafet-ive icabet etmek dört mezhebe göre de vâcib değildir. Daha çok lüstehabdır. Hattâ Serahsi biraz daha ileri giderek bu konuda icma ardır demiştir. [176]
137 nolu hadîste "Hırsız olarak girer ve yağmacı olarak çıkar" iuyurulmuştur. Bu anlatım tarzı, mü'minin yararlı, edepli ve şahsiyetli ilduğuna işaret etmekdir. Zira düğün ve derneklerde davet edilmeyenlerin da katılmasıyla bir düzensizlik meydana gelir ve davet sahibi inüşkil duruma düşebilir. O bakımdan bu tür hareketler mekruh sayılmıştır.
Oruçlu kimse davet edildiğinde, bu duruma bakmayarak icabet 5der. Ancak tuttuğu oruç nafile ise, isterse orucunu bozup sofraya otu-Kır, isterse bozmayıp başkası yemekle meşgulken müsait bir yer varsa çekilip orada namaz kılar; değilse bir köşede oturup teşbih ve tahmidle meşgul olur.
Şafiiler ve bir de Hanbelîlerin bir kısmı, davet edilen oruçlu kimsenin sofrada oturup birşeyler yememesi ziyafet sahibini üzecekse, o takdirde orucunu bozması efdaldir demişlerdir. Revyani ise, mutlaka orucunu bozması müstehabdır demiştir, [177]

Çıkarılan Hükümler

1- Düğün ziyafet sofrasına fakir, zengin ayırd edilmeksizin dost, yakın ve komşuları davet etmek sünnettir. Bazısına göre vâcibdir.
2- Sadece zenginleri ve ileri gelenleri davet etmek sünnete aykırıdır ve o bakımdan tenzihen mekruhtur.
3-Düğün ziyafetine yapılan davete icabet vâcibdir. Meşru bir mazereti olmaksızın gitmemek tahrîmen mekruhtur.
4-Düğün ve diğer meşru sınırlar dahilinde yapılan diğer ziyafet ve derneklere katılmakta müekked sünnettir. Düğün ziyafetine ise vaki davete icabet vâcibdir.
5- Oruçlu bulunan kimsenin de davete icabet etmesi vâcibdir. Düğün sahibi hoş karşıladığı takdirde orucunu bozmaz. Hoş karşılamadığı, sofraya oturmadığı için üzülecek olursa, orucunu bozar ve sonra kaza eder.
6- Davet edilmediği halde düğün ve benzeri ziyafetlere katılmak tenzihen -mekruhtur. Ancak genel anlamda bir davet vaki olmuşsa, o takdirde kerahet söz konusu değildir.
7- Özel şekilde değil de genel anlamdaki davete icabet vâcib değildir.
8- Oruçlu olduğu halde davete katılan kimse, bulunduğu yer müsaitse namaz kılar veya zikir ve teşbihle meşgul olur. Böyle yapması müstehab sayılmıştır.
9- Davet edilen kimse, sofrada boş bulunduğu yerde oturur. Dışardan gelenlere yer ayırıp imkân vermekte müstehabdır.
10- Düğün, dernek sofralarını hazırlarken hem haram ve mekruh şeylerden ve davranışlardan sakınmak, hem de israfa kaçmamak vâcibdir.
11- İmam Malik'e, Cumhur-i Şâfiiye ve Hanbelilerin çoğuna göre, düğün dâvetine icabet -meşru bir mazeret olmadığı takdirde- farz-ı ayndır.
12- Şâfiilerden bazısına ve Hanbelîlerden birkaç ilim adamına göre, müstehabdır.
13- Böylece bu konudaki bütün görüş, yorum ve ictihadları bira-raya getirdiğimizde davete icabetin vâcib olduğu ağırlık kazanmaktadır. [178]

Birden Fazla Düğün Daveti Aynı Gün, Aynı Saate Rastlarsa

Birden fazla davet vaki olur da hepsi aynı gün ve saate tesadüf ederse, bir tercih yapmak söz konusu olur. Bu hususta da Resûlüllah (s.a.v.)'Efendimiz adap doğrultusunda ümmetini aydınlatarak hem fiilî, hem de kavli (sözlü) sünnetini ortaya koymuştur. [179]

İlgili Hadisler

Humeyd b. Abdirrahman el-Himyerî'den, o da Peygamber (s.a.v.) Efendimizin ashabından bir adamdan rivayetle Resûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"İki davetçi (aynı gün, aynı saat için) biraraya gelirse, kapısı en yakın olanın dâvetine icabet et. Zira kapısı cihetiyle en yakın olanı, komşu olarak da en yakını sayılır. Onlardan biri diğerinden Önce gelip davet ederse, artık ilk davet edenin davetine icabet et!." [180]
Hz. Aişe validemiz (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: Hz. Aişe (r.a.) Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den şöyle sormuştur: 'Doğrusu benim iki (yakın) komşum vardır, onlardan hangisine hediye göndereyim?" Bunun üzerine Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Kapısı sana daha yakın olana..." [181]
Bu ve diğer rivayetlerin ışığında müctehid imamların hemen hepsi, gerek davete icabette, gerekse hediye gönderirken bir tercihte bulun-, mada hadîslerde geçen tavsiyeye uymuşlardır. [182]

Tahliller

145 no'lu Humeyd hadisinin isnadında Hâlid b. Yezîd b. Abdirrahman ed-Dâlâni bulunuyor. Hadîs âlimlerinin bu zat hakkındaki tes-bitleri az farklıdır: Zehebî bu zat üzerinde durmamıştır. Şevkanî ise şu tesbitlerde bulunmuştur: Ebû Hatim er-Râzî onun sıka (güvenilir) olduğunu, İmam Ahmed onun riv'âyetinde bir sakınca olmadığını belirtmiştir, ibn Mâin "onda bir beis yoktur" derken İbn Hibban "onun rivâyetiyle ihticacda bulunmak caiz değildir" demiştir. İbn Adiy ise "onun hadîsinde az da olsa leyn vardır. Bununla beraber onun hadîsi yazılabilir" diyerek onun fazla titiz olmadığına dikkat çekmiştir. Tel-his'de ise, Humeyd hadîsinin zayıf olduğu belirtilmiştir.
Hafiz İbn Hacer ise, 146 nolu Hz. Aişe hadîsini sahîh kabul edip onu Humeyd hadîsine şâhid göstermiştir. Böylece hediye verme bakımından kapısı daha yakın olanı tercih söz konusu olunca, düğüne davete icabet konusunda da o tercih edilir. Ama kapısı daha yakın olanla diğeri davet ettiklerinde, kapısı biraz uzak olan daha önce davet etmişse, o tercih edilir. İkisinin de kapısı aynı seviyede olur ve ikisi de aym anda davette bulunursa, o takdirde kura çekilir. Bazılarına göre ise, hangisi daha alim, daha takva ve daha salih ise o tercih edilir. Bütün bu vasıflarda eşit olurlarsa şüphesiz kura çekmekte fayda vardır. " [183]
İlim adamlarından bir kısmı ise şöyle bir yol ve yöntem izlenmesini tavsiye etmişlerdir. Her iki komşu ve dostu birden memnun etmenin çar esir i aramak ve bunun için her birinde az bir süre oturmak suretiyle ikisine de gitmiş olmak... [184]

Çıkarılan Hükümler

1- Düğün ziyafetine davette birden fazla kişi söz konusu olunca, ilk gelip davet eden tercîh edilir.

2- Davet eden birden fazla kimse aynı gün ve aynı saati belirle-mişlerse ve ikisi aynı anda davette buiunmuşlarsa, o takdirde kapısı daha yakın olan tercîh edilir.
3- Kapıları da aynı yakınlıkta ise, ya kur'a çekilir veya hangisi daha âlim daha salih ise o tercih edilir.
4- Bütün bu sıralama ve tercihe rağmen her kişini de memnun etmekte sayısız faydalar vardır. Mümkün olmadığı takdirde gidilemiyen düğün sahibinin gönlü almır.
5- Gerek düğün, gerekse diğer ziyafet sofralarında herkes kendi önüne konulandan yer, bir başkasının Önüne elini uzatmaz ve aşırı yeğrekten kaçınır. [185]

Düğün ve Dernekte İslami Açıdan İşlenmesi Doğru ve Caiz Olmayan Fiiller İşlenmesi

İslâm dini kitap ve sünnetiyle faydalı, hayırlı ve güzel, temiz olan şeyleri mubah saymış; zararlı, şerli, murdar ve kabîh şeyleri mekruh veya haram kılmıştır. O bakımdan düğün ve derneklerde şer'î Ölçüler dışında birtakım haram ve mekruh fiillerin işlendiği takdirde bunları gidermek gerekir. O giderme yollarından biri de, müslümanlarm o gibi toplantı ve ziyafetlere katılmam asıdır. Buna biz otokontrol de diyebiliriz.
îslâmi esas ve prensiplere göre, haram ve mekruh fiillerin işlendiği bir yere ölümle tehdit, mal ve cana kasdetme söz konusu olmadığı sürece gitme, aynı fiili işlemek gibidir. Zira küfre rıza küfür, ahlâksızlığa rıza ahlâksızlık, günaha rıza da günah sayılır.
Nitekim Irak Acemine genel vali olarak gönderilen Huzeyfe b. Yeman (r.a.), oraya varıp icra-i faaliyete başlayınca, bir toplantıda susuzluğunu gidermek için bir bardak su istedi. Kendisine gümüş bardakta su takdim edilince içmeyip geri çevirdi ve bardağın değiştirilmesini emretti. İkinci defa aynı hata işlenince gümüş bardaktan su getiren kişiyi azarladı ve: "Ben bu gibi kaplarda yemek yemeyi, su içmeyi haram kılan bir Peygamberin getirdiği son dini talîm etmek üzere buraya gelmiş bulunuyorum. Onun sünnetini ve haram kıldığı şeyi ben işliyecek olursam, şu halka başka ne verebilirim..." diyerek çevresindeki insanları uyardı. [186]

Konuyla İlgili Hadisler

"Sizden kim bir kötülük (dinden işlenmesi haram ve zararl olan bir fiil) görürse onu eliyle değiştirme (giderme)'ye çalış sın. Buna gücü yetmezse, diliyle gidermeye çalışsın. Buna di gücü yetmezse, kalbiyle giderme (çarelerini düşünerek) değiş tirmeye çalışsın ki, bu imânın en zayıf tarafidır..." [187]
Hz Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demişti?.
Yemek hazırladım ve ResÛlüllah geldi evde birtakım suretler (insan ve hayvan suretleri) gördü ve o sebeple (sofraya otur-mayıp) geri döndü." [188]
İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
<TResûlüUah (s.a.v.) Efendimiz iki çeşit yemeği men'etti:
a) Üzerinde içki içilen sofraya oturmayı,
b) Ve bir de yüz üstü uzanırken yemek yemeği..." [189]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, ResÛlüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir: "Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, üzerinde içki dolaştırılan sofraya oturmasın. Yine Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, üzerinde peştamal olmadığı halde hamama girmesin. Allah'a ve âhiret gününe inanan kadında hamama girmesin." [190]

Hadislaerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve Îctihadları

a) Şâfiilere göre, dinen caiz ve doğru olmayan bir fiilin işlendiği bir ziyafete katılmak caiz değildir. Ancak kişinin katılmasıyla orada işlenen münkerat ortadan kalkıyorsa, o takdirde katılır.
Düğün, dernek ziyafetlerinde münker (dinen caiz ve doğru olmayan fiiller) den bir kısmı şunlardır: İpek yaygı veya döşek, tavan veya duvarlara nakşedilmiş hayvan sureti, yastık ve örtü üzerine işlenmiş hayvan ve insan suretleri...
Üzerinde suret bulunan bir yaygının serilmiş bir vaziyette ise veya duvardaki canlı hayvan suretinin başı kesik vaziyette ise oradaki sofrada otarmakta bir sakınca yoktur. [191]
b) Hanbelîlere göre, ağaç ve benzeri nakışların bulunmasında
bir salanca yoktur. Nitekim diğer mezheb imamları da bunda bir beis olmadığını belirtmişlerdir. Hayvan ve insan sureti yerlerdeki halı, kilim, yaygı veya yaslanılan yastık üzerinde nakşedilmiş bulunuyorsa, orada verilen ziyafet sofrasına katılmakta bir sakınca yoktur. Ama sözü edilen suretler duvar, tavana ve perdeler üzerinde bulunuyorsa o takdirde davet edilen kimse oturmayıp oradan ayrılır.
Nitekim bu husus Sa'd b. Ebî Vakkas, Salim, Urve, İbn Sirîn, Atâ, İkrİme b. Hâlid, İkrime mevla İbn Abbas ve Sa'd b. Cübeyr'den de rivayet olunmuştur.
Ebû Hüreyre ise, ister tavan ve duvar ile perde üzerinde olsun, isterse yerdeki yaygı üzerinde nakşedilmiş bulunsun hepsini de münker sayardı.
c) İmam Mâlik'e göre de bu gibi suretlerin bulunması halinde o yelerde kurulan ziyafet sofrasına oturmakta tenzihi kerahet vardır. Bunların delili ise, şu hadistir: "İçinde suret bulunan bir eve melek girmez." Burada tahrîm değil, kerahet söz konusudur. [192]
Bu mezheblere göre de, nakşedilen suretlerin başı yoksa sadece gövde kısmı yer alırsa, bunda bir sakınca yoktur-Zira İslâm'ın yok etmek istediği putperestliktir ve onun bir daha hortlamama sı dır. Nitekim İbn Abbas (r.a.) da başı olmayan bir suret artık suret olmaktan çıkar, demiştir, [193]

Tahliller ve Rivayetler

149 no'lu hadîs sahihtir; istidlal, ve ihticaca salîh olup birçok . hükümler kapsamaktadır: İslâm devletinin sıkı kontrol ve denetimiyle birtlikte münkerata karşı müeyyideleri tarafsız, eşit ve âdil biçimde uygulaması şarttır. Müslümanların da bu konuda devlete yardımcı olmaları, otokontrolü sağlamakta duyarlı davranmaları ve el birliğiyle kötülüklerin, hayırsızlıkların karşısına şart ve ortamın elverdiği nisbette çıkmaları, o fiilin işlendiği bir toplantı veya düğün ve derneğe katılmamaları, o fiili işleyen kimseyi yalnız bırakmaları gerekir. Böylece İslâm devletine yardımcı olma sadedinde eliyle müdahele edebilenler elleriyle, diliyle müdahele edebilenler .dilleriyle tavırlarını ortaya koyarlar. Buna gücü yetmeyenler ise, kalben tiksinip kötülüğü giderme, bertaraf etme yollarım ve çarelerini düşünürler.
İslâm devleti olmadığı takdirde, müslüman cemaat kendi aralarında bir birlik ve dayanışma sağlayıp hem çevrelerindeki zayıf inançlılara, inkarcı ve sapıklara güzel örnek olmaya çalışırlar, hem de kötülüğü gidermek için -şart olan ortamı dikkate alarak- hizmetlerini sürdürürler.
150 no'lu Hz. Ali hadîsini İbn Mâce tahrîc etmiştir. Ricali ise rical-i sahihtir, râvîlerinin zincirinde zayıf kimse yoktur. Aynı zamanda buna şahit olan birçok hadîsler bulunuyor. O bakımdan istidlale salîh görülmüştür. Aynı mealde bir hadîsi İmam Ahmed, Nesâî, Tirmîzî ve Hâkim, Câbir (r.a.) den merfuan rivayet etmişlerdir ki meâlen şöyledir: "Allah'a ve âhiret gününe imân eden kimse, üzerinde içki dolaştırılan bir sofraya oturmasın." Diğer yandan Tirmizî buna benzer bir başka rivayeti Leys b. Ebî Selim tarikiyle Tavus'tan, o da Cabir'den rivayet etmiştir. Aynı zamanda Tirmizî'nin münferiden tahrîc ettiği hadîsin zayıf olduğu tesbît edilmiş, ama diğer muhaddislerle birlikte rivayet ettiğini kendisi has eni emiştir. [194]
Yine bu mealde bir diğer hadisi hafiz Bezzar, Ebu Said hadisinden, Taberanî'de İbn Abbas hadisinden tahricen rivayet etmiştir. [195]
151 no'lu Ömer hadîsi zayıftır, yanı isnadında zayıflık söz konusudur. Ancak bu konuda sahîh rivayetlerle tesbit edilen birkaç hadîs bulunuyor. O bakımdan delâlet bakımından istidlal edinilebilir. Nitekim aynı mealde bir hadîsi Beyhakî, Adiy b. Sabit tarikiyle Halid b. Sa'd'den, o da İbn Mes'ud (r.a.) den rivayet etmiştir ki, senedi sahihtir.
Böylece bu babdaki harelerin hepsi birarâya getirildiğinde birbirini kuvvetlendirmekte ve ihticaca. salih bir durum ortaya çıkmaktadır. [196]

Çıkarılan Hükümler

1- Kötülükle seviyeli şekilde mücadele etmek vâcibdir.
2- Müslümanlar arasında otokontrolü sağlamak da vacibtir ve bunda sayılamayacak kadar büyük faydalar vardır.
3- Dinen haram, kötü ve şer sayılan münkeratı elleriyle gidermeye güçleri yetenler elleriyle giderirler. Buna güçleri yetmediği takdirde dilleriyle ve aynı zamanda kalemleriyle gidermeye çalışırlar. Buna da güçleri yetmediği takdirde hiç değilse kalben tiksinirler ve giderme çarelerim araştırırlar.
4- Ortaya çıkan münkeratı müslümanlardan bir kısmı giderdiği takdirde diğerlerinin üzerinden farz-ı kifaye hükmü kalkar. Hiç kimse müdahale etmezse hepsi birden günahkâr olur.
5- Münkeratı gidermede günün şartlan, ortamı ve vasıtaları her zaman dikkate alınmalıdır.
6- Düğün ve ziyafetlerinde İslâm'ın haram veya mekruh saydığı bir fiil işleniyorsa, müslüman kişi o sofraya oturmayıp geri döner. Aksi halde günahkâr olur.
7- Münkeratla ilgili fiillerin işlendiği bir ziyafete davetli mü'minlerin katılmasıyla münkerat ortadan kalkıyorsa, o takdirde gitmek ve sofraya oturmakta bir sakınca yoktur, üstelik yarar söz konusudur.
8- Üzerinde kadeh tokuşturulan, içki dolaştırılan bir sofraya oturmak haramdır. Ancak bir ölüm tehdidi, mal ve cana tecavüz söz konusu olduğu zaman katılmakta bir vebal yoktur. Zira hakk-ı hayat muhteremdir.
9- Hamam ve benzeri yerlerde müslüman erkeklerin peştamalsız
bulunmaları haramdır, büyük günahlardandır.
10- Kadınların hamama gitmesi sakıncalı ve mekruhtur. Bazı hallerde ise haramdır.

11- içinde canlı suretler bulunan bir evde tertiplenen ziyafete katılmak da doğru değildir. İlim adamlarının çoğuna göre, tahrîmen mekruhtur. Buna tenzîhen mekruh diyenler de olmuştur, Allah daha
iyisini bilir.
11- Başsız suretlerin bulunmasında bir sakınca yoktur. Aynı zamanda yere serilmiş yaygı ve arkaya yaslanmak için konulan yastık üzerindeki suretler de sakıncalı görülmemiştir. Çünkü bu durumda suretler tahkir edilmekte, değersiz sayılmaktadır. [197]

Düğünlerde Gelinle Damadın Üzerine Saçilan Para ve Benzeri Şeyleri Kapışıp Almak Doğru Mudur?

Birçok ülkelerde devam edegelen âdet ve geleneklerden biri de düğünde gelinle damat üzerine saçılan madenî paraları ve benzeri şeyleri uğur sayıp kapışma olayıdır. İslâm bu âdetin karşısına çıkmamakla beraber, onu daha zararsız bir çizgiye çekmeyi planlamıştır. Önce saçılan para veya benzeri şeyleri uğur saymak bid'attır. Sonra saçılan şeyleri yağmalarcasma kapışırken itip kakmalarda bulunmak mekruhtur. Zira İslâm her konuda düzenli, dengeli, vakarlı ve ciddi olmayı; başkasına zarar yermeyecek ve kendi nefsini küçük düşürmeyecek şekilde davranmayı emreder. İtip kakmalarda birtakım nahoş olaylar meydana gelebilir ve böylece kişiler arasında sürtüşme, itişme ve tartışmaya sebebiyet verebilir. O bakımdan düğün ve derneklerde saçılan şeylerden kucağımıza, önümüze düşen olursa almamızda bir sakınca yoktur. Yağmalarcasma itip kakmaya fırsat vermeden edep dahilinde davranmayı men'etmeğe de gerek görülmemiştir... [198]

Konuyla İlgili Hadisler

Zeyd b. Hâlid (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Resû-lüllah (s.a.v.) Efendimiz'in (düğünlerde saçılan) şeyi yağmalarcasma kapışmayı ve bir canavarın yakalayıp parçaladığı hayvanı onun ağzından çekip almayı yasakladı." [199]
Abdullah b. Yezîd el-AnsarVden yapılan rivayete göre, Resulullah (s.a.v.) Efendimiz müsleyi ve yağmalarcasma kapıp almayı
men'etti."[200]
Müsle: Canlı hayvanların dış organlarını kesmek, koparmak an-mma gelen bir kelimedir. Hadisin siyakından, düğünlerde canlı hay-mları hedef seçmenin, yine canlı hayvanların organlarını kesmenin aram olduğu anlaşıldığı gibi, düğün münasebetiyle saçılan para ve snzeri şeyleri yağmalarcasma kapıp almanın, itip kakmanın da yasak-ındığı açıklanmaktadır.
£nes fr.a.j den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz öyle buyurmuştur: "Kim (düğün ve derneklerde saçılan şeyleri ağmalarcasma kapıp alır, itip kakarsa o bizden değildir." [201]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Şafii mezhebine göre, düğün ve derneklerde şeker ve benzeri [eyler saçmak helâldir. En sahîh kavle göre mekruh değildir. Serpilen jeyleri toplayıp almak da helâldir. Ancak (başkasını itip kakmak sureciyle almak doğru değildir). takdirde almamak evlâdır.
el-Gamravî'ye göre, serpilirken onu havada kapmaya çalışmak mekruhtur. Eteğini açıp onun üzerine düşenleri almasında bir sakınca yoktur ve eteğine düşenlere tesahüb etmesi hususunda o daha haklıdır. [202]
b) Hanbelî mezhebine göre, düğünlerde ve başka toplantılarda bir şeyler saçmak, bir rivayette mekruh, diğer bir rivayette mubah sayılmıştır. Mekruh diyenler arasında Ebû Mes'ud el-Bedrî,.îkrime, îbn Sirîn, Atâ, Abdullah h. Yezîd, Talha ve Zeyd el-Yemenî de bulunuyor.
Mekruh değildir rivayeti ise daha çok Hasan el-Basrî, Katade, Nahaî ve bunlara bağlı olanların görüşüne dayanmaktadır. [203]
Ancak birincilerin görüş ve içtihadı ağırlık kazanmıştır. Zira hu gibi olay ve davranışlarda küçülme, aşağılanma söz konusudur. Cenâb-ı Hakk ise ancak şahsiyeti düşürmeyen, vakarı zedelemeyen, başkasına eziyet vermeyen olay ve hasletleri sever.
Ayrıca saçılan nesneyi toplayıp orada hazır olanlara dağıtmakta bir sakınca görülmemiştir. Zira bu durumda bir izdiham, itişip kakışma olmaz, birkaç kişi saçılanları toplayıp hazır olanlara dağıtır ve böylece âdet"de yerini bulmuş olur. [204]
c) İmam Mâlik'e göre, düğünlerde bir şeyler saçmak mekruhtur.
d) İmanı Ebû Hanîfe'ye göre, itip kakma, yağmalama olmadığı takdirde mubahtır. [205]

Tahliller ve Rivayetler

157 no'lu Zeyd b. Hâlid hadîsini Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivayet etmiştir. Mecmeuz-Zevâid sahibi hadîsin isnadında ismi anılmayan bir adamın olduğunu tesbitle belirtmiştir. Böylece hadîsin isnadı zayıftır. O bakımdan müctehidlerin bir kısmı bu rivayetle istidlal etmemişlerdir. Ancak mâna ve muhteva yönünden doğrudur.
Abdullah b. Yezîd hadîsi sahihtir ve istidlale salihtir. Böylece hadîsin metni iki önemli hüküm ifade etmektedir: Canlı hayvanın şeriata uygun şekilde kesmeksizin azasını kesmek ve bir de düğünlerde saçılan şeyleri yağmalarcasma kapıp toplamak m en'e dil mistir.
169 no'lu Enes hadisini Tirmizî sahîhlemiştir. Nitekim İmrân b. Huseyn (r.a.) den bu anlamda sahîh bir rivayet yapılmıştır.
Böylece düğünlerde saçılan şeyleri yağmalarcasma kapıp almanın men'edildiği hem sahîh hadîslerle, hem de ashabın uygulamasıyla sabit olmuştur. O halde yağmalama, itip kakma.söz konusu olmadığı.takdirde kişinin önüne veya eteğine düşenleri almasında bir sakınca görülmemiştir. Maksat, mii'minin ciddiyet ve vakarını bozacak, başkasına eziyet verecek bir davranış ve açgözlülükten sakınmalıdır.
Beyhakî'nin Muaz b. Cebel'den rivayet ettiği hadîse gelince: Resû-lüllah (s.a.v.) Efendimiz'in hazır bulunduğu bir düğünde bir tabak ceviz ve badem getirilerek saçılmış, orada hazır bulunan ashabı kiram silerini kapalı tutup saçılan ceviz ve bademlerden bir şey almamışlardır. Bv.-nun üzerine Resûlüllah'ın (s.a.v.) onlara: "Size ne oluyor da saçılan şeyden almıyorsunuz?!" buyurmuş, onlar da: "Siz bu gibi şeyleri yarmalamaktan bizi men'etmiştiniz" diye cevab vermişler. Resûlüllah .(s.a.v.) onlara: "Ben sizi askerlerin yağmalamasından men'etmiştim. Siz imu saçılanlardan Allah'ın ismiyle alın!" buyurmuştur, mealindeki naaîs zayıf isnadla rivayet edilmişti" ve münkati'dir. Bilindiği gibi, münkati hadîs senedinden bir râvvin düştüğü veya mübhem bir kışının anıldığı hadîstir ki, böyle hadîsle» îe pek istidlal edilmez.
^Tahavî bu konuda onyedi kadar rivayete ye?' vermiş ve imam Ebû Hanîfe, imam Ebû Yusuf ve İmam MuhammecTm düğünlerde saçılan Şeylerin mubah olduğunu belirttiklerini kaydetmiştir. Sonra da Tahavî sadece düğünlerde saçılan nesnelerin yağmalamasıyla bağlı kalmayıp diğer hususlarda da yapılan her çeşit yağmalamanın men'edüdiğine 'tair altı kadar rivayet nakletmiş tir. Sonuç olarak, düğünlerde saçılan ?eyleri, yağmalama yapmadan, başkalarını itip kakmadan almak mubahtır, HanefilerİN de görüşü bu istikamettedir. [206]

Çıkarılan Hükümler

1- Düğünlerde saçılan para, şeker, badem ve benzeri şeyleri, yağmalama yapmadan, başkasını itip kakmadan almak mubahtır.
2- Düğün ve diğer merasimlerde saçılan şeyleri yağmalarcaşma kapıp almak, itip kakmak mekruhtur.
3- Canavarın ağzına alıp parçaladığı hayvanı onun ağzından çekip almak ve ondan yararlanmak yasaklanmıştır. Zira ölen bir hayvanın eti haramdır. Ancak canlı iken çekip alınır ve sonra şer'i biçimde kesilirse, o takdirde eti helâldir, yenilebilir.
4- Canlı hayvanı şer'i şekilde boğazlamadan onun azasını kesmek haramdır. Kesilip koparılan azası yenilmez.
5- İmam Mâlik'e göre, düğünlerde bir şeyler saçmak ve onları yağmalamak mekruhtur.
6- İmâm Ahmed b. Hanbel'den bu hususta iki ayrı rivayet vardır. İkinci rivayete göre, yağmalama, itip kakma olayı cereyan etmediği takdirde mubahtır.
7- İmam Ebû Hanife ile İmam Şafii de bu görüştedirler.
8- Müslüman her yerde ciddi, vakur, edepli ve saygınlık telkin eder bir davranışı tercih etmelidir.
9- Zararlı olmayan, haram ve mekruha yol açmayan âdet ve gelenekler mubah kapsamına alınmıştır. O halde bu gibi âdet ve gelenekleri İslâm prensipleri çerçevesinde tutmak, haram ve mekruha kaymasını önlemek gerekir. Aksi halde zararlı sonuçlar doğurur.
10- Düğünlerde saçılan şeylerden kişinin önüne veya eteğine isabet edenleri alması mubahtır.
11- Yine düğün ve benzeri merasimlerde saçılan şeyleri birkaç kişinin toplayıp hazır olanlara vermesinde bir sakınca yoktur ve en uygun olan davranışda budur.
12- Saçılan şeylerin uğur getireceğine inanmak veya öyle sanmak b'd'attir ve o bakımdan sakıncalıdır.
13- Bu hususta da israfa kaçmak, lüzumsuz yere büyük rakamlara ulaşan paralar saçmak da mekruhtur. [207]

Sünnet Düğününe Yapılan Davete İcabet Etmek

İslâm'dan önce ve sonra halk arasında kutlanagelen birtakım düğün, dernek ve benzeri toplantılar ve ziyafetler vardır. Bunlardan meşru sınırlar içinde olanlara dokunulmamış,

bu sınırı aşanlar ise yasaklanmıştır. Halk tarafından devam edegelen âdetlerden birkaçını şöyle sıralayabiliriz:
1- Sünnet düğünü veya merasimi... Buna "a'zar" denir.
2- Çocuğun doğumunun yedinci gününde kesilen hayvan ve yapılan toplantı... Buna "akika" denir.
3- Kadının doğum sancısından kurtulup selâmete ermesinden dolayı yapılan sevinç toplantısı... Buna "hurs" denir. Doğumdan sonra hazırlanan sofraya da bu isim verilmiştir.
4- Sefere çıkıp uzun süre seferde kaldıktan sonra salimen dönüşten dolayı hazırlanan ziyafet sofrası... Buna "naki'a" denir.
5- Yeni bir ev inşa edildiğinde veya satın alındığında hazırlanan ziyafet sofrası... Buna "vekîre" denir.
6- Musibet zamanlarında sofra hazırlayıp fakir ve muhtaçlara verilen ziyafet. Buna "vadi'a" denir,
7- Hiçbir sebep yokken ziyafet sofrası hazırlayıp dost ve yakınları, fakir ve muhtaçları davet etmekle ilgili toplantı... Buna "me'debe" veya "me'dube" denir.
8- Düğünde veya zifaftan sonraki günde hazırlanan ziyafet sofrası. Buna "velîme" veya "velîmetü'l-imlâk" denir.
Bütün bunlar İslâmi ölçülere göre meşruiyet çerçevesi içinde cereyan ettiği takdirde mubahtır. O bakımdan sünnet düğünü de mubah kapsamına girmektedir. Gerçi bu konuda elimizde pek sahîh rivayet yoktur. Ancak müslümanlar tarafından uygulanagelen bir düğün ve ziyafet söz konusudur. [208]

Konuyla İlgili Hadis

El-Hasan'dan yapılan rivayete göre, Osman b. Ebî Âs bir sünnet gününe .davet edildi, fakat o bu davete icabet etmedi. Bunun üzerine "Neden icabet etmediniz?" diye sorulunca, şu cevabı verdi: "Bizler sûlüllah (s.a.v.) Efendimiz devrinde sünnet düğün ve merasi-ne katılmazdık ve böyle bir düğüne dâved de edilmezdik." [209]

Bu Konuda Müctehidlerin Görüş ve Beyanları

a) Dört mezheb imamlarına göre, sünnet düğün ve ziyafeti, kel anlamdaki ziyafetler kapsamına girer ve bu açıdan sünnet gününe ve ziyafetine davet vaki olduğu takdirde icabet etmek istehabdır.
b) el-Anberi'ye göre, sünnet düğününe icabet etmek vâcibdir. a genel olarak yapılan yemek davetlerine icabet etmek hususunda r-i resul vaki olmuştur ve bu emir vücub ifade eder. [210]
Nitekim Ebû Davud'un tahrîc ettiği hadîste şöyle buyrul-iştur: "Sizden biriniz din kardeşini davet ederse -bu davet ister ığün, ister başka şey için olsun- icabet etsin..." [211]
Ashab ve Tabiînin cumhuruna göre de, davet edilen düğün ve ben-ri ziyafetlere katılmak vâcibdir. Kadı Iyaz ile İmam Nevevî de aynı üstedirler. Ancak bu konuda müctehid imamların tesbit, yorum ve idlâlleri daha sıhhatlidir. Böylece sünnet ve benzeri davetlere icabet nek sünnet veya müstehabdır. [212]

Hadisin Tahlili

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan 24 nolu hadîsin rivayet ıcirinde îbn İshak bulunuyor. Bu zat ne kadar
sıka (güvelinilir) kabul ilmişse de müdellis olduğu belirlenmiştir. Tedlis hadîs ise, râvînin aasırı olduğu fakat hadîs almadığı zattan hadîs işittiğini flemesidir.
Bu hadîsi aynı zamanda Taberanî el-Kebîr'de Ahmed'e isnaden kletmiştir. Diğer bir isnadla da Hamza el-Attar'dan rivayet ettiğini emekteyiz. Hanıza el-Attar'ı, îbn Ebî Hatim teşvik etmiş (güvenilir luğunu söylemiş)tir. Diğer bazı hadîs alimleri ise onun zayıf olduğuna ekat çekmişlerdir. [213] Zehebî bu zattan söz etmemiştir.
Böylece râvileri arasında tedlîste bulunan İbn İshak bulunduğundan müctehidlerin çoğu ilgili hadîsle istidlal etmemişlerdir. [214]

Çıkarılan Hükümler

1- Sünnet düğününe vaki davet olduğu takdirde icabet etmek, müctehidlerin çoğuna göre sünnet veya müstehabdır. Diğer bazı ilim adamlarına göre vâcibtir.
2- Sünnet düğününe icabet etme hakkında sarih bir hadîs rivayet edilmemiştir. Ancak düğün ve benzeri ziyafetlere davet edildiğinde icabetin sünnet veya vâcib olduğu anlamında genel bir hüküm söz konusudur. Böylece sünnet düğünü de bu umuma dahildir denebilir. [215]

Nikah Düğününde Def (Tef) ve Benzeri Şeyler Çalmak

İslâm düğünlerde, şenlik günlerinde ahlâki kurallara riâyet edilip şru sınırlar çerçevesinde birtakım eğlencelere ve def ve benzeri çalgı tlerini çalmaya cevaz vermiştir.
Ancak meşru sınırlar nelerdir? Kitap ve sünnet doğrultusunda)ilan her türlü toplantı ve eğlence meşrudur. O halde düğün ve derklerde bütün söz, davranış, çalgı aleti ve oyunlar bu iki kaynaktaki kümlere göre ayarlanmalıdır. Meşru ölçü ve sınırları şöyle klememiz mümkündür:
a) Kadınlarla erkeklerin birarada değil ayrı ayrı yerlerde to-ınması,
b) Şehveti tahrik edici söz, davranış, oyun ve çalgıya yer verilmemesi,
c) Sarhoş edici her türlü alkol ve maddelerden uzak kalınması, ili sofra tertiplenmemesi,
d) Gençlerin bu ölçüler ve sınırlar dahilinde eğlenmelerine fırsat rilmesi, kız ve erkek karışımı bir eğlenceye müsaade edilmemesi,
e) Namaz vakitlerinin kollanması ve vakit içinde namaz kılmanın reği belirtilerek, düğünde yer alanların uyarılması bu cümledendir. [216]

Konuyla İlgili Hadisler

Muhammed b. Hâtıb (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "(Düğünlerde) helâl ile haram •asındaki ayırım, nikâhta def çalmak ve sesi (güzel, ahlâkî rkı ve türkülerlerle) yükseltmektir." [217]
Uz. Aişe (r.a.) validemizden yapılan rivayete göre, Resûlüllah .a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şu nikâhı (evlenmeyi) ilân ün ve ğirbal (def ve daire denilen çalgı) çalarak (düğüne renk atın)." [218]
Yine Hz. Aişe (r.a.) validemizden yapılan rivayete göre, adı geçen, bir kadını Ensar'dan bir adamla evlendirip zifafa hazırladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "Ya Aişe! Yanınızda bir çalgı yok mudur? Çünkü gerçekten Ensar çalgıyı, i bğenirler" [219]
Amr b. Yahya el-Mâzinî'den, o da dedesi Ebî Hasan'dah rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle haber vermiştir: "Doğrusu Peygamber (s.a.v.) Efendimiz gizli tutulan nikâh (evlenmek)ten hoşlanmazdı ve def çahnıncâya; "Size geldik, size geldik... Bizi karşılayıp selâmlayın, dirlik dileğinde bulunun ki, biz de sizi selâmlayıp dirlik ve düzenlik dileğinde bulunalım..." denilinceye kadar (bu hoş-"n+eı-zhiffunu gösterirdi)." [220]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber
vermiştir:
"Hz. Aişe (r.a.) ensardan bir yakınını evlendirmiştir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz çıkageldi ve sordu;
- "Gençlere bir hediye verdiniz mi?" Oradakiler de;
- "Evet" diye cevab verince, Efendimiz tekrar sordu:
- "Onlarla beraber şarkı söyleyecek kimseyi de gönderdiniz mi?" Hz. Aişe;
"Hayır..." diye cevab verdi. Bunun üzerine Resûlüllah s.a.v.) Efendimiz:
- "Şüphesiz ki ensar gazel seven bir kavimdir. Neden gelin-
6e birlikte gazel söyleyecek: "Size geldik, size geldik... Bizi karşılayıp selâmlayın, dirlik dileğinde bulununuz ki biz de sizi lelâmlayıp dirlik dileğinde bulunalım..." mısralarını terennüm decek kimse göndermediniz?" [221]
Bu konuda diğer bir hadîs ise-Halid b. Zekvan, Muavviz kızı Rübeyyi (r.a.) dan rivayet etmiştir. Adı geçen şu haberi vermiştir: 'Evlendiğimizin ertesi günü sabahleyin Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz yanıma geldi ve senin benim meclisimde yer aldığın gibi Resûlüllah (s.a.v.) döşeğimin üzerine oturdu ki cariyecikler de Bedir gününde öldürülen babalarımızın övgü değer vasıflarını söyleyip def çalıyorlardı. O kadar ki o cariyeciklerden biri "Aramızda yarınları bilen bir Peygamber bulunuyor" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona: "Öyle söyleme, şimdiye kadar söylediklerin gibi (şarkı ve ağıt) söyle" buyurdu, [222]

Müctehidlerin Bu Konuda Tesbit, Görüş ve İstidlalleri

Müctehidlerin hemen hepsi meşru ölçüler dahilinde düğün ve derneklerde def ye benzeri bir aletin çalınmasının mekruh olmadığını belirtmişlerdir. İmam Gazali de yukarıdaki hadîsleri delil olarak sıralayıp düğünlerde def çalmakta bir sakınca olmadığına değinmiştir. [223]
İbn Kudame, el-Muğnî'de bu konuya yer vererek mekruh olmadığını söylemiştir. [224]

Tahliller ve Rivayetler

169 no'lu Muhammed b. Hâtıb hadîsini Tirmizî hasenlemiş ve bu zatın küçük yaşta iken Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'i gördüğünü belirtmiştir. Ayrıca bu hadîsi Hâkim de tahrîc etmiştir.

Böylece düğünlerde haramdan kaçınma, helâl ve mubah olan şenlik ve kutlama tavsiye ediliyor. Def ve benzeri bir çalgı aleti çalmakta, şehveti tahrîk etmeyen, İslâm ahlâkını zedelemeyen şarkı, ağıt ve benzeri şeyler söylemekte bir sakınca olmadığı anlaşılıyor. Hatta Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in bu hususta ki tavsiye ve teşvikine bakarak böyle yapmanın müstehab olduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor.

170 no'lu Hz. Aişe (r.a.) hadîsinin isnadında Hâlid bin İlyas bulunuyor ki bu zat metruktür. [225] Zehebî, Mizanü'1-Î'tidal'da Halid b. Sinan adını zikretmemiştir. Böylece metruku'l-hadîs olduğunu isbatla-mak hayli zor... Şevkarâ onun hakkında böyle derken bir kaynak vermemiştir. [226]

Bu' mealde bir diğer hadîsi Tirmizî şöyle tahrîc etmiştir: "Şu nikâhı (evlenmeyi) ilân edin ve (nikâh akdini) mescidde yerine getirin. (Sonra da) def çalarak (düğün şenliği yapm)." Tirmizî bu tahrîci yaptıktan sonra şöyle demiştir: "Bu hadîs gariptir. Bundan maksat hadîsin senedinin bir yerinde râvinin teferrüd etmesidir.

İsa b. Meymun el-Ansarî ise hadîs rivayetinde zayıf kabul edilir. Böylece Tirmizfnin tahrîc ettiği hadîs zayıf sayılmıştır. Nitekim Muhammed b. Kâb'den yapılan rivayette, adı geçen İsa b. Meymun hak-.kında şunu söylemiştir: "Zayıftır, kayde değer bir râvi değildir." el-Fellâs da onun metruk olduğuna dikkat çekmiştir. [227]

Diğer bir İsa b. Meymun vardır ki, o Ebû Nucayh'ten rivayet etmiştir ki, sika olarak kabul edilir. Ebû Hatim de bunu sika saymış, İbn Mâin, onun rivayetinde bir sakınca yoktur demiştir. [228]

Beyhakî de sözü edilen hadîsi Halid b. İlyas tarikiyle rivayet etmiştir. Hâlid ise münkerü'l-hadîstir. Münker, zayıf bir râvînin sika (güvenilir) bir râviye muhalif olarak rivayet edilen hadîstir.

171 no'lu Hz. Aişe hadîsi sahihtir ve istidlale salih görülmüştür. Böylece düğünde def çalmak, şarkı söylemek suretiyle şenlik yapmanın meşru olduğu anlaşılıyor.

172 no'lu Amr b. Yahya hadîsinin siyakı İbn Mâce'de geçmektedir. Râvîlerinden el-Eclah, Ebû Zübeyir'den, o da İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. el-Eclah'm sika (güvenilir) olduğunu İbn Mâin kaydetmiştir. Nesâî ise onun zayıf olduğunu söylemiştir. [229] Geriye kalan râvîlerin hepsi sahîhtir.

Ancak bu hadîsi destekleyip kuvvetlendiren diğer hadîsler vardır. O bakımdan mana yönünden sahîh kabul edilir.

173 no'lu İbn Abbas hadîsinin isnadında Hüseyin b. Abdillah b. Damîre bulunuyor. Mecmeu'z-Zevâid'de bu zatın metruk olduğu kaydedilmiştir. Aynı hadîsi Taberânî ve Ebû'ş-Şeyh tahrîc etmiştir. Nesâî ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir. Ayrıca Taberânînin Saib b. Yezîd hadîsini tahrîc etmiştir ki, Resûlüllah'ın (s.a.v.) def ve şarkıya ruhsat verdiği belirtilmektedir.

Böylece başta İmam Ebû Hanîfe olmak üzere Hanefî fukahası da bu rivayetlere dayanarak def ve benzeri çalgıların çalınmasına, şarkı söylenmesine cevaz vermişlerdir. Ancak konunun baş kısmında da açıkladığımız üzere, bütün bunlar şer'î ölçülere göre icra edilmelidir. Aksi halde mubah harama dönüşür.

Rübeyyi' binti Muavviz'in (r.a.) Hâlid bin Zekvan'ı oturduğu yaygının üzerine kabul etmesi bazı ilim adamlarınca çeşitli yorumlara tabi tutulmuştur. Oysa içeride birkaç şarkı ve ağıt söyleyen cariye de bulunuyordu. Başka kimselerin orada olduğuna değinilmemiş tir. Ama madem ki bir düğün şenliği vardır, o halde içeride birçok kadınların da bulunması söz konusudur. Aynı zamanda o günlerde henüz hicab âyetinin inmediği de söylenebilir. [230]

Çıkarılan Hükümler

1- Düğünlerde def ve benzeri söylerin çalınması mubahtır.
2- Gayr-i ahlâkî olmadığı takdirde şarkı ve türkü de söylemekte bir sakınca görülmemiştir. Ancak bütün bunlar, kadın erkek karışık bir halde değil, kadınların ayrı bir yerde, erkeklerin de ayrı bir yerde şenlik yapması gerekir.
3- Resûlüllah (s.a.v.) zamanında def yerine "gırbal" yani kalbur biçiminde kasnaklar yapılır ve üzerine ince bir deri gerilirdi. Sonra def ve darbuka gibi çalgı aletleri icad edildi ki gırbal ile bunlar arasında bir fark yoktur. Sadece şekil değişikliği vardır.
4- Savaşta Allah ve din uğrunda şehid düşenlerle ilgili yazılıp bestelenen şarkı ve ağıtları söylemekte bir sakınca görülmemiştir. [231]

Evlenmenin ve Zifafa Girmenin Müstehab Vakitleri

Evlenme hususunda daha çok ramazandan sonra gelen şevval ayı tercih edilmiştir. Beylece iki bayram arasında nikâh akdinin ve evlen-' menin uğur getirmeyeceğini iddia edenlerin bu iddialarının ne kadar yersiz, dayanaksız olduğu kendiliğinden anlaşılmış oluyor. Zira şevval, iki bayram arasında yer alan bir aydır. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin Hz. Aişe (r.a.) ile şevval ayında evlendiği ve yine bu ayda zifafın gerçekleştiği sahîh kaynaklarda belirtilmektedir.

Hac veya umre için ihrama girildiği vakitler dışında her zaman nikâh akdi yapmak ve evlenmek caizdir. Ancak bir kısım rivayetlere göre, şevval ayım seçmek müstehabdır. Aynı zamanda damadın zifafa girerken de Allah'ı daha çok hatırlaması verdiği sayısız nimetlerine şükretmesi ve sonra da damadın elini gelinin alnı üzerine koyup Pey-gamberimiz'in (s.a.v.) tavsiye buyurduğu duayı okuması sünnet ve müstehabdır. Bir nimetten yararlanırken o nimeti hazırlayıp veren Cenâb-ı Hakk'ı unutmak büyük gaflet değil midir? Hem aile yuvasında rahmet meleklerinin mıranî havasının esmesi, şeytanların uzaklaşması, evde feyiz ve bereketin başlaması her mü'minin arzusu ve isteği değil midir? [232]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz benimle şevval ayında evlen- di. Sorarım, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin hangi eşi onur yanında benden daha çok haz duyulacak seviyede idi?" [233]

O bakımdan Hz. Aişe (r.a) validemiz mü'minlerin şevval ayınds evlenmesini müstehab sayardı.

Amr b. Şuayb'den o da babasından, o da dedesinden rivayet {etmiştir. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden bi-i riniz bir kadınla (evlenmek suretiyle) veya bir hizmetçi veya bir i hayvandan (hizmet sağlamak suretiyle) yararlanmak istediğinizde onun alnını tutup şöyle duâ etsin: Allah'ım, senden bunun hayrını ve onda yaratıp vücuda getirdiğin huy ve ahlâkının hayrını dilerim. Ve bunun şerrinden ve onda yarattığın huy ve ahlâkının şerrinden sana sığınırım." [234]

Ebû Davud'un süneninde ise hadîs şu lafızla rivayet-edilmiştir: "Sizden biriniz bir kadınla evlendiği veya bir hizmetçi satın aldığı zaman şöyle desin:..." [235]

îlim adamları ve müctehidler bu sahîh rivayetlere dayanarak kişi evlendiğinde elini eşinin alnına dayayarak tavsiye edilen duayı okuması müstehabdır demiştir. Hadîste belirlendiği elfaz üzere okunması efdaldir. Bunu beceremiyenlerin Türkçesini okumasında bir sakınca yoktur. Böylece müstehab olan duâ yerine getirilmiş olur.

Yahya Şerefüddin en-Nevevî el-Ezkâr adlı eserinde bu konuya özellikle yer verip müstakil bir başlık altında ilgili hadîsleri naklederken, zifaftan önce erkeğin elini kadının alnına dokundurup Reşûlüllah'ın tavsiye buyurduğu duayı okuması müstehabdır diyor. [236]

Tahliller ve Rivayetler

182 no'lu Hz. Aişe hadîsi sahihtir ve istidlale salihtir. Ancak Resûlüllah'ın (s.a.v.) bütün eşleriyle şevval ayında evlendiği söz konusu değildir ve olamaz da... Zira Efendimiz muhtelif ay ve mevsimlerde şartların ve ortamın elverdiği zamanlarda da evlenmiştir. Nitekim Nesâî'nin "el-Binau fi's-Seferi" başlığı altında rivayet ettiği Ziyad b. Eyyub tarikiyle Enes hadîsinde Resûlüllah'ın Hz. Safîyye binti Huyey ile Hayber'in fethini izleyen günde seferde iken evlendiği açıklanmaktadır. Bu izdivacın şevval «ayında olmadığı kesindir. [237]

183 no'lu Amr b. Şuayb hadîsini Nesâî de tahric etmiştir. Ebû Dâvud bu hadîsi sünenine almış fakat bir görüş beyân etmemiştir. Amr b. Şuayb hakkında ilim adamlarının farklı görüş ve tesbitleri vardır. Ancak aynı hadîsin Amr b. Saîd tarikiyle rivayetine bakılınca, sahîh olduğu ortaya çıkar. Zira bu ikinci tarikte yer alan râvilerin hepsi sika (güvenilir) dir. [238]

Çıkarılan Hükümler

1- Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in Hz.'Aişe (r.a.) ile şevval aynıda evlenmesi ve Hz. Aişe'nin de düğünlerin bu ayda gerçekleşmesini arzu etmesi istihbaba delâlet eden bir anlam taşımaktadır.
2- Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz çok evliliğini muhtelif aylarda ve zamanlarda, günün şart ve imkânlarına göre gerçekleştirmiştir. Yolculuk halinde bile evlendiği vakidir.
3- Hz. Aişe ile şevval ayında evlenmesi, iki bayram arasında nikâh yaptırmanın ve evlenmenin dinen hiçbir sakıncası olmadığına açık biçimde delâlet etmektedir.
4- Evlenen kimsenin zifaftan önce elini eşinin alnına dokundurup hadîste belirtilen duayı okuması sünnet veya müstehabdır.
5- Bir köle satın alındığında veya bir hizmetçi tutulduğunda, satın alan kimsenin onun alnına elini dokundurup hadîste belirtilen şekilde duada bulunması müstehabdır.
6- Binek veya sağın hayvanlarından biri satın alındığında da aynı şekilde hareket etmek müstehabdır.

7- Böylece Cenâb-ı Hakk'm lütfettiği bir nîmetin hayrını dilemek, şerrinden ise Allah'a sığınmak çok asil bir duygu ve davranış kabul edilmiştir.
8- Sonra da bu gibi hallerde Allah'ın ismini anip duâ ve niyazda bulunmak hem evliliğe, hem de eve ve mala feyiz ve bereket kapılarını açar. Rahmet meleklerinin o eve girmesini hızlandırırken şeytanların uzaklaşmasını sağlar. [239]

Kadının Tabii Güzelliği Yeterlidir. Suni Güzelliği İslam Uygun Görmemiştir

Kadının kaşlarını inceltip hilâl şekline sokması, gözünün rengini değiştirmesi, yüzüne ve ellerine çeşitli maddeler sürerek rengini çekici kılması, takma kirpik kullanması, dişlerini traş edip küçültmesi ve aralarını açtırması, takma saç (peruk) kullanması, yüzüne, el ve kollarına döğme yaptırması tahrimen mekruh sayılmıştır. Zira bu gibi. sun'i güzellik hem yabancı erkeklerin dikkatini çeker, hem de kadın olduğundan başka görünmeye başlar. Her iki durumda da fazilet, ciddiyet, vakar yoktur. Aynı zamanda Allah'ın yaratıp verdiği ten ve rengini, yüz şeklini değiştirme söz konusudur.
Şüphesiz kadının kocasına karşı kendini son derece temiz tutması, güzel koku sürmesi ve tertemiz elbise giymesi müstehabdır. Başkası görsün diye kendini süsleyip sokağa çıkması ise haramdır. Çünkü islâm fitneye sebebiyet verecek, şehvetleri tahrik ve teşvikte bulunacak her türlü söz ve davranışı yasaklamıştır. [240]

İlgili Hadisler

Esma binti Ebî Bekir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Bir kadın Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldi ve şöyle dedi: "Benim bir gelincik kızım vardır ki kendisine hisbe dokundu (vücudunda birtakım lekeler meydana geldi) ve bu sebeple saçları bile döküldü. Ona başkasının saçını takayım mı?' Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Allah başkasının saçını takana ve taktırana lanet etmiştir." [241]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz başkasının saçını takana ve taktırana, döğme yapana ve yaptırana lanet etmiştir." [242]
îbn Mes'ud (r.a,) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu haberi vermiştir:
"Allah (c.c.) güzel görünmek için döğme yaptıran kadınlara, yüzünün kıllarını aldıran kadınlara, dişlerini tıraş ettirerek aralarını açtıran kadınlara, Allah'ın yarattığı (biçim, renk ve görünümü) değiştiren kadınlara lanet etmiştir."
İbn Mes'ud (r.a.) devamla diyor ki: "Allah'ın Resûlü'nün lanetlediği kimseyi ben niçin lanetlemeyeyim.." [243]
Muaviye (r.a.) bir tutam kesilmiş saçı tutarak şöyle dedi: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'den duydum, bu ve benzeri şeyi men'ederek buyurdu ki: 'İsrail oğulları ancak kadınları bu saçı takıp kullandığı (yüz şekillerini değiştirdikleri) zaman helak olmuştur." [244]
Yine Muaviye diyor ki, Resûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum:
"Hangi kadın kendi saçma başkasının saçını getirip takarsa, o ancak saçma bir yalan sokup yerleştirmiştir." [245]
Diğer bir rivayette ise, bu hadîsi şu lafızla rivayet etmiştir:
"Hangi kadın saçına, ondan olmayan başka bir saç eklerse, o gerçekten saçına bir yalan sokup artırmış olur." [246]
îbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) endimiz'in, kişinin bir hastalık olmaksızın yüzündeki kılları lup almasını, dişlerini traş edip aralarını açarak küçültme-ii, başkasının saçını takmasını, döğme yapmasını men'et- duydum." [247]
Şüphesiz bu konuda daha birçok hadîs rivayet edilmiştir, ıdîslerin çokluğu konunun önemini yansıtmaya, sakınmanın çok ge-di olduğunu belirtmeye yönelik bir hüküm ifade etmektedir.
Nitekim ilim adamları bu hadîslerin ışığı altında konuyu değer-ıdirirken, bir kadın veya erkeğin kendi öz hilkatini, yani şeklini, ren-ıi, biçimini, yaşını değiştirmesi kesinlikle mekruhtur demiştir. İmam azâlî bu konuda şu tarihî olayı naklederek ikinci halîfe Ömer'in (r.a.) : kadar hassas davrandığını anlatmaya çalışır. Rivayete göre evlen-eden önce saçını sakalını boyamıştı. Adam evlendikten sonra saç ve Lkalından boya gidince (yaşlı olduğu anlaşıldı). Kadın tarafi Hz. mer'e (r.a.) başvurarak; "biz bu adamı genç sanmıştık..." deyip şikâ-stlerini arzetmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) o adamın canını :ıtır şekilde dövdükten sonra şöyle dedi: "Şu aileyi aldattın..." [248]
Her olay ve konuda olduğu gibi evlenme konusunda da müs-ımana yakışan odur ki, karşı tarafı birtakım sun'i değişikliklerle al-atmaya, olduğu gibi görünmeyi bir ahlâki fazilet saya... Zira sun'i bir-Lkım müdahalelerle genç görünmeye çalışmak ciddi bir hastalığı gizle-Lek, kel başa başkasının saçını takarak saçlı görünmek ileride aile apışında ve dünürler arasında telâfisi zor ihtilaflara sebebiyet verebi-r ve hatta kurulan aile yuvasını bozabilir. Bozmasa bile erkeği arısının, kadını da kocasının yanında hem yalancı duruma düşürür, em de şahsiyeti zedeler.
Peygamber'in (s.a.v.) yüksek terbiyesinde yetişen Bilâl (r.a.) ile uheyb'in (r.a.) sade ve mütevazi, doğru ve mahviyetkâr davranışı her-ese örnek olacak bir anlam taşımaktadır.
Şöyle ki, bekâr olan bu iki at, Araplardan bir aileye uğradılar. Eve buyrun edilince, ev sahibi soru:
- "Sizler kimlersiniz?" Bilâl cevap verdi;
- "Ben Bilâl'ım, bu da kardeşim Süheyb... Biz bir zaman sapıklık ^indeydik, Allah bizi doğru yola eriştirdi. İkimiz de bir zaman köle idik, Jlah bizi hürriyetinize kavuşturdu. İkimiz de fakir idik, Cenâb-ı Hak izi zengin kıldı. Kızlarınızla bizi eviendirirseniz, Allah'a hamd ederiz. İizi reddederseniz, Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih edip O'na tes-ihte bulunuruz."
Bu asil ve doğru cevap üzerine ev sahibi onlara:
- "Hayır sizi kızlarımızla evlendiriyoruz. Allah'a hamd olsun..." İş bittikten sonra Süheyb, Bilâl'a dedi ki:
- "Bizim Resûlüllah (s.a.v.) ile olan müşahedelerimizi ve İslâm'a ilk girenlerden olduğumuzu ansaydm ya..." Bunun üzerine Bilâl ona:
-"Sus, gerçekten ben ancak doğruyu söyledim ve bu doğruluk seni evlendirdi" dedi. [249]

Tahliller

187 no'lu Esma hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. O bakımdan bir kadının dökülen saçlarının yerine başkasının saçını alıp takması, dişlerinin arasını açıp genişletmesi mekruh kılınmıştır. İlim adamlarının çoğuna göre, ciddi bir hastalık söz konusu değilse, bu kerahet tahrîmidir. Takmak istediği saç ister yabancı birinin olsun, isterse en yakınının olsun farketmez.
188 no'lu İbn Ömer hadîsi de sahihtir ve istidlale elverişlidir. Esma hadîsini kuvvetlendirmektedir. Önemli bir hastalık söz konusu olmadığı takdirde başkasının saçını alıp takmak (peruk kullanmak) haramdır. Aynı zamanda vücudun herhangi bir yerine döğme de yaptırmak men'edilmiştir.
189 no'lu İbn Mes'ud hadîsi sahihtir ve istidlale sâlihtir. Yüzün asıl şeklini değiştirmek için kaşların kıllarım kısmen alıp inceltmek, diğer kısımlardaki kılları yolmak, dişleri tıraş edip küçültmek ve aralarını açıp seyreltmek mekruhtur. Kısacası Cenâb-ı Hakk'm yaratıp bahşettiği yüz şeklini değiştirmek, estetik ameliyat olmak, daha güzel görünmek için çeşitli tuvalet malzemesi kullanarak makyaj yaptırmak aldatıcı ve yanıltıcı olur. Gerek erkeklerin, gerekse kadınların evlenmeden önce ve sonra şekil ve renklerini değiştirmemeleri bir emr-i resuldür.
190 dipnotlu Muaviye hadîsi de sahihtir. İsrail oğullarının kadınlarının çok çekici görünmek ve erkekleri aldatmak için başkasının saçını kullandıkları misal verilmekte ve kadınları bu duruma düşen bir
kavim ve milletin başlarının dertten kurtulmayacağına işaret edilmektedir.
191 dipnotlu yine Muaviye hadîsi de sahihtir. Başkasının saçını takan bir kadının ve dolayısıyle erkeğin tam bir yalancı olduğu belirtilmekte ve mü'minlerin bu gibi aldatıcı, yanıltıcı, yalana yol açıcı değişiklikte bulunmaktan sakınmaları tenbîh edilmektedir.
192 dipnotlu rivayet yukarıdaki rivayetleri desteklemektedir.
193 dipnotlu İbn Mes'ud hadîsi, konuyla ilgili diğer hadîslere aklık getirmekte ve gerek başkasının sa'çını alıp takmanın, gerek izdeki kılları gidermenin, gerekse dişleri törpületip seyrek-[ştirmenin ciddi bir hastalıktan dolayı olmadığı takdirde yasaklanıp kram kılındığı anlaşılmaktadır. O halde dişleri çürüyen bir kimsenin işlerini yaptırmasında bir sakınca yoktur. Çünkü önemli bir ihtiyaç az konusudur. Başında önemli bir rahatsızlık bulunan ve o yüzden açları dökülen bir kadının, başkasının saçını takmak suretiyle o ra-atsızlığını hafifletmesi bir uzman tarafindan belirtiliyorsa, o takdirde ^ulanabilir.
; Vücudun herhangi bir yerine döğme yapmayı gerektiren bir rahatsızlık, zaruri bir hal pek söz konusu değildir. O bakımdan döğme yaptırmaya cevaz verilmez.
Kadının insan saçı dışında başka bir saç, kıl ve benzeri bir şeyi leruk yapıp kullanmasına gelince, ilim adamlarının görüş ve yorumları arklıdır. Kimine göre bunda bir sakınca yoktur. Kimi de Hz. Câbir'in r.a.) şu hadîsini delil göstererek nehyin umum ifade ettiğine kail »lmuşlardır. Hz. Câbir (r.a.) diyor ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz tadının başına herhangi bir saç, kıl ve benzeri şeyi takmasını men'etti." [250]
Kadı Iyaz diyor ki; Kadının saça benzemeyen renkli ipek iplikler ke benzeri kaytanlar kullanması, yani başına bunları takması menedil-memiştir. [251] Nitekim daha çok köylü kızları saçlarını uzun göstermek için bu gibi iplik, kaytan ve benzeri şeyleri kullanırlar. [252]

Kadınların Süslenip Düzenli Bulunmaları

Kadınlar için bazı şeyler yasaklanmışsa, bunda birçok hikmetlerin söz konusu olduğuna kısmen değinmiş bulunuyoruz. Diğer yandan kocalarına çekici görünmeleri için kına ve

benzeri maddeler kullanmaları, güzel koku sürmeleri, temiz ve güzel elbise giyinmeleri, evlerini ve çevrelerini her çeşit kötü kokudan arındırmaları sünnettir. Nitekim Hz. Âişe (r.a.) diyor ki: "Osman b. Maz'un'un eşi yanıma geldi. Daha önce bu kadın saçma kına sürer, güzel kokular sürünür, düzenli giyinirdi. Bu defa onu çok değişik bir halde gördüm. Kendisini âdeta ihmal etmişti. Bunun üzerine sordum: "Kocan evde midir, yoksa bir sefere-mi çıktı?" Kocasının evde olduğunu söyleyince, "Bu halin nedir?" dedim. O da şöyle cevap verdi: "Osman hem dünyayı, dünyahlığı, hem de kadınları istemiyor..." Sonra durumu Resûlüllah'a arzettiğimde, Efendimiz (s.a.v.) Osman'ı bu ihmalmdan dolayı kınayıp uyardı..."
Ayrıca Hemmam kızı Kerîme, Hz. Aişe'yi (r.a.) Mescid-i Ha ram'da ziyaret edip soruyor: "Ey mü'minlerin anası! Kına hakkında ne buyurursun?" Hz. Aişe (r.a.) ona şu sevabı veriyor: "Gönül dostum Resûlüllah (s.a.v.) kınanın rengini beğenir, fakat kokusunu pek sevmezdi. O bakımdan kına kullanmak haram değildir. İki ayhali arasında veya her ayhalinde kullanabilirsin." [253]

Kadınlara Benzemeye Özenen Erkekler, Erkeklere Benzemeye Özenen Kadınlar

Cenâb-ı Hak erkekle kadını aynı yetenek, aynı duygu ve aynı fizikî yapıda yaratmamıştır. Ancak bu iki cins birbirini tamamlamakta, biri diğerine destek olmaktadır. Erkeğin birtakım üstün yetenekleri vardır, kadının da birtakım üstünlükleri vardır. Nisa Sûresi 34. âyetle bu inceliğe temas edilerek buyuruluyor ki: "Erkekler kadınlar üzerinde koruyucu ve (birçok ağır ve önemli) işlerini yürütücü üstünlüktedirler. Bu da Allah'ın kimini kimine üstün kılmasıyla ve erkeklerin mallarını (mehir ve nafaka olarak) harcamaları sebebiyledir." , ;
Ancak hu üstünlükler herbirinin ruhsal, duygusal, fiziksel yapılarıyla ilgilidir. O bakımdan îslâm hem kadım, hem de erkeği hilkat kanununun gereği olarak lâyık oldukları yere oturtmuştur: Erkek daha çok evin dışında faaliyetini sürdürerek yükün ağırlığım omuzlarında taşır. Kadın da daha çok evin içindeki düzen, denge, terbiye ve diğer ev işleriyle meşgul olup yuvayı huzura kavuşturur.
İslâm erkeklerle kadınların kıyafetlerinin aynı olmasına cevaz -mez. Her cinse yakışan ve onun Özelliğini yansıtan bir kıyafeti tav-e eder ve bu düzeyde tesettürü emreder. [254]

İlgili Hadisler

(r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz erkeklerden kadınlara ben-meye özenenlere, kadınlardan da erkeklere benzemeye enenlere lanet etti." [255]
Diğer bir rivayette ise şöyle haber verilmiştir:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz kadınlaşan erkeklere, erke-Leşen kadınlara lanet etti ve "bunları evinizden kovup karınız" buyurdu.
Nitekim râvi İbn Abbas (r.a.) diyor ki: "Peygamber (s.a.v.) ilanı, Ömer (r.a.) da filânı çıkardı." [256]
Erkeğin kadınlaşması, sesini kadın sesi gibi çıkarması, kadınlar bi kırıtarak konuşması, kadınlar gibi yürümesi ve kadınlar gibi naz î işve yapması, kadınlar gibi giyinip kınla doküle yürümesi, homo-iksüel olmasıdır.
Kadmm erkekleşmesi, erkeklerin tavır ve davranışına özenmesi, 'kek gibi sesini kalmlaştırıp yükseltmesi, erkeklerin meclisine gidip vurması, erkeklerle haşır neşir olmasıdır.
Kılık kıyafette bu iki ayrı cinsin birbirine Özenmesi ve benzemesi ususunda kesin bir çizgi çizebilmek için genel anlamda bir ifade kul-ınmak veya bir hüküm ortaya koymak doğru olmaz. Her ülke, her Şlge ve her beldenin kendine has örf ve adetini dikkat almak gerekir, ir belde veya bölge ve ülkede kadınların kendilerine has erkeklerin de endilerine has bir kılık ve kıyafetleri vardır. O yerde kadınlar erkekle-n kıyafetine, erkekler de kadınların kıyafetine özenir ve böylece oranın örf ve âdetkıe ters bir tutum içine girerse, o takdirde o kadınlara "erkekleşen kadınlar", o erkeklere de "kadınlaşan erkekler" denilebilir.
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in koğduğu kişinin Hiyt adında bir muhannes (alçak) olduğu rivayet edilir. Ayrıca Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (r.a.) den tahric ettiği hadîste, deniliyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize bir muhannesi getirdiler ki ellerini ve ayaklarını kına ile boyamıştı. Efendimiz: "Buna ne oluyor da kendini böyle (maskara) yapmıştır?" Ashab-ı Kiram: "Bu adam kadınlara benzemeye, kadm-laş-maya özenmiştir, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) o adamın el-Naki' adlı bölgeye sürülmesini emretti. Ashab-ı Kiram'dan bazısı ise: "Ya Resûlallah! Onu Öldürsen ya" deyince, Efendimiz onlara; "Ben namaz kılan kimseleri öldürmekten men'olundum" diye buyurdu.
Beyhâki'nin rivayetine göre, Ebû Bekir Sıddîk (r.a.) bir muhannesi, Ömer (r.a.) de diğer bir muhannesi (Medine'den) çıkarmıştır. [257]

Görüşler ve İstidlaller

Sahih kabul edilen bu iki rivayete dayanıp görüş beyan eden ilim adamları ve istidlalde bulunan müctehidlerin hemen hepsi kadınların erkeklere, erkeklerin da kadınlara benzemeye özeninesinin haram olduğunda görüş birliği izhar etmişlerdir. Aynı zamanda gerek Resûlüllah (s.a.v.) zamanında, gerekse ilk iki halîfesi devrinde bu tip kişiler sürgün edilerek İslâm cemaatinin düzen, ahenk, vakar ve ciddiyetini» ahlâk ve aile yapısını korumaya çalışmışlardır. Böylece kavli sünnetlerle fiilî sünnet birleşmiştir.
Buharî sarihi Aynî, Umdetü'l-Karî'de bu konuya geniş yer ayırarak yeterince bilgi vermiş bulunuyor. Kadınların erkeklere, erkeklerin de kadınlara benzeme özentisini beş-altı madde halinde; kadınların da erkeklere benzeme özentisini yine beş-altı madde halinde sıralıyor ve sonra kadınlaşan erkeklerin evden ve beldeden sürüldüğüne geçiyor, aydınlatıcı bilgi veriyor. [258]
Fethü'l-Bârî'de Taberfnin bu konuda şöyle dediği nakledilmiştir: "Erkeklerin giyim ve kuşamda, süs ve takıda kadınlara benzemesi caiz değildir. Öyle ki, kadınlara mahsus giyim ve kuşamda, süs ve süslenmekte erkeklerin onları taklîd etmesi, yani onlara özenmesine, benzemeye çalışmasına; kadınların da erkeklere mahsus giyim ve kuşama söz ve davranışlara heveslenip benzemeye özenmesine cevaz verilmemiştir. [259]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) fendimiz bu karşılıklı benzemeyi lanetlerken giyim kuşam üzerinde urup ona ağırlık vermiştir. Râvî diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendi-üz kadınlara mahsus elbise giyinen erkeği, erkeğe mahsus elbise giyi-en kadını lanetledi." [260]
Bu hadîsi Ebû Dâvud isnad-i sahihinde rivayet etmiştir. O akımdan müctehidler bununla istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır. [261]

Çıkarılan Hükümler

1- Erkeklerin giyim kuşamda, süs eşyası takınmada, konuşma ve kirümede kadınlara benzemeye Özenmeleri haramdır.
2- Kadınların da giyim kuşamda, süs eşyası takınmada, konuşma re davranışlar da erkeklere benzemeye özenmeleri haramdır.
3- Giyim kuşam her ülke, bölge ve beldenin örf ve devam edegelen ıdetine göre dikkate alınıp değerlendirilir.
4- İslâmi esaslara göre icra-i faaileyette bulunan İslâm [ilkelerinde toplumun ve ailenin ahlâk, düzen, ciddiyet ve vakarını bozan bu gibi kişiler hakkında bir takım müeyyediler uygulanır. Meselâ sürgün edilir, gerekirse hapsedilir ve ta'zir cezasına çarptırılır. Tevbe edip dönüş yapanları devlet affedebilir.
5- Aile içinde böyle bir benzemeye özenen bireylere derhal müdahale edilir ve dönüş yapmaları, yani bu gibi özentilerden vazgeçmeleri sağlanır. Aksi halde Özenen fert devletin yetkili organlarına teslim edilir.
6- Bu konuda gençleri kendilerine uygun olan düzeyde tutmanın en tesirli yolu olan eğitimi ihmal etmemek gerekir, islâm kültürüyle yetişen bir gencin koluna altın zencir, boynuna altın kolye ve benzeri bir şey takması düşünülemez. Aynı zamanda genç bir kızın da erkekler gibi pantolon giyip şapka kullanması, onlar gibi ayakkabı giyip saçım erkekler gibi traş etmesi çok uzak bir ihtimal olarak kalır.
7- Kadın kendisine lâyık olan yerini almak ve ona göre bir hayat düzeni kurmakla yükümlüdür. Erkeğin de kendine has ve lâyık bir yeri vardır; aynı zamanda bir hayat düzeni sözkonusudur. Birinin diğerinin yerini almaya özenmesi düzensizlik, ciddiyetsizlik getirir.
Nitekim Şârih Aynî bu maddeler üzerinde durarak aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Az yukarıda buna temas edip Umdetü'l-Karfye müracaat için gereken dipnotu koymuş bulunuyoruz. [262]

Cinsel Temasa Başlarken Besmele Getirmek ve Örtünmek

Bütün nimetler Allah'ın sonsuz kudretinden kaynaklanıp verilmiştir. Her nîmet o yüksek kudretin damgasını taşır ve O'nun yüceliğini, eşsizliğini, sonsuzluğunu yansıtır. O bakımdan nimetlerden birini kullanırken, yararlanırken Allah'ın ismini anmamız mutlak anlamda kadir bilirliktir, şükürdür ve ta'zîmdir.
O bakımdan nasıl yemeğe başlarken, su içerken, işin başına geçerken Besmele getirerek o işe, o yemeğe bir anlam kazandırıyor sak, eşiyle cinsel temasa başlayan kimse (erkek ve kadın) Öylece Besmele getirip ona anlam kazandırır. Aynı zamanda bu inanç ve inançtan kaynaklanan Besmele şeytanları uzaklaştırır, melekleri yakmlaştırır. Aileye sevgi, saygı, bağlılık ve birlik havası estirir.
Sonra hayvanlar çiftleşir gibi hiçbir şey örtünmeden cinsel temas-da bulunmak doğru değildir. Cenâb-ı Hakk'a ve O 'nun meleklerine karşı saygılı , edepli olmamız gerekir. Zira her yerde, her davranışımız ve sözümüzde Allah'tan korkup utanmamız ve O'na karşı üstün bir edep duygusu taşıyıp saygılı olmamız, niü'min olmamızın gereğidir.
Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in evlilik hayatı incelendiğinde, başta Hz. Aişe (r.a.) olmak üzere ezvac-i tahirat'm çoğu Resûlüllah'm (s.a.v.) cinsel temasa başlarken Besmele çektiğini, üzerlerine bir Örtü, yorgan ve benzeri bir şey aldıklarını haber vermişlerdir. [263]

İlgili Hadisler

şeytan o çocuğa asla zarar veremez..." [264]
Utbe b. Abdi es-Selemî (r.a.) dan yapıları rivayete göre, Resûlüllah S.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz eşine (cinsel temasta bulunmak üzere) gelip yaklaştığında Örtünsün; karı koca nerkep ve develer gibi (her türlü örtüden) sıyrılmış bir halde bulunmasın..." [265]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Çırılçıplak olmaktan kaçmınıp sakının, pünkü gerçekten beraberinizde sizden ancak büyük abdest boz-iuğunuzda ve bir de adamın kendi eşiyle (çıplak örtüsüz vaziyette) cinsel temasta bulunduğunda ayrılan ve bu iki durum dışında ayrılmayan (melekler) var. Artık onlardan utanın ve onara karşı saygılı olup ikramda bulunun." [266]

İlim Adamlarının Tesbit ve Yorumları

İmam Gazâlî bu konuyu "cima' adabı" bölümünde işlemiş ve ilgili hadislerle birlikte birtakım zayıf rivayetlere de yer verilmiştir. Gazâlî. rivayetlerin tamamından şu tavsiyeleri çıkarmıştır:
a) Besmele çekerken "Bismillahi'l-Aliyyi'l-Azîm" demek
b) Sonra Resûlüllah'm (s.a.v.) tavsiye buyurduğu duayı okumak,
c) Temas halindeyken dudakları kıpırdatmadan "Hamd o Allah'a ki beşeri sudan yaratmış ve soy ve sihriyet bağlarını sağlamıştır. Rabbımm mutlak anlamda her şeye kudreti yeter" diye dûa etmek,
d) Mümkünse kıbleye yönelmeksizin temas halini sürdürmek,
e) Üzerine örtülmek amacıyla bir örtü almak,
f) Kadını da orgazm (cinsi doyumun yüksek seviyesine çıkması) için acele etmemek, bir süre sevişip sonra teması gerçekleştirmek,
g) Mümkün olduğu takdirde daha çok cuma günü ve gecesi birleşmek müstehabdır. Böylece İslâm, cinsel teması da birtakım adap ve kurallara bağlayarak ona anlam kazandırmıştır. [267]

Tahliller ve Rivayetler

205 no'lu İbn Abbas hadîsi sahihtir ve istidlale sâlihtir. Zahirî anlamıyla üç hüküm ifade etmektedir: Cinsel temasa Besmele ile başlamak, sonra şeytandan uzak kalmak için Allah'a sığınıp O'nun yardımım beklemek ve üçüncüsü de, Besmele ve sığınmanın olumlu sonucu olarak doğacak çocuğa İblisin zarar vermiyeceğini bilip inanmak...
"Artık o şeytan o çocuğa asla zarar veremez" cümlesi (len) edatıyla ifade edilmiştir. Bu, doğacak çocuğa hiçbir veçhile ve hiçbir zaman zarar vermiyeceği anlamına yorumlanmamalıdır. Nitekim Kadı Iyaz, zararın, umum cihetiyle kötülüğün her çeşidinden nefyedilmesi irade edilmiş değildir. Her ne kadar ifadenin zahiri zararın her çeşidini sonsuza dek olumsuz kılıyorsa da hakiki mâna öyle değildir. Zira sahih hadîste şöyle buyuruluyor: "Ademoğlundan doğup dünyaya gelen herkesin karnına şeytan dürter. Ancak Meryem ve Oğlu (İsa) bu genellemenin dışmdadırlar." [268]
Bazısına göre bu zarar sadece dinîdir. Yani şeytan onun dinîne, dindarlığına zarar veremez. [269] Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu yorum ve mânaya delâlet vardır: "Şüphesiz ki (ey İblis!) Kullarım üzerinde senin hiçbir saltanatın, sultan yoktur; ancak şaşkın azgınlardan senin peşine takılanlar müstesna..." [270]
Böylece gönülden sadakat, teslimiyet ve mahviyetle Allah'a imân edip imânın şartlarını bu odakta birleştiren ve sonra da sâlih amellerde bulunan mü'minler, Canâb-ı Hakk'ın himayesi ve inayeti altında bulunurlar. Şeytanın onların bu imân ve irfanını tahrip edip yıkma gücü yoktur. Zira Allah'ın yüksek kudretinin ışığını kalbine taşıyıp Allah'ı sık sık anmakla manevî gıdasını alan bir kula şeytanın yaklaşma imkanı kalmaz. Yukarıdaki hadîs, Besmele ve duâ ile ana rahminde teşekkül eden cenin nasıl İslâm fitratı üzere doğarsa, öylece Hakk'm hidayet ışığına mazhar olarak gözlerini dünyaya açar gerçeğini işaret etmektedir,
206 no'lu Utbe hadîsinin isnadında Rişdîn b. Sa'd bulunuyor ki bu zat zayıftır. İmam Ahmed: "Ondan rivayet olunan hadîse pek ilgi duyulmaz. Ancak "rika (kalbi inceltip vicdanı geliştiren) hususundaki rivayetlerinde bir beis yoktur. Umarım ki o sâlihü'l-hadîstir" derken, ibn Maîn "O kayda değer bir şey değildir" diyerek ayrı bir tesbit ortaya koymuştur. Ebû Zür'a ise: "O zayıftır" demiştir" el-Cevzânî de: "Onun yanında bir çok münker hadîsler bulunuyor" şeklinde bir ifade kullanmıştır. [271]

Azil (Cinsi Münasebet Esnasında Meniyi Dışarı Akıtmak)

İslâm, kürtaja asla cevaz vermez. Ancak annenin hayatının bir tehlike ile karşı karşıya bulunması bir istisna teşkil eder. Ana rahmine intikal eden sperm yumurtayla birleşip oluşunca artık buna müdahele söz konusu değildir. Bazı zayıf ve dayanaksız görüş ve içtihada dayanarak, ana rahminde henüz insan şeklini almamış ceninin alınmasında, yani kürtaj yapılmasında bir sakınca yoktur diyenlere itiL bar edilmemelidir. Zira bir hayati tehlike ortada yoksa, ana rahmine müdahale caiz değildir; özellikle bir üçüncü şahsın müdahalesi asla doğru kabul edilemez.
Hamile kalmamak için kadının, sağlığına zarar vermediği kesin biliniyorsa, hap kullanmasına ve son yıllarda yaygınlaşan spiral denilen aleti kendisinin takmasına kıyas yoluyla cevaz verilebilir. Spirali kendisi takıp kullanamıyorsa, bir başka şahsa -yakını bile olsa-takdırması caiz değildir. Zira hayati bir tehlike ortada yoktur. Hattâ bazı ilim adamları bu iki şeyi kullanmayı bile mekruh saymışlardır. Ancak bu bir görüş ve yorumdur, bağlayıcı değildir.
İslâm, fazla çocuk edinmek istemeyen kadına, kocasıyla mutabık kaldıkları takdirde en kolay ve sağlıklı yolu göstermiştir: Kocasının cinsel temasta meniyi dışarıya akıtmasıdır. İslâm fikhında buna "azil" veya, "azl"* denir.[272]

İlgili Hadisler

Câbir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında Kur'ân (ayetleri kısım kısım) inmeye devam ederken biz (cinsel temas sırasında) azil yapardık." [273]
Müslim'in tahrîcinde Câbir'in (r.a.) şöyle dediği belirtilmektedir:
"Uesûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında biz azil yapıyorduk. Bu haber ona ulaşınca bizi azilden men'etmedi."
Yine Câbir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Bir adam Hz. Peygamberce (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Doğrusu benim bir cariyem vardır, o hem bizim hizmetçimiz, hem de hurmalığa su taşıyıcımızdır. Ben zaman zaman onun etrafında dönüp dolaşıyorum ve hamile kalmasını hoş karşılamıyorum..." Efendimiz ona şu cevabı verdi: "İstersen (cinsel temasta) azil yap. Çünkü onun için takdir edilen ne ise şüphesiz ancak ona o gelir... (Yani bir çocuk doğurması mukadderse elbette eninde sonunda o hamile kalıp doğuracaktır)." [274]
Ebû Sâid (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizle beraber Beni Müstalık savaşma çıkmıştık. Bu sırada arap esirlerinden bir çok esir kadın elde etmiştik. O günlerde kadınlara karşı iştihamız iyice artmış ve bekârlık bize çok ağır gelmeye başlamıştı. (Esir kadınlarla belli kurallara göre cinsel temasta bulunurken çocuk yapmamak için) azilde bulunmayı arzu ettik. Ancak (dinî bir hata yapmamak için) durumu Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'den sorduk. Efendimiz şöyle buyurdu: "Bunu yapmamanızda sizden yana bir sakınca yoktur. (Yani azil yapmamanız size gerekli kılınmamıştır). Çünkü gerçekten Cenab-ı Hakk kıyamete kadar yaratacağı her canlıyı yazıp tesbit etmiştir (Dünya hayatına gözünü açacak her canlı vakti saati gelince mutlaka vücud bulup doğar)." [275]
Ebû Saîd (r.a:) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
Yahudiler şöyle diyorlardı: "Azil de küçük bir mevude (kız çocuğunu diri diri gömmekfdir." Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Yahudiler yalan söyledi (söylüyor). Şüphesiz Cenâb-ı Hakk bir şeyi yaratmayı murad edince, hiçbir kimsenin O'nun bu takdirini ve mu-i adını geri çevirmeye, saptırmaya gücü yetmez»." [276]
Yine Ebû Saîd (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz azil hakkında şöyle buyurmuştur: "Sen onu yaratıyorsun, sen onun rızkını veriyorsun. Artık sen onu karargahında karar kıldırırsın... Bütün bunlar kaderdir." [277]
Diğer bir yoruma göre: "Sen mi onu yaratıyorsun, sen mi onu i rızıklandırıyorsun? Artık sen onu (ana rahmi denilen) karargâhta karar kıldır. Bütün bunlar kaderdir. (Kaderin gereğidir.)".
Birinci yorumda hitap Cenâb-ı Hakk'adır. İkinci yorumda hitap azil konusunda mütereddit davranan kişiyedir...
Üsame b. Zeyd'den (r.a.) yapılan rivayete göre: Bir adam Hz, Pey-gamber'e (s.a.v,) geldi ve şöyle dedi: "Doğrusu ben karımla (cinsel temasta bulunurken) azil yapıyorum..." Bunun üzerine Efejıdimiz ona: "Neden öyle yapıyorsun?" diye sordu. O da şu cevabı verdi: "Eşimin çocuğuna veya çocuklarına karşı endişe duyuyorum (yine doğuracak olursa, birtakım sıkıntılar getirebilir, diğer çocuklar ihmal edilebilir)." Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Eğer bu zararlı olsaydı Faris ve Ruma zararlı olurdu..." [278]
Cüzame binti Vehb el-Esediyye (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Bir gurup insanlarla birlikte Resûlüllah'ın (s.a.v.) huzurunda bulunuyorduk ki, Efendimiz şöyle buyuruyordu: "Gıyleyi (kucağında süt verip emzirdiği çocuğu varken adamın o eşiyle cinsel temasta bulunup hamile kalmasını) kasdettim. Sonra da Rum ve Farislere baktım, gördüm ki onlar çocuklarına gıyle yapıyorlar ve bu onların çocuklarına zarar vermiyor..." Sonra (orada hazır bulunanlar) Hz. Peygamber (s.a.v.) den azil konusunu sordular. Buyurdu ki: "Azil gizli bir vedi'dir (çocuğu bir bakıma diri gömmektir...)" [279]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, hür kadından azil yapılmasını men'etti, ancak onun izniyle yapabileceğini buyurdu."

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Ömer, Ali, İbn Mes'ud ve bir rivayete göre Ebû Bekir (Allah hepsinden razı olsun) azlin mekruh olduğunu belirtmişlerdir. Zira Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz müslümanların çoğalması hususunda teşvik ve terğîbde bulunmuştur. Ancak dar-i harpte ve bir de cariyesinden azil yapabilir.
Hz. Ali'nin (r.a.) ise cariyelerinden azil yaptığı rivayetler arasında bulunuyor. [281]
b) İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafii'ye göre, azile ruhsat verilmiştir. Nitekim ashabdan Hz. Ali, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ebû Eyyub, Zeyd b. Sabit, Cabir, İbn Abbas, Hasan b. Ali, Habbab b. Eret de bu görüştedirler. Tabiînden Saîd b. Müseyyeb, Tavus, Ata da azilde bir beis görmemişlerdir. İmam Nahaî'nin de içtihadı bu doğrultudadır. [282]
c) Hanbelîlere göre, azil mekruhtur. [283]
Hanbelîlerin bir diğer rivayete dayanarak azil hususunda kadınları üçe ayırdıkları görülüyor:
1- Hür zevce**,**
2-Emet (cariye).
3- Evlendiği cariye...
Hür kadından ancak izniyle azil yapılabilir. Cariyeden izin alınmaksızın azil yapılabilir. Evlendiği cariyeden, İmam Şafii'ye göre izin alınmaksızın azil yapılabilir. İbn Abbas da aynı görüş ve ictihaddadır. [284]
d) İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, evlendiği cariyeden de izin alarak azil yapabilir. Nitekim ebu Hanife de aynı görüştedir. İmam Ahmed'den böyle bir rivayet yapılmıştır.
İbn Hazm ise azlin tahrimîne kaildir. [285]
e) imam Gazali azil konusunda ilim adamlarının farklı görüş ve orum ortaya koyduklarına temas ederek, kiminin mubah, kimiriin de lekrûh saydığı ve böylece dört mezheb üzere dört ayrı görüşün ortaya ıktığmı belirtiyor.
a) Her hâl-ü kârda azil mutlaka mubahtır..
b) Her hâl-ü kârda haramdır...
c) Kadının rızasıyla mubahtır, helâldir; rızası dışında helâl eğildir...
d) Cariyeden azil mubahtır, hürden azil mubah değildir.. [286]
Bize göre sıhhatli görüş, azlin mubah olduğudur. Bu hususta kar-aheti ileri sürenlere ise verilecek cevap şudur: Bazan tahrîmi paen'etmek, bazan tenzihi men'etmek, hazan da fazileti terketmek [nekrûh sayılır. Azil konusundaki kerahet bu üçüncü kısma girer. Yani azil yapmamak fazilettir. Bunu terketmek ise kerahettir.
Nitekim İmam Gazâlî de keraheti bu üç kısımda mütalaa edip azilde bulunmanın fazileti terketmek anlamına geldiğine dikkat çekmiştir. [287]

Tahliller ve Rivayetler

215 no'lu Câbir hadîsi sahihtir, istidlal ve ihticaca salîhtir. Hadîste özellikle "Kur'ân âyetleri kısım kısım inmeye devam eder ken..." cümlesine yer verilerek önemli bir husus aydınlatılmak istenmiştir. Kur'ân kısım kısım inmekte iken azil olayı yapılagelmekte idi. Eğer sakıncalı bir yanı olsaydı Cenâb-ı Hakk onu men'ederdi. Böylece bu hadîse dayanan ilim adamları azlin mubah olduğuna kail olmuşlardır.
Hadîsin mütemmim kısmı sayılan ve Müslim tarafından nakledilen cümlede ise, ashab-ı kiramın azil yaptığı ve Hz. Peygamber'in |(s.a.v.) bundan haberi olduğu halde onları bu fiilden men'etmediği ortaya çıkıyor. Müslim'in rivayeti buna açıklık getirmektedir.
Konuya bu iki rivayet açısından bakılınca, azli ne Kur'ân, ne de hadîs yasaklamamıştır.
216 no'lu Cabir hadîsi de sahihtir. Cariyeden azil yapmakta bir sakınca olmadığı hükmü ortaya çıkıyor. Sonra da o cariyenin hamile kalması takdîr edilmişse, ne kadar da azil yapılsa bu takdirin Önüne geçilemeyeceği vurgulanıyor. Zira böyle bir ilâhi takdir söz konusu ise, cinsel temasta bir damla olsun meninin içeride kalması yeter. Nitekim ashabdan Ebû Sâid (r.a.) diyor ki: "Bana ait bir cariye ile cinsel temasta bulunurken azil yapıyordum. Bununla beraber cariye hamile kaldı ve insanlardan çok sevdiğim bir çocuk dünyaya getirdi." [288]. Bunun gibi, Hz. Ömer'in (r.a.) de bir cariyesi vardı ki Ömer azil yapardı. Bununla beraber o cariye hamile kaldı. Bu Hz. Ömer'e çok ağır gelip sıkıntı verdi ve "Allahım! Bu senin takdirindir ki, Resûlüllah (s.a.v.) onu kendi hadîsinde açıklamıştı" diyerek teslimiyet gösterdi. [289]
217 no'lu Ebû Sâid hadîsi sahihtir. İstidlale sâlih olup birtakım hükümler ihtiva etmektedir. Şöyle ki, savaşta elde edilen esir kadınlar birer cariye hükmünü alır va onlara sahih olan müslüman erkekler mezheblerce belirlenen ölçü ve kurallar dahilinde cinsel temasta bulunabilirler. Aynı zamanda o cariyelerin hamile kalmamalarını arzu. edenler azil yapabilirler.
Savaşta esir edilen kadınlar, esir edilmeden Önce İslâm'a girerlerse, artık esir edildikten sonra cariye sayılmaz. Hür sayılıp ona göre hakları korunur. İslâm'a girmeden esir düşer ve sonra İslâm'a girerse, efendisine yakışan onu hürriyetine kavuşturmaktır.
Kocasıyla birlikte esir düşen kadım kocasından ayırmak caiz değildir. Aralarındaki nikâh akdi devam eder ve müslüman mücahidler; onlardan kendilerine isabet edenlerle cinsel temasta bulunamazlar. Kadm yalnız basma esir düşerse, artık o hangi mücahite isabet ederse onun cariyesi sayılır ve böylece efendisi onunla cinsel temasta bulunabilir. Zira bu durumda o kadının nikâhı kocasından kopmuş ve bozulmuş olur.
219 dipnotlu Ebû Saîd hadîsini Ahmed bin Hanbel rivayet etmiştir. Azil yapmanın tam bir tedbir olmayacağım, bu gibi olayların, yani kadının hamile kalmasının bütünüyle ilâhi takdire bağlı olduğu! belirtiliyor. Bununla beraber hadîsin sahîh olup olmadığı ihtilâf konuudur.
Ancak 218 no'lu Ebû Saîd hadîsi bunu desteklemektedir. Yahudilerin "azil küçük mevudedir" iddalarma kar^şı Resûlüllah (s.a.v.) Efendi-miz'in "Yahudiler yalan söylüyor" buyurması ve hamile kalınıp kaim-mamasının ilâhi takdire bağlı bulunduğunu ifade etmesi, azlin men'edildiğine delâlet eden bir beyan ve karine değildir. Kişilerin bu hususta serbest bırakıldıklarına işarettir.
Cüzame hadîsine gelince ki bunu 221 dipnot ile nakletmiş bulunuyoruz- Resûlüllah'm "o ved'î hafidir" yani gizli olarak çocuğu diri diri toprağa gömmektir, buyurmasını tenzihi kerahete hamledenler olmuştur. Nitekim Beyhakî de böyle bir yorumda bulunmuştur.
İlim adamlarından bir kısmı ise, bu hadîsin sahîh hadislere ters düştüğünü dikkate alarak rivayetinde bir zaaf bulunduğunu ifade tmişlerdir. [290]. Hafiz İbn Hacer ise Cüzame hadîsinin de sahîh Lduğunu, diğer hadîslerle cem'etmenin mümkün bulunduğunu belirt-liştir.
Bazısı da, Resûlüllah (s.a.v.) azlin gizli mevude olduğunu öylerken, azil hakkında kendisine henüz bir ilâhi beyân verilmemişti. Sunu sadece Yahudilerin iddiasına karşı söylemiş bulunuyordu. Sonra ^lelek Cebrail'in azil hususunda verdiği bilgi gelince, azle ruhsat verilmiş oldu.
Ancak bu yorum ilim adamlarınca desteklenmemiştir. Diğer sahîh Ladîslerle bu rivayetin neshedildiği de söylenmiştir, ibn Kayyım ise leğişik bir yorum getirerek, kişinin azil suretiyle eşinin hamile kal-aasından kaçması, hakiki bir vedi değil, onun bu niyet ve fiilî sanki fizli bir vedi anlamı taşımaktadır, demiştir. [291]
Büluğu'l-Meram sahibi ise Cüzame hadîsini şöyle yorumlamıştır: Buradaki nehiy (azli menetme) tenzih ve yahudileri tekzîb üzere ham-edilir. Çünkü yahudiler azli hakiki bir tahrîm kabul ediyorlardı. Ulah dilediği takdirde kişi azilde de bulunsa yine de meniden bir şeyin çeriye akması veya kaçmasıyla hamilelik gerçekleşir.."[292]
Kanaatimce bu yorum en uygun olanıdır. Zira bu manayı destekleyen birçok sahîh rivayetler mevcuttur. Müctehidlerin çoğu da azi-in cevazına kail olup Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz tarafından ruhsat mki olduğunu delil olarak göstermişlerdir.
222 dipnotlu Ömer hadîsinin isnadı değişik şekilde tesbit edil-niştir. Haber-i ahad kapsamına girdiğinden müctehidlerin bir kısmı munla istidlal etmemiştir. Konunun baş kısmında bununla ilgili nuctehidlerin görüş ve ictihadlarım kısmen nakletmiş bulun-luğumuzdan burada tekrarlamayı uygun görmedik. [293]

Çıkarılan Hükümler

1- Azil, cinsel münasebet sırasında meniyi dışarı akıtıp kadının lamile kalmasına engel olmaya yönelik bir ifade tarzıdır.
2- Kur'ân'da azlin haram olduğuna dair bir hüküm mevcut ieğildir.
3- Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz genellikle azle ruhsat vermiş bulunuyor.
4- Cenâb-ı Hak bir kadının hamile kalmasını taktir etmişse, kocası ne kadar azil de yapsa onun hamile kalması mukadderdir. Ancak bu takdiri bilmediğimiz için yani tecellisinden habersiz olduğumuz için bir tedbir olarak azil yapmamızda bir sakınca yoktur.
5- Buna kıyasla, kadının sağlığına zararlı değilse, hamileliği önleyici hap almasına da ruhsat verilebilir. Bunun için üçüncü, hatta ikinci bir şahsın kadının rahmine müdahale etmesine asla cavaz verilmez.
6- Sprial gibi bir alet kadının sağlığına zararlı olmasa bile bir başka kimse tarafından rahme yerleştirilmesi haramdır.
7- Ana rahminde döllenen cenini kürtaj yoluyla veya başka bir. müdahaleyle almak da haramdır. Oluşan ceninin azası yerine gelsin gelmesin fark etmez. Bunun hilâfına verilen birtakım fetvaların sağlam bir dayanağı olmamakla beraber fasid kıyas kapsamına girmektedir.
8- Savaşta elde edilen esir kadınlar, daha Önce İslâm'a girme-mişlerse ve kocaları da yanlarında esir edilmemişse, o taktirde taksimatta hangi mücahide verilirse onun cariyesi

olur. Bu durumda o mücahid o cariyeyle cinsel temasta bulunabilir ve çocuklu kalmaması için azil de yapabilir.
9- Esir düşmeden Önce İslâmiyeti kabul eden kadınlara artık cariye işlemi uygulanmaz ve onlar hür kadınlar olarak kabul edilirler, O nedenle hiç kimse nikâh akdi yaptırmadan o kadınlarla cinsel temasta bulunamaz.
10- Kocasıyla birlikte esir edilen kadınların nikâhı devam ettiğinden, köle statüsüne dahil olurlar, ancak evli olduklarından dolayı herhangi bir mücahid olanlarla cinsel temasta bulunamaz.
11- Azil olayı, çocuğu diri diri toprağa gömmek değildir. Yahudiler böyle olduğunu iddia etmişlerse de Resûlüllah (s.a.v.) onların doğru söylemediklerini, yalan ve iftira ile böyle bir sonuca vardıklarını açıklamıştır.
12- Emzikli, yani çocuk emzirmekte olan kadınla cinsel temasta bulunmakta bir sakınca görülmemiştir. Ancak bu kadın gebe kalırsa gebeliğin son ayında veya aylarında tıbben bir sakıncası olduğu belirlenirse o taktirde sakınca söz konusudur.
13- Hür kadından azil yapmak için kocasının" ondan izin alması söz konusudur. Ancak müctehidlerden az bir kısmı izin almaya gerek yoktur demişlerse de ağırlık izin alınmasındadır.
14- Cariyeden azil yapmak için izin almaya gerek yoktur. [294]

Karı-Koca Arasındaki Cinsel Münasebetin Başkasına Anlatılması

Ailenin selâmeti, yuvanın huzuru ve güveni karı kocanın sadakat, ıddiyet ve iffetine bağlıdır. Birinin gözünün dışarda olması, mevcut ile letinmeyip şehevî duygusuna mağlup olması evliliği temelinden sarsar, ileyi güvensizliğe iter ve evde huzur havası bırakmaz.
Bunun gibi karı koca arasındaki cinsel münasebetin, sevişme eklinin sadece ikisi arasında kalması, bir üçüncü şahsa sızmaması erekir. Bu üçüncü şahıs isterse o çatı altında bulunan biri olsun, ister :evredeki dost yakınlardan biri olsun fark etmez... Aksi halde eşler trasındaki bu en mahrem ve gizli durum mahremiyet ve gizlilikten ızaklaşıp aleniyete dökülür ve bu sebeple de aile başkasının şehevî hıygusunun hedefi haline gelir.
Hattâ Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz evli kadın ile erkeğin sevişir-Len seslerini bile son derece alçaltmalarını, duvar arkasına yansıma-îtıasını tavsiye ve tenbih buyurmuştur. [295]

İlgili Hadisler

Ebû Saîd (r.a.) den yapılan rivayete göre Peygamber (s.a.v.) Efen-iimiz şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü Allah yanında insanların 3ii kötü ve en şeriri şu adam ve karışıdır ki, birbiriyle sevişip karıldıktan sonra aralarındaki bu sırrı (gizli durumu) etrafa yayarlar..." [296]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz selâm verince yüzünü ashabına çevirdi ve şöyle buyurdu: "Bulunduğunuz yerden ayrılmayın (meclisi terk etmeyin)! Sizden bir adam varmı ki, eşine yaklaşıp kapıyı kilitler ve perdeyi indirir (kapatır)... Sonra da dışarı çıkıp, "eşimle şunu şunu yaptım, eşimle şöyle şöyle buluştum" diye anlatır?" Kimseden ses çıkmadı. Bu defa Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz kadınlara doğru döndü ve: "Sizden bu hususları anlatan oluyor mu?" diye sordu. Göğüsleri iyice gelişmiş genç bir kız iki dizi üzere doğrularak Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin kendisini görmesi için iyice boynunu uzattı ve şöyle dedi: "Evet vallahi hem erkekler (bu gizliliği) anlatıyorlar, hem de kadınlar anlatıyorlar..." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onlara: "Böyle yapan kimsenin neye benzediğini, nasıl bir misal teşkil ettiğini biliyor musunuz? Dişi ve erkek iki şeytanın sokakta buluşmasına ve erkek şeytanın cinsel arzu ve ihtiyacını dişi şeytandan elde edip karşılamasına benzer..." [297]

Müctehid ve İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

İlim adamları bu ve benzeri hadisleri dikkate alarak aile mahremiyetine ve karı ile koca arasındaki sevişme safhalarının gizli tutulmasına ağırlık vermişlerdir. Dört mezheb imamları da bu konuda aynı görüşü paylışıp karı-koca arasında cereyan eden sevişme, cinsel münasebet ve bununla ilgili davranış ve sözleri başkalarına anlatmalarının haram olduğunu belirtmişlerdir. Zira edep ve terbiye, utanma ve vakar ancak hayır ile gelir. Hayasızlık, utanmazlık ise ancak şer ile gelir.
"Kadın olduğu gibi avrettir. (Yüz ve elleri dışında kalan her yerinin dince Örtünmesi gerekli görülen bir iffet simgesidir.) Dışarı çıkınca şeytan bütün dikkat ve arzusuyla onun gelmesini bekler" [298] buyuran Peygamber (s.a.v.) Efendimiz çok anlamlı ifadesiyle aileye ve özellikle kadın ile kocasına bir mesaj vermektedir. O da şudur: Kadın aile mahremiyetini korumaz, kendi iffetinin zedelenmesine aldırış etmez de evdeki gizli hususları dışarıya taşırsa, onu ilk bekleyen şeytan olur... Dilini tutmayıp kocasıyla arasındaki gizli halleri ifşa ettiği takdirde şeytanın tuzağma düşmüş olur. Hadîste bilhassa bu inceliğe işaret vardır.
Nitekim selef-i sâlihîn ailenin ciddiyet ve mahremiyetine, helâl .okma ile gıdalanmasına son derece dikkat ederler kadın kocasını, kocası da karısını uyarırdı. Bunun için kocanın karısı üzerinde birçok, hakları konu edilirken daha çok şu hususlar üzerinde durulurdu: Sıyanet (koruma, muhafaza), setir (örtme, gizleme) ve ihtiyaç Ötesi istekte bulunmama, sonra da günlük kazançta haramdan sakınıp helâl bir geçim sağlama...
Evin erkeği sabahleyin dışarı çıkarken evin kadını ona şöyle derdi: "Haram kazançtan sakın. Çünkü biz açlığa ve sıkıntıya karşı sabrederiz, ama cehennem ateşine dayanamayız." [299]

Tahliller ve Rivayetler

235 no'lu Ebû Saîd hadîsi sahîh olup istidlale sâlihtir. Bu konuda hadîsteki "şer" kelimesi bazı rivayetlerde "eşerr" olarak geçmektedir. Gerçi nahv kaidesine göre "şerr" kelimesi uygundur. Zira "hayr" ve "şerr" ism-i tafdil kapsamına girmektedir. Türkçemizde "daha hayırlı", "daha iyi" ve "daha kötü", "daha şerli" demektir.
236 no'lu Ebû Hüreyre hadîsini aynı zamanda Nesâî tahrîc etmiş, Tirmizî ise hasenlemiştir. Ancak isnadında Tafavî adı geçiyor. Tirmizî "biz bu ismi tanımıyoruz" diyor. Ebu Fazıl Muhammed bin Tahir de: "Tafâvi meçhuldür" diyerek Tirmizî'nin tesbitine katılmıştır.
Bununla beraber ilim adamlarının çoğu bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Ebû Dâvud kendi müsnedinde, Ahmed b. Hanbel de kendi müsnedinde hadîsi nakletmişler ve zayıf olduğuna dair bir görüş ortaya koymamışlardır.
Her iki hadîsde hâkim olan ifade, kan-koca arasında geçen cinsel temas ve bununla ilgili söz ve davranışların başkasına anlatılmasının kesinlikle haram olduğunu göstermektedir. Nitekim bu hükme muhalefet eden olmamıştır.
Sadece erkeğin "ben bu gece cinsel temasta bulundum" demesi veya kadının "bu gece kocamla seviştim" demesi teferruata temas edilmediğinden- mekruh sayılmıştır. Zira kişinin malâyaniyi terketmesi iyi bir müslüman olduğunun belirtisidir. [300]. Aynı zamanda Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a ve âhiret gününe imân ediyorsa ya hayır söylesin ya da susup konuşmasın..." [301]

Çıkarılan Hükümler

1- Aile yuvası güven, huzur, edeb ve ciddiyet ister. Bunun hilâfına bir tutum ve davranış bazı hallerde mekruh, bazı hallerde haramdır.
2- Karı ile kocası arasında geçen cinsel sevişme ve teması bir üçüncü şahsa anlatmaları men'edilmiştir, o bakımdan kesinlikle haramdır.
3- Lüzum olmadığı halde sadece "bu gece cinsel temasta bulundum" der ve bunun teferruatından söz etmezse, kerahet işlemiş olur.
4- Lüzum görüldüğü takdirde "evet cinsel temasta bulunduk" demekte bir sakınca görülmemiştir. Nitekim bir kadın Resûlüllah'a (s.a.v.) gelerek kocasının cinsel iktidarsızlığından şikâyet etti. Kocası ise şu karşılığı verdi: "Ya Resûlaüah! Eşim doğru konuşmuyor. Ben deriyi silkip istediğim gibi evirip çevirdiğim gibi karımı da cinsel temasta öyle evirip çeviriyorum..." Onun bu sözüne karşı Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bir hoşnutsuzluk göstermedi.
5- Karı kocadan birinin nasıl sevişip cinsel temasta bulunduklarını anlatmaları onları şerr ve eşerr kılar ve büyük günah yüklenmesine sebep olur. Ancak tevbe ve istiğfar edip bir daha bu ve benzeri günahları işlememeye azmederlerse, şüphesiz ki Allah bağışlayan ve merhamet edendir. [302]

Kadınla Normal Tabii Yoldan Cinsel Temasta Bulunmak

İslâm kadını lâyık olduğu yere oturtmuş ve ona gereken saygınlığı kazandırmıştır. O bakımdan kadın ne erkeğin şehvet oyuncağı, ne de alınıp satılan bayağı bir meta'dır. Ona ancak Allah'ın helâl kıldığı yoldan yaklaşmak caizdir. Kadına dübüründen yaklaşmak, yani teması arka yoldan sağlamak hem büyük günah, hem de kesinlikle haramdır. Buna cevaz veren hiçbir ilim adamı yoktur ve olamaz da...
Cenâb-ı Hakk, şehveti teskin etmek ve neslin devamını sağlamak için eekeğe ve kadına cinsel organ bahsetmiştir. Bunun için de kadına ancak cinsel organından yaklaşmamız emredilmiştir.
Kur'ân'da şöyle buyurulmaktadır:
"Ay halinde iken kadınlardan uzak durun; temizlenmelerine kadar onlara (cinsel temas için) yaklaşmayın. İyice temizlendikleri zaman Allah'ın size emrettiği yerden (üreme organından) onlara yaklaşın. Şüphesiz ki Allah çokça tevbe edenleri ve iyice temizlenenleri sever..." [303]

Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bu âyetin ışığında konuyu daha açıklamış ve gereken bilgiyi vermiş ve uyarısını yapmıştır. [304]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadına dübüründen yaklaşan (o yolla temasta bulunan) kimse mel'ûndur. (İlâhi lanetle lanetlenmiştir). [305]
Diğer bir rivayette şöyle buyurulmuştur:
"Eşiyle dübüründen temasta bulunan bir adama Cenâb-ı Hakk (rahmet) nazarıyla bakmaz..."
Yine Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim ayhalinde olan kadına cinsel temasta bulunur veya bir kadına dübüründen (arka yoldan) yaklaşıp temasta bulunursa veya bir kâhin (gaybden haber veren)e gidip onu tasdik ederse, gerçekten o, Muhammed'e (s.a.v.) indirileni inkâr etmiş olur." [306]
Huzeyme b. Sabit (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, adamın kadına dübüründen yaklaşıp temasta bulunmasını men'etmştir." [307]
Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadınlara dübürlerinden yaklaşmayın (onlara ancak üreme organlarından yaklaşın)." [308]
Amr b. Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Karısına dübürlerinden yaklaşan kimse bu fiiliyle küçük lutîlikde bulunmuştur." Diğer bir rivayette, "bu yaklaşma küçük bir lûtiliktir" şeklindedir. " [309]
Ali b. Talk (r.a.) den yapılan rivayete göre adı geçen, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu duymuştur: "Kadınlara arkalarından yaklaşmayın (dübürüyle cinsel temasta bulunmayın). Şüp-hesiz ki Allah hakkı beyân etmekten çekinmez." [310]
İbn Abbas fr.aj dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.u.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir erkeğe veya kadına dübüründen yaklaşıp cinsel ilişkide bulunan bir adama Allah (rahmet nazarıyla) bakmaz." [311]

Müctehidlerin ve Diğer İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları

a) Hanefîlere, Şâfiilere, Hanbelîlere göre kadına dübüründen yaklaşıp o yoldan cinsel münasebette bulunmak haramdır ve büyük günahlardandır.
Nitekim ashabdan Abdullah, Ebû Derdâ, İbn Abbas, Abdullah b. Amr ve Ebû Hüreyre de (Allah hepsinden razı olsun) aynı görüş ve icti-haddadırlar. Tabiîn'den Saîd b. Müseyyeb, Ebû Bekir b. Abrirrahman, Mucahid ve îkrime'nm de görüş ve içtihadı bu merkezdedir.
b) Mâlikilere gelince: İmam Mâlik'ten bu konuda farklı rivayetler vardır. Bazı dayanağı olmayan asılsız rivayetlere göre, İmam Mâlik "nisauküm harsün leküm" âyetine dayanarak buna cevaz verdiği söylenir. Oysa hakikat bunun hilâfinadır. Sünnete sımsıkı bağlı olan Darül-Hicre fakih ve âliminin sünnete muhalif bir ictihad veya görüş beyân etmesi düşünülemez. Nitekim Ziyad en-Nisaburî'nin İsmail b. Hüseyn'den, onun da İsrail b. Revh'den yaptığı sahîh rivayete göre, İsrail b. Revh şöyle demiştir: "İmam Mâlik b. Enes'e sordum, dedim ki: Senin kadına dübüründen yaklaşmaya cevaz verdiğin söyleniyor, bu hususta ne dersin? İmam Mâlik bana şu cevabı verdi: "Siz Arap kav-mindensiniz. Kur'ân'da Cenâb-ı Hakk, kadınlarınız sizin ekin tar-lanızdır... buyurmaktadır. Tohum ancak ekin tarlasına atılır. Hars kelimesi size bu konuda yeterli bilgi vermiyor mu?..." Cenâb-ı Hakk bu âyetle, "fere (üreme organm)ı aşmayıp, cinsel temas ancak fereden yapılır" buyuruyor.
İsrail b. Revh tekrar konuya dönüyor ve şöyle diyor: "Ama efendim, sizin dübürden kadınlara yaklaşmakta bir sakınca olmadığını söylediğiniz iddia ediliyor." İmam Mâlik'in rengi değişiyor ve şu cevabı veriyor: "Onlar bana karşı yalan uyduruyorlar, onlar bana karşı yalan uyduruyorlar." [312].
Aynı yalanı İbn Ömer (r.a.) hakkında da uydurup homoseksüellere cesaret vermek isteyenler olmuştur. Nitekim Sâid b. Yesar (r.a.) bu hususu İbn Ömer'e soruyor: "Ey Abdurrahman'm babası! Bizler cariye satın alıyoruz. Onlara dübürlerinden yaklaşabilir miyiz?" Bunun üzerine îbn Ömer (r.a.) üzülüyor ve şöyle cevab veriyor: "Üf, üf... Hiçbir mü'min böyle yapar mı?" Diğer bir rivayette: "Hiç bir müslüman böyle (şeni bir fiil) işler mi?" [313]
Hatta Nesâî'nin îshak b. Mansur'dan, onun da Abdurrahman b. Mehdî'den, onun da Süfyan es-Sevrî'den, onun da Leys b. Ebî Selîm'den, onun da Mücahid'den ve onun da Ebû Hüreyre (r.a.) den yaptığı rivayette, Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: "Erkeklerin kadınlara dübürlerinden yaklaşıp münasebette bulunması küfürdür..."
Diğer bir tarikle yapılan rivayette ise buna yakın, fakat az değişik bir anlatımla Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Kim erkek ve kadınlara dübürlerinden yaklaşıp cinsel temasta bulunursa, gerçekten o küfre girmiş olur."
Buradaki küfürden maksat, haramı helâl kılıp böyle itikad edenler hakkında caridir. Haram ve günah olduğunu bilip kabul ettiği halde bu şeni fiili işleyen kimse hem kebair günah işlemiş olur, hem cezalandırılır.
İnsanlara dübürlerinden yaklaşmanın kesinlikle yasaklandığı hakkında bunlardan başka ona yakın rivayetler mevcuttur. Kitabımızın hacmi müsait olmadığından buraya nakledemedik..
Ancak kişi bu günahı işlerse, kendisine had gerekmez, sadece tâ'zîr gerekir. Ama karısından başkasıyla bir fiilî işlerse lutîlere verilen had cezası uygulanır. [314]

Tahliller ve Rivayetler

242 no'lu Ebû Hüreyre hadîsini sünen sahipleri tahrîc etmiştir. Aynı zamanda Hafız Bezzar da onu tahrîc edenler arasında bulunuyor. Ancak isnadında Hars b. Muhalled bulunuyor. Bezzar'a göre bu zat meşhur bir kimse değildir. İbn Kattan ise "bu zatın durumu pek bilinmemektedir" diyor. Hafiz ise Bülûğu'l-Meram'da şöyle demiştir: "Ebû Hüreyre (r.a.) hadîsindeki rical sikat (güvenilir kişiler)dir. Ancak bu hadis irsal ile mualleldir. [315]. Buradaki irsal'dan maksat, hadîsin senedinden bir sahabinin düşmesidir. Eğer bu tesbit doğruysa, hadîs zayıf kabul edilir. Bununla beraber aynı konudaki sahîh rivayetlerle ;uwetlendiğinden istidlale salih görülebilir.
Böylece eşine dübüründen yaklaşıp münasebette bulunan kimse Lâhi lanete çarpmış olur. Bu tarz bir ifade ise, fiilin son derece kabîh ve lüyük günah olduğunu gösterir.
243 no'lu Ebu Hüreyre hadîsini Ebû Temime rivayet etmiştir. Tir-nizî biz bu hadîsi sadece Ebû Temîme tarikıyla biliyoruz. İmam Buharı ise, "Ebû Temîme'nin bunu Ebû Hüreyre (r.a.) den dinlediği bilinmiyor"
diyerek hadîsin nıürsel olma ihtimali üzerinde durmuştur. Hafız Bezzar İse bu hadîsin münker olduğunu belirtmiştir. Nitekim isnadında Hâkim kl-Esrem bulunuyor ki bu zatla ihticac olunmaz. Nesâi ise onun rivâyetinde bir sakınca yoktur demiştir. Bazısı da onun sıka olduğunu ;esbit etmişlerdir. [316]
Bununla beraber hadîsin taşıdığı anlam ve hükmü destekler maliyette birçok sahîh rivayetlerde mevcuttur.
Bu konuda Ebû Hüreyre (r.a.) den bir üçüncü hadîs daha rivayet bdilmiştir. Bunu Nesâî, Zührî tarikiyle Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir. Ancak onunda rivayetinde, hakkında fa-Hdı tesbit ve görüşler bulunan Abdülmelik b. Muhammed es-San'anî bulunuyor. İbn Hibban bu zat hakkındaki tesbitini belirtirken şu sözlere de yer vermiştir: "Her sorulana cevap verirdi. Hattâ mevzuatta sikattan ayrılıp infirad ettiği görülür." [317]
Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edilen dördüncü bir hadis meali Şöyledir:
"Kim erkeklere ve kadınlardan birine dübüründen yaklaşıp cinsel temasta bulunursa, gerçekten o küfre sapmış olur."
Ayrıca bu hadîsin isnadında Bekir b. Hunays ve Leys b. Ebî Selîm bulunuyor ki bu iki zat da zayıftır. [318]. Beşinci bir hadîsin ise meali şöyledir: "Kadınlara dübüründen yaklaşıp münasebette bulunan kimse mel'ûndür." Ne var ki, bunun isnadında Müslim b. Halid bulunuyor ki bu zat zayıf kabul edilmiştir. [319]. İbn Maîn ise "Onun rivayetinde bir sakınca yoktur" demiştir. Bazan da onun hakkında sika, bazan da zayıf sözünü kullandığı olmuştur. es-Sâcî ise, onun çok galat yaptığına dikkat çekmiştir. Buharı ise onu münkerü'l-hadîs olarak vasıflandırmış tır. Ebû Dâvud da onun zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeplerle Ebû Hüreyre'den rivayet edilen beşinci hadîs zayıf hadisler grubuna sokulmuştur.
244 no'lu Hüzayme hadisini aynı zamanda İmam Şafii tahrîc etmiştir. İsnadında ise Ömer-b. Uhayha bulunuyor ki bu zat meçhuldür. O bakımdan isnadı üzerinde hayli durulmuştur.
Nesâî buna benzer bir hadîsi başka bir tarikten rivayet etmiştir. Ancak onun da isnadında meçhul sayılan Heremî b. Abdillah bulunuyor. Zehebî bu zattan söz etmemiştir. Diğer hadîs âlimleri onun maruf bir kişi olmadığını söylemişlerdir.
245 no'lu Hz. Ali hadîsinin ricali sikattir, yani hepsi de güvenilir kişilerdir. O bakımdan istidlal ve ihticaca sâlih görülmüştür.
246 no'lu Amr hadîsini Nesâî tahrîc etmiş ve muallel olduğuna dikkat çekmiştir. [320]. Muallelden maksat, zahiri itibariyle kusursuz gibi görünse de sıhhatini zedeleyen bir kusurun bulunduğu söz konusudur.
247 no'lu Ali b. Talk hadîsini Tirmizî hasenledikten sonra, onun hakkında Muhammed'in şöyle dediğini nakleder: "Ali b. Talk'm Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den bundan başka bir hadîs rivayet ettiğini bilmiyorum. Böylece hadîs hasen derecesinde kalmakta ve başka hadîslerle te'yid edildiği için istidlale salih görülmektedir.
248 no'lu İbn Abbas hadîsini aynı zamanda Nesâî, îbn Hibban ve Bezzar tahrîc etmişlerdir. İbn Adiy eliyor ki, "Bunun îbn Abbas'dan is-nad-i hasen ile rivayet edildiğini bilmiyorum..."
Ayrıca Nasâî bunu Vekî'den, o da Dahhak'ten mevkufen rivayet etmiştir. Bazı ilim adamlarına göre mevkuf hadîs merfu hadîsten daha sahîntir.
Bu konuda Abdurrezzak'ın İbn Abbas (r.a.) den rivayet ettiği ikinci bir hadîs bulunuyor. Şöyle ki: "Bir adam, İbn Abbas'dan, kadına dübüründen yaklaşıp cinsel temasta bulunmaktan sordu, ibn Abbas ona: "Sen benden küfürden soruyorsun!" diye cevap verdi. Nesâî ise bunu isnad-i kaviy ile tahrîc etmiştir. [321]

Çıkarılan Hükümler

1- Kadına üreme organından değil dübüründen yaklaşıp münasebette bulunmak asla caiz değildir. Allah ve Resulü bu çirkin fiili yasaklamıştır.
2- Kendi eşine bu şekilde temasta bulunan kimse ta'zîr edilir ve kebair günah işlemiş olur.
3- Başkasına bu şekilde temasta bulunan kimseye livata haddi gerekir.
4- Kadına üreme organından olmak üzere ön ve arkasından yaklaşmakta bir sakınca yoktur.
5- Hiç bir erkek eşini, bu şekilde temasta bulunmaya zorlayamaz. Israr edildiği takdirde kadın boşanmak için kadıva başvurabilir. [322]

Karı Koca Arasında Karşılıklı Haklar

îslâm her yanı ve yönüyle, her emir ve prensibiyle âdil düzen getirmiştir. İnsan haklarını doruğuna yükselterek insana lâyık olduğu değeri vermiş, ayrıca kadını bir şehvet oyuncağrolma rezaletinden kurtarıp onu annelik ve kadınlık düzeyinde yaraşır yere oturtmuştur.
Karı-koca arasında da karşılıklı birtakım haklar ve sorumlulukların sınırını belirleyip kadını kaba bir tahakküm esiri olmaktan kurtarmıştır.
Böylece yüce İslâm, aile çatısı altında, hayat düzeyinde bu iki cinsi birbirini tamamlayan unsurlar olarak görmüş, biri olmayınca diğerinin tek kanatlı kuş gibi gerçek anlamda hareket kabiliyetinin istenilen verimlilik derecesine çıkamayacağını onbeş asır önce açıklamıştır.
Karşılıklı haklara saygılı olmak, karşılıklı güven beslemek, birinin diğerini tamamlayıp hayat sahnesinde daha başarılı olmasına destek sağladığına inanmak, hem aileyi, hem de toplumu düzen ve dengede tutar. Huzur ve güven, sevgi ve saygı havasını hakim kılar. [323]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kadın eğri kaburga kemiği gibidir, onu doğrultayım diye davranacak olursan kırarsın. Olduğu gibi kendi haline bırakacak olursan ondan o eğrilik üzere yararlanırsın..."
Diğer bir lafızla şöyle buyur ulmuştur:
"Kadınlara (hep iyilikle) tavsiye de bulunun. Çünkü kadın eğri bir kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Şüphesiz ki kaburga kemiğinde en eğri kısım onun en tümsek kısmıdır. Onu doğrultmaya yönelecek olursan kırarsın, kendi haline bırakacak olursan, hep Öyle eğri kalır. O halde kadınlara (hep hayır ve iyilikle) tavsiyede bulunun..." [324]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hiçbir mü'min erkek, hiçbir mü'min kadına buğzetmesin (kin ve öfke beslemesin). Zira erkek kadının bir huyunu beğenmezse bile diğer huyundan hoşnut olur (olabilir)." [325]
Resûlüllah (s.a.v.) Veda Hutbesi'nde kadınlara saygılı ve şefkatli davranmayı kasdederek şöyle buyurmuştur:
"Dikkatli olun!.. Kadınlara hayır ve iyilikle tavsiyede bulunun. Zira onlar sizin yanınızda ancak sizin destek ve yardîm-cılarmızdır; onlardan sahip olduğunuz tek şey budur. Meğer ki açık bir hayasızlıkta bulunsunlar. O takdirde yara-bereye yol açmayacak biçimde dövün. İtaat edip (aile yuvasına sadakatla bağlı kalırlarsa) artık aleyhine bir yol aramayın (boşamaya, ters davranmaya kalkışmayın)." [326]
Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerîm'de kadınlarla sevgi, saygı ve karşılıklı haklara riâyet sınırları içinde ilgi ve işbirliği'sürdürmemizi emrederken çok kısa, fakat çok anlamlı ve duyarlı bir cümle ifade buyurmuştur: "Ve Aşiruhünne bi'1-ma'rüfi..;" Bunun Türkçe anlamı şöyledir: "Kadınlarla örfe uygun iyilik ve güzellik üzere yaşayıp geçinin..." [327]
İşte aile yuvasında kadın erkek münasebet ve geçimiyle ilgili bütün hadîsler bu âyeti açıklamaktadır.
Bakara Sûresi'nde ise, hakların karşılıklı olduğu da çok veciz bir anlatımla şöyle buyurulmaktadır: "Kadınların erkekler üzerinde, erkeklerin de kadınlar üzerinde örfe uygun (iyilik ve güzellik sınırları içinde) denk hakları vardır. Ne var ki, erkeklerin (evin ağır yükünü taşımakta, idaresini organize etmekte) kadınlar üzerinde üstün bir derecesi mevcuttur..." [328]
Bunun için Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz diğer bir hadislerinde namaza dikkat etmemizi, elimizin altındaki köle ve hizmetçilere ve bir de kadınlara karşı davranışımızı yumuşak, ölçülü, âdil ve hak severlik izere ayarlamamızı emrediyor; bu hususta Allah'tan korkmamızı ıatırlatıyor:
"Namaza, namaza ve bir de elinizin sahip olduğu (köle, hizmetçi ve işçi) kesime gerekli olunuz. Bunlara güç getiremeye-bekleri şeyler teklif etmeyiniz. Bir de kadınlar hakkında Al-tah'tan, korkun. Çünkü şüphesiz onlar sizin yanınızda size bağ-lı yardımcılardır. Onları Allah'ın emanetleri olarak tutuyorsunuz ve Allah'ın sözüyle onların cinsel üreme organlarını kendinize helâl kılıyorsunuz." [329]

İlim Adamlarının Tesbit ve Görüşleri

Bu konuda emir ve tavsiye mahiyetindeki bütün rivayetleri dikkate alan ilim adamları'karı-koca arasında karşılıklı birtakım hakların bulunduğunu ve tarafların bu haklara riâyet etmelerinin vâcib olduğunu belirtmişlerdir.
Evli çiftlerden herbirinin hakkı ve farklı görev ve sorumluluk-[larnii -öyje özetlememiz mümkündür:
Kadının Kocası Üzerindeki Hakları:
1- Nafaka giyim ve lüzumlu ihtiyaçlarını karşılamak,
2- Kazandığın parayı bilerek, eşini ve çocuklarını düşünerek harca-
3- Eşinin ev dışındaki işlerini yürütmek ve onu gözetip korumak,
4- Eşini kendinden yakın dost ve sadık arkadaş kabul edip onun varsa bazı kusur ve noksanlıklarını en okşayıcı ve inandırıcı bir metodla düzeltmek,
5- Başka kadınların peşine gayr-i meşru yollardan takılmamak ve eşini ihmal efememek,
6- Güler yüz, tatlı söz ile kapıdan içeri girmek, hane halkına selâm vermek,
7- Evin ağır ve yorucu işlerinde eşine yardımcı olmak, bunu bir onur meselesi saymamak,
8- Eşinin kendi baba ve anasını ziyarete gitmesine, yakın hısım ve akrabasıyla ölçülü ilgi kurmasına engel olmamak,
9- Çocukların terbiyesini yalnız eşine bırakmayıp sık sık onlarla meşgul olup eşine bu konuda da yardımcı olmak,
10- Çocukların veya yakın hısımların yanında bile olsa eşiyle tartışmaya girmemek, çözecekleri bir mesele varsa başbaşa kaldıklarında çözmeye çalışmak.
11- Çocukların hazır olduğu sıralarda eşiyle kavga etmemek, sert tavırlar takınmamak; hep nazik, saygılı, edepli ve nezih davranmayı itiyad haline getirmek...
12- Eşinin farz ibâdetlerine asla müdahele etmemek...
Erkeğin Karısı Üzerindeki Hakları:
1- Meşru sınırlar içinde kocasına sadık kalma, ihanet etmemek,
2- Allah'a karşı günah ve isyanı gerektirmeyen hususlarda kocosanı itaat edip, saygılı davranmak,
3- Günah ve isyanı gerektiren hususlarda ne kocasına, ne de başkasına itaat etmekten kaçınmak,
4- Namus ve iffetini, vakar ve ciddiyetini her zaman, her yerde korumak,
5- Başta yemek ve temizlik olmak üzere ev işlerini düzenli biçimde yürütmek; yalnız başına ev işlerini yürütmeğe gücü yetmediği takdirde kocasından yardım istemek,
6- Kocasından izin almadan başkalarının evine gitmemek, yine onun izni olmadan hiçbir yabancıyı, namahremi eve kabul etmemek,
7- Kocasının malmı aldığı yetki sınırları içinde harcamak, israf ve lüksten kaçınmak,
8- Kocasının gıyabında hem onun evini ve malını, hem de kendi namus ve şerefini titizlikle muhafazaya çalışmak,
9- Çocukların bakım ve terbiyesini ihmal etmemek; gerektiğinde kocasından yardım istemek... [330]
İmam Gazâlî, "Kadınlarla iyilik ve güzellik üzere yaşayıp geçinin" mealindeki âyeti açıklarken bunu on madde halinde açıklamıştır. Biz bu maddenin özetini nakletmekle yetiniyoruz:
1- Kadınlarla güzel ahlâk, yumuşak huy atmosferi içinde geçinmek, onların bazı üzücü tavırları olursa ona katlanmak,
2- Kadınlarla iyi geçinme hususunda Allah'tan korkmak, onları aşağılayıcı bir takım tavırlardan kaçınmak,
Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ölüm hastalığında Özellikle üç şey üzerinde ısrarla durarak ümmetinin dikkatini çekmeyi arzu-lamıştır: Birincisi namaz, ikincisi elimizin sahib olduğu köle, hizmetçi ve işçi, üçüncüsü ise, kadın...
3- Kadınla hoş ve tatlı sohbet etmek, gönül açıcı mizahlarda bulunmak,
Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz eşlerine karşı böyle dav-anır ve onların gönlünü neşelendirmek için tatlı mizahlarda bulunurdu.
4- Sohbet, mizah ve gönül açıcılıkta fazla ileri gitmemek, eşinin ihlâkmı bozacak söz ve davranışlardan kaçınmak, kadının heveslerinin ieşine takılmamak, arzularını meşru ve imkan sınırları içinde leğerlendirip cevaplamak ve karşılamak,
5- Aşırı kıskanç ve gayretkeş olmamak, eşi hakkında kötü zandan takınmak ve onun içyüzünü anlamada aşırı bir tecessüs ve duyarlılık göstermemek,
6- Nafakayı karşılamada itidali korumak, hem cimrilikten, hem de israftan sakınmak,
Çünkü Cenâb-ı Hakk: "Yeyiniz, içiniz israf etmeyiniz..." buyur-nuştur.

7- Eşine ayhaliyle ilgili fikhı bilgiler öğretmek, ilmihal bilgisini artırmaya gayret etmek,
8- Birden fazla kadınla evlenirse, ilgi, masraf ve yatacak hususlarında eşit davranmak, bu hususta adaletten ayrılmamak; ancak yeni evlendiği ikinci eşinin yanında ilk dönemde yedi gece kalmasında ve sonra eşit şekilde hareket etmesinde bir sakınca yoktur.
Seyahata çıktığında eşlerinden birini beraberinde götürmek istediği takdirde aralarında kur'a çekmesi, âdil davranmasının belirtilerinden biridir.
9- Karı-koca arası açılır da kadın darılıp bir kenara çekilir ve aralarındaki soğuk, kırgın hal devam ederse, her birinin ailesinden bir hakem davet edip çözüm aramak, mesafeyi daha çok açmadan barışma yolunu tercih etmek,
10- Cinsel temas hususunda Resûlüllah'm (s.a.v.) belirlediği adap ve kurallara bağlı kalmak, kendisini tatmin etmeği arzuladığı gibi eşinin de tatmin olmasına imkân vermek... [331]
Gazali bu on maddeye doğum adabıyla, boşama konusunu da ekleyerek sayıyı onikiye çıkarmıştır. Ancak bu iki maddeyi ayrıca ele alacağımızdan buraya nakletmeye lüzum görmedik. [332]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

259 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahihtir ve o bakımdan istidlal ve ihticaca sâlihtir. Hadîste kadının eğri kaburga kemiğine benzetilmesi iki ayrı hüküm ifade etmektedir: Birincisi, kadının çok duyarlı, çabuk kırılabilen, üzülebilen bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. İkincisi ise, ilk kadın Havva'nın Adem Peygamber'in kısa kaburga kemiğinden yaratıldığına ve o bakımdan kadının erkeğin kopmaz bir parçası olduğuna ve erkeğin de ancak kadınla tamamlanıp hayat sahnesinde gerçek yerini bulabileceğine işaret vardır.
Kur'ân'da Adem'in topraktan, Havva'nın Adem'den, yani onun kaburga kemiğinden yaratıldığı açıklanmaktadır. Hadisde ise Havva'nın kaburgadan yaratıldığı kesin ve net bir ifadeyle belirtilmiştir.
Adem'in (s.a.v.) topraktan yaratıldığı beş değişik cümleyle ve birbirini tamamlayan beş farklı özellik taşıyan vasıfla ifade edilmekte ve Havva'nın da Adem'den yaratıldığı "Havva" ismi kullanılmaksızın "zevce" lafzıyla bildirilmektedir.
Adem'in (a.s.) maddî cismini oluşturan toprağın birtakım safhalar geçirdiği balçık, kara kokuşmuş balçık, yapışkan balçık ve pişmiş balçık görüntüsünde olup toprak kap gibi tın tın ses veren çamur kelimelerle belirtilmektedir. [333]

Havva'nın Adem'in (A.S.) Kaburga Kemiğinden Yaratılması

Kur'ân'da bu olay şöyle ifade edilmektedir: "Ey insanlar! Sizi bir |ek nefs (can olan Adem) den yaratan, ondan da eşini meydana getiren re ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbımza karşı gelmek-,en ve adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan korkun re akrabalık (bağlarım koparmak) tan sakının. Şüphesiz ki Allah jizermizde (kusursuz) bir gözeticidir." [334]

Kaburga Kemiği İle İlgili Hadisler

Bu konuda onun üstünde hadîs rivayet edilmiştir. Bunlardan meşinin sıhhatında şüphe yoktur. Hadîs âlimlerinin incelemesi neticesi mlarm bu sıhhat derecesi tesbit edilmiş bulunuyor. Biz buraya sadece o)eş hadîsi nakletmekle yetineceğiz. Birinci hadîsi yukarıda konunun aaş kısmında naklettik. Diğerlerini ise aşağıya meâlen naklediyoruz:
"Kadın bir kaburga kemiğidir (ondan yaratılmıştır). Onu ioğrul-tayım derken kırabilirsin..." [335]
"Şüphesiz kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. O kemiği doğrultmayı istediğin zaman, kırabilirsin. O halde geçinme yolunu seç de onunla yaşayabilesin." [336]
"Şüphesiz kadınlar iğri kemikden yaratılmıştır. Hılkatları gereği doğrulmazlar. Doğrultmaya kalkışacak olursan kırarsın, kendi haline bırakacak olursan, ondan o eğrilik olduğu halde yararlanırsın..." [337]
"Havva, Adem'in kısa kaburga kemiğinden yaratılmıştır..." [338]
"Eğri kaburga kemiği" diye çevirisini yaptığımız "dili" kelimesi, üç ieğişik harekeyle okunmaktadır: "deli", "dili", "dele." Hangi harakeyle jlurs." olsun birden fazla manaya delâlet eder:
a) Eğri kemik, kaburga kemiği,
b) Bir nesneyi bir tarafa eğmek,
c) Bir şeyi birj tarafa doğru meylettirmek,
d) Hılkattan eğri olma,
e) Küçük dağ veya tepe... [339]
Adem ve Havva söz konusu olunca bu kelime, bütün ilim adamlarına göre, eğri kemiğin kaburga kemiği anlamına delâleti söz konusudur.
260 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi de sahih olup istidlale salihtir. Erkeğin yerli yersiz eşine kızıp bağırıp çağırmasının doğru bir davranış olmadığına dikkat çekiliyor ve öfkelenip kırdıktan sonra ona yönelip yararlanmanın nasıl bir dengesizlik doğuracağına işaret ediliyor.
Bu konuda yirminin üstünde hadîs bulunuyor. Biz onlardan birkaç tanesini hem teberrüken, hem de kadm-erkek haklarını daha çok aydınlatma bakımından kitabımıza naklediyoruz:
Em Hüreyre (r.a) den yapılan rivayete göre, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur. Müminlerin imanca (olgun)u, ahlâkı en güzel olanıdır. Sizin hayırlılarınız, kadınlarına hayırhah olanlarınızdır." [340]
Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendi-' miz şöyle buyurmuştur: "Sizin hayırlılarınız çoluk çocuğuna hayırlı olanımzdır. Ben çoluk çocuğuna en hayırlı olanınızını..." [341]
Ümmü Seleme (r.a.) daen yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:"Hangi kadın kocası kendisinden razı olduğu halde ölürse cennete gider." [342]
Amr b. Ahves (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) vndimiz Veda Hutbesinde kadın haklarından söz ederken şöyle buymuştur;
"Kadınlara iyilik ve hayır tavsiye edin. Çünkü onlar sizin nımzda size yardımcı bulunuyorlar. Onlardan bundan başka \r şeye sahip değilsinizdir. Meğer ki apaçık bir fuhuş (haya-fclık) ortaya koymuş olsunlar... Böyle bir fiilde bulunacak olur-rsa onları yatakda kendi başlarına bırakıp çekilin ve yara sre açmaksızın (gerekirse) dövün. Bu durumda size itaat eder-rse, aleyhlerine bir yol aramayın.
Şüphesiz sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız, kadın-rınızın da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onlar üzerin-;ki hakkınız: Sizin hoşlanmadığınız kimseleri sizin yaygınıza ıstırmamaları, yine sizin tiksinip hoşlanmadığınız kimselerin rinize girmelerine izin vermemeleridir. Onların sizin üzeriniz-îki hakları ise: Onlara giyim ve gıdalarında iyilikte bulunup izel davranmanızdır..." [343]
Muâviye el-Kuşeyrl (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir adam Hz. lygamberden (s.a.v.): "Kadının kocası üzerindeki hakkı nedir?" iye sorduğunda Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Yiyecek iste-iğinde onu yedirecek (gereken gıda maddelerini temin ede-;k)sin, kendin giyindiğin zaman ona da (lüzumlu giyim eşyası *P) giymesini sağlayacaksın. Bir de sakın yüze vurma, çirkin irüp onu çirkinlikle suçlama ve ancak evin içinde (gerektiğinde) küsüp ayrı dur..." [344]
Muâz b. Cebel (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) fendimiz şöyle buyurmuştur: "Çoluk çocuğuna mevcut mal ve zen-inliğinden infakta bulun. Edepli yetişmeleri için sopanı onlar-an kaldırmış görünme. Onları Allah için, (Allah yolunda bulun-larını sağlamak için) korkut." [345]
Hadîste üç önemli hususa yer verilmiş bulunuyor: Birincisi, nei kişinin malî gücü nisbetinde çoluk çocuğa infakta bulunması; ikincisi çoluk çocuğun edepli yetişmeleri için baba otoritesinin devamının sağlanması; üçüncüsü, onların manevî hoşnutluğunun Allah sevgi ve korkusuyla doldurulması ve her söz ve davranışlarında Allah'ın kendilerini görüp izlediğinin, denetleyip müşahadesi altında tuttuğunun aşılanması. [346]

Çıkarılan Hükümler

1- Kadını evine, kocasına, çocuklarına bagu kılmak, iffet ve namusunun muhafazasını sağlamak vâcibdir.
2- Kadını İslâm sistemine göre eğitip yetiştirirken çok dikkatli olmak, sert ve kaba davranmamak, kırılacak bir tavır ortaya koymamak sünnettir.
3-Kadın erkekten bir parçadır, onu tamamlayan bir cüzdür. Zira Havva anamız Adem Peygamberin kaburga kemiğinden yaratılmıştır. O bakımdan kadın daha çok duyarlı ve naziktir. Sert muameleye tahammülü yoktur, o bakımdan çarçabuk kırılabilir.
4- Kadım büsbütün başı boş kendi haline bırakmak tahrimen mekruhtur. Yönlendirici olup kırıcı olmayan, üzüntü vermeyen, hevesini kamçılayan bir metodla onu çok yararlı bir düzeye getirmek müekked sünnettir.
5- Kadınlara her zaman iyilik ve hayır ile tavsiyede bulunmak sünnettir.
6- Kadına kızıp öfkelenmek mekruhtur. Ancak bir hayasızlık sözkonusu olunca onu doğru yola getirmekte kademeli bir eğitim gereklidir.
7- Ahlâkı en güzel olan kadın veya erkek, imân bakımından da en olgun kişiler sayılırlar.
8- Mü'minlerin seçkini ve en hayırlıları, çoluk çocuğuna hayırlı olanlarıdır. O bakımdan kişinin kendi ev halkına hep hayırlı olmaya çalışması vâcibdir.

9- İslâmi anlamda meşru sınırlar içinde yaşayıp yine meşru ölçüler dahilinde kocasına itaat edip onu hoşnut kılan bir kadının uhre-vi mükâfatı cennettir.
10- Kadın bir hayasızlıkta bulunur da itaatsizliğe başlarsa, önce onu doğru yola sokmak için çalışılır. Sonuç vermezse kocası yatağını ayırır ve yine islâh olmazsa yara bere almayacak şekilde dövülür. Bundan sonra itaat edip islâh-i nefs ederse artık onun aleyhine başka bir yol aranmaz.
11- Erkeğin kadınlar üzerinde, kadınlarında erkekler üzerinde birtakım hakları vardır. Bu haklara riâyet vâcibdir.
12- Kadın, kocasının hoşlanmadığı kimseleri davet edemez. Aksi halde günahkâr olur. Aynı zamanda kocasının izni olmadan kimseyi eve almaz. Her zaman ve her yerde namus, iffet ve şerefini korumaya çalışması farzdır.
13- Erkek de karısına karşı müşfik, saygılı davranmakla yükümlüdür. Yani böyle davranması kuvvetli sünnetlerden biridir.
14- Erkeğin evini, çoluk çocuğunu ihmal etmemesi'vacibtir. Onların yiyecek ve giyecek gibi zarurî ve lüzumlu ihtiyaçlarını karşılamakla mükelleftir. Bu mükellefiyetini - imkânları olduğu halde-yerine getirmemesi büyük günahtır.
15- Kadının ve çocukların yüzüne vurmak büyük günahtır. Zira başta insan olmak üzere her canlının yüzü muhteremdir. O bakımdan bir insanın yüzüne tükürülmez, özellikle kadının yüzüne ne vurulur, ne de tükürülür.
16- Kadına çirkin davranıp hırpalamak, onun çirkin olduğunu yüzüne söylemek günahtır.
17- Evde çoluk çocuk üzerinde sevgi ve saygı doğrultusunda otorite sağlamak sünnettir. Kadın ve çocukların kalbine eh uygun bir me-todla Allah sevgi ve korkusunu yerleştirmek vâcibdir.
18- Adamın kendi eşini ve çocuklarım dosdoğru eğitebilmesi için önce kendisinin islâm kültürüyle yetişmesi, bu hususta ki noksanlıklarını gidermesi gerekir. Aynı zamanda eşine ve çocuklarına dosdoğru bir ilmihal bilgisi verebilmesi için İslâm akaid ve fıkıhım, ahlâk ve adabını okuyup öğrenmesi söz konusudur.
19- Erkek dinine, ahlâkına, Öz değerlerine bağlı olduğunu her söz ve davranışıyla ortaya koymakla yükümlüdür. Aksi halde amelî olmayan bir aile reisi, aile reisi olma hüviyetini kaybetmiş sayılır ve öylesinin ev halkı üzerinde yüksek ahlâk ve sağlam dindarlık bakımından bir tesiri görülmez. Aksine ondaki noksanlıklar, kötü ahlâklar ve gayr-i meşru yaşayışlar ev halkı için çok kötü örnek olur.
20- Kadın kendi görev ve sorumluluklarının, erkek de kendi görev ve sorumluluklarının sınırını bilmelidirler. Ancak sadece bilmek de yetmez, bildiğini anlamak ve uygulamak gerekir.
21- Anlaşıldığı üzere, evlenen çiftlerin birbirleri üzerinde birtakım hakları vardır ve herbiri o haklara bağlı kalmakla yükümlüdür.
22- Gerek evin erkeğinin, gerekse kadının israf ve lüksten kaçınması vâciBdir. Onların normal, seviyeli ve ölçülü bir hayat düzeni kurmalarının çocukları üzerinde çok olumlu tesirleri olur.
23- Kadın, kocasının imkânlarını dikkate alarak bir takım isteklerde bulunur. Ve böyle düşünüp davranması müekked sünnettir. Aksine bir yol izlemesi günahtır.
24- Evin erkeğinin sadece ve sadece kendi eşine bağlı kalıp gözünü ve uçkurunu başkasına karşı kapalı tutması vâcibdir. Aksine bir yol takip etmesi hem büyük günahtır, hem de ail6 yuvasına büyük ihanettir.
25- Kadının yalnız kocasına sadık ve bağlı kalması, iffet ve namusunu koruması vâcibdir.
26- Anlaşıldığı üzere İslâm yalnız kadınların kocalarına sadık ve bağlı kalmasını hükme bağlamamış, kocaların da kendi eşlerine sadık* ve bağlı kalmalarını hükmetmiştir. İslâm sadece zina eden kadına ağır ceza vermemiş, aynı suçu işleyen erkeğe de ağır ceza vermiş ve bunun için çok ağır müeyyideler koymuştur. [347]

Evli Bulunduğu Halde İkinci veya Üçüncü Bir Kadınla Evlenen Adamın İzleyeceği Sıra

İslam, şartlar ve ortam elverdiği takdirde birden fazla evliliğe cevaz vermiştir. Bunun bazı kişiler hakkında birtakım sakıncaları olmakla beraber genellikle hali vakti yerinde olup adaleti ve sırayı gözeten kimseler için bir takım faydaları vardır. O faydaları kıaca Şöyle maddeleştirip sıraya koyabiliriz.
a) Önce bazı istisnalarla her erkekbirden fazla kadınla evlenmek ister, hiç değilse ilişki kurmayı arzular.
b) Birden fazla evliliğe müsade edilmeyen ülkelerde erkekler bu istek ve duygularını metres hayatı yaşamakla karşılamakta, kimileri de fahişe kadınlarla ilişki kurmaktadır.
c) Yüce İslam, her erkeğin arzusunu meşru yoldan karşılamayı, hem de fuhuş kavramında en çok yer alan zinyı ve tehlikeli sonuçlarını önlemeyi amaçlamıştır.
Hali vakti yerinde olmayanlar, yani birden fazla evlenmeğe mali imkânı, aynı zamanda mevcut şartları ve ortamı müsait olmayan mü'minlerin tek evlilikle yetinmelerini tavsiye etmiş ve zinanın, metres tutmanın, gayr-i meşru yollara sapmanın çok büyük günah olduğunu belirtmiş ve bunu maddî ve manevî müeyyidelere bağlayarak önleyici ve caydırıcı tedbirler getirmiştir. Her şeyden önce Allah, âhiret, hesap, uhrevî ceza ve mükâfat gibi imân edilmesi şart olan kavramların kişilerin kalp ve kafasına^ eğitim yoluyla işlenmesini farz kılmıştır. Böylece imanın şartlarını kabul edip onun hikmet ve maksadını gerçek anlamıyla anlayan mü'minlerin evlilik konusunda gayr-i meşru yollara başvurmaları nadir olaylar arasında yer alır.
d) Normal nikâh akdiyle birden fazla kadınla evlenen kimsenin zührevî hastalıklara yakalanmama şansı çok daha fazla olur. Günümüzde ise Cenâb-ı Hakk'm zinakârlara verdiği dünyevî cezanın başında AİDS gelmektedir. Aile bünyesinde doğurduğu huzursuzluk ve güvensizlik ise buna yakın ayrı bir ceza sayılabilir.
Her ne kadar AİDS başka yollardan da bulaşabihnekteyse de daha çok cinsel temastan geçtiği bir gerçektir.
İslâm birden çok evliliğe cevaz verirken birtakım önlemlerle birlikte bazı şartlar da öne sürmüştür. O şartlardan biri eşler arasında sevgi, ilgi ve nafaka bakımından adaleti gözetmek; diğeri ise yatak konusunda eşitlik sağlayıp ona göre bir sıralama yapmaktır.
O bakımdan ikinci veya üçüncü evlilik bir kız ile oluyorsa, zifaf gecesi dahil onun yanında bir hafta, evlendiği kadın dul ise üç gün kalma sınırı konmuş ve bu süre sona erince eşler arasında eşit bir sıralama yapılması emredilmiştir. [348]

İlgili Hadisler

Ümmu Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bu hanımla evlenince yanında üç gün kalmıştır. Ve sonra Efendimiz ona şöyle teklifte bulunmuştur:
"Senin sebebinle ehline (bana) karşı bir horluk ve aşağılama söz konusu değildir. İstersen bunu senin için yedi güne çıkarabilirim ve o taktirde yedi gün senin yanında, yedişer gün de diğer eşlerimin yanında kalabilirim..." [349]
Darekutnl ise bu hadîsi şu lafızla rivayet etmiştir:
"Peygamberimiz (s.a.v.) Ümmu Seleme ile evlenip yanına girdiğinde ona şöyle dedi: "Senin sebebinle ehline (bana) karşı bir horluk ve aşağılama söz konusu değildir. İstersen senin yanında tam üç gün kalabilirim, istersen senin yanında kalmayı yedi güne ve diğer eşlerimin yanında da yedişer güne çıkarabilirim..." Bunun üzerine Ümmu Seleme O'na: "Benim yanımda tam üç gün kalırsanız (bence daha uygun olur)" diye cevap verdi.
Zira Ümmu Seleme dul idi. O bakımdan Resûlüllah (s.a.v.) onun yanında üç gün kalmayı uygun gürdü. Ancak arzu ettiği taktirde bunu yedi güne çıkarabileceğini ve o taktirde diğer eşlerinin yanında da yedişer gün kalmasının gerektiğim bildirdi.
Ebû Kılabe'nin Eneş (r.a.) den yaptığı rivayete göre, Hz. Enes şöye demiştir:
"Dul kadın üzerine bakire ile evlendiğinde onun yanında yedi gün kalması ve sonra aralarında eşit sıralama yapması sünnettir. Dul ile evlendiğinde ise, onun yanında üç gün kalması ve sonra aralarında eşit sıralama yapması sünnettir."
Râvî diyor ki: İstersem bu rivayet hakkında şunu söyleyebilirim: "Enes (r.a.) bunu Resûlüllah'a izafe etmiştir..." [350]
Enes (r.a.) dan yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu duydum: Jatetne için yedi gün, dul için üç gün... Sonra diğer eşlerine döner (ve İşit şekilde sırayı gözetir)." [351]
Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Safiyye'yi alıp nikahladığında onun yanında üç gün çaldı. Safiyye (r.a.) dul idi..." [352]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefi mezhebine göre, kocanın kendi eşleri arasında yiye-:ek, içecek maddelerini, kıyafet ve benzeri ihtiyaçlarını ve barınma-arını sağlayan mesken gereksinimlerini eşit şekilde karşılaması, bu ıususta adaletten ayrılmaması vâcibtir. Ancak sevgi ve cinsel temas ıususlarında eşit davranması vâcib değildir. Zira gerek sevgi, gerekse cinsel temasta nefsinin meylini eşit çizgide tutmak çok zor ve insan-arm ekserisi için imkânsızdır. O bakımdan yüce dinimiz, yeme, içme, îlbise ve mesken hususunda eşit davranılmasını emrederken diğer hususta âdil davranmayı sadece tavsiye etmiştir.
Ama adam ister sağlığı yerinde olsun, isterse hasta, iktidarsız ve :insel kudretini kaybetmiş olsun, eşlerinin- yanında geceyi geçirmekte aıutlaka sırayı gözetmesi vâcibdir. Evlendiği eşlerini ister dul, ister ba-dre olarak almış olsun, ister müslüman, isterse kitap ehli olsun geceleme hususunda bir ayrım yapması caiz değildir. Eşitliğe riâyet edilecek şekilde bir sıralama yapması söz konusudur. Kadın da ayhalinden temizlenmiş olması veya ayhalinde bulunması veya loğusa olması fark 2tmez. Bunun gibi hasta, bunak ve benzeri bir durumda bulunması da ssitliği sürdürmeye engel bir hal sayılmamıştır.
Yolculuğa çıktığında ise artık sırayı gözetmek gerekli değildir. Eşlerinden istediğini beraberinde götürebilir. Ancak aralarında kura çekmesi daha uygundur. Zira böyle yapmak onların kalbini hoş tutar, kıskanma duygularını küller. [353]
b) Şafii mezhebine göre, eşler arasında eşit şekilde sıralama sadece hür kadınlara mahsus bir uygulamadır. Cariyeleri belirtilen sıralamaya dahil etmek vâcib değildir. Eşlerinden birinin veya bir kaçının yanında geceyi geçiren kimsenin geri kalan eşlerinin yanında da geceyi aynı nisbette geçirmesi gerekir.

Kadın ister sağlıklı, ister hasta, ister üreme organı arızalı olsun, isterse ayhali veya loğusa bulunsun farketmez, eşitlik sağlamada sıralamayı gözetmek gerekir. Ancak kocasıyla küsü tutan, ona karşı kin ve nefret izhar eden kadın bu sıralamanın dışında tutulur.
Eşlerin kaldığı meskenlerden birine gidip diğerine gitmeyerek orada oturmakta olan eşini kendi yanma çağırması, en sahîh kavle göre haramdır. Ancak meşru bir mazeret, önemli bir maksat olursa bu istisna teşkil eder.
Sıralama yapıp her birinin yanında ne kadar kalacağını düzenlerken birer gece belirlemesi efdaldir. Üçer gece belirlemesinde ise bir sakınca yoktur.
Evlendiği bakire eşinin yanında nikâhı müteakip yedi gün, dul eşinin ise yanında r ç gün kalması sünnettir.
Bir yerden diğer bir yere nakleden kimsenin eşlerinden bir kısmım yanma alması, bir kısmını almayıp bırakması haramdır. Zira nikâhlı eşini terkedip ayrıldığı beldede bırakması doğru değildir. Ya onları boşar, ya da beraberinde götürür. Ama uzun veya kısa yolculuğa çıktığında eşlerinden birini veya ikisini kura ile yanma alabilir... [354]
c) Hanbelî mezhebine göre, adamın eşleri arasında eşitliği sağlaması ve ona göre bir sıralama yapması vâcibdir. Buna muhalefet eden ilim adamı olmamıştır.
Böylece Hanbelî fukuhası da Hanefî ve Şafii fukahasıyla bu konuda aynı görüştedirler. [355]
d) Mâliki mezhebine göre de belirtilen hususlarda eşler arasında eşitliğe riâyet etmek ve gece taksiminde âdil bir sıralamayı gözetmek vâcibtir.
Ancak Mâlikiler bu eşitliği sağlama ve sürdürmede bir kadınla cariye arasında bir ayrım yapmamışlardır. Diğer mezheb sahipleri ise ayrım yapmışlar ve onların sıraya alınmasının vacip olmadığını belirtmişlerdir. [356]

Tahliller ve Rivayetler

280 no'lu Ümmu Seleme hadîsinin isnadında Vakidi bulunuyor ki, bu zat zayıf kabul edilir. Ancak hadîsi destekler mahiyette birkaç rivayet bulunuyor. Nitekim Hanefî fukahası, adam evlendiği bakirenin yanında yedi gün, dul kadının yanında üç gün kalırsa, diğer eşlerinin yanında da aynı miktarda kalması söz konusudur demişlerdir. Hatta el-Barİr sahibi bunu İmam Ebû Hanîfe'den rivayet etmiştir. [357]
281- no'lu Ebû Kılabe hadîsi sahîh sayılmıştır. O bakımdan ilim adımlarının çoğu bu rivayetle istidlal etmiştir. Aynı zamandaNesâî ve EKû Dâvud 283 nolu Enes hadîsini rivayet etmişler ve Ebû Davud'un rivayet zincirindeki ricali, rical-i sahîh kabul edilmiştir. Böylece Enes hadîsi bir bakıma 281 no'lu hadîsi desteklemektedir. Ayrıca Enes hadîsini Ebû Avana kendi sahihinde, İbn Huzayme ve İbn Hibban kendi sahihlerinde taline ederken, Dâremî ile Dârekutnî de onu rivayet etmişlerdir.
Böylece hadîslerin tamamı, evli adam ikinci veya üçüncü evliliğini yaparken nikahladığı kız bakire ise onun yanında yedi gün, dul ise üç gün kalır. Bu daha çok o bakire ile dulun hakkıdır.
İmam Evzaî ise, değişik bir tesbitle ortaya çıkmış ve bakire ise üç gün, dul ise iki gün yanında kalır demiştir. Ancak Evzaî'nin kendine dayanak seçtiği Hz. Aişe (r.a.) hadîsinin zayıf olduğu tesbit edilmiştir. O bakımdan diğer müetehidler sözü edilen hadîsi mesned seçmemi şler di r.
Ayrıca Tabiînden Hasan el-Basrî ve İbn Müseyyeb'e göre, bakirenin yanında iki gece, dul kadının yanında bir gece kalınır.
Adamın kendi eşleri arasında eşitliğe riâyet etmesiyle ilgili birkaç rivayet daha vardır:
"Kimin iki karısı varsa, onlardan birine meyleder, diğerine meyletmezse, kıyamet gününde bir yanı sarkık olarak gelir." [358]
Yine Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz biz eşleri arasında âdil davranır ve sonra şöyle derdi: "Allah'ım, bu benim sahip olup imkânım yettiği ölçüde yaptığım bir taksim ve sıralamadır. Ama sahip olamadığım hususta ise beni kınama..." [359]. Tirmizî diyor ki, bu birine karşı fazla sevgiye işarettir. .
Hz. Aişe (r.a.) bir diğer rivayette diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ölüm hastalığında bütün eşlerini topladı ve şöyle buyurdu: "Benim artık sîzin aranızda dönüp dolaşmaya gücüm yetmiyor. Eğer uygun görüp izin verirseniz hastalığımı Hz. Aişe'nin yanında geçirmek istiyorum..." Bunun üzerine eşlerinin hepsi de O'nun bu arzusuna uyarak izin verdiler." [360]
Yapdaıı sahih rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimi?. Abdullah b. Amr b. As'a: "Ya Abdellah! Senin gündüzleri oruç tuttuğun, geceyi de kalkıp ibâdetle geçirdiğin bana bildirildi, değil mi?" buyurdu. O da: "Evet Öyledir Ya Resûlallah" diye tastik etti. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) ona: "Öyle yapma... Hem oruç tut, hem iftar et; hem gece kalk ve hem de uyu... Çünkü senin bedenin senin üzerinde hakkı vardır, gözünün de senin üzerinde hakkı vardır, eşinin de senin üzerinde hakkı vardır... (her hak sahibinin hakkını yerine getir)" buyurdu. [361]
289 dipnottu Ebû Hüreyre hadîsinin senedi sahihtir. Bu, yİ37ecek, içecek, giyim, mesken ve benzeri hususlarda eşler arasında eşitliğe riâyetin vacib olduğuna delâlet etmektedir. [362]
290 dipnottu Hz. Aişe hadîsini İbn Hibban sahîhlemiştir. Ancak Tirmizî bunun mursel olduğunu tercih etmiştir. Yani senedinden bir sa-habînin düştüğüne kaildir. Bununla beraber istidlale salîh görülmüştür.
Yine sahîh rivayete göre, Hz. Şevde kendi gününü Hz. Aişe'ye bağışlamış ve böylece Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz yapılan taksim ve sıralamada Sevde'ye ait günü Hz. Aişe'nin yanında geçirmiştir. [363]. Bunun sebebine gelince, Hz. Şevde artık yaşlanmış ve cinsel temasa istek duymaz olmuştu. Aynı zamanda yaşlı haliyle Resûlüllah'ı (s.a.v.) üzmek istemiyordu. Bunun için en uygun çareyi düşündü ve kendine ayrılan gece ve gündüz sırasını Hz. Aişe'ye bıraktı. [364]
Bütün bu sahîh rivayetlerden çıkarılan sonuç şudur: Resûlüllah 's.a.v.) Efendimiz eşleri arasında eşit davranmaya, yaptığı taksimat ve sıralamaya bağlı kalmaya büyük bir dikkat ve özen göstermiştir. Ancak kalbindeki zevki birine daha fazla meyletmişse, bu beşeri bir temayül olarak kalmış ve ondan dclayı Cenâb-ı Hakk'tan bağışlamasını dilemiştir. [365]

Çıkarılan Hükümler

1- Birden fazla kadınla evlenen kimsenin yedirme, içirme, giydirme ve mesken sağlama hususlarında eşitliğe rivâyet etmesi vâcibdir. Birine daha iyi kumaştan elbise alırken .diğerini ihmal etmesi asla doğru değildir.
2- Yine birden fazla kadınla evli bulujaaa kimsenin eşleri arasında gece veya gündüz bulunması için eşit bir sıralama yapması vâcibdir.
3- îmam Mâlik müstesna diğer üç iniama göre, bu sıralamaya cariyeler dahil değildir. İmam Mâlik'e göre ise, cariye ile hür arasında bü hususta bir ayırım söz konusu değildir.
4- Kadınlardan biri veya bir kısmı ayhalî veya loğusa, veya hasta veya ruhî bunalımlı olsa bile yine de adamın sırayı aynen uygulaması vâcibtir.
5- Yiyecek, giyecek ve mesken hususunda veya yanlarında geceyi geçirmede eşlerinden birine fazla ilgi gösterip masrafi artırması haramdır ve bunun uhrevî cezası vardır.
6- Evli bir kimse ikinci, üçüncü veya dördüncü bir kadınla evlenirse, evlendiği kadın bakire ise zifaf gün ve gecesi dahil onun yanında yedi gün kalması sünnettir. Kadın dul ise, üç gün kalması sünettîr. Dul kadın da kendi yanında yedi gün kalmasını ister kocası da bunu kabul ederse, diğer eşlerinin yanında da yedişer gün kalması £ ırekir.
7- Eşlerden biri kendi sırasını yine kendi rızasıyla kumasına ter-kedebilir. .
8- Adam kısa veya uzun bir yolculuğa çıkmak istediğinde, eşlerinden birini veya ikisini yanma alabilir. Ancak bu durumda kura çekmesi daha uygun olur. Yolculuk hali devam ettiği sürece eşler arasında yapılan sıralamayı uygulamak artık mümkün değildir ve o vücup kalkar.
9- Bir beldeden başka bir beldeye nakleden adamın eşlerinin hepsini beraberinde götürmesi gerekir. Birini veya bir kısmını götürmeyip bırakması caiz değildir.
10- Sevgi ve cinsel temasta birine fazla meyletmesinde pek sakınca görülmemiştir. Çünkü duyguyu bu hususta tamamen frenlemek çok zor, hatta bazan imkânsızdır.
11- Birden fazla kadınla evli bulunan kimse, onların her birine ayrı mesken tahsis eder. Bu imkânı yoksa, her birine rahat edip huzur duyabileceği bir oda tahsîs eder. Sırayı gözetlerken her birinin meskenine gitmesi veya odasına gidip geceyi orada geçirmesi gerekir. Birini diğerinin meskenine çağırıp orada biraraya gelmeyi plânlaması doğru değildir. [366]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[2] Buharî/savm: 10, nikah: 2, 3. Müslim/nikah: 1, 3. Ebu Oavud/nikah: 1. Nesâî/ ^siyam: 43, nikah: 3. İbn Mace/nikah: 1. Ebu Davud/nikah: 2. Ahmed: 1/378, 424, 425
[3] Buharî/nikah: 8. Müslim/nikah: 68. Tirmizî/nikah: 4. İbn Mace/nikah: 2. Daremî/nikah:3. Ahmed: 1/176, 183
[4] Buharî/nikah: 1. Müslim/nikah: 5. Nesâî/nikah: 4. Daremî/nikah" 3 Ahmed: 2/158, 3/241, 259, 285, 5/409
[5] Müsned-i Ahmed: 3/158, 245, 5/17, 6/125, 157, 203
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[6] Bilgi için bak: Mecmeü'l-Enhür: 1/316, 316
[7] el-Čamravî/es-Siracü'l-Vehhac: 359, 360 .
[8] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: ¼
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[9] Bilgi için bak: Mîzanü'l-hidal: 3/617 - 7828 nolu Muhammed
[10] Bilgi için bak: Mîzanü'l-İ'tidal: 3/617, 7828 nolu Muhammed ve Neylü'l-Evtar: 6/113
[11] MizanÜ'l-l'tidal: 3/495. Neylü'l-Evtar: 6/114
[12] Neylü'l-Evtar: 6/114
[13] MizanÜ'l-l'tidal: 3/326, 6618 nolu İsa
[14] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[15] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[16] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[17] Müsned-i Ahmed: 3/153, 5/17-6/125, 157,203
[18] Müshed-i Ahmed: 3/22
[19] Ebu Davud/nikah: 3. Nesâî/nikah: 11. Ahmed: 3/158, 245
[20] Buharî/nikah: 10, 121,-122, Müslim/nikah: 3. Tirmizî/nikah: 14. Nesâî/ büyü': 7. İbn Mace/nikah: 7
[21] Müslim. Tirmizî. Neylülevtar: 6/119
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[22] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[23] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[24] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[25] Müslim/büyu1: 8, nikah: 38, 49, 54, 56. Ahmed: 2/122, 124, 126, 130, 4/147, 5/11
[26] Buharî/nikah: 45, büyü1: 58, şürût: 8. Nesâî/büyu': 19
[27] Buharî/nikah: 45, büyü1: 58. Nesâî/büyu':19. Ahmed: 2/122, 124, 142, 238, 274, 318, 394, 411, 4/147, 5/11
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[28] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 6/122
[29] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[30] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[31] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[32] Buharî/nikah: 33,37, 44, 47, 124. Tirmizî/nikah: 5
[33] Müsned-i Ahmed. Nesâî. Neylü'l-Evtar: 6/125
[34] Ebu Davud/nikah: 18. Tirmizî/nikah: 5. Ahmed: 3/334, 360, 5/424
[35] Müsned-i Ahmed: 2/286, 299, 5/424
[36] İbn Mace/nikah: 9. Ahmed: 3/493, 4/225, 226.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[37] el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/8'den özetlenerek
[38] Ebu ZekeriyaYahya/Minhacüttaiibin: 84
[39] Bilgi için bak: el-Muğnî: 7/453
[40] Bilgi için bak: e!-Fıkhu Ala'l-Mezahibil-Arbaa: 4/9
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[41] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 6/125
[42] Bilgi için bak: Neylü'l-Evtar: 6/126
[43] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[44] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[45] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[46] İbn Hibban. Hakim
[47] Buharî/nikah: 36. Ebu Davud/nikah: 19. Tirmizî/nikah: 14. ibn Mace/ nikah: 15. Daremî/nikatr. 11. Ahmed: 1/251,4/394,413,418
[48] Ebu Davud/nikah: 19. Tirmizî/nikah: 14. İbn Mace/nikah: 15. Daremî/ nikah: 11. Ahmed; 1/250, 6/47, 66, 166, 260
[49] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[50] Bilgi için bak: Mecmeü'l-Enhür: 1/320 - 322
[51] el-Ğamravî/es-Siracü'l-Vehhac: 364, 365
[52] İbn Kudame/e!-Muğnî: 7/337
[53] Sahnun/el-Müdevvenetülkübra: 2/155
[54] İ-Müdewene: 2/157'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[55] Bilgi için bak: Zehebi/Mizanü'l-İ'tidal: 1 /458, 459 - Neylü'l-Evtar: 6/135
[56] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[57] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[58] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[59] Tirmizî/nikah: 16
[60] Buharî/nikah: 36. Ebu Davud/nikah: 19. Tirmizî/nikah: 17. İbn Mace/ nikah: 15. Ahmed: 1/250, 394, 413, 418, 6/260
[61] Darekutnî. Neylü'l-Evtar: 6/143
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[62] Kâsânî/Bedayi': 2/252
[63] Kâsânî/Bedayi': 2/255, 256
[64] Şeyhülislam Ebu Yahya Zekeriya/Fethü'l-Vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 2/34,35
[65] İbn Kudame/e!-Muğnî: 7/340-342
[66] Sahnûn/el-Müdewenetü'l-Kübra: 2/192, 193
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[67] Biigi için bak: Zehebî/Mizanü'l-İ'tidal: 2/500. Neylülevtar: 6/143
[68] Şevkânî/Neylü'l-Evtar: 6/143
[69] Zehebi/Mizan: 4/166, 8724 nolu Muğire
[70] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[71] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[72] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[73] İbn Mace/nikah: 12. Nesâî/siyam: 76. Ahmed: 2/158, 3/400, 6/464
[74] Darekutnî/Neylü'l-Evtar: 6/144
[75] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[76] İbn Kudame/el-Muğnî: 7/371, 373
[77] el-Fihu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/58
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[78] Ebu Davud: 1/484. el-Ekfa Babı
[79] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[80] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[81] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[82] Buhari'tefsir: 5, 9, nikah: 8. Tirmizî/nikah: 2. Nesâî/nikah: 4. ibn Mace-'nikah: 2. i. Daremi/nlkab: 1,3. Ahmed: 1/175, 176, 183,2/173
[83] Buharı/nikah: 31. Ahmed: 2/95, 104
[84] Tirmizî/nikah: 28
[85] Neylü't-Evtar: 6/152
[86] Buhari/nikah: 31. Müslim/nikah: 25, 30, 32
[87] Müslim/nikah: 18. Ahmed: 1/142, 4/55
[88] Müslim/nikah: 18
[89] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[90] Bilgi için bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/90-93. İbn Kudame/el- Muğn.î: 7/571-573
[91] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[92] Neylü'l-Evîar: 6/153
[93] Zehebî/Mizanü'l-İ'tidal: 4/213. 8895 nolu Musa
[94] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[95] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[96] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[97] Ebu Davud/nikah: 15. Tirmizî/nikah: 28. Nesâî/nikah: 13. İbn Mace/nikah: 33. Daremî/nikah: 53. Ahmed: 1/448, 2*'322
[98] İbnMace/nikah:33
[99] Nesâî/lhlal-i mutailaka: 6/148
[100] Nesâî: 6/148
[101] Nesâî: 6/148
[102] Nesâî: 6/149
[103] Mizanü'l-İ'tidal: 4/396. 9586 nolu Yahya
[104] Neylü'i-Evtar: 6/157
[105] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[106] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[107] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[108] Buhari'nikah: 57, 61. Müslim/nikah: 57, 59. ibn Mace/nikah; 16. Daremî/nıkah: 9.
Taberanî/nikah: 24. Ahmed: 2-62
[109] NeşâÎ'nikah: 60. Müslim/nikah: 60. jbn Mace nikah: 16. Ahmeö 2 35. 91, 215,
216. 3'162. 165,4 429
[110] Müslim/nikah: 59, 61. Ahmed: 2/7, 19, 62, 439, 3/321, 339
[111] Ebu Davud/nikah: 14. Ahmed: 4/94
[112] Ebu Davud/zekat: 9, cihad: 63, Tirmizî/nikah: 30. Nesâî/nikah: 60. Ahmed: 2/59, s180, 3/162, 4/429. Ceneb kelimesini başka türlü yorumlayanlar da olmuştur.
[113] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[114] Bilgi İçin bak: el-Fıkhu Ala'l-Mezahibr'-A'Daa 4/126, 127
[115] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[116] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[117] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[118] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[119] Tirmizî/nikah: 22. Ahmed: 3/445, 4/298
[120] Ahmed: 3 3^ -l">32
[121] Müslim/nikah: 78. İbn Mace/nikah: 17. Daremî/nikah: 18
[122] Tirmizî/nikah: 23. Ahmed: 1/40, 41, 48. Daremî/nikah: 18
[123] Sahih-i Müslim. Neylü'l-Evtar: 6/190
[124] Ebu Davud/nikah:28
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[125] Mecmeu'l-Enhür: 1/332-335
[126] Minhacü't-Taiibin: 90
[127] Bilgi için bak: ei-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/96-107
[128] Bilgi için bak: el-Fikhu Ala'l-Mezahibi'l-Arbaa: 1/96-107
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[129] Felhü'l-Allam li-Şerhi Büluğ'l-Meram: 2/122
[130] Bilgi için bak: Mizanü'l-İ'tidal: 4/222. Neylü'l-Evtar: 6/187
[131] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[132] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[133] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[134] Buharî/nikâh: 14, 33, 40. Müslim/nikah: 76. Ebû Dâvud/nikâh: 30. Tirmizî/nikâh: 23
[135] Saîd kendi süneninde mürselen rivayet etmiştir.
[136] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[137] Ebû Dâvud nikâh; 31, TirmizlTıkâh: 44. Nesâî/nikâh:68, talâk: 57. Ahmed: 3/480, 4/280
[138] Neylü'l-Evtar;6'195
[139] Neylü"l-Evtar:6/195
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[140] Bilgi için bkz: Fetevâ-yı Hindiyye: 1 /303, 304
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[141] Ebû Dâvud/nikâh: 35. Ahmed: 1/80
[142] Ebû Dâvud/nikâh: 35. Nesaî/nikâh: 76
[143] Ebû Dâvud/nikâh: 35. İbn Mâda/nikâh: 54
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[144] Bilgi için bkz-. Fetevâ-yı Hindiyye: 1/317. Mecmau'l-Enhür Şerhü Mültaka'l-Ebhur: 1/345-İstanbul
[145] Ebû Zekeriya Yahya Nevevî/Minhacü't-Talibîn: 90- Mısır.
[146] Bilgi için bkz; Kitabü'l-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa; 1/157,158
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[147] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[148] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[149] Ebû Dâvud/nikâh:35-Nesâî/nikâh:67-îbn Mâce/nikâh: 41- Taberânî/nikâh: 11-Ahmed: 2/182
[150] Fazla bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 6/197
[151] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[152] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[153] Buharî/büyü': I, menakıb-ı ansan 3, nikâh: 54- M üs I i m/ nikâh: 79, 80- Ebû Dâvud/ nikâh: 29- Tirmizî/nikâh: 10, birr: 22- İbn'Mâce/nikâh: 24- Dâremî/ei'ime: 28
[154] Buharı/nikâh: 68, 69- Müslim/nikâh: 90, 91- Ebû Dâvud/et'ime: 2. İbn Mâce/nikâh 24- Ahmed: 3/172, 227, nikâh: 22- Taberânî/nikâh: 47- Ahmed: 3/165, 190
[155] Ahmed: 3/110
[156] Buharî/nikâh: 70-Ahmed: 6/112
[157] Müslim/nikâh; 87
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[158] el-Čamrâvî/es-Siracülvehhac: 396, 397- Mısır: 1933
[159] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/105, 106 (130} jbn Kudame/el-Muğnî: 8/107
[160] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[161] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 6/198
[162] Müsned-i Ahmed: 5/395
[163] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[164] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[165] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[166] Buharî/nikâh: 72-Müslim/nikâh: 107, 109, 110
[167] Müslim/nikâh: 107, 109, 110

[168] Buharı/nikâh: 74- Müslim/nikâh: 99, 104-Tirmizî/nikâh: 12-Ahmed: 2/68,127
[169] Buharî/nikâh: 71-Müslim/nikâh: 96, 97, 98
[170] Ebû Dâvud/et'ime: 1
[171] Tirmizî/savm: 64- Dârimî/eî'ime: 1- Ahmed: 2/20, 37
[172] Ebû Dâvud/et'ime: 1, 35- MüsİIm/nikâh: 96, 97, 98
[173] Müslim/siyam: 159- Ebû Dâvud/savm: 74, 75, et'ime: 1- Tirmizî/savm: 63- İbn Mâce/siyam: 47 Dârimî/savm: 31- Taberânî/hacc: 137- Ahmed: 2/242, 279, 477, 489, 507- 5/29
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[174] el-Ğamrâvî/es-Siracülvehhac:396- Mısır: 1933
[175] Bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğnî: 8/106, 107- Beyrut: 1403
[176] Geniş bilgi için bkz: Şevkani/Neylü'l-Evtar: 6/202
[177] Geniş bilgi için bkz: Şevkani/Neylü'l-Evtar: 6/203
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[178] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[179] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[180] Ebû Dâvud/efime: 6- Ahmed: 5/408
[181] Buharî/Süf'a: 3, hibe: 16, edeb: 32- Ahmed: 6/175, 178, 239.
[182] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[183] Fazla bilgi için bkz: Neylülevtar: 6/ 204
[184] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[185] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[186] Celâl YILDIRIM jslârri Türk Tarihinin Altın Sahifeleri.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[187] Tirmizî/fiterv.'U- Müslim/İmân: 78- Nesâî/İmân: 17- Ahmed: 3/20, 29.
[188] İbn Mâce/et'ime: 56- Müslim/libas: 101- Ahmed: 2/232.
[189] İbn Mâce/et'ime: 62- Ebû Dâvud/et'ime: 18
[190] Tirmiz]/edeb:43 .
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[191] sl-ĞamraW/es-Skacülvehhae : 397- Mısır: 1933
[192] BUgi için bkz: İbn Küdame/gl'-WLuğnî: 8/110, 111
[193] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[194] Şevkâni/Neylülevtar: 6/207
[195] İbn Mâc9/et'ime: 56
[196] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[197] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[198] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[199] Hadîsi Ahmed b. Hanbel kendi Müsned'inde rivayet etmiştir. Canavar tarafından parçalanan hayvanı diri olarak kurtarıp şer'i şekilde boğazlamakla o hayvan hela olur. Öimüşse artık onu çekip almanın bir yararı yoktur. Zira artık o haram olmuştur. Bu olaya hem "hilse", hem de "halîse" denir. (Şerhu Maani'l-Asar: 3/49)
[200] Buharî/mezalim: 30, zebayih: 25, megazi: 36- Ebû Dâvud/cihad: 110, hudud: 3
[201] Ebû Dâvud/hudud: 14-Tirmizi/nikâh: 29, siyer: 40- Nesâî/nikâh: 60- İbn Mâce/ fiten: 3- Ahmed; 3/140, 197, 312- 4/438- 5/62
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[202] el-Gamrâvî/es-Siracülvehhac:397- Mısır: 1933-135
[203] İbn Kudame/ei-Muğnî: 8/118
[204] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/119- Bilgi için bkz: eş-Şerhülkebîr: 8/119, 120
[205] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/118
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[206] Bilgi için bkz: Tahavî/Şerhu Maani'i-Asâr: 3/49-51- Beyrut; 1399
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[207] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[208] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[209] Müsned-i Ahmed: 4/217
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[210] İbnKudame/el-Muğnî: 8/116, 117
[211] Sünen-i Ebû Dâvud/velîme, et'im
[212] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[213] Neylü'l-Evtar: 6/210
[214] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[215] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[216] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[217] Tirmizî/nikâh: 6- Nesâî/nikâh: 72- İbn Mâce/nikâh: 20- Ahmed: 3/418
[218] İbn Mâce/nikâh: 20
[219] Buharî/nikâh:63
[220] Müsned-i Ahmed; 4/78.
[221] İbn Mâce/nikâh: 21-Ahmed: 3/391
[222] Buharî/nikâh: 48, meğâzî: 12- Ebû Dâvud/edeb: 51- İbn Mâce/nikâh: 21
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[223] Bilgi için bkz: Gazâlî/İhyau Ulumi'd-Dîn: 2/54
[224] el-Muğnî:8/115
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[225] Şevkanî/Neylü'î-Evtar: 6/211
[226] Metruk hadîs: Yalanı veya gafleti veya ahlâksızlığı açık belli olan bir râvinin hadîs isnadında yer almasıdır.
[227] Bilgi için bkz: Zehebî/Mizanü'l-İ'tidal: 3/326- 6617 no'lu İsâ
[228] Bilgi için bkz: Zehebî/Mizanü'i-İ'tidal: 3/327- 6619 no'lu İsâ
[229] Neylü'l-Evîar: 6/212
[230] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[231] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[232] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[233] Tirmizî/nikâh: 10- Nesâî/nikâh: 77, 79- ibn Mâce/nikâh: 53
[234] Ebû Dâvud/nikâh: 45- İbn Mâce/nikâh: 27- Teberânî/nikâh: 52
[235] Ebû Dâvud/nikâh; 45-Teberânî/nikâh: 52
[236] el-Münteka'l-muhtar min kitabİ'l-ezkâr: 264- Dimeşk.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[237] Nesâî: 6/131-133- Beyrut:?
[238] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[239] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[240] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[241] Müslim/libas: 115. İbn Mâce/nikâh: 52. Ahmed: 4/345, 346
[242] BuhariAifsîr:59, libas: 83. Müslim/libas: 115, 117, 119. Ebû DâvudAereccül: 5. Tirmizî/tıbas: 25, edeb: 33. Nesâî/zînet: 22, 24. İbn Mâce/nikâh: 52. Ahmed: 1/ 251, 230
[243] Buharî/tefsîr: 59, talâk: 51, libas: 82, 84, 85, 87. Müslim/libas: 120. Tirmizî/ edeb:33
[244] Buhari/libas: 83. Müslim/libas: 12, 22. Ebû Dâvud/tereccül: 5. Nesâî/zînet: 67
[245] Müsned-i Ahmed: 4/101
[246] Müslim/zînet;21
[247] Buharî/tefsîr: 59, libas: 82, 84, 87. Müslim/iibas: 120. Ebû Dâvud/tereccül: 5
[248] Gazâiî/İhyau Ulûmi'd-Din: 2/50. Kahire: 1387-1967. Tirmizi/edeb: 33. Nesâî/ y zînet: 22, 26, 71. İbn Mâce/nikâh: 52. D âre mî/isti 'zan: 19. Ahmed 1/415, 417, .! 6/257
[249] İhyau Ulûmi'd-Din: 2/50. Kahire: 1387-1967
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[250] Müsned-i Ahmed: 3/296, 387
[251] Şevkanî/Neylül-Evtar: 6/216
[252] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[253] Müsned-i Ahmed; 2/226, 3/100, 108, 4/42,163,5/67, 6/117
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[254] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[255] Buharî/libas:61. Ebû Dâvud/libas: 28. Tirmizî/edeb; 34. İbn Mâce/nikâh: 22
[256] Buharî/libas: 62, tevhîd: 33. Ebû Dâvud/edeb: 53. Dâremî/isti'zan: 21. Ahmed: 1/225
[257] Fazla bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 6/218. Tecrîd-i Sarîh tercümesi: 12/110
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[258] Bedrüddin el-Aynî/Umdetü'l-Karî: 10/279-280. Darü'ttıbaa el-Amire:?
[259] Muhammed b. Allân/Delilü'l-Fâlihîn Li Turûk-i Riyazüs-SâlİhÎn: 7/127
[260] Muhammed b. Allân/Delilü'l-Fâlihîn Li Turûk-i Riyazüs-Sâlihîn: 7/128
[261] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[262] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[263] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[264] Buhari/bed-ihalk-11, vudû': 8, nikâh: 66, daavat: 55. Müslim*
kâlr 6 İbn Mâce/nikâh: 27. Darimî/nikah: 19. Ahmed Dâvud/nıkah: 45. Tırmızı/nıkan
[265] Allâme Münavî/Feyzül-Kadîr: 3/126. Beyrut: 1391-1972. İbn Mâce/nikâh: 27
[266] Tirmizî/edeb; 42
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[267] Geniş bilgi için bkz: Gazâlî/Jhyau Ulûmiddîn: 2/63, 64. Kahire: 1387-1967
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[268] Siddîk Hasan Han/Fethül-Allam: 2/114- Medine-i Münevvere.
[269] Siddîk Hasan Han/Fethül-Allam: 2/114- Medine-i Münevvere
[270] Hicr Sûresi: 42
[271] Zehebi/Mizanü'l-hidal: 2/49-2870 no'lu Rişdîn
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[272] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[273] Buhari/nikâh: 96. MüslimAalâk: 26, 27, 28. Tirmizî/nikâh: 29. ibn Mâce/nikâh: 30. Ahmed: 3/209
[274] Ebû Dâvud/nikâh: 48. Müslim/talâk: 24. Ahmed: 3/312, 386
[275] Buh^ri/nikâh:96. Müslim/talâk: 17. Ahmed: 3/82
[276] Ebû Dâvud/ntkâh: 48. Ahmed: 3/33, 49
[277] Müsned-i Ahmed: 3/53, 78, 96
[278] Müsned-i Ahmed: 5/203. MüslimAalâk: 32
[279] MüslinVnikâh: 140, 141. Ebû Dâvud/tıb: 16. Tirmizî/tıb: 27. Nesâî/nikâh: 54 Dâremî/nikâh: 33. Taberânî/reza: 17. Ahmed: 6/361, 434
[280] Müsned-i Ahmed: 1/31. Neylül-Evtar: 6/221
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[281] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/133. eş-Şerhül-Kebîr; 8/133
[282] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/133. eş-Şerhül-Kebîr: 8/133
[283] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/132
[284] Şemsüddin İbn Kudame/eş'-Şerhül-Kebîr: 8/133
[285] Zaîer Ahmed/l'lâü's-Sünen: 17/403
[286] Geniş bilgi için bkz: İhyau Üiûmiddîn: 2/65
[287] Geniş bilgi için bkz: İhyau Ulûmiddîn: 2/65
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[288] İbn Kudame/ei-Muğnî: 8/134
[289] Zafer Ahmed.ei-Usmanî/İ'iâü's-Sünen: 17/403, Mekke
[290] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 6/223
[291] Neylü'l-Evtar: 6/223'den özetlenerek...
[292] Siddîk Hasan Han/Fethül-Allam: 2/117. Medine:?
[293] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[294] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[295] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[296] Ebû Dâvud/edeb; 32
[297] Müsned-iAhmed: 2/541
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[298] Tirmizî/reda-. 18. ibn Hibban. ihya: 2/74. Kah.re: 1379
[299] Geniş biigı için bkz: İhya: 2/74
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[300] Neylü'l-Evtar: 6/225
[301] Buharî/edeb:31, 85, rikak: 23. Müslim/imân:'74. Ebû Dâvud/edeb: 123. Tirmizî/ kıyamet: 50. Taberânî/sıfatü'n-nebî: 22. Ahmed: 2/174, 267, 4/31, 5/247, 6/69
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[302] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[303] Bakara Sûresi: 222
[304] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[305] Ebû Dâvud/nikâh:45
[306] Tirmizî/taharet: 102, reda': 12. İbn Mâce/nikâh: 29. Dâremî/vüdu': 114. Ahmed: 1/6, 6/305
[307] İbni Mace. Nesai. et-Terğib ve't-Terhib: 4/69. Mısır: 6352
[308] Neylü'l-Evtar: 6/225. Tirmizî/reda1: 12. Daremî/30, vüdu': 114. Ahmed: 1/86 5/ 213,215
[309] Müsned-i Ahmed: 2/182, 210
[310] TirmİzÎ/reda': 12-. Dâremî/nikâh: 30
[311] Tirmizî/reda': 12. İbn Mâce/nikâh: 29. Ahraed: 2/244
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[312] Geniş bilgi için bkz: Tefsîr-i İbn Kesîr: 1/265. Mısır.?

[313] Geniş bilgi için bkz: Tefsîr-i İbn Kesîr: 1/264, 265
[314] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhül-Kebîr: 8/131. Beyrut: 1403-1983
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[315] Neylül-Evtar: 6/226
[316] Zehebi/Mizanü'l-İ'tidal: 1/586, 587-3228 no'lu Hakîm
[317] Bilgi için bkz: Mizanü'l-İ'tidal: 2/663
[318] Mizanü'l-İ'tİdal: 1/344-1278 no'lu Bekir
[319] MizanıTl-i'tidal: 1/102- 8485 no'lu Müslim
[320] Neylü'l-Evtar: 6/227
[321] Neylü'l-Evtar: 6/227
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[322] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[323] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[324] Buharî/nikâh: 72. Müslim/reda': 65. Tirmizî/taiâk: 12. Dâremî/nikâh: 45. Ahmed: 2/428,449, 5/164
[325] Müslim/reda': 63. Ahmed: 2/229
[326] Müslim/hac: 147. Tirmizt/reda': 11, tefsîr: 9. İbn Mâce/nikâh: 3, menasik: 84 Dâremî/menâsik: 34. Ahmed: 5/73
[327] Nisa Sûresi: 19
[328] Bakara Sûresi: 228
[329] Ebû dâvud/menasik: 56. İbn Mâce/menasik: 84. Dâremî/menasik: 34. Ahmed: 5/73
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[330] Geniş bilgi için bkz: Celâl YİLDİRİM/Asrın Kur'ân Tefsîri: 3/1293-1297, 2/631, 634
[331] Gazâlî/İhyau Ulûmiddîn: 2/54-63 özetlenerek. Kahire: 1387-1967
[332] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[333] Bilgi için bkz: Al-i İmrân: 59. Hicir: 26, 28. Rahman: 14. Saffat: 11
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[334] Nisa Sûresi: 1
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[335] Müsned-i Ahmed: 5/151
[336] Buharî/nikâh: 35. Ahmed: 5/8
[337] Buharî/nikâh: 80. Ahmed: 2/497
[338] İbn Mâce/taharet: 77
[339] Bilgi için bkz: Kamus Tercümesi: 3/338, 339, basıldığı tarih: 1305
[340] Ebû Dâvud/sünnet: 14. Tirmizî/reda: 11, İmân: 6. Dâremî/rikak: 24. Ahmed: 2/250
[341] ibn Mâce/nikâh: 50. Dâremî/nikâh: 55
[342] İbn Mâce. TirmİzÎ: hadisün hasenün. Neylu'l-Evtar: 6/233
[343] Tirmizî/reda: 11,tefşîr:9. Ebû Dâvud/nikâh: 42 İbn Mâce/nikâh: 3. Ahmed: 5/72
[344] Ebû Dâvud/nikâh: 41. Ahmed: 4/447, 5/3, 5
[345] Müsned-i Ahmed: 5/238
[346] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[347] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[348] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[349] Müslim/reda':41, 42. Ebû Dâvud/nikâh: 24. İbn Mâce/nikâh: 26. Dâremî/nikâh: 27. Taberânî/nikâh: 14. Ahmed: 6/292
[350] Buharı/nikâh: 100,101. Müslim/reda':43, 45. Ebû Dâvud/nikâh: 34. Tirmizî/ nikâh: 41. !bn Mâce/nikah: 26. Dâremî/nikâh: 27. Ahmed: 2/178
[351] Dârekutnî-Neylü'l-Evtar: 6/241
[352] Ebû Dâvucfcnikâh: 34
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[353] Mecmeu'l-Enhür: 1/358, 359'dan özetlenerek
[354] el-Gamrâvî/es-Siracül-Vehhac Şerhün Alâ Metni'l-Minhac: 398-400'den özetlenerek. Mısır: 1352-1033
[355] Bilgi için bkz: İbni Kudame/el-Muğnî: 8/138, 139. Beyrut: 1403
[356] 'Bilgi için bkz: Kitabü'l-Fıkhi Alâ'i-Mezahibi'l-Arbaa: 4/238, 239
[357] Neylü'l-Evtar: 6/242
[358] Ebû Dâvud/nikâh: 38. Tirmizî/nikâh: 42. Dâremî/nikâh: 24
[359] Ebû Dâvud/nikâh: 38. Dâremî'nikâh: 25
[360] Ebû Dâvud/nikâh: 38. Ahmed: 6/213
[361] Buhan/savm:S5, nikâh: 89, edeb: 84. Müslim/siyam: 182, 192. Nesâî/siyam: 76
[362] Siddîk Hasan Han/Fethül-Allam: 2/131. Medine:?
[363] Buharî. Müslim: Sened-i Sahîhie
[364] Fethül-Ailam: 2/132
[365] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[366] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- NİKÂH KİTABI

1- Nikâhın Fazileti Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı
Evlenmenin Meşrûtiyetindeki Hikmetler
Evlenmenin Serî Hükmü
2 - Tebettül (= Kadınlardan Uzak Durup Evlenmeyi Terketmek)Den Nehiy Babı
3- Kadının, Kocası Üzerindeki Hakkı (Nın Beyânı) Babı
4- Erkeğin Karısı Üzerindeki Hakkı (nın Beyânı) Babı
5- Kadınların En Faziletlisi (Nîn Beyânı) Babı
6- Dindar Kadınla Evlenmenin Fazileti Babı
7- Bakire Kızlarla Evlenme (Nin Fazlletî) Babı
8- Hür Kadınlarla Ve Velûd (Çok Çocuk Doğurucu) Kadınlarla Evlenme (Nin Fazileti) Babı
9- Adam Bir Kadınla Evlenmek İsteyince Ona Bakması (Nın Meşruluğu) Babı
Evlenmek Maksadı İle Kadına Bakmak İle İlgili Bilgiler Verelim:
Erkeğin Evlenmek İstediği Kadına Bakmasıyla İlgili Dört Mezhebin Görüşleri
10- Adam (Dîn) Kardeşinin Bir Kadına (Evlenmek İçin) İstekli Çıkması Üzerine (O Kadına) Talip
Olmasın, Babı
Ebûhüreyre (Radıyallahü Anh) Ve İbni-İ Ömer (Rad1yallahü Anh) İn Hadislerinin Fıkıh Yönü ,
11- Bakire Ve Dul Kadından (Nikâh İçin) Emir İstemek Babı
12- (Erginlik Çağına Ermiş Bâkîre Veya Dul) Kızı Hoşlanmadığı Halde Onu Evlendiren Baba(Nın Kıydırdığı Nikâha Ait) Bâb
Bakire Olup Erginlik Çaglna Varmış Bir Kız İstemediği Halde Babası Tarafından Evlendirilebilir Mi ?
Dul Olup Yetişkin Bir Kız İstemediği Halde Babası Tarafından Onun Nikâhı Kıyılabilir Mi?
Yetişkin Dul Kadının İzni Alınmadan Velîsi Tarafından Kıyılan Nikâhının Hükmü Nedir ?
13- Erginlik Çağına Varmamış Kızlarının Nikâhını Kıyan Babaların Akdettikleri Nikâh (İn Hükmünün Beyanı) Babı
Küçük Yaştaki Kızların Nikâhının Yapılması Hususundaki Âlimlerin Görüşleri
Küçük Yaştaki Dul Kızın Nikâhının Kıyılmasına Ait Hüküm Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri
14- Babalarından Başka Kimselerin Kıydıkları Küçük Yaştaki (Bakire Veya Dul) Kızların Nikâh (İn Hükmünün Beyanı) Babı
Erginlik Çağına Varmamış Bakire Veya Dul Yetim Kızın Nikâhını Velîsi Veya Vâsisi Kıyabilir Mi ?
15- Velî (Den İzin) Siz Hiç Bir Nikâh Olamaz1 Babı
1. Akrabalık Nedeni İle Velî Sayılanlar:
2. Câriye Sahibi Olmak Nedeni İle Velî Sayılanlar
3. Cariyeyi Azat Etmiş Olmak Nedeni İle Veli Sayılanlar
4. Devlet Başkanı Veya Yetkili Kıldığı Kimse Olmak
Yukardaki Üç Hadîsten Çıkarılan Hükümler
16- Şiğar (Suretiyle Nikah) İn Yasaklanması Babı
17- Kadınların Sadak (= Mehir) Babı
Mehirin En Az Miktarı Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri
Mehirin En Çok Meblâğı İçin Bir Sınır Var Mı?
18- Adam. Karısı İçin (Bir Mehîr) Tâyin Etmeden Nikâhı Kıyar, Sonra Mehir Durumu Böyle İken Ölür, Babı
19- Nikâh Akdinin Hutbesi(Ntn Beyanı) Babı
20- Evlenmeyi Duyurmak Babı
21- Gına' (= Nağme Ve Yüksek Sesle Şiir Söylemek) Ve Def (Çalmak) Babı
Çalgıları Çalmak Veya Dinlemek Hakkındaki Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri
22- Muhannesîn (= Kadınlaşan Erkekler) Hakkında Bir Bâb
Tâif Gazvesi
23- Nikâh Tebriki (İçin Söylenmesi Müstehab Duanın Beyânı) Babı
24- Velîme (== Düğün Yemeği) Babı
25- (Velîme Ziyafetine) Davet Edene İcabet Etmek Babı
26- (Evli İken Tekrar Evlenen Adamın Son Aldığı) Bakire Ve Dul Kadının Yanında İkamet (Edeceği Sürenin Beyânı) Babı
Ümmü Seleme (Radıyallâhü Anhâj'nın Hadisinden Çıkarılan Hükümleb
27- Karısı, Yatağına Gireceği Zaman Adamın Söyliyeceği (Duâ) Babı
28- (Eşlerin) Cinsel İlişkide Örtünme (ye Riâyet Etmelerinin Önemi) Babı
29- Mak'adlarında Kadınlara Varmaktan Nehiy Babı
30- Azilıin Hükmünün Beyânı) Babı
Âlimlerin Azil Hakkındaki Görüşleri
Doğum Kontrolü Hakkındaki Hanefî Alimlerin Görüşleri
31- 'Kadın Ne Halası Üzerine Ne De Teyzesi Üzerine Nikahlanır' Babı
32- Adam Karısını Üç Talâkla Boşar, Kadın Da Başka Erkekle Evlenir De Henüz Gerdeğe Girmeden (İkincî) Kocası Da Onu Boşar. Kadın İlk Kocasına
Dönebilir Mi? (Hükmünün Beyânı) Babı
33- Muhallil (=Hulleci Koca) Ve Muhallelleh (=Kendisî İçîn Hülle Yapılan Koca) Hakkındaki Bâb
34- Soy Sebebi İle (Nîkâhlanması) Haram Olanlar, Süt Sebebi İle De Haramdır Babı
35- 'Bir Ve İki Defa Süt Emmek (Nîkâhlamayı) Haram Etmez* Babı
Bir Erkek İle Bir Kadının Bir Biri İle Evlenmesine Mâni Olan Süt Emme Sayısı Hakkındaki Âlimlerin
Görüşleri
36- Erlik Çağındaki Bir Kimsenin Süt Emmesi(Nin Nikahlamanın Haramlığına Sebep Olduğu) Babı
37- Sütten Ayırma (Çağın)Dan Sonra Süt Emme (Hükmü) Yoktur Babı
Çocuğun Süt Emme Yaşı
38- (Emzikli Kadının Sütü) Kocasının Sütü (Sayıldığının Beyânı) Babı
39- Nikâhı Altında İki Kız Kardeş Varken Müslüman Olan Adamın (Nikâh Durumunun Beyânı) Babı
40- Nikâhı Altında Dörtten Fazla Kadın Bulunduğu Halde Müslüman Olan Adamın (Nikâh Durumunun Beyanı) Babı
41- Nikâh Kıyılırken Koşulan Şart (İn Yerine Getirilmesi) Babı
Nikah Akdinden Önce Veya Sonra Kadın Tarafına Verilen Hediye İle İlgili Âlimlerin Görüşleri
42- Bir Cariyeyi Azat Edip Sonra Onunla Evlenen Adam (İn Sevabının Beyânı) Babı
43- Efendisinin İzni Olmaksızın Kölenin Nikâh Akdinin Kıyılması (Hükmünün Beyânı) Babı
44- Muta Nikâhının Yaşarlığı Babı
45- İhramda Bulunanın Evlenmesinin Caiz Olup Olmadığının Beyanı Babı
46- (Evlenmede) Emsal (Gözetme) Babı
Erkek Hangi Hususlarda Kadına Küfü Olacak?
47- (Kuma) Kadınlar Arasında (Geceleri) E$Ît Olarak Bölmek Babı

48- Kadın Kendi Gününü (Kuması Olan) Arkadaşına Hibe Eder, Babı
49- Evlendirme İşinde Aracı Olmak Babı
50- Kadınlarla İyi Geçinmek Babı
51- Erkeklerin Karılarını Dövmeleri Babı
52- Kadının Saçını Başka Saç İlâvesiyle Çoğaltan Ve Dövünleyen Kadın (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
53- Ne Zaman Gerdeğe Girmenin Müstehab Olduğunun (Beyânı) Babı
54- Adam Karısına Bir Şey Vermeden Onunla Gerdeğe Girebilir, Babı
55- Uğurlu Ve Uğursuz Olan Şeylerin Beyânı) Babı
56- Gayret (Kıskanma) Babı
57- Nefsini (Kadınlığını) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) E Hibe Eden (Yânî Mehîrsîz Veren) Kadın (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
58- Çocuğunun Kendisinden Olduğunda Şüphe Eden Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
59- Çocuk, Fîrâş'a (Yatak Sahîbî Olan Erkeğe) Aittir. Zina Eden Erkeğe De Mahrumiyet Düşer, Babı
60- Birisi Diğerinden Önce Müslüman Olan Karı Ve Koca Babı
61- Ğayl (= Erkeğin Emzikli Karısı İle Cînsel İlişkide Bulunması) Babı
62- Kocasına Eziyet Eden Kadın Hakkında Bir Bâb
63- Haram, Helâli Haram Etmez, Babı

9- NİKÂH KİTABI

Müellif, namaz, oruç ve zekât bölümleri ve bunlara bağlı bölümlerden sonra nikâh bölümüne geçmiştir. Çünkü, nikâhta da ibâdet an lamı vardır. Evlenmek, kişinin kendisini tamamen ibâdete vermek için evlenmemekten üstün ve daha faziletlidir. 1846 nolu hadîs buna delil olduğu gibi Buhâri ile Müslim'in Enes (Radı yallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîste Peydam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bana gelince, Allah'a yemin ederim ki şüphesiz ben hepinizden ziyâde Allah'tan korkar ve hepinizden fazla takva sahibiyim. Lâkin, geceleyin hem namaz kılarım hem uyurum, kâh nafile oruç tutarım, kâh tutmam ve kadınlarla evlenirim. Kim benim yolumdan yüz çevirirse, artık o benden değildir.» buyurmuştur.
Nikâh: Bu kelime Arap dilinde, birleştirmek, evlenme akdi ve cinsi münâsebet gibi değişik mânâlarda kullanılır. Din dilinde ise, sahîh kavle göre evlenme akdi demektir. Çünkü Kitab ve Sünnet'de nikâh kelimesi evlenme akdi mânâsında çok kullanılmıştır. E 1 - H â -fız İbn-i Haceril'As kalanı' nin beyânına göre; Hanefî" lerin ve bir kavillerinde Ş â f i i 1 e r' in görüşlerine göre bu kelimenin hakiki mânâsı cinsel ilişkidir, evlenmek akdinde ki kullanılışı mecazidir. Başka görüşler de vardır.
Nikâhın meşruluğu Kitap, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Nisa sûresinin üçüncü, Nur sûresinin 32'nci âyetleri keza t b n-i M e sû d (Radıyalâhü anh)'ın 1845 ve Â i ş e (Rndıyallâhiıanhâl'nın 1846 nokı hadîsleri bu cümledendir. Bu konudaki âyetler ve hadîsler çoktur. Müslümanlar evlenmenin meşruluğuna icmâ etmişlerdir. Bunun meşruluğunun hikmetini, birinci bâbtakj hadislerin izahını yaparken anlatmaya çalışacağım : [1]

1- Nikâhın Fazileti Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1845) Alkarna bin Kays (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Ben, Minâ'da Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m beraberinde idim. Osman (bin Affân) (Radıyallâhü anh) (bir ara) onunla özel görüştü. Ben de Abdullah'ın yakınında oturdum. Osman, Ona:
— Senin (gençlik döneminde) geçen (neşe ve kuvvetin)in bâzısını sana hatırlatacak genç bir kızla seni evlendirmeme arzun var mı? dedi. Abdullah, Osman'ın bu (soru) dan başka bir işi olmadığını görünce, (yanlarına varmam için) bana eliyle işaret etti. Ben de vardım. (O sıra) Abdullah (O'na) şöyle diyordu:
Eğer cen (evlenmeyi teşvik edici) bunu söyler isen şüphesiz Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Ey gençler topluluğu, sizlerden kimin evlenme külfetine gücü yeterse evlensin! Çünkü evlenme, gözü (haramdan) son derece men edicidir. İffeti de o oranda koruyucudur. (Evlenme masrafına) gücü yetmeyen kinişe-de (nafile) oruç tutsun. Çünkü şüphesiz oruç, şehvet için kuvvetli bir kırıcıdır.-"[2]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Bey haki de bunu rivayet etmişlerdir.
Müellifin rivayetinin zahirine göre Osman (Radıyallâhü anh) İ b n-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'l M i n â' da cemaattan tenha bir tarafa götürüp ona evlenme teklifinde bulunurken A 1 k a m e (Radıyallâhü anh) da onların yakınında oturmuş ve evlenme teklifine âit Osman (Radıyllâhü anh)'m sözünü duymuştur. Abdullah (Radıyallâhü anh) da Osman (Radıyallâhü anh) "in bu işten başka bir diyeceğinin bulunmadığını anlayınca Alkarna (Radıyallâhü anh)"ı yanlarına çağırmıştır. Ebû Dâvûd'un rivayetinin zahirine göre ise Osman (Radıyallâhü anh) Abdullah (Radıyallâhü anh)'ı tenha bir tarafa götürmek isterken, Abdullah (Radıyallâhü anh)' A 1-k a m e (Radıyallâhü anh)'ı da yanlarına çağırmış ve A 1 k a m e (Radiyallâhü anh) da onların yanına vardıktan sonra Osman (Radıyallâhü anh) evlendirme teklifinde bulunmuştur. Fakat B u -h â r i' nin rivayetinin zahiri, Müellifin rivayetinin zahirine benzer. Yâni Osman (Radıyallâhü anh) Abdullah (Radıyallâhü anh)'a evlendirmeyi teklif ettikten sonra A b d u 1 1 a h (Radıyallâhü anh) A 1 k a m e (Radıyallâhü anh)yi yanlarına çağırmıştır.
El-Menhel'in Tekmile sahibi şöyle der:
"Rivayetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür; Osman (Radıyallâhü anh) Abdullah (Radıyallâhü anh) a yaptığı evlenme teklifini A 1 k a m e (Radıyallâhü anh)'m gelişinden sonra muhtemelen tekrarlamıştır. Çünkü Abdullah (Radıyallâhü anh)'in bu konu hakkında A 1 k a m e (Radıylalâhü anh)'in bilgi sahibi olmasını istediğini O s ma n sezmiştir.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'in Osman (Radıyallâhü anh)'a verdiği cevap, iki mânâya yorumlanabilir.
Birincisi; Osman (Radıyallâhü anhl'ı teyid etmektir. Yâni senin yaptığın evlenme teklifi ve teşviki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapmıştır. Lâkin benim evlenmeye ihtiyacım
yoktur.
İkincisi; Osman (Radıyallâhü anh)'in teklifini reddetmektir. Yâni evlenme teklifi gençlere yapılmalıdır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisteki hitabı gençlere mahsustur. Ben genç değilim. Bu nevi teklifler genç yaştakilere yapılmalıdır.
Hadistegeçen; kelimesi dört şekilde okunabilir. En meşhur ve fasih okunuş "el-Bâet"dir. İkincisi "el-Bât", üçüncüsü "el-Bâ" ve dördüncüsü "el-£âhat"dır. Bu kelimenin asıl mânâsı cinsel ilişkidir, Sonra nikâh akdi anlamında da kullanılmıştır.
Hadiste iki mânâya yorumlanabilir. Cinsel ilişki olsun, evlenme akdi olsun her iki mânânın neticesi şu olur: «Ey gençler, evlenme akdi veya meşru cima' için gereken masraflara gücü yeteniniz evlensin...» Şu halde hangi mAnA kastedilirse edilsin gaye, bunun için gerekli masraf ve külfettir.
Bâet kelimesini masraf ve külfet mânâsına yorumlamak zorunluluğunun sebebi şudur; Eğer asıl mânâsı olan cima' kastedilmiş olsaydı, buna yâni cima'ya gücü yetmeyenlerin şehvetlerini dindirmeleri için oruç tutmaları tavsiyesi anlamsız kalırdı. Çünkü cimâ'ya, gücü yetmeyenin şehveti yoktur ki, bunu oruçla dindirmesi tavsiye edilsin."[3]

Evlenmenin Meşrûtiyetindeki Hikmetler

1. Bu kitabın 8. bâbındaki Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'in hadîsi ile A h m e" d , Tabarânî, Hâkim ve başkalarının E n e s (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet ettikleri hadîsten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), ümmetinin çoğalmasını istemiş ve kıyamet günü diğer ümmet lere karşı ümmetinin çokluğu ile iftihar etmiştir.
2. Evlenmek insanı zina ve fuhuştan ve bunlara yol açan uygunsuz hareketlerden korur. Tercemesini verdiğimiz A 1 k a m e (Ra

dıyallâhü anh)'ın hadisi bu hikmeti açıkça belirtmiştir.
3. İnsan neslinin en mükemmel ve tertemiz bir şekilde devamını sağlamak ve korumaktır.
4. İffetli kız ve kadınların şeref ve haysiyetini her türlü şaibeden uzak tutmak, zulüm, cinayet ve benzerî bâzı müessif olaylara meydan vermemek.
5. Beraber yaşayan erkek ile kadının arasında sevgi, şefkat ve mutlu yaşama ortamının hazırlanmasında katkıda bulunmaktır.[4]

Evlenmenin Serî Hükmü

Cumhura göre evlenmenin asıl hükmü müstehablıktır. Çünkü 1846 nolu ve benzerî hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) evlenmenin zat-i Nebevilerinin yolu olduğunu belirtmiştir. Ay rica farz ibâdetleri beyan buyururken evlenmeden bahsetmemiştir. Yâni evlenmeyi farzlardan saymamıştır. Ashabı Kiram büyük, kü çük her çeşit farzlara âit emirleri O'ndan nakletmişlerdir. Hiç biri si bunun farziyetine âit bir şey söylememiştir. Üstelik Ashâb ara sında bekâr kalanlar da vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel lem) bunlara karşı çıkmamış ve itirazda bulunmamıştır.
Zahiriye mezhebinin mensubları Kitâb ve Sünnet'teki ev lenme emirlerinin zahirine bakarak vacip olduğuna hükmetmişler ise de yukarda özetlediğim gerekçe muvacehesinde bu görüş reddedil mistir.
Cumhür'a göre evlenmenin şer'î hükmü durum ve şartlara göre değişir. Söyle ki:
1. Evlenmediği takdirde zina ve fuhuş yapacağı ve bundan ko runamıyacağı muhakkak olan bu tehlikeden başka bir çâre ile ken dişini muhafaza edemiyeceğine inanan için evlenmek Farz'dır.
2. Evlenmediği takdirde zina - fuhuş yapmaktan korkun, nefsine hâkim olmadığı için bakması haram olan kadınlara bakmaktan ve yâ el ile istimna (şehvetini dindirme) etmekten kendisini koruya in a yan kimse için evlenmek Vâcib'dir.
Yukarda iki hüküm, evlenme masrafını sağlayabilen, mevcut malı veya çalışmakla karısının nafakasını temin edebilen ve alacağı kadına zulüm etmek korkusu olmayana mahsustur. Bu şartlar olmadık ça evlenmek farz veya vacip olmaz.
3. Evlenme masrafına ve nafakaya muktedir olup zina ve benzeri harama düşme korkusu olmamakla beraber, normal olarak cinsel ilişkiye gücü yeten, evleneceği kadına zulüm etmek endişesi ol mayan kimse için evlenmek, Sünnet-i Müekkede'dir.
4. Bir harama girmek endişesi olmamakla beraber, şehvet duygusu ile evlenmek isteyen ve evlenmenin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bir sünnet ve yolu olduğunu hesaba katmadan evlenmek mubahtır. Mamafih, şehvet ihtiyacını gayri meşru yolla degil de meşru yolla giderme yolunu tutması, günah yolunu tıkamasına vesîle olduğu için yine sevabsız değildir.
5. Evleneceği kadının haklarına riâyet etmemekle zulüm etmekten korkan için evlenmek tahrîmen mekruhtur
6. Karısının haklarına riâyet etmeyeceğine ve böylece ona zulüm edeceğine inanan kimse için evlenmek haramdır. Çünkü evlenmek nefsi haramdan korumak ve sebep olacağı çocuklarından h* yır ve sevap kazanmak için meşru kılınmıştır. Zulüm etmekle ise harama girmiş olacaktır. Bir zararı defetmek ve yararı celbetmeye tercih edilir.
Şehvet sahibi olmakla beraber, harama girmemek bakımından nefsinden emin olanlar ile şehveti olmayanların evlenmeleri veya evlenmemeleri hakkında bu kitabın 2. babında da biraz bilgi vermeyi düşünüyorum. [5]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kişi, evlenme ihtiyacı olduğunu hâlinden sezen din kardeşine evlenme teklifini yapması müstehabtır.
2. Bakire ve genç kızla evlenmek müstehabtır. Bu hususun izahını 7. bâbta vereceğim.
3. Şehvet duygusunu dindirmek yönünden evlenmeye muhtaç olmakla beraber, evlenme masrafını yapmaktan âciz olan kimsenin şehvetini dindirmesi için bol bol oruç tutması müstehabtır.
4. Şehvet yönünden evlenme ihtiyacım duyup masraf ve nafakaya muktedir olan için evlenmek müstehabtır. Bu hususta ayrıntılı bilgi yukarda verilmiştir.
Alkarna (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Alkarna bin Kays bin Abdillah Ebû Şibl en-Nahaî el-Kufi, Irak fikıhçısı ve imam olarak nam salmış büyük bir âlimdir. İbrahim Nahaî'nin dayısı ve el-Esved'in amucasıdır. Peygamber (S.A.V.) hayatta iken doğmuş, hattâ câfciliyyet devrine ait günlere bile yetişmiş ise de sohbet-i Nebeviyye şerefine mazhar olamamış, büyük tabiilerdendir Ashabı Kirâm'dan Ömer, Osman, îbn-i Mes'ud. Ali ve EbÜ'd-Derda (R.A.) gibi sahâbîlerden hadîs almıştır. Tecvid ve Fıkıh ilimlerini bilhassa İbn-İ Mes'ud (R.A.)'den alan seçkin zâtlardan ve îbn-i Mes'ud'un arkadaşlarının ileri gelenlerindendir. Abdurrahman bin Yezid'in dediğine göre İbn-i Mes'ud : Ben ne okuyorsam ve ne biliyorsam hepsini Alkarna da okur ve bilir, demiştir. Kabus : Ben babam EbİZayban'a : Sen neden sahâbîlere gitmeyi bırakıp tabi! olan Alkama'ya gidiyordun? diye sordum. Babam dedi ki : Ben. Peygamber (S-A.V.)'in ashabından olup Alkama'ya başvurarak ondan fetva soranlara yetiştim, dtye bilgi vermiştir;
Alkarna, önder bir Pıkıhçı, güzel sesle Kur'an okuyucu, rivayetlerinde çok sağlam, takva ve hayır islerinde üstün bir zât İdi. Çok yönleri ve meziyetleri ile îbn-i Mes'ud (R.A.)'a benzerdi. Topal idi. Başlıca râvileri. îbrâhim bin Yezld en-Nahaî, îbrâhim bin Süveyd en-Nahal, Şâ"bî, Ebü'd-Duha, Müslim bin Subayh, Yahya bin Vessâb ve bir cemâattir. Kütüb-I Sİtte sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. Hicretin 82..yüı vefat etmiştir. (Hulâsa : 271 ve Tezkire C. 1, Sah. 48)

1846) Âîşe (Radtyallâhü anfıâ)'dan rivayet edildiğine göre Rcsûlullah (Sallattakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Evlenmek benim sünnetim (girdiğim yolum) dur. Kim benim bu yolum ile amel etmez (bundan yüz çevirir) ise, benden değildir. Ve evleniniz. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı çokluğunuzla iftihar ediciyim. Kimin evlenme harçlığı var ise evlensin. Kim (bu masrafı) bulamazsa (nafile) oruç tutmalıdır. Çünkü şüphesiz oruç, sahibi için şehvet kırıcıdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü âlimler, r&vi Isft bin Meymun el-Medînl'nin zayıflığı hususunda İttifak halindedir. Lâkin bu hadis için sahih şâhid vardır. [6]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi isnadı zayıf ise de bunu teyid eden sahih bir şâhid durumunda olan başka hadis vardır. Şöyle ki:
Hadîsin ilk fıkrasının benzeri Buhâri ve Müslim1 in E n e s (Radıyallâhü anhî'den merfu olarak rivayet etlikleri uzun bir hadiste şu lâfızlarla
«...Ve kadınlarla evlenirim, (işte benini yolum budur) Kim benim bu yolum,(da gitmeyip on)dan yüz çevirirse, benden değildir.»
Hadisin ikinci fıkrasının bir benzerini A h m e d , Tabarâ-ni, Hâkim ve Bey haki, yine E n e s (Radıyallâhü anhJ'den merfu olarak şu lâfızlarla rivayet etmişlerdir:
Çok doğurucu ve (kocasını) çok sevici kadınlarla evleniniz. Şüphesiz ben kıyamet günü Peygamberlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ediciyim.»
Müellifin 1863 nolu hadisi de bu fıkraya kısmen benzer ama görüleceği gibi senedi zayıftır.
Hadîsin bundan sonraki kısmı bir Önceki hadîste geçen son kısmının meâlen aynidir.
Hadisteki 'Sünnet* kelimesi yol demektir. Farz ve vacibin karşılığı olan sünnet ve nafile anlamında kullanılmamıştır. Bu itibarla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yolu anlamındaki bu kelime farz, vâcib ve sünnetin hepsine şümullüdür. Evlenmenin ki misine farz, kimisine vâcib, kimisine sünnet olduğu gibi bâzı kimseler için mubah veya mekruh yahut haram olduğunu yukarda anlatmıştır.
Hadîsin : -Benim bu sünnetimle amel etmeyen benden değildir.»
cümlesinden maksat Buhâri ile Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri ve bir fıkrasını yukarıya aldığım hadisten de anlaşıldığı gibi:
• Benim evlenme yolumdan yüz çevirip buna iltifat etmeyen benden değildir.» Bu itibarla evlenme külfet ve masrafına gücü yetmediği veya tamamen kendisini ibâdete vermek gibi meşru mazeretlere binâen evlenmeyenler, bu hadîsteki tehditlere mâruz değildir. Hadîsin böylelerine şürhulü yoktur Sindi bu durumu belirtmiştir,

1847) (Abdullah) hin Ahhâ> (Radtyullâhü anhumâ)dan rivayet edil Hinine göre; Resûlullalı (Sollalhıhu Aleyhi vr Srflrm) şöyle huyırHu. demiştir :
«Sevişenler için nikâh kadar sevgiyi artırıcı hiç bir şey görme dik veya görülmedi.""
Not : Bunun senedinin sahih ve rövilerinin sıka oldukları Zevâid'de bildiril mistir. [7]

İzahı

Hadisteki; kelimesi tesniye veya çoğul olabilir. Tesniye olursa -Mütehabbeyn» olarak okunur ve mânâsı "Birbirlerini seven iki kişi" demektir. Çoğul olursa -Lil Mütehabbin- olarak okunur ve mânâsı "Birbirlerini seven ikiden fazla kişi" demektir
Hadisteki; «Görmedik» cümlesi yerine bâzı rivayetlerde;
«Görülmedi» cümlesinin bulunduğu anlaşılıyor. Câmiü's-Sağir şârihi el-Azizi ikinci rivayeti kaydetmiştir. Müellifimizin rivayetinde her iki cümleye de yer verilmiş ve ikinci cümle parentez içine alınmıştır. Eldeki bâzı nüshalarda ise yalnız iki cümle mevcuttur. Mânâ bakımından pek bir fark yoktur.
Hadis el-Hâkim tarafından da yine sahih bir isnad ile rivayet edilmiştir.
Sindi, hadisin mânâsı hakkında şöyle der :
"Yâni iki kişi arasında muhabbet bulunduğu zaman hiç bir bilgi, alâka ve münasebet, onların evlenmeleri kadar onların arasındaki sevgiyi artırmaz. Eğer muhabbetle beraber bir evlilik durumları olursa mevcut muhabbet her gün daha da kuvvetlenir ve artar."
El-Münâvi de : Hadisten kastedilen mânâ şudur : Aşkın en muazzam ve etkin ilâcı evlenmektir. Bu yol açık iken bundan başka bir yola başvurulmamalıdır. Tek yol evlenmektir, der[8]

2 - Tebettül (= Kadınlardan Uzak Durup Evlenmeyi Terketmek)Den Nehiy Babı

1848) Sa'd (bin Ebi Vakks) (Radtyaltâkü anh)'<\en; Şöyle demiştir :
(And olsun ki) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh)'in tebettül (= evlenmekten imtina etmesi)ni menetti. Eğer ona izin verseydi (biz daha ileri giderek) ha-dımlaşırdık." [9]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizi de bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsin hasen - sahih olduğunu da söylemiştir.
Tebettül: Tuhfe yazarının beyânına göre kelimenin asıl mânâsı inkıta ve kesilmektir. Buradaki maksat ise; kadınlardan kesilmek ve evlenmeyi terketmektir.
Kadınlardan uzak durup evlenmeyi terketmek hıristiyanlann şe-rîatında bulunurdu. Buna ruhbanlık deriz. Sa'd bin E bi V a k k â s (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, ümmetini bundan menettiğini burada bildirmiştir.
Hadisteki "İhtisâ" yumurtaları çıkarmaktır. Yumurtaları çıkarılan insana 'Hadım', hayvana da 'İğdiş* denir. İnsan neslinin kesilmesine sebebiyet verdiği için haramdır.
Tuhfe yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şunları yazar: "Yâni Osman bin Maz'ün (Radıyallâhü anh) hiç evlenmemek ve kadınlardan tamamen uzak durmak için Peygamber (Sallallahü Aleyih ve Sellem)'den müsaade istemiş fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona izin vermemiş ve onu bu halden menetmiştir. Nevevi: Bizim arkadaşlarımız evlenmeyi terk etmenin yasakhğına âit bu hükmü, evlenme masrafına muktedir olup şehvet bakımından da ihtiyaç duyana yorumlamışlardır, demiştir.
H z . Sa'd (Radıyallâhü anh)'in : "Eğer ona izin verseydi biz hadımlaşırdık" sözüne gelince bunun zahiri mânâsı: "Kadınlara şehvet yönünden muhtaç olmamak için hepimiz hadımlaşırdık."
T ı y b i : 'Zahiren Sa'd (Radıyallâhü anh) şöyle demeli idi: "Eğer ona müsaade etseydi hepimiz evlenmeyi bırakırdık." cümlesi daha kuvvetli olmasını belirtmek amacıyla bu ifade tarzını bırakarak: "... hepimiz hadımlaşırdık." demiştir. Yani kadınlardan uzak durmak işinde aşırı giderdik. Nerde ise hadımlaşmış gibi olurduk. S a' d (Radıyallâhü anh) gerçek mânâda hadımlaşma yolunu tutma anlamını kasdetmem iştir. Çünkü bu iş haramdır.
Bâzıları S ad (Radıyallâhü anh)'ın sözünü zahirine göre mânâlandırarak: Bu söz hadımlaşmanın yasak kılınmasından önceki günlerde söylenmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), îbn-i Mes'ud ve başka sahâbîlerden bir cemâatin hadımlaş-mak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den izin almak için başvurmaları bu kavli teyid eder mahiyettedir, demiştir.
Nevevi de: Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in "Biz hadi mi aşırdık." sözü onların kendi ictihadlarına dayanarak hadımlaşmanın caiz olduğunu zan ettikleri mânâsına yorumlanır. Lâkin onların bu zannı isabetsiz çıkmıştır. Çünkü küçük ve büyük her yaştaki insanlar için hadımlaşmak haramdır. Bağavi demiş ki: Eti yenmeyen hayvanların yumurtalarını çıkarmanın hükmü de budur. Eti yenen hayvana gelince bunlar küçük iken yapılır, büyüdükten sonra yapmak haramdır', demiştir.
Evlenmek hakkında farz, vâcib, sünnet, mubah, mekruh ve haram gibi değişik hükümlerin bulunduğunu bundan önceki bâbta belirtmiştim. Bu nedenle o hükümlerin kimlere ait olduğu hususunda burada tekrar bilgi vermeye gerek yoktur. Esasen oradaki bilgi de yeterli sayılmayabilir, geniş malumat için Fıkıh kitaplarına müracaat etmek gerekir. Bu itibarla 'Tebettül' ile ilgili özlü bir bilgi vermekle yetinmek istiyorum.
El-Menhel'in Tekmilesinde özetle şöyle deniliyor: İbn-i K u d a m a : Evlenmek hususunda insanlar üç kısma ayrılır:
Birinci kısım, evlenmediği takdirde, harama gireceğinden korkanlardır. Böylelerinin evlenmesi âlimlerin büyük çoğunluğuna göre vâ-cibtir. Çünkü iffetini koruması lüzumludur. Bunun yolu ise evlenmektir.
İkinci kısım insanlar, kadınlara istinası bulunmakla beraber, harama girmekten emin olanlardır. Böylelerın evlenmesi müstehabtır. Ve evlenmeyip tüm zamanını ibâdete ayırmasından evlâdır. Cumhurun kavli böyledir.
Hanefi âlimlerin, kavli de budur. Sahâbilerin söz ve fiillerinin zahiri de bunu te'yid eder.
Şafii ise: Harama girmekten emin olanların evlenmeyip tüm zamanını ibâdete ayırmak efdaldır, çünkü Allah Teâlâ Yahya (Aleyhisselâm)'ı A 1-i İ m r â n sûresinin 39. âyetindeki;
ve kavminin büyüğü ve nefsine hâkim ..."
na/m'ı celili ije övmüştür. Âyetteki Hasur, şehvet kudreti bulunduğu halde kadınlara yanaşmayan demektir. Eğer evlenmek efdal olsaydı Yahya (Aleyhisselâm) evlenmeyi terk etmekle övülmez-di. Bir de Allah Teâlâ ayni sûrenin 14. ayetinde;
"İnsanlara kadınlardan, oğullardan ileri gelen şehvetler sevgisi tezyin edilmiştir." buyurmuştur Bu âyet zem meyanında buyurulmuştur.
Cumhurun delilleri ise bundan önceki bâbta geçen hadisler, benzeri hadisler ve bu bâbtaki hadislerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ve Ashabı Kiram (Ka dıyallâhü anhüm)'ün evlenme yolunu seçmeleri de evlenmenin efdal olduğuna delâlet eder. Sonra evlenmede pek çok yarar vardır. Bunlar tüm zamanını ibâdete vermenin yararlarından fazla ve önemlidir. Bu yararlardan bir kaçı şunlardır : Evlenme, erkek ve kadının iffetlerini korur, fitne ve fesad yollarının bâzısını tıkar, aile ocağının kurulmasına ve birtakım hakların ifasının sevabına vesile olur, Ümmeti Muhammediye'nin çoğalmasına ve neslin devamına vesile olur...
Üçüncü kısım insanlar, yaşlılık, hastalık ve benzeri sebeplerle şehvetten düşmüş veya erkeklikten doğuştan mahrum olanlardır. Böylelerin evlenmeleri hususunda iki görüş vardır: Umumi hükümlere bakılırsa evlenmeleri uygun görülür, tkinci görüşe göre evlenmeyip kendilerini ibâdete vermeleri efdaldır. Çünkü böylesinin evlenmesi hâlinde kendisinden yana olan yararların çoğu gerçekleşmez. Ayrıca nikâhı altında tutacağı kadının cinsel haklarını veremez, onu mutazarrir eder, üstelik adam yüklendiği birtakım yükümlülüklerin ifasından âciz kalabilir. Ve faydasız meşguliyetler yüzünden ibâdet ve ilimle pek meşgul olmayabilir.
Evlenmeyi bırakmanın yasaklanmasına dâir bu bâbtaki hadisler ve benzerleri, erkekliği olup şehvet ve masraf ile nafaka durumu evlenmeye müsait olanlara ait diye yorum yapılır.

1849) Senıûre (hin ('ündün) (Rmîtyallâhü anh)\\c\\: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) tebettül (evlenmemek)-den nehiy buyurdu.
Bâvi Zeyd bin Ahzam şunu da ilâve etti: Ve râvi Katâde:celili okudu." [10]

İzahı

T i r m ı z i de bu hadisi rivayet etmiştir. N e s a i' nin rivayet ettiği bu hadisin sonundaki Katâde' nin mezkûr âyeti okuduğuna dâir ilâve yoktur. Fakat N e sai'de Sa'd bin H i ş â m (Radıyallâhü anh)'den rivayet olan başka bir hadiste Â i s e (Radıyallâhü anhâ), tebettül'ün yasaklandığını bildirdikten sonra mezkûr âyeti okuduğu ifâde edilmiştir.
S e m û r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin garib - hasen olduğunu T i r m i z i ifâde etmiştir.
Bu hadiste evlenmemenin ve kadınlardan tamamen uzak durup kendini ibâdete vermenin yasak olduğuna delâlet eder. Bu husustaki geniş bilgi bundan önceki hadisin izahı bölümünde verilmiştir.
Ka tâde'nin okuduğu âyet bölümü R a' d sûresinin 38. âyetinin baş kısmıdır. Meâi şöyledir:
"(Ey Muhammedi) And olsun ki, senden önce de Peygamberler gönderdik, onlara da kadınlar ve zürriyetler verdik..."
Katâde' nin bu âyet bölümünü okuması evlenmeme yasağının teyidi içindir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de evlenip zürriyet sahibi olmuşlardır. Allah Teâlâ da onların izlerini takip etmemizi emir buyurmuştur. Şu halde bizim de evlenmemiz meşrudur. Meşru mazeret yok iken aksi hareket meşru değildir.
Sindi ve Tuhfe yazarının beyanlarına göre ilgililer Hasanı Basri'nin Semûre (Radıyallâhü anhâ) den hadis işitip işitmediği hususunda konuşmuşlardır. Mamafih, bundan önce Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi bu hadîsi takviye eder. [11]

3- Kadının, Kocası Üzerindeki Hakkı (Nın Beyânı) Babı

1850) Hâkimin babası Muâviye {bin Hayde) (Radıyaltâkü anhü-«O'dan; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Kadının, kocası üzerindeki hakkı nedir? diye sordu. Efendimiz ı
-Kocasının yemek yediği zaman ona (da) yedirmesi ve elbise edindiği zaman onu (da) giydirmesidir. Sakın (karısının) yüzünü dövmesin, (onu) takbih etmesin ve ev içi (= ayni yatakta yatmak) müstesna (onu) terketmesin.»" [12]

İzahı

Ebû Dâvûd, Beyhakİ ve Hâkim de bunu rivayet etmişler, Hâkim hadîsin senedinin sahih olduğunu da belirtmiştir.
Müellifin rivayetinde soru sahibinin ismi belirtilmemiştir. Ebû D â v û d' un bir rivayetinde soru sahibinin hadis râvisi Muâviye (Radıyallâhü anh) olduğu belirtilmiştir.
Hadisin mânâsı hakkında el-Menhel Tekmilesinde şöyle deniliyor : Yâni, kocanın karısının durumuna önem vermesi, nafakası ve giyimi hakkında mâli durumu nisbetinde önem vermesi istenmektedir. Erkek kendi giyeceğine ve yiyeceğine önem verdiği gibi eşinin-kine de önem vermelidir. Maksat karısını giydirmesini ve yidirme-sini kendi yemesi ve giymesine zaman ve yer bakımından bağlaması değildir.
Hadisin «yüzünü döğmesin» emrinden maksat şudur : Terbiye veya kadının bâzı farzları terk etmesi gibi nedenlerle döğülmesine ihtiyaç duyulduğu zaman kadının yüzünün döğülmemesidir. Çünkü yüz vücudun en şerefli kısmıdır. Duyu organları bu kısımdadır. Yüzün döğülmesi duyu organlarına zarar verebilir.
Hadisin «Takbih etmesin» cümlesinden maksat kadına çirkin söz söylememesidir. Örneğin "Allah senin yüzünü" veya "senin vücudunu çirkin yaratmıştır" gibi kırıcı lâflar edilmemesidir. Çünkü kadının yüzünü veya vücudunu yaratan Allah Teâlâ'dır. Bir yaratığı takbih etmek ve yermek dolaylı da olsa yaratıcıya dil uzatma sayılabilir.
Hadisin «ve ev içi müstesna (onu) terk etmesin* cümlesinden maksat şudur: Kadın terk edilmesini yâni ondan küs kalınmasını gerektiren bir hatâ işlediği zaman ev içinde yatağını terk etmek meşrudur. Fakat kocanın eşini evden kovması veya kadının bulunduğu evden ayrılıp başka bir eve gitmesi doğru değildir. Bu emrin karı koca arasında meydana gelmesi alışkanlık hâline gelen olumsuz durumlara mahsus olması umulur. Çünkü kadının eşine karşı isyankâr davranışı hâlinde onu başka bir evde bırakmak caizdir. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanımlarının odalarından bir ay ayrı kalmıştır. [13]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Erkek kendi mâli durumuna göre karısının yiyecek ve giyeceğini vermekle mükelleftir.
2. Erkek karısını dövmek ihtiyacını duyduğunda bu ihtiyaç terbiye veya farz olan bâzı şeyleri yapmaması gibi meşru nedene dayandığı takdirde yara bırakmıyacak şekilde kadının yüzünden başka uzuvlarını dövebilir. Fakat yüzünü dövemez ve onu takbih edemez.
3. Ev içinde gerektiğinde karısının yatağını terk etmek meşrudur. Bu hususta bundan sonraki hadis izahında biraz daha izahat verilecektir.
Muâviye bin Hayde (R.A.fın Hâl Tercemesi
Muâviye bin Hayde bin Muâviye bin Kuşeyr el-Kuşeyrİ, sahâbldir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet ettiği hadisleri kendisinden rivayet eden zâtlar, onun oğlu Hakim, Urve bin Ruvayn el-Luhanl ve Hanid el-Yezani'dir. tbn-i Sa'd'ın rivayetine göre kendisi arkadaşlarıyla beraber Peygamber (S.A.V.)'i ziyaret etmiş ve bâzı şeyleri O"na sormuş ve O'ndan bâzı hadisler rivayet etmiştir. Horasan'da savaşan bu sahebî orada vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesai ve İbn-i Maceh hadislerini

1851) Süleyman bin Amr bin el-Ahvas[14] (RadtyaUâhü anhümâ)'-Han rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Babam Amr bana anlattığına göre kendisi Veda haccında Re sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SelJem) ile beraber bulunmuş ve Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (meşhur Veda hutbesinde) Allah'a hamd ve sena ettikten sonra vaaz ve nasihat ederek (ez cümle) şöyle buyurmuştur:
«(Ey Ashabım!) Kadınlarınıza karşı iyi olmanızı tavsiye ederim. (Bu tavsiyeme riâyet ediniz). Çünkü onlar sizin yanınızda (sizlere bağlılık bakımından) esirler (gibi)dir. Şu (malum cinsel ilişkilerden başka onların hiç bir şeyine mâlik değilsiniz. Ancak apaçık çirkin ve haddi aşan hatâları olduğu zaman (onlar hakkında şu şeylere sahipsiniz:) Eğer (böyle çirkin ve haddi aşan hareketler) işlerler ise onların yataklarını terkediniz ve eziyet verici olmayan şekilde onları dövünüz. Eğer bundan sonra size itaat ederlerse onları takbih ve eziyet verme yoluna tevessül etmeyiniz. (Geçmiş kusurları bağışlayın) Şüphesiz karılarınızdan (istediğiniz birtakım) hakkınız vardır. Karılarınız için de üzerinizde (birtakım) hak dar) vardır. Karılarınız üzerindeki hakkınıza gelince, karılarınız sizin hoşlanmadığınız hiç bir kimseyi evlerinize alıp onlarla konuşmasınlar ve hoşlanmadığınız hiç bir kimsenin evlerinize girmesine izin vermesinler. Bilmiş olunuz ki: Karılarınızın üzerindeki hakkı ise onları giydirmek ve yedirmek hususunda onlara İyi davran man izdir.»" [15]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î de "Tefsir" kitabının T e v b e sûresi bölümünde rivayet etmiştir. Müellifimiz ve Müslim Veda haccı kıssasında bunun benzerini C â b i r (Radıyallâhü anh) den rivayet etmişlerdir.
Veda haccı bilindiği gibi hicretin 10. yılı vuku bulmuştur. Meşhur Veda hutbesinin o hac seferinde Arafat dağında ve A r e -f e günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından irad buyurulduğu C â b i r (Radıyallâhü anhl'ın M ü s 1 i m'deki rivayetinde belirtilmiştir. Hutbe uzundur. Müellifimizin burada Amr bin el-Ahvas (Radıyallâhü anhJ'den olan rivayeti kısadır. Burada yalnız karı - koca münasebetine âit bölüm rivayet olunmuştur. Müellifimiz de C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın söz konusu hadîsini (3074 numarada) rivayet etmiştir.
Hadîsdeki bâzı kelimeleri açıklayalım ;
Hadîste emir fiili geçen "İstîsâ" masdarı, bir kavle göre yapılan vasiyyetin kabul edilmesini istemektir. Buna göre emir cümlesinin mânâsı; «Ey Ashabım, kadınlarınız hakkında size hayrı tavsiye ederim. Onlar hakkındaki vasiyyetimi kabul edin.» demektir. Diğer bir kavle göre "İstîsâ" tavsiye etmek demektir Buna göre cümlenin mânâsı: «Ey Ashabım, kadınlarınız hakkında hayrı ve iyiliği tavsiye edin- demektir.
Sindi' nin beyânına göre T ı y b î şöyle demiştir :
Bu kelime talep içindir. Yâni kadınlarınız hakkında iyi davranmayı ve iyi tavsiyeyi kendinizden isteyiniz. Yahut kadınlar hakkında iyi davranmayı ve onların sebepsiz huysuzluklarına karşı sab retmeyi birbirinizden isteyiniz.
Sindi bu arada yukarda belirttiğim mânâları da beyan etmiştir.

Hadisteki «Avânin» kelimesi *Âniye»nin çoğuludur. «Esirler» demektir. Bu kelimenin geçtiği cümlenin mânâsı; «Nikâhlı kadınlarınız İsin yanınızda esirler gibi emriniz altında olup size bağlıdırlar.» demektir. Bunu takip eden cümlede ise erkeklerin evli bulundukları kadınlara esir gibi mâlik olmadıkları ancak kan - koca münâsebeti huşunda erkeklerin karılarından yararlanma hakkına sahip oldukları belirtilerek kabahat ve aşırı hareketleri ile itaatsızlıklan olmadıkça onlara karşı olumsuz davranmaya yetkili olmadıkları belirtilmiştir. Daha sonraki cümlelerde kadınlar hatâ işlediklerinde kocalarının davranışları beyan buyurulmakla yataklarına girmemek ve hafifçe dögme yetkisi verilmektedir. Erkeklerin böyle davranışı sonucunda eşleri itaatsizliği bıraktıkları takdirde onların işlemiş oldukları kusurların afv edilmesi ve eziyet edilmemesi tavsiye buyurulu-yor.
Bundan sonraki cümlelerde eşler arasındaki haklara temas edilerek erkeklerin karıları üzerindeki haklarının şu olduğu belirtiliyor: Erkeklerin hoşlanmadıkları kimseleri eve alıp onlarla konuşmamak ve eve girmelerine izin vermemektir. Buna âit:cümlesinin açıklaması hakkında N e - vevî, Müslim'in şerhinde şu bilgiyi vermiştir :
" E 1 - M â z i r i : Bir kavle göre bu cümleden maksat, kadınların yabancı erkeklerle yalnız oturmamalarıdır. Bu cümle ile kadınların zina etmemeleri kastedilmiştir. Çünkü zina etmek suçu kadının had edilmesi cezasını gerektirir. Aynı zamanda kocasının hoşlandığı veya hoşlanmadığı her hangi bir erkekle kadının zina etmesi haramdır. Eğer zina etmemeleri mânâsı kastedilmiş olsaydı cümlede erkeklerin hoşlanmadığı kaydı bulunmayacaktı.
Kadı I y â z : Arapların eski âdetlerinde yabancı erkeklerin kadınlarla konuşması normal karşılanırdı. Bu hal ayıp sayılmazdı. Ve bir ithama sebep sayılmazdı. Kadınların örtünmesi âyeti inince bu âdet yasaklandı, demiştir.
Seçkin olan mânâ şudur: Erkeklerin hoşlanmadığı hiç bir kimseyi eve alıp onlarla oturup konuşmamaktır. Ve böylelerin eve girmelerine izin vermemektir. Erkeğin hoşlanmadığı kimse yabancı er-ftek "ölsün, kadının mahremi sayılan erkek olsüfi veya frer 'nangpbir kadın olsun hüküm aynıdır. Hadisteki yasaklama umumîdir. Anılanların tümünü kapsar. Bu mesele hakkında fıkıhçıların verdiği hüküm şudur: Kadının mahremi olsun olmasın hiç bir erkek veya kadını eve alması caiz değildir. Ancak kocasının eve girmesinden hoşlandığını bildiği veya kuvvetle zannettiği kadınları eve alabilir. Keza kadın babası, erkek kardeşi, dayısı ve amcası gibi mahremi olan erkekleri kocasının rızâsını bildiği veya bu kanaatta olduğu takdirde eve alabilir. Çünkü başkasına âit bir eve girmek için ev sahibi erkeğin izini esastır. Ev sahibi erkek izin vermedikçe veya bu hususta başkasına yetki vermedikçe, yahut örf ve âdete göre rızasının bulunduğu anlaşılmadıkça eve girmek haramdır. Ev sahibinin rızâsının bulunduğu hususunda şüphe olduğu takdirde rızâsının varlığını gösterir bir belirti olmadıkça eve girmek haram olduğu gibi ev kadınının eve girmek için izin vermesi de haramdır.
Hadisin bundan sonraki kısmında kadının kocası üzerindeki hakkı belirtiliyor. Bu da kadınların yiyecek ve giyecekleri hususunda iyi davranmaktır.
Bu cümle kadının nafakasının kocasına vacip olduğuna delâlet eder. Bu hususta icmâ vardır."
Kadınları gerektiğinde hafifçe dövmek hakkında gerekli bilgi bu kitabın 51. babında özlü olarak verilecektir.
Evli kadının nafakasının yâni giyecek ve yiyeceğinin kocasına vacip olduğu hususunda icmâ bulunduğunu yukarıda belirttim. Bu hüküm Talâk sûresinin 7. âyeti ve bu bâbta rivayet edilen hadîslerle de sabittir. Şu halde bu hüküm Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir.
Et-Menhel'in Tekmile yazarı özetle şöyle der:
Âlimler, erginlik çağına ermiş olan erkeklerin, karılarının nafakasını ödemekle mükellef bulundukları ve ancak kocasına itaatsiz olanların nafakasının vacip olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Nafaka deyiminden maksat yiyecek, içecek, giyecek ve meskendir.
Farz olan nafaka durum ve miktarı hususundaki âlimlerin görüşlerine gelince:
1- Hanefî ler'in fetvaya esas olan kavillerine göre; nafaka hususunda kocanın mâli durumu esastır. Delilleri Talâk sûresinin şu mealdeki 7. âyetidir:
"Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin; rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse de Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye, verdiği rızkı aşan bir yük yükleme*. Allah, darlığa düştükten sonra kolaylık verir."
2- Şâfiîler'e göre de kadının nafakası hususunda kocasının hali esastır. Koca zengin ise; yiyecek olarak her gün için iki müd; orta halli ise bir buçuk müd; fakir ise bir müd verir. [16] Fakat Ş â f i i 1 e r' in bu tesbitinin bir delili yoktur. N e v e v î, M ü s 1 i m ' in şerhinde, "Kazalar" bahsinde : Â i ş e (Radıyallâhü anhât'dan rivayet ettiği H i n d (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinden anlaşılıyor ki nafaka miktarı müdlere takdir edilmeyip yetecek miktar olması gerekir. Şafiî mezhebindeki arkadaşlarımıza göre erkeğin yükümlü olduğu yakınlarının nafakası yetecek miktar olarak tesbit edilir. Fakat karısının nafakası müdlerle takdir edilir, Ama bu hadîs bu görüşü reddeder, demiştir
3- Mâl i k i 1 er'e göre kadının nafakası, kocasının mâli durumuna ve kadının hâline göre tesbit edilir. Bu tesbitte örf ve âdete itibar edilir. Eğer erkek zengin olup karısı fakir ise karısının nafakasını karısının seviyesindeki fakirlerden farklı ve daha üstün olarak verir. Eğer erkek fakir ise karısının fakirlik veya zenginlik durumunu dikkate alarak normal nafakasını ödemesi gerekir. Şu halde zengin koca fakir olan karısına zengin bir kadının nafakası seviyesinde nafaka vermekle mükellef değildir. Keza zengin olmayan bir erkek zengin olan karısına bir fakir kadının nafakası kadar vermesi kâfi değildir. Kendi gücü nisbetinde ve şehrin genel durumunu dikkate alarak bir kadının nafakasından biraz olsun fazla vermesi gerekir. Bir şehir halkının âdeti darı ekmeği yemek ise kadın buğday ekmeğini isteyemez. Keza köydekilerin âdeti buğday ekmeği yemek değil iken kadın buğday ekmeğini isteyemez. Mesken ve giyecek hususundaki hüküm de böyledir.
4- İmam A h m e d (Rahimehullah)'e göre kadının nafakası kendisiyle kocasının durumlarına göre ayarlanır. Eğer ikisi de zengin iseler erkek karısına zengin nafakasını ödemekle yükümlüdür. İkisi de fakir iseler fakir nafakası ödemekle yükümlüdürler. Taraflar orta halli iseler orta hallilerin nafakasına göre ödenir. Birisi fakir diğeri zengin ise erkek orta hallilerin durumuna göre karısının nafakasını ödemekle yükümlüdür. H a n e f î 1 e r ' den e 1 - H a s -s a f'da bu kavli tercih etmiştir.
Konu hakkındaki deliller Hanefî ve Mâliki mezheb lerinin görüşlerini teyîd eder, durumdadır. [17]

4- Erkeğin Karısı Üzerindeki Hakkı (nın Beyânı) Babı

1852) Âişe (Radtyaîlâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle demiştir:
«Eğer ben her hangi bir kimseye, her hangi bir kimsenin secde etmesini emretmiş olsaydım kadına, kocasına secde etmesini emre-decektim. Ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımasını emretsey-dim kadınm görevi ve uygun olan hareketi bu işi yapmak idi.»"
Not: Zevaid'de şöyle denmiştir: Bu hadisin senedindeki râvi AU bin Zeyd zayıftır. Lâkin bu hadîsin başka senedleri vardır. Ve TirmizİI ile Nesafnin rivayet ettikleri Talk bin AH (R.A.)'ın hadisi ile Tinnizi ve tbn-i Maceh'in rivayet ettikleri Ümmü Seleme (R-AVnm hadisi bu hadis için iki şahit durumundadır. [18]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis kocasının karısı üzerindeki hakkının büyüklüğüne delâlet eder. Allah Teâlâ'dan başka hiç bir varlığa secde edilmesinin küfür olduğu malumdur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste: «Eğer Allah'tan başka bir kimseye...» buyruğu koca hakkının azametinden kinayedir. Kırmızı bir
dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımak faydasız ve çetin bir iş olduğu halde bunun gibi bir teklifte bile karıya yakışır hâl kocasına itaat etmek olunca başka hususlardaki emirlere itaat etmenin durumu besbelli olur. Hadiste dağ renklerinin değişik gösterilmesinin hikmeti dağlar arasındaki mesafenin uzaklığını bildirmek içindir. Çünkü renkleri değişik olan dağlar genellikle bir birine yakın olmaz.
Hadisin secde ile ilgili baş kısmının benzerini Tirmizi, Eb'û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet etmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Erkek karısını hacetine (yatağına) davet edeceği zaman, karısı tandır üzerinde (kocasına âit ekmek pişirmekle meşgul) olsa bile (bu işi bırakıp) hemen kocasına varsın (emrine uysun.)»"
Yine notta işaret edilen Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise 1854 nolu hadîstir.

1853) Abdullah bin Ebî Evfâ (Radtyaltâkü ankümâ)'âan; Söyle demiştir :

Muâz (bin Cebel) (Radıyallâhü anh) (Şam'dan Medîne-i Münev-vere'ye) geldiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e secde etti. Efendimiz (onun bu hareketini red etmek üzere) :
"Bu ne Yâ Muâz?" buyurdu. Muâz:
Ben Şam'a vardım, onların, reislerine ve emirlerine secde ettiklerine rastladım. Bu (secde) işini zâtınıza yapmamızı içimden arzuladım, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Sakın (böyle bir şey) yapmayın. Çünkü eğer ben Allah'tan başkasına secde etmeyi her hangi bir kimseye emir etmeyi caiz gorsey-dim, karının kendi kocasına secde etmesini emrederdim. Muham-med'in nefsi (kudret) elinde olan (Allah) 'a yemin ederim ki kadın, kocasının hakkını Ödeyinceye kadar, Rabbınm hakkını ödemiş olmaz ve eğer kadın deve (sırtındaki) semer üzerinde (binmiş) iken kocası kendisini (cinsi münâsebet için) istemiş olsa kadın kocasına mani olamaz.*"
Not: Zevâid'de şöyle elenmiştir : îbn-i Hibbân bu hadisi kendi sahihinde ti* vayet etmiştir. Sindi: Bana öyle geliyor ki Zevâid bu sözü Ue hadisin sahih olduğunu kastediyor. [19]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin îbn-i Hibbân tarafından da rivayet edildiği notta belirtilmiştir. Tuhfe yazan da bu hadîsin T i r m izi' nin şerhinde naklettikten sonra A h m e d bin Hanbel tarafından da rivayet edildiğini bildirmiştir.
Muâz (Radıyallâhü anh) isminde birkaç sahâbî vardır. Bu hadiste anılan M u â z' in hangi zât olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Fakat Hulâsa'da anılan bu isimli saha bil erden müellifimiz tarafından hadîsleri rivayet olunan iki zâtın birisi Muâz bin Enes el-Cüheni' dir. Bu zâtın tek râvisinin, onun oğlu S e h 1 (Radıyallâhü anh) olduğu bildiriliyor. [20] Diğer zât Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'dir. [21] Bu zâtın râvileri çoktur. Söz konusu zâtın bu olduğu kanaati hâsıl olduğundan parentez içi ifâde ile işaret edilmiştir. Ancak elde mevcut kitablarda Muâz (Radıyallâhü anh) 'm hangi tarihte Şam'a' gidip oradan döndüğüne dâir bir kayda rastlamadım. Sindi* nin beyânına göre bâzı râviler M u â z (Radıyallâhü anh) Yemen' den döndüğü zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde etmiştir, demişlerdir. Sindi'nin bu beyânı Muâz (Radıyallâhü anh)'in İbn-i Cebel olan zât olduğuna delâlet eder.
Hadiste geçen "Esakıfa" çoğuludur. Onun tekili "Uskuf" ve "Us-kuff'dur. Bu kelimelerin çoğulu "Esâkıyf" şeklinde de olabilir. Kamus tercemesinde şöyle deniliyor: Hıristiyanlıkta Mıtram, kadı, Uskuf, müftü, Kissîs, müderris mesabesinde kullanılır. Daha geniş izah için Kamus veya tercemesine müracaat edilebilir.
Hadîsteki "Batarıka'da "Bıtrîk"m çoğuludur. Yine aynı kitabın beyânına göre bu kelime rum dilinde, kumandan, sancak beyi, general, müctehid, mezheb imamı, patrik ve benzerî anlamlarda kullanılır.
Tercemede ifâde ettiğim gibi hadîsteki bu kelimeler ile hıristi-yanlann reisleri ve emirleri mânâsı kastedilmiştir.
Hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait bölümünün baş kısmında Allah'tan başka hiç bir varlığa secde edilmesinin caiz olmadığı belirtildikten sonra bir önceki hadîste olduğu gibi kocanın karısı üzerindeki hakkının büyüklüğü ifâde buyuruluyor ve daha sonraki kısımda, bir kadın, kocasının hakkını ödemedikçe Rab-binin hakkını ödemiş olamıyacağı belirtiliyor. Çünkü kocanın hakkı Allah'ın emri ile sabittir, bu emre riâyet edilmedikçe Allah'a tam itaat edilmiş olunamaz. Hadisin son kısmında önemine binâen özellikle kocanın ailevî temas isteğine, karısının mutlaka uymak zorunluluğu bildiriliyor. Şiddetli hastalık gibi seran özür sayılan bir engel bulunmadıkça kadın kocasının bu isteğine uymak mecburiyetindedir. Hattâ aybaşı âdeti ve lohusahk hâli bile kadın için özür sayılamaz. Çünkü kocası diz kapağı ile göbek arası kısmı hâriç karısının başka uzuvları ile oynaşma hakkına sahiptir. Fakat bu son mazeret hâlinde kadının avret mahalli ile oynaşmak, özellikle cinsî temasta bulunmak haram olduğu için kadın, kocasının böyle bir isteğine uyamaz, keza dinde haya yoktur. Erkeğin karısının dübürü ile temas etmesi haram, hattâ bir nevî zina gibi sayıldığı için kadın kocasının bu ve benzeri gayri meşru tekliflerine karşı çıkmak ve engel olmakla dinen mükelleftir. Bu hususta 1923-1925 nolu hadis bölümünde geniş bilgi verilecektir.

1854) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dzn; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:
«Kocası kendisinden râzi olduğu halde hangi (mü'mine) kadın ölürse Cennet'e girer.»" [22]

İzahı

Tirmizî de bu hadîsi rivayet etmiştir. Hadîs, kocasının rızâsının büyük sevaba ve ilâhî mağfirete vesile olduğuna delâlet eder. Sindi bu hadisle alâkalı olarak : Yâni böyle kadın doğrudan cennete girer, demiştir.
Hadîs'in şöyle yorumlanması muhtemeldir: Kocası kendisinden râzi olduğu halde ölen müslüman kadın kocası ile ilgili haklar hususunda muahaza edilmeden cennete girmeye müstehak olmuş olur. Ama başka günahları var ise bunların bağışlanması veya bunlardan dolayı cezasını çektikten sonra cennete girmeyi Allah Teâlâ'nın me-şiyet ve irâdesine bağlıdır. Dilerse bağışlar, dilerse azap verir, ibâdetlerin faziletine dâir buna benzer hadisler, âlimlerce böyle yorumlanır. [23]

5- Kadınların En Faziletlisi (Nîn Beyânı) Babı

1855) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyallâhü anhümâ)'daa rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallatIçhü Aleyhi ve SeVem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz dünya, ancak geçici bir yararlanma (yeri)dır. Saliha kadından daha faziletli (üstün) hiç bir dünya metai (= yararlı şey) yoktur."

1856) (Peygamber'İn Mevlâsi) Sevbân (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Gümüş ve altın (biriktirme) hakkında inen (Çetin tehdite ait ilâhî (emir [24]) inince, sahâbiler (Radıyallâhü anhüm), (bir yolculuk esnasında kendi aralarında konuşup) :
Şu halde biz malın hangi çeşidini edinebiliriz? dediler. Ömer (Radıyallâhü anh) : Bunu ben (sorup) size haber veririm, dedi ve binek devesini hemen koşturdu. Ben de onu takip ettiğim halde (ilerde giden) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yetişti ve:
Yâ Resûlallah! Malın hangisini edinebiliriz? diye sordu. Bunun üzerine Efendimiz:
«(Mal edinmek isteyen her hangi) biriniz, şükür edici bir kalb, zikir edici bir dil ve âhiretle ilgili işte ona yardım eden imanlı bir karı edinsin» buyurdu."
Not: ZevaİD'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin râvflerinden Abdullah bin Amr bin MÜrre'yi NesaİD zayıf saymış. Hakim ile İbn-i Hibb&n da ona sıka saymışlar. İbn-i Muin de: Onun rivayetinde bir beis yoktur, demiştir. Zevaid yazan daha sonra şöyle demiştir: Tirmlzl, Tefsir bölümünde bu hadisin yalnız Peygamber (S.A.V.)'e ait olan kısmını rivayet ederek, hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Tir-nriifnJn rivayetinde Ömer (R.A.)'s ait sözler yoktur. [25]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d, Müslim, Nesaî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki "Meta" kelimesi tekildir. Çoğulu "Emtia"dır. Arap dilinde, altın ve gümüşten başka insanın yararlandığı az veya çok her çeşit eşyaya denir, giyilen veya serilen eşya anlamında da kullanılır. Bir de geçici bir süre için yararlanılan ve baki olmayan şey mânâsına da kullanılır. Hadîste bu son mânâ kastedilmiştir.
Hadîsin mânâsı şöyle olur:
«Dünya, bizatihi matlup ve devamlı bir yararlanma yeri değildir. Ondaki bütün yararlanmalar geçicidir. Şu halde ihtiyaca göre, bundan yararlanmak uygundur. Dünyada yararlanılan şeylerin en üstünü ve en faziletlisi sâlih ve dindar kadındır.»
Sevbân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türündendir. Notta işaret edildiği gibi hadîsin Ömer (Radıyallâhü anh) 'a âit kısmı hâriç, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin kıs-mı Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir. CâmiÜ's-Sagîr'de bildirildiğine göre İmam A h m e d de bunu S e v â n (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Tirmizî' nin Tefsir Kitabının Tevbe sûresine âit bölümünde rivayet ettiği Sevbân hadîsi şöyledir:

Sevbân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir i (Altın ve gümüşü biriktirmenin tehdidi hakkındaki) :
*yeti inince biz Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir yolculuğunda O'nun beraberinde İdik. Bazı sahâbiler (Radıyallâhü anhüm) :
— "Bu âyet altın ve gümüş (ü biriktirmenin fenalığı) hakkında indirildi. (İhtiyaçlarımızı gidermek için) hangi malın hayırlı olduğunu bilsek ki onu edinebilelim, diye temennide bulundular. Bunun üzerine Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Malın en faziletlisi zikir edici bir dil, şükür edici bir kalb ve kocasının imanı (dindarlığı) hususunda ona yardım eden İmanlı bir kandır." buyurdu.
T i r m i z i demiştir ki bu hadîs hasendir.
Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken şöyle der:
"Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmemenin hükmünü ve fenalığım inen âyet-i ke-rîme'den öğrenince, ihtiyaçlarının birikmesi hâlinde, yararlanmak üzere hangi mallan edinebileceklerini öğrenmek istemişler ve bu arzularını bir temenni mâhiyetinde Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buyurduğu cevabta, insanın edinmesi en faziletli olan şeylerin zikir edici lisan yâni Allah Teâlâ'ya hamd, sena, teşbih ve tehlil etmek, Kur'an okumak gibi zikirle meşgul olan dil, Allah'ın verdiği nimetlere şükür eden kalb ve kocasına namaz, oruç ve diğer ibâdetleri hatırlatıp ifasmı sağlamaya ve kocasının zina ile diğer haram şeylerden uzak kalmasına çalışmakla yardımcı olan imanlı kan olduğuna işaret buyurmuştur."
Sindi de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurduğu üç şeyi mal cinsinden saymıştır. Çünkü bu üç şey mal gibi insan tarafından matlup olup mü'minin kalbinde bunlara karşı bir eğilim bulunur. Bir de şu var ki, bunlar aslında mallardan sayılabilir. Çünkü malların yaran geçicidir. Fakat bu üç şeyin yaran kalıcıdır. Hulâsa cevap hakimane bir üslûp ile verilmiştir. Tâki mü'minlerin gayret ve ehemmiyeti yararlığı devamlı ve kalıcı olup âhirete de yönelik olan şeylere olmalıdır. Sorulacak sorulann da böyle ölçüler içinde olması daha uygundur. Dünya mallarının hemen hemen hepi-sinde birtakım zararlar olabilir."
Müellifin rivayetinde işaret edilen ve T i r m i z î' nin rivayetinde sarahatan belirtilen âyet-i kerime T e v b e sûresinin 34. âyetinin son kısmıdır. Meali şöyledir: "... ve (Ey Muhammed!) altın ve güm üş*ü biriktirip de onlan Allah yolunda harcamayan! an acıklı bir azap ile müjdele."
Ashab-ı Kiram (Radıyallâhü anhüm) bu âyetin altın ve gümüşü toplamanın ve biriktirmenin haram olduğuna dâir anlamışlar idi. Endişeleri bundan ileri gelmiş olabilir.
Âyetin inişi zamanında hüküm böyle idi. Yâni altın ve gümüşü biriktirmek haram kılınmış idi. Sonradan zekât hükmü inince biriktirmeden maksadın zekâtı Ödemeden yapılan biriktirme anlamında yorum yapılmıştır. Artık bu hüküm zekâtı ödenmeyen birikmiş altın ve gümüş'e âit sayılmıştır. Bu âyeti takip eden 35. âyeti kerimede de (altın ve gümüşün zekâtını) ödemeyenlerin uğrayacaklan azap belirtiliyor.
Müellifimizin 8. nolu Zekât Kitabının 3. babında rivayet edilen 1787-1789 nölu hadislerin terceme ve izahı bölümünde bu konuda gerekli bilgi mevcuttur. Oraya müracaat edildiğinde konu aydınlığa kavuşur.

1857) Ebû Üsâme (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyordu, demiştir :
«Mümin, Allah'tan korkmak (meziyetin) dan sonra sâliha bir kandan daha hayırlı hiç bir yararlı şey elde etmiş olamaz. (Çünkü) kendisi, ona (neyi) emrederse, emrine itaat eder. Ona bakarsa, o kendisini ferahlandırır. Karısı (nın bir şey yapması veya yapmaması) üzerine yemin ederse, karısı (ona uymakla) kendisinin yeminini yerine getirir. Karısının yanında olmazsa, kansı kendi namusu ve onun malı (m korumak) hususunda dürüst ve samimî davranır.Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Ali bin Yezid'in rivayetinin münker olduğunu Buhâri söylemiştir. Osman bin Ebî'l-Atike ismindeki râvisinin de sıkalığı ihtilaflıdır. Nesaî de bu hadisi Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet etmiş ve senedi hakkında bir şey söylememiştir. Bu hadis için Abdullah bin Ömer (RJV.)'m bir hadisi şâhid durumundadır. [26]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Nesaî de bunun bir mislini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmiştir.
Hadîs, mü'minin en hayırlı kazancının Allah korkusu ve takva olduğunu, bundan sonra da en hayırlı kazancın sâliha ve dindar karı olduğunu bildirdikten sonra sâliha kadının hayırlı yönlerinin bâzısını belirtir. Birincisi kocasının emrine itaat etmesidir, ikincisi, kocası kendisine baktığı zaman ferah duymasıdır. Sindi: Ferah duymasının nedenleri şunlar olabilir: Kadının güzelliği, huylarının iyiliği veya kadının Allah'a itaat etmek ve takva ile meşgul olması gibi hasletleridir, demiştir. Üçüncüsü kocasının ettiği yeminlere önem verip gereğini yapmasıdır. Dördüncüsü de kocası hazır olmadığı zaman namus ve iffetini koruması ve kocasınm malında hiyânet etmemesidir. [27]

6- Dindar Kadınla Evlenmenin Fazileti Babı

1858) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kadınlar (ile şu) dört (hasletleri) için evlenilir: Malı için, soyu için, güzelliği için ve dindarlığı için. (Ey Mü'min sen bunlardan) dindar olanı ele geçirmeye bak. (Eğer dediğim gibi yapmazsan) fakirliğe düşersin,-" [28]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Buharı ve Müslim' deki ri-
vâyetin başındaki cümle; «Kadın nikahlanır...» şeklindedir, ki mânâ değişmez.
El-Menhel'in Tekmile yazarı şöyle der:
"Yâni, halk kadınla evlenme hususunda şu dört hasleti arar. Bunlardan kadının malı ve zenginlik hasleti pek aranmamalıdır. Çünkü bu takdirde mal için evlenilmiş olur. Mal gidici olabilir. Ayrıca erkek, evleneceği kadının malından beklediği yararlanmayı ve umduğunu bulmayabilir. Bu takdirde evlenmeden istenen ve umulan sevgi, uyum ve bağlılık gölgelenebilir, hattâ aile huzuru bile kaçabilir.
Hadisdeki: L$l.X ifâdesindeki Hasep, babalar ve yakınların şerefi demektir. Bu kelime Hesap kökünden alınmadır. Çünkü halk soyu ile iftihar ettiği zaman .soyunun menkıbelerini, eserlerini ve hasletlerini sayıp dökerler, kiminkinin sayısı daha fazla çıkarsa bununla iftihar edip başkalarından üstünlüğünü ortaya koyma sevdasına kapılanlar çıkabilir. (Soy ve sop da pek önemli bir meziyet sayılmamalıdır. İnsanın kendisine bir meziyet olmadıktan sonra Peygamberlerin soyundan bile olsa yeterli sayılmamalıdır.)
Bir kavle göre hadîsteki Haseb'ten maksat kadının iyi durum ve davranışlarının tümüdür.
Hadiste sayılan üçüncü haslet kadının güzelliğidir. Bu haslet, mal hasletine oranla eşler arasındaki sevginin devamlılığını daha iyi sağlamaya elverişlidir. Çünkü mal hasletinin durumunu yukarda anlattım. O, geçici ve gidici olabilir. Fakat güzellik devam edicidir, eğer nazlanma, kibirlenme ve böbürlenmeye yol açmazsa eşler arasındaki uyumu, sevgiyi ve bağlılığı muhkemleştirir. Ancak bu hasletin de pek önemli olmadığı bundan sonra gelen hadîste belirtilmektedir.
Kadının dördüncü ve şâyân-ı tercih olan hasleti, dindarlığıdır. Hadîste bu haslet sonraya alınmıştır. Bunun hikmeti ise, halkın ilk uç haslete gösterdikleri rağbetin yersizliğine ve bunlardan vazgeçip son haslete önem verilmesine işaret etmektir. Yâni en önemli haslet olarak, kadının dindarlığı esas tutulmalıdır. Diğer hasletlere tâli derecede yer verilmelidir. Bunun içindir ki, hadisin sonunda dindar kadının ele geçirilmesine bakılması emri buyurulmuştur.
Hadîsin sonundaki; cümlesinin mânâsı "Ellerin fakirleşsin veya şiddeti! fakirlikten toprağa yapışsın." Yâni, dindar kadını ele geçirmeye bakmazsan fakirleşirsin.
Araplar bu cümleyi kınama mâhiyetinde ve 'fakirleşesin' anlamında kullanırlar. Çünkü erkek dindar bir kadınla evlenmeyip, dindar olmayan bir kadınla evlenmeyi tercih ederse din yönünü tehlikeye mâruz bıraktığı için böyle bir bedduaya ve kınanmaya müste-hak olmuş olur."
Sindi: "Bu cümle Arap dilinde hem yerme hem de övme anlamlarında kullanılır. Dâima muhatap aleyhinde ve beddua anlamında kullanılmaz. Bazen de bu anlamda kullanılır. Hadîste ya övgü mâhiyetinde kullanılmıştır. Yâni ey akıllı mü'min! Çok akıllı olduğun için seni çekemeyenler olabilir. Sen dindar kadını eline geçirmeye bak. Seni çekemeyenler, hasedlerinden dolayı senin hakkında bu cümleyi kullanmakla seni yerebilirler. Buna kulak asma.

Bu cümle yerme ve kınama ile beddua anlamında kullanılmış, diye yorum yapılabilir. Yâni eğer sen bu emre aykırı hareket edersen fakirleşesin, diye bedduaya ve yerilmeye müstehak olmuş olursun," demiştir.
N e v e v İ de: "Hadisin sahih ve doğru mânâsı şudur: Halk, genellikle evlenme işinde bu dört hasleti dikkate alırlar. Bunlardan dindarlık hasleti en son plâna alınır. Ey doğru yolu öğrenmek isteyen mü'min! Sen dindarlığı ön plâna al ve halkın âdetine bakma. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in maksadı, kadını, malı veya soyu yahut güzelliği için almayı emretmek değildir," demiştir.
Tekmile sahibi yukardaki N e v e v î' nin sözünü naklettikten sonra, N e v. e v î' nin sözünü teyid eder mâhiyetteki hadîs-ci Dehlevi'nin sözlerini nakleder. Bunu buraya almaya ihtiyaç kalmadığı kanısındayım.
Tekmile sahibi daha sonra şöyle der:
Erkek, dindar kadını elde etmekle mükellef olduğu gibi kadın da dindar erkeği tercih etmelidir. Keza kadının velîsi durumundaki yakın adamları da bu durumu gözetmelidirler. Huysuz, dinî yönü zayıf olan erkeğe kızını vermemelidir. Çünkü evlenme kolay kolay kop-mayan bir bağdır. Bir kurulu ocağı yıkmak zor bir iştir. Kızını fa-sık, huysuz ve dini vecîbeleri yerine getirmeyen bir erkeğe veren bir baba kızı hakkında kötülük, hattâ bir cinayet işlemiş sayılır. Ve Allah'ın gazabına müstehak olmuş olur. Bir adam Hasan-ı Bas-r î (Radıyallâhü anh)'a müracaat ederek: Bir çok kimse benim kızımı istiyorlar, kime vereyim? diye sormuş. O büyük âlim de: Allah'tan korkan bir adama ver. Çünkü eğer senin kızını severse ona iyilik eder, şayet ondan nefret duyarsa da ona zulüm etmez, diye cevap vermiştir."[29]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Her işte, dindar kimselerle arkadaşlık etmeye teşvik etmek meşrudur. Çünkü böylelerle arkadaşlık eden bir kimse onların iyi huylarından ve olumlu davranışlarından istifâde eder. Onlardan kendisine her hangi bir kötülüğün gelmesinden emin olur.
2. Dindar kadının, dindar olmayıp malı ve güzelliği bulunan soylu kadına tercih edilmesi tavsiye edilmiştir.
3. Dindar kadınla evlenmeyip, aksine hareket edenler, bir yoruma göre yerilmiş veya bedduaya mâruz tutulmuştur.

1859) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadınları (sırf) güzellikleri için nikahlamayınız. Çünkü onların güzelliğinin (böbürlenmek ve kibirlenmek yüzünden) onları tehlikeye atmaları umulur. (Sırf) malları için de onları nikahlamayınız. Çünkü malların onları azdırması (ve günahlar ile serlere sokması) umulur. Lâkin dindarlıkları için onları nikahlayınız. Şüphesiz, burnunun bir kısmı kesik, kulağı delik ve teni siyah dindar bir câriye (dindar olmayan hür kadından nikahlamak bakımından) efdal-dır.-"
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Zlyad bin tn'am adlı el-Efriki zayıftır. Bu hadisi îbn-1 Hlbbân kendi sahibinde başka bir senedle rivayet etmiştir. [30]

7- Bakire Kızlarla Evlenme (Nin Fazlletî) Babı

1860) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anftümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) hayatta iken bir kadınla evlendim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rastladım. Buyurdular ki:
— «Evlendin mi Yâ Câbir?» Ben:
Evet. (Evlendim) diye cevap verdim. Buyurdu ki: —«Bakire (kız) mı, yoksa dul mu? (aldın.)» Ben:
— Dul (aldım), diye cevap verdim. Buyurdu ki:
— «Niçin birbirinizle oynaşacağınız bir kızla evlenmedin?» Ben ı
— (Bakımları bana ait olan) kız kardeşlerim vardı. Benimle kız kardeşlerim arasına, (bir genç) kızın girmesinden korktum, dedim. Buyurdu ki:
— «Gayen bu olunca, dul alman daha iyidir.»"[31]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahihleri bu hadisi müteaddit senedlerle, uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Hadislerin bâzı rivâyetle-rindeki metin çok uzundur. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Bakımları Câbir (Radıyallâhü anhJ'a âit kız kardeşlerinin sayısının dokuz veya yedi olduğu, Câbir (Radıyallâhü anh)'in o kızlar gibi genç bir kadınla evlenmeden hoşlanmadığı ve onların başında durup, yararlı olacak bir kadınla evlenmeyi arzuladığı M ü s 1 i m ' in rivayetinde belirtilmiştir.
Hadisin : cümlesi yerine bâzı rivayetlerde; bulunuyor. Mânâsı aynı olmakla beraber bunda bir cümle ilâvesi vardır. Meali şöyledir:
«Senin onunla oynaşacağın, onun da seninle oynaşacağı bir bakire (kız) ile neden evlenmedin?»
Hadîsin bu cümlesi, bakire bir kızla evlenmenin eşler arasında bulunması beklenen sevişme, uyuşma ve bağlayış yönünden daha iyi ve daha isabetli olduğuna işaret eder. Çünkü dul kadının kalbi bazen eski kocasına bağlı kalır.
Câbir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e verdiği cevapta, bakire bir kız, yaşının küçüklüğü ve aklının henüz tam olgunlaşmamış olması nedeni ile kendisi ile bakmakta olduğu kız kardeşleri arasına girmesinden korktuğunu ve bu nedenle aile içindeki huzurun kaçıp dağılmaya ve bozgunculuğa yol açabileceği endişesini beyanla dul bir kadınla evlenmeyi bu nedenle tercih ettiğini belirtmek istemiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da Câbir (Radıyallâhü anh) 'm bu maksat ve niyetle yaptığı işin daha iyi, daha uygun olduğuna işaret buyurmuştur.
Sindi, hadîsin : cümlesinden maksadın şu olduğunu bildiriyor: Yâni, senin maksat ve gayen bu olunca senin yaptığın dul kadınla evlenmen işi daha iyi, evlâ veya daha hayırlıdır. Çünkü dini hizmet sayılan babasız kız kardeşlerine bakacak bir dul kadınla evlenmek, dünya lezzetinden hayırlıdır.
Mezkûr cümle Sünen'in bâzı nüshalarında : şeklindedir.
Cümlenin böyle oluşu mânânın neticesini değiştirmez.
El-Menhel Tekmile'sinde hadîsin fıkıh yönü hakkında şöyle deniliyor :
1. Erkeğin ailesi ile oynaşması, şakalaşması ve gülüşmesi meşrudur. (Çünkü bâzı rivayetlerde cümlesi yerine: «Senin onunla gülüşeceğin onun da seninle
gülüşeceği...» Duyurulmuştur.
2. Büyük zâtlar, arkadaşların işlerini ve hallerini sormalı ve onlara en doğru yolu göstermelidir.
3. Hadis, C â b i r (Radıyallâhü anh)'in üstün faziletine delâlet eder. Çünkü bakmakla yükümlü olduğunu kabullendiği kız kardeşlerinin maslahat ve yararlarını, şahsî lezzetine ve yararına tercih etmiştir.
4. Kadın kendi rızâsı ile kocasının ve evlâdı ile kardeşleri gibi yakınlarının hizmetini yapabilir. Kendi rızâsı dışında bu nevî hizmetler yapmaya zorlanamaz. (Bunu Nevevî, Müslim'in şerhinde söylemiştir.[32]
5. Bakire kızlarla evlenmek daha faziletlidir. Kızların genç yaş-takileri tercih edilmelidir."
Hadîslerdeki "Bakire" ve "Bikr" tâbirinden maksat her hangi bir kimse ile cinsel teması olmamış ve bu nedenle bakirelik zarı gideril-memiş olan kızdır.

1861) Abdurrahman bin Salim bin fkbe bin Üveym bin Sâide el-En-sârî, babasından, O da dedesi (Üveym bin Sâide) (Radıyallâhü anhüm)'âen rivayet ettiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Bakire (kız)larla evlenmeye bakınız. Çünkü (dul kadınlara nazaran) onların ağızlan daha tatlı, rahimleri daha çok çocuk atıcı ve kendileri aza daha razidirler.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Talha bulunur. Onun hakkında Ebû Hatim : O-nun rivayetlerine güvenilmez, demiştir Ibn-i Hibban da: O sikalardandır. Bazen hatâ eder, demiştir. Diğer ravi Abdurrahman bin Salim bin ütbe hakkında Buhârl:
Onun rivayet ettiği hadis, sahih değil, demiştir. [33]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Beyhaki de rivayet etmiştir. Câmiü's-Sağîr'de î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Fakat isnadı zayıftır.
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste bakire kızlarla evlenmeyi tavsiye buyurarak, hikmetini de şöyle belirtiyor:
«Çünkü onların ağızları daha tatlıdır.» Sindi' nin beyânına göre bâzı âlimler bu cümleyi şöyle yorumlamışlardır: 'Yâni onların konuşmaları daha güzeldir, eşlerine karşı lüzumsuz ve uygunsuz lâflar etmezler, sözlerinde ölçüyü kaçırmazlar. Çünkü daha önce başka kocalarla yaşamadıkları içinjıayâ perdeleri yırtılmamış olup kocalarına utangaç davranırlar.'
Sindi bu cümlenin başka bir yorum şeklini nakletmiş ise de bu kavli buraya aktarmaya uygun görmedim. Çünkü şahsen bu yorumu uzak görüyorum.
Bakire kızların anlatılan ikinci meziyetleri rahimlerinin çok çocuk doğurmaya müsait olmasıdır. Buna ait cümleyi; «Rahimleri daha çok çocuk atıcıdır.» diye terceme ettim. Atma ifadesini tercemede kullanmamın sebebi, bu cümlede geçen "EntelcıT kelimesinin kökünün lügat mânâsının böyle olduğudur. Ehlinin malumu olduğu üzere tafdîl sığası olan bu kelimenin masdarı olan "Natk"ın mânası bir şeyi atmaktır. Ana rahmi de çocuğu dışarı attığı için bu kelime kullanılmıştır. Kızların rahimleri çocuk doğurmaya daha müsait ve evlenme gayelerinin başındaki hikmetin çocuk sahibi olmak olduğu için, anılan tavsiye buyurulmuştur.
Bakirelerin anlatılan üçüncü özellikleri ise onların dul kadınlara nisbeten râzi olmalarıdır.
Sindi, bu cümledeki: "Az" tâbirinden neyin kastedödiği hususunda şöyle demiştir:
"Yâni az nafaka, az cinsî münâsebet ve bunların benzeri hususlarıdır."
E 1 - H a f n i de Câmiü's-Sağîr haşiyesinde : "Dul kadın, eski kocası yanında iken, bolluk, fazla nafaka ve cinsel ilişki bakımından zevkine daha uygun bir yaşantıya alışkın olmuş olabilir. Bu yaşantıyı ikinci eşinin yanında bulmayabilir. Ve bu nedenle hoşnutsuzluk hâli doğabilir. Bakire kızlar için böyle bir endişe pek söz konusu olmaz, dolayısıyla her bakımdan aza kanaat etmesi umulur," demiştir.
Hadîsin, râvisinin Uveym bin Sâide (Radıyallâhü anh) olduğuna tercemede işaret ettim. Çünkü Tirmizi şâri-hi Tuhfe yazarı, bu babın benzeri başlığı altında rivayet edilen (1870 nolu) C â b i r tRadıyallâhü anh) 'in hadisinin şerhini yaparken: îbn-i Mâceh ve Beyhaki de Uveym bin Sâide (Radıyallâhü anh)'den bu hadisi rivayet ettiklerini bildirmiştir. Ben buna dayanarak ilk râvinin U v ey m (Radıyallâhü anh) olduğunu belirttim.
Bu zât sahâbî olduğu gibi oğlu Utbe bin Uveym (Radıyallâhü anh) da sahâbidir. Senedin ifâde tarzının zahiri ilk râvinin Utbe (Radıyallâhü anh) olmasına da müsaittir. Tuhfe'de-ki beyâna göre râvi Salim, bu hadîsi ikinci derecedeki dedesi Ü v e y m (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiş olur.
Bu iki sahâbî (Radıyallâhü anhümâ) hakkında Hulâsa'da şu bilgi var:
Uveym bin Sâide el-Ensârî (Radıyallâhü anh) Akabe görüşmesine ve Bedir savaşına katılmış büyük sa-hâbîlerdendir, Râvisi (torunu) Salim bin Utbe (Radıyallâhü anh)*dir. Büyük abdest bozduktan sonra su ile taharetlenmeyi ilk uygulayan olduğu söylenmiştir. İbn-i Mâce onun hadîslerini rivayet etmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti döneminde vefat etmiştir.[34]
Utbe bin Uveym bin Sâide (Radıyallâhü anh) sahâbidir. Râvisi oğlu Salim1 dir. Buhâri; Sâlim'in hadîsinin sahîh olmadığını söylemiştir. İbn-i Mâce Utbe (Radıyallâhü anh)'in hadîslerini almıştır.[35]

8- Hür Kadınlarla Ve Velûd (Çok Çocuk Doğurucu) Kadınlarla Evlenme (Nin Fazileti) Babı

1862) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'Ğen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki :
«Pak ve temizletilmiş olarak Allah'a kavuşmak İsteyen kimse, hür kadınlarla evlensin.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü ravi Kesir bin Selim zayıftır. Seneddeki Sellâm da İbn-i Süleyman bin Sevvar olan zâttır ki, îbn-i Adiy : Onun yanında münker hadisler var, demiş, El-UkaylÎ de : Onun (rivayet ettiği) hadislerde münkerler var. demiştir. [36]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin açıklaması hakkında Câmiü's-Sağîr şârihi el-Azîzî i 'Hadisteki paklıktan maksat, şehvetle ilgili günahlardan kurtulmaktır. Yâni bu tür mânevi pisliklerden tertemiz olarak Allah'a kavuşmak isteyen kimseler hür kadınlarla evlensinler,1 diye bilgi vermiştir. Sindi de : 'Hadiste hür kadınlarla evlenme tavsiyesinin hikmeti hakkında bâzıları: "Çünkü hür kadınlar, cariyelerden daha temizdirler. Onların temizliği eşlerine de sirayet eder," demişlerdir. Fakat en münâsip yorum hadîsteki hürriyeti, mânevi hürriyet olan vasıfların üstünlüğüdür. Sindi sözlerine devamla: Ben derim ki en iyisi şöyle demektir:
'İnsan nefsinin bir câriye ile tatmin olması çok nâdirdir. Bu sebeple câriye ile evli bir kimse, başka kadınla evlenme eğilimi yönünden evli değilmiş gibidir. Bu nedenle hür kadınla evlenme tavsiyesi buyurulmuştur.' diye bilgi vermiştir.

1863) Ebû Hiireyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Çok çocuk doğurucu kadınla) evleniniz. Çünkü ben (kıyamet günü) sîzin çokluğunuzla iftihar ediciyim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun slnedindeki Talha bin Amr el-Mekki el-Hadrami'nin zayıflığı hususunda ittifak vardır. [37]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde Sindi: Çok çocuk yapan kadınla evlenmek kastedilmiştir Çünkü, hadîsin son kısmındaki: «... çokluğunuzla iftihar ...» ifâdesi buna delâlet eder. Diğer taraftan, ancak böyle yorum yapmakla bu hadîs ile, hadîsin alındığı babın başlığı arasında bir münâsebet kurulabilir, demiştir.
Bu hadîsin isnadı zayıf ise de bu mealde müteaddit hadîsler mevcuttur. Bunlardan birisi, 1846 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâKnın hadisidir. İkincisi o hadîsin izahı bölümünde nakledilen ve A h -med, Tabarâni, Beyhakî ve Hâkim1 in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri merfu' hadîstir. Üçüncüsü Ebû Dâvûd ve Nesai' nin Mâkil bin Yesâr (Radıyallâhü anh)'den yine merfu' rivayet ettikleri ve sonu şöyle olan
hadistir: «... (Kocasına kendisini) çok sevdirici ve çocuk doğurucu kadınla evleniniz. Çünkü ben kıyamet günü diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ediciyim.»
EI-Menhel Tekmilesi sahibi bu son hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der
"Kadının bu iki özelliği (yâni kocasına kendisini çok sevdirici ve çok çocuk doğurucu olması) kadının akrabası durumundaki evli kadınların hâlinden ekseriyetle anlaşılır. Çünkü birbirine yakınlığı olan kadınların tabiatları yek diğerine sirayet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlenilecek kadında bu iki özelliğin aranmasını tavsiye buyurmuştur. Zira, çok doğurucu olmazsa, matlub olan ümmetin çoğalması gerçekleştirilmez. Kocasına kendisini sevdirici olmazsa, kocası kendisine bağlanmaz, gözü dışarda kalır."[38]

9- Adam Bir Kadınla Evlenmek İsteyince Ona Bakması (Nın Meşruluğu) Babı

1864) Muhammed bin Mesleme [39](bin Seleme) (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi :
Ben bir kadınla evlenmek istedim. Artık ona gizlice bakmak için çalışmaya başladım. Nihayet kendisine âit bir hurma ağaçları içinde ona baktım, demiş, sonra kendisine:
— Sen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîsi olduğun halde bunu yapar mısın, denilmiş. Kendisi de:
— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, diye cevap vermiştir:
«Allah Teâlâ bir kadınla evlenme isteğini bir adamın kalbine attığı zaman, artık adamın o kadına bakmasında hiç bir beis yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Haccac, îbn-i Ertad el-Kufl olan râvidir ki bu hem zayıftır, hem de tedlisçi olup

bunu an'ane ile rivayet etmiştir. Lâkin bu hadisi yalnız Haccâc rivayet etmemiştir. Çünkü İbn-İ Hibbân kendi sahihinde başka bir senedle rivayet etmiştir.

1865) Enes bin Mâlik (Radtyaüâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; el-Muğîre[40] bin Şu'be (Radtyaüâhü anh) bir kadınla evlenmek istedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Git o kadına bak. Çünkü, bakman (evlendiğinizde) aranızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur.» buyurdu. El-Muğîre de (buyurulam) yaptıktan sonra o kadınla evlendi. Büâhere, el-Muğîre eşi ile kendisi arasındaki ittifak ve anlaşmadan (tarifi güç memnuniyetini) anlattı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve ricali sıka zâtlardır. Tirmizi ve tbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. îbn-i Hibbân kendi sahihinde îbn-i Mâceh gibi Enes (R.A.)'den rivayet etmiştir. Tirmizi de el-Muğire (R.A.)'den rivayet etmiştir. Ve Nesai Ebû HÜreyre (R.A.)'den ve el-Muğîre (R.A.)'den rivayet etmiştir.

1866) El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak, nikahlamak istediğim bir kadını O'na anlattım. Buyurdu ki:
«Git o kadına bak. Çünkü bakman, (evlendiğinizde) aranızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur.» Bunun üzerine ben Ensâr (Radıyallâhü anh um â) 'dan olan bir kadına gidip onu babası ile anasından istedim. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kızı gönnekliğimle ilgili) buyruğunu onlara haber verdim. Bana öyle geliyor ki kızın babası ve anası kızı görmek teklifinden hoşlanmadılar. El-Muğîre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Kız Örtüsü içinde olduğu halde (yapılan) konuşmayı işitti ve bana hitaben:
"Eğer Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin (bana) bakmanı emir etmiş ise, (bana) bak. Aksi takdirde, Allah'a yemin ederek senin bana bakmamanı isterim, dedi. Bana öyle geliyor ki kız benim ona bakmamı izam etti. El-Muğîre (Radıyallâhü anh) : Sonra ben ona baktım ve onunla evlendim, demiştir. Râvi demiş ki: (El-Muğîre bu kızla evlendikten) sonra aralarındaki ittifak ve anlaşmadan (tarifi güç memnuniyetini) anlattı/1
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahhîtir. Tirmizi ve başkası bu hadîsin bir kısmını rivayet etmişlerdir. [41]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid türündendir. Eldeki sünenin üç çeşit baskısının hepsinde hadîsin ilk râvisi 'Muhammed bin Seleme' olarak yazılıdır. Araştırmalarıma rağmen sahâbîler (ftadıyallâhü anhümâî arasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hadîs rivayet etmiş bu isimli bir sahâbînin adına rast-lıyamadım. Sonra Tirmizi' nin Nikâh Kitabının "İstenilecek kadına bakmak hakkında gelen hadîsler" bâbındaki;ifâdesinin şerhinde Tuhfe'de bu hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin aynen rivayet edildikten sonra bu hadisin Ahmed, îbn-i Mâceh, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından rivayet edildiği ve îbn-i Hibbân ile Hâkim'in bu hadîsin sahih olduğunu söyledikleri... ifâdesine rastladım. Bu nedenle râvî'nin Muham-med bin Mesleme (Radıyallâhü anh) olduğu kanısına vardım. Ve Tercemede böyle yazdığım gibi eldeki Sünenin 'Seleme* kelimesini 'Mesleme' olarak tashih ettim. İnşaallah hatâya düşmüş olmuyorum. Biraz sonra bu sahâbî'nin yazılacak olan hal tercemesin-de görüleceği üzere onun baba babasının adı 'Seleme' olduğu için se-nedde Sahâbinin, dedesine izafeten 'Muhammed bin Seleme' ifâdesi kullanılmış, denilebilir ise de bu ihtimal uzaktır. Matbaa hatasıdır, demek daha yakın ihtimaldir.
Hadîsteki "Hıtba" evlenme talebinde bulunmaktır.
Hadîste fiili geçen "Tahabbü"! gizlenmek ve saklanmak, demektir.
Hadis, erkeğin evlenmek istediği kız veya dul kadına bakmasının meşruluğuna ve bunu gizlice yapmakta da sakınca bulunmadığına delâlet eder. Bu husustaki geniş bilgi son hadîsin izahı bölümünde verilecektir.
Bu babın ikinci hadisi olan E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisini notta belirtildiği gibi İbn-i Hibbân da rivayet etmiştir. Tuhfe'de beyân edildiğine göre bunlarla beraber, Dârekutni ve Hâkim de bu hadîsi E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Yine notta belirtildiği gibi bu hadîsi T i r m i z i, el-Muğire (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bundan sonraki müellifimizin hadîsinin notunda da bu hadisin bir kısmının T i r m i z i de rivayet edildiği ifâde edildiği için T i r m i z î de mevcut kısmı buraya almayı uygun buldum. Oradaki farklı bir senedle rivayet edilen hadis şöyledir:
"... Bekir bin Abdillah el-Müzenî'den O da el-Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre el-Muğîre bir kadınla evlenmek istemiş, Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sellem) O'nai
«Kadına bak. Çünkü aranızda ülfet ve mahabbetin devamlılığı için bakman daha uygundur.»"
E n e s (Radıyallâhü anh) ve el-Muğîre (Radıyallâhü anh)'in hadîslerinde bulunan ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğuna âit metin içinde geçen ve; cümleleri aynı mânâyı ifâde "ederler. T i rm i z İ bu cümleyi: "Çünkü senin kadını görmen, aranızda mahabbetin devamı İçin daha uygun ve lâyıktır." diye yorumladığı için ter-cemede bu mânâyı seçtim. Tuhfe yazarı da en-Nihâye'den naklen beyan ettiği mânâ, T i r m i z î' nin verdiği mânâya uygundur.
S i n d î de: Cümledeki; fiilinin masdarı 'Edm' veya 'İdam'
tevkif ve telif, demektir. Yâni "Senin kadına bakman aranızda ülfet ve anlaşmanın sağlanması için daha uygundur." demek kasde-dilmiştir, demiştir. Görüldüğü gibi iki yorum arasında bir fark yoktur, denilebilir.
Notta N e s a î' nin el-Muğîre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bildirilen hadîs metni T i r m i z î' deki metne benzer. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi de mânâ bakımından el-Muğîre (Radıyallâhü anh) 'in Tirmizî'-deki hadîs metnine benzer.
S i n d î'nin beyânına göre el-Muğire (Radıyallâhü anh)'m son hadîsindeki; Ve kadın örtüsü içinde olduğu halde..." cümlesi o kadının kız olduğu mânâsı çıkar. el-Muğire (Radıyallâhü anh) bu cümle ile bunu demek istemiş, demiştir. [42]

Evlenmek Maksadı İle Kadına Bakmak İle İlgili Bilgiler Verelim:

Gerek yukarda rivayet edilen hadisler ve gerekse benzer hadîsler, evlenmek maksadı ile erkeğin kadına bakmasının meşruluğuna delâlet ediyorlar. Bu hususta âlimler müttefiktir.
M ü s 1 i m' in bu babın benzer başlığı altındaki hadîslerinin şerhi bölümünde N e v e v î şöyle der:
"Hadîsler, nikahlanmak istenen kadının yüzüne bakmanın müs-tehablığına delâlet ederler. Bizim, (yâni Şafiî mezhebi) E b û Hani f e ve diğer Kufîler'in mezhebi, Mâlik ve Ah-m e d' in mezhebleri ve âlimlerin cumhurunun mezhebi budur.
Kadı I y â z bâzı âlimlerin bunun mekruh olduğunu söylediklerini nakletmiş ise de bu görüş hatalıdır. Çünkü hadislerin açık hükmüne muhaliftir. Ayrıca alış - veriş ve benzerî işler için ihtiyaç duyulduğunda kadının yüzüne bakmanın câizliğine Ümmet icmâ etmiştir. Bu bakımdan da mezkûr görüş hatalıdır.
Evlenilmek istenen kadının yalnız bileklerine kadar ellerine ve yüzüne bakılır. Başka uzuvlarına bakılmaz. Bizim mezhebimiz ve âlimlerin çoğunun mezhebi budur.
Yine bizim mezhebimiz ile Mâlik, A h m e d ve Cumhur'un mezheblerine göre bu maksatla kadına bakmanın câizliği için kadının rızâsı şart değildir. Ona haber verilmeden de bakılabilir. M â -1 i k' ten yapılan zayıf bir rivayete göre, kadının izini olmadan ona bakmak caiz değildir. Ama bu görüş müteaddit nedenlerle zayıftır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bakma tavsiyesinde bulunurken bir kayıt koşmamıştır. Diğer taraftan kadın bakire ise bakılmasına müsaade vermekten utanabilir. Müsaade istemek iki taraf için de icâbında sakıncalar ve aldanmalar doğurabilir. Örneğin : Erkek onu beğenmediği takdirde, o kırılır ve üzülür. Bunun içindir ki kızı istemeden ona bakmak müstehabtır.
Adamın kadına bakması imkânsız olduğu takdirde adamın güvendiği bir kadını bu iş için gönderip bilgi toplaması müstehabtır."
El-Menhelin Tekmile yazarı N e v e v î' nin yukardaki sözlerini nakletmekle beraber, îbn-i Kudame' den de aynı konu etrafında geniş bilgi aktarmaktadır. Ben bunun bir bölümünü buraya aktarmayı yararlı görüyorum :
"Adam evlenmek istediği kadına ihtiyaç duyulduğunda mükerrer bakabilir. Fakat erkek ile kadın yalnız olarak bir yerde bulunamazlar. Çünkü bir erkekle, mahremi olmayan bir kadının halvette durmaları haramdır. Şer'i şerif, bakmaktan başka bir şeye cevaz vermemiştir. Bu itibarla müstakbel eşlerin yalnız başlarına buluşmaları, görüşmeleri, genel yasak hükmün içinde kalır. Aynı zamanda sakıncalı bir durumun doğmasından emin olunamaz. Bir erkek yabancı bir kadınla yalnız duramazlar. Çünkü bu halde onların üçüncü arkadaşı şeytan olur, mânâsını

ifâde eden hadîs, vardır."[43]

Erkeğin Evlenmek İstediği Kadına Bakmasıyla İlgili Dört Mezhebin Görüşleri

Abdurrahman el-Cezîrî' nin dört mezhebin Fıkhına âit kitabının dördüncü cildindeki "Nikâh Kitabı"nın baş kısmında şöyle der:
1. Hanefi mezhebine göre nikâh akdinden önce, erkeğin, evleneceği kadına bakması mendubtur. Ancak, kadının kendisine verilebileceğini bilmesi şarttır. İstediği takdirde, isteğinin reddedileceğini bilen erkeğin o kadına bakması helâl değildir. Bunun hikmeti şudur: Evlenme niyeti ve tarafların birbirine râzi olmasının gerçekleşmesi amacıyla erkeğin kadına bakması girişimi doğru ve sıhhatli bir girişim olur. Evlenme kasdı olmaksızın sırf kadınlara bakmak gayesi ile girişilen bakmak işi haramdır.
2. Şafii mezhebine göre bir kadınla evlenmek isteyen adamın, onun yüzüne ve bileklerine kadar ellerine bakması caizdin Bu bakış şehvetle de olsa veya ona âşık olmaya sebebiyet verse bile caizdir. Çünkü bu duygular, evlenmelerine vesile olabilir. Amaç da buna yöneliktir. Kadına gelince o da erkeğin avret sayılan diz kapağı ile göbek arası hâriç, bedenin başka yerlerine bakmak fırsatını bulursa bakması sünnettir. Çünkü onun da erkeğin vücûdundan beğenip beğenmiyeceği kısımlar olabilir. Şayet erkek, kadına bakma fırsatını bulamaz veya bundan sıkılırsa, kadını görüp durumunu anlatacak emin bir kimseyi gönderebilir. (Göndereceği kimse kadına nâmahrem sayılmayan bir erkek veya herhangi bir kadın olabilir.) Çünkü bakmak veya baktırmaktan gaye, eşler arasında ülfet ve sevgi ile uyuşmanın sağlanması ve devam ettirilmesidir. Bu gaye hangi yolla temin edilebilirse bu meşru yol normaldir. Bu hükmün delili el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) *ın hadîsidir.
(Hadis bu bâbta geçtiği için bunu burada tekrarlamaya lüzum görmedim.)
3. M âlikl le r'e göre istenecek kadının bileklerine kadar ellerine ve yüzüne bakmak onunla evlenmek isteyen erkek için mendubtur. Tâ ki kadının güzelliğinin matluba uygun olup olmadığını erkek anlasm. Bu bakmanın meşruluğu birtakım şartlara bağlıdır. Bu şartlardan birisi, erkeğin lezzet ve şehvet kasdı ile bakmaması-dır. İkincisi: Kadın erginlik çağına varmış ise kendisinin, varmamış ise velîsinin, bu erkeğin evlenme talebine râzi olduklarının erkek tarafından muhakkak bilinmesi şarttır. Bilinmez ise bakmak, bir fitneye sebebiyet verdiği takdirde, haram, sebebiyet vermediği takdirde mekruhtur. Üçüncüsü: Erkeğin bakacağının kadın tarafmdan bilinmesi şartıdır. Kadın habersiz ise erkeğin ona bakması helâl değildir.
4. H a n b e 1 i mezhebine göre, istenilecek kadının yüzüne, boynuna ve eline bakmak istekli erkek için mubahtır. Ancak, isteğin kadın tarafından reddedilmemesinin erkek tarafmdan kuvvetle sanılması ve bakılırken erkek ile kadının halvette olmamaları şarttır. Çünkü bir erkekle yabancı bir kadının yalnız iken bir yerde bulunmaları sakıncalıdır. Erkeğin evlenmek niyeti ile bir kadına bakmasının mübahlığı için onun kadından veya velisinden izin istemesi şart değildir. Hattâ kadının haberi olmadan erkek bakabilir ve gerek duyarsa defalarca bakabilir."
Bu konuda daha geniş izahat için Fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. [44]

10- Adam (Dîn) Kardeşinin Bir Kadına (Evlenmek İçin) İstekli Çıkması Üzerine (O Kadına) Talip Olmasın, Babı

1867) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an h)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Adam, (din) kardeşinin bir kadına (evlenmek için) istekli çıkması üzerine (o kadına) talip olmasın.»"

1868) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) jöyle buyurdu, demiştir:
«Adam, din kardeşinin bir kadına (evlenmek için) istekli çıkması üzerine (o kadına) tâüp olmasın.»*'

1869) Fâtima bint-i Kays (el-Kureşiyye) (Radtyallâhü an*â)*dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bana * «Senin (boşanmadan dolayı devam eden) iddetinden çıktığın zaman (iddetihin bittiğini) bana haber ver.» buyurdu. (îddeti bittikten) sonra Fâtıma O'na haber verdi. Sonra Muâviye (bin Ebi Suf-yânî, Ebü'1-Cehm bin Suhayr ve Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhu an-hüm) Fâtıma'yı nikahlamak için istekli çıktılar. Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem), (anılan istekliler hakkında Fâtıma'ya) :
«Muâviye'ye gelince (o), hiç malı olmayan fakir bir adamdır. Ebü'l-Cehme gelince (O,) da kadınları çok dövücü bir adamdır. Ve lakin Üsâme (ile evlenmen iyidir)» buyurdu. Bunun üzerine Fâtıma:
' (Üsâme'yi beğenmediğini belirtmek üzere) eliyle şöyle işaret ederek : Üsâme, Üsâme' dedi. (Fâtıma'nın Üsâme ile evlenmeye taraftar olmaması üzerine) Besûlullah (Sallallah üAleyhi ve Sellem), Fâtı-ma'ya!
«Allah'a itaat ve Resulüne itaat senin için hayırdır.» buyurdu. Fâtıma, demiştir ki -. Bunun üzerine ben Üsâme ile evlendim de onunla mutlu oldum. (Veya durumuma kadınlarca gıbta edildi.)"[45]

İzahı

Bu bâbtaki hadîsleri Kütüb-i Sitte sahibleri ve diğerleri rivayet etmişlerdir. Bunlardan Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'njn hadisi bâzı rivayetlerde daha uzundur.
Ebû Hüreyre ve İbn-i Ömer1 in hadîsleri bir erkeğin bir kadınla evlenmek üzere istekli çıktıktan sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının yasak olduğuna delâlet ederler. Hadîslerdeki 'kardeş' kelimesinden din kardeşi mânâsı kastedilmiştir. Bu iki hadîsin zahiri hükmü budur.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise birden fazla müs-Iüman erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının câizliğine delâlet eder.
Yukardaki üç hadîs muvacehesinde, İslâm âlimlerinin görüşleri hakkında T i r m i z İ bu babın başlığının benzeri başlık altında rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve F â t ı -m a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadislerini rivayet ederek şöyle der:
"Ebû Hüreyre' nin hadîsi hasen, sahihtir. Mâlik bin E n e s: Bir erkeğin istekli çıktığı kadına başka erkeğin istekli çıkmasının yasaklanmasının mânâsı şudur: Bir erkek bir kadınla evlenmek isteğinde bulunur, kadın da onunla evlenmeye râzi olunca başkasının o kadına istekli çıkması yasaktır, demiştir.
Şafiî de: Bizce bu hadîsin mânâsı şöyledir: Bir erkek bir kadınla evlenmek isteğinde bulunur, kadın da rızâ gösterir ve ona temayül e.derse o kadına başka erkeğin çıkması caiz değildir. Fakat kadının rızâsı veya ilk istekliye temayül etmesi bilinmeden önce, başkasının aynı kadınla evlenme isteğinde bulunmasında hiç bir beis yoktur. Hadîsin böyle yorumlanmasının delili Fâtıma bint-i K a y s (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisidir. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinin mânâsı bizce şöyledir: Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) kendisine istekli çıkan sahâbilerden birisiyle evlenmeye rızâ gösterdiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermemiştir. Eğer O'na haber vermiş olsaydı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın rızâ gösterdiği sahâbîden başkasıyla evlenmesine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) bir işarette bulunmadı, demiştir."
El-Menhel'in Tekmilesi yazarı Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini açıklarken geniş bilgi vermiştir. O bilginin bir kısmını buraya aktaralım:
1. Mâlik, el-Muvattâ' da: Bu hadîsin yorumu kanımızca şöyledir: Erkek kadına istekli çıkar, kadın da ona temayül eder, muayyen bir mihir üzerinde ittifak ederler ve birbirleriyle evlenmeye rızâ gösterirler, işte durum bu dereceye vardıktan sonra başka bir erkeğin aynı bir kadınla evlenmeye istekli çıkmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır. Fakat bir erkek bir kadına istekli çıkar da aralarında henüz bir muvafakata varılmamış ve kadın o erkekle evlenmeye temayül göstermemiş iken başka erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının yasaklığı kastedilmemiştir, demiştir,
2. Hanbelîler' den İbn-i Kudeme: Evlenilmek istenilen kadının durumu şu üç kısma ayrılır:
I- İstekli çıkan erkeğe kadın olumlu cevap verir veya velîsine olumlu cevap yahut nikâhını kıydırmak için izin verir. Bu halde başka erkeğin aynı kadına istekli çıkması haramdır. Çünkü böyle bir davranış müslümanlar arasında düşmanlığın sokulmasına ve ilk isteklinin işini bozmaya sebebiyet verir. Biz bu hüküm hususunda ilim ehli arasında herhangi bir ihtilâfın bulunduğunu bilmiyoruz. Ancak bâzı âlimler bu hadîsteki yasaklamayı mekruhtuk mânâsına yorumlamışlar ise de açık olan hüküm haramhk mânâsına yorumlamaktır.
II- Kadın istekli çıkan adamla evlenmeyi reddeder veya temayül göstermez, bu takdirde başka erkeğin o kadına istekli çıkması caizdir. Çünkü Ahmed ve Müslim'in rivayetinde-ki Fâtıma Bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi meâlen şöyledir:
*ıFâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in yanına vararak Muâviye (Radıyallâhü anh) ve Ebû Cehm

(Radıyallâhü anh)'in kendisine evlenme teklifinde bulunduklarını anlatmış, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
Muâviye'ye gelince o hiç malı bulunmayan fakir bir adamdır. Ebû Cehm (Radıyallâhü anh) 'a gelince o asasını om uzundan hiç indirmez (Yâni kadınları çok döver). Sen Üsâme bin Zeyd (Radıyallâ-hü anhümâ) ile evlen.-"
Bu rivayette görüldüğü gibi F â t ı m a (Radıyallâhü ahhâ) Muâviye (Radıyallâhü anh) ve Ebû Cehm (Radıyallâhü anh)'ın kendisiyle evlenmek istediklerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdikten sonra, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun Üsâme ile evlenmesini tavsiye etmiştir.
III- İlk istekli erkeğe kadın açıkça olumlu cevap vermemekle beraber taraftarlığı ve rızâsı hâlinden veya başka belirtilerden anlaşılır. Bu takdirde hüküm birinci kısmın hükmü gibidir. Yâni başka erkeğin ona istekli çıkması helâl değildir. A h m e d' in sözünün zahiri böyledir. Çünkü birbiriyle evlenmek isteyenlerin bâzısına temayül ettiği zaman başka erkeğin istekli çıkması helâl değildir. Temayül bazen açığa vurulur, bazen de ima h olur, demiştir.
Kadı Iyaz: Ahmed'in sözünün zahirine göre üçüncü kısımda başka erkeğin istekli çıkmasının mü ban lığıdır. Şafiî' nin cedid mezhebi de budur. Bunların delili de Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisidir.
3. Şâfiîler' den N e v e v î : İlk istekli erkeğe olumlu cevap açıkça verilip erkek de caymaz ve başka erkeğin de istekli çıkmasına izin vermediği zaman ilk istekliden başkasının aynı kadına istekli çıkmasının haram lığı hususunda âlimler icmâ etmişlerdir, demiştir."
4. Hanefî Fıkıh Kitablanndan Dürr-i Muhtar müellifi: Bir erkek bir kadınla evlenmek ister, başka istekli erkek bulunmaz, kadın da istekli erkeğe rızâ gösterirse onun o kadını istemesinde bir sakınca yoktur, demiştir. Kadınların iddetlerine ait bölümün "El-Hi-dâd" f aslındaki bu ifâdenin haşiyesinde î b n - i Â bidîn şöyle der:
Müellifin «Başka istekli erkek bulunmaz, kadın da istekli erkeğe rızâ gösterirse» kaydını el-Bahr Müellifi Ş â f i i 1 e r' den nakletmiş ve şöyle demiştir: Ben bu kaydı mezhebimizin âlimlerine âit olarak bir yerde görmedim. Bu kaydın delili;hadîsidir. Bu hadîs sahihtir. Ş âf i î 1 e r, bu hadîsi ilk istekli erkeğin, başka erkeğin istekli çıkmasına izin vermemesi şartına bağlamışlardır.' Yâni kadını isteyen ilk erkeğin başka erkeklerin de aynı kadına istekli çrkmasına izin vermemesi şartı koşulur. Bizce de naklolunan hüküm budur. Nitekim ez-Zâhire'de: Bir erkeğin bir kadınla evlenmek için istekli çıkmasından sonra başka bir erkeğin aynı kadma istekli çıkmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehiy buyurmuştur. Bu ne-hiyden maksat, kadının ilk istekliye kalben temayül etmesidir. Et-Tâtarhanlye'nin "Babü'i-Kerâhet" bölümünde böyle denmiştir.
Kadın ilk istekliye karşı susarsa başka erkeğin istekli çıkıp çık-mıyacağı hususundaki iki kavil Şafiî âlimlere aittir. î b n - i Â b i d î n bu cümle ile ilgili olarak: Ben derim ki; bâzı karinelerde kadının kalben ilk istekliye taraftar olduğu bilinmezse ikinci erkeğin istekli çıkabileceğine dâir Şafii ler' ce tercih edilen kavil açıktır. Ama kadının ilk istekliye kalben taraftar olduğu bâzı karinelerle bilinirse bu eğilim, açıkça belirtilen rızâ gösterme mesabesindedir. Yâni bu takdirde ikinci erkeğin istekli çıkmasının câizliği kavli tercih edilmemelidir."
Tekmile yazan şu bilgiyi de vermiştir:
"Kadın ilk istekli erkeğe olumlu cevap verdiği halde başka erkek aynı kadına istekli çıkıp onunla evlenirse Nevevi' nin beyânına göre kadınla evlenen ikinci istekli günah işlemiş olur. Bununla beraber Cumhur'un mezhebine göre kıyılan nikâh feshedilmez.
Mâl i k' in meşhur mezhebine göre henüz zifafa girilmemiş ise nikâh feshedilir.
M â 1 ik'in meşhur olmayan bir rivayetine ve Dâvûd-i Zahirî' nin mezhebine göre duhul olsun olmasın nikâh feshedilir, demiştir."
îlk iki hadîsteki "Kardeş" kelimesinden maksadın din kardeşi olduğunu yukarda belirtmiştik. Şu halde hadisteki yasaklama hükmün ilk isteklinin müslüman olması hâline mahsustur. Bir zimmi erkek bir zimmi kadını istedikten sonra müslüman bir erkeğin o kadına istekli çıkmasında sakınca yoktur. Evzâî, îbn-i Mün-z i r * ve Hattâbî böyle demişlerdir. Fakat cumhur bu hüküm hakkında zimmi erkeği müslüman erkek gibi kabul etmişlerdir. [46]

Ebûhüreyre (Radıyallahü Anh) Ve İbni-İ Ömer (Rad1yallahü Anh) İn Hadislerinin Fıkıh Yönü ,

1. Bir erkek bir kadına istekli çıktıktan sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkması haramdır. Bu husustaki gerekli bilgi ve tafsilât yukarda verilmiştir.
2. Hadîsteki yasaklama hükmü ilk istekli erkeğin müslüman olması hâline mahsustur. Bu hüküm hadislerdeki 'Kardeşi' kelimesinden çıkarılır. Buna âit fıkıhçıJarın görüşleri de yukarda anlatıldı.
3. Bu hadisler deîîl gösterilerek aynı hükmün kadınlar hakkında da mevcut olduğu söylenmiştir. Meselâ: Bir kadın bir erkekle evlenmek ister ve isteğini erkeğe iletir. Erkek de kadına olumlu cevap verir. Taraflar evlenme hazırlığı işine girdikten sonra başka bir kadın o erkekle evlenmek ister ve onu ilk kadından caydırmaya çalışır, erkek de birden fazla kadınla evlenmeme kararındadır, işte bu durumda ikinci kadının giriştiği iş haram sayılır. Fakat erkek her iki 'kadınla da evlenmek niyetinde ise ikinci kadının istekli çıkmasında bir sakınca yoktur.
Hadislerin fıkıh yönüne âit yukardaki bilgi el-Menhel'in tekmi-leşinden naklen verilmiştir. Yazar yukardaki üçüncü maddeyi Fet-hü'I-Bâri'nin 9. cildinin 158. sayfasından naklettiğini beyan etmiştir.
Fâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ)'nın hadi-siyle ilgili izaha geçelim:
E b u Dâvûd "Boşanan kadının nafakası" babında bu hadîsi müteaddit senedlerle uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte yazarlarının, Mâlik, Tahavi ve Bey-haki1 nin de rivayet ettikleri bu hadîsin bâzı rivayetlerinde belirtildiği gibi Fâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ) Ebû Amr bin Hafs (Radıyallâhü anh) ile evli iken kocası kendisini boşamıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'ya iddetini I b n-i Ü m m î M e k t û m (Radıyallâhü anh) 'in evinde doldurmasını emretmiş ve iddetini bitirdikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat etmesini emir buyurmuştu. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) boşanma iddetinden çıktıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e durumu arzetmiş ve müellifin rivayetine göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh), E b ü ' 1 - C e h m (Radıyallâhü anh) ve Ü s â m e (Radıyallâhü anhl'ın kendisiyle evlenmek isteğinde bulunduklarını arzetmiştir. Bâzı rivayetlerde Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'in ismi istekliler arasında geçmemiştir. M ü s -1 i m ' in rivayetinde de geçmiştir. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) isteklilerden hangisi ile evlenmesi konusunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e danışmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de isteklilerin durumlarını beyân buyurmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â v i y e (Ra-dıyallâhü anh) in fakir olduğunu beyan etmiş, (bâzı rivayetlerde görülen az lâfız değişikliği mânâyı değiştirmez) bu sebeple o değişiklikleri burada belirtmeyi gerekli görmüyorum.
İsteklilerden E b ü'l-C e h m (Radıyallâhü anh)'m da kadınları çok dövücü olduğunu belirtmiştir. Bâzı rivayetlerde: «Ebü'l-Cehm asasını omuzundan indirmez.- buyurulmuş ki, bu ifâde müellifin rivâyetindeki ifâdenin mânâsını verir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmesini uygun görmüş, bâzı rivayetlerde; -Üsâme ile evlen.» ifâdesi buyurulmuştur. Fakat Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmeye taraftar olmadığını belirtmek istemiştir. Tekmile yazarının beyânına göre Fâtıma (Radıyallâhü anhâVnın bu tekliften hoşlanmayışının sebebi Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'m çok siyah tenli ve azadlı köle olmasıydı. Fakat Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'m dindarlığı, fazileti ve güzel huyları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in malûmu olduğu için Fâtıma (Radıyallâhü anhâJ'nın yaranna Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu tavsiyede bulunmuştur. Hadîsin son kısmında belirtildiği gibi bu tavsiyeye riâyetin Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) için hayırlı oldufcu buyurulduktan sonra, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmiş ve sonra bu evliliğin onu mutlu kıldığını ve bâzı kadınların onun hâline imrendiklerini ifâde etmiştir. [47]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazarı bu hususta ezcümle şöyle der:
1. Bir kimsenin durumu hakkında istişare edildiği zaman danışılan zâtın durumu sorulan kişi hakkında bildiği kusurlarını söylemesi meşrudur. N e v e v I, el-Ezkar'da: Bilmiş ol ki; gıybet yani bir müslümam hoşlanmadığı durum ve kusurlarıyla anmak haram ise de maslahat için bâzı hallerde mubahtır. Dinen meşru sayılan sıhhatli bir amaca ulaşmak ancak ilgili şahsın sorularını anlatmakla mümkün ise o takdirde yapılan gıybet mubahtır. Gıybet etmeyi meşru maslahat için mubah kılan sebepler çoktur. Bunlardan birisi zulme uğrayan kişinin uğradığı zulmü yetkili zâtlar huzurunda anlatmasıdır, demiştir.
2. Kişiyi kendisi için yararlı olan işe teşvik etmesi müstehab-tır. Kişi o işten hoşlanmasa dâhi ona doğru yolu göstermek müste-haptır. Çünkü o bu yararları idrak etmeyebilir. Tabii nasihat eden zât bu yararları müdrik fazilet ehlinden olduğu zaman ona uyulmalıdır.

3. Fazilet ehlinin nasihatini kabul etmeli. Çünkü iyi bir sonuca ulaşılması umulur. Nitekim F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) ilk anda Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmeden hoşlanmamış sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin nasihatini kabul edip Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenince son derece memnun ve mutlu olduğunu belirtmiştir. Hattâ M ü s 1 i m' in rivayetinde :
"Ben Üsâme (Radıyallâhü anh) ile evlendim. Allah Üsâme (Radıyallâhü anh) ile beni şereflendirdi ve ikram etti."
4. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e uymak ve takvadan ayrılmamak insanın makamını yüceltir. O insan azadlı köle bile olsa bu durum değişmez. Çünkü F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) Arapların en şerefli kabilesi olan Kureyşler' den idi. U s â m e (Radıyallâhü anh) ise Peygamber (Sallallahü Aleytii ve Sellemi'in âzadlı kölesi idi. Takvası ve üstün sâlihliği, meziyetiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin sevgisine mazhar olmuştur.
5. Boşanan kadın henüz iddetini bitirmemiş iken ona açıkça istekli çıkmak caiz değil ise de imâ yoluyla istekli çıkmak caizdir. Çünkü bâzı rivayetlere göre F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) iddetin-den çıkınca isimleri anılan sahâbîlerin kendisiyle evlenmek arzusunda olduklarını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmiş-tir. Kadın iddetinden çıkmadıkça ona açıkça istekli çıkmak caiz değildir."
Hadiste Anılan Zâtların Hâl Tercemeleri
Muâviye (R.A.)'m hâl tereemesi dokuz nolu, Üsâme bin Zeyd (R.A.)m ki 795 nolu ve Patıma Bint-i Kays (R.A.Vnınki 1789 nolu hadislerin izahı bölümünde geçmiştir. Buraya müracaat edilebilir. [48]

11- Bakire Ve Dul Kadından (Nikâh İçin) Emir İstemek Babı

1870) Abdullah bin Abbâs (Radtyaltâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dul kadın, nefsinin evlenmesi hususunda velîsinden daha çok hak sahibidir. Bakire de nefsi (nin evlenmesi) hakkında emri (= izni) istenir.»
Denildi ki:
'Yâ Resûlallahl Şüphesiz, bakire, konuşmaktan haya eder.
Efendimiz buyurdu ki:
«Bakirenin izni onun susmasıdır.»"
Ebül-Cebm (R.A.)'in Hâl Tereemesi
Ebül-Cehm bin Suhayl'in adı Âmir veya TTbeyd bin Huzeyfe el-Kureşi Mekke'nin fetih yılı müslümanlığı kabul etmiş, Kureyş'in saygı değer öncülerinden idi. Asabi mizaçlıydı. Nakışlı bir yönlü, siyah elbiseyi Peygamber (S.A.V.)'e hediye eden zât budur. Fakat Şam mamulü bu elbise Peygamber (S.A.V.) tarafından kendisine iade edilmiştir. Mâlik ve Tahavi'nin Âişe (R.A.)'dan rivayet ettikleri hadiste belirtildiği gibi elbisedeki işlemeler Peygamber (S.A.V.)'ı meşgul etmiş olmasaydı, Peygamber (S.A.V.) bunu iade ederken Ebüi-Cehm (R.A.Vın inbican ma'mulü olan nakışsız bir elbisesini istemiş ve bu elbise hediye edilmiştir. (El-Menhel cild 8. san. 10 ve Tekmile cild 4, sah. 313)

1871) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Dul kadın, kendisinin açık emri alınmadıkça nikâh olunmaz. Bakire de izni alınmadıkça nikâh olunmaz ve onun izni, susmasıdır.»"

1872) Adiy (bin Amîre) el-Kindî (Radıyallâhü anhyâtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dul kadın, nefsinin arzusunu açıkça söyler. Bakire de rızâsı onun susmasıdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râviler sıka zâtlardır. Ancak sened munkatîdir. Çünkü ravi Adi (bin Adî) babası Adî bin Amire (R.A.)'-den hadis isitmemiştir. İkisinin arasına el-Urs bin Arnre girer. (Ki aracı olan el-Urs, senedde yoktur. Bunu Ebû Hatim ve başkası söylemiştir. Lâkin bu hadis İÇİn sahih şâhidler vardır. [49]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadisini Şafiî, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir.
Hadisteki "El-Eyyim" kelimesi Arap dilinde eşi olmayan bekâr veya dul erkek ve kadın mânâsında kullanılır. Fakat bu hadiste dul kadın mânâsında kullanılmıştır. Burada bakireye karşılık kullanıldığı için hadîsin zahirine göre kocasının ölümü veya boşaması dolayısıyla dul kalmış kadın demektir.
Hadîs dul kadının evlenmesi hususunda velisinden daha çok hak ve yetki sahibi olduğuna delâlet eder. Bu nedenle onun emri olmadan velisi tarafından nikâhı yapılamaz. Bu hükümle ilgili hadisdeki ifâde dul kadının evlenmesi hususunda velîsinin de hak sahibi olduğuna fakat kadının hakkının onunkinden fazla olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki velî o dul kadını kendisine denk bir erkekle evlendirmek isterse fakat kadın kabul etmezse velîsi tarafından icbar edilemez. Şayet dul kadın kendisine denk bir erkekle evlenmek isteyip velisi imtina ederse velî icbar edilir. Buna rağmen velî İsrarda bulunursa kadı tarafından o kadının nikâhı kıyılır. N e v e v î fıkıhçıların bu hükmünün bu hadîsten alındığını M ü s 1 i m' in şerhinde açıklamıştır.
Bakire kadının evlenmesi için velîsi tarafından izin istenen bakirenin izin istendiğinde susması dînen izin sayılır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Kütüb-i Sitte sahibleri rivayet etmişlerdir.
Adî (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir. Fakat notta belirtildiği gibi sahîh şâhidleri vardır. Görüldüğü gibi onun hadîsindeki hüküm daha önce geçen îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîslerin-deki hükümlerin aynısıdır.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerden anlaşıldığı gibi dul kadının nikâhının yapılması onun açık emir ve müsaadesine bağlıdır. Muvafakati istendiğinde susması yeterli sayılamaz. Fakat bakire kadının nikâhının yapılması için izni istendiğinde dille izin vermesi şart değildir, susması kâfidir.
Yukardaki hadîslerden bahis konusu edilen bakire ve dul kadından maksat, erginlik çağına varmış olan kadınlardır. Henüz bu çağa varmamış olanlardan izin almak anlamsızdır. Bu çağa gelmemiş olan bakire veya dul kızların nikâhları ile ilgili hükümler bundan sonra gelecek olan 13. ve 14. bâblardaki hadîsler bölümünde anlatılacaktır.
Burada bâzı noktalar hakkında âlimlerin görüşlerini belirtmek gerekir. Şöyle ki:
1. Erginlik çağına varmış olan bakire kızdan izin alınmadan,
2. Erginlik çağına varmış olup dul olan kadından izin alınmadan, babalan tarafından velî sıfatıyla akdedilecek nikâhın hükmü nedir? Bu husustaki âlimlerin görüşlerini anlatalım:
El-Menhel'in Tekmile yazarı Ebû Dâvûd'un "tstTmâr" babındaki Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisleri şerhinde ezcümle şöyle der:
1. Erginlik çağına varmış olan bakire kızlardan izin alınmadan babaları tarafından nikâhları kıyıldığı takdirde, kıyılan nikâhın sahih olup olmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. îlim ehlinin ekserisinin görüşüne göre, kız, yapılan nikâha rızâ göstermediği takdirde o nikâh hükümsüzdür.
Medine ehlinin bâzısına göre babanın kıydırdığı nikâhtan bakire kız hoşlanmasa bile o nikâh caizdir. Mâlik, Şafii, îbn-i Ebî Leylâ, el-Leys, Ahmed ve îshak'ın kavli de budur.
2. Erginlik çağına ermiş olan dul kadından müsaade alınmadan yapılan nikâh tüm âlimlerce hükümsüzdür. Dul kadının babası ondan müsaade almadan nikâhını kıydırdıktan sonra durumu duyan kızı rızâ göstermezse yine nikâh tüm âlimlerce hükümsüzdür.
Hadîslerdeki dul kadın tâbirinden maksat sıhhatli veya fasit bir evlenme yahut vat-ı şüphe ile bakireliği giderilmiş olan kadın mânâsı kastedilmiştir. Yine hadîslerdeki bakire tâbirinden maksat, bakirelik zarı her hangi bir temasla giderilmemiş veya atlama, aşırı kan akma gibi hastalıkla bakireliği zail olmuş olan kadın, demektir.
Gayri meşru cinsel temasla kızlığı bozulmuş olan kadın bakire hükmüde mî, dul hükmünde mi?
Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
1. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre bu kadın bakire hükmündedir.
2. Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muham-m e d' e göre bu kadın dul kadın hükmündedir.
Bakire kadının susması ve hiç bir şey söylememesi hâlindeki hüküm hususunda da şöyle bir ihtilâf vardır:
1. Mâli ki I er'e göre, bakire kadından izin istendiğinde bir şey söylemeden kaçarsa veya ağlarsa, yahut oturduğu yerden kalkarsa veya

hoşlanmadığına delâlet eden bir belirtisi bulunursa, izin ve rızâsının olmadığı anlaşılır ve nikâhı kıyılamaz.
2. Şâfiîler'e göre mezkûr hareketlerin hiç birisi nikâh kıymaya mâni değildir. Ancak bakire, ağlayıp, bağırırsa ve buna karşı olduğunu davranışları ile bildirirse o zaman iznin olmadığı anlaşılır. [50]

12- (Erginlik Çağına Ermiş Bâkîre Veya Dul) Kızı Hoşlanmadığı Halde Onu Evlendiren Baba(Nın Kıydırdığı Nikâha Ait) Bâb

1873) Ensâr'dan olan Abdurrahmân bin Yezîd ile Mücemmî' bin Ye-zîd (Radtyallâhü anhütnâ) (isimli iki kardeş)'den rivayet edildiğine göre:
Onlardan Hizam (Radıyallâhü anh) isimli bir adam (Hansa adındaki) kızının nikâhını yapmış, sonra kız babasının yaptığı nikâh işinden hoşlan mı yarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varıp (durumu) O'na anlatmıştır. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızın babasının yaptığı nikâh işini iptal buyurmuş, kız da bundan sonra Ebû Lübâbe bin Abdi'l Münzir (Radıyallâhü anh) ile evlenmiştir. Râvi Yahya o kızın dul olduğunu anlatmıştır." [51]

İzahı

Ş â.f îi, Âhmed, Buhâri, Sünen sahipleri, B e y h a -ki ve Dârekutnî bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Son hadisin râvisi Adi el-Kindî'nin Hâl Tercemesi
Adî el-Kindl (R.A.)'m babasının adı Ümeyye'dir. Sahâbî olan bu zâtın 10 hadisi vardır. Müslim, onun bir hadisini rivayet etmiştir. Râvileri Ad! ve el-Aras isimli iki oğlu ile Kays bin Ebi Hazim Mir. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesal ve İbn-İ Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Vakıdî'nin dediğine göre hicretin 40. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa: 264)
Dâvûd üuu y âvûd'un rivayetinde kızın dul olup isminin de Hansa olduğu ve râvi Abdurrahman ile Mücemmi' (Radıyallâhü anhüm)'ün iki kardeş oldukları belirtilmiştir. Bâzı rivayetlere göre kızın babasının ismi H ı d â m ' dır.
H ı d â m veya Hizam (Radıyallâhü anh) A m r bin A v f oğullarından Halid el-Ensârı (Radıyallâhü anh) 'in oğludur. Müellifin rivayetinde Yahya' nin belirttiği diğer bâzı rivayetlerde de Hansa (Radıyallâhü anhâ) 'nın dul olduğu belirtilmiştir. S e v r î' nin rivayetinde bakire olduğu ifâdesi var ise de zayıftır. Tercih edilen rivayet onun dul olduğuna dâir olan rivayettir.
Tekmile yazarı şöyle der .-
Hansa (Radıyallâhü anhâ) 'nın dul olduğu rivayeti daha kuvvetlidir. Nitekim Abdürrezzâk, Ebû Bekir bin M u -h a m m e d' den Jahriç ettiğine göre Ensâr-i Kirâm'dan bir adam Hansa bint-i Hidâm (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş sonra adam Uhud savaşında şehid edilince Hansa (Radıyallâhü anhâ) 'nın babası başka bir adamla onu evlendirmiş, nikâhının yapıldığından haberdar olunca Hansa (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek:
(Yâ Resûlallah!) Babam benim nikâhımı yapmış. Halbuki çocuğumun amcası (ile evlenmem) bana daha sevimlidir, demiştir.
îşte yukarıdaki rivayet Hansa (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk kocasından çocuğunun olduğuna ve ilk kocasının Ensâr'dan olduğuna delâlet eden ilk kocasının ismi Enis bin Katâde (Radıyallâhü anh) idi.
Hansa ^Radıyallâhü anhâ)'nın babasının kendi başına
Hansa (Radıyallâhü anhâ)'yi verdiği kocanın ismine rastlıya-madık.
Hansa (Radıyallâhü anhâ) babasının yaptığı nikâh işinden hoşlanmıyarak durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o nikâhı iptal etmiş, Hansa (Radıyallâhü anhâ) da bundan sonra Ebû Lûbâbe (Radıyallâhü anh) ile evlenmiştir.
Hadisin Fıkıh yönü ve erginlik çağma varmış kız veya dul kadının hoşlanmamasına rağmen babası tarafından nikâhının kıyılma-sıyla ilgili âlimlerin görüşleri bu bâbta rivayet edilen hadîslerin sonunda anlatılacaktır.

1874) İbn-i Büreyde (Abdullah)ın babası Büreyde[52] (bin el-Hu-sayb) (Radtyalİâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Gene bir kız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:
Babam hakirliğini benimle giderip yükselmek için beni erkek kardeşinin oğlu ile evlendirdi, diye şikâyette bulundu. (Büreyde) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yapılan nikâhın kabul veya redd) işini kıza verdi. Bunun üzerine kız:
Ben babamın yaptığı işi kabul ettim. Velâkin babaların böyle yapmaya hakları olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahihtir. Müelliften başkası bu hadisi Âişe (R.A.) ve başka sahâbiden rivayet etmişlerdir.
Hâl Tercemeleri
Hadîste isimleri geçenlerden Abdurrahman bin Yezid bin Câriye el-Ensârî Ebû Muhammed el-Medeni (R.A.) Ömer bin el-Hattâb (R.A.)'m oğlu Âsim <R.A.)'m ana bir kardeşidir. Peygamber (S.A.V.) hayatta iken doğmuş ve Hansa (R.A.)'dan bu hadisi rivayet etmiştir. Ebû Davud'un rivayeti bu şekildedir. Abdurrahman (R.A "in bu olayı Peygamber (S.A.V.)'den rivayet ettiği de söylenmiştir. Kendisi ayrıca amcası Mücemmi' bin Câriye, Ömer bin el-Hattâbf Ebû Eyyub ve başkalarından da rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Abdullah bin Ab dillah bin Su'lebe, Zührî, Abdullah bin Muhammed bin Akil, Kasım bin Muhammed ve bir cemâattir. îbn-i Sâd onu sıka sayarak hadîslerinin az olduğunu söylemiş, îbn-i Hibbân da onu sikalar arasında zikretmiş, el-Askert ise onu Peygamber zamanında doğmuş olanların fazileti bölümünde anmıştır. Hicretin 93. yılı vefât ettiği söylenmiştir. Müslim hâriç Kütüb-i Sitte yazarlan rivayetlerini almışlardır.
Hadiste ismi geçen MücemmİI' bin Yezîd bin Câriye el-Ensârî (R.A.) yukarda hâl tercemesi verilen AMurrahman (R.A.)'ın .kardeşidir. Utbe bin Üveym bin Sâi-de ve Hansa bint-i Hizâm'dan rivayette bulunmuştur. Kavileri ise oğlu Yâkub, Kasım bin Muhammed ve îkrime bin Seleme bin Rabia'dır. Bu zât Peygamber (S.A.V.) hayatta iken Kur'an-ı bir araya cem edenlerden olan Mücemmi' (R.A.)'ın erkek kardeşinin oğludur. Bu zâtın Peygamber (S.A.V.)'in sohbetine kavuştuğunu söyleyenler yanılmışlardır. Sahâbîlik şerefine mazhar olan bu zât değil, bunun amcası olan Mücemmi' bin Câriye (R.A.)'dir. (MücemmİI bin Câriye (R.A.)'ın hâl tercemesi 1536 nolu hadis bölümünde geçmiştir.)
Hansa bint-i Hıdam veya Hizam bin Hâlid el-Ensârl, Amr bin Avt oğulları kabJlesindendir. Ensârtn Evs kabilesindendir. Ebû Lübâbe (HA.) ile evlenmiştir. Bir kaç hadisi vardır. Buhârt bir tanesini rivayet etmiştir. Râvisi Mücemmi 7>in Yezld-bin Câriye'dir. (Er-Menhel TekmilesİI C. 3, Cah. 271 ve" Hulâsa 490)
Ebû Lübâbe (RA.J'ın hâl tercemesi 1084 nolu hadis bölümünde geçmiştir.
İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Bakire genç bir kız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek, kendisi hoşlanmadığı halde babasının onun nikâhını kıydığını Efendimize anlattı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu (yapılan nikâhın kabul veya reddi için) muhayyer kıldı.
(îbn-i Mâceh demiştir ki) : Bu hadîsin mislini İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh) vasıtasıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) '-den... râviler senedi ile Muhammed bin es-Sabbah da bize tahdis etmiştir. [53]

İzahı

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi ayni hadîsi başka hadîsçiler, Â iş e (Radıyallâhü anhâ) ve başka sahâbîden rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i' nin Nikâh bölümünün "Bakire ve dul kadından izin istemek" bâbındaki hadîsler şerhinde e 1 - A h ve z î' nin beyânına göre bu hadîsi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan N e s â î rivayet etmiştir. Oradaki hadis meâlen şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ)*dan rivayet edildiğine göre genç bir kız Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına girerek:
Ben hoşlanmadığım halde babam, hakir ligin i benimle giderip yükselmek için beni erkek kardeşinin oğlu ile evlendirdi, demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) kıza:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelinceye kadar otur, demiş, sonra (Efendimiz gelince) kız, durumu On a anlatmış, bunun üzerine Efendimiz kızın babasına haber gönderip çağırtmış ve (yapılan nikâhın kabul veya red) işini kıza bırakmıştır. Bunun üzerine kız:
Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Ben babamın yaptığını kabullendim. Lâkin babaların böyle yapmaya hakları olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim, dedi."
Beyhaki: 'Nesâi' nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiği bu hadîs mürseldir. Çünkü onun senedinde Abdullah bin Büreyde (Radıyallâhü anh) doğrudan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet etmiştir. Halbuki, î b n-i B ü -reyde (Radıyallâhü anh), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan hadîs

işitmemiş, demiştir.
A h m e d'in de kendi Müsnedinde bu hadîsi rivayet ettiği, e 1 - A h v e z î tarafından bildirilmiştir.
Sindi: Bu hadis, yapılan nikâhın sahih olduğuna, ancak kızın bu nikâhı reddedebileceğine delâlet eder, demiştir.
Hadîs'in senedindeki Ibn-i Büreyde (Radıyallâhü anh) Abdullah isimli olduğu Nesâi' nin rivayetinden anlaşılır. Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in Âmir isimli başka oğlu da vardır.
Hadîsdeki "Hasiset", hakîrlik ve denilik demektir. îzzet ve şerefin karşıtıdır.
I bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müellifimiz iki sened ile rivayet etmiştir. Bu hadisi Ahmed, Ebû D â -vûd, Nesâi ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. îbnü'l-Kattan, bu hadîsin sahîh olduğunu bildirmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen ilk hadîs gibi ikinci ve üçüncü hadîsler de, bir babanın erginlik çağına gelmiş kızının muvafakatini ve rızâsını almadan nikâhını kıymaya yetkili olmadığına ve yaptığı takdirde kıyılan nikâhın kabul veya red yetkisinin kıza âit olduğuna delâlet ederler.
Erginlik çağına varmış olan bakire veya dul kızdan izin almadan babası tarafından akdedilen nikâhın sahîh olup olmadığı hususundaki âlimlerin görüşlerini bundan önceki bâbta izah etmiştim. Burada ise erginlik çağına varmış olan bakire veya dul kadın hoşlanmadığı halde babası tarafından akdedilen nikâhının sahîh olup olmadığı hususundaki âlimlerin görüşlerini anlatalım. Buna geçmeden önce okuyucuların zihinlerinin karışmaması için şu noktayı belirteyim : Evlenecek kızdan izin almamak ayrı bir şeydir, onun hoşlanmaması ayn bir şeydir[54]

Bakire Olup Erginlik Çaglna Varmış Bir Kız İstemediği Halde Babası Tarafından Evlendirilebilir Mi ?

EI-Menhel'in Tekmile yazarı (1875 nolu) Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken şunları söyler:
"Bu hadîsdeki bakire kız (1873 nolu) hadîste geçen Hansa b i n t - i Hizam (Radıyallâhü anhâ) 'dan başka bir kadındır. Kız evlenmek istemediği halde babası tarafından nikâhı yapılmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapılan nikâhın kabul veya iptal yetkisini kıza bırakmıştır.
Bu hadis bir babanın erginlik çağına varmış bakire I'izını evlendirmeye yetkili olmadığına delâlet eder. Bu hususta ki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Hanef iler, Evzâi, Sevrî ve bir rivayete göre Ahmed böyle hükmetmişlerdir. Tirmizi; İlim ehlinin ekserisinin böyle hükmettiklerim anlatmıştır.
Bu grubtaki âlimlerin delilleri, 1 bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in yukardaki hadisi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m (1871 nolu) hadîsi ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in 1870 nolu) hadîsidir. Bir de şu delilleri vardır: Eğer durumu anlatılan kızın bir malı olmuş olsa ondan izin almadan babasının o malda tasarruf yetkisi yoktur. Bunun gibi, kızın izni olmadan babası onu evlendiremez.
2. Mâlik, Şafiî. (el-Leys, İbn-i Ebi Leylâ) ve î s h a k : Bir baba erginlik çağına varmış olan bakire kızını isteği dışında evlendirebilir, demişlerdir. Ahmed' den de böyle bir rivayet vardır. Bunların deîîli: Ahmed, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri İbn-i Ab-bas (Radıyallâhü anh) in şu merfu hadisidir:
«Dul kadın nefsinin evlenmesi hususunda velîsinden daha fazla hak sahibidir. Bakire de (evlenmesi için) babası ondan izin ister.»
Bu grubtaki âlimler; Yukardaki hadisten anlaşılıyor ki, dul olmayan kadın evlenme hususunda velîsinden fazla hak sahibi değil ve velîsi ondan daha yetkilidir. Hadisdeki veliden maksat babadır. Çünkü kızına karşı şefkati tamdır. Baba ölmüş ise kızın baba babası bu hükmündedir.
Hadîslerde geçen «Bakire kızdan emir (izni) istenir.» mealindeki hüküm müstahablık içindir. Nitekim Ahmed, Ebü Dâvûd, Beyhakî ve Şafiî' nin rivayet ettikleri îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in şu merfu hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem.U;-*^;Üj j ^L-pl l*j*' = «Karılarınıza, kızları (mn evlendirilmesi) hakkında danışınız- buyurmuştur. Şafiî: Kızların evlendirilmesinde anneler için hiç bir yetki bulunmadığı hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Bu hadisdeki emir müstahablık içindir. Maksat annelerin gönül hoşluğunu sağlamaktır, demiştir.
Beyhakî (1875 nolu) î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsine cevaben: Bu hadiste mezkûr bakire kız. Küfü (yâni dengi) olmayan bir erkekle nikâhı kıyıldığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu muhayyer kılmış, demiştir.
El-Hâfız da: Beyhakî' nin cevâbı, itimada şayan bir cevabtır. Özel bir olaydır, umumî bir hüküm ifâde etmez, demiştir.
Birinci gruptaki âlimler, ikinci grubun delillerine şöyle cevap vermişlerdir:
a) ikinci grubun dediği îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m merfu' hadîsindeki; «Dul kadın evlenmesi hususunda velîsinden daha çok (yetki) sahibidir» ifâdeden çıkarılan «Dul olmayan kadın velîsinden daha çok hak sahibi değil, velîsi daha çok hak (yetki) sahibidir.» hükmü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın (1871 nolu) hadîsin açık hükmüne ters düşer.
b) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) (1875 nolu) hadi-sindeki bakire Juzın, babası tarafından, küfü (dengi) olmayan bir erkeğe nikâhını kıydığı sözü hiç bir delili olmayan mücerred bir iddiadır. Bilâkis bu hadisin zahirine göre kız, nikâhının kıyıldığı kocadan hoşlanmadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından muhayyer kılınmıştır. Muhayyerlik işi kocasının denk ve küfü olmaması nedeniyle olmamıştır.
El-Allâme es-San'âni de: Beyhaki ve el-Hâ-f ı z' m yukardaki sözlerini bağlı bulundukları Şafii mezhebini savunmak kabilinden telâkki ediyorum. B e y h a k i' nin yorumu bir delile dayanmıyor. Eğer küfü, yâni emsal olmamak nedeni söz konusu olsaydı, kız bunu anlatacaktı. Halbuki sadece hoşlanmadığını anlatmıştır. E 1 - H â f ı z ' in dediği: Bu özel bir olaydır, umumî bir hüküm ifâde etmez, sözü de sıhhatli değildir. Bilâkis bu hüküm umumîdir. Çünkü illeti kızın hoşlanmayışıdır. Nerede hoşlanma durumu olursa bu hüküm sabittir, demiştir.
İbn-i Hazm ise: İkinci grubun bildiğimiz tek dayanağı babanın henüz erginlik çağına varmamış olan kızının nikâhını kıya-bildiğine dâir (1876 nolu gibi) hadîslerdir. Onlar derler ki madem ki baba küçük yaştaki kızının nikâhını kıyabilir. O halde bu hüküm yetişkin kız için de caizdir, demiştir."
Tuhfe yazarı da yukardaki bilgileri daha genişçe naklettikten sonra: Ibn-i Mâceh'in (1874 nolu) B ü r e y d e (Radı-yallâhü anh) 'm merfu1 hadîsi de birinci grubun görüşünü teyid eder mâhiyettedir. Çünkü hadisteki "Fetât" kelimesi genç kız ve kadın anlamını ifâde eder ki bu ifâdenin şümulüne bakire de dul da girer. Nesai1 nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettiği benzeri hadîs mürsel ise de Ibn-i M â c e h ' in ki muttasıldır, demiştir. [55]

Dul Olup Yetişkin Bir Kız İstemediği Halde Babası Tarafından Onun Nikâhı Kıyılabilir Mi?

1873 nolu Hansa (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili hadîs, dul bir kadının rızâsı alınmadan babası tarafından nikâhının kıyılamıya-cağını ve kıyılsa dâhi reddedilmeye mahkûm olduğuna delâlet eder.
El-Menhel in Tekmile yazarı "Dul kadının evlenmesi" babında
rivayet olunan bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:
"Bütün ülkelerdeki fetva yetkilisi imamlar, bir babanın, dul kızından muvafakat ve rızâsını almadan, nikâhını kıyamıyacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Yalnız Hasan-ı Basri ve en-Na-h a i muhalif kalmışlardır. Hasan-ı Basri:
Bir baba, dul olan kızının nikâhını, ondan muvafakat almadan, hattâ isteksiz olduğunu bilse bile yapabilir, demiştir. E n - N a h a î de eğer dul kız babasının yanında barınmış olup bakımı altında ise, ondan muvafakat istemeden, babasının kıyacağı nikâh sahihtir. Şayet, dul kız babasından ayrı oturuyor veya uzak bir yerde bulunuyorsa babası onun rızâsını isteyip öylece nikâhını kıyabilir, demiştir."
Gerek Hansa (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili mezkûr hadis ve gerekse dul kadınların nikâhı ile ilgili diğer sahih hadîsler bu iki âlimin görüşünü reddeder. Hansa {Radıyallâhü anhâ)'nın dul olduğu Ebû D â v û d ' un ve başkaların rivayetinde açıklanmıştır. Bu hususla ilgili bilgili kısmen o hadîsin izahı bölümünde verilmiştir. [56]

Yetişkin Dul Kadının İzni Alınmadan Velîsi Tarafından Kıyılan Nikâhının Hükmü Nedir ?

Tekmile yazarı yukardaki bölümün devamında bu hususta da şöyle der:
"Bu (1873 nolu) hadîsle hükmeden âlimler izni alınmadan velisi tarafından nikâhı akdedildikten sonra, durumdan haberdar olup kabul eden dul kadının kıyılmış olan nikâhının câizliği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanef İler ; Dul kadın, yapılmış olan nikâhı kabullenirse, nikâh caiz sayılır. İptal ederse nikâh hükümsüz sayılır, demişlerdir.
2. Şafii, Ahmed ve Ebû Sevr: Dul kadın, yapılmış olan nikâhı kabullense bile nikâh hükümsüzdür. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hansa (Radıyallâhü anhâ)'mn yapılmış olan nikâhını reddetmiştir, derler.
3. Mâl i kiler: Velî durumdaki şahıs dul ve bakire bir kadından izin almadan nikâhını kıyar, sonra kadın durumdan haber-dar edilirse bakılır: Eğer bu kadın, şehirde ise ve rızâsının alınması kolay olup durumu duyduktan sonra yapılmış olan nikâhı reddettim gibi bir harekette

bulunmadan nikâhı kabul ve tasvip ederse, nikâhtan sonra alınacak izni geçerlidir ve nikâh da bu iznin alınması ile tamamlanmış olur. Şayet, kadın o şehirde değil, veya kabul etmesi ihtimâli zayıf ise yahut durumdan haberdar olur olmaz henüz muvafakat ve iznini almak gibi yollara baş vurulmamış iken, yapılan nikâhı reddetmiş ise, yapılan nikâh akdi, akit sayılmaz, dolayısıyla kadının boşanmasına da mahal kalmaz, demişlerdir."
Nevevî de Müslim'in "Dul kadından nikâh hususunda açık izin istenir" bâbmdaki hadîsler şerhinde şunu söyler.-
"Nikâhı, akdedecek veli baba olsun, başkası olsun dul kadının nikâhını akdedebilmek için kadının kendi diliyle ve açıkça izin vermesinin gerekliliği hususunda ihtilâf yoktur. Çünkü daha önce evlenip erkekle yaşadığı için bakire kadar sıkılganlığı kalmamış olur. Bir kadının dul sayılması hususunda bakireliğinin sahîh veya bâtıl bir evlenme veya vad-ı şüphe (yâni bir erkek o kızı kendi karısı zan ederek, kız da o erkeği kendi kocası zannı ile yapılan cinsî temas) ile veya zina ile bakireliğinin giderilmesi arasında bir fark yoktur. Hangi şekilde bakireliği zail olmuş ise dul sayılır. Fakat kadının yüksek bir yerden atlaması, yaşının ilerlemesi, parmak gibi bir şeyin tenasül uzvuna sokması ile bakireliği zail olan yahut livata ile temas edilmiş olan bir kadını dul hükmünde sayılıp sayılmaması mes'elesi ihtilaflıdır. En kuvvetli kavle göre dul sayılır, demiştir. [57]

13- Erginlik Çağına Varmamış Kızlarının Nikâhını Kıyan Babaların Akdettikleri Nikâh (İn Hükmünün Beyanı) Babı

1876) Âişe (Radıyallâhü ankâ)'â<ın; Şöyle demiştir:
Ben altı yaşımda bir kız iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni nikâh eyledi. (Üç sene sonra) biz Medine'ye hicret ettik. El-Hâris bin el-Hazreç oğullarının konağına indik. Sonra ben sıtmaya tutuldum. Bu nedenle saçım döküldü. (Bu hastalığı allattıktan sonra) saçım gürleşti. Öyle ki uzayıp omuzlarıma döküldü. (Bir gün) Ben kız arkadaşlarımla beraber salıncakta oynarken annem Ümmü Rûmân benim yanıma gelip beni çağırdı. Bunun üzerine ben annemin yanma geldim. Annemin ne etmek istediğini bilmiyordum. Annem elimi tuttu. (Hızlıca eve doğru yürüdük) Nihayet evimizin kapısı Önünde beni durdurdu. Ben yorgunluktan sık sık soluyordum. Soluğum yatışmcaya kadar orada durdurdu, sonra annem biraz su alarak onunla yüzümü ve başımı sıvazlayıp bunun akabinde beni eve koydu. Evin bir odasında bulunan Ensâr'dan bir kadın grubu ile aniden karşılaştım. Bunlar (bana) ;
Hayır ve bereket üzerine ve nasibin en hayırlısına (kavuştun veya kavuşasın) dediler. Annem beni bunlara teslim etti. Bunlar da benim (başımı yıkadılar ve) kılık kıyafetimi düzleyip süslediler. (O âna kadar hatırıma bir şey gelmediği için) beni hiç bir şey sıkmadı. Ancak Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "i kuşluk-zamanı habersiz görünce sıkıldım. Biraz sonra kadınlar beni O'na teslim ettiler. O gün ben dokuz yaşında bir kız idim."

1877) Abdullah (bin Mesuii) (Radtyailâhü anh)Vlen: Şöyle demiştir:
Âişe (Radiyallâhü anhâ) yedi yaşında bir kız iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu nikahlamıştır. Ve Aişe dokuz yaşında iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla zifafa girmiştir. Ve Âişe (Radiyallâhü anhâ) 18 yaşında iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denmiştir : Bu hadisin isnadı Buhâri ve Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Ancak bu isnad munkatidir. Çünkü râvi Ebû Übeyde, babası (Abdullah)'dan hadis işitmemiştir. Bu durumu ŞuTse, Ebû Hatim ve İbn-i Hibban sikalar bölümünde söylemişlerdir. Tirmizi de el-Câmi'de, el-Müzzi'de eJ-Etrafta ve bunlardan başka zarlarda bunu söylemişlerdir. Bu hadisi Nesai küçük süneninde Âişe (R.A.)'den rivayet etmiştir. [58]

İzahı

Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu hadis'e göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Âişe (Radıyallâhü anhâ) annemiz ile nikâhı akdedilirken Âişe (RadıyaİlâhÜ anhâ) altı yaşmda idi.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsi notta belirtildiği gibi Zevârd türündendir. Nesai aynı hadîsi Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet etmiştir. Müslim de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan bunun benzerini rivayet etmiştir. Bu hadis'e göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) yedi yaşında iken nikâhı kıyılmıştır.
Buharı, Müslim Ebû Dâvûd, Nesaî ve B e y h a k i' nin yine Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettikleri benzer bu hadisin benzeri bir hadiste Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nm nikâhı akdedilirken altı veya yedi yaşında olduğu bildirilmiştir.
Görüldüğü gibi nikâh akdi yapılırken Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yaşının altı veya yedi olduğu hususunda değişik rivayetler vardır. Rivayetlerin ekserisine göre altı yaşında iken nikâh akdedilmiştir. N e v e v î bütün rivayetlerin arasını şu şekilde bulmuştur: Nikâh akdi yapılırken Âişe (Radıyallâhü anhâ) altı'küsur yaşında idi. Rivayetlerin ekserisinde küsurat atılarak altı yaş denmiş, bâzı rivayetlerde küsurat tam gibi sayılarak yedi yaş denmiştir.
El-Menhel'in Tekmile yazarı "Küçük yaştaki kızların nikâhı" bâ-bmda aşağıdaki bilgileri vermiştir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicretin birinci yılı Şevval ayında Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş yâni zifafa girmiştir. Bir kavle göre hicretten 17 ay sonra Şevval ayında zifaf olmuştur. Birinci kavil Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nm bu bâbtaki hadisine daha uygundur.
İbn-i Abdi'I-Berr: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi rüyada ipekli bir elbise içinde görmüştü. Sonra annemiz Ha t î c e (Radıyallâhü anhâ) vefat ettikten üç yıl sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile nikâhı kıyılmıştı. Hatice (Radıyallâhü anhâ)'nın vefatı hicretten üç yıl önce vuku bulmuştu. El-İstiâb'da bu hususta anlatılanların en sıhhatlisi budur, demiştir.
T a b a r â n î' nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
"Hatice (Radıyallâhü anhâ) vefat edince Osman bin Mazûn (Radıyallâhü anh) 'in hanımı Havlete bint Hakim (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e gelerek j
Yâ Resûlallah evlenmiyecek misin? diye sormuş. Efendimiz t «Kim (ile) ?* diye karşılık vermiştir. Havlete :
Dilersen kız ile, dilersen dul ile (evlen) diye cevap vermiş. Efendimiz t
*Kız kimdir?» diye sorunca Havlete: Allah'ın yarattıklarından senin en çok sevdiğin Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m kızı Âişe (Radıyallâhü anhâl'dir, diye cevap vermiştir. Efendimizi
«Dul kadın kimdir?» diye sorunca Havlete: Şevde bint-i Zam'a (Radıyallâhü anhâVdır, sana îman edip izini takip eder, diye cevap vermiştir. Efendimizi
«O halde git onlara anlat.» Bunun üzerine Havlete Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) in evine gidip Âişe (Radıyallâhü anhA)'nın annesini bularak:
Ey Ümmü Rumân Allah size ne büyük hayır ve bereket idhâl etti? Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi zâtına istemek için beni gönderdi, demiş. Ümmü Rumân da Ebü Bekir {Radıyallâhü anh)'ı beklemek isterim. Çünkü hemen gelecek demiş, biraz sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) gelince Havlete aynı sözü ona da söyleyince Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) :
Kızım ona olur mu. Çünkü kardeşinin kızıdır? diye sormuş. Havlete dönüp durumu Efendimize anlatınca Efendimiz:
«Ebû Bekir'e dön ve ona deki sen dinde benim kardesimsin ben de senin kardeşinim ve senin kızın bana olur» buyurmuş, Havlete tekrar Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in yanma vararak durumu aydınlatınca nikâh akdi yapılmıştır. [59]

Küçük Yaştaki Kızların Nikâhının Yapılması Hususundaki Âlimlerin Görüşleri

N e v e v i bu babın ilk hadisini açıklarken şu bilgileri vermiştir: "Bu hadîs erginlik çağma varmamış olan bakire kızın izni olmaksızın baba tarafından nikâhının kıyılmasının câizliğine açıkça delildir. Çünkü küçük yaştaki kızdan izin almak anlamsızdır. Bizce baba yokken baba babası da aynı yetkiye sahiptir.
Müslümanlar babanın küçük yaştaki kızının nikâhını yapabileceği hususunda icmâ etmişlerdir. Bu kız erginlik çağına varınca Irak âlimlerine göre muhayyerdir, dilerse nikâhını feshedebilir.
Mâlik, Şafiî ve diğer Hicaz Fıkıhçılarma göre kız erginlik çağına varınca nikâhı feshedemez.
Baba ve onun babasından başka hiç bir velî küçük yaştaki kızın nikâhım yapamaz. Şafiî, Sevrî, Mâlik, Ahmed, İbn-i Ebî Leylâ, Ebû Sevr ve Cumhur'un kavli budur. Bunlara göre böyle bir nikâh sahih değildir.
Ebû Hanife, EvzâİÜ ve ba$tea bâzı selef âlimlerine göre tüm velîler bu yetkiye sahiptir, yapılan nikâh sahihtir ve kız bâ-liğa olunca nikâhını

feshedebilir. Yalnız Ebû Yûsuf'a göre kızın fesih yetkisi yoktur.
Âlimlerin cumhuru velî durumunda olmayan yabancı vâsinin böyle bir yetkiye sahip olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Yalnız Şüreyh, Urve ve Hammâd onun da yetkili olduğunu söylemişlerdir. Hattâbî de bu kavli Mâlik' ten rivayet etmiştir.
Şafii ve arkadaşları: Bir kız erginlik çağma varmadıkça babası veya baba babasının onu evlendirmemesi müstehabtır. Bu yaşa varıp onun iznini almak daha iyidir. Tâ ki kız, hoşlanmadığı halde kocanın esiri durumuna düşmesin, demişlerdir. Bunların bu sözü bu hadîs'e muhalif değildir. Çünkü bunların maksadı kız için apaçık bir yarar olmayınca erginlik çağından önce evlendirmemek-tir. Ama geciktirme ile bu açık yararın kaçırılmasından korkulursa nikâh yapılmalıdır. Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nm nikâhı mes'e-lesi de böyle olmuştur. Bu endişe hâlinde evlendirmek müstehaptır.
Küçük yaşta iken nikâhı kıyılan düğün ve zifaf çağı sorusuna gelince, kızm velîsi ile kızı nikahlayan koca, düğün ve zifaf yapılması kıza hiç bir zarar vermiyeceği hususunda ittifak ederlerse zifaf cihetine gidilir. Bunlar arasında bu konuda ihtilâf varsa âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir:
1. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Mâlik'e göre zifaf için ölçü kızın cinsel ilişkiye gücünün yetmesidir. Bu gücün yaşı hususunda bütün kızlar aynı durumda olmazlar. Bunu belirli bir yaşa bağlamak mümkün değildir. En sahîh görüş budur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsinde bir yaş tahdidi yoktur. Dokuz yaşına henüz varmamış olmakla beraber çabuk gelişmesi nedeni ile cinsel temasa gücü yeten bir kız için bu hadiste bir engel olmadığı gibi yaşı dokuzu geçer olup gücü yetmediği halde zifafın yapılmasına dâir bir izin ve müsâade hükmü de yoktur.
Dâvûdi: Âişe (Radıyallâhü anhâ) dokuz yaşına vardığında güzelce gelişmiş durumda idi, demiştir."
Bilindiği gibi sıcak iklimlerde kızlar erken gelişir, bolluk içinde yetişen kızlardan, bilhassa etli iyi gıda alan kızlardan dokuz yaşında aybaşı âdeti gören kızlar da olabilir. [60]

Küçük Yaştaki Dul Kızın Nikâhının Kıyılmasına Ait Hüküm Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:
1. Ebû Hanife ve Evzâî'ye göre henüz erginlik çağma varmamış olan dul kızın nikâhı velîsi tarafından yapılabilir. Kız bulûğ çağma varınca nikâhını feshetmek veya kabul etmek hususunda muhayyer kılınır, demişlerdir.
2. Şafiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre böyle bir kızın nikâhını kıymaya hiç bir veli yetkili değildir. Ancak kız erginlik çağına varıp açıkça izin verince nikâhı kıyılabilir.
3. Mâlik: Bu küçük dul kızın küçük bakire kız gibi babası tarafından nikâhı yapılabilir, demiştir.
Nevevî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nm 1876 nolu hadîsi ile ilgili olarak verdiği geniş bilgiden şu birkaç noktayı belirtmek isterim:
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi götürmeye gelen Ensâr'dan bir kadın grubunun ona hitaben söyledikleri sözler, çıkarılan gelin ve damat için hayır bereket ve iyi nasibe kavuşmalarına duâ etmenin müstehabhğma delâlet eder.
Çıkarılacak gelinin yıkatılması, temizletilmesi, süsletilmesi ve onu çıkarmak için kadınların toplanmasının müstehablığı hükmü de hadisimi çıkarılır. (Bunda bir çok yarar vardır, diyen Nevevî bunları sıralamış ise de çoğu toplumun malûmu olduğu için buraya aktarmaya hacet görmedim.)
Hadîs gelin ile damadın gündüz zifafa girmelerinin câizliğine delâlet eder. [61]

14- Babalarından Başka Kimselerin Kıydıkları Küçük Yaştaki (Bakire Veya Dul) Kızların Nikâh (İn Hükmünün Beyanı) Babı

1878) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'&dn rivayet edildiğine göre:
Osman bin Maz'un [62] (Radıyallâhü anh) vefat ettiği zaman, (geride yetim) bir kızını bıraktı. İbn-i Ömer:
Kızın amcası olan dayım Kudame (bin Maz'un) (Radıyallâhü anh) ona danışmadan nikâhını bana yaptı. Bu (nikâh) İşi kızın babasının ölümünden sonra oldu. Kız, amcasının yaptığı nikâh işinden hoşlanmadı ve el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) ile evlendirmesini arzuladı. (Kız bulûğ çağına vardıktan) sonra amcası onu el-Muğire (Radıyallâhü anh) ile evlendirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı mevkuftur. Ve îbn-i Ömer (R.A.)'ın mevlâsı Nâfi'in oğlu Abdullah isimli râvi senedde bulunuyor ki onun zayıflığı Üzerinde ittifak vardır. [63]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Ahmed ve DârekutnİdeTirmizî' nin "Yetim kızı zorla evlendirmek" bâbmdaki hadîslerin şerhi bölümünde Tuhfe yazarı A h -med ile Dârekutnî' nin rivayet ettikleri bu hadisi daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. O rivayet merfu' hükmünde olup meali şöyledir:
...İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ>'dari rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Osman bin Maz'un (Radıyallâhü anh) vefat etti ve Havle bint-i Hakim bin Ümeyye bin Harise bin el-Evkas isimli karısından doğma bir kızını bıraktı. (Yâni yetim bir kızı kaldı.) Osman bin Maz'un, (o kız için) kardeşi Kudame (bin Maz'un) (Radıyallâhü anhümâ)'yı vasi tâyin etmiş idi. Osman ve Kudame benim dayılarımdı. Ben de Osman bin Maz'un'un kızını (dayım) Kudâme'den istedim. Kudâ-me de nikâhımızı kıydı. Sonra el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anhî, (kızın anasının yanına) girerek onu mala rağbet ettirdi. Bunun üzerine kızın anası ona kanmak istedi. Kız da anasının arzusuna uydu. Bunun üzerine kız ile anası (benden) imtina ettiler. Nihayet onların işi Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e intikal etti. Bunun üzerine Kudame;
Yâ Resülallah! Bu, benim erkek kardeşimin kızıdır. Kardeşim beni ona vasi tâyin etti. Ben de onunla halasının oğlunun nikâhını kıydım. Ben ne küf'ülük (emsallik) ne de yararlılık hususunda onun hakkında bir kusur işlemedim. Lâkin o, bir kadındır. Ve sırf anasının arzusuna uydu, dedi.
İbn-i Ömer demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O, yetim bir kızdır. (Erginlik çağına varıp) izni olmadan nikâhı yapılamaz» buyurdu, tbn-i Ömer:
"Vallahi, ben onu nikahladıktan sonra (böylece) benimle alâkasını kesti. (Bulûğ çağına vardıktan) sonra onu el-Muğîre bin Şu'be ile evlendirdiler."
Tirmizi de aynı bâbta: 'İlim ehli, erginlik çağına varmamış olan (dul veya bakire) yetim bir kızın nikâhının kıyılıp kıyılma-ması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: Âlimlerin bir kısmı, yetim kızın nikâhı kıyıldığı takdirde, kız bulûğ çağına varıncaya kadar bu nikâh mevkuf (durdurulmuş) olur. Kız bulûğ çağma varınca o nikâhı kabul veya fesih etmek hususunda serbesttir, görüşünü beyan etmişlerdir. Tabîîlerin bâzısının ve başka bir kısım âlimlerin kavli de budur. Bâzı âlimler de: Bulûğ çağına varmadıkça yetim kızın nikâhı yapılamaz. Ve nikâh hususunda muhayyerlik yoktur, demi$lerdir. Süfyân-ı Sevrİ, Şafiî ve onlardan başka bâzı âlimlerin kavli budur, demişlerdir. Ahmed ve Ishak da: Yetim kız dokuz yaşına varınca nikâhı kıyılır, o da râzi olursa, nikâh caizdir. Sonra bulûğ çağına vardığında onun muhayyerlik hakkı yoktur, demişlerdir. Bu iki âlim Â işe {Radıyallâhü anhâ)'mn (1876 nolu) hadisini delil göstermişlerdir. Ayrıca Âişe (Radıyallâhü anhâl'nın: "Bir genç kız dokuz yaşına girince artık o, kadındır." mealindeki eserini de delil göstermişlerdir, demiştir. [64]

Erginlik Çağına Varmamış Bakire Veya Dul Yetim Kızın Nikâhını Velîsi Veya Vâsisi Kıyabilir Mi ?

Bu bâbta Müellifimizin rivayet ettiği ve Ahmed ile D â-r e k u t n î' nin daha geniş bir metin hâlinde rivayet edip mealini yukarıya aldığım î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsine göre nikâhı geçersizdir.
Bu hususta âlimlerin görüşlerini yukarda T i r m i z i' den naklen beyân ettim.
El-Menhel'in Tekmile yazarı da Ebû Davud'un "İstimar" babı ile "Küçük kızların tezvîci" babında rivayet olunan hadislerin açıklaması bölümünde bu hususu uzun uzun anlatmıştır. Ben oralardaki bilgilerin bir kısmını özetliyerek buraya aktarmayı uygun buldum.
1. Ebû HanİfeE' nin arkadaşları, E v z â i ve başka bâzı âlimler: Yetim kızın velîleri onun nikâhını kıyabilirler. Kız bulûğ çağına varınca nikâhını feshedebilir, demişlerdir. Bunlardan yalnız Ebû Yûsuf'a göre, kız baliğ olunca feshedemez, demiştir. Bunların bir delili:
«Ve yetim kızlarda evlendiğiniz zaman onlar) hakkında adalete rîâyet edemiye-ceğinizden korkarsanız, (onlarla evlenmeyip) sizin için helâl olan kadınlarla... evleniniz.[65]
Bu âyet, erginlik çağına varmamış dul veya bakire yetim kızın babadan başka velileri tarafından nikâhının kıyılabileceğine delâlet eder. Çünkü

bu âyette geçen "Yetâmâ" kelimesi "Yetîme"nin çoğuludur. "Yetime" kelimesinin hakiki mânâsı erginlik çağına ermemiş babasız bakire veya dul kız demektir. Âyet, yetim kızın me-
hir hususunda aldatılma m ası şartıyla nikâhının kıyılmasına izin vermiştir. Şu halde böyle kızın nikâhı kıyılamaz, diyenler kuvvetli bir delile muhtaçtırlar.
(Tuhfe yazarı da yukardaki âyetten çıkarılan bu hükümle ilgili bilgiyi e 1 - H â f ı z ' dan naklen vermiştir.)
2. Şafiî, Sevr î. Mâlik, Ahmed ve Cumhur'a göre böyle bir yetim kızın baba babasından başka hiç bir velîsi onun nikâhını kıyamaz. Kıyarsa hükümsüz ve bâtıldır. Ancak erginlik çağına varınca nikâhı kıyılabilir. Bunların delili T i r m i z i, E b û Dâvûd ve Nesai' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri şu hadîstir:
"... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yetim kızın evlenmesi hususunda izni istenir. Eğer (izni istenince) susarsa onun susması (nikâhının kıyılması için) izindir. Eğer nikâhtan açıkça veya bir belirtiyle) imtina ederse onun üzerinde (nikâh kıymaya) cevaz yoktur.»"
Şafiî bu hadîsin zahirini delil göstermiştir. Bu grubtaki âlimlere göre hadîste geçen "Yetime" kelimesinden maksad erginlik çağma varmış olan babasız kızdır. Bu çağa varmadan önce yetim sayıldığı için bu ifâde kullanılmıştır. Bu kelime ile küçük yaştaki yetim kız mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü bu çağdaki bir küçükten izin almak manasızdır.
3. Ahmed ve İshak'a göre yetim kız dokuz yaşına vardığında nikâhı kıyılıp kendisi de rızâ gösterirse kıyılan nikâh caizdir ve bulûğ çağına varınca nikâhın kabul veya feshi hususunda muhayyerlik hakkı yoktur. Bunların delili Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1876 nolu) hadîsidir. Lâkin bu hadîs onlar için delil olamaz. Çünkü Âiş e (Radıyallâhü anhâ) dokuz yaşında iken bulûğ çağma varmış idi.
Alimlerin cumhuru bülüğ çağına varmamış yetim kızın nikâhının vasi tâyin edilmiş yabancı kişi tarafından da kıyılamıyacağına ittifak etmişlerdir. Yalnız Şüreyh, Urve, Hammâd ve Mâlik bin Enes; Vasi bulûğ çağına varmamış yetim kızın nikâhını kıyabilir, demişlerdir.
Rey ehli de: Vasi yetimin velîsi ise nikâhını kıyabilir. Çünkü kız bulûğ çağına varınca kıyılan nikâhı feshedebilir, demişlerdir." [66]

15- Velî (Den İzin) Siz Hiç Bir Nikâh Olamaz1 Babı

Velî: Arap dilinde düşman kelimesinin karşıtıdır. Din istilahın-da, ise erginlik çağına varmış, hür ve müslüman olup başkasının malında veya evlendirilmesinde dinen yetkili olan kişidir. Bu tariften anlaşıldığı gibi çocuk, deli, bunak, köle ve gayri müslim bir kimse bir müslümamn nikâhı hususunda velî olamaz.
Nikâh için velî olmanın nedenleri, akrabalık, bir cariyeye mâlik olmak, câriye'yi azâd etmiş olmak ve devlet başkanı veya onun yetkili kıldığı kimse olmak'tır. Bu dört neden hakkında gerekli bilgiyi verelim : [67]

1. Akrabalık Nedeni İle Velî Sayılanlar:

Sünen-i Ebû Dâvûd'un "Velî" babında Tekmile yazan şöyle der:
A) a. Ebû Hanîfe' nin meşhur kavline ve Şafii ile A h m e d ' e göre hür kadının velîsi onun öz babasıdır.
b. Mâlik, Ebû Yûsuf, İshak bin Rahaveyh ve Ibn-i Münzir'e göre kadının velîsi onun öz oğludur. Oğul, babadan öncelikle velilik yetkisine sahihtir. Ebû Hani-f e ' den olan bir rivayet de böyledir. Çünkü mîras konusunda oğul, babadan kuvvetlidir.
a. grubunun delili ise şudur: Kadının babası, görüşçe daha mükemmel, şefkatça daha şiddetlidir. Bunu, kadının oğluna nazaran öne almak gerekir. Bir de şu var ki: Baba, veya sefih yahut küçük evlâdının velisidir. Şu halde nikâh vesâir hususlarda da veli olmak onun hakkıdır.
B) a. Kadının öz babası yok ise Şafii ve Ahmed' den yapılan bir rivayete göre baba babası velidir. Kadının öz oğluna tercih edilir.
b. Mâlik, Ebû Yûsuf, İshak, İbn-i Münzir ve bir rivayete göre Ebû Hanîfe ve Ahmed: Kadının oğlu, babadan önce olduğu gibi baba babadan önce de velilik hakkına sahihtir, demişlerdir.
c. A h m e d ile Mâlik' ten alman başka bir rivayete göre kadının erkek kardeşi, kadının baba babasından önce velilik hakkına sahibtir.
C) a. Kadının babası ve baba babası... yok ise Hanefi . âlimleri ile Mâlik ve Ahmed'e göre, kadının oğlu, o yoksa oğlunun oğlu... kadına yakınlık sırasına riâyet etmek şartı ile velîdirler.
b. Şafii: Kadının oğlu ve oğlunun oğlu... velilik hakkına sahip değildir. Meğer 'Hâkimlik' veya câriye olan anasını^ satın almakla hürriyetine kavuşturmuş ise 'Mevlâlık' sıfatını hâiz ise velî olur. Artık velilik sıfatı oğulluk değil, hâkimlik veya mevlâlık nedenine dayanır.
D) a. Kadının babaları ve oğulları yok ise H a n e f İ 1 e r ile Şafii ve M â 1 i k ' e göre kadının ana baba bir erkek kardeşi velilik hakkını hâiz olur. A hm e d' in sahih kavli de budur.
b. A h m e d ' in meşhur kavli ile Şafiî' nin kadim (eski) kavline ve Ebû Sevr'e göre kadının yalnız baba bir erkek kardeşi a sıkkındaki kardeşten farksızdır.
Bunlar da yok ise kadının erkek kardeşinin oğullan, oğullarının oğulları... bunlar da yok ise kadının amcası, o da yok ise onun oğulları ve oğullarının oğulları bu sıraya göre velilik hakkına sahiptirler. Bunlardan aynı derecede olup birisi baba ve ana bir, diğeri de yalnız baba bir durumu olursa yukarda kardeşler hakkında anlatılan âlimlerin görüşleri bunlar hakkında da aynidir.
E) a. Ebü Hanife' den yapılan meşhur rivayete göre ferâiz ilminde "Asaba [68]" ismi verilen yakını olmayan kadının velîsi, onun anası, kız kardeşi, teyzesi, ana bir erkek kardeşi, dayısı, anasının amcası gibi yakınlarıdır. El-Kisânî: Eğer kadının asaba sayılan yakını bulunmazsa, anası, kız kardeşi ve teyzesi gibi erkek veya kadın tüm yakınları velî durumda olur, kadının nikâhını kıyabilirler. Şu şartla ki: Nikâhı kıyan kadın veya erkek, nikâhını kıydığı kadının mirasçısı olsun. Mirasçılık sırasına göre velilik hakkı verilir, demiştir.
Ebû Hanife' den diğer bir rivayete göre, kadının ölümü hâlinde onun malının belirli bir payını alan veya asaba durumunda olan her mirasçısı onun nikâhını kıymak hususunda velisi sayılır.
b. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve bir rivayetinde Ebû H a n i f e : Yalnız ana bir erkek kardeş, dayı, kadının anasının amucası ve anasının babası gibi asaba sayılmayan akrabaları kadının velîsi olmazlar. [69]

2. Câriye Sahibi Olmak Nedeni İle Velî Sayılanlar

Cariyenin nikâhını kıymak yetkisi onun sahibine aittir. Efendisi yok ise, efendisinin bizatihi asabası sayılan babası, baba babası, oğlu, oğlunun oğlu, erkek kardeşi gibi yakınları o cariyenin velîsi durumundadırlar. Bu hususta âlimler ittifak halindedir. [70]

3. Cariyeyi Azat Etmiş Olmak Nedeni İle Veli Sayılanlar

Azat edilen cariyenin birinci maddede anlatılan yakınları yok ise onu azat etmiş olan kişi nikâh hususunda onun velîsidir. O da yok ise veya kadın, kâfir gibi veli olma şartlarını taşımıyorsa onun asabası sayılan yakınları birinci maddedeki sıraya göre velisi sayılırlar.
(ikinci ve üçüncü maddedeki durumlar bugün için hiç karşılaşılmayan hususlar olduğu için bunu kısa kesmeyi uygun buldum.) [71]

4. Devlet Başkanı Veya Yetkili Kıldığı Kimse Olmak

Kadının anılan velîleri bulunmaz veya onu evlendirmekten (haksız yere) imtina ederlerse Devlet başkanı veya yetkili kıldığı kimse onun nikâhını kıyar. Yâni onun velîsi olur. Bu hususta âlimler müttefiktir."
Bu hususlarda geniş malûmat isteyen Fıkıh kitaplarına müracaat etsinler.

1879) A içe (Radtyaüâhü anhâ)"f\an rivayet edildiğine göre: Resii-hıllah (Sulltillahii Alryhi ve Selimi) şöyle Inıyurdu. demiştir:
«Herhangi bir kadın ki velîsi onun nikâhının kıyılmamasına izin vermemiş ise onun nikâhı bâtıldır, onun nikâhı bâtıldır, onun nikâhı bâtıldır. (Veliden izinsiz kıyılan nikâhtan) sonra eğer kocası onunla cinsel temasta bulunursa, bu teması sebebi ile ona mehritnin ödenmesi lüzumu) vardır. Eğer velîler, (kadının nikâhını engelleyecek derecede evlendirme işinde) ihtilâfa düşerlerse artık sultan, hiç bir velîsi olmayanın velîsidir.-" [72]

İzahı

Şafii. Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvüd, Ta havi. ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin : cümlesi yerine Ebû Dâvüd'un rivayetinde; -velîlerin izni olmaksızın nikâh akdini bizzat kıyan kadın» ifâdesi ve T i r m i z i ' de :«velisinin izni olmaksızın nikâh akdini bizzat kıyan kadın» cümlesi bulunur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) velîden izin alınmadan kıyılan nikâhın bâtıl olduğunu tekit için üç defa tekrarlamıştır.
Hadisin: cümlesi yerine T i r m i v. i ve Ebû D â v û d ' da : «Eğer kocası ona duhul ederse (cinsi temasta bulunursa)» cümlesi kullanılmıştır. İki cümlenin mânâsı aynıdır.
Nikâh bâtıl sayılmakla beraber kocası, kadının mehirini Ödemekle mükellef tutulmuştur. Çünkü bu nikâha binâen yapılan cinsi münâsebet, vat-t şüphe hükmündedir.
Hadisin: fıkrasının mânâsı şöyledir:
"Eğer veliler nikâh akdinin yapılmasına mâni olacak bir tarzda niza ve ihtilâfa düşerlerse nikâh akit işi sultana veya yetkili kıldığı vekiline intikal eder, onlar nikâh akdini yaparlar ve bu durumda mevcut veliler yok hükmündedirler."
Mecmeu'l Bihâr'da: Velîlerin ihtilâfa düşmelerinden maksat nikâh akdine engel olmalarıdır. Nikâh akdinin hangi velîye ait olduğu konusunda velîlerin ihtilâfa düşmeleri kastedilmem iştir. (Velîlerin öncelik sırası malûmdur. Bu hususta ihtilâfa düşmeleri söz konusu değildir.) Eğer aynı sıraya dâhil bir kaç veli varsa (meselâ kadının velîsi durumunda bir kaç erkek kardeşi bulunursa) ve her kardeş ben nikâh akdini yapacağım diye ihtilâfa düşerlerse, kadının yararlan görüşü noktasından hareketle bunlardan hangisi önce nikâh akdini yaparsa onunki muteberdir. Bundan sonra diğer veliler tarafından kadının başka erkekle yapılan nikâh akitleri hükümsüzdür, denilmiştir.
Hadîsten çıkan Fıkıh hükümleri ve bu husustaki âlimlerin görüşleri ile ilgili geniş bilgi bu babın son hadisinin izahı bölümünde in-şâallah verilecektir.

1880) Aişe ve İbn-i Abbâs (RadtyaUâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûllullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Veli(den izinhsiz hiç bir nikâh olamaz.»
Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nın merfu hadîsinde şu ilâve vardır. «Sultan, hiç bir velîsi olmayanın velîsidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: 'Bunun isnadmdaki Haccâc, îbn-i Artat olup tedlisçidir ve bu hadisi an'ana ile rivayet etmiştir. Bu da var: Kendisi İkri-me'den hadîs işitmemiştir. O, ancak Dâvûd bin el-Husayn aracılığı ile İkrime'den rivayette bulunur. Bu durumu İmam Ahmed söylemiştir. Abbâd bin ZührÎ'nin dediğine göre Haccâc Zühri'den de hadis işitmemiştir. Lâkin sıka olan Süleyman bin Musa ZÜhrî'den (1879 nolu) hadisin senedi ve metnini rivayet etmekle Hac cac'a mutabi olmuştur. Sünen sahipleri İ879 nolu hadisi rivayet etmişlerdir.
Sindî: Ben diyorum ki, 1879 nolu hadisin isnadının sıhhatli olup olmadığı hususunda hadîsçiler konuşmuşlardır, demiştir.

1881) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radtyallâhü anh)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Velîtden izin)siz hiç bir nikâh olamaz.-"

1882) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kadın kadının nikâhını kıyamaz. Kadın kendi nefsinin nikâhını da kıyamaz. Çünkü şüphesiz, zâniye kadın, kendi nefsinin nikâhını kıyan kadındır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin isnadında bulunan râvi Cemil bin el-Hasan el-Atakî, hakkmda Abdan: (Konuşmasında) yalan söyleyen bir fasıktır, demiştir. İbn-i Adi de : Abdal'dan başka Cemil aleyhinde konuşan hiç bir kimseyi duymadım. Şüphesiz onun rivayetinde hiç bir beis yoktur ve onun mün-ker bir hadis rivayet ettiğini bilmiyorum, demiştir. îbn-i Hibban de : Cemil'i sikalar arasında zikrederek: O garlb hadisler rivayet eder, demiştir. îbn-i Hibban kendi sahihinde, İbn-i Huzeyme ve el-Hâkim onun rivayet ettiği hadisleri zikret mislerdir. Mesleme el-Endülüsi de : O, sıkadır, demiştir. Senedin diğer râvileri sıka zâtlardır. [73]

İzahı

1879 nolu hadîs metninin izahını onun tercemesinden sonra yaptık.
Zevâid türünden olan 1880 nolu hadisi müellifimiz, Â i ş e (Ra-dıyallâhü anhâ) ve İbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Ancak seneddeki râvi Haccâc'in ne Z ü h -r İ' den ne de t k r i m e ' den hadîs işitmediği notta belirtilmiştir. Yine orada belirtildiği gibi bu hadisin benzeri olan 1879 nolu hadîsin senedinde Haccâc yerine Süleyman bin Mû-s â, Zühri1 den rivayet etmiştir. Böylece senedi muttasıl 1879 nolu hadîs, bu hadîsi takviye etmiş olur.
Bu hadîsin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edilen mer-fu metninin: cümlesi bundan önceki hadîs metninde bulunduğu ve bu cümlenin gerekli mânâsı orada anlatıldığı malûmdur.
Hadîs metninin ilk cümlesi ise 1881 nolu Ebû M û s â (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen merfu hadis metninin aynısıdır. Biraz sonra mânâsını açıkhyacağım.
1881 nolu Ebü Mûsâ (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyha-kî de rivayet etmişlerdir. Senedleri müteaddit ve muhteliftir.
Hadîs iki şekilde mânâlandırılabilir:
Birincisi: "Veli'den izinsiz kıyılan nikâh şer'an akdedilmiş ve gerçekleşmiş olmaz."
İkincisi: "Veliden izinsiz kıyılan nikâh sahih değildir, bâtıldır." Birinci mânâya göre nikâh akdi gerçekleşmez. İkinci mânâya göre böyle bir akid yapılmış olsa bile hükümsüz ve bâtıldır. İkinci mânâ 1879 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinin mânâsını aynen ifâde etmiş olur. [74]

Yukardaki Üç Hadîsten Çıkarılan Hükümler

T i r m i z İ, benzer başlıkla açtığı bâbta (1879 nolu) Â İ ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ebû Mûsâ {Radıyallâhü anh)'mn hadîslerini ve başka bilgileri naklettikten sonra şöyle der:
"Ashâb-ı Kiram'dan Ömer bin el-Hattâb, AH bin Ebi Tâlib, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün dâhil olduğu bir sahâbi cemâati. Tabîîlerden Saîd bin el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Şüreyh, İbrahim Na-hai, Ömer bin Abdilaziz ve başkalarının yer aldığı fıkıhçıların bir kısmı «Velîden izinsiz nikâh olmaz» mealindeki Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisi ile amel etmişlerdir.
Süfyân-ı Sevrî, Evzâî, Mâlik, İbn-i Mübarek, Şafii, Ahmed ve İshak da bu hadisle hükmetmişlerdir."
Tuhfe yazarı da geniş bilgi vermiştir. Bir kısmını buraya aktarmakla yetinelim:
"Nikâh kıymak için velînin bulunmasının veya kendisine bir erkek vekil tâyin etmesinin şart olup olmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Cumhur bunun şart olduğuna hükmederek kadın kendi nikâhını asla akdedemez, demişler. Ve bu babtaki hadîsleri delîl göstermişlerdir.
Ebû Hanife ise: Velînin nikâhı akdetmesi veya bir erkeği bu iş için vekil etmesi asla şart değildir. Kadın velisinden izinsiz olarak kendi nikâhını bizzat akdedebilir. Ancak evlenecek erkeğin ona küf'ü (= denk ve emsal) olması şarttır. (Kadın kendisine küfü olmayan yâni Fıkıhta anlatılan ölçülere göre, dun ve aşağı sayılan bir erkekle nikâhlanırsa, kadının velîsi itiraz etme hakkına hâizdir.)
Ebû Hanîfe bu görüşünde nikâh akdini satış akdine kı-yaslıyarak: Kadın kendi malını velîsinden izin almadan satabildiği gibi nikâhını da kıyabilir, demiş ve bu bâbta rivayet edilen hadislerin erginlik çağma varmamış olan kızlara âit olduğu yorumunda bulunmuştur. Umumi hükümlerin kıyas yolu ile husûsîleştirilmesi işi, usûl ilminde uygulanan bir metotdur."
Tuhfe yazarı bu arada başka bilgiler ve nakiller yaptıktan sonra Cumhur'un görüşüne taraftar çıkmıştır.
Ebû Davud'un sünenin şerhi Tekmile yazarı "Velî1* babında rivayet olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1879 nolu) hadisinin fıkıh yönünü anlatırken özetle şöyle der: [75]

Hadisten Çıkarılan Hükümler Ve Âlimlerin Görüşleri

A) a. Velinin izni olmaksızın kadın kendi nikâhını kıyamaz. Şayet kıyarsa velînin tasvibi alınmadıkça yapılmış olan akid durdurulur. Henüz velinin tasvibi alınmamış iken eşler zifafa giremezler, cinsel temasları haram bir temastır. Eşlerden birisi ölürse ondan mirasçı olamaz. Kadının nikahladığı erkek küfü olsun olmasın farket-
mez.
İbn-i Sîrin, Kasım bin Muhammed, Hasan bin Salim, Muhammed bin el-Hasan ve Ebû Y û s u f' un son kavli böyledir.
Bunların delili bu hadîsdeki "O kadının nikâhı bâtıldır." mealindeki Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğudur.
Diğer bir delil şudur: Nikâh akdinde velîlerin bir hakkı vardır. Çünkü onların itiraz ve fesih yetkileri vardır. Nikâh akdinde hakkı olmayan bir kimse nasıl o nikâhı feshetme hakkına sahip olur. Bir insanın hakkında tasarruf edebilmek ancak onun iznine bağlıdır.
b. Ebû Hanife veilk kavlinde Ebû Yûsuf: Erginlik çağma varmış, akıllı ve hür bir kadın, velîsinden izin almadan kendi nikâhını kıyabilir ve evlendiği erkek onun küfü olup nikâh akdi mehr-i misil (= kadının anası, halası ve teyzesi gibi yakınlarının mehir değerinden noksan olmayan mehir) ile kıyıldığı takdirde o nikâh gereği yâni zifaf işi infaz edilir. Velînin tasvibi için beklemeye gerek yoktur. Çünkü kadın kendi öz hakkında tasarruf etmiş olur.
Bunlann bir delilide; «...kadınların kocalarını nikahlamalarına mâni olmayınız.[76] âyetidir. Âyette nikâh fiili kadınlara isnat edilmiştir.
Diğer bir delil (1870 nolu) İbn-i Abtaâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsidir. Çünkü o hadiste velilik hakkı kadın ile velisi arasında müşterek kılınmış ve kadının hakkının daha fazla olduğu bildirilmiştir.
Şayet kadın kendisinden dun ve küfü olmayan bir erkekle nikâhını kıymış veya mehri, emsalinin mehirinden noksan tutulmuş ise velisi o nikâh akdini feshedebilir, demişlerdir.
c. Şafiî, Ahmed, meşhur kavline göre Mâlik, t s -hak ve başkaları: Kadın nikâh akdini yapamaz, demişlerdir. Bunların delili ise (1879, 1880 ve 1881 nolu) hadîslerdir.
BJ Kadının velisi nikâh akdinden imtina ederse sultan veya yetkili kıldığı kimse nikâh akdini yapar.
Ebû Hanife ile Ebû Yûsuf: Eğer kadın küfü olan bir erkekle ve mehri misil ile nikâhının kıyılmasını velîsinden talep edip velîsi imtina ederse kadının bizzat yapacağı nikâh akdi sahihtir. Velî duruma muttali olup işi tasvip etmez ve yetkili devlet adamına baş vurursa Ebû Yûsuf'a göre devlet yetkilisi velî yerine tasvip eder. Muhammed'e göre devlet yetkilisi nikâh akdini tazeler."
Tekmile yazarı yukardaki âlimlerin gösterdikleri delilleri ve başka delilleri naklederek grupların yek diğerine verdikleri cevaplarını uzunca nakletmiş ise de çok yer tutar endişesi ile bunu aktarmaktan sarfı nazar ettim.
El-Hâfız: Âlimler nikâh akdi için kadının velisinin şart olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre şarttır. Delilleri bu bâbtaki hadîslerdir. Ashâb-ı Kiram (Radıyallâhü an-hüm) 'den bu hükme muhalefet eden kimseyi bilmiyoruz. Buna göre kadın kendi nikâhını asla kıyamaz. Ebû Hanife ise: Nikâh akdi için velî asla şart değildir. Ondan izinsiz olarak kadın, küfü olan bir erkekle nikâhını bizzat kıyabilir, demiş ve nikâh işini satış akdine kıyaslamıştır. Çünkü kadın satış akdinde müstakildir. Velinin iznini şart koşan hadislere gelince Ebû Hanife bunları küçük yaştaki kızlar için yorumlamıştır. Hadîslerdeki umumi bu kıyaslama ile hususîleştirmiştir. Böyle yapmak usul ilminde caiz görülmüştür, demiştir.
HanefİIer'in bu hususta Kİtab ve SOnnet'den de delil gösterdikleri yukarda kısmen belirtilmiştir.
1882 nolu Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîs de kadının ne kendi nefsinin ne de başka kadının nikâhını akdedemiyeceğine delâlet eder.
Kadının kendi nefsinin nikâhını bizzat akdedip edemiyeceği hususundaki âlimlerin görüşlerini yukarda A) işaretli bölümün a. b ve c maddelerinde izah etmiştik.
Bir kadının başka bir kadının nikâhını akdedip edemiyeceği hususundaki âlimlerin görüşleri, kadının kendi nefsinin nikâhını akdetmesi hakkındaki ilim ehlinin görüşlerinin aynısıdır. Yâni bir kadın başka bir kadından veya onun velîsinden izin alarak nikâh akdini yapabilir mi? (Takrir verebilir mi) yapamaz mı? Bu husus için âlimlerin verdikleri fetva yukardaki A bölümünün a. b ve c maddelerinde anlatılan fetvaların aynısıdır. Oraya müracaat edilmelidir.
Hadîsin son cümlesi olan : ifâdesinin yorumu hakkında S i n d î şöyle der:
"Yâni: Kadının kendi nikâh akdini şahsen yapması yâni oturup takrir vermesi zâniye kadının şiârmdandır. Artık şer'İ nikâhta kadının oturup şahsen takrir vermesi uygun değildir.
(Cümle böyle yorumlanınca, en uygun yolun kadının kendi velisine usulü dâiresinde izin vermesi ve velîsinin nikâh akdinde takrir vermesidir. Veya ikisinin usulü dâiresinde izin ve vekâlet verecekler başka bir erkeğin nikâh akdinde bunlar adına bulunmasıdır.)
Sindi, yukardaki yorumu yaptıktan sonra, kadının kendi nikâh akdini yapmasını caiz gören âlimlere göre cümlenin şöyle yorumlanabileceğini söyler:
"Bu hadis, şâhidler olmaksızın kendi nefsinin nikâhını bir erkekle akdeden kadın hakkındadır. Son cümle bu yoruma delil gösterilebilir. Çünkü zâniye kadın, şâhidlerin huzurunda nikâhını akdetmez. T i r m i z i' nin tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den hem merfu hem mevkuf olarak rivayetle mevkuf olan rivayeti tercih
ettiği; "Fahişeler ve zâniyeler. şâhidler olmaksızın kendi nefislerinin nikâhını kıyan kadınlardır» hadisi da bu yorumu teyid eder.
V«yâ hadlsdeki yasaklama mekruhluk mânâsına yoruBü*Wr." yazan da bu hadiato ügüi olarak «ö#i# dar:
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsini B e y -haki de rivayet etmiştir. I b n - i Kesir: Sahih olanı bu hadisin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) üzerine mevkuf olduğudur, demiştir.
£ J-Hâf ı z da: Bu hadisin râvileri sıka zâtlardır. D â r e -k, u t n î bir sözünde : Biz derdik ki: 'Kendi nefsinin nikâhını kıyan kadın, zâniyedir.' demiştir. E 1 ~ H â f i z sözlerine devamla: D â -rekutni' nin bu sözünden anlaşılıyor ki, hadîsin son cümlesi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in sözüdür. Beyhaki bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. Birisi mevkuf, diğeri merfudur, demiştir."[77]

16- Şiğar (Suretiyle Nikah) İn Yasaklanması Babı

Şiğâr; Bu kelime Arap dilinde kaldırmak, boşalmak ve başka mânâlara gelir.
Fıkıh ıstılahında değiş - tokuş yapmak suretiyle mehirsiz evlenmektir. Tekmile yazarı; Şiğâri şöyle tarif ediyor; Şiğâr, bir erkeğin diğer bir erkeğe: Şiğar yolu ile ikimiz de evlenelim : Yâni sen kız kardeşini veya kızını yahut velîsi olduğun bir kadını benimle evlendir. Buna karşılık ben de kız kardeşimi veya kızımı yahut velisi bulunduğum bir kadını seninle evlendireyim. Her iki nikâh da mehirsiz olsun. Artık her kadının bıd'ı (yâni kadınlık kıymeti) diğer kadının bıd'ı (kadınlık kıymeti), karşılığı olur.
Şu tarife göre şöyle diyebiliriz; Şiğâr; Değiş - tokuş yolu ile mehirsiz olarak iki erkeğin birbirinin kızıyla veya velîleri oldukları başka kadınlarla evlenmeleridir. Bu tür evlenmelerde mehir hakkı kaldırıldığı için böyle evlenmeye kaldırma mânâsını ifâde eden 'Şiğâr' ismi verilmiştir. Şöyle de denilebilir: Sigarın bir sözlük mânâsı da boşalmaktır. Bu nevî evlenmeler mehirden boşalmış durumda olduğu için bu isim verilmiştir.
M ü s 1 i m ' in "Şiğâr nikâhının tahrimi" babında N e v e v i şöyle der: 'Âlimler, kız kardeşlerin, erkek kardeşin kızlarının, halaların, amca kızlarının ve cariyelerin 'Şiğâr' yolu ile (değiş - tokuş yapmak suretiyle) evlenmelerinin aynen öz kızların evlenmeleri hükmünde saymışlardır. Bu nasıl haram ise diğeri de haramdır. Şiğâr suretinin en açık misali şudur; Sen kızını benimle evlendirmen üzere (ve bu şartla) ben kızımı seninle evlendirdim. Her kızın kadınlık değeri diğerinin mehir karşılığıdır. Adam da: Kabul ettim, der.'

1883) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü ankümâydatı; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şiğar (yolu ile nikâhı) yasaklamıştır. Şiğar, bir adamın bir adama şöyle demesidir t
Kızımı veya kız kardeşimi seninle evlendirmem üzere, sen kızını veya kız kardeşini benimle evlendir. Aralarında mehir de yoktur."[78]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Şafiî bu hadisi rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, şiğann tarifine âit metni rivayet etmemiştir. Şafii ve Kütüb-i Sitte yazarlarının rivayetlerinin çoğunda Şiğar'ın tarifine âit metin şöyledir:
Şiğar: Aralarında mehir olmadığı halde başkası, kızını onunla evlendirmek üzere adamın kendi kızını evlendirmesidir."

Şiğar'ın tarifine âit metin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mi, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'a mı, yoksa t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in râvisi N â f i' e mi âit olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Ebû Davud'un rivayetine göre bu tarif N â f i' e aittir.
Ez-Zerkanî: 'Bu hadîsi Mâlik' den rivayet eden râvilerin ekserisi bu tarifin kime âit olduğunu belirtmemişlerdir. Bunun içindir ki Şafii: Şiğar'ın tarifine âit metin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buyruğu mu, Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m sözü mü yoksa N â f i'in sözü müdür? bilemiyorum, demiştir. Şafii' nin bu sözünü Beyhaki nakletmiştir. H a -t î b ve başkası bu tarifin M â 1 i k' e âit olduğunu söylemişlerdir.'
El-Bâcî de: Hadîsin : cümlesi âlimlerin ittifakı ile merfu hadistir. Şigar'ın tarifine âit metin ise N â f i' in sözüdür, demiştir. Şigar'ın tarifine âit metnin râvi'ye âit olduğu tahakkuk etmedikçe, hadisten olduğunu söylemek uygundur. Çünkü hadîsin zahiri bunu gösterir, demiştir.'
Kurtubi de: 'Şigar'ın tarifi sahih olup lügat ehlinin anlattıkları tarife tamamen uyuyor. Artık bu tarif merfu ise ne a'lâ. Eğer sahâbî'nin sözü ile yine makbuldür. Çünkü bunun en iyi bileni, hadisi rivayet eden sahâbî'dir,1 demiştir.
İslâmiyet'ten önce akrabalar arasında bu yolda kızlarını, kız kardeşlerini ve diğer yakın kadınları değiş - tokuş etmeleri yaygın bir âdet idi. Mehir de alınmazdı. Verilen kadın, alınan kadının mehiri yerine, alınan kadın da verilen kadının mehiri yerine sayılırdı. Böylece mehirsiz evlenmek cereyan ederdi. İslâmiyet bu kötü âdeti kaldırmıştır. Çünkü mehir evlenen kadının Öz hakkıdır. Ne babasının ne de başka velîsinin hakkı değildir. Bu hak çiğnenmiş oluyordu.
Gerek bu hadîs ve gerekse bundan sonra gelen hadîsler ve müellifin rivayet etmediği başka sahih hadîsler bu tür nikâhın haramh-ğına delâlet ederler. Ancak haram olmasına rağmen böyle kıyılan nikâhların sahih olup olmadığı hususunda fıkihçılar arasında ihtilâf vardır. Tekmile yazarı bu hadîsin fıkıh yönünü anlatırken şöyle der:
"Bu hadis, şiğar suretiyle yapılan nikâhın haram kılındığına de-Jâlet eder. Âlimler bu hüküm üzerine icmâ etmişlerdir. Fakat kıyılan nikâhın şahinliği ve bozukluğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanefîler, Sevrî, Mekhul, Amr bin Dinar, Zühri ve El-Leys bin Sa'd: Nikâh akdi sahih-
tir. Çünkü: = "Hoşunuza giden (ve size helâl olan) kadınlarla evlenebilirsiniz.[79] âyetinin hükmü umumidir. Ancak nikâh mehirsiz olarak akdedilmiş olmasına rağmen mehr-i misil ödemek vâcibtir. Mehirsizlik yüzünden doğan bozukluk nikâh akdinin bozukluğunu ve iptalini gerektirmez. Bu da şarap veya domuz gibi haram olan bir madde mehir kabul edilerek kıyılan nikâh gibidir, demişlerdir.
Bu grubtaki âlimler, bu bâbta rivayet edilen hadîslere cevaben: Hadislerdeki yasaklama hükmü nikâhın mehirsiz yapılması ve bir kadının 'Bıd'ı' yâni kadınlığının kıymetinin mehir yerine koyulması nedeni iledir. Biz mehirsizlik işini iptal ediyoruz ve mehr-i mislin ödenmesini zorunlu kılıyoruz. Artık kıyılan nikâh akdi, mehir olmaya elverişli olmayan bir şeyin mehir gösterilerek kıyılan bir nikâh akdi mâhiyetini arzeder. Bu itibarla, akit sahihtir. Onda anılan elverişsiz Bıd'ı yerine mehr-i misil ödenir, demişlerdir.
2. Şafii, Ahmed, îshak ve bir çok âlim: Şiğar yolu ile kıyılan nikâh akdi bâtıldır. Çünkü hadîsler bu tür nikâhları yasaklamıştır, demişlerdir.
3. Mâlik: Kıyılan şiğar yollu nikâhtan sonra cinsel temas olsun olmasın nikâh fesih edilir, demiştir. Ondan yapılan bir rivayete göre, cinsel temas yapıldıktan sonra artık nikâh feshedilmez. Daha önce ise fesih edilir.
Hadîslerin zahiri 2. grubun görüşüne delâlet eder.
Ebü'l-Hasan el-Hanefî es-Sindi: 'Hadislerdeki yasaklama, bu tür nikâhın meşru olmadığına âlimlerin ittifakı ile yorumlanmıştır. Çünkü T i r m i z i' nin îmrân bin Huşa y n (Radıyallâhü anh)'den rivayet ederek hasen - sahîh olduğunu söylediği merfu bir hadîste: «İslâm'da şiğar (suretiyle) nikâh kıymak yoktur.» buyurulmuştur. Müellif yâni îbn-i Mâceh'de ayni hadis metnini Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak râvileri sıka olan sahîh bir se-ned ile rivayet etmiştir. Bu hadîsin sahîh şâhidleri de vardır.
Cumhur'a göre böyle kıyılan nikâh bâtıldır. Biz HanefİUr'e göre böyle kıyılan nikâh *Şiğar' olarak kalmaz. Mehr-i misil lâzımdır ve böylece 'Şigâr' olmaktan çıkar. Lâkin açık olan budur ki, 'Şifcâr'ın meşru olmaması, o nikâh akdinin bâtıl sayılması ve kıyılmamış olarak kabul edilmesidir. Başka bir nikah akdi olarak kabul değildir. Bu nedenle cumhurun görüşü, daha isabetlidir,' demiştir.

1884) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şiğâr (şekli ile nikâh yapmay)i yasaklamıştır.1'

1885) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «İslâm'da şigâr (şekli ile nikâh yapmak) yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih olup râvüeri sıka zâtlardır. Bu hadis için şâhid olan sahih başka hadîsler vardır. [80]

İzahı

Ebû Hüreyre (Rachyallâhü anh) 'in hadisini A h m e d, Müslim ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. Bu hadis bir önceki hadîs metninin baş kısmının aynısıdır. Orada gerekli bilgi verilmiştir.
Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise notta da belirtildiği gibi Zevâid türünden olup senedi sahih, râvileri de sıka zâtlardır. Şi-ğar'ın yasaklığma dâir bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile benzeri sahih hadisler, bu hadîs için şâhid durumundadırlar. Ayrıca T i r-mizi, Ahmed ve Nesaî'nin îmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh) 'den merfu olarak rivayet ettikleri uzunca bir hadiste: Ve fslâmda şigâr (şekil ile nikâh yapmak) yoktur.» buyurulmuştur. Tirmizi, Îmrân (Radıyallâhü anh)'in hadisini teyid eden ve 'Tâbi' ismi verilen hadis de vardır.[81]

17- Kadınların Sadak (= Mehir) Babı

Sadak ve Sıdak: Evlenen kadının mehiri demektir. Tekil olan bu kelimenin çoğulu 'Suduk'tur. Hicaz halkı mehire Saduka' derler. Bunun çoğulu ise 'Sadukat'dır. Kelimenin tekili ve çoğulu başka şekillerde de gelmiş. Fakat bu kadarlık bilgi ile yetinelim.
Evlenen kadının mehirinin meşruluğu Kitab, Sünnet ve İcma ile sabittir. Nisa sûresinin 24. âyetinin bir kısmı buna aittir. Keza bu bâbta rivayet edilen hadisler ve benzerî başka sahih hadisler de nikâh dolayısıyla kadının mehir almasının meşruluğu hususunda tâm müslümanlar icmâ etmişlerdir.

1886) Ebû Seleme[82] (bin Abdirrahman bin Avf) (RadtyaÜâhü an-Awmâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâVye:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşlerinin mehiri ne kadar idi? diye sordum. Âişe:
— O'nun eşleri hakkındaki mehiri 12 okiyye ve bir neşş idi. Neş-şin ne olduğunu biliyor musun? O, yarım okiyyedir. O (on iki buçuk okiyye) de beşyüz dirhem (gümüşî tür, diye cevap verdi."[83]

İzahı

Şafii, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyti & k i ve 0 â r i m i de bunu, mânâyı etkilemeyen az kelime far-ki ile rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde: "O da beşyüz dirhem (gümüş) dür." cümlesi yoktur.
Hadis sarihlerinin beyan ettiği gibi buradaki okiyye ile hicaz okiyyesi kastedilmiş ki kırk dirhem demektir. 12,5 okiyye 500 dirhem eder.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin mehirlerinin 500'er dirhem olduğuna delâlet eder. Mü'min-lerin anneleri olan muhterem zevcelerin çoğunun mehrinin bu kadar olduğu, bâzılarının böyle olmadığı sabit olduğu için bu hadis zevcelerin çoğunun mehirlerinin 500 dirhem gümüş olduğu yolunda yorumlanmıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinden Ümmü Habîbe bint-i Ebî S ü f y â n (Radıyallâhü anhâ)'nın mehirinin dört bin dirhem olarak Habeşistan kralı N e c â ş i (Radıyallâhü anh) tarafından teberru mâhiyetinde ödendiği, Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesai ve Bey haki tarafından rivayet edilen Ümmü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ) 'mn hadisi ile sabittir. Keza S a f i y -ye bint-i Hayey bin Ahtab (Radıyallâhü anhâî adlı mü'minlerin annesinin mehiri, onu cariyelikten azâd buyurmak olmuştur. Yine annelerimizden Cüveyriye bint el-Hâris (Radıyallâhü anhâ), Sabit bin Kays (Radıyallâhü anh)'in cariyesi idi. Âzad olmak için efendisi iîe kadı kitabet yâni belirli bir meblâğ para veya mal vermek karşılığında âzad olma akdini yapmış idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî 'e vâki müracaatı üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yerine gerekli ödemeyi yaptı ve ödenen meblâğ üzerine nikâh akdi yapılmakla Cüveyriye (Radıyallâhü anhâ) hane-i saadet

ehlinden olma şerefine kavuşmuş oldu.
Dirhem hakkında geniş bilgi 1791 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.[84]
Okiyye hakkında da gerekli bilgi 1793 -1794 nolu hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir.
12,5 okiyye 500 dirhem olduğuna göre 500 sayısı dip notunda gösterilen gram ile çarpılınca elde edilen sayı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem hanımlarının çoğunun mehirinin kaç
gram gümüş olduğunu gösterir.

1887) Ebü'1-Acfâ es-Sülemî (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre, Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) şöyle söyledi, demiştir:
(Ey Mü'minler!) Kadınların mehiri (ni çoğaltmak) hususunda aşırı gitmeyiniz. Çünkü bunda aşırı gitmek, eğer dünya (hayatın) da Övülecek bir şey veya Allah katında bir takva olmuş olsaydı, buna en çok hakkı ve en liyakatli olanınız Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olacaktı. (Halbuki) O, (muhterem) hanımlarından hiç bir kadının m eh irini on iki okiyyeden fazla yapmamış ve O'nun kızlarından hiç bir kadının mehri on iki okiyyeden fazla yapılmamıştır.
Şüphesiz adam, karısının mehirini gerçekten o kadar ağır görür ki nihayet karısına (karşı) içinde bir düşmanlık olur ve (karısına) : Senin (ile evlenmek) için alaku'l-Kırba (= kırba ipi) veya araku'l-Kırba (= kırba teri) ne varıncaya kadar her şeyin külfetine girdim, der.
(Ebü'1-Acfâ (Radıyallâhü anh) demiştir ki:) Ve ben doğumumdan Arap bir adam İdim. (Buna rağmen) Ömer'in dediği Alaku'l-Kırba veya Araku'I-Kırba'mn ne (demek) olduğunu anlıyamadım."[85]

İzahı

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Beyhakî, Dâ-r i m İ ve Hâkim de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Hadisin cumtesinden İtibaren sonuna kadar olan kısmı Tirmizi ve Ebü Dâvûd'da yoktur. N e -sai ve Beyhaki'de vardır. T i r m i z î hadîsin hasen -sahih olduğunu, Hâkim de hadîsin senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Ayrıca başka bir sened ile I b n - i Ömer (Radiyal-lâhü anh)'den rivayet ederek, hadisin müteaddit rivayetleri bulunduğunu söylemiştir.
Rivayetlerin ekserisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-leml'in hanımlarının ve kızlarının mehirlerinin on iki okiyye olduğu bildirilmiştir.
Menhel'in Tekmile yazarının beyânına göre İbn-i Şîrîn'-den olan bâzı rivayetlerde "on iki buçuk okiyye" geçiyor.
Tekmile yazarı şöyle der:
"Eğer bu rivayet, mahfuz ise Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'m Âiş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiği (1886 nolu) hadise mutabık olur.
Son rivayet mahfuz olmasa bile bu hadis ile Âiş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsleri arasında bir muhalefet yoktur. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin açıklaması bölümünde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hanımlarının çoğunun mehirinin 12,5 okiyye olduğu kastedilmiştir. Bâzı hanımlarının mehiri başka türlü olmuştur."
Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde ezcümle şöyle der: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümmü Habî-b e (Radıyallâhü anhâ) adlı hanımının mehirinin dört bin dirhem olduğuna dâir olan rivayet, Ömer (Radıyallâhü anh)'in sözünden müstesnadır. Çünkü Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nın mehirini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tâyin etmemiş ve vermemiştir. Necâşi (Radıyallâhü anh) Habeşistan * da kendi kesesinden ödemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh) ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilen me-hir miktarını belirtmek istemiştir.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi arasında görülen zahirî ihtilâfa gelince Ömer (Radıyallâhü anh) okiyyelerin küsuratım hesaba katmamış, onun için on iki okiyye demiştir. Yahut Ömer (Radıyallâhü anh) Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) 'nın mehir durumuna ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın dediği yarım okiyye fazlalığına muttali olmamıştır, denilebilir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ; "Kadınların mehirlerini çoğaltmak hususunda aşırı gitmeyin" sözü;
"ve eğer bir karı yerine başka bir karı almak isterseniz, onlardan birisine çok mal (mehir) vermiş olduğunuz halde bile artık ondan bir şey (geri) almayınız"[86] âyetine aykırı düşmez. Çünkü âyet-i kerime çok mehir vermenin câizliğine delâlet eder. Daha faziletli olduğuna delâlet etmez. Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise me-hirin en faziletlisinin ne kadar olduğunu beyan eder.
El-Mirkat'ta beyan edildiğine göre bâzı rivayetlerde şöyle denilmiştir :
"Ömer (Radıyallâhü anh) kadınların mehirlerini kırk okıyyeden fazl al aştırmayın. Kim fazlalaştırırsa ben fazlasını Beytülmâla atarım, demiş. Bunun üzerine bir kadın, Ömer'e :
(Yâ Ömer!) Senin böyle yapmaya hakkın yoktur, demiş. Ömer
(Radıyallâhü anh) kadına:
— Niçin (hakkım yok)? diye sorunca, kadın yukardaki âyeti okumuş. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Bir kadın isabet etti, bir erkek (yâni kendisi) hatâ etti, demiştir." Tuhfe'den yapılan nakil burada sona erdi.
Hadisin son kısmındaki "Nihayet adamın karışma (karşı) İçinde bir düşmanlık olur." cümlesinin şerhinde Sindi şöyle der:
"Yâni fazla mehir adama ağır geldiği için bunu öderken veya bunu düşünürken kalbinde karısına karşı bir düşmanlık duyar."
Hadîsin "Alaku'I-Kırba veya Araku'l-Kırba" kelimelerinin açıklaması ve bununla kastedilen mânâ hakkında Sindi şöyle der:
"Alak: Kırbaya bağlanan ip demektir. Cümleden kastedilen mâ-nâ şudur: 'Ey karı! Ben senin mehrin için kırbanın ipine varıncaya kadar her külfete katlandım.'
'Araku'l-Kırba' da rivayet edilmiştir.
Arak: Ter ve terlemek mânâsını ifâde eder. Araku'l-Kırba'dan maksat kırbanın suyunun akmasıdır. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur: ('Ey karı!) Ben senin (mehrin) için o kadar külfete katlandım ki kırbadan su aktığı gibi ter döktüm.'
Bâzılarına göre 'Araku'l-Kırba'dan maksat kırbayı sırtında taşıyanın terlemesidir. Cümlenin mânâsı da şöyle olur: «...kırbayı sırtında taşıyanın terlemesi gibi terleme külfetine katlandım.'
Bir kavle göre bu kelime ile kırbanın terlemesi kastedilmiştir. Kırbanın kendisinin terlemesi muhaldir. Cümleden maksat şudur: , Kırbanın terlemesi çok çetin külfete katlanmaktır.
Sıhah'ta şöyle denmiştir:
' E 1 - A s m a î: Falan adamdan Araku'l-Kırba'ya rastladım, denilir. Yâni ondan çok zorluklar ile karşılaştım. Ben bu tâbirin aslını bilemiyeceğim, demiştir.
El-Asmaî'den başkası da şöyle demiştir: Araku'l-KırbA*-dan maksat kırbayı sırtında taşıyanın terlem esidir. Bunun aslı da şudur: Kırba taşıyıcısı cariyeler ve yardımcısı bulunmayan kimseler su dolu kırbaları sırtlarında taşırlar. Bazen de eşraftan olanlar, mecburiyet karşısında kırbayı sırtında taşımak ihtiyacını duyarlar. Hem alışkın olmadıkları için onlara zor gelir. Hem de halktan utanırlar. Bu nedenlerle ter dökerler.
İşte bunun için Araplar; derler ki: Senin için 'Araku'l-Kırba' külfetine katlandım. Araku'l-Kırba yerine AJaku'l-Kırba da kullanılır, demiştir.'
Râvi E b ü ' 1 - A c f â (Radıyallâhü anh) 'in : 'Ben Alaku'I-Kır-ba veya Arâku'l-Kırba'nin ne (demek) olduğunu anlıyamadım' sözünü söylemesinin sebebi bu tâbirin pek kullanılmamasıdır."
N e s a i' nin rivayetinde E b ü' 1 - A c f â (Radıyallâhü anh): 've ben henüz erginlik çağma varmamış, nes-len Arap bir gençtim' demiştir. Sindi onun haşiyesinde: Yâni yaşım küçük olduğu için bu tâbir ile neyin kastedildiğini anlıyamadım, demek istediğini söylemiştir.

1888) Abdullah bin Amir bin Rebîa'nın bahası (Amir bin Rebîa)[87] (Radtyal/âhü attftümâ)'(\an rivayet edildiğine göre :
Benî Fezâre (kabilesin)den bir erkek (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerinde nikâhını kıydı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun (kıyılan) nikâhını caiz (muteber) saydı."[88]

İzahı

Tirmizi ve Ahmed de bu hadîsi rivayet etmişler, T i r -m i z i hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Tir raizi'-deki rivayete göre Benî Fezâre' den bir kadın (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerine nikâhlanmıştır. Oradaki hadisin meali şöyledir:
"...Abdullah bin Âmir bin Rebîa'mn babası (Âmir bin Rebia) (Radıyallâhü anhümâ)dan rivayet edildiğine göre Benî Fezâre (kabilesin) den bir kadın (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerine evlendi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadına:
— "Sen varlıklı olduğun halde (mehir olarak) bir çift ayakkabı karşılığında nefsini (n karılığından yararlanmayı) vermeye razı oldun mu?" diye

sordu. Kadın da:
Ebü'l Acfâ (R.A.)ıı Hâl Tercemesi
Bu zâtın adı Herm bin Nesib'dir, Adının Nesfb bin Herm olduğunu söyleyen-ler de vardır.
Kendisi, Amr bin el-Âs (R.A.) ve onun oğlu Abdullah (R.A.)'den hadis rivayet etmiştir. Râvileri ise, el-Hâris bin Hasiyra, Salih bin Cübeyr eş-Şâmi, Mu-hammed bin Cübeyr, Muhammed bin Şîrîn ve başkalarıdır, îbn-i Muin, Dârekutnl ve îbn-i Hibbân onu sıka saymışlardır. Dört sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel Tekmilesi cild 3, Sah. 281)
Mehrin miktarı hakkındaki âlimlerin görüşlerini bundan sonra gelen hadisin izahı bölümünde anlatacağım.
— Evet, diye cevap verdi. (Râvi demiş ki) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o nikâhı caiz .(muteber) saydı."
Tuhef yazarı şöyle der:
"El-Hâf iz, Buluğu' I-Merâm'da T i r m i z i' nin bu hadisin sahih olduğuna dâir sözünü naklettikten sonra, bu hususta ihtilâf vardır, demiştir.
Seneddeki râvi Âsim bin Ubey dullah'ın îbn-i Muin ve İbn-i Hibbân tarafından zayıf görüldüğünü İbnü'l-Cevzî' nin söylediği el-Hâfız ez-Zeylaî' den nakledilmiştir."
Bu hadisin zahirine göre mehirin en azı belirli bir miktar ile tâyin edilmiş değildir.
Mehirin en azı belirli bir miktara bağlıdır, diyen âlimler, bu ve benzerî hadisleri peşin ödenen ve (mehir-i muaccel) ismi verilen me-hir mânâsına yorumlamışlardır.
Yeri geldiğinde peşin ve vadeli mehir çeşitleri hakkında gerekli izah yapılacaktır. Sâdece şu noktayı belirtmekle yetineyim: Bazen mehirin bir kısmı peşin ödenmek bir kısmı da şu kadar vâde ile ödenmek üzere nikâh kıyılır. Peşin olan mehire "Mehir-İ muaccel" vadeli olan mehire de "Mehir-i müeccel" denilir. [89]

Mehirin En Az Miktarı Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

El-Menhelin Tekmile yazarı şöyle der:
Mehirin az bir miktar olabileceği hususunda âlimler müttefiktir. Ancak en az mehirin sınırı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre mehirin en az 10 dirhem gümüş veya buna müsavi bir maldır. Bunların bir delili Dârekutnî1 nin Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği;
= "Hiç bir mehir on dirhem (gümüşiden daha az olamaz." eserdir. Diğer bir delîl de Dârekutnİ ve Beyhaki1 nin Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettikleri şu mealdeki merfu bir hadîstir:
«Kadınları, küfü'leri olanlardan başkaları ile evlendirmeyin. Velilerinden başkası onları evlendirmesin ve on dirhem (gümüş) den az hiç bir mehir yoktur."
Ancak bu iki hadis de zayıftır. (Tekmile yazarı zayıflık nedenlerini uzunca anlatmış ise de buraya aktarmaya gerek görmedim. İsteyenler Ebû Davud'un "Mehirin azlığı" babına ait Tekmile şerhine müracaat edebilirler.
2. M â 1 i k i 1 e r: Mehirin en az miktarı bir bolü dört miskal altın, veya üç dirhem gümüş yahut bu değerde bir maldır, demişlerdir.
Mâlik: Kadının bir bolü dört miskal altından az bir mehirle nikâhlanabileceği görüşünde değilim. Hırsızın elinin kestirilmesini gerektiren meblâğ da budur, demiştir.
îbn-i Veheb müstesna, M â 1 i k' in bütün arkadaşları onun görüşündedirler.
3. Şafiî, Ahmed, İshak, Sevrı ve Evzâî: Satın alman bir mala bedel olmaya elverişli her şey veya ücret olmaya müsait her şey mehir olabilir, demişlerdir.
Bunların bir delili (1889 nolu) S e h 1 (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Mehirin az ve çok olabileceğine dâir hadîsleri de bu grub delîl göstermiştir.
Nevevî, Müslim'in "En az mehir" babında şöyle der:
"İşlerinde el-Leys bin S a' d , İbn-i Eli Leylâ, Dâvûd-i Zahirî, hadîsçilerin f ıkıhçılan ve M â 1 i k' in arkadaşlarından îbn-i Veheb'in bulunduğu Selef ve Halef âlimlerinin cumhurunun mezhebi budur ki: Evlenecek erkek mehir olabilir. Ayakkabı, demir yüzük gibi şeyler de mehir olabilir.
Cumhurun bu mezhebinden başka mezheblerin bu konu hakkındaki görüşleri Sünnet (sabit hadis) e muhaliftir. Çünkü sahih ve
sarih olan = «Şu halde demirden bir yüzük
bile olsun (mehir olarak) bir şey temin etmeye çalış.[90] hadîs diğer mezhebleri yenen bir delildir, demiştir."
Tekmile yazarı cumhurun görüşünü yansıtan üç grubun gösterdikleri başka hadîsleri de nakletmiş ise de bunları buraya aktarmaya lüzum görmedim. [91]

Mehirin En Çok Meblâğı İçin Bir Sınır Var Mı?

El-Cevap hayır. Bunun için bir sınır yoktur. En efdaJı 1886 ve 1887 nolu hadîslerde geçtiği gibi 500 dirhem gümüştür. Bundan fazlası olması da caizdir. Çünkü 1887 nolu hadîsin izahı bölümünde geçen Nisa sûresinin 20. âyeti, mehirin daha fazla olabileceğine delâlet eder.

1889) Sehl bin Sa'd (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir: Bir kadın (evlenmek teklifi ile) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) 'e geldi. Efendimiz:
— «Kim bu kadınla evlenmek ister?» diye sordu. Biraz sonra bir adam:
— Ben, dedi. Bunun üzerinde Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama: Demirden bir yüzük bile olsa kadına (mehir olarak bir şey) ver buyurdu. Sonra adam Efendimize demirden bir yüzüğüm (bile) yoktur, (hiç bir şey bulamadım) Dedi. Efendimiz adama:
— «Kur'an'dan ezberindeki (süreleri kadına öğretmen şartı) üzerine seni onunla tevziç ettim. (Evlendirdim.)» buyurdu."[92]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadis metni Müellifinkinden uzundur.
Uzun olan rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'e gelen kadın kendi nefsini (mehirsiz olarak) efendimiz'e vermek teklifinde bulunmuş ve ayakta dikelip durmuş, efendimiz bir cevap vermemiş, bunun üzerine orada bulunan sahâbilerden birisi:
Yâ Resûlallahl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eğer senin ona ihtiyacın yok ise onu benimle evlendir, demiş, efendimiz de adama »
«Senin ona verebileceğin bir mehir var mı?» diye sormuş, adam da t
Şu üstümdeki elbiseden başka hiç bir şeyim yoktur, deyince, efendimiz adama:
«Eğer sen, üstündeki elbiseyi ona verirsen elbisesiz oturursun. Sen başka bir şey bulmaya çalış» buyurmuş, adam, hiç bir şey bu-lamıyacağını söyleyince Efendimiz, adama:
«Şu halde demirden bir yüzük bile olsun bir şey temine çalış.» buyurmuş. Adam gidip araştırmış da hiç bir şey bulamayınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama i
«Kur'an'dan senin ezberinde bir şey var mı?» diye sormuş, adam da:
Evet. Şu ve şu sûreler ezberimdedir, diyerek bâzı sûrelerin isimlerini söylemiş ve bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
«Kur'an'dan ezberindeki sûreler (i ona öğretmen şartı) ile seni onunla tezvic ettim. (Evlendirdim.)» buyurmuştur.
Uzun metnin ihtiva ettiği fıkhı hükümler yoktur. Ben Müellifimizin rivayet ettiği metnin ihtiva ettiği hükümleri özetliyerek anlatmakla yetineceğim. Bu konuya geçmeden önce şunu belirteyim:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat eden kadının ismini araştırmama rağmen rastlıyamadım. Keza kadınla evlenen sahâbînin ismini de bir yerde göremedim. Tabarâni' nin rivayetinden, adamın Ensâr-ı Kirâm'dan olduğu anlaşılıyor. [93]

Hadîsin Fıkıh Yönü

"Tekmile yazarı şöyle der:
1. Hadîs, nikâh için bir şeyin mehir olarak verilmesinin gerektiğine delâlet eder. Âlimler hür bir kadının mehirsiz olarak nikâh edilemiyeceği

hususunda icmâ etmişlerdir.
2. Mehirin nikâh akdinde belirtilmesi evlâdır. Çünkü, mehir hususunda ilerde bir nizaın çıkması önlenmiş olur. Hem de kadının yaran bundadır. Zira nikâh kıyıldıktan sonra ve henüz cinsel temas yapılmamış iken boşama vuku bulursa nikâh akdinde anılan mehirin yarısı kadının hakkı olarak ödenir.
3. Mehirin bir an önce ödenmesi müstehabtır.
4. Hadîsin zahirine göre demir yüzük takınmak caizdir. Bunda bir kerahet yoktur. Fakat cumhura göre demir yüzük takınmak caiz değildir. Çünkü Ebû Davud'un 'Yüzük kitabı'nm 'Demir yüzük' bölümünde:
"Büreyde (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre bir adam, parmağında demirden mamul bir yüzük takınmış olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelmiş, Efendimiz, adama:
adama:
«Ne oluyor? ben senin üstünde cehennem ehlinin (takındığı) hül-ye (= huliyatın tekilidir.) görüyorum,» buyurmuştur."
Cumhur, S e h 1 (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine cevaben: Bu hadîs demir yüzük takınmanın yasaklanmasından önce buyrulmuş veya hadîsten maksad, mehir için behemhal bir şeyin ödenmesidir, demişlerdir.
Bu husus için ayrıntılı bilgi edinmek isteyenlerin Fıkıh kitabları-na müracaatları gerekir.
5. Hadîs, Kur'an'ı öğretmenin mehir olabileceğine delâlet eder. Şafiî ve bir rivayetinde A h m e d böyle hükmetmişlerdir.
Hanefîler, Mâlik, El-Leys, îshak, Mekhul ve bir rivayetinde A h m e d: Kur'an-ı öğretmek mehir olamaz. Mehirin bir mal olması gerekir, demişlerdir.
îbn-i Kudâme: 'Bu âlimlerin böyle hükmetmelerinin delili: Nisa sûresinin 24. âyetindeki; "Kadınlar (ile evlenmey)i mallarınızla istemeniz..." ve bunu takip eden 25. âye-tindej "Ve sizden her kimin hür kadınlarla evlenmeye mâlî yönden gücü yetmezse../*
nazm-ı celîlleridir.
Son âyette geçen "Tavl" mal demektir, demiştir." Tekmile yazarı bu grubun başka delillerini de zikretmiş. Daha sonra şöyle demiştir:
"Bu grubtaki âlimler (1889 nolu) S e h 1 (Radıyallâhü anh)'in hadisini şöyle yorumlamışlardır: Kadınla evlenmek isteyen adam Kur'an ehli olduğu için' Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurmak istemiştir: "Sen Kur'an ehlinden olduğun için bu kadınla seni evlendirdim"
Bir de şu vardır: Hadiste "Kur'an-ı öğretmek" ifâdesi yoktur. Yahut bu hüküm o adama mahsustur.
H a t t â b i: Hadîs, Kur'an öğretmek için ücret almanın câiz-liğine delâlet eder. Eğer hadisten kastedilen mânâ: Adamın Kur'an ehli oluşu dolayısıyla mehirsiz olarak kadının onunla evlendirilmesi, olmuş olsaydı, mehirsiz evlendirmek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e münhasır bir yetkiye dayanmış sayılırdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den başka hiç bir kimse mehirsiz evlendirme yetkisine sahip değildir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı? şeklinde yönelttiği sorudan bunu öğretmeyi mehir yapmayı kasdetmemiş olsaydı, bu soru anlamsız kalırdı. Çünkü Kur'an'dan bir kısmını ezberlemiş olanı evlendirmek caiz olduğu gibi, Kur'an'ı iyi okuyamayanı evlendirmek de caizdir. Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadının mehrini bir süre sonra ödemek üzere adama borç eylediği de yoktur. Yukarda belirtilen nedenlerle açık olan durum şudur ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kur'an-ı öğretmeyi kadın için mehir kılmıştır', der.
(Tekmile yazarı daha sonra H a 11 â b î' nin görüşünün paralelinde görüşlerini beyan eden Beyhaki ve Ibnü'I-Kay-y ı m' in kavillerini nakletmiştir.)
6. Hadîs: «Seni falan kadınla tezvic ettim» sözü ile nikâh akdinin gerçekleştiğine delâlet eder. 'Tezvic* kelimesi yerine 'İnkah* kelimesi kullanılırsa hüküm aynıdır. Tezvic veya tnkâh masdarların-dan alınma mazi fiilleri ile nikâh akdinin yapılabileceği hususunda âlimler ittifak halindedirler. Çünkü bu iki masdardan türeme fiiller Kitab ve Sünnet'te vârid olmuşlardır. [94]

Bu Husustaki Âlimlerin Görüşleri

1. Şafiî, Zührî ve Îbnü'l-Müseyyeb'e göre nikâh akdi ancak bu masdarlar veya bunlardan türeme fiillerle yapılır. Başka kelimelerle olmaz. Tarafların böyle akid yapmaları zaruridir.
2. Âlimlerin cumhuruna göre, nikâh akdi mezkûr kelimelerle olduğu gibi hibe, temlik, satmak ve sadaka etmek kelimeleri ve bunlardan türeme mazî fiilleri ile de olabilir.
3. Mâlikîler'e göre hibe kelimesi ile nikâh akdi yapıldığında, kadının mehiri anılırsa akid sahihtir. Aksi takdirde sahih değildir.
Sattım, helâl ettim, verdim gibi hayat boyunca devamlılığı ifâde eden fiiller ile nikâh akdi yapılırsa, M â 1 i k î 1 e r' den bâzılarına göre nikâh akdinde mehir anihrsa akid sahihtir. Anılmazsa sahih değildir. îbn-i Rüşd'e göre bu kelimelerle kıyılan nikâh bâtıldır.
Hayat boyunca devamlılığı ifâde etmeyen kiralamak gibi kelimelerle akdedilen nikâh ise ittifakla bâtıldır."

1890) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhy&en; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aişe (Radıyallâhü an-hâ) 'yi (mehir olarak) 50 dirhem (gümüş) kıymetindeki ev eşyası üzerine nikahladı."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Atiyye el-Avfl zayıftır. [95]

18- Adam. Karısı İçin (Bir Mehîr) Tâyin Etmeden Nikâhı Kıyar, Sonra Mehir Durumu Böyle İken Ölür, Babı

1891) Abdullah (bin Mes'ud) (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, kendisine :
Bir adam bir kadınla evlenmiş, sonra adam duhul (= kadınla cinsel münâsebet) de bulunmamışken, (nikâh akdinde bir) mehir de tâyin etmemişken ölmüş, meselesi sorulmuştur.
Râvi demiştir ki Abdullah (Radıyallâhü anh) :
Kadına, mehir (i misil hakkı) var, kadına (kocasından) miras (hakkı) vardır. Ve kadın üzerinde iddet vardır, demiştir. (Abdullah'ın bu fetvasından) hemen sonra Ma'kıl bin Sinan el-Eşcaî (Radıyallâhü anh) :
Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ) hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aynen böyle hüküm buyurduğuna şâhid oldum, demiştir.
Müellif bu hadisi kısmen değişik ikinci bir senedle de rivayet etmiştir." [96]

İzahı

Tirmizi, Ebü Dâvûd, Nesai ve Beyhakî de bu hadîsi, mânâyı etkilemeyen az lâfız farkı ile rivayet etmişlerdir.
Müellifin zikrettiği iki senede göre bu hadisi îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den hem M e s r ü k hem de A 1 k a m e rivayet etmişlerdir.
Hadiste, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) soruyu cevaplandırırken, verdiği hükmün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den alındığını söylemediği için hadis mevkuf sayılır. Ancak onun verdiği cevâbın aynısının Birvâ (Radıyallâhü anh) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verildiğine Ma'kıl bin Sinan (Radıyallâhü anh) şehâdet edince hadis mevkufluktan çıkarak merfu' olmuştur.
Hadisdeki "DubÛF'den maksat cinsel temastır. Zayıf bir kavle göre bundan maksat halvete girmektir. Yani damat ile gelin yalnız n başlarına kapalı bir yerde buluşmaları duhul sayılır, zifafa girdikten sonra cinsel temas olmasa bile duhul hükmü vardır.
Hadisdeki "Farz"dan maksat mehir miktarının damat tarafından tâyin ve takdir edilmesidir. Tabiî kadının veya yetkili velisinin buna rızâ göstermesi şarttır.
İddet: Kocası ölen veya boşanan kadının bekleme süresidir. Bu süre bitmedikçe kadın başka bir erkekle evlenemez. îddetle ilgili bir çok hüküm vardır. Talâk kitabında yeri geldikçe ilgili hükümler anlatılacaktır.
Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'a sorulan mes'elenin mâhiyeti tercemeden de anlaşıldığı gibi şudur:
Bir adam, bir kadınla evlenirken vereceği mehir miktarı tâyin edilmiyor. Adam henüz kadınla cinsel temas yapmadan ölüyor. Kadının mehir ve mirasçılık hakkı var mı? Keza duhul olmadığına göre kadın iddet denilen sürece beklemekle mükellef mi? îddetle ilgili hükümlere tâbi mi, değil mi?

îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) verdiği cevapta; kadına mehir ödenecek, kocasının malına mirasçıdır: Ve iddete tâbidir hükmünü vermiştir.
Ödenecek mehir, mehr-i misildir. Yâni kadının anası, teyzesi, halası ve kız kardeşleri gibi yakınlarının mehiri ne kadar ise onunki de böyle hesaplanarak Ölen kocasının malından ödenir.
Kadının miras hakkına gelince ölen kocasının başka eşlerinden bile olsun çocuğu varsa, kadına 8'de bir hisse, çocuğu yok ise 4'de bir hisse ödenecektir.
îddet de yukarda anlattığım gibi dört ay on günlük bekleme süresidir,
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) böyle hüküm verdiğinde orada bulunan Ma'kil bin Sinan (Radıyallâhü anh) onun verdiği hükmün isabetli olduğunu belirtmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ) adlı kadın hakkındaki ayni hükümleri verdiğini beyan etmiştir.
Ebû Dâvûd, Tirmizî, Beyhakî, îbn-i Hib-b â n ve Hâkim'in Abdullah bin U t b e (Radıyallâhüanh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre bu hadiste söz konusu edilen mes'ele hakkında Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a müracaat edenler, bir kaç defa ona müracaat ettikten sonra İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) :
"Ben bu kadın hakkında derim ki: Kadının akrabası olan kadınların mehiri gibi ne onlannkinden fazla ne de noksan bir mehir bu kadının hakkıdır. (Kocasından) mirasçılık da onun hakkıdır. Kadın üzerine iddet de vardır. Eğer (verdiğim) bu hüküm doğru ise Allah'(in tevfikin) dendir. Şayet hatâh (bir hüküm) ise ben (im ilmimin eksikliğin) den ve şeytan (in karıştırmasın) dandır. Allah ve Resulü (bu fetvamdan ve hatâdan) beridir, demiş. Bunun üzerine (orada bulunanlardan) el-Cerrâh ve Ebû Sinan'ın dâhil olduğu Eşcâ kabilesinden bir kaç zât (Radıyallâhü anhüm) ayağa kalkarak :
Ey İbn-İ Mes'ud! Biz şâhidlik ederiz ki Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü -anhâ) hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim içimizde senin verdiğin hüküm gibi hüküm buyurdu ve Birvâ'm kocası Hilâl bin Mürre el Eşcaî (Radıyallâhü anh) idi, dediler. Râvİ demiştir ki, bunun üzerine İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) verdiği hükmün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu hükme uygunluğu nedeni ile son derece sevindi."
Nikâh akdinden sonra ve henüz mehir tâyin edilmemiş iken kocası ölen bir kadın, duhul yâni cinsî münâsebet olmamış olsa bile mehir-i misilin tamamına müstehaktır. Hadis buna delâlet eder. [97]

Bu Husustaki Âlimlerin Görüşleri

1. îbn-i Mes'ud, Hanefi âlimleri, îshak, A h -med ve Cedîd (= yeni, yâni son) kavlinde Şafiî bu hadîsle hükmetmişlerdir.
2. Evzâî, el-Leys, Mâlik ve Kadim (= eski) kavlinde Şâ f i î: . Kadın mehir almayı hak etmemiştir. Çünkü mehir kadınlığından yararlanma karşılığıdır. Adam onun kadınlığından yararlanmadığı için bu istihkak gerçekleşmiş olmaz demişlerdir.
Tirmizî bu hadîsin hükmü ile ilgili olarak şöyle der: "îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsi hasen-sahîhtir. Bîr kaç sened ile ondan rivayet edilmiştir. îlim ehlinin bâzısı bu hadisle amel etmiştir. Sevri, Ahmed ve îshak'ın kavli de budur.
Ali bin Ebi Tâlib, Zeyd bin Sabit, Ibn-i . Abbâs ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm)'ün dâhil olduğu bir grup âlim : Bu durumdaki bir kadın, kocasından mirasçıdır, tddeti gereklidir. Mehir hakkı ise yoktur, demişlerdir. Şafii'-nin (ilk zamanlardaki) kavli de budur. Şafii: Birvâ' bint-i V â ş ı k (Radıyallâhü anhâJ'nın hadisi sabit olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKden rivayet edilen hadîs, delil olurdu, demiştir. Şafiî' den rivayet edildiğine göre kendisi M ı s ı r' da bu (ilk) kavlinden dönerek Birvâ' bint-i Vâşık (Ra-dıyallâhü anhâJ'nın hadisi ile hüküm etmiştir." Tekmile yazarı ikinci grubun delillerini bir bir zikretmiş ve cumhur sayılan birinci grubun bu delillere vâki itirazlarını beyan etmiştir. [98]

Hadîsten Çıkarılan Diğer Hükümler

1. Mehir anılmadan kıyılan nikâh akdi sahihtir. Bunda âlimler müttefiktir.
2. Nikâh akdinden sonra henüz duhul yâni cinsel temas yapılmamışken ve mehir miktarı tâyin edilmediği halde kocası ölen bir bir kadın kocasının malına mirasçıdır. Bu hususta âlimler müttefiktir.
Mehir miktarı maddede durumu belirtilen kadın, henüz duhul olmamış olsa bile kocasının ölümü dolayısıyla iddete tâbidir. Bu id-det dört ay on gündür. Bu hususta âlimler müttefiktir.
Mâldl bin Sİnân (R-A.) ve Birvâ* bint-i Vâşık (R.A.)*nın Hâl Tercemeleri
Mâ'kil bin Sinan bin Mazhar el-Eşcai Ebû Muhammed <R,A.) sahâbîdir. Künyesinin Ebû Abdirrahman olduğu da söylenmektedir. Bir kavle göre künyesi Ebü Sinan'dır. Bu zât Mekke fethinde kavminin sancaktan olarak bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den bu hadisi rivayet etmiştir. Kendisinden hadis rivayet edenler İse Mesrûk el-Esved, Abdullah bin Utbe bin Mes"ud, Alkame, NâfÎ, bin Cübeyr bin Mutim ve başkalarıdır. Hicretin 63. yılı Harre'de katledilmiştir.
Birvâ* bint-i Vâşik (R.A.)'nın adı hadisçilerce 'Birva'dır. Lügat âlimlerince 'Berva'dır. El-Eşcaiyye el-KÜabiyye'dir. Hilâl bin Mtirre (B.A.)'ın karışıdır. (El-Men-hel Tekmilesi Cild 3, Sah. 301) [99]

19- Nikâh Akdinin Hutbesi(Ntn Beyanı) Babı

1892) Abdullah bin Mes'ud (Radıyaîlâkü anA/den; (Ya) şöyle demiştir :
Her hayrı içine alan veciz sözler ve her hayrın sonuçları (na âit en edebî konuşmalar) veya böyle demiştir: Her hayrın başlangıçları (na dâir en edebi) sözler, (Allah tarafından) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verildi. O da bize namaz (in sonunda okunan) teşehhüdü ve (nikâh akdi ile benzeri) hacettin başlangıç) hutbesini öğretti. Namaz teşehhüdü şudur:
(Nikâh akdi ve benzeri) hacettin başlangıç) hutbesi de şudur.-
Sonra (bu) hutbene, Allah'ın kitabından şu üç âyeti sonlarına kadar eklersin: [100]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesaî, Dâ-r i m î ve B e y h a k i de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler kısadır. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Hacet hutbesinin metninin bitiminde:
"Sonra bu hutbene Allah'ın kitabından şu üç âyeti eklersin" cümlesi olmaksızın mezkûr hutbesi bittikten sonra; "ve Efendimiz üç âyet okur," ifâdesi ile hadîs son buluyor. Daha sonra T i r m i z İ şöyle der: Râvi Abser bin el-Kâsım: Süfyân-ı Sevrı bu âyetlerin şunlar olduğunu açıklamıştır, diyerek mezkûr âyetleri naklet-m iştir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Hutbe: Yapılan konuşma, söz söylemek, va'z etmek, yapılan dîni konuşma ve başka mânâlara da gelir. Cuma ve bayram günleri yapılan dinî konuşmalara da anılan lügat mânâlarından dolayı Hutbe denilir.
Namaz sonunda okunan Teşehhüd'e de Hutbe denilir. Bu sebeple thn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) bu hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara namaz hutbesini öğrettiğini bildirmiştir. Namaz hutbesinden maksadı namazda okunan teşehhüd'dür.
Cevâmiül'-Hayr: Hayrın bütün nevilerini içine alan veciz sözler, demektir, Cevâmi; Câmi'in çoğuludur. Cami, çok mânâ içeren az sözdür ki buna veciz de denilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşsiz bir edip idi. Arapların en üstün edebiyatçısı, en fesâhatlisi ve belagatta en kuvvetlisi idi. Nitekim sahih bir hadiste; «Ben Arapların en fasihiyim. Bununla da iftihar etmem.» buyurmuştur. Başka bir sahih hadiste: "Bana (Alîah tarafından) Ce-vâmiü'I-Kelîm verildi.» buyurmuştur.
Az sözle, çok mânâlar ifâde eden dünyanın en üstün şahsiyyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir.
Gerek namazda okunan teşehhüd ve gerekse hacet hutbesi bu fesahat, belagat ve edebiyat gücünün birer canlı örneğidir. Görüldüğü gibi bunlar kısa birer sözlerdir. Ama mânâları gereği gibi an-latılırsa sahîfeler, hattâ cildler doldurur ve hayrın bütün nevilerini ihtiva ettiği rahatlıkla anlaşılır.
î b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu üstün meziyetini belirtmek istemiştir.
Havâtim: Hâtem, Hatim ve hâtime'nin çoğuludur. Değişik mânâlara gelir. Burada Sonuçlar mânâsı kastedilmiştir. Namaz bir hayırdır. Namazın

sonunda okunan teşehhüd'de bu hayrın bir sonucudur. Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e verilen ve öğretilen veciz bir söz dizisidir. Efendimiz de bir üstün hayır olan namaz ibâdetinin bu güzel sonucu yâni teşehhüd'ü ümmetine öğretmiştir.
Fevâtih: Fâtiha'nın çoğuludur. Fatiha ise bir şeyin başlangıcı demektir. Kur'an'ın ilk sûresine de bu nedenle Fatiha adı verilmiştir. Bu kelimelerin başka mânâları var ise de burada kastedilen mânâ başlangıç mânâsı olduğu için diğer mânâları anlatmaya gerek görmüyorum.
Nikâh ve başka hayırlı işierin başlangıcında okunması meşru olan ve bu hadîste anılan hutbe de Allah tarafından Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e öğretilen veciz bir söz dizisidir. Efendimiz de bunu ümmetine öğretmiştir.
Hülâsa Havâtimü'1-Hayr•. Her nevî hayırlı işlerin bitiminde söylenen en veciz sonuçlarıdır. Teşshhüd bunun bir örneğidir.
Fevâtihü'1-Hayr de.- Her nevi hayırlı işlerin başlangıcında söylenen en veciz takdim konuşmalarıdır. Nikâh akdinin başında okunması meşru kılınan ve hacet hutbesi ismi verilip bu hadiste anılan sözler bunun bir misâlidir.
Hadisin tercemesinde "Veya böyle demiştir" sözü râvinin tereddüdünden ileri gelmiştir. Yâni İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'a "Cevâmiü'I-Hayr ve Havâtimeh" ifâdesini kullanmış, ya da "Fevâtiha'1-Hayr ifâdesini kullanmıştır.
Bu iki ifâdenin taşıdığı mânâ tercemede Özlü verilmiş, yukarıda da ayrıntılı olarak belirtilmiştir.
Hadîste geçen 'Hacet' kelimesi ile nikâh akdi işi kastedilmiş olabilir. Bâzı âlimler böyle yorumlamışlardır. Bu kelime ile yalnız nikâh akdi değil, her çeşit hayırlı ihtiyaç ve iş kastedilmiş olabilir. Çün kü böyle yorum yapanlar da vardır.
Ebû Davud'un süneninde İbn-i M e s' u d (Radıyallâhü anh)'den yapılan bir rivayette
"Nikâh akdi ve başka şeylerdeki hacet hutbesinde..." îf^desi bulunuyor. Bunun için Şafiî: Nikâh, satış ve diğer bütün akidlerde hutbe okumak sünnettir, demiştir.
Tekmile yazarı da : Bu hadîs, nikâh ve diğer önemli akidlerde anılan hutbeyi okumanın müstehaphğına delâlet eder. Bu hususta muhalif kalan bir âlimin bulunduğunu bilmiyorum, demiştir.
Hadiste geçen teşehhüd kısmı, Müellifimizin rivayet ettiği 899 no-lu îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçmiştir. Onunla ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir. Tekrarlamaya ihtiyaç yoktur.
Hadîste geçen Hacet hutbesinin mânâsını verelim: Hutbenin Meali:
«Şüphesiz her türlü hamd Allah'a mahsustur. Biz O'na hamd ederiz. (Emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak için) Ondan yardım dileriz. (Tüm günahlarımız için) O'ndan mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülerin (i işlemek) den Allah'a sığınırız. Allah bir kimseyi (hidâyete ve iyi amele) muvaffak kılarsa, artık hiç bir kimse onu delâlete götürmeye muktedir olamaz ve Allah bir kimsenin şakâvetini (~ mutsuzluğunu) takdir ederse, artık hiç bir kimse onu hidâyete erdirmeye muktedir olamaz. Ben dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki Allah'tan başka tapınmaya lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir, hiç bir ortağı yoktur. Yine dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki; Muhammed Allah'ın (en sevgili) kulu ve (en son - en büyük) elçisidir.»
Hacet hutbesinin sonuna eklenen üç âyetin tamam1 ve mealleri:
"Ey İman etmiş olanlar! Allah'a bihakkın takva ile ittika edin
(= O'na şükredip nankörlük etmeyin. ıtâat edip günah işlemeyin, O'nu anın. unutmayın) ve (ölünceye kadar müslümanlık dininden ayrılmayın). Ancak müslümaniar olarak Ölünüz.[101]
"Ey insanlar! O rabbinizden korkun ki, sizi bir nefis (Adem)den yarattı. Ve ondan da karısını yarattı. O ikisinden de bir çok erkekler ve kadınlar türetti. Ve O Allah'tan korkunuz ki, O'nun (adıy)la bi-ribirinizden dilekte bulunursunuz, rahimler (yakınlarınızın haklarına riayetsizlik)den de sakınınız. Şüphesiz Allah üzerinizde murakıptır.[102]
"Ey İman etmiş olanlar! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Böyle yaparsanız) O, sizin için amellerinizi islâh eder ve sîzin için günahlarınızı bağışlar. Her kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse şüphesiz büyük bir zafere ermiş olur.[103]
Yukarıda âyetlerin özlü mânâlarını sunmakla yetindim. Bunların açıklaması için tefsir kitablarına bakılabilir.

1893) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hutbenin başında:) buyurdu.[104]

İzahı

N e s a i bu hadîsi "Nikâh akdedilirken m üsten ab olan sözler" babında^ rivayet etmiştir. Oradaki rivayetin baş kısmında şu ilâve vardır: "
"Bir adam bir şey hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu. (Konuşmadan) sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurdu."
Bu ilâveden sonra buradaki hutbe rivayet olunmuştur.
Oradaki rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hayırlı işin başlangıcında bu hutbeyi irad buyurmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Cuma hutbelerinin başında da bu mübarek sözleri buyurduğu Ebû Dâvûd, T i r -mizî, ve Nesaî'nin İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhVden rivayet ettikleri hadîsten anlaşılıyor. Bâzı rivayetlerde bu hutbeye biraz ilâve vardır.
Sindi, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin haşiyesinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mübarek sözleri hutbede buyurduğunu kaydetmiştir.
Bu rivayetlerin tümünden anlaşılıyor ki. Peygamber (Sallallahü 'Aleyhi ve Sellem) Cuma ve Bayram hutbeleri olsun, nikâh ve başka işlere âit konuşmalar olsun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hitabetlerinin başlangıcında bu mübarek sözleri söyler, sonra asıl konuya geçerdi.
Bu hadiste anılan hutbenin bitimindeki; M* U! sözü, konuşmanın başlangıcı ile asıl konuya girişi bir birinden ayırmak için Arap dilinde kullanılması âdet olan bir ifâdedir. Bu nedenle bu ifâdeye 'Faslı Hitâb Edatı = Konuşmanın bir kısmını diğer bir kısmından ayırma edatı' denilir.
Bu ifâde bazen de konuşmanın bir konusundan diğer bir konusuna geçişte kullanılır. Bundan gaye muhatabların dikkatini çekmektir.
Bu ifâdenin tercemesi "Bu söylenen sözlerden sonra söylenecek söze (veya yapılacak işe) gelince" şeklinde yapılabilir. Türkçemizde bu ifâde yerine bazen "İmdi" kelimesi kullanılır.
Hadîs, her hayırlı işle ilgili yapılan konuşmaya bu mübarek sözlerle başlamanın müstehablığına delâlet eder.

1894) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-(Allah'a) Hamd (etmek) ile başlanılmayan her önemli şey (bereketi) kesilmiş (veya noksan bir şey)dir.»"
Not: Sindi, şöyle demiştir : Îbnü's-Sal&h ve Nevevt bu hadisin hasen olduğunu söylemişler, îbn-i Hîbb&n kendi sahihinde, el-H&kim de el-Müstedrek'te bu hadisi rivayet etmişlerdir. [105]

İzahı

Bu hadîsin bir benzerini Ebû Dâvûd ve Nesaî yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den merfu olarak rivayet etmişlerdir. Oradaki hadis metni şöyledir .«Allah'a hamd (etmek) ile başlanılmayan her konuşma (bereket) kesilmiş (veya noksan bir şey)dir.» Bu rivayetin isnadının sahih olduğu Câmiüs'-Sağîr şerhi Sirâcü'l-Münîr'de bildirilmiştir. Bâzı rivayetlerde "Eczem" veya "Akta' " kelimeleri yerine "Ebter" kelimesi bulunur. Hepsinden kastedilen mânâ: "Bereketsiz veya noksan" demektir.
Tirmizi de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak şu hadîsi rivayet ederek hasen - garib olduğunu söylemiştir:«İçinde teşefıhüd bulunmayan her hutbe (= konuşma) kesilmiş (veya cüzzâm hastalığına tutulmuş) el gibidir.»
T i r m i z î' nin şerhi Tuhfe'de bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle deniliyor:
"Turbeştî: Teşehhüd'ün asıl mânâsı şehâdet kelimesidir. Başka bir rivayette "Teşehhüd" kelimesi yerine "Şehâdet" kelimesi bulunur. Şehâdet: Kesin haberdir. Kesin haberlerin en doğrusu ve en azametlisi Allah Teâlâ'ya hamdetmektir, demiştir.
*E1-Erbaîn El-Büldaniyye' kitabının başında müellifi e 1 - H â f 1 z Âbdülkadir er-Ruhâvî: Bu hadisin başka metinlerle yapılan rivayetleri de vardır. Bunlardan birisinde: «Besmele ile başlanılmayan her önemli şey (bereketten) kesilmiş (veya noksan) dir.» hadîsidir, demiştir.'
Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesaî, îbn-i Hibbân, Hâkim, Dârekutnî, Beyhaki ve başkalarının Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri ve senedleri müteaddit olan hadîsin bâzı rivayetlerinde önemli her şeyin başında hamd etmek, diğer bâzı rivayetlerde besmele çekmek, bir kısım rivayetlerde her konuşmanın başında hamdetmek .isteniyor. Sindî müellifin hadisinin haşiyesinde şöyle der: 'Bâzı âlimler hadisdeki hamd etmeyi Allah'ı anmakla yorumlamışlardır. Çünkü bâzı rivayetlerde 'Besmele çekmek' diğer bir kısım rivayetlerde 'Allah'ı anmak' il© başlanılmayan her şeyin noksan veyâ bereketsiz olduğu bildirilmiştir. Bütün rivayetlerin arasını bulmak için 'Allah Teâlâ'yı anmak'

yorumunu yapmak en uygun olanıdır.'
Önemli işlerden maksat haram veya mekruh olmayan meşru şeylerdir. Bu şeyler, konuşmak, hutbe okumak, bir iş yapmak gibi hususların tümünü kapsar.
Müellif bu hadîsi hutbe babında zikretmekle,, hutbenin başında hamd etmeyi ve Allah Teâlâ'yı anmayı kasdetmiştir.
Bu bâbtaki hadîsler, nikâh akdinin başında ve diğer önemli işlerin başında hutbe okumanın müstehablığına delâlet ederler. Çünkü yukarda metni ve meali verilen hutbede Allah'a hamdetmek, O'ndan yardım ve mağfiret dilemek, serlerden O'na sığınmak, keli-me-i şehâdet ve daha başka meziyetler ve hayırlar toplanmış durumdadır. Böyle meziyetleri içine alan bir zikir manzumesi ile başlanılan işler bereketli ve tam olur. Bunsuz yapılan işler ise bereketsiz ve noksan olur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) 'in tavsiyesine riâyet edilmemiş olur.
Tirmizi'de bildirildiği gibi hutbesiz kıyılan nikâh akdi bâzı âlimlerce caiz sayılmıştır. Süfyân-ı Sevrî ve başka âlimler böyle demişlerdir. Çünkü Ebû Dâvûd ve Beyhakî'-nin Benî Süleym kabilesinden (A b b â d isimli) bir adam (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Ben Abdülmuttalib'in kızı Ümâme (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmek istediğimi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettim. O da hutbe olmaksızın nikâhımızı akdetti."
Zâhiriyye mezhebine mensup âlimler nikâh akdi için hutbe okumanın vâcipliğine hükmetmişlerdir.
Cumhur'a göre nikâh akdinde hutbe okumak müstehabtır. [106]

20- Evlenmeyi Duyurmak Babı

1895) Âişe (RadtyaUâhü anhâ y dan rivayet edildiğine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeÜem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bu evlenme işini (halka) duyurun ve bunun için def çalınız.»*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Alimler bunun senedindeki ravi Halid bin İlyâs Ebül-Heysem el-Adevî'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Hattâ, tbn-i Hibbân, Hâkim ve Ebû Sald en-Nakkaş onun mevzu hadîslerinin bulunduğunu söylemişlerdir.

1896) Muhammed bin Hâtib (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seltetn) şöyle buyurdu, demiştir: «Helâl (birleşme) ve haram (birleşme) arasındaki fark, evlenmekte def çalmak ve duyurmaktır.»" [107]

İzahı

îlk hadis Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi senedindeki râvi H â 1 i d de zayıftır. Fakat Tirmizi de Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'dan bu hadîsin benzerini, hattâ bir mislini "Nikâh ilânı" babında başka bir sened ile rivayet etmiştir. Oradaki merfu' hadîs şöyledir
-Bu evlenme işini (halka) duyurun. Nikâh akdini de mescidi erde kıyınız. Ve bunun için defler çalınız.» T i r m i z î bu hadîsin hasen - garib olduğunu söylemiştir.
Görüldüğü gibi Tirmizi' nin rivayetinde evlenmenin duyurulması, bu maksatla deflerin çalınması emredilmiş ve Müellifimizin rivayetine ilâveten nikâh akdinin mescidlerde kıyılması emredilmiştir.
Tuhfe yazarı şöyle der: 'Elimizde bulunan Tirmizi nüshalarında bu hadisin hasen - garîb olduğu kaydı mevcuttur. El-Mişkât ve en-Neyl'de Tirmizi' nin bu hadîsi rivayet edilmiş, ancak oralardaki beyâna göre Tirmizî, bu hadîsin garîb olduğunu söylemiş, hasen olduğunu söylememiştir. EI-Mişkât ve en-Neyl sahiplerinin ellerindeki Tirmizî nüshalarının sahih nüshalar olduğu kanaati hâkimdir. Çünkü Tirmizî bu hadîsin senedindeki îsâ bin Meymun'un zayıf olduğunu söylemiştir. El-Hâfız da el-Fetih'te bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.
'Ahmed, îbn-i Hibbân ve el-Hâkim'in de, 'Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den rivayet
ettikleri benzer bir hadiste; «Evlenme işini duyurun.» Duyurulmuştur. O rivayette; evlenme için defler çalınız.» cümlesi yoktur.
Hadîsdeki "ĞirbâT kelimesinin asıl mânâsı "Kalbur"dur. Def, kalbur şeklinde olup bir yüzü deri ile kaplı olduğu için "ĞırbâT* tâbiri kullanılmış ve "Def mânâsı kastedilmiştir.
Muhammed bin Hâtıb (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizî, Nesaî, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, Muhammed bin Hâtıb (Radıyallâhü anh)'in henüz erginlik çağına varmamış, küçük bir genç iken Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüğünü beyan etmiştir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"El-Cezeri, en-Nihâye'de: Bu hadîsten maksat, evlenme işinin duyurulmasıdır. Bu da evlenme işini halk arasında yaymaktır, demiştir.
El-Kaârî, el-Mirkât'ta: 'Yâni evlenme işini anlatmak, teşhir etmek ve def çalmak istenmiştir. Çünkü böylece evlenme işi ilân edilmiş olur. İbnü'l-Melîk: Çiftlerin helâl birleşmesi ile haram birleşmesi arasındaki farkın, yalnız evlenmede def çalmak ve duyurmaktan ibaret olduğu kastedilmemiştir. Çünkü nikâh akdedilirken şahitlerin hazır bulunması ile helâl birleşme, haram birleşmeden ayırdedilmiş olur. Hadîsten maksat evlenme işinin ilân edilmesine teşviktir. Tâ ki halktan gizli kalmasın. Şu halde def çalmak ve toplanan halkın mubah şiirleri yüksek sesle ve makamla okumaları ile evlenme işinin duyurulması sünnettir, demiştir. Şerhü's-Sünne'de şöyle denilmiştir: Hadisin mânâsı, evlenme işinin ilân edilmesi ve halk arasında bundan bahsedilmesidir. Hadîsdeki "Savt" kelimesi ile halkın evlenme işinden haberdar olup kendi aralarında konuşması kast- edilmiştir. Makamla ve yüksek sesle şiir söylenmesi değildir,' diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı daha sonra şöyle der:
Bence açık olan şudur ki: Hadîsdeki "Savt" kelimesinden mak-sad, mubah olan nağme ile söz söylemektir. Çünkü düğünlerde def çalgısı eşliğinde makamla şiir söylemek caizdir. Er-Rube yyi' bin t-i Muavviz (Radıyallâhü anhâVin hadîsi buna delâlet eder. Tirmizî ve Buharı bu hadisi rivayet etmişlerdir.'
Tuhfe'nin bahsettiği er-Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ)'in hadîsi müellifimiz tarafından rivayet edilen 1897 nolu hadîstir.
Hadîsin: "Bu nikâh işini duyurunuz.» cümlesi ile ilgili olarak Tuhfe yazarı şöyle der:
Yâni; nikâh akdini şahitlerin huzurunda kıyınız, diye yorum yapılabilir. Bu takdirde hadîsdeki emir vâciblik içindir. Hadîsin bu cümlesinden m aks ad, evlenme işinin açıktan yapılıp teşhir edilmesi olabilir. Bu takdirde cümledeki emir müstehablık içindir.
Nikâh için deflerin çalınması ile ilgili hadîsdeki emre gelince; bâzı Fıkıhçılar: Deflerden maksad, pulsuz olan deflerdir, demişlerdir. İbnü'l-Hümâm böyle anlatmıştır.
El-Hâfız da: Defleri çalmakla ilgili hadîsdeki emir, erkeklere ait olduğundan dolayı düğünlerde def çalmanın kadınlara mahsus olmadığı söylenmişse de, bu söz zayıftır. Düğünlerde def çalmakla ilgili kuvvetli hadîslerdeki izin, kadınlara aittir. Artık bu hükümde erkekler kadınlara hadîslerdeki izin, kadınlara aittir. Artık bu hükümde erkekler kadınlara kıyaslanamaz. Çünkü kadınlara benzemek yasaklığı umumîdir, demiştir.
Tuhfe yazarı, e 1-H â f ı z'ın yukarıdaki sözünü naklettikten sonra : Ben derim ki: Düğünlerde söylenmesi mubah kılınan makamla söz söylemek de kadınlara mahsustur. Erkekler için caiz değildir, demiştin
Evlenme, çocukları sünnet etme ve dinî bayram günlerinde def çalmak ve nağme ile söz söylemek hakkındaki Fıkıhçıların görüşlerini Müellifimizin 1302 ve 1303 nolu hadîslerin şerhinde özetle beyan etmiştilv Oraya müracaat edilebilir. Ayrıca bu bâbtan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde bu konuda biraz bilgi verilecektir. [108]

21- Gına' (= Nağme Ve Yüksek Sesle Şiir Söylemek) Ve Def (Çalmak) Babı

1897) Hâlid el-Medenî isimli Ebü'I-Hüseyn (Radtyallâhü anhyûen; Şöyle demiştir :
Biz bir aşure günü Medine (-i Münevvere)'de idik. Cariyeler, def çalıp nağme ile söz söylüyorlardı. (Bu durumu yadırgadığımız için) Biz er-Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü anhümâ) 'nın yanına girdik de cariyelerin durumunu ona anlattık. Kendisi bize şöyle dedi: Ben, gelin olduğumun kuşluk vaktinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlenme törenime gelerek odama girdi. O sırada iki kızcağız def çalgısı eşliğinde nağme ile söz söylüyor ve Bedir savaşında şehid edilen babalarımın menkıbelerini anıyorlardı. Bu kızcağızlar söyledikleri sözler arasında: İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber de vardır, diyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradaküere) :
«Bu söze gelince bunu söylemeyiniz. Yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilmez.» buyurdu."
Muhammed bin H&tib (Rji.)'ui Hâl Tercemesi

Muhammed bin Hâtıb bin el-Hars bin Muammer bin Habib bin Veheb bin Huzftfe bin Cümh el-Cümhl Ebü'l-Kâsım, sahâbîdir. Alî bin Ebi Tâlib (R.A.yden badis rivayet etmiştir. Tirmizl, NesaİvethrA Mâceh yanında onun iki hadisi vardır. Havileri ise tbrâhim ve el-Hars adlı iki oğlu ile Semmâk bin Harb ve btr cemaattır, meretin 74. yılı vefat etmiştir. (Hulasa: 333) [109]

İzahı

Buhârî, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da Rubeyyi' (RadıyaÜâhü anhâ) 'nin hadisini rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Tirmizi' nin rivayetinde bu hadîsin baş kısmında bulunan râvi H â li d (Radıyallâhü anh) 'a âit sözler yoktur.[110]
Rivayetlerde mânâyı etkilemeyen bâzı kelime değişiklikleri vardır. Bu değişiklikleri anlatmaya gerek görmüyorum. Zâten bunu anlatmak bir hayli yer alır.
Müellifin rivayet ettiği hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım: Gına' ve Teğanni: Yüksek sesle ve nağme ile şiir söylemektir. Bu şiir, söyleyiciye âit olabildiği gibi başkasına da âit olabilir.
Def î Kalbur şeklinde olup, bir yüzüne deri çekilmiş ve diğer yüzüne deri çekilmiş ve diğer yüzü açık olan çalgı âletidir.
Câriye: Hür olmayan kadın ve hür olan genç kız demektir. Bu kelimenin çoğulu Cevârî'dir.
Nudbe i Ölünün hasletlerini ve iyiliklerini sayıp anmaktır. Aşure günü: Muharrem ayının onuncu günüdür. Yüce dinimizce kutsal sayılan mübarek bir gündür.
Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü-anhâ)'mn evlendiği zâtın isminin Eyâs bin el-Bükeyr el-Leysi olduğu ve sahâbîlik şerefine mazhar olduğu I b n - i S a' d tarafından beyan edilmiştir.
Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyailâhü anhümâ) '-nm evlendiği zâtın isminin Eyâs bin el-Bükeyr el-tey-s İ olduğu ve sahâbîlik şerefine mazhar olduğu î b n - i S a' d tarafından beyan edilmiştir .
Rubeyyi' (Radıyailâhü anhâ) 'nin Bedir savaşında şe-hid edilen ve hadîste "babalarım" diye geçen zâtların, Rubeyyi' (Radıyailâhü anhâ)'nin babası Muavviz (Radıyailâhü anh) ve amcaları M u â z (Radıyailâhü anh) ile A v f (Radıyailâhüanh) oldukları el-Hâf iz tarafından beyan edilmiştir. Hepsine "babalarım" ifâdesi kullanılmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Rubeyyi' (Radıyailâhü anhâ)'nin gelin olduğu geceyi takip eden gün kuşluk zamanı Rubeyyi.' (Radıyailâhü anhâî'nin odasına gittiği, B u -hâri ve Tirmizi' nin rivayetinden açıkça anlaşılmaktadır. Müellifin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun odasına girdiğinde odada iki câriye, yüksek sesle şiirler söyleyip Bedir savaşında şehid edilen, gelinin babalarının hasletlerini ve iyiliklerini yâd ediyorlardı. Buhâri ve Tirmizi" nin rivayetinden; câriye sayısının ikiden fazla olduğu ve def çalgısı eşliğinde şiir söyledikleri anlaşılmaktadır. Buhârî ve Tirmi-z İ' nin rivayetlerinde "Cüveyriyât: Câriyecikler" tâbiri kullanılmıştır. Tuhfe yazarının beyânına göre bu cariyelerden maksad, Ensâr-ı Kirâm'ın kızcağızları imiş. Hürün, karşıtı olan câriye mânâsı kaste-dilmemiştir. Yine Tuhfe'nin naklettiği bir kavle göre bu kızcağızlar, şehvet yaşına henüz gelmemiş küçük yaştaki kız çocukları imiş.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gelinin odasına girdikten sonra da kızcağızlar çalgı ve şiirlerine devam etmişler, bu arada "ve içimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber vardır." demişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu söze karşı çıkarak öyle söylememelerini ve yann ne olacağını Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediğini buyurmuştur
Buhârî ve Tirmizi' nin rivayetine göre bu sözü cariyelerden birisi söylemiş ve Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle söylememesini emrettikten sonra : «Ve evvelce söylemiş olduklarını söyle.» buyurmuştur. Bu cümle Tirmi-z î' de : Ve bu sözden önce söylemiş olduklarını söyle.» şeklindedir.
Buhâri ve Tirmizi' deki bu ilâve, içinde mübalâğa olmayan mersiyeleri dinlemenin câizliğine delâlet eder. [111]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1- Düğün ve kutsal günlerde kadınların def çalmaları ve yüksek sesle şiir söylemeleri caizdir. Bu husustaki ayrıntılı bilgi, müellifin 1303 nolu hadîsinin izahı bölümünde geçmiştir.
2- Bir fitne tehlikesi olmadığı takdirde kadınların söyledikleri şiirleri ve def çalgısını dinlemek caizdir. Ancak hadisten çıkarılan hüküm, mübalâğaya kaçmadan ölülerin meziyetlerini anlatmaya âit şiirlere mahsustur.
3- Allah'tan başka hiç kimse yarın ne olacağını bilemez. Bir Peygamber, ancak Allah tarafından kendisine bildirilen gelecekdeki şeyleri bilebilir.
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, gelinin odasına girmesi ve oradaki kızcağızların çalgı ve şiirlerini dinlemesi, umumi bir mübahlık hükmünü vermez. Yâni gelinin mahremi olmayan erkeklerin, gelin ile çevresinde bulunan kadınların odasına gidip oturması hükmü çıkarılamaz. Çünkü O, büyük ve eşsiz bir şahsiyet idi. En ufak bir fitne tehlikesi söz konusu değildi. Ayrıca gelinin yüzünün açık olduğuna dâir bir kayıt, hiç bir rivâyetde yoktur. O zamanın örf ve âdeti icabı olarak gelinlerin yüzleri örtülü idi. Yukarıda anlatıldığı gibi gelinin yanındaki kızlar da küçük yaştaki çocuklarda ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odaya girdiğinde gelinin bir perde arkasında bulunmuş olması muhtemeldi. Nitekim hadîsin bâzı sarihleri böyle demişlerdir. Muhtemelen bu düğün, kadınların tamamen örtünmelerine âit âyetlerin inişinden önce vuku' bulmuştur.

1898) Âişe (Riuhyallâhiİ aıthâ)'thın ; ŞüyU* demiştir : Bir defa ensâr kızlarından iki kızcağız (def"çalgısı eşliğinde) Buâs savaşında ensâr'ın yekdiğeri hakkında söyledikleri şiirleri nağme ile ve yüksek sesle benîm yanımda okurlarken (Babam) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) odama girdi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: ve bu iki kız şarkıcı değillerdi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) :
(Bu ne hâl?) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in odasında şeytan mezmûru mu? diyerek beni azarladı. Bu iş fıtır bayramı gününde idi. (Odamdaki yatağına uzanıp mübarek yüzünü çevirmiş vazıyette bulunan) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bunun üzerine (Ebû Bekir) (Radıyallâhü anh)'a dönerek) :
*Yâ Ebâ Bekir! (Onlara ilişme.) Şüphesiz her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır.- buyurdu. [112]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Nesai de rivayet etmişlerdir. Tercemede parentez içi ifâdeler, Buhâri ve Müslim' deki rivayetlerden alınmadır.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Buâs: M e d i n e' de oturan Evs ile Hazreç kabileleri arasında 120 yıl kadar süren savaşların vuku bulduğu bir kalenin ismidir.
Evs ve Hazreç kabilelerinin, aslen Y e -m e n' li olup câhiliyyet devrinde M e d i n e' ye yerleşmiş, kardeş oğullarından oluşan iki topluluk olduğu malûmdur. Bu iki topluluk arasında süre gelen savaşlar hicretten 3 yıl öncesine kadar aralıklı devam etmiştir. Zaman zaman vuku bulan savaşlara bir takım isimler verilmiş ve son savaş Buâs kalesi çevresinde vuku bulduğu için o savaşa Buâs savaşı ismi verilmiştir. Bazen de 120 yıllık savaşa Buâs savaşı ismi verilir. Nihayet meşhur Akabe görüşmeleri neticesinde îslâmiyeti kabul eden Evs ve Hazreç kabileleri arasında süre gelen savaşlar, Peygamber (Sallallahü Aley hi ve Sellem)'in bereketi ve Allah'ın inayetiyle son bulmuş, ondan bu yana düşmanlık yerine samimi sevgi ve saygı hâkim olmuştur. Bu hususta geniş ma'lumat için İslâm tarihine âit kitaplara müracaat edilmelidir.
Mezmûr ve Mizmâr: Düdük, ney ve kaval gibi üfürülmekle çalman çalgılar, bunları çalma işi, ıslık çalma anlamlarına gelir. Bir de makamla şiir okuma mânâsına gelir.
K a s t a i â n i' nin beyânına göre burada makamla şiir okumak veya def çalmak mânâsı kastedilmiştir. Çünkü hadislerde belirtildiği gibi cariyeler, def çalgısı eşliğinde şiir okumuşlardır. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in bu işi şeytan işi olarak vasıflandırması sebebine gelince; Bu gibi şeylerin kalbi meşgul etmesi ve Allah'ı anmaktan alıkoymasıdır. Kalbin Allah'tan gafil kalması ise şeytandan ileri gelir. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), her çeşit eğlence ve makamla şiir okumanın haram olduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin, cariyelerin def çalıp makamla şiir okumalarına müsaade ettiğini bilmediği için karşı çıkmıştır. Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi Ebû Bekir (Radıyallâhü anhî Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına girdiğinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i uzanmış olarak görmüş ve uykuda olduğunu zannetmiş. Bu nedenle müdâhale işini kendisine âit olarak telâkki etmiştir.
Nevevî: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in bu müdâhalesinden çıkarılan netice, büyük zâtların ve fazilet ehlinin bulunduğu yerlerde günah

sayılmayan oyun ve eğlencenin uygun olmaması; keza büyük zâtların maiyetinde bulunan bir kimsenin büyük zâtların meclislerine lâyık olmayan bir durumu gördüğü zaman buna karşı çıkabileceği, bu çıkışın orada bulunan büyük zâta karşı saygısızlık sayılmamasıdır. Bilâkis bu tür müdahaleler, büyüğe karşı duyulan saygı ve ta'zimin gerektirdiği bir edep görevidir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cariyelerin yaptığı işi mubah gördüğü için mâni olmamış, ancak cariyelerin sıkılıp bu işi bırakmamaları ve onları dinlememek için uzanıp mübarek yüzünü çevirmiş ve bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi üzerine bir şey örtmüştür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hareketi O'nun güzel huyluluğundan, halimliliğinden ve şefkatinden ileri gelmiştir, der.
K a s t a 1 â n i' nin beyânına göre cariyeler, ensânn henüz erginlik çağına varmamış olan kızcağızları idi. Fakat bâzı sarihlere göre cariyeler, ensânn erginlik çağına varmış olan cariyeleri idi. Çünkü Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâî 'nin rivayetine nazaran cariyelerden birisi Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in cariyesi imiş ve bunlardan birisinin ismi A m â m e imiş. Diğerinin ismi hakkında bir kayda rastlamadım.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'e verdiği cevaptan çıkarılan hüküm, bayramlarda def çalmanın ve uygunsuz şeylere tahrik edici olmamak kaydıyla nağme ile şiir söylemenin caiz olduğudur. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) '-nin "Bu iki kız şarkı söylemeyi san'at ve âdet edinmiş kızlar da değildiler/' sözü bu olayda nefsi tahrik edici bir durum olmadığına delalet eder.
Nağme ve makamla şiir söyleme hakkında âlimlerin görüşlerini N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şöyle anlatır:
"Nağme ve makamla şiir ve benzerî sözleri yüksek sesle okumak hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1- Hicaz âlimlerinden bir cemâat bunu mubah saymışlar. Malik' ten bir rivayet de böyledir.
2- Ebû Hanîfe ve Irak âlimleri, bunu haram saymışlardır.
3- Şafiî ve meşhur kavlinde Mâlik, bunu mekruh saymışlardır.
Caiz olduğunu söyliyen âlimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Haram veya mekruh olduğunu söyliyenler ise şöyle cevap vermişlerdir : Hadisdeki gına bir fitneye sebep olmıyan savaş ve kahramanlıkla ilgili şiirleri okumaktan ibarettir. Şehvetleri harekete getirip bir kötülüğe sebebiyet verecek veya uygunsuz bir harekete ve tembelliğe yol açacak gına tamamen ayrı bir şeydir.
Kadı I y â z: Hadiste anılan iki cariyenin okudukları şiirler, savaş şiirleri ve kahramanlık ile zafere âit sözlerdi. Bu tür şiirler, cariyeleri bir şerre teşvik etmez nitelikteydiler. Onların okudukları şiirler, âlimler arasında ihtilâf konusu olan gına çeşidinden değildir. Onların yaptığı iş, anılan konuya âit şiirleri yüksek sesle okumaktı. Bunun için Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) onların şarkıcı kızlar olmadıklarını beyan etmiştir. Çünkü şarkı ve benzeri sözleri makamla ve yüksek sesle söylemeyi san'at hâline getiren şarkıcı kadınlar, söyledikleri sözlerle nefisleri kötülüğe tahrik eder, uygunsuz durumlara yol açar ve fitnelere sebep olabilir. Nitekim, şarkı söylemek, zinanın basamağıdır, denilmiştir. Ayrıca bu cariyeler şarkı söylemeyi san'at edinmedikleri için sakıncaları doğuracak jestler, mimikler v.s. şehvet ve dikkat çekici hareketleri becerecek durumda değildirler. Araplar şiir söylemeye gına ismini verirler. Bu ise âlimler arasında ihtilâf konusu değildir. Bilâkis mubahtır. Sırf nağme ile ve makamla şiir okumayı sahâbîler caiz görmüşlerdir, demiştir."
Şarkı söylemek ve def gibi çalgıları çalmakla ilgili dört mezhep âlimlerinin görüşlerini 1303 nolu nadîsin şerhinde kısaca anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek görmüyorum. Geniş bilgi isteyenler Fıkıh kitaplarına müracaat etsinler.

1899) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'6en; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) bîr defa Medine (i Münevvere) 'nin bâzı yerlerinden geçti de aniden bir kaç kızcağızla karşılaştı. Kızlar def çalıyor, nağme ile şiirler okuyor ve Biz Neccâr oğullarının kızlarıyız. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne iyi komşudur, diyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o kızcağızlara:
«Allah biliyor ki cidden ben de sizleri seviyorum.» buyurdu."
Not; Bunun isnadının sahîh. râvilerinin de sıka oldukları Zevâid'de bildi-rüaaistir. [113]

İzahı

Benî Neccâr kabilesi, Ensâr-ı Kirâm'dan, büyük bir kabiledir. Bu kabilenin babasının ismi, Teymü'1-Lât olup, Neccâr lakabıyla tanınmıştır. Neccâr, marangoz demektir. Denildiğine göre keserle sünnet olduğu için O'na bu lâkap verilmiştir. Bu kabile. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dedesi Hz, Abdülmuttalib'in dayılarıydı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke' den M e d i n e ' ye hicret buyurduğunda, bu kabileden olan Ebû Eyyub Hâlid bin Zeyd (Radıyallâhü anhJ'ın evine misafir olmuştur. Siyer kitaplarında anlatıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesi Ebû Eyyub (Radıyallâhü anh)'in kapısı önünde çöktüğü zaman Neccâr oğullarının kızları çıkıp def çalmışlar, şiirler okumuşlar ve bu hadiste geçen şiiri söylemişlerdir. Şerefü*l-Mus-tafâ adlı kitapda da bu durum anlatıldıktan sonra şöyle deniliyor:
"Neccâr oğullarının kızcağızları bu şiiri okuyunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara-.
«Beni seviyor musunuz?» buyurmuş. Onlar: Evet yâ Resûlallahl deyince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez; «Vallahi ben de sizleri seviyorum.» buyurmuş, bir rivayete göre de: «Allah biliyor ki, ben sizi seviyorum.» buyurmuştur." Tabari' nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Allah biliyor ki, benim kalbim sizi seviyor.» buyurmuştur.
Yukardaki bilgilere bakılırsa bu hadîste Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın rivayet ettiği durum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hicret buyurduğunda Medîne-i Münevver e' ye şeref verdiği gün vuku' bulmuştur. Bu hususta İ bn-i M â c e h ' in elde mevcut sünen haşiyeleri Sindi ve Miftahü'l-Hâce'de bir kayda rastlamadım.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Küba' dan M e -din e' ye teşrifi hakkında hadis ve siyer kitaplarında geniş bilgi vardır. Ben Buharı' nin 'Hicret Bâbi'nda Enes bin Mâ-1 i k (Radıyallâhü anh)'den olan rivayete göre, bu tarihi yolculuğu özlü olarak anlatmakla yetineceğim. Şöyle ki -.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) K û b a'da 14 gece kaldıktan sonra dayıları olan Neccâr oğullarına haber verdi. Onlar da silâhlarını kuşanarak geldiler. Diğer Ensâr-ı Kirâm'ın yolladığı haber üzerine onlar da silâhlı olarak geldiler. Gelenlerin tümü Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'e selâm verdiler. Sonra M e d i n e' ye hareket edileceği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in develeri etrafında toplanan silâhlı Ensâr-ı Kiram, onlara : Düşmanlarınızdan emin dostlarınız da emrinizde olarak develerinize bininiz, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesine bindi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) de O'nun arkasında deve üzerindeki yerini aldı. Böylece Medine yoluna çıkıldı. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) K a s v â adlı devesi üzerinde, Ebû Bekir {Radıyallâhü anh) peşinde, Ensâr-ı Kiram onları kuşatmış olarak Medine'ye hareketleri hâlâ gözümün önündedir.
Siyer kitaplarında anlatıldığı gibi bu mübarek kafile R â n û -na'da Cuma namazını kıldıktan sonra M e d i n e ' ye hareket etti. Medine' nin dışına kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i karşılamaya gelen ve yolun iki tarafını dolduran halkın : Peygamber geldi. Peygamber geldi şeklindeki sevgi tezahürleri arasında kafile M e d î n e ' ye doğru ilerliyordu. Medine dolayları Evs ve Hazreç kabileleri ile çevrili olduğundan, yanından geçilen her kabile temsilcileri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in K a s v â adlı devesinin yularına sarılarak: Yâ Resûlallah! Bize konuk olun, size saygılı, düşmanlarınızı yenmeye muktedir kabilemize misafir olunuz, diye tekliflerde bulunuyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Deveyi kendi hâline bırakınız. O me'murdur. Emredildiği yere gider, yolunu açınız.» buyurarak onların gönüllerini alıyor. Ve müsâade istiyordu. Nihayet N e c c â r oğullarının yurduna varıldığında onların temsilcileri K a s v â ' nın çevresini sararak: Dayınızın evine buyurunuz, diye davet ediyorlar, bir taraftan da Nec-c â r oğullarının küçük yaştaki kız çocukları defler çalarak şiirler okuyorlardı. Okudukları şiirler içerisinde, bu hadiste anılan beyit de geçiyordu. Medine şehrine girilince son derece sevinen halk coşmuştu. Kadınlar, damların üstünde: Peygamber geldi, Peygamber geldi, diye seviniyorlar ve şiirler okuyorlardı. Bu sevinç tezahürleri içinde yürüyen K a s v â, nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinin yapıldığı arsaya varılınca oraya çöktü. Fakat efendimiz deveden inmedi. Biraz sonra deve kalktı, biraz gittikten sonra Ebû Eyyûb Hâlid bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in evinin önüne vardığında yere çöktü ve boynunu yere koyup bağırmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devenin üstünden inip N e c c â r oğullarından olan bu bahtiyar sahâbiye misafir oldu. Bu zâtın hâl tercemesi 318 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

1900) Abdullah bin Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'(\an; Şöyle demiştir :
Âişe (Radıyallâhü anhâ), yakını olan bir kızı Ensâr'dan bir adam ile evlendirdi. (Gelin götürüldükten sonra) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi ve (orada bulunanlara) :

— «Genç kızı (damadın evine) gönderdiniz (mi?)» buyurdu. Sa-hâbîler:
— Evet, dediler. Efendimiz:
— «Def çalıp nağme ile şiir söyleyecek bir kızcağızı gelinle beraber gönderdiniz (mi?)» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
— Hayır, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
— «Şüphesiz Ensâr, içlerinde gazel (âdeti) bulunan bir kavimdir. Keski onlara: *jfÇ>j üÇiû (*^l~?l jj'ül'l - *Size geldik, size geldik. Artık Allah bize de, size de uzun ömür versin, diyecek bir kızcağızı gelinle beraber göndereydiniz.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi el-Eclah ve Ebü'z-Zübeyr dolayısıyla bunun senedi hakkında ihtilâf vardır. Âlimler, Ebü'z-Zübeyr*in îbn-i Abbâs (R.A.V-den hadîs işitmediğini söylerler. Ebû Hatim de onun îbn-i Abbâs (RA.)'ı gördüğünü isbatlamıştır. [114]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Hadiste geçen 'Gazel1 kelimesinin mânâsı, kadınların kendi aralarında sohbet etmeleridir.
Hadisin: cümlesindeki fiil "Ehdeytüm" veya "Ehedeytüm" şekillerinde okunabilir. Birinci okuyuşa göre soru edatı takdir edilir. Çünkü cümlede soru edatı yoktur. İkinci okuyuşa göre fi'lin başındaki hemze, soru edatıdır. Biz, birinci okuyuşu tercemede esas aldığımız için soru anlamının karşılığını parantez içine aldık. «Genç kızı hediye ettiniz mi?» mânâsını ifâde eden bu cümleden maksat: "Gelini damadın evine gönderdiniz mi?" demektir.
Buradaki rivayete göre gelin edilen kız, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın yakınıdır.
Bu hadisin bir benzerini Buhâri, yine Â i ş e (Radıyal-Iâhü anhâ) 'dan rivayet etmiştir. Oradaki hadîs, meâlen şöyledir:
Âişe (Radıyallâhü anhâî (yanında yetiştirdiği) bir kadını Ensâr-dan bir adam ile evlendirdi. (Gelin götürüldükten sonra) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Âişe! Yanınızda def çalgısı ve şiir söyleme eğlencesi yok (mu?) idi. Çünkü Ensâr oyundan hoşlanırlar.* buyurdu."
Kastalânî, bu hadisin şerhinde şöyle der:
" Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin gelin ettiği kız, onun yetiştirdiği bir yetimdi. Nitekim Taberânî' nin el-Evsât'mda böyle rivayet edilmiştir. îbn-i Mâc eh'in rivayetinde de kızın, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin yakını olduğu bildirilmiştir.
Ebü'ş-Şeyh'in rivayetinde ise; kızın Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin bacısının kızı veya bir yakını olduğu belirtilmiştir.
Üsdü'l-Ğâbe'de, kızın adının el-Fâria bint-i Es'ad bin Zürâre olduğu ve damadın isminin Nebit bin C â -bir el-Ensâri olduğu belirtilmiştir.
Ş e r î k' in rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Def çalan ve nağme ile şiir söyleyen bir cariyeyi gelinle beraber gönderdiniz mi?» diye sormuştur.
Bu hadis de düğünde def çalmanın ve şiir söylemenin meşruluğuna delâlet eder.

1901) Mücâhid [115](Radıyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın beraberinde idim. Bir davul sesini işitti. Bunun üzerine iki parmağı (nm uçları) nı kulaklarına soktuktan sonra oradan uzaklaştı. Hattâ bunu üç defa yaptı. Sonra dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) böyle yapmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvi Leys bin Ebi Se-lim'in zayıflığı hususunda cumhur ittifak etmiştir, Senedin diğer râvisi Sa'lebe ise İbn-i Mâceh'in rivayetinde (İbn-i Mâlik) diye geçmiştir. Bu da Sa'lebe'nin râvisi el-Piryâbi'nin yanıksıdır. El-Müzzi'nin et-Tehzib ve el-Etraf'ta dediği gibi bunun doğrusu (Sa'lebe bin Süheyl Ebû Mâlik)'dir. Ebû Dâvûd bu hadisi kendi sünenin* de, senedi ile beraber Nâfi aracılığı ile İbn-i Ömer (R.A.)'den rivayet etmiştir. Yat-nız şii fark var ki, Ebû Davud'un rivayetinde Nâfi «Davul sesi» dememiş, bunun yerine «Mizmâr (sesi)» demiştir. Hadisin kalan kısmı buradakinin mislidir. [116]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadisin senedinde zayıf bir râvi var ise de Ebû Dâvûd bu hadîsin bir benzerim değişik bir sened ile rivayet etmiştir. Ancak müellifimizin hadis metninde 'Tabi = Davul' kelimesi bulunur. Ebû Dâvûd'un rivayetinde bu kelime yerine 'Mizmâr* kelimesi bulunur. Mizmâr'm tarifi 1898 nolu hadisin izahında geçmiştir.
Bu hadîs, davul veya liflemekle çalınan kaval ve zurna gibi çalgı âletlerinin sesini dinlemenin yasaklığma delâlet eder. Ancak İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın işittiği sesin evlenme veya dinî bayram gibi bir sevinç günü münâsebeti ile mi, yoksa başka bir sebeple mi çalınan davul veya mizmâr sesi olduğu hususunda bir bilgiye rasthyamadım.
Sindi bu hadisin haşiyesinde : Bu hadis, davul sesini dinlemenin mekruhluğuna ve bundan sakınmanın uygunluğuna delâlet eder, demekle yetinmiştir. [117]

Çalgıları Çalmak Veya Dinlemek Hakkındaki Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri

'Abdurrahman el-Cezlri1 nin Fıkıh kitaplarının El-Hazar ve'1-İbaha' bölümünde bu konu hakkında verilen bilginin özeti şöyledir:
1- Hanefiler; Tanbur, kanun, zurna, borazan ve benzerî çalgıları çalmak tahrimen mekruhtur, demişlerdir.
(Hanefiler' den, e 1 - H a s a n, evlenme düğününde pulsuz def çalmayı mubah saymıştır.)
2- Ş â f i î 1 e r: Evlenme ve sünnet düğünlerinde, dini bayram günlerinde ve bunlara benzer sevinç zamanlarında def çalmak caizdir, demişlerdir. CDiğer çalgılar caiz değildir.)
3- Mâlikiler: Evlenmeyi ilân etmek için pulsuz def, davul, borazan, ney ve kaval çalmak caizdir. Ancak bunları çalmak fazla eğlenceye yol açarsa caiz değildir. Bu hüküm erkekler ve kadınlar için aynidir, demişlerdir. Bâzı Mâliki âlimler, evlenme düğününde olduğu gibi diğer sevinç günlerinde de, anılan âletleri çalmak caizdir, demişlerdir.
4- Hanbeliler'e göre her türlü çalgıyı çalmak caiz değildir."
Yukarıda anlatılan hüküm, dinleyiciler için de aynidir.
Notta durumu söz konusu olan râvi Sa'lebe bin Süheyl Ebû Mâlik et-Tuhavî et-Temimî el-Kufi, R e y' de yerleşmiştir. Zührî ve el-Leys bin Ebî Selim' den rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Cerir bin Ab-dilham id ve Ebû Usâme'dir. İbn-i Muin onu sıka saymıştır. TirmizÎ ve îbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır.[118]

22- Muhannesîn (= Kadınlaşan Erkekler) Hakkında Bir Bâb

Muhannesin, kelimesi Muhannesın çoğuludur, kadmlaşan erkekler demektir. Bu da orta oyununda yapıldığı gibi, erkeğin, sesini kadın sesi gibi inceltmesi, kadın gibi kınla döküle yürümesi ve davranışları ile huyları yönünden kadın gibi görünmesidir.
M ü si im'in 'Selâm' kitabının Muhannesi, yabancı kadınların yanma gitmekten menetmek' babında rivayet olunan Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsinin şerhinde N e v e v i şöyle der:
"Lügat âlimleri : Muhannes ve Muhannis: Huyları, konuşması ve hareketleri bakımından kadınlara benzeyen erkektir. Bu benzeyiş bazen yaratılıştandır. Bazen de sun'idir, demişlerdir.
Din âlimleri de : Muhannes iki kısımdır:
Bir kısmı yaratılıştan böyledir; konuşmasında, durum ve davranışlarında, huylarında ve görünüşte kadınlara benzetme kasdı kat'iyyen yoktur. Allah Teâlâ onu öyle yaratmıştır. Böyle olan Muhannes bu durumundan dolayı günahkâr sayılmaz, kınanmaz ve yerilmez. Çünkü ma'zurdur, bir rolü yoktur.
Diğer bir kısım Muhannes var ki yaratılışında böyle bir hali yoktur, kasıtlı olarak; huylarında, durum ve davranışlarında, konuşmalarında, kılık ve kıyafetinde kendisini kadınlara benzetir. İşte sahih hadîslerde lanetlenen Muhannes bu kısma girendir."

1902) Peygamber'in eşlerinden Ümmü Seleme (Radtyallâhü rivayet edildiğine göre:

(Tâif in muhasarası esnasında) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girmiş. O sırada (Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah bin Ebî Ümeyye (Radıyallâhü anh) ve kölesi Muhannes orada idiler.) Muhannesin Abdullah bin Ebî Ümeyye (Radıyallâhü anh)'a şöyle söylediğini efendimiz işitti = Eğer Allah yarın Tâif in fethini müyesser eylerse ben sana öyle bir (genç) kadın göstereceğim (yâni senin için yakalıyacağım) ki (semizlikten karnı) dört büklüm karşılar, sekiz büklümle de arkaya döner.
Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Ey Mü'minler!) bu herifi evlerinizden çıkartınız.» buyurdu."[119]

İzahı

Buhâri, Müslim ve lbn-i Hibbân da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bunun bir benzerini Müslim, Â iş e (Radıyaliâhü anhâ) 'dan da rivayet etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in B u h â r i' deki buyruğu : *Bu kabil herifler bir daha siz kadınların yanına sakın girmesinler.» şeklindedir. M ü s 1 i m ' in ri-vâyetindeki ise: *(Ey Mü'minler!) bu kabil herifler bir daha yanınıza sakın girmesinler.» şeklindedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sefere çıktığı zaman hanımlarım sırayla beraberinde götürürdü. Mekke fethi seferinde sıra annelerimiz Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) ve Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) 'ya geldiği için onları götürmüştü. Taife de beraber gitmişlerdi. Muhannes Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nm kardeşi Abdullah (Radıyallâhü anh)'m kölesi olduğu ve erkekliği olmadığı için efendisiyle beraber Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanma girmesinde bir sakınca görülmemişti. Nitekim H a t tâbi: Muhan-nes'in kadınlara temayül edecek erkeklik duygusu yoktu. Erlik duygusu bulunmadığı için kadınların saklanması gereken erkeklerden müstesna sayılanlardan idi, demiştir.
Bu hadisin benzeri olup Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bir hadîsin baş kısmında:
Âişe (Radıyallâhü anhâ) : "Muhannes Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in eşlerinin yanlarına girerdi. Çünkü onu erlik duygusu bulunmayanlardan sayıyorlardı. Sonra bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zevcelerinden birisinin yanına girmiş, Muhannes orda imiş ve bir kadını vasıflandırıyormuş..." diyerek buradaki hadisin devamının benzerini rivayet etmiştir.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Muhannes'in ilk zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin odalarına girmesinin sebebi bu hadîste beyan edilmiştir. Sebep şu idi: Herkes onun erlik duygusunun bulunmadığına ve bu sebeple kadınların odalarına girmesinin mubah-lığına inanıyordu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan bu kötü lâfları işitince erlik duygusunun bulunduğu ve bu duygusunu sakladığı anlaşıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun girmesini yasakladı. Ve kadınların da mu-hanneslere görünmesini yasaklıyarak böylelerin erlik duygusu olup kadmlara rağbet eden erkekler hükmünde oldukları beyan edilmiş oldu.
Hadımlaşmış veya tenasül uzvu kesilmiş olan erkeklerin hükmü de böyledir.
Hadîste anılan köle Muhannes'in ismi hakkında ihtilâf vardır. Kadı Iyâz'ın dediğine göre en meşhur kavle nazaran onun adı H i t' dir. Adının H i n b olduğu rivayeti de vardır. Hinb ahmak demektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu seferden Medine'ye döndükten sonra bu adamı sürgün etmiştir. Âlimler onun Medine' den sürgün edilmesinin üç nedene dayandığını söylemişlerdir.
Birincisi; Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadisinde anlattığı gibi bu herif erlik duygusunu gizliyordu. Herkes onu bu duygudan yoksun sanıyordu.
İkincisi: Bu herifin kadınların güzelliklerini erkeklerin huzurunda anlatması idi. Halbuki bir kadının kendi kocasına bile başka kadının güzelliklerini anlatması yasaklanmıştı. Artık bir erkeğin baş- . ka erkeklere bir kadının güzelliklerini anlatması nasıl olur?
Üçüncüsü: Kadınların çoğunun bile göremiyeceği başka kadınların vücut çizgilerini hattâ kadınların kannlarındaki büklüm sayılarını bile sayacak derecede ahlâksızlığı meydana çıkmış idi."
Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettiğine göre; Muhannes bir defasında ellerini ve ayaklarını kınayla boyamıştı. Bu haliyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna getirilerek :
Yâ Resûlallah! Bu adam kendini kadınlara benzetiyor, diye şikâyet edilmişti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından Bakî1 a sürülmüştü. Ey Allah'ın Resulü! Bu adamı niçin öldürmüyorsunuz? denilince namaz kılanı öldürmek yasak, diye cevap buyurulmuştu.
Sürülen bu herifin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra tekrar M e d î n e' ye gelmek için vâki müracaatı Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) tarafından reddedilmiş, Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti devrinde fakirlik ve yaşlılık mazeretlerini ileri sürerek M e d i n e' ye dönmek için tekrar müracaatta bulununca halîfe Ömer (Radıyallâhü anh) onu yalnız Cuma günleri M e d î n e' ye gelip halktan ihtiyacını temin ederek aynı gün geri gitmek şartıyla müsaade etmişti.
Muhannes'in Abdullah (Radıyallâhü anhl'a tarif ettiği kadının T â i f' li Gaylan'ın kızı olduğu Buharı* nin 'libas' kitabının "Kendilerini kadınlara benzeten erkekleri evlerden çıkartmak" babında rivayet ettiği aynı hadîste belirtilmiştir. K a s -t a 1 â n î kadının isminin de Bâdiye veya Baniye olduğunu ve kadının dedesinin isminin de Seleme olduğunu söylemiştir.
Muhannes'in "... kadın dört büklüm karşılar, sekiz büklümle de arkaya döner." sözünün mânâsı şudur: "O genç kadının semizliğinden dolayı karnı dört büklümdür. Büklümler onun böğrüne kadar uzanır. Bu nedenle arkadan bakıldığı zaman büklümler iki taraftan taşarak sekiz büklüm görünür."
Hadîsin sonundaki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri umumidir. Yalnız o muhannes'e mahsus değildir. Bu nedenle muhanneslerin hiç birisini evlere sokmamak gerekir. Neve v i = Yumurtaları çıkarılan veya tenasül uzvu kesilmiş olanlar da bu hükme tâbidir, böylelerini evlere almak yasaktır, demiştir. [120]

Tâif Gazvesi

H u n e y n savaşında hezimete uğrayan düşman kuvvetlerinin bir kısmı Tâif te toplanmıştı. Bunun için hicretin sekizinci yılı Şevval ayında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Taife hareket buyurdu. Mekke1 nin güneyinde olup 88 km. mesafede bulunan Tâif şehri o târihlerde eski bir kale ile çevrili idi. Tâiflüer ile bu kaleyi onarıp içine çekilmişlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâ i f'e hareket etmeden önce Halid.bin el-Velîd (Radıyallâhü anh)'ın komutasında bin kişilik bir kuvveti oraya göndermişti. Tâif kalesi muhasara edildi ve bu muhasara yirmi gün kadar sürdü. Kale çok muhkem olduğu için muhasaranın uzatılmasından vaz geçildi. Bir yıl sonra T â i f'liler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir hey'et göndererek müslümanlığı kabul ettiler.

1903) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendini (kasden) erkeklere benzeten kadına ve kendini (kasden) kadınlara benzeten erkeğe lanet etmiştir."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin isnadı basendir. Çünkü râvi Yâfcub bin HÜmeydln sıkalığı hususunda ihtilâf vardır. Kalan râviler sıka zâtlardır. EbÜ Dâvûd da bu hadisi buna yakın lâfızlarla rivayet etmiştir.

1904) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeklerden kendilerini (kasden) kadınlara benzeten erkeklere ve kadınlardan kendilerini (kasden) erkeklere benzeten kadınlara lanet etmiştir."[121]

İzahı

Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anhl'ın hadîsinin benzerini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Jbn-i Abbâs (RadıyallAhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Tirmizi. Nesâi, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Dâri-m î de rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Tirmizi' deki hadîs metni şöyledir:
"... İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan? Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeklerden muhannes (= kas-den kendisini kadınlara benzeten) lere ve kadınlardan müterecciile (= kasden kendisini erkeklere benzeten)Iere lanet etmiştir." B uh â r i' nin

rivayetinde şu ilâve vardır:
"... Ve buyurdu ki: "Bu kabil adamları evlerinizden kovunuz." İbn-i Abbas demiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) falanı çıkardı. Ömer (Radıyallâhü anh) de filânı çıkardı."
Kendisini kasden kadınlara benzeten ve Muhannes adı verilen erkek hakkında gerekli bilgi bu babın başında, ayrıca ilk. hadisin izahı bölümünde verilmişti.
Müterecciile yâni kendisini kasden erkeklere benzeten kadına gelince; bu benzetiş kadının, konuşmasında, durum ve davranışlarında kendisini erkek gibi göstermesi ile oluşur.
K a s t a 1 â n i bu benzetişe misâl olarak kadının silâh kuşanmasını göstermiştir.
Tuhfe yazan da benzetişe misâl olarak kadının kılık kıyafetinde, hâl ve hareketlerinde, yürüyüşünde, yüksek sesle konuşmasında erkek gibi davranmasını göstermiş ve : Kadının görüş ve ilim sahasında erkekler gibi olması sakıncalı değildir. Nitekim en-Nihâye'de rivayet edildiğine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)"nın görüşü, isabetlilik yönünden erkeklerin görüşleri gibi idi, demiştir.
Tuhfe yazarı bu arada şöyle der:
"T a b e r i demiş ki hadisten kastedilen mânâ şudur: Kadınlara mahsus kılık, kıyafette ve süslemede onlara benzemek erkekler için caiz değildir. Keza erkeklere mahsus kılık, kıyafette ve süslemede, onlara benzemek kadınlar için caiz değildir.
E 1 - H â f ı z da : Keza konuşmada ve yürüyüşte erkeklerin kadınlara veya kadınların erkeklere kendilerini benzetmeleri caiz değildir. Kıyafet hususunda her memleketin örf ve âdeti aynı değildir. Bâzı memleketlerde erkekler de entari giyer ama kadınları örtünmek ve erkeklerden kaçınmakla ayırdedilirler.
Konuşma ve yürüyüş tarzı bakımından olan benzeyiş kasıtlı olduğu takdirde kötü ve yasaktır. Doğuştan, sesinde veya yürüyüşunde bir benzeyişi bulunan bir kimseye gelince o, bu benzeyişi terket-mek için gayret göstermek ve çalışmakla memurdur. Gayret etmediği takdirde, hadîsin hükmüne girmiş sayılır ve sorumludur. Bilhassa bu hâlinden menmun ise elbette lanete müstahak olmuş olur. Bu ayırım hadisin "Müteşebbihin = kendilerini benzetenler" lâfzından açıkça anlaşılıyor.
Doğuştan Muhannes yâni kadınlara yukanda anılan hususlarda benziyen bir kimse, bu hâlinden dolayı kötülenmez. diyen N e -v e v î gibi âlimlerin sözü bu hâli bırakmaya muktedir olmayanlara âit olarak yorumlanır. Kişi tedricen bile bu hâlini bırakmaya muktedir olduğuna rağmen özürsüz olarak bir gayret göstermezse gayet tabiî hadis hükmünce yerilmeye mâruzdur, demiştir."
Lanet: Hayır ve mutluluktan ve Allah'ın rahmetinden uzaklığı dilemektir. "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lanet etti" cümlesinin mânası: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kişinin Allah'ın rahmetinden, hayır ve mutluluktan uzaklığım diledi." demektir, [122]

23- Nikâh Tebriki (İçin Söylenmesi Müstehab Duanın Beyânı) Babı

1905) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii anh)'den: Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (evlenenleri) tebrik etmek (veya onların uyum ve düzenleri) için dua ettiği zaman şöyle derdi:
Allah sizler için bereket versin, O'nun bereketi üzerinizde olsun ve O ikinizi hayır içerisinde bir araya getirsin. [123]

İzahı

Tirmizi, Ebû Dâvüd ve Beyhakî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Tirmizi ve Ebû Davud'un rivayetlerinde hadisin baş kısmi;"... adamı, evlendiği zaman tebrik etmek (veya uyum ve düzeni) için duâ ettiği zaman..." şeklindedir. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duası;"Allah senin için bereket versin. O'nun bereketi senin üzerinde olsun. Ve o ikinizi hayır içerisinde bir araya getirsin." şeklindedir. Tirmizi'nin rivayetinde bu duâ metninde; İ«U = "senin için" sözü yoktur. Diğer kısım aynıdır.
Hadîsdeki "Reffaa" fiili "Terfi" mastanndan türeme mazi fiildir. Evlenenlerin uyum ve düzen içinde yaşamalarını dilemek mânâsında kullanılır. Bâzı âlimler, bu fiilin evlenenleri kutlamak anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Ben tercemede her iki mânâyı dikkata alarak parentez içi ifâde ile durumu belirtmek istedim. [124]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Evlenenleri tebrik etmek ve mutlu yaşamaları için duâ etmek müstehabtır.
2. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi duâ etmek daha faziletlidir.
3. Eşler için yapılacak en iyi duâ onlara bereket dilemektir. Çünkü bereket kelimesinin anlamı geniştir. Muhabbet, uyum, düzen ve bağlılık gibi hayrın tüm çeşitlerini içine alır.

1906) Akıl bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine «Öre:
Kendisi (Basra'da) Benî Cüşem kabilesinden bir kadınla evlenmiş. Bunun üzerine halk, onun için uyum ve oğlan çocuklar, dileğinde bulunmuşlar. Kendisi halka t
— Böyle söylemeyin. Lâkin Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'in dediği gibi şöyle söyleyin, demiştir t
«Allah'ım! Onlara bereket ver ve senin bereketin onların üzerinde olsun.»" [125]

İzahı

NesaİI ve Beyhakî de bu hadisi rivayet etmişlerdir. H a t t â b İ şöyle demiştir: Evlenenlere, uyum ve oğlan çocuklar, dilemek Arapların âdetlerinden idi. Bu dileği; sözü ile ifâde ediyorlar idi. Bu cümlede geçen 'Rifâ' kelimesi 'Refv' kelimesinden alınmadır. Refv iki mânâya gelir: Bu mânâlardan birisi, teskin etmek yâni sükûnete kavuşturmak, demektir. Diğer mânâ ise uyum, düzen ve anlaşmak, demektir.
Akil (Radıyallâhü anh) halkın, câhiliyyet devri âdetlerinden olan böylfc dilekte bulunmalarına karşı çıkmıştır. Çünkü bu söz, duâ niyetiyle değil, uğurlu bir söz olduğu inancı ile kullanılırdı. Bir de şu var ki bu sözde kız çocuklardan nefret duymak anlamı vardır. Câhiliyyet devri insanları kız çocukları hakir görüyor, hattâ diri diri toprağa gömüyorlardı. İslâmiyet bu kötü duyguyu silmiş süpürmüştür, îşte bu nedenle böyle söz söylemeye karşı çıkan Akil (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in buyurduğu gibi duâ edilmesini istemekle halkı aydınlatmıştır. [126]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Câhiliyyet devri âdetine göre, evlenenler için dilekte bulunmak meşru değildir.
2. Hatalı hareket edenleri uyarmak gerekir. Onlara doğru yol gösterilmelidir.
3. Evlenenler için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemI'in buyurduğu gibi duâ etmek müstehabtır.
Râvi A k î 1 (Radıyallâhü anh) bin Ebi Tâlib bin Abdilmuttali b bin Hâşim el-Hâşimî Ebû Y e z î d, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası Ebû T â 1 i b'in oğludur. Hazreti A 1 î (Radıyallâhü anh)'den yaşça yirmi yıl büyüktü. Hudeybiye seferinden önce müslüman oldu ve M û't e savaşına katıldı. Rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Hay ber'in mahsulünden her yjl 120 vesk[127] verirdi. Birkaç hadisi vardır. Râvileri oğlu Mu-. hammed, Hasan-ı Basri ve Ata' dır. N e s a i ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. İ b n - i S a'd'ı n dediğine göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'m hilâfeti devrinde vefat etmiştir.[128]

24- Velîme (== Düğün Yemeği) Babı

T i r m i z î' nin bu bâbındaki hadîslerin şerhinde Tuhfe yazarı şöyle der:
"Lügatçılar, Fıkıhçılar ve başka âlimler demişler ki velîme, evlenme düğünü münâsebetiyle verilen yemeğe denilir. Bu kelime 'Velm* kökünden

alınmadır. Velm ise toplamak demektir. Damat ve gelin bir araya geldikleri için bu münâsebetle verilen yemeğe 'Velîme* denilmiştir.
Âlimler yemek ziyafetlerini şu sekiz çeşide ayırmışlar:
1. Velîme'dir.
2. Hurs: Doğum münâsebetiyle verilen ziyafettir.
3. İ'zâr: Sünnet düğünü vesiylesi ile verilen ziyafettir.
4. Vekîre: Bina yapmak nedeni ile verilen ziyafettir.
5. Nakîa: Misafir için verilen ziyafettir.
6. Akika: Çocuğun doğumunun yedinci günü verilen ziyafettir.
7. Vadıyma j Bir musibet başa geldiğinde musibet sahibi tarafından verilen ziyafettir. Bu caiz değil, hattâ haramdır.
8. Me'dube ve Me'debe: Her hangi bir sebep olmaksızın verilen ziyafettir.
E 1 - H â f ı z el-Fetih'te : Yukardaki ziyafet çeşitlerini sayanlar 'Hızak* denilen ziyafet nevini hesaba katmamışlar. Bu ziyafet ise çocuğu sütten kesmek veya hatim indirmek vesiylesiyle verilen yemektir, demiştir."

1907) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ankyden; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} (bir gün) Abdurrah-man bin Avf (Radıyallâhü anh)'in üzerinde (kadınlara mahsus güzel kokulardan) sufra (kokusunun) izini gördü ve (Ona) :
— «Bu (koku izi) nedir?» veya «Nedir?» buyurdu. Bunun ü*e-rine Abdurrahman bin Avf:
— Yâ Resul ali ah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ben (mehir olarak) bir nevât (= çekirdek) ağırlığında altın üzerinde bir kadınla evlendim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz (Ona) :
— «Bir koyun (kesmek sureti) ile de olsun velime (ziyafetini) ver.» buyurdu."[129]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepisi bu hadisi az lâfız farkı ile rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzun olup hicret zamanında Muhacirler ile E n s â r (Radıyallâhü anhüm) arasında kurulan kardeşlik dolayısıyla Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh) ile E n s â r' dan Sa'd bin er-Rebi (Radıyal-lâhü anh} arasında kurulan kardeşlikten, Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in fedakârlık teklifinden ve Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'m buna ihtiyaç duymayıp çalışmak isteğiyle rızkını kazanma yolunu tercih etmesinden bahsedilmektedir.
Hadiste geçen "Sufra" kadınlara mahsus güzel kokuların bir çeşididir. Sürüldüğü ve dokunduğu yerde rengi kalır.
N e v e v I: 'Bâzı rivayetlerde; "Sufra eseri" yerine; = "Zataran (denilen güzel kokunun) rengi" ifâdesi vardır. (Ebû Davud'un rivayeti böyledir.) Bu hadîsin sahîh ve doğru mânâsı şudur: Abdurrahnıan bin Avf (Ra-dıyallâhü anh) 'in elbisesine, geline mahsus za'faran ve başka tür güzel bir kokunun eseri bulaşmıştır. Abdurrahman (Radıyal-lâhü anh) bu kokuyu sürünmemiştir. Bu bulaşma da onun kasdı olmaksızın vuku' bulmuştur. Çünkü erkeklerin za'feran denilen ve kadınlara mahsus güzel kokuyu kullanmaları sahih hadislerle yasaklanmıştır. Keza kadınlara mahsus şâir güzel kokulan sürünmekten erkekler men edilmişlerdir. Ayrıca erkeklerin kendilerini kadınlara benzetmeleri de yasaklanmıştır. Yukarda belirtilen nedenlerle hadisin doğru mânâsı budur. Kadı Iyâz ve Muhakkik âlimler bu mânâyı tercih etmişlerdir.
Bâzıları demişler ki güveği için, kadınlara mahsus güzel kokuyu sürünmeye ruhsat verilmiştir. Ebû Ubeyd'in anlattığı bir eserde düğün günlerinde güveğiye ruhsat verdikleri belirtilmiştir.
Bazılarına göre ise: Muhtemelen Abdurrahman (Ra-dıyallâhü anh)'m üzerindeki koku eseri az olduğundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hâline itiraz etmemiştir, diye bilgi vermiştir.'
Hadisdeki 'Nevât' kelimesini 'Çekirdek', diye terceme ettim. El-Menhel Tekmilesinde şöyle denilmiştir:
"Bir nevât altın, beş dirhem gümüş değerindeki altın miktarıdır. HattâbI kesinlikle böyle hükmetmiştir. El-EzherİI de bu kavli seçmiştir ve Kadı Iyâz bu kavli âlimlerin ekserisinden nakletmiştir. B e y h a k İ' nin bir sened ile K a t â d e ' den rivayet ettiği: 'Altından bir nevât, beş dirhem gümüş kıymetindeki altın miktarıdır,' eseri de bu kavli te'yid eder.
Bir kavle göre bir nevât altın beş dirhem altın ağırlığından ibarettir. I b n - i Kuteybe bu kavli nakletmiştir. î b n - i Fâ-r i s bu kavle kesin karar vermiştir. B e y z â v ! de: Zahir olan kavil budur, demiştir.
Bâzı Mâlikîler: M e d i n e - i Münevvere halkı yanında bir nevât, dinarın dörtte biridir, demişlerdir.
Şafii ise, bir nevât'ın beş dirhem gümüş değerindeki altın miktarı olduğunu söylemiştir."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bereket duasında bulunmuştur. Bâzı rivayetlerde şu ilave vardır: "Abdurrahman (Ra~ dıyallâhü anh) demiştir ki: (Peygamber'in duası sayesinde) artık öyle oldu ki ı Ben bir taşı kaldıracak olsam onun altından ya altına ya da gümüşe rastkyacağımı ümid eder durumda kendimi görüyordum/*
E 1-H â f ı z'ın beyânına göre; "Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Abdurrahman (Radıyallâhü anh), vefat edince dört karısı var idi. Her birisine düşen miras hissesinin yüz bin dl-nâr olduğunu gördüm, demiştir." Kanlarının dördünün aldığı hisselerin toplamı Abdurrahman (Radıyallâhü anh) 'den kalan malın sekizde biridir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona velime ziyafetini vermesini emretmiş ve tek bir koyun ile olsun velîme vermesini istemiştir. Abdurrahman (Radıyallâhü anh), evlendiği zaman mâli durumu iyi değildi. Bâzı rivayetlerden bu durum anlaşılıyor. Nitekim bâzı rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yardımı ile kendisi velimesini verebilmiştir. [130]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadîsin zahirine göre güveği, kadınlara mahsus güzel kokulan düğün günlerinde sürünebilir. Ancak bu hadîsten bu hükmün çıkanlamıyacağı muhakkik âlimlerce beyan edildiğini yukarda Ne-v e v î' den nakletmiştim. Bu beyâna göre gelinin süründüğü güzel koku güveyi olan Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'a bulaşmıştır. Bâzı âlimlere göre bu düğün, kadınlara mahsus güzel kokuların erkekler için yasaklanmadan önce vuku bulmuştur. Çünkü bu düğün hicretin ilk zamanlarına rastladığı B u h â r 1' nin uzun rivayetinden anlaşılıyor. Anılan kokuların erkekler için yasaklığıiu rivayet eden sahâbîlerin çoğu sonradan hicret etmiştir.
Tekmile yazan âlimlerin vermiş olduklan başka cevaplan da sıralamıştır. Onlan buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Ebû Hanîfe, Şafii ve onlara tâbi olan âlimler anılan kokuların erkekler tarafından kullanılmasının yasaklığına hükmetmişlerdir.
Mâlikîler'e göre erkeklerin bu nevî kokulan elbiselerine
sürmeleri caizdir. Vücutlarına sürmeleri caiz değildir.
Bâzı âlimler de güveyi düğün günlerinde bu tür kokulan sürünebilir, demişlerdir.
2. Evlenmede mehir ödemek meşrudur. (Bu hususta geniş ma1-lumat 1886-1890 nolu hadîsler bahsinde verilmiştir.)
3. Hadisin zahirine göre evlenme düğünü münasebetiyle velîme ziyafetini vermek vâcibtir. Bâzı âlimler böyle hükmetmişlerdir. Fakat selef ve halef âlimlerinin cumhuruna göre velime ziyafeti sünnettir. Hadisdeki emir müstehablık içindir.
Bu ziyafetin ne zaman verilmesinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilâf vardır. İmamların tümüne göre gerdeğe girildikten sonra verilmesi müstehabtır.
M â 1 i k i 1 e r' in bir kısmına göre gelin getirildiği zaman önce ziyafet verilmesi sonra gerdeğe girilmesi müstehabtır. Halkın bu günkü uygulaması böyledir.
4. Güveyiye bereket duasını yapmak müstehabtır. (Bu hususta geniş ma'lumat bundan önceki bâbta verilmiştir.)
5. Bu ziyafeti imkân nisbetinde bol yapmalıdır. Cumhura göre bu ziyafetin en azı veya en çoğu için bir sınır yoktur. Herkes gücü nisbetinde yemek verir.
Abdurraiıman bin Avf'in Hâl Tercemesi
Abdurrahman (R.A.) bin Avf bin Abd-i Avf Ebû Muhammed, Bedir ve diğer tüm savaşlarda Peygamber (S.A.V.)in refakatinde bulunmuştur. Cennetle müjdelenen 10 sahâbîden biridir. Habeşistan ve Medine hicretlerinin şerefine kavuşmuş olan bu büyük sahâbî'nin faziletleri ve meziyetleri çoktur. İslam ordusunun cihaz-lanmasıns büyük maddî yardımlarda bulunmuştur. Buhârt'nin anlattığına göre bu zat. Bedir savaşına katılmış olan her zât için 400 dinar vasiyet etmiştir. Bu vasiyet edildiğinde Bedir gazilerinden 100 zât hayatta idi. Hz. AH (R.A) : Abdurrahman gökte ve yerde emin bir zâttır, demiştir.
Peygamber (S-A.v\)'den rivayet ettiği 65 hadîsinden ikisini Buhâıi ve Müslim ittifakla ve beş tanesini Buhârî münferiden rivayet etmiştir.

Râvileri İbrahim, Hümeyd, Musab ve Ebû Seleme adlı oğullan ile îbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Enes bin Mâlik (R.A.) ve bir çok zâtlardır. Hicretin 32. yılı 75 yaşında iken vefat etmiş, Hz. Osman (R.A.) onun cenaze namazını kıldırmış ve cenaze Bakî'a defnedil-miştir. Kütüb-I Sitte sahipleri ve başka hadîsçiler onun hadislerini rivayet etmişlerdir (El'Menhel cüd 2, sah. 116)

1908) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin Zeyneb (bint-i Cahş) (Radıyallâhü anhâ) için velîme ziyafeti verdiği kadar kanlarından hiç birisi için velîme ziyafeti verdiğini görmedim. Çünkü Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) 'nın velîmesinde bir koyun (keserek) ziyafet verdi."[131]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Ahmed de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.

1909) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zevcesi) Safiyye bint-i Huy ey (Radıyallâhü anhâ)[132] için kavud ve kuru hurma ile velîme ziyafetini verdi."[133]

İzahı

Ahraed, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim1 in uzun bir metin
Zeyneb bint-i Cahş (K.A.)'nın Hâl Tercemesi
Zeyneb büıt-i Cahş (R.A.), Peygamber (S,A.V.)'in halası Ümeyme blnt-İ Ab-dU'1-Muttalib'in kızıdır. Hicretin 3. yılı dul olarak Peygamber (S.A.V.) ile evlenme şerefine kavuşmuştur. Onbir hadisi vardır: Buhârî ve Müslim iki hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ondan hadîs rivayet etmişlerdir. Râvileri kardeşi Abdullah'ın oğlu Muhammed ile Zeyneb bint-i Ebl Sele-me'dir. Âişe (R.A.) : «Ben dindarlıkta ve takvada ondan daha hayırlı, sözünde daha sadık ve akrabalarına daha iyi davranan bir kadın görmedim», diyerek onu övmüştür. Peygamber (S.A.V.)'in ilk vefat eden ve müslümanlardan cenazesi sal tahtası üzerine konan ilk ölüdür. Hicretin 20. yılı vefat etmiştir. (Hulasa: 491)
hâlinde rivayet ettikleri bu hadiste verilen velime ziyafetinin hays denilen bir yemek olduğu belirtilmiştir. Buhârî' nin rivayetinde kuru hurmanın da bulunduğu belirtilmiştir. Orada râvi der ki: "Enesin kavudu da saydığım zannederim."
Hays Araplar arasında bilinen bir yemek çeşididir. 3u yemekte çekirdeği çıkarılmış hurma, yağ, yoğurt kurusu bulunur. Bazen buna kavud da karıştırılır.
EI-KarT, el-Mirkât'ta: S a f i y y e (Radıyallâhü anh) için -verilen velîme ziyafetinde kuru hurma, kavud ve hays yemeği bulunduğu anlaşılıyor. Her râvi bunlardan bildiğini rivayet etmiştir. Böylece rivayetler birleştirilmiş olur, demiştir.
Buhârî' nin bir rivayetine göre bir sofra serilmiş sofraya kuru hurma, kurutulmuş yoğurt ve yağ getirilmiştir. îşte velîme ziyafeti getirilen bu maddelerden oluşmuştur.
El-Hâfız el-Fetih'te: Bu rivayet ile hays yemeği rivayeti arasında ihtilâf yoktur. Çünkü anılan maddeler hays yemeğini meydana getiren parçalardır. Lügat ehli demişler ki hays yemeği şöyle yapılır.- Kuru hurmaların çekirdekleri çıkarılır sonra hurmalar kurutulmuş yoğurt veya un yahut kavud ile karıştırılır. Lügat ehli bu yemeği böyle tarif etmişlerdir. Eğer bu yemeğe yağ kanştinlsa bundan dolayı yemeğin ismi değişmiş olmaz, demiştir.
Tuhfe yazarının dediği gibi Kamusta hays yemeğinin tarifi yapılırken bu yemeğe yağın katıldığı anlatılıyor.
Hadîs, velîme ziyafetinin ekmeksiz ve etsiz yemekle de olabildiğine delâlet eder.

1910) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin bir velime ziyafetinde bulundum. O ziyafette ne et vardı ne de ekmek vardı.
İbn-i Mâceh demiştir ki: Bu hadisi (Süfyân) bin Uyeyne'den başka hiç bir kimse rivayet etmemiştir."[134]

İzahı

Mü'minlerin anası S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın veli-mesi ile ilgili olarak Buhârî' nin Enes (Radıyallâhü anh)'-den yaptığı rivayetlerin birisinde Enes (Radıyallâhü anh);
"...ve Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'-nın velîme ziyafetinde ne ekmek vardı ne de et..." demiştir.
1910 nolu hadîste sözü edilen velîmenin Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'nın velîmesi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu hususta başka bir kayda rastlamadım.

1911) (Efendimizin eşlerinden) Âişe ve Ümmü Seleme (Hind bint-i Ebî Umeyye) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demişlerdir:
(Alt bin Ebî Tâlib ile Efendimizin kızı Fâtıma (Radıyallâhü an-hümâ)'nın düğününde) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın gelinlik hazırlığını yapıp onun Ali (Radıyallâhü anh)'in odasına götürmemizi emretti. Bunun üzerine biz Alî (Radıyallâhü anh)'m odasına gittik ve Bathâ[135] taraflanndan (getirilen) yumuşak toprağı odaya yaydık. Sonra ellerimizle dittiğimiz hurma kabuğunun elyafı ile iki yastık doldurduk. Daha sonra velîme ziyafeti olarak kuru hurma ve kuru üzüm yedirdik, güzel bir su içirdik. Sonra üstüne elbise atılacak ve su kabı asılacak bir ağaç parçasını getirip odanın bir kenarına koyduk. Biz, Fâtıma (Ra-dıyallâhü anhâ) 'nın düğününden daha güzel bir düğün görmedik."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan râvi e]-Fadl bin Abdülah zayıftır, (ŞU mezhebinin ileri gelen âlimlerinden olan) râvi Câbir el-Ca'fl de zayıflıkla itham edilmiştir. [136]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Fâtıma (Radiyallâhü anhâ) ile Alî (Radıyallâhü anh)'in düğününde verilen yemeğin kuru hurma ve kuru üzüm olduğuna delâlet eder. Müellif bu maksatla bu hadisi bu bâbta zikretmiştir.
El-Mevâhibü'1-Ledünniye'de nakledilen bâzı rivayetlerde ise bu bahtiyar eşlerin velîmesinde zeytin ve kuru hurma bulunduğu,- diğer bir kısım rivayetlerde de velimelerinde kuru hurma ile kurutulmuş yoğurttan yapılan Hays isimli yemek bulunduğu ifâde edilmiştir.
Alî (Radıyallâhü anh) ile Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhları en sıhhatli görülen rivayete göre hicretin birinci yılı Re-c e b ayında kıyılmıştır. Bir kavle göre aynı yılm Ramazan ayında kıyılmıştır. El-Hâfız Mugoltây1 nin dediğine göre aynı yılm Z i' 1 - h i c c e ayında düğünleri yapılmıştır.
T a b e r i ise : Hicretin ikinci yılı S a f e r ayında nikâhları kıyılmış ve hicretin 22'nci ayının başlarında Z i'l-h i cc e'de düğünleri yapılmıştır, der.
Bu hususlarda Siyer kitablarında başka rivayetler de vardır. Evlenmeleri ile ilgili geniş ma'lumat isteyenler Siyer kitaplarına müracaat etsinler.
Hz. Alî (Radıyallâhü anh)'m fazileti (114-121) nolu hadîsler bahsinde ve Hz. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın hâl tercemesi de 771 nolu hadîsin izahı bölümünde geçmiştir.
Hadîs, en aziz ve çok değerli bu güveyi ile gelinin sade hayatlarına ve sâde düğünlerine işaret eder. Evlenmek ve düğün yapmak üzere bir sürü masraflara, ağır külfetlere, hattâ borçlar altına giren veya sokturulan müslümanlar bu hadîsten ibret dersini almalıdırlar. Cenab-ı Hak cümlemize şuur ihsan eylesin. Amin.

1912) Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü ankümâydan [137]; demiştir :
Ebû Üseyd es-Sâidî (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) i düğününe davet etti. Gelin (velime yemeğini hazırlamak işinde) onlara hizmet ediyordu. Gelin:

Ey Sehl! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeüemKe ne içirdiğimi biliyor musun? dedikten sonra: Ben (Tevr denilen kab içinde) geceden bir kaç tane kuru hurma ıslattım. Sabah olunca hurmaları süzdüm ve bunun şırasını O'na içirdim, demiştir."[138]

İzahı

Buhâri ve Müslim de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh)'in adı Mâlik bin R a b i a' dır. Evlendiği kadın ise Ümmü Üseyd bint Veheb bin Selâmet (Radıyallâhü anhâ)'dır.
Gelin'in hizmet etmesi hususunda N e v e v î: Bu hizmet kadınların örtünmesi ve erkeklerden sakınması hakkındaki ilâhi emrin gelişinden önceki zamana âit olarak yorumlanır. Kadının örtülü olarak erkeklere hizmet etmiş olması yorumu uzak bir yorumdur, demiştir.
Bâzı rivayetlerde, gelinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e ne içirdiğine dâir soru sahibi Sehl (Radıyallâhü anh)'dır.
Parentez içine aldığım 'Tevr' kelimesi Buharı ve M ü s -1 i m' in rivayetlerinde vardır. Bu kelime Arap dilinde bakır kab, çömlek, desti ve taştan oyulmuş çanak anlamlarına gelir. Buhâri bu hadisi müteaddit yerlerde rivayet etmiştir. Velîme bölümündeki rivayetinde "Taştan bir tevr" yâni 'taştan oyulmuş bir kab' diye geçer.
Hadîsdeki "Enka'tu" fiilinin alındığı " İnka*" masdan kuru üzüm veya hurmayı ıslatıp hoşaf ve şıra yapmak, demektir.
Geceden ıslatılırsa gündüz içilir, gündüz ıslatilırsa gece içilirdi.
N e v e vî : Kuru üzüm veya kuru hurma şırası ve hoşafının tadı bozulmadikça ve kükremedikçe ümmetin icmaı ile içilebilir, demiştir. Kükreyip tadı değiştikten sonra, kaymağını ve tortusunu at-masa bile âlimlerin çoğuna göre artık içilmez. Şarap hükmüne girmiş olur. E b û Hanife: Bunun şarap hükmüne girmesi için kükreyip tadının değişmesi yanında kaymağını atması da şarttır, demiştir.
Şunu söylemekle yetineyim: Şerhoşluk verdiği takdirde âlimlerin icmaı ile içilemez. Bu husustaki geniş ma'lumat "Eşribe" kitabında inşâallah verilecektir.
Bâzı rivayetlerde: Sabahleyin velîme yemeği verildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e hurma şırasının ikram edildiği belirtilmiştir. Şu halde Ebû Üseyd (Radiyallâhü anh)'ın velîme ziyafeti gerdeğe girildikten sonraki gün verilmiştir. Yemekten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e özel bir ikram mâhiyetinde şıra içirilmiştir. [139]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Velîme ziyafetine büyükleri de davet etmek müstehabtır.
2. Büyükler davete icabet etmelidir. Bu hususta gerekli bilgi bundan sonraki bâbta anlatılacaktır.
3. Kuru hurma şırası (yukarıda anlatılan şartlar dâhilinde) içilebilir.
4. Misafirler içinden büyüklere özel ikramda bulunmak meşrudur. Bilhassa o büyüğe yapılan ikram diğer misafirleri sevindirir-se bu ikram daha faziletli olur.
EbÛ Üseyd (ILA.)^n Hâl Tercemetrf
Ebû Üreydin adı Mâlik bin Rebia bin el-Beden veya el-Bedin bin Amr bin Avf bin Harise bin Amr el-Hazreç el-Ensart es-Sâidi'dir. Bedir savaşına katılmış sahabllerdendtr. Peygamber (S-A.V.)'den rivayet ettiği 28 hadisi vardır. Buharl ve Müslim iki hadisini ittifakla, iki hadisini Buharl ve bir hadisini Müslim, mün-ferid olarak rivayet etmişlerdir. Hâvileri, Enes bin Mâlik, Ebû Seleme, bunun oğlu el-MÜnzir, Abbas bin Sehl ve Abdülmettk bin Satd'dir. Hicretin 60. yılı vefat ettiği söylenmiştir. Kütüb-i Sitte sahiblert onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Men-hel: Cild 4, Sah. 74) [140]

25- (Velîme Ziyafetine) Davet Edene İcabet Etmek Babı

1913) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyden; Şöyle demiştir: Yemeğin en fenası zenginlerin davet edilip fakirlerin terkedildi-ği (bu hâlin âdet edildiği) velîme yemeğidir. Kim (velîme ziyafeti dâvetine) icabet etmezse şüphesiz Allah'a ve Resulüne İsyan etmiş olur."[141]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Mâlik, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Müellifin rivayetinde hadîs Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Yâni onun sözü olarak görülmektedir. Müslim bunu hem mevkuf hem de merfu olarak rivayet etmiştir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözü olarak da rivayet etmiştir. Bir hadis mevkuf ve merfu olarak rivayet edildiği zaman sahîh mezhebe göre merfu hükmündedir.
Hadîs, zenginlerin çağırılması ve fakirlerin çağırılmaması âdet hâline getirilen düğün yemeğinin fena olduğunu hükme bağlamıştır. Böyle bir kötü âdet olsa bile Sindi' nin beyânına göre çağırılanın gitmesi gerekir. Hadîsin son kısmı buna delâlet eder.
N e v e v i: Bu hadisten kastedilen mânâ halkın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra düğün ziyafetleri gibi davetlerde zenginleri çağırıp fakirleri çağırmamaları, zenginlere yemeğin güzelliğini seçmeleri, onlara öncelik tanımaları, davet yerinde iyi yerleri onlara ayırmalarının ve benzeri şeylerin âdet hâline getirmelerinden haber vermektir, demiştir. Çünkü saadet devrinde böyle bir durum olmamıştır.
Hadis, velîme ziyafetine özürsüz olarak icabet etmeyenin günah işlemiş sayıldığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde anlatacağım.

1914) İbn-İ Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; ResûluHah (Sollallahü Aleyhi vr Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
"Sizden birisi düğün yemeğine çağırıldığı zaman (davete) icabet etsin.",, [142]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Tirmizi, Mâlik, Ahmed ve Dârimi de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Hadîs, düğün yemeği dâvetine icabet etmenin gerekliliğine delâlet eder. Böyle davete icabet etmenin hükmü hakkındaki âlimlerin görüşleri biraz farklıdır. Şöyle ki:
1. Hanefî âlimlerine göre düğün yemeği dâvetine icabet etmek vacibe yakın bir Sünnet-ı Müekkede'dir. Delîl ise bu bâbtaki hadîslerdir. El-îhtıyâr da: Düğün yemeği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinden beri devam edegelen ve riâyet edilen önemli bir Sünnettir. Buna icabet etmeyen günah işlemiş olur. Çünkü (1913 nolu) hadîste: "Kim icabet etmezse Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur." buyurulmustur. Artık davet edilen kişi oruçlu ise icabet eder ve duâ eder. Oruçlu değilse yemek yer ve duâ eder. Eğer yemek yemezse ve icabet etmezse günaha girer ve davet sahibine eziyet etmiş olur. Diğer davetler böyle önemli değildir, denilmiştir.
Bâzı Hanefi âlimleri ise düğün yemeği dâvetine icabet etmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir
2. Mâliki, Şafiî ve Hanbeli mezheblerine mensup âlimler düğün yemeği dâvetine icabet etmenin vâcibliğine, diğer davetlere icabet etmenin müstehabhğına hükmetmişlerdir.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te : Düğün yemeği dâvetine icabet etmenin vâcipliğinin şartları şunlardır.- Davet edici erginlik çağına varmış hür ve akıllı olacak, yalnız zenginleri davet edip fakirleri terket-memiş olacak, davet sahibi müslüman olacak, davet gerdeğe girildiği gün veya ertesi gün olacak, davet edilen kişi daha önce başka bir düğün yemeğine çağınlmamış olacaktır. Eğer iki davetiyeyi beraber alırsa, akrabalık bakımından daha yakını, akrabalık yoksa komşuluk bakımından en yakın olanı tercih edecektir. Bir de şu şart vardır: Davet edildiği yerde kendisinin gitmesiyle eziyet duyacak bir kimse olmayacaktır, demiştir.
Davet yerinde içki, haram çalgılar ve erkeklerle kadınların karışık evlenmesi gibi dînen yasak olan bir fiil veya durumun bulunduğunu bilen kimse davete icabet edemez.

1915) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Düğün yemeği ilk gün haktır, ikinci gün meşrudur. Üçüncü gün riya ve gösteriştir.»"

Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bumun senedindeki râvi Ebû Mâlik en-Na-hal, zayıflıklarına âlimlerin ittifakla hükmettikleri râvüerdendir. Tirmizi kendi sü-neninde bu hadis-t İbn-İ Mes"ud <R.A.)'den merfu olarak rivayet etmiştir. [143]

İzahı

T i r m i z î' nin rivâyetindeki metin meâlen şöyledir: -İlk günün (velîme) yemeği haktır. İkinci gününün yemeği sünnettir. Üçüncü günün yemeği gösteriştir. Kim gösteriş yaparsa Allah onu (kıyamet gününde) teşhir eder.»
Düğün yemeğinin verilmesinin vâcibliğine hükmedenler, hadis-deki "Hak" kelimesini sabit yapılması lâzım ve vâcib mânâsına yorumlamışlardır. Velime yemeğinin verilmesinin sünnet olduğuna hükmeden Selef ve Halef âlimlerinin cumhuru hadîsdeki "Hak" kelimesini şöyle yorumlamıştır: Yâni bu ziyafeti vermemek uygun bir şey değildir. Yapılması ziyadesiyle matlubtur. Sünneti Müekkede'dir.
Bu ziyafet ikinci günü verilirse meşru ve sünnettir. Üçüncü gün yapılırsa riyakârlık ve gösteriş için yapılmış olur, yânı mekruhtur. Dinî yönden yararlı değildir. Onda sırf iftihar bulunmuş oiur. Hadisdeki ilk günden maksat gerdeği takip eden gündür. T ı y b İ; ilk günkü davete icabet etmek vâcibtir. İkinci günküne icabet etmek müstehabtır. Üçüncü günküne icabet etmek mekruh, hattâ haramdır, demiştir.
El-Kari: Mâlik'in bâzı arkadaşları düğünden sonra yedi güne kadar ziyafet vermek müstehabtır, demişler ise de bu hadîs onların kavlini reddeder, demiştir.
Buharı kendi sahihinde düğün yemeğinin düğünün son gününden itibaren yedi güne kadar verilmesinin câizliğine taraftar çıkarak bunun için özel bir bâb açmış ve bu hadisin zayıflığına böylece işaret etmiştir.
E 1 - H â f ı z, el - Fetih'te: Bu hadis için şah id durumunda olan hadîsleri zikrettikten sonra: Bu hadîslerin her birisinin senedinin şahinliği hususunda itiraz var ise de bunların tümünden öyle bir kuvvet meydana gelir ki hadîsin bir aslının bulunduğuna delâlet eder. Şafii ve Hanbelt âlimleri bu hadisle amel etmişler M â -likîler ise Buharı' nin taraftar olduğu görüşü benimsemişlerdir... demişlerdir.
E b û Dâvûd ve N e s a i bu hadisin bir benzerini Z ü heyr bin Osman (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. [144]

26- (Evli İken Tekrar Evlenen Adamın Son Aldığı) Bakire Ve Dul Kadının Yanında İkamet (Edeceği Sürenin Beyânı) Babı

1916) Enes (bin Mâlik) (RadıyaUâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir: «Şüphesiz (son nikahlanan) dul kadın için üç gece ve bakire kız için yedi gece (ikâmet hakkı) vardır.»'*

1917) Ümmü Seleme (Radtyallâhü a«/rfl)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Seleme (yâni kendisi) ile evlendiği zaman, yanında (üst üste) üç gece ikâmet etti ve (ikâmet süresini kısa tutmasının sebebinin sırayla diğer zevcelerinin yanında kalması gereği olduğuna işaret etmek üzere) ona şöyle buyurdu:
«Senin ehlin yanında seninle ilgili bir önemsizlik yoktur. Dilersen senin için (ikâmet süremi) yedi geceye tamamlarım. Eğer senin için yedi geceyi tamamlarsam, (diğer) karılarımın her birisi yanında yedişer gece ikâmet ederim.»" [145]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebü Dâvüd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Hadîs bâzı rivayetlerde Enes (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Diğer bâzı rivayetlerde ise:
"Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Sünnet şudur ki (evli olan) adam bakire bir kızla evlendiği zaman onun yanında yedi gece ikâmet eder. Dul bir kadınla evlendiği zaman onun yanında üç gece ikâmet eder." B u h â r i' nin rivayeti böyledir. Bu rivayet de merfu hükmündedir. Çünkü sahâbînin : "Sünnet şudur, şu iş sünnettendir." gibi sözleri "Peygamber şöyle buyurdu" hükmündedir.
Dâr imi ve'Beyhakî ise müellifimiz gibi rivayet etmişlerdir.
Bu hadisin fıkıh yönünü sonradan anlatmak üzere Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisine bakalım.
Bu hadîsi Müslim, Mâlik, Şafii, Ahmed, Ebû O â v û d, Tahavî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anhâ)ya buyurduğu;
cümlesindeki «Senin ehlin-den maksat Zâtı Nebevileri olabilir. Çünkü karı ile koca biribirisinin ehlidir. Bu ifâde böyle yorumlanırsa cümlesinin mânâsı şöyle olur: "(Ey Ümmü Seleme!) Senin yanında yalnız üç gece kalmakla yetinmemin sebebi benim yanımda önemsiz olman ve sana istekli olmamam değildir."
Cümledeki "Ehil" kelimesiyle Ümmü Seleme (Radıyal-Uhü anhâJ'mn kabilesi kastedilmiş olabilir. Bu takdirde cümleden Kastedilen mânâ şöyledir: "(Ey Ümmü Seleme) Senin yanında yalnız üç gece kalmakla yetinmem nedeniyle senden ötürü kabilene bir hakaret olmaz."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) yanında üç günü tamamladıktan sonra mı zifaftan bir gün sonra mı söylediği hususunda Müellifimizin rivayetinde bir sarahat yoktur. Mâlik, Şafii ve Müslim ' in rivayetine göre gerdeği takip eden günün sabahı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bunu söylemiştir. Ebû D â -v ü d ' un rivayetine göre üç gün ikâmet ettikten sonra söylemiştir. Rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bunu ikinci veya üçüncü günü söylemiş olması da muhtemeldir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya bu iki şıktan dilediğini seçebileceğini beyan buyurduktan sonra Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâJ'mn üç günlük ikâmetten sonra sırayla arkadaşlarının yanında kalma şıkkını tercih ettiği Mâlik, Şafiî ve Müslim" in rivayetinde belirtilmiştir.
N e v e v i: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ü m -mü S el e m e (Radıyallâhü anhâJ'ya hakkını beyan buyurmuş ve üç gün ikâmetle yetinildiği takdirde bütün zevcelerin yanında sırayla birer gece kalınacağı şayet üç günlük ikâmetle yetinilmeyip yedi gün , kalındığı takdirde diğer zevcelerin her birisinin yanında yedişer gün kaldıktan sonra sıranın Ümmü Seleme (Radı-yallâhü anhâJ'ya geleceğini bildirmiş ve bu iki şıktan birisini seçmek için Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'yi serbest bırakmıştır. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) üç gün ikâmetle yetinmek şıkkını tercih etmiştir. Çünkü yedi günlük ikâmet bir yönden daha iyi ise de bu takdirde diğer arkadaşlarının her birisinin yanında yedişer gün kalındıktan sonra ancak kendisine sıra geleceği yönünden pek kârlı olmazdı. Çünkü ona sıra geç gelecekti.' demiştir. [146]

Ümmü Seleme (Radıyallâhü Anhâj'nın Hadisinden Çıkarılan Hükümleb

1. Erkek, karısının hakkını onun anhyabileceği bir dil ile anlatmalıdır.
2. Birden fazla karısı olan kişi bunlar arasında adaletli davranmalıdır.
3. Evli iken dul bir kadınla evlenen adam o dul kadını üç günlük ikâmet ile yedi günlük ikâmet arasında serbest bırakmalıdır. Şayet üç günlük ikamet ile yetinilir ise bundan sonra sırayla kanlarının yanında birer gece kalınır. İkâmet süresi yedi güne çıkarıldığı takdirde diğer karıların her birisinin yanında yedişer gün kalınır.
a) Şafii, Ahmed ve cumhur'un kavli budur.
b) Mâlik: Sonradan nikahlanan dul kadın için muhayyerlik yoktur. Onun hakkı yalnız üç gündür, diyerek Enes (Radıyallâhü anh)'ın 1916 nolu hadisiyle amel etmiştir. Ona göre Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hüküm olması muhtemeldir. Böyle bir ihtimal varken Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadisi delil olamaz.
c) Hanefî ler'e göre adam son aldığı dul kadın yanında üç gece ikâmet ederse diğer karılarının her birisinin yanında üçer gece ikâmet edecek. Şayet yedi gece ikâmet ederse diğerlerinin her birisinin yanında yedişer gece ikâmet edecektir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karıları arasında adaletli taksimat yapardı. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde :
«Eğer senin yanında yedi geceyi tamamlarsam (diğer) kanlarımın her birisinin yanında yedişer gece kalırım» buyurulmuş. H a -nefiler'e göre bunun mânâsı şudur; "Ben senin ile diğer karılarım arasında adaletli davranırım. Senin yanında yedi gece kaldığım gibi onların yanında da yedişer gece kalırım." Keza onun yanında 3 gece ikâmet edince diğerlerinin yanında da üçer gece kalmasının gerekliliği mânâsı çıkar.
Cumhur şöyle cevap vermiştir.- Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri arasındaki eşitlik hükmü yalnız yedi gece ikâmet hakkındadır. Üç günlük ikâmeti buna kıyaslamak nass karşısında kıyas yapmak demektir ki, böyle bir kıyaslama muteber değildir. Zahir olan cumhur'un kavlidir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) dul iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla evlenmiştir. Hâl tercemesi 600 nolu hadîste

geçmiştir.
E n e s (Radıyallâhü anhJ'm hadîsinden çıkarılan hüküm şudur: Evli bir adam tekrar evlendiğinde sonradan evlendiği kadın dul ise onun yanında üç gece ikâmet eder. Sonra mevcut karılarının hepsinin yanında adaletli bir şekilde sıra ile ikâmet eder. Sonradan evlendiği kadın bakire ise onun yanında yedi gece ikâmet eder. Ondan sonra sırayla ve adaletli bir şekilde hepsinin yanında ikâmet eder,
Tuhfetü'I-Ahvezî'de şöyle denilmiştir:
"Yukardaki hüküm (yâni anlattığım hüküm) Şafiî, A h -med, İshak ve Cumhur'un kavlidir.
Nevevi, Müslim'in şerhinde : 'Bu hadis yeni evlenilen kadın için özel bir hak bulunduğuna delâlet eder. O hak şudur : Eğer bakire ise onun yanında yedi gün ve gece üst üste ikâmet edilir. Sonra mevcut karılar arasında nöbetle ikâmet etmeye başlanılır. Nöbet işi hesaplanırken onun yanında kalınan yedi günlük süre müstesna tutulur. Eğer sonradan alınan kadın dul ise bu kadın serbesttir. Dilerse ilk üç gece onun yanında ikâmet edilir, sonra mevcut kadınlar arasında adaletli nöbet işine başlanılır. Onun yanında kalınan üç günlük süre nöbet işinden müstesna tutulur. Şayet bu dul kadın yedi gün ikâmet şıkkını tercih ederse kocası ona uyar. Bu süre bittikten sonra diğer karıların her birisinin yanında yedişer gün ikâmet edildikten sonra sıra bu dul kadına gelir. Şafiî ve ona muvafakat edenlerin mezhebi budur. Sahîh hadislerle sabit olan hüküm de budur. Mâlik, Ahmed, İshak, Ebû Sevr, îbn-i C e r i r ve Cumhur'un kavli budur', demiştir.
Hanefî imamlarından Muhammed, kendi Muvatta'mda Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)nın hadîsini rivayet etmiştir. Oradaki rivayet şöyledir: «(Ey Ümmü Seleme) dilersen senin yanında yedi gün ikâmet ederim ve diğer karılarımın yanında da yedişer gün kalırım. Dilersen senin yanında üç gün kalırım ve (sonra) dolaşmaya başlarım.» buyurulmuş. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) : (Benim yanımda) üç gün (ikâmet et) demiştir."
İmam Muhammed bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Biz bununla amel ederiz. Eğer onun yanında yedi günü tamamlarsa diğerlerinin yanında da yedişer gün kalır. Ona diğerlerinden fazla bir hak vermez. Eğer onun yanında üç gün kalırsa diğerlerinin yanında da üçer gün kalır. Ebû Hanîfe' nin ve bizim mezhebimizin bütün Fıkıhçılannın kavli budur, demiştin"
Tuhfe yazan cumhur'un mezhebine taraftar çıkarak Hanefi âlimlerin yeni karı ile eski karı arasında ve bakire ile dul kadın arasında ikâmet bakımından bir farkın bulunmadığı yolunda verdikleri hükmün hadîslerin zahirine uymadığını söylemiştir. Daha sonra tmam Muhammed'in Muvatta* üzerinde yazılmış olan 'Et-Ta'liku'1-Mümecced* adlı kitaptan uzunca bir parçayı nakletmiştir. Bu eserin sahibi de cumhur'un görüşüne taraftar çıkmıştır . [147]

27- Karısı, Yatağına Gireceği Zaman Adamın Söyliyeceği (Duâ) Babı

1918) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radıyallâkü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz bir kadına, bir hizmetçi (=köle veya câriye) ye veya bir hayvana sahip olduğu zaman onun başının ön kısmından tutsun ve şöyle desin; Allah'ım! Ben bunun hayrından ve yaradılışın-daki (huylan ile vasıflan) nın hayırlısından (nasibimi) şüphesiz senden diliyorum. Bunun şerrinden ve yaratılışındaki (huylan ile vasıflan) nın şerrinden sana sığınıyorum.-"[148]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Nesai de bunu mânâyı etkilemeyen az kelime değişikliği ile rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki hadis metninde mevcut benzer duadan önceki metin meâlen şöyledir:
"«Biriniz bir kadınla evlendiği veya bir hizmetçi (köle veya câriye) satın aldığı zaman şöyle desin... ve biriniz bir deve satın aldığı zaman hörgücünün tepesinden tutsun ve bu (duâ)nın mislini söylesin.»
Ebû Dâvûd demiş ki: Râvi Ebû Said şu ilâveyi de yapmıştır: «Sonra devenin başının kısmından tutsun ve kadın ile hizmetçi hakkında bereket için duâ etsin.»"
Hizmetçi diye terceme ettiğim hadîsdeki 'Hadım' kelimesinden maksat köle ve câriyedir.
Hadîsdeki emir müstehablık içindir. Bir kadınla evlenen, köle veya câriye satın alan veya hibe gibi yollarla elde eden veya bir hayvana sahip olan bir kimsenin bu duayı yapması meşru ve müs-tehabUr.

1919) İbn-İ Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'&dtı rivayet edildiğine ibre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden bir kimse karısının yanına (cinsel ilişki için) yaklaşmak isterken: "(Bismillah) Allah'ım! Şeytanı benden (ve eşimden) uzak 1 aştır ve şeytanı bize vereceğin (zürriyet)den uzak eyle" derse, soı» ra (bu cinsel ilişkiden) onların bir çocuğu olursa Allah Teâlâ şeytanı o çocuğa musallat etmez veya şeytan o çocuğa zarar veremez >'[149]

İzahı

N e s â i' den başka Kütüb-i Sitte'nin tümünde bu hadis vardır. A h m e d de rivayet etmiştir. Parentez içi ifâdeler diğer rivayetlerden istifâde edilerek yazılmıştır.
Hadîsdeki duâ bâzı rivayetlerde şöyledir: Önemine binâen aynen buraya geçiriyorum. Çünkü daha şümullü olup başında besmele de vardır:
-Allah'ın ismi ile. Allah'ım! Şeytanı bizden uzaklaştır ve şeytanı bize vereceğin (zürriyyet)den uzaklaştır.»
Adam eşine yaklaşmak istediğinde, önce bu duayı okumalı, sonra yaklaşmalıdır. Çünkü yaklaşırken okumak hadisin emrine uymadığı gibi saygısızlık Duanın adabına aykındır.
Anılan duayı okuduktan sonra eşine yaklaşan ve bu yaklaşımdan olan çocuğa şeytanın zarar veremiyeceği veya Allah'ın o çocuğa şeytanı musallat ve hâkim etmiyeceği anlamını ifâde eden cüm-lelerdeki "Veya" ifâdesi râvi'nin tereddüdünden ileri gelmiştir. Bu cümlelerden; «Allah o çocuğa şeytanı musallat eylemez.» cümlesi diğer rivayetlerde yoktur.
Diğer cümle yâni «Şeytan ona zarar veremez» anlamını veren cümle ise diğer rivayetlerde biraz farklı metin halindedir. Ama hepsinin ifâde ettiği mânâ ayni noktada birleşir.
Buhâri ile Müslim'in bir rivayetlerinde ve Ebû D â v û d' un rivayetinde bu cümle: W« ûUsûtî a^Jaj ^J = «O çocuğa hiç bir zaman hiç bir şeytan zarar veremez.» şeklindedir.
Hadisin zahirine göre o çocuğa şeytan hiç bir zarar veremiyecek-tir. Fakat âlimler bu cümleyi umumî mânâda tutmamışlardır. Bu hususta âlimler ittifak halindedir. Bu ittifakın sebebi, Buharı1-nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettiği şu mealdeki hadîs olabilir: «Âdem oğullarından doğan her çocuk doğarken şeytan ona dokunur ve bu dokunmadan dolayı çocuk çığlık çıkararak bağırır, Meryem ve oğlu İsâ (Aleyhisselâm) bundan müstesnadır.» Şeytanın dokunması bir nevî zarardır. Ve çocuğun bağırmasına sebebiyet verir.
Âlimler, şeytanın zarar veremiyeceğine dâir cümleyi yorumlama şeklinde ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Bâzılarına göre cümlenin mânâsı şöyledir: "Besmele ve anılan duâ bereketi ile şeytan, o çocuğa hâkim olamıyacak" ve çocuk, Allah Teâlâ'nın aşağıdaki âyette beyan buyurduğu kullardan olacaktır."
"(Ey Şeytan) Kullarımın üzerinde senin bir hâkimiyetin olamaz. Ancak sana uyan sapıklar bundan müstesnadır.[150]
Bir kısım âlimlere göre cümleden kastedilen mânâ şudur: "Şeytan o çocuğu dîninden çıkaramıyacaktır. Veya çocuğun bedenine zarar veremiyecektir. Yahut ona çarpamıyacaktır." Maksat, şeytan onu hiç bir günaha sokamıyacak, demek değildir.
Başka bir kavle göre, maksat, şeytanın o çocuğu büyük günahlara sokamıyacağıdır.
Diğer bir kavle göre maksat, çocuk büyüdükten sonra bir günah işlediği takdirde şeytan onu tevbe etmekten ahkoyamıyacaktır.
Başka çeşit yorumlar var ise de bu kadarını anlatmakla yeti-nelim. [151]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Karı ile koca cinsel ilişkide bulunacaklarından biraz önce koca anılan duayı okursa ve bu ilişkiden çocuk doğarsa, o çocuğun müslümanlık dîni üzerinde öleceği müjdesi verilmiştir.
2. Rızık yiyecek, giyecek ve içeceğe inhisar etmez. Allah Teâ-lâ'nın kullarına verdiği her nîmet rızıktır. Çocuk bir rızıktır. îlim ve ibâdetler de

çocuk gibi birer rızıktır.
3. Besmele ve duaya devam etmek o kadar müstehabtır ki; meşru cinsel ilişki istendiğinde bile okunması müstehabtır.
4. Şeytandan ve zararlı her şeyin şerrinden Allah'a, O'nun ismine ve duaya sığmmalıdır.
5. Her çeşit hayra, insanı muvaffak eyleyen Allah Teâlâ'dır. Başarı ve kolaylık O'nun yardımı ile gerçekleşir.
6. Şeytan insanın beraberindedir. Ancak Allah'a zikir edildiği zaman şeytan uzaklaşır. [152]

28- (Eşlerin) Cinsel İlişkide Örtünme (ye Riâyet Etmelerinin Önemi) Babı

1920) Behz bin Hakîm'in dedesi (Muâviye bin Hayda) (Radtyal-lâhü anhümyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
—Yâ ResulalIah! Avretlerimizin neresini örteriz (örtmemiz gerekir), neresini örtüsüz bırakırız (örtmeyebiliriz)? diye sordum.
Efendimiz, (bana) :
— «Sen avretini (helâlin olan) karından veya cariyenden başka herkesten sakla!» buyurdu. Ben:
— Yâ Resûlallah! Eğer kavm kendi aralarında (karışık ve bir yerde) olsalar, (avretle ilgili hüküm nedir?) bana bundan haber ver, dedim.
Efendimiz (bana) :
— «Avretini hiç kimseye göstermemeye gücün yeterse sakın avretini katiyyen gösterme!» buyurdu. Ben t
— Yâ Resûlallah! Eğer birimiz (tek başına) boş bir yerde olursa? (hüküm nedir) diye sordum. Buyurdu ki:
— «İnsanlara nazaran Allah'tan haya etmek daha vâcibtir.»" [153]

İzahı

Bu hadisin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Araştırmalarıma rağmen, Kütüb i Sitte'nin diğerlerinde bu hadis'e rastlamadım. Câmiü's-Saglr'de zikredilen bu hadîsin A h m e d . Hâkim, Beyhaki ve Ebû Ya'la tarafından rivayet edildiği bildirilmekle yetinilmiştir. Zâten Buhâri ve Müslim de Muâviye bin Hayda (Radıyallâhü anh) isimli saha-bî'den hadis rivayet edilmediğini bu hadisin izahından sonra anlatacağım. Bu zâtın hâl tercemesinden de anlaşılıyor. Kanımca bu hadis Zevâid türünden olması kuvvetle muhtemeldir.
Hadis, adamın kendi avret mahallini örtmekle mükellef olduğuna, yalnız helâli olan karısına ve helâli olan cariyesine karşı örtmekle mükellef olmadığına delâlet eder. Tercemede parentez içinde (helâl olan) kaydını ilâve ettim. Çünkü bâzı hallerde adam karısına ve cariyesine karşı bile avret yerlerini açamaz. Meselâ: Vat-i şüphe yâni, kocasından başka bir adam bir kadını, kendi karısını sanarak, kadın da onu kendi kocasını sanarak cinsel münâsebette bulunup sonra yanıldıkları anlaşılınca evli olan bu kadın anılan cinsel ilişkiden dolayı iddet denilen sürece kocasından uzak kalmakla ^mükelleftir. Zira hatalı birleşim neticesinde kadın gebe çıkabilir Kocası da bu süre henüz bitmemiş iken onunla birleşirse doğacak çocuğun kimden olduğu meçhul kalır. Bu sakıncanın giderilmesi için kadın iddete tâbidir. Ve bu sürece kocası ona yaklaşamaz ve avret yerini ona karşı açamaz.
Keza adam, dinden çıkmış cariyesine, putperest veya ateşperest cariyesine veya başka bir erkekle evli cariyesine yaklaşamaz, cinsel ilişkide bulunamaz. İşte böyle bir cariyeye karşı efendisi avret yerini açamaz.
Sahâbi'nin "Kavm kendi aralarında olsalar" cümlesi ile sorduğu soru iki şekilde yorumlanabilir. Şöyle ki:
Sahâbi'nin maksadı, adam, babası, anası, oğlu ve kızı gibi mahremi sayılan yakınları ile beraber bir yerde bulunsalar yine avret yerini örtmek mecburiyetinin bulunup bulunmadığını sormak, olabilir.
Onun maksadı, erkeğin erkeklerle veya kadının kadınlarla beraber olması hâlinde avret yerini örtmek mecburiyetinin olup olmadığını sormak olabilir.
Bu soruya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilen cevapta, kişinin olanca gücü ile avret yerini kimseye göstermemesi emrolunmuştur. Şu halde tedavi gibi bir zaruret hâlinde ihtiyaca göre avret yeri açılabilir. Fazlası açılamaz.
Hadisin son kısmında sorulan soruya verilen cevaptan, kişinin kendi başına ve yalnız olarak bir odada bile bulunduğu zaman avret yerini açmamasının uygunluğu, zira Allah Teâlâ'ya karşı daha çok hayâlı davranmanın önemi anlaşılıyor. Allah Teâlâ her şeyi görür. Örtüler O'nun görmesine hâşa engel olamaz. Gaye Allah'tan saklanmak ve avret yerini ondan gizlemek değildir. Çünkü bu imkânsız bir şeydir. Gaye, Allah Teâlâ'nın emrine itaat etmek, O'nun rızâsına uygun hareket etmek ve sevdiğini yapmak üzere her yerde ve her zaman örtünmektir.
Erkeğin, erkeğe, mahremi olan kadınlara ve yabancı kadınlara karşı örtülü tutması gerekli avret yerleri ile kadının, kadınlara, mahremi olan erkeklere ve yabancı erkeklere karşı örtülü tutması gerekli avret yerleri ve karı - kocanın biribirinin avret yerlerine bakmaları hakkında geniş bilgi Müellifimizin 661 - 662 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
Muâviye bin Hayda (RA.)'ra Hâl Tercemesi
Muâviye bin Hayda bin Muâviye bin Kuşeyr el-Kuşeyrî, Peygamber (S.A.V.)'-den hadis rivayet eden bir sahabîdir. R&vileri ise oğlu Hakim,. Urve bin Röveym el-Laham! ve Hatnld el-Tezenl'dir. îbn-i Sa'd : Onun, peygamber <S.A.V.)'in yanma giderek sohbeti ile müşerref olduğunu, Efendimize bâzı sorular sorduğunu ve O'ndan hadsler rivayet ettiğini söylemiştir. Muhammed bin es-Saib el-KelbİI de : Babam bana dedi ki, ben Horasan'da Muâviye bin Hayda (R.A.)'a yetiştim. Horasan savaşında bulundu ve orada vefat etti, demiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesaî onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Müellifimiz de onun hadislerini rivayet etmiştir. (El-Menhel: Cild 9, Sah. 170)

1921) Utbe bin Abd es-Sülemî[154] (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden birisi karısına yaklaşmak (cinsel münâsebette bulunmak) istediği zaman (karısı ile beraber) örtünsün der) ve yabanî eşeklerin çıplaklığı gibi soyunmasından).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Hadisi sahâbi'den rivayet eden tabii meçhul olduğu için senedi zayıftır. [155]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin benzerini Taberânî, Beyhakî ve îbn-i Ebî Şeybe, Abdullah bin M e s'u d (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. CâmiüVSa-ğîr'de nakledilen hadîs metninin son cümlesi;
«Koca ile karısı yabani iki eşeğin çıplaklığı gibi soyu namazlar.- şeklindedir.
N e s a i de bunun benzerini Abdullah bin Sercis el-Müzeni (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Notta belirtildiği gibi Zevâid yazarı seneddeki tabiî yâni Âb-dü'1-A'Iâ bin Adî meçhul olduğu için isnadın zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak yukarda anlattığım gibi îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ve Abdullah bin Sercis (RadıyaJ-Jâhü anh)'den rivayet edilen hadîsler bu hadîsin şâhidleri durumundadırlar. Câmiü's-Sağîr şerhinde hadîsin sahîh olduğu bildirilmiştir.
Hadisdeki emir mendupluk içindir. Adam ve karısı kapalı ve kimsenin göremiyeceği bir yerde birleştikleri takdirde üstlerine bir şey örtmeleri menduptur. Ancak çocukları gibi başka bir kimsenin görebileceği bir yerde olurlarsa örtünmeleri vâcibtir. Örtüsüz birleşmeleri haramdır. Aynca başka bir kimsenin göreceği yerde birleşmeleri yasaktır, tslâm terbiye ve âdabına aykırıdır. Kötülüğe sebebiyet vermesi de ayrı mahzurdur.
Hadisdeki "Ayr" kelimesini yabani eşek diye terceme ettim. Bâzılarına göre evcil eşeğe de "Ayr" denilir. Çıplak birleşmeye eşeklerin örnek gösterilmesinin sebebi onun en ahmak hayvan oluşudur.

1922) Aîşe (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in fercine katiy-yen bakmadım veya bu yerini görmedim.
Râvi Ebû Bekir demiştir ki: Ebû Nâim'in dediğine göre bu hadîsi Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet eden râvi Aişe (Radıyallâhü anhâ) nın kadın olan mevlasıdır." [156]

İzahı

Bu hadîs müellifin 662 nolu hadîsinin aynısıdır. Orada belirtildiği gibi bu hadis Zevâid türündendir. îsnadı da zayıftır.
Hadisin gerekli izahı orada yapılmıştır. Oraya müracaat edilmesi tavsiye olunur. [157]

29- Mak'adlarında Kadınlara Varmaktan Nehiy Babı

1923) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildikte göre; Peygaml>er (Sa/ta/lahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
Makadında karısıyla cima eden adama Allah (rahmet bakışı ile) bakmıyacaktır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: 'Bunun senedi sahihtir. Çünkü İbn-i Hib-bân, râvi el-Hâris bin Muhalled'i sikalar içinde zikretmiştir. Senedin kalan râvileri sıka zatlardır.'
Sindi de : Ebû Pâvûd ve TirmizİI bu hadisi, buradaki metne yakın bir metinle rivayet etmişler, demiştir. [158]

İzahı

Zevâıd türünden olan bu hadîsin açıklanması ile ilgili olarak Sindi şöyle der:
Allah Teâlâ'nın bakmasından maksat, âhiret günü ilâhi rahmete müstehak kılınacak öncü mü'minler'e rahmet bakışıdır. Yâni bu kötü fiili işleyen bir kimse, mü'min olarak ölse bile anılan kafile içinde yer alamıyacaktır. Hadis böyle yorumlanınca bu fiili işleyen bir mü'minin ebedi olarak ilâhi rahmetten tamamen mahrum kılınacağı mânâsı çıkmaz. Böyle bir mânânın çıkarılması zâten hatalıdır. Çünkü:"Şüphesiz Allah (Teâlâ) zâtına ortak koşulması (günahı)nı bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar.[159] âyeti Allah'ın küfürden başka günahları dilediği kimse için bağışlıyacağına delâlet eder. Bağışlaması rahmet bakışı ile olur. Allah'ın rahmeti olmadıkça hiç bir kimse Cennet'e giremez. Zerre miktarı İmanı olanların netice itibarı ile yâni azabını çektikten sonra da olsa Cennetlik olduğu nass-larla sabittir. Şu halde bu şeni fiiii işleyen kişi mü'min ise, günahının cezasını çektikten sonra veya Allah dilediği takdirde daha önce Cennetlik olabilir. Bu da ilâhi rahmet sayesinde gerçekleşir. Hâl böyle olunca bu kötü fiili işleyenin, ilâhi rahmetten tamamen mahrum kılındığı mânâsı kastedilmemiş olur. Ve yukarıda anlatılan mânânın kastedildiği anlaşılır.
Notta Ebû Davud'un ve Tirmizi' nin bu hadîsi, buradaki metne yakın sözlerle rivayet ettikleri söylenmişti.
Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesaî' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri hadîsin meali şöyledir:
Makadında karısına varan kimse mel1 un (ilâhi rahmetten uzak)-dir.»
T i r m i z î' nin î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ) 'dan merfu' olarak rivayet ettiği hadis ise meâlen şöyledir:
«Makadda bir erkeğe veya bir kadına varan adama Allah (rahmet nazarı ile) bakmıyacaktır.»
Hulâsa gerek müellifimizin ve gerekse diğer müelliflerin rivayet ettikleri yukardaki hadîsler, adamın, helâli olan karısıyla makadda cima' etmesinin şiddetli tehdidi mucip, kötü ve çirkin bir fiil olduğuna delâlet ederler. Yabancı bir kadınla veya bir erkekle bu fiili işleyen kişi ise maazallah zina etmiş sayılır. Bu husustaki ayrıntılı bilgi için Fıkıh kitablarına müracaat gerekir. Müellifimizin 20. kitabında yeri geldiğinde biraz bilgi verilecektir.
Adamın kendi karısıyla makadda cima etmesi selef ve halef âlimlerinin cumhuru, tüm fıkıhçılar ve bütün hadîsçiler tarafından haram sayılmıştır. Delilleri yukarıdaki hadîsler, bundan sonra gelen hadisler ve benzeri hadislerdir.

1924) Huzeyme bin Sabit [160] (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine RÖre :
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Üç kez (üst üste) "Şüphesiz Allah gerçeği bildirmeyi bırakmaz." buyurdu (ktan sonra) : "Mak'adi arında kadınlara varmayınız" buyurdu, demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Haccâc bin Ertât tedlisçidir. Hadis münker olup hiç bir yönden sahih değildir.
(Hadisin senedine ait) durumun böyle olduğunu söyleyen bir kişi değildir. T i r m i z i bu hadisi Ali bin Talk (Radi-yallâhü anhJ'den (merfu* olarak) rivayet etmiştir. [161]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin buradaki senedi zayıf ise de Şafii ayni hadisi başka bir senedle Huzeyme bin Sabit (Radıyallâhü anhî'den yine merfu olarak rivayet ederek senedindeki râvilerin hepsinin sıka olduğunu söylemiştir. Tekmile yazan E b û D â v û d' un Nikâh kitabının 46. babında Şafîî' nin uzunca rivayetini naklettiği gibi Tuhfe yazarı da bu hadisin A h m e d tarafından da rivayet edildiğini söylemiştir.
Hadîsdeki "İstihyâ" kelimesinin asıl mânâsı utanmak ve sıkılmaktır.
Hadîsdeki "Hak"tan maksat, doğru ve gerçek, demektir. 'Haktan istihya etmek' utanmak nedeni ile hakkı söylemeyi bırakmaktır.
Allah Teâlâ'nın zâtı, utanmak ve sıkılmak gibi noksanlıklardan pâk ve nezih olduğu için Kur'an-ı Kerimde ve hadislerde, Allah Teâ-lâ hakkında kullanılan 'İstihyâ' ifâdesi 'Bir şeyi beyan buyurmayı bırakmak' anlamında yorumlanır. Şu halde «Allah haktan istihya etmez» cümlesinin zahiri mânâsı "Allah hakkı ve gerçeği beyan buyurmaktan haya etmez ve sıkılmaz" şeklindedir. Haya ve sıkılma hâli yaratıklara mahsus bir zaaftır. Allah bundan münezzehtir. Bu cümle zahirine göre değildir. Kastedilen mânâ özlü olarak terceme-de bildirilmiştir. Daha açık bir ifâde ile bu cümleyi şöyle yorumlayabiliriz :
"Haya ettiğinden dolayı gerçeği söylemeyi terkeden kimse gibi Allah gerçeği söylemeyi terketmez. Gerçeği olduğu gibi beyan buyuruyor."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şer'î hükümleri beyan etmekte sıkılmanın söz konusu olmadığını muhatablarına bildirmek, biraz sonra beyan buyuracağı şer'î hükmü açıklamanın bir vecîbe olduğunu belirtmek ve muhatablannm dikkatini çekmek üzere mezkûr cümleyi üç defa tekrarlarmış sonra şer'i hükmü bildirmiştir.
Bu ve benzeri hadîslerden ilham almış olarak mü'minler, söylenmesinden sıkılan bir şer'i hükmü anlatmak istedikleri zaman : "Dinde haya yoktur/ derler ve ilgili hükmü anlatırlar.
T i r m i z i' nin Ali bin Talk (Radıyallâhü anhJ'den merfu olarak rivayet ettiğine göre notta işaret edilen hadis uzun olup konumuzla ilgili cümleleri şöyledir:
«... Ve m ak adi arın d a kadınlarınıza varmayınız. (Bunu açıklıyorum.) Çünkü Allah gerçeği beyân etmeyi bırakmaz.»
Ebû Dâvûd da Aii bin Talk (Radıyallâhü anh) 'in mezkûr hadisini rivayet etmiştir. [162]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Şer'i hükmü bildirmek hususunda çekingen ve utangaç olmamak gerekir. Böyle hükümleri münasip bir dille ve gerektiğinde anlatmak îslâmm titizlikle üzerinde durduğu haya adabına aykırı değildir.
2. Makadlarından kadınlara varmak kocaları için de yasak ve haramdır.

1925) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir: Yahudiler t Bir erkek bir kadının tenasül uzvuna kadının makat tarafından varırsa (bu birleşmeden doğan) çocuk gözü şaşı olur, diyorlardı. Bunun üzerine Allah Sübhanehû t"Kadınlarınız sizin için bir ekin yeridir. Artık bu ekin yerinize (kadının rahim yoluna) nasıl isterseniz varabilirsiniz.[163] âyetini indirdi."[164]

İzahı

N e s a i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Yahudiler, erkeğin, karısıyla arkadan yâni makadı ta rafından kadının rahim yolu olan tenasül organı ile normal cinsel ilişkide bulunduğu takdirde bu ilişkiden doğacak çocuğun gözü şaşı olduğuna inanıyorlar. Ve böyle söylüyorlardı. Onların iddiasına göre bu şekilde yapılan cinsel ilişki doğacak bebeğin gözlerine zararlı ve dolayısıyla yasaktır. Cenâb-ı Hak hadîste anılan âyet-i kerime'yi indirmekle onların itikat ve iddialarının yanlış olduğunu, kadınla yapılan normal ilişkide, kadının sırt üstü veya yüzü koyun yahut yanı üzerinde yatması, oturması veya başka şekilde durması doğacak çocuğa zararlı olmadığını ve bunda dîni bir sakınca bulunmadığını bildirmiştir
Âyet-i Celile'de, kadınlar çocuk yetiştirme bakımından tarlaya benzetilmiştir. Evlenmenin asıl amacı insan neslinin devamı ve çoğal-masıdır. Amaç bu olunca, erkek karısıyla ancak çocuk yetiştirme yolu olan kadının tenasül organı ile ilişki kurmaya yetkilidir. Âyet-i Kerime, çocuk yetiştiren tarlanıza varabilirsiniz, hükmünü beyan etmek suretiyle makadlarında kadınlara varılamıyacağına delâlet eder. Çünkü makadın

çocuk yetiştirme tarlası olmadığı bilinmektedir.
Mezkûr âyetin iniş sebebinin başka olaylar olduğuna dâir rivayetler de vardır. Geniş bilgi için Tefsir kitablarına baş vurmak gerekir. [165]

30- Azilıin Hükmünün Beyânı) Babı

Azil: Arap dilinde bir şeyi yerinden ayırmaktır.
Fikıhçılann dilinde: Cinsel ilişki zamanında kadının gebe kalmaması amacı ile erkeğin geri çekilerek suyunu dışarıya akıtması-dır.

1926) Ebû Saîd-î Hudrî (Ratityaf/âkü anA/den; Şöyle demiştir:
Bir adam azil'in hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sordu. Bunun üzerine Efendimiz s
«Siz azil yapıyor musunuz? Bunu yapmamanızda bir zararınız yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'mn, olmasını (ezelde) takdir buyurduğu her canlı behemehal olacaktır.» buyurdu."[166]

İzahı

Buharı. Müslim ve Ebıı Dâvûd da bunu rivayet etmişlerdir. Ahmed ve Tirmizi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Ebû Dâvûd'un rivayetleri uzundur. Oralardaki rivayetlere göre Beni M üs talik savaşının akabinde sahâbiler azil durumunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe sormuşlar ve bu cevabı almışlardır.
Hadîsin: cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır.
Bunlardan birisini tercemede sundum. Buna göre çıkarılan mânâ şudur : Azil işini terk etmenizden dolayı bir zararınız olmaz. Siz kadın gebe kalmasın diye azil yapıyorsunuz ve azil işini terk etmeniz hâlinde kadının gebe kalacağını ve böylece zararlı çıkacağınızı sanıyorsunuz. Halbuki durum böyle değildir. Çünkü bir canlının yaratılmasını Allah takdir buyurmuş ise o canlı mutlaka hayat bulacaktır. Sizin tedbiriniz takdiri bozmaz. Allah bir canlının olmasını takdir etmemiş ise siz olmasına çalışsanız bile olmasını sağlıya m azsınız.
Mezkûr cümlenin ikinci yorum şekli şudur: 'Azil yapmanızda bir zararınız yoktur. Yâni mânevi zarar olan günah yoktur." Bu takdirde mezkûr cümle ile azil yapmaya yine cevaz verilmiş olur. Ama azil tedbiri ile kadının gebeliğini önlemek sonucu elde edilmi-yebilir. Çünkü Allah Teâlâ bir canlının hayat bulmasını takdir etmiş ise o canlı mutlaka hayata kavuşacaktır. En basiti, erkeğin haberi bile olmadan ve farkına varmadan bir damlacık suyun rahme intikal etmesi ile cenin oluşabilir. Bu yoruma Köre Arapça gramerine
vâkıf olanların malumu olduğu üzere;cümlesinde olumsuzluk için olan "Lâ" edatı zaid sayılır
Azil yapmanın yasaklığına hükmeden âlimler ise; ifâdesini iki ayrı cümle kabul ederek şöyle
yorum yaparlar: "... Hayır. Azil yapmamanız üzerinize vâcibtir," Bu yoruma göre ikinci cümle birinci cümleyi te'kid ve takviye içindir.
Azil hakkındaki âlimlerin görüşlerini bu babın son hadisinin izahı bölümünde bildireceğim.
Bu hadîs, azil-yapmaktan vaz geçmenin daha iyi olduğuna ve azil yapılsa da yapılmasa da bir canlının yaratılması mukadder ise kimsenin bunu önliyemiyeceğine delâlet eder

1927) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta ve Kur*an (âyetleri) inmekte iken biz azil (işini) yapardık."[167]

İzahı

Buharı, Müslim ve Tirmizi de bu hadisi rivayet etmişlerdir M ü s M m' in rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir:
"Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz azil (işini) yapardık. Durum Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ulaştı da O bizi (azil işinden) m enetmedi.'
Câbir (Radıyallâhü anh) şunu demek istiyor: Biz azil işine devam ediyorduk. O sıralarda Kur'an âyetleri inmeye devam ediyordu. Eğer yaptığımız azil işi yasak olsaydı konu hakkında ilâhi vahiy inecekti. Böyle bir emrin indirilmemesi, yaptığımız işin câiz-liğine delâlet eder. Diğer taraftan biz bu işi yaparken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta idi. Eğer yaptığımız iş hatalı bir şey olmuş olsaydı, O bizi menederdi. O'nun bizi men etmemesi de bu işin câizliğine delâlet eder.
Tuhfe yazarı bu hadîs'in şerhinde şöyle der:
"Her hangi bir hüküm üzerinde Allah ve Resûlü'nün takriri yâni yapılan işe karşı çıkmamaları, o hüküm için delîl sayılabilir. Hadis buna delâlet ediyor. Çünkü eğer yapılan iş haram olsaydı Allah ve Resulü, buna karşı çıkacaklardı. Tabiî Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yapılan işten haberdar olması şarttır. El-Fetih yazarının anlattığına usûl âlimlerinin ekserisinin mezhebi şudur: Bir sa-hâbî bir hükmü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanına bağladığı (Meselâ Peygamber hayatta iken şöyle yapıyorduk dediği) takdirde, sahâbînin bu sözü, merfu hadîs hükmündedir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyuruğu hükmündedir. El-Fetih yazarı: Çünkü sahâbiler, karşılaştıkları sorunların çözümlenmesi ve şüphelerinin giderilmesi için dâima Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vururlardı. Bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yapılan azil işinden haberdar olduğu ve buna karşı çıkmadığı anlaşuyor. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in durumdan haberdar olduğu, müteaddit yollarla vâ-rid olan hadislerde açıkça belirtilmiştir, demiş ve M ü s 1 i m' in rivayet ettiği bu hadisi nakletmiştir."

1928) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü ankyûtn; Şöyle demiştir:
Hür kadının izni olmadıkça (kocası tarafından) ondan azil yapılmasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır.
Not: Bunun senedinde bulunan r&vi tbn-i Lahia'nın zayıf olduğu Zev&Id'de bildirilmiştir. [168]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîse göre adam hür karısı ile cinsel ilişkilerde bulunduğunda karısının izni olmadıkça suyunu dışarı akıtamaz. Fakat cariyesi ile ilişkide bulunduğu zaman cariyesinden izin almadan suyunu dışarı akıtabilir.
Tuhfe yazarının beyânına göre, Beyhaki ve Abdür-r e z z â k ' in tahriç ettikleri bir hadîste; "lbn-i A b b â s (Ra-dıyallâhü anh) : Hür kadının izni olmadıkça ondan azil yapılması yasaklanmıştır, demiştir." İbn-i EbİŞey be' nin İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre kendisi cariyesinden azil yapıyormuş. Beyhaki de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den bunun mislini rivayet etmiştir. Bu eserler müellifimizin hadisini takviye ederler. [169]

Âlimlerin Azil Hakkındaki Görüşleri

Tekmile yazarı babında şöyle der:
"Cariyelerden azil yapmak için sahâbilerin bir kısmı ile tabiilerin bir kısmı ruhsat vermişler, bir kısmı da mekruh görmüşlerdir. Rivayet edildiğine göre; 4İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : Azil hususunda hür kadından izin istenir. Cariyeden izin istenmez, demiştir."
Hanefiler, Şafii ve Ahmed böyle hükmetmişlerdir.
Mâlik: Hür kadından izin almadıkça kocası ondan azil yal pamaz. Cariyeye gelince; Eğer nikâhlı karı ise efendisinden izin almadıkça kocası ondan azil yapamaz. Câriye bir erkeğin nikâhlısı olmayıp efendisinin emrinde ise efendisi onunla cinsel ilişkide bulunurken ondan izin almaksızın azil yapabilir, demiştir.
N e v e v î: "Biz Ş â f i i 1 e r' e göre, kadın hür olsun, câriye olsun, azil işine rızâ göstersin, göstermesin her durumda azil mekruhtur. Bunun içindir ki Ahmed ve Beyha.kî' nin rivayet ettikleri Cudame bint-i Veheb (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde azil durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e
sorulduğunda verilen cevapta; «Azil, diri olarak kız çocuğunu toprağa gömmenin sinsi bir şeklidir.» buyurulmuştur. Çünkü diri diriye çocuğu

toprağa gömmekle çocuk katledilmiş oldugu gibi azil âdeti de doğum yolunu kesmektir. Bu sebeple arka daşlarımız azil işini mekruh saymışlardır. Bunun haram olup olmadığı hususuna gelince, bizim arkadaşlarımız: Adam, sahibi bulunduğu cariyesi ile cinsel temas yaptığında cariyesi razi olsun olmasın, azil yapması haram değildir. Nikahlanan cariyeden azil yapmanın hükmü de böyledir. Çünkü câriye sahibi, onunla yaptığı cinsel ilişkiden çocuğun dogması hâlinde artık o câriye satılamaz ve dolayısıyla sahibi zarara uğramış olur. Câriye ile evlenen adamın o cariyeden doğacak çocuğu, köle veya câriye sayılır. Bu nedenle adam zararlı çıkar. İşte bu zararların önlenmesi için cariyeden azil yapılması haram sayılmamıştır, derler.
Hür karıya gelince, eğer müsaadesi varsa kocası azil yapabilir. Müsaadesi yok ise bir kavle göre azil işi haramdır. En sahih kavle göre mekruhtur.
'Azilin yapılabileceğine delâlet eden hadisler ile diğer hadîslerin arasını bulmak üzere, azilin yasaklanmasına dâir hadislerdeki yasak-lama, tenzihen mekruhtuk mânâsına ,azilin yapılabileceğine dâir hadîsler de azilin haram olmadığına yorumlanmahdır. Azilin yapılabileceğine delâlet eden hadîslerin mânâsı azil işinin mekruh olmaması, demek değildir.
Hür kadının izni olmadıkça ondan azil yapmanın haramlığma hükmeden âlimler: Hür kadından azil yapmak işinde kadmm zararı vardır. Bu nedenle onun izni olmadıkça azil caiz değildir, demişlerdir,' diye bilgi vermiştir."
Tuhfe yazarı da şöyle der;
"El-Fetih'te anlatıldığına göre İbn-i Abdi'1-Berr: Hür kadının izni olmadıkça kocasının ondan azil yapamıyacağı hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü cinsel ilişki kadının haklarındandır. Kadın kocasından bu hakkı isteyebilir. Örf ve âdette bilinen cinsel ilişki, azilsiz olarak yapılandır, demiştir. El-Hâf iz, İbn-i Hubeyre1 nin de îbn-i Abdi'1-Berr gibi bu hususta icmâ bulunduğunu söylediğini, nakletmiştir.
El-Hâf iz daha sonra : Hür kadından azil için müsaade alınmasının esas olduğuna Ömer (Radıyallâhü anh)'in (1928 nolu) hadîsi delâlet eder. Cariyeye gelince, eğer nikahlanmış durumda ise o da hür kadın hükmündedir. Ancak kendisinden mi efendisinden mi? izin alınacağı hususunda ihtilâf vardır. Eğer câriye nikâhlı değil ise efendisinin onunla ilişkide bulunduğunda azil için ondan izin istemesine gerek bulunmadığı hususunda âlimler ittifak halindedir, demiştir."
Hanefi fıkıh ki tablalının beyânına göre hür kadından ve nikâhlı cariyenin efendisinden izin almadıkça kocaların azil yapmaları caiz değildir. Zaman bozukluğu gerekçesi ile zayıf bir kavle göre izinsiz azil yapılabilir. Adam, sahibi bulunduğu ve bir kimsenin nikâhı altında bulunmayan cariyesinden izin almadan ondan azil yapabilir. [170]

Doğum Kontrolü Hakkındaki Hanefî Alimlerin Görüşleri

Ed-DürrüT-Muhtar'm Hazar ve ibaha kitabı nin 'Nazar ve mess"
babının sonunda azil mes'elesinin hükmü anlatılmıştır. Bu kitabın haşiyesinde İbn-i Âbidin, azil mes'elesi hakkında bâzı nakiller yaptıktan sonra şöyle der:
"Ez-Zahîre'de: Erkeğin suyu kadının rahmine ulaştıktan sonra, kadın o suyu dışarı attırmak isterse, âlimler demişler ki: Cenine ruhun girdiği süre olan 120 gün geçtiği takdirde kadın bunu yapamaz. Bu süre dolmadan önce kadının bunu yapıp yapmıyacağı hususunda yetkili âlimlerimiz arasında ihtilâf olmuştur, denilmiştir.
El-Haniye sahibi: Ben bu süre dolmamış iken kadına böyle mü-bahlık hükmünü vermeye karşıyım. Çünkü ihrama girmiş olan bir hacı adayı ihramda iken av avlanması yasak olduğu gibi avın yumurtasını da kıramaz. Kırsa tazminat öder. Çünkü o yumurta bir av hayvanının aslıdır. Bunun gibi rahime ulaşmış meni de bir ceninin aslını teşkil etmektedir. Bunu dışarıya attırmak en azından günahtır. Tabii şer'i şerifçe meşru sayılan bir özür yok ise hüküm budur, demiştir. Tamamlayıcı bilgi Ihyâü'J-Mevaf kitabından biraz evvel gelecektir. Allah en iyi bilendir."
Dürrü'I-Muhtâr müellifi 'İhyâü'I-Mevat' kitabının girişinden bir kaç satır önce *EI-Vehbaniyyefden naklen aldığı nazım hâlindeki metinde şu beyitler de vardır:
Manâsı: Hamlini düşürmek için kadının ilâç içmesi tahrimen mekruhtur. Cenin henüz şekillenmeye başlamamış iken meşru mazeret için kadının ilâç içmesi caizdir.
Eğer kadın isteyerek ölü bir düşük düşürürse kadının yakınları tarafından sağlanan tazminat düşüğün babasına Ödenir.
İbn-i Âbidin yukardaki beyitlerle ilgili olarak şu bilgiyi sunar:
"EI-Hânlyye'de: 'Cenin henüz şekillenmeye başlamamış iken de bunu düşürmek günahtır. Ancak bir katil günahı kadar değildir, denilmiştir.
Anılan meşru mazeret şöyle olabilir: Emzikli kadında gebelik belirtisi görülür, onun sütü kesilir, süt anayı tutmaya çocuğun babasının maddî durumu elvermez ve emzikli çocuğun hayatı tehlikeye girerse, âlimler demişler ki, cenin henüz kan pıhtısı veya et parçası hâlinde olup şekillenmeye başlamamış ve her hangi bir organı belirmemiş iken, kadın onu düşürmek için ilâç içebilir. Âlimler bunu 120 günlük süre ile takdir etmişlerdir. Anılan şartlar dâhilinde, düşürmenin câizliğinin sebebi emzikli çocuğu korumak için henüz şekillenmemiş bir düşüğü feda etmektir,1 denilmiştir.
Cenin şekillenmeye başlamış sayılması için el-Künye'de beyan edildiği gibi, ceninin parmak veya ayak yahut da başka bir organının belirlenmesi veya cenin üzerinde tüy bitmeye başlamasıdır.
Kadın isteyerek ve ilâç kullanarak veya başka bir şey yaparak şekillenmeye başlamış Ölü bir cenin düşürürse kadının yakınları, yakını yoksa kadın kendi malından 'Gurre' denilen beşyüz dirhem gümüşü tazminat olarak ceninin babasına öderler. (Bu maddi bir tazminattır. Kadının işlediği günah bir katil günahıdır. Bu günahı ve mânevi sorumluluğu ayrıdır. Bu tazminatla bağışlanmaz. Kadın kocasının muvafakati ile bu günahı işlemiş ise yine günah olmakla beraber 'Gurre' denilen tazminatın ödenmesi durumu yoktur.)
Kadın yine isteyerek ve bir ilâç kullanarak canlı bir cenin düşürüp cenin düştükten sonra ölürse, kadının yakınları tam diyet yâni bin dinar altın veya 10 bin dirhem gümüşü çocuğun vârislerine ödiyecekler. Kadının yakınları yok ise kadınln malından tahsil edilir. Kadın bu çocuğa mirasçı olamaz. Ayrıca bir köleyi satın alıp azad etmesi buna gücü yetmezse iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. Kadın bir katil günahı işlemiş sayılır."
Yukarıdaki bilgiyi verirken kitabın 'Cenin* babından naklen bâzı cümleler eklenmiştir. Bu konu çok geniştir. Tam bilgi için fıkıh kitablanna müracaat edilmesi tavsiye olunur.
Ülkemizde doğum Kontrolü namı altında bir çok yavrucakların canlarına pervasızca kıyıldığı için önemine binâen yukardaki bilgiyi aktarmayı gerekli gördüm.
Bâzı mazeretler dolayısıyla kadının gebe kalmaması için kocası nın muvafakati ile ön tedbir alınması caizdir. Bu anlamda doğum kontrolünün sakıncası yoktur. Ama yukarda anlatılan durumlar, doğum kontrolünün sınırları dışına çıkılmış durumlardır.
Burada âcizane gördüğüm korkunç bir rüyamı sayın okuyucularıma bir hâtıram olması ve beni rahmetle anmalarına vesile olması ümidi ile anlatmayı uygun buldum : 1976 yılında bir adam bana müracaat ederek, karısının tahminen bir aylık gebe olduğunu ve emzikli çocuğunun bulunduğunu söyliyerek bu gebelik hâlinin bir ilâç kullanılmak suretiyle giderilmesi için fetva istedi. Gebelik süresinin bu kadar olduğunu ve mazeretlerini dikkate alarak, ilâç kullanmasında dinî bir sakınca bulunmadığını söyledim. Bunu takip eden günlerde şöyle bir rüya gördüm :
Bir meydandayım. Orada içleri su ile dolu üstleri açık bidonlar vardı. Orada 7 - 8 yaşlarında gül ve top gibi çocuklar duruyor. Bâzı adamlar bu çocukların boyunlarından ve ayaklarından tutup bu çocukların başlarını bu bidonların içine daldırıp boğuyorlar. Ben de bu manzarayı üzüntülü olarak seyrediyorum.
Sayın okuyucularım! Ben bu korkunç rüyayı gördükten sonra, çok korkmaya başladım ve gebelik süresi ne olursa olsun, bunu gidermek için artık fetva vermemeye kesin karar verdim. Ve derim ki, rüya ile şer i mes'eleler için fetva verilmez. Ama yukarıya aldığım El-Hâniye adlı kitabın müellifinin fetvasına bütün içimle katılıyorum. Çok ciddî ve meşru bir hayati mazeret olmadıkça cenin henüz kan pıhtısı hâline gelmemiş olsa bile bunu düşürmeye kalkışmak günahtır ve yasaktır. Ama gebeliği önleyici azil veya sağlığa zararlı olmayan ilâç kullanmak yahut torba kullanmak kadın ile kocasının ortak muvafakati ile olursa bunda dini bir sakınca yoktur. [171]

31- 'Kadın Ne Halası Üzerine Ne De Teyzesi Üzerine Nikahlanır' Babı

1929) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'t\ex\ rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikahlanır.»"

1930) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)\]en; Şöyle demiştir:

Adamın, bir kadınla onun halasını, yine bir kadınla onun teyzesini birlikte nikâhı altında bulundurmasının yasaklığını Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve SellemJ'den işittim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin tshak tediisçİ olup bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir.

1931) Ebû Mûsâ (Radtyallâhü anh):den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikahlanır.-" Not: Bunun senedinde Cübâre bin el-Muğallis'in bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [172]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini A h m e d, Müslim ve Ebû Dâvûd da ayni lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadisin metin kısmi uzundur. Ayrıca ayni mânâyı ifâde eden başka bir hadîsi yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den merfu olarak Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, TirmizİJ, Ahraed, Nesai ve BeyhakÎ rivayet etmişlerdir.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet ettikleri bir hadisin meali şöyledir:
«Kadın kendi halası üzerine nikâhlanamaz. Hala kendi kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Kadın kendi teyzesi üzerine nikâhlanamaz. Teyze de kendi kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Ne büyük (olan hala ve teyze) küçük (olan kardeşlerin kızları) üzerine, ne de küçük, büyük üzerine nikahlanır.»
Tirmizi, ayni hükümleri ifâde eden benzer bir hadîsi yine merfu olarak t bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadislerinin hasen - sahih olduğunu söyler. Tirmizi bu arada şöyle der:
"Bu hükümler hakkında Ali, İbn-i Ömer, Abdullah bin A m r (bin el-As), Ebû Saîd-i Hudrî, Ebû Üsâme, Câbir, Âişe, Ebû Musa ve S e m û -re bin Cündüb {Radıyallâhü anhümî'den de hadisler rivayet edilmiştir.
Hadislerin tümü, bir adamın bir kadın ve o kadının halasını veya teyzesini birlikte nikâhı altında bulunduramıyacağına delâlet ederler. Bütün âlimlerin uygulamaları ve hükümleri bu hadîslerledir. Alimlerden muhalif kalan bir kimseyi bilmiyoruz. Bu hükümlere göre bir adam bir kadınla evli iken o kadının teyzesini veya halasını veya onun erkek kardeşinin kızını yahut kız kardeşinin kızım alamaz. Yâni karısının sayılan yakınlarının hiçbirisi ile evlenemez. Ev-lense ikinci nikâhı hükümsüzdür. Bütün âlimlerin kavli budur."
Tuhfe yazan da bu konuda rivayet edilen bâzı hadislerden söz ettikten sonra el-Hâfız'dan naklen başka sahâbîlerin de konu hakkında benzer hadisleri rivayet ettiklerini anlatır. Bu cümleden olarak E 1 - H â f ı z' m şöyle dediğini bildirir:
'Bir kadınla halası veya teyzesinin bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulamıyacağına dâir hadisi rivayet eden sahâbüerin sayısı on beş i bulmuştur. Bu onbeş sahâbinin rivayet ettikleri hadîs, İbn-i Ebi Şeyb.e, Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, tbn-i Mâceh, Ebû Ya'la, el-Bezzâr, et-Ta-berâni, îbn-i Hibbân ve başka hadîsçiler yanında bulunmaktadırlar. Eğer sözü uzatmak endişesi olmasaydı ben bunların hepsini ayrıntılı olarak burada zikredecektim.
Tuhfe yazan daha sonra İbnü'l-Münzir. İbn-i Ab-di'1-Berr, îbn-i Hazm, Kurtubi ve Nevevi' nin bu hususta icmâ bulunduğunu söylediklerini ve yalnız Hârici-ler'le Şiiler' den bir grubun bir de Basra fıkıhçıla-nndan Osman el-Betti' nin bu hükümlere muhalif kaldık-lannı ve bu muhalefetin bir değer taşımadığını âlimlerden naklen beyan etmiştir. Zira bu hüküm sünnetle sabit olmuş ve ilim ehli bu sünnetle (= hadîsle) amel etmek üzere ittifak etmişlerdir. Artık onlara muhalif kalanın muhalefetinin hiç bir zararı ve değeri olmaz.'
Hadîslerdeki «Kadının halası» ve «Kadının teyzesi» ifâdeleri umumî mânâda yorumlanmıştır. Yâni ister kadının öz halası olsun, ister kadının babasının veya baba babasının öz halası olsun hüküm aynidir. Kadın bu halalarının hiç birisi ile birlikte bir erkeğin nikâhı altında bulundurulamaz. Keza ister kadının öz teyzesi olsun, ister kadının anasının teyzesi olsun veya nenesinin teyzesi olsun hüküm aynidir. Kadın bu teyzelerinin hiç birisi ile birlikte aynı erkeğin nikâhı altında bulundurulamaz.
Bir erkeğin nikâhı altında birlikte bulundurulamıyacağını yukarda anlattığım iki kadından hangisinin nikâhı önce kıyılmış ise o nikâh muteberdir. Ondan sonra kıyılan nikâh bâtıl ve geçersizdir. Meselâ bir adam bir kadınla evli iken o kadının halası veya teyzesi ile evlenemez. Faraza nikâhını kıyarsa bu nikâh bâtıldır. Keza adam nikâhı altındaki karısının yeğeni durumunda olan onun erkek veya kız kardeşinin kızları ile evlenemez. Faraza nikâhını kıyarsa bu nikâh muteber ve geçerli değildir.
Şayet bir adam. birlikte nikâhı altında bulundurması haram olan iki kadının nikâhını bir akitte ve birlikte kıyarsa, her iki nikâh da bâtıldır.
Birlikte bir erkeğin nikâhı altında bulundurulması haram olan kadınlar, ayn ayn zamanlarda aynı erkeğin nikâhı altında bulundurulabilirler. Meselâ bir adamın kanst ölürse veya adam onu tamamen boşayıp iddeti de biterse adam bu kadının yukarıda anılan yakınlarından istediği bir kadınla evlenebilir. Nasıl ki karısı öldüğü veya onu boşayıp iddeti tamamlandıktan sonra adam kendi baldızı ile evlenebilir.
Nisa sûresinin 23. âyetinde nikâhlanması haram olan kadınlar bildirilmiştir. Âyet i Celilenin meali şöyledir:
(Ey Müminler!) size (şu kadınlarla evlenmeniz) haram kılındı : Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşinizin kızları, kız kardeşinizin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt hemşireleriniz, kanlarınızın anaları ve kendileri ile gerdeğe girmiş bulunduğunuz karılarınızdan yanınızda bulunan üvey kızlarınız. Şayet üvey kızların anaları ile gerdeğe girmemiş iseniz o kızlarla evlenmenizde bir beis yoktur. Kendi sulblerinizden olan oğullarınızın karıları (= gelinleriniz) ve iki kız kardeşi birlikte nikâhınız altında bulundurmanız da — size haramdır — (Câhiliyyet devrinde) geçmiş olanlar müstesna. Şüphesiz Allah gafur ve rahimdir."
Bu âyet-i celile'yi takip eden 24. âyette evli kadınları da nikahlamanın haranı ligi bildirildikten sonra :
"Ve bunlar (yâni 23 ve 24. âyetlerde bildirilen kadınlar)dan başka kadınlar size helâl kılındı."
Bu âyetin zahirine göre bir kadınla onun teyzesi veya bir kadınla onun halası bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulabilirler. $ i i 1 e r' in ve Hâriciler'in birer grubu ve Fıkıhçılardan Osman el-Betti bu âyetin zahirini tutmuşlardır. Fakat büyük bir hatâya düşmüşlerdir. Çünkü bu konuda 15 sahâbi'den rivayet edilen hadisler âyetin yukardaki cümlesinin hükmünü husüsi-leştirmişlerdir. Bu bâbta kısmen anılan hadislerde bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulması haram kılman kadınlarla ilgili bu hüküm bütün sahâbilerin icmaı. tabiilerin icmaı ve bütün imamların ittifakı ile sabittir. Usul ilminin cumhuruna göre Kur'an âyetle-rindeki hükümlerin ahad hadisi ile hususileştirilmesi caizdir. Çünkü Allah'ın kitabını insanlara açıklayan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Bu yetki ve kutsal görev yine Kur'an-ı Kerîm âyetleri ile Efendimize Allah tarafından verilmiştir. [173] Bu itibarla yukarıdan beri anlatılan hüküm hem sabit ve meşhur hükmünü alan sünnetle hem de icmâ ile sabittir. Dört mezheb âlimleri bu hususta icma bulunduğunu tevsik etmişlerdir.
Tekmile yazarının Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhl'ın (1929 nolu) hadisin izahını yaparken bu konu hakkında çok geniş ma'lumatı âlimlerden naklen vermiştir. Bu arada t b n - i Kudâ m e ' den de şunu nakletmiştir :
İbn-i Kudâ m e demiş ki : Bize ulaştığına göre H â r i çiler' den iki adam Ömer bin Abdi taziz (Radıyal lâhü anh) m yanına çıkarak evli iken zina edeni recmetmek ve bir kadın ile onun halasını veya onun teyzesini birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulmasının haramlıgı hükümlerine karşı çıkmış lar ve bu iki hüküm Allah'ın kitabında yoktur, demişler. Bunun üze rine Halife Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) on I ara:
— Allah size kaç vakit namazı farz kılmış? diye sormuş. Onlar ı
— Hergün ve gecede beş namaz, diye cevap vermişler. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) namazların rekat sayısını sormuş, onlar da bunu doğru cevaplandırmışlar. Ömer (Radıyallâhü anh) onlara zekât miktarını ve nisabını sormuş, adamlar bunu da doğru cevaplandırınca. Ömer (Radıyallâhü anh) onlara:
— Peki bu verdiğiniz cevaplan Kur'an'da bulabilir misiniz? diye sormuş. Onlar da:
— Hayır. Bunu Kur'an'da bulamayız, demişler. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anhî onlara:
— O halde bu cevaplara ve bilgilere nereden ve hangi kaynaktan vardınız? diye soru sorunca adamlar:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmış ve ondan sonra da müslümanlar bunu yapmışlar, diye cevap vermişler. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Şu karşı çıktığınız hükümler de böyledir, demiştir.'
Bir adam, karısı üzerine onun teyzesi, halası, kardeşinin kızları ve baldızı ile evlenemediği gibi sütten olan bu yakınları ile de ev-lenemez. Şayet karısını boşarsa onun iddeti bitmedikçe yine bu yakınları ile evlenemez. Ancak onun iddeti bittikten sonra bu yakınlarından birisi ile evlenebilir. Keza karısı öldüğü takdirde bu yakınlarından birisi ile evlenebilir.
Daha geniş bilgi için Fıkıh kitablarına müracaat gerekir. [174]

32- Adam Karısını Üç Talâkla Boşar, Kadın Da Başka Erkekle Evlenir De Henüz Gerdeğe Girmeden (İkincî) Kocası Da Onu Boşar. Kadın İlk Kocasına Dönebilir Mi? (Hükmünün Beyânı) Babı

1932) Âişe (Radtyallâhü a«*â)'dan; Şöyle demiştir: Rifâa el-Kurazi'nin karısı (Temime el-Kurazîyye) (Radıyallâhü anhümâ) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHemJ'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! Rifâa beni boşadı ve (üç talâkla) kesin boşadı. Sonra ben Kurazî Abdurrahman bin ez-Zebîr ile evlendim. Fakat Abdurrahman'ın erliği elbise saçağı gibi (gevşek) dir, (cinsel ilişki görevini yapamıyor) dedi. Onun bu sözü üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) gülümsedi ve sonra i
— «Sen Rifâa'ya dönmek mi istiyorsun? Sen diğer kocanın balca-ğızını tatmadıkça o da senin balcağızmı tatmadıkça, bu olamaz.» buyurdu."

1933) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ>'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Bir adam, karısını boşar. Sonra başka bir adam o kadınla evlenir ve gerdeğe girmeden bu da onu boşar. Kadın ilk kocasına dönebilir mi? (onunla tekrar evlenebilir mi?) diye soru soruldu. (Bunun üzerine Resûl-i Ekrem) :
-Kadının ikinci kocası onun bale a gizini tatmadıkça, (onun ilk kocasına dönmesi) olamaz* buyurdu. [175]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepisi ve A h m e d rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde az lâfız farkı var ise de bu farklılık mânâyı ve çıkan hükmü etkilemez.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s a i de rivayet etmiştir. Hadislerdeki "baleağızı tatmak" cinsel ilişkiden kinayedir.
Rifâa (Radıyallâhü anh) 'm karısının ikinci kocası Abdurrahman bin ez-Zebir (Radıyallâhü anh)'dır. Bâzı yerlerde 'ez-Zübeyir' şeklinde yapılan harekeleme işi yanlıştır. Doğrusu dediğim gibidir. Sindi ve Tuhfe yazarı bu kelimeyi dediğim gibi tesbit etmişlerdir.
Tirmizî, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini rivayet ettikten sonra şöyle der: 'Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi hasen - sahihtir. Ashabı Kiram ve diğer âlimler (Radıyallâhü an-hüm) ittifakla demişler ki: Bir adam karısını üç talâkla boşar, sonra kadın başka bir erkekle evlenir ve son kocası onunla cinsel ilişkide bulunmadan boşarsa kadın ilk kocası ile tekrar evlenemez.
Tuhfe yazarı da şöyle der:
"Îbnü'l-Münzir: 'Âlimler, kadının ilk kocası ile tekrar evlenebilmesi için son kocasının onunla cima etmesi şartını koşmaya icmâ etmişlerdir. Yalnız Said bin el-Müseyyeb demiş ki: Kadının son kocası onunla cinsi münâsebette bulunmadıkça, kadının ilk kocası ile evlenemiyeceğini söylüyorlar. Ben derim ki: Son koca sıhhatli bir şekilde kadınla evlenir ve ilk kocasına helal olması gibi bir hileyi düşünmeden normal bir evlilik hayatını sürdürmek niyeti ile nikâhını kıyar, sonra onunla cima etmeden boşar-sa kadın ilk kocası ile tekrar evlenebilir. Ibnü'l-Münzir Saîd bin el-Müseyyeb'in bu sözünü naklettikten sonra sözüne devamla: S â î d ' in bu sözüne katılan hiç bir kimseyi bilmiyoruz. Yalnız Hâriciler' den bir grup onun gibi söylemişler. Galiba Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın ve İbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh)'in hadîslerini işitmediği için Saîd bin el Mü-s e y y e b böyle demiş ve Kur'an'ın zahiri ile amel etmiştir. Fet-hü*l~Bari'de S a î d' in böyle söylemesi bu nedene dayandırılmıştır. Ben diyorum ki Saîd bin el- Mü seyyeb'in bu ruhsatına karşı Hasan-ı Basri de işi daha sıkı tutarak: ikinci kocanın yaptığı cinsel ilişkide menisinin gelmesi şarttır, demiştir. İbn-i Battal: Hasan bu şartında âlimlerden ayrılmıştır. Onun gibi bu şartı koşan fıkıhçı yoktur, demiştir.* şeklinde bilgi vermiştir."
Tekmile yazan da bu hadisin fıkıh yönü ile ilgili olarak şöyle der: "Bir adam karısını üç talâkla boşadıktan sonra artık kadının ona helâl olmadığı, kadının normal evlilik hayatını sürdürmek üzere başka bir erkekle evlenip bu evlilikten kadının ilk kocası ile tekrar evlenmesine imkân sağlamak amacı olmadan kıyılan nikâhtan sonra cinsel ilişkiden önce boşama vuku bulduğu takdirde kadının tekrar ilk kocası ile evlenmesinin caiz olmadığı ve ancak cinsel ilişkiden sonra normal bir boşama vuku bulduğu takdirde kadının ilk kocası ile evlenebileceği hükmüne hadîs delâlet ediyor.
El-Hâfız: Bu hadîs, kadın ile son kocası arasında cinsel temas vuku bulup daha sonra normal bir boşanma olursa kadının tekrar ilk kocası ile evlenebileceğine delâlet eder. Mâliki! er, bu ikinci koca ile evlenme ve boşanma işinde bir hilenin bulunmaması ve kadının tekrar ilk kocası ile evlenmesi gibi art bir düşüncenin bulunmaması şartını koşmuşlardır. Osman (Radıyallâhü anh) ve Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil nakledilmiştir.
Âlimlerin ekserisi: Eğer ikinci koca ile olan evlenme akdinde böyle bir şart sözkonusu edilmiş ise akid fasit sayılır. Aksi takdirde akit sahihtir, demişler.
Alimler kadının ikinci koca ile birleşmesi fasit bir akitle olmuş ise kadının ilk kocası ile evlenemiyeceği hususunda ittifak etmişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim: Hadisdeki 'ikinci koca' diye terceme ettiğim adamdan maksat, ikinci koca değil, kadını üç talâkla boşamış olan adamdan başka o kadınla evlenen her hangi bir kocadır. Bu koca ikinci olabildiği gibi üçüncü veya dördüncü... koca da olabilir. Meselâ: 3 talâkla boşanan bir kadın ikinci bir adamla evlenir ve ikinci kocası gerdeğe girmeden onu boşar. Kadın üçüncü bir kocaya vanr. Üçüncü kocası gerdeğe girdikten sonra onu boşarsa, kadın ilk kocası ile evlenebilir. Faraza üçüncü kocası da gerdeğe girmeden onu boşarsa kadın yine ilk kocasına varamaz. Fakat dördüncü bir koca ile evlenip gerdeğe girdikten sonra boşanırsa ilk kocası ile evlenmesinde bir sakınca yoktur.
Üç talâkla kocasından boşanan bir kadının artık o kocaya haram olduğu ve başka bir erkekle evlenebileceği, evlendikten sonra yine üç talâkla boşandığı takdirde ilk kocası ile evlenebileceğine dair hüküm bu bâbtaki hadîslerle sabit olduğu gibi Bakara sûresinin 230. âyeti ile de sabittir. Âyetin meali şöyledir:
"Eğer adam karısını bir daha (yâni üç talâkla) boşarsa artık kadın kocasına helâl olmaz. Nihayet kadın başka bir kocaya varır bu da onu boşarda kadın ile ilk kocası karı - koca haklarına riâyet edeceklerini zannettikleri takdirde yeniden birbiriyle evlenmelerinden dolayı onlar için bir günah yoktur. İşte bu hükümler Allah'ın kanunlarıdır. Allah bunları bilir bir kavm için beyan buyurur."
Görüldüğü gibi âyet-i celile'de kadının ilk kocasına helâl olabilmesi için evleneceği başka bir koca ile gerdeğe girmesi şartı yoktur. Fakat sabit ve sahih olan bu bâbtaki hadislerde Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) bu şartın bulunduğunu beyân buyuruyor. Kur'an-ı Kerim'in açıklayıcısı durumunda bulunduğu Kur'an-ı Ke-rim'le sabit olan Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu şartı koşmasından anlıyoruz ki âyet-i celîle'de bu şart melhuzdur. Bütün sahâbiler, tabiiler ve tüm İslâm âlimlerinin bu hususta icmâ ettiklerini de yukarda anlattım.
Gerek âyet-i celile ve gerekse bu hadîsi şeriflerin hükmünün bir takım hikmetleri bulunduğu muhakkaktır. Bu hikmetlerin başında boşamayı önlemek, aile yuvasının yıkılmasına sed çekmek hikmeti gelir. İslâm dîninde evlenmek hak olduğu gibi gerektiğinde boşanmak da meşrudur. Boşanmanın yasaklanması normal değildir. Bazen boşanmak, bir çok zararlan önler ve iki taraf için de hayırlı olur. Boşanmış bir kadının hayat boyunca hiç bir erkekle evlenmemesi de anormal bir hüküm olduğu için yüce dinimiz böyle bir hüküm getirmemiş ve boşanan bir kadına başka bir erkekle evlenmesini meşru kılmıştır. Bu hüküm gayet tabii ve mâkuldür. Kadın 09 son kocasının hayat boyunca boşanmamaları da anormal olduğu için islam dîni böyle bir hüküm koymamış ve herkes için bulunan boşanma yolunu ve hakkını bunlara da vermiştir. Bunlar günün birinde şer-i şerife uygun bir şekilde biribirisinden ayrılacak olurlarsa, erkek için evlenme hakkı bulunduğu gibi ikinci kocasından ayrılan kadın için de bu hak verilmiştir. Zâten kadına bu hakkın verilmemesi anormaldir. Çünkü o da bir insandır. Her kadın için mevcut hakkı ondan esirgemek bir zulümdür. Her kadın gibi son kocasından ayrılan kadın da başka bir erkekle evlenebilir. İslâm dîni, başka bir deyimle yukarıya mealini aldığım âyet-i kerîme ve bu bâbtaki hadisler, bu kadının ilk kocası ile evlenmesini emretmeyip taraflar, karı - koca haklarına riâyet edecekleri kanaatına varırlarsa yine evlenebilirler, diye ruhsat ve müsaade vermiştir. Onları bu yola icbar etmemiş ve bu yolu onlara kapamamıştır, der. En âdilâne ve normal hüküm budur. Bu hükmün yadırganacak bir tarafı yoktur. Bu hükme ters düşen hükümler, anormal, hatta bir zulüm sayılır.
Kadının eski kocasından çocukları olabilir, gönlü çocuklarından bir türlü kopmaz. Gerek kadın ve gerekse eski kocası eski ortak hayatlarında karşılaştıkları anlaşmazlıklarından, geçimsizlikten ve boşanmalarına sebebiyet veren hâl ve hareketlerden tamamen pişmanlık duyup tekrar bir yuva kurmak isteyebilirler. Kendi arzu ve istekleri ile tekrar evlenme isteklerine engel olmak aklen de normal görülmez. İşte bu ve başka hikmetler nedeni ile yüce dinimiz bu kapıyı açık tutmuştur. Ama hiç bir zaman ne kadını ne de erkeği bu yola icbar etmediği gibi bu yolu tavsiye de etmemiştir Hâl bu olunca, şer-i şerifin bu hükmünün yadırganacak hiç bir yönü gösterilemez.
İslâmiyet bu hükmün istismar edilmesini de kesinlikle yasaklamıştır. Yâni eski kocasına helâl olsun, diye kadının başka bir erkeğe varıp üç - beş gün sonra kocasından ayrılıp tekrar eski kocasına varması yolunu kapamıştır. Hülle, denilen bu hileli yolun, îslâm dininde yeri yoktur. Bu

babı takip eden bâbta rivayet edilen hadîsler bu hile yoluna bar vuranlar için en ağır tehditleri ihtiva eder. [176]

33- Muhallil (=Hulleci Koca) Ve Muhallelleh (=Kendisî İçîn Hülle Yapılan Koca) Hakkındaki Bâb

Muhallil: Üç talâkla boşanmış bir kadının boşayan kocasına helâl olması niyeti ile veya boşamak şartı ile o kadınla evlenen adam'a denilir. Buna Muhill ismi de verilir. Sözde kadını ilk kocasma helâl kılıcı olduğu için ona bu isim verilmiştir.
Muhallel Leh: Kendisi için bu iş yapılan kadının eski kocası, demektir. Lügat mânâsı 'kendisi için helâl kılman' demektir. Sözde, boşadığı kadın başka bir koca ile evlendirilmek sureti ile onun için helâl kılındığından ona bu ad verilmiştir. Babın başlığında geçen bu kelimelerin özlü karşılığını parentez içinde gösterdim. Bu kelimelerden kastedilen mânâyı da yukarda verdim. Hadislerde de bu kelimeler geçeceği için terceme ederken, babın başlığındaki özlü ifâdeyi kullanacağım.

1934) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hulleci (koca)yı ve kendisi için hülle yapılan (koca)ı lânetlemiştir."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki r&vi Zaro'a bin Salih zayıftır. Nesal ve Tirmizi bu hadîsi Abdullah bin Mes*ud (RA.)'den rlv&yet etmişlerdir. Tirmizi bu hadisin hasen- sahih olduğunu söylemiştir.

1935) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hulleci (koca) yi ve kendisi için hülle yapılan (koca) yi lânetlemiştir."

1936) Ukbe bin Amir (el-Cühenî [177]) (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Ey ashabım!) Ben size kiralık döl hayvanı bildirmiyeyim mi?» buyurdu. Sahâbîlert
— Bildir, Yâ Resul al I ah! dediler. Resûl-i Ekrem t
— «O (kiralık döl hayvanı) hulleci (koca) dır. Allah hulleci (koca) ya ve kendisi için hülle yapılan (kocay)a lanet etsin.» buyurdu."
Not: Bu hadis Zevâid türündendir. [178]

İzahı

Notta belirtildiği gibi îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm ve Ukbe (Radiyallâhü anh)'m hadîsleri Zevâid türündendir. Tirmizi ve Nesaî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'm hadisi olarak ve başka senedle rivayet etmişlerdir. T i r m i z î' nin rivayetinde 'Muhalin* kelimesi yerine 'Muhill' kelimesi kullanılmıştır. Her iki kelimenin aynı mânâyı ifâde ettiğini yukarda anlatmıştım. Tirmizi, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'm hadisinin hasen -sahih olduğunu ve bu hadîsin müteaddit senedlerle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edildiğini söylemiştir.
A 1 î (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizi de rivayet etmiştir.
Bir kimseyi lanetlemek, onun Allah'ın rahmetinden ve hayırdan uzaklaştırılmasını dilemek, demektir.
Tuhfe yazarı bu hadîslerin şerhinde şöyle der: "Kadı Iyaz: Muhallil, başkasının üç talâkla boşamış olduğu karısının kocasına helâl olmasını ve tekrar onunla evlenebilmesini sözde sağlamak amacı ile ve o kadınla cinsel ilişkide bulunduktan sonra boşamak üzere onu nikâhlıyan adama denir. Sanki böyle yapmak yâni o kadını nikahlayıp cinsel ilişkide bulunmakla, onu kocasına helâl edecekmiş.
Muhallel leh ise kadını boşamış olan kocasına denir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların ikisini de lânetlemiştir. Çünkü bu çirkin işte, insan şahsiyeti ve vakarı gider, izzeti nefis kalmaz ve kıskançlık duygusu körelir. Kadının kocası açısından görülen bu rezaletler açıktır. Hulleci koca yönüne gelince, o da rezil ve kepaze olur. Çünkü o da başka bir adamın gayesi uğruna kendi nefsini kiraya vermiş ve ücret olarak kadınla cinsel ilişkide bulunmayı kabullenmiş olur. Çünkü kadının eski kocasına helâl olmasına ve cinsel temas yapmasına imkân sağlamak amacı ile kendisi kadınla ilişkide bulunur. Bu rezalet nedeni iledir ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hulleci kocayı kiralık döl hayvanına benzetmiştir, demiştir.
E 1 - H â f ı z da et-Telhis'te : 'Kocasından üç talâkla boşanan kadın' başka koca nikâhlarken boşıyacağmı şart koşsa veya 'Bu kadınla evlendiğim zaman benden boş olsun' gibi bir şart koşsa, böyle bir şarta bağlı olarak kıyılan nikâhın bâtıl olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Şüphesiz hadîs umumî bir hüküm taşıdığı için, böyle bir şartla kıyılan nikâhı da kapsar. Başka tür nikâhı da kapsar.
El-Hâkim ve Tabarânî'nin Ebû Cassan yolu ile " N a f î' den rivayet ettiklerine göre :
"Bir adam İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya gelerek şu soruyu sormuş: Bir adam karısını üç talâkla boşamış, adamın kardeşi de bu karı adamla tekrar evlenebilsin, amacı ile nikahlamış. Fakat anılan amaç hususunda İlgililer arasında hiç bir danışma, görüşme ve konuşma olmaksızın nikâh kıyılmıştır. Bu ikinci koca karıyı boşar-sa, karı ilk kocası ile evlenebilir mi? İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh),Hayır. (Kadın ilk kocası ile evlenemez.) Ancak başka bir adam (hakikî anlamda evlenip) beraber yaşamak amacı ile bu kadınla evlenir, sonra (böyle hile söz konusu değil iken) normal bir boşama olursa o zaman kadın ilk kocası ile evlenebilir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) hayatta iken biz bu (soruda anlatılan) birleşmeyi gayri meşru sayardık diyerek cevap vermiştir," şeklinde bilgi vermiştir." Tuhfe yazarı e I - H â f ı z' in sözünü ve onun Hâkim ile Tabarâni' den naklen beyân ettiği îbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anh) 'm hadîsini zikrettikten sonra şöyle der: Bz-Zey-1 â i, NasbuY-Râye'de açıkladığı gibi el-Hâkim, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsini el-Müstedrek'te rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir.
T i r m i z i, 1934 nolu îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin mislini îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) '-den rivayet ettikten sonra: 'İçlerinde Ömer bin el-Hattab, Osman bin Affân, Abdullah bin A m r bin e 1 - A s' in da bulunduğu âlim sahâbiler ve tabiîlerin fıkıhçıları bu hadisle amel etmişlerdir. Süfyân-ı Sevrî, Ibnü'1-Mü-bârek, Şafii, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur. C â r û d bana şöyle dedi: V e k î de böyle hükmediyordu ve rey ehlinin bu konudaki sözleri onların fetvaları içerisinden çıkarılıp atılmalıdır, diyordu.
Yine V e k î demiştir ki: S ü f y â n: Bir adam, bir kadının eski kocası ile evlenebilmesini sağlamak niyeti ile o kadını nikahladıktan sonra kadınla yaşamak ve onu nikâhı altında tutmak isterse (yâni eski kocası ile tekrar evlenmesi için kadını boşamak niyetinden cayarsa) adam yeniden ve sıhhatli bir nikâh kıymadıkça kadını yanında tutması haramdır, demiştir. (Yâni hileli olarak kıyılan nikâhın hükümsüz olduğunu söylemiştir.)1 der. Allah cümlesinden râzi olsun.
Tuhfe yazan Tirmizi' nin yukardaki sözlerinin açıklaması bölümünde şu bilgiyi vermiştir:
"Sübülü-s-Selâm'da: 'Bu hadîs (yâni îbn-i Mes'ud (Ra~ dıyallâhü anh)'in bu bâbtaki hadîsi) hulleciliğin haram lığına delâlet eder. Çünkü, lanet ancak haram bir şey işleyen için olabilir. Haram olan her şey yasaktır. Yasaklama hükmü, kıyılan nikâhın bozukluğunu gerektirir. Âlimler, bu hileli nikâh için bir kaç misal getirmişlerdir. O misallerin bir kısmı şunlardır:
Birincisi: Hulleci koca karıyı nikâhlarken akid içinde, ben onu eski kocasına helâl ettirince (yâni onunla evlenip gerdeğe girdikten sonra) bizim nikâhımız sona ermiş olsun, der. Böyle kıyılan nikâh akdi, geçici nikâh mâhiyetini arzeder ki böyle muvakkat nikâh yapılamaz.
İkincisi: Hulleci koca kadınla nikâhını akdederken-, Bu kadım eski kocasına helâl ettireceğim zaman onu boşayacağım, der.
Üçüncüsü: Eski koca ile yeni koca hülle işinde antad kalırlar. Amaç, kadının yeni koca ile dâimi bir evlilik hayatı sürmesi değildir. Kadının tekrar eski kocasına helâl olmasını sözde sağlamaktır. Fakat nikâh akdedilirken bu amaçtan söz edilmiyor.
Hadisdeki lanetleme umumi ve şümullü olduğuna göre bu misallerin tüm ündeki nikâh akdinin bâtıl ve hükümsüz olması gerekir. Bu misallerin bir kısmında nikâh akdinin batıl sayılması hususunda ihtilâf var ise de nikâhın sahîh olduğunu söyleyenlerin elinde bir delil yoktur. Bu nedenle bu söz ile amel edilmemesi icap eder,' denilmiştir.
Hafız Zeylaî, Nasbü'r-Râye'de şöyle der: 'Hanefi Fıkıh kitablarmdan el-Hidâye sahibi bu hadîsi yâni "Allah Muhallil'e ve Muhallel leh'e lanet eylesin" hadîsini delil göstererek, hülle şartı ile kıyılan nikâhın mekruhluğunu söylemiştir. Halbuki hadîsin zahiri böyle kıyılan nikâhın haramlığını gerektirir. Nitekim A h m e d' in mezhebi budur.'
Z e y 1 âî' nin beyânına göre kıyılan nikâhın geçerli olduğuna hükmedenler şu noktaya dayanıyorlar: Hadîste hulleci kocaya Mu-halül yâni kadını eski kocasına helâl ettiren, denilmiştir. Ona bu ismin verilmesi nikâh akdinin sahîhliğine delâlet eder. Çünkü Muhal-UI, helâlliği gerçekleştiren, demektir. Eğer nikah akdi bâtıl olsaydı, Muhallil ismi verilmezdi.
Tuhfe yazarı bundan sonra şöyle der:
"Şüphesiz, îmam Ahmed'in söylediği gibi böyle bir nikâh akdinin haram lığı, hadîsten anlaşılan açık hükümdür. Hulleci kocaya Muhallil isminin

verilmesi adamın sanısına göredir. Çünkü üç talâkla boşanmış bir kadınla, boşamak niyeti veya şartı ile nikâh akdini yapan hulleci koca, kendisinin bu kadınla böyle bir nikâh akdini yapıp onunla cinsel temasta bulunmak'sureti ile kadını eski kocası için helâl ettirdiğini sanıyor. îşte bu sanısı dolayısıyla ona Muhallil ismi verilmiştir. Yoksa bu adam böyle yapmakla gerçekten kadını eski kocasına helâl ettirdiği için ona bu isim verilmiş değildir, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin.- Biz bunu Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında gayri-meşru bir birleşme sayardık' mealindeki hadîsi bu durumu aydınlatır." Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisinin sahih olduğunu yukarda H â-k i m' den naklen beyan etmiştik.
Sindi, Tirmizi1 nin şerhinde: 'Rey ehli yâni E b û H a n i f e ve arkadaşlarının cevabı şöyledir: Rey ehlinin kavli bu hadîse muhalif değildir. Çünkü lanetlemek, bazen işin rezaleti ve erkeklik haysiyetinin yara alması nedeni ile olabilir. Hulleci kocaya 'Muhallil' ismi verilmesi kıyılan nikâh akdinin şahinliğine delâlet eder. Çünkü bu kelimenin mânâsı helâl ettirici, demektir. Eğer nikâh akdi sahih olmazsa helâl ettirme durumu gerçekleşmez. Hadiste, kıyılacak nikâh akdinde, boşama şartının bulunmasından veya bulunmamasından söz edilmemiştir. Bu itibarla hulleci kocaya 'Muhallil = Helâl ettirici' isminin verilmesi ile böyle yapanların lanetlenmesi noktalarının arasını bulmak ve hadisdeki bu iki noktayı uzlaştırmak için lânetlemeyi böyle nikâh kıymayı haram kılmak mânâsına değil de işin çirkinliğine bağlayıp böyle yorumlamak gerekir. Hadis böyle yorumlanınca, kadının eski kocasına helâl ettirilmesi niyeti veya şartı ile kıyılan nikâhın bâtıl olduğuna bir delâlet olmaz,' demiştir.
Tuhfe yazarı S i n d i' nin bu sözlerini naklettikten sonra: 'Lanetlemenin, böyle nikâh akdinin haramlığı için olmayıp işin rezaleti için olduğunu söylemek dayanaksız ve mücerret iddiadır. Bilâkis Allah'ın laneti ancak yapılan işin haramlığı nedeni iledir. Hul-leciye Muhallil, denilmesinin nikâh akdinin şahinliğine delâlet etmediği yukarda anlatılmıştır, * demiştir.
Tuhfe yazarı daha sonra H a t t â b î' den şunu nakletmiştir: ' H a 11 â b î, el-Maâlim'de : Kadın ikinci koca ile nikahlanır-ken, kadının eski kocası ile yeni kocası arasında kadını boşamak şartı söz konusu edilmiş ise kıyılan nikâh bâtıldır. Çünkü muvakkat bir nikâh olmuş olur. Fakat böyle bir şart söz konusu edilmeyip, tarafların beslediklerî niyet bu ise kıyılan nikâh mekruh sayılır. Eğer bu şekilde nikâh kıyılıp ikinci koca kadınla cinsel temasta bulunduktan sonra boşarsa, kadının iddeti bitince eski kocası ile evlenebilir. Bir çok âlim, tarafların kadının ikinci kocasından ayrılmasını şart koşmasalar bile böyle bir şeyi düşünmelerini ve kalblerinde niyet etmelerini mekruh saymışlardır. Yalnız bir tarafın böyle düşünmesinin hükmü de budur.
İbrahim Nahai: İkinci koca, kadınla dâimi olarak evlilik hayatını sürdürmek amacını gütmedikçe, o kadınla bir süre yasadıktan yâni cinsel ilişkide bulunduktan sonra onu boşasa, kadın eski kocası ile evlenemez. Eğer eski koca, yâni koca ve kadından birisinin niyeti kadının eski kocaya varması için bu nikâhı yapmak ise kıyılan nikâh bâtıldır. Ve kadın böyle bir nikâh ve birleşmeden sonra boşanmakla eski kocası ile evlenemez, demiştir.
Süfyân-i Sevri: İkinci koca kadını eski kocasına helâl ettirmek niyeti ile onunla nikahlandıktan sonra niyetini değiştirip kadını boşamamaya karar verirse, benim görüşüm ve uygun gördüğüm yol adamın kadından ayrı durup yeniden nikâhını kıyması d ir, demiştir.
Ahmed bin Han bel de Süfyân gibi söylemiştir.
Mâlik bin Enes de şöyle demiş : Durum ne olursa olsun derhal kadın ile ikinci koca birbirisinden uzaklaştırılır ve kadın eski kocası ile böyle bir nikâhtan sonra evlenemez,' diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan H a t t â b î' den yukardaki bilgileri naklettikten sonra: Şafiî şöyle demiştir: Eğer ikinci kocanın nikâh akdinde her hangi bir şart söz konusu edilmezse kıyılan nikâh, sahihtir. Tarafların kablerindeki gizli niyet nikâh akdini bozmaz. Çünkü niyet hatıra gelen bir şeydir. Hatıra bir şeyin gelmesinden dolayı insan günah işlemiş sayılmaz. El-Hâfız el-Münzirî, et-Tei-hiz adlı kitabında Şafii' nin böyle söylediğini nakletmiştir. Ben derim ki Şafii' nin bu sözü hakkında da konuşulmuştur."
Tuhfetü'l-Ahvezî bundan sonra Ömer bin el-Hattâb CRadıyallâhü anhJ'den rivayet edilen ve bu konu ile ilgili eserlerini nakletmiştir. Bu eserlerden Ibn-i Ebî Şeybe' nin tahriç ettiği birisinde Ömer (Radıyallâhü anh) :
"Bana intikal ettirilecek her hulleci kocayı ve kendisi için hülle yapılan her kocayı recmedeceğim, demiştir.**
Şafii mezhebinin mutemed Fıkıh kitablanna göre, ikinci koca her hangi bir şartla kadını nikahlarsa o nikâh bâtıldır. Böyle bir şart koşulmamakla beraber, kadının ikinci kocası tarafından boşanıp tekrar eski kocasına varması niyetini beslemek ise mekruhtur.
Hanefi fıkıh kitaplarından Fethül-Kadîr'de şöyle denilmiştir: 'İkinci koca kadım bir şart koşulmadan nikahlarsa duruma bakılır. Eğer bu adam hulleci koca olarak tanınıyor ise yapılan iş tahrimen mekruhtur.'
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler yüce dinimizde Hüllenin yeri olmadığına delâlet ederler. Konu hakkında daha geniş bilgi için Fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. [179]

34- Soy Sebebi İle (Nîkâhlanması) Haram Olanlar, Süt Sebebi İle De Haramdır Babı

1937) Âişe (Rûdtyallâhü anhâ)'&dn rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Neseb (soy) sebebi ile (nikâhlanması) haram olanlar süt sebebi ile de haramdırlar,»" [180]

İzahı

Kütüb-i Sitte'nin tümünde bu hadis vardır: Bâzı rivayetlerde 'Neseb' kelimesi yerine 'Vilâdet' kelimesi bulunur. Asıl mânâsı doğum olan Viladet ve Velâdet kelimelerinden soy mânâsı kastedildiği için Neseb mânâsını ifâde eder. Bu hadîs bâzı rivayetlerde meâlen şöyledir:
"Şüphesiz Allah, soy nedeni ile (nikanlanmasını) haram kıldığı kimseleri süt nedeni ile de haram kılmıştır."
Neseb yâni soy birliği nedeni ile nikâhlanması haram olan kadınlar Nisa sûresinin 23. âyetinde sayılmışlardır. Âyeti Celîle'-nin mealini 1931 nolu hadîsin izahı bölümünde bir münâsebetle sunmuştum. Bunu tekrarlamaya gerek gürmüyorum. Âyet-i Celile'de sayılan kadınlarla ilgili özlü bilgi vermekle yetineceğim :
Âyetinde soy nedeni ile ebedî olarak nikâhlanması haram kılınan kadınlar yedi grup'a ayrılır t
1. Anadır. Adam, kendi anası ile evlenemez. Büyük analar yâni baba anası, ana anası ve daha yukarı derecelerde kalan neneler, ana hükmündedir.
2. Kızıdır. Adam kendi kızı ile evlenemez. Oğlunun kızı, kızının kızı ve daha aşağı derecelerdeki kız torunlar, adamın öz kızı hükmündedir.
3. Ana - baba bir, yalnız baba bir veya yalnız ana bir kız kardeşlerdir. Adam kız kardeşleri ile evlenemez.
4. Haladır. Adam, babasının kız kardeşi ile evlenemez. Adamın dedesinin kız kardeşi ve daha yukarı derecelerdeki halalarının hükmü öz halanın hükmüdür.
5. Teyzedir. Adam anasının kız kardeşi ile evlenemez. Adamın ana anasının kız kardeşi ve daha yukarı derecelerdeki teyzelerinin hükmü de budur.
6. Erkek kardeşin kızıdır. Baba ana bir, yalnız baba bir ve yalnız ana bir erkek kardeşler arasında bu hususta bir fark yoktur. Bunların oğullarının kızları, kızlarının kızları ve daha uzak yeğenleri de öz kızları hükmündedir.
7. Kız kardeşinin kızıdır. Baba ana bir, yalnız baba bir ve yalnız ana bir kız kardeşlerinin hepsinin hükmü aynıdır. Kişi kız kardeşinin kızı ile evlenemiyeceği gibi kız kardeşinin oğlunun kızı veya kız kardeşinin kızının kızı ve daha uzak derecelerdeki kız yeğenlerin hiç birisi ile evlenemez.
Soy sebebi ile nikâhlanmasmın haramlığı Nisa sûresinin 23. âyeti ile sabit olan kadınlar yukardaki yedi kadın ve onların hük-münde olan kadınlardır.
İzahına çalıştığımız Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın 1937 nolu hadisi, îbh-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'ın 1938 nolu hadisi ve benzeri hadisler. Soy sebebi ile haram olan kadınların süt sebebi ile de haram olduğuna delâlet ediyorlar. Şu halde yukardaki yedi grup kadın süt sebebi ile de haramdır. Bir kadın bir çocuğu emzi-rince, çocuğun anası olmuş olur. Süt sahibi olan kadının kocası da o çocuğun babası olmuş olur. Şöyle de söylemek mümkündür: Süt emen çocuk, sütünü emdiği kadının ve süt sahibi kadının kocasının öz çocuğu hükmündedir. Artık bu çocuk, erkek ise süt anası, süt kız kardeşi, süt halası, süt teyzesi, süt kardeşlerinin kızları ve yukar-daki yedi maddede anılan kadınların süt nedeni ile benzerlerinin hepsi haramdır. [181]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Soy sebebi ile nikâhlanması haram olan kadınlar süt sebebi ile de haramdır. Süt emen erkek çocuğun, sütünü emdiği kadına mahrem olup oğlu durumunda bulunduğuna bütün müslümanlar ic-ma etmişlerdir. Artık çocuk o kadınlarla evlenemez. Kadına bakabilir. Bir odada ikisi yalnız kalabilirler. İkisi beraber yolculuk edebilirler.
Bâzı yönlerden öz ana evlâd hükmünde değiller. Meselâ biribiri-sinin malına mirasçı değillerdir. Birisinin nafakası diğerine vacip olmaz. Birisi diğeri için şâhidlik yapabilir...
Süt sebebi ile oluşan haramlık süt emen çocuğun hiç bir yakınına geçmez. Meselâ süt emen çocuğun, sütten kız kardeşi olan bir kadın, o çocuğun kardeşi ile veya o çocuğun babası ile evlenebilir.
Âlimler, soy sebebi ile haram olan kadınlardan dört tanesinin süt sebebi ile haram olmayabildiğim söyleyerek bunları hadîsin umumi hükmünden müstesna tutmuşlardır. Bunların izahı uzun sürer. Bu konu için Fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. Muhakkik âlimler bu dört kadınla ilgili hükmün hadîsten müstesna sa-yılnuyacağını söylemişler. Çünkü soy veya evlilik dolayısıyla olan hısımlık hâlinde bu kadınlarda görülen neden süt hâlinde bulunmadığı için bir farklılık görülüyor.
Bunu bir misâl ile izah edelim : Meselâ: Soy sebebi ile kardeş olan iki erkek düşünelim. Bu kardeşlerden birisinin anası, diğeri ile evlenemez. Çünkü ya anasıdır, ya da üvey anasıdır. Yâni babasının karışıdır.
Fakat bu kardeşlerden birisini emziren yabancı bir kadın diğer kardeşle evlenebilir. Çünkü bu yabancı kadın ne onun anasıdır ne de üvey anasıdır. Yâni babasının karısı değildir. Başka bir engel yoksa kadın süt emzirdiği çocuğun kardeşi ile evlenebilir.
2. Süt emen kız çocuğun durumu da arkek çocuk gibidir. Yâni bir kadının sütünü emen bir kız o kadının süt sahibi kocasının öz kızı hükmündedir. Süt sahibi kadının kocası onun babasıdır. Kocanın kardeşleri onun amucalandır. Kocanın oğulları onun kardeşleridir. Kocanın çocuklarının erkek çocukları onun yeğenleridir. Keza süt anasının erkek kardeşleri onun dayılarıdır...

1938) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Bir defa Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Abdü'1-Mut-talibin oğlu Hamza[182] (Radıyallâhü anh)'in kızı (ile evlenmesi için Hz. Ali (Radıyallâhü anh) tarafından) teklif yapıldı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ:
«Hamza'nın kızı benim süt kardeşimin kızıdır. Şüphesiz soy se-bebîtonikâhlanmasi) haram olanlar süt sebebi ile de haramdır.»" [183]

İzahı

Buhâri ve Müslim de bunu mânâyı etkilemeyen az lâfız değişikliği ile rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m' in Ali (Radıyallâhü anh)'den bir rivayeti meâlen şöyledir:
"Alî (Radıyallâhü anh) demiştir ki.- Bir defa ben:
— Yâ Resülallah! Sen Kureyşten evlenmeyi tercih edip biz hâ-şim oğullarını bu şereften mahrum ediyorsun, sebebi nedir? diye sordum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sizden (evleneceğim) kadın var mı?» dedi. Ben de:
— Evet. Hamza'nın kızı (var), dedim. Bunun Üzerine Efendimiz t
— -Hamza'nın kızı (ile evlenmek) bana helâl değildir. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır.» buyurdu/'
Şehidlerin büyüğü ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amucası Hamza (Radıyallâhü anh) Efendimizin süt kardeşidir. Ebû Leheb'in azadh cariyesi S ü v e y b e' nin sütünü emmişlerdir. S ü v e y b e câriye iken H z . M u h a m -m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in doğum haberini, verince müjde olarak Ebü Leheb onu azad etmiştir. Bâzı Siyer kitab-larına göre ise hicretten sonra azad edilmiştir.
Süveybe önce H a m z a (Radıyallâhü anh)'ı, sonra Re-sûl-i Ekrem'i emzirmiştir. Daha sonra da Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)*ı emzirmişti. Bâzı rivayetlere göre Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) doğduktan üç gün sonra Süveybe onu emzirmiş ve dört aylık olunca Halime-i Sa'diyye isimli süt anaya teslim edilmiştir, Resûl-i Ekrem ve çok değerli anamız Hatice (Radıyallâhü anhâ) Süveybe'ye iyilik ve yardımda bulunurlardı. Hicretten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine' den Mekke'ye Süveybe'ye hediyeler göndererek onu taltif ederdi. Süveybe, Hayber'in fethinden sonra vefat etmiştir. Onun müslüman olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır.
U r v e ' den yapılan bir rivayete göre Ebû Leheb öldükten bir yıl sonra kardeşi A b b â s (Radıyallâhü anh) Onu rüyada görmüş ve hâlini sormuş. Ebû Leheb şöyle cevap vermiş : Ben hiç bir rahat yüzü görmedim. Yalnız Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğum haberini bana getirdiği için Süveybe'yi azad ettiğimden dolayı şu kadar sulandım diyerek baş parmağı ile şehâdet parmağı arasında bir delil göstermiştir.
A 1 i (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Amcası H a m z a (Radıyallâhü anh) arasında süt kardeşliği bulunduğunu bilmediği için O'na H a m z a (Radıyallâhü anh)'in kızı ile evlenmesini teklif etmiştir.

1939) (Müminlerin analarından) Ümmü HabÎbe (Radtyaltâhü art' hâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-l)*e:
— Yâ Resûlallah! Kız kardeşim Azze ile evlen, demiş. Resûlul (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na:
— «AcâÎb sen (kıskanmayıp) bunu arzu eder misin?» buyurmuş. O da t
— Evet. (arzu ederim) Yâ Resûlallah! Çünkü sizin için ortak ve kumadan boş ve tek başıma değilim. Zâtına karı olmak hayır ve şerefi hususunda ortaklarıma nazaran kız kardeşimin bana ortak olmasını daha çok arzu edip uygun görürüm, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İşte iyi bil ki senin kız kardeşin bana helâl değildir.» buyurmuş. O da:
— Peki ama biz senin, Ebû Seleme kızı Dürre ile evlenmek istediğini söylüyoruz, demiş Bunun üzerine Resûl-i Ekrem i
— «(Eşim) Ümmü Seleme'nin kızını (mı)?* diye sormuş. Ümmü Habîbe de:
— Evet, demiş. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ümmü Seleme'nin kızı (Dürre) benim himaye ve terbiyem altında üvey kızım olmamış olsaydı bile (yine) nikâhı bana helâl olmazdı. Çünkü O benim süt kardeşimin kızıdır. Süveybe (adlı kadın) beni ve Onun babasını (= Ebû Seleme'yi) emzirmiştir. (Siz eşlerim) bir daha kız kardeşlerinizi ve kızlarınızı sakın bana teklif etmeyiniz.» buyurmuş."
Müellif bu hadîsi başka bir senedle yine Ümmü Habîbe'den mer-fu* olarak rivayet etmiştir. [184]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tabarânî ve N e s a î de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde az bir kelime değişikliği var ise de bu değişiklik mânâyı etkilemediği için belirtmeye gerek görmüyorum.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in muhterem eşlerinden Ümmü Habîbe (Radıyalfâhü anhâ) bir adamın karısı hayatta ve onun nikâhı altında iken baldızı ile evlenmesinin haram olduğunu bilmediği için kız kardeşi A z z e (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e teklif etmiştir. Bu kadının ismi M ü s 1 i m ' de de böyle geçmiş, Buharı ve Ebû Davud'un rivayetlerinde ismi belirtilmemiştir. T a" b a r â n İ' nin rivayetinde ise H a m n e olarak geçmiştir. El-H â f ı z ' m beyânına göre kadının ismi hakkındaki en meşhur olan, A z z e ' dir. E 1 - M ü n z i r i ise onun isminin H a m n e olduğunu söylemiştir .
Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) Ebü Süfyân (Radıyallâhü anh)'m kızı ve M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'in kardeşidir. Adı Remle' dir. İslâmiyetin ilk günlerinde müslü-manlığı kabul eden bu hatun kocası Abdullah bin Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Orada kocası hris-tiyanlaşmış ve ölmüştü. Orada dul kalan Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e vekâlet edilmek sureti ile orada kıyılmış, mehiri de N e c â ş i (Radıyallâhü anh) tarafından ödenmiş ve Medine'ye gönderilmişti.
65 hadisi bulunan Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîslerinden ikisini Buhâri ile Müslim ittifakla ve iki hadîsini Müslim münferiden rivayet etmiştir. Kütüb-İ Sitte'-nin diğerlerinde O'nun hadisleri rivayet edilmiştir. Râvileri ise kızı Habîbe (Radıyalâhü anhâ), kardeşi M u â v i y e (Radıyallâhü anh) ve A n b e s e (Radıyallâhü anh)'dır. Ebû U b e y d ' in dediğine göre hicretin 44. yılında vefat etmiştir.[185]
Hadiste ismi anılan Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) da Resûl-i Ekrem'in muhterem eşlerindendir. O'nun hâl tercemesi 600 nolu hadis bahsinde geçmiştir. Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ) da Ümmü Seleme' nin eski kocası olup ismi Abdullah bin Abdi'1-Esed bin Hilâl bin Abdillah bin Ömer bin Manzum el-Mahzumi1-dir. tik müslümanlardan olup Bedir savaşına katılmıştır. 1 b n - i t shak'ın dediğine göre 10 kişiden sonra

müslümanhğı kabul eden 11. sahabi'dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in balası Berre' nin oğlu ve Efendimizin süt kardeşidir. Ü m m Ü Seleme (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmişti. Ebû Seleme, Bedir savaşından sonra vefat etmiş ve vefatından sonra Ümmü Selem* (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) il» evlenmek şerefine mazhar olmuştur. T i r m i z 1, İbn-i Maceh ve Nesai, Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadislerini rivayet etmişlerdir. Kavisi, Ümmü Seleni e (Radıyallâhü anhâ)'dır.[186]
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve Ebû Seleme (Rachyallahü anh)'ı emziren Süveybe, Hamza {Radıyallâhü anh)'ı da emzirdiği bundan önceki hadisin izahında belirterek bu hatun hakkında özlü bilgi vermiştim.
Adamın kendi üvey kızı ile evlenmesinin harami ığı Nisa sûresinin 23. ayetinin nassı ile sabit olduğu halde Ümmü Habibe (Radıyallahü anha)'nın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin kızı ile evleneceğini nasıl konuşma konusu etmiştir? diye bir soru hatıra gelebilir. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) kendi kıx kardeşini de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e teklif etmişti. Bu da mezkûr âyetin nassı ile yasaklanmıştı. Yani iki kız kardeşin birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulması mezkûr ayetle yasaklanmıştır. Yukarda bu teklifle ilgili olarak: Ünmû Habibe (Radıyallâhü anhâ) her halde bunun yasak olduğunu bilmediği için bu teklifte bulunmuş, demiştik. Aynı cevâbı üvey kızla ilgili soruya kargılık vermek mümkündür. Her insanın her şeyi bilmesi beklenemez.
Yukardaki iki soruya şöyle cevap vermek de mümkündür: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bunların yasak olmadığını sandığı için böyle söylemiş olduğu muhtemeldir. Nitekim dört kandan fazla almak Kur'an âyeti ile Ümmet-i Muhammediyye'ye yasak olduğu halde Resûl-i Ekrem için caiz kılınmıştı. [187]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Adam, karısı hayatta ve onun nikâhı altında iken baldızı ile evlenemez. Eğer karısı ölürse veya adam karısını üç talâkla boşar-sa, baldızı ile evlenebilir. Ama adam karısını bir veya iki talâkla bo-şarsa karının iddeti bitmedikçe hükmen kanlığı devam ettiğinden bu süre içinde baldızı ile evlenemez. Çünkü adam bu süre henüz bitmemiş iken karısına dönebilir. îddet süresi bitince adam ile karısı nikahı yenilemek suretiyle evlilik hayatını sürdürebilirler. Şayet nikâhlarını yenilemezlerse o takdirde kadın boşanmış sayılır. Adam o zaman baldızı ile evlenebilir.
Adamın karısı ile baldızı baba ana bir, veya baba bir yahut ana bir kardeş olabilir. Keza soydan kardeş olabildikleri gibi sütten kardeş olabilirler. Hepsinin hükmü aynidir. Karının halası ve teyzesi de karının kız kardeşi hükmünde olup bununla ilgili geniş bilgi 31. bâb-taki 1929-1931 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.
2. Adam üvey kızı ile evlenemez.
Nisa sûresinin 23. âyetinde üvey kızlarla evlenmek hakkında meâlen şöyle buyuruluyor:
"...ve kendileri ile gerdeğe girmiş bulunduğunuz kanlarınızdan yanınızda bulunan üvey kızlarınız size haram kılınmıştır..."
Bu âyet-i kerime'nin üvey kızlarla ilgili cümlesindeki;"Kendilerine duhul ettiğiniz kanlarınızdan olan üvey kızlarınız..." Duhul'dan maksadın ne olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a. Hanef iler, Mâlik ve Ahmed: Duhul'den maksat cinsel temasta bulunmak veya bunun hazırlayıcısı durumundaki sözler, hareketler ve fiillerden her hangi birisini işlemektir. Adam ile karısının halvete girmeleri de bu hazırlayıcı durumlardan sayılır, demişlerdir. Şu halde gerdeğe girmiş olurlarsa cinsel temas olmamış olsa bile artık adamın üvey kızı ona ilelebed haramdır. Ka-nsını boşar veya kansi ölse bile üvey kızı ile evlenemez. Hiç bir ilişki kurmadan karısı Ölür veya tamamen boşanırsa adam üvey kızı ile evlenebilir.
b. Tavus, Amr bin Dinar ve en sıhhatli kavlinde Şafiî duhuldan maksat cinsî temastır, demişlerdir. Bu kavil 1 b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den de rivayet edilmiştir. Bunlara göre adam karısı ile gerdeğe girmiş olsa bile cinsel ilişkide bulunmadıkça üvey kızı ona ebedî haram olan kadınlardan sayılmaz. Yâni adam cinsel ilişkide bulunmadığı karısını üç talâkla boşarsa veya kansı ölürse adam üvey kızı ile evlenebilir.
c. E v z â î' ye göre adam kansı ile halvete yâni başka bir kimsenin bulunmadığı bir kapalı yere girip kapıyı kapatırsa veya perdeyi salıverirse veya kansını soyup elile dokunursa üvey kızı ile ilelebed evlenemez.
3. Âyet-i celîle'de "Yanınızda bulunan üvey kızlarınız" kaydı vardır. Hadîste de "...benim himaye ve terbiyem altında üvey kızım..." ifâdesi vardır.
Dâvûd-i Zahirî, bu kayıtlann zahirini tutarak: Üvey kız, anasının kocasının yâni üvey babasının himayesinde ve onun yanında yetişmemiş ise adama ilelebed haram olmaz. Adam, karısını boşarsa veya karısı ölürse bu üvey kızı ile evlenebilir, demiştir. Fakat âlimlerin cumhuru: Üvey kız, üvey babasının yanında yetişsin yetişmesin hüküm aynıdır. Yukarda anlattığım gibi kan ile duhul olmuşsa üvey kız ilelebed haramdır. Duhul olmamış ise ilelebed haram değildir, demişlerdir. Cumhur der ki: Üvey kızlar ekseriyetle üvey babalarının yanında kalıp yetiştikleri için âyet-i celîle'de ve ha-dîs-i şerifte böyle ifâde edilmiştir. Başka yerde yetişen üvey kızlann bu hükümden çıkanlması kastedilmemiştir.
4. Süt kardeşinin kızı ile evlenmek haramdır.
Hadîste isimleri geçen Azze binti ebî Süfyân (Radıyallâhü anhâ) ve Dürre binti Ebî Seleme (Radıyallâhü anhâ) hâtûnlar hakkında hâl tercemesi mâhiyetini arzede-cek bir bilgiye, râvilere âit kitablarda rastlıyamadım. [188]

35- 'Bir Ve İki Defa Süt Emmek (Nîkâhlamayı) Haram Etmez* Babı

1940) Ümmü'I-Fadl (Lübâbe bintü'l-Hâris [189]) (Radtyallâkü sm rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
«Ne bir defa ne de iki defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder.»"

1941) Aişe (Radıyattâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Bir defa ve iki defa süt emmek(evlenmeyi) haram etmez.»"

1942) Âişe (Radıyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:
"Ancak kesinlikle bilinen on defa veya beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder." buyruğu Allah'ın indirdiği Kuranda idi. Sonra nesh oldu." [190]

İzahı

Ü m m ü ' 1 - F a d 1 (Radıyallâhü anhâ)'ın hadisini A h m e d ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn ilk hadîsini Buhar î'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ile Şafiî ve A h m e d rivayet etmişler T i r m i z î, bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Hadislerde geçen "Massa" ve "Rad'a" kelimelerini açıklayalım: Massa i Bu kelimenin sözlük mânâsı: Bir şeyi bir defa emmek ve yavaşça içmektir. Burada kastedilen mânâ: Emzikli kadının sütünü bir defa sorup içmektir.
Rad'a t Bir defa süt emmek ve içmektir.
Ümmü'I-Fadl (Radıyallâhü anhâ) 'in hadisinde Rad'a mı, Massa mı kullanıldığı yolundaki tereddüt râviye aittir. Hangi kelime vârid olmuş ise hüküm ve mânâ def işmez. Çünkü kastedilen mânâ bir defa süt emmektir.
Massatân j Massa'nın tesniyesidir. îki massa, demektir. Rad'atân î Rad'a'nın tesniyesi olup iki rad'a demektir. [191]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Bu iki hadîs, bir ve iki defa süt emmek nedeni ile mahremliğin oluşmadığına ve nikahlamanın haram olmadığına delâlet eder. Üç defa süt emmek ise mahremliği oluşturup nikahlamanın haramhğını gerektirdiği anlamını bu hadîslerden çıkaranlar olmuştur. Tekmile yazarının beyânına göre Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) ile Ebû Sevr, Îbnü'l-Münzir, Dâvûd-i Zahirî ve bir rivayetinde A h m e d böyle hükmetmişlerdir.
Âlimlerin Cumhurunun kavli ile dört mezhep âlimlerinin görüşlerini aşağıda beyan etmek üzere önce Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nm son hadîsinin özlü mânâsını ve kimler tarafından rivayet edildiğini bildireyim :

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'mn son hadîsini Mâlik, Şafii, Müslim ve dört sünen sahipleri rivayet etmiştir.
M ü s I i m' in rivayetine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) demiş ki: "Kur'an'da; "Kesinlikle bilinen on defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder." âyeti var idi. Sonra bu âyet "kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder."
mealindeki âyetle neshedildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) vefat ettiğinde, beş defa süt emmeye âit âyet okunurdu."
Nevevi bu hadisin yorumu hakkında şöyle der: ' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın sözünün mânâsı şudur: On defa süt emmeye âit âyetin beş defa süt emmeye âit âyetle neshedilme-si Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına yakın günlere rastladığı için; "Kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram ettirir" âyetinin okunmasının neshedildiğini işitmeyen bâzı kimseler bunu okumaya devam ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat etti. Bunlar bu âyetin okunmasının neshedilmiş olduğunu öğrenince okumasını bıraktılar ve sahâbiler bunun okunmasının neshedildiği hususunda icma ettiler.
Nesih üç çeşittir:
1. Hükmü ve okunması neshedilen âyetler. Bunun misâli: "Kesinlikle bilinen on defa süt emmek
(nikâhlamayı) haram ettirir" âyeti.
2. Okunması neshedilip hükmü neshedilmeyen âyetler. Bunun Örneği: = "Kesinlikle bilinen beş def a süt emmek (nikâhlamayı) haram ettirir" âyeti.
3. Hükmü nesholup okunması nesholmayan âyetler. Kur'an'da-ki nesihlerin ekserisi bu nevidendir. Bunun bir misali:
**Ve sizden ölüp de kanlarını geride bırakanlar, karıları için bir yıla kadar evlerinden çıkmamak üzere bir nafaka vasiyet etmelidirler[192] âyetidir.
Bu âyete göre evli bir erkek öleceği zaman karısının bir yıllık yiyecek, giyecek ve oturacağı mesken masrafını karşılayacak bir meblâğı vasiyet etmesi gerekir. Kocası ölen kadının iddeti de bir yıldır. Bu süre dolmadıkça kadın evlenemez. tslâmiyetin ilk zamanlarında hüküm böyle idi. Iddet süresine âit bu hüküm sonra inen:
= "... ve sizden Ölüp de karılarını geride bırakanların karılan kendi kendilerine dört ay on gün beklerler.[193] âyeti ile neshedi-lerek kocası ölen kadının iddet süresi dört ay on güne indirildi. Son âyet okunuşta ilk âyetten önce ise de iniş bakımından ondan sonradır.
Ebû Dâvûd ve Tirmizi1 nin Âişe (Radıyallâhü anhâVdan rivayet ettikleri bu hadîsin metni M ü s 1 i m'deki rivayete benzer.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi' deki rivayetler, N e v e v î' nin dediği gibi nikahlamanın haram lığını gerektiren süt emmenin on defa tekerrür etmiş olması şartının îslâmiyetin ilk döneminde bulunduğuna ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatına yakın dönemde inen bir âyetle süt emme sayısının beşe indirildiğine delâlet eder. [194]

Bir Erkek İle Bir Kadının Bir Biri İle Evlenmesine Mâni Olan Süt Emme Sayısı Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1. Hanefî âlimleri, Mâlik ve cumhura göre söz konusu evlenme haramlığı, bir defa ve azıcık süt emmekle de gerçekleşir.
Bu görüş, tbn-i Abbâs, îbn-i Mes'ûd, îbn-i Ömer, Sevrî, Said bin el-Müseyyeb, el-Ha-san, Zührî ve Katâde' den de rivayet edilmiştir. Allah cümlesinden râzi olsun.
Bunların delili nikâhlanması haram olan kadınların sayıldığı Nisa sûresinin 23. âyetindeki;
ve sizi emzirmiş olan süt analarınız, süt hemşireleriniz nazm-i celîlinin umumiliğidir. Çünkü bu âyette emzirme işinin defalarca tekerrür etmesi şartı söz konusu edilmemiştir.
Diğer bir delil de "Soy sebebi ile nikâhlanması haram olanlar süt sebebi ile de haramdır." mealindeki hadîslerin umumîliğidir.[195]
Bu grubun başka delilleri de vardır.
2. îbn-i Mes'ûd, Âişe, Urve bin Zübeyr, Abdullah bin Zübeyr, Atâ, Tavus, Saîd bin Cübeyr, e 1 - L e y s bin Sa'd, Şafiî ve bir kavlinde A h m e d' e göre nikahlamanın haramlığına sebep, kesinlikle bilinen ve beş defa tekerrür eden süt emmektir. Beş defadan az olanı nikahlamanın haramhğını gerektirmez. Bu kavil Ali bin E b î T â 1 i b (Radryallâhü anh)'den de rivayet edilmiştir.
Bu grubun delillerinden birisi Â i ş e (Hadıyallâhü anhâ)'nın
1942 nolu eseridir. Diğer bir delil de Salim Mevlâ Ebi Hu-z e y f e (Radıyallâhü anh) 'a âit Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'mn
1943 nolu hadisidir. Çünkü bâzı rivayetlerde «Beş defa onu emzir» ifâdesi buyurulmuştur.
Bu grubun görüşüne göre bir defa süt emmek şöyle gerçekleşir: Çocuk, kadının memesini tutup süt emer, sonra kendi isteği ile memeyi bırakır. Şayet çocuk doymaktan başka bir nedenle memeyi bırakırsa onun emdiği süt, tam bir defa sayılmaz. Çocuk süt emerken nefes almak veya dinlenmek yahut onu meşgul eden başka bir nedenle memeyi bırakıp pek ara vermeden tekrar süt emmeye başlarsa tümü bir defa sayılır.
3. Üç defa süt emmekle nikahlamanın haram olduğuna hükmeden Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh), bir rivayetine göre Ahmed, İbnü'l-Münzir, Dâvûd, Ebû Sevr ve E b ü U b e y d ise 1940 ve 1941 nolu hadîsleri delil göstermişlerdir.
En kuvvetli ve ihtiyata uygun olanı cumhurun kavlidir. El-Hâfız: 'Nikahlamanın haramlığına sebep olan süt emme sayısındaki rivayetlerin muhtelif olmasj ve bunları rivayet eden Â i ş e (Radıyallâhü anha)'mn muteber saydığı süt emme sayısı hakkındaki ihtilâflar cumhurun mezhebini kuvvetlendirmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anjıâ) 'nın haremlik için on defa, 7 defa ve beş defa süt emmeyi muteber saydığı yolunda rivayetler vardır. Yukardaki durum nedeni ile fcjir defa bile azıcık süt emmeyi nikahlamanın haramlığına sebep saymak gerekir. Diğer taraftan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1042 nolu) hadisi delil olmaya elverişli değildir. Çünkü Kur'an âyetleri tevatür yolu Ue sabittir. "Kesinlikle bilinen beş defa süt eDMBAk (nik&hlamayı) h*rmm ettirir" mealindeki cümle râvi tarafından hadis değil âyet olarak rivayet edilmiştir. Bu cümlenin Kur'an'dan olduğu sabit delildir. Râvi bunu hadîs olarak rivayet etmemiş ki hadîs kabul edilebilsin.' demiştir.
İbn-i Abdi'1-Berr de: Şafii, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu eseri (1942 nolu) ile hükmetmiştir. Fakat Ş a-f i i' ye şöyle cevap verilmiştir: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu eserinde anılan cümlenin Kur'an'dan olduğu sü buta ermemiştir.
Oysa Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) bu cümlenin Kur'an'dan olduğunu söylemiştir. Ayrıca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ).'nın bu cümle yâni "Nikahlamanın haramlığına sebep kesinlikle bilinen beş defa süt emmektir" ile hükmettiği hususunda da ihtilâf vardır. Bu nedenle bu cümle ne hadistir ne de Kur'an'dır. E 1 - M â z i r i demiş ki: Â i ş e (Radıyalâhü anhâ) 'nın bu eseri delil olamaz. Çünkü yalnız Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edilmiştir. Kur'an ise âhâ-dın rivâyetiyle sübuta ermez. Bunun için Mâlik: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu eseri ile hükmedilmez. Uygulama bununla değildir. Uygulama Kur'an'ın zahiri (yâni Nisa sûresinin 23. âyetinin zahiri) ve süt emmeye âit hadîslerledir. Yâni azacık sütün çocuğun midesine ulaşması ile nikahlama haramhğı gerçekleşir, demiştir.
Sahâbiler ile tabiilerin cumhurun ve imamların kavli budur. Hattâ el-Leys demiş ki: Sütün çoğu veya azı orucu bozduğu gibi nikâhın haramlığına da sebep olduğu hususunda müslümanlar icma etmişler diye bilgi vermiş, demiştir.
Tekmile yazarı el-Fetih'ten yukardaki nakli yaptıktan sonra şöyle der:
Dini yönden en ihtiyatlı olan durum şudur:
Bir adam evlenmek istediği bir kadın ile kendisi arasında bir süt söylentisini duyarsa, o kadından vazgeçmeli, onunla evlenmeme-lidir. Ama adam bir kadınla evlenip zifafa girdikten sonra bu söylentiyi duyarsa kesinlikle bilinen,beş defa süt emilmiş olduğu sabit olmadıkça adam o karıdan ayrılmak zorunda değildir.
Yukarda görüşlerini beyan ettiğim grupların dayanakları olan deliller ve yek diğerlerine verdikleri cevaplar hakkında geniş malumat isteyenler, hadîs kitaplarının şerhlerine müracaat etsin. [196]

36- Erlik Çağındaki Bir Kimsenin Süt Emmesi(Nin Nikahlamanın Haramlığına Sebep Olduğu) Babı

1945) Aişe (Radtyallâkü anhâ)'âan; Şöyle demiştir: (Ebû Huzeyfe'nin karısı) Sehle binti Süheyl (Radıyallâhü anhüm) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek t
— Yâ Resûlallahî (Evlâtlığımız) Salimin yanıma girmesinden dolayı (kocam) Ebû Huzeyfe (bin Utbe)'nin yüzünde cidden bir hoşnutsuzluk görüyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Sehle'ye :)
— «Sen Salim'e süt emzir- buyurdu. Sehle:
— O, yetişkin bir adam olduğu halde ben nasıl onu emzireyim? dedi. Bunun üzerine Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi ve:
— «Ben onun yetişkin bir adam olduğunu şüphesiz biliyorum.» buyurdu. Sehle (Radıyalâhü anhâ) da (gidip bu işi) yaptıktan sonra

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek;
Ben (Sâlim'e süt emzirdikten) sonra (kocam) Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ıı yüzünde bir hoşnutsuzluk görmedim, dedi. Salim (onun sütünü emmeden önce) Bedir savaşma katılmış idi."[197]

İzahı

Mâlik, Şafii, Ahmed, Buhar i, Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesai de bunu uzun ve kısa metinler hâlinde ve benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi, Ebû Huzeyfe bin U t b e (Radıyallâhü anh) Salim (Radıyallâhü anh)'ı evlât edinerek kardeşi Velid bin Utbe' nin kızı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ile evlendirmiş idi. Artık Salim (Radıyallâhü anh) Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh) ve eşi Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın öz evlâdı gibi onların odasında geceler, orada yatar, kalkardı. Câhiliyyet döneminden beri devam edegelen Arap âdetine göre evlât edinilen kişi evlât edinen şahıslatın evlâdı gibi falanın oğlu veya kızı diye isimlenir ve mirasçı olurdu. Nihayet evlât edinmeyi iptal eden;
"Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz. Bu Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, onlar din kardeşleriniz ve dostlarınızda[198] âyeti inince Ebû Huzey-f e (Radıyallâhü anh)'m karısı S eh 1 e (Radıyallâhü anhâî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek durumu ar-zetmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Sehle (Radıyallâhü anhâ) 'nın Salim (Radıyallâhü anh) 'ı emzirmesini emretmiştir. M â 1 i k' in rivayetine göre efendimiz, beş defa emzirmesini emretmiş ve Sehle (Radıyallâhü anhâ) da onu beş defa emzirmiştir.
Tekmile yazarı kadının bir erkeği emzirmesi usulü hakkında şöyle der:
"îbn-i Abdi'1-Berr: Yetişkin erkeği emzirmek şöyle olur: Kadının sütü bir kaba sağılır. Sonra erkek onu içer. Kadının, memesini erkeğin ağzına vermesi suretiyle olan emzirmeyi hiç bir ilim adamı uygun görmez, demiştir.
Kadı Iyâz da: Her halde Sehle (Radıyallâhü anhâ) kendi sütünü bir kaba sağmış sonra Salim (Radıyallâhü anh) da o sütü içmiştir. Salim, onun memesini emmemiş ve onların tenleri birbirine dokunmamıştır. Çünkü nâmahrem erkeğin, kadının memesini görmesi ve herhangi bir uzvunun ona dokunması caiz değildir, demiştir.
Nevevi de Kadı Iyâz'in bu yorumunu tasvip etmiştir.
İbn-i Sa'd'ın Vâkıdi' den rivayetine göre Sehle (Ra-dıyallâhü anhâ) hergün yeteri kadar sütünü bir kaba sağardı. Salim (Radıyallâhü anh) de içerdi. Beş gün böyle yapıldıktan sonra artık Sehle (Radıyallâhü anhâî 'nın başı Örtüsüz olduğu halde Salim onun yanına girerdi.
Yukarıda anılan âyetle evlâtlığın iptali nedeniyle, nâmahrem durumunda olan S â I i m (Radıyallâhü anh)'in Sehle (Radıyallâhü aflha)'nm odasına girmesini dinî kurallara aykırı gören Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh) odasına Salim (Radıyallâhü anh) eskisi gibi girmesinden hoşlanmamıştır. S e h I e (Radıyallâhü anhâ) da bu hâli Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü ann)'in yükünden sezince, durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelJem)'e arzetmiştir.
Hadîs metninin sonundaki: "O, (yâni Salim, Sehle'nin sütünü emmeden önce) Bedir savaşına katılmıştı." cümlesinden maksat, S â -1 i m ' in süt emdiği sırada erginlik çağına ermiş olduğunu te'yid etmektir. [199]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîsin zahirine göre çocukluk çağından çıkmış olanın süt emmesi sebebi ile de nikâh haramlıgı gerçekleşir. Â i ş e, U r v e bin Zübeyr, Ata bin EbÎ Rabah, el-Leys bin Sa'd ve tbn-i' Hazm'ın mezhebi budur. Süt emzirmeye âit âyetler de yaş kaydının bulunmaması da bu mezhebi te'yid eder.
Selef ve halef cumhuruna göre süt emzirmek sebebi ile oluşan nikâh haramlıgı emicinin küçük yaşta olduğu zamana mahsustur. Cumhurun delilleri bundan sonra gelen 37 nolu bâbtaki hadisler ve benzeri hadislerdir.
Cumhur S e h 1 e (Radıyallâhü anhâJ'nın bu hadisine çeşitli cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplardan birisi 1047 nolu hadîste belirtildiği, gibi bu hadîsdeki hükmün Senle (Radıyalâhü anhâ) ve Salim (Radıyallâhü anh)'a mahsus bir ruhsat olması ihtimâli-
dir.
Cumhurun kavline göre koşulan küçük yaş şartı hakkındaki gerekli bilgi bundan sonra gelen bâbta verilecektir.
Hâl Tercemeleri
Ebû Huzeyfe bin Utbe bin Babla bû. Abd-i Şems (RA.)'m ismi Muhşem veya Hâşim yahut Kays'dır. İlk müslümanlardandir. İslâmiyet! kabul eden 44. zâttır, önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmek şerefine mazhar olan bu zftt KâTse ve Mescid-i Aksâ'ya doğru namaz kılmıştır. Bedir, Uhud ve bunlardım sonra yapılan bütün savaşlara katılmış, nihayet Yemame savacında 56 yasmda iken şehid olmuştur.
Sehle binti Süheyl bin Amir el-Kureşl el-Amirl (R.A.) Ebû Huzeyfe (B.AJ'm karışıdır. Babası Süheyl (R.A.) meşhur sahabldir. (Tekmile C. S, Sah. 198-197)

1944) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir :
Andolsun ki recm etme âyeti ve yetişkin kişiyi on defa emzirme (sebebi ile nikahlamanın haramlıgı) ayeti indi ve andolsun ki bu âyetler tahtımın altındaki bir yaprakta (yazılı) idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edip bizO'nun Ölümü ile meşgui olunca, evde beslenen bir koyun (veya keçi odaya) girip o yaprağı yedi."[200]

İzahı

Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde bu hadise rastlamadım. Hadiste anılan recmetme âyeti, .müellifin 2553 nolu hadîsinde geçmektedir. Âyet şöyledir:"evli erkek ve evli kadm zina ettikleri zaman muhakkak onları recmediniz."
Bu âyetle ilgili gerekli bilgi orada verilecektir. Burada şunu belirtmekle yetinelim. Bu âyet, okunması neshedilip hükmü neshedtl-meyen âyetlerdendir.
Yetişkin kişinin 10 defa süt emmesi sebebi ile nikâhın haramlı-gma dâir âyetin de okunmasının mensûh olduğu ma'lumdur. Müellifin bu hadisi bu bâbta zikretmesi bu âyetin hükmünün mensuh olmadığının belirtisidir.
Sindi bu hadisin haşiyesinde: Bu hadîs, süt emme sebebi ile oluşan nikâh haramhğınm yetişkinler hakkında 10 defa süt emmek şartına bağlı olduğuna delâlet eder. Fakat küçük çocukların da ayni hükme tâbi olduğuna delâlet etmez, demiştir.
1943 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi 10 defa süt emmeye âit âyetin beş defa süt emmeye âit âyetle neshedildiğine delâlet eder. Her iki hadisin birleştirilmesi için bu hadisi böyle yorumlamak gerekir, kanaatındayım.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinin delil olup olami-yacağı hususu, onun 1942 nolu hadisine âit husus gibidir. Oradaki itiraz burada da söz konusudur.
Bu hadiste sözü edilen âyetlerin yazılı olduğu yaprağın bir koyun veya keçi tarafından yenildiğine dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın sözünden maksat bu iki âyetin, okunması gereken Kur'an*-dan olduğunu söylemek değildir. Çünkü böyle bir söz, Kur'an-ı Ke-rîm'de bir değişikliğin bulunmasını gerektirir ki, bu imkânsızdır. Nas-sa muhaliftir. Zira Kuranı Kerîm'in her çeşit tağyir ve tebdilden mahfuz bulunduğu. Allah Teâlâ'nın onun koruyucusu olduğu;
"Şüphesiz Kuranı biz indirdik ve şüphesiz onun koruyucusu biziz" âyeti ile sabittir. A i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu iki âyetin okunmasının mensuh olup hükmünün mensuh olmadığını söylemek istemiştir. Şu var ki 10 defa süt emmeye âit âyetin hükmünün beş defa süt emmeye âit âyetle neshedildiği yine Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) dan rivayet edilmiştir.
Hadîste geçen "Dâcin" evde beslenen koyun ve keçiye denilir. Hadiste anılan yaprağı yiyen hayvan ya koyun veya keçi olduğu için bu duruma parentez içi ifâde ile işaret etmek istedim. Bu kelime evcil diğer hayvanlar için de kullanılır.
Hâl Tercemesi
Salim Mevlâ Ebf Huzeyfe (R.A.)'a Salim bin Malul denilirdi. Aslen İranlı olan bu zât Bedir gazilerinden meşhur ve çok değerli ilk müslümanlardandır. En-sâr'dan bir kadının mevlâsı yani azadlısıdır. Ona mevla EbİHuzeyfe deniliyor fende aslında Ebû Huzeyfe'nin azadhsı değildir. Ebû Huzeyfe onu evlât edinmişti Evlât edinmek yasaklanınca ona mevla EbİHuzeyfe denildi. Salim, Ebû Rusaiffa tarafından bir zaman evlât edinildiği için Kureyş'ten, aslen İranlı olduğu İçin acem' den, hicret ettiği için muhacirlerden ve Ensâri bir kadının azadlısı

olduğundan En-sar'dan sayılırdı. Kur'an-ı en güzel okuyanlardan idi. Ebû Bekir (RA.)'m hilafeti döneminde Yemame savaşında şehid edildi. (El-Menhel C. 4* Sah. 300) [201]

37- Sütten Ayırma (Çağın)Dan Sonra Süt Emme (Hükmü) Yoktur Babı

1945) Aije (Radtyallâhü anio/dan rivayet edildiğine göre:
Bir defa Aişe'nin odasında bir adam otururken Peygamber (Sal-laJlahü-Aleyhi ve Sellem) içeri girdi ve :
— «Bu kimdir?» diye sordu. Âişe s
— Bu benim (süt) kardeşimdir, diye cevap verdi. Efendimiz, Âise'ye î
— «Odalarınıza aldığınız adamlar (m sütten mahreminiz sayılıp sayılmıyacağınla dikkat ediniz. (Çünkü (mahremliğe sebep olan) süt emme işi, ancak açlık hâlitni gidermek) için olanıdır.»" [202]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvüd ve N e s a i de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde;
«Kimlerin sizin süt kardeşleriniz olduğuna dikkat ediniz.» buyurul-muştur. Bu ve benzeri az lafız değişikliği var ise de mânâyı etkilemez.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin odasında oturan süt kardeşinin isminin ne olduğu, rivayetlerde bildirilmemiştir. El-Hâfız: Ben bu zâtın adına rastlıyamadım. Ebü'l-Kays'ın oğlu olduğunu sanıyorum, demiştir.
Hadîsin; cümlesi veciz bir ifâdedir. İki şekilde yorumlanmıştır. Birinci ve kuvvetli yorum şudur: "Nikahlamanın haramlığına ve bir kadın ile bir erkeğin yalnızca bir odada durmalarının câizliğine sebep olan süt emme işi, süt emicinin, açlığını sütle giderecek, küçük yaşta bir çocuk olduğu zamana mahsustur. Çünkü çocuğun midesi zayıftır, süt onu doyurup besler. Bu nedenle çocuk, emrizen kadının bir parçası ve öz çocukları gibi olur. H a 11 â b i böyle yorumlamıştır. Bu yoruma göre süt emenin çocuk olması şarttır. Yetişkin kişinin emdiği süt muteber değildir.
Sindi" nin dediği gibi böyle yorum yapılınca bu hadisten çıkarılan hüküm hadisin râvisi Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nm görüşüne ters düşer. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn görüşüne göre büyüK yaştaki kişinin emdiği süt de muteberdir. Onun delillerinden birisi 1943 nolu S e h 1 e (Radıyallâhü anhâ)'ya ait hadisidir. A i ş e (Radıyallâhü anhâl'mn 1943 ile 1945 nolu hadislerin arasını bulmak için şöyle demek gerekir: Â i ş e bu iki hadîsin buyu-ruluş târihlerini bilir. Onun görüşüne göre 1945 nolu hadîs 1943 nolu Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ile mensuhtur.
Yukardaki cümlenin ikinci yorumu şöyledir:
Nikâhın haramhğına ve bir erkek ile bir kadının yalnızca bir odada durmalarına sebep olan süt emme işi, süt emicisini doyurucu olan bol süttür. Yâni bir iki defa emilen süt muteber sayılmaz.
Bu yorum şeklinin bu bâbla ilgisi yoktur. Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta zikretmesi, kendisinin ilk yorumu tercih ettiğine delâlet eder. Eğer ikinci yorumu tercih etmiş olsaydı bu hadîsi bu bâbta değil, daha önce geçen 35 nolu bâbta rivayet edecekti.
Hulâsa bu hadîs, muteber olan süt emme işinin küçük yaştaki çocuklara mahsus olduğuna delâlet eder.
Küçük yaş sının hakkındaki âlimlerin görüşlerini bu babın son hadisini izah ederken beyan edeceğim.

1946) Abdullah bin Zübeyir (Radıyatlâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
"Barsakları (doldurup) birbirinden ayıran sütten başka süt, nikâh haremliğini gerektirmez."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde zayıf bir ravl olan ftm-i Lahİa vardır. Tirmizl bu hadisi Ümmü Seleme'm hadisi olarak rivayet edip hasen - sahih olduğunu söylemiştir, [203]

İzahı

Barsakları birbirinden ayırmadan maksat, sütün yemek gibi gıda yerini tutup beslenme ihtiyacını karşılamasıdır. Bu da ancak küçük çocuğun süt emdiği devrede gerçekleşir. Su halde çocuğun sütten ayrılıp gıdasını yemeklerden aldığı yaşlara varınca emdiği süt, nikâh haramlığı yönünden muteber değildir. T ı y b i hadisi böyle yorumlamıştır.
Sindi, Tıybî1 nin bu yorumunu naklettikten sonra: Bence, sütün bir iki defa gibi az olmayıp barsakları açacak miktarda olmasının gerekliliği mânâsı kastedilmiş olabilir, demiştir.

1947) Zeyneb binti Ebi Seleme (Radtyallâhü ankümâ)'frdn; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün karılan Aişe (Radıyallâhü anha)'ya muhalefet ederek, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim (Radıyallâhü anhümâ) 'nin (erginlik çağına varmışken) Senle (Radıyallâhü anhâ)'nın sütünü emmesinin benzeri ile bir erkeğin onların odalarına girmesinden imtina ettiler ve: (Âişe'ye) Biz ne biliriz? Salimin erlik çağında iken Sehle'nin sütünü emerek, onun odasına girmesinin Sâlim'e özel bir ruhsat olduğunu umuyoruz, dediler." [204]

İzahı

İmam Mâlik. Şafii. Ahmed, Buhârl, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesai de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinin, kendi görüşlerini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya anlattıkları bâzı rivayetlerde belirtilmiştir.
Salim (Radıyallâhü anh)'ın S e h 1 e (Radıyallâhü anhâ)'-nın sütünü emmesi mes'elesi 1943 nolu hadîste anlatılmıştır. Tamamlayıcı bilgi için oraya müracaat edilmesi gerekir.
Bu hadis de süt emmenin muteber olması için, emicinin küçük yaşta olmasının şart olduğunun delilidir. Yâni A i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve H a f s a (Radıyallâhü anhâ)'dan başka Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevceleri bu görüştedirler. Fakat Salim (Radıyallâhü anh)'m süt emmesine âit hükmün ona mahsus bir ruhsat olduğuna dâir bir delil göstermemişlerdir. Bununla beraber ihtiyatlı olanı tutmuşlardır. 1943 nolu hadîsin izahı bölümünde belirttiğim gibi Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Urve bin Zübeyir (Radıyallâhü anh). Ata bin Rabâh, el-Leys bin Sa'd ve îbn-i Hazm'ın mezhebi, küçük büyük herkesin süt emmesi ile nikâh haramlığmın gerçekleşmesidir.
Selef ve halefin cumhuruna göre; süt emmenin muteber olması için küçük yaşta bir çocuk iken süt emilmesi şarttır. Süt emme çağından sonra emilen süt bir değer taşımaz. Cumhurun delilleri bu bâbtaki hadisler ve benzeri hadîslerdir. Cumhur, S â 1 i m ' in olayını, ona mahsus bir ruhsat olarak yorumlanmışlardır. [205]

Çocuğun Süt Emme Yaşı

Nikâhın haramlığına ve mahremliğine sebep olan süt emmeye âit yaş sınırı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. İmam Sevri, Evzâi, Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed, İshak ve Ebû Sevr'e göre bu süre iki yaştır. İki yaşını doldurmuş olan bir çocuğun emeceği süt, muteber değildir. Yâni bununla nikâh haramlığı ve mah-remlik gerçekleşmez.
Bu kavil, Ömer, İbn-i Mes'ud, Ebû Hüreyre, Saîd bin el-Müseyyeb, Ebû Hanife ve Zufer (Radıyallâhü anhümJ'den de rivayet edilmiştir, t b n - i V e h e b bu kavli Mâl i k' den rivayet etmiştir. Başka bir rivayete göre Mâlik: İki yaşını dolduran çocuk üç yaştan bir iki veya üç ay almış ise aynı hükme tâbidir. Fakat fazla gün almış ise, artık emeceği sütün dinen bir değeri yoktur, demiştir.
Bu grubun delillerinden birisi;
"AnaJar çocuklarını tam iki yıl emzirirler, emzirmeyi tamamlamak isteyen için.[206] âyetidir. Diğer bir delil:
ve çocuğun (ana rahminde) ytiklenilmest ve sütten kesilmesi —süresi— otuz aydır.[207] âyetidir. Hamileliğin en az süresi altı aydır. Bu itibarla sütten kesilmek için iki yıl kalır.
Bunların başka delilleri de vardır. Hadîs şerhlerinde ayrıntıları ile birlikte beyân edilmiştir.

2. Ebû Hanife' nin meşhur kavline göre bu süre otuz aydır. Onun delili ise yukardaki son âyettir. Ona göre bu âyet hamlin ve süt emzirmenin her birisinin süresinin otuz ay olduğunu ifâde eder. Ancak hamlin azamî süresinin iki yıl olduğu D â-rekutni ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin;"Hamil (gebelik) süresi iki yıldan fazla olmaz» eseri ile sabittir. Süt emzirme süresi ise olduğu gibi otuz ay olarak kalmıştır.
Cumhur, Ebû Hanîfe'ye şöyle cevap vermiştir: Âyetin zahirine göre otuz aylık süre gebelik ve süt emzirme sürelerinin toplamıdır. Beherinin değildir. Birinci âyet bunun delilidir.
Zeyneb binti Ebî Seleme (R.A.)'nin Hâl Tercemesi
Zeyneb el-Mahzumiye (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in muhterem eşi ÜmmÜ Seleme (B.A.)'ın ilk kocası Ebû Seleme (R.A.)'dan olan kızıdır. Efendimizin üvey kızı olan Zeyneb (R.A.)'in Habeşistan'da doğduğu söylenmektedir. Adı Berre idL Peygamber (S.A.V.) ona Zeyneb ismini verdi.
Kendisi Peygamber (S.A.V.)'den ve kendi anası ÜmmÜ Seleme ile Aişe, Zeyneb bint-t Cahş ve Ümmü Habibe (R.A.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Ebû Ubeyde. Ali bin el-Hüseyin, Kasım bin Muhammed, Urve bin Zübeyir, Ebû Seleme ve Şa'bİ (R.A.) rivayet etmişlerdir. Medine'de kadınlar için fıkıh ilmini en iyi biten hanım idi. Hicretin 73. yılı vefat etmiştir. Dört sünen sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel cild 2, sah. 331}[208]

38- (Emzikli Kadının Sütü) Kocasının Sütü (Sayıldığının Beyânı) Babı

1948) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir;
Kadınların erkeklerden saklanması âyeti indirildikten sonra süt amcam E fi ah bin Ebi Kuays (Radıyallâhü anhümâ) ziyaretime gelerek, odama girmek için izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girinceye kadar ona izin vermekten imtina ettim. Sonra Efendimiz (gelince) :
— «O senin (süt) amcandır. (Yanına girmesi için) ona izin ver.-buyurdu. Ben:
— Beni ancak onun kardeşinin karısı emzirdi ve erkek emzirme-di (ki), dedim. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin İki elin topraklansın veya sağ elin topraklansın» buyurdu.-

1949) Âişe (RadtyaUâhü anAâJ'dan; Şöyle demiştir;
Süt amcam gelerek, odama girmek için izin istedi. Ben ona izin vermekten imtina ettim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
— "(Süt) amcan senin yanına girsin" buyurdu. Ben de ı
— Beni ancak kadın emzirdi ve beni erkek emzirmedi, dedim. Efendimiz buyurdu ki:
— "Şüphesiz o senin (süt) amcandır. Bunun için senin yanma girsin.*',, [209]

İzahı

İmam Mâlik, Şafii ve Kütüb-i Sitte sahipleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn bu bâbtaki hadîsini benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Tekmile yazarının beyânına göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nuı süt amcası Eflah, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerinde Ebû Kuays'in oğlu olarak anılmıştır. Müellifimizin rivayeti de böyledir. Buhârî ve Müslim'de müteaddit yollarla gelen bâzı rivayetlere göre Eflah, Ebû Kuays ' in kardeşidir. M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ) nm süt amcası E b ü' 1 - C a' d künyesi ile anılmıştır. Tekmile yazan : Doğrusu Eflah1 m, Ebû Kuays'm kardeşi olarak gösterildiği rivayettir. Hadîs kitaplarında ve diğer kitaplarda bilinen durum şu : Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nın süt amcası Ebu Kuays'ın kardeşi Efleh'tir. Ebü'l Ca'd'da onun künyesidir. Âişe (RadıyaHâ.hü anhâJ'mn süt babası da Ebü'l-Kuays olup bu künye ile meşhur olan bu zâtın adı Vâil bin Eflah
e 1 - E ş ' â r i' dir, demiştir.
Hadisin sonundaki -Senin iki elin topraklansın veya sağ elin topraklansın- cümlesindeki tereddüt ravidendir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya böyle ya şöyle buyurmuştur.
•Ellerin topraklansın* veya «sağ elin topraklansın» mânâsını ifâde eden cümle Araplar arasında bu anlamda kullanılmayıp övme veya yerme mâhiyetinde kullanılır. Bazen de duâ veya beddua anlamında kullanılır. Bu takdirde muhatabın zenginleşmesi veya fakirleşmesi dileği mâhiyetinde kullanılmış olur.
Bu hadis, süt emzirme sebebi ile oluşan nikâh haramlığı ve mah-remlik hükmünün emziren kadının kocası tarafına da yayıldığına
delâlet eder.
N e v e v î şöyle der: Tüm âlimlerin ve cumhurun mezhebi şudur ki: Süt emen çocuk, emziren kadının öz çocuğu gibidir. Keza kocasının öz çocuğu gibidir. Bu kan ve kocanın çocukları süt emen çocuğun kardeşleri hükmündedir. Kocanın erkek kardeşleri süt emen çocuğun amcalarıdır. Keza kocanın kız kardeşleri, o çocuğun halalarıdır. Çocuğun evlâdı da kocanın torunlarıdır.
Sahâbiler ile tabiîlerin cumhuru da böyle hükmetmişlerdir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) süt amcası E f 1 a h (Radıyallâ-hü anh) ziyarete gelinceye kadar süt hükmünün emziren kadının kocası tarafına sirayet etmediğini sandığı için durumu garibsemiş sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) durumu beyan buyurmuştur. [210]

39- Nikâhı Altında İki Kız Kardeş Varken Müslüman Olan Adamın (Nikâh Durumunun Beyânı) Babı

1950) (Feyruz) ed-Deylemî (RadtyaUâhü ank)>den;
Câhiliyyet devrinde evlendiğim iki kız kardeş benim nikâhım altında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim (Ben muslumanlığı kabul ettikten) sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Eve döndüğün zaman onlardan birisini boşa.- buyurdu."

1951) Feyruz ed-Deylemî (Radıyallâhü anh>'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlallah! Nikâhım altında iki kız kardeş varken ben müs-lüman oldum dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu kİt
«İkisinden istediğin birisini boşa.-"[211]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği ve metinleri birbirine benzeyen D e y 1 e m î (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İmam A h -med, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Ebü Dâvûd'un rivayet ettiği metin 1951 no-lu metnin aynisidir. T i r m i z i' deki metinde Peygamber (Sal-
lallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit cümle; = «İkisinden istediğin birisini seç- şek indedir.
Hadis, iki kız kardeşin birlikte bir adamın nikâhı altında bulun-durulamıyacağına delâlet eder. Müslümanlığı kabul eden bir kimse îslâmiyeti kabul etmeden önceki dönemde iki kız kardeşle evli ise, muslumanlığı kabul edince bunlardan birisini boşamak zorundadır. Hadîs bu hükmü ifâde eder. Bu iki kız kardeşin nikahlan ister beraber ve aynı zamanda kıyılmış olsun, ister birisi önce, diğeri son-ra kıyılmış olsun fark etmez. Erkek bu iki kandan dilediğini nikâhı altında tutar ve diğerini boşar.
Alimlerin bu husustaki görüşlerine gelince İmam Mâlik, Şafii, Ahmed, el-Hasan, Evzâi ve îshak bu hadîsi delil göstererek yukarıda anlattığım gibi hükmetmişlerdir
tmam Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Sevri ve bir cemaat ise şöyle hükmetmişlerdir: Eğer iki kız kardeşin nikâh akdi aynı zamanda kıyılmış ise, adam bunlann ikisinden de aynlmak zorundadır. Şayet nikahlan ayn zamanlarda kıyılmış ise adam, sonradan nikâhı kıyılan kadından ayrılmak zorundadır. Bu gruptaki âlimler: Müslümanlar hakkında uygulanan hükümler, kâfirler hakkında uygulanan hükümler, kâfirler hakkında da uygulanır, görüşündedirler.

Tekmile ve Tuhfe yazarlan Cumhura âit ilk görüşü tercih ederek : Hadîsin zahiri buna uygundur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hangi kadının nikâhı önce ve hangisinin sonra kıyıldığını D e y i e m î (Radıyallâhü anh)'a sormamıştır. Şu halde hüküm umumidir, demişlerdir.
Kadın ile halası veya teyzesi aynı kişinin nikâhı altında beraber bulundurulamayacağı cihetle iki kız kardeşe âit hüküm bunlar hakkında da uygulanır. [212]

40- Nikâhı Altında Dörtten Fazla Kadın Bulunduğu Halde Müslüman Olan Adamın (Nikâh Durumunun Beyanı) Babı

1952) Kays bin H-Hâris (Radıyallâhü anh)\\en; Söylememiştir:
Nikâhım altında sekiz kadın varken müslüman oldum. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek bu durumu kendilerine arz ettim. Bunun üzerine buyurdular ki:
-Onlardan dört tanesini seç.»
Deylemi (KjV.)'nin Hâl Tercemesi
Peyruz ed-Deyleml (R.A.) aslen İranlıdır. Peygamber (S.A.V.)'i ziyaret ederek znüslümanlığı kabul eden bahtiyar sahâbilerdendir. Yemen'de Peygamberlik iddiası ile ortaya atılan sahte Peygamber el-Esved el-Ansi'yi Öldüren zâtdır. Dey-leml (R.A.)'ın bu yalancı peygamberi Öldürmesi haberi Peygamber (S.A.V.)'e son hastalığında ulaştı. Deyleml (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Rfivileri, oğullan Dahhak ve Abdullah ile başka zatlardır. Osman (R.A.) veya Muaviye (R.A.)'in hilâfeti döneminde vefat etmiştir. (Tekmile C. 4, Sah, 222)

1953) (Abdullah) bin Ömer (RadıyaUâkü anhümdi'&dn: Şöyle demiştir :
Cay lan bin Seleme (Radıyallâhü anh), nikâhı altında on kadın bulunduğu halde müslüman oldu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Onlardan dört tanesini al» buyurdu."[213]

İzahı

Kays bin el-Hâris (Radıyallâhü anh) m hadisini E b û Dâvûd ve Beyha ki de rivayet etmişlerdir.
Hadisin râvisi Kays bin el-Hâris, Ebû Davud'un bir rivayetinde el-Hâris bin Kays olarak geçmektedir, Ebû Dâvûd râvinin ismini Kays bin el-Hâris olarak doğrulamıştır. îbn-i Hibbân da bu görüşü benimsemiş ve râvinin sahâbîlerden olduğunu söylemiştir. Lâkin e 1 -H âf ı z e 1 -1 s â b e ' de : Râvinin adını el-Hâris bin Kays olarak tercih ederek, cumhurun böyle dediğini, Buhârî, İbnü's-Seken ve başkalarının bunda karar kıldıklarını ve bundan başka hadisinin bulunmadığını söylemiştir.
Bu hadîsin zahirine göre, nikâhı altında dörtten fazla kadın varken müslüman olan kişi, bunlardan dilediği dört tanesini kendisine seçer. Bu seçmeyi yaparken, hangisi ile önce ve hangisi ile sonra evlendiğine veya hepsi ile bir akitle mi, yoksa ayrı ayrı akitlerie mi evlendiğine bakmıyacaktır. Akitlerin birlikte veya ayrı ayrı zamanlarda kıyılmış olması seçme yetkisini etkilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem î sekiz kadının nikâhlarının beraber mi, ayrı ayrı zamanlarda mı kıyıldığını Kays (Radıyallâhü anh)'a sormadan, dört tanesini seçmesini emretmiştir. Bu hükümle ilgili geniş bilgi aşağıda verilecektir.
Çaydan bin Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadisini Şafii, Ahmed, TirmizİI, Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin hükmü, bundan önceki hadisin hükmünün aynıdır. [214]

Her Îki Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Müslüman olan kâfirlerin, müslüman olmadan önce kıyılan nikâhları geçerlidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Müslüman olan K a y s (Radıyallâhü anh) ve G a y 1 â n (Ra-dıyallâhü anh) nikâhlarının nasıl kıyıldığını sormamış ve nikâhlarını yenilemelerini istememiştir. Ancak iki kız kardeşi beraberce nikâh altında tutmuş olmak gibi mubah olmayan bir durumun olmaması şarttır.
2. Nikâhı altında dörtten fazla kadın bulunurken müslürnan olan adam bunlardan dilediği dört kadını seçebilir ve dörtten fazla olanlardan ayrılmak zorundadır.
İmam Mâlik, Şafii, Ahmed, Leys, İshak, Hasan-ı Basri ve Muhammed bin el-Hasan'm mezhebi budur. Delilleri de bu iki hadîstir.
İmam Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Sevri, Ev-z â i ve Z ü h r î' ye göre, İslâm hükümlerine aykırı bulunan kâfirlerin nikâhları muteber değildir. Bu nedenle nikâhı altında dörtten fazla kadın varken müslüman olan bir adam, nikâhları ilk kıyılmış olan dört kadını seçebilir. Diğerlerinden ayrılmak zorundadır. Eğer dörtten fazla kadınların hepsinin nikâhı aynı anda kıyılmış ise, nikâhların tamamı bâtıldır. Bu grubun görüşü nassa karşı bir kıyas olduğu için, zayıf görülmüş ve cumhurun görüşü kuvvetli sayılmıştır.
3. Dörtten fazla kadının bir erkeğin nikâhı altında bulunması caiz değildir. Selef ve halefin cumhurunun mezhebi budur âyeti de böyle yorumlanmıştır. Böyle yorumlanmasının delili bu hadîslerdir. [215]

41- Nikâh Kıyılırken Koşulan Şart (İn Yerine Getirilmesi) Babı

1954) Ukbe bin Amir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Pey gamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Yerine getirilmesi gereken şartlardan evlâ olanı nikâh akdinde koşulan şartlardır.»"[216]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde görülen az lâfız farkı mânâyı etkilemediği için bunu belirtmeye gerek görmüyorum.
Hadîsdeki;kelimesi "Evlâ" mânâsına yorumlanmıştır. Yâni nikâh şartlan başka şartlardan ziyâde yerine getirilmeye lâyık ve onlara nazaran öncelikle riâyet edilmelidir. Çünkü nikâh akdi hakkında çok ihtiyatlı davranmak gerekir, onun zedelenmemesine özen gösterilmelidir.
Öncelikle yerine getirilmeye en liyakatli olan nikâh akdindeki şartlar nelerdir? Nikâh akdinde koşulan her şarta riâyet etmek gerekir ve vâcib midir? Bu hususu aydınlatalım :
N e v e v i şöyle der.- Şafii ve âlimlerin ekserisi: Bu hadis, nikâhın gereklerine aykırı olmayıp bilâkis onun gerek ve amaçlarından sayılan şartlar anlamına yorumlanır. Bu nevi şartlardan misal olarak, erkeğin, karısına karşı iyi davranması, nafakasına, giyeceğine ve meskenine iyi bakması, hukukuna riâyet etmesi, kuması varsa kumalar arasında âdilâne nöbet uygulaması, keza kadının kocasından izinsiz evden çıkmaması, kocasına itaatsizlik etmemesi, kocasının izni olmadan nafile oruç tutmaması, kocasının izni olmadan kimseyi eve almaması, kocasının rızâsı olmadan onun malını harcamaması gibi şartlar gösterilebilir.
Nikâh'ın gerek ve amaçlarına aykırı şartlar koşulmuş ise bunların yerine getirilmesine gerek yoktur. Bilâkis bu nevi şartlar geçersizdir ve nikâh sahih olup kadının emsalinin mehri ödenir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Allah'ın kitabında bulunmayan her şart bâtıldır» buyurmuştur. Bu nevî şartların örnekleri: Erkeğin, karısının nafakasını ödememesi, kumalar arasında nöbet u^u-lünu uygulamaması, yolculuğa giderken karısını beraberinde goiur-memesi ve benzeri şartlar.imam Ahmed ve bir cemaata göre nikâh akdinde koşulan bütün şartlara riâyet edilmesi vâctbtir,' diye bilgi vermiştir. [217]

Hadisin Fıkıh Yönü

Başka şartlardan daha fazla nikâh şartlarına riâyet ve önem verilir. Nikâh şartları şu üç kısma ayrılır:
1. Yerine getirilmesinin vâcipliğine âlimlerin ittifak ettikleri şartlardır. Bu da Allah'ın emrettiği ya iyi davranmak sureti ile evliliği sürdürmek, ya da iyilikle boşanmaktır. Cumhur bu hadisi uuna yorumlamıştır.

2. Yerine getirilmesinin vâcipliğine âlimlerin ittifak ettikleri şartlardır. Örneğin: Nikâhın mehirsiz olması, kadına nafaka verilmemesi, verilen mehrin kocaya iade edilmesi, kocanın karıyla cinsel ilişkide bulunmaması, cinsel ilişki esnasında kocanın geri çekilip suyunu dışarıya akıtması, karının kocasını beslemesi veya ona bir mal vermesi şartları. Bu şartların* hepsi âlimlerin ittifakı ile bâtıldır. Çünkü evlenme akdine aykırıdır. Bu tür şartlar koşulduğu takdirde, geçersizdir. Kıyılan nikâh akdi ise sahihtir.
3. Yerine getirilip getirilmiyeceği hususunda âlimlerin ihtilâf ettikleri şartlardır. Örneğin: Kocanın bu kadın üzerine başka bir kadınla evlenmemesi, kadının kendi evinden kocasının evine nakledilmemesi, kocası ile sefere götürülmemesi gibi şartlardır. î m a m Zühri, Katâde, Hanefiler. Mâlik, Şafii, el-Leys bin Sa'd ve Sevri; Bu nevî şartlar bâtıldır, nikâh akdi sahihtir, kadına mehir ödenir. Çünkü bu nevi şartlar Allah'ın kitabında bulunmadığı gibi evlenme akdinin gereklerinden veya yararlarından da değildir. Bu itibarla bu şartlar fâsıktır. Nasıl ki; kadın kendi nefsini kocasına teslim etmemesi şartını koşarsa bu şart bâtıldır, demişlerdir
Evzâi, îshak ve Ahmed ise: Anılan şartlarla kıyılan nikâh sahihtir. Koca bu şartlara riâyet etmekle mükelleftir, etmediği takdirde kadın nikâhını feshedebilir, demişlerdir. Bu kavil, Ömer bin el-Hattâb, Sa'd bin Ebi Vakkâs ve Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhüml'den rivayet edilmiştir. Bunlar hadîsin umumîliğine bakarak hükmetmişlerdir.
Kadı Iyâz ve bâzı âlimler de hadîsdeki şartı mehir mânâsına yorumlamışlardır. Çünkü kadının kadınlığından yararlanmaya karşılık mehir ödemek dinen şart kılınmıştır.

1955) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-A.-O (Katlt-yallâbü anhüm)'(\en rivayet edildiğine züre; Re?ûlull;ıh (Salta/lahit Ah-yki ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Nikâh akdinden önce (verilmiş) olan mehir, hediye ve hibe kadınadır. Ve nikâh akdinden sonra (verilmiş) olan (mal) kime verilmiş veya hediye edilmiş ise onadır. Adama ikram edilmeye en uygun vesile onun kızı veya kız kardeşidir.-" [218]

İzahı

Nesai ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hibâ: Hediye ve bağış mânâlarına gelir. Kocanın mehirden ayrı olarak hibe yolu ile veya hibeden bahsetmeden verdiği maldır. Hadiste hibe kelimesi de geçtiği için 'Hiba* kelimesinden maksat, hibe ismi anılmadan verilen maldır. Bu kelimeyi hediye diye terceme ettim.
S i n d i' nin beyânına göre hadîsten kastedilen mânâ şudur: Nikâh akdinden önce kadın velisinin koca tarafından aldığı şeylerin tümü kadına aittir. Ona teslim etmesi gerekir. Nikâh akdinden sonra velinin koca tarafından aldığı şeyler ise kendisinedir.
H a 11 â b i : Veli, mehirden başka bir şeyin kendisine verilmesini şart koşmuş ise, nikâh akdinden sonra kendisine verilen o şey ona aittir, diye yorum yapmak gerekir, demiştir.
Velî nikâh akdinde mehirden başka kendisine bir şeyin verilmesini şart koşsa, kocanın bu şartı yerine getirmeye mecbur olup olmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır.
Bâzı âlimler bunu da kadının kadınlığından yararlanmanın mubah kılınması şartlarından sayıp kocanın bunu yerine getirmek zorunda olduğunu söylemişlerdir.
Velinin kendisine verilmek üzere şart koştuğu şeyin ödenmesinin gerektiğine hükmedenler, bu şeyin kime âit olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
İbn-i Ebİ Rabah. T u s i ve Zühri'ye göre bu mal kanya aittir. Veliye ait değildir. Ömer bin Abdi']-A ziz'in de böyle hükmettiği rivayet olunmuştur. Süf yân-ı Sevri ve Ebû Ubeyd de bu görüştedirler.
Ali bin Hüseyin ile Mesruk'a göre bu mal veliye aittir.
Bâzı âlimler ise şöyle demişlerdir.- Eğer veli kadının babası ise, kendisine verilmesi şart koşulan mal kendisine verilir. Başka bir yakını ise ona değil, kadına verilir.
Hadisin zahirine göre nikâh akdinden önce kocanın verdiği me-hir, hediye ve hibeyi kim teslim alırsa alsın bunların tümü kadına aittir. Veli olsun başkası olsun kocadan aldığını kadına vermekle mükelleftir. Nikâh akdinden sonra koca kime hediye ve hibe verirse
Hadisin sonundaki "Adama ikram edilmeye en uygun vesile onun kızı veya kız kardeşidir" cümlesinden maksat şudur: Bir adamın kızı veya kız kardeşi ile evlenen kimse adama ikramda bulunmanın en uygun ve en liyakatli fırsat ve münasebetini bulmuş olur. Bu iyi münasebetle adama ikram etmelidir. Bu yolla yapılan ikram en iyi ve en uygun yolla yapılmış bir ikram olur. [219]

Nikah Akdinden Önce Veya Sonra Kadın Tarafına Verilen Hediye İle İlgili Âlimlerin Görüşleri

1. Mâlikiler'e göre; nikâh akdinden önce veya akid esnasında, kadına, velisine veya başkasına koca tarafından hediye edilen şeyler, şart koşulsun koşulmasın mehir hükmündedir. Ve mehir hükmüne tâbidir.
Nikâh akdinden sonra koca tarafından karıya veya velisine, yahut başka yakınma hediye edilen şeyler, kime hediye edilmiş ise ona âit olur ve mehir hükmüne tâbi değildir.
2. Hanefî âlimlere göre; evlenme işinin gerçekleştirilip çabuklaştırılması amacı ile koca, karının yakınlarına bir şey verirse onu geri alabilir. Çünkü, bir nevi rüşvet hükmündedir.
Kocanın, nikâh akdinden önce kanya verdiği şeylerin hediye veya nehirden sayılması hususunda mahalli örf âdete göre hükmedil m es i uygun görülmüştür. Eğer gönderilen hediyeler, örf ve âdette mehir-den sayılmıyorsa, hediye hükmündedir. Kan ile koca arasında bu hususta bir ihtilâf vuku bulursa, koca bu eşyayı mehir olarak gönderdiğini ispat etmedikçe, hediye olduğunu savunan karının sözü muteberdir.
3. Şafiî mezhebine göre veli nikâh akdini kıymak için kendisine bir şey verilmesini isteyemez. Bunda israr ettiği takdirde velilik yetkisinden düşer. Ama istenmediği veya şart koşulmadığı halde koca kendi gönlünden kopan bir hediyeyi nikâh akdinden sonra karının velisine veya başka yakınlarına sunarsa bir sakıncası yoktur. Nikâh akdinden önce sunulan hediyelerde ise alınması haram olan başlık kokusu bulunduğu için bundan sakınmak takvaya en uygun olanıdır.
Nikâh akdinden sonra verilen hediyeler mehir hükmünde değildir
4. H a n b e 1 i mezhebine göre nikâh akdinden önce koca tarafından gönderilen hediyeler kız verme vadi ile alınmış olur. Kız verilmediği takdirde bu hediyeler geri alınabilir.
Nikâh akdinden sonra koca tarafından verilen hediyeler, mehir-den sayılmaz. Ve kadından geri alınamaz. Ancak boşama işi kadın yönünden doğacak olursa koca mehiri geri aldığında bu tür hediyeyi de geri alabilir.
Yukarıdaki hususlar geniş ve ayrıntılı bilgi ister. Bu bakımdan Fıkıh kitaplarına baş vurmak gerekir. [220]

42- Bir Cariyeyi Azat Edip Sonra Onunla Evlenen Adam (İn Sevabının Beyânı) Babı

1956) Ebû Musa (eİ-E$'arî [221]) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resul ullah (S ali ali ahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kimin bir cariyesi olup onu (incitmeden) güzelce eğitip. Öğretir; sonra azat eder ve onunla evlenirse iki ecir kazanır. Ehl-i Kitab'tan her hangi bir adam kendi peygamberine ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e îman ederse ona da iki ecir vardır. Başkasının mülkiyeti altında bulunan her hangi bir köle, üzerinde bulunan Allah Teâlâ'nm hakkını ve efendilerinin hakkını edâ ederse ona da iki ecir vardır.»
(Hâvi) Salih demiştir ki t (Şeyhim) Şâ'bi şöyle dedi t Ben sana bu hadîsi, bir şey (karşılık ve bedel) olmaksızın verdim .Şüphesiz bineği bulunan kişi bunun durumdaki bir mes'ele uğrunda binip (ta) Medîne-i Münevvere'ye kadar gider." [222]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Davud'un süneninden başka Kütüb-i Sit-te'nin hepisincie vardır. Ebû Dâvûd da bu hadisi çok kısaca ve şu mealde rivayet etmiştir: «Cariyesini azat edip onunla evlenen adama iki ecir vardır.»
Buhâri1 deki metin ise şöyle başlar: «Üç kişinin ikişer ecri vardır...»
Hadîs bu üç kişinin ikişer sevap kazandığına delâlet eder. Bir kimse Allah rızâsı için cariyesini azat edince bir sevap kazanır. Azat ettiği

cariyeye yeni bir iyilik olması ve Allah rızâsı için onunla evlenirse, ayrı bir ecir sahibi olur. Kitap ehlinden olan bir kimse de kendi peygamberine îman etmişken, peygamberlik görevi verilen
Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e ulaşıp O'na da îman edince iki imanından dolayı iki ecir kazanır. Buna örnek olarak Ashab-ı Kiram'dan Abdullah bin Selâm (Ra-dıyallâhü anh) gösterilebilir.
Köle de Allah'a karşı görevini yaptığı için bir ecir, efendisine veya varsa birden fazla efendilerine karşı görevini yaptığı için ayrı bir ecir kazanır.
Sindi: Bu hadiste anılan üç kişinin beher amel karşılığında ikişer ecir kazandıkları anlamının kastedildiği umulur. Çünkü her amele karşı bir ecir kazanmak bunlara mahsus bir şey olmayıp umumîdir, demiştir.
Hâvi Ş a' b İ, söylediği sözü kendisine bir soru soran bir H o -rasanlı'ya söylemiş ve şunu demek istemiştir: Bu hadîse dikkat et, bunu belle, kıymetini iyi bil. Çünkü vaktiyle bu hadisin ihtiva ettiği mânâ kadar önemli olmayan bir mes'ele için bineği bulunan bir kimse ta Medine-i Münevvere'ye kadar gitmeyi göze alırdı

1957) Enes (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
(Hayber savaşında esir alman) Safiyye (binti Huyey) (Radıyal-lâhü anhâJ; Dıhye el-Kelbiyye (Radıyallâhü anh)'m (cariyesi) oldu. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (cariyesi) oldu. Bunun üzerine Efendimiz onunla evlendi ve onu azat etmeyi onun için mehir eyledi.
(Râvi) Hammâd demiştir ki: (Râvi) Abdü'1-Aziz, râvi Sâbit'e: Ey Ebâ Muhammed! Sen Peygamberin Safiyye'ye neyi mehir eylediğini Enes'e sordun mu? demiş. Sabit: Efendimiz, Safiyye'nin nefsini (azat etmeyi) onun için mehir eyledi demiştir."[223]

İzahı

Kütüb-i Sİtte sahipleri ve T a h a v i bu hadisi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzundur. M ü s 1 i m ' in rivayetinde : "Hâvi Sabit, Enes (Hadıyallâhü anh) 'a = Ey Ebâ Hamzal Efendimiz, Safiy-ye'ye neyi mehir eyledi? diye sormuş, Enes de: Safiyye'nin nefsini (azat etmeyi mehir eyledi). Onu azat etti ve onunla evlendi, demiştir." ilâvesi vardır.
Mü'minierin analarından olan S a f i y y e (Radıyallâhü an-hâ)'nın hâl tercemesi 1779 nolu hadis bölümünde geçmiştir. [224]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadisin zahirine göre cariyenin efendisi, onu azat etmeyi onun için mehir yapabilir.
S a I d bin el-Müseyyeb, Nahal, Tavus, Zührî, Sevri, Ahmed, îshak, Hasan-ı Basri ve Ebû Yûsuf böyle demişlerdir. Bunlara göre câriye sahibi böyle yaparsa câriye azat edilmiş olur, kıyılan nikâh sahihtir ve azat etme işi mehir sayılır
İmam Ebû Hanife, Mâlik, Şafii, Muham-med bin el-Hasan ve Züfer'e göre cariyeyi azat etmeyi mehir yapmak sahih değildir. Azat etmekten başka bir mehir kadına verilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in ve Ashabının yaptığı böyledir. Altın ve gümüşü mehir yaparak evlenirlerdi. Mehir hakkında vârid olan hadislerden bu durum açıkça anlaşılıyor.
Bu grup, açıklamasını yaptığımız Enes (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsine müteaddit cevaplar vermiştir. Bu cevaplardan birisi şudur: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem) Safiyye'yi azat etmeyi onun için mehir eyledi." sözü E n e s' in sözüdür. Bu söz E n e s' in bir yorumu olabilir. Safi yy e ' nin mehri anılmayınca Enes böyle yorumlamış olabilir. İkinci bir cevap: Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe mahsûs bir hüküm olabilir. Başkası böyle yapamaz.

1958) Aişe (Radtyallâhü antâj'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sellallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye (binti Huyey) (Radıyallâhü anhâ) 'yi azat etti ve onu azat etmeyi ona mehir eyleyerek onunla evlendi."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: fbn-i Abbas'ın mevl&sı İklime, Alşe'den hadis işittiği kabul edilince bu hadisin senedi sahih olur. îkrlme'nin Aişe'den hadis işitmesi hususunda îbn-i Hâtim'in sözleri arasında bir çelişki vardır. Çünkü el-Merasil'de, Aişe'den hadis işitmediğini söylemiş, el-Cerh ve't-Ta'dll'de İse Ai$e'-den hadis işittiğini söylemiştir, tkrime'nln Aişe'den rivayetinin Sahih-i Buhart'de bulunması, onun Aişe'den nadis işittiğini teyid etmiştir. tbnül-Medinl de : İlerime'. nin Peygamber (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden her hangi birisinden hadis işittiğini bilemiyeceğim, demiştir. Bu hadis Enes'den rivayet edilmiş olarak Buharl, Müslim ve başka hadis kitablannda vardır. (1957 nolu hadis kastediliyor.) [225]

43- Efendisinin İzni Olmaksızın Kölenin Nikâh Akdinin Kıyılması (Hükmünün Beyânı) Babı

1959) tbn-i Ömer (Radtyallâhü anhiimâydan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Efendisinin izni olmaksızın köle nikâhını kıydığı zaman zina tehlikesine düşmüş olur.»"
Not: ZevâİÎd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin isnadı hasendir. Ebû Dâvûd ve TİrmizI bu hadisi Câbir (R.A.)'ın hadisi olarak rivayet etmişlerdir.

1960) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Efendilerinin izni olmaksızın hangi köle nikâhını kıyarsa zina tehlikesine düşmüş olur.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Mendelln zayıf olduğu ZevâİÎd'de bildirilmiştir. [226]

İzahı

Ebû Davud'un Câbir (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettiği metin yukardaki son hadis metninin aynıdır.
T i r m i z i' nin iki senedle Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği metin de buradaki son hadîs metnine daha çok uyuyor.
Hadîslerde geçen "Tezewüc"den maksat nikâh akdini kıymaktır. Efendisinin izni olmadan nikâh akdini kıyan bir kölenin kıydığı nikâh bâtıl olduğu için zina tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş olur. Ve bu akit üzerine evlendiği kadınla cinsel ilişkide bulunursa zina etmiş olur. Hadisten kastedilen mânâ budur.
Hadîsdeki "Tezevvüc" kelimesi mecazî olarak cinsel ilişkide bulunmak anlamında da kullanılabiliyor ise de bu mânâ kastedilmemiş-tir. Çünkü cinsel ilişkide bulunmak için kölenin efendisinden izin alması gerekliliği mânâsı çıkar ki bu mânâ kastedilmemiştir. [227]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadis, kölenin, kendi efendisinden izin almadan kıydığı nikâhının bâtıl olduğuna delâlet eder. Çünkü kölenin bedeni ve emeği efendisinin malıdır. Evlenip karısının haklan ile meşgul olunca, efendisinin hizmetine tam manâsıyla kendisini verememiş olur. Efendisinin hak ve menfaatlannm korunması için onun kendi başına evlenmesi bâtıl sayılmıştır. [228]

Bu Husustaki Âlimlerin Görüşleri

1. İmam Evzâl, Şafiî, Ahmed ve îshak bin Rahaveyh'in mezhebi budur. Bunlara göre kölenin efendisinden izinsiz olarak kıydığı nikâh, efendisi sonradan kabul etse bile bu bâtıldır.
2. Hanefîler'e göre de nikâh bâtıldır. Ancak kölenin efendisi kıyılan nikâhı açıkça veya zımnen kabul etse akid geçerli sayılır.
3. M â 1 i k' e göre kıyılan nikâh sahihtir. Fakat kölenin efendisi bunu feshedebilir. [229]

44- Muta Nikâhının Yaşarlığı Babı

Mut'a: Belirli bir süre için kıyılan nikâhtır. Adam geçici bir süre için bir kadınla evlenir. Süre bitiminde boşamaya bile lüzum kalmadan kendiliğinden birbirinden ayrılmış olurlar. Câhiliyyet devrinin mutad nikâh çeşitlerinden olan mut'a nikâhından amaç, bir aile ocağını kurmak, soyun devamını sağlamak ve birlikte devamlı yaşamak gibi evlenme amaçlan değildir. Bütün amaç bir süre için şehvet duygusunu tatmin etmekti. Bu nedenle mut'a nikâhından dolayı veraset ve boşanma gibi hükümler söz konusu değildi.
Mut'anın şu çeşidi de vardı. Nikâh kıyılırken belirli bir süre ko-şulmazdı da şöyle bir şart koşulurdu: Koca, kan ile yaşamak istediği sürece nikâh akdi geçerlidir. Kandan vazgeçince akit sona ermiş olur.
îbn-i Atiyye' nin mut'a nikâhını anlatırken ezcümle şöyle dediğini Kurtubt nakleder:
Mut'a t Adamın, iki şahidin huzurunda ve kadının velisinin izni ile belirli bir süre için ve veraset hakkı olmamak üzere tarafların kararlaştırdıkları bir mehir karşılığında kadınla evlenmesidir. Süre bitince kadın gider ve adam onu yanında tutamaz.
Câhiliyyet devrinin nikâh usullerinden, birisi olan mut'a usûlüne îslâmiyetin ilk devirlerinde bir zaruret üzerine bâzı savaşlarda ruhsat verilmişti. Fakat H a y b e r savaşında yasaklandı. M e k -k e' nin fethi yolculuğunda tekrar ruhsat verildi ve hemen sonra yasaklandı. Nihayet Veda Haccında kafi olarak yasaklandı.

1961) Ali bin Ebî Tâlib (Kadtyallâkü fl«A)'den; Şöyle demiştir:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber (savaşı) günü kadınların mut'a usûlü ile nikahlanmasın* ve ehli merkeblerin etinin yenilmesini şüphesiz yasakladı." [230]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizl ve Nesâi de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadîsin; "Hayber günü'* sözü Buharı ve Müslim'in birer rivayetlerinde "Nehâ" fiilinin hemen arkasında olup aralarında başka kelime bulunmadığından hadisdeki her iki yasağın Hayber günü konulduğu kesinlikle anlaşılmıştır. Bu hadisin başka bir rivayetinde, ehli merkeblerin etinin yenilmesi yasaklandığı halde at etinin yenilmesine ruhsat verildiği bildirilmiştir. İmara Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafii, A h m e d ve bir çok âlim, bu hadise dayanarak at etinin yenilmesinin câizliğine hükmetmişlerdir.
Ebü Hanife, Mâlik, Evzâi ve Ebû Ubeyd'e göre at ve katır da merkeb gibidir, etleri yenilmez. Çünkü Kur'an bu hayvanların binilme, yük taşıma ve süs için yaratıldığını beyan buyurmuştur.
Hicretin 8. yılı vuku bulan Hayber savaşında mut'a nikâhı ile ehli merkeblerin etinin yenilmesinin yasaklandığına bu hadis delildir.

1962) Sebre (bin Ma'bed [231]) (Radtyaltâhü anhydcn; Şöyle demiştir:
Biz ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Veda hacci yolculuğuna çıktık. Sonra sahâbîler:
— Yâ Resûlallaht Bekârlık (kadınlardan uzak kalmak) bize cidden çetin geldi, dediler. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Nikâhlanmasına engel bulunmayan) şu kadınlarla mut'a suretiyle evlenebilirsiniz» buyurdu. Bunun üzerine biz onların yanına vardık. Onlar ancak bizlere kendileri arasına belirli bir süre koyduğumuz takdirde bizlerle evlenmeyi kabul edebileceklerini belirttiler. Bunun üzerine sahâbîler bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattılar. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlarla aranıza belirli bir süre koyunuz.» buyurdu. Sonra ben ve bir amcam oğlu çıkıp gittik. (Mehir olmaya elverişli mal olarak) amcam oğlunun beraberinde bir hırka vardı. Benim de yanımda bir hırka vardı. Onun hırkası benimkinden iyi idi. Ben de ondan daha gençtim. Nihayet bir kadının yanma vardık. (Ve evlenme teklifinde bulunduk.) Kadm (benimle evlenmeyi tercih ederek) : Bir hırka diğer hırka gibidir, dedi. Bunun üzerine ben (hırkamı mehir vererek) onunla evlendim. Ve o gece onun yanında durdum. Ertesi gün gittim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kabe'nin kapısı ile rüknü arasında ayakta şöyle buyuruyordu:
«Ey insanlar! Ben gerçekten mut'a suretiyle evlenmek için sizlere izin vermiştim. Bilmiş olunuz ki: Şüphesiz Allah Teâlâ bunu kıyamet gününe kadar haram kıldı. Artık kimin yanında mut'a suretiyle evlendiği kadınlardan varsa derhal ona yol versin (salıversin) ve onlara mehir olarak verdiğinizden bir şeyi (geri) almayınız.»"

1963) tbn-i Ömer (Radtyailâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
(Babam) Ömer bin el Hattâb (Radıyallâhü anh), halîfe olunca halka bir hitabede bulunarak şöyle dedi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şüphesiz mut'a nikâhı için bize üç gün (veya üç defa) izin verdi. Sonra bunu haram kıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mut'a nikâhını haram kıldıktan sonra helâl kıldığına şahitlik edecek dört şahidi bana getirmedikçe, evli iken mut'a suretiyle bir kadınla birleştiğini bileceğim. Her hangi bir adamı mutlaka taşla recmedeceğime Allah'ın adıyla yemin ederim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde bulunan Ebû Bekir bin Hafs'm ismi İsmail el-tbâl'dir. îbn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir, tbn-i Etol Hatim de babasından naklen : Ondan ve onun babasından hadisler yazılmıştır. Onun "babası yalan rivayette bulunurdu, demiştir. Ben derim ki onun rivayetinde bir beis yoktur. İbn-i Ebî Hatem: Ahmed, îbn-i Muin, İçli, îbn-i Nümeyr ve başkaları onu sıka saymışlardır, demiştir. îbn-i Huzeyme kendi sahihinde, Hâkim de el-Müstedrek'te onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. [232]

İzahı

Sebre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini kısmen değişik lâfızlarla N e s a î de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Ahmed ve B e y h a k i de bu hadisi çok kısa olarak rivayet etmişlerdir. Bu hadis, hicretin 10. yılı vuku bulan meşhur Veda haccı seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mut'a'ya ruhsat verdiğine ve hemen sonra da haram kıldığına delâlet eder.
Müslim ve Âhmed'in yine Sebre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Mekke fethi seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mut'a'ya ruhsat vermiş ve hemen sonra da yasaklamıştır. Mekke fethi ise bilindiği gibi hicretin 8. yılma rastlar.
Hülâsa, hadîslerden anlaşılıyor ki; Hicretin 7. yılı Hayber savaşında, 8. yılı Mekke fethi seferinde ve 10. yılı Veda haccı yolculuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce Mut'a için ruhsat vermiş ve hemen sonra da yasaklamıştır. Tekmile yazarının da belirttiği gibi bu hadîsler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü açık olan durum budur. Mut'a, ,Hayber savaşında mubah kılınmış, hemen sonra da yasaklanmış, bu yasak Mekke fethi zamanına kadar devam etmiş, fetih sırasında tekrar ruhsat verilmiş, yine hemen sonra yasaklanmış ve Veda haccına kadar yasak devam etmiştir, son kez olarak Veda haccında ruhsat verilmiş ve arkasında haram kılındığı emri verilmiştir. Böylece haramlığı devam edegelmiştir. [233]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan şöyle der:
Mut'a nikâhına dâir gelen hadisler, bunun haram olup hiç bir durumda caiz olmadığına delâlet ederler. Saha bilerin cumhuru, tabiilerin cumhuru ve onlardan sonra gelen âlimlerin cumhuru böyle demişlerdir. Hepsinin mezhebi budur, tslâmiyetin ilk devirlerinde yalnız yolcular için mubah kılınmış, sonra mühahhk hükmü neshedil-miştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edeceği yıl Veda haccında mut'a'nın ebedi olarak haram kılındığını beyan bu* yurmustur. H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti döneminde bu hususta icmâ oluşmuştur.
Mut'a'nm câizliğini savunan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m da bu görüşten döndüğü sabittir. Tirmizi: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan mut'a'ya ruhsat verdiği rivayet olunmuş ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'in hadîsini işitince görüşünden dönmüştür, der,
Muhammtd bin Ka'b yolu ile rivayet edildiğine göre İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir.- "İs-lânüyetin ilk devirlerinde mut'a var idi. Adam hiç kimseyi tanımadığı bir şehre giderdi. Eşyasını koruyacak, işini görüp kendisine bakacak ve hizmet edecek bir kadınla ikâmet süresince evlenirdi.Karılan veya sag ellerinin mâlik olduğu cariyeler müstesna.[234] âyeti inince İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : (Daimî nikâhla evlenilen) karı ve cariyeden başka bütün kadınlar haramdır, demiştir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in bu eserinden de anlaşıldığı gibi mut'a, anılan âyetle de haram kılınmıştır.
Bâzı sahâbîler mut'a'nın mübahlığını söylemişler ise de Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in Veda haccında kesinlikle ve ebedî olarak haram lığı m beyan buyurduğunu duyunca görüşlerini bırakmışlardır.

Hattâbî: Mut'a nikâhının haram lığı tüm müslümanların icmâ ı gibidir. îslâmiyetin ilk dönemlerinde mubah idi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccında harem kıldı. Bu itibarla bugün imamlar arasında bu hususta bir ihtilâf yoktur. Yalnız bâzı Rafizîler muhalif kalmışlardır. İbn-i Abbâs (Radıyal-îâhü anh) uzun süre bekâr kalıp, evlenmeye maddi gücü yetmeyen ve çok büyük sıkıntı içinde kalan kimse için mut'a fetvasını bir ara vermiş ise de, sonra bundan vazgeçmiştir, der. [235]

45- İhramda Bulunanın Evlenmesinin Caiz Olup Olmadığının Beyanı Babı

1964) Yezîd bin el-Asamm (Radtyallâkü aw//)'den: Şöyle demiştir: Meymûne bint el-Hâris (Radıyallâhü anhâ)[236] Resûlullah (Sal* tallahü Aleyhi ve Sellem) in ihramda değil iken kendisi İle evlendiğini bana anlattı.
Yezîd (sözüne devamla) ve Meymûne, benim ve (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) nın teyzesi idi, demiştir."

1965) Abdullah bin Alılıâs (RadtyaUâhiİ anhümâ)\\ıın: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda iken (Meyrnûne ile) evlendi."

1966) Osman bin Affân (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İhramda bulunan adam, evlenemez, (başkasını) evi endi rem ez ve evlenme teklifinde bulunamaz.'[237]

İzahı

Y e z I d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anh) 'in hadisini Kütüb-i Sitte sahipleri ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini de Kütüb-i Sitte sahipleri ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Hadîslerde geçen ihramdan maksat hac veya ömre yahut her ikisini yapmak üzere niyet edip bu ibâdeti yapmaya başlamış olmaktır. İhrama giren adama 'Muhrim' denilir.
Hadislerde geçen evlenmeden maksad, kendi nikâhını kıymaktır, gerdeğe girmek değildir. Evlendirmekten maksat da velî veya vekil sıfatıyla başkasının nikâhını kıydırmaktır.
Y e z i d (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsleri arasında ihtilâf vardır. Çünkü Y e -z i d (Radıyallâhü anhJ'iii hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda değil iken Meymûne (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş, Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre ise Efendimiz ihramda iken onunla evlenmiştir. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in buradaki rivayetinde Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin ismi geçmiyor ise de diğer kitablardaki rivayetinde Onun ismi geçmektedir. Zâten Meymûne (Radıyallâhü anhâ) 'dan başka, mü'minlerin diğer analarından her hangi birisinin nikâhı kıyılırken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihramda bulunduğuna dâir hiç bir rivayet yoktur. [238]

Âlimlerin Görüşleri

1- İbrahim NahaİÍ, Sevri ve Hanefî âlimleri İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisini delil göstererek adam ihramda iken kendi nikâhını ve başkasının nikâhını kıyabilir, demişlerdir. Bu hüküm Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den de rivayet edilmiştir. Bu grubun delillerinden ikisi de T a h a v i' nin rivayet ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bu hükmü te'yid eder mâhiyetteki hadisleridir.
2- El-Leys bin Sa'd, Evzâî, Mâlik, Şafii, Ahmed ve Ishak'a göre ihramda bulunan adam ne kendi nikâhını ne de başkasının nikâhını kıyabilir. Şayet kıyarsa, akid bâtıldır. Ömer, Alî, Ibn-i Ömer ve Zeyd bin Safa i t (Radıyallâhü anhüm)'ün de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur. Bu görüş cumhurun görüşüdür. Bunlann delilleri ise Osman (Radıyallâhü anh)'in 1966 nolu hadisi, Y e z î d (Radıyallâhü anh) 'in yukardaki hadisi ve Ahmed, Beyhaki, T a -havi, Dârimi ve Tirmizi' nin Ebû R â f i (Radıyallâhü anhüm) 'den rivayet ettikleri bir hadistir. O hadîs de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihramda değil iken M e y m û -n e (Radıyallâhü anhâ) ile nikâhını kıydığına ve ihramda değil iken onunla gerdeğe girdiğine delâlet eder.
iki grubun delilleri ve birbirinin delillerine verdikleri cevaplar bir hayli yer alır. Arzu edenler bu hadîslerin şerhlerine müracaat edebilirler.
Hülâsa olarak şunu söyleyeyim: Hanefi âlimlere göre ihramda iken adamın kendi nikâhını veya başkasının nikâhını kıyması tenzihen mekruhtur. Buna rağmen kıyarsa, sahihtir. Diğer üç mezhebe göre kıyamaz. Kıyarsa haram işlemiş olur. Ve kıydığı nikâh bâtıldır. Bu nedenle takvaya uygun olanı bundan sakınmaktır. [239]

46- (Evlenmede) Emsal (Gözetme) Babı

Bu babın başlığında geçen "Ekfâ" kelimesi "Küfü" kelimesinin çoğuludur.
Küfü: Denk, misil ve eş demektir. Nikâh konusunda küfülük, kocanın bâzı hususlarda karıya denk olması demektir. Kocanın hangi hususlarda karıya denk olmasının istendiğine dâir âlimlerin görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı edilirken bildirilecektir.

1967) Ebü Hüreyre (RadtyalİÂkü anhyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir:
«Huyundan ve dindarlığından râzi olduğunuz bir adam (yakını nız olan bir kızla evlenmek için) size geldiği zaman (kızı) onunla evlendirin. Eğer (bunu) yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozukluk olacaktır.»
Not: Bu hadisi Tirmizl de rivayet ederek, senedinin munkati (kesik) olduğunu tercih etmiş, sonra başka bir senedle Ebû Hatem el-Müzenî (R.A.Vdan merfu1 olarak rivayet ederek bu senedin hasen olduğunu söylemiştir. [240]

İzahı

Notta işaret edildiği gibi T i r m i z i bu hadisi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)*dan kısmen değişik iki senedle rivayet etmiştir. Senedin birisinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile îbn-i Aclân arasındaki râvi îbn-i Vesime bulunmadığı için sened mürsel yâni munkati'dir. T i r m i z i bu senedi tercih etmiş, ayrıca başka bir senedle Ebû Hatem e 1 - M ü z e n i (Radıyallâhü anh)'den merfü olarak rivayet ederek : Ebü Hâtem sahâbidir, buncan başka hadisini bilmiyoruz, demiştir.
Hadisin Mânâsı;
Tuhfe yazan şöyle der:
"Yâni huyunu ve dindarlığını güzel gördüğünüz beğendiğiniz bir adam evlâdınızdan ve yakınlarınızdan bir kadınla evlenmek için size teklifte bulunduğu zaman kadını onunla evlendirin. Eğer kadını diyanetini ve huyunu beğendiğiniz adama vermeyip, sırf zenginliğe veya sırf güzellik ve makama rağbet ederseniz yeryüzünde karışıklık, bozukluk olacaktır. Çünkü kızlarınız zengin veya makam sahiplerinden başka kimselerle evlendirmezseniz, kadınlarınızın çoğu kocasız ve erkeklerinizin çoğu kansız kalacak, dolayısıyla kötülük, fuhuş ve ahlâksızlık çoğalacak. Kadınların velîlerine birtakım lekeler gelebilecek, fitne ve fesat çoğalacak, neslin devamlılığı aksayacak, iffet ve muhafazakârlık azalacaktır." [241]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, nikâh konusunda erkeğin kadına küfü olmasının temel ve dönüm noktasının erkeğin dindarlığı ve güzel huyluluğu olduğuna delâlet eder. Din bakımından küf'ülük, âlimlerin icmâı ile gereklidir. Ve bu özellik erkeklerde aranır, kadınlarda aranmaz. Çünkü gerek bu hadis, gerekse başka hadîsler, erkeğin kadma küfü olmasına dâir gelmiştir. Bunun içindir ki müslüman bir kadının, hıristiyan veya ya-hudi bir erkekle evlenmesi caiz görülmemiştir. Fakat müslüman bir erkeğin ehli kitap olan bir kadınla evlenmesine cevaz verilmiştir. [242]

Erkek Hangi Hususlarda Kadına Küfü Olacak?

1. Cumhura göre din, özgürlük, soy ve san'at (yaptığı iş) olmak özere dört hususta denklik aranır. Bu itibarla:
Müslüman bir kadın gayri müslim bir erkekle, dindar bir kadın fâsık bir erkekle, hür bir kadın, bir köle ile, köklü ve eşraftan bir aile kızı, soyu sopu tanınmayan bir erkekle, ticâret gibi üstün bir işle meşgul olan bir aile kızı, âdi bir işle meşgul olan erkekle ev-îendirilemez. Ancak kadın veya velisi evlenmeye rızâ gösterirse kadın emsali sayılmayan müslüman bir erkekle evlenebilir.
2. M â 1 i k' e göre küf'ülük yanız din bakımından şarttır. Başka bakımlardan aranmaz.
3. Ş â f i i 1 e r' in meşhur kavline göre küf'ülük için şu özellikler aranır: Dindarlık, özgürlük, soyluluk, san'at ve nikâhın feshedilmesine dînen gerekçe sayılan delilik ve cüzzâm gibi hastalıklardan sağlam olmak.
4. Â h m e d' e göre, dindarlık ve soyluluk özelliği aranır. Ondan yapılan ikinci bir rivayete göre yalnız soyluluk özelliği aranır.

1968) Aişe (Radıyattâhü anhâ)d&n rivayet edildiğine göre; Resûtul-Iah (SaUallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadınların en hayırlısıyla evlenmeye bakın, küfülük (emsalliniz olan kadınlarla evlenin ve küf ülerinizin kızlarını isteyin.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde el-Hâris bin îmrân el-Medini bulunur. Ebû Hâtem onun hakkında : O, kuvvetli bîr râvi değil ve onun rivayet ettiği bu hadisin sıka zâtlardan rivayet edilmiş bir aslı yoktur, demiştir. Dârekutnî de : O terkedilmiş bir râvidir, demiştir. [243]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadisi Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmiştir.
Hadîsin son cümlesi olan; cümlesi Muhammed Fuad Abdülbâki tarafından incelenerek bastırılmış olan eldeki nüshada görüldüğü gibi hareketlenmiş ve dip notunda .-"Yâni emsalinizin kızlarını isteyiniz." diye açıklaması yapılmıştır.
Sindi de cümleyi aynı şekilde açıklamıştır. Ancak cümle Sindi' nin nüshasında harekeli değildir. Yazılışına göre cümledeki fiil "İnkâh" değil "Nikâh" mastarından alınmadır. Yâni;diye okunmalıdır.
Câmiü's-Sağîr haşiyeleri bu cümlede ve bundan önceki cümlede bulunan fiilleri "Nikâh" masdarından alınmış olarak okuyup iki cümlenin mânâsı şöyle olabilir, demişlerdir: "Emsaliniz olan kadınlarla evleniniz ve onlarla birlesiniz."
Âdı geçen zâtların yorumlarına göre hadîsin üçüncü cümlesi, ikinci cümlenin bir te'kidi gibidir. Yâni ayrı ve yeni bir hüküm ifâde etmez, denilebilir. Her iki cümleden çıkarılan sonuç erkeklerin, kendilerine denk olan kadınlarla evlenmeleri tavsiye edilmiş olmasıdır. Ha-disdeki "Ekfâ" kelimesi ile kadınlar kastedilmiş, son cümlede bulunup ona râci olan zamir ile denk erkekler kastedilmiştir.
Âcizane şöyle bir yorum hatırıma geliyor, doğru ise Allah'tandır. Yanlış ise şeytandandır. Yorum şu:
Hadîsin son cümlesindeki fiil "İnkâh" mastarından alınma olup kastedilen mânâ şöyle olabilir: "(Kızlarınızı) denk ve emsal olan erkeklerle evlendiriniz." Bu takdirde bu cümle yeni bir hüküm ifâde eder. [244]

47- (Kuma) Kadınlar Arasında (Geceleri) E$Ît Olarak Bölmek Babı

1969) Ebü Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İki karısı olup (yanlarında yatmak hususunda) birisini diğerin* den Üstün tutan adam, kıyamet günü vücûdunun bir tarafı eğri olarak gelir.»" [245]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâf, Dâri-m î ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
İki kadınla evli olup birisine meyleden ve yanlarında yatmak bakımından adaletli ve dengeli davranmayan bir kimsenin meyilli davranışının cezası olarak kıyamet günü vücûdunun bir tarafı meyilli ve eğri yâni vücûdu dengesiz olduğu halde hasredilir.
Hadîsdeki adaletsizlikten maksat geceleri kumalar arasında eşit bölmeyip birisine az, diğerine çok gece ayırmaktır. Kumalardan birisini kalben fazla sevmek veya cinsel ilişki bakımından farklı tutmak ise kasdedilmemiştir. Bu iki noktada farklı davranmak adaletsizlik sayılmaz. Çünkü kumalardan birisini kalben fazla sevmek adamın irâdesi dışında kalır. Bundan dolayı bir muâhaza olmıyacağı 1971 nolu hadîsten anlaşılıyor. Çünkü kalb sevgisi insanın elinde değildir. Allah Teâlâ insanları, güçleri dışında kalan şeylerle mükellef kılma-mıştır.
Hadîs, iki karısı bulunanın durumunu belirtmektedir. İkiden fazla karısı bulunan adamın durumuna ait hüküm de aynidir.
Kalb sevgisi insanın elinde olmadığı için sevgiye dayanan cinsel ilişki bakımından da kumaları eşit tutmak vacip kılınmamıştır. Ancak bir karıyı bu noktada ihmal etmek de caiz değildir.
Kumaları, nafaka ve giyecek bakımından da eşit tutmak vacip değildir. Ancak Hanefi mezhebindeki bir kavle göre kadınların nafakasının tesbitinde kocanın malî durumu esastır. Kadınların emsalinin durumu dikkata alınmaz. Bu kavle göre nafaka ve giyecek bakımından kumaların eşit tutulması vâcibtir.
Yukarda işaret ettiğim noktalardaki dört mezhep âlimlerinin görüşlerini anlamak için ayrıntılı bilgi veren fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. [246]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Birden fazla kadınla evlenmek caizdir.
2. Yanlarında yatmak hususunda kumaları eşit tutmak vâcibtir.
3. Anılan hususta kumaları eşit tutmamak şiddetli azaba sebep olur.

1970) Âişe (RadtyaUâhü anhâ)*i\ax\; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yolculuğa çıkacağı zaman kadınları arasında kur'a çekerdi (ve kur'ayı kazananı beraberinde götürürdü.)" [247]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Ahmed ve Ebû Dâvûd daha uzun metin hâlinde, Şafîî de buradaki metin gibi rivayet etmişlerdir.
Yolculukta kanlarından birisini beraberinde bulundurmak isteyen adamın karıları arasında kur'a çekmesinin meşruluğu bu hadisten anlaşılır. Cumhura göre kur'a çekmeden karılardan birisi ile yolculuk etmek caiz değildir. Fakat Hanefîler'le Mâlik'e göre adam kur'a çekmeden karılarından dilediği her hangi birisi ile yolculuk edebilir. Ancak kanlarının hepsinin gönüllerini hoş etmek için aralarında kur'a çekmesi daha iyidir. Bu âlimler, yukardaki hadîsi böyle yorumlamışlardır. Cumhur'a göre ise kur'a çekmek vâcibtir. Çünkü kur'asız olarak karılardan birisi ile yolculuk etmek eşitlik prensibine aykırıdır. Nasıl ki, geceleri kanlan arasında taksim ederken nöbet sırasını kur'a ile tesbit etmek gerekir, kur'asız olarak nöbet sırasını tesbit etmek caiz değildir.
3-4 kadınla evli olup bunlardan ikisi ile yolculuk etmek isteyen adam da beraberinde götüreceği iki karıyı yine kur'a ile seçer. Nitekim Buhar i'nin Âişe (Radıyallâhü anhâl'dan rivayet ettiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa yolculuğa çıkacağı zaman karıları arasında kur'a çekti ve kur'a Âişe ile Hafsa'ya isabet etti.
Geceleri karıları arasında taksim ederken her karı için bir gün ve bir gece ayırmak gerekir. Karıların nzâsı olmaksızın bu süreyi uzatmak caiz değildir. Müellifimizin rivayetinde bu husus belirtilmemiş ise de diğer rivayetlerden bu hüküm çıkarılır.

1971) ÂİŞe (Radıyallâhü ankâ)'âm; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gecelerini) karıları arasında bölerdi ve (bölme işini) tam bir adaletle yapardı. Sonra şöyle derdi t

-Allahim! İşte bu, benim gücümün yettiği adalettir. Artık senin kadir olduğun ve benim gücümün yetmediği (kalb sevgisi farklılığı) hakkında beni kınama.»" [248]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ne-sâi, Dârimî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Müteaddit kadınlarla evli adamın kalb sevgisi ve sevgiden kaynaklanan şehvet duygusu bakımından hepsini eşit tutması mümkün değildir. Çünkü adamın gücü buna yetmez. Bu sebebledir ki, kalb sevgisi bakımından kumaları eşit tutmak yükümlülüğü yoktur. Şöyle bir soru hatıra gelebilir:
Kalb sevgisi bakımından kumaları eşit tutmak yükümlülüğü bulunmadığı için bu noktadaki ayrıcalık muahaza ve kınamayı gerektirmez. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîste ettiği duanın anlamı nedir?
Bu soruya şöyle cevap verilmiştir: Bu duanın anlamı, kulun dâima Rabbine muhtaç olduğunu ifâde etmektir. Keza, Allah Teâlâ, kullarım güçlerinin dışında kalan bir takım şeylerle mükellef kılabilir, mükellef kılmamış olması sırf O'nun bir lütuf ve ikramıdır, kul bu durumu gözden uzak tutmamalı ve bu lütfün esirgenmemesi için dâima Allah'a yalvarmahdır. [249]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecelerini karıları arasında eşit olarak bölerdi. Bunu onların gönüllerini hoş etmek için yapardı. Çünkü böyle yapmak O'na vacip değildi. A h z â b sûresinin 51. âyeti buna delil gösterilmiştir.
2. Adamın, evli bulunduğu karılarından birisini kalben fazla sevmesi onun elinde ve gücü dâhilinde değildir. [250]

48- Kadın Kendi Gününü (Kuması Olan) Arkadaşına Hibe Eder, Babı

1973) ÂİŞe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellera) (bir defa) Safiyye binti-Huyeyy (Radıyallâhü anhâ)'ya[251] bir şeyden dolayı hiddetlen misti. Bunun üzerine Safiyye:
Yâ Âişe! (bu) günüm sana olmak üzere sen Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKi benden râzi etmeye çalışır mısın? demiş. Âişe de:
Şevde (R.A.)'nm Hâl Tercemesi
Şevde bint-i Zamaa (veya Zam'a) bin Kays, baba tarafında Kureyş kabilesin' den olup ana tarafından Ensâr'ın Beni Neccâr kabilesine mensubtur. Bilindiği gibi Beni Neccâr kabilesi Peygamber (S.A.V.)'İn da dayıları sayılırdı. Şevde (R.A.) amcası oğlu Sekrân bin Amr (R.A.) ile evli idi. Kocası ile beraber müslümanlığı kabul etmek şerefine erişmiş ilk müslümanlardan ve Habeşistan'a hicret eden bab» «yarlardandır. Habeşistan'dan Mekke'ye döndükten sonra Sekrân (RA.) vefat etti. Anamız Hz. Hadîce (R.A.) da vefat ettikten sonra hicretten 3 yıl önce Peygamber (S.A.V.) Şevde (R.A.) İle evlendi. Şevde son zamanlarda çok yaşlanmıştı, bu nedenle gününü Aişe (R.A.)'ya hibe etmişti. Bir rivayete göre Ali (R.A.)*ın halifeliği döneminde, diğer bir rivayete göre Muaviye (R.A.)'ın hilâfeti devrinde vefat etmiştir.
Peygamber (S.A.V.)'In vefatından sonra muhterem kadınlarından ilk önce vefat eden hanımın Şevde bint-i Zam'a veya Zeyneb bint-i Cahş olduğu hususunda ihtilâf vardır. (Tekmile C. 4, Sah. 21 ve İbn-i Sa'd'in Tabakâtı C. 8 Sah. 37)
Evet, demiş sonra safran bitkisi üe boyanmış olan bir başörtüsünü alıp (boyanın güzel) kokusunun yayılması için üzerine su serpmiş sonra (bunu giyinmiş olarak) Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yakınında oturmuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem) :
«Yâ Âişe! Benden uzak dur. Çünkü bugün senin günün değildir.-buyurmuş. Bunun üzerine Âişe s
Bu Allah'ın fazlıdır, dilediğine verir, demiş ve (kendisi ile Safiyye arasında geçen) durumu Ona anlatmış. Efendimiz de Safiyye'den râzi olmuştur.'*
Not • Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde ravi Sümeyye el-Bas-nyye bulunuyor. Bu râvinin tanınmacUğını. el-Mizan sahibi söylemiştir.

1974) Âişe (Radıyallâhü ü»Aa)'dan; Şöyle demiştir:
Bir adamın uzun süre hayat arkadaşlığı ettiği bir karısı vardı. Bu kadından çocukları da olmuş idi. Adam bu kadmı boşayıp başka bir kadınla evlenmek istedi. Kadıncağız, kendisine gün ayırmaksı-
zın (nikâh altında) durmaya (ve başka bir kadınla evlenmeye) koti' casmı râzi etti. Bu adam hakkında -ve sulh hayırlıdır- âyeti İndi." [252]

İzahı

Zevâid türünden olan 1973 nolu hadis, bir kadının kendi gününü kumasına hibe edebileceğine ve hibe işinin kocasının rızası ile geçerli olduğuna delâlet eder. Ayrıca günü olmayan kadının süslenip kocasının yanına yaklaşmasının caiz olmadığı, kocanın böyle davranmak isteyen karısını uyarmasının ve buna karşı çıkmasının gerekliliği ve karı ile kocanın arasım bulmanın fazileti de bu hadîsten anlaşılır.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadîsinin benzerini Müslim de rivayet etmiştir. Buhâri, Tirraizi ve Ebü D â v û d' un rivayetlerine göre hadîsdeki âyeti celîle, müellifin rivayetinde anılan olaya benzer başka bir olay hakkında inmiştir.
Bir rivayete göre Ibn-i Ebi's-Saib adlı bir zâtın yaşlı bir karısı vardı, bu kadından çocukları da bulunuyordu. Adam bu karıyı boşayıp başka bir kadınla evlenmeyi arzulayınca, kadın, kendisine gün ayırma hakkından vazgeçmek üzere çocuklarının başından uzaklaştırılmamasını ve boşanmamasını kocasından istemiş. Kocası da bu durumun uygun olup olmadığını öğrenmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurmuş ve bunun üzerine anılan âyet inmiştir.
Müellifin rivayetinde bulunan; cümlesi Nisa sûresinin 128'inci âyetinin bir parçasıdır. Âyetin başından bu cümleye kadar olan kısmın meali şöyledir:
«Ve eğer bir kadın (yaşlılık veya hastalık nedeni ile) kocasının nefret etmesinden veya (her hangi bir nedenle) yüz çevirmesinden korkarsa (kadının kendi gecesi, nafakası ve giyeceği gibi haklarından feragat etmesile ve kocasının bunu kabul e tın esile) kendi aralarında sulh olmalarında onlara bir günah yoktur ve (bâzı haklardan vazgeçmekle) sulh olmak (ayrılıp boşanmaktan) hayırlıdır.»
Bir kısmının kısa mealini yukarıya aldığım âyetin tamamı hakkında geniş bilgi için tefsir kitablarına müracaat edilebilir. [253]

49- Evlendirme İşinde Aracı Olmak Babı

1975) Ebû Rühm (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Evlenme işi için iki kişi arasında aracı olmak, en faziletli aracılıklardandır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir ; Bu isnad. mürseldir. Çünkü ravisi Ebû Rühm, Ahzâb bin EsİD veya Ahzâb bin Üseyd isimli zâttır ki, Buhari ve Ebû Hatim onun tabii olduğunu yâni sahabi olmadığını söylemişlerdir. tbn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir.

1976) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'önn: Şöyle demiştir:
(Bir gün) Üsâme (Radıyallâhü anh)'ın ayağı kaydı ve kapının eşiği üstüne düşüp yüzü yaralandı. Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) de (bana) :
«Onun kanını sil,» buyurdu. (Fakat tiksinmem nedeni ile) ben onun kanını silmekten hoşlanmadım. Bunun üzerine Efendimiz onun (yarasının) kanını emip yüzünden atmaya başladı. Sonra şöyle buyurdu :
«Eğer Üsâme kız olsaydı, onu evlendirmek için kendisini süsleyip (güzel) giydirecektim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer râvi Behi, Âişe'den hadis işitmiş ise bu hadîsin senedi sahihtir. Behî'nin Âişe'den hadis işitmesi üzerinde konuşulmuştur. Bu husus Ahmed'e sorulmuş kendisi: Ben bu hususta bir şey göremiyorum, ancak Behl'den rivayet ediliyor, diye cevap vermiştir. El-Alii, el-MerasİI'de: Müslim. Abdullah el-BehİI'nin Âişe'den rivayet ettiği bir hadisi almıştır, demiştir. [254]

İzahı

Bu bâbtaki iki hadis de Zevâid türündendir. Birinci hadîs bir erkek ile bir kadının birbirleri ile evlenmeleri için aracı olmanın faziletini ifâde eder. Taraflardan birisi veya ikisi istekli ve arzulu olmadığı halde baskı şeklindeki tavassut bu hadîsin şümulüne girmez. Çünkü tarafların rızası, nikâh akdinin sıhhat ve geçerliliğinin şartıdır. Rızâsız ve baskı etkisi ile yapılan evlendirmelerin sakıncaları günümüzde görülmektedir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhaJ'nın hadisinde anılan O s â m e (Radıyallâhu anh)'ın hangi Ü s â m e olduğu hususunda bir kayda rastlamadım. Bu isimde dört sahâbînin bulunduğu Hülâsa'dan anlaşılıyor. Kuvvetli ihtimal bu zâtın Üsâme bin Zeyd bin el-Hârise olduğudur. Çünkü babası Zeyd (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzadlısı-dır. Baba ile oğul, Efendimizin özel sevgisine mazhar olan bahtiyar sahâbilerdend.ir. Üsâme'nin anası Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ) da Efendimizin çocukluğunda O'na hizmet etmek ve bakıcılık etmek şerefine, hattâ bâzı rivayetlere göre O'na süt emzirme nimetine kavuşmuş hâtûnlardandır. Ü s â m e ' nin hâl ter-cemesi 795 nolu hadisin izahında verilmiştir. [255]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Yaralıya yardımcı olmak ve tedavisi ile meşgul olmak se-vabtır.
2. îrâde ve istek dışı tiksinme elde olmadığı için suç sayılmaz.
3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiğinde anılan Üsâme 20 yaşlarında olduğuna göre bu yaralanma olayının anılan Üsâme (Radıyallâhü anh)'m çocukluk döneminde olduğu kuvvetle muhtemeldir. Kadının erkek çocuğun yüzündeki yaranın kanını silmesinin meşruluğu hadisten çıkarılabilir. Şayet Ü s â -m e (Radıyallâhü anh) erginlik çağına varmış iken bu yaralanma olmuş ise îslâmî örtüye riâyet etmek kaydı ile ve kocasının huzurunda ve onun rızâsı ile gerektiğinde ve âcil durumda kadının, erkeğin yüzündeki yaranın kanını silmesinin câizliği hükmü çıkarılabilir. Ancak bu hadîsin şahinliği kesin değildir. Notta bu duruma işaret edilmiştir.
4. Hadis Efendimizin üstün merhametini ve yüce tavâzuunu ifâde eder. Ayrıca yaralının yardımına koşmanın sevabına işaret eder.
5. Erginlik çağına varan kızı evlendirmeye çalışmak meşrudur. [256]

50- Kadınlarla İyi Geçinmek Babı

1977) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyattâkü ankümâyâan rivayet edilgine göre; Resftlallah (SaUollahn Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizin en hayırlınız, ailesine en iyi olamnrahr. Ben de ailem» en iyi olanınizim.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisi Tirmizi tc Îön-İ Mbbön (R.A.Vdan rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (R.A.)'dan olan rivayete 8®"**^" vâyeün senedi zayıftır. Çünkü ravi Umâre bin Sevbân* tbn-i Httfoân «tadar sında zikretmiş ise de Abdüüıak : O, kuvvetli değil, demiştir. İbntil-Sattâa da . O"ium hâli meçhuldür, demiştir.

1978) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radıyallâhü ankütnâ)'âan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu.
demiştir:
«Sizin en hayırlılarınız, karılarına en iyi olanlanmzdır.*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi, Buharf ile Mü^'inşar£ lan üzerine sahihtir. Bu hadisi Tirmizi de Ebû Hürevre (B.A.Vden rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir[257]

İzahı

Bu iki hadîsin zahirine göre ailesine iyi olan ve onunla güzelce geçinen mü'min, en hayırlı kişi sayılır. Halbuki, dînen en hayırlı kişi sayılabilmek için diğer alanlarda da iyi amel sahibi olmak gerekir. Sair alanlarda iyi amel ve ibâdet sahibi olmayıp, sadece ailesine karşı iyi olan bir kimsenin en hayırlı kişi say ilamı yacağı biline^ bir peydir. Sindi bu hadîslerin iki şekilde yorumlanmasının muhtemel olduğunu şöyle ifâde, eder.
1. Yâni, ailesi ile iyi geçineniniz, hayırlılarınızdan sayılır. Şu halde, aile ile iyi geçinmek, din açısından arzulanan şeylerdendir. Artık böyle davranan kişi bu açıdan hayırlı sayılır.
2. Hadislerden maksat şu olabilir.: Ailesi ile iyi geçinen bir kimse, diğer alanlarda da iyi amelleri işlemeye mavuffak olur ve böylece en hayırlı kimse durumuna yükselebilir.

1979) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'(\an: Şöyle demiştir:
Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) benimle koşu yarışması yaptı da ben O'nu geçtim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Buhârî'nin şartı üzerine sahihtir. El-Mizzl, el-Etraf'ta bu hadisin Nesâî tarafından rivayet edildiğini söylemiştir. Halbuki, bu hadîs, NesâÎ'nin ravlsi tbnü's-Sünni'nin rivayetinde yoktur. [258]

İzahı

Bu hadîs de aileye karşı iyi davranmanın en güzel bir örneğini ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile koşu yarışmasında bulunuyor ve kanımca onu sevindirmek için bile bile Zâtını yenik gösteriyor.

1980) Âişe (Radtyallâhü anhâydan: Şöyle demiştir:
Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Safiyye bintl Huyey iRadıyallâhü anhâ) ile yeni evlenmiş iken (Hayber savaşından dö-nüp) Medîne-i Münevvere'ye gelince Ensâr-ı Kiramın kadınları (yanıma) gelip Safiyye'den bahsettiler. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki ben de (onu görmek üzere) tanınmıyacak bir kıyafetle ve yüzümü örtüp gittim. Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (açık) olan) gözüme bakıp beni tanıdı. Âişe demiştir ki ı Bunun üzerine ben hemen geri döndüm ve hızlıca yürüdüm. Resûl-i Ekrem (arkamdan gelip) bana yetişti ve beni bağrına bastı. Sonra:
— «Sen onu (Safiyye'yi) nasıl gördün?» diye (bana) sordu. Âişe demiştir ki, ben O'na:
— Bırak (beni). Yahudi kadınlar arasında bir Yahûd? kadındır, dedim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvt Ali bin Zeyd bin Cudân'm zayıflığı nedeni ile bunun senedi zayıftır. [259]

İzahı

Safiyye (Radıyallâhü anhâ) bir yahûdi kabilesi olan B e -n i Nadir kabilesinin hanedanlarından olup Hayber savaşında esir edilip müslüman olmuş ve savaşı müteakip Efendimizin muhterem zevceleri arasına katılma şerefine mazhar olan bir hâtûndur. Hâ! tercemesi 1779 nolu hadis bahsinde geçmiştir. Anılan yahü-di kabilesinin soyundan geldiği için Â j ş e (Radıyallâhü anhâ) onun hakkında yukardaki ifâdeyi kullanmıştır. Müslümanlığı kabullendikten sonra kişinin mensup olduğu soy onun için bir eksiklik değildir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) kıskançlık nedeni ile böyle bir söz sarfettiğine rağmen Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ailelerine karşı çok iyi davrandığı için müsamaha ile muamelede bulunmuştur. Keza, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)nm gönlünü almak için onu bağrına basmış, fakat Â i ş e; "Bırak beni," demekle hoşnutsuzluğunu ifâde etmek istemiş ve buna karşılık Peygamber (Sallallahü Aieyhi ve Sellem) susmuştur. Bu da aileye karşı iyi davranışın en iyi bir örne-

1981) Aişe (Radıyallâhü <mA£J'dan; Şöyle demiştir:
Zeyneb (bint-i Cahş [260]) (Radıyallâhü anhâ), benim odama izinsiz ve öfkeli olarak girinceye kadar (Kumalarımın kızdıklarını) bilmiyordum. (Zeynebî odama girdikten sonra (odamda bulunan) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe =

— Yâ Resul ali ah I Ebû Bekir'in kızcağızı senin için kollarını çevirince, (onun yaptığı iş) sana yetiyor mu? dedikten sonra bana yöneldi (aleyhimde atıp tuttu.) Ben (ona cevap vermeyip) ondan vazgeçtim. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
— «O'nu tutup kendini savun,» buy uru ne a ben ona yöneldim. Nihayet bana cevap veremez ve tükürüğü ağzında kurumuş vaziyette kendisini gördüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de mübarek yüzünün güldüğünü gördüm."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&vtleri sıkadır. RâvI zekeriyyâ bin Zaide de tedlis ederdi. [261]

İzahı

Sindi bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları arasında uyguladığı nöbet usûlüne göre sıra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn odasında kalmaya geldiği gün, sahâbîler Efendimize hediyeler sunarlardı, diğer kadınlarının günlerinde bu tür hediyeleri vermezlerdi. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın kumaları bu duruma kızdılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) bu durumu sezdirmek için Â i ş e (Radıyallâhü anhâVmn odasına gidip duruma kapalı bir şekilde işaret etti. Sonra Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) gidip çıkışınca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) durumun mâhiyetini öğrendi.
Zeyneb (Radıyallâhü anhâVnın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söylediği sözden maksadı şudur: Sen Â i ş e'yi fazlasıyla sevdiğin için başka bir şeye bakmaz gibi oldun.
Zeyneb (Radıyallâhü anhâ), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya yüklenip aleyhinde atıp tutunca, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Âişe (Radıyallâhü anhal'nın kendini savunmasını ve Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'ya gereken cevabı vermesini emretmiştir. Bu emirden maksat şu olabilir: Bir münâkaşanın sona erdirilmesi cevap vermeye bağlı ise bu yapılmalıdır, bunu yapmakta bir sakınca yoktur. Aksi takdirde, yâni münâkaşacıya cevap vermekte bir yarar yok ise çekiştireni bağışlamak daha iyidir.
Hadîs, aileye karşı iyi davranmanın en iyi örneğini vermiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın odasında bulunduğu bir sırada Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)' izin almadan ve öfkeli bir halde odaya giriyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e çıkışıyor, sonra da Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye sataşıp, aleyhinde atıp tutuyor. Buna resmen Efendimiz hazretleri bir şey söylemeyip müsamaha ve sabırla karşılıyor. Nihayet Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'ya kendini savunması ve cevap vermesi için müsâade buyuruyor. Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nın cevap vermesi ve bu kere Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) 'nın susup cevap veremiyecek duruma geçmesi karşısında efendimiz sevinip sevinç belirtisi mübarek yüzünde görülüyor.

1982) Âî§e (Radtyallâkü fl»Aâ>'dan; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in yanında iken (yâni O'nunla evli iken) oyuncak bebeklerle oynardım. Efendimiz de benim (kız) arkadaşlarımı bana gönderirdi, arkadaşlarımla oynaşırdık."
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü halife Me-mun döneminde Önce Basra kadılığı, daha sonra Eş-Şarkiyye kadılığı yapmış olan ravi Ömer bin Hablb el-Adevl'nin zayıflığı hususunda ittifak vardır, tbn-i Muin de bu raviyi yalanlamıştır.
Sindi: Ben derim M bu hadls'Sn aslı sübhesiz sabittir, demiştir. [262]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste geçen Benât kelimesinin lügat mânâsı kızlar demektir. S i n d V nin beyanına göre en-Nihaye'de şöyle denilmiştir: Benât kelimesi ile çocukların oyuncağı olan bebekler kasdedilmiştir. Kadı I y â z demiş ki: Bu hadîs, kız çocukların oyuncak bebeklerle oynamalarının câizliğine delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu durumu görüp itiraz etmediğine dâir hadîs vardır. Âlimler bunun hikmetini şöyle anlatmışlardır. Bunun sebebi kız çocukların, bebeklere bakmaya, onlara zmet etmeye ve ev işlerine alıştırılmalarıdır.
N e v e v i: de: Resim ve heykellerin yapılması ve evde bulun-d anılmasının yasaklığına âit hadîslerden, oyuncak bebeklerin müstesnâ kılındığı muhtemeldir. Bunun hikmeti de yukarda anılan sebep olabilir. Yahut oyuncak bebekler de diğer resim ve heykeller gibi yasaktır, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın oyuncak bebekler edinip onlarla oynaması, hicretin ilk zamanlarında ve henüz resimlerle ilgili yasaklama hükmü verilmemiş iken olmuş olabilir, demiştir.
Süyûti de Nesâî' nin haşiyesinde: Resim ve heykellerin edinilmesi, bulundurulması ve yapılması ile ilgili hüküm varken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve arkadaşları mükelleflik çağı olan erginlik çağına varmamış oldukları için oyuncak bebeklerle oynamışlar, diye bir yorum yapılabilir. Çünkü erginlik çağına varmamış olanlar, dînî vecibelerle mükellef sayılmazlar. Nitekim velî, erkek çocuğuna ipekli elbise giydirebilir. Halbuki ipekli elbise erkekler için haramdır, demiştir.
Sindi yukardaki nakilleri yaptıktan sonra şöyle der: S ü y û -t î' nin bu yorumu bizim Hanefi âlimlerimizin edindikleri kaidelere aykırıdır. Çünkü bizim âlimlerimize göre velî, erkek çocuğuna ipekli elbise giydiremez. Hadîsler de âlimlerimizin görüşünü teyid eder. Örneğin: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi ftüe ferdlerinin küçük yaştaki çocuklarını sadaka malını yemekten m°oet-miştir. Bilindiği gibi Efendimize ve aile ferdlerine sadakadan yemek haram kılınmıştır. [263]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Erkek, ailesine iyi davranmalıdır.
2. Kızların ve kadınların oyuncak bebeklerle oynaşması meşrudur. Bu hususta gerekli Özlü bilgi S i n d î' den naklen verilmiştir. El-Menhel yazarı 2. cüz'ün 297. sahifesinde resimle ilgili bir hadîsin açıklaması bahsinde geniş bilgi verdikten sonra şöyle der: Ez-Zürkaanî: Gölge veren resimlerin edinilmesi, bulundurulması âlimlerin icmâı ile haramdır ancak kızların oyuncak bebeklerle oynaması bu hükümden müstesnadır, demiştir. Kadı I y â z da bu istisnayı yaptıktan sonra: İmam Mâlik, adamın kendi kızına oyuncak bebekleri almasını mekruh saymıştır.
Bâzı âlimler ise kızların oyuncak bebeklerle oynamasına cevaz veren hadîslerin resimlerin yasaklığına âit hadislerle mensuh olduğunu söylemişlerdir, demiştir. En ihtiyatlısı her türlü resimleri yâni oyuncak bebekler de dâhil hiç bir resmi bulundurmamaktır.
Resimlerle ilgili geniş bilgi müellifin libas kitabının 44. babında geçen 3649 - 3653 nolu hadisler bölümünde inşaalah veriecektir. [264]

51- Erkeklerin Karılarını Dövmeleri Babı

1983) Abdullah bin Zam'a (Radtyallâhü ankyâen:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ashabına) hitabede bulundu. Sonra kadınlardan bahsedip bunlar (a iyilik etmek) hakkında erkeklere nasihatta bulunduktan sonra şöyle buyurdu t
«Cariyeyi değnekle dövercesine ne zamana kadar bazılarınız karılarını değnekle dövecek (yâni bu âdeti sürdürecek)tir? Halbuki döven adamın, dövdüğü karısının yatağına ayni günün sonunda girmesi umulur.»" [265]

İzahı

Bu hadisi Müslim daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir.
Sindi bu hadisle ilgili olarak şöyle der: Yâni bâzılarınız cariyeyi dövdüğü gibi nikâhlı karısını şiddetle döver. Öteden beri alışılan bu hâle ne zamana kadar devam edilecektir? Bu âdeti terkedin. Halk cariyeyi değnekle dövme âdetine alışkın olduğu için hadiste cariyeyi dövmekten bahsedilmiştir. Bu benzetme, cariyeyi şiddetle dövmenin câizliğini ifâde etmez.
Bir hadiste: «Sopanı karın (m üstün)den kaldırma- buy ur ulm ustur. Bir kavle göre bu hadisten maksat kadını dövmek değil, onu te'dip etmektir.
Erkek gece ailesinin yatağına gireceğine göre aralarında birlik ve sevgi olmalıdır. Kadını değnekle dövmek ise bu birlik ve sevgiye uygun düşmez. Sabahleyin karıyı dövüp akşam onunla ayni yatağa girip yatmak birbirine uygun şeyler sayılmadığı için bunu düşünüp dövmekten vazgeçmek için hadîsin sonunda bir irşat yapılmıştır.

1984) Âişe (Radtyallâhü anM/dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir hizmetçisini ve hiç bir kadını dövmemiş ve mübarek eli İle hiç bir şeyi dövmemiştir."

1985) Iyâs bin Abdillah bin Ebî Zübâb (Radtyallâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah'ın cariyeleri (olan karılarınızı) dövmeyin.» Bu emirden sonra Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelip t
— Y& Resûlallah! (bu emrinizden sonra) Kadınlar cesaretlenip kocalarına itaatsizlik etmeye başladılar, dedi. Bunun üzerine (te'dip için ve yara bere bırakmıyacak tarzda) kadınları dövme ruhsatı verildi. Kadınlar da dövüldü. Bundan sonra Muhammed Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerine çok sayıda kadın gitti, (kendilerini şiddetle döven kocalarından şikâyet ettiler.) Ertesi gün sabahleyin Efendimiz şöyle buyurdu
— «Bu gece yetmiş kadın Muhammed (Sallallahü Âleyhive Sellem)'in zevcelerine vardılar. Her birisi kendi kocasından (şiddetli dövmesinden) şikâyet etti. Artık siz, kanlarını (böylesine) döven adamları iyileriniz olarak bilmeyiniz.»" [266]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Dârimi ve Beyhakî de müteaddit yollarla rivayet etmişlerdir.
Hadîsten şu durum anlaşılıyor: Kesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce kadınları dövmeyi tamamen yasaklamış, kadınlar bundan cesaretlenerek kocalarına itaatsizlik etmeye başlamışlar, bunun üzerine kadınları dövme müsaadesi verilmiş, bu kere erkekler karılarını fazla dövmeye girişmişler, kanlar da kocalarını Efendimize şikâyet etmeye başlamışlar ve nihayet Efendimiz, tedîp için veya huysuzluklarından dolayı kadınları dövmek caiz ise de dövmeyip eziyetlerine sabır ve tahammül etmenin daha iyi olduğunu bildirmiştir.

1986) el-Eş'as bin Kays (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir gece Ömer (Kadıyalâhü anh) 'a misafir oldum. Gece yansı olunca Ömer kalkıp karısını dövmeye başladı. Ben onlan ayırdım Ömer yatağına dönünce bana t Ey Eş'asi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim (şu) şeyi benden (öğrenip) bellet
«Adama, karısını niçin dövdüğü sorulmaz. Vitir namazını kılmadan uyuma.» Râvi demiştir ki ben (Peygamber'in) üçüncü cümlesini unuttum.
Müellif, râvi Ebû Avane'den sonra ikinci bir sened ile de hadisin kendisine rivayet edildiğini söylemiştir.*'[267]

İzahı

Beyhakî de bu hadîsi ayni metinle rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e âit buyruğun ilk cümlesini yine Ebû Avâne yolu ile rivayet etmiştir.
Sindi, hadîsin «Adam'a karısını niçin dövdüğü sorulmaz» fıkrası ile ilgili olarak şöyle der: Yâni adam kadını dövmenin şartlarına ve sınırına riâyet ettiği takdirde karısını usulü dâiresinde dövdüğünden dolayı kınanamaz. Fıkranın mânâsı şu olabilir: Karısını dövme nedeni ve sebebi kocasına sorulamaz. Çünkü bazen dövme nedenini anlatmak uygun olmayabilir. Adam açıklamasını uygun görmediği gerçek neden yerine başka sebepleri ileri sürebilir ve günaha girebilir.
Sindî, hadîsin «Vitir namazını kılmadan uyuma» fıkrası
hakkında da: Bu emir, geceleyin uyanıp teheccüd namazını kılmayı âdet edinmeyen kimselere aittir. Allah daha iyi bilir, demiştir.
Vitir namazını gecenin ilk zamanlarında, yâni uyumadan önce veya uyuduktan sonra geceleyin kılmanın daha faziletli olduğu hususundaki âlimlerin görüşleri 5'inci kitabın 121'nci babında geçen 1185 -1187 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.
H&l Tercemesi
Hadisin râvisi tyas bin AbdUIah bin Ebl ZÜbâb ed-Devsl Mekke'de ikâmet etmiştir. Sahftbl olup olmadığı ihtilaflıdır. Kuvvetli kavle göre sahftbldir. tbn4 Bfbban onu sıka sahâbller ve sıka tabiiler meyanında zikretmiştir, tyas (R.A.) Peygamber (SJLV.Vden rivayette bulunmuştur. Kenrltainin ravlsi ise Abdullah bin Abdlllah bin Ömer bin el-Hattâb'dır. tbn-1 Haceb, Ebû D&vûd ve Nesâl onun hadi» terim* rtvayet etmişlerdir. (El-Menbel Tekmilesi C. 4, sah. 44)
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buyurduğu üçüncü cümlenin ravi tarafından hatırlanamadığı ifâde edilmiştir. Unutan râvinin hangi râvi olduğuna dâir bir kayıt göremedim. İfâdenin zahirine göre unutan râvi E ş ' a s (Radıyallâhü anh) olabildiği gibi senedin herhangi bir halkasını teşkil eden başka râvi de olabilir, îbn-i Mâceh'in haşiyesi Nur-u Misbâhi'z-Zücâce'de belirtildiğine göre el-Hâkim bu üçüncü cümlenin babaya itaat etmekle ilgili olduğunu beyân etmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, erkeğin karısını dövmesinin daha iyi olduğuna, gerektiğinde usulü dâiresinde ve yara, bere bırak-mıyacak şekilde hafifçe dövebileceğine delâlet ederler.
Nisa sûresinin 34. âyeti de itaatsızlığından endişe duyulan karılara nasihat edilmesini, nasihatla uslanmadığı takdirde yataklarının terk edilmesini emreder ve bununla da itaat etmezse hafifçe dövülmesinin câizliğine delâlet eder.
El-Menhel, Tekmile'sinin 4. cildinin 37. sahifesinde K a a d ı -h a n' in Fetâva'sından naklen şöyle denilir. Erkek, karısını şu dört sebebten dolayı usulü dâiresinde dövebilir:
1. Kocası onun süslenmesini istediği zaman bunu yapmamak. (Bu süslenme ev içinde ve kocası için olursa hüküm budur. Ama îslâ-mî örtüye riâyet etmeden yabancı erkeklerin görebileceği yerde kadının süslenmesi caiz olmadığı için bu yolda kocasının arzusuna uya-maz ve kocası onu bu nedenle dövemez.)
2. Kadm aybaşı ve lohusalık hâlinden temiz iken kocasının cinsel temas arzusuna uymaması.
3. Kadının farz namazları kılmaması. İmam M u h a m -m e d' den yapılan bir rivayete göre kadının farz namazı bırakması suçundan dolayı kocası onu dövemez. Kadının cünüblükten veya aybaşı âdetinin sonundaki halden dolayı boy abdestini almaktan imtina etmesi de namazı bırakması gibidir.
4. Kocasının izni olmadığı halde kadının evden çıkması.
Hâl Tercemesi
Hadîsin râvisi Eş'as bin Kays bin Mâdikerib el-Kindl Ebû Muhammed sahâ-bidir. Kûfe'de yerleşmiştir. Dokuz hadisi vardır. Buhârî ve Müslim onun bir hadisinde ittifak etmişlerdir. Hâvileri Ebû Vâû ve Kerdûs'tur. YermûK savaşında gözlerini kaybettiği rivayet edilmiştir. Ettiği bir yemin kefareti olarak onbeş bin dirhem veya dinar ödediği rivayet olunmuştur. Azerbeycan valiliği yapmış, cömert ve ikram sever bir zat idi. Sıffln olayında Ali (R.A.)'ı desteklemiştir. Ebû Hassan ez-Ziyadi-nin dediğine göre hicretin 40. yılı Ali (B.A.)'den 40 gün sonra ve 63 yaşında vefat etmiştir. (Hülâsa: 39) [268]

52- Kadının Saçını Başka Saç İlâvesiyle Çoğaltan Ve Dövünleyen Kadın (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

1987) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının saçını başka saçla çoğaltan, başka saç ilavesiyle saçını çoğalttıran, dövme yaptıran ve dövûnlenen kadınları lanetlemiş (veya Allah'ın lanetlediğini haber vermiş) tir."

1988) Esma (bint-i Ebibekr) (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
(En.sâr'dan) bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek: Benim kızım yeni evlenmiş bir gelinciktir. Bir salgın hastalığa tutulup saçları döküldü. Ben başka saçla onun saçını çoğaltabilir (miy)im? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu t
«Kadının saçını başka saçla çoğaltan kadına ve başka saçla saçını çoğaltan kadına Allah lanet eylemiştir (veya lanet eylesin.)»"

1989) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (SaJlallahü Aleyhi ve Sellem), güzellik İçin dövme yaptıran, dövûnlenen, yüzünün kıllarını yolduran ve ön dişlerini (eğe gibi âletlerle) aralayan ve bu suretle Allah'ın yarattığı tabiî güzelliği değiştiren kadınları Iânetlemiştir. Beni Esed kabilesinden Ümmü Yakûb isimli bir kadın (İbn-i Mes'ûd'un) bu hadisini duyunca İbn-i Mes'ûd'a gelerek t
— Senin böyle böyle söylediğini haber aldım, dedi. tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhû anh) :

— Söylediğim şey Allah'ın kitabında bulunduğu halde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lanetlediği kimseleri niçin ben de lânetlemiyeyim? dedi. Kadın:
— Ben şüphesiz Allah'ın kitabının tamamını okurum. (Onda) senin dediğin bu hususu bulamadım, dedi. İbn-İ Mes'ûd t
— Eğer sen Kur'an'ı okudu isen şübhesiz dediğim hususu bulmuşsun. Sen âyetini okumadın mı? diye cevap verince, kadın t
— Evet. (Ben bu âyeti okudum) dedi. Ibn-i Mes'ûd
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dediğim şeyi şübhesiz yasakladı. (Bu kere) kadın :
— Sanırım senin aile ferdlerin (yasaklandığını haber verdiğin şeyi) yaparlar, dedi. tbn-i Mes'ûd i
— Cit de bak, dedi. Kadın gidip baktı da aradığını bulamadı. (Sonra döndü ve) bir şey göremedim, dedi. Abdullah (îbn-i Mes'ud) kadına t
— Eğer benim ailem senin dediğin gibi olmuş olsaydı bizimle ya* şıyamazdı (yâni onu boşardık), dedi."[269]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Kütüb-İ Sitte şahitlerinin hepsi, Esma (Radıyallâhü anhâVnın hadîsini B u -hâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Mes'ûd'un hadisini de Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki ifâde değişikliği mânâyı değiştirmez.
Bu hadîslerde geçen bazı kelimeleri açıklıyahm i Vâsıla i Kadının saçını çoğaltmak maksadı ile başka saçı ilâve eden kadındır. Kendi saçına ilâve yapana da, başka kafimin saçına ilâve yapan kadına da bu isim verilir. Şu halde bir kadın başka saç eklemek suretiyle ne kendi saçını çoğaltabilir, ne de başka kadının saçını çoğaltabilir. Böyle bir iş yaparsa ona Vâsıla ismi verilir.
Müstevsila: Saçının çoğaltılması için başka saçın eklenmesini isteyen ve bunu yaptıran kadındır. Buna Mevsûla da denilir.
Vâsime i Dövünleyen diye terecine ettiğim bu kelime Veşm'den alınmadır. Veşm ise elin arkasına, kola, yüze veya vücûdun görülen veya görülmeyen her hangi bir yerine iğne batırıp kanattıktan sonra üzerine çivit gibi bir şey döküp o yere renk vermektir. Buna dövün ve na'l denilir. Bu şey Arablar arasında yaygın bir âdet idi. Hıris-tiyanlardan Kudüs şehrine-gidip sözde hacı olanlar da kollarını ve ellerini dövdürürler. Memleketimizin bâzı yörelerinde bulunan mıtnblar ve çingeneler arasında da bu âdet var.
Vasime t Yukarda anlatılan Veşm işini yapan kadındır. Müstevşime: Veşm işini yaptıran kadındır. Buna Mevşûme de denilir.
Mütenemmısa; Yüzünün kıllarını yolduran kadına denir. Nâmisa; Yüzün kıllarını yolan kadına denilin
Mütefellice ı Genç görünmek için eğe gibi bir âletle Ön dişlerini aralayan kadına denilir.
Yukarda açıkladığım bu kelimelerle ifâde edilen ve anılan işleri yapan veya yaptıran kadınlar Allah ve Resulünün lanetine m üste-hak olmuş olurlar.
Müslim Libas kitabının 33. babında bu hadisleri rivayet etmiş ve N e v e v i bu hadîslerin şerhinde şöyle demiştir:
"Bu bâbtaki hadîsler, kadının saçına başka saçın eklenmesinin haramlığına ve bunu yapan kadın ile yaptıran kadının lanetlendiğine delâlet ederler. Takılacak saç insan saçı olsun, eti yenen hayvan saçı olsun, kadının mahremi olan bir adamın saçı olsun, yabancı bir adamın saçı olsun, hüküm aynidir. Hadîsler umumî olduğu için açık ve seçik hüküm budur. Fakat bizim arkadaşlarımız takılacak saç insan saçı olursa hüküm ayrıdır, başka saç olursa hüküm değişiktir, diye şöyle bir ayırım yapmışlardır:
Eğer takılacak saç insan saçı olursa âlimlerin ittifakı ile haramdır. Takılacak saç erkek saçı olsun, kadın saçı olsun fark etmez. Keza takılacak saç kadının kocasının saçı veya kadının babası, kardeşi gibi bir mahreminin saçı olsun, yabancıların saçı olsun hüküm aynidir. Çünkü hadîsler umumîdir. Keza, insanın saçından veya başka uzuvlarından yararlanmak caiz değildir. însan uzuvlarını kullanmak sahibine ihanet sayılır, insandan kesilen saç, tırnak ve şâir uzuvlarının gömülmesi gerekir.
Takılacak saç bir murdar hayvandan veya eti yenilmeyen diri hayvandan kesilen saç ise yine haramdır. Çünkü böyle bir saç necis-tir. Böyle bir saçı takınan kadın namaz içinde ve dışında bile bile bir necis maddeyi takınmış olur.
Yukarda anılan iki çeşit saçın takmılmasınm haramlığı hususunda erkek ile kadm arasında bir fark yoktur. Kadın evli olsun bekâr veya dul olsun fark etmez.
Takılacak saç insan saçından başka, temiz bir saç ise bunu takınan kadın kocasız ise yine haramdır. Şayet kocalı bir kadın ise üç kavil var:
1. Kocalı kadının, insan saçından başka, temiz olan bir saçı takınması da haramdır. Çünkü hadîslerin zahiri bunu gerektirir.
2. Birinci maddede durumu belirtilen saçın kocalı kadın tarafından takınılın ası haram değildir.
3. En sıhhatli olan kavle göre kadın, kocasının izni ile takınmış-sa haram değildir. Aksi halde haramdır,
(Yabancı erkeklere karşı başının bir kısmını bile açan kadm için mutlaka haramdır.)
Arkadaşlarımızın bu mesele hakkında söyledikleri sözlerin özeti budur.
Kadı lyâz da şöyle demiştir: Âlimler bu m es'el e hakkında ihtilâf etmişlerdir: Şöyle ki
Mâlik, Taberi ve âlimlerden çok zâtlar veya bunların ekserisine göre kadının saçına her türlü saç, yün ve bez parçası gibi bir şeyi eklemek yasaktır.
El-Leys bin Sa'd'a göre yasaklama, saç takmaya mahsustur. Yün. bez parçası ve benzeri bir şeyi takmakta sakınca yoktur.
Bir rivayete göre saç takmanın caiz olduğunu söyleyenler olmuş ise de bu söz geçerli sayılmamıştır. Çünkü dayanaktan zayıftır.
Kadı lyâz daha sonra şöyle der: Renkli ipekten mamul ipliklerin ve saça benzemeyen diğer maddelerin saça takılması ve bağlanması bu yasağın dışında kalır. Çünkü bunlar Vâsıl değil ve Vâsıl amacını taşımaz. Bu, sadece bir süslenme ve güzelleştirme amacını taşır.
Hadîsler, anılan saç takma işinin büyük günahlardan olduğuna ve haram bir işe yardım etmenin de haram olduğuna delâlet ederler."
N e v e v i daha sonra dövün vurmak mes'elesine geçip bu hususta da şöyle der:
"Dövün vurmak ve istiyerek vurdurmak haramdır. Bazen küçük yaştaki kızlara dövün vurulur. Kız, çocuk olduğu ve henüz mükelleflik çağına varmadığı için ona mes'uliyet yok ise de bunu yapan haram işlemiş olur.
Arkadaşlarımız demişler ki, dövün vurulan yer pis ve necis sayılır. Eğer o dövün lekesini bir ilâçla gidermek mümkün ise giderilmesi gerekir. Şayet ilâçla giderilemeyip ameliyatla giderilebilirse bunu yapmak gerekir. Ancak ameliyat edildiği takdirde o organın sakatlanması, yararının yitirilmesi veya yüz, el gibi açıkta olan bir uzuv olup çirkin bir iz görülmesine sebebiyet verilirse bundan vazgeçilir. Aksi takdirde o dövünün çıkarılması gerekir ve geciktirilmesi günahtır. Dövün mes'elesinde kadın ile erkeğin farkı yoktur. Yâni erkek için de haramdır.
Nâmisa ve Mütenemmısa yâni yüzün kıllarını yolan ve yolduran kadınlara gelince bu da haramdır. Ancak kadının sakalı veya bıyığı çıkarsa bunu gidermek yasak değil, bilâkis müstehabtır.
îbn-i CerÎr'e göre kadının, sakalını ve bıyığını traş etmesi caiz değildir.
Kadının kaşlarını inceltmesi de bizce haramdır.
Kadının ön dişlerinin aralarını eğe gibi bir âletle açmak da haramdır. Genç kız ve kadınların ön dişlerinin arası genellikle hafifçe açık olur. Yaş ilerleyince dişler arasındaki boşluk kaybolur. Yaşlanan veya buna yakın yaşa gelen bâzı kadınlar genç görünmek için ön dişlerinin arasını eğe ve benzeri âletle açarlar, böylece dişlerinin güzel görünmesini ve kendilerinin genç sanılmasını sağlamaya çalışırlar. Böyle yaptırana MütefellÎce denilir. Bâzı rivayetlerde böyle yaptıran kadına Müstevşire, bunu yapan kadına da Vâşire denilmiştir. Böyle yapmak ve yaptırmak haramdır. Bu bâbta vârid olan hadisler bu hükmü ifâde eder. Çünkü bu hareket hem Allah Teâlâ'nın yarattığı tabiî şekli değiştirmektir, hem de bir nevî aldatmadır. Hadîs bu hareketin güzelleşmek için olmasını yasaklamıştır. Şu halde tedavi için veya dişteki çürüğü gidermek için böyle bir şey yapmak haram değildir." t
N e v e v i' nin sözü burada bitti.
İkinci hadîste geçen Hasba kelimesinin lügat mânâsı kızamık hastalığıdır. Bâzılarına göre çiçek hastalığının bir nevidir. S i n d î bu kelimeyi bir çeşit salgın hastalık, diye yorumlamıştır. Hadisten anlaşılıyor ki sözü edilen gelin yakalandığı Hasba hastalığından dolayı saçları dökülmüştür.
Allah'ın bir kimseyi lanetlemesi, onu rahmetinden uzaklaştırması, demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'in bir kimseyi lanetlemesi ise o kimsenin Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasını dilemesi, demektir.
Son hadiste îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hadîste anılan hareketlerde bulunan kadınları lanetlediğini ve bu hükmün Kur'an'da bulunduğunu ifâde etmiş, Ü m m ü Yakûb isimli kadın böyle bir hükmü Kur'ân'da bulunmadığını söyleyince tbn-i Mes'ûd, Haşır sûresinin 7. âyetinden şu mealdeki bölümü okuyor ve kadına sen bunu okumadın mı diyor?
«Peygamber size ne verirse onu alın* sizi neden menederse ondan sakının.»
Bu nazm-ı celil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her emrine uymanın ve her yasağından sakınmanın Kur'an-1 Kerîm emri olduğunu te*6ik eder. Şu halde hadiste anılan fiiller Kur'an ile yasaklanmıştır, denilebilir. îbn-i Mes'ûd bunu söylemek istemiştir.

îbn-i Mes'ûd: "Eğer ailem senin dediğin gibi olmuş olsaydı bizimle yaşıyamazdı", sözü ile şunu demek istemiştir: Eğer ailem bu hadîsle yasaklanmış fiilleri işleseydi onu boşardım, onunla yaşamazdım. NevevİI, âlimlerin cumhûrunca bu cümlenin böyle açıklandığını belirttikten sonra: Namaz kılmamak, bu hadisle yasaklanan fiillerden birisini işlemek veya başka bir günahı işleyip, ikaza rağmen de günah işlemesine devam eden bir kadını boşamanın uygunluğu bu hadisten anlaşılıyor. [270]

53- Ne Zaman Gerdeğe Girmenin Müstehab Olduğunun (Beyânı) Babı

1990) Aişe (Radtyallâhü ankâ)'âan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şevval ayında beni nikahladı ve (yine) Şevval ayında benimle gerdeğe girdi. (Nikâh ve zifafım Şevval ayında olduğu halde) O'nun hangi zevcesi Onun yanında benden daha şanslı (mutlu) dur? Âişe de (Peygamber'e uymak üzere) kendi yakını olan kadınları Şevval ayında gerdeğe ithal etmeyi tercih ederdi."

1991) el-Hâris bin Hişâm (Radtyallâhü onh)'âen rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radı-yallâhü anhâ)'yı Şevval ayında nikahladı ve Şevval ayında onunla gerdeğe girdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında bulunan Muhammed bin îsh&k tedlisçi olup bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Ayrıca müellifin yanında, el-Hâris bin Hişam bin el-MuğİIre'nin bundan başka hadisi yoktur. BuhârI, Müslim, Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Nesai'de İse bu ravlnin hiç bir hadisi yoktur.
El-MizzI: Muhammed bin Yezld el-Müstemli de bu hadisi Esved bin Âmir'-den, Esved'ln senedi ile rivayet etmiştir. Buradaki senedden şu farkla ki bu se-neddeki Abdülmellk yerine Abdurrahman bulunur. O daha isabetlidir, demiştir. [271]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadisini Ahmed, Müslim, Tirmizl ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. N e v e v I bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîs, evlenme, evlendirme, nikâh kıyma ve gerdeğe girme işlerinin Şevval ayında yapılmasının müstehablığına delâlet eder. Arkadaşlarımız anılan işlerin Şevval ayında yapılmasının müstehabhğım açıkça hükme bağlıyarak bu hadîsi delil göstermişlerdir.
Câhiliyyet devri insanları ve bu günün câhil tabakası. Şevval ayında nikâh kıymaktan ve gerdeğe girmekten hoşlanmazlar ve bunu uğursuz olarak anlıyagelm işlerdir. Bu görüş tamamen asılsız ve bâtıl bir itikaddır. Câhiliyyet devrinin bâtıl kalıntılanndandır. Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu bâtıl itikadı reddetmek üzere bu hadisi söylemiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymak ve sünnet-i seniyye'ye riâyet etmek için kendi yakını olan kadınların nikâh ve gerdeğe girme işlerinin Şevval ayında yapılmasını arzu ve tercih ederdi. Tercih sebebi anlatılan şeydi. Şevval ayının kendisinde bir mutluluğun varlığı inanışı değildir. [272]

54- Adam Karısına Bir Şey Vermeden Onunla Gerdeğe Girebilir, Babı

1992) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre;
Bir adam karısına bir şey vermemiş İken karıyı adamın gerdek odasına dâhil etmesini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya emretmiştir.[273]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, mehirden bir şey vermeden önce erkeğin gerdeğe girmesinin câizliğine delâlet eder. Hadîsin zahirine göre kadın me-hirden bir şey almadığı gerekçesi ile kendisini kocasına teslim etmekten imtina edemez. Ebû Dâvûd bu hadisi Nikâh kitabının 36. babında rivayet etmiştir. Tekmile yazarı da bu babın şerhinde ezcümle şöyle der:
Said bin el-Müseyyeb, el-Hasan, Nehai. Sevr i. Şafiî. Ahmed, îshak ve Hanefi âlimler bu hadisi ve Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği Ukbe bin Âmir'in hadisin* delil göstererek : Bir adam nikahladığı kadının mehrinden bir şey vermeden önce gerdeğe girebilir, demişlerdir. Gerdeğe girmeden önce kadına bir şey verilmesine dâir gelen hadîslerdeki emir bunlarca müstehablık mânâsına yorumlanmıştır.
Âlimlerden bir cemâatin kavline göre kadına bir şey verilmeden önce gerdeğe girmek erkek için caiz değildir. H a 11 â b i :
"Jbn-i Ömer (Radıyallâhii anhümâ) : Karısına az veya çok bir şey vermeden onunla gerdeğe girmek bir müslümana helâl değildir, demiştir." îbn-i Abbâs ve Katâde' nin de bunu mekruh saydıkları rivayet edilmiştir. Z ü h r î de: Adam karısına bir şey vermedikçe gerdeğe girmemesi yolunda uygulama devam edegel-miştir, demiştir. Mâlik bin Enes de: Nikâh kıyılırken mehir tâyin edilsin edilmesin en az 3 dirhem gümüş veya bir bolü dört dinar altın vermedikçe adam gerdeğe giremez, demiştir, der. [274]

55- Uğurlu Ve Uğursuz Olan Şeylerin Beyânı) Babı

1993) Mihmar bin MuâvİIye (Radtyallâhü anh)'Aen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim t
«Hiç bir uğursuzluk yoktur. Bazen (şu) üç şeyde uğur olur» Kadında, atta ve evde.»"
Not : Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka oldukları Zevâid'de söylenmiştir.

1994) Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) (Radtyallâkü anhümâyâan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sullallahü Aleyhi ve Seli cm) şöyle buyurmuştur;
«Eğer olursa, atta, kadında ve meskende olur.» Resûlullah
lallahü Aleyhi ve Sellem) uğursuzluğu kasdeder.*"

1995) Sâlim'İn babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyaüâhü an hum)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Uğursuzluk (şu) Üç şeyde olur t Atta, kadında ve evde.»
Zührî başka bir sened ile ÜmmÜ Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettiğine göre Ününü Seleme bu Üç şeyi sayardı ve bunlarla beraber kılıcı da ilâve ederdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Müslim bunun bütün râvilerinden hadis rivayetinde bulunmuştur. Bu har dlsin aslı BuhârI ve Müslim'de mevcuttur. Hadis'in sonunda anılan kılıcın uğursuzluğu yalnız müellifin rivayetinde bulunduğu için ben bu hadisi Zevâid türü ara sına aldım. [275]

İzahı

İlk hadisin manâsı şudur.- Hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur. Bazen kadın, at ve ev uğurlu ve bereketli olur. E 1 - H & f ı z , el-Fe-tih'te bu hadîsi zikrettikten sonra bunun sahih hadislere muhalif olduğunu söylemiştir. Çünkü bunu takip eden hadîslerden ve başka hadîslerden anlaşılıyor ki kadın, at ve ev bazen uğursuz olur.
Sindi bu hadisin diğer hadislere muhalefetini gidermek için şöyle bir yorum yapmıştır: Yâni Allah Teala'mn takdiri olmaksızın hiç bir şeyden zarar gelmez. Hiç bir şey bizatihi şerrin meydana gelmesinde etkili olamaz. Ancak Allah Teâlâ şerrin meydana gelmesine bir şeyi sebeb kılarsa o zaman o şey şerre vesile kılınmış olur. Kadın, at ve evin uğursuz olabildiğine delâlet eden hadislerden maksat da anılan bu şeylerin bazen şerre sebeb kılınmasıdır.

Notta belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid türündendir.
Sehl (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buharı ve Müslim de rivayet etmişler ve bir benzerini de îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Bâzı âlimler bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Eğer bir şeyde uğursuzluğun varlığı farz edilirse bu uğursuzluk kadın, at ve evde olacaktır. Halbuki bunlarda uğursuzluk olamaz şu halde hiç bir şeyde uğursuzluk söz konusu değildir. Bu yorum şekli bunu tâkib eden hadîse aykırıdır. Bu aykırılığı gidermek için de bunu takip eden ha-dîsdeki uğursuzluğu hakiki mânâda değil de başka şekilde yorumlamışlardır. Kadının uğursuzluğu çocuk doğurmaması ve dilinin uzun olması, evin uğursuzluğu kullanışsızlığı ve komşularının kötü olması, atın uğursuzluğu da işe ve binmeye elverişli olmayışı gibi mânâlara yorumlanmıştır. A h m e d' in rivayet ettiği ve 1 b n - i Hibbân ile Hâkim'in şahinliğini teyid ettikleri S a' d' in merfu olan şu mealdeki hadis böyle yorum yapmayı kuvvetlendirir:
Şu üç şey Âdem oğlunun mutluluğundandır: Salahatlı kadın, elverişli ev ve elverişli binek hayvanı. Âdem oğlunun mutsuzluğundan-dır şu üç şey: Fena kadın, kötü ev ve elverişsiz binek hayvanı.»
Son hadisi yâni t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhârî, Müslim, TirmizİVe Nesâî de riv&-yet etmişlerdir. Ancak kılıcın uğursuzluğuna âit fıkra o rivayetlerde yoktur. Bu hadîs at, kadın, ev ve kılıcın uğursuz olabildiğine delâlet eder. Bâzı âlimler buradaki uğursuzluğu hakikî mânâsında tutmuşlar, diğer bir kısım âlimler de başka mânâlara yorumlamışlardır. Bu husustaki görüşleri N e v e v i şöyle nakleder:
"Âlimler îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu hadisinin mânâsı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Mâlik ve bir gruba göre hadisdeki uğursuzluk hakîki mânâsında kullanılmıştır. Yâni Allah Teâlâ'nın takdiri ile bâzı evlerde oturmak zararlı ve tehlikeli olur. Keza bâzı kadınlarla evlenmek veya bâzı atları edinmek ilâhî bir takdir ile zararlara sebeb olur. Şu halde bu hadisin mânâsı şöyle olur: Bu üç şeyde bazen uğursuzluk bulunur.
(Bu grubun yorumuna göre bu hadîsin mânası ile bundan önceki Sehl (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin manâsı ayni olur.)
H a t t â b î ve çok sayıda âlim şöyle demişlerdir: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Her hangi bir şeyi uğursuz saymak yasaktır. Ancak içinde oturmaktan hoşlanılmayan ev, arkadaşlığından nefret duyulan kadın ve kullanılmasından hoşlanılmayan at terkedilmelidir. Yâni kadından boşanılır, ev ve at da ya satılır veya başka şekilde ondan alâka kesilir.
Bâzı âlimler de: Evin uğursuzluğu, onun darlığı ve komşuların kötülüğü ile eziyet etmeleridir. Kadının uğursuzluğu da çocuğunun olmaması, dilinin uzunluğu ve şüphelere yol açan hareketleridir. Atın uğursuzluğu ise onunla savaş yapılmaması, fiatınm pahalıhgjı gibi şeylerdir, demişlerdir.
Bir kısım mülhidler (inkarcılar); «Hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur...» hadisini delil gösterip bu hadîse itiraz ederek iki hadîs arasında bir çelişki bulunduğunu ileri sürmek istemişlerdir. İbn-i Kuteybe ve başkaları bu hadîsin diğer hadisdeki umumi hükmü husus i leş t irdiğin i söylemişlerdir. Yâni bu hadîste sayılan üç şey istisna edilerek bunlarda uğursuzluk olabildiği kasdedümiştir, diye cevab vermişlerdir." [276]

56- Gayret (Kıskanma) Babı

1996) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kıskançlığın bâzısını Allah sever, bazısını da çirkin görür. Allah Teâlâ'nın sevdiği kıskançlık, kötülük olduğu kuvvetle sanıldığında gösterilen tepkidir. Allah'ın çirkin gördüğü kıskançlığa gelince, kötülük belirtisi olmadığı yerde gösterilen tepkidir.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Ebû Sehm meçhuldür. El-Mizzl, el-Etrâfta: Ebû Sehm lsmt bir vehimdir. Doğrusu Ebû Seleme'dir, demiştir. Ibn-İ Hibbân, bu hadisi kendi sahihinde Ubeyd el-Ensâ-ri'den rivayet etmiştir. Ahmed ve kendi Müsnedinde bu hadisi Ukbe bin Amir el-CÜhenİ'den rivayet etmiştir. [277]

İzahı

S i n d î bu hadîsin şerhinde şöyle der: Yâni bir yerde kötülük belirtileri görüldüğü zaman dînî kıskançlık ve gayretin gereği olan tepki göstermek uygun ve övgüye lâyık bir harekettir. Allah böyle bir tepki ve gayreti sever. Fakat kötülük belirtisi bulunmayan yerde dînî kıskançlık ve gayretin gereği olan tepkiyi göstermek uygun değil, bilâkis yerilmeye müstehak bir harekettir. Çünkü hiç bir neden yok iken müslümanlan töhmet altında bırakmak anlamım taşır.

1997) Âişe (Radıyallâhü attftâyd&n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hadice (Radıyallâhü anhâ)'yı (yanımda çok) andığını gördüğüm için onu kıskandığım kadar (kumalarımdan) hiç bir kadını kıskanmadım. (Kıskanmanın diğer bir nedeni olarak) ve and olsun ki Rabb Teâlâ Hadîce'yi cennette kasab'tan (îbn-i Mâceh dedi ki yâni altından) bir köşk ile müjdelemeyi Peygamber'e emretmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır. [278]

İzahı

Buhâri bu hadisin benzerini rivayet etmiştir. Bir rivayeti yine Âişe (Radıyallâhü anhâî'ya ait olup şöyledir:
Ben (kumam) Hadice (Radıyallâhü anhâ)'yı kıskandığım kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in karılarından hiç birisini kıskanmadım. (Hadice'yi kıskanmamın sebebi şuydu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu (yanımda) çok anardı. Çok defa koyun kesip etini parçalardı sonra onun sadık kadın dostlarına gönderirdi. Ben bazen Efendimize:
— Sanki dünyada Hadîce'den başka kadm yokmuş, derdim. Efendimiz de:
— «Hadice şöyle idi, Hadice böyle idi (diye överdi) ve ondan çocuklarım var,» buyururdu."
H a d î c e (Radıyallâhü an ha) 'mn cennette kasab'tan (yâni altından veya inciden) bir köşk ile müjdelenmesi için Allah'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emir verdiğine dâir olan hadîsi Buhârt, Ebû Hûreyre (Radıyallâhü anhVden rivayet etmiştir.
Buhârl1 nin bu iki hadisi, müellifimizin bu hadîsim teyid eder, mâhiyettedir.
Hadisdeki "Kasab" kelimesini müellifimiz altın, diye yorumlamıştır. Bâzı âlimler bu kelimeyi içi boş inci, diye yorumlamışlardır. Bu kelime sözlükte kamış ve başka mânâlara gelir.

1998) el-Misver bin Mahreme (Radtyattâkü ank)'den; Şöyle demiştir: Hz. Hadîce (R-A.)'nin Hâl Tercemesi
Hz. Hadice, Huveylid bin Esed bin Abdİ'1-Uzzâ bin Kuseyy'in kızıdır. Onun nesebi Peygamber (S.A.V.)'in nesebi île Kusay'de birleşir. HadİCe'nin anası ise Pâtime bint-i Zâide'dir. Peygamber (S.A.V.) 25 yaşında iken 40 yaşında olan Hadîce İle evlenmiştir. Hz. Hadice 64,5 yaşında iken vefat ettiğine göre bu yüce evlilik hayatı 24 küsur yıl sürmüştür. HadİCe'nin vefat târihi hakkında müteaddit rivayetler vardır. Katâde'nin rivayetine göre hicretten 3 yıl Önce vefat etmiştir. Kabr-i şerifi Mekke'nin Cennetü'l-Muallâ mezarîıgındadır. Buharl'nİn Hz. Ali (ItA.)'den rivayet ettiğine göre; Peygamber (S.A.V.) : «Meryem, (zamanındaki) kadınların hayır-bjsıdır. İslâm Ümmetinin en hayırlı kadını Hadîce'dir.» buyurmuştur. Bazı İlim ehli bu badls'e dayanarak Hz. HadİCe'nin Hz. Âişe'den faziletçe Üstün olduğunu söylemişlerdir.
Hz. Hadîce, Peygamber (S.A.V. >'e çok fedakârlık etmiş, en dar günlerinde O"nu teselli etmiş ve yardımcı olmuştur.
Peygamber (S.A.V.)'In ibrahim'den başka bütün çocukları Hadice'dendir. Bun-lann hepsi Peygamber (S.A.V.)'den önce vefat etmişlerdir. Yalnız Fâtime (RA.) Efendimizden sonra vefat etmiştir. Peygamber (S-A.V.)'in erkek çocukları Kasım Ue Abdullah Peygamberliğini ve halkı îslâma davet etmeden önce vefat etmişlerdir. Peygamber (S.A.V.)'in Abdullah isimli çocuğuna Tabir ve Tayyıb da denilir. Peygamber <S.A.V.)1n Mâriye'den olan oğlu İbrahim İse hicretin 8. yılı doğmuş ve bir buçuk yıl veya bir yıl on ay sonra vefat etmiştir. Zeyneb, Bukayye ve Ümmü Külsûm isimli kızları yukarda İşaret ettiğim giW Peygamber (S-A.V.)'den önce vefat ^emişlerdir. Hz. Fâtime ise Peygamber (S-A.V.Vden elti ay sonra vefat etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'In nesl-i mübarekl Ha. Patimû'dandır.Resûlullah (Sal lal la hu Aleyhi ve Sellem) minber Üzerinde iken şöyle buyurduğunu (bizzat) İşittim:
«Hişâm bin el-Mugire'nin oğulları, kendilerinin kızını Âli bin Ebî Tâlib'e nikahlamaları için benden izin istediler. (Ama) ben onlara izin vermiyeceğim, sonra da izin vermiyeceğim, daha sonra da İzin vermiyeceğim. Ancak Ali benim kızımı boşamak ve onların kızını nikahlanmak isterse (o takdirde izin vereceğim). Çünkü şüphesiz kızım, benden bir parçadır. Ona elem veren şey bana (da) elem verir ve ona eziyet

veren şey bana (da) eziyet verir.»"

1999) Ali bin el-Hüseyn (bin Ali bin Ebi Tâlib) (Radtyallâhü an-hümyden rivayet edildiğine göre: el-Misver bin Mahreme (Radtyalldhü ank)f kendisine şöyle demiştir:
Ali bin Ebi Talib (RadıyaUâhüanh), Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)'İn kızı Fûtuna (Radıyallâhü anhâ) ile evli iken Ebû Cehil'in kızı ile evlenmek istedi. F&tıma, bu durumu işitince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak ;
— (Babacığım kızlarına eziyet edildiğinde) onlar için senin kızmadığını herkes söylüyor. Bak İşte Ali, Ebû Cehil'in kızı ile evlenmek üzeredir, dedi.
Misver demiştir ki Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı (bir hutbe okudu. Hutbesinde) şehâdet getirdikten sonra şöyle buyurduğunu işittim:
— «Besmele, hamd ve şehâdetten sonra (bilmiş olun ki:) Ben . (kızım Zeyneb'i) Ebül-Âs bin er-Rabia nikâh ettim. O bana (Zeyneb üzerine evlenmiyeceğine) söz verdi ve bana karşı (verdiği sözde) doğru davrandı. Ve şüphesiz Muhammed'in kızı Fâtıma benden bir parçadır. (Aranızda dolaşan söylentiler gibi şeyler yüzünden) onu bir hatâya düşürmenizi çirkin görürüm. Allah'a yemin ederim ki, hiç bir zaman Resühıllah'm kızı, Allah'ın düşmanı (Ebü Cehil)'in kızı ile beraber bir erkeğin nikâhı altında birleşemez.»
Râvi demiştir ki: Bunun üzerine Ali (Radıyallâhü anh), Ebü Ce-hil'in kızını istemekten vazgeçti."[279]

İzahı

Misver (Radıyallâhü anh) in'ilk hadîsini Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmişlerdir.
Hadis'in baş kısmında «Hişâm bin el-Muğîre'nin oğulları» bu-yurulmuştur. Hişâm, Ebû Cehil'in babasıdır. Bilindiği gibi Ebû Cehil, Bedir savaşında Cehenneme yollanmıştı. Onun kardeşleri Seleme ve Haris ile oğlu İ k r i m e Mekke' nin fethedildiği yıl müslüman olmuşlar ve İslâmiyete samimiyetle inanmışlar. Ebû C e h i 1' in kızını A 1 i (Radıyallâhü anh) ile evlendirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'den izin isteyenler Ebû C e h i 1' in anılan iki kardeşi ile oğlu idiler.
Ebû Cehil'in kızının ismi hakkında değişik rivayetler vardır. El-Hâkim'in rivayetine göre Cuveyriye ismine âit kavil meşhurdur. Onun isminin Avrâ, Hayfâ veya Cemile olduğuna dâir rivayetler de vardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hişâm oğullarına izin vermiyeceğine dâir buyruğu üç defa tekrarlamıştır. Bu tekrarlamadan maksat İzin vermeyişi geçici bir süre için olmayıp dâimidir. İlelebet izin verilmiyecektir.
Hadisin: «Ancak Ali benim kızımı boşamak...» fıkrasından maksat, Ali' nin Ebû C e h i 1' in kızını istemekten vazgeçmesini sağlamaktır. Açık olan yorum budur. Çünkü Peygamber (Sallallah Aleyhi ve Sellem) izin vermiyeceğini bildirdikten sonra A 1 i (Radıyallâhü anh)'m Ebû C e h i 1' in kızını istemesi ihtimali akıldan çok uzaktır.
Hadis, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) nin üstün faziletine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in yanındaki yüce değerine delâlet eder.
Mis ver'ın ikinci hadisini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzundur.
Hadiste sözü edilen Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Zeyneb (Radıyallâhü an-hâî isimli kızı ile evli idi. Ebü'l-Âs, Zeyneb ile evlenirken onun üzerine ikinci bir kadınla evlenmiyecegine söz vermiş ve bu sözüne sadık kalmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) irad buyurduğu hutbede onun bu sadakatini ifâde edip övmüştür. Hadisi açıklayan âlimler şöyle derler: Ali (Radıyallâhü anh) de Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ile evlenirken muhtemelen böyle bir şart koşmuştur. Eğer böyle bir şartı varsa, bu şartı unuttuğu için Ebû Cehil' in" kızım istemiştir, diye yorum yapılır. Şayet böyle bir şartı yok ise, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) üzerine evlenmeye teşebbüs etmesi kendisinden beklenmediği için ima yollu kınanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çok ender olarak kişiyi işlediği kusurdan Ötürü yüzyüze ayıplardı. H z. Ali (Ra-dıyallâhü anh)'ı sırf Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nm rızasını ve gönlünü almak için alenen ayıplamıştır. Bu olay M e k.k e fethinden sonra vuku bulmuştur.
Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e peygamberlik görevi verilmeden önce O'nun yaşça en büyük kızı Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmişti. Evlenirken, Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) 'nin üzerine ikinci bir kadınla evlenmiyecegine söz vermiş ve bu sözüne sadakat göstermişti. Bu zât henüz müslüman olmadan önce vuku bulan Bedir savaşında esir edilmişti. Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) evlenirken anası Hatice (Radıyallâhü anhâ) tarafından kendisine hediye edilmiş olan gerdanlığını Mekke' den Medîne-i Münevver e'ye esir edilen kocası E b ü'l-Â s'a göndererek, gerdanlığını fidye olarak verip esaretten kurtarılmasını istemişti. Re* sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerdanlığı görünce, «Dilerseniz, Zeyneb'in esirini Zeyneb için salıverin ve gerdanlığınım da Zeyneb'e geri gönderin» buyurmuş, Sahâbiler de: Hay hay deyip, E b ü' 1 - Â s' ı serbest bırakmışlar ve Z e y n e b' in gerdanlığını da iade etmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyneb'i Medine'ye göndermeyi E b ü' 1 - Â s ' tan isteyip serbest bırakılması için şart koşmuş idi. E b ü'l-Â s, verdiği sözü yerine getirmiş ve Mekke'ye varır varmaz Zeyneb'i Medine-i Münevvere'ye babasının yanına göndermişti. E b ü' 1 - Â s ikinci kez esir edilmiş, yine Z e y n e b' in ricası üzerine tekrar serbest bırakıldıktan sonra İslâm i yeti kabullenmiş ve bunun üzerine Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Zeyneb'i onun nikâhına iade buyurmuştu. Bundan sonra E b ü ' 1 - Â s ile Zeyneb'in Ümâme isimli kız çocukları olmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â 1 i (Radıyallâhü anh)'in E b û C e h i l'in kızı ile evlenmeye teşebbüsleri konusunda yaptığı konuşma esnasında Ebü'l-Âs'ın mes elesin i A 1 i için örnek olmak üzere açıklamıştır. Çünkü E b ü'l-Â s müslüman olmadan önce de, müslüman olduktan sonra da Zeyneb'e dâima iyilik etmiş, onu hiç üzmemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Onu (yâni Fâtıma'-y)ı bir hatâya düşürmenizi çirkin görürüm,» ifâdesinden maksat şu olabilir; F â t ı m a, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptığı müracaat esnasında: "Herkes senin kızların için kızmadığını söylüyor." demişti. Halk arasında dolaşan bu söylenti gerçek değildi. F â t ı m a' nın böyle bir söylentiye değer vermesi bir hatâ sayılır. Halk, onun bu hatâya düşmesine sebebiyet vermiş olur.
Bâzı rivayetlerde bu cümle; «ve ben Fâtuna'nın (kıskançlık yüzünden kocasına karşı) şanına lâyık olmayan bir davranışa kapılmasından endişeleniyorum.» şeklinde geçiyor. Müellifin rivâyetindeki cümleyi böyle yorumlamak da mümkündür. Cümledeki hitap sahâbîlere ise de asıl muhatap A 1 i olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in F â 11 m a hakkında böyle bir endişe duymasının sebebi ise, F â t ı m a' nın anası Hatice (Radıyallâhü anhâ) vefat etmişti, ondan sonra da kardeşleri vefat etmişlerdi. F â ti m a bu musibetler'nedeni ile üzgündü. Üzerine kuma geldiği takdirde kendisini teselli'edecek kimse pek yoktu.
'A 1 i (Hadıyallâhü anh) ise birden fazla kadınla evlenmenin câizliğine âit âyetin umumî hükmüne bakarak ikinci bir kadınla evlen mesinde bir sakınca göremediği için böyle bir istekte bulunmuş olabilir. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buna rızâ göstermediğini anlayınca derhal bu istekten vazgeçmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Allah'a yemin ederim ki hiç bir zaman Peygamberin kızı ile Allah'ın düşmanı (Ebû Cehil)'in kızı...» cümlesi değişik şekilde yorumlanmıştır. Tekmile yazan bu cümle ile ilgili olarak özetle şöyle der:
'Bu cümlede şu işaret var: Ali, Fâtıma üzerine Ebû C e h i 1 * in kızı ile evlenebilir. Lâkin bu evlenme işi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verir, O'na eziyet ise haramdır.
Nevevi: "Peygamber bazı rivayetlerde mevcut;
«Ben helâl olan bir sevi haram kılacak değilim- sözü ile Ali' nin Ebû C e h i 1' in kızı ile evlenmesinin mübahhğma delâlet eder. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki nedenle Fâtıma ile Ebû Cehil'in kızının beraberce bir nikah altında bulundurulmasını yasaklamıştır.
Birinci neden : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son derece Fâtıma ve A 1 i * ye şefkatli idi. A 1 i evlenseydi Fâtıma eziyet duyacaktı, dolayısıyla Peygamber de eziyet duymuş olacaktı. O'na eziyet veren ise helak olacaktı. İkinci neden: Fâtıma kıskançlık yüzünden kocasına karşı hatâ edebilirdi.
Bir kavle göre cümlenin mânâsı şudur: Allah'ın lütfü İle ben biliyorum ki Fâtıma ile Allah'ın düşmanının kızı bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmiyecektir.
Cümlenin mânâsı muhtemelen şöyle olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızı ile Allah'ın düşmanının kızının bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmesi haramdır. Bâzı rivayetlerde bulunduğunu yukarda ifâde ettiğim ilâve cümlenin mânâsı da şöyle olur: Ben helâl olan bir şeyi haram kılacak değilim. Yâni, ben Allah'ın hükmüne muhalif bir şey söylemem. O bir şeyi helâl kılmış ise onu haram edemem ve O, bir şeyi haram kıldığı zaman ben helâl kilamam ve haram lığını açıklamak durumundayım. Çünkü susmam, onun mubah lığına delalet eder. Bu yoruma göre bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmesi haram olan kadınlardan ikisi de Pey-gamber'in kızı ile Allah düşmanının kızıdır," diye bilgi vermiştir N e v e v i' nin sözü burada sona erdi.

E1 - H â f ı z şöyle demiştir: Hutbenin zahirine göre, Ali' nin Ebû C e h i T in kızı ile evlenmesi caizdir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), F â t ı m a* nın hatırı için A 1 i' yi menetmiş, A M de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrine uyarak, bu işi bırakmıştır. Bence, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızları üzerine başka kadınla evlenmenin yasaklanması hükmü verilmiş olabilir. Bu hüküm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızlarından yalnız F â 11 m a ' ya münhasır olabilir'[280]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadis Fâ t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın üstün faziletine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in onun nzâsını gözetleyip ona ne derece şefkatli ve düşkün olduğuna delâlet eder
2. Fâtıma, Ali nin E b û C e h i I' in kızı veya başka bir kimsenin kızı ile evlenmesine rızâ gösterseydi, Ali' nin bundan menedilmiyeceği hükmü çıkarılabilir
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in damadı Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anh) hakkındaki bâzı bilgiler 60. bâbta rivayet edilen 2008 - 2010 nolu hadislerin izahı bölümünde verilecektir. [281]

57- Nefsini (Kadınlığını) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) E Hibe Eden (Yânî Mehîrsîz Veren) Kadın (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2000) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre: ŞöyİE söylerdi:
Kadın, nefsini (kadınlığını) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (mehirsiz olarak) hibe etmekten haya etmez mi? (diye ayıplardı.) Nihayet Allah TeâIâ,
"Ey Nebi, kadınlarından dilediği (nin nöbeti) nî geriye bırakabilirsin, dilediğini de yanına alabilirsin (kadınların arasında nöbet usûlünü uygulamaya mecbur değilsin)» âyetini indirince Âişe ben şöyle söyledim, demiştir -.
— (Yâ Resülallah) Rab bin şübhesiz senin dilek ve arzunu geciktirmeden derhal gerçekleştirir."[282]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir.
B u h â r i' nin bu âyet için açtığı bâbta rivayet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadisinin şerhinde A s k a 1 â n İ : Pey-gamber(Sallallahi) Alcvhi ve Selleml'e nefislerini yâni kadınlıklarını mehirsiz olarak hibe edim kadınların bir kaç tane olduğu müteaddit hadislerden anlaşılıyor. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu bâb-taki:
"Nefislerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe eden kadınları ayıblardım . " mealindeki hadisi de nefsini hibe eden icadının ikiden fazla olduğuna delâlet eder. Bâzı ri"âyeti*ere göre H a v -lete bint-i Hâkim, Fâtıma bint-i Şüreyh. Ümmü Şerik, Zeyneb bint-i Huzeyme isimli hâtûnlar, nefislerini anılan şekilde efendimize hibe eden kadınlardandırlar. Nefislerini bu şekilde efendimize hibe eden kadınlardan hiç birisi ile efendimizin gerdeğe girmediği sahih rivayetlerle sabittir, demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) nın bu kadınları ayıplamasının sebebi hakkında Sindi şöyle der: Âişe (Radıayllâhü anhâ). kadınların fıtratında bulunan kıskançlıktan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kadınları çoğalmasın, diye bu ayıplamayı yapardı. K u r t u b İ de : Bu kınama kuvvetli kıskançlıktan ileri gelmiştir. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ). anılan hibe şeklinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için Allah tarafından mubah kılındığını biliyordu. Ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu kadınların anılan davranışlarının takdire şayan, imrenilecek bir hâl olduğunu da anlıyordu. Bu yüce şerefe kavuşmak ve Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) in bereket ve feyzinden istifâde etmek ve O'nun hayat arkadaşı olmak en büyük nimetlerdendi, demiştir.
Hadiste geçen âyetin açıklaması ile ilgili olarak Askalânî özetle şöyle der:
Cumhur'a göre âyetin mânâsı şudur: «Kadınların arasında nöbet usûlünü uygulama zorunda değilsin. Bunlardan dilediğin ile yatarsın, dilediğini geri bırakırsın.-
Bir kavle göre mânâ şöyledir: «Kadınlarından dilediğin* alırsın, dilediğini bırakırsın.»
Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: -Nefislerini sana hibe eden kadınlardan dilediğini kabul edersin, dilediğini reddedersin.»
Bu babta rivayet edilen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ilk ve son mânâyı teyid eder mâhiyette olmakla beraber ikinci mânâya da muhtemeldir. Zühri : Bu âyet indikten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadınlarından herhangi birisinin nöbet sırasını geciktirdiğini bilmiyorum, demiştir. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellemü'in son hastalığında Â i ş e (Radıyallâhü anhâKmn odasında devamlı kalmak için diğer zevcelerinden izin istediğine dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edilen hadîs de O'nun nöbet usûlünü son hastalığına kadar sürdürdüğüne delâlet eder. demiştir. Aşka Un i' den özetle alınan bilgi burada bitti.
Hadîste anılan âyet-i celîle inince Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nın söylediği sözden maksadı şudur: Ben kadınların kendi nefislerini Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellemî'e (mehirsiz olarak) hibe etmeleri nedeni ile onları kınıyordum. Sonra baktım ki Allah Teâ-lâ O'nun rızâsını ve arzusunu sür'atle gerçekleştiriyor. Artık ben de anılan kınama işini bıraktım. Çünkü benim ayıplamam O'nun rızâsına aykırı olabilirdi.
Hadîsin sonunda olup Âyet-i Celile'nin inişinden sonra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenü'e hitaben söylediği sözün yorumu hakkında N e v e v İ şöyle der: Yâni "Allah senin işini hafifletir ve işlerinde seni serbest bırakır." Bunun içindir ki Allah O'nu bu âyette serbest bırakmıştır.
Hadisin bu cümlesinde geçen "Hava" kelimesinin lügat mânâsı nefsin arzusu, demek ise de burada rızâ mânâsında kullanılmıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nefsi arzuya göre hareket etmediği ve bundan«pak ve nezih olduğu Kuranı Kerîm ile sabittir. O, insanları nefsi arzuya uymaktan men ederken, böyle bir şeyi O'nun hakkında düşünmek bile büyük bir hatâdır. Bâzılarına göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) nazlılığından ve kadınların yaratılışında mevcut kadınlık kıskançlığı nedeni ile bu kelimeyi kullanmıştır. Â i ş e IRadıyallâhü anhâ) bu kelime yerine Rızâ kelimesini kullansaydı daha münâsip olurdu.'

2001) Sabit (el-Iiennâni) (RadtyaUâhü ank)\\en; Şöyle demiştir : Biz Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhl'ın yanında atanıyorduk. Onun bir kızı da onun yanında idi. Enes:
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in yanına gelerek kendi nefsini (kadınlığını) Ona arzetti ve: Yâ Resûlallah! Bana ihtiyacın var mı diyerek (O'nunla evlenmek teklifinde bulundu)?
(Yanımızda bulunan) Enes'in kızı -. O kadının hayasının azlığına şaşarım, dedi. Bunun üzerine Enes, (kızına) :
O kadın senden hayırlıdır. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile evlenmek (şerefine) kavuşmak istediği için kendi nefsini O'na arz etti, dedi."[283]

İzahı

Buharı ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir. Hadîs'in:cümlesinin asıl mânâsı*Onun hayasını azaltan şey nedir?» demektir. Bundan kasdedilen mânâ ise, onun hayasının azlığına hayret etmektir.
AskalânÎ bu hadîsin şerhinde : Hadîste sözü edilen E n e s (Radıyallâhü anhVin kızının isminin ne olduğuna dâir bir bilgi edinemedim. Zannımca ismi Ü m e y n e' dir. Nefsini Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz eden kadının hangi kadın olduğunu da bilemedim. Bilindiği gibi bir kaç kadın nefsini Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe etmiştir. (Bunların isimleri bundan önceki hadîsin şerhinde belirtilmiştir.)
Kuvvetli ihtimâle göre burada sözü edilen kadın Leylâ b i n t - i Kays bin e 1 - H a t î m ' -dir, demiştir. Askalâni daha sonra hadîsten çıkarılan hükümlerle ilgili olarak şöyle der:
1. Kadın, bir erkekle evlenmek istediği takdirde durumu (uygun yolla) ona sunabilir. Bundan dolayı kadın kınanmam alıdır.
2. Böyle bir teklif alan erkek, teklifi kabul veya reddetmek hususunda serbesttir. Ancak reddetmek istediğinde, bunu kadının yüzünde söylemeyip susmakla yetinmelidir.
3. Erkek böyle teklifle gelen kadınla evlenmemelidir. Ancak buna rağbet ederse evlenebilir. Bu üçüncü madddeki hükmü söyleyen var ise de ben hadîste bu hükme âit bir delâlet görmüyorum.

4. Âlim kimse, kendisinde istenen bir işi yapmak istemezse bunda bir sakınca yoktur. Ancak istekliyi kırmadan uygun bir şekilde cevap vermelidir.
Müslim bu hadîsin bir benzerini Sıdak babında S e h 1 bin Sa'd-i Sâidî (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Onun hadisini müellifimiz 1889 nolu hadîs olarak kısa bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Nevevî, Seni1 in hadîsinin açıklaması bahsinde şöyle der:
'Bu hadis, kadının kendi kadınlığını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe etmesinin câizliğine delâlet eder.
"...ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nikâhlanmasmı dilediği takdirde sana mahsus olmak Üzere ve mü'minlere şümullü olmaksızın nefsini (kadınlığını mehirsiz olarak) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe eden raü'min kadını almanı (Allah helâl) kılmıştır. [284] âyeti de ayni hükmü ifâde eder.
Yukardaki hadis ile âyet bir kadının kendi nefsini mehirsiz olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e hibe edebildiğine delâlet ederler. Arkadaşlarımız bunları delil göstererek bu hükme varmışlardır. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle bir kadınla mehirsiz olarak evlendiğinde bu evlenme caizdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadınla gerdeğe girdikten sonra da mehir ödemez. Keza ölüm veya başka nedenle de mehir ödeme durumu söz konusu değildir. Peygamberden başka bir kimse için bu hüküm yoktur. Yâni bir erkek mehirsiz olmak kaydı ile bir kadınla evlenemez.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nikâh akdinin hibe sözü ile oluşup oluşmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bâzı arkadaşlarımız anılan âyetin ve hadisin zahirine bakarak hibe sözü ile nikâh akdinin oluştuğuna hükmetmişlerdir. Diğer bir kısım arkadaşlarımız: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nikâh akdi de başka kimselerin nikâh akdi gibi tnkâh veya Tezviç kelimesi ile oluşur. Hibe kelimesi ile akit yapılamaz, demişlerdir. Bu grub-taki âlimlere göre anılan âyet ve hadîsten maksat nikâhın mehirsiz olarak kıyılmasının câizliğidir.
îmam-ı A'zam Ebû Hanife'ye göre nikâh akdi için İnkâh veya Tezviç kelimesi şart değildir. Sürekli ve dâimi temlik anlamını ifâde eden her kelime ile nikâh kıyılabilir.
Sevri, Ebû Sevr ve Mâlik'in arkadaşlarından bir çok zât bizim görüşümüz gibi hükmetmişlerdir. Mâli k ' ten gelen bir rivayet de böyledir. Diğer bir rivayete göre, nikahlama niyeti olmak kaydı ile akit, hibe sadaka ve satış kelimeleri ile de yapılabilir. Akitte mehir anılsın, anılmasın hüküm böyledir. Fakat, rehin, icar veya vasiyet kelimesi ile akit yapılamaz.* [285]

58- Çocuğunun Kendisinden Olduğunda Şüphe Eden Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2002) Ebû Hüreyrt* (liıulıyatlâhü anh)\\vn; Söyle «lemi-ıit :
Benî Fezâre (kabilesin)den bir adam ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:
— Yâ Resûlallah! Benim ailem siyah bir erkek çocuk doğurdu. (Ben siyah olmadığım için ailemden şübheleniyorum, demek istedi.) Bunun üzerine ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
— «Senin develerin var mı?» diye sordu. Adam :
— Evet (var), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Peki, develerin renkleri nasıldır?» buyurdu. Adam î
— Kırmızıdır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
— -Develerin içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mı?» buyurdu. Adam :
— Şüphesiz bunlar içinde beyazı siyaha çalar boz develer vardır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
— «Şu halde o boz renk nereden bunlara geldi?» diye sordu. Adam:
— Soyundan bir damara çektiği umulur, diye cevap verdi. Efendimiz:
— «Bu çocuğunu da eski bir soy damarı çektiği umulur,- buyurdu.
(Bu hadîsi müellife Ebû Bekir ile Muhammed bin Sabbah rivayet etmişlerdir. Bu ifâde Muhammed bin Sabbah'a aittir.)"
2003) (Abdullah) bin Ömer (Rad$yallâkü anhümâ)'<Xan; Şöyle de-mişlİr:
Bedevilerden bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına gelerek:
— Yâ Resûlatlah! Benim karım benim yatağım üzerinde (yâni nikâhım altında) siyah bir oğlan çocuk doğurdu. Halbuki biz Öyle bir aileyiz ki içimizde öteden beri hiç bir siyah kimse olmamıştır, dedi, (karısından şüphelendiğini ifâde etmek istedi.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona:
—• «Develerin var mı?» diye sordu. Adam:
— Evet (var), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Peki, bunların renkleri nasıldır?» buyurdu. Adam t
~ Kırmızıdır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bunların içinde siyah deve var mı?» diye sordu. Adam t
— Hayır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mı?» buyurdu. Adam:
— Evet (vardır.), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— «Peki, o boz renk nereden oldu?» diye sordu. Adam :
— Soyundan bir damarın onu çektiği umulur, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Soyundan bir damarın senin bu oğlunu çektiği de umulur.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde râvî Abâa bin KÜleyb bulunur. Müellifin rivayeti böyledir. Doğrusu ise Abâde bin Küleyb'dir. El-MüzzÎ, et-Tehzib'de böyle demiştir. Ebû Hatim, anılan Abâde'nin, rivayetlerinde çok doğru olduğunu söylemiştir, tbn-i EbÎ Hatim de Buhari'nin onu zayıflar arasında zikrettiğini söylemiştir. [286]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir, tbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh) 'm hadîsi ise Zevâid türündendir.
N e v e v î bu hadisin şerhinde şöyle demiştir:
"Çocuğun deri rengi babasının deri rengine uymasa bile, çocuk babasından olma kabul edilir. Hattâ baba siyah iken çocuğu beyaz olsa veya bunun aksi olsa hüküm budur. Sırf deri renginin benzememesi gerekçesi ile baba, çocuğun kendisinden olmadığını iddia edemez. Keza baba ile ananın her ikisi de beyaz olup çocuk siyah olsa veya bunun aksine onlar siyah olup çocuk beyaz olsa, hüküm aynidir. Çünkü çocuk, soyunun çok uzak bir damarına çekmiş olabilir. Hadis, anılan hükümleri ifâde eder. Yine hadisten anlaşılıyor ki, bir baba çocuğun kendisinden olmadığını ima ederse, bununla çocuğu dinen reddetmiş olmaz. Yine erkek ailesinden şüphelendiğini söylemekle, onu zina ile suçlamış sayılmaz. Şafiî ve ona muvafakat edenlerin görüşü budur. Bu hüküm de hadisten çıkarılan hükümlerdendir.
Hadisten çıkarılan bir diğer hüküm de şudur: Mes'elelerde benzerleri dikkate almak ve yetkili fıkıh âlimleri tarafından kıyaslama yapmak caizdir. Keza mümkün mertebe evli bir kadının çocuklarını meşru kabul etmeli ve bu konuda ihtiyatlı davranmalı." [287]

59- Çocuk, Fîrâş'a (Yatak Sahîbî Olan Erkeğe) Aittir. Zina Eden Erkeğe De Mahrumiyet Düşer, Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce gerek babın başlığında ve gerekse hadîslerde geçen Firâş kelimesini açıklıyalım:
Firâş t Bu kelimenin asıl mânâsı yataktır. Burada kastedilen mânâ hakkında değişik görüşler vardır. Tuhfe yazarının beyânına göre en-Neyl'de şöyle denilmiştir: "Âlimlerin ekserisine göre burada Fi-râş'tan maksat kadındır. (Çünkü kadın, kocası için bir yatak hükmündedir.) Bir kavle göre Firâş'tan maksat kocadır. Bu kavil Ebû H a n i f e' den de rivayet edilmiştir. (Firâş'in sözlük mânâsı ile bu mânâ arasındaki münâsebet şudur: Erkek de karısı için bir nevi yatak sayılır.) Kamusta da: Firâş, erkeğin karışıdır, denilmiştir"
Tekmile yazan da: Firâş, kadının kocası veya efendisi, demektir. Koca, karısının üstünde yattığı için karıya da firâş denilebilir. Firâş kelimesi hem karı hem koca mânâsında kullanılabilir, demiştir.
Yukarda verilen özlü bilgiden de anlaşıldığı gibi bu bâbta geçen hadislerde bulunan «Çocuk firâş'a aittir» cümlesindeki firâş ile kadının kocası

veya efendisi kastedilmiş olursa mânâ açıktır. Şayet firâş kelimesi ile kadın kastedilirse bu takdirde cümlede Sahib kelimesi varmış gibi kabul edilir ve mânâ şöyle olur: «Çocuk firaş (yâni kadın) sahibi olan erkeğe aittir.»
Bu bâbta rivayet edilen ilk hadîste bir kaç kişinin ismi geçmektedir. Bu isimlerin sahihleri hakkında ön bilgi verilmeden terceme-ye geçilirse mânânın anlaşılmasında güçlük çekilebilir.
Bu hadis, bir cariyeden doğma çocuğun nesebinin tâyinine aittir. Çocuk cariyenin efendisine mi, yoksa câriye ile zina eden erkeğe mi verilecek?
Câhüiyyet devrinin kötü âdetlerinden birisi şuydu: Bu devrin insanları, bazen cariyeleri fuhuşta çalıştırıp para kazanmak için edinirlerdi. Velûd yâni çok çocuk doğuracak cariyeler bu iş için seçilirdi. Bu cariyelerle yatıp kalkan erkeklerden birisi cariyenin doğurduğu çocuğa sahip çıkıp, bu çocuk bendendir, dediği takdirde câriye sahibi bu çocuğu o zinakâr adama verirdi. Çocuk onun çocuğu sayılırdı.
Bu hadîste böyle bir mes'ele dâva konusu edilmiş ve dâvanın halli için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat edilmiştir.
Dâvada bulunan taraflar;
Bir tarafta Sa'd bin Ebî Vakkas ile ölen kardeşi Utbe bin Ebî Vakkas bulunuyor.
Diğer tarafta Abd bin Zam'a bulunur. Bu zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kayın biraderidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şevde isimli ailesi, Zam'a' nın kızıdır. Bu hadîste bir münâsebetle Şevde' den de bahsedilmektedir.
Dâva konusu t Zam'a' nın cariyesinin doğurduğu Abdur-rahman isimli çocuğun nesebinin tâyini.

2004) Âişe (Radıyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Zamanın cariyesinin oğlu (Abdurrahman'ın nesebinin tâyini ve kimin oğlu sayılmasının gerekliliği) hakkında Zam'a'mn oğlu (Abd) ile Sa'd (bin Ebi Vakkas), aralarında bulunan ihtilâfın halli için Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurdular. Sa'd:
— Yâ Besûlallah! (ölen) kardeşim (Utbe) bana vasiyet ederek, Mekke'ye vardığımda Zamanın cariyesinin oğluna bakıp yakalamamı (almamı) istemiştir, (Çünkü çocuğun kendisinden olduğunu söylemiştir), diye iddiasını açıkladı. Abd bin Zam'a da:
— Çocuk benim kardeşimdir, babamın cariyesinin oğludur, babamın firâşı (yatağı) üstünde doğmuştur, dedi. Sonra Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğun Utbe'ye benzediğini gördü ve:
— «Yâ Abd bin Zam'a! (Abdurrahman isimli) bu çocuk senin (kardeşin) dir. Çocuk fir&ş (sahibin) e aittir. (Sonra Peygamber (Sal-UÜahü Aleyhi ve Sellem), kendi zevcesi olan Zam'a kızı Sevde'y®' :
«Yâ Şevde! Sen bundan sonra (Abdurrahman isimli) bu çocuğa gözükme» buyurdu."[288]

İzahı

T i r m i z i' den başka Kütüb-i Sitte sahihleri ve Şafii bu hadisi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki az lafız değişikliği mânayı değiştirmez.
Bâzı rivayetler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ait metinde; «ve zina eden erkeğe de (çocuktan) mahrumiyet vardır.- ilâvesi bulunuyor. Buhar! ve Ebû Davud'un rivayetlerinde bu ilâve bulunmaktadır.
Câhüiyyet devrinin kötü âdetlerinden birisinin de çok çocuk doğuran cariyelerin fuhuşta çalıştırılması, böylece efendileri için bir kazanç sağlanması ve cariyelerle zina eden erkekler arzu ettikleri takdirde doğan çocuk bendendir, deyince çocuğun ona verilmesi mes'e-lesi olduğunu yukarda anlatmıştım.
Sa'd ile Abd bin Zam'a arasındaki bu niza B u -h â r i' nin rivayetinde açıklandığı üzere Mekke1 nin fethedil-diği yıl vuku bulmuştur.
Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) cennetle müjdelenen on sahâbîden birisidir. Onun fazileti 129 -132 nolu hadisler bölümünde anlatılmıştır.
Abd bin Zam'a bin Kays bin Abd-i Şems el-Kureşi el-Âmiri ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcesi Şevde (Radıyallâhü anhâl'nın kardeşi ve sahâbilerin ileri gelenlerindendir.
Bunlar arasında ihtilâf konusu olan çocuğun ismi Abdurrah-dır. Fakat çocuğun anasının ismi hakkında bir bilgi edinemedim.
Zam'a'nin cariyesi ile zina eden ve çocuğun kendisine ait olduğunu Sa'd (Radıyallâhü anhî'a vasiyet edip çocuğun alınmasını isteyen Utbe bin Ebî Vakkas ise Uhud savaşında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mübarek dişini kıran ve mübarek yanağını yarahyan kişidir. Bâzı rivayetlere göre bu adam müslüman olmuştur. Bâzıları ise bunun küfür üzerinde öldüğünü söylemişlerdir.
M e k k e' nin fethedildiği gün Sa'd (Radıyallâhü anh) M e k k e ' de çocuğu görünce kardeşi U t b e' ye benzetmekle hemen tanımış ve çocuğu yakalamıştır. Sa'd câhüiyyet devri usulünce çocuğa sahip çıkarak yeğeni olduğunu iddia etmiştir. Zam'a' nin oğlu Abd (Radıyallâhü anh) ise çocuğun kendisinin kardeşi olduğunu, zira babasının cariyesinden olduğunu iddia etmiştir. Dâva Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal edince O, câhiliyyet devrinin kötü âdetini yıkıyor ve çocuğun A b d'ın kardeşi olduğuna hükmediyor. Ve kadın kocalı ise, doğan çocuğun kocaya âit olduğunu, kadın kocalı olmayıp câriye ise, doğan çocuğun cariyenin efendisine âit olduğunu, kadınla zina eden erkeğin çocukla ilgili hiç bir hak iddia edemiyeceğini hükme bağlıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada Islâmi hükmü belirtmekle beraber çocuğun zâni U t b e' ye benzediğini görüyor, bunun için Şevde (RadıyaJlâhü anhâ)'nın bundan sonra o çocuğa gözükmemesini yâni nâmahrem olduğunu bildiriyor. Halbuki yukarda işaret ettiğim gibi Şevde, Zam'a' nm kızı idi ve dolayısıyla Abd bin Zam'a' nın öz kardeşi idi. A b -durrahman isimli çocuk da Abd bin Zam'a' nın kardeşi olduğuna hükmedildiğine göre.S evde' nin de kardeşi olmuş olur. Şevde' nin o çocuğa görünmemesi ve ondan saklanması hükmü mendubluk içindir. Buharı' nin rivayetine göre bu emirden sonra, Abdurrahman ölünceye kadar S e v d e' yi hiç görmemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin «Çocuk firâş (sahibin) 'e aittir» buyruğu ile ilgili olarak N e v e v î özetle şöyle der:
"Yâni bir adamın karısı veya firâşa (yâni kan hükmüne) dönüşmüş cariyesi bulunup yanında gebeliğin en az süresince (ki bu süre altı aydır) kaldıktan sonra doğum yaparsa doğan çocuk, babasına benzesin, benzemesin babasının çocuğu olarak kabul edilir ve miras ile diğer hükümler onun hakkında uygulanır.
Bir kadının Firâş sayılmasının ne ile gerçekleştiği hususuna gelince eğer nikâhla helâl kılınan kadın ise sırf nikâh akdinin kıyılması ile kadın Firâş sayılır. Bu hususta icmâ bulunduğunu âlimler nak-letmişlerdir. Ancak kadın Firâş sayıldıktan sonra kocasının kendisi ile cinsel ilişkide bulunduğunun mümkün olması şartı-koşulmuştur. Eğer bu mümkün olmazsa, meselâ : Doğuda oturan bir erkek ile batıda oturan bir kadının nikâhı kıyılıyor. Ama bunların hiç birisi kendi memleketinden ayrılmıyor ve böylece bunların buluşmaları mümkün değil iken kadın 6 - 7 ay veya daha çok zaman sonra çocuk doğurursa bu çocuğun babasına ait olduğuna hükmetmek söz konusu değildir. Mâlik, Şafiî ve tüm âlimlerin kavli budur. Ancak Ebû HanİfE bunlara muhalif kalarak karı - koca buluşması mümkün olmasa bile çocuk babasına ilhak edilir, hattâ adam nikâh akdini takiben ve henüz karısı ile buluşma imkânı yok iken karısını boşar da 6 ay sonra kadın doğum yaparsa, doğacak çocuk o kocaya ilhak edilir, demiştir."
N e v e v î daha sonra nikâhlı olmayıp câriye edinilen kadının doğuracağı çocukla ilgili fıkıhçıların görüşlerini anlatıyor. Bunu buraya aktarmaya lüzum görmüyorum.
Bir kadın, mahremliğine şüphe duyduğu erkeklere gözükmeme-lidir. Hadis bu hükme delâlet eder.

2005) Ömer (bin el-Hattab) (Radtyallâhü aM*;'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğun firâş (sahibin)'e
âit olduğuna hükmetmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Ebû Yezld el-Mekki Ebû Ubeydillah'ı İbn-i Hibbân sikalar arasında anmıştır. Senedin kalan r&vüeri İse Buhâri ile Müslim'in şartlarını taşıyorlar.

2006) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ü«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Çocuk firâş (sahibin) e aittir. Zina eden (erkek) e de (çocuktan) mahrumiyet vardır.»"

2007) Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radtyallâhü tf»ft)'den; Şöyle demiştir : Ben, Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim:
«Çocuk firâş (sahibin) e aittir. Zina eden (erkek) e de (çocuktan)
mahrumiyet vardır.»"

Not: Bunun senedinin sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirmiştir. [289]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh) ile E b û Ü m â m e (Radıyal-iâhü anh) 'in hadisleri Zevâid türündendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Ebû Dâvûd hâriç Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivayet edilmiştir. Bu hadîsler yukarda izahını yaptığım hadîsin hükmünü teyid ederler. [290]

60- Birisi Diğerinden Önce Müslüman Olan Karı Ve Koca Babı

2008) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü ankümâydan: Şöyle demiştir :
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek müslüman oldu. Sonra bir adamla evlendi. İbn-i Abbas demiştir ki sonra kadının ilk kocası gelerek :
— Yâ Resûlallah! Ben (bu) karımla beraber müslüman olmuştum ve karım benim müslüman olduğumu biliyordu, dedi. İbn i Abbas demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), kadını son kocasından aldı ve ilk kocasına iade etti."

2009) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü an/tümâ)'&dn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kızını (Zeyneb'i) iki yıl sonra (kocası) Ebü'l-Âs bin er-RabİI'a ilk nikâhı ile iade etti."

2010) Amr bin Şııayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâhü anhüm)'(\en; Şöyle demiştir:
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kızı Zeyneb'i yeni bir nikâh ile (kocası) Ebü'l-Âs bin er-Rabi'a iade etti."[291]

İzahı

îlk hadîsi Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarının dediği gibi bu hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Bir kadın, kocası ile beraber müslüman olursa, kadın kocasına iade edilir. Yâni kocası boşamadıkça o, başka bir erkekle evlenemez. Bu hususta icmâ vardır.
1 b n-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'m ikinci hadîsini A h-med ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i' deki rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Zeyneb'i altı yıl sonra kocasına iade etmiştir. Buradaki rivayette ise «iki yü sonra» ifâdesi vardır.
Sindi: Müellifin rivayeti ile Ahmed ve Ebû Davud'un rivayetlerinde mevcut; "iki yıl" mânâsını ifâde eden kelimedeki "Te" harfi sehven yazılmış ve aslının; "bir
kaç yıl" mânâsını ifâde eden çoğul kelimesi olabilir, böylece bu rivayetler Tirmizi' nin rivayetine uygun olur, demiş ise de bu ihtimal uzak bir ihtimaldir. Bu kadar kitablarda bir kalem hatâsı düşünülmez. Ayrıca Tuhfe'de belirtildiği gibi Ş e v k â n i bâzı rivayetlerde "üç yıl" ifâdesinin bulunduğunu belirttiğine göre bu rivayetlere Sindi ne diyebilir?
Yine Tuhfe'de beyan edildiğine göre el-Fetihte : Bâzı rivayetlerde de "altı yıl", bâzı rivayetlerde "iki yıl", diğer bir kısım rivayetlerde "üç yıl" denilmiştir. Bu rivayetlerin birleştirilmesi ve hepsinin geçerliliği için şöyle denilebilir: Altı yıl rivayetinden maksat Z e y n e b (Radı-yallâhü anhâ) nin hicreti ile kocasının müslümanlığı kabullendiği târih arasında geçen süredir. İki yıl veya üç yıl rivayetinden maksat ise;hicret eden mü'min kadınlar
inkarcı adamlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl değildir.[292] âyetinin indiği târih ile Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nin kocasının M e d i n e ' ye gelip müslümanlığı kabul ettiği târih arasında geçen süredir. Çünkü bu süre iki yıl, bir kaç aydır, denilmiştir.
Bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern), Z e y -n e b (Radıyallâhü anhâ)'yı, müslümanlığı kabullenen kocası E b ü'l-Â s'a iade ederken yeni bir nikâh kıydırmamış ve câ-hiliyyet devrinde kıyılmış olan eski nikâhı geçerli saymıştır. Ti r-mizi1 nin rivayeti daha kesindir. Çünkü oradaki rivayette; nikâhla iade etmiş ve yeniden nikâh kıydırmamıştır." diye geçiyor.
Bu hadîsten sonra gelen ve T i r m i z i' nin de rivayet ettiği Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) kocasına geri verilirken nikâhları yenilenmiştir.
Tirmizî, Abdullah 'm hadîsini rivayet edip isnadının söz götürür durumda olduğunu bildirdikten sonra: İlim ehlinin uygulaması bu hadise göredir. Şöyle ki: Bir kadın müslümanlığı kabullenip henüz iddeti bitmemiş iken kocası da müslüman olursa yeni bir nikâh kıymadan kadın, kocasına teslim edilir ve ona helâldir. (Kadının iddeti bittikten sonra kocası müslüman olursa, ancak yeniden nikâh kıymakla kadın ona helâl olur.) Mâlik. Evzâi, Şafii, Ahmed ve Ishak'ın kavli de budur, demiştir.
Tuhfe yazarı da bu bölümde : İmam Muhammed, kendi Muvatta'ında demiş ki: Kadın müslüman olup kâfir olan kocası da İslâm memleketinde olursa, önce kocasına İslâmiyeti kabul etmesi teklif edilir. Eğer müslüman olursa, kadın kendisinin karışıdır. Şayet koca, müslümanlığı kabul etmeyi reddederse, kadın kendisinden alınır ve bu ayırma kesin boşanma hükmündedir. Ebû Hanife
ve İbrahim Nehai' nin kavilleride böyledir, diye bilgi vermiştir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre Z e y -n e b (Radıyallâhü anhâ) 'nin nikâhı yenilenmemiştir. Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre ise nikâhı yenilenmiştir. Böylece iki hadîs arasında bir ihtilâf vardır. A b d u 11 a h ' in hadîsinin senedine itiraz edilmiştir. Çünkü bu senedde bulunan Hac-câc bin Ertat tedlisçidir ve Amr bin Şuayb' den hadîs almamıştır. Tuhfe yazarının en-Neyl'den naklen beyan ettiğine göre ilim ehlinden bir cemâat bu senedi bu gerekçe ile zayıf saymıştır. İbn-i Abbâs'in hadîsi ise sahihtir. Şu halde Z e y -n e b (Radıyalâhü anhâ) 'nin nikâhı yenilenmemiştir.
Hâl böyle olunca akla şu soru gelir: Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), bir kaç yıl son**a hattâ T i r m iz i'nin rivayetine göre altı yıl sonra kocasın u iade edilmiştir. Yukarda beyan edildiği gibi müslümanlığı kabul eden kadından sonra ve henüz iddeti bitmemiş iken kocası da müslüman olursa nikâh kıymaya gerek kalmadan kadın kocasına geri verilir. Fakat kadının iddeti bittikten sonra kocası müslüman olursa yeniden nikâh kıymak gerekir. Nikâh kıyılmadan kadın bu kocasına helâl olmaz. Kadının iddeti ise bilindiği gibi üç defa âdet görüp temizlenmesidir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'-nın iddetinin yıllarca ve bilhassa altı yıl sürmesi ihtimali yok gibidir. Nikâh kıyılmadan Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), kocasına nasıl helâl olmuştur?
Sindi, BeyhakİI' nin bu soruyu şöyle cevabladığını nakleder:
Yukarda yazılı Mümtehine sûresinin 10. âyeti ininceye kadar geçen süre için Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nin müs-lümanhğı kabul etmiş olması ve kocasının küfür hâline devam etmiş olması onlar arasında mevcut nikâhı olumsuz yönde etkilememiştir. Çünkü mü'min bir kadının kâfir kocasına haramlığı ancak bu âyet ile bildirilmiştir. Bu âyetin inişinden önce böyle bir hüküm yoktu. Bu itibarla anılan âyet gelinceye kadar, Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) ile kocası arasında mevcut nikâh geçerli sayılırdı. Bu âyet H u -d e y b i y e olayından sonra inmiştir. Âyet indikten sonra Z e y -n e b (Radıyallâhü anhâ) 'mn iddeti başlamış olur. Hudeybiye olayı üzerinde uzun bir süre geçmeden Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) 'nin kocası M e d i n e ' ye gelip müslüman olmuştur. Z e y -n e b {Radıyallâhü anhâ)'nin iddetinin bu süre devam etmiş olması mümkündür ve bu neden ile yeniden nikâh kıymaya gerek kalmadan ilk nikâh ile Zeyneb (Radıyallâhü anhâ), kocasına iade edilmiş olabilir.
Bâzı âlimler de : t b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'in hadi-sindeki ilk nikâhtan maksat ilk mehirdir, nikâh akdi değildir. Yâni Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Z e y n e b (Radıyallâhü anhâJyı kocasına iade ederken yeni bir mehir alınmamıştır. A b -d u 1 1 a h " in hadisindeki nikâhtan maksat ise nikâh akdidir. Yâni Z e y n e b (Radıyaliâhü anhâî'nın nikâh akdi yenilenmiş, fakat yeni bir mehir alınmamıştır. Böylece iki hadîs arasında görülen ihtilâf bertaraf edilmiş olur, demişlerdir.
Daha geniş bilgi İçin B u h â r İ ' nin şerhlerine müracaat edilebilir. [293]

61- Ğayl (= Erkeğin Emzikli Karısı İle Cînsel İlişkide Bulunması) Babı

Ğayl, Ğilet ve Ğıyâl: Yukarda parantez içi ifâde ile tarif ettiğim gibi erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunması demektir.
Sahîh-i Müslim'in Rıdâ kitabından bir önceki bâbta da rivayet edilen ve biraz sonra terceme edeceğimiz C ü d â m e (Radıyal-lâhü anh)'in hadisinin şerhinde N e v e v i şöyle der:
Ebü'l-Âs Bin er-Rebî (R.A.) hakkında biraz bilgi verelim :

Bu zât hakkında 1999 nolu hadîsin izahı bölümünde bilgi verilmiştir. Buna bin er-Rabia da denilir. Dedesinin ismi ise; Abdü'1-Uzzâ bin Abd-i Şems'tir. Ebü'i-Âs, onun künyesidir. îsmi ise Lakiyt'tır. Bir kavle göre ismi Kaasim veya Maksim'-dır. Kendisi, servet, emniyet ve ticaret bakımından Mekke'nin sayılı kişilerindendi. Anası Hâle de Peygamber (S.A.V.)'in ilk ailesi olan Madice (R.A.)'nın kız kardeşidir. Peygamber, henüz peygamberlik görevi ile görevlenmemiş iken, Hz. Hadice (R.A.)'nin arzusu üzerine en büyük kızı olan Zeyneb (R.A.)'i Ebü'1-Âs'a nikahladı. Peygambelrik görevi Hz. Muhammed (S.A.V.)'e verilince Ebû Leheb. oğlu Utbe'nin nikâhı altındaki Efendimizin kızı Rukayye'yi boşattırdığı gibi Zeyneb'İ boşattırmak için çalıştı. Diğer müşrikler de EbÜ'1-Âs'a parlak vaadlarda bulunarak Zeyneb'i boşamasını istediler. Fakat. Ebü'l-Âs, onlara uymadı, parlak tekliflerini de reddetti. Ebül-Âs'ın Bedir savaşında ve daha sonra da iki defa müslümanlara esir düştüğünü ve Bedir savaşından sonra serb-.st bırakılınca Peygamber (S.A.V.)'in isteği üzerine Zeyneb (R.A.)'yı Mekke'den Medine'ye babasının yanına gönderdiğini, ikinci kez esir edildiğinde yine Zeyneb (R.A.)'in ricası üzerine serbest bırakıldığını 1999 nolu hadis bahsinde belirtmiştim. Zeyneb (R.A.) Medine'de babasının yanında ve kocası da Mekke'de küfür Üzerinde yıllarca kaldılar Nihayet Hudeybiye olayından bir süre sonra ve Mekke fethinden Önce ikinci Kez esir edilip serbest bırakılan Ebü'l-Âs Mekke'ye vardıktan sonra Medine-i Münevvere'ye dönüp İslâmiyeti kabullendi Peygamber (S.A.V.) de, kızı Zeyneb (R.A.t'yı ona iade etti. (El-Menhel: C. 6, sah. 13)
Âlimler, bu hadisdeki Ğilet kelimesi ile kastedilen mânâ husü-dunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Mâlik, kendi Muvattaında ve A s m a i ile diğer lügat âlimleri : Ğilet ve ğayl'den maksat; erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasıdır, demişlerdir.
İbn-i Sekit'c göre anılan kelimelerden kastedilen mânâ kadının hâmilp ikon süt emzirmesidir.

2011) Cüdâme hint-i Yehb el-Ksediyye [294] (Radıyallâhü anhâ)\\di\: SİİyIe demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'den şöyle buyururken işittim :
-Ben ğıyali (erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasını) yasaklamayı arzuladım. (Fakat) baktım ki acemler ve rumlar ğıyal işini yapıyorlar ve (emzikli) çocuklarını öldürmüş olmuyorlar.»
(Cüdâme demiştir ki) ve O'na azıl (cinsel ilişki esnasında erkeğin geri çekilip suyunu dışarıya akıtması) hükmü sorulurken de şöyle buyurduğunu (bizzat) işittim :
-Azıl, ve'd (= kız çocuğu diri olarak toprağa gömme işin)in gizli bir çeşitidir.»" [295]

İzahı

Ahmed, Müslim, Nesâi ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yasaklanmak istenmesinin sebebi hakkında âlimler: Bu yasaklamadan gaye, emzikli çocuğa bir zararın gelmemesidir. Çünkü tabibler derler ki: Böyle süt, çocuk için zararlıdır. Arablar da emzikli kadınla cinsel ilişkide bulunmayı fena bir şey olarak telâkki edip bundan sakınırlar, demişlerdir. Hadis, bu işin câizliğine delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yasaklamamış ve yasaklamamanın sebebini de belirtmiştir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ictihad etmesinin câizliğine de delâlet eder. Usûl âlimlerinin cumhurunun kavli de böyledir. Bir kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahyin gelmesi mümkün olduğu için O, ictihad edemez. Fakat bu kavil zayıftır. Doğrusu cumhurun görüşüdür.
Hadîs'te azil yâni cinsel ilişki esnasında erkeğin geri çekilip suyunu dışarıya akıtması yasaklanmış ve bu işin bir nevî çocuk öldürmeye benzediği bildirilmiştir.
Hadîs'te azil işi «Ve'd-i hafi- olarak gösteriliyor.
Ve'd: Kız çocuğu diri diri toprağa gömmektir. Câhiliyyet devrinde bu kötü âdet Arablar arasında yaygın idi. Bunun iki sebebi vardı. Birinci sebep, kız çocuk babası olmak bir zillet ve hakaret kabul edilirdi. Kız çocuğu olan baba, toplumdan gizlenir, halkın içine çıkamazdı. Bu sebeble kız çocuklar öldürülürdü. İkinci sebep ise, çocukların geçim sıkıntısına mâruz kalmamaktı. İslâmiyet bu kötü âdeti kökünden kazıyıp attı.
Hafi: Gizli, demektir. Azil de bir nevî gizli Ve'd gibi gösterilmiştir.
Hadîsin zahirine göre azil yasaktır. Fakat azilin mübahlığına delâlet eden hadîsler daha çok ve daha sıhhatlidir. Bu itibarla buradaki hüküm mekruhluk olarak yorumlanmıştır.
Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhaki' nin E b û S a î d ' i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadise göre, adamın biri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem»'e azil işi için baş vurduğunda «Yahudiler azilin küçük Ve'd olduğunu söylerler» demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Yahudiler yalan söylemişlerdir. Eğer Allah, çocuğu yaratmak istemiş olsa sen bunu değiştiremezsin» buyurmuştur.
Bizim hadisimiz ile bu hadis arasında zahirî bir ihtilâf var ise de aslında ihtilâf yoktur. Çünkü yahudiler azilin haram olduğunu iddia ediyorlardı. Peygamber bunu reddetmiş, yâni azilin haram olmadığını beyân buyurmuştur. C ü d â m e' nin hadîsinden maksat da azil işinin mekruhluğunu beyan etmektir.
Fethü'l-Bârî'nin azil babında beyân edildiğine göre Ibnü'l-K a y y i m bu iki hadisin arasını şöyle bulmuştur: «Yahudiler, azil yapmak hâlinde kadının hâmile kalması düşünülemez, bu nedenle azil yapmak Ve'd'in bir çeşitidir, derlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların bu görüşünü reddederek ; Allah bir çocuğu yaratmak isterse azil buna engel olamaz, demek istemiştir. Allah bir çocuğu yaratmayı dilemezse, çocuğun olmaması Ve'd sayılamaz. C ü-d â m e' nin hadîsinde azilin gizli Ve'd gösterilmesinin sebebi ise, adam azil yapmakla çocuktan kaçmış olur. Onun bu davranışı, Ve'd işini yapanının davranışına benzer. Ve'd işini yapan adam arzusunu fiilen gerçekleştiriyor. Azil işini yapan ise arzusunu gerçekleştir-miyor."
Azil mes'elesi hakkındaki âlimlerin görüşlerini Nikâh kitabuim 30. babında rivayet edilen 1926-1928 nolu hadîsler bölümünde anlattım. Oraya müracaat edilebilir.

2012) Esma bint-i Yezîd bin es-Seken[296] (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen şunu işitmiştir:
«(Emzikli karılarınızla cinsel ilişkide bulunmak sureti ile) gizlice çocuklarınızı öldürmeyiniz. Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki ğayl, (emzikli kadınla cinsel ilişki çocuğa öyle zararlıdır ki çocuk yetişip) atma binmiş atlı (iken, o)na ulaşır ve nihayet onu attan düşürüp ölümüne sebebiyet verir.*" [297]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt da bulamadım.
Bu hadis, erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasının zararlı olduğunu ve bu zarar şimdilik görülmese bile çocuk büyüdükten sonra görülebildiğine delâlet eder. İcabında bu çocuk büyüyüp atlı giderken, çocukluğunda aldığı mezkûr zararın etkisi ile atından düşüp ölebilir, diye bilgi veriliyor.
Bundan önce geçen sahih hadiste ğaylın zararlı olmadığı bildirilmiştir. Bu hadîse göre ise zararlıdır. Sindi bu hadis'in şerhinde şöyle der:
Bu hadis Arabların görüşünü yansıtan ve ilk zamanlarda Duyurulan bir hadîs olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işin zararlı olmadığını anladıktan sonra diğer hadisi buyurmuştur, denilebilir. Fakat bu yorum uzak bir yorum şeklidir. Çünkü birinci hadîsten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işi yasaklamak istemiş, fakat yasaklamamıştır, İkinci hadiste ise yasaklama hükmü vardır. Artık ikinci hadîsin ilk hadisten önce bu-yurulmuş olması mümkün değildir. Diğer taraftan eğer ikinci hadis Arabların görüşünü yansıtıcı bir hadis olmuş olsaydı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konu hakkında yemin etmezdi. Yemin etmesi münâsip olmazdı. Yukarda anlatılan nedenlerle en yakın ihtimal bu hadîsi yâni ikinci hadisi sonradan buyurmuş olmasıdır. Bu ihtimale göre şöyle denilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işin çocuğa zararlı olmadığını Acemlerde ve Rumlarda görünce bunu mubah saymıştır. Daha sonra bu işin çocuğa zararlı olduğunu ve bu zararın çocukta o an için görülmese bile bilâhare etkisinin görüldüğünü anlayınca bunu yasaklamıştır, denilebilir.
Sindi' nin bu görüşü bir ihtimale dayanır. Aslında bu hadisin sıhhat durumu mechulümdür. Çünkü başka kitabta bulamadım. Bildiğim kadarı ile fıkıhçılardan ğayhn yasaklığına hükmedeni de görmedim.
Şöyle bir yorum şekli âcizane hatırıma geliyor. Eğer doğru ise Allah'tandır. Yanlış ise benim hatamdır. Gayl'ın iki şekilde yorumlandığını

yukarda N e v e v i' den naklen beyân ettim. Birinci mânâ erkeğin, emzikli karısı ile cinsel temasta bulunmasıdır. İkincisi hâmile kadının çocuğa süt emzirmesidir. Bilhassa gebeliği ilerlemiş bir kadının çocuğa süt emzirmesi, çocuğa zarar verebilir. Hattâ halkımızın dilinde bu süte haram süt tâbiri kullanılır. Çayla âit yasaklama bu son mânâdaki ğayla âit olabilir. Bu takdirde yasaklama mekruhluk mânâsına yorumlanabilir. Ancak hâmile kadının emzirdiği sütün çocuğa zararlı olduğu tıb alanında yetkili kimselerce tes-bit ve beyân edildiği takdirde bu yasaklamanın haramlık mânâsına yorumlanması da muhtemeldir. Doğrusunu ancak Allah bilir. [298]

62- Kocasına Eziyet Eden Kadın Hakkında Bir Bâb

2013) Ebû Ümâme (RadtyaUâhü attfı)'dçn\ Şöyle demiştir:
Bir kadın, iki çocuğu ile beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Kadın bir çocuğunu taşımış, diğer çocuğunun da elinden tutup çeker vaziyette idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kadının çocuklarına olan bu şefkat ve düşkünlüğünü görünce) şöyle buyurdu:
«(Kadınlar çocuklarını) karınlarında taşıyıcılardır, doğuruculardır, çok merhametlilerdir. Kocalarına ettikleri eziyetler olmazsa bunların namazcıları Cennet'e girer.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki raviler sıka 2âtlardır, fakat sened munkati'Oir. Çünkü Tirmizl, el-llel'de anlattığına göre BuhârÎ: Ravl Salim bin Ebi'I-Ca'd, Ebû Ümame'den hadis işitmemiş, demiştir. îbn-i Hibbân da, bu ravinin Ebû Ümâme'nin zamanına yetiştiğini söylemiştir. [299]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis kadınların, çocukları için bir çok eziyetlere katlandıkları, gerek gebelik döneminde, gerek doğum sancılarını çekerken ve gerekse çocuklara bakıp yetiştirirken bir hayli eziyetler çektiklerini belirttikten sonra, bunlardan kocalarına eziyet etmeyi bırakıp namazlarını dosdoğru edâ edenlerin cennetlik olduklarını, lâkin kadınların kocalarına çok eziyet ettiklerini ve az namaz kıldıklarını bildiriyor.
Kocasına itaat edip, namazını dosdoğru edâ eden ve Ramazan orucunu vaktinde usulünce tutan kadınların cennetlik olduklarına dâir hadisler vardır. O hadîsler buradaki hadisi teyid eder mâhiyettedir.

2014) Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her hangi bir kadın (mü'min) kocasına eziyet ettiğinde, adamın hurü'I-İyn'den olan karısı (bu kadına) :
Allah senin canım alsın, adama eziyet etme. Çünkü şübhesiz o, senin yanında misafirdir, senden ayrılıp yanımıza gelmesi yakındır, der.»" [300]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i de rivayet etmiştir. Hadîsin bâzı kelimelerini açıklıyahm :
Hür: Havrâ'nın çoğuludur. Havrâ'nın lügat mânâsı, gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı simsiyah olan kadındır. Cennetlik olan mü'minlere Allah tarafından ihsan edilecek cennetin kadınlarına bu isim verilmiştir.
îyn: Aynanın çoğuludur, gözü geniş olan kadınlar, demektir. Hadis'in; cümlesini "Allah senin canını alsın11 diye terceme ettim. Bu cümle : Allah sana lanet eylesin veya Allah senin cezanı versin, gibi şekillerde de terceme edilebilir.
Hurinin "...O, senin yanında misafirdir..." cümlesi ile huri şunu demek ister: Adam senin yanında geçici bir süre kalacağı için bir misafir gibidir, sen onun hakikî karısı değilsin, hakiksrtta asıl karıları bizleriz, senden ayrılıp bize kavuşacaktır.
Tirmizî' nin şerhi Tuhfe yukardaki bilgiyi vermiştir. Bu bilgiden dolayı kadınlar bana kırılmasınlar. Aslında hurilerin böyle bir azarına muhatap olmak istemeyen ve bundan hoşlanmayan bayanlar, beylerine eziyet etmeyi bıraksınlar ve bırakmalıdırlar. [301]

63- Haram, Helâli Haram Etmez, Babı

2015) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anHiimâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Haram, helâli haram etmez.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi Nâfi'den rivayet eden Abdullah zayıftır. [302]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis ile kastedilen mânânın ne olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Sindi: Bundan maksat şu olabilir : Bir erkek bir kadınla zina ederse ve bu haramı işlerse, bundan dolayı bu kadın o erkeğe haram olmaz. Yâni bu suçtan sonra erkek bu kadınla evlenebilir. Kadın onun helâli olabilir.
Hadisten kastedilen mânâ su olabilir: Bir erkek bir kadınla zina, ederse, bu gayri meşru birleşme, nikâh ile olan birleşmeye benzemez. Yâni bir adam bir kadınla evlendiği zaman küdının usul ve furuu, adama haram olur. Adanı kadını boşasa bile, onun usul ve furuu ile evlenemez. Örneğin adan;, kayın anası, kayın nenesi, üvey kızı ve üvey torunu ile evlenenle/.. Fakat /mâ ile birleşme nikâhla birleşme gibi değildir. Meselâ bir adam bir kadınla zina ederse, bundan sonra aynı kadının usul ve furuu ile evlenebilir. Yâni aynı kadının anası ile veya nenesi ile veyahut kadının kızı ile evlenebilir, şeklinde yorum yapılabilir, demiştir.
Sindi' nin ikinci yorumu M â 1 i k ' in meşhur kavline ve Şafii ile Ebû Sevr'in görüşlerine uygundur. Çünkü bunlara göre zina ile olan birleşme, nikâh ile birleşme gibi değildir. Kişi zina ettiği kadının anası veya kızı ile evlenebilir.
Sahâbiler ile tabiilerin cumhuru, Hanefiler, Süfyan-ı Sevr i, Evzâi ve Ahmed'e göre gayri meşru birleşme de nikâh hükmündedir. Yâni bir adam bir kadınla zina ederse, artık onun anası, nenesi gibi usulü ve kadının kızı gibi furûu ile evlenemez. [303]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/189-190
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/190
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/191-192
[4] Rûm sûresi 7. âyeti ile 1847 nolu hadîste bu hikmete işaret vardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/192
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/193-194
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/194-195
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/195-197
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/197
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/197-198
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/198-201
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/201
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/202
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/202-203
[14] Bu hadisin râvisi Amr bin el-Ahvas (B.A.) el-Ceşmi, sahâbidir. Hadisini sünen sahipleri rivayet etmişlerdir. Hâvisi oğlu Süleyman'dır. Hadisin ikinci râvisi ve anılan zâtın oğlu olan Süleyman bin Amr bin el-Ahvas, sıkadır. Babasının râvisidir. Kendisinden de Şebib bin Garkada rivAyet etmiştir. (Hulasa: Sah. 155. 1H7»
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/203-205

[16] Pıtır sadakası bahsinde belirtildiği gibi Şâfifler'den Nevevi'ye göre bir mUd 53S gram, R&fH'ye göre 811 gramdır.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/205-208
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/209
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/209-211
[20] Bu Muftz (HA.Vm kısa hâli 1116 nolu hadisin dip notunda geçmiştir.
[21] Hâl tercemesi 55 nolu hadis bahsinde geçmiştir .
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/211-213
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/213
[24] Tevbe sûrestain 34 ve 39. Ayetleri.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/213-214
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/215-217
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/217-218
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/218
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/218-220
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/221
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/222
[32] NikihuT-Ebkâr babında
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/222-224
[34] Hulâsa : Sahife : 306
[35] Hulâsa : Sahife : 258
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/225-226
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/226-227
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/227-228
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/228
[39] **Mubammed bin Mesleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Muhammed bin Mesleme bin Seleme bin Hâlid bin Adi el-Evsİ el-Ensârf Ebû Abdirrahman, AbdÜ'l-Eşhel kabilesinin hallfl'dir. Câhiliyyet devrinde, Muhammed ismini alanlardandır. Peygamber (S.A.V.) bazı savaşlara çıktığında Onu Medine'de kendine halife olarak bırakırdı. Cemel ve Sıffin olayları gibi Sahâbiler arasında ilahi bir takdir, diye İfâde etmek istediğim müessif fitnelerden uzak duran saha-bilerdendir. Medlne-i Münevvere'de Mus'ab bin Umeyr (R.A.)'ın eliyle müslüman-bk şerefine erişen bahtiyar sahâbllerdendir. Hicreti Nebevi'de Peygamber (S.A.V.) Ensâr-ı Kiram ile Muhacirini izam arasında kardeşlik akdini yaparken bu zat ile Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh (R.A.) arasında kardeşlik kurmuştur. Uhud savası yenilgisinde Peygamber (S.A.V.)'İn yanında durmak sebatım gösterenlerdendir. Te-bük seferinde Peygamber (S.A.V.) O'nu Medine'de halîfe olarak bıraktığı için bu sefer hâriç, bütün savaşlara Peygamber (Sj\.V.)'M beraberinde katılmıştır. O, Peygamber (S.A.V.)'in can düşmanlarından olduğu bilinen KaT> bin el-Sşref'i öldürenlerden birisidir.
Bu zatm 16 hadisi vardır. Buhâri onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte*nin kalanları da onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Hâvileri, el-Muğtre bin Şu"be, Seni bin Ebl Hasme ve Câbir'dir. Medine'de yerleşmiş, hicretin 77. yılında vefat etmiştir. (Hulâsa: Sah. 359 ve el-Menhel clld S, sah. 139)
[40] Hal tercemesi 41. badis bölümünde geçmiştir.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/229-231
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/231-233
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/234-235
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/235-236
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/236-238
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/238-241
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/242-243
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/243-244
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/245-246
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/246-248
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/249
[52] Hâl tercemesi 149 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/249-252
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/253-254
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/254-256
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/257
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/257-258
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/259-260
[59] Aişe ,(R.A.)'wn kısa hâl tercemesi 47 nolu hadis izahında geçmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/260-262
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/262-264
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/264
[62] Hftl tercemesi 1456 nolu hadis bölümünde geçmiştir.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/265
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/265-267
[65] Nisa sûresi, âyet; 3
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/267-268
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/269
[68] Asaba, Ölünün yakınlarından belirli hissesi olanlardan artan ölünün malını alan ve pak sahibi mirasçı yok ise ölünün malının tamamını alan mirasçılardır.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/269-271
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/271
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/271
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/271-272
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/272-275
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/275-276
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/276-277
[76] Bakara: 222
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/277-280
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/280-281
[79] Nisa: 3
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/281-284
[81] Bir hadisin metninden ayn bir metinle rivayet edilip onun mânasını ifâde eden hadls'e Şâhid' denilir. Aynı metin başka bir veya birden fazla râviler tarafından rivayet edilirse ilk hadls'e 'Mutâba'aleyh* diğerine de Tibl' denir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/284-285
[82] Hâl tercemesl 1328 nohı hadis bahsinde geçmiştir.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/285
[84] Bir dirhemi örfi 3,12 gr. Veya 3.207 gramdır. Bir <ürhem-i şerl de 2,457 gramdır. B&nlanna göre 2,8 gramdır.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/286-287
[86] Nisa 20
[87] Hâl tercemesi 907 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/288-291
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/291-292
[90] Bu hadisi KÜtüb-i SItte sahipleri rivayet etmişlerdir. Uzunca metnin bir parçan burada anılmıştır. (1869 nolu) hadistir.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/292-293
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/294
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/294-295
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/295-297
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/297-298
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/298-299
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/299-301
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/301-302
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/302
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/303-304
[101] Al-i Imrân: 102
[102] Nisa : I
[103] Ahzâb : 70-71
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/304-308
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/308-309
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/310-311
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/311-312
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/312-314
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/315
[110] Rubeyiy* (R.A.)'nin hâl tercemesi 390 nolu hadiste geçmiştir. Onun ravisi Halici el-Medeni hakkında Hulâsa'nm 100. sahifesinde şöyle denmiştir: H&-Hd bin Zekvân el-Medenî'nin künyesi Ebü'l-Hasan veya Ebül-Hüseyn'dir. Rubeyyi' (R.A.)'nın râvisidir. Kendisinden de Bişr bin el-Mufaddal rivayette bulunmuştur, îbn-i Muin onun sıka olduğunu söylemiştir. KÜtüb-i Sitte sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/316-317
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/317-319
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/319-322
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/322-325
[115] Mücâhid bin Cebr Mevle's-Sâib bin Ebl's-Sâib Ebü'l-Haccâc el-Mekld, Kıraat ve Tefsir ilimlerinde önder bir tâbirdir. îbn-i Abbâs, Ümmü Seleme, Ebû Hüreyre. Câbir ve Âise (R.A.)'den rivayette bulunmuş, kendisinden de İkrime, Ata, Katftde, el-Hakem bin Uteybe, Eyyub ve bir cemâat rivayet etmiştir. İbn-i Muin ve Ebû Zur*a onu sıka saymışlardır. Kütüb-i Sitte'de rivayetleri vardır. Hicretin 21, yılı doğup 102 veya 103. yıU Mekke'de secdede iken vefat etmiştir. (Hulasa: 369)
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/325-327
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/327
[118] Hulâsa: 57
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/327-328
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/328-329
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/329-332
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/332-333
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/333-335
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/335
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/335-336
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/336-337
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/337
[127] Bir vesk 60 sa'dır. Bir sa'ın kaç kg.a tekabül ettiğini 1794 notu hadisin izahı bölümünde geçmiştir. Kesirleri hâriç âlimlerin takdirlerine göre bir sa\ 3,244 veya 2,130 yahut 2,140 kg.dır.
[128] Hulasa : 269. 270
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/337-338
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/338-339
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/339-341
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/341-343
[132] Hal tercemesi 1779 nolu hadiste geçmiştir.
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/343
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/343-345
[135] Bathâ, geniş tabanlı, kumlu ve çakıllı dereye denilir.
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/345-346
[137] Sehl (R.A.)'ıa hâl tercemesi 164 nolu hadis bölümünde geçmiştir.
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/346-347
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/347-348
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/348
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/349
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/349-350
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/350-351
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/351-352
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/352-353
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/353-355
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/355-357
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/357-358
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/358-359
[150] HİCr: 42
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/359-360
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/360-361
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/361-362
[154] Hâl tercemesi 1604 nolu hadîsin dip notunda geçmiştir.
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/362-364
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/364-365
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/365
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/365-366
[159] Nisa : 48
[160] Hâl tercemesi 315. hadis bahsinde geçmiştir.
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/366-368
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/368-369
[163] Bakara : 223
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/369-370
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/370

[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/370-371
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/371-372
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/372-373
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/374
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/374-376
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/376-378
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/378-379
[173] Bu durumu bildiren âyetlerden birisi Nahıl sûresinin 44. âyetidir.
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/380-383
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/384-385
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/385-388
[177] Hâl tercemesi 558 nolu hads bahsinde geçmiştir.
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/388-390
[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/390-396
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/396
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/396-398
[182] Hftl tercemesl 1913 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/398-399
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/399-401
[185] Bu bilgilerin bir kısmı Hülâsa 491'den, bir kısmı da başka kitaplardan alınmıştır.
[186] HÜl&sa 203 ve el-Menhel cild 4, sah. 307

[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/402-403
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/404-405
[189] Hâl tercemesi 522 nolu badis bahsinde geçmiştir.
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/405-406
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/406-407
[192] Bakara: 340
[193] Bakara: 234
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/407-409
[195] Bu kitabın 34. babında geçen X937 ve 1938 nolu hadisler.
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/409-411
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/411-412
[198] Ahzab: 5
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/412-414
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/414-415
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/415-416
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/416-417
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/417-418
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/419
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/419-420
[206] Bakara: 233
[207] Ehkaf: 15
[208] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/420-421
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/422-423
[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/423-424
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/424-425
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/425-426
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/426-427
[214] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/427-428
[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/428-429
[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/429
[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/430-431
[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/431-432
[219] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/432-433
[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/433-434
[221] Hâl tercemesi 88 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[222] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/434-436
[223] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/436
[224] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/436-437
[225] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/437-438
[226] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/438
[227] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/439
[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/439
[229] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/439-440
[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/440-443
[231] H&1 tercemesl T70 noju hadis bölümünde geçmiştir.
[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/443
[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/444-445
[234] Mü'minûn sûresi. Ayet: 6
[235] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/445-446
[236] Hâl tercemesi 372 nolu hadiste geçmiştir,
[237] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/446
[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/447
[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/447-448
[240] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/448-449
[241] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/449
[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/449-450
[243] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/450-451
[244] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/451
[245] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/451-452
[246] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/452
[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/453-454
[248] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/454
[249] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/454

[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/455
[251] Peygamber (S.A.V.)'İn muhterem zevcelerindendir. Hâl tercemesi 1779 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/455-457
[253] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/457-458
[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/458-459
[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/460
[256] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/460
[257] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/461
[258] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/462
[259] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/462-463
[260] Peygamoer (S-A.V.)'in zevcelerinden olan bu hâtûnun hâl tercemesi 1908 nolu hadisin İzahında verilmiştir.
[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/463-465
[262] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/465-466
[263] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/466-467
[264] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/467
[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/468
[266] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/468-470
[267] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/470-471
[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/471-472
[269] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/473-475
[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/475-479
[271] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/479-480
[272] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/480-481
[273] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/481
[274] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/481-482
[275] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/482-484
[276] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/484-485
[277] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/486
[278] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/486-487
[279] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/487-490
[280] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/490-494
[281] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/494
[282] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/494-495
[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/495-497
[284] Ahzab: 50
[285] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/497-499
[286] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/499-501
[287] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/502
[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/502-504
[289] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/504-507
[290] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/508
[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/508-509
[292] Mümtehine : 10
[293] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/509-512
[294] Bu hâtûn, meşhur Ukkâşa bin Muhsin'in ana hır kardeşidir. Hicret eden sahnbilerdendir. İki hadîs: vardır. Muslin bu hadisin; rivayet etmiştir Sünen sahibleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Ruvisi Â:şe ı R.A.Vdır. ı Hülâsa 489)
[295] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/512-513
[296] 1589 nolu hadisin tercemesine ait dip notunda bu kadın hakkında özlü bilgi verilmiştir.
[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/514-516
[298] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/516-517
[299] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/517
[300] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/518
[301] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/518-519
[302] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/519
[303] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/519-520

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLK DEVİR HADİS EDEBİYATI
Mütercimin Önsözü
Müellifden Türkçe Tercümeye Önsöz
PROF. DR. MUHAMMED MUSTAFA EL-A'ZAMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ
Doğumu ve Ailesi:
Tahsili ve Aldığı Unvanlar:
Çalışma ve Meslek Hayâtı:
Eserleri:
Araştırmaları:
Mükâfatları:
Teşekkür
Takriz
Önsoz
Müellif'ın Arapça Önsözü
Mukaddime

İLK DEVİR HADİS EDEBİYATI

Mütercimin Önsözü

Bu kitap, Dr. Mohammad Mustafa A'zamî, Studies in Early Hadîth Literatüre: with A Critical Edition ofSome Early Texts (Erken Devir Hadîs Edebiyatı Hakkında Araştırmalar: Bazı Kadîm Nüshaların Tenkîdli Neşri, Beyrut, 1968), başlıklı eserin Türkçe'ye tercümesinden ibarettir. İngilizce metin 305 sahîfedir. Sonunda, tahkikleri yapılmış Hadîs risaleleri vardır. Arapça olan bu son kısma Arap rakamları ile yeniden numara verilmiştir ve 164 sahîfedir. Müellif, bu kısmın başına Arapça bir de mukaddime koymuştur. Biz bu kısımdan sadece mukaddimeyi tercüme etmeyi kâfi bulup, Arapça tenkîdli metinleri aynen muhafaza ettik.
Bu eser, Vehbi Koç Vakfi'ndan bir burs temin edip, Eyüp Merkez Vâizliği'nden de istifa ettikten sonra, 4 Mart 1970 tarihinde gittiğimiz İngiltere'nin Cambridge şehrinde lisan öğrenir ve bilâhare Manchester Üniversitesi'nde yüksek lisans yaparken dikkatimizi çekmişti. O vakit, İngilizcemizi geliştirmek için İslâmî mevzu'larda, kitap, makale, gazete ve mecmua ne bulursak okumaya çalışıyorduk. Gerçekten okunacak çok eser vardı ve ekserisi, müsteşrikler tarafından yazılmıştı.
Müsteşrikler, İslâm dînini Hıristiyanlık'la mukayese etmeye cesaret edememekle beraber, İslâm'a amansız hücum ediyorlardı. İslâm'ı tenkîd edecek hiçbir şey bulamasalar; Yahudi müsteşrikler: "İslâm, Talmûd'un te's irinde kalmıştır" diyor; Hristiyan olanlar da: "Hayır! İslâm Hukû-ku'nda Roma Hukûku'nun te'sîri vardır" iddi'âsında bulunuyorlardı. Ba'zıları, ezân-ı Muhammedi ile çan sesini mukayese ediyor ve ezân'daki ulviyet ve ruha ferahlık veren mu'cizevî kudretin çan sesinde bulunmadığını üzülerek i'tirâf ediyor; fakat buna rağmen, Kur'ân-ı Kerîm'de Arapça hatâlar bulunduğunu iddi'â etmek cür'etini gösteriyordu. Bazıları da, Batı medeniyetinin, varlığını, İslâm medeniyetine ve İslâm 'âlimlerinden öğrendiklerine borçlu olduğunu söylüyor ve bunu, diğer Hıristiyanları çatlatırcasına isbât ediyordu. Lâkin, diğer taraftan: "Ben, Müslümanları gücendirmemek için, Kur'ân-ı Kerîm Allah Kelâmı değildir demiyeceğim; Hıristiyanları gücendirmemek için de, Kur'ân-ı Kerîm Allah kelâmıdır demiyeceğim" diyordu.Yine bu zevâtdan bazısı yazıyordu ki: Batıda Haçlı Seferleri zamanından ve 1141'de Kur'ân-ı Kerîm'in Lâtince'ye tercümesinden beri tâ II. Cihan Harbi'ne kadar, İslâm'ın iki temeli olan Kur'ân-ı Kerîm ile Rasûlullah (s.a.v.)'in Sünneti'ni çürütmek için çalışılmış; ancafk bunlardan birincisine muvaffak olamadıkları için ümîdlerini kesmişler, Harb'den sonra bütün mesâilerini ikincisi üzerine teksif etmişlerdi. Hâsılı bizde tabu olan Şerf ât ve Hilâfet gibi İslâmî mevzular Batıda rahatlıkla ele alınıyor; İslâm medeniyeti ve muhteşem mâzîsi zaman zaman takdir ediliyor; fakat bütün bir İslâm dîni ve bugünkü Müslümanlar ustaca ve uzun va'dede gözden ve i'tibârdan düşürülmeye çalışılıyordu. Bunun için de akademik çalışmalarla Müslümanları yönlendirmek istiyorlardı.
İşte, tercümesini takdîm ettiğimiz bu kitap, İslâm'a hücum eden bu ve diğer zevata meydan okuyordu. Onu okuyunca rahatlamış ve "oh! dünyâ varmış" demiştik.
Tercümeyi on sene evvel bitirmiştik. Fakat müsveddeyi temize çekip bir naşire: "Buyurun! Neşreder misiniz?" demek imkânına, sâhib olamamıştık. Birkaç sene evvel, Prof. Dr. Muhterem İsmail Lütfi Çakan, çok değerli eseri Hadîs Edebiyatı (M.Ü. Yayınları, 431, İstanbul 1985)'nı hazırlarken, bu tercümeyi görmüş ve eserinin "Önsöz"ünde tercümenin varlığından bahsetmiş, hattâ neşri için yardımcı olmaya bile çalışmıştı, el-A'zamî'nin eserinin tercüme edildiğini orada okuyup öğrenen pek kıymetli kardeşim ve meslekdaşım Y. Doç. Dr. İlhan Kutluer, bu kitabı İz Yayıncılık yayınları arasında neşretmeye azimli ve kararlı olduklarını bildirdi. Kitap, onun bu taleb ve ta'kîbi sayesinde basılmış oldu. Profesör Çakan'a ve esere herkesden daha çok ehemmiyet vererek onun mükemmel bir şekilde basılması için her türlü gayreti sarf eden Y. Doçent Dr. Kutluer'e minnetdâr ve müteşekkirim. Müsveddeyi hiç daktilo etmeden doğrudan doğruya dizen ve tashihleri sabırla yapan İz Yayıncılık çalışanlarına, özellikle mizanpaj hususunda her türlü titizliği gösteren Sayın Mehdi Yılmaz'a şükranlarımı arz ederim. Tahsis ettiği burs sayesinde İngilizce öğrenmek üzere İngiltere'ye gitmemize, sonra da yüksek lisans yapmamıza, bu arada dünyayı Türkiye'nin dışından seyretmemize ve İlim alemiyle temasa geçmemize vesile olduğu için muhterem Vehbi Koç'a; yine onun, cemâatinden olduğu Dolmabahçe Camii'nde, Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu on kişiye bu nevi burslardan vermek istediğini söylediği zaman, kendisine takdîm ettiği listeye bu abd-i âcizin ismini de yazan camiin imâm ve hatîbi (şimdi Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı) kadîm dostum, azîz kardeşim ve sınıf arkadaşım muhterem Sâmî Us-lu'ya; Vehbi Koç Vakfi ile irtibatı sağlayan ağabeyimiz, Beyoğlu (şimdi İstanbul) Müftüsü olan muhterem Selâhaddin Kaya'ya, şükran, hürmet ve muhabbetlerimi ifade etmeyi şerefli bir vazife telakki ederim.
Hatâden berî olan, mekândan münezzehtir.
Prof. Dr. Hulusi Yavuz 12 Nisan 1993 / 20 Şevval 1413

Müellifden Türkçe Tercümeye Önsöz

'Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd ve Seyyidül-Mürselîn olan Efen-dimiz'e selât ü selâm olsun!
Bu kitap, bundan bir çeyrek asır evvel, Rasûlullâh (s.a.v.)'in Sünneti hakkında, çoğu daha ziyâde Garbh bilginler ve onların Şarklı talebeleri tarafından ortaya atılmış olan bazı mühim mes'eleleri vuzuha kavuşturmak maksadıyla te'lif edilmiştir. Kendilerinde görülen ilk noksanlık, doğruluk, samimiyet ve Hadis sahasında araştırma yapmak için lâzım olan vâsıtalardan mahrum bulunmalarıydı.
Bu kitabın, Doğunun ve Batının ilmî muhitlerinde gördüğü fevkalâde büyük hüsn-i kabulden dolayı Allah'a hamd ederim. Kitabı Türkçe'ye tercüme eden Dr. Yavuz'a müteşekkirim; Allah ondan, naşirinden ve okuyucularından razı olsun ve bize Mahşer Günü Rasûlullâh (s.a.v.)'in Sancak-ı şerifi altında toplanmayı nasîb ve müyesser eylesin!
Şu birkaç satın keşke Türkçe yazabilseydim! Bundan takriben yirmi sene kadar evvel İstanbul'da bir talebe meclisinde konuşurken, Türkçe'nin muazzam bir şekilde ehemmiyet kazanacağını söylemiştim. Çünkü, o vakit bana öyle geliyordu ki, Sovyetler Birliği, nihayet onbeş yirmi seneye varmaz; yok olup gidecek ve İslâm dünyası ile Orta-Asya Müslüman cumhuriyetleri arasındaki irtibatı sağlayacak yegâne vâsıta, Türkçe olacaktı.
Elhamdülillah, bunların hepsi aynenwâki' oldu ve şimdi bölge Müs-lümanlanna ve İslâm'a hizmet etmek, Türk âlimlerin boyunlarının borcu haline geldi. Allah, kendilerinin yardımcısı olsun ve doğru yoldan ayırmasın; amellerini makbul ve bizi lutfuna mazhar eylesin!

PROF. DR. MUHAMMED MUSTAFA EL-A'ZAMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Doğumu ve Ailesi:

M. Mustafa el-A'zamî, 21 Nisan 1932 tarihinde Hindistan'ın Uttar Pradesh eyâletinin Mau-nath Bhanajan şehrinde doğdu. Teşrîfü'n-nisâ (53) ile evli olup üç çocuk babasıdır. 30 yaşındaki büyük oğlu 'Akıl ile kızı Fâtıma (28) doktora talebesidir ve her ikisi de Hindistan tâbi'iyetindedir. Bir lise talebesi olan küçük oğlu Enes (16), anne-babası gibi, 1981'den beri Suudî Arabistan vatandaşıdır.

Tahsili ve Aldığı Unvanlar:

Profesör el-A'zamî, yüksek tahsîlini Hindistan'ın aynı eyâletinde olan Deoband kasabasında 1952 senesinde tamamlayarak Fâzıl (B.A.) derecesini aldı. Mastır'mı (M.A.), Mısır'ın el-Ezher Üniversitesi'nde 1955'de yaptı. Doktoralım 1966'da İngiltere'nin Cambridge Üniversitesi'nde tamamladı. Doktora yaparken evvelâ Profesör A.J. Arberry'nin, sonra da Profesör R.B. Serjeant'ın nezâretinde çalıştı. Tez mevzuu, "İlk Devîr Hadîs Edebiyatı Tedkîkleri" idi. Prof. Dr. Arberry, tez için bir takriz yazmıştı ki, tercümesi aşağıda kendi yerine dere edilmiştir.

Çalışma ve Meslek Hayâtı:

1955'den 1968 senesine kadar Katar Devleti Millî Kütübhânesi'nde kütübhâneci olarak çalıştı. Bu zaman zarfında, sadece 1964-1966 seneleri arasında doktora çalışmaları için kütübhânedeki işinden ayrı kaldı.
1968'den 1973'e kadar, Mekke-i Mükerreme'de Şerî'at ve İslâm Tedkîkleri Mektebi'nde evvelâ yardımcı doçent, sonra da doçent olarak vazîfe yaptı. Mekteb'in lisans kısmının te'sîsi için, merhum Dr. Emîn el-Mısrî'ye yardım etti.
Adı, daha evvel Riyâd Üniversitesi olan Melik Suud Üniversitesi'nin, Eğitim Fakültesi'ndeki İslâm Tedkîkleri kısmına 1975'de önce doçent, sonra profesör olarak ta'yîn edildi.
1973 senesinden itibâ-ren 10'dan fazla Mastır ve Doktora tezi yönetti. Birçok imtihanda da mümeyyizlik yaptı.
1981-1982 arasında, Ann Arbor, Michigan Üniversitesi'nde misafir profesör olarak bulundu.
1 Ocak 1987 târihinden itibaren, bütün bir akademik sene boyunca İngiltere'nin Oxford şehrinde St. Cross Koleji'nde misafir araştırmacı olarak çalıştı.
1988-1990 seneleri arasında, ABD'nin Boulder şehrinin Colorado Üniversitesi'nde de misafir profesörlük yaptı.

Eserleri:

1-Studies in Early Hadith Literatüre, el-Mektebu'l-îslâmî, Beyrut 1968; ilaveli 2. baskı, American Trust Publications, Indianapolis 1978; ilaveli 3. baskı, American Trust Publications, Indianapolis 1988. Bu, Türkçe'ye de tercüme edilen elinizdeki eserdir.
2- Sahîhu İbn Huzeyme, Tenkîdli Neşir, 3. baskı, 4 cild, Arabic Prin-ting Press, Riyad 1982. Birkaç asırdır kayıb olduğu zannedilen bu âbidevî eser, Prof. Dr. el-A'zaraî tarafından ortaya çıkarılmış ve tenkîdli olarak neşredilmiştir.
3- İbnü'l-Medenî, el-'İlel, Tenkîdli Neşir, el-Mektebul-İslâmî, Beyrut 1972; ilaveli 2. baskı, Beyrut 1974.
4-Küttâbü'n-Nebî (s.a.v.), el-Mektebu'l-İslâmî, Şam 1974; ilaveli 2. baskı, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1978; ilaveli 3. baskı, Arabic Printing Press, Riyad 1982.
5- Menhecü'n-Nakd 'inde'l-Muhaddisîn (İmâm Müslim'in Kitâbu't-Temyîz\mn tenkîdli neşri ile beraber), Melik Suud Üniversitesi Matbaası, Riyad 1975; ilaveli 2. baskı, Arabic Printing Press, Riyad 1982; 3. baskı, Kevser Kütübhânesi, Riyad 1990.
6- Dirâsâtün fi'l-Hadîsi'n-Nebevî ve Târihi Tedvinini, Melik Suud Üniversitesi Matbaası, Riyad 1976; 2. baskı, el-Mektebul-İslâmî, Beyrut 1980; 3. baskı, Arabic Printing Press, Riyad 1982. Bu eser, Urduca'ya tercüme ettirilerek, İdâretü's-Sakâfetil-İslâmiyye tarafından Pakistan'ın Lahor şehrinde neşredilmektedir.
7-Hadith Methodology and Literatüre (Hadîs Usûlü ve Kitâbiyâtı), 3. baskı, American Trust Publications, Indianapolis 1988. Bu kitab, Al-Fassy yayınevi tarafından Malay ve Tamil lisanlarına tercüme ettirilip, 1988'de Hindistan'ın Madras şehrinde neşredilmiştir.
8- On Schacht's Origins of Muhammadan Jurisprudence (Joseph Schacht'ın İslâm Hukuk İlmi'nin Temelleri isimli eseri üzerine), John Wiley,New York 1987.
9-'Urve b. ez-Zübeyr, Magâzî, Tenkîdli metin, el-Mektebu't-Terbiye-tu'l-'Arabiyye li-Düveli'l-Halîc, Riyad 1981. Bu eser, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatı hakkında yazılı en eski vesikalardan ibaret olan bir mecmuanın tenkîdli neşridir. Mufassal bir mukaddimeyi hâvidir. Urduca'ya tercüme edilerek, İdâretu's-Sakâfeti'l-İslâmiyye tarafından Pakistan'ın Lahor şehrinde basılmıştır. Mukaddime ise, ingiltere'de yayımlanmak üzere İngilizce'ye tercüme edilmiştir.
10- Sünenü İbn Mâce, Tenkîdli metin, 4 cild, 2. baskı, bilgisayar indeksli, Arabic Printing Press, Riyad 1984.
11- "Early History and Methodology of Hadith" (İlk Devîr Hadîs Usûlü ve Târihi), eser: Foundation of islam,.
12-"İmâm Buharı" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfi, İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.
13- İlmî mecmualarda birçok makale.
14- Birçok konferans ve seminere iştirak.

Araştırmaları:

Bilgisayar yardmı ile Hadîs incelemeleri yaptı. Matbu Arabca ana kaynaklardan istifa ederek Hadîsleri bir araya getirdi. Bunları, bilinen en eski ve en mevsuk yazmalarla karşılaştırıp tahkîk etti. Ayrıca, matbu olmayan çok miktarda malzemeyi bu çalışmaya dâhil etti. Istılahlar, kitâbiyat ve coğrafî ma'lûmata dâir olan lügatçe ile beraber takriben 150 bin kadar Hadîs'i Arabca olarak bilgisayara kaydetti. 2000 civarında Ha-dîs'i ihtiva eden bir eserin de şu lisanlara tercümesine nezâret etmektedir: Azerbaycan, Bangladeş, Devenagri, İngilizce, Fransızca, Almanca, Farsça, Malayca, Rusça, Pashto, İspanyolca, Türkçe ve Urduca. Bu projenin esas gayesi, âlimler ve araştırmacıların öğrenmek istedikleri bir Hadîs'i, kelime, râvî veya mevzu ile kodlanmış olan bilgisayarda kolaylıkla bulabilmelerine yardımcı olmaktır. 1978 senesinde başladığı bu projeyi, 1988'den beri tam gün çalışarak devam ettirmektedir. Elde edilen ma'lûmâtı, Şubat 1990'da CD-ROM programına yüklemiştir. Bu programda Arabca 80 bin Hadîs'den başka muhtelif lisanlara yapılmış birkaç yüz de tercümesi vardır. Burada aranan Hadîs, tek kelime ile, beş saniyeden daha az bir zaman içinde bulunabilmektedir.

Mükâfatları:

1- Melik Faysal, Sünnet'e Hizmet, İslâm Tedkîkleri Mükâfatı, 1980.
2) Melik Hâlid Üstün Hizmet Mükâfatı, 1982.

Teşekkür

Kendisi Londra Üniversitesinde olduğu halde benim Cambridge Üni-versitesi'ne kabulümü sağlayan ve daha sonra da araştırmalarımda danışmanlık yapmaya razı olan Dr. R. B. Serjeant'a; vaktini cömertçe ayırıp değerli tavsiyelerde bulunarak yardım eden ve bu kitaba bir takriz yazan Profesör A. J. Arberry'ye; sabık Katar Emîri Ekselans Şeyh Alî b. AbdilIlâh Âl-i Sânî'ye ve kadîm Arabca yazmalara olan şahsî alâkası bana birçok yeni ve değerli yazma eserin keşfi imkânını bahşetmiş bulunan Katar Emîri Ekselans Şeyh Ahmed b. Alî b. Abdillâh Âl-i Sânî'ye; bu eserin tamâma erdirilmesi kendisi sayesinde mümkün olan ve bana rahat çalışma zamanı te'min ettikden başka Devha Millî Kütübhânesi yetkililerine mevzu'umla alâkalı bütün mevcud kaynakların elde edilmesi emrini veren Ma'ârif Vekîli Ekselans Şeyh Kasım b. Hamed Âl-i Sânî'ye şükranlarımı ifâde etmek isterim. Tedkîkât yapmak için resmî hiçbir mâni' bulunmadığına dâir şahsî ilgi alanları sayesinde bana güven vermiş olan muhterem Profesör Muhammed Hamîdullah'a, Garb 'âlimlerinin tecrübelerinden faydalanmak hususunda verdiği tavsiyeler ve temin ettiği çok kıymetli mikrofilimlerden dolayı müteşekkir ve minnettarım. Nâdir yazmalar hakkındaki engin bilgisinden istifâde ettiren muhterem Şeyh Nâsıru'd-Dîn Albânî'ye; Târihu Dımaşk'dan bazı sahifeleri istinsah edi-veren ve muhtelif mühim yazma eserin fotokopilerini te'min eden muhterem Melek Hanâno'ya; ba'zı mühim mikrofilimleri temin eden Kahire Su'ûdî Sefâreti'nde Kültür Ateşesi muhterem Şeyh Ahmed el-Mâni'ye ve Kahire Mısır Kütübhânesi'nden muhterem Fu'ad Seyyid'e; Goldziher'in eseri Muk. Stud. 'nin Fransızca nüshasından ba'zı bölümleri tercüme edi-veren sayın Ma'lûf a; ilk tedkîk çalışmam hakkında sebk eden samîmî tavsiye ve danışmanlık yardımı için Aligarh İslâm Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı muhterem Sa'id Ahmed Ekberâbâdî'ye; İngilizce'mi tashih eden Cambridge Üniversite Kütübhânesi Orta-Şark Bölümü'nden Mr. Martin Hinds ve Miss J. Thompson'a; kitabın müsveddelerini daktilo eden değerli M. A. Baig ile Mrs. Taylor ve Mrs. Barnes'e; tashihi ve indeksi yapan kıymetli Z. Baig ile Devha Eastern Bank'den muhterem K S. Beşîr Ahmed'e; tab' işini gerçekleştiren Beyrut Dâru'l-İrşâd'dan 'Âdil Akıl ile Beyrut Katolik Matbaası'ndan Mr. Gebrail Fatte'ye; ve nihayet bana lâzım olan bütün kaynakları sağlayan Millî Kütübhânesi müdürü muhterem 'Abdu'1-Bedf Sakar ile bütün memurlarına ve kitabın basımı için muhterem Zuheyr el-Şâvîş'e ayrı ayrı ve en samîmi teşekkür ve hürmetlerimi arz ederim.

Takriz

Pembroke College, Cambridge, 16 Şubat 1967.
Hiç şübhesiz, Hadîs tedkîklerine müte'allık en mühim araştırma sahası; Buhârî, Müslim ve diğer Hadîs kitablarından meydana gelen Kü-tüb-i Sitte'den daha eski tarihli olan muhtasar Hadîs müdevvenâtının keşfinin, tahkîk ve değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Dr. A'zamî, bu sahada, ilmî ölçülere tamamen muvafik ve fevkalâde değerli, öncü bir eser meydana getirmiştir. Bana göre, onun takdim ettiği ve o sayede Cambridge Üniversitesinin kendisine Doktor pâyesi-ni verdiği Tez, modern zamanlarda bu mevzu'da yapılmış en heyecanlı ve yepyeni olan araştırmalardan biridir.
Profesör A. J. Arberry

Önsoz

Bu tez, Doktor payesini almak için Ekim 1966'da Cambridge Üniver-sitesi'ne takdim edilmişti. 0 zamandan beri, Tez'i genişletmek üzere değerlendirilmesini istediğimiz birçok kaynağa sâhib olmuştuk. Bu arada birçok âlim de, araştırmada elde edilen neticeleri mümkün olan en kısa zamanda neşr etmemizi ve vaktimizi diğer mühim mes'elelere tahsis etmemizi istiyordu. Ancak, yeni vesikaların değerlendirilmesi işi, şübhesiz Tez'in neşrini daha da geciktirmiş olacaktı. Onun için eser, ba'zı ilâveler ve ba'zı yerlerde yapılan ta'dîlatla beraber, ilk şekliyle matbaaya verilmiştir.
Gözden geçirip yeniden yazmak işinden şimdilik serbest kalmış olan ben, bu kitabın VI. ve VII. bölümlerinde, mevzu'un ve yerin müsâ'adesi nisbetinde kısaca temas ettiğimiz ve şübhesiz hakkında daha derîn tedkîkât yapılması lâzım gelen Schacht [ŞahtJ'ın Origins ofMuhamma-dan Jurisprudence [İslâm Hukuk İlminin Kaynaklan] isimli eserinin zayıflığını, yakında ele alabileceğimi ümîd ediyorum.
Büyük bir ihtimalle bu tez, kendi nev'inin bu inceleme sahasında yapılmış ilk eseridir; bu yüzden hem daha derin araştırmalar yapılması için yeni ufuklar açması hem de Hadîs edebiyatının hakîki mahiyetinin hakkıyle bilinmemesinden kaynaklanan mevcud bir sürü yanlış anlaşılmayı bertaraf etmesi en büyük temennimizdir.
Bu kitab, mâhiyeti itibariyle bilhassa bazı bölümlerinde mevzu'u hakkında yazılmış münâzaracı bir eserdir ve son sözü söylediği id-di'âsında değildir. Bu mevzu'u geliştirip tevsi' etmeye ve aynı gaye ve alâka içinde olanlarla teşrîk-i mesa'ide bulunmaya dâima devam edeceğiz. Daha mütekâ-mil olması için, ilim adamlan ve okuyuculann tenkîd ve tekliflerine şimdiden teşekkür ederiz.
M.M.A.
Millî Kütübhâne
Devha, Kasım 1967

Müellif'ın Arapça Önsözü

Müslümanlar, Kur'ân-ı Kerîmle, Sünnet-i Mutahhara'nın, İslâm Şerî'âti'nin iki esas kaynağı olduğu hususunda bugüne kadar onüç asırdır ittifak edegelmişlerdir. Kur'ân, Şerî'ât'ın ilk kaynağıdır. Sünnet de Kûr'ân'ın, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz, fiil ve takrirleri ile şerh ve izahıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Biz, sana da Kur'ân'ı indirdik. Tâ ki insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatasın ve tâ ki onlar da iyice fikirlerini kullansınlar.[1]
Bundan dolayı Kur'ân'a nasıl itaat etmek zarurî ise, Rasûlullâh (s.a.v.)'in Şerî'ât adına getirdiklerinin hepsine de aynı şekilde imtisal ve itaat etmek vaciptir. Kur'ân ve Hadîs, her ikisi de Allah (c.c.)'ın birer vahyidir: "Kim o Peygamber'e itaat ederse, muhakkak Allah'a itaat etmişti. [2] "Kendi (re'y-ü) hevâsından söylemez[3] "O, kendisine (Allah tarafından) ilkaa edilegelen bir vahiyden başkası değildir. [4]âyet-i kerîmeleri bunun en kafi delilleridir].
Sömürgecilik hareketleri İslâm memleketlerini istilâ edince buralarda yaşayan Müslümanlar ilmî, edebî ve iktisadî bakımlardan çok zayıf bir duruma düştüler. Bu arada müsteşrikler de Şark'ı ve Müslüman halkı öğrenmek için çalışmalar yapmaya başladılar. Üniversite ve fakültelerde İslâm'ı ve Şark'ı tedkîk maksadıyla bölümler açıldı. Bu müesseselere giren binbir çeşit insan, araştırma yapmaya koyuldu.
Bunlardan samimî olarak ilmî araştırma yapanlar pek azdı. Eğer bunlar, birçok defa muvaffak olamadıysa bu onlann, Şarkın ruhu, havası ve coğrafyasına uzak oluşlanndandı. Diğer bazılannın da ehemmiyet verdikleri husus, Müslümanlara, İslâm'a muhalif görüş ve itikadlann propagandasını yapmaktı. Tatbik ettikleri usûl, İslâm'a doğrudan doğruya dil uzatmak ve onun güzelliğini çirkinleştirmeye çalışmaktı. Lâkin bu usûl, bekledikleri neticeyi vermedi. Bazılan, bu yüzden kapalı bir üslûp kullanmayı denedi. Bunun da hedefi, İslâm'ın esaslarına karşı Müslümanlarda devamh bir şüphe uyandırmaktı.
Rasûlullâh (s.a.v.)'in Hadîsler'i bu hücumlardan büyük bir isabet aldi. Bu kimseler Hadîs sahasında, anlayamadıkları için veya su-i niyetleri yahut da her ikisi sebebiyle hata, itham ve tahrifatla dolu eserler yazdılar. Hadîsler'in toplanması mevzuunda şüpheler uyandırdılar. Hadîsler'-in asırlar boyu şifahen nakledildiklerini, bunun için de onlara itimad etmenin mümkün olamayacağını iddia ettiler. Profesör Joseph Schacht gibi meşhur bir şarkiyatçı çıkıp Rasûlullah (s.a.v.)'in bütün Hadîsleri'nin, bilhassa fıkıhla ilgili olanlarının, hicrî ikinci ve üçüncü asırlarda İslâm ulemâsı tarafindan uydurularak bir araya toplanmış sözlerden ibaret olduğu iddiasına kalkıştı. Muhaddislerin istinâd ettiği isnâdlar'm çoğunun, zikredilen bu asırlarda uydurulduğunu ileri sürdü.
Bu bâtıl itham ve yıkıcı iddiaların en tehlikeli tarafı, bunların ilmî bir araştırma hüviyetine büründürülerek İslâmiyet hakkında az bilgisi olanlara; tenkîd ve tahkîke dayanmadan, şuradan-buradan toplayarak, hayal mahsûlü ve şüpheli olarak sunulmasıydı.
Ancak bu eserler, sadece, sathî bilgisi olan ve boş bulunanlarla Ba-tı'dan ve Batılılar'dan gelen her şeye meftun olan ve kendini beğenmişler nezdinde itibar gördü. Onun için biz müslümanlar arasında müsteşriklerin iddialarını papağan gibi tekrarlayanların bulunması hayreti mûcib değildir. Bu Garp hayranlarından bazıları, bu eserleri kendi fikir mah-sulleriymiş gibi tekrar diriltmeye çalışıyorlar. Hakikatte bu kimseler, yeni bir fikri bulunmayan ve ilimden habersiz olan mukallidlerden başka birşey değildir.
Bu sebepten Sünnetle ilgili bahislerde araştırma yapmaya, Sünnet târihinin karanlık taraflarını aydınlatmaya ve bütün bu işlerin hakkını vermeye şiddetle ihtiyaç vardır. Şüphesiz bu mevzu çok geniş ve derindir. Bunun için de bir şahsın tek bir kitapla halledeceği bir iş değildir. Bu sebepten dolayı mevzuun değişik yönlerinden sadece birini tercih ederek Hadîsler'in tedvin târîhi ile isnâdlar'm başlangıcını ve isnâdlar'm alâkalı olduğu diğer talî mes'eleleri tedkîke karar verdim. Böylece İslâm âlimlerinin geçmişte verdikleri eserlerin kıymetini ortaya koymak ve Hadîsler'e hücum eden muasır mütecavizlerin serdettikleri iddiaların bâtıllığını gözler önüne sermek istedim. Bütün bunları yaparken de ortaya yeni bir fikir atmaktan kaçındım. İlmî usullere tabî oldum.
[Bugüne kadar] maalesef meçhul kalmış bulunan muazzam yazmalar dünyâsında, İslâm ulemâsının Hicrî ikinci asrın başında te'lif ettiği birçok Hadîs nüshasını, Allah'ın lütfiyle, keşfettim. Süheyl b. Ebî Salih nüshası ile 'Ubeydullah b. 'Amr nüshası bunlardandır. Bu keşif, Hadîs ilmî araştırmalarında mühim neticeler doğurdu.
Araştırma için Rasûlullah (s.a.v.)'in zamân-ı saadetlerinden sonra, takriben Hicrî ikinci asrın ortalarına kadarki devri seçtim. Bu çalışma sırasında, muhaddisler arasında mütedâvil binlerce kitaba işaret eden kaynaklar buldum. Hadîsler'in bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında tedvin edildiklerini ve sahâbe-i kiramın değişik mevzularda birçok kitap telif ettiğini tesbit ettim. Sonra, Hadîs tedrisinde takip edilen usûlü, Hadîs kitaplarının tedriste ne kadar yaygın olduğunu ve İslâm'ın ilk zamanlarından beri imlâ metodunun revaçta olup olmadığını tahkik ettim. Kitapların müelliflerine nisbet edilişlerinin zorluğu ve kitapların üslûpları üzerinde durdum. Müteakiben isnâdlar'ı ve başlangıç târihini ve isnâd-lar'a güvenmenin ne kadar mümkün olabileceğini inceledim.
Bu arada, benim mevzuumla pek ilgisi bulunmayan ve fakat izaha muhtâc olan birçok mes'elelerle karşılaştım. Meselâ: Haddesenâ kelimesinin mânâsı, Hadîsler'i sayma usûlü, Gayr-ı Sahîh ve Mevzu' Hadîsler gibi...
Bu araştırmamı İngilizce yazdım ve doktor unvanını almak için 1966 Ekim ayında, tez olarak [İngiltere'deki] Cambridge Üniversitesi'ne takdîm ettim.
Daha sonra mevzu ile alâkalı birçok malzeme topladım. Tezin bazı bölümlerini genişletmek için bunlardan istifâde etmeyi düşünüyordum. Fakat bazı dostların tavsiyesine uyarak, tezi mevcut haliyle bastırmayı uygun buldum. Zira yeni bilgilerin ilâvesi, tezin neşrini geciktirecekti. Tezin yayımlanmasına da şimdi çok ihtiyaç vardı. Binâenaleyh, çoğu sadece lisanla alâkalı olan bazı tashîhatı yapmakla iktifa ettim. Bütün bunlara rağmen, tezi yazarken, her türlü gayreti göstererek ilmî araştırma usûllerine bağlı kaldım. Mükemmellik iddiasında değilim. Zira mükemmellik sadece Allah'a mahsusdur. Sayısız hakîkatler üzerindeki perdeyi kaldırmam ve birçok şüphe ve bâtıla reddetmem bana kâfidir. Bu, Allah'ın bana bir lütfudur. Bu çalışmamla, dînime hizmet ettiğimi; yüce Allah'ı razı edeceğimi; Hakk'ı zâlimlerin elinden kurtardığımı; İslâm'ı ve Rasûlullah (s.a.v.)'in Sünneti'ni müdafaada samîmi Müslümanlarla beraber olacağını ümîd ederim.
Mevzua hizmet edecek her tenkide, tabiî olarak açığım. Herkesin niyetini Allah bilir.
Muhammed Mustafa el-A'zamî Katar, ed-Deha, Kasım 1967/Şâban 1387

Mukaddime

Hadîs ilmine âit eserler, İslâm Târihi'nin ilk devirlerini tedkîk için lâzım olan en zengin kaynaklardır. İlk zamanların hukukî, dînî ve kültürel faaliyetlerinin yeniden ihyâsına dâir kıymetli malzeme yine bu mehazlardır.
İslâm hukukunun ikinci ana kaynağı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sün-neti'dir. Sünnetler'in menbaı ise Hadîs-i Şeriflerdir.
Batılı âlimler, Hadîs'den ziyâde edebiyat, târih ve diğer mevzular üzerine eğilmişlerdir. İlk ve en mühim teşebbüs Ignas Goldziher tarafin-dan yapılmıştır. Araştırmalarının netîcesi olan Muhammedanischen Studien isimli eserini, 1890'da bastırmıştı. O zamandan beri bu kitap, Batı'daki Hadîs çalışmalarının temel kaynaklarından biri olagelmiştir. Aradan üç çeyrek asır geçince Profesör J. Schacht da, hukukla ilgili Hadîsler'i araştırmaya başladı. Aynı mevzuda, bundan başka, bazı makalelerle birkaç kitap daha vardır. İngilizce'de Hadîs'le doğrudan alâkalı tek kitap, A. Guillaume'ın The Traditions of islam [İslâm'da Hadîs, Ox-ford 1924] başlıklı eseridir. Bu kitaptaki bilgilerin çoğu, Goldziher'in eserinden alınmadır ve hiçbir yeni fikir ilâve edilmiş değildir. Goldziher'in eserinin yayımından sonra, Hicrî birinci ve ikinci asırlara âit pekçok kıymetli yazmalar ortaya çıkarıldı. Hattâ bunlardan bazıları neşredildi. Onun için Goldziher'in birçok nazariye ve hükümlerinin tashih ve ta'dîle muhtaç olduğunu söylemeye hacet yoktur. Eğer o bu vesikaların farkında olsaydı, muhakkak ki, bir takım başka nazariyeler ortaya atardı.
Bu sahaya, Mişkâfva. İngilizce'ye tercümesi dâhil, muhtelif kıymetli makaleleriyle Profesör Robson da yardımda bulundu. Robson, Batılı müelliflerin bazı an'ânevî düşüncelerini tâdile muvaffak olabilmiştir. Fakat Profesör J. Schacht'ın son eserlerinin, bilhassa The Origins ofMuham-madan Jurisprudence [İslâm Hukukunun Menşei, Oxford, 1950] isimli kitabının çok tesirinde kalmıştır. Eğer o, tesir altında kalmasaydı daha çok hizmet etmiş olurdu.

Profesör Schacht, düşünce tarzı bakımından Margoliouth ile Goldzi-her'e benzer; son zamanlarda ortaya çıkarılmış yazmalara veya yapılan araştırmalara dikkat etmeksizin onların nazariyelerini daha da ileri götürür. Burada Profesör Gibb'in bir sözünü nakletmek isterim. Gibb, Mo-hammedanism [İslâmiyet] isimli kitabına yazdığı Önsöz'de, Profesör D.S. Margoliouth'ın ilk eserinin yeniden ilaveli olarak neşri yerine İslâmiyet hakkında yeni bir telife ihtiyaç bulunduğunu ifade eder ve der
ki: "Birbirini takibeden iki nesil arasında değer hükümleri ister istemez değişmektedir. Bunlar her şeyden evvel ilmî bakımdan ve malzeme yönünden tâdil edilmektedirler. Zira yeni hakikatler ortaya konmakta; derin ve geniş araştırmalar sonunda anlayışlar inkişâf etmektedir. Herşey bu kitapta yazılandan ibaret olsaydı, müteakip baskılarda bir iki küçük ilâve veya tashihle ihtiyaç karşılanabilirdi. Halbuki daha mühim olanı vardır. O da, muhayyile ve ruhî bakımdan olan değişikliktir. Bu çeşit eserlerin peşin hükümlü ve tarafgir olmaları önlenirken, sâdece kitabın yazıldığı zamanki bilgi değil, aynı zamanda devrin hissiyatı ve münevverlerin kapasitesi de aksettirilmiş olur. Değişen dünyâmızda hiçbir nesil bir önceki neslin kanaat ve değer hükümlerini, hayat ve cemiyet mes'ele-lerini görmez. 1911 yılındaki durum ile 1946 yılındakini birbirinden ayıran görüş ayrılığı insanlık tarihinin bu kadar kısa bir devresi içinde nadiren birbirine eşit olabilmiş bir keyfiyettir." Bu önsöz yazılah bir yirmi sene daha geçti. Halbuki Profesör Schacht hâlâ Goldziher ve Margoli-outh gibi düşünmektedir.
Batı'h âlimlerin çoğu Schacht'ın eserini övdü ve kendisine hürmet etti. Ancak onlar, onun ne araştırma usûlüne ve ne de verdiği hükümlerle kullandığı kaynaklara fazla dikkat etmiş değillerdir. Elinizdeki şu eserin vardığı netice ve hükümlerle onunki arasında bariz bir fark vardır. Onun için evvelâ onun elde ettiği neticeleri tedkîk ve tahkik etmek mecburiyetinde kaldım. Niyetim Schacht'ın eserini etraflıca ve tenkidli olarak incelemek değildir. Zaten bunu yapacak zamanım da yoktur. Fakat öyle anlaşılıyor ki, efradını cami bir çalışma, onun kitabının zayıflığını ortaya koymaya kâfidir.
Görüldüğü gibi benim eserim iki kısımdan ibarettir. Birinci kısımda sekiz bölüm ve beş zeyil vardır. [İkinci kısımda da Arapça metinler vardır. Bunlar, telif edilen ilk Hadîs risalelerinden sâdece birkaçıdır].
Arabistan'da İslâm'dan önce ve sonraki ilk devirlerde vâki olan edebî cereyanlara dâir evvelâ kısa bir özet yapılmıştır. Sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Hadîsler'in yazılmasına müsaade edip etmediği mes'elesi ele alınmıştır. Müteakiben, erken devir Öncesi Hadîs külliyâtının mufassal bir tedkîkine geçilmiştir.
Takriben yüz elli sayfa olan bu bölümde, o devirde yaşamış ulemâ arasında elden ele dolaşan binlerce kitap hakkında bilgi verilmiştir. Bu arada, umumiyetle yazılı malzeme kullanmanın câri olduğu da ortaya konmuştur. Kitapların biylece filizlenerek çoğalması, hadîslerin sayısını bir anda birkaç binden üç çeyrek milyona yükseltmiştir. Muhaddislerin kendilerine göre ıstılahları vardır. Meselâ: Haddesenâ, Ahberanâ ve Ahâdîs-i Mevzû'a gibi. Ayrıca Hadîsleri kendilerine göre sıralama usûlleri de vardır. Bu usûl, son devir Doğu ve Batı ulemâsı tarafından hakkıyla anlaşılamadığından neticede büyük karışıklıklar ortaya çıkmıştır.
Numaralı Zeyil'de, Ahberanâ ve Haddesenâ gibi ıstılahların mânâlarını izaha çalıştım. Buraya dere ettiğimiz vesikaların şehâdetine göre bu 'kelimeler', Hadîsler, bir râvîden diğer bir râvîye intikâl ettirilirken kullanılmışlardır. Bu intikâl ya kitap şeklinde, yahut da bir kitaptan okumak veya imlâ ettirmek suretiyle, veya ezberden okumak biçiminde olmuştur. Hadîsler'in semâ yoluyla rivayeti, kullanılan birçok usûlden sâdece biridir.
İlk Muhaddisler devrinde tahsil tarzının nasıl olduğu; onların vesikaları nasıl kullandıkları; vesikaların ne kadar muteber ve sika oldukları, bu münâsebetle burada tedkîk edilmişlerdir. Muhaddislerin fikrine göre, bir vesikanın görünüş itibariyle kusursuz olması kâfi değildir. Onun aynı zamanda mükemmel bir usûlle elde edilmiş de olması lâzımdır. Bu husus, (III) numaralı ZeyiFdeki Zubeyr b. 'Adî'nin Nüs-/ıd'sında açıkça görülür. Bu risale, Nüshâ-i Mevzû'a olarak tavsif edilmiştir. Fakat muhteviyatının dörtte biri, Buhârî ve Müslim'in Sahihleri ile daha başka birçok hadîs kitabında da mevcuttur.
Beşinci Bölümde; yazılı vesikalar, müelliflerle alâkalı mes'eleler ve ilgili diğer mevzular üzerinde durulmuştur.
Altı ve Yedinci Bölümler, daha çok İkinci Kısım'da elde ettiğim neticelere istinâd etmiştir.
Altıncı Bölüm, îsnâd'a ayrılmış; onun başlangıcı ve mevsûkı-yeti tedkîk edilmiştir. Yedinci bölüm, Hadîsler'in sahih olup olmadıklarına dâirdir.
Elimin altında bir düzineye yakın yazma eser vardır. Bunların müellifleri, ikinci asrın ilk yarısında yaşamıştır. Yazmalar, neşre hazırlanırken hiçbir ciddi zorluk çıkarmamıştır. Daha müşahhas neticeler elde etmek için, bilâhare bunları bire irca edip üzerinde iyice çalışmak lüzumu hâsıl olmuştur. Kendisini bazı modern müelliflerin haksız olarak tenkîd ettiği Ebû Hureyre (r.a.)'den mervî en kısa bir metni seçtim. Hadîs hakkında yazılmış matbu eserlerle bazı yazmalarda bu malzemelere dâir bilgi bulunup bulunmadığını araştırdım.
Neticede görüldü ki, tek bir Hadîs'in dahi düzinelerle hattâ yüzlerce melıazı bulunmaktadır. Hadîs'in yayılışı, râvîlerin artan sayısı ve onların bulundukları yerlerin çeşitliliği; İsnâd usûlünün doğruluğunu ve Isnâd\n Hicrî ikinci ve üçüncü asırlarda değil de İslâm'ın ilk günlerinde başladığını isbâta yetecek kâfi bir delil teşkil etmektedir.
Mevzuun bu safhasında Schacht'ın bazı nazariyeleri incelenmiş ve modern müelliflerin Hadîs tenkidinden şekil bakımından elde ettikleri neticeler değerlendirilmiştir.
İkinci kısım'da, Süheyl'in yazma eserinin tenkîdli neşrine yer verilmiştir. Buna ayrıca iki yazma eser daha ilâve edilmiştir. Onlar da Nâfi' (ö.H7)'ye ve ez-Zuhrî (ö. 124)'ye aittir. Bu eserler, Mâlik İbn Enes'in, meşhur Muvattâ' isimli Hadîs kitabında kullandığı kaynaklar olduğu için, sâdece onun meslekdaşları olan Sufyân b. TTyeyne ile Cuveyrîye b. Esmâ'nın eserlerine veya Muvattâ'ya atıfta bulunulmuştur. Tenkîdli neşri yapılan bu eserler, Mâlik İbn Enes'in kaynakları hakkında daha fazla derinleşmek için geniş çalışma sahaları temin ettiği gibi; malzemeyi değerlendirmede kullanılan, meselâ ne nisbette asıl ifâdeye sâdık kalınmış ve eğer tadilât yapılmışsa bu değişikliklerin mânâya tesiri ne kadar olmuştur, tarzındaki usûlü de tedkîk etme imkânını da vermektedirler.
Sekizinci Bölümde, tenkîdli neşri yapılan yazma eserlerle bunların müellifleri incelendi. ez-Zuhrî hakkında uzun bir araştırma yazısı ilâve edildi. Hiçbir sebep olmadığı halde, modern müellifler bu zâta amansız bir şekilde hücum etmektedirler. Onun için bu bölüm ona karşı tevcih edilen tenkîdlerin temelsiz ve mesnedsiz olduklarını gözler önüne sermekte ve bu iddiaların târihen mümkün olamayacağım ispat etmektedir.
Hülâsa, bu tedkîkimiz biraz uzunca oldu. Zira, îzâha muhtaç birçok mühim hususlar vardı. Bunlar yapılmadan Hadîs çalışmalarında terakki kaydetmek hemen hemen imkânsızdı. Bundan dolayı eseri, kitaptaki birliği bozmadan bazı bölümlerin çıkarılmasına imkân olmayacak şekilde genişletmek mecburiyeti hâsıl oldu. Fakat böyle yapmakla beraber yine de mümkün mertebe ihtisar etmeye çalıştım.

---

[1] Kur'ân-ı Kerîm, en-Nahl sûresi, âyet: 44.
[2] en-Nisâ sûresi, âyet: 80.
[3] en-Necm sûresi, âyet: 3
[4] en-Necm sûresi, âyet: 4

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AKIL-VAHİY DENGESİ AÇISINDAN SÜNNET
ÖNSÖZ
GİRİŞ
1- İnsan Kendi Kendine Yeterli midir?
2- Peygamberlerin Getirdikleri Mesajın İçeriği (Din-Şeriat İlişkisi):
3- İslâm Şeriatı Ve Evrensellik:
4- İnsanın Evrendeki Yeri Ve Yükümlü Kılınış Gerekçesi:
5- İnsanın Tabiî Yapısı Ve Vahiy Işığında Denge:

AKIL-VAHİY DENGESİ AÇISINDAN SÜNNET

ÖNSÖZ

Bismülâhirrahmânirrahîm!
İnsanlığa vahiy meşalesiyle ilâhî nur bahşeden Yüce Allah'a sonsuz hamd ü senalar, vahyin aydınlığında insanlığa fiilî rehberlik ve örneklik. yapmış peygamberlere ve özellikle Rasûlullah Muhammed'e (s.a.), âl ve ashabına ve gerçek vârislerine salât ve selâm olsun!
İnsanlıkla birlikte var olagelen din, özde değişiklik arzetmeden ve fakat insanlığın ibtidâî kemâlden nihâî kemâle doğru geçirdiği tekâmül sürecine parelel olarak şeriat boyutunda bazı değişiklikler arzetmiş ve nihayet insanlığın artık kendi yollarında kendi başlarına yol alabilecekleri seviyeye ulaşmış olmaları gerekçesiyle hazır vahiy dönemi Rasûlullah Muhammed (s.a.) ile son bulmuştur. Bundan böyle insanlık, vahyin ışığında, belirlenen yolda, gösterilen hedefe doğru kendi gayretiyle ulaşmak zorundadır.
Rasûlullah Muhammed (s.a.)r bunun için gerekli olan her türlü ilâhî altyapıyı hazırlamış bulunmaktadır; yol belirlenmiş, ilke ve esaslar konulmuş, hedef tayin edilmiş, tutulan yolun Hakk'a götüren tek yol olduğu fiilen gösterilmiştir. Bizim de aynı hedefe varmamız onun yolunda ilerlemekten, izinden ayrılmamaktan geçer.
Biz bu çalışmamızda Rasûlullah'm (s.a.) bir mübelliğ olarak, bir rehber olarak, bir insan peygamber olarak, bir uygulayıcı olarak vahiyle ilişkisini ele almaya çalıştık.
Sünnet, İslâm Hukukunun kaynakları arasında ikinci sırada yer ahr. Sünnet, Kur'ân'ı beyân eden ve tamamlayan nazarî değeri yanında onu yorumlayan ve hayata geçiren yönüyle de aynı zamanda amelî bir değere sahiptir. Bu haliyle sünnet, İslâm Hukukunun nazarî plânda ve anayasal değerde olan Kur'ân nasslarının, uygulamaya konulmuş ilk örneği niteliğini taşır. Bu ilk örneklik, her zaman için tek örneklik anlamına da gelmez. Nitekim bu konular bu çalışmamızda ele alınmıştır.
İslâm, kaynak bakımından vahiy-akıl; değer bakımından madde-mânâ, gaye bakımından dünya-âhiret, muhatap bakımından fert-top-lum, uygulanabilirlik bakımından idealler-gerçekler... arasında denge kurmuş bir dindir. Ona dayalı İslâm Hukuku da aynı dengelere sahip olmalıdır. Buna rağmen gerçekler hep öyle olmamış ve yer yer, zaman zaman bu denge bozulmuştur.
Bu dengenin iyi kurulabilmesinin temel şartlarından biri, sünnetin yerinin iyi belirlenmesi, Rasûlullah'ın (s.a.) bunu kendi uygulamasında nasıl gerçekleştirdiğinin çok iyi tespit edilmesidir. Bu iyi bilinmedikçe, o-nun takip ettiği hatt-ı hareket esas alınmadıkça onun günümüzdeki temsilcisi olan peygamber varisleri ulemânın İslâm adına başarılı olmaları mümkün değildir.
Hem ilâhî hem de beşerî temellerinin bulunması sebebiyle sünnet, dengenin kolay kolay kurulamayacağı bir kaynak niteliği arzeder. Bu yüzden sünnet konusunda onu tamamen değersiz ve tarihî gören, ya da onu tamamen vahiy mahsulü kabul eden ve Kur'ân vahyi üe eşdeğerde tutan, çoğu kez sübutu konusunda bile endişeler duymadan, onun şahsa ya da hale özel bir çözüm olabileceği, zaman ve mekan unsurları taşıyabileceği, ihtimallerini hiç akla getirmeden, Kur'ân'la tearuz edebilecek ve hatta bazen onu neshedebilecek güçte gören iki aşırı uç hep var olagelmiştir.
Biz bu çalışmamızda sünnet konusunda dengeyi bulmaya çalıştık. Çabamız "Allah'ın kulu ve rasûlü" Hz. Muhammed'in (s.a.), Allah adına belirlediği ve fiilen de katettiği yolda, insanlarımızın sapmadan, zorlanmadan, darlanmadan ilerlemesine yardımcı olmaktır. Ne Allah adına başka yola çağıranlara, ne de sünnet adına yol kesicilere itibarımız vardır.
Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlarda istikra yöntemi (tümevarım) esas alınmıştır. Ancak yazıya dökülürken varılan sonuç çoğu kez ilk başta verilmiş ve arkasından örnekler sıralanmıştır.
Üslup bakımından aşırı bilimsellikten kaçınılmıştır. Çalışmamızda kullanılan kaynaklar, genelde ilk elden kaynaklardır.
Aslında bu çalışma, "İslâm Hukukunda Denge" adıyla, hep teşvik ve yardımını gördüğüm değerli hocam Hayreddin KARAMAN'a arzetti-ğim ve ileride tamamlamayı düşündüğüm bir plânın bir bölümü olmaktadır.
Çalışmamı yazarken, konuyu Fakültemizin Hadis Araştırmaları Kulübü'nün Öğrencilere yönelik tertip ettiği bir toplantıda ve Dr. îlyas Çelebi ve arkadaşlarından oluşan bir grup içerisinde iki ayrı celsede arz ve müzakere etme imkânımız oldu. Keza sevgili hemşehrilerim Ferhat KOCA ve Ali COŞKUN'la aile ziyaretlerimiz esnasında sürekli müzakerelerde bulunduk. Bunların bize önemli katkısı olmuştur.
Plânın netleşmesi sırasında Fakültemiz îslâm Hukuku ve Hadis hocalarımızın, arkadaşım Vecdi AKYUZ'ün katkılarını şükranla anmalıyım.
Okuyarak katkı ve eleştiride bulunan arkadaşlarım Muhsin DE-MÎRCt, Ahmet YÜCEL ve araştırma görevlisi Aynur URALER'e, şahsî kütüphanelerinden yararlandığım dostlara müteşekkirim.
Okumamda ve yetişmemde emeği geçen Develi ve Kayseri îmam Hatip Okullarına, Erzurum İslâmî İlimler Fakültesi'ne, Haseki Eğitim Merkezi'ne ve değerli hocalarına, rahmetli babam Garib Ali'ye, sevgili a-nacağızıma, ağabeylerime, evlendiğimiz günden beri evin ve çocukların bütün işlerini üstlenerek vaktimin tümünü çalışmalarıma ayırmama imkân veren cefakâr, vefakâr eşim Fikriye'ye, babalarından çok şey istemeyen sevgili M. Esad, F. Betül, Elife ve Zehra'ya gerçekten teşekkür etmeliyim.
îslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi gibi bu çalışmamın da vakfımız tarafından basılmasını arzu ettim. Benim bu arzuma olumlu cevap veren vakfımızın genel müdürü kıymetli dost Abdurrahman DODURGALI'ya ve yayın kurulunun değerli üyelerine, yayını için özel ilgi gösteren neşriyat müdürümüz Mehmet KILIÇ'a minnet borçluyum.
Eserin yayımında emeği geçenlere hayır dualar etmeliyim.
Ve nihayet kusurlarımızı iyi niyetimize yoracağından kuşku duymadığım siz değerli okuyucularımız ise zaten veli nimetimiz siniz. Sizin eleştiri ve katkılarınız, çalışmalarımıza hem hız, hem de yön verecektir.
Başarı Yüce Allah'tandır.
Saygı ve sevgiyle!
Mehmet ERDOĞAN
Vahyin ışığından kendilerini müstağni görenlere!...
"Onlar, çevresini aydınlatmak için ateş yakan kimseye benzerler ki, Allah ışıklarını yok edince, onları karanlıklar içinde görmez bir halde bırakmıştır.
Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, bu yüzden doğru yola dönmezler.
Bir kısmı da, karanlıklarda, gök gürlemeleri ve şimşek arasında gökten boşanan sağanağa tutulup, yıldırımlardan ölmek korkusu ile parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer.
Şimşeğin^ çakması neredeyse gözlerini alır; onları aydınlattıkça ışığında yürürler ve üzerlerine karanlık basınca durakalırlar.Allah dileseydi işitme ve görmelerini giderirdi. Doğrusu Allah her şeye Kadir'dir"
(Bakara 2/17-20)[1]

GİRİŞ

Allah Teâlâ, insanoğlunu diğer yaratıklardan farklı olarak sorumlu olabilecek bir yetenekte yaratmış, sorumlu tutmuş ve kendisine yeryüzünün imar ve tedvîri görevini vermiştir.[2] Bu görevi başarabilmesi için gerekli olan araçlarla kendisini donatmıştır. Böylece insan, sahip olduğu irade ve akıl ile, tüm dış dünyaya egemen olmak kudretine sahip bulunmaktadır. [3]

1- İnsan Kendi Kendine Yeterli midir?

Bütün bunlara rağmen acaba insan kendi kendine yeterli midir? Bunu şöyle bir misalle açıklayalım: insan bedenini iyi bir arabaya, sahip olduğu aklı da usta bir şoföre benzetelim. Hareket etme ve seçim yapma yeteneğine sahip bu insan için yol gereklidir. Bir yola düşmesi ve o yolda ilerlemesi lâzımdır. İnsan başıboş da değildir; [4]bir yaratılış amacı vardır. [5] Öyleyse yaratılış amacına uygun, kendisini hedefine ulaştıracak olan yolda ilerlemesi gerekir. Daha açık bir ifade ile kendisine verilen görevi çok iyi yapması ve bunun sonucunda da kendisini Allah'ın rızasına ve cennete ulaştıracak yolu tutması lâzımdır.
Hiçbir şoför, ne kadar usta olursa olsun, daha önceden gitmediği bir yolda emin bir halde ilerleyemez. Hele hele yol ayırımına geldiği yerlerde, hangi yolun kendisini hedefine ulaştıracağını hiç bilemez. Yollar pek çok ve tehlikelidir. Bunlardan ancak bir tanesi hak ve hakikat yolu olarak insanın yaratılış amacı doğrultusunda seyir yapmasını mümkün kılmaktadır.
Her şeyden önce hak ve hakikat yolunun tutulması, sonra da yol boyunca muhtemel tehlikeleri göstermesi ve sürücülerin bu şekilde uyarılması için yol boyunca işaret levhalarının dikili olması, kavşaklarda istikamet belirten yön levhalarının konulmuş olması gereklidir.
İşte peygamberler, Allah'ın bir rahmeti olarak bu iş için gönderilmiş seçkin rehber kimselerdir. Onlar Allah'tan aldıkları emirle, insanların tutacakları yolu belirlerler, sonra da bu yol boyunca uymaları gereken kuralları koyarlar ve muhtemel tehlikelere karşı da onları uyarırlar.
insanlar, eğer kendi kendilerinin yeterli olduklarını düşünür ve daha önceden peygamberlerce belirlenmiş ve İşaretlenmiş yolları bırakarak, vahyin irşadından nasibini almamış kendi mücerred akıllarının peşine düşerlerse, o zaman hiç bir zaman yaratılış amaçlarına ulaşamayacaklar ve cennete varamayacaklardır. Deneme yanılma suretiyle insanları macerelara sürüklemek, insanlığa çok pahalıya mal olmuştur. Yakın tarihimizde yaşanan ve iflasla sonuçlanan kominizm tecrübesi bütün insanlık için çok önemli ibretler içermektedir.
Şu halde önderlere ihtiyaç vardır. Ancak onların üstün vasıflara sahip ve hatadan korunmuş olmaları gerekir. Yoksa yanlış yollara sürükleyen önderlerin zararları daha büyük olur.
Hatadan korunmuşluk, önder olacak zatın müptezel şehvanî duygulardan uzak yaratılması, kendisine iyinin iyiliğinin, kötünün kötülüğünün bildirilmesi (vahiy), kendisi ile şehvanî istekleri arasına Allah'ın girmesi yoluyla olur. [6]Bu da ancak peygamberlerde gerçekleşir. [7]

2- Peygamberlerin Getirdikleri Mesajın İçeriği (Din-Şeriat İlişkisi):

Peygamberler hep aynı mesajları mı getirirler, yoksa getirdikleri mesajın içeriğinde farklılıklar olur mu?
Değişken dünyamızda, hiç değişmeyen sabit esaslar, kurulu dengeler vardır ve düzen işte bu esaslar sayesinde sağlanmaktadır. Aslında bütün değişiklikler, sabit esasların tezahürlerinde olmakladır. Bu esasların değişmesi, bidüziyelik arzetmemesi halinde düzenden bahsetmek mümkün olmaz ve dünyamızda hayat imkânı kalmaz. Meselâ yer çekimi kanununun bir an için olsun bidüziyelik arzetmediğini düşünelim. Suların bir an için tersine doğru yürüdüğünü tasavvur edelim. Bir an için kurulu dengelerin bozulduğunu varsayalım...
Görüleceği üzere, kâinatta mevcut düzenin tek bir esasının değişmesi âlemin sonu demektir. Aynı durum sosyal hayatımız için de geçerlidir, insanlık hayatı da çok değişken olmakla birlikte özde sabit esaslara sahiptir. Temel ihtiyaçlar ve bunların karşılanması için gerekli faaliyetler, insanı insan yapan değerler, insan için belirlenen görevler hep var olagelmiştir. Allah Teâlâ, göndermiş olduğu peygamberler aracılığı ile ilâhî mesajlar indirmiş ve insanlık için gerekli olan esasları belirlemiştir, insanlık tarihi boyunca bu esasların tezahürleri farklı olabilir- ama özde bir değişiklik olmamıştır. Böylece insanlık, asırlar değişse de, şekiller değişse de ayaklarını sağlamca basabilecekleri değişmez esaslara sahip kılınmıştır.
Peygamberlerin getirdikleri din, işte bu sabit esaslardır ve her kavim için aynı mesajları içermektedir. Bu sabit esasların tezahürü olmak, zaman ve mekan özelliklerinden kaynaklanan ihtiyaçları karşılamak üzere ayrıca şeriatlar da tebliğ etmişlerdir. Din sabit, şeriat' tr ise değişkendir. Din bütün insanların Rabbi olan Allah'a isnad edilirken, şeriatlar belirli dönemlere ve zamanlara isnad edilir.[8] Peygamberlerin getirdikleri mesajlardaki farklılık işte bu kısımda cereyan eder ve nesih olayı da bu kısım hükümlerde geçerli olur.
Bu konuda Ahmed Hamdi Akseki şöyle der:
islâm inancına göre, ilk din ilâhî vahiy esası üzere kurulu olan hak dindir ve özünü tevhid esası oluşturur, insanların dinde olan ihtilâf ve sapıklıkları sonradan arız olmuş, marazı bir durumdur.
Hal böyle olunca, insanların ilk mürşidi ilk peygamber olmak gerekir. Hz. Âdem, hem ilk insan hem de ilk peygamber olmaktadır. Böylece insanlığın başlangıcı, ilâhî vahye dayalı bir medeniyetin de başlangıcı olmaktadır. [9]
Zamanla insanlar ihtilâfa düşerek, saf inanç ve iman esasları yer yer ve zaman zaman bazı insanlarca zedelenmiş ve bunlar peygamberî yoldan ayrılarak farklılıkları ortaya çıkarmışlar, çeşitli bâtıl itikatlara saplanmışlardır. [10]Allah Teâlâ, zaman zaman peygamberler göndererek, insanları tekrar doğru yola çağırmış ve onlara hak ve hakikati tekrar tekrar bildirmiştir. Bu süreç içerisinde sayısını ancak kendisinin bildiği peygamberler göndermiş, onlara ilâhî emir ve yasakları içeren, hidayet ve şifâ olan, insanlığa ışık saçan kutsal buyruklarını havi kutsal sahife ya da kitaplar indirmiştir. Bu arada iptidaî kemâlden nihâî kemale doğru süren bir tekamül[11] süreci yaşanmıştır.
Bu tekamül ve değişiklik, dinlerin aslında değil, serî hükümler demlen fürû'dadır. [12]
Peygamberlerin tebliğ ettikleri esaslar ile insanlar yükseldikçe, fikirlerde inkişaf ve terakki meydana geldikçe, medeniyet ve ihtiyaç ilerledikçe, sonraki peygamberlerin tebliğ ettiği esaslar da başkalaşıyordu. insanlar tedricî bir surette yükseldikçe dinler ve şeriatlar da tedricen tekamül etmiş, bu tedrîcî tekamül Yahudilik ve Hıristiyanlığı da geçerek nihayet İslâm dininde kemal mertebesini bulmuştur. Aynı zamanda suhuf halinde başlayan kutsal kitaplar da, insanlığı itikadî, ilmî, ahlâkî, ve içtimaî bütün ihtiyaçlarını karşılayan genel esasları içeren Kur'ân ile nihayet[13] bulmuştur. [14]

3- İslâm Şeriatı Ve Evrensellik:

En son olması hasebiyle İslâm Dini, kendisinden evvel geçen şeriatların hükümlerini ilga ve neshetmiştir. Güneş doğduktan sonra ay ve yıldızların ışığına nasıl ihtiyaç kalmaz ve güneşin ışığı yanında onlar sönük ve hükümsüz kalırsa, müslümanlığa nisbetle diğer şeriatlar da böyledir. [15]
îslâm şeriatı, bütün çağların ve bütün ulusların ihtiyaçlarını karşılama amacının bir gereği olarak çok esnek bir yapıya sahip kılınmıştır. Kutsal kitabımız Kur'ân, insanlığın bütün ihtiyaçlarını iki tür yaklaşımla karşılama yolunu tutmuştur:
1. Adını koyarak,
2. Prensibini koyarak.
Birinci türden olan çözümlere fazla girmeyen Kur'ân, ikinci yolu asıl kabul etmiştir. Bu meyanda olmak üzere çok genel esaslar koymuştur. Bunlardan bir kısmını şöylece sıralayabiliriz:
İnsanlar arasında değişmez ilâhî değer ölçülerinin esas alınması, bunun bir gereği olarak kul olması hasebiyle herkesin Allah nazarında eşit olduğunun, bunun tabiî sonucu olarak herkesin temel hak ve hürriyetlere doğuştan eşit olarak sahip bulunduğunun, üstünlüğün ancak takva, ilim gibi kazanılabilen meziyetlerle olacağının belirtilmesi.
Adaletin hâkim kılınması, zulmün yasaklanması.
Meselelerin ehline götürülmesi.
Emanetlerin sahiplerine verilmesi.
İşlerin şûra ile yürütülmesi.
Herkesin kendi yaptığından sorumlu tutulması.
Nimet-külfet dengesinin kurulması.
Suç-ceza dengesinin kurulması.
Haksız kazanç yollarının yasaklanması.
Kardeşliğin tesisi ve sosyal dayanışmanın sağlanması.
Verilen sözlerin yerine getirilmesi, altına girilen yükümlülüklerin ifası.
Tedrice riayet, kolaylık ve güçlüğün kaldırılması İlkesi.
Zaruret ilkesi.
Bu ve benzeri ilkeleri en geniş anlamıyla yorumlama, örneklendirme ve zamanında uygulama faaliyetinde bulunan sevgili Peygamberimiz (s.a.), bu görevi kendisinden sonra gelecek olan alimlere bırakmış ve arkasında bütün müessesesiyle kıyamete kadar payidar olacak ve tüm insanlığa huzur getirecek islâm'ı hem din, hem de hukuk nizamı olarak miras bırakmıştır. Bu vesileyle sevgili Peygamberimize en içten salât ve selamlarımızı arzediyor, onun kutsal emanetini hayata taşıma başarısını gösteren ulemamıza rahmet diliyor, bizleri de onlardan kılmasını niyaz ediyoruz. [16]

4- İnsanın Evrendeki Yeri Ve Yükümlü Kılınış Gerekçesi:

Yüce Allah, kendi ruhundan üflediği,[17] en mükemmel şekilde yarattığı insanı,[18] kendisine muhatap kılmakla yüceltmiş, bu yüceliğinin gereği olarak da ona hem yetki hem

de sorumluluklar vermiştir.
insanoğlunun yükümlülüğü konusunda Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Biz amaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi; (bununla beraber onun hakkını tam yerine getirmedi). Çünkü o zâlim, çok cahildir. [19]
Şah Veliyyullah Dihlevî (Ö. 1176/1762), bu âyeti -özetle- şöyle yorumlar; [20]
Bazı bilginler emanet hakkında şu açıklamayı yapmışlardır: Emanet, tâat ve isyan karşılığında sevap ve azabı göze alarak yükümlülük altına girmek, sorumluluğu üstlenmektir. Emanetin göklere ve yere arzından maksat, Onların yeteneklerinin dikkate alınmasıdır. Kaçınmalarından maksat ise, liyakatsiz olma, sorumluluğa kabiliyetli bulunmama, tabiî yapılarının buna elvermemesi anlamında kaçınmadır, insanın yüklenmesinden kasıt da, ona liyakat ve kabiliyetinin bulunmasıdır.[21]
Buna göre âyette geçen, "Çünkü o çok zâlim, çok cahildir" ifadesi yükümlülüğün gerekçesini bildirmektedir. Çünkü zâlim, âdil olmayan, fakat âdil olma imkânı bulunan kimsedir. Câhil de, bilgi sahibi olmayan; fakat bilgilenme imkânı bulunan kimsedir. İnsanoğlu dışında kalan diğer yaratıklar bu özelliğe sahip değildir. Onlar, ya bilgi sahibi ve âdildirler; kendileri için asla cehalet ve zulüm söz konusu olamaz; melekler böyledir. Ya da âdil değillerdir, ayrıca âdil olabilecek özelliğe de sahip değillerdir; hayvanlar da böyledir. Şu halde yükümlülüğe liyakati olan ve onun için gerekli kabiliyete sahip olan, (melekler gibi) bilfiil değil bilkuvve (yani potansiyel) kemâle sahip bulunan varlıktır ki, bu da insandır.
Konunun daha açık bir hal alması için Önce meleklerin hallerine bakalım: Onlar, isteklerden soyutlanmışlardır; bu itibarla ne açlık, susuzluk, korku, üzüntü... gibi hayvanı gücün tefrit hali, ne şehvet, öfke, kendini beğenme gibi ifrat hali onları etkiler, ne de beslenmek, büyümek gibi şeyler onları ilgilendirir. Onlar her an kendilerine yukarıdan inecek olan emirlere yönelik beklenti halinde bulunurlar. Onlar, kendilerine ait hiçbir arzu ve istek taşımazlar, ilâhî irade içerisinde kendi benliklerini yok ederler.
Bir de hayvanların hallerine bakalım: Hayvanlar aşağılık duygularla donatılmıştır. Onlar devamlı olarak süflî tabiatlarının gereği doğrultusunda hareket ederler ve onlar içerisinde kendilerini kaybederler. Onlar bir şeye yönelmişlerse, bu mutlaka hayvanı bir güdünün ya da kendi tabiatlarının gereği olan insiyaklarla meydana gelir.
İnsana gelince; Allah Teâlâ, yüce hikmetinin gereği olmak üzere insanı iki yönlü yaratmıştır:
1. Melekî yönü: Bu, insanın sahip olduğu ve melekler alemiyle müşterek bulunduğu ulvî yönünü teşkil eder.
2. Hayvani yönü: Bu da insanın diğer canlılarla müşterek olan süflî yönünü oluşturur.
insanın bu iki yönü arasında sürekli bir çekişme hali vardır. Melekî yon, insanı yücelere doğru çekerken, hayvani yön onu süflî âleme doğru çeker. Hayvanı güç belirgin hal alır ve etkisini gösterirse, melekî yön gizlenir. Melekî yön galebe çalarsa, hayvanî yön siner ve etkisini kaybeder.
Allah Teâlâ, ilke olarak bunlardan hangisi üstün gelirse, onu diğerine egemen kılmaktadır. Dolayısıyla hayvanı güç galebe çalarsa, Allah Teâlâ onu destekler ve ona münasip olan şeyi kendisine kolaylaştırır. Melekî kuvvet üstün gelirse bu kez de onu destekler ve kendisine uygun olan şeyi onun için kolaylaştırır. Nitekim Allah Teâlâ, bu nıeyanda şöyle buyurmaktadır:
"Kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlar, onda başarılı kılarız. Kim cimrilik edip vermez, kendini zengin sayıp hakka boyun eğmez, en güzeli de yalanlarsa, biz de ona en zoru kolaylaştırırız.[22]
"Hepsine; dünyayı isteyenlere de, âhireti isteyenlere de, Rabbinin ihsanından, ayırt etmeksizin verirriz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir".[23]
İnsanın melekî ve hayvanî yönleri, hem hazlara hem de elemlere açıktır. Haz duyması, kendisine uygun olanı idrak etmesi; elem İse, ters düşen şeyi tatmasıdır.
Nasıl ki, bedeninde uyuşturucu kullanan kimse, ateşin yakıcılığını hissetmez, uyuşturucunun etkisi azalıp da eski tabiî haline döndüğü zaman, acıyı son derece şiddetli bir şekilde hissederse, insan da öyledir. Hayvanî yönün melekî yöne galebe çalması halinde, şu anda hissedilmeyen elem ve ızdıraplar sonradan ortaya çıkar. [24]

5- İnsanın Tabiî Yapısı Ve Vahiy Işığında Denge:

İnsanı, sorumlu varlık olarak yaratan Yüce Allah, bu iki gücün dengelenmesini istemektedir. Bunun için de peygamberler aracılığıyla ilahî mesajlar göndermiş ve insanın hem melekî yönünü hem de hayvanî yönünü ihmal etmeyecek bir hayat tarzı öngörmüştür. İnsanlık için öngörülen son din İslâm ve ona dayalı olan îslâm hukuku fıtrî[25] özelliği ile dengeyi temsil eder. Vahye dayanmayan, kökleri bu ulvî kaynağa ulaşmayan, oradan fışkırmayan bir sistemin, insanların ruhlarının derinliklerine nüfuz etmesi ve kalplere hakim olması asla düşünülemez.[26]
Peygamberlerin sunduğu hayat tarzı dışında kalan diğer sistemler, akımlar, tarikatlar... bu dengeden uzak ifrat ya da tefriti temsil ede-gelmişlerdir. İnsanı ya sadece beden olarak almışlar ve bütün amaçlarını onun maddî ihtiyaçlarının giderilmesine doğru yöneltmişlerdir; böylece onun manevî yönünü ihmal etmişlerdir. Ya da onun sadece manevî yönünü esas alan ve sonuç itibariyle de onun maddî ihtiyaçlarını kale almayan, bütün amaçlarını onun manevî ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kılan bir anlayışı hâkim kılmaya çalışmışlardır.
Sonuçta her iki aşırı uç da ruhu bedenden, dünyayı âhiretten ayırmışlar; bunları bir bütün olarak ele almayı başaramamışlar; "bedenin, ruhumuzu sonsuzluğa taşıyan kozmik binek" olduğu gerçeğini görememişlerdir.
Bu dengenin ilkelerini ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah verebilir. O, kendi kendilerine yeterli olamayan, karanlıklar içresinde bocalayan, ara sıra çakan insanî fikrî şimşeklerle yol alabileceğini sanan, aslında çabaladıkça bocalayan insanlığa vahiy kurumu ile ışık tutmuş, onlara gidecekleri yolu belirlemiş, maddenin ötesinde bir mânâ, dünyanın ötesinde bir âhiret olduğunu öğretmiş, akla yetkisi dahilinde görev biçmiş, akıl üstü konulara ise açıklık getirmiş ve böylece insanın gayb tünelinde kafasını sağa sola vurmadan yol almasını, güven ve huzur içerisinde mutlu bir hayat yaşamasını sağlamış; onu heva ve heveslerinin boyunduruğu altında olmadığı için hür, tedbir alması gerektiği için yetkili, yetkisi olduğu için de sorumlu şerefli bir varlık olarak tebcil etmiş ve bunu "hilâfet[27] diye adlandırarak da taçlandırmıştır.
Böylece dünya tarihi senaryosunda insanın yeri, oyuncu olarak ortaya çıkmaktadır. Senaryo yazılmış, roller paylaştırılmış ve bize de hilâfet rolü düşmüştür. Ödüllendirilmemiz ya da cezalandırılmamız bize verilen rolü oynamamıza bağlıdır; iyi oynarsak alkışlanır, kötü oynarsak yuhalanırız. Unutmayalım ki bizler birer oyuncuyuz ve başrolü oynuyoruz. Bu rolü bizden başka oynayabilecek yok; öyleyse en iyi şekilde oynamalıyız. Öbür taraftan biz başoyuncuyuz diye senaryoyu değiştirme yetkimiz de yok. [28]

---

[1] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: XI-XIII.
[2] Kur'ân. bu görevi "hilâfet" olarak isimlendirmektedir. Bu konudaki âyetler şunlardır: Bakara 2/30; Sâd 38/26 (Bu âyet, halifelikten maksadın da "insanlar arasında hak ite hükmetmek" olduğunu açıklar.); En'âm 6/165; Yûnus 10/14; Fâür 35/39.
[3] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 3.
[4] İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?" (Kıyamet 75/36).
[5] Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât 51/56).
[6] Dihlevî, Huccetullahi'l-bâliğa, 1/321.
[7] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 3-4.
[8] bkz. Dinlerin birliği hakkında bkz. Şûra 42/13; Mü/minûn 23/52; Ala 87/18-19. ŞeriaÜann farklılığı hakkında bkz. Mâide 5/48; Hacc 22/67.
[9] bkz. Akseki, tslâm Dini, 13.
[10] bkz. Aksekili, Ahmed Hamdi, Dînî Dersler, 211-214.
[11] bkz. Aksekili, Dînî Dersler, 237 vd.
[12] bkz. Akseki, îslâm Dini, 19-21; Aksekili, Dînî Dersler, 237 vd.
[13] Akseki, İslâm Dini, 21.
[14] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 4-6.
[15] Akseki, İslâm Dini, 21.
[16] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 6-7.
[17] bkz. Hicr 15/29; Sâd 38/72.
[18] isrâ 17/70; Tın 95/4.
[19] Ahzâb 33/72-73.
[20] bkz. Dihlevî, Huccetullâhil-bâlİga, 1, 61-64.
[21] Beydâvî, V, 144; Ateş, S., Çağdaş Tefsir, VII, 209. "İnsanın yükümlü olduğu tüm emir ve yasaklar" şeklindeki yakın bir yorum için bkz. Hâzin, V, 143-145; İbn i Kesir, III, 323. Keza emanetten maksadın "mesuliyet" olduğu izahı için bkz. Ülken, islâm Düşüncesine Giriş, 53.
[22] Leyi 92/5-10.
[23] îsrâ 17/20.
[24] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 7-9.
[25] bkz. Aksekili, Dînî Dersler, 164.
[26] bkz. Akseki. İslâm Dini, 8.
[27] İlgili âyetler: Bakara 2/30; Sâd 38/26; En'âm 6/165; Yûnus 10/14; Fâür 35/39.
[28] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 9-10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİLGİ VE MEDENİYET KAYNAĞI SÜNNET
Takdim
Çevirenin Önsözü
İkinci Baskıya Önsöz
Birinci Baskının Önsözü

BİLGİ VE MEDENİYET KAYNAĞI SÜNNET

"Nitekim kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitab 'ı ve hikmeti getirip bilmediklerinizi öğreten bir Resul gönderdik Öyleyse siz beni (taat ve ibâdetle) zikredin ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın nankörlük etmeyin!"
(el-Bakara,2/15I-152).[1]

Takdim

İslâm fikhının, dîninin ve dünya görüşünün kaynağı hiç kuşkusuz Kitap (Kur'ân-ı Kerîm) ve Sünnet'tir. Kur'an'ın temellendirdiği İslâm İlke ve kurumlarının, anlatım ve hayata geçirilmesi işlevi Hz. Peygamberin sîret ve Sünnet'i tarafından -evrensel seçeneklere imkan verecek tarzda- yerine getirilmiş ve yorumlanmıştır. Kısaca söylemek gerekirse, İslâm adma sahip olduğumuz herşey, Sünnet'in sözlü ve fiilî yorumuyla anlamlandırılmış, insanların ve özellikle inananların anlayış ve yaşayışına kazandırılmıştır. Bu, tebliğ ve beyân görevinin yani peygamberliğin tabii sonucudur.
Bu açıdan bakılınca Sünnet, bize sadece kulluk görevlerimizi değil, hayatı yani dünya ve âhireti bir bütün olarak ve kulluk çerçevesine ters düşmeyecek şekilde değerlendirmeyi örneklendiren ve öğreten bir kaynaktır.
Sünnet'in tanım ve tanıtım farklılıkları bir yana, onun aydınlatıcı ve kurucu niteliği ve işlevi üzerinde durulduğu zaman muhterem müellif Yûsuf el-Kardavî'nin "Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Sünnet" başlığı, isabetli bir tesbit olarak karşımıza çıkmaktadır.
Elinizdeki bu kitapta müellif, son dönemlerde kültürler ve medeniyetler arası rekabetin ürünü olarak özellikle ve ısrarla ortaya sürülen Sünnet'e ve Sünnet verilerine yönelik itirazları da dikkate alarak Sünnet'in ne Ölçüde ve hangi boyutlarda bilgi ve medeniyet kaynağı olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bir savunu veya reddiye olarak değil, bir tesbit ve tetkik olarak Sünnet'in bu iki konuda üstlenmiş olduğu rolü öne çıkarmakta ve ispat etmektedir.
Bu yeni yaklaşımıyla müellif, müslüman aklına, sahip bulunduğu bilgi ve medeniyetin mahiyetini kavramanın; teori ve pratik olarak kendine ait "değerdin farkına varmanın yolunu açmaktadır. Dolayısıyla söz konusu iki noktadan (bilgi-medeniyet) Sünnet'e ve İslâm'a yöneltilen itirazlara ve tepkilere de delile dayalı cevaplar vermiş olmaktadır.
Kitabın dilimize kazandırılmış olması, konuya ait polemik yoğun yaklaşımların her kademede ve her çeşit haberleşme ve iletişim vasıtalarında sıkça yer aldığı günümüz ve ülkemizde, hiç
kuşkusuz orijinal bilgi ve belgeye dayalı büyük açılımlar ve faydalar sağlayacaktır.
Bu vesile ile müellifin ve mütercimin gayretlerini takdirle karşılıyor, kendilerine teşekkür ediyor; eseri, kültür dünyamız için bir "büyük kazanç" olarak gördüğümü ifade etmek istiyorum. Hayırlı olsun. [2]

Çevirenin Önsözü

Allah'a hamd, Resûlü'ne selâtü selâm olsun. . .
Özgün adı, es-Sünnetü masdaran li'l-ma'rifeti ve'l-hadâra oian ve Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Sünnet adıyla çevirisini yaptığımız elinizdeki bu kitap, halen çalışmalarını Katar'da sürdüren asrımızın en Önemli davet adamı ve âlimlerinden Prof. Dr. Yûsuf el-Kardâvî'nin son eserlerinden biridir. Özellikle fikih ve hadis ağırlıklı eserlere imza atan ve Fıkhu'z-zekât ve Sünneti Anlamada Yöntem başta olmak üzere, daha önce Türkçe'de birçok eseri yayımlanan müellif Kardâvî, Biigi ve medeniyete kaynaklık etmesi itibariyle Sünnet konusunun İslâm düşüncesinde esasen var olduğunu ve bu konunun bugüne kadar ele alınmadığından bahsetmektedir. Ancak bu tür konulara özel önem veren ve merkezi Washington'da bulunan "Uluslararası İslâm Düşüncesi Enstitüsü"nün teklifi üzerine bu eseri kaleme aldığını belirtmektedir.
Kitabın ilk baskısı zikri geçen enstitü tarafından değil, Katar Üniversitesi'ne bağlı "Sünnet ve Sîret Araştırmaları Merkezi" tarafından gerçekleştirilmiştir. Bizim tercümede esas aldığımız neşir ise, Mısır'da bulunan Dâru'ş-şurûk Yaymevi'nin neşri olan gözden geçirilmiş ve bazı ilavelerde bulunulmuş ikinci baskıdır.
Eser, Sünnet'in aydınlatıcı ve kurucu işlevini temel tez olarak öne çıkarıp Sünnet'in bilgi ve medeniyete kaynaklık etme boyut ve ölçüsünü ortaya koymakta İse de, özellikle son dönemlerde Sünnet'in hukukî fonksiyonuna yönelik görüş ve eleştirileri de yetkin bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Bilgi-medeniyet nokta-İ nazarından müslümanların karşılaştığı problemlere yönelik izah ve cevaplarını önce Kur'ân-ı Kerîm'den konuyla İlgili âyetler ışığında değerlendiren yazar; ardından da Sünnet kaynaklarından meselenin özüne yönelik hadisleri kısa açıklamalarla sunmuştur. Bu yönüyle o, daha ziyade nakilleri konuşturmayı hedeflemiştir.
Şüphesiz bu perspektif, hadis çalışmalarında yenidir ve müellif bu eseriyle her türlü övgüyü hak etmektedir. Zira müellifin bu eserinde ele aldığı konuyla ilgili günümüz kitle iletişim vasıtalarında, polemik ve ön yargı tonu ağır basan yaklaşımları her kademede ve her vesileyle gözlemlemek mümkündür. Bu itibarla çevirisini yaptığımız bu eserin, sözü edilen yaklaşımlara orijinal bilgi sunup belgeye dayalı ufuklar açacağı ve büyük faydalar sağlayacağı kanaatini taşıyoruz.
İlk bakışta eser, ihtiva ettiği başlıkları derinlikli İzahlarla ve felsefî tahlillerle dolduramamış görüntüsü vermektedir. Zira bilgi ve medeniyet gibi aynı zamanda epistomoloji, sosyoloji, bilim tarihi, medeniyet tarihi, antropoloji gibi sosyal bilim dallarıyla alakalı konuların, bu ilimlerin verilerinden istifadeyle izah edilmesi beklenirdi. Ancak -tamamen ihmal edilmiş olmasa da- kanaatimizce müellif, çoğu zaman âyet ve hadislerin hakikî mesajının kaybolmasına yol açabilecek bu tür yorumlara girmemiş; aksine söz konusu başlıklar altında bol nakille destekli kısa fakat çarpıcı açıklamalara yer vermiştir. Böylece o, ele aldığı konuların okuyucunun zihninde kalıcı olmasını sağlamaya çalışmıştır.
Eserin tercümesi esnasında, orijinal metne genellikle sadık kalmakla birlikte, zaman zaman maksadın "anlaşılabilir" bir dille yansıtılabilmesi için serbest davranıldığı da olmuştur. Kitapta yer alan âyet ve hadislerin Türkçe çevirilerini normal metinden ayırmak için italik olarak verdik. Tercüme esnasında gerekli gördüğümüz açıklamaları, "mütercim" rumuzuyla dipnotta belirttik. Metin içerisindeki bazı âyet ve hadislerde yere alan birtakım kelimelerin etimolojisine yönelik yazarın açıklamalarını, Türkçe çeviride faydalı görmediğimizden çoğu zaman tercüme etmedik. Ayrıca nadir de olsa baskı hatası olduğunu düşündüğümüz bazı bilgi yanlışlarına dipnotta işaret edip doğrusunu vermeye çalıştık.
Kitapta yer alan hadislerin tahrici Concordance usûlüne uygun hale getirilmiş ve bu maksatla mevcut hadislerin Concordance'dakı yerleri dipnotta gösterilmiştir. Zira müellif eserinde bu hadisleri asıl kaynağından değil, ya el-Lü'lü' ve'l-mercân ya da Nâsıruddîn el-Elbânî'ye ait Sahîhu'l-Câmii's-sağîr'den nakletmiştir.Aynca zaman zaman da kitabında zikrettiği hadisin yer aldığı kaynağın sadece ilgili bölümünü bazan da "Buhârî rivayet etmiştir", "Müslim tahric etmiştir" diye, bölüm ve konu başlığı numarası vermeksizin belirtmiştir.
Bu itibarla eserin ihtiva ettiği hadislerin çokluğu göz önüne alındığında bu hadislerin yeniden tahricinin başlı başına bir Çalışmayı gerektirdiği takdir edilecektir. Kitaptaki hadislerin yeniden tahrici bize, rivayetlerin sağlamasını yapma imkanı tanımış ve bu esnada müelllifin çoğu zaman mâna ile bazan da eksik naklettiği hadisleri teşhis imkanı vermiştir. Ayrıca yazarın birden fazla yerde söz konusu ettiği hadislerin tahricini her geçtiği yerde vermeye çalıştığımızı da özellikle belirtmeliyiz.
Çevirisini yaptığımız bu eser, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci kısım, Sünnet tartışmalarının en hayatî konusu olan "Sünnet'in teşri' (hukukî) boyutu" konusuna hasredilmiştir. Esasen bu kısım, Ürdün'de bulunan İslâm Medeniyeti Araştırmaları Kraliyet Akademisi ile Uluslararası İslâm Düşüncesi Enstitüsü'nün müştereken 1989 yılında Amman'da düzenledikleri "Sünnefin Bilgi ve Medeniyetin İnşasındaki Rolü" adıyla düzenlenen sempozyuma tebliğ olarak sunulmuş ve Akademi tarafından 1992 senesinde yayımlanmıştır. Küçük çapta bazı ilavelerle bu kitabın baş tarafında yer alan söz konusu bölümün çevirisi, değerli meslektaşımız Doç Dr. Bünyamin Erul tarafından daha önce Türkçe'ye kazandırılan yine Kardâvî'ye ait Sünneti Anlamada Yöntem adlı eserin İkinci baskısının sonuna ilave edilmiştir. Ancak basımının biraz aceleye getirildiği İzlenimi veren ve bunun sonucu olarak tashihe muhtaç yönleri bulunan bu çevirinin, Kardâvî'nin Türkçe'ye kazandırdığımız bu eserinin ikinci baskısındaki şekliyle yenilenmesinin faydalı olacağı kanaatine varıp, yeniden tercüme ettik. İlk bakışta kitabın muhtevasıyla pek uyuşmadığı izlenimi veren söz konusu bölüm, aslında sünnetin hukukî bağlayıcılığı konusunda son derece başarılı bir çalışmadır. Ne var ki kitabın diğer bölümlerine nisbeten daha ziyade ihtisas sahiplerine yöneliktir. Bilgi ve medeniyete kaynaklık edecek sünnet verilerinin teşri' (hukuk) içerisindeki statüsünü belirleme açısından oldukça önem arzeden bu kısmı, ihtisas sahipleri dışındaki okuyucuların, kitabın ikinci ve üçüncü bölümünü okuduktan sonra tetkik etmeleri kanaatimizce istifadeyi artıracaktır.
Azami dikkat ve gayretlerimize rağmen, farkında olamadığımız tercüme hataları mutlaka olacaktır. Zira bu çevirinin mükemmel olduğu iddiasında değiliz. Bununla birlikte hataları

en aza indirilmiş bir tercüme sunmaya gayret ettiğimizi söyleyebiliriz. Yapıcı eleştiri ve uyanlarına her zaman muhtaç olduğumuz ilim sahipleri İle bütün okuyucularımızın tenkit, uyarı ve katkılarına şimdiden şükranlarımızı sunacağımızı belirtmek isteriz.
Tercümenin ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen bütün dostlarıma, Özellikle de zaman zaman anlamakta güçlük çektiğim yerlerin anlaşılmasında yardımlarını gördüğüm arkadaşlarım Dr. Muharrem Önder, Mustafa Öztürk'e, tercümenin bir bölümünü okuyarak önerilerini sunan Dr. Erdoğan Baş'a teşekkürü bir borç bilirim. Yetişmemizde emeği bulunan ve bu esere takdim yazısı yazma lütfunda bulunarak bizi onurlandıran saygıdeğer hocam Prof. Dr. İsmail L. Çakan Bey'e de şükranlarımı arzederim. Ayrıca Yörünge Yayınevi'nin değerli yönetici ve çalışanlarına da ayrı ayrı teşekkür ederim.
Ancak esas teşekkürü, çevrinin önemli bir bölümünü okuyarak katkı sağlayan ve manevî desteğini her zaman yanımda hissettiğim değerli eşime etmem gerekir. [3]

İkinci Baskıya Önsöz

Allah'a hamd, kullan arasından seçip peygamberlerin sonuncusu kıldığı hidâyet rehberi, insanlığın önderi Resulü Muhammed b. Abdullah'a ve Onun (s.a.), kendilerine uyanlara doğru yolu göstereek hidayetlerine vesile olan, her biri birer takva öncüsü olan ve kandil misali insanları aydmlatan âl ve ashabına da selât ve selâm olsun.
Elinizdeki bu eser, yönetiminde bulunduğum Katar"dakî "Sünnet ve Sîret Araştırmaları Merkezi" tarafından birinci baskısı sınırlı sayıda basılan Bilgi ve Medeniyetin Kaynağı Olarak Sünnet isimli eserimin ikinci baskısıdır. Bu ikinci baskıyı, dostumuz Muhammed el-Muallim tarafından kurulan eş-Şurûk Yayınevi'nin gerçekleştirmesi, beni ziyadesiyle memnun etti. Muhammed el-Muailim'i, Mısır'da kurduğu ve büyük Üstadımız Muhammed eş-Şeltût'un -Allah rahmet eylesin- kitaplarının basımını gerçekleştiren ilk yayınevi (Dâru'l-Kalem) yıllarından beri tanımaktayım. O dönemde hocamız olan Muhammed el-Behiy, Ben ve arkadaşım Ahmed el-Assâl'ı üstadımız Şeltût'un muhtelif dergi, gazete ve diğer neşriyatta yayımlanmış ilmî mirasını bir araya getirip neşre hazırlamakla görevlendirmişti.
Yaklaşık on beş yıl kadar önce Dâru'ş-Şurûk Yayınevi benim, İnkar ve Aşırılık Arasında İslâmî Yapılanma adlı eserimi neşretmişti. Aynı yayınevinin Londra şubesi de, İslâm'da Helaller ve Haramlar adlı eserimin İngilizce tercümesini yayımlamıştı. Bu İtibarla elinizdeki eserin neşrinin, yayınevi ile aramızdaki yardımlaşmanın taze ve verimli bir örneği, ümmetimizin bilinçlenmesi ve dile getirdiğimiz hakikatin açıklığa kavuşmasında bizi pay sahibi yapmasını ümit ediyorum. Ayrıca bu eserin, hayatımızı adayıp bütün gücümüzle yücelmesi için gayret sarfettiğimiz mesajın yayılmasına hizmet edeceğini umuvorum. Bu mesaj, "Bugün size dîninizi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm 'ı seçtim" (el-Mâide, 5/3) âyetinde buyurulduğu ü/ere. Allah'ın kendisiyle bizi şereflendirdiği, bize olan nimetini tamamladığı, kapalılıkları giderip karanlığı dağıttığı İslâm mesajıdır.
Sünnet içerisinde gi/li hakikatleri keşle namzet bu kitabı telif etmekle ben, "Sizin dostunuz ancak Allah, Resulü ve iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekatı verirler. Kim Allah 'ı, Resulü 'nü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki,) üstün gelecek olanlar, şüphesiz Allah 'in tarafım (utanlardır" (el-Mâide, 5/55-56) âyetlerinde beyan edildiği gibi, Allah ve Resûlü'nü seven, Allah ve Resûlü'nün de onu sevdiği; Allah ve Resûlü'ne dost, Allah ve Resûlü'nün de onu dost edindiği kimseler arasına dahil olmayı ümit ediyorum. [4]

Birinci Baskının Önsözü

Nimetiyle bütün güzellikleri tamamlayan, lütfuyla bize hayırlar getiren, tevfikiyle bizieri gayelerimize ulaştıran Allah'a yer ve gök dolusu hamdü senalar olsun. \Salât ve selâm, Allah Teâla'nın, güzel ahlâkı tamamlamak, insanları karanlıktan aydınlığa çıkarıp doğru yola eriştirmek ve bütün İnsanlığa kılavuz ve rahmet olarak gönderdiği beşeriyetin muallimi, insanlığın hidâyet rehberi Resûiüllah'a, Onun âl ve ashabı ile kıyamete kadar Ona (s.a.) tabi olanların üzerine olsun.
Asırlar boyu müslümanlar, Sünnet'in, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra İslâm hukukunun (teşrî') ikinci kaynağı olduğunda hemfikirdirler. Sünnet'in bu konumu, farklı mezheplerin varlığına rağmen İslâm hukuk metodolojisinde temel bîr ilke olarak benimsenmiştir. Gerek geçmişte gerekse günümüzde, Sünnet'in bu konumunu ortaya koyan pek çok eser telif edilmiştir. Şu halde bu, Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammed'İ (s.a.) peygamber olarak kabul eden hiçbir müslümanın ihtilaf etmediği bir husustur.
Burada esas olarak sözünü ettiğimiz, Sünnet'in bilgi ve medeniyete kaynaklık etmesi konusu ise, kültürümüzde kökleri bulunmakla birlikte, İslâm düşüncesinde yeni bir mevzudur. Ancak Sünnet'in bilgi ve medeniyete kaynaklığı konusunun kültürümüzdeki kökleri oldukça derinlerdedir. O köklerin gün yüzüne çıkarılıp insaniara arzedilebilmesi için, öncelikle üzerindeki toprağının kazılması gerekmektedir. Sünnet üzerine bu tür bir araştırma yapmamı isteyen Washington'da bulunan "Uluslararası İslâm Düşüncesi Enstitüsü"ne mensup kardeşlerimizin yapmaya çalıştıkları da tam olarak budur. Bu araştırma sonucunda, ilk baskısı Katar Üniversitesi bünyesindeki "Sünnet ve Sîret Araştırmaları Merkezi" tarafından yapılan elinizdeki bu kitap ortaya çıkmıştır.
Allah Teâla, Muhammedi risâletin görevlerini Kur'an'ın ayrı ayrı dört âyetinde yer alan şu ifadelerle zikretmiştir; "...Onlara Kitap ve hikmeti öğretecek..." (el-Bakara, 2/129; Âl-i İmrân, 3/164; el-Cum'a, 62/2). Bu yöndeki dört âyetin birinde, "...Size bilmediklerinizi öğreten bir Resul gönderdik" (el-Bakara, 2/151) ziyadesi bulunmaktadır. Buradan hareketle bildiğini insanlara öğretmenin, nübüvvet görevinin önemli bir parçası olduğu ortaya çıkmaktadır.
Kitabın (Kur'an) öğretilmesi, âyetlerin okunmasından daha özel anlamlara sahiptir. Zira öğretme, teorik olarak Kur'an'ın açıklanmasının ötesinde pratikte onun hükümlerince amel etmek demektir. "İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana da bu Kur 'an 'ı İndirdik. Umulur ki düşünüp anlarlar " (en-Nahl, 16/44) âyetiyle Hz. Peygamber'e verilen Kur'an'ı açıklama (beyân) görevinin mânası da esasen budur. Hikmet ise, ya hakikatleri olduğu gibi bilmek anlamında nazarî, ya da her şeyi münasip yerine koyma anlamında amelî olur.
"Sîzi orta (vasat) bir ümmet kıldık" (el-Bakara, 2/143) âyetiyle "Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz" (Âl-i İmrân, 3/110) âyetinde buyurduğu üzere Allah Teâla, Resulü Muhammed'İ (s.a.) bu ümmeti rabbani, seçkin bîr ümmet haline getirmesi için göndermiştir. Buna göre bu ümmet, madde-ruh, dünya-âhiret, akıl-vahiy, örneklik-gerçeklik, fert-cemâaî, özgürlük-sorumiuluk ve maddî kalkınma ile îmânî bağlılık arasında denge sağlamış dosdoğru yol (sırât-ı müstakîm) üzere olan bir ümmettir. Zira bu esaslar üzerine rabbânîlik ile İnsanîüğİ, İlim ile imanı, kalkınma ile ahlâkı meczeden cihanşümul eşsiz bir medeniyet inşa edilmiştir. Bu medeniyet, geçmiş medeniyetlerin bazı unsurlarını benimseyen fakat benimsediği bu unsurları kendi süzgecinden geçirip onlara ilâvelerde bulunan, dîni ilimlerde ve dünya işlerinde yeni ve faydalı olanı reddetmeyen, asırlar boyu dünyaya yön vermiş İslâm medeniyetidir.
öyleyse dikkatli bir araştırmacının, bilgi ve medeniyet kaynağı olması yönüyle hadis kaynaklarını tetkiki esnasında, aradığından fazlasını bulmasına şaşmamalıdır.
Elinizdeki bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır:
Birinci Bölüm, Sünnet'in teşrî'î yönü, teşri' için olan ve böyle olmayan sünnetler ile genel ve özel bir hüküm kastedilenler veya geçici ve daimi bir hüküm için olan sünnetlerin belirlenmesi gibi konulara ayrılmıştır. Bu konularda, ifrat ve tefrite düşenler arasında orta bir yol tutmaya gayret ettim.
İkinci Bölüm, Sünnet'in bilgiye kaynaklık etmesi konusuna ayrılmıştır. Bu bilgi, kaynağı sadece vahiy olan ve Allah, melekler, kitaplar, peygamberler, âhiret, cennet-cehennem, kıyamet ve alâmetleri, dünyanın sonunda meydana gelecek olaylar ile müjdeli haberlerle alakalı dîni bilgiler olabileceği gibi, çeşitli yönleriyle insanlığı ilgilendiren bilgiler de olabilir. Bu bilgilerle İlgili Sünnet'in kaynaklığını ben, "eğitim", "sağlık" ve "ekonomi/iktisat" olmak üzere üç ana başlık altında arzettim. Ardından da gözleme dayalı pozitif ilimlerde Sünnet'in nasıl yönlendirmelerde bulunduğunu izah ettim.
Üçüncü Bölüm ise, Sünnet'in medeniyete kaynaklığı hakkındadır. Bu bölümü, "Sünnet ve Medeniyet Fıkhı" ve "Sünnet ve Medenî Davranış" olmak üzere iki ana başlık altında ele almayı uygun gördüm. Ancak bu iki ana başlık altında muhtelif alt başlıklarda konuyu detaylandırdım. "Medeniyetin kurucu öğesi olarak sünnet" konusunu İse, başka bir çalışmaya bıraktım. Zira bu konuda söylenecek çok söz vardır.
Allah'ın tevfik ve yardımıyla çalışmamız böylece sona ermiştir. Kitabımızın, bu önemli konuda çalışacak araştırmacılara yeni kapılar açmasını dilerim. Çünkü konuyla ilgili söylenecek çok söz vardır ve bu mevzu üzerinde çalışacak herkes, bu çalışmasının karşılığını sevap olarak alacaktır.
"Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Göklerde ve yerde bütün ululuk yalnız O'na aittir. O, azîzdir, hakîmdir" (el-Câsiye,45/36-37). [5]

---

[1] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 2.
[2] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 4-5.
[3] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 6-9.
[4] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 10-11.
[5] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 12-14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Abdest ve cünüplük dolayısıyla gusül için gerekli su miktarı hakkında gelen hadislerin beyanı, babı 436-440
Abdesti muhafaza etmek, babı 446-450
Abdest imanın yarısıdır, babı 450-454
Abdestin sevabının beyanı babı 454-466
Abdesti için yardım isteyip kendisine su dökülen adamın beyanı babı 593-600
Abdest bozmak üzerinde toplanmaktan ve onlara konuşmaktan nehiy babı..... 533-535
Adam helaya girmek isteyince söyleyeceği dua babı 483 - 488
Allah'ın taharetsiz namaz kabul etmiyeceğini beyan babı..... 440-444
Âlimlerin ve ilim talebine teşvik babı 380-396
Arkasında gidilmekten hoşlanmayanın beyânı babı 409-412
Ayakta su dökmek hakkmda gelen hadisler babı 493-495

— B —

Bidatlardan ve mücadeleden uzak kalmanın beyân babı..... 69-79
Bir ilmi tebliğ edenin faziletinin beyân babı 396-402
Bir kabtan abdest alan erkek ve kadın babı 578-581
Büyük ve küçük abdest bozmak için irtiyad babı 528 - 533

— C —

CEHMİYYE'nin inkâr ettiği şeylerin beyânı babı 307-362

— D — Başa Dön

Deniz Meyteleri Hakkındaki Âlimlerin Fetvaları ... 589-
Deniz suyu ile abdest alma babı 587-593
Durgun suda küçük abdest bozmaktan nehiy babı 535-538

— E — Başa Dön

Erkek ve kadının bir kabtan gusletmesi babı ... 574-577

— F — Başa Dön

Faza (=Açık yer) de abdest bozmak için uzaklaşmak babı 525-528
Fıtrat babı 474-483
Gusül yerinde su dökmenin kerâhati babı..... 492-493

— H — Başa Dön

Helada Allah (Azze ve Celle) yi zikretmek ve yüzüktaşıma babı..... 490-492
Helada Kıbleye doğru veya sırt çevirmek hakkında ruhsat ve mübahlık verildiği, fakat çöllerde mubah olmadığının beyânı.....513-518
Hidayete erdirilmiş olan Hulefâ-yı Raşidîn-in sünnetine ittiba babı 65-68

— İ — Başa Dön

İhmal edilen bir sünneti ihya edenin beyanı babı 368-370
İlimden faydalanmak ve onunla amel etmek babı 415-428
İlim talipleri için tavsiye beyânı babı 412-414
İman Babı 88-127
İnsanlara hayrı öğretenin sevabının beyânı babı 405-409
Istinca'dan sonra elini toprağa sürenin beyânı babı 553 - 554
İyi veya fena çığır açanların beyânı babı 362-368

— K — Başa Dön

Kader hakkında bir bâb 127-163
Kadının abdest suyu artığının (kullanılmasında)ruhsat babı 567-570
Kedi artığı ile abdest almak ve onun hakkındakiruhsat babı 561-567
Kendisine sorulan bir bilgiyi gizleyenin beyânı babı 428 - 434
Köpeğin yalamasından dolayı kabı yıkama babı... 556-561
Kur'ân-ı öğrenen ve öğretenin faziletinin beyânıbabı 370-380
Küçük ve büyük abdest bozarken kıbleye doğru durmanın yasaklığı babı..... 506-513
Küçük abdestten sonra istibrâ babı 518-519

Küçük'abtfest bofctt&jsu ile rtahareti ettmeyenin babı- > , 520 -521

— N — Başa Dön
Namazın anahtarı taharettir, babı 445-446
Nebiz ile abdest almak babı 581-587

— O — Başa Dön
Ondan (Kadının abdest suyu artığı) nehiy babı -. 570-574
Oturarak su dökmek hakkındaki bâb 495-498

— P — Başa Dön
Peygamber (S.A.VJ üzerine yalan uydurmanın ağırvebalinin beyan babı 53-61

— R — Başa Dön
Resûllullah (S.A.VJ in sünnetine ittiba etmenin gerektiğine dair varid olan hadisler babı 5-22
Resûllullah (S.A.VJ in hadisine tazim ve ona muarız olanı tehdid babı 23-38
Resûllullah (S.A.VJ'den hadis rivayeti hususunda tevakki (sakmmak-çekinmek ve ihtiyatlı olmak) babı..... 39-53
Resûl-ü Ekrem (S.A.VJ in Sahabileri (Rıdvanullahi Aleyhin EcmainHn faziletlerinin beyanı babı 163-292
Re'y ve kıyas (in bir kısmın) dan kaçınmanın beyan babı 80-87

— S -T - Y — Başa Dön
Sağ el ile zekere dokunmanın ve sağ el ile istinca etmenin kerahât babı 498-500
Sidik hakkında teşdid babı..... 538-544
Sivâk babı 466-474
Su ile istinca babı..... 548-553

Taş ile istinca revs ve rimme'den nehiy babı 500-506

Yalan olduğunu bildiği veya sandığı halde bir hadisi Resûllullah (S.A.VJden rivayet edenin beyan babı..... 61-65
Yemek ve su kabının (üstünü) örtmek babı 554-556
Yol üstünde Kazâ-i hacet etmekten nehiy babı ... 521-525

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Adam, «Allahım dilersen bana mağfiret eyle» diyemez, babı..... 36-37
Adamın başına belâ gelenleri görünce edeceği duâ babı..... 87-88
Adamın bulut veya yağmur gördüğü zaman okuyacağı duâ babı.....,. 85-86
Adamın evinden çıktığı zaman okuyacağı duâ babı 80-81
Adamın evine girdiği zaman edeceği duâ babı ... 82-82
Adamın sabah ve akşam okuyacağı duâ babı ... 62-67
Adamın yolculuğa çıktığı zaman edeceği duâ babı 83 - 83
Afiv ve afiyet için duâ etmek babı..... 30-32
Allah (Azze ve Cellel'nin isimleri babı..... 45-48
Allah'ın ismi a'zamı ten büyük adı), babı..... 37-43
Allah'ın umulan kıyametteki rahmeti babı 585-592
Allah korkusundan dolayı üzülüp ağlamak babı 463 - 469
Allah sevgisi iki kısımda mütalâa olunur..... 266
Allah Teâlâ'mn «Ey îman edenler! Siz kendinize düşene bakınız» buyruğu babı..... 237-242
Amel (yâni ibâdete) devam etmek babı 511-517
Amel (yâni ibâdet işine)'e endişe ile titizlik göstermek babı..... 469-473

— B —

Babanın ve mazlumun (leh ve aleyhteki) duaları babı..... 57-58
Bağıy babı..... 484-485
Ba's (yâni ölümden sonra dirilme) hakkında gelen hadîsler babı 561-574
Başkasına âit bir malı zorla ve alenen almanın yasakhğı babı.....,..... 142-144
Belâ (musibet ve sıkıntılara) karşı sabretmek babı 247-265
Benden sonra biribirinizin boyunlarını vurarak kâfirler {gibi) olmayınız, babı..... 148-149
Beydâ ordusu hâbi 303-304
Bina yapımı ve harab olması hakkında bir bâb ... 433-436
Biriniz acele etmedikçe duası kabul olunur, babı ... 35-35
Biriniz (bir kimseye) duâ etmek istediği zaman duaya kendi jıefsinde başlasın, babı .,..... 34-34

— C — Başa Dön

Cehennem ateşinin sıfatı babı 623-633
Cennetin sıfâtı babı..... 635-636

— D — Başa Dön

Dabbetü'1-ard babı..... 306-307
Deccâl'ın fitnesi, Meryem oğlu İsa (A.S.)'ın (inip) meydana çıkması ve Ye'cûc ile Me'cüc'un çıkması babı.....312-344
Duada elleri havaya kaldırmak babı..... 60-61
Duâ etmekte aşırı gitmenin yasaklığı babı 59-59
Duâ etmenin fazileti babı 5-7
Duanın kabul olmasının şartları 36-
Dünyada zühd babı 365-372
Dünyanın durumu babı..... 377-382
Dünyayı arzulamak, gaye ve maksad edinmek babı 373 - 376

— E — Başa Dön

Ehl-i Sünnet mezhebinin kabir azabı hakkındaki görüşü..... 560-
Emânetin (kalblerden silinip) gitmesi babı.....
Emel ve ecel babı.....
En doğru rüya en doğru sözlü olan insanındır, babı Esmâ-i Hüsnâ'nın özlü mânâları .....

— F — Başa Dön

Fakirlerin fazileti babı..... 392-394
Fakirlerin makamlara babı 394-395
Fakirlerle beraber oturmak babı 396-406

Fitne döneminde dili tutmak babı..... 182-191
Fitne döneminde sabır ve teenniyle hareket etmek babı..... 170-177
Fitnelerden selâmette olması umulanlar babı..... 206-207

— G — Başa Dön

Geniş kapsamlı dualar babı 27-29
Görmediği bir rüyayı gördüğünü iddia ederek yalan söyleyen kimse babı..... 110-111
Günahları hatırlamak babı 518-523
Günahların çeşitli cezaları babı 243-247
Güneşin battığı yerden doğması babı 309-310
Güzel bir rüya gören müslümanm yapacağı şeyler 104

— H — Başa Dön

Hased babı 480-482
Haya (utanma) babı 454-458
Helâl mi haram mı olduğu şübheli şeylerle karşılaşıldığında durmak (sakınmak) babı..... 199-203
Hikmet babı..... 443-447
Hilim babı 459-402
Hoşlanılmayan bir rü'ya gören müslümanm yapacağı şeyler..... 104~
Hoşlanmadığı bir rü'yayı gören kimse babı 102-103
Husuf babı..... 298-300

— İ — Başa Dön

İki müslüman kılıçlarıyla biribiriyle çarpıştıkları zaman babı 179-180
İslâm garib olarak başladı, babı 203-204
İslâm'ın büyük topluluğundan ayrılmak babı 156-156
İsm-i Âzam olduğu rivayet edilen isimler, cümleler 44-

— K - L — Başa Dön

Kadınların fitnesi babı 219-224
Kanâat etmek babı 414-419
Kerb (üzüntü) zamanında okunacak duâ babı ... 77-78
Kevser havzı beyânı babı 594-598
Kıyamet alâmetleri babı 272-281
Kıyametin büyük alâmetleri babı..... 293-297
Kibirden uzak durmak ve tevazu babı 447-453
Kişinin geceleyin uyandığı zaman edeceği duâ babı 73 - 76
Kişinin kendi kavmini kavmiyetçilik duygusuyla körü körüne savunup onlar için öfkelenmesi babı ... 153-154
Kişinin yatağa gireceği zaman edeceği duâ babı ... 69-72
Kişiyi iyi haslet ve güzel sıfatlarıyla anmak babı 491 - 498
Kur'an ve (dinî) ilmin gidip yok olması babı 282-286

Lâ ilahe illallah» diyen kimseye dokunmamak «yâni öldürmemek» babı..... 131-136

— M — Başa Dön

Mal fitnesi babı..... 214-217
Malı çok olan zenginler hakkında bir bâb..... 407-413
Ma'rufu emretmek ve münkeri menetmek babı ... 226-237
Mehdi'nin çıkması babı..... 345-350
Melâhim babı 351-360
Mezar ve cesedin çürümesi hakkında gelen hadîsler babı 549-559
Muhammed (S.A.V.)'in ev halkının maişeti babı 420-424
Muhammed (S.A.V.)'in ev halkının yatağı babı ... 425-427
Muhammed (S.A.V.)'in ümmetinin sıfatı babı 575-584
Mü'minin kanı ve malının haramlığı babı 139-141
Müslümanın gördüğü veya onun hakkında görülen sâliha rü'ya babı 91-93
Müslümanı sövüp saymak fâsıklıktır ve onunla çarpışmak küfürdür, babı 146-147
Müslümanların hakları Allah (C.C.)'nin güvencesindedir, babı 150-152

— N — Başa Dön

Niyyet babı..... 499-504

— O — Başa Dön

Olacak fitneler babı 156-168

— Ö — Başa Dön
Ölümü hatırlamak ve ona hazırlanmak babı 539-546

— P — Başa Dön
Peygamber (S.A.V.)'in sahâbîlerinin maişeti babı 428-432
Peygamberler günah işlemişler mi? İşlemeleri mümkün mü? 617-

— R — Başa Dön
Resûlullah (S.A.V.)'in Allah'a sığındığı şeyler babı 19-26
Resûlullah (S.A.V.)'in duası babı..... 8-19
Riya ve sum'a babı 474-479
Rü'ya neye dayanılarak yorumlanır? babı..... 109-109
Rü'ya tâbiri (yorumlamak) babı 112-128
Rü'ya üç çeşittir, babı..... 100-101
Rü'ya yorumlanınca vuku bulur, bu itibarla sahibi onu seveninden başkasına anlatmasın, babı..... 107-108

— Ş — Başa Dön
Şefaat hakkında gelen hadîsler babı..... 603-622
Şeytan bir kimse ile uykusunda oynarsa o kimse rü'yasım insanlara anlatmasın, babı..... 105-106

— T - U - Ü — Başa Dön
Tevbeyi (hatırlamak) babı 523-537
Tevekkül ve yakîn babı..... 438-442
Toplum tarafından hiç kıymet verilmeyen, iltifât edilmeyen (mübarek mü'min)ler babı 384-391
Türklerle savaşmak babı 360-361

Uyku halinde Peygamber (S.A.V.)'i görmek babı ... 96-99
Uzlet babı 192-198

Ümmetlerin fırkalara bölünmeleri babı..... 209-211

— V - Z — Başa Dön
Verâ babı 486-491

Zamanın (fitne ve belâlar dolayısıyla) çetinliği babı 268 – 270

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fâtiha Sûresinin Fazileti

12) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayette, kendisi Resûlullah (s.a.s.)'den şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Allah (c.c.) buyurdu ki: "Ben, namazı kulumla kendi aramda iki kısma ayırdım. İstekte bulunduğu kısım kuluma aittir. Kul "el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn" dediğinde, Allah Azze ve Celle:
"Kulum bana hamd etti." buyurur. Kul:
"er-Rahmâni'r-rahim" dediğinde Allah (c.c.):
"Kulum beni senâ etti (övdü)." buyurur. Kul:
"Mâliki yevmi'd-dîn" dediğinde Allah:
"Kulum beni temcîd etti (yüceltti)." buyurur. Bir rivayette de:
"Kul: "İyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn" dediğinde Allah (c.c.):
"Bu benimle kulum arasındadır ve istekte bulunduğu kısım kulumundur." diye buyurur. Kul:
"İhdinas-sırâta'l-mustekîm, sırâta'l-lezîne en'amte aleyhim, ğayri'l-mağdûbi aleyhim vela'd-dâllîn" dediğinde,
"Burası kulumundur. İstekte bulunduğu kulumundur (kuluma istediği vardır)." diye buyurur.[1]
Yüce Allah'ın (c.c.) *"Ben, namazı kulumla aramda iki kısma ayırdım."* sözü hakkında âlimler şöyle derler: "Namaz'dan maksat burada Fâtiha sûresidir. Namaz Fâtiha sûresi diye isimlendirilmiştir. Çünkü namaz, ancak Fâtiha ile sahih olur." Allah (c.c.) en iyisini bilendir.

***

---

[1] Müslim (395).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cennete En Son Girecekler

121) Ata bin Yezîd El-Leysî'den gelen rivayette, kendisine Ebû Hüreyre (r.a.)'nin haber verdiğine göre; bazı insanlar Resûlullah'a (s.a.s.):
"Ey Allah'ın Resûlü! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Resûlullah (s.a.s.)'de:
"Ayın on dördüncü gecesi görmeye mani hiçbir bulut da yok iken, ayı görmek hususunda hiç ihtilaf olur mu?" diye sordu.
"Hayır! Ey Allah'ın Resûlü" denince, tekrar:
"Hiçbir bulut yok iken güneşi görmek hususunda hiçbir ihtilaf olur mu?" diye sordu. Yine:
"Hayır Ya Resûlallah!" denince, şöyle buyurdu:
"İşte Onu (Allah'ı (c.c.)) siz böyle açık göreceksiniz. Kıyamet günü olunca insanlar haşrolunacak. Cenab-ı Hak: "Her kim her neye tapıyor idiyse onun peşine düşer (ona bağlı gelir)" diye buyuracak. Dolayısıyla kimi güneşin, kimi ayın, kimi tağutların[1] *ardına düşüp gidecek. Yalnız bu ümmet, içlerinde münafikları da bulunduğu hâlde kalacak. Allah (c.c.) onlara önceden tanıdıklarından başka bir sûretle gelip:*
"Ben sizin Rabbinizim" buyuracak. Onlar:
"Senden Allah'a sığınırız." Rabbimiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır. Rabbimiz bize geldiğinde onu tanırız" diyecekler. Allahu Teâlâ (bu defa tanıdıkları sûrette) gelip:
"Ben Rabbinizim" buyuracak. Onlar da:
"Sen bizim Rabbimizsin" diyecekler ve Allahu Teâlâ'nın onları davet buyurması üzerine de sırat köprüsü kurulur. Ümmetimle en öncelikli girecek olan ben olacağım. Peygamberlerin de o günkü sözü
"Allah'ım! Selamet ver, selâmet ver" demekten ibaret olacaktır. Cehennemde Sa'dan dikenlerine benzer çengeller vardır.
"Sa'dan dikenlerini hiç gördünüz mü?"
"Evet" dediler.
"İşte bu dikenleri sa'dan dikenlerine benzer. Ama şu var ki, ne kadar büyük olduklarını Allahu Teâlâ bilir. İşte bunlar insanları (şerli) amellerinden dolayı kapıp alırlar. Kimisi bu ameli dolayısıyla helak olur, kimi de hardal gibi ezim ezim ezildikten sonra kurtulur. Nihayet Allah-u Azze ve Celle cehennem ehlinden her kime rahmet buyurmayı dilemişse (onları çıkarır, dünyada da) Allah'a ibadet etmiş olanları çıkarmalarını meleklere emredecek, onlarda onları çıkaracaktır. (Melekler) onları secde izlerinden tanıyacaklardır. Ve çıkarılacaklardır. Allah (c.c.) secde izlerini yemeyi cehenneme haram kılmıştır. Dolayısıyla Âdemoğlu'nun hepsini cehennem ateşi yer de secde izlerini yiyemez. Bunlar ateşten kömürleşmiş gibi kapkara çıkarılacaklardır. Üzerlerine hayat suyu dökülecek ve selin taşıdığı, üzerindeki yabani reyhan tohumları nasıl (çabuk) biterse öylece biteceklerdir. Sonra Allah (c.c.) kulları arasında hüküm ve kararı sona erdirir. Ancak Cennet ile cehennem arasında yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki, o cennete girecek. Cehennem ehlinin sonuncusu olacaktır. (O kimse):
"Ya Rabbi! Yüzümü (şu) ateşten döndür. Kokusu beni zehirleyip durmakta, beni yakıp duruyor" diyecek. Sonunda Allahu Teâlâ ona buyuracak ki:
"Bu senin istediğin yapılacak olursa acaba başka şey istemeyecek misin?" O ise
"İzzetine yemin olsun ki, hayır!" diyecek. Ve Allahu Teâlâ da istediği kadar birçok ahitler ve misaklar verir. Allahu Teâlâ onun yüzünü cehennem tarafından (cennete doğru) çevirir. O da cennete doğru döndürülünce cennetin güzelliğini görür. Allah'ın (c.c.) dilediği kadar sustuktan sonra: "Ya Rabbi! Beni cennetin kapısına yaklaştır" diyecek. Allah-u Azze ve Celle de:
"Evvelce istediğinden başka bir şey istemeyeceğine dair yeminler etmemiş miydi?" diye kendini ilzam edecek. O da:
"Ya Rabbi! Mahlukatının en bedbahtı ben olmayayım" cevabını verecek. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Bunu sana verirsem başka bir şey istemem daha" cevabını verecek ve Rabbinin dilediği ahdi (sözü) verdikten sonra Rabbi onu Cennetin kapısına yanaştıracak. (O kimse) cennet kapısına varıp da ondaki letafeti ve dehşetliği ve içindeki letafet ve mutluluğu görünce (yine utanıp) Allah'ın dilediği kadar, sükut edecek. Sonra da:
"Ya Rabbi! Beni içeriye sok" diyecek. Allah (c.c.) da:
"Allah layığını versin ey Âdemoğlu! Ne kadar da sözünde durmaz birisin! Sen verdiğimden başka bir şey istemeyeceğine (önceden) söz vermiş değil miydin?" diye buyuracak o da:
"Ya Rabbi! (demek ki) mahlukatın en bedbahtı ben olacağım" diyecek. Allahu Teâlâ da ona gülecek. Ve cennete girmesine izin verecek. Ona:
"Temenni et" buyuracak. O da (alabildiğine) temennilerde bulunacak. Nihayet dilekleri kesilince Allah (c.c.): "(Bunlardan başka) şunu da, bunu da, diye istenecek şeyleri kendisine hatırlatacak, nihayet dileklerinin hepsi kesilince Allahu Teâlâ:
"Bunların hepsi ve bir daha o kadarı senindir." diye buyurur."
Ata bin Yezid der ki: "Ebû Said El-Hudri'nin ve Ebû Hüreyre'nin rivayet ettikleri hadiste birbirlerini ret edecek bir görüş yoktur.
Öyle ki Ebû Hüreyre'nin rivayetinde olan: Allah o adama: *"Bir daha o kadarı (ecir) vardır"* sözü ile, Ebû Said El-Hudri rivayetinde geçen: *"Allah o adama on katı kadar vardır"* sözü hakkında Ebû Said El-Hudri:
"Ey Ebû Hüreyre! On katı kadar" sözüne ne dersin?" dedi. Ebû Hüreyre de:
"Ben sadece: *"Bunların hepsi ve bir daha o kadarı senindir"* diye ezberledim" dedi. Ebû Said de bunun üzerine:
"Ben de Resûlullah'tan (s.a.s.): *"Bunların hepsi ve on katı kadarı da senindir"* diye ezberlediğime şahitlik ederim" dedi. Ebû Hüreyre bunun üzerine:
"İşte bu adam, cennete girecek olan en son cennetlik kimsedir" diye cevap verdi."[2]
v Buhârî'de (7437) geçen İbrahim bin Said'ten ondan da İbn Şihab, ondan da Ata bin Yezid El-Leysî, ondan da Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadis şöyledir: Bazı insanlar:
"Ya Resûlallah! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Ayın on dördüncü gecesi, havada bulutsuz iken, ayı görmenizde bir ihtilaf (görmezlik) oluyor mu?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır Ya Resûlallah!" derler. Resûlullah (s.a.s.):
"Görmeye mani hiçbir bulut yok iken güneşi görebileceğiniz hususunda ihtilaf oluyor mu?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır, ya Resûlallah!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.):
"İşte sizler de böyle onu apaçık göreceksiniz. Allahu Teâlâ kıyamet günü olunca insanları bir araya toplar ve:
"Her kim neye tapıyor idiyse ona uysun" der ve güneşe tapan güneşe, aya tapan aya, Tağutlara tapan tağutlara uyacak, tabi olacak. Öyle ki bu ümmet içinde şefaatçileri ve münafikları da olduğu hâlde (yerinde) kalacak." Ravi olan İbrahim burada rivayet hususunda şüpheye girmiştir.
"Sonra Allahu Teâlâ onlara gelir ve:
"Ben sizin Rabbinizim" der. Onlar da:
"Rabbimiz bize gelinceye dek yerimiz burasıdır. Rabbimiz bize gelince onu tanırız" derler. Allahu Teâlâ bu defa tanıdıkları sûrette gelip:
"Ben sizin Rabbinizim" der. Onlar da:
"Sen bizim Rabbimizsin" derler ve Allahu Teâlâ'nın onları davet buyurması üzerine tabi olurlar. Sonra cehennemin üzerine sırat köprüsü kurulur. Ümmetimle en öncelikli girecek olan ben olacağım. O gün Peygamberlerden ve davetçilerinden başkası konuşamaz... Onların sözleri: "Allah'ım! Selamet ver, selamet ver" demelerinden ibaret olacaktır. Cehennemde Sa'dan dikenlerine benzer çengeller vardır.
"Sa'dan dikenlerini hiç bilir misiniz?"
"Evet" dediler.
"İşte bu dikenleri Sa'dan dikenlerine benzer. Ama şu var ki ne kadar büyük olduklarını Allahu Teâlâ bilir. İşte bunlar insanları (şerli) amellerinden dolayı kapıp alırlar. Kimisi de bu ameli dolayısıyla helak olur, kimi de hardal gibi ezim ezim ezildikten sonra kurtulur. Nihayet Allahu Teâlâ cehennem ehlinden her kime rahmet etmeyi dilemişse, Allah'a ibadet etmiş olanları çıkarmalarını Meleklere emredecek, onlar da onları çıkaracaklardır.
Allah'a hiçbir şeyi ortak kopmayıp Allah'ın rahmet etmeyi istediğine ve La ilâhe illallah kelimesine şehâdet edenleri cehennemde (Melekler) onları tanırlar, onları (bir de) secde etme yerlerinden tanırlar ve çıkaracaklardır. Allahu Teâlâ secde izlerini yemeyi cehenneme haram kılmıştır. Dolayısıyla Âdemoğlunun hepsini cehennem ateşi yer de secde izlerini yiyemez. Bunlar ateşten kömürleşmiş olarak kapkara çıkarılacaklardır. Üzerlerine hayat suyu dökülecek ve selin taşıdığı, üzerindeki yabani reyhan tohumları nasıl (çabuk) biterse öylece biteceklerdir. Sonra Allah (c.c.) kulları arasında hüküm ve kazayı sona erdirir.
Ancak cennet ile cehennem arasında yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki, o cennete girecek ve cehennem ehlinin sonuncusu olacaktır. (O kimse):
"Ya Rabbi! Yüzünü (su) ateşten döndürüp çevir. Kokusu beni zehirleyip durmakta, yalını beni yakıp duruyor" der. Sonunda Allahu Teâlâ ona buyurur ki:
"Bu senin istediğin yapılacak olursa acaba başka şey istemeyecek misin?" diye buyurur. O ise:

"İzzetine yemin olsun ki, hayır!" der ve Allahu Teâlâ da istediği kadar birçok ahitler ve misaklar verir. Allahu Teâlâ onun yüzünü cehennem tarafından (cennete doğru) çevirir. O da cennete doğru döndürülünce cennetin güzelliğini görür. Allah'ın dilediği kadar sustuktan sonra:
"Ya Rabbi! Beni cennetin kapısına yaklaştır." der. Allahu Teâlâ da:
"Önceden istediğinden başka bir şey istemeyeceğine dair yeminler etmemiş miydin?" diye kendini ilzam eder. O da:
"Ya Rabbi! Mahlukatının en bedbahtı ben olmayayım" cevabını verir. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Bunu sana verirsem başka bir şey istemeyecek misin?" diye buyurur. O da:
"İzzetine yemin olsun ki, hayır. Bundan başka bir şey istemem daha" cevabını verir ve Rabbinin dilediği sözü verdikten sonra Rabbi onu Cennetin kapısına yaklaştıracak. (O kimse) cennetin kapısına varıp da ondaki letâfeti ve dehşetliği, içinde sevinç ve mutluluğu görünce (yine utanıp) Allah'ın (c.c.) dilediği kadar sükut eder. Sonra da:
"Ya Rabbi! Beni içeriye sok" diyecek. Allahu Teâlâ da:
"Allah senin layığını versin. Ey Âdemoğlu! Ne kadar da sözünde durmaz birisin! Sen verdiğimden başka bir şey istemeyeceğine (önceden) söz vermiş değil miydin?" diye buyurur. O da:
"Ya Rabbi! (demek oluyor ki) mahlukatın en bedbahtı benim" der. Allahu Teâlâ da ona güler ve cennete girmesine izin verir. Ona:
"Temenni et" diye buyurur. Nihayet dilekleri kesilince Allah (c.c.):
"(Bunlardan başka) şunu da, bunu da, diye istenecek şeyleri kendisine hatırlatacak, nihayet dileklerinin hepsi kesilince Allah-u Azze ve Celle:
"Bunların hepsi ve bir daha o kadarı senindir" diye buyurur."
Ata bin Yezid der ki: "Ebû Said El-Hudri'nin ve Ebû Hüreyre'nin rivayet ettikleri hadiste birbirlerini çelişkili ve ret edecek bir görüş bulunmamaktadır.
Şöyle ki, Ebû Hüreyre'nin rivayetinde olan:
"Allahu Teâlâ o adama:
"Bir daha o kadarı (ecir) vardır" sözü ile, Ebû Said El-Hudri rivayetinde gelen: *"Allahu Teâlâ o adama on katı kadar (ecir) vardır"* sözü hakkında Ebû Said El-Hudri:
"Ey Ebû Hüreyre! "On katı kadar (ecir) vardır" sözüne ne dersin?" diye sorar. Ebû Hüreyre de:
"Ben sadece: *"Bunların hepsi ve bir daha o kadarı senindir"* diye (lafzı) ezberledim" dedi. Ebû Said El-Hudri'de bunun üzerine: "Ben de Resûlullah (s.a.s.)'dan: *"Bunların hepsi ve on katı kadar (ecir) de senindir"* diye ezberlediğime şahitlik ederim" dedi. Ebû Hüreyre bunun üzerine şöyle dedi:
"İşte bu adam, Cennete girecek olan en son Cennetlik kimsedir."[3]

***

---

[1] "Tavağit" kelimesi Tağut kelimesinin çoğuludur. Leys, Ebû Ubeyde, El-Kesâi ve dil bilginlerinin çoğunluğuna göre Tağut; Allah'tan başka ibadet edilen her şey demektir. Vâhidi der ki: "Tağut tek olabileceği gibi birden çok da olabilir. Erkek olabileceği gibi dişi de olabilir. Tek olana örnek şu ayettir: *"Onlar tağuta muhakeme olmak isterler, ancak onu inkar etmekle emrolunmuşlardı."* Birden fazla için örnek şu ayeti kerimedir: *"Küfredenlere gelince onların dostları tağutlardır..."*. Dişi olanına ayeti kerimeden örnek: *"Tağuta kulluk etmekten sakınanlara gelince..."* ayetidir. Burada: "Ya buduhâ" lafzı olduğundan dişiliğe delalet eden (Ha) zamiri vardır.
[2] Müttefekun aleyh. Lafiz Müslim'e (182) aittir.
[3] Buhârî (6573) buna yakın lafızda rivayet etmiştir. Hadis uzun uzadıya gider diye hepsini zikretmedim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

353) Bir Babanın Mal Bağışlarken Çocukları Arasında Ayırım Yapmasının Doğru Olmadığı

1777. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ*'nın anlattığına göre, babası onu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e götürdü ve:
– Ben, sahip olduğum bir köleyi bu oğluma verdim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Buna verdiğini diğer çocuklarına da verdin mi?"* diye sordu. Babam Beşir:
– Hayır, vermedim, dedi. *Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"O halde hibenden dön"* buyurdu.
Müslim'in bir rivayetine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Bu hibeyi çocuklarının hepsine yaptın mı?"* buyurdu. Beşir:
– Hayır, yapmadım, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:
– *"Allah'tan korkunuz; çocuklarınız arasında adaletli davranınız"* buyurdu. Bunun üzerine babam hibesinden döndü ve derhal o bağışını geri aldı.[1]
Müslim'in bir başka rivayetine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ey Beşir! Bundan başka oğlun var mı?"* diye sordu. Beşir:
– Evet, var, dedi. Peygamberimiz:
– *"Buna verdiğin gibi onlara da verdin mi?"* buyurdu. Beşir:
– Hayır, vermedim, dedi. Bunun üzerine:
– *"O halde beni şahit tutma; çünkü ben bir zulme şahit olamam"* buyurdu.[2]

Müslim'in bir başka rivayetinde, Hz. Peygamber:
"Beni bir zulme şahit kılma" buyurdu.[3]

Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde, Peygamberimiz:
"Bu bağışına benden başkasını şahit göster" buyurdu ve:
– "Çocuklarının sana iyilik yapmada eşit olmaları seni sevindirir mi?" diye sordu. Beşir:
– Elbette, evet, cevabını verdi.
– *"O halde (aralarında sen de eşit davran) böyle yapma"* buyurdu.[4]

* Çocuklar arasında ayrıcalıklı davranışlar aile düzenini bozduğu gibi kardeşler ve ana-baba arasındaki sevgi ve muhabbeti de noksanlaştırır ve pek çok münakaşalara sebep olur. Her ana ve baba miras ve bağış konularında çocuklarına eşit davranmak durumundadır. Böyle bir zulme şahit olmak da iyi değildir. Müslüman her zaman ve herkese karşı adil ve insaflı olmalıdır, zulme düşmemelidir. [5]

---

[1] Müslim, Hibât 13.
[2] Müslim, Hibât 14.
[3] Müslim, Hibât 16.
[4] Müslim, Hibât 17.
Buhârî, Hibe 12, Şehâdât 9; Müslim, Hibât 9, 10, 14, 17, 18. Ayrıca bk. Tirmizî, Ahkâm 30; Nesâî, Nihal 1; İbni Mâce, Hibât 1.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 518.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Lafzî Mütevatir:

Lafiz ve anlam birliği içinde nakledilen mütevatir haberdir. Meselâ; *"Kim bilerek bana yalan söz isnat ederse, cehennemdeki yerini hazırlasın"*[1] hadisi, tevatür derecesinde kalabalık bir sahabe topluluğunca aynı lafizlarla rivayet edilmiştir.

---

[1] Buhârî, İlim: 38; Müslim, Zühd: 72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Raviyi Tanımak İçin Yapılan Seyahatler:

İlmî seyahatlerde düşünülmüş olan ana gayelerden biri budur. Hadîsleri rivâyet eden şahıslar kısaca adalet ve zabt denen vasıflar yönüyle araştırılarak kendilerine ne derece itimad edilebileceği ortaya çıkarılmıştır. Bu dalda yazılan pek çok eser mevcuttur. Bir hadîsi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Kütüb-i Sitte müelliflerine kadar rivâyet eden şahıslar bu çalışmalar sayesinde bilinir, tanınır hale gelmiştir. Ravileri tanıtan bu eserler ortaya konmamış olsaydı hadîs külliyatı fazla bir değer taşımayacaktı.
İşte bu değerli çalışmalar seyahatlerle vücûda getirilmiştir. Diyar diyar dolaşan hadîsçiler, hadîs rivayet eden şahıslar hakkında bir takım araştırmalar yaparak, sorarak, görerek elde ettikleri bilgileri kitaplar halinde tanzim edip istifadeye sunmuşlardır. Bu çeşit hadîs te'lifatı, rivâyet ihtiva edenlerden farklıdır. Bunlara kısaca cerh ve tâdil eserleri denir.
Büyük hadîsçiler normalde hem rivâyetler üzerine hem de râviler üzerine eser vermişlerdir. Aslında rivâyet ilmi ile râvi ilmini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Meslekten muhaddisler, rivâyet alacakları şahsı önce tedkik edip ne dereceye kadar güven veren bir kimse olduğunu anladıktan sonra rivayetini almıştır. Ebu'l-Âtiye der ki:
"(Hadîs rivâyet etmekte olduğu haberi kulağıma gelen) bir adamdan hadîslerini dinlemek üzere günlerce süren yolculuk yapardım. Adamın memleketine varınca ilk araştırdığım husus namazı olurdu. Eğer onun namazını kıldığını öğrenirsem orada ikâmet eder onu dinlerdim. Namazsız bulursam, dinlemeden geri dönerdim. Namazına düşkün olmayan dürüstlüğe de düşkün olmaz, beni aldatabilir derdim".
Hadîs almak veya râvi hakkında bilgi toplamak için seyahat ederek uzak yerlerden gelmiş olan muhaddîsler, hadîs rivâyet eden kimse hakkında öylesine teferruatlı ve ısrarlı sorular sorarlar, araştırmalar yaparlardı ki, bölge halkından kendisine soru sorulan kimselerin zaman zaman bu kadar soruya şaşırıp: "Yani onunla evlenmek mi istiyorsun?" diye alay ettikleri bile olurdu. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/138-139.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Lafzî Mütevatir:

Lafiz ve anlam birliği içinde nakledilen mütevatir haberdir. Meselâ; *"Kim bilerek bana yalan söz isnat ederse, cehennemdeki yerini hazırlasın"*[1] hadisi, tevatür derecesinde kalabalık bir sahabe topluluğunca aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.

---

[1] Buhârî, İlim: 38; Müslim, Zühd: 72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cennet Ehlinin Derece Bakımından En Düşüğü

122) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen rivayette, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Cennette sizden birinin en ednâ (en aşağı) konumu, ona (Allahu Teâlâ'nın):
"Dilekte bulun" demesidir. O kul da dilekte bulunur, dilekte bulunur. Sonunda (Allahu Teâlâ):
"Dilekte bulundun mu?" diye soru verir. O da:
"Evet" diye cevap verir. (Allah-u Azze ve Celle de):
"Dileklerinin hepsi ve bir o kadarı senindir" diye buyurur."[1]

***

123) Abdullah bin Mesud (r.a.)'dan gelen rivayette Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Cennete son girecek olan ve cehennemden son çıkacak olan adam emekliye emekliye çıkar. Rabbi ona:
"Haydi Cennete gir" diye buyurur. O da:
"Ey Rabbim! Cennet dopdoludur." der. Bunu ona üç defa daha söyler. Ve her defasında "Cennet dopdoludur" diye cevap verir. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Sana 'on defa' dünyanın misli kadar vardır." diye buyurur."[2]
v Müslim'de (186) gelen bir lafızda Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Ben cehennem ehlinden son çıkacak ve cennet ehlinden cennete son girecek olan adamı biliyorum. Bu kimse cehennemden emekliye emekliye çıkıverir. Allahu Teâlâ ona:
"Git, cennete gir" diye buyurur. O da Cennete gider, ona öyle gelir ki Cennet dopdoludur. Dönüp:
"Ey Rabbim! Cenneti dopdolu buldum." der. Allahu Teâlâ ona:
"Git cennete gir" diye buyurur. O da Cennete gider. (Yine) Cenneti dopdolu görür. Dönüp:
"Ya Rabbi! Cenneti dopdolu gördüm" diye cevap verir. Yüce Allah (yine) ona:
"Git cennete gir" dünya kadar ve dünyanın on misli kadarı senindir. Ya da 'dünyanın on misli senindir' diye buyurur. O da:
"Sen yegâne Melik (otoriter, hâkim) olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun? Ya da bana gülüyor musun?" der.
Ravi der ki: "Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah (s.a.s.)'in gerideki dişleri ortaya çıkana kadar güldüğünü gördüm. (Sahabeler arasında): "İşte Cennet ehlinin en aşağı menzil (konum) sahibi işte bu kimsedir" denirdi."
v Yine Müslim'de (309/186) Dmaş yoluyla gelen, onun da İbrahim'den onun da Ubeyde'den, onun da Abdullah'tan gelen rivayette Resûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Ben cehennem ehlinden son çıkacak ve cennete son girecek adamı biliyorum. Bu adam cehennemden emekliye emekliye çıkar. Kendisine:
"Haydi yürü! Cennete gir" denilir. O da cennete doğru gider ve orada insanları evlere, köşklere vs... konduklarını (boş olmadığını) gördü. Bunun üzerine kendisine:
"Senin de orada bulunduğun zamanı hatırlıyor musun?" denildi. O da:
"Evet" dedi. yine ona:
"Dilekte bulun" denilir. O da dilekte bulunur sonra kendisine:
"Sana dilekte bulunduğun ve dünyanın en katı kadarı vardır." denildi. Adam da:
"Sen yegâne Melik (otoriter, hakim) olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun?" dedi.
Ravi der ki: "Resûlullah'ı (s.a.s.) gördüm. Gerideki dişleri gözükene dek güldü."

***

---

[1] Müslim (182/301).
[2] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (7511).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİBİR VE UCUB BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA:
Bencillik Girdabı

KİBİR VE UCUB BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Kibir, büyüklük, ululuk manasına gelir. Dinî bir tabir olarak, kişinin kulluk edebine uymayacak şekilde kendisini diğer insanlara karşı ululaması, onları hakir görmesidir. Aslında insanın Allah'ın bir mahluku olarak, diğer mahlukata karşı da büyüklenmeye hakkı yoktur. Kul ve mahluk olma cihetiyle bir eşitlik mevcuttur. Ancak Allah Teala hazretleri, insana, hilafet ve emanet gibi bazı ziyade mesuliyetler vererek, bunun gereği olarak diğer mahlukata karşı bir kısım imtiyazlar vermiştir; akıl ve irade sahibidir, diğer mahluklar üzerinde tasarruf yetkisi vardır. Bu imtiyazları onu hayvanata karşı kibre değil, Cenab-ı Hakk'a karşı şükre ve hamde sevketmelidir. Tıpkı meyveli bir ağacın yerlere eğilmesi gibi, insanî imtiyazlara sahip beşeriyetin, Allah'ın huzurunda rükû-u tevazuya eğilmesi, secde-i şükr ve hamde kapanması gerekir, tekebbüre gitmesi değil.
İmam Gazâlî'ye göre, "kibr, "batınî ve "zahirî" olmak üzere ikiye ayrılır: Batınî kibir nefsin derinliklerinde ruhî bir ahlaktır. Zahirî bir kibir ise dışa akseden, azalarda görülen kibirdir. Esasen en doğrusu, içteki ahlaka kibir demektir. Zahirdeki hareketler kaynağını içtekinden alır. Dıştaki hareketleri meydana getiren zaten bu iç ahlaktır. Bu sebeple, hastalık azalarında kendini gösterince, kibirlendi denir. Görünmediği zaman "o kibirlidir" denir. Şu halde kibrin aslı insan tabiatındaki ahlaktır. Bu da kendisini başkasına üstün gösterme arzusudur."
Dinimiz, her hayrın, her fazilet ve üstünlüğün Allah'tan geldiğini tedris eder. Bu sebeple kişinin mazhar olduğu bazı faziletler sebebiyle hemcinsine karşı büyüklenmesini, bu nimetlere nankörlük kabul eder, onu asıl veren Allah'tan gaflet alâmeti bilir. Bu sebeple kibir, şiddetle reddedilen, kınanan huylardan biridir. Meseleye Kur'an-ı Kerim'in müteaddit ayetlerle yer vermesi de kibrin din nazarında ne kadar kötü olduğunu anlamaya yeterlidir. Birkaç ayetin mealini kaydediyoruz:
"Yeryüzünde haksızlıkla kibirlenenleri ayetlerimden çevireceğim" (A'raf 146).
"Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini mühürler" (Mü'min 35).
"(Peygamberler hep) futuhat istediler. (Buna kavuştular.) Hakka karşı alabildiğine inad eden her mütekebbir zorba ise nihayet hüsrana uğradı" (İbrahim 15).
"(Allah) o büyüklük taslayanları sevmez" (Nahl 23).
"Andolsun ki (kâfirler), kendi kendilerine büyüklenmişler, azgınlıkta pek ileri gitmişlerdi" (Furkan 21).
"Bana kulluk etmeyi kibirlerine yedirmeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir" (Mü'min 60)
"Yeryüzünde büyüklük taslayarak yürüme. Sen ne yeri yarabilir, ne de dağlarla boy ölçüşebilirsin. Bütün bunlar, Rabbinin katında çirkin sayılan günahlardır" (İsra 37-38).
"İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Allah kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi şüphesiz ki sevmez" (Lokman 18).
Kur'an-ı Kerim'de kibre bu kadar yer verilmesinin sebebi, bunun küfrü tazammun etmesindendir. Çünkü büyüklük, izzet, azamet ve üstünlük sadece Allah'a yaraşır. Hiçbir şeye gücü yetmeyen, herşeyini Allah'a borçlu olan biçare insanın kibir ne haddine! Kul kibirlendiği vakit, sırf Allah'a yaraşan bir sıfatta Allah'a karşı münazaaya, yarışa girmiş olmaktadır. Gazâlî bu davranışı, bir hizmetçinin padişahın tacını giyerek onun tahtına oturup hükmetmeye kalkmasına benzetir. "Bir uşak için, bundan daha büyük bir cür'et, bundan daha vahim bir cinayet olur mu?" der ve: "Şüphesiz bu uşak, padişahın en ağır cezasını hak eder" diye hükmeder. Nitekim kaydedeceğimiz ilk hadiste, Rab Teala hazretleri: "Azamet benim gömleğim, ululuk benim cübbemdir. Kim benimle bu hususta ortaklığa kalkışırsa, ben onun belini kırarım" buyurmuştur.
Kibirin zıddı tevazudur. Tevazuyu alçak gönüllülük olarak ifade eder isek de, esas itibariyle mazhar olunan nimetleri Allah'tan bilmeyi ifade eder. İslam büyükleri, tevazunun insanları yücelteceğini, kibrin de alçaltacağını kabul eder. Hz. Ömer şöyle buyurmuştur: "Alçak gönüllü, mütevazi ol ki, Allah seni yüceltsin. Kul kibirlenip böbürlendiği zaman Allah Teala hazretleri onu alçaltır ve bir melek: "Uzak ol! Allah seni uzaklaştırsın!" der. Kibirli insan kendi kendini büyük görürse de herkesin nazarında düşük, hatta domuzdan daha adidir" demiştir. Bu manayı, Ka'b (radıyallahu anh) bir başka üslubla ifade etmiştir: "Allah kime dünyalıktan bir nimet verdi de, adam bu nimetin şükrünü ödedi ve tevazuunu gösterdi ise, Allah Teala o nimetin menfaatini dünyada ona gösterdiği gibi, ahirette de derecesini yükseltir. Fakat verdiği nimete şükretmez ve tevazu göstermezse, Allah Teala, dünyada o nimetten ona bir kâr sağlamadığı gibi ahirette de ona cehennemden bir kapı açar; dilerse affeder, dilerse azab eder."
Kibir, Gazâlî'ye göre, Allah'a, peygamberlere ve diğer insanlara karşı yapılır. Her üçü de mezmun ise de, en kötüsü Allah'a karşı olandır. Bediüzzaman, insanların diğer mahlukata karşı da kibre düşebileceğini ifade eder: "Ey insan! Kur'an'ın desatirindendir (düsturlarındandır) ki, Cenab-ı Hakk'ın masivasından (mahlukatından) hiçbir şeyi, O'na taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme. Hem sen kendini hiçbir şeyden, tekebbür edecek derecede büyük tutma. Çünkü mahlukat, mabudiyetten uzaklık noktasında müsavi oldukları gibi, mahlukiyet nisbetinde de birdirler."
Kibir ve tevazu meselelerine zaman zaman temas eden Bediüzzaman, kibirin asıl kaynağının insandaki küçüklük olduğunu ifade eder. Ona göre: "...Sığar-ı nefs, tekebbürün menbaıdır. Zaaf, gururun madenidir..." Bu temel düşünceden hareketle: "Büyük görünme küçülürsün" der ve devam eder:
"Ey enesi (benliği) çifteli, kafası da kibirli,
Şu mizanı bilmeli: "Her adam için elbet,
Cemiyet-i beşerde, içtimâî binada,
Görmekgörünmek için şu mertebe denilen,
Bir penceresi var. Ger pencere,
Kamet-i kıymetinden (boyundan) yüksekse,
Tekebbürle tetâvül edecek, uzanacak.
Ger pencere, kamet-i himmetinden alçaksa,
Tevazula tekavvüs edecek (bükülüp) eğilecek.
Kamillerde, büyüklük mikyasıdır, küçüklük,
Nâkıslarda, küçüklük mizanıdır büyüklür (tekebbür)."
Tekebbür kötü, tevazu iyi olmakla birlikte, Bediüzzaman bunların kullanılacağı yerin iyi tayin edilmesine dikkat çeker: "Zaifin kavîye karşı izzet-i nefsi, kavide tekebbür olur; kavînin zaife karşı tevazuu, zaifte tezellül olur. Bir ulü'l-emrin (amirin) makamında ciddiyeti vardır; mahviyeti, zillettir, hanesindeki ciddiyeti, kibirdir, mahviyeti tevazudur..."
Ucb'a gelince, bu kibre yakın mezmum bir haslet ise de, kibrden biraz farklıdır. Ucb'u "kendini bir şey sanmak, kendini beğenmek, amele güvenmek, yaptığı hayırların kendini mutlaka kurtaracağı inancında olmak" şeklinde tarif edebiliriz. Esasen ucb, lügat olarak beğenmek, hoşlanmak, hoşa gitmek manasına gelir.
Gazâlî, ucbla kibir arasını tefrikte şöyle bir açıklama sunar: "Ucb, mutlak surette kendini beğenmek, kibir ise, kendisini başkasından üstün görmektir. Her ucub sahibi mütekebbir olmaz. Çünkü çok defa insan kendisini beğenir, fakat başkasını da kendisinden üstün görebilir ve ona karşı kibretmez."
Kur'an'da ucuba temas eden ayetlerden biri, Müslümanların Huneyn Savaşı sırasında halet-i ruhiyelerini örnek verir. Huneyn Savaşı, Mekke' nin fethinden sonra 12 bin kişilik bir kuvvetle yapılan bir savaştı. İlk defa Müslümanlar böyle bir sayıya ulaşınca bu durum, Müslümanları ucba sevketmişti. Bir askerin: "Benî Şeyban'la karşılaşacak bile olsak ehemmiyeti yok. Bugün kimse bize azlığımız sebebiyle galebe çalamaz" dediği rivayet olunur. Hz. Ebu Bekr de: "Ey Allah'ın Resulü, bugün artık bize azlık sebebiyle galebe çalınamaz" demiştir. İşte bu halet-i ruhiyeyi: "Muhakkak ki Allah pek çok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O gün çokluğunuza güvenmiştiniz. Fakat bu size fayda vermedi. Yeryüzü o kadar genişliğiyle beraber, size dar geldi ve arkanızı dönüp gittiniz" (Tevbe 25) mealindeki ayet tescil etmektedir. Ayet-i kerime, sayıca çokluğa güvenip, harbin şartlarına riayet etmeyen, zaferin Allah'tan geldiği gerçeğinden gaflete düşen Müslümanların, bu çokluğa rağmen ilk karşılaşmada bozguna uğrayıp kaçtıklarını belirtmektedir. Bir başka ayet de kâfirlerin de kal'a ve maddî güçlerine güvenmelerine temas eder: "..Halbuki onlar, kal'alarının kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın azabı onlara beklemedikleri yerden geldi" (Haşr 2).
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Üç şey helak edicidir: İtaat edilen aşırı cimrilik, uyulan hevesat ve kişinin kendini beğenmesi (ucb)."
Ayet-i kerimede, "Nefislerinizi temize çıkarmayın (kusursuz addetmeyin)" (Necm 32) buyrulmuştur.
Hadislerin verdiği derse göre, kişiye günah olarak ucb yeterlidir. Hatta kişinin, kendini günahsız bilme günahına düşmektense, günah işleyip tevbe etmesi daha iyidir: "Siz hiç günah işlememiş olsanız, ben onun daha büyüğünden sizin için korkarım: O da ucubtur, ucubtur."
Kibre düşen kimsenin haliyle ilgili bir tasviri Gazâlî'den sunup, bu mevzuda daha fazla bilgi için onun ölmez eseri İhya'yı tavsiye edeceğiz (Ahmed Serdaroğlu tercümesi 3, 718-808).
"Kişi ne zaman başkasına nisbetle kendini büyük görürse, başkasını kendisinden düşük, hakir ve alçak görmeğe başlar. Onu yanına yaklaştırmak istemez, meclisine almaz. Onu, karşısında bir hizmetçi gibi görmek ister. Hatta hizmetçi olarak da kendisini kabul etmeyebilir ve onu hizmetçi olarak da karşısında görmek istemez. Şayet kibri biraz daha hafif ise, müsavi olmasından çekinir, yanyana gidemeyecekleri dar yollarda ve meclislerde öne geçer, onun selam vermesini bekler. Kendinin ihtiyacına bakmakta kusur ederse,

neden böyle yaptın diye ona hayret eder. Karşısına çıktığı zaman onu muhatab almak istemez. Va'zu nasihatini dinlemez. Kendisine bir şey iade etse kızar. Muallimlik yaparsa talebelere hoş davranmaz. Onlara hakaret eder. Onlarla alay eder ve kendi işinde çalıştırır. Avama bakışları, hayvana bakışlarından farklı olmaz. Hülasa, kibirli adamın, sayılamayacak kadar çok çeşitli tavır ve davranışları vardır. Bunları herkes anlayabileceği için, burada sayılmalarına lüzum yoktur.
İşte bu kibirdir. Kibrin afetleri büyük, gaileleri pek çoktur. Havassın çoğu kibirden helaka gider. Avam şöyle dursun, abid, zahid ve alimlerin çoğu da kibir hastalığından kurtulamazlar. Kibrin doğurduğu felaket nasıl büyük olmasın ki? Resul-i Ekrem: "Kalbinde zerre kadar kibir olan cennete giremez" buyurmuştur.
Ölçüler'deki kibir üzerine yazılan yazı da dikkat çekicidir. Faydalı olur mülahazası ile onu buraya alıyoruz.[1] Böyle bir satır yok.

Bencillik Girdabı

İnsana bahşedilen benlik emaneti, en büyük gerçeği tanıyıp bulma yolunda ona verilmiş mukaddes bir armağandır. Vazife biter bitmez de taşa çalınıp kırılması gerekli olan bir armağandır. Böyle yapılmadığı takdirde kabarır, şişer ve sahibini yutacak bir ifrit haline gelir. Fert, onunla Yüce Yaratıcı'yı, O'nun kudretinin, ilminin, iradesinin sonsuzluğunu; eksiklik ve kusurların O'nun semtine sokulamayacağını idrâk edecek, sonra da sinesinde tutuşturduğu marifet ve muhabbet ateşiyle onu eritip bitirecek; sadece Yüce Yaratıcı'nın varlığıyla bakıp görecek; O'nunla düşünüp O'nunla bilecek ve sadece O'nunla soluyacaktır.Hep bencil olarak kalıp gitme, Hakk'ı görüp bilememenin, sonsuzluk yolunda mesafe alamamanın ve gözleri bağlı, aynı yerde dönüp durmanın ifadesidir. Devamlı benlik hesabına düşünenler, benlikle oturup kalkanlar, aradıklarını "ego"nun karanlık atmosferinde arayanlar, yıllarca deretepe demeden aşıp gitseler de bir çuvaldız boyu yol alamazlar.Yapılan işler, işlerin en ağırı, en yorucusu dahi olsa, benlik hesabına yapıldığı takdirde kat'iyyen fazilet va'detmez ve İlahî Dergâh'ta kabul göremez. Kendini aşmamış, benliğine bıçak çalıp parçalayamamış, basireti bağlı kimselerin ötelere doğru her hamlesi bir avunma ve aldatmaca, her fedakârlığı da bir akılsızlıktır.Bencillik, şeytanî bir sıfat olduğundan, ona kapılanların, şeytanın akibetine uğrayacağından şüphe edilmemelidir. Şeytanın mazeret ve müdâfaaları bile, gümgüm birer benlik melodisidir. Adem Nebi (a.s.), ufkunun karardığı bir anda, gözyaşlarından yepyeni bulutlar meydana getirerek onunla gönül ateşini, hasret ateşini söndürmeye çalışmasına karşılık, İblis, her kelimesi gurur ve inat, her ifadesi saygısızlık, mazeretler sayıp döküyordu.Benliğin ilimden kaynaklananı, servet ve iktidarla ortaya çıkanı, zekâ ile, cemâl ile şişip büyüyeni ve daha birçok çeşidi vardır... Bu sıfatlardan hiçbiri, insanın zâtî malı olmadığından, bu husustaki bir iddia, hakiki Mal Sahibi'nin gazabına bir vesile ve dâvetiye sayılmış ve bu mağrur ruhların helâkiyle neticelenmiştir.
Ferdin şahsî dünyasını tesir altına alan "ego", bir cemaat benliğiyle de omuz-omuza verince, bütün bütün devleşir ve mütecaviz bir ifrit haline gelir. Artık böyle azgınlaşmış bir ruhun elinde en hayırlı şeyler dahi simsiyah bir bulut kesilir ve etrafa gülle, bomba yağdırmaya başlar. Evet böylelerinin elinde, ilim, bir yalancı ışık; servet, çalım ve cakaya vesile; gönül, bir çiyan yatağı; cemâl, çevreye ekşilik saçan bir gam sayfası; zekâ, başkalarını hafife alan uğursuz bir şaklaban hâlini alır.Öteden beri felsefe, benliği; peygamberlik de, hakkı ve mahviyeti temsil etmiştir. Evvelkilerin yolunda; şüpheler, tereddütler, aldatmalar, şiddet ve hiddetler aysberglerin birbiriyle çarpışmaları gibi korkunç müsademelerle dağılıp parçalanmalarına karşılık; ikincilerin yolunda; aydınlıklar, gönül inşirâhları, birbirinin imdâdına koşmalar ve birbirini desteklemeler vardır.Her fırsatta kendini etrafa anlatma ruh haleti, fertte bir eksiklik ve aşağılık duygusunun ifadesidir. Böyleleri, iyi bir ruh terbiyesiyle varlıklarını gerçek Mal Sahibi'ne fedâ edecekleri güne kadar da bu durum sürer gider. Bunların her işi bir çalım, her ifadeleri gürülgürül benlik, her mahviyyet ve tevazûları da ya bir riyâ, ya da kendilerini başkalarına anlattırabilme yatırımıdır. Bin nefrin haknâşinas(53) bencillere!(54)

?5217 ?1? ?? ??? ????? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ?????? ?????????????? ????????? ????????? ???????? ?????? ????????? ??????? ????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (5217)- Ebu Said ve Ebu Hureyre (radıyallahu anhümâ) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri şöyle dedi: "Büyüklük ridamdır, izzet de izarımdır. Kim bu iki şeyde benimle niza ederse ona azab veririm." [Müslim, Birr 136; Ebu Davud, Libas 29, (4090).][2]

AÇIKLAMA:

1- Buradaki hadis metni, Müslim ve Ebu Davud'da mevcut metinlere tamamen tevafuk etmez. Ebu Davud'da ?????? yerine ????????? kelimesi vardır. İzz: İzzet ve şeref, azamet ve ululuk manasına gelir. Şu halde ululuk, şeref, yücelik gibi sıfatlar hakiki manasıyla Allah'a aittir. Kul tevazuyu unutarak bu duygulara kapılmamalıdır.
2- İzar gömlek, rida da gömlek üzerine giyilen şeydir. Eskilerde kaftan denilmiş ise de, günümüz örfünde kaftan çok müsta'mel değildir.
Şeref ve ululuğun Allah'a mahsus olduğu, onlar gömlek ve kaftana benzetilerek ifade edilmiştir. Hattâbi, Allah'ın sıfatı izzet ve azamet, kulun sıfatı da tevazu ve tezellül olması sebebiyle, kulun Allah'a mahsus sıfatları kendine mal etmesinin caiz olmadığını belirtir.[3]

?5218 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ????????? ???? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ??????. ?????? ??????: ???? ????????? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ????????? ????????? ??????: ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ??????????? ????????? ?????? ???????? ???????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

2. (5218)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kalbinde zerre miktar kibir bulunan kimse asla cennete girmeyecektir!" buyurmuştu. Bir adam: "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Allah Teala hazretleri güzeldir, güzelliği sever! Kibir ise hakkın ibtali, insanların tahkiridir" buyurdular."[4]

?5219 ?3? ??? ????:]? ???????? ??????? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ??? ???????? ????????? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????[.??????? ?????? ??? ??? ????? ?????? ???????? ???? ??“????.»???? ??????« ????.?»????? ??????« ???????? .

3. (5219)- Bir diğer rivayette: "Kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunan bir kimse cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse de cennete girmez." buyrulmuştur. [Müslim, İman 147; Ebu Davud, Edeb 29, (4091); Tirmizî, Birr 61, (1999).][5]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada kalbinde kibir taşıyanların cennete giremeyeceklerini kesin bir üslubla ifade etmektedir. Hattâbi bu ifadeyi iki surette açıklamıştır: "Bu hadisteki kibirden murad küfürdür. Yani kişi iman etme hususunda tekebbüre düşerek, imandan kaçınır. Haliyle bu şekilde ölen, küfür üzere ölmüştür, cennete giremez."
Hadisten maksad cennete giren kimsenin kalbinde oraya girerken kibir kalmaz demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Biz onların kalbindeki her türlü kini çıkarırız" (Hicr 47) buyrulmuştur."
Nevevî, Hattâbî'nin bu te'vilini yeterince isabetli bulmaz. Hadisin, herkesçe bilinen ve başkalarını küçük görmekten ibaret olan kibirlenmekten yasaklamak için varid olduğunu, dolayısıyla kibir kelimesinin bu manadan ve hadisin de belirtilen maksaddan uzaklaştırılmaması gerektiğini söyler.
Umumiyetle benimsenen manaya göre, kibir sahibi, bu kibrin cezasını çekip, onun günahından temizlenmeden cennete giremez demektir. Yani kibir cezayı gerektiren bir haldir. Bu hal mutlaka ceza ile temizlenir, bu temizlik olmadan kul cennete giremez.
Ne var ki Allah her çeşit günahı affetmeyeceği hususunda bir kayıt da mevcut değildir. Öyleyse hadisi "Allah'ın affetmemesi halinde, kibir sebebiyle ateşte ceza çekmeden hiç kimse cennete giremez" diye anlamak en makbuldür. Zira kalbinde hardal tanesi kadar imanı olan kimse ebedî cehennemde kalmayacağına göre, sırf kibir, ebedî cehennem vesilesi olmamalıdır.
2- Hadiste, güzel giyinmeyi sevdiğini söyleyen sahabinin ismi ihtilaflıdır. Nevevî, Malik, İbnu Mürare er-Rahavî olduğunu, el-Kadi İyaz' dan naklen kaydeder. Bazı muhakkiklerin Ebu Reyhâne Şem'ûn, Rebiatu'bnu Amir, Sevad İbnu Amr, Muaz İbnu Cebel, Abdullah İbnu Amr İbni'l-As, Harim İbnu Fatik gibi başka isimleri zikrettiğini de kaydeder.
3- 5219 numaralı hadiste, kalbinde hardal tanesi kadar imanı bulunan kimsenin cehenneme girmeyeceği belirtilmektedir. Alimler bunu "kâfirler gibi ebedî olarak cehennemde kalmaz" şeklinde anlamışlardır. Çünkü "imanla birlikte bir kısım günahları, zulümleri bulunabilir. O günahlarından af yahut ceza çekmeden kurtulamayacağına göre, hadisin kâfirler gibi ebedî cehennemde kalacak şekilde" diye kayıtlanması gerekir.
4- Hadiste "Allah'ın güzeli ve güzelliği sevdiği" de ifade edilmiştir. Bunun manası da alimlerce farklı şekillerde anlaşılmıştır. Bu husustaki ihtilaf, cemil isminin Kur'an'da ve mütevatir hadiste gelmemiş olmasından ileri gelir. Kat'î nasla sabit olmayan, haber-i vahidle gelen bir ismi Allah'a izafe edebilir miyiz, edemez miyiz, haber-i vahidle itikad sabit

olur mu, olmaz mı ihtilafına dayanır. Bu sebeple bazı te'villerde cemilin Allah'a izafesi sabit olan bazı isimlere hamledildiği görülür:
Birkısmı: "Her emri güzeldir. Nitekim güzel isimler (el-Esmau'l-Hüsna) O'nun, cemal ve kemal sıfatları da O'nundur" demiştir.
Bazıları: "Kerim ismi, mükrim (ikram eden); Semi ismi müsmî (işittiren) manasına geldiği gibi, Cemil ismi de mücmil yani güzellik veren manasına gelir" demiştir.
Kuşeyrî, cemil isminin celil yani büyük manasında olduğunu söylemiştir.
Hattâbî, cemilin nur ve güzelliğin sahibi manasında kullanıldığını söylemiştir.
Bazı alimler cemili "Size karşı fiilleri lütufkâr ve güzeldir, size az amel teklif eder, teklif ettiklerini îfada size yardımcı olur, îfa edene ecrini bol kılar" diye anlamıştır.
Nevevî, ulemadan bir kısmının bu "cemil" isminin, haber-i vahidle sabit olsa bile Allah'a izafesinin caiz olduğunu söylediğini nakleder.
İmamu'l-Harameyn, sahih nassla, şeriatta sabit olan şeyi kabul etmek gerektiğine, haram ve helalin bu yolla kesinlik kazanacağına, şeriatta haram mı helal mi olduğu hususunda kesin bir hüküm bulunmayan şeylerde haram veya helal hükmüne gidilemeyeceğine dikkat çektikten sonra, Allah'a bir isim izafesi meselesinde, kat'î bir delilin şart olmadığını, ilim iktiza etmeyen, amel iktiza eden bir delille de Allah'a isim izafe edilebileceğini söyler.
Hülasa, Allah Teala hazretlerini, şer'an varid olmayan fakat yasak da edilemeyen kemal, celal ve medih sıfatıyla tavsif etmenin caiz olup olmadığında Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebi ihtilaf etmiştir. Bir kısmı bunu caiz görmüş, bir kısmı görmemiştir. Bunda esas Kur'an veya mütevatir hadis veya icma ile sabit olmaktır. Eğer bir isim, haber-i vahidle sabit ise, bu ihtilaflıdır. Böyle bir isimle Allah'ın tavsifini bazıları caiz görürken, bazıları reddeder. Kabul edenler: "Böyle bir isimle dua ve sena, onunla amel babındandır. Esasen haber-i vahidle amel caizdir" demiştir. Reddedenler bunun Allah hakkında caiz ve caiz olmayan (müstakil) şeye itikad meselesine girdiğini, bu meselede ise kesin delilin esas alındığını söylerler. Bunlara göre Allah'a bir isim nisbet etmek kesin delille mümkündür.
Kadı İyaz, bu münakaşaya, Cemil ismini Allah'a nisbetin caiz olacağı kanaatiyle katılır. Der ki: "Bu mesele hem "amel"e, hem de "güzel isimler Allah'a mahsustur, ona bu isimlerle dua edin" (A'raf 180) mealindeki ayete şamildir."
Görüleceği üzere, haramhelal hükmü için şeriatten kesin nassın varlığını şart koşan Ehl-i Sünnet uleması bu meselede, caiz değil veya helalharam diye kesin hükümde bulunmaya karşı ihtiyatı tercih etmiştir.[6]

?5220 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? ???? ?????????? # ??????: ????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??? ?????? ????? ??? ??????? ??? ?????????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????? ??? ??????? ??????? ?????: ?? ???????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??? ????.»??????????« ?? ???? ????? ???? ???? ???? ??????: ????? ?????? ?? ???? .

4. (5220)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yakışıklı bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ben güzelliği seviyorum. Gördüğünüz gibi bana güzellik de verilmiş. Kimsenin beni, ayakkabı bağı bile olsa bu hususta geçmesinden hoşlanmıyorum. Ey Allah'ın Resulü! Bu (haram olan) kibre girer mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır! buyurdular. Ancak kibr, hakkı ibtal, halkı tahkirdir!" [Ebu Davud, Libas 29, (4092).][7]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde güzel giyinmenin ayakkabı bağına varıncaya kadar her hususta güzel olmaya, güzellikle başkasını geçmeye çalışmanın günah olan kibre girmediğini ifade buyurmaktadır.
Hadiste ayrıca, kibrin ne olduğu açıklanmaktadır. Buna göre kibir hakkın iptali, insanların tahkiridir. Şu halde kibre düşen insanda iki büyük hata zuhur etmektedir:
1) Hakkın iptali: Allah'tan gelen nimeti kendinden bilerek Allah'ın hakkını iptal. Buna küfran-ı nimet de denilebilir.
2) İnsanları hakir görme. Bu önceki duygunun bir başka tezahürüdür. Mazhar olunan nimet sebebiyle, o nimete eremeyenleri küçük görmek.
Hadis, her iki duyguyu da yasaklamaktadır.[8]

?5221 ?5? ??? ??????? ?? ??????? ?? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? # ?????:]???????? ?????????????????? ???????? ???????? ?????? ???????????? ?????????? ???????? ??? ????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?? ???????? ??????? ???? ??????? ?????????? ????? ?‘???????: ?????????? ???? ???????? ???? ???????: ??????? ??????????[. ????? ??????? .

5. (5221)- Amr İbnu Şuayb an ebihî an ceddîhi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, mütekebbirler küçük karıncalar gibi haşrolunurlar. Onları her yönden zillet bürümüştür. Cehennemde Bûles denen bir hapishaneye sevkedilirler. Ateşlerin ateşi onları bürür. Cehennem ehlinin irinleri kendilerine içecek olarak verilir. Bu içeceğe tînetu'lhabal denir." [Tirmizî, Kıyamet 48, (2494).][9]

?5222 ?6? ??? ???????? ???? ?‘????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ???????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?? ?????????????? ?????????? ??? ??????????[. ????? ???????.»??????? ??????????« ?? ????? ?????? .

6. (5222)- Selemetu'bnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişi kendisini (halktan büyük görüp) uzak tuta tuta cebbarlar arasına kaydedilir de onların başına gelen musibete duçar olur." [Tirmizî, Birr 61, (2001).] [10]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir kimsenin, insanlardan, onları küçük görerek mesafeli dura dura, cebbarlar yani zalimler sınıfına geçeceğini haber vermektedir. Bu husus, eşyanın tabiatına uygundur. Çünkü, mesafeli durmak bir alışkanlık haline gelir. Halbuki dinimiz, cemaati, sıla-i rahmi, selamlaşmayı, büyükleri ziyaret ve karşılıklı hediyeleşmeyi vs. emrederek, kişinin insanlarla kaynaşmasını emretmektedir. Uzlet normalde tavsiye edilmez. İnzivayı çok sıkı şartlarla dinimiz tecviz eder.
Şu halde, insanlara karşı uzak duran kimseler, Firavun, Nemrud, Şeddad gibi zalim cebbarlar defterine ismiyle resmiyle geçme ve onların maruz kaldığı dünyevî musibetlerle ve uhrevî cezalarla karşılaşma tehlikesiyle başbaşadırlar. el-İyazu billah.[11]

?5223 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????????? ???????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ??? ??????????? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ????????? ????????? ????????. ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????????????? ?????? ???? ???????? ??????? ??? ??????? ???????. ????????? ????????? ????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????[. ????? ??? ???? ????????? ??? ??? ???? ?? ?????.»????????? ??????????????« ??? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????: ????? .

7. (5223)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanlar, ya cehennem kömüründen başka bir şey olmayan ölmüş ecdadlarıyla övünmekten vazgeçerler, yahut da Allah katında, burnuyla pislik yuvarlayan mayıs böceğinden daha adi bir derekeye düşerler. Allah Teala hazretleri sizlerden cahiliye kibrini temizledi. Artık o, muttaki bir mü'min yahut bedbaht bir facirdir. İnsanların hepsi Hz. Adem'in evlatlarıdır. Adem ise topraktan yaratılmıştır." [Ebu Davud, Edeb 120, (5116); Tirmizî, Menakıb (3950, 3951).][12]

AÇIKLAMA:

1- Aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerinde kabile taassubunu te'lin etmektedir. Kabile taassubu, bir cahiliye örfü olup, günümüzde ırkçılık veya faşistlik denen şeyi ifade eder. Bu, ecdadla övünmek şeklinde tezahür eder. Ecdadla tefahur etme hadisesi cahiliye Araplarında pek yaygındı. Tekasür suresi bu maksadla, kabirleri ziyaret edip sayım bile yaptıklarına dikkat çekerek, Müslümanları bu çeşit davranışlardan men eder.
Sadedinde olduğumuz hadis, ırkçıları, burunlarıyla yuvarladığı pisliği sürükleyen mayıs böceklerine teşbih buyurmakta ve son derece alçaltmaktadır. Hadisteki tehvin ve teşbihin ağırlığı, ırkçılığın İslam kardeşliğine vurduğu büyük darbe ile izah edilebilir. Hele günümüzde İslam âleminin dağınık ve perişan halinin temelinde kavmiyetçiliğin bulunduğu, hatta bu noktaya gelmeye zemin hazırlayan "Osmanlı Devleti'nin çöküşü"nde de aslında, baş amilin ırkçılık olduğu gözönüne alınınca, kavmiyetçi taassubun çok daha ağır ifadelerle tel'ininin isabetli ve yerinde olacağı anlaşılır.
2- Hattâbi, hadisten hareketle insanların iki grup teşkil ettiğini söyler. Buna göre:

1) Mü'min ve muttaki olanlar. Bunlar halk nazarında itibar sahibi olmasalar da Allah nazarında kıymetlidirler, faziletlidirler.
2) Facir (haddini tecavüz eden) ve bedbaht olanlar. Bunlar, halk nazarında itibar ve şerefli kimseler bile olsalar Allah yanında değersiz adi kimselerdir.
3- Hadisten şu mana da çıkarılmıştır: "Mütekebbir ve müftehir kimse, ya müttaki mü'min bir kimsedir, bu durumda ona hiç kimseye karşı tekebbür (büyüklenme) yakışmaz; yahut da facir, bedbaht bir kimsedir Böyle birisi Allah indinde zelildir. Zelil kimsenin tekebbür etmesi hiç uygun değildir. Öyleyse tekebbür her halukârda menfidir, merduddur."
4- Hadiste insanların esas itibariyle topraktan geldiklerine dikkat çekilmesi suretiyle de büyüklenmeye mahal olmadığı hatırlatılmaktadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Davud, et-Tayâlisi'de gelen bir rivayette şöyle buyurmuştur:
"Cahiliye devrinde ölen ecdadınızla övünmeyin. Nefsimi elinde tutan Zat'a yemin olsun, mayıs böceğinin burnuyla yuvarladığı pislik, cahiliyede ölen ecdadınızdan daha hayırlıdır."
Irkçılığın İslam'daki yeri hususunda daha önce geniş açıklama sunduk.[13]

?5224 ?8? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ??????
#: ? ???????? ?????? ?????? ??????????? ??? ???? ????? ???????? ???????? ??? ????: ??? ???? ????? ???????? ???????[. ????? ????? ? ??? ???? .

8. (5224)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah, kıyamet günü, büyüklenerek elbisesini sürüyenin yüzüne bakmayacaktır."
Bir diğer rivayette: "Elbisesini çalımla sürüyene bakmayacaktır" denmiştir. [Buharî, Libas 1, 2, 5, Fezailu'l-Ashab 5, Edeb 55; Müslim, Libas 42, (2085); Muvatta, Libas 11, (2, 914); Tirmizî, Libas 8, (1730); Nesâî, Zinet 102, (8, 206); Ebu Davud, Libas 28, (4085).][14]

AÇIKLAMA:

Hadiste ifade edilen "Allah'ın bakmaması"ndan murad, rahmettir. Yani elbisesini kibirle yerde sürüyen erkeğe Allah merhamet etmeyecek veya merhamet nazarıyla bakmayacak demektir.[15]

?5225 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???????? ?? ??????? ??????? ???????? ???? ?????? ?? ????? ??? ???????[. ????? ??? ???? .

9. (5225)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim namazda izarını (gömleğini) çalımla yere değecek kadar uzatırsa, Allah onun ne günahını affeder, ne de onu kötü amellere karşı korur." [Ebu Davud, Salat 83, (637).][16]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah, burada namazda dahi kibirle elbisesinin uzatılmasını yasaklamaktadır. Esasen erkekler için normali, elbisesinin baldırların ortasına kadar uzanmasıdır. Ancak topuklara kadar inen elbiseye de "caiz" denmiştir. Bunu taşan kıyafet erkeklere caiz değildir. Kadınların müstehab olan kıyafeti ise erkeğe caiz olandan bir karış uzun olanıdır. Bir zira' uzun olanı da onlar hakkında caiz olan kıyafettir.
Hadisten şu mana da çıkarılmıştır: "Elbisesini namazda kibirle uzatan kişi, cennetin helal, cehennemin haram olduğu kişi değildir."
Keza şöyle de denmiştir: "O kimse, helal amelde değildir. Allah indinde bir saygısı da yoktur."
2- Elbisenin namazda topukları aşağıya taşması, Ebu Hanife, Şafii ve diğer ulemaya göre mekruhtur. Sadece Malik, namazda caiz olacağını söylemiş, yürümede o da mekruh olduğuna hükmetmiştir.[17]

?5226 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ???????? ?? ?????? ????????? ???????? ????????? ???????? ????????? ?? ????????? ??? ?????? ???? ?? ?'???? ?????? ??????????? ????? ??? ?????? ???????????[. ????? ???????.»?????????« ??????: ??? ?? ????? ??????? ???? ?? ?'?? .

10. (5226)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir adam, nefsinin hoşuna giden bir takım elbise içinde saçları da yapılmış olarak giderken yürüme sırasında kibre düşmüştü ki, birden yere battı. Kıyamet kopuncaya kadar orada zorlukla batmaya devam edecek." [Buharî, Libas 5; Müslim, Libas 49, (2088).][18]

?5227 ?11? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ??????????? ??? ??????? ?????? ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????. ??????? ?????? ??????? ?????? ??????: ????????????? ?? ?????????? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ????????????? ?? ?????? ???????? ????? ???? ????????? ??? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????: ?????? ?????? ????????? ?????? ?????: ??????????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ????????????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????: ????????????? ?? ???????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ???????:]??'?????????? ?? ?????????[.

11. (5227)- Cabir İbnu Atik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıskançlıktan bir nevi var ki Allah sever; bir kısmı da var ki Allah onu sevmez. Allah'ın sevdiği kıskançlık, kişinin (mehariminden haram kılınmış bir fiil görmesi ile) şüphe halinde duyduğu kıskançlıktır. Allah'ın sevmediği kıskançlık, şüphe olmadan kıskançlık duymasıdır.
Aynı şekilde bir kısım gurur vardır ki Allah hoşlanmaz, bir kısmı da var, Allah hoşlanır. Allah Teala'nın sevdiği gurur, kişinin savaş sırasında ve sadaka verme esnasında nefsine güvenerek duyduğu gururdur. Allah'ın buğzedip sevmediği gurur ise, taşkınlık ve övünme sırasında duyduğu gururdur." [Ebu Davud, Cihad 114, (2659); Nesâî, Zekat 66, (5, 78).][19]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadisleriyle insanlardaki bazı huyların hem iyi ve hem de kötü yönlerinin olacağına dikkat çekmektedir. Bunlardan iki tanesine misal vermektedir. Kıskançlık ve gurur. Kişi, akrabalarından birinde haram bir davranış görünce, kıskançlığa düşerse bu memduh, güzel bir davranıştır. Allah Teala hazretleri bu çeşit kıskançlığı sevmektedir. Ama, yakınlarını helallerine karşı kıskanacak olursa bu caiz değildir. Allah bundan memnun kalmaz. Zira Allah'ın nikah gibi meşru yolla helal kıldığı şeye rıza göstermemiz vacibtir. Bunun aksini düşünmek cahiliye hamiyyetini Alah'ın teşriatına tercih etmek olur, el-Iyazu billah.
Gurur meselesi de böyle: Kişinin, düşman karşısında kendine güvenerek şecaata gelmesi, pervasızca atılması, düşmanı korkutur ve onu zafere götürür. Allah bu gururu sevmektedir. Keza sadaka sırasındaki gurur da daha çok vermeye sevkedeceği için Allah indinde makbul olmuştur.
Taşkınlıktaki gurur, kişinin yaptığı zulüm ve tecavüzlerle, gasb ve yağmalama gibi yasak fiilleriyle övünmesidir. Allah'ın bunu sevmeyeceği açıktır.
Övünme sırasındaki gurur ise; kendi nesebi, şerefi, malı, makamı, şecaati ve sair varlık ve imtiyazlarıyla övünmesidir. Sırf övünmek için yaptığı ikram ve cömertlikler de bu gruba girer. Allah bu çeşit gururları da sevmez.[20]

?5228 ?12? ??? ???????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????????: ??? ???????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ????? ??? ????????? #: ???? ?????? ???? ???????? ???? ???? ????????? ??????[. ????? ??????? .

12. (5228)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) demiştir ki: "Benim hakkımda "Sende kibr var" diyorsunuz. Ben eşeğe binmiş, (dikişsiz) kumaşı (elbise olarak) sarınmış, keçiyi sağmış birisiyim. Üstelik Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Bun(lar)ı yapan kimsede hiçbir kibir bulunmaz" buyurdular." [Tirmizî, Birr 61, (2002).][21]

AÇIKLAMA:

Hadis, sayılan şu üç davranışın kibirli kimselerce yapılmadığını ifade etmektedir. Eşeğe binmek, elbise olarak kumaşa sarınmak ve keçi sağmak. [22]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/19-23.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/23.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/23-24.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/24.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/24.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/24-27.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/27.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/27-28.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/28.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/28.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/29.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/29.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/29-30.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/31-32.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/32.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/33.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/33.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/34.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/34.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAN[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?

-8 **? ???? ?????? ???? ??? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ????????? ?**

"Kim Allah'tan başka İlah olmadığına şahadet getirirse, Cennet, o kimseye, vacip olur"[2]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Muâz b. Cebel[3]
2. İtbân b. Mâlik[4]
3. Ebu Zerr[5]
4. Osman b. Affân[6]
5. Ubâde ibnu's-Sâmit[7]
6. Ebu Hureyre[8]
7. Ebu Bekr es-Sıddîk[9]
8. Ömer ibnu'l-Hattâb[10]
9. Rifâa el-Cühenî[11]
10. Seleme b. Nuaym el-Eşcaî[12]
11. Süheyl b. Beyzâ'[13]
12. Şeddâd b. Evs[14]
13. Abdullah ibn Amr
14. Ebu'd-Derdâ'[15]
15. Ebu Saîd el-Hudrî[16]
16. Ebu Amre el-Ensârî[17]
17. Ebu Musa el-Eş'arî[18]
18. Enes[19]
19. Bilâl[20]
20. Cerîr b. Abdullah[21]
21. Zeyd b. Erkam[22]
22. Zeyd b. Hâlid[23]
23. Sa'd b. Ubâde[24]
24. Abdullah ibn Abbâs[25]
25. Hureym b. Fâtik[26]
26. Abdullah ibn Ömer[27]
27. Ukbe b. Âmir[28]
28. Umâre b. Ruveybe[29]
29. İmrân b. Husayn[30]
30. İyâz el-Ensârî[31]
31. Nevvâs b. Sem'ân[32]
32. Ebu Şeybe el-Hudrî[33]
33. Abdurrahman b. Avf[34]
34. Câbir b. Abdullah[35]

Toplam, 34 kişi.

(Derim ki:) Bu konuda pek çok hadis vardır. Bu hadisler, çeşitli lafızlarla gelmiştir.

Bunların bir kısmında; (biraz önce de) geçtiği üzere **? ???????? ???? ???????? ??** **"Cennet, o kimseye vacip olur"** ibaresi vardır.

Bir kısmında ise; **? ?????? ????????? ??** **"Cennete girer"** ibaresi vardır.

Bir kısmında ise; **? ??????? ????? ???????? ???????? ?** **"Allah, o kimseye Cehennemi haram kılar"** ibaresi vardır. Buna benzer daha başka gelen ibareler daha vardır.

Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Buhârî ile Müslim'in **"Sahîh"**lerinde İtbân b. Mâlik'ten rivayet ettikleri hadis şu şekildedir:

? ????? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?

"Kim Allah'tan başka İlah yoktur (Lâ ilâhe illallâh) deyip de bununla Allah'ın rızasını elde etmek isterse, 'Allah (o kimseye) Cehennemi haram kılar.'"[36]

2. Yine Buhârî ile Müslim'in, Enes'ten rivayet ettikleri hadis ise şu şekildedir:

? ??? ???? ?????? ???????? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ??????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????? ????? ???????? ?

“Bir kimse Allah’tan başka İlah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resulü olduğunu kalbinden tasdik ederek şahadet ederse, ‘Allah o kimseye Cehennemi haram kılar’”[37]

3. Yine Buhârî ile Müslim’in, Ubâde ibnu's-Sâmit’ten rivayet ettikleri hadis ise şu şekildedir:

? ???? ?????? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???????? ???????? ?

“Kim Allah’tan başka İlah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resulü olduğunu kalbinden tasdik ederek şahadet ederse, ‘Allah o kimseye Cehennemi haram kılar’”[38] (Hadisin metni, Müslim’e aittir.)

4. Yine Buhârî ile Müslim’in, Abdullah ibn Mes’ud’dan[39] rivayet ettikleri hadis ise şu şekildedir:

? ???? ????? ??? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ?

“Kim Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse, ‘Cennete girer’ ”[40]

5. Buhârî’nin, Ebu Hureyre’den rivayet ettiği hadis ise şöyledir:

? ???????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ?

“Kıyamet günü şefaatıma insanların en layık olanı, samimi bir şekilde kalbinden -yada içinden- Allah’tan başka İlah yoktur (=Lâ ilâhe illallâh) sözünü söyleyen kimsedir”

6. Bezzâr (ö. 292/904)’ın, sahih bir senedle, Hz. Ömer’den merfu’ olarak rivayet ettiği hadis ise şu şekildedir:

? ???? ?????? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ?

“Kim Allah’tan başka İlah olmadığına şahadet ederse, ‘Cennete girer’”[41]

7. Bezzâr (ö. 292/904)’ın, ravileri sika bir senedle, Ebu Saîd el-Hudrî’den rivayet ettiği hadis ise şöyledir:

? ???? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? ?????????? ?

“Kim samimi bir şekilde Allah’tan başka İlah olmadığını söylerse, ‘Cennete girer’”

Bu konu ile ilgili buna benzer daha bir çok hadis vardır.

a. Denildi ki: “Kim Allah’tan başka İlah olmadığını ve Muhammed’in Allah’ın resulü olduğunu söylediği takdirde Cennete gireceği ile ilgili bu durum, İslam’ın başlangıcında geçerli idi; çünkü İslam’ın başlangıcında davet, tevhidi, net bir şekilde söyleme şeklindeydi. Fakat farzlar, belirlenip had (cezaları)nın sınırları tespit edilince, bu hüküm, nesh edildi.”

Bu görüşü; Dahhâk (ö. 105/720), Zührî (ö. 124/741), Süfyân es-Sevrî (ö. 161/777) ve daha bir çokları ileri sürmüştür.

b. Denildi ki: “Bu şekilde Cennete girme meselesi, farzları yapmakla birlikte Kelime-i Şahadeti getiriren ve büyük günahlarda kaçınan kimse içindir; çünkü bu, Kelime-i Şahadeti söylemeyi gerektiren hususlardandır.”

c. Yine denildi ki: “Bu şekilde Cennete girme meselesi, Kelime-i Şahadeti gönülden Allah’a tevbe ederek söyleyen ve bu tevbesi üzerine ölen kimse içindir.”

d. Yine bununla kast edilen husus şudur denildi: (Bu sözü söyleyen kimseye) Cehennem ateşinin haram kılınması ve Cehennem ateşinde yanıp günahlardan arındıktan sonra veya mutlak şekilde baştan itibaren Allah’ın o kimseyi Cennete koymasıdır. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah’tır.

(Münâvî) **“Feyzu’l-Kadir”**de (Kelime-i Şahadeti söyleyen kimsenin Cennete girme ile ilgili ortak nokta meselesinde) derki:

“**? ???? ????? ??? ???????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??** **“Kim Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse, Cennete girer”** ile ilgili hadislerdeki ortak nokta, **tevatür** derecesine ulaşmıştır. Buradaki tevatür, lafzî değil de, manevî **tevatürü** ifade etmektedir. Bunu iyi düşün.”

* * *

-9 **? ???????? ???? ????????? ???????? ?????? ????????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ?**

“İnsanlar, ‘Allah’tan başka İlah yoktur’ (=Lâ ilâhe illallâh) sözünü söyleyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum.”

Bu hadisin geliş yolunun bir çoğunda şu ilave vardır:

? ??????? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ?????????????? ?????? ????????? ???????????? ????? ??????? ?

“İnsanlar, bu sözü söylediklerinde, İslam’ın hakkı hariç[42] **kanları ve mallarını benden korumuş olurlar. Artık onların hesabı, Allah’a aittir.”**

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[43]
2. Ebu Hureyre[44]
3. Câbir b. Abdullah[45]
4. Ebu Bekr es-Sıddîk[46]
5. Hz. Ömer[47]
6. Evs b. Evs es-Sakafî[48]
7. Cerîr b. Abdullah el-Beceli[49]
8. Enes[50]
9. Semure b. Cündub[51]
10. Sehl b. Sa’d[52]
11. Abdullah ibn Abbâs[53]
12. Ebu Bekre[54]
13. Ebu Mâlik el-Eşcaî, babasından[55]
14. İyâz el-Ensârî[56]

15. Nu'mân b. Beşîr[57]

Toplam, 15 kişi.

(Derim ki:) Suyûtî (911/1505) **"Cami'"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.[58]

Yine Suyûtî**"Cami'"**de bu hadisle birlikte **? ???????? ?????????? ????????????? ?** **"Kan verende, alanda iftar etmiştir"** hadisinin de **mütevatir** olduğunu söylemiştir.[59]

(Zebîdî'de) **"Şerhu'l-İhyâ"**da derki: "Bu hadis, **mütevatir**dir. Bir çok hadisçi, bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

(Münâvî'de) **"Feyzu'l-Kadîr"** ile **"Teysîr"**de buradakine bağlı olarak bu hadisi 15 sahabinin rivayet ettiğini söylemiştir.

(Yine Zebîdî) **"Şerhu'l-İhyâ"**da derki: "Irâkî'nin de söylediği gibi, bu hadisi, sahabeden 16 kişi rivayet etmiştir."

(Daha sonra Zebîdî) bunların isimlerini peş peşe sıralamıştır. Bu hadisi rivayetler içerisinde, Suyûtî'nin ismini anmadığı bazı kişileri de saymıştır:

16. Muâz b. Cebel
17. Sa'd b. Ebi Vakkâs
18. Evs ibn Ebi Evs

Zebîdî, Suyûtî'nin **"el-Ezhâr"**da ismini andığı sahabi İyâz el-Ensârî ile Evs ibn Evs'i, bu hadisi rivayetler içerisinde saymamıştır.

(Suyûtî) **"Camiu'l-Kebîr"**de, bu hadisi; sahabeden Evs ibn Evs es-Sakafî ile Amr b. Evs b. Evs es-Sakafî -bu da babasın dan- rivayet edip sonra da derki: "İbn Hacer **"el-İsâbe"** de dedi ki: İbn Maîn'in belirttiğine göre**;** Evs ibn Evs es-Sakafî ile Evs ibn Ebi Evs es-Sakafî, aynı kişi değildir.

Ebu Davud ile bir çok hadisçi, (İbn Maîn'in) bu sözüne katılmıştır. Doğrusu ise, bu iki kişinin, bir birinden farklı iki kimse olmasıdır; çünkü Evs'in babası 'Ebi Evs'in asıl adı, Huzeyfe'dir."

Bu hadisi rivayet edenlerin içerisine şunu da ilave etmiştir:

19. Belkîn'den bir kişi.

Böylece bu kişi ile birlikte (hadisi rivayet edenlerin toplam sayısı,) 19 kişiye tamamlanmış bulunmaktadır.

*** * ***

-10 **? ??????????? ???? ?????? ????????????????? ???? ????????? ???????? ?**

"Müslüman, (diğer) Müslümanların dilinden ve elinden zarar görmediği kimsedir"

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah b. Amr ibnu'l-Âs[60]
2. Ebu Musa[61]
3. Câbir b. Abdullah[62]
4. Enes[63]
5. Fudâle b. Ubeyd[64]
6. Ebu Hureyre[65]
7. Muâz[66]
8. Amr b. Abese[67]
9. Bilâl ibnu'l-Hâris[68]
10. Abdullah ibn Ömer[69]
11. Ebu Ümâme[70]
12. Vâsile ibnu'l-Eska'[71]

Toplam, 12 kişi.

(Derim ki:) (Sehâvî) **"Mekâsıdu'l-Hasene"**de konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

" **? ??????????? ???? ?????? ????????????????? ???? ????????? ???????? ????????????????? ???? ?????? ??? ????? ??????? ?????? ?** **"Müslüman, (diğer) Müslümanların dilinden ve elinden zarar görmediği kimsedir. Muhacir de, Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzaklaşan kimsedir"** hadisi, Abdullah ibn Ömer'den (merfu' olarak) ve Ebu Musa'dan[72] Buhârî ile Müslim'in üzerinde görüş birliğine vardığı bir hadistir.

Müslim, bu hadisi, Câbir'den de rivayet etmiştir.

Bu konuda bu hadis;? **??????????? ???? ???????? ????????** ? **"Mümin de, insanların; kendisinden emin olduğu kimsedir"** fazlalığıyla Enes'ten, Bilâl, Amr b. Abese, Fudâle b. Ubeyd, Muâz, Nu'mân b. Beşîr, Ebu Hureyre ve daha bir çoklarından gelmiştir."

13. Nu'mân b. Beşîr.[73]

Bu hadis ise, (Ali el-Müttekî'nin) **"Kenzu'l-Ummâl"** adlı eserinde şu şekilde geçmektedir:

? ???????? ????????????? ???? ?????? ????????????????? ???? ????????? ???????? ?

"En değerli Müslüman, (diğer) Müslümanların dilinden ve elinden zarar görmediği kimsedir"

(Ali el-Müttekî,) bu hadisi, İmam Ahmed'e dayandırmıştır.

İbn Hibbân ile Harâitî ise, bu hadisi, Câbir'den de rivayet etmiştir.

Taberânî'de **"Kebîr"**de ve Harâitî'de, bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

14. Umeyr b. Katâde el-Leysî[74]

Daha geniş bilgi için **"Şerhu'l-İhyâ"** adlı kitabın 'Kitâbu âdâbi'l-uhuvve ve's-sohbe' bölümünden 'Müslümanın Hukuku' ile ilgili bahse bakabilirsiniz; çünkü müellif burada bu hadisin geliş yollarına dair bazı şeyler söylemiştir.

*** * ***

-11**? ??? ??????? ????????? ????? ??????? ?????? ???????? ?**

“Zinakar, zina ederken, mümin olduğu halde zina etmez”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs[75]
2. Ebu Hureyre[76]
3. Abdullah ibn Ebi Evfâ[77]
4. Abdullah ibn Ömer[78]
5. Hz. Aişe[79]
6. Hz. Ali[80]
7. Abdullah b. Muğaffel[81]
8. Ebu Saîd el-Hudrî[82]
9. Şerîk, sahabenin birinden[83] rivayet etmiştir.

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) (Zebîdî) **“Şerhu’l-İhyâ”** adlı eserinde (bu hadisi rivayet edenlerin içerisine) şu yoldan geleni de ilave etmiştir:

10. Abdullah ibn Mes’ud

Daha geniş bilgi için (Zebîdî’nin) **“Şerhu’l-İhyâ”** adlı eserinin “Akaid Kuralları Bölümü” nün son kısımlarına bakabilirsiniz.

* * *

-12 ? ??????????? ???? ??????????? ?

“Haya, imandadır”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[84]
2. Abdullah ibn Ömer[85]
3. Ebu Ümâme
4. Ebu Bekre[86]
5. Abdullah b. Selâm[87]
6. Abdullah ibn Abbâs[88]
7. Abdullah ibn Mes’ud[89]
8. İmrân b. Husayn[90]
9. Ebu Musa[91]
10. Kurre b. İyâs[92]

Toplam, 10 kişi.

(Derim ki:) (Sehâvî) **“Mekâsıdu’l-Hasene”**de der ki: “? **??????????? ???? ???????????** ? **“Haya, imandandır”** hadisi; Abdullah ibn Ömer yolundan müttefekun aleyhtir.[93]

Müslim’de, bu hadisi, Ebu Hureyre’den rivayet etmiştir.

Bu konuda (bu hadisi rivayet edenlerden) bir topluluğun (adı daha) geçmektedir.”

Münâvî (ö. 1031/1622)’de **“Feyzu’l-Kadîr”** ile **“Teysîr”**de, bu hadisin **tevatüre** ulaştığını söylemiştir.

* * *

-13 ? ??????? ????????? ????????? ???? ?????????? ??????????? ??????????? ?

“Cebrail’in, Peygamber (s.a.v)’e; İman, İslam ve İhsân’ın mahiyeti hakkında soru sorması”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[94]
2. Hz. Ömer[95]
3. Ebu Zerr
4. Enes[96]
5. Abdullah ibn Abbâs[97]
6. Abdullah ibn Ömer[98]
7. Ebu Âmir el-Eş’arî[99]
8. Cerîr el-Beceli[100]

Toplam, 8 kişi.

(Derim ki:) Şeyh Murtaza el-Hüseynî (ö. 1205/1790)**”Ukûdu’l-Cevâhiri’l-münîfe fi Edilleti Mezhebi’l-İmam-ı Ebi Hanîfe”** adlı kitabında bu konu ile ilgili altı hadis imamından yada bazı hadis imamlarından rivayet ettiği hadislerden elde ettiği kadarıyla bu hadise dair sözü tamamlamış ve bu hadisin geliş yollarını ifade eden farklılığı anlatmıştır. Daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

* * *

-14? ??????????? ??????? ?

“İman, Yemenlidir”

İman, kolayca kabul etmeleri ve oyun eğmeleri sebebiyle Yemen halkına mensuptur demektir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[101]
2. Enes[102]
3. Amr b. Abese[103]
4. Hz. Osman[104]
5. Abdullah ibn Ömer[105]
6. Abdullah ibn Mes'ud[106]
7. Ukbe b. Âmir[107]
8. Abdullah b. Avf[108]
9. Ebu Kebşe el-Enmârî[109]
10. Abdullah ibn Abbâs[110]
11. Ravh b. Zenbâ' el-Cüzâmî[111]

Toplam, 11 kişi.

(Derim ki:) Münâvî (ö. 1031/1622), **"Feyzu'l-Kadîr"** ile **"Teysîr"**de, Suyûtî'den naklen, bu hadisin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

* * *

-15 ? ???????? ????????????? ????????? ??????????? ??????? ?

"İman bakımından müminlerin en mükemmeli, ahlak yönünden en güzel olanıdır"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Amr ibnu'l-Âs[112]
2. Ebu Hureyre[113]
3. Hz. Aişe[114]
4. Hasan[115]
5. Umeyr ibn Katâde[116]
6. Ebu Saîd el-Hudrî[117]
7. Enes[118]
8. Câbir b. Abdullah[119]
9. Abdullah ibn Ömer[120]

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

10. Ebu Zerr
11. Hz. Ali
12. Câbir b. Semure ve daha bir çokları

Bu hadisin, pek çok lafızları vardır. Bunlardan birisini; Tirmizî, bab başlığında, İbn Hibbân ise Ebu Hureyre'den, Taberânî**"Evsat"**da ise Umeyr ibn Katâde'den, Hâkim ise Ebu Saîd el-Hudrî'den, Ebu Ya'lâ'da Enes'ten rivayet etmiştir.

? ??????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ?

"Bana en sevgili olanınız, ahlak yönünden en güzel olanınızdır"

Buhârî, bu hadisi, Abdullah ibn Amr'dan rivayet etmiştir.

? ????? ???? ???????? ????????????? ????????? ??????????? ??????? ????????????? ?????????? ?

"İman bakımından müminlerin en mükemmeli, ahlak yönünden en güzel olanı ve ailesine iyi davranandır"

Tirmizî ile Hâkim, bu hadisi, Hz. Aişe'den rivayet etmiştir.

? ??????? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ??????? ?

"Müslümanlık bakımından insanların en iyisi, ahlak yönünden de en güzel olanıdır"

İmam Ahmed ise, bu hadisi, Câbir b. Semure'den ceyyid bir senedle rivayet etmiştir.

? ???????? ????????????? ????????? ??????????? ??????? ?

"İman bakımından müminlerin en değerlisi, ahlak yönünden de en güzel olanıdır"

Taberânî'de **"Kebîr"**de, bu hadisi, Abdullah ibn Amr'dan rivayet etmiştir.

? ???????? ????????????? ??????????? ??????? ?

"Müminlerin en değerlisi, ahlak yönünden de en güzel olanıdır"

İbn Mâce ile Hâkim'de, bu hadisi, Abdullah ibn Ömer'den sahih bir senedle rivayet etmiştir.

* * *

-16 ? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ????? ???????? ????? ?????? ??? ????? ??????????? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ??? ????????? ??? ????????? ??? ??????????? ??? ?????????? ??? ??????????? ?

“Cenab-ı Allah’ın keyfiyetsiz, temsilsiz,[121] **teşbihsiz,**[122] **cismiyet-siz, ittisalsiz ve infisalsiz bir şekilde kendi kemaline uygun göklerin üstündeki Arş’ın üzerinde bulunması” ile ilgili hadisler**

İbn Teymiyye (ö. 728/1327), bir çok risalesinde, bu (konuda gelen) hadislerin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

Yine İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **“Akîdetü’l-Vâsitiyye”**de bu konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

“Allah’a iman ile ilgili olarak söylediklerimizin içine; gerek Allah’ın kitabında bildirdiği hususlara, gerek Resulullah (s.a.v)’den **tevatüren** gelen hadislere ve gerekse de Selef imamlarının; Cenab-ı Allah’ın, göklerin üstündeki Arş’ın üzerinde bulunduğu, mahlukatın üzerinde yüce bir yerde bulunduğu, yine O (kulları) nerede olurlarsa olsunlar onlarla birlikte bulunduğu ve onların ne yaptıklarından haberdar olduğuna icma ettiği hususlara iman etmek girmektedir.”

Konuyla ilgili ayetlerde ve hadislerde kast edilen husus, bu olabilir.

Yine İbn Teymiyye (ö. 728/1327) “**Akîdetü’l-Hameviyyetü’l-Kübrâ”**da konuyla ilgili ayetleri, hadisleri ve sahabe ile tabiun’un sözlerini naklettikten sonra şöyle der:

“İşte Allah’ın kitabı başından souna kadar, işte Resulullah (s.a.v)’in sünneti başından sonuna kadar, işte sahabe ile tabiun’un tüm sözleri; (hep konuyla ilgili) nas’la doludur.[123]

(Bu sözlerin hepsi, baştan sona gerek) zahirleri ve gerekse nasslarla göstermektedir ki; Cenab-ı Allah, her şeyin üstünde, her şeyin üzerinde, Arş’ın üstünde, şöyle yada bu şekilde göğün üstündedir…

Daha bunlar gibi, saymakta bile güçlük çekebileceğimiz nice ayet vardır. Yine burada sayması çok zor olan nice (sahih ve hasen) hadisler vardır…

Bunların sayısını ancak Allah bilir. Zaruri ilimlerin en zarurisi olarak yakinî bir bilgi ifade eden ‘lafzî ve manevî **mütevatir**lerin’ başta geleni; Allah’tan aldığı dini, ümmetine bildiren Resulullah (s.a.v)’in, Cenab-ı Allah’ın Arş’ın üzerine istiva ettiğini ve göğün üzerinde olduğu inancını haber vermesidir.”

Kast edilen husus, bu da olabilir.

* * *

-17 ? ??????????? ?????? ????? ???????? ????????? ???? ????????????? ??????????? ?????????? ?????????????????? ????????????? ????????????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????????? ?????? ????? ??????????? ?

“Hz. Peygamber (s.a.v)’in, (Müslüman olurlarken) müşriklerin, Kelime-i Şahadeti mücerret olarak dille söyleyip sıhhatine dair bir delil getirmeyi emretmeksizin sadece Kelime-i Şahadetin içerdiğini kalple tasdik etmekle yetinmesi” ile ilgili hadisler

Nevevî (ö. 676/1277) **“Şerhu’l-Müslim”**in ‘İman Bölümü’nde **? ???????? ???? ????????? ????????...? “İnsanlarla… savaşmakla emrolundum”** hadisi ile ilgili bahiste, bu (konuda gelen) hadislerin, **mütevatir** olduğunu aynen şöyle söylemektedir:

“Hz. Peygamber (s.a.v), (Allah’tan) getirdiklerine iman etme hususunda (sadece) tasdikle yetinmiş, bunları delilleriyle bilmeyi şart koşmamıştır. Bu konuda Buhârî ile Müslim’de peyderpey bir çok hadis rivayet olunmuştur. Bu hadislerin bir araya gelmesiyle, ‘tevatür’ ve kesin bilgi oluşmaktadır.”

İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1051)’de**“Şerhu’l-Ubâb”**da derki: “Resulullah (s.a.v)’in, müşriklere yaptığı çağrılarda onların sadece şahadet getirmelerini ikrar ve bunun ispatını tasdik etmeyi istemekle yetindiğine dair haberler, manevî **tevatür**dür.”

(Gazâlî) **“İhyâ”**da bu konu ile ilgili olarak şöyle der: “Resulullah (s.a.v), imanı; görgüsüz Araplara, delilini öğretmeksizin sadece tasdik ve ikrar ettirmekle yetinmiştir.”

(Yine Gazâlî) **“İktisâd fi’l-İ’tikâd”**da bu konuda şunları da ilave etmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v)’in, taklidi iman ile kesin delillere dayanan sağlam iman arasında fark gözetmediği, kendisini tasdik etmekte çabuk davranan görgüsüz Arapların imanını tezkiye hususunda takındığı tavırdan zorunlu olarak anlaşılmaktadır. Bu görgüsüz Arapların tasdiki, araştırma ve delille olmayıp belki de doğruya boyun eğmeye ve gerçeği kabul etmeye rehberlik eden, kalplere işlemiş ipucu (karine) ve doğuşlarla olmuştur.”

Arif ‘de **“Havâşî alâ şerhi’s-Suğrâ”** da, bu hususu belirtmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için (Zebîdî’nin) **“Şerhu’l-İhyâ”** adlı eserine bakabilirsiniz; çünkü (Zebîdî) bu eserinde, Buhârî ile Müslim’in ‘**Sahîh”**lerinde, bu konu ile ilgili Enes, Ebu Eyyûb ile Ebu Hureyre’den gelen bazı hadisleri anmıştır.

(Daha sonra Zebîdî şöyle) der: “Bu konuda gelen hadisler, çok (olup bunlar) meşhurdur.”

* * *

-18 ? ??????????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ????? ??????? ??????????? ???????? ?

“Yahudiler, 71 firkaya bölündü. Hıristiyanlarda 72 firkaya bölündü. Ümmetim de, 73 firkaya bölünecektir”[124]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“Câmi”**de[125] bu hadisi 4 Sünen sahibinden bu lafızla şu yoldan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre.[126]

Münâvî (ö. 1031/1622) **“Teysîr”**de bu hadisi ceyyid senedlerle getirmiştir.

(Derim ki:) Yine bu hadisi, Ebu Hureyre yolundan; İmam Ahmed ile Hâkim’de rivayet etmiştir.[127]

Yine Suyûtî, bu kitabında, bu hadisi, Tirmizî’ye (dayandırarak şu yol)dan getirmiştir:

2. Abdullah ibn Amr ibnu'l-Âs.[128]

Abdullah ibn Amr, bu hadisi, şu lafızla rivayet etmiştir:

? ???????????? ????? ???????? ??? ????? ????? ????? ??????????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ??????????? ??????? ??? ???????? ???? ????????

?????? ??????? ????? ???????????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ??? ???????? ?????? ??????? ????????? ??????? ?????? ???? ??? ??????? ??????? ????? ??? ????? ???????? ??????????? ?

"İsrail oğullarının üzerine gelen şeyler, aynen ümmetimin üzerine de mutlaka gelecektir. Öyle ki onlardan, açıktan annesiyle zina etmişse, ümmetimden de bu çirkin işi yapan olacaktır… Nitekim İsrail oğulları, 72 fırkaya bölündü. Benim ümmetim de 73 fırkaya bölünecektir. Bunlardan bir tanesi hariç hepsi Cehennemliktir. Bu (fırka), benim ve sahabilerimin üzerinde bulunduğu yol'dan ayrılmayanlardır."

İmam Ahmed ile Ebu Davud'da, bu hadisi, şu lafızla şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Muâviye b. Ebi Süfyân.[129]

? ????? ????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??? ????????????? ?????? ??????????? ?

"Dikkat ediniz ki, sizden önce gelmiş olan Kitap ehli, 72 fırkaya bölündü. Bu ümmet de, 73 fırkaya bölünecektir. 72'si Cehennemliktir. Sadece birisi, Cennetliktir. Bu da, (benim ve sahâbîleri-min çizgisinden ayrılmayan) topluluktur."

Abd b. Humeyd (ö. 249/863)'de, **"Müsned"**de, bu hadisi, şu lafızla şu yoldan rivayet etmiştir:

4. Sa'd b. Ebi Vakkâs[130]

? ??????????? ????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ?????????? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ??????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ?

"İsrail oğulları, 72 fırkaya bölündü. Geceler ve gündüzler kaldığı sürece ümmetim de onlar gibi (fırkalara) bölünecektir. Biri dışında bu fırkalardan her biri, Cehennemliktir. Bu (fırka), (benim ve sahabilerimin çizgisinden ayrılmayan) topluluktur."

Hâkim (ö. 405/1014)'de **"Müstedrek"**de ve Taberânî (ö. 360/970)'de **"Mu'cemu'l-Kebîr"**de, bu hadisi, merfu' olarak şu yoldan getirmiştir:

5. Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf b. Mâlik, babasından, o da atasından.[131]

???? ???? ??? ??????? ??????????? ????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????????????? ????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????????? ????????????????

"Dikkat ediniz ki, İsrail oğulları, Musa'nın (ölümü) üzerine 70 fırkaya bölündü. Biri hariç bunların hepsi sapıklığa düşmüştür. O da, İslam ve onların toplulukları. Ayrıca siz de 72 fırkaya bölüneceksiniz. Biri hariç bunların hepsi sapıklığa düşmüştür. O da, İslam ve onların toplulukları."

İmam Ahmed (ö. 241/855)'de, bu hadisi, merfu' olarak şu yoldan getirmiştir:

6. Enes.[132]

? ???? ??? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ????? ??????????? ??????????? ???????? ????? ??????? ??????????? ???????? ????? ????????. ?????: ??? ?????? ?????! ?? ??? ??????? ???: ???????????? ????????????? ?

"İsrail oğulları, 71 fırkaya bölündü. 70 fırkası helak oldu. (Sadece) bir fırka kurtuldu. Ümmetim de 72 fırkaya bölünecektir. 71'i helak olacaktır. (Sadece) bir fırka kurtulacaktır.

'Ey Allah'ın Resulü! (Kurtulacak olan) bu fırka, kim(ler olacaktır)?' soruldu. Resulullah (s.a.v)'de:

'Topluluk, topluluk' diye cevap verdi."

İbn Ebi Asım (ö. 287/889)'da, bu hadisi, merfu' olarak şu yoldan rivayet etmiştir:

7. Hz. Ali.[133]

? ??????????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ???????? ????????????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ????? ??????? ??????????? ???????? ???? ?? ????? ??????? ?? ????? ?? ?????? ?

"Yahudiler, 71 fırkaya bölündü. Hıristiyanlar da 72 fırkaya bölündü. Sizler de, 73 fırkaya bölüneceksiniz. Bunların en sapık olanı ve en kötü olanı, Şiiler yada Şia'dır."

Abdurrezzâk (ö. 211/826)'de, **"Musannef"**de, bu hadisi, Ma'mer yolundan şöyle rivayet etmiştir:

8. Katâde.[134]

? ?????? ?????????? ?????? ????? ????? ??????? ?????? ????? ???? ??????? ??? ?? ??????????? ????? ???????????. ??????? ????? ????????? ???? ??????????? ??????????? ???????. ?????: ?????????? ??????? ??????????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ???????? ??? ???????? ?????? ????????? ?

"Abdullah b. Selâm (dedi ki:) Hz. Peygamber (s.a.v), bana (hitaben):

'İsrail oğulları kaç fırkaya bölündü?' diye sordu. O da:

'71 yada 72 fırkaya bölündü' diye cevap verdi. Hz. Peygamber (s.a.v)'de:

'Ümmetim de, onlar gibi (71 yada 72) veya bir fırka fazlaya bölünecektir. Biri hariç bunların hepsi, Cehennemliktir' buyurdu.

Görüldüğü üzere, bu hadis, bir çok yoldan çeşitli lafızlarla gelmiştir. Bu hadisin başka (yollarla nakledilen) lafızları daha vardır.

Hâkim (ö. 405/1014), bu hadisi, bir çok yoldan rivayet edip der ki: "(Kesin bilgi ve) hüccet, bu senedlerle kesinleşmiş olmuştur."

Zeynü'l-Irâkî (ö. 805/1402) (çeşitli lafızlarla bir çok yoldan gelen bu hadis hakkında) şöyle der: "Bu hadislerin senedleri, ceyyâd'dır."

(Münâvî'de) **"Feyzu'l-Kadîr"**de bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Suyûtî, bu hadisi, **mütevatir** hadisden saymıştır."

Fakat bu hadisi, (Suyûtî'nin) **"el-Ezhâr"** adlı eserinde bulamadım.

(Seffârînî'de) **"Şerhu Akîdeti's-Seffârînî"**de konu ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ümmetinin, 73 fırkaya bölüneceğini, birisinin Cennetlik olduğunu ve 72 firkanın ise Cehennemlik olduğunu bildirdiği hadise gelince, buhadis; müminlerin emiri Hz. Ali, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Abdullah ibn Amr, Ebu'd-Derdâ', Muâviye b. Ebi Süfyân, Abdullah ibn Abbâs, Câbir, Ümâme, Vâsile, Avf b. Mâlik ile Amr ibn Avf el-Müzenî yolundan rivayet edilmiştir.

Bunların hepsi de (hadisin içerisinde yer alan) **? ??? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ? "Biri, Cennetliktir. O da (benim ve sahabilerimin yolundan ayrılmayan) topluluktur"** ibaresini de söylemişlerdir.

Muâviye hadisinde (konuyla ilgili) geçen lafız ise, Hz. Peygamber (s.a.v) üzerine yalan söz söylemeyi yasaklayan hadis göz önünde bulundurul-maksızın, (az önce belirtilen şekilde) değerlendirilmesi gerekmektedir."

Burada anlatılmak istenilen husus, Ukaylî (ö. 322/934) ile İbn Adiy (ö. 365/975)'in, Enes'ten getirdiği şu hadisi (dışarıda bırakmak için)dir:

? ?????????? ???????? ????? ????????? ???? ??????? ??????????? ???????? ????????? ??? ?????????? ?????? ???????? ?????????. ?????: ??? ?????? ????? ???? ????? ?????: ????????????? ?????? ?????????? ?

Ümmetim, 70 ya da 71 fırkaya bölünecektir. Bir fırka hariç bunların hepsi, Cennetliktir.
'Ey Allah'ın Resulü! Bunlar, kimdir?' diye soruldu. Hz. Peygamber (s.a.v)'de:
'(Onlar,) Zındıklardır. Bunlar, Kaderiyye'dir' diye cevap verdi."

Bir rivayete ise, bu hadis şöyle geçmektedir:

? ?????????? ???????? ????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??? ?????????? ?????? ???????? ?????????. ?????? ????????????? ?

"Ümmetim, 70 küsur fırkaya bölünecektir. Bir fırka hariç hepsi, Cennetliktir. O (fırka ise), Zındıklar'dır."

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200), **"Mevzuât"** adlı eserinin 'Sünnet Bölümü'nde, bu hadisi getirmiştir.

(Suyûtî'de) **"Leâlî"**de, İbnü'l-Cevzî'nin, bu hadisin uydurma olduğunu belirten görüşüne katılmıştır.

İbn Teymiyye (ö. 728/1327)'de bu hadisin uydurma olduğu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadisin aslı yoktur; çünkü bu hadis, hadisle uğraşan ilim adamlarının görüş birliğiyle, uydurma ve yalandır."

Bu konuda daha geniş bilgi için (Seffârînî'nin) **"Şerhu Akîdeti's-Seffârînî"** adlı eserine bakabilirsiniz.

* * *

-19 ? ???? ??????????? ?????????? ???????????? ?

"Haricileri[135] **kötüleme ve onlarla savaşmayı emretme"**[136] **ile ilgili hadisler**

Şeyhülislam İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"Nasîhatu'l-Kübrâ"** adlı eserinde konu ile ilgili olarak olarak aynen şöyle der: "Haricileri kötüleme ve onlarla savaşmayı emreden hadisler, sahih ve bir çok hadis kitaplarında merfu' olarak şu yollardan gelmiştir:

1. Müminlerin Hz. Ali
2. Ebu Saîd el-Hudrî
3. Sehl b. Huneyf
4. Ebu Zerr el-Gıfârî
5. Sa'd b. Eb. Vakkâs
6. Abdullah ibn Ömer
7. Abdullah ibn Mes'ud ve daha bir çokları

Hz. Peygamber (s.a.v), Haricileri şöyle anlatmaktadır:

? ???????? ?????????? ????????? ???? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ???????????? ???? ???????????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ???????????? ?????????? ???? ?????????? ????? ???????? ????????? ???? ??????????? ????????? ????????????? ????????????? - ???? ?????- ????????????? ??????? ??? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ????????????? ??????????????????? ?????? ????? ?

"Sizin içinizden bir topluluk çıkar ki, onlar, sizden birisinin kıldığı namazı, kendilerinin kıldığı namaz; tuttuğunuz orucu, kendilerinin tuttuğu oruc ve okuduğunuz kıratı, kendi okudukları kıraat karşısında küçümserler. Onlar, Kur'an-ı okurlar, fakat okudukları Kur'an, boğazlarını geçmez. Onlar, okun yaydan çıkması gibi İslam'dan çıkarlar. Onlarla nerede karşılaşırsanız, hemen onları öldürün. -yada şöyle buyurdu:- Onlarla savaşın; çünkü onları öldüren kimseye Kıyamet gününde Allah'ın vereceği bir ücret vardır. Eğer onlara yetişecek olursam, (Vallahi) Âd kavminin öldürülmesi gibi [137] **onları öldürürüm."**[138] (İbn Teymiyye'nin sözü burada bitmektedir.)

(Yine İbn Teymiyye) **"Risâletü'l-Furkân"** adlı eserinde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Haricileri kötüleme ve onlarla savaşmayı emretme hususunda gerçekten pek çok hadis vardır. Hadis otoriterlerine göre, bu hadisler; (Kıyamet günü) Allah'ın görülmesi, Kabir azabı ile fitnesi, Şefaat ve Havz ile ilgili hadisler gibi **mütevatir**dir."

* * *

-20 ? ????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ???????? ???????????? ?

"İslam (eşine rastlanmadık bir şekilde) garib[139] **olarak başlamıştır. Yine ilk başladığı gibi garib olarak (eski) haline dönecektir. Gariblere müjdeler olsun!"**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Câmi'"**de,[140] bu hadisi, bu lafızla şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[141]
2. Abdullah ibn Mes'ud[142]
3. Enes[143]

4. Selmân el-Fârisî
5. Sehl b. Sa'd[144]
6. Abdullah ibn Abbâs[145]

Münâvî (ö. 1031/1622), bunlara, **"ve daha bir çokları"** sözünü ilave etmiştir.

Sehâvî (ö. 902/1496)'de **"Mekâsıd"**da bu hadisi, şu lafızla nakletmiştir:

? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ?

"İslam, garib olarak başlamıştır ve….. dönecektir"

Müslim (ö. 261/875) ise **"Sahîh"** adlı eserinde, bu hadisi, Yezîd b. Keysân'dan, o da Ebu Hâzim'den, o da Ebu Hureyre'den merfu' olarak bu lafızla rivayet etmiştir.

Yine Müslim, bu hadisi, (şu lafızla) Asım b. Muhammed el-Umerî'den, o da babasından, o da

7. Abdullah ibn Ömer'den[146] merfu' olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????????????? ????? ???????? ?????????? ??? ????????? ?

"İslam, garib olarak başlamıştır. Yine ilk başladığı gibi, garib olarak (eski haline) dönecektir. İslam, yılanın, deliğine çekildiği gibi iki mescidin[147] **arasına çekilecektir"**[148]

Ayrıca bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

8. Câbir
9. Sa'd b. Ebi Vakkâs,[149] Sehl ibn Sa'd, Selmân el-Fârisî ile Abdullah ibn Abbâs
10. Abdullah ibn Amr[150] ile Abdullah ibn Mes'ud
11. Abdurrahman b. Seneh[151]
12. Hz. Ali
13. Amr b. Avf
14. Vâsile
15. Ebu Ümâme
16. Ebu'd-Derdâ'
17. Ebu Saîd el-Hudrî
18. Ebu Musa ve daha bir çokları

Beyhakî (ö. 458/1066)'de **"Şuab"**da, bu hadisi, şu yoldan (şu lafızla) getirmiştir:

19. Şüreyh ibn Ubeyd (mürsel olarak)

? ????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ????????????? ?????? ??????? ??? ??????? ????? ???????? ???? ????? ??? ?????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?

"İslam, garib olarak başlamıştır. Yine garib olarak (eski haline) dönecektir. Gariblere müjdeler olsun! Yaşadığı toprak parçası üzerinden ölen mümin kimseye 'garib' dir denmez. Gariblik, yaşadığı toprak parçasından uzakta yaşayan kimse için geçerlidir. Gök ve yer, (işte bu şekilde ölen) bu kimse için yas tutar." (Sehâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

Suyûtî (ö. 911/1505), **"Şerhu't-Takrîb"**de, bu hadisi, **mütevatir** hadisler içerisinde saymıştır. Fakat bu hadisi, (Suyûtî'nin) **"el-Ezhâr"** adlı eserinde göremedim.

Bu konuda daha geniş bilgi için Suyûtî (ö. 911/1505)'nin **"Cem'u'l-Cevâmi'"** adlı eseri ile (Zebîdî'nin) **"Şerhu'l-İhyâ'"** adlı kitabının 'İlim Bölümü'nün üçüncü babına bakabilirsiniz.

* * *

---

[1] "İman" kelimesi, sözlükte; doğrulamak, tasdijk etmek, bir şeye veya bir kimseye inanıp güvenmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Allah tarafından getirdiği kesin olarak bilinen zarurat-ı diniye denilen İslami esasların, hükümlerin ve haberlerin doğru ve gerçek olduğuna tereddütsüz inanmaya denir.

[2] "Lâ ilâhe illallah" ifadesi, Kelime-i Tevhidi belirtmektedir. Bazı rivayetlerde, sadece"Lâ ilâhe illallah" ifadesi geçerken, bazı rivayetlerde ise hem "Lâ ilâhe illallah" ve hem de "Muhammedu'r-Resulullah" ifadesi geçmektedir. Bu rivayetlerdeki farklılıkların nedeni; Hz. Peygamber (s.a.v)'e sorulan sorudan ve değişik meselelerden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu ifadeden birini diğerinden ayırmak, mümkün olmayacak bir şekildeki bir bütünü teşkil etmektedir. Bu iki ifade, kişiyi kurtuluşa götürecek ifadelerdir. Fakat şunu da unutmamak gerekir ki; bu çeşit hadisler, kişinin dünya hayatında terk ettiği ibadetler ve kul hakkıyla ilgili günahlar sebebiyle maruz kalınacak azabtan kurtulmaya garanti vermemektedir. Çünkü İslam akidesine göre; kalbinde az da olsa iman olan kimse cehennemde cezasını çektikten sonra cennete gidecektir. Bu çeşit müjdeli hadisler; ibadet görevini bırakmayı gerektirmez. Kulluk her an yapılması gerekli bir görevdir.

[3] Buhârî, Libas 101, Rikak 37, İsti'zan 30, Tevhid 1, Cihad 46; Müslim, İman 49, 50; Ebu Dâvud, Cenaiz 20 (3116); Tirmizî, İman (2643); İbn Mâce, Zühd 37 (4312)

[4] Buhârî, Teheccüd 36; Müslim, Mesacid 47

[5] Buhârî, Rikak 13, Tevhid 33; Müslim, İman 153 (94), Zekat 9; Tirmizî, İman 18 (2646)

[6] Müsned, 1/63

[7] Buhârî, Enbiya 48; Müslim, İman 46 (28)

[8] Buhârî, İlim 34, Rikak 50; Müslim, İman 10

[9] Müsned, 1/5

[10] Müsned, 1/16

[11] Müsned, 4/345

[12] Müsned, 4/16

[13] Müsned, 4/260; Taberânî, el-Kebir (6348)

[14] Müsned, 3/451; Taberânî, el-Kebir, (6033, 6034); Heysemî, Mecmâu'z-Zevaid, 1/10

[15] Müsned, 6/442

[16] Buhârî, Tevhid 24, 36; Müslim, İman 147, 149, 185, 302; Ebu Dâvud, Salat 361 (1529); Tirmizî, İman (2598)

[17] Müsned, 3/417

[18] Müsned, 4/402; Taberânî, el-Kebir; Heysemî, Mecmâu'z-Zevaid, 1/16

[19] Buhârî, İlim 49; Müslim, İman 48 (30)

[20] Taberânî, el-Kebir
[21] Taberânî
[22] Taberânî
[23] Taberânî
[24] Taberânî
[25] Taberânî
[26] Taberânî; Bezzâr
[27] Taberânî
[28] Taberânî
[29] Taberânî
[30] Taberânî
[31] Taberânî
[32] Taberânî
[33] Taberânî, el-Kebir, (790)
[34] Bezzâr
[35] Müslim, İman 40, 151 (93); Ebu Ya'lâ
[36] Buhârî, Teheccüd 36; Müslim, Mesacid 47
[37] Buhârî, İlim 49; Müslim, İman 48 (30)
[38] Buhârî, Enbiya 48; Müslim, İman 46 (28)
[39] Buhârî, Cenaiz 1; Müslim, İman 150 (92)
[40] Buhârî, Rikak 50
[41] Bezzâr, Müsned, 1/276 (174)
[42] Bu garantiden hariç tutulan "İslam'ın Hakkı" ile kast edilen; kanunî cezalar ve yaptırımlardır. Suç işlediği takdirde fiiline uygun ceza verilir. Bu tür uygulama, Müslümanlar ve İslam'a yeni girmiş olanlar içindir. Bunların işlemiş oldukları suçlar dışında kanları, malları ve canları devlet tarafından koruma altına alınır.
[43] Müslim, İman 36 (22)
[44] Müslim, İman 32 (20), 33 (21)
[45] Müslim, İman 35; Taberânî, el-Kebir
[46] İbn Ebi Şeybe, Musannef
[47] İbn Ebi Şeybe, Musannef
[48] İbn Ebi Şeybe, Musannef
[49] İbn Ebi Şeybe, Musannef; Taberânî, el-Kebir
[50] Taberânî
[51] Taberânî
[52] Taberânî, el-Kebir
[53] Taberânî
[54] Taberânî
[55] Müslim, İman 37 (23), 38; Taberânî, el-Kebir
[56] Bezzâr
[57] Bezzâr
[58] Suyûtî, el-Camiu's-Sağîr, H. No: 1630
[59] Suyûtî, el-Camiu's-Sağîr, H. No: 1309
[60] Buhârî, İman 4; Müslim, İman 64 (40); Ebu Dâvud, Cihad 2 (2481); Nesâî, İman 9; Müsned, 3/160, 163, 205, 206
[61] Buhârî, İman 5; Müslim, İman 66 (42)
[62] Müslim, İman 65 (41); Müsned, 3/154, 291, 372
[63] Hâkim, Müstedrek, 1/10; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/19 (21)
[64] Hâkim, Müstedrek, 1/10; Müsned, 6/22
[65] Nesâî, İman 8; Tirmizî, İman 12 (2629); Hâkim, Müstedrek, 1/10
[66] Müsned, 3/440
[67] Müsned, 4/114
[68] Taberânî; Hâkim, Müstedrek, 3/517
[69] Taberânî
[70] Taberânî
[71] Taberânî
[72] Buhârî, İman 5; Müslim, İman 66 (42)
[73] Ali el-Müttekî, Kenzu'l-Ummâl
[74] Taberânî, el-Kebir; İbn Hibbân; Harâitî
[75] Buhârî, Hudud 11
[76] Buhârî, Hudud 1, 9, Mezalim 30; Müslim, İman 100 (57); Ebu Dâvud, Sünnet 16 (4689); Tirmizî, İman 11 (2627); Nesâî, Sarık 1
[77] Müsned, 4/353; Ebu Nuaym, Hilye, 3/164, 322, 369, 6/256, 8/117-157; Bezzâr
[78] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[79] Heysemî, Keşfu'l-Estar, (112)
[80] Taberânî; Ebu Avâne, Müsned, 1/20
[81] Taberânî, el-Kebir
[82] Taberânî, el-Evsat; Bezzâr
[83] Tirmizî, Nevâdiru'l-Usûl, 1/72
[84] Buhârî, İman 3; Müslim, İman 57-58 (35-36); Nesâî, İman 16; Ebu Dâvud, Sünnet 15 (4676); Tirmizî, İman 6 (2617); İbn Mâce, Mukaddime 9 (57); Müsned, 2/501
[85] Buhârî, İman 14; Müslim, İman 59 (36); Tirmizî, İman 7 (2615); İbn Mâce, Mukaddime 9 (58)
[86] İbn Mâce, Zühd 17 (4184); Ebu Nuaym, Hilye, 3/60
[87] Taberânî
[88] Taberânî
[89] Taberânî, el-Kebir (409)
[90] Taberânî
[91] Taberânî
[92] Ebu Ya'lâ
[93] "Muttefekun aleyh" ifadesi, Buhârî ile Müslim'in, rivayet ettikleri hadis üzerinde görüş birliğine vardığı hadis için kullanılır.
[94] Buhârî, İman 37; Müslim, İman 5 (9); İbn Mâce, Mukaddime 9 (64); Müsned, 2/426
[95] Müslim, İman 1 (8); Nesâî, İman 6; Ebu Dâvud, Sünnet 17 (4695); Tirmizî, İman 4 (2613); İbn Mâce, Mukaddime 9 (63)
[96] Buhârî, İlim 6; Müslim, İman 10 (12); Nesâî, Siyam 1; Ebu Dâvud, Salat 23 (486)
[97] Müsned, 1/319
[98] Müsned, 2/107
[99] Müsned,4/129, 164
[100] Müsned, 4/357
[101] Buhârî, Menakib 1, Meğazi 74, Bed'ü'l-halk 15; Müslim, İman 85 (52); Tirmizî, Fiten 61 (2244); Muvatta, İsti'zan 15
[102] Müsned, 3/224
[103] Müsned, 4/387

[104] Hâtıb, Tarih-u Bağdat, 13/291
[105] Taberânî
[106] Taberânî, el-Kebir (10055)
[107] Taberânî, el-Kebir (851)
[108] Taberânî
[109] Taberânî, el-Kebir (857)
[110] Bezzâr
[111] Ebu Nuaym (Bu kişinin, sahabi olduğu söylenmiştir. Yine bu kişinin, tabiundan olduğu da söylenmiştir. Doğru olanı da budur.)
[112] Buhârî, Menakib 51
[113] Ebu Dâvud, Sünnet 14; Tirmizî, Rada' 11; Dârimî, Rikak (2672)
[114] Tirmizî, İman 6; Müsned, 6/47, 99; Hâkim, Müstedrek, 1/53
[115] İbn Ebi Şeybe, Musannef
[116] Taberânî, el-Evsat
[117] Taberânî
[118] Ebu Ya'lâ
[119] Bezzâr
[120] İbn Mâce, Zühd 31; Bezzâr
[121] Temsîl, her bakımdan benzerinin olduğunu söyleyerek bir şeyin mislinin olduğunu kabul etmektir.
[122] Bir şeye bazı yönleriyle benzeyen bir başka şeyin varlığını kabul etmek demektir.
[123] Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Meğazi 61, Tevhid 55; Müslim, Mesacid 33, Zekat 65, 144, Tevbe 14-16, Kader 17, Cennet 35, 37, 38; Tirmizî, Da'vat 104, Kader 7; Ebu Dâvud, Salat 167, Menasik 56, Sünnet 18; İbn Mâce, Mukaddime 13, Zühd 31; Müsned, 1/206, 2/364, 4/21, 140
[124] Fırka kelimesi, sözlükte; parça, grup gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise; İslam Tarihi'nde belli bir şahıs veya o şahsa uyan topluluğun, siyasi ve kelami gayelerle İslam'ın temel esasları olan Kur'an-ı Kerim'i ve sünneti anlamada bir yöntem geliştiren düşünce sistemine fırka denir.
Fırka kelimesinin çoğulu, "Fırak"tır. Fırka kelimesine bazen "Nıhle"de denilir.
Genel olarak, fikhi sahadaki topluluklara "mezhep", siyasi ve kelami sahadaki topluluklara da "fırka" denilir.
Ümmetin bir dışı dışında hepsinin cehennemlik olduğu, yetmişin üzerinde fırkaya ayrılacağını bildiren hadisin sabit oluşu ve delalet ettiği mana üzerinde çok konuşulmuştur:
1. Burada dikkat edilmesi gereken şey; hadisin, Buhârî ve Müslim'de yer almadığıdır.
2. Hadisin diğer bazı rivayetlerinde "biri hariç hapsi cehennemliktir" ifadesi geçmemektedir. Sadece fırkalara ayrılma ve bu fırkaların sayıları sözkonusu edilmiştir. Bu fazlalığın geldiği rivayetlerin senedleri, zayıf olup ancak bir araya getirildiklerinde kuvvet kazanır.
3. Geçmiş dönem ve çağımız alimleri, bu hadisi; hem sened itibariyle ve hem de metin ve mana itibariyle eleştirmişlerdir. Çünkü hadis, bu ümmeti, fırka fırka olma ve ihtilaf etme noktasında Yahudi ve Hıristiyanlardan daha kötü bir durumda nitelemektedir. Oysa bu ümmet, insanlara,- şahitler kılınmış ve bütün insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmet olarak nitelenmiştir.
Yalnız hadiste iki büyük problem daha bulunmaktadır:
a. Ümmetin sayı olarak Yahudi ve Hıristiyanlardan daha fazla fırkaya ayrılacağı kesin bir dille ifade edilmiş olması.
b. Biri hariç hepsinin cehennemlik olacağı yine kesin bir dille belirtilmiş olması.
Bu ifadeler; her fırkanın yalnızca kendisinin "Fırka-i Naciye" (=kurtulan fırka), diğerlerinin ise "helak olan fırka" olduğu iddiasına kapı açmaktadır. Bu durumda ise, ümmetin parçalanması, birbirlerinin ayıp ve kusurlarını ortaya dökmeleri sözkonusu olur. Bu hal, onları toptan zayıflatacak, düşmanlarını güçlendirecek ve birbirlerine karşı saldırıya tahrik edecektir. Ümmetin birbirini sapıklıkla ve hatta küfürle itham etmesine yol açacağı düşüncesiyle hem selefi ve hem de sufi olan allame İbnü'l-Vezir (ö. 840/1436), genel olarak hadisi ve özel olarak ise bu fazlalığı tenkit etmiştir.
Hadiste geçen "ümmetim" ifadesi; bu fırkaların hepsinin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ümmetinden bir parça olduklarını ve küfür ile şirke düşmeyenler hariç işlemiş oldukları bidatlere rağmen İslam dininden çıkmadıklarını göstermektedir. "Cehennemlik" ifadesiyle; onların, cehennemde kafirler gibi ebedi kalkmayacağını gösterir. Sadece günahkar ve asi müminler gibi cehenneme girecek, daha sonra da oradan çıkacaklardır.
[125] Suyûtî, Câmiu's-sağir, H. No: 1223
[126] Ebu Dâvud, Sünnet 1 (4596); Tirmizî, İman 18 (2642); İbn Mâce, Fiten 17 (3991)
[127] Müsned, 2/332; Hâkim, Müstedrek, 1/6, 1/128
[128] Tirmizî, İman 18
[129] Ebu Dâvud, Sünnet 1; Müsned, 4/102
[130] Abd b. Humeyd, Müsned, 1/79 (148)
[131] Hâkim, Müstedrek, 1/6, 1/219 (445); Taberânî, el-Kebir, 17/13 (3), 18/51 (91), 18/70 (129); İbn Ebi Asım, Sünne, 1/25 (45), 1/32 (63)
[132] Müsned, 3/120, 145
[133] İbn Ebi Asım, Sünne, 2/481 (995)
[134] Abdurrezzak, Musannef, 10/156 (18675)
[135] Hariciler, Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan iç karışıklıkların sonunda ortaya çıkan bir fitne grubunun adıdır. Bunlar, Sıffîn savaşından sonra Hz. Ali ile Muâviye arasındaki ihtilafın, iki hakem tarafından Kur'an'a göre çözümlenmesi şeklinde bir karara varılınca, b ukararı, "Kur'an'a" uygun bulmamışlardır. Hz. Ali fiilen halife seçilince, onların üzerine giderek onlarla savaşmıştır. Hz. Ali'ye karşı siyasî bir eylem olarak ilk toplandıkları yerin adı, "Harûra" olduğu için bunlara "Harûrîler" de denmiştir.
Hariciler, "büyük günah işleyen kimse kafir olur" diye ortaya attıkları bir prensible hareket ettikleri için zamanla Kelamî,- Siyasî bir fırka mahiyetini kazanmışlardır.
Hariciler, değişik kollara ayrılmıştır. Zamanımıza kadar varlığını sürdüren kolu, İbadiye'dir. Bugün Tunus, Cezayir ve Umman'da bunlara rastlanmaktadır. Zengibar'ın resmi mezhebinin "İbadiye" olduğu bilinmektedir.
[136] Konu ile ilgili hadislerde, "Hariciler" kelimesi bazen geçmekte ve bazen de geçmemektedir. Esasen bu tür hadislerde, sonradan ortaya çıkması muhtemel bir takım kimseler ve bu kimselerin özellikleri sayılmaktadır. Bazı İslam alimleri, bu özellikleri göz önünde bulundurarak, bu kimselerin, Hariciler olduğunu sanmışlardır.
Harici, kelime anlamıyla, "çıkan" anlamına gelmektedir. Hariciler de, çıkanlar anlamına gelmektedir. İşte Hz. Peygamber (s.a.v), burada bir durum tespiti yaparak, Müslüman gibi görünüp de gerçekte ise okun yaydan çıkması gibi İslam Dininden çıkan kimseleri anlatmaktadır. Bunların, Hariciler olabileceği gibi, bu özelliklere sahip ve Müslüman gözüken her topluluk olabilir. İslam Tarihinde ortaya çıkan Hariciler ile ilgili olarak, onların, İslam dininden çıkıp kafir olduklarını söylemek, çok zor bir olay. O zamana kadar sahabe arasında bir takım farklılıklar olmasına rağmen, onlar, düşünce ve eylem anlamında yeni bir Kelamî-Siyasî bir ekol ve fırka olarak ortaya çıktıkları için onlara "Hariciler" denmiştir. Yoksa "ayrılanlar" anlamına gelen Mu'tezile Mezhebi için onlara mensup kimselerin direkt olarak kafir oldukları ileri sürülmemiştir. Bu durum, Kelamî, Siyasî, Tasavvufî vb. bir yapıya sahip her Müslüman topluluk için geçerlidir. Ama bazen bu topluluklar içerisinde yer alan bazı kimseler, ileri sürdükleri fikirler gereği tekfir edildikleri olmuşsa da, bu toplulukların, tümden kafir olduklarını ileri sürmek ve bunların ebedi olarak Cehennemde yanacaklarını söylemek, yakışık almaz.
[137] Âd kavmi, küfür ve isyanda kalmayı sürdürünce, Allah, onların üzerine, her şeyi tozu dumana katan bir rüzgar göndermek suretiyle onları helak etmiştir. Bununla ilgili olarak b.k.z: Hûd: 11/53-55; Ahkâf: 46/24-25; Zâriyât: 51/41-42
[138] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 36, Menâkıb 25, İstitâbe 6; Müslim, İman 154 (1066); Ebu Dâvud, Sünnet 31 (4767); Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 26
[139] "Garip", yabancı yerde bulunan kimseye denir. Hadis, müminin; hangi şartlarda olursa olsun gelecek hakkında karamsar ve kötümser olmaması gerektiğini belirtmektedir. Öyleyse hadisi; "İslam, tarihte eşine rastlanmayan fevkalade hızlı bir yükselmeyle başladı. Ahir zamanda da tekrar böyle bir yükselmeye mahzar olacak" şeklinde anlamak, o mutlu günleri hazırlayan "garipler olma" emel ve gayretine girmek daha uygundur.
Şu halde Resulullah (s.a.v), İslam dışı adetleri hayattan çıkararak asli hüviyetiyle İslam'ı hayata tatbik edecek olan garipleri müjdelemekte, ümmete de böyle bir istikbali müjdelemektedir.
Hadisin bazı lafizlarında karamsarlık belirten ifadeler varsa bile, müjdeli hali anlatan şu hadis, garipleri şöyle anlatmaktadır:
"**Garipler**, benden sonra insanların ifsat edip bozdukları sünnetimi düzeltecek olan kimselerdir" (Tirmizî, İman 13)
[140] Suyûtî, Câmiu's-Sağir, 1/20, H. No: 1951,
[141] Müslim, İman 232 (145); Tirmizî, İman 13 (2631); İbn Mâce, Fiten 15
[142] Müsned, 1/398
[143] Taberânî, el-Kebir
[144] Taberânî, el-Kebir, 6/164; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 7/278
[145] Müsned, 4/73
[146] Müslim, İmân Müslim, İman 232 (146)
[147] İki mescid ile kast edilen, Mekke'de bulunan Mescidi Haram ile Medine'de bulunan Mescidi Nebevî'dir.
[148] Müslim, İmân 232 (146)
[149] Müsned, 1/184; Heysemî, a.g.e., 7/277

[150] Müsned, 2/177, 222
[151] Müsned, 4/73

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Manevî Mütevatir:

lafiz ve anlam bakımından farklılıklar taşımakla birlikte, bütün râvilerin ortak bir anlamda birleştiği mütevatir haberdir. Dua sırasında ellerin kaldırılması bu çeşit mütevatire örnek gösterilebilir. Çünkü Hz. Peygamber'in dua sırasında ellerini kaldırdığına dair yüz kadar hadis rivayet edilmiştir. Fakat bunlar değişik olaylarla ilgili, değişik şekillerde ve farklı ifadelerle nakledilmiştir. Belki her olay hakkında lafzî tevatür gerçekleşmemiştir, fakat bütün rivayetlerin birleştiği ortak anlam, dua sırasında ellerin kaldırılmış olmasıdır.
Yine İslâm bilginleri, Hz. Ömer'den rivayet edilen *"Âmeller niyetlere göredir. Herkes niyet ettiği şeyi görecektir"*[1] hadisinin anlamı üzerinde görüş birliği içindedir.
Mütevatir sünnetin hükmü, Hz. Peygamber'e nisbetinin kesin oluşudur. Buna göre, mütevatir sünnetle amel etmek farz olup, onu inkâr eden dinden çıkar. Bu çeşit hadislerin delâleti zannî olmadıkça, ortaya koyduğu hüküm kesinlik ifade eder. Mütevatir hadisler, delil olma bakımından Kur'ân'a yakın kuvvettedir.

---

[1] Buhârî, Bedü'l-Vahy: I; Müslim, İmâre: 155.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Hadis Elde Etmek İçin Seyahat:

Seyahatin ana gayelerinden biri budur. Hadîsçiler umumiyetle Dâru's-sünne dedikleri Medine'ye seyâhati prensip edinirler. Ancak, sünnetin birinci hameleleri olan Ashab, İslâm âleminin her tarafına dağıldıkları ve gittikleri yerlerde sünneti neşrettikleri için hadîs toplama faaliyetleri başladığı zaman hadîs tâlibleri her tarafa seyâhatler tertiplemişlerdir.
Hadîs ilminin büyük üstadlarından olan Yahya İbnu Main muhaddis olmak isteyen kimse için seyahatin şart olduğunu şöyle ifade etmiştir: "Dört kişi vardır, onlarda rüşd (olgunluk, mükemmellik) görülmez: Kapı bekçisi, Kâdı mubâşiri, bid'atcinin oğlu, hadîs talebi için seyahat etmeyip sâdece kendi bölgesindeki rivâyeti yazan kişi."
Yine meşhur hadîsçilerden Şa'bî ile ilgili bir rivayet çok hadîs toplamada seyahatin önemini gösterir. Ali İbnu'l-Medinî anlatıyor."
Şa'bi'ye "Sen bu kadar ilmi nasıl elde ettin?" diye sorulunca şu cevabı verdi: "(Rivâyet edilenlere) itimadı reddedip araştırmak (araştırmak maksadıyla) diyar diyar seyâhat edip dolaşmak, (seyâhatin meşakkatlerine) cansız eşya sabrıyla sabretmek, kargalar gibi erken kalkmak sayesinde."
Hadîsçiler hadîs toplamak için belli başlı ilim merkezlerine uğradıkları gibi, hadîs alabileceklerini duydukları her yere, çok hadîs için seyahate çıktıkları gibi tek bir hadîs için de günler, haftalar süren seyahatlere çıkmışlardır. Bu hususu te'yîd eden birkaç rivâyet:
İbnu Abbas (radıyallahu anh)'dan tefsir rivâyetiyle meşhur Erbide et-Temîmî: "Bir yerde ilim (herhangi bir rivâyet) olduğunu işittim mi mutlaka oraya giderdim" demiştir. el-Fadl İbnu Gânim, *"Kim bir günde yüz kere Lailâhe illâllahu'l-meliku'l-Hakku'l-Mübin derse, fukaralığa karşı kendini garantiye alır"* hadîsini duyunca: "Sırf bu hadîs için Horasan'a seyahat edilse azdır" demiştir.
Büsr İbnu Ubeydillah el-Hadramî: "Tek bir hadîs için hangi memleket olursa olsun oraya giderdim" demiştir.
Tâbiîn'in meşhurlarından Said İbnu Müseyyib: "Bir tek hadîs almak için günler geceler boyu yürürdüm" demiştir.
Şa'bî, kendisine haber verilen üç yeni rivâyeti kaynağından almak üzere Mekke'ye müteveccihen yola çıkar ve: "Olur ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a veya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birine rastlarım" der.
Ebu Kılâbe gibi bâzıları da Medine ve Mekke gibi merkezlerde, sırf oralara uğrayanlardan bir iki rivayet elde edebilmek için, ikamet sürelerini uzatıyorlar.
Çok seyahat ettiğini belirtmek için "Arzı tavaf ettim" diyen Mekhûl ed-Dımeşkî anlatıyor:
"Ben Mısır'da Benu Hüzeyl kabilesinden bir kadının kölesi idim. Kadın beni âzâd etti. Mısır'dan çıktığım zaman kanaatimce oradaki bütün ilmi (rivâyetleri) öğrenmiştim. Sonra Hicâz'a geldim. Oradan ayrıldığım zaman da kanaatimce orada mevcut bütün ilmi öğrendim. Sonra Irak'a geldim. Irak'tan ayrılırken de, kanaatimce oradaki bütün ilmi öğrenmiştim. Sonra Şam'a (Suriye'ye) geldim, oradaki ravileri iyice tedkîk ettim. Bu uğradığım yerlerde, bilhassa nefel'den (yani askerin ganimetten payına düşen dışında, komutanın cihâda teşvik veya gayretine mükâfat olarak verdiği armağan) soruyordum. Maalesef bu konuda bir bilgi veren kimseye rastlamadım. Sonunda yaşlı bir zata rastladım. Ona Ziyâd İbnu Câriye et-Temimî diyorlardı. Kendisine nefel hususunda bir şey işittiniz mi? diye sordum.
- Evet, dedi, Habîb İbni Mesleme el-Fihrî (radıyallahu anh)'yi dinledim. Dedi ki: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e şâhid oldum. Dörtte bir başlangıçta (sefere çıkarken) dörtte üç de dönüşte dağıttı".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/139-140.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Manevî Mütevatir:

lafiz ve anlam bakımından farklılıklar taşımakla birlikte, bütün râvilerin ortak bir anlamda birleştiği mütevatir haberdir. Dua sırasında ellerin kaldırılması bu çeşit mütevatire örnek gösterilebilir. Çünkü Hz. Peygamber'in dua sırasında ellerini kaldırdığına dair yüz kadar hadis rivayet edilmiştir. Fakat bunlar değişik olaylarla ilgili, değişik şekillerde ve farklı ifadelerle nakledilmiştir. Belki her olay hakkında lafzî tevatür gerçekleşmemiştir, fakat bütün rivayetlerin birleştiği ortak anlam, dua sırasında ellerin kaldırılmış olmasıdır.
Yine İslâm bilginleri, Hz. Ömer'den rivayet edilen *"Âmeller niyetlere göredir. Herkes niyet ettiği şeyi görecektir"*[1] hadisinin anlamı üzerinde görüş birliği içindedir.
Mütevatir sünnetin hükmü, Hz. Peygamber'e nisbetinin kesin oluşudur. Buna göre, mütevatir sünnetle amel etmek farz olup, onu inkâr eden dinden çıkar. Bu çeşit hadislerin delâleti zannî olmadıkça, ortaya koyduğu hüküm kesinlik ifade eder. Mütevatir hadisler, delil olma bakımından Kur'ân'a yakın kuvvettedir.

---

[1] Buhârî, Bedü'l-Vahy: I; Müslim, İmâre: 155.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. "*Allah yolunda ok atan Arapların ilki*" **aşağıdakilerden hangisidir?**
a) Ebû Musa el-Eş'arî b) Sa'd İbni Ebû Vakkâs
c) Muâz İbni Cebel d) Ebû Hüreyre

2. "*Ey âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını ..... vermen senin için hayırlıdır. Eğer vermeyip elinde tutarsan, senin için..... . Yeterli miktarda ..... sahip olmaktan dolayı Allah katında ..... tutulmazsın. Harcamaya, bakmakla ..... olduklarından başla.*"

I. Sorumlu
II. Mala
III. Kötüdür
IV. Yükümlü
V. Sadaka

Hadiste boş bırakılan yerlere numaralandırılmış kelimeler hangi sırayla yerleştirilmelidir?
a) III, II, I, V, IV b) V, III, II, IV, I c) V, III, II, I, IV d) III, I, V, IV, II

3. *"Sizin hayırlılarınız, benim zamanımda yaşayanlarınızdır. Sonra zamanımda yaşayanlara yakın olanlar, sonra da onlara yakın olanlardır. Ondan sonra öyle bir topluluk gelir ki, ..."* **aşağıdakilerden hangisi bu hadisin devamında <u>ifade edilmemiştir</u>?**
a) Sözlerinde durmaz, yalan söylerler b) Hıyanet ederler, kendilerine güvenilmez
c) Onlarda şişmanlık baş gösterir d) Adakta bulunur, yerine getirmezler

4. **Peygamberimiz (sav)'in "**..... *sanki bütün dünya kendisine verilmiş gibidir.***" buyurduğu hadiste aşağıdakilerden hangisi <u>yer almamaktadır</u>?**
a) "Canı ve malı emniyet içinde," b) "Günlük azığı yanında,"
c) "Vücudu sıhhat ve afiyette," d) "Ailesi ve çocukları yanında iken sabahlarsa,"

5. **"***İslâm'ın dosdoğru yoluna ulaştırılan ve ..... ne kadar mutludur!***"**
Hadiste boş bırakılan kısım aşağıdaki seçeneklerden hangisiyle tamamlanmalıdır?
a) "malından infak eden kimse" b) "günahları için tövbe eden kimse"
c) "kendisine hayırlı evlat verilen kimse" d) "geçimi yeterli olup da buna kanaat eden kimse"

6. **Dilencilik yapması helal olan kişiler, aşağıdaki seçeneklerden hangisinde <u>doğru olarak verilmemiştir.</u>**
a) Yolda kalan kişi ikamet ettiği yere varıncaya kadar dilenebilir.
b) Bütün mal varlığını yok eden büyük bir felâkete uğramış kişi, geçimini yoluna koyuncaya kadar dilenebilir.
c) Fakr u zarûrete uğramış kişi, geçimini temin edecek kadar dilenebilir.
d) Kefâlet üstlenen kişi, borcunu ödeyinceye kadar dilenebilir.

7. **Aşağıdakilerden hangisi, hadiste yapılan "*gerçek miskin*" tanımlamasında <u>geçmemektedir</u>?**
a) İhtiyacını karşılayacak bir şeyi olmayan...
b) Kendisi insanlardan bir şey istemeyen...
c) Bir iki lokma için kapı kapı dolaşan...
d) Durumu bilinmediği için kendisine bir şey verilemeyen....

8. **Aşağıdakilerden hangisi *gıpta* <u>edileceklerdendir</u>?**
a) İlim elde etmek için çabalayan kimse b) Allah'ın verdiği ilim ile amel eden kimse
c) Kendi rızkını kendisi kazanan kimse d) Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcayan kimse

9. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde verilen isim takımları, "elinin emeği ile geçinmesi" bağlamında ismi zikredilen peygamberler <u>değildir?</u>**
a) İbrahim ve Lût
b) Mûsa ve İsa
c) Davud ve Zekeriyyâ
d) Yakub ve Şuayb

10. **Aşağıdakilerden hangisi, Peygamberimiz (sav)'in "***Haklarında yeminle söz söyleyebileceğim üç haslet vardır; iyi belleyiniz!***" dediği hasletlerden biri <u>değildir</u>?**
a) Sadaka vermekle kulun malı eksilmez
b) Oruç tutan sıhhat bulur
c) Uğradığı haksızlığa sabredenin Allah şerefini arttırır

d) Dilenme kapısını açan kimseye Allah, fakirlik kapısını açar

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan verilendir.

(D / Y) 12. Gerçek miskin, bir iki lokma veya bir iki hurma için kapı kapı dolaşan kimsedir.

(D / Y) 13. Kim Allah için alçak gönüllü davranırsa, Allah onu yükseltir.

(D / Y) 14. Veren el alan, elden üstündür.

(D / Y) 15. Gerçek zenginlik mal çokluğudur.

(D / Y) 16. "Bir hurma ile de olsa cehennemden korununuz."

(D / Y) 17. Kişinin kendi kazancı en hayırlı rızıktır.

(D / Y) 18. Göz dikmediğin ve istemediğin halde sana bir mal gelirse onu al.

(D / Y) 19. İnfak et, sayıp durma; Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger.

(D / Y) 20. İnsanın doldurduğu en tehlikeli kap harcamayıp-biriktirmek için parasını sakladığı küptür.

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR : 1-b, 2-c, 3-b, 4-d, 5-d, 6-a, 7-c, 8-d, 9-c, 10-b, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-D, 15-Y, 16-Y, 17-D, 18-D, 19-D, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

175) Çabuk Dönmek (Yolcunun, İşini Bitirdikten Sonra Ailesinin Yanına Dönmekte Acele Etmesi)

986. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yolculuk bir çeşit azâbtır. Doğru dürüst yiyip içmekten ve uyumaktan sizi alıkor. Herhangi biriniz işini bitirince, evine dönmekte acele etsin!."[1]

* Yolculuk ne kadar konforlu vasıtalarla yapılsa bile yine de sıkıntı ve azap durumundadır. Günlük alışılagelmişin dışında olduğu için kişinin rahat ve huzuru kaçar, dolayısıyla bir an önce evine dönmesi uygundur. [2]

---

[1] Buhârî, Umre 19, Cihâd 136, Et'ime 30; Müslim, İmâre 179. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 1.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 291.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

185) Abdesti Güzelce Almanın Fazileti

Bu bölümdeki bir ayet ve 9 hadis-i şeriften; abdestin farzlarını tarif edilen ayetle abdestin nasıl alınacağını, yıkanması gereken yerlerin daha ötesinde yıkamanın kıyametteki nurlu oluşu daha da artıracağını, bu nurlu yerin miktarına göre cennette ziynetler takınılacağını, abdestle birlikte küçük günahların dökülecceğini, abdesti güzelce almanın günahların bağışlanmasına sebep olacağını, mahşer yerinde müslümanların abdest uzuvlarının parlaklığıyla tanınacaklarını, güzelce abdest alıp mescidlere giderken adımları çoğaltmanın ve bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı iştahla beklemenin faziletini iman ve temizliğin bir bütünün iki parçası olduğunu, abdestten sonra okunması gereken duayı okuyanın cennetin 8 kapısından hangisini isterse oradan gireceğini öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! Namaz kılacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi; ve başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer boy abdestini gerektirecek bir halde iseniz gusledinizi. Eğer hasta iseniz veya seyahatte iseniz, yahut tabii ihtiyacınızı gidermişseniz veya kadınlarınızla cinsi birleşme yapmışsanız ve bu halde su bulamamışsanız, o zaman temiz toprağa ellerinizi ve onunla yüzünüzü ve kollarınızı hafifçe ovun. Allah sizi zora koşmak istemez; ama sizi tertemiz kılmak ve size olan nimetini tamamlamak istiyor ki; şükredenlerden olasınız." (Maide: 5/6)

1026. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Şüphesiz ki benim ümmetim, kıyamet gününde, abdest izlerinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olarak çağırılacaktır. Yüzünün nûrunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın" buyururken işittim.[2]

* Yani abdest uzuvlarındaki beyazlığın ve nurluluğun artmasını isteyenler onları farz olan yerlerin ötesine de geçerek dirsek ve topuklardan daha yukarını da yıkamaları gerekmektedir. [3]

1027. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben dostum *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:
"Mü'minin nuru ve beyazlığı, abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır."[4]

* İnsan: 76/21, Kehf: 18/31, Hac: 22/23, Fatır: 35/33 ayetlerinde de ifade olunduğuna göre mü'minler cennete ziynet eşyası olarak bilezikler takınacaklardır, abdest uzuvları ne kadar geriden itibaren yıkanırsa orada el ve ayaklara takılacak bileziklerde o kadar çok olacaktır. [5]

1028. Osman İbni Affân *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim güzelce abdest alırsa, o kimsenin günahları tırnaklarının altına varıncaya kadar bütün vücudundan çıkar."[6]

* Kişi içinde bulunduğu durum, zamana ve imkana göre farz ve sünnetlerine uygun biçimde abdest alırsa kul hakları dışındaki Allah'ın hakkını ilgilendiren küçük günahları ve bilmeden işlediği günahları affedilir. Büyük günahların affedilmesi ise şartına uygun tevbe ile mümkün olacaktır. [7]

1029. Osman İbni Affân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i benim şu abdestime benzer şekilde abdest alırken gördüm. Sonra da şöyle buyurdu:
"Bir kimse bu şekilde abdest alırsa geçmiş günahları bağışlanır. Onun namazı ve mescide kadar yürümesi de fazladan kazanç sayılır."[8]

* Sahabi abdest, namaz ve her şeyini Rasûlullah'tan gördüğü gibi yapıyor ve başkalarına da aynen göstererek örnek oluyorlar biz de öğrendiğimiz doğruları bizden sonrakilere örnek olarak öğretmeliyiz. [9]

1030. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman –veya mü'min– bir kul abdest alır ve yüzünü yıkarsa, gözleri ile bakarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile yüzünden çıkar. İki elini yıkadığında, elleriyle tutarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile ellerinden çıkar. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayaklarıyla yürüyerek işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile ayaklarından çıkar. Neticede o mü'min kul günahlardan temizlenmiş olur."[10]

1031. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabristana geldi ve:
"Selâm size ey mü'minler diyarı! İnşâallah biz de size katılacağız. Kardeşlerimizi görmemizi çok isterdim" dedi. Ashâb–ı kirâm:
– Biz senin kardeşlerin değil miyiz, yâ Resûlallah? dediler. Resûl–i Ekrem:
– *"Sizler benim ashâbımsınız, kardeşlerimiz henüz gelmemiş olanlardır"* buyurdular. Bunun üzerine ashâb:
– Ümmetinden henüz gelmemiş olanları nasıl tanıyacaksın, ey Allah'ın Resûlü? dediler. Peygamber Efendimiz:
– "Ne dersiniz? Bir adamın alnı ak ve ayakları sekili bir atı olsa, yağız ve doru at sürüsü içinde kendi atını tanımaz mı?" diye sordu. Sahâbe:
– Evet, tanır, ey Allah'ın Resûlü, dediler. Resûl–i Kibriyâ:
"İşte onlar da abdestten dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları parlak olarak gelecekler. Ben havzın başına onlardan önce varacağım" buyurdular.[11]

1032. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Size, Allah'ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi?" buyurdular. Ashâb:
– Evet, yâ Resûlallah! dediler. Resûl–i Ekrem:
– *"Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak, mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek. İşte ribâtınız, işte bağlanmanız gereken budur"* buyurdular.[12]

1033. Ebû Mâlik el–Eş'arî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Temizlik imanın yarısıdır."[13]

* İmansız yapılan ibadetin bir faydası olmayacağı gibi abdestsiz pek çok ibadette yapılamaz. (Namaz – Tavaf) Müslüman'ın hayatında şirk ve küfürden temizlenmek yani iman ve gözle görülen pisliklerden temizlenmek bir bütün teşkil eder. [14]

1034. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz güzelce abdest alır –onu tastamam yapar– sonra da: Eşhedü en lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh, derse, o kimseye cennetin sekiz kapısı açılır. O da dilediği kapıdan girer."[15]

Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade vardır: *"Allahümme'c'alnî mine't–tevvâbîn ve'c–alnî mine'l–mütetahhirîn"* duasını da okur.

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 311.
[2] Buhârî, Vudû' 3; Müslim, Tahâret 35.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 311.

[4] Müslim, Tahâret 40. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 109.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 311.
[6] Müslim, Tahâret 33. Ayrıca benzer rivayetler için bk. Nesâî, Tahâret 84; İbni Mâce, Tahâret 6.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 311.
[8] Müslim, Tahâret 8. Benzerleri içi bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 50; Nesâî, Tahâret 84; İbni Mâce, Tahâret 6.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 312.
[10] Müslim Tahara 32.
129 da geçmişti ve gerekli açıklama orada verilmişti.
[11] Müslim, Tahâret 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 36.
528 ve 584 de kısaca geçmişti. Gerekli açıklama 584 de verildi.
[12] Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Cihâd 41.
Önceden 131 numarada geçmiş ileride 1059 da tekrar gelecektir.
[13] Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86.
Bu hadis 25 numarada geçmiş ve gerekli açıklama orada verilmişti, 1414 numarada tekrar gelecektir.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 312.
[15] Müslim, Tahâret 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Tahâret 65; Tirmizî, Tahâret 55; İbni Mâce, Tahâret 60.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

263) Yalan Şahitliğin Şiddetle Yasak Oluşu

Bu bölümdeki beş ayet ve bir hadis-i şeriften yalan söz ve yalan şahitliğinden kesinlikle kaçınılması gerektiğini, iyice bilmediğimiz bir işin ve sözün ardına düşülmemesi gerektiğini, söylediğimiz her söz için görevlilerin zabıt tuttuklarını, Rabbimizin de devamlı gözetlemekte olduğunu, gerçek mü'minlerin yalan şahitliği yapmadıklarını, en büyük günahlardan olan Allah'a şirk koşmak, ana-babaya itaatsizlikten sonra gelen büyük günahın, yalan söz ve yalan şahitliği olduğunu öğreneceğiz. [1]

"... Yalan sözden mutlaka sakının." (Hacc: 22/30)
"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü göz, kulak ve kalp hepsi sorumludur, mutlaka sorguya çekilecektir." (İsra: 17/36)
"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen ve dediklerini kayda geçen bir melek hazır bulunmasın." (Kaf: 50/18)
"Çünkü Rabbin her zaman gözetleyip durmaktadır." (Fecr: 89/14)
"Onlar ki yalan ve asılsız olan şeylere tanıklıkta bulunmazlar..." (Furkan: 25/72)

1554. Ebû Bekre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :
– *"En büyük günahı size haber vereyim mi?"* buyurdu. Biz:
– Evet, yâ Resûlallah, dedik. Resûl–i Ekrem:
– *"Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek"* buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve *"İyi belleyin, bir de yalan söylemek, yalancı şâhitlik yapmaktır"* buyurdu. Bu son cümleyi sürekli tekrarladı. Biz daha fazla üzülmesini arzu etmediğimiz için "keşke sussa" diye temennide bulunduk.[2]

* Kur'an ve hadislerde günahlar büyük ve küçük olarak ikiye ayrılmaktadır. Ağır tehdid, lanet ve ceza öngörülen suçlar büyük günah olarak kabul edilmektedir. Burada üç tanesi açıklanan büyük günahlar diğer hadislerde sayısı beşe ve yediye çıkarılmaktadır. Allah Rasulu ve ashabı bunların sayısını kırka kadar çıkarmışlardır. Ayrıca bu konuda pekçok eserler de kaleme alınmıştır. Zehebi'nin el-Kebair'i ve İbni Hacer el-Heytemi'nin ez-Zevacir an İktirafi'l-Kebair'i bunların en önemlilerindendir. Bu ikinci eserde büyük günahların sayısı 467'ye kadar çıkarılmıştır.
Lokman: 31/13'de en büyük zulmün şirk olduğu belirtilmiştir. Hac: 22/30'da da yalan söz söylemekten sakınmak emrolunmaktadır. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 451.
[2] Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbe 1; Müslim, İmân 143. Ayrıca bk. Tirmizî, Şehâdât 3, Birr 4, Tefsîru sûre(4), 5.
338'de geçmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 451.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

354) Yas Tutmanın Yasak Oluşu (Bir Kadının Kocası Dışında Bir Ölü İçin Üç Günden Fazla Yas Tutmasının Haram Oluşu, Sadece Kocası İçin Dört Ay On Gün Yas Tutabileceği)

1778. Zeyneb Binti Ebû Seleme *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zevcesi Ümmü Habîbe *radıyallahu anhâ*'nın babası Ebû Süfyân İbni Harb vefat ettiğinde Ümmü Habîbe'nin yanına gitmiştim. Ümmü Habîbe, içinde safran veya başka bir şey bulunan güzel bir koku istedi. Bu kokudan önce bir câriyeye sonra kendi yanaklarına sürdü. Daha sonra şöyle dedi:
Allah'a yemin ederim ki, benim kokuya hiç ihtiyacım yok; şu kadar var ki, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minberde şöyle buyurduğunu duydum:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Sadece kocası için dört ay on gün yas tutabilir." Hadisi rivayet eden Zeyneb Binti Ebû Seleme der ki:
Daha sonra ben, kardeşi vefat ettiğinde Zeyneb Binti Cahş *radıyallahu anhâ*'nın yanına da gitmiştim. O da koku isteyip süründü ve sonra şöyle dedi:
Allah'a yemin ederim ki, benim koku sürünmeye ihtiyacım yok; ancak ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittim:
"Allah' ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Sadece kocası için dört ay on gün yas tutabilir."[1]

* Kişinin bir yakını öldüğünde üç gün üzülüp yas tutması mübah sayılmıştır. Bir kadının kocası öldüğünde ise dört ay on gün iddet süresi beklemesi gerekir, bu süre zarfında süslenme, koku sürünme, sürme çekme, kına yakma gibi makyaj işlerini terk eder.
Hayat arkadaşından ayrılan bir kadının bu kadar süre içerisinde süslenmesi kadar çirkin ve şuursuz bir hal tasavvur olunamaz. Kadının bu yas ve üzüntü hali hem hayat arkadaşının hatırasına hürmet, hem de kocasının hayatta olan aile fertlerine karşı bir saygı ifadesidir. Aynı zamanda bu süre kadının eski kocasından hamile olup olmadığının belirlenme süresidir. Bu süre içerisinde başka bir erkekle o kadın evlenemez.[2]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 31, Talâk 46; Müslim, Talâk 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk 43, 46; Tirmizî, Talâk 18; Nesâî, Talâk 55, 58, 59; İbni Mâce, Talâk 35.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 518.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10) Hayırlı İşlere Koşmak Ve İyilik Yapmak

Bu bölümdeki iki ayet ve sekiz hadîs-i şerîften hayır işlerinde adeta yarışmamız gerektiğini, cenneti elde edebilmek için bu dünyada hayırlı işlere devam etmek gerektiğini, faydalı işler yapmakta acele etmek gerektiğini, zekat ve infak gibi şeyleri fazla bekletmeyip hemen dağıtmak gerektiğini, cennete kısa yoldan girebilmenin yollarını aramak gerektiğini, can boğaza gelmeden önce yapılacak hayır ve sadakaların faziletli olduğunu, zamanın bela ve sıkıntılarına karşı sabretmek gerektiğini, her gelen günün geçmişten daha kötü olacağını, değişik engeller gelip çatmadan hayırlı amellerde acele etmek gerektiğini, insanlara yapılacak en büyük iyiliğin onların İslâm'la hayat bulmalarını sağlamak olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Her toplumun yöneldiği bir yönü ve yöntemi vardır ki, ona doğru yönelir. Ey Muhammed ümmeti! Siz de hayırlara yönelip bu hususta birbirinizle yarışın. Nerede olursanız olun, Allah sizi kendi katında toplayacaktır. Çünkü Allah'ın herşeye gücü yeter." (Bakara: 2/148)
"Rabbinizden bir bağışlanmaya ve genişliği göklerle yer kadar olan, yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışanlar için hazırlanmış cennete ulaşmakta birbirinizle yarışın." (Âl-i İmrân: 3/133)
Bu konuda benzeri ayetler için bakınız: (Ali İmran: 3/114, Enbiya: 21/90, Mü'minun: 23/61, Hadid: 57/21, Maide: 5/48, Fatır: 35/32, Tevbe: 9/100, Vakıa: 56/10).

88. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yararlı işler görmekte acele ediniz. Zira yakın bir gelecekte karanlık geceler gibi birtakım fitneler ortalığı kaplayacaktır. O zamanda insan, mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak geceler; mü'min olarak geceler, kâfir olarak sabahlar. Dinini küçük bir dünyalığa satar."[2]

* Hayırlı işlere ve sevap kazandıracak amelleri gecikmeksizin ağırlık verip yapmak gerekir. Çünkü gelecek günlerin ne getireceği belli olmaz. Bu hadîs-i şerîf kalpler, kafalar, evlerimiz ve işyerlerimizde esen küfür, şirk ve irtidad rüzgarlarını anlatıyor adeta. Bu günün müslümanı müslümanla kavga edip birbirlerine mal ve canlarının helal olabileceğini sanıyorlar. Zalim idarecilerin yaptıkları gayri meşru tüm işleri helal ve doğru sayıyorlar. Hatta bazı kurum ve şahıslar bu zulmün meşru olduğuna fetva verebiliyor. Dinimizin haram saydığı içki, kumar, zina, faiz bilhassa teşvik edilip resmen yapılır hale geliyor. Bunların olması gerektiğini söyleyen ağızlar namaz kılıp, oruç tutsalar da hayli çoğalıyor. İlk önce müslüman olmak mecburiyetindeyiz. Hastalık, ölüm, ihtiyarlık ve büyük belalar gelmezden önce hayırlı işler yapmaya acele etmeliyiz, değilse bu bela ve afetlerden biri bizi kuşatır biz de böylelikle dinden döner, küfür şirk ve nifak içerisinde son nefesimizi vermiş oluruz Allah Korusun! [3]

89. Ebû Sirve'a (veya Serve'a) Ukbe İbni Hâris *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir keresinde Medine'de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında ikindi namazı kılmıştım. Resûlullah selâm verip namazı bitirdi ve sür'atle yerinden kalktı, safları yararak hanımlarından birinin odasına gitti. Cemaat, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu telaşından endişe ettiler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kısa sürede döndü, kendisinin bu acele davranışından dolayı meraklanmış olduklarını gördü ve şöyle buyurdu:
"Odamızda birazcık altın –veya gümüş– olduğunu hatırladım da beni hayırda acele etmekten alıkoymasını istemedim ve derhal dağıtılmasını emrettim."[4]
v*Buhârî*'nin bir başka rivayetinde bu ifade şu şekildedir:
"Odada, sadaka (olarak dağıtılacak) bir miktar altın –veya gümüş– bırakmıştım. Onun gece evde kalmasını uygun görmedim."[5]

90. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Uhud Savaşı'nda bir adam Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Eğer öldürülürsem, nerede olurum? diye sordu.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*de:
– *"Cennet'te"* cevabını verdi.
Bunun üzerine adam, (yemekte olduğu) elindeki hurmaları fırlatıp attı; harbe daldı ve şehid düşünceye kadar savaştı.[6]

91. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve şöyle dedi:
– Ey Allah'ın elçisi! Hangi sadakanın sevabı daha büyüktür?
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurdu:
– *"Güçlü–kuvvetliyken, sıhhatın yerindeyken, cimriliğin üzerinde, fakir düşmekten endişe etmekteyken, daha büyük zengin olmayı düşlerken verdiğin sadakanın sevabı daha büyüktür. (Bu işi) can boğaza gelip de "falana şu kadar", "filana bu kadar" demeye bırakma. Zaten o mal vârislerden şunun veya bunun olmuştur."*[7]

* İnfakın ne zaman ve nasıl yapılması gerektiği hakkında şu ayetlere bakınız: Bakara: 2/195, 254, 262; Furkân: 25/67; Sebe': 34/39; Fâtır: 35/29; Hadîd: 57/7; Münafikûn: 63/10. [8]

92. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Uhud Savaşı'nda eline bir kılıç alıp:
– *"Bunu benden kim almak ister?"* diye sordu.
Mücahidlerin her biri ellerini uzatıp:
– "Ben, ben" diye cevap verdiler.
Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* bu defa:
– *"Hakkını vermek şartıyla onu kim alır?"* buyurdu.
Bunun üzerine hemen herkes duraladı; fakat Ebû Dücâne *radıyallahu anh*:
– Hakkını vermek şartıyla ben alıyorum! dedi, aldı ve onunla müşriklerin kellelerini ikiye ayırdı.[9]

93. Zübeyr İbni Adî şöyle dedi:
Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'e gittik ve Haccâc'ın zulmünden şikâyet ettik. Enes şöyle dedi:
– "Rabbinize kavuşana kadar sabredin; zira her gelen gün, geçmiş günden daha kötü olacaktır. Ben bunu Peygamberimiz'den duydum."[10]

94. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yedi (engelleyici) şey(gelme)den önce iyi işler yapmakta acele ediniz. Yoksa gerçekten siz, unutturan fakirlik, azdıran zenginlik, (her şeyi) bozup perişan eden hastalık, saçma–sapan konuşturan ihtiyarlık, ansızın geliveren ölüm, gelmesi beklenen şeylerin en şerlisi Deccâl, belâsı en müthiş ve en acı olan kıyametten başka bir şey mi beklediğinizi sanıyorsunuz?"[11]

95. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hayber Savaşı'nda şöyle buyurdu:
"Bu sancağı, Allah'ı ve Resûlünü seven, Allah'ın fethi kendisine nasip edeceği bir yiğide vereceğim."
Ömer radıyallahu anh demiştir ki, "Emirliği o günkü kadar hiçbir zaman arzu etmedim. Beni çağırır ümidiyle Resûlullah'a kendimi göstermeye çalıştım durdum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ali İbni Ebû Tâlib'i çağırdı, sancağı ona teslim etti ve şöyle buyurdu:
– *"Yürü, Allah fethi müyesser kılıncaya kadar sağa–sola bakınma!"*
Ali derhal hareket etti, sonra durdu ve arkasına dönmeden (gözlerini hedeften ayırmadan) seslendi:
– Ey Allah'ın elçisi, onlarla ne (yapmaları) için savaşayım?
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Onlarla, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet getirmelerine kadar savaş. Bunu yaptıkları an, –dinin yasaklarını çiğnemedikçe– kanlarını ve mallarını senden korumuş olurlar. Asıl hesapları(nı görmek ise) Allah'a aittir."*[12]

* Bu hadîs-i şerîfte Allah Rasûlünden aldığı bir emri yerine getirmek için hiç zaman kaybetmeden yoluna devam eden, hatta soracağı sorusu bile olsa vakit geçirmeksizin geri dönmeden sorup o hayırlı işe koşan ashabından Hz. Ali'nin durumu gözler önüne serilmektedir. Şimdi bu asırda olduğu gibi söylenen ve yapılması gerekenleri bilmelerine rağmen insanlar önce o işin bir başkası tarafından yapılmasını bekledikleri gibi bir tavır ve hareket Peygamber döneminde hiç görülmemiştir. Verilen emir ve hüküm ne ise vakit geçirmeksizin anında yapılma yoluna gidilmiştir. Hz. Ali'nin bu davranışı ve içkinin haram kılınışıyla alakalı haberi duyan ashabın kadehlerdekini içmeden dökmeleri ve küpleri de boşaltmaları gibi. [13]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 40
[2] Müslim, Îmân 186. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 30, Zühd 3; İbni Mâce, İkâme 78.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 41.
[4] Buhârî, Ezân 158, el–Amel fi's–salât 18; Nesâî, Sehv 104.
[5] Buhârî, Zekât 20.
[6] Buhârî, Meğâzî 17; Müslim, İmâre 143. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 31.
[7] Buhârî, Zekât 11, Vasâyâ 17; Müslim, Zekât 92.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 42.
[9] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 128.
[10] Buhârî, Fiten 6.
[11] Tirmizî, Zühd 3.
Bu hadis ileride 578 numarada tekrar gelecek olup, açıklama orada verilecektir.
[12] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 33. Ayrıca bk. Buharî, Fezâilü'l–ashâb 9.
Bu hadis ileride 177 numarada tekrar gelecektir.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 42.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

93) Namaza, İlim Meclisine Ve Benzeri İbadetlere Ağırbaşlı Ve Vakur Bir Şekilde Çağırmak

"Kim Allah'ın koyduğu sembol ve simgelere uyup saygı gösterirse şüphe yok ki bu; inananların kalblerinde bulunan Allah'a karşı sorumluluk bilincindedir." (Hac: 22/32)

705. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:
"Kâmet getirildiği zaman namaza koşarak değil, ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek geliniz. Yetişebildiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız; yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız."
Müslim'in rivayetinde şöyle bir ilâve vardır:
"Herhangi biriniz namaz kılmaya karar verdiği zaman artık namazda sayılır."[1]

* Cuma: 62/9'da bildirildiği gibi müslüman ibadetlere koşmalı ama başkalarını rahatsız etmeksizin sükunet ve ağırbaşlı olarak gitmelidir. [2]

706. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre o, Arefe günü Peygamber *aleyhisselâm* ile birlikte (Arafat'tan Müzdelife'ye) dönüyordu. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* arka tarafta bazı kimselerin bağırıp çağırdığını, devesini dövdüğünü ve develerin böğürdüğünü duyunca, onlara kamçısıyla işaret ederek şöyle buyurdu:
"İnsanlar! Yavaş olun! Acelecilik yapmakla sevap kazanılamaz."[3]

---

[1] Buhârî, Ezan 20, 21, Cum`a 18; Müslim, Mesâcid 151–155. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 54; Tirmizî, Salât 127; Nesâî, İmâme 57; İbni Mâce, Mesâcid 14.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 232.
[3] Buhârî, Hac 94; Müslim, Hac 268. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 63; Nesâî, Menâsik 203.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kıyamet Gününde Dereceleri En Yüce Olanlar

124) Muğire bin Şu'be'den (r.a.) gelen rivayette Resûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Musa (a.s.) Rabbine:
"Cennet ehlinden konumu (yeri) en aşağı olan kimdir?" diye sordu. Allahu Teâlâ da şöyle buyurur:
"Bu kimse, cennete cennetliklerin girmesinden sonra (cennete) gelen kimsedir. O adama:
"Cennete gir" denilir. O da:
"Ey Rabbim! Nasıl gireyim? Cennetteki insanlar yerlerini almışlar, kendilerine verilen nimetleri kapmışlardı" diye cevap verir. Kendisine:
"Sana dünyadaki meliklerin (kralların) malları-mülkleri mislince versem razı olur musun?" denilir. O da:
"Razı oldum, Ey Rabbim" diye cevap verir. Yüce Allah (c.c.) ona:
"Sana, bu vardır ve bir misli misli misli misli (daha) vardır." diye buyurur. Adam da beşinci kez (yine)
"Razı oldum Ey Rabbim!" der. Allahu Teâlâ:
"Bu sanadır ve on katı da senindir. Nefsinin çektiği gözünün lezzet aldığı da senindir" diye buyurur. Bunun üzerine o yine:
"Razı oldum Ey Rabbim!" diye cevap verir. (Musa (a.s.)) bu sefer:
"Ey Rabbim! Cennette konumları en yüksek olanlar kimdir?" diye sorar. Allahu Azze ve Celle de şöyle buyurur:
"Benim seçtiğim ve onlarda bunu karar kılıp bıraktığım, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbinin hatırına getirmediği nimetlere sahip olan seçkin kimselerdir."
Kur'ân-ı Kerim'de bu hadisin muhteviyatını da doğrulur mahiyette şöyle buyurulmuştur:
"O kimselere o işlediklerine mükafat olmak üzere, gözleri nurlandıran ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez." (Secde: 32/17)[1]

***

[1] Müslim: (189)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KEBAİR BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA:

KEBAİR BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Kebair, lügat olarak kebirenin cem'idir. Kebire büyük manasına gelir. Dinî bir ıstılah olarak, büyük günahları ifade eder. Allah'ın emirlerine isyanın her çeşidi günah ise de, değer olarak hepsi bir değildir. Bir kısmına sağire (cem'i seğâir), bir kısmına da kebire denmiştir. Sağire küçük günah demektir. Büyük ve küçük günahlar arasında çok kesin bir sınır çizmek zordur. Zira küçük günahlarda ısrar etmek de kebire sayılmıştır.
Günahların büyük ve küçük diye taksimi ayet ve hadiste rastlanan bir keyfiyettir. Mesela bir ayette (mealen): "Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız sizin öbür kabahatlarınızı örter ve sizi şerefli bir mevkie sokarız" (Nisa 31) buyrulmuştur. Diğer bir ayette güzel davrananlar, "Küçük günahlar hariç olmak üzere, günahın büyüklerinden ve fuhuşlardan kaçınanlar" (Necm 32) olarak tarif edilirler. Görüleceği üzere hadislerde de büyük günahlar birçok kereler ele alınmıştır.
Büyük günahların sayısı hususunda Ashab ihtilaf etmiştir. İbnu Mes'ud dört, İbnu Ömer yedi, Abdullah İbnu Amr dokuz olduğunu söylemiştir (radıyallahu anhüm ecmain). İbnu Abbas, İbnu Ömer'in: "Büyük günahlar yedidir" dediğini işitince itiraz eder ve: "Yediden daha fazladır, yetmişe yakındır" der.
Bazı alimler cehennemle korkutulan her günahın büyük günah olduğunu söylemiştir. Bazıları: "Dünyada had cezasını gerektiren günahlar büyük günahtır" demiştir. Bazıları "Kadir gecesi Ramazan geceleri içinde gizlendiği gibi, büyük günah da günahlar arasında gizlenmiştir" demiştir. Ebu Talib el-Mekkî'nin tahkikine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadislerinde zikredilenlerin sayısı 17'dir.
Gazâlî'nin verdiği bilgiye göre, selef ulemasının açıklamalarından, Ebu Talib el-Mekkî şöyle bir tabloya ulaşır:
* Büyük günahların dördü kalptedir. Bunlar şirk, günahta ısrar, Allah'ın rahmetinden ümid kesmek ve azabından emin olmaktır.
* Dördü dildedir: Yalan şahidliği, namuslu kadına iftira, hakkı iptal eden yere yemin ve sihirdir.
* Üçü midededir: Sarhoş edici içkiler almak, yetim malı ve faiz yemektir.
* İkisi eldedir: Hırsızlık ve adam öldürmek.
* İkisi edeb yerindedir: Zina ve livatadır.
* Biri ayaklardadır: Savaş sırasında kaçmak.
* Biri de bütün vücuda dağılmıştır: Anne ve babaya isyan.
Gazâlî bu taksimi ve sayıyı yetersiz bulur. Mesela insanların gözünü çıkarmayı, el kesmeyi, dayak atıp işkence yapmayı da büyük günah sayar ve zikredilmediğine dikkat çeker. Hadiste gelen "bir sövmeye iki sövme ile mukabelenin, Müslüman kardeşinin ırz ve şerefine dil uzatmanın da büyük günah" olduğunu belirten hadisi kaydeder.
Sözü fazla uzatmadan Şemseddin ez-Zehebî'nin bu mevzuda kaleme aldığı Kitabu'l-Kebair'de tam yetmiş günahı bu sınıftan zikrettiğini belirtmek isteriz. Zehebî, bunları delillere dayandırarak kaydetmektedir. Onun kitabında yeralan son beş kebireyi kaydediyoruz:
* Cum'ayı ve cemaati özürsüz olarak terketmede ısrar.
* Vasiyette (birini kayırarak diğer varise) zarar vermek.
* Hile ve aldatmada bulunmak.
* Müslümanlar aleyhine casusluk yapmak, gizli olan hallerini ifşa etmek.
* Ashab radıyallahu anhüm'den herhangi birine sebbetmek (dil uzatmak).[1]

?5229 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ????????????? ????????? ????????????? ?????. ???????: ????. ?????: ?“??????? ???????? ????????? ?????????????????? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ???????? ??????: ?? ???????? ????????? ??????????? ????????. ????? ????? ??????????????? ????? ??????? ???????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

1. (5229)- Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" buyurmuş ve bunu üç kere tekrar etmişlerdi. "Evet!" deyince:
"Allah'a şirk koşmak, anne ve baba haklarına riayetsizlik, cana kıymak!" buyurdular. Bu sırada dayanmış durumda idi, yere oturup:
"Haberiniz olsun! Yalan söz, yalan şahidlik!" dedi ve bunu o kadar tekrar etti ki, "Keşke kesse artık!" temennisinde bulunduk." [Buhârî, Şehadat 10, Edeb 6, İstizan 35, İstitabe 1; Müslim, İman 143, (87); Tirmizî, Şehadat 3, (2302).][2]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada büyük günahlardan olarak zikrettiği yalan söz ve anne-baba hakkına riayetsizliği yasaklayan ayetler Kur'an'da yer almıştır. (Mealen):
* "Allah ile birlikte başka bir ilah edinme ki, kınanmış ve terkedilmiş bir halde kalmayasın. Rabbin şunu da emretti: "Ondan başkasına ibadet etmeyin. Anne ve babaya da iyilikte bulunun..." (İsra 22-23).
* "..Putlara tapmak gibi bir pislikten ve yalan sözden de kaçının" (Hacc 30).
2- Hadiste Resulullah'ın, dayanırken oturmak suretiyle vaziyet değiştirmesi, son cümlesini çokça tekrarı, muhataplarını uyarmak, onların dikkatlerini kendi üzerine iyice toplamaya, sözlerindeki müessiriyet ve öğreticilik vasfını artırmaya racidir.
Ashabın "keşke sussa temennisi"nin Resulullah'a karşı duydukları şefkatten ve Aleyhissalâtu vesselâm'ı rahatsız eden şeylerden hoşlanmamaktan ileri geldiği belirtilmiştir.
3- Hadis, günahı büyük (kebir) ve en büyük (ekber) diye taksim etmektedir. Bu taksimle Resulullah'ın günah hususunda küçük ayırımı da yaptığı anlaşılır. Alimler arasında küçük günahın sübutu münakaşalıdır. "Allah'ın emir ve yasağına muhalefetin küçüğü olmaz" denmiştir. Muhalefet, Allah'ın büyüklüğü karşısında kebiredir. Sağirenin varlığını söyleyenler buna, daha büyüğe nisbetle sağire derler. Şu da var ki, bir kısım hadisler, ibadetlerin bir kısım günahlara kefaret olacağını bildirmiştir. Öyleyse, ibadetlerin kefaret olduğu günahlar küçük (sağire) kefaret olmadığı günahlar büyük (kebire)dirler. Bu, hadislerle sabit olduğu için, ulema umumiyetle, günahların büyük ve küçük diye taksimini inkar etmeyi uygun bulmamıştır. Şurası da muhakkak ki, "büyük" "küçük" tavsifi izafidir. Her günah kendinden büyüğe nisbeten küçük, kendinden küçüğe nisbeten de büyüktür. Sözgelimi bir kimsenin kolunu kesmek, dövmeye nisbetle büyük ise de, öldürmeye nisbetle küçüktür. Keza yabancı bir kadını öpmek, bakmaya nisbetle büyük ise de, zinaya nisbetle küçüktür.
Ayet ve hadiste cehennemle korkutulan günahların kebire olduğu kabul edilmiştir.[3]

?5230 ?2? ??? ????? ?? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ????? ?????? ??????? ?????? ???? ??????????? ? ???????: ????? ??????: ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ??????? ????? ??????????? ???????????? ?????? ????????? ???????? ?????????????? ????????? ?????????????? ??????????? ????????? ?????????? ??????????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.»???????? ?? ?????????« ?? ?????? ?? ???? ?????? ??????? ??????.»????????« ??? ????? ??? ??????? ???? ?‘????.?»??????« ????? ?????? .

2. (5230)- Ubeyd İbnu Umeyr babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam kebairden sormuştu, şöyle cevap verdiler:
"Onlar dokuzdur!" buyurdular ve saydılar: "Şirk, sihir, insan öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, namuslu kadınlara iftirada bulunmak, anne ve babaya haksızlık, kıbleniz olan Beytu'l-Haram (da masiyet işlemey)i sağlığınız ve ölümünüzde helal addetmek." [Ebu Davud, Vesaya 10, (2875); Nesâî, Tahrim 3, (7, 89).][4]

?5231 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????! ???? ????????? ??????? ?????? ??????? ????: ??? ???????? ????

?????? ?????? ????????. ??????: ????? ????? ?????: ??? ???????? ???????? ????????? ??? ???????? ??????. ??????: ????? ???? ????: ??? ????????? ????????? ???????[. ????? ?????? ? ??? ????.

3. (5231)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Allah nezdinde en büyük günah hangisidir?"
"Seni yaratmış olan Allah'a eş koşmandır!" buyurdular.
"Sonra hangisidir?" dedim.
"Seninle birlikte yiyecek diye, evladını öldürmendir!" buyurdular. Ben yine:
"Sonra hangisidir?" dedim.
"Komşunun helalliği ile zina etmendir!" buyurdular." [Buharî, Tefsir, Bakara 3, Furkan 3, Edeb 20, Muharibin 20, Diyat 1, Tevhid 40, 46, Müslim, İman 141, (3181, 3182), Tefsir, Furkan, Nesaî, Tahrim 4, (7, 89, 90); Ebu Davud, Talak 50, (2310).][5]

?5232 ?4? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ??????????? ??? ???????? ????????? ??????????. ???????: ?????? ???????? ????????? ???????????? ?????: ??????? ??????? ???? ????????? ????????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??????? [. ????? ?????? ? ??????? .

4. (5232)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kişinin anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır" buyurmuşlardı. Orada bulunanlar:
"Hiç kişi anne ve babasına söver mi?" dediler.
"Evet! Kişi, bir başkasının babasına söver, o da babasına söver; annesine söver, o da bunun annesine söver!" buyurdular." [Buhârî, Edeb 4; Müslim, İman 146, (90); Tirmizî, Birr 4, (1903); Ebu Davud, Edeb 129, (5141).][6]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde şetm (sövme) yerine lanet kelimesi kullanılmıştır. Şu halde şetm, lanet, sebb, hakaret ifade eden söz manasında birbirine müteradif olmaktadırlar. Hadis, annebabaya sövmeyi büyük günah saydığı gibi, başkasının annebabaya sövmesine sebep olmayı da büyük günah olarak değerlendirmektedir. Bu hal bize, anne ve baba karşısında hassasiyeti ileri götürme gereğini te'yid eder. Şu halde, sövmeye sebep olmak büyük bir günahsa, bizzat sövmek çok daha büyük bir günah olmaktadır.
İbnu Battal: "Bu hadis, sedd-i zeraide asıldır" demiştir. Hadis, kişi bizzat haram kasdetmemiş bile olsa, fiili harama müncer olacaksa bu fiilin ona haram olduğunu ifade eder.
Bu hadis, ayette gelmiş olan bir asla dayanmaktadır:
"Onların Allah dışında taptığı şeylere sövmeyin, onlar da cahillikle hadlerini aşıp Allah'a söverler" (En'am 108).
Maverdi, bu hadisten hareketle, ipekli kumaşı, bizzat giyeceğinden korkulan kimseye satmanın, keza parlak kölenin, livataya yer vereceğinden korkulan kimseye satılmasının, şıranın, ondan şarap yapacağından korkulan kimseye satılmasının caiz olmayacağı hükmünü çıkarmıştır. [7]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/35-36.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/36-37.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/37-38.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/38.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/39.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/39.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/39-40.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

355) Simsarlık Ve Satış Üzerine Satış Yapmanın Yasak Oluşu
(Şehirlinin Köylüye Simsarlık Etmesinin, Pazara Mal Getiren Köylüleri Pazar Dışında Karşılayıp Mallarını Ucuza Almanın, Kardeşinin Satışı Üzerine Satış Yapmanın, Başkasının Nişanladığı Bir Kadına, Nişanlayan İzin Vermeden Veya Onu Terk Etmeden Talip Olmanın Haram Oluşu)

Bu bölümdeki 6 hadis-i şeriften, şehirlinin köylüye malını ben satarım diye yanında alıkoymasının yasak olduğunu, pazara girip piyasayı öğreninceye kadar köylüyü yolda karşılayıp mal almanın yasak olduğunu, müşteri kızıştırmamak gerektiğini, din kardeşiniz dünürlüğü üzere dünür gönderilmemesi gerektiğini, satışı yapılmış bir akdin bozdurulup aynısını veya benzerini daha ucuza satarım demenin yasak olduğunu öğreneceğiz.[1]

1779. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şehirlinin köylüye simsarlık etmesini, ana baba bir kardeş olsa bile, yasakladı.[2]

* Köylüye yardım maksadı taşımayan sadece kendi kazancını ilk planda tutan simsarlık müessesesi haram bir muameleye sebep olmaktadır. [3]

1780. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Pazara getirilen satılık malları çarşıya götürülünceye kadar yolda karşılamayınız."[4]

* İslam kişinin hakkını koruduğu gibi toplumun hakkını da korur. Gerekli olan yerde ferdi topluma değil, toplumu ferde tercih eder. Toplumun menfaati, aracının ve satıcının menfaatinden daha önce gelir. Burada ferdin hakkının zayi olması da söz konusu değildir. Burada yapılmak istenenle sadece haksız kazanç ve tekelcilik önlenmiş olacaktır. [5]

1781. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Pazara gelenleri yolda karşılamayın. Şehirli köylü namına onun malını satmasın."
Tâvûs, İbni Abbâs'a *"Şehirli köylü namına onun malını satamaz"* sözünün anlamını sordu. İbni Abbâs:
Ona simsarlık edemez, diye cevap verdi.[6]

* Şehirli tüccar ve simsar kötü niyetli olursa malı piyasaya arzetmeyebilir veya piyasa düşmesin diye azar azar ortaya çıkarır. Bu ise piyasanın düzensizliğine veya pek çok malların çürüyüp telef olmasına sebep olabilir. İslamın sistemleştirdiği ticaret ahlâkı kurallarına uyulması halinde pek çok kötülük aşırı fiat ve israf da önlenmiş olacaktır. [7]

1782. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle der:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şehirlinin köylünün malına simsarlık etmesini yasakladı. *"Müşteri kızıştırmayınız. Bir kimse kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesin. Bir kadın, din kardeşi bir kadının çanağındaki nimeti kendi kabına doldurmak için onun boşanmasını istemesin".*
Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pazarcıların yolda karşılanmasını, şehirlinin köylünün malını satmasını, bir kadının, evleneceği erkeğe din kardeşi bir kadını boşamayı şart koşmasını, bir kimsenin din kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlıkta bulunmasını, müşteri kızıştırmayı ve satılık hayvanın sütünü sağmayıp memesinde biriktirmeyi yasakladı.[8]

1783. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bazınız bazınızın satışı üzerine satış yapmasın. Kardeşinin dünür gönderdiği birine dünür göndermesin. Ancak din kardeşinin kendisine izin vermesi müstesnadır."[9]

1784. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'min mü'minin kardeşidir. Hiçbir mü'mine kardeşinin satışı üzerine satış yapması helâl olmaz. Kardeşinin dünür gönderdiği kadına, o kimse vazgeçinceye kadar dünür göndermesi de helâl olmaz."[10]

* Üç hadiste de toplum ve ferd hayatı açısından çok önemli olan birtakım prensipler topluca zikredilmiştir. Geçmiş hadislerdeki açıklanan şeyler dışındaki şeyleri de burada açıklayacağız.
Neceş: Her türlü aldatma, heyecanlandırıp kızıştırmayla fiatı suni olarak artırmak demektir. Bu durum ticaret ahlakı açısından uygun görülmemiş ve yasaklanmıştır.
Kardeşin satışı üzerine satış yapmak: Hem alıcı hem de satıcı tarafından yapılabilen bu tür alışveriş de yasaklanmıştır.
Dünürcülük üzerine dünür göndermek de yasaklanmıştır. (Müsaade edilirse sakınca yok.)
Bir kadının karını boşa beni al diye teklifte bulunması da yasaklanmıştır.
Müşteriyi aldatmak için sütün memede bırakılması da aldatma olduğu için yasaklanmıştır. [11]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 519.
[2] Buhârî, Büyû' 58, 64, 68, 71, İcâre 14, Şurût 8; Müslim, Büyû' 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 45; Tirmizî, Büyû' 13; Nesâî, Büyû' 17; İbni Mâce, Ticârât 15.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 519.
[4] Buhârî, Büyû' 71; Müslim, Büyû' 14 . Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 43.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 519.
[6] Buhârî, Büyû' 68; Müslim, Büyû' 19. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 47; Nesâî, Büyû' 18; İbni Mâce, Ticârât 15.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 519.
[8] Buhârî, Büyû' 64, 70; Müslim, Nikâh 51, Büyû' 11, 12. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû' 16.
[9] Buhârî, Nikâh 45; Müslim, Büyû' 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû' 57; Nesâî, Büyû' 20.
[10] Müslim, Nikâh 56.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 520.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Tahkik İçin Seyahat:

Hadîs âlimleri bazan bir hadîsin, bazan bir âyetin, bazan da bir râvinin durumunu aydınlığa çıkarmak, ortadaki ihtilaf veya işkâli bertaraf etmek için seyahatler yapmışlardır. Bu çeşit seyahatlere, bazan bir hadîs, bazan bir kelime ve hatta bir tek harf için çıkıldığı olmuştur. Mesela diyar diyar dolaşmada en çok isim yapanlardan Mesruk ve Ebu Said'in tek harf için seyahat ettiği bilhassa belirtilir. Şam'ın ötesinden kalkıp Yemen'in ötelerine bir tek kelime için gitmeye değdiğini söyleyen Şâbî, talebesine bazan "bir tek hadîs" rivayet ettikten sonra: "Bunu sana bedâva veriyorum; halbuki, zaman oldu, araştırıp bundan daha az ehemmiyetli birşey (mesela bir kelime veya bir harf için (bin bir zahmeti göze alıp) Medîne'ye kadar giderdi" demiştir.
Hasan Basrî hazretleri der ki: "Ka'b İbnu Ucre'yi görmek için Basra'dan Kufe'ye gittim. Kendisine: "Sana ezâ geldiğinde kefâret olarak ne verdin?" diye sordum. "Bir koyun" diye cevap verdi."
Bu rivayet, Hasan-ı Basri hazretlerinin bir âyetin açıklık kazanması için seyahate çıktığını gösteriyor. Zira Ka'b İbnu Ucre, Hudeybiye Seferine çıkmış, ihram giyerek umre'ye niyet etmişti. Başı bitlenince fazla rahatsız oldu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"kefâret ödeyerek traş olmasını söyledi"*. Bu hâdise üzerine şu âyet indi: *"... İçinizde hasta olan veya başında rahatsız bulunan varsa, fidye olarak, ya oruç tutması, ya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir"* (Bakara: 2/196).
Ka'b İbnu Ucre başını traş etmiş, bu ihram yasağını işlemiş olmanın fidyesi olarak kurban kesmeyi tercih etmişti. Hasan-ı Basrî, hâdisenin fâilinden tahkikle, Ka'b (radıyallahu anh)'ın bir koyun kestiğini öğreniyor.
Said İbnu Cübeyr buna benzer bir tahkik hâdisesini anlatır:"
Kufeliler *"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı içinde temelli kalacağı cehennemdir..."* (Nisa: 4/93) mealindeki âyet hakkında ihtilaf ettiler. Bu konuyu sormak maksadıyla İbnu Abbas'ı görmek üzere seyahate çıktım. Kendisini bulup sordum. Bana bu âyetin en son inen âyetlerden olduğunu, bunu nesheden herhangi bir âyetin inmediğini söyledi".
Herhangi bir hadîsi tahkik için yapılan bir seyahat örneğini Zeyd İbnu'l-Hubâb'tan kaydedeceğiz.[1] Zeyd: "Süfyân-ı Sevrî'nin Usâme İbnu Zeyd'den, O'nun da Mûsa İbnu Uleyye el-Lahmî'den, O'nun da babasından, Onun da Ebu Kays Mevlâ Amr'dan, Onun da Amr'dan, Amr'ın da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet ettiği: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark sadece sahur yemeğidir"* hadîsini Süfyân-ı Sevrî'den dinledim. Meclisinden ayrılacağı sırada, bana birisi: Süfyan'a bu hadîs'i rivayet eden Usâme'yi Medine'de henüz hayatta biliyorum" dedi.
Ben hemen bineğime atlayıp Medine'ye gittim. Orada Üsâme'yi buldum. Senden Süfyan-ı Sevrî'nin rivâyet ettiği, senin de Musa İbnu Uleyye, O da babasından, O da Ebu Kays Mevlâ Amr'dan, O da Amr'dan, O da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet ettiği: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu, arasındaki fark, sadece sahûr yemeğidir"* hadîsi için geldim dedim.
- Evet, dedi. Bana Musâ İbnu Uleyye İbnu Rabâlı el-Lahmî, babasından, O da Ebu Kays Mevlâ Amr'dan, O da Amr İbnu'l-Âs'dan, O da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet etti: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark, sâdece sahûr yemeğidir"* dedi.
Zeyd der ki: "Üsame'nin meclisini terkedeceğim sırada birisi bana: "Ona bu hadîsi rivayet eden Musa İbnu Üleyye'yi Mısır'da hayatta biliyorum" dedi. Hemen bineğime atlayıp Mısır'ın yolunu tuttum. Musa'yı bulup kapısına oturdum. Bana at üzerinde bir ihtiyar geldi. "Bir ihtiyacın mı var?" dedi.
- Evet, dedim, bana Süfyân-ı Sevrî'nin rivayet ettiği bir hadîs var, o Üsâme İbnu Zeyd'den, o da Senden sen de babandan, o da Ebu Kays Mevla Amr'dan, o da Amr'dan, o da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet etmiştir: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark sadece sahur yemeğidir"*
Zeyd, evet dedi, bana babam, Ebu Kays Mevla Amr'dan, o da Amr'dan, o da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark sâdece sahur yemeğidir"*.
İşitilen hadîsi tahkik için gösterilen gayret ve yapılan seyahate son bir örneğimiz, Müemmil İbnu İsmâil'in, Kur'ân-ı Kerîm'deki her bir sûrenin
faziletiyle ilgili olarak Ubey İbnu Ka'ab vasıtasıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyeti tahkik için yaptığı seyahattır.
Der ki: "O hadîsi, (ismini verdiği) sika bir zat bana rivayet etmişti. Medâin'e gelip hadîsi rivâyet eden o zâtı buldum. Kendisine: "Hadîsi bana söyle, zirâ Basra'ya gideceğim" dedim. Bana:
- O hadîsi bize rivayet eden Şeyh Vâsıt'ta Ashâbu'l-Kasab arasında dedi.
Vâsıt'a geldim, o râviyi buldum. Kendisine "Ben Medâin'de idim. Sizden falanca şeyh bahsetti, ben Basra'ya dönmek istiyorum" dedim. Bana:
- Bu hadîsi kendisinden dinlediğimiz zât, el-Kellâ'da[2] dedi. Basra'ya geldim. Kella'da Şeyh'le karşılaştım. Ona: "Şu hadîsi bana rivâyet et. Abadan'a gitmek istiyorum" dedim. Adam:
"- Bu hadîsi dinlediğim zât Abadan'da" dedi. Abadan'a geldim. O şeyhi buldum. Kendisine: "Allah'tan kork, bu hadîsin hâli ne?" dedim ve sonra: Mâceramı anlatarak: "Medâin'e geldim, sonra Vâsıt'a, sonra Basra'ya gittim, en sonunda size gönderildim. Ben bunların hepsini ölmüş zannetmiştim. Şu hadîsin hikâyesini anlat bakayım!" dedim.
Bana şu cevabı verdi: "Onu bana kimse anlatmadı. Biz burada toplandık. Gördük ki, insanlar Kur'ân'dan yüz çevirmiş, herkes Ebû Hanîfe'nin fıkhı ve İbnu İshâk'ın Meğâzî'si ile meşgul. Biz de oturup Allah rızası için sûrelerin faziletiyle ilgili bu hadîsi uydurduk."
Hadîs'in el-İtkan'da kaydedilen vechinde bu uydurma işini itiraf eden kimsenin tasavvuf ehlinden müteşekkil bir cemaat içinde yer alan bir "şeyh" olduğu belirtilir. [3]

---

[1] Zeyd İbnu'l-Hubâb Ebu'l-Hüseyn el-Uklî (vefatı 203); Kufeli zâhidlerdendir, muhaddistir. Seyahatleriyle tanınmıştır. Ali İbnul-Medinî ve başka bâzıları sika olduğunu kabul etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Hadîs rivayet eder, zekî, ilim için seyahat eden bir zattır" der. (İbrahim Canan)
[2] Kellâ: Basra'da bir çarşının ismi. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/140-143.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Meşhur Sünnet:

Meşhur sünnet, Hz. Peygamber'den bir veya iki yahut tevatür sayısına ulaşmamış sayıda sahabi tarafından rivayet edilmişken, Tâbiün veya Etbâu't-tâbün devirlerinde tevatür sayısındaki ravilerce nakledilen sünnettir.
Mütevatir ve meşhur sünnet arasındaki fark şudur; birincide her üç tabaka ravileri tevatür sayısında iken, meşhur sünnette, sahabeden olan raviler tevatür derecesine ulaşmamıştır. Buna göre mütevatir hadisin Hz. Peygamber'e nisbeti kesin iken meşhur hadisin, Hz. Peygamberden rivayet eden sahabiye nisbeti kesin olmakla birlikte, Hz. Peygamber'e nisbeti kesinlik taşımaz.
Meşhur sünnetin hükmü, kesine yakın bir bilgi vermesidir. Bu yüzden mütevatir sünnetle Kur'ân'daki bir âmm lafzın tahsisi ve mutlak lafzın takyidi mümkün olduğu gibi, meşhur sünnetle de "âmm" tahsîs ve "mutlak" takyid edilebilir.
Âmm'ın tahsisine örnek: *"Âllah çocuklarınızın miras payı için şunu istiyor"* (en-Nisâ: 4/11) âyetindeki *"çocuklarınız (evlâdüküm)"* kelimesi âmm olup bütün çocukları kapsamına alır. Hz. Peygamber'in; *"Öldüren öldürdüğü kimseye mirasçı olamaz"*[1] şeklindeki meşhur hadis, miras bırakanını öldüren çocukları kapsam dışı bırakmıştır.
Mutlak ifadenin takyidine örnek:
Mirasla ilgili âyette; *"(Bütün bu miras payları, ölenin) yapmış olduğu vasiyetin ve borcun ifasından sonradır"* (en-Nisâ: 4/11) buyurulur. Burada "vasiyet" sözcüğü mutlak olup, malın belli bir parçası ile sınırlandırılmış değildir. Fakat Hz. Peygamber'in, *"Üçte bir daha bayırlıdır."*[2] şeklindeki meşhur hadisi vasiyet miktarını üçte birle sınırlamıştır.

---

[1] Ebû Dâvud, Diyât: 18; Dârimî, Ferâiz: 41.
[2] Buhârî, Cenâiz: 36; Vesâyâ: 2, 3; Menâkıbul-Ensar: 49; Müslim, Vasiyyet: 5, 7, 8, 10; Ebû Dâvud, Ferâiz: 3; Eymân: 23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

109) Sofra Ve Yemek Adabı
Üç Parmakla Yemek Yemek (Üç Parmakla Yemek Yemenin, Parmakları Yalayıp Yemek Kabını Sıyırmanın, Düşen Lokmayı Alıp Yemenin, Yemek Kabını Sıyırdıktan Sonra Silmenin Sünnete Uygun Olduğu, Yemek Kabını Sıyırmadan Önce Silmenin İse Sünnete Uymadığı)

749. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz yemek yediği zaman parmağını yalamadıkça (veya emmedikçe) silmesin."[1]

750. Kâ`b İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üç parmağıyla yemek yediğini, yemekten sonra da parmaklarını yaladığını gördüm.[2]

751. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* parmakları yalayıp tabağı silmeyi emrederek şöyle buyurdu:
"Yemeğinizin neresinde bereket bulunduğunu bilemezsiniz."[3]

752. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman, onu alıp bulaşan şeyi temizledikten sonra yesin. Lokmasını şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini beze silmesin. Zira yemeğinin neresinde bereket bulunduğunu bilemez."[4]

753. Yine Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz şeytan sizden birinizin her yaptığı işte hazır olur. Hatta yemek yerken bile yanında bulunur. Birinizin lokması yere düştüğünde onu alsın, üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra yesin; onu şeytana bırakmasın. Yemeğini bitirince parmaklarını yalasın; çünkü o yemeğinin neresinde bereket bulunduğunu bilemez."[5]

* Yemek yiyen yemeğinin neresinde bereket olduğunu bilemediği için parmaklarını yalamalı, yemek kaplarını temizce temizlemelidir. Her şeyde olduğu gibi yemekte de kibirden uzak olup alçak gönüllü olmak tavsiye edilmektedir. [6]

754. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yemek yediği zaman üç parmağını da yalar ve şöyle buyururdu:
"Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman onu alsın; üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra da yesin; onu şeytana bırakmasın."
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize tabağın sıyırılmasını emrederek:
"Çünkü yemeğin neresinde bereket olduğunu bilemezsiniz" derdi.[7]

* Maddi ve manevi temizlik ancak islam dinindedir. Başka sistemlerde ikisini bir arada bulmak mümkün değildir. İsrafin her türlüsü haramdır. İsrafçılar şeytanın kardeşi sayılırlar. (İsra: 17/27) Yediğimiz şeylerin parçalarını ve yemek kaplarını temizlemek de yapmamız gereken işler cümlesindedir. Berekete ulaşmak için yenecek şeylerin hiçbir parçasını telef etmemek, yemek kaplarını ve parmakları iyice temizlemek de emredilmektedir. Bolluk ve konforlu hayat, aklını bozmuş devamlı tokluk da, hayatlarını değiştiren nice insanlar parmak yalamayı ve yemek kaplarını temizlemeyi hoş karşılamayabilirler. Ama onlar bilmezler ki o parmaklarındaki bulaşan ve tabaktaki bulaşan şey yediklerinin bir parçasıdır. Bunları yapmaktan sadece kibirli ve sünneti terkeden varlıklı kimseler kaçınırlar. Düşen yemek ve meyve parçasındaki toz toprak vs. üflemek, yıkamak, silmek suretiyle giderilmek suretiyle yenmeli ve Allah'ın verdiği her türlü rızka hürmet edilmelidir. Yemekten önce ve sonra da elleri yıkamak yine dinimizin emirleri arasındadır. [8]

755. Saîd İbni Hâris, Câbir İbni Abdullah'a:
– Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest almak gerekir mi? diye sordu. O da:
– Hayır, gerekmez. Biz Peygamber *aleyhisselâm* zamanında ateşte pişen bir yemeği pek az görürdük. Onu yediğimiz zaman da, elimizi silecek bez olmadığından avuçlarımıza, bileklerimize ve ayaklarımıza silerdik. Yemekten sonra da abdest almadan namaz kılardık, diye cevap verdi.[9]

* Her sözü kendi şartları içinde değerlendirmek gerekir. Karnı tok sırtı pek, her yanda şakır şakır sular akan ve su bulamama imkanı olmayan bu günün insanı için belki bu anlatılanlar garip ve manasız gelebilir. O devirde Arabistan'da yaşayan kimseler için su altın kadar kıymetli olup içecek suyu bile binbir zahmetle elde ediyorlardı. Kırk yılın başında bir yemek bulsalar bile su bulamıyorlardı. Yemekten sonra ellerini yıkamayışları böyle bir zaruretin sonucuydu. İlk zamanlarda et yemeğinden önce abdest alınırdı. Sonradan yemekten sonra el yıkama alışkanlığı yerleşince abdest almanın şart olmadığı fakat isteyenin abdestini yenileyebileceği söylendi. Bu yeni uygulamayı herkes duymadığı için peygamberimizin vefatından sonra bu konu biraz tartışıldı. Fakat sonra ateşte pişen bir şey yendikten sonra abdest alınmayacağı konusunda kesin fikir birliği sağlandı. [10]

---

[1] Buhârî, Et`ime 52; Müslim, Eşribe 129. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 51; İbni Mâce, Et`ime 9.
[2] Müslim, Eşribe 131, 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11.
[3] Müslim, Eşribe 133.
165 ve 608'de geçmişti, 753'de açıklama verilecek.
[4] Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11.
[5] Müslim, Eşribe 133–135. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, 10, 11; İbni Mâce, Et`ime 9.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 244.
[7] Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11.
165, 608, 751'de geçmişti.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 244-245.
[9] Buhârî, Et`ime 53. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 15.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 245.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

126) Elbise Giyerken De Sağdan Başlamanın Müstehap Oluşu

Bu konu ile ilgili hadisler (99 bölüm 721-727) hadislerde geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

139) Ayrılırken Selâm Vermek (Bir Kimsenin Meclisten Kalktığı Bir Veya Daha Çok Arkadaşından Ayrıldığı Zaman Selâm Vermesinin Müstehap Olduğu)

871. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir meclise vardığında selâm versin. Oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da selâm versin. Önce verdiği selâm, sonraki selâmından daha üstün değildir."[1]

* Bir yere girerken ve çıkarken selam verilmesi peygamberimizin hem sözüyle hem de davranışıyla öğrendiğimiz sünnetlerdendir. Her ikisi de fazilet ve sevap yönünden birbirinden farklı değildir. Bu selam vermeler müslümanlar arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesi ve devamını sağlayan ahlaki kurallardandır.
İlk gelindiğinde verilen selam gelen kişinin iyi niyet ve hayır için geldiğinin ve kötülük ve şer bulunmadığının bir ilanıdır. Ayrılırken verilen selam ise kendisinin o kimseler yanında bulunmadığı sürece hem kendi kötülüklerinden hem de her türlü kötülüklerden emniyette olmaları arzusunun bir ilanı olduğunun işaretidir. Böylelikle iki selam arasında bir fark yoktur. [2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Edeb 139; Tirmizî, İsti'zân 15.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 267.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

153) Bağırıp Çağırmadan Ölüye Ağlamak

927. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yanında Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah İbni Mes'ûd *Allah onlardan razı olsun* bulunduğu halde Sa'd İbni Ubâde'yi ziyaret etti. Durumunu görünce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ağladı. Onun ağladığını gören sahâbîler de ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Bilmez misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin elemi sebebiyle kişiye azap etmez. Fakat* – dilini işâret ederek– *bunun yüzünden azap eder veya bağışlar"* buyurdu.[1]

928. Üsâme İbni Zeyd r*adıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, ölmek üzere olan kızının oğlunu verdikleri zaman, Peygamber'in gözleri doldu. Bunun üzerine Sa'd İbni Ubâde:
– Ey Allahın Resûlü! Bu ne haldir? dedi. Hz. Peygamber de:
– *"Bu, Allah'ın, kullarının kalbine koyduğu acıma duygusu, rahmettir. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet eder"* buyurdu.[2]

929. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ruhunu teslim etmek üzere olan oğlu İbrahim'in yanına girince gözlerinden yaşlar boşanmaya başladı. Bunun üzerine Abdurrahman İbni Avf:
– Ey Allah'ın Resûlü! Siz de mi ağlıyorsunuz?" diye sordu. Hz. Peygamber ona:
– *"Ey İbni Avf! Bu gördüğün gözyaşları rahmet ve şefkat eseridir"* cevabını verdi. Sonra şunları ilave etti:
–*"Göz yaşarır, kalp hüzünlenir. Biz ancak Rabbimiz'in razı olacağı sözleri söyleriz. Ey İbrahim! Seni kaybetmekten dolayı gerçekten üzgünüz."*[3]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 44, Talak 24; Müslim, Cenâiz 12.
1665 de tekrar gelecektir.
[2] Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9, 11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53.
[3] Buhârî, Cenâiz 43; Müslim, Fedâil 62. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5: ZEKAT BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø ZEKAT VERMEYEN KİMSELERE KIYAMETTE YAPILACAK AZAB

617- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'nin gölgesinde otururken onun yanına geldim. Benim gelmekte olduğumu görünce şöyle buyurdular: **"Ka'be'nin Rabbine andolsun ki kıyamet günü kaybedenler onlardır."** Bende kendi kendime acaba ne oldu? Benim hakkımda bir şey mi indi? Dedim fakat yine duramadım ve anam babam sana feda olsun kimlerdir onlar? Ya Rasûlullah dedim. Buyurdular ki: **"Onlar mal ve dünyalıkları fazla olanlardır ancak sağa, sola verip dağıtan şöyle şöyle kimseler bunun dışındadırlar. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki bir kimse ölür arkasında zekatını vermediği deve ve sığırları bırakırsa o deve ve sığırlar kıyamet günü bulunduğu durumdan daha semiz bir şekilde o kimsenin yanına getirilir ve onu ayaklarıyla çiğner, boynuzlarıyla vurur. İnsanlar arasında hüküm verilinceye kadar bu hayvanlar böyle yapar dururlar."** (Müslim, Zekat: 8; İbn Mâce: Zekat: 2)

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de bu hadisin bir benzerini rivâyet edilmiştir. Ali b. ebî Tâlib'den **"Zekat vermeyen lanetlendi"** şeklinde bir rivâyet vardır. Aynı şekilde bu konuda Kabîsa b. Hülb'ün babasından, Câbir b. Abdillah'tan ve Abdullah b. Mes'ûd'tan da birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Zerr hadisi hasen sahihtir. Ebû Zerr'in adı Cündüp b. Seken'dir, İbn Cüdane de denilir.

Abdullah b. Münîr; Abdullah b. Musa'dan, Sûfyân es Sevrî'den, Hakîm b. Deylem'den ve Zahhak b. Müzahim'den şu şekilde rivâyet etmiştir: **"Mal ve dünyalıkları fazla olan zenginler on binlerce miktarlık para ve mülk sahibi olanlardır."**

Tirmîzî: Abdullah b. Münîr el Mervezî iyi bir insandır.

BÖLÜM: 2

Ø ZEKATıNı VEREN ÜZERINE DÜŞEN GÖREVI YAPMıŞ OLUR

618- Ebû Hüreyre (r.a.)'den göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Malının zekatını verirsen görevini yerine getirmiş olursun."** (İbn Mâce, Zekat: 3)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu hadis Peygamber (s.a.v.)'den değişik yönleriyle nakledilmiş olup bir seferinde bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü zekattan başka üzerime düşen bir görev daha var mıdır? Diye sordu, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Hayır nafile olarak verebilirsin."**

619- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'in yanında otururken akıllı bir kimse gelse, soru sorsa da bizde bazı şeyleri öğrenmiş olsak derdik. Yine böyle bir durumda iken bir adam geldi ve Peygamber (s.a.v.)'in önüne diz çöküp oturdu ve; **"Ya Muhammed! senin gönderdiğin kimse bize geldi ve senin Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğunu söyledi."** Peygamber (s.a.v.)'de: **"Evet"** buyurdular. O kimse dedi ki: **"Göğü yükselten, yeryüzünü serip döşeyen ve dağları meydana getiren Allah mı seni gönderdi?"** Peygamber (s.a.v.): **"Evet"** dedi. Bunun üzerine o kimse dedi ki: **"Senin gönderdiğin kimse bize; bir gün ve gecede beş vakit namaz kılınması gerektiğini söyledi"** deyince, Peygamber (s.a.v.): **"Evet"** dediler. O kimse: **"Seni gönderen zat hakkı için bunu Allah mı emretti?"** deyince, Rasûlullah (s.a.v.): **"Evet"** dediler. Bunun üzerine o adam: **"Senin gönderdiğin o görevli kimse bize senede bir ay oruç tutulmasının farz olduğunu söyledi"** deyince; Peygamber (s.a.v.): **"Doğrudur"** dedi. Bu sefer o adam: **"Seni gönderen zat hakkı için bunu sana Allah mı emretti"** deyince, Peygamber (s.a.v.): **"Evet"** buyurdu. Yine o adam: **"Senin gönderdiğin kimse mallarımızdan zekat verilmesi gerektiğini söyledi"** deyince, Rasûlullah (s.a.v.): **"Doğrudur"** dedi. O adam da: **"Seni gönderen zat hakkı için bunu sana Allah mı emretti"** diye sorunca; Peygamber (s.a.v.) **"Evet"** dediler. Yine o adam: **"Senin gönderdiğin yetkili kimse bize; gücü yetenlerin Hac yapması gerektiğini söyledi"** deyince Peygamber (s.a.v.): **"Evet"** dediler. O adam da: **"Seni gönderen zat hakkı için bunuda mı Allah emretti"** deyince, Peygamber (s.a.v.): **"Evet"** dediler. Bunun üzerine o kimse: **"Seni hak üzere gönderen o zat için bunlardan hiç birini terk etmeyeceğim ve fazlada yapmayacağım"** dedi hızlıca kalkıp gitti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) buyurdular ki: **"Bu adam bu söylediklerinde doğru ve ciddi ise Cennete girer."** (Buhârî, İlim: 7; Müslim, İman: 3)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Enes vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v.)'den değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir. Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Bazı hadisçiler bu hadisten; **"Alim bir kimseye bir şeyi okuyup arz etmenin ondan dinlemek gibi caiz olduğunu çıkarmışlardır."** Bu hadisteki kimsenin Rasûlullah (s.a.v.)'e bazı bilgileri sunması ve Rasûlullah (s.a.v.)'in de onları tasdik etmesini delil olarak göstermişlerdir.

BÖLÜM: 3

Ø ALTıN VE GÜMÜŞÜN ZEKATı

620- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ticaret maksatlı olmayan at ve kölelere zekat vermeyi sizden kaldırdım. Fakat gümüşlerinizin zekatını bana getirin verin, her kırk dirhemde bir dirhem verin yüz doksan birimde vereceğiniz bir şey yoktur iki yüz birime ulaşınca beş birim zekat verilmesi gerekir."** (İbn Mace, Zekat: 4; Ebû Dâvûd, Zekat; 2)

BÖLÜM: 4

Ø DEVE VE KOYUNLARıN ZEKATı

621- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) zekatlarla alakalı bir mektup yazdı kılıcına bağladığı bu mektubu yetkili kimselere ulaştıramadan vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince Ebû Bekir vefatına kadar o mektubu uyguladı. Ömer'de halifeliği süresince onları uyguladı. O mektupta şu hükümler vardı.

"Beş devede bir koyun, on devede iki koyun, on beş devede üç koyun yirmi devede dört koyun, yirmi beş deveden otuz beş deveye kadar iki yaşına girmiş bir dişi deve yavrusu. Otuz beşi geçince kırk beşe kadar üç yaşına girmiş bir dişi deve, kırk beşi geçince altmışa kadar dört yaşına girmiş bir dişi deve altmışı geçince yetmiş beşe kadar beş yaşına girmiş bir dişi deve yetmiş beşi geçerse doksana kadar üçer yaşına girmiş iki dişi deve, doksanı geçerse yüz yirmiye kadar dörder yaşına girmiş iki dişi deve, yüz yirmiyi geçerse her elli devede dört yaşına girmiş bir dişi deve her kırkta iki yaşını bitirmiş bir dişi deve zekat olarak verilir.

Koyunlarda her kırk koyunda yüz yirmiye kadar birer koyun, yüz yirmiyi geçince iki yüze kadar iki koyun, iki yüzü geçince üçyüze kadar üç koyun, üç yüzü geçince her yüz koyunda bir koyun, üç yüzden dört yüze kadar bir zekat yoktur. Zekat artar ve eksilir korkusundan dolayı toplu mallar ayrılmaz ayrı ayrı olanlar da bir araya toplanmaz. Birbirine karıştırılmış sürülerden alınan zekat eşit durumda paylaştırılır. Çok yaşlı ve güçsüz ve ayıplı hayvanlar zekat olarak alınmaz." (Ebû Dâvûd, Zekat: 5)

Zührî, zekat memuru; koyunları üçte bir iyi, üçte bir orta, üçte bir kötü olarak ayırmalı ve zekatı orta kısımdan almalıdır diyor ve sığırlardan bahsetmiyor.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Bekir, Behz b. Hakîm babasından ve dedesinden, Ebû Zerr ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasendir. Çoğunlukla fakihler bu hadise göre amel ederler. Yunus b. Yezîd ve pek çok kimse bu hadisi Zührî ve Sâlim'den bu şekilde rivâyet ederek merfu halde aktarmamışlardır. Sadece Sûfyân b. Husayn merfu olarak rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø SIĞIRLARIN ZEKATı

622- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Otuz sığırda iki yaşında erkek veya dişi dana, her**

kırk sığırda da üç yaşında bir dana zekat gerekir." (İbn Mâce, Zekat: 12)

Tirmîzî: Bu konuda Muâz b. Cebel'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdusselam b. Harb, Husaf'tan böylece rivâyet etmiş olup, Abdusselam güvenilir ve hafiz bir kişidir. Şerik bu hadisi Husayf'tan, Ebû Ubeyde'den, babasından ve Abdullah'tan rivâyet ediyor. Abdullah'ın oğlu Ebû Ubeyde babasından hadis işitmemiştir.

623- Muâz b. Cebel (r.a.)'den şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) beni, Yemen'e vali olarak gönderdiğinde, her otuz sığırdan iki yaşında erkek veya dişi dana; her kırktan da üç yaşına girmiş bir dişi danayı zekat olarak almamı Müslüman olmayan kimselerden de cizye vergisi olarak akıl baliğ olan her kimseden bir dinar veya bir dinara denk giyim eşyası almamı emretti."** (Nesâî, Zekat: 5; İbn Mâce, Zekat: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı râvîler bu hadisi Sûfyân, A'meş, Ebû Vâil ve Mesrûk'tan: Rasûlullah (s.a.v.), Muâz'ı Yemen'e gönderdi ve ona zekat almasını emretti" şeklinde rivâyet ederler ki bu rivâyet daha sahihtir.

624- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Muhammed b. Cafer yoluyla Şu'be'den rivâyet ederek Amr b. Mürre'nin şöyle dediğini bize aktarmıştır: Ebû Ubeyde'ye, Abdullah'tan hadis olarak bir şeyler hatırlıyor musun? Dedim. O da: **"Hayır"** dedi.

BÖLÜM: 6

Ø ZEKATTA MALıN EN IYISINI ALMANıN HOŞ OLMADıĞı

625- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) Muâz'ı Yemen'e vali olarak gönderdiğinde ona şöyle buyurdu: **"Sen ehli kitap denilen bir topluma gidiyorsun onları Allah'tan başka bir ilah olmadığına benim de onun elçisi olduğuma şehâdet etmeye davet et. Buna uyarlarsa Allah'ın bir gün ve gecede beş vakit namaz kılmayı emrettiğini bildir. Bunu da kabul ederlerse onlara zenginlerden alınıp fakirlere verilecek olan zekatın da farz kılındığını bildir. Bunu da kabul ederlerse mallarının en iyilerini almaya kalkma! Mazlum kimselerin bedduasından sakın çünkü Allah ile mazlum kimselerin arasında perde yoktur."** (Buhârî, Zekat: 40; Müslim, Zekat: 55)

Bu konuda Sunabihî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İbn Abbâs'ın azatlı kölesi Ebû Mabed'in ismi Nafiz'dir.

BÖLÜM: 7

Ø SEBZE MEYVE VE ZIRAAT ÜRÜNLERININ ZEKATı

626- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Develer beş taneden az olursa zekat gerekmez. Beş ukıyye gümüşten daha azından zekat gerekmez. Ziraat ürünlerinin beş vesaktan daha az olanında da öşür gerekmez."** (Buhârî, Zekat: 4; Müslim, Zekat: 2)

Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Câbir ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

627- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Abdurrahman b. Mehdî'den, Sûfyân, Şu'be, Mâlik b. Enes, Amr b. Yahya'nın babasından ve Ebû Saîd'den yukarıdaki hadisin aynısını rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Ebû Saîd'den pek çok şekillerde rivâyet edilmiş olup ilim adamları bu hadisle amel etmişlerdir. Yani beş vesak'tan daha az ziraat ürününde zekat yoktur. Vesak: Altmış sa'dır. Beş vesak üç yüz sa' eder. Peygamber (s.a.v.)'in sa'ı beş ve üçte bir rıtldır. Küfelilerin sa'ı ise sekiz rıtldır.

Beş ukıyyeden daha az gümüşte de zekat yoktur. Beş ukıyye kırk dirhemdir. Beş ukıyye iki yüz dirhem eder.

Develer beş taneden az olursa zekat yoktur. Develerin sayısı yirmi beşe ulaşırsa iki yaşına girmiş bir dişi deve zekat olarak verilir. Yirmi beşten az olan develerde her beş devede bir koyun zekat olarak verilir.

BÖLÜM: 8

Ø TICARET MALı OLMAYAN AT VE KÖLEDE ZEKAT YOKTUR

628- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman'ın ticari maksatla olmayan atında ve kölesinde zekat yoktur."** (Buhârî, Zekat: 47; Müslim, Zekat: 12)

Bu konuda Ali ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler dolayısıyla ticaret maksadıyla bulundurulmayan, otlaklara salınmış atlara da zekat yoktur. Hizmet için bulundurulan kölelerde de yine zekat gerekmez. Ama ticaret maksadıyla bulundurulan at ve kölelerde bulundurma süresi bir yılı geçtikten sonra değerleri üzerinden zekat verilmesi gerekir.

BÖLÜM: 9

Ø BALıN ZEKATı

629- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. Bal da her on ölçekte bir ölçek zekat vardır. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Seyyâre el Mutîe ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rasûlullah (s.a.v.)'den bu konuda sahih olarak fazla bir şey rivâyet edilmemiştir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel ederler. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise bal'da zekat olmadığı görüşündedirler. Hadisin râvîlerinden Sadaka b. Abdullah hafiz değildir. Sadaka Abdullah'ın bu rivâyetine karşıt bir rivâyette Nafi'den rivâyet olunmuştur.

630- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Abdulvehhab es Sekafî'den, Ubeydullah b. Ömer ve Nafi'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Abdulaziz bana balın zekatından sordu dedim ki: **"Balımız yok ki zekatını verelim"** Fakat Muğıre b. Hakîm diyor ki: **"Bal'da zekat yoktur."**

Ömer şöyle demiştir: Her şeyde razı olunacak bir denklik gerekir dolayısıyla ilgili kimselere baldan da zekatın verilmesi gerektiğine dair mektup yazmıştır. (Ebû Dâvûd, Zekat: 13; İbn Mâce, Zekat: 20)

BÖLÜM: 10

Ø ÜZERINDEN TAM SENE GEÇEN MALDA ZEKAT VARDıR

631- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim bir mal elde ederse o malın üzerinden bir sene geçmedikçe o mal için zekat yoktur."** (İbn Mâce, Zekat: 5)

Bu konuda Serra'nın kızı Nebhan'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

632- Yine İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir kimse bir mal elde ederse o malın üzerinden bir yıl geçmedikçe o mala zekat verilmez."** (İbn Mâce, Zekat: 5; Ebû Dâvûd, Zekat: 5)

Tirmîzî: Bu hadis Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in hadisinden daha sahihtir.

Tirmîzî: Bu hadisi; Eyyûb, Ubeydullah b. Ömer ve pek çok kişi Nafi' ve İbn Ömer vasıtasıyla mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem hadis konusunda zayıf bir kimsedir. Ahmed b. Hanbel, Ali b. el Medînî ve başkaları bu kimsenin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hadis konusunda yanlışı çok olan bir kimsedir.

"Üzerinden sene geçmedikçe bir mal üzerinde zekat yoktur" konusunda Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından pek çok kişiden hadis rivâyet edilmiştir. Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk da aynı görüştedirler.

Bazı ilim adamları ise şöyle demişlerdir: **"Bir kimsenin yeni elde ettiği maldan başka önceden zekat verdiği bir malı varsa o kimsenin bu yeni elde ettiği mal için zekat vermesi gereklidir. Bir yıl bekletilmesine gerek yoktur. Ama önceden zekat verecek malı olmayan bir kimsenin elde ettiği mal üzerinden bir yıl geçmeden zekat vermesi gerekmez, ne zaman bir yılını doldurursa zekat vermeye başlar.** Yine bir kimse önceden elde ettiği üzerinden bir yıl geçmesi gereken bir malın yanı sıra henüz o süre dolmadan tekrar bir mal daha elde ederse zekat vermesi gereken önceki malıyla birlikte bu yeni mallarında zekatını vermesi gerekir. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bu görüştedirler.

BÖLÜM: 11

Ø MÜSLÜMAN OLANLARDAN CIZYE VERGISI KALKAR

633- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir bölgede iki kıble olamaz yine Müslüman olan kimseye de cizye vergisi yoktur."** (Ebû Dâvûd, Haraç ve İmara: 34)

634- Ebû Küreyb (r.a.), Cerir ve Kâbûs'tan aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Bu konuda Saîd b. Zeyd ve Harb b. Ubeydullah es Sekafî'nin dedesinden de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi Kâbûs b. ebî Zabyan'dan, babasından ve Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak da rivâyet edilmiştir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel ederler. Hıristiyan, Müslüman olduğu zaman cizye vergisi kalkar.

Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Müslümanlar üzerine öşür yoktur"** sözü Müslüman olmayan ve cizye vergisi **"baş vergisi"** verenlerin verdiği vergi, Müslümanlardan alınmaz demektir. Çünkü baş vergisi Müslüman olmayan Yahudi ve Hıristiyanlardan alınır. Müslümanlar üzerine bu **"öşür"** vergisi yoktur.

BÖLÜM: 12

Ø ZIYNET EŞYALARıNıN ZEKATı

635- Abdullah'ın hanımı Zeyneb (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), biz kadınlara şöyle konuştu: **"Ey kadınlar topluluğu ziynet eşyalarınızdan zekat veriniz. Kıyamet günü Cehennemliklerin çoğunluğu siz kadınlardır."** (Buhârî, Zekat: 33; Nesâî, Zekat: 18)

636- Mahmûd b. Gaylân (r.a.), Ebû Dâvûd yoluyla Şu'be'den ve A'meş'den naklederek Ebû Vâil bu hadisin benzerini bize nakletmiştir.

Tirmîzî: Bu rivâyet Ebû Muaviye'nin rivâyetinden daha sahihtir. Ebû Muaviye rivâyetinde vehmederek **"Amr b. Hâris'den ve Zeyneb'in kardeşinin oğlundan"** demiştir.

Doğru olan ise; Zeyneb'in kardeşinin oğlu Amr b. Hâris'dendir. Yine Amr b. Şuayb'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, **"Ziynet eşyalarında zekat vardır"** hadisinin senedinde söz edilmiştir. Bu konuda ilim adamları değişik görüşler ileri sürmüşler olup; Sahabe ve tabiinden bir kısmı altın ve gümüş olan ziynet eşyalarında zekat vardır. Sûfyân es Sevrî ve Abdullah b. Mübarek bu görüştedirler. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından İbn Ömer, Âişe, Câbir b. Abdillah ve Enes'in de bulunduğu bazı ilim adamları ise ziynet eşyasında zekat yoktur görüşündedirler. Tabiin döneminin bazı fıkıhçılarından da aynı şekilde rivâyet vardır. Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk'da bunlardandır.

637- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre: **"İki kadın Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi kollarında altın bilezikler vardı. Rasûlullah (s.a.v.) onlara: "Bu bileziklerin zekatını veriyor musunuz" dedi. Hayır dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah'ın sizlere ateşten bilezikler takmasından hoşlanır mısınız? Hayır dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); öyleyse onların zekatını ödeyin buyurdular."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 4; Nesâî, Zekat: 19)

Tirmîzî: Bu hadisi Müsenna b. el Sabah, amr b. Şuayb'den aynı şekilde rivâyet etmiştir. Müsenna b. el Sabah ve İbn Lehia hadis konusunda zayıf oldukları söylenmiştir. Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den sahih olarak bir şey rivâyet edilmemiştir.

BÖLÜM: 13

Ø SEBZELERIN ZEKATı

638- Muâz (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre sebzeler yani baklagillerin zekatı hakkında mektupla soru sormuştu da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardı: **"Sebzeler için zekat gerekmez."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den sahih bir hadis rivâyet edilmemiştir. Bu hadis ise Musa b. Talha vasıtasıyla Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir. İlim adamları bu hadisle amel ederek sebzelerde zekat olmadığı görüşündedirler.

Tirmîzî: Hasan, Umâra'nın oğludur. Hadisçiler yanında zayıf kabul edilir. Şu'be ve başkaları onu zayıf saymışlar İbn'ül Mübarek ise onun hadisini kabul etmeyip terk etmiştir.

BÖLÜM: 14

Ø TABII YOLLARLA SULANAN ÜRÜNLERIN ZEKATı (ÖŞÜR)

639- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yağmur ve akarsuların suladığı arazilerde yetişen ürünlerde onda bir** (Öşür) **vardır. Hayvanlar veya sulama teşkilatıyla sulanan arazilerde ise** (öşrün yarısı) **yirmide bir zekat vardır."** (İbn Mâce, Zekat: 17; Ebû Dâvûd, Zekat: 12)

Tirmîzî: Bu konuda Enes b. Mâlik, İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis Bükeyr b. Abdillah b. Eşecc'den, Süleyman b. Yesâr'dan ve Büsr b. Saîd yoluyla Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivâyet edilmiş olup sanki bu hadis daha sahihtir. İbn Ömer'in bu konudaki rivâyeti sahih olup fıkıhçıların çoğunluğu bu hadise göre amel ederler.

640- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle aktarmıştır: **"Yağmur ve akarsuların suladığı arazilerde yetişen ürünlerde ve kökleri vasıtasıyla yer altından beslenen ağaçların meyvesinde onda bir** (öşür) **vardır. Hayvanlar ve sulama teşkilatıyla sulanan yerlerde ise yirmide bir** (yarım öşür) **zekat vardır."** (Buhârî, Zekat: 6; Ebû Dâvûd, Zekat: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 15

Ø YETIM KIMSENIN MALıNıN ZEKATı

641- Amr b. Şuayb (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) insanlara bir hutbe vererek şöyle buyurdu: **"Dikkat kim malı olan bir yetimin velisi olursa o malı ticarette değerlendirsin ve o malı zekatın yiyip tüketmesine terk etmesin."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis sadece bu şekilde rivâyet edilmiş olup isnadında söylenti vardır. Çünkü Müsenna b. el Sabbah'ın hadis konusunda zayıf olduğu söylenir.

Bir kısım kimselerde bu hadisi Amr b. Şuayb yoluyla Ömer b. Hattâb'dan rivâyet ederek aynı hadisi aktarmışlardır.

İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından aralarında Ömer, Ali, Âişe, İbn Ömer'in de bulunduğu pek çok kişi yetim malında da zekatın olduğu görüşündedirler. Bir kısım ilim adamları da yetimin malında zekat gerekmez kanaatinde olup, Sûfyân es Sevrî ve Abdullah b. Mübarek bunlardandır.

Amr b. Şuayb, Amr b. Âs'ın oğlu Abdullah b. Muhammed'in oğludur. Şuayb dedesi Abdullah b. Amr'dan hadis işitmiştir.

Yahya b. Saîd, Amr b. Şuayb'ın hadisi hakkında söz ediyor ve o bizim yanımızda zayıftır diyor. Zayıflık yönü dedesi Abdullah b. Amr'ın, sayfalarından hadis rivâyet etmesidir. Fakat hadisçilerin çoğunluğu Amr b. Şuayb'ın hadisini delil getirerek onu sağlam kabul ederler. Ahmed, İshâk ve daha başkaları bunlardandır.

BÖLÜM: 16

Ø HAYVANLARıN YAPTıĞı ZARARDA TAZMINAT YOKTUR, MADENLERDE ZEKAT GEREKMEZ, DEFINELERDE BEŞTE BIR ZEKAT VARDıR

642- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hayvanların kendiliklerinden yaptıkları zararlar tazmin edilmez. Madenlerin elde edilmesinde meydana getirdiği zarar tazmin edilmez. Kuyu kazmak için tutulan işçinin kuyunun çökmesi sonucu veya bir kimsenin açtığı kuyuya başka birinin düşmesi sonucunda tazminat yoktur. Yeraltından çıkarılan define ve hazinelerde ise beşte bir zekat vardır."** (Buhârî, Zekat: 67; Müslim, Hudud: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Enes b. Mâlik Abdullah b. Amr, Ubâde b. Sâmit, Amr b. Avf el Müzenî ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø BAZı MALLARDA ZEKATıN TAHMIN EDILEREK AYARLANMASı

643- Abdurrahman b. Mes'ûd b. Niyâr (r.a.)'den işittiğime göre, şöyle diyordu: Sehl b. ebî Hasme bizim toplu halde bulunduğumuz bir yere geldi ve Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu bize aktardı: **"Bazı mahsul ve ürünlerin zekatını tahmin ederek toplayacağınızda çürüme, bozulma veya mal sahibinin komşu ve yakınlarına dağıtabilmesini de hesaba katarak üçte birini veya dörtte birini bırakın almayın."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 15; Nesâî, Zekat: 26)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Attâb b. Esîd ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Tahmin konusunda ilim adamlarının çoğunluğunun görüşü; Ebû Hasme'nin hadisi üzeredir. Ahmed ve İshâk'ta, Ebû Hasme'nin, hadisine göre amel edenlerdendir.

Meyvelerde tahmin şudur: Hurma ve Üzüm gibi zekatı gereken meyveler yetiştiği zaman İslam devletinin yetkilisi meyveleri tahmin edecek bir yetkili gönderir, tahminci kimse bakarak üzümden ve hurmadan ne kadar kuru üzüm ve kuru hurma çıkacağını tahmin eder, sayıp tespitini yapıp, çıkacak zekat miktarını borç olarak kaydedip mal sahiplerini meyveleriyle baş başa bırakır onlar diledikleri gibi hareket ederler. Meyveler yetişip kurutulduğu zaman gerekli öşür kendilerinden alınır. Bazı ilim adamları hadisteki **"tahmin"** meselesini böylece tefsir etmişlerdir ki Şâfii, Mâlik, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

644- Attâb b. Esîd (r.a.)'den rivâyete göre; **"Rasûlullah (s.a.v.), bağ ve bahçe sahipleri için çıkardıkları üzüm ve meyvelerini tahmin edecek kimseler gönderirdi."** Bu senedle Rasûlullah (s.a.v.)'in üzümlerin zekatı hakkında şöyle buyurduğu rivâyet edildi: "Hurmaların tahmin edildiği gibi üzümlerde tahmin edilir. Hurmanın zekatı kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün zekatı da kuru üzüm olarak alınır." (Ebû Dâvûd, Zekat: 14; Nesâî, Zekat: 26)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

İbn Cüreyc bu hadisi İbn Şihâb, Urve ve Âişe'den rivâyet etmektedir. Bu hadis hakkında Muhammed'e sordum. Dedi ki: İbn Cüreyc'in hadisi sağlan ve meşhur bir hadis değildir. Saîd b. el Müseyyib'in, Attâb b. Esîd'den rivâyeti daha sağlam ve sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø ADALETLİ ZEKAT MEMURUNUN DURUMU

645- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Adaletle iş yapan zekat memurunun durumu evine dönünceye kadar Allah yolunda savaşan kimse gibidir."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 6; İbn Mâce, Zekat: 14)

Tirmîzî: Rafi' b. Hadîç hadisi hasen sahihtir.

Yezîd b. İyaz, hadisçiler yanında zayıf sayılır. Muhammed b. İshâk'ın rivâyeti daha sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø ZEKAT ALMADA VE VERMEDE AŞIRILIK EDENIN DURUMU

646- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Zekatı alırken ve verirken haksızlık yaparak aşırılık yapan, zekata engel olan gibidir."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 5; İbn Mâce, Zekat: 14)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, Ümmü Seleme ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi bu şekliyle garibtir. Ahmed b. Hanbel Sa'd b. Sinan hakkında söz etmiştir.

Ahmed b. Hanbel Sa'd b. Sinan hakkında söz etmiştir.

Leys b. Sa'd böylece: **"Yezîd b. Ebû Habib'den, Sa'd b. Sinan'dan ve Enes b. Mâlik'den"** demektedir. Denilir ki: Bu hadisin senedi Amr b. Hâris, İbn Lehia, Yezîd b. Ebû Habib, Sinan'dan ve Enes, şeklindedir.

Muhammed'den işittim şöyle demiştir: Doğrusu Sinan b. Sa'd'tır. Peygamberimizin **"Zekat almada ve vermede aşırılık eden zekata engel olan gibidir."** Sözünün manası aşırılık edenin günahı zekat vermeyene yazılan günah gibidir demektir.

BÖLÜM: 20

Ø ZEKAT MEMURUNU MEMNUN ETMEK

647- Cerir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Zekat memuru size geldiğinde yanınızdan memnun olarak ayrılsın."** (Müslim, Zekat: 55; Nesâî, Zekat: 14)

648- Ebû Ammâr (r.a.), Huseyn b. Hureys, Sûfyân b. Uyeyne ve Dâvûd'tan, Şa'bî'den ve Cerir'den bu hadisin aynısını nakletmiştir.

Tirmîzî: Dâvûd'un Şa'bi'den rivâyeti Mûcâlid'in rivâyetinden daha sahihtir. Bazı ilim adamları Mûcâlid'in zayıf olduğunu kaydetmişlerdir. Çünkü o çok yerde yanılmıştır.

BÖLÜM: 21

Ø ZEKAT ZENGINLERDEN ALINIR FAKIRLERE VERILIR

649- Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'in zekat memuru bize geldi, zekatı zenginlerimizden alarak fakirlerimize dağıttı. Ben yetim bir çocuk idim bana bacakları uzun, genç bir dişi deve vermişti."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda ibn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Cuhayfe hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 22

Ø ZEKAT ALABILECEK KIMSELER

650- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim muhtaç olmadığı halde insanlardan bir şey isterse kıyamet günü dilenciliğin bir belirtisi olarak yüzünde tırnak izi ve yara bere olarak gelir. Ey Allah'ın Rasûlü zenginliğin ölçüsü nedir?** Diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v.): **"Elli dirhem gümüş veya o değerde altın"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Zekat: 24; İbn Mâce, Zekat: 26)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd hadisi hasendir. Şu'be buradaki rivâyetinden dolayı Hakîm b. Cübeyr hakkında söz etmiştir.

651- Sûfyân (r.a.), Hakîm b. Cübeyr yoluyla bu hadisi rivâyet etmiştir. Bunun üzerine Şu'be'nin arkadaşı Abdullah b. Osman, Sûfyân'a şöyle dedi: "Keşke bu hadisi Hakîm'den başkası rivâyet etseydi. Sûfyân ona dedi ki: Hakîm'in ne kusuru var? Şu'be ondan hadis rivâyet etmiyor mu? O da evet dedi. Bunun üzerine Sûfyân dedi ki: Zübeyd'in bu hadisi Muhammed b. Abdurrahman b. Yezîd'den rivâyet ettiğini işittim.

Bazı arkadaşlarımızın ameli bu hadise göredir. Sevrî Abdullah b. mübarek, Ahmed, İshâk, bunlardan olup şöyle derler: **"Bir kimsenin elli dirhemi olursa zekat alması helal olmaz."** (Ebû Davud, Zekat: 24; İbn Mâce, Zekat: 26)

Tirmîzî: Bazı ilim adamları Hakîm b. Cübeyr'in hadisiyle amel etmemişler bu konuda işi biraz daha geniş tutmuşlar ve şöyle demişlerdir. Bir kimsenin elli dirhem veya daha fazlası olsa o kimse muhtaç sayılır ve zekat alması caizdir. İlim adamlarından bir kısmı ve fıkıhçılar ve Şâfii aynı kanaattedir.

BÖLÜM: 23

Ø ZEKAT ALAMAYACAK KIMSELER

652- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Zengin ve güçlü kuvvetli kimseye zekat almak caiz değildir."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 24; İbn Mâce; Zekat: 26)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Hubşî b. Cünade, Kabîsa b. Muhârik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Amr hadisi hasendir.

Şu'be bu hadisi aynı senedle Sa'd b. İbrahim'den rivâyet etmiş olup mevkuf olarak aktarmıştır. **"Zengin ve güçlü kuvvetli kimseye zekat almasının caiz olmadığına"** dair başka hadisler de rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları **"Bir kimse güçlü kuvvetli olur fakat ihtiyaç sahibi olup hiçbir şeyi olmazsa bu durumda ona zekat verilirse veren kimse için bu geçerlidir"** demekte bir kısmı ise bu hadisten dilenmemek gerektiğini anlamaktadırlar.

653- Hubşî b. Cünade es Selulî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim veda Haccında Arafat'ta, vakfede iken yanına bir bedevi geldi ve Peygamber (s.a.v.)'in ridasının bir ucundan tutarak onu Peygamberden istedi. Peygamber (s.a.v.) ridasını o adama verdi, o da alıp gitti işte o zamandan itibaren dilenmek haram kılındı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zengin, güçlü, kuvvetli kimseye dilenmek helal değildir. Ancak aşırı derecede fakirlik veya aşırı borçlu olana caizdir. Kim malını artırmak için insanlardan dilenirse kıyamet günü dilenmesinin bir işareti olarak yüzünde tırnak izi yara ve bere olarak ve Cehennem'den alıp yiyeceği kızgın bir taş olacaktır. Dileyen bu işaretlerini ve yiyeceğini azaltsın veya çoğaltsın."** (Nesâî, Zekat: 83; Ebû Dâvûd, Zekat: 9)

654- Mahmûd b. Gaylân, Yahya b. Adem yoluyla Abdurrahman b. Süleyman'dan geçen hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis bu yönüyle garibtir.

BÖLÜM: 24

Ø BORÇLU KIMSEYE ZEKAT VERILEBILECEĞI

655- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) zamanında bir adam satın aldığı meyvelerden dolayı zarar etmiş borçları da çoğalmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) ona tasaddukta bulunun dedi. İnsanlar ona yardım ettiler bu yaptıkları yardımlar borcunu ödeyecek miktara ulaşmadı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): O kimsenin alacaklarına:**"Ne bulursanız alın bulunanlardan başka size verilebilecek bir şey yoktur"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Zekat: 25; İbn Mâce, Zekat: 27)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Cuveyriye ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 25

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) VE SOYUNA SOPUNA ZEKAT VERILMEYECEĞI

656- Behz b. Hakîm (r.a.) babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e bir şey getirildiği zaman sadaka mı? Yoksa hediye mi? Diye sorardı. Sadaka derlerse yemez, hediye derlerse yerdi."** (Müslim, Zekat: 50; Ebû Dâvûd, Zekat: 29)

Bu konuda Selman, Ebû Hüreyre, Enes, Hasan b. Ali ve Ebû Amîre ki; Mearraf b. Vasıl'ın dedesidir. İsmi ise Rüşeyd b. Mâlik'tir. Meymun b Mihran, İbn Abbâs, Abdullah b. Amr, Ebû Rafi' ve Abdurrahman b. Alkame'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis aynı zamanda Abdurrahman b. Alkame ve Abdurrahman b. ebî Akil'den de rivâyet edilmiştir. Behz b. Hakîm'in dedesi'nin adı Muaviye b. Hayde el Kuşeyrî'dir.

Tirmîzî: Behz b. Hakîm hadisi hasen garibtir.

657- Ebû Rafi' (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Mahzum oğullarından bir kişiyi zekat toplamak üzere gönderdi. Bu kimse Ebû Rafi'e: Bana arkadaş ol ki zekattan sende sebeplenirsin deyince;** Ebû Rafi', Rasûlullah (s.a.v.)'e gidip sormadan olmaz dedi ve Peygamber (s.a.v.)'e giderek durumu sordu bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'de şöyle buyurdular: **"Bir toplumun hürriyetine kavuşturduğu azat edilmiş kölesi onların aile fertlerinden sayılır dolayısıyla bize ve size sadaka** (zekat) **almak helal değildir."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 29; Müslim, Zekat: 50)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Rafi', Peygamberimiz (s.a.v.)'in azat ettiği kölelerindendir. İsmi Eslem'dir. Ebû Rafi'nin oğlu Ali b. ebî Tâlib'in katibi Ubeydullah b. ebû Rafi'dir.

BÖLÜM: 26

Ø AKRABAYA VERILEN ZEKATıN MÜKAFATı

658- Selman b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Oruç açacağınızda hurma ile açın çünkü o berekettir. Hurma bulamaz iseniz su ile orucunuzu açın o temizdir. Yoksul kişiye sadaka vermekte sadece sadaka sevâbı vardır, akrabaya tasaddukta bulunmanın ise iki sevâbı vardır. Sadaka sevâbı ve akrabalık bağlarını kuvvetlendirme sevâbı."** (İbn Mâce, Zekat: 24; Nesâî, Zekat: 82)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd'un hanımı Zeynep'den, Câbir ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Selman b. Âmir hadisi hasendir. Rebab; Süley'in kızı Ümmür Raih'tir.

Bu hadisi aynı şekilde Sûfyân es Sevrî; Âsım, Hafsa binti Sirin, Rebab, Selman b. Âmir'den rivâyet ediyor.

Şu'be bu hadisi Âsım'dan, Hafsa b. Sirin'den, Selman b. Âmir'den rivâyet etmiş olup senedinde **"Rebab'ı"** zikretmemiştir. Sûfyân es Sevrî ve İbn Uyeyne'nin rivâyetleri daha sahihtir. Bu hadisi aynı şekilde İbn Avn; Hişâm b. Hassân'dan, Hafsa binti Sirin'den Rebab'tan ve Selman b. Âmir'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM:27

Ø HER TÜRLÜ MALDA ZEKATıN DıŞıNDA BAZı HAKLAR DA VARDıR

659- Fatıma b. Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'e zekat hakkında sordum veya soruldu, bunun üzerine buyurdular ki: **"Her türlü malda zekattan başka ödenmesi gereken haklar da vardır."** Diyerek Bakara sûresinin 177. ayetini okudu: "Gerçek erdemlilik, sevap ve hayra ulaşmak, yüzünüzü doğuya ve batıya çevirmeniz ile ilgili değildir. Ama gerçek hayra ulaşmak ve Allah'ı razı etmek; Allah'a ve ahiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere inanan; servetini kendisi için ne kadar kıymetli de olsa akrabasına, yetimlere, ihtiyaç sahiplerine, yolculara, yardım isteyenlere ve insanları kölelikten kurtarmaya harcayan; namazında dikkatli ve devamlı olan ve arındırıcı mâlî yükümlülük olan zekatı veren kişinin davranışıdır. Ve gerçek erdem sahipleri, söz verdiklerinde sözlerini tutan; felaket, zorluk ve sıkıntı anlarında sabredenlerdir. İşte sözüyle eylemi bir olanlar bunlardır. Gerçekten yollarını Allah'ın kitabıyla bulanlar da bunlardır." (İbn Mâce, Zekat: 3; Ebû Dâvûd, Zekat: 32)

660- Yine Fatıma b. Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mallarda zekattan başka da ödenmesi gereken haklar vardır."** (İbn Mâce, Zekat: 3; Ebû Dâvûd, Zekat: 32)

Tirmîzî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Ebû Hamza, Meymun el A'ver'in hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir. Beyan ve İsmail b. Sâlim, Şa'bi'den bu hadisi aynı sözlerle rivâyet etmiş olup bu daha sahihtir.

BÖLÜM: 28

Ø ZEKAT VERMENIN DEĞER VE KıYMETI

661- Saîd b. Yesâr (r.a.)'in Ebû Hüreyre'den işittiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim helal kazancından bir sadaka verirse ki - Allah helal maldan verilen sadakadan başkasını asla kabul etmez- Allah o sadakayı sağ eliyle kabul eder, bir hurma değerinde olsa bile o sadakayı sizden birinizin atının yavrusunu veya sütten kesilmiş deve yavrusunu büyüttüğü gibi büyütür. O hurma değerindeki sadakanın sevâbı dağdan daha büyük olur."** (Buhârî, Zekat: 6; Müslim, Zekat: 19)

Tirmîzî: Bu konuda Adiyy b. Hatîm, Enes, Âişe, Abdullah b. ebî Evfâ, Hârise b. Vehb, Abdurrahman b. Avf ve Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

662- Kâsım b. Muhammed (r.a.)'in, Ebû Hüreyre'den işittiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah sadakayı kabul eder, sağ eliyle alır ve onu sizin atınızın yavrusunu büyüttüğü gibi büyütür, öyle ki bir lokma büyüklüğünde bir sadakanın sevâbı bile uhud dağı kadar oluverir. Allah'ın kitabında bunun ölçüsü şudur: "Bilmiyorlar mı ki, kulların tevbesini kabul eden Allah'tır. Sadakaları da alıp kabul eden O'dur. Ve iyi bilin ki, tevbeleri çok kabul eden ve kullarına acıyan da O'dur."** (9 Tevbe: 104) **"Allah faizli kazançları bereketten mahrum eder, ama karşılıksız yardımlar olan, sadakaları kat kat artırarak bereketlendirir. Allah kendisinden gelen gerçekleri örtbas edenleri ve günahkarların hiçbirini sevmez."** (2 Bakara: 276) (Buhârî, Zekat: 6; Müslim, Zekat: 19)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Âişe'den benzeri bir hadis daha rivâyet edilmiştir. Pek çok ilim adamı bu hadis ve benzeri rivâyetler ve belirlemelerle Allah'ın her gece dünya semasına inişi hakkında ki meselede şöyle diyorlar: **"Bu tür rivâyetler sabittir bunlara inanılmalı vehme kapılarak nasıl olabilir? Denmemelidir."**

Aynı şekilde Mâlik, Sûfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Mübarek bu çeşit hadisler hakkında diyorlar ki: "Bu tür hadisleri **"nasıl"** sız olarak kabul edip inanın, Ehli Sünnet vel cemaat ilim adamlarının görüşü böyledir.

Cehmiyye mezhebi bu tür rivâyetleri reddederek bu **"benzetme"** olur demektedir.

Allah, Kitabı'nın pek çok yerinde **Yed** (El), **Sem'** (Kulak) ve **Basar** (Göz) tabirlerini zikrediyor. Cehmiyye ise bu ayetleri ilim adamlarının tefsirine aykırı yorumlayarak diyorlar ki: **"Allah, Adem'i eliyle yaratmamıştır. Burada "el" kelimesi güç ve kuvvet anlamındadır."**

İshâk b. İbrahim şöyle diyor: **"Teşbih"** (benzetme) şöyle söylenirse olur: El gibi el, ele benzeyen el; Kulak gibi kulak, kulağa benzeyen kulak.

Allah'ın buyurduğu gibi **"Yed** (El)**" "Sem** (Kulak)**" "Basar** (Göz)**"** denir de nitelik ve özelliği araştırılmaz ise ve kulak gibi kulağa benzer denilmezse bu teşbih olmaz ve Allah'ın kitabındaki şu ayete benzemiş olur: **"…Ama hiçbir yönde ve şekilde hiçbir şey Allah'ın benzeri olamaz…"** (42 Şûrâ 11)

663- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) Ramazan orucundan sonra hangi oruç daha değerli ve kıymetlidir diye soruldu. Buyurdular ki: **"Ramazan'ın büyüklüğü için tutulan şaban ayındaki oruç."** Sonra hangi sadaka değerli ve kıymetlidir? Dendi. Buyurdular ki: **"Ramazanda verilen sadakadır."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Sadaka b. Musa, hadisçiler yanında pek sağlam biri değildir.

664- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sadaka vermek Rabbinin isyan edenlere karşı gazabını**

söndürür ve kötü ölümü de önler." (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

BÖLÜM: 29

Ø DILENCILERE NE YAPıLMASı GEREKTIĞI

665- Ümmü Büceyd (r.anha), Rasûlullah (s.a.v.)'e biat eden kadınlardandır. Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle demiştir: "Yoksul kimse kapıma gelip dikilir ve ben de ona verecek bir şey bulamaz isem ne yapmalıyım? Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) o kadına şöyle buyurdu: **"Ona verecek bir şey bulamaz isen bile, değersiz ve az görülen yanmış bir koyun tırnağı bile olsa onun eline sıkıştırıver."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 33; Nesâî, Zekat: 80)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Hüseyin b. Ali, Ebû Hüreyre ve Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmîzî:** Ümmü Büceyd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 30

Ø KALPLERI ISLAMA ıSıNDıRıLMAK ISTENENLERE ZEKAT VERMEK

666- Saffân b. Ümeyye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) insanlardan en çok buğzettiğim bir kimse iken Huneyn günü ganimet mallarından bana verdi de verdi insanlardan en çok sevdiğim kimse oldu."** (Müslim, Zekat: 46; Nesâî, Zekat: 79)

Tirmîzî: Hasen b. Ali, bu veya benzeri bir hadisi bana aktarmıştır.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Safvân hadisini Ma'mer ve başkaları Zührî ve Saîd b. Müseyyeb'den rivâyet ederek: **"Saffan b. Ümeyye dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bana verdi…"** rivâyeti sanki daha sahih ve uygundur. Senedinde Saîd b. Müseyyeb bulunduğu için.

İlim adamları bu konuda değişik görüşler ileri sürerler. Bir kısmı Müellefei Kulûb denilen kimselere zekattan bir pay verilmemesi kanaatinde olup şöyle demektedirler: "Müellefei Kulûb, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bulunan bir kısım insanlardı ki Rasûlullah (s.a.v.) onların kalplerini İslam'a ısındırmak için verirdi, onlarda Müslüman olmuşlardı. Bugün bu anlamdaki kişilere verilmemelidir derler. Sûfyân es Sevrî, Küfeliler ve başkaları bu görüşü paylaşırlar. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Kimi ilim adamları da: "Bugün de aynı konumda kimseler bulunabilir, devlet başkanının onların kalbini İslam'a ısındırmak için bir şeyler vermesi caizdir. Şâfii de bu görüştedir.

BÖLÜM: 31

Ø ZEKATı VEREN KIMSENIN SONUNDA ZEKATA VARIS OLMASı

667- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında oturuyordum bir kadın geldi ve: **"Ey Allah'ın Rasûlû ben anneme sadaka olarak bir cariye vermiştim. Annem de öldü ne yapmam gerekir?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdular: **"Sevâbın sana yazılmış olup miras hukuku da o cariyeyi sana geri çevirmiştir."** Kadın: **"Ey Allah'ın Rasûlû annemin bir aylık tutamadığı oruç borcu vardı onun yerine o oruçları tutabilir miyim?"** Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Onun yerine oruçlarını tut."** Kadın: **"Annem Hac yapmamıştır onun yerine hac yapabilir miyim?** Rasûlullah (s.a.v.) buyurular ki: **"Evet onun yerine hac yap."** (Müslim, Sıyam: 27; Ebû Dâvûd, Zekat: 31)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis sadece Büreyde'nin bu rivâyetiyle bilinmektedir. Abdullah b. Atâ hadisçiler yanında güvenilir bir kimsedir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel ederler ve derler ki: Bir kimse bir sadaka verir de o sadakası ona miras olarak dönerse o sadakası ona helaldir. Bir kısım ilim adamları ise: **"Sadaka Allah için verilmiş bir şeydir, miras olarak kişiye dönerse onu alıp benzeri bir yere harcaması gerekir."** Sûfyân es Sevrî ve Züheyr bu hadisi Abdullah b. Atâ'dan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 32

Ø BIR KIMSENIN SADAKA OLARAK VERDIĞI ŞEY SATıLıĞA ÇıKARSA SATıN ALMASıN

668- Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ömer Allah yolunda savaşmak için bir kimseye atını vermişti. Sonra o atın satılmakta olduğunu görünce onu satın almak istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Sadakanı satın alarak bir daha ona geri dönme"** buyurdular. (Buhârî, Zekat, 60)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadise göre amel ederler.

BÖLÜM: 33

Ø ÖLEN KIMSE ADıNA HAYıR (SADAKA) YAPıLABILIR MI?

669- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Bir adam Ey Allah'ın Rasûlü, annem öldü onun adına sadaka versem ona faydası olur mu? Rasûlullah (s.a.v.): "Evet" buyurdu. Adam da: Benim bir hurma bahçem var onu annem için sadaka verdim."** (Nesâî, Vesaya: 8; Müslim, Zekat: 15)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. İlim adamları da bu hadisle amel etmekte olup, şöyle derler: **"Ölüye sadaka ve duadan başka bir şey ulaşmaz."** Bazıları da bu hadisi Amr b. Dinar'dan, İkrime'den, mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

Hadiste geçen **"Benim bir Mahrefem var"** sözü hurma bahçem var demektir.

BÖLÜM: 34

Ø KADıN KOCASıNıN MALıNDAN ISTEDIĞI GIBI HARCAYAMAZ

670- Ebû Umâme el Bâhilî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in Veda Haccı esnasındaki hutbesinde işitmiştir, şöyle diyordu: **"Bir kadın kocasının malından izni olmadan hiçbir şey infak etmesin."** Denildi ki: Ey Allah'ın Rasûlü yiyecek de mi? infak etmesin? Buyurdular ki:**"O da mallarımızın değerlilerindendir."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 44)

Bu konuda Sad b. ebî Vakkâs, Esma binti ebî Bekir, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Umâme hadisi hasendir.

671- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kadın kocasının malından tasaddukta bulunursa kendisi bundan dolayı sevap kazanır. Kocasıda aynı şekilde sevap kazanır, o malı muhafaza eden görevli içinde yine aynı sevap vardır. Onlardan hiçbirinin sevâbı diğer kimseden eksik olmaz. Biri kazancından diğeri de infak ettiğinden dolayı sevap kazanırlar."** (Buhârî, Zekat: 17; Müslim, Zekat: 25)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

672- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kadın kocasının malından saçıp savurmadan iyi niyetle bir şey verdiğinde o kadına iyi niyetinden dolayı erkeğine verilecek kadar sevap verilir. O malı muhafaza eden kimse için de yine aynı sevap yazılır."** (Buhârî, Zekat: 27)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Amr b. Mürre'nin, Ebû Vâil'den rivâyet ettiği hadisten daha sahihtir. Amr b. Mürre rivâyetinde **"Mesrûk"** u zikretmiyor.

BÖLÜM: 35

Ø FITRE NASıL VE KIMLER IÇIN VERILIR?

673- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), aramızda iken Fıtır sadakasını (Fitre)'yi buğdaydan bir sa', arpadan bir sa', hurma ve kuru üzümden de yine bir sa', keş (kalitesiz peynirden) de yine bir sa' olarak verirdik. Muaviye Medîne'ye gelinceye kadar böylece vermeye devam ettik, Muaviye Medine'ye gelince bir konuşma yaptı, konuşmasında şu hususta yer almıştı; **"Ben Şam buğdayından iki müddün bir sa' kuru hurmaya denk olduğu kanaatindeyim"** dedi. **İnsanlar da onun görüşüyle amel ettiler.**

Ebû Saîd demiştir ki: **"Ben önceden nasıl veriyorsam aynı şekilde vermeye devam ediyorum."** (Buhârî, Fıtr: 1; Müslim, Zekat: 4)

Bu hadis hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamları bu hadise göre amal ederler ve her şeyden bir sa' verilmesi görüşündedirler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Peygamber (s.a.v.)'in sahabesinden ve diğer dönemlerden bazı ilim adamları ise buğdaydan başka her şeyden bir sa' verilmesi görüşünde olup, buğdaydan yarım sa' vermenin yeterli olacağı kanaatindedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Küfeliler **"Buğdaydan yarım sa' verilmesi yeterlidir"** derler.

674- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) Mekke sokaklarında ilan etmesi için bir kimseyi gönderdi ve

"Dikkat edin Fitre vermek erkek, kadın, hür, köle, küçük büyük her Müslüman'a gereklidir. Buğdaydan iki müdd, diğer yiyeceklerden bir sa' verilmelidir." (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

Ömer b. Harun bu hadisi İbn Cüreyc'den rivâyet etmiş: Abbâs b. Minae ve Rasûlullah (s.a.v.)'den diyerek hadisin bir bölümünü aktarmıştır.

Carûd ve Amr b. Harun da bu hadisi bize aktarmıştır.

675- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Fıtır sadakasını (Fitre vermeyi) erkek kadın, hür köle herkes için, hurmadan bir sa', arpadan bir sa' olarak farz kılmıştı."** İbn Ömer diyor ki: **"Sonra insanlar buğdaydan yarım sa' vermeye başladılar."** (Buhârî, Fıtr: 1; Müslim, Zekat: 4)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Saîd, İbn Abbâs, Hâris b. Abdurrahman b. Zübab'ın dedesi, Sa'lebe b. ebî Suayr ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

676- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) Ramazanda verilmesi gereken Fitre'yi, hurmadan bir sa' arpadan bir sa' olarak hür, köle, erkek ve kadın Müslümanlar için farz kıldı."** (Buhârî, Fıtır: 1; Müslim, Zekat: 4)

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Mâlik bu hadisi Nafi', İbn Ömer ve Peygamber (s.a.v.)'den Eyyûb'un rivâyet ettiği gibi rivâyet ederek, **"Müslümanlardan"** ilavesini pek çok kimse Nafi'den bu hadisi rivâyet etmiş olup **"Müslümanlardan"** sözcüğünü ilave etmemişlerdir. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuş olup, Bir kısmı: **"Bir kimsenin Müslüman olmayan köleleri olsa onlar için Fıtır sadakası=Fitre vermesi gerekmez"** demektedirler. Mâlik, Şâfii ve Ahmed bu görüştedirler.

Bir kısmı da: **"Müslüman olmasalar da onlar için Fitre vermesi gerekir."** derler. Sevrî, İbn'ül Mübarek ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 36

Ø FITRENIN BAYRAM NAMAZıNDAN ÖNCE VERILMESI GEREĞI

677- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ramazan bayramı günü bayram namazına çıkmadan önce Fitre'nin verilmesini emretmiştir."** (Buhârî, Fıtır Sadakası: 7;Müslim, Zekat: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. ilim adamları bu hadise göre uygulamayı hoş karşılamışlar ve: "Bayram namazına çıkmadan Fitre'nin verilmesini gerekli görmüşlerdir.

BÖLÜM: 37

Ø ZEKAT VAKTINDEN ÖNCEDE VERILEBILIR

678- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"İbn Abbâs, Rasûlullah (s.a.v.)'e Zekat'ın vaktinden önce verilmesini sordu da Rasûlullah (s.a.v.) bu konuda ona izin verdi."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 22; İbn Mâce, Zekat: 7)

679- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.), Ömer'e şöyle demiştir: **"Biz Abbâs'ın zekatını bir yıl öncesinden ve o yıl içerisinde alırdık."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Zekatın vaktinden önce ödenmesi hadisinin İsrail'in, Haccac b. Dinar'dan rivâyeti olduğunu ancak bu yönüyle bilmekteyiz. İsmail b. Zekeriyya'nın, Haccac'tan rivâyeti bence İsrail'in, Haccac b. Dinar'ın rivâyetinden daha sahihtir.

Yine aynı hadis Hakem b. Uteybe'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir. İlim adamları vakti gelmeden zekatın verilmesi hakkında değişik görüşler ortaya koymuşlar olup bir kısmı vaktinden önce ödenmemesi görüşündedir. Sûfyân es Sevrî bu görüşte olup; **"Bana göre vaktinden önce ödenmesi hoş değildir"** demektedir.

İlim adamlarının çoğunluğu ise: **"Vakti gelmeden verilen zekat, zekat yerine geçer."** Şâfii Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 38

Ø DILENCILIĞIN YASAKLANMASı

680- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Sizden birinizin sabahleyin ormana giderek sırtında odun getirmesi ve onun parasını harcaması ve insanlara muhtaçlıktan kurtulması, versin vermesin bir kimseden istemekten daha hayırlıdır. Çünkü yüksekteki veren el alttaki alan elden daha hayırlıdır. Harcamaya, geçimini üstlendiğin kimselerden başla."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 27; Müslim, Zekat: 35)

Tirmîzî: Bu konuda Hakîm b. Hızâm, Ebû Saîd el Hudrî, Zübeyr b. Avvam, Atıyye es Sa'dî, Abdullah b. Mes'ûd, Mes'ûd b. Amr, İbn Abbâs, Sevbân, Ziyâd b. Hâris es Sudaî, Enes, Hubşî b. Cünade, Kabîsa b. Muhârik, Semure ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahih garibtir. Bu hadisin garib oluşu **Beyan'ın, Kays'tan** rivâyeti sebebiyledir.

681- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu; **"Dilenmek yüzü tırmalatmak demektir. İnsan dilendiği için yüzünü tırmalatır. Fakat gerçekten muhtaç birinin istemesi veya devlet yetkilisinden bir şeyler istenmesi bunun dışındadır."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 26; Müslim, Zekat: 35)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kabule Engel Bir İllet (İllet-i Kâdiha)

Hadisin gerektiği gibi incelenmesinden sonra, onun kabul edilmesini engelleyen bir sebebin bulunduğunun anlaşılmasıdır. Mesela hadisin munkatı yahut mevkûf olduğunun görülmesi ya da ravinin fasık yahut hıfzı kötü ya da bid'atçi olduğu ve rivayet edilen bu hadisin bid'atini pekiştirdiğinin görülmesi ve buna benzer durumların anlaşılması. Bu takdirde hadis, kabul edilmesini engelleyen bir illetten uzak kalamadığı için sahih olarak değerlendirilemez.
Meselâ, İbn Ömer *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Ay hali olan bir kadın ve cünup olan bir kimse, Kur'ân'dan hiçbir şey okumaz."
Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiş olup: Biz bu hadisi ancak İsmail b. Ayyaş'ın, Musa b. Ukbe'den... bir rivayeti olarak biliyoruz, demiştir.
Sened zahiri itibariyle sahihtir, fakat İsmail'in Hicazlılardan naklettiği rivayetin zayıf olması gibi bir illet olduğu belirtilmiştir. Bu da bu tür rivayetlerdendir. Buna göre bu hadis kabul edilmesini engelleyen bir illeti (illet-i kâdiha)den kurtulamayışından ötürü sahih değildir.
Şayet illet, kâdiha değil ise (kabule engel teşkil etmiyor ise) hadisin sahih ya da hasen olmasına engel değildir.
Mesela, Ebu Eyyub el-Ensarî *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Kim ramazan ayını oruç tutar, sonra da arkasından şevvalden altı gün tutarsa bütün seneyi oruç tutmuş gibi olur."
Bu hadisi Muslim, Sad b. Said yoluyla rivayet etmiştir. Hadis ondan dolayı illetli görülmüştür. Çünkü İmam Ahmed zayıf olduğunu belirtmektedir. Ancak böyle bir illet kâdiha değildir. Çünkü bazı hadis imamları onun sika olduğunu söylemişlerdir. Diğer taraftan bu rivayeti nakletmekte ona mutabaat edenler de vardır. Muslim'in bu hadisi Sahih'inde kaydetmiş olması da ona göre sahih olduğunu ve bu illetin kabule engel teşkil etmediği kanaatinde olduğunu göstermektedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Meşhur Sünnet:

Meşhur sünnet, Hz. Peygamber'den bir veya iki yahut tevatür sayısına ulaşmamış sayıda sahabi tarafından rivayet edilmişken, Tâbiün veya Etbâu't-tâbün devirlerinde tevatür sayısındaki ravilerce nakledilen sünnettir.
Mütevatir ve meşhur sünnet arasındaki fark şudur; birincide her üç tabaka ravileri tevatür sayısında iken, meşhur sünnette, sahabeden olan raviler tevatür derecesine ulaşmamıştır. Buna göre mütevatir hadisin Hz. Peygamber'e nisbeti kesin iken meşhur hadisin, Hz. Peygamberden rivayet eden sahabiye nisbeti kesin olmakla birlikte, Hz. Peygamber'e nisbeti kesinlik taşımaz.
Meşhur sünnetin hükmü, kesine yakın bir bilgi vermesidir. Bu yüzden mütevatir sünnetle Kur'ân'daki bir âmm lafzın tahsisi ve mutlak lafzın takyidi mümkün olduğu gibi, meşhur sünnetle de "âmm" tahsîs ve "mutlak" takyid edilebilir.
Âmm'ın tahsisine örnek: *"Âllah çocuklarınızın miras payı için şunu istiyor"* (en-Nisâ: 4/11) âyetindeki *"çocuklarınız (evlâdüküm)"* kelimesi âmm olup bütün çocukları kapsamına alır. Hz. Peygamber'in; *"Öldüren öldürdüğü kimseye mirasçı olamaz"*[1] şeklindeki meşhur hadis, miras bırakanını öldüren çocukları kapsam dışı bırakmıştır.
Mutlak ifadenin takyidine örnek:
Mirasla ilgili âyette; *"(Bütün bu miras payları, ölenin) yapmış olduğu vasiyetin ve borcun ifasından sonradır"* (en-Nisâ: 4/11) buyurulur. Burada "vasiyet" sözcüğü mutlak olup, malın belli bir parçası ile sınırlandırılmış değildir. Fakat Hz. Peygamber'in, *"Üçte bir daha bayırlıdır."*[2] şeklindeki meşhur hadisi vasiyet miktarını üçte birle sınırlamıştır.

---

[1] Ebû Dâvud, Diyât: 18; Dârimî, Ferâiz: 41.
[2] Buhârî, Cenâiz: 36; Vesâyâ: 2, 3; Menâkıbul-Ensar: 49; Müslim, Vasiyyet: 5, 7, 8, 10; Ebû Dâvud, Ferâiz: 3; Eymân: 23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FASIL

Daha önce amellerin islam müsemmasına ve aynı şekilde iman müsemmasında girdiğini zikretmiştik, ve bu hususta zahiri azaların ve batini azaların amellerinde girdiğini söyledik, İslam amellerinin içine dini Allaha halis kılmakta girer, kullarına nasihat, kalbin kinve hasedden salim, olması, Allahın zikrinden kalblerin titremesi, kitabını dinlediği zaman huşusu ve bununla imanın ziyadeleşmesi ve allaha tevekkülün gerçekleştirilmesi,gizli ve açıkta Allahtan korkmak, rab olarak allaha razı olmak, elçi olarak Muhammede razı olmak iman müsemmasına girer. Allahın kula yakınlığının hissetmek devamlı onun huzurunda olduğunu hissetmek, Allah ve rasulünün muhabetini başkalarına tercih etmek, Allah için sevmek ve buğzetmek , O'nun için vermek, O'nun için vermemek,bütün harekete ve duruşların O'nun için olması, nefsin mali ve bedeni itaatlara izin vermesi iyi amelleri işlediği zaman sevinmesi , kötü amelleri işlediği zaman üzülmesi, mü'minleri kendi nifis ve mallarına tercih etmesi, çok hayalılık, güzel ahlak, kendi nefsi için sevdiğini mü'min kardeşleri içinde sevmesi, mü'minlere, özellikle komşulara genişlik sağlanması mü'minlere destek çıkmak ve yardım etmek ve onları üzen şeye üzülmek.
Bu hususta varid olan naslardan bazısını zikredelim: İslam ismine girişi hakında varid olanlarise: İmam Ahmedin müsnedinde ve Nesai'de Muaviye bin Hayre'den (r.a) rivayet edildi, dedi ki: Ya rasullah seni doğrulukla gönderen hakkı için Allah seni neyle gönderdi?dedim İslam buyurdu. İslam nedir? dedim , Kalbini Allaha teslim etmendir, büyürdü, bir rivayettede: İslamın alameti nedir? dedim. Yüzümü Allaha teslim ettim ve serbest oldum dememn namaz kılman, zekat vermendir, her müslüman her müslümana haramdır" buyurdu. Sünende Cübeyr bin Mut'imden rivayet edildi. peygamber (s.a.v) Minada Hayf mescidindeki hutbesinde buyurduki: Üç şey olursa müslümanın kalbinde kin olmaz: Ameli Allah için ihlaslı yapmak, ulül emirlere nasihat, ve müslümanların cemaatine devam etmek, (S: 67), Çünkü onların duaları arkalarından onlarıkuşatır (1) Bu üç hasletin müslüman kalbinden gibi süreceğini, uzaklatıracağını haber verdi.
Sahihaynde Ebu Musa'dan rivayet edildi: Peygamber (sav)'e sorulduki: Müslümanlarınhangisi daha efdaldir? Buyudiki: Müslümanalrın elinden ve dilinden selamette kaldığı kimsedir.
Sahihi Müslimde Ebu Hureyre (r.a) rivayet edildiki: Peygamber (sav) buyurdu ki: Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu alçalmaz, hakir görmez, şer olarak kişinin müslüman kardeşinin hor görmesi yeter, her müslümanın her müslümana kanı,malı, ırzı haramdır.
İman ismine girmesi hakkındaki varid olanara gelince: Allah teala buyurduki: (Mü'minler öyle kimselerdir ki, Allah zikrolunduğu zaman kalbleri ürperir, Allahın ayetleri okunduğu zaman imanlarını artırı, ve onlar rablerine güvenirler (2), İman edenerin Allahı anma ve O'ndan inen kuran sebebiyle kalblerinin ürpermesi zamanı daha gelmedimi? onar daha önce kendilerine kitab verilenler gibi olmasınlar. Onarın üzerinden uzun zaman geçti de kableri katılaştı. Onlardan bir çoğu yoldan çıkmış kimselerdir) O3) ve (Mü'minler allaha güvensinler) (4) ve Eğer mü'minler iseniz allaha güvenin) (5), ve Eğer mü'minlerseniz benden korkun) (6) (1) İbni Mace kısa olarak tahric etti, Taberani elkebirde, ve Ahmed tahric etti, isnadında İshak Zühri'den rivayet ediyor O müdellistir,yine O'nun Salih bin Keysan oğluyla Zühri4den rivayeti var, adamlarıgüvenilirdir. (2) Enfal suresi ayet: 2 (3) Hadid suresi, ayet: 16 (4) İbrhim suresi, ayet0 11 (5)Maide suresi, ayet: 23 (6) Ali İmran suresi, ayet: 175
Sahihi Müslimde Abbas ve Abdul Muttalib'ten rivayet edildi: Peygamber (sav) buyurduki: Allaha rab olarak,islama din olarak, Mühümmedede rasul olarak razı olan kimse imanın tadını tatmıştır.
Allah'ın ruhubiyyetine razı olmak tek başına O"na ibadet etmeye razı olmayı ve kula olan tedbir ve iradesinede razı olmayı içerir. Din olarak islama razı olmak diğer dinelre karşı onu tercih etmeyi gerektiri. Muhammed'e rasul olarak razı olmak, Allahtan getirdiğinin tamamını, gönül genişliğiyle kabul etmeyi ve teslim olmayı içerir. Allah tealanın buyurduğu gibi(Hayır, Rabbine andolsun ki aralrında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonrada verdiğin hükümde içlerinde hiç bir sıkıntı duymaksızın tam manasıyla kabullanmekdikçe iman etmiş olmazlar (1)
Sahihaynde Enes (r.a)den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Üç şey kimse olursa onun sayesindeki imanın tadını bulur. Allah ve rasulü başkalarından daha sevimli olmak, Kişinin sevdiğini ancak Alah için sevmesi, ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi allah kendisini (küfürden) kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmekten hoşlanmamak" (2)
Sahihaynda Enes (r.a)'den rivayet edildi: Peygamber (sav) buyurduki"Sizden birinize bençocuğundan babasından ve tüm insanlardan daha fazla sevimli olmadıkça (gerçek) iman etmiyi olmaz" bir rivayettede: Ehlinden,malından ve tüm insanardan"
İmam Ahmedin müsnedinde Ebu Razin elukayli den rivayet edildi, dedi ki: Eyl Allah'ın rasulü iman nedir? dedim. (S:69) Buyurduki: Allah'dan başka ilah olmadığına, O'nun tek ve ortağı olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna inanman ve allah ve rasulü başkalarınadn sana daha sevimli olması, soyundan olmayanları ancak allah için sevmendir, sen böyle olursan imanınsevgisikalbine girer, aynen sıcak yaz gününde susuzun ağzına su danesinin girdiği gibi Ey Allah'ın rasulü mü'min olduğumu ben nasıl bilirim? dedim, buyurduki: Ümmetimden veya bu ümmetten iyilik olduğunu bilip iyilik yapan ve Allahı'ın hayır mükafat vereceğini bilen,ve kötülüktende Allah'tan bağışlanma dileyenveo kötülüğünde ancak Allahın bağışlayacağını bilenkul ancak mü'mindir Müsnedde Ömer bin Hattab (r.a)dan rivayet edildi: Peygamber (sav) buyurdiki: İyiliği kendisini sevindiren, kötülüğü kendisini üzen mü'mindir" Bakiyy bin Mahled'in (3) müsnedinde bir adam peygamber (sav) i işitmiş,buyurmuşti: Kölene veya ceriyene veya insanlardan birine kötülük veya zulüm yaptığın zaman oruç tutman veya sadaka vermen sarih (açık) imandır, iyilik yaparsanda sevinirsen"
İmam Ahmed'in müsnedinde, Ebu Said'den rivayet edildi, Peygamber (sav) buyurdik: Dünyada mü'minler üç kısımdır: Allaha ve rasulüne iman edib sonra şüpheye düşmeyen ve mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler, ve insanların malarına ve canlarına karşı kendikinde emin oldukları kimse, sonra arzu ettiği bir şeyi gördüğü halde allah için terkedendir.
Yine Onda (4) Amr bin Abese'den rivayet edildi, dedi ki: Ey Allahın rasulü islam nedir?, dedim: Buyudki: Güzel söz ve yemek yedirmendir" İman nedir dedim,buyurdiki: Sabır vemüsahamadır İslamınhangi şeyi daha faziletlidir, dedim buyurdik: Müslümanların dilinden ve elinden selamette olan kimsenin yaptı şey hangi iman daha faziletlidir? dedim (Güzel ahlak buyurdu.

_____
(1) Nisa suresi, ayet: 65 (2) Buhari, Müslim, Ahmed ve Tirmizi, Nesai ve İbni Mace rivayet etti, Hadis sahihtir. (3) Endülüsi Kurtubi, hafiztefsirci tahkikçi,tefsiri var, sahabe isimlerine göre tertiblidiği müsned kitabı var, fakat bize ulaşmadı. (4) Hadis gerçekten çok zayıftır.
(S: 70)
Haseni Basri Sabır ve müsamahayı tefsir etti: Sabır Allah'ın haramlarına, müsamahada Allah'ın farzalrını eda ederkendir. (1)
Tirmizi ve başkası (2) Ayşe (r.a)'den rivayet etti, peygamber (sav) buyurduki: İmanca mü'minlerin en mükemmeli ahlakça en güzelleridir" Ebu Davud ve başkası Ebu Hureyle (r.a)'den tahric etti.
Bezar müsnedinde (3) Abdullah bin Muaviye elGadiri den tahric etti, peygamber (sav) buyurdik: Üç şeyi kim yaparsa imanın tadını bulur: Kendisinden başka ilah olmayan tek - Allah'a tapan kimse, ve her sene malının zekatını gönül hoşnutluğuyla veren kimse hadisi zikretti ve sonunda: Bir adam: ey Allahın rasulü kişinin nefsinintemizlenmesi nedir? dedi.Buyurdiki: Nerede olursa Allahın kendisiyle olduğunu bilmesidir" Ebu Davud hadisin evvelini tahric etti sonunu taric etmedi.
Taberani (4) Ubade bin Samit'tin (r.a) tahric ettti: Peygamber (sav) buyurduki: İmanın en faziletlesi nerede olursan Allahın seninle olduğunu bilmendir. Sahihaynde Abdulah bin Ömer (r.a) den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurdiki: Haya imandan bir şubedir.
İmam Ahmed veİbni Mace İrbad bin Sariye (ra)den tahric etti, peygamber (sav) buyurdiki: (S: 71) Mü'min azgın deve gibidir, ne zaman kayd altına alınırsa boyun eğer." (5) Allah teala buyurduki: (Mü'miner ancak kardeştirler, kardeşlerinizin arasını düzeltin) (6)
Sahihaynde Nu'man bin Beşir (r.a)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Müminlerin birbirlerini sevmelerinde ve birbirlerine acımalarında ki misal, cesed misalidi, ondan bir uzuv hasta olsa cesedin diğer azaları uykusuzluk ve ateşle ona iştirek eder" Müslimin bir rivayetindede: Mü'minler bir adam gibidir, yine bir rivayette: müslümanlar bir adam gibidir, göz şikayetlense, tüm vucudu şikayetlenir, başı şikayetlense, her tarafı şikayetlenir" sahihanyde Ebu Musa (ra)den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurdi: Mü'min mü'min için binanın tuğlaları gibidir, birbirini destekler ve ellerini birbirine kenetledi. İmam Ahmed'in müsnedinde Sehl bin Sa'd (r.a)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurdu ki: Mü'min iman ehline göre ceseddeki baş gibidir, mü'min iman ehli için elem duyar, aynen cesed baştaki bir rahatsızlıktan elem duyduğu gibi"
Sahihaynde Enes (r.a)den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Sizden biriniz kendi nefsi için sevdiğini kardeşi içinde sevmedikçe hakiki iman etmiş olamaz" Buhari'de Ebu Şureyh elKa'biden rivayet edidi. (S: 72) peygamber (sav) buyurdiki: Vallahi, iman etmemiştir, vallahi iman etmemiştir, vallahi iman etmemiştir" Bu kimdir ey Allahın rasulü dediler, Komşusu şerlerinden emin olmayan kimse buyurdu: (7) Hakim (8) İbni Abbas (ra)dan tahric eti, peygamber (sav) buyurduki: Kendisi tokken komşusu aç olan gerçek mü'min değildir İmam Ahmed ve Tirmizi Sehl bin Muaz el Cüheni (r.a)'den tahric etti, peygamber (sav) buyurdi ki: Kim Allhah için verir, Allah için vermez Allah için nikahlarsa imanıı tamamlamıştır" (9) Ahmedin bir rivayetinde, peygamber (sav)'e imanan en efdali soruldu, buyurduki: Nefsin için sevdiğini insanari çinde sevmen, ve nefsin için hoş görmediğin şeyi onlar içinde hoş görmemendir" ve O'nun bir rivayetinde "Hayır söylemen veya susmandır" Bu hadistede Allahı çokça zikretmenin imandan olduğu bildiriliyor.
Yine Amr bin El Cemuh (ra) dan tahric etti. Amr bin El Cemuh peygamber (sav)'i şöyle buyururken işitmiş: Kişi allah için sevinceye , Allah için buğzedinceye kadar sarih imana müstehak olamaz. Eğer Allah için sever ve buğzederse Allahın velayetini (dostluğunu) hakeder((10) Yine Bera'bin Azibten rivayet etti, Peygamber (sav(buyurduki: İmanın en sağlam kulpu Allah için sevmen ve buğzetmendir"

_____

(1) Ebu nuaym hiylede zikretti 2/ 156 (2) Hadis sahihtir, Ahmed, Ebu Davud, İbni Hibban ve Hakim Ebu Hureyre'den tahric etti. (3) Hadis sahihti,Ebu Davud, Buhari tarihte ve Taberani sağirde rivayet etti. (4) Hadis makbuldür, Taberani evsat ve kebirde rivayet etti. (5) beyheki Şuabbat ibni Ömer'den rivayet etti. (6) Hucurat, ayet: 10 (7) Buhari ve Müslim Ebu Hureyre4den tahric etti. (8) Hadis sahihtir, Buhari edebte ve Taberani,Beyheki, ve Ebu Ya'la rivayet etti.
(9) Hakikatta hadisih siygası müttefak aleyhtir.(10) Ahmed veTaberina tahric etti. Rivayete Reşid b. Sa'd var.
İbni Abbas (r.a) dedi ki: "'Kim Allah için sever, Allah için dostluk yapar, allah için düşmanlık yaparsa bununla Allahın dostlmuğuna nail olur. Kul ta böyle oluncaya dek namazı ve orucu çokta olsa imanın tadını bulamaz. (S: 73) genellikle insanalrın kardeşliği dünya işi üzerine oldu, buda ehline bir fayda vermiyor" Bunu İbni Ceriri Taberi ve Muhammed bin Nasr el Mervezi tahric etti.
İhsana gelince: Kuranı kerimde zikre geçiyor, bazan imanla beraber bazan islama bitişik, bazan takvayla birlikte veya salih amelle birlikte zikrediliyor. İmanla beraber zikredilişine misal: (İman edenve salih amel işleyenlere, hakkıyla sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri sonra hakkıyal sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları taktirde (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur. Alla iyi ve güzel yapanları sever.) (1) İman edipte salih amel işleyenler bilmelidirler ki) biz, salih amel yapanların ecrini zayi etmeyiz) (2)
İslama beraber zikrine misal: (Bilakis kim yüzün mühsin olarak Allah'a döndürürse onun ecri rabbikatındadır) (37 İyi davranışlar içinde kendini bütünüyle Allah'a veren kimse , gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır.Zaten bütün işlerin sonu Alla'a varır." (4)
Takvayla beraber zikredilişine misal: (Güzel davrananlara daha güzel karşılık ve birde fazlası vardır) (5) sahihi Müslimde peygamber (sav)'den sabittirki, fazlasının tefsiri cenette allah tealanın cemaline bakmaktır. Buda ihsan ehilne karşık olarak münasiptir, çünkü ihsan mü'min kulun dünyada rabine murakabeyle sanki görüyormuş gibi ibadet etmesidi, bunun mükafatıda aherette alah tealanın cemaline bakmaktır.
Bunu aksi olarakta allah teala ahirete kafirlere hazırladığı cezayı haber verdi: (S: 74) Hayır! Onlar şüphesiz o gün rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır) (6) Bunu dünyadaki halerine ceza kıldrı, dünyada kalblerine perde çekti ve O'nun marifetinde ve murakabesinden dünyada mahrum kaldılar, buna ceza olarakta ahirette rü'yetinden mahrum kalacaklardır.
Rasullah (sav7in ihsanın tefsirindeki (Allah'ı görüyor gibi ibadet etmendir" sözü, kulun bu sıfat üzere rabbine ibadet etmesidir, ve O'nun yakınında olduğunu bilmesi, huzurunda olduğunu bilmesidir. sanki O'nu görüyor gibi, bu korkuyu icab eder, ta'zimi icab eder. Ebu Hureyre (ra)in rivayetinde olduğu gibi Alahtan O'nu görüyor gibi korkmandır" aynı zamanda ibadrette halis olmayı icab eder, iyileştirme ve mükemmeleştirmede gayret sarfetmeyi gerektirir.
Peygamber (sav) sahabeden bir topluluğa bir tavsiyeyi yapmıştır, İbrahim el Heceriy'nin (7) Ebil Ahvastan O'nunda Ebu Zerden rivayet ettiğine göre, dedi ki: "Halillim dostum) (sav7 bana Allahtan O'nu görüyor gibi korkmamı tavsiye etti,ben her ne kadar O'nu görmüyorsamda O beni görüyor"
İbni Ömer (ra) den şöyle didiği irvayet edildi: Rasullah (sav) benim cismimin bir kısmından tutu, ve buyurduki: Allahı görüyor gibi ibadetet bunu Nesai Tahric etti.
Zeyd bin Erkam'dan (ra) merfu ve mevkuf olarak rivayet edildi: Sanki Allahı görüyor gibi, sen O'nu görmesende o seni görüyor" (8) Taberrani Enes (ra)den tahric etti, bir adam: Ey Allahın rasulü bana kısaca bahset (anlat) dedi.
"Dünyada veda edenin namazı gibi namaz kıl, çünkü sen her ne kadar Allahı görmüyorsanda o muhakak seni görüyor" buyurdu.

_____
(1) Maide suresi, ayet: 93 (2) Kehf suresi, ayet: 30 (3) Bakara, ayet: 112 (4) Lokman Suresi, ayet: 22 (5) Yunus Suresi, ayet: 26 (6) Mutaffin suresi, ayet: 15 (7) O: İbrahimbin Müslim el Heceri, İbni Main ve Nesai O'na zayıf bir tır dedi, İbni Adiyyi dedi ki: OnunEbil Ahvas çokça rivayetine itiraz ettiler. (8) Ebu Nuaym hilyede 8/202 tahriv etti.
Meşhur Harise hadisi ki, bir çok vecihle mürsel ve mutasıl olarak rivayet edildi, fakat mürsel olan muttasıldan daha sahihtir, Peygamber (sav) buyurdu ki: Ey Harise nasıl sabahladın Gerçek mü'min olarak sabahladın, dedi. (Ne söylediğene bak, muhakak her sözün bir hakikat vardır Ey Allahın rasulü, nefsim dünyadan ayrıldı, zahid oldu, gecemide uyadım (ibadet yaptım) gündüzde susuz bıraktım nefsimi) oruç tuttum7 sanki ben açıkça Rabbimin arşına bakıyorum, ve cennette cenet ehline bakıyorum, orada onların nasıl izayertelştiklerine bakıyorum, ve sanki cehennem ehlinin cehennemde nasıl bağırıştıkarına bakıyorum, dedi Gördün, yapış kalbinde Allahın imanı nurlandırdığı kul buyurdu (1)

Ebu Ümame (ra)'den rivayet edildi, peygamber (sav) bir adama tavsiye eti ve buyurduki: Senden hiç ayrılmayan aşiretiyin salihlerinden iki kişiden haya ettiğin gibi Allah'tan haya et" (2) Başka bir vecihlede mürsel olarak rivayet edilir: Rabbinden haya et"
Muazdan rivayet edildi: Peygamber (sav) kendisini Yemen'e gönderince şöyle tavsiye buyurdu: Ehliden heybet sahibi bir adamdan haya ettiğin gibi Allahtan haya et" (3) Peygamber (sav)'e ıssız yerde (tek başınayken) avret yerinin açılmasından solud,u buyurduki: Alah kendisinden haya edilmeye daha müstehaktır" (4) Ebud Derda bir adama şöyle tavsiye etti: Sanki sen Allahı görüyormuşsun gibi ibadet et" (5) Tavaftayken Urve bin Zübeyr İbni Ömere kızını nişanladı, İbni Ömer cevab vermedi, sonra (S:76) daha sonra karşılaştıklarından özür diledi ve dedi ki: Biz tavaftayken Allahı hayal ediyorduk: Bunu Ebu Nuaym ve başkası tahriçc etti (6)
Rasululluh (sav7in "Şayet sen ''O'nu görmüyorsanda o seni görüyor buyurması birincinin ta'lilidir sebeblendirilmesi) çünkü kul Allahın murakabesiyle ve allaha yakınlığını hazır etmesi ve görüyor gibi ibadet etmesi ona zor olabilir, buna karşı Allahın kendisini gizli ve aşikar gördüğüne inanmasıyla ve işlerinden hiç bir şeyin O'na gizli kalmadığına inanmasıyla yardım dileyebilir. Bu mertebe kendisine kolay olduğu zaman ikinci mertebeye geçmesi de kolay olur bu basiretle tahkike devamdır Denildiki: Kime allahı görüyor gibi ibadet etmesi zor oluyorsa, Allah kendisini gördüyor olarak ibadet etsin manasına işarettir, kendisine vakıf olduğunu bilsinve ondan haya etsin, bazı ariflerin dediği gibi Allahın sana bakanalrın en aşağısı olmasından kork. Bazısıda dedi ki: Sana olan kudreti mikdarınca Allahtan kork, sana yakınlığı dercesinde Allah'tan haya et. Seleften bazı arifler dedi ki: Kim Allahın müşahedesi üzerine ibadet ederse o ariftir, kimde Allahın kendisini gördüğü üzere amel yaparsa oda ihlaslıdır. Burda daha önce zikri geçen iki makama işaret vardır:
Birisi: İhlas makamı, O'da: Allahın kendisini müşahede ettiğini ve kendisine vakıf olduğunu ve kendisine yakın olduğunu bilerek kulun amel yapması, kul bu şekilde amel yaparsa Allah için ihlaslıdır, çünkü bunları hatıra getirerek yapması onun Allahan bakasına iltifat etmesine engel olur, ve amelinde başkasını irade etmez.
İkincisi: Müşahede makamıdır. Oda: Kulun Kalbinde Allahı müşahedesi gereğince ale yapmasıdır, oda kalbin imanla nurlanması ve basiretinin irfana nüfuz etmesidir, ta gaybın (görünmeyinin)ayan (görünür) olmasıdır. Bu Cebrail hardisinde işaret edilen ihsan makamıdır, basiretlerinin nüfuzuna göre bu makam ehlileri farklı farklıdı.alimlerden bir kısmı Allah tealanın şu kavlindeki (Meselül a'la) misallerin en yücesini bu manad tefsir etmişlerdir: (Göklerde ve yerde (teceli eden) en yüce sıfat O'nundur (7) ve Allah tealanın şu kavlini: (Allah göklerin ve yerin nurudu. onun nurunun temsili, içinde lamba bulunanbir kandillik gibidir) (8) Bununla murad: Onun nurunun mü'minin kalbindeki misali,demişlerdi, Übeyy bin Ka'b ve seleften başkası böyle söylediler daha önce:
İmanın en efdali: Nerede olursan Allahın seninle olduğunu bilmendir" Kişinin nefsini temizlenmesi nedir? Nerede olursa allahın kendisiyel olduğunu bilmesidir" hadisi daha önce geçti.

_____
(1) Taberani kebirde Beyheki şuabta tahriç etti. Heysemi mecmays Zevadde 1/57'de dedi ki:
Rivayette ibni Cehia var. (2) Hadis zayıftır, İbni Adiyy tahriç etti: (3) Bezzar tahriç etti. İbni Lehia var. O zayıftır . (4) Hadise tirmizi hasendir dedi. (5) Ebu NuaymHilye: 1/212'de Tahric eti. (6) Ebu Nuaym Hilye /1/309 (7) Rum Suresi, ayeti : 27 (8) Nur ayet: 35
Taberani Ebu Ümame (ra)den tahric etti. peygamber (sav) buyurdu ki: Hiç bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde üç zümre allahın arşının gölgesi altında olacaktır: her nereye yönelirse Allahın kendisiyle beraber olduğunu bilen adam.." ve hadisi zikretti.Kuran vbu manaya bir çok yerde işardet etti, Allah tealanın şu kavli gibi: her nerede olursanız o sizinle beraberdir (1) Kullarım sana benden sorarlarsa (deki) ben yakınım) (2), Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerde bulunursa bulunsunlar mutlaka o onlarla beraberdir. Sona onlara kıyametgünü yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah ehr şeyi bilendir.) (3) ne zaman sen bir işti bulunsan, ne zaman kurandan bir şey ousan ve s iz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir.Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki, apaçık kitapta (Levhi mahfuzda) bulunsan.) (4).Biz ona şah damarından daha yakınız) (5) (Allahtan gizlenemezler, o onlarla beraberdir) (6)
Bu yakınlığın hatıra getirilmesinin mendub olduğu hakkında hadisler vardır, şu hadis gibi: "Sizden biriniz kalkıp namaz kıldığı zaan, ancak o rabbiyle fısıldaşıyor, veya Rabbi kendisiyle kıble arasındadır" (7) (S: 78) Namaz kıldığında allah karşısındadır" (8), Kul namazında dönmediği müddetçe Allah kulunun karşısındadır (9) Zikide sesini yükseltenlere buyurduki: Siz ne sağıra nede gaibe dua ediyorsunuz, siz işiten ve yakın olana dua ediyorsunuz. (10) Bir rivayettede: (O sizden birinize şah damarından daha yakındır"
Allah azze ve celle buyuruyorki: Kulum beni zikrettiği ve beninle dudağını hareket ettirdiği zaman ben kulumla beraberim" (11)
Allah azze ve celle buyuruyorki: Ben kulumun zannıyla beraberim, o beni zikredince onunlayım,o beni kendi nefsinde zikrederse bende onu kendi nefsimde zikrederim, o beni bir topluluk içinde zikrederse bende onu daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim, o bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir anda yaklaşırım, bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım, o bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim" (12)
Kim bu haslardan teşbih, hulul veya ittihad (birleşme) anlarsa allah hakkında cahilliğinden ve kötü anlayışındandır. Allah ve rasulü ondan beridir. (S: 79) Benzeri olmayan Allah eksiklikten noksanlıktan münezzehtir, O işitendi, görendir. Bekir el Müzeni dedi ki: Ey adem oğlu senin gibi kim var? Seninle mihrab ve suyun arasını boşalt. Her ne zaman istesen aranızda tercüma olmaksızın Allahın huzuruna gidersin"
Bu hatıra getirme durumuna kim ulaşırsa (Allaha ibadet ederken) Allaha ünsiyet kurar ve zaruri olarak yaratıklardan vahşet duyar. Sevr bin Yezid dedi ki: Bazı kitaplarda okudum, İsa (a.s) demişki: Ey havariler! Allahla çokça konuşun insanlarla az konuşun, Allahla nasıl çok konuşuruz, dediler. Onun münacatıyla (yalvarmasıyla) ve O'na dua ile başbaşa kalın" buyurmuş. Bunu Ebu Nuaym tahric etti yine o Rabah'a isnadla rivayet etti, Rabah dedik: Bir adam her gece ve gündüzde bir günde bin rekat namaz kılıyordu, ta ayaklarından rahatsız olana kadar böyle devam etti,bu seferde oturarak her gece bin rekat namaz kılmaya başladı, ikinci namızını kılınca bağdaş kura, kıbleye bin rekat namaz

kılmayı başladı ikindi namazını kılınca bağdaş kurar, kıbleye yönelir ve:Senden başkasına ünsiyet eden yaratılmışlara şaşıyorum, hatta senden başkasının zikriyle yaratıkların kalbleri nasıl nurlanıyor ona şaşıyorum, derdi

_____

(1) Hadid suresi, ayet: (2) Bakara, ayet: 186 (3) Mücadele suresi, ayet: 7 (4) Yunus suresi, ayet: 61 (5) Kaf suresi, ayet: 16 (6) Nisa suresi, ayet: 108 (7) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve İbni Hibban Enes (r.a)'den tahric etmiştir. (8) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim Ebu Davud ve Nesai İbni Ömerden tahric etti. (9) Tirmizi Haris el Eşari'den tahric etti ve sahih garibtir dedi. (10) Hadis sahitir,Buhari, Müslim Ebu Davud,Tirmizi, Nesai ve İbni Mace Ebu Musa el Eşariden tahriç etti. (11) Hadis farklı lafızlarla tahric eedildi, hadis kudsidir, Ahmed, Beşheki , İbni Mace, İbni Hibban ve Hakim birbirine yakın lafizlar la zikretti. (12) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Tirmizi, tahric etti.

Ebu Üsame dedi ki: Muhammed bin Nadr el Harisi'nin yanına girdim, O'nu sanki ruhu alınıyor gibi gördüm, dedimki: Sanki sen yanına gelinmesinden hoşlanmıyorsun Evet, dedi vahşet duymuyormusun? dedim, nasıl vahşet duyarım, O (Allah) "Beni zikredenin ben meclis arkadaşıyım, buyuruyor, dedi (1)

Evinde yalnız oturan malik binMiğvel'e denildiki: Vahşet duymuyormusun? Allahla beraber kimse vahşet duyarmı? deddi. Habib-Ebu Muhammed-evinde yalnız kalıyordu, ve şöyle diyordu: "Gözü seninleaydınlanmayanın gözü aydınlanmaz, seninle ünsiyet kurmayan, enis (dost) olamaz."

Müslim bin Yesar dedik: Lezzetlenenler Allaha yalnız anında yalvardıkları anda lezzetlendikleri gibi lezzetlenmemiştir" (2) Müslim bin Abid dedi ki: Eğer cemaat olmabaydı ölene kadar evimden çıkmazdım"

dedi ki: Allaha itaat edenler dünyada efendilerine halvettemünacattaki lezzetten daha attlı lezzet bulamamışlardır., ahirettetede kalblerinde daha lezzetli sevabı daha büyük bir şey olacağını sanmıyorum (Allahın cemaline bakmaktan daha lezzetli bir şey olacağını sanmıyorum)

İbrahim bin Edhem dedi ki: Derecelerin en yükseği Rabbine ibadete ayrılmandır, rabbinden başkasını ümid etmeyinceye ve ancak günahından korkuncaya kadar kalbinle, aklınla ve bütün azalarındla allaha ünsiyet etmendedir, O"nun muhabbeti kalbinde kökleşmelidi, hatta sen bu hal üzere olursan ona hiç bir şey tesir etmemelidir, denizde ol karada ol hiç ehemmiyet vermemelisin, veya düzlükte veya dağda, sevgiline kavuşmaya şevkli olmalısın, susuzun soğuk suya iştiyakı olduğu gibi, açın güzel yemeğe iştiyakı olduğu gibi, Allahın zikri sana baldan ve susuz adama yaz gününde temiztatlı sudan daha tatlı olmalıdır."

Fudayl dedi ki: Oturma arkadaşı Allah olan insanlardan yalnız yaşayana müjdeler olsun" (3) Ebu Süleyman dedi ki: Devamlı Allahlayım O'nu hiç unutmuyorum" Ma'ruf bir adama dedi ki: Allaha güvne, taki senin oturma arkadaşın, dostun ve şikayet merciin olsun" (4) Zünnun dedi ki: Allahı sevenlerin alameti, Ondan başkasına enis (dost) olmazlar, onunla beraber yalnızlık çekmezler" sonra dedi ki: Kalbte Allahın sevgisi yerleşirse Allaha dostolur çünkü Allah sevgisi ariflerin kablerinde başkasını sevmeyecek kadar büyüktür."

Bu kavmin bu babta kelamını zikretmek, gerçekten uzundur, zikrettiğimiz yeterlidir inşa Allah. Bu büyük hadisin işaret ettiği şeylere yaptığımız işareti kim düşünürse, bütün ilim ve marifetlerin bu hadisi dahil olduğunu ve altında bulunduğunu BİLİR.

İslam ilimlerinden adab, ahlak ve bunun dışında çok meseleler üzerinde alimlerden azı müstesna konuşmuyorlar, iki şehadetin manası Allahtanbaşka ilah olmadığına ve Muhammedin Allahın kulu ve rasulü olduğuna şehadet Üzerinde yine konuşmuyorlar.

Dinlerin usulleri üzerine konuşanlar, iki şehadet Allaha,meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine,ahiret gününe ve kadere iman üzerine konuşuyorlar.

Marifetler ve muamelat üzerine konuşanlarda, yine imana dahil olan ihsan, ve batını ameller, korku muhabbet tevekkül ve rıza gibi, sabır gibişeyler üzerine konuşuyorlar. Müslüman grubların konuştukları şeri ilimler bu hadis sınırı içindedir ve hepsi ona dönüyor.

Geriye hadisten kıyametin zikre meselesi kaldı: Cebrail dekiki: Bana kayemetten haber ver, peygamber (sav) buyurdiki: Ondan sorulan sorandan daha bir bilgili değildir: Yani yaratılanların kıyamet hakkındaki bilgisi eşittir, buda O'nun ilminin ancak Allaha mahsus olduğuna işarettir,bunun için alime bilmediği sorulunca bilmiyorum, emesi ona hiç noksanlık getirmez, bilakis o bunun takvasındandır, çünkü her bilenin üstünde daha fazla bilen vardır.

_____

(1) Hadis sahih değildir, Deylemi, senedsiz olarak Ayşe (r.a)'den merfu olarak rivayet etti, yine Beyhetti Şuabta tahric etti. (2) Ebu Nuaymhilyetül evliyada 2/ 294'te zikretti. (3) Ebu Nuaym Fudayl bin İyaddan zikretti Hilye: 8/108 (4) ebu Nuaym Ma'rufu Kerhi zikretti, Hilye: 8/360

Ebu Hureyre (r.a) hadisinde peygamber (sav) buyurduki: "Allahtan başka kimsenin bilmediği beş şey içinde" eve sonra şu ayeti okudu: Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allahın katındadır. Yağmuru o yağdırır, rahimlerde olanı o bilir.Hiç kimse yarın ne kazanacıanı bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdar) (1) Allah teala buyurduki: (Sana kıyameti ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. Deki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini ondan maşkası açıklayamaz. O göklerde yerde ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. Deki: Onun bilgisi ancak Allah katındadır) (2)

Sahihi Buharide İbni Ömer (r.a)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurdik: Gaybın anahtarları beştir, onları allahtan başkası bilmez sonra şu ayeti okudu: Kıyamet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah katındadır...) (4)

Bana emarelerinden haber ver sözü: Yani alametlerinden, yaklaştığına işaret eden alametlerden.

Ebu Hureyre (r.a) hadisinde peygamber (sav) buyuruduki: Sana şartalrından ve o aynı zamanda alametlerdinden oluyor ondan bahsedeceğim"(5) Peyygamber (sav7 iki alamet zikretti:

Birincisi alamet: Cariyenin efendisini doğurması" Efendisinden murad malikesidir. Yine Ebu Hureyre hadisinde Efendisini diye erkek lafzıyla geçiyor. Buda çok beldelerin fethedileceğine ve esirlerin çoğalıp çok köle el geçirileceğine işarettir, ve onlarında çocuklarının çoğalacağına ve bu şekilde anne çocuğuna köle olacağına işarettir, çünkü efendinin çocuğu efendi konumundadır, cariyenin çocuğu efendisi oluyor.

Hattabi dedi ki: Bununla, ümmül veled (Efendinin cariyesi kendi efendisinden çocuk sahibi olursa buna ümme veled denir, mütercim7 çocuğunun babasından olan mirasından dolayı hür bıkarılır, miras çocuklarına intilak eder ve çocuklarına köle olurve efendisinin ölümünden önce satılır diyenler delil oarak kabu ettiler. Hattabidekiki: Bu şekilde delil getirmede nazar var (yani bunu gözden geçirmek lazım, bu delillendirme zayıftır)

Bende derimki: Bazısı bununla bunun aksine delil getirdi, ve ümme veled satılmaz (S: 83) ve efendisinin ölümüyle hür bırakılır, dedi, çünkü cariyenin çocuğu efendisi kılıdı, sanki efendisi gibioldudediler.

Bu aynen peygamber (sav)den rivayet edilen şu hadis gibidir: Mariye İbrahimi doğurunca peygamber (sav) buyurduki:Onu çocuğu azad etti" (6)

Bununla imam Ahmed delil getirdi, çünkü Muhammed bin el Hakemin ondan yaptığı rivayette: Cariyenin efendisini doğurmasıdır" hadisi hakkında İmam Ahmed dedi ki: Ümmü veledler çoğalır, ve sonra anne getirilir, kız satın alır ve ona hizmet eder, oda annesi olduğunu bilmez, bu islamiyette vaki oldu.

Denildiki: Cariyeler krallar doğuracak.Veki'dekiki: Manası: Acemler Arab doğurur (7) Arablarda acemin krallarıdır ve frendilyeridi.

İkinci alamet: Ayak yalın, çıplak, fakir.." ve Koyun çobanları bina yükseltmede şarıştıkları zaman Ömer (r.a) hadisinde böyledir, bununla murad insanların en sefili insanların reisleri olurlar ve malları çoğalır ve binalarının yüksekliği ve süslü olmasıyla övünürler. demektir. Ebu Hureyre (ra) hadisinde üç alamet zikredildi: Biri: Ayağı yalın, çıplakların insanların reisleri olmas,ı kuzu çobanlarının binaları yükseltmesidir.

_____

(1) Lokman ayet: 34, (2) A'raf, ayet: 187 (3) Ahmed ve Taberani İbni Ömerden tahric etti. (4) Ahmed güzel bir isnadla tahric eti, Mecmauzzevaid: 8/ 263 (5) Hadis sahihtir, Buhari tahric etti, Müslim tahric etti. (6) İbni Mace, Darekutni, Hakim Beyheki İbni Abbastan tahric etti, sahihtir, (7) İbni Mace Ömer (ra) hadisinde zikretti.

Bu hadisi Abdullah bin Ata bin Abdullah bin Büreyde rivayet etti ve orada: Sağır, dilsiz, ayaı yalın koyun çobanlarını bina yükseltmede yarıştıklarını ve insanların kralları olduklarını görürsen" buyurdu. Bir adam kalktı ve gitti, biz: Ey Allahın rasulü, bu sıfataları zikrolunanlar kimlerdir? dedik, buyurduki: Onlar Arapçıktır (1) Aynı şekilde bu son lafizla bu hadisi Ali bin Zeyd Yahaya binYa'merden, O'da İbni Ömerden (2) rivayet eti, ilk lafizlarıyla sahihte Ebu Hureyre (r.a) rivayet etti (mana ile). (S: 84) Sağır, dilsiz,kör" sözü, onların cahilliklerine işarettir, ilimsizliklerine ve anlayışsızlıklarına işarettir, bu manada hadisler çoktur.

İbni Hibbanın sahihinde Enes (ra)den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Sen ahmak oğlu ahmağın yanınad oluncaya kadar dünya sona ermez"

Tebarina (3) Ebu Zer (r.a)den tahric etti peygamber (sav) buyurduki:

Dünyaya ahmak oğlu ahmak üstün gelinceye kadar kıyamet kopmaz.

İmam ahmed ve Taberani Enes (ra)den tahricetti, peygamber (sav) buyurduki: Kıyamete yakın aldatıcı seneler vardır, emin insanar itham edilir, itham olunanar güvenilirler, ve değersiz adamlar konuşurlar" Rüveybida, nedir, ey Allahın rasulü, dediler,buyurduki: Beyinsiz ve ammenin (umumun işleri hakkında konuşan kimsedir" başka bir rivayettede: Umumun işleri hakkıda konuşan fasıktır buyurdu. Ahmedin bir rivayetindede: Deccalin çıkmasına yakın zamanda aldatıcı seneler, vardır o senelerde yalancı doğrulanrı, doğru yalanlanır, güvenilir hain sayılır, hain emin sayılır" buyurdu, ve hadisin devamını zikretti. (4) Bu hadiste zikredilen kıyamet alametlerinin içeriği şudur: İşler ehli olmayana verilir, kıyametten sorulunca peygamber (sav7'in şöyle buyurduğu gibi: İş ehlinden başkasına verilirse kıyameti bekle (5)

Ayakları yalın, çıplak, cahil kaba koyun çobanarı bina yükseltecek derecede insanların başkarı ve servet sahibi olurlarsa (S: 85) böylece din ve dünyanın düzeni bozulur, fakir insanlar insanlara melik olurlarsa, melikleri ister genel ister hususi olsun nerdeyse insanların haklarını vermeyebilirler, bilakis istila ettikleri malda kendi nefislerini tercih ederler. Başka bir hadistede buyurduki: Kabilenin münafikları efendilik yapıncaya kadar kıyamet kopmaz.(6) İnsanların kralları ve reisleri bu hal üzere olurlarsa diğer hallerde değişir, yalancı doğrulanır, doğru yalanlanır, ihanetçi emin, emin ihanetçi kılınır, cahil konuşur, alim susar veya tamamen alim kalmaz."

Peygamber (sav)'den sahih olarak sabittir ki, şöyle buyurdu: İlmin kaldırılması ve cehaletin ortaya çıkması kıyametin alametlerindendir." (7)

Alimlerin ölümüyle ilmin alınacağını, hatta alim kalmayınca ,insanların cahil reisler edineceğini ve onlara soru sorulacağını ve onlarında ilimsiz fetva vereceklerini, hem kendilerinin sapacağını hemde saptıracağını haber verdi: (8)

Şa'bi dedi ki: İlim cehalet, cehalette ilim oluncaya kadar kıyamet kopmaz, bütün bunlar ahir zamanda hakikatların tersine döndüğü ve işlerin aksine döndüğü şeylerdendir.

Hakimin sahihinde Abdullah bin Ömerden merfu olarak rivayet edildi: Hayırlıların bırakılması ve şerlilerin kaldırılması (yükseltilmesi) kıyametin alametlerindendir"

_____

Mervezi “Onlar arabtır” lafzıyla rivayet etti. (2) Ahmed ve Tirmizi tahric etti, ravi Ali Bin Zeyd bin Cüd’an zayıftır. (3) Taberani evsatta, tahric etti Heysemi dedi ki: Ravilerinin bazıları teşvik edildi, bazıları ise zayı f görüldü (4) Hadisin isnadı güzeldir, Ahmed Ebu Ya’la, Bezzar ve Taberani evsatta tahric eti. (5) Hadis sahihtir, Buhari Ebu Hureyre (r.a)’den tahric eti.
(6) Bezzarve Taberani İbni Mesuddun tahric etti, Heysemi dedi ki: İçinde Hüseyin bin Kays var o metrüktür. (7) Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace Enes (ra)’den tahric etti, sahihtir, (8) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Tirmizi, İbni Mace ve Ahmed Abdullah bin Amr’dan tahric ettiler.
Binaları yükseltmekte yarışırlar” sözünde, övünmenin kınanışına delil vardır, özellikle binaları yükseltme konusunda. Binaları yükseltmek peygamber (sav)’in sahabeleri zamanında bilinmiyordu, bilakis ihtiyaç miktarınca kısaydı. Ebuz Zihad A’rac’dan , O’da Ebu Hureyre (ra)’den, rivayet eti, rasulullah (sav) buyurduki: İnsanlar binaları yükseltmede birbirleriyle yarışıncaya kadar kıyamet kopmaz bunu Buhari tahric etti. Ebu Davudda Enes (ra)den tahric etti, peygamber (sav) yüksek bir kubbe gördü ve bu nedir? buyurdu. Bu filanındır, dediler, Ensardan bir adam. (Kubbenin) sahibi geldi resulullah (sav)’a selam verdi, resulullah (sav) ondan yüz çevirde, bunu defalarca yaptı, ve adam kubbeyi yıktı. Taberanide başka bir vecihten rivayet etti, Enes (r.a)den tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: Her bina Eliyle başının üzerine işaret etti bundan fazla olursa o vebaldir.
Hureys bin Saib, Hasandan rivayetle dedi ki: Osman (r.a)’ın halifeliği zamanında peygamber (sav)’in eşlerinin evine giriyorum elimle tavanına dokunuyordum. Ömer (ra)den şöyle yazdığı rivayet edilir: Binalarınızı yükseltmeyin, o zaman yükselttiğiniz zaman) sizin en şerli gününüzdür” Yezid bin Ebi Ziyad dedi ki: Huzeyfe Selmana dedi ki: Ey Eba Abdullah sana bir mesken bina etmeyelim mi? O’da dedi ki: Sen beni niçin kıral yapıyorsun? Hayır, fakat sana kamıştan bir ev yapacağız, ve üzerinde hasırla tavanlarız, ayağa kalktığın zaman nerdeyse başın değer uyuduğun zaman nerdeyse iki tarafa vücudun değer, dedi. O’da: Sanki ben benim nefsimin içindesin (tam istediğim gibi) (1)
Ammar bin Ebi Ammardan şöyle dediği rivayet edildi: Bir adam evini yedi ziradan fazla yükseltirse, (S: 87) Ey fasıkların fasığı nereye diye çağrılır, bunu İbni Ebid dünya tahric etti. Yakub bin ebi Şeybe müsnedinde dedi ki: Bana İbni Ayşenin şöyle dediği ulaştı: İbni Ebi Şümeyle biza anlattı, dedi ki: Müslümanlar Basrada mescidin yanında kıl çadırlara yerleştiler ve aralarında hırsızlık yayıldı, hazreti Ömere yazdılar onlara kalmış hususunda izin verdi ve kamışla bina ettiler, bu seferde yangın çoğaldı, yine Ömer (r.a)’e yazdılar onlara çakılla bina yapmalarına izin verdi, bir adamın tavanını yedi ziradan fazla yükseltilmesini yasakladı, ve dedi ki: Evlerinizi ondan bina ederseniz, yine ondan mescidde bina ediniz. İbni Ayşe dedi ki: Utbe bin Gazvan Basranın mescidini kamştan yapmıştı ve dedi ki: Kişinin kamış mescidde kılması, kerpiç mescidde kılmasından daha faziletlidir. İbni Mace Enes (ra)den tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: İnsanlar mescidlerler övünmedikçe kıyamet kopmaz (2)
İbni Abbas (ra) peygamber (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
Yahudilerin kiliselerini, Hristiyanların binalarını (ibadet yeri) yükselttikleri gibi sizinde yükselteceğinizi görüyorum (3)
İbni Ebid dünya İsmail bin Müslime isnadla, O’da Hasan Radıyalllahu anahtan rivayetle dedi ki: Rasullah (sav) mescidini bina edince (Musa (A.S)’ın hayması gibi yapın, buyurdu. Hasana denildiki: Musanın hayması mıdır? Elini kaldırdığı zaman tavana ulaşıyordu, buyurdu (4)
(1) Ebu Naym Hilyetül evliyada zikretti 1/202 (2) Hadis sahihtir, Ahmed, İbni Mace ve İbni Hibbandan rivayet etti. (3) İbni Mace tahric etti, hadis hasendir (4) Hadis mürseldir, zayıftır, bunu aynı şekilde Beyhekide rivayet etti, rivayette İsmail bin Müslim var o basralıdır, zayıftır, Ebu Zür’anın dediği gibi, Ahmedin dediği gibide hadisi münkerdir, Mizanul itadal: 1/248

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah-u Teâlâ'nın Cehennemden En Son Çıkan İle Konuşması

125) Sabit'ten, onun da Enes'ten, onun da İbn Mesud (r.a.)'dan gelen rivâyetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Cennete gireceklerin sonuncusu bir kimsedir ki, bir yüzü koyun düşer, bir onun yüzünü ateş çarpıp yakar. Nihayet böyle böyle ilerleyerek ateşini sınırına geçtiği zaman ona döner ve beni senden kurtaran Allah çok yücedir. O, öncekilerden ve sonrakilerden hiç kimseye vermemiş olduğunu bana vermiştir." der. Sonra ona bir ağaç gösterilir. Bunun üzerine:
"Ey Rabbim! Beni şu ağaca yakınlaştır da gölgesiyle gölgeleneyim, suyundan da içeyim." der. Yüce, Aziz ve Celil olan Allahu Teâlâ:
"Ey Âdemoğlu! Eğer bu dilediğini sana verirsem belki başka bir şeyler daha istersin" diye buyurur. O da:
"Ya Rabbi! İstemem" deyip, bir daha istemeyeceğine dair yemin eder. Rabbi onu bu nimete karşı sabırkâr olmadığını bildiği için, onu mazur görür ve onu oraya yanaştırır. O da ağacın gölgesinden gölgelenir ve oradaki sudan içer. Derken karşısında evvelinkinden daha güzel başka bir ağaç dikilir. O kul yine:
"Ey Rabbim! Beni şuna da yaklaştır, suyundan içeyim ve gölgesinden istifade edeyim ve senden başka bir şey istemem" der. Allahu Teâlâ da:
"Ey Âdemoğlu! Sen ondan başkasını istemeyeceğine bana ahid vermedin mi?" diye buyurup, "eğer seni ona izin verirsem, belki sen daha başkasını istersen." der. Bunun üzerine o adam:
"Başka bir şey istemeyeceğine dair Rabbine sözler verir. Onun buna karşı da sabrının olmadığını bildiği için Rabbi yine onu mazur görür. Onun da gölgesinden istifade edip, suyundan içer.
Sonra üçüncüsünde Cennet kapısının yanı başında, öncekilerden daha güzel bir ağaç görür. Yine:
"Ey Rabbim! Beni şuna yanaştır da gölgesinden istifade edeyim ve suyundan da içeyim, diye niyaz eder. Rabbi:
"Âdemoğlu! Başkasını istemeyeceğine dair bana ahid vermedin mi?" diye serzenişte bulunur. O kimse:
"Evet, şunu da, artık başkasını istemem" der. Ona karşı da sabrı olmadığını bildiği için Rabbi kendisini mazur görür ve onu oraya yanaştırır. Fakat bu son ağaca yaklaştığı vakit cennet ehlinin seslerini duyar ve:
"Ya Rabbi! Ne olur beni oraya sok!" diye istirhamda bulunur. Bu sözü üzerine Allahu Teâlâ:
"Ey Âdemoğlu! Senin dilediklerinden beni kurtaracak nedir? Sana bütün dünyayı verir, ona bir mislini daha katarsam buna razı olur musun?" diye buyurur. O da:
"Ey Rabbim! Sen Rabbül-âlemin iken, benimle alay mı ediyorsun?" diye ve ölçüsüz ihsana şaşırıp kalır."
Bunu söylerken İbn Mesud güldü ve
"Benim niçin güldüğümü sorsanıza?" dedi.
"Niçin gülüyorsun? diye sordular. Dedi ki:
"Resûlullah (s.a.s.) da böyle güldü idi. Ya Resûlallah! Niçin gülüyorsun?" diye sordukları vakit o kimse
"Sen Rabbül âlemin iken benimle alay mı ediyorsun?" dediğinde Âlemlerin Rabbinin gülmesine güldüm." Dedi.
Bunun üzerine Allahu Teâlâ ona:
"Ben seninle alay etmiyorum, lâkin Ben istediğime Kâdir olanım" diye buyurur."[1]

***

126) Said El-Hudri (r.a.) dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Cennetin en aşağı konumunda bulunan cennetlik öyle bir kimsedir ki, Allah (c.c.) onun yüzünü ateşten cennet tarafına döndürüp çevirir ve ona gölgeli bir ağaç misalî gösterir. O kul:
"Ey Rabbim! Beni şu ağaca götür, ben onun gölgesinde bulunayım" der.
Ve devamla İbn Mes'ud hadisin tarzında hadisi sevk etti.
Ancak, Allahu Teâlâ:
"Ey Âdemoğlu! Beni senden kim kurtarır?" sözlerini sonuna dek zikretmedi. Bununla birlikte burada şunu da ziyâde etmiştir:
"Allah ona şunu, şunu iste diye hatırlatır. Bütün arzuları tükendiği vakit Allah (c.c.): "Bu ve bunun on katı senindir" diye buyurur. Dedi ki:
"Sonra artık kendi menziline (yerine) girer. Derken, El-Hûrulîn'den[2] *olan iki zevcesi yanına girer. Seni bizim için, bizi de senin için yaratan Allah'a (c.c.) hamd olsun" derler.*
Ravi der ki: "O kimse, bana verilen nimetler başka hiç kimseye verilmiş değildir" der.[3]

***

---

[1] Müslim (187).
[2] El-Hûrulîn: Kara gözlü kadınlar demek olup, Cennette Müminlere verilen cennet kadınlarıdır. (Mütercim).
[3] Müslim (188).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

LİBAS (GİYECEKLER) BÖLÜMÜ
UMUMI AÇIKLAMA
GİYİM VE KIYAFET
* SARIKLAR
* KAMİS VE İZAR
* İZARIN SARKITILMASI
* KADIN İZARLARI
* İHTİBA VE İŞTİMAL
* KADIN BÜRGÜLERİ
* AYAKKABI GİYİNME
* ZİNETİN TERKİ
* SÜSLENME
ELBİSE ÇEŞİTLERİ
ELBİSELERİN RENKLERİ
* BEYAZ
* KIRMIZI
* SARI
* YEŞİL
* SİYAH
İPEK HAKKINDA
* İPEGİN TAHRİMİ
* İPEKTEN MÜBAH OLAN MİKTAR
YÜN HAKKINDA
MİNDER VE YASTIKLAR

LİBAS (GİYECEKLER) BÖLÜMÜ

(Bu bölüm altı fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

GİYİM VE KIYAFET

*

SARIKLAR

*

KAMİS VE İZAR

*

İZARIN YERE DEGMESİ

*

KADIN İZARLARI

*

İHTİBA VE İŞTİMAL

*

KADIN BAŞÖRTÜLERİ

*

AYAKKABI GİYİNMEK

*

SÜSÜ TERK

*

SÜSLENME

*

İKİNCİ FASILGİYECEK ÇEŞİTLERİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ELBİSELERİN RENKLERİ

*

BEYAZ

*

KIRMIZI

*

SARI

*

YEŞİL

*

SİYAH

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

İPEGİN HÜKMÜ, TAHRİMİ

*

İPEKTEN MÜBAH OLAN

*

BEŞİNCİ FASIL

YÜN

*

ALTINCI FASIL

DÖŞEK VE YASTIKLAR

UMUMI AÇIKLAMA

Libas, beşer kültürünün temel unsurlarından biridir. Cenab-ı Hak, dileseydi insanlara da, hayvanlarda olduğu gibi fitrî bir elbesi giydirebilirdi. Ancak bütün mahlukata halife ve üzerlerinde tasarrufa yetkili kıldığı insanoğlunu, onlardan ayırarak sunî kıyafet üniforması ile tezyin etmiştir.
Bir kıyafete bürünmek, bir başka açıdan, Rab Teala'nın Settar ismine mazhar olmak demektir.
Kıyafet insanoğlunun hayatında ciddi bir yer işgal eder. Bir yönüyle o tekniktir: Sıcak ve soğuğa karşı korur, avret yerlerimizi örterek mahremiyetimizi sağlar. Bir başka yönüyle kültürel değer taşır, dinî, millî, mahallî, örfî ve ferdî şahsiyetlerimizi temsil eder. Her dinin, her kavmin, her bölgenin, her örfün ve hatta her ferdin kendini ifade ettiği, başkasından farklı bir kıyafeti vardır. Taşıdığı kıyafetten insanın dini, milliyeti, bölgesi, maddî ve manevî durumları, hatta halet-i ruhiyesi hakkında bilgi edinmek mümkündür. "Pejmürde", "pasaklı", "zevk sahibi", "kibar giyinişli" gibi tabirler hep kıyafetle ilgilidir. Bazan kıyafetin iyi bir tavsiye mektubu olduğu söylenir.
İslam medeniyetinin kurucusu olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), medenî hayatımızdaki ehemmiyetine muvafık şekilde, kıyafet üzerinde çokça durmuştur. Kadın ve erkeğin kıyafeti, çocukların kıyafeti, kıyafetlerin boyu, dar ve geniş oluşu, rengi, kumaşların cinsi, temizlik ve kirlilikleri, cuma ve bayram kıyafetleri, kıyafetin İslamî olan ve olmayanları vs. hep hadislerde mevzubahis edilmiştir. Bu sebeple bütün hadis kitaplarında Kitabu'l-Libas veya Kitabu'z-Zinet adı altında müstakil bölümler yer alır.
Kur'an-ı Kerim'de de kıyafet ve libasla ilgili ayetler mevcuttur: (Bakara 187, 233, 259; Nisa, 5; Maide 89, A'raf 26, 27, 32; Hud 5; İbrahim 50; Nahl 5, 14, 81, 112; Kehf 31; Enbiya 80; Hacc 19, 23; Mü'minun 14; Nur 58, 60; Furkan 47; Ahzab 59; Fatır 12, 33; Duhan 53; Nuh 7; Müddessir 4; İnsan 21; Nebe 10).
Libas ve kıyafet bahsine saç kıyafeti, ayakkabı, elbise hepsi dahildir.
Keza süs ve takılar da bu bahis içerisinde ele alınıp işlenmiştir.
İslam'ın kıyafetle ilgili olarak vazettiği esasları anlamada sünnette gelen bazı yasakları şöyle özetleyebiliriz:
1- İslâmî tesettürü sağlamayan giyecekler:
a) Kısa olanlar.
b) Vücut hatlarını ortaya vuracak kadar dar olanlar.
2- Dinî kültüre (sünnete) zıd düşen kıyafetler:
a) Yabancı kültürü temsil eden kıyafetler.
b) Şekil veya renk yönleriyle mukaabil cinse ait olan giyecekler.
c) Tekebbür verecek kıyafetler.
d) Erkekler için, ipekten mamul giyecekler.
e) Mevkiine uygun düşmeyen kıyafetler (belli bir sınıfa (mesela zahidlere) alem olan elbiseyi başkalarının giymesi, zenginin fukaraca giyinmesi gibi).
f) Dikkat çekici elbiseler (hadislerde şöhret elbisesi diye geçer ve şarihlerce "cemiyetin umumi modasına uymadığı için dikkat çeken, çok güzel veya çok çirkin olan" diye açıklanır.
g) Pejmürde olan kıyafetler.
Kıyafetle alâkalı olarak varid olan birkısım hadisleri tedkik sonucu, çıkarılan yukarıdaki esasların teker teker açıklanması, bizi belli bir ölçüde asıl mevzumuzun dışına çıkaracağı için burada, bilhassa yabancı kültürü temsil eden kıyafetler üzerinde duracağız.
Farklı medeniyete (dine) mensup kimselerin daha ilk nazarda, kıyafetiyle tefrik edilmesini esas kabul eden İslam dini, bu maksadla bilhassa baş kıyafetine ehemmiyet verir. Hadislerde sakal ve bıyığın traş şeklinden, bunlara gereğinde vurulacak rengin çeşidine, başı örten serpuşun çeşit ve şekline varıncaya kadar bazı teferruat üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Bu cümleden olarak sarık "imanla küfrü", "müşriklerle bizi" ayıran alâmet-i farıka olarak tavsif edilir.
"Yahudiler gibi iştimal[1] etmeyin" hadisiyle, tesettürü sağlasa bile, bazı hususi giyim tarzlarında Ehl-i Kitab'a benzemekten kaçınmak dile getirilmektedir.
Rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, bir Hıristiyanlık sembolü olan haç işaretinin değil elbiseler, eşyalar üzerinde bulunmasına izin vermediğini, "üzerinde haç bulunan her eşyanın haçını mutlaka bozduğunu" belirtir.
Yabancı kültür unsurları karşısında İslam'ın bidayetteki tutumunu anlamak için Hz. Ömer'in tatbikatından da bir misal vermeyi faydalı görüyoruz. Rivayetler, ehl-i zimmenin kendilerine has kıyafetlerini muhafaza ederek Müslümanlara benzemeye yeltenmelerini önlemek için "Başın ön kısmındaki saçlarını kesip, orta kısımdakileri uzatmalarını ve hiçbir şeylerinde Müslümanlara benzememelerini emrettiğini" kaydeder. Hatta Şam'daki Hıristiyanlarla yaptığı anlaşmada, kıyafet meselesi ile alâkalı müstakil bir pasaja rastlamaktayız. Orada Hıristiyanlar şu taahhüdde bulunurlar: "Biz, gerek ayakkabılarında, gerekse baş kıyafetlerinde (imame, kalansuve) ve libaslarında hiçbir surette Müslümanlara benzemeyeceğiz; onların lisanlarıyla konuşmayacağız, künyelerini kendimize künye yapmayacağız... yüzüklerimize Arapça kelime nakşetmeyeceğiz.. başlarımızın önünü traş edeceğiz. Ziyyimiz[2] eskiden nasıl idiyse aynen takınacağız. Bellerimize zünnar bağlayacağız. Müslümanların sokaklarında haçlarımızı ve kitaplarımızı

izhar etmeyeceğiz..."
Klasik İslam alimleri, imanî ayrılık halinde bir kısım kültürel tezahürlerdeki ayrılığa o kadar ehemmiyet vermişler ki, bunu, yukarıda görüldüğü üzere, sadece kılık kıyafete, dile, yazıya inhisar ettirmemişler, daha da ileri giderek binaların haricî şekillerinde bile aramışlardır. Hanefilerce meşhur ve muteber el-Hidaye'de şöyle denir: "...Evlerine tefrik edici alâmetler de koymak gerekir, ta ki, dilenciler gelip, yanlışlıkla kapılarında durup mağfiret duasında bulunmasınlar."[3]

BİRİNCİ FASIL

GİYİM VE KIYAFET

*** SARIKLAR**

?5233 ?1? ?? ????? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??? ????????? ???????? ????????????? ??????????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5233)- Muhammed İbnu Rükane, babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bizimle müşrikler arasındaki fark, kalansuveler üzerindeki sarıklardır." [Ebu Davud, Libas 24, (4078); Tirmizî, Libas 47, (1785).][4]

AÇIKLAMA:

1- Amâim, imamenin cem'idir, amame diye de okuyan olmuşsa da, doğrusu imame şeklinde okumaktır.
2- Hadis Müslümanlarla müşrikler arasında bariz farkın baş kıyafetinde bulunmasını ifade etmektedir. Baş kıyafetinin İslamî şekli kalansuve üzerine sarıktır. Kalansuve fes, takke nevinden başı örten serpuştur. Bazı alimler, kalansuveyi müşriklerin de giydiğine, buna sarık ilavesinin İslamî kıyafet olduğuna işaret ederler.
Şarihler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, sarığın altına kalansuve giydiğini, kalansuve olmadan da tek başına sarığı başına koyduğunu, ama sarıksız kalansuve giydiğinin hiç görülmediğini; bu durumun da, kalansuvenin tek başına olması halinde müşriklere mahsus bir kıyafet olduğunun tescili bulunduğunu kaydederler. Kalansuve için "fes"dir, "takke"dir, "külah"dır, "şapka"dır diye tek bir şeyle ifade etmek muvafık düşmemektedir. "Sarık konulmasına mani olmayan bir serpuş" diye tarif etmek daha uygun gözükmektedir.[5]

?5234 ?2? ?? ??? ?????????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????
??????? ?????? #: ??????????? ??????????? ???????? ?????: ??????? ?????? ?????? ?????? ?????: ???????????? ???????? ????????[. ????? ??? ???? .

2.(5234)- Ebu'l-Müleyh babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sarık sarın da hilminiz ziyadeleşsin!" buyurdular. Ravi devamla der ki: "Hz. Ali (radıyallahu anh) da: "Sarıklar Arapların taçlarıdır" buyurdular."
[NOT: Hadis, Teysir'de Ebu Davud'a nisbet edilmiş ise de, onda mevcut değildir. Camiu's-Sağir'de mevcuttur (1, 555).][6]

AÇIKLAMA:

1- Sarığın insandaki hilmi (hoşgörülü ve sabırlı olma halini) artırması meselesinde Münavi şu açıklamayı sunar: "Sarıkla hilminiz artar, göğsünüz genişler. Çünkü kıyafetin güzelleşmesi kişiyi vakar ve ihtişama sevkeder, hafifliği, seviyesizliği ve düşük davranışları terke zorlar. Sünnette sarık sarıldığı zaman, sarığın bir ucunun omuz arasında serbest bırakılması irşad buyrulmuştur, bu müsneddir."
2- Sarığın taç olarak ifadesi, yine Münavi'ye göre, onda izzet, cemal, heybet ve vakar bulunması sebebiyledir. Nitekim krallar da taçlarıyla başkalarından ayrılmaktadırlar. Sarıksız olan diğer kalansuveler ise acemler ve hafifmeşreb insanlara aittir ve onları tefrik eden taçları durumundadır.
Bir başka hadiste: "Sarıklar Arapların taçlarıdır. Onu bıraktıkları vakit izzetlerini de bırakırlar" denmektedir. Deylemî'nin bir rivayetinde sarığın terkedilip kalansuvenin alınması kıyamet alâmeti olarak ifade edilmiştir.[7]

?5235 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??????? ?????? ?????????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (5235)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) başına sarık sardığı zaman, ucunu iki omuzu arasından sarkıtırdı." [Tirmizî, Libas 12, (1736).][8]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet sarığın nasıl olacağı hususunda bir fikir vermektedir. Buna göre sarık sarılınca bir ucunun iki omuz arasında sarkıtılması mendub olmaktadır. Bununla ilgili birçok rivayet gelmiştir. Bazısında sarkacak kısmın dört parmak uzunluğunda olacağı tasrih edilir. Çok zayıf bir rivayette, Resulullah'ın taşraya vali tayin ederken, göndereceği kimselere sarık sardığı, sarığın ucunu kulağı hizasına inecek kadar sağ omuzundan sarkıttığı ifade edilir. Abdullah İbnu Zübeyr'in sarığın ucundan bir zira'lık bır kısmı sarkıttığı rivayet edildiği gibi, bir karış ve hatta daha az bir kısmı sarkıttığı da rivayet edilmiştir. es-Sübülu's-Selam'da: "Sarığın adabı onun sarkan kısmını kısa tutmaktır, aşırı gitmemektir" denir. Nevevî de: "Sarığın sarkıtılan kısmında ifrat etmek, tıpkı elbiseyi fazla uzatmak gibidir, kibirlenenlere haram, başkalarına da mekruhtur" demiştir.
Muhakkikler, Resulullah'ın sarığının boyu hakkında rivayete rastlamadıklarını belirtirler.[9]

?5236 ?4? ??? ??????????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ??????? ?????? # ??????????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (5236)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana bir sarık sardı, onu önümden ve arkamdan birkaç parmak sarkıttı." [Ebu Davud, Libas 24, (4079).][10]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, sarığın bir ucunun göğüs istikamtinde sarkıtıldığı, diğer ucunun ise arka tarafında sarkıtıldığı ifade edilmektedir. Rivayet zayıf olmaktan başka, kendisinden kuvvetli olan rivayetlere de muhalefet etmektedir. Zira diğer rivayetlerde sarığın önden sarkıtıldığı mevzubahis edilmemekte, hepsinde iki omuz arasından sarkıtıldığı belirtilmektedir. İbnu Ömer, Nafi, Salim ve Kasım'ın da hep omuzlarının arasından sarkıttıkları rivayetlerde gelmiştir. Bu sebeple çoğunluk sarığın önden değil, arkadan sarkıtılacağını söylemiştir.[11]

?5237 ?5? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ???????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

5. (5237)- Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, üzerinde siyah bir sarık vardı. İki ucunu omuzları arasından sarkıtmıştı." [Müslim, Hacc 453, (1359); Ebu Davud, Libas 24, (4077); Nesâî, Zinet 109, (8, 211).][12]

?5238 ?6? ??? ??? ???????? ?‘???????? ?????:]??????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

6. (5238)- Ebu Kebşe el-Enmârî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabının kalansuveleri geniş idi." [Tirmizî, Libas 40, (1783).][13]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen kimam kelimesi iki ayrı tefsire tabi tutulmuştur. Birine göre kummenin cem'idir. Bu yuvarlak kalansuvenin adıdır, başı tam olarak örter. Bazıları küçük, dar kalansuve diye açıklamıştır. Bu durumda Ashab'ın, üzerine sarık sardıkları serpuşun külah gibi uzun olmayan takke gibi başlarına yapışık olduğu anlaşılmıştır. Ancak küm kelimesi ile ilgili bir başka yoruma göre, kalansuve geniştir ve yüksektir. Zira kim'in cem'idir. [14] Araplar kalansuveyi az giyerlerdi. Buth, geniş arazi manasına gelen batha'nın cem'idir. Hadis bu durumda kalansuvenin geniş olduğunu ifade etmelidir. Öyleyse, mezkur kalansuveler Rumî ve Hindî kalansuveler gibi dar olmayıp geniş olmalıdır, hatta genişliği (yüksekliği) bir karışa ulaşmalıdır. Aliyyu'l-Kârî, bir kısım Hanefî kitaplarında kalansuvenin bir karış kadar geniş tutulmasının müstehab olduğunun kayıtlı bulunduğunu zikreder. Şu halde Mevlevî külahlarının uzunluğu menşeini bu te'vilden almış olmalıdır. Ancak İbnu Hacer el-Heytemî yukarıda belirttiğimiz önceki görüşte cezmeder ve kimam'ın kim değil, kümmenin cem'i olduğunu söyler ve kalansuvelerin genişlemesini mezmum bid'alardan sayar. Kârî, bu ifadenin ifrata kaçan genişlik hakkında olabileceğini belirterek, sahabeden nakledilen zahiri, Heysemî'nin söylediğinin aksini te'yid ettiğini ilave eder.
Başta Tirmizî, ulemanın büyük çoğunluğu, hadisten ifarata kaçmayan genişliği anlamışlardır.[15]

*** KAMİS VE İZAR**

?5239 ?1? ?? ???????? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ???? ??????? ??????? ?????? # ??? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.

1. (5239)- Esma Bintu Yezid İbnis-Seken (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gömleğinin kolu bileğe kadardı." [Tirmizî, Libas 28, (1765); Ebu Davud, Libas 3, (4027).][16]

AÇIKLAMA:

Kamis, beden üzerine giyilen, cilde temas eden çamaşırdır.
İzar ise peştemal gibi belden aşağıyı örten, bele bağlanmak suretiyle giyilen libasa denir.
Sadedinde olduğumuz hadis, yen uçlarının bileğe ulaşıp, bilekten öte taşmadığını göstermektedir. Bazı rivayetlerde kamisin boy itibariyle topukların yukarısında kaldığını görmekteyiz. Ancak yenlerin parmaklara kadar uzandığını te'yid eden rivayetler de var. Alimler, kamisin kolunun, parmakların yen ile bilek arasında olacak bir uzunlukta bulunmasının müstehab olacağı hükmünü çıkarırlar.[17]

?5240 ?2? ??? ???????? ?? ??????????? ?? ????? ???:]??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ?"???. ??????: ???? ????????? ???????? ????? ??????? ?????? #: ???????? ??????????? ??? ?????? ????????? ??? ??????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????????????? ????? ????? ??????? ???? ????? ?????? ?? ???????? ?????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ???? ???? ????. ??? ??? ??? ????: ?????? ??????????? .

2. (5240)- Alâ İbn Abdirrahman babasından naklediyor: "Ebu Said (radıyallahu anh)'e izar hakkında sordum. Dedi ki:
"Tam bilene düştün! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demişti:
"Mü'minin izarı bacağın yarısına kadar uzanmalıdır. Burası ile topuklar arasında olmasının da bir günahı yok. Ama topuktan aşağı inen kısım ateştedir. Kim de, gururla izarını (yerde) sürürse kıyamet günü Allah ona (rahmet) nazarı ile bakmaz." [Muvatta, Libas 12, (2, 914, 915); Ebu Davud, Libas 30, (4093); İbnu Mace, Libas 7, (3573).]
Ebu Davud'un rivayetinde "kıyamet günü" ibaresi mevcut değildir. [18]

?5241 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ??????? ?????? # ?? ?"????? ?????? ?? ??????????[. ????? ??? ???? .

3. (5241)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) izar hakkında ne söylemişse o, kamis hakkında da muteberdir." [Ebu Davud, Libas 30, (4095).][19]

AÇIKLAMA:

Hadis, izarın boyu, yerde sürünmesi ile ilgili olarak Resulullah'ın beyan ettiği bütün hükümlerin kamis için de geçerli olduğunu belirtmektedir. Nitekim bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "İzarda, kamisde, sarıkta isbal (sarkıtma) vardır. Kim bu sarkıtılan kısımdan bir miktarını yerde kibirle sürüyecek olursa Allah kıyamet günü ona rahmet nazarında bulunmaz."[20]

*** İZARIN SARKITILMASI**

?5242 ?1? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ?????? ??? ???? ????? ???????? ???????. ????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????: ??? ??????? ??????? ??? ??????? ??????????? ??? ??? ????????????? ??????? #: ?????? ??????? ?????????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (5242)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, elbisesini kibirle sürüyene bakmaz" buyurmuştur. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resulü! İzarım salık durumda, dikkat etmezsem sürünüyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sen, bunu kibirle yapanlardan değilsin!" cevabını verdi." [Buhârî, Libas 5, 1, 2, Fezauli Ashab 5, Edeb 55; Müslim, Libas 45, (2085); Ebu Davud, Libas 28, (4085); Nesâî, Zinet 102, 105, (8, 206).][21]

AÇIKLAMA:

Hadis, izarın yerde kibirle sürünmesinin haram olduğunu beyan etmektedir. Ancak bu, kibir gurur gibi bir kasda makrun olmazsa haram değildir. Fakat yine de mekruhtur. İzarın erkeklerde topuklardan aşağı düşmemesi gerekir. [22]

*** KADIN İZARLARI**

?5243 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????????. ???????? ????? ???????: ?????? ???????? ??????????? ?????????????? ????? ????????? ???????. ???????: ????? ????????? ????????????. ?????: ??????????? ???????? ??? ???????? ????????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ???????. ???????? .

1. (5243)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kim elbisesini gururla yerde sürürse, kıyamet günü Allah ona (rahmet nazarıyla) bakmaz!" buyurmuştu. Ümmü Seleme atılarak:
"Öyleyse kadınlar zeyllerini ne yapacaklar?" diye sordu.
"Bir karış salarlar!" buyurdu. Ümmü Seleme:
"Bu taktirde ayakları açılır!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse bir zira' salsınlar bunu daha da artırmasınlar!" buyurdular." [Tirmizî, Libas 9, (1731); Nesâî, Zinet 106, (8, 209); Ebu Davud, Libas 40, (4119).][23]

AÇIKLAMA:

1- Zeyl: Her şeyin son kısmına denir. Kadın elbiselerinde yerde sürünen kısımdır.
2- Daha önce de geçtiği üzere şarihler erkek ve kadın kıyafetlerinin boyu hususunda iki durum beyan ederler: Erkekte normal uzunluk, baldırların ortasına kadar uzanmalıdır. Ancak topuklara kadar uzaması da caizdir.
Kadınlarda ise yerde sürünen kısım bir arşın olmalıdır, bu normal uzunluktur. Bir karışlık bir kısmın sürünmesi de caizdir.[24]

*** İHTİBA VE İŞTİMAL**

?5244 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? #
?????? ??????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (5244)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir örtü ile ihtiba etmiş gördüm. Örtünün saçağı ayaklarının üzerine dökülmüştü." [Ebu Davud, Libas 23, (4075).][25]

AÇIKLAMA:

İhtiba, dizlerini dikip karnına çekmiş vaziyette kabalarının üzerine oturmaktır. Çömelmeye benzer ise de çömelme değil. Dilimizde çömelme deyince kabaların üzerine oturma hatıra gelmez. Halbuki ihtiba ile ilgili lügatlerde gelen tarifler kabaların üzerine oturmaktan bahsederler. Azimabadi hadiste belirtilen oturuş tarzını şöyle tasvir eder: "Aleyhissalâtu vesselâm ihtiba şeklinde oturmuş, örtüsünü dizlerinin arkasına atmış, her bir eliyle örtünün birer ucundan tutmuştu; ta ki, bir şeye dayanır vaziyette olsun. Bu tarz (oturuş), bir şeye dayanmadıkları zaman başvurulan bir Arap âdeti idi."
Müteakip hadiste görüleceği üzere, üzerinde izar gibi tek parça giyecek taşıyan kimsenin ihtiba tarzında oturması yasaklanmıştır. Çünkü avret mahalli üzerinde o tek parça giyecekten bir şey yoktur, tesettür olmaz.[26]

?5245 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ??????????? ?????????????? ?? ?????? ???????[. ????? ????? ????? .

2. (5245)- Yine Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sammâ sarınmasını ve tek bir giysi içerisinde ihtiba oturuşunu yasakladı." [Ebu Davud, Libas 25, (4081); Tirmizî, Edeb 20, (2768); Nesâî, Zinet 18, (8, 210);[27]

AÇIKLAMA:

Sammâ, vücudun, el, kol çıkacak bir aralık bırakılmadan sarılmasıdır. Bu tarz bir giyinme yasaklanmıştır. Çünkü kişi gereğinde elini kullanamayacağı gibi, zarar ihtimali de vardır. Lügatçiler, sammâyı vücudun kollardan birini kaldıramayacak ve elin de çıkmasına imkan tanıyan bir delik olmayacak şekilde sarılması diye tarif etmişlerdir. İbnu Kuteybe, bu tarz bir giyinmeye sammâ denmesini "bütün menfezlerin kapanması sebebiyle hiçbir çatlağın bulunmadığı kayaya benzemesiyle" izah eder. Esasen sammâ sert kaya manasına gelir. Fukaha da: "Bu, kişinin bir kumaşla sarındıktan sonra bunun bir tarafını kaldırıp omuzlarına koyması ve fercini açık bırakmasıdır" diye tarif etmiştir.
Nevevî der ki: "Lügatçilerin açıkladığı tarza göre, sammâ mekruhtur. Ta ki, ihtiyaç halinde kişi elini çıkarmada karşılaşacağı zorluk sebebiyle zarara uğramasın. Fukahanın açıklama tarzına göre ise, avret yerinin açılmasına meydan vereceği için haramdır." Hadisin Buhârî tarafından kaydedilen veçhinde, fukahanın yorumunu te'yid eden Nebevi açıklama şöyledir:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sammâ sarınmasından ve kişinin ferci üzerinde bir başka örtü almadan tek bir elbise ile ihtiba şeklinde almadan yasakladı."[28]

?5246 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ???????????: ???? ??????????? ???????????? ?????? ??? ???????? ???????? ???? ????????? ????????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ???????? ?? ????????? ???????????? ?‘???? ???????????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????[. ????? ????? .

3. (5246)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), şu iki çeşit giyinmekten men etti: "Sammâ sarınması ki bu, üzerinde bir başka giysi olmadığı halde giysisini omuzuna koyup bir yarısını açık bırakması ve namazda iki elini de sarmasıdır. Diğer giyinme de, fercini örtecek kadar olmayan tek giysisi içinde ihtiba tarzında oturmasıdır." [Buhârî, Libas 20, 21, Büyû 62, 63, Salat 10, Mevakit 30, 31, Savm 67; Müslim, Büyû 2, (1511); Muvatta, Büyû 76, (2, 666); Ebu Davud, Libas 25, (4080); Tirmizî, Libas 24, (1758); Nesâî, Büyû 23, 25 (7, 259-260).][29]

AÇIKLAMA:

İhtiba oturuşu ve sammâ sarınmasının ne olduğu hususundaki tarifleri önceki iki rivayetin açıklamasında yaptık.[30]

*** KADIN BÜRGÜLERİ**

?5247 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ???????? ??????: ????????? ??????????? ????
????????????. ???????? ??????? ?‘??????? ?????? ???? ??????????? ???????????? ???? ?‘????????[. ????? ??? ???? .

1. (5247)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Cenab-ı Hakkın şu (mealdeki) kavl-i şerifleri indiği zaman, "Ey peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle. Evlerinden çıktıklarında dış örtülerini üzerlerine alsınlar." (Ahzab 59) Ensar kadınları başlarında (siyah) örtüden kargalar taşıyor oldukları halde dışarı çıkarlardı." [Ebu Davud, Libas 32, (4101).][31]

AÇIKLAMA:

Burada başlarının kargaya teşbihi, örtülerinin siyah olması sebebiyledir.[32]

?5248 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ???????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ??????? ?????? # ??????????
??????? ??????? ????????? ???????. ???????: ??? ????????! ???? ?????????? ???? ???????? ?????????? ???? ???????? ??? ????? ??????? ??? ????
?????? ??????? ??? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

2. (5248)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Esma Bintu Ebi Bekr (radıyallahu anhümâ), üzerinde ince bir elbise olduğu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna girmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, ondan yönünü ters istikamete çevirdi ve:
"Ey Esma! Kadın hayız yaşına girdi mi ondan sadece şunun ve şunun dışında hiçbir yerinin görünmesi caiz değildir!" dedi ve yüzü ile ellerini işaret etti." [Ebu Davud, Libas 34, (4104).][33]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, fitneden emin olunduğu takdirde, büluğa ermiş yabancı kadının el ve yüzüne bakılmasının caiz olduğunu ifade eder. Nur suresinde geçen "Zinetlerini de açmasınlar, ancak görünenler hariç" ayeti de bu manaya delil kılınmıştır. Celaleyn Tefsiri'nde zinetten istisna edilen yerlerin eller ve yüz olduğu belirtilir. Şafii hazretleri, yabancı kadının yüz ve ellerine bakmanın fitne tehlikesi taşıdığı için haram olduğunu da söylemiştir. Buradaki istisnadan maksadın yüz ve eller olduğuna dair İbnu Abbas'tan da rivayet

gelmiştir. İbnu Abbas'ın bir rivayetinde bu açıklama Resulullah'a aittir. [34]

?5249 ?3? ??? ??????? ????????? ????? ????? ????? ???:]?????? ?????? ?????? # ??????????? ??????????? ??????????. ???????: ????????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ????? ????????? ????????? ????? ??????????? ???????? ??????? ? ????????? [. ????? ??? ????.»?????????« ???? ???? ??? ????? ??????? ????? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????? ??? ?????? ????? ???????.?»??????« ????: ?? ???? ?????? ??? ???? ????? ??? ???? ?????? ???? ?????? ??? ?????? .

3. (5249)- Dihye el-Kelbî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (Mısır'dan), (beyaz renkli ve ince olan) kubâtî kumaşlar getirilmişti. Bana ondan bir kupon verdi ve:
"Bunu ikiye böl, bir parçayı kendine kamis yap, diğerini hanımına ver. Bununla kendine bürgü yapsın!" buyurdular. (Ayrılmak üzere Dıhye) geri dönünce:
"Hanımına söyle, bunun altına bir astar koysun da bedenini vasfetmesin!" buyurdular." [Ebu Davud, Libas 39, (4116).][35]

AÇIKLAMA:

Kubâtî, kıbtî kelimesinden gelir. Kıptî, Mısır'ın yerli halkına verilen isimdir. Kopt da denir. Kubâtî, Mısır'da koptlar tarafından imal edilip, hariç memleketlerde pazarlanan bir kumaş nevidi. Hadis bu kumaşın beyaz ve ince olduğunu, giyen kimsenin bedenini gösterdiğini belirtmektedir. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm bunu giyecek kimsenin alta, astar dediğimiz bir başka kumaş koymasını emreder. Bu emir iki ayrı mahzuru bertaraf etmeye matuf olabilir:
a) Kumaşın teni göstermesi,
b) Vücud hatlarını göstermesi. Dinimiz, vücud hatlarını gösterecek darlık ve incelikte olan elbiselerin giyilmesini tecviz etmemiştir. [36]

?5250 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ? ?????? ??????????? ??????? ?????? ?? ????????? ??????? ??????????[. ????? ???? .

4. (5250)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ), evinde iken de cilbabesini (başörtüsünü) fazilet ümidiyle üzerinden hiç çıkarmazdı." [Rezin tahric etti.][37]

?5251 ?5? ??? ????:]?????? ???????? ???? ????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ????? ?????????[.

5. (5251)- İmam Malik rahimehullah'a ulaştığına göre, Abdullah İbnu Ömer'in bir cariyesi vardı. Hz. Ömer onu, hürlerin kıyafetine bürünmüş vaziyette görünce bu davranışını normal karşılamayıp müdahale etti. [Kızı Hafsa'nın yanına girip:
"Oğlan kardeşinin cariyesini halkın içine karışmış görmedin mi, hürlerin kıyafetine bürünmüş değil mi?" dedi ve Hz. Ömer bu hali hoş karşılamadı.]" [Muvatta, İsti'zan 44, (2, (981).][38]

AÇIKLAMA:

Kılık kıyafet, kişinin içtimâî statüsünü de tayin eden bir faktördür. İslam dini, herkesin kendine uygun kıyafeti taşımasını esas kabul etmiştir. Erkek kadına, kadın erkeğe kıyafette benzememelidir. Kölenin hür olana benzemesini de uygun görmez. Hz. Ömer, kölehür ayırımının kıyafette korunması taraftarıdır."[39]

*** AYAKKABI GİYİNME**

?5252 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ????????? ??????????? ???????????? ?????? ?????? ??????????? ????????????[.

1. (5252)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz ayakkabı giyince sağdan başlasın, çıkarırken de soldan başlasın [ya ikisini birlikte giysin, ya ikisini birlikte çıkarsın.]" [Müslim, Libas 67, (2097).] [40]

?5253 ?2? ??? ?????:]? ??????? ????????? ?? ?????? ????????? ???????????? ???????? ??? ?????????????? ????????[. ????? ?'?? ????? ???????? ????? .

2. (5253)- Bir rivayette de: "Sakın kimse tek ayakkabı ile yürümesin, ya ikisini de çıkarsın, yahut ikisini de giyinsin" buyrulmuştur. [Buharî, Libas 39 Müslim, Libas 68, (2097); Muvatta, Libas 14, 15, (2, 916); Ebu Davud, Libas 44, (4139); Tirmizî, Libas 37, (1780).][41]

?5254 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ??????? ?????? # ????????? ??????????? ?? ????????? ??? ?????????? ??? ???????? ??? ??????? ???????[. ????? ??????.»????????« ????? ????? ????? .

3. (5254)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakkabı giymede, başını taramada, temizlikte ve bütün işlerinde sağdan başlamayı severdi." [Buhârî, Salat 47, Vüdu 31, Et'ime 5, Libas 38, 77; Müslim, Taharet 67, (268); Ebu Davud, Libas 44, (4140); Tirmizî, Salat 428, (608); Nesâî, Taharet 90, (1, 78).][42]

?5255 ?4? ??? ??? ????? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???????? ????????[. ????? ??????? ?????? ??? ???? ?? ???? .

4. (5255)- Hz. Ebu Hureyre ve Hz. Enes (radıyallahu anhümâ) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kişinin ayakta giyinmesini yasakladı." [Tirmizî, Libas 35, (1776, 1777). Bu hadisi Ebu Davud Hz. Cabir (radıyallahu anh)'dan rivayet etti: Libas 44, (4135).][43]

AÇIKLAMA:

Ayakkabının ayakta giyilmesinin yasaklanış sebebiyle ilgili olarak Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Resulullah bunu yasaklamıştır. Çünkü ayakkabıyı oturarak giymek kişiye daha kolay ve daha rahattır. Ayrıca ayakta giyinmesi, adamın başaşağı olmasında da bir sebeptir. Bu sebeple oturmayı ve elini de kullanarak sıkıntıya düşmeden giyinmeyi emretti." [44]

?5256 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????????? ???? ?????? ????????? ??? ???????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

5. (5256)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Kişi oturduğu zaman, ayakkabılarını çıkarıp (sol) yanına koyması sünnettir." [Ebu Davud, Libas 44, (4138), Salat 89, (648).][45]

AÇIKLAMA:

Şarihler, bu hadisi açıklama sadedinde şu bilgiyi sunarlar: "Ayakkabının oturulacağı zaman çıkarılması sünnettir. Ebu Davud'un namazla ilgili bölümünde gelen rivayette, çıkarılan ayakkabının sol tarafa konması emredilir. Kâri'nin yorumuna göre sağa konmayış, sağın bereketi sebebiyledir. Öne konmayış da kıbleye hürmetendir. Çalınma endişesiyle de arkaya konulmaması uygundur."
Hadis, sergisiz olan Resulullah devrinin mescit şartlarını aksettirir. Günümüzde, mescide ayakkabıyla girmek mevzubahis olamaz. Ayrıca ayakkabılıklar varken halıların üzerine ayakkabı taşımak da tecviz edilemez. Hırsızlık endişesi galebe çalan kimselere, hadiste ayakkabıyı beraberinde götürme ruhsatı vardır. Ancak bunu naylon torbalarda yapmak gerekir. Hadisleri anlarken veya tatbik ederken, Aleyhissalâtu vesselâm devrinin içtimâî ve teknik şartlarını gözönüne almak, muhataplarıyla ilgili değişken unsurlara dikkat etmek gerekir.[46]

?5257 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?? ???????? ??????????: ????????????? ???? ????????? ????? ????????? ? ??????? ???????? ??? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

6. (5257)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), katıldığımız bir gazvede buyurdular ki:
"Ayakkabıları çoğaltın. Çünkü kişi ayakkabı giydiği müddetçe binmeye devam eder." [Müslim, Libas 66, (2096); Ebu Davud, Libas 44, (4133).][47]

AÇIKLAMA:

Hadiste, sefer sırasında ayakkabı giymeye teşvik var. Ayakkabı giymekle biniyor olmanın manası, "ayakkabılı kimsenin ayakları binen kimsenin ayakları gibi bir kısım zararlardan ve meşakkatlerden selamette kalır" demektir. [48]

?5258 ?7? ??? ??? ??? ????? ????? ??????? ???:]??????? ??????? ?????? # ???????? ????????? ????????????? ????? ????? ????? ????????? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????? ??? ??????????[. ????? ????????.»???????????« ???? ??? ?????? ?????? ?? ??? ???? ?????: ?? ??? .

7. (5258)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı sebtiyye ayakkabısı giyerken gördüm. Sebtiyye ayakkabısı, üzerinde hiç tüy bulunmayan ayakkabıdır. Aleyhissalâtu vesselâm bu ayakkabı içinde abdest alıyordu. Ben bu ayakkabıyı giymeyi severim." [Nesâî, Taharet 95, (1, 80), Zinet 67, (7, 186).][49]

AÇIKLAMA:

1- Sebtiyye: Debbağlanmış sığır derisi demektir. Üzerindeki bütün kıllar, debbağlanma sırasında yolunmuştur. Sebt kelimesi yolunmayı ifade eder. Yumuşama manası da bulunduğundan, ismin bu manadan geldiği de söylenmiştir.
2- Hadis, Ashab'ın zevklerini bile sünnete göre ayarladığına güzel bir örnektir.[50]

?5259 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????????? ??????? ?????? # ????????[. ????? ?????? ? ??????.»?????? ???????« ??????? ??? ????? ???? ???? ??? ?'??? ?????? ????? ????? .

8. (5259)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakkabısında parmak arasına geçen atkısı vardı." [Buhârî, Libas 41, Ebu Davud, Libas 44, (4134); Tirmizî, Libas 33, (1773, 1774); Nesâî, Zinet 117, (8, 217).][51]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakkabısı hakkında bilgi verilmektedir. Yapılan tarife göre, ayakkabısında parmak aralarından geçen bir atkı mevcuttur. Kıbal, bu parmak atkısına denmektedir. Sırımdan olan bu atkı, orta parmakla onu takip eden parmak arasına girmelidir. Aliyyu'l-Kârî'nin el-Cezerî'den nakline göre, "Resulullah'ın ayakkabısında iki sırım vardı. Birini başparmağı ile onu takip eden parmağın arasına geçirirdi, diğerini de orta parmakla onu takip eden parmağın arasına geçirirdi. Bu iki sırımın birleşme yeri ayağın üst yüzünün üzeri idi. Bu, ayakkabının şirak denen bağlama takımını teşkil ediyordu." Kıbal'ı, Cevherî şöyle açıklamıştır: "Ayakkabı atkısı: Ortaparmakla onu takibeden parmak arasında bulunan zimam (yular)dır."[52]

?5260 ?9? ??? ??? ??? ????????? ?????:]????? ?????????? ?????? ?????? ??????. ???? ???????? ????????? ????????? ????????: ???? ?????? ??????? ?????? # ?????????? ???? ?????????[. ????? ??? ????.»????????????????« ?? ????????: ???? ?????? ????? ??????? ?? ?????? ???????? ?????? ???????? .

9. (5260)- İbnu Ebi Müleyke anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye:
"Kadın (erkeğe mahsus) ayakkabı giyer mi?" diye sorulmuştu:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlardan erkekleşenlere lanet etti!" diye cevap verdi." [Ebu Davud, Libas 31, (4099).][53]

AÇIKLAMA:

1- Na'l kelimesi, nalın veya ayakkabı diye çevrilebilir. en-Nihaye'de "yürüme sırasında giyilen şey" diye açıklanmıştır. Şu halde bunu sadece takunya diye anlamak hatalı ve eksik olur. Bu durumda hadisi "erkek ayakkabısı" diyerek kayıtlayarak anlamak gerekecektir.
2- Hadis, kadınların ayakkabıda dahi erkeklere benzememesi gereğini teşri buyurmaktadır. Recüle kelimesi reculün müennesidir. Erkekleşmiş, kılık kıyafetiyle, konuşma tarzıyla erkeğe benzemiş kadın demek olur.[54]

?5261 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? #: ????????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ?????????[. ????? ??? ????.

10. (5261)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadın elbisesini giyen erkeğe ve erkek elbisesini giyen kadına lanet etti." [Ebu Davud, Libas 31, (4098).][55]

AÇIKLAMA:

"Bu hadis, benzeşme meselesini önceki hadise nazaran daha umumi olarak ele almaktadır. Anlaşılacağı üzere, sadece ayakkabıda değil, kılık kıyafete giren her hususta cinsler birbirlerine benzememelidir. en-Nihaye'de, "kadınların rey ve ilimde erkeklere benzemelerinin mahmud olduğu"nu, bunun takdir edilecek bir meziyet olduğunu belirtir.[56]

*** ZİNETİN TERKİ**

?5262 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ????????? ????? ??????????? ???? ???? ?????? ?"????? ????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (5262)- Muaz İbnu Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim muktedir olduğu halde tevazu maksadıyla (Allah için) (kıymetli) elbise giymeyi terkederse, Allah kıyamet günü, onu mahlukatın başları üstüne çağırır ve dilediği iman

elbisesini giymekte onu muhayyer bırakır." [Tirmizî, Kıyamet 40, (2483).][57]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste sadece "elbise" kelimesi geçmektedir. Ancak bundan maksad pahası yüksek olan kıymetli, süslü elbisedir. Ayrıca Teysiru'l-Vüsul' de eksik olduğu halde, Tirmizî'deki aslında "Allah için" tabiri vardır. Bu ziyade, hadis metninde olmasaydı bile takdiren var kabul edilecekti. Çünkü sırf "mütevazi" veya "zahid " desinler diye güzel elbise giymeyi terketmek zikredilen fazilete sebep olamaz.
2- Mahlukatın başları üstüne çağırılması, onun herkese gösterilip, ammenin huzurunda taltif ve tebcil edilmesi demektir.
Bir başka rivayette, Resulullah'ın şöyle söylediği de belirtilmiştir: "Kim almaya gücü yettiği halde güzellik elbisesini terkederse... Allah ona keramet elbisesini giydirir."
Resulullah: "Allah, nimetini kulu üzerinde görmeyi sever" hadisleriyle herkesi geliriyle mütenasib giyinmeye teşvik etmiş, iyi ve kıymetli şeylerin giyilmesinin günah olmadığını belirtmiş ise de, sadedinde olduğumuz hadiste, Allah rızası için mütevazi giyinmenin faziletini de belirtmiş olmaktadır. Şu halde, bu hadis, mütevazi giyinmeye bir emir olmayıp, bir irşaddır.[58]

?5263 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ????????? ??? ?????: ????????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ????? ??????? ???? ???????[. ????? ??????? ?'??? ??? ????? ???????? ????.»?????? ??????????« ?? ???? ??? ???? ?'???? ????? ?? ????? ??? ?????? ??????? ?? ?? ???? ?????? ???? ????? ? ????? .

2. (5263)- Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim şöhret elbisesi giyerse Allah ona zillet elbisesi giydirir."
Bir rivayette de şöyle denmiştir: "...Kıyamet günü Allah ona onun aynısını giydirir, sonra içinde ateşi tutuşturur." [Ebu Davud, Libas 5, (4029), 4030).][59]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebu Davud'daki aslı ile Teysir'deki metin arasında, manaya tesir etmeyen bazı farklılıklar mevcuttur.
2- Şöhret elbisesi: İbnu'l-Esir bunu, "rengi, herkesin giydiği elbiselerin rengine muhalefetle dikkatleri kendine çeken elbisedir, sahibi böylece hasıl ettiği istiğrabla tekebbür eder" diye açıklar. Dikkat çekmek her zaman renk farklılığı ile olmaz. Giyilen elbisenin şekli, tarzı da dikkatleri kendine çekebilir. Bir başka ifade ile, hadisin mutlak ifadesi gözönüne alınınca, bölgenin umumi ve mutad modasına ters düştüğü için şu veya bu yönüyle garabet arzederek dikkatleri üzerine çeken her çeşit elbise bu gruba girmeli ve yasak olmalıdır. Nitekim bu elbise "şeriate ve örfe uymayan kıyafet" diye de tarif edilmiştir.
Öyleyse İslam kıyafeti, sadece tesettürün sağlanmasıyla gerçekleşmez, başka esaslar da arar. İşte bunlardan biri dikkat çekici olmamaktır. Aksi takdirde, Allah kıyamet günü, kişinin işlediği suça muvafik bir ceza ile cezalandırıp onu zillete atacaktır. ??????? ???? ?????? ???????? [60]

*** SÜSLENME**

?5264 ?1? ?? ??? ?'???? ?? ???? ???:]??????? ????????? # ???????? ?????? ?????. ??????: ????? ?????? ??????: ??????. ?????: ???? ???? ????????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ??????. ?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (5264)- Ebu'l-Ahvas babasından naklen diyor ki: "Üzerimde adi bir elbise olduğu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelmiştim. Bana:
"Senin malın yok mu?" diye sordu.
"Evet var!" cevabıma:
"Hangi çeşit maldan?" sorusunu yöneltti.
"Her çeşit maldan Allah bana vermiştir [deve, sığır, davar, at, köle, hepsinden var]" demem üzerine:
"Öyleyse Allah Teala hazretleri sana bir mal verdiği vakit Allah'ın verdiği bu nimetin eseri ve fazileti senin üzerinde görülmelidir!" buyurdular." [Nesaî, Zinet 83, (8, 196).][61]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, her ne kadar mütevazi bir hayat tavsiye ediyorsa da, tevazuda ileri gidip varlık içinde yokluk hayatı yaşamayı hoş görmez. Ayet-i kerime dünyadaki nasibin unutulmamasını emreder (Kasas 77). Hadiste de: "Allah birinize bir mal verdi mi, onu önce kendine harcasın" buyurarak daha açık bir üslupla kişinin kendisi için makul ölçülerle harcaması gereğine dikkat çeker.[62]

?5265 ?2? ??? ????? ?? ???? ?? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ??? ???????? ????????? ???????? ??????????? ??????
?????? ??????????[. ????? ??? ????.»??????« ?????? ??????? ?'???? .

2. (5265)- Muhammed İbnu Yahya İbnu Hibban anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri bolluğa erince iş elbisesinden başka bir de cum'a elbisesi edinirse üzerine (bir vebal) yoktur." [Ebu Davud, Salat 219, (1078); İbnu Mace, İkametu's-Salat 82, (1095).][63]

AÇIKLAMA:

Rivayetin Ebu Davud'daki aslında, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu irşadı hutbe sırasında beyan ettiği belirtilir. Böylce cum'a ve bayramlarda giyilmek üzere hususi bir elbise bulundurmanın dinen reddedilen israf sayılmayacağı beyan edilmiş olmaktadır. Bu, hem cum'aya katılan insanların iş elbiselerinin neşredeceği nahoş kokulardan uzak tutulmasını sağlayarak mescidleri daha cazip, daha huzurlu kılar, hem de Müslümanların bayramı olan cum'aya tazim ifade eder.
Hadis, cum'a günü güzel ve temiz elbise giymenin ve hatta sırf cum' aya mahsus bir takım bulundurmanın müstehab olduğunu ifade eder.[64]

?5266 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? #: ??? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ????????? ????????? ???? ????????. ???????: ???????? ?????? ???????? ??????: ???? ???? ????????? ?? ??????????? ????????? ????????. ??????: ???????? ?????????????????? ????????????. ???????? ?????? ????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ?????? ????????. ??????? ???? ???????? ????????? ????????? ??????: ?? ??????? ?????? ??? ??????? ???????. ??????: ?? ??????? ??????. ???????? ????????? ?? ?????? ??????[. ????? ???? .

3. (5266)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize binek hayvanlarımızı güden bir adamımızı gördü. Üzerinde eskimiş (çizgili) iki parçalı giysi vardı.
"Onun bu eskilerden başka giyeceği yok mu?" buyurdular. Evet var dedim. Çamaşır torbasında iki giysisi daha var, ben onları giydirmiştim."
"Öyleyse çağır onu da, bunları giysin!" emrettiler. (Çağırdım, emr-i Nebeviyi söyledim, o da onları giyindi. Geri gitmek üzere dönünce, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Nesi var (da bu yenileri giymiyor?) Allah boynunu vurasıca! Bu daha hoş değil mi?" buyurdular. Adam bu sözü işitti ve: "Allah yolunda mı (boynum vurulsun) ey Allah'ın Resulü?" dedi.
"Evet buyurdular, Allah yolunda!" Adam Allah yolunda öldürüldü. [Muvatta, Libas 1, (2, 910).][65]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Muvatta'daki aslında mevzumuz açısından ehemmiyetli bir ziyade var. Hz. Cabir bu hadisenin bir sefer sırasında (Enmar Gazvesi'nde) cerayan ettiğini belirtir. Yani savaş sırasında bile olsa, çoban bile olsa eskipüskü pejmürde bir kıyafetten imkan nisbetinde kaçınılmalıdır. İslam uleması, nususun karinesine dayanarak kıyafetin insan ruhuna tesir edeceğini kabul etmiştir.
2- Hadiste geçen "Allah boynunu vurasıca!" tabiri, bir bedduadan ziyade memnuniyetsizliği ifade eden bir tabirdir. Dilimizde Allah hayrını veresice tabirini bu makamda kullanırız. Hadisin devamındaki inceliğin hatırına, dilimizdeki örfi karşılığını kullanmadık.
Hadisin devamı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir mucizesiyle tamamlanmaktadır.[66]

?5267 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????????????: ????????????????? ?????????[. ????? ???? .

4. (5267)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu iki kıyafeti yasakladı: Çok yüksek kıyafet, çok düşük kıyafet." [Rezin tahriç etmiştir.][67]

AÇIKLAMA:

Rivayet Rezin İbnu Muaviye'ye aittir. Ancak mütedavil kaynaklarda bulunamamıştır. Hadiste insan haysiyetine yakışmayacak derecede düşük bir kıyafetin yasaklanması yanında, kişiye kibir telkin edecek çok pahalı bir kıyafet de yasaklanmaktadır. Böylece, "Her işin hayırlısı vasat olanıdır" hadisi kıyafette de cari olmaktadır. Çok düşük kıyafet kişiyi ruhen sefilleştirip, insanî itibarını da haleldar edeceği gibi, yüksek bir kıyafet de israfa kaçmaktan öte, ruhta mezmum olan tekebbür hissini doğurabilecek, normal insanların uzaklaşmasına ve kişinin yalnızlaşmasına sebep olabilecektir.[68]

İKİNCİ FASIL

ELBİSE ÇEŞİTLERİ

?5268 ?1? ?? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????????? ??? ??????? ?????? #: ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5268)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en ziyade sevdiği elbise kamîs idi." [Ebu Davud, Libas 3, (4025); Tirmizî, Libas 28, (1762, 1763).][69]

AÇIKLAMA:

1- Arapça'da vücudu örtmek üzere giyilen veya sarılan her şeye sevb denir. Sevb dikişli de olabilir, dikişsiz de. Dilimizdeki giysi kelimesi sevbin karşılığı olabilir. Kamis ise dikişli giysidir. Bunun baş ve kolların geçmesini sağlayan oyukları vardır. Şu halde, kamis, bedenin yukarı kısmını örten dikişli giysinin adıdır ki, gömlek demekteyiz.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vücudu örtmede, rida ve izar gibi dikişsiz olup sargı ve atkı suretiyle vücudun örtülmesine bedel, dikişli olan kamisin giyilmesini tercih etmektedir. Rida belden yukarıyı atkı suretiyle izar da belden aşağıyı sarınma suretiyle örten giysilerin adıdır. Şu halde dikişli olan kamis, örtünme işini daha iyi, daha sağlam yapacağı için (aleyhissalâtu vesselâm) bunu daha çok sevmiş olmalıdır. İzar ve ridanın ayrıca bağlanarak bedene rabtedilmeye ihtiyacı vardır.[70]

?5269 ?2? ??? ???????? ???? ?????? ?????:]???????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ???? ??????? ????????? ???? ???????? ??????? ??????? ?????? # ?????????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????????[. ????? ????? ????? .

2. (5269)- Süveyd İbnu Kays anlatıyor: "Ben ve Mahrefetu'l-Abdî, Hacer'den bez alıp, Mekke'ye getirdik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [yanımıza] gelip bizimle bir şalvar pazarlık etti ve satın aldı. Fiyatını bize tartıp ödedi. Tartan kimseye de: "Tart (ve ibreyi lehine) kaydır!" emretti." [Ebu Davud, Büyû 7, (3336); Tirmizî, Büyû 66, (1305); Nesaî, Büyû 54, (7, 284).][71]

AÇIKLAMA:

1- Hacer, Medine'ye yakın bir yer adıdır.
2- Alimler bu hadisten, tartma ve ölçme işinin ücretle olabileceği, bu hizmete mukabil ücret alınabileceği hükmünü çıkarmışlardır. Bundan hareketle taksim eden ve muhasebe işini yapanların da bu hizmetleri mukabili ücret alabileceği hükmüne varılmıştır. Sadece Ahmed İbnu Hanbel ile Said İbnu Müseyyeb rahimehümallah'ın taksim eden ve hesap yapanların (kassam ve hasib) ücret almalarını mekruh addettikleri rivayet edilmiştir.
3- Resulullah'ın hitabında, fiyatın tartılma (ve bozdurulma) ameliyesinin müşteriye terettüp ettiği hükmü çıkarılmıştır. Sözgelimi bu iş bir külfet, bir ücret mukabili yapılacaksa bu külfet ve ücret müşteriye aittir, satıcıya değil. Günümüzdeki tatbikat buna uymuyor denebilir. Müşteri bütün para verir, bozma veya bozdurma zahmetine satan katlanır. Paranın tartılması günümüzde mevzubahis değildir. Resulullah devrinde madrub dediğimiz dökme para mevcut değildi. Altın ve gümüş tartılarak ödeme yapılırdı. Şimdilerde dövizden bozdurarak ödeme mevzubahis olabilir.
Alimler, bu hadisten hareketle, satın alınan eşyaya terettüp eden tartma bölme gibi ameliyenin külfet ve ücretinin de satıcıya ait olacağına hükmetmişlerdir.[72]

?5270 ?3? ??? ??????????? ???? ????????? ????:]?????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ???????. ??????: ??? ??????? ????????? ????? ??? ??????? ?????? #? ????????????? ??????. ??????: ???????? ????????? ???. ????????????? ???????? ????????? ??????? ???????. ??????: ???????? ???? ???? ????? ?????? ??????? ?????? # ??? ????? ??????: ?????? ??????????[. ????? ?????? .

3. (5270)- Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (ashabına) bir kısım kaftanlar taksim etti, fakat (babam) Mahreme'ye hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine babam:
"Haydi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidelim!" dedi ve beraber gittik. Bana: "Gir de Aleyhissalâtu vesselâm'ı bana çağır!" dedi. Ben de çağırdım. Resulullah üzerinde dağıttığı kaftanlardan biri olduğu halde dışarı çıktı ve "Bunu senin için sakladık!" buyurdu. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) babama baktı ve: "Mahreme razı oldu!" buyurdu." [Buharî, Farzu'l-Humus 11, Libas 12; Müslim, Zekat 129, (1058), Ebu Davud, Libas 4, (4028); Tirmizî, Edeb 53, (2819); Nesâî, Zinet 100, (7, 205).][73]

?5271 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????????? ??? ??????? ?????? # ??? ????????? ??????????[. ????? ??????.»??????????« ????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ?????????????? .

4. (5271)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) en çok, hıbere (denen Yemen'de mamul, çubuklu) kumaştan giyinmemizi severdi." [Buhârî, Libas 18; Müslim Libas 32, (2079); Ebu Davud, Libas 15, (4060); Tirmizî, Libas 45, (1788); Nesaî, Zinet 95, (8, 203).][74]

?5272 ?5? ??? ??? ???? ???: ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ???????? ????????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????. ??????: ????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ?????????? ????? ???? ????????: ??????? ????? ?????? ????? ?????? ????????. ????? ????? ??????: ??????????? ????????: ????????? ???? ??? ????? ??????? ??? ???? ?????????? ??????: ??? ????????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? # ??????? ??? ??????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? .

5.(5272)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Harûriyye (denen Haricîler) çıktığı zaman Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin yanına geldim. Bana:
"Şu adamlara bir uğra!" dedi. Ben de mevcut Yemen hullelerinin en güzelini giydim."
Ebu Zümeyl der k: "İbnu Abbas yakışıklı ve gür sesli biriydi." İbnu Abbas der ki:

"Harurîlerin yanına vardım. Bana:
"Hoş geldin ey İbnu Abbas! Bu takımın da ne?" dediler. Ben:
"Beni ayıplıyor musunuz? Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) üzerinde mümkün olan en güzel elbiseyi gördüm!" dedim." [Ebu Davud Libas 8, (4037).][75]

?5273 ?6? ??? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???? ???:]????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???????? ??????? ??? ?????????? ???????? ??????? ??? ?????????? ?? ?????????? ?????? ????? ??? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? # ????? ??????? ???????? ????????? ????????????? ??? ????? ???? ????????????[. ????? ??????.»??????????? ?????????????« ???? ??? ??? ??? ???? ??? ???????? ???? ?? ??? ???? ???? ?? ??? ???????.?»??????« ?? ?????.?»????????« ?? ???? ?????? ??? ????? .

6. (5273)- Abdülvahid İbnu Eymen babasından anlatıyor: "Hz. Aişe'nin yanına girdim. Üzerinde kalın Yemen bezinden yapılmış fiyatı beş dirhem olan bir elbise bulunuyordu. Hz Aişe:
"Gözünü cariyeme kaldır da ona bir bak! Zira o şimdi benim giydiğim şu elbiseyi evin içinde giymekten arlanır. Halbuki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında benim o (kaba kumaş)tan bir elbisem vardı. Medine'de zifaf için süslenen her kadın gelip o elbiyi benden iareten alırdı." [Buhârî, Hibe 34.][76]

AÇIKLAMA:

Kıtrî: Bahreyn'deki Katar karyesine mensup demektir. Şu halde dır'un kıtrî, orada imal edilen bir kumaştır. Lütgatçiler bunun çizgili sert kaba bir kumaş olduğunu söylerler. Dır' (cem'i: durû) kadınların giydiği kamis (gömlek)dir. Zırh kelimesi bundan gelir.
Şu halde Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra kavuştuğu fevkalade bolluğa rağmen zahidane bir hayatı tercih etmiş, ince, narin, kumaşlar varken kaba ve sert olan düşük kumaşlarla iktifa etmiştir. Kumaşın kalitesinin düşüklüğünü ifade için cariyelerin bile giymekten ar duyacaklarını söylemektedir.
Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında Arap cemiyetinde, evlenecek olan kadınların gelinlik elbise iare ettiklerini ve dolayısıyla bunun caiz olduğunu da belirtmektedir.[77]

?5274 ?7? ???? ??????????? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ????????? ??????? ???? ????? ?????????? ????????? ????????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ???? ?????? ???????? ?????????????[. ????? ??????? .

7. (5274)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üzerinde yünden Şamî bir cübbe olduğu halde abdest suyunu döktüm. Cübbenin yenleri dar idi. Elini çıkar(ıp cübbenin yenlerini çemre)mek istedi. Fakat kol dar gelince, (cübbeyi omuzuna atarak) ellerini bedeninin altından çıkardı ve yıkadı." [Tirmizî, Libas 30, (1768, 1769).][78]

AÇIKLAMA:

Resulullah bu Şamî (bazı rivayetlerde Rumî) cübbeyi Tebük Seferi sırasında giymiştir. Giyme sırasında temizliğini tahkik etmediği için küffardan satın alınan elbisenin pisliği belli olmadıkça temiz addedileceği hükmü çıkarılmıştır.[79]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ELBİSELERİN RENKLERİ

*** BEYAZ**

?5275 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5275)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Elbiselerden beyaz olanları giyin. Çünkü onlar en hayırlı giyeceklerinizdir. Ölülerinizi de beyazla kefenleyin." [Tirmizî, Cenaiz 18, (994); Ebu Davud, Tıbb 14, (3878).][80]

*** KIRMIZI**

?5276 ?1? ?? ??? ?? ????? ?? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????????? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????[. ????? ??? ???? .

2. (5276)- Hilal İbnu Amir babasından naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Mina'da halka hitap ederken gördüm. Sırtında kırmızı bir bürde vardı ve katırının üzerinde idi. Hz. Ali (radıyallahu anh) de önüne durmuş, Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediklerini tekrarlıyordu." [Ebu Davud, Libas 21, (4073).][81]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kırmızı renkli elbise giydiğine delalet etmektedir. Erkeklerin kırmızı giymesini hoş karşılamadığını ifade eden rivayetler de var. Bu sebeple renk hususunda mezhepler ihtilaf etmiştir. Rivayetlerin değerlendirilmesi, kırmızı renk için Hanefileri "mekruh" demeye sevkederken, Şafiî, Malikî gibi bazılarını da "mübah" demeye sevketmiştir. Bu meseledeki ihtilafın teferruatına inmeyi, her iki tarafın delillerini mütalaalarını burada kaydetmeyi gereksiz görüyoruz. Zaten bir kısmı müteakiben kaydedilecek. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, "kırmızı renk erkekler için mübahtır" diyenlerin delillerinden birini teşkil etmektedir.[82]

?5277 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????????? ?????? ????????? ?? ??????? ????????? ??? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????[. ????? ?????? .

2. (5277)- Hz. Bera (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) orta boylu idi. Ben onu kızıl bir hulle içerisinde gördüm. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'dan daha güzel bir şeyi hiç görmedim." [Buhârî, Libas 35; Menakıb 23; Müslim, Fezail 91, (2337); Ebu Davud, Libas 21, (4072); Tirmizî, Libas 4, (1724); Nesâî, Zinet 94, (8, 203).][83]

?5278 ?3? ??? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ???? ????????? # ?????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (5278)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Üzerinde kırmızı renkli iki giyecek bulunan bir adam geldi ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam verdi. Ama (aleyhissalâtu vesselâm) adamın selamını almadı." [Ebu Davud, Libas 20, (4069); Tirmizî, Edeb 45, (2808).][84]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi, bir kısım alimler kırmızı renkli elbise giymenin erkeklere yasak olduğu istikametinde değerlendirmiştir.Resûlullah'ın selamı almayışı için bir başka sebep olabileceği söylenmişse de, o sebep belli değildir ve hadisin siyakı, selam almama hadisesinin adamın kırmızı giymiş olmasından ileri geldiğini müşirdir.
2- Hadisten çıkarılan diğer bir hükme göre, münker iş yapan kimseye, onu bu davranışından zecretmek (vazgeçirmek) için selamını almamak, selam vermemek caizdir. Yine

denmiştir ki: "Bid'at ehline ve açıktan günah işleyene, tahkir olsun diye selam vermemek ve bu yolla onları davranışlarından zecretmek müstehabtır." Nitekim Tebük Seferi'ne mazeretsiz ve izinsiz katılmayanlardan Ka'b İbnu Malik'e vahiyle af gelinceye kadar Resulullah ne selam vermiş, ne de selamını almıştır.[85]

?5279 ?4? ??? ????????? ?? ????? ??? ????:]?????? ??????? ?????? ???????? ???????? ????????? # ???????? ???????? ???????? ????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ??? ?????? ????????? ??????? ?????? # ???????? ???? ??????????? ??????. ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????. ????????? ????????? ????????? ????? ????????! ????????? ??????????. ???????? ???? ???? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

4. (5279)- Benî Esed'den bir kadın anlatıyor: "Bir gün, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden Zeyneb'in yanında idim ve kızıl toprakla onun elbiselerini boyuyorduk. Biz bu işle meşgulken Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm çıkageldi. Ancak kızıl toprağı görünce geri döndü. Zeynep bu hali görünce, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bunu mekruh addettiğini anladı ve derhal elbiselerini yıkadı ve bütün kırmızılığı örttü. Aleyhissalâtu vesselâm geri döndü ve aniden geldi. (Boyadan) hiçbir şey görmeyince içeri girdi." [Ebu Davud, Libas 20, (4071).][86]

?5280 ?5? ??? ??????? ?? ???????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?‘?????????? ??? ???????? ????????????? ??? ?????????? ??????????? ???????????? ?? ??????? ?????????? ????? ? ?????? ????. ?? ??????? ?????????? ?????? ? ????? ????[. ????? ??? ????.»?‘?????????« ??? ???? ???? ?????? .

5. (5280)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben erguvan (koyu kızıl) renkli şeyin üzerine binmem. Ne sarıya boyanmışı ne de (eteğinin ucuna, yakasına, yenine) ipekli geçirilmiş gömleği giymem. Bilesiniz erkeğin sürünme maddesi kokuludur, renksizdir. Bilesiniz kadının sürünme maddesi renklidir kokusuzdur." [Ebu Davud, Libas, 11, (4048); Tirmizî, Edeb 30, (2789).][87]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "el-ercuvan"dan maksadın meyseretu'l-ercuvan olduğu belirtilir. Meyseretu'l-ercuvan ise, en-Nihaye'nin açıklamasına göre, kırmızı ipekten ve atlastan yapılan yumuşak küçük bir minderdir. İçerisine pamuk veya yün doldurulmuştur. Deve vs. bineklerde semerin üzerine konulur. Hayvana binen kimse bunun üzerine oturur. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm bu evsafta minderlerin konduğu hayvana binmeyeceğini ifade etmektedir.
Şarihler bu Nebevi yasağın israf sebebiyle konduğunu, bunun bir erkek giysisi olmadığını belirtirler.
2- Bu hadis, Müslim'de Hz. Esma'dan gelen ve Hz. Peygamber'in cübbesinin iki oyuğunun (yenler ve yaka) ipek şeritle kaplı olduğunu belirten rivayete muhalif gözükmekte ise de, el-Kâdî, burada muaraza olmadığını, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ipekle şeritlenmiş cübbeyi giymiş olsa bile aşırı bir süslenme ve tereffüh bulunduğu için ipekle şeritlenmiş gömleği giymediğini belirtir. Aliyu'l-Kârî aradaki tearuzu te'lif sadedinde der ki: "Buradaki şeridin eni ruhsat verilen dört parmaklık miktardan fazla olabilir veya biri vera ve takvaya hamledilir, diğeri de ruhsata." Yasak ifade eden beyanın, cübbenin giyilmesinden önceye ait olabileceği ihtimali de söylenmiştir.
3- Kırmızı renkli elbisenin hükmü hususunda, ulemanın nususa dayanarak ileri sürdüğü ihtilafları İbnu Hacer yedi görüşe irca eder ve delilleriyle birlikte zikreder. Biz sadece görüşleri kaydederek özetleyeceğiz:
1) Mutlak cevaz var.
2) Mutlak yasaktır.
3) Kırmızılık galebe çalan elbiseyi giymek mekruhtur.
4) Şöhret ve zinet kasdıyla kırmızı giyinmek mutlak haramdır; evde, iş hayatında giymek caizdir.
5) İpliği kızıl olmakla birlikte sonradan dokunmuş olan kumaşın giyilmesi caizdir, dokunduktan sonra boyanan yasaktır.
6) Kırmızı boyalıyı giymek Resulullah'a hastır sonrakilere yasaklanmıştır.
7) Yasak tamamı boyanmış elbiseye hastır, başka renkler de ihtiva eden elbiseler giyilebilir.
İbnu Hacer en sonda der ki: "Bu makamda tahkik şudur: Kızıl, giymekten nehiy, kâfir kıyafeti olduğu içinse, burada hüküm miseretu'lhamra (kızıl renkli eyer minderi) hakkındaki gibidir. Onun, kadın kıyafeti olmasından dolayı ise, yasak, kadınlara benzemekten zecre racidir. Bu durumda yasak rengin kendisi sebebiyle (lizatihi) değildir. Şöhret veya mürüvveti yaralaması sebebiyle ise, yasak bu durumun bulunduğu yerde mevzubahis olur. Aksi takdirde, İmam Malik'in, evler mahfiller arasında yer verdiği tefrik görüşü kuvvet kazanır."[88]

*** SARI**

?5281 ?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ??????? ?????? # ????????? ?????????????. ??????: ??????? ????????? ????? ??????: ??????????? ??? ?????? ??????. ?????: ???? ????????????? ???? ?????: ???? ????? ???? ??????? ?????????? ??? ????????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (5281)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) üzerimde sarıya boyanmış iki giysi görmüştü. Derhal:
"Bunu giymeni annen mi sana emretti?" diye sordu. Ben: "Bunları yıkayayım mı, ey Allah'ın Resulü!" dedim.
"Hatta yak onları!" buyurdular."
Bir rivayette: "Bu, kâfirlerin kıyafetidir, sakın bunları giyme!" buyurdular" denmiştir. [Müslim, Libas 27, (2077); Ebu Davud, Libas 20, (4066, 4067, 4068); Nesaî, Zinet 96, (8, 203, 204).][89]

AÇIKLAMA:

1- Sarı renge boyanmış elbisenin giyilip giyilmeyeceği de alimler tarafından münakaşa edilmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis caiz görmeyenlere delildir.
Sahabe ve Tabiin'in cumhuru bunun cevazına hükmetmiştir. Ebu Hanife, Şafii ve Malik de cevaza hükmedenler arasında yer alır. İmam Malik, varid olan nehye binaen, bir başka renge boyanmış olanı sarıya tercih ettiğini söylemiştir. Sarı en ziyade dikkat çeken bir renk olduğu için İmam Malik'in insanların çoklukla bulunduğu mahfillerde mekruh olacağına, evlerde, iş yerlerinde caiz olacağına hükmettiği de rivayet edilmiştir.
2- Rivayette, Resulullah'ın Abdullah İbnu Amr'a "Bunu giymeni annen mi emretti?" demesi, sarı kıyafetin kadınlara has olduğuna delil kılınmıştır. Yasak erkekler hakkında mevzubahistir.
Ateşte yakılmasının emredilmesi, başkalarını da zecre, yasağın ciddiyetini ifadeye hamledilmiştir.[90]

?5282 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ?????? ????????? ??????????????[. ????? ??? ???? ????????.»????????« ???? ???? ????? ??????? ??? ???? ??? ?? ??? .

2. (5282)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kasiy (yol yol ipek bulunan keten) kumaşla sarıya boyanmış kumaşı yasakladı." [Ebu Davud, Libas 11, (4044); Tirmizî, Libas 5, (1725); Müslim, Libas 29, (2078).][91]

AÇIKLAMA:

Kasiyye ipekli bir kumaştır. Dokuma sırasında yol yol ipek tabakasına yer verilmiş bir ipekli çeşidi. Tariflerde ipek damarlarının kaburga kemiği kalınlığında ve onun gibi eğrice olduğu belirtilir. Kumaş, Kass şehrinde imal edildiği için kasî veya kısî diye nisbet ismini almıştır.
Hattâbî, gerek ipekli kumaşın ve gerekse sarıya boyanmış elbisenin kadınlara helal, erkeklere haram olduğunu belirtir.[92]

*** YEŞİL**

?5283 ?1? ?? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ??????? ?????? # ????????? ??????????[. ????? ????? ????? .

1. (5283)- Ebu Remse (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah'ın üzerinde iki yeşil giysi gördüm." [Ebu Davud, Libas 19, (4065); Tirmizî, Edeb 48, (2813); Nesâî, Zinet 97, (8, 204); Iydeyn 16, (3, 185).][93]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yeşil renkli elbise giydiğini ifade etmektedir.
Bir kısım rivayetler, yeşilin cennetliklerin çoğunun elbiselerinin rengi olduğunu te'yid etmektedir. Ayet-i kerimede de: "Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır" (İnsan 21) buyrulmuştur. Göz için en uygun rengin yeşil olduğu, yeşili seyretmenin gözde dinlendirici etki yaptığı bilinmektedir. Yeşile gerek ayet-i kerimelerde yer verilmiş olması ve gerekse Aleyhissalâtu vesselâm'ın onu sevmesi sebebiyle, yeşil İslam'a sembol olmuştur.[94]

*** SİYAH**

?5284 ?1? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]?????? ??????? ?????? # ????????? ????? ????????? ?????????. ??????: ???? ???????? ?????? ????? ??????????. ??????: ?????????? ??????? ??????? ???????? ????? ?????????????? ????????? ??????: ????? ?????????? ??????????? ???????? ???????? ??? ?????? ??????????? ????????? ???????? ????? ????????: ??? ???? ??????? ???? ????? ??? ???? ??????? ???? ??????. ?????????? ????????? ??????????: ?????????[. ????? ??????? ???? ????.»?????« ?????? ??????.?»????????« ???? ???? ?? ???? ??? ?? ??? ?? ??? ???? ?????? .

1. (5284)- Ümmü Halid Bintu Halid İbni Said İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benekli siyah bir giysi getirilmişti.
"Bunu kime giydirmemi uygun bulursunuz?" buyurdular. Herkes susmuştu.
"Bana ümmü Halid'i getirin!" emrettiler. Beni yanına götürdüler. Giysiyi elleriyle bana giydirdi ve sonra da:
"Üstünde eskit, üstünde eskit!" diye iki sefer tekrarladılar. Siyah kumaşın beneğine bakıyor, eliyle de bana işaret ediyor ve:
"Ey Ümmü Halid! Bu senna (güzel), ey Ümmü Halid bu senna!" diyordu. Senna, Habeşistan dilinde güzel demekti." [Buhârî, Libas 22, 32, 188; Menakıbu'l-Ensar 37, Edeb 17; Ebu Davud, Libas 1.][95]

AÇIKLAMA:

1- Hamîsa, yün veya ibrişimden mamul siyah benekli kumaşa denmektedir. Bu kumaşa hamîsa denmesi için benek bulunmasının gereğine dikkat çekilir. Hadis, siyah renkli kumaştan giysi yapmanın caiz olduğuna delil kılınmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm'dan, siyahın cevazına delalet eden başka rivayetler de gelmiştir.
2- Hadis, ayrıca yeni bir elbise giyene nasıl duada bulunulacağı hususunda da fikir vermektedir. ?????? ???????? eskit, parçala demektir. Ancak dilimizde bu makamda: "Üzerinde eskisin, sağlıkla eskit!" gibi tabirler kullanırız. Yani "O eskiyinceye kadar ömrün uzun olsun, kazadan beladan uzak kalasın!" manasında bir dua... [96]

DÖRDÜNCÜ FASIL

İPEK HAKKINDA

*** İPEGİN TAHRİMİ**

?5285 ?1? ?? ??? ?????? ????????? ???:]?????? ???????? ?????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????????? ???? ???????? ???? ????????. ???????: ??? ????????? ?????? ?????? ???? ??????? ??? ????? ?????? ??? ????? ???????? ???????? ?????????????? ?? ?????????? ?????? ???????? ?????? ?? ????????? ?????????? ?????????????? ??????? ???? ????????? ????????? ?????????? ????? ??????? ?????? # ???? ???? ??????? ?????????? ??? ?????? ???????? ????? ??????? ?????? # ?????????? ?????????????? ???????????[. ????? ?????? .

1. (5285)- Ebu Osman en-Nehdi anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh), biz Utbe İbnu Ferkad ile Azerbaycan'da iken bize şöyle yazmıştı:
"Ey Utbe, (bu mal) ne senin emeğin, ne babanın emeği ne de annenin emeğidir. Öyleyse mü'minleri, evlerinde, kendi evinde doyduğun şeyden doyur. Zevk için yemekten ve şirk ehlinin zinetinden, ipekli giymekten kaçın. Zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu kadarı hariç ipekli giymekten yasakladı ve Resulullah bize orta ve işaret parmağını kaldırarak birbirine bitiştirdi." [Buhârî, Libas 25; Müslim, Libas 12, (2069); Ebu Davud, Libas 10, (4042); Nesâî, Zinet 93, (8, 202); İbnu Mace, Libas 18, (3593).][97]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elbiselerde, şehadet ve orta parmak enindeki bir genişlikten fazla ipeği tecviz etmediğini ifade etmektedir. İpek bahsinin sonunda teferruata yer vereceğiz. [98]

?5286 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ????????? ?? ????????? ????????? ????????? ?? ????????. ??????: ???? ??????? ??????? ???? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.??? ???? ??????? ????????? ?? ??? ????:]??????? ??????? ????????? ??????????? ???? ??????? ????????? ????????? “?????????[.

2. (5286)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir miktar ipek alıp sağ avucuna koydu, bir miktar da altın alıp sol eline koydu sonra da:
"Şu iki şey ümmetimin erkek kısmına haramdır!" buyurdu." [Ebu Davud, Libas 14, (4057); Nesâî, Zinet 40, (8, 160).]
Tirmizî, ve Nesâî'de Ebu Musa'dan gelen diğer bir rivayette: "Ümmetimin erkeklerine, ipek elbise ve altın haram kılındı, kadınlarına helal kılındı" buyrulmuştur.[99]

?5287 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ????????? ?? ????????? ???? ? ????? ???? ?? ?Œ??????[. ????? ??????? ???????? .

3. (5287)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dünyada ipeği, ahirette nasibi olmayanlar giyer." [Buhârî, Libas, 25; Müslim, Libas 6, (2068); Nesâî, Zinet 91,(8, 201).][100]

?5288 ?4? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?? ????????? ???? ????????? ?? ?Œ?????? [. ????? ??????? .

4. (5288)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İpeği dünyada giyen, ahirette giyemez." [Buhârî, Libas 25; Müslim, Libas 23, (2075); Nesâî, Zinet 91, (8, 200).][101]

?5289 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???? ??????????? ??????? ?????? ????? ???????? #? ??????: ??? ??????? ??????: ???????? ????? ??????????? ????? ???????? ???????????. ?????? ??????? ?????? #! ??????? ????? ??????? ???? ? ????? ????. ????? ?????? ?????? ??? ????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????:

??? ??????? ??????? ??????: ??????? ????? ??????? ???? ? ????? ????? ????? ????????? ????? ??????? ?????? #: ????? ???? ????????? ??????? ????????????? ???????? ??????????? ????????? ????? ?????????[. ????? ????? ? ???????.»?"??????????« ?? ??? ?? ??????? .

5. (5289)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer (radıyallahu anh) satılmakta olan atlas bir elbise gördü. Onu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip:
"Ey Allah'ın Resulü! Bunu satın al da bayramlarda ve taşradan gelen heyetlerin karşılanması sırasında tecemmülen giyin!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu, (ahirette) nasibi olmayanların giysisidir" buyurdular. Sonra Hz. Ömer, Allah'ın dilediği kadar kaldı. Aleyhissalâtu vesselâm ona atlastan mamul bir cübbe gönderdi. Ömer gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Siz (ipek hakkında): "Bu, (ahirette) nasibi olmayanların giyeceğidir" demiştiniz. Sonra bana bunu gönderdiniz, (hikmeti nedir?)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, buna karşılık:
"Bunu, sana bizzat giyesin diye göndermedim. Bilakis, satasın ve parasıyla ihtiyaçlarını göresin diye göndermiştim" buyurdular." [Buhârî, Libas 30, Cum'a 7, Iydeyn 1, Büyû 40, Hibe 27, 29, Cihad 177, Edeb 9, 66; Müslim, Libas 6, (2068); Muvatta, Libas 18, (2, 917, 918); Ebu Davud 10, (4040, 4041); Nesâî, Zinet 84, 86, 87, (8, 196-198).][102]

?5290 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ????????? ?????? ????????? ????????? ?? ???????? ??????????? ??????? ?????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (5290)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana siyera (denen yolyol sarı kalemli dokunmuş ipek) kumaştan bir takım elbise giydirdi. Sonra ben onu giyip çıktım (Resulullah bunu üzerimde görünce bana kızmıştı), öfkesini yüzünde görüyordum. Hemen dönüp, onu hanımlarım arasında başörtüsü yapmaları için taksim ettim." [Buhârî, Libas 30, Hibe 27, Nafakat 11; Müslim, Libas 19, (2071); Ebu Davud, Libas 10, (4043); Nesâî, Zinet 85, (8, 197).][103]

?5291 ?7? ??? ????? ?????:]???? ????????? ??????? ??????????? ?????? ??? ????????? # ?????? ??????? ????????? ????????? ??????: ????????? ??????? ?????? ???????????[.»????????« ??? ?????? ???: ????? ??????? ?????? ??????? ?????? #? ?????? ??? ???: ?? ??? ?? ??? ????? ?????? ??? ????. ???? ??????? ????? ??? ???? ??? ?????? ????? ?? ?????.»??????? ??????????« ??????? ??????? ?????.?»??????????« ?????? ??????? ????? .

7. (5291)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir. Dûmetu'l-Cendel şefi Ukeydir, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ipek bir elbise hediye etti. Aleyhissalâtu vesselâm da onu Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye verdi ve:
"Bunu Fatımalar arasında taksim et!" buyurdular. "[Müslim, Libas 18, (2071).][104]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen Fevatım, Fatımalar demektir. Bundan üç kadın kastedilmiştir:
1) Fatımatu'z-Zehra: Resulullah'ın kızı ve Hz. Al'nin zevce-i tahireleri.
2) Fatıma Bintu Esed: Hz. Ali'nin annesi.
3) Fatıma Bintu Hamza İbni Abdilmuttalib... Üçüncünün hicrete katılan Fatıma Bintu Utbe İbni Rebia olduğu da söylenmiştir.
2- Kaydedilen hadisler ipek ve ipekli kumaşların erkeklere haram, kadınlara ise helal kılındığını ifade etmektedir. İpek olmayan kumaş üzerine, yaka şerit, alem, yama gibi ipekten parçaların belli bir ölçüyü aşmayan miktarı caiz görülmüştür. Keza bazı hallerde erkeğe de ipek kumaş caiz görülmüştür. Bu hususta teferruat bahsin sonunda (5295. hadisten sonra) yer alacak.[105]

*** İPEKTEN MÜBAH OLAN MİKTAR**

?5292 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ???? ??????? ?????? # ???? ????????? ????????? ???? ??????????? ??????? ????????? ?????? ????????? ??? ????? ????[. ????? ??? ???? .

1. (5292)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) saf ipekten yapılmış elbiseyi yasakladı. Ama alem olarak konan ve kumaşın direzisinde kullanılan ipeğe yasak yoktur." [Ebu Davud, Libas 12, (4055).][106]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, kumaşta ipek karışımı olur, fakat bu karışım galebe çalmazsa bunun kullanılmasının caiz olduğuna delil var. Cumhur bu görüştedir. Ancak Sahabe'den İbnu Ömer, Tabiin'den İbnu Sîrin gibi bazıları ipek karışımı kumaşın da (kasiyy) yasaklandığını ifade eden rivayetlere dayanarak ipek karışımı kumaşların da erkeklere haram olduğuna hükmetmişlerdir.[107]

?5293 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ??????????? ???? ??????????? ?????????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ?????? ????????? ????????? ??????? ???????[. ????? ?????? .

2.(5293)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zübeyr İbnu'l-Avvam ve Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anhümâ) için kendilerindeki uyuz sebebiyle ipekli giymelerine izin verdi." [108]

?5294 ?3? ??? ?????:]??????? ??? ??????? ?????? # ??????????? ????????? ??????? ?? ????????? ?? ??????? ???????[.

3. (5294)- Bir rivayette de şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (hacc sırasında) bitten şikayet ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm onlara katıldıkları gazveleri sırasında ipek gömlekler giymeye ruhsat tanıdı." [Buhârî, Libas 29, Cihad 91; Müslim, Libas 25, (2076); Tirmizî, Libas 2, (1722); Ebu Davud, Libas 13, (4056); Nesâî, Zinet 93, (8, 202).][109]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Zübeyr ve Hz. Abdurrahman (radıyallahu anhümâ)'a tanıdığı ipek ruhsatının sebebi bazı rivayetlerde "bit sebebiyle", bazı rivayetlerde "uyuz sebebiyle" diye ifade edilmiştir. Ulema bunu çeşitli şekillerde yorumlamıştır.
* Bu iki zattan birine bit, diğerine de uyuz sebebiyle ruhsat vermiş olabilir.* Rivayetin birinde bir hata veya bir te'vil olabilir.
* Her ikisi için de ruhsat çıkmış olabilir.
* Uyuz bit sebebiyle hasıl olur. Öyleyse ruhsat, bazan sebebe (uyuz), bazan da sebebin sebebine (bite) nisbet edilerek ifaade edilmiş olabilir.
Keza rivayetlerde bazan "sefer"de, bazan "gazve"de ruhsatın geldiği belirtilmiş, bazan da "bit"den veya "uyuz"dan dolayı ipekliye ruhsat verildi denilerek mutlak bırakılmıştır. Bu ifadelerin her biri ulemanın farklı değerlendirmelerinde müessir olmuştur.
* İmam Malik ve Ebu Hanife'ye göre ipek mutlak olarak haramdır.
* Şafii ve Ebu Yusuf'a göre zaruret halinde cevaz vardır.
* İbnu Mâceşûn'a göre harpte müstehabtır.
* Mühelleb: "Harpte ipeğin düşmanı korkutmak maksadıyla giyilmesi, harpte hileye ruhsata benzer" demiştir.
* Nevevî: "İpeğin giyilmesindeki hikmet onda mevcut olan soğukluk hassasına dayanır" demişse de "onun hassası sıcak olmaktır" diye tenkit edilmiştir. İbnu Hacer, ipeğin bazı hastalıklara giyilmesine verilen ruhsatın hikmetini "onda uyuzun hasıl olmasına sebep olan bit gibi bazı haşaratın defedilmesine müessir bir hassanın bulunmasıyla" izah eder.[110]

?5295 ?4? ??? ???????? ??? ???????? ?????:]?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????????? ??????: ???? ??????? ?????? # ???? ?????? ?????????? ??? ???????? ??????? ??? ?????????? ??? ???? ??? ??????[. ????? ???? .

4. (5295)- Süveyd İbnu Gafele anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) el-Cabiye'de halka hitap ederek: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki, üç veya dört parmak yeri hariç, ipek giymeyi yasaklamıştı!" dedi." [Müslim, Libas 12, (2069).][111]

AÇIKLAMA:

İpekle ilgili kaydedilen rivayetlerden de anlaşılacağı üzere, bazı hallerde giyilmesine cevaz verilmiş olmasına rağmen erkeklere haram kılınmış olması esastır. Tahrîm ve ibahe ile gelen rivayetler alimlerin hükümde ihtilafa düşmelerine sebep olmuştur. Ebu Bekr İbnu'l-Arabî on farklı görüşün ileri sürüldüğünü belirtir:
1) Mutlak olarak haramdır.
2) Harpte mübahtır.
3) Sefer (yolculuk) halinde helaldir.
4) Sadece hastalık sırasında helaldir.
5) Sadece gazve sırasında helaldir.
6) Sadece alem olarak mübahtır.[112]
7) Kadınlara da erkeklere de haramdır.
8) Üste giymek haramdır, yerde yaygı olarak kullanmak mübahtır. Ebu Hanîfe ve İbnu Mâceşûn böyle demişlerdir.
9) Mutlak olarak mübahtır.
10) Başka bir şeyle karışık da olsa haramdır.
Seferde helal diyenler, ipeğin insanlara kibir verdiği için yasaklandığını ileri sürer. "Çünkü derler, kâfire karşı gurur ve tekebbür câizdir."
Seferde mübah diyenler, Zübeyr ve Abdurrahman radıyallahu anhümâ'ya sefer ve gazve sırasında Resûlullah'ın, uyuz sebebiyle tanıdığı ruhsatı esas almışlardır. Bu rivayette ruhsata üç illet müessir olmaktadır: Sefer, gazve, hastalık... İbnu'l-Arabî, ipekten nehyin sebebi hususunda başka sebepler üzerinde durulduğunu da belirtir:
* Kadınlara benzeme,
* İsraf,
* Kibir.
Yasakta israfın asıl sebep olduğunu belirten İbnu'l-Arabî, bidayette ipeğin helal olduğunu, sonradan tahrîm edildiğini not eder. Bazı hadislerde, bu sebeple Resûlullah'ın ipek giydiği, sonra çıkarıp, "Bu muttakîlere uygun değildir" dediği gelmiştir. İbnu'l-Arabî, ipeğin bazı kayıtlar ve şartlar altındaki ruhsatını ifade eden hadislerin bu yasaklamadan sonra Aleyhissalâtu vesselâm'dan vârid olduğunu belirtir. [113]

BEŞİNCİ FASIL

YÜN HAKKINDA

?5296 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ????????? ?????? # ???????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ???????? ???????????[. ????? ??? ???? .

1. (5296)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a siyah bir bürde (hırka) yaptım, bunu giydi. İçinde terlediği zaman ondan yün kokusu hissetti. Bunun üzerine o hırkayı çıkarıp attı. Aleyhissalâtu vesselâm güzel kokudan hoşlanırdı." [Ebu Dâvud, Libâs 22, (4074).][114]

AÇIKLAMA

Hadis, yün kumaşın giyilebileceğini ifade ettiği gibi, siyah renkli kumaşın giyilmesinin câiz olduğuna da delalet eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güzel kokuya karşı hassas olduğu için fena koku neşredecek elbiselere karşı ihtiyatlı olmuştur. Sadedinde olduğumuz rivayet, neşrettiği ağır koku sebebiyle yünden mâmul hırkasını attığını göstermektedir. Bu rivayet yünün haram olduğunu ifâde etmez. Aleyhissalâtu vesselâm'ın yünden mâmul esvap kullandığını ifade eden rivayetler vardır. Müteakiben bazılarını göreceğiz.[115]

?5297 ?2? ??? ??? ???????? ?? ??? ????? ?'?????? ???:]???????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????? ??????? ????????? ????????? ????????. ????????: ?????? ??????? ?????? # ?? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (5297)- Ebu Bürde İbnu Ebî Mûsa el-Eş'arî anlatıyor: "Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın yanına girdim. Bana yamalı bir giysi ve kaba bir izar çıkardı ve "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu iki (parça)nın içinde vefat etti!" dedi." [Buhâri, Humus 5, Libâs 19; Müslim, Libâs 35, (2080); Ebu Dâvud, Libâs 8, (4036); Tirmizî, Libas 10, (1733).] [116]

AÇIKLAMA:

Hadis, devlet reisliği gibi dünyevî en büyük makamı da elinde tutan Aleyhissalâtu vesselâm'ın dünyalık karşısındaki zühd ve istiğnasına da bir örnek olmaktadır. Resûlullah'ın bu zühdü yokluktan gelmiyordu. Rabb-i Kerîminden zaten bunu istiyor "Ey Allahım, beni fakir olarak yaşat, fakir olarak huzuruna al!" diye dua ediyordu.
Ümmeti, zengin bile olsa, Fahr-i Kâinat'ın bu sünnetine uyma hakkına sahiptir.[117]

?5298 ?3? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ?????? # ????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ???? ?????? ???????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»??????????« ???? ?? ??? ?? ??? ????? ??.?»???????« ?????? ???????: ???? ??? ??? ??????? ???? ?????? .

3. (5298)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir sabah üzerinde, siyah kıldan yapılmış desenli bir giysi olduğu halde çıktı." [Müslim, Libâs 36, (2081); Ebu Dâvud, Libâs 6, (4032); Tirmizî, Edeb 49, (2814).][118]

AÇIKLAMA:

Mırtın, yün veya kıldan mâmul bir giysi olup, izar olarak vücuda sarıldığı belirtilir.
Murahhal, üzerinde daha ziyade rihal (deve) desenleri bulunan kumaş demektir.
Şu halde Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz, üzerinde bazı desenler bulunan kaba kumaştan mâmul giysileri giymiştir. Bu rivayet, aynı zamanda Aleyhissalâtu vesselâm'ın tek parça giysi ile dışarı çıktığını da ifade eder.[119]

?5299 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???? ????? ???????? ??????? ????? ????????? ??????? ?????? ?????????
?????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ???????[. ????? ??????? .

4. (5299)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hz. Musa aleyhisselâm'ın Rabbi Teâlâ hazretleriyle konuştuğu gün, üzerinde yünden bir şalvar, yünden bir cübbe, yünden bir kisâ, yünden küçük bir serpuş (takke) vardı. Ayağında da ölü eşek derisinden mâmul bir ayakkabı vardı." [Tirmizî, Libâs 10, (1734).] [120]

ALTINCI FASIL

MİNDER VE YASTIKLAR

?5300 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ??????? ?????? # ???? ????? ???????? ????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (5300)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın minderi deridendi ve içi hurma lifiyle dolu idi." [Buhârî, Rikâk 17; Müslim, Libâs 38, (2082); Ebu Dâvud, Libâs 45, (4146, 4147); Tirmizî, Libâs 27, (1762).][121]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah'ın zühdünü ve hayatının ne kadar sade olduğunu gösteren rivayetlerdendir. Evinde minder ve yastık olarak içerisi hurma lifi ile doldurulmuş, deri kılıf kullanmaktadır.
Bir başva rivayette, bazı hücrelerinde sadece hasır üzerinde oturduğu, hasırın, bedeninde izler bıraktığı belirtilmiştir. Hatta hasır üzerine konacak bir başka sergi getirilmesi teklif edilince: "Ben kendimi dünyada yolcu gibi biliyorum. O yolcu bir ağacın dibinde bir miktar dinlenmiştir, sonra da bırakıp gitmiştir. (Bu yolcu ağacın altını tefrişle, tezyinle uğraşmaz)" buyurmuştur.[122]

?5301 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ?????? # ????????? ??????: ??????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (5301)- Hz. Cabir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a evde (bulunması gereken) yataklar zikredilmişti. Şöyle buyurdular:
"Kişinin kendisi için bir yatak, kadın için bir yatak, misafir için bir yatak lazımdır. Dördüncü yatak şeytanadır." [Ebu Dâvud, Libas 45, (4142); Nesâî, Nikâh 82, (6, 135); Müslim, Libas 41, (2084).] [123]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, gösteriş için ihtiyaç fazlası eşya bulundurmayı yasaklamaktadır. Görünüşte dördüncü yatak israfa girmektedir. Ancak, hadisin gayesi evlerde bulunması gereken kesin yatak sayısını belirtmek olmamalıdır. Bilakis prensip vazetmektedir. Çünkü, çocuk yatağından bahis yoktur. Hele çocuklar kız-erkek şeklinde ayrı cinsten iseler, yaş itibariyle büluğa yaklaşmış iseler, her birisi için ayrı bir yatağa ihtiyaç olacaktır. Ya annebaba gibi barındığı yaşlılar da varsa?
Şu halde evdeki kesin yatak sayısı her ailede değişebilir. Esas olan, gösteriş için israf sayılacak ihtiyaç dışı yatağın bulundurulmamasıdır.
Fazla yatak şeytana nisbet edildiğine göre, bu mezmumdur, yasaktır.
Erkek ve kadın için ayrı ayrı yataklar bahsi, hastalık gibi, ihtiyaç durumlarında kullanılmak üzere cevazı ifade eder. Asıl olan beraber yatmalarıdır.[124]

?5302 ?3? ??? ????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ?????????? ???? ????????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (5302)- Hz. Câbir İbnu Semüre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir yastığa solu üzerine yaslandığını gördüm." [Ebu Dâvud, Libâs 45, (4143); Tirmizî, Edeb 23, (2771).][125]

?5303 ?4? ??? ??? ?????????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ??????? ?????????? ??? ??????????[. ????? ????? ?????.???? ??? ?? ???? ??????? ??? ?? ???? ??? ???? ????? ??? ????? ???? ?????? .

4. (5303)- Ebu'l-Melih, babası radıyallahu anh'tan anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vahşi hayvanların derilerinden yaygı yapılmasını nehyetti." [Ebu Dâvud, Libâs 43, (4132); Tirmizî, Libâs 32, (1771); Nesâî, Fere' 12, (7, 176).][126]

AÇIKLAMA:

Bu hadisle istidlal eden bazı alimler vahşi hayvanların derisinden istifade etmenin caiz olmayacağına hükmetmiştir. Yasağın hikmeti hususunda ihtilaf vardır. Beyhakî: "Bu yasak deride kalan kıllar sebebiyle olabilir. Çünkü debbağlamanın kılların temizliğine tesiri olmaz" demiştir. Bazıları da: "Yasak, debbağlanmamış deriler, tereffüh ve israf ehlinin, kibirlilerin oturduğu yaygılar olduğu içindir" demiştir.
Şevkânî münakaşayı şöyle özetler: "Vahşi hayvan derisini yasaklayıcı hadis ve onun manasındaki rivayetlerle, bu hadisin; "debbağlamak bütün derileri temizleyicidir" diye hükmeden hadisler için muhassıs (tahsis edici) olmasına binaen, "debbağlama vahşi hayvanların derisini temizlemez" şeklindeki istidlal zâhir değildir. Çünkü hadisin nihâî gayesi, o deriden faydalanmayı mücerret bir nehiydir; bu yasak, derinin necis olmasını şart kılmaz, nitkekim altın ve ipeğin yasak olması onların necis olmasını gerektirmiyor."[127]

?5304 ?5? ??? ???????? ?? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ???:]????????????? ??????? ?????? ?????????? ???????????. ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

5. (5304)- Utbe İbnu Abdi's-Sülemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah'dan beni giydirmesini talep ettim. Bunun üzerine bana iki parça hayşe (âdi keten) bezi giydirdi. Kendimi, bununla arkadaşlarım arasında en iyi giyinmiş gördüm." [Ebu Dâvud, Libâs 6, (4032).][128]

AÇIKLAMA:

Hayşe: Kaba ve âdi keten ipliğinden dokunan bir bezin adıdır. Kalite ve değer yönüyle düşük olan iki parça bezle giyinen kimsenin kendisini, arkadaşları arasında en iyi kıfayette görmesi, diğerlerinin kıyafetleri hakkında bir fikir verir.
İslâm böylesi bir fukaralık içerisinde neşv ü nema bulmuştur. İslâm memleketlerinin geriliğini maddî darlıkla izah edip, kalkınmak bahanesiyle kâfir milletlere borçlanmayı tercih edenlerin gittiği yolun yanlışlığı açıktır. Tabîî ki bu bir bahanedir. Nitekim bütün bu borçlara rağmen kalkınma ve terakkî bir türlü gerçekleşmiyor. Demek ki teşhis yanlış, reçete ve yol yanlış. [129]

---

[1] Burada yasaklanan "yahudi iştimali"ni şarihler : "Elbisenin, ucu aşağıya serbestçe sarkmaksızın, vücudu sımsıkı sarması" şeklinde izah ederler.
[2] Ziyy : Kıyafet, dış görünüş. Zünnar : Papazların bellerine bağladıkları kuşağın adı.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/42-44.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/45.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/45.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/46-47.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/47.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/47.

[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/47-48.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/48.
[14] Kim, çiçek ve meyveyi örten kabuk manasına gelir. Bilahare bu kabuk açılır.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/48.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/49.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/49.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/49.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/50.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/51.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/51.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/52-53.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/53.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/53.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/54.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/55.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/55.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/56.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/57.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/58.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/59-60.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/60.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/60.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/61-62.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/62.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/62-63.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/63.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/63.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/64.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/64.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/64-65.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/65.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/65.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/65.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/66.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/66.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/66-67.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/67.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/67-68.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/68.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/68-69.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/69.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/69-70.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/70.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/70.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/71.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/71.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/71-72.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/72.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/72.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/72-73.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/73.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/73-74.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/74-75.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/75.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/75-76.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/76-77.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/77.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/78.

[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/79.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/79.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/80.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/80.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/80-81.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/81.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/82.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/82.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/82-83.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/83.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/83.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/83.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/84.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/84.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/85.
[112] Müslim Şerhinde Ahmed Davudoğlu merhum metinde geçen ??????????kelimesini ilm olarak okuyarak ipeğin ilim tahsilinde giyilmesi helaldir şeklinde yorum kaydetmiştir. (9. cilt s. 426).
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/85-86.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/87.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/87.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/87.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/88.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/88.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/88.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/89.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/90.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/90.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/90.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/91-92.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/92.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/92.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

356) Şeriatın İzin Verdiği Yerlerden Başka Alanda Malı Telef Etmenin Yasak Oluşu

1785. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah Teâlâ sizin için üç şeyden hoşnut olur, üç şeyden de hoşlanmaz. Sizin sadece kendisine ibadet etmenizden, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızdan ve Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp tefrikaya düşmemenizden hoşlanır. Dedi kodu yapmanızdan, çok sual sormanızdan ve malı telef etmenizden de hoşlanmaz."[1]

1786. Mugîre'nin kâtibi Verrâd şöyle dedi:
Mugîre İbni Şu'be, Muâviye *radıyallahu anh*'e gönderdiği bir mektubunda bana şöyle yazdırdı:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* her farz namazın ardından şöyle dua ederdi:
"Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerîke leh. Lehü'l–mülkü velehü'l–hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme lâ mânia limâ a'tayte, ve lâ mu'tiye limâ mena'te; ve lâ yenfeu ze'l–ceddi minke'l–ceddü: Bir olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun ortağı da yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter. Allahım! Senin verdiğine engel olacak hiçbir güç yoktur. Senin vermediğini verecek de yoktur. Servet sahibi olanın serveti, senin yardımın yerine geçip kendisine bir fayda sağlamaz. "
Mugîre, Muâviye'ye şunu da yazdı:
Resûl–i Ekrem, dedikodudan, malı telef etmekten, gereksiz yere çok soru sormaktan nehyederdi.
Ayrıca Peygamberimiz, analara itaatsizlikten, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten, verilmesi gerekeni vermemekten ve hakkı olmayan bir şeyi istemekten de nehyederdi.[2]

* Namaz arkasında ve namazda yapılacak dualar hakkında 342, 1416-1430 numaralı hadislere bakılabilir. [3]

---

[1] Müslim, Akdiye 10. Ayrıca bk. Mâlik, Muvatta', Kelâm 20; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 327, 360, 367.
342 no'lu hadis ve açıklamasıyla Al-i İmran: 3/103; Bakara: 2/115; Nahl: 16/43; Maide: 5/101; Furkan: 25/67 ayetleriyle Buhari, İ'tisam, 2; Müslim, Fezail, 130'a bakınız.
[2] Buhârî, İ'tisâm 3, Rikâk 22; Müslim, Akdiye 12–14. Ayrıca bk. Buhârî, İstikrâz 19, Edeb 6.
1417'de geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 521.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Âhad Sünnet:

Bunlar, Hz. Peygamber'den bir, iki veya daha fazla sahabi tarafından rivayet edilen ve meşhur hadisin şartlarını taşımayan hadislerdir. Âhad hadisi bir kişiden yine bir kişi rivayet etmiş olup, bize kadar ulaşan senedindeki kişiler hiçbir zaman tevatür sayısına ulaşmamıştır. Hadis kitaplarında toplanmış bulunan hadislerin çoğu bu kısma ait olup, bunlara tek kişinin haberi anlamında "haber-i vâhid" veya birer kişilerin haberi anlamında "âhad haber" denir.
Ahad sünnet kesin bilgi ifade etmez, zanlı bilgi verir. Çünkü bunların Hz. Peygamber'e ulaştığında şüphe vardır. Bu yüzden inançla ilgili konularda âhad habere dayanılmaz. Ancak belirli şartları taşıyan âhad haberler amel konularında delil olarak kabul edilir.
Hanefiler dışındaki bilginlere göre, hadisler mütevatir ve âhad olmak üzere ikiye ayrılır. Onlar meşhur sünneti de "âhad haber" içinde değerlendirirler. Çünkü meşhur sünnetin ilk tabaka ravileri, gerçekte âhad sünnet sayısındadır. Ancak bu görüşte olanlar âhad haberi, kendi içinde "Garib", "Aziz" ve "Müstefiz" olmak üzere üçe ayırmışlardır.[1]

---

[1] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/458.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Âhad Sünnet:

Bunlar, Hz. Peygamber'den bir, iki veya daha fazla sahabi tarafından rivayet edilen ve meşhur hadisin şartlarını taşımayan hadislerdir. Âhad hadisi bir kişiden yine bir kişi rivayet etmiş olup, bize kadar ulaşan senedindeki kişiler hiçbir zaman tevatür sayısına ulaşmamıştır. Hadis kitaplarında toplanmış bulunan hadislerin çoğu bu kısma ait olup, bunlara tek kişinin haberi anlamında "haber-i vâhid" veya birer kişilerin haberi anlamında "âhad haber" denir.
Ahad sünnet kesin bilgi ifade etmez, zanlı bilgi verir. Çünkü bunların Hz. Peygamber'e ulaştığında şüphe vardır. Bu yüzden inançla ilgili konularda âhad habere dayanılmaz. Ancak belirli şartları taşıyan âhad haberler amel konularında delil olarak kabul edilir.
Hanefiler dışındaki bilginlere göre, hadisler mütevatir ve âhad olmak üzere ikiye ayrılır. Onlar meşhur sünneti de "âhad haber" içinde değerlendirirler. Çünkü meşhur sünnetin ilk tabaka ravileri, gerçekte âhad sünnet sayısındadır. Ancak bu görüşte olanlar âhad haberi, kendi içinde "Garib", "Aziz" ve "Müstefiz" olmak üzere üçe ayırmışlardır.[1]

---

[1] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/458.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zındıkların ve Rafızilerden İyice Haddi Aşanların Görüşleri

Bu fasid görüşün aslı şuraya dayanır: Zındıklar ve rafizilerden[1] ipin ucunu iyece kaçıranlardan bir grup, sünnetin delil olarak kullanılmasını inkar etmiş ve sadece Kur'an'la yetinmeyi iddia etmişlerdir. Onların bunu söylemelerindeki gayeleri farklı farklıdır:
Bazıları nübüvvetin Ali'nin hakkı olduğuna, Cibril aleyhisselamın peygamberlerin (s.a.v.) gelişinde hata ettiğine ininmaktadırlar. Allah Teala (c.c.) zalimlerin söylediklerinden çok beri ve yücedir.
Bunlardan bazıları da Rasulullah'ın (s.a.v.) nübüvvetini kabu etmekte fakat şunu da söylemektedirler: "Halifelik Ali'nin hakkı idi" Sahabe-i Kiram (r.a.) Ali (r.a.) yerine Ebubekir'e (r.a.) halifeliği tevdi edince, aklı bozuk bu kimseler (Alah'ın (c.c.) laneti üzerlerine olsun), "zulmettiler, halifeliği hakkı olana değil de hakkı olmayana verdiler"diye ashaba "kafirdir" dediler. Allah (c.c.) onlara lanetetsin. Ali'yi (r.a.) de hakkını aramadı diye küfre nisbet ettiler. Bu görüşlerin üzerine de tüm hadisleri reddetmeyi bina ettiler. Çünkü onların iddialarına göre bunlar kafir olan birtopluluğun rivayetleriir.
İnna lillah ve inna ileyhi raci'un.
Esasında zaruret hasıl olmasıydı, insanların birkaç asırdır ondan uzak ve rahat durduğu bu görüşün aslını anlatmayı helal görmüyordum. bu görüşte olanlar dört imam zamanı ve onlardan sonraki zamanlarda çok olarak bulunuyordu ve dört imam ve onların ashabı derslerinde, münazaralarında ve eserlerinde bu görüş sahiplerini reddetmeye genişçe yer veriyorlardı. Ben inşaallah onların delillerinden bir deet sunacağım. Muvaffak kılacak olan ise Allah'tır (c.c.)

---

[1] Zındık: Allah'a (c.c.) ve aheret gününe inanmayıp, müminlerin arasına girip onların inançlarını sarsan kimse. Rafizi: Rasulullah'tan (s.a.v.) sonra Ali'yi en üstün görenler, imametin onun hakkı olduğunu iddia edenler. Bu açıklamalar Lokman es-Silefi, İhtimamu'l Muhaddisin b. Nakdi'l Hadis, 45-6'dan alındı.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e İtaati Emreden Ayetler;

"Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."[1]
"Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının."[2]
"De ki; "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok merhametli ve bağışlayıcıdır. De ki; "Allah'a ve peygambere itaat edin! Eğer dönerlerse muhakkak ki Allah kafirleri sevmez."[3]
Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e ittiba olunmadan ve emirlerine boyun eğilmeden Allah sevgisi gerçekleşmez. Söz, davranış, ahlak ve tavırlarında Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e muhalefet edenler, Allah'ın gazabına ve kahrına uğrayanlardan sayılır. Allah'a ve Rasulüne itaat edip, söz ve davranışlarında peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e tabi olan, ahlak ve adabda O'na uyanlar ise Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerdendirler.
"Biz hiçbir peygamberi Allah'ın izniyle itaat edilmekten başka bir amaçla göndermedik."[4]
"Hem Allah'a ve Peygamber'e itaat edin! Umulur ki merhamet edilirsiniz."[5]
"…Kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse (Allah) onu altlarından nehirler akan cennetlere koyar; orada ebedi olarak kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur."[6]
"Onlara; "Allah'ın indirdiğine ve (Muhakeme olmak üzere) peygambere gelin!" denildiği zaman, münafıkların senden (tam) bir çevriliş ile yüz çevirdiğini görürsün."[7]
"Kim Allah'a ve Rasul'e itaat ederse işte onlar; Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıdıklar, şehidler ve Salih kimselerle beraberdirler. İşte onlar, ne güzel arkadaştırlar."[8]
"Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin ve (ona muhalefetten) sakının! Buna rağmen yüz çevirirseniz, artık bilin ki, Rasulümüze düşen ancak apaçık bir tebliğdir."[9]
"…Eğer gerçek mü'minler iseniz, Allah'a ve Rasulüne itaat edin!"[10]
"Ey iman edenler! Allah'a ve Rasulüne itaat edin ve siz işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin!"[11]
"Ey iman edenler! (peygamber) size hayat verecek şeylere sizi davet ettiği zaman Allah'a ve Rasul'e icabet edin!.."[12]
"Allah'a ve Rasulüne itaat edin!.."[13]
"(Münafıklar) sizi hoşnud etmek için size Allah'ın üzerine yemin ederler. Eğer mü'min kimseler iseler, kendisini razı etmelerine Allah ve Rasulü daha layıktır."[14]
"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar ise birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar. İyiliği emreder, kötülükten yasaklarlar, namazı hakkıyla eda ederler, zekatı verirler, Allah'a ve Rasulüne itaat ederler. İşte onlar Allah'ın kendilerine merhamet edeceği kimselerdir. Şüphesiz ki Allah, Azizdir, Hakimdir."[15]
"Allah'a ve Rasulüne sadık kaldıkları takdirde zayıflara da, hastalara da, sarf edecek bir şey bulamayanlara da bir günah yoktur…"[16]
"Her kim Allah'a ve Rasulüne itaat eder ve Allah'tan korkar ve Ondan sakınırsa, işte onlar gerçekten kazanan kimselerdir."[17]
"De ki; Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin! Eğer yüz çevirirseniz, artık Ona düşen, ancak kendisine yüklenen (tebliğ) dir. Size düşen de size yüklenen (itaat)dir. Eğer ona itaat ederseniz hidayete erersiniz…"[18]
"Namazı hakkıyla eda edin, zekatı verin ve peygambere itaat edin ki, merhamet olunasınız."[19]
"Şüphesiz ki Allah kafirlere la'net etmiş ve onlar için alevli bir ateş hazırlamıştır. Orada ebedi olarak kalıcıdırlar. (o gün kendilerine) ne bir dost, ne bir yardımcı bulacaklardır. O gün yüzleri ateş içinde çevrilirken; "Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, peygambere de itaat etseydik!" diyeceklerdir."[20]
"…Ve kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse o takdirde gerçekten büyük bir kurtuluşa ermiş olur."[21]
"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin! Peygambere de itaat edin! Ta ki amellerinizi boşa çıkarmayın!"[22]
"…Ve kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse, (Allah) onu altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse onu elemli bir azab ile cezalandırır. And olsun ki, o ağacın altında sana biat ederlerken Allah o mü'minlerden razı olmuştur…"[23]
"…Eğer Allah'a ve Rasulüne itaat ederseniz (Allah) amellerinizden hiçbir şey eksiltmez…"[24]
"Hem Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin! Buna rağmen yüz çevirirseniz, artık Rasulümüze düşen ancak apaçık bir tebliğdir."[25]
Hiç şüphesiz bu ayetlerde sözü edilen itaat sadece Yüce Allah'ın O'na indirdiği Kur'an emirlerine itaat değildir. Çünkü bu durumda Kur'an'ın pek çok yerinde peygambere itaatin, Allah'a itaatle birlikte zikredilmesinin bir anlamı kalmazdı. Bu sebeble, hadisler de sıradan bir insan sözü değil, Yüce Allah'ın emri ile kendisine itaatle emrolunduğumuz bir zatın sözleridir. Nitekim Kur'an'ın ilk muhatapları olan ashab da bunu böyle anlamış ve peygamber efendimiz sallallahu aleyhi vesellem'in bütün emirlerini titizlikle uygulamaya, bilmedikleri her hususu Ondan sorup öğrenmeye çalışmışlardır. Hatta Ubade radıyallahu anh'ın rivayetine göre; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy geldiği esnada başını eğer, sahabeler de kendilerine vahiy gelmediği halde Efendimize ittiba için başlarını eğerlerdi.[26]
İbnül Müseyyeb radıyallahu anh, fecrin doğuşundan sonra namaz kılmaya devam eden birini gördü ve onu uyardı. Adam; "Ey Ebu Muhammed! Namaz kıldım diye Allah bana azab eder mi?" diye aklınca haklı bir gerekçe zikretti. İbnül Müseyyeb; "Hayır, fakat Allah sana Sünnet'e aykırı hareket ettiğin için azab eder." Dedi.[27]

---

[1] Nisa, 80
[2] Haşr, 7
[3] Al-i İmran, 31-32
[4] Nisa, 64
[5] Al-i İmran, 132
[6] Nisa, 13
[7] Nisa, 61
[8] Nisa, 69
[9] Maide, 92
[10] Enfal, 1
[11] Enfal, 20
[12] Enfal, 24
[13] Enfal, 46
[14] Tevbe 62
[15] Tevbe, 72
[16] Tevbe, 91
[17] Nur, 52
[18] Nur, 54
[19] Nur, 56, Bkz.: Ahzab, 33, Mücadele, 13
[20] Ahzab, 64-66
[21] Ahzab, 71
[22] Muhammed, 33
[23] Fetih, 17-18
[24] Hucurat, 14
[25] Tegabün, 12
[26] Begavi ŞerhusSünne(13/322) Taberi Tefsiri(4/198) Şa'rani Bedrul Münir(1715) Ramuzül Ehadis(Şemail, 129) Müslim'den naklen.
[27] Darimi(mukaddime, 39) Abdurrezzak(3/52) Beyhaki(2/466) Hatib elFakih(1/147)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mezheplerin Akıl Konusundaki Görüşleri:

Felsefe ve Kelamcılar aklı ilmin temeli sayarak vahyi de ona tabi kılarlar. Nasları ancak akıl teyit ederse kabul ederler. Buna muarız olanı reddederler. Tasavvufçular ise, aklı zemmederler. Hallerin ve ulaşılan mertebelerin ancak aklın yok olması ile oluştuğunu söylerler. Sarih aklın tekzip ettiği şeyleri tasdik ederler. Şatahata götüren şeyleri ise, överler.
Her iki mezhebin görüşü merduttur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fazzurahman'a Göre İslâm Dünyasının Çıkış Yolu:

"Kur'an ögretisi ve nebevi sünnet, Islâm toplumunun karsilastigi yeni faktörlerin ve etkileri karsilamak için cemaatin yasayan sünneti dogrultusunda yaratici bir biçimde alinip yorumlandigi zaman, cemaatin ilk dönemiyle ilgili tarihinde bizler için güçlü yol gösterici ilkeler mevcuttur".
Misir'da Sünnet Inkarciligi Hareketi:
Misir'da ilk olarak sünnetsiz Islâm sloganini ortaya atan Mirza Bakir'dir. Ondan etkilenen Tevfik Sidki (1929) adindaki bir tip doktoru 'Islâm Kur'an'dan ibarettir' diye bir makaleyi yazdi. Bunu *el-Menar* dergisinde yayinlatinca Misir'da büyük tartismalara sebep oldu. Makalesinde kendisi gibi düsünenleri 'Kur'ancilar' diye isimlendirdi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) Suffe Mektebi'nin Tesîsi:

Sünnetin tesbîtinde son derece müessir nebevî tedbirlerden biri, Mescid'in içinde bir nevi yatılı mektep olan Suffe'nin tesîsidir. Çoğunluğunu muhâcirlerin teşkil ettiği bekar ve kimsesiz müslümanlar gece ve gündüz devamlı burada kalır, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinler, Kur'ân ve yazı öğrenir, boş vakitlerinde hep ilim ve zikirle meşgul olurdu. Çok hadîs rivâyetinde ismi geçen Ebu Hüreyre, Abdullah İbnu Ömer, Ebu Sâdu'l-Hudrî gibi zevâtın buraya mensup olmaları da, sünnetin tesbitinde bu müessesenin nasıl büyük rol oynadığını anlamaya kâfidir. Ancak Suffe ile alâkalı olarak geniş tahlili, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ilmin yayılması için aldığı tedbirlere tahsîs ettiğimiz üçüncü bölümde yapacağız. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Seyahatin Neticeleri:

Hadîs veya ilim yolunda yapılan seyahatler gerçekten müsmir neticeler hâsıl etmiştir. Bu sâyede, muhtelif ve uzak beldeler arasında kültürel bir bağ kurulmuş oldu. O zamanda, günümüzde olduğu gibi geniş kolaylıklara sâhip matbu muhâbere vasıtalarının (kitap, mecmua, gazete gibi) yokluğu düşünülürse söylemek istediğimiz husus daha iyi anlaşılır. Her tarafa dağılmış Ashabın, gittikleri yerlerde birbiriyle irtibatı olmayan ilim halkaları teşekkül etmeye başlamıştı. Arada başka bir nâşir-i efkar olmadığı için, her bölgenin ilmi oraya münhasır kalmaya mahkûmdu.
Şu halde seyâhatler bu kısırlığı giderdi. Uzak diyarlar buralarda ilim arayan tâliblerin, âlimlerin gayretiyle birleşti. Bütün hadîsler belli başlı merkezlerde toplandı.
Medeniyetin gelişmesinde, beşerî terakkinin meydana çıkmasında mühim bir âmil olan "farklı kültürlerin birbirini mayalaması" hâdisesi bu şekilde gerçekleşti. Tıpkı çiçekten çiçeğe koşarak bal yapan arı gibi diyar diyar dolaşan âlimler de İslâm'ın medeniyet peteğini işlediler.
Arap dilinin zenginliği icâbı her bölgede farklı şekillerde tezâhür eden İslâmî ve ilmî ıstılahlarda birliğe gidildi.
Âlimler birbirlerinin ictihad ve anlayışlarını kontrol ederek amel ve itikad da vahdete kavuştular.
Hadîslerin farklı turûkları, vücuhları elde edildi. Bu ise şâriin daha iyi anlaşılmasına zemin hazırladı.
Râvilerle ilgili bilgiler elde edildi. Cerh-tâdil ilmi ortaya çıktı.
Hülâsa, öncelikle hadîsçilerin başlattığı ilmî seyahat hareketleri, netice olarak, sâdece hadîs ilminin zenginleşmesinde rol oynamamış, bütün İslâmî ilimlerin gelişmesinde etkili olmuş ve dolayısıyla İslâm medeniyetinin kısa zamanda büyük bir parlama yaparak göz kamaştırıcı şaşaaya ermesinde rol oynamıştır.
İşte bu sebeple olacak ki, İbrahim Edhem gibi bir kalb ehli: "Allah, ashabu'l-hadîs'in rıhle'leri (yani ilim maksadıyla yaptıkları seyahatler) sebebiyle bu ümmetten belaları defediyor" diyecektir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/143-144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kabule Engel Bir İllet (İllet-i Kâdiha)

Hadisin gerektiği gibi incelenmesinden sonra, onun kabul edilmesini engelleyen bir sebebin bulunduğunun anlaşılmasıdır. Mesela hadisin munkatı yahut mevkûf olduğunun görülmesi ya da ravinin fasık yahut hıfzı kötü ya da bid'atçi olduğu ve rivayet edilen bu hadisin bid'atini pekiştirdiğinin görülmesi ve buna benzer durumların anlaşılması. Bu takdirde hadis, kabul edilmesini engelleyen bir illetten uzak kalamadığı için sahih olarak değerlendirilemez.
Meselâ, İbn Ömer *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Ay hali olan bir kadın ve cünup olan bir kimse, Kur'ân'dan hiçbir şey okumaz."
Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiş olup: Biz bu hadisi ancak İsmail b. Ayyaş'ın, Musa b. Ukbe'den... bir rivayeti olarak biliyoruz, demiştir.
Sened zahiri itibariyle sahihtir, fakat İsmail'in Hicazlılardan naklettiği rivayetin zayıf olması gibi bir illet olduğu belirtilmiştir. Bu da bu tür rivayetlerdendir. Buna göre bu hadis kabul edilmesini engelleyen bir illeti (illet-i kâdiha)den kurtulamayışından ötürü sahih değildir.
Şayet illet, kâdiha değil ise (kabule engel teşkil etmiyor ise) hadisin sahih ya da hasen olmasına engel değildir.
Mesela, Ebu Eyyub el-Ensarî *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Kim ramazan ayını oruç tutar, sonra da arkasından şevvalden altı gün tutarsa bütün seneyi oruç tutmuş gibi olur."
Bu hadisi Muslim, Sad b. Said yoluyla rivayet etmiştir. Hadis ondan dolayı illetli görülmüştür. Çünkü İmam Ahmed zayıf olduğunu belirtmektedir. Ancak böyle bir illet kâdiha değildir. Çünkü bazı hadis imamları onun sika olduğunu söylemişlerdir. Diğer taraftan bu rivayeti nakletmekte ona mutabaat edenler de vardır. Muslim'in bu hadisi Sahih'inde kaydetmiş olması da ona göre sahih olduğunu ve bu illetin kabule engel teşkil etmediği kanaatinde olduğunu göstermektedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

LUKATA (BULUNTULAR) BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA

LUKATA (BULUNTULAR) BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Lukata, kelime olarak lakit'den gelir; yerden kaldırılmış şey manasına "buluntu" yerine kullanılır. Lakit, alıp kaldırmak demektir. Istılah olarak lukata "canlı ve cansız yitik mal", "mâliki bilinmeyen düşmüş mal", "yolunu şaşırmış hayvan", "ziyana maruz herhangi masum bir mal" gibi netice itibariyle aynı manada birleşen tabirlerle tarif edilmiştir.
Gerek mal ve gerekse çocuk olsun, bulunan şeyler, İslâm dininde birçok teferruat gerektiren hukuka tabidir. Fıkıh kitaplarında bunlarla ilgili meseleler Kitâbu'l-Lukata adını taşıyan müstakil bölümlerde inceleme konusu yapılmıştır.[1]

?5305 ?1? ?? ???? ????? ??????????? ???:]???????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ??????: ?????? ??????? ?????? # ???? ???????? ????????? ?? ????????. ???????: ???????? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ??????? ???? ???? ???????? ???????????????? ????????? ????????? ????????? ???? ????? ?????????? ??????? ???? ????????? ???????? ???????? ???????? ???? ???????? ?“????. ??????: ??????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????????? ???????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????? ????????? ????????? ???????? ???? ????????. ??????: ???????? ???????? ???? ???? ??? ‘????? ??? ??????????[. ????? ????? ? ???????.»????????« ?????? ???? ???? ??? ??????.?»????????« ????? ???? ???? ?? ?????? .

1. (5305)- Yezîd Mevlâ'l-Münbais anlatıyor: "Zeyd İbnu Hâlid radıyallahu anh'ı işittim. Diyordu ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a altın veya gümüş buluntu hakkında sorulmuştu.
"Kesesini ve bağını belle sonra onu bir yıl ilan et. (Sahibini) bilemezsen, onu harca. O yanında bir emanet olsun. Günün birinde arayanı gelecek olursa, ona ödersin" buyurdu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm'a kaybolmuş develerden soruldu.
"Kaybolan develerden sana ne? Onları (kendi haline) bırak. Zira sahibi onu buluncaya kadar, ayağında çarığı, sırtında su tulumu vardır. Suya gider, ottan yer" buyurdular. Bu sefer (kaybolmuş) davardan soruldu:"
"Onları alın. Zira onlar ya senindir, ya (kaybeden) kardeşinindir, ya da kurdundur" buyurdular." [Buhârî, İlm 28, Şürb 12, Lukata 2, 3, 4, 11, Talak 22, Edeb 75; Müslim, Lukata 1, (1722); Muvatta, Akdiye 46, (2, 757); Ebu Davud, Lukata 1, (1704, 1705, 1706, 1707, 1708); Tirmizî, Ahkam 35, (1372, 1373).][2]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah, devenin sahibi onu buluncaya kadar kendisini koruyabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla onun yakalanmasını tecviz etmiyor. Ancak ziyana uğrayacak şeyin sahibini bulmak maksadıyla koruma altına alınabileceğini belirtiyor.
2- Hattâbî'nin açıklamasına göre "bu hadis, buluntu az da olsa çok da olsa, şayet bir yıl kalabilecek neve giren bir şeyse sahibini bulmak üzere ilan etmek gerekmektedir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm lukata tabirini âmm ve mutlak kullandı, kayıtlamadı." Bazıları: "Bulunan şeyin değeri düşükse, bulanın bunu kullanabileceğini söylemiştir; ayakkabı, kamçı, çorap gibi kendisinden istifade edilen fakat mal edinilemeyen şeyler böyledir."
Bazı alimler, on dirhemden daha düşük değerde olanlar için bu hükme varmışlar, "değerce düşüktür" demişlerdir. Bazısı "buluntulardan değeri dinarı aşanlar ilan edilir" demişler ve görüşlerine rivayetlerden delil göstermişlerdir.
3- Kastalâni, küçük vahşilere karşı kendi gücüyle korunabilen öküz, at gibi hayvanların da bu meselede hükümde deveye tabi olacağını söyler.
Bulunan devenin alınıp alınmayacağı hususunda alimler ihtilaf etmiştir. İmam Malik, Evzaî, Şafiî hazretleri , hadisteki nehyi esas alarak "yitik deve alınmaz, ilan da edilmez" derken, Kûfîler, alınıp ilan edilmesinin efdal olacağını söylemişlerdir. "Zira derler, deveyi kendi haline bırakmak onun ziyan olmasına sebep olur."
İbnu'l-Cevzî: "At, deve, sığır, katır, merkeb, davar ve geyiğin alınması sadece imama (devlet temsilcileri) caizdir. O, muhafaza maksadıyla alır" der.[3]

?5306 ?2? ??? ??????? ?? ???? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?? ??????? ??????????? ??????: ???? ?????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? ????????? ???????? ??? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ???? ??????????: ??????: ??? ????? ??????? ?? ?????????? ??????????? ????????????? ??????????? ??????????? ??????? ???? ????? ?????????? ??????????? ??????? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ????? ??????? ?? ?????????? ??????? ????? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»????????« ?? ???? ?? ??? ????? ????? ???.?»????????« ????? ??????? ?????? ???????.????? »?????????? ????????? ?????????? ????????????« ??? ???? ?????? ?????? ???? ???? ?? ? ??? ??? ???? ???? ???? ?? ????.?»???????? ??????????« ?? ???? ?????? ????? ?????? .

2. (5306)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (dalında) asılı meyve hakkında sorulmuştu:
"İhtiyaç sahibi, sepetine almaksızın ağzıyla ulaşırsa, kendisine bir vebal gelmez. Ancak kim de, eteğinde (birşeyler) alarak oradan çıkarsa, aldığının iki kat değeriyle borçlanır. Ayrıca (ta'zir nevinden) ceza da yer. Kim de yığın yapıldıktan sonra meyveden çalarsa ve bunun değeri miğfer fiyatını bulursa, eli kesilir" buyurdu. Sonra kendisine lukata (buluntu)dan sorulmuştu:
"İşlek yolda bulunmuş olanla, insanların çokça yaşadığı meskun karyede bulunmuş olanı bir yıl boyu ilan et. Eğer sahibi gelirse hemen ver. Eğer gelmezse artık o senin olmuştur. Harabede bulunmuş ise, bununla, maden için humus (beşte bir) vergisi vardır" buyurdular. [Ebu Davud, Lukata 1, (1710, 1711, 1712, 1713); Nesâî, Kat'u's-Sârik 11, (8, 84-85).][4]

AÇIKLAMA:

Burada, ağaçtan alınacak meyve ile ilgili bazı hükümler mevzubahis edilmektedir.
1) Başkasının ağacından, ihtiyaç sahibi, orada yemek üzere alabilir. "Ağzıyla ulaşmak"tan murad, mahallinde yemektir.
Eteğine veya sepetine koyarak oradan meyve çıkarmamalıdır. Hadis, bu çeşit çıkarmayı menediyor, haram ilan ediyor.
2) Hadis ağacın dalında veya dağda iken çalınana borçlanma takdir ederken, harmandan veya meyvelerin toplandığı yer olan "kurulma yerleri"nden nisab miktarı çalındığı takdirde hadd cezasını takdir etmektedir.
3) "Değerinin iki misli" tabiri zecr içindir. Değerinin misliyle borçlanmak esastır. Borçlanmaya ilave edilen ukubet, ta'zir cezasıdır.
Ancak bazı alimler "iki misliyle" tabirini esas alarak, bu durumlarda mala ceza verilebileceğini söylemiştir. Çünkü bu bir nevi malî ceza olmaktadır. İmam Şafiî, kavl-i kadiminde bunu caiz görmüş ise de kavl-i cedidinde bundan rücu etmiştir. "Borç, hiç kimseye, hiçbir şeyde katlanmaz, ceza bedendedir malda değil" demiştir. Şafii bu hükmün mensuh olduğunu, nasih rivayeti "geceleyin sürüsüyle zarar verenlere, Resulullah'ın aynıyla tazmin edeceklerini bildiren hadisin teşkil ettiğini" söyler.
Hattâbî de hadisteki "iki misli" ile ödeme emrini bu işlerden vazgeçirmek için korkutmak gayesine hamleder. Aslolanın bir şeye zarar verenin, o şeyi misliyle tazmin etmek olduğunu belirtir. Bazı alimler de: "Bu İslam'ın başında fiillere karşı konan cezalardan biridir, sonradan neshedilmiştir" demiştir. Ağacın başındaki meyveyi çalandan el kesme cezasının düşmesi, o zaman Medine bahçelerinin etrafında duvarların bulunmaması ile izah da edilmiştir.
4) Çalınan, miğfer fiyatına ulaştığı takdirde el kesme cezasının uygulanması meselesine gelince: "Miğfer, o zamanda üç dirhem değerinde idi. Üç dirhem bir dinarın dörtte biridir. Şafii nezdinde bu miktar hırsızlık için nisabtır.
5) Hadis, harabe yerde bulunan buluntu ile, insanların yaşadığı köyde veya insanların gelip geçtiği yolda bulunan buluntuyu ayrı hükümlere tabi kılmaktadır. Hemen şunu

belirtmede fayda var. Harabe deyince sahipsiz harabe ile, sahibi olan harabeyi ayırmak gerekmektedir. Sahibi olmayan eski milletlerden kalma harabede bulunan mal, madenler gibi beşte bir nisbetinde vergiye tabi tutulmaktadır. Ama böyle olmayan mal, bulana aittir. Sahibi olan harabede bulunan mal, harabe sahibine aittir, bulana herhangi bir şey yoktur. Eğer sahibi bilinmezse bu takdirde lukatadır, buluntuya uygulanan hükümler buna da aynen uygulanır.
6) Hadiste geçen rikaz kelimesi -ki maden diye tercüme ettik- Hicaz uleması ile Irak uleması arasında farklı anlaşılmıştır. Bundan murad Iraklılara göre madenlerdir. Hicazlılara göre ise cahiliye devrinin defineleridir. Lügat açısından ikisi de muhtemeldir.[5]

?5307 ?3? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ??????????. ?????: ??? ????????????? ????????: ????????. ????????? ???????? ????????? ?????????? ????? ????????? ???????????? ????????: ?????? ?????? ????????????? ????????? ???? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???? ?????????????: ????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????: ??????. ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????????. ???????? ??????? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????????????? ???????????? ????. ????????: ??????? ??? ????? ?????????? ?????? ????? ?????????? ???????. ???????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ???? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??? ??????? ??????????. ????????: ??? ??????? ?????? ??????? ????? ???? ????????? ???? ?????????? ???????? ???????? ???? ??????? ???? ??????. ??????: ?????? ?????? ??????? ???????? ??????. ?????????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ?????? ???“????? ?????????? ????????? ?????????? # ????????? ??????: ?????? ????? ??????????. ??????: ??? ??????? ???????? ??? ??????????. ?????? ????: ???? ??????? ??????
??????? ????: ??????? ????? ???????????? ??????????? ??????. ???????? ????? ?????????? # ??? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (5307)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh), (bir gün), Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'nın yanına girmiş idi. O sırada Hz. Hasan ve Hüseyin ağlamakta idiler. "Niye ağlıyorsunuz?" diye sordu. Hz. Fatıma: "Acıktılar!" dedi.
Hz. Ali (bir yiyecek temin etmek üzere) çıktı. Derken yolda bir dinar para buldu. Dönüp Hz. Fatıma'ya gelerek haber verdi. O da:
"Falan Yahudiye git, bununla un satın al!" dedi. Ali (radıyallahu anh) ona vardı ve un aldı. Yahudi ona:
"Sen, kendini Allah elçisi zanneden şu zatın damadı mısın?" dedi. Hz. Ali'nin "evet"i üzerine:
"Dinarını al, un da senin olsun!" dedi. Ali oradan ayrılıp, Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya unu ve dinarı getirdi, durumu da anlattı. Hz. Fatıma:
"Şimdi de şu falan kasaba git, bize bir dirhemlik et al!" dedi. Hz. Ali gidip, dinarı bir dirhemlik et mukabilinde rehin bıraktı. Eti Hz. Fatıma'ya getirdi. O hamur yaptı , (tencereye) koydu, ekmek pişirdi. Babasına haber gönderdi. Resulullah yanlarına gelince, Hz. Fatıma:
"Ey Allah'ın Resûlü! (Şu yemeğin) hikâyesini size anlatayım da eğer helalse yiyelim, bizimle siz de yiyin. Bunun mahiyeti şöyle şöyledir..." diye anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah'ın adıyla yiyin!" buyurdular ve hep beraber ekmekten yediler. Onlar daha yerlerinde iken, bir köle gelip, Allah ve İslam adına dinar bulan var mı?" diye sormaya başladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu çağırıp (dinarı hakkında) sordu. Köle:
"Çarşıda benden düştü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ey Ali! Haydi kasaba git. Ona: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sana "Dinarı bana göndersin, dirhemini ben ödeyeceğim!" diyor de!" emretti. Kasap dinarı gönderdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu köleye verdi." [Ebu Davud, Lukata 1, (1714).][6]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette dikkat çeken husus, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin çarşıda bulduğu dinarın sahibini aramadan, hemen onu harcamasıdırr. Halbuki, önceki hadislerde de gördüğümüz üzere kaideten bir yıl boyu ilan ederek sahibini araması gerekliydi, bunu yapmadı. Hz. Fatıma, sofraya konan bu ekmek ve etin hikâyesini anlattığı vakit, Aleyhissalâtu vesselâm, bu yiyeceklerin helal olduğunu söylemekle, Hz. Ali'nin davranışını te'yid etmiş olmaktadır.
Hadisteki müşkile dikkat çeken Münzirî, müşkilin çözümü sadedinde sadece hadisteki zayıflığa dikkat çekmekle kalmaz, İmam Şafii'nin kaydettiği iki ayrı veçhinde Resulullah'ın Hz. Ali'ye ilan etmeyi emrettiğinin, buna rağmen Hz. Ali'nin ilan etmediğinin yer aldığını belirtir. Sözlerine şöyle devam eder: "Buluntu malı ilanda müddet şartını zikreden hadisler hem sayıca çok ve hem de sıhhatçe daha üstündür " der ve sonra ilave eder: "Belki de Hz. Ali, onu, ilan müddeti geçmezden önce, zaruret sebebiyle harcadı."
Bazı alimler: "Hz. Ali hadisinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buluntunun ilanını emretmemektedir. Burada müşkilat var. Çünkü, hiç bir fakih, buluntu malla ilgili "ilan" prensibini kaldırma sonucunu veren fetvada bulunmamıştır" dedikten sonra şöyle bir çözüm teklif etmiştir: "İlanın alışılmış bir tarafı yok. Hz. Ali'nin Aleyhissalâtu vesselâm'a kalabalığın huzurunda müracaatı da bir nevi ilandır. Bu durum, buluntuyu bir kere ilan etmenin yeterli olacağına delildir." İmam Şafii'nin rivayetinde ilan etme emredildiğine göre bu yorum isabetli olmamaktadır.
Bu hadisten hareket eden bazıları da: "Lukatada azın miktarı bir dinar ve daha aşağı değerde olan eşyadır" demiştir. Bazıları da yine bu hadisi delil göstererek: "Az malın ilanı gerekmez" diye hükmetmiştir.[7]

?5308 ?4? ??? ??????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ??????????? ??? ?????? ??? ????? ??????? ??? ???????? ??? ????????. ???? ?????? ?????????? ????????????? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ????????? ???? ???????[. ????? ??? ????.?‘?? ?????? ??? ??? ????? ?????? ??? ???? ?? ????? ????? ??????? ???? ????? ??? ??????? ????? ?? ???? ?? ???? ????? ???????? ????? ??????? ?? ???? ?????.

4. (5308)- İyaz İbnu Hımar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bir buluntu ele geçirirse, buna adalet sahibi birini şahid kılsın, ne filanı terkederek buluntuyu gizlesin, ne de (bir başka yere yollayarak) nazardan kaçırsın. Sahibini buldu mu hemen ona versin. Sahibini bulamazsa (bilsin ki) bu mal Allah'ın malıdır, Allah onu dilediğine verir." [Ebu Davud, Lukata 1, (1709).][8]

AÇIKLAMA:

1- Hattâbî der ki: "Şahid kılma emri, irşadî ve te'dibî bir emirdir, iki mana taşır:
Birinci mana, şeytanın iğvasından duyulan peşin korkudur. Kişinin mala rağbet duyarak temellük etmeye kalkması melhuzdur. Bu hıyaneti şahid önler.
İkinci mana: Kişiye ölümün gelme ihtimalidir. Bu halde şahid, varislerin o buluntuya sahip çıkma iddialarını önler. Bu hadisi esas alan Ebu Hanife, lukatada şahidlemenin vacib olduğunu söylemiştir. Şafii hazretlerinin iki görüşünden biri de böyledir. Bunlar: "Lukata ve evsafı üzerine işhad vacibtir" demişlerdir. İmam Malik'le, Şafii'nin diğer görüşüne göre işhad vacib değildir. Bu kanaatte olanlar: "Sahih hadislerde şahidlemenin zikri geçmez, öyleyse sadedinde olduğumuz hadisteki şahidleme emri, nedbe hamledilir" derler. Doğru olanın şahidleme olduğu kabul edilmiştir.
2- Hadiste geçen "gizlenme" emrinin lukata (buluntu eşya), "gözden kaçırmama" emrinin de yolunu kaybetmiş (deve, sığır, at gibi) hayvanlarla ilgili olabileceği de belirtilmiştir.
3- Sahibi bulunamayan buluntu hakkında geçen "Allah'ın malı" tabiri, zahirîlerin: "Bu artık bulanın malı olmuştur; sonradan sahibi çıksa da tazmin etmez" iddialarına delil kılınmıştır. Ancak bu iddiaya: "Bu mutlak değil, geçmiş olan tazminin vacib olduğu şartı ile mukayyeddir" diye cevaplandırılmıştır.
4- "Allah dilediğine verir " tabiriyle "bir yıl ilan edildikten sonra kullanılması, bulana helal olur" denmek istenmiştir.[9]

?5309 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ??????? ?????? # ?? ???????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ????[. ????? ??? ????.

5. (5309)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) değnek, kamçı, ip ve benzeri şeylerde ruhsat tanıdı. Bunları bulan kimse (ilan etmeksizin) onlardan faydalanabilir." [Ebu Davud, Lukata 1, (1717).][10]

AÇIKLAMA:

Bu hadise dayanarak "az" sayılan (yani kıymeti fazla olmayan) buluntu eşyaların bir yıl ilan edilmeden kullanılabileceğine hükmedilmiştir. Bağavî, Şerhu's-Sünne'de: "Bu

hadiste, az'ın ilan edilmeyeceğine delil vardır" der.[11]

?5310 ?6? ??? ???? ???????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ??? ??????????? ???????????? ????????? ?????????? ?????? ????[. ????? ??? ???? .

6. (5310)- Amiru'ş-Şa'bî rahimehullah der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, sahibinin beslemekten aciz kalarak bırakıverdiği bir hayvan bulur da, onu alıp ihya edecek olursa o onun olur." [Ebu Davud, Büyû 77, (3524, 3525).][12]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, yürümekten aciz kalması sebebiyle sahibinin salıverdiği hayvanı bir hamiyet sahibi, su ve gıda vermek suretiyle canlandırıp aktif hale getirdiği takdirde, bu hayvanın, bakan kimseye ait olacağı belirtilmektedir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Rahuye, bu hadise dayanarak: "Sahibi hayvanı helak olmaya terketmiş idiyse, bu ihya edene aittir" demişlerdir. Ancak bir kısım fukaha da hayvanın mülkiyetinin asıl sahibinden acz sebebiyle düşmeyeceğine hükmetmiş, bunun lukata ahkamına tabi olacağını söylemiştir. Öyleyse, sahibi geldiği takdirde, alan kimse bunu vermek zorundadır.
2- Hadis, hayvanın, bakmaya aciz kalındığı takdirde helak olmak üzere çöle, kıra salıverilmesinin caiz olacağına da delil kılınmıştır. Şafii ve ashabı: "Hayvanı beslemesi veya satması veya kıra salıvermesi, sahibine vacibtir. Bunlardan birini yapmamakta inad ederse mecbur edilir" demiştir. Ebu Hanife ve ashabı ise: "Bu ağaçta olduğu gibi kesin bir emir şeklinde değil, Istıslah (iyileştirme) olarak talep edilir" demiştir. Ruh sahiplerinin ağaçtan ayrı olacağı söylenerek cevaplandırılmıştır.
Doğru olanı şudur: Eğer hayvan, eti yenen cinsten ise, sahibinin onu kesip muhtaçlara yedirmesi gerekir.
İbnu Raslan: "Sakatlık gibi bir sebeple kullanılmaz hale gelen hayvanı salıvermesi sahibine caiz olmaz, nafaka vermesi vacibtir" der.
Müslümanların hayvan hakları karşısındaki titizliğini görme bakımından bu yorumların ayrı bir ehemmiyeti vardır.[13]

?5311 ?7? ??? ??? ????? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????????? ?? ??????????. ??????: ????? ????? ????? ??? ??????? ???? ??????????? '?????????[. ????? ??????? ???? ???? .

7. (5311)- Hz. Ebu Hureyre ve Hz. Enes (radıyallahu anhümâ) anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda giderken bir hurma tanesine rastlamıştı. "Eğer sadakadan (düşmüş) olacağından korkmasaydım bunu yerdim!" buyurdular." [Buhârî, Büyû 4, Lukata 6; Müslim, Zekat 165, (1071); Ebu Davud, Zekat 29, (1651).][14]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, bu hadise dayanarak yolda bulunan, yenecek şeylerin lukata (buluntu) ahkamına tabi olmayacağı, ilan etmek, sahibini aramak gerekmeyeceği, hemen alınıp yenebileceği hükmünü çıkarmışlardır.
2- Resulullah "sadaka" malından düşmüş olabilir diye almıyor. Çünkü sadaka malı Resulullah'a ve Al-i Beytine haramdır. Aleyhissalâtu vesselâm, hediye kabul ederdi, fakat sadaka almazdı.
3- Resulullah'ın bu hurma tanesi için "...yerdim" buyurması, nimete hürmet ve ta'zim içindir. Şu halde, yolda bulunan nimet, tepilip geçilmemeli, imkan nisbetinde alınıp yenmelidir.
4- Hadiste, bir şeyin helal olup olmayacağından tereddüt edildiği takdirde muttakilerin ondan kaçınması gerektiğine de bir irşad vardır.[15]

?5312 ?8? ??? ??????????? ?? ????? ????????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ???????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

8. (5312)- Abdurrahman İbnu Osman et-Teymî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacının lukatasını nehyetti." [Müslim, Lukata 11, (1724); Ebu Davud, Lukata 1, (1719).][16]

AÇIKLAMA:

Sahiheyn'de merfu olarak: "Mekke'de bulunan bir yitik, ilan için olmadıkça alınması helal olmaz" buyrulmuştur. Bu sahih hadise dayanan cumhur sadedinde olduğumuz hadisteki nehyi, "temellük için alma"ya hamletmiş, "ilan etmek için almak haram değildir" demiştir. Hacıların yitiği üzerinde durulması, bunun sahibine ulaşma imkanının mevcudiyetine bağlanmıştır.
İbnu Battal, Mekke'nin bu meselede diğerlerinden farklı olmadığını söyler. Ona göre Mekke üzerinde hususen durulması, ilan meselesinde mübalağa içindir. Çünkü hacı memleketine döner, çoğunluk durumda bir daha Mekke'ye uğramaz, öyleyse yitiği bulan kişi, ilanda mübalağa etmek zorundadır.
Şunu da belirtelim ki, bu hadisi, "Mekke'de bulunan yitiği, sahibi buluncaya kadar almak caiz değildir" şeklindeki yorumu Hanefî fakiherden İbnu'l-Hümâm tenkid eder ve: "Bu manada, hadisle şu zamanda amel edilmez. Çünkü Mekke'de, terkedilenin yerinde kalması şöyle dursun, Ka'be'nin çevresinde hırsızlık artmıştır" der. Bu yorum, muahhar alimlerin takdirini kazanmıştır.
Münzirî şunu söyler: "Sahih olan şudur: "Kişi, Harem'de bir yitik bulursa, onu, sahibi için muhafaza ve ilan gayesiyle almalıdır. Bu, diğer memleketlerde bulunan yitiklere muhaliftir. Çünkü onların temellük için alınması da caizdir. Mamafih birkısım alimler de Mekke'nin buluntuları ile diğer memleketlerin buluntuları arasında fark olmadığını söylemiştir."[17]

?5313 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ????? ?????? ??????? ?????? ????? ????????? ??????? ??????????? ????????????????????? ?????????: ????????? ???? ?????? ???? ???? ???? ????????? ???????: ?????? ??????????? ????????????? ???? ???? ???????? ??????????[. ????? ??????? ??????? .

9. (5313)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un anlattığına göre: "[Yedi yüz dirheme] bir cariye satın almış ve (borcunu ödemeden) sahibini kaybetmiştir. Bir yıl sahibini arayan İbnu Mes'ud onu bulamaz ve bu parayı, bir dirhem, iki dirhem şeklinde parça parça vermeye başlar ve: "Ey Allahım, bunu falanca adına sadaka kabul et! Eğer adam gelirse sadaka benim adıma olacak, borç da uhdemde kalacak!" der. İbnu Mes'ud der ki:
"Sahibini bulamadığınız buluntu hakkında böyle hareket edin!" [Buhârî, Talak 22, (Tercümede (bab başlığında) muallak olarak kaydedilmiştir).][18]

AÇIKLAMA:

İbnu Mes'ud'la ilgili Buhârî'nin bu muallak rivayeti, sahibi bulunmayan buluntu (lukata) hakkında takip edilmesi uygun düşecek bir yol gösterilmektedir: Buluntunun bedelini, sahibi adına tasadduk etmek.
Buna benzer bir vak'a şöyle cereyan eder: Bir zat, Mekke'de esvab satın alır, ancak bedelini ödemeden, kalabalık sebebiyle satıcıyı kaybeder ve bulamaz. Durumu, gelip İbnu Abbas'a sorar: İbnu Abbas şöyle der: "Gelecek sene aynı yerde satıcını ara, borcunu ilan et. Bulabilirsen ödersin, bulamazsan bu borcu tasadduk et. Eğer sonradan gelirse, onu muhayyer bırak. Kendi adına sadaka olmasını kabul ederse mesele yok, kabul etmezse borcu ona ödersin, sevabı senin adına sadaka olmuş olur." [19]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/93.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/93-94.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/94-95.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/95-96.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/96-97.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/98.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/98-99.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/100.

[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/100.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/101-102.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/102.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/102.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/102-103.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/103.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/103-104.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/104.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

357) Silâhla Şakalaşmanın Yasak Oluşu (Ciddî Veya Şaka Olarak Bir Müslümana Silâh Ve Benzeri Şeylerle İşaret Etmenin Ve Kınından Çıkmış Kılıcı Alıp Vermenin Yasaklığı)

1787. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz silâhını (ortaya çıkarıp) din kardeşine işaret etmesin. Çünkü o bilmez, belki şeytan silâhı elinden çıkarır da, bu yüzden cehennemin bir çukuruna yuvarlanır."[1]
Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
Ebû Hüreyre dedi ki:
Ebü'l–Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse kardeşine bir demirle işaret ederse, elinden onu bırakıncaya kadar melekler ona lânet eder. Ana baba bir kardeşine olsa bile."[2]

* Müslümanların her türlü yollarla birbirlerini korkutmaları yasaklanmıştır. Bu sebeple bir kimseye çevrilen silah aniden ateşlenebilir veya ok yaydan firlayabilir. Neticede sonu ölümle biten bir kaza meydana gelebilir. İstemeyerek ortaya çıkan bu durumun sebebi de hadiste şeytan olarak gösterilmiştir. Halk arasında silahla şaka olmaz, şeytan doldurur gibi söylenen atasözleri bu konuda çok dikkatli olmayı bize gösterir, bazen şaka olarak başlayan işler çok ciddi boyutlara ulaşabilir, bu silah çevirme yasağı toplumun her kesimini kaplar.
Toplum hayatımızda bunun pek çok örneklerini görmekteyiz.
Meleklerin laneti ve neticesinde de cehennem çukuruna yuvarlanma, hadisenin haramlık boyutunu gözler önüne sermektedir.[3]

1788. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kınından çıkmış kılıcı elden ele vermeyi yasakladı.[4]

* Müslümanlar Kur'an ve Sünnette olan her emir ve yasağa önem vermelidirler. Kılıç, hançer gibi kesici aletlerle patlayıcı aletlerin elden ele alınıp verilmesindeki mahzur ve tehlikelere hadisle dikkat çekilip tedbirsizlik yapmanın hoş olmayacağı anlatılmak istenmektedir. Dolayısıyla tüm silahlar ve tehlike arzedecek makine alet ve cihazların nakil ve alınıp verilmesinde çok dikkat ve tedbirli davranmak gerektiğini öğrenmekteyiz. [5]

---

[1] Buhârî, Fiten 7; Müslim, Birr 126.
[2] Müslim, Birr 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 4.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 521.
[4] Ebû Dâvûd, Cihâd 66; Tirmizî, Fiten 5.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 521.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahad Hadisle Amel Etmenin Şartları:

Hanefilere göre âhad haberin delil olarak kullanılabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekir.
1. Râvinin, naklettiği hadisle kendisinin amel etmesi gerekir. Buna aykırı davranışı veya fetvası belirlenirse, hadis değil, onun amel veya fetvası esas alınır. Çünkü râvi, bu hadisin neshedildiğini gösteren bir delil bilmese, hadise aykırı davranmaz. Aksi halde "adâlet" vasfını kaybeder.
İşte bu prensipten hareket edilerek Hanefiler, Ebû Hureyre'nin naklettiği; *"Birinizin kabına köpek ağzını soktuğu zaman, onu döksün, sonra biri toprakla olmak üzere yedi kere yıkasın"*[1] anlamındaki hadisle amel etmemişlerdir. Çünkü ed-Dârekutni'nin naklettiğine göre Ebû Hüreyre bu hadise aykırı olarak böyle bir durumda kabı üç kere yıkamakla yetiniyor ve bu yönde fetva veriyordu. Hanefiler onun fetvasını, bu hadisin neshedilmiş bulunduğuna delil saymışlar, yani yedi defa yıkama yerine üç defa yıkama ile yetinmişlerdir.
Başka bir örnek de, Hz. Âişe'den rivayet edilen ve kadının kendi başına evlilik akdi yapamayacağını bildiren şu hadistir: *"Velisinin izni olmadan evlenen kadının evliliği bâtıldır."*[2] Hz. Âişe bu hadise aykırı olarak kardeşi Abdurrahman Şam'da iken onun kızını evlendirmişti. Abdurrahman yolculuktan dönünce bu evlendirme işinden hoşnut olmadığını ifade etmişse de, nikâh akdini iptal yoluna gittiğine dair bir haber nakledilmemiştir.
2. Hadisi rivayet eden ravi, fıkıh bilgisi ve ictihad ehliyeti ile tanınmış bir kimse değilse hadis, kıyasa ve genel şer'i esaslara aykırı olmamalıdır.
Buna göre, kıyasa aykırı düşen hadis dört halife gibi, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Ömer gibi hem hadis rivayeti ve hem de fıkıhtaki ve ictihattaki ehliyeti ile tanınmış biri ise hadis kabul edilir ve onunla amel edilir. Fakat Enes b. Malik ve Bilâl gibi yalnız hadis rivayeti ile tanınan, ictihada ehliyeti bulunmayan birisi ise, bu hadis kabul edilmez.
Bu nitelik, hadislerin "mânâ rivayeti" usulünün yaygın olması yüzünden öngörülmüştür. Fakih olan ravi, bir kelime yerine hadiste başka bir kelime kullansa, hadisin aynı anlamı koruduğunu söylemek mümkün olur. Aynı esası, fakih olmayan ravi için söylemek güçtür. Özellikle; ortada kıyasa ve genel şer'i esaslara aykırı düşen bir rivâyet varsa, bu ravinin yanılma ihtimali güç kazanır.
Hanefiler bu esastan hareketle "musarrât" hadisi ile amel etmemişlerdir. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberden şunu nakletmiştir: *"Develerin ve koyunların memelerini sütlü göstermek için şişirmeyin. Birisi böyle bir hayvanı satın almış olur ve sütünü de sağmış bulunursa iki şeyden birisini seçebilir: Ya hayvanı bu hali ile kabul eder, veya hayvanı iâde eder ve ayrıca bir sâ' da hurma verir."*[3]
Bu hadisi Ebû Hüreyre rivayet etmiştir, Ebû Hüreyre ictihad ehliyeti ile tanınmamıştır. Hadisin taşıdığı hüküm İslam'ın genel prensipleri ile çelişmektedir. Çünkü istihlâk edilen bir şeyin tazmini misli mallarda misliyle, kıyemî mallarda kıymetiyle olur. Hadiste bildirilen süt karşılığı bir sâ'[4] hurma, sütün ne misli ve ne de kıymetidir. Diğer yandan bu hadis "el-Harâcu bıd-dımân"[5] diye ifade eden "nefi (yarar) ve hasarın dengelenmesi" ilkesi ile de çelişmektedir. Buna göre, bir şeyin tazmin sorumluluğu kime aitse o şeyin semereleri de ona aittir. Şu halde, sağdığı süt, bir bedel ödemesine gerek olmaksızın alıcıya aittir. Çünkü, hayvanı teslim aldıktan sonra, ona gelecek zararı da üstlenmiş bulunmaktadır. Durum böyle olunca, alıcının süt karşılığı bir sâ' hurma vermekle yükümlü tutulması bu prensiple de çelişmektedir.
3. Âhad haber sık sık tekerrür eden ve her yükümlünün bilmesi gereken olaylar hakkında olmamalıdır. Usûl ilminde bu duruma "umumî belvâ" denir. Burada olayın tevatür veya şöhret yoluyla nakli için gerekli şartlar oluşmuştur. Buna rağmen haberin tek ravi yoluyla gelmesi, onun Hz. Peygamber'e nisbetinin sağlam olmadığını gösterir.
Bu esastan hareketle, Hanefi mezhebi bilginleri Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen; *"Hz. Peygamber rukûya giderken ve başını rukûdan kaldırırken ellerini kaldırırdı."*[6] anlamındaki hadis ile amel etmemişlerdir. Çünkü bu durumda ellerin kaldırılması, çok sık vuku bulan ve herkesin hükmünü bilmeye muhtaç olduğu bir olaydır. Eğer bu konuda varid olan hadis sahih olsaydı, bunu çok sayıda başka râvilerin de nakletmesi gerekirdi.
Hz. Peygamber'in namazda Fatiha Süresi'ni okurken besmeleyi de yüksek sesle okuduğunu bildiren âhad haber[7] de aynı prensip gereği kabul edilmemiştir. Çünkü bu haber sağlam olsaydı, çok sayıda râvi tarafından nakledilirdi. Olayın çok tekrarlanması bunu gerektirir.[8]

---

[1] Nesâî, Tahâret; 52; Miyâh: 7; ayrıca bk. Buhâri, Vüdû: 33; Müslim, Tahâret: 89-93; Tirmizi, Tahâret: 68.
[2] Dârimi, Nikâh: 2.
[3] Müslim, Büyü: 11; Ebû Dâvud, Büyü, 46.
[4] 2,179 kg.
[5] Ebû Dâvud Büyü': 71; Tirmizi, Büyü': 53.
[6] Buhâri, Ezân: 83-86.
[7] Tirmizî, Salât: 67.
[8] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/459.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- TASNİFU'S-SÜNNE

TASNİF NEDİR?

Tasnif, tedvin'den sonra ele alınan hadîs çalışmalarının müşterek adıdır. Kelimenin lügat mânası bu çalışmaların mahiyeti hakkında bir fikir verir: Tasnif, sınıflara ayırmak, sınıflamak demektir. Yani, tedvîn devrinde, sıhhat durumu ve ifâde ettiği muhteva nazar-ı dikkate alınmadan yazıya geçirilmiş olan karma-karışık hadîs malzemesinin, belli maksadlarla ayrılması, istenilen istikamette istifadeyi kolaylaştıracak şekilde yeni düzenlere, nizamlara sokulması, sistem kazandırılması demektir.
Bu safhada yapılan işlemlere bazan tebvîb dendiği ve bu safhanın tebvîbü's-sünne tabiriyle ifâde edildiği görülür. Yine aynı safhanın, yakın mânaya gelen ifrâd kelimesiyle ifâde edilerek ifrâdu's sünne şeklinde ifâde edildiği olmuştur. Tebvîb, hadîs malzemesinin bablar haline konmasını yani fikhî konularına ayrılmasını, aynı mevzuya giren hadîslerin bir araya getirilerek sunulmasını ifâde eder. İfrâd ise, ferdlere ayırarak, tefrîk etmek mânasına gelir. Tebvîb'de olduğu şekilde fikhî ayırım mânasına geldiği gibi, sahîh-hasen-zayıf vs. ayrımı da ifâde eder. Kütüb-i Sitte'nin te'lif vasfını bu kelime ile ifâde daha uygun olabilir.
Ancak, bu safhadaki çalışmaları tasnîf kelimesiyle ifâde etmek daha uygundur. Zira tasnîf, tebvîb'i de ifrâd'ı da içine alacak daha umumî bir mâna taşımaktadır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/145.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahad Hadisle Amel Etmenin Şartları:

Hanefilere göre âhad haberin delil olarak kullanılabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekir.
1. Râvinin, naklettiği hadisle kendisinin amel etmesi gerekir. Buna aykırı davranışı veya fetvası belirlenirse, hadis değil, onun amel veya fetvası esas alınır. Çünkü râvi, bu hadisin neshedildiğini gösteren bir delil bilmese, hadise aykırı davranmaz. Aksi halde "adâlet" vasfını kaybeder.
İşte bu prensipten hareket edilerek Hanefiler, Ebû Hureyre'nin naklettiği; *"Birinizin kabına köpek ağzını soktuğu zaman, onu döksün, sonra biri toprakla olmak üzere yedi kere yıkasın"*[1] anlamındaki hadisle amel etmemişlerdir. Çünkü ed-Dârekutni'nin naklettiğine göre Ebû Hüreyre bu hadise aykırı olarak böyle bir durumda kabı üç kere yıkamakla yetiniyor ve bu yönde fetva veriyordu. Hanefiler onun fetvasını, bu hadisin neshedilmiş bulunduğuna delil saymışlar, yani yedi defa yıkama yerine üç defa yıkama ile yetinmişlerdir.
Başka bir örnek de, Hz. Âişe'den rivayet edilen ve kadının kendi başına evlilik akdi yapamayacağını bildiren şu hadistir: *"Velisinin izni olmadan evlenen kadının evliliği bâtıldır."*[2] Hz. Âişe bu hadise aykırı olarak kardeşi Abdurrahman Şam'da iken onun kızını evlendirmişti. Abdurrahman yolculuktan dönünce bu evlendirme işinden hoşnut olmadığını ifade etmişse de, nikâh akdini iptal yoluna gittiğine dair bir haber nakledilmemiştir.
2. Hadisi rivayet eden ravi, fıkıh bilgisi ve ictihad ehliyeti ile tanınmış bir kimse değilse hadis, kıyasa ve genel şer'i esaslara aykırı olmamalıdır.
Buna göre, kıyasa aykırı düşen hadis dört halife gibi, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Ömer gibi hem hadis rivayeti ve hem de fıkıhtaki ve ictihattaki ehliyeti ile tanınmış biri ise hadis kabul edilir ve onunla amel edilir. Fakat Enes b. Malik ve Bilâl gibi yalnız hadis rivayeti ile tanınan, ictihada ehliyeti bulunmayan birisi ise, bu hadis kabul edilmez.
Bu nitelik, hadislerin "mânâ rivayeti" usulünün yaygın olması yüzünden öngörülmüştür. Fakih olan ravi, bir kelime yerine hadiste başka bir kelime kullansa, hadisin aynı anlamı koruduğunu söylemek mümkün olur. Aynı esası, fakih olmayan ravi için söylemek güçtür. Özellikle; ortada kıyasa ve genel şer'i esaslara aykırı düşen bir rivâyet varsa, bu ravinin yanılma ihtimali güç kazanır.
Hanefiler bu esastan hareketle "musarrât" hadisi ile amel etmemişlerdir. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberden şunu nakletmiştir: *"Develerin ve koyunların memelerini sütlü göstermek için şişirmeyin. Birisi böyle bir hayvanı satın almış olur ve sütünü de sağmış bulunursa iki şeyden birisini seçebilir: Ya hayvanı bu hali ile kabul eder, veya hayvanı iâde eder ve ayrıca bir sâ' da hurma verir."*[3]
Bu hadisi Ebû Hüreyre rivayet etmiştir, Ebû Hüreyre ictihad ehliyeti ile tanınmamıştır. Hadisin taşıdığı hüküm İslam'ın genel prensipleri ile çelişmektedir. Çünkü istihlâk edilen bir şeyin tazmini misli mallarda misliyle, kıyemî mallarda kıymetiyle olur. Hadiste bildirilen süt karşılığı bir sâ'[4] hurma, sütün ne misli ve ne de kıymetidir. Diğer yandan bu hadis "el-Harâcu bıd-dımân"[5] diye ifade eden "nefi (yarar) ve hasarın dengelenmesi" ilkesi ile de çelişmektedir. Buna göre, bir şeyin tazmin sorumluluğu kime aitse o şeyin semereleri de ona aittir. Şu halde, sağdığı süt, bir bedel ödemesine gerek olmaksızın alıcıya aittir. Çünkü, hayvanı teslim aldıktan sonra, ona gelecek zararı da üstlenmiş bulunmaktadır. Durum böyle olunca, alıcının süt karşılığı bir sâ' hurma vermekle yükümlü tutulması bu prensiple de çelişmektedir.
3. Âhad haber sık sık tekerrür eden ve her yükümlünün bilmesi gereken olaylar hakkında olmamalıdır. Usûl ilminde bu duruma "umumî belvâ" denir. Burada olayın tevatür veya şöhret yoluyla nakli için gerekli şartlar oluşmuştur. Buna rağmen haberin tek ravi yoluyla gelmesi, onun Hz. Peygamber'e nisbetinin sağlam olmadığını gösterir.
Bu esastan hareketle, Hanefi mezhebi bilginleri Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen; *"Hz. Peygamber rukûya giderken ve başını rukûdan kaldırırken ellerini kaldırırdı."*[6] anlamındaki hadis ile amel etmemişlerdir. Çünkü bu durumda ellerin kaldırılması, çok sık vuku bulan ve herkesin hükmünü bilmeye muhtaç olduğu bir olaydır. Eğer bu konuda varid olan hadis sahih olsaydı, bunu çok sayıda başka râvilerin de nakletmesi gerekirdi.
Hz. Peygamber'in namazda Fatiha Süresi'ni okurken besmeleyi de yüksek sesle okuduğunu bildiren âhad haber[7] de aynı prensip gereği kabul edilmemiştir. Çünkü bu haber sağlam olsaydı, çok sayıda râvi tarafından nakledilirdi. Olayın çok tekrarlanması bunu gerektirir.[8]

---

[1] Nesâî, Tahâret; 52; Miyâh: 7; ayrıca bk. Buhâri, Vüdû: 33; Müslim, Tahâret: 89-93; Tirmizi, Tahâret: 68.
[2] Dârimi, Nikâh: 2.
[3] Müslim, Büyü: 11; Ebû Dâvud, Büyü, 46.
[4] 2,179 kg.
[5] Ebû Dâvud Büyü': 71; Tirmizi, Büyü': 53.
[6] Buhâri, Ezân: 83-86.
[7] Tirmizî, Salât: 67.
[8] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/459.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CENNET EHLİNİN VAZİYETLERİ VE CEHENNEM EHLİNİN SONU

Cennet Ehlinin Cennete ve Cehennem Ehlinin de Cehenneme Girmesinden Sonra Ölümün Kesilmesi

128) Ebû Bekir bin Ebû Şeybe ve Ebû Kureyb (Lafızda tekârub vardır) dediler ki:
"Bize Ebû Muaviye'nin, ona da Ameş'in, ona da Ebû Salih'in ona da Ebû Said'in haber vermesine göre, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Kıyamet gününde ölüm süslenmiş bir koç şeklinde getirilir. Cennet ile cehennem arasında bir yerde bekletilir ve:
"Ey Cennet ehli! Bunu tanıyor musunuz?" diye buyurulur. Cennet ehli de:
"Evet! Bu ölümdür" derler. Sonra da:
"Ey cehennem ehli! Bunu (ölümü) tanıyor musunuz?" diye buyurulur. Onlar da:
"Evet! Bu ölümdür" derler ve ona başlarını çevirmiş bir sûrette bakıverirler.
Sonra emir buyurulur ve koç oracıkta kurban edilir. Sonra da Cennet ehline:
"Ey Cennet ehli ebedi cennettesiniz, artık ölüm yoktur" derler. Cehennem ehline de:
"Ey cehennem ehli ebedi cehennemdesiniz, artık ölüm yoktur" denilir.
Ravi der ki: "Sonra da Resûlullah (s.a.s.): *"Sen onları, işin bitirilivereceği o hasret günü ile korkut. Halbuki onlar gaflet içindedirler, onlar hala iman edemezler."* (Meryem: 19/39) ayetini okudu ve eliyle dünyaya işaret etti."[1]
v Buhârî de (4730) geçen lafız şöyledir:
"Ölüm (o vakit) süslenmiş bir koç şeklinde getirilir. (Sonra da) birisi nida eder ve cennet ehli, başlarını ona çevirip bakarlar. Onlara:
"Bunu tanıyor musunuz?" der. Onlar da:
"Evet o ölümdür" derler. Hepsi de onu görmektedirler. Sonra da yine nida edip:
"Ey cehennem ehli!" der. Onlar da kafalarını kaldırıp bakarlar. (Nida eden):
"Bunu tanıyor musunuz?" der. Onlar da:
"Evet bu ölümdür" derler. Hepsi de onu görmektedirler. Sonra da ölüm oracıkta kurban edilir. Sonra da o kişi:
"Ey Cennet ehli! Ebedi cennettesiniz, artık size ölüm yoktur."
"Ey cehennem ehli, cehennemdesiniz, artık sizlere ölüm yoktur." der."
Ravi der ki: "Sonra Resûlullah (s.a.s.) şu ayeti okudu: "Sen onları işin bitiriliverileceği o hasret günü ile korkut. Halbuki onlar gaflet içindedirler, onlar hala iman etmezler." (Meryem: 39).

***

129) Abdullah bin Ömer (r.huma)'dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ cennet ehlini cennete, cehennem ehlini de cehenneme sokar sonra da aralarına bir çağrıcı yerleştirir. Sonra o çağrıcı:
"Ey Cennet ehli! Ölüm yoktur. Ey cehennem ehli! Ölüm yoktur. Herkes (her iki kısımda) bulundukları yerde ebedi kalacaklardır." der.[2]
v Müslim'de (43/2850) geçen lafız da yine, şöyledir:
"Cennet ehli cennetlik ve cehennem ehli de cehennemlik olunca, ölüm eritilip ikisi arasında Cennet ile cehennem arasına koyulur. Sonra da oracıkta kurban edilir. Sonra da bir çağrıcı:
"Ey Cennet ehli! Artık ölüm yoktur" der ve:
"Ey cehennem ehli! Ölüm yoktur artık" der. Bu sözü üzerine Cennet ehli sevinçlerine bir sevinç daha katarlar, cehennemliklerde sıkıntılarına bir sıkıntı daha katarlar."
v Buhârî'de (6544) yine gelen bir lafız şöyledir:
"Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme koyuldukları vakit, ölüm getirip cennet ile cehennem arasında bir yere konur. Sonra da kurban edilir. Sonra da bir çağrıcı:
"Ey Cennet ehli! Ölüm yoktur artık ve Ey Cehennem ehli! Artık ölüm yoktur" der. Bu sözü üzerine Cennet ehlinin sevinçlerine bir sevinç daha eklenir, cehennemliklerin sıkıntılarına bir sıkıntı daha eklenir."

***

130) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen rivayette, Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"Cennet ehline: "Ey Cennet ehli ebedi cennettesiniz, artık ölüm yoktur, Ey Cehennem ehli! Ebedi cehennemdesiniz, artık ölüm yoktur." denilir.[3]

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Müslim'e (2849) aittir.
[2] Müttefekun aleyh. Lafız Müslim'e aittir (2850).
[3] Buhârî: (6545)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

LİAN BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
LİANIN AHKAMI
ÇOCUGUN İLHAKI VE NESEB İDDİASI
* KÂFE

LİAN BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

LİAN'IN AHKÂMI

*

İKİNCİ FASIL

ÇOCUGUN İLHAKI VE NESEB İDDİASI

*

KÂFE

UMUMÎ AÇIKLAMA

Lian kelimesi, kovma, uzaklaştırma, nefret gibi manalara gelen la'n kökünden gelir. Aynı kökten olmak üzere dilimizde lanet, tel'in gibi kelimeler mevcuttur. Aynı kökten telaun, birbirine lanet okumak, sövüşmek manasına gelir.
Fıkıh ıstılahı olarak lian, "yemin ile müekked la'n ve gazab lafızlarına mekrun olarak karı ile koca tarafından, belli bir şekil çerçevesinde yapılan dörder şehadete" denir. Yani koca, karısına zina suçunu isnad ederse fakat şahid getiremezse, bu isnad ve ithamını hakimin huzurunda, belirtildiği şekilde dört kere yemin ederek tekrar eder. Kadın da bu ithamı, yemin ederek ve yalancı olduğu takdirde Allah'ın lanet ve gazabının üzerine olmasını dileyerek dört kere reddeder. Bu şekilde cereyan eden hadiseye lian denir. Lian hadisesi karısına zina isnadında bulunan koca hakkında hadd-i kazf denen bir "ağır ceza"nın yerine geçer. Kadın hakkında da -yine İslam'ın en ağır suçlarından biri olan- hadd-i zinanın yerine geçer.
Lian sonunda karı ile koca boşanır. Koca kazf cezasından, kadın da zina cezasından kurtulur.
Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu'nda Ömer Nasuhi Bilmen bu yeminleşmeyi şöyle anlatır:
"Bir kimse, zevcesine hem zina isnadı ve hem de çocuğunun nesebini nefy suretiyle kazfde bulunmuş, mesela "sen zaniyesin, bu doğurduğun çocuk da benden değildir" demiş olursa şu vecihle lian yapılır:"
Evvela zevc: "Eşhedü billah ben bu zevceye zina isnadında ve çocuğunun nesebini nefy hususunda sadıklardanım" diye dört defa şehadet eder. Beşinci defa da:
"Eğer bu zina isnadında ve bu nesebi nefy hususunda kâziblerden isem üzerime Allah'ın laneti olsun" diye kendisine lanet okur.
Sonra da kadın: "Eşhedü billahi. Bu kocam bana zina isnadında ve çocuğumun nesebini nefy hususunda kâziblerdendir!" diye dört defa şehadet eder. Beşinci olarak da:
"Eğer zevcim bana zina isnadında ve çocuğunun nesebini nefy hususunda sadıklardan ise Allah'ın gazabı üzerime olsun!" der.
Bu vechile mülâaneyi müteakib hakim tarafından beyinlerinin tefrikine (boşanmalarına) karar verilir." [1]

BİRİNCİ FASIL

LİANIN AHKAMI

?5314 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ???? ?????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????. ??????? ???? ??????? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ????? ???????. ??????? ???? ??????? ?????? # ??????: ??? ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ??????????. ???????? ?????? ?????? # ??? ????? ????? ?????????? ????????? ????????: ?????????? ????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??? ??????????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ?????????????? ??? ???????: ?????????????? ???? ?????? ?????? ?????????? ??? ????? ???? ????????????. ????????? ???? ??????? ?????? # ??????: ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????. ?????? ?????: ???? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??????. ?????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ????????? ????? ????????? ??????? ?????? # ?‘?????? ?????????????? ????????????? ???? ??????? ?Œ?????? ?????? ???? ??????? ?????????. ??????? ?????: ??????? ????? ???????? ????????. ????????: ???? ????????. ??????? #: ??????? ??????????. ??????? ???????: ??????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ????????????. ?????? ??????? ??????????? ????? ????: ??? ?????! ?????? ???????
?????? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????? ?Œ??????? ?????? ????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ??????????. ???????: ??????? ? ???????????? ?????? ????????? ????? ???? ??????????? ????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????? ???????? ??? ????? ???? ????????????. ????? ????? ????? ????????. ?????????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ????????????. ???????? ??????? ??????????? ????? ?????: ???????? ??????? ????? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????? ?Œ??????? ?????? ????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ??????????? ????????. ????? ???????: ??????? ? ??????? ??????? ??????? ????????. ?????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ????????? ??? ????? ???? ???????????? ????????? # ??????????? ?????? ??? ? ?????? ???????? ‘?? ??? ??????? ??? ??????? ?????????? ?????? ???????? ??? ????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ? ?????? ???????? ????? ??? ?????????? ????? ???? ????? ????????? ?????????????? ???? ?????? ????? ??? ??????. ?????? #: ??? ??????? ???? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ?‘?????????? ??????? ???????????? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ?‘?????????? ?????? ??????? ???????? ????. ????????? ???? ??????? ??????? ??????????? ????????? ???????????? ??????? ?‘??????????. ??????? #: ????? ?‘??????? ??????? ??? ??????? ???? ????? ??????????: ??????? ????????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ‘??[. ????? ??? ???? ???? ?????? ?????? ?? ??? ??? ??????.????: »?????« ?? ?????? ?????? ?? ????? ?????? .
?»?‘????????« ????? ???? ??? ?‘???? ??‘??? ?? ?‘??: ?? ????? ????? ????.?»?‘???????« ????? ??????? ???? ???? ???????: ??? ???? ???

?‘?????.?»?‘????« ????? ???? ??? ???????? ?????? ??? ?? ??? ???????? ???? ??? ????? ‘??? ??? ??????.?»????? ???????« ????????.?»?‘???« ?‘???.?»?????????« ??????.?»????????« ?????? ?????? ???? ????? ?? ????? .

1. (5314)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Allah Teala hazretleri'nin (Tebük Seferi'nden geri kalmaları sebebiyle) tevbelerini kabul edip affettiği üç kişiden biri olan Hilal İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) geldi. (Anlattığına göre) tarlasından evine yatsı vaktinde dönmüştü. Hanımının yanında bir adam buldu. Manzarayı gözleriyle görmüş, kulaklarıyla işitmişti. Sabah oluncaya kadar adamı ürkütüp telaşlandırmadı. Sabah olunca doğru Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gitti.
"Ey Allah'ın Resulü dedi, ben aileme geceleyin dönmüştüm, yanlarında bir adam buldum. Üstelik gözlerimle gördüm, kulaklarımla işittim."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) getirdiği bu haberden hoşlanmadı, adama karşı sert davrandı. Bunun üzerine:
"Kendi hanımlarına zina isnad eden, ancak, kendisinden başka şahidi bulunmayan kimse ise, doğru söylediğine dair Allah adına yemin ederek dört defa şahitlik eder. Beşinci şahitliğinde ise, eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ister. Kadının Allah adına yemin ederek kocasının yalan söylediğine dair dört defa şahidlik etmesi ve beşinci şahitliğinde, eğer kocası doğru söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını istemesi, onun hakkındaki cezayı kaldırır" (Nur 6-9) mealindeki ayet nazil oldu. Vahiy hali Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üzerinden kalkınca:
"Ey Hilal, müjde! Allah senin için bir kurtuluş ve kurtuluş yolu gösterdi" buyurdular. Hilal:
"Ben Rabbim Teala hazretleri'nden bunu ümid ediyordum!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kadına adam gönderin gelsin!" emretti. Kadın geldi. Ayet-i kerimeyi Resulullah ona okudu. İkisine de meselenin ciddiyetini hatırlattı ve ahiret azabının dünyadaki azabtan daha şidetli olacağını haber verdi. Bunun üzerine Hilal:
"Vallahi kadın hakkında doğruyu söyledim!" dedi. Kadın da:
"Hayır yalan söyledin!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Aranızda lanetleşin!" emretti. Hilal'e: "Şehadet getir!" dendi. O da doğru söylediğine dair dört kere Allah'a şehadet etti. Beşinci sefer olunca kendisine:
"Ey Hilal, Allah'tan kork, zira dünya azabı ahiret azabından pek hafiftir, senin bu yaptığın, üzerine azabı vacib kılmaktadır!" dendi. O yine:
"Allah'a yemin olsun, ona iftira ediyorum diye bana celde yapılmadığı gibi, Allah da onun sebebiyle bana azab vermeyecektir!" dedi ve "Eğer yalancı ise, Allah'ın laneti üzerine olsun!" diye beşinci kere şehadette bulundu.
Sonra kadına: "Şehadet getir!" dendi. Kadın da: "Hilal yalancıdır" diye dört kere Allah'a şehadette bulundu. Beşinci şehadete sıra gelince, kadına:
"Allah'tan kork, zira dünyadaki azab ahiret azabından hafiftir. Bu yaptığın, üzerine azabı vacib kılmaktadır!" dendi. Kadıncağız bir müddet durakladı: Sonra:
"Kavmimi, geri kalan zamanlarda rezil rüsvay edemem!" dedi ve beşinci defa: "Hilal doğru söyledi ise Allah'ın gazabı üzerime olsun!" diye şehadette bulundu.
Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm aralarını ayırdı. Kadının çocuğunun babasının adıyla çağrılmamasına, kadına zina isnad edilmesine, çocuğa da veled-i zina denmememesine, kim kadına veya çocuğa böyle bir isnadda bulunacak olursa hadd-i kazfe maruz kalacağına hükmetti. Keza bunlar ne boşanma ne de ölüm sebebiyle ayrılmadıkları için Hilal üzerinde, ne kadın için mesken ne de çocuk için nafaka mesuliyeti olmadığına hükmetti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer kadın kızılımsı, kabaları etsiz, sivri omuzlu, iki kabası sivri, bacakları ince bir çocuk dünyaya getirirse, bu çocuk Hilal'dendir. Eğer esmer, kısa saçı, iri yapılı, iri bacaklı, iri kabalı bir çocuk dünyaya getirirse bu çocuk, zina nisbet edilen şahsa aittir" buyurdular. Gerçekten kadın esmer renkli, kısa saçlı, iri yapılı, iri bacaklı, iri kabalı bir çocuk doğurdu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer (şehadetlerle yapılan) yeminler olmasaydı benimle o kadın arasında mesele olacaktı" buyurdular. İkrime der ki: "Kadının çocuğu bundan sonra Mudar üzerine emîr oldu, tesmiyede babasına nisbet edilmezdi.
Hadisi Ebu Davud bu metnin aynısıyla rivayet etti. Kütüb-i Sitte, İbnu Ömer'den bu manada rivayette bulundular." [Buhârî, Talak 28, Şehâdât 21, Tefsir, Nur 3; Ebu Davud, Talak 27, (2254, 2255, 2256); Tirmizî, Tefsir Nur, (3178).][2]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında cereyan eden bir lian hadisesini nakletmektedir. Hadisten anlaşılacağı üzere:
* Mülâane ile boşanan kadına zina nisbet edilemez. Zina nisbet eden, "zaniye" diyen kimseye hadd-i kazf tatbik edilir. Böyle bir kadından doğan çocuğa da veled-i zina denemez. Çünkü, kocanın yeminiyle suç tam olarak sübut bulmuş değildir. Öyle ise burada aslolan "harama düşmemiş olduğu"dur. Sadece lian ile, kadın iffetten çıkmış olmaz. Irzlar, yakin hasıl olmadıkça ayb'a karşı korunmuştur.
* Mülâane ile ayrılmalarda ayrılış boşanma değil, nikahın feshidir. Şafiiye göre, erkek kadına karşı nafaka ve meskenle mükellef olmaz. Ebu Hanife ve Muhammed İbnu'l-Hasan: "Bâin bir boşamadır, iddet boyunca kadın nafaka ve süknâ hakkına sahiptir" demişlerdir.
* Lian yemindir diyenlere bu hadiste delil mevcuttur. İmam Şafii ve cumhur bu görüştedirler. Ebu Hanife, Malik ve bir görüşünde Şafii rahimehümullah lian'ın yemin değil, şehadet olduğunu söylemişlerdir. Fethu'l-Bari'de başka yorumlar da kaydedilmiştir.[3]

?5315 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ?????????? ??????????? ???????? ???????[. ????? ???????.

2. (5315)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Üveymir el-Aclânî ile hanımı arasında lian uyguladı. Hanımı bu sırada hamile idi." [Nesâî, Talak 36, (6, 171).][4]

?5316 ?3? ??? ????? ??:]????? ??????? ?????? # ????? ????? ????? ??????????????? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ????. ??????: ??????? ????????[.

3. (5316)- Yine ona ait bir rivayette: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), birbirine lianda bulunan iki eşe lianlaşmayı teklif ettiği zaman beşinci yeminde, erkeğe elini ağzının üzerine koymasını emretti ve: "Bu (Allah'ın azabını) gerektiricidir!" buyurdu. [Nesâî, Talak 40, (6, 175).] [5]

İKİNCİ FASIL

ÇOCUGUN İLHAKI VE NESEB İDDİASI

?5317 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ???????????? ????????[. ????? ?????? ? ??? ????.»??????« ??????? ????? ?????? ?????: ?? ???? ?? ?? ??? ?????.???? ?????: ?? ?????? .

1. (5317)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Çocuk yatağa aittir. Zaniye de mahrumiyet vardır." [Buhârî, Hudud 23, Feraiz 18; Müslim, Rada 37, (1458); Tirmizî, Rada' 8, (1157); Nesâî, Talak 48, (6, 180).][6]

?5318 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ???????? ???? ???? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ???? ???????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????: ????? ???? ???? ?????? ???? ????. ??????? ?????? ???? ????????: ???? ???? ??????? ???????? ???? ?????? ???? ????????. ?????????? ??? ???????? #. ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ??????? ?????? ????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ??? ????????. ?????? ??????: ???? ?????? ???????? ????? ?????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????? # ??? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ???????: ???? ???? ??? ?????? ???? ???????? ???????? ??????????? ???????????? ????????. ????? ????? ?????????? ?????? ????????: ??????????? ?????? ????? ??? ???? ???????? ?????????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? #[. ????? ????? ? ??????? .

2. (5318)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Utbe İbnu Ebi Vakkas, kardeşi Sa'd'a: "Zem'a'nın cariyesinden doğan oğlan bendendir, onu sahiplen" diye vasiyet etmişti. Fetih yılında onu Sa'd yakalayıp: "Bu kardeşimin oğludur, kardeşim onu bana vasiyet etmişti!" dedi. Abd İbnu Zem'a da:
"O, benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur, onun yatağında doğmuştur!" dedi. Problemin halli için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a koştular. Sa'd (radıyallahu

anh):
"Ey Allah'ın Resulü! Bu kardeşimin oğludur. Kardeşim onun hakkında bana vasiyette bulundu. Hele onun benzerliğine de bakın!" dedi. Abd:
"O benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur. Babamın yatağında doğdu!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ondaki benzerliğe baktı Utbe'ye açık bir benzerlik gördü. Sonra:
"Bu sana aitir ey Abd İbnu Zem'a. Çocuk yatağa aittir, zani için de mahrumiyet vardır" buyurdu. Sonra da Sevde Bintu Zem'a'ya:
"Bun(u kardeşin bilme, ihtiyat et, ona karşı) tesettür et!" emretti. Bu emri, onun Utbe'ye olan benzerliği sebebiyle vermişti.
O, kadını Allah'a kavuşuncaya kadar göremedi. Sevde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesi idi."[Buhârî, Vesaya 4, Büyû 3, 100, Husumat 6, Itk 8, Feraiz 18, 28, Hudud 23, Ahkam 29; Müslim, Rada 36, (1457); Muvatta, Akdiye 20, (2, 739); Ebu Davud, Talak 34, (2273); Nesâî, Talak 48, 49, (6, 180, 181).][7]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen meselenin anlaşılması için önce Arapların bir cahiliye âdetinden bahsetmek gerekmektedir. Şarihlerin kaydettiğine göre cariyeler, efendilerine belli bir meblağ öderlerdi. Bunu kazanmak için zinaya bile tevessül edenler olurdu. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de, cariyelerin zinaya zorlanmaması emredilmiştir (Nur 33). Zinaya giden cariyelerin sahipleri de onlarla münasebet-i cinsiyede bulunurdu. Cariye doğum yapınca efendisi veya zina yaptığı kimse "çocuk bendendir" diye iddiada bulunabilirdi. Efendi, çocuk hakkında "bendendir", değildir" diye bir beyanda bulunmadan ölecek olursa, varislerinin dileğiyle çocuk cariye sahibine ilhak olunurdu. Ancak çocuk varis olamazdı. Mirasçı olabilmesi için miras taksiminden önce nesebi ilhak olması gerekli idi.
Efendi cariyesinden olan çocuğun nesebini reddederdi. Bu durumda çocuğun nesebi, efendiye ilhak olunmazdı.
2- Hadiste bahsi geçen Zem'a İbnu Kays, Ümmühatu'l-Mü'minîn'den olan Sevde (radıyallahu anhâ)'nin babasıdır. Zem'a'nın, cinsî münasebette bulunduğu bir cariyesi vardı. Bir ara gebe kalan cariyenin çocuğunu Sa'd İbnu Ebi Vakkas'ın kardeşi Utbe sahiplenmiş, kardeşi Sa'd'a cariyeden doğacak çocuğun kendisine ait olduğunu, sahip çıkması gerektiğini vasiyet etmişti. Müşrik olarak ölen Utbe'nin kardeşi Sa'd, yapılan tenbihe uygun olarak, Zem'a'nın cariyesinden doğan oğlan çocuğunu sahiplenmek istemişti. Üstelik çocuk Utbe'ye benzerliğiyle dikkat çekiyordu. Ancak, Zem'a'nın oğlu Abd, Sa'd'a itiraz ederek çocuğun babası Zem'a'ya ait olduğunu söyler. Aralarındaki ihtilafı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arzederler. Çocuk kimin yatağında doğdu ise, yatak sahibine ait olacağı kaidesini vazederek benzerlik veya kuru iddia gibi sebeplerle çocuğa sahip olunamayacağını belirtir.
3- Rivayette çocuk yatağa aittir denirken, "zaniye de mahrumiyet vardır" buyrulmuştur. Hadiste geçen ve mahrumiyet diye tercüme ettiğimiz hacer kelimesinin taş manasını esas alan bazı alimler: "Zaniye de taşlama (recm) cezası vardır" şeklinde anlamışlardır. Ancak bu mana çok uygun bulunmamıştır. Çünkü her zani taşlanmaz. Recm cezası, birçok şartların tahakkukundan sonra verilmektedir. Öyleyse "zina edenin, doğacak çocuk üzerinde bir hakkı yoktur, neseb, maliyiket vs. iddia edemez" manasında "...mahrumdur" demiştir.[8]
4- Hadisten Çıkan Bazı Hükümler:
* Erkek, karısını, kadının kardeşine görünmekten men edebilir.
* Bir adamla zina eden kadın, o adamın oğullarına haram olur. Bu hükmü beyan eden Ebu Hanife, hadiste geçen "Ondan kaç ey Sevde!" ibaresiyle istidlal etmiştir. Ancak İmam Malik, Şafii ve Ebu Sevr haram olmadığı kanaatindedir. Onlarca kaçgöç emri vacib ifade etmez, tenzihîdir.
* Neseb meselesinde hüküm, zahire göre verilir. Benzerlik ve iddia gibi şeylerle neseb sübut bulmaz. Nitekim hadiste Resulullah yatağı esas almış, benzerliğe itibar etmemiştir. Fakat bu zahire göre verilen hüküm, batinen de o meseleyi helal kılmaz. Bu sebeple Resulullah, Sevde'ye -zahirde kardeşi olmasına rağmen- o çocuktan kaçgöçte bulunmasını emretmiştir.
* "Çocuk yatağa aittir" ifadesinden hareket eden ulema, çocuğun nesebini babanın mücerred bir nehiy suretiyle reddedemeyeceğini belirtmiştir. Çünkü yatak, doğacak çocuğa, anne ve babadan neseb hakkı getirmektedir. Anne ve baba, lian vs. ile, onun bu hakkını iptal edemezler, kendi çocukları olmaktan çıkaramazlar.[9]

?5319 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????????? # ??????: ??? ??????? ??????? ?????? ??? ????? ???????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ????????? ???? ?? ?“????????? ??????. ?????: ???? ???? ???? ?????? ?????: ??????. ??????: ??? ??????????? ?????: ???????. ?????: ???? ????? ???? ???????? ?????: ??????. ?????: ??? ?????? ?????: ????????? ???????? ??????. ?????? #: ??????? ??????? ???????? ??????[. ????? ?????? .

3. (5319)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Benim siyah bir çocuğum dünyaya geldi" dedi. Adam, ta'riz yoluyla çocuğu nefyetmeyi teklif ediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm, onun nefyedilmesine ruhsat vermedi.
"Senin bir deven var mı?" dedi. Adam: "Evet" deyince:
"Bunların renkleri nasıldır?" diye sordu. Adam: "Kırmızı!" dedi. Resulullah tekrar sordu:
"Bunlar arasında boz renkli var mı?"
"Evet!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Peki bu nereden (geldi)?" dedi. Adam:
"Belki bir damar çekmiştir" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Senin oğlun da bir damara çekmiştir!" buyurdular." [Buhârî, Talak 26, Hudud 41; Müslim, Lian 20, (1500); Ebu Davud, Talak 28, (2260, 2261, 2262); Tirmizî, Vela ve Hibe 4, (2129); Nesâî, Talak 46, (6, 178, 179).][10]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste ta'riz yoluyla çocuğunu nefyetmek isteyen kimseye karşı Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın davranışını görmekteyiz. Kendisi beyaz renkli olan bir bedevinin -ki ismi Damdam İbnu Katâde'dir- hanımı siyah renkli bir çocuk doğurunca, bunu hanımının bir başkasından peydahladığı vehmine düşerek çocuğu nefyetmek ister. Resulullah'a gelip çok sarih olmayan bir üslubla gayesini ifade eder. İşte bu dolaylı ifadeye ta'riz denmektedir. Ta'riz kelimesi dilimizde ta'rizde bulunmak şeklinde kullanılır. Aleyhissalâtu vesselâm develerden misal verip, bizzat adamı konuşturmak suretiyle, çocuğun uzakta kalan bir ceddine çekebileceğini, bu durumun tabii olduğunu ifade buyurur. Ta'riz üslubu bir meseleyi açık bir şekilde ifade etmediği için burada kazf mevzubahis olmamıştır. Bu sebeple Resulullah, bedevinin hanımı hakkındaki dolaylı ithamı karşısında kazf muamelesine veya liana başvurmamıştır. Bu sebeple ulema ta'rizin kazf sayılmayacağına, lian gerektirmeyeceğine hükmetmiştir. Sadece imam Malik, çok açık ifade ettiği takdirde ta'rizin hadd-i kazf ve lian gerektireceğine hükmetmiştir. İbnu Dakîku'l-İd, Malikîlere şöyle cevap verir: "Burada bedevi, fetva sorma durumundadır. Müsteftiye ne hadd ne de ta'zir gerekir."
İbnu Hacer bu meselede der ki: "Fetva sorma işi, soruş tarzına göre, hadd gerektirebilir. Şöyle ki: "Sözgelimi biri gelip şöyle sorabilir: "Bir kadının kocası beyaz olduğu halde, kadın siyah doğuracak olursa hüküm nedir?" Bu tarz suale bir şey terettüp etmez. Ama gelen adam: "Hanımım siyah bir çocuk doğurdu. Ben ise beyazım" derse, bu ta'riz olur. Eğer bu ifadesine "zina yaptı" ibaresini de eklerse, burada tasrih mevzubahis olur. Sadedinde olduğumuz hadiste ikinci tarz varid olmuştur." Hattâbî, "bu durumda adam "hanımın doğurduğu çocuk benden değil" diye tasrihte bulunsa da adama hadd-i kazf terettüp etmeyeceğini" söyler. Çünkü der, adamın, şüphe yoluyla kadına temas edilmiş olmayı veya imkan halinde çocuğu önceki kocadan doğurmuş olabileceğini kasdetmiş olması caizdir."
2- Hadis, meçhul olan bir şeyin anlaşılmasını kolaylaştırmak için teşbihte bulunmaya, malum şeylerden misal vermeye örnek vermektedir.
3- Keza hadiste, kıyasla amelin sıhhatine delil bulunmuştur.
4- Koca, sırf zandan hareket ederek, çocuğunu nefyedemez.
5- Çocuk, annesinin rengine muhalif doğsa bile, baba onu kendi nesebine ilhak etmek zorundadır. Şafiiler, "Koca, kadını itham etse ve itham ettiği kimsenin rengine uygun bir çocuk doğsa, -sahih görüşe göre- kocanın nefyi caiz olur demiştir. Hanbelîler de, bir karine olduğu takdirde çocuğun nefyini tecviz etmiştir.
6- Yatağın hükmü, benzerlikten hasıl olan muhalefetin hükmüne takdim edilir.
7- Neseb meselesinde ihtiyat edilir ve imkan nisbetinde bekası esas alınır, bu husutaki su-i zannın tahkikine gidilmez.
8- Kurtubi'ye göre, hadiste men-i teselsül var; hâdiseler hadis olmayan bir evvele dayanır.[11]

?5320 ?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ???:]????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ????????? ?? ??????????????. ?????? #: ? ??????? ?? ?“?????? ?????? ????? ?????????????? ????????? ?????????? ??????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

4. (5320)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam kalkarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Falan benim çocuğumdur. Cahiliye devrinde ben annesiyle zina yapmıştım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevapta bulundu:

"İslam'da (neseb) iddiası yok. Cahiliye işi bitti artık. Çocuk yatağa aittir, zaniye de mahrumiyet vardır!" [Ebu Davud, Talak 34, (2274).][12]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste reddedilen neseb iddiası, cahiliye devrinde rastlanan bir durumdu. Kişi, kendisini, hakiki babası ve hakiki aşiretinden başkasına nisbet ederdi. Resulullah, İslam'ın böylesi sahte intisabları haram ettiğini beyan etmiştir. Kişi, kimin yatağında doğmuşsa nesebi onadır, kendini bir başkasına nisbet edemez.
2- "Zaniye mahrumiyet vardır" sözü zani mezhep hakkı iddia edemez demektir. Hadiste geçen hacer taş manasına geldiği için bazı fakihler "zaniye de taşla öldürülmek vardır" şeklinde anlamıştır. Ancak her zaninin cezası "taş" olmadığı için bu ikinci te'vil zayıf bulunmuş, öncekinin asıl olduğu çoğunlukla kabul edilmiştir.[13]

*** KÂFE**

?5321 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ????????? ????????. ??????: ????? ????? ?????????? ?????????????????? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????. ??????: ????
????? ?‘??????? ??????? ???? ??????[. ????? ??????.??? ??? ????: ??? ??? ????: ??? ????? ???? ???? ?????? ??? ?????? ???? ???? ???? ?? ?????.»?‘??????« ?????? ??????.?»??????« ?? ???? ??? ??? ????? ???????? ????? ?????? ?? ??????? .

1. (5321)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) yanıma mesrur olarak girdi, yüzünün çizgileri parlıyordu.
"Hani, Mücezziz el-Müdlici var ya, az önce, Zeyd İbnu Harise ve Üsame İbnu Zeyd'e baktı da: "Şu ayaklar var ya (aralarında öyle benziyorlar ki) sanki birbirlerinden hasıllar" dedi" buyurdular." [Buhârî, Fezailu'l-Ashab 17, Menakıb 23; Feraiz 31; Müslim, Rada 38, (1459); Ebu Davud, Talak 31, (226), 22687; Tirmizî, Vela ve'l-Hibe 5, (2130); Nesâî, Talak 51, (6, 184).][14]

AÇIKLAMA:

1- Kâfe, kâif'in cem'idir. Kâif benzerlikleri bilen, iz takip edip, izleri ayıran, teşhis eden kimsedir. Kâiflik Araplarda cari bir âdetti. Hz. Ömer'in de kâif olduğu rivayet edilmiştir. İz takibi ile, benzerliklerle meşgul olup yorum yapma işine kıyafet denir. Bu sahada yazılan eserlere Osmanlılar döneminde kıyafetname denmiştir.
2- Mücezziz el-Müdlici kâifti. Cahiliye devrinde savaşlarda esir ettiği kimselerin alnını çizip salıverdiği için Mücezziz denmiştir.
3- Hadis, muhtelif şekillerde rivayet edilmiştir. Farklı rivayetlerin açıklamalarına göre, Üsame İbnu Zeyd koyu siyahi idi. Baba Zeyd ise pamuktan da beyazdı. Üsame'nin annesi Ümmü Eymen de siyahi idi. Üsame ile babası Zeyd arasındaki renk farklılığı sebebiyle bazı dedikodular vardı. Resulullah bu durumdan üzülmekteydi. Bir gün, Mücezziz el-Müdlici, Resulullah'ın yanına girer. O sırada Zeyd ve Üsame bir kadife örtü altında yatmaktaydılar. Örtü baş taraflarını örtse de ayakları açıktaydı. Mücezziz, onları tanımadan: "Bu ayaklar (renk farkına rağmen) birbirlerine çok benziyorlar. Sakın birbirlerinden hasıl olmasınlar?" diyerek aralarında kan karabeti bulunacağı hususunda kanaat beyan etti. O devirde sözlerine itibar edilen kâiflerden birinin bu teşhisi, Resulullah'ı ziyadesiyle memnun eder. Hadisin kaydedilen veçhinde bu memnuniyetin derecesi ifade edilmiş ise de, bir başka veçhi de burada kayda değer. Buna göre Resulullah Hz. Aişe'ye gelince: "el-Müdlici'nin Zeyd ve Üsame hakkında ne dediğini işitmedin mi? Onların ayaklarını (yan yana) görünce: "Bu ayakların bazısı diğer bazısından hasıl olmuştur" dedi" der.
4- Hadisten bazı faideler çıkarılmıştır:
* Bir kimsenin yüzü görülmeden hakkında şehadette bulunulabilir.
* Kişinin oğlu ile birlikte bir örtü altında yatması caizdir.
* Töhmet olmama halinde, şahidlik talep edilmeden şehadette bulunan kimsenin şehadeti kabul edilebilir.
* Hevadan selamet halinde, hakim, ihtilaflı meselede hak ortaya çıkınca sevinç izhar edebilir, caizdir.
* Kâiflerin beyanıyla amel edilebilir.[15]

?5322 ?2? ??? ?????????? ?? ???? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????????????? ?????? ?????????? ?? ?‘?????. ????? ???????: ??????? ?????? ?????? ????????. ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????????. ???????: ?????? ?????????? ????: ?????????? ?????? ???????????. ??????: ??? ?????????? ????? ????? ??????????? ??????: ??????????? ??????????. ????????: ????? ????? ??????? ????? ?????????????? ???????? ?????? ?? ????? ????????? ??? ???????????? ????? ??????? ????????? ??? ???? ?????????? ????? ????????? ????? ????????? ???????? ??????????? ????????? ??????????. ????? ???????? ?Œ???? ??? ?????? ???? ????????? ????? ????????? ??????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????: ????? ????????? ??????[. ????? ????.

2. (5322)- Süleyman İbnu Yesar anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), İslam döneminde neseb iddiasında bulunanları cahiliye doğumlulara ilhak ediyordu. (Bir gün) iki kişi geldi. Her ikisi de, bir kadının çocuğunun kendisine ait olduğunu iddia ediyordu. Hz. Ömer, bir kâif çağırdı. Kâif adamlara baktı. Sonra:
"Her ikisinin de çocukta iştirakleri var!" dedi. Hz. Ömer bu söz üzerine elindeki değneği kâife indirdi ve:
"Nereden biliyorsun?" dedi. Sonra kadını çağırıp:
"Bana haberini söyle!" emretti. Kadın, iki adamdan birini kastederek:
"Şu var ya, dedi ben ailemin devesini güderken bana gelirdi ve benden ayrılmazdı. O da ben de hamilelik başladı zannettik. Sonra o benden ayrıldı. Arkadan kan aktı (adet gördüm). Sonra da onun yerini diğeri aldı (bana temasta bulundu). Çocuğun hangisinden olduğunu bilmiyorum!" dedi. Kâif bu cevabı işitince tekbir getirdi. Hz. Ömer çocuğa dönerek:
"Hangisini dilersen onu vekil kıl!" dedi." [Muvatta, Akdiye 22, (2, 740).][16]

AÇIKLAMA:

Hadis, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, doğduğu yatak belli olmayan kimseler için neseb iddia eden çıktığı takdirde, bu iddiayı resmen ikrar edip neseb tescili yaptığını göstermektedir. Burada şu noktanın belirtilmesinde gerek var: Hz. Ömer'in bu tutumu cahiliye devrinden intikal eden nesebi belli olmayan çocuklar içindi. Cahiliye devrindeki pek çok doğumlar bu şekildeydi. İslam devrinde doğan çocuklara bunu yapmak mümkün değildir. Çünkü İslam, zina mahsulü doğumlara neseb tanımaz, böylesi çocukları "o çocuk bendendir!" iddiasında bulunanlara ilhak etmez.
el-Baci'ye göre, Hz. Ömer'in kâife vuruş sebebi, onun sözüne itibar etmemesi değil, insanın yaratılışında iki erkeğin suyunun birleşmeyeceği hususundaki kanaatidir. Zira, ayet-i kerime bu hususta açıktır: "Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık!" (Hucurat 13). Yani insanın yaratılışında iki erkek mevzubahis değildir, bir erkekle bir kadın mevzubahistir. Kâiflere itibar etmeyenlerin, Hz. Ömer'in vurmasını, onun sözüne değer vermemekle yorumladıklarını belirten el-Baci, bu görüşe katılmaz ve: "Hz. Ömer'in kâiflerin sözüne dayanarak verdiği hükümler, izah gerektirmeyecek kadar meşhur bir husustur" der ve ilave eder: "Görmez misin, bu rivayette de kâifin sözünü esas alarak, oğlana "Hangisini istersen onu vekil kıl!" diye hükmetmiştir."
İmam Malik de, bu durumda, büluğa erdiği zaman, dilediğini veli seçmede çocuğu muhayyer bırakmıştır. İbnu'l-Kasım, her ikisinin de velayetinin caiz olacağına, çocuğun, ikisine ait olacağına hükmetmiştir.[17]

?5323 ?3? ??? ??? ????? ??????? ???:]???????? ?????? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ??????: ????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ?? ?‘????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ???????[. ????? ??????? ???? ???? .

3. (5323)- Ebu Osman en-Nehdi anlatıyor: "Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh)'ı dinledim. Demişti ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İslam'da bir kimse asıl baba varken bir başkasının babası olduğunu söylerse ve bu iddiasını da o kimsenin babası olmadığını bilerek yaparsa, cennet ona haramdır." [Buhârî, Feraiz 29, Megazî 56; Müslim, İman 114, (63); Ebu Davud, Edeb 119, (5113).][18]

AÇIKLAMA:

Cahiliye devrinde, evlat edinme vardı. Bir kimse, birini evlat edinecek olsa, bu çocuk, hakiki evlad manasını, örfen, hukuken kazanırdı. İslam bunu ayet ve hadislerle

yasaklamış, intisabda kan bağını esas almıştır. Mesela bir ayet mealen şöyle: "Onları kendi babalarına nisbet edin. Allah katında doğru olan budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, zaten onlar sizin din kardeşlerinizdir ve dostlarınızdır. Bu hususta unutarak veya bilmeyerek yaptığınız hatadan dolayı sizin için bir günah yoktur; siz ancak kasten yaptıklarınızdan mesulsünüz" (Ahzab 5).
Bundan önceki ayet, daha sarih olarak evlatlıkların hakiki evlat kılınmadığını belirtmiştir: "Allah... evlatlıklarınızı, oğullarınız hükmünde kılmamıştır. Bunlar sizin ağzınızdaki manasız bir sözden ibarettir" (Ahzab 4).
Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, cahiliye örfünü devam ettirerek, bile bile kendini bir başkasına nisbet eden, yabancıyı baba gösteren bir kimsenin cennete giremeyeceğini belirtmektedir. Hadisin Buhari'de ve başka kaynaklarda yer alan diğer vecihlerinde bu davranış Allah'a küfür olarak ifade edilmiştir: ?????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???????? "Bu davranıştan zecreden hadisler çoktur. Birinde de şöyle buyrulmuştur: "Babalarınızdan nefret etmeyin. Bu Rabbinize karşı bir küfr(an-ı nimet)dir."
Hemen belirtelim ki, ulema, buradaki küfr ile ebedî cehennem gerektiren "hakiki küfr"ün kastedilmediğini, daha çok küfran-ı nimetin kastedildiğini belirtirler. Bazı şarihler de: "Bu davranışa "küfür" ıtlak olunmasının sebebi, Allah'a karşı bir kizb (yalan) olmasındandır. Zira bu sözüyle kul, sanki: "Allah beni falan kimsenin suyundan yaratmıştır ama bu böyle değildir. Çünkü O, beni başkasından yaratmıştır" demiş olmaktadır" diye yorumlamışlardır.
İbnu Battal, asıl babası herkesçe bilindiği halde, galat olarak bir başka kimseye nisbet edilmekle şöhret kazanmış kimselerin, bu ayet ve hadislerde ifade edilen vaide (yani tehdide) girmediklerini belirtir ve Mikdad İbnu'l-Esved'i misal verir. Cahiliye devrinde ayıplanmayan bu çeşit tesmiye sebebiyle, hakiki babasının ismi Amr İbnu Sa'lebe olan Mikdad, kendisini evlat edinmiş olan el-Esved İbnu Abdi Yegus'a nisbet edilmekle meşhur olmuş ve herkes onu Mikdad İbnu'l-Esved diye tanımıştır. Öyleyse onu bu meşhur nisbetiyle tesmiye, bir nevi tarif maksadına yönelmektedir. Nesebe nisbet gayesi gütmemektedir. Öyleyse bunda bir vebal ve bir günah mevzubahis değildir.
Yeri gelmişken şu hususu da belirtelim: Sahih hadislerde gelen "Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu kendi nefislerindendir", "Bir kavmin azadlısı kendilerindendir" gibi hadislerde ifade edilen nisbetteki murad şefkat, iyilik, sıla-i rahm ve yardımlaşmadır. Bu içtimâî vazifeler yönüyle yeğenler, azadlılar birbirlerinden sayılmış, aynı içtimâî bütünlüğün parçası ve devamı addedilmiştir. Zira insan gerçek şahsiyetini bulmada içtimâî çevreye muhtaçtır. Akrabalar, dostlar, aralarında şu veya bu şekilde hukuk teessüs etmiş kimseler insanın içtimâî çevrisini teşkil eder. Kaydettiğimiz son iki hadis ve benzerlerinde Aleyhissalâtu vesselâm bu beşerî ihtiyacı ifade buyurmuştur.[19]

?5324 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ????? ????????????: ??????? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ?? ??????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ???? ?????? ?'???????? ???Œ???????[. ????? ??? ???? ????????.

4. (5324)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mülâane (lanetleşerek boşanma) ayeti indiği zaman şöyle buyurdular:
"Hangi kadın, bir kavme, onlardan olmayanı dahil edecek olursa, hiç bir hususta Allah'la irtibatı kalmamıştır. Artık Allah onu asla cennete koymayacaktır. Hangi erkek de göre göre evladını inkar ederse, Allah kıyamet günü onunla kendi arasına perde koyar ve herifi öncekilerin ve sonrakilerin önünde rezil rüsvay eder." [Ebu Davud, Talak 29, (2263); Nesâî, Talak 47, (6, 179).][20]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, bir başka erkekten gayr-ı meşru surette aldığı çocuğu kocasına nisbet etmek suretiyle, o aileye dahil eden kadını tehdid etmektedir. Bu kadın için Allah'tan hiçbir surette af, mağfiret, lütuf, ikram gelmeyeceği, o kadınla Allah arasında hiçbir Rabkul bağlantısının kalmayacağı, Cenab-ı Hakk'ın sanki "O bütün işlerinde artık Allah'tan beridir" demiş olduğunu belirtmektedir. İnanan kişi için bundan daha büyük hüsran olur mu? Önündeki ebed yolculuğunda O'nun rahmetinden mahrum kalmak ne demektir? Rabbimizden bu hallere düşürmemesini niyaz ederiz.
Resulullah, bu tehditten sonra onun tabii neticesini ifade buyurmuştur: "Allah onu asla cennete koymayacaktır."
2- Hadisin ikinci kısmında, bile bile evladını inkar eden babanın durumu mevzubahis edilmektedir: Allah'ın onunla kendisi arasında perde koyması yani ona hiçbir rahmet ulaştırmaması ve onu bütün insanların önünde rezil rüsvay etmesi.. Alimler, gerek ayet ve gerekse hadiste cehennemle tehdid edilerek yasaklanan amellerin haram olduğu hükmünü çıkarırlar. Öyleyse kadının aileye yabancıyı sokmak, erkeğin bile bile evladını inkar etmek suretiyle neseb meselesinde işledikleri cinayetler, din açısından son derece ciddi amelleri ifade etmektedir ki, basit bir yasaklama suretiyle değil, şiddetli zecri ifade eden ağır tehditlerle nazar-ı dikkate arzedilmiştir.
Münavi bu babta birçok hadisin geldiğini belirtir.
3- Hadiste baba için: "...oğluna bakar olduğu halde" ifadesiyle "kendi oğlu olduğunu bildiği halde" denmek istenmiştir. Bu ifadeyi "göre göre" diye çevirdik.[21]

?5325 ?5? ??? ??????? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ???:]????
??????? ?????? # ???? ????? ??????????? ??????????? ?????? ????? ?????? ??????? ???? ????????? ??????????? ?????? ???? ????? ???? ????? ???? ???? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ?????????? ??????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????????? ??? ???????? ???? ????? ?????? ????? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ???? ????? ???? ??????????? ??? ???? ??????? ??????? ????? ??????? ? ???????? ???? ??? ????????. ????? ????? ????? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ??? ?????[. ????? ??? ????.???: ???????: ??? ????? ???? ?? ??? ???? ???????? ??? ???? ??? ?????? ???? ??????. ???????? ??????: ?? ??? ???????? ??? ??? ???? ?????? ?? ?????? ???? ??? ??????? ? ????????? ???? ??? ???? ????? ????? ??? ????? ????? ????? ?????? ????????? ???? ?? # ?????? '??? ???? ?? ?????? ????? ?? ??????. ??? ??? ????? ??? ???? ????? ??? ???? ????? ?? ????? ??? ????? ?? ????? ????? ?? ???? ????????? ??? ??? ? ??? ???? ? ????? ????? ????? ???????? ???? ??????? ?? ????? ????? ??? ???????. ??? ???? ??????? ?? ???? ??? ??? ???? ???????? ?????? ??? ???? ?? ?????? ?? ????? ????? ??? ??? ?? ????? ??? ??? ???? ?? ????? ?? ??????? ????? ?? ???? ??? ?'?? ????? ??? ????? ???? ???? ??? ???? ?????? ???????? ??? ???? .

5. (5325)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) varisler tarafından babaya nisbeti talep edilip de, (hayatında inkar etmediği için) babanın ölümünden sonra nesebe dahil edilen bu çocuğun o babanın cima yaptığı gün mülkünde bulunan cariyelerden doğmuş olması halinde, varislere ilhak edilmesine; ancak çocuğa, bu ilhaktan önce taksim edilen mirastan herhangi bir payın geçmeyeceğine; fakat taksim edilmeyen mirastan pay alacağına; çocuğun kendisine nisbet edildiği baba, şayet ölmezden önce çocuğun kendisinden olduğunu inkar etmişse, bu çocuğun o babaya ilhak edilemeyeceğine; eğer çocuk mülkünde olmayan bir cariyeden veya kendisiyle zina yaptığı bir hür kadından ise, bu çocuğun da o babaya ilhak edilmeyeceğine ve o babaya varis olamayacağına, -hatta çocuk kendisine nisbet edilen şahsın bizzat kendisi, onun hür veya köle kadından edindiği veled-i zinası olduğunu itiraf etse bile- o çocuğun varis olamayacağına hükmetti." [Ebu Davud, Talak 30, (2265, 2266).][22]

AÇIKLAMA:

Hadisin tercümesini aslına muvafık surette yaptığımız için, mana biraz karışık ve hatta mübhem ise de, Hattâbi'den kaydedeceğimiz açıklama, hadiste ifade edilen hükümleri daha net olarak anlamamıza imkan verecektir. Der ki:
"Bu hükümler İslam'ın ilk başlarında cahiliye ile İslam'a geçiş döneminde vaki olmuştur. Hadis metninin zahirinde bazı tıkanıklık ve zorluklar var. Açıklaması şöyledir: "Cahiliye hakkında, Nur suresinin 33. ayetinde de temas edildiği üzere zina yaparak gelir sağlayan cariyeler vardı. Böylesi cariyelere efendileri de temasta bulunurlar, (neseb karışır endişesiyle) temastan kaçınmazlardı. Bu cariyelerden yani hem efendisinin, hem de zina suretiyle bir başkasının temasta bulunduğu cariyelerden biri bir çocuk dünyaya getirince, her iki şahıs da "çocuk benimdir" diye neseb iddiasında bulunacak olsalar, Resulullah çocuğun efendisine ait olacağına hükmetmiştir. Çünkü kadın, efendinin firaşıdır, tıpkı hür kadın gibi, çocuğun zaniye ait olması hadiste reddedilmiş olmaktadır.
Eğer zani, efendinin hayatta olduğu sıralarda bu iddiada bulunmuş olduğu halde, efendinin "çocuk bendendir" diye bir iddiası görülmediği ve zaniyi "çocuk senden değil" diye inkarı duyulmadığı takdirde, efendinin varisleri, efendinin ölümünden sonra çocuğu "babamızdan" diye kendi neseblerine ilhak etmek isteseler, ilhak edebilirler, bu durumda çocuk, babasına varis olamaz. Yani kendisini nesebe ilhak etmiş bulunan kardeşlerine, bu ilhaktan önce vaki olmuş bulunan miras taksiminde iştirak edemez. Eğer ilhak yoluyla sübut bulan nesebe kadar taksim edilmemiş mirasa yetişirse, bu mirasa kardeşlerine, diğerlerinden biri gibi eşit haklarla iştirak eder. Kardeşlerinden biri ölse, buna mirasın geçmesini engelleyen bir varis bırakmadı ise ona da varis olur. Eğer, kölenin efendisi çocuğun kendinden olduğunu inkar etmiş, çocuğun talibi olmamış ise bu çocuk, varis olamaz. Efendi sağlığında inkar ettiği takdirde, ölümünden sonra çocuğun varisleri de nesebe ilhak edemezler. Bu söylenenin benzeri, Abd İbnu Zem'a ve Sa'd İbnu Malik'in hikâyesinde geçmiştir. Bunlar İbnu Ümmi Zem'a hakkında iddiada bulunmuştur. Sa'd: "Kardeşimin oğludur, o bana onun kardeşimin olduğunu vasiyet etmiştir" demiş.

Abd İbnu Zem'a: "O kardeşimdir, babamın yatağında doğdu" demiştir. Meseleyi Resulullah: "Çocuk yatağa aittir" diyerek onun Zem'a'ya ait olduğuna hükmetmiştir." (Bu hâdise daha önce 5319 numarada geçti.)[23]

?5326 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ?????????? ?? ?"?????. ???? ?????? ?? ????????????? ?????? ?????? ??????????. ?????? ????? ?????? ???? ?????? ???????? ??? ?????? ??? ???????[. ????? ??? ????.»??????????« ????? ???"?????.?»????????? « ?????? ??????? ?? ?????? .

6. (5326)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İslam'da cariye ile zina yoktur. Kim cahiliyede cariye ile zina yapmış ise, (bundan hasıl olan çocuk) asabesine (efendisine=cariyenin efendisine) dahil olur. Kim, meşru nikahdan olmayan bir çocuğun kendine ait olduğunu iddia ederse, ona varis olamaz, kendisine de varis olunamaz." [Ebu Davud, Talak 30, (2264).][24]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen müsâat, en-Nihaye'ye göre, cariye ile yapılan zinadır. Müsâat, dilimizde mevcut olan ve çalışma manasına gelen sa'y ve mesai' den gelir. Cahiliye devrinde, cariyeler, efendilerine belirlenen bir meblağı ödemek zorunda idiler. Cariyeler bunu kazanabilmek için zinaya da yer verirlerdi. İşte cariyelerin bu maksadla yaptıkları zina, sa'y masdarının müfaale babıyla ifade edilirdi. Resulullah "İslam'da müsâat yok" demekle "cariyelerin zinaya teşviki", "onlarla zina yapmak yok" buyurmuş olmaktadır. Önceki hadisleri açıklama sadedinde temas edildiği üzere, Kur'an-ı Kerim'de (Nur 33) cahiliye devrindeki bu çirkin âdete temas edilmiş ve yasaklanmıştır. Öyleyse hiç kimse çıkıp da meşru nikah dışında kalan zina çeşitlerinden birine fetva veremez.
Hadisin devamında, cahiliye devrinde cereyan eden bu çeşit zinadan hasıl olan çocuğun neseb durumu beyan edilmektedir: Çocuk cariyeye ve dolayısıyla cariyenin efendisine aittir.
İster köle, ister hür kadından olsun, meşru nikahla hasıl olmayan çocuğun varis olamayacağı, çocuğa da varis olunamayacağı daha önce de ifade edildi.[25]

?5327 ?7? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ???? ????????? ??? ??????? ?????? # ??????: ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????????? ??????? ?? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?? ?????? ???????. ?????? ???????? ????????: ?????? ??????????? ?????? ?????????. ????? ????? ???????? ????????: ?????? ??????????? ?????? ?????????. ??????: ??????? ????????? ????????????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ???????????? ??????? ????????. ????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ??????????. ???????? ??????? ?????? # ????? ?????? ?????????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.»???????« ???? ??????? .

7. (5327)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yemen'den bir zat Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip:
"Üç kişi Hz. Ali'ye gelip, tek bir tuhur zamanı içerisinde cimada bulundukları bir kadından doğan bir çocuk hakkındaki ihtilaflarını arzettiler. Hz. Ali ikisine:
"Çocuk şu üçüncüye mübarek olsun!" dedi. Bunun üzerine diğer ikisi feveran ettiler (olmaz böyle hüküm diye çıkıştılar). Hz. Ali bunun üzerine:
"Siz, ihtilaflı ortaklarsınız. Ben aranızda kur'a çekeceğim. Kime çıkarsa çocuk onundur. Diğer iki arkadaşına da bir diyetin üçte ikisini ödeyecektir!" dedi ve aralarında kur'a çekti ve çocuk kime çıktı ise ona verdi.
(Adamın bu anlattıklarına) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), azı dişleri -veya kesici dişleri- görülünceye kadar güldü." [Ebu Davud, Talak 32, (2270); Nesâî, Talak 50, (6, 182, 184).][26]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, çocuğun birden fazla babaya nisbet edilip ilhak edilemeyeceğine delil olmaktadır. Ayrıca, çocuk meselesinde dahi kur'aya başvurabileceği anlaşılmaktadır. Esasen kur'a şeriatımızda birçok ihtilaflı meselelerde bir çözüm yolu olarak benimsenmiştir. Köle azadında iki ve daha fazla sayıda kimsenin bir şeyi eşit değerde beyyinelerle taleb etmeleri halinde, sefere çıkarken beraberine alacağı kadını tefrikte, mirasların taksim edilip hisselerin dağıtımında.. Bazı alimler bu söylenenlerin hepsinde kur'aya cevaz verirken bazıları bir kısmında tecviz etmiş, bazılarında etmemiştir. Kur'aya başvurma işine Kur'an-ı Kerim'de de örnek görülmektedir (Al-i İmran 44).
2- Üçte iki diyet demek, kıymetin üçte ikisi demektir. Bundan da maksad annenin kıymetidir. Çünkü, böylece anne temas ettiği günden itibaren kendisine (kur'a çıkana) intikal etmiş olmaktadır.
3- Bazı alimler, bu hadisin zahirini, çocuk ihtilaflarının çözümünde esas kabul etmiştir. İshak İbnu Rahuye bunlardandır. İmam Şafii de kavl-i kadiminde bu görüştedir. Bazıları da bunun mensuh olduğunu söylemiştir.[27]

?5328 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ???????? ????? ?????????? ????????? ???????? ?????? ?????????????? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????[. ????? ???? ???? ????.»?????« ??????? ?? ??????.?»??????« ??????? ?? ?????? .

8. (5328)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimse kendini azad edenlerin izni olmadan bir kavmi veli ittihaz ederse, Allah'ın, meleklerin [ve bütün insanların] laneti üzerine olsun. Allah ondan ne bir farz ne de bir nafile kabul eder." [Müslim, Itk 19, (1508); Ebu Davud, Edeb 119, (5114).][28]

AÇIKLAMA:

1- Azad edilen köle ile azad eden arasında, aynen neseb gibi muvalat denen bir bağ vardır. Bu bağ hukuki yükümlülük getirir. Köle ölse, eski efendisi veya varisleri ona varis olur. Köle, diyeti gerektiren bir cinayet işlese, eski efendileri ödenmesine iştirak ederler. Bu velayet hakkı satılamaz, devredilemez. Sadedinde olduğumuz hadiste bunu satacak olan azatlının maruz kalacağı akibet belirtilmektedir: Allah ve mahlukatın laneti.
Gerçi hadis "azad eden efendisinin izni"yle kayıtlıyor gözükmektedir. Yani eski efendisinden izin alarak, yeni bir muvalat akdi yaptığı takdirde bu, caiz gözükmektedir. Hadisi böyle anlayıp, velayetin satılabileceği söylenmiştir. Ancak cumhur hadisi böyle anlamamış, buradan mefhum-u muhalifle amel edilebilir hükmü çıkmaz demiştir. Bunlara göre Kur'an' da geçen: "Evlerinizdeki üvey kızlarınızla evlenmek de haram kılınmıştır" (Nisa 23) veya "Çocuklarınızı açlık sebebiyle öldürmeyin" (İsra 31) ayetlerinden de mefhum-u muhalifle amel hükmü çıkmaz. Yani, "Üvey kızlarınız evlerinizde değilse onlarla evlenebilirsiniz" veya "açlık korkusu yoksa çocuklarınızı öldürebilirsiniz" şeklindeki manayı muhalifle amel edilir manası çıkmaz. Şu halde, sadedinde olduğumuz hadisi de bu grupta mütalaa eden cumhur, hadisin manayı muhalifi muteber değildir, amel edilemez demiş ve velanın azad edenin izniyle başkasına devredilemeyeceğini söylemiştir.
2- Hadiste farz diye tercüme ettiğimiz adl kelimesi fidye diye anlaşılmıştır. Keza nafile diye tercüme ettiğimiz sarf kelimesi de tevbe diye de anlaşılmıştır. Şu halde velayı azad edenden başka birine devreden, satan bir kimsenin Allah ne farzını ne fidyesini ne nafilesini ne de tevbesini kabul etmeyecektir.[29]

?5329 ?9? ??? ???? ???????? ?? ????? ???:]?????????? ???? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????? ????????? ??? ????????? ????????: ????????? ????? ???????? ?????? ???????: ????????. ?????? ???? #: ????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ?????: ?????????? ????????? ??????????? ??? ????????. ??????? #: ????????? ????????? ????????? ??? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????? ????? ???: ??? ?????.

9. (5329)- Abdulhamid İbnu Ca'fer anlatıyor: "Babamın dedem Rafi' İbnu Sinan (radıyallahu anh)'dan anlattığına göre dedem Rafi' Müslüman olmuş, fakat hanımı Müslüman olmamakta direnmiş ve [(iş ayrılma noktasına gelince) kadın Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:] "Kızım benimdir, sütten de kesilmiştir" demiştir. Rafi' de: "Kızım benimdir" demiştir. [Resulullah Rafi'e: "Sen bir köşeye otur!]" kadına da: "Sen de bir köşeye otur!" der. Çocuğu da ikisinin arasına oturtur. Sonra kadına ve erkeğe: "Çocukları kendinize çağırın!" buyurur. Çağırırlar, Çocuk annesine meyleder. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allahım ona doğruyu göster!" diye dua eder. Bunun üzerine kız babasına yönelir. Baba böylece çocuğu alır." [Ebu Davud, Talak 26, (2244); Nesâî, Talak 52, (6, 185).][30]

AÇIKLAMA:

Hadis, boşanma halinde çocukların anne veya babadan hangisine verileceği hususuna temas etmektedir. Hattâbi der ki: "Bu hadiste, çocuk kâfirle Müslüman arasında ise Müslümanın çocuğa ehak olduğu beyan edilmektedir." Şafii de bu görüştedir. Ashab-ı rey ise: "Boşanan iki eşten zevce zımmıyye ise, anne çocuğa, bekar kaldıkça ehaktır. Bu hususta müslime veya zımmiyye arasında fark yoktur" demiştir.
Bu mevzu üzerine gelen bir kısım teferruat hidane ile ilgili bahiste geçti. [31]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/106.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/110-111.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/111.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/112.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/112.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/113.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/114.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/114-115.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/115-116.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/116.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/116-118.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/118.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/118.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/119.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/119-120.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/121.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/121-122.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/122.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/122-123.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/124.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/124.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/125-126.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/126-127.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/127.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/127-128.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/128-129.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/129.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/129.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/129-130.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/131.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

358) Ezandan Sonra Mescidden Çıkmanın Mekruh Oluşu (Ezan Okunduktan Sonra Bir Özür Olmadıkça Farz Namaz Kılınıncaya Kadar Mescidden Çıkmanın Mekruh Olduğu)

1789. Ebü'ş–Şa'sâ şöyle dedi:
Biz Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* ile birlikte mescidde oturuyorduk. O esnada müezzin ezan okudu. Bir adam kalkıp dışarıya doğru yürüdü. Ebû Hüreyre, o adamı mescidden çıkıncaya kadar gözüyle takip etti ve:
Bu adam, Ebü'l–Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isyan etti, dedi.[1]

* Bu hadisin müsned 5/337 şu şekilde geçtiğini görüyoruz: *"Herhangi biriniz namaz için kamet getirildiği zaman namazı kılmadan mescidden dışarıya çıkmasın."* Hastalık, zaruri ihtiyaç yoksa kametten sonra mescidden çıkmamak gerekir. Çıkan ve farz namazı kılmayan kimse peygamberimize itaat değil isyan etmiş olur. [2]

---

[1] Müslim, Mesâcid 258. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 42; Tirmizî, Salât 36; Nesâî, Ezân 40; İbni Mâce, Ezân 7.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 522.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Senedinde Kopukluk Bulunan Hadisler:

Senedinde kesinti bulunan hadis sened bakımından Hz. Peygamber'e ulaşmayan hadistir. Buna "Mürsel" veya "Münkatı"' hadis denir. Sahabe atlanıp, tâbiinden birisinin Hz. Peygamberden işitmiş gibi hadis rivayet etmesi gibi.
Ebû Hanife ve İmam Mâlik, mürsel hadisi kayıtsız şartsız kabul ederler. Onlar yalnız mürsel hadisi rivayet eden ravinin güvenilir olup olmamasına bakarlar.
İmam Şâfiî mürsel hadisi, bunu rivayet eden tâbiî, Medineli Sâid b. el-Müseyyeb ve Iraklı Hasan el-Basrî gibi meşhur ve bir çok sahabî ile görüşen bir tâbiî ise kabul eder. Ancak Şâfiî bunun için ayrıca mürsel hadisin şu dört şeyden biriyle desteklenmesini şart koşar.
I. Mürsel hadisi, senedinde kesinti olmayan ve anlamı aynı olan başka bir hadis desteklemelidir.
2. Mürsel hadisi, ilim adamlarının kabul ettiği başka bir mürsel hadis desteklemelidir.
3. Mürsel hadis, bazı sahabi sözüne uygun düşmelidir.
4. İlim ehli, mürsel hadisi kabul edip çoğu onunla fetvâ vermiş olmalıdır.
Şâfiî'ye göre, mürsel hadis, senedi kesintisiz olan bir hadisle çatışırsa bu sonuncusu tercih edilir.[1]

---

[1] Muhammed Ebû Zehra, Usulül-Fıkh, Dârul-Fıkhıl-Arabî tab'ı, 1377/1958 y.y., s. 111, 112; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/459.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BU SAFHANIN ZAMANI:

Hadîs târihini ana hatlarıyla dört safhaya ayırırken, kabaca her safhanın bir asra tekabül ettiğini söylemiştik. O sırada da belirtildiği üzere böyle bir zamanlama, mevzuun umumî hatlarıyla şematize edilmesinden ibârettir. Mutlak durumu ifâde etmez. Zira, yukarıda açıkladığımız mânâda tasnîf faaliyetlerini, ikinci asrın birinci çeyreğinden başlatmak bile mümkündür. Zira, ilk te'lîf edilen eserlerden sayılan Mecmû'ul-İmâm-ı Zeyd'de hadîsler, fıkıh bablarına göre tanzim edilmiş durumdadır. Daha önce de kaydettiğimiz gibi, eserin müellifin Zeyd İbnu Ali Zeynelâbidin İbni'l-Hüseyn İbni Ali İbni Ebi Tâlib'in vefat târihi 122/739'dur. Keza ilk musannaf eser veren kimseler oldukları kabul edilen Abdü'l-Melik İbnu Cüreye ve Sâd İbnu Ebî Arûbe, ikinci asrın birinci yarısına ait âlimlerdir. İbnu Cüreye'in vefatı 150/767, İbnu Ebî Arûbe'nin vefatı 156/772'dir.
Bu devre, en kıymetli eserlerini üçüncü asır içerisinde Kütüb-i Sitte ile vermiş olmakla beraber, yine râvilerden, seyahatlerle, derlemek suretiyle ortaya konan Taberânî'nin mu'cemleri örneğindeki bazı orijinal eserler göz önüne alınınca dördüncü hicrî asrın ortalarına kadar devam ettiği söylenebilir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/145-146.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Senedinde Kopukluk Bulunan Hadisler:

Senedinde kesinti bulunan hadis sened bakımından Hz. Peygamber'e ulaşmayan hadistir. Buna "Mürsel" veya "Münkatı"' hadis denir. Sahabe atlanıp, tâbiinden birisinin Hz. Peygamberden işitmiş gibi hadis rivayet etmesi gibi.
Ebû Hanife ve İmam Mâlik, mürsel hadisi kayıtsız şartsız kabul ederler. Onlar yalnız mürsel hadisi rivayet eden ravinin güvenilir olup olmamasına bakarlar.
İmam Şâfiî mürsel hadisi, bunu rivayet eden tâbiî, Medineli Sâid b. el-Müseyyeb ve Iraklı Hasan el-Basrî gibi meşhur ve bir çok sahabî ile görüşen bir tâbiî ise kabul eder. Ancak Şâfiî bunun için ayrıca mürsel hadisin şu dört şeyden biriyle desteklenmesini şart koşar.
I. Mürsel hadisi, senedinde kesinti olmayan ve anlamı aynı olan başka bir hadis desteklemelidir.
2. Mürsel hadisi, ilim adamlarının kabul ettiği başka bir mürsel hadis desteklemelidir.
3. Mürsel hadis, bazı sahabi sözüne uygun düşmelidir.
4. İlim ehli, mürsel hadisi kabul edip çoğu onunla fetvâ vermiş olmalıdır.
Şâfiî'ye göre, mürsel hadis, senedi kesintisiz olan bir hadisle çatışırsa bu sonuncusu tercih edilir.[1]

---

[1] Muhammed Ebû Zehra, Usulül-Fıkh, Dârul-Fıkhıl-Arabî tab'ı, 1377/1958 y.y., s. 111, 112; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/459.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah Teâlâ'nın Cennet Ehline Olan Nimeti

131) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen rivayette, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ: "Ben salih kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbin hatırından geçirmediği şeyleri (ikramları) hazırladım" diye buyurdu."[1]
v Buhârî de (3244) gelen başka bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ: "Ben salih kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbin hatırından geçirmediği şeyleri (ikramları) hazırladım." diye buyurdu." İstiyorsanız şu ayeti okuyun: "Gözleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez." (Secde: 32/17) Ayetin hepsi.
v Buhârî'de (4779) yine geçen başka bir rivayette şöyledir:
"Allah-u Tebâreke ve Teâlâ: "Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşerin hatırına getirmediği şeyleri (nimetleri) hazırladım" diye buyurdu." Ebû Hüreyre dedi ki:
"İsterseniz şu ayeti Kerime'yi okuyunuz: *"Gözleri aydınlatan nimetler gizlendiği hiçbir kimse bilmez."* (Secde: 32/17) ayetin hepsi.
v Yine Buhârî (4780) de geçen bir rivayet lafzı şöyle gelmiştir:
"Allahu Teâlâ: "Ben salih kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbin hatırından geçirmediği şeyleri hazırladım. Allah'ın sizlere (bu sözlerle) muttâli kıldığı şeylerden geç. Bir de bunlardan başka onun sizlere muttali kılmadığı şey vardır ki, o, en büyük olandır." diye buyurdu." Sonra da Nebî (s.a.s.) şu ayeti okudu: *"Gözleri nurlandıran ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez."* (Secde: 32/17) ayetin hepsi.
Hadiste geçen: *"mâutli'tum aleyhi"* kavline gelince bunun manası şudur: "Allah'ın (c.c.) sizlere (bu sözlerle) muttâli kıldığı şeylerden geç. Bir de bunlardan başka onun sizlere muttâli kılmadığı şey vardır ki o, en büyüktür. Allah en iyisini bilir.
v Müslim de (4/2824) geçen bir rivayet de şöyledir:
"Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Ben salih olan kullarıma gözün görmediği, kulağın işitmediği ve hiçbir Beşer kalbin hatırına gelmeyecek olan şeyleri (nimetleri) hazırladım. Allah'ın sizlere (bu sözlerle) muttâli kıldığı şeylerden geç. Bir de bunlardan ayrı olarak onun sizlere muttâli kılmadığı şey var ki o, en büyüktür."
Nebî (s.a.s.) sonra da şu ayeti okudu: *"Özleri nurlandıran ne nimetler (ikramlar) gizlendiğini hiçbir kimse bilmez."* (Secde: 32/17) Ayetin hepsi.
v Başka bir lafzı da (2824) şöyledir: Allah (c.c.) şöyle buyurdular: *"Ben salih kullarıma; hiçbir Beşer kalbin hatırından geçirmediği nimetleri hazırladım."*
Yüce Allah'ın ayetinde, doğrular mahiyette şöyle buyurulmuştur: *"Gözleri nurlandıran ne nimetler gizlendiğini hiç kimse bilmez."* (Secde: 32/17) Ayetin hepsi.
v Konu ile ilgili son bir hadiste İmam-ı Müslim'in "Sahih" eserinde (2825), Sehl bin Sad es-Sa'idiy (r.a.) hadisidir. Kendisi şöyle dedi: "Ben Resûlullah (s.a.s.)'in meclisinde bir defasında (oturur iken) cenneti vasfettiğine ve konuyu bitirdikten sonra da hadisin sonlarında şöyle buyurduğuna şahit oldum:
"Orada (cennette) hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir Beşer kalbin hatırından geçirmediği nimetleri hazırlamıştır." Sonra da Nebî (s.a.s.) şu ayeti Kerîmeyi okudu:
"Yanları yataklarından uzak kalır. Rablerinden korkarak ve ümit ederek dua ederler. Onlara vermiş olduğumuz rızktan da infak ederler. Onlara vermiş olduğumuz rızktan da infak ederler. Onlar o işlediklerine mükafat olarak gözleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez." (Secde: 32/16-17)

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye (7498) aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

LAKÎT BÖLÜMÜ

LAKÎT BÖLÜMÜ

?5330 ?1? ?? ??????? ??? ?????? ??????????:]?????? ?????? ?????????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???: ??????? ??????? ???????? ?????? ?????: ???? ??????????? ????????. ??? ???????? ???? ????? ????? ??????????? ??????: ??????????? ????????? ??????????? ???????? ???????????. ?????? ????????: ??? ?????? ?????????????? ?????? ?????? ???????. ?????? ??????: ????????? ????: ??????. ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ????.???? ????: »???????? ?????????????? ??????????? ???????????? ??????«. ????? ??????? ?? ????? ???.»????????« ????? ???? ????? ??? ??? ???? ?? ?‘?? ???? ?????.????? ????: »???? ?????????? ????????« ?? ??? ???? ???? ?????? ‘?? ????? ?? ???? ????? .

1. (5330)- Süneyn Ebu Cemile es-Sülemi'nin anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında atılmış bir çocuk bulunmuştur. (Hadiseyi işiten) Ömer yanına gelir ve onu görünce:
"Bu işte bir bit yeniği olabilir. Bu yavruyu niye aldın?" der. Süneyn de: "Bunu helake maruz buldum, o yüzden (kurtarmak için) aldım!" der. Ve Hz. Ömer'in tavrından kendisini itham ediyor anlar. Ancak (Ömer'in) arifi:
"Ey mü'minlerin emîri, bu salih bir kimsedir" (diyerek lehinde tezkiyede bulunur. Bunun üzerine) Hz. Ömer:
"Öyle mi?" der. Arif te'yiden: "Evet!" deyince Hz. Ömer: "Götür onu! O hürdür [velası sanadır] nafakası da bizim üzerimizedir!" der." [Muvatta, Akdiye 19, (2, 738).]
Rezin şu ilavede bulunmuştur: "Onun velası da Müslümanlara aittir, ona varis olurlar, hin-i hacette onun diyetini öderler." [Buhârî, bu ziyadeyi bir babta bab başlığı olarak senedsiz şekilde kaydetmiştir (Şehadat 16).][1]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Muvatta'daki aslında çocuğu bulan Süneyn, çocuğu Hz. Ömer'e götürür.
Bir rivayette Hz. Ömer'in Süneyn hakkındaki ithamkâr tavrı, çocuğun kendinin olması zannından ileri gelmektedir. Yani çocuk kendisinindir, fakat devletten buluntu nafakası almak maksadıyla bulunmuş çocuk olarak göstermiş olabilir zannına kapılır.
el-Bacî, bu ithamkâr tavrı, Hz. Ömer'in, bazı açıkgözlerin, devletten buluntu nafakası almak ve onların muvalatını elde etmek üzere, atılmamış olan çocukları da kapıp atılmış diye getirmeye kalkacaklarından korktuğu için ızhar etmiş olabileceğini söyler. İbnu Abdilberr de Hz. Ömer'in ithamkâr tavrının adamın, çocuğa veli olmak, ona tahsis edilecek parayı alıp istediği gibi kullanmak düşüncesiyle hareket etmiş zannına düşmesiyle izah eder. Hz. Ömer'in "adamı, kadınla zina yapıp, doğan çocuğa da buluntu süsü vermekle itham ettiğini" söyleyen de olmuştur. Ancak İbnu Hacer, bunun çok uzak bir ihtimal olduğunu söyler.
En doğrusu, Hz. Ömer'in buluntu çocuk hakkında bir tahkikatta bulunup rapor tutma prensibini tesis etmek gayesini güttüğünü söylemek olmalıdır. Nerede buldu, nasıl buldu, bulanın durumu nedir, çocuğa bakmaya ve terbiye etmeye ehil midir?
Hz. Ömer bu hususlarda gerekli bilgileri aldıktan sonra, çocuğu bulana teslim edip hukuki durumları esasa bağlar:
1) Nafaka devlete aittir.
2) Vela hakkı ona bakacak olana attir.
3) Buluntu çocuklar hürdür, köleleştirilemez, satılamaz. Hz. Ömer' in meseleye bir soruşturma sistemi vazetmeye çalıştığını, hadiseyi daha teferruatlı olarak aksettiren rivayetlerden de anlamaktayız. Zürkâni'nin kaydettiği bir veçhinde, çocuğu bulan kimsenin ankete verdiği cevap meyanında: "Zayi olmaya maruz bir çocuk bulmuştum. Almadığım takdirde, ziyan olmasından ve Allah'ın beni bundan sorumlu tutmasından korktum.." sözleri de yer alır.
2- İbnu Abdilberr, "Buluntu hür olduğu için, kimsenin onun üzerinde vela hakkı olmaması gerekir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm "Vela hakkı azad edene aittir" buyurmuştur" der imam Malik de: "Buluntu hürdür" velası Müslümanlar üzerinedir. Onlar ona varis olurlar ve diyetini öderler" demiştir. el-Baci der ki: "Hadis sahihtir. Ancak lafzı te'vile açıktır. Bulan kimse onun terbiyesini ve işlerini yürütmeyi üzerine almayı istemiş olabilir. Zira çocuğu bulan, buna bir başkasından ehaktır. Eğer biri çocuğu elinden alacak olsa, bulana iade edilir. Yeter ki terbiyesini yapacak güçte olsun. Bu iki kişi eşit güçte veya durumda olsalar yine bulan, alma hakkında önceliklidir. Ancak, bulanın yanında ziyana uğrayacağından korkulursa o zaman ikincisi almaya ehak olur. Fakat birincinin yanında çokça kalmış, zarar da görmemişse, yine haklılığını korumaya devam eder."
3- Arif, halkın ahvalini bilmekle vazifeli memurdur. Hin-i hacette, ilgili makamlara ve zatlara, insanlar hakkında bilgi verir. Hadiste, arif, kişinin yüzüne karşı senada bulunmaktadır. Aslında bu caiz değilse de "ihtiyaç halinde caiz olur" denmiştir.
Ayrıca, kişi hakkında tezkiye şehadetini burada tek kişi yapmıştır ve Hz. Ömer de bunu makbul addetmiştir. Ulema çoğunluk itibariyle bu hususta tek kişinin şehadetini yeterli görmüştür. Ancak Malikîler ve Şafiîler nezdinde müreccah olanı, şehadette olduğu gibi, tezkiye işinde de iki kişiyi şart koşmaktır. İmam Muhammed de bu görüştedir. Tahavi de bu görüşü benimsemiş ve hatta; "Rivayette, Hz. Ömer'in yanında ariften başka birinin bulunmadığı da sarih değildir" demiştir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/132-133.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/133-134.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

359) Özrü Olmaksızın Güzel Kokuyu Reddetmenin Mekruh Olduğu

1790. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Güzel bir koku ikram edilen kimse onu reddetmesin; çünkü onun taşınması kolay, kokusu güzeldir."[1]

1791. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* güzel kokuyu reddetmezdi.[2]

* Peygamberin her cins helal hediyeyi azlığına çokluğuna cins ve çeşidine bakmaksızın kabul ederlerdi. Koku da bunlardan biri olduğu için hiç reddetmemiş ve kabul etmiştir. Pek çok hadislerde erkeklerin kokusu açığa çıkan ve rengi gizli olmalı, kadının kullanacağı koku ise rengi açık olan fakat kokusu gizli olandır buyurulur. Bu konuda bkz. (Şemail-i Mühammediye 187-192. hadislerle Buhari III/133; Ebu Davud, IV/110; Nesai, VIII/189; Müsned, II/320; Nesai, VIII/61-62) [3]

---

[1] Müslim, Elfâz 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 6.
[2] Buhârî, Hibe 9, Libâs 80. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 37.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 522.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mâlikîlerin Âhad Haberi Delil Kabul Etmesi:

İmam Mâlik, senedi sahih olan haber-i vahidle amel etme konusunda, sadece bu hadisin Medinelilerin ameline uygun düşmesini şart koşar.
Örnek: Rivayete göre Hz. Peygamber; "Namazdan çıkmak istediğinde biri sağ tarafına, diğeri sol tarafına olmak üzere "es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah" diyerek selâm verirdi"[1] Fakat İmam Mâlik Medine uygulamasına dayanarak bir selâmla yetinmiş ve bu hadisle amel etmemiştir. Çünkü Medineliler sadece bir selâm vermekle yetiniyorlardı.
İmam Mâlik Medinelilerin amelini meşhur hadis derecesinde kabul etmiştir. Ona göre, Medinelilerin ameli Hz. Peygamber'e ulaşıncaya kadar bin kişinin bin kişiden rivayeti kuvvetindedir:
Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel de, sahih hadisin şartlarını taşıyan haber-i vahidi delil olarak kabul ederler.[2]

---

[1] Zeylaî, Nasbur-Râye: 1/430-433.
[2] bk. Ebû Zehra, a.g.e., s. 114,115 vd.; Zekiyüddin Şa'bân, a.g.e., s. 79 vd; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/459-460.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TASNÎF ÇEŞİTLERİ:

Muhaddisler, tasnîf safhasından itibâren, hadîsleri farklı şekillerde tasnîfe tâbi tutmuşlardır:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/146.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mâlikîlerin Âhad Haberi Delil Kabul Etmesi:

İmam Mâlik, senedi sahih olan haber-i vahidle amel etme konusunda, sadece bu hadisin Medinelilerin ameline uygun düşmesini şart koşar.
Örnek: Rivayete göre Hz. Peygamber; "Namazdan çıkmak istediğinde biri sağ tarafına, diğeri sol tarafına olmak üzere "es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah" diyerek selâm verirdi"[1] Fakat İmam Mâlik Medine uygulamasına dayanarak bir selâmla yetinmiş ve bu hadisle amel etmemiştir. Çünkü Medineliler sadece bir selâm vermekle yetiniyorlardı.
İmam Mâlik Medinelilerin amelini meşhur hadis derecesinde kabul etmiştir. Ona göre, Medinelilerin ameli Hz. Peygamber'e ulaşıncaya kadar bin kişinin bin kişiden rivayeti kuvvetindedir:
Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel de, sahih hadisin şartlarını taşıyan haber-i vahidi delil olarak kabul ederler.[2]

---

[1] Zeylaî, Nasbur-Râye: 1/430-433.
[2] bk. Ebû Zehra, a.g.e., s. 114,115 vd.; Zekiyüddin Şa'bân, a.g.e., s. 79 vd; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/459-460.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cennet Ehlinden Birinin Bir Şeyi Temenni Etmesi Üzerine Yüce Allah'ın Buna İcabet Etmesi

132) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen rivayette, Nebî (s.a.s.), bir gün sahra ehlinden (bir bedevi) nin de bulunduğu mecliste konuşuyordu. Şöyle buyurdu:
"Cennet ehlinden olan bir adam, rabbinden ekim (yapmak) için izin istedi. Allahu Teâlâ da:
"Sen zaten istediğin her şeyin içinde bulunmuyor musun?" diye sordu. Adam da:
"Evet, ama ben ekim işini seviyorum" diye cevap verir. Hemen acele acele tohumu attı ve göz açıp kapayıncaya kadar bu tohumlar bitip yeşermeye başladı. Hemen hasatlık oluverdi, toplanıldı, dağlar gibi oldu. Allahu Teâlâ da bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Al onu, Ey Âdemoğlu, seni hiçbir şey doğurmaz."
Bedevi olan o Arap da:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bu kimsenin ancak Kureyşlilerden ya da ensârdan birisinin olduğunu görürsün. Onlar ekim işiyle uğraşmaktadırlar. Bu ekim işiyle uğraşanlardan değiliz." dedi. Bu sözü üzerine Nebî (s.a.s.) güldü."[1]
Hadisteki faydalı açıklamalardan bir tanesi de şudur: Cennette istenilen bir şeyin, dünya konuları ile ilgili de olsa Cennette bunun mümkün olduğudur. Allah (c.c.) en iyi bilendir.
v Yine Buhârî'de (7519) geçen bir hadis lafzı da şöyledir:
"Nebî (s.a.s.) bir gün içinde Sahra ahalisinden (bir Bedevinin de) bulunduğu mecliste konuşuyordu. Şöyle buyurdu:
"Cennet ehlinden olan bir adam ekim yapmak için izin istedi. Allahu Teâlâ da:
"Sen zaten istediğin her şeyin içinde bulunmuyor musun?" diye sorar. O da:
"Elbette ki, ama ekimi seviyorum" diye cevap verir. Hemen acele acele tohumu attı ve göz açıp kapanıncaya kadar bunlar bitip yeşermeye başladı. Hemen hasatlık oluverdi, toplatıldı ve dağlar kadar oldu. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Haydi bunu al! Ey Âdemoğlu! Seni hiçbir şey doyurmaz" diye buyurdu.
Bedevi adam:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bu kimsenin ancak Kureyşliler ve ensârlılardan birisi olduğunu görürsün. Çünkü onlar ekim işiyle uğraşmaktadırlar. Ancak biz ekim işiyle uğraşmıyoruz" der. Bu sözü üzerine Resûlullah (s.a.s.) güldü."

***

---

[1] Buhârî (2348).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OYUN VE EĞLENCE BÖLÜMÜ
* MÜBAH OYUNLAR

OYUN VE EĞLENCE BÖLÜMÜ[1]

?5331 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ????? ???????? ????????? ???????? ?????. ??????: ???????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (5331)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir güvercinin peşine düşüp onunla eğlenen bir adam görmüştü. "Bir şeytan bir şeytaneyi takip ediyor!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 65, (4940); İbnu Mace, Edeb 44, (3765).][2]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), büyük adamın güvercinle eğlenmesini, boş, faidesiz ve malayani bulduğu için şeytana nisbet etmiştir; kendisine şeytan demiştir. Çünkü faidesiz bir meşguliyetle vakit geçirmektedir. Güvercine de şeytan demiştir. Zira adamı malayani bir meşguliyete çekmiştir, zikrullah, faydalı tefekkür ve müsmir bir iş gibi her çeşit faydalı amelden alıkoymuştur.
Nevevî der ki: "Yavru ve yumurta elde etmek veya yalnızlığa karşı ünsiyet bulmak veya mektup taşıtmak gibi maksadlarla güvercin beslemek caizdir. Hiçbir keraheti yoktur. Fakat uğur çıkarmak maksadıyla onunla meşguliyet ise, sahih görüşe göre mekruhtur. Buna bir de kumar ve benzeri haramlar inzimam ederse, o kimsenin şahidliği reddedilir."
İbnu Hacer gibi birkısım alimler, Enes'in küçük kardeşi Ebu Umayr' ın kuşla oynamış olmasına dair rivayetleri esas alarak, çocukların kuşla oynamasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir; yeter ki eziyet etmesinler ve atış talimlerinde hedef olarak kullanmasınlar.[3]

?5332 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ??????????? ?????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????? ???? ???????????« ???????? ????? ???? .

2. (5332)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (dövüştürmek için) hayvanların arasını kızıştırmayı yasakladı." [Ebu Davud, Cihad 56, (2562); Tirmizî, Cihad 30, (1708, 1709).][4]

AÇIKLAMA:

Araplar deve, keçi, horoz gibi birkısım hayvanları kızıştırarak dövüştürürlerdi. Resulullah bu hareketi, hayvanlara sırf eğlence için elem vermek ve onları boş yere yormaktan başka bir şey sağlamadığı için yasaklamıştır. Bu gibi meşguliyetler, hayvanlara verilen eziyetten başka, insanların zamanlarını da boşa harcamaktır. Halbuki insan, pek yüce maksadlarla yeryüzüne gönderilmiştir. Onun boşa geçireceği zaman yoktur. Hayatının her anından hesap verecektir. Bu sebeple hesabını vermekte zorluk çekeceği meşguliyetleri Resulullah'ın tecviz etmesi, hoş karşılaması mümkün değildir.[5]

?5333 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ??????????? ??????? ???? ???????? ??????[. ????? ???? ???????? ????????.»???????« ???? ???? ???? ??????? ?? ????? ????? .

3. (5333)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kendisinde ruh olan hiçbir canlıyı (atışlarınıza) hedef ittihaz etmeyin." [Müslim, Sayd 58, (1957); Tirmizî, Sayd 1, (1475); Nesâî, Dahaya 41, (7, 238, 239).][6]

?5334 ?4? ??? ???????? ?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ??????
??????: ? ??????????? ?????????????[. ????? ???????.»??????????? ???????????« ?? ??????? ?????? ????? .

4. (5334)- Abdullah İbnu Cafer İbni Ebi Talib (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir keçiyi hedef ittihaz ederek ok atmakta olan bir kalabalığa rastlamıştı. Bu halden hiç hoşlanmadı ve: "Hayvanlara eziyet vermeyin!" buyurdu." [Nesâî, Dahaya 42, (7, 239).][7]

?5335 ?5? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????????? ?????? ????? ??? ?????? ????? ??????? ?????? ???????????. ????????: ??? ????? ???? ????? ???????? ?????? ????? ??????????? ???????????[. ????? ???????.»??????« ????? .

5. (5335)- Şerid İbnu Süveyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kim bir kuşu boş yere sırf eğlence olsun diye öldürürse kıyamet günü, o kuş, sesini yükselterek Allah'a şöyle seslenir:
"Ey Rabbim! Falan beni boş yere öldürdü, bir menfaat için öldürmedi." [Nesâî, Dahaya 42, (7, 239).][8]

?5336 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ???????? ?????? ???? ??????????? ???????[. ????? ????.»???? ???????? ??? ??????« ?? ???? ?????? ????? ??? ????? .

6. (5336)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayvanlardan herhangisi olursa olsun, "sabran" öldürülmesini yasakladı." [Müslim, Sayd 60, (1959).][9]

AÇIKLAMA:

Sabran öldürme, hayvanı kasd-ı mahsusla bir yere bağlayarak atışa hedef yaparak öldürmektir. Binaenaleyh, canlı hayvan atış talimlerinde hedef olarak kullanılamaz. Bu hayvana eziyet olduğu gibi, hayvan etinin ziyan olmasına da sebep olmaktadır. Zira bazı hadisler, bu çeşit hedef yapılarak öldürülen hayvanın etinin yenilmesini yasaklamıştır. Gerçi ölmezden önce kesildiği takdirde yenebileceğini söyleyen alim de olmuştur. Ancak yemek için hayvan kesmenin hususi adabı var, o adaba uymak esastır. Canlı hayvanı bağlayıp atışlara hedef yapmak, insandaki merhamet duygularını da zayıflatacağından çok yönlü mahzurları vardır. Resulullah âlemlere rahmet olduğu için, her çeşit merhametsizliğe yasak koymuştur.[10]

?5337 ?7? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????????????? ??????????? ????? ?????? ?? ???? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

7. (5337)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim tavla oyunu oynarsa elini domuz kanına bulamış gibi olur." [Müslim, Şi'r 10, (2260); Ebu Davud, Edeb 64, (4939).][11]

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde "...elini domuzun etine ve kanına sokmuş gibidir" buyrulmuştur. Ulema bu teşbihten maksadın domuz etini yemekle bir kıyaslama yapmak olduğunu söyler. Yani "tavla zarını atmak, domuz eti yemek gibi haramdır" demek olmaktadır. Nitekim İmam Şafii ve cumhur bu hadise dayanarak tavlanın haram olduğuna hükmetmiştir. Satranç hakkında umumiyetle "haram değil" denmiştir. Hanefiler de bu görüşü benimser. Ancak mekruh olduğunda ihtilaf edilmez. İmam Malik ve Ahmed İbnu Hanbel satranca "haram" demiştir. Hatta Malik: "Satranç tavladan da beter ve hayır yapmaktan daha çok oyalayıcıdır" demiştir.[12]

?5338 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ???????? ??? ?????? ???????? ?? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???? ??????????? ????? ????????????? ???? ??????? ??????????? ????? ??????????[. ????? ???? .

8. (5338)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre: [Mahallesinde oturan bir ailede tavla bulunduğu haberi kendisine ulaşır. Bunun üzerine onlara:]
"Eğer tavlayı evinizden çıkarmazsanız ben sizi mahallemden çıkaracağım!" diye haber gönderir. Böylece onların tavla bulundurmalarını hoş karşılamadığını ifade eder." [Muvatta, Rü'ya 6, (2, 958).][13]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen dâr kelimesi, bazı kullanışlarda ev manasına gelir ise de, Arapların eski yerleşme sistemlerinde aynı akrabaların aynı avlu etrafında teşkil ettikleri, çoğu kere birbirine bitişik olarak inşa edilen meskenler topluluğuna denmektedir. Bugünkü manada mahalle kelimesini karşılamaz ise de, bu manada bir mesken grubunu ifade etmeye en yakın kelimemiz mahalle olduğu için böyle tercüme ettik.
2- Hadis, tavlaya "haram" diyen İmam Malik'in delillerinden biridir. "Hz. Aişe'nin tavrı, haram olduğundandır" denmiştir.[14]

*** MÜBAH OYUNLAR**

?5339 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ?????? # ??????? ?????????? ???????? ?????????????? ???? ??????? ?????? #. ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????[. ????? ??????? ???? ????.»??????????« ?????? ???????.?»??????????«: ?? ?????? ??????? ??? .

1. (5339)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bebeklerle oynardım. Arkadaşlarım (da oynamak için) yanıma gelirlerdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (eve gelince, utanarak) saklanırlardı. Ama Aleyhissalâtu vesselâm onları tekrar bana gönderirdi. Beraber oynamaya devam ederdik." [Buhârî, Edeb 81 Müslim, Fedailu's-Sahabe 81; (2440); Ebu Davud, Edeb 62, (4931, 4932).][15]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kız çocuklarının bebeklerle oynamasının caiz olduğuna delil kılınmıştır. Her çeşit put yasağından, bebekler istisna edilmiştir. Cumhurun görüşü budur. Kızlar için bebek ve benzeri oyuncakların satın alınması "küçüklüklerinden itibaren onların ev işlerine ve çocuk bakımına alıştırılmaları için" tecviz edilmiştir. İslam uleması, oyuncakların terbiyevi yönüne, Batılı terbiyecilerden çok önce dikkat çekmiş olmaktadırlar. Ancak şunu da belirtelim: Cumhurun tecvizine rağmen bazı fakihler bu ruhsatın mensuh olduğunu, dolayısıyla bebek ittihazının caiz olmadığını söylemiştir.[16]

?5340 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ????????? ?????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? # ??? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ??? ??????????? ??????????? ?????. ?????? #: ???????? ??? ??????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5340)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Habeşliler, harbeleriyle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında oynarken Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) içeri girdi. Hemen yere eğilip çakıl alarak onlara fırlattı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ömer! Bırak onları (oynasınlar). Zira onlar Benî Erfide'dirler" buyurdu." [Buhârî, Cihad 79; Müslim, Iydeyn 22, (893); Nesâî, Iydeyn 35, (3, 196).][17]

AÇIKLAMA:

1- Benî Erfide, Habeşlilerin lakabı veya ecdadlarının adı olduğu söylenmiştir. Habeşli manasına cins isim olduğu da söylenmiştir.
2- Alimler bu hadisten harbe hazırlayıcı mahiyetteki kılınçkalkan oyunlarını oynamanın cevazını istidlal etmişlerdir.[18]

?5341 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ??????? ?????? # ?????????? ?????????? ?????? ??????? ??? ?????????? ?????????? ?? ?????????? ????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ??????????? ???? ????????[. ????? ??????? ???????? .

3. (5341)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben mescidde oynayan Habeşlileri seyrederken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beni ridası ile örttüğünü hatırlıyorum. Bu hal ben seyretmekten usanıncaya kadar devam etti. Benim gibi, genç yaşında bir kızın eğlenceye ne kadar düşkün olacağını varın siz takdir edin." [Buhârî, Salat 69, Iydeyn 2, 3, 25, Cihad 81, Menakıb 15, Fezailu'l-Ashab 46, Nikah 82, 114; Müslim, Iydeyn 18, (892); Nesâî, Iydeyn 35, (3, 195).] [19]

?5342 ?4? ???????? ?? ???? ???? ????:]??????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ??????? ?????? # ?? ?????? ?????? ????????? # ???????? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ???????????[.

4. (5342)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor, Nesâî'de gelen bir başka rivayetinde şöyle demiştir: "Bir bayram günü Sudanlılar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına oynayarak geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm beni çağırdı. Resulullah'ın omuzunun üstünden onları seyrediyordum. Kendi arzumla ayrılıncaya kadar bakmaya devam ettim. (Resulullah seyretmemi kesmedi.)" [Nesâî, Iydeyn 34, (3, 195).][20]

?5343 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ??????? ?????? # ???????????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

5. (5343)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye (hicretle) geldiği zaman, onun gelişinden sevinç izharı olarak, Habeşliler harbeleriyle oynadılar." [Ebu Davud, Edeb 59, (4923).] [21]

---

[1] İslam'da oyun ve eğlencenin yeri hakkında, daha önce muhtelif vesilelerle açıklama yaptığımız için (8) burada, tekraren umumi açıklama yapmayacak, sadece Teysiru'l-Vüsul'de yer alan hadislerin tercüme ve gerekli açıklamalarına yer vereceğiz.
Genişçe bir açıklama 11. ciltte gelmiştir. (s. 217-221).
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/135.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/135-136.

[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/136.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/136.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/136.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/137-138.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/138.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/138.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/138-139.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/139.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/139.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/139-140.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/140.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/140.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/140.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/141.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/141.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

360) Kişiyi Yüzüne Karşı Övmek (Kendini Beğenmesinden Ve Benzeri Hallerinden Korkulan Kimseyi Yüzüne Karşı Övmenin Mekruhluğu, Bu Hususta Güvenilen Kimseyi Övmenin Câiz Olduğu)

1792. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın bir kişiyi övdüğünü ve övmede çok ileri gittiğini işitti. Bunun üzerine:
"Adamı mahvettiniz (veya adamın bel kemiğini kırdınız)" buyurdu.[1]

1793. Ebû Bekre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bir adamdan bahsedilmiş ve orada bulunan bir kişi o adamı aşırı şekilde övmüştü. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:
"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kopardın" buyurdu ve bu sözünü defalarca tekrarladı. Sonra da:
"Şayet biriniz mutlaka arkadaşını methedecekse, eğer söylediği gibi olduğuna da gerçekten inanıyorsa, zannederim o şöyle iyidir, böyle iyidir, desin. Esasen onu hesaba çekecek olan Allah'tır ve Allah'a karşı hiç kimse kesin olarak temize çıkarılamaz" buyurdu.[2]

* Müslümanın yüzüne karşı da övülebileceğini fakat yüzüne karşı övmek kişinin kendisini beğenmesine, kibirlenip gururlanıp şımarmasına ve fitneye düşmesine sebep olacaksa, o kimsenin yüzüne karşı övülmesi yasaklanmıştır. Takva sahibi aklı başında gurur, kibir ve şımarmasından endişe edilmeyen kimselerin övülmesinde sakınca görülmemiştir. Övme işi güzel hasletler, takva ve örnek şahsiyet oluşturma yönleridir. Değilse az bir dünya geçimliği için mal ve makam sahiplerinin övülmesi şiddetle yasaklanmıştır. Böylelerine dalkavuk, çığırtkan ve yağcı gibi adlar verilir. Bunlar toplumu baştan çıkarırlar, yasaklanan bu tiplerin yaptığı işlerdir.
Aşırı olarak ve yüzüne karşı övülen kimsenin belinin ve boynunun kopması demek; övgüye layık olmayan ve haddinden fazla övülen şahsın kendisini gerçekten öyle zannetme ve bu yüzden nefsini murakabe ve muhasebeden vazgeçip tevbeye yönelmeme tehlikesi vardır, bu da onun için bir ölümdür. [3]

1794. Hemmâm İbni Hâris'in Mikdâd *radıyallahu anh*'den rivâyet ettiğine göre, bir adam Osman *radıyallahu anh*'i övmeye başlayınca, Mikdâd da dizleri üstüne çökerek metheden kişinin yüzüne çakıl taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman ona:
– Ne yapıyorsun öyle? deyince Mikdâd:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: *"Meddahları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak serpiniz"* buyurdu, diye cevap verdi.[4]

* Dalkavuk ve yağcılara toprak serpmek bekledikleri dünyalığı elde edemeyeceklerine işarettir. Toprak serpme işi hem öven, hem de övülenin topraktan yaratıldığını, bu sebeple mütevazi olunması gerektiğini, kendilerini büyük görmemeleri icab ettiğini hatırlatma anlamında olduğu da söylenmiştir. [5]

---

[1] Buhârî, Şehâdât 17, Edeb 54; Müslim, Zühd 67.
[2] Buhârî, Şehâdât 16, Edeb 54; Müslim, Zühd 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 9; İbni Mâce, Edeb 36.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 523.
[4] Müslim, Zühd 69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 9; Tirmizî, Zühd 55; İbni Mâce, Edeb 36.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 523.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhaddîs, Fakîh Ve Usûlî'nin Sünnet Anlayışları

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu üç sınıf ulemânın bakış tarzı biraz farklı olduğu için sünnet anlayışları ve sünnet karşısındaki tavırları az çok farklı olagelmiştir. Şöyle ki:
Muhaddîsler Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ı öncelikle -kendisinde her hususta en iyi örneğin bulunduğu- hayat rehberi görürler. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, aleyhissalâtu vesselâm'ı en iyi örnek takdim ediyor:
"Allah'ın Resûlünde sizin için güzel bir örnek vardır." (Ahzab: 33/21). Muhaddislere göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bize rivayet edilen her şey: söz, fiil, takrir, şemâil, ahval, halkî veya hulkî sıfatlar, etvâr... sünnettir, rivâyet edilmelidir, korunmalıdır. Bu merviyyatın fikhî bir hükme delâlet etmesi de gerekmez. Keza bunların nübüvvetten sonraki döneme ait olması da gerekmez, binaenaleyh çocukluk devresiyle ilgili rivâyetler de sünnettir. Çünkü O (aleyhissalâtu vesselâm) ilâhî korunma altında idi.
Halbuki fakîhler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e öncelikle bir şeriat koyucu olarak bakarak, onun fiillerinin mutlaka şer'î bir hükme delâlet edeceğini kabul ederler. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fiil ve sözlerinden kulların fiillerine -farz, vâcib, haram, mübah v.s. nevinden- terettüp edecek ahkâm ararlar. Bu sebeple, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nübüvvetten önceki hayatıyla ilgili olan veya herhangi bir hükme delâlet etmeyen rivâyetlere fukahâ fazla itibar etmez, sünnet demez.
Sünnet tâbiri, fukahâ dilinde, bâzan "şer'î bir delil"le sâbit olan her şeye itlak olunur. Bu şer'î delil, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinden olabileceği gibi, Kur'ân'dan da olabilir, fukahânın içtihadından da olabilir. Sözgelimi abdest uzuvlarının belli bir sırayla yıkanması Kur'ân'la sâbit olduğu halde Hanefilerce "sünnet"tir, Şâfiî'lerce farzdır. Kurban kesmek ve bayram namazı kılmakla ilgili emir de böyle, Kur'ânî bir delille sabit olduğu halde fukahâ ıstılahında "sünnet" olarak ifade edilebiliyor. Keza Ashab tarafından yapılan bazı işlere de sünnet denmiştir: Mushaf'ın cem'i, ümmetin tek bir kıraate sevki, devlet divanlarının teşkîli, hadîslerin tedvîni v.s.
Bu geniş manadaki sünnet'in şümûlüne ilk üç asra mensûp selef'in tasvîbinden geçen her şeyi dahil etmek mümkündür. Nitekim Sünnet; "merfu", "mevkuf" ve "maktu" olmak üzere üçe ayrılmaktadır, izahı gelecek.
Usûl uleması'nın hadîs anlayışına gelince; usulcüler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biraz daha farklı bir nokta-i nazarla bakmışlardır. Onlar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kendisinden sonra, içtihâd yapacak müçtehidlere, bu işte yardımcı ve dayanak olacak kaideler koyan, insanlara hayat düsturlarını açıklayan bir müşerri' (şeriat koyucu) olarak baktılar. Bu sebeple bir ahkâm tesbit ve takrir eden kavl, fiil ve takrirlerine yöneldiler, onlara sünnet dediler.
Biz sünnet deyince, öncelikle muhaddislerin nokta-i nazarını benimsiyoruz. Bu nokta-i nazar daha şümullü daha geniştir. Bu nokta-i nazardır ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili olan ve fakat bir çoğunun herhangi bir fikhî ahkam göremediği tâli teferruatın bile "sünnet" diye derlenip muhafazasına sebep olmuş, böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la alâkalı çok daha zengin bir rivâyet hazînesi bize intikal etmiştir. Bu telakkînin ümmet-i merhûmeye bahşettiği zenginlik ve vesîle olduğu rahmetin ehemmiyetini anlamak için şunu bilmemiz yeterlidir: Bir sünnetten bir zamanda hiçbir hüküm çıkarılmadığı halde başka bir zamanda çıkarılabilir veya bazılarının ahkâm göremediği bir hadîsten diğer bazıları görebilir ve hem de pek çok ahkâm çıkarabilir. Bunun en güzel örneğini İbnu Hacer kaydeder. Ehemmiyetine binaen burada yer vereceğiz.
İbnu Hacer, Buhari'de geçen ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Enes (radıyallahu anh)'in ailesini zaman zaman ziyaret etmesiyle ilgili hadîsi şerh ederken mevzûmuzla ilgili çok kıymetli bir açıklama, ikna edici bir örnek sunar.
Şerhte açıklandığı üzere, zaman zaman Enes'in ailesini ziyaret eden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her defasında kırmızı başlı ve kırmızı gagalı bir kuşla oynar bulduğu Enes'in küçük kardeşini daha sonraki ziyaretlerinden birinde üzgün bulur ve kırmızı gagalı nugayr denen kuşunu da göremez. Bunun üzerine Fahr-ı âlem efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğun annesi Ümmü Süleym vâlidemizden (radıyallahu anha) sorar ve öğrenir ki, çocuğun nugayr adındaki kırmızı başlı ve kırmızı gagalı kuşu ölmüştür, bu sebeple çocuk üzgündür.
Her muhatabın seviyesine tenezzül buyuran Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Umayr diye daha önceden künyelenen (veya böyle isimlenmiş olan) sütten yenilerde kesilmiş çocuğa teselli için hitabederler:
"Ey Ebu Umayr Nugayr'a ne oldu?"
İbnu Hacer bu hadîste pek çok fevâid (çıkarılan hüküm) olduğunu, bunları açıklamak üzere İbnu'l-Kaas diye meşhur Ebu'l-Abbâs Ahmed İbnu Ebî Ahmed et-Taberî'nin müstakil bir cüz te'lif ettiğini belirttikten sonra, şu bilgiyi verir:
"İbnu'l-Kaas, kitabının başında açıklar ki, "Bazıları, ehl-i hadîs'i hiçbir fâidesi olmayan şeyleri rivâyet etmekle ayıplayıp, şu Ebu Umeyr hadîsi'ni misal verdiler." İbnu'l-Kaas, devamla: "Bunlar, şu hadîste mevcut olan pek çok fıkhı, güzel edeb örneklerini, altmışı aşan fâideyi anlamamış" deyip hadîsten çıkardığı hükümleri genişçe kaydeder."
İbnu Hacer eseri böylece tanıttıktan sonra ilave eder: "Ben eseri, onun demek istediğini gösterecek şekilde özetleyip, İbnu'l-Kaas'ın kitabında yer vermediği ve fakat ilavesi kolay bazı hükümleri de ekleyerek aşağıya kaydediyorum..."İbnu Hacer'in kaydettiklerinden birkaçı: "...İhvanları ziyâret; kadın genç olmadığı, fitneden de emîn olunduğu takdirde yabancı kadını ziyaret etmenin cevâzı; devlet reisinin râiyyetten sâdece bazılarını ziyaret etmesi, raiyyetten bazılarıyla görüşmesi (muhâlata), devlet reisinin tek başına yürümesi, çok ziyâretin sevgiyi azaltmadığı... çocuğun kuşla oynamasının cevâzı, ebeveynin küçük çocuğu oynaması caiz olan şeyle oynamaya terketmesinin cevâzı, çocuğun oynaması mübah olan şeye infâk etmenin cevâzı, kuşların kafes vs.'ye konmasının cevâzı... hayvana bile olsa ismi tasgîr'in konmasının cevâzı, küçük çocuğa hitâbedilmez diyenlerin aksine, çocuğa hitâbın caiz olması... insanlara, aklî seviyelerine uygun olarak hitabetmek.. ziyaretçinin evin her ferdi ile ilgilenmesinin cevâzı... Soran kişi, muhâtabının durumunu bilmekle berâber, hâlinden sormasının cevâzı- çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kuşun ölümünü öğrenmiş olduğu halde *"Nugayr'a ne oldu?"* diye sormuştur."
Yeri gelmişken belirtelim ki, Kettânî'nin et-Terâtîbu'l-İdâriye'de kaydettiğine göre, bu hadîsten ahkâm çıkarma işine başka eğilenler de olmuş, 250, 300 ve hatta 400 fevâid elde eden çıkmıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/493-496.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Ale'l-Ebvâb Tasnif:

Bu, hadîslerin fikhî bablara, yani, ifâde ettikleri mânâlara göre tasnifini ifâde eder. Yani, hadîsler, belli bir meseleyi açıklamak, o meseleye delil olmak üzere zikredilir. Bu gruba giren eserler bazı farklı hususiyetler taşıyan câmi'ler, sünen'ler, musannaflar olmak üzere başka çeşitlere ayrılır.
Hemen kaydedelim ki, tehzîb devrinde ortaya konacak olan müstedrek, müstahrec, zevâid ve cem' kitabları da muhteva olarak ale'l-ebvâb tertip sınıfına girer ise de "tasnîf devri mahsûlü" demek hatalı olur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/146.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhaddîs, Fakîh Ve Usûlî'nin Sünnet Anlayışları

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu üç sınıf ulemânın bakış tarzı biraz farklı olduğu için sünnet anlayışları ve sünnet karşısındaki tavırları az çok farklı olagelmiştir. Şöyle ki:
Muhaddîsler Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ı öncelikle -kendisinde her hususta en iyi örneğin bulunduğu- hayat rehberi görürler. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, aleyhissalâtu vesselâm'ı en iyi örnek takdim ediyor:
"Allah'ın Resûlünde sizin için güzel bir örnek vardır." (Ahzab: 33/21). Muhaddislere göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bize rivayet edilen her şey: söz, fiil, takrir, şemâil, ahval, halkî veya hulkî sıfatlar, etvâr... sünnettir, rivâyet edilmelidir, korunmalıdır. Bu merviyyatın fikhî bir hükme delâlet etmesi de gerekmez. Keza bunların nübüvvetten sonraki döneme ait olması da gerekmez, binaenaleyh çocukluk devresiyle ilgili rivâyetler de sünnettir. Çünkü O (aleyhissalâtu vesselâm) ilâhî korunma altında idi.
Halbuki fakîhler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e öncelikle bir şeriat koyucu olarak bakarak, onun fiillerinin mutlaka şer'î bir hükme delâlet edeceğini kabul ederler. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fiil ve sözlerinden kulların fiillerine -farz, vâcib, haram, mübah v.s. nevinden- terettüp edecek ahkâm ararlar. Bu sebeple, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nübüvvetten önceki hayatıyla ilgili olan veya herhangi bir hükme delâlet etmeyen rivâyetlere fukahâ fazla itibar etmez, sünnet demez.
Sünnet tâbiri, fukahâ dilinde, bâzan "şer'î bir delil"le sâbit olan her şeye itlak olunur. Bu şer'î delil, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinden olabileceği gibi, Kur'ân'dan da olabilir, fukahânın içtihadından da olabilir. Sözgelimi abdest uzuvlarının belli bir sırayla yıkanması Kur'ân'la sâbit olduğu halde Hanefilerce "sünnet"tir, Şâfiî'lerce farzdır. Kurban kesmek ve bayram namazı kılmakla ilgili emir de böyle, Kur'ânî bir delille sabit olduğu halde fukahâ ıstılahında "sünnet" olarak ifade edilebiliyor. Keza Ashab tarafından yapılan bazı işlere de sünnet denmiştir: Mushaf'ın cem'i, ümmetin tek bir kıraate sevki, devlet divanlarının teşkîli, hadîslerin tedvîni v.s.
Bu geniş manadaki sünnet'in şümûlüne ilk üç asra mensûp selef'in tasvîbinden geçen her şeyi dahil etmek mümkündür. Nitekim Sünnet; "merfu", "mevkuf" ve "maktu" olmak üzere üçe ayrılmaktadır, izahı gelecek.
Usûl uleması'nın hadîs anlayışına gelince; usulcüler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biraz daha farklı bir nokta-i nazarla bakmışlardır. Onlar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kendisinden sonra, içtihâd yapacak müçtehidlere, bu işte yardımcı ve dayanak olacak kaideler koyan, insanlara hayat düsturlarını açıklayan bir müşerri' (şeriat koyucu) olarak baktılar. Bu sebeple bir ahkâm tesbit ve takrir eden kavl, fiil ve takrirlerine yöneldiler, onlara sünnet dediler.
Biz sünnet deyince, öncelikle muhaddislerin nokta-i nazarını benimsiyoruz. Bu nokta-i nazar daha şümullü daha geniştir. Bu nokta-i nazardır ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili olan ve fakat bir çoğunun herhangi bir fikhî ahkam göremediği tâli teferruatın bile "sünnet" diye derlenip muhafazasına sebep olmuş, böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la alâkalı çok daha zengin bir rivâyet hazînesi bize intikal etmiştir. Bu telakkînin ümmet-i merhûmeye bahşettiği zenginlik ve vesîle olduğu rahmetin ehemmiyetini anlamak için şunu bilmemiz yeterlidir: Bir sünnetten bir zamanda hiçbir hüküm çıkarılmadığı halde başka bir zamanda çıkarılabilir veya bazılarının ahkâm göremediği bir hadîsten diğer bazıları görebilir ve hem de pek çok ahkâm çıkarabilir. Bunun en güzel örneğini İbnu Hacer kaydeder. Ehemmiyetine binaen burada yer vereceğiz.
İbnu Hacer, Buhari'de geçen ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Enes (radıyallahu anh)'in ailesini zaman zaman ziyaret etmesiyle ilgili hadîsi şerh ederken mevzûmuzla ilgili çok kıymetli bir açıklama, ikna edici bir örnek sunar.
Şerhte açıklandığı üzere, zaman zaman Enes'in ailesini ziyaret eden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her defasında kırmızı başlı ve kırmızı gagalı bir kuşla oynar bulduğu Enes'in küçük kardeşini daha sonraki ziyaretlerinden birinde üzgün bulur ve kırmızı gagalı nugayr denen kuşunu da göremez. Bunun üzerine Fahr-ı âlem efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğun annesi Ümmü Süleym vâlidemizden (radıyallahu anha) sorar ve öğrenir ki, çocuğun nugayr adındaki kırmızı başlı ve kırmızı gagalı kuşu ölmüştür, bu sebeple çocuk üzgündür.
Her muhatabın seviyesine tenezzül buyuran Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Umayr diye daha önceden künyelenen (veya böyle isimlenmiş olan) sütten yenilerde kesilmiş çocuğa teselli için hitabederler:
"Ey Ebu Umayr Nugayr'a ne oldu?"
İbnu Hacer bu hadîste pek çok fevâid (çıkarılan hüküm) olduğunu, bunları açıklamak üzere İbnu'l-Kaas diye meşhur Ebu'l-Abbâs Ahmed İbnu Ebî Ahmed et-Taberî'nin müstakil bir cüz te'lif ettiğini belirttikten sonra, şu bilgiyi verir:
"İbnu'l-Kaas, kitabının başında açıklar ki, "Bazıları, ehl-i hadîs'i hiçbir fâidesi olmayan şeyleri rivâyet etmekle ayıplayıp, şu Ebu Umeyr hadîsi'ni misal verdiler." İbnu'l-Kaas, devamla: "Bunlar, şu hadîste mevcut olan pek çok fıkhı, güzel edeb örneklerini, altmışı aşan fâideyi anlamamış" deyip hadîsten çıkardığı hükümleri genişçe kaydeder."
İbnu Hacer eseri böylece tanıttıktan sonra ilave eder: "Ben eseri, onun demek istediğini gösterecek şekilde özetleyip, İbnu'l-Kaas'ın kitabında yer vermediği ve fakat ilavesi kolay bazı hükümleri de ekleyerek aşağıya kaydediyorum..."İbnu Hacer'in kaydettiklerinden birkaçı: "...İhvanları ziyâret; kadın genç olmadığı, fitneden de emîn olunduğu takdirde yabancı kadını ziyaret etmenin cevâzı; devlet reisinin râiyyetten sâdece bazılarını ziyaret etmesi, raiyyetten bazılarıyla görüşmesi (muhâlata), devlet reisinin tek başına yürümesi, çok ziyâretin sevgiyi azaltmadığı... çocuğun kuşla oynamasının cevâzı, ebeveynin küçük çocuğu oynaması caiz olan şeyle oynamaya terketmesinin cevâzı, çocuğun oynaması mübah olan şeye infâk etmenin cevâzı, kuşların kafes vs.'ye konmasının cevâzı... hayvana bile olsa ismi tasgîr'in konmasının cevâzı, küçük çocuğa hitâbedilmez diyenlerin aksine, çocuğa hitâbın caiz olması... insanlara, aklî seviyelerine uygun olarak hitabetmek.. ziyaretçinin evin her ferdi ile ilgilenmesinin cevâzı... Soran kişi, muhâtabının durumunu bilmekle berâber, hâlinden sormasının cevâzı- çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kuşun ölümünü öğrenmiş olduğu halde *"Nugayr'a ne oldu?"* diye sormuştur."
Yeri gelmişken belirtelim ki, Kettânî'nin et-Terâtîbu'l-İdâriye'de kaydettiğine göre, bu hadîsten ahkâm çıkarma işine başka eğilenler de olmuş, 250, 300 ve hatta 400 fevâid elde eden çıkmıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/493-496.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ın (c.c.) Cennet Ehline Olan Rızası (Rıdvân'ı)

133) Ebû Said El-Hudri (r.a.) dan gelen rivayette Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Allahu Teâlâ cennet ehline:
"Ey Cennet ehli!" diye buyurur. Onlar da:
"Buyur ey Rabbimiz, emret emrine âmâdeyiz. Ey Rabbimiz?" derler. Allahu Azze ve Celle:
"Razı oldunuz mu?" diye buyurur. Onlar da:
"Niçin razı olmayalım ki, yaratıklarından kimseye vermediğin şeyleri bize verdin" derler. Allah (c.c.):
"Ben size bundan daha üstün olanını vereceğim" diye buyurur. Onlar da:
"Ey Rabbimiz! Bundan daha üstünü ne olabilir ki?" diye sorarlar. Allahu Teâlâ da:
"Size rıdvânımı (rızâmı) bahşediyorum. Bundan böyle artık ebediyen size kızmam" diye buyurur."[1]
v Yine Buhârî'de geçen lafizda (6549) şöyle geçmiştir:
"Allah-u Tebâreke ve Teâlâ cennet ehline:
"Ey Cennet ehli!" diye buyurur. Onlar da:
"Emret Ey Rabbimiz! Emrine âmâdeyiz." derler. Allahu Teâlâ:
"Razı oldunuz mu? diye buyurur. Onlar da:
"Niçin razı olmayalım ki, yaratıklarından kimseye vermediğin şeyleri bize verdin" derler.
Allahu Teâlâ:
"Ben size bundan daha üstün olanını vereceğim" diye buyurur. Onlar da:
"Ey Rabbimiz! Bundan daha üstünü ne olabilir ki?" diye sorarlar. Allah (c.c.) de:
"Sizlere rızamı bahşediyorum. Bundan sonra artık ebediyen size kızmam." diye buyurur.

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye (7518) aittir. Hadisin tamamını da Müslim (2829) rivayet etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

LANETLEME VE SÖVME BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
KÜFRÜN TEKFİR EDENE DÖNMESİ MESELESİ
RESULULLAH ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN LANET ETTİKLERİ

LANETLEME VE SÖVME BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Daha önce mükerrer olarak lanet, sebb, şetm gibi kelimeler geçti ve her seferinde gerekli açıklamalar yapıldı. Bu kelimeler, lügat olarak mana farklılıkları taşırlarsa da örfî kullanışta müteradif gibidirler. Biri diğerinin yerine kullanılır. Dilimizde kötü söz söylemek şeklinde vasat bir ibare o kelimelerin karşılığı olabilir.
Müteakiben kaydedilecek ilk hadisten itibaren görüleceği üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kötü sözlü olmayı mü'minlik vasfıyla bağdaştırmıyor. Mü'minin hangi çeşidi olursa olsun, kötü sözü ağzına almamasını emrediyor. Hayatının her anından, her anında yaptığı her fiilinden hesap vereceği bildirilen insanın ahirette hesabını zor vereceği amellerden olduğu için midir, kalplerde ve ruhlarda açtığı yaranın, kılıncınkinden, kurşununkinden daha derin olmasından mıdır, her ne ise "Allah'a ve ahirete inanan kimsenin hayır konuşması veya sükut etmesi" tavsiye edilmiştir hadislerde.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sadece insanlara karşı kötü sözlü olmayı yasaklamaz, hayvanlara ve eşyaya da kötü söz söylenmemesini, lanet edilmemesini emreder.[1]

?5344 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ??????????? ??????????? ??? ???????? ??? ???????? ??? ??????? [. ????? ???????.»???????????« ???? ???? ?? ????? ????? ???? ????? ???? ????? ?? ?????? ??? ????? ???.?»?????????« ????? ?? ?????.

1. (5344)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü''min ne ta'n edici, ne lanet edici, ne kaba ve çirkin sözlü, ne de hayasızdır." [Tirmizî, Birr 48, (1978).][2]

AÇIKLAMA:

1- Şarihler, mü'mine yakıştırılamayan bu vasıflara yer veren insanın tekfir edilmeyeceğini belirtirler. Bu maksatla mü'min kelimesini "kâmil mü'min" diye kayıtlarlar. Şu halde kötü söz sarfetme alışkanlığı olan insan imanını kaybetmez ise de imandaki kemali kaybeder. Mü'min kişinin, şahsî planda hadisi mutlak ifadesiyle anlayıp "ağzımdan çıkan kötü söz imanımı tehlikeye atıyor" diyerek kötü söz sarfetmekten kaçınması gerekir. Kulluk ve Fahr-ı Kâinat'a ümmetlik edebi bunu gerektirir. Fakat kötü söz sarfeden kimseleri tekfire yeltenmemek gerektiği de bilinmelidir.
2- Hadiste geçen kelimelerin hepsini kötü söz olarak anlamamız mümkün ise de, aralarında mana farklılıkları da var. Şöyle ki:
* Ta'n etmek: Ayıplamak, şerefini düşürmek, izzet-i nefsini kırıcı kusur izafe etmek demektir.
* Lanet etmek: "Allah'ın lanetine uğra", "lanet olsun", "mel'un" gibi tabirleri kullanmaktır. Allah'ın rahmetinden uzak olasın manasına gelir.
* Fahiş söz; kaba ve çirkin olan, kabalığı pek açık, söylenmesi çirkin olan sözdür, fuhşa müteallik müstehcen söz manasına da anlaşılabilir.
* Beziy; hayasız demektir. Zaten gerçek bir hayaya sahip olan insanın ağzından, önce vasfedilen kelamlar çıkmaz. en-Nihaye'nin açıklamasına göre beziy, lisanında fuhşiyat olan yani ağzı bozuk dediğimiz kimseye denmektedir.[3]

?5345 ??? ??? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ???????????? ???????? ??? ????????? ?????? ????????????[. ????? ???? ???? ???? .

2. (5345)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Laneti çok yapanlar kıyamet günü şefaatçi olamazlar, şehid de olamazlar." [Müslim, Birr 85, (2598); Ebu Davud, Edeb 53, (4907).] [4]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, kıyamet günü mü'minler muhtaç olanlara şefaatte bulunurlarken, dilinden laneti düşürmeyen kimselerin bu şerefe eremeyecekleri, dolayısıyla yakınlarına şefaat edemeyecekleri belirtilmektedir.
Lanetçi mü'minin şehid olamaması Nevevî tarafından üç ayrı manada izah edilmiştir:
1) En doğru ve en meşhur olanına göre: "Kıyamet günü diğer ümmetler üzerinde, peygamberlerin kendilerine Allah'ın risaletini tebliğ ettiklerine dair şehadette bulunamaz.
2) Dünyada şahidlik yapamazlar. Yani fiskları sebebiyle dünyada şahid olamazlar, şehadetleri kabul edilmez. Zira fasığın şehadeti merduddur.
3) Şehidlik nimetini tadamazlar. Yani Allah yolunda ölemezler.
"Şu da var ki, ayet ve hadislerde Allah'ın, Resulü'nün ve meleklerin lanetine müstehak oldukları belirtilenler var. Onlara lanet etmek bu yasağa girmez; zalimlere, Yahudi ve Hıristiyanlara, içkicilere, faiz yiyenlere... lanet gibi.[5]

?5346 ?3? ??? ???????? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ????????? ?????????? ?????? ??? ???????? ?????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (5346)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Birbirinize, Allah'ın laneti, Allah'ın gadabı ve cehennem temennisiyle bedduada bulunmayın." [Ebu Davud, Edeb 53, (4906); Tirmizî, Birr 48, (1977).][6]

?5347 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ??????? ??????! ?????? ?????? ???? ?????????????? ?????????????. ??????: ????? ??????? ???????? ???????? ??????? ???????? ????????[. ????? ???? .

4. (5347)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Allah'ın Resulü! Müşriklere beddua et, onları lanetle!" denilmişti. Şu cevabı verdi:
"Ben rahmet olarak gönderildim, lanetleyici olarak değil!" [Müslim, Birr 87, (2597)][7]

AÇIKLAMA:

Dinimiz mü'minleri birbirlerine kardeş kılmıştır. Ayette "Müminler birbirlerinin kardeşleridir" (Hucurat 10) buyrulmuştur. Dili, rengi, içtimâî seviyesi, maddî durumu ne olursa olsun birbirlerinin kardeşi olan mü'minler bir bedenin azaları mesabesindedirler ve dayanışma içinde olmaları gerekir. Birbirlerine dua edecekler, rahmet okuyacaklar "Ey Rabbimiz, beni, annemi, babamı ve mü'minleri hesap günü mağfiret buyur" (İbrahim 41) diyeceklerdir. Şu halde birbirine karşı ahlakı bu olması gereken mü'min, mü'min kardeşine nasıl bedduacı olur, lanetçi olur? Mü'min kardeşe lanet, kişinin imanıyla, ahlakıyla ters düşmesi, tezad içinde kalması Allah'a ve Resulü'ne karşı gelmesi demektir. Hele âlemlere rahmet olarak gelen peygamberin lanetçi olması hiç düşünülemez. Bu sebeple Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), beddua etmesi talebini reddederek, "Ben rahmet olarak gönderildim, lanetçi değil" demiştir. Bu hususta da örneğimiz olan Efendimiz'in yolunda giderek, bilhassa mü'minlere karşı merhametkâr, sabırlı, bağışlayıcı, hayırhah, hayır dualar edici olmamız gerekir.[8]

?5348 ?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????? ????? ??????????? ??? ????????? ??? ??????? ???????? ??? ???? ?????? ????????? ???????[. ????? ??????? .

5. (5348)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimse diğer bir kimseyi fiskla veya küfürle itham etmesin. Aksi takdirde, itham edilen arkadaşında bunlar yoksa, kelime kendine dönderilir." [Buhârî, Edeb 44).][9]

AÇIKLAMA:

Mü'mini, diğer mü'min kardeşine karşı tekfir edici veya tefsik edici olmaktan men etmede en müessir hadislerden biri bu hadis olmalıdır. Eğer "fasık" veya "kâfir" denen kimse fasık veya kâfir değilse, o kelime bunu söyleyen üzerine dönüyor. Kendisi fasık veya kâfir oluyor. Bir mü'mine fasık veya kâfir demenin ne manaya geldiğini bilen ve anlayan bir kimsenin bu meselede dikkatli olması gerekir.
Bu pek tehditkâr hadis, Buhârî hadisidir yani sahih hadistir ve muhtelif vecihlerde gelmiştir. Her bir veçhi aynı manayı te'yid eder. Yine Buhârî'de gelen hadislerde "mü'mine lanet onu katletmek" "mü'mini tekfir onu katletmek", "mü'mine sövmek fisk" olarak ifade edilmiştir.
Bu hadislerde herhangi bir mübalağa olmadığını anlamak için şöyle bakabiliriz: Fısk, bir haramın alenen işlenmesidir. Lügat olarak da haddi aşmak, yasağı dinlememek manasına gelir. Namazı kılmamak, içki içmemek gibi. Şu halde bu yasakları yapan fasıktır. Dinimizin diğer bir yasağı yalan söylememek, mü'min kardeşine lanet etmemek, rahmet, mağfiret duasında bulunmaktır. Şu halde bu emre uymayanın fasık olacağı açıktır. Eğer fasık dediği kardeşi fasık değilse yalan söylemiş, iftira etmiş olmaktadır. Böylece fiska düşmektedir.
Küfür ithamı, daha büyük bir cinayettir. Dinimizin temel kaidelerinden biri "Ceza amel cinsindendir" şeklindedir. Öyleyse mü'min kardeşini tekfir etmekle işlenen cinayetin cezası, işlenen cinayet cinsinden olacaktır: Küfre düşmek.. El-ıyazu billah.
Bilhassa günümüzde, cehalet ve siyasî mülahazaların yönlendirdiği bazı şahısların ortaya attığı sloganların tesiriyle, ayet ve hadislerin pek kaba saba te'villeriyle mü'minleri tekfir meselesinde çok dikkat etmek gerekecektir. Hatta şahsî müşahedemiz, şahsî ilmimiz, kendini mü'min addeden bir kimse hakkında "küfrüne hükmetmemizi gerektirse bile te'vil edip bundan kaçınmak daha selametli bir yoldur." Bir kâfire bile "ey kâfir!" diye hitap etmeyiz. Sözgelimi alışveriş yaptığımız kimse veya komşumuz bir Yahudi ve Hıristiyan olabilir. Hatta dinimiz Hıristiyan bir kadınla evlenme müsaadesi verdiğine göre zevcemiz Hıristiyan olabilir. Biz bunlara hitap ederken: "Ey kâfir!" diye hitap etmeyiz. Böyle hitapta bulunmayı dinimiz emir de etmiyor. Böyle bir hitap mürüvvete, sıla-i rahme aykırı olduğu için bunu din ne tecviz eder ne de hoş karşılar. Öyleyse "nazarımızda" küfre düşen bir insanı tekfir etmek, kâfir olarak teşhir etmek dinî bir emir değildir. Kaldı ki, onun hakkındaki hükmümüzde isabet ettik mi? Kalbini yarmadığımıza, içine girmediğimize göre yanılma payımız da vardır. Öyleyse bu ihtimali düşünüp, tekfir etmek gerekir diye dinî bir emrin yokluğunu düşünüp, tekfir etmenin müeyyidesinin ağırlığını düşünüp, mü'mini tekfirden kaçınmak en selametli yoldur. Tekfir etmemekle hiçbir kayıp yok, ama tekfirde büyük risk var.
İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de "Kim kardeşine "ey kâfir" derse, bu söz, ikisinden birine rücu eder, (itham edilen kâfir değilse itham eden kâfir olur)" hadisiyle ilgili şu açıklamayı yapar: "Hüküm böyledir. Çünkü ithamı yapan onun hakkında ya doğru söyledi ya da yalan. Eğer doğru söyledi ise, öbürü kâfirdir. Eğer yalan söyledi ise itham, Müslüman kardeşine olan tekfiri sebebiyle kendi üzerine döner. Küfür iki sınıftır:
* Biri, imanın aslını inkardır. İşte bu imanın zıddıdır.
* Diğeri, İslam'ın teferruatından birini inkardır. Bunu yapan, bu davranışı ile imanın aslından çıkmış olmaz.
Bir kısım alimler şöyle söyledileri: "Küfür dört çeşittir:
1) Küfr-i inkârî: Bu, Allah'ı hiç tanımamak, varlığını itiraf ve kabul etmemekle hasıl olur.
2) Küfr-i cuhudî: Bu, Allah'ı bildiği halde inkardır; tıpkı İblis'in küfrü gibi; kalben Allah'ı bildiği halde diliyle ikrar etmez.
3) Küfr-i inadî: Kalbiyle itiraf ettiği, diliyle de itiraf ve ikrarda bulunduğu halde, hased ve tuğyan sebebiyle imanın gereğini din olarak benimsemez. Ebu Cehl'in küfrü bu nev'e girer.
4) Küfr-i nifakî: Diliyle ikrar ettiği halde kalbiyle inanmayan insanın küfrüdür.
Herevî der ki: "el-Ezheri'ye "Kur'an mahluktur" diyen kimse hakkında sorulmuş, buna kâfir denilebilir mi denmişti.
"Söylediği şey küfürdür!" diye cevap verdi. Sual kendisine üç kere tekrar edildi. Her seferinde aynı cevapta bulundu. Sonuncu cevabına şunu ekledi:
"Bazan Müslümanın ağzından küfür çıkar.
"İbnu'l-Esir, bu meselede başka tekfir ve te'vil örnekleri de verir:
* "Buna İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bir ayetle ilgili cevabı da örnek verilebilir: Kendisine "Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler işte bunlar kâfirlerdir" (Maide 44) ayetinden sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Onlar kâfirlerdir, fakat Allah'ı ve ahiret gününü inkar edenler gibi değillerdir."
* Yine İbnu Abbas bir başka hadiste şöyle demiştir: "Evs ve Hazreç kabileleri, cahiliye devrindeki kusurlarını sayıp dökerek birbirlerini ayıpladılar. Bu, onları birbirlerine kılıç çekip saldırmaya sevketti. Bunun üzerine Allah Teala hazretleri şu ayeti inzal buyurdu: "Size Allah'ın ayetleri okunmakta olduğu ve aranızda Allah'ın Resulü de bulunduğu halde nasıl olur da küfredersiniz?" (Al-i İmran 101). Buradaki "küfür"le Allah'ı inkarı kastedilmez. Buradaki küfür, aralarındaki ülfet ve sevgi nimetine olan nankörlük, onun inkarıdır.
* İbnu Mes'ud'un bir hadisinde şöyle denir: "Bir kimse bir başkasına: "Sen bana düşmansın" dese, bunlardan biri İslam'ı inkar etmiştir." Burada inkar (küfür) ile, nimetin inkarını kasdetmiştir. Çünkü Allah kalplerini kaynaştırmış, O'nun nimetiyle kardeşler olmuşlardır. İşte bu nimeti itiraf etmeyen onu inkar etmiş olur. (Bu inkar da Allah'ı ve ahireti inkar değildir, nimete nankörlüktür.)
* Bir başka hadiste "İntikamından korkarak yılan öldürmeyi terkeden küfretmiştir." Yani nimete nankörlük etmiştir.
* Bir başka hadiste "Hayız halinde kadına temas eden küfretmiştir" hadisi de bunun gibi.
* Yıldızla ilgili hadis de böyle: "Allah yağmur yağdırır da, bir kısım insanlar bu sebeple kâfir olarak sabahlarlar ve şöyle derler: "Falan falan yıldız sebebiyle yağmura kavuştuk." Yani, bu meselede kâfirler yağmuru Allah'a değil, yıldıza nisbet etmiş oluyorlar.
* Şu hadis de buna örnektir: "[Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Cehennem bana arzedildi] ehlinin çoğunu, küfürleri sebebiyle kadınlar gördüm" buyurmuştu. "(Ey Allah'ın Resulü) dediler. Allah'ı mı inkar ediyorlar?" diye sordular. "Hayır dedi. Fakat iyiliği inkar ediyorlar, kocalarının iyiliğini inkar ediyorlar."
* Şu hadis de bu gruba girer: "Müslümana sövmek fisk, öldürülmesi küfürdür."
* "Babasından yüz çeviren, küfretmiştir" hadisi de böyle.
* "Atıcılığı terkeden, bir nimete küfretmiştir" hadisi de böyle.
Bu çeşide giren hadis çoktur."
İbnu'l-Esir, küfür kelimesinin hadislerde değişik kullanılışlarına başka örnekler vererek açıklamasına devam eder. [10]

KÜFRÜN TEKFİR EDENE DÖNMESİ MESELESİ

Bu mesele, Müslümanların birliğe en ziyade muhtaç oldukları zamanımızda, iyi anlaşılması, söz ve tavırlarımızı ona göre ıslah etmemiz gereken bir meseledir. Ehemmiyetine binaen Buhârî şarihi İbnu Hacer'in hadisle ilgili kaydettiği açıklamalardan bazı özetlemeler kaydedeceğiz:
"Hadis, bir kimsenin: "Sen fasıksın" veya "sen kâfirsin" dediği takdirde bu ithamı yiyen kimsenin fasık veya kâfir olmaması halinde, söyleyen kimsenin bu mezkur vasfa müstehak olduğunu ifade eder. Ama, müttehem kişi dediği gibi ise, bu itham kendine dönmez. Ancak şunu da ilave edelim ki, bu ithamı yapan kimse, sözü hedefi bulduğu için kâfir veya fasık olmaz ise de, yine de ona sarfettiği "sen fasıksın" sözünün sureti sebebiyle günahkâr olmaktan uzak kalmaz.
Öyleyse bu ifade tarzı üzerinde durmak gerekmektedir. Şöyle ki: "Eğer bu sözüyle, ona nasihat etmek veya onun halini beyanla başkasının ibret almasını kasdetti ise, bu sözü sarfetmesi câiz olur. Fakat bu sözüyle onu kınamayı ve bu kınayıcı vasıfla teşhir etmeyi ve ona eza vermeyi kasdetti ise bu tabiri kullanması câiz değildir. Çünkü mü'min, muhatabının kusurunu örtmek ve ona gerçeği öğretmek, güzeli va'z u nasihat etmekle memurdur. Bunu da imkân nisbetinde rıfkla, tatlılıkla, yumuşaklıkla yapmalıdır. Bu vazifesini, şiddetle, kabalıkla yapması câiz değildir. Çünkü sertlik, onun fiskında iyice taassub ve ısrarına sebep olabilir. Nitekim birçok insanın tabiatında bu aksilik vardır. Hususen hayrı emreden kimse, makam itibariyle, emredilen kimsenin altında ise.
Müslim'in rivayetinde ibare şöyle gelmiştir: "Kim bir kimseye kâfir diyerek çağırırsa veya "Allah'ın düşmanı" dediği halde o kimse böyle değilse bu sözü kendi üzerine döner."
Nevevî der ki: "Hadiste geçen "geri dönme" meselesinde ihtilaf edilmiştir.
* Bazıları: "Eğer, bu (tekfiri) helal gören biriyse, küfür üzerine döner" demiştir. Ancak hadisin siyakından bakarsak bu, uzak bir ihtimaldir.
* Bazıları: "Bu Hâricîlere hamledilir. Çünkü onlar mü'minleri tekfir ediyorlar" demiştir. Kadı İyâz, İmam-ı Mâlik'in böyle söylediğini nakleder. Bu da zayıf bir yorumdur. Çünkü ulemânın ekserisinin görüşüne göre, Hâricîler, bid'aları sebebiyle tekfir edilemezler. Buna göre, İmam-ı Mâlik'in sözünün muteber bir yönü var: Onlardan (Hâricîlerden) birkısmı, sahabeden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cennetlik olduklarına ve mü'min olduklarına şehadet ettiği kimseleri bile tekfir etmektedirler. Böylece onların tekfiri, Resûlullah'ın şehadetini tekzib manasına gelmekte, bu iş, onlardan te'vili yapılabilen basit bir tekfir etme fiilinin sâdır olmasından başka bir mahiyet kazanmaktadır.
Gerçek şu ki, sadedinde olduğumuz hadis, Müslümanı, Müslüman kardeşine bu sözü sarfetmekten zecretmek maksadıyla beyan edilmiştir ve bu da henüz ortada Hâricîler ve diğer fırkalar mevcut değilken söylenmiştir.

* Bazı âlimler: "Hadisin manası, kişinin arkadaşına izafe ettiği "eksiklik" ve "tekfir etme günahı" üzerine döner demektir" şeklinde yorumlamıştır. Bu yorum yabana atılmaz bir açıklamadır.
* Bazı âlimler: "Bu söz onu küfre götüreceğinden korkulur. Nitekim, günah küfrü hedefler, günahı devam ettiren ve günahta ısrar edenin kötü bir âkibete uğramasından korkulur" demiştir.
Bütün bu söylenenlerin ercah (en makbul) olanı şudur: "Müslüman olduğu bilinen biri hakkında böyle bir söz (tekfir) sarfeden kimse, itham ettiği kimse hakkındaki kâfir olduğuna dair zu'munu te'yid edecek bir şüphe (bir delil) getiremezse, o kimse ileride açıklayacağımız üzere kâfir olur. Hadisin manası ise: "tekfiri üzerine döner" demektir, küfrü değil. Sanki o, kendi emsalini tekfir ettiği ve İslâm dininin bâtıl olduğuna inanan kâfirden başka kimsenin tekfir etmeyeceği kimseyi tekfir ettiği için, kendisini tekfir etmiş olmaktadır. Bu hususu, hadisin bir tarikinde gelmiş olan "küfür ikisinden birine vâcib olmuştur" ibaresi te'yid eder.
Kurtubî der ki: "Şer'î lisanda her nerede küfür vaki oldu ise, bu, İslâm dininde şer'an zarurî olan malum bir şeyin inkârıdır. Nitekim, şeriatta küfür, ni'metlerin inkârı, mü'minin şükrünü terk ve O'nun hakkını yerine getirme işini ihmal manalarında gelmiştir.
Elhasıl, tekfir edilen kişi, gerçekten şer'an küfür addedilen bir inanç sebebiyle kâfir ise, tekfir eden doğru söylemiş olur, küfür ithamı onunla birlikte gider. Eğer kâfir değilse, bu sözün cinayeti ve günahı söyleyen üzerine döner."
Tekfirin mükeffir üzerine dönmesi meselesinde bu açıklamayı en doğru te'vîl olarak tavsif eden İbnu Hacer, mevzuyla ilgili Ebu Dâvud'un Ebu'd-Derdâ'dan kaydettiği bir hadisle açıklamasını tamamlar: "Kul herhangi bir şeyi lânetleyince, lânet semaya çıkar, ama önünde sema kapılarını kapanmış bularak geri döner, arza iner. Sağa sola gider, gidecek bir yer bulamazsa lânet edilene uğrar. O buna ehilse mesele yok, değilse, lâneti yapana döner."
Bu açıklamalar bize, Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Allah ve ahirete inanan ya hayır konuşsun ya sükût etsin" irşadının bilhassa mü'mini tekfir veya tefsik etme meselesindeki ehemmiyetini bir kere daha ortaya koymaktadır.[11]

?5349 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????????????? ??? ????? ?????? ????????? ???????? ????? ???????? ????????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

6. (5349)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sövüşen iki kişinin söyledikleri(nin vebali), mazlum olan tecavüzde bulunmadıkça başlayana aittir." [Müslim, Birr 68, (2587); Ebu Dâvud, Edeb 47, (4894); Tirmizî, Birr 51, (1982).][12]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, birbirlerine söven iki kişi ile ilgilidir. Böyle bir durumda sorumluluk, ilk defa söverek karşı tarafı da sövmeye zorlayan kimseye aittir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ölçüsü, hâdisenin çıkmasını imanlı vicdanlarda oldukça önler ve frenler. Çünkü, sorumluluktan korkan kişi ilk başlatan olmaktan kaçınır.
Hadiste geçen "mazlumun tecâvüzde bulunması"ndan murad, kendisine sövülen kimsenin sövene daha fazla, daha şiddetle sövme suretiyle mukabelede bulunmasıdır. Dinimiz, bize yapılan kötülüğe misliyle mukabelede bulunmayı tecvîz eder. Affetmenin daha iyi olacağını da hatırlatarak bu cevazı verir ise de, bize yapılandan fazlasını yapmayı uygun bulmaz. Şu halde hadiste, yapılan miktarda kalmak şartıyla sövene söverek cevap vermek câiz olmaktadır. Bu cevazı ifade eden ayet de mevcuttur. "Ceza verecekseniz, uğradığınız muamelenin misliyle ceza verin. Eğer sabrederseniz, bu sabır, sahipleri için daha da hayırlıdır" (Nahl 126).
2- Hadiste dikkat edilirse, her iki taraf için de vebalden bahsedilmektedir. Başlayanın vebali açıktır. Öbürünün vebali, ilk başlayanı sövmeye sevkeden davranışıdır. Şu halde belli bir ölçüde ikisi de vebal taşımaktadır. Ancak mazlum taraf ölçüyü korursa, her iki vebal de başlayana gidiyor.[13]

?5350 ?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????
?????? ?????: ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????????. ??????? ?'???? ????????? ????????? ????????????[. ????? ????? ???? ????.?????: »?????? ?????????« ???? ?? ???? ????? ?? ????? ??? ???? ??????? ???????? ???????? ???? ?? ?????: ?????? ???? ???. ???? ????? ?????: ??? ?????: ?? ??? ???? ??? ??? ???? ????? ???? ???????? ?????? ???? .

7. (5350)- Yine Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla hazretleri şöyle dedi: "Ademoğlu, dehre söverek beni üzüyor. Halbuki ben dehrim. Emir benim elimde. Gece ve gündüzü ben çeviririm." [Buharî, Edeb 101, Tefsîr, Câsiye 1, Tevhîd 35, Müslîm, Elfâz 2, (2246); Muvatta, Kelâm 3, (2, 984); Ebu Dâvud, Edeb 181, (5274).][14]

AÇIKLAMA:

1- Hadis muhtelif şekillerde rivayet edilmiştir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadisleriyle dehre sebbetmeyi yasaklamaktadır. Dehr mutlak zaman manasına gelir. en-Nihaye'de "Dehr: Uzun zaman ve dünya hayatı için isimdir" diye açıklanır. Kur'ân-ı Kerîm'den de anlaşılacağı üzere, cahiliye Arapları, hoşlarına gitmeyen hadiselerle karşılaştıkları zaman, dehri zemmedip, ona hakaretler savururlar, başlarına gelen musibeti ondan bilirlerdi. (Meâlen): "Dediler ki: "Ancak bir dünya hayatımız vardır. Burada ölür, burada yaşarız. Bizi helak eden de dehrdir." Bu söylediklerine dâir hiçbir bilgileri yoktur. Sadece bir zanna kapılmış gidiyorlar" (Câsiye 24).
Hayır ve şer her şeyi yaratan, takdir eden Allah'tır. Bu sebeple hoşumuza gitmeyen şeyleri dehrden bilmek, bir nevî şirktir, tevhid inancını rencide eder. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm'ın diliyle, insanların dehr kelimesiyle kasdettikleri mananın Allah'a raci olduğu bildirilmiştir. Rab Teâlâ'nın "Ben dehrim, geceyi de gündüzü de ben çeviririm" veya bazı rivayetlerde geldiği üzere "Ben dehrim, günler ve geceler benimdir. Onları yeniler ve eskitirim. Krallardan sonra yeni krallar getiririm" veya "Ben dehrim, geceyi ve gündüzü de ben gönderirim, diledim mi onları tutarım da" denmesi, hoşumuza gitmeyen hadiseler sebebiyle zamana sebbedilmesinin mü'minin edebine uymadığını, o çeşit inançların yanlış olduğunu ifade eder. Alimler: "Kim herhangi bir fiili gerçekten dehre nisbet ederse küfre düşer" diye hükmetmiştir. Ancak, bu çeşit ifade, gerçek bir itikada mukarin olmaksızın dilden çıkacak olsa, küfre nisbet edilmez. Her hal u kârda bu nevî sözler kâfirlerin sözüne benzediği ve İslâm'ın tevhid inancına uygun gelmediği için mekruhtur, kaçınılması gerekir. Dilimizde, dehr kelimesi yerine felek kelimesi vardır. Bazan şans, tâlih kelimeleri bu manalarda kullanılır. "Felek ne verdi ki, neyimi alacak?" sözüne yaygınca yer verilir. Ne kadar mahzurlu olduğu izah gerektirmeyen bir hususdur.
3- Kadı İyaz, bazı tahkiksiz ve bilgisiz kişilerin dehr kelimesini Allah'ın isimlerinden biri zannettiklerini belirtir ve "Bu yanlıştır, dehr dünya zamanının müddetidir" der.
4- Kurtubî, "Allah'ı üzme" tabirini, insanlardan hiçbir eziyetin Allah'a ulaşmayacağı gerçeğinden hareketle şöyle açıklar: "Bunun manası şudur: "İnsanlar bazan bana, üzülen kimseleri üzen tâbirlerle hitap eder. Halbuki Allah, kendisine eziyet ulaşmasından münezzehtir. Bundan murat, kimden böyle bir ifade sadır olmuş ise kendini Allah'ın gadabına maruz kılar demektir."
5- "Ben dehrim" sözünü Hattâbî şöyle anlar: "Dehrin sahibi benim. Dehre nisbet edilen işleri çeviren de benim. Öyleyse kim hoşlanmadığı işlerin fâili bilerek dehre söverse, bu sövme, o işlerin gerçek faili olan Rabbine döner. Dehr ise, vukûa gelen işlerin zarfıdır."[15]

?5351 ?8? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? #: ?????????????? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ??????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8.(5351)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Bir kişinin ridasını rüzgâr savurmuştu, tutup rüzgâra lanet etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdahele buyurdu:
"Sakın rüzgâra lanette bulunmayın. O memurdur, (Allah'ın emriyle) iş görmektedir. Şunu bilin ki, kim bir şeye haksızlıkla lanet ederse, lanet kendisine döner." [Ebu Dâvud, Edeb 53, (4908); Tirmizî, Birr 48, (1979).] [16]

?5352 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? ????????????? ??????? ?????????????! ????? ????????????? ??? ??????????. ?????????? ?????? ?????????? ????????????? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

9. (5352)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu rüzgâr, Allah'ın rahmetindendir. Rahmeti de, azabı da getirir. Onu görünce, sakın ona sövmeyin. Allah'tan rüzgârın hayr (getirmes)ini dileyin, şer (getirmes)inden Allah'a

sığının." [Ebu Dâvud, Edeb 113, (5097).][17]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde her gün esip duran rüzgâra dikkatlerimizi çekmekte, onların rastgele, tesadüfen esmeyip, Allah'ın irade ve emriyle, çok ciddî gayeler için estirildiğini belirtmektedir. Bazan rahmet için eser, bazan azab için eser. Kirlenen havayı temizlemesi, baharda bitki telkihini yapması, rahmet dolu bulutları sürüklemesi, herkesin idrak ettiği rahmetlerdendir. Ne var ki, onun esişi bazan da azab getirir: Çatıları uçurur, ekinlere, ağaçlara hasar verir. Bu da tesadüf değil, İlahî bir tecellidir. Kur'ân-ı Kerim, bir kısım azgın milletlerin rüzgârla helak edildiğini haber verir.[18]

?5353 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ?‘??????? ????????? ???? ???????? ??? ??? ????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

10. (5353)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar (sağken hayırdan ve şerden) gönderdiklerine kavuştular." [Buharî, Cenâiz 97, Rikâk 42; Ebu Dâvud, Edeb 50, (4899); Nesâî, Cenâiz 51, 52, (4, 52, 53).][19]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis kâfir, fâsık, mü'min ayrım yapmaksızın, mutlak bir şekilde ölülere sövmeyi yasaklamaktadır. Âlimler, hadisi başka rivayetler muvâcehesinde de değerlendirince, fâsık ve kâfirlerin ölülerine, sağların ibret alması melhuz ise sebbetmenin câiz olacağını söylemişlerdir.
2- Burada sebbetme'yi kötü yönleriyle anma olarak anlamak daha uygundur. Gerçi sebbetmek, sövmek, hakâret etmek şeklinde anlamaya da muvafiktır.
3- Kâfir ve fâsık ölüler hakkındaki sebbetme ruhsatını âlimler, Ashâbın, geçen bir cenaze hakkında menfi konuşması üzerine Resûlullah'ın: "(Sizin şehadetiniz sebebiyle ona cehennem vacib olmuştur.) Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahidlerisiniz" manasındaki açıklamalarından çıkarmışlardır. Çünkü Resûlullah, o hadiste, ölü hakkındaki menfi konuşmalarına rağmen Ashab'a itabda bulunmamıştır.
4- Alimler, kâfir ve fâsık ölüye yapılacak sebb hayatta olan Müslümanı üzecekse, buna da cevaz vermezler. İbnu Battâl, ölüye sebbetmenin gıybet gibi olduğunu, gıybetin câiz olmadığı hallerde ölü hakkında sebbetmenin câiz olmayacağını söyler: "Kişinin ahvali çoğunluğuyla hayır üzere olduğu halde, bazı bozuk davranışları varsa gıybet câiz değildir. Eğer fıskını ilân eden bir fâsıksa o da gıybet edilmez; ölü de böyle.."
İbnu Hacer'e göre, hadiste gelen nehyin, definden sonrası için umumî olma ihtimali de var. Kişide mevcut kusurların söylenmesinin mübahlığı definden öncedir, bu da, sağlar arasındaki fâsıkların ibret alıp kendilerine gelmeleri içindir. Kabre kondu mu, gönderdiklerine kavuşmuş olması sebebiyle artık hakkında menfi konuşmaktan vazgeçilir. Rivayete göre Hz. Aişe radıyallahu anhâ, nazarında gıybeti câiz olan bir kimseyi (Yezid İbnu Kays el-Ercî) hayatı boyu lanet etmiş, öldüğünü işitince bundan vazgeçmiştir. Sebebi sorulunca, Resûlullah'ın yasakladığını hatırlatmıştır.[20]

?5354 ?11? ???? ??????????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ?‘??????? ?????????? ?‘???????[. ????? ??????? .

11. (5354)- Muğîre İbnu Şu'be radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölüler hakkında kötü konuşmayın, sonra dirileri üzersiniz." [Tirmizî, Birr 51, (1983).)[21]

AÇIKLAMA:

Bu mevzuda gerekli açıklamayı önceki hadiste yaptık. Burada ölüler kelimesinin başındaki eliflâm üzerinde duran bazı şarihlerimizin görüşünü kaydedeceğiz: "Bu, ahd içindir (yani bütün ölüleri değil, birkısmını kasdetmektedir.). Onlar da Müslümanların ölüleridir. Bu manayı Tirmizî'de gelen "Ölülerinizin hayırlarını yâdedin, kusurlarını zikretmeyin" hadisi de te'yid eder. Öyleyse kâfirlerin kötülüklerini zikretmede mahzur yoktur. Üstelik, onların şayet varsa, ölülerinin dürüstlük, köle azadı, yemek yedirmeleri nev'inden hayırlarını zikretmek de emredilmemiştir. Ancak bununla, onun zürriyetinden gelen bir Müslüman üzülecekse, bu takdirde onun kötülüklerini söylemekten de içtinab edilir." Bu hususta kaydedilen bir örnek Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî'de gelen bir rivayettir. Buna göre: "Ensardan bir zat Hz. Abbâs'ın cahiliyedeki kusuru sebebiyle babasına hakâret eder. Abbâs radıyallahu anh da ona bir tokat akşeder. Adamın kavmi silahlarını kuşanıp gelirler ve Abbâs'a tokat vurmak isterler. Durum Hz. Peygamber'e ulaşınca minbere çıkar ve: "Ey insanlar, yeryüzü ahalisinden kim Allah'a en yakındır?" der. "Sen!" derler. "Öyleyse bilin buyurur Aleyhissalâtu vesselâm, Abbas bendendir, ben de ondan. Sakın ölülerimize kötü söylemeyin, dirilerimizi üzersiniz!" Halk gelip Aleyhissalâtu vesselâm'dan özür dilerler." Bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm'ın Bedir'de öldürülen müşriklere kötü söylemeyi yasakladığını görüyoruz. Sebebini şöyle açıklar: "Onlara sebbetmeyin, çünkü söylediklerinizden hiçbir şey onlara ulaşmaz, üstelik hayatta olanları üzersiniz."
Şu halde, kâfir ölüsü bile olsa, dile dolamazdan önce, bir maslahat olacak mı diye değerlendirmek gereklidir. Fayda değil, mahzur melhûz ise kötü söz sarfetmemek evladır.[22]

?5355 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ????? #: ????????? ???????? ??????????? ????????? ???? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

12.(5355)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ölülerinizin iyiliklerini zikredin, kötülüklerini zikretmeyin." [Ebu Dâvud, Edeb 50, (4900); Tirmizî, Cenâiz 34, (1019).][23]

?5356 ?13? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ??????? ?????? # ?? ?????? ????????? ????????? ???? ?‘??????? ???? ??????? ?????? ????????? ?????????????? ??????? ??????? ?????? #: ?????? ??? ????????? ????????? ???????? ??????????. ????? ????????? ?????? ?????? ?????: ????????? ??????? ??????? ?? ???????? ??? ???????? ????? ?????[. ????? ???? ???? ???? .

13. (5356)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferdeydi. Ensardan bir kadın devesinin üzerinde giderken yüksek sesle devesine lanet okudu. Bunu işiten Aleyhissalâtu vesselâm: "Devenin üzerindeki eşyaları alın ve deveyi salıverin, zira artık o lanetlenmiştir" buyurdular."
İmran (radıyallahu anh) der ki: "Sanki ben deveyi insanlar arasında yürürken görür gibiyim, kimse ona dokunmuyordu." [Müslim, Birr 80, (2595); Ebu Davud, Cihad 55, (2561).][24]

AÇIKLAMA:

Alimler, kadının lanet okuduğu devenin salıverilmesi hususundaki Nebevî emri iki şekilde yorumlamıştır:
* Bir kısmına göre, kadının laneti indallah hemen kabul görmüştür. Nitekim deve için mel'une (lanetlenmiştir) tabiri hadiste mevcuttur.
* Birkısmı da, "kadın (ve diğer Müslümanlar) bir daha hayvanlarını tel'in etmesin diye, kadına ceza olarak hayvanı salıvermesi emredilmiştir" der.
Bazı yorumcular, hadisin yine Müslim'de gelen bir başka veçhindeki "Üzerinde Allah'ın laneti bulunan bir deve bizimle beraber olmasın!" ibaresini nazar-ı dikkate alarak, "Bu deveden, Resulullah'ın olmadığı yerde binilmek, kesilmek, başka işlerde çalıştırılmak gibi yollardan biriyle istifade edilebilir" demiştir.[25]

?5357 ?14? ??? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ???????? ??????? ??????? ?????????[. ????? ??? ???? .

14. (5357)- Zeyd İbnu Halid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Horoza sövmeyin! Zira o, namaz için uyandırıyor." [Ebu Davud, Edeb 115, (5101).][26]

AÇIKLAMA:

Horoz, namaz gibi dinen son derece ehemmiyetli ve kıymetli olan bir şeye uyandırdığı için mübarek sayılmıştır. Elbette kötü söze değil övülmeye ve sevilmeye layıktır. Bir başka hadiste (aleyhissalâtu vesselâm): "Horozun öttüğünü işittiğiniz zaman, Allah'tan fazlını talep edin. Zira horoz melaikeyi görmüştür..." buyurur.[27]

RESULULLAH ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN LANET ETTİKLERİ

?5358 ?1? ?? ??? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ?????. ??????: ??? ????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ????????? ???????: ??? ????? ??????? ????? ??????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ?????????. ?????: ?? ?????? ?????: ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????. ?????? ?????? ???? ???? ????????. ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ?‘????[. ????? ???? ????????.???? ???? ?? ??? ?????:]????????? ???? ????? ?????? ???? ???????. ????????? ???? ?????? ???? ????????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????[.»??????« ???? ?? ???? ????? ?? ??? ????? ??????? ??????? ?? ???? ???? ???? ???? ???? ??????.?»????? ?‘???« ????? ???? ???? ??? ????? ?????? ??? ?‘???? .

1. (5358)- Ebu't-Tufeyl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh)'e bir adam gelerek:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sana tevdi ettiği sır nedir?" diye sormuştu. Hz. Ali buna öfkelendi ve:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), halka gizlediği hiçbir şeyi bana sır olarak vermedi. Şu kadar var ki, bana dört kelime söyledi!" dedi. Adam:
"Nedir onlar, söyler misin?" deyince, Hz. Ali:
"Allah'tan başkasının adına kesene Allah lanet etsin. Ebeveynine lanet edene Allah lanet etsin. Bid'atçıyı himaye edene Allah lanet etsin. Tarlanın sınır taşlarını değiştirene Allah lanet etsin!" [Müslim, Edahi 43, (1978); Nesâî, Dahaya 34, (7, 232).]
Rezin, İbnu Abbas'tan şu ziyadede bulundu: "A'mayı yoldan men eden mel'undur. Bir hayvana temasta bulunan mel'undur. Lut kavminin pis işini yapan mel'undur."[28]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye, Resulullah'ın hususi talimde bulunduğu, başkalarından ayrı olarak ona bir kısım şeyler öğrettiği hususunda şüyû bulan dedikodular üzerine, kendisinden bu hususî bilgilerin ne olduğunu soranlar olmuştur. Hz. Ali bu çeşit sorulara daima hususi bir sırra, ayrı bir bilgiye sahip olmadığını belirterek cevap vermiştir. Böyle bir sırrı reddederken, bazı cevaplarda, kılıncında asılı olan tomarı istisna eder, tomarda ne var denilince, bazan bu hadiste geçen dört istisnayı, bazan da fikha giren bazı meseleleri zikreder. Rafiziler tarafından çıkarılan dedikodular, Hz. Ali'ye Resulullah'ın siyasi vasiyette bulunduğunu, Hz. Ali'nin halife olmasını vasiyet ettiğini propaganda etmekteydi. Ama verilen cevaplarda hiçbir siyasi vasiyetin olmadığı belirtilmiştir.
Hz. Ali'nin kızması, sorulan soruların gerçekle hiçbir alâkasının bulunmayışı sebebiyledir. Böylece Rafizî, İmamiye ve Şiilerin iddiaları suya düşmüştür.
Bu bahis daha önce de geçti.
2- Anne ve babaya lanetle ilgili olarak 5232. hadiste açıklama geçti.
3- Allah'tan başkasının adına kesmek, İslam'ın yasakladığı bir husustur. Kesilen hayvanın helal olabilmesi için Allah'ın adıyla kesilmsi, İslam'ın bu meselede vazettiği adaba uyulması gerekir. Putlar için kesilen, müşrik kimsenin kestiği, keserken kasten besmelenin terkedildiği hayvanların eti yenmez. Bu husus, ilgili bahislerde açıklandı.[29]

?5359 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ????? ???????? ??????????? ???????????? ????????? ???????????? ??????????????? ?????????????????? ??? ???? ?????? ?????????????? ?????????????? ????[. ????? ???????.

2. (5359)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ribayı yiyeni, yedireni, riba akdini yazanı, sadakaya (zekata) mani olanı, dövme yapanı, dövme yaptıranı -hastalık sebebiyle olan hariç- hulle yapanı, hulle yaptıranı lanetledi." [Nesâî, Zinet 25, (8, 147).][30]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, mü'minler ve hatta hayvan ve eşya hakkında bile kullanılmasına cevaz vermediği "lanetleme"nin, kimler hakkında kullanılabileceğinin örneğini vermektedir:
1- Faizle ilgili muamelelere girişenler: Alan, veren, faizin girdiği akidleri yazan, şahidlik yapan vs. Riba veya faiz aynı manaya gelir, lügat olarak artmak, ziyadeleşmek demektir. İslam dini alışverişte faizi şiddetle yasaklamıştır.
Kur'an-ı Kerim birçok ayette faizin haram olduğunu belirtmiş, mü'minlere "faiz yemeyin" uyarısında bulunmuştur (Al-i İmran 130, Nisa 161, Rum 39). Faizle ilgili birkaç ayetlik uzunca bir pasaj aynen şöyle: "Faiz yiyenler, kendilerini şeytan çarpmış (birer mecnun)dan başka bir halde (kabirlerinden) kalkamazlar. Böyle olması da onların: "Alım satım da ancak riba gibidir" demelerindendir. Halbuki Allah, alışverişi helal, ribayı haram kılmıştır. (Bundan böyle) kim Rabbinden kendisine bir öğüt gelip de (faizden) vazgeçerse, geçmişi ona, ve işi (hakkındaki hüküm) de Allah'a aittir. Kim de tekrar faize dönerse onlar o ateşin yaranıdırlar ki, orada onlar bir daha çıkmamak üzere ebedî kalıcıdırlar...
Allah ribanın bereketini tamamen giderir. Sadakası verilen malları ise artırır. Allah haramı helal tanımakta ısrar eden çok kâfir, çok günahkâr hiçbir kimseyi sevmez.
Ey iman edenler! Gerçek mü'minler iseniz Allah'tan korkun, faizden henüz alınmamış olup da kalanı bırakın, almayın. İşte böyle yapmazsanız Allah'a ve peygamberine karşı harbe girmiş olduğunuzu bilin. Eğer (faizciliğe) tevbe ederseniz mallarınızın başları (sermayeleriniz) yine sizindir. Bu suretle ne haksızlık yapmış ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz" (Bakara 275-279).
Ribanın ne olduğunu açıklama sadedinde Taberi, cahiliye âdetini anlatır: "Cahiliye devrinde kişi bir malı belirlenen bir vade ile satardı. Vade dolunca, borçlu borcunu ödeyemez ise vade uzatılır, borcu da artırılırdı." İşte bu artma riba idi.
Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu'nda şer'an haram olan riba iki kısımda incelenir:
1) Riba-i fazl: Mevzunat (tartıya giren) veya mekilat (kile ile ölçülen, hacme giren) kabilinden olan şeyleri kendi cinsleri ile peşin olarak mütefazılan (artırılmış olarak) mübadele etmektir. Ağırlıkları müsavi iki altını iki buçuk altın veya iki altın ile şu kadar kuruşa filhal (aynı anda) satıp tekabuzda bulunmak (alışverişi tamamlamak) gibi.
Kezalik bir kile buğdayı, bir buçuk kile buğday ile peşin satıp kabzetmek gibi.
2) Riba-i nesîe: Ya bir cinsten iki şeyin birini diğeri mukabilinde veresiye olarak satmaktır veya başka başka cinslerden olup veznî, keylî veya ziraî veya adedî olmak hususunda müttehid bulunan iki şeyden birini diğeri mukabilinde veresiye olarak mübadele etmektir ki, miktarları müsavi olsa da yine caiz olmaz.
Mesela on dirhem gümüşü, on dirhem veya on bir dirhem veya dokuz dirhem gümüş mukabilinde veresiye olarak satmak -bir riba-i nesie olacağından- caiz değildir.
Kezalik iki kile buğdayı bir veya iki veya üç kile buğday mukabilinde veresiye olarak satmak caiz olmadığı gibi, iki kile buğdayı bir veya iki veya üç kile arpa mukabilinde veresiye olarak satmak da caiz olmaz.
Kezalik bir metre Şam kumaşını, yine aynı cinsten bir veya iki metre Şam kumaşı veya başka cinsten, mesela o kadar Basra kumaşı mukabilinde veresiye olarak satmak da caiz değildir.
Kezalik yüz yumurtayı, yüz veya yüz yirmi yumurta mukabilinde veresiye satmak da bu kabildendir."
Ribayı fazlın haram oluşundaki illet "cins" ile "miktar"dır. Yani vezniyatta "vezn", keyliyatta "keyl"dir. Ribayı nesienin haram oluşundaki illet ise "yalnız cins" ve "yalnız miktar"dır.
Şu halde cinsleri ve miktarları aynı olan şeylerde ribayı fazl cereyan ettiği gibi, yalnız cinsleri veya yalnız veznî, keylî, ziraî ve adedî olmak itibariyle miktarları aynı olan şeylerde de ribayı nesie cereyan eder.
2- Hadiste lanetlenen ikinci taife, sadakayı men edenlerdir. Sadaka hadiste zekat manasına gelir. Daha umumi bir tabirle, İslam devletine kişinin vermesi gereken her çeşit vergiler. Devlet, kendine düşen birkısım hizmetleri yürütebilmek için vergi almak zorundadır. Şu halde bunu vermeyenler Allah'ın lanetine müstehak olmaktadırlar.
3- Dövme muamelesi yapan ve yaptıranlar. Bu, tedavi gayesiyle olursa caiz kılınmıştır. Ancak süs maksadına yönelik olursa haram edilmiştir. dövme yaptırmak Allah'ın insana koyduğu fitratı beğenmeyip değiştirmek manasını taşımaktadır. Estetik mülahazası ile fitratı değiştirmeye yönelik müdahaleleri dinimiz kesinlikle yasaklar. Başka hadislerde dişlerin törpülenerek inceltilmesi, takma saç (peruk) takılması da zikredilir. Buna zamanımızda gündeme gelen yaşlanmadan mütevellit yüz kırışıklıklarını gidermek üzere yapılan ameliyatlar da ilave edilebilir. Keza, yanık gibi arazlarla hasıl olan çirkinliklere yapılacak cerrahi müdahaleler, bu söylenenden hariç tutulmalıdır. Zira bu ikincisi tedaviye girer.
4- Muhallil=boşanmış kadını, eski kocasına helal kılmak niyetiyle nikah yapan, Muhallel leh hulle yoluyla eski karısıyla yeniden nikahlanan. Dinimiz, boşanmış kadının eski kocasına dönmesini, bir başka erkekle evlenip boşanmış olma şartına bağlamıştır. Bu şart yerine geldikçe boşananların tekrar evlenmeleri haramdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu müessesenin suistimal edilmemesi için boşanmış kadının eski kocasına dönmesini sağlamak için bir kaç gün sonra hemen boşamak düşüncesiyle evlenen erkeği

ve bu suretle evlenmişboşanmış eski karısıyla hemen nikah yapan eski kocayı da lanetlemiştir.
Dinimiz nikahın müebbet olmasını emreder. Muvakkat nikah kesinlikle haramdır. Muvakkat nikaha mut'a nikahı denmektedir. Cahiliye devrinde cari olan bu nikahı Resulullah bidayette yasaklamamış, hatta talep üzerine ruhsat da beyan etmiştir. Ancak Mekke Fethi sırasında kesinlikle yasaklamıştır. Bu yasağı işitmeyen bazı sahabilerin Resulullah'ın vefatından sonra da buna yer verdikleri görülmüş ise de, Hz. Ömer bunu işitince Nebevî yasağı hatırlatarak İslam'ın kesin hükmünü her tarafa ta'mim etmiştir. Hz. Ömer'in bu yasaklamasına hiçbir sahabi çıkıp da "Resulullah zamanında bu serbestti, senin böyle bir yasak koymaya hakkın yok" diye itiraz etmemiş ve dolayısıyle mut'a nikahının haram olması icma ile kesinlik kazanmıştır. Sünni mezhepler arasında bazı meselelerde ihtilaf var ise de mut'anın haram oluşunda hiçbir ihtilaf yoktur. Sadece Rafizîlerden bir kısmı, eski İran İbahîliğinin bir devamı olarak -nesihten önceki Nebevî ruhsatı delil yaparak- mut'a nikahının helal olduğunu iddia etmektedirler.
Hülasa, muhallil ve muhallel leh'in lisan-ı nübüvvetle tel'ini de mut'a nikahının haram olmasının bir delilidir. Hüllecilik, dinin en ziyade hassasiyet gösterdiği nikah müessesesi ile oynama, bir başka hadisin ifadesiyle dinle temerrüs (dinle kaşınma)dır. Allah'ın, peygamberlerin, meleklerin lanetine müstehak olmadır[31].[32]

?5360 ?3? ??? ???? ?? ????????? ?? ????? ???? ?????? ??????????:]???? ????????? # ?????? ???????????? ?????????????????? ??????? ???????? ??????????[. ????? ???? .

3. (5360)- Muhammed İbnu Abdirrahman, annesi Amra Bintu Abdirrahman'dan naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nebbaş (mezar soyan) erkek ve kadınlara lanet etti." [Muvatta, Cenaiz 44, (1, 238).][33]

AÇIKLAMA:

Hadiste lanetlenen muhtefiden muradın nebbaş, yani mezarları açıp kefenlerini soyan kimseler olduğu hususu İmam Malik'e has bir tefsirdir. Ancak bu tefsire hiçbir alim itiraz etmemiştir.
Hadiste nebbaşlık tel'in edildiğine göre, bu fiil, diğer tel'in edilen ameller gibi (riba, içki, dövme, zekatın verilmemesi, hüllecilik) haram ameller arasına dahil edilmiş bulunmaktadır.
Alimler, nebbaşa hırsız muamelesi yapılıp yapılmayacağı hususunda ihtilaf etmiştir.[34]

?5361 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ????? ???????? ???????? ??????? ???? ????????????? ??????? ???? ??????? ????? ????????????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ???? ???? ????????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

4. (5361)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allahım, ben senden hulf etmeyeceğin bir ahd talep ediyorum. (Biliyorsun) ben bir beşerim. Hangi mü'mine (hataen) eziyet verir, kırıcı söz sarfeder, lanette bulunur, değnek vurup (canını yakar)sam bu haksızlığı onun hakkında, kıyamet günü bir rahmet, (sevabında) bir artış, sana bir yaklaşma vesilesi kıl." [Buhârî, Da'avat 34; Müslim, Birr 90, (2601).][35]

?5362 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ???????? ? ?????? ??? ????? ??????????? ??????????? ????????????. ???????? ??????? ??????: ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ??????? ??? ???????? ??????. ?????: ????? ????? ??????: ???????????? ??????????????. ?????: ????? ???????? ??? ????????? ??????? ??????? ??????: ?? ?????: ??????: ????????? ??????? ???? ?????? ????? ????????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ???? ??????? ????????[. ????? ???? .

5. (5362)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına iki kişi girdi. Resulullah'a bir şeyler söylediler. Fakat ne söylediklerini bilmiyorum. Söylediklerivle Aleyhissalâtu vesselâm'ı kızdırmışlardı. Onlara lanet etti, sebbetti (kırıcı konuştu). Adamlar çıkınca:
"Vallahi Ey Allah'ın Resulü! Bunların kazandığı hayrı kim kazanabilir?" dedim.
"Bu da ne?" buyurdular.
"Onlara lanet ettin, sebbettin" dedim.
"Benim Rabbime ne şart koştuğumu bilmiyor musun? Dedim ki: "Allahım, ben bir beşerim. [Beşerin razı olduğu gibi razı olur, beşerin kızdığı gibi kızarım.] Öyleyse mü'minlerden hangisine [hak etmediği halde] lanet edersem, sebbedersem bunu onun hakkında [tahur (günahlarından temizlik vesilesi)], (sevabında) bir artış ve ücret kıl" buyurdular." [Müslim, Birr 88, (2600).][36]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, Resulullah'ın ümmetine karşı şefkatini ne kadar ileri götürdüğünü göstermektedir. Zira herhangi birini yanlışlıkla üzme ihtimaline karşı, bunun o kimse hakkında bir rahmet olması için Rabbinden ahidde bulunmuştur. Hadis, bu muhtevasıyla ilk nazarda bazı suallere sebep olabilmekte, peygamber yanlışlıkla da olsa haksız fiil ve sözde bulunur mu? sorusunu akla getirmektedir. Bu meseleye açıklık getirenler olmuştur. Mesela Şarih Mazirî der ki: "Eğer "hak etmeyene Resulullah nasıl bedduada bulunur?" denilirse şöyle cevap verilir: "Hak etmeyene ?????? ????? ???????? tabiri "senin indinde hak etmeyen" demektir. "Benim beddua ettiğim sırada zahirde hak etmeyen, bize intikal eden haline ve cinayetine uymayan" demek değildir. Sanki Aleyhissalâtu vesselâm şöyle demek istemiştir: "Yaptığı işin iç yüzü senin indinde kendisinden razı olduğun şekilde olan kimse hakkında, bana akseden dış görünüşüne uygun olarak yaptığım bedduayı, onun hakkında günahlarından bir temizleme, sevabında bir artış vesilesi kıl." Mazirî devamla der ki: "Bu mana sahihtir, muhal olan hiçbir yönü yoktur. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm zahire göre hareket ederdi. İnsanların iç hesabını Allah'a havale ederdi."
İbnu Hacer der ki: "Bu söz, Resulullah, hükümlerinde zahirî delillere dayanarak hareket ederdi" diyenlerin sözüne mebnidir. Ama, "O hep vahye müstenid konuşurdu" diyenlere göre, bu cevap tatminkâr olmaz."
Mazirî devamla der ki: "Eğer "Ben de beşer gibi öfkelenirim" sözünün manası nedir?" denilirse -ki bu söz, bedduanın öfke sebebiyle vaki olduğunu, şeriatın muktezasıyla vaki olmadığını gösterir- bundan da yeni sorular çıkar.
Buna cevabımız şudur: Muhtemeldir ki, Aleyhissalâtu vesselâm kişi hakkındaki sebbi, laneti ve dövmesi ile suçluya ceza olarak tatbikte veya bu cezaları terkederek bunlar dışında bir vasıta ile zecretmede muhayyer bırakıldığı sebb, lanet ve döğmeleri kasdetmiştir. Bu durumda, onun öfkesi, kendisini lanet etme veya dövme ruhsatıyla göndermiş olan Allah için olmuş olur, bu da şeriatten hariç bir davranış değildir."
Mazirî devamla der ki: "Bu halin, bir şefkat ve ümmete Allah'ın hududunu aşmaya karşı korkmayı öğretmek maksadıyla varid olması da muhtemeldir. Sanki Aleyhissalâtu vesselâm, öfkenin, caniyi cezalandırmada -öfkenin yokluğu durumunda meydana gelmeyecek- ziyade bir ceza vermeye kendini sevketmesinden duyduğu korkuyu izhar etmektedir. Yahut, caniyi cezalandırmada -öfkelenmeseydi meydana gelmeyecek olan azıcık bir ceza artmasından korkusunu izhar etmiş olmaktadır. Böylece bu, peygamber hakkında caiz görenlerin kavlince- küçük günahlardan sayılır yahut da küçük günah olmaksızın hasıl olan zecr olmuş olur.
Lanet ve sebbin Aleyhissalâtu vesselâm'dan kasıdsız olarak vukuu da muhtemeldir. Bu durumdaki lanet ve sebbin hükmü Allah rızası için ve kabul edilmesi arzusuyla yapılan lanet gibi olmaz."
Kadı İyaz bu son ihtimali tercih etmiştir. Bu maksadla der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın zikrettiği sebb ve bedduanın, bizzat kastedilmeyen, niyet de edilmeyen, Arap âdetince sözlerinin gelişi icabı, münasebetsiz haller karşısında itabı te'kiden kendiliğinden dile geliveren, vukua gelmesi hiç niyet edilmeyen ifadelerden olması muhtemeldir." Sonra Hattabî "Sağ elin toprağa bulansın" tabirini misal verir. -Nitekim bizde de anneler çocukları için "Allah canını alsın" diye sıkça kullanırlar, ama gerçekten canını almasını kasdetmezler. Hatta dikkatli anneler: "Allah canını almasın..." demeyi tercih eder.- Hattâbî devamla der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, herşeye rağmen bu kasıtsız bedduasının, duaların kabul gördüğü saat-i icabeye rastlamasından korkarak bu nahoş sözün, söylediği mü'min hakkında rahmet ve yakınlık vesilesi olmasını Rabbinden ahdetmiştir."
Kadı İyaz mesele üzerine son bir yorum daha ilave ederek der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), öfkeli halde iken de ancak hakkı söyler, hak olanı yapardı. Fakat Allah adına olan öfkesi, ona, muhalifinin cezalandırılmasında sabır ve teenniyi terkettirir ve ta'cile sevkederdi. Bu hususu Hz. Aişe'nin şu sözü te'yid eder: "Aleyhissalâtu vesselâm hiçbir vakit nefsi için intikam peşinde koşmadı. Onun tecyizesi, Allah'ın haramlarının ihlaline karşı idi."
Esasen, Resulullah pek nadir durumlarda öfkelenmiş, kırıcı sözler sarfedip ceza verme cihetine gitmiştir. Yukarıdaki bütün yorumlar pek nadir olan vakalarla ilgilidir. Bu da şahsıyla ilgili değil, Allah rızası, dinin menfaatiyle, tebliğle ilgilidir.
Bize her hususta en güzel örnek veren Resulümüze sünnetleri, kelamları adedince salat ve selam olsun! [37]

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/142.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/143.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/143.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/143.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/144.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/144.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/144-145.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/145.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/145.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/145-148.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/149-151.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/151.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/151.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/152.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/152-153.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/153.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/154-155.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/155.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/155-156.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/156.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/157-158.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/158-159.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/159.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/160.
[31] Mut'a nikâhı ile ilgili geniş bir tahlili kitabımızın nikâhla ilgili bölümünde, birinci faslın sonunda bulacaksınız. (5651. hadisin sonunda).
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/160-163.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/163.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/163.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/163-164.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/164.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/164-166.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

361) Bulaşıcı Hastalık Olan Yerden Dışarı Kaçmanın Ve Böyle Bir Yere Girmenin Mekruh Olduğu

"Nerede olursanız olun ölüm gelip sizi bulacaktır, göğe yükselen sağlam kulelerde olsanız bile..." (Nisa: 4/78)
"Allah yolunda bol bol harcayın. Harcamamak suretiyle kendi elinizle kendinizi mahvetmeyin ve iyilik yapmaya devam edin. Unutmayın Allah iyilik yapanları sever." (Bakara: 2/195)

1795. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* Şam'a doğru yola çıktı. Serg denilen yere varınca, kendisini orduların başkomutanı Ebû Ubeyde İbni Cerrâh ile komuta kademesindeki arkadaşları karşıladı ve Şam'da vebâ hastalığı başgösterdiğini ona haber verdiler. İbni Abbâs'ın dediğine göre, Hz. Ömer ona:
– Bana ilk muhacirleri çağır, dedi; ben de onları çağırdım. Ömer, onlarla istişare etti ve Şam'da vebâ salgını bulunduğunu kendilerine bildirdi. Onlar, nasıl hareket edilmesi gerektiğinde ihtilaf ettiler. Bazıları:
– Sen belirli bir iş için yola çıktın; geri dönmeni uygun bulmuyoruz, dediler. Bazıları da:
– Halkın kalanı ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı senin yanındadır. Onları bu vebânın üstüne sevketmenizi uygun görmüyoruz, dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer:
– Yanımdan uzaklaşınız, dedi. Daha sonra:
– Bana ensarı çağır, dedi; ben de onları çağırdım. Fakat onlar da muhacirler gibi ihtilâfa düştüler. Hz. Ömer:
– Siz de yanımdan gidiniz, dedi. Sonra:
– Bana Mekke'nin fethinden önce Medine'ye hicret etmiş olan ve burada bulunan Kureyş muhacirlerinin yaşlılarını çağır, dedi. Ben onları çağırdım; onlardan iki kişi bile ihtilaf etmedi ve:
– Halkı geri döndürmeni ve bu vebânın üzerine onları götürmemeni uygun görüyoruz, dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer insanlara seslendi ve:
– Ben sabahleyin hayvanın sırtındayım, siz de binin, dedi. Ebû Ubeyde İbni Cerrâh *radıyallahu anh:*
– Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? dedi. Hz. Ömer:
– Keşke bunu senden başkası söyleseydi ey Ebû Ubeyde! dedi. Ömer, Ebû Ubeyde'ye muhalefet etmek istemezdi. Sözüne şöyle devam etti:
– Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne dersin, senin develerin olsa da iki tarafı olan bir vadiye inseler, bir taraf verimli diğer taraf çorak olsa, verimli yerde otlatsan Allah'ın kaderiyle otlatmış; çorak yerde otlatsan yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mıydın?
İbni Abbâs der ki:
– O sırada, birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için ortalarda görünmeyen Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh* geldi ve:
– Bu hususta bende bilgi var; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Bir yerde vebâ olduğunu işittiğinizde oraya girmeyiniz. Bir yerde vebâ ortaya çıkar, siz de orada bulunursanız, hastalıktan kaçarak oradan dışarı çıkmayınız" buyururken işitmiştim, dedi.
Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* Allah'a hamd etti ve oradan ayrılıp yola koyuldu.[1]

1796. Üsâme *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir yerde bulaşıcı hastalık ortaya çıktığını duyduğunuz zaman oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz yerde bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkarsa, oradan da çıkmayınız."[2]

* Havayı, bedeni karakteri bozan her türlü bulaşıcı hastalık bulunan o yerlerden ve şahıslardan uzak durulması gerektiğini Peygamberimizden öğrenen Hz. Ömer yine de ashabıyla istişare etmeyi de ihmal etmemiştir. Çoğunluğun teklifi ve kendi ictihadı da aynı yönde olması dolayısıyla kararını geriye dönme doğrultusunda vermiştir ki böylece peygamberimizin sünnetini de yerine getirmiş oldu.
Burada geri dönmenin kaderi değiştirmek anlamında olmayıp ihtiyatlı davranma olduğunu öğrenmiş oluyoruz. Her şey Allah'ın kaza ve kaderi ile olur. Fakat insan tedbir almazsa Allah katında sorumlu olur. Dönmek veya dönmemek de Allah'ın kaderine dahildir. Tedbirden yüzçevirmek ve ihtiyatı elden bırakmak körü körüne kendisini tehlikeye atmak intihar olacağından müslüman böyle dengesizlikler yapmaz. Bu gün koruyucu hekimlik ve karantina dediğimiz şeye riayet gerekir.[3]

---

[1] Buhârî, Tıb 30; Müslim, Selâm 98.
[2] Buhârî, Tıb 30; Müslim, Selâm 100.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 524.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ESER:

Hadîs veya sünnet yerine kullanılmış olan kelimelerden biri eser kelimesidir. Zira kelime lügat olarak bir sözü nakletmek manasına gelir. Dilimize bile me'sur dua tabiriyle girmiştir. Yani nakledilmiş dua, daha açık ifâdeyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet edilmiş dua demektir.
Hadîs'e eser dendiği gibi, muhaddîs'e de eserî denmiştir. Çok fazla olmasa da bu tâbire rastlanır. Teferruata inildiği takdirde eser kelimesinin daha hususî kullanılışlarına rastlamak mümkündür. Suyutî'nin Tedrîb'de belirttiği üzere, bir kısım muhaddisler merfu ve mevkuf rivâyetlere "eser" derken, Horasan fakîhleri mevkuf a "eser", merfû'a "haber" demişlerdir. Keza Şîîler, masum imamların söz, fiil ve takrirlerine "hadîs", masum olmayan kimselerden gelen sözlere "eser", masumların dışındaki Sahabi, Tabiî ve Tebeuttâbiî'nden gelen sözlere de "haber" derler.
Şu halde esas olan cumhur'un kullandığı şekildir. Buna göre eser "hadîs"in müterâdifidir. Tahâvî'nin Müşkilü'l-Âsâr adlı kitabı, ihtilaflı hadislerin te'viline tahsis edilmiştir, müşkilü'l-hadîs demektir. Keza cezerî'nin en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser'i ile, el-Irâkî'nin Nazmud-Dürer fi ilmi'l-Eser veya İbnu Hacer'in Nuhbetu'l-Fiker fi Mustalahı Ehli'l-Eser adlı kitaplarında eser kelimesinin hadîs manasında kullanıldığını görmekteyiz.[1]
İz, belirti, bir şeyden arta kalan, bakiyye. Hz. Peygamber'in mübarek emânetlerine de eser denilir. Çoğulu âsâr'dır. Hadis ve haberle eş mânâda kullanılan bu terim, ıstılahta Hz. Peygamber, sahâbe ve tâbiûna âit söz, fiil ve takrirler demektir.[2]
Nitekim Nevevî; 'haber ister merfû, ister mevkûf, ister maktû' olsun hadisçiler nazarında hepsi de eserdir'[3] demek suretiyle mezkûr târifi benimser. Yine bu anlayışa göre "hadisi rivâyet ettim" mânâsında "esertü'l-hadise" ifadesinin kullanıldığı ve hattâ esere nisbetle kendilerine "esefi" de denildiği kaynaklarda yer alır.[4]
Ancak, İbn Hacer gibi bazı muhaddislerin, eser tabirinden hadisin mevkûf veya maktûunu kastetmeleri[5] Horasan fakihlerinin ise 'mevkûf'a eser, 'merfû'a haber demeleri[6], eser teriminin değerlendirilmesinde bu tür özel mânâları da göz önünde bulundurma gereğini ortaya koymaktadır. Son zamanlardaki ilmî yayınlarda eser, mevkûf ve maktu' haberler için özellikle kullanılmakta, merfu'ât da "hadis terimi ile değerlendirilmektedir. Felsefede âsâr, 'müessir'den yani Allah'tan sudur eden tesirlere denilmektedir.
Muhaddisler, merfû ve mevkûf hadislere eser adını verirler. Hâfiz Tahâvî'nin bu konu ile ilgili kitabının adı, "Şerhu Meâni'l-Âsâri'l Muhtelifeti'l-Me'sûre" dir. Taberî, "Tehnibu'l-Asâr" adıyla bir kitab yazmıştır. Hz. Peygamber'den gelen dualara da "el-edviye-tü'l-me'sûre" denilmiştir.
Horasanlı fukahâ ve muhaddisler ise, hadis kelimesini merfû olanlara isim; eser kelimesini de sahâbe ve tâbiîne isim yapmışlardır. Bunlar mevkûf hadise eser demişlerdir.
Muhaddis, esere nispetle "esefi" ismini alır, "Esertü'l-hadise" cümlesi, onu rivâyet ettim anlamındadır. Tarihle meşgul olana "ahbari" denilmiştir. Ehl-i eser: Burada eser, hadis ve ashâb-tâbiûn fetvâları anlamındadır.[7] Tarihte ehl-i re'y-ehl-i eser ihtilâfi tâbiûn zamanında ortaya çıkmıştır. Ehli eser, re'y ve kıyası zayıf saymış, zorunlu kalmadıkça fetvâ vermemişlerdir. Yine ehl-i eser, farazî olaylara farazî fetvâlar vermemişlerdir. Onlar sadece hadis toplama ve yazma işine ağırlık vermişlerdir. Zâhiriyye mezhebi aşırı eserci bir mezhep kabul edilir. Çünkü kıyası, sahâbe ve tâbiûn fetvâlarını delil olarak kabul etmezler.
"Allah'ın rahmetinin izlerine bir bak..." (er-Rûm: 30/50) ayetindeki gibi, yüce Allah'ın âlemdeki bütün eserlerine âsâr denilir.[8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/496-497.
[2] Abdühayy el-Leknevî, Zaferü'l-Emânı, 4-5.
[3] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, 101.
[4] Suyûtî, Tedrib: 4.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, 101.
[6] Suyûtî, Tedrib: 4.
[7] Şahveliyyullah, Huccetullah, I, 12.
[8] İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/116-117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Ale'r-Ricâl Tasnîf:

Bu tasnîf çeşidinde hadîsler, ravilerinin adına göre yapılır. Râvi olarak Sahâbeyi esas alan tasnîfler olduğu gibi, eseri te'lif eden müellifi hadîs aldığı şeyhleri esas alan tasnîfler de olmuştur. Sahabeyi esas alanlara çoğunluk itibâriyle müsned denmiş ise de mu'cem denen de olmuştur. Ancak şüyuhu esas alanlara muc'em denmiş fakat müsned denmemiştir. Nitekim Taberâni, Ashab'a göre tertiplediği el-Mu'cemu'l-Kebîr'ini müsned diye isimlendirmemiştir.
Bazı âlimler alel-ricâl tasnîfin fikhî maksatla yapılmadığını, hadîsleri öğrenmek, daha doğrusu ezberlemek maksadıyla yapıldığını söylemiştir.
Müsned tarzında râviler, belli bir prensibe göre sıralanır. Sözgelimi, Ahmed İbnu Hanbel ve Ebu Dâvud et-Tayâlisî, tasnifte esas aldıkları Ashâb'ı fazîlet sırasına göre tanzim ettikten sonra, her birinden rivâyet edilmiş olan hadîsleri, isimlerinin altına kaydetmişlerdir.
Mu'cem'lerde, müellifin şeyhleri alfabetik sıraya göre veya kabîlelerine göre sıraya konduktan sonra her birinden alınmış olan hadîsler alt alta kaydedilir.
Bu sistemde istenen raviyi bulmanın bile zorluğundan başka, herhangi bir konuya giren hadîsleri bulmak çok daha büyük zorluk arzeder. Hadîsler, konuları için aranmaları sebebiyle, bu tarzla ortaya konan kitaplar üzerinde müteakip çalışmalar yaparak ale'l-ebvâb tanzîme tâbi tutulma ihtiyaç duyulmuştur. Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'ini tanıtırken bunu belirteceğiz.
Tasnîf Devri'nde ortaya konan Ebu Ya'la el-Mevsilî'nin (276/889) Müsned'inde bu ikisini birleştirir mâhiyette bir yol tutulduğu görülür. Kitabını bâb sistemine göre fasıllara ayırıp, aynı mevzuya giren hadîsleri bir arada vermiş, her fasla giren hadîsleri tanzîm ederken de onları râvilerine göre kaydetmeyi esas almıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/146-147.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ESER:

Hadîs veya sünnet yerine kullanılmış olan kelimelerden biri eser kelimesidir. Zira kelime lügat olarak bir sözü nakletmek manasına gelir. Dilimize bile me'sur dua tabiriyle girmiştir. Yani nakledilmiş dua, daha açık ifâdeyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet edilmiş dua demektir.
Hadîs'e eser dendiği gibi, muhaddîs'e de eserî denmiştir. Çok fazla olmasa da bu tâbire rastlanır. Teferruata inildiği takdirde eser kelimesinin daha hususî kullanılışlarına rastlamak mümkündür. Suyutî'nin Tedrîb'de belirttiği üzere, bir kısım muhaddisler merfu ve mevkuf rivâyetlere "eser" derken, Horasan fakîhleri mevkuf a "eser", merfû'a "haber" demişlerdir. Keza Şîîler, masum imamların söz, fiil ve takrirlerine "hadîs", masum olmayan kimselerden gelen sözlere "eser", masumların dışındaki Sahabi, Tabiî ve Tebeuttâbiî'nden gelen sözlere de "haber" derler.
Şu halde esas olan cumhur'un kullandığı şekildir. Buna göre eser "hadîs"in müterâdifidir. Tahâvî'nin Müşkilü'l-Âsâr adlı kitabı, ihtilaflı hadislerin te'viline tahsis edilmiştir, müşkilü'l-hadîs demektir. Keza cezerî'nin en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser'i ile, el-Irâkî'nin Nazmud-Dürer fi ilmi'l-Eser veya İbnu Hacer'in Nuhbetu'l-Fiker fi Mustalahı Ehli'l-Eser adlı kitaplarında eser kelimesinin hadîs manasında kullanıldığını görmekteyiz.[1]
İz, belirti, bir şeyden arta kalan, bakiyye. Hz. Peygamber'in mübarek emânetlerine de eser denilir. Çoğulu âsâr'dır. Hadis ve haberle eş mânâda kullanılan bu terim, ıstılahta Hz. Peygamber, sahâbe ve tâbiûna âit söz, fiil ve takrirler demektir.[2]
Nitekim Nevevî; 'haber ister merfû, ister mevkûf, ister maktû' olsun hadisçiler nazarında hepsi de eserdir'[3] demek suretiyle mezkûr târifi benimser. Yine bu anlayışa göre "hadisi rivâyet ettim" mânâsında "esertü'l-hadise" ifadesinin kullanıldığı ve hattâ esere nisbetle kendilerine "esefi" de denildiği kaynaklarda yer alır.[4]
Ancak, İbn Hacer gibi bazı muhaddislerin, eser tabirinden hadisin mevkûf veya maktûunu kastetmeleri[5] Horasan fakihlerinin ise 'mevkûf'a eser, 'merfû'a haber demeleri[6], eser teriminin değerlendirilmesinde bu tür özel mânâları da göz önünde bulundurma gereğini ortaya koymaktadır. Son zamanlardaki ilmî yayınlarda eser, mevkûf ve maktu' haberler için özellikle kullanılmakta, merfu'ât da "hadis terimi ile değerlendirilmektedir. Felsefede âsâr, 'müessir'den yani Allah'tan sudur eden tesirlere denilmektedir.
Muhaddisler, merfû ve mevkûf hadislere eser adını verirler. Hâfiz Tahâvî'nin bu konu ile ilgili kitabının adı, "Şerhu Meâni'l-Âsâri'l Muhtelifeti'l-Me'sûre" dir. Taberî, "Tehnibu'l-Asâr" adıyla bir kitab yazmıştır. Hz. Peygamber'den gelen dualara da "el-edviye-tü'l-me'sûre" denilmiştir.
Horasanlı fukahâ ve muhaddisler ise, hadis kelimesini merfû olanlara isim; eser kelimesini de sahâbe ve tâbiîne isim yapmışlardır. Bunlar mevkûf hadise eser demişlerdir.
Muhaddis, esere nispetle "esefi" ismini alır, "Esertü'l-hadise" cümlesi, onu rivâyet ettim anlamındadır. Tarihle meşgul olana "ahbari" denilmiştir. Ehl-i eser: Burada eser, hadis ve ashâb-tâbiûn fetvâları anlamındadır.[7] Tarihte ehl-i re'y-ehl-i eser ihtilâfi tâbiûn zamanında ortaya çıkmıştır. Ehli eser, re'y ve kıyası zayıf saymış, zorunlu kalmadıkça fetvâ vermemişlerdir. Yine ehl-i eser, farazî olaylara farazî fetvâlar vermemişlerdir. Onlar sadece hadis toplama ve yazma işine ağırlık vermişlerdir. Zâhiriyye mezhebi aşırı eserci bir mezhep kabul edilir. Çünkü kıyası, sahâbe ve tâbiûn fetvâlarını delil olarak kabul etmezler.
"Allah'ın rahmetinin izlerine bir bak..." (er-Rûm: 30/50) ayetindeki gibi, yüce Allah'ın âlemdeki bütün eserlerine âsâr denilir.[8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/496-497.
[2] Abdühayy el-Leknevî, Zaferü'l-Emânı, 4-5.
[3] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, 101.
[4] Suyûtî, Tedrib: 4.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, 101.
[6] Suyûtî, Tedrib: 4.
[7] Şahveliyyullah, Huccetullah, I, 12.
[8] İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/116-117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sonuç

Ey Rabbimiz! Senin rızâna ve rıdvânına Rahmetinle bizi ve diğer bütün Müslüman erkek ve kadınları erdirmeni diliyoruz. Sen ki Rahmet edenlerin en merhametlisisin. Davâmızın sonu da âlemlerin Rabbi olan Allah'adır.
(Elinizdeki) Kitap, Allah'ın fazlı keremi ve yardımı ile tamamlandı. Yüce Allah'ın verdiği ve ihsan ettiği nimetlerden dolayı hamd ve şükürler O'na (c.c.)'dır.
Salâtu Selâm da, Peygamberlerin ve resûllerin sonuncusu olan Muhammed (s.a.s.)'e, O'nun Âline, Ashabına ve hepsinin üzerine olsun.
Kitabı yazan, Allah'ına (c.c.) karşı çokça fakir olan ve Rabbinin rahmetini uman kulu İrfan bin Selîm Hassûne'yi, anne, babasını ve bütün Müslümanları Allahu Teâlâ mağfiret etsin. (Amin)

Beyrut / Cuma Günü Akşamı
04 Şubat 200 Miladi
28 Şevval 1420 Hicri[1]

---

[1] İrfan bin Selîm El-Aşşa Hassûne, Buhari ve Müslim'de Gecen Kutsi Hadisler, Karınca Yayınları: 17-239.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MEV'İZELER BÖLÜMÜ

MEV'İZELER BÖLÜMÜ

?5363 ?1? ??? ??? ??????? ??????????? ???? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ?????? ?????: ??? ???????? ????? ????????? ????????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ??????????? ??? ???????????. ??? ???????? ????????? ?????? ??? ???? ?????????? ?????????????? ?????????. ??? ???????? ????????? ??????? ???? ???? ??????????? ?????????????????? ??????????. ??? ???????? ????????? ????? ??? ???? ??????????? ?????????????? ????????? ??? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ?????????????????? ??????? ??????. ??? ????????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????????????. ?????? ?????????? ??????? ??????????????. ??? ????????? ???? ???? ?????????? ??????????? ??????????? ?????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????? ?? ??????? ???????. ??? ???????? ???? ???? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ?????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ??????????? ??? ?????? ????? ?????? ??????? ??? ????? ???????? ??????????? ???? ???????? ??? ????????. ??? ????????? ??????? ???? ??????????? ?????????? ??????? ????? ??????????? ????????. ?????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ?????????? ??? ????????[. ????? ???? ???????? .

»?????????« ??? ?‘??? ???? ?????? ????.?»??????« ???? ????? ?‘??? .

1. (5363)- Ebu İdris el-Havlânî, Ebu Zerr (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), aziz ve celil olan Rabbinden naklen anlattığına göre, Rabb Teala şöyle buyurmuştur:
"Ey kullarım! Ben nefsime zulmü haram ettim, onu sizin aranızda da haram kıldım. Öyleyse birbirinize zulmetmeyin.
Ey kullarım! Hidayet verdiklerim dışında hepiniz dall (doğru yoldan sapmışlar)sınız. Öyleyse benden hidayet isteyin de sizi hidayet edeyim!
Ey kullarım! Benim yedirdiklerim hariç, hepiniz açlarsınız. Öyleyse benden yiyecek isteyin de size yiyecek vereyim!
Ey kullarım! Benim giydirdiklerim hariç hepiniz çıplaklarsınız! Öyleyse benden giyinme talep edin de sizleri giydireyim!
Ey kullarım! Sizler gece ve gündüz hata işliyorsunuz. Ben ise bütün günahları affederim. Öyleyse benden mağfiret talep edin de sizleri bağışlayayım.
Ey kullarım! Bana zarar verme mevkiine ulaşamazsınız ki bana zarar veresiniz! Bana fayda sağlama mertebesine de ulaşamazsınız ki bana menfaat sağlayasınız.
Ey kullarım! Şayet sizlerin öncekileri, sonrakileri; insî olanları, cinnî olanları hepsi de sizden en muttaki bir insanın kalbi üzere olsaydınız, bu benim mülkümde hiç bir şeyi zerre miktar artırmazdı.
Ey kullarım! Eğer sizin öncekileriniz ve sonrakileriniz, insî olanlarınız, cinnî olanlarınız sizden en facir bir kimsenin kalbi üzere olsaydınız, bu benim mülkümden zerre kadar bir eksiklik hasıl etmezdi.
Ey kullarım! Eğer sizlerin öncekileri ve sonrakileri insî olanları, cinnî olanları bir düzlükte toplanıp bana talepte bulunsaydınız, ben de her insana istediğini verseydim, bu, benim nezdimde olandan, iğnenin denize batırıldığı zaman hasıl ettiği eksilme kadar bir noksanlık ancak meydana getirirdi.
Ey kullarım! Bunlar sizin amelleriniz, onları sizin için sayıyorum. Sonra bunların karşılığını size ödeyeceğim. Öyleyse sizden kim bir hayırla karşılaşırsa Allah'a hamd etsin. Kim de hayır değil de başka bir şey bulursa, kendinden başka bir şeyi levmetmesin (kınamasın, başına geleni kendinden bilsin)." [Müslim, Birr 55, (2577); Tirmizî, Kıyamet 49, (2497).][1]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde Rab Teala'dan naklen bazı İslamî hakikatları beyan etmektedir. Bu çeşit, manası Cenab-ı Hak'tan elfazı Aleyhissalâtu vesselâm'dan olan hadislere hadis-i kudsî denmiştir. Sıhhat yönünden bu hadisin diğerlerinden bir farkı yoktur. Bunlar da senedlerine göre değerlendirilir. Sahih, hasen, zayıf ve hatta mevzu olabilir. Hüküm yönüyle de diğer hadislerden farklı bir imtiyaz taşımazlar. Zira, diğer hadislerin de Resulullah'a vahyi, gayr-ı, metluv olarak geldiği alimlerin müşterek görüşüdür. Hadis-i kudsilerde "Rabbim buyuruyor" üslubuyla medar-ı bahs edilen meselelerin diğer hadislerle de ifade edildiği gözönüne alınırsa iki hadis çeşidi arasında temelde bir üslub farklılığından başka bir şeyin olmadığı anlaşılır: Kudsî hadis daha çarpıcı, daha dikkat çekici bir beyan üslubuna sahiptir.
2- Bu hadis, mühim esaslara şamil olduğu için usul-i İslam'dan mühim bir asıl kabul edilmiştir. İslam'ı öz olarak ifade eden mühim rivayetlerden biridir. Bunun üzerine müstakil şerh te'lif edenler olmuştur. Ebu İdris el-Havlânî'nin bunu rivayet ederken, hürmeten, ta'zimen diz çöktüğü, Ahmed İbnu Hanbel merhumun "Şam ehlinin bundan daha şerefli başka bir hadisleri yoktur" dediği rivayet olunur.
3- Hadiste, Cenab-ı Hakk'ın zulmü kendisine haram kıldığı belirtilmektedir. Alimler, Allah'ın zulme yer vermesini akıl dışı kabul ederler, "müstahildir" derler. Nasıl müstahil olmasın ki, bütün kâinatın mülkü Allah'a aittir. Kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Allah Teala hazretlerinin bir eksiği, bir ortağı yok ki, onu, ortağının mülkünden alarak, zulmederek tamamlasın.
Allah kendisi zulmetmediği gibi, insanların da zulümden kaçınmalarını emretmektedir. Allah'ın en ziyade sevmediği şeylerden biri zulümdür. Öyle ki, bu, bazı hadislerde cezası derhal verilecek amel olarak ifade edilmiştir. Allah'ın hoşlanmadığı zulüm mutlaktır. Mü'mine karşı işlenmiş, kâfir veya fasığa karşı işlenmiş farketmez, hepsi haramdır.
4- Hadiste geçen "Hepiniz dalalettesiniz" tabiri "Her çocuk fitrat üzere doğar" hadisine muhalif görünüyor ise de, bu hadiste peygamber gelmezden önceki durumun kastedilmiş olabileceği veya "insanlar tabiatlarındaki şehvet, rahat düşkünlüğü gibi zaafları ve adem-i tefekkür halleri üzerine bırakılsalar dalalete düşerlerdi" manası kastedilmiş olabileceği belirtilerek arada bir tezadın olmayacağı gösterilmiştir.
5- Denize batırılan iğneye bulaşacak suyun denizde meydana getireceği azalma, Cenab-ı Hakk'ın zenginliğini ifadede bir temsildir. İdraki zor hakikatlerin bu tarz temsillerle ifadesi, ayet ve hadiste sıkça yer verilen bir üsluptur. Deniz, bilinen şeylerin en büyüğü, iğne ise en küçüğüdür. Aslında iğne batırmakla denizde hiçbir eksilme hasıl olmaz. Bu örfî teşbih Cenab-ı Hak'ın zenginliğinin sonsuzluğnu ifadede gayet muvafiktır.
6- Hadisin son kısmı, fevkalâde ehemmiyet taşıyan bir İslam telakkisi veriyor: Mazhar olunan her hayrı Allah'tan bilip hamdetmek, maruz kalınan bütün şer ve kötülükleri kendinden bilip tevbe etmek. Bu ölçüyü hakkıyla anlayıp, istenen seviyede hayatına tatbik edemeyen kimseler dinimizce ciddiyeti belirtilen bir kısım vartalara düşebilirler: Hayrı kendinden bilen ucba ve fahra düşer; şerri kendinden bilmeyen, kendini düzeltme istikametinde bir aksiyona geçme yerine, kaderi tenkid, içtimâî, fizikî şartları itham gibi ataletlere düşer, başını kayalara vurur. Her iki halden de Allah'a sığınırız.[2]

?5364 ?2? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ??????? ???????? ????? ???????: ??? ??????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??????. ??????? ??????????? ??????????? ???????????. ????? ????????? ????? ????. ????? ???????? ?????? ??? ??????? ??????? ????? ???????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???? ???? ?????? ?????: ??? ??????? ?????? ?????????? ?????: ??? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??????: ?????????? ????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????: ????????????? ?????: ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????: ??????? ???? ????? ????????? ?????: ???? ??????? ??????? ?????????? ????????[. ????? ???????.»???????????« ?????? ?‘??? ???? ???? ??? ?????.?»???????????« ?????? ??????? ???? ????? ??? ??? ???????.

2. (5364)- Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gecenin üçte ikisi geçince kalkar ve: "Ey insanlar! Allah'ı zikredin! Allah'ı zikredin! "Sarsıcı" kesinlikle gelecektir; "takipçi" de onun arkasından gelecektir. Ölüm, içindeki (şiddet ve sıkıntı)larla gelecek, (öyleyse ahirete hazırlanın!)" derdi.
Übey devamla dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü dedim, ben sana çok salat oku(mak isti)yorum. (Duamda) ne miktarını sana salat u selam yapayım?"
"Dilediğin kadar!" buyurdular.

"Dörtte bir (yeter mi)?" dedim.
"Dilediğin kadar!" buyurdular, "Eğer artırırsan, bu senin için daha hayırlı!" dediler.
"Üçte iki(ye ne dersiniz?)" dedim.
"Dilediğin kadar!" buyurdular, "Eğer artırırsan, bu senin için daha iyi!" dediler.
"(Kendim için dua ettiğim vaktin) tamamını size salât u selam okumaya ayırayım mı?" dedim.
"Bu takdirde, (dünyevî ve uhrevî) dilediğin kabul edilir, günahın affedilir!" buyurdular." [Tirmizî, Kıyamet 24, (2459).][3]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen ve sarsıcı diye çevirdiğimiz kelime râcifedir. Şarihler, bununla nefha-i ûlâ denen İsrafil aleyhisselam'ın yapacağı birinci üfürmenin kastedildiğini söylerler. Bu üfleme ile bütün canlılar ölecektir.
Takipçi diye çevirdiğimiz râdife ise, nefha-i saniye de denen ikinci üfleme diye açıklanmıştır. Bununla kıyamet günü dirilme vukua gelecektir.
Bu ibareler, Naziat suresinde geçen "O gün sarsan sarsacak, onun takipçisi de peşinden gelecek" (Naziat 6-7) ayetlerine bir işaret vardır. Müfessirler burada birinci ve ikinci nefhanın kastedildiğini belirtmişlerdir. Gelecek diye, gelecek zamanla ifade ettiğimiz fiilin aslı geçmiş zamanlardır, vukua geleceği kesin olması sebebiyle, aynen olmuş gibi geçmiş zamanla ifade edilmiştir.
2- "Ölümün içindeki"nden maksat, can çekişme anında kabirde ve daha sonraki safhalarda karşılaşılacak sıkıntılı ve şiddetli hallerdir.
3- Hadiste Resulullah'a çok salavat okumanın fazileti görülmektedir. Hadis, dua etme sırasında kişinin, nefsi için şunu bunu talep edinceye kadar, Resulullah'a salat u selam okuması, hem dünyevî ve hem de uhrevî muradlarına ermede daha müessir, daha kârlı bir hareket olacağını haber vermektedir.
İslam alimleri, nassa dayanarak, salavatın Allah katında en makbul bir dua olduğunu kabul ederler. "Öyleyse derler, Müslüman dünyevî veya uhrevî, her ne talep edecekse, önce makbul olan salavatı sıkça okumalı, sonra dileklerini ifade etmeli, dileklerini tekrar salavat takip etmelidir." Makbul iki dua arasında yapılacak duanın, kabule daha yakın olduğunu belirtirler.
Dua edebi ile ilgili olarak şunu da belirtelim ki, gerek salavat duamız ve gerekse diğer taleplerimiz için, önce istiğfarla manevî bir temizlik yapmamız bu manevî temizlikten sonra salavat okumaya geçmemiz tavsiye edilmiştir.[4]

?5365 ?3? ??? ???????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ??????? ???? ????? ?????? ??????? ???? ??????????? ????? ????????? ??? ??????????? ??????: ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ??? ??????? ?Œ??? ?????? ????????? ?????????? ????????? ?‘????? ??????? ??????? ??? ?????? ?????????? ??? ?????????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ??? ??????????? ??????[. ????? ???????.»?????« ?????? ?? ????? ??? ?????? ??????? ??? ??? ???? ???? ????? ???? ????????? ???????.»????????« ???????? ??? ????? ???? ??????? ?? .

3. (5365)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün çıkıp Uhud şehidlerine cenazelere kıldığı namazla namaz kıldı. Sonra minbere geçti:
"Ben dedi, sizden önce (havuzun başına) varacağım ve ben size şahidlik yapacağım. Şimdi, şu anda ben, vallahi havzımı görüyorum. Bana arzın hazinelerinin anahtarları verildi. Vallahi ben artık sizin benden sonra şirke düşmenizden korkmuyorum. Fakat sizin dünya hususunda birbirinizle rekabete, çekememezliğe düşmenizden korkuyorum." [Buhârî, Rikak 53, 7, Cenaiz 73, Menakıb 25, Megazi 17, 27; Müslim, Fezail 30, (2296).][5]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetlerde Resulullah'ın bu namazı Uhud şehidlerine, Uhud Savaşı'ndan (yuvarlak hesap) sekiz yıl sonra kıldığı belirtilir. Rivayet, şehidlerin ardına namaz kılınabileceğine bir delil kabul edilmiştir. Tahavi der ki: "Resulullah'ın şehidler üzerine namaz kılmasının üç manası olabilir:
* Bu hadis, onlara namaz kılmayı terketmesini neshetmiş olabilir.
* Şehidler için namazın bu mezkur müddetten sonra kılınabilmesi sünnettir.
* Namaz şehidler hakkında, diğer insanlara nazaran caizdir. Çünkü diğerleri hakkında farzdır.
Hülasa bu ihtimallerden hangisi esas olursa olsun, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Uhud şehidlerine kılmış bulunduğu bu namazla, şehidler üzerine namaz sübut bulmuştur." Tahavi devamla der ki: "Bu hususta, günümüzde ihtilaf edenlerin sözü daha çok şehidlerin defninden önceki namazları hakkındadır. Definden sonra namaz sabit olunca, definden önce kılınması (haydi haydi caizdir ve) evladır."
İbnu Hacer, Tahavi'nin yorumunu isabetli bulmayarak, şu mülahazayı dermeyan eder: "Şehide namaz kılınmaz" diyenlerin dayandığı ihtimaller de var:
* Resulullah'ın kıldığı namaz, onun hasaisinden olmasın?
* Rivayette geçen salat (namaz) kelimesi dua manasını taşımasın? (Çünkü salat hem namaz, hem de dua manasında kullanılan bir kelimedir.)
Ayrıca bu rivayet umumi bir prensipten ziyade belli bir hadiseyi aksettiriyor. Öyleyse bunu ta'mim edip "şehide namaz kılınmaz" diye kesinlik kazanan bir prensibi kaldıran bir içtihada nasıl gidilir?" Nevevî de bu görüşte olmak üzere: "Buradaki "salat"tan murad duadır. Bunun "ölülere yapılan şekilde" olmasının manası "Aleyhissalâtu vesselâm'ın şehidlere, ölüler hakkında yapmayı âdet edindiği dualar gibiydi" demektir" der.
2- Hadiste geçen havz, kevserdir. Havz inancı, Müslümanların ahiret inancının bir parçasıdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) havzla ilgili pek çok beyanlarda bulunmuştur. Birkısım alimler, bazı hadisleri esas alarak "ahirette kevseri olmak, peygamberlerden sadece bizim peygamberimize mahsus bir imtiyazdır" demiştir. Ancak diğer bazı hadislere göre, her peygamberin cennette bir havzı olacak, ümmetiyle orada buluşacak. Peygamberler orada toplanan ümmetlerinin çokluğuyla övünecekler. Ama, bazı ümmetler çok olduğu halde, bazıları az olacak; kimisi bir grup, kimisi birkaç kişi, kimisi iki, bir kişilik ümmete sahip olacak, hatta tek ümmeti olmayan peygamber de bulunacak. Aleyhissalâtu vesselâm sözünü "Kıyamet günü, tabisi en çok olan peygamber ben olacağım" diye tamamlar.
Havuzla ilgili hadisler elliden fazla sahabe tarafından rivayet edilmiştir.
Rivayetler arasındaki farklılık, bazı alimleri: "Resulullah'ın havzı ikidir; biri mevkıf denen hesap vermek üzere insanların toplandığı meydandadır, diğeri de cennettedir. Birinin etrafında, sırat köprüsünden geçilmezden önce buluşacaktır, diğerinde ise, sırattan sonra buluşulacaktır. Bu, cennetteki havz-ı kevserdir" şeklinde yoruma sevketmiştir.
3- Bazı alimler, sadedinde olduğumuz hadisi Resulullah'ın mucizelerinden biri olarak değerlendirmişlerdir.[6]

?5366 ?4? ??? ??? ???? ?‘????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????? ??????????? ?????????????? ???????? ????????????! ??? ?????? ????? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ????????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????? ????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ???????? ????? ??????[. ????? ??????? .

4. (5366)- Ebu Kebşe el-Enmârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üç şey vardır, (bunların doğruluğu hususunda size) yemin ederim. Ayrıca bir de hadis söyleyeceğim, bunları iyi belleyin: Kişinin malı sadaka sebebiyle eksilmez. Bir kula haksız zulüm yapılır o da sabrederse, Allah onun izzetini (dünya ve ahirette) mutlaka artırır. Bir kul dilenme kapısını açtı mı, onunla birlikte Allah da o zavallıya fakirlik kapısını açar." [Tirmizî, Zühd 17, (2326).] [7]

?5367 ?5? ???? ?? ?????:]????? ????????? ?????? ????? ??? ???????? ??????? ??????????????? ???????? ????????????? ??????? ????????? ‘???????? ??????: ????? ???????? ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ?? ??????? ???????? ???????? ???? ????????? ????????? ???? ????? ???? ??????? ????? ??????? ?????????????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????????? ??????? ???? ???? ??? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ?? ??????? ???????? ??????? ? ???????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ????????? ??? ???????? ????? ???? ?????? ????? ????????? ????????????? ???????? ???? ?????????? ?????? ???? ??? ???????? ?????? ???????: ???? ??? ??? ???? ?????????? ???? ???????? ????? ?????? ??????????? ????????????? ???????[.»???????« ??? ???? ??? ??? ???? ????? ?? ????? .

5. (5367)- Bir rivayette şu ziyade mevcuttur: "Bir kul, Allah rızası için mütevazi olur, alçalırsa Allah onu mutlaka yüceltir. Size bir hadis söyleyeceğim, onu iyi belleyin: "Dünya

dört kişi içindir:
* Bir kul vardır, Allah kendisine mal ve ilim vermiştir de kul, malı hususunda Allah'tan korkmakta, (mal ve ilmi kullanarak) sıla-ı rahm yapmakta, (mal ve ilimde) Allah'ın hakkı olduğunu bilmektedir; işte bu kimse en faziletli bir makamdadır.
* Bir kul vardır. Allah ona ilim vermiştir, mal vermemiştir, ama iyi niyetlidir ve "Malım olsaydı onu falan kişi gibi (hayırda) harcardım" der. İşte bu kimse niyetindekini yapmış gibi sevaba nail olur, ikisi de eşit şekilde ücrete konar.
* Bir kul vardır Allah ona mal vermiştir, fakat ilim vermemiştir. Malını cahilane harcar. Malı hususunda Rabbinden korkmaz. (Cimriliği, cahilliği sebebiyle) malıyla sıla-ı rahim yapmaz; malında Allah'ın da hakkı olduğunu hiç düşünmez. İşte bu kimse, mertebelerin en düşüğündedir.
* Bir kul vardır, Allah ona ne ilim ne de mal vermiştir ama: "Eğer malım olsaydı, onunla filan kimsenin yaptıklarını ben de yapardım der. Bu da niyetiyle muamele görür. Niyet ettiği kimsenin vebalini aynen elde eder." [Tirmizî, Zühd 17, (2326); İbnu Mace, Zühd 21, (4228).][8]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir kimse cahil ve fakir bile olsa niyetiyle, alim ve zengin kişilerin sevap veya günahlarını aynen kazanabileceğini anlatmaktadır. Nitekim bir sahih hadiste "Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır" buyrulmuştur. Şu halde elde edilmesi zor olan, mesuliyetli olan ilim, mal gibi nimetlerden mahrum olan mü'mine alim ve zenginin uhrevî kazancını zahmetsiz elde etmenin yolu gösterilmektedir. İyi bir niyet! Mü'min akil davranarak farzlarını hakkıyla yerine getirdikten sonra himmetini yüce tutup, hayırlı işlere niyet etti mi, fiilen yapmasa bile örnek edindiği, özlediği mümtaz büyüklerin sevabına iştirak edebilir. Burada, özlenen örnek alınacak olan kişilerin de mümkün mertebe daha büyük olanlarının seçilmesine teşvik var.
Tabii ki aksi durum da mevzubahis. Kişi, fakir ve cahil haliyle, "param olsaydı da falanca gibi yaşasaydım" diye dünyevî hayat yaşayan, dinle diyanetle alâkası olmayan bir kısım sefil meşhurlara özlem duyup, onların tarzına özenebilir. Bu da onun kötülüklerine iştirak etmiş olur. Cenab-ı Hak mü'minleri bu çeşit ziyanlardan muhafaza buyursun.
Son olarak şu noktayı belirtmemiz gerekir: Mü'minin sade bir niyetle alim ve zengin kimselerin -yani fiilen yapmaya güç yetiremeyeceği işlerin- sevabını elde edebilmesi için, gücü dahilinde olan hayırlardan geri kalmaması gerekir. Yani farz olan ibadetlerini yapmalıdır. Gücü yettiği halde farzlarını bilemeyen, haramlardan kaçınmayan insanın niyetiyle, bu hadiste vaad edilen yüce sevaplara ermesi de uzak bir ihtimal olur.[9]

?5368 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?Œ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?? ????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ?????????. ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???? ?????????? ??? ??? ??????? ????. ??? ??????? ??? ????????? ??? ???????? ??? ????????? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????? ???????
????????????? ????????? ??????? ?????????? ????????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????[. ????? ??????? .

6. (5368)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kimin arzusu ahiret olursa, Allah onun kalbine zenginliğinden koyar ve işlerini derli toplu kılar, artık dünya ona hakir gelmeye başlar. Kimin hedefi de dünya olursa, Allah iki gözünün arasına (dünyanın) fakirliğini koyar, işlerini de darmadağınık eder. Netice olarak, dünyadan da eline, kendisine takdir edilmiş olandan fazlası geçmez." [Tirmizî, Kıyamet 31, (2467).][10]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, dünyayı asıl hedef edinen insanın, dünyalık için, nasıl şu iş, bu iş derken darmadağan olduğunu, her şeye rağmen takdir edilenden fazla birşey de elde edemediğini anlatmaktadır. Asıl hedefi ahiret olan kimselere de dünya karşısında nasıl bir tavır takınmaları gerektiğini gösteriyor: Dünyalığa hırs göstermemek, kanaatkâr olmak, fazla çeşitli işlerde dağılmamak. İşlerin çokluğu insanın aklını, fikrini, zihnini onlarla meşgul edecektir. Dünyayı birinci hedef yapanı derhal hırs bürüyecektir. Hırs, onu aklına gelen, teşebbüs gücü çerçevesinde gördüğü her işin peşine takacaktır. Derken meşguliyetlerin içinde boğulacak, uhrevî hazırlık şöyle dursun, dünyayı da yeterince yaşayamayacaktır.
Hadiste, dünyayı esas gaye yapanların iki gözünün arasına dünyalığa karşı fakrın konmuş olması, üzerinde düşünülmesi gereken psikolojik bir prensiptir.
Hadis, gerçekten biri ehl-i dünya, diğeri muttakî iki kişinin ruh hallerini ve dünyevî yaşayışlarını tasvir ettiği gibi, ehl-i takvaya da nasıl hareket etmesi gerektiği hususunda yol göstermektedir.[11]

?5369 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ??????: ??? ????? ?????? ????????? ??????????? ???‘? ???????? ????? ???????? ????????. ???? ? ???????? ??‘??? ???????? ????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????.

7. (5369)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dediler ki:
"Allah Teala hazretleri şöyle buyurdular:
"Ey ademoğlu! Kendini ibadetime ver, gönlünü zenginlikle doldurayım, fakrını kapayayım. Böyle yapmazsan ellerini meşguliyetle doldururum, fakrını da kapamam." [Tirmizî, Kıyamet 31, (2467); İbnu Mace, Zühd 2, (4107).][12]

AÇIKLAMA:

Bu kudsî hadis, ihlasla ibadete yönelen kimselere Cenab-ı Hakk'ın gönül zenginliği vereceğini haber veriyor. Bazı hadislerde gerçek zenginlik gönül zenginliği olarak ifade edilmiştir.
"Hakiki zenginlik mal çokluğu değildir. Bilakis, zenginlik kalb zenginliği, gönül tokluğudur." Kalp zenginliğine eremeyen kimselerin, -insanlardaki insiyakî olan madde hırsı sebebiyle- iki vadi dolusu altına malik olsa bile bir üçüncü vadiyi talep ettirecek bir açgözlülük içerisinde olacağı yine hadislerde ifade edilmiş bulunan hakikatlerdir. Sadedinde olduğumuz hadis, insanoğlunu bu fitrî zaafın vartalarından kurtaracak çareyi göstermektedir: Hayatını hakiki kulluk manasına göre tanzim etmek... Bu tanzim, her şeyden önce niyet işidir. Kişi, niyeten, her hareketinin Allah yolunda, Allah'ın rızasına uygun, ibadet manasında olmasını düşünmelidir. Bu takdirde ticaret hayatı da, ziraat hayatı da, ilim hayatı da ibadet yerine geçer. Bu ihlasa ermedi mi, ibadeti bile riyaya dönüşebilir, el-iyazu billah.[13]

?5370 ?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??? ??????? ??????! ???????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ?? ?????????? ????????? ?Œ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ??????????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ?????????. ??????? ???????? ????????: ???? ?????????? ???? ????????? ??????? ???????????? ??????????? ??? ??????????? ??????????????????? ??? ?????????? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ??????????????????? ????????? ??????[. ????? ???????.

8. (5370)- Yine Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resulü dedik, senin yanında iken kalplerimiz maneviyatta rikkate gelip inceliyor, dünyaya karşı alâkamız kesiliyor ve ahireti sanki görmüş gibi oluyoruz. Yanınızdan ayrılınca ailemizle ünsiyet edip çocuklarımızı kokladık mı, önceki halimizi inkar ediyoruz, bunun sebebi nedir?"
Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi:
"Eğer siz, ayrıldıktan sonra da yanımdaki halinizi devam ettirseydiniz, melekler sizi evlerinizde ziyaret eder, yollarda sizinle müsafahada bulunurdu. Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi toptan yokeder, günah işleyip istiğfar edecek yeni bir mahluk yaratır ve onları mağfiret ederdi." [Tirmizî, Cennet 2, (2528); İbnu Mace, Siyam 48, (1752).][14]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, insan tabiatının her zaman aynı halette, aynı kesafeti muhafaza eden dinî doygunlukla olamayacağını ifade etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm, bazı haricî şartlarla kesif bir dinî halete girilebileceğini, o şartların değişmesiyle bu kesafetin azalacağını ve bunun normal karşılanması gerektiğini, insan olarak aynı dinî kesafet üzere yaşamanın

mümkün olamayacağını ve hatta böyle bir şeyi talep etmemenin daha doğru olacağını belirtmektedir. Dahası, Müslim'de gelen bir rivayette Hanzala İbnu'r-Rebi'in Resulullah'ın yanında ayrıldıktan sonra dinî heyecanının zayıflamasını münafıklaşma olarak değerlendirip, halini Resulullah'a şikayet ettiğini görüyoruz. Resulullah ona "Eğer siz, hep benim yanımda olduğunuz şekilde devam etseniz ve zikir halinde bulunsanız melekler sizinle yataklarınızda, yollarda müsafaha ederdi" diyerek dışarıdaki değişme halinin münafıklık olmadığını, bunun tabii olduğunu ifade buyurur; Hanzala'yı ve bareberindekileri teselli eder.
2- Hadiste geçen ikinci ana fikir, günah işlemenin insan tabiatından gelen bir şe'niyet olduğudur. Mü'min için, günah işlemesinden çok, tevbe etmemesi daha ciddi bir durumdur. İnsanlar hiç günah işlemeyecek duruma gelseler, yaratılış hikmetlerinin dışına çıkma gibi bir durum hasıl olacaktır. Cenab-ı Hakk Rezzak isminin gereği olarak rızka muhtaçları yarattığı gibi, Tevvab ve Gaffar isimlerinin gereği olarak da tevbe edecek, istiğfar edecek mahluklar yaratacaktır. Bu isimlerin tecellisi için tevbe, istiğfar şartları ve sebepleri olacaktır. Ayrıca kişinin kendini günahsız bilerek Allah'a karşı ucba, fahra, naza düşmesi ciddi bir vartadır. Günah işlemiş olarak tevbe, istiğfar ve niyaz ile Allah'a iltica ve yönelmesi daha iyi bir durumdur, kulluk edebine daha muvafiktır. [15]

?5371 ?9? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ???? ????? ???????? ???????? ????? ?????? ?????????? ???????????? ???? ??????? ???????? ???????? ????????? ???? ??????[. ????? ???????.»????? ????????« ?? ???????? .

9. (5371)- Şeddad İbnu Evs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Akıllı kimse, nefsini muhasebe eden ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz de, nefsini hevasının peşine takan ve Allah'tan temennide bulunan kimsedir." [Tirmizî, Kıyamet 26, (2461).][16]

AÇIKLAMA:

Akıllı diye tercüme ettiğimiz keyyis, "işlerini iyi çeviren", "işlerini rıfkla, tatlılıkla yürüten", "hayra ulaşmakta en iyi kararı veren" gibi manalara da gelmektedir. Şu halde nefis muhasebesi bu vasıflara uyan bir davranış olmaktadır. İbnu Arabî der ki: "Büyüklerimiz, konuştuklarını ve yaptıklarını bir deftere yazarak, yatsıdan sonra kendilerini muhasebeden geçirirlerdi. Deftere bakıp kendilerinden sadır olan söz ve fiil hepsini gözden geçirirlerdi. Bunlardan tevbe gerekenler için tevbe, istiğfar gerekenler için de istiğfar, şükür gerekenler için de şükrederlerdi. Onlar bu muhasebeyi yaptıktan sonra uyurlardı."
Acizin Allah'tan temennisi bazı kuruntulardır. Yani, nefsine uyup, günahlarda ısrar ettiği, tevbe edip dönüş yapmadığı halde, Allah'ın kendisini affedeceği, cennetine koyacağı hususundaki temenni ve ümiddir.[17]

?5372 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ????????? ???‘??????? ???????? ???? ??????????? ??? ??????? ?????????? ??? ????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ??? ??????????? ??????? ??????? ??????????? ??? ?????????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? .
???? »???? ?????« ??? ??? ????? ?? ??? ?????.?»????? ??????« ?????? .

10. (5372)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yedi şeyden önce amelde acele edin:
* Unutturucu fakirliği mi bekliyorsunuz?
* Tuğyan ettirip azdırıcı zenginliği mi bekliyorsunuz?
* İfsad edici hastalığı mı bekliyorsunuz?
* Aklınızı götürecek ihtiyarlığı mı bekliyorsunuz?
* Ani ölüm mü bekliyorsunuz?
* Deccali mi bekliyorsunuz. Bu beklenen gaib bir şerdir.
* Yoksa kıyameti mi bekliyorsunuz? Kıyamet ise hepsinden kötü, hepsinden daha acıdır." [Tirmizî, Zühd 4, (2308); Nesâî, Cenaiz 123, (4, 4).][18]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dindeki ihmali sebebiyle mü'mini tevbih (azarlama) üslubuyla, hayırlı amellerde bulunmakta gecikmemek gerektiğini ders veriyor. Hadiste sayılan yedi hallerden birkısmı hemen gelebilecek durumdadır. Onlardan biri geldi mi hayır yapma imkanı kalmayacaktır. Öyleyse, bu musibetli durumlar gelip çatmadan elinizdeki fırsatı hayır işlemede değerlendirin denmiş olmaktadır.[19]

?5373 ?11? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ??????? ?‘????? ??????????? ????????? ???????????? ??????? ?????????? ????? ????? ?????????[. ????? ????.»???? ?‘??« ?? ????? ??????.?»???????« ?????? ???? ????? ??? .

11. (5373)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hamr (sarhoş edici içki), günahın her çeşidinin kaynağıdır. Kadın, şeytanın oltasıdır, dünya sevgisi her çeşit hatanın başıdır." [Rezin tahriç etmiştir.][20]

?5374 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ????? #: ??? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ???? ?‘??????????? ??????? ??????????? ??????? ????? ?????????. ????????? ???????? ????????? ????????: ????? ????? ??????? ????? ????????? ?????: ?????????? ????????? ???????????? ??????????. ??? ??????? ???? ?????????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????. ???????: ??? ??????? ??????? ????? ????????? ???????? ??????????. ?????: ???? ????????? ?????????: ?????????? ???????????? ???????? ????????? ??????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ??? ?????????? ??????? ????????? ????????[. ????? ????.»?????????« ???????? ??????? ?? ??? ?????.?»?????????? ????« ????? ?????? ????? .

12. (5374)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir bayram namazında kadınlar tarafına geçerek):
"Ey kadınlar cemaati! (Allah yolunda) sadakada bulunun, istiğfarı çok yapın. Zira ben siz kadınların cehennemde çoğunluğu teşkil ettiğini gördüm" buyurdular. Dinleyenlerden cesaretli bir kadın:
"Niye cehennemliklerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor, neyimiz var?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ağzınızdan kötü söz çıkıyor ve kocalarınıza karşı nankörlük ediyorsunuz. Aklı ve dini eksik olanlar arasında akıl sahibi erkeklere galebe çalan sizden başkasını görmedim!" dedi. O kadın tekrar:
"Ey Allah'ın Resulü! Aklı ve dini eksik ne demek?" diye sorunca Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:
"Aklı noksan tabiri, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasını ifade eder. Dinlerinin eksik olması tabiri de onların (hayız dönemlerinde) günlerce namaz kılmamalarını, Ramazan ayında oruç tutmamalarını ifade eder." [Buhârî, Hayz 6, Zekat 44, İman 21, Küsûf 9, Nikah 88; Müslim, Küsûf 17, (907), İman 132, (79); Nesâî, Küsuf 17, (3, 147); Muvatta, Küsuf 2, (1, 187).][21]

AÇIKLAMA:

1- Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde kadınları manen en ziyade ziyana atan fıtrî zaaflarına dikkat çekmektedir. En ziyade diyoruz çünkü cehennemdeki çokluklarının sebebi bu zaafa bağlanmaktadır. O zaaf da: Kötü sözü çabukça, çokça sarfetmeleri, kocalarına karşı nankörlükleri, erkeklerin aklını çelici olmaları. Erkekleri günaha attıkları için, sebep olmadan dolayı kendilerine mesuliyet gelmektedir.
2- Hadis, ilk nazarda, kadınlara karşı her zaman her yerde görülen istihfaf edici bir tavır taşıyor gibi gelebilir. Fakat aslında, bunu söylemek hadisteki inceliği kavramamak olur. Resulullah, kadınlarda tabii olarak mevcut, fakat farkında olamadıkları zaaflarını göstererek, şuurlu olarak o zaaflarının üzerine gidilmediği takdirde hasıl edecekleri zararın büyüklüğüne dikkat çekmiştir. Şöyle ki: Kadınlar annelik gibi, şefkat ve hissilik gerektiren bir vazife üzere yaratıldıkları için, birkısım hissiliklerde erkeklere nazaran daha üstündürler. Bu hissi güçlülüğün, beraberinde getirdiği yan zaaflar var. Bu zaaflar hususunda şuurlu olunmaz, irade ile yönlendirilmez ve tabii hallerine bırakılırsa sahibini zarara atıcı menfi tezahürleri olacaktır. Resulullah cehennemdeki sayı çokluğunun bu fıtrî zaaftan ileri geldiğini belirtmiştir.
Sözünü ettiğimiz fıtrî zaaf ayet-i kerime ile gündeme getirilmiştir: Onların şehadeti, birçok meselede erkeğin şehadetinin yarısına denktir: "...Erkeklerden iki şahid yapın. Eğer iki

erkek bulunmazsa, o halde razı (ve doğruluğuna emin) olacağınız şahidlerden bir erkekle iki kadın (yeter. Bu suretle) kadınlardan biri unutursa öbürünün hatırlatması (kolay olur)..." (Bakara 282). Alimler, ayette geçen "biri unutursa diğerinin hatırlatması" ibaresinin, kadınların hadiseyi zabt yönüyle zayıf olduklarına delil olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın bu ibare ile onların zaafına dikkat çektiğini söylerler. Mülk suresinde her şeyin gerçeğini, yaratanın bileceği belirtilir: "Yaratan mı bilmeyecek?" (Mülk 14).
Kadınların aklen nakıs olduklarını söylemek; onları levmetmek, kınamak veya onlara herhangi bir hakaret manası taşımaz. Çünkü bu, yaratılıştan gelen bir hususiyettir. Bunun zikri, o zaafın getireceği fitneye karşı uyarma, tedbirli olmaya çağırma gayesini güder. Nitekim, abdest sırasında hususi dikkat sarfedilmediği takdirde kuru kalma tehlikesine maruz olan ökçeler için Aleyhissalâtu vesselâm "Ateşte yanacak o ökçelere yazık!" demiştir. Aslında sadece ökçeler değil, diğer abdest uzuvlarına da "ateşten yazık!" var. İyi yıkanmazlarsa. Bu "iyi yıkanma" riskinin acı neticesi, iyi yıkanmama tehlikesine en ziyade maruz olan ökçeler zikredilerek gündeme getirilmiş, dikkatlere arzedilmiştir.
Kadınlar, kendilerini çokça ateşe atan zaaflarından bîhaber olduklarını "Niye cehennemliklerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor?" şeklindeki sorularıyla ortaya koymuş olmaktadır. Dikkat çekeceğimiz bir incelik, hadiste kadınların aklen nakıs olmaları sebebiyle ateşle tehdit edilmemiş olmalarıdır. Ateş tehdidi, "kötü sözü çok yapmaları", "kocalarına karşı küfranları", "erkeklerin aklını çelici olmaları" sebebiyle yapılmıştır.
Aynı şey dinî noksanlık için de söylenebilir. Bu da fitrî bir durumun neticesidir. Hayız halinde Allah'ın yasaklaması ile namaz kılmazlar, oruç tutmazlar, dolayısıyla bu hal dahi onlar hakkında bir levm, bir ayıplama tahkir ifade etmez. Kâmil ve nakıs olma işi nisbî bir durumdur. Ekmele nisbeten "kâmil" de noksan sayılır. Öyleyse hayız halinde namaz kılmayan kadın, kılana nisbetle dinen nakıstır. Burada şöyle bir soru akla gelir: Nasıl ki, hasta kimse, sağlıklı iken kıldığı nafilelerin sevabını, hastalık sebebiyle kılamasa da aynen aldığı gibi, hayızlı kadın da, Allah'ın emriyle, hayız müddetince kılmadığı namazın sevabını, kılmış gibi alabilir mi?
Nevevî bu soruya: "Zahire göre alamaz" diye cevap verir ve şöyle devam eder: "Hayızlı ile hasta arasında şu fark var; hasta kimse sağlıklı iken nafilelerini devam etmek niyetiyle yapmakta idi, hayızlı böyle değildir."[22]

3- Hadiste Mevcut Bazı Faydalar:

1) Kadınların bayramlarda musallaya çıkmaları meşrudur.
2) İmam, halka sadaka verme emrinde bulunabilir.
3) Kadınlar namazgâhta hususi bir kısımda bulunabilir.
4) İmam kadınlara hususi va'z edebilir.
5) Nimetin inkarı haramdır.
6) Kötü sözü (lanet, beddua, kehanet, kırıcı kelam..) çokça kullanmak da haramdır. Nevevî bu hadise dayanarak nankörlük ve kaba sözlülüğü kebairden saymıştır.
7) Lanet yani Allah'ın rahmetinden uzak olmasını temenni etmek, muayyen bir şahıs hakkında ise caiz değildir.
8) Dinden çıkarmayan bir kısım günahlar hakkında "küfür" kelimesini kullanmak caizdir. Bu kullanış tağliz ve korkutma gayesini güder. Bu çeşit tağliz (ağır sözlerle caydırma) işi, hadislerde bazan imanın nefyi ile yapılmıştır.
9) Nasihatta, reddedilen, ayıplanan vasfın izalesi için, ağır tabirler kullanılabilir (tağliz). Ancak bunun belli bir şahsa tevcih edilmemesi gerekir.
10) Sadaka azabı defeder, kullar arasındaki günahlara kefaret olur.
11) Akıl, ziyadenoksan kabul eder. Herkesin aklı eşit değildir. Bunu, kadınlar hakkında kabul etmenin, onlara bir levm olmadığını az yukarıda belirttik. Azab da akıl noksanlığına değil, küfran, kötü söz, insanların aklını çelme gibi davranışlara terettüp etmektedir.
12) Dinin noksanlığı sadece günah hasıl eden davranışlardan ileri gelmez. Dinin noksan oluşu, (Nevevî'ye göre) izafi bir haldir.
13) Talebe hocasına, tabi olan metbuuna (tabi olduğu amirine) anlamadığı şeyi sorabilir, itiraz edebilir.
14) Hadis Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüce ahlakını, müsamahasını, insanlara karşı rıfk ve mülayemetini de göstermektedir.[23]

?5375 ?13? ??? ??? ?????? ?????? ????? ??????? ???:]? ?????? ?? ????????? ?????? ????? ????????? ??? ???????? ?????? ????? ??????? ????????? ????? ????????? ???? ???? ????????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??? ??????????[. ????? ???? .

13. (5375)- Hz. Ali (radıyallahu anh) demiştir ki: "Tefekkür edilmeden yapılan kıraatte, (beklenen) hayır yoktur. Fıkıh olmayan ibadette (çok) hayır yoktur. Fakihlerin fakihi, halkı Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen ve Allah'ın mekrinden de emniyete salmayan ve insanları Kur'an'dan başka şeye rağbete sevketmeyen kimsedir." [Rezin tahric etmiştir.][24]

?5376 ?14? ??? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????:]? ????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ????????
????????? ??????? ???? ??????? ??????? ? ??????????? ??? ????????? ?? ??????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ?? ??????????? ????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ?????? ???? ???????????[.

14. (5376)- İmam Malik'e ulaştığına göre, Hz. İsa İbnu Meryem (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın zikri dışında çok kelam etmeyin, kalpleriniz katılaşır. Çünkü katı kalp Allah'tan uzaktır, fakat bunu bilemezsiniz. Kendiniz efendiler imişçesine insanların günahlarına bakmayın, bilakis, kullar olarak kendi günahlarınıza bakınız. Çünkü insanlar(ın bir kısmı) belaya maruzdur, (bir kısmı) afiyete mazhardır, bela (imtihan) sahiplerine merhamet edin. Mazhar olduğunuz afiyete de hamd edin." [Muvatta Kelam 8, (2, 986).][25]

?5377 ?15? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ??????? ?????? # ??????? ????? ????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ???????: ??? ???? ?Œ?? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????????? ?? ?????? ??? ?????????? ?????? ??? ??????????? ?? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

15. (5377)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün bize namaz kıldırdı, sonra minbere çıktı, eliyle kıble cihetine işaret etti ve: "Size namaz kıldırdığım andan beri, bana cennet ve cehennem gösterildi. Onlar şu duvarın önünde temessül etmiş vaziyette idiler. Hayırda ve şerde bugünkü kadarını hiç görmedim" buyurdu." [Buhârî, Ezan 91, Salat 40, Rikak 18.][26]

?5378 ?16? ??? ???????? ?? ??? ????:]???? ???? ???????? ?'?????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ?? ??????? ???? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ??? ??????. ???????? ???? ???????? ????? ?????????? ???????? ???????? ????? ?????? ???? ???????? ?????? ???? ? ??????? ???? ?????. ???????: ?????? ????????? ?? ?????? ???? ????????. ??????? ??? ??????? ?????? #? ???????? ???? ??????? ???????? ???
???????? ???????: ??? ??????? ??????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????[. ????? ????.»?????????« ???????.?»??????????« ???? ????? ???? ?? ??? ?????? .

16. (5378)- Abdullah İbnu Ebi Bekr anlatıyor: "Ebu Talha el-Ensarî (radıyallahu anh) bahçesinde namaz kılıyordu. Derken (dübsî denen kumruya benzeyen) bir kuş uçtu. Gidip gelmeye, çıktığı yeri aramaya başladı, fakat bulamadı. Bu hal Ebu Talha'nın garibine gitti ve bir müddet gözleriyle kuşu takip etti. Sonra namazına döndü. Ne kadar kıldığını bilemiyordu. Kendi kendine: "Bu malımdan bana fitne arız oldu!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek namazda başına gelen fitneyi anlattı ve "Ey Allah'ın Resulü! Bu (bağım Allah için) sadakadır, onu dilediğine ver!" dedi." [Muvatta Salat 67, (1, 98).][27]

AÇIKLAMA:

Yine Muvatta'da yer alan benzer bir hâdise Hz. Osman'ın hilafeti zamanında cereyan eder. Medine'nin Kuff vadisindeki bir hurma bahçehesinde ensardan bir zat, hurmaların erdiği yaz mevziminde gölgelerin arasında namaz kılarken, meyvelere bakar ve çok hoşuna gider. Namazda kaç rekat kıldığını hatırlayamayınca, "Bu malım sebebiyle bana fitne isabet etti" diyerek, o gün halife olan Hz. Osman (radıyallahu anh)'a giderek bahçeyi Allah yolunda bağışlar. Hz. Osman da onu elli bin (dirhem)e satar.
Bu örnekler, Ashab'ın sehavetini, nazarlarında namazın ne kadar mühim bir yer tuttuğunu, buna bedel dünyalığa kıymet vermediklerini ifade eder. [28]

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/168-169.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/169-170.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/171.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/171-172.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/172-173.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/173-174.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/174.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/175-176.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/176.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/177.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/177.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/178.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/178.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/179.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/179.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/180.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/180.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/181.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/181.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/181-182.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/182-183.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/183-184.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/184-185.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/185.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/186.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/186.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/187.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/187.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

362) Sihir Ve Büyü Yapmanın Kesinlikle Haram Olduğu

"Kitapta olana inanmaları gerekirken, onun yerine Süleyman'ın hükümdarlığı ve peygamberliği konusunda, şeytanların uydurup takip ettikleri şeylere uyarlar. Oysa Süleyman, büyü yaparak küfre sapmamıştı. Ama o şeytanlar, halka sihir öğreterek hakikatleri örtbas ettiler. Ve onlar, Babil'deki iki melek Harut ve Marut vasıtasıyla ortaya konulan şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek: "Biz, ancak imtihan aracıyız. Sakın sihir ve büyü yapıp da, hakkı örtbas edenlerden olmayınız" demedikçe hiçbir kimseye sihir öğretmezlerdi. İşte onlar o iki melekten, koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Halbuki sihirbazlar Allah'ın izni olmadıkça, onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ancak kendilerine zarar veren, hiçbir faydası olmayan şeyleri öğrenmekteydiler. Oysa onlar, bu bilgiyi edinenin ahiret hayatının güzelliğinden nasipsiz kalacaklarını da iyi biliyorlardı. Canları pahasına aldıkları şey ne kötüdür, keşke bunu bilselerdi." (Bakara: 2/102)

1797. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanı helâke sürükleyen yedi şeyden sakınınız." Sahâbîler:
– Yâ Resûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
"Allah'a şirk koşmak, sihir ve büyü yapmak, – haklı olarak öldürülen müstesna– Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir insanı öldürmek, fâiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harpten kaçmak, evli olup hiçbir şeyden haberi olmayan namusuna düşkün müslüman kadınlara zina isnad etmek."[1]

* Sihir, lügatte gizli, üstü kapalı şey demek olup, aldatmak, göz bağcılık ve gözboyacılığı yapmak suretiyle insanları aldatmak demektir. Çok güzel konuşarak aldatmaya da sihir denilir. (Buhari, Tıb, 51)'de, *"Nice güzel sözler vardır ki, sihir gibi etkilidir"* buyurulur.
Sihirin ve sihirbazlığın tarihi en eski medeniyetlerden olan Keldaniler zamanına kadar ulaşır. Keldaniler yıldızlar ve gezegenlerle ilgili gökbilimlerine ağırlık vermişler hatta onlara ibadete kadar ileri gitmişlerdi.
Mısır'da Musa (A.S.) döneminde sihir çok yaygın bir meslekti. Musa (A.S.)'ın asa mucizesi karşısında iman eden sihirbazlar da o maharetli kimselerdi.
Süleyman (A.S.) zamanında da sihir ve büyü çok ileri idi. Bakara: 2/102 bu gerçeği anlatır. Babil'de iki melek insanlar için hayır olacak bazı gerçekler öğretiyorlardı. Kafirler ve şeytanlar bu gerçekleri şerre kullanarak bunu şer olarak sihir olarak kullanmışlardı. Sihir yapmanın caiz olduğuna veya fayda verdiğine inanmak küfürdür, sihir ve büyü yapan kimsenin cezası ölümdür. (Bu konuda geniş bilgi isteyenler Tecrid-i Sarih Tercemesi, 8/224-235 sh. Hak Dini Kur'an Dili Elmalı Tefsiri, 1/364-373 bakabilirler.)
Bu hadiste belirtildiği üzere büyük günahları yedi ile sınırlamak doğru değildir. Burada şu yedi şey büyük günahlardandır denmek istenmektedir. [2]

---

[1] Buhârî, Vasâyâ 23, Tıb 48, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 10; Nesâî, Vesâyâ 12.
1616'da geçmişti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 525.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Ashabu'l-Eser:

Eser, meydana getirilen şey, nişan ve alâmet demektir. Terim olarak ise gerek Hz. Peygamber (s. a. s.)' den ve gerekse sahabeden rivayet edilen şeylere denir. [1] Ashâbu'l-Eser de eser sahipleri, eser taraftarları ve eserciler demektir.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu dünyadan göçmeleriyle başlayarak İmam Şafiî'nin yaşadığı asra kadar gelip geçen fıkıh bilginleri iki kısma ayrılır:
a) Ashâbu'l-Eser. Buna ashab-ı rivayet de denir.
b) Ashâbu'l-Rey. Buna ehl-i rey de denir.[2]
Asr-ı saadette müslümanlar, ortaya çıkan problemlerini Hz. Peygamber (s.a.s.)'e arzediyorlar, gerekli cevabı alarak dönüyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra İslâm devletinin hudutları genişledi. Örf ve âdetleri başka başka olan yeni milletler İslâmiyet'e girdiler. Ashab'ın bir kısmı da Hicaz bölgesinden çıkıp başka yerlere dağıldılar. Hayat hadiseleri çoğaldı. Ortaya yeni yeni meseleler atıldı. Halk bu meseleleri sahâbelere sordular.
Ashab'ın bazıları Hz. Peygamber (s.a.s.)'den hadis rivayet ederek esere bağlanmayı tercih ettiler. Rivayete çok yer verdiler. Allah'ın dinine kendi reylerini karıştırmaktan kaçınmak için fetva vermemeyi tercih ettiler.[3] Vuku' bulmayan hadiseler hakkında peşin hüküm vermiyorlardı. Bunlar Hicaz bölgesinde bulunuyorlardı. Medine, merkezleriydi. Burada başka ırktan insanlar ve hâlli gerekli hukuki meseleler yok denecek kadar azdı. Çok nadir durumlarda rey ile fetva verilirdi. Medine ekolüne mensup hukukçular Ömer b. el-Hattab, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer, Hz. Âişe ve Abdullah b. Abbâs'dır (Allah hepsinden razı olsun) [4] Bu ekole bağlı tabiin âlimlerinin başlıcaları şunlardır: Sâid b. el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Kasım b. Muhammed, Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Hâris, Ubeydullah b. Utbe, Süleyman b. Yesâr, Harice b. Zeyd.[5]

---

[1] Riyazü's-Sâlihîn ve Tercemesi (Mukaddime), 1-2.
[2] M. Ebû Zehra, Ebû Hanife, (O. Keskioğlu Tercümesi) Üçdal Neşriyatı, s. 161.
[3] M. Ebû Zehra, Ebû Hanife, (O. Keskioğlu Tercümesi) Üçdal Neşriyatı, s. 164-166.
[4] Hayreddin Karaman, İslâm Hukukunda İctihad, s. 102.
[5] Dr. M. Esad Kılıçer, İslâm Fıkhında Rey Taraftarları, Ankara 1975, s. 29-31; H.Karaman, a.g.e., s. 101-102; Durak Pusmaz, Şamil İslam Ansiklopedisi : 1/160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BABLARA GÖRE TASNÎF ÇEŞİTLERİ:

Yukarıda ale'l-ebvâb tasnif'e giren eserlerin başlıca üç gruba ayrıldığını belirtmiş fakat açıklamamıştık, şimdi onları açıklayacağız:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Ashabu'l-Eser:

Eser, meydana getirilen şey, nişan ve alâmet demektir. Terim olarak ise gerek Hz. Peygamber (s. a. s.)' den ve gerekse sahabeden rivayet edilen şeylere denir. [1] Ashâbu'l-Eser de eser sahipleri, eser taraftarları ve eserciler demektir.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu dünyadan göçmeleriyle başlayarak İmam Şafiî'nin yaşadığı asra kadar gelip geçen fıkıh bilginleri iki kısma ayrılır:
a) Ashâbu'l-Eser. Buna ashab-ı rivayet de denir.
b) Ashâbu'l-Rey. Buna ehl-i rey de denir.[2]
Asr-ı saadette müslümanlar, ortaya çıkan problemlerini Hz. Peygamber (s.a.s.)'e arzediyorlar, gerekli cevabı alarak dönüyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra İslâm devletinin hudutları genişledi. Örf ve âdetleri başka başka olan yeni milletler İslâmiyet'e girdiler. Ashab'ın bir kısmı da Hicaz bölgesinden çıkıp başka yerlere dağıldılar. Hayat hadiseleri çoğaldı. Ortaya yeni yeni meseleler atıldı. Halk bu meseleleri sahâbelere sordular.
Ashab'ın bazıları Hz. Peygamber (s.a.s.)'den hadis rivayet ederek esere bağlanmayı tercih ettiler. Rivayete çok yer verdiler. Allah'ın dinine kendi reylerini karıştırmaktan kaçınmak için fetva vermemeyi tercih ettiler.[3] Vuku' bulmayan hadiseler hakkında peşin hüküm vermiyorlardı. Bunlar Hicaz bölgesinde bulunuyorlardı. Medine, merkezleriydi. Burada başka ırktan insanlar ve hâlli gerekli hukuki meseleler yok denecek kadar azdı. Çok nadir durumlarda rey ile fetva verilirdi. Medine ekolüne mensup hukukçular Ömer b. el-Hattab, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer, Hz. Âişe ve Abdullah b. Abbâs'dır (Allah hepsinden razı olsun) [4] Bu ekole bağlı tabiin âlimlerinin başlıcaları şunlardır: Sâid b. el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Kasım b. Muhammed, Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Hâris, Ubeydullah b. Utbe, Süleyman b. Yesâr, Harice b. Zeyd.[5]

---

[1] Riyazü's-Sâlihîn ve Tercemesi (Mukaddime), 1-2.
[2] M. Ebû Zehra, Ebû Hanife, (O. Keskioğlu Tercümesi) Üçdal Neşriyatı, s. 161.
[3] M. Ebû Zehra, Ebû Hanife, (O. Keskioğlu Tercümesi) Üçdal Neşriyatı, s. 164-166.
[4] Hayreddin Karaman, İslâm Hukukunda İctihad, s. 102.
[5] Dr. M. Esad Kılıçer, İslâm Fıkhında Rey Taraftarları, Ankara 1975, s. 29-31; H.Karaman, a.g.e., s. 101-102; Durak Pusmaz, Şamil İslam Ansiklopedisi : 1/160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- SIRAT-I MÜSTAKİMİN ANLAMI VE BİDATÇILARIN SIRAT-I MÜSTAKİMDEN AYRILMALARI
Meselenin 2. Yönü
Meselenin 3. Yönü
Meselenin 4. Yönü:
Meselenin 5. Yönü
Birinci Hata
İkinci Hata: Maksatları Bilmemek
Fasıl
Üçüncü Hata: Akıl Hakkında İyi Zan Beslemek
İkinci Vecih
Üçüncü Vecih:
Fasıl
Dördüncü Hata: Keyfî Arzuya Uymak

10- SIRAT-I MÜSTAKİMİN ANLAMI VE BİDATÇILARIN SIRAT-I MÜSTAKİMDEN AYRILMALARI

Bundan önce geçtiği üzere her bir grup ve topluluk doğru yol üzere olduğu iddiasındadır. İddialarına göre her bir grupdan başkası ana yoldan çıkmış ve ara yollara sapmıştır. Bu itibarla gruplar arasında "doğru yol" un tanımı ve açıklaması hususunda görüş ayrılığına düşülmüştür. O derecede ki meseleyi her tetkik eden bir müşkil ile karşılaşmıştır. En sonunda şöyle diyen bile olmuştur. "Akli ve naklî meselelerde ictihad eden her müctehid isabet etmiştir." Kaç tane firka varsa bu mesele hakkında o kadar da farklı görüş vardır. Çünkü şeriatte yetmiş küsur kavil ile âlimlerin görüş ayrılığına düştüğü başka bir mesele neredeyse yok gibidir.
Hz. Peygamber'in ve ashabının yolu üzere olan "kurtulan grubun" ortaya çıkması için bu meseledeki görüşü yazmak/araştırmak en karışık meselelerdendir. (Buraya kadar söylenenler meselenin birinci yönüdür.)[1]

Meselenin 2. Yönü

Şayet doğru yol, sahabeden sonra geleceklere nisbetle belirlenmiş olsaydı, asla görüş ayrılığı olmazdı. Çünkü görüş ayrılığının yerinin belirlenmesi halinde ayrılık olması imkansızdır. Tabiîdir ki bu, görüş ayrılığının inatlaşmak maksadıyle olmaması varsayımına göredir. Çünkü böyle bir durum kişiyi İslamdan çıkarır. Bizim sözümüz gruplar hakkındadır.[2]

Meselenin 3. Yönü

Daha önce geçmişti ki köklü ilim sahibi olanlarda bid'at meydana gelmemektedir. Bid'at, ancak şeriatın delillerinde tasarruf edecek dereceye ulaşamayan kimselerde olmaktadır. Filan kimsenin köklü bilgi sahibi olduğu, filan kimsenin köklü bilgi sahibi olmadığı hususunu tanıkla belgelemek son derecede zordur. Çünkü her bir gruba bağımlı hale gelip görüş ayrılığına düşen, kendisini köklü bilgi sahibi olduğunu, görüşünün kusurlu olmadığını sanmaktadır. Söz konusu meselede bunu varsaymak çekişmenin meydana geldiğinin belirtisidir. Çekişme ya belirtide veya belirtinin yollarmdadır.
Bunun örneği şudur: Cemaatten çıkmanın belirtisi, şu ayette uyarıda bulunulan ayrılıktır.
"....Parçalanıp ayrılığa düşenler gibiolmayın." [3]
Ayrılık herkesin tanıklığı ile ortadadır ki gerçek ve göreceli/ izafidir. Her grup, cemâatin kendisi olduğuna, kendisi dışındakilerin cemâatden ayrıldığına inanmaktadır.
Belirtilerden birisi, delillerden müteşâbih olanın peşine düşmektir. Her bir grup, diğer grubu böyle yapmakla suçlamakta, kendisinin ümmül kitab'a yani muhkem delillere tabi olduğuna inanmaktadır. Böylece kendi delilini esas kılıp diğer konuları te'vil/yorum ile bu delile indirgemektedir. Diğer grupların ise bunun aksi olduğunu iddia etmektedir.
Bir diğer belirti ise heva ve hevesine uymaktır ki her gruptan biri, diğerini bununla suçlamakta, kendisinin bundan berî olduğunu ileri sürmektedir. Bununla beraber zahiren belirtilerin yolunu belirlemede ittifak etmeleri mümkün değildir. Bu hususta ittifak etmediklerine göre, bu belirtilerle birbirlerine işaret etmek üzere belirtileri zaptu rabt altına almak da mümkün olmamaktadır. Ancak belirtileri elde etmekte ittifak etmektedirler. Belirtiler böyle oluşmaktadır. Belirtilerin yollarında görüş ayrılığı varken onları zaptetmek nasıl mümkün olur?[4]

Meselenin 4. Yönü:

İslamdaki amaçlardan birinin bu ümmetin örtülmesi/kusurunun açığa çıkarılmaması olduğunu anladığımız daha önce geçmişti. Her ne kadar ictihad ile belirlemek söz konusu ise de durum budur. Zaten ictihad, ictihad edilen konuda görüş birliği edilmiş olmasını gerektirmez.
Görülmüyor mu ki, âlimler normalde iki (farklı) görüşün ittifak etmesinin mümkün olmadığını kesin bir ifade ile bildirmişlerdir. Şayet (grubun) belirlenmesini nas ile yapabilselerdi problem kalmayacaktı. Hz. Peygamber her ne kadar onları belirlemiş ve (fiziki olarak) eksik organı olacağını bildirmiş olmasına rağmen Hâriciler (grup olarak ayrılmazdan önce) onların (sahabenin) durumunda idi. Hz. Peygamber bu hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Onların alâmeti şudur: Siyah bir adam. Pazularından biri (Buhâri'nin rivayetine göre iki elinden biri) kadının memesi gibi, (yerinde durmayıp) gidip gelerek hareket eden et parçası gibidir."*[5]

Meselenin 5. Yönü

Daha önce geçtiği üzere Hûd suresi 118. ayetinde görüş ayrılığının devamlı olduğu ifade edilmiştir. Bunu, açıklamasını yaptığımız gruplarla ilgili hadis de desteklemektedir. Çünkü âyet, ihtilaf konularının hususi olmadığını gösteriyor. Çünkü İslam dini dışındaki dinlerde ihtilafın devam etmesi/kalması mümkündür. Fakat hadis, ihtilafın Muhammed ümmetinde de olacağını açıklamıştır. İhtilafın durumunu, hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde âyet dile getirmiştir.
Bu husus böylece sabit olunca bununla açık bir şekilde ortaya çıkmıştır ki gruplar içerisinde "kurtulan grup" un belirlenmesi ictihad ile olmuş bir iştir. Bu hususta ihtilaf kesilmez. Eğer bu hususta zan değil, kesinlik olduğu iddia edilirse bu teorik bir şeydir, zorunluluk ifade etmez. Fakat bununla beraber biz, meselede — Allah'ın izni ile- orta bir yol tutacağız. Bu yolun kabulüne insaflı bir kimsenin aklı onay verecek, şeriatın külli ve cüzî meselelerini bilen bir âlim sahih olduğunu ikrar edecektir. Doğruya ulaşmada başarıyı veren Allahtır.
Bu itibarla deriz ki:
Konuya başlamazdan önce mutlaka bir mukaddimeye ihtiyaçvardır. Şöyle ki:
Dinde yeni bir şey ortaya koymak ya cahillik yönüyle, ya akıl hakkında (iyiyi ve güzeli, bilip bulmakta yeterlidir tarzında) iyi zan beslemek yönüyle veya gerçeği elde etmekde keyfi arzuya uymak cihetiyle meydana gelmektedir. Meseleyi bu üç cihete bağlı kılmak, Kur'an ve sünnet üzerinde yapılan bir inceleme itibariyledir. Bu hususta meselede delil olarak dikkate alınacak hususlar daha önce geçmişti. Şu kadar ki (az önce sözü edilen) üç cihet bazen tek tek, bazen de hepsi bir arada bulunur. Bir arada bulunduğunda bazen ikisi, bazen de üçü bir arada bulunur. Cahillik ile ilgili cihet bazen maksadı anlamakta araç olan şeyleri bilmemek, bazen bizzat maksadı bilmemek suretiyle olur.
Akıl ile ilgili iyi zan beslemek ciheti, bazen dini bir hüküm koymada din ile ortak olma şeklinde tezahür eder. Bazen, dini bir hüküm koymak diriden önce gelir. Bu iki tür tek tür'e indirgenebilir.
Keyfi arzuya uymak cihetinin özelliği şudur: Keyfi arzuya uyulduğunda, bu durum idrak yeteneğine hâkim olur. Sonuçta keyfi arzuya uyan kimse delilleri dikkate almaz olur veya delile dayanmadan hüküm verir. Bu iki tür de tek tür'e indirgenebilir.
Bu tür hataların hepsi dörttür:
1- Anlama araçlarını bilmemek
2- Maksatları bilmemek
3- Akıl hakkında iyi zan beslemek
4- Keyfi arzuya uymak[6]

Birinci Hata

Anlama araçlarını bilmemek; şüphe yok ki Yüce Allah, Kuranı başka bir dilde değil, Arapça olarak indirmiştir. Bunun manası şu dur: Kur'an kelimeleri, anlamı ve üslûpları ile Arap dili üzere gelmiştir. (Nitekim şu âyetler bunu ifade etmektedir:)
"Biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kıldık." [7]
Korunsunlar diye pürüzsüz Arapça bir Kur'an indirdik." [8]
'(Rasûlüm!) Onu (Kur'an'ı) Ruh'ul Emîn uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir." [9]
(Bu ifadelerden açıkça anlaşılıyor ki) Hz. Peygambere indirilen Kur'an Arapça idi. O dat harfini söyleyenlerin (Arapçayı konuşanların) en fasihi Abdullah oğlu Muhammed Aleyhisselâm idi. O'nun gönderildiği topluluk da Arap idi. Peygamber ile gönderildiği topluluk arasındaki konuşma onların dilindeki âdete göre gerçekleşti. Kur'an'daki (tüm) lafız ve anlamlar hep alışık oldukları tarzda kullanılmış, ona (Arapların alışık oldukları dışında) bir şey karışmamıştır. Bil'akis bizzat Kuran kendisinde yabancı bir şey bulunduğunu reddetmiştir.
Yüce Allah buyurur ki:
"Şüphesiz biz onların "Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır. Halbuki bu (Kuran) apaçık bir Arapçadır." [10]
Bir diğer ayet de şöyledir:
"Eğer biz onu yabancı dilden bir Kur'an kasaydık, diyeceklerdi ki: Âyetleri tafsilatlı bir şekilde açıklamalı değil miydi?" [11]
Hz. Peygamber tüm insanlara gönderilmiş ise (ki öyledir), Yüce Allah bütün milletleri ve tüm insanları, bu (din) meselesinde Arap lisanına tâbi kılmıştır. Durum böyle olunca Allah'ın kitabını anlamak ancak Hz. Peygamber'e indiği yol ile olur. O yol, Arapçanın lafız, mana ve üslûplarını dikkate almaktır.
Arap dilinin kelimeleri açıkça bilinen kelimelerdir. Mana ve üsluplarına gelince, manalardan bilinenler Arap dilinin genişliğini gösterir. .
Arap dilinde bazan genel ve açık bir şey söylenir, bundan açık bir mana kasdedilir. Sözün baş tarafı sonuna ihtiyaç bırakmaz. Bazen genel ve acık bir şey söylenir, özel de buna girer. Böyle olduğuna sözün bir kısmı delil olur. Bazen genel ve açık bir şey söylenir, fakat maksat özeldir. Bazen açık bir şey söylenir, ama sözün gelişinden,maksadın o açık şey olmadığı bilinir. Tüm bu özelliklerle ilgili bilgi sözün başında, ortasında veyasonunda mevcuttur.
Arap dilinde bir sözün ortasında bile konuşmaya başlarsın. Bir kimse bir şeyi söyleyince lafızdan değil, manadan sözü anlarsın. Nitekim işaretden de anlarsın. Araplara göre bu tür, konuşmanın en fasih olan türüdür. Çünkü bunu sadece kendisi bilir, bunun câhili olanlar anlamaz. Bazen bir şeye pek çok isimler verir. Bir kelimeyi pek çok manada kullanır. Tüm bu dil özellikleri Araplarca bilinir, başkalarınca bilinmez. Arapçanın bu ve diğer tasarruflarını bilen ve sağlam marifet sahibi olan kimsenin bu hususta köklü bilgisi olur. yimdi bunların örneklerini görelim:
Kur'an'da:
"O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin, O her şeye vekildir." [12] Buyuruluyor. Bu ayetteki söyleyiş tarzı, içinde hususilik bulunmayan genel ve açık bir ifadedir.
"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerindedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı yeri bilir." [13]âyeti de böyledir. Çünkü tüm yer, gök, canlılar, ağaçlar ve diğerlerinin yaratıcısı Allahtır ve her canlıyı rızklandıran O'dur.
Bir ayette:
"Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara Allah'ın Rasülünden geri kalmaları onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz."[14] buyurulmuştur. Bu ayet dahi manası genellik ifade eden ayetlerdendir. Zira Hz. Peygambere karşı nasıl davranılması gerektiği bildirilirken gücü yeten de, yetmeyen de (yani herkes) kastedilmiştir.
Bir diğer ayetde:
"... Yine (Hz. Musa ve Hızır) yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmekten kaçındılar..."[15] buyuruluyor. Bu âyet, genel ifade ile özel anlam kasdedilmesmin örneğidir. Çünkü Hz. Musa ve Hızır aleyhisselâm köy halkının hepsinden yiyecek istememişlerdir.
Bir diğer âyetde:
"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık." buyurulmuştur.[16] Bu ayet dahi genellik ifade eder. Zira hiçbir insan bu ayetteki ifadenin dışında değildir. Ancak Yüce Allah bu ifadelerin peşinden:
"Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız ondan en çok korkanınızdır." buyurmuştur. Ayetin bu kısmı özeldir. Zira Allah korkusu (demek olan takva) ancak, onu idrak eden, onun bilincinde olan buluğ yaşının üstünde olan insanların yapıp yaşadığı bir şeydir.
Bir başka ayette:
"Bir kısım insanlar, müminlere: (Düşmanlarınız olan) insanlar, size karşı asker topladılar, onlardan sakının dediler..." [17]
Bu ayetteki ikinci "insanlar" kelimesinden maksat, genel olarak insanlar değil, özel bir grup insandır. Aksi halde müslümanlara karşı toplanan kimseler de genel insanlar arasında sayılmak gerekir. Oysa onlar (savaşmak üzere) çıkmışlardır.
Fakat (filolojik olarak "insanlar" anlamına gelen) "Nâs" kelimesi, üç kişiden oluşan bir topluluğa söylenen bir kelimedir. Tüm insanlara da söylenir. Tüm insanlarla üç kişiden oluşan bir topululuk arasındaki kalabalıklara da söylenir. Buna göre "insanlar sizin için asker topladılar" demek sahihtir. Bu sözü söyleyen insanlar dört kişilerdi.
Bir diğer ayette:
"Ey insanlar! (size) bir misal verildi; şimdi onu dinleyin..." buyurulmuştur.[18] Bu âyetteki "insanlar" dan maksat, Allah'tan başka varlıkları tanrı edinen kimselerdir. Çocuklar, deliler ve mü'minler bunların dışındadır.
Bir başka âyette:
"Onlara deniz kıyısında bulunan köye sor" buyurulmuştur.[19] Âyetin zahirine bakılırsa köye sorulacağı anlaşılıyor. Oysa ayetin devamında: *"Hani onlar Cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı."* buyurulmuştur. Ayetin sonundaki bu ifade maksadın köye sormak olmayıp, köy halkına sormak olduğunu gösteriyor. Çünkü köy, saygısızlık da etmez, haddi de aşmaz.
Bir diğer âyette:
"Zâlim olan nice beldeyi kırıp geçirdik..." buyuruluyor.[20] Ayetteki *"zâlim olan"* ifadesi maksadın belde olmayıp belde halkı olduğunu gösteriyor.
Bir başka ayette ise:
"(İstersen) içinde bulunduğumuz şehire ve aralarında bulunduğumuz kafileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz." buyurulmuştur.[21] Maksadın şehire sormak olmayıp, şehir halkına sormak olduğu mana olarak açıktır. Dil konusunda ilim erbabından olanlar bu hususta ihtilaf etmez. Çünkü şehir ve kafile onların doğru olduğundan haber vermez.
Buraya kadar Araplarda (Arapça ile ilgili olarak) var olan bu tasarrufların hepsi İmam Şafiî'nin ifade ettiği şeylerdir. Bunların hepsi, Kur'an'ın ancak dil ile ilgili bilgilerle anlaşılacağını açıklamaktadır.
İmam Şafiî Arap dilindeki yolların en kapalı olanlarını örnek olarak vermiştir. Çünkü Arapçadaki o diğer uygulamaları, bu işlerin erbabı olan nahv, sarf, beyan, meânı ve iştikak âlimleri geniş bir şekilde açıklamışlardır. Araplarla ilgili haberleri durumun gereğinegöre nakledenler bildirmişlerdir. Kur'an tüm bunları içine alarak gelmiştir. Onun içindir ki Kur'ana Arapça denmiştir.
Bu tesbite göre şeriatla ilgili söz söyleyecek veya inceleme yapacak, şeriatın ana esasları ve detayları hakkında beyanda bulunacak kişinin iki görevi vardır:
1- Kendisi Arapçayı bilme hususunda Arap veya Arabın ulaştığı noktaya ulaşmakta Arap gibi olmadıkça hiçbir hususta konuşmamak. (Bu hususta bir şey söylemek için bu dereceye gelmemişse de) Halil, Sibeveyh, Kisâi, Ferrâ veya benzerleri veya onlara yakın derecede olan geçmiş imamlar gibi olmalıdır.[22]
Arap gibi veya bu kimseler gibi olmaktan maksat, onların (bilgileri) topladığı gibi toplamak ve ezberlediği gibi ezberlemek değildir. Maksat, anlamının tamamen Arab(ın anladığı gibi) olmasıdır. Arapça âlimlerinden eskiler, son dönemdekilerden böyle olma özellikleri ile ayrılmışlardır. Çünkü onlar, kendilerinde bu manayı benimsedikleri için neticede konularında imam/önder olmuşlardır. Eğer bir kimse bu dereceye gelmemiş ise Kur'an'ın manasını anlamakta başkasına uymak yeterlidir. İlminde ehliyetli olana sormadıkça Kur'an'ı anladığı hususunda kendisi hakkında iyimser olmasın. Daha önce ifade edilen mana ortaya konulunca İmam Şâfiî şöyle demiştir.
"Her kim ki Arap dilindeki bu özellikleri bilmiyorsa -ki Kur'an bu dil ile inmiş, sünnet/hadis bu dil ile söylenmiştir. Bildiği(ni ileri sürdüğü) şey hakkında, söylediği kelimeyi bilmeyen kimsenin yaptığı gibi yapmacıklı ve zorlamalı bir şey söylemiştir. Sağlam bilgisi olmayan, bilmediği şeyde bu duruma düşen kimsenin doğruya ulaşma başarısı -şayet bilmeksizin bir başarı elde etse bile- bu, övgüye layık bir başarı değildir. Çünkü bilgisinin doğru ile hata arasındaki farkı kapsamadığı bir konuda görüş bildirmiştir.
İmam Şafiî'nin söylediği doğrudur. Çünkü Kur'an ve hadis hakkında bilgisi olmadığı halde söz söylemek, yapmacık ve zorlama bir şey söylemektir. Oysa biz müslümanlar bundan yasaklanmış durumdayız. Bu yasaklanan şeyi yapmak, aynı zamanda Hz. Peygamber'in: *"...bilgin kimseler kalmayınca insanlar cahil kimseleri başlarına geçirirler."* hadisinin ifade ettiği manaya girmektir. Çünkü Arap dilini tam manasiyle bilmek olmayınca o kimseler, Kur'an ve hadis hakkında Arapçaya uymayan bir anlayış ve mantığa başvurmaktadırlar. Böyle bir şey, delile dayanmaktan uzaktır ki kişiyi (ana) caddeden saptırır.
İbn Vehb Hasen'den şu rivayeti kaydetmiştir. Hasen'e şöyle denilmiştir: bir kişinin dilini doğrultmak ve anlayışını düzeltmek için Arapça öğrenmesi hakkında görüşünüz nedir? Hasen bu soruya şu cevabı vermiştir: Evet, onu öğrensin. Çünkü kendi kendine okur ve (kendi mantığına göre) kavrarsa mahvolur.
Yine Hasen'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Onları ucme (Arapça dışındaki, Arapçaya uymayan bilgiler) mahvetmiştir. Çünkü onu (Kur'an'ı) gereken yorumu dışında yorumluyorlar.

2- Kur'an ve hadiste bir lafız veya manâda problemli bir durumda karşılaştığı zaman, Arapçada (güvenilir derecede) bilgisi olan bir zâttan kendisini destekleyen bir görüş olmadan söz söylememelidir. Bu kişi, belki Arapçada imam derecesinde olabilir. Fakat bazı vakitler kendisi için gizli kalan bir husus olabilir. Böyle bir kimse için en uygun olan ihtiyatlı davranmaktır. Çünkü bazen halis Arap olan bir kimseye dahi bazı manalar gizli kalır da onu sorar. Kendileri Arap oldukları halde sahabeden bile böyle pek çok şeyler nakledilmiştir.
Abdullah b. Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ben *"Eygökleri ve yeri yaratan.'..."* âyetindeki[23] kelimesinin (gerçek) anlamını bilmiyordum. Tâ ki iki bedevi bir kuyu ile ilgili anlaşmazlıklarını bana getirdiler. Bunlardan birisi, diğerine diyordu.
Yani "O kuyuyu ilk olarak meydana getiren benim" demekte idi.
Yine rivayet olunduğuna göre Hz. Ömer minberde (konuşuyor)iken Nahl sûresi 47. ayetindeki kelimesinin manasını sormuştu.
Müzeyi kabilesinden bir adam, kabilelerinde bu kelimenin "azar azar eksiltmek" olduğunu söylemiştir. Bunun örnekleri çoktur.
İmam Şâfiî şöyle demiştir:
Arapça, diğer lisanlara göre kelimeleri en çok, ekol olarak en geniş bir dildir.İmam Şâfiî (devamla) şöyle diyor: Peygamber olmayan bir insanın Arapçanın tüm bilgisini kuşattığını bilmiyoruz. Fakat o kimse lisanların tamamını biliyor olamaz. Bu özellikte lisanı bilen kimse bulunmaz. Arapların Arapçayı bilmesi, fıkıh âlimlerinin hadisi bilmesi gibidir. Hiçbirini bırakmamacasına tüm hadisleri toplamış bir adam bilmiyoruz. Tüm âlimlerin bilgisi bir araya gelirse, hadislerin tamamı bir araya gelmiş olur. Alimlerin her birinin bilgisi ayrı ayrı düşünülürse, hadislerden bazılarının bilinememesi söz konusudur. Bir âlimin bilmediği, kendi derecesinde ve aynı alanda bilgin olanlardan bir diğeri tarafından biliniyor olabilir.
Arapça da halk yanında da özel durumda olan bilginler yanında da böyledir. Araplar kendi dillerini eksiksiz bilirler. Arap lisanı başkasından öğrenilmez. Bu dili ancak Arap olandan aktaranöğrenmiş olur. Bu lisanı bilmek de ancak onu Araptan öğrenmek üzere peşine düşen ortak olabilir. Arapçayı Araptan alıp kabul eden onu bilen lisan ehlinden olur. Arap olmayanlar ise o lisanı terk ettiğinden onun ehli olamaz. Ama kendisini tamamen o lisana teslim ederse onun ehlinden olur.
İmam Şafiî'nin söylediği budur. Onun söylediğinde hiçbir kimse ihtilaf etmez. Durum böyle olunca Kur'an ve hadis hakkında inceleme yapacak/söz söyleyecek kimsenin, onların ifade edildiği dili öğrenmesi gerekir. Arapçada uzman olanların, o konularda söz söylemeye hak elde ettiğine tanıklık etmeden kendi hakkında iyi zan beklememelidir. Bilgisi kapsamı dışında kalan problemli meselelerde tek başına söz söylememelidir. Eğer bu tavsiyelere uymakta devamlı olursa, -İnşâallah- Allah Rasûlünün ve sahâbe-i kiramın üzerinde oldukları hale ulaşmakta muvaffak olur.
Abdullah b. Ömer'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Biz Hz. Peygambere: İnsanların en hayırlısı kimdir? Diye sorduk. Hz. Peygamber:
"Hem'li[24] *kalp ve doğru (söyleyen) dil sahibi kimsedir"* buyurdu. Biz:
Doğru (söyleyen) dil sahibini anladık. Hem'li kalp sahibi kimdir? dedik. Hz. Peygamber:
"O, takva sahibi tertemiz, kalbinde günah ve hased olmayan kimsedir." buyurdu. Biz:
Ondan sonra (en hayırlı insan) kimdir? Dedik. Hz. Peygamber:
"Dünyayı unutup, âhireti seven kimsedir" buyurdu. Biz:
Allah Rasûlünün Mevlasının yücelttiği dışında içimizde böyle birini bilmiyoruz, dedik. Ondan sonra (en hayırlı insan) kimdir? dediğimizde Hz. Peygamber:
"Güzel ahlâklı mü'mindir" buyurdu: Biz:
İşte böylesi bizim içimizde var, dedik.
Yine rivayet olunduğuna göre bir adam Hz. Peygambere gelerek:
Ey Allah'ın Rasûlü! Koca, karısını delk eder mi?[25] dedi. Hz. Peygamber:
"Evet, eğer erkek fakir ise" buyurdu. (Orada bulunan) Hz. Ebu Bekir (konuşulanları kavrayamamış ve Hz. Peygambere):
Ey Allah'ın Rasûlü! Adam size ne dedi, siz ona ne dediniz? Diye sormuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *"Adam bana koca karısını (harcama konusunda ihtiyacını karşılamakta) oyalayıp geciktirme yapabilir mi? dedi. Ben de:*
Evet, eğer erkek fakir ise, dedim," buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir:
Ey Allah'ın Rasûlü! Senden daha güzel şekilde Arapçayı konuşanı görmedim, dedi. Hz.Peygamber ise:
"Nasıl güzel konuşmam? Ben Kureyşliyim ve de Sa'd oğulları kabilesinde emzirildim" buyurdu.
İşte bu deliller, Arapçada bazı kelimelerin halis Arap olan bazı kimselere bile anlaşılamaz olduğunu göstermektedir. O halde yapılması gerekli olan, onların sorduğu gibi (bilinmeyenleri) sormaktır. Böylece onların hali üzere olacaktır. Aksi halde ayağı kayar ve (hükmünü) şeriatın dili ile değil kendi görüşü ile verir.
şimdi buna (yukarda söylediğimize) altı örnek vereceğiz.
1- Câbir el-Cu'fi *".....babam bana izin verinceye kadar (bu) yerden ayrılmayacağım"*[26] âyetinin yorumu henüz gelmemiştir, dedi. Yalan söyledi. Çünkü bu sözü ile mezhebi olan Rafizîliği kast etmişti. Zira onun mezhebi olan Rafizîlik şöyle diyordu:
"Hiç şüphesiz Ali bulutlardadır, Onun çocuklarından biri ile ortaya çıkacak olanlar, Ali gökten "Fülan ile birlikte çıkınız" diye nida etmedikçe çıkmayacaklardır. İşte (yukardaki) âyetin manası budur." Süfyan, Cabir'in bu ayetin yorumu henüz gelmedi sözünü böyle tefsir etmiştir. Fakat bu ayet Hz. Yusuf un kardeşleri hakkında gelmiştir. Bu (bilgiler), Müslim'in mukaddimesinde yer almıştır.
Akıl sahibi olan kimse, Kur'an'ın Süfyan'ın söylediğinin delili olduğunda, Cabir'in söylediğinin uygun olmadığında hiç şüphe etmez.
2- *"....beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikahlanın."*[27] ayetini delil göstererek bir adamın, dokuz kadınla evlenmesinin caiz olduğunu sanan kimsenin (bu) sözü de bir diğer örnektir. Bu iddiaya göre dört, üç ve iki topladığı zaman sayı dokuz ediyormuş. Bunu söyleyen kimse, Arap lisanında "fual" ve "Mefal" (veznin)in manasını anlamamış biridir. Ayetin manası: İsterseniz ikişer, üçer veya dörder evlenin şeklinde bir ayrıntıyı bildirmektedir. Yoksa onların dediği gibi değildir.[28]
3- Domuzun haram olan kısmı eti'dir. İç yağı helâldir, diyenin bu zannı ve sözü de bir başka örnektir. Güya bu iddianın gerekçesi şu imiş: Kur'an'da domuzun eti haram kılınmış, iç yağından söz edilmemiştir. Bu iddiayı ileri süren kimse eğer (et anlamına gelen) "Lalım" kelimesinin aynı zamanda iç yağı manasına geldiğini; (iç yağı anlamına gelen) "şahm" kelimesinin ise aynı zamanda et için söylenmediğini bilseydi, o lafı söylemezdi.
4- Her şey, hatta Allah'ın zâtı da fânidir, iddiasını ileri sürenin sözü de bir diğer örnektir. Yüce Allah onların bu söylediklerinden uzak ve yücedir. Bu iddiaya göre sadece Allah'ın yüz'ü baki kalacakmış. Çünkü ayette:
"Onun (Allah'ın) vech'inden başka her şey yok olacaktır."[29] buyurulmuştur, diyorlar. Ayetteki (yüz anlamına gelen) vech'den maksat, onların söylediklerinden başka bir şeydir. Çünkü tefsir âlimleri bu hususta (birçok) yorumlar söylemişlerdir. Yukardaki sözü söyleyenin kasdı ne mana, ne de sözlük (lügat) bakımından isabetli değildir. Bu zavallının sözündeki maksada, tefsir âlimlerinin sözleri arasında en yakını "vech" kelimesinin, "zü'l vech" manasına olduğudur. Bu manayı şu örnekte görelim: "Ben şunu filan'ın vech'i için yaptım" dediğiniz zaman, bunun anlamı "filan için yaptım" demektir. Buna göre âyetin manası: *"O'nun zatından başka her yok olacaktır."* şeklindedir. İnsan suresi 9. ve Rahman suresi 27. ayetlerindeki "vech" kelimesinin anlamı da böyledir.
5- Allah'ın "cenb"i (yan tarafı) olduğunu sanıp bunu söyleyenin sözü de bir başka örnektir. Bunu söyleyen, Zümer suresi 56. ayetindeki "cenb" kelimesini delil olarak ileri sürmektedir.
Bu ayetteki kelimenin "yan taraf" ile ne hakikat ne de mecaz olarak mana bakımından bir alakası yoktur. Çünkü Arap dilinde bunun örneği şu cümledir: "Bu iş, şu işin cenb'inde küçüktür." Bu sözün manası: "Bu iş şu işe oranla küçüktür" demektir. Buna göre ayetin manası şöyledir:
".... Allah teâla ile aramda(ki işlerde) aşırı gitmeden dolayı bana yazıklar olsun...!" [30]
6- Hz. Peygamber'in: *"Dehr'e (zamana) sövmeyiniz. Çünkü dehr Allah'tır."* hadisinin Dehriyye mezhebine gösterdiği sözü de bir örnektir. Bunu söyleyen kimse hadisin manasını bilmiyor. Oysa hadisin manası şöyledir: "Başınıza bir dert geldiğinde zamana sövmeyiniz. Çünkü size o derdi veren Allah'tır, zaman değildir. Zamana sövdüğünüzde, sövgü olayı yapana olur, zamana olmaz. Zira Cahiliye döneminde fiilleri zamana (dehr'e) nisbet etmek, Arapların adetindendir. Arapların "Onun malına dehr isabet etti." "Onun başına dehr belalar ve musibetler getirdi." sözleri bunun örneğidir. Cahiliye dönemi Arapları Allah'ın takdiri ile başlarına gelen her şeyi, dehr'e nisbet ederler ve şöyle derlerdi: Allah dehre lanet etsin! Allah dehri mahvetsin! Onların dehre sövmesi, dehr (zaman) içerisinde meydana gelen işlerden dolayı idi. Böylece onlar bu işleri yapana sövmüş oluyorlardı. Bu işleri yapan ise Allah'tır. Demek oluyor ki dehr'e sövmekle Allah'a sövmüş oluyorlardı.
Bu örneklerle Allah'ın kelamını ve Hz. Peygamberin sözlerini mlamakta nasıl Arapça hataları yapıldığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu tür hatalar Allah ve Rasûlünün sözünü değiştirmeye yol açar.
Sahabe-i kiram böyle bir hataya düşmekten beridir. Çünkü onlar halis Arap olup, Allah'ın kelamını anlamak için araç gerece ve -ğitim öğretime ihtiyaçları yoktur. Daha sonra sahabeyi müteakiben Krap dilini bilmeyen kimseler geldiler. Bunlar kendilerini zorlayıp Arapçayı öğrendiler. Bu öğrenmeden sonradır ki bunlar gerektiği gibi şeriatı öğrenip gerektiği gibi değerlendirmeler yaptılar. Selman-i harisi ve diğerleri gibi.
Allah'ın kitabını ve Hz. Peygamberin hadislerini değerlendirmekte bunlara uyan herkes bir gayret içerisinde olmak dilerse llnsaallah en büyük cemaate girmiş ve onlar gibi olmuş olur. Sonuç itibariyle "Kurtulan grub" un içerisinde yerini alır.[31]

İkinci Hata: Maksatları Bilmemek

Yüce Allah şeriatını Peygamberine göndermiş, halkın omuzlarına yüklenen ibadet yükümlülüklerini ve emrolundukları mükellefiyetleri yerine getirmede neye ihtiyaçları varsa

açıklamıştır. Peygamber de, Allah'ın gönderdiği din tamamlanmadan vefat etmemiştir. Bu husus Allah'ın tanıklığı ile ortadadır. Yüce Allah buyurur ki:
"Bugün size dininizi ikmal ettim. Üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim." [32]
Burada söyle denemez: "Yeni yeni ortaya çıkan olaylar ve problemler hakkında kitap ve sünnette bir nas yoktur. Bunları düzenleyecek genel hükümler de yoktur. Mirasta dedenin hissesi, esine "sen bana haramsın" diyen kimsenin karısını boşayıp boşamaması, her tarafı yaralı olan birinin üzerine düş(üp onu öldür)en kimsenin hükmü ile ilgili meselelerde ve hakkında ki- tap ve sünnetten nas bulunmayan diğer meselelerde ne diyecek siniz?"
Bu itiraza şöyle cevap verilir:
1. *"Bu gün size dininizi ikmal ettim...."* ayetinde detayların da olduğu dikkate alınırsa mesele sizin ileri sürdüğünüz gibidir. Fakat ayetteki maksat meselelerin ve problemlerin ana kurallarıdır. Böylece denmek istenmiştir ki, zaruriyyat, hâciyyat ve tekmiliyyatkonularında ihtiyaç duyulan ne kadar ana kural/kaide varsa hepsi son derecede açık bir şekilde bildirilmiştir. Bu ana kurallarla ilgili detaylar müctehidlerin inceleyip hüküm vermesine bırakılmıştır. İctihad kuralı da kitap ve sünnette bildirilmiştir. Müslümanların onu bırakması yerinde bir davranış değildir. Bu husus sabit olunca ictihad alanının bulunduğunu anlamış olursun. Şu kadar ki ictihad, ancak hakkında nas olmayan meselelerde yapılır.
Eğer ayetteki ikmal edilme, detaylar itibariyle olsaydı, detayların sonu gelmez, yazılıp çizilerek sınırlanamazdı. Alimler bunu nas olarak ifade etmişlerdir. Ayetteki ikmal edilmekten maksat, ancak olaylardan sonsuza kadar olacak olanların ihtiyaç duyacağı küllî kaidelerdir.
2- Dinin ikmal edilişine cüziyyat/detaylar itibariyle bakılırsa, bu karışıklığa ve probleme yol açar. Detaylar açısından bakılmazsa bu sorunun sorulmasına yol açar. Çünkü soruyu soran dinin üzerinde olduğu hâle baksaydı -ki bu hal külli kaideler üzerine olmasıdır- bu soruyu sormazdı. Çünkü her ne kadar dünya, sonu olan fani bir varlık olarak yaratılmış ise de ana kurallar ebedi olmak üzere konulmuşlardır.
Detaylarla ilgili meseleler tafsilatlı olarak ele alındığında ise sınırlandırılıp sonu gelecek durumdadır. Bu durumda detaylarla ilgili meselelerin (Hz. Peygamber sağ iken) ikmâl edilmemiş olduğu düşünülebilir. Bu takdirde *"Bu gün size dininizi ikmal ettim"* ayetine [33] ve *".... Bu kitabı sana her şey için bir açıklama.... olarak indirdik"*[34] ayetine ters düşen bir durum olur.
Allah kelâmının doğru olduğunda şüphe yoktur. Ona ters düşen muhaliftir. Açık bir şekilde ortadadır ki buna göre ayette genel bir ifade vardır. Hz. Peygamber zamanında bulunmayan (teferruatta kalan) olaylar o zamandan Allah'ın dini ikmal etmesini etkilemez. Ainkü bu olaylar (o zaman için) ya ihtiyaç duyulmayan veya ihtiyaç duyulan durumda düşünülebilir. Eğer ihtiyaç duyulan bir durumda ise, bunlar şer'i ana kurallara dayanarak ictihad ile çözümlenir ki bu ana kuralların hükümleri daha önce geçmişti. Bu hususta özellikle delile dayanan müctehid görüşü kalmaktadır.
Eğer bu olaylara ihtiyaç yok ise, bunlar sonradan ortaya çıkarılan bid'atlardır. Çünkü onlar ihtiyaç duyulan şeyler olsaydı, hakkında dinde söz söylenmeden bırakılmazdı. Fakat bunlar hakkında bir şey söylenmediği varsayılmıştır. Fakat daha önce geçtiği üzere teferruatla ilgili meselelere dair dinde bir delil yoktur, kendisine ihtiyaç duyulan meseleler de değildir. Bu meseleler ihtiyaç duyulan veya duyulmayan meseleler de olsa din (Allah tarafından) tamamlanmıştır. Elhamdülillah.
Sahabenin anlayışının da böyle olduğuna bir delildir ki onlardan asla böyle bir soru işitilmemiştir. Sahabeden hiçbir kimse:
"(Mirasta) kardeşlerle birlikte olduğu zaman dedenin ne pay alacağına dair niçin bir hüküm bildirilmemiştir? Eşine:
"Sen bana haramsın" diyen kimsenin hükmüne dair bir nas niye yoktur?" dememiştir. Onlar böyle şeyler söylemek yerine ictihadla hüküm vermişler, sonuçta kitap ve sünneti elde etmeye varan şer'î manaları dikkate almışlardır. Böyle bir durum nas olarak yok ise de mana olarak vardır. Bu itibarla dinin ikmâlinin en güzel şekilde tamamlandığı açıkça ortadadır.
Buradan bir başka bahse geçiyoruz. Yüce Allah hiç şüphe yoktur ki Kur'an'ı çelişki ve tutarsızlıktan uzak olarak indirmiştir. Böylece Kur'an'dan ibret almak ve onu mükemmel bir şekilde düşünmek gerçekleşecektir. Nitekim Kur'an'da:
"Hâlâ Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı."[35] Buyrulur. Bu ayet gösteriyor ki Kur'an tutarsızlıktan beridir, uzaktır. Kur'an'ın bir kısmı, diğer bir kısmını doğrular ve bir kısmı, diğer bir kısmını güçlendirir, kuvvetlendirir. Bu, hem lafız, hem mana yönüyle böyledir.
Lafız yönünden Kur'an'da fesahat bulunduğu mütevatirdir ve hep böyledir. İnsan sözü ise böyle değildir. Çünkü insan sözünden oluşan bir ifadede bir bölümde fasih, düzgün tatlı bir kısım görürsün.
Ama sözü bu minval üzere tamamlamak neredeyse gerçekleşmez. Mutlaka arada fesahat düzeyinde eksiklik meydana gelir. Bir kaside layık olduğu şekilde fesahat düzeni içerisinde olurken, bir diğeri böyle olmaz.
Mana yönünden İse şöyle bir durum vardır. Kur'an (lafızların)ın manaları çok olmada, tekrar özelliklerine sahip olmakta, durumun gereğine göre amacına ulaşmakta ve amacını korumakta zirvedir. Bu özelliklere sahip olmanın yanında anlamlarda ihlal, zıddiyet ve çelişki yoktur. Bu, öyle bir düzeydedir ki beşerin ona yaklaşmasına bir yol yoktur. Bunun içindir ki İslamın ilk yıllarında belagat ve fesahatin zirvesinde olan Araplar Kur'an'ı işitince ona karşı çıkamamıştır. Onlar Kur'an'ın bir yönünün dikkate alınmamasını ortaya koymak ve ona karşı çıkmak hususunda çok hırslı olmalarına rağmen, Allah'ın yapamayacaklarını bildirdiği Kur'an'ın icaz'ından hiçbir şeyi değiştirememişlerdir. Daha sonra Müslüman olup Kur'an'ın manalarını görüp, ilginç kelimeler üzerinde düşündükleri zaman, araştırmaları onların basiretini ve Kur'an'da tutarsızlık ve çelişki olmadığı düşüncesini artırmıştır. Bu hususta (tereddüde düşenler olduğuna dair) nakledilenler azdır. Üstelik bunlar ya doğruyu arayıp neticede ona kavuşanlardır veya yolunu sağlamlaştıranlardır.
Sahih olarak nakledildiğine göre Sehl b. Huneyf, Sıffiyn'de hakemler hükmünü verdiği gün şöyle dedi:
Ey insanlar! Görüşünüzün doğru olup olmadığını kontrol edin. Biz Ebû Cendel günü Hz. Peygamberle birlikte iken şayet gücümüz Peygamberi reddetmeye yetseydi mutlaka reddederdik. Allah'a yemin ederim ki Müslüman olduğumuzdan beri kılıçlarımızı bizi sonu felaket olacak bir iş için omzumuzdan indirmedik. Ama bu davranışımız bizi hep iyi bir sona götürdü,"
Bu hadisi meselemizde tanık olarak ele alan kimse iki husus bulacaktır:
Birincisi: "Görüşünüzün doğru olup olmadığını kontrol edin." sözüdür. Çünkü açıkça belli olan durum ile çelişkiye düşmek, çoğunlukla başvurulacak durumda olmayan bir esasa dayanır.
İkincisi: "Müslüman olduğumuzdan beri kılıçlarımızı...." cümlesidir. Bu cümle üzerinde durmakta olduğumuz konunun en ince noktasıdır. Bunun manası şudur: Allah'ın dininde olup da onların kişisel görüşlerine ters gelen her şey haktır/gerçektir. Allah'ın dinine ters gelen bu kişisel görüşün yanlış olduğu zamanla ortaya çıkacaktır. Bu kişisel görüş arızi/gelip geçici bir şüphedir. İltifat edilmemesi/ önemsenmemesi gereken bir problemdir. Hatta ona tereddütle bakmalı, dinde olana itimat etmelidir. Çünkü dinin bildirdiği hususbugün açıkça ortaya çıkmazsa, yarın ortaya çıkacaktır. Eğer dinin bildirdiği o husus sonsuza kadar açıkça anlaşılamazsa da bir problem yoktur. Çünkü tereddütlü davranarak kişisel görüşüne uymayan kimse (bu davranışı ile) sağlam bir kulpa yapışmıştır.
Sahih hadis kaynağında Hz. Ömer'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Hişam b. Hakim b. Hizam'ın Hz. Peygamber hayatta iken Furkan sûresini okuduğunu işitmiştim. Okuduğuna kulak verdim. Hz. Peygamber'in bize okutmadığı tarzda pek çok değişik şekillerde okuyordu. (O namaz kılıyordu.) Neredeyse namazda iken ona saldıracaktım, selam verene kadar sabrettim. (Selam verdikten sonra) yakasına yapışıp ona:
Okuduğunu işittiğim bu sureyi okumayı kim öğretti? Dedim. Hişam:
Allah'ın Rasûlü okuttu, dedi. Ben:
Yalan söylüyorsun! Çünkü Hz. Peygamber bana bu sureyi öğretti. Fakat senin okuduğun gibi değil, dedim. Onu yakasından tutup Hz. Peygamber'e götürdüm:
(Ey Allah'ın Rasûlü!) şunun Furkan suresini bana okuttuğun(uz)dan başka bir tarzda okuduğunu işittim, dedim. Rasûlullah bana:
"Hişamı bırak! Buyurdu. Ona da:
Ey Hişam! Oku, diye emretti." O da işittiğim gibi okudu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Bu sure böyle inzal olundu, buyurdu. Bundan sonra bana da:
Ey Ömer, oku!" Dedi. Ben de Allah Rasûlünün bana vaktiyle okuttuğu gibi okudum. Bana da:
"Bu sure böyle indirildi. Bu Kur'an yedi harf (tarz veya lehçe) üzerine indirildi. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse öyle okuyunuz, buyurdu."[36]
Bu mesele sahabeden bazısını meşgul etmiş, dinin nakli hususunda bir müşkülden ibarettir. Cevabı Hz. Peygamber tarafından verilmiştir. Bu olay dinin kaynağında ayrılık olduğunu göstermez. Çünkü buradaki ayrılık bazı mesele ve mana hususunda kişiler arasında meydana gelen bir ayrılıktır. Bu, dinin kendisinde ayrılık olmasını gerektirmez. Nitekim geçmiş ümmetler peygamberlik hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Bu da peygamberliğin kendisinde ihtilaf olduğunu göstermez. Tevhid ilimleri ile ilgili pek çok meseledeihtilaf edilmiştir. Bu dahi ihtilaf edilen konunun zâtında ihtilaf olduğunu göstermez. Bizim üzerinde durduğumuz konu da böyledir.
Bu husus sabit olunca Kur'an'ın kendisinde ihtilaf olmadığının sahih olduğu ortaya çıkmış olur. Bu esas üzerine bir husus daha bina ederiz. Şöyle ki: Kur'an'ın ihtilaftan uzak olduğu ortaya çıkınca onun ihtilafa düşenler arasında da hakem olması sahih olur. Çünkü onun ortaya koyduğu mana haktır. Hakda ihtilaf olmaz. Mükelleften meydana gelen her ihtilaf Kur'an'ın otoritesi altındadır. Kur'an'da şöyle buyurulmuştur:
".... Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- Onu Allah'a ve Rasûlüne götürün. Bu hem en hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."[37] Bu ayet ve benzerleri[38] anlaşmazlığın Allah'ın kitabına ve Peygamberinin sünnetine götürülmesi hususunda açıktır. Çünkü sünnet Kur'an'ı açıklayıcıdır. Bu da gerçeğin Kuranda olduğunu ve ondaki açıklamanın doyurucu olduğunu, ondan sonra onun yerine başka bir şeyin geçemeyeceğini gösterir.
Sahâbe-i kiram da böyle yapmıştır. Onlar bir meselede ihtilaf ettikleri zaman o meseleyi kitap ve sünnete götürürlerdi. Onların karşılaştıkları problemler bunun tanığıdır. Böyle olduğu fıkıh ile meşgul olanların meçhulü değildir. Bu meseleler öylesine meşhurdur ki burada ayrıca söylenmesinde bir fayda yoktur. Demek ki ashabın üzerinde olduğu durum, bir meselede ihtilaf olursa onu kitap vesünnete götürmektir.
Girişteki bu bilgelere göre din konusunda (söz ve) görüş sahibi olacak kimseye iki şeye dikkat etmesi gereklidir:
1- Bu kimse dine, onda noksanlık olmadığı, mükemmel olduğu gözü ile bakmalıdır. Dine bakarken onu bir bütün olarak dikkate almalı, bu bütünün ibadet ve âdetten[39]

oluştuğunu göz önünde bulundurmalıdır. Bu kimse dinin dışına çıkmamalıdır. Çünkü onun dışına çıkmak başıboş kalmak, sapıklık ve körü körüne atıp tutmaktır. Nasıl olmasın ki o din Allah tarafından tamamlanmış ve mükemmele erdirilmiştir. O dine fazladan bir şey ekleyen ve ondan bir şey eksilten kimse, genelde bid'atçı ve ana caddeden ara yollara sapan kimse olur.

2- Bu kimse, kesin bir şekilde inanmalıdır ki Kur'an ayetleri ve Hz, Peygamber'in hadisleri arasında birbirine zıt ve çelişkili olanlar yoktur. Ayetlerle hadisler de birbiriyle çelişmez. Bil'akis hepsi aynı ana cadde üzerinde, aynı mana düzeni içindedir. İlk bakışta zahiri olarak bir ihtilaf olduğu görünürse, ihtilaf olmadığına itikad etmek vacip olur. Çünkü Yüce Allah onda (Kur'an'da) ihtilafın bulunmadığına tanıklık etmiştir. Ayetler ve hadisler arasında ihtilaf olduğu gibi bir durum ortaya çıkarsa zorunlu olarak ihtilaflı metinlerin arasım bulma cihetine gitmelidir. Bu olmazsa itirazsız teslim olmalıdır. Eğer konu ameli bir hüküm ile ilgili ise kesin ve berrak olarak sonuç ortaya çıkacak şekilde çıkış yolu aranmalı veya ölünceye kadar o hükmü uygulamaksızın (gerçeği) aramalıdır. (Bir meselede) ana fikir net olarak belli olur, hüküm açıkça ortaya çıkarsa, her meselenin tetkikinde arız olan tereddüdde bu açıklığı aramalı, her dini meselede bu prensibi göz önünde bulundurmalıdır. Nitekim Allah'ın medh-u sena ettiği bizden önce geçenler böyle yapmışlardır.

Bid'atçılar birinci hususu dikkate almayıp göz ardı etmişlerdir. Bu sebeple onlar dinde eksiklik gidermeye kalkmışlardır. Hz. Peygamber adına yalan hadis uyduranlar da bu eğilim içinde olmuşlardır. Böyle bir kimseye bu durum söylenip Hz. Peygamber adma yalan söylemenin cezası hatırlatılıp uyarıldığı zaman şöyle der:

"Ben Peygamber'in aleyhinde (ona bir zarar gelecek şekilde) değil, ancak lehine (onun yararına) yalan söyledim."

Ürdünlü lakabı ile meşhur olan Muhammed b. Said'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"İyi bir söz olduğu zaman ona sened yapıp (hadis imiş gibi) söylemekte bir sakınca görmem." Bundan dolayıdır ki bu adam uydurma hadisler söylerdi. Zındıklar arasında öldürülmüş ve asılmıştır. Bu kısımla ilgili pek çok örnek geçmişti.

İkinci hususu da birtakım kimseler göz ardı edip dikkate almamıştır. Bunlar (Kur'an ayetlerinde ve hadislerde veya bunlar arasında çelişki olabileceği hususunda) düşünmekten kendilerini alıkoymamışlardır. Sonuç olarak bunlar, Kur'an'ı ve hadisleri anlamakta farklı davranmışlardır. Böylece onlardaki (varsaydıkları) çelişkiyi birinci hususta söz edilen Kur'an ve sünnette eksiklik olduğuna havale etmişler bu görüşün yerinde olduğunu düşünmüşlerdir. İşte Hz. Peygamber'in ayıpladığı Hâricilerin durumu budur. Onlar hakkında Rasûlüllah: *"....Onlar Kur'an'ı okurlar. Fakat okudukları hançerelerini geçmez."* buyurmuştur. Hz. Peygamber onları Kur'an'ı anlamamakla vasıflandırmıştır. Nitekim onlar Kur'an'ı anlamayınca müslümanlara başkaldırmalardır. Hariciler hakem olayında: "Allah'tan başka kimse için hüküm (vermek) yoktur. Halbuki Allah'ın dini hakkında insanlar hüküm verdi." dediler.

Nihayet Kur'an'ın büyük âlimi Abdullah b. Abbas: *"Hüküm ancak Allah'ındır."* [40] Ayetini öyle bir açıklamıştı ki bu sebeple Haricilerden iki bin kişi bu açıklamayı kabul ederek hakikate dönmüşlerdi. Geri kalanlar eskisi gibi kaldılar. -Allah daha iyi bilir ya- Onlar bunu: İbn Abbas ile tartışıp münakaşa etmeyin. O, Allah'ın *"Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur."*[41] Buyurduğu kimselerdendir, diyen kimsenin sözüne itimad ederek yaptılar.

Allah size rahmeti ile muamele etsin. Onların Kur'an anlayışlarının nasıl olduğunu (iyi) düşününüz.

Hâlâ bu tür tededdütler birtakım kimselerde var olmaya devam etmektedir. Sonuçta bunlar âyetlerde ve hadislerde çelişki olduğunu sanmışlar kendi anlayışlarına göre savunmaya geçmişlerdir. Derinlemesine düşünüp incelemede kuru gürültüler[42] koparmışlardır.

Ayetlerde ve hadislerde çelişki olduğu iddiasında bulunanlara ait nn misal verip ayrıca bunların cevaplarını zekredeceğiz.

1- *"Onlar birbirine yönelip (hallerini) soruştururlar."*[43] ayeti ile *"Sûra üflendiği zaman artık aralarında soy sop (bağı) olmadığı gibi, (birbirlerinin hallerini) soruşturmazlar."* [44] Ayeti çelişki halindedir.

2- *"İşte o gün, insana da cine de günahı sorulmayacaktır."* [45] ayeti, *"....uydurdukları şeylerden kıyamet günü mutlaka sorguya çekileceklerdir"* [46] ayeti ve *"Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız."*[47] ayeti ile çelişmektedir.

3- *"De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkar edip, O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbıdır. O, yeryüzünde sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti. Sonra duman halindeki göğe yöneldi. Ona ve yer küreye: İsteyerek veya istemeyerek gelin! dedi. İkisi de isteyerek geldik, dediler."*[48] Ayetleri açık bir şekilde yeryüzünün gökyüzünden önce yaratıldığını bildirmektedir. Oysa başka ayetlerde: "*Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı? Ki Allah onu bina etti, onu yükseltip düzene koydu. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı. Ondan sonra da yer küreyi döşedi."*[49] buyurulmuştur. Bu ayetlerde ise yeryüzünün daha sonra yaratıldığı açıkça ifade edilmiştir. (Bu bir çelişkidir)

Bu sorulan Nâfi' b. Ezrak veya başkası İbn Abbas'a sormuştur.

Buhari muallak olarak Said b. Cübeyr'in şöyle dediğim tahric etmiştir: Bir adam İbn Abbas'a şöyle dedi:

Bana Kur'an'da bazı şeyler çelişkili geliyor diyerek yukardaki ayetlere ilâve olarak) *"....Allah'tan hiçbir haberi gizle yemezler"*[50] ayetine değinmiş, bu ayette kâfirlerin Allah'tan hiçbir haberi gizleyemeyecekleri bildirilmiş, fakat: *"Rabbimiz! Yemin olsun ki biz müşriklerden olmadık"*[51] âyetinde müşrik olduklarını gizlemişlerdir, demiştir. Bir de pek çok ayette Allah'ın mağfiret ve rahmet edici olduğu, bilen ve işiten olduğu bildirilmiştir. Bu ayetlerde lafzı varid olmuştur ki bu geçmiş zamanı gösteren bir kelimedir. O halde Allah Tealâ'nın bu özellikleri geçmiş zamanda mı kalmıştır?İbn Abbas bu sorulara söyle cevap vermiştir:

a- Aralarında soy-sop bağı olmayıp birbirlerini soruşturmamaları sûra ilk üflenmede olacaktır. Yüce Allah şöyle buyurur:

(*Birinci) sûra üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde, ne varsa hepsi ölecektir."* [52]İşte bu zamanda aralarında soy-sop olmayacak ve birbirlerini soruşturamayacaklar.dır. Sonra sura ikinci kez üflendiğinde birbirlerine yönelip (hallerini) soruşturacaklardır.

b- Kâfirlerin müşrik olduklarını gizleme meselesine gelince: Yüce Allah (ahirette) ihlaslı kullarının günahlarını affedecek, müşrikler de: "Gelin, biz müşrik değil idik" diyelim, diyecekler. Yüce Allah onların ağızlarını mühürleyecek ellerini (ve diğer organlarını) konuşturacaktır. İşte bu sırada Allah'ın hiçbir söz ve haberi gizlemediğini anlayacaklardır.

İşte o esnada şu ayetin ifade ettiği gerçek yaşanacaktır:

"Küfür yoluna sapıp Peygamberi dinlemeyenler, o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler...." [53]

c- (Yeryüzünün mü yoksa gökyüzünün mü önce yaratıldığı meselesinde ileri sürülen iddiaya gelince:) Yüce Allah önce yeryüzünü iki günde yarattı, sonra göğe yöneldi ve diğer iki günde gökleri yedi (kat) olarak düzenledi. Daha sonra yer küreyi döşedi. Yer kürenin döşenmesi orada suyunun, otlağının, dağların, tepelerin (develerin) ve yerle gök arasındakilerin diğer iki günde yaratılmasıdır: İşte [54] ayetteki *"Bundan sonra yer küreyi döşedi"* ayeti budur. (Yani, bu ifade yeryüzünün, gökyüzünden sonra yaratıldığını ifade etmez.) Demek oluyor ki yer küre ve içindekiler (ilk olarak) dört günde yaratılmış, (sonra da) gökyüzü yaratılmıştır.

d- "Allah'ın bağışlayıcı ve rahmet edici olduğu" nun geçmiş zaman ifade eden ifâ kelimesi ile ifade edilmesi, (geçmişte böyle idi şimdi böyle değildir, anlamına gelmez.) O, hâlâ böyle olmaya devam ediyor demektir. Yüce Allah neyi murad etmiş işe, mutlaka onunmurad ettiği gerçekleşmiştir. Sana Kur'an'da çelişki varmış gibi gelmesin. Her şey Allah katındandır.[55]

4- Hz.Peygamber: "*Yüce Allah Âdem peygamberi yaratınca, sırtını sağ eli ile sıvazladı. Hz.Adem'in zürriyetinden kıyamete kadar gelecekleri çıkardı. Onları kendi kendilerine şahit tutarak (sorup)*

"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" buyurdu. Onlar:

Evet, dediler." buyurmuştur.[56] Oysa bu hadis şu ayete aykırı düşmektedir: *".... Rabbin Âdem oğullarından, onların sırtlarından zürriyetlerini çıkardı. Onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da) Evet, dediler..."* [57]

Görülüyor ki hadis, zürriyetin, Hz. Âdem'in sırtından alındığını, Kur'an ise Âdem oğullarının sırtından alındığını bildiriyor. (Bunun çelişki olduğu ifade edilmek isteniyor.)

Düşünüldüğü zaman bunda çelişki yoktur. Çünkü ikisinin arasını bulmak mümkündür. Şöyle ki: Zürriyetin Hz. Âdem'in sırtından çıkarılması bir defada olmuştur. Âdem oğullarının sırtından çıkarılması ise, dünyaya çıktıkları (?)[58] tertibe (düzene) göre olmuştur. Zürriyetin bu alınışının bir zaman düzeni olmaksızın oğuldan oğula bir yarılıp çatlama (?)[59] suretiyle olması da imkansız değildir. Bu her iki nisbetın de mecaz olmaksızın gerçekte meydana gelmesi sahihtir.

5- Hadiste: "Bir adam:

Ey Allah'ın Rasûlü! Senden Allah aşkına bir istekte bulunmuş oluyorum ki mutlaka bizim aramızda Allah'ınkitabı ile hüküm vermiş olmalısın. Bu adamın (davadan) hasmı olan kimse -meseleyi ondan daha iyi bilen biri idi- Şöyle dedi:

Doğru! Bizim aramızda Allah'ın kitabı ile hüküm ver, bana da konuşmam için müsaade et, dedi." (Çelişki iddiasında bulunan kimse) sonra hadisi söyledi. Hz. Peygamber (bu hadisinde) şöyle buyurdu:

"Kudretiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki aranızda, kesinlikle Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim. (Zinadan) doğan çocuk ve (senin sulh için verdiğin) koyunlar geriye reddedilecektir. (Zina eden) şu oğluna (bekar olduğu için) 100 kırbaç vurma (cezası) ve bir yıl sürgün (cezası) vardır. Bunun (oğlunla zina eden) karısına ise (evli olarak zina ettiği için) recm (cezası) vardır."[60] (iddia sahibi sözüne devamla şöyle diyor:) Bu hadis, Allah'ın kitabına aykırıdır. Çünkü Hz. Peygamber aranızda kesinlikle Allah'ın kitabı ile hükmedeceği sözünü soru soranın durumuna göre söylemişken, recm ve sürgün cezaları ile hükmetmiştir. Oysa Allah'ın kitabında bunlardan söz edilmemektedir.

Cevap: Bu meselede probleme yol açan şey "Allah'ın kitabı" ifadesidir. Bu ifade, Allah'ın kitabı olan Kur'an ile Kur'an'da yazılı olsun veya olmasın, kullarına farz kılınıp hükmolunmak üzere Allah katında yazılı olan şeye "ortak bir ifade" olarak kullanılır. Nitekim bu ifade Nisa Suresi 24. ayeti içerisinde geçmektedir. Kuranda *"Üzerinize Allah'ın Kitabı"* olarak geçen bu ifade "Allah'ın farz kıldığı ve hükmettiği şey" demektir. Bu hükmün Kur'an'da (yazılı olarak) bulunması gerekmez.

6- Cariyelere (verilecek ceza) hakkında âyette: *"....Eğer fuhuş yaparlarsa onlara muhsan kadınların cezasının yarısı uygulanır..."*[61] buyurulmuştur. Âyetteki bu ifade göz önünde bulundurulunca hadiste bildirilen Hz. Peygamberin recm yapmasının manası akla uymuyor. Hz. Peygamberden sonra halifeler de recm etmiştir. Cariyelere recmin uygulanmasında, recmin yarısı nasıl olacaktır?

(Bu çelişki düşüncesinin sebebi) böyle sananların ayetteki *"Muhsan"* kelimesinin "evli kadın" manasına geldiği anlayışıdır. Oysa böyle değildir. Bu ayetteki *"Muhsanât"* kelimesinden maksat "Hür kadınlar" dır. Bunun delili ayetin baş tarafindaki şu kısımdır: *"içinizden imanlı muhsan kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin*

altında bulunan genç kızlarınız (sayılan) cariyelerinizden alsın." [62] İşte burada dahi "Muhsanât" kelimesiancak hür kadınlar demektir. Çünkü (bu kelime evli kadınlar anlamında olsaydı) kocası olan kadınla evlenilmezdi.
7- Hadiste bildirildiği üzere bir kadının halası veya teyzesi ile evli bulunan kimse o kadınla evlenemez. Yine hadiste bildirildiğine göre kan bağı sebebiyle birtakım kimselerle evlenmek haram olduğu gibi, süt emme (aynı kadından süt emme) sebebiyle de evlenmek haramdır. Halbuki Allah Teâla Kur'an'da süt emme sebebiyle sadece süt anne ve süt kız kardeşten söz etmiştir. Yine Kur'an'da aynı kişinin nikahı altında sadece iki kız kardeşin birleşemeyeceğinden söz edilmiştir. Kendileri ile evlenilmesi yasak olan kadınları bildiren[63] ayetinden sonra: *"Bunlardan başkasını istemeniz size helâl kılındı."* [64] buyurulmuştur.
Cevap: Hadislerde bildirilen yasaklar, genel hükümleri tahsis kabilindendir. Hiçbir surette ayetlerle hadisler arasında çelişki yoktur.
8- Hz. Peygamber: *"Bulûğ çağında (ve bu yaşın üzerinde) olan herkese Cuma günü gusletmek vaciptir."* buyurmuştur.[65]
Bu hadis*: "Cuma günü her kim abdest alırsa güzel bir şey yapmıştır. Her kim de guslederse daha faziletlidir."*[66] hadisi ile çelişiyor.
Cevap: Burada (birinci hadiste) vacipten maksat özellikle (Cuma günü gusletmenin önemli olduğunu) güçlü bir şekilde vurgulamaktır. Cama günü gusletmemek farzı terk etmek değildir. Böylece her iki hadisin manası uyum içindedir, çelişki yoktur.
9- Hadiste: "*Sıla-i rahim (akraba ile sürekli iletişim için)de bulunmak ömrü uzatır."* buyurulmuştur.[67]
Oysa Kur'an'da:
"....Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler." [68] buyurulmustur. İleri-geri alınması söz konusu olmayan bir ecelin var olduğu yerde sıla-i rahim ömrü nasıl artıracaktır?
Bu meselenin birden çok cevabı vardır, Bu cevaplardan birisi şöyledir: (Ömrü sıla-ı rahim ile uzadığı varsayılan) bu adamın sıla-i rahim yaparsa yüz, yapmazsa seksen sene yaşayacağım Allah ezelî ilmi ile bilmektedir. Aynı zamanda onun sıla-i rahmi yapıp yapmayacağım da bilmektedir. Her iki duruma göre, eceli ileri gidip, geri kalmadan gerçekleşmektedir. Bunu İbn Kuteybe söylemiş, Karâfî de aynı görüşü benimsemiştir.
10- Hadiste: *"Hz. Peygamber kendisine gusul farz olmuş iken uyumak isterse, namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı."* Buyurulmuştur.[69] Bir başka hadiste ise: *"Hz. Peygamber, kendisine gusul farz olmuş halde iken suya (hiç) dokunmadan uyurdu."* buyurulmuştur.[70] Her iki hadis de Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir. Bu iki hadis birbiri ile çelişmektedir.
Cevap: Bu tereddüdün cevabı kolaydır. Her iki hadis de Hz. Peygamber'in bu iki hali uyguladığını ve zaman zaman terk ettiğini göstermektedir. Bu durum, müstehab'ın özelliğidir. Hadisler arasında çelişki yoktur.
Bu on örnek sana nerelerde tereddüt edildiğini ortaya koyup açıklamaktadır. Bu örnekleri gönle serinlik verecek kesinlikte tertip ettim. Dine kesin bir inançla inanan kimse onda çelişki ve tutarsızlık olmadığını bilir. Bunun aksini zanneden kimse meseleyi derinliğine incelememiş ve Allah'ın vahyinin hakkını vermemiştir. Bundan dolayıdır ki Yüce Allah: *"Hâlâ Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi?"*[71] buyurmuştur. Cenab-ı Hak önce Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeye teşvik etmiş sonra (aynı ayetin devamında) şöyle buyurmuştur:
"Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı. [72]
Görülüyor ki Kur'an'da tutarsızlık olmadığı ve hakkıyle düşünmenin Allah tarafından verilen haberi tasdik etmeye yardımcı olduğu anlaşılmaktadır.[73]

Fasıl

Üçüncü Hata: Akıl Hakkında İyi Zan Beslemek

Yüce Allah aklın anlayıp kavraması için bir sınır koymuştur. Akıl anlama ve kavrama sınırının ötesine geçemez. Yüce Allah, her istediğini kavrama yolunu akla açmamıştır. Şayet akıl her istediğini anlayıp kavrasaydı, her olanı, olacağı ve olmayacağı anlayıp bilmede Allah ile aynı düzeyde olurdu. Bu nasıl olabilir ki? Allah'ın bildikleri sonsuz, kulun bildikleri sınırlıdır. Sınırsız olan, sınırlı olanla eşit olamaz.
Bu külli ana kuralda eşyanın kendisi, sıfatları, fiilleri, hükümleri vo durumları toptan ve detayları bakımından dahil bulunmaktadır. (Kâinatta var olan en küçük) bir şey, başka şeylerden bindir. Yüce Allah o şeyi tastamam ve mükemmel bir şekilde bilir. Zerre (en küçük molekül) kadar olan bir şey dahi Allah'ın bilgisi dışında değildir. Bu en küçük şeyin kendisi, durumu, özelliği ve hükümleri Allah'ın bilgisi dahilindedir. Kul işe böyle değildir. Kulun bu zerreye ail, bilgisi eksik ve kusurludur. O bu zerrenin özelliklerini, durumlarını ve hükümlerini anlamakta da böyledir. Bu, insanda gözle görülen, el ile tutulan bir husustur. Akıllı bir kimse bundan şüphe etmez. İbretli gözle bakıldığı zaman, insan kendi nefsinde bile bu sonuca varır.
Alimler katında bilgiler üç kısma ayrılır:
1- Zorunlu/zaruri bilgiler. Bu bilgiler hakkında şüphe etmek imkansızdır. İnsanın kendi varlığını bilmesi, ikinin birden çok olduğunu, iki zıt şeyin birleşmeyeceğini bilmesi gibi.
2- İnsanın hiçbir şekilde bilemediği ancak kendisine bildirilir veya bilmesi için bir yol açılabilirse bildiği şeyler ayrı bir kısmı oluşturur. Yok olan şeylerin bilinmesi gibi. Bu tür şeylerin (bir araçla) bilinmesi kulun bilgisi bakımından evvela olağan kabilden sayılmıştır. Kişinin ayağının altındaki şeyi bilmesi gibi, şu kadar ki (ayağı altında gözle görülmeyen) o şey bir karış yerin altındadır. Önceden hakkında bilgisi olmayan, uzak ülkelerdeki bir şehri bilmek de böyledir. Bunlar bir yana göklerde, denizlerde, cennette ve cehennemde nelerin olduğunun bilinmesi de (bir aracı yoluyla) bilinebilir. Bunların bir delil olmaksızın bilinmesi imkansızdır.
3- Üçüncü bir kısım da teorik bilgilerdir. Bunların bilinmesi imkan dahilinde olduğu gibi, bilinmemesi de mümkündür. Teorilerden oluşan bu bilgiler doğrudan doğruya bilinmez, bir vasıta ile bilinirler. Şu kadar ki haber verme yoluyla, bildirilmek suretiyle de bilinebilir.
Akılcılık akımı taraftarları teorik bilgilerde normal olarak görüş birliği olamayacağı inancındadırlar. Çünkü teoriler ve yetenekler çeşitlidir. Teorik bir meselede ihtilaf söz konusu olunca, bizzat ne olduğu hususunda ihtiyaç duyulursa, onun hakikatinin ne olduğunu bir bildirenin bulunması kaçınılmazdır. Çünkü akıl bu meselelerde bir bildirene ihtiyaç duymazsa, bunları bilmesi sahih olmaz, Zira bilinenler, bakışların değişmesiyle değişmez. Çünkü onlar haddi zatında gerçeklerdir. Gerçeği bulmak hususunda -usul ilminde bilindiği üzere- her müctehid isabet etmiş olamaz. Gerçeği bulmakta isabetli olan müctehid bir tanedir. Onun belirlenmesi ancak delil ile olur. Delil ise bazen inceleme yapan kişiye göre çelişebilir. Bu durumda deriz ki iki delilden biri gerçek, diğeri şüphelidir. O halde mutlaka belirlemeyi sağlamak üzere habere ihtiyaç vardır.
Burada "Bu İmamiyyenin sözüdür." denemez. Çünkü biz bu herkese gereklidir, diyoruz. Zira "Peygamberden başkasının da ma'sum (ismet sıfatına sahip) olduğunu söylemek[74] delile muhtaçtır. Çünkü din koyucu, kesinlikle özrü ortadan kaldıracak şekilde nas olarak bunu bildirmemiştir. O halde ma'sumluğun isbatı teorik olup, hakkında görüş ayrılığı vardır. Bu görüş ayrılığından, yine görüş ayrılığı olan bir yol ile (teori ile) nasıl çıkılacaktır?
Bu durum sabit olunca meselemize döner ve deriz ki: Mükelleflerin işleri itibariyle dini hükümler, -her ne kadar teferruatta ihtilaf söz konusu ise de- genelde zaruri bilgiler kabilindendir.
Diğer bilgi kısımlarına dönünce akıl ile hüküm koyma görüşünde olanlar bu kısım bilgilerden kimisinin teorik, kimisinin ne zaruri, ne de teori ile bilinmez olduğunu ikrar etmişlerdir. Bu kısımlar ancak haber verilmesi yoluyla bilinen diğer iki kısımdır. Bu kısım bilgilerde, mutlaka (sağlıklı) habere ihtiyaç vardır. Çünkü bu hususta akıl tek başına (yeterli ve) bağımsız değildir.
Akılcıların sözünü dikkate alıp onlara bu hususta yardım etsek (bile) Ehl'i sünnet mezhebi üzere, onların bu görüşünü benimsemeyiz. Çünkü biz temel kural olarak aklı hakem kılmayız. Kaldı ki aklın hüküm veremeyeceği bir kısmın olması da söz konusudur. Akılcılara göre ise akim hüküm vermesi mutlaktır. İşte bunun içindir ki habere olan ihtiyaç kaçınılmazdır. Bu durumda fer'î meselelerde dahi akıl bağımsız değildir.
Eğer akılcılar, "Hayır, akıl bağımsızdır." derlerse (şöyle bir durum ortaya çıkacaktır:) Aklın hüküm veremediği hususlarda:
a- Ya durup kalakalması söz konusudur. Nitekim akılcılardan bazılarının mezhebi budur.
b- Veya mesele helal-haram meselesidir, diyeceklerdir. Nitekim bir başka grup böyle demektedir.
Akılcılar, "İkinci şık itibariyle akıl bağımsızdır. Birincide de öyledir. Aklın bazı şeylerde (habere) ihtiyaç duyması mutlaka ihtiyaç içinde olduğunu göstermez." derlerse bunun cevabı şudur:
Bilakis aklın ihtiyacı mutlaka söz konusudur. Çünkü aklın bazı hallerde durup kalakaldığını söyleyenler, onun bazı hallerde bağımsız olmadığını itiraf etmişlerdir. Bir durumda akim ihtiyacı sabit olunca, durup kalakaldığı yerlerde mutlak ihtiyaç içinde olduğu sabit olmuştur.
Aklın durup kalmadığı yerler ise teoriktir. Teorik olunca da yukarda geçen hususlarla ilgilidir. Daha önce geçtiği üzere bir hükme ihtiyaç kaçınılmazdır. Haber vermek söz konusu olmaksızın, hüküm vermek imkansızdır.
Aklın durup kalması diye bir şey yoktur, diyenlerin sözü yine meselenin teorik olmasıyla ilgilidir. Mutlaka habere ihtiyaç vardır. İşte bu, aklın (dîni) hükümleri anlamakta bağımsız olmadığı demektir. Aklın hükümleri anlaması için onu onaylamayan veya yalanlayan bir haberin gelmesine ihtiyaç vardır.
Eğer akılcılar, "Bilgilerin kısımları arasında zaruri bir kısım vardır. Bu (onların akıl ile bilinmesi) aklın bağımsızlığını isbat eder." derlerse buna şöyle deriz:
Bu iddianızı kabul etsek dahi aklın ihtiyacına bir zarar gelmez. Çünkü haberler bazen insanın aklı ile anladığı bir hususta da gelmiş olabilir; bu durumda haber, ya gafili uyarmak için, ya kusurlu anlayışı olanı aydınlatmak için veya o meselenin zaruri bilgi olduğunu göz ardı edip alışkanlığa takılmış kişiyi ikaz etmek için gelmiş olur. Demek oluyor ki akıl ona (habere) muhtaçtır. Aklın dıştan bir uyarıya mutlaka ihtiyacı vardır. İşte bu peygamberleri göndermenin faydasıdır. Çünkü siz diyorsunuz ki, faydalının doğrunun ve imanın güzelliği, yalancılığın ve küfrün kötülüğü zaruri olarak bilinir. Din ile bunlardan birini medhetmiş, diğerini kötülemiştir. Birini emretmiş, diğerini yasaklamıştır.
Eğer akıl uyarılmaya muhtaç olmasaydı, imkansız bir şey gerekli kılınmış olurdu ki bu, faydası olmayan bir şeyin haber verilmesidir. Lâkin haber gelmiştir. Haberin gelmesi göstermiştir ki akıl uyarılmaya muhtaçtır. Bu, ele aldığımız konunun bir veçhi/yönüdür.[75]

İkinci Vecih

Aklın bilgi edinme hususunda eksik olduğu sabit olunca, onun bildiği iddia olunan şeyler, dini hükümlerin dışına çıkmaz. Akim dini hükümleri anladığını sanmak dahi mümkündür. Çünkü bu anlama, ya bir şekilde, ya bir vasıfta, ya da halde gerçekleşme durumundadır. Bunun delili, fetret dönemi halkının durumudur. [76] Onlar yönetim gereği halkın üzerine birtakım hükümler koymuşlardır. Fakat bu hükümler düzenli bir esasa, köklü bir kurala dayanmaz. Böyle olduğu (fetret dönemini izleyen) vakitte gelen dinin gelmesiyle ortaya çıkar. Onlar bu hükümleri koyarken birtakım şeylerin güzel oluşunu dikkate almışlardır. Akıl, dinin nuru ile aydınlanınca onların cahillik, sapıklık ve ahmaklık olduğunu anlayarak inkar eder. Şu husus dahi kabul edilebilir ki onlar akılları ile dine uygun düşen, dinin ikrar edip doğru saydığı şeyleri kavrayıp anlamış olabilirler. Fakat bunlar gerçeği bulanlara nisbetle azdır. İşte bundan dolayı fetret dönemi halkı mazur sayılmış ve (yeni bir peygamber gönderilerek) uyarılmıştır. İşte bundan dolayı Yüce Allah müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberler göndermiştir. Tâ ki insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Bol nimet ve en mükemmel delil Allah'ındır.
İnsan -her ne kadar meseleyi (akıl ile) kavrayıp, ilim bakımından işini bitirdiğini sanırsa da -(yine bilip kavrayamadığı şeyler vardır) öyle bir zaman gelir ki (daha önce) anlayamadığını anlar hale gelir. Bilmediğini bilir hale gelir. Herkes bunu kendi nefsinde açık seçik görür. Bu keyfiyet belli bir kişiye, özelliğe hükme ve malum bir duruma mahsus değildir. Bu itibarla dini hükümlerde (onları anlayıp kavrama hususunda) aklın bağımsız olduğu nasıl iddia olunabilir? Dini hükümler, bir çeşit kul ile ilgisi olan bilgidir. Yine de aracı ile kendisine ait meselede üstün derecede donanımlı hale gelmedikçe kesinlikle aklın bağımsızlığı iddiasına yol yoktur. Çünkü din koyucunun (dini bükümlerle ilgili olarak belirlediği) vasıflar ne çelişkilidir, ne kusurludur, ne de eksiktir. Bilakis dini hükümlerin prensipleri amaçlara uygun olarak konulmuştur. Bu da Allah'ın bir hikmetidir.[77]

Üçüncü Vecih:

Bizim hayatta bildiğimizi iddia ettiğimiz (bilgiler) -daha önce geçtiği üzere- açıkça bilinen, zaruri olan ve teorik olup, sonradan kazandan kısımlara ayrılmaktadır. Teorik bilgiler zorunlu bir yol ile bilinirler. Bu bilinme ya bir vasıta ile veya vasıtasız olur. Çünkü herkesçe bilinmektedir ki sonradan kazanılan bilginin elde edilmesinde, (herkesçe kabul edilmiş iki tane mukaddimenin (öncül'ün) aracılığına mutlaka ihtiyaç vardır.
Bu iki mukaddime, zorunlu olarak bilinen şeylerden ise mesele yok. Kesbi ise bunlardan her biri için dahi iki mukaddimeye ihtiyaç vardır. Daha önce geçtiği üzere bunlar incelenirler. Eğer bunlardan birisi zaruri, diğeri kesbi ise, kesin olanın da mutlaka iki mukaddimeye ihtiyacı vardır. Sonuçta zaruri olana ulaşmış isek, istenilen odur. Aksi halde zincirleme aynı şey yapılmış olur veya kısır döngü gerekli olur. O halde zorunlu olmayan bilgiyi, ancak zorunlu olanın aracılığı ile bilmemiz mümkündür.
Sözün kısası, her bir tür bilgiyi bilebilmek için iki mukaddimeye ihtiyaç vardır. Bunlardan her biri, iç dünyamızın gözlemi ile bilip kavramamızla meydana gelmektedir. Acı ve tad hissetmemiz gibi. Veya açık seçik bilinen şeylerde meydana gelir. Kendi varlığımızı bilmemiz, ikinin birden çok olması, iki zıddın birleşmemesi veya benzerleri gibi. Bunlar bizim için bu dünyada olağan şeylerdir.
Bizim için olağan olmayan bilgiler ise, Peygamberlik (görevi ile görevlendirilerek gelen peygamberler gelme) den önce, bizim için bilinen şeyler değildi. Bizler Peygamberin gönderilmesinden önceki durumumuz üzere kalsa idik, peygamberlerin haber verdikleri gayb bilgileri hakkında durumumuz şöyle olurdu: Bu konuları da bildiğimiz şeylere havale etmekten başka bir şey yapmazdık. Ağacın hayvana veya hayvanın taşa dönüşmesi veya bunların benzeri (mucizevi olayları) kesinlikle inkar ederdik. Çünkü bizim bildiklerimiz daha önce geçtiği üzere olağan şeyler olup bu davaya benzemeyen şeylerdir.
Peygamberlik, olağan dışı şeylerle (mucizelerle) gelince, olağan şeyler üzerinde ısrar eden kimseler mucizeleri inkar edip, bunların sihir veya benzer şeyler olduğuna inanmıştır. Asâ'nın ejderha olması, denizin (asâ ile vurulup yollara) ayrılması,[78] ölülerin diriltilmesi, doğuştan kör olanların ve alaca hastalığının iyileştirilmesi[79] parmaklar arasından suyun fışkırması, taş ve ağacın konuşması ve ayrıkiye bölünmesi[80] ve benzeri olaylar, peygamberlerin getirdiği mucizelerdir. Bu mucizeler göstermiştir ki âdetler dünyasındaki bu zorunlu olağan şeyler dahi her zaman akdla kavranılabilen şeyler değildir. Bilakis bunların içinde de akılla izah edilemeyecek olan her şeyin yokluktan varlığa çıkması mümkün olduğu gibi var iken yok hale gelmesi de mümkündür. (Bu da bir mucizedir, bunu akıl ile izah etmek mümkün mü?)
Demek oluyor ki, ibadetler dışında kalan olayların prensipleri gerektiğinde vazgeçebilen şeylerdir. Eğer akıl yönünden bunların vazgeçilmezliği söz konusu olsaydı peygamberlerin ve başkalarının arkalarından mucizeler ve kerametler bırakması mümkün olmazdı. Eğer böyle olsaydı hiçbir peygamber birbirine zıt iki şeyi bir araya getirebileceğini iddia edemez, iki sayının bir sayısından çok olup olmadığı hususunda hiçbir kimseye meydan okuyamazdı. Bununla beraber bunların hepsi (mucizeler de, olağan şeyler de) Allah'ın (yaratması ile olan) işlerdir. Tüm müslümanlar bu hususta görüş birliği içerisindedirler. (Olağan dışı şeylerin) asada, denizde, kör kimsede, alaca hastası olan kimsede, (su fışkıran) parmaklarda, (konuşan) ağaçta meydana gelmesi mümkün olduğuna göre, diğer tüm imkanlar dünyasında da mümkündür. Çünkü bir şey için var olan gereklilik, benzeri için de geçerlidir. Yine İslam dini bize cennet ve cehennem halkının yaşantısına ilişkin öyle şeyler bildirmiştir ki bunlar, bizim alışık olduğumuz şeyler dışındadır.
İnsanın cennette yeyip içip, idrar ve dışkı çıkarmaması olağan değildir.
Cennette insan terinin misk gibi kokması olağan değildir.
Cennette hanımların genç ve âdet görme yaşında olmalarına rağmen âdet kanaması görmemeleri olağan değildir.
İnsanın cennette uyumaması, sonsuza kadar yeyip içmediği varsayılsa bile açlık ve susuzluk çekmemesi olağan değildir.
Cennetteki meyvelerden birisi koparıldığında yerine derhal yenisinin gelmesi ve meyvenin onu yemeyi arzu edenin eline doğru (otomatik bir şekilde) yaklaşması olağan değildir.
Cennette süt, bal ve şarabın, orada üzüm sıkan, süt sağan birisi ve arı olmadan nehir halinde bulunması ve şarabın cennette sarhoş etmemesi olağan değildir.
Cennette tüm bunların olması, insan cennetteki yiyecek ve içecekleri durmadan yese dahi mide şişkinliği ve hazımsızlık gibi durumun olmaması burun, kulak ve bedenin diğer yerlerinden birtakım kir ve pis şeylerin çıkmaması olağan değildir.
Cennet halkının ihtiyarlamaması, yaşlanıp bitkin düşmemesi, hastalanıp ölmemesi olağan değildir.
Cehennem ahalisine de baktığın zaman -Allah bizi onlardan olmaktan korusun- buna benzer pek çok şeyler göreceksin. Ateşte yanmasına rağmen ölmemek ve cehennem halkının başına gelecek diğer haller gibi ki bunların hepsi olağan dışı şeylerdir. Kur'an'da:
".....Sonra o (cehenneme giren kötü kişi) ateşte ne ölür, ne de yaşar.."[81]Buyurulmuştur.
Cennet ve cehennemle ilgili bu haller tanıktır ki, bu ve benzeri olağan şeyler dahi (her zaman) akılla kavranılmazlar. Bunlar ancak aklın kavrama alanının dışında kalabilen olgulardır. (Burada delil olarak ileri sürmek üzere) kerametlerden söz etmeye ihtiyaç duymadık. Çünkü Mutezilenin pek çoğu doğrudan doğruya kerametleri inkar etmektedir. Gerçi Mutezileden bazıları kerameti kabul etmektedir. Kerameti anlatma eğiliminde olsak ve şu evrene bakan kimse ibret gözü ile baksa olağan dışı gerçekleşen şeylerin benzerlerini görecektir.
Bu bahiste İbn Vehb'in ibrahim b. Feşît'den hikaye ettiği ilginç bir rivayet vardır: Diyor ki:
Şuayb b. Ebî Said'in şunu anlattığını işittim:
Şam'ın (kenar) bölgelerinden birinde bir papaz vardı. Senede bir defa Şam'a iner, papazlarla toplantı yapar, onların problemlerini çözer, dini konularda bilmediklerini onlara öğretirdi: Halid b. Yezid b. Muaviye (bir keresinde) toplantıya gelenler arasında idi. Papaz, Halid'e
Sen müslümanlarm âlimlerinden misin? dedi. Halid:
Onlar arasında benden daha iyi bilenler vardır, cevabını verdi. (Papaz ile Halid arasında şöyle bir konuşma geçti:)Papaz:
Cennette yeyip içeceğinizi, fakat dışkı ve idrar ihtiyacı olmayacağını söylüyormuşsunuz?Hâlid:
Evet.Papaz:
Bunun dünyada bildiğimiz bir örneği var mıdır?Halid:
Evet, çocuk anasının karnında onun yeyip içtiğinden yer içer,[82] ama çocuk anasının karnına pislik çıkarmaz.Papaz:
Sen müslümanlann âlimlerinden olmadığını söylemiyor muydun?Halid:
Onlar arasında benden daha iyi bilenler vardır.Papaz:
Cennette yenilince eksilmeyen meyveler olduğunu söylüyormuşsunuz?Halid:
Evet.Papaz:
Bunun dünyada bildiğiniz bir örneği var mıdır?Halid:
Evet, kitap bunun (dünyadaki) örneğidir. Ondan birisi (alıntı yaparak) her şeyi yazar da kitaptan hiçbir şey eksilmez.Papaz:
Sen müslümanlarm âlimlerinden olmadığını söylemiyor muydun?Halid:
Onlar arasında benden daha iyi bilenler vardır.Hâlid diyor ki:
Papazın yüzü sarardı, sonra şöyle dedi:
Bu (adam) başka hiç kimseye iyiliklerin bolca verilmediği bir ümmetten birisidir!
Bu rivayet dahi tenbih ediyor ki ilk başta ortaya çıkan bu esas, olağan dışıdır. Ama olağanlardan dayandığı bir esas vardır. Esasen bu anlatım tarzı inkarcının düzeyine iniştir, lüzumlu değildir. Fakat açık gerçekleri anlamakta kusurlu olan kısır anlayışlarını (gerçeği) kavramaya yaklaştırmaktır.
Buna göre olağan bir şeyin olağan dışı duruma girmekle, yine de hep olağan olacağına hükmedilmesi doğru değildir. Aklın olağan dışılığını varsaydığı her normal şeyi akıl inkâr etmemelidir. Çünkü Cenab-ı Allah olağan şeylerden bazı türleri olağan dışı olmak üzere mahsus kılmıştır. Akıl yaratılmışlardan hangisinin bu hususiyeti taşıdığını fark edemez. Her yaratılmışta bu olağandışılığın olmasının mümkün olduğuna hükmetmekten başka çıkar yol yoktur. Bunun içindir ki bu manayı tenbih etmek üzere (olayları) ibretli bakışlarla

değerlendiren tahkik ehli kimselerden bazdan şöyle demişlerdir: Sebepleri birtakım sonuçlarla ilintilendiren ve ariflerin sezmesi için (bazı) olağan şeyleri olağan dışı kılan Allah'ın şânı yücedir.
Bu esas, akıllı kimseye iki şeyi gerekli kılar:
1- Mutlak olarak aklı hâkim kılmamak. Tek hâkim'in, mutlak olarak din olduğu sabittir. Bil'akis akıllı kimsenin yapması gerekli olan, öne geçirilmek hakkı olana öncelik vermek -ki bu dindir- ikinci derecede olması gerekeni- ki o aklın meseleye bakışıdır- geri bırakmaktır. Çünkü eksik olanı mükemmel olan üzerine hâkim kılmak sahih/doğru bir şey değildir. Böyle bir şey yapmak akla da nakil'e de aykırıdır. Oysa bunun tersini yapmak (mükemmel olanı eksik olan üzerinde hakim yapmak) delillere uygundur. Bunun alternatifi yoktur. Bunun içindir ki dinin akıldan önce geldiğini vurgulamak üzere: "Dini sağ tarafına, aklı sol tarafına koymalısın." denmiştir.
2- Dinî bir haber alarak zahiren olağan bir şeyin, olağandışı olduğu bildiriliyorsa hemen onu inkâr etmemek. Bilakis şu iki durumdan birine yönelme imkanı vardır:
a- Onu olduğu gibi tasdik etmeli ve onun bilgisini âlimine havale etmelidir. Böyle davranmak şu âyetin zahirine göre davranmaktır: *"İlimde yüksek payeye erenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimizin katandandır, derler."* [83]
(Ayetteki: *".... hepsi"* ifadesi ile) açık, muhkem, müteşâbih ve mücmel (olanlar) kastedilmektedir. Çünkü bunların bilinmesi lüzumlu değildir. Eğer lüzumlu olsaydı, bilinmesi için bir yol açılırdı. (Bilinmesi için bir yol olmadığı halde onun bilinmesi gerekli olsa) bu, güç yetmeyen şey ile mükellef olmak demektir.
b- Veya o olayı zahiri durumun gerektirdiğine göre inkar etmekle beraber, yüklenen yorum mümkün olmak üzere yorum yapmak. Çünkü bunun inkârı olağan üstü olayın (mucize veya kerametin) inkarı demektir.
Allah'ın sıfatları ile ilgili hüküm ve Allah'ın kendisini vasfettiği durumların benimsenmesi ve yorumlanması) da bu yol üzere cereyan eder. Allah'ın sıfatlarının yok olduğunu ileri sürenler, yaratılmışların sıfatlarına benzediği iddiası ile böyle davranmışlardır. Bu anlayış cumhura göre reddedilmiştir. Geriye sıfatın bizzat kendisinin (aynının) isbatı veya reddedilmesi hususundaki ihtilaf kalıyor. Sıfatı kabul edenler (yaratılmışların sıfatına) benzeme olmamak şartı ile kabul etmişlerdir. Kabul etmeyenler ise, kendi bildiklerine ve (kabulüne) alışık olduklarına benzer bir sıfat olmadığı için sıfatı reddetmişlerdir. Bunlar, Cehmiye ve diğerleridir.
(Akılcılar:) "Aklın açık bir şekilde kabul etmediği hususlarda böyle davranmak lazımdır. Nitekim hadiste: *"Ümmetimden hata, unutma ve zorlanarak yaptıkları kaldırılmıştır."*[84] buyurulmuştur. Bu hadiste ifade edilenler, zahirî duruma göre herkes tarafından kabul edilmemiştir. Çünkü akıl ve duyu tanıktır ki bunlar kaldırılmamıştır.
Sen diyeceksin ki:
"Bunların (gerçekten kaldırılması söz konusu değildir) kaldırıldığına inanmışlardır.
Böyle söylemekle sözü te'vil etmişlerdir." [85] diyecek olurlarsa söyle cevap verilir: Biz aklın açık bir şekilde inkâr ettiği şeyleri kasdetmedik. Bizim maksadımız (akıl yönünden) bakıldığında şüphe ve tereddüt olan şeydir. Meselâ biz şöyle diyoruz: Sırat köprüsü vardır. Bu köprünün üzerinden geçileceğini din koyucu haber vermiştir. Biz bunu tasdik ederiz. (Fakat akla şöyle bir soru gelebilir:) Eğer sırat, köprüsü kılıcın keskin tarafı gibi veya ona benzer incelikte ise, köprünün üzerinde insanın durması mümkün değildir. Onun üzerinde insan nasıl yürüyecek? (Olağan duruma göre böyle keskin bir şey üzerinde yürünemez. Fakat) bazen olağan şeyler, olağan dışı hâle gelebilir ve (ince de olsa) sırat köprüsü üzerinde durulur ve yürünür.
Sırat köprüsünü inkâr edenler, olağan ve alışılmış olanın yanında duruyor ve sıratın aslını inkâr ediyorlar. Olağanın olağan üstüye dönüşme imkanına ilgi göstermiyorlar. Eğer (olağan ve olağan üstü gibi) ayırım yapma cihetine giderlerse, keyfî bir hüküm vermiş olurlar. Çünkü böyle yapmak, iki benzerden birini, akıl yönünden dahi bir tercih sebebi olmaksızın tercih etmektir. Oysa onlar (mesela) sırat meselesinde nakille (ayet ve hadis) de karşılaşmışlardır. Bu itibarla hak olan ikrardır/kabul etmektir, inkâr değildir.
Bu bahsi on örnek ile açalım:
Birinci Örnek: Sırat meselesidir. Az önce buna değinilmiştir.
İkinci Örnek: Mîzan meselesidir. (Mîzan ki terazi ve tartı anlamına gelir.) Terazinin, ahiret hayatına yaraşır bir şekilde var olduğunu isbat etmek mümkündür. Ameller (insanın yaptığı şeyler), bu terazide alışılmadık bir şekilde tartılır. Evet, akıl dahi kabul edip ikrar eder ki çok değerli şeyler -ki bunlar amellerdir- normal olarak tartılan eşyalar gibi tartılmaz. Amellerin tartılması ile ilgili nakillerde, ahiretteki terazinin, her bakımdan bizim terazimiz gibi olduğunu belirleyen bir şey yoktur. Yahut o mizan, bizzat en değerli amellerin tartılması veya ağırlıktan ibarettir.
Terazi/mizan meselesinde en uygun olan, ya teslimiyet/olduğu gibi kabuldür. Ki bu, sahabenin yoludur. Çünkü onlardan naklolunan, terazinin veya tartılma şeklinin ne olduğunu araştırmaksızın teslimiyet ve tasdiktir. Nitekim sırat meselesinde de aynı mizanda olduğu gibi davranış ve anlayış nakledilmiştir. O halde sana gereken şey de sahabenin yolunu izlemektir.[86]
O halde "Te'vil/yorum onların (ashabın) yolunun dışına çıkmaktır. Buna göre yorum yapanlar Haricî gruplardandır." denilirse, buna şu cevap verilir:
Hayır, çünkü bu meseleyi tasdik etmek de asıl olan katıksız teslimiyettir. Veya yorum/te'vil yapıp (delillere) bakarak tasdik etmek de (tasdikten) uzak değildir. Çünkü bazı konularda buna ihtiyaç vardır. Bu meselelerde yalanlamayı/inkarı esas alanların durumu böyle değildir. Çünkü böyle yapan kimse tasdik edenlere aykırıdır. Bu hususta hadisleri tevil etme yolunu tutup tutmamasının bir etkisi yoktur. Te'vil yolunu seçen de, teslim yolunu seçen de (doğruya) uymuştur. Fakat teslim olmak daha sağlıklıdır.[87]
Üçüncü Örnek: Kabir azabı meselesidir. Bu, daha kolaydır. Ölen kimseye geçici olarak ruhunun geri verilerek azab edilmesinde imkansız görülecek ve inkar edilecek bir durum yoktur. Sonra ölünün diğer insanların görmeyeceği ve duymayacağı şekilde azap edilmesi de öyledir. Çünkü ölen kimse, ruhu çıkmazdan önce ölüm sarhoşluğu halinde iken öylesine acılar çektiğini bildiriyor ki, biz adamın üzerinde bu acının bir belirtisini görmüyoruz. Acı verici hastalık çekenler de öyledir. Kabirde azap çekenin durumu da bunun benzeridir. Kabir azabı hususunda Hz. Peygamberden gelen habereri tasdik etmeye, bunu akıl kavrayamıyor diye niye engel olunsun?
Dördüncü Mesele: Ölüyü meleklerin kabrinde oturtup sorguya çekmesi meselesi, bunun müşkül olması, dünyada alışık olduğumuza göre hükmetmemizden kaynaklanıyor. Daha önee geçtiği üzere, aklı mutlak olarak hakem kılmak, aklın yetersiz oluşu sebebiyle doğru değildir. Bu meselede olağanüstülüğün mümkün hâle gelmesi, ya kabrin, ölü oturacak şekilde açılması/genişlemesi ile veya bizim akıl ile kavramamız mümkün olmayacak başka bir şekilde olmaktadır.
Beşinci Mesele: Ahirette (dünyada yapılanların yazılı olduğu) sahifelerin, sahipleri tarafından, hiç okuma bilmese dahi okunması meselesi. Bu meselede bir de (Kitapları arkadan verileceklere göre) arkadaki kitabı okumak söz konusudur. Bunların hepsinin bir olağan üstülük ile gerçekleşmesi mümkündür. Sonuç olarak akıl bunları bir şekilde tasavvur eder.
Altıncı Mesele: Organların, sahibi hakkında şahitlik edip konuşması, bunlar ile Hz. Peygamber'in Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık etmek üzere taşların ve ağaçların konuşması arasında fark yoktur.
Yedinci Mesele: Ahirette Allah'ı görmek caizdir. Çünkü akıl yönünden Allah'ın ancak bizce alışık olduğumuz şekilde görüleceğine dair bir delil yoktur. Zira Allah'ın görülmesi çeşitli şekillerde sağlıklı olarak mümkün olabilir. Bu görmelerde ışık, karşı karşıya gelmek, yön tasavvuru ve saydam bir cisim olmayacaktır. Akıl, böyle bir görmenin olamayacağını açık ve kesin bir şekilde ileri sürmüyor. Zaten akıl, incelemede daha çok kusurlu olma eğilimindedir. Din ise Allah'ın görülmesini isbat eden bilgilerle gelmiştir. Bu itibarla Allah'ın görüleceğini tasdik etmekten başka yol yoktur.
Sekizinci Mesele: Allah'ın kelamı (konuşması) meselesi, Allah'ın kelâmı olmayacağını söyleyenler, her konuşmada bulunan ses ve harf özelliklerini dikkate alarak söylemişler ve Yüce Allah hakkında (insanlar gibi) "şes ve harf çıkararak konuşması muhaldir" demişlerdir. Bunlar, Yüce Allah'ın kelamının alışılmışın dışında Rab Teâlâ'ya yakışır bir şekilde olması imkanını dikkate almamışlardır. Çünkü akıl yönünden, Yüce Allah hakkında konuşma keyfiyeti belli bir şekil ile sınırlı değildir. Ayrıca akıl, alışılmışın dışında konuşmanın gerçekleşmesinin kesinlikle imkansız olduğunu söylemiyor. Allah'ın kelam sıfatını inkar eden kimsenin (bu konudaki) haberlerin zahiri ifadeleri ile beraber olması gerekirdi.
Dokuzuncu Mesele: Yüce Allah için kelam gibi (diğer) sıfatların var olması maddesi, Allah Teala'nın sıfatlarının olmaması gerektiğini söyleyenler, bu sıfatların varlığı söz konusu olduğu takdirde, sıfatlarla Allah'ın zâtının bir arada olması (haşa Allah'ın birden fazla olması) noktasından hareketle bunu söylemişlerdir. Sıfatların isbâtı halinde Allah'ın bir olması mümkün değildir (demişlerdir). Yaratılmışlar hakkında dahi kavraması kusurlu olan akıl, yukardaki iddiayı kesin söylüyor. Sıfatlarla Allah'ın bir arada bulunamayacağı iddiasında nasıl kusurlu olmaz?
Doğru olan, Allah'ın kendisi için isbat ettiği sıfatları, aklın da isbat etmesi, bununla beraber mutlak ve genel olarak Allah'ın tek olduğunu (vahdaniyetini) ikrar etmesidir.
Onuncu Mesele: Yüce Allah hakkında aklı hakem yapmak, (Akılcılığı savunanlarca) şöyle denmektedir Peygamberler göndermek, iyiyi ve en iyiyi yapmak, (kullarına) lutufkâr davranmak vesaire vesaire bu kabil şeyler Allah üzerine vaciptir.
İleri sürülen bu iddialar daha önce geçen "kullara vacip olması olağan olan şeylerle ilgili" esastan kaynaklanmaktadır. Yüce Allah'ı celil ve ulu olarak bilen kimse onun hakkında bu sözü söylemeyecür'et etmez. Hatta böyle bir manayı Allah hakkında düşünmez bile. Çünkü bu ancak yaratılmışlar hakkında güzeldir. Zira yaratılmışlar kusurlu ve sınırlı şeyler yapabilen birer kuldur. Yüce Allah'ı ise kimse engelleyemez. O'nun hükümleri ile hiçbir hüküm çelişmez.
Yapılması vacip olan, şu âyetlerde ne duyurulmuş işe benimseyip kabul etmektir:
"De ki: Kesin delil, Ancak Allah'ındır. Allah dileseydi elbette hepinizi hidayete erdirirdi."[88]
"....Allah dilediğine hükmeder."[89]
"....Allah dilediğine hükmeder."[90]
"....Allah (dilediği gibi) hükmeder. O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur."[91]
"(O), şerefli Arş'ın sahibidir. Dilediğini mutlaka yapandır." [92]
Velhâsıl, meselede aklın dinin önüne geçmesi yaraşmaz. Zirahöyle bir şey, Allah'ın ve Rasülünün önüne geçmektir.
Deriz ki: İşte sahabenin yolu budur. Onlar bu edeb üzere oldular. Onlar bu yolu cennete giden bir yol olarak tutmuşlar ve oraya ulaşmışlardır. Onların hayatını anlatan olaylar bunu göstermektedir. (Bunlardan bazılarını görelim:)
a- Sahabeden hiç biri bu husus(lar) da (Allah'tan ve Peygamberden) gelenleri inkar etmemişlerdir. Onlar Allah'ın ve Rasülünün sözünü ikrar etmiş ve boyun eğmişlerdir. Allah ve Rasülünün sözüne karşı gelmemiş ve şüphe ile karşılamamışlardır. Eğer onlardan böyle davranan olsaydı/mutlaka bize nakledilirdi. Nitekim onların dinî bükümlerdeki

tartışmaları, aralarında yaşanan problemler ve diğer yaşantıları bize nakledilmiştir. Onlardan bu kabil şeylerin aktarılmamış olması, onların bir araştırma ve incelemeye girişmeden, Allah'tan ve Rasûlünden gelenlere; geldiği gibi inanıp kabul etliklerini göstermektedir.
b- İmam Malik şöyle der idi:
"Allah'ın dini hakkında söz edilmesinden hoşlanmam. Bizim beldemiz halkı Cehmiyye, Kaderiyye ve benzerlerinin görüşlerinden hiçbir zaman hoşnut olmamışlardır. Onlar bu tür görüşleri yasaklarlar. Ben ancak altında (yararlı) iş olan sözü severim. Ama Allah'ın dini ve Allah hakkında konuşmaya gelince, susmam bana daha sevimlidir. Çünkü ben beldemiz halkının, altında (yararlı) iş olan söz dışında din hakkında söz söylenmesini yasakladıklarını gördüm."
c- İbn Abd'il Berr diyor ki:
İmam Mâlik açıklamıştır ki altında (yararlı) iş bulunan söz, kendisine ve beldesi (Medine) halkına göre mubahtır. Beldeden maksat, onların âlimleridir. Yine bildirmiştir ki din hakkında söz söylemek, Allah'ın sıfatları hakkında söz söylemek gibidir. Birde Cehmiyye ve Kaderiyye örneğini söylemiştir.İbn Abd'il Berr (devamla) şöyle demiştir:
Hadis ve fetva ehli olan fukaha topluluğunun eskisi de yenisi de İmam Malik'in sözü üzeredir. Ona uymayanlar bid'at ehli olanlardır. Cemaat ise İmam Malik'in söylediği üzeredir. Ancak bunlardan biri konuşmak zorunda kalırsa susması doğru olmaz. Bu, bir batılı ortadan kaldıracağını ümid ettiği zaman, (sapık) bir mezhep sahibini düşüncesinden vazgeçireceğini sandığı zaman, genel bir sapıklık olmasından korktuğu zaman veya benzeri bir durumda olur.
d- Yunus b. Abd'il A'lâ şöyle demiştir:
İmam Şafiî'yi Hafs'ul Ferd[93] ile tartıştığı gün dinlemiştim. Bana şöyle dedi:
Ey Musa'nın babası! Bir kulun şirk dışında her tür günah ile Allah'a kavuşması, (din hakkında kötü) söz söylemiş olarak karşılaşmasından daha hayırlıdır. Ben Hafs'dan öyle şeyler işittim ki anlatmaya gücüm yetmez.
e- Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir:
Kelâm (tartışmasında kötü söz) sahibi ebedî felah bulmaz. Kelâm[94] tartışması yapıp da kalbinde fesat olmayan birini neredeyse (hiç) göremezsin.
f- Yine Yunus, Hasan b. Ziyâd el-Lü'lüî'den naklen şöyle demiştir:
Bir adam Hasan b. Ziyad'a Züfer b. Hüzeyl hakkında şöyle dedi:
Züfer kelam tartışması yapar mıydı? Hasan b. Ziyad (adama) söyle cevap verdi:
Ne ahmaksın? Sübhanallah! Yetiştiğim hocalarımdan Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Züfer ve birlikte oturup kendilerinden ilim aldığımız herkesin fıkıhtan ve kendilerinden önce geçenlere uymaktan başka önem verdikleri bir şey yok idi.
g- İbn Abd'il Berr şöyle demiştir:
Tüm (ülke ve) şehirlerde fıkıh ve hadis âilmleri ittifakla ifade etmişlerdir ki kelamcılar bid'at ehli ve sapık kimselerdir. Bunlar, tüm beldelerde hiç kimse tarafından âlimler tabakasından sayılmazlar.
Alimler, ancak fıkıh ve hadis ehli olanlardır. Bunlar arasında işini mükemmel yapanların, birtakım meziyetler ve anlayış itibariyle birbirlerine üstün olanların bulunması sözkonusudur.
h- Ebû Zinâd[95] dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Allah'a yemin ederim ki biz hadisleri fıkıh ehlinden ve güvenilir kimselerden toplardık. Hadisleri Kur'an ayetlerini öğrendiğimize benzer şekilde öğrenirdik. Bizim fıkıh ve fazl erbabından yetiştiğimiz kimseler dehep insanların hayırlı olanları ve en iyileri idi. Onlar (kavga edercesine) tartışma yapanları, aşırı derecede (kusur ararcasına) inceleyenleri ve keyfi görüş sahibi olanları ayıplıyorlardı. Bizi onlara yakın olmaktan ve onlarla oturup kalkmaktan şiddetle sakındırıyorlardı. Bu kimselerin dalalet ehli olup Allah'ın kitabını ve Rasûlullahın hadislerini bozan/değiştiren kimseler olduklarını haber verirlerdi. Hz. Peygamber vefat edinceye kadar (yersiz) soru sormayı (aşırı derecede) incelemeyi hoş görmemiş ve bunu birden çok yerde yasaklamıştır. Hatta şu hadisi, bundan hoşlanmadığını bildiren sözlerinden birisi olmuştur:
"Ben (size bir şöy söylemeyip) sizi bıraktığım sürece (sorular sormayıp) beni (kendi halime) bırakınız. Sizden öncekiler peygamberleri hakkında ihtilafa düşüp (yersiz) soruları sebebiyle mahvoldular. Ben size bir şeyi yasakladığım zaman ondan kaçının. Size bir şeyi emrettiğim zaman ise onu gücünüz yettiğince yerine getirmeye çalışınız"[96]
ı- Ömer b. Hattab'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Dininiz hususunda Allah korkusu ile hareket ediniz." Sahnun, Hz. Ömer'in, bu sözü ile dinde çekişmeye son vermeyi kasdettiğini söylemiştir.
İbn Vehb yine Hz. Ömer'den şu rivayeti tahric etmiştir:
"Kişisel görüş sahipleri sünnetin/hadisin düşmanlarıdır. Hadisleri ezberlemek onlara zor geldiği için (ezberlemediler. Böylece) onları anlamayı (anlama fırsatını) kaçırdılar. Kendilerine bir şey sorulduğunda (soruları bilmiyorlarsa) "bilmiyorum" demekten utandılar. (Sorulan soruyu cevapsız bırakmamak için) kendi görüşleriyle sünnete/hadislere karşı geldiler. Sakın onlarla birlikte olmayın," Ebu Bekir b. Ebî Davud[97] şöyle demiştir:
Kişisel görüş sahipleri bid'at, ehlidir. Bu zat, sünnet hakkında söylediği kasidesinde şöyle demiştir:
"Kişilerin görüş ve sözünü terk ediniz. Çünkü Peygamber'in sözü en açıktır, en temiz."
i- Hasen'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Sizden öncekiler, yolları çoğaldığı ve (ana) yoldan ayrıldıkları zaman, ancak rivayetleriterk edip kendi görüşleriyle hüküm vermek suretiyle helak oldular. Neticede hem (kendileri) saptılar, hem de (insanları) sapıttılar." Mesrûk'dan[98] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Kendi görüşü sebebiyle Allah'ın emrini dikkate almayan kimse dalâlete/sapıklığa düşmüştür."
Hişam b. Urve[99] babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Sünnetler (dini hayatı yaşamak üzere yürünecek) yollardır. Şüphe yok ki sünnetler/hadisler dinin kıvamıdır." Yine Hişam b. Urve'den şöyle dediği rivayet, edilmiştir:
"Yahudilerin durumu mutedil (her hangi bir sapma meydana gelmemiş) olarak devam ediyordu. Tâ ki onlarda esir alınan kimselerden doğanlar (yetişip din konusunda hükümler verecek şekilde) ortaya çıkana kadar. Bunlar Yahudiler için kişisel görüşleri ile hüküm verip hem saptılar hem de saptırdılar."
Bu ve benzeri rivayetler aklın görüşünü Peygamberden rivayet edilene tercih etmenin kötülüğüne işaret etmektedir. Alimlerden bir grup, bu haberlerdeki kötülenen görüşten maksatın, itikadda ortaya çıkarılan bid'atlar olduğu görüşündedirler. Ebû Cehm'in'[100] ve kelamcılardan diğerlerinin görüşü gibi. Çünkü onlar hadisleri reddetmek için görüşlerini ve kıyaslarını kullanmış bir topluluktur.
Onlar âhirette Allah'ın görülmesinin caiz olmadığını söylemişler ve şu âyeti (delil olarak) ileri sürmüşlerdir:
"Gözler O'nu göremez. Halbuki O, gözleri görür."[101] Aynı konuda Hz. Peygamber'in şu hadisini reddetmişlerdir: *"Siz Rabbinizi kıyamet gününde kesinlikle göreceksiniz."*[102]
Yüce Allah'ın görülmesi konusundaki:
"Yüzler vardır ki o gün (âhiret günü) ışıl ışıl parıldayacaktır. Rablerine bakacaklardır..."[103] ayeti açıktır.
Bunlar kabirde ölümün sorulması hakkında şu ayete dayanarak "Caiz değildir." demişlerdir.
"....Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin..." [104]
Yine onlar kabir azabı ve fitnesi konusundaki mütevatir hadisleri reddetmişlerdir. Şefaat, konusundaki hadisleri de mütevatir olmasına rağmen reddetmişlerdir. (Kendi görüşlerini şöyle diyerek ortaya koymuşlar ve) demişlerdir ki:
"Cehenneme giren oradan (bir daha) asla çıkamaz. Biz (âhirette) ne (Kevser) havuzu, ne de mizanı tanımıyoruz. Bunu aklımızla kavrayamıyoruz." (Bunları söyleyerek) kıyas ve kişisel görüşleri ile tüm bu konulardaki hadisleri reddetmişlerdir.
Allah'ın sıfatları konusunda dahi birtakım şeyler söylemişlerdir ki bunların (hepsinin) burada ifade edilmesi bahsi uzatacaktır. (Bu konuda söyledikleri özetle şöyledir:) Allah'ın ilim sıfatı, bilinen şeyin meydana gelmesi durumunda muhdes (sonradan olma) dır. Çünkü ilim, ancak bilinen bir şeyde gerçekleşir. (Onların böyle demesi) kendi inançlarına göre "evrenin ezeli olduğu" görüşlerinden kaçmak içindir.
Bir (başka) grup şöyle demiştir:
Kötülenmiş görüşten maksat, bid'at olarak ileri sürülen şeyler veya diğer bid'at çeşitlerinin bir benzeridir. Bu kavil birinciden daha geneldir. Çünkü o, sadece itikada mahsus olup, bu ise tüm uygulamaları ve başkalarını genel olarak içine alıyor.
Diğerleri —ki İbn Abd'il Berr bunların cumhur/çoğunluk olduğunu söylemiştir- şöyle demişlerdir:
Kötülenmiş görüşten maksat, dinde istihsan ve zanlar ile hüküm vermek, çetin meseleleri ezberlemekle meşgul olmak ve fer'î meseleleri esas meselelere götürmek yerine yine feri meselelerle ilinti kurarak sonuca gitmektir. Böyle yapan kimse dinde (sanki dini hükümlere) tenezzül etmeden kendi görüşünü kullanmıştır. Cumhur'u oluşturan âlimler:
"Bu tür şeylerle meşgul olmak sünneti/hadisleri devre dışı bırakmak ve sünnetin bilinmemesine yol açmaktadır." demişlerdir.
Bu kavil de daha önce geçen görüşün dışında değildir. Aralarındaki fark şudur: Bu görüş, kötülenmiş bir görüşe ki bu, naslara karşı gelmektir; yol açtığı için yasaklanmıştır. Çünkü sünnetler/hadisler araştırılmazsa bilinmez olur ve görüş'e ihtiyaç hasıl olur. Son olarak ifade edilen bu görüş de daha önce geçen iki görüşe katılmış olur. Bunların hepsi gerçekten sünnete karşı gelen görüşlerdir. Bunların tamamı, dönüp (dolaşıp) tek bir manaya varır. Bu sonuç bilmeyerek, hata ile veya kasıtlı olarak hadisleri atıp akladayalı görüş üretmektir. Bir görüş, hadisler ile çeliştiği zaman bid'at ve sapıklık olur. Bu geçenlerin tamamından ortaya çıkan sonuç şudur: Sahâbe-i kiram ve onlardan sonra gelenler, içeriğini kavrasınlar ya da kavramasınlar, alışık oldukları şeye uysun ya da uymasın sünnetlere aykırı davranmamışlardır.
Sünnetin aktarılmasından istenen de odur. Eksik olana -yani akla- mükemmel olana -yani dîne- karşı öncelik verilmemelidir. Allah Rabi" b. Hüseyin'e [105] rahmet eylesin. O şöyle diyordu:
Ey Abdullah! Allah'ın sana kitabında olan bir bilgiyi öğrettiğine hamdü sena et. Allah bir bilgiyi kendisine saklayıp sana bildirmemiş ise, onu bilene havale et. Sakın,

kendiliğinden (o hususta) bir şey söyleme. Çünkü Yüce Allah Peygamberine:
"(Rasûlüm!) De ki: Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Ve ben kendiliğimden (bir şey) teklif edenlerden değilim." [106]
Mua'mer b. Süleyman[107] Cafer'den, o da Medine âlimlerinden bir zâttan şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Yüce Allah'ın bildiği (birtakım) ilim(ler) vardır ki onu kullarına da öğretmiştir. Allah'ın bildiği (öylesine bir) bilgi de vardır ki onu kullarına öğretmemiştir. Kulların bilmediği ilim hakkında kendiliğinden bir şeyler söyleyen olursa, bu ancak onu (Allah'tan) uzaklaştırır." (Bu zât daha sonra) Kaderiyye bun(lar)dandır demiştir.
Evzâi[108] diyor ki Mekhûl[109] ve Zührî[110] şöyle demişlerdir:
"Şu (itikad ile ilgili) hadisleri size geldiği gibi alınız. Onlar bakkında tartışma yapmayınız."
Benzeri bir rivayet ile İmam Mâlik, Evzâi, Süfyân b. Saîd, Hülyan b. Uyeyne ve Ma'mer b. Râşid'den, Allah'ın sıfatları ile ilgili hadisler hakkında, hadisleri geldiği gibi değerlendirdikleri nakledilmiştir. Allah'ın dünya semasına indiğini, Âdem'in Allah'ın sureti üzere yaratıldığını bildiren ve benzeri hadisler bu kabil hadislerdendir. İmam Malik'in İstiva[111] hakkında soru sormak hususundaki sözü meşhurdur.
Alimlerin söylediklerinin hepsi Al-i İmran suresinde yer alan "Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu te'vil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır derler."[112] ayetine dayanmaktadır.
Bu ayet, bizim ortaya koyduğumuz hususta açıktır. Anlamakta normal durumda olmayan her şey (âyet) müteşâbihtir. Müteşâbih olan ayetlerde en uygun davranış, (bir fikir beyan etmeyip) durmaktır. Allah'ın Rasûlüne tâbi olan sahâbe-i kiramın durumu budur. Eğer onların durumu kendi görüşlerine uymak olsaydı, onu kötüleyip yasaklamazlardı. Çünkü bir kimse önce bir yol tutmaktan hoşnut olup, sonra onu yasaklamaz. Hele böyle bir davranışı sahabe nasıl yapar? Onlar tüm müslümanların görüş birliği ile ümmetin önderleridirler.
Rivayet olunur ki Hasen, bir mecliste imiş. Orada Hz. Muhammed'in ashabından söz edilmiş. Bunun üzerine Hasen şöyle demiştir:
Onlar bu ümmetin kalbi en temiz, bilgisi en derin, kendiliğinden en az bir şeyler söyleyen kimseler idiler. Onlar. Yüce Allah'ın, peygamberi Hz. Muhammed'in sohbeti için seçtiği bir topluluktur. Onların seçkin hallerine ve ahlaklarına benzeyiniz. Ka'benin Rabbine yemin ederim ki onlar dosdoğru hidayet üzeredirler.
Huzeyfe (r.a.) şöyle söyler idi:
Ey kıraat âlimleri topluluğu! Allah'tan korkun ve sizden öncekilerin yolunu tutun. Hayatıma yemin ederim ki eğer onlara tâbi olursanız sağlam ve güçlü olur (belki onlara ulaşmış olur) sunuz. Eğer onları sağa sola (atar) terk ederseniz, en aşırı bir şekilde sapıklığa düşersiniz.
İbn Mes'ûd'un şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Sizden biriniz (birisini) örnek alacaksa, Hz. Muhammed'in ashabını örnek alsın. Çünkü onlar insanların kalp bakımından en temizi, ilim bakımındanderini, kendiliğinden bir şey söyleme bakımından en azı, hidayet bakımından en doğrusu, ahlak bakımından en güzeli olan kimselerdir. Onlar, Allah'ın Peygamberi Hz. Muhammed'in sohbeti ve 'dininin yerleşmesi için seçtiği bir topluluktur. Onların faziletini bilin ve izlerine uyun. Çünkü onlar dosdoğru hidayet, üzeredirler.
Bu manada rivayetler çoktur. Bunların hepsi onlara uymayı, her hâlükârda yollarına tabi olmayı gerektirir.Gruplarla ilgili hadiste "*.. benim ve ashabımın üzerinde olduğu durum."* uyarısı ile ifade olunduğu üzere kurtuluş yoludur.[113]

Fasıl

Dördüncü Hata: Keyfi Arzuya Uymak

İslam dini, mükellefi hevâsı neyi istiyorsa ona çağrıda bulunmaktan uzaklaştırmak için (Allah tarafından) konulmuştur. Tâ ki mükellef, Allah'ın kulu olsun.
Bu bir ana kuraldır ki "Muvafakat" isimli kitabımızın "Mekâsıd" bölümünde yer almıştır. Fakat orada metodolojiye layık bir şekilde külli olarak ele alınmıştır. Her kim bundan haberdar olmak dilerse oradan mütalâa etsin.
Hakikatin yolları şubeler halinde birden çok olunca o yolların hepsini tam olarak ortaya koymak mümkün olmamıştır. Biz bu yollardan bir şubeyi anlatacağız. Bunun bilinmesi diğerlerinin bilinmesine vesile olacaktır.
Biliniz ki: Yüce Allah bu dîni halk için koymuştur; büyüğü-küçüğü, itaat edeni- isyan edeni, iyisi-kötüsü kullar arasında hiçbir kimse için bu din, hususilik ifade etmez. Diğer dinler de, dinin gönderildiği milletlerin hepsine Allah'ın bir hücceti olarak konulmuştur. O kadar ki dinleri getiren peygamberler de dinin hükümlerine girmek durumundadır.
Peygamberimiz Hz. Muhammed'i tüm hallerinde ve davranışlarında kendisi için özel veya hem kendisi, hem de ümmeti için genel olarak dinin hükümleri ile muhatap olduğunu görürsün. (Aşağıdaki ayetler bunun bir delilidir:)
"Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri, amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini Peygambere hibe eden mü'min kadını, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık)." [114]
"Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helâl değildir." [115]
"Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?" [116]
"Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın." [117]
Bu ayetlerde geçen ve diğer yükümlülüklerin genel olanları tüm mükelleflere gelmiştir. Peygamber de mükellefler arasındadır. Peygambere de, tüm mükelleflere de mutlak olarak genellikle hükam verici dindir. En büyük hidayete ulaştıran yol budur.
"İşte böylece sana emrimizde Kur'an'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık"[118] ayetine baktığımızda Allah'ın kitap ve iman ile ilk hidayet verdiği kimsenin Hz. Peygamber olduğunu görürüz. Allah'ın Peygamberden sonra hidayet verdiği kimseler, Rasûlullaha uyanlardır. Hidayet yolunu gösteren kitaptır. Peygambere inen vahiy de yol gösterici ve bu hidayeti açıklayıcıdır. Halk, hidayete bunların hepsiyle birlikte kavuşmaktadır.
Hz. Peygamber'in kalbi, organları, içi ve dışı Hak Teâla'nın nuru ile aydınlanınca, bu aydınlanma bilgi ve uygulama olarak gerçekleşince, Peygamber bu ümmetin ilk hidayet yolunu göstericisi ve en büyük mürşidi olmuştur.
Yüce Allah bu nuru üzerine indirmekte diğer yarattıklarını değil, hususî olarak Peygamber'ini tercih etmiş, öncelikli olarak kendisi gibi yaratılışta beşer olan kulları arasından onu seçmiştir. Bu seçiş onun beşer olması yönünden olmamıştır. Zira diğerleri de beşer olmakta taşıdığı özelliklerde onunla ortak idiler. Onun seçimi meselâ Kureyş'ten olduğu için de değildir. Aksi halde her Kureyş'linin Peygamber olarak seçilmesi gerekirdi. Yine onun seçilmesi Abdulmuttalip oğullarından veya Arap kavminden olmasından dolayı da değildir. Bil'akis onun Peygamber olarak seçilmesi, kalbini ve (diğer) organlarını aydınlatan vahyin ona mahsus oluşundandır. Sonuçta onun ahlakı Kur'an'dan ibaret hale gelmiştir. Hatta onun hakkında şu ayet-i cehle nazil olmuştur.
".....ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." [119]
Onun ahlakının Kur'an'dan ibaret olması, ancak vahy'i nefsi üzerine hakem kılmasındandır. O bilgisinde ve uygulamasında hep Kur'ana uygun olmuştur. Vahy Peygambere hâkim olmuş, (O da) vahy'e uygun, vahyde söylenene boyun eğerek, vahyin çağrısına icabet, ederek ve Kur'an'ın hükmü yanında durarak hareket etmiştir. Bu özellik onun getirdiği davada doğru olduğunun en büyük delilidir. Çünkü o getirdiği emre (önce) kendisi uymuş, yasaklara riayet etmiş, öğütlerden öğüt almış, korkulması gerekenden ilk korkan olmuştur. O, Allah ile kulları arasında tercüman olarak ümit kafilesinin başıdır.
Bunların hepsinin gerçeği Hz. Peygamber'in, kendisine inen şeriatı kendi üzerinde hâkim ve hüccet kılması, getirdiği dinin, üzerinde yürüdüğü dosdoğru yola delil olması olur. Bundan dolayıdır ki o, gerçek kul olmuştur. Kul, kelimesi Allah'ın kullarının isimlendirildiği en şerefli isimdir. (Hz. Peygamber'in bu şerefli isimle isimlendirildiği aşağıdaki ayetlerde bildirilmiştir):
"Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir." [120]
"Âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna Furkan'ı indiren Allah, yüceler yücesidir." [121]
"Eğer kulumuza indirdiğimizden şüphede iseniz, haydi onun benzeri bir sûre getirin...." [122]
Bu ayetlere benzeyen başka ayetlerde de, sahih olarak sahibi olduğu kulluğu medhedilmiştir.
Durum böyle olunca Hz. Peygamber'in dışında kalan halkın dini kendilerine hâkim olan bir hüccet kılmaları ve kendilerine hakikate götüren bir meş'ale kılmaları en uygun olan şeydir. İnsanların şerefi, ancak söz, iş ve inanç olarak dinin hükümleri altına girip kazandıkları meziyetlere göredir. Sadece akıllı olmalarına ve sadece topluluk içinde mevki sahihi olmalarına göre şerefli olmaları söz konusu değildir. Çünkü Yüce Allah şerefin ölçüsünü takva olarak belirlemiştir. Başka bir şey ile şeref sahibi olmak yoktur. Cenab-ı Hak buyurur ki:
"Muhakkak ki Allah katında en değerli/şerefli olanınız en çok takva üzere olanınızdır." [123]
Her kim dine uymayı en şiddetli bir şekilde korursa o, şerefli ve değerli olmaya en lâyık olandır. Bu hususta daha aşağı derecede olanın, dine uyarak en yüksek derecede olanın derecesine ulaşması mümkün değildir. O halde şeref sahibi olmak, ancak dinin hükmüne uymada üstün gelmeye göredir.
Bundan sonra, deriz ki: Yüce Allah ilim ehlini şereflendirmiş, değerlerini yüceltmiş, (sayıca az olsalar bile) onların değerini çok kılmıştır. Bunun böyle olduğunu kitap, sünnet ve icma' da göstermektedir. Hatta akıl sahipleri de ilmin ve ilim ehlinin fazileti üzerinde görüş birliği etmişlerdir. İlim ehli olanlar mertebelerin şereflisine müstehaktırlar. Bu hususta akıl sahibi olanın itirazı yoktur.
Dinler dahi ittifak etmiştir ki dini ilimler, ilimlerin en faziletlisi ve kıyamette Allah katında en büyük ecri olan ilimlerdir. Herkes tarafından bu fazilette ittifak olup bu fazilete layık

olduğu isbat edildikten sonra ilimleri -yani din koyucunun meziyet ve faziletini bildirdiği ilimleri- belirlemekte birtakım farklar olduğunda tolerans göstersek de göstermesek de sonuç değişmez.
Dini ilimlerde araç durumunda olanlar vardır, amaç durumda olanlar vardır. Amaç durumunda olan ilimler, böyle olmayanlardan daha yücedir. Böyle olduğunda akıl sahipleri arasında tartışma yoktur. Fıkıh ilmine göre Arapça ilmi gibi. Arapça araç durumundadır. Fıkıh ilmi Arapçadan daha yücedir.
Demek oluyor ki ilim ehli, insanların en şereflisi ve derece bakımından on büyük derecenin sahibidir. Bunda şüphe ve tartışma yoktur. Dinde ilim sahiplerinin medhü sena edilmesi ilim sıfatına sahip olmalarından olup, başka bir cihetle değildir. Bu özellik kaydı ile onların medhedilmesi bunu gösteriyor. Eğer bu özellik olmasaydı onların, başkalarına göre bir meziyeti olmazdı. O halde övülmenin gerekçesi ilimdir.
Bundan dolayıdır ki âlimler tüm insanlara fetva, irşad veya mahkeme hükmü verme bakımından hâkim olmuşlardır. Çünkü onlar mutlak olarak hâkim olan din ilmi ile muttasıf olmuşlardır. Onlar başka insanlarda da bulunan kudret, irade, akıl vesair özelliklerden dolayı böyle olmamışlardır.
Çünkü herkeste bulunan bu ortak özellikte bir ayrıcalık yoktur. Onların insanlara hükmetme ve kendilerine başvurulacak durumda olma özelliği, hâkim (durumda) olan ilme sahip olmaları sebebiyledir. Bu itibarla onlar ancak bu cihetle halka hâkim olabilirler. Nitekim onlar sadece bu ilme sahip olma cihetiyle medhü sena edilmişlerdir. Onların hâkim olan bu ilimden diyarda kaldıklarını varsayarsak, hüküm sıfatına sahip olmaları mümkün değildir. Çünkü ancak bu cihetle hüccet durumundadırlar. Bu ciheti elden çıkardıkları zaman hakim -ve hakem- olmaları nasıl tasavvur olunabilir? Bu imkansızdır.
Nitekim Arapça bilen kimseye mühendis denmez. Mühendis'e de Arapça âlimi denmez. Dini hükmün dışına çıkan kimseye de din ile hükmeden kişi denmez. Böyle bir kimseye bil'akis aklıyla veya kişisel görüşü ile hükmeden denir. Aklı ve kişisel görüşü, hükmedici ilimde hüccet kılmak sahih değildir. Zira hükmedici ilim onu yalanlar ve reddeder. Bu anlayış dahi genel olarak akıllı kimselerin muhalefet etmeyip görüş birliği ettiği bir husustur.
Bu esastan, bunun üzerine bina edilecek bir başka esasa geçiyoruz. Bu da şudur: Dini bilgileri bilen kimsenin sözüne uyulup hükmüne insanlar boyun eğiyorsa bu, dini bilgileri bildiği ve dinin hükümleri gereğince, hükmettiği içindir. Başka bir cihetten değildir. Dini ilimleri bilen kimse. Allah'tan (aldıklarını) tebliğ eden Peygamberin tebliğcisidir. Din âlimi ulaşabildiği kadar peygamberden gelen bilgiyi alır. Veya mutlaka hüküm vermek üzere yetkili durumda olmak cihetiyle değil, zaruri galibine, göre peygamberden gelen bilgiye ulaşmış olur. Kesin bilgiye ulaşmak gerçekten hiç kimse için sabit değildir. Bu, ancak Allah'ın dini için ve Hz. Peygamber için sabittir. Peygamber dışında hiçbir kimse için böyle bir şey söz konusu değildir. Peygamber'in hatadan korunmuş olma (ismet) delili cihetiyle durum budur. Bunun delili şudur ki Peygamber'in (her)söylediği ve yaptığı hak'tır. Ayrıca mucize ile birlikte olan risâlet de bunun delilidir. Peygamber'in dışında bir kimse için ismet de yoktur, mucize de yoktur. Böyle bir kimsenin mutlak olarak hüküm verme mevkiinde Peygambere eşit olması söz konusu olamaz. Âlim bir kimsenin hüküm verme makamında olabilmesi ancak dinin gereği olarak hüküm vermiş olma şartına bağlıdır. Eğer bir âlimin verdiği hüküm, dindeki hükme aykırı ise, -böyle olduğu varsayılırsa- bu durumu ile hüküm verici olamaz. Bu, âlimler arasında görüş birliği ile böyledir. Bundan dolayıdır ki dini bir meselede çelişme meydana gelirse, o meseleyi dine götürmek vaciptir. Böylece hak meydana çıkacaktır. Çünkü Cenab-ı Hak da: "
Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasûlüne götürün."[124] Buyurmuştur.
O halde dinin hükümleri ile mükellef olan kimse şu üç durumdan biri üzere olur:
1- Mükellef müctehid olur. Müctehid olanın hükmü ictihadı ise ona göre hareket etmektir. Çünkü delâleti açık bir şekilde açık olmayan işlerdeki içtihadı, ancak dinin delillerine en uygun ve din koyucunun kasdına en yakın olarak meydana geldiği varsayımına göre gerçekleşmiştir. Olabilir ki kendisine zahir olan bir içtihad sonucu, diğer müctehidlere zahir olmamıştır. Bu bakımdan (din koyucunun kasdına) en yakın olarak ortaya çıkan bu sonuca uyması vacip olur. Bunun delili şudur ki, müctehid için delil açıkça ortaya çıktığı zaman, delile uymaktan başka yapacağı bir şey yoktur. Böyle bir durumda içtihadının sonucuna uyamaz. Delilin olduğu yerde onun içtihadı boşa çıkar, yok sayılır. Delil varken içtihada uymak, hüküm sahibi şeriatın doğru saydığı bir şey değildir. Bu durumda müetehidin sözü hüküm olarak dikkate alınmaz.
2- Mükellef, hüküm verecek ilimden yoksun, sırf mukallid birisi olur. Bu durumdaki kimse için kendisini yönetecek birisi, hüküm verecek bir hüküm sahibi ve uyulacak bir âlim mutlaka lazımdır. Bilindiği üzere âlime, ancak hükmedici ilme sahip olduğu için uyulmaktadır. Bunun delili şudur: Eğer bu kimse kendisinin ilim erbabından olmadığını kesin veya ağır basan zannı ile bilseydi ona uymak ve hükmüne boyun eğmek helâl olmazdı. Hatta (diyebiliriz ki) bilgi sahibi olmayan birine, uymayı, avamdan olan birinin de başkasının da gönlünden dahi geçirmesi sahih olmaz. Nitekim bir hastanın doktor olmadığını bildiği kimseye kendisini teslim etmesi mümkün değildir. Bunu, ancak aklını kaybeden biri yapar. Durum böyle olunca, boyun eğilmesi vacip olan bir ilmi bilmesi cihetiyleancak müftî'ye itaat, edilir. Yoksa filan kimse olduğundan dolayı itaat edilmez. Bu kısımda ifade edilenlerde dahi ne akıl, ne de din yönünden görüş ayrılığı yoktur.
3- Mükellef müctehidler derecesinde değildir. Fakat delili ve kullanıldığı yeri anlar. Onun bu anlaması tercihe ve hüküm çıkarma yollarında geçerli delil olmaya elverişli olabilir. Bu kimsenin anlayışının tercihi ve meseleye bakışı geçerli olur veya olmaz. Geçerli sayarsak, bu cihetiyle müctehid gibi olur. Halbuki müctehid ancak hâkim bir ilme tâbidir, o ilme yönelmek durumundadır. Böyle birine benzeyen de, onun gibidir. Geçerli saymazsak mutlaka avam derecesinde olmak durumundadır. Avamdan olan kimse hâkim ilmin doğrultusunda ancak müctehide uymak durumundadır. Avamın derecesinde olan kişi de onun gibidir.
İmdi, deriz ki: işte bu, sahabenin mezhebidir. Hz. Peygamberin vahye uyması anlatılmayacak derecede meşhurdur. Onun ashabına gelince, onların peygambere uyması ise kendilerine muvafık veya muhalifleri dikkate almaksızın olmuştur. Bu da meşhurdur. Bunun delillerini zikrederek bahsi uzatmıyoruz.
Ne olursa olsun, âlimlerden hiçbir kimseye; dine yöneliş olup onun huccetiyle hüküm vermedikçe uyulamaz. Uyulan âlim gerek ana esaslar, gerekse teferruatta dinin hükmü ile hükmeden bir kimse olmalıdır. Bir âlim cüz'î, teferruatla ilgili bir meselede dahi bundan başka bir cihete yönelmiş ise hüküm verecek kimse olamaz, kesin bir şekilde dinin doğrultusundan sapmış olduğu hususta kendisine uyulması doğru olamaz.
Demek ki müctehid olmayan kimsenin, bu konuda meseleye bakarken iki şeye dikkat, etmesi vaciptir:
1- İlim adamına sadece ihtiyaç duyulan bilgi ve bu bilgiden istifade etme yolu cihetiyle uyulmalıdır. Çünkü bu ilmin sahibi, ancak o ilim kendisine emanet edilmiş, bu emanet, kendisinden alınacak bir kişi durumundadır.
Bu kimse hata ettiğini bilir veya ağır basan bir kanaatle hatalı olduğunu sanırsa, durumu ne olacaktır?
Üzerindeki emaneti terk ettiğini (yerine getirmediğini) bilirse durumu ne olacak?
Herhangi bir şekilde doğruluk çizgisinden sapma oluşmuş ise durumu ne olacak?
Bu durumlarda tevakkuf edilmeli (yani uyma tercihi yapılmamalı) durum açıkça ortaya çıkmadıkça uymakta ısrar etmemelidir. Çünkü âlim kimsenin her ortaya attığı mutlaka hak değildir. Çünkü hata etmesi, (ayakları) kaması, bazı meselelerde ağır basan zannı ile hüküm vermesi veya benzeri şeylerin olması mümkündür.
Âlime uyan kimse ilmi meseleleri inceleyecek, kendisine söylenileni görecek durumda —zamanımızın ilim adamları gibi- olursa vaziyet şudur: Bu kimsenin hakikate ulaşması kolaydır. Çünkü kitaplarda nakledilen bilgiler ya ezberindedir veya etüd ve müzakere etmek suretiyle gerçekleştirmek üzere kitaplarda hazır durumdadır.
Âlime uyan kimse sadece avamdan/halktan biri ise dini kendisine aktaranlarda çelişkiler gördüğü zaman bir tereddüt ortaya çıkacaktır. Sonunda âlimlerden bazısını taklid etmeye başvurmak kaçınılmaz olacaktır. Çünkü tek meselede, aynı zamanda farklı iki şeyi taklid etmek mümkün değildir. Eğer bu mümkün olursa, yaptığı uygulama her iki görüşe göre de olmayacaktır. Bil'akis hiç kimsenin söylemediği üçüncü bir görüş olacaktır. Bu tür bir uygulamanın daha önce geçen selefi salihte olmaması bu ifadeyi desteklemektedir. Böyle bir davranış icmâ'a aykırıdır.
Avamdan bir kimsenin tek bir âlimi taklid etmesi gerektiği sabit olduğuna göre, taklid edilme durumunda olan iki âlimden her biri diğerine göre gerçeğe daha yakın olduğunu iddia etmektedir. Böyle bir iddiadan dolayıdır ki ona muhalif olmuştur. Yoksa muhalif duruma düşmeyecekti. Avamdan olan kimse ictihad yapılan yerleri bilmez. Mutlaka ona iki âlimden hangisinin hakka daha yakın olduğunu bildirecek birine ihtiyaç vardır. Bu, avamdan olan kimse için, ancak kestirme bir yol ile belirgin hâle gelir. Bu ise taklid edeceği iki kişiden hangisinin daha çok bilgili, daha çok faziletli olduğunu tercih etmesidir. Bu husus, âlimler ve talebeler topluluğunun çoğunluğuna göre açıktır. Böyle bir mesele onlara göre gizli değildir. Çünkü en çok bilme özelliğine sahip olan kimse, avamdan olan kişiye göre hüküm verici bilgiye en yakın kimsedir. Bu yakınlık, en iyi bilme yönünden başka bir yön değildir. O halde avamdan olan kişi, âlimi ancak hükmedici ilimle hükmeden bir kişi oluşu itibariyle taklid edecektir.
2- Dini bakımdan taklid edilmesinin hata olduğu ortaya çıkan kimseyi taklide yönelmemek. Bu şöyle olur; Avamdan olan veya avam yerine geçen kimse, âlimlerden bazısını taklid etmiş olur. Bu taklid:
Ya o âimin (taklid edene veya) bölge halkına göre[125] taklid edilmeye daha elverişli olması yüzünden olur.
Veya bölge halkı o âlimin diğer mezhep(ler)de değil, kendi mezhebindeki fıkıh bilgisine güvendiği için olur.
Taklid hangi gerekçe ile olursa olsun, taklid eden için taklid ettiği âlimin çeşitli bazı meselelerde hata ettiği, hükmedici ilmin doğrultusundan çıktığı açıkça belirlenmiş olursa, hâlâ ona uymaya körü körüne bir taraftar olarak -hele hata ettiği meselelerde- devam etmemelidir. Zira onun körü körüne taraftar olarak uymaya devam etmesi, önce dine muhalefet olur. Sonra da uyduğu kimseye muhalefet olur. Dine muhalefeti, (hatası belirgin kimseyi taklid ederek) ona karşı gelmesi sebebiyledir. Uyduğu kimseye muhalefeti, uyma şartından (dışarı) çıkışı sebebiyledir. Çünkü her âlim, açıklar ve bildirir ki kendisine uyulması, ancak başkasıyla değil, dinin hükümleri ile hükmetmesi şartıyladır. Dinin dışına çıkarak hükmettiği ortaya çıkınca, kendisine uyulma şartının (dışına) çıkmış demektir. Bu durumda olan kimseyi taklid eden de ona uyma şartından çıkmış olur.
İmam Mâlik'in bu konuda meâlen şöyle bir sözü vardır:
Benim söylediğimden Kur'ana ve hadise uygun olanı alınız. Uygun olmayanı ise terk ediniz.
İmam Şafiî de şöyle demiştir:
Hadis, benim mezhebimdir. Ona aykırı olanı duvara çarpınız.
Âlimler şöyle demişlerdir:
Bu herkesin lisan-ı haliyle söylediğidir. Bunun anlamı şudur: Sizin bütün söylediklerinizdinin hükmüne uygun mudur, araştırılır. Eğer böyle ise ne a'lâ. Şayet böyle değilse, söylediklerinizdine ait değildir. Gerçek din âlimleri de dine aykırılıklara nisbet olunmaya razı olacak kimseler değildir.
Fakat bu noktada iki vecih düşünülür:
Birinci Vecih: Kendisine uyulan kimsenin müctehid olması halinde onun hata edip etmediğini anlamak için onun ictihad yaptığı alana, yani şeriata müracaat edilir.

İkinci Vecih: Kendisine uyulan kimse bazı âlimleri taklid eden biri olur. Nitekim son devir âlimlerinin durumu böyledir. Onlar kendilerinden önceki âlimlerin görüşlerini kitaplarından aktararak veya onların mezhebini öğrenerek onları taklid ederler. Bunların doğru veya hatalı olduklarını belirlemek için kendilerinden aktardıkları kimselere uygun olup olmadıklarına veya aktardıklarının doğruluğuna bakılır. Çünkü bu kısımdaki kimseler kendilerine sunulanı taklid ederler. Bunlara, hüküm çıkarmak için ietihad etmek caiz olmaz. Çünkü ictihad derecesine ulaşmamışlardır. Bu dereceye ulaşmakta kusurlu olan kimsenin dinde ictihad etmesi sahih olmaz.
Böyle bir kimsenin ictihad ettiği varsayılırsa, vardığı sonuç doğru da olsa, yanlış da olsa günahkârdır. Çünkü ictihad (ona ehil olandan) başka bir kimseden meydana gelmiştir. İctihad derecesine gösterilmesi gereken saygıyı ihlâl etmiştir. Hata etmiş ise, buolağandır. Şayet doğru sonuca ulaşmış ise, bunu bilmeden yapmıştır. Diğer avamdan olanlara -Allah'ın hükmünde kafadan atarak ictihad etseler- uymak sahih olmadığı gibi, bunlara dahi uymak sahih değildir. Böyle bir içtihadın geçerli olmadığı hususunda ihtilaf yoktur. Avamdan olan birine muhalefet etmek yok hükmündedir. Fakat avamdan olan biri âlim kimseye muhalefet ederse hata etmiş ve günaha girmiş olur. Bu duruma göre müctehid olmayan birinin -güya bir meselede yaptığı ictihad hususunda taklid edilmesi nasıl sahih olur?
Delile aldırmayıp birtakım adamlara itimad etmek suretiyle pek çok kimsenin ayağı kaymıştır. Bunlar bu sebeple sahabe ve tabiun'un yolundan çıkıp, kendi arzularına uyarak doğru yoldan sapmışlardır.
Bu sapmalar (ın sebepleri) hususunda on örnek zikredeceğiz:
Birinci Örnek: Dinin aslında, atalara babalara uymak, ataları yegane baş vurulacak kaynak sayıp başkasına aldırmamak yolunu tutanların sözü, birinci örnektir. Bu, sapmaların en şiddetlisidir. Bu yolu tutanlar peygamberlik delillerini ve Kur'an'ın ve aklın gösterdiği hüccetleri reddetmişlerdir.
Bunlar *"..... babalarımızı bir din üzere bulduk. Biz de onlarınizine uyarız" derler.*" [126]Onlar hüccet üzere uyarılıp:
"Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din) den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)?"[127] Denilince, babalarına uyup, bunun dışında ne varsa atma esasına dayanarak busoruya inkârdan başka cevap vermemişler.
"..... Doğrusu biz, sizinlegönderileni inkar ediyoruz."[128] Demişlerdir.
Böylesi bir uyma, bütün dinlerde kötülenmıştır. Nitekim Nuh Peygamber'in kavminin şöyle dediğini haber vermiştir:
"Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, mutlaka melekler gönderirdi. Biz geçmişteki babalarımızdan böyle bir şey duymadık." [129]
Kur'an'da Hz. İbrahim'in kavminden de şöyle söz ediliyor:
"İbrahim: (peki) dedi, yalvardığmızda onlar (putlar) sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda, ya da zarar verebiliyorlar mı? Şöyle cevap verdiler:
Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk."[130] Bu manada başka ayetler de vardır. Bunların hepsi, hak olanın önceliği olduğunu dikkate almayıp hakkın kendilerine tâbi olduğuna inanmalarından dolayı kötülenmişlerdir.
İkinci Örnek: İmamiyye mezhebinin inancına göre ma'sum imama uyma hakkındaki görüş de bir başka örnektir. Gerçekten ma'sum olan Hz. Peygamber'in getirdiğine/İslam'a aykırı da olsa bunlar, kişileri din üzerinde hakem kılmışlar, dinin kişiler üzerinde hakem olmasını benimsememişlerdir. Kur'an ise ancak hak üzerinde genel ve mutlak olarak hakem olmak üzere indirilmiştir.
Üçüncü Örnek: Bu örnek ikinciye katılarak dikkate alınacak bir örnektir. Bu, Mehdiviyye grubunun mezhebidir. Bu öyle bir gruptur ki, İslama uygun olsun, aykırı olsun mehdilerinin yaptığı işleri hüccet olarak kabul etmişlerdir. Üstelik bu işlerin pek çoğunu imanlarının düğüm noktası olarak benimsemişler, bunlara aykırı davrananı kâfir sayıp, aykırı davranan kimsenin hükmünü, aslî kâfir hükmü saymışlardır. Daha önce bunun örneklen geçmişti.
Dördüncü Örnek: Bir mezhebin imamını taklid eden kimsenin görüşüdür. Bu görüşteki kimseler imamlarının şeriat olduğuna inanırlar. O derecede ki kendi imamlarından başka hiçbir âlim üstünlük nisbet etmezler. Hatta onlara, müctehid derecesine ulaşmış bir âlim gelip, birtakım meseleler hakkında söz söylese, fakat söylediklerinde onların imamı ile bir bağlantı kurmasa hemen onu inkar ederler. Ayrıca eleştiri okunu o âlime fırlatarak onu ana caddeden çıkmış ve cemaatten ayrılmış sayarlar. Bu davranışlarını bir delile dayandırarak değil, bil'akis sadece avam olanlara mahsus bir alışkanlıkla yaparlar.
Değerli İmam Bâkiy b. Mahled doğudan Endülüs'e geldiğinde bu sınıf (insanlar) dan acı bir uygulama ile karşılaşmıştır. Kendisini sindirilmiş bir yiyecek gibi tek başına bir köşeye atmışlardır. Çünkü Bakiy, doğuda Ahmed b. Hanbel ile karşılaşmış, ondan fıkıh öğrenmiş ve kitabı(nın bir nüshası)nı almıştır. Ahmed b. Hanbel'den başkaları ile de karşılaşmıştır. Neticede kendi Musannef isimli eserini yazmıştır ki bu eser İslam âleminde benzeri olmayan bir kitaptır. Bu taklidciler ise Maliki mezhebine öylesine bağlı idiler ki hu mezhebin dışmdakileri inkar ederlerdi. Oysa böyle bir anlayış, gerçeği belirlemek üzerinde insanları hakem kılmak ve bir mezhebi sevmekte aşırı davranmaktır. Oysa mezhep imamlarının hepsini faziletli âlimler olarak görmek insafın tâ kendisidir. Bir kimse kendisi ictihad derecesine ulaşamadığı için bir mezhep imamına tâbi ise, başka imamların, kendi imamına muhalefet etmesi ona zarar vermez. Çünkü imamların hepsi yükümlü oldukları yolu tutmuş,yükümlü olduğu görevi yerine getirmiştir. Mezhep bağlılığında aşırı olmak, bazen insanların inkar edilmemesinde görüş birliği ettikleri şeyi inkar etmeye götürür.
Beşinci Örnek: Son zamanlarda ortaya çıkan bir görüş var; birtakım kimseler eski zaman tasavvufçularının ahlakı ile ahlaklandığını veya onların arasına/yoluna girmek istediğini iddia ederek söyle bir yol tutuyorlar: Kitaplarda tasavvufçuların halini anlatan nakillere ve onların sözlerine yöneliyorlar. Bunları tarikat ehli olanlar için din ve şeriat kabul ediyorlar. İsterse bu söz ve davranışlar, Kur'an ve sünnete veya selef-i salihinden nakledilenlere aykırı olsun. Bu söz ve davranışların yanında bir başka âlimin görüsüne ve müftünün fetvasına ilgi göstermiyorlar. Bil'akis şöyle diyorlar: Bu sözün sahibinin veliliği/ermişliği sabit olmuştur. Onun her söylediği ve yaptığı haktır, gerçektir. Aykırı davranışları (ve sözleri) de olsa o uyulan bir kimsedir. Fıkıh herkes içindir. Bu (bizim içinde olduğumuz tarikat) ise özel bir grubun tarikatıdır!
Görülüyor ki bunlar o kimselerin sözlerini ve yaptıklarını hoş olarak karşılıyor. Hz. Muhammed'in getirdiği dini hoş karşılamıyorlar. Bu davranış, hakkı bırakıp insanlara uymanın tâ kendisidir. Bununla beraber kendilerinden nakiller yapılan tasavvufçulardan aktarılanların ilk zamanlarına ait, olmayıp en son vuku bulan şeyler olduğu da sabit değildir. Üstelik kendilerinden meydana geldiği ileri sürülen şeylerin sahih olduğunu ikrar ettikleri de bilinmemektedir. Öte yandan tasavvuf alanında imam olarak bilinen kimselerden de başkalarından da, örtülüp dışarı vurulmaması gereken bir hata meydana gelmiş olabilir, Gerçek tasavvuf terbiyesi almamış ve o kişinin halini bilmeyen biri o hatayı başkalarına aktarır.
Selefi salih âlim kimsenin hatasından sakındırmış ve âlimin hatasını dini yıkan şeylerden saymışlardır. Çünkü böyle bir şey ortaya çıkar ve yaygınlaşıp meşhur olur ve insanlar onu dinden imiş gibi benimserler. Halbuki o hatâ dine zıttır. Neticede hatâ dinde hüccet olur çıkar.
Tasavvuf ehli olanların durumu da böyledir. Tasavvuf ehli olan birine uyma hususunda dahi mutlaka onun sözlerini ve yaptıklarını onlar hakkında hüküm verecek bir hakime sunmak gerekir. Tâ ki o kişinin sözleri ve yaptıkları din olarak alınır mı alınmaz mı, ortaya çıksın. Burada hüküm verecek hâkim, dindir. Âlim kimsenin sözleri de din'e sunulur, Tasavvufcu konusunda yapılması gereken en az şey, Güneydi Bağdadi ve diğerleri gibi fıkhı bilen birisi ise yaptığı şeyleri sormaktır. Allah onlara rahmet eylesin.
Fakat bu son zamanlarda ortaya çıkanlar böyle yapmıyorlar. bnlar birtakım adamlara, hakim olan hakkı tercih ettiklerinden değil, (sadece) adam oldukları için uymuşlardır. Bu, salef-i sâlihinin de mutasavvıfların da durumlarına aykırıdır. Çünkü tasavvufçuların imamı olan Sehl b. Abdullah Tüsteri söyle demiştir:
Bizim yolumuz üç esas üzerine kurulmuştur:
1- Ahlak ve yapılacak işlerde Hz. Muhammede uymak,
2- Helâl yemek,
3- Bütün işlerimizde halis niyetli olmak. Onların yolunda, sapıklık gösteren adamlara uymak yoktur. Onlar bundan uzaktır. Aksine adamlara uymak, sapık kimselerin işidir.
Altıncı Örnek: Bu örneğimiz bu zamanlarda ortaya çıkan bir görüştür. Bu görüş sahipleri konuşmak istedikleri ve gereğine göre davranmaları gereken ilim hakkında inceleme yapmaktan yüz çevirdiler. Sonra gençlik zamanlarında bilgi öğrendiklerini sandıkları bazı hocaları taklide yöneldiler. Oysa kendisinden ilim aldıkları kişinin farkında değildirler. Sonra da bu hocaları, mükemmelliğin en yüksek derecesine çıkarıyorlar. Bu kimselere birtakım hataları nisbet ediyor veya rivayet edilen meseleyi incelemeden, sormadan, bir disiplin söz konusu olmadan anlayacaklarını anlıyorlar. Bunlar, hak ve doğru olarak evvelkilerden nakledilenlerin hepsini reddettiler.
Bu zamanlarda (bâ) harfinin okunması meselesi gibi. Kendisini Kur'an okuma makamında gören bir grup bu harfin rıhvet sıfatı ile okunması inancında olmuşlardır. Oysa kıraat ilminin erbabı olanlar ve nahivciler -ki onlar Arapçayı Araptan nakleden kimselerdir- bu harfin rıhvet sıfatı üzere olmasının ancak beğenilmemiş ve değersiz bir Arapçada olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu görüş kabul edilemez, bununla Kur'an okunmaz. Kıraat alanının âlimleri olan kimselerden hiçbirisinden böyle bir okuyuş nakledilmemiştir. Kendisi ile Kur'an okunan ve fasih olan her Arapçadaki M (bâ) harfininsıfatı ise şiddet'tir.[131] Bu yukarda adı geçen grup ise bu kıraati ve harfini böyle okumayı kabul etmemişlerdir. Dayanakları vaktiyle karşılaştıkları hocalarının böyle değil, öteki türlü okutmuş olmasıdır. İleri sürdükleri iddia ve delil onların faziletli âlimler olmasıdır. "Eğerbu okuyuş hata olsaydı onlar bunu reddederler, bize öyle okutmazlardı." demişler, bu hususta daha öncekilerin sözlerini araştırıp incelemeyi bırakmışlar ve baştan o adamlar hakkında iyi zan beslemişler ve ilmi töhmet altında bırakmışlardır.
Neticede (bâ) harfini rıhvet sıfatı ile okumak devamlı işlenen hır bid'at haline gelmiş ve bu okuyuşun doğru olduğu iddia edilmiştir, Gerçeğe aykırı davranmaktan Allah'a sığınırız.
Bunlardan bazısı, kendisine nasihat yöneltildiğinde inad etmiş ve (bildiğinden) dönmemiştir. Kureşî isminde bir Kur'an okuyucusu hu hususta örnek olabilir.
Yusuf b. Abdullah b. Muğis'den hikaye edildiğine göre şöyle demiştir: Kurtuba'da Kureşî denilen bir Kur'an okuyucuya yetiştim. Bu adam Arapça dil kurallarını ele alan Nahiv ilmini iyi bilmezdi. Kuveşi'ye bir gün bir okuyucu Kaf suresi 19. ayetini okumuştu. Kureşî okuyucuya itiraz edip ayetin sonundaki kelimesinin tenvinli olacağını söyledi. Okuyucu Arapça kurallarını iyi biliyordu. Okuyucu yine (bildiği gibi tenvinsiz olarak) aynen okudu. Kureşî ise tenvinli olacağında ısrar ediyordu. Bu olay haber olarak yayıldı. Nihayet haber, ibadetine düşkün olan Yahya b. Mücahid el-Elbîri'ye ulaştı. İbn Mücâbid, Kureşi'nin arkadaşı idi. Hemen yanma gitti. Selam verip halini sorunca İbn Mücahid ona şöyle dedi:
Benim sana Kur'an okumamdan sonra (bu hataya) son ver. Ben bu meseleyi yenideni sana açmak istedim. Kureşî bu isteğe olumlu karşılık verdi. İhn Mücahid şöyle dedi:
Ben mufassal surelerden[132] okumak istiyorum, dedi. O mufassal sureleri namazda okurdu. Kureşî nereden istersen (oku), dedi. İbn Mücahid, ona Mufassal'dan itibaren okumaya başladı. Tartışma konusu olan ayete geldiğinde Kureşi ona da kelimesini yine tenvinli olarak tekrarladı. İbn Mücahid ona:
Yapma! O kelimenin tenvinsiz olduğunda hiç şüphe yoktur, dedi. Kureşi tenvinli olduğunda ısrar etti. İbn Mücahid onun (iddiasında) azimli olduğunu görünce şöyle dedi:

Kardeşim benim bu sûreleri okumaktan maksadım, nazik bir şekilde senin gerçeğe dönmen içindir. Bu büyük hataya seni düşüren, Arapça gramer bilginin az olmasıdır. Çünkü fiil olan kelimelere tenvin gelmez. Kureşi (duyduğundan) şaşkınlığa düşmüştü. Ne var ki bu konuşma ile ikna olmamıştı. İbn Mücahid ona şöyle dedi: Benimle senin aranda mushaf (hakem) olsun; bir mushaf getirildi baktılar ki kelimetevinsiz harekelenmiş. Kureşi hakikate dönüş yaptı. Kureşi'nin hikayesi burada sona eriyor. Keşke bizim meselemiz (harfinin okunması meselesi gibi) olsaydı. Fakat onlar doğruyu kabullenmediler. Allah onları affeylesin.

Yedinci Örnek: Ortaya çıkmış bir başka görüş var: Bu görüşün taraftarları, günümüzde çoğunluğun yaptığı namazın arkasından toplu olarak dua etmeyi bir görev imiş gibi sürdürmesi ve müezzinlerin ezandan sonra ayrıca bir uyarıda bulunmayı bir görev gibi sürdürmesi mutlak olarak sahihtir demektedirler. Bu görüşü ileri sürerken dine uygun veya aykırı olduğunu dikkate almıyorlar. Bu hususta kendilerine muhalefet edenlerin muhalefeti içtihada veya taklide dayalı dini bir delildir ve müslümanların tuttuğu yolun dışına çıkmaktır. Bunlar bunu söylerken, muteber bir delile dayanarak değil, gelişigüzel, rast gele söylemişlerdir. Bunlardan kimisi bu uygulamanın halk içerisinde sahih ve faziletli âlimlerde var olduğu eğilimindedirler. Eğer hata olsaydı, onlar bunu yapmazdı, demektedirler.

Günümüzde içinde bulunduğumuz durum da budur. Geçmişteki âlimlerin sözleri ve delilleri itham edilmekte, son dönemdekilerin sözleri iyi karşılanmaktadır. Belki daha öncekilerin sözleri tartışılıp onlarda zan ve hata bulunduğu ileri sürülüyor. Aynı şey, son dönemdekiler için söz konusu edilmiyor. Oysa onlar müslümanların icmâ'ı/görüş birliği ile buna daha çok layıktırlar.

Son dönemde bu davranışı yapana: "Bu yaptığına dinden bir delil var mıdır?" diye sorulduğu zaman hiçbir şey söylemeyecektir. Veya detayını bilmediği kalıplaşmış bir şey söyleyecektir. Meselâ "bu hayırlıdır, iyidir" diyecektir. Ama Allah'ın *"... dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele."*[133] âyetinden haberi yoktur. Yahut bu kişi "Bu iyidir" diyor, ama Allah'ın *"... iyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlasın."*[134] âyetinden haberi yoktur. Söylediği şeyin aslının hayır veya iyilik olup olmadığında durur, bir şey söyleyemez. Onun eğilimi o şeyin akıl yönünden hayırlı veya iyi olduğunun ortaya çıkması ve akıl yönünden güzel sayılmasıdır.[135] Bu, sapıklık ehlinin mezhebidir ve ehl-i sünnet katında sabittir ki bu davranış sonradan ortaya çıkmış bid'atlardandır.

Bunlardan kimisi Karâfî ve İbn' Abd'is-selam'ın "bid'atın beş kısım olduğu" sözünü mütalaa etmiş ve "Bu yaptığımız sonradan meydana gelmedir, fakat güzeldir" diyoruz demişlerdir.

Muhtemel ki bu anlayış, şu hadisten çıkmış olsa gerektir: "Müslümanların güzel gördüğü şey Allah katında da güzeldir."[136] Bu hadis hakkında söz daha önce geçmişti.

Hadisin anlamı âlimlere göre ancak şöyledir: İslam alimleri içtihada konu olan bir meseleyi incelediklerinde o mesele hakkında güzel gördükleri, Allah katında da güzeldir. Bu anlayış dini bir esas üzerinde cereyan etmektedir. Bunun delili şudur: Avamdan olan kimseler bir meseleyi inceleseler, onların bu meseledeki gayretleri sonucunda vardıkları kanaat, o dini meselenin "güzel olduğu" sanucuna varsa, bu sonuç dine uygun olmadıkça Allah katında güzel değildir. Bizim kendileri ile mesele üzerinde konuştuğumuz kimseler müctehid değildir. Bu hususta onlar ve biz ittifak halindeyiz. Dini bir delile dayanmadıkça bir şeyin güzel veya çirkin olduğuna dair hadisten delil çıkarmak söz konusu değildir.

Bunlardan kimisi, davada daha da ileri gitmiş, davasında tüm bölgelerde icma'/görüş birliği olduğunu iddia etmiştir. Oysa bu iddianın sahibi kendi bölgesinden (dışarı) çıkmamıştır. Çeşitli bölgelerdeki halkın âlimlerinin durumunu incelememiştir. Çoğunluğun görüşleri hakkındaki açıklamalarını araştırmamış ve bölgelerden haber bile almamıştır. Böyle bir kimse kıyamet gününde sorguya çekileceklerdendir.

Bu düzensizlik ve kargaşa hep, son dönem dekilerin amellerini -dine aykırı da olsa- iyi olarak benimseyip, hakkı aramaksızın kişilerin yanında olmaktandır.

Sekizinci Örnek: Zamanımızda olanın ötesinde bizden önceki zamanlarda birtakım toplulukların görüşüdür. Bunlar kendi keyfi arzuları, kendileri gibi olanların keyfi arzuları ve bu konuda kendilerine meyledenlerin arzuları için şahısları (âlimleri) araç olarak kullanmışlardır. Şöyle ki:

İbadet maksadı ile veya başka bir maksatla yukarda sözü edilenlerin bir maksadı (veya ihtiyacı) olduğunu bildikleri zaman, o mesele hakkındaki alimlerin sözlerini, soru sorana uygun düşecek bir içtihat bulana kadar araştırırlar ve o içtihadı fetva olarakverirler. Bu davranışlarında inançları şudur: Bu hususta "Âlimlerinihtilafi rahmettir." sözü bir delildir. Bu (anlayıştaki) kötülük onlara uyanlarda, uyanlara uyanlarda hâlâ yaygın haldedir.

Hatta Hattabî bunlardan bazısından şöyle dediğini hikaye etmiştir: Hangi mesele olursa olsun âlimlerden birisi o meseleye cevaz vermişse -çoğunluğun görüşüne aykırı olsa bile- o mesele caizdir.[137] Bu konu hamdolsun uygun bir şekilde "Muvafakat" isimli kitabımızda yer almıştır.

Dokuzuncu Örnek: Yüce Allah'ın papazlar ve hahamlarla ilgii ayetleri bu örneğimizi oluşturuyor. Yüce Allah buyuruyor ki:

"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını; Hıristiyanlar da) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i (İsa'yı) Rabler edindiler..., [138]

Tirmizî Adiy b. Hâtem'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Hz. Peygamber'in huzuruna gelmiştim. Boynumda altından bir haç vardı. Rasûlullah bana şöyle buyurdu:

"Ey Adiy! Üzerinden şu putu at!" Ben Peygamberi işittim ki bir yandan da *"Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini rabler edindiler...."*[139] ayetini okuyordu. (Rasûlullah devamla şöyle) buyurdu:

"Onlar rahiplerine tapmıyorlardı. Fakat rahipler bir şeyi helâl kılınca onlarda onu helâl sayar, bir şeyi de haram kıldıklarında onu haram sayarlardı." Hadis gariptir.[140]

Saîd b. Mansur'un tefsirinde şöyle bir rivayet yer almıştır: Huzeyfe (r.a.) ye: *"Onları.... rabler edindiler"*[141] ayeti hakkında görüşün nedir? Denildi. Huzeyfe (r.a.) şöyle dedi: Onlar bilginlerine ve rahiplerine (taparak) namaz kılmazlardı. Fakat onlar bir şeyi kendilerine helâl kıldığında onlar da bunu helâl sayar, bir şeyi de haram kıldığında, haram sayarlardı. İşte onların rab edinmesi budur.

Tabori Adiy'den de Hz. Peygambere merfu' olarak (aynı rivayeti) hikaye etmiştir. Bu aynı zamanda İbn Abbas ve Ebu'l Âliye'nin dekavlidir.

Ey akıl sahipleri! Dinî bir delil aramaksızın fetva hususunda insanlara inanmak nasıl yerleşmiştir? İyi düşünün. Bil'akis sırf dünya menfaati için böyle bir şey yapılabilmektedir. Yüce Allah fazlu keremiyle böyle bir şeyi yapmaktan bizi muaf eylesin. -Allah göstermesin!'

Onuncu Örnek: Akıl ile güzel ve çirkini belirleyenlerin görüşü. Bunların mezhebinin hulasası dini değil, akılları hakem kılmaktır. Dinî konularda bid'at çıkaranların (yaptıklarını) üzerine oturttukları esaslardan birisi budur.

Buraya kadar geçenlerden ortaya çıkan odur ki, istenilen dinî bir hükmü elde etmek için birtakım adamları —onların sadece birer vesile olduklarını dikkate almaksızın- hakem kılmak sapıklıktır. Başarı ancak Allah'tandır. Kesin delil ve en yüce hükmedici dinden başkası değildir.

Bundan sonra deriz ki: Bu anlayış, Allah Rasülünün ashabının yoludur. Onların hayatını ve onlardan nakledileni gören ve onların hallerini mütalaa eden kimse bunu yakînen bilir.

Görmez misin ki Sakîfe ashabı yönetici belirleme hususunda çekilmişlerdi. Hatta Ensâr'dan bazıları:

"Bir yönetici bizden, bir yönetici sizden" demişti. Sonuçta: "Yönetici/İmam Kureyş'tendir." (mealindeki) Rasûlullahın haberi gelince Allah ve Rasûlüne itaat, etmek üzere boyun eğdiler. Bunun dışında herhangi bir görüşe aldırış etmediler. Çünkü onlar, şahısların görüşü yanında hakkın önceliği olduğunu bilirlerdi.

Hz. Ebu Bekir, zekat vermemekte direnenlere karşı savaş açmak isleyince, Hz. Ebu Bekir'e karşı meşhur bir hadisi delil getirdiler.[142] Hz. Ebu Bekir onları, onların delil olarak görmedikleri bir şey ile ileri sürdüklerini reddetti. Hz. Ebu Bekir hadiste *"... ancak hak edenler müstesna"* buyurulduğunu ileri sürdü ve "Zekât, malın hakkıdır." dedi ve sonra buyurdu: "Allah'a yemin ederim ki onlar Hz. Peygambere zekat olarak verdikleri (küçük) bir oğlak veya (hayvanın boynundaki) ipi bana vermek hususunda direnirlerse, bu yüzden mutlaka onlara savaş açarım."

(Hz. Ebu Bekir'in işaret ettiği) bu manayı iyi düşününüz. Bizim incelemekte olduğumuz konu ile ilgili olarak burada iki incelikvardır:

Birincisi: Hz. Ebu Bekir, yorum ile dahi olsa, zamanında olacak işlerin Hz. Peygamber zamanında olanın dışına çıkmasına hiç kimse için yol vermemiştir. Çünkü zekat vermemekte direnen kimse, dinden dönmemiş, ama yorum yoluyla dinden dönme durumuna düşmüştür. Doğrudan dinden dönenler hakkında sahabe arasında tartışma olmamış, ancak te'vil yoluyla dinden çıkma durumunda olanlar hakkında tartışma olmuştur. Lâkin Hz. Ebu Bekir yorum ve cahillik mazeretini dikkate almamış, meselenin gerçeğine bakarak son noktasına kadar gerçeği istemiştir. Öylesine ki: "Allah'a yeminederimki..... (ifadesiyle başlayan) sözünü öylemiştir. Bununlaberaber Hz. Ebû Bekir'e zekat vermeyenlerle savaşmayı terk etme görüşünü ileri sürenler açık bir maslahattan dolayı böyle düşünmüşlerdi. Üstelik birtakım dini meseleler ve usûl kaideleri de bu düşünceyi destekliyordu. Fakat apaçık dini delil Hz. Ebu Bekir'e göre ortadaydı. Ona göre bu apaçık delile adamların görüşünün karşı gelmesi güçlü değildi. O açık delile sarıldı. Daha sonra savaş yapılmaması görüşünü ileri sürenler, gerçek hüküm vericiye öncelik tanımak için Hz. Ebu Bekir'in sahih olan deliline dönmüşlerdir.

İkincisi: Hz. Ehu Bekir zekatı vermemekte direnenlerden zekatı isteme yolunda kendinin ve müslümanların başına ne geleceğim dikkate almamıştır. Çünkü onların zekâtı vermekten çekinmeleri sebebiyle savaş ve her iki gruptan da Allah'ın dilediği kadar kimselerin ölümü söz konusu idi. Can, mal ve evlad yönünden Müslümanlar meşakkate düşeceklerdi. Fakat Hz. Ebu Bekir dini daha önce olduğu gibi ayakta tutmaktan başka hiçbir şeyi dikkate almıyordu. Bu anlayış, dini ayakta tutmak, İslamın şiarlarını yerleştirmekte geçici olarak meydana gelen olayları dikkate almamakta bir ana kural olmuştur.

Bu anlayışın benzeri aşağıdaki örneklerde vardır.

a- Yüce Allah buyuruyor ki:

"Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse sizi kendi lutfundan zengin edecektir..." [143]

Görülüyor ki Yüce Allah müşriklerin Mescidi Haram'a yaklaştırılmaması hususunda yoksulluk korkusunu mazeret saymamıştır. Hz. Ebu Bekir de Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi dininbelirtileri(nden birisi olan zekat emri)ni yerleştirmek için Müslümanların karşılaşacağı güçlüğü mazeret olarak dikkate almamıştır.

b- Hz. Ebu Bekir'in halife olduğu ilk günlerde sahâbe-i kiram Rasûlullahın hazırladığı -henüz hareket etmemiş bulunan- Üsame ordusunu göndermekten vazgeçmesini Halifeye teklif etmişlerdi. Gerekçe olarak da İslamdan dönme/riddet hareketlerine karşı verilecek savaşta bu ordunun yardımcı olmasını ileri sürmüşlerdi. Hz. Ebu Bekir bunu da reddetti ve şöyle buyurdu:

Hz. Peygamber'in gönderilme emrini verdiği bir orduyu göndermezlik edemem! Hz. Ebu Bekir burada da Allah'ın dini yanında durmuş, başkasını hakem yapmamıştır.

c- Hz. Peygamberden şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Benden sonra ümmetimin üç şeyi yapmasından korkarım:
***1-** Âlimin hata etmesi,*
***2-** Zâlim bir kimsenin yönetici olması,*
***3-** Peşinden gidilen heva ve heves."*
Âlimin hatası dinin yolundan çıkmakla tehlikeli olmaktadır. Âlimin hatası onu dinin yolundan çıkarırsa, din üzerinde nasıl hüccet olabilir? Bu bir çelişkidir.
d- Bu hususta delil olmak bakımından Yüce Allah'ın, Peygamber'ine ve onun ashabına (aşağıdaki ayetlerdeki) hitap edişi yeterlidir:
"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ülul emr'e (yöneticilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasûlüne götürün."[144]
"Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre (sonuca ulaştırmakta) seçim hakkı yoktur." [145]
Bundan dolayıdır ki Hz. Ömer şöyle demiştir:
Üç şey dini yıkar: Âlim'in hatası, münafik'ın Kur'anla çekişmesi ve sapık yöneticiler.
Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Ya âlim ol veya öğrenen ol. Bu ikisinin arasında "immea" olma." İbn Vehb diyor ki:
Süfyan'a "İmmea" nın ne olduğunu sordum. O şöyle dedi:
Cahiliye döneminde bir kişi yemeğe davet olunur, o da yanında bir kişi daha götürürdü. (İşte İmmea o davet edilmeden yemeğe gelen kişidir.) O şimdi sizin içinizde dinini (onlara uymak suretiyle) şahıslara havale eden kişidir, dedi.
e- Kümeyl b. Ziyâd'dan rivayet olunduğuna göre Hz. Ali şöyle demiştir:
Ey Kümeyl! Şu kalpler (birer) kapdır. Onların en hayırlısı içinde hayır(lı şeyler) bulundurulanıdır. İnsanlar üç kısımdır: Rabbani âlim, kurtuluş yolundaki öğrenci ve medeniyetten uzak, herduyduğu çağrının peşinden koşan çobanlar. Bu (sonuncular) ilmin nuru ile aydınlanmamış, sağlam bir köşeye sığınmamışlardır.
Hakkı taşıyıp da basiretsiz olana yazıklar olsun. Kalbinde peyda olan ilk şüphede tereddüde düşer.[146] Hakkın/gerçeğin nerede olduğunu bilmez. (Bir şey) söylerse, hata eder. Hata edince (de hatanın ne olduğunu) bilmez. (Çünkü) gönlünü gerçeğini bilmediği bir şeye kaptırmıştır. Bu (durum) başına gelen kimseye bir fitnedir. Hayrın tamamı (nı elde etmek istersen) Allah'ı (ve Allah'ın) dinini bil. (Bir kimseye felâket olarak) dinini bilmemesi yeter.
f- Hz. Ali'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
İnsanların yolundan gitmekten sakının. Çünkü adam cennetlik işler yapar. Sonra (adamın sonunun) ne olacağını Allah bildiği için cehennemlik bir iş işler ve cehennemlik olarak ölür. Bir adam da cehennemlik işler yapar. Sonra (adamın sonunun) ne olacağını Allah bildiği için cennetlik bir iş işler ve cennetlik olarak ölür. Eğer mutlaka (birinin yolundan gideceksiniz dinlerin değil, ölülerin yolundan gidiniz. Hz. Ali bu sözü ile Hz. Peygamber'in ve ashabının yolundan gidilmesini işaret, etmiştir. Müctehid bulunmayan her zamanda bu söz geçerlidir.
g- İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Dikkat ediniz!Hiçbiriniz dininde (başka) bir adamı taklid etmesin. Gerçekten inanan inanmış, kâfir olan kafir olmuştur. Kötülükte örnek yoktur. İbn Mes'ûd'un bu sözü, daha önce selefin sözlerinden maksadın ne olduğunu açıklamıştır. Bu maksat, başka hiç bir şeyi dikkate almaksızın geçmişlere uymayı yasaklamaktır.
h- Sahib'de Ebû Vâil'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ben bu mescidde Şeybe'nin yanına oturmuştum. O şöyle dedi:
Senin şu oturduğun yerde benim yanıma Hz. Ömer'de oturmuştu. Ömer (r.a.) şöyle dedi:
Arzu ettim ki orada (devletin elinde) şan ve beyaz (altun ve gümüş) ne varsa (hepsini) müslümanlar arasında dağıtayım. Ben ona:
Sen yapamazsın, dedim. Ömer (r.a.)
Niçin deyince ben:
Onu senin iki dostun da yapmadı, dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:
Onlarbenim kendileri ile (yolumu) aydınlattığım kimselerdir, dedi.
Hz. Ömer bu sözü ile Hz. Peygamberi ve Hz. Ebu Bekir'i kasdediyordu.
ı- İbn Abbas'dan; Uyeyne b. Hısn hadisinde şu rivayeti bildirmiştir:
Uyeyne ve Hz. Ömer'in huzuruna girmesi için izin istendiğinde İbn Abbas olayı şöyle anlatıyor:
Uyeyne Ömer (r.a.)'ın huzuruna girdiğinde dedi ki:
Ey Hattabın oğlu! Allah'a yemin ederim ki sen bize bol vermez, aramızda adaletle hükmetmezsin. Hz. Ömer bu söz üzerine kızdı. O derecede ki Uyeyne'ye bir şeyler yapacaktı.
Hür b. Kays Ey Mü'minlerin emiri! Yüce Allah Peygamberine: *"(Ey Muhammed) Sen affi (bağışlama yolunu) tut iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir."*[147]
Buyurmuştur, dedi. Allah'a yemin olsun ki o bu ayeti okuduğunda Ömer adama saldırmadı. Ömer (r.a.) Allah'ın kitabından söz edildiğinde Kur'an'ın çizdiği sınırda ziyadesiyle duran bir kimse idi.
i- Kabirdeki imtihanı bildiren hadisinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Mü'min veya müslümana gelince: O şöyle diyecek:
Muhammed (s.a.v.) bize beyyinat (Kur'an ayetleri) ile geldi. Biz de ona icabet edip iman ettik. (Kabirde bu cevabı veren müslümana) "iyi bir hal üzere uyu. Biz senin kesin bir şekilde iman ettiğini biliyorduk" denilir.
Münafik veya (imanında) şüpheli olana gelince: O şöyle diyecek:
"Ben bir şey bilmiyorum; insanların bir şey söylediğini işitmiştim. Ben de onu söyledim."[148]
j- Hz. Ali ve Hz. Abbas'ın Rasûlullahın miras (olarak bıraktığı) malı hakkında Hz. Ömer'e hüküm vermesi için başvurduklarını bildiren hadis.Hz. Ömer huzurunda bulunanlara şöyle demiştir:
Biliyor musunuz ki Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Biz miras bırakmıyoruz. Bizim geride bıraktığımız sadakadır." Onlar da bunu kabul ettiler. Hz. Ömer sonunda Hz. Ali ve Hz. Abbas'a şöyle dedi:
Benden bundan başka bir hüküm vermemi mi istiyorsunuz? İzni ile yerin ve göğün ayakta durduğu Allah'a yemin ederim ki bu meselede kıyamete kadar bundan başka hüküm vermem.
k- İmam Buhari (Sahih'inde) bu manada bir bölüm açmıştır. Buhari'nin bu bölümde ifade ettikleri, şâri'in hükmü açıkça ortaya çıkınca insanların söylediğinin muteber olmayıp başka bir seçimolmamasını gerektiriyor. Danışmanın da şâri'in hükmünün açıkça ortaya çıkmazdan önce olmasını gerektiriyor.
Buhari diyor ki:
"Bu bölüm Allah'ın: *"Onların işleri aralarında danışma iledir."*[149]
"... iş hakkında onlara danış"[150] ayetleri ve danışmanın kesinleşmiş karardan ve hüküm ortaya çıkmazdan önce olduğuna dâir'dir.
Yüce Allah:
"Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven."[151] Buyurmuştur. Hz. Peygamber bir şeye karar verdiği zaman, beşer için Allah'ın ve Rasûlullahın önüne geçme seçeneği yoktur.
Hz. Peygamber, Uhud savaşı gününde ashabı ile Medinede kalmak veya (şehir dışına) çıkmak hususunda danışmada bulundu. Ashâb şehir dışına çıkılması görüşünü bildirmişti. Rasûlullah zırhını giyince kendisine "burada kal" dediler. O ise kararını verdikten sonra onların görüşüne yönelmedi ve şöyle buyurdu:
"Bir peygambere zırhını giyip de sonra (savaştan vazgeçip) onu çıkarması yaraşmaz. Tâ ki Allah hükmünü verene kadar."
Hz. Peygamber, iftiracılar Hz. Aişe'nin namusuna iftira ettiklerinde Hz. Ali ve Hz. Üsame'ye danışmış ve onları dinlemiştir. Nihayet (bu hususta) Kur'an (ayetleri) nazil olunca iftira edenleri kırbaç cezası ile cezalandırdı. Bunu yaparken karşı çıkanları dikkate almayıp Allah'ın emrettiği ile hükmetti.
Hz. Peygamberden sonraki imamlar/halifeler de mubah işlerin en kolayını (uygulamaya) almak üzere ilim ehlinden güvenilir kimselere danışmada bulunurlardı. (Meselenin hükmü) kitap ve sünnette var olunca Hz. Peygambere uyarak, başka (hiç) bir şeyi dikkate almazlardı.
Hz. Ebû Bekir zekât vermemekte direnenlerle savaşmak görüşünde idi. Hz. Ömer (buna karşı çıkarak) şöyle dedi:
Biz onlarla nasıl savaşırız? Halbuki Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ben "Lâilahe illallah" deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Onlar "Lâ ilahe illallah" dedikleri zaman mallarını ve kanlarını korumuş olurlar. Ancak (malı ve kanı hakkında bir cezaya) müstehak olanlar müstesnadır. Onların hesabı Allah'a kalmıştır.[152] Daha sonra Hz. Ömer de Ebu Bekir'e uymuştur. Hz. Ebu Bekir, kendi katında namaz ile zekâtı birbirinden ayıran, dini ve dinin hükümlerini değiştirmekisteyenler hakkında Peygamber'in hükmü sabit olunca danışmayı dikkate almamıştır. Hz. Peygamber onlar hakkında:
"Her kim dinini değiştirirse onu öldürürüz." Buyurmuştur.
Genç ve olgun yaşta olan âlimler Hz. Ömer'in danıştığı kimselerdi. Hz. Ömer Kur'an'ın çizdiği sınırda ziyadesiyle duran bir kimse idi.
Buhari'nin söylediklerinin tamamı budur.[153] İmam Buhari'nin açtığı bu bölümde konumuz için elverişli olan hususlar vardır: Buhari'nin bu bölümde söyledikleri şunu gösteriyor: Sahâbe-i kiram halk uğrunda şahısların sözlerini, onlar birtakım rütbelerin sahibi olduğu, şöyle veya böyle biri olduğu için değil, Allah'ın dinine ulaşmakta araç oldukları için dikkate almıştır. Bu husus daha önce geçmiş idi.

1- İbn Müzeyn, İsa b. Dinar, İbn'ul Kasım zinciri ile İmam Mâlik'in şöyle dediğini zikretmiştir:
Bir adamın her söylediği -bu adam faziletli ve kendisine uyulan bir kimse de olsa- kavil değildir. Çünkü Yüce Allah:
"...sözü dinleyip de en güzeline uyanlar.,."[154] Buyurmuştur.[155]

Fasıl

Doğru/gerçek muteber, olup şahısların dikkate alınmaması bir ilkedir. Şu da bir gerçektir ki doğru/gerçeğe, İnsanların aracılığı olmadan da ulaşılmaz. İnsanlar (ilim adamları) doğruya ulaşmada yol göstericidirler.[156]

---

[1] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/311.
[2] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/311.
[3] Âli İmran: 105
[4] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/311-312.
[5] Bu hadis, Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet etmiş oldukları bir hadisin parçasıdır. Hadisi Buhari İstitâbet'ul Mürteddîn kitabında, (Feth'de 6933 numara ile) Müslim, Zekât kitabında, kitabın 148-156 ve 157. hadislerinde, Ahmed b. Hanhel, 3/33-56-65 de, Tayâlisi, Müsned'ül Firdevs'de 165-166 ve 169 numarada rivayet etmiştir.
[6] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/313.
[7] Zuhruf: 3
[8] Zümer: 28
[9] Şuarâ: 193-194-195
[10] Nahl: 103
[11] Fussilet: 44
[12] En'am: 102
[13] Hud: 6
[14] Tevbe: 120
[15] Kehf: 77
[16] Hucurat: 13
[17] Âl-i: İmran: 173
[18] Hac: 73
[19] A'raf: 163
[20] Enbiya: 11
[21] Yusuf: 82
[22] Burada adı geçen kişiler Arâpçada otorite kimselerdir. Zamanlarında olduğu gibi hâlâ ilim dünyası bu zâtların görüşlerinden yararlanmaktadır. (Çeviren)
[23] Fâtır: l
[24] Hz. Peygamber "üzüntü" anlamına gelen kelimesini başka bir anlamda kullanmıştır.
Nitekim az ilerde İbn Ömer'in bunu anlayamadığı ifade edilecektir. Zaten bu ve bundan sonraki örnek bazı Arapça kelimeleri sahabenin dili; anlamakta güçlük çektiğini bildirmek için zikredilmiştir. (Çeviren)
[25] Burudaki delk kelimesi ovalamak demektir. Fakat adam Peygambere bu manayı kasdederek sormamıştır. Bu sebeple kelimeyi tercüme etmedim aslını yazmayı tercih ettik. (Çeviren)
[26] Yusuf: 80
[27] Nisa: 3
[28] Araplar. "Dokuz" demek için "iki ve üç ve dört" demez. Ayetteki bu kelimeler arasındaki "vav" harfi bedel (yerine) anlamınadır. Buna göre mana: (isterseniz) iki yerine üç, üç yerine dört ile evleniniz, demektedir.
[29] Kasas: 88
[30] Zümer: 56
[31] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/314-322.
[32] Maide: 3
[33] Maide: 3
[34] Nahl: 89
[35] Nisa: 82
[36] Bu hadis sahih ve müttefekun aleyh'tir. Hadisi Buharı Husumât, Fezâil'ul Kuran, İstitabet'ul Mürteddin ve Tevhid kitaplarında (Feth'de 2419-4992-5041 ve G936 numaralar ile) Müslim, Salat' ul Müsafirîn kitabında (bu kitapta) 270 numara ile Ebu Davud, Salât kitabında 1170 numara ile Tirmizi, Kıraat, kıtabında 2943 numara ile Ahmed b. Hanimi 1/24-40-42-445; 2/300-332-440-: 4/109-205 ve başka pek çok yerde rivayet etmiştir.
[37] Nisa: 59
[38] Reşit Rıza burada şu notu eklemiştir: Buna benzeyen ayet: *"...İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla (peygamberlerle) beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi."* (Bakara. 213) ayetidir. Bu ayet konunun nassıdır. Yazar önce bu ayeti delil olarak göstermeli idi.
[39] Buradaki adet, bugünki kullanışta olduğu gibi gelenek ve alışkanlık anlamında değildir, İbadet dışındaki hayatî gereksinim ve güncel yaşantıyı içine alan ihtiyaçlar burada âdet olarak ifade edilmiştir. (Çeviren)
[40] En'am: 57
[41] Zuhruf: 58
[42] Burada gürültü karşılığı kullanılan kelimenin esas anlamı (su ile dönen) değirmenin sesidir. Kuru kuruya gürültü yapanlar için Arapçada "Değirmenin sesini duyuyorum, fakat onu görmüyorum" ifadesi, atasözü gibi olmuştur.
[43] Tûr: 25
[44] Müminûn: 101
[45] Rahman: 39
[46] Ankebut: 13
[47] Nahl: 93
[48] Fussilet: 9-10-11
[49] Naziât: 27-30
[50] Nisa: 42
[51] En'am: 23
[52] Zümer: 68
[53] Nisa: 42
[54] Naziât, 30.
[55] Hadisi muallak olarak Buhari, Tefsir'ul Kur'an kitabında Secde (Fussilet) suresinin tefsirinde, rivayet etmiştir. (Feth'ul Bârî'de 8/419 Reyyan Yayınevi Basımı) İbn Hacer (Feth'de) şöyle demiştir: İbn Abbas'a bu soruları soran adam, Nafi' b. Ezrak'tır. Daha sonraları Haricilerden Ezârika'nın başkanı olmuştur. Nâfi' Mekke'de İbn Abbas ile oturur, ona sorular sorar ve karşı gelir, itiraz ederdi. Ayrıca Suyutî'nin İtkân isimli eserinin 48. nev'ine bakınız. Suyutî hadise yer verdikten sonra şöyle demiştir: Hadisin aslı Buhari'dedir. Onu (ayrıca) Hakim, Müstedrek'inde uzun bir şekilde rivayet etmiş ve sahih olduğunu bildirmiştir. Çevirenin Notu: Eserin aslında sorulan sorulardan (ahirette) insanların günahlarının sorulup surulmayacağı meselesine cevap verilmemiştir. Rahman 39. ayetinin tefsirinde Elmalılı Hamdi Yazır merhum bu hususta şöyle diyor: Yani suçlu olup olmadığının anlaşılması için şuradan buradan sorularak araştırılmaya ihtiyaç yoktur. Günahlı ile günahsız karıştırılmaz. Çünkü hepsi tesbit, edilmiştir. Şimdi açıklanacağı gibi suçlular yüzlerinden tanınırlar. Demek ki hesap ve sorumluluk yok değil. Lâkin o gün suçlunun şahsını tanımak için soru sorulmaz. Bakınız: Hak Dini Kuran Dili. M. Hamdi Yazır. 7/380 Azim .Dağıtım, İstanbul, tarihsiz.
[56] Bu hadis, Ebu Davud'un Sünnet kitabında 4703 numarada rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır. Bundan başka hadisi Tirmizi, Tefsir kitabında rivayet etmiş (Hadis no: 3075) ve söyle demiştir: Bu hadis hasen'dir. Müslim b. Yesâr Ömer'den işitmiştir. Bazıları bu hadisin senedinde Müslim b. Yesar ile Ömer arasında meçhul bir adam vardır. Tirmizi daha sonra 3076 numarada bir rivayete daha yer vermiş ve. Bu hadis hasen'dir, sahihtir, demiştir. Ayrıca Mâlik Muvattaında Kader kitabında 3 numara ile Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde 1/272, 3/127-129. 5/135 de rivayet etmiştir.
[57] A'raf: 172
[58] Eserin aslında da burada (?) işareti vardır.
[59] Eserin aslında da burada (?) işareti vardır.
[60] Bu hadis sahih ve Müttefekun Aleyh bir hadistir. Hadisi Buhari, Sulh Kitabında, (Feth'de 2695 ve 2696 no:da), Müslim, Hudud kitabında 1697 ve 1698 genel no ile Ebu Davud, Hudud kitabında

4445 numara ile Tirmizi, Hudud kitabında 1433 numara ile İbn Mace, Hudud kitabında 2549 numara ile İmamı Mâlik, Muvatta'ında Hudud kitabında 18 numara ile Dârımi, Sünen'inde Hudud kitabında 2317 numara ile rivayet etmiştir.

[61] Nisa: 25

[62] Nisa: 25

[63] Nisa: 23

[64] Nisa: 24

[65] Bu Hadis sahih ve müttefekun aleyh'tir, Buhari, Cuma kitabında, (Fethde 879 numarada), Müslim, Cuma kitabında 846 genel numara ile Ebu Davud Taharet kitabında 341 numara ile Nesâi C'uma kitabında 2/92 de, İmam-ı Mâlik, Muvatta'ında Cum'a kitabında 4 numarada, Dârimî. Salât kitabında 1537 numara ile rivayet, etmiştir.

[66] Hadisi, Ebu Davud Taharet kitabında 354 numara ile Tirmizi, Ebvab'us-Salât kitabında 497 numara ile Nesâi, Cuma kitabında 3/94 de, Dârimi, Salât, kitabında 1540 numara ile rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: el'Câmi', 51217. Hadis, Tirmizi'nin dediği gibi hasen'dir. Bakınız: el-Cami'us-Sahih, Tirmizi, 2/370 (Ahmed Şakir Tahkiki, Dar'ul Fikir basımı, Beyrut) Abd b. Humeyd bu hadisi Müsned'inde (Shf. 326 Hadis no:1077) zayıf ve münker bir sened ile rivayet etmiştir. Bu senette Ebân b. Ebî Ayyaş vardır. Bu kişinin hadisi metruktür. (Mektebefus-Sünne, Tahkik: Subhi Samerrâi ve Mahmut Muhammed Saîdi.)

[67] Bu hadis, Beyhaki'nin 'Şuab'ul İman" isimli eserinde merfu olarak İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır. Bu rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Gizli (olarak verilen) sadaka Rabbin gazabını söndürür. Kötü (bir son ile) ölmeyi engeller. Sıla-i rahim ise ömrü uzatır."* Bu Hadisi Taberanî de Ümmü Seleme'den merfu olarak şu şekilde rivayet etmiştir: *"İyi şeyler yapanlar kötü sonuçlardan korunurlar. Gizli olarak verilen sadaka Rabbin gazabını söndürür, Sıla'i rahim ömrü uzatır. Her iyilik bir sadakadır. Dünyada iyilik yapanlar ahirette de iyilik ehli kimselerdir. Dünyada kötülük yapanlar ahirette de kötülük ehlidirler, Cennete ilk girecekler iyilik yapanlardır."* Ayrıca bakınız: el-Mu'cem'us-Sağir, Taberâni, 2/96 senedi zayıftır. Mecme'uz-Zevâid, Heysemi. 3/115 Kesful Hafâ, Aclûni, Hadis No'- 1553 Bu Hadisi Suyutî de el-Câmi'us'Sağir'inde İbn Mes'ud'dan rivayet etmiş Kuzâî'ye nisbet ederek hasmı olduğunu söylemiştir. Bakınız: Feyz'ul Kadir. Münavi, 4/196 Hadis no: 5002; Müsned'üs-Sihâb. Kuzâi, Hadis no: ıs; el-Cami'ul Kebir. Suyuti, Hadis No- 14995-14996

[68] Nahl: 61

[69] Bu hadis sahihtir. Müslim. Hayız kitabında 305-306 numaralar ile Buharı Gusül kitabında.(Feth'de 286-287-288-289 ve 290 numara ile) Ebu Davud, Taharet kitabında 222-224 ve 225 numara ile Tirmizi, Ebvab'ut-Tahare kitabında 120 numara ile İbn Mâce, Taharet, kitabında. 584-585 ve 586 numara ile Ahmed b. Hanbel, Müsned'in de 2/39; 3/551 6/36-43-73 de rivayet etmiştir.

[70] Hadisi Tirmizi: Ebvab'ut-Tahare kitabında 118 numara ile Îbn Mâce, Taharet kitabında 581. 582. 583 numara ile Ahıned b. Hanbel, Müsned'inde 6/43 ve 6/171 de, Ebu Davud, Taharet kitabında 228 numara ile Tayâlisi Müsned'inde 1397 numara ile rivayet etmiştir.

[71] Nisa: 82

[72] Nisa: 82

[73] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/323-334.

[74] Burada İmamiyyeden süz edilmesi, onlardaki "İmam'ın Peygamber gibi İsmet sıfatına sahip olduğu görüşü sebebiyledir. İsmet sıfatı günah işlemekten korunmak demektir ki Ehl-i Sünnet inancına göre bu sadece Peygambere mahsustur. (Çeviren)

[75] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/335-337.

[76] Fetret dönemi, iki peygamberin gönderilmesi arasında kalan dönemdir. Bu dönemdeki insanlar hak dinden uzaklaşmış olurlar. (Çeviren)

[77] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/338.

[78] Bu ifadeler Hz. Musa'nın mucizelerine işaret etmektedir. (Çeviren)

[79] Bunlar Hz. İsa'nın mucizelerine işaret etmektedir. (Çeviren)

[80] Bunlar Hz. Muhammed'in mucizelerine işaret etmektedir. (Çeviren)

[81] A'lâ: 13

[82] Çocuk ana karnında anasının yediğinden yeyip içmez. Ancak annesinin kanından alır. Evet, kan yenilip içilen şeylerden dönüşüm suretiyle meydana gelir. Fakat kandan gıdalanmak yeyip içmek değildir. Bu verilen örnekte ilginç bir yön vardır ki çocuğun ana karnında kandan gıdalanması, artık halinde kısmı bulunmayan bir gıdadan yararlanmasıdır. Çağımız tıp adamları insanın tamamen hazm edilip atığı olmayan gıdayı elde etmesini olabilir bir şey olarak görmektedirler. Fakat vücuda giren bir gıdanın ne terleme ne de buharlaşma yoluyla dışarı bir şey çıkmayacak bir gıdanın olamıyacağmı söylemektedirler. Dini kaynaklar, cennet ehlinin yediklerinin misk kokusu bir sızıntı ile vucut dışına atılacağını bildirmektedir. (Reşid Rıza'dan naklen)

[83] Âl-i İmran: 7

[84] Hadise. Suyuti "el'Câmı'us-Sağir" inde yer vermiş ve onu Taherani'nin "Kebir"ine nisbet ederek sahih olduğuna işaret etmiştir. 4/34 Hadis No: 4461. Fakat Münavi hadisin şerhi sırasında: "Musannif, hadisin sahih olduğuna işaret etmiştir. Lakin bu doğru değildir. Heysemi bunu tenkid etmiş, hadisin senedinde Yezid b. Rabi' er-Racî vardır ki, bu zat zayıftır." demiştir. Hadisi ayrma İbn Mâce, Sünen'inde Talak kitabında 2043 numara ile İbn Hıbban Sahihinde 9/174 de 1498 numara ile Hâkim, Müstedrek'inde 2/198 de, Suyuti, "ed-Dürer'ul Mensûre" sinde 2-18. sahifede 233 numara ile rivayet etmiştir.

[85] Bu kitabın başka bir baskısında, burada Reşid Rıza şu notu kaydetmiştir: "Bu hadisin manası, hadiste sözü edilen üç şeyin gerçekten kaldırılıp yok edilmesi demek değildir. Bunların kaldırılmasından maksat, günahının ve sorumluluğunun kaldırılmasıdır." (Çeviren)

[86] Eserin orijinalinde burada bir atlama vardır. Zira az sonra bir yorumdan/tevilden söz edilecektir. Yukarda "Ya teslimiyet...." ifadesi ile başlayan bir cümle var idi. Buna karşılık durak 'Veya te'vil yapmalıdır." olması düşünülebilir. Yazar bu kısmı uzattı mı, uzatmadı mı bilmiyoruz. En iyisini Allah bilir.

[87] Bu cevapta söylenilenler net değildir. Şatıbi'nin ne yazdığının aslına ulaşmak kolay değildir. Daha sonraları kitabı çoğaltmak üzere yazanlar aslını değiştirmişlerdir. Fakat verilmek istenen cevap açıktır. Şöyle ki: Mîzan meselesini, fikrine ve alışık olduğuna aykırı da olsa bir kabul edip iman eden vardır. Bir de reddedip inkâr eden vardır. Bu ikincisi hak ve hakikatin dışına çıkan kimsedir. Birincisi ise mümindir. Kabul edişi ister katıksız bir teslimiyetle olsun, isterse Arapça kuralına uygun ve Allah'ın noksan sıfatlardan münezzeh oluşu ile uygun düşen te'vil ile olsun durum aynıdır. Fakat teslimiyet daha sağlıklıdır. Sahabenin tuttuğu yol da budur.

[88] En'am: 149 "

[89] Âl-i İmran: 40

[90] Mâide: 1

[91] Ra'd: 41

[92] Burûc: 15-16

[93] Hafs'ul Ferd Mutezile mezhebi kelamcılarındandır. Ebu Hanife'nin talebelerinden Ebu Yusuf'tan fıkıh öğrenmiştir.

[94] Burada "kelam'dan maksat söz söylemek değil, itikat meselelerini içine alan İlim dalıdır. (Çeviren)

[95] Bu zat, Medinelidir ve Hz. Osman eşi Remle hatunun kulesidir. Adı Abdullah b, Zekvan el-Kureşî, künyesi Ebu Abdirrahman'dır. Ebu'z-Zinad güvenilir bir fıkıh âlimidir. Beşinci tabakadan olup, hicretin 131. yılında Ramazan ayında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/413; Şezftrât. 1/182.

[96] Bu hadis sahih ve müttefekun aleyh'tir. Hadisi Buhari, İ'tisam kitabında. (Fetih'de 7288 numarada), Müslim, Fezâil kitabında, kitabın 130 ve 131 numaralarında, İbn Mâce, Mukaddime'de 2 numarada rivayet etmiştir. Ayrıca bakınız: Feyz'ul Kadir, Münavi, 3/562. Hadis no: 4325." Suyuti hadisi Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ine, Müslim, Nesâi ve İbn Mace'ye nisbet etmiş ve sahih olduğunu bildirmiştir. Suyuti. hadisin Buhari'de olduğunu ifade etmeyi atlamıştır. Fakat Buhari bizim yukarda söylediğimiz yerde hadisi rivayet etmiştir. Ayrıca Gazzâli İhya'sında "Lisan'ın âfetleri" bölümünde 20. âfet başlığı altında da hadise yer vermiştir. İhya, 3/254 Dar'ul Hadis yayını, Tahkik' Seyyid İbrahim, 1. basım, 1992

[97] Bu zât, Sünen Sahibi Ebû Davud'un oğludur. Künyesi Ebu Bekir, adı Abdullah'tır. Ebu Bekir Bağdat'ta hadis hafizlarının büyüklerinden idi. Kendisi alim olan Ebu Bekir îmam oğlu imam olduğunda görüş birliği edilmiş birisi idi. Güvenilir olan Ebu Bekir'i babası birden fazla hadiste yalanlamıştır. Hicretin 316. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Tezkire. 2/268: Şezerât, 2/188-273

[98] Bu zat Mesruk b. Ecda b. Mâlik el-Hemedâni el-Vâdi'dir. Künyesi Ebû Aişe'dir. Kûfeli güvenilir bir fakih ve ibadetine düşkün bir kimsedir. İkinci tabakadandır. Hicri 62 veya 63'te vefat etmiştir.

[99] Bu zât, Hişam b. Urve b. Zübeyr b. Avvam el-Esedi'dir, Künyesi Ebu Münzir'dir, Güvenilir bir fakihtir. Pek az olarak (rivayetlerinde) karıştırmıştır. Beşinci tabakadandır. Hicretin 145. veya 146. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/319; Mizan, 4/301; Tezkire. 1/144

[100] Tabiîdir ki maksat Cehm b. Safvan'dır. Bu kişi kendisine bid'atçı gruplardan birinin nisbut edildiği kişidir. Cehm'in künyesi Ebu Muhriz'dır. Buna güre burada Muhriz ismi düşmüş olsa gerek veya "Ebu Cehm" ifadesindeki "Ebû kelimesi fazladandır. Tercih edilen budur.

[101] En'am: 103

[102] Bu hadis sahih ve müttefakun aleyh bir hadisin parçasıdır. Hadisi, Buhari Mevâkît'us-Salât kitabında (Feth'de 554 numara ile) rivayet etmiştir. Buradaki rivayet şöyledir: Cerir'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz Hz. Peygamberin yanında idik. Peygamber bir gece dolunay halindeki ay'a baktı ve şöyle buyurdu: *"Siz Rabbinizi şu ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Onu görmekten gözünüz kamaşmayacaktır Eğer güneş doğmazdan önce ve batmazdan önce namaz kılmakta mağlup olmamaya gücünüz yeterse (bunu) yapınız."* Rasûlullah bunu söyledikten sonra *".....Rabbini güneşin doğuşundan evvel ve batışından sonra (namaz kılarak) hamd ile tesbih et."* (Kâf, 39) ayetini okudu. Buharı hadisi ayrıca Ezan, Tefsir ve Tevhid kitaplarında (Fethde 573-806- 4581-7434-7435-7436 ve 7437 numaralı hadislerde), Müslim, İman kitabında 182 ve 183 genel hadis nosu ile ve Zühd kitabında, kitabın 16 numaralı hadisinde, Ebu Davud, Sünnet kitabında 4729 ve 4730 numaralar ile Tefsir kitabında 3105 ve 3106 numaralar ile İbn Mâce Mukaddime'de 177-178-179-185-186 ve 187 numaralar ile Dârimi- Rikak kitabında 2801 numara ile Ahmed b. Hanbel Müsned'inde 2/275-293-368 ve 389 da rivayet etmiştir.

[103] Kıyame: 22-23

[104] Ğafir: 11

[105] Bu zât, Rabi" b. Huseym b. Âiz b. Abdullah Sevridi. Künyesi Ebü Yezid olup. Kefelidir. İbadetine düşkün güvenilir bir kimsedir, İslam öncesi ve İslam sonrası dönemi görenlerdendir, İbn Mesud ona şöyle demiştir: Hz. Peygamber seni görseydi mutlaka severdi. Rabi, ikinci tabakadan olup, hicretin 61. veya 63. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 1/244; Cerh ve Tadil, 3/459

[106] Sâd: 87
[107] Bu zat. Ma'mer b. Süleyman Rakkî'dir. İsmail b. Ebî Halid'den ve onun tabakasından (hadis) rivayet etmiş olup, değerli hadis âlimlerindendir. Ahmet b. Hanbel onun faziletinden ve heybetinden söz etmiştir. Ebn Ubeyd şöyle diyor: Ma'mer, gördüğüm kimselerin en hayırlısıdır. Hicretin 191. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Şezerât. 1/329; Cerh ve Ta'dil, 8/372
[108] Bu zat Abdurrahman b. Amr b. Yuhmid'dir. Hemedân şehrinde Evzâ! denilen yerdendir. Şam halkının imamı idi, Evzâi değerli, güvenilir bir fıkıh âlimi idi. Yedinci tabakadan olup, hicretin 157. yılında vefat etmiştir, Bakınız: Takrib, 1/493: Tezkire. 1/178; Mîzân. 2/580
[109] Bu zat Mekhul b. Ebî Müslim Hafız el'Hüzeli'dir. Şam'lı olup. Künyesi Ebû Abdillah'tır. Güvenilir bir fıkıh âlimidir. Rivayetlerinde çok mürsel türü rivayet vardır. Kader hakkında söz söylerdi. Beşinci tabakadan olup, hicretin 113. yılında vefat etmiştir. Bakınız: Takrib. 2/207-273: Tezkire. 1/107; 108: Mizan, 4/40-177
[110] Bu zât, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihab b. Abdullah b. Haris es-Zührîdir. Künyesi Ebû Bekirdir. Fıkıh âlimi, hadîs hafızı ve hüccettir. Nâdir olarak (rivayetlerinde) karıştırırdı. İlim ehli arasında titizliği ve değerinin yüksek olduğunda görüş birliği vardır. Dördüncü tabakanın ileri gelenlerindendir. Hicretin 125. yılında veya daha sonra vefat etmiştir. Bakınız: Takrib, 2/207: Tezkire. 1/108; Mizan, 4/40
[111] "*Rahman (olan Allah) arşı istiva etmiştir"* mealindeki Tâhâ 5. ayetindeki istiva kelimesi Arapçada yüksekte olmak ve yerleşmek anlamındadır. Hz. Allah'a nisbet olunan istiva hakkında âlimlerden 14 kadar kavil nakledilmiştir. İmamı Malik'in bu konudaki meşhur sözü şöyledir: İstiva malum, nasıl olduğu meçhuldür. Bunu sormak ise bid'attır. Bakınız: el'Cami'u Li-Ahkâm'il Kuran. Kurtubî. Dâr'ul Kâtib'il Arabî. 1967, Kahire. 7/219-220 (Çeviren)
[112] âyet: 7
[113] İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/339-354.
[114] Ahzâb: 50
[115] Ahzâb: 52
[116] Tahrim: 1
[117] Talâk: 1
[118] Şûra: 52
[119] Nun: 4
[120] İsra: 1
[121] Fur'kan: 1
[122] Bakara: 23
[123] Hucurât: 13
[124] Nisa: 59
[125] Burada asıl eserde bir atlama olabileceğine dair dipnot vardır. Çok önemli bir mana farkı olmadığı için tercüme edilmemiştir. (Çeviren)
[126] Zuhruf: 23
[127] Zuhruf: 24
[128] Zuhruf: 24
[129] Mü'minun: 24
[130] Şuara: 72 -74
[131] Harfi ile ilgili olarak yukarda söylenen rıhvet ve burada söylenen şiddet sıfatları Tervid ilmi ile alakalı birer terimdir. Bunlar birbirinin zıddıdır. Sözlük anlamı olarak rıhvet yumuşaklık, şiddet ise kuvvet ve peklik demektir. Tecvid ilmindeki uygulanışını kırâatta üstad olan bir zâttan tatbikatla öğrenmelidir. Geniş bilgi için bakınız: Tecvid ilmi, Celâleddin Karakılç, Doğuş Matbacılık, Ankara, 1963. İslam Neşriyatı, sahife 36-38 (Çeviren)
[132] Mufassal sureler Hucurâttan başlar. Burûc suresine kadar. Tıvâl-ı Mufassal. Buruc'dan Beyyine'ye kadar Evsât-ı Mufassal, Beyyineden Kur'an'ın sonuna kadar Kısâr-ı Mufassal kısımlarına ayrılır. Bakınız: Nimet-i İslâm. Mehmet! Zihni, shf.244 Özgü Yayınları. İstanbul.1993
[133] Zümer: 18
[134] Maide: 2
[135] Mutezile mezhebi gibi, çünkü onlar birinci derecede akılcıdırlar.
[136] Bu hadis, Abdullah b. Mes'ud'dan mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Suyutî hadisi ed-Dürer'ul Müntesire fil'Ehâdis'il Müntesire isimli eserinde zikretmiştir. Bakınız: Mec'me'uz-Zevaid, Heysemi, 1/177; Keşful Hafâ, Aclûni, Hadis no: 2214 Suyutî adı geçen eserde (shf. 388) Bu hadisi mevkuf olarak Ibn Mes'ud'dan
[137] Hadisi Tirmizi Tefsir'ul Kuran kitabında 3095 numara ile rivayet etmiştir.
Çevirenin Notu: Buradaki "garip" ifadesini dilimizdeki anlamı ile değerlendirmek yerinde olmaz. Bu kelime burada hadis ilimi terminoloji sindeki anlamı dikkate alınarak değerlendirilmelidir.
[138] Tevbe: 31
[139] Tevbe: 31
[140] Reşid Rıza burada şöyle bir not düşmüştür: Bu bid'atın detaylarından birisi (Mısır'da) şöyle (işlemekte) dir: Bunlardan bazısı fetvada iki şıktan birini tercih ederken, fetvayı soranın parasına göre tercih etmeyi helâl görmektedir. Bir meselede iki kişi fetva isterse, o meselede görüş ayrılığı olup, fetva istiyenlerden birisi caiz ve helâl, diğeri yasak ve haram istikametinde fetva arzu etse, bunlardan hangisi müftüye daha çok, bolca (maddi değeri olan şeyler) verirse, müftü fetvayı onu göre vermektedir
[141] Tevbe: 31
[142] Hz. Ebu Bekir'e karşı ileri sürülen hadis mealen şöyledir: "Ben insanlar Lâ ilAhe illallah kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Onlar bunu söyleyince malını ve canını korumuş olur. Ancak, (canımı malına kasdedecek bir uygulamayı) hak eden müstesnâ." Nitekim Hz. Ebu Bekir bu son cümleyi delil olarak kullanacaktır. Hadis için bakınız: Avn'ul Ma'bud. Azim Abadi. 4/415 (Çeviren)
[143] Tevbe: 28
[144] Nisa: 59
[145] Ahzab: 36
[146] Kümeyl'in bu rivayeti "Nehc'ul Belâğa" isimli eserdedir. Oradan alınan bu azıcık alıntının baş tarafı şöyledir: İşte şurada — göğsüne işaret ederek" kesinlikle bir bilgi vardır ki şayet, onu taşıyacak birini bulsam o bilgiyi ortaya çıkarırım. Evet, onu çabucak anlayacak birini bulurum, (fakat) o güvenilir biri değildir. Dini dünyayı elde etmek için âlet, olarak kullanır. Allah'ın nimetleri ile kullarına eziyet eder. Hüccetleri Allah'ın dostları (aleyhinde) kullanır. Veya bir başka tip bulurum ki hakkı taşıyana boyun eğer (fakat) basireti yoktur. Kalbine ilk gelen şüphede tereddüde düşer. Dikkat edin! Bu da o da (bendeki bilgiye) elverişli değildir. Veya (İlim için şöyle bir adamı bulurum:) zevkine düşkün, şehveti için kolayca çekilip götürülür.
Nehc'ul Belağa'da 'Hakkın nerede olduğunu bilmez...." kısmı yoktur. Muhtemel ki başka bir rivayetten alınmıştır.
Çevirenin Notu: Bu dipnotu "Nehc'ul Belâğanın Muhammed Abduh tarafından açıklamalar eklenerek 1307de Beyrut, Edebiyye Matbaasında basılan nüshasını dikkate alarak tercüme ettik. Bakınız: Nech'ul Belâğa. Şerif Râdiy, 2/94.
[147] A'raf: 199
[148] Bu Buhari'nin İlim ve Vudû' kitaplarında rivayet ettiği uzun bir hadisten bir parçadır. Hadis Feth'ul Bâri'de 86-184-922-1053-1054-1061-1235-1373-2519-2520-7287 numaralardadır. Hadisi, ayrıca: Müslim, Küsûf kitabında 8-11 cennet kitabında 65-70-73 numara ile Ebu Davud. Sünnet Kitabında 4753 numara ile Tirmizi ve Nesâî, Cenaiz kitaplarında, İmam Malik, Muvatta'ında el-Amelu fi Salâti Kusûfiş-Şems Kitabında 3 ve 4 numara ile Ahmed b Hanbel Müsned'inde 1/26-36-51-63 de rivayet etmiştir.
[149] Şûra: 38
[150] Âl-i İmran: 159
[151] Âl-i İmran: 159
[152] Bu hadis sahihtir. Buhari, bu hadisi İstitâbet'ul Mürteddîn kitabında, Feth'de 2924 numara ile Müslim, İman kitabında 32-35-37 numara ile Fezâil'us-Sahabe kitabında 34 numara ile Ebu Davud, Hudud kitabında 4352 ve 4353 numara ile Tirmizi, İman kitabında 2606-2607 ve 2608 numara ile Nesâi, Tahrîm'ud'dem kitabında, Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde 2/384 ve 3/394-472 de rivayet etmiştir.
[153] İmam Buhari'nin açtığı bu bölümde ifade ettiği görüşleri, Sahih'in İ'tisâm kitabı 28. bâbındadır. (Çeviren)
[154] Zümer: 18
[155] Bu ayetin özetle ifade ettiği husus şudur: İnsana her ulaşan söz, uyulması gerekli olan söz değildir. Lâkin sözlerin en güzeline uyulur. Peki, Allah'tan daha güzel söz söyleyen var mıdır? Asla! Asla hiç bir kimse Allah'tan daha güzel söz söyleyici değildir. Hz. Peygamber'in hadislerine göre de durum aynıdır. Fakat diğer insanlara gelince, gerçek şudur ki onların sözleri dinin benimsediği esaslara göre (değerlendirilip) kabul edilebildiği gibi red de edilebilir. En iyi bilen Allah'tır.
[156] Bilindiği üzere bu söylenenler ilmin kurallarından değerli iki kuraldır. Şöyle ki:
1- Muteber olan haktır. Durumu ne olursa olsun, şanı ne kadar yüce olursa olsun insanlar dikkate alınmaz.
2- Hak ehli olan insanlar, hak için yol gösterici durumdadır. Selef-i salihin'in hayatları bunu bildirmektedir.
Buruda parmak uçları yazmaktan durmakta, eller satırları oluşturmaktan aciz kalmaktadır. İmam Şâtibi'nin yazdıkları, konusunda yeterli ve doyurucudur. Merhumun yazdığı konunun gizliliklerini dile getirmektedir. Bizler (onun yanında) yerlerde yuvarlanan ve oynayan küçük çocuklar sayılırız. Hz. Allah'tan makbuliyet niyaz ederiz. İ'tisam'ın ikinci cildini yayına hazırlamakta talebelerimden genç, uyanık ve itaatkar "Nasr Ahmed Ebû Atâyâ Dimyâti" nin değerli yardımları oldu. İslam, müslümanlar ve benim adıma Allah onu en güzel şekilde mükâfatlandırsın. Bu eserin tahkiki, Hicretin 1414 yılı Rabi'us-Sâni ayının son gecesi nihayete ermiştir. Allaha hamd ve minnet, onun yarattıklarının en hayırlısı olan Hz, Muhammed'e salât ve selam olsun. Mustafa Ebû Süleyman Nedvî
İmam Şatıbi, el-İ'tisam Kitap Dünyası Yayınları: 2/355-377.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- TALÂK (BOŞAMA)
Talak (Boşama)
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kadını Ayhalinde İken Boşanmak Men Edilmiştir
İlgili Hadisler
Mezheb İmamlarının İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kesinkes Boşanma Sözü ve Talakı Birarada veya Ayrı Ayrı Söylemek
İlgili Hadisler
Hadis ve Rivayetlerin Işığında Müctehid İmamların Görüş, Îstinbal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Şakayla veya Zorlanarak veya Sarhoş İken Karısını Boşayanların Boşaması Geçerli Sayılır Mı?
Hadis ve Rivayetlerin Işığı Altında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Bu Konuda Rivayet Edilen Hadisler
Hadislerin Tahlilleri ve Rivayetleri
Çıkarılan Hükümler
Nikah Akdinden Önce Kadını Boşamak
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Sarih ve Kinaye Talak
İlgili Hadisler
Mezgeplerin Bu Konudaki Tarifleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Muhala'a veya Hulü'
Konuyla İlgili Hadisler
Hadisleerin Işığnda Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetleri
Çıkarılan Hükümler
Rıc'i Talak ve Boşanan Kadının İlk Kocasına Mubah Olma Durumu
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İla
İlgili Hadisler, Rivayetler
Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Çıkarılan Hükümler
Zıhar ve Taşıdığı Hüküm
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Karısını veya Cariyesini Kendisine Haram Kılan Kimsenin Durumu
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin ve İlim Adamlarının Görüş ve İctihadları
Çıkarılan Hükümler
Lian
İlgili Hadisler
Ayet ve Hadislerin Işığı Altında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Doğan Çocuğun Ana-Babası Rengine Uymadığı Takdirde Şüphelenmeye Gerek Var mıdır?
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Doğan Çocuk Firaşa Aittir – Zaniye Ait Değildir
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş, İstidlal ve Yorumları
Çıkarılan Hükümler
Haddi Kazıf
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İddet
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İddetin Kur'a Göre Hesaplanması
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İhticacları

Tahliller ve Diğer Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Muteddenin İhdadı (İddet İçinde Olan Kadının Süslenmeyi Terketmesi)
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Boşanan Kadının İbate ve Nafakası
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Emzirme veTahrim Sonuçları
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İki Yaşından Yukarı Yaştaki Çocukların Emzirilmesi Tahrimi Gerektirir mi?
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Konuyla İlgili Hadisler
Çıkarılan Hükümler
Neseb Cihetiyle Haram Olanlar Reda' Cihetiyle De Haramdır
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Reda'nın Sübutu Hakkında Bir Kadının Şehadeti Yeterli midir?
İlgili Hadis
Bu Hadisin Işığı Altında Mezhep İmamlarının İstidlal ve Görüşleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Emziren Kadına, Çocuğu Sütten Ayırdığında Bir Hediye Vermek
İlgili Hadis
Çıkarılan Hükümler

10- TALÂK (BOŞAMA)

Talak (Boşama)

Talâk (boşama) konusu, nikâh gibi aile hukukuyla ilgilidir. İslâm fikhında bu konuya yeterince ağırlık verilmiş ve ayrı başlık altında kitap, sünnet ve icma'a dayalı tesbitler, ietihâdlar, istinbatlar yapılmıştır. Zira bir aile yuvasının kurulması ne kadar önemliyse, onun yıkılıp dağılması da o kadar hazindir.
Talâk: sözlük olarak bir bağı çözmek demektir. Bu bağ hissî olabileceği gibi mânevi de olabilir. Meselâ atın ayağına bağlı kaydı, esirin ellerine bağlı kelepçeyi çözmek bissî bir talâk anlamına gelir. Yapılan nikâh akdini çözmek ise mânevi talâk anlamını taşır.
İslâm fikhında "boşama" hususu "talâk'la ifade edildiği gibi "tatlîk" ile de ifade edilir Cahiliyet devrinde de "talâk" daha çok evlenmiş bulunan karı-kocanm ayrılması anlamında kullanılmıştır. İslâm gelince aynı terimi aynı mânada kullanmaya devam etmiş, ancak bunu kendi haline bırakmayıp belli kurallara ve şartlara bağlayarak ona resmiyet kazandırmıştır.
Terim olarak, sözlük manasına yakm bir anlam taşır. Ancak arada nüans söz konusudur.' Sözlükte -yukarıda belirttiğimiz gibi- nikâh bağını çözmektir. Terim olarak nikâh] ya tamamen gidermek, ya da kısmen.gidermektir. Tamamen gidermek, üç talâk ile yapılan boşamadır. Kısmen gidermek ise, bir veya iki talâk ile yapılan boşamadır. Birinci şekilde artık, dönüşü olmayan bir boşanma gerçekleşmiş olur. İkinci şekilde ise, dönüşü mümkün bir boşama adımı atılmış bulunur. Mesela ric'i (veya rec'i) anlamda vaki boşama, dönüşü mümkün bir talâktır. İleride bu husus yeterince açıklanacağından burada sadece bir misal mahiyetinde değinmiş bulunuyoruz.
Kısaca şunu belirtelim ki, sarih sözle ric'i, kinaye ile bâin talâk meydana gelir. Bâin talâk, üçe delâlet ettiği takdirde "beynunet-i kübra", üçten az sayıya delâlet ettiği takdirde "beynunet-i suğra" meydana gelir. Beynunet-i kübrâ ile nikâh bağı bütünüyle çözülür ve artık adam karısına dönme şansını kaybeder. Ancak bu şekil boşanan kadın tesadüfen başka biriyle evlendikten sonra o adam ya ölür, ya da onu boşarsa, o takdirde kadın ilk kocasıyla yeniden bir nikâh akdiyle birleşebilir.
Boşanma olayı sözlü, yazılı yapılabileceği gibi, vekâleten de yapılabilir. Bazı hallerde işaretle de gerçekleşebilir. Meselâ dilsizin bu husustaki bilinen işareti talâk kabul edilir.
Talâk sayısı üçtür. İster sarih, ister kinaye ile karısını üç talâkta boşayan kimse nikâh bağım, tamamen kesip koparmış olur.
Şüphesiz İslâm fikhında, rasgele kadın boşamamak için talâk birtakım çeşitlere ayrılmıştır: Ric'i, bâin talâk olduğu gibi, sünnî ve bid'î talâk da var. Sünnî, sünnete uygun boşama, bid'î sünnete uygun olmayan boşama demektir. Nitekim bunlara yeterince yer verip gereken açıklamayı yapacağız. [1]

İlgili Hadisler

Ömer b. Hattab (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz eşi Hafsa'yı boşadıktan sonra ona rücu etti... [2]
Lakiyt b. Sabrete (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Resûlüllah (s.a.v;) Efendimize şöyle dediğini haber veriyor: "Ya Resûlallah! Doğrusu benim bir karım var..." (ve Lakiyt karısının yaramazlığını, fena sözler söylediğini, eziyet ettiğini anlattı). Peygamber (s.a.v.) bana: "O halde karını boşa" diye tavsiyede bulundu. Ben de: "Onun çekici sohbeti ve bir de çocuğu var" dedim. Peygamber (s.a.v.) ona: "O halde ona (iyiliği, güzel geçinmeyi, yaramazlıktan vazgeçmesini) emret veya söyle. Bu durumda eğer onda hayır varsa, (senin emir ve tavsiyelerini) yerine getirir. Cariyene dayak atar gibi ona (mahfedekine) dayak atma (ıslâh yolunu ara)..." [3].
Sevbân (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen Resûlüllah (s.a.vj Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Ortada sakıncalı, önemli bir olay olmadığı halde hangi kadın kocasından boşanmasını isterse, cennet kokusu ona haram olur." [4]
îbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Allah yanında helâlin en çok sevilmeyeni talâk (kadın boşamak) dır." [5]
Ömer (r.a.) anlatıyor: "Nikâhın altında sevdiğim bir kadın bulunuyordu. Babam ise o kadından hoşlanmıyordu. Onu boşamam için bana emretti, ama ben onun bu emrine uymadım. Durum Resûlüllah'a (s.a.v.) anlatılınca şöyle buyurdu: 'Ya Abdellah b. Ömer! Karını boşa..." [6]

Tahliller ve Rivayetler

296 no'lu Ömer hadîsi hakkında EM Dâvud susup bir görüş ve tesbit beyân etmemiştir. el-Münzerî de öyle...
Hadîs metninden, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in eşi Hz. Hafsa^yı ric'i talâkla boşadıktan sonra ona döndüğü ve evliliğini sürdürdüğü anlaşılıyor. O bakımdan ric'i talâkın sayısı üçe çıkmadığı takdirde kocanın karısına müracaat etmesi, yani fiilî veya sözlü dönmesi caizdir. Nitekim müctehid imamlar ric'i talâkı bu açıdan ele alıp diğer rivayetleri de gözönünde bulundurarak detaylı bilgi vermişlerdir.
Ric'i talâkın kısaca tarîfi:
Nikâh akdi yapıldıktan ve cinsel temas sağlandıktan sonra olmalıdır. Üç talâka açık ve kapalı şekilde delâlet etmemelidir. Aynı zamanda beymmete delâlet eden bir lafız ve sıfat taşımamalıdır. Meselâ seni bir talâkla, seni şedîd talâkla boşadım derse ric'î değil bâin talâk vaki olur.
Ric'î talâkta koca karısına iddet içinde rücu edebilir. Burada kadının rızası gerekli değildir. Ric'î talâktan dolayı tecdîd-i nikâh gerekli değildir. Yani ric'i talâkla noksanlaşan üç talâk ikiye veya bire düşmüş olur. Böylece kocanın elinde sadece bir veya iki talâk hakkı Jmış olur. O bakımdan ric'î talâktan sonra karısına iddet içinde nen bir koca artık boşama konusunu ağzına almamalıdır. Aksi halde mıüşü, pişmanlığı mümkün olmayan bir yola girmiş olur.

Zira ric'i talâkla talâkın sayısı noksanlaşır. Yapılan ric'at ile bu jjksanlık giderilmiş olmaz. İddet bittikten sonra yapılan rücu tecdid-ikâhı gerektirir.
Ric'î talâktan sonra henüz iddet devam ederken adam ric'at et-eden ya kendisi veya karısı vefat edecek olursa miras hakkı düşmez, ,ğ kalan vefat edene vâris olur ve miras hakkını noksansız alır.
Ric'î talâktan sonra yapılan ric'at nikâhı devam ettirmeye yönelik ılunduğundan ne yeni bir akde gerek var, ne de kadının veya velîsinin masını almaya gerek vardır. Ancak iddet içinde rücu etmez de iddet ma ererse, artık adamın rücu hakkı kalkar ve hem kadının rızası, hem b tecdid-i nikâh gerekir. [7]
Ric'i talâktan dolayı henüz iddet bitmeden kadın kocasının evinde ilmak zorundadır. Ancak ayrı bir oda da kalması uygun olur.
Şafii mezhebine göre, adam bir veya iki ric'i talâkla boşar ve înüz karısına rücu etmeden akli dengesini kaybederse, onun velîsinin [icu etme yetkisi vardır. Sahîh olan kavi de budur [8]
297 no'lu Lakiyt hadîsini aynı zamanda Beyhakî tahric etmiştir, [calinin hepsi rical-i sahihtir.
Kadının kırıcı ve üzücü olması, sık sık kocasının başına kakması e incitmesi boşamayı gerektiren sebeplerden biri olabilir. Nitekim tesûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Lakyit'e: "O halde boşa!" diye tavsiyede ulunmuştur. Ancak adam kadından fazla hoşlaniyoz'sa ve bir de arada ocuk bulunuyorsa, o takdirde ıslah yollarını ve çarelerini araması ünnettir. Güzellikle yola getirmek ve kötü huyundan vazgeçirmek lümkün olduğu takdirde başka bir yola başvurmak doğru değildir, ^adm kırıcılık ve üzücülükte inad ve İsrar ederse, yara bere açmaksızın [ayağa başvurabilir. Tabii bu en son çare olarak belirlenir.
Hadiste geçen "zaîne" kelimesi, daha çok mahfe içindeki kadın taklanda kullanılır. Ayrıca hadîste, serkeş cariyeye karşı biraz daha ert davramlabileceğine işaret vardır. Şu şartla ki, cariye iyilikle, lüzellikle kötü huyundan vazgeçmiyor ve itaatsizlik yapıp efendisini ızüyorsa-, dayağa başvurulur.
298 no'lu Sevban hadîsini Tirmizî hasenlemiştir. Ayrıca onu mâna yönünden kuvvetlendiren başka rivayetler.de mevcuttur. Ahlâk ve fazaîlle ilgili olduğundan istidlal edinilebilir. Böylece ortada ciddi ve zorlayıcı, aşın üzücü ve tiksindirici bir durum yoksa kadının boşanma isteğinde bulunması günahtır. Zira bir yuvanın dağılmasın dansa devamı hayırlıdır. Bu durumda kocasına düşen görev, hislerine hâkim olup fevrî bir karardan kaçınmaktır. Boşanma isteğinde bulunan eşini karşısına alıp medenice konuyu enine boyuna görüşmekte sayılmayacak kadar fayda vardır. Kadım fazlasıyla üzen, sıkan hususları tesbit edip onları giderme yol ve çarelerini araştırmak kocaya düşer. Sonuç olarak bir şeyin, bir olayın ıslahı mümkün olduğu sürece ifsadına gidilmez.
Her şeye rağmen kadın boşanmakta ısrarlarıyla, İslâm ona mânevi, uhrevi ceza vermekte ve ağır bir müeyyideyi hatırlatmaktadır.
299 no'lu îbn Ömer hadîsini Hâkim de tahric etmiş ve sahîh-lemiştir. Ebû Davud'un isnadında Yahya b. Selîm bulunuyor ki bu zat hakkında hayli görüşler ortaya çıkmıştır: îbn Mâin onun sıka olduğunu belirtmiştir, Nesâî ve Derakutnî de aynı tesbite katılmışlardır. Ebû Hatim, onun sâlihü'l-hadis olduğunu, rivayetinde pek sakınca bulunmadığım ortaya koymuştur. Buharı, onun hakkında biraz durup düşünmek gerekir demiştir. Ahmed b. Hanbel'e göre o münker bir hadîs rivayet etmiştir. îbn Hibban ise onun rivayette hatâ yaptığına dikkat çekmiştir. Cevzecâni de onun sıka (güvenilir) olmadığını belirtmiştir. [9]
Dârekutnı bu mealde bir hadîsi Muâz fr.a.) dan şu lafizla rivayet etmiştir:
"Cenâb-ı Hakk talâk (boşama) dan daha çok sevilmeyen bir şey yaratmamıştır."
Hafiz îbn Hacer, bu hadîsin isnadının zayıf aynı zamanda münkati olduğunu belirtmiştir.
Bilindiği gibi munkati hadîs, senedinden bir râvinin düştüğü veya belli olmayan birinin anıldığı hadîstir. O bakımdan zayıf kabul edilir ve istidlale sâlih görülmez.
Bu konuda bir diğer hadîsi İbn Mâce ile îbn HibhanJahric etmişlerdir. Mealen şöyledir: "Sizden birinize ne oluyor da ilâhî hu-dudla oynuyor: Boşadım, rücu ettim diyor." [10]
Bu hadîs, Cenâb-ı Hakk'm evlilik ve boşanma hakkında birtakım hükümler ve kurallar koyduğuna, zorunlu bir durum olmadıkça evlilik müessesim bozmanın doğru olmayacağına işaret etmekte ve boşama konusunu bir oyun ve eğlence havasına sokmanın' çok sakıncalı sonuçlar doğuracağını göstermektedir. Nitekim sahîh hadîste Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Üç şeyin ciddisi ciddidir, sakası da ciddidir; Nikâh, talâk ve ric'a..." [11]
Öyle ki, bir adam şaka yoluyla da olsa, bir kadının ona: "Beni zev-:e olarak kabul ediyor musun?" veya "Benimle evleniyor musun?" der, o la şakadan "Evet evleniyorum veya seni zevce olarak kabul ediyorum" lerse nîkâh akdi gerçekleşmiş olur. Tabii bu konuşma iki erkek veye iki :adın bir erkek şahidin huzurlarında cereyan ederse... Boşama hususu jla böyle. Adam sırf hanımını kızdırmak veya üzmek için şakadan "seni Soşadım" veya "seni üç defa boşadım" derse, bu talâk geçerli kabul edilir. Aynı zamanda ric'i talâkla boşamada bulunup henüz iddet bitmeden karısına şaka yollu "sana rücu' ettim" derse onun bu sözü geçerli sayılır ve karısıyla birleşmesine bir engel kalmaz.
300 no'lu İbn Ömer hadisini Tirmizî tahrîc ettikten sonra "bu ha-sen ve sahîh bir hadîstir" demiştir. O bakımdan istidlale sâlih görülmüştür. Şöyle ki, bir kişinin babası onun evlendiği kadını beğen-miyor, andan hoşlanmıyorsa, bu beğenmemesi ve hoşlanmaması hissî değil de bir takım meşru sebeplere dayanıyorsa ve sonra da oğluna "bu kadını boşa " diye emrediyorsa, o takdirde onun babasının bu arzusunu yerine getirmesi gerekir! Ancak kadının sığınacağı bir yer yoksa,'kucağında da çocuğu bulunuyorsa adam babasını o düşüncesinden vazgeçirmeye çalışır. Kırmadan incitmeden olayın vehametini anlatır.
I Hanbelî fukahasma göre, ric'i talâktan sonra adamın iddet içinde karısına rücu etmesi müstehabdır. Mezhebin zahirine göre, vâcib değildir. Nitekim Sevrî, Evzaî, Şâfii ve îbn Ebî Leyla'ya göre de böyledir. Hanefî fukahasınm da görüş ve içtihadı bu anlamdadır. Ancak İmam Mâlik Davud ez-Zâhirî'ye göre rücu vâcibtir. Zira ric'at nikâhın devamına yönelik bir davranıştır. Nikâhın devamı ise zaten vâcibdir. Çünkü meşru bir sebep yokken boşamak haram kılınmıştır. Hem Kur'ân'da eşlerinizi maruf ile tutunuz, (boşamayınız) Duyurulmaktadır. O bakımdan İmam Mâlik, rücu etmeyen adam icbar edilir, yani karısına dönmesi hususunda zorlanır, demiştir. [12]

Çıkarılan Hükümler

1- Bir veya iki ric'i talakla boşayan kimsenin iddet (şer'i bekleme süresi) içinde karısına ric'at etmesi İmam Mâlik'e göre sünnet, diğer imamlara göre müstehabdır.
2- İddet geçmeden adamın ric'at etmesine kadının rızası söz konusu değildir. Çünkü nikâh akdi çözülmüş değildir.
3- İddet içinde ric'at gerçekleşince tecdid-i nikâha gerek yoktur. Aynı zamanda ric'atten dolayı bir keffâret de gerekmez.
4- Ric'î talâk bir olduğu takdirde geriye iki, iki olduğu takdirde geriye erkeğin kullanacağı bir talâk kalır. O bakımdan adamın ric'atten önce de, sonra da çok dikkatli olması ve rasgele talâk sözünü ağzına almaması gerekir.
5- Ric'î talâkdan dolayı mehir de gerekmez. Zira nikâh bağı çözülmemiştir.
6- Ric'ât fiilî olabileceği gibi sözlü de olabilir. Yani adamın karısına bilfiil dönmesiyle gerçekleşebileceği gibi, "sana ric'at ettim" demesi de yeterlidir.
7- îddet (şer'i bekleme süresi) içinde ric'at etmeyen kimse iddet-ten sonra artık ric'at edemez. Hem karısının rızası, hem de tecdid-i nikâh gerekir.
8- İddet.içinde yapılan ric'at ile noksanlaşan talâk sayısı tamamlanmış olmaz ve öylece noksan kalır. Bu da erkeğe verilen bir cezadır...
9- Ric'î talâkın ric'î kabul edilebilmesi için, nikâh akdinden sonra cinsel temasın gerçekleşmesi şarttır.
10- Ric'î talâktan sonra iddet içinde henüz ric'ât gerçekleşmeden karı-kocadan biri Ölecek olursa, miras hakkına sahip olur.
11- Ric'î talâktan sonra kadın kocasının e/inden ayrılmaz.
12- Şâfiilere göre, ric'î talâktan sonra iddet içinde ric'ât yapılmaz da bu arada adamın akli dengesi bozulursa onun velisinin ric'atta bulunmaya yetkisi vardır ve kadın buna itiraz edemez. Ancak kocasının aklî dengesini kaybettiğini dikkate alıp ayrılmak isterse, kadıya başvurması gerekir.
13- Kocası normal davrandığı halde kadın kırıcı, üzücü ve sıkıcı bir tavır içine giriyorsa, onu güzellikle yola getirme çare ve imkânları araştırılır ve hemen boşamaya başvurulmaz. İyi ve yapıcı bir yaklaşımla yola gelmediği takdirde yara-bere açmaksızın hafif yollu dövülür. Ancak hiç bir zaman yüzüne vurmak caiz değildir.
14- Evde serkeşlik edip olay çıkaran bir cariyeye biraz daha sert davranılır. .
15- Ortada zorlayıcı, fazla tiksindirici ve üzücü bir olay yokken kadının boşanma isteğinde bulunması haramdır.
16- Erkeğin de meşru bir sebep yokken karısını boşaması haramdır, günahtır.
17- Meşru bir sebep yokken kadının boşanmada ısrar etmesine karşılık ağır bir uhrevi ceza verileceği hatırlatılmalıdır.
18- Cenâb-ı Hakk cinsel zevkine düşkün kadın ve erkekleri asla sevmez. O bakımdan O'nun yanında helâlin en çok sevilmeyeni, haksız sebeplere dayanarak boşamaktır.
19- Adam şakayla da olsa ric'at ettim derse, ric'at etmiş kabul edilir.
20- Baba makul bir sebebe dayanarak oğluna "karını boşa" derse, oğlu onun bu emrine uyarsa günahkâr olmaz. Uymadığı takdirde günahkâr olur. [13]

Kadını Ayhalinde İken Boşanmak Men Edilmiştir

Boşama hususunda daha temkinli, daha duyarlı olmak, hissî hareket etmemek ve atacağı yanlış bir adımdan dolayı pişmanlık ve üzüntü duymayacağını düşünüp hesaba katmak gerekir. O bakımdan İslâm fikhında boşama genel olarak sünnî ye bid'î diye ikiye ayrılmıştır. Sünnî boşama, sünnete uygun olanıdır. Bid'î boşama sünnete aykırı olanıdır.
Sünnî talâk şöyledir: Kadın ayhalinden temizlendikten sonra kocası onunla cinsel temasta bulunmadan onu bir ric'î talâkla boşar. Sonra kadının tekrar ayhali olup temizlenmesini bekler ve kadın temizlenince adam ikinci bir ric'î talâkla boşar. Sonra yine bekler ve kadın üçüncü defa ayhali olup temizlendikten sonra kocası boşamada kesin kararlıysa üçüncü ric'i talâkla boşar ve böylece üç talâk tamamlanmış olur. Artık bu durumda evlilik sona erer ve o erkek o kadınla bir daha birleşemez. Yani yeniden evi enemezi er; meğer ki kadın başka bir adamla evlendikten sonra bu ikinci kocası ya ölür, ya da onu boşarsa, o takdirde kadın birinci kocasıyla yeniden evlenebilir. Birinci kocasıyla evlenebilmek için bir başkasıyla evlenmeye kalkışması hülle-sayılır ve haramdır.
Sünnî boşamanın bu şekli Hanefilere göredir. Az aşağıda diğer nıezheblerin de bu konuyla ilgili görüş ve ictihadlarım nakledeceğiz.
Bid'î talâk ise, kadın ayhali durumunda iken veya temizlik döneminde iken kocasının onunla cinsel temasta bulunduktan sonra onu boşamasıdır. [14]

İlgili Hadisler

ibn Ömer fr.a.) don yapılan rivayete göre, adı geçen, karısını ayna-li durumunda iken boşadı. Bunun üzerine Hz. Ömer durumu Hesûlüllah'aarzetti. Remliillah (s.a.u.) Efendimiz Ömer'e şöyle cevap verdi: "Oğluna emret de eşine ric'at etsin (yani ona dönsün) veya (dönmek istemiyorsa) ya o kadın temizlik döneminde veya hamile bulunduğu zaman boşasm." [15]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan diğer bir rivayette ise, adı geçen, karısını ayhali döneminde iken boşadı. Babası Ömer durumu Peygamber (s.a.v.) Efendimize bildirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.u.) olaya üzüldü ue az da olsa öfkelendi ve sonra şöyle buyurdu: "Karısına ric'at etsin (dönsün, müraccatta bulunsun). Sonra da onu, temizleninceye ve sonra da ayhali olup tekrar temizleninceye kadar yanında tutsun. Artık bu durumda herhalde boşamayı uygun görüyorsa cinsel temasta bulunmadan önce onu boşasm. İşte bu Allah'ın emrettiği iddettir..." [16]
Hadîsin son kısmında İbn Ömer (r.a.) diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şu âyeti okudu: "Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerini (ayhallerini ve bekleme sürelerini) dikkate alarak boşaym ve iddeti sayın. Rabbınız Allah'tan korkun; kadınları evlerinden çıkarmayın; kendileri de çıkmasınlar..." [17]
Bir başka rivayette olay şöyle anlatılıyor:
"İbn Ömer (r.a.) karısını ayhali dönemindeki iken bir talâkta boşadı. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) kalkıp Peygamber (s.a.v.) Efendimize gitti ve durumu O'na anlattı. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Ömer'e şöyle buyurdu: "Abdullah'a emret de karısına ric'at etsin. Kadın temizlenip yıkanınca, tekrar ayhali oluncaya kadar onunla cinsel temasta bulunmasın, kendi haline bıraksın. Kadın ayhali sona erip yıkanınca yine ona cinsel te maşta bulunmasın ve boşanmcaya kadar dokunmasın. Artık bu durumda karısını yanında alıkoymak istiyorsa alıkoy sur (boşamasın). İşte bu Allah'ın emrettiği iddettir. Allah böyle bii iddetin bitiminde kadınları boşamayı emretmiştir." [18]
Böylece hadîste kadın yıkanmadan onunla cinsel temasta bulun manın ve onu o vaziyette boşamanın haram olduğuna tenbîh vardır.
Tabiînden îkrime'den yapılan rivayete göre, Ibn Abbas (r.a.) şöyle 'emiştir:
"Talâk dört vecih üzeredir. İki vechi helâl, iki vechi de ha-îanıdır. Helâl olan iki vecih, adamın kendi karısını temizlendik-en sonra onunla cinsel temasta bulunmadan veya hamileliği ırtık belirgin durumda iken boşamasıdır. Haram olan iki vecih se, karısını ayhali döneminde iken veya temizlenip ayhali du-umu kalkınca onunla cinsel temasta bulunduktan sonra boşamasıdır ki bu durumda onun rahminde bir çocuk oluşup >luşmadığmı bilmemektedir." [19]

Mezheb İmamlarının İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, sünnî talâk ikiye ayrılır: Ahsen ve hasen...
Ahsen talâk: Ayhali sona erip kadın temizlenince kendisiyle cinsel temasta bulunmadan bir talâkta boşamak ve kadının iddeti sona erinceye kadar beklemektir. îddetin sona ermesiyle adam ya onu iki ;alâk daha ika ederek tamamen boşar, ya da kadının iznini alarak tec-lid-i nikâh yapmak suretiyle evliliğini devam ettirir.
Hasen talâk: Adamın karısını içinde cinsel temasta bulunmadığı iç temizlik döneminde birer talâk ika ederek üç talâkla boşamasıdır. \ncak kadının bu durumda medhulün biha olması, yani nikâh akdin-ien sonra kocasının onunla cinsel temasta bulunması gerekir. Aksi ıalde ayhali döneminde bile olsa bir talâkla boşanır ve bu durumda id-iet de söz konusu olmaz. Bir talâktan sonra adam isterse geriye kalan ki talâkı da ika ederek tamamen boşamış olur, isterse kadının iznini almak suretiyle tecdid-i nikâh yaparak evliliğini sürdürür.
Ayhalinden kesilmiş olan, henüz ergen olmayan ve bir de hamile alan kadınları ise sünnete uygun boşayabilmek için her ay bir talâk ika stmek suretiyle üç ayda tamamlamak gerekir.
Ayhalinden kesilmiş kadınla henüz ergen olmamış kadını cinsel temasta bulunduktan sonra da boşamak caizdir. Zira bu husustaki kerahet ayhali gören kadınlarla ilgilidir.
Bid'î talâk: Kadını -eğer medhulün biha ise- bir temizlik döneminde bir cümle ile ya iki, ya da üç talâkla boşamaktır. Şüphesiz bu tarz boşama hürmet-i galize ile haramdır. Aynı zamanda böyle bir uygulamada bulunan kimse âsî, günahkâr sayılır. Bununla beraber iki veya üç talâkla boşayacak olursa talâk-ı bâin meydana gelir ve iddeti-nin sona ermesi beklenir. Artık bu durumda erkeğin ricat hakkı yoktur. [20]
b) İmam Şafii'ye göre, bu tarz boşama haram değil mubahtır. Zira bu mezhebin kavline göre bid'î talâk hususunda sayının bir dahli yoktur. Adam isterse üç talâkla bir defada boşar ve buna bid'i talâk denilmez. Şüphesiz bu görüş ve ictihad hilâf-i evlâdır. [21]
Şâfiilere göre bid'î talâk, kendisiyle cinsel temas sağlanmış ayha-lindeki kadım boşamaktır. Ancak bu durumda olan kadın boşanmayı ister, yani muhalaada bulunmayı teklif eder, kocası da kabul ederse, o takdirde bu tarz boşama bid'î olmaktan çıkar. Bunun gibi kadın hem hamile olur, hem de ayhali durumu ortaya çıkarsa, o takdirde onu bu ayhali döneminde boşamak haram sayılmaz.
Adam karısına: "Sen ayhalinin sonunda boşsun" derse bu en salîh kavle göre sünnî talâk olur. Eğer kadın temizlik döneminde olur, adam da bu dönemde onunla cinsel temasta bulunmaz ve: "Sen temizlenmen sonunda boşsun" derse bu boşama bid'î olur. [22]
c) Hanbelî mezhebine göre de sunnî talâk, içinde cinsel temasta bulunmadığı temizlik döneminde olan kadını adamın bir talâkla boşaması ve iddeti bitinceye kadar beklemesidir. îddet sona ermeden adam kadına rücu edebilir. İddet sona erince adam ya tamamen boşar, ya da kadının iznini alıp tecdid-i nikâh yaparak evliliğini devam ettirir. [23]
Bid'î talâk ise, kadını ayhali dönemde bulunurken veya kadın temizlik döneminde iken adamın cinsel temasta bulunduktan sonra boşamasıdır. Hemen hemen bazı istisnalarla ilim adamlarının hepsi bu hususta birleşmişlerdir. Nitekimvîbn Münzir ve İbn Abdilberr diyorlar ki: "Bu tarife ancak bid'at ehli muhalefet etmiştir." [24]
Hanbelîler talâkı beş kısma ayırmışlardır: Vacib, mekruh, mubah, n^endup ve mahzur...
Vâcib olan talâk: Karı-koca arasındaki uyuşmazlık ve geçimsizliği gidermek üzere davet edilen iki hakemin çiftlerin ayrılmalarım gerekli gördükleri takdirde verdikleri boşama kara-rıdır.
Mekruh olan talâk: İhtiyaç olmadığı halde keyfi bir sebeple olan ooşamadır. Hattâ bazı ilim adamları bu tarz bir boşamayı haram saymışlardır.
Mubah olan talâk: İhtiyaç duyulduğunda, yani kadının fena ahlâkını sürdürmesi ve bir türlü kocasıyla meşru sınırlar içinde uyum sağlayamaması halinde uygulanan boşamadır.
Mendup olan talâk: Kadının ilâhi farzları yerine getirmekten kaçındığı ve bu tutumunda ısrar ettiği takdirde kocasının onu boşaması dır.
Mahzurlu olan talâk: Ayhali döneminde iken veya içinde cinsel temasta bulunduğu temizlik döneminde vaki olan boşamadır. [25]
d) Mâliki mezhebine göre, talâk, bid'i ve sünnî olmak üzere ikiye ayrılır. Bid'i talâk iki kısımdır: Biri haram, diğeri mekruhtur. Haram olan bid'i talâk, nikâh akdinden sonra cinsî temasta bulunduğu kadın hakkında gerçekleşir. Ancak bu talâkın haram sayılabümesi için şu üç şartın gerçekleşmesi söz konusudur:
a) Kadını ayhalinde veya loğusa döneminde bulunurken boşamak; bir de kadın ayhalinden çıkıp henüz yıkanmadan onu boşamak.
b) Bir an içinde kadını üç talâkla boşamak.
Bu durumda kadın ister ayhali döneminde olsun, ister temizlenmiş bulunsun fark etmez.
c) Kadını yarım veya üçte bir veya dörtte bir talâkla boşamak veya "senin elin (bir cüz'ün) boştur" demek. [26].
Mâlikilere göre, bid'î talâk haramdır. Racîh olan kavi de budur.
Sünnî talâk, sünnette vakti ve durumu belirlenen şekilde gerçekleşen boşamadır.
Böylece Mâliki'ler bid'î talâkı haram sayarken, sunnî talâkın da sünnete uygun olmakla beraber yine de hoş karşılanmayan bir olay olduğunu belirtmişlerdir. Zira kadın boşamak Allah yanında en çok sevilmeyen bir fiildir.[27]

Tahliller ve Rivayetler

307 no'lu İbn Ömer hadîsi sahih olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Hadîste başlıca dört hüküm yer almaktadır:
a) Bir veya iki talâkla boşadığı kadına iddet sona ermeden müracaat edebilir. Hadîsin siyak ve sibakından bu müracaatın müstehab olduğu anlaşılıyor. Zira rücu' etmediği taktirde iddetin bitiminde onu boşaması söz konusu ediliyor. Eğer rücu' yani erkeğin iddet bitmeden kadına müracaat etmesi vâcib olsaydı, artık iddetin bitiminde boşama konusuna yer verilmezdi.
b) îddetin bitiminde kadını temizlik halinde iken onunla cinsel temasta bulunmadan boşaması sünnete uygundur.
c) İddetin sona ermesiyle kadının hamile olduğu anlaşılırsa, o taktirde de her halde boşaması gerekiyorsa boşaması sünnete uygun sayılır.
d) Kadını ayhali döneminde boşamak sünnete aykırıdır ve bid'î talâk sayılır.
308 no'lu hadîs de sahihtir ve ihticaca sâlihtir. Bu hadîs de birkaç hüküm ifade etmektedir: Kadını ayhali döneminde iken boşamak mekruh veya haramdır. Bir veya iki talâkla boşamışsa, iddet sona ermeden ona rücu' etmesi sünnete uygun olur. Rücu ettikten sonra temizleninceye kadar onu yanında tutar, cinsel temasta bulunmaz ve kadın tekrar ayhali dönemine girer, sonra temizlenir. Bu durumda adam yine cinsel temasta bulunmaz ve isterse, ihtiyaç varsa onu boşar. îşte bu iddet Allah'ın emrettiği şekildedir.
310 no'lu hadîs ise, kadının ayhali sona erince henüz gusletmeden önce kocasının onu boşaması haramdır. Aynı zamanda adamın onunla cinsel temasta bulunmaması gerekir. Nitekim İmam Mâlik bu hadîse dayanarak gerek boşamanın, gerekse cinsel temasta bulunmanın ancak kadın guslettikten sonra helâl olacağını kaydetmiştir. Diğer mezhepler bu rivayetle istidlal etmemişlerdir. [28]

Çıkarılan Hükümler

1-Hanefilere göre talâk, ahsen ve hasen olmak üzere ikiye ayrılır. Ahsen talâk, kadının ayhali sona erip temizlenince cinsel temasta bulunmadan adamın onu bir talâkla boşamasıdır. Bu durumda adanı kadının iddetinin sona ermesini bekler...
2-Hasen talâk, adamın cinsel temasta bulunmadığı üç temizlik döneminde birer talâk ika etmek suretiyle boşamasıdır. Bu iki şekilde sünnete uygundur,
3-Ayhalinden tamamen kesilip artık ümidi kalmamış kadınla hehüz ergen olmamış kadını cinsel temasta bulunduktan sonra boşamak caizdir. Bid'î talâk kapsamına girmez.
4- Bid'î talâk, kadını medhulün biha ise bir cümleyle iki veya üç talâkla boşamaktır. Şüphesiz bu tarz boşama haramdır.
5- İmam Şafii'ye göre medhulün biha olan bir kadını bir cümleyle bil1 defada boşamak haram değildir.
6- Yine Şafii'ye göre, bid'i talâk, kendisiyle cinsel temasta bulunduğu ayhali dönemindeki eşini boşamasıdır.
7- Bu durumda olan kadın inuhalaâ yapılmasını, yani bir mal iarşıhğı boşamasını teklif eder, kocası da kabul ederse, artık bid'î talâk almaktan çıkar...
8- "Sen ayhali dönemi sona erince boşsun" derse, bu sahîh kavle sünnî talâk olur. Bu da Şafii'nin kavlidir.
9- Kadın hem hamile olur, hem de ayhali başlarsa, bu durumda onu boşamak haram olur. Bu da Şafii'nin kavlidir.
10- Hanbelî fukahası da bid'î ve sünnî talâk konusunda Ha-neftlerle birleşirler. Ancak bazı durumlarda aralarında nüans vardır.
11- Hanbelîler, talâkı vacip, mekruh, mubah, mendup ve mahzur olmak üzere beş kısma ayırmışlardır.
12- Kadını ayhali veya loğusa döneminde iken boşamak haramdır.
13- Bir an içinde kadını üç talâkla boşamak haramdır.
14- Kadını yarım, üçtebir gibi cüz'i şekilde boşamaya kalkışmak da haramdır. Bu üç madde Mâlikîlerin görüş ve içtihadıdır.
15- Böylece Mâlikîlere göre, bid'î talâk haramdır.
16- Kadını ayhali döneminde iken bir talâkla boşayan kimsenin ona rücu' etmesi vacip veya müstehahdır.
17- İster sünnî, isterse bid'î olsun zorunlu bir durum, aşırı bir ihtiyaç söz konusu olmadığı taktirde boşamak Allah'ın sevmediği bir helâl ve mubah bir fiildir. Zira bir şeyi ifsaddansa ıslahı cihetine gitmek evladır. [29]

Kesinkes Boşanma Sözü ve Talakı Birarada veya Ayrı Ayrı Söylemek

Arapça'da "talâk el-bette" diye ifade edilen "kesinkes boşama ve nikâh bağını kesme" sözü bir talâka mı, yoksa üç talâka mı delâlet etmektedir. İlk akla gelen üç talâka delâletidir. Çünkü "el-bette" kelimesi kesinlik ifade etmekte ve nikâh akdinin koparıldığını göstermektedir. Ancak ilim adamlarının ve müctehidlerin görüş, yorum ve istinbat-ları az farklıdır. Nitekim aşağıda bu görüşlere yer verilecektir. [30]

İlgili Hadisler

Rükâne b. Abdillah (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen karını Süheyme'yi talâk-ı elbette ile boşadı ve durumu gelip Resûlüllah'a (sm.v.) haber vererek şöyle dedi: "Vallahi ben sözümle sadece bir talâkı irade ettim." Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) ona: "Allah için, onun adına söyle, bununla sadece bir talâk mı kasdettin?" diye sordu. O da: "Evet vallahi ben sadece bir talâk kasdettim" diye cevap verdi. Resûlüllah (s.a.v.) aynı yeminli soruyu tekrarladı. (O da aynı cevabı verdi.)
(Böylece Rükâne karısını ric'î bir talâkla boşamış oıdu.) Sonra Ömer b. Hattab (r.a.) zamanında ikinci talâkla ve Osman (r.a.) zamanında üçüncü talâkla boşadı. [31]
Böylece talâk lafzıyla birlikte "elbette" lafzını kullanması, sarih ifade etmekle beraber ikinci lafzından kaç talâk kasteddiği kişinin niyetine bağlı kılınmıştır. Talâk lafzı sarih olduğunda, "elbette" lafzından da sadece bir boşama kasdettiğinden vaki olan talâk ric'î kapsamına girmektedir. Bilindiği gibi ric'î talâk, boşama sayısını azaltmakta, bir talâka niyet edilmişse geriye iki talâk, iki talaka niyet etmişse geriye bir talâk kalır. Nitekim Rükâne söylediği sözle bir talâk kasdettiğim belirtince ric'i talâk vuku' bulmuştur. Geriye kalan iki talâkı ise ayrı
zamanlarda kullanarak eşini tamamen boşamıştır.
Sefil b. Sa'd (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle iştir:
"Ahu Benî Aclân karısıyla mülaânede bulundu ve: "Ya iûlallah! Ben ona haksızlık ettim, eğer onu alıkoyup tutacak rsam (yaptığım haksızlıkla nasıl bağdaşır.) O talâktır ve o Eiktır ve o talâktır" (diyerek karısını boşadı)."[32]
Bu rivayet iki ihtimal taşımaktadır; Birincisi, bir yerden ilmadan ardarda "boşadım ve boşadım ve boşadım" denilirse üç îk gerçekleşmiş olur ve kadın bâine kabul edilir. Yani kocasından ta-men boşanıp ilgisi kesilmiş sayılır. İkinci bir kocadan geçmediği ece artık birinci kocasıyla evlenmesi caiz değildir.
İkinci ihtimal ise, Resûlülllah'm (s.a.v.) onun üç defa talâk lafzını lanarak karısını boşamasına ses çıkarmaması, bir tasvip midir, yok-inülaâne yapılınca kadın zaten boşanmış olur. O bakımdan adamın alâktır ve o talâktır ve o talâktır" demesi bir şey ifade etmediğine bir ine midir?
Tabii ilim adamlarının yorumu farklıdır. Kimine göre bu rivayet, mecliste adam ardarda üç^ defa karım benden boştur..." derse üç ık vaki olur hükmünü ifade etmektedir. Kimine göre sadece bir ric'î ak vaki olur. Mülaâneden sonra böyle bir lafız kullanmanın bir an-ı söz konusu değildir.
el-Hasen'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Abdullah b. ler (r.a.) bana haber verdi, Abdullah (r.a.) karısını ayhali döneminde 'unduğu bir sırada bir talâkla boşuyor. Sonra da iki kuru döneminde talâk daha ika etmeyi arzuluyor. Bu olay Peygamber (s.a.v.) Efendimize ulaşınca şöyle buyuruyor: "Ey Ömer'in oğlu! Allah (boşamayı) sana böyle emretmemiştir; sen sünnete uyma hususunda hatâ yapmış bulunuyorsun. Sünnet şu ki, onun temizlenme dönemini bekleyip bir talâk ika edeceksin ve sonra her kuru döneminde boşamayı birer birer gerçekleştireceksin."
Abdullah b. Ömer (r.a.) devamla şöyle demiştir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz karıma ric'at etmemi emretti, ben de ric'at ettim. Sonra bana şöyle buyurdu: "Karın temizlenince ya boşa, ya da yanında alıkoyup tut..." Bunun üzerine ben şöyle dedim: 'Ta , Resûlallah! Ben onu üç talâkla boşamışsam ona ricat etmem bana helâl olur mu, ne dersiniz?" Efendimiz (s.a.v.) cevap verdi: "Hayır, helâl olmaz ve o senden tamamen boşanmış olur ve senin ona dönmen günah sayılır." [33]
Hammad b. Zeyd diyor ki: 'Eyyüb': "Senin emrin senin elindedir" sözünün üç talâk ifade ettiğini el-Hasan'dan başka bir kimsenin dediğini biliyor musun?" Eyyub da cevap olarak şöyle dedi: "Hayır bilmiyorum. Allah affetsin ancak Katade, İbn Se-mure'nin azadlı kölesi Kesîr'den o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den o da Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizden rivayet etmiştir ki Efendimiz "bu söz üç talâkı ifade eder" buyurmuştur. Sonra râvî Eyyub diyor ki: "Bir ara İbn Semûre'nin azadlı kölesi Kesîr'e rastladım ve rivayeti ondan sordum. O bana böyle bir rivayeti bilmediğini söyledi. Arkasından Katade'ye döndüm ve durumu kendisine anlattığımda, Kesîr'in rivayeti unuttuğunu söyledi." [34]
Abdullah b. Ömer'in (r.a.) ayhali döneminde bulunan karısını bir talâkla boşaması sünnete aykırı görülerek sünnete uyması emredilmiştir. O da kadının ayhali sona erip temizlendikten sonra cinsel münasebette bulunmadan boşamaktır.
Sonra da konumuzu teşkil eden hadiste bir defada üç talâka niyet edip boşamanın üç talâk sayılacağı ifade edilmektedir.
Hadîste geçen "kuru" kelimesi, Hicazlılara göre kadının ay halinden sonraki temizlik dönemidir. Iraklılara göre kadının ayhali dönemidir. [35]
Ancak hadîsin siyak ve sibakı bunun temizlik dönemi olduğunu göstermektedir ve zaten sünnete uygun boşama da ancak temizlik döneminde gerçekleştirilenidir.
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Yolun açıktır git, benden berî ol, kesinkes boş ol, bâin ol, haranı ol! gibi talâkla ilgili sözler üç talâk sayılır ve bunu söyleyen kimseye karısı, başka biriyle evlenip boşanmadıkça veya ikinci kocası ölmedikçe birinci kocasına helâl olmaz." [36]
Hz. Ali'den yapılan bu rivayette her ne kadar talâk konusunda belirtilen kelimelerin üç talâka delâlet ettiği söyleniyorsa da, bu mutlak anlamda değildir. Böyle söyleyen kimse yemin edip ben sadece bir talâk kasdettim derse, o takdirde bir talâk vaki olur. Nitekim 63 no'lu Rükâne hadîsinde bu husus açıklanmış bulunuyor.
İmam Şafii'nin İbn Ömer'den yaptığı rivayete göre, adı geçenin şöyle dediği belirlenmiştir: "Haliyye ve beriyye (yani yolun açıktır git, benden beri ol, uzaklaş) kelimeleri üç talâkı ifade eder." [37]
îbn Ömer'in (r.a.) bu görüşünü de Rükâne hadîsiyle açıklamamız uygun olur. [38]

Hadis ve Rivayetlerin Işığında Müctehid İmamların Görüş, Îstinbal ve İhticacları

a) Hanefi fukahasma göre, talâkı şiddet ifade eden bir kelimeyle vasıflandırarak söyleyen kimsenin bir talâk-i hâini gerçekleşmiş olur. Meselâ elbette, efhaşe, ahbese, eşedde gibi vasıflar bu cümledendir. [39]
b) imam Şafii ve arkadaşlarına göre, sadece bir taîâk-ı ric'î vaki olur. Şu şartla ki, bu talâk duhuldan, yani cinsel temastan sonra söylenmiş olsun. Zira sarih talâk sadece ric'î bir anlam taşır. Bunda icmam görüşü vardır. Talâk kelimesinin bâin veya elbette veya benzeri şiddet ifade eden bir vasıfla vasıflanması meşruun hilâfinadır ve sahîh değildir. O bakımdan talâk-ı bâin sayılması söz konusu olamaz. [40]
Ancak Hanefilere göre, talâkı bu vasıflarla söyleyen kimse üç talâka niyet etmişse, o takdirde kadın tamamen boş düşer ve adamın niyeti geçerli kabul edilir.
c) Hanbelîlere göre, farklı rivayetler ortaya çıkmıştır. Onlardan Ebû Abdillah şöyîe diyor: "Adam karısına "Sen haliyye, ben beriyye, sen bâin veya senin ipin senin boynun üzerindedir veya kendi ehline katıl" gibi sözler üç talâka delâlet eder. İster bu sözleri söylerken daha önce duhul (cinsel temas) vaki olsun, olmasın fark etmez. Ne var ki ben bu hususta fetva vermekten çekmiyorum."
Böylece Ebû Abdillah hem bu sözlerin üçe delâlet ettiğine meyletmekte, hem de fetva vermekten çekinmektedir. Îbn Ebî Musa'dan bu hususta iki ayrı rivayet vardır: Birine göre

üç talâk sayılır, diğer rivayete göre bu kişinin niyetine bağlıdır. Nitekim İmam Şâfii de bu gilii sözlerde niyete baş vurulacağına taraftar görünmüştür.
Ahmed b. Hanbel'den yapılan rivayete göre, bu sözlerle üç talâka niyet etmemişse bir talâk vaki olur. Bu talâkın bâin mi, ric'î mi olduğu kesinkes belirgin olmadığından karısına rucû ettiği takdirde onun meh-rini artırır. Ama üç talâk kasdetmişse, artık ric'at söz konusu olamaz, kadın büsbütün boşanmış olur. [41]
d) İmam Sevrî ve rey taraftarlarına göre, talâkı bu gibi lafızlarla vasıflandıran kimse üç talâka niyet ederse üç; iki talâka niyet ederse iki, bir talâka-niyet ederse bir talâk vaki olur.
e) İmam Mâlik ve Rebi'a'ya göre, niyet etmese bile yine de bu
lafizlar üç talâka delâlet eder ve böylece üç talâk vaki olur. Ancak kadın mal veya para vermek suretiyle- muhalaâda bulunursa veya adam karısıyla henüz cinsel temasta bulunmadan bu sözleri sarfetmişse, o takdirde bir talâk vaki olur. [42]

Tahliller ve Rivayetler

63 no'lu Rükâne hadîsini Tirmizî, İbn Hibban ve Hâkim sahîh-lemişlerdir. Tirmizî bu hadîsle ilgili şöyle de demiştir: "Bu sadece naklettiğimiz isnad tarikiyle bilinmektedir. Buhâri'ye bu hadîs hakkındaki görüş ve tesbitini sordum. Şu cevabı verdi: "Hadîste ıztırap vardır." Bilindiği gibi muzdarip hadîs, birçok rivayetleri olup birbirine müsavi durumda bulunduğundan aralarında bir tercih imkânı olmayan hadîstir.
Ayrıca isnadında Zübeyir b. Saîd el-Hâşimi bulunuyor ki birden fazla kimse onun zayıf olduğunu belirtmiştir. İbn Mâin bir yerde onun sika, bir yerde ise kayda değer bir râvi olmadığım söylemiştir. Nesâî onun zayıf olduğuna, Ahmed b. Hanbel onda yumuşaklık bulunduğuna dikkat çekmiştir. [43]
îbn Abbas (r.a.) dan bu konuda yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Rükâne, karısı Ümmu Rükâne'yi, yani Süheyme'yi boşadı. Peygamber (s.a.v.) ona: "Karma rücu et (dön)" buyurdu. O da: "Ben onu üç talâkla (bir defada) boşadım" diye cevab verince, Efendimiz, ben onu biliyorum, sen karma rücu et!" diye buyurdu. [44]
Böylece bir defada aynı mecliste bir kimse karısını üç talakla dahi jarsa sadece bir talâkın vaki olacağı anlaşılıyor. Ancak bu hadîsin ıedinde İbn îshâk bulunuyor ki, hadîs bu zat ile malûldür.
Ama talâk lafzına şiddet ifade eden bir sıfat eklenirse, o takdirde inin niyeti söz konusudur. Bu durumda bir talâka niyet ettiğine dair nin etmesi gerekir.
320 no'lu Sehl hadîsini Tirmizî hâriç diğer beş kitap sahibi rivayet niştir. Tirmizî ise sözü edilen hadîsi şu lafizla rivayet etmiştir: damla karısı mülaâne yaptıktan sonra, Uveymir (Ahu Benhî Aclan) ^le demiştir: "Ya Resûlallah, bu kadını yanımda tutacak olursam, ona rşı yalan söylemiş durumuna düşerim." Böylece Hz. Peygamber a.v.) ona emretmeden o karısını üç talâkla boşadı."
321 no'lu el-Hasan hadîsinin isnadında Atâ el-Horasanî bulunuyor bu zat hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Tirmizî onu sika bul ederken, Nesâî ile Ebû Hatim onda bir beis yoktur demişlerdir, id bin Müseyyeb ise onun yalancı olduğuna dikkat çekmiştir. İbn jbban onun hafızasının sağlam olmadığını söylemiştir. [45]
Bu konuda Yunus b. Yezîd'den yapılan rivayette, adı geçen diyor | "İbn Şihab'dan karısının enirini (durumunu) babasının eline (ira-jsine) bırakan bir adam hakkında sordu ki 6 adam nikâh akdinden nra karısıyla cinsel temasta hiç bulunmamıştır. Adamın babası da bu kâlet ve yetkiye dayanarak "O kadın üç talakta boştur" derse, bu huşta sünnete uygun olan nedir? dedim. İbn Şihab dedi ki: "Muhammed Abdirrahman b. Sevban bana haber verdi, Muhammed b. îyas b. El-îkrî el-Leysfnin -ki bu zatm babası bedir savaşına hazır olmuştur-bası Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayette şöyle bilgi vermiştir: "O kadın dan tamamen boşanıp ayrılmıştır. Artık başka bir kocayla nikâh-nmadıkça ona helâl olmaz." Ve aynı zat İbn Abbas (r.a.) den aynı mes-syi soruyor. İbn Abbas da Ebû Hüreyre gibi cevap veriyor. Sonra aynı sseleyi Abdullah b. Amr b. As'dan soruyor, o da aynı cevabı veriyor. [46]
Tabiînden Mücahid diyor ki: "îbn Abbas (r.a.) m yanında bulunuy-dum. Bir adam ona geldi ve karısını üç talâkta boşadığım söyledi. İbn)bas (r.a.) bir süre susup bir şey demedi. Ben onun bu susmasından iamm karısını tekrar ona çevireceğini sandım. Sonra şöyle dedi: izden biriniz gidip ahmaklığı binek edinir, sonra da gelip "Ya İbn bas, Ya İbn Abbas!" der. Cenâb-ı Hakk "Kim Allah'tan korkup fen-ıktan sakınırsa Allah ona bir çıkış yolu sağlar" buyurmuştur. Sen ise [hususta Allah'tan korkmadığın için sana bir çıkış yolu bulamıyorum, ıbbma isyan ettin. Karın senden tamamen boş olup ayrıldı. Şüphesiz lalı Kur'ân'da şöyle buyurmuştur: "Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerini (ayhallermi ve bekleme sürelerini) dikkate alarak boşaym ve iddeti saym." [47]
Mücahid'in yaptığı rivayete göre, İbn Abbas (r.a.) dan, karısını yüz defa boşayan (yani yüz defa boş ol diyen) adam hakkında soruldu. İbn Abbas o adama şöyle cevap verdi: "Rabbine karşı isyan etmişsin ve karından artık ayrılmışsın. Bu hususta Allah'tan korkmamışsın ki, sana bir çıkış yolu sağlasaydı." [48]
$ Saîd bin Cübeyr'in rivayetine göre, bir adam karısını bin defa Jboşamıştı. Durumu îbn Abbas'a sorunca, ona şu cevabı verdi: "Bundan tüç talâk senin için yeter. Kalan doksany e dişini bırak." [49]
Tabiînin ileri gelenlerinden Saîd b. Cübeyr'in İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, İbn Abbas'dan, karısını yıldızlar sayısınca boşayan bir adam hakkında soruldu. İbn Abbas şu cevabı verdi: "Sünnete karşı hata etmiştir ve karısı artık ona haram olmuştur." [50]
Bütün bu rivayetler ise, bir defada aynı mecliste üç veya üçten fazla bir sayı kullanılarak yapılan boşamanın üç talâk olarak geçerli olacağım göstermektedir.
Gerçi Resûlüllah (s.a.v.) ve Ebû Bekir Sıddik (r.a.) zamanında bu tür boşamalar sadece bir talâk olarak kabul edilirdi. Hatta Hz. Ömer'in hilâfetinin ilk iki yılında bu durum böyle idi. Sonra Hz. Ömer halkın bu şekilde durmadan boşama ifadeleri kullandıklarını ve konunun kötüye kullanıldığını görünce, kendi içtihadıyla üç veya üçten fazla sayıya mukarin olup aynı mecliste söylenen boşamayı üç talâk olarak görüp jvvaki olacağını açıkladı. Nitekim Ebû Davud'un hususta Tavus'tan naklettiği bir rivayet bulunuyor.
322 no'lu Hammad b. Zeyd hadîsini aynı zamanda Nesâi de tahrîc etmiştir. Buhari'den yapılan bir rivayette ise, adı geçen bu hadîsin Ebû [/Hüreyre'den mevkufen rivayet edildiğini belirtmiştir. Râvilerinden î': Kesîr'in "Ben bunu rivayet ettiğimi bilmiyorum" demesi, Katade'nin de | "o rivayet ettiğini unutmuştur" diyerek Kesîr'in hafızasının iyice | zayıfladığına işarette bulunması her bakımdan hadîsin zayıf olduğuna k delâlet etmektedir. Nitekim Nesâî bunun münker olduğuna dikkat fi çekmiştir. [51]
334 no'lu Mücahid rivayetinin isnadı sahihtir. Bu mealde bir
rivayeti Dârekutnî nakletmiş tir. Ayrıca Abdurrezzak'm Hz. Ömer'den | tahrîcen rivayet ettiği hadîste deniliyor ki: "Karısını bin talâkta boşa-| yan bir adam Hz. Ömer'e geldi veya onun huzuruna çıkarıldı. Hz. Ömer h\a.) ona: "Karını boşadm mı?" diye sordu. O da: "Hayır boşamadım. Sadece eğlence olsun diye boşadım" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) elindeki çubuğu ona doğru kaldırdı ve şöyle dedi: "O bin talâktan üçü sana yeter." [52]
Vektbu anlamda bir rivayeti Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Osman (r.a.) dan yapmıştır. Ayrıca yine Abdurrezzak ve Beyhâki'nin İbn Mes'ud {r.a.) jden yaptıkları rivayete göre: Bir adamın bir gece Önce karısını yüz İtalâkla boşadığım İbn Mes'ud'a bildiriyor. İbn Mes'ud (r.a.) o adama soruyor: "Sen yüz talâk sözünü bir defa mı söyledin?" O da: "Evet" diye cevap veriyor. İbn Mes'ud (r.a.) ona: "Sen bu sözünle karının senden tamamen ayrılmasını mı kasdettm?" diye soruyor. O da: "Evet" diye cevap veriyor. Bunun üzerine İbn Mes'ud (r.a.): "O boşanan senin dediğin gibidir." Yani karını üç talâkla boşamışsm diyor.
Bir anda üç veya üçten fazla talâkla boşamanın bir talâk mı, yoksa üç talâk mı vaki olacağı hakkında ilim adamlarının farklı yorum, .istidlal ve istinbatları olmuştur. Konunun önemine binaen bu görüşleri jözetieyerek naklediyoruz:
a) Ashabdan bir kısmına göre ve Tabiî'in cumhuruna göre, sonra da dört mezheb imamlarının konuyu değerlendirmelerine göre talâk .talâkı izler ve o bakımdan üç talâk vaki olur.
b) İlim adamlarından bir cemaate göre, talâk talâkı izlemez ve bir mecliste bir defada üç veya daha fazla sayıya delâlet eden bir anlatımla söylenen talâk sadece bir talâk sayılır ve adamın iddet içinde karısına jrücu hakkı vardır.
el-Bahr sahibi bu konuya değindikten sonra Ebû Musa (r.a.), Hz. Ali (r.a.), îbn Abbas (r.a.) m da bu görüşte olduğunu kaydetmiştir. Oysa îbn Abbas'ın bu görüşte olmadığını Tabiîn'in ileri gelenlerinden Saîd b. Cübeyr nakletmiş bulunuyor.
Müteahhirîn alimlerinden İbn Teymiyye, İbn Kayyım el-Cevzî ve muhakkıkîndan bir cemaat de (b) maddesindeki görüş ve yorumu benimsemişlerdir. Ayrıca Kurtuba meşayihinden Muhammed b. Baka, Muhammed b. Abdisselâm da aynı görüştedirler. Ayrıca îbn Abbas'ın ilim meclisine katılıp ondan feyiz alan Atâ, Tavus, Amr b. Dînar ve arkadaşları da aynı görüşü paylaşmışlardır.
c) Zahiri mezhebine bağlı ilim adamları; Ebû Ubeyde, İmam Bakır, İmam Sadık ve İmam Nasır (şia imamları) bu tarz bir boşamanın bid'î talâk olduğunu ve bid'î talâkın bir hükmünü ifade etmediğini, geçerli sayılmadığını belirtmişlerdir.
d) İbn Abbas'ın (r.a.) arkadaşlarından bir cemaat ve İshak b. Râhuye ise şöyle görüş beyân etmişlerdir: Eğer kadın medhulün biha ise iaç talâk vaki olur, değilse bir talâk vaki olur. [53]
Bu görüşte olanlar "talak iki defadır" âyetiyle istidlal etmişlerdir. Zira âyetteki beyân, iki talâkın bir yerde söylenmesine değil, sünnette keyfiyeti belirtilen ayrı ayrı zamanlarda ika edilen talâka delalet etmektedir. Hadiste belirtilen tertibe, konunun başında "sünni ve bid'î" terimlerini açıklarken değinmiş bulunuyoruz.
Birinci görüşte olanlar ise, mevcut rivayetlerle birlikte daha çok Bakara sûresi 227, 230, 231, 236; Ahzab sûresi 49, Talâk sûresi 1. âyetlerle istidlal etmişlerdir. Ayrıca Abdürrezzak'm kendi musan-nafında Yahya b. Alâ tarikıyla Ubade b. Sâmit (r.a.) den rivayet ettiği şu hadisi de kendilerine mesned seçmişlerdir: "Dedem kendi karısını bin talâkta boşadı. Ve sonra kalkıp Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e geldi ve durumu anlattı. Efendimiz bana şöyle buyurdu: "Senin deden Allah'tan korkmamıştır. Üç talâk onun, geriye kalan doksanyedi talâk ise tecavüz ve zulümdür. Artık Allah dilerse onu azab eder, dilerse bağışlar."
Diğer bir rivayette ise Resülüllah'm Ubade'ye şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Doğrusu senin baban Allah'tan (bu hususta) korkmamış ki Allah ona bir çıkış yolu sağlasın. Onun karısı sünnete aykırı olarak üç talâkla ondan ayrılıp boşanmıştır. Geriye kalan doksanyedisi ise günah olarak onun boynunda duruyor."
İkinci görüşte olanlar bu hadîsin zayıf olduğunu ileri sürerek istidlal ve ihticac yapılamayacağını belirtmişlerdir. Zira râviler Yahya b. Alâ, Abdullah b. Velîd ve İbrahim b.

Ubeydillah üzerinde hayli durulmuş, Yahya'nın zayıf, Ubeydullah'm halik, İbrahim'in meçhul olduğu ortaya çıkmıştır. [54]

Çıkarılan Hükümler

1- Talâkı manâ yönünden kuvvetlendirecek bir vasıfla birlikte kullanan kimsenin niyetine bakılır, bir talâk kasdetmişse, bu ric'î bir talâk olur ve karısına rücu etme hakkı doğar, İki veya üç talâk niyet etmişse ona göre hüküm verilir. Şüphesiz iki talâka niyet eden de bir bakıma ric'î talâkta bulunmuştur. Ama üçe niyet edenin karısı tamamen boşanmış olur.
2- Yine böyle bir vasıfla talâk sözünü kullanan kimsenin karısı medhulün biha değilse, sadece bir talâk vaki olur. Medhulün biha ise, üç talâk vaki olur.
3- Niyetine başvurulurken adama yemin ettirilir. Böyle yapmanın müstehab olduğu söylenir. Kimine göre yemin teklifinde bulunmak vâcibtir.
4- Karısıîta zina suçu isnad edip bundan dolayı mülaânede bulunan kimsenin karısı yeminlerinde suçu red de etse, yine de evlilikleri sona erer.
5- Mülaaiieden sonra adamın "Ben onu boşadım, ben onu boşadım, ben onu boşadım" demesi bir hüküm ifade etmez. Zira mülaâne ile zaten kadın boşanmış sayılır.
6- Kadını ayhali döneminde iken boşamak sünnete aykırıdır. Bununla beraber adamın bu dönemde "boşadım" demesi geçerli kabul edilir.

7- Sünnete uygun boşama, kadın ayhali döneminden kurtulup te- \ mizlendiğinde kocası onunla cinsel temasta bulunmadan bir talâkla boşaması, sonraki her temizlik döneminde aynı şekilde birer talâk ika etmek suretiyle üç temizlik döneminde üç talâk ika ederek boşamayı gerçekleştirmesidir.
8- Karısını ister ayhali, ister temizlik döneminde bir talâkla boşayan kimsenin iddet içinde rücu hakkı, yani karısına dönme hakkı bakidir. İddet sona erdikten sonra ancak karısının rızasını alarak rücu edebilir.
9- Bir defada üç talâka niyet edip basamanın geçerli olduğunu kabul edenler vardır. Aksini iddia edenler ise, sadece bir talâkın vaki olacağını belirtmişlerdir.
10- îmam Şafii'ye göre, "yolun açıktır git", "benden berî ol, uzak-laş" sözleri kinaye olup üç talâk ifade eder. Diğer imamlara göre, kişinin niyetine göre belirlenir.
11- Hanefîlere göre, bu ve benzeri şiddet ifade eden vasıflarla talâk ika eden kimsenin karısı bir talâk-i bâinle boşanır. Adamın karısıyla birleşmesi için hem kadının izni gerekir, hem de tecdid-i nikâha lüzum vardır.
12- Ancak adam şiddet ifade eden vasıfla talâkı anıp kullanırsa ve bununla üç talâka niyet ettiğini söylerse, o jtakdirde üç talâk vaki olur ve artık karısı ona haram sayılır. Bir daha birleşemezler. Meğer ki kadın tesadüfen bir başka adamla evlendikten sonra bu ikinci kocası ya ölür, ya da onu boşarsa o takdirde kadın birinci kocasıyla yeniden evlenebilir.
13- İmam Malik'e göre bu gibi şiddet ifade eden vasıflarla talâk sözünü ifade eden kimsenin üç talâkla karısını boşadığı ortaya çıkar. Niyet edip etmemesi söz konusu değildir.
14- Zahirîlerle Şîâ alimlerine,göre, bid'î talâkla karısını boşayanın boşaması geçerli kabul edilmez. Çünkü sünnete uygun boşamak şarttır. [55]

Şakayla veya Zorlanarak veya Sarhoş İken Karısını Boşayanların Boşaması Geçerli Sayılır Mı?

Bilindiği üzere talâkın dört rüknü vardır: Birincisi koca sıfatını alan erkeğin olması. O bakımdan nikâh akdine sahip olmayan bir yabancının talâkı vaki sayılmaz. Çünkü talâk nikâh akdinin kaldırılması anlamına gelen bir kavramdır. O bakımdan akid gerçekleşmedikçe talâkın mahiyeti de gerçekleşmez. "Eğer evlenecek olursam Zeyneb boştur" diyen ve sonra da Zeyneb'le evlenmeyen kimsenin talâkı vaki sayılmaz. Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Adem oğlu için mâlik olmadığı şeyde nezir (adak) yoktur. Yine mâlik olmadığı şeyde azad etmek ve mâlik olmadığı şeyde talâk da olmaz" buyurmuştur. [56]
Böylece talâkın bazı şartlan erkeğe, bazısı kadına, bazısı da kullanılan söze dayanır.
Boşamanın geçerli olabilmesi için evli olan erkekte aranan şartlar
şunlardır:
a) Aklî dengesi yerinde olması ve ergenlik çağma girmiş bulunması,
b) Uyku halinde olmaması,
c) Ölüm tehdidi altında tutulmaması.
O halde aklî dengesi bozulup cinnet getiren kimsenin talâkı vaki sayılmaz ve aklı başına geldikten, sonra da onun cinnet dönemindeki spzlerme itibar edilmez.
Ama alkollü madde içen; afyon, kokain, eroin ve benzeri uyuşturucu bir madde kullanan kimsenin bundan dolayı aklı perdelenir, bir bakıma mecnun durumuna düşer ve böyle bir durumda iken karısını boşarsa, talâk vaki olur. Ama bunlardan birini bilmeden kullanır veya yakalandığı hastalığı giderici olduğu söylendiğinden alıp içer ve o yüzden aklı gaib olur da karısını o vaziyette iken boşarsa, ilim adamlarından kayda değer bir cemaate göre talâk vaki olmaz.
İçildiği, kullanıldığı takdirde insanı günakhâr eden her uyuşturucu ve alkolden dolayı kişi aklım kaybedip saçmalar ve bu arada karısını boşarsa, talâk vaki yani geçerli sayılır.
Ancak sarhoşluk derecesi üzerinde durulmuştur. Müctehid imamların bu hususta farklı yorumları vardır. Az aşağıda ilgili hadisler faslında onların yorum ve görüşlerini nakledeceğiz.
Evlendirilen çocuk henüz ergen olmadan kendisiyle nikâh akdi rapılan kızı boşayacak olursa talâk vaki olmaz. Ergen olduktan sonra da onun ergen olmadan söylediği söz bir hüküm ifade etmez.
Ölüm ile tehdit edilip bu tehdit altında karısını boşayan kimsenin de talâkı vaki sayılmamıştır. Çünkü olay iradesi dışında cerayan etmiş ve istemeyerek bu sözü sarfetmek zorunda bırakılmıştır. Gerçi Ha-neftlere göre, tehdit edilip zorlanan kimsenin de talâkı vakidir; ama diğer üç mezheb vaki olmadığına kaildirler.
Kadında aranan şartlar:
a) Kadının ismetinin devam etmesi, yani bir talâk-i bâin ile boşanmışsa, iddeti bitmeden ikinci veya üçüncü talâk vaki olmaz. Çünkü birinci bâin talâkta kocanın onun üzerinde bir velayetti kalmamıştır.
b) Kadının sahih bir akidle evlenmiş olması.
O halde bâtıl bir akidle yapılan evlilik geçerli sayılmaz ve bu takdirde erkeğin boşaması bir şey ifade etmez. Zaten yapılan akid geçersizdir. Meselâ adam evli bulunduğu kadının kız kardeşini, de nikahlarsa, bu nikâh fasid bir akiddir ve adamın .onu boşaması bir anlam ve hüküm taşımaz. Bunun gibi dört karısı hayatta olan adamın bir beşinci kadınla, evlenmeye kalkışarak akid yapması da geçersizdir. Zira dörtten fazla evliliğe cevaz yoktur.
Talâkın sıhhati hususunda İslâm şart değildir. Meselâ zimmî (gayr-ı muslini vatandaş) karısını bpşarsa, talâk vaki olur. Ancak İmam Mâlik'e göre, kâfirin talâkı vaki değildir,»itibar edilmez. [57]
Talâk hususunda kelimede aranan şartlar:
a) Kullanılan lafzın ya sarih ya da kinaye olarak talâka delâlet etmesi,
O bakımdan talâk birtakım fiillerle,, davranış ve tavırlarla vaki olmaz'. Meselâ, karısına fazla kızıp onu bahasının evine göndermesi ve arkasından onun birtakım eşyasını ve mehrini göndermesi boşadığına delâlet etmez. Zira bu arada talâka delâlet eden ne sarih, ne de kinaye yollu bir söz söylememiştir.
Bunun gibi mücerred niyet ile de boşama gerçekleşmez. Yani adam karısını boşamayı düşündü, ama bu niyetini açığa vurmadı ve boşamaya delâlet eden ne açık, ne de kapalı bir söz söylemediyse, o takdirde karısı boşanmış olmaz.
Dilsizin işareti ve yazmasıyla talâk vaki olur mu? Bu hususta üctehidlerin görüş ve içtihadı farklıdır.
a) HanefÎlere göre, dilsizin işareti anlaşılıyor, bir anlam ifade ediyorsa talâk vaki olur. Aynı zamanda dilsiz* yazı yazmasını biliyorsa, raücerret işaretle talâk yine vaki olmaz, yazılı olarak ortaya koyması gerekir.
b) Mâlikilere göre, anlaşılır olan dilsizin işareti ve bir de konuşma eteneği olan kimsenin bu hususta ki işareti geçerlidir, talâk vaki olur.
ioıcak dilsizin anlaşılan işareti sarih, dilsiz olmayanın işareti ki-Laye kabul edilir.
c) Şâfiilere göre, konuşmasını bilen bir kimsenin işaretle oşamaya kalkışması hiç bir veçhile muteber değildir.[58]

Hadis ve Rivayetlerin Işığı Altında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

Talâk'm dört rüknünü ve bu arada ilim adamlarıyla müctehid imamların görüş ve yorumunu kısaca belirttikten sonra karısını şaka ;yollu veya tehdît altında kalıp zorlanarak veya alkollü içki ya da uyuşturucu madde alıp iyice sarhoş ve dengesiz hale gelerek boşayan kimsenin boşamasının geçerli olup olmadığı hakkında müctehid imamların, daha doğrusu mezheb imamlarının görüş ve istidlallerini Özetleyerek nakletmekte fayda görüyoruz. Şöyle ki:
a) Hanefi mezhebine göre, alkollü içki içip sarhoş olan kimsenin talâkı vakidir; isterse sarhoşluğu gökle yer arasını ayırt etmeyecek safhaya varmış olsun. Bu, İmam Ebû Hanife'nin görüşüdür. İmam Ebû jYusuf ile İmam Muhammed'in de sonradan bu görüşe katıldıkları belirtilmiştir. [59]
b)'Mâlikilere göre, sarhoşluk haddi kişiyi hezeyana itip gökle yer arasım, kadınla erkek arasını tefrik edemiyecek dereceye ulaşırsa, talâk vaki olmaz. Bu sınırın altındaki sarhoşun talâkı ittifakla vaki sayılır. [60]
c) Hanbelîlere göre, alkollü içki ve uyuşturucu (afyon, kokain, eroin gibi) almaksızın aklî dengesini kaybeden kimsenin talâkı vaki değildir. Nitekim Hz. Ali, Hz. Osman ve Tabiîn'den Saîd b. Müseyyeb, el-Hasan, İmam Nahaî, İmam Şa'bi, Ebû Kalabe, Katade, Zührî de aynı görüştedirler. Mezheb sahibi dört imam ve onlara uyan ilim adamlarının da ictihad ve görüşleri bu doğrultudadır.

Bunun gibi uyku halinde iken. karısını boşayamn yani bu tür sözleri sarfedenin de talâkı bütün imamlara göre vaki değildir. Çünkü Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Kalem üç kimseden kaldırılmıştır: Uykuda olan uyanıncaya kadar, ihtilâm oluncaya kadar çocuktan, kendine gelinceye kadar cinnet getirenden." [61]
Ebû Hüreyre'nin yaptığı rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) "Her talâk caiz (geçerli)dir, ancak bunayıp aklî dengesini kaybeden kimsenin caiz (geçerli) değildir."
Ancak bu hadîs üzerinde görüş ve tesbitini belirten Tirmizî, biz bu rivayeti sadece Atâ' b. Aclan tarikıyla biliyoruz ki bu zat zahibü'l-hadîs'dir, demiştir. [62]
Baygınlık halinde karısını boşayıp sonra kendine geldiğinde neler dediğini hatırlıyorsa, talâkı vaki olur, hatırlamıyorsa vaki olmaz.
Sarhoşun talâkı vaki olur mu? Bu konuda birkaç rivayet tesbit edilmiştir: Birine göre vaki olmaz, birine göre vaki olur, birine göre de üzerinde durularak tereddüt edilmiştir.
Çocuk talâkı akl edebiliyorsa, o takdirde talâkı vaki sayılır. [63]
Tehdid edilip karısını boşamaya zorlanan kimsenin talâkı vâki değildir. İmam Ahmed'den bunun hilâfına bir rivayet tesbit edilmemiştir. Nitekim ashabdan Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Ömer, İbn Abbas ve İbn Zübeyir (Allah hepsinden razı olsun) aynı görüştedirler. Tabiînden îkrime, el-Hasan, Cabîr b. Zeyd ve Şüreyh, Atâ, Tavus ve Ömer b. Abdilaziz'in de görüş ve içtihadı bu anlamdadır. Bunların delili ise daha çok şu hadîs-i şeriftir: "Şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk ümmetimden hatanın, nisyamn (unutmak) ve zorlandığı şeyin (günah ve hükmünü veya yanlız hükmünü) kaldırmıştır," [64]
Aynı hadîsi Fazlut-Temîmi kendi Fevâidinde ibn Mace'ye isnaden
nakletmiştir ki ricalinin hepsi sikadır. [65]
Nitekim Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "İğlâkda talâk yoktur" buyurmuştur. Metinde geçen "iğlâk" kelimesinin "ikrah" yani zorlayıp tehdit etme olduğu ağırlık kazanmıştır. Hadîsi Ebû Dâvud ile el-Esrem rivayet etmişlerdir. [66]
İkrah (tehdît ve zorlama)nm sınırı nedir"? Hanbelî fukahasma göre, işkence, dayak, boğmaya teşebbüs ve benzeri şeylerdir. O bakımdan sadece sözlü tehditten dolayı kişi karısını boşamada^ kendini mazur gösteremez. Hapis, suya sokup boğma teşebbüsü, ateşi dokundurup yakma fiili de tehdît ve zorlama kapsamına girer.
O bakımdan ilim adamları ikrah (zorlama ve tehdît)in üç şartı söz konusudur demişlerdir:
a) Tehdît edip zorlayanın hükümdar veya.benzeri gücü olup dediğim icra safhasına, yani uygulama alanına sokabüen bir kimse olmalıdır,
b) Zorlayanın teklifine olumlu cevap vermediği takdirde tehdît edildiği şeyin başına geleceğine zann-ı galip hasıl olmalıdır.
c) Yapılan tehdidin kendisine cidden büyük zarar vereceği türden olmalıdır. Yoksa sövüp-saymak türünden bir zorlamaya olumlu cevap verilmez.
Şâfiiler de aynı görüş ve ictihaddadırlar. Ancak bunlar ikrah hususunda üç değil beş şart ileri sürmüşlerdir. Zorlananın âciz kalması, tehdît edenin dediğini uygulayacak güçte olması, tehdît edilen kişinin yapılan tehdît sonucu karısını boşamadığı takdirde kendini tehditten kurtaramayacağına kanaat getirmesi, ikrah (zorlama) bir hak karşılığında olmaması, kaç talâkla boşamaya zorlanıyorsa ancak onu dil ile söylemesi ve aynı zamanda kalben talâka niyet etmemesi. [67]
Yine Şâfiilere göre, namaz ve hudud kendisine farz olan kimsenin talâkı vaki olur. O bakımdan henüz ergen olmayan çocuğun talâkı vaki değildir. Bunun gibi bunayıp ne dediğini bilmeyen, cinnet getiren kimsenin de talâkı vaki sayılmaz. Ama içki içip sarhoş olan kimsenin talâkı vâkidir. Sarhoşun durumu, hasta olup aklî dengesi karışan kimseye kıyas edilemez. [68]

Bu Konuda Rivayet Edilen Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: ırÛç şeyin ciddisi ciddi, şakası da ciddidir: Nikâh, talâk ve ric'a." [69]
Hz, Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki, Resûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: "Tehdit ve zorlama hususunda ne-talâk, ne de itak (köle azat etme) geçerlidir." [70]
Mâiz kıssasında Büreyde hadîsinde, Mâiz'in şöyle dediği rivayet olunmaktadır:
'Ya Resûlallah! Beni temizle. " Efendimiz ona sordu: "Seni neden temizleyeyim?" Cevap verdi: "Zinadan." Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.): "Bu adamda cinnet mi var, aklını mı kaçırdı?" diye sordu. "Hayır onda cinnet diye bir şey yoktur" denildi. Efendimiz: "Yoksa içki mi içmiş?" diye sordu. Bunun üzerine bir adam kalkıp Mâiz'in ağzını kokladı, fakat içki kokusu alamadı. Resûlüllah (s.a.v.) ona: "Sen zina mı yaptın?" diye sordu. O da: "Evet" diye cevap verince, Efendimiz emretti, adam recmedildi." [71]
Hz. Osman (r.a.) bu ve diğer bazı rivayetleri gözönünde bulundurarak delinin ve sarhoşun talâkı vaki değildir demiştir. İbn Abbas (r.a.) da "Sarhoşun iVe tehdit edilip zorlanan kişinin boşaması geçersizdir" demiştir.
Hz. Ali ise: "Her talâk caiz (geçerlidir). Ancak bunayıp aklî dengesini kaybedenim geçersizdir" demiştir. [72]
Kudame b. İbrahim'den yapılan rivayete köre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Ömer b. Hattab (r.a.) zamanında bir adam derin çukurdaki balı alabilmek için urganla sarkarak çukura inerken karısı gelip urganın üzerine oturdu ve şöyle seslendi: "Beni üç talakta bo-şamayacak olursan bu urganı keserim!" Adam karısına Allah'ı ve îslâmiyeti hatırlattıysa da fayda vermedi ve kadın diretti durdu. Bunun üzerine adam mecbur kalıp onu üç talâkla boşadı. Sonra oradan çıkıp Hz. Ömer'e geldi ve durumu ona anlattı. Hz. Ömer (r.a.) ona: "Evine ve ehline dön, bu bir boşama değildir" dedi. [73]
Bu konuda müctehid imamların görüş, istidlal ve yorumlarını az yukarıda nakletmiş bulunuyoruz. O bakımdan burada tekrarına gerek görmedik. [74]

Hadislerin Tahlilleri ve Rivayetleri

65 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi hasen ve sahihtir. O bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı onunla istidlal etmiştir.
Böylece şakayla da olsa bir adam iki şahit huzurunda bir kadınla nikâh akdi yaparsa bu akit geçerli kabul edilir. Bunun gibi, karısını bîr talâk-ı ric'î ile boşayıp iddet bitmeden ona şakayla dönse veya şakayla "sana döndüm" dese, bu da geçerli sayılır.
356 no'lu. Hz. Aişe hadîsini aynı zamanda Ebû Ya'la, Hâkim ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Hâkim bu hacîîsi sahîhlemiştir. Ancak isnadında Muhammed b. Ubeyd b. Ebî Salih bulunuyor ki Ebû Hatim er-Râzî onun zayıf olduğunu söylemiştir. [75]
Beyhakî de aynı hadîsi başka bir tarikle rivayet etmiş ve is-' nadmda bu zatın adını anmamıştır. Aynı zamanda Hz. Aişe'den rivayet edildiğine de değinmemiştir.
Hadîs metninde geçen "iğlâk" kelimesini ikrah, cünun, gazab gibi sözlerle tefsir edenler olmuştur. Ancak en sağlıklı karşılığı "ikrah"tır. Bu da tehdit ve zorlama demektir. Gazab (öfke, kızgınlık) ile yorumlandığı takdirde birçok zorluk ortaya çıkar ve sonuç olarak hemen hemen hiç kimsenin yaptığı talâk vaki değildir demek gerekir. Zira karısını boşayanlarm önemli kısmı öfkelendikten, sinirlenip ani karara vardıktan sonra boşar. Hem öfkeye'kapılıp boşamanın geçerli olacağını ilim adamlarının cumhuru kabul etmiştir.
357 no'lu hadîste Mâiz'den "içki mi içtin" veya "içki içtin mi?" eklindeki sorudan şu sonuç otaya çıkmaktadır: "Ya sen delisin ne ediği bilmiyorsun, ya da sarhoşsun saçmalıyorsun." Şayet adam ne ediğini bilmeyecek kadar sarhoş olsaydı, belki recmedilmiyecekti. Ama ine de mesele ihtilaflıdır. O halde ne dediğini bilmeyecek ve çev-esindeki şeyleri tefrik edemiyecek kadar sarhoş olanın talâkı vaki eğildir diyenler bu hadîsle de istidlal etmişlerdir.
359 no'lü Kudame rivayeti üzerinde hayli durulmuş ve yapılan esbitlere gör Kudame'nin Hz. Ömer'e yetişmediği anlaşılmıştır. Bir iK-imal Kudame'nin babası Hz. Ömer'e'yetişmiş ve Kudame olayı nakle-lerken babasından duyduğunu söylemeye gerek görmemiştir. [76]

Çıkarılan Hükümler

1- İyice sarhoş olup yerle göğü, kadınla erkeği ayırd edemiyecek uruma gelen kimsenin talâkı geçerli değildir.
2- İmam Şafii'ye göre, geçerlidir.
3- Belirtilen derecede sarhoş olmayanın talâkı vakidir.
4- Cinnet getirip aklî dengesi bozulan kimsenin talâkı vaki değildir.
5- Bunayıp ne dediğini bilmeyecek kadar aklı karışan kimsenin de talâkı vaki sayılmamıştır. Çünkü ağzından çıkan söz iradesi dışında cerayan etmiştir.
6- Baygınlık geçirip o vaziyette iken karısını boşayan ve ayıldığı zaman böyle bir söz sarfettiğini hatırlamıyan kimsenin de talâkı geçersizdir.
7- Tehdip edilip karısını boşamaya zorlanan kimsenin tehdidi sav-c^dK kadar gücü yoksa, âciz kalıp neticeden cidden endişe duyu yorsa, o takdirde sadece diliyle karısını boşaması geçerli sayılmaz. Zira hayat hakkı muhteremdir ve olay bir bakıma iradesi dışında cerayan ediyor.
Bu, Hanefilere göredir. İmam Şafii beş kadar şart belirleyerek bu şartlar tahakkuk ettiği takdirde tehdit edilip zorlananın talâkı vaki değildir demiştir. Diğer iki mezhebin de görüş ve içtihadı buna yakındır.
8- Ergen olmayan çocuğun talâkı vaki değildir.
9- İmam Şafii'ye göre, namaz ve hudud kendisine farz olan kimsenin talakı vaki ve geçerlidir. Çocuğun talâkı geçerli değildir.
10- Hanbelîîere göre. çocuk talâkı akledebiliyor, nasıl bir sonuç doğuracağım anlıyorsa o takdirde -ergen olmasa bile- talâkı geçerli sayılır.
11- Hanefilere göre, dilsizin işareti anlaşılıyor, bir manâ ifade ediyorsa, o takdirde talâkı geçerli sayılır.
12- Dilsiz kişi yazı yazmasını biliyorsa, o takdirde mücerred işaretle karısını boşaması geçerli sayılmaz. Bu da Hanefilerin görüş ve içtihadıdır.
13- Mâlikilere göre, anlaşılır olan dilzisin işareti ve bir de konuşma yeteneği olan kimsenin boşamayla ilgili işareti geçerli kabul edilir.'
14- Şâfiilere göre, konuşmasını bilen bir kimsenin işaretle karısını boşaması hiçbir hüküm ifade etmez.
15- Öfkelenip karısını boşayan kimsenin talâkı geçerlidir.
16- Uyumakta olan kimsenin de ağzından boşamayla]\ş\h çıkan sözler bir hüküm ifade etmez. .

17- Hatâ ile "seni zorladım" diyeceği yerde "seni boşadım" derse, bu da geçerli bir hüküm ifade etmez. Çünkü hatadan dolayı^ Cenâb-ı Hak da muahaza (tenkid, azarlama) etmeyeceğini Resûlüllah'a (s.a.v.) bildirmiştir. [77]

Nikah Akdinden Önce Kadını Boşamak

Şüphesiz kişi ancak nikâh akdiyle bir kadına sahip olabilir, lamın sahip olmadığı bir kadını boşaması söz konusu olamaz. Buna iz er bir adam sahip olmadığı bir köleyi "azat ettim" diyemez. Dese e bir hüküm ifade etmez. Aynı zamanda bir kimse mâliki olmadığı şeyi adayamaz. Müctehidler ve ilim adamları talâkın nikâh akdin-ı önce söylenmesi, yani "ben şu kadınla veya herhangi bir kadınla ev-ıdiğinıde-o boş olsun" derse, böyle bir talâkın bir hüküm ifade edip et-tyeceği üzerinde durmuş ve nüans denilecek kadar az farklı görüşler Laya koymuşlardır. Hadîslerin zahirinden ise bu tür boşamanın perlilik kazanmayacağı açık biçimde anlaşılmaktadır. [78]

Konuyla İlgili Hadisler

Amr b. Şuayb'den rivayet edilmiş, o da babasından ve dedesinden 'âyet ettiğine göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: dem oğlu için mâliki olmadığı şeyde nezir (adama) yoktur, ptıe mâlik olmadığı şeyi (köle ve cariyeyi) azat etmesi de yok-jr. Aynı zamanda sahib olmadığı (nikâh akdiyle henüz evlen-ediği) kadını boşaması da yoktur." [79]
Ebû Davud'un rivayetinde ise nezir (adak) konusu şu lâfızla ifade ilmiştir:
"Kişinin mâlik (sahib) olmadığı şeyde yaptığı adamayı yerine ge-mesi yoktur." Yani sahip olmadığı bir şeyi adayan kimse adağını ye-ke getirmekle mükellef değildir)
îbn Mâce'nin yaptığı rivayette ise Resulüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyur-tğu belirtilmiştir: "Sahip olmadığı şeyde talâk yoktur." [80]
Buharfnin rivayetine göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Nikâhtan önce hiçbir talâk (boşama) yoktur (söz konusu ola-maz)." [81]
"Cenâb-ı Hak talâkı nikâhtan sonraya bırakmıştır. [82]
İbn Mâce'nin naklettiği rivayette ise şöyle Duyurulmuştur: "Nikâhtan önce hiçbir talâk yoktur. Sahip olunmadan önce azad etme yoktur." [83]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre talâk: Şer'ân sabit olan kaydın (akdin) kaldırılmasıdır. [84] O halde şer'ân nikâh akdi yapmadan evleneceği kadını boşaması bir hüküm ifade etmez sonucu ortaya çıkıyor.
Talâk hususunda mülk (sahiplik) şarttır. Zira talâk ancak mülk (sahiplik)te sahib olur. Aynı zamanda mülkle alâkalı, bağlantılı bir şeyde sahîh olur. Bu da talâk iddetidir, Karısını bir veya iki talâkla boşayan kimsenin henüz bir veya iki bağlantısı duruyor demektir. İstediği takdirde o bir veya iki talâkı da ika edebilir ve bu ika sahîh olur. Zira talâk ya tencîz, ya ta'lîk, ya da bir vakte izafidir. Tencîz, nikâhlı bulunduğu karısıyla olan nikâh akdini kaldırıp evliliği sona erdirmektir. Bu da ancak sahip olduğu, yani nikâh akdiyle mâlik olduğu bir kadın hakkında geçerlidir. O bakımdan yabancı bir kadına "sen boşsun", "seni boşadım" demesi bir hüküm ifade etmez. Çünkü talâk helal olanı ibtal ve mevcud kaydı kaldırmaktır. Yabancı kadında ne helal ne de kayıt mevcuttur. Ancak o kadın başkasının nikâhı altında olur ve kocası o sözü söyleyen adama icazet verirse Hanefîlere göre talâk geçerlik kazanır. İmam Şâfii ise buna muhalefet etmiştir, [85]
b) Şâfiilere göre de, yabancı bir kadına talâk ile hitapta bulunmak veya talâkı o kadınla nikâh yapılmaya ta'lik etmek boş ve anlamsızdır, hiçbir hüküm ifade etmez. Çünkü talâkın şartı velayettir, yani nikâh, akdiyle, kadına sahip olmaktır, [86]
c) Hanbelîlere göre de, aralarında nikâh akdi bulunmayan bir ıdını boşamak boş ve anlamsızdır, yani hiçbir hüküm ifade etmez. [87]
d) Mâlikilere göre de adam ancak sahîh bir akidle nikâhlı bu-^nduğu kadını boşayabilir. [88]

Tahliller ve Rivayetler

361 no'lu Amr b. Şuayb hadîsini ashab-ı sünen, Hafiz Bezzar ve leyhâki tahrîc etmişlerdir. Bu bapta en sahîh ve en meşhur hadîs ol-jrak bulunuyor. O bakımdan müctehidlerin hepsi bu hadîsle istidlal ve [ıticac etmişlerdir.
362 no'lu İbn Mâce hadîsi de sahîh kabul edilmiştir.
363 no'lu Buharî hadîsi de sahihtir ve istidlal ile ihticaca salîhtir, tuharî'nin 364 no'lu hadîsi de öyle.
365 no'lu Misver b. Mahreme hadîsini îbn Hacer et-Telhîs'te ha-önlemiştir. Ancak isnadında bir ihtilâf vardır: Bir rivayette Zührî ÎTrve'den, o da Misver'den nakletmiştir. Diğer bir rivayette ise Zührî îrve'den, o da Hz. Aişe (r.a.)den nakletmiş bulunuyor. Ancak bu konu-jaki hadîslerin hepsi bunu destekleyip kuvvetlendirmekte ve istidlale alih çizgiye getirmektedir.
Bu bapta Ebû Bekir Sıddik'den, Ebû Hüreyre'den, Ebû Musa el-Iş'arî'den, Ebû Saîd el-Hudrfden ve İmran b. Husayn'dan (r.a.) rivayet apümıştır ki, Beyhakî o rivayetleri Hilafiyat'ta bir araya getirmiştir.
Ayrıca bu babda Cabir'den (r.a.) merfuan şu rivayet yapılmıştır; Talâk ancak nikâhtan sonradır. Azat etmek ise ancak mülk (tesahüb) len sonradır."
Hâkim bu hadîsi tahrîc ettikten sonra sahîhlemiş ve "Buharî ile düslim'in bu hadîsi neden ihmal ettiklerine hayret ediyorum" demiştir. [89]
Bu konuda İbn Ömer, Aişe, Abdullah b. Abbas, Muaz b. Cebel ve)âbir (r.a.) den de rivayetler yapılmıştır. Ancak hadîs âlimlerinin ciddi Lraştırma ve tesbitlerine göre, İbn Ömer hadîsini Adiy tahrîc etmiş, lafiz ibn Hacer de onun ricalinin sika olduğunu belirtmiştir. İbn Saîd se, hadîsin garip olduğunu ve onunla ilgili bir illet bilmediğini öylemiştir.
Hz. Aişe hadîsi ise İbn Ebî Hâtim'in el-Ilel'deki beyanına göre nünkerdir. ,,
İbn Abbas hadîsinin isnadında el-Hâkim'e göre maruf olmayan bir kişi bulunuyor. Ancak Dârekutnî bunu başka bir tarikle rivayet etmiştir. Ne var ki isnadı zayıftır.
Muaz b. Cebel hadîsi irsal ile ta'îîl edilmiş, yani senedinden bir sahabenin düştüğü tesbît edilmiştir. Ancak Dârekutnî bunu bir başka tarikle rivayet etmişse de isnadında Yezîd b. Iyaz bulunuyor ki bu zat metruktür, yani rivayeti metruk sayılmıştır. Şöyle ki, isnadında yalan ile ittiham edilen bir râvi bulunuyor veya fışkı zahir bir kimse yer almaktadır. Nitekim îbn Maîn bu hadîsin muallel olduğunu belirtmiştir. Yani sıhhatini zedeleyen bir kusur taşımaktadır.
Bu bapta bir diğer hadîsi Beyhakî Hz. Ali'den rivayet etmiştir. İsnadında Cüveyr bulunuyor, o bakımdan hadîs metruktür.
Bu bapta rivayetlerin hepsi biraraya getirildiğinde büyük bir kuvvet kazanmakta ve nikâh akdinden önceki talâkın geçerli olmadığı kesinlikle anlaşılmaktadır.
Diğer bir husus da şudur: "Falanca kadınla evlendiğim takdirde o boştur" derse bu bir hüküm ifade eder mi? Yani evlendikten sonra kadın boş düşer mi? Sahabe ve tabiîn cumhuruna göre, talâk vaki olmaz. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre, böyle bir ta'lîk sahihtir. İmam Malik, Rabi'a, Sevrî, Leys, Evzaî, İbn Ebi Leyla'ya göre ise şu kadın, şu evdeki kız, şu beldedeki kadın" şeklinde bir ifade kullanırsa geçerli olur. Umum anlamda ifade ederse geçerli olmaz.
Şüphesiz bütün bu görüşler sadece "istihsan" çerçevesinde kalmaktadır. Aksine bir görüş ortaya koymak veya fetva vermek her zaman mümkündür. [90]

Sarih ve Kinaye Talak

Talâk, sarih ve kinaye olmak üzere iki kısma ayrılır.' Sarih talâk, :rek Arapçada, gerekse Türkçe veya başka bir dilde açıktan boşamaya elâlet eden lafizların kullanılmasıdır ki niyete ihtiyaç duyulmaz, rünkü sarfedilen kelime ve cümleler, kadını boşama hakkında konulan elimelerdir. Ancak talâk veya boşama lafzının sonunu bir başka şeyle kyıtlarsa, o takdirde kelime boşamaya değil kaydedilen şeye delâlet der. Meselâ "Sen ayak bağından boşsun" derse talâk vaki olmaz. Zira Çıradaki boşsun, nikâh akdini kaldırmaya yönelik değildir. Kelime ko-lulduğu manâdan başka bir manâya açık bir karineyle delâlet etmekte-kr.
Adam bu sözüyle kadını boşamayı kasdettiğini söylese bile ne ka-aen, ne de diyaneten tasdik edilmez. Ama "sen şu amelden boşsun" erse, kaza yönüyle talâk vaki olur, diyaneten vaki olmaz. Tabiikİ bu özüyle boşamayı kasdettiğini iddia ettiğinde hüküm böyledir. [91] Kinaye talâk'a gelince, Önce kinaye kelimesinin ne olduğunu bilgemize ihtiyaç var. Kinaye, sözlükte doğrudan doğruya anlatılmayıp olayısıyla bir anlamı olan söz demektir. Edebiyatta ise, bir sözün hem jerçek, hem de mecazî manâlarıyla kullanılmasıdır, İlm-i beyanda ise, âzımı mânâsı irade edilen lâfizdır ki asıl manâsının da irade edilmesi âizdir. Şeriatta ise, nefsinde hakikî veya mecazî manâsı gizli kalan kfizdır. Zira terkedilen hakiki manâ mecaz gibi kinaye sayılır.
Talâkın kinayesi, boşamaya ve başka bir manâya delâlet ihtimali ilan bir lafizdır ki niyete muhtaçtır veya halin delâleti söz konusudur. /Eeselâ arapçada "î'teddî" denildiğinde, yani karısına bu lafizla hitap ittiğinde, bununla "artık şer'î bekleme süreni say, seni boşadım" an-amma bir delâlet olduğu gibi, Allah'ın nîmetlerini say veya sefere ıkacağımız günleri say mânasına da delâlet edebilir. O bakımdan han-İ manâyı kasdettiğini anlayabilmek için niyetine baş vurulur.
Bu ve benzeri bir lafizla kinayeli boşamada bulunan kimsenin ic'î talâkı vaki sayılır. "Kendi ehline katıl", "senin emrin senin elinde-lir" gibi sözler ise talâk-ı bâin sayılır. [92]

İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre: İbnetü'l-Cevn, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin yanına getirilip sokulunca, Efendimiz (nikahladığı hu kadına) yaklaşmak istediğinde

kadın ona: "Senden Allah'a sığınırım" dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "And olsun ki sen çok büyük kudrete sığındın. Artık git ehline (kendi ailene) katıl" buyurdu. (Böylece onu boşamış oldu). [93]
Şüphesiz Resûlüllah'm (s.a.v.) o kadın hakkında kullandığı talâk-ı kinaye, bir talâk-ı bâindir. Zira Resûlüllah (s.a.v.) birden üç talâkla boşamazdı.
Tebük seferine katılmayıp evinde kalmayı tercih eden Kâb bin Mâlik (r.a.) hadisinde adı geçen diyor &i;"EUi günden kırk günü geçip hakkımızda vahiy durup gelmeyince bir de baktım ki Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in elçisi (gönderdiği kişi) bana geldi ve şöyle dedi! "Şüphesiz Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz eşinizden ayrı durmanızı size emrediyor." Bunun üzerine ben ona:"Karımı boşayayım mı, yoksa ne yapayım?" Gelen elçi: "Sadece ondan ayrı dur yaklaşma" diye cevap verdi. Bunun üzerine ben de karıma: "Sen artık ehline (kendi ailene gidip katıl" dedim." [94]
adardır;" yani yirmidokuz gündür. Böylece Resûlüllah (s.a.v.) amerî ayların bir defa otuz, bir defa yirmidokuz olduğunu diyordu. [95] Bu hadîsin talâk-ı kinaye bahsinde delil olarak gösterilmesinin sebebi, kamerî ayların bir defa otuz, bir defa yirmidokuz olduğu belirtiirken parmakla bu sayıya işaret edilmiştir. Talâk konusunda parmakkrmi göstererek işarette bulunan kimsenin bu tarz boşaması geçerli olur mu, olmaz mı hususunu belirtmeye yönelik olmasındandır. Nikâh akdi yapıp henüz cinsel temasta bulunmayan adam kanuna: "Sen boşsun, sen boşsun (veya sen boşsun), sonra boşsun" diyen kimseyle ilgili mesele hakkında anlatılan: Huzayfe (r.a.) den yapılan livâyete göme, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah liledi ve falan diledi demeyin, Allah diledi, sonrada falan diledi" deyin." [96]
Adiy b.. Hâtim'den (r.a.) yapılan rivayete göre, bir adam Hesûlüllah'm (s.a.v.) yanında hitabede bulunarak şöyle dedi: "Kim Mlah'a ve resulüne itaat ederse, gerçekten o doğruyu seçmiş olur. Kim le ikisine isyan ederse aztıp sapıtır." Bunun üzerine Resûlüllah [s.a.v.) Efendimiz: "Sen ne kötü hatipsinrDe ki: Kim Allah'a ve Peygamberine isyan ederse." [97]

Mezgeplerin Bu Konudaki Tarifleri

a) Hanefilere göre talâk-ı kinaye, talâk manâsına konulmayan, sadece talâkla ilgili olan bir manâya konulan lafızdır. Diğer bir tarifle, ilci durumu ihtimal tutan bir lafızdır. Meselâ "bâin" lafzı, sözlükte ayrılma manâsına konulmuştur. Bu ayrılma karısından ayrılma olabileceği gibi, bir yerden ayrılma da olabilir. Adamın karısından bâin lafzıyla ayrılması talâkın delâlet ettiği bir manâ değildir, fakat onunla ilgilidir.
Böylece kinaye yoluyla ortaya konulan talâk (boşama) şu iki şeyden biriyle geçerlilik kazanır: Birincisi niyet, ikincisi zahirî durumun delâleti.
b) Şâfiîlere göre de talâk-ı kinaye hem talâk, hem de başka bir manâyı ihtimal tutar. Meselâ adamın kendi karısına "Seni salıverdim" demesi şu iki manâyı ihtimal tutar: Sıkıntıdan, gözaltından salıverilmesi veya nikâh akdinden uzaklaştırılıp.serbest bırakılması. O halde bu lafzı söyleyen adamın niyetine başvurulur^
c) Hanbelîlere göre, talâk-ı kinaye bazan zahir, bazan da hafi (gizli) dir. Zahir olanı, beynunete (adamla karısının ayrılmasına) delâlet eden lafizlardır. Hafi olan ise, bir tek talâka delâlet eden lafizlardır. Bu her iki kısımda da mutlaka niyete ihtiyaç vardır.
d) Mâlikîlere göre bu talâkın birçok kısımları vardır. Kinaye-i zahire, kinâye-i hafiye diye ayırdıkları iki kısmın da birtakım kasımları bulunuyor.
Böylece dört mezhebe göre, talâkla ilgili kinaye lafizları, duruma ve karine ile niyete göre, bazan bir talâka, bazan da üç talâka delâlet eder. [98]

Tahliller ve Rivayetler

373 nolu Hz. Aişe hadîsi sahihtir. Resûlüllah'm (s.a.v.) nikahladığı ve fakat kadının bu izdivaca sonradan pek yanaşmadığı olay birkaç hükme delâlet etmektedir.
Önce Hafız İbn Hacer bu kadının sahîh tesbite göre Ümeyme binti Numân b. SerâmTdir. Aynı zamanda ona Cüveyne de denilmiştir. [99] Sonra da bu kadının zifaftan kaçınmasının sebebi üzerinde durulmuş ve kendisinde "beras" yani sedef, alacatenlilik hastalığının bulunduğu görülmüştür. O bakımdan Resûlüllah'a (s.a.v.) lâyık olmadığını ve bu vaziyette vücudunu göstermek istemediğini Allah'a sığınarak izhar etmeye (belirtmeye) çalışmıştır.
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz çok nazik, kibar, nezih ve saygılı idi. O bakımdan kadının gizli halini araştırmak istememiş ve onun arzusunu anlayarak "git ehline (kendi) ailene katıl!" buyurmuştur. Ancak kinaye talâka delâlet eden bu lafizla üç talâk mı, yoksa bir talâk mı kas-dedilmiştir? İlim adamlarından bir kısmına göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in üç talâkı kasdetmediğini ve böyle bir yol seçmiyeceğini savunmuşlardır. Zira sünnete uygun bir talâk konusu üzerinde düşünülerek bu sonuca varılmak istenmiştir. Kadının medhulün biha olmadığına, yani nikâh akdinden sonra kendisiyle cinsel temas sağlanmadığından, belirtilen söz ile üç talâk vaki olduğuna kail olanlar bulunuyor. Sahîh olan da bu görüştür.
Buradaki kinaye açık bir kinayedir, niyete muhtaç değildir. Zira ortada açık bir karine bulunuyor. O da kadının zifaftan sakınması ve "senden Allah'a sığınırım" demesi üzerine Resûlüllah'm (s.a.v.) ona "git de ehline (kendi ailene) katıl" buyurmasıdır ki bu gayet açık bir kinaye ılâktır. Nitekim Şâfiîlerin görüş ve içtihadı bu anlamdadır, nam Mâlik ise, karine de olsa yine niyete ihtiyaç vardır demiştir.
374 no'lu Kâb hadisi de sahihtir. O bakımdan istidlal ve ihticaca alîh görülmüştür. Olayın Özeti şöyledir: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz pk sıcak bir mevsimde Tebük seferine çıktı. Münafıklar havanm fazla uçaklığını, seferinde uzun olduğunu bahane ederek bu sefere katılmalılar. Bu arada samimi mü'min oldukları halde üç kişi de bazı mazeret-er ileri sürmek suretiyle Resûlüllah'a (s.a.v.) katılmayıp Medine'de Laldılar. Onlardan biri de Kâb b. Mâlik (r.a.) idi. Resûlüllah (s.a.v.) Pebük seferini planladığı gibi başarıyla tamamlayıp Medine'ye döndü-jünde, gerek münafıklar, gerekse o üç mü'min gelip özür dilediler,)ağışlanmalarmı talep ettiler. Çünkü münafıklar parlak bir sonuç elde îdileceğine ihtimal bile vermiyorlar ve Bizans karşısında bunların hezi-nete uğrayacağını hesaplıyorlardı. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz onlar-lan hiçbirinin özrünü ve bağışlanma dileğini kabul etmedi. Durumlarını bütünüyle Allah'ın takdirine ve vereceği hükmüne bıraktı. Sonra da Rasulullah (s.a.v.) İslâm'ın emrettiği cihada katılmayanlardan her türlü münasebetlerini kesmelerini, konuşma dahil onlarla hiçbir ilgi kurulmam asını müslümanlara emretti ve bunun için elli günlük bir süre belirledi.
Yukarıdaki hadîs bu olayın iki önemli safhasını yansıtmaktadır: Biri, elli günlük bir tecrid, diğeri Kâb'm karısına yaklaşmayıp ondan uzak kalması.
Kâ'b (r.a.) Resûlüllah'm (s.a.v.) emri üzerine karısından uzak kaldı ve ona: "Git de kendi ehline (ailene) katıl" dedi. Olaydaki zahirî karine, boşama değil, ondan bir süre ayrı durmaktır. Bu sözüyle Kâ'b (r.a.) boşamaya niyet etmemiştir. O bakımdan bilahare o karısıyla tekrar biraraya gelmiştir.
Parmak işaretleriyle boşama gerçekleşir mi? Daha Önceki bahiste işaret konusu üzerinde durmuş ve gerekli açıklamayı yapmıştık. Konuyu mezheblere göre özetleyip vermemizde yarar görüyoruz:
a) Hanefilere göre, konuşma imkânı ve yeteneği olan kimsenin talâk hususuyla ilgili işaretlerine itibar edilmez ve bu lafiz yerine geçmez. O bakımdan talâk da vaki sayılmaz. Yazılı talâk ise lafiz yerine geçer.
b) Şâfiîlere göre konuşmaya kudreti yeten kimsenin işaretiyle hiçbir surette talâk vaki olmaz. Nasıl ki mücerred niyet ve düşünme ile talâk vaki olmuyorsa.
c) Mâlikilere göre, yapılan işaret ister dilsizden, isterse» konuşma yeteneği olan kimseden sadır olsun, eğer bu işaret talâka delâlet ediyorsa, yani talâk manâsı ondan anlaşılıyorsa, o takdirde talâk vaki olur. Ancak dilsizin anlaşılan işareti talâk-ı sarîh; konuşma yeteneği olanmki ise talâk-ı kinaye olur.
d) Hanbelîlere göre de, işaretle talâk vaki olmaz. Yani konuşma yeteneği olan kimsenin işaretle talâk ika etmesine itibar edilmez. Dilsizin ise işareti anlaşılıyorsa, talaka yönelik işaretine itibar edilir. [100]
376 nolu Huzeyfe hadîsinde atıf harfi, olan "vav" ile "sümme" konu ediliyor. Arapça gramere göre "vav harfi" mutlak cem'a "sümme" ise te-rahi ile tertibe delâlet eder. O bakımdan aynı mecliste karısına "sen boşsun ve sen boşsun ve sen boşsun" derse sadece bir talâk vaki olur. Ama "sen boşsun sonra yine boşsun, sonra yine boşsun" derse, bununla üç talâk vaki olur. Zira Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz sözü edilen iki harfin kullanma ölçüsünü belirlemiş bulunuyor.
Adiy hadîsinin de buna yakın bir misal teşkil ettiğini savunanlar olmuştur. [101]

Çıkarılan Hükümler

1- Talâk biri sarih, diğeri kinaye olmak üzere iki kısma ayrılır.
2- Sarîh talâk, talâk manâsına açık biçimde delâlet eden lafizlardır. Her dilde bu manâya delâlet eden lafizlar az-çok bellidir ve hüküm ona göre verilir.
3- Kinaye Talâk, kullanılan lafiz sarih olarak talâka delâlet etmez, hem de o lafiz o manâya konulmamıştır, başka bir manâya konulmuştur. Ancak talâkla bir ilgi ve bağlantısı olabilir. O bakımdan ortada açık bir delil ve karine varsa, kinaye talâkın -müctehidlerin çoğuna göre- niyete ihtiyacı yoktur. Ortada delil ve karine yoksa, niyete mutlaka ihtiyaç vardır.
4- Kinaye talâkın bir kısmı ric'î, bir kısmı da bâin olabilir,
5- İşaretle yapılan talâk kinaye kapsamına girer. Bununla talâk vaki olur mu? Üç mezhebe göre, konuşma yeteneği olan kimsenin işaretine itibar edilmez. Mâlikî mezhebine göre yaptığı işaret anlaşılıyor, talâka delâleti biliniyorsa, o taktirde talâk vaki olur. Bu ister dilsizden, isterse konuşma yeteneği olandan sadır olsun fark etmez.
6- Yazılı talâk hüküm ifade eder. Ancak yazan kişi bunu yazdım ama tercihimi sonra yapacağım derse, o yazı onun yanında bulunduğu sürece tercihi beklenir. Elinden çıktığı taktirde tercih hakkı kalkar. [102]

Muhala'a veya Hulü'

kocanın karşılıklı anlaşarak boşanmayı gerçekleştirmelerine "muhala'a" veya "hulû"' denir.
Hulû', sözlükte elbiseyi bedenden veya ayakkabıyı, çorabı ayaktan çekip çıkarma, bedeni soyup elbiseyi çekip almak gibi manâlara gelir. Evlenmiş bulunan kadınla erkek

birbirlerinin manevî elbisesi anlamını taşıyor. O bakımdan karşılıklı anlaşıp boşanmalarına "muhala'a" veya "hulû"' denilmiştir.
Karı-koca arasındaki ihtilâf had safhaya varır, evlilik çekilmez bir yük olur; buna rağmen adam boşamaya yanaşmazsa, kadın müeccel olan mehrini ve iddet süresince alacağı nafakayı bağışlamak suretiyle veya bunların dışında bir para veya mal teklif etmek suretiyle boşanmayı talep eder. Kocası onun bu teklifini uygun karşılar da boşarsa, bu boşama beynunet olur ve böylece anlaşma neticesi boşanmış olurlar. Teklif kocadan gelir ve mehrin veya nafakanın bağışlanması veya aralarındaki çocuğun emzirilmesi karşılığında boşayabileceğini söylemesi, kadının da onun bu teklifini kabul etmesi neticesinde meydana gelen boşanma da muhala'a sayılır. [103]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Sabit b. Kays b. Şemmas'ın nikâhlı karısı Resûlullah'a (s.a.vO geldi ve şöyle dedi: "Ben onu (kocamı) ahlâk ve dinde incitecek ve ona kızacak değilim. Ama ben İslâm'da küfürden tiksiniyorum, hoşlanmıyorum, (kocamın fiziksel çirkinliği beni küfrü gerektiren bir söz ve davranışa itebilir.)" Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) ona: "Kocanın sana (mehir olarak verdiği) bahçeyi ona geri vermek ister misin?" diye sordu. O da: "Evet" diye cevap verdi. Resûlüllah (s.a.v.) Sâbit'i çağırıp şöyle buyur-du: "Bahçeyi kabul et ve karını bir talâkla boşa." [104]
(Böylece sabit de karısını boşadı.)
Yine İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi veriyor:
"Selûl kızı Cemile Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldi ve şöyle dedi: "Vallahi ben Sâbit'in dindarlık ve ahlâkına kızmıyorum, onu bu hususta incitmek istemiyorum. Ama ben (onun fiziksel çirkinliğinden dolayı) küfrü gerektiren bir söz ve davranışta bulunmaktan son derece tiksiniyorum, hoşlanmıyorum." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona: "Onun (mehir olarak sana verdiği) bahçeyi kendisine geri verir misin?" diye sordu. O da: "Evet" deyince Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Sabit b. Kays'e, o bahçeyi geri almasını ve fazladan bir şey talep etmemesini emretti. (O da kabul edip o bahçe karşılığında karısını bir talâkla boşadı.) [105]
Böylece mal karşılığı boşamaya "hulû"', yine bir mal karşılığı karı-kocanm anlaşıp boşanmayı gerçekleştirmelerine "muhala'a" denir. Yukarıdaki iki rivayet bu boşanmayı yansıtmaktadır.
Rübeyyi' binti Muavviz (r.a.) dan yapılan rivayete göre: Sabit b. Kays b. Şemmas (r.a.) karısını dövdü ve onun elini kırdı. Bu kadın Cemile binti Abdillah b. Ubey idi. Cemîle'nin kardeşi Resûlüllah'a (s.a.v.) gelerek Sâbit'i şikâyet etti. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Sâbit'e adam gönderip onu çağırdı ve şöyle buyurdu: "Cemîle'nin senin üzerinde olan şeyini (mehrini) geri al ve onu yoluna salıver gitsin." Sabit, "evet" diyerek kabul etti. Sonra Resûlüllah (s.a.v.) Cemîle'yi çağırıp bir hayz (ayhali) beklemesini ve sonra da kendi ailesine gitmesini emretti." [106]
Konuyu daha da aydınlatan diğer bir rivayet Ebû Zübeyr'den yapılmıştır. Adı geçen diyor ki: "Sabit b. Kays b. Şemmas (r.a.) m yanında (karısı olarak) Abdullah b. Ubeyy b. Ebî Selûl'ün kızı bulunuyordu. Sabit ona mehir olarak bir bostan (veya bahçe) vermişti. (Kocasıyla aralarındaki geçimsizlik sebebiyle) Resûlüllah (s.a.v.) ona: "Sâ-bit'in sana (mehir) olarak verdiği bostanı ona geri vermek ister misin?" diye sordu. O da: "Evet istiyorum, ama bir de fazla olarak bir şey de istiyorum" dedi. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Fazla olana gelince, hayır, ama bostan olarak evet" buyurdu. O da; "Evet olur" diye kabul etti. Peygamber (s.a.v.) o bostanı kadından alıp Sâbit'e verdi ve kadına yol verip serbest bıraktı. Bu haber Sabit b. Kays'e ulaşınca (hiç tereddüt etmeden): "Ben, Resûlüllah'm (s;a.v.) verdiği hükmü kabul ediyorum" dedi. [107]
Bu hadîs yukarıdaki rivayetleri açıklayıp kuvvetlendirmekle birlikte dört kadar şer'î hüküm ihtiva etmektedir. Az aşağıda tahliller bölümünde bu hükümlere yer verilecektir. [108]

Hadisleerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, hulû1: Nikah mülkünü bir bedel karşılığında gidermektir. Bunun şartı talâkın şartı gibidir. Hükmü ise bâin talâkın vukuudur. Hulû'da üç talâka niyet etmek sahihtir. Bu suretle kadın boşandıktan sonra artık bu ilk kocasına haram olur, bir daha birle-şemezler. Ancak kadın tesadüfen bir başka adamla evlenir ve adamda bu kadını ya boşar veya vefat ederse, o taktirde kadın ilk kocasıyla yeniden evlenebilir.
Darılma ve geçimsizlik kocadan kaynaklanıyorsa, o taktirde mu-hala'a için bir ivaz alması diyaneten caiz değildir. Ama kazai olarak caizdir. Darılma ve geçimsizlik kadından kaynaklanıyorsa, o taktirde muhala'a için kocasının ona mehir olarak verdiğinden fazlasını alması mekruhtur. Bununla beraber fazla bir şey alacak olursa kazai cihetle caizdir.
Kadın çocuğu ergen oluncaya kadar kendisinde bırakılması şartıyla muhala'ada bulunmak isterse, bu sahih olur. Ancak çocuğun kız olması sözkonusudur. Erkek çocuk babasına bırakılır. Çünkü erkek çocuk erkeklerle ilgili adap ve erkânı Öğrenmeğe her zaman muhtaçtır. [109]
Nitekim Ebû Zübeyr hadisinde kadının mehirden fazla bir şey istemesine Resûlüllah (s.a.v.) "hayır" diyerek uygun görmemiştir.
b) Şafiilere göre, Hulû'de talâktır. Talâk ne ile vaki oluyorsa hulû' da onunla vaki oluyor. Adam karışma: "Bana şunu ve şunu verirsen sen boşsun veya senden ayrılırım veya seni ayırıp serbest bırakırım" derse ve kadın da bunu kabul ederse talâk vaki olur ve bu" durumda niyete ihtiyaç da yoktur. İsterse adam ben bu lâfızlarla talâka niyet etmedim desin, bu onunla Allah arasında olan bir haldir. Ama kazai cihetle talâk geçerlidir.
Eğer adam karısına: "Sen bana şunu verecek olursan sen bâinsin, kendi haline bırakılmış olursun veya sen beri olursun" derse, bu sözle talâk'ı (boşamayı) irade etmişse kadın boş olur, irade etmemişse artık o lafızlar talâk sayılmaz ve kadından aldığı şeyi geri vermesi gerekir.
Adam karısıyla muhala'ada bulunur ve bununla talâka niyet eder, ancak adet (sayı) olarak bir niyette bulunmazsa, o taktirde hulû1 bir talâk olarak vaki olur ve adamın ric'at hakkı olmaz. Çünkü hulû' bir ahm-satımdır, satış gerçekleşmiştir. [110]
Hulû' lafzıyla meydana gelen furkat (ayrılık) talâktır. Diğer bir kavle göre fesihtir, sayıyı noksanlaştırmaz. Böylece birinci kavle göre fesih lafzı kinayedir- Hulû' lafzı ise sarihtir. Başka bir kavle göre o da kinayedir.
Kinaye bir lafızla yapılan talâk niyete muhtaçtır. Ama İmam Ne-vevi'ye göre, hulû' doğrudan talaktır. Kadın kabul etmeden önce adam hulû'dan dönebilir. [111]
c) Hanbelilere göre, kadın kocasının ya ahlakından, ya fizik yapısından, ya dindar İlgındaki ihmalinden veya yaşlılık ya da zayıflığından infial duyup ileride kocasına itaatte kusur edip ilâhi hakkı yerine getirmekten endişe ederse, bir mal karşılığı kocasıyla muhala'a'da bulunması caiz olur. Muhâla'a'da bulunmak için hakime başvurmaya lüzum yoktur. Aynı zamanda kadın ayhalinde ve cinsel temas vaki olan temizlik döneminde muhala'a talebinde bulunabilir, bunda bir sakınca yoktur.
Adamın mehir olarak verdiğinden fazla bir talebde bulunmaması müstehabdır. [112]
Hulû' bir fesih midir, yoksa bir talak-ı bâin midir? Bu hususta mam Ahmed'den farklı iki rivayet vardır. Birinci rivayete göre, hulû' [>ir fesihtir. Nitekim bu görüş ve ictihad aynı zamanda Ebû Bekir ^ıddık, Ibn Abbas (r.a.) ile Tabün'den Tavus, îkrime, İshak ve Ebû Sevr'in ihtiyarıdır. Şafii'nin de iki kavlinden biri bu anlamdadır.
İkinci rivayete göre ise, hulû' bir talak-ı hâindir. Bu aynı zamanda Fabiin'den Sâid b. Müseyyeb'in, el-Hasan'm, Atâ'nın, Şureyh, Mücahid, Ebû Seleme b. Abdirrahman'm, Nahai, Şa'bi, Zühri, Mekhuî, İbn Ebi Nucayh'm de görüşüdür.
îmam Malik'in de görüş ve içtihadı böyledir. Evzâî, Sevrî ve rey taraftarları da bu kavli tercih etmişlerdir. Zira bu bapta gerek fesih, gerekse talâk-ı bâin olduğu hakkında muhtelif rivayetler tesbit edilmiştir. Ama fesih olduğu hakkındaki en sahîh rivayet îbn Abbas'dan yapılmıştır. îbn Abbas bu görüşünü ortaya korken şu âyetle ihticacda bulunmuştur; "Talâk iki keredir."
Hulû' ile ilgili lafızlar, sarih ve kinaye olmak üzere iki kısma ayrılır. Hulû', mufadat ve fesih lafızları sarihtir. Bundan başka lafızlar ise kinayedir. Tabii her dilde bunun sarih ve kinayesini tefrik mümkündür.
O halde sarih lafızlardan birisi söylendiği takdirde talâk vaki olur ve niyete ihtiyaç yoktur. Ama kinaye lafızlarından birini söyleyen kimsenin niyeti söz konusudur.
İlim ehlinin çoğuna göre, hulû' ister fesih, ister talâk-ı bâin olsun ric'at (yani kocanın karısına rucü etmesi) artık sübut bulmaz. Yani ric'at hakkı kalkar. İlim adamlarının çoğunun görüş ve içtihadı bu merkezdedir. Nitekim el-Hasan, Atâ, Tavus, Nahaî, Sevrî, Evzâî, İmam Mâlik, îmam Şafii, İshak, Zühri ve diğer bazı âlimlerin kavli böyledir. [113]
d) Mâlikilere göre, Hulû' şer'ân talâktır, ancak bir ivaz karşılığında olan talâktır.
Hulû', sarîh ve kinaye olmak üzere iki kısma ayrılır. Kinayede niyete ihtiyaç söz konusudur. Kinaye lafızla yapılan hulû talâk-ı bâin olur. Sarih lafızlarda ise ivaz zikre dilm eksiz in "sana muhala'a'da bulundum" derse, ona "seni boşadım" demek olur veya "sen boşsun" anlamına gelir. Bu da bir talâk-ı bâin sayılır. [114]
Böylece dört mezhebe göre, hulû caizdir. Sünnet ile sabit olmuş bir boşanma veya fesihtir. Hulû meydana gelince artık kocanın rücu hakkı söz konusu olmaz. Böylece hulû bir anda üç talâkla gerçekleşebileceği gibi, adet zikredilmeden gerçekleşirse bir talâk-ı bâin olur.
Hulû daha çok karı-koca arasındaki anlaşmazlığa, birinin sıkıcı davranm asıyla diğerinin günaha girmesini önlemeye yönelik bir çözümdür. [115]

Tahliller ve Rivayetleri

381 no'lu îbn Abbas hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salîhtir. Hadîs muhala'a ile boşanmanın sebeplerini açıklamakta ve bu tür boşanmanın bir ivaz karşılığı olduğunu bildirmektedir. Böylece hadîsten dört hüküm çıkmaktadır:
1- Karı-koca arasındaki sıkıcı, üzücü hava birini Allah'a karşı günahkâr ve âsi durumuna düşürecekse ve bunun başka türlü telafisi mümkün değilse ve çok zorsa, o takdirde kadın ve erkek hulû için bir' teklifle ortaya çıkabilir.
2- Kadın bunalıp zor durumda kalınca kadıya veya müftüye başvurup veya hiç kimseye başvurmadan doğrudan kocasına bir mal karşılığı boşanmasını talep edebilir,
3- Muhala'a sebebiyle kadının kocasına vereceği ivaz, aldığı mehir olabilir. Şayet kadın mehrini henüz almamışsa, böylece onu kocasına bırakabilir.
4- Kadının böyle bir teklif ve talebi karşısında kocası muhayyerdir, dilerse kabul edip boşar, dilerse kabul etmez.

382 no'lu îbni Abbas hadîsini îbn Mâce, Ezher b. Mervan tarikiyle tahrîc etmiştir. Bu zat sadûk ve müstakimdir. Geriye kalan ricali ise hepsi de sahîh olarak belirlenmiştir. O bakımdan hadîs istidlal ve ihticaca sâlihtir.
Bu hadîs de yukarıdaki hadîsin taşıdığı hükümleri ihtiva , ediyor. Fazla olarak da kocanın mehrin üstünde bir fazlalık talep etmemesini içeriyor. Fukahaya göre, fazlalık talep etmesi mekruhtur, ama alacak olursa kazaî bakımdan caizdir.
383 no'lu Rübeyyi1 hadîsinin isnadı Sünen-i Nesâî'de gerçekleşmektedir. İsnadmdaki ricalin hemen hepsi sika (güvenilir) dir. O bakımdan hadîs sahîh kabul edilmiştir. Taberânî de aynı hadîsi tahrîc etmiştir.
Bu konuda bir diğer hadîs yine îbn Abbas (r.a.) dan şöyle rivayet edilmiştir;
"Sabit b. Kays'm karısı kocasından hulû' ile ayrıldı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona bir hayz ile iddet beklemesini emretti."
Tirmizîbu hadîs için "hasen-garip" lafızlarını kullanmıştır. Ayrıca Ebû Dâvud da bunu rivâvet etmiştir. Bu hadîsin mursel olduğu, yani senedinden bir sahabinin düştüğü veya düşürüldüğü söylenir.
Bu konuda Rübeyyi' binti Muavviz'den bir diğer rivayet yapılmıştır. Adı geçen kadın Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında kocasından hulû1 ile ayrılmış bulunuyordu. Resûlüllah (s.a.v.) ona bir hayz (ayhali) iddet beklemesini (şer'î bekleme süresi belirlemesini) emretti veya ona böyle emredildi.
Bu hadîsi Nesâî ile İbn Mâce, Muhammed b. îshak tarikiyle tahrîc etmişlerdir.
Böylece kocasından hulû' ile ayrılan kadının bir ayhali süresi id-ıdet yapması söz konusudur.
384 no'lu Ebû Zübeyr hadîsim Beyhakî tahrîc etmiştir. Mursel olmakla beraber isnadı kaviydir.
Bu bapta Beyhakî'nin Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) den yaptığı rivayette deniliyor ki: Kızkardeşim, ensardan bir adam ile evli bulunuyordu. Aralarındaki geçimsizlik sebebiyle Resûlüllah'ın (s.a.v.) huzuruna çıktılar. Resûlüllah kızkardeşime: "Sen adamın verdiği bahçeyi kendisine geri vermeyi arzu eder misin?" diye sordu. O da: "Fazlasını da veririm" diye cevap verdi. Böylece adam onunla hulû1 yapıp boşandı. Kızkardeşim de hem onun baçesini, hem de fazladan bir şey verdi."
Bu hadîsin isnadı zayıftır. O bakımdan hüccet olma Özelliği yoktur. Bununla beraber Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz sadece mehir olarak kendisine verilen bahçeyi geri vermesini emretmiştir. Ama kadın bahçeyle birlikte başka bir şey de veririm deyince Efendimiz buna ses çıkarmamıştır. O bakımdan müctehidlerin bir kısmı fazla bir şey vermekte bir sakınca yoktur demişler ve hadîsle istidlal etmişlerdir..
Şüphesiz kadını ve kocasını günahkâr edecek, Allah'a karşı âsi durumuna düşürecek bir huzursuzluk ve geçimsizlik yoksa, boşamaya veya boşanmaya tevessül etmek doğru değildir. Hattâ Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Hangi kadın (ciddi bir sebep ve zaruri bir durum yokken) boşanmasını isterse Cennet kokusu ona haram olur" buyurarak gereken uyarıda bulunmuştur. [116]

Çıkarılan Hükümler

1- Hulû', nikâh mülkünü bir bedel karşılığında gidermektir.
2- Karı-koca arasında geçimsizlik baş gösterir ve birinin Allah'a karşı âsi durumuna düşmesi söz konusu olduğunda muhala'a yoluyla boşanmaları caizdir.
3- Hulû' da talâktır. Ancak bir mal karşılığında gerçekleştirilen bir talâktır.
4- Hulû1 sarîh ve kinaye olmak üzere iki kısma ayrılır. Sarîh lafızla söylendiğinde niyete ihtiyaç yoktur. Kinaye lafızla söylendiğinde niyete ihtiyaç vardır.
5- Hulû' bir talâk-ı bâinle olabileceği gibi, üç talâkla da olabilir.
6- Sarih bir lafızla yapılan muhala'a ile bir talâk-ı ric'î vaki olursa da erkeğin karısına rücu1 hakkı olmaz.
7- Bazısına göre hulû' bir talâktır. Bazısına göre ise, fesihtir, talâk sayısını noksanlaştırmaz. Bu daha çok Şâfiüere göredir.
8- Erkeğin hulû' münasebetiyle karısından ancak verdiği mehri veya o nisbette bir mal veya nakit alabilir. Fazlasını talep etmesi mekruhtur. Ancak alacak olursa kazaî bakımdan caizdir.
9- Kadın kız çocuğunun kendisine terkedilmesi şartıyla muhala'a1 da bulunursa sahîh kabul edilir. Zira kız çocuğunun annesine ihtiyacı oldukça fazladır. Erkek çocuk ise babasına bırakılır. Bu daha çok Hanefîlere göredir.
10- Hulû1 ile boşanma gerçekleştikten sonra artık o kadın kocasına haram olur. Başka bir erkekle evlendikten sonra, ya ondan boşandığında veya o adam öldüğünde ancak birinci kocasıyla evlenebilir. [117]

Rıc'i Talak ve Boşanan Kadının İlk Kocasına Mubah Olma Durumu

Talâk bahsinde ric'î talâktan kısmen söz etmiştik. Burada tekrar bir özet vermek suretiyle konuya bir giriş hazırlamamızda yarar vardır.
Ric'î talâk, kocanın karısına dönme hakkı olduğu bir boşama şeklidir. Karısını bir veya iki ric'î talâkla boşayan kimse, karısının idde-ti (yani bekleme süresi) henüz bitmeden ona dönebilir.
Ancak bir talâkın ric'i sayılabilmesi için birtakım şartlar söz konusudur:
a) Talâk (boşama) kadınla cinsel temasta bulunduktan sonra olmalıdır.
b) Üç talâka açık ve kapalı şekilde delâlet etmemelidir.
c) Beynunete delâlet eden bir lafız ve sıfat taşımamalıdır.
Ric'î talâkta, iddet içinde adam rücu' etmek istediğinde kadının rızasını alması şart ve gerekli değildir. Çünkü henüz talâk bağı tamamen kopmamıştır. Aynı zamanda ric'î talâk, talâk sayısını noksan-laştırır. Adamın rücu' etmesiyle bu noksanlık telafi edilmez. Ric'î talâkta tecdid-i nikâha (nikâh yenilemeye) gerek yoktur.
îddet içinde rücu' etmeyip iddet bittikten sonra rücu' etmek istediğinde hem kadının rızasına, hem de tecdid-i nikâha ihtiyaç vardır.
Bir veya iki ric'i talâkla boşadıktan sonra adam iddet içinde rücu' stmez ve geriye kalan talâkı da ika' ederse, kadın tamamen boşanmış olur ve bir daha o kocasına dönemez, ona haram olur. Ancak ikinci bir kocayla evlenir ve tesadüfen bu ikinci kocası onu boşar veya ölürse, o takdirde kadın birinci kocasıyla yeniden evlenebilir. [118]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, "boşanan kadınlar kendi kendilerine üç ayhali (veya üç ayhalinden temizlenme süresi) beklerler. Allah'ın onların dölyataklarında yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz" mealindeki Baka-
(ortadan kaldırmış) olur." [119]
Urve'den, o da Aişe (r.a.) dan rivayet etmiştir. Hz. Aişe şöyle demiştir:
Bir zaman insanların durumu şöyle idi: Adam karısını istediği kadar boşar ve o kadın iddet içindeyken kocası olan adam ona rücu' eder, o kadın yine onun karısı sayılırdı. İsterse yüz kere veya daha fazla boşamış olsun (durum değişmezdi). O kadar ki adam karısına şöyle derdi: "Vallahi benden büsbütün ayrılasm diye seni boşamayacağun ve seni ebediyen de barındırmayacağım." Kadın da ona: "Bu nasıl olur?" deyince o şu vev-*abı verirdi: 'Seni boşarım, iddetin tam sona ermek üzere iken sana rucu' ederim." Bunun üzerine (aynı akibete uğrayan kadın) Hz. Aişe'ye geldi ve olup biteni ona anlattı. Hz. Aişe (r.a.) susup cevap vermedi. Tâ ki, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz çıkageidi. Hz. Aişe (r.a.) olayı O'na anlattı. Peygamber (s.a.v.) susup cevap vermedi, tâ ki Kur'ân (âyeti) indi: "Boşama iki keredir. (Ondan sonra kadını) ya iyilikle, örfe uygun tutmak ya da iyilikle salıvermektir." Bunun üzerine insanlardan belirtilen şekilde karısını boşayan da, boşamayan da talâkı silbaştan ettiler, yenilediler (yani herkesin o günden itibaren üç talâk hakkı belirlenmiş
oldu). [120]
îmrân b. Husayh (r.aj, den soruldu: "Adam karısını boşuyör, onra onunla cinsel temasta bulunuyor, ama ne boşadığma, ne İe ona döndüğüne dair hiçbir şahit tutmuyor." İmrân b. Husayn r.a.) soru sorana şu cevabı verdi: "Sünnete aykırı olarak ıoşadm ve yine sünnete aykırı şekilde ona rücu ettin. Sen onu oşamana ve ona ric'at etmene karşı şahit tut ve bir daha bu ünnet dışı boşama ve ric'ata dönme." [121]
Hz. Aişe (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu haberi ver-liştir:
"Rifa'a el-Kurezî'nin karısı Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelerek dedi ki: "Ben Rıfa'a'nm yanında bulunuyordum, beni ke-in talâkla boşadı. Ondan sonra ben Abdurrahman b. Zübeyr r.a.) ile evlendim. Abdurrahman'la beraber olan (onun cinsel organı) elbisenin püskülü gibidir." Bunun üzerine Peygamber s.a.v.) Efendimiz ona: "Sen tekrar RıfaVya mı dönmeyi arzulu-orsun? Hayır, sen Abdurrahman'ın balcağızmdan, o da senin »alcağızmdan tatmadıkça Rıfa'a'ya dönemezsin" buyurdu. [122]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Peygamber (s.a.v.) Efendimizden, adam kendi karısını üç talâkla boşuyor. Başka biri bu kadınla evleniyor da (kadını evine alıp :kapıyı kilitliyor, perdeyi sarkıtıveriyor ve sonra o kadını cinsel temasta bulunmadan boşuyor. Bu durumda o kadın birinci kocasına helâl olur mu (yani yeniden birinci kocasıyla evlenebilir mi?) meselesi soruluyor. Efendimiz de: "Hayır, ikinci kocası onun balcağızmdan tatmadıkça evlenemez" diye cevap veriyor. [123]
Yine Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Useyle (balçağız) cima (cinsel temas)tır" buyurmuştur. [124]
Nesâî'nin rivayetinde ise hadîsin son cümlesi şu lafızlarla ifade edilmiştir: "İkincisi onunla cinsel temasta bulunmadıkça o birinci kocasına helâl olmaz." [125]

Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre, talâk-i ric'î, nikâh mülkünün devamını ortadan kaldırmaz. Yani nikâh mülkü, bağı devam eder. Bu durumda kocanın karısından istifade edebilmesi için iddet içinde ona ric'at etmesi gerekir. Bu ric'at sözlü olabileceği gibi fiilî de olabilir. Böylece iddet içinde dönülünce ne kadının iznine gerek kalır, ne de tecdid-i nikâha lüzum kalır.
Ric'î talâkla adamın üç talâk hakkı noksanlaşır, karısına dönmesiyle bu noksanlık kapanmış olmaz.
b) Şâfîîlere göre de ric'î talâkla kadın tamamıyla boşanmış ve haram olmuş sayılmaz. Adamın iddet içinde karısına sözlü olarak dönmesi gerekir. Aksi halde ondan yararlanamaz ve onunla cinsel temasta bulunamaz.
Böylece bu mezhebe göre, adamın fiilî ric'at yapması yeterli değildir. [126] Adamın karısına: "Sana döndüm, sana dönüş yaptım" demesi yeterlidir. "Seninle evleniyorum, nikâhı sürdürüyorum" demesi bir bakıma kinayedir.
Adam karısına dönerken şahit tutması gerekli değildir.
Sözlü dönüş yaptığını bildirmeden karısıyla cinsel temasta bulunur ve sonra sözlü dönüş yaptığım ifade etmezse, mehr-i misi vermesi gerekir. [127]
c) Hanbelîlere göre» hür adam karısını üçten aşağı talâkla boşarsa, iddeti sona ermeden karısına ric'at edebilir. Bu dönüş sözlü olabileceği gibi, mücerred cinsel temasta bulunmakla da gerçekleşir.
Kadın hamile bulunuyorsa, hamlini vaz'etmeden önce kocasından ona ric'at etmesi gerekir. Aksi halde doğumdan sonra iddet sona ermiş sayılır ve bu durumda hem kadının iznini alması, hem de tecdid-i nikâh .yaptırması söz konusu olur. Ama kadın ikiz doğuracaksa birinci çocuğu jdoğurduktan sonra ikincisinin doğumunu beklemeden adamın karısına ric'at etmesi gerekir. [128]
d) Mâlikîlere göre, ric'at, iddet sona ermeden adamın tecdid-i nikah yapmaksızın karısına dönmeye niyet etmesidir. Niyet etmedikçe karısı kendisine helâl olmaz. îddet sona erdikten sonra hem kadının rızası, hem de tecdid-i nikâh söz konusu olur. [129]
Böylece ric'i talâk ve onun tamamlayıcı yanı olan kocanın iddet isona ermeden karısına dönme hususu hakkında mezhepler arasında çok az fark vardır. O da daha çok fiilî ve sözlü dünüşle ilgilidir.
Üç talâkla kocasından ayrılan, yani tamamiyle boş düşen bir kadın, iddeti sona ermeden başka bir erkekle evlenemez. iddet, ayhali görenlerin üç ayhali, üç temizlenme dönemidir. Ayhalinden tamamen kesilip artık yaşı itibariyle ayhali olmayan veya bir hastalık sebebiyle artık ayhali görmeyen kadının iddeti üç aydır. Gebe olan kadının iddeti, doğum yapmasına kadardır. Doğum yapmasıyla birlikte iddeti sona erer. Kocası ölen kadının iddeti ise dört ay on gündür.
Üç talâkla kadın tamamen boşandıktan sonra artık bir daha bu ilk kocasıyla evlenemez, ona tamamen haram olur. Ancak kadın tesadüfen bir başka erkekle evlendikten ve cinsel temas olayı gerçekleştikten sonra bu ikinci kocası ya onu boşar, ya da vefat ederse, artık kadının birinci kocasıyla evlenmesinde bir engel kalmaz.
Mezhep ima'mlarıyla ilim adamları bu konuda görüş birliği halindedirler. O bakımdan mezheplerin ayrı ayrı görüş ve istidlallerini nakletmeye gerek görmedik. Yeter ki ikinci kocasıyla yapılan nikâh akdi sahîh olsun. [130]
Ancak Hanefîlere göre, kadın ikinci kocayla evlenirken, boşanıp birinci kocasıyla evleneceğini şart koşmam alı dır. Aksi halde hülle olayı meydana gelir ve bu haram bir izdivaç olur. Aynı zamanda o kadınla evlenecek olan ikinci adam da kadına: "Seninle evleniyoruz, ama bu muvakkat bir nikâhtır. Seninle cinsel temasta bulunduktan sonra seni boşayacağım ve sen tekrar birinci kocanla evleneceksin" şeklinde bir şart ileri sürerse, bu da hülle kapsamına girer ve haramdır.
Kadın sadece niyet olarak böyle düşünür, sözlü bir şart ileri sürmez ve evlenirse, bu Hanefîlerden İmam Ebû Hanîfe ile imam Züfer'e göre caiz olur. Ebû Yusuf a göre kadın böyle bir niyetle ikinci kocasıyla evlenirse, nikâh fasit olur. [131]

Tahliller ve Rivayetler

391 no'lu îbn Abbas hadîsinin isnadında Ali b. Hüseyn b. Vâkıd bulunuyor ki bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir. Bazısına göre sa-dukdur. Ebû Hâtim'e göre zayıftır. Nesâî ve başkasına göre ondan nakilde ve rivayetinde bir sakınca yoktur. [132]
Saduk olduğunu dikkate alanlar, onun hadîsleriyle istidlal sahihtir demişlerdir. Zaten manâ ve taşıdığı hüküm bakımından sahîh hadîslerle desteklenmiştir.
Böylece hadîs üç fikhî hüküm ihtiva etmektedir:
a) Kocasından üç talâkla boşanan kadın, ikinci bir kocayla evlenebilmek için üç ayhali veya üç ayhalinden temizlenme dönemi geçirmesi gerekir. Hamile ise, bu süre hamlini vaz'etmesiyle sona erer.
b) Adam karısını bir veya iki ric'î talâkla boşarsa, iddet içinde ona dönebilir ve dönme onun hakkıdır. Bir veya iki bâin talâkla boşarsa, id-detin bitmesini bekler ve sonra karısının rızasını alarak tecdid-i nikah yaptırır, Öylece birleşirler.
c) Kadını üç talâkla boşadığı takdirde artık nikah tamam--n hükümsüz kalır. Kadın kocasına haram olur ve ikinci bir kocad.m geçmeden tekrar evlenmelerine cevaz yoktur.
392 no'lu Hz. Aişe hadîsi merfu'dur. Kuteybe tarikiyle Ya'lu k Şebîb'den o da Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. İkinci bir tarikle mevkuf olarak belirlenmiştir ki, bu rivayette Hz. Aişe'den söz edilmemiştir.
İmam Tirmizî ise bu ikinci rivayetin Ya'la b. Şebîb hadîsinden daha sahîh olduğunu belirtmiştir.
Ric'î talâkla karısını boşadıktan sonra ona dönmeye niyet edip yaklaşan adamın bu dönüşü ve ondan yararlanması ric'at kabul edilir. Kadın onun dönmesini reddedemez. Etse bile kocası onun bu tutumuna itibar etmez. Nitekim Evzaî ve İmam Mâlik ile İmam Ebû Hanîfe'ye göre, mücerred ric'at edip onunla cinsel temasta bulunması yeter sayılır. İmam Mâlik ile Evzaî burada niyet etmesini şart koşarken, İmam Ebû Hanîfe şart koşmamıştır. Hatta Evzaî'ye göre, karısına dönüşe niyet edip ona şehvetle dokunması bile ric'at sayılır. İmam Şafîî ise ric'at ancak sözlü olur diyerek farklı bir görüş ve yorum ortaya koymuştur. Birincilerin görüşü daha sahihtir. Zira adamın ric'ati ihtiyarî bir anlam taşımaktadır. İhtiyarî müracaat hem sözlü, hem de fiilî olabilir.
393 no'lı İmran hadîsini aynı zamanda Beyhakî tahrîe etmiş ve şu /ı fazla olarak belirlemiştir: "Ric'at ettiğine dair şahit tut ve
Ulah'tan mağfiret dile." Bulûğu 1-Meram'da bu hadîsin senedinin sahîh ılduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda Taberânî'nin de bunu rivayet ettiği)ildirilmektedir. [133]
İmran hadîsi mevkuftur. İcma1 ise ric'ate şahit tutmanın vacip olmadığına kaildir. Zira bu gibi önemli bir konuda bir sahabeden mevku-fen rivayet edilen bir hadîs sahîh bile olsa hüccet olarak alınmaz. Hatta boşama konusunda da şahit tutmak bil-icma1 vacip değil sadece müstehabdır.
394 dipnotlu Hz. Aişe hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Böylece kocasından üç talâk ile tamamen boşanan bir kadın ikinci kocayla evlendikten sonra birinci kocasına dönebilmesi, yani onunla yeniden evlenebilmesi birtakım şartlara bağlanmıştır. Onlardan biri de kadmm ikinci kocasıyla cinsel temasta bulunmasıdır. Aksi halde ikinci kocası onu boşasa bile birinci kocasıyla evlenemez.
Hadîste "balçağız" tabirinin kullanılması, cinsel temasta erkeğin tenasül aletinin haşefesinin bile olsa üreme organında kaybolmasının yeterli olacağına veya az da olsa meninin fercin içine akmasının kâfi olacağına işarettir. Hasan Basrî de bu ikinci şıkka kail olmuştur. [134]
Cumhura göre ise, "usayle", yani "balçağız" dan maksat zevk almaktır, bu da ancak cinsel temasla gerçekleşir. Bu konuda hadîste belirtilen hükme muhalefet eden olmamıştır. Ancak Said b. Müseyyeb farklı bir görüş beyan etmiştir ki, kuvvetli bir ihtimalle ona hu hadîs ulaşmamıştır. [135]

Çıkarılan Hükümler

1- Kadın üç talakla boşandıktan sonra ikinci bir adamla evlenebilmesi için üç kuru' (yani üç ayhali veya üç ayhalinden temizlenme dönemi) beklemesi gerekir.
2- Hâmile olan kadının iddeti, hamlini vaz'etmesiyle sona erer, yani doğum yapmasıyla iddeti son bulur ve ondan sonra evlenebilir.
3- Adam bir veya iki talâkla karısını boşadığı takdirde, bu boşama şekli ric'î ise iddet içinde karısına dönebilir ve bunun içinde karısının rızası, sonra da tecdid-i nikah gerekmez. Talâk-ı hâin ile boşamışsa, id-detinin bitiminde ya tamamen boşar ya da kadının rızası alınarak tecdid-i nikâh yaparak birleşirler.
4- Bain talâkla noksanlaşan nikah sayısı tecdid-i nikahla tamamlanır, Ric'î talâkla boşayan kimsenin talâk sayısı noksan kalır, tamamlanmaz.
5- Karısını üç talâkla boşayan kimse artık bir daha onunla evlenemez. Ancak kadın ikinci bir kocayla evlendikten sonra boşanır veya bu ikinci kocası ölürse, birinci kocasıyla isterse evlenebilir,
6- İkinci kocayla evlenmesi, birinci kocayla evlenme niyeti taşımamalıdır. Özellikle böyle bir şartla yapılan nikâh akdi fasit sayılır. Buna hülle denir ki, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz hülle yapana ve yaptırana lanet etmiştir. Bu da tahrimi gerektiren bir anlatım tarzıdır.
7- İslâm gelince cahiliye devrindeki câri olan ric'î talâk usulünü değiştirip onu âdil bir ölçüye sokmuştur.
8- Gerek boşama olayında, gerekse ric'î talâktan dolayı ric'at olayında şahid tutmak vacip değildir, bunun müstehab olduğunu söyleyenler olmuştur.
9- İkinci kocayla nikahlanan kadının birinci kocasıyla yeniden evlenebilmesi için üç şart söz konusudur: Birincisi, birinci kocayla evlenme niyet ve şartını taşımamasıdır. İkincisi, ikinci kocasının onu boşaması veya ölmesidir. Üçüncüsü ikinci kocasıyla mutlaka cinsel temasta bulunmasıdır.
10- İkinci kocasıyla yapacağı cinsel temasta penisin baş kısmının olsun ferce girip lezzet duyması yeterli sayılmıştır. Diğer ilim adamlarına göre meninin de akması söz konusudur.
11- Ric'î talâkla karısını boşayan kimsenin talâkı noksan kalacağından, birleştikten sonra adamın çok dikkatli olması ve bir daha boşama sözünü ağzına almaması tavsiye olunur. Aksi halde karısını tamamen boşamış olur ve bir daha birleşemezler.
12- Kadın ve erkek mecbur kalmadıkça boşanmaya karar vermemelidirler. Zira Allah yanında helâlin en çok sevilmeyeni boşamaktır. Hem Cenâb-ı Hak cinsel konuda zevkine aşırı düşkün olan erkek ve kadınları da sevmez.

13- Boşama ve boşanma bir aile için nihaî (en son) çare olmalıdır. Zira ıslah mutlaka hayırlıdır.
14- Ciddi ve meşru bir sebep yokken boşanmasını talep eden bir kadının cennet kokusu alamayacağı sahîh hadislerle sabit olmuştur.
15- Kan-koca küçük meseleleri ve basit olayları ciddiye alıp bir sürtüşme ve tartışmaya girmemelidirler. Hoşgörülü olmak sünnettir. Ancak ortada açık bir hayasızlık varsa, kadın artık ipi koparıp kimseyi dinlemiyorsa veya kocası başka kadınların peşine takılıyor evini ve eşini ihmal ediyorsa, o takdirde boşanmakta bir sakınca yoktur. Aynı zamanda had safhadaki geçimsizlik, uyuşmazlık ve bunun neticesi olarak Allah'a karşı günahkâr ve âsi olmak söz konusu ise yine boşanmaya cevaz verilir. [136]

İla

Îlâ, sözlük olarak, ister karısına cinsel maksatla yaklaşmayacağı, ister başka bir husus hakkında mutlak yemin anlanıma gelir.
Cahiliye devrinde ilâ, kadınla cinsel teması terk etmeye dair yemin edip onu ebediyen kendine haram kılmak şeklinde bir terim olarak kullanılırdı.
İslâm şeriâtinde ise, özel olarak kocanın karısına dört ay veya daha fazla bir süre cinsel temas maksadıyla yaklaşmayacağına dair yemin etmesidir. Dört aydan az bir süre yaklaşmayacağına yemin eden adam artık nıuliy sayılmaz.
İlâ Allah adına yemin edilmekle gerçekleştiği gibi O'nun sıfatlarından bir sıfatla veya köle azad etmek, hacca gitmek gibi bir ibâdeti kendine adamakla da gerçekleşir.
ilâda bulunan adam dört ay sona ermeden karısına dönebilir ve bundan dolayı keffaret Öder. Bu süre içinde dönmez de dört ay sona ererse kadın bir talâk-ı bâin ile boşanmış sayılır. Aynı zamanda süre sona erdikten sonra kadın hâkime başvurup kocasından ayrılmayı talep edebilir. Hâkim uygun gördüğü takdirde onları ayırır ve bu bir ric'î talâk olarak belirlenir.
Böylece İslam, kadına cinsel temas maksadıyla yaklaşmayacağına dair yapılan yeminin bozulmasında bir sakınca olmadığını, ancak bundan dolayı keffaret ödenmesinin gereğini birtakım kurallara bağlamış ve kadına yapılan bu haksızca muameleye son vermiştir. Zira adam hem karısına ebediyyen yaklaşmayacak, hem de onu zevce olarak eli altında tutacak. Bu her yanıyla ve yönüyle kadına yapılan zalimce haksızlıklardan biri idi ki cahiliyye devrinde uygulanırdı,
İslâm, yapılan yemini süre bitmeden bozmayı tavsiye ederken fakir ve muhtaçları koruyup maddeten desteklemeyi ve bu yolla da sosyal adaleti sağlamayı amaçlamış ve bundan dolayı keffaret ödenmesini gerekli kılmıştır. [137]

İlgili Hadisler, Rivayetler

Şa'bî'den, o da Mesruk'dan, o da Hz. Aişe (r.a.) dan yaptığı rivayette, Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz eşlerine karşı ilâda bulunarak (onlarla cinsel temasta bulunmayı kendine) haram kıldı. Sonra da bu haramı helâl kılıp
yaptığı yemininden dolayı keffaret ödedi." [138]
îbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir: "Dört ay geçince adam boşasın diye beklenir ve o boşamadıkca talâk vaki olmaz." Bu rivayeti Buharı tahrîc edip şu bilgiyi vermiştir: "Bu görüş Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den, Ebû Derdadan, Hz. Aişe'den ve Peygamberin (s.a.v.) oniki ashabından rivayet olunmuştur." [139]
Hz Ömer (r.a.) den yapılan rivayette ise adı geçen ilâ konusunda şöyle demiştir^Dort ay geçince mulî (ilâda bulunan adam) durup düşünür: Ya, karısına döner, veya onu boşar." [140]
Süleyman b. Ebî Yesar'dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in ashabından on kişiden fazla zata yetiştim ki hepsi de mulînin dört ayın bitiminde durup düşünmesini belirtiyorlardı." [141]
Süheyl b. Ebî Salih'den, o da babasından rivayet etmiştir. Babası şu bilgiyi vermiştir: 'Peygamber (s.a.v.) Efendimizin ashabından oniki kişiye ilâda bulunan adam hakkında sordum. Hepsi de şu cevabı verdi: "Dört ay geçmeden ona bir şey gerekmez. Dört ayın sonunda ise durup düşünür: Ya karısına döner veya onu boşar." [142]

Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefilere göre ilâ, şeriatte, adamın kendini nikâhlı karışma cinsel temasta bulunmaktan dört ay veya daha fazla bir süre yemin edip alıkoyması veya meşakkati gerektiren talâk, itâk veya bîr ibadette bulunmayı bu sebeple adamasıdır. O bakımdan meşakkat getirmeyen bir şey adayarak ilâ yapmak muteber değildir.
îlâ'nım hürler için süresi dört ay, cariyeler için iki aydır. İlâ'da bulunup dört ay süre belirleyen kimse bu sürenin sonuna kadar yeminini koruyup bozmazsa karısı bir talâk-ı bâin ile boş düşer. Sonra da karısının rızasını almak suretiyle tecdid-i nikâh gerekir.
Süre bitmeden karısına rücu' etmek suretiyle yeminini veya adağım bozarsa keffaret gerekir. Farz olan hac ile adarsa bu geçerli olmaz. Ama bir köle azâd edeceğini adarsa geçerli olur. Haccın geçerli olmamasının sebebi, bu ibâdet zaten hali-vakti yerinde olan mü'mine farzdır. Şayet farz olan haccı eda etmişse, o taktirde hacca gitmeyi adaması geçerli olur. Bunun gibi ramazan orucunun dışında bir orucu ve zekât dışındaki bir sadakayı adarsa bu da geçerli sayılır.
Dört ay geçtiği halde cinsel temasta bulunmazsa, kadın bir talâk-ı bâin ile boşanmış olur. Bu durumda hâkimin karı-kocayı birbirinden ayırmasına ihtiyaç yoktur. Diğer üç mezhebe göre, buna ihtiyaç vardır.
Birinci dört ay sonunda kadın bir talâk-ı bâin ile boş olur. Buna rağmen adam yine de cinsel temasta bulunmaz ve aradan ikinci dört ay geçerse, ilâ devam eder ve kadın ikinci defa talâk-ı bâin ile boş düşer. Ancak birinci dört geçtikten sonra adamın tecdid-i nikah yapması ilânın devamını gerektirir. Aynı zamanda ikinci talâktan sonra da tecdid-i nikah da ilâ'nın devamını sağlar. İkinci nikâhtan sonra adam yine bir dört ay daha eşiyle cinsel temasta bulunmazsa, üçüncü defa talâk-ı bâin ile boş düşmüş olur, artık birleşmeleri caiz değildir. Ancak ikinci bir kocadan boşandığı veya bu ikinci kocası Öldüğü takdirde birinci kocasıyla evlenebilir. [143]
Ama dört aylık süre dolmadan karısına dönüp cinsel temasta bulunursa, ilâ sona erer, adam bundan dolayı yeminini bozduğu için keffaret öder, adadığı ibâdet veya başka bir şeyi de yerine getirmesi gerekir. b) Şâfiilere göre, ilâ ancak şu üç şeyden biriyle gerçekleşir:
1- Allah adıyla veya O'nun sıfatlarından bir sıfatla yemin etmek,
2- Talâk veya itik ya da benzerini cinsel temasa ta'lik etmek,
3- Nezirden iltizamı sahih olanını iltizam etmek.
Birinci hususun hükmü, ilâda bulunan adam karısıyla cinsel temasta bulunmayacağına dair Allah ile veya O'nun sıfatlarından bir sıfat ile yemin ettiği takdirde süre sona ermeden karısıyla cinsel temasta bulunmak suretiyle yeminini bozarsa keffaret gerekir ve ilâ sakıt olur.
İkinci hususun hükmü, talâkı veya itki cinsel temas üzere talik eder, şöyle ki: "Seninle cinsel temasta bulunursam sen boş ol veya seninle cinsel temasta bulunursam falan kölen hür olur" der, sonra ds karısıyla cinsel temasta bulunursa talâk vaki olur. Köle azad etmeyi söylemişse, o azat olur.
Üçüncü hususun hükmüne gelince, adam isterse iltizam edip adadığı şeyi yerine getirmek ile yemin keffareti Ödemek arasında muhayyerdir, hangisini dilerse onu yerine getirir.
Meselâ adam karışma: "Eğer seninle cinsel temasta bulunursam Allah için haccetmek veya sadaka vermek veya namaz kılıp oruç tutmak ya da köle azad etmek benim üzerime gerekli olsun" der ve sonra da cinsel temasta bulunursa, isterse adadığı ibâdetleri yerine getirir, isterse yemin keffareti öder.
Bir de adam cinsel temasta bulunmayacağına dair ya yemin eder, ya da bir ibâdeti yerine getirmek üzere adar ve dört ay geçtiği halde cinsel temasta bulunmazsa, kadın durumu hâkime intikal ettirir. - Hâkim adama karısına dönüp temasta bulunmasını emreder. Buna rağmen adam dönmez, cinsel temasta bulunmazsa hâkim boşama kararı verir. Bu boşama bir talâk-ı ric'î olur. Böylece iddet sona ermeden adam karısına dönebilir. Ama kadın gayr-i medhulin biha ise talâk hâin
olarak gerçekleşir.
Adam hakimin emrine uyar da cinsel temasta bulunursa, artık ilâ hükmü kalkar ve gereken keffaret veya adağı yerine getirir. [144]
c) Hanbelilere göre, ilânın dört şartı vardır:
1- Cinsel temasta bulunmayacağına dair Allah adına veya O'nui, sıfatlarından bir sıfat ile yemin etmesi,
2- Karısıyla cinsel temasta bulunmamak üzere dört aydan fazla bir süre belirlemesi,
3- Cinsel temasta dört ay içinde bulunması ve bulunmaması ihtimalinin eşit olması.
4- Dört ay süre içinde mevcut olacağını bildiği bir şeye talîk etmiş olması.
5- Kendisinin veya başkasının kudretinin yeteceği bir fiile talik etmesi.
Süre bitmeden eşine dönüp cinsel temasta bulunursa yemin keffareti öder veya adadığı ne ise onu yerine getirir. Adadığı şey mevcut olmazsa, o takdirde keffaret ödemekle onu telafi eder.
Dört ay geçtiği halde cinsel temasta bulunmaz, bu yüzden kadın [urumu hâkime intikal ettirirse, hâkim ona, karısına dönüp temasta bulunmasını emreder. Emre uymadığı takdirde hâkim ona karısını îoşamasmı emreder. Zira sürenin geçmesiyle kadın boşanmış olmaz. [145]
d) Mâlikilere göre, adam karısına cinsel temasta bulunmayacağına dair yemin eder de dört ay süre sona ermeden cinsel müna-kebette bulunursa, ilâ hükmü çözülür (kalkar) ve adama yemin etmişse keffaret gerekir. Boşamaya talikte bulunmuşsa karısı boş olur; bir köle azat etmeye talikte bulunmuşsa kölesi azad olur. Birinci dört aydan bir gün geçtiği halde cinsel temasta bulunmazsa, artık kadının hâkime başvurması için hiçbir engel yoktur ve bu ona tanınan bir haktır. Bu durumda hâkim onun kocasını çağırtıp karısına dönmesini ve temasta bulunmasını emreder. O bu emre uyarak karısıyla cinsel temasta bulunursa ilâ hükmü kalkar ve adam da yeminini bozmuş olur. Aksine bir tutum içine girerse hâkim onun karısını bir ric'î talâkla boşar. Diğer bir rivayete göre hâkim onun bir talâkla boşamasını sağlar ve o da boşaymca hâkim tescilde bulunur. Adamın bulunduğu yerde hâkim yoksa, kadın müslüman cemaate başvurup olaya el koymalarını talep eder. [146]

Böylece İmam Mâlik'e göre, adam sadece dört aylık bir süre belirle erek karısına cinsel temasta bulunmayacağına dair yemin ederse ilâ yapmış sayılmaz. Dört aydan fazla bir süre -isterse bir gün olsun- belir-lei'-t1 o takdirde ilâda bulunmuş olur.
Yine bu imama göre, adam cinsel temasta bulunmasını hac veya umre veya oruç veya köle azad etme veya talâka talik ederse, ilâda bulunmuş kabul edilir. [147]
İlâ konusunda mezhebler arasında bazı hususlarda küçük farklar bulunmaktadır. Ama hepsi de İslâm hukukunda böyle bir hükmün bulunduğunu ittifakla kabul etmekte ve ana çizgilerinde birleşmektedirler. [148]

Çıkarılan Hükümler

1- İlâ, sünnet ile sabit olan bir hukukî terimdir. Karısıyla cinsel münasebette bulunmayacağına dair, ya dört ay veya daha fazla bir süre belirleyerek yemin etmeye "ilâ" denir.
2- Bu konuda da yemin ancak Allah ile veya O'nun sıfatlarından bir sıfat ile yapılabilir.
3- Ayrıca ilâ hususunda talâk, itik, namaz, oruç, hac ve sadaka gibi hususlarda taîikde bulunarak arzulanan şey gerçekleşebilir.
4- Ancak bu ve benzeri ibâdetlere talikte bulunulurken adama farz olan bir ibâdete talikte bulunması ilâyı gerçekleştirmez.
5- Talikte bulunulan ibâdetlerden de az bir şey değil, külfetli ve meşakkatli bir nisbeti dikkate alıp ona göre adamak gerekir.
6- İlânın hür kadınlar için süresi dört, cariyeler için iki aydır. Bu süre taban olarak belirlenir. Süreyi daha uzun tutması da mümkündür,
7- Dört aylık süre sona ermeden adam karısına cinsel yaklaşmada bulunursa ilâ hükmü kalkar ve yeminim bozduğundan dolayı keffaret vermesi gerekir.
8- Bu keffaret varsa bir köle azâd edilerek yerine getirilir. Yoksa üç gün oruç tutulur veya on fakir sabahlı akşamlı doyurulur.
9- Dört aylık süre sona erdiği halde adam karısıyla cinsel temasta bulunmazsa bir talâk-ı bâin vaki olur. (Bu Hanefîlere göredir).
10- Talâk-ı bâin vaki olunca, adam karısının iznini almak suretiyle tecdid-i nikâh yaptırır.
11- Diğer üç mezhebe göre, dört ay sona erdikten sonra kadın hâkime başvurma hakkına sahiptir. Hâkim, adama karısına dönmesini ve temasta bulunmasını emreder. Dinlemediği takdirde hâkim kadını ondan boşar.
12- Adam birinci dört ay sona erince cinsel temasta bulunmaz ve ikinci dört, üçüncü dört ayın sonunda da bu tutumunu sürdürürse karısı tamamen boş düşmüş olur. Artık bu durumda o kadın bu adama haram olur.
13- İlâ sebebiyle bir şeyi adayan kimse, süre bitmeden karısına dönüp cinsel temasta bulunursa, adadığı şeyi yerine getirmekle yemin keffareti ödeme arasında serbesttir, hangisini dilerse onu yapar ve öylece ilâ sona erer. (Bu Şâfiîlere göredir).
14- Mâlikilere göre kadın ancak dört ay bir gün geçtikten sonra hâkime başvurabilir. Daha önce başvurması sahîh olmaz.
15- Adamın bulunduğu yerde hâkim yoksa, müslüman cemaatine başvurulur.
16- Hanefîlere göre, sürenin bitmesi halinde kadın bir talâk-ı bâin ile boş düşeceğinden hâkime başvurmasına ihtiyaç yoktur.
17- Yine Mâlikilere göre, sadece dört ay veya daha az bir süre belirleyerek ilâ yapanın ilâsı geçerli sayılmaz.
18- Yeri ve zamanı gelip şartlar zorladığı takdirde ilâ yapmak bir bakıma müstehab sayılır. Ama her şeye rağmen bu yola başvurulmaması her zaman şayan-ı tavsiyedir. [149]

Zıhar ve Taşıdığı Hüküm

Zıhar sözlükte sırt mânasına delâlet eden "zahr" kökünden 1 türetilen bir kelimedir. Sonraları bu kelime daha çok adamın karısına "sen bana anamın sırtı gibisin" demesine delâlet eden bir terim haline gelmiştir. Cahiliyye devrinde kullanıldığı gibi İslâm'da da Aile Hukuku bölümünde kullamlagelmiştir. Ancak İslâmiyet zıhar hükmünü meşru çevçeve içine, alıp bu hususta da hem aileyi, hem de kadının vakar ve şahsiyetini korumuştur.
"Anamın sırtı gibisin"den maksat, cinsel temasta adam her ne kadar karısının göbeği üzerine uzanır, bir bakıma o cihetle bir biniş yaparsa, da, zıhar kavramıyla buna sırt denilerek bir benzerlik sağlanmıştır. Diğer canlıların sırtına binildiği halde cinsel temasta kadının sırtına değil göbeğine binilir.
Böylece bir teşbih (benzetme) söz konusudur.
Cahiliyye devrinde adam karısına "sen bana anamın sırtı gibisin" dediği takdirde o kadın ona müebbeden haram olurdu. Böylece kadın birçok haklarını ve bununla birlikte şahsiyetini kaybeder, perişan olurdu. İslâm gelince, cahiliye devrinin kötü âdetlerini vahiy yoluyla kaldırıp kökünü kazırken güzel olup ahlâka mugayir olmayan ve halk tarafından güzel olduğu için benimsenen âdetlere dokunmadı. Islâh edilecekleri islâh edip verimli, faydalı bir düzeye getirdi. Zihar ıslaha muhtaç bir âdetti. O bakımdan İslâmiyet onu uhrevî ve dünyevî hükümlere bağladı, birtakım müeyyideler koydu. Uhrevi hükmü, yani müeyyidesi, bu yola başvurmanın günah olduğunu belirtti. Dünyevî hüküm ve müeyyidesi ise, keffaret vermedikçe adamın karısına cinsel açıdan yaklaşması yasaklanıp haram kılınmasıdır.
Zıhar hükmünün teşriine gelince buna şu olay sebep olmuştur:
"Evs b. Sâmit'in karısı Havle binti Salebe (r.a.) namaz kılıyordu. Kocası da onu namazda görünce bekledi ve kadıncağız selâm verince, Evs onunla cinsel temasta bulunmak istedi. Kadın istemedi. Bunun üzerine Evs fazlasıyla öfkelendi ve ziharda bulundu. Böylece karısını kendisine ebediyen haram kıldı. Bunun üzerine fazlasıyla üzülen Havle kalkıp Resûlüllah'a (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Şüphesiz ben genç ve çekici bulunduğum bir zamanda ve yaşta benimle evlendi. Ne vakit ki yaşını ilerledi ve karnım (çocukları) dışarı attı, yani çocuklarım çoğaldı, bu defa kalkıp beni anasına benzetti." Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz onu dinledikten sonra şöyle buyurdu: "Senin durumunla ilgili yanımda bir hüküm bulunmuyor. Çünkü Cehab-ı Hak insanların üzerinde durduğu zıhar ıbtal eder anlamda bana bir vahiy indirmedi." Kadın bundan elem duydu ve halini Cenâb-ı Hakk'a şikâyet edip Resûlüllah'a (s.a.v.) şunu söyledi: "Ya Resûlallah! Doğrusu benim küçük çocuklarım bulunuyor. Onları kocama bırakacak olursam zayi olup giderler. Kendi yanımda tutarsam aç kalırlar." Resûlüllah (s.a.v.) da ilk söylediği sözü tekrar söyledi ve her ne kadar kadın bu çıkmazdan kurtulmak için söz söylediyse Peygamberimiz (s.a.v.) de aynı cevabı tekrarladı. Kadın her defasında aynı cevabı alınca şöyle diyordu: "Ben fakirlik, yalnızlık ve perişanlığımı Allah'a şikayet ediyorum!" Bunun üzerine Allah'ın şu emri indi:
"Kocası hakkında sana başvurup tartışan ve (hâlini) Allah'a arzederek şikâyette bulunan kadının sözünü Allah duydu. Allah karşılıklı konuşmanızı da duymaktaydı. Şüphesiz ki Allah işiten ve görendir.
Sizden kadınlarını (eşlerini annelerinin sırtına benzeterek) zıhar yapanlar (bilsinler ki) karıları onların anaları değildir. Anaları ancak onları doğuranlardır. Şüphesiz ki sözün çirkinini ve uydurmasını söylüyorlar. Allah elbette çok affeden, çok bağışlayandır.
Karılarını (öz analarına benzetip) ziharda bulunduktan sonra sözlerinden dönenler, eşleriyle cinsel yaklaşmada bulunmadan önce bir köle azâd etmeleri gerekir. Bununla size Öğüt verilir. Allah yaptıklarınızdan haberlidir.
Kim azâd edecek köle bulamazsa, yine eşiyle cinsel yaklaşımdan önce iki ay ardarda oruç tutsun. Kimin de buna gücü yetmezse, altmış yoksulu (fakir ve muhtacı) doyursun. Bu keffa-retler Allah ve Peygamberine inanmanızla ilgilidir ve bunlar Allah'ın koyduğu (dinî) sınırlardır. İnkarcılar için elem verici bir azap vardır." [150]

İlgili Hadisler

Seleme b. Sahr (r.a.) den yapılan rivayete göre şöyle haber verdiği tesbit edilmiştir: "Ben öyle bir kişiydim ki, kadınlarla cinsel temasta başkasına verilmeyen kudret bana verilmiştir. Ramazan girince, ramazan çıkıncaya kadar karımla cinsel temasta bulunmamaya yemin ettim. Bu husustaki endişem ise, gecemde cinsel temasa başlarım da gündüz oluncaya kadar bunu peşpeşe sürdürüp kendimi o halden çekip alamayacağım ihtimali idi. Sonra ramazan gecesinde karım bana hizmet ederken onun bedeninden bir kısmı benden yana açılmış oldu. (Kendimi tutamadım) ve kalkıp karımın üzerine atıldım. Sabah olunca kalkıp kavmime gittim ve olup bitenleri onlara anlattım ve şöyle dedim: Kalkın benimle birlikte Resûlüllah'a gidelim; ben durumu O'na haber vereyim. Onlar ise: "Vallahi biz öyle yapamayız: hakkımızda Kur'ân (âyeti) inmesinden veya Resûlullah'ın (s.a.v.) üzerimizde ar olup kalacak bir söz söylemesinden korkarız" dediler ve ilâve ettiler: "Ama Sen kendin git de nasıl uygun görürsen Öyle yap." Bunun üzerine çıktım, tâ ki Peygamber (s.a.v.) Efendimize vardım ve haberimi O'na anlattım. Resûlüllah (s.a.v.) bana "Sen öyle mi yaptın?" diye sordu. Ben de: "Evet ben Öyle yaptım" dedim. Resûlüllah (s.a.v.) bu sözü üç defa tekrarladı ve ben de aynı cevabı verdim ve devamla şöyle dedim: "İşte ben buyum.
Aziz ve Celîl olan Allah'ın hükmü ne ise onu uygula, ben o hükme sabrederim." Peygamber (s.a.v.) Efendimiz "Bir köle azâd et!" buyurdu. Ben elimle boynumun kenarına vurdum ve şöyle dedim: "Hayır, seni hak ile gönderen zata yemin ederim ki bugün için yanımda karımdan başka bir nesnem yoktur." Efendimiz bana: "O halde iki ay üstüste oruç tut" buyurdu. Bunun üzerine ben: 'Ta Resûlallah! Şu başıma gelen şey ancak oruç sebebiyle gelmedi mi?" dedim. Peygamber (s.a.v.): "O halde ta-saddukta bulun" buyurdu. Ben: "Seni hak ile gönderen zata and olsun ki biz bu gecemizi akşam yemeğimiz olmadığı halde aç geçirdik" dedim. Peygamber (s.a.v.) öyle ise Beni Zürayk'm zekât sahibine git de sana zekât vermelerini söyle. Öylece o zekâttan bir vesk hurmayı altmış miskine dağıt. Geriye kala-ııyla da hem kendine, hem de çoluk çocuğuna yardımcı ol" buyurdu. Ben de kalkıp kavmime başvurdum ve onlara şöyle dedim: "Sizin yanınızda darlık ve kötü bir görüş buldum. Rasulul-lah'm yanında ise genişlik ve bereket buldum. Resûlüllah bana sizin zekâtınızı emretti." Onlar da zekâtlarını bana verdiler." [151] ' .
Seleme b. Sahr (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zıharda bulunan kimsenin keffaretten Önce karısıyla cinsel temasta bulunabileceğini belirtmiştir. [152]
Ebû Seleme'den, o da Seleme b. Sdhr (r.a.) den yaptığı rivayete göre Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz içinde onbeş sa' hurma bulunan bir zenbili ona verdi ve şöyle buyurdu: "Bunu altmış miskine yedir ve bu her miskin için bir müddür. (Müdd: İki avuç dolusu kadar bir Ölçü)." [153]
îkrime'den, o da îbn Abbas (r.a.) dan rivayet etmiştir: Bir adam eygamber'e (s.a.v.) geldi ki o, karısına ziharda bulunduktan sonra hunla cinsel temasta bulunmuştu. Şöyle dedi:

"Kanma ziharda bu-ıindum ve arkasından henüz keffaret Ödemeden onunla cinsel emasta bulundum." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona: Ulah sana merhamet eylesin, seni buna hamleden neydi?" diye ordu. O da: "Ay ışığında onun halhalini gördüm" diye cevap erdi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Allah'ın sana emrettiğini yerine etirinceye kadar ona yaklaşma!" buyurdu. [154]
Nesâî de aynı hadîsi mursel olarak rivayet etmiş ve son kısmını eğişik lafızla şöyle nakletmiştir: "Senin üzerine gereken (keffareti) ye-ine getirinceye kadar karından kendini uzak tut!"
Bu iki rivayet keffaret ödemeden cinsel temasta bulunmanın ahrîmine delâlet etmektedir. Aynı zamanda keffaret ödemeden cinsel temasta bulunan kimsenin keffaret zimmetine kalır ve mutlaka yerine etirmesi gerekir hükmü de ortaya çıkıyor. Havle binti Mâlik b. Sa'lebe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, âdı geçen şöyle demiştir: "(Kocam) Evs Sâmit bana ziharda bulundu, O sebeple Resûlüllah'a (s.a.v.) geldim şikayette bulundum. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz de bu hususta bedimle biraz tartışarak şöyle diyordu: "Allah'tan kork, o senin amcan oğludur. Rasulullah (s.a.v.) bu sözünde ısrarla dururken Kur'an (ayeti) adi: "Kocası hakkında sana başvurup tartışan ve (halini) Allah'a arzedrek şikâyette bulunan kadının sözünü Allah duydu." Bunun üzerine
tesûlüllah (s.a.v.): "Kocan bir köle azâd eder" buyurdu. Kadın da:
Kocam köle bulamaz" dedi. Peygamber (s.a.v.): "O halde iki ay aralıksız ardarda oruç tutar" buyurdu. Kadın: "Ya Rasulallah! Doğrusu kocam yaşlı bir adamdır, oruç tutacak kudreti yoktur" dedi. Peygamber
s.a.v.): "O halde altmış miskini doyurmaya baksın" buyurdu. Kadın:
Kocamın yanında tasaddukta bulunacak bir şeyi yoktur" dedi. Derken "sırada bir arak (altmış sa) dolu hurma getirildi. Kadın şöyle dedi: "Ya tesûlallah! Ben başka bir arak (altmış sa) dolu hurma ile kocama ardıma olacağım." Peygamber (s.a.v.): "Çok güzel (bir yardımda) bulutursun! Şimdi git de o iki arak hurma ile kocandan yana altmış miskini edir ve öylece amcan oğluna dön" buyurdu. [155]

Müctehidlerin Görüş İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, zıhar: Kocanın kendi karısının şayi olan (bakılması haram kabul edilen) bir organını veya tamamına delâlet eden bir cüz'ünü aralarında ister süt emme, isterse sıhriyetten dolayı sonsuza kadar mahremiyet bulunan (evlenme engeli söz konusu olan) yakınlarından bir kadına veya onun bakılması haram olan bir organına benzetmesidir.
Adamın karısı ister hür, ister cariye, ister mükâtebe, ister kitap ehlinden olsun farketmez.
Zıhar. hükmünün gerçekleşebilmesi için bunun şartı kadının sahîh bir akidle zevce olması, adamın da keffarete ehil bulunmasıdır. O bakımdan zimmî (kitap ehlinden olan gayr-i müslim vatandaş) m, çocuğun ve delinin zıharı sahîh değildir. [156]
O halde adam karısına: "Sen bana anamın sırtı veya karnı veya uyluğu gibisin" der veyahut: "Senin başın veya bedeninin yarısı bana anamın karnı veya sırtı veya uyluğu gibidir" derse ziharda bulunmuş olur. Aynı zamanda bu benzetmeyi kızkardeşi veya halâsı veya teyzesi gibi mehariminden biriyle ifade ederse yine de zıhar da bulunmuş olur.
Bu durumda artık karısıyla cinsel temasta bulunması haram olur. Keffaret vermedikçe bu haramlık devam eder. Aynı zamanda cinsel temasa yol açan bir takım davranışlarda da bulunması haram olur. Bununla beraber keffaret ödemeden cinsel temasta bulunursa istiğfar etmekten başka bir şey gerekmez. Yani sadece günahkâr olur, haram olan bir fiilî işlemiş sayılır.
Bu durumda karısı da onun keffaret vermesi hususunda uyarıda bulunur ve hâkim de onu keffarete icbar eder.
Adam karısına "sen bana göre anam gibisin" der ve bununla karısının da anası gibi hürmete lâyık olduğuna niyet ederse, o takdirde tastık edilir. Zıhar hükmü gerekmez. Ama. "Sen bana haramsın veya sen benim yanımda anam gibisin" derse, bununla zıhar niyet etmişse zıhardır, talâk niyet etmişse talâk olur. [157]
b) Şâfiilere göre, ziharda bulunmak mükellef olan her koca için sahihtir. İsterse adam zimmî veya iğdiş olsun farketmez.
Sarhoşun zıharı ikâ ettiği talâkı gibidir. O bakımdan sarhoşun kendi karısını boşaması sahîh ve geçerli olduğu gibi ziharda bulunması da geçerlidir. "Sen bana göre, benim yanımda anamın sırti gibisin" derse bu sarîh bir zıhar olur. "Cismin, bedenin veya nefsin anamın cismi veya bedenî veya nefsi gibidir" sözü de sarîh zıhar kapsamına girer.
"Anamın eli veya karnı veya göğsü gibisin" derse hüküm yine böyledir; yani zıhar kabul edilir. "Anamın gözü gibisin" sözü ise, adam bununla saygı kasdetmişse zıhar sayılmaz.
Adamın karısını neseb veya reda (süt emme, emzirme) veya sıhriyet sebebiyle ebediyen nikâhı haram olan yakınlarından bir kadına benzetmesi genel anlamda zıhar kabul edilir.
Zıhardan dönen kimseye keffaret ödemek gerekir. Zıharla birlikte ölüm veya nikâh feshi veya talâk-ı bâin veya talâk-ı ric'î ile ayrılma meydana gelirse artık ne zıhardan dönüşe, ne de keffarete gerek kalır. [158]
c) Hanbelîlere göre, boşaması sahîh olan kocanın zıharda bulunması da sahihtir. Şâfîilerde olduğu gibi, aklı başında olan ergen her kocanın -ister müslim, ister kâfir, ister hür, isterse köle olsun- zıharda bulunması sahihtir.
Zıhar bir yemindir ve bozulduğu takdirde keffareti gerektirir.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre zimminin zıharı sahîh değildir. Böylece Şâfii ve Hanbelî mezhebi bu hususta Hanefî ve Mâliki mezhebinden farklı bir ictihad ortaya koymuşlardır.
Mükreh (tehdip edilip zorlanan) in zıharı sahîh değildir. İmam Şafii'nin de kavli budur. İmam Ebû Yusuf a göre sahih ve geçerlidir.
Cinsel temasa kudreti yetmiyen hir kocanın da zıharı sahihtir. İmam Mâlik ile İmam Şafii'nin kavilleri böyledir. Ebû Sevr'e göre cinsel temasa kudreti veya imkânı olmayanın zıharı sahîh değildir.
Zıhar diğer mezheblerde olduğu gibi adamın karısını anasına veya nikâhı kendisine ebediyen haram olan hısımlarından bir kadının sırtına veya bedenine veya karnına veya başına, göğsüne benzetmesiyle sahîh olur. [159]
Zıhardan dönen, yani ziharda bulunduktan sonra karısına yaklaşıp cinsel temasta bulunan bir köle azâd etmesi gerekir.' Köle bulamadığı takdirde aralıksız iki ay üstüste oruç tutar. Buna da gücü yetmediği takdirde altmış fakiri sabahlı akşamlı yedirip doyurur. Buna zıhar keffareti denir.
İki ay oruca bir özürden dolayı ara verildiği takdirde yeniden başlaması gerekmez, kaldığı yerden devam edip tamamlar. Özürsüz ara verildiği takdirde kaldığı yerden değil yeniden başlaması gerekir. [160]
Mubah bir sefere çıkmak suretiyle keffaret orucuna ara verilirse, sefer sona erince kalındığı yerden devam edilir. Günahı gerektiren bir seferde ara vermek ise bunun aksine bir hüküm taşır. Yani oruca yeniden başlaması söz konusudur.
Oruca devam ederken ramazan ayı girer veya kurban bayramına tesadüf ederse oruca ara verilir. Ramazan veya nahr günüyle teşrîk günleri geçtikten sonra kalındığı yerden devam edilip tamamlanır. [161]
Kadın Zıharda Bulunabilir mi?
Kadının kocasına "sen babamın sırtı gibisin" derse bu zihar olmaz. Nitekim İmam Mâlik, İmam Şâfii, İshak, Ebû Sevr ve rey tarafdarı müctehidlerin görüş ve ictihadları bu anlamdadır. Zührî ve Evzâî'ye göre zıhar sayılır. [162]
d) Mâlikîlere göre, diğer Tjnirheblerde olduğu gibi çocuğun, delinin, tehdit edilip zorlananın ' \ ı> de helâl bir şeyle sarhoş olanın zıharı sahîh değildir. Ancak İm- "Cbû Yusuf a göre mükrehin zıharı sahihtir. Nitekim az yukarıda bu c eğinmiş bulunuyoruz. [163]
Sonuç olarak dört mezhebe zıhar bir talâk değildir. Sadece keffareti gerektiren bir yemin anlamındadır. O bakımdan ziharda bulu-nan kimsenin talâk sayısında bir eksilme meydana gelmez.
Anlaşıldığı üzere İslâm zıhar konusunda da fakir ve muhtaçları gözetmiş ve böylece sosyal adaletin sağlanmasına bir kapı açmıştır. Aynı zamanda kadının vakar ve saygınlığını korumuş, onu anasına benzeten kocaya maddî bir ceza anlamında keffareti vâcib kılmıştır. [164]

Tahliller ve Rivayetler

417 no'lu Seleme hadîsini aynı zamanda Hâkim tahrîc etmiş ve İbn Huzeym ile İbn Cârud onu sahîhlemiştir. Abdülhak ise hadîsin inkıta sebebiyle muallel olduğunu belirtmiştir. Zira ona göre râvî Süleyman b. Yesar, Seleme b. Sahr V. ıtfaşmamıştır. Tirmizî de bu anlamdaki görüşü Buharî'den nakletm -?/-\r. Ayrıca bu hadîsin isnadında ismi ihtilâf konusu olan Muhammed b -ihak bulunuyor. [165]
Hadîsin zahiri, zıhar keffaret ide belirtilen tertibin vâcib olduğunu göstermektedir. Zira kölelik K.:.ydı altında bulunan bir insanı hürriyetine kavuşturmak İslâm'ın ön gördüğü hususlardan biridir ve sevapların en çok mutluluk veren kısmıdır.
Aynı zamanda üçüncü kademede keffaret olarak bildirilen altmış aiskîni yedirip doyurmak, bundan sayıca daha az miskine keffaret nis-j>eti olan bir vesk veya altmış sa' hurmayı vermenin caiz olmayacağı mlaşılmâktadır. Nitekim imam Şafîî ile tmam Mâlik aynı görüşte-lirler. Yani bunlara göre, belirtilen keffareti mutlaka altmış fakire lağıtmak gerekir. Aynı fakire hergün bir sa' vermek suretiyle buna kitmış gün devam ederek ödeme yeterli değildir. Zeyd b, Ali, tmam Ebû tianîfe ve arkadaşlarına göre, bir fakiri altmış gün yedirip doyurmakta yeterli olur.
Ayrıca hadîsin zahirinden her fakire bir sa' ya hurma, ya arpa ya Ha üzüm vermek gerekir. Buğdaydan ise yarım sa' verilir. Bu, imam Kini Hanîfe ile arkadaşlarının görüş ve

içtihadıdır. İmam Şafii'ye göre miskine bir müdd (iki avuç dolusu kadar bir ölçü) verilir. Vacip olan , ktar budur, tmam Şafii'nin bu husustaki delili 87 nolu Ebû Seleme aclîsidir ki, orada onbeş sa'dan söz edilmiştir. Her sa' dört müdd ılduğuna göre altmış müdd rakamı ortaya çıkmaktadır.
İmam Mâlik'de altmış fakirin her birine bir müdd verilmesini gerekli görmüştür..[166]
Yine hadîsin zahirinden anlaşılan odur ki, keffaretin her üç çeşidini yerine getirmekten aciz olan adama bu hususta yardımcı olup kendisine zekât verilmesini sağlamış ve böylece zıhar keffaretini ' ödemesini lüzumlu görmüştür. Nitekim imam Şafiî ile İmam 'Ahmed de aynı görüştedirler. Diğer ilim adamlarına göre, kişi âciz kaldığı taktirde keffaret sakıt olur.
418 ho'lu Seleme hadîsini Tirmizî has eni emiş tir. Ayrıca aynı hadîsi Hâkim ve Beyhakî, Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân ve bir de Ebû Seleme b. Abdirrahman tarikıyla Selece b. Sahr'den rivayetle tahrîc etmişlerdir.'
Hadîsin zahirinden, zıhar keffaretinin ancak adamın karısına dönüp cinsel temasta bulunmasından sonra gerekeceği anlaşılmaktadır. Xîîokim müctehidlerin görüş ve ictihadlan da bu anlamdadır.
imam Mâlik'e göre, yemin keffaretinden on fakire birer müdd verilir ki bu Peygamber'in (s.a.v.) müddüne göre takdir edilir. Zihar keffa-, reti ise altmış fakirden her birini doyuracak nisbette olmalıdır. Yine bu imama göre, buğday veya arpa yerine buğday unu veya sevik (kavut) vermek yeterli olmaz. Ama zıhar keffaretinde doyurucu mahiyette olan bir yiyecek vermek kâfi gelir.
Yiyecek yerine giyim eşyası veya başka şeyler vermek de yeterli olmaz, yani caiz görülmez. Aynı zamanda altmış müdde bedel nakit para da vermek bu imama- göre kâfi'değildir. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre kâfidir. Bunun gibi imam Mâlik'e göre otuz fakire altmış müddü dağıtmak da yeterli olmaz. Her fakire bir müdd gerekir.[167]
419 no'lu Ebû Seleme hadîsiyle diğer müctehidler istidlal ve ihticacda bulunmamışlardır.
420 no'lu İbn Abbas hadîsini aynı zamanda Hâkim tahrîc edip sahîhlemiştir. İbn Hacer'e göre, ricalinin hepsi sikadır. Ancak Ebû Hatim ile Nesâî bu rivayeti irsal ile muallel saymışlardır. îbn Hazm ise hadîsin râvileri sikadır, irsal ona zarar yermez demiştir. Hafiz Bezzar buna şahit olarak Hasîf b. Atâ tankıyla İbn Abbas (r.a.) dan şu hadîsi tahrîc etmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v.) Efendimize "Ya Rasûlallah! Doğrusu ben karıma ziharda bulundum. Sonra henüz keffaret vermeden onun açık olan bacağını ay ışığında görünce (dayanamadım) cinsel temasta bulundum?" dedi. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Keffareti ver ve artık avdet etme" (yani keffaret vermeden cinsel temasta bulunmaya dönme) buyurdu. [168]
Böylece yukarıda sözü edilen İbn Abbas hadîsinden ziharda bulunan adamın keffaret ödemeden cinsel temasta bulunmasının haram olduğu anlaşılıyor. Nitekim Süfyan es-Sevrî, İmam Mâlik, imam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel'in de kavilleri budur.
Böylece keffaret ödemeden cinsel temasta bulunan kimsenin üzerinden keffaret vücubu kalkmaz. Bu hareketiyle günahkâr olur. Ancak Saîd b. Cübeyr ve Ebû Yusuf bu durumda keffaretin sakıt olacağı görüşündedirler.
Hadîsin son cümlesinden şu hüküm de ortaya çıkıyor: Keffaret ödemeden önce cinsel temasta bulunan ve buna rağmen yine de keffareti ödemeden ikinci defa temasta bulunana iki keffaret gerekir. Cumhur ise bir keffaret gerekir diyerek birtakım görüş ve ihtimallerle amel etmeye gerek olmadığına işarette bulunmuştur.
Keffaret vermeden Önce cinsel temas haram olduğu gibi buna yol açan söz ve davranışlar da haram mıdır? îmam Sevrî bir kavle göre İmam Şafii'ye göre sadece haram olan cinsel temastır. Cumhura göre cinsel temasa yol açan söz ve davranışlar da haramdır. Cumhur âyette geçen "nün kabli en tetamssa" dan bu manâyı da çıkarmakta ve "mesîs"hı hem cima, hem de mukaddemesine delâlet ettiğine kail olmaktadır.
Hadîsteki "avd" kelimesinin ise cimaa azmetmek mi, yoksa doğrudan cima'da bulunmak mıdır hususunda farklı yorum ve ictihadlar vardır.
421 dipnotlu Havle hadîsi hakkında Ebû Dâvud ile el-Münzerî bir görüş ortaya koymamıştır. İsnadında Muhammed b. îshak bulunuyor ki, bu zat hakkında çok farklı'tesbit ve görüşler ortaya çıkmıştır.
Havle'nin babası hakkında farklı tesbitler ortaya çıkmıştır: Ebû)âvud ile Hâkim'in Hz. Aişe (r.a.) dan yaptıkları tahrîcde, Evs b. [âmit'in karısı Cemîle'den söz edilmektedir. Evs'de bir dengesizlik zu-Lur etti ve o bakımdan ziharda bulundu denilerek ayrı bir isim veril-lektedir. Ancak bu hadîs mursel olmasından dolayı muallel ayılmıştır.
Ebû Hatim tefsirinde ise, "Havle binti Mâlik" yerine "Havle binti Üâmıt" diye kaydedilmiştir. îbn Hacer bunun vehim olduğunu belirtmiştir. Bazıları ise râcih olan tesbite göre adı geçen kadının "Havle binli Sâmit b. Sa'lebe" olduğudur. Taberânî ise "Havle binti .Huvaydi" peklinde rivayet etmiştir ki, bunun isnadında Ebû Hamza el-Yemanî)ulunuyor ki bu zat zayıftır. [169]. Zehebî bu isme yer vermemiştir.
Hadîste geçen "arak" Ebû Davud'a göre altmış sa'dır. İmam \hmed aynı hadîsi nakletmiş ancak "arak altmış sa'dır" cümlesinden >öz etmemiştir. O altmış fakiri doyuracak anlamda hurmadan bir vesk /erilir demiştir. Ebû Dâvud'dan yapılan başka bir rivayette ise arak'm ptuz sa alabilecek bir kab olduğunu söylemiştir.
Evs'den yapılan rivayette ise, Peygamber (s.a.v.) ona arpadan 15 Sa1 vererek onu altmış miskini yedirip doyurması istenilmiştir. Ancak bu rivayet murseldir. Yani isnadından bir sahabi düşmüştür. Çünkü râvî Atâ'nm Evs'e yetişmediği bilinmektedir. [170]

Çıkarılan Hükümler

1- Zıhar hükmü kitap ve sünnetle sabit olmuştur.
2- Zıhar, kocanın kendi karısının bakılması haranı olan bîr organım veya tamamını delâlet bir cüz'ünü yakınlarından bir kadına veya onun bakılması haram olan bir organına, yerine benzetmesidir.
3- Kocanın yakınlarından maksat, nikâhı kendisine ebediyen haram olan hısımlarıdır.
4- Zihar hükmünün geçerli olabilmesi, kadının sahîh bir nikâhla evlenmiş bulunması şartına bağlıdır. Fasit bir nikâhla birleşen çift 'arasında zıhar hükmü gaçerli ve sahîh değildir.
5- Kadının müslim veya kitap ehli veyahut hür ve cariye olması arasında bu hususta bir fark ,yoktur. Hepsiyle de ziharda bulunmak sahihtir.
6- Ziharda bulunan adam keffaret vermedikçe karısıyla cinsel temasta veya ona yol açan davranışlarda bulunamaz. Aksi halde günahkâr olur.
7- "Sen bana anam gibisin".der ve bununla hürmete lâyıktır anlamını kasdederse zıhar olmaz;
8- Ziharda bulunmak her mükellef olan koca için sahîhtir. İsterse zımmî veya iğdiş olsun. (Bu Şâfiilere göredir.)
9- Sarhoşun da zıharı sahîhtir.
10- Ancak İmam Mâlik'e göre, helâl bir maddeyle sarhoş olursa zıhar gerçekleşmez.
11- Zınımînin, kâfirin zıharı sahîh değildir. (Bu İmam Ebû Hanîfe'ye göredir). İmam Mâlik de aynı görüştedir.
12- Mükreh (tehdip edilip zorlanan) m zıharı Sahîh değildir. (Bu İmanı Şafii'nin kavlidir). İmam Ebû Yusuf a göre sahîhtir.
13- Cinsel temasa kudreti yetmeyen kimsenin zıharı Hanbeli ve Şâfiilere göre sahîhtir. Ebû Sevr'e göre sahîh değildir.
14- Zıharm kalkması için önce keffaret verilmesi gerekir. Keffaret vermeden cinsel temasta bulunan kimse günahkâr olur ve yine de keffaret ödemesi gerekir.
15- Zıhardan dolayı gereken keffaret üç kademede yer alır: Varsa bir köle a,zâd etmek. Yoksa altmış gün üstüste aralıksız oruç tutmak. Mümkün olmadığında altmış fakiri sabahlı akşamlı doyurmak, her fakire bir sa' arpa yarım sa1 buğday vermek gerekir.
16- Yiyecek yerine para veya başka giyim eşyası olarak bir şey vermek kâfi değildir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, para vermek kâfidir.
17-İki ay üstüste oruç tutarken bir özürden dolayı ara verilirse, özür kalkınca kalındığı yerden devam edilir. Özürsüz bozanın ise yeniden baştan başlaması gerekir.
18- Ramazan ayının arayere girmesi, kurban ve teşrik günlerine rastlaması da bir özür sayılır ve ramazan veya kurban bayramı geçince kalındığı yerden devam edilir.
19- Zıhar bir talâk değildir. Sadece keffareti gerektiren bir yemindir.
20- Kadının kocasına "sen bana babamın sırtı gibisin" demesi dört mezhebe göre de zıhar olmaz. Ancak kadın günahkâr olur. [171]

Karısını veya Cariyesini Kendisine Haram Kılan Kimsenin Durumu

Helâli haram, haramı da helâl kılma yetkisi insana verilmemiştir. Helâl, Cenâb-ı Hakk'm helâl kıldığı; haram da O'nun haram kıldığı şeydir. Bunu değiştirme hakkı münhasıran Allah'a aittir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz de ancak inen vahye dayanarak bir şeyin helâl veya haram olduğunu söyler, bu sınırın Ötesine geçmezdi.
Bununla beraber bazan insan öfkeye kapılarak, duygusuna mağlup olarak kendisine helâl olan bir şeyi haram kılmaktadır. Aslında onun böyle bir yargıda bulunmasıyla helâl haram olmuyor. Aynı zamanda hâkimin delil ve belgelere, şahit ve karinelere dayanarak verdiği bir hüküm de helâli haram, haramı da helâl kılmaz. O bakımdan Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Müfti sana fetva da verse bir de fetvayı kalbinden (vicdanından) al" buyurmuştur. [172]
Ancak îslâm, öfke ve duygusuna mağlup olarak karısını kendine haram kılan bir kimseyi kendi haline terketmemiş, bu sözünden dolayı ona bir keffaret cezasını vâcib kılmıştır. [173]

İlgili Hadisler

îbnAbbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Adam kendi karısını haram kılınca bu bir yemindir ki keffaretini verir."
Ve.Ibn Abbas (r.a.) devamla dedi ki: "Şüphesiz ki sizin için Resûlüllah (s.a.v;) Efendimiz'de güzel örnek (ler) vardır." [174]

Diğer bir lafızla hadîs şöyle rivayet edilmiştir: "Bir adam Hz. Peygambere (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: Doğrusu ben kendi karımı kendime haram kıldım!" Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona: "Yalan söyledin. Karın sana haram değildir" buyurdu ve şu âyeti okudu: "Ey Peygamber (s.a.v.) Allah'ın sana helâl kıldığını hiçin haram kılıyorsun?" "O bakımdan sana keffaretin en ağırını ödemen gerekir ki o bir köle azâd etmektir." [175].
Sabit b. Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in cinsel temasta bulunduğu bir cariyesi (Mariye) bulunuyordu. Hiç durmadan, Hz. Aişe ile Hz. Hafsa bu husus üzerinde durdular da sonunda Resûlüllah (s.a.v.) o cariyeyi kendine haram kıldı. Bunun üzerine Aziz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi: "Ey Peygamber! Neden Allah'ın sana helâl kıldığını kendine haram kılıyorsun?" [176]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin ve İlim Adamlarının Görüş ve İctihadları

a) Mesruk, Ebû Seleme b. Abdirrahman, Atâ, Şâ'bi ve Davud'a göre, adamın kendi karısına: "Sen bana haramsın" demesi boş ve anlamsızdır, hiçbir hüküm ifade etmez. İmâm Mâlik'den yapılan iki rivayetten birinde o da bu görüş ve içtihadı benimsemiştir. Asba b, Ferec de bu görüşü ihtiyar etmiştir.
Bunlar daha çok iki âyetle de istidlal etmişlerdir: "Allah'a kas*'-yalan uydurmak kasdıyla dillerinizin alışageldiği şekilde uydurup "bu helaldir, bu haramdır" demeyin." [177]. "Ey Peygamber! Eşlerinin hoşnutluğunu arzulayarak Allah'ın sana helâl kıldığını neden kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir." [178] Ayrıca şu. hadîsle de istidlalde bulunmuşlardır: "Kim bir amelde bulunur da bizim o amelle ilgili bir emrimiz mevcut değilse, o amel merduttur." [179]
b) Hz. Alî, Zeyd b. Sabit, İbn Ömer, Hasan Basrî, Mu-hammed İbn Abdirrahman b. Ebî Leylâ'ya göre bu üç talâktır. Yani karısını kendine haram kılan kimse onu üç talâkla boşamış olur. el-Bahr kitabında Ebû Hüreyre'den (r.a.) de bu anlamda bir rivayet nakledilmiştir.
c) İbn Kayyım el-Cevzî'ye göre gerek Zeyd b. Sabit, gerekse îbn Ömer (r.a.) bunun bir yemin anlamı taşıdığını ve keffareti mucib olduğunu belirtmişlerdir. O bakımdan aksine yapılan bir rivayet doğru değildir.
d) Bu sözü söylemekle adam karısını kendine haram kılmış olur. İbn Hazm ve İbn Kayyım da aynı görüştedirler. [180]. Cabir ile Katade (r.a.) de aynı görüştedirler.
e) Konu üzerinde durulmaya değer görülmemiştir. Hemen bir hükme bağlamak doğru olmaz. Zira koca helâli haram kılmaya yetkili değildir. Ancak bunun sebebine mâliktir ki, o da talâktır. Bu söz ise sarîh talâk değildir. Aynı zamanda şeriat örfünde de böyle bir talâk lafzı yoktur.
f) İmam Şafii, Tavus ve Zühri'ye göre adam talâka niyet ederse talâk olur, niyet etmezse yemîn olur. Zira bu lafiz kinayedir, niyete muhtaçtır.
g) Üç talâka niyet,ederse üç talâk, iki talâka niyet ederse iki talâk, yemine niyet ederse yemîn sayılır. Hiçbir şeye niyet etmezse yalan ve anlamsız sayılır. Süfyan Sevrî bu görüştedir. Nahâî'hin böyle yorumda bulunduğu rivayet edilmiştir.
h) İmam Evzâî'ye göre, adam bu sözle hiçbir şeye niyet etmezse yemîn sayılır ve keffareti mucip olur.
i) ibrahim en-Nahaf ye göre, hiçbir şeye niyet etmezse bir talâk-ı bâin vaki olur.
j) İbn Abbas, Saîd b. Cübeyr, Ebû Kalabe ve Osman el-BettFye göre bu sözden dolayı zıhar keffareti gerekir.
k) Ebû Hanîfe'nin şeyhi Hammad b. Süleyman'a göre, bu bir tatlîk (boşama) dır. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) den de bu anlamda bir rivayet yapılmıştır. Buna göre tahrîmi tatlîk üç talâkın tahrimini gerektirmez, sadece bunun en azma sadık gelir.
1) Niyetine göre hüküm taşır: Üç talâka veya daha azma niyet etmişse ona göre talâk vaki olur. Ama talâksız bir yeminde bulunmuşsa, artık o keffareti gerektiren bir yemindir. Nitekim îmam Şafii'nin de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Zira lafiz bütün bu hususlara elverişli bir esneklik taşımaktadır, (f) maddesinde îmam Şafii'nin görüş ve yorumunu nakletmiş bulunuyoruz. Bu rivayet de onu desteklemektedir.
m) Bir veya birden fazla talâka niyet ederse talâk vaki olur. Sadece bir talâka niyet ederse talâk-ı bâin vaki olur. Hiçbir şeye niyet et-. mezse "ilâ" olur. Yalana niyet ederse hiçbir hüküm ifade etmez. Bu daha çok İmam Ebû Hanîfe ile arkadaşlarının görüş ve içtihadıdır.
n) Sadece yemin olur ve keffaret, yani yemîn keffareti gerekir. Bu daha çok Ebû Bekir, Aişe, Zeyd b. Sabit, İbn Mes'ud, Abdullah b. Amr (Allah hepsinden razı olsun), aynı zamanda Tabiinden İkrime, Atâ, Katade, el-Hasan, Şa'bi, Saîd b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesar, Câbir b. Zeyd ve Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir, İmam Evzâî ile İmam Ebû Sevr'in de görüşü ve içtihadı böyledir.
Bu onaltı görüş ve yorumdan tercihe şayan olanı hangisidir? Müteahhirîn âlimlerinden çoğu birinci görüşü tercih etmişlerdir. [181]

Çıkarılan Hükümler

1- Karısına "sen bana haramsın" diyen kimse,, bununla talâka niyet ederse talâk vaki olur, yemine niyet ederse yemîn olur.
2- "Sen bana haramsın" sözü kinayedir, o bakımdan niyete ihtiyaç vardır.
3- Bununla zıhara niyet ederse zıhar olur ve eşine cinsel yaklaşmada bulunabilmesi için zıhar keffareti ödemesi gerekir.
4- îmam Şafii'ye göre, hiçbir şeye niyet etmezse yemîn anlamına gelir ve bozduğu takdirde bir yemin keffareti vâcib olur. Ama talâka niyet ederse talâk vaki olur.
5- İmam Ebû Hanîfe'ye göre hiçbir şeye niyet etmezse bu sadece bir yalan olur ve bir hüküm ifade etmez.
6- İmam Evzâî ve İmam Ebû Sevr'e göre, bu bir yemindir ve sadece yemin keffaretini gerektirir.
7- Adamın karısını kendisine haram kılması ilâ veya zıhar kapsamına mı girmektedir yoksa yemin veya talâk kapsamına mı dahil olmaktadır? Buraya kadar ilim adamları ve müctehidlerden yaptığımız nakil ve rivayetler bütün bunları ihtimal tutmakta, kimine göre talâk, kimine göre yemin, kimine göre zıhar veya ilâ mânasına gelmektedir.
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Tahrîm sûresinin birinci âyette geçen "lime tuharrimu ma ahallahu leke" cümlesi Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in bazı eşlerine karşı ilâda bulunup helâl olanı kendine haram kılmış ve sonra da bu yemininden ötürü keffaret vermiştir. [182]
Böylece bu olay, istilâhi olan ilâ lafzı tasrih edilmeksizin adamın karısını kendine haram kılmasının cevazına delâlet etmektedir.
Buhâri ve Müslim'in tahricine göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ya cariyesi olan Mariye'yi kendine haram kılmış veyahut bal şerbetini kendine haram kılıp içmemeye yemin etmiştir. Diğer bir rivayete göre Hz. Aişe'nin hediye dağıtımından dolayı serzenişte bulunduğu ve bunu i diğer ezvac-ı tahîrat arasında bir dedikodu şekline soktuğu ve o yüzden ;Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in eşlerinin yanma bir ay girmeyeceğine jdair yemin ettiği söylenir.
İlânın her yeminle münakid olacağını söyleyenlere göre, Resûlül-jlah'm da yemini bir ilâ anlamını taşımaktadır. Ancak Allah veya O'nun sıfatlarından bir sıfatla yapılan yeminle ilânın münakid olabileceğini söyleyenler de var.
Bu konuda daha birçok rivayetler, yorum ve görüşler vardır. O bakımdan karısını kendine haram kılan kimsenin bu tahrimi bir ilâ olup olmadığı da ihtilaflıdır. Ayetin zahiri bir ilâya değil mücerred bir tahrîme delâlet etmektedir. [183]
Sonuç olarak konumuzu oluşturan "tahrîm" meselesinde adamın niyeti söz konusudur. Niyetine göre onu değerlendirmek birtakım tereddüt ve şüpheleri bertaraf eder.
Bununla beraber dört mezhebin bu husustaki görüş ve ihticacmı özetleyip nakletmemiz daha doyurucu ve daha inandırıcı olur:
a) Hanefilere göre,, adam kendi karısına "sen bana karşı haramsın veya haram kılmmışsmdır" veyahut "seni kendime haram kıldım" veya "kendimi sana haram kıldım" derse, bu hususta örfe müracaat edilir. Eğer halk arasında bu gibi lafızların talâk anlamında kullanılması nıütearif ise bu söz bir talâk-ı bâin olur, ric'î talâkta mütaref ise ric'î bir talâk olur. Artık bunun için niyet gerekli değildir. Çünkü örf doğrultusunda bu teşrîî bir hüküm taşımaktadır, kinaye babından değildir. Ama örfte bu lafızlar talâk anlamında kullanılmıyorsa, o takdirde kinaye kısmına girer ve niyete ihtiyaç vardır. Ama örfte bu lafizlar ne sarih, ne de kinaye olarak talâk anlamında kullanılmıyorsa, o zaman bu elfazla hiçbir şey vaki olmaz. [184]
b) Şâfîîlere göre: Adam karısına "Sen bana haramsın veya seni kendime haram kıldım" derse, bu lafizlar hem talâktan kinaye olabilir, hem de zıhardan. Artık adam talâka niyet etmişse talâk vaki olur, ister bir talâka, ister daha fazlasına niyet etmiş olsun farketmez. Zihara niyet etmişse zihar hükmü gerekir ve keffareti mucip olur. Hem talâka, hem de zihara niyet etmişse, niyetinde zihara öncelik vermişse ikisi birden vaki olur, önce zihar keffaretini Öder ve sonra da talâktan kaçını kasdetmişse o kadarı vaki olur. Önceliği talâka vermişse, bu talâk da bâin ise artık zihar mülga olur ve hiçbir keffaret gerekmez. Çünkü bu • durumda kadın erkekten, ayrılmış bulunuyor ve o bakımdan zihara artık mahal olamaz.
Ama bu lafizlarla kadının aynını tahrîme veya fercini tahrîme, veya bedenini veyahut bedeninden bir kısım cüzlerini tahrîme niyet etmişse, bundan dolayı talâk gerekmez. Çünkü bu şeyler a'yan kapsamına girmektedir ve a'yan tahrîm üe tavsif edilemez. Ne talâk ne de zihara niyet etmemişse hiçbir şey gerekmez. [185]
c) Hanbelîlere göre: Adam karışma "Üzerime haram gerekli olsun veya haram bana gerekli olsun" derse, bir kısmı "bu kinayedir ve talâk ancak niyet ile vaki olur" derken bir kısmı da "bununla kadını kendine haram kılmaya niyet etmişse zihar olur" demişlerdir. Ama bu hususta sahih şu ki, örfe itibar edilir. Halk bunu talâkta kullanıyorsa kinaye olur, zıharda kullanıyorsa zihar olur. "Sen bana haramsın veya Allah'ın bana helâl kıldığım kendime haram kılıyorum" derse bu zihar olur. [186]
d) Mâlikilere göre: Adam karısına: "Sen bana haramsın veya sen haramsın" der ve bu son sözünde "bana" kelimesini kullanmazsa veya "Ben senden yana haramım" derse bu zahîri kinayeden olur ve niyet olmasa bile talâka delalet eder. Sonra da kadın o kocasıyla cinsel temasta bulunmuşsa, üç talakı birden vaki olur. Cinsel temasta bulun-mamışsa, sayıya niyet etmişse sayı nisbetinde talâk vaki olur, sayıya niyet etmemişse yine de üç talâk vaki olur.
Mâlikilerden bir kısmı ise, bu elfaz niyete göre hüküm taşır. Niyet yoksa, halkın örfünde de bu gibi lafizlar kinaye-i zahire olarak kullanılmıyorsa, o takdirde bir şey vaki olmaz. [187]

Lian

Liân, fikhı bir terimdir, "la'n" kökünden alınmadır. Sözlükte tar-jtmek, uzaklaştırmak manâsına gelir. Terim olarak, karısına zina îçu isnad eden veya onun doğurduğu veyahut karnında taşıdığı icuğun başkasından olduğunu iddia eden ve fakat bu suçlama ve iddi-ımı isbat için dört erkek şahit getiremeyen adamla karısının hâkimin ızurunda dörder defa yeminleşme ve birer defa İanetlemesidir.
Liân ancak hâkim huzurunda icra edilir ve hâkimin kararıyla evlilik sona erer.
Liân hükmü adamı hadd-ı kazf (dört şahitle isbat edemediği zina suçlamasmdan dolayı gereken seksen değnek) den, ve kadını da isnad lilen suçu kabul etmediği takdirde recimden kurtarır.
Liân kitap, sünnet ve icmâ ile sabit olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de ınun anahtarları şöyle açıklanmıştır;
"Kendi eşlerine (zina suçu isnad edip iftira) atanlar ve ken-ilerinden başka şahitleri bulunmayanlardan her birinin şahitliği, doğrulardan olduğuna dair dört defa Allah ile (yemin lip) şahadette bulunmasıdır.
Beşinci defa, eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin ken-üzerinde olmasını söylemesidir.
Kocasının elbette yalancılardan olduğuna dair dört defa ilah ile yemin edip şahadette bulunması, beşinci defa eğer kocası doğrulardan ise Allah'ın gazabının kendi üzerine (inmesini) ılemesi kadından cezayı savar." [188]

İlgili Hadisler

Nâfi'den, o da îhn Ömer (r.a.) dan rivayet etmiştir. îbn Ömer diyor : ırBir adam karısıyla lânetleşti ve kadının doğurduğu çocuğun endisinden olmadığını iddia etti. Bunun üzerine Resûlüllah .a.v.) Efendimiz onları ayırdı ve çocuğunu anasına ilhak etti onıa verdi). " [189]
Saîd b. Cilbeyr (r.a.) rivayette, adı geçen, Abdullah, b. umer e \r.a.j şöyle sordu: "Ya Ebâ Abdirrahmân! Lânetleşen karı-kocanm araları ayrılır mı (evliliklerine son verilir mi)?" Abdullah b. Ömer (r.a.) şu cevabı verdi: "Sübhanellah Evet. Şüphesiz ilk olarak bundan soran falan oğlu filândır. O şöyle sordu: 'Ta Resûlellahî Bizden birimiz karısını fuhuş yapar halde bulursa ne yapması gerekir? Konuşacak olursa çok büyük bir olay hakkında konuşmuş olur; susacak olursa yine öyle." Ravî devamla diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz susup ona cevap vermedi. Bundan bir süre sonra o adam Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek dedi ki: "Sizden sorduğum şey ile karşı karşıya geldim (böyle bir belâ başıma geldi)." Bunun üzerine Nûr süresindeki şu âyetler indi: "Kendi eşlerine (zina suçu isnad edip iftira) atanlar ve kendilerinden başka şahitleri bulunmayanlardan her birinin şahitliği." Resûlüllah (s.a.v.) bu âyeti ona karşı okudu, öğütte bulundu, (Allah'ı ve âhircti) hatırlattı ve dünya azabının âhiret azabından çok daha az ve daha hafif olduğunu haber verdi. Adam: "Hayır, vallahi seni hak ile gönderen Allah'a and olsun ki ben yalan söylemedim" dedi. Sonra Resûlüllah (s.a.v.) o adamın suçladığı kadını çağırdı, ona da öğüt verdi ve dünya azabının âhiret azabından daha az ve daha hafif olduğunu bildirdi, nun üzerine kadın şöyle dedi: "Hayır, seni hak île gönderen ;a yemin ederim ki o (kocam olan adam) yalancıdır." Resû-lah (s.a.v.) önce erkekten yeminleşmeye başladı. Adam Allah yemin edip dört defa doğrulardan olduğuna dair şehadette lundu ve beşinci defa eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetin üzerinde olmasını söyledi. Sonra Resûlüllah (s.a.v.) Efendi-[z kadını başlattı. O da Allah ile yemin edip kocasının yancılardan olduğuna dair dört defa şehadette bulundu. Beşinci ifa eğer kocası doğrulardan ise Allah'ın gazabının kendi üze-tıe olmasını söyledi. Böylece Resûlüllah (s,a.v.) onların arasını tirdi." [190]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) fendimiz Benî Aclân kabilesinden bir karı ile kocasının arasını rırdı ve şöyle buyurdu: "Allah sizden birinizin yalancı ;duğunu (elbette) biliyor. Sizden tevbe eden biri yok mudur? jyerek bu sözü üç defa tekrarladı." [191]
Sehl b. Sa'd (r.a.) dan yapılan rivayette, Uveymir el-Aclânî, îsûlüllah'a (s.a.v.) geldi ve dedi ki: "Ya Resûlallah! Ne buyuruyorsu-ız, bir adanı karısıyla beraber bir adam görüp (onları aynı yatakta nsel temasta bulunurken) görürse onu Öldürür ve (siz de kısasen) onu dürür müsünüz? Yoksa o adam ne yapmalı?" Bunun üzerine Peygamer (s.a.v.) Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Seninle eşin hakkında pır'ân âyeti) indi. Git de o kadınını alıp getir."
Sehl devamla diyor ki: Ben de bazı insanlarla beraber Resûlül-h (s.a.v.) Efendimizin yanında bulunurken o adamla karisi lânetleş-ler, Yeminleşme ve lânetleşme tamamlanınca Uveymir dedi: "Ya esûlallah! Ben bu kadını (nikâhım altında) tutacak olursam ona karşı ilan söylemiş olurum." Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz henüz ona emret-Lemişti ki adam karısını üç talâkla boşadı.
Ibıı Şihab diyor ki: "Sözü edilen adamla karısının yeminleşip tnetleşmesi ve böylece ayrılmaları onlardan sonra lânetleşen çiftler in bir yol, bir hüküm ve şer'î kanun olarak kaldı." [192]
Müslim'in ve Ahmed'in rivayetinde ise son cümle olarak şu lafiz kullanılmıştır: "Uveymir'in kendi karısından (bu süreyle) ayrılması, lânetleşen her çift hakkında bir yol, bir şer'î kanun olarak kaldı."
Saîd b. Cübeyr'in İbn Ömer (r.a.) dan yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz lânetleşen adamla karısına şöyle buyurmuştur: "Hesabınız Allah'a aittir. İkinizden biri yalancıdır. Artık bundan böyle senin karın üzerinde kocalık hakkın ve yolun kalmamıştır." Bunun üzerine adam: "Ya Resûlallah! Benim malını (mehir olarak verdiğim ne olacak)?" diye sordu. Efendimiz ona: "Artık senin bir malın yoktur. Eğer sen kadına karşı zina isnadında doğru söylediysen, o malı sen onun fercini kendine helâl kılman karşılığında vermiş bulunuyorsun. Zina isnadında ona karşı yalan söyİedinse artık o mal (mehir ondan daha çok sana uzaktır)" diye cevap verdi. [193]

Ayet ve Hadislerin Işığı Altında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre Hân vaciptir. Şâfnlere göre vacip değildir. Vacip olanı, zina isnadından dolayı erkeğe hadd gerekmesidir. Bundan kurtulabilmesi için de ya şahit getirmesi, değilse liân yapması gerekir.
Adam karışma zina isnad eder de şahit getiremediği halde Hâna da yanaşmazlarsa kadına vâcib olan, hakime başvurup liân talebinde bulunmaktır. Kadın böyle bir talepte bulununca hâkim onun kocasını Hâna icbar eder. Gelmediği takdirde hânı kabul edinceye kadar tutuklar. Çünkü vâcib olan hükümden kaçmaktadır.
Şâfiilere göre, hem kadının böyle bir talepte bulma velayeti yok? tur, hem de adam Hâna icbar edilemez. İmtina ettiği takdirde hakkında hadd-ı kazf uygulanır.
Bunun gibi hâkime başvurup karısıyla mülaânede bulunmayı talep eder, kadın da bundan kaçınırsa hapsedilir. Bir süreye kadar yine Hânı kabul etmezse o takdirde zina suçu işlediğini itiraf eder. Şâfiilere göre, kadın bu konuda ne zorlanır, ne de hapsedilir. Hakkında hadd uygulanır. [194]
Liânın iki sebebi vardır: Birincisi adamın zina isnad etmesidir, ikincisi adamın kadının doğurduğu çocuğun kendisinden olmadığını iddia etmesidir.
Kadının normal yoldan zina ettiğini değil de dübüründen yak" lastiğini, yani Lût kavmi misali livata şekliyle başkasına ram olduğu idia edilirse, Ebû Hanîfe'ye göre Hân gerekmez. Bundan dolayı hadd [e söz konusu olmaz. İmam Ebû Yusuf ile imam Muhammed'e göre, ^ân gerekir/Çünkü bu fiil de bir çeşit zinadır. [195]
Liânı düşüren birkaç sebep vardır:
a) Zina isnadında bulunduktan sonra ya adamla karısı veya ikimden biri cinnet getirirse,.
b) İkisi veya ikisinden biri irtidad eder (dinden çıkar)sa,
c) İkisi .veya ikisindan biri dilsizleşir, konuşma yeteneğini kaybederse,
d) İkisinin veya ikisinden birinin daha Önce başka bir kişiye zina iuçu isnadından dolayı hadd cezasına çarptırılmış olması,
e) Zina suçundan dolayı adam karısını bir talâk~ı bâinle boşarsa artık ne liân ne de hadd gerekir. Ama ric'î talâkla boşarsa Hân mutlaka gerekir. Çünkü kadm kocasından ayrılmış değil, kocanın iddet içinde [ıer an rücu etme hakkı mevcuttur. Yani ric'î talâk evliliği ibtal etme-inektedir. [196]
Liânın hükmü:
Mülaâne yapıldıktan sonra karı-kocayı ancak hâkim birbirinden ayırır, yani evliliklerine son verir. O bakımdan hâkim henüz tefrik etmeden adamın karısını boşaması, zıharda bulunması, ilâ da bulunması eâizdir ve bir ölüm olayı meydana geldiğinde tevarüs hakkı cari olur, yani sağ kalan ölenin malından kendisine düşen payı almaya hak kazanı4. Ama hâkim tefrika (ayırmaya) karar verince artık bu cevaz ve haklar kalkar, son bulur.
İmam Şafii'ye göre, erkek liânda bulunup yemin edince, kadm henüz yemin etmemiş ve lânetlemede bulunmamış bile olsa evlilikleri sona erer. Hâkimin kararı şart ve gerekli değildir. [197]
b) Şâfiilere göre de liân iki hususdan biriyle gerçekleşir: Zina isnadında bulunmak ve bir kadının doğurduğu çocuğun kendisinden olmadığını iddia etmek.
Adamın karışma "sen zina ettin" veya kadmm kocasına "sen zinada bulundun" demesi sarih bir suçlamadır. Veya adamın karısına "Ya zâniye!" veya kadının kendi kocasına "Ya Zânî!" demesi de sarih bir suçlama sayılır.
Zina isnadının ister üreme organından, ister~se -dünürden gerçekleştirildiği ortaya atılsın farketmez, her ikisinden dolayı Hân ve gerekirse hadd lüzumlu olur.
Ve liân ancak âyet ve hadîslerde belirlenen lafızlarla gerçekleşir. Başka lafizlar kullanıldığı takdirde liân yapılmış sayılmaz.
Erkek Hânda bulunduğu takdirde firkat (ayrılma) ve müebbed tahrîm gerçekleşir. Kadm lian etmeden önce sadece erkeğin yemin edip mülaânede bulunmasıyla evlilik sona erer, hâkimin tefriki şart değildir. [198]
c) Hanbelîlere göre, adam hür, müslüman, balığa (ergen) olan karısına "sen zina ettin" veya "ey zaniye!" veyahut "seni zina ettiğin halde gördüm" der ve bunu isbat etmek için dört erkek şahit getirmezse, Hâna başvurması gerekir. Aksi halde kendisine bu isnadından dolayı hadd vurulur. Adam ister müslim, ister kâfir, ister hür, isterse köle olsun farketmez.
Liân hükmünün cari olabilmesi için karı kocanın ikisinin de mükellef olması şarttır. Müslüman veya kâfir, âdil veya fâsik, hadd görmüş veya görmemiş olmaları farketmez. Yani bu sıfatlardan birini taşımaları liân hükmünü düşürmez

Nitekim Tabiînden Saîd b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesar, el-Hasan, Rebi'a, İmam Mâlik ve Ishak da aynı görüş ve ictihaddadırlar.
İmam Ahmed'den yapılan bir rivayette ise, evli olan bütün çiftler zina suçlamasından dolayı lânetleşirler. Diğer bir rivayette ise, İmam Alrmed'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Lîân ancak müslüman, âdil, hür ve hadd cezası görmemiş evli çiftler arasında sahihtir. Nitekim Zührî, Sevrî, Evzâî, Hammad ve rey taraf d arlarının da görüş ve içtihadı bu anlamdadır.
Karı-kocadan biri mükellef değilse aralarında lîân yapılmaz. Çünkü Hânla evlilik sona erer. O bakımdan henüz mükellef olmây-anıı talâkı sahflı olmadığı gibi lîân yapılması sahih olmaz.
Bunun gibi karı kocadan biri cinnet geçirmişse yine Hâna gerek kalmaz. Dilsiz, iseler, işaret veya yazı ile ne dedikleri anlaşılmıyorsa, o taktirde.deli gibi sayılırlar ve Hâna gidilmez. Ama zina isnadında bulunduktan sonra konuşma yeteneğini büsbütün kaybetse bile ilk isnadından dolayı lîân gerekir.
Evli olmayan, kadınla erkek, erkekle erkek, kadınla kadm arasında lîân hükmü cari olmaz. Bunlar birbirini zina suçuyla suçladıkları taktirde ya dört erkek .şahit bulup getirirler veyahut bu is-nadlarmdan dolayı kendilerine hadd gerekir.
Fasit bir nikâhla kadınla evlendikten sonra ona zina isnadında bulunursa ve aralarında da bir çûcuk varsa, adam çocuğun kendisinden olmadığını idda etmesi sebebiyle lîâna başvurabilir. Vurmadığı taktirde hadd gerekmez. Ama aralarında bir çocuk yoksa, o taktirde hadd gerekir, lîâna lüzum kalmaz. [199]
d) Mâlikîlere göre, mülaâna evli olan müslüman karı koca arasında, müslüman koca gayr-i müslim kadın arasında, köleyle cariye arasında, hür kocayla cariye olan eşi arasında, hür kadınla köle olan kocası arasında yapılır ve önce erkeğin yemin etmesi, yani lîânda bulunması sağlanır. Yeminleşme ve mülââna Kitap ve Sünnette belirtildiği lafızlarla yapılır.
Kocası a'ma olur da karısına zina isnadında bulunursa İlân gerekir mi? İmam Mâlik'e göre gerekir. Dilsiz kimse de zina isnadını işaret ve kitabetle ani atabil iy orsa Hân gerekir. [200]
Karısına zina isnad eden adamı karisi sultana, hâkime başvurup lîâna davet etmezse adama hiçbir şey gerekmez. İmam Mâlik'in içtihadı bu. anlamdadır. [201]

Tahliller ve Rivayetler

451 no'lu îbn Ömer hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtır.
Bu hadîsle istidlal ve ihticac edenler, "Hândan sonra çiftleri hâkim birbirinden ayırma yetkisine sahiptir. Mücerred lîânla evlilik hemen sona ermez" demişlerdir. Nitekim Resûlüllah'm (s.a.v.) huzurunda mülaânede bulunan çiftler yeminden sonra bizzat Reşûlüllah (s.a.v.) tarafından araları tefrit edilerek evliliklerine son verilmiştir. Bunun aksini savunanlar ise, mücerred Hân ile evlilik sona erer, hâkimin tefrikte bulunması gerçekleşen ayrılmayı beyândan başka birşey değildir. Böylece erkek artık verdiği mehri geri isteyemez, ve başka bir hak talebinde bulunamaz.
Çocuğun kendisinden olmadığını iddia edip bu yüzden mülaânede bulunan adam artık o çocuğun babası sayılmaz ve çocuk annesine bırakılır.
Dârekutnî diyor ki: "Çocuğun anasına verilmesiyle ilgili cümleyi rivayette Mâlik teferrüd etmiş, yani yalnız kalmıştır. Oysa Sehl b. Sa'd hadîsinde "Bu durumda çocuk anasına nisbet edilir" kaydı bulunuyor ki bu hadîsi Ebû Davut rivayet etmiştir. Diğer bir rivayette de "Çocuk anasına nisbetle çağırılır" denilmektedir. Artık o çocukla babası arasında tevarüs cereyan etmez. Anasıyla onun arasında tevarüs cereyan eder.
Böylece İbn Ömer hadîsinden, doğan çocuğun kendisinden olmadığını iddia eden kocanın bu iddiasından dolayı da kendisine İlân gerektiği ortaya çıkıyor.
Lîân yapılmakla hadd-ı kazf kalkmakta ve kadın da zinadan kendini berî tutup suçsuzluğunu ortaya koymaktadır. Sonra da kadının bu çocuğun gayr-i meşru olduğunu itiraf etmesi hiçbir zaman şart değildir.
452 no'lu Saîd b. Cübeyr hadîsi de sahîhtir. Karısının bir adamla zina ettiğim gören kimse kendine hâkim olamayarak o adamı öldürürse kısas gerekir mi? Çünkü İslâm Hukuk Sistemi, öldürme yetkisini ferde değil devletin yetkili organlarına bırakmıştır. Ancak hadîste buna dair tam bir açıklık yoktur. O bakımdan konu ister istemez ilim adamları arasında farklı görüş ve yorumlara yol açmıştır: Cumhura göre öldürme hakkına sahip değildir. Öldürdüğü taktirde kısasen o da öldürülür. Ancak dört erkek şahit' getirdiği taktirde kısastan kurtulabilir. O da zina eden adamın evli olması şartıyla hüküm böyledir. Bekârsa, şahit dahi bulup getirse yine de öldürdüğü için kısas gerekir. Zira zina eden bir bekâr recmedilmez, sadece yüz değnek vurulur ve gerek görüldüğü taktirde sürgün edilir. Seleften bazısına göre, öldürdüğü taktirde doğruluğuna güvenilirse kısas yapılmaz sadece ta'zîr edilir. İmam Ahmed ile Ishak öldürdüğü adamın kendi karısıyla zina ettiğine dair iki şahit getirdiği taktirde ancak kısas yapılmayıp ta'zîre başvurulur. [202]. Mâlikîlerden îbn Kasım ile İbn Habîb de bu hususta İmam Ahmed'e muvafakat etmişlerdir. Ancak öldürülenin mutlaka evli olması şarttır. Aksi halde öldürülmez.
Ancak bu konuda en sahîh görüş cumhurundur ve İslâm Hukukunun ana kaidesine muvafik düşen de budur.
Ayrıca hâkimin huzuruna Hân için gelen çifte hakim tarafından öğüt verilmesi, âhiret ve hesaptan söz etmesi, ilâhî adaletin kılı kırk yararcasma tecelli edeceğini hatırlatması sünnettir. Aynı zamanda lîâna önce erkeğin başlaması sünnet veya müstehap sayılmıştır. Nitekim Reşûlüllah (s.a.v.) Önce erkeğe yemin ettirmiştir. İmam Şafiî ve ona uyanlara, Mâlikîlerden el-Eşheb'e göre, önce erkeğin yemin ettirilmesi vaciptir. İbnü'l-Arabî bu görüş ve içtihadı tercîh etmiştir.
İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İbn Kasım'a göre, önce kadının yemin etmesiyle lîâna başlamak da sahîhtir, ancak sünnet veya müstehab terkedilmiş olur. Çünkü âyette erkekle kadının yeminleşme ve lânetleşmesi atıf vavıyla ifade edilmiştir. Vav ise tertibe delalet etmez. Vaciptir diyenlerin delili ise şudur: Lîân daha çok erkeği hadd-ı kazf cezasından kurtarmaya yöneliktir. O bakımdan önce onun yemin irilmesi vaciptir. Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Hilâl'e: "Ya beyyine terirsin, değilse sırtına hadd vurulur" buyurmuştur.
Benî Aclân kabilesinden iki kardeş tabirinden, din kardeşi olan rı-koca kasdedilmiştir. Adamın adı Uveymir, karısının adı Havle bin-Asım b. Adiy el-Aclânf dir. İmam Kurtubî Nûr Sûresi altıncı ve yedin-âyetlerinin tefsirinde Mukatil b. Süleyman'dan yaptığı rivayete day-Larak kadının adının Havle binti Kays olduğunu yazmıştır.
Lîân âyetinin iniş sebebinin Hilâl b. Ümeyye olduğunu cumhur ilirtmiştir. Zira İslâm'da ilk lîân yapan bu adamdır. Sebebin Uveymir duğu söylenmiştir. Allah daha iyisini bilir.
453 no'lu İbn Ömer hadîsi sahîh olduğundan ilim adamlarınca is-dlâl ve ihticaca salîh görülmüştür. Şüphesiz mülaânede bulunan lamla karısından biri mutlaka yalancıdır. Ama bunu İsbat etmek çok ir ve hatta imkansızdır. O bakımdan lîândan sonra evliliğin sona ermeşinde hayır vardır.
454 no'lu Sehl b. Sa'd hadîsi de sahihtir, istidlale salihtir! Uvey-ir'in mücerred Hânla evliliğin sona ereceğini bilmediğinden, henüz esûlüllah (s.a.v.) onları birbirlerinden ayırmadan üç talâkla karısını üşamış oldu. Bu rivayete dayananlara göre, Hândan sonra evliliğin, ma ermesi adamın boşamasına bağlıdır demişlerdir. Bir kısmı ise lîân s evlilik sona erer, hâkimin tefrik kararı şart değildir demiştir. Oysa iğer sahîh hadîsler de dikkate alınınca Uveymir'in acele ettiği ulaşılıyor ve'esasen Hândan sonra evlilik de kendiliğinden sona eriyor, akimin tefrikte bulunması vuku bulan ayrılmayı beyândır.
Böylece Hânla evliliğin sona erdiği bir yol, hukukî bir kural olarak undan sonra mülaânede bulunanlar için de geçerlidir.
455 no'lu Saîd b. Cübeyr hadîsi sahihtir ve istidlal ile ihticaca sa-htir. Bu hadîsten, mülaânede bulunan adamla karısı arasında hemen ^lilik bağı kesilir ve adamın kadın üzerinde hiç bir hakkı kalmaz. fitekim mülââneden sonra Resûlüllah (s.a.v.) onlara: "Hesabınız llah'a aittir. İkinizden biri yalancıdır. Artık bundan böyle senin karın zerinde kocalık hakkın ve yolun kalmamıştır" buyurarak, lîân ile evliğin sona ex-diğını beyân buyurmuş ve adamın "Ya benim malım?" de-ıesi üzerine de Efendimiz ona; "Artık senin (karın üzerinde) bir malın a yoktur" buyurarak her türlü ihtilâfın son bulduğunu bildirmiştir.
Bu bapta Sehl b. Sa'd (r.a.) den yapılan bir diğer rivayette, Sehl, ıütelaîneyn kıssasında şunu söylemiştir: ."Resûlüllah (s.a.v.) çiftleri yırdı (evliliklerinin son bulduğunu bildirdi) ve şöyle buyurdu: "Artık u ikisi ebediyen (karı koca olarak) birleşemezler." [203]
Diğer bir rivayette îbn Abbas (r.a.) dan yapılmıştır ki, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Mütelâineyn ebediyen birleşemezler" buyurmuştur. [204]
Hz. Ali (r.a.) da şöyle demiştir: "Mülaânede bulunan çiftler hakkında şu hüküm sabit olmuştur: "Artık ebediyen birleşemezler." İbn Mes'ûd (r.a.) dan da bu anlamda bir rivayet yapılmıştır. [205]
Sehl hadîsi hakkında Ebû Dâvud bir görüş ortaya koymamıştır. Ricalinin hepsi sahihtir.
Sehl'den rivayet edilen bir diğer hadîsin isnadında Iyaz b. Abdullah bulunuyor. Bu zatta bir yumuşaklık ve esneklik olduğu söylenirse de Müslim ondan hadîs rivayet etmiştir.
İbn Abbas hadîsini Ebû Dâvud tahrîc etmiştir. Ancak isnadında Ubad b. Mansur bulunuyor ki bu zat hakkında bazı şeyler söylenmiştir. Nesâî onun zayıf olduğunu belirtmiştir, İbn Maîn "o bir şey değildir" demiştir. Böylece Zehebî bu zatla ilgili tesbit ve görüşleri iki sahifede toplamış bulunuyor. [206]
Hz. Ali (r.a.) dan yapılan rivayeti - aynı zamanda Abdurrezzak tahrîc etmiştir. Böylece bu baptaki hadîs ve rivayetler birbirini desteklemekte ve kuvvetlendirmektedir. [207]

Çıkarılan Hükümler

1- Lîân hükmü kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuştur.
2- Karı kocadan biri-diğerine zina isnad ettiği ve isbat için dört şahit getiremediği takdirde lîân yapmaları vâcib olur. Şafii'ye göre, sünnettir.
3- Adam karışma zina isnad eder veya doğurduğu çocuğun kendisinden olmadığını iddia eder ve bununla beraber lîânda bulunmak istemezse, müctehidlerin önemli bir kısmına göre kadının hâkime başvurması vacip olur.
4- Hâkim adamı çağırtıp lîânda bulunmasını telkin eder, bununla beraber Hâna yanaşmazsa hapseder. Diğer bazı müctehidlere göre, ona hadd-ı kazf uygulanır.
5- Şâfiilere göre, hem kadının böyle bir talepte bulunma velayeti yoktur, hem de erkek Hâna icbar edilemez.
6- Kadın lût kavmi misali livata şekliyle başkasına ram olursa, Ebu Hanîfe'ye göre Hân gerekmez, bu konudaki cezaî müeyyide uygulanır. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre bu suçtan ve suçlamadan dolayı da lîân gerekir.

7- Kadının doğurduğu çocuğun kendisinden olmadığım iddia eden ıbanm Hânda bulunması gerekir ve liândan sonra çocuk anasına tesrii edilir.
8- Liân sebebiyle anasına teslim edilen çocukla babası arasında ir ilgi kalmaz, biri diğerine vâris olmaz.
9- Liândan sonra evliliğin sona ermesi hâkimin tefrik kararıyla gerçekleşir.
10- Şâfiilere göre, hâkim kararı şart değildir. Erkek yemin edip an sözünü tamamlayınca kadın boşanmış sayılır,
11- Lîan sebebiyle ayrılan çiftler ebediyen birbirine haram olur ve ir daha birleşemezler.
12- Hanbelîlere göre de, karısına zina isnad edip şahit getirenıiyeıı damın liân yapması gerekir. Aksi halde kendisine hadd uygulanır.
13- Liân hükmünün câri olabilmesi için çiftlerin ikisinin de kükellef olması şarttır. Aksi halde liân düşer.
14- Liân hükmü bir de hadd cezası görmemiş kişiler hakkında uygulanır. Daha Önce başkasına zina isnadından dolayı hakkında hadd-i çazf uygulanan kimsâ bu iftirasından dolayı yine hadd cezasıyla tecziye idilir.
15- Karı kocadan biri cinnet getirirse, liân yapılmaz, bu hüküm iüşer.
16- Dilsizlerin zina iddiası yaptıkları işaret veya yazılı beyan-armdan anlaşılırsa, liân gerekir.
17- Evli olmayan kadınla erkek arasında liân yapılmaz. Lian'sa-lece evli çiftlerle ilgili bir hükümdür.
18- A'ma (iki gözü arızalı) kimseye zina isnadından dolayı liân gerekir.
19- İmam Mâlik'e göre, karışma, zina isnad eden kimse, karısı hâkim veya sultana başvurup talepte bulunmazsa liân gerekmez.
20- Karısını zina halinde yakalayan koca, karısıyla zina eden adamı öldürme hakkına sahip değildir. Bu cumhurun görüş ve içtihadıdır ki sahih olan da budur.
21- Liânda önce erkeğe yemin ettirilir. Bunun vacip olduğunu söyleyenler olduğu gibi sünnet olduğunu söyleyenler de var. Vâcib olduğu daha sahihtir.
22- Hanefîlere göre, sünnettir. O bakımdan önce kadına yemin ettirildiği takdirde liân yine sahîh olur, sadece sünnet terkedilmiş sayılır.
23- Liândan önce hâkimin veya o ayardaki yetkilinin vaaz-u nasi-hatta bulunması, Allah ve âhiret korkusunu, hesap ve kitabı hatırlatması sünnettir. Yalan ve iftirada bulunmanın kötü bir suç ve büyük bir günah olduğuna dair bir takım bilgiler vermesi çok uygun olur.
24- Liân sebebiyle ayrılan çiftlerin evliliği ebediyen sona erer. Kadın ikinci bir kocayla evlenip ondan ayrılsa veya ikinci kocası ölse yine de birinci kocasıyla birleşenıez. Zira ikisinden biri mutlaka yalan söylemiş veya iftirada bulunmuştur. Bu durumda artık biraraya gelme-leri huzur, güven ve mutluluk getirmez.
25- Liân sebebiyle ayrılan çiftler birbirlerinden bir hak talep edemez. Özellikle erkek eşine verdiği mehri geri isteyemez.
26- Liân ancak Kur'ân ve Hadîste belirtilen lafızlarla yerine getirilir. Dört defa doğrulardan olduğuna dair şehadette bulunur. Beşinci defa yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine inmesini söyler. Kadın ise beşinci defada kocasının doğrulardan ise Allah'ın'gazabının kendi üzerine olmasını ifade eder.
27- Mülaânenin daha çok ikindi namazından sonra uygulanmasını söyleyenler de olmuştur. Bu hususta bazı rivayetler de söz konusudur.
28- Böylece İslâm Hukukunun, birbirini suçlayan çiftleri liân usulüyle ayırması çok âdil bir hükümdür. Bu duruma düşen bir çiftin artık aynı çatı altında hayat sürdürmeleri doğru değildir.
29- Kadının gayr-i müslim veya cariye olması, erkeğin köle veya gayr-ı müslim olması liân hükmüne engel teşkil etmez. Müctehidlerden bazısı bu hüküm sadece müslüman çiftler arasında uygulanır demişlerdir. [208]

Doğan Çocuğun Ana-Babası Rengine Uymadığı Takdirde Şüphelenmeye Gerek Var mıdır?

Üreme hücrelerinde bulunan ve irsiyeti belirleyen cisimciğe "gen" denilmektedir. Bu harika cisimcik kalıtım birimi olarak da tanımlanabilir. Bu birimler bir araya gelip her canlı hücrenin çekirdeğinde bulunan kromozomları oluştururlar.
İşte kromozomları oluşturan bu birimler soyun özelliklerini kendinde taşır ve onun en küçük modelini oluşturur. Böylece genler ana ye baba tarafından hısımların irsî kusur ve meziyetlerini ve renk dahil çeşitli sıfatlarını da hamil olarak bulunur. O bakımdan doğan çocuğun rengi ve bazı sıfatları ana babasına uymuyor veya tıpatıp benzemiyorsa, dede ve ninelerine, teyze ve dayılarına, hala ve amcalaz-ma benzemiş olabilir.
O halde böyle farklı sıfatta doğan çocuğu reddedip "bana ait değil, benden değildir" demek doğru olmaz. [209]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Benî Fezare kabilesinden bir adam Resûlüllah'a (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Karım siyah bir^ çocuk doğurdu" ve böylece adam kapalı bir ifadeyle o çocuğun kendisinden olmadığını anlatmak istedi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Senin develerin var mıdır?" diye sordu. O da: "Evet" diye cevap verdi. Efendimiz ona: "O develerin renkleri nasıldır?" buyurdu. O da: "Kızıldır" diye cevap verdi. Efendimiz Ona: "Peki aralarında siyahı bozluğuna galip gelen renkte olanı var mıdır?" diye sordu. O da: "Evet, aralarında siyahı bozluğuna galip olanı vardır" dedi. Efendimiz tekrar sordu: 'Peki bu renkte olan deve nereden gelmiş olabilir?" O da: "Bir soy damarı çekmiş olabilir" diye cevap verdi. Efendimiz ona: "O çocuğun da bir soy damarı çekmiş olabilir" buyurdu ve çocuğun kendinden olmadığı iddiasına ruhsat vermedi. [210]
"Nutfeniz için (soylu, ahlâklı, dindar ve olgun aile) seçiniz. Çünkü soy damarı oldukça gizli ve sinsi bir hilekârdır." [211]
"Elverişli olgun yuvada (yetişenle) evlenin. Çünkü gerçekten soy damarı oldukça gizli ve sinsi bir hilekârdır." [212]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette ise şöyle buyurulmuştur: "Hangi soya çocuğunu bıraktığına dikkat et. Çünkü soy damarı oldukça gizli ve sinsi bir hilekârdır." [213]

Tahliller ve Rivayetler

469 no'lu Ebû Hüreyre hadisi sahîh olup istidlal ve ihticaca salîhtir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e gelen adamın Damdam b. Ka-tade olduğu söylenir. Bu zat beyaz tenli olduğu halde doğan çocuğu siyah tenli idi. Adam bu olay üzerinde durup gerçeği öğrenmek istiyordu. Zira çocuğun anası da siyahı değildi. Ama böyle bir ana babanın siyah tenli çocuğu olabilir miydi? Bu bir takım şüpheler doğuruyor ve adamı rahatsız ediyordu. Resûlüllah'a (s.a.v.) başvurması, karısına zina isnad etmek veya doğan çocuğun kendisinden olmadığını bildirmek için değil, olayın hikmetini öğrenmek içindi. Nitekim açıktan böyle-bir ifade kullanmamış, üstü kapalı bir anlatımla olayı yansıtmaya çalışmıştı. O bakımdan ne Hâna gerek görülmüş, ne de hadd-i kazf uygulaması düşünülmüştür.
Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz develeri ve farklı renkleri misal göstererek aynı gruba dahil olan birkaç deveden bir kısmının rengi kızıl, bir kısmının ise siyahı bozluğuna galip renkte idi. Bu misale adamın aklı yattı ve sesini çıkarmayarak ayrılıp gitti.
Böylece bir cinsi başka bir cinse kıyas etmenin sahîh olabileceği de anlaşılıyor. Aynı zamanda hadisten, doğan çocuğun babasının ve anasının tam rengine uymaması, onu redde medar ve delil sayılmayacağı sonucu ortaya çıkıyor.
Sonuç olarak cihan peygamberi bu ve diğer hadisleriyyle genetik bir olaya işarette bulunuyor. Gen denilen harika cisimciğin soyun birtakım kusur, özellik ve vasıflarını beraberinde taşıdığını bildiriyor.
471 dipnotlu Ebû Mansur hadîsi zayıftır. Nitekim Zeynüddin elit, İhya'nım hadîslerini tahlilde bunun zayıf olduğuna dikkat etmiştir. [214]
472 dipnotlu Ebû Musa hadîsi de zayıftır. Ancak zayıf olan bu iki is, sahîh olan İbn Mace hadîsiyle kuvvet bulmaktadır. O bakımdan darla istidlal etmekte bir sakınca yoktur. [215]

Çıkarılan Hükümler

1- Gerek kız, gerekse erkek tarafının yetişkin çocuklarını evlendi-ken, dindar, ahlâklı, olgun ve az-çok kültürlü aile seçmeleri sünnettir.
2- Evlenecek çiftler arasında bu ve benzeri yönlerden denklik gözetmek de sünnettir.
3- Doğan çocuğun renginin, hattâ fizyonomisinin ana-b ab asından ine olsun benzememesi, hatta bazı sıfatlarında ve özelliklerinde on-'dan başka gibi görünmesi, o çocuğun gayr-i meşru olduğuna delil ve karine sayılmaz.
4- Çocuğun renk ve karakterlerinin babasına uymaması, babaya ndi karısına zina suçu isnad etme hakkım vermez. Bundan dolayı ba yanlış bir zehaba kapılır da'karısına zina isnad ederse, bunu dört kek şahitle belgelemesi, aksi halde hadd-i kazfla tecziye edilmesi rekir. Bu uygulamadan önce liân çağrısına uyar da hâkimin huzurunda yeminleşip lânetleşirlerse, evlilikleri sona erer ve çocuk anasına ait olur.
5- Soylu ağaç güzel meyva bitirir; aşılı ağacın meyvası daha tatlı çekici olur. Soylu, edepli, dindar ve kültürlü bir çevrede oturmak ve öyle bir' çevre içinde çocuk yetiştirmekte sayılmayacak kadar faydalar vardir.
6- Bir kız ile evlenirken onun erkek ve kız kardeşlerinin, hatta nca ve halalarının aklî dengelerinin yerinde olup olmadığına, geri kâh bulunup bulunmadıklarına çok dikkat etmek de sünnettir. Zira y damarı çok sinsi ve aldatıcıdır. Doğan çocuk hala, teyze, dayı ve am-Jarından birine benzeyebilir,
7- Bir erkek ile evlenirken de onun dindarlığına, ahlâk ve meziyet-rine, vakar ve ciddiyetine, işbilirliğine, namus duygusuna ve anlayı-na dikkat etmek gerekir. Helâl ve haram sınırlarını bilmeyen, meşru s gayr-i meşru kazanç yollarını birbirinden ayırt etmeyen veya edemden bir erkekle evlenen namuslu, dindar, ahlâklı ve iffetli bir kız hem sndini, hem

de doğuracağı çocukları ateşe atmış olur.
8- Haram lokma ve yabancı kültürle beslenip yetiştirilen bir nesilde hayır yoktur. Ancak Allah'ın hidâyet verip korudukları müstesna.
9- Bir hadîste "Gübrelik ve çöplükte yetişen yeşillikten sakıma!"-buyurulmuştur. Bunun ne demek olduğu sorulduğunda ise şu cevap verilmiştir; "Kötü bir yuva ve fena bir ortamda yetişen güzel kızdan sakınmanız tavsiye, edilmektedir. [216]
Çöplükte filizlenip yetişen bir ot tatlı bir renk alır ve boyu hayli uzun olur, ama üzerinde yararlanılacak bir nesne bulunmaz. Soysuz aile ortamında yetişen güzel, çekici bir kız da buna benzer. [217]

Doğan Çocuk Firaşa Aittir – Zaniye Ait Değildir

Liân konusunda da kısaca değindiğimiz gibi, baba doğan çocuğun kendisinden olmadığını iddia edip dolayısıyla karısına zina isnadında bulunduğunda mülaâne ile evlilikleri son bulur ve çocuk firaşa {anasına) ait olur.
Aynı zamanda bir kadınla zina edip kadını hamile bırakan bir adam da o çocuğa sahip-çıkamaz. Zira zinadan da olsa anne ile çocuğu arasında kopmaz bağlar vardır. Zinakâr bir adamla çocuğun arasında o bağlardan hiçbiri mevcut değildir. Zinadan oluşup dünyaya gelen bir çocuk masumdur, işlenen o kötülükten beridir. Onu dosdoğru, yetiştirmekte, ona ilgi göstermekte anası herkesten daha yakın ve daha uygundur. [218]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a:) den yapılan rivayette ise, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Çocuk firaşa (anasına) aittir, zani olan adama ise taş (ümitsizlik) vardır." .
Buharı ise bu son cümleyi şu lafızla tesbit etmiştir: "Çocuk firaş sahibinedir." Yani onu döşekte doğuran anasına aittir. [219]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre Resûlüllah (s.a.v.) zamanında bu konuyla ilgili bir olay Efendimize intikal ettiriliyor. Ancak hadîs metninde birçok isimler geçtiğinden, kimin davalı, kimin davacı olduğunu rahatlıkla anlamamız gerekir. O bakımdan önce şahısları davalı, davacı olarak iki grupta belirtmeyi ve sonra da hadîs metninin tercümesini vermeyi uygun bulduk:
Davacı: Sa'd b. Ebî Vakkas ve daha Önce vefat eden kardeşi Utbe b. EbîVakkas.
Davalı: Yine daha önce ölen Zem'â'nm hayatta olan oğlu Abd b. Zem'a ve Zem'â kızı Hz. Şevde (r.a.).
Davanın konusu: Zenı'â'mn cariyesinin doğurduğu Abdurrahman adındaki şahsın nesebini belirleme.
"Sa'd b. EbîVakkas (r.a.) ve Abd ö. Zem'a davalı-aauacı olarak Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in huzuruna çıktılar. Önce Sa'd b. Ebî Vakkas söze başladı:
- "Ya Rcsûlallah! Kardeşim Utbe b. Ebî Vakkas'm oğlunu (şu anda elini tutup beraberimde getirmiş bulunuyorum). Kardeşim bunun kendi oğlu olduğunu bana vasiyet etti. işte buyrun bakın babasına ne kadar benziyor." Sonra Abd b. Zem'a şöyle konuştu:
- "Ya Resûlallah! Bu benim kardeşimdir ve babamın döşeğinde cariyesinden doğmuştur."
Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) o çocuğa dikkatle baktı ve Utbe'ye açık şekilde benzediğim gördü ve şöyle buyurdu:
- 'Ya Abd b. Zem'a! Bu çocuk sana aittir (senin kardeşindir). Çocuk firaşa aittir. Zinakâra da taş, mahrumiyet düşer" buyurdu ve Hz. Sevde'ye dönerek: "Ya Şevde binti Zem'a! Bundan böyle sen artık çocuğa (Abdurahman'a) karşı hicap arkasında dur, gözükme" buyurdu. [220]
Râvî diyor ki, o günden sonra bir daha Hz. Şevde (r.a.) sözü edilen Abdurrahman'a gözükmedi. Yabancı erkeklere karşı örtünüp hicap arkasında durmayı ona karşı da aynen sürdürdü.
Sa'd b. Ebî Vakkas'm (r.a.) kardeşi Utbe, Uhud savaşında Resûlullah'm (s.a.v.) dişini kıran azılı müşriklerden biri idi. Onun müs-lüman olduktan sonra öldüğünü iddia edenler varsa dahilim adamlarının cumhuruna göre, küfür üzere ölmüştür. Cariyeden olan Abdur-ralıman'm Utbe'ye çok benzemesi üzerine Resûlüllah (s.a.v.) artık onun Hz. Sevde'nin baba bir kardeşi olmadığına işaretle ona karşı örtünmesini emretmiş ve çocuğu da hukuken Abd b. Zem'a'ya vermiştir.
Böylece sözü edilen ceriyenin hem Zem'a ile, hem de Utbe ile yatıp kalktığı, cinsel temas kurduğu anlaşılıyor. [221]

İlim Adamlarının Görüş, İstidlal ve Yorumları

Hadîste geçen "çocuk tıraşındır" sözünü en az yirmibeş kadar sa-habî rivayet etmiştir. Firaş'm birkaç manâsı varsa da burada kadın kasdedilmektedir.
Ayrıca hadîste "âhır" ve "hacer" kelimeleri geçmektedir. Ahır daha çok gece çapkınlık yapıp zina işleyen hakkında kullanılır. Hacer ise taş anlamına gelir. İlim adamlarının çoğu bunu mahrumluk ve umutsuzlukla yorumlamışlardır. Bir kısmı ise, bununla zâni'nin taşla recmedil-mesi kaydedilmiştir diyerek yorumda bulunmuştur. Gerçi böyle bir mâna ve yoruma yer verilebilir, ama birincilerin görüş ve yorumu daha isabetlidir. Çünkü zâninin recmedilebilmesi için ya itiraf etmesi, ya da dört erkek şahidin şehadette bulunması, aynı zamanda adamın evli ol: ması gerekir. Aksi halde sadece bir zan olarak kalır ki zan ile hüküm verilemez. Yani zan hükme medar olamaz.
Gerek 475 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi, gerekse 476 no'lu Hz. Aişe (r.a.) 1:adîsi sahihtir; istidlal ve ihticaca salihtir. O bakımdan ilim adamları bu iki hadîs üzerinde birçok yorumlarda bulunmuşlardır.
.Çocuğun babasına verilebilmesi için cinsel temasta bulunduğu kadınla ya sahih bir nikâhla veyahut fasit bir nikâhla evlenmiş olması gerekir. Böyle olmadığı taktirde doğan çocuk firaşmdır, yani anasına aittir. Cumhurun da görüşü budur. Ebû Hanîfe'ye göre, bu mücerred akidle sübut bulur. Yani isterse o kadınla cinsel temasta bulunmamış olsun. . .
İbn Teymiyye'ye göre, mücerred akid yeterli değildir, kesinlikle ,duhulda bulunmanın bilinmesi gereklidir. İmam Ahmed de bu hususa işarette bulunmuştur. İbn Kayyım da bu son görüşü tercihe uygun görmüştür. [222]
Adam kadınla fasit nikâhla evlenir ve kadın bu evlilikten bir çocuk doğurur ve adam da kadınla cinsel temasta bulunduğunu red ve inkâr ederse, bu hususta İmam Ebû Yusuftan iki rivayet yapılmıştır: Bir rivayete göre, nesep sabit olur ve mehir ile iddet gerekir. Diğer rivayete göre, nesep sabit olmaz, aynı zamanda mehir ve iddet de gerekmez.
Adam o kadınla cinsel temasta bulunmamışsa, o taktirde artık 'doğan çocuk ona ait sayılmaz ve anasına bırakılır. [223]
Neseb dâvası da buna yakın hüküm ifade eder. Şöyle ki, kadın kucağına aldığı veya elinden tutup beraberinde taşıdığı çocuğun babasının şu erkek olduğunu, aralarında nikâh bağı mevcutken onu firaşında doğurduğunu iddia edip nafaka ve elbise talebinde bulunursa veya aynı iddiayla erkek ortaya çıkar da yanında taşıdığı çocuğun şu kadından olduğunu ve aralarında nikâh akdi varken kendi firaşında doğurduğunu söyler ve her iki durumdu da adam veya kadın iddiayı reddederse, bütün bu tarz iddialar sahîh sayılır ve davacı beyyine (şahit ve belge) ortaya koyduğu taktirde hâkim davacının lehine karar verir.
Bunun gibi bir kadın, bir çocuk göstererek onun anası olduğunu iddia eder ve buna dair beyyine (şahit ve belge) gösterebilirse iddiası şahîh kabul edilir ve hâkim onun lehine karar verir. [224]
Hanbelîlere göre de fasit nikâhtan dolayı erkekle kadın arasında cinsel temas meydana gelmiş olsa bile hadd gerekmez. İsterse adam bu-n'un helâllığına, isterse haramlığına itikad etmiş olsun fark etmez.
İmam Ahmed'e göre, velîsiz yapılan nikâhtan dolayı -adam bunun-haram olduğuna itikad ediyorsa- hadd gerekir. Hanefîlere göre hadd gerekmez. Çünkü bu mezhebe göre ergen olan bir kız evlenmeye kendi başına karar verebilir. Velisi onu evlendirmeye zorlayamaz. [225]
Bâtıl nikâhlara gelince, fasit nikâhtan farklı yanı vardır. Meselâ evli bir kadınla veya îddet içinde olan bir kadınla veyahut buna benzer bir durumda olan kadınla nikâh akdi' yapıp cinsel temasta bulunmak zina hükmüne girer ve her ikisi hakkında hadd uygulanır. Ancak bu durumda olan erkekle kadın iddet sona ermeden evlenmenin helâl veya haram olduğunu bilmiyorlar ve böylece evlenmekte bir sakınca olmadığını düşünüyorlarsa, zina suçuyla cezalandırılmazlar. [226]
Liân konusunda ise, fasit nikâhla sahih nikâh aynı hükmü taşır. Şu şartla ki aralarında bir çocuk söz konusu olsun. Çocuk yoksa zaten liâna da gerek kalmaz. [227]

Çıkarılan Hükümler

1- Zinadan olduğu zannedilen çocuk anasına aittir. Zâni'ye ise sadece taş ve ümitsizlik vardır.
2- Adamın çocuğun kendisinden olduğunu, kadın da ondan olmadığını iddia eder ve fasit bir nikâh neticesinde kadınla cinsel temasta bulunduğunu ileri sürerek çocuğun kendisine verilmesini talep ederse, hâkim çocuğu anasına bırakır.
3- Hanefîlere göre, adam kadınla ya sahîh bir nikâhla, ya da fasit bir nikâhla evlendiği taktirde çocuk adama ait olur. Böyle olmadığı tak-irde, yani bâtıl bir nikâhla bu çocuk doğmuşsa, o taktirde anasına ait lur.
4- İmam-Ebû Hanîfe'ye göre, mücerred akid yeterlidir. Yani adam ra sahih veyahut fasit bir nikânla evlenir ve cinsel temasta bulunmaz, bununla beraber kadının bir çocuğu olursa, o da yine bu adama ait ka-3ul edilir.
5- İbn Teymiyye ve onun metodunu izleyen ilim adamlarına göre, mücerred akid yeterli değildir, duhul vaki olmalıdır. Aksi halde çocuk anasına ait olur.
6- Fasit nikâhla evlenen adamdan bir çocuk dünyaya gelir, fakat dam akidden,sonra cinsel temasta bulunmadığını iddia ederse, artık onun bu iddiası mesmu' olmaz ve o

sebeple nesep sabit olur, aynı zamanda hem melıir, hem de iddet gerekir.
Bu, İmam Ebû Yusuftan yapılan iki rivayetten biridir. Diğer rivayet ise bunun hüafmadır. Aııcak birinci rivayet ağırlık kazanmıştır.
7- Adamın cinsel temasta bulunmadığı kesin bilinirse, çocuk anasına ait olur.
8- Kadın gördüğü çocuğa sahip çıkar ve o çocuğun da bilinen bir ana-babası yoksa, o taktirde kadının bunu isbat edecek beyyine göstermesi (şahit ve belge ortaya koyması) gerekir. Beyyine getirince çocuk ona ait olur.
9- Hanbelîlere göre, fasit nikâhtan dolayı adam cinsel temasta dahi bulunsa hadd gerekmez.
10- Velîsiz yapılan nikâh akdinden dolayı -adam bunun haram olduğunu bilip itikat ediyorsa- hadd gerekir. Bu, İmam Ahmed'e göredir.
11- Evli veya iddet sona ermemiş bir kadınla nikâh akdi yapmak caiz ve sahih değildir, haram ve yasaktır; O bakımdan böyle bâtıl bir nikâhla evlenen çiftlere zina cezası uygulanır. [228]

Haddi Kazıf

İslâm, kitap ve sünnetiyle insan haklarını koruyup teminat altına almış ve namuslu, iffetli kişileri müfterilerin şerrinden korumak için birtakım maddi ve manevî müeyyideler, caydırıcı cezalar koymuştur.
Bu müeyyidelerden biri de "hadd-i kazıf tır. Namuslu, iffetli, suçtan beri bir kişiyi zina suçuyla suçlamak büyük bir bühtan, silinmesi zor bir lekedir. Fertleri ve aileleri böyle bir bühtan ve lekeden uzak tutmak ve korumak için, suçu isnad eden kimseden dört erkek şahit talep edilir. Getiremediği taktirde müfteri durumuna düşer ve hakkında hadd-i kazf uygulanır. Bu da seksen değnek vurmakla gerçekleşir.
Zinadan beri insanları bu çirkin fiille suçlamanın çok büyük bir günah ve ağır bir suç olduğu kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. .
Kur'an-ı Kerim'de hadd-ı kazıf:
"İffetli hür kadınlara zina (suçunu yakıştırıp iftira) atan, sonra da (bunu isbat için) dört şahit getiremiyenlere seksen değnek vurun ve onların şahitliklerini ebediyyen kabul etmeyin ve işte onlar günah işleyip ilâhî yoldan çıkmış kimselerdir.
Ancak bu iftira günahından sonra tevbe edip kendini düzelterek ilâhî yola dönenler müstesna. Çünkü gerçekten Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." [229]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
'İfk ehlinin bana isnat ettikleri suçtan beri olduğuma dair âyet indirilince, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz minbere çıkıp konuyu zikretti ve Kur'ân âyetini okudu. Minberden inince İki erkek ve bir de kadına hadd uygulanmasını emretti." [230]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ebû'l-Kasım (s.a.v.) Efendimiz'den duydum, buyurdu ki: "Kim memlûküne zina suçu isnad ederse, kıyamet gününde ona hadd uygulanır. Meğer ki olay dediği gibi olsun (o takdirde hadd) uygulanmaz." [231]
Ebû'z-Zennad'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Ömer b. Abdilaziz, bir köleye attığı bir zina iftirasından dolayı bir adama seksen değnek vurdurdu."
Sonra Ebû'z-Zennad devamla diyor ki: "Ben zina iftirasından dolayı köleye seksen değnek vurulması hakkında Amir b. RebîVdan sordum. O bana şu cevabı verdi: "Ömer b. Hattab'a, Osman b. Affan'a ve devam. edegelen bazı halifelere yetiştim. Hiç birinin bir köleye zina suçu iftirasından dolayı kırk değnekten fazla vurdurduğunu görmedim." [232]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre: Zina suçu isnadında bulunan kimse, bu suçu isnad etmekle kişinin şahsiyetini zedelemiş olur ve ona toplum arasında başka bir gözle bakılması sonucunu doğurur. O bakımdan isnatta bulunan kimse bunu dört erkek şahitle belgelemesi gerekir. Aksi halde kendisine ceza olarak seksen değnek vurulur ki konunun başında da değindiğimiz gibi buna şeriâtte "hadd-i kazif' denir.
Zina suçu isnad eden (kazif) de üç şart aranır: Akıl, bulûğ ve bir de isnadını dört şahitle isbat edememe. Aksi halde hadd-i kazıftan kurtulmuş olur. O halde aklî dengesi bozuk olanın, ergenlik çağma henüz girmemiş bulunanın ve isnadını dört şahitle isbat edenin zina suçlamasında bulunması hadd-i kazfi gerektirmez.
Kendisine zina suçu isnad edilen kişinin ise, akıl, baliğ, hür ve müslüman olması ve zinadan beri olup iffetli bulunması şarttır. O bakımdan çocuğa, deliye, köleye, kâfire, aynı zamanda zinadan beri olmayıp iffetini yitirene zina isnadında bulunmak hadd-ı kazfi gerektirmez.
Bir de zina isnadında bulunan kimsenin isnatta bulunduğu kişinin babası, dedesi, anası ve ninesi olmaması gerekir. Aksi halde J.add-i kazif gerekmez. [233]
b) Şâfiilere göre: Zina suçu isnadında bulunan kimsenin nükellef olması, bu isnadı kendi irade ve ihtiyarıyla yapmış bulunması
şarttır. O bakımdan çocuğun ve aklî dengesi bozuk olanın isnadından dolayı hadd-i kazif gerekmez. Çünkü bunlar mükellef değildirler. Temyiz çağında olan çocuk böyle bir isnatta bulunursa ta'zîr gerekir, hadd uygulanmaz. Kendi evlâdına zina isnadında bulunan baba ve anneye hadd-i kazif uygulanmaz. Ancak bu arada ilâhi hakkı ihlâl sözkonusu olduğundan ta'zîre tabi tutulur.
Zina isnadında bulunan kimse hür ise seksen değnek, köle ise kırk değnek vurulur. Aynı zamanda zina suçu isnad edilenin evli olması şarttır.
Böyle bir isnatta bulunan kimse dört şahit getirmek zorundadır. Dörtten az salıda şahit getiren hakkında hadd-i kazif uygulanır. Bu hususta kadınL'.nn, kölelerin ve kâfirlerin şehadetine itibar edilmez.
İki kişi karşılıklı olarak biri diğerini zina suçuyla suçlarsa bu ta-kaö kabul ecl mez ve ikisine de hadd uygulanır. [234]
c) Harbelîlere göre: Hem karısına, hem de karısının anasına zina suçu isr ad ederek "ey zâniye kızı zâniye" derse, iki kelimeyle iki kişiye zina ; inadında bulunmuş olur ve bundan dolayı kendisine iki hadd gerek;. . Ancak birinci hadd uygulandıktan sonra vücudundaki yara-bere iy eşmeden ikincisi uygulanmaz.
İffetli, ıanıuslu, evli bir kadına mükerreren zina isnadında bulunan kimseye bundan dolayı bir defa hadd-i kazf uygulanır.
Bir defa kazıfta bulunup bundan dolayı hakkında hadd-i kazif uygulandıktan sonra yine kazıfta bulunursa artık hadd gerekmez. Çünkü yalancı ve müfteri olduğu artık anlaşılmış bulunuyor. Nitekim ashab-d.^n Ebû Bekre (r.a.), Muğîre b. Şu'be*nin zina ettiğini iddia etmişti. Durum İkinci halîfe Hz. Ömer'e (r.a.) intikal edince, dört şahit istedi. Şahit getirilmeyince hsdîfe, Ebû Bekre'ye hadd uyguladı. Sonra yine Ebu Bekre, Muğîre b. Pu'be'ye aynı suçu isnat etti. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) ona ikinci iefa hadd vurdurmayı irade edince Hz. Ali (r.a.) engel oldu ve şöyle de: i: "Ya Emîrel-mü'minîn! Eğer Ebû:Bekre'ye ikinci defa hadd cezası uygulayacak olursan, Muğîre'yi de recim etmen gerekir." Bunun üzev ne Hz. Ömer (r.a.) ikinci defa hadd uygulamaktan vazgeçti. [235] Sadece ta'zîr uyguladı.
Adam karışma zina isnadında bulunur, kadın da bunu bir veya iki vevahut üç defa ikrar edip kabullenirse, kadına hadd cezası gerekmez. Ç^nkü kişi zinada bulunduğunu en az dört defa ikrar ettiği taktirde suç sübut bulur ve ceza uygulanır. Böylece kadının üç defa ikrarı yeterli değildir. Bu ikrarla birlikte Hân hükmü sakıt olur. Çünkü liân, kadın güçu reddettiği için uygulanır. İkrar edince artık buna gerek kalmaz.
Karısına "yâ zâniye!" der, karısı da ben seninle zina ettim derse, artık ne kocasına, ne de kadına hadd gerekmez. Şâfiîlere göre, adama hadd-i kazıf gerekir. [236]
d) Mâlikîlere göre de iffetli evli bir kadın ve erkeğe zina isnadında bulunan kimseye, dört şahit getirmediği taktirde hadd-i kazıf uygulanır.
Dört veya daha fazla adam bir adamın yanında taşıdığı kadınla zina ettiğini söyler, ancak bu kadının o adamın karısı veya cariyesi olup olmadığını bilmediklerini ifade ederlerse adam hakkında hadd uygulanır. Ancak adam o kadının kendi karısı veya cariyesi olduğunu beyy-îne ile isbat ederse hadd düşer, yani uygulanmaz.
Üç adam, bir kişinin zina ettiğine şehadette bulunur, bir adam da başkasının şahitliğine dayanarak şahitlikte bulunursa, zina suçu isbat edilmemiş olur ve bu sebeple o dört kişi hakkında hadd-i kazıf uygulanır. [237]

Tahliller ve Rivayetler

484 no'lu Hz. Aişe hadîsini Tirmizî hasenlemiş ve "biz bunu ancak Muhammed b. İshak hadisinden biliyoruz" diyerek tesbitini belirtmiştir. El-Münzerî ise, "îbn İshak bunu bir defa isnadda, bir diğer defa irsalda bulunmuştur ve o bakımdan bu rivayetinde anâne yapmıştır. Biz onun tedlîsinden dolayı ânânesiyle ihticac edilmiyeceğini söylüyoruz" diyerek bu hadîsle ihticac olunmayacağına dikkat çekmiştir. Ancak Buharî bu hadîse işarette bulunmuştur.
485 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahîh olup istidlale sâlihtir. Hadîsin zahirinden, kölesine zina isnadında bulunup bunu isbat edemiyen efendisine dünyada hadd cezası uygulanmıyacağı ve onun hakkında sadece uhrevî bir haddin söz konusu olduğu anlaşılıyor.
484 no'lu Hz, Aişe hadîsini açıklayan Fethü'l-Allâm sahibi şu bilgiyi vermektedir:
"Kazıf, sözlükte bir şey atmaktır. İslâm Hukukunda ise, iddiacının aleyhine haddi gerektiren zina suçu isnad edip iftira atmasıdır.
Hz. Aişe (r.a.) hadîsinin zahirinden, Hz. Aişe'ye bu maksatla iftirada bulunanlardan ancak üç kişi hakkında hadd-i kazıf uygulanmıştır. Oysa sahîh rivayetlerden elde edilen bilgiye göre, bu iftira olayının başında ünlü münafik Abdullah b. Ubey b. Selûl bulunuyordu. Ancak ResûlüHah'm (s.a.v.) bu kişi hakkında hadd-i kazıf uyguladığına dair kesin bir bilgi tesbit edilememiştir."
îbn Kayyım el-Cevzî bu hususu belirtirken, Abdullah b. Ubeyy'e neden hadd uygulanmadığının sebeplerini sıralar. Muhaddîs Hâkim ise el-İklü'de, hakkında hadd-i kazıf uygulananlardan birinin de bu ünlü münafik olduğunu kaydetmiştir.

Mâverdî'ye göre, Resûlüllah (s.a.v.) bu şeni iftira dolayısıyla hiç kiniseye hadd cezası uygulamamış ve bunun sebebini de şöyle açıklamıştır: "Hadd ancak iftiranın beyyine veya şahsın ikrarı ile sübut bulunca gerçekleşir." .
Mâverdî'nin bu tesbiti isabetli değildir. Zira bu işin başını çekenin Abdullah olduğu ve hadd-i kazıf cezasına tabi tutulanlardan birinin de Mıstah olduğu sahîh rivayetle sabit olmuştur. [238]
485 no'lu Ebû Hüreyre rivayetinde "Kim memlûküne zina suçu isnad ederse, kıyamet gününde ona hadd uygulanır" hadîsinin zahirine göre, efendi kendi kölesine zina suçu isnad eder de bunu isbat için beyyine ortaya koyamazsa, sadece kıyamet gününde hadd cezasına uğrar; dünyada onun hakkında bu ceza uygulanmaz hükmü ortaya çıkıyor.
Şöyle ki, dünyada uygulanan hadd, keffâret olur ve âhirette artık bu suçtan dolayı cezalandırma söz konusu olmaz. Nitekim bu husus hakkında vârid olan rivayetler vardır ve icma' vaki olmuştur.
Köleye efendisinden başkası zina suçu isnad ettiği taktirde, ilim adamlarına göre müfteri hakkında hadd-i kazıf uygulanmaz. Hanefî fu-kahası da aynı görüşte olup buna muhalefet eden olmamıştır.
Ancak ümmul-veled olan cariye müstesna. Bunun hakkında ise farklı görüşler ortaya çıkmıştır: Ebû Hanîfe ve İmam Şafiî'ye göre, ümmul-veled'e zina isnad edene hadd. uygulanmaz. Zira onun efendisi ölmeden önce o memlûke sayılır. O bakımdan köle ve cariyeye yapılan bu tür isnaddan dolayı suçlamada bulunana hadd-i kazıf gerekmez sadece ta'zîre başvurulur.
İmam Mâlik ve Zâhiriyye'ye göre hadd gerekir. Nitekim İbn Ömer'in de böyle dediği sahîh rivayetle sabit olmuştur. [239]
Köle veya câriye zina isnadında bulunur da beyyine getirmezse, onlara da hür kişilere uygulandığı gibi seksen değnek mi vurulur, yoksa bunun yarısı mı vurulur? Ebû Zinnad hadîsi kırk değnek vurulacağına delâlet etmektedir. İlim adamlarından bazısı, bir rivayete göre çoğu, köle ve cariyeye hürlere uygulanan cezanın yarısı uygulanır, yani kırk değnek vurulur, tbn Mes'ud (r.a.), Leys, Zührî, Evzâî, Ömer b. Abdilaziz ve îbn Hazım ise bunlara da seksen değnek vurulur, yani hadd-i kazf aynen uygulanır. Çünkü âyette umum ifade edilmektedir. Yarım hadd vurulur diyenler ise, kıyas yoluyla bu sonucu çıkarmışlardır.
Hâdd-i kazıfta erkekle kadın arasında hiçbir fark yoktur. îlim adamlarından buna muhalefet eden olmamıştır.
Böylece İmam Mâlik hâriç diğer müctehidlerin hemen hepsi, köle ve cariyeye zina isnad edene hadd cezası vurulmayacağını belirtmişlerdir. Cumhur da aynı görüştedir. [240]

Çıkarılan Hükümler

1- Hadd-i kazıf kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- İffetli evli bir kadın veya erkeğe zina isnad edip bunu isbat sadedinde dört erkek şâhid getiremeyen kimseye seksen değnek vurulur.
3- Zina suçunu isnad edenin âkil ve baliğ olması şarttır. Çocuğun ve delinin yaptığı isnaddan dolayı haad-i kazıf gerekmez ve bu suçlamaya itibar edilmez.
4- Kendisine zina suçu isnad edilen kişinin âkil, baliğ, hür ve müslüman olması aynı zamanda zinadan beri olup iffetli bulunması şarttır.
5- Aklî dengesi bozuk olana zina isnad eden kimseden ne beyyine talep edilir, ne de hakkında hadd-i kazıf uygulanır.
6- Ergen olmayan kişiye zina isnadında bulunmak da böyledir.
7- Gayr-i müslime zina isnadından dolayı hadd gerekmez. Sadece ta'zîr sözkonusu olabilir,
8- Daha önce iffetini bozup namusunu lekeleyen bir kimseye zina isnad etmek de haddi gerektirmez.
9- Daha önce zina suçu attığından dolayı hadd-i kazıf ile tecziye edilen kimse yine aynı adama zina isnadında bulunursa artık ikinci defa hadd-i kazıfe tabi tutulmaz, sadece ta'zîr edilir. Ta'zîr, haddin altında bir ceza ile tecziye etmek demektir. Bu da daha çok hâkimin taktirine bırakılmıştır.
10- Köle, cariye ve kâfire zina isnadında bulunan kimseye de hadd uygulanmaz. Bunlara ancak uhrevî ceza verileceği belirtilmiştir.
11- Evlâdına zina isnad eden baba, dede, ana ve nineye hadd gerekmez.
12- Zina isnadında bulunan kimsenin mükellef olması şarttır.
13- Zina isnadında bulunan kimsenin bu isnadı kendi irade ve ihtiyarıyla yapmış olması gerekir. Aksi halde tehdîd edilip zorlanarak is-nadda bulunan kimseye hadd uygulanmaz. Bu daha çok Şâfiîlerin görüş ve içtihadıdır.
14- Temyiz çağında bir çocuk zina isnadında bulunursa, ta'zîr gerekir. Hadd uygulanmaz. Çünkü mükellef sayılmaz. (Bu da Şâfiîlere göredir)
15- Evlâdına zina isnadında bulunan ana veya babaya veya dede ve nineye hadd uygulanmaz ama ta'zîr gerekir. (Bu da Şâfiîlere göredir.)
16- Zina suçuyla suçlanan kimsenin evli olması söz konusudur. Bekâr kişiye zina isnadından dolayı hadd-i kazıf gerekmez, ama onun altında bir ceza gerekir.
17- Zina suçunu isnad eden köle veya cariye ise onlara hür kişilere uygulanan haddin yarısı uygulanır. Yani kırk değnek vurulur.
18- Karşılıklı birbirini zina suçuyla suçlayan iki kişiye de hadd-i kazıf gerekir. Karşılıklı suçlamaları bir takas sayılmaz.
19- Karısıyla onun anasına birden fazla zina suçu isnad eden adama iki hadd uygulanır. Bu daha çok Hanbelîlere göredir.
20- İffetli kişiye mükerreren zina isnadında bulunan kimseye bu tekrarından dolayı tekrar tekrar hadd-i kazıf uygulanmaz. Sadece bir defa yeterli olur.
21- Karısına "yâ zâniye" diyerek zina isnadında bulunur, karısı da "ben seninle.zina ettim" derse, hadd gerekmez.
22- Köle ve cariyeye zina isnad eden kimseye hadd gerekir. Bu Mâlikîlerin görüşüdür.
23- Hadd-i kazıf hususunda erkekle kadın arasında fark yoktur. [241]

İddet

îddet sözlükte sayma, hesaplama anlamına gelir. îslâm Aile Hu-:ukunda ise, kocası ölen veya kocasından boşanan kadının ikinci bir ko-jayla evlenebilmesi veyahut kocası tarafından bir veya iki talâk-ı bâin le boşanmış olan kadının tekrar kocasıyla biraraya gelebilmesi için üç temizlenme veya üç ayhali dönemi görüp geçirmesi, yani bu süreyi ? ayıp hesaplaması ve doldurması demektir.
Ancak kocası ölen kadının süresi üç temizlenme veya üç ayhali ŞÖrme dönemiyle sınırlı olmayıp dört ay on gün bir iddet (şer'î bekleme Süresi) geçirmesi gerekir. Bu süre geçmeden evlenemez.
Ayhalinden tamamen kesilip âyise olan kadına gelince, onun için iddet süresi üç kamerî aydır. Hâmile olan kadın ise, bu süreye bağlı değildir. Onun iddeti doğum yapmasıyla sona erer. Bu süre az veya çok plabilir.
İddet konusuna Kur'ân-ı Kerîm Talâk Sûresi 1-4. âyetlerde icmalin yer verilmiş bulunuyor. Hadîsler ise bu icmali açıklamaktadır. [242]

İlgili Hadisler

Ümmu Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Eşlem kabilesinden Sübey'a adanda bir kadın evli bulunuyordu. Kadın hamile iken kocası vefat etti. Bunun üzerine bu kadına Ebû's-Senâbil b. Bu'kek talip çıktı (bir kaç gün sonra kadın doğumunu yapmış bulunuyordu). Bununla beraber kadın Ebû Senâbil ile nikahlanmak istemedi. Adam da ona: "Allah'a and olsun ki sen iki id-detten (yani doğum iddetiyle vefat iddetinden) en uzak olanım tamamladıktan sonra evlenmen uygun olmaz" dedi. Nitekim kadın çok geçmeden on geceye yakın bir süre içinde doğum yapıp loğusa oldu. Sonra kalkıp Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e geldi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Evlen" diye buyurdu. [243]
Kocası ölüp kendisi hamile bulunan kadın hakkında Ibn Mes'ud'un (r.a.) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Siz onun üzerine ağırlık getiriyor ruhsat getirmiyorsunuz. Nisa Sûresi indi; kısa sûre uzun sûreden sonra indi: "Gebe kadınların bekleme süresi, doğum yapmalarıyla son bulur." [244]
Bu âyet, Nisa Sûresinden kısa olan Talâk Sûresinde yer almaktadır. Böylece bu sûrenin Nisa sûresinden sonra indiğine göre gebe kadınların iddeti diğer iddetlerden ayrılmış oluyor.
Ubeyy b. Kâb (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ya Resûlallahî Gebe kadınların şer'î bekleme süresi doğum yapmalarıyla son bulmaktadır. Boşanan kadının iddeti (bekleme süresi) üç temizlenme veya üç ayhali görme süresidir. Kocası ölen kadının iddeti ne kadardır?" diye sorduğumda Efendimiz şu cevabı verdi: "İddet boşanan kadın için üç ayhali görme veya üç ayhalinden temizlenmedir. Kocası ölen kadının da böyle." [245]
Zübeyr b. Avvam (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçenin yanında Ukbe kızı Ümmu Gülsüm (zevcesi olarak) bulunuyordu. Kadın hamile idi ve Zübeyr'e şöyle dedi: "Bir defa boşamayla beni boş tut." O da onu kırmayıp bir talâkla boşadıktan sonra namaz için dışarı çıktı ve eve dönünce karısı doğum yapmış bulunuyordu. Bunun üzerine ona: "Sana ne oldu ki bana hile yapıp aldattın? Allah senin hileni senin başına çevirsin" dedi ve ayrılıp Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelip (durumu arzetti). Efendimiz şöyle buyurdu: "Kitap (Kur'ân) onun bekleme süresinin önüne geçmiş oldu. (Talâk süresindeki âyetle gebe kadının iddeti doğum yapmasıyla sona eriyor. Artık üç ayhali veya bundan temizlenme süresi beklemesine gerek kalmıyor.) Artık onun (rızasını alarak) onun nefsini (tecdid-i nikâh yapmak üzere) iste." [246]

Müctehidlerin Görüş İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, hamile kadının iddeti (şer'î bekleme süresi) hamilelik süresidir. Doğum yapmasıyla birlikte iddeti sona erer.
Bu iddetin vücubunun sebebi ise, ayrılmak veya vefattı. Yani hamile kadının boşanması veya kocasının vefat etmesiyle ikinci bir durum ortaya çıkmaktadır, o da kadının başka

biriyle evlenebilmesi için iddet beklemesi ger elan ektedir. Bu bekleme süresi doğum yapmasıyla son bulur ve artık kadın istediği takdirde evlenebilir.
Bu konuda asıl olan hüküm, Allah'ın şu beyânıdır: "Gebe kadınların bekleme süresi doğum yapmalanyla son bulur." [247]
Ancak hamile kadının iddet beklemesinin vücubunun şartı, ister sahîh, isterse fâsid bir nikâhla olsun gerçekleşmesidir. Zira fâsid bir nikâhta cinsel temasta bulunulma iddeti gerektirir. Zinadan hamile kalan kadın için iddet gerekli değildir. Kadın doğum yapmadan önce evlenebilir. Bu İmam Ebû Hanîfe'nin kavlidir. İmam Muhammed'e göre, zinadan hamile olan kadının doğum yapmadan evlenmesi caiz değildir. [248]
b) Şâfülere göre, hamile kadının doğum yapmasıyla iddetin sona erebilmesi için üç şart vardır:
1- Hamileliğin iddete hakkı olan bir adama mensup olması,
2- Doğum olayıyla çocuğun anasından ayrılması, rahminde kalmaması,
3- Çocuğun hilkatinin oluşmuş olması. [249]
Böylece sahîh veya fâsid bir nikâhla veya şüpheli bir cinsel temasla hamile kalan kadının hamileliğinde bir adam söz konusudur ve kadının iddetinde onun bir payı vardır. O bakımdan zinadan hamile kalan kadının bu hamileliğinde böyle bir hak ve iddeti için bir pay söz konusu değildir.
Aynı zamanda hamilelik süresi dolduğu halde doğum yapamayan bir kadın süre doldu, yani dokuz ay on gün geçti diye evlenemez. Rahmindeki cenini henüz hilkati belirgin hale gelmeden, şekillenmeden düşürecek olursa, iddeti sona ermez. Bu durumda üç ayhali veya üç temizlenme süresi geçirmesi gerekir. [250]
c) Hanbelîlere göre, boşanan veya kocası ölen hamile kadının iddeti doğum yapmasıyla son bulur. Bu kadın ister hür, ister cariye olsun fark etmez. Hatta kadın boşandıktan veya kocası öldükten bir saat sonra doğum yapacak olursa iddeti sona erer. Ancak nifastan temizlenmeden evlenmesi caiz olmaz. Yani o vaziyette nikâh akdi yapılsa bile temizlenmedikçe cinsel temasta bulunması haramdır.
Hamile kadın ikiz veya üçüz doğuracak durumda ise, son çocuğu doğurmadıkça iddeti sona ermez. Diğer yandan doğan çocuğun hilkatinin belirgin olması gerekir. Dış organları belirsiz halde bulunan bir düşük doğum sayılmaz. Ancak kadının yaptığı düşüğün insan şekline girip girmediğini güvenilir bilirkişilerin tesbit edip şehadette bulunmaları tasviye edilir ve en uygun olan yol budur. [251]
Böylece Şâfiilerde olduğu gibi bu mezhebe göre de doğum ile iddetin sona erebilmesi için üç şart söz konusudur:
a) Doğan çocuk bir babaya dayanıp bağlanmalıdır.
b) Kadın çocuğu tamamen doğurmalıdır.
c) Çocuğun hilkati belirgin hale gelmelidir.
d) Mâlikîlere göre, doğum olayıyla iddetin sona erebilmesi için dört şart söz konusudur:
1. Doğan çocuğun kocaya ulaşıp dayanması, yani-sahih veya fâsid bir nikâhla olsun kadının bir kocasının mevcudiyeti veya şüphe ile cinsel münasebetin ortaya çıkması,
2. Kadının evlendiği kocasıyla, içinde cinsel temas sağlanabilecek kadar bir süre halvette başbaşa kalması,
3. Doğumda çocuğun tamamıyla kadından ayrılmış olması,
4. Bir parça et şeklinde bile olsa kadının doğum yapmış bulunması. [252]
Doğumla iddetin sona ermesi konusunda mezhebler arasında birtakım farklar bulunuyor. Ama hamile kadının ıddetinin doğum ile sona ereceğinde görüş birliği vardır, [253]

Tahliller ve Rivayetler

494 no'lu Ümmu Seleme hadîsi sahihtir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüştür. Hadîsin zahirinden şu hükümler anlaşılmaktadır: Kocası vefat eden hamile kadının iddeti, dört ay on gün müdür, yoksa doğum yapmasıyla mı iddet sona erer? Bu hususta Ebû Senâbî'in en uzak olan iddetin söz konusu olacağını ileri sürmesin-den sonra kadın doğum yapıyor ve durumu Resûlüllah'a (s.a.v.) arzedince, Efendimiz doğum olayıyla iddetin son bulduğunu belirterek evlenmesine ruhsat veriyor.
Tabii kadın doğum yaptıktan sonra nikâh akdi yaptırsa bile evlendiği adamla lohusalığı devam ettikçe cinsel temasta bulunamaz, bu haramdır.
495 no'lu Ibn Mes'ud hadîsi de sahî-htir ve istidlale sâlihtir. Birinci ıadîsi desteklemektedir.
496 dipnotlu Ubey b. Kâb hadîsini aynı zamanda Ebû Yala, ez-liyâ ve İbn Merduyye tahrîc -etmişlerdir. Mecmau'z-Zevâid'de bu hadî-in isnadında el-Müsnî b. Sabah bulunuyor. Bu zat hakkında farklı esbitler ortaya çıkmıştır. el-Fellâs şöyle demiştir: "Yahya ile Abdur-ahman bu zattan rivayet yapmazlardı." İmam Ahmed'e göre onun ivâyeti seviyeli değildir. İbn Maîn ise onun salîh bir kişi olduğunu kay-Letmiştir. Nesâî onun metruk olduğuna dikkat çekmiştir. Yahya el-Cattan ise, onun rivayet ettikleri hadîse başka şeyler karıştığı için ter-:edilir demiştir. Ibn Adiy "Onun hadîsindeki zayıflık çok açıktır" lemistir. [254]
Bu sebeple ve diğer sahîh hadîslerdeki açık beyâna aykırılık arzet-nesi dikkate alınarak ilim adamları bu hadîsle istidlal etmemişlerdir, ^ynı zamanda Kur'ân'daki ilâhi beyâna da uymamaktadır.
497 dipnotlu Zübeyr hadîsi muhlelif tarîklerden farklı lafızlarla ivâyet edilmiştir. Ancak sahîh hadîslere ve Kur'ân'daki nassa uygun-uk arzettiğinden istidlale uygun kabul edilebilir.
Ümmu Seleme hadîsinde adı geçen Sübey'a, Ebû Berze el-Sslemî'nin kızıdır. Ölen kocası ise Sa'd b. Havle el-Amîri'dir. İbn Abdil-3err'e göre bu zat Veda Haccmda vefat etmiştir. Ebû Senâbil ise Amr /eya Amir'in künyesidir. [255]

Çıkarılan Hükümler

1- Kocasından boşanan veya kocası ölen hamile kadının iddeti 'şer'î bekleme süresi) doğumunu yapmakla sona erer.
2- Doğum yapan hamile kadın artık iddet beklemez ve başka bir kocayla evlenebilir. Ancak loğusalık sona ermeden cinsel temasta bulunması haramdır.
3- Hamile kadının iddet beklemesi, ya sahîh veyahut fasih bir nikâhla olsun bir erkekle birleşmiş olmasına bağlıdır.
4- Zinadan hamile kalan bir kadın için iddet söz konusu değildir. Doğum yapmadan önce de başka biriyle evlenebilir. İmam Muhammed'e göre, doğum yapmadan evlenmesi caiz değildir.
5- Şâfnlerle Hanbelîlere göre, hamile kadının doğum yapmasıyla birlikte iddetinin sona ermesi için üç şart gereklidir.
6-Mâlikîlere göre, dört şart gereklidir.
7- Henüz hilkati tam teşekkül etmeyip bir et parçası halinde olan düşük sebebiyle iddet sona ermez.
8- iddetin sona ermesi için çocuğun anasından tamamen ayrılmış olması şarttır.
9- Şekillenmemiş bir et parçası halinde kadın düşük yaparsa, bununla doğum yapmış sayılmayacağından, düşük olayından sonra üç temizlenme dönemi geçirmesi gerekir. (Bu daha çok Şâfiî ile Hanbelî'ye göredir).
Bu konuda sahabenin farklı ictihad ve görüş ortaya koyduğuna dair tarihî bir olayı burada zikretmemizde fayda görüyoruz:
Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, İbn Cerîr, İbn Münzir ve îbn Merduye'nin Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan yaptıkları rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir:
"Ben, İbn Abbas ve Ebû Hüreyre (r.a.) birlikte oturuyorduk. Derken bir adam çıkageldi ve şöyle dedi:"'Kocasının vefatından kırk gün sonra doğum yapan kadının iddetinin sona erip ermediği hakkında bana bir fetva verin." Bunun üzerine İbn Abbas (r.a.) ona: "İki süreden en uzun olanım dikkate alarak iddetini tamamlar. Yani kocası ölen kadir için iki süre söz konusudur: Biri vefat iddeti, diğeri doğum iddeti. Bu ikisinden hangisi daha uzun sürerse ona itibar edilir. Dört ay on gür geçtiği halde henüz doğum yapmamışsa, doğumu bekler. Dört ay on gür dolmadan doğum yaparsa, dört ay on günlük süreyi tamamlar." İbr Abbas'm bu fetvasına ben itiraz ederek Talâk Sûresi dördüncü âyeti ok udum, "Hâmile kadınların iddeti doğum yapmalarıyla sona erer" dedim İbn Abbas benim bu sözüme karşılık şöyle dedi: "Senin bahsettiğin idde talâk iddetidir, vefat iddeti değildir." Bunun üzerine Ebû Seleme şöyl* görüş belirtti: "Söyler misin, bir kadın doğumu bir sene gecikecek olur sa onun iddeti ne olur?" îbn Abbas ona "İki süreden en son olanı" diy cevap verdi. Ebû Hüreyre söze karışarak dedi ki: "Ben kardeşimi: oğlunun görüşündeyim." Bununla Ebû Seleme'den yana yani onu: görüşünden yana olduğunu belirtti. Sonunda İbn Abbas meseleyi vuzt ha kavuşturmak üzere azatlı kölesi Küreyb'i Ümmü Seleme'ye göndere ve o da Sübey'a olayını bildirerek Ebû Seleme'nin dediğinin doğr olduğunu bildirdi. Böylece mesele vuzuha kavuşmuş oldu. [256]

İddetin Kur'a Göre Hesaplanması

Kur1, fikhı bir terimdir. Çoğulu akra1, akru1 ve kuru' gelir. Bu ke-ıe iki zıd manâyı kendinde taşır: Hem ayhaline, hem de ayhalinden nizlenmeye delâlet eder. O bakımdan müctehidlerden bir kısmı onu hali anlamına alırken, diğer bir kısmı ayhalinden temizlenme nemiyle yorumlamıştır.
Boşanan veya kocası ölen hamile kadının iddeti hakkında gereken Lklamayı yaptıktan sonra şimdi de evli iken boşanan kadının iddetini kklamaya ve ilgili rivayetleri nakletmeye çalışacağız.
islâm dini her konuda olduğu gibi bu konuda da kadını siyanet iniş (korumuş) ve kocasından dul kalınca onun kendini iyice toparla-asma ve rahminde oluşan bir çocuk varsa onun doğmasına imkân ver-Bk için bir iddet (şer'î bekleme süresi) belirleyip vacip kılmıştır. [257]

İlgili Hadisler

el-Esued'den yapılan rivayete göre, Hz. Aişe (r.a.) şöyle bilgi veriştir:
"Berire'ye üç hayız (ayhali) iddet beklemesini emrettim." [258]
Hadîste siyga değiştirilmiştir. Çünkü gerçekte emreden Hz. Aişe iğil Peygamber (s.a.v.) Efendimizdir. [259]
ibn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Fendimiz Berire'yi muhayyer bıraktı, O da kendi nefsini ih-yar etti. Peygamber (s.a.v.) ona hür kadının iddetine uygun id-ıt beklemesini emretti. [260]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Emet (cariye)nin talâkı ikidir, iddeti de iki ayhalidir." [261]
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir: "Kölenin talâkı ikidir. Cariyenin kuru'u iki ayhalidir." [262]
İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Emet (cariye)nin talâkı ikidir, iddeti de ikiayhâlidir." [263]
Böylece hür kadınla cariyenin iddeti farklı olduğu gibi, köle ile hür adamın boşama sayısı da farklıdır. [264]

Müctehidlerin Görüş ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, ayhali görüp kendisiyle cinsel temas kurulan hür kadının boşandıktan sonra iddeti (şer'î bekleme süresi) üç kuru1 (üç ayhali görmesi) dir.
Kadının bu durumda boşanması ister talâk şeklinde, isterse hâkimin ayırması şeklinde olsun farketmez.
îmanı Şafiî ile İmam Mâlik'e göre sözü edilen kadının iddeti, üç temizlenme süresidir. Böylece bu iki imam âyet ve hadîste geçen (kur1) veya (kuru1) kelimesini ayhalinden temizlenme olarak yorumlamışlardır.
Bunun gibi şüpheyle cinsel temas gerçekleştiğinde de iddet süresi üç ayhali olarak belirlenir. Şüpheyle cinsel temastan maksat şudur: Zifaf gecesi nikahladığı kadın değil de başka bir kadın onun yanma girer de böylece o da onu kendi nikahladığı karısı sanıp cinsel temasta bulunur, îşte bu temastan sonra durum anlaşılınca onların ayrılmaları gerçekleşir ve bu durumda o kadının evlenebilmesi için üç ayhali geçirmesi gerekir.
Fasit nikâh da böyle. Yani ondan dolayı da iddet gerekir. Şöyle ki: Mut'a (muvakkat) nikâhla evlenen veya şahitsiz nikâh akdi yapan veya dört karısı hayatta olduğu halde bir beşincisiyle nikâh akdi yaptıran adam bütün bu durumlarda fasit bir nikâhla evlenmiş olur. Hâkimin müdahalesiyle bu nikâh feshedilir, çiftlerin ayrılmaları sağlanır. İşte böyle bir nikâh yapıldıktan sonra adam kadınla cinsel temasta bulunur veya cinsel temas yapacak kadar bir süre onunla tenhada başbaşa kalırsa kadına iddet gerekir. Yani başka biriyle evlenebilmesi için üç ayhali görüp geçirmesi gerekir.
Kadın ayhali durumunda iken kocası onu boşarsa, içinde bulunduğu ayhali üç ay halinden sayılmaz. O ayhalinden temizlendikten sonra üç ayhali görüp geçirmesi gerekir.
Ayhalinden büsbütün kesilmiş olan veya yaşı küçük olduğu için hiç ayhali görmeyen kadının iddeti ise üç aylık bir süredir. Boşandıktan sonra bu süreyi sona erdirmeden başkasıyla nikâhlanamaz. [265]
b) Şâfiîlere göre, hayatta olan bir adamın karısını üç talâkla boşaması veya fasit bir nikâhla evlenilmişse hâkimin ayırması ile kadına iddet gerekir. Yani ikinci bir kocayla evlenebilmesi için üç temizlenme dönemi geçirmesi şarttır. Aksi halde evlenemez. Ancak sözü edilen kadının iddet sahibi olabilmesi için Hanefîlerde olduğu gibi ya sahîh, ya da fasit bir nikâhla evli bulunması ve bu evlilikte cinsel temas olayının meydana gelmesi veya en azından erkeğin menisinin kadının üreme organının içine akması söz konusudur. Bu gerçekleşmedikçe sadece halvette başbaşa kalmaları yeterli değildir. Yani böyle bir olaydan dolayı iddet gerekmez.
Böylece halvet hususunda Şâfîîler Hanefîlerden ayrılmış oluyorlar.
Hür kadının iddeti üç kur1 dur. Yani üç temizlenme dönemi görüp geçirmesidir. Kadm temizlik dönemi içindeyken kocası onu boşarsa, iddeti ancak üçüncü ayhaline girmekle sona ermiş olur. Kadın ayhalinde iken boşarsa, o ayhali dışında üç ayhali daha görüp geçirmesi gerekir. Ayhalinden büsbütün kesilmiş olan kadının iddeti ise üç aydır. İçinde boşandığı aydan onbeş günden fazla bir süre kalmışsa, o takdirde o tam ay sayılır ve ondan sonra iki tam ay daha geçirmesi gerekir. [266]
c) Hanbelîlere göre, adam nikâhlı karısını cinsel temasta bulunmadan ve onunla halvette başbaşa kalmadan boşarsa, bu durumda kadına iddet gerekmez. Boşandıktan sonra başka bir erkekle evlenebilir. Zira iddetten maksat, rahmin beraetini ortaya koymaktır, yani hamile olmadığını göstermektir.
Müslüman erkekle evli olan zimmîye (gayr-i müslime vatandaş kadm) da boşandığında iddet beklemesi gerekir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, zimmîyeye iddet gerekmez. Çünkü onlar furu'-i islâmmiye ile muhatab değillerdir.
Ama halvette başbaşa kalıp kadm tamamen erkeğe ram olur da ancak erkek bir engelden dolayı -meselâ ihramlılık hali, oruç, ayhali, loğusalık, hastalık, iktidarsızlık gibi- cinsel temasta bulunamazsa, o takdirde kadına iddet gerekir. Yani kocası onu boşadığı takdirde üç ayhali görüp geçirmesi gerekir. [267]
d) Mâlikîler de buna yakın bir görüş ve ictihaddadırlar. İmam Mâlik de İmam Şâfiî gibi "kur" kelimesini ayhalinden temizlenme dönemi olarak yorumlamıştır. [268]

Tahliller ve Diğer Rivayetler

507 no'lu Hz. Aişe hadîsiyle ilgili olarak Hafiz İbn Hacer şöyle demiştir:
"Râvilerinin hepsi sikadır, ancak hadîs malûldür." Yani sıhhatim zedeleyen bir kusur söz konusudur. [269]
Bu hadîste Berire'nin kocasının köle olduğuna işaret bulunuyor. Ama Berire hürre olduğu için kocası tarafından boşanınca Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz onu köle (cariye) iddetiyle, hürre iddeti arasında serbest bırakmıştır. Şöyle ki kocasına bakılarak iki kur iddeti gerekir, kendi nefsine bakılarak üç kur' iddeti gerekir. Berîre kendi nefsini bu meselede ihtiyar etmiş ve böylece üç kur iddet gerekmiştir.
İmam Şafiî bu hadîsle ve îbn Ömer hadîsiyle istidlal ederek kölenin ancak iki talâkla boşama hakkı bulunuyor, eşi isterse hürre olsun,, isterse cariye olsun farketmez demiştir. Ebû Hanîfe ise, kadm hürre ise üç talâk söz konusudur, şeklinde bir görüş beyân etmiştir.
508 nolu İbn Abbas hadîsini ayrıca Taberânî el-Evsat'da taline etmiştir. Mecmau'z-Zevâid sahibi diyor ki: "Ahmed b. Hanbel'in bu hadîsi rivayet silsilesindeki ricalin hepsi rical-i sahihtir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in Berîre'den naklettiği benzeri hadîs de buna şehadet etmektedir. O bakımdan İbn Abbas hadîsiyle istidlal ve ihticacda bulunanlar çoğunluktadır. Aynı zamanda birinci hadîsle birbirini kuvvetlendirmekte olup hilâfına görüşlerin itibara şayan olmadığına delil sayılmaktadır,
509 nolu Hz. Aişe hadîsini aynı zamanda Beyhakî tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud ise "bu hadîs meçhuldür" demiştir. Tirmizî ise bu hadîsin garip olduğunu ve bunu ancak merfuân Mezahir b. Eşlem hadîsinden bildiğini belirtmiştir.
Ancak bu hadîsi manâ yönünden destekleyen bir çok rivayetler mevcuttur.
511 nolu İbn Ömer hadîsini İmam Mâlik Muvatta'da tahrîc .etmiş /e İmam Şafiî de bunu nakletmiştir. Ancak isnadında Amr b. Şebîb ve Atıyye el-Ufî bulunuyor ki bu iki zat da zayıftır. [270]. Dârekutnî ise ounu mevkufen sahihi emiştir.
Zehebî, Amr b. Şebîb isminden bahsetmiştir. Ancak Atıyye el-Ufî üzerinde durmuş ve şu bilgileri vermiştir: Ebû Hatim onun için "zayıftır" demiş, ibn Maîn ise "o sâlih bir kişidir" diyerek kısmen tezkiye etmiştir. Ahmed b. Hanbel "o zayıftır" diyerek görüşünü belirtmiştir. [271]
Konumuzu oluşturan hadîslerin hemen tamamı, kocasından boşanan kadının iddetinin üç kur' olduğuna ve kur'dan maksadın da ay-i hali bulunduğuna delâlet etmektedir. [272]

Çıkarılan Hükümler

1- Evlenip kocasıyla cinsel temasta bulunduktan sonra boşanan kadmm ikinci bir kocayla evlenebilmesi için iddet beklemesi, yani şer'î bekleme süresini doldurması gerekir. Aksi halde evlenmesi caiz olmaz.
2- İddet süresi üç kur'dur. Bundan maksat üç ayhali görüp geçirmesidir.
3- Hâkim tarafından ayrılmaları kararlaştırılan kadının da iddeti böyledir.
4- İmam Şâfiî ile İmam Mâlik'e göre, kur'dan maksat temizlenme dönemidir. Böylece bu iki mezhebe göre, boşanan kadmm iddeti üç temizlik dönemi görüp geçirmesidir.
5- Sahih nikâhla evlenenin iddeti böyle olduğu gibi fasit nikahla evlenenin ve bir de şüpheyle cinsel temasta bulunulan kadının da iddeti üç kur'dur.
6- Fasit nikah, mut'a nikâhı, muvakkat nikâh, şahitsiz yapılan nikâh ve dört kârısı hayatta ve nikâhı altında bulunduğu halde beşinci kadını nikâhlamaktır.
7- Şüpheli nikâh, karanlıkta karısının yatağı zannederek başka bir kadmm yatağına girip onunla müsasebette bulunmak veya zifaf gecesi adamın yanma nikahladığı kadmm yerine başka bir kadının yanlışlıkla girmesi ve aralarında cinsel temasın meydana gelmesidir.
8- Kadm ayhali döneminde iken kocası onu boşarsa, bu göreceği üç ayhaline dahil sayılmaz.
9- Ayhalinden büsbütün kesilmiş bulunan ve bir de yaşı küçük olduğu için ayhali görmeyen kadının iddeti üç aydır.
10- Nikâhtan sonra halvette başbaşa kalırlar ve bir cinsel temas süresince oyalanırlarsa, bu kadın için de iddet gerekir, Şâfiîlere göre iddet gerekmez.
11- Boşanırken içinde bulunduğu aydan onbeş günden fazla bir süre kalmışsa, o takdirde o tam ay sayılır ve böylece iki ay daha bekler öylece iddeti sona erer.
12- Adam nikahlandıktan sonra cinsel temasta bulunmaz ve karısıyla halvette başbaşa kalmazsa iddet gerekmez.
13- Ama halvette bir engelden dolayı cinsel temas yapılamamışsa, o taktirde kadına iddet gerekir. Bu, Hanbelîlerin görüşüdür.

14- İddetten maksat, kadmm rahminin çocuktan beri olduğunun ortaya konmasıdır ve bir de bu süre içinde ikinci evliliğe iyice hazır du-rupaa gelmesidir.
15- Hamile olduğunu bilen kadın bunu gizler de üç aylık veya üç ayhali bir süre bekledikten sonra iddetini tamamlamış gibi davranırsa günahkâr olur. Aynı zamanda başkasıyla nikâhlanması caiz olmaz. Zira onun iddeti, hamile olduğu çocuğu doğurmasıyla sona erer.
16- Erkek için bir iddet söz konusu değildir. Yani karısını boşayan erkeğin bir süre beklemesine gerek yoktur. İstediği zaman evlenebilir.
17- Müslüman erkekle evli olan gayr-i müslim kadının da zimmîye olduğu takdirde iddet beklemesi gerekir. Bu Hanbeli'ye göredir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, onun iddet beklemesi gerekli değildir. Çünkü ilâhî bitabla muhatab sayılmaz. [273]

Muteddenin İhdadı (İddet İçinde Olan Kadının Süslenmeyi Terketmesi)

Mu'tedde, kocasının ölümü veya kendisinin boşanması sebebiyle 1 iddet (şer'î bekleme süresi) içinde olan kadın demektir. İhdad ise, bu kadının iddet süresince süslenmeyi terketmesidir.
Böylece ikinci bir evliliğe namzet olan kadının iddet süresince çok dikkatli olması, kendisine talip olacak kimselerin dikkatini çekecek süs eşyasından ve süslenmekten kaçınması, böylece kendini toparlama döneminde ikinci bir evlilik hakkında selim bir akılla düşünebilmesi vaciptir.
Belirtilen süre içinde böyle bir önlem alması sadece kendini toparlamaya yönelik olmayıp ölen kocasına bir saygı ifadesini ve şehvetperestlerin önüne bir set çekmesini de yansıtır.
Zira Yüce İslâm, hemen her hususta, her yerde ve her zaman dilimi içinde kadının vakar ve iffetini, saygınlık ve nezaket ve nezahetini korumuştur. İhdad olayı da bu anlamda koruyucu bir tedbir olarak vasıflanabilir. [274]

İlgili Hadisler

Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, kocası ölen bir kadının gözlerinden endişelendiler ve o sebeple Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize geldiler sürme kullanılması için izin istediler. Resûlüllah (s.a.v.) o kadına: "Sürme kullanma" diye buyurdu ve devamla: "Önceleri (cahiliye devrinde) sizden biri en kötü elbisesiyle ve evinin en kötü yerinde oturup beklerdi. Üzerinden bir yıl geçince bir köpek oraya uğrar ve kadında (deve veya koyun) tersini atardı (da böylece bekleme süresi sona ermiş sayılırdı). Hayır dört ay on gün geçmedikçe (süslenmek caiz değildir)" diye uyarısını yaptı. [275]
Kadının iddet döneminde süslenmeyi terketmesiyle ilgili Zeyneb. binfci Cahş (r.a.) dan cahiliye devrinde kadının en kötü elbiseler içinde evinin en kötü yerinde bir yıl beklemesi ve sonra da deve veya koyun tersi atarak süreyi tamamladığını bildirmesi hakkında sorulunca, Hz. Zeyneb (r.a.) şu bilgiyi vermiştir:
"Cahiliye devrinde kadın kocası ölünce evinin en izbe yerine girer ve en değersiz hakir elbisesini giyer ve bir sene geçinceye kadar hiçbir güzel koku sürünmezdi, güzel ve temiz bir elbise giymezdi... Bir yıl geçince ona kuş, koyun veya benzeri bir hayvan getirilirdi. O da o hayranı vücuduna sürer ve hayvan ölünceye kadar bu ameliyeye devam ederdi. Arkasından kadın o izbe yerinden çıkar, eline hayvan tersi alıp atardı. İşte bu merasimden sonra kadın temizlenir, güzel koku sürünüp süslenir, kendisine evlenme teklifinde bulunanlara görünebilirdi."
Yukarıdaki kısa hadîs bu olaya işaret etmektedir. İslâm bu çirkin merasimi kaldırıp onun yerine kocası ölen kadının süslenmemek kay-diyle dört ay on gün beklemesini vacip kılarak kadının hem hamile olmadığının ciddi şekilde, anlaşılmasını, hem de İkinci bir evliliğe hazırlanabilmek için bir süre dinlenmesini sağladı.
Humeyd b, Nâfi'den, o da Zeyneb binti Ümmi Seleme (r.a.) dan şu üç hadîsi rivayet etmiştir:
Zeyneb (r.a.) diyor ki: "Babası Ebû Süfyan vefat edince Üm-mü Habîbe'nin (r.a.) yanına gittim. Bu sırada Ümmi Habîbe içinde sarı renk bulunan halûk isimli veya ona benzer bir tür süslenme boyası istedi. Ondan birazını (yanındaki) kız veya cariyeye sürdükten sonra ondan iki yanağı nahiseyine sürdü. Sonra şöyle dedi: "Vallahi benim bu gibi güzel kokularla süslenmeye hiç ihtiyacım yoktur. Ne var ki ben Resûlüllah (s.a.v.) Efendi-miz'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu duydum: "Allah'a ve âhiret gününe imân eden hiçbir kadına ölen yakınından dolayı üç günden fazla yas tutup süslenmeyi terk etmesi helâl olmaz. Ancak kocasının ölümü üzerine dört ay ongun süslenmeyi terkeder."
Râviye Zeyneb devamla diyor ki: "Sonra bir de kardeşi vefat eden Zeyneb binti Cahş'în (r.a.) yanına girdim. O da güzel koku istedi ve onu ahp süründü. Sonra şöyle dedi: "Vallahi benim güzel kokuyla süslenmeye ihtiyacım yoktur. Ne var ki Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu duydum: "Allah'a ve âhiret gününe imân eden hiç bir kadına ölüsü üzerine üç günden fazla yas tutup süslenmeyi ter-ketmek helâl olmaz. Ancak ölen kocası üzerine dört ay ongun süslenmeyi terkeder."
Yine Zeyneb devamla diyor ki: "Ümmü Seleme (r.a.) dan duydum şöyle diyordu: "Bir kadın Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi: 'Ya Resûlellah! Doğrusu kızımın kocası vefat etti ve kızım da gözlerinden rahatsız bulunuyor. Onun gözlerine sürme çekebilir miyim?" Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) ona iki ve üç defa "hayır..." dedi. Yani kadın iki veya üç defa isteğini tekrarladı, Resûlüllah (s.a.v.) her defasında ona "hayır..." dedi. Sonra şöyle buyurdu: "Kocası ölen kadının iddeti (bekleme süresi ve süslenmeyi terketmesi) dörtay ongundur. Önceleri cahiliye devrinde sizden biri bir yıl geçince eline hayvan tersi alıp atardı."
Bunun üzerine râvi Humayd diyor ki, Zeyneb'e sordum, dedim ki: "Senenin sonunda hayvan tersi atmanın anlamı ne idi?" O da bana şu cevabı verdi: "Cahiliye devrinde kocası ölen kadın evinin izbe yerine girer ve en kötü elbiseleri giyinir ve bir yıl geçinceye kadar ne güzel bir koku, ne de bir süs boyası sürünürdü... Sonra ona merkep veya koyun veya kuş gibi bir hayvan getirilirdi. O da o hayvanı kendi vücuduna süre süre bir amelyede buunur ve bazan o hayvan bu ameliyeden dolayı' ölürdü. Sonra kadın dışarı çıkar ve kendisine hayvan tersi veri* lir, o da onu fırlatıp atardı. Bundan sonra artık o kadın istediği güzel koku veya başka bir süs maddesi kullanarak süslenip temizlenirdi." [276]
Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve âhiret gününe imân eden hiçbir müslüman kadına, ölüsü üzerine üç günden fazla yas tutup süslenmeyi terketmesi helâl olmaz. Ancak kocasının ölümü üzerine dört ay on gün süslenmeyi terkeder..." [277]
Bu hadîsle ihticacda bulunup boşanan kadının süslenmeyi terket-memesinde bir sakınca olmadığını söyleyenler bulunuyor. [278]

Hadislerin Işığında Mezhep İmamlarının İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, talâk, hulû, liân, ilâ1 veya diğer bir sebeple ortaya çıkan furkat (ayrılma) ile bâin olan kadının ve bir de kocası ölen kadının iddet süresince süslenmeyi bırakması, güzel koku neşreden boyayla boyanan elbiseleri terketmesi, güzel koku sürünmemesi, sürme çekmemesi, kana ve benzeri maddeler kullanmaması vaciptir. Ancak bir özüründen dolayı bunlardan birini, bir kısmını kullanmasında bir sakınca yoktur.
Nikâh akdi yapıldıktan sonra henüz cinsel temas vuku bulmadan boşanan kadının iddeti olmadığı gibi süslenmeyi, güzel koku sürünmeyi terketmesi de söz konusu değildir. Bunun gibi ric'î talâkla boşanan kadının da süslenmeyi terketmemesi daha uygun görülmüştür. Zira kocasına daha çekici görünmek suretiyle bir an önce kendisine dönmesini sağlamasında yarar vardır. Hatta ric'î talâkla boşanan kadının süslenmesinin müstehab olduğu kabul edilmiştir.
Fasit nikâhla evlenip sonra bu sebeple ayrılan kadının da süslenmeyi terketmesine gerek yoktur.
Aynı zamanda iddet beklemekte olan kadına talip de çıkılmaz, yani evlenme teklifi yapılmaz. Ancak evlenme teklifine delâlet eden kapalı sözler söylemenin caiz olduğu belirtilmiştir.
Boşanıp iddet beklemekte olan kadının evinden dışarı çıkması doğru değildir. Süre tamamlanıncaya kadar evinde oturması ön görülmüştür. Ancak bazı zarurî hallerde çıkmasında bir sakınca görülmemiştir. Kocası ölüp de iddet beklemekte-olan kadın ise gündüzleyin ve gerekirse geceleyin evinden çıkabilir. Çünkü onun nafakasını kendisi te'min etmek zorundadır. Boşanan kadının ise iddet süresince nafakası kocasına aittir.
Mümkün olduğu sürece boşanan kadın kendine tahsis edilen evden başka bir evde kalmaz. Bununla beraber yanında mahremi olan kadının bazı ihtiyaçları için dışarı çıkabileceğine cevaz verilmiş ve tahsis edilen evde rahatsız edildiği takdirde yine mahremlerinden birinin evinde kalmasında bir sakınca1 olmadığı belirtilmiştir. [279]
b) Şâfiîlere göre, süslenmeyi terketmek kocası ölen kadına vaciptir. Ric'î talâkla boşanan kadına vacip değildir. Talâk-ı bâin ile boşanan kadına ise müstehabdır. Bazısına göre ona da vaciptir.
Kokulu boyayla boyanan elbise giyinmez. Boyalı olmayan elbiseleri giyinmesi mubahtır. Bunun gibi pamuk, yün ve keten kumaştan süslü olmaması kaydiyle elbise giymesinde bir sakınca görülmemiştir. En sahîh kavle göre, renkli olmayan ipek elbise de giyinebilir. Bunun gibi süs için olmayan renkli elbise de giyinmesinde bir sakınca görülmemiştir. Altın ve gümüşten mamul süs eşyası kullanması haramdır, inci ve mercan gibi süs taşları da kullanması öyle. Aynı zamanda bedenine, elbisesine güzel koku sürünmez ve sürme kullanmaz. Ancak göz ağrısı sebebiyle sürme kullanabilir.
İddet süresince kadının odasını, yatağını, yaygısını ve çevresini yıkayıp temiz tutması, başını yıkayıp banyo yapması, tırnaklarını kesmesi, diğer kir ve pası gidermesi helâldir. Saçlarını taramasında da bir sakınca yoktur. [280]
c) Hanbelîlere göre, Kocası ölen kadının iddet süresince güzel koku sürünmekten süslenmekten, zînet eşyası takınmaktan, evinden başka bir evde kalmaktan, sürme çekmekten ve benzeri şeylerden sakınması vaciptir. İlim ehlinden buna muhalefet eden olmamıştır. Ancak el-Hasan bunun vacip olmadığını söylemişse de bu sünnete aykırı bir görüştür.
Belirtilen şeylerden sakınmada hürre, cariye, müslime, zimmîye, büyük ve küçük müsavidir. Vücup hükmü hepsini kapsamaktadır. Rey taraf darlarına göre ise, zimmîye ve bir de ergen olmayana belirtilen şeylerden sakınmak diye bir vücup yoktur.
Böylece bu mezhebe göre kocası vefat eden mu'tedde (iddet bekleyen) kadın şu dört şeyden sakınır: .
1. Güzel koku sürünmek,
2. Süslenmek ve süs eşyası kullanmak
3. Göz alıcı renk ve zerafette renkli elbise giyinmek,
4. Evinden başka bir evde yatıp kalkmak...

Mu'tedde olan kadın gündüzleyin ihtiyaçlarım gidermek için dışarı çıkabilir.
Kocası ölen kadın gibi kocasından boşanan kadın da iddet devam ettiği sürece güzel koku sürünmekten, sürme çekmekten ve benzeri şeylerden sakınır. Nitekim sahîh tesbitlere göre, boşanan kadının da diğeri gibi iddet süresince belirtilen şeylerden sakınması vaciptir. Nitekim Tabîîn1 den Saîd b. Müseyyeb, Ebû Ubeyd ve Ebû Sevr; aynı zamanda rey tarafdarları da ayni görüş ve ictihaddadırlar, [281]
d) Mâlikîler de Saîd b. Müseyyebrin görüşünü benimsemişlerdir, imam Mâlik de boşanan kadının ihdad hususunda kocası ölen kadından farksız olduğunu belirtmiştir. [282]

Tahliller ve Rivayetler

518 no'lu Ümmü Seleme hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca sa-lihtir. Böylece hadîs, başta sürme çekmek olmak üzere iddet içinde olan kadının süslenmesinin, süs eşyası kullanmasının tahrimen mekruh olduğuna delâlet etmektedir.
Peygamber (s.a.v.) Efendiniiz'e gelen kocası Ölen kadının Atike b. Naîm b: Abdillah olduğu tesbit edilmiştir. Nitekim İbn Vehb ile Ta-berânî'nin tahrîclerinde bu kadından ismen söz edilmektedir.
Ancak gözlerine sürme çekmesinde sıhhî bir sebep söz konusu olduğu takdirde geceleyin sürmesi, gündüzleyin silmesi tavsiye edilmiştir. Nitekim Muvatta'da Ümmu Seleme hadîsinde böyle tavsiye edildiği belirtilmektedir.
Ebû Davud'un rivayetinde ise, Resûlüllah'm (s.a.v.) kadına şöyle tavsiyede bulunduğu zikredilmektedir: "Geceleyin sürme kullanırsın. Gündüzleyin onu yıkayıp giderirsin..."
îbn Hacer bu konudaki hadîslerin arasını te'lif ederken diyor ki: "Kadının sürme kullanmaya ihtiyacı olmadığı takdirde, yani sıhhî bir sebep söz konusu değilse kullanması helâl olmaz. İhtiyaç hissettiği takdirde geceleyin kullanır, gündüzleyin terkeder..."
Nitekim İmam Mâlik ile İmam Şâfiî, kadın gözlerinin bozulmasından endişe ettiği takdirde içinde güzel koku bulunmayan sürmeyi gece kullanabilir demişlerdir. 519 no'lu Hümayd hadîsi de sahîh kabul edilmiştir. Kocası Ölen kadının iddetinin dört ay ongun olduğuna kesin şekilde delâlet vardır. Bu süre içinde hem kadının hamile olup olmadığı ortaya çıkar, hem de ikinci bir evliliğe kendini ancak hazırlayabilir.
Ahmed b. Hanbel'in ve İbn Hibban'ın sahihle diki eri bir hadîste ise, kocası ölen kadının ancak üç gün seslenmeyi terketmesi emredildiği bildirilmektedir. Şöyle ki: Esma binti Umeys (r.a.) diyor ki: "Kocam Cafer'in öldürülmesinden üç gün sonra Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz yanıma geldi ve bana: "Bugünden sonra ihdadda bulunma (yani süslenmeyi terketme)" buyurdu.
Ancak bu rivayet şaz olarak kalmaktadır. Zira konuyla ilgili sahîh hadîslerin hepsi ihdadın haram olduğuna delâlet etmektedir. Icma'ın görüşü de bu anlamdadır. Tahâvî ise, Esma binti Umeys hadîsi men-suhtur (hükmü kaldırılmıştır diyerek meseleye açıklık getirmeye çalışmıştır. [283]
Ayrıca Tahâvî bu konuda 55 kadar rivayet naklederek araştırıcılara geniş çapta mazleme vermiştir.
Diğer yandan ilim adamlarının Esma binti Umeys hadîsi üzerinde çok farklı yorumları olmuştur: Kimi, Esma hamile idi. Câferin şehid düşmesinden üç gün sonra doğum yapmış ve böylece mu'tedde olmaktan çıkmış, yani şer'î bekleme süresi sona ermiştir. Kimi de Cafer savaşa gitmeden önce karısını bir taîâk-ı bâin ile boşamıştı. Şehid olması üzerine kadına iddet gerekmedi. Çünkü kocasından ayrılmış bulunuyordu. Beyhakî ise, râvî Abdullah b. Şeddad'm hadîsi bizzat Esma'dan duymadığını deyinerek hadîsin muallel olduğunu belirtmiştir. Ancak Ahmed b. Hanbel bu hadîsin sahîh olduğuna dikkat çekmiştir.
Bütün bu yorum ve görüşler birer ihtimaldan öteye geçmemektedir. Ancak hükmünün kaldırılması kuvvetle muhtemeldir. Zira birden fazla sahîh hadîs bunun hilâfına bir hüküm taşımaktadır.
520 no'lu Ümmu Seleme hadîsi sahîh olup istidlale salihtir. Hadîste yer alan "Kim Allah'a ve Âhiret gününe imân ediyorsa..." cümlesinden İmam Ebû Hanîfe ve Mâlikîlerden bir kısmı zimmîye (gayr-i müslime kadın) için ihdadın vacip olmadığını istidlal etmişlerdir. Cumhur ise bu görüş ve istadlâle muhalefet etmiştir. Zira cumhura göre sözü edilen ifade konunun öneinini belirtmeye yönelik bir anlatım tarzıdır. [284]
Kocası kaybolup ölüp ölmediği belli olmadığı takdirde kadının ih-dad yapmasına gerek yoktur. Zahirîler de bu hadîslere dayanarak boşanan kadın için ihdad vacip değildir demişlerdir. Ric'î talâkla boşanan kadın hakkında ise bilicma' ihdad gerekli değildir. Bâin talâkla boşanan kadın hakkında da cumhura göre ihdad vacip görülmemiştir. Nitekim Hanefî, Şâfiî ve Mâlikî imamları da aynı görüştedirler.
Kocası dışında bir yakınını kaybeden kadının üç gün süslenmeyi terketmesi vaciptir. Ancak Ebû Davud'un Merâsîl'de Amr b. Şuayb'den rivayet ettiği hadîste, Resûllüllah'ın (s.a.v.) babası ölen kadına yedi gün, diğer yakınları ölen kadına üç gün süslenmeyi t er ketm elerini emrettiği veya böyle ruhsat verdiği belirtilmektedir.
Ancak bu hadîs murseldir. O bakımdan istidlale sâlih görülmemiştir. Hem Abr b. Şuayb Tabiîn'den değildir... [285]

Çıkarılan Hükümler

1- Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür. Kadın bu süre içinde süslenmeyi terkeder ve terketmesi vaciptir.
2- Kadın sözü edilen süre içinde güzel koku sürünmez, sürme kullanmaz, belli tuvalet mazlemesinden uzak kalır. Altın ve gümüşten mamul zînet eşyası takınmaz.
3- Kadın yine belirtilen süre içinde mümkün olduğu takdirde kendisine ait evde oturur, başka eve gidip kalmaz. Ancak zarurî bir durum söz konusu olduğu takdirde mahremlerinden güvendiği birinin evinde kalabilir.
4- Kadın bu süre içinde ihtiyaçlarını karşılamak için gerekirse evinden dışarı çıkabilir. Kendisine hizmet eden mahremi olursa o takdirde çıkmaması daha uygun olur.
5- Kadının iddet içindeyken evlenmesi haramdır. Aynı zamanda bir erkeğin bu süre içinde ona talip çıkıp evlenme teklîf etmesi de haramdır.
6- Kocasından tamamen boşanan kadının üç ayhali veya üç temiz-nme dönemi süslenmeyi terketmesî vaciptir diyenler vardır. Bunun içip olmadığını söyleyenler de var. Ancak birincilerin görüşü ağırlık az anmış tır.
7- Kocası ölen kadın hamüeyse, artık dört ay on günü beklemesi srekli değildir. Doğumunu yapmasıyla birlikte iddeti (şer'î bekleme liresi) sona erer ve artık süslenmeyi terketmesi de sona ermiş olur.
8- Kocası dışında mahremlerinden bir yakını öldüğü takdirde adının üç gün süslenmeyi terketmesi vaciptir.
9- Babası ölen kadının yedi gün süslenmeyi terketmesi tavsiye dilmiştir.
10- Gözlerinden rahatsız olan kadının iddet süresi içinde tedavi ıaksadıyla gözlerine sürme çekmesine cevaz verilmiştir. İlim adam-ırından bir kısmına göre, böylesi geceleyin gözlerine sürme çeker, ündüzleyin onu yıkayıp giderir. Bununla beraber sağlığı gündüzleyin e sürme kullanmayı gerektiriyorsa, kullanabilir.
11- Kadının iddet süresince altın ve gümüş, yakut, inci, mercan ve enzeri süs ve zînet eşyası kullanması haramdır.
12- Kadının iddet süresince saçlarını taraması, banyo yapması tıubahtır, dinî bir sakınca yoktur. Zira İslâm'da temizlik her zaman isastır. .
13- Kocası ölen kadının hamile değilse dört ay on gün kendini kem [özlerden koruması, evlenmek isteyenlere asla iltifat etmemesi, dikkat iekecek şekilde giyinip süslenmemesi vaciptir. [286]

Boşanan Kadının İbate ve Nafakası

Kadın kocasından boşanmadığı süre içinde nafakasının, mesken ve elbisesinin sonra da benzeri ihtiyaçlarının kocası tarafından karşılanması vaciptir. Kadın ister zengin, ister fakir, ister1 hürre, ister cariye olsun fark etmez.
Böylece İslâm, Allah adıyla kendini kocasına teslim eden kadına bir çok haklar tanımıştır. Onlardan biri de belirttiğimiz hususlardır.
Kadın kocasından tamamen boşanınca artık nafaka durumu ve diğer ihtiyaçlarını karşılama vecibesi kocasının üzerinden kalkar. Kocası Ölen kadına ise mirastan bir pay verilir ve böylece onun başka bîr hakkı kalmaz. [287]

Konuyla İlgili Hadisler

eş-Şa'bî'den, o da Fatıma binti Kays'den rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz üç talâkla boşanmış bulunan kadın hakkında şöyle buyurmuştur: "Ounun için artık ne mesken ne de nafaka vardır." [288]
Diğer bir rivayette ise adı geçen kadın şöyle demiştir:
"Kocam beni üç talâkla boşadı. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz benim için bir mesken ve nafaka takdir etmedi (kocamın bimları vermesini hükmetmedi)" [289]
Başka bir rivayette ise kaadın olayı şu lafızlarla söylemiştir:
“Kocam beni üç talakla boşadı. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz iddetimi (şer’i bekleme süremi) kendi ailemin yanında geçirmemi emretti (böylece kocsının evinden ayrılması sağlandı)” [290]
Urve b. Zübeyir'den yapılan rivayete göre, adı geçen Hz. Aişe'ye \r.a.) şöyle demiştir: "Hakîm kızı falâne baksan ya, kocası onu ke-îinkes boşamış ve kadın da bulunduğu evden çıkmıştır." Bunun İzerine Hz. Aişe: "O ne kötü fiilde bulunmuştur!" deyince Urve jöyle karşılık vermiştir: "Fatıma'nm ne dediğini işitmedin mi?" Bunun üzerine Hz. Aişe şu cevabı vermiştir: "Ama Hakîm'in kısmın böyle yapmasında kendisi lehine bir hayır yoktur..." [291]

Diğer bir rivayette ise şöyle denilmiştir: "Hz. Aişe Hakîm'in kızı-un yaptığını şiddetle ayıplayıp kınamış ve şöyle demiştir: "Fatıma'ya gelince, o yabanî bir yerde idi. Onun o bulunduğu nahiyeden endişe luyuldu ve bunun için Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz ona (kardeşinin îvine gitmesi hususunda) ruhsat vermiş oldu." [292]
Yine Fatıma binti Kays (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen jöyle haber vermiştir: "Ya Resûlallah, dedim, kocam beni üç talâkla boşadı. Üzerime şiddetle girmesinden korkuyorum." Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona yerinden (bulunduğu meskenden) ayrılmasını smretti. [293]
Şa'bî'den yapılan rivayete göre, adı geçen Fatım'a binti Kays'in aadîsini şöyle nakletmiş tir: "Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz ona mesken /e nafaka diye bir şey ayırmadı." Bunun üzerine orada hazır bulunan Ssved b. Yezîd yerden bir avuç çakıl aldı ve Şa'bî'nin üzerine fırlattı ve jöyle dedi: Yazık olsun sana bu gibi şeyleri tahdîs ediyorsun! Ömer r.a.) da şöyle demişti: "Hafizasında tuttuğunu veya unuttuğunu bile-nediğimiz bir kadın (Fatıma)nm sözüyle Allah'ın kitabını ve Peygamberimizin sünnetini terketmeyiz... Kadına hem mesken, hem de nafaka /ardır. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: "(Boşandığınız) kadınları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasmlar. Meğerki apaçık bir hayasızlık ge-irmiş (yapmış) olsunlar..." [294]
Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den yapılan rivayete göre, adı leçen şöyle demiştir: "Mervan, Züeyb oğlu Kabiysa'yı Fatıma'yagönderdi ve o da Fatıma'dan (boşanma olayından sonra mesken ve nafaka tahsis edilip edilmediğini) sordu. Fatıma ona şu haberi verdi: kendisi Ebû Hafs ibn Muğîre'nin yanında idi. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz de o sırada Ali b. Ebî Talib'i Yemen'in bazı bölgelerine gönderdi. Fatıma'nın kocası da Ali b. Ebî Talib'le beraber yola çıktı ve karısının kalan bir talâkını da gönderdi ve Ayyaş b. Ebî Rebi'a ile Haris b. Hişam'a, boşadığı karısına nafaka vermelerini emretti. Onlar da: "Hayır vallahi. onun için nafaka tahsisi yoktur. Ancak hamile olursa o takdirde nafaka tahsis edilir" diyerek görüşlerini açıkladılar. Bunun üzerine Fatıma kalkıp Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e geldi, durumu arzetti. Efendimiz ona: "Senin için nafaka yoktur, meğerki hamile olasın..." Patıma bulunduğu evden başka yere nakletmek için izin istedi. Peygamber (s.a.v.) ona izin verdi. Fatıma bu defa: "Ya Resûlellah! Nereye nakledeyim?" diye sordu. Efendimiz ona: "İbn Ümmi Mektum'un yanına naklet. O a'madır, elbiseni onun yanına bırakırsın o seni görmez" buyurdu. Böylece Fatıma iddeti sona erinceye kadar İbn Ummi Mektum'un evinde kaldı. Sonra Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz Fatıma'yı Üsame'yle evlendirdi.
Kabise bu bilgileri alıp Mervan'a döndü ve duyduklarını ona anlattı. Bunun üzerine Mervan: "Biz bu hadîsi ancak bir kadından işitiyoruz. O bakımdan biz insanları üzerinde bula geldiğimiz kuvetli delil ve sağlam uygulamayı dayanak olarak alacağız" dedi. Mervan'm bu sözü Fatıma'ya ulaşınca şöyle dedi: "Benimle sizin aranızda Allah'ın Kitab'ı (hakem olarak) bulunur. Allah şöyle buyurmuştur: "Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit, iddetlerini (ayhallerini ve bekleme sürelerini dikkate alarak boş ayın. Bilmezsin bunun ardında Allah'ın olumlu bir durum.meydana getirmesi umulur." Artık üç talâktan sonra ne gibi durura meydana gelir? [295]
Hz. Fatıma bu âyetten şunu anlıyordu: Ric'î talâkla veya bir iki bâin talâkla boşanan kadının evde oturup beklemesi gerekir. Zira kocası pişman olup ona tekrar dönebilir. Ama üç talâkla boşanan bir kadın için artık böyle bir durum söz konusu değildir. Kadın o evden çıkıp başka bir evde iddetini tamamlayabilir. [296]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, kadına nafaka tahsis etmenin vucubunun birtakım şartları vardır. Önce yapılan nikah akdinin şahın olması, kjadmm cinsel temasa dayanacak yapı ve güçte bulunması, *e.£juûujr câsına teslim etmesi, mürtedde olmaması, sıhriyet hürmetini ınıaı eder anlamda bir davranışta bulunmaması, vefat iddetiyle mutedde olmaması.
O halde fasit veya batıl bir akidle evlendikten sonra kocası tarafından nafakası temin edilen kadın sözü edilen akidden dolayı kocasından ayrılınca, kocası o güne kadar harcadığı nafakayı geri isteyebilir. Çünkü nafaka ancak sahih akidle vacip olur.
Cinsel temasa yapısı müsait olmayan bir kadına da nafaka vacip değildir. Kocasına küsüp konuşmayan kadının nafakası kesilebilir. Bu durumda kocası onun nafakasını karşılamakla yükümlü tutulmaz. Din-1 den çıkan bir kadın da nafaka hakkını kaybeder.
Kocasından üç talâkla boşanan ve iddet süresi içinde bulunan bir kadına da nafaka tahsisi vacip değildir. Ama kocası bu süre içinde ona yardımda bulunursa bunda bir sakınca yoktur. [297]
Böylece Hanefilere göre, üç talakla boşanan kadına kocasının nafaka vermesi vacip değildir. Nitekim Hanefi fukahası karı kocadan birinin Ölümü üzerine nafaka sakıt olur. Meğer ki hakim kadına borç şeklinde verilmesini hükme bağlamış olsun. O takdirde nafaka takarrür eder.
Talak-ı ric'i nafakayı iskat etmez. Talak-ı baine gelince, eğer adam sırf nafakadan kurtulmak için bu yola başvurmuşsa, o takdirde hakim nafakanın devamına karar verebilir. Böyle bir niyet yoksa nafaka sakıt olur. Tamamen boşanan, yani üç talakla ayrılan kadına artık nafaka vacip değildir.
b) Şafiîlere göre, nafakanın vacip olabilmesi için şu şartların gerçekleşmesi gerekir: Kadının kendini kocasına teslim etmesi, bu imkanı vermesi, kadının cinsel temasa yapısının ve gücünün müsait bulunması, kocasıyla küs bulunmaması, yani kadının kocasından bir bakıma ilgisini kesip konuşmamakta ısrarlı olmaması.
îşte bu şartları kendinde toplayan kadına kocası tarafından nafaka verilmasi vacip olur. [298]
c) Hanbelilerin de görüş ve içtihadı Şafiüerinkinden farksızdır. [299]
d) Malikilere göre, nafakanın vacip olabilmesi için şu dört şartın tahakkuku gerekir: Kadının kocasına teslim olması, kocanın ergen bulunması, kadının cinsel temasa yapısının ve gücünün yeterli olması, kadının şiddetli bir hastalığının bulunmaması.
Bu şartlardan birinin bulunmaması halinde kocanın nafaka vermesi vacip olmaz. Ancak adam sıkıntıya düşer de nafaka ödeyemiyecek olursa, o takdirde sıkıntısı geçinceye kadar vücup kalkar; verme durumu müsait olduğu halde vermezse bu kocanın üzerinde bir borç olarak kalır. Kadın bunun için kocasına başvurup nafakasını talep edebilir. [300]
Konuyu mezheblere göre şöyle özetleyebiliriz:
Hanefilere göre, ric'i talakla boşanan kadının nafaka hakkı devam eder. Bain talakla boşanmışsa, bu ister bir, ister üç talakla olsun, kadının iddeti süresince tahsis edilen evde oturması kaydıyla kendisine luzüm görülürse nafaka verilir. Evi terkettiği takdirde bir şey verilmez. Fukahadarı bir kısmına göre, sadece ona mesken tahsis edilir, fakat nafaka vacip olmaz,
Malikilere göre de ric'i talakla boşanan kadına nafaka vermek vaciptir. Ancak evi terkedip çıkarsa nafaka sakıt olur. Bu durumda kocası vefat edecek olursa, nafaka hakkı kalkar ve mirasçı olarak kendisine düşen hisseyi alır.
Bain talakla boşanan kadının sadece mesken ihtiyacı karşılanır, nafaka vacip olmaz. İddeti sona erince mesken ihtiyacını karşılama vücubu sakıt olur. Şafnlerde aynı görüş ve ictihaddadırlar. Aynı zamanda bu mezhebe göre kadın bain talakla boşandığında hamile ise nafaka gerekir. Hanbelilerde aynı görüş ve ictihaddadırlar. [301]

Tahliller ve Rivayetler

Yukarıda naklettiğimiz beş hadisin sahih olduğu tesbit edilmiştir, Fatıma binti Kays olayı nafaka ve mesken konusunu aydınlatmaktadır. Kendisine tahsis edilen evi terkedip başka bir eve çıkması bulunduğu evin çok tenha olmasından ileri gelmiştir. Böylece zaruri bir durum olmadıkça kadının iddet süresince kendisine tahsis edilen evi terketmesi caiz değildir. Nitekim. 530 no'lu Hz. Aişe'den rivayet edilen görüş de bunu desteklemektedir.
Hadislerde üç talakla boşanan kadına mesken tahsisi de yoktur. Patıma bînti Kays'in beyanı bunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Ayet-i Kerime'de ise "(Boşayıpda henüz iddeti sona ermemiş) kadınları gücünüz ve imkanınız elverdiği nisbette oturduğunuz yerde oturtun. Sıkıntıya uğratmak için kendilerine sakın zarar vermeyin. Eğer o (boşadığınız) kadınlar gebe iseler doğumlarını yapıncaya kadar nafakalarım verin" Duyurulmaktadır. [302]
Bu hadislerle istidlal eden Ahmed, îshak, Ebü Sevr, Davud ve bunlara tabi olanlar bsin talakla boşanan kadının mesken ve nafakadan hiçbir şeye müstehik olmayacağını söylemişlerdir. Nitekim ashab-dah İbn Abbas, Tabiinden el-Hasan, Ata1, Şa'bi, İbn Ebi Leyla ve Evzai de aynı görüştedirler.
Cumhura göre ise, kocasından tamamen boşanan kadına mesken tahsis edilir, nafaka verilmez. Cumhur bu meselede hadislerle değil Talâk Suresinin altıncı ayettiyle istidlal ve ihticadda bulunmuştur.
Ömer b. Hattab, Ömer b. Abdilaziz, Sevri ve Küfe fakihlerine göre, sözü edilen kadına iddet süresince hem mesken, hem de nafaka verilir. Bunlar da yine Talak suresinin baş kısmındaki ayetlerle ihticac etmişlerdir. Zira boşanan kadınları iddetleri sona ermeden-tahsis edilen evden çıkarmanın men'edilmesi onlara nafakanın da verilmesine delalet etmektedir. Nitekim altıncı ayet bunu açık biçimde ifade etmektedir. İmam Ahmed'den yapılan bir diğer rivayette, sadece mesken ihtiyacı karşılanır, nafaka verilmez. Zira ona göre "boşanan kadınlara da Örfe uygun bir yarar sağlanması Allah'tan korkup günah ve kötülüklerden sakmananlar üzerine bir haktır" mealindeki Bakara Suresi 241. ayet nafakanın vücubuna delalet etmektedir.
Bu ayette sözü edilen "örfe uygun bir yarar" dan maksat, sözü edilen kadını iddeti sona erinceye kadar nafaka mı vermektir, yoksa bir defaya mahsus olmak üzere kendisine bir şeyler vermek suretiyle yardımcı olmak mıdır? Bu ikinci yorumu uygun görenler Fatıma hadi-siyle ayet arasında bir uyumluluk meydana getirmek istemektedirler. Allah daha iyisini bilir. Diğer bir görüşte "boşanan kadmlar"dan maksadın ric'i talakla boşananlardır. Bu durumda olanlara nafaka da vermek vaciptir. Nitekim Fatıma binti Kays de ayetten bu manayı anlamıştır.
Ama boşanan kadın hamile ise ona nafaka vermek mutlaka vaciptir. [303]

Çıkarılan Hükümler

1- Kocasından bain talakla boşanan kadına ne mesken, ne de nafaka verilir. Kocası üzerine bu vacip değildir. Müctehidlerden Ahmet, İshak, Ebü Sevr ve Davud hu görüştedirler.
2- Cumhura göre kocasından boşanan kadına hem mesken, hem de nafaka vermek vaciptir.

3- Diğer müctehid ve fakihlere göre, sadece mesken tahsisi vaciptir; nafaka vacip değildir.
4- Kocasından boşanan kadın hamile ise, hem mesken, hem de nafaka vermek vaciptir.
5- Kadına tahsis edilen meskende onun için bir tecavüz, bir tehlike söz konusu ise, o takdirde orayı terkedip mahremlerinden birinin evine yerleşir ve iddetini orada tamamlar. [304]

Emzirme veTahrim Sonuçları

İslam hukunun aile bölümünde "reda" başlığı altında bir bap yer almaktadır. Emzirme anlamına gelen reda kelimesi islam şeriatında ayrı hükümler taşıyan iki meseleyi kapsamına alır: Birincisi annenin kendi Öz çocuğunu emzirmesi, ikincisi kadının başkasına ait çocuğu emzirmesi... Annenin kendi öz çocuğunu emzirmesini ayrı bir bölümde açıklayacağımızdan burada sadece başkasının çocuğunu emziren sütanne üzerinde duracağız.
Başkasının çocuğunu emzirmek suretiyle sütanne, sütkardeş, sütbaba gibi sonuçlar hukuki meseleler ortaya çıkmaktadır. Buna dalalet eden hükümler kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuştur.
Konuya bu açıdan bakılınca, İslam hukuku nesebin karışmaması, aile yapısının her türlü şaibeden uzak kendi sağlam ölçülerine bağlı kalabilmesi ve miras hukukuyla evlenme hukukunda bir takım yanlışlıklara meydan verilmemesi için reda meselesine ağırlık vermiş ve üç kaynağın ışığı altında birtakım kesin sonuçlar ortaya koymuştur.
Kur'an'da "reda" meselesinin ana çizgileri verilerek şöyle buyurulmaktadır:
"Sizi emziren süt analarınız, süt kardeşlerinizle... evlenmeniz haram kılınmıştır." [305]

İlgili Hadisler

Hz.Alişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.u.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir ve iki emme (emerek çekme) tahri-mi gerektirmez." [306]
Ümmu'l-Fazl'dan yapılan rivayete göre, adı geçenjöyle haber vermiştir:
"Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimizden bir def a emmek (evlenmeyi) haram kılar mı? (Tahrimi gerektirir mi?) diye sordu. Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Bir defa, iki defa emme; bir defa, iki defa emip çekme haram kılmaz." [307]
Diğer bir rivayette adı geçen şöyle demiştir: "Bir bedevi Peygam-er (s a v.) Efendimizin yanma girdi ki o sırada Peygamber (s.a.v.) be-im evimde idi. Bedevi şöyle sordu: "Ey Allah'ın Peygamberi! Benim bir arım vardır. Onun üzerine bir diğer kadınla evlendim. Bunun üzerine enim birinci karım bu sonradan evlendiğim yeni karımı bir veya iki efa emzirdiğini söylüyor?" Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.).Efendimiz şöyle buyurdu: "Ne bir, ne de iki defa emmek haram kılmaz." [308]
Abdullah b. Zübeyir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Süt emzirmede bir ve iki defa imme haram kılmaz." [309]
Bu konuda yukarıdaki hadislerin hilafına Hz.Alişe (r.a.) danbir-iakım rivayetler yapılmıştır ki Müslim, İbn Mace, Ebu Davut, Nesai, ve Ahmed bunlara yer vermiş bulunuyorlar. Şöyle ki:
Uz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre adı geçen şöyle demiştir: \ "Kur'an'dan inen hükümlerden biri de malum olan on defa inme idi ki bu (süt anne ile emzirdiği kimsenin ve süt kardeşlerinin evlenmesini) haram kılıyordu. Sonra bu on defa emme hükmü malum olan beş defa emme hükmüyle kaldırıldı. Rasülullah (s.a.v.) Efendimiz vefat ettiğinde bu beş defa emmeyle ilgili hüküm Kur'an'da bulunuyor ve okunuyordu." [310]
Diğer bir rivayette ise: "İşte emzirme olayında haram kılmayı zik-r/eden hüküm şöyleydi: Kur'an'da on defa malum emzirme hükmü indi. Sonra da beş defa malum emzirme hakkında ikinci hüküm indi."
Bir rivayette ise şöyle demiştir: "Kur'an'da on defa malum emzirme hükmü indi. Sonra bundan beş defası neshedildi (hükmü kaldırıldı). Rasülullah (s.a.v.) Efendimiz vefat ettiğinde durum (ve hüküm) böyle idi." [311]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan diğer bir rivayette, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir: "Rasülullah (s.a.v,) Efendimiz Ebu Huzayfe'nin karısına emretti de kadın Salim'i beş defa emzirdi. Böylece Salim bu beş defa emmekle sütannesinin yanma girip çıkardı." [312]
Diğer bir rivayette şöyle denilmektedir: "Ebu Huzayfe (r.a.) Salim'i evlatlık edindi ki Salim Ansar'dan bir kadının kölesi idi. Nasıl ki Rasülullah (s.a.v.) Efendimiz Zeyd'i evlat edinmişti. Cahiliyye devrinde de adam birini evlat edinince halk onun evlatlığı o adamın oğlu diye çağırır ve öyle hitap ederdi. Aynı zamanda edinilen evlat o adamın mirasçısı olurdu. Bu hal Allah'ın "Evlatlıklarınızı babalarına nisbetle çağırınız. Bu, Allah yanında daha adil ve daha doğrudur. Eğer babalarım bilmiyorsanız artık onlar dinde kardeşleriniz ve yakın dostlarmızdır..." Böylece onları babalarına çevirip nisbet edin. Kimin babası bilinmiyorsa artık dinde dost ve kardeştir. Sonra Sehl'e gelip şöyle dedi: "Ya Rasu-lallah! Biz Salim'i kendi evladımız olarak görüyorduk, benimle ve Ebu Huzayfe ile birlikte ve beni bir tek gecelik üzerimde olduğu halde görürdü. Şimdi ise Cenab-ı Hak evladlıklar hakkında bildiğiniz üzere ayeti indirdi. (Bundan böyle nasıl hareket etmeliyiz?) "Efendimiz (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Onu beş defa emzir. Böylece senin süt evladın olur." [313]
Süt anneliğin, süt kardeşliğin gerçekleşebilmesi için ilim adamları hadislerin ışığı altında dokuz mesele tesbit edip belirlemişlerdir:
1- Sütten ne miktar emildiği takdirde tahrimi gerektirir?
2- Çocuk kaç yaşma kadar yabancı kadının sütünü emdiği takdirde süt annelik gerçekleşir?
3- Süt emziren kadının ve kocasının Özel bir vakit diliminde sütanne ve süt baba olabilmeleri?
4- Sütün göğüsten emilerek mi verilmesi şarttır, yoksa ne suretle olursa olsun mücerred kadının sütünün çocuğun midesine ulaşması mı söz konusudur?
5- Emzirilen sütün katıksız olması, yani içine başka bir maddenin karıştırılmamış olması gerekir mi?
6- Çocuğun boğazına ulaşmasına veya ulaşmamasına göre mi durum itibar edilir?
7- Süt emziren kadının kocası çocuğun süt babası olur mu?
8- Süt emzirme hususunda şahitlere ihtiyaç var mıdır?
9- Süt emziren kadının sıfatı ne olmalıdır?'
işte müctehid imamlar bu konuda sıraladığımız dokuz kadar me-ele üzerinde durup içtihadlarım sürdürmüşlerdir.
a) Hanefilere göre, reda'dan maksat, süt emen çocuğun hakika-en veya hükmen halis (katıksız) veya başka şeyle karıştırılmış olan an-Lenin sütünü emmesiyle veya ağzından veya burnundan o sütün mide-ine ulaşmasıyla gerçekleşen süt bağıdır.
Süt anne olacak kadının sütü bir aletle alınıp çocuğun ağzına veya burnuna akıtıldığında veya çocuk o kadının göğsünü emdiğinde sütün mideye ulaştığı bilindiği takdirde süt bağı gerçekleşir. Bu sabit olmadığı takdirde hürmet de sabit olmaz. Şüphesiz çocuğun yabancı bir kadının göğsünü vakt-i mahsusda emmesiyle reda' hükmü sabit olur. İsterse çocuk bir tek defa emmiş olsun, isterse emdiği süt nisbeti az veya çok olsun fark etmez.
Aynı zamanda bu süt emme olayının şeriatte belirlenen müddet içinde gerçekleşmiş olması sözkonusudur ki, bu süre çocukla ilgilidir ve otuz aydır. Yani süt emme olayı bu süre içinde gerçekleşirse reda1 hükmü ortaya çıkar ve aralarında tahrîm başlar. Bu süreden sonra,. yani çocuk otuz aymı aştıktan sonra emerse süt annelik ve süt kardeşlik gerçekleşmez. Bu İmam Ebû Hanife'ye göredir. İmameyne göre, süt emme süresi iki yıldır. Çocuğun yaşı iki yılını doldurup üçüncü yıla ayak basınca artık reda' hükmü sabit olmaz.
Neseb yoluyla haram olan süt emme yoluyla da haram olur. [314], Böylece Ebû Hanîfe, Sevrî ve Evzâî'ye göre, emilen süt veya çocuğun ağzına akıtılan sütün az veya çok olması fark etmez; her iki durumda da süt kardeşliği, süt anneliği ve dolayısıyla tahrîm gerçekleşir. [315]
b) Şâfiîlere göre, süt annelik, süt kardeşlik ve dolayısıyla reda' sebebiyle tahrim hükmü hayatta olup dokuz yaşına erişen kadının sütüyle gerçekleşir. Sözü edilen yaştaki kadının sütü diri iken göğsünden alınır ve vefatından sonra o süt çocuğa içirilirse en sahîh tesbite göre yine de tahrîm hükmü gerçekleşir. Kadının sütünden peynir veya kaymak yapılır da öylece çocuğa yedirilirse, yine tahrîm Irukmü gerçekleşir. Süt başka bir sıvıyla karıştırılıp Öylece çocuğa içirilirse, ister karışımın çoğunu süt, isterse diğer sıvı oluştursun reda' hükmü sabit olur. Mezhebin en zahir görüş ve içtihadı budur. Alman süt çocuğun boğazına veya burnuna akıtılırsa yine hüküm değişmez, reda' sabit olur.
Ancak süt anneliğin ve süt kardeşliğin reda1 hükmü çerçevesinde gerçekleşebilmesi için emen çocuğun da.diri olması ve iki yaşma ulaşmamış bulunması; aynı zamanda beş defa ayrı ayrı vakitlerde emmiş olması şarttır. Kadının bir memesini biraz emdikten sonra ikinci memesini emerse, bu bir emme sayılır. Aynı zamanda kadının göğsündeki mevcut süt alınıp beş kısma bölünür ve böylece çocuğa içirilirse, bu da bir emme kabul edilir.
Beş defa emzirdiğinde şüpheye düşer veya çocuğa süt emzirirken onun iki yaşma girmiş bulunup bulunmadığında şek ederse, tahrîm hükmü gerçekleşmez. [316]
c) Hanbelîlere göre, Tahrîm hükmünde geçerli olan reda' (emzirme, emme) beş defa veya daha fazla emzirileni ve emilenidir. Mezhebin en sahih kavli ve tesbiti budr.r. Nitekim belirtilen bu beş defa emzirme ve emme Hz. Aişe, îbn Mes'ud, îbn Zübeyr, Atâ' ve Tavus'tan da rivayet edilmiştir. Allah hepsinden razı olsun... İmam Şafiî'nin de kavli böyledir.
İmam Ahmed'den yapılan ikinci bir rivayette ise, emzirmenin, emmenin azı da çoğu da tahrîmi gerektirir şeklindedir. Nitekim bu Hz. Ali ve İbn Abba,s (r.a.) dan da rivayet edilmiştir. Tabiînden Saîd b. Müseyyeb'in, el-Hasan'm, Mekhul ve Zührî'nin görüşü de bu anlamdadır. Katade, Hammad ve İmam Mâlik'in de içtihadı böyledir. Rey ta-rafdarlarmm da içtihadının böyle olduğunu (a) maddesinde belirtmiştik.
Üçüncü bir rivayete göre ise, tahrîmi. gerektiren reda' üç defa olanıdır. Yani yabancı anne çocuğa üç defa ayrı ayrı vakitlerde süt em-zirirse reda' hükmü sabit olur. Bir ve iki emzirme tahrîmi gerektirmez. Nitekim konumuzu oluşturan hadîslerde bu husus açıklanmış bulunuyor.
Hz. Hafsa'dan yapılan rivayete göre, on emzirmeden az olursa tahrîm sabit olmaz. Ancak Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan sahîh rivayete göre on defa emzirme hükmü kaldırılmış ve onun yerine beş defa emzirme hükmü konulmuştur. Resûlüllah (s.a.v.) efendimiz vefat edince bu hüküm yürürlükte bulunuyordu. Nitekim Sehle hadîsi buna delâlet etmektedir.

Açık bir kesinti sebebiyle her dönüşü bir emme sayılır. Ahmed b. Han-itel'in zahir olan görüşü de budur. Şâfîîlere göre ise, çocuğun emerken ?asılah emmesi, kesintiler meydana getirmesi sayıya te'sir etmez, hepsi 3İr emme sayılır.
Kadından alman sütün çocuğun burnundan akıtılması veya ağız ^oluyla boğazına dökülmesi de emme kabul edilir ve tahrîmi gerektirir, Başka bir sıvıyla veya maddeyle karıştırılan süt, hâlis süt hükmündedir, yani tahrîmi gerektirir.
Ayrıca ölünün sütü de bu hususta dirinin sütü gibidir. Zira bu durumda süt ölmemiştir. Rey tarafdarlarmm da görüş ve içtihadı böyledir. [317]
Reda' hükmünün sabit olabilmesi için çocuğun iki yaş içinde bulunması gerekir. İki yaşını doldurup üçüncü yaşa ayak basan çocuğun emmesi tahrîmi gerektirmez. Yani süt analık, süt kardeşlik gerçekleşmez. [318]
d) Mâlikîlere göre, İbn Kasım'a soruldu: "Bir veya iki emme tahrîmi gerektirir mi?" Cevap olarak "Evet gerektirir" dedi, imam Mâlik'e: "kadının sütünün çocuğun burnuna akıtılması veya ağızdan boğazına dökülmesi tahrîmi gerektirir mi?" diye sorulunca, "evet gerektirir" dedi ve ilâve etti: "Dökülen süt çocuğun midesine ulaşırsa öyledir."
Bu mezhebe göre, müşrike olsun müslime olsun her kadının sütü ile tahrîm vaki olur. İmam Mâlik: "Dini ne olursa olsun kadınlar [arasında bu hususta fark söz konusu değildir" demiştir. : Çu mezhebe göre de emilen süt az olsun, çok olsun tahrîmi gerektirir. Birden fazla emmesi de şart değildir. Bir defa ile reda' hükmü vaki olur. Aynı zamanda bu tahrîm hükmü iki yıla kadardır. İki yaşını jdoldurup üçüncü yaşa ayak basan çocuğun emmesi tahrîmi gerektirmez. [319]

Tahliller ve Rivayetler

541 no'lu Hz. Aişe hadîsi sahîhtir. O bakımdan müctehidlerin bir kısmı bu hadîsle istidlal ve ihticacda bulunmuştur. Böylece bir ve iki emmenin tahrîmi gerektirmediği anlaşılıyor. Ancak bu hadîsle 545 no'lü Hz. Aişe hadîsi arasında mânâ ve hüküm bakımından farklı bir durum var. Burada bir iki emmenin tahrîmi gerektirmediği, diğerinde ise beş defadan az bir emmenin tahrîmi gerektirmediği belirtiliyor. İki hadîs arasını te'lîf edecek olursak şöyle bir yorumda bulunabiliriz: Bir iki emme sözü tahdidî değildir, yani emzirme hususunda tavan olarak belirlenmemiştir. Bir iki emzirme, olayına yönelik cevap anlamında bir anlatım tarzıdır. O bakımdan tavanın üç değil, beş olduğu ortaya çıkıyor.
542 ve 544 nolu hadîsler de Hz. Aişe hadîsiyle birleşmekte ve bir iki emmenin tahrimi gerektirmeyeceği hükmüne ağırlık kazandırmaktadır.
544 nolu Abdullah b. Zübeyr hadîsim aynı zamanda îbn Hibban tahrîc etmiştir. Tirmizi ise bu rivayet üzerinde durarak şöyle demiştir: "Hadîs ehlince sahîh olan şudur ki, îbn1 Zübeyr'den yapılan rivayette Hz. Aişe ismine yer vermektedir, yani İbn Zübeyr bunu Hz. Aişe (r.a.) dan rivâyet-etnıiştir." [320]
İbn Cerır et-Taberî'ise bu rivayetin muzdarip olduğunu belirterek ta'lîlde bulunmuştur. Şöyle ki, bu anlamda birkaç rivayet bulunuyor ve onlar arasında tam bir tercih yapmanın zor olduğu ortaya çıkıyor. Muallel olmasının sebebi buradan kaynaklanıyor.
Sonuç olarak bu rivayetlerde, üç defa emzirmenin tahrîmi gerektirdiği ortaya çıkıyor. Nitekim Zeyd b. Sabit, Ebû Sevr ve îbnü'l-Münzir'in de içtihadı böyledir. Ancak az yukarıda da belirttiğimiz üzere, üç emzirme tavan olmayabilir.
545 no'lu Hz. Aişe hadîsiyle 547 nolu Hz. Aişe hadîsi çeşitli tariklerle yapılan rivayetleriyle birbirini desteklemektedir.
Böylece yabancı kadının çocuğu beş defa emzirdiği malum olduğu takdirde tahrîm hükmü sabit olur. Malûm olmayıp şüphede kalındığı takdirde şüpheyle amel edilmiyeceğine göre tahrim gerçekleşmez. Nitekim ashabdan İbn Mes'ud, Aişe ve Abdullah b. Zübeyr ile Tabiînden Ata', Tavus, Saîd b. Cübeyr ve Urve b. Zübeyr de aynı görüştedirler. İmam Şâfiî, İmam Ahmed, İshak, İbn Hazm ve ilim ehlinden bir cemaat de bu rivayetlerle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır. Ali b. Ebî Ta-lib'in de (r.a.) mezhebinin böyle olduğu sahîh rivayetle sabit olmuştur. Cumhur ise, "çocuğun midesine ulaşan süt az olsun, çok olsun tahrîmi gerektirir" görüş ve ictihadmdadır. Nitekim İmam Mâlik ile Imam Ebû Hanîfe'nin de mezhebi böyledir. Hammad ve Evzaî de aynı görüştedirler.
Cumhurun delili ise, Kur'ân'da beş defa emzirmenin haram olduğuna dair mütevatir bir âyet mevcut değildir. Başka kıraatlerde böyle bir cümleye yer verilmiş olsa bile, Kur'ân'm tamamı mütevatir olduğuna bakılınca tevatür derecesine ulaşmayan bir kıraat hüccet olarak alınamaz... Bazı imamlar ise ahad derecesinde olan kıraatlerle amel etmişlerdir. Meselâ İbn Mes'ud kıraatinde "üçgün ardarda oruç..." âyetinin cümledendir. Ayrıca Ubey kıraatinde "Onun bir ana bir erkek veya -j.z kardeşi olursa" sözü yer almakta ve onunla amel edilmektedir.
Sonuç olarak "beş malum emzirme" sözü âyet olsaydı, muhafazası .özkonusu olurdu. Muhafaza edilmediğine göre, âyet olduğu iddia edilebilir mi? Lafzı kaldırılmış, mânası kalmıştır denilebilir mi? Hz. Aişe hadîsi bu mânayı ifade mi etmektedir? Hulasa konu oldukça karmaşık ye izahı son derece zordur. [321]

Çıkarılan Hükümler

1- Neseb yoluyla haram olanlar süt emzirme yoluyla da haramdır. Ancak bunun bazı istisnaları vardır.
2- Süt emziren kadının en az dokuz yaşında olması gerekir. Daha aşağı yaşta olan bir kadının sütü tahrimi gerektirmez.
3- Süt emen çocuğun da müctehidlere göre iki yaşım bitirmemiş olması şarttır. Yani emzirmenin tahrimi gerektirebilmesi için çocuğun iki yaşını geçmemiş olması söz konusudur.
4- İmam Ebû Hanîfe'ye göre bunun tavanı otuz aydır. Bu süre içinde annesi dışında bir kadının göğsünü emen çocuk o kadınının süt evlâdı olur.
5- Kadının sütünün bir kaba alınıp öylece çocuğa içirilmesi de tahrîmi gerektirir.
6- Sütün ağzından verilmesi nasıl tahrimi gerektiyorsa, burundan akıtılması da öylece tahrimi gerektirir. Yeter ki akıtılan sütün mideye ulaştığı kesinlik arzetsin.
7- Mideye ulaşan sütün az ye çok olması farketmez. Bu İmam Ebû Hanife ile İmam Mâlike göredir.
8- Çocuğa içirilen sütün hayatta olan bir kadından alınmış olması gerekir. Ölmüş bir kadının sütü tahrimi gerektirmez. Bu îmam Şafiî'ye göredir.
9- Kadın hayatta iken sütü alınır ve sonra o kadın vefat ettikten sonra alman sütü bir çocuğa içirilirse tahrîmi gerektirir.
10- Sütün halis olması nasıl tahrîmi gerektiyorsa, başka bir sıvı veya maddeyle karışık olanı da Öylece tahrîmi gerektirir. Bazısına göre, hüküm galibe göredir; yani süte karıştırılan madde galip ise tahrîmi gerektirmez, az ise tahrimi gerektirir.
11- Kadının sütü peynir veya kaymak yapılarak öylece çocuğa verilirse yine de tahrimi gerektirir. Bu İmam Şafiî'ye göredir.
12- Tahrîm hükmünün gerçekleşebilmesi için emen çocuğun da diri olması gerekir.
13- Kadının göğsünden bir defada boşalan süt bir bardağa alınıp beşe bölünür ve bunlar ayrı ayrı olarak beş defa çocuğa içirilirse, bu beş defa emme olarak sayılmaz, sadece bir emme kabul edilir.
14- Kadın süt emzirdiği çocuğun İki yaşından aşağı olup olmamasında şüphe ederse, bu şüpheyle amel edilmeyeceğinden tahrîm hükmü sabit olmaz.
15- Kadın süt emzirdiği çocuğa beş defa mı üç defa mı süt emzirdiğinde şüphe ederse, tahrîm hükmü sabit olmaz.
16- Süt emmenin müteferrik olması gerekir. Bu da örfe göre takdir edilir.
17- Çocuğun emerken nefes alması veya ilgisini çeken bir şeye bakıp emmeyi bırakması ve tekrar emmeye başlaması sayıya tesir etmez
18- Ölünün sütü dirinin sütü gibidir, tahrimi gerektirir. Bu, imam Ahmed ile îmam Ebu Hanife nin görüşüdür.
19- Kadın ister müslüman, ister müşrike, ister başka bir dinden olsun süt emzirme hususunda tahrim hükmü caridir.
20- Süt emeri çocuk emziren kadının süt evladı olur ve artık ne onunla ne de onun öz evladından biriyle evlenebilir. Bu tahrim devamlıdır.
21- Süt emen çocuğun öz kardeşleri emziren kadının çocuklarıyla evlenebilirler. Kardeşlerinin o kadından süt emmesiyle ortaya çıkan tahrim böylece belli sınırda kalır.
22- Süt emzirme ihtilâf konusu olursa, olayı şahitle belgelendirmek gerekir. Nitekim ileride buna yer verilecektir. [322]

İki Yaşından Yukarı Yaştaki Çocukların Emzirilmesi Tahrimi Gerektirir mi?

Bundan önceki bahiste müctehid imamların ictihad ve tesbitlerini jbir bir belirttik. Çoğuna göre süt emme süresi iki yaşma kadardır. Jmam Ebû Hanîfe'ye göre otuz aya kadardır. O bakımdan çoğuna göre iki yaşını doldurmuş ve üçüncü yaşa ayak basmış bir çocuğun süt .emmesiyle, yani yabancı bir kadının onu emzirmesiyle süt analık ve süt kardeşlik gerçekleşmez.
Aşağıda konuyla ilgili naklettiğimiz hadîste ise tahrim hükmünün gerçekleşmesinde yaşın söz konusu olmadığı belirtiliyor. Ancak onu takip eden diğer sahîh hadîslerde ise, iki yaş üzerinde duruluyor ve bunun sınır olduğu belirleniyor. [323]

İlgili Hadisler

Zeyneb binti Ümmi Seleme'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki, Ünırnu Seleme (r.a.) Hz. Aişe'ye şöyle dedi: "Senin yanına büyük bir oğlan giriyor ki ben onun benim yanıma girmesini hiç de arzu etmem..." Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a.) şöyle dedi: "Senin için Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz güzel örnek değil midir? Ebû Huzayfe'nin karısı (bir gün bize geldi ve) Ya Resûlallah! dedi, Salim yanıma geliyor -ki o artık genç bir adam sayılır-. Kocam Ebû Huzayfe'nin içinde bundan dolayı bir kuşku beliriyor. (Bu hususta ne buyurursunuz?) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "Onu emzir de öylece artık senin yanma (süt evlâdın) olarak girsin..." [324]
Diğer bir rivayette yine Zeyneb kendi anası Ümmü Seleme'den rivayet ediyor: Annesi şöyle demiştir: "Belirtilen emzirme şekliyle Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in diğer zevceleri bir adamın onların yanma girmesinden kaçınmışlardır. O yüzden biz Hz. Aişe'ye (r.a.) dedik ki: "Biz bunu Resûlullah (s.a.v.) Efendimizin Salim için özel antamda verdiği bir ruhsat olarak görüyoruz. O bakımdan böyle bir emzirmeyle biz hiç birinin bizim yanımıza girmesini uygun görmüyoruz..." [325]

Bu konuda müctehidlerin içtihadını belirtmiş bulunuyoruz. O bakımdan burada tekrar etmemize gerek kalmamıştır. [326]

Tahliller ve Rivayetler

556 nolu Zeyneb hadîsini ashabdan mü'minlerin anneleri, Sehle binti Süheyl ve Zeyneb binti Ümini Seleme -ki bu Resûlüllah'm üvey" kızı idi- tabiînden ise Kasım b. Muhammed, Urve bin Zübeyr ve Hu-nıeyd b. Nâfi' rivayet etmişlerdir. Bunlardan da birçok ilim adamları rivayet etmiştir ki aralarında İmam Mâlik, Süfyan es-Sevrî, Şube, İbn Cüreyc de bulunuyor.
Bütün bunlar kadri yüce ilim adamları olarak bilinip tanınmaktadır. Ayrıca büyük bir cemaat de bunlardan rivayet ederek hadîsin rivayetini tevatür derecesine çıkarmış bulunuyorlar.
İşte bu tevatür derecesinde olan rivayete dayananlar, reda1 konusunda çocuk için bir yaş sınırı belirlenmeksizin tahrîm hükmünün her yaşta gerçekleşeceğini belirtmişlerdir. Hz, Ali (r.a.) nin de bu görüşte olduğu rivayetler arasında bulunmaktadır. İbn Hazm de bu rivayete yer vermiş ve Hz. Ali'nin görüşü olduğunu belirtmiştir. İbn Abdilberr ise Hz. Ali'den böyle bir rivayetin yapıldığını red ve inkâr etmiştir. Cumhur ise bir önceki bahiste belirttiğimiz üzere en çok iki yaşına kadar meydana gelen emzirmenin tahrîmi gerektirdiğini belirtirken Salim olayını ona has bir ruhsat olarak vasıflandırmalardır. Nitekim mü'minlerin annelerinin de görüşü bu anlamdadır.
Salim hakkında "eyfa" sıfatı kullanılmıştır ki, bu yaklaşık yirmi yaşında olduğunu göstermektedir. Nitekim Sehle (r.a.) Peygambere (s.a.v.): "Doğrusu Sâlim'in artık sakalı çıkmış bulunuyor..." deyince, Efendimiz ona: "Onu emzir..." buyurmuştur. [327]

Konuyla İlgili Hadisler

Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen Resûlullah'm (s.a.v.) şöyle dediğini söylemiştir: "Reda'dan ancak, bar-sağı açan süt emme döneminde henüz sütten kesilmeden önce olan emzirme tahrîmi gerektirir." [328]
İbn Uyeyne'den, O da Amr b. Dinar'dan, o da İbn Abbas (r.a.) dan rivayet etmiştir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Reda' (süt emme ve emzirme) ancak iki yıl içinde gerçekleşir." [329]
Câbir (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sütten kesildikten sonra artık reda' (süt emme, emzirme hükmü) yoktur. İhtilamdan sonra artık yetimlik söz konusu değildir." [330]
Hz. Aişe (r.-a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz yanıma girdi, o sırada yanımda bir adam bulunuyordu. Efendimiz (s.a.v.) sordu: "Bu kimdir?" Ben de: "Bu benim süt kardeşimdir" dedim. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: 'Ya Aişe, kardeşleriniz kimdir ona dikkat edin. Süt kardeşliği (emzirmeden dolayı tahrîm hükmü) ancak (çocuğun) açlığını giderecek olanıdır." [331]
Bu hadîslerin tahlili:
558 dipnotlu Ümmü Seleme hadîsini Hâkim de tahric edip sahîhlemiştir. Ancak Hakim bunun muallel olduğuna dikkat çekmiş ve râviye Fatıma'nın Ümmü Seleme'ye (r.a.) çok küçük yaşta iken ulaştığı ve bu sebeple ondan rivayette bulunmasının söz konusu olamayacağı ve ancak babası veya anası vasıtasıyla buna muttali' olduğu anlaşılıyor. Bununla beraber sıhhati kabul edilmiştir.
Hadîs, çocuk henüz sütten kesilmeden ve emdiği sütle barsak-lannın dolup açıldığı dönemde reda1 hükmü gerçekleşir hususuna delâlet etmektedir. Burada yaş sınırı belirtilmemiştir. Ancak süt emme süresinin normal olarak iki olduğu Kuran ve sahîh hadîslerle belirlendiğine göre, "sütten kesilmeden önce" ifadesinden bunun iki yıl içinde bir hüküm taşıyacağı dolaylı şekilde anlaşılıyor.
İbn Uyeyne'nin İbn Abbas hadîsine gelince, bunu aynı zamanda Saîd b. Mansur, Beyhakî ve İbn Adiy rivayet etmişlerdir. Bu hadisin Heysem tarikiyle bilinmekte olduğu ve bu zatın da galat yaptığı belirtilmektedir. [332]Beyhâki ise bunun mevkuf rivayetini sahîhlemiştir. İbn Adiy de bu rivayeti tercih etmiştir. İmam Malik de Muvatta'da bunu Sevr b. Yezîd tarikiyle İbn Abbas'dan (r.a.) mevkufen rivayet etmiştir ki bu sahîh kabul edilmiştir.
560 no'lu Cabir hadîsi üzerinde durulmuşsa da İbn Abbas hadîsi ona şehadet etmektedir.
Böylece bu hadîs de çocuk sütten kesilip ayrıldıktan sonra artık reda1 hükmünün gerçekleşmeyeceğine delâlet etmekte ve normal olarak sütten kesmenin de iki yıl tamamlanınca vuku1 bulduğuna işaret etmektedir. Yetimliğin ise çocuğun ergen olmasına kadar devam edeceğini, yani babasını kaybeden bir çocuğun baliğ oluncaya kadar yetim sayılacağını bildirmektedir.
İlim adamlarından bir kısmı Ümmü Seleme hadîsinin münkati1 olduğunu, bu derecede olan bir hadîsin'zayıf sayıldığını belirterek reda' konusunda yaşın mevzuubahs olmayacağını söylemişlerse de Tir-mizî'nin hadîsi sahîhlemesi bu görüşlerin isabetsizliğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Hakim de sahîhleyerek buna kuvvet kazandırmıştır.
Diğer yandan bazısı, az sütün barsağı açıp genişletmediğini dikkate alarak az sütten dolayı reda' hükmünün gerçekleşmeyeceğini belirtmişlerdir. Oysa bu anlatımdan maksat çocuğun süt ile beslenmesidir. Yaşı büyük olanların ana sütüyle beslenmesi ise söz konuftu değildir. O bakımdan sütten kesilip üç, dört ve daha yukarı yaşta olanların emmesi tahrîme medar olmamaktadır; Zira Kur'a'n'da "havleyni kâmileyni" cümlesi yer almakta ve en sağlam kıstası sergilemektedir. [333]

Çıkarılan Hükümler

1- Reda' hükmü ancak çocuğun ilk iki yılı içinde gerçekleşir. Bu süre içinde kimine göre bir defa olsun emdiği takdirde tahrîm hükmü gerçekleşir, kimine göre ise fasılalı beş defa emmesi gerekir.
2- İki yaşını aşan bir çocuk veya delikanlı süt emdiği takdirde reda' hükmü sabit olur mu? Hz. Aişe hadîsinde Salim için sabit olmuşsa da bu sadece Sâlim'e has bir ruhsattır. Başkasına teşmil edilemez,
3- İki tam yıl içinde çocuğun yabancı bir kadının göğsünü emme-siyle tahrîm hükmü ölünceye kadar devam eder. Emziren kadın onun süt anası, çocukları onun süt kardeşleri, kocası da onun süt babası olur.
4- Çocuk iki yılını doldurup sütten kesildikten sonra artık yabancı bir kadının sütünü emse bile reda' hükmü sabit olmaz.
5- Babasını kaybeden bir çocuk da ergen oluncaya kadar yetim sayılır. Bu süre içinde onun malı korunur ve rüşde erince de malı kendisine teslim edilir.
6- İki yaşını doldurduğu halde halâ süt emen bir çocuk bu arada başka ^ıda maddeleri de yiyebiliyor demektir. O bakımdan bu yaşlarda ana süt'ü tam doyurucu olmaz ve reda' hükmünü gerçekleştirme z.
7- Emme ve emzirme konusunda dört mezhep imamlarından herhangi birinin ictihadiyle amel edilebilir. Bunda dinen bir sakınca yoktur. Meselâ evlenen çiftin çocuğu olduktan sonra süt kardeşi oldukları ortaya çıkarsa, Hanefî ve Mâliki mezhebine göre hemen ayrılmaları gerekir. Ama eğer beş defadan az sayıda emmişlerse evliliklerinin devamına fetva verilebilir. Zira Şâfîî ve Hanbeli imamlarının görüş ve içtihadı bu kolaylığı sağlamaktadır.
8- O halde önemli bir konu veya meselede kişi bağlı bulunduğu mezhepte bir çıkış yolu bulamıyorsa, o takdirde diğer mezheplerde o çıkış yolunu araştır. Bunda dinen bir sakınca ve vebal yoktur. Çünkü mezheplerin çokluğu hem rahmet, hem de kolaylıktır.
9- Bir mesele hakkında birden fazla hadîs bulunuyorsa, önce onların sıhhat derecesini araştırmak ve sonrada sahîh olanlarını birleştirip nasih ve mensuh olup olmadıklarına bakmak ve öylece tümünden hüküm çıkarmak gerekir. Hadîslerin çoğunu bir tarafa itip sadece birisine bağlanıp kalmak ve ona göre bir hüküm çıkarmak ekseri isabetli olmaz. [334]

Neseb Cihetiyle Haram Olanlar Reda' Cihetiyle De Haramdır

Evlilik müessesesi birtakım esaslara, prensiplere ve kurallara bağlanmıştır. Yakın hısımlarla evlenmek haram kılındığı gibi, süt iemme, emzirme yoluyla da sütanne ve süt kardeşlerle diğer bazı iyakırüar arasında evlenmek de haram kılınmıştır.
Bilindiği gibi İslâm, sağlıklı, yetenekli, zeki ve akıllı bir neslin i yetişmesini ön görmekte ve buna olumsuz yönde tesir edecek olan evliliklerin bir kısmını yasaklamakta, bir kısmıyla evlenmemenin daha uygun olacağını tavsiye etmektedir.
Bu konudaki ilmî araştırmalar da dinimizin koyduğu bu hüküm ve tavsiyelerin isabetini tasdik etmektedir. Zira yakın akraba arasındaki evlilik sebebiyle genel şekilde olmasa bile doğan çocuklardan kimi arızalı, kimi geri zekâlı olmakta ve böylece nesil cılızlaşıp as;l ölçüsünü kaybetmektedir. Nitekim hariçten kız almayıp hep kendilerinden kız alan bir kabile halkının Hz. Ömer (r.a.) çok cılız, geri zekâlı ve kaabi-liyetsiz bir duruma geldiklerini görünce fazlasıyla üzülmüş ve: "Ne oluyor size? Artık yabancılarla (başka kabilelerle) kaynaşıp kız verin, kız alın" diyerek uyarmıştır.
Bu konuda iki de zayıf hadis bulunuyor ki Gazali İhya'da onları nakl etmiştir:
Süt emme, emzirme sebebiyle evlenmenin haram kılınmasında birtakım hikmetler vardır. İlmî araştırmalar henüz bu konuya yeterince eğilmiş sayılmaz. Yakın gelecekte inanıyorum ki ciddî araştırmalar bunun mahzurlarım ortaya çıkaracaktır.
O bakımdan burada birtakım varsayımlar üzerinde durmak istemiyorum. [335]

İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize (zevce) olarak Hz. Harazanın kızı arzu edildi. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz o bana helâl değildir; çünkü < benim süt kardeşimdir. Rahim cihetiyle haram olanlar reda' cı-hetiyle de haramdır.". Diğer bir rivayette: "Neseb cihetiyle haran olanlar..." buyurulmuştur. [336]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Doğum cihetiyle haram olanlar reda' cihe-tiyle de haramdır." [337]
îbn Mâce'nin rivâyetindekî lafiz ise "viladet" yerine "neseb" şeklindedir.
Yine Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre şöyle belirtilmiştir: "Kuays'in kardeşi Eflah geldi de Hz. Aişe'nin yanına girmek istedi. Eflah onun süt amcası oluyordu. Hz. Aişe diyor ki: Ben ona izin vermekten kaçındım. Resûlüllah (s.a.v.) gelince yaptığımı ona haber verdim. Resûlüllah (s.a.v.) yanıma girmesi için izin vermemi emretti." [338]
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak neseb cihetiyle haram kıldıklarını reda' cihetiyle de haram kılmıştır," [339]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, neseb cihetiyle haram olanlar reda' cihetiyle de haramdır. Ancak çocuğunun ninesi, çocuğunun kız kardeşi, amcasının anası veya halâsının anası dayısının veya teyzesinin anası, kardeşinin anası reda' cihetiyle haram değildir. Bunun gibi süt kardeşinin kızkardeşi -ister reda', ister neseb cihetiyle olsun- helâldir. Neseb cihetiyle kardeşinin kız kardeşine gelince, üvey babasının başka bir kadından dünyaya gelen kızı olmuş oluyor. Böylece ana bir erkek kardeşinin başka bir kadından doğma kız kardeşiyle evlenmesinde bir sakınca yoktur.
Aynı kadının göğsünü emen, yani aynı kadın tarafından emzirilen kadınla erkek arasında helâllik olmadığından evlenmeleri haramdır. Zira aynı kadının göğsünü emmeleriyle sütkardeşi oluyorlar. İsterse bu ikisi ayrı ayrı zamanlarda o kadının sütünü emmiş olsunlar farketmez.
Adam veya kız sütünü emdiği kadının hiçbir çocuğuyla evlenemez. isterse o çocuklar, bunlar süt emmeden önce veya sonra doğmuş olsunlar farketmez.
Sütünün oluşmasına sebep olan kadının kocası ve onun evlâdı ile o kadının sütünü emen çocuk arasında hill (helâllik) yoktur. O bakımdan sözü edilen kadının sütünü emen çocuk ne sütanasmm kocasıyla, ne de onun evladıyla evlenemez. Zira kadının kocası onun süt babası, evladı da onun süt kardeşleri oluyor. Aynı zamanda o adamın kardeşi bu çocuğun sütamcası, kız kardeşi de onun halâsı sayılır.
Erkeğin göğsünde oluşan sütü emen çocuklar süt kardeşi olmazlar ve o adam da onların süt babası sayılmaz.
Bakire kızın göğsünde oluşan veya ölen kadının göğsündeki mevcut sütü emmek de tahrîmi gerektirir. [340]
b) Şâfiîlere göre, emzirmeden dolayı kadın çocuğun süt anası, .sütün oluşmasına sebep olan kadının kocası o çocuğun süt babası ve çocukları da o çocuğun süt kardeşleri olur.
Emziren kadının babaları ister neseb cihetiyle, isterse reda1 cihetiyle olsun- süt emen çocuğun dedeleri sayılır. Emziren kadının anaları ise onun nineleri sayılır. Aynı kadının gerek neseb, gerekse reda1 cihetiyle çocukları onun kardeşleri ve kız kardeşleri sayılır. Yine emzirenin erkek ve kız kardeşleri emzirdiği çocuğun dayıları ve teyzeleri sayılır. Sütün oluşmasına sebep olan kadının kocası süt emen çocuğun babası sayıldığı gibi, sözü edilen kocanın babası ve dedesi de ö çocuğun dedesi ve erkek kardeşleri onun amcaları sayılır. Diğer akrabaları buna kıyas edilir.
Emziren kadının sütü kocasından hamile kaldığından dolayı değil de başka bir sebeple oluşursa, o takdirde bu kadının sütünü emen çocuk onun süt evlâdı olur, ama kocası o çocuğun süt babası olmaz. [341]
Görüldüğü gibi Şafiî mezhebiyle Hanefî mezhebi arasında bu konuda pek fark yoktur. Zira âyet' ve hadîslerde belirtilen hususlar ana hatlarıyla belirlenmiş bulunuyor.
c) Hanbelîlere göre de reda' sebebiyle gerçekleşen tahrîm hükmü farklı değildir. Böylece üç mezhep arasında bazı nüansla icti-had, istidlal ve ihticac birliği vardır.
Adam biri ergen, ikisi ergen olmayan üç kızla evlenir. Ergen olan kadın ergen olmayan iki kızı emzirirse, ergen olan kadın adama haram olur ve iki küçük kızla olan nikâh da fesih edilir. Sonra o iki kızdan biriyle evlenebilir. Ergen kadının bu sebeple haram olması, emzirdiği iki kızın süt anası olmasındandır. Böylece Adam karısının süt kızlarıyla evlenemiyeceği gibi, evlendiği kızın süt anasıyla da evlenemez. îster ne-seb, ister reda' cihetiyle kardeş olan iki kızı bir adamın kendi nikâhı altında tutması da haramdır.
Bunun gibi yabancı bir kadın adamın nikâhı altında olan iki küçük kızı emzirecek olursa ikisinin de nikâhı fesholur. Nitekim Ebû Hanîfeye ve İmam Şafiî'nin iki kavlinden birine göre de hüküm böyledir. [342]

Tahliller ve Rivayetler

563 no'lu İbn Abbas hadîsi sahîhtir. Süveybe adlı câriye hem Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, hem de Hz. Hamza'yı emzirmişti. O bakımdan Hz. Hamza'nıı kızı Resûlüllah'ın (s.a.v.) süt kardeşinin kızı oluyordu. Bu durumda evlenmeleri haramdır.
Hadîs neseb cihetiyle haram olanların reda' cihetiyle de haram olduklarına açık şekilde delâlet etmektedir. Ancak Hanefîlerin görüş ve içtihadı bölümünde açıkladığımız üzere bunun bazı istisnaları söz konusudur.
564 no'lu Hz. Aişe hadîsi de sahîhtir ve İbn Abbas hadisiyle birbirini kuvvetlendirmekte olup her bakımdan istidlal ve ihticaca salihtir.
565 no'lu Hz. Aişe hadîsi de sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadîs emziren kadının akrabasının emen çocuğa haram olduklarına delâlet etmektedir. Nitekim Hz. Aişe'nin reda1 cihetiyle amcası olan Eflah'm içeriye alınmasında bir sakınca olmadığını Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz açıklamış bulunuyor.
Böylece hadîs, sütün oluşmasına sebep olan kocanın hısımlarının da süt emen çocuğun reda' cihetiyle hısımları olduğuna delâlet etmektedir. O bakımdan talırîm hükmü bunlar arasında da câridir.
Bunun için iki sütkardeşi aynı adamın nikâhı altında toplamak haram olduğu gibi, reda' cihetiyle kadınla halâsını, kadınla teyzesini bir kişinin nikâhı altında bulundurmak da haramdır. 565 no'lu Hz. Aişe hadîsi buna açık biçimde delâlet etmektedir. Nitekim ilim ehlinin cumhuru, ashab ve tabiînin cumhuru da aynı görüştedirler.
Aynı zamanda Ebu Davud'un rivayetinde sözü edilen hadîs şu lâfızlarla nakledilmiştir: "Eflâh yanıma girmeğe izin istedi. İçeri girince ben örtündüm. Bunun üzerine o bana: "Benden mi sakınıp örtünüyorsun? Oysa ben senin amcan oluyorum" dedi. Ben de ona: "Nereden amcam oluyorsun?" diye sorduğumda, o bana: "Benim kardeşimin karısı seni emzirdi" diye cevap verdi. Ben ona: "İyi ama beni emziren kadındır, erkek emzirmedi ki..." dedim. Bu sırada Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimin geldi ve konuyu ona anlattım. Efendimiz bana: "O senin süt cihetiyle amcan oluyor, içeriye alabilirsin" buyurdu.
Bu konuda İbn Ömer, İbn Zübeyr, Rafi' b. Hudayc, Zeynep binti Ümmi Seleme, Saîd b. Müseyyeb, Ebu Seleme b. Abdirrahman, Kasım b. Muhammed, Salim, Süleyman b. Ye s ar, At â' b. Yesar, Şa'bî, Nahaî, Ebû Kılâbe ve İyas b. Muaviye'ye göre, sütün oluşmasına sebep olan koca ve akrabası hakkında reda1 hükmü sabit olmaz.
Sözünü ettiğimiz bu ilim adamlarından belirtilen hususu İbn Ebî Şeyhe, Saîd b. Mansur, Abdurrezzak ve İbn Münzir nakletmişlerdir. îbn Sirîn'in de aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir. [343]
Ancak bu görüş ve ictihad itibar görmemiştir. İmam Şafiî'nin Zeynep binti Ebî Seleme1 den yaptığı rivayette ise bunların hilâfına şu bilgi verilmektedir. Zeyneb diyor ki: "Ben saçlarımı tararken Zübeyir içeri girdi. Ben bunda bir sakınca görmüyordum. Çünkü Zübeyir benim süt babam ve onun çocukları da benim süt kardeşlerim oluyordu. Zira Zübeyir'in karısı Esma beni emzirmiş bulunuyordu."
Ancak bu rivayetin geri kalan kısmı ise ikincilerin görüş ve içtihadını desteklemektedir. Şöyle ki: Zeynep devamla şöyle dedi: "Har-re'den sonraki günlerde idi. Abdullah b. Zübeyir bana adam göndererek kızım Ümmü ÇKilsüm'u kardeşi Hamza b. Zübeyir'e istedi. Ben de, "benim kızım ona helal olur mu?" dedim. O bana: "Hamza senin kardeşin (süt kardeşin) değildir. Senin süt kardeşlerin ancak Esmâ'nm doğurduklarıdır. Zübeyir'in başka kadından olan çocukları süt kardeşlerin değillerdir" diye cevap verdi. Bunun üzerine konuyu bir çok sahab-iden ve ezvac-i tahirattan sorduğumda onlar bana şu fetvayı verdiler: "Şüphesiz ki reda' (emzirme ve emme) erkek tarafından hiçbir şeyi haranı kalmaz, O bakımdan kızını Hamza1 yla evlendir..." [344]
Anlaşıldığı üzere, emziren kadının kocası ve onun akrabası hakkında reda' hükmünün gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ile ilgili ashab ve tabiînden farklı rivayetler yapılmıştır. Ancak cumhur reda' hükmünün gerçekleştiğine kaildir ve fetva da buna göredir. [345]

Çıkarılan Hükümler

1- Neseb ciheti ile haram olanlar reda1 cihetiyle de haramdır.
2- Emziren kadın emzirdiği çocuğun süt anası, onun çocukları da o ıcuğun süt kardeşleridir.
3- Böylece emen emzirenle evlen em ey ece ği gibi onun hiçbir ev-dıyla da evlenemez.
4- Sütün oluşmasına sebep olan koca ise süt emen çocuğun süt ba-jası olur ve onun kardeşleri onun amcaları, kız kardeşleri halâları olur.
5- Böylece süt emen çocuk süt-babasıyla evlenemeyeceği gibi, onun akın hısımlarıyla da evlenemez.
6- Aynı kadının sütünü emen iki çocuk süt kardeşi olurlar ve o akımdan evlenmeleri haram sayılır.
7- Evlendiği iki kadının bilahare süt kardeş oldukları ortaya ikarsa nikâh hükümsüz olur ve sonra adam onlardan birini tercih edip vlenebüir. Zira gerek neseb, gerekse reda

cihetiyle iki kız kardeşi bir idamın nikâhı altında tutması haramdır.
8- Bunun gibi kadınla süt teyzesini, kadınla süt halâsını da bir idamın nikâhı altında bulundurmak haramdır.
9- Adam kardeşinin veya kız kardeşinin süt kardeşiyle evlenebilir, ^.ynı zamanda o süt kardeşin teyze veya halasıyla da evlenebilir. }ünkü reda' hükmü onlarla kardeşi veya kız kardeşi arasında caridir.
10- Adam üvey babasının başka bir kadından doğma kızıyla evle-ıebilir.
11-Erkeğin göğsünde oluşan sütü emen çocuklar süt kardeşleri ol-nazlar ve o erkek de onların süt babası sayılmaz.
12-Emziren kadının sütü mevcut kocasından değil de başka bir iebeple oluşursa o takdirde emzirdiği çocuk sadece kadının süt evladı)lur, ama onun kocası o çocuğun süt babası olmaz.
13- Evlendiği iki kadından biri diğerini emzirmişse, nikâh derhal bozulur.
14- Aynı kadının sütünü emen iki kızı nikâhı altında bulundurmak da haramdır. Zira neseb cihetiyle iki kız kardeşi aynı adamın, nikâhı altında bulundurmak haram olduğu gibi, reda1 cihetiyle de haramdır. [346]

Reda'nın Sübutu Hakkında Bir Kadının Şehadeti Yeterli midir?

Usûl bakımından bir kadının şehadeti kâfi değildir. O sebeple mezhep imamları ve diğer ilim adamları bu konu üzerinde farklı yorum, görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır. Ashab ve tabiînden de farklı rivayetler yapılmıştır.
Ancak ictihad içtihadı nakzetmediğine göre bu konuda çok duyarlı olmak gerekir. Emziren kadın ortaya çıkıp "ben bu kızı veya adamı veya evli olan bu çifti emzirdim" derse, ihtiyaten kabul etmekte fayda vardır. [347]

İlgili Hadis

Ukbe b. el-Hâris'ten yapılan rivayete göre, adı geçen, Ebu îhab kızı Ümmü Yahya ile evlendi. Sonra siyahı bir cariye gelip şöyle dedi: "Ben ikinizi de emzirdim." Bunun üzerine durumu Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e arzettim. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz benden yüzünü döndürdü. Bulunduğum yerden biraz geri çekildim ve durumu bir daha anlattım. Peygamber (s.a.v.): "Nasıl olur, o kadın ikinizi de emzirdiğini iddia etmiştir..." Ve Peygamber (s.a.v.) böylece Ukbe'yi o kadınla evliliğini sürdürmekten men'etti. [348]
Diğer bir rivayette ise hadîsin son kısmı şu lafızla nakledilmiştir: "Artık o kadını (eş olarak) terket." [349]

Bu Hadisin Işığı Altında Mezhep İmamlarının İstidlal ve Görüşleri

a) Hanefiler bu hadîsle istidlal etmemişlerdir. Çünkü haber-i ahad sınıfına girmekte ve usûl bakımından uygun görülmemektedir. O bakımdan Hanefi imamları diğer konuların çoğunda olduğu gibi, reda' hükmünün sübutu için iki erkek veya bir erkek, iki kadın şahidin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü reda'm isbatıyla nikâh mülkü zâil olmaktadır. Bu da ancak beyyine veya emzirenle emenin iddia-irinin tasdikiyle gerçekleşir. Beyyine ise ya iki erkeğin şehadeti veya ir erkek iki kadının şehadetidir. [350]
Adam karısını göstererek, "bu benim süt kardeşimdir" diye iddia-a bulunur ve sonra hatâ ettiğini söylerse doğruluğu kabul edilir ve ev-tlikleri bozulmaz. İmam Şafiî'ye göre, doğruluğu kabuLedilmez ye iddi-Isı dikkate alınarak karı ile kocasının ayrılmaları, evliliklerinin son bulması sağlanır, [351]
b) Şafiî'ye göre, doğum konusunda olduğu gibi, emzirme konu-unda da kadınların şahitliği kabul edilir. Bununla beraber bir kadının lir çocuğu emzirdiğini iki âdil erkek veya bir erkek iki kadın görüp Jehadette bulunurlarsa şehadetleri kabul edilir ve hüküm ona göre verilir.
Bu ve benzeri daha çok kadınların muttali' olduğu konularda sırf kadınların şehadeti bazı şartlarla kabul edilir. Meselâ: hürre, âdile, baliğe olmaları ve dört tanesinin konuyu görüp bildirmeleri şarttır. NTitekim Müslim'in İbn Cüreyc'den yaptığı rivayete göre, bu konularda pncak dört kadının şehadeti kabul olunur, demiştir.
Bu şahitlikte bulunan kadınlar emzirenin halâları, teyzeleri de olabilirler. Çünkü ancak evlât ve babanın şehadeti reddedilir. Böylece dört kadın murdi'anm çocuğu beş defa emzirdiğine şelmdet ettikleri takdirde reda' hükmü sabit olur. Kadının kız kardeşlerinin de şehadeti makbul tutulur. [352]
c) Hanbelîlere göre ehil ise bir kadının şehadeti kabul olunur. Nitekim tabiînden Tavus, Zühri ve Evzâî, îbn Ebi Zi'b ve Saîd b. Abdilaziz de aynı görüştedirler. İmam Ahmed'den bir ikinci rivayet daha yapılmıştı ki bu rivayete göre reda m sübutunda ancak iki kadının şehadeti kabul edilir İmam Ahmed'den bir üçüncü rivayet yapılmıştır ki, o rivayete göre bir kadının da şehadeti yemin verdirilerek kabul edilebilir. Nitekim İbn Abbas ve İshak'm da içtihadı böyledir. Reda' konusunda emzirenin şehadeti de kabul olunur. Çünkü bu şehadet kendi fiiliyle ilgilidir. Ve bunda onun bir menfaati de söz konusu değildir.
Adam bir kadınla evlendikten sonra henüz bir cinsel temasta bulunmadan "bu benim süt kardeşimdir" derse nikah derhal bozulur ve kadın onu tasdik ederse kendisine hiç bir mehir verilmez. Tasdik etmezse mehrin yarısını alır.
Ancak evli olan çiftten kadın kocasını kastederek "bu benim süt kardeşimdir" der ve kocası da onu yalanlarsa, kadının bu iddiası tasdik ve kabul olunmaz. Hükmen o kadın o adamın karısı olarak kalır. [353]
d) Mâlikîlere göre, bir kadın ortaya çıkar da evli olan karı kocayı göstererek "ben bu ikisini emzirdim" derse, adama "eğer bu kadına güveniyorsan eşinden uzak dur" denilebilir. Ama iddiada bulunan kadın âdile bile olsa hâkim onun şehadetiyle amel etmez. Koca olan adam da kadına pek güvenmiyarsa onun iddiasını nazarı itibare almayabilir. Bu hususta iki kadın şehadette bulunurlarsa, şahitlikleri kabul edilerek karı koca birbirinden ayrılır.
Şehadette bulunan iki kadın kocanın veya karısının anası olurlarsa şahitlikleri kabul olunmaz. Ancak nikahdan önce bunu etrafa yaymışlarsa o takdirde kabul edilir.
Evli çiftleri kastederek "ben bu ikisini de emzirdim" derse, takva yönünden kabul edilebilir, ama tahrîmi gerektirmez. O bakımdan hâkim bu iddiayı dikkate almaz ve çiftlerin evliliğine son vermez. [354]
Bu konuda Ukbe hadîsine gelince, usûl yönünden bunu değerlendirenler Hz. Peygamberin "o kadım terket" emri nedb üzeredir, vücub ve tahrîme delâlet etmektedir demişlerdir. Nitekim İmam Mâlik'den buna yakın bir rivayet yapılmıştır. [355]
İmam Yahya da bu husustaki haber istihbaba hamledilir demiştir. Ancak buna itiraz edenler nehyin tahrim hususunda hakikat olduğunu belirterek usûlde de böyle takarrür'ettiğine dikkat çekmişlerdir. [356]

Tahliller

572 no'lu Ukbe hadîsi sahih olup istidlale sarihtir. O bakımdan reda' konusunda güvenilir âdile bir kadının şehadetiyle amel edilebilir. Her ne kadar hakim bir kadının şehadetine göre hüküm vermezse de takva yönünden ayrılmakta yarar olduğu söz konusudur. [357]

Çıkarılan Hükümler

1-Hanefîlere göre, reda'm sübutu için iki erkek veya bir erkek ıkı kadının şahitliği gereklidir. Bir kadının şahitliğine itibar edilmez.
2- Emzirenle emen şehadette bulunurlarsa, buna itibar edilir.
3- Karısını göstererek "bu benim süt kardeşimdir" der ve sonra hata ettiğini söylerse, tasdik edilir.
4- Şafiî'ye göre, adamın hata ettim demesi dikkate alınmaz ve ayrılmaları sağlanır.
5- Şahitlikte bulunan kadınların hürre, âdile ve bâliğa olmaları şarttır. Bu İmam Şafiî'ye göredir.
6- Şahitlikte bulunan kadınlar emziren kadının halâları ve teyzeleri olurlarsa yine de şahitlikleri kabul edilir.
7- İmam Şafiî'ye göre, ya bir erkek iki kadın veyahut dört kadının şehadet etmesi gerekir.
8- Hanbelîlere göre ehil bir kadının şehadeti kabul edilebilir.
9- Bir kadının karı ile kocasını göstererek "ben bu ikisini emzir-!dim" derse adam ona güveniyorsa takva yönünden karısından ayrılır. Hâkim ise bu bir kadının şahitliğine itibar etmez. Bu İmam Mâlik'in kavlidir. [358]

Emziren Kadına, Çocuğu Sütten Ayırdığında Bir Hediye Vermek

Sütana tutulduğunda elbetteki onun ücretini vermek vaciptir. Ancak kadın kendi arzu ve isteğiyle çocuğu emzirirse, o takdirde emzirme sona erince ona birşeyler hediye etmek müstehabdır. Böylece hem o kadının gönlü hoş tutulmuş olur, hem de ileride bir başakakma ortamına imkân bırakılmamış sayılır.
O bakımdan İslâm, kadın, bir hak talep etmese bile onun çocuk ve ailesi üzerinde bir hakkının oluştuğunu dikkate alır ve bunun bir güzel hediyeyle karşılanmasını tavsiye eder. [359]

İlgili Hadis

Haccac b. Haccac'-ki bu Eşlem kabilesi'nden bir adamın adıdır-dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir': "Ya Resûlellah! Reda' (süt emme)nin yermesini (hakkını) ne gibi şey benden giderir?" diye sordum. Efendimiz (s.a.v.): "Güzel bir şey: Bir köle veya bir câriye (bağışlamak)" diye buyurdu. [360]
Hadîsi nakledenlerden biri de Ebû Dâvud'dur. Ancak üzerinde bir görüş beyân etmemiştir. Genellikle Ebû Davud'un bir hadis hakkında susup görüş beyân etmemesi o hadîsin istidlale sâlih olduğuna işaret sayılır. el-Münzerî ise bu zatın, yani râvi Haccac'ın babasının adının Haccac ve dedesinin adının Mâlik olduğunu ve Medine'de oturduğunu kaydetmiştir.
Ebû Kasım da diyor ki, bu konuda Haccac'ın rivayetinden başka bir hadîs bilmiyorum demiştir. Ebû Ömer en-Nemerî de bu zatın sadece bu hadîsi vardır, diyerek tesbitini belirtmiştir.
İmâm Tirmizî ise bu hadîsi tahrîc ettikten sonra hasen ve sahîh olduğunu kaydetmiş bulunuyor.
Aynı hadîsi İbn Uyeyne Hişam b. Urve'den rivayet etmişse de onun bu hadîsi gayr-i mahfuzdur. Sahîh olanı ise Yahya b. Saîd eL-Kattan ve Hatim b. İsmail tarikiyle Hişam b. Urve'den, onun da babasından yaptığı rivayettir. Hişam bin Urve ise Cabir b. Abdillah'a ve îbn Ömer'e (r.a.) ulaşmıştır. Gerek Tirmizî, gerekse Ebû Dâvud bu konuda özel bab ayırmışlardır. [361]

Çıkarılan Hükümler

1- Kadın bir başkasına ait çocuğu kendi istek ve arzusuyla emzirdiği takdirde çocuğun yakınlarının o kadına bir ihsanda bulunmaları, yakışır bir hediye vermeleri müstehabdır.
2- Annesinin vefatıyla veya sütünün yetmemesiyle ortada kalan çocuk için bir sütanne tutmak caizdir ve sütanamn ücretini vermek vaciptir. [362]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[2] Ebû Dâvud/taiâk: 38. Nesâî/talâk: 86. İbn Mâce/talâk: 1. Dâremî/talâk' 2 Ahmed; 3/478
[3] Ebû Dâvud/taharet: 56
[4] Ebû Dâvud/talak: 18. Daremi/talak: 6. Ahmed:5/277, 283
[5] Ebû Dâvud/taiâk: 3. İbn Mâce/talâk: 1
[6] Müsned-i Ahmed: 2/42, 53, 107
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[7] Bilgi için bkz: Kâsânî/Bedayi: 3/183-185. Ömer Nasûhî/lstılahaM Fıkhiyye Kamuşu: 2/234-237. Hacı Zihni Efendi/Nîmet-i İsfâm
[8] el-Gamrâvî/es-Siracül-Vshhac:429. Kahire: 1933
[9] Zehebî/Mîzanüli'iidal: 4/384. 9539 nolu Yahya...
[10] Şevkanı/Neyiü'l-Evtar: 6/248
[11] Ebû Dâvud/talâk: 9. İbn Mâce/talâk: 3. Taberânî/nikâh: 56
[12] İbn Kudame/el-Mugnî; 8/238, 239
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[13] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[14] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[15] Müslim/talâk: 14, reda': 66, 69, 72,73,76, 81. Buharî/iaiâk: 1,3, 4, 5, tefsir: 15, ahkâm: 13. Ebû Dâvud/talâk: 4. Tirmizt/talâk: 1. Nesâî/talâk: 1, 3,4, 5,71. İbn Mâce/talâk: 2,3. Dâr e mî/ta I âk: 1, 2
[16] Buharî/ahkâm: 13, tefsîr: 65. Müslim/reda1:70, talâk: 5. Ebû Dâvud/talâk: 4 Nesâî/talâk: 1. Ahmed: 2/130
[17] Talâk Sûresi: 1
[18] Dârekutnî. Neylü'l-Evtar: 6/250
[19] Dârekutnî. Neylü'l-Evtar: 6/250
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[20] Mecmeul-Enhür: 1/365-367'den özetlenerek
[21] el-Fıkhu Alâ'İ Mezahibi'l-Arbaa: 4/297
[22] Ebû Zekeriya Nevevî/Minhacü't-Tâlibin: 97, 98.
[23] İbnKudame/el-Muğnî: 8/235-237
[24] İbnKudame/el-Muğnî: 8/237-238
[25] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhül-Kebîr: 8/234-235
[26] el-Fıkhu Alâ'l Mezahibi'l-Arbaa: 4/300, 301
[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[28] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[29] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[30] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[31] Ebû Dâvud/talâk: 10, 14, 40. Tirmizî/talâk; 2. İbn Mâce/talâk: 19. Dâremî/talâk: 8. Taberânî/taiâk: 40, 41, 63,-nikâh: 18, 19
[32] BuharîAalâk:31, 34, 35, hudud: 43. Müsiim/liân: 9, 12. Nesâî/talâk: 36, 37. Ibn Mâce/falâk: 72. Ahmed: 1/335, 2/17,57,5/334
[33] Dârekutnt. Neylü'l-Evtar: 6/256
[34] Ebû Dâvud/talâk: 13. Tirmizî/talâk: 3
[35] Dâremî/vüdu': 96
[36] Dârekutnî/talâk
[37] Şafîî. Neylü'l-Evtar: 6/257
[38] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[39] Mecmeu'l-Enhür: 1/380
[40] Mecmeu'l-Enhür: 380'dsn özetlenerek
[41] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/271
[42] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/272
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[43] Zehebî/Mîzanül-i'tidal: 2/67. 2836 no'lu Zübeyir
[44] Ebû Dâvud/talâk: 10
[45] Bilgi için b'kz: Neylü'l-Evtar: 256
[46] Ebû Bekir.el-Berkanî/el-Muharrec Alâ's-Sahihay
[47] Ebû Dâvud/îalâk: 10, 11
[48] Neylü'l-Evtar: 6/258
[49] Dârekutnî
[50] Dârekutnî
[51] Bilgi için bkz: Neylül-Evtar: 6/259
[52] Şevkânî/Neylü'l-Evtar: 6/259
[53] Geniş bilgi için bkz: Neylü'l-Evtâr: 6/260
[54] Bilgi için bkz: Zehebî/Mîzanü'l-i'tidal: 3/17. 4/397 Mısır
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[55] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[56] Buharî/edeb:44. Müslim/imân: 175, 176. Tirmizî/nuzûr: 35, imân: 16. Nesâî/ eyman: 31. Ahmed: 4/33
[57] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/295
[58] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/290, 291
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[59] ei-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/282. Kâsan|Bedayi': 3/98, 99
[60] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/284

[61] Buharî/hudud: 22, talâk: 11. Ebû Oâvud/hudud; 17. Tirmızî/hudud.. 1. İbn Mâce/ lal âk: 15
[62] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/254
[63] İbn Kudame/ei-Muğnî: 8/255-257
[64] İbn Mâce/Ta!âk:16; MünâvÎ/Feyzü'l-Kadîr: 2/267
[65] Münâvî/Feyzü'l-Kadîr: 2/2,67
[66] İbn Kudame/e|-Muğnî: 8/259
[67] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/287'den özetlenerek
[68] Geniş Bilgi için bkz: Şâfiî/el-Ümm: 5/253. Mısır. Ezher: 1381
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[69] Ebû Dâvud/talâk: 9. Tirmizî/taiâk: 9. İbn Mace/mukaddime: 7, talâk: 13
[70] İbn Mâce/talâk: 16. Ahmed: 2/276
[71] Müslirn/hudud: 22
[72] Neylü'l-Evtar: 6/265
[73] Saîd b. Mansurve Ebû Ubeyd_el-Kasım. Neylü'l-Evtar: 6/265
[74] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[75] Zehebî/Mîzanü'l-i'tidal: 3/639. 7916 no'lu Muhammed '
[76] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[77] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[78] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[79] Buharî/edeb: 44. Müslim/İmân: 175, 176. Tirmizî/nüzûr: 3, imân: 16. Nesâî/ eyman:31
[80] Ebû Dâvud/talâk: 7. İbn Mâce/tafâk: 17. Oâremi/talâk: 3. Ahmed: 2/110
[81] Buharî/talâk: 9. İbn Mâce/talâk: 17. Dâremi/talâk: 3
[82] Buharî/talâk: 9
[83] BuharT/talâk: 9, 10. İbn Mâce/talâk: 17
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[84] Mecmeu'l-Enhür: 1/365
[85] Kâsânl/Bedayi': 3/126. Beyrut: 1394
[86] el-Gamrâvî/es-Siracü.l-Vehhac Şerhun Alâ Metnil-Minhac: 413. Mısır: 1352-933
[87] Bilgi için bkz: İbn Kudame/eş-Şerhül-Kebîr: 8/468
[88] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/284
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[89] Şevkanî/Neylü'l-Evtan 6/270
[90] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[91] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 1/369
[92] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[93] Buhari/talak:3. İbn Mace/talak: 11
[94] Buhari/magazi: 79. Müslim/tevbe:53. ebu Davud/talak:11. Nesai/talak: 18, 33 Ahmed. 3/458
[95] Ebû Dâvud/savm: 4. Buharî/savm: 11, 13, talâk: 25. Müslim/siyam: 4, 12, 13, 15, 16. Nesaî/siyam: 16,17. İbn Mâce/siyanr. 8. Ahmed: 1/184, 2/28, 43, 3/329, 5/42
[96] Dâremî/Jsîi'Han: 63. Ebû Dâvud/edeb: 76. Ahmed: 5/384, 394, 398
[97] Müslim/cumua; 48. Ahmed: 4/256, 379
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[98] Bilgi için bkz: Kasânî/Bedayi1: 3/105-115. EI-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/ 321-332. İbn Kudama/e! Muğnî: 8/273-278
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[99] Şevkanî/Neylül-Evtar: 6/275
[100] Geniş bilgi için bkz: el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/289-291
[101] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[102] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[103] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[104] Buharî/talâk:12. Nesâî/tglâk: 34
[105] İbn Mâce/talâk: 24
[106] Nesâî/talâk: 34. Neylü'l-Evtar: 6/277
[107] Darekutnî, İsnad-i Sahîhl
[108] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[109] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/488-490. el-Mektebetü'l-İslâmiyye.
[110] Şâfiî/el-tlmm: 5/197, 198'den özetlenerek. Ezher: 1381-1961
[111] el-Gamravî/es-Siracül-Vehhac: 403-404-Mısır: 1352-1933
[112] İbn Kudame/el-Muğnîve Eş-Şerhül-Kebîr: 8/173-175'den özetlenerek
[113] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/173-185'den özetenerek
[114] El-Fıkhu Alâ'l-Mezahibîl-Arbaa: 4/39, 392'den özetlenerek
[115] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[116] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[117] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[118] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[119] EbûDâvud/talâk: 5. Nesâî/talâk: 75. Taberanî/talâk: 80
[120] Tirmizî/talâk:16
[121] Ebû Dâvud/lalâk: 5. İbn Mâce/talâk: 5
[122] Buhari/libas: 6. Dâremî/talâk: 49. Buharî/talâk: 7, 27. Nesaî/talâk: 9. İbn Mâce/ nikâh: 32
[123] MÎisned-i Ahmed: 6/62
[124] Ebû Dâvud/talâk: 49. Nesâî/talâk: 9. İbn Mâce/nikâh: 32. Ahmed: 1/214, 2/25, 6/4
[125] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[126] e!-Fıkhu Alâ'l-MezahibÎ'l-Arbaa: 4/429
[127] Ebû Zekeriya Yahya/M i nhacüt-Tâlibîn ve Umdetü'l-Lüftîn: 100'den özetlenerek.
[128] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/487
[129] Bilgi için bkz: e!-Fıkhu Alâ'l-MezahibN-Arbaa: 8/429
[130] Bilgi için bkz: Kâsânî/BedayÎ': 3/187
[131] Bilgi için bkz: Kâsânî/Bedayi":.3/187. Ayrıca hülle hakkında geniş bilgi için bkz: Celal Yıldırım/Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 3/88
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[132] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal-. 3/123-5824 no'lu Ali
[133] Fethül-Allâm fi-Şerhi Bülûgi'l-Meram: 2/147
[134] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 6/286
[135] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[136] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[137] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[138] Buharî/savm: 11, salât: 18, nikâh: 91, 92, talâk: 21, eyman: 20. Tirmizî/talâk: 21. Nesâî/talâk: 32. İbn Mâce/talâk: 24, 48. Ahmed: 3/200
[139] Taberânî/talâk: 19

[140] Taberânî/talâk: 17,18.
[141] Dârekutnî. Şafîî
[142] Taberânî/talâk: 19. Dârekutnî
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[143] Mecmeu'l-Enhür: 1/413-415'den özetlenerek
[144] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa. Şâfîî/el-Ümm: 5/265-275
[145] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/502-529'dan özetlenerek
[146] el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 3/64-9 Vden özetlenerek. el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/480, 481
[147] Şahnun/el-Müdevvenetül-Kübrâ: 3/84
[148] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[149] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[150] Geniş bilgi için bkz: Celal Yıldırım/Asrın Kur'ân Tefsiri: 12/6045-6048
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[151] Müsned-iAhmed:4^7. Ebû Dâvud. Tirmizî
[152] TirmizîAalâk: 19. İbn Mâce/talak: 26
[153] Tirmizî/talâk: 20. Dârekutnı. Neylu'l-Evtar; 6/293
[154] Ebû Dâvud/talâk: 17. Müslim. Tirmizî. Nesâî. İbn Mâce
[155] Ebû Dâvud/talâk: 17. jbn Mâce/talâk: 25
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[156] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/505, 506'dan özetlenerek. Mecmeu'l-Enhür: 1/423
[157] Mecmeu'l-Enhür: 1/424'den özetlenerek
[158] el-Gamrâvî/es-Siracül-Vehhac: 435-437 den ve Şafîî/ el-Ümm; 5/276'dan özetlenerek
[159] İbn Kudame/el-Muğnî: 553-556'dan özetlenerek
[160] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/612
[161] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/612
[162] İbn Kudame/el-Muğnî: 8/621
[163] Bilgi için bkz: Sahnun/el-Müdewenetü'l-Kübrâ: 3/52, 53. el-Fıkhu Alâ'f-Mezahibi'l-Arbaa: 4/494
[164] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[165] Bilgi jçjn bkz: Şevkanı/Neylü'l-Evtar: 6/291
[166] Sahnun/el-Müdevvetetül-Kübrâ: 3/70. Beyrut
[167] Sahnun/el-Müdevvetetül-Kübrâ: 3/69, 70
[168] Neylül-Evtar: 6/293
[169] Şevkanî/NeyliTI-Evtar: 6/295
[170] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[171] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[172] Dâremî/büyû". 2. Ahmed-. 4/228
[173] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[174] Müslim/reda1: 86
[175] Nesâî: 5/151. Beyrut:?
[176] Buharî/İlim: 31. Nesâî/nisa:4
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[177] Nahl Sûresi: 116
[178] Tahrîm Sûresi: 1
[179] Buharî/i'tisam: 20, büyü': 60, sulh: 4. Müslim/akziye: 17, 18. Ebû Dâvud/sünnet: 5. İbn Mâce/mukaddeme: 2. Ahmed.: 6/146,180, 256
[180] Bkz: İ'lamülmuvakkîn
[181] Geniş bilgi için bkz: Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 6/299
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[182] Fethül-Allâm li Şerhi Bülûgi'l-Meram:2/149
[183] Geniş bilgi için bkz: Fethü-Allam: 2/149-154
[184] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/338'den özetlenerek
[185] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibil-Arbaa: 4/340
[186] el-Fıkhu Alâl-Mezahibi'l-Arbaa: 4/339
[187] el-Fıkhu Alâl-Mezahibi'i-Arbaa: 4/339'dan özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[188] Nûr Sûresi: 6, 7
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[189] Buharî/ferâiz: 17. Müslim/liân: 8. Ebû Dâvud/talâk: 22. ibn Mâce/talâk: 27. Ta-' berânî/talâk: 35. Ahmed: 1/57, 2/7, 14, 126
[190] Sahîh-i Müslim/liâfl: 12. Sâhih-i Buhâri
[191] Buharî/talâk: 32, 33, 52. Müslim/liân: 6, 7. Ebû Dâvud/talâk: 27. Nesâî/talâk: 43. Ahmed: 2/1
[192] Ebû Dâvud/diyat: 12. Buharı/talâk: 4, ahkâm: 18. Müslim/liân: 1/14. İbn Mâce/hudud:34. Nesâî/taiâk: 7
[193] Sahîh-i Müslim/liân: 5
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[194] Kâsânî/Bedayi1: 3/238. Beyrut: 1394-1974
[195] Kâsânî/Bedayi1: 3/339
[196] Kâsânî/Bedayi1: 3/243. Beyrut: 1394-1974
[197] Kâsânî/Bedayi1: 3/244. Beyrut: 1394-1974
[198] Ebû Zekeriya Nevevî/MinhScüttâlibîn: 102, 1O3.el-Gamrâvî/es-Siracül-Vehhac: 442-446
[199] İbn Kudarne/el-Muğnî: 9/4-15'den Özetlenerek
[200] Sahnûn/el-Miidevvenetü'l-Kübrâ: 3/105-117
[201] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 3/117- Beyrut:?
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[202] Bilgi için bkz: Neyiü'l-Evtar: 6/302
[203] BuharîAalâk: 27, 32, 34, 52. Müslim/İiân: 4, 8, 9. Ebû Dâvud/talâk: 27. Tirmizi/ talâk: 22. Nesâî/talâk: 41, 43, 45
[204] Darekutnî. NeylÜT1-Evtar: 6/304
[205] Darekutnî. Neylü'l-Evtar: 6/304
[206] Bilgi için bkz: Mîzanü'l-itidal: 2/376-4141 nolu Ubad
[207] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[208] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[209] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[210] Buharî/talâk: 26, hudud: 41. Müslim/liân:18, 20. Ebû Dâvud/talâk: 28. Tirmizî/ velâ': 4. Nesâî:46
[211] İbn Mâce/nikâh: 46
[212] Ebû Mansured-Deylemî/Müsrfedül Firdevs. Gazâlî/İhyâ: 2/53. Kahire 1387
[213] Ebû Musa el-Muğni An Hamli'l-Esfar: 2/53. Medeni/Kitabu Taydi'il Ömür
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[214] Zeylü'l-İhya

[215] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[216] Darekutnî el-İîrad'da rivayet etmiştir. Hadîsin ilk râvisi Ebû Saîd el Hudrî (r.a.) dır. Ancak Darekutnî: "Bu hadîsin rivayetinde Vâkıdîteferrüd etmiştir. O bakımdan hadîs zayıf oîarak kabul edilir" demiştir. Zira Vâkıdî'nin birçok zayıf rivayetleri vardır.
[217] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[218] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[219] Buhari, Müslim
[220] Buhari. Müslim
[221] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[222] Geniş bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 6/314, 315. Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/331
[223] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/331. MektebetüİÎslâmiyye
[224] Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/176
[225] ibn Kudame/el-Muğnî: 7/344
[226] İbn Kudame/ei-Muğnî: 7/345
[227] İbn Kudame/el-Muğnî: 7/345
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[228] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[229] Nûr Sûresi: 4, 5
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[230] Buharı. Müslim
[231] Buharı. Müslim.
[232] İmam-ı Malik/el-Muvatta
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[233] Kâsâni: 7/40 42
[234] el-Gamrâvî/'s-Siracül-Vehhac: 524. Minhacüt-Tâlibîn: 116. Mısır
[235] İbn Kudamc/el-Muğnî: 9/69
[236] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/74
[237] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/202-209
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[238] Sıddık Hasan Han/Fethül-Allâm: 2/230, 231
[239] Sıddık Hasan Han/Fethül-Allârr.: 2/232'deh özetlenerek
[240] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[241] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[242] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[243] Buharî/talâk: 39. Tirmizî. Nesâî
[244] Buhari. Nesâî. Neylü'l-Evtar: 6/322
[245] Dârekutnî. Müsned-i Ahmed: 5/116
[246] İbn Mâce/talâk: 6
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[247] Talâk Suresi: 4
[248] Kâsâni/Bedayiu's-Sanayi1:3/192,193.
[249] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/525
[250] Ebû Zekeriye Nevevî, Minhacü't-Tâlibîn: 104. Mısır
[251] İbnKudâme/el-Muğnî:9/110-114
[252] el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhibi'l-Arbaa: 4/522.
[253] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[254] Zehebî/Mîzânü'l-İ'tidâl: 3/435- 7061 no'lu el-Müsnî
[255] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[256] Geniş bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 6/325
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[257] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[258] İbn Mâce. Neylü'l-Evtar: 6/326.
[259] Fethü'l-Allâm li Şerhi Bülûğil-Meram: 2/162
[260] Müsned-i Ahmed. Dârekutnî
[261] Tirmizî. Ebû Dâvud. NeyfüİÎ-Evtar. 6/326
[262] İbn Mace. Dârekutnî.
[263] İbn Mace. Dârekutnî
[264] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[265] Mecmeu'l-Enhür: 1/436, 437'den özetlenerek.
[266] el-Gamrâvî/es-Sirâcü'l-Vehhâc: 448. Mısır: 1352-1933
[267] Şemsüddîn İbn Kudâme/eş-Şerhu'l-Kebîr: 9/76, 77den özetlenerek.
[268] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[269] FethÜ'l-Allâm li Şerhi Bülûği'i-Meram: 2/162.
[270] Şevkânî/Neylü'l-Evtar: 6/326
[271] Zehebî/Mîzânül-İ'iidal: 3/79, 5667 no'lu Atıyye
[272] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[273] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[274] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[275] Buharî/talâk: 47. Müslim/talâk: 60. Ahmed: 6/311
[276] Buharî/talâk: 46. Müslim/reda': 125, talâk: 60. Ebû Dâvud/talâk: 43. Tirmizî/ talâk: 18. Taberânî/iaiâk: 101
[277] Buhari/talâk: 47. Müslim/talâk: 60. Ahmed: 6/311
[278] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[279] Mecmeu'l-Enhür: 1/441, 442'den özetlenerek
[280] el-Ğamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 454, 455. Mısır: 1933
[281] İbn Kudama/el-Muğnî: 91, 166, 179
[282] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/178
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[283] Bilgi için bkz.Tahavî/Şerhu Maani'l-Asar: 3/78. Beyrut: 1399
[284] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 6/331
[285] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[286] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[287] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[288] Müslim/reda: 103, 109, 110, 113, 114, 117, Ahmed: 6/373, 441, 413
[289] Müslim/reda: 109,111, 114, 117, Ebu Davud/talak: 39.Tirmiz/nikah:38, talak: 5. Nesâî/nikâh: 21, talâk: 7, 80,78. Ibn Mace/talak. 10
[290] Nesâî/taiâk: 70, 72. Müsned-i Ahmed. Neyiü'l-Evtar: 6/338
[291] BuharîAalâk: 41. Müslim/redâ': 103. Ebû DâvudAaiâk: 39. Nesâî/taiâk: 70

[292] Buharî/talâk: 41. Ebû Dâvud/lalâk: 40. İbn Mâce/talâk: 9
[293] Buharî/talâk: 41. Ebû Dâvud/talâk: 40
[294] Müslim/talâk: 53. Nesâî/taiâk: 70. İbn MâceAalâk: 9
[295] Müslim. Nesai. Ebû Dâvud. Müsned-i Ahmed
[296] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[297] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/565
[298] el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 4/568
[299] Bilgi için bkz: el-Muğnî..9/229-250
[300] Bilgi için bkz: el-Fıkhu Alâ'l-MezahibH-Arbaa: 4/568-572
[301] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[302] Talâk Sûresi:'6
[303] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[304] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[305] Nisa Sûresi: 23
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[306] Müslim/reda': 17, 20, 23. Ebû Dâvud/nikâh: 10. Tirmizi/reda': 3. Nesai/nikah: 51.İbnMâce/nikâh:35
[307] Müslim/reda': 19, 21. İbn Mâce/nikâh:35. Dâremi/nikâh: 49
[308] Dâremi/nikâh: 49. Müslim/reda': 18. Ahmed: 6/339
[309] Nesâî/nikâh: 51. Tirmizî/reda1: 3. Ahmed: 4/5, 6, 31, 96, 216
[310] Dâremî/nikâh: 49. Müslim/reda': 25. Ebû Dâvud/nikâh: 10. TirmizVreda': 3
[311] Tirmizî/reda1: 3. Neyiü'l-Evtar: 6/349
[312] Ebû Dâvud/nikâh: 9, 10. TâberanİI/redâ': 13. Ahmed: 6/210, 255, 269, 271
[313] Buharî/nikâh: 15. Ebû Dâvud/nikâh: 9. Nesai/nikah: 52. Ahmed: 6/201-, 271
[314] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 1/359-361
[315] İbn Rüşd/Bidâyetü'l-Müctehid:2/35. Beyrut: 1398
[316] ZekariyaYahyaNeve'vî/Minhacü't-Tâlibîn: 106, 107.Mısır
[317] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/192-200'den özetlenerek
[318] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/201.
[319] Sahnûn/el-Müdewenetü'!-Kübrâ: 2/405, 406
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[320] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 6/348.
[321] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[322] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[323] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[324] MüsJim/reda': 29. Ahmed: 6/174
[325]Sahîh-i Müslim. Nesâî. İbn Mâce
[326] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[327] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[328] Tirmizî/reda"; 5, 40
[329] Tebarânî/reda1; 10,15. Dârekutnî
[330] Ebû Dâvud/vasaya: 9
[331] Buharî/şehadat: 7, nikâh: 21. Müslim/reda"; 32
[332] Bilgi için bkz: Neylü'-Evtar: 6/354
[333] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[334] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[335] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[336] Müslim/reda1:12. Ahmed: 1/290, 329
[337] Buharî/humus: 4, nikâh: 20, 21. Müslim/reda': 1. Taberânî/reda': 1
[338] Buharî/nikâh: 22. Müslim/reda': 1, 5, 7, 12, 89. îbn Mâce/nikâh: 38. Dâremî/ ,nikâh:j48. Taberânî/reda': 1,3. Ahmed: 6/177,194
[339] Tirmizî/reda1:1. Ahmed: 2/182
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[340] Mecmeu'l-Enhür: 1/360-362
[341] el-Ğamrâvî/es-Siracül-Vehhac: 461. Mısır: 1352, 1933
[342] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/219, 220
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[343] Bilgi için bkz: Nöyiü'l-Evtar: 6/357
[344] Bilgi için bkz: Şâfîî/el-Ümm: 5/29-33.
[345] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[346] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[347] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[348] Buharî/şehadat: 13. Ebû Dâvud/akdiye: 18. Nesâî/nikâh: 57. Ahmed: 4/7, 8
[349] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[350] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 1/364
[351] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 1/364
[352] Şâfîî/el4Jmm: 5/34. Mısır: 1381-1961
[353] İbn Kudame/el-Muğnîve Şemsuddin İbn Kudame/eş-Şerhü'i-Kebîr: 9/222-226
[354] Sahnun/el-Müdevvenetül-Kübrâ: 2/411, 412'den özetlenerek. İbn Rüşd/Bidayetü'l-Müctehid: 2/39. Beyrut: 1398-1978
[355] İbn Rü£d'6idayetü"l-Müctehid: 2/39'a müracaat edilmesi
[356] Şevkanî/Neyiü'i-Evtar: 6/357.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[357] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[358] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[359] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[360] Tirmizî/reda1: 6. Ebû dâvud/nikah: 11. Nesâî/nikâh: 56. Dâremî/nikâh: 50. Ahmed: 3/450.
[361] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[362] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- TALÂK KİTABI
Boşamanın Değişik Hükümleri
1- Süveyd Bin Said Bize Hadis Rivayet Etti. Babı
2- Sünnet (Hadîs)'e Uygun Olan Boşama (Usûlünü Beyan Eden Hadîslerin Beyânı) Babı
3- Hâmile Kadın Nasıl Boşanır, Babı
4- Bir Oturumda Üç Talâkla Boşayan Adam (in Ettiği Boşamanın Hükmünün Beyâni) Babı
Bir Defada Yapılan Üç Talâkla Boşamanın Hükmü
5 - Racat Babı
6 - Boşanan Hâmile Kadın Doğum Yapınca İddeti Bitmiş Olur, Bâb1
7- Kocası Ölen Hâmile Kadın Doğum Yapınca Erkeklerle Evlenmesi Helâl Olur, Babı
8- Kocası Ölen Kadın İddeti Süresince Nerede Durur, Babı
9- Kadın İddette İken Bulunduğu Evden Çıkabilir Mi, Babı
10- Üç Talakla Boşanan Kadın İçin Mesken Ve Nafaka (Hakkının Bulunup Bulunmadığını Beyân Eden Hadisler) Babı
11- Boşama Mutası Babı
12- Adam (Karısını) Boşadığını İnkâr Eder Babı
13- Şaka Olarak (Karısını) Boşayan Veya (Bir Kadınla) Nikahlanan Yahut Karısına Rac'at Eden (Dönüş Yapan) Erkek (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
14- Kalbinde Karısını Boşayıp Dîl İle Boşamayan Adama Ait Bâb
15- Matuh (= Deli), Çocuk Ve Uyuyanın Boşaması Babı
16- Zorlananın Ve Unutanın Boşaması Babı
Yanılmakla Yapılan Boşama Yeminin Hükmü
Zorlama Altında Yapılan Boşamanın Hükmü
17- Nikahtan Önce Boşama Olamaz Babı
Nikâh Akdinden Sonra Yapılan Şartlı Boşama Yeminleri
18- Boşama Sayılan Söz (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
19- Elbette (Kelimesinin Ìlâve Edildiği) Boşama Babı
20- Adam, (Boşanmak Huslusunda) Karısını Muhayyer Kılar, Babı
21- Kadının (Gerek Yok İken) Hul'Etmesi (= Talakını Satın Alması) nın Keraheti Babı
22- Hull Edilen Kadın, Kocasının Kendisine Verdiği (Mehiri) (Hul1 Bedeli Olarak Kocasına) Verebilir, Babı
23- Hul' Olan Kadının İddeti Babı
Hul'un Bir Nevî Boşama Olduğunu Söyleyen Âlimler
Hul'un Talâk Olmayıp Nikâh Akdinin Feshi Olduğunu Söyleyenler
Hul Yolu İle Bir Talâkı Satan Adam Aynı Kadınla Tekrar Birleşebilir Mi?
24- İlâ Babı
İlânın Hükmü Ve Delîli
25- Zihâr Babı
26- Zihâr Yemini Eden Adam Kefâretî Ödemeden Önce Karısı İle Cinsel İlişkide Bulunur, Babı
27- Liân Babı
28- Kocanın Karısını Kendine Haram Etmesi Babı
29 - (Evli) Câriye Âzad Edildiği Zaman Nikâhını Feshetmekte Serbest Olduğu (Na Dâir Gelen Hadisler) Babı
30- Cariyenin Talâk (Sayıs) ı Ve İddet (Süres)i Bâbı
31- Kölenin (Karısını) Boşama (Yetki)Si Babı
32- Bir Cariyeyi İki Talâkla Boşayıp Sonra Onu Satın Alan Erkek (Hakkında Gelen Hadis) Babı
33- Ümmüt-Veled'in İddet (Süresinin Beyân) I Babı
34- Kocası Ölen Kadının (İddetînce) Süslenmesinin Yasaklığı Babı
35- Kadın, Kocasından Başka Bir Kimsenin Ölümü Dolayısıyla İhdâd (= Matem) Eder Mi? Babı
36- Baba Oğluna Karısını Boşamasını Emreder, Babı
Baba Veya Annenin Emri Üzerine Evlâd Karısını Boşamaya Mecbur Mu?

10- TALÂK KİTABI

Müellif, bu kitabta boşama ile ilgili hadisleri rivayet etmiştir.
Talâk ı Bu kelime Arap dilinde bağlı bir şeyin bağını çözmek demektir. İslâm hukukunda bu kelime kadını boşamak manasında kullanılır. Çünkü boşamak, nikâh bağını çözmek demektir.
Kadını boşamak işi İslâmiyetle doğmuş bir kavram değildir. Câ-hiliyyet devrinde de boşama işi vardı. Ancak o dönemde boşamanın belirli bir sınırı yoktu. Boşamanın üç talâk ile yapılması sınırı îslâ-miyetle yerleşmiştir. Mâlik ve Şafiî' nin H i ş â m bin U r v e' den rivayet ettiklerine göre U r v e (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Câhiliyyet devrinde adam karısını boşardı, henüz kadının iddeti bitmemiş iken ona dönüş yapardı ve tekrar onunla yaşardı. Bir süre sonra yine boşar, iddet bitmeden tekrar dönüş yapardı. Adam bu işi bin defa tekrarlayabilirdi. Nihayet adamın biri karısını boşadı. Kadının iddeti bitmek üzere iken, adam karısına dönüş yapıp birlikte yaşadı. Sonra tek~ar boşadı ve karısına: Allah'a yemin ederim ki, artık seni yanıma almıyacagım ve ilelebed bana helâl olmıyacaksın, dedi. Bunun üzerine;
"Kadını boşamak ikidir. Bundan ^onra (erkeğin görevi) ya iyi geçinmek üzere (karısına dönüş yöpıp onu nikâhında) tutmak, ya da iyilikle (kadına zarar vermeden) bırakmaktır.[1] âyeti indi. Artık halk boşama itini buna göre düzenlediler.
Âyet-i kerîme'nin açıklaması şöyle yapılmıştır: Yâni erkek karısını bir talâkla boşadıktan sonra, ona dönüş yapabilir. Tekrar bir talâkla boşarsa yine dönüş yapabilir. Bu iki talâkı bir defada işlerse durum yine böyledir. Erkek karısını üçüncü talâkla da boşarsa artık ona dönüş yapamaz, onu tamamen salıvermesi gerekir. Erkek iki talâkla boşadıktan sonra ya karısına karşı iyi davranmak ve güzelce geçinmek üzere dönüş yapar. Yahut tamamen onu boşar ve artık, kadın ona helâl olmaz. Yâni tekrar dönüş yapmak veya nikâhı tazelemek sureti ile kadınla yaşıyamaz. Evlilik bpğı tamamen kopmuş olur.
Âyetin «Talâk ikidir- cümlesini /ayıf bir kavle göre şöyle de yorumlamak mümkündür : Haram olmayan boşama, defaten yapılmayıp aralıklı olarak ve birer talâk ile yapılan boşamadır.
îslâm hukukunda boşama, Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Allah Teâlâ Talâk sûresinin birinci âyetinde meâlen :
Ey Peygamber! Kadınları boşamak durumunda olduğunuz zaman onları, iddetlerini gözeterek (yâni kadın aybaşı âdetinden temizlenmiş ve henüz onunla cinsel ilişkide bulunmamış iken) boşayınız (onları, hayız veya nifas hâlinde iken veya temiz olup onlarla o temizlik hâlinde cinsel ilişkide bulunmuş iken boşamaym.) ve iddet (süresin)! sayıp hesablayın...» buyurmuştur. Bu âyet boşamanın haram olmadığına delâlet eder. Boşamanın câizliğine delâlet eden hadîslerin bir kısmı burada anılmıştır.
İslâm âlimleri de boşamanın cevazı üzerinde icmâ etmişlerdir. Boşamanın câizliği yâni bu kapının kapanmamış olması en âdilâne sistemdir. Çünkü boşamanın yasaklığı ve buna hiç bir suretle cevaz verilmemesi çok sakıncalar doğurur. Bazen kan koca arasında büyük anlaşmazlık çıkar, beraber yaşamaları imkansızlaşır. Bu durumda nikâhın devamı büyük zararlara yol açar. Şöyle ki: Erkek, karısının nafakasını ödemeye zorlanır. Kadm da erkeğin nikâhı altında hapsedilir. Halbuki aralarında müthiş bir husûmet ve fena bir geçimsizlik bulunur. Şartlar böyle iken nikâhın devam ettirilmesinde taraflar için hiç bir fayda düşünülemez. Bilâkis daha büyük durumlar ve tehlikeler doğabilir. Hattâ cinayetler ve-intiharlar bile olabilir. Bu sakıncaları dikkata alan islâmiyet, gerektiğinde nikâhın sona erdirilmesi kapısını aralamıştır. Kan koca haklarına riâyet

edilmediği ve tarafların tamiri güç ihtilâflara düştüğü ortam gibi nedenler karşısında boşamayı meşru kılan İslâmiyet genellikle bu yetkiyi erkeğe vermiştir, kadına vermemiştir. Çünkü kadınlara oranla erkekler, irâdelerine daha hâkim, aklen daha mükemmel olup görüşlerinde ve kararlarında daha isabetli hareket ederler. Kadınlar ise genellikle, arzu ve isteklerine mağlûp olur, sözlerinde ve hareketlerinde acele eder, irâdelerine hâkim olamaz, görüş ve kararlarında yanılırlar. Boşama yetkisi zayıf ve aklı noksan olan bayanlara verilmiş olsaydı, aslında bir aile ocağının yıkılmasına sebep olmıyacak bir takım olayların etkisi altında kalarak boşama yemini ağzından çıkabilir ve böylece boşanmış olur. Bu gibi nedenlerle İslâmiyet bu yetkiyi ona vermemiştir.
İnsanın nefsi bir çok emeller peşinde koşar, hayali bir takım emeller kurar. Bazen bir şeye muhtaç olmadığı halde, kendisini muhtaç gösterir. Bazen bunun aksine muhtaç olduğu halde kendisini müstağni gösterir. Erkek icabında boşama kararı verir ve bunu yapmak ister. İslâmiyet erkeğin bu işi tedricen yapmasını emretmiştir. Şöyle ki, kadın aybaşı âdeti veya lohusalık hâlinde iken, yahut bu hallerden temiz olmakla beraber o temizlik hâlinde kocası ile cinsel temasta bulunmuş iken kocası tarafından boşanması dînen caiz sayılmamıştır. Meşru ve caiz olan boşama ise kadın, anılan özürlerden temizlendikten sonra ve henüz onunla cinsel ilişkide bulunulmadan önce tek talâkla boşanmasıdır.
Boşamanın kadının bu hâline tahsis edilmesinin hikmeti şudur: Kadının aybaşı veya lohusalık hâli boyunca ondan uzak kalan kocası onun bu hallerden temizlendiği gün kadınlığından yararlanmak isteğini ve ihtiyacını diğer günlere nazaran fazla duyar. Ona rağbet eder ve cinsel ilişki kudretini hâizdir. Kadına en çok rağbet ettiği böyle bir günde erkek karısını boşama ihtiyacım duymaya devam ederse, bu duygusunda gerçekçi olduğunu daha iyi anlar. Buna göre kadını bir talâkla boşayıp iddet süresi içinde kadına dönüş yapmazsa bu kararında haklı ve isabetli olduğunu kabullenir. Bilindiği gibi iddet bittikten sonra erkek pişmanlık duyarsa nikâhın yenilenmesi gerekir. Şayet kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken erkek ona dönüş yapma ihtiyacını duyarsa rücu eder ve kadın ona helâl olur. Kadm ikinci kez aybaşı âdeti veya lohusalık hâlini görüp temizlendikten sonra erkek hâlâ onu boşama ihtiyaç ve zaruretini duymaya devam ederse yukarda anlatıldığı şekilde tekrar bir talâkla boşar. Yine iddet henüz bitmemiş iken erkek yemininden rücû etmek isterse ona dönüş yapar ve ettiği yeminden pişmanlık duymuş olur. Eğer iddet bittikten sonra pişmanlık duyarsa tekrar nikâhı yenilemek suretiyle birlikte yaşamaları caizdir. Böylece ikinci kez bir araya gelen eşler bir süre beraber yaşadıktan sonra erkek hâlâ da kadını boşama ihtiyacını duyarsa yukarda anılan şekilde son defa olmak üzere tekrar bir talâkla boşama yapar. Artık böyle bir yeminde bulunduktan sonra kadına dönüş yapması veya nikâhı yenilemesi imkânı kalmamış olur ve eşler tamamen bir birinden ayrılmış olurlar.
Yukarda anlatılan şekilde yapılan boşamanın takip ettiği seyir erkeğin iyi düşünerek ve çok isabetli karar vererek hareket etmesine en iyi imkân vermektedir. Bu imkânları- iyi değerlendirip boşamaya gitmesi eşlerin beraber yaşamalarının güçlüğünü ve sakıncalı olduğunu âdeta kanıtlamış olur. [2]

Boşamanın Değişik Hükümleri

Erkeğin kadını boşaması bazen mubah, bazen mustahab veya vâcib, bazen haram veya mekruhtur. Şöyle ki:
1. Erkek kadından hoşlanmayıp onu istemez ve kadınlığından yararlanmadığı halde nafaka ve diğer masraflarını ödemeye gönlü razı olmazsa onu boşaması mubahtır.
2. Kadın, dili ve sözleri ile, veya fiilleri ile kocasına eziyet ediyor veya başkasını incitiyorsa, yahut namaz kılmamakta İsrar ediyorsa kocasının onu boşaması müstahabtır
3. Erkeklik uzvunun kesikliği veya erkekliğin yitirilmesi gibi bir nedenle erkek kadınla cinsel ilişkide bulunmaktan âciz ise, kadını boşaması vâcibtir.
4. Yukarda anılan nedenler bulunmadığı halde sebebsiz yere ve geçimsizlik yok iken kadını boşamak mekruhtur.
5. Kadın aybaşı veya lohusahk âdeti içinde iken veya cinsel ilişkinin yapıldığı temizlik hâlinde kadını boşamak ise haramdır. Bu hususta geniş bilgi ikinci bâbta verilecektir. [3]

1- Süveyd Bin Said Bize Hadis Rivayet Etti. Babı

2016) Ömer hin el-Hattâh (RadtyaUâhü anh)'öen rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Ömer bin el-Hattâb'ın kızı) Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'yı (rec'î talâk ile) boşadı, sonra ona rücû (dönüş) yaptı."[4]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Dârimi de bunu rivayet etmişlerdir. Tekmile yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, muhterem zevcelerinden Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın kızı Hz. Hafsa (Radıyallâhü anha)'nm boşaması olayı şöyle olmuştur:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), muhterem zevceleri arasında düzenlediği nöbet usûlüne göre onların odalarında sırayla kalırdı. Bir defasında sıra Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın odasına gelmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun odasında idi. Hafsa (Radıyallâhü anhâ). baba ve anasını ziyaret etmek üzere izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de izin verdi. Hafsa (Radıyallâhü anhâî gittikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber göndererek cariyesi M â r i y e el-Kıbtiy e (Radıyallâhü anhâ)'yi Hafsa (Radıyallâhü anhâl'nın odasına getirtti. Onunla temasta bulundu. Bu esnada dönen Hafsa (Radıyalâhü anhâ) odanın kapısını kilitli görünce, kapının önünde oturup ağlamaya başladı. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kapıyı açıp dışarı çıkınca Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın ağlamakta olduğunu gördü ve niçin ağladığını sordu. Hafsa (Radıyalâhü anhâ) da şöyle cevap verdi: Sen bunun için bana izin verdin. Cariyeni benim odama getirtip benim yatağımda ve benim günümde onunla yattın. Benim bir hakkım ve saygınlığım senin yanında yok mu?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Mâriye benim cariyem değil mi, Allah onu bana helâl etmemiş mi? Senin rızânı almak üzere Mâriye bana haram olsun. Sakın benim onu kendime haram ettiğimi kumalarına söyleme.- buyurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem oradan ayrılıp gittikten sonra Hafsa (Radıyallâhü anhâ), kendi odası ile Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn odası arasındaki duvara vurarak Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya: Sana müjde. Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Mâriye (Radıyallâhü anhâ)'yi kendisine haram etti ve Allah bizleri Mâriye (Radıyallâhü anhâ)'den rahat ettirdi, dedi ve gördüklerini ona anlattı. Hafsa (Radıyallâhü anhâ) ile Âişe (Radıyallâhü anhâ), kumalarına karşı birbirini destekler ve dost durumunda idiler."
[5]âyetinde buyurulduğu gibi Allah Teâiâ Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'mn,*bu sırrı Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye ifşa ettiğini Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdi. Bundan dolayı öfkelenen Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'yı boşadı. Sonra Cebrail (Aleyhisselâm)'ın getirdiği emir ile Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'ya dönüş yaptı ki; bu dönüşe İslâm hukukunda Rec'at ve Müracaat, denilir. Erkeğin rec'at yapabilmesi için bir veya iki talâkla boşaması şarttır. Üç talâkla boşaması hâlinde rec'at edilemez.
Tabarâni ve Ebû Naim'in sahih bir sened ile Kays bin Yezid' den rivayet ettiklerine göre :
"Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Hafsa bint-i Ömer'i boşamış, sonra Hafsa'nın dayıları Kudâme ve Osman bin Maz'ûn Haf-sa'nın odasına gitmişler. Hafsa ağlamış ve Allah'a yemin ederim ki O, tokluktan dolayı boşama yemini etmiş değil, demiş. Bu arada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odaya girmiştir. Hafsa da hemen örtünmüştür. Sonra Peygamber (Sallailahü Aleyhive Sellem) : «Cibril bana dedi ki: Hafsa'ya dönüş yap, çünkü Hafsa çok oruç tutar, çok gece namazına kalkar ve Cennette senin zevcendir.»" diye bilgi vermiştir. [6]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Rac'i talâkla karısını boşamış olan bir kimse, iddet bitmemiş iken rac'at yâni karısına dönüş yapabilir. Rac'at yaparken nikâhı tazelemeye gerek yoktur. Yukarda da işaret ettiğim gibi Rac'i talâktan maksat bir veya iki talâkla yapılan boşamadır. Bu hüküm Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Bakara sûresinin 228. âyetinde;
«...ve boşanan kadınların iddeti henüz bitmemiş iken. kocaları barışmak isterlerse onları geri almakta öncelikle hak sahibidirler...*
buyurulmuştur. Keza Bakara sûresinin ı*:il. üyelinde :

«...kadınları boşadığımz zaman (yâni rac'î talâkla boşadığımz zaman) iddetleri sona ererken (ermek üzere iken) onları ya güzellikle tutun {rac'at edin) ya da güzellikle bırakın...» buyurulmuştur.
Bu iki âyet, rac'i talâkla boşanıp henüz iddetini doldurmamış olan kadına, kocasının dönüş yapabileceğine delâlet ederler.
îkinci bâbta rivayet edilen 2019 nolu hadîs de ayni hükme delâlet eder.
Kurtubi; Hür adam karısını bir veya iki talâkla boşadık-tan sonra, henüz iddet süresi dolmamış iken yeniden nikâh kıymaya gerek olmadan karısına dönüş yapabilir. Bu dönüş için kadının muvafakat etmesi söz konusu değildir. Adamın kadınla gerdeğe girmiş veya girmemiş olması bu hususta fark etmez. Şayet iddet bitinceye kadar adam dönüş yapmaz ise artık kadın serbesttir. Dilerse yeniden nikâh kıyılmak sureti ile kocası ile yaşıyabilir. Dilerse bag-ka bir erkekle usûlü dâiresinde evlenebilir. Yâni eski kocasının bir tercih hakkı söz konusu değildir. Bu hususta âlimler ittifak halindedir, demiştir.
Yukardaki bilgi Tekmile'nin Müracaat babından naklen verilmiştir.

2017) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radıyaüâkü anhyfen rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Bâzı kimselere ne oluyor ki Allah'ın kanunları ile oynuyorlar. Onlardan birisi (karısına) : Seni boşadım. Sana rücu (dönüş) yaptım. Seni boşadım, diyor.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvi Müemmel bin İsmail'in sıkalığı ihtilaflıdır. Onun sıka olduğu söylendiği gibi hatâsının çokluğu da söylenmiştir. Bir kavle göre hadisleri münkerdir. [7]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin izahı ile ilgili olarak Sindi şöyle der; Yâni boşama işi Allah katında sevimsiz ve çirkin bir şeydir. Lüzumu hâlinde kullanılmak üzere meşru kılınmıştır. Şu halde ancak ihtiyaç duyulduğunda boşama yapılmalıdır. İhtiyaç yok iken ikide bir boşama yeminini yapmak ve sık sık karıyı boşamak Allah'ın kanunlarına bir nevi saygısızlıktır.
Hadisin -Seni boşadım. Sana rücû ettim. Seni boşadım.» cümlesinden maksat şudur: Boşamaya ihtiyaç duyulmadığı, hattâ bilâkis kadına ihtiyaç duyulduğu halde sık sık boşama ve bundan dönüş yapılması bir alışkanlık ve oyuncak hâline getirilmiş oluyor. Kadına ihtiyaç duyulması adamın her boşamanın arkasında ona dönüş yapmasından anlaşılıyor.

2018) Abdullah hin Ömer (Rmlıyullâhü atıİiihtıâ)\hın rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalhıHahii Mryh't vr Srffcm) çnylr buyurdu, demiştir :
*Helâl (yâni haram olmayan) şeyler içinde Allah Teâlâ'nın ençok buğzettiği şey (sebebsiz yere yapılan) boşamadır.»" [8]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîste anılan Helâl'dan maksat haramın karşılığıdır. Parantez içi ifâde ile de buna işaret etmek istedim. Haramın karşıtı olan manâ kasdedilince, vâcib, mendub, mekruh ve mubah şümullü olur. Helâl kelimesini böyle açıklamakdan maksat şudur. Talâk kitabının girişinde anlattığım gibi boşamanın şer'İ hükmü değişiktir. Bazen kadını boşamak vacip olur. Bazen de müstahap olur. Diğer bâzı durumlarda mubah olur. Allah Teâlâ, dînen vacip veya müstahap, yahut mubah kılman bir şeye buğzetmez, haram veya mekruh olan şeylere buğzeder. Şu halde vacip, müstahap veya mubah sayılan boşama çeşitlerine Allah Teâlâ buğzetmediğine göre bu hadiste geçen Helal kelimesi ile mübahhk mânâsı kasdedilmemiştir. Bununla haramın karşıtı olan kavram kasdedilmiştir. Bu takdirde Helâl kelimesinin mânâsına mekruh kavramı da girer. Ve böylece Allah'ın buğzettiği boşamanın mekruh olan boşama çeşidi olduğu anlaşılmış olur. Allah'ın haram olan boşamaya buğzettiği zâten malûm olan bir şeydir. Çünkü Allah bütün haramlara buğzeder. Mekruh olan boşama ise sebepsiz yere yapılan boşamadır. Böyle bir boşama nikahlan-manın yararlarını giderir, üzüntülere yol açar ve evlenme amaçlarına ters düşer. [9]

2- Sünnet (Hadîs)'e Uygun Olan Boşama (Usûlünü Beyan Eden Hadîslerin Beyânı) Babı

Bu babın başlığında bulunan Sünnet kelimesi dîni kaynaklardan birisi olan hadis mânâsına yorumlanır. İşlenmesi sevap olan sünnet ibâdeti mânâsı kasdedilmemiştir.

2019) (Abdullah) bin Ömer (RadıyaUâhü ankümâ)'<\an; Şöyle demiştir :
Karım aybaşı âdeti içinde iken ben onu (bir talâk ile) boşadım. (Babam) Ömer bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'» anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oğlun Abdullah'a emret, karısına geri dönsün, sonra kadın temizlenip, tekrar aybaşı âdetini görüp bundan sonra tekrar temizleninceye kadar onunla birlikte yaşasın, (kadın ikinci kez âdetten temizlendikten) Sonra oğlun dilerse onunla cinsel ilişkide bulunmaksızın boşayabiiir. Dilerse onunla aile hayatını sürdürebilir. İşte kadının ikinci kez âdetten temizlenip henüz bu temizlik hâlinde onunla cinsel ilişkide bulunmaksızın onu boşamak, Allah'ın müsâade ettiği iddetin başlamasına elverişli olan boşamadır.»" [10]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahihleri, Mâlik ve Şafiî rivayet etmişlerdir.
Abdullah'm boşadığı kadının adı Âmine bint-i G i f â r dır. Ona Bint-i Ammâr diyenler de vardır. A h -m e d' in müsnedinde kadının isminin N e v v â r olduğu bildirilmiştir. Rivayetlerin birleştirilmesi için şöyle söylenebilir: Kadının adı Âmine, lâkabı da N e v v â r olabilir.
Abdullah'm karısına dönüş yapmasına âit verilen emir vücûp için olabilir. Mâlik ve bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Hanefî ler' den el-Hidâye sahibi de bu görüşün sıhhatli görüş olduğunu söylemiştir.
Diğer üç mezhep imamlarına göre bu emir mendubluk içindir. Yâni aybaşı âdeti içinde iken kadını bir veya iki talâkla boşayan bir erkek, birinci görüşe göre karısına dönüş yapmak mecburiyetindedir. İkinci görüşe göre dönüş yapması müstahabchr.
Abdullah'ın, karısına dönüş yapması için Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Selîem) 'in emir vermesinin sebebi, kadının iddet süresinin uzamamasım sağlamaktır. Çünkü âdet süresi iddetten sayılmaz.
Hadîsin zahirine göre, aybaşı âdeti içinde karısını bir veya iki talâkla boşayan erkeğin dönüş yapmasından sonra kadının iki kez temizlenmesini beklemesi ve ancak bundan sonra boşayabileceğine delâlet eder. Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının da rivayet ettikleri müellifin 2023 nolu Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisine göre ise anılan kadının bir kez temizlenmesi kâfidir. İkinci kez temizlenmesini beklemeye gerek yoktur.
Ebû Hanife (Rahimehullah), bir rivayetinde Ş â f i I ve A h m e d (Rahimehullah) son rivayetle amel ederek, kadının bir kez temizlenmesi yeterlidir, demişlerdir. Bunlar: Kadın aybaşı âdeti içinde iken boşanması m enedi İmiş tir. Bu engel, kadının temizlenmesi ile kalkmış olur. Diğer temizlik hallerinde olduğu gibi ilk temizlik hâlinde de kadını boşamak caizdir. Allah Teâlâ da Talâk sûresinin birinci âyetinde meâlen : "Ey Nebî kadın boşamak durumunda kaldığınız zaman onları iddetlerinin başlamasına elverişli zamanda boşayımz..." buyurmuştur. îddetin başlamasına elverişli zaman ise kadının âdetten temizlenip, henüz cinsel ilişkinin olmadığı zamandır. Âyet umumi hükmü ile kadının ilk temizlik zamanına da şümullüdür, demişlerdir.
Bu grubtaki âlimler: İki kez temizlenmeye delâlet eden rivayetlere şöyle cevap vermişlerdir: Bu rivayetler iki kez temizlenme zamanını beklemenin müstahablığma delâlet eder.
Hadîste sözü edilen temizlenmeden maksat, kadının kanının kesilmesi mi, yoksa kan kesildikten sonra boy abdesti alması mı?
Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır. A h m e d ' den her iki kavil de rivayet edilmiştir. Tekmile yazarının beyânına göre ikinci kavil tercih edilmiştir. Çünkü bâzı rivayetlerde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhKtt karısı ile ilgili olarak buyurduğu emirde: «Yâ Ömer oğluna emret, karısına geri dönsün, kadın boy abdestini alınca tekrar aybaşı Âdetini görünceye kadar...» ifâdesi bulunuyor.

M â 1 i k' in mezhebi de budur.
Hadîsin son cümlesi Talâk sûresinin ilk âyetine işarettir. Bu âyetin kısa mealini yukarıya almıştım. Âyet-i Celîle kadınları, iddetlerinin başlamasına elverişli zamanda boşamayı hükme bağlamıştır. [11]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kadın aybaşı âdeti içinde iken veya temizlik hâlinde kendisi ile cinsel ilişki yapılmış iken onu boşamak haramdır. Rac'ı talâkla yâni bir veya iki talâkla bu hallerde boşayan erkek, karısına geri dönmekle mükelleftir. Onun dönüş yapması vâcibtir. M â 1 i k' in kavli böyledir. Bir rivayetinde A h m e d de böyle demiştir.
Cumhurun kavli ile A h m e d' in meşhur kavline göre, kadına geri dönmek vacip değil müstahabtır. Çünkü evlenmek vacip değildir. Evliliği sürdürmek de vacip olmamalıdır. Lâkin Hanefi âlimlerden Hidftye sahibi erkeğin rac'at etmesinin vâcibliğine dâir kavle taraftar çıkarak, bunun sıhhatli kavil olduğunu söylemiştir. Gerekçe olarak da şunu göstermiştir: Hadîs rac'at etmeyi emretmiştir. Diğer taraftan aybaşı âdeti esnasında boşamak haram olunca bu hâlde nikâhı sürdürmek gerekir.
Kadının iddeti bitinceye kadar erkek ona dönmezse, artık nikâhı yenilemeden erkeğin kadına dönemiyeceği hususunda âlimler ittifak etmişlerdir.
Kadınla cinsî temasta bulunduğu temizlik hâlinde boşamada bulunan erkek, rac'at etmekle emrolunmamıştır. İbn-i Battal'in beyânına göre bu hususta da âlimler ittifak etmişlerdir. Lâkin Ş â -f i î 1 e r' den el-Hanâtîî rac'at etmekle ilgili bir kavli anlatmıştır.
Erkek, karısı ile gerdeğe henüz girmemiş iken, aybaşı âdeti hâlinde onu boşarsa, âlimlerin ittifakı ile rac'at etme emri yoktur. Yâni erkek bu durumda karışma dönüş yapmakla emrolunmamıştır. Bu kavle Hanefi âlimlerden Z ü f e r muhalefet etmiş ise de onun muhalefeti pek dikkata alınmamıştır. Çünkü gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın için iddet durumu yoktur. Artık rac'at etmenin bir gereği kalmıyor. Bilindiği gibi rac'attan gaye kadının iddeti-nin uzamasını önlemektir. Yukardaki bilgi el-Fetih'ten naklen alınmıştır.
N e v e v i: Aybaşı âdeti içinde olan kadın hâmile ise Şafiî-ler'ce sahih olan kavle göre onu boşamak haram değildir. Çünkü âdet esnasında kadını boşamak iddetinin uzamasına sebebiyet verir. Bu nedenle yasaklanmıştır. Âdet hâlindeki kadın hâmile ise onun boşanma iddeti üç kez temizlenme süresi değil, doğum yapmasıdır. Durum bu olunca âdet esnasında iken boşanan hâmile kadının idde-tinde bir uzama söz konusu olmaz.
2. Hadîsin «Sonra dilerse kadını nikâhında tutar, dilerse bırakır» cümlesinden anlaşılıyor ki, bir adam, aybaşı âdeti esnasında bulunan karısına: âdetten temizleneceğin zaman boşsun, derse böyle bir boşama hadîslere uygun bir boşama sayılamaz. Çünkü sünnete uygun boşama kadın temiz iken erkeğin, irâdesini kullanarak yaptığı boşamadır.
3. Erkek karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu temizlik hâlinde yaptığı boşama haramdır. Cumhurun kavli de böyledir.
Kadın aybaşı âdetinden temizlendikten sonra henüz onunla cinsel ilişkide bulunmamış iken kocasının yaptığı bir veya iki talâkla boşama sünnete yâni hadislere uygun bir boşamadır. Şayet üç talâkla boşarsa bâzı âlimlere göre yine sünnete uygun boşamadır. Şafiî ve A h m e dHn kavli böyledir.
Bâzı âlimlere göre sünnete uygun boşama yalnız bir talâkla olan boşamadır. Sevrî ve İshak'm kavli böyledir.

2020) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Sünnet (hadîs)'e uygun olan boşama karısı (aybaşı ve lohusa-lık hâlinden) temiz iken ve onunla cinsel temasta bulunmaksızın erkeğin ettiği boşamadır."

2021) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyallâhü anh)'ın sünnet (hadîs)e uygun boşama hakkında şöyle söylediği kendisinden rivayet edilmiştir :
Erkek, karısını her temizlik hâlinde (onunla cima etmeksizin) bir talâkla boşar. Kadın üçüncü kez temizlenince (yine onunla cima etmeksizin) kocası onu (son bir talâkla) boşar. Bu son boşamadan sonra (iddet olarak) kadına bir kere aybaşı âdeti görmesi gerekir. (yâni bir kere hayız görüp temizlenince iddeti bitmiş olur.)" [12]

İzahı

t b n - i M e s' u d' un bu iki hadisini N e s â î de riyâyet etmiştir. Bu hadîsler de sünnete uygun boşama usûlünü tarif ederler.
Hadîslere uygunluk açısından boşama iki kısma ayrılır: Birincisi Sünnî yâni sünnete — hadîslere — uygun olan boşamadır. İkincisi Bidî ve bidat yâni sünnete —hadîslere— uygun olmayan boşamadır.
Kadın aybaşı âdeti veya lohusalık hâlinde iken yapılan boşama Bidat olan boşamadır. Keza kadın temizlendikten sonra onunla cima yapıldıktan sonra olan boşama da Bidat sayılır.
Kadın temiz iken ve onunla cinsel ilişki yapılmaksızın yapılan boşama Sünnî sayılır. Şafiî ve Ahmed'e göre kadını bir temizlik hâlinde üç talâkla boşamak da bir veya iki talâkla boşamak gibi Sünnî sayılır. Diğer bir kısım âlimlere göre bir temizlik hâlinde birden fazla talâkla boşamak Bidat sayıbr. Ancak buna rağmen yapılan boşama geçerlidir.
Yukardaki hükümler, kendisi ile gerdeğe girilmiş ve aybaşı âdeti gören ve hâmile olmayan kadınlara mahsustur. Çünkü gerdeğe girmemiş olan kadın boşandığı takdirde onun için iddet diye bir şey bulunmadığından boşanmasının zamanı kendisine bir yarar veya zarar sağlamaz. Hâmile kadının iddeti ise doğum yapmasıdır. Bu nedenle bunların boşanması Bidat veya Sünnî diye vasıflanmaz. Bunlarla, bir de henüz aybaşı âdetini görecek yaşa henüz varmamış olan küçük yaştaki kadınlar ve aybaşı âdetinden kesilmiş bulunan kadınların boşanması ve iddetlerinin hesablanması hususunda ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına başvurmak gerekir.
Bu hadis, yukarda durumu anlatılan kadının iddetinin üçüncü kez aybaşı âdetinden temizlenmesi ile tamamlandığına delâlet eder. Yâni temiz iken boşanan kadın, bundan sonra üç defa aybaşı âdetini görüp temizlendikten sonra iddeti tamamlanmış sayılır. Çünkü hadîsin râvisi İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'in görüşüne göre Bakara süresinin 228. âyetinde geçen Kur' kelimesi aybaşı âdeti demektir. Âyet-i celîle boşanan kadının iddet süresinin üç Kur' olduğunu bildirmiştir. Âyette geçen Kur' kelimesi ile aybaşı âdetinin kasdedildiğini söyleyenlerin başında Hulefâ-i Râşi-d î n, sahabîlerin diğer ileri gelenleri, Ebû Mûsâ el-Eş'â-ri, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) gelir. Tabiîlerden S a i d bin Cübeyr, Tâvûs ve Said bin el-Müseyyeb, Hanefî âlimler ve A h m e d de böyle hükmetmişlerdir.
Aişe, Mâlik, Şafii bir rivayetinde A h m e d ve yedi fıkıhçı Saîd bin el-Müseyyeb bir kavlinde, Urve bin Zübeyr, Kasım bin Muhammed, Ebû Bekir bin Abdirrahman, Harice bin Zeyd bin Sabit, Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe bin Mes'ud ve Süleyman bin Y e -sâr Kur' kelimesini temizlik hâli olarak yorumlamışlardır.
Arap dilinde bu kelime iki mânâda da kullanılır. Yukarda anılan grublann gösterdikleri deliller, Âyet-i Celîlenin tefsir bahsinde ve bu bâbta rivayet edilen müteaddit hadislerin şerhlerinde uzun uza-dıya anlatılmıştır. O delilleri buraya aktarmaya gerek yoktur. Netice itibarı ile şöyle demekle yetinmek istiyorum :
Kur' kelimesini hayız olarak yorumlayanlara göre temizlik hâlinde iken ve kendisi ile cima yapılmaksızın boşanan kadın, boşandığı temizlik hâlini takiben üç kez aybaşı âdeti görüp temizlendikten sonra iddetini tamamlamış olur. Hadisimizin râvisi İbn-i Mes'ud {Radıyallâhü anh) da bu hadîste bu durumu belirtiyor.
Kur* kelimesinin temizlik hâli olduğunu söyleyenlere göre, durumu yukarda anlatılan kadın, boşandığı temizlik hâli dâhil üç kez temizlenip üçüncü kez aybaşı âdetine başlayınca iddeti tamamlanmış olur.

2022) Yûnus bin Cübeyr Ebû Ğallab (Radtyallâhü anh) şöyle demiştir :
Aybaşı âdeti içinde iken karısını boşayan adamın durumunu Abdullah bin Ömer'e sordum. Abdullah (Radıyallâhü anh) :
Sen Abdullah bin Ömer'i (yâni beni) tanıyor (mu) sun? (İşte Abdullah), karısını hayız hâlinde iken (bir talâkla) boşadı. Sonra (babası) Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in yanına vararak (durumu arzetti). Bunun üzerine Peygamber, Abdullah'ın, karışma geri dönmesini emretti, diye cevap verdi. Ben (Abdullah'a) :
(Adam ettiği boşamadan dönüş yapınca) o talak, adamın aleyhinde hesablanır mı? diye sordum .Abdullah t (Radıyallâhü anh) :
Eğer adam (boşama yemininden sonra) karısına geri dönmekten âciz ise veya. dönebildiği halde ahmaklık edip

dönüş yapmazsa (o talâk adam aleyhinde hesablanmaz mı?) Evet o talâk hesablanır."[13]
İzahı

Buhâri' den başka Kütüb-i Sitte sahibleri ve A h m e d bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Hadis, hayız hâlinde olan karısını boşayan erkeğin rac'at etmekle mükellef olduğuna ve rac'at etse bile ettiği boşama nedeni ile karısının bir talâkının gitmiş olduğuna delâlet eder. Yâni erkek rac'at edip karısına dönüş yapsa bile o talâk geri gelmez. Karısı iki talâk hakkı ile ona bağlı kalmış olur. Bundan sonra adam iki talâkla da boşadı mı artık kadın ona kesinlikle haram olur. Rac'at etmek veya nikâhı yenilemekle helâl olmaz. Âlimlerin cumhuru ve imamlar bu konuda ittifak halindedirler. îbn-i Hazm, îbn-i T e y -miye, îbn-i Kayyım ve Şiîler'e göre o talâk geri gelmiş olur. Yâni adam boşama yemini etmemiş gibi olur.
Tekmile yazarı bu hadîsin şerhi bölümünde Cumhurun delillerini ve cumhura muhalefet edenlerin mesnedlerine verilen cevabları ayrıntılı olarak beyan etmiştir. İsteyenler oraya müracaat edebilirler.
Râvi Yûnus'un son sorusuna Abd ullah'in verdiği ve hadîsin en sonunda kalan cümleyi şöyle açıklayanlar da vardır:
«Eğer adam, karısı hayız hâlinden temizleninceye kadar boşamayı geciktirmekten âciz kalıp sabredemezse ve âdet içinde boşamada bulunmak suretiyle ahmaklık ederse, onun ettiği talâk sayılmaz mı? Bu nasıl sayılıyorsa, dönüş yapanın ettiği talâk da sayılır. [14]

3- Hâmile Kadın Nasıl Boşanır, Babı

2023) (Abdullah) bin Ömer (Radıyatlâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre;
Kendisi karısını, aybaşı âdeti içinde iken boş a m iş. Sonra Ömer
(Radıyallâhü anh), durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e anlatmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Oğlun Abdullah'a söyle, karısına geri dönsün. Sonra karısı âdetten temizlenmiş (boy abdesti almış) iken (—onunla cima etmeksizin—) veya hâmile iken boşasın (boşayabilir)» buyurmuştur."[15]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ebû D â -vûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde bulunan lâfız değişikliği mânâyı etkilemez. [16]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kadın ay başı âdeti içinde iken onu boşamak haramdır ve hemen ona dönüş yapmak vâcibtir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in dönüş yapmasını emretmiştir. Ancak bilindiği gibi onun boşaması bir talâk ile olmuştu. Üç talâkla boşama olmuş ise aybaşı âdeti içinde de olsa artık kadına dönüş yapmak mümkün değildir. Böyle bir boşama haram ise de geçerlidir.
Tekmile yazan Sünnet talâkı babında rivayet olunan bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
N e v e v î: Kadının rızâsı olmaksızın hayız hâlinde ve hamilelik durumu da yok iken onu boşamanın haramhğı hususunda tüm ümmet icmâ etmiştir. Şayet adam bu durumda karısını boşarsa haram işlemiş olur. Talâkı da geçerlidir. Adam karısına dönüş yapmakla mükelleftir. (Tabiî boşama üç talâkla olmuş ise artık dönüş yapılamaz) . Zahiriye mezhebine mensup bâzı âlimler, hayız hâlindeki boşama geçersizdir, çünkü böyle bir boşamaya izin verilmemiştir .demişler ise de bu söz muteber değildir. Doğrusu yukarda anlattığım sözdür, demiştir
2. Karısını aybaşı âdeti içinde iken bir veya. iki talâkla boşa-yan adam, ona dönüş yapıp âdetten çıkılıncaya kadar onunla birlikte yaşaması emredilmiştir. Karısı temizlendikten sonra onu boşamak caizdir. Yâni iki kez temizlenmesini beklemeye gerek yoktur. E b û Hanîfe' nin kavli budur Şafii ve Ahmed' den alman birer rivayet de böyledir.
3. Hâmile kadını, temiz iken veya aybaşı âdeti içinde iken boşamak caizdir ve sünnete yâni hadîslere uygun boşama sayılır. Cumhurun kavli budur. Hâmile kadını boşamanın Sünnî bir boşama olmadığına dâir bir kavil Ahmed' den rivayet edilmiştir.
4. Rac'at hususunda erkek kendi başına yetkilidir. Karısının muvafakati veya velinin aracılığı ve izni gibi şeylere ihtiyaç yoktur. [17]

4- Bir Oturumda Üç Talâkla Boşayan Adam (in Ettiği Boşamanın Hükmünün Beyâni) Babı

2024) Amir eş-Şabî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Fâtıma bint-i Kays (Hadıyallâhü anhâ) 'ya Bana boşanman (olayın)ı anlat, dedim. Fâtıma: Kocam Yemen tarafına çıkmış iken beni üç talâkla boşadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu geçerli saydı, dedi."[18]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ta-h a v î de rivayet etmişlerdir. Müellifin bu hadis için açtığı babın başlığına bakılırsa bu hadîste anılan üç talâkla boşama olayının bir oturumda yapıldığı mânâsını vermek gerekir Hadîsin lafzında ise bu hususta bir açıklık yoktur. Fâtıma bint-i Kays (Radı-yallâhü anhâ) 'nın boşanmasına âit rivayetler muhteliftir. Bâzı rivâyetlere göre ayrı ayrı zamanlarda boşanmıştır. Diğer bâzı rivayetler buradaki rivayet gibidir. Ebû Dâvûd'un süneninde bu rivayetlerin bir kısmı rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd "Mebtûte (yâni tamamen boşanmış) kadının nafakası" babında bu rivayetlerin bir kısmını almıştır. Tekmile yazarı da anılan rivayetler arasında görülen ihtilâfın halli için N e -v e v i' nin şöyle dediğini nakleder :
Fâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ)'nin boşanmasına âit rivayetler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi için şöyle yorum yapılır: Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) daha önce iki talâkla boşanmıştı. Sonra da kalan bir talâk ile boşanmış. Artık Onun boşandığını belirtip talâk sayısına temas etmeyen rivayetler, onun bir talâkla boşandığına dâir rivayetler ve onun son kalan talâkla boşandığına âit rivayetler açıktır. Yâni bir yoruma gerek yoktur. Bu rivayetler zahiri gibi kabul edilir. Onun tamâmı ile boşandığına dâir rivayetten maksat, bir celsede üç talâkla boşandığı değildir. Maksat kalan talâkla boşanmak suretiyle tamamen boşandığım ifâde etmektir. Keza onun üç talâkla boşandığına dâir rivayetten maksat üç talâkın bir oturumda vuku bulduğunu ifâde etmek değildir. Gaye üç talâkı tamamlayan bir boşamanın vuku bulduğudur.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın kocası Ebû Amr bin Hafs bin el-Muğire (Radıyallâhü anh) 'dır. Bâzı rivayetlere göre Ebû Amr' (Radıyallâhü anh), Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'yi boşadıktan sonra "V" e m e n tarafına çıkmıştır. Buradaki rivayette olduğu gibi bâzı rivayetlere göre Ebû Amr (Radıyallâhü anh), Yemen tarafında iken onu boşamıştır. Rivayetlerin şöylece birleştirilmesi mümkündür: Ebû Amr (Radıyallâhü anh) yolculuğa çıkmadan önce iki talâkla boşamış. Yemen tarafına gittikten sonra kalan bir talâkla da boşamıştır. Başka şekilde de rivayetleri birleştirenler olmuştur.
Tekmile yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ali (Radıyallâhü anh)'ı Yemen tarafına gönderdiği zaman Ebû Amr (Radıyallâhü anh) da onunla beraber gitmişti. Orada iken kalan son ve üçüncü talâkla karısını boşamıştı.
Fâtıma (Radıyalâhü anhâ)'nın hâl tercemesini 1789 nolu hadîs bölümünde vermiştim. Onu boşayan kocasına gelince, künyesi Ebû Amr bin Hafs bin el-Müğîre' dir. Bir kavle göre Ebû Hafs bin el-Müğire el-Mahzûmî
e 1 - K u r e ş i' dir. Adının A h m e d veya Abdülhamid olduğunu söyleyenler vardır. Bir kavle göre adı ile künyesi birleştirilmiştir. Yâni künyesinden ayrı olarak bir ismi yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken E b û A m r (Radı-yallâhü anh) Ali (Radıyallâhü anh) ile beraber Yemen tarafına gitmiş, orada iken karısı F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) 'yi boşamış ve orada vefat etmiştir.[19]

Bir Defada Yapılan Üç Talâkla Boşamanın Hükmü

Bundan önce geçen ikinci bâbta rivayet edilen hadîsler, üç talâkın ayrı ayrı temizlik hallerinde yapılmasının meşruluğuna delâlet ederler. Bu hususta gerekli bilgi orada verildi.
Şayet bir adam karısını bir defada ve üç talâkla boşarsa bunun hükmü nedir?

Böyle bir boşama bidat yâni sünnete aykırı bir boşama tarzı sayılmakla beraber geçerlidir ve bununla kadının üç talâkı da gitmiş olur. Bu hususta dört mezheb imamları ve tüm âlimler ittifak halindedirler .
Saîd bin Cübeyr, Tâvüs, Atâ, Amr bin Dinar ve Zahiriye mezhebi mensublarının böyle bir boşama ile ancak bir talâkın gittiğine hükmettikleri rivayet edilmiş ise de Hattâbî şöyle cevap verir: "Bir sözle yapılan üç talâkla boşamanın bir talâkla boşama olduğuna dâir sahâbilerden ve tabiilerden yapılan nakil onların ilk bilgilerine dayanır. Bu hüküm neshedil-miş ve böyle bir yeminle üç talâkın gittiği yolunda icmâ oluşmuştur. Son durumdan haberdar olan hiç bir sahâbinin bu son hükme muhalefet ettiğine dâir hiç bir sahih rivayet yoktur, demiştir.
Şu halde Ali, îbn-i Mes'ud, Abdurrahman bin Avf ve Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'den yapılan nakiller de böyledir.
Tekmile yazan "Üç talâkla boşamadan sonra kadına geri dönmenin mensuhluğu" babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde bu hususta geniş bilgi vermiştir. Yukarda verdiğim bilgi de oradan alınmadır. Onun verdiği bilgilerden bâzı paragrafları buraya aktarmakla yetinmek istiyorum. Çünkü tamâmı buraya aktanlır-sa en az 40 - 50 sahife tutar.
Mâlik, Şafiî ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri I y â z' m hadisinden anlaşılıyor ki îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ilk zamanlarında üç talâkla yapılan boşamanın bir talâk hükmünde olduğunu söylemiş ise de sonradan bu görüşten rücû etmiş ve bununla üç talâkın gittiğine hükmetmiştir.
Yine Ebû Davud'un müteaddit senedlerle rivayet ettiğine göre karısını bir defada üç talâkla boşayan bir adam İ b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'a müracaat ettiğinde, 1 b n - i Abbâs, adamın karısının üç talâkla boşanmış olduğuna hükmetmiştir. Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in tilmizleri M ü c â -hid, Said bin Cübeyr, Atâ, Mâlik bin el-Hâ-ris ve Amr bin Dinar: İbn-i Abbâs (Radıyallâ-hü anh)'m böyle hükmettiğini yine Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bir hadîste t b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken ve Ebû Bekir (Radıyalâhü anh)'in halifeliği dönemi ile Ömer (Radıyallâhü anh)'in halifeliği döneminin ilk zamanlarında bir adam karısını üç talâkla (bir sözle) boşadığı zaman, bununla bir talakının gittiğine hükmedilirdi. Sonra halîfe Ömer (Radıyallâhü anh) halkın boşama işini çoğalttığını görünce böyle boşama ile üç talâkın gittiğine hükmetmeyi emretti." demiştir.
Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:
"Âlimler bu mes'ele hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu hadisin zahiri ile amel ederek, bir defada üç talâkla yapılan boşama ile yalnız bir talâk gitmiş olur, demişlerdir. Sahâbîlerden, Zübeyr bin el-Avvâm, Abdurrahman bin Avf, Ibn-i Mes'ud, Ali bin Ebî Tâlib ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüml'den bu kavil rivayet edilmiştir. Tabiilerden İkrime Mevlâ Ibn-i Abbâs, Tâvûs, Muham-med bin îshak ve Zahiriye mezhebi mensublarının çoğu bu görüşü benimsemişlerdir. Hanefi, Mâliki ve Han-beli mezheblerine mensup bâzı kimselerden de böyle bir kavil rivayet edildiği söylenmiştir. Fakat bu görüş tutarsızdır. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) böyle bir boşama ile kadının üç talâkının gittiğine hükmettikten ve ilk zamanlardaki hükmün neshedildiği sahâbîlerce bilindikten sonra, Ömer (Radıyallâhü anh)'m verdiği fetvaya aykırı hiç bir sahâbînin fetva verdiği veya böyle bir şey söylediği rivayet edilmemiştir. Eğer ilk zamanlardaki hükmün neshe-dildiği durumu olmamış olsaydı Ömer (Radıyallâhü anh) böyle bir fetva veremezdi. Keza o bu fetvayı verdiKten sonra onun zamanında yaşayan hiç bir sahâbînin onun bu fetvasına karşı çıkmaması düşünülemez.
Cumhur, bu hadîs ile buna benzer gösterilen delillere şöyle cevap vermiştir:
1. Yukarıya meali alman İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsi muztaribtir ve defaten üç talâkla yapılan boşama ile kadının üç talâkının da gittiğine dâir gerek İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'tan ve gerekse diğer sahâbilerden tevatür yolu ile yapılan rivayetlere muhaliftir. Artık anılan hadîsle amel etmek caiz değildir. El-Kurtubî, Müslim'in şerhi el-Müfhim'de: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi, kendisinden rivayet edilen diğer sahih rivayetlere ters düştüğü gibi muztaribtir. Hadisin ifâde tarzına bakılırsa bu durumun o devirde yaşayan bütün sahâbîler ile tabiilerden nakledilmesi gerekir. Eğer böyle bir şey olmuş olsaydı, yaygınlaşması gerekirdi ve yalnız İbn-i A b -bas (Radıyallâhü anh)'a münhasır kalmaması gerekirdi. Halbuki başkasından böyle bir şey rivayet edilmemiştir. Bu durumda, anılan hadîsin bâtıl olduğunu tevsik eden bir delil bulunmadığı takdirde yine bununla amel etmemek gerekir, demiştir.
2. Anılan hadîs, üç talâkla boşamaya âit olmayıp talâk sayısı anılmaksızm "kesinlikle boşadım" şeklinde yapılan boşamaya âit olabilir. Nitekim Hattâbî: Bu hadîsin "kesinlikle boşama" mânâsına yorumlanması muhtemel ve yakındır. Çünkü bu nevî boşamanın yâni "kesinlikle boşama" sözü ile bir talâkın gittiği, Rükâ-n e (Radıyallâhü anhâ) 'ye âit bir hadîste rivayet edilmiştir.R ü -k â n e (Radıyallâhü anhâ) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle hükmettiği gibi bu nevi boşama ile ancak bir talâkın gittiğineÖmer (Radıyallâhü anh) da hükmetmiştir. Sonra halk boşamaya hız verince bununla da üç talâkın gittiğin Ömer hükmettiği gibi Ali, îbn-i Ömer, Saîd bin el-Mü-seyyeb, Urve,Ömer bin Abdilaziz ve Zühri (Radıyallâhü anhüm) de böyle hükmetmişlerdir.Mâlik, E v -zâı, Ibn-i Ebi Leylâ, ve Ahmed de böyle hükmedenlerdendir.
3. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisi boşama sözünün üç defa tekrarlanması ile ilgilidir. Meselâ: Adam, karısına "Sen boşsun. Sen boşsun. Sen boşsun" der. Böyle bir şekil boşamada bulunan adam ikinci ve üçüncü cümle ile ilk cümleyi teyid ve takviye etmiş olabilir. Ya da her cümle ile karısının bir talâkını ve böylece üç cümle ile onun üç talâkını gidermeyi kasdetmiş olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) dönemlerinde herkes dürüst ve doğru sözlü idi. Hilebazlar yoktu. Boşama sözünü kullanan adama, niyeti sorulduğu zaman içindeki samimî niyeti söylerdi. Onların ifâdelerinin doğruluğuna inanıldığı için böyle bir yeminde bulunan kişiye niyeti sorulduğunda: Ben ikinci ve üçüncü cümle ile ikinci ve üçüncü talâkı atmayı niyet etmedim, benim niyetim bir talâkla boşamak idi, ikinci ve üçüncü cümleyi, ilk cümlenin takviye ve tekidi için kullandım, deyince onun ifâdesinin doğruluğuna inanıldığı için bu sözle bir talâkın gittiğine hükmedilirdi. Ömer (Radıyallâhü anh) durumun ve ahvalin değiştiğini görünce, ikinci ve üçüncü cümleleri ilk cümlenin tekidi şeklinde yapılacak yorumlamayı yasakladı ve böyle bir sözle üç talâkın gittiğine hükmedilmesin! emretti.
4. Bu hadis, gerdeğe girilmeden önce edilen boşamaya aittir. Saîd bin Cübeyr, Tâvûs, Ata ve Amr bin Dinar (Radıyallâhü anhüm) gibi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m arkadaşları hadîsin böyle yorumlandığım söylemişlerdir. Bunlara göre henüz gerdeğe girmeden önce üç talâkla boşanan bir kadının defaten yapılan bu boşama ile yalnız bir talâkı gitmiş olur. Fakat tüm âlimler onların bu görüşünü kabul etmemişlerdir. Rabia bin Abdirrahraan, îbn-i Ebi Leylâ, Evzâî, Leys bin Sa'd ve Mâlik bin Enes (Radıyallâhü anhüm) : Bir adam gerdeğe girmediği kansına "Sen boşsun. Sen boşsun. Sen boşsun" sözünü aralıksız söyler ise bununla üç talâk gitmiş olur ve artık nikâh yenilemekle veya rücû etmekle adama kadın helâl olmaz, demişlerdir. Ancak İmam Mâlik: Adamın tekid niyeti yok ise hüküm böyledir, demiştir. S ü f y â n - i S e v r İ, rey ehli, Şafiî, Ahmed ve Ishak: Kadın ilk söz ile tamamen boşanır, kalan sözlerin bir değeri kalmamış olur, demişlerdir.
5. tik zamanlarda üç talâkla boşama bir talâk olarak kabul olunurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bu hüküm neshedildi. Ebû Davud'un Yezîd-i Naha-v i (Radıyallâhü anh) 'den î k r i m e (Radıyallâhü anh) yolu ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'tan ettiği rivayete göre ilk zamanlarda adam karısını üç talâkla da boşadığı zaman henüz iddet bitmemiş iken, karısına geri dönebilirdi. Sonra Bakara sûresinin 229. âyeti ile bu hüküm neshedildi.
Tekmile yazarı bu hususlarda rivayet olunan hadîsleri de naklettikten sonra şöyle der :
Bu hadisler açıkça gösteriyor ki, tek bir cümle ile karısını üç talâkla boşayan adam onu üç talâkla boşamış sayılır. Böyle bir sözle ancak bir talâkın gittiğine dâir hüküm ilk zamanlara aitti. Sonradan bu hüküm neshedilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) da bunu demek istemiştir.
Yukardan beri verdiğim bilgilerden de anlaşıldığı gibi hak olan hüküm, sahâbîlerin cumhuru, tabiîlerin cumhuru ve dört mezhep imamlarının ittifakla verdikleri hükümdür. Şöyle ki: Bir adam tekbir sözle ve bir defada karısını üç talâkla boşadığında, üç talâkın tamâmı gitmiş olur. Bu hüküm İbn-i Abbâs, Ebû H ü -reyre, İbn-i Ömer, Abdullah bin Amr, İbn-i Mes'ud ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayet edilmiştir.[20]

5 - Racat Babı

2025) Mutarrtf bin Abdillah bin eş-Şıhhîr (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
İmrân bin el-H us ay n (Radıyallâhü anh)'a şöyle bir soru soruldu : Bir adam karısını (bir veya iki talâkla) boşar. Sonra (henüz iddet bitmemiş iken) karısına dönüş yapıp onunla cinsel ilişkide bulunur. Halbuki, adam ne boşamayı ne de rac'atı (geri dönüşü) şâhidlendir-memiş (şâhidlerin huzurunda yapmamış) tır.
İmrân (Radıyallâhü anh) (bu soruya cevaben) şöyle demiştir i Sen (boşamayı ve karına geri dönüşü şâhidlendirmerr;ekle) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine aykırı boşamada bulunmuş ve (yine) Onun sünnetine aykırı rac'atta bulunmuşsun. Kadım boşamayı ve ona rac'at etmeyi şâhidlerin huzurunda yapmalısın, dedi."[21]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Oradaki rivayette hadîsin son cümlesi; "ve bir daha şâhid olmaksızın boşama veya rac'atta bulunma" şeklindedir.
Rac'at: Karısını bir veya iki talâkla boşamış ve henüz iddet bitmemiş iken adamın karısına geri dönmesidir. Bu dönüş sözle olabildiği gibi kadının yatağına girip onunla cinsel temasta da olabilir.
İ m r a n (Radıyallâhü anh)'in bu eseri merfû hadîs hükmündedir. Çünkü onun "... Peygamber'in sünnetine ayları..." ifâdest eserin merfû hadîs hükmünde olduğunu tevsik eder,
Bu eser boşctma ve rac'at işinin şâhidlerin huzurunda yapılmasının meşruluğuna delâlet eder. Bu işleri şâhidlendirmenin vâcibMgi veya müstahablığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Tekmile yakarı bu ihtilâfı özetle şöyle anlatır;
1. Şafii ve Ahmed'in birer kavillerine göre boşama ve rac'at için şahit tutmak vâciotır. Bu hadîsin zahiri buna delâlet ettiği gibi Talâk sûresinin 2. âyetinin zahiri de buna delâlef^ eder. Âyetin meali şöyledir: * (Rac'i talâkla boşadığınız) kadınların iddet süresi bitmek lidere iken onları ya iyilikle tutun (onlara geri dönün) ya da iyilikle bırakın, (rac'at veya bırakmaya dâir) içinizden âdil iki şahit getirin...
2. Hanefıler, Mâlik ve bir rivayetinde A h m e d anılan şahit getirme emri müstahaölık içindir. Çünkü rac'î talâkta, erkeğin karısına dönüş yapması için kadının muvâfal^atı şart değildir. Erkeğin diğer hakları gibi bu hakkın kullanılması için şahit tutmaya gerek yoktur. Keza rac'at için kadının velisinin hazır bulunmasına ihtiyaç olmadığı gibi şahide de hacet yoktur. Âyet ve hacîs-deki emir müstahablık içindir, demişlerdir. Erkeğin rac'atımn mutlaka iddetin bitiminden önce olmasının gerekliliği hususunda âlimler ittifak halindedir. Rac'atın sözle olduğu hususunda da ihtilâf yoktur.
Cumhura göre rac'at sözle olduğu gibi fiille de olabilir. Yâni erkek dili ile bir şey söylemeden, karısı ile cinsel münâsebette bulunursa bununla da rac'at etmiş sayılır. Ancak Mâlik ve İşhak'a göre erkek cimaa tevessül ederken rac'at niyeti ile bu işi yapmalıdır. Niyetsiz olursa rac'at sayılmaz.
Hanef iler, Said bin el-Müseyyeb, Hasan, Sevri ve Evzâî'ye göre niyet şart değildir. Çünkü iddet süresince erkek muhayyerdir. Karısına dönüş yapmayı sözle yapabildiği gibi fiille de yapabilir.
Şafii ve Ahmed'in birer kavillerine göre rac'atın sözle yapılması şarttır. Çünkü rac'at için şahit tutmak gerekir. Bu gibi işlerde şâhidlik ancak sözlü rac'at için yapılabilir.
Âyet ve hadisin zahirine göre rac'at sözle olabildiği gibi cinsel ilişkide bulunmakla da olabilir. Bu itibarla Hanefiler'in görüşü daha açıktır. [22]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Boşama ve rac'at için iki şahit tutulmalıdır.
2. Şahit olmaksızın yapılan boşama ve rac'at Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetine aykırıdır.
3. Rac'at kadınla cinsi münâsebette bulunmakla da olabilir. Bu üç maddede anlatılan hükümler hakkındaki fıkıhçılann görüşlerini yukarda Tekmile'den naklen verdim. [23]

6 - Boşanan Hâmile Kadın Doğum Yapınca İddeti Bitmiş Olur, Bâb1

2026) Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Ümmü Külsum bint-i Ukbe (Radıyallâhü anhâ) onun nikâhı altında idi. Ümmü Külsum (Radıyallâhü anhâ) hâmile iken (bir gün) Zübeyr (Radıyallâhü anh»a: Bir talâkla (beni boşamak sureti ile) nefsimi hoşlandır (gönlümü açıver) diye talebte bulunmuştur. Zübeyr (Radıyallâhü anh) de onu bir talâkla boşadıktan sonra namasa çıkmış ve namazdan d ön ünce ye kadar karısı doğun yapmıştır. Bunun üzerine Zübeyr (Hadıyallâhü anh) : Bu kadına ne ohıyor? Beni aldattı, Allah onun cezasını versin, demiş, sonra Peygamber (Saltel-lahü Aleyhi ve Sellem) in yanına varmış (da başından geçeni anlatmıştır) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona -.
«İddet süresi beklenmedik bir anda sona ermiştir. I Artık) «en ona (yeniden) talip ol» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râviJer sıka aâtianfer. Fafcat sened munkatîdir. Râvi Meymûn, İbn-i Mihrân olan zâttır. Meymün'un babası Ebû Eyyub'un Zübeyr'den olan rivayetlerinin roürsel olduğunu eL-Mizii, et-Tebzlbte söylemiştir. [24]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, hâmile bir kadm boşandığı zaman iddetinin doğum yapması olduğuna delâlet eder. Hâmile olmayan kadın gibi üç defa temizlenmesi ve aybaşı âdeti görmesi diye bir iddet onun için söz konusu değildir. Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de : Bir talâkla boşanan kadının iddeti esnasında kocası rac'at etmez veya edemezse, iddet bittikten sonra, artık karıya dönüş yapamaz. Ancak yabancı bir erkek gibi kadına yeniden istekli çıkabilir. Kadın kabul ederse usulü dâiresinde yeniden nikâhları kıyılır. Kadın muvafakat etmezse, onu boşayan erkek için bir tercih hajütı yoktur.
Talâk sûresinin 4. âyetinde geçen;
« ,. ye hâmile kadınların iddet süresi doğum yapmalarıdır...» nazm-i celîlde hâmile kadınların iddetlerinin doğum yapmaları ile sona erdiğine delâlet eder. Bu âyet-i celîlenin anılan kısmı acaba kocası ölen hâmile kadınlara da şümullü mü? yoksa yalnız boşanan hâmile kadınlara mı mahsustur? Bu hususta gerekli bilgi ve ilim ehlinin görüşleri inşaallah bundan sonra gelen bâbta rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Burada şunu söylemekle yetiniyorum. Boşanan kadın hâmile ise onun iddeti, doğum yapması ile sona ermiş olur. Bu hususta yukar-daki nass mevcuttur. [25]

7- Kocası Ölen Hâmile Kadın Doğum Yapınca Erkeklerle Evlenmesi Helâl Olur, Babı

2027) Ebü's-Senâbil (bin Ba'kek) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Sübey'a el-Eslemiyye bint-i el-Hârîs (Radiyallâhü anhâ), kocasının vefatından yirmi küsur gece sonra doğum yaptı. Sonra lohu-galık hâlinden çıkınca evlenme tekliflerini almaya hazırlandı. Onun bu durumu kınandı ve Resûlullah Salialiahü Aleyhi ve Sellem) 'e de anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu t
«Eğer (evlenme işini) işlerse (bunu yapabilir) çünkü iddet süresi bitmiştir.»*'

2028) Mesrûk ve Amr bin Utbe (Radtyallâhü anhümâ)'6a.n rivayet edildiğine göre:
İkisi Sübey'a bint~i el-Haris (Radıyallâhü anhâî'ya mektup yazarak onun iddetle ilgili durumunu sordular. Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) onlara şöyle cevap yazdı: Sübey'a, kocasının ölümünden yirmi beş gün sonra doğum yaptı. Sonra da hayırlı bir koca ile evlenmek arzusu ile hazırlandı. Bu esnada Ebü's-Senâbil bin Ba'kek (Radıyallâhü anh), ona uğradı ve (hazırlandığını görünce) : Sen acele ettin. Uzun iddet olan dört ay on gün bekle, diyerek (Sübey'a (Radıyallâhü anhâl'nın doğum yapmakla iddetten çıkmasına karşı çıktı.) Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) (demiştir ki) Bunun üzerine ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak:
Yâ Resul ali ah! Benim için istiğfar buyur, dedim. O -.
«İstediğin istiğfar ne hakkındadır?» diye sordu. Ben de durumu O'na arz ettim. Bunun üzerine buyurdu ki •.
«Eğer sen sâlih bir koca bulursan.evlen.»"

2029) Misver bin Mahrama (Radtyallâhü aniden rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kocası ölen) Sübey'a (Radıyallâhü anhâ)'ya, loğusalığından çıkınca evlenmesini emretti. [26]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. İkinci hadisin birer benzerini Müslim, Ebû D â -vûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Üçüncü hadîsi Buhâ-ri ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzundur. Ama, hepsinden çıkarılan fıkhî hüküm aynıdır.
Hadîste anılan Sübey'a bin t-i el-Hâris el-Es-I e m i y y e (Radıyallâhü anhâ) 'yi îbn-i S a' d muhacirlerden saymıştır. îbn-i îshak'ın bir rivayetinde bu kadının ismi Sübey'a bint-i Ebi Berza el-Eslemi, diye geçer. E 1 - H â f ı z: Eğer bu rivayet sabit ise, burada anılan Ebû Berzâ, meşhur sahâbî olan Ebû Berza' dan bas-fca, bir kimsedir. Ebû Berza sözcüğü, ya Sübey' nın ba-bası H & r i s ' in künyesidir, ya da Sübey'a' nın bir dede-sinin isim veya künyesidir, demiştir.
Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) den bu bâbtaki hadîsi rivayet etmiştir. Kendisinden de Medîne-i Münevvere fıkıhçıları ve Küfe ehli rivayette bulunmuşlardır. Buhârî, Müslim, E t> û Dâvûd, Mesâi ve İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir.
Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) 'yi boşayan kocasının adı ise Sa'd bin Haviete' dir. Ebû Dâvûd'un rivayetine göre bu zât, Beni Âmir bin Lüey kabilesinden olup Bedir savaşma katılma şerefine mazhar olanlardandır. Sübey'a fHadıy&U&hü anhâ) ile evli iken hicretin 10. yılı Veda haccında Mekke'de vefat etmiştir. Bir kavle göre bu zât aslen İran'h olup Yemen tarafından gelmedir ve Beni Âmir kabilesinin antlaşmak mensubu idi. Onun vefat târihi hakkında başka rivayetler de vardır.[27]
Hadislerde sözü edilen Ebü's-Senâbil (Radıyallâhü anh) bin Ba'kek bin Haris bin Sabbak bin Abdiddâr
el-Kureşi, Müellefe-i Kulûb yâni müslümanhğı kabul edip gönülleri henüz Islâmiyete iyice yatışmayanlardan idi. Bu zâtın adının A m r, Âmir veya Habbe olduğuna dâir rivayetler ve başka rivayetler de vardır. Onun bir kaç hadîsi vardır. Râvisi Züfer bin Evs' tir. Onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra yaşadığını I b n - i Sa'd kesin olarak ifâde etmiştir.[28]

Bu Hadîslerin Fıkıh Yönü

Hadîsler, kocası ölen hâmile kadının doğum yapması ile iddeti-nin sona erdiğine delâlet ederler. Ashab-ı Kiram'dan Ömer (Radıyallâhü anh), oğlu Abdullah ve îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhâ) keza Hanefiler, Malık, Şafii, Ahmed ve Süfyân-i Sevri bu hadislere göre hükmetmişlerdir. Bu grubtaki âlimler kocası ölen hâmile kadınların iddet süresinin dört ay on gün olduğuna dâir Bakara sûresinin 228, âyetinin hükmünü Sübey'a (Radıyallâhü anhâVnm hadîsi ile husüsileştir-misler ve anılan âyetin hâmile olmayan kadınlara mahsus olduğunu söylemişlerdir. Yine bu gruba dâhil âlimler Talâk süresinin 4. âyetinde bulunan; «Hamile kadınların iddeti doğum yapmaları ile sona erer...» nazm-i celilin hükmünün boşanan ve kocası ölen kadınlara şümullü olduğunu söylemişlerdir. Yâni hâmile kadın, boşandığı takdirde iddeti doğum yapması ile sona erdiği gibi kocası öldüğü takdirde de iddeti dört ay on gün değil, doğum yapmasıdır. Çünkü Bakara sûresinin 228. âyeti ile Talâk sûresinin 4. âyetindeki anılan hükümler umumi mânâya alındığında iki âyet arasında bir çelişki doğar. Şöyle ki, Bakara sûresinin 228. âyetine göre "Kocası ölen kadınların İddet sûresi dürt ay on gündür." Bu âyetteki hükmün hâmile olan ve olmayan bütün kadınlara umumî olduğunu farzedelim.
Talâk sûresinin 4. âyetinde de "Hâmile kadınların iddetinin doğum yapmaları ile sona erdiği bildirilmiştir.» Bu âyetteki hükmün kocası Ölen ve boşanan tüm kadınlara umunu ve şümullü olduğunu farzedelim.
Şimdi: Kocası ölen hamile kadının iddeti ne kadardır? B akara sûresinin 228. Âyetini umumi mânâda alırsak anılan kadın dört ay an gün iddet bekler.Ta1ak sûresinin 4. âyetini umumî mânâda alırsak anılan kadının doğum yapması ile iddetten çıkması gerekir.
İşte, yukarda anılan Zavat-i Kiram, S ü b e y ' a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini delil göstererek kocası ölen hâmile kadının idde-tinin, doğum yapması ile bittiğine hükmetmişlerdir. Buna paralel olarak Talâk sûresinin 4. âyetindeki "hâmile kadınların iddeti ile ilgili hükmün" umûmi olup boşanan veya kocası ölen hâmile kadınların iddetinin doğum yapması ile sona erdiği yolunda yorum yapmışlardır. Bunun için Bakara sûresinin 228. âyetindeki hükmün hâmile değil iken kocası ölen kadınlara âit ve mahsus olduğunu da bu zâtlar söylemişlerdir.

2030) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü an fi)'den; Şöyle demiştir: Vallahi kim dilerse (gelsin) haksız olanı beraberce lânetliydim. (—Haksız olana lanet olsun diyelim.) Şübhesiz Talâk sûresi, (kocası ölen kadının iddetinin) dört ay on gün olduğuna dâir âyetten sonra indirilmiştir." [29]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Talâk süresinde kadınlarla ilgili şer'i hükümler bulunduğu için İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh(bu sûreye "Kısa Nisa sûresi" demiştir. Bu sûrenin dördüncü âyetinde meâlen «...Hâmile kadınların iddeti doğum yapmaları ile tamamlanır ..* buyurulmuş-tur. I b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a göre bu âyetin hükmü boşanan hâmile kadına ve kocası ölen hâmile kadına şümullüdür ve kocası ölen kadınların iddetinin dört ay on gün olduğunu bildiren Bakara sûresinin 228. âyeti bu âyetten önce indirilmiştir. Talâk sûresinin 4. âyeti bu âyetten sonra indirildiğine göre sonradan indirilen âyet, daha önce inen âyetin hükmünü huşusileştirmiştir. Yâni önce inen Bakara sûresinin 228. âyetinde kocası ölen kadınların iddetinin dört ay on gün olduğu bildirilmiştir. Bu âyetin zahirine göre kocası ölen kadın, hâmile olsun veya olmasın iddeti dört ay on gündür. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a göre bu âyetteki kadından maksat hâmile olmayan kadındır. Çünkü bundan sonra inen Talâk sûresinin 4. âyetinde hâmile kadının iddetinin doğum yapması ile tamamlandığı bildirilmiştir. Böylece T a -1 â k sûresinin 4. âyeti. Bakara sûresinin 228. âyetini hususileştirmiştir. .
İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) bu görüşünde isabetli olduğunu ve hak olan görüşün bu olduğunu kesinlikle belirtmek için sözünün başında yemin etmiş ve kim bu hususta bana muhalefet ediyorsa gelsin, dilerse toplanalım ve hakka muhalif olana lanet olsun. diyelim, demek istemiştir.
Ali bin Ebî Tâlib (Radıyalâhü anh). amlan her iki âyetin hükümlerine riâyet etmek üzere, kocası ölen hâmile kadın, doğum yapmak iddeti ile dört ay on gün iddetinden en uzun olanı tamamlamakla mükelleftir, demiştir. Yâni henüz dört ay on günlük süre dolmadan doğum yaparsa, bu süreyi de doldurmakla mükelleftir. Şayet bu süre dolduğu halde doğum yapmamış ise doğum yapmayı bekliyecek ve doğum yapmakla iddet'i tamamlanır. Bilindiği gibi Talâk sûresinin 4. âyetinde anılan hâmile kadının, kocası ölen veya boşanan kadın olduğuna dâir bir kayıt bulunmamaktadır. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) bu âyetteki hâmile kadını mutlak mânâda almıştır. Yâni ister kocası ölmüş olsun, ister boşanmış olsun hüküm aynidir.
Boşanan hâmile kadının iddeti doğum yapması ile tamamlandığı gibi, kocası ölen hâmile kadının iddetinin de doğum yapması ile sona erdiğine dâir İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m görüşü, cumhurun görüşüdür. Bunların delili bu bâbta geçen Sübey'a (Radıyallâhü anhâVnın hadîsidir. [30]

8- Kocası Ölen Kadın İddeti Süresince Nerede Durur, Babı

2031) Zeyneb bint-i Kâ'b bin Ücra (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Kocası Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'m kız kardeşi Fu-ray'a bint-i Mâlik (Radtyallâhü anhâ) şöyle demiştir :
Kocam, (kaçan) kölelerini aramaya çıktı ve Kadûm tarafında onlara yetişti. Köleler kocamı (orada) öldürdüler. Kocamın ölüm haberi geldi. Ben o sıralarda babamın evine uzak düşen Ensar'ın evlerinin birisinde ikâmet ediyordum. Bunun üzerine ben. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in yanına vararak
Yâ Resûlallah! Kocamın ölüm haberi geldi. Ben babamın evinden ve kardeşlerimin evinden uzak olan bir evdeyim. Kocam ne bana harcanacak bir mal bıraktı, ne mirascıhk yolu ile sahip olduğum bir mal bıraktı, ne de maliki bulunduğu bir ev bıraktı. Babamın evine ve kardeşlerimin evine taşınmama izin verirseniz şübhesiz bunu çok arzularım ve bazı isterim yönünden iyi olur, diye müsaade İstedim. Efendimiz *
«Ditersen (taşınma işini) yap,- buyurdu. Furay'a demiştir İd t Re-sttlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUemKta diü ile Allah'ın benim için verdiği bu hükme sevinçli olarak Peygamberin huzurundan ayrıldım. Nihayet ben mescidde veya evin sahanlığında iken, Efendimiz beni (geri) çağırarak :
«Sen nasıl söyledin?» buyurdu. Furay'a demiştir ki: Ben söylediklerimi tekrar anlattım. Bunun üzerine O, bana s
«Yazılı (yâni süresi Kur'an da belirli) iddet süresi tamamlanıncaya kadar, sen kocanın ölüm haberini aldığın evinde dur» buyurdu. Furay'a demiştir ki: Ben o evde dört ay on gün iddet olarak durdum."[31]

İzahı

Bu hadisi dört sünen sahibleri. Mâlik, Şafii, Ahmed ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki ifâde değişikliği mânâyı etkilemediği için o değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum.
Hadisin metninde geçen A'lâc: îlc'in çoğuludur. Acemden, iri ve kaba adamlar, demektir. Burada köleler anlamında kullanılmıştır. Yine hadîste anılan Kadûm, Medine-i Münevvere'ye 6 mil mesafede bir yerin ismidir. Bu semte Kaddüm da denilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), kocası öldürülen Furay'a (Radıyallâhü anhâ) 'ya önce babasıgile taşınıp iddetini orada sürdürmesine izin vermiş, hemen sonra da bu müsaadeyi durdurmuştur. Tekmile yazarı Furay'a (Radıyallâhü anhaVnın kocasının ismine dâir bir kayda rastlamadığını ifâde ettikten sonra şöyle der:
"Şöyle bir soru hatıra gelebilir; îddette olan bu kadının evini taşımasına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) niçin önce izin vermiş, sonra da bu izni iptal etmiştir? Keza kadının aldığı ev kocasının mülkü değildi, kocasından ona ne bir mal kalmıştı, ne de bir nafaka. Durum böyle iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının iddetini bu evde tamamlamasını nasıl emretmiştir? Bu sorulara şöyle cevap verilir:
Kadın durumu arz ettiği zaman, onun anılan evden taşınması önce zaruri görülmüş ve bu nedenle izin verilmiş, kadın geri çağrılarak durumu tekrar gözden geçirilince, taşınması zaruri görülmediği için ayni evde iddetuü ikmal etmesi emredilmiştir, daaitobUir. £$ din gündüz çıkıp ihtiyaçlarını görür ye geceyi o evde geçirir.
Bâzı rivayetlerde şu fazlalık vardır: Furay'a demiştir ki i Osman bin Affan (Radıyallâhü anh)'in (halifeliği) zamanı olunca, halîfe bana haber gönderip (beni çağırttı) ve bu m es'ele yi bana sordu. Ben de anlattım. Halîfe Osman, anlattığım, hükme uydu ve bununla hükmetti. [32]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Bir kadın, kocası öldüğünde hangi evde ikâmet ediyor ve kocasının Ölüm haberini alıyor ise iddetini o evde sürdürmek zorundadır, başka eve taşınamaz. Hadîs buna delildir. Dört mezheb imamları, Evzâi, îshak ve sahâbiler ile tabiilerden birer cemâat böyle hükmetmişlerdir. Ömer bin el-Hattâb, Osman bin Affân, tbn-i Ömer, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhüm) ile Kasım bin Muhammed, Salim bin Abdill ah ve Said bin el-Müseyyeb böyle hükmedenlerdendirler.
Hattâbî: Bu hadis, kocası ölen kadının iddeti boyunca kocasının evinde oturmasının gerekliliğine, başka evde oturamıyacağı-na ve mesken ihtiyacının karşılanmasının vücûbuna delâlet eder. Ebû Hanîfe demiştir ki: Kocası ölen kadının iddeti süresince mesken ihtiyacı kocasının malından karşılanır, kadın kendi meskeninden başka bir yerde geceleyin duramaz ve gündüzleri dilerse evinden dışarı çıkabilir.
Mâlik, Şafii, Ahmed ve Sevri de böyle hükmetmişlerdir. Muhammed bin el-Hasan ise: Kocası ölen kadın iddeti bitinceye kadar evden dışarı çıkamaz, demiştir.
Atâ, Câbir, el-Hasan, Ali, İbn-i Abbâs ve Â i ş e (Radıyallâhü anhüm) : Kocası ölen kadın iddetini dilediği evde geçirir, demişler, diye bilgi vermiştir."
Zeyneb (SA)'ma Hal Tercemesi
Zeyneb bint-İ Kâ*b bin Ücra el-Ensârîye (R.A.)'yı İbn-i Esir ve başkası saha-bilerden saymışlardır. Bâzıları da onu tabiilerden saymışlardır. Kendisi, kocası Ebû Saîd-i Hudri (R.A.)'den ve onun kız kardeşi Furay'a (R.A.)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de yeğenleri Sa'd bin îshak bin KâTs ile Süleyman bin Muhammed bin KâT» rivayette bulunmuşlardır. İbn-i HÎbbân onu sikalardan saymıştır. Hadîslerini Ahmed ve dört sünen sahibleri rivayet etmişlerdir.
Furay'a bint-i Mâlik ise Ebû Saîd-i Hudri'nin kız kardeşidir. Ensar'ın Beni Hud-ra kabllesindendir. Biat-ı Rıdvan'da bulunan bahtiyar hâtûnlardandır. Anası Ha-bîbe bint-i Abdillah'tır. Sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Men-hel Tekmilesi C. 4. Sah. 346) [33]

9- Kadın İddette İken Bulunduğu Evden Çıkabilir Mi, Babı

2032) Urve (bin Zübeyir)[34] (Radtyallâhü ank&mâyâan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben (Medine-i Münevvere valisi) Mervân (bin el-Hakern)*tıı y*-nına girerek ona şöyle dedim: Senin ailenden bir kadın boşanmış (iddette)dir. Ctea uğradım evini değiştiriyordu. Sonra kadın şöyle dedi : Fâtıma bint-i Kays evimizi değiştirmemize müsaade ederek kendisinin (iddette iken) ev değiştirmesine Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaade ettiğini bize haber verdi. (Urve demiştir ki:) Bunun üzerine Mervân: (Evet.) Fâtıma onlara ev değiştirmelerini emretti, dedi. Urve demiştir ki: Mervân'ın bu sözü üzerine ben şöyle dedim: (îyi) ama Allah'a yemin ederim ki Âişe, Fâtıma'nın bu fetvasını kınadı ve dedi ki: Fâtıma ıssız ve ücra bir evde idi. Onun o evde durmasından korkuldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) de bundan dolayı Fâtıma'nın ev değiştirmesine müsâade etti."

2033) Âişe (Radtyallâkü anhâydzn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Fâtıma bînt-i Kays : Yâ Resûlallah! (îddet için durduğum ey ıssız olduğundan) zorla evime girilmesinden korkuyorum, dedi. Bunun üzerine Ftesûlullah onun ev değiştirmesine müsaade etti."[35]

İzahı

Urve (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin birer benzerini Şafii, Buhar î, Ebü Dâvûd, ve Beyhaki da rivayet etmişlerdir.
Halîfe M u â v i y e (Radıyallâhü anh) tarafından M e d i -ne-i Münevvere valiliğine atanan Mervân bin el-Hakem'in yakını olduğu bildirilen kadın, M e r v â n' m kardeşi Abdurrahman bin e 1 - H a k e m ' in kızı U m -r e ' dir. Onu boşayan kocası ise Yahya bin Said e 1 - Â s ' -dır. Umre, üç talâkla boşandıktan sonra, iddetini tamamlamadan evinden çıkıp babasının evine taşınmış ve bu fetvayı Fâtıma b i n t-i Kay s ' tan aldığını, zira kendisinin de boşanıp henüz iddetini tamamlamamış iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in izni ile evini değiştirdiğini haber verdiğini U r v e' ye anlatmıştır. Fakat Urve buna karşı çıkmış ve durumu kadının amcası olan Medine valisi M e r v a n ' a şikâyet edince, Mervân da bu işin Fâtıma1 nın izni ve müsaadesi ile gerçekleştiğini söylemiştir. Urve. Fâtıma' nın ev değiştirmesinin zaruri görülmesi nedeni ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buna müsaade edildiğini ve Âişe' nin bu işe yâni Umre' nin ev değiştirmesine karşı olduğunu rivayet etmiştir.
Hadisin zahirine göre Mervân da Âişe' nin görüşüne katılmıştır. [36]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Üç talâkla boşanan bir kadın zaruret olmadıkça kocasının kendisine tahsis ettiği evde iddetini tamamlamakla mükelleftir, başka eve taşınamaz. Tehlike korkusu olduğu takdirde ise başka eve taşınabilir. Tekmile yazarının beyânına göre İbn-i Abbâs, Câbir, Atâ, Tavus ve îkrime: Üç talâkla boşanan kadın iddetini dilediği evde sürdürür, demişlerdir. İbn-i Mes'ûd, Âişe, Saîd bin el-Müseyyeb ve Süleyman bin el-Ye-s â r'dan da bu görüş nakledilmiştir.
Ebü Hanife'ye göre, anılan kadın ne gece ne de gimdüz, evinden çıkamaz. Fakat kocasının ölümü dolayısıyla iddette bulunan kadın gündüz evden çıkabilir, gece çıkamaz, Muhammed bin el-Hasan'a göre ise kocasının ölümü veya boşaması nedeni ile iddette olan kadın ne gece ne de gündüz evden dışarı çıkamaz.
Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre kocasının ölümü dolayısıyla iddette olan kadın gündüz evden dışarı çıkabilir, fakat akşamlan evine dönmesi gerekir.
Âişe (Radıyalâhü anhâ) 'nın hadîsini Müslim ve N e -s â î de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde boşanan Fâtıma b in t-i K a y s ' in ev değiştirmesine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaade etmesinin sebebinin, F â t ı m a* nın duyduğu tehlike korkusu olduğu bildirilmiştir.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 1789 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir.

2034) Câbir (bin Abdiilah bin Amr bin Haram el-Ensârî) (Radtyallâ-hü anhümâydan: Şöyle demiştir :

Teyzem (üç talâkla) boşanmıştı. Hurmalığındaki hurmaları kesmek için (evden dışan) çıkmak istedi. Fakat bir adam onu (iddette olduğu gerekçesi' ile) hurmalığına çıkmasına mâni oldu. Bunun üzerine teyzem Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gitti (ve durumu ona arzetti). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) • «Hayır. Hurmalarını kes. Çünkü şübhesiz (hurmalarından) sadaka vermen veya başka hayır yapman umulur.» buyurdu."[37]

İzahı

Bu hadisi, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Ne-sâî ve Beyhakî da rivayet etmişlerdir.
Tekmile yazarı: C â bi r'in teyzesinin ismine ve onu dışarı çıkmaktan meneden adamın adına bir yerde rastlıyamadım. Sadaka da hayrın bir nevî olduğuna göre hadîste sadaka verme ile ilgili parça fazla değil mi? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna şöyle cevap verilir: Sadaka sözü ile zekât kasdedilmiş olabilir, hayırdan maksat da hediye, nafile sadaka ve ikram olabilir, demiştir.
Hurmaları ağaçlarından kesip toplama işi genellikle gündüz ya-pddığı için, bu hadîs üç talâkla boşanma nedeni ile iddette bulunan kadının işi için gündüzleri evden çıkmasının câizliğine delâlet eder.
Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde bu konudaki âlimlerin görüşlerini şöyle anlatır:
"Bu hadis üç talâkla boşanmış kadının iddette iken ihtiyacını gidermek için gündüzleri evden çıkmasının câizliğine delâlet eder. Mâlik, Şafiî, Ahmed, Sevrî ve el-Leys'in mezhebi budur. Bu âlimlere göre kocasının ölümü dolayısıyla iddette bulunan kadın da gündüzleri işini görmek üzere evden çıkabilir. Hanefî âlimler, ölümle ilgili iddet mes'elesinde bu âlimlerin görüşündedirler. Fakat boşanma ile ilgili iddet mes'elesinde bu görüşte değillerdir. Bunlara göre boşanma iddetinde bulunan kadın ancak mal, can veya namus tehlikesi gibi çok zaruri bir mazeret hâlinde evinden çıkabilir. Başka işler ve mazeretler dolayısıyla dışarı çıkamaz. Bunların defili boşama iddetinde bulunan kadınlarla ilgili olan Talâk sûresinin birinci âyetinde geçen; «...onları (yâni boşama iddetinde bulunan kadınları) evlerinden çıkartmayınız...» emridir. Birinci grubtaki âlimler ise bu hadîsin anılan âyetin hükmünü hususîleştirdiğini söylemişlerdir.
Hadîs, hurma, ağaçlarından kesildiği zaman bundan sadaka çıkarmanın müstahablığına ve hurmalık sahihlerini buna teşvik etmenin faziletine delâlet eder."[38]

10- Üç Talakla Boşanan Kadın İçin Mesken Ve Nafaka (Hakkının Bulunup Bulunmadığını Beyân Eden Hadisler) Babı

2035) Fâtıma bint-i Kays (Radtyallâhü <wAfl)'dan rivayet edildiğine göre;
Kocası kendisini üç talâkla boşamış da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o(nun iddet süresi) için ne mesken ne de nafaka göre: (hakkını) kıldı."

2036) Fâtıma bint-i Kays (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta İken kocam beni (üç talâkla) boşadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Senin İçin ne mesken ne de nafaka (hakkı) vardır» buyurdu."[39]

İzahı

Fâtıma bint-i Kays (Radıyallahü anhâ) 'nın ilk hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Tahavi, ikinci hadisinde Tirmizi rivâyetinde şu ilâve vardır; "Râvî Şa'bî demiştir ki i Ben bu hadisi İbrahim (Nahai) 'ye anlattım. İbrahim şöyle karşılık verdi: Fâtıma'nm bu sözü Ömer bin el-Hattab (Eadıyallâhü anh) 'a intikal ettirilmiş de Ömer i
Biz Rabbimizin kitabını ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnet (hadis) İni bir kadının sözü için bırakmayız. Böyle kadın (yâni üç talâkla boşanan kadın) için (iddeti süresince) mesken ve nafaka hakkı vardır."
F â t ı m a (Radıyallâhü anha)'nın bu hadîslerine göre üç talâkla boşanan kadın için iddeti süresince mesken ve nafaka hakkı vardır. Yâni kocası onun bu ihtiyacını karşılamak zorundadır. [40]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Tekmile yazan "Mebtûte (yâni tamamen boşanan) kadının nafakası" babında özetle şöyle der:
"Bu mes'ele hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki: İbn-i Abbâs, Hasan-ı Basrî, Amr bin Dinar, İkrime, Şa'bî, Ahmed bir rivayetinde lshak ve Zahirîye mezhebi mensubları ile tüm hadîs ehli, Fâ tını a (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisine uygun hükmetmişlerdir.
Mâlik, Şafii, Evzâi ve el-Leys bin Sa'd'a göre üç talâkla boşanan kadın hâmile değilse onun mesken hakkı var, fakat nafaka hakkı yoktur. Hâmile ise mesken hakkı bulunduğu gibi doğum yapıncaya kadar nafaka hakkı da vardır.
Nahai, Sevri ve Hanefîler: Anılan kadın hâmile olsun olmasın hem mesken hem de nafaka hakkına hâizdir, demişlerdir."
Tekmile yazan bu arada her grubun delîlinide anlatmıştır. [41]

11- Boşama Mutası Babı

Mut'a t Erkeğin, kansını boşaması sebebi ile ona ödemesi gereken mala denir, Mut'a adı verilen malın, boşamanın hangi çeşitinde verildiğine dâir özlü bilgiyi inşaallah hadîsin izahı bölümünde vereceğim.

2037) Âişe (Radtyallâhü anhâyd&n; Şöyle demiştir:
Cevn kızı Amra, BesûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (e nikâh olunup O'n)un huzuruna konulunca Amra, senden Allah'a sığınırım, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
«(Ey Amra) sen (sânı çok yüce olan) bir sığınılana (yâni Allah'a) sığındın» buyurduktan sonra onu boşadı ve Üsâme veya Enes'e emredip ona râzıkkıyye (denilen beyaz keten kumaştan mamul) üç kat elbise giydirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ubeyd bin el-Kasun bulunur. Onun hakkında îbn-i Muin : O, kezz&b ve habisti, demiş, Salih bin Mıham-med de: O, kezzâbtır, hadis uyduruyordu, demiştir. İbn-i Hibbân da: O, sıka zatlardan mevzu hadisleri rivayet edenlerdir, HİŞam bin Urve'den bir tomar mevzu hadisler rivayet etmiş, demiştir. Buhârî, Ebû Zur*a, Ebû Hatim, Nesâî ve başkaları onu zayıf saymışlardır. [42]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin senedinin durumu notta belirtilmiştir. Hadiste sözü edilen kadının adının Esma olduğuna dâir rivayet vardır. B u h â r i bu hadisin bir benzerini Âişe (Radıyallâhü anhâ), diğer bir rivayeti de Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Buhârî' nin rivayetinde kadının ismi belirtilmeyip ondan "Cevn kızı" diye bahsedilmiştir. Bâzı rivayetlere göre kadının adı Ümeyme1 dir. B u h â r i' nin Ebû Üseyd1 den olan rivayetinde "Kadın: Senden Allah'a sığınırım, deyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadına t «Şüphesiz sen (şanı çok yüce) bir sığınılan a —Allah'a— sığındın» buyurduktan sonra (odadan) yanımıza çıktı ve : -Ey Ebû Üseyd ona râzıkkıye (denilen beyaz keten kumaştan mamul) iki kat elbise giydir ve onu ailesine teslim e$» buyurdu." denilmiştir.
Bu kadın C e v n oğullarından Numân bin Şerâ-h İ 1' in kızıdır. C e v n oğulları E z d soyundan bir kabiledir. Bu kabile Kinde emirlerinden idiler.
Rivayetlere göre Kinde emiri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile akraba olmak şerefine kavuşmak üzere kızını O'na arz etmiş, O da kabul buyurmuştu. î b n - i S a' d' in rivayetine göre anılan kadının nikâh işi bittikten sonra Âişe ve Hafsa (Radıyallâhü anhümâ) kadınlık kıskançlığı etkisi ile kadının yanına giderek başını taramışlar. Sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) ona şöyle demiş: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem) senin yanına girdiğinde sen O'na: Senden Allah'a sığınırım, dersen bundan memnun olur, demişti. Kadın da bu yüzden böyle söylemişti.
Hadîste bulunan "Muâz" kelimesinin sözlük mânâsı "Kendisine sığınılan, sığınak, sığınma zamanı ve sığınma işidir." Burada kendisine sığınılan zât mânâsı kastedilmiş olabilir. Bundan maksat da Allah Teâlâ'dır. Çünkü kadın "Senden Allah'a sığınının.*' demişti. Bu kelime ile sığınak mânâsı da kastedilmiş olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı "Şübhesiz sen yüce bir makama (yâni Allah katına) sığındın," demektir.
Anılan kelime "Maaz" olarak da okunabilir. Maaz kelimesi ise sığınak, sığınma zamanı ve sığınma işi anlamına gelir. Burada sığınak mânâsı kastedilmiş olur.
Hadis, henüz gerdeğe girilmemiş bir kadını boşamak hâlinde ona Mut'a denilen bir miktar malın verilmesinin meşruluğuna delâlet eder.
Mut'a (Mehir) hakkındaki âlimlerin görüşleri özetle şöyledir:
1. Hanefiler'e göre, nikâh akdi sıhhatli bir şekilde kıyı-lırken mehir durumu söz konusu edilmez veya fasit bir mehir tâyin ve tesbit edildiği, meselâ; şarap, mehir kılınırsa ve gerdeğe girilmemiş iken erkek karısını boşarsa, mehr-i misil yâni kadının yakını olan kadınların mehirlerinin meblâğının yarısını geçmemek üzere mut'a ödenir. Mut'ayı verecek erkek mut'ayı elbise olarak verebildiği gibi onun değerini nakit olarak da ödeyebilir. Mut'a miktarının tâyin ve tesbitinde erkek ile kadının mâli durumu esas alınır. Mut'a miktarı hiç bir zaman mehr-i mislin yarısından fazla olamaz ve beş dirhemden az da olamaz. Taraflar zengin olduğu takdirde mut'anın en üstün miktarı ve taraflar fakir olduklarında mut'anın en azı takdir edilir. Taraflar orta halli iseler, mut'a'nın vasat bir miktan tâyin edilir. Mut'a, vacip, müstahap ve mubah kısımlarına ayrılır. Şöyle ki: Mehirsiz olarak kıyılan nikâhtan sonra gerdeğe girilmeden önce boşama vuku bulduğunda mut'a vâcibtir. Nikâh akdinde mehir anılsın anılmasın gerdeğe girilip cinsel temas vuku bulduktan sonra boşama olursa mut'a ödemek müstahabtır. Nikâh akdinde mehir tayin edilip, henüz cinsel temas olmamış iken boşama yapılırsa mut'a ödemek mubahtır.
Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.
2. Şâfiiler'e göre nikâh akdi mehirsiz olarak veya mehir durumu söz konusu edilmeden kıyılıp da henüz mehir miktan tâyin edilmemiş ve cinsî temas vuku bulmamış iken boşama olursa mut'a ödemek gerekir. Cinsel ilişki vuku bulmuş olduğu takdirde de mut'a ödenir. Fakat nikâh akdinde mehir miktarı tâyin edilmiş olup da henüz cinsel temas yapılmadan boşama vuku bulursa mut'a ödenmez. Mut'a'nın en azı, mâlî değeri bulunan herhangi bir şeydir. Onun en çoğu için bir sınır yoktur. Mut'a'nın 30 dirhemden az olmaması ve mehir miktarının yarısından az olması müstehabtır. Taraflar bir meblâğ üzerinde anlaşırlarsa mesele kalmaz. Aksi takdirde miktarı, hâkim tarafından tesbit edilir. Hâkim, yapacağı tesbitte tarafların mâlî durumlarını dikkate alır.
3. Mâliklîer'e göre mut'a'nın vacip kısmı yoktur. Mut'a mendubtur.
4. Hanbeliler'e göre mut'a'mn en üstünü bir köledir. En azı da kadının namaz kılması için örtmesi gereken vücûdunu örtecek durumda olan bir elbisedir. Mut'a miktarı erkeğin mâli durumuna göre tesbit edilir. Gerdeğe girilmeden ve hâkim tarafından mehir miktarı tesbit edilmeden veya taraflar bir miktar üzerinde anlaşmamış iken boşama vuku bulduğunda mut'a vacip olur. Keza mehir olmaya elverişli olmayan şarap ve domuz gibi bir madde mehir kılınmak sureti ile nikâh kıyıldığı takdirde yine mut'a ödenmesi vâcibtir.
Başka âlimlerin değişik görüşleri de vardır. Dört mezhebin mut'a hakkındaki ayrıntılı hükümleri bir hayli yer aldığı için bu kısa bilgi île yetiniyorum. Geniş bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulabilir. [43]

12- Adam (Karısını) Boşadığını İnkâr Eder Babı

2038) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâhü anhüm)'6an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sel-lem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kadın, kocasının kendisini boşadığım iddia edip, sonra buna dâir âdil bir erkek şahit getirdiği zaman, kocasına yemin teklif edilir. Eğer kocası (onu boşam adı gına) yemin ederse şahidin şahitliği geçersiz olur ve eğer kocası yemin etmekten imtina ederse, imtina etmesi başka bir şahit yerine geçer ve boşamaya hükmedilir.»1'
Not: Bunun senedinin şahinliği ve râvilerinin sıkahğı Zevâid'de bildirilmiştir. [44]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîse göre kadın, kocasının kendisini boşadığım iddia edip bir erkek şahit getirdiği zaman, kocasına yemin teklif edilir. Şayet kocası onu boşamadığına yemin ederse, şahidin ifâdesi muteber sayılmaz ve kadın kocasına teslim edilir. Şayet kocası yemin etmekten imtina ederse »imtina etmesi de bir şahit hükmünde olur ve kadının boşandığına karar verilir.
Bu hususta âlimlerin görüşlerine gelince:
Hanefî fıkıh kitablarmdan el-Hidâye'nin "^ahâdetler" kitabının şerhi Fethü'l-Kadir'de özetle şu bilgi veriliyor: Muamelelerde ve nikâh, boşama, vekâlet, vasiyet, rac'at ve neseb gibi konularda iki erkek şahit veya bir erkek ile iki kadın şahit gerekir. Ş â f i î' ye göre kadınların erkeklerle beraber ettikleri şahitlik ancak mâli konularda kabul edilir. Mâli olmayan hukuki konularda kadınların ettikleri şahitlik muteber değildir. (Yâni iki erkek şahit gerekir. Şu halde boşama ve nikâh gibi konularda iki erkek şahit şarttır.) Mâlik de Şafii gibi söylemiştir. A h m e d' den iki kavil rivayet edilmiştir. Birisi bizim kavlimiz gibidir, diğeri ise anılan iki imamın kavli gibidir."
Görüldüğü gibi kadının boşama iddiasının ispatı için bir erkek şahit ile iki kadın şahit veya iki erkek şahit şarttır. Bir erkek şahit ile kadının kocasının yeminden imtina etmesi dört mezhebin görüşlerine göre yeterli sayılmıyor.
Talâk sûresinin ikinci âyetinde, bir veya iki talâkla karısını boşayan erkeğin rac'at etmesi yâni kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken kadına dönüş yapması için iki âdil şahidi tutması emredilmiştir. Hanefîler, Mâlik ve Ahmed'e göre bu emir müstehablık içindir. Yâni erkek rac'at ettiğinde bunu iki âdil erkek şahitle tevsik etmelidir, bunu yapması müstehabtır. Şafiî ve A h m e d' den yapılan birer rivayete göre rac'atın anılan şahitlerle tevsik emri vâciblik içindir.
Geniş bilgi için fıkıh kitablarma baş vurulmalıdır. [45]

13- Şaka Olarak (Karısını) Boşayan Veya (Bir Kadınla) Nikahlanan Yahut Karısına Rac'at Eden (Dönüş Yapan) Erkek (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2039) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhydea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üç şey vardır ki ciddisi de ciddîdir, şakası da ciddîdir: Nikâh, boşama ve rac'at.»" [46]
İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadisin mânâsı şudur: Bir erkek karısını boşar veya bir kadınla evlenir veyahut bir yeyâ iki talâkla boşadığı karısının iddet süresi henüz bitmemiş iken ona dönüş yaptıktan sonra, anılan işleri ciddi yapmadığını ve şaka ettiğini iddia etse onun bu iddiası geçersizdir. Bu işlerde şaka olamaz.
Hadisin bu hükmü hakkında âlimler ittifak halindedirler.
Tekmile yazan bu hadîsin açıklaması bahsinde H a 11 â b i' nin 967le söylediğini yazar:
Erginlik çağına varmış ve akıllı olan yâni deli olmayan bir erkeğin ağzından apaçık boşama yemini çıktığı zaman, karısını boşadı gına hükmedilir, bu hususta âlimler ittifak halindedirler. Adamın: Ben saka ettim, bununla karımı boşamak istemedim, gibi sözleri hiç bir yarar sağlamaz. Eğer bu gibi sözlere itibar edilmiş olsaydı, şart hükümler İşlemez olurdu. Karısını boşayan veya bir kadınla nikahlaman yahut kölesini azat eden bir kimsenin sonradan pişmanlık duyması sonucu böyle sözleri ve mazeretleri ileri sürmesinden emin olunmazdı. Ve netice itibarı ile ilâhî hükümler işlemez olurdu. Bu itibarla hadiste anılan sözleri kim kullanırsa, bunun sonucuna da katlanmış olur v& bunun aksini iddia etmesi geçersiz sayılır. Hadis, bu konularda ihtiyatlı davranmayı ve laubali olmamayı vurgular. [47]

14- Kalbinde Karısını Boşayıp Dîl İle Boşamayan Adama Ait Bâb

2040) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) şöyle buyurdu, demiştir:

«Ümmetimin kalblerinden geçen şeyleri (fiilen) işlemedikçe veya (dillen ile) söylemedikçe Allah Te&Ia şüphesiz Affeylemiftir.»" [48]

İzahı

KÜtüb-i Sittenin tümünde rivayet edilen bu hadisin hasen- sahih olduğu T i r m i z i tarafından ifâde edilmiştir.
Tekmile yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle demiştir: "Bu hadisin, fıkıh yönünden delâlet ettiği hükümler şunlardır:
1. Allah Teâla bu ümmetin hatırından geçen kötülükleri günah saymamıştır. Ancak hatırdan gecen şer bir şey işlenir veya dil ile söylenir ise; o zaman günah sayılır. Bu ilâh! lütuf, bu ümmete mahsustur. Geçmiş ümmetler için böyle bir bağış yoktu. Onlar hatırlarından geçen, serlerden dolayı mesul sayılırdı. Bir kavle göre O m -m e t - i Muhammediye de ilk zamanlarda sorumlu tutulmuş, sonra Bakara sûresinin son âyeti ile sözü edilen sorumluluk kaldırılmıştır.
2. Adam kalbinde karısını boşadığı zaman, boşama yeminini dili ile söylemedikçe, boşamış olmaz. Haneliler ile A t & bin EbÎ Rabâh, Said bin Cübeyr, Katâde, el-Ha-s a n , S e v r i, Şafii, Ahmed ve İshak böyle hükmetmişlerdir.
Z ü h r î' ye göre, adam kalbinde karısını boşadığı zaman, boşama yeminini dili ile söylemese bile boşamış sayılır. E ş h e b' in Mâl i k' ten olan rivayeti de böyledir. Îbnü'l-Arabi bu görüşün gerekçesini şöyle anlatmıştır: Kalbi ile kâfir olan bir kimse, küfrünü açığa vurmasa bile küfre gitmiş olur, keza, ibâdetlerini riyakârlıkla ve gösteriş için yapan veya bir müslümanı zina ile kalben ithamda bulunan bir kimse günah işlemiş olur. Kalb ile işlenen bütün ameller böyledir.
H a 11 â b i bu görüşe cevaben şöyle der: Bu hadis bu grubun aleyhinde delildir. Ayrıca bir adam karısı ile Zihâr etmeye yâni karısının vücûdunun bir kısmını anası ve kız kardeşi gibi ilelebed nikahlaması haram olan bir kadının o kısmına benzetmeye karar verirse, bunu dili ile söylemedikçe; Örneğin adam karışma: "Senin sırtın anamın sırtı gibidir" sözüne benzer bir söz söylemedikçe Zihâr yeminini etmiş sayılmaz. Bu hususta ilim ehli ittifak halindedir. Zihâr yemini, boşama yemini anlamını taşır. Şu halde sadece kalben karar vermekle Zihâr yemini oluşmadığına rağmen neden boşama yemini oluşsun? Keza bir adam kalben bir kimseyi zina suçu ile itham etse bile bunu dili ile söylemediği sürece itham etmiş sayılmaz. Yine namazda konuşmak haramdır, namazı bozar. Halbuki namaz içinde ikan kalbinden bir konuşmayı geçiren kimsenin namazı bozulmaz. Eğer kalbden geçen konuşma dil ile konuşma hükmünde olmuş olsaydı, namazı bozması gerekirdi."
Âcizane şöyle bir yorum hatırımdan geçiyor, doğru ise Allah'tandır, yanlış ise bendendir: Şöyle ki; insan oğlundan meydana gelen ve şer'i hükümlerin alanına giren şeyler üç kısma ayrılır:
1. Dil ile söylenen sözler.
2. Vücûdun tamamı veya el, ayak ve göz gibi bir organ ve vücûdun bir kısmı ile işlenen fiiller.
3. Küfür, îman, ihlâs ve riya gibi kalb ile işlenen işler.
Hadis-i şerif, birinci ve ikinci maddelerin kapsamına giren şeyler hakkındadır. Bu gibi işler; dil ile söylenmedikçe veya vücûdun tamamı veya organları ile işlenmedikçe, sadece kalbden geçmesi hâlinde günah sayılmaz. Meselâ: Bir adam aleyhinde konuşmak ve sövmek kalbten geçse bile dil ile söylenmedikçe günah sayılmaz. Keza bir hırsızlık fiili hatırdan geçse bile hırsızlık fiili işlenmedikçe, bu suç işlenmiş olmaz. Ama kalbin fiillerinden sayılan küfür, riyakârlık ve benzerî şeyler günah sayılır. Hadîs-i şerif bu tür kalbi fiillerin günah sayılmadığına âit bir hüküm taşımaz. Şöyle de denilebilir: Hadîs, bir vesvese şeklinde insanın kalbine gelen geçici şeylerin günah sayılmadığını ifâde eder.Însanın kendi istek ve irâdesi ile hatırına getirip kalbinde kökleşmesine çalıştığı kötü niyetlere ve duygulara İsrar eder ve bunu kalbinden atmak da istemezse bu gayretkeşlik manevî sorumluluk ve âhiret cezasını gerektirir, [49]

15- Matuh (= Deli), Çocuk Ve Uyuyanın Boşaması Babı

2041) Aişe (Radıyallâhü anhây&an rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Üç sınıf mükelleftik kalemi kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, erginlik çağına varıncaya kadar çocuktan ve akıllanın-caya veya ayıhncaya kadar deliden.»
(Müellifin şeyhi râvi) Ebû Bekir kendi rivayetinde: «ve şifâ buluncaya kadar delilik hastalığına tutulandan» demiştir." [50]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir.
Bu babın başlığındaki "Matuh" kelimesini deli diye terceme ettim. Çünkü müellifin bu bâbta rivayet ettiği hadîslerde çocuk, uyuyan ve delinin mükellef olmadıkları bildiriliyor. T i r m i z î de Talâk kitabının bir babını Matûh'un talâkına ayırmış ve burada rivayet ettiği bir hadîste :Matûh'un talâkının geçersiz olduğu bildirilmiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre âlimler oradaki Matuh kelimesini değişik şekillerde tarif etmişlerdir. Şöyle ki: e 1 - H â f ı z: Matuh: Aklı noksan olan, demektir. Çocuk, deli ve sarhoş, bu kelimenin anlamına girer. Cumhura göre; bunların işledikleri fiiller geçersizdir, demiştir. İbnü'1-Esîr el-Cezeri' nin en-Nihâ-ye'de beyan ettiğine göre Matuh, deli demektir.
Zeynü'1-Arab da: İrâdesi dışında sarhoş olan, deli, uyuyan, hastalığın şiddeti ile aklı giden hasta ve baygın kimse, bu kelimenin şümulüne girer. Çünkü bunların hiç birisinin talâkı geçerli değildir. Çocuk da bunlar gibidir, demiştir.
El-Hidâye yazan da: Erginlik çağına varmamış olan çocuğun boşaması geçersizdir, onun akıllı olması neticeyi değiştirmez. Deli ve uyuyanın da talâkı muteber değildir. Matuh da deli hükmündedir, talâkı vâki olmaz, demiştir. î b n ü'I-H ü m âm: Matuh, bir kavle göre anlayışı az, konuşması dengesiz ve tedbiri bozuk olmakla beraber; sövüp saymayan, dövüp kırmayan kimse demektir Deli ise sövmek ve dövmekle, matûh'tan farklıdır. Matûh'u başka şekilde tarif edenler olmuş ise de bu tarif daha uygundur, demiştir.
T i r m i z î' nin rivayet ettiği hadîste çocuğun ve uyuyanın talâkından söz edilmediği için âlimler oradaki Matuh kelimesini, çocuğu ve uyuyanı da kapsamına alacak şedide mânâlandırmıslardır. Burada ise; gerek babın başlığında ve gerekse hadîsin metninde çocuk ve uyuyan, anıldığı için matuh kelimesini hadîsin metnine uygun olarak deli mânâsına yorumlamak isabetli olur, kanısındayım.
Müellifimiz bu hadisi iki şeyhinden rivayet etmiştir. Bunlardan Muhammed bin Hâlid'in rivayetinde uyuyan ve çocuktan sonra anılan üçüncü kişi "Akülanıncaya veya ayıhncaya kadar deli" şeklinde ifade edilmiştir. Bundaki tereddüt râviye aittir. Müellifin diğer şeyhi E b û Bekir'in rivayetinde anılan üçüncü kişi ise "Şifâ buluncaya kadar delilik hastahgma tutulmuş olan" şeklinde ifade edilmiştir. îki rivayetin m&nAsı aynıdır. Ancak ifâde tarzında değişiklik vardır.
Hadis, çocuk, uyuyan ve akli dengesi bozuk olan kimselerin bu durumları devam ettiği sürece işledikleri şeylerden dolayı sorumlu olmadıklarını ifâde eder. "Bu genel mânâ dolayısıyla, bunların bu halleri devam ettiği sürece, ettikleri boşama yeminlerinin de geçersizliği hükmü ifâde edilmiş olur.
Abdurahman el-Cezeri, dört mezhebin fıkhına âit kitabının Talâk bölümünde talâkın oluşmasının şartlarını beyân ederken özetle şöyle der:
"Talâkın oluşmasının şartlarından birisi boyaşanm akıllı olmasıdır. Bu itibarla delinin boşaması hükümsüzdür. Deli bir kimse ara sıra ayılsa bile, delilik hâlinde ettiği boşama yemini geçersizdir. Deli ifâdesinden maksat, bir hastalık nedeni ile aklı giden kimsedir. Bu itibarla deli kelimesi, beygm veya herhangi bir hastalığın şiddeti ile aklı zail olan ve konuştuğunu bilmeyen hastaya da şâmildir. Sarhoşluk verdiğini bile bile bir maddeyi alıp sarhoş olan ve bu halde iken karısını boşayan bir kimse de deli hükmünde sayılmayıp karısı boşanmış olur. Hülâsa alınması haram olan herhangi bir müskiratı bile bile alıp sarhoş olan bir kimsenin boşaması muteberdir. (Sarhoşun ettiği boşama yemininin hükmü hakkında geniş bilgi için anılan kitaba veya diğer fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.)
Boşamanın oluşmasının şartlarından birisi de boşayanın erginlik çağına varmış olmasıdır. Bu itibarla bu çağa varmamış olan çocuğun ettiği boşama yemini geçersizdir. Ancak Hanbelîler'e göre boşamanın ne demek olduğunu ve sonuçlarını idrak eden bir çocuk on yaşından küçük bile olsa ettiği boşama yemini geçerlidir."

2042) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur:
«Çocuktan, deliden ve uyuyandan sorumluluk kalemi kaldırılıyor.» "
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Kasım bin Ye-iEİd, meçhuldür ve Ali bin Ebî Tâlib (B.A.)*a yetişmemiştir. [51]

İzahı

Ebû Dâvûd da bunun benzerini daha uzun bir metin hâlinde A 1 i (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet etmiştir. Oradaki rivayet meâlen şöyledir: «(Mükelleftik) kalemi üç kişiden kaldırılmıştır i Uyanıncaya kadar uyuyandan, ihtilâm oluncaya kadar çocuktan ve akıllamncaya kadar deliden.» 1 b n - i C ü -r e y c' in K"â sim bin Yezid aracılığı ile Ali (Radı-yallâhü anh)'den merfu olarak ettiği rivayette şu ilâve vardır: «ve
bunaktan.»
Bu hadisin hükmü bundan önce rivayet edilen Â i ş e (Radıyallâhü anhât'nın hadîsinin hükmü gibidir.
Avnü'l-Mâbud yazarı Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bu hadisin şerhinde şöyle der:
"El-Hâf iz, el-FetİH'te bu hadîsin rivayetlerini anlattıktan sonra: "Fıkıhçılar bu hadislerin muktezası ile hükmetmişlerdir. Lâkin îbn-i Hibbân'ın anlattığına göre hadîste anılan kişilerden mükelleflik kaleminin kaldırılmasından maksat bu kişilerin işledikleri serlerin onların defterlerine yazılmamasıdır. Bunların iş* ledikleri hayırlar ise defterlerine yazılır, diye bilgi vermiştir.
Bizim şeyhimiz, T i r m i z i' nin şerhinde: îbn-i Hibbân'ın dediği husus çocuk için açıktır. Yâni çocuk bir hayır işlerse onun defterine yazılır. Fakat deli ve uyuyan için bu düşünülemez. Çünkü bunların aklı yoktur. Oysa bir ibâdetin sıhhati için akıl şarttır" demiştir. [52]

16- Zorlananın Ve Unutanın Boşaması Babı

2043) Ebû Zerr-i Ğifârî (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şey (in günahın)! Allah Teâlâ şüphesiz affetmiştir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âlimler, bu senedde bulunan râvi Ebû Bekir et-Hüzelî'nin zayıflığı üzerinde ittifak ettikleri için bu sened zayıftır.

2044) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ümmetimin gönüllerinden geçen (günah işleme) temayülleri (fiilen) işlemedikçe, yahut (dilleri ile) söylemedikçe, bir de onların zorlandıkları şeyleri Allah Teâlâ şüphesiz affey lemistir.»"

2045) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şey (in günahın) ı Allah Teâlâ affeylemiştir.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened munkati değilse sahihtir. Fakat münkati görülür. Nitekim ikinci senedde, Ubeyd bin Nümeyr isimli râvi ilaveten vardır... Bu münkatilik yani senedden bir ravinin atılması ile meydana gelen kopukluk râvi el-Velîd bin Müslim'den ileri gelmiş olabilir. Çünkü kendisi tedlisçi idi.

2046) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Zorlama altında ne boşama olabilir, ne de (köle ve cariyeyi) âzad etmek.»" [53]

Bu Bâbtaki Hadislerin İzahı

İlk ve üçüncü hadîs Zevâid türündendir. Üçüncü hadisin senedinde inkıta (= kopukluk) bulunduğuna dâir olup notta belirtilen Zevâid yazarının sözü anlaşılmaz görülür. Tekmile yazarı bu senedin râvilerinin sahih hadîs râvileri olduğunu belirtmiştir. Bu hususu ehline havale edelim. Çünkü bu hadîsin benzerleri müteaddit se-nedlerle rivayet edilmiştir. Hâkim, Beyh'akî ve Taba-r a n î bunun benzerini rivayet edenlerdendir.
Bu iki hadis, yanılma, unutma veya zorlanma sureti üe yapılan işlerin günahının Allah tarafından afvedildiğine delâlet ederler.
Yanılma ve unutma hususunda bazen insan kusurlu, bazen de kusursuz sayılır. Kusurlu sayılmadığı zaman bağışlanır. Fakat kusurlu sayıldığı zaman bağışlanmaz. Hâzin tefsirinde Bakara sûresinin son âyetinin açıklaması bölümünde özetle *öyle denilir:
"Unutma iki nevidir: Birincisi, kulun kusurlu ve ihmalkâr görüldüğü durumundaki unutmadır. Bu da kulun emredildiği işi yapmadığı zaman gerçekleşir. Örneğin : Kul, elbisesinde kan lekesini görür de bunu gidermeyi geciktirir, sonra unutup bu elbise ile namaz kılar. Kul burada kusurlu sayılır. Çünkü kan lekesini görür görmez gidermesi gerektiği halde bunu ihmal etmiştir. Ama kul elbisesindeki kan lekesini görmeyip namaz kılarsa bunda mazur sayılır. Keza, kul emredildiği bir işi yanılmak sureti ile yapmaz veya menedil-diği bir şeyi yanılarak yaparsa, bunun bağışlanması beklenir. Fakat meselâ, kul Kur'an-ı Kerim'in bir sûresini belledikten sonra bunu okumayıp neticede unutursa, bu unutma ve yanılma bağışlanmaz. Bu itibarla unutma ve yanılma suçlarının bağışlanması için Allah Teâlâ'ya duâ edilmesi bu ayet-i kerime'de emredilmiştir."
Yanılmaya bir başka misal: Kul ava tüfek atarken hatâ olarak bir insanı vursa, o semtte insanın bulunduğu ihtimalini hesaba katmamış ve gerekli tedbiri almamış ise mes'ûldür. Aksi takdirde mes'ûl değildir. Ama bununla beraber maktulün yakınlarına diyet (tazminat) ödenmesi ve kefaret çıkarılması gerekir.
Hülâsa: Unutma ve yanılma suretiyle yapılan işlerde kul kusurlu ve ihmalkâr değilse bunun günahı bağışlanır. Ama bâzı sorumluluklar kalkmaz. Meselâ; öğle hamazı vaktinin girdiğine kanaat edip namaz kıldıktan sonra vaktin girmediğini öğrenirse, hatâsı bağışlanır, fakat öğle namazını tekrar kılmakla mükelleftir. Keza bulutlu hava gibi bir mazeretle henüz öğle namazı vaktinin girmediğine inanan bir kimse veya öğle namazını kıldığı zannı ile unutup ikindi vakti girdikten sonra farkına varan, bu yanılma ve unutmada mazur ve bağışlanmış olmakla beraber öğle namazını kaza etmekle mükelleftir. [54]

Yanılmakla Yapılan Boşama Yeminin Hükmü

Dört mezhebin fıkhına âit "ETFıkhü Ale-rMezâhibi-1'Erbaa" adlı kitabın Talak bölümünde yazar Abdurrahman şöyle der: "Boşamanın oluşmasının şartlarından birisi de yanılmaksızın boşama sözünü kullanmaktır. Bu itibarla adam, karısına; Sen tanırsın diyeceği yerde yanılarak; Sen taliksin derse, kendisi ile Allah arasında boşamanın olmadığı malûmdur. (Talik, boş demektir.) Ama iş hâkime intikal ederse, adamın yanılma iddiası kabul olunmaz. Çünkü, hâkim onun kalbindeki niyete muttali olamaz."
Şafii fıkhına âit el-Envâr'da ayrıca şu mesele de vardır: Bir adam evli olduğunu unutarak veya vekili tarafından nikâhı kıyıldığı halde bundan habersiz olarak : Karım boştur, gibi bir boşama yemininde bulunursa, zahiren karısı boşanmış sayılır. Ama adam ile Allah arasında gizli kalan duruma göre boşama olmamıştır.
Bu iki hadiste sözü edilen "Zorlama" hususunu aşağıda açıklamak üzere şimdi, bu babın ikinci hadisi olan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisine geçelim :
Bu hadis, zorlama ile ilgili son cümlesi hâriç. B u h â r i ve M ü s 1 i m' de de rivayet edilmiştir. Müellifin 2040 nolu hadisi de bunun benzeridir. İnsanın hatırından geçen, fakat bilfiil işlenmeyen^ veya dil ile söylenmeyen nefsâni temayüllerin Allah tarafından bağışlandığına dâir gerekli bilgi orada verilmişti. Bunu tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak M ü s 1 i m' in îman kitabında rivayet ettiği bu hadisin şerhinde N e v e v i' nin verdiği bilgiyi buraya aktarmakla yetinmek istiyorum. N e v e v İ özetle şöyle der:
"İmam e 1 - M â z i r i' nin dediğine göre Kadı E b ü B e k i r' in mezhebi şudur.
Bir kimse bir günah işlemeyi kalbine yerleştirip buna karar verirse, verdiği karar ve azimden dolayı günah işlemiş sayılır. Bu ve benzeri hadisler, bir günah işleme arzusu hatırına gelip geçen ve kalbinde karar kılmayan kimseler hakkındadır, diye yorum yapılır Günah işleme arzusu ile günah işlemeye azimli olmak birbirinden tamamen farkh iki ayrı şeydir.
İşte Kadı Ebû Bekir'in mezhebi budur. Fıkmçılar-dan ve hadisçilerden çok kimseler K â d ı' ya muhalefet ederek bu ve benzeri hadisleri zahirlerine göre mânâlandımuşlardır.
Kadı Iyâz da: Selef âlimlerinin tümü ve fıkıhçılar ile hadisçilerden ilim erbabı Kadı Ebü Bekir'in mezhebini tutmuşlardır. Çünkü kalb ile işlenen suçlardan dolayı sorumluluğun varlığı hadislerle sabittir. Şu varki âlimler şöyle demişlerdir; Kalbin azim ve karar kıldığı suç başka şey, kalbin buna azim ve karar vermesi başka bir şeydir. Kul suç işlemeye kalben karar vermekle bir günah işlemiş olur, o günahı fiilen işleyince ikinci bir günah işlemiş olur. Eğer kalben karar verdiğine rağmen Allah korkusu ile o günahı işlemekten vazgeçerse bir hasene Isevap) kazanır.

Günah sayılmayan kalbi arzu ve istek ise hatıra gelen ve kalbte karar kılmayıp geçici olan nefsânî istek ve arzulardır demiştir.
N e v e v i yukardaki nakilleri yaptıktan sonra; Kadı E b û B e k i r * in görüşü iyi ve açıktır, buna ilâve edilecek bir şey yoktur. Kalbin bir günah üzerinde azim ve karar kılmasının sorumluluğu mucip bir hâl olduğu nasslarla sabittir.
«Zanların çoğundan sakının. Şübhesiz zanların bâzısı günahtır...» ve «Müminler arasında hayâsızlığın yayılmasını arzu edenlere dünya ve âhirette elim azap vardır.[55] mealindeki âyetler bu nasslardan-dır. Bu konudaki âyetler çoktur. Ayrıca; hased, mü'minleri hakir görmek, onlara kötülük dilemek ve benzeri bir çok kalbi amellerin ha-ramlığı şer-i şerifin nassları ve ümmetin icmâı ile sabittir, diye bilgi vermiştir."
Bu babın sonunda rivayet edilen Âişe (Hadıyallâhü anhâ)'-nınhadîsini Ahmed, Ebü Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsdeki "İğlâk" kelimesini zorlama mânâsına terceme ettim. Bâzıları bu kelimeyi öfke mânâsına yorumlamışlar ise de bu görüş tutarlı sayılmamıştır. Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta rivayet etmiş olması kendisinin de bu kelimeyi zorlama mânâsına kabul ettiğinin delilidir. El-Hâfız, el-Fetih'te "İğlâk halindeki boşama" babında, îğlâk kelimesinin öfke mânâsına yorumlanması görüşünün reddedildiğini naklen beyan etmiştir. Tekmile yazarı da: Tercih edilen görüş, iğlâk kelimesinin zorlama mânâsına yorumlanması görüşüdür. Öfke hâlindeki boşamaya gelince; bunun ayrı ayrı durumları vardır. Îbnü'l-Kayyim; Öfke üç kısma ayrılır: Bazen öfke, aklı tamamen giderir ve sahibi, ne söylediğini hiç bilemez, şuursuz konuşur. Böylesine öfkelenen bir kimsenin boşamasının geçersizliği hususunda ittifak vardır. Çünkü boşamanın geçerliliğinin şartlarından birisi, boşayanın akıllı olmasıdır. Öfkelenmenin ikinci nevi; sahibinin ne söylediğini düşünebilir ve irâdesi ile hareket edebilir durumdaki öfke. Böyle bir öfke hâlinde yapılan boşamanın geçerliliğine karşı çıkan yoktur. Öfkenin üçüncüsü şöyledir: Öfke şiddetlenir, fakat sahibinin aklı tamamen gitmiş değildir. Adam hiddetinin şiddetli ânında söylediği söze, öfkesi dinince pişmanlık duyar. İşte böyle bir durumda yapılan boşama yemininin geçerliliği ve geçersizliği ihtilâf konusudur, demiştir."[56]

Zorlama Altında Yapılan Boşamanın Hükmü

Gerek bu hadîs ve gerekse bundan önce bu bâbta rivayet edilen hadîsler zorlama altında yapılan boşamanın geçersizliğine delâlet eder.
Bu hususta âlimlerin görüşlerine gelince Tekmile yazan şu bilgiyi verir:
Ashâb-ı Kiram'dan Ömer. Ali, îbn-i Ömer, Ibn-i Abbâs, İbn-i Zübeyir, Câbir bin Semûre (Ra-dıyallâhüanhüm) ve başkaları zorlama ile yapılan boşamanın geçersizliğine hükmetmişlerdir. Mâlik, Şafii, Ahmed, Ev-zâi ve İshak'm mezhebi de budur. Bu grubun delilleri bu hadisler ile N a h i 1 sûresinin 106. âyetidir. Çünkü bu âyet-i ce-lîlede küfür kelimesini kullanmaya zorlanan fakat kalbindeki İman devam eden bir mü'minin ağzından çıkan küfür kelimesinden dolayı bir sorumluluğun bulunmadığı bildirilmiştir. Küfür kadar ağır olmayan şeyler de bu hükme tâbidir. Şu halde boşamaya zorlanan, fakat kalbinde boşama niyeti olmayan bir kimsenin ağzından çıkan boşama yemini ile karısı boşanmaz.
(Zorlama ile yapılan boşamanın geçersizliği fıkıhçıîarca bâzı şartlara bağlanmıştır. Bu şart ve ölçülerin öğrenilmesi için fıkıh kitab-larma baş vurmak gerekir.)
Hanefiler, Sevri, Zühri, Şâbi ve Katâde'-ye göre zorlama ile yapılan boşama muteberdir. Çünkü boşamaya âit âyet umumidir. Herhangi bir kayıt ile bağlılığı yoktur. İkinci de-lîl de Safvân bin A m r et-Tâ İ'nin rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Kocasından nefret eden bir kadın bir gün kocasını uyurken yakalamış, eline büyük bir bıçak alıp kocasının göğüsünün üzerine oturduktan sonra onu uyarmış ve ona: Allah'a yemin ederimki ya beni Üç talâkla boşarsm, ya da seni boğazlarım, demiş. Adam yalvarmış ise de kadın İsrarda bulununca, adam onu üç talâkla boşamış, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe giderek durumu arz etmiş. Peygamber, onun yaptığı boşamanın geçerli olduğunu bildirmiştir.»
Bu grubtaki âlimler: Zorlama neticesinde-adam rızâsı dışında karısını boşamış oluyor. Boşamanın oluşması için adamın rızâsı ise şart değildir."
Tekmile yazan daha sonra cumhurun bu gruba verdiği cevab-Jan yazıyor ve delil gösterilen boşama âyetinin bu hadislerle husûsi-leştiğini, S a f v a n ' in hadisinin senedinin zayıf olduğunu ve bu nedenle cumhurun görüşünün tercihe şayan olduğunu bildiriyor. Daha sonra zorlamanın oluşmasının şartlarını açıklıyor.
Bu şartların bilinmesi için fıkıh kitablanna müracaat edilmesi gereklidir. Buraya alamadım. Çünkü bir hayli yer ve zaman alır. [57]

17- Nikahtan Önce Boşama Olamaz Babı

2047) Anır bin Şuayb'ın rle.lesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radı-yallâhü anhüm) dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallalhhÜ Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :
«Adamın nikahlanmadı^ bir kadın hakkında boşama (yetkisi) yoktur.-"

2048) Misver bin Mahrama (Radıyallâhü anh)'den rivayet edİldiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Nikâh kıyılmadan önce boşamak yoktur ve (köleye - cariyeye) mâlik olmadan önce (onları) azad etmek yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvi Ali bin el-HÜseyin bin Vâkıd'ın güvenirliği ihtilaflıdır. Diğer râvi Hişâm bin Sa'd da böyledir ve zayıftır. Fakat Müslim, Şevâhid'de onun rivayetini almıştır.

2049) Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyâen rivâyetrfdildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur:
«Nikâh kıyılmadan önce boşamak yoktur.
Not:Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi CÜveybir bin Saîd'in zayıflığı üzerinde ittifak bulunduğu için bunun senedi zayıftır. [58]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizi, Ebü Dâvûd, Ah-med, Beyhaki, Dârekutnî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadîsin metni bâzı rivayetlerde uzuncadır.
Bu bâbtaki diğer hadîsler Zevâid türündendir.
Bu hadîslerde geçen Nikâh kelimesinden maksat nikâh akdidir. Yâni nikâh akdi yapılmadan önce edilen boşama yemini geçersiz ve etkisizdir. Bir adam henüz nikâhlanmadığı bir kadını boşarsa bu boşama hükümsüzdür. Çünkü adam henüz o kadının kadınlığından yararlanma hakkına sahip değildir. Köle ve cariyeyi azad etmek de böyledir. Adam, mâliki bulunduğu bir köleyi, bir cariyeyi âzad edebilir. Fakat henüz mâliki olmadığı köleyi, cariyeyi âzad edemez. Böyle bir hak ve yetkisi yoktur.
Tekmile yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde özetle şöyle der: Bu hadis, nikâh akdi kıyılmadan önce yapılan kesin ve şartsız boşamanın geçersiz ve hükümsüz olduğuna delâlet eder. Çünkü boşama hak ve yetkisi nikâh akdinin kıyılmasından sonra doğar. Kesin ve şartsız boşamaya misâl şu olabilir: Bir adam, Fatma ismindeki kadınla evli olmadığı yâni aralarında bir nikâh akdi bulunmadığı halde: Ben F a t m a'yi boşadım, derse bu yeminin bir değeri yoktur. Bu yeminden sonra adam o kadınla evlense, nikâh akdinden önce ettiği bu yeminin bir etkisi ve zararı yoktur. Bu hususta âlimler ittifak halindedirler.
Keza, kişi henüz mâlik olmadığı köleyi âzad edemez veya her hangi bir malı satamaz, satış yapsa bile böyle bir satış muteber değildir.
Nikâhlanmaya bağlanan boşama ve mâlik olmaya bağlanan âzad etme meselesine gelince; bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. Anılan meseleyi bir misal ile açıklayalım:
Adam bir kadına: Eğer seninle nikâhlanırsam sen boşsun, der veya : Nikâhlanacağım her kadın boş olsun, der. Köle meselesinde de örneğin: Satın alacağım her köle hür olsun, der. îşte nikâhlanmaya bağlanan böyle bir boşama veya mâlik olmaya bağlanan bir âzad etme sözü hakkında âlimler farklı görüş beyan etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanef iler'e göre nikahlanma şartına bağlı boşama geçerlidir. Şart tahakkuk edince yâni nikahlanma akdi kıyılınca boşama gerçekleşmiş olur. Meselâ bir adam : Falan kadmla evlenirsem, o boş olsun, veya: Nikâhhyaeağım her kadın boş olsun, derse, nikâh-lanması hâlinde boşama vuku bulmuş olur. Köleyi âzad etme meselesi de böyledir.
Mâlik' ten yapılan meşhur rivayet de böyledir. Bunların delili Ma'mer'in Zührî' den rivayet ettiği şu fetvadır:
«Bir adam: Benim nikâhlanacağım her kadın boş olsun ve satın alacağım her köle hür olsun, derse hüküm onun dediği gibi gerçekleşir. Yâni bir kadınla evlenirse, kadın boşanır ve bir köleyi satın alırsa köle âzad edilmiş sayılır. Zührî böyle fetva verince Ma'-' m e r, ona:
"Nikahlanmadan önce boşama yoktur ve mâlik olmadan önce (köleyi) âzad etme yoktur", mealinde hadis gelmemiş mi? diye sorunca, Zührî: Bu hadîs; Benim karım boş olsun ve benim kölem âzad olsun, şeklinde söz söyleyen adam hakkındadır, diye cevap vermiştir.

2. Sahâbilerin cumhuru ve selef âlimlerine göre nikâhlanmaya bağlanan boşama ve mâlik olmaya bağlanan âzad etmeler, şartları tahakkuk etse bile hükümsüzdür. Şafiî, Ahmed, İshak, hadîs ehlinin cumhuru ve Zahiriye mezhebi mensupları da böyle demişlerdir. Bunların delilleri bu bâbta rivayet edilen hadîslerdir.
Hanefiler ise bu bâbtaki hadîsleri şartsız yapılan boşama yeminleri hakkında yorumlamışlardır.
3. Mâlik i 1 e r'in cumhuruna göre nikahlanmadan önce yapılan boşama yeminleri iki çeşittir. Şöyle ki:
1. Eğer adam belirli bir kabileden veya belirli bir şehirden ni-kâhlıyacağı her hangi bir kadm hakkında boşama yemininde bulunursa, meselâ: Falan sülâleden veya falan şehirden nik Ahi anacağım her kadın boş olsun, gibi bir söz söylerse, nikâhlanacağı kadın boşanmış olur. Şu halde adam, umumî bir yemin değil özel bir yemin etmiş olur.
2. Eğer adam böyle değil de umumî bir yeminde bulunursa; meselâ : Nikâhlanacağım her kadın boş olsun, gibi bir söz söylerse, sonra evlenirse karısı boşanmış sayılmaz. Çünkü böyle bir yemin, men-dub olan evlenmeye bir nevî sed çekmiş olur.
Rebîa bin Ebî Abdurrahman Rebiatü-1 Rey adı F e r r u h' dır), Sevrî, Leys bin Sa'd ve Ev-z â i de böyle hükmetmişlerdir. Bir rivayete göre Mâlik bu mesele hakkında sükût etmiştir."
Nikâh akdinden önce yapılan boşama yemini hakkında âlimlerin görüşlerini yukarda beyan ettim. Bilindiği gibi bu boşama da: Şartsız ve nikahlanma şartına bağlı olmak üzere iki kısma ayrılır. Şartsız yapılan bu tür boşama âlimlerin ittifakı ile geçersizdir. Nikahlanma şartına bağlı boşama meselesi hakkındaki ihtilâfı yukarda beyan ettim. [59]

Nikâh Akdinden Sonra Yapılan Şartlı Boşama Yeminleri

Bir adam nikâhlı karısının talâkını her hangi bir şarta bağlarsa, meselâ; adam karışma: Sen falan işi yaparsan veya ben falan eve girersem, yahut Ramazan bayramı olunca sen boşsun, gibi bir boşama yemininde bulunursa, koştuğu şart gerçekleşince boşama vukuu bulmuş olur. Adamın maksat ve niyeti kadını korkutmak, bir şeyi yapmasını veya yapmamasını sağlamak gibi bir şey olsa, yâni boşama maksadını gütmemiş olsa bile hüküm budur. Bu hususta dört mezheb imamları ile âlimlerin cumhuru ittifak halindedirler. Zahiriye mezhebi mensubları ile İ b n - i H a z m ' a göre adamın maksadı karısının boşamasını anılan şarta bağlamak olmayıp, onu korkutmak veya bir işi yapmasını veya yapmamasını sağlamak ise; şart tahakkuk edince bununla boşama olmaz.
Bir veya iki talâkla, boşadığı kadının iddeti henüz bitmemiş iken bir şarta bağlı boşama yemininde bulunan adamın ettiği yeminin hükmü de böyledir. [60]

18- Boşama Sayılan Söz (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2050) Evzâî: Ben Zühri'ye : Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'in hangi zevcesi O'n-dan Allah'a sığınmıştır? diye sordum. Zührî şöyle cevap verdi, demiştir : Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın şöyle dediğini bana Urve haber vermiştir.
Cevn kızı (Amra) Resulü ilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (e nikâh olunup O'nî un huzuruna konulup Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona yaklaşınca, Cevn kızı: Senden Allah'a sığınırım, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«(Ey Cevn'in kızı) sen (şanı) büyük olan (Allah)'a sığındın. Artık ailen gile git.- buyurdu."[61]

İzahı

Bu hadisi Buhâri de rivayet etmiştir. Hadiste anılan Cevn kızının ismi, hâli ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı böyle bir söz sarfetmesi sebebi hakkında gereken bilgi Müellifin 2037 nolu hadîsinin izahı bölümünde verilmiştir. Burada tekrarlamaya gerek kalmamıştır. [62]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, boşama niyeti ile adamın, karısına; Baban gile git, sözü ile kadının boşandığına delâlet eder. Boşamayı gerektiren sözlerle ilgili özlü bilgi verelim :
Boşama yemini olarak kullanılan sözler iki kısma ayrılır:
1. Talâk köküdden alınma kelime ve cümlelerle veya örf ve âdette boşama yemininden başka mânâlarda kullanılmayan başka cümleler. Bu tür sözlerle yapılan boşama sözüne fıkıh ıstılahında "Talâkın sarihi" adı verilir.
2. Boşama mânâsına muhtemel olduğu gibi başka mânâlara da muhtemel olup bu mânâların hepsinde kullanılan sözlerle yapılan boşama nevi. Bu çeşit sözlere ise fıkıh ıstılahında "Talâkın kinayesi" adı verilir. Bunu bir misâl ile açıklayalım : "Baban gile git" sözü kinaye kısmına giren bir cümledir. Bu cümle boşama anlamında kullanılabilir. Adam bu sözle şunu demek istemiş olabilir: Seni boşadım, seninle ilgim kalmadı, artık yanımda durma, baban gile git. Bu takdirde bu cümle ile kadın boşanmış olur. Nitekim bu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr cümleyi bu anlamda kullanmış ve Cevn'in kızını böylece bosamış-tır. Bu cümle boşama değil, kadının ziyaret için babası gile gitmesi niyeti ile de kullanılabilir. Bu takdirde, cümlenin boşama ite ilgisi söz konusu değildir. İşte boşamaya ve başka mânâlara muhtemel olan bu gibi sözlere Kinaye ismi verilir. [63]

Âlimlerin Bu Konudaki Görüşleri

I. Hanef iler'e göre Talâkın sarih kısmı ikiye ayrılır;
A) Talâk sözcüğü ve bundan türeme kelimelerle yapılan boşama.
Biz Talâk kelimesini boşama kelimesi ile açıklamak sureti ile buna örnekler verelim: Meselâ adam karısına: Sen boşsun veya seni boşadım yahut sen boşanmışsın, der ise sarih talâkla karısını boşa-mış olur. Başka bir deyim ile adam karısına: Sen taliksin (= boşsun) veya seni tatlîk ettim yahut sen tatlik edilmiş (= boşanmış) sın derse sarih talâkla boşamış olur. Talâk kelimesi veya bundan türeme kelime ve cümlelerle yapılan bu nevî boşama yemini ile kadın rac'î bir talâkla boşanmış olur. Adam talâk kelimesini veya bundan türeme kelimeleri kullanmak suretiyle ettiği yeminle hiç bir şeye niyet etmemiş veya birden fazla talâkla boşamayı kasdetmiş olsa bile yine hüküm aynidir. Yâni rac'î bir talâk vuku bulmuş olur. Çünkü bu söz birden fazla talâkı kasdetmeye elverişli değildir ve Talâk kitabının 2. babında geçen 2019 nolu İbn-i Ömer (Radıyaüâhü anh)'in hadîsinde belirtildiği gibi kendisi karısını hayız hâlinde iken tatlîk etmişti, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) onun, karısına rac'at (= dönüş) yapmasını emretmişti. Hanefîler şöyle derler: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'e ettiği yemin ile bir talâkı mı, birden fazla talâkı mı kasdettiğini sormamış ve niyetini sormamıştır. Eğer bu söz ile birden fazla talâka niyet etmek sahih olmuş olsaydı, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu soruşturacaktı. Rac'i talâkın mânası şudur: Kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken kocası ettiği yeminden rücu ederek karısına dönüş yapabilir. Nikâh akdini yenilemeye de gerek yoktur.
B) Bir memleketin örf ve âdetinde yalnız boşama işinde kullanılan ve talâk kelimesi ile bundan türeme kelimelerden başka kelimelerle yapılan boşama yeminleri. Buna misal: Adam karısına; Sen haramsın veya seni kendime haram ettim yahut sen benimle beraber haramdasın. Bu sözlerle kadın bâin talâkla kocasından boşanmış olur. Adamın boşamaya niyet etmiş olması şart değildir. Kadın ancak bâin talâkla boşandığı takdirde kocasına haram olduğu için bu sözler bâin talâkı gerektirir. Bâin talâkın mânâsı şudur: Bir veya iki bâin talâkla boşanan kadın ancak nikâhın yeniden kıyılması sureti ile kocasına helâl olur. Nikâh yenilenmeden kocası ona dönüş yapamaz. Üç talâkla boşanmış ise artık nikâhın yenilenmesi ile de kocasına helâl olamaz.
Yine Hanefîler'e göre Kinaye sözler* de iki nevidir:
A) Adamın karısına: Iddetine başla veya rahmini (benden) temizle, sözü ile ettiği boşama yeminidir. Bu sözle rac'î bir talâk vuku bulur. Adam bu sözle iki veya üç talâk da kasdetmiş olsa yine bir talâk olur. Çünkü anılan söz birden fazla talâka elverişli değildir.
B) Adamın karısına: Baban gile git, kendine koca ara, sen bâ-insin, gibi bir sözle ettiği boşama yeminidir. Böyle bir sözle bâin bir talâk vuku bulmuş olur. Şayet adam bu sözle üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur.
Kinaye nevine giren sözlerle yapılan yemin ile boşamanın vuku bulması için boşama belirtisi de aranır. Boşamaya hükmedecek hâkim için bu belirti, adamın bu sözü kullanırken öfkeli olması veya bu sözü kullanacağı sırada boşama konusunda konuşmaların cereyan etmiş olmasıdır.

Yemin eden adam için boşama belirtisi ise onun niyetidir. Yâni adam bu sözü kullanırken boşamaya niyet etmiş ise, bilmelidir ki boşama oluşmuştur. Hâkim onun bu gizli hâlini bilmediği için boşamanın vuku bulmadığına hükmetse bile, bu hüküm Allah katında makbul değildir. Bu hususta adamın niyetinin esas olduğunun delili ise 2051 nolu R ü k â n e (Radıyalâhü anh)'in hadîsidir. Çünkü bu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) onun kaç talâka niyet ettiğini sormuştur.
II. Mâlik, îshak bin Raheveyh ve Şafiî'ye göre adam, sarih talak kelimeleri veya kinaye kelimeleri ile boşama yemininde bulunduğunda kaç talaka niyet ederse o sayıda talak vuku bulmuş olur. Sarih talâk kelimesi ile yemin edilirken, başka bir deyimle sarih talâk kelimeleri kullanılırken boşama niyeti şart değildir. Meselâ bir adam karısına; Seni tatlik ettim, derse boşamaya niyet etmemiş olsa bile kadın boşanmış olur. Ancak bu sözle bir talâk vuku bulmuş olur. Şayet adam bu sözü kullanırken üç talâkla boşamayı kasdetmiş ise kadın üç talakla boşanmış olur. Bunun delili ise 2051 nolu R ü k â n e (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Boşama niyeti ile kullanılan kinaye sözler de ayni hükme tâbidir. Bunun bir delili de izahında bulunduğumuz 2050 nolu Âi şe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir. Çünkü bu hadîsten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Cevn'in kızına -. «Ailen gile git» buyurmakla onu üç talâkla boşamış oluyor. Urve bin Z ü -b e y i r (Radıyallâhü anh) 'm da bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir.
Kinaye sözleri ile yapılan boşama yeminleri ile boşamanın vuku bulması için boşayanın boşama niyeti esastır. Başka bir belirtiye hacet yoktur.
III. Süfyân-i Sevr!, Evzâi ve Ahmed'e göre sarih veya kinaye boşama yemini ile bir talâk vuku bulur.
Gerek sarih ve gerekse kinaye boşama sözleri hakkında çok çeşitli meseleler ve buna bağlı değişik hükümler mevcuttur. Gerekli aydınlatıcı bilgi için fıkıh kitablanna müracaat etmek gerekir. Biz bu özlü bilgiyi sunmakla yetineüm. [64]

19- Elbette (Kelimesinin Îlâve Edildiği) Boşama Babı

2051) Abdullah bin Ali bin Yczîd bin Kükâıie (Radıyallâhü an-hüm)'ün dedesi (Rükâne)'den rivayet edildiğine güre:
Kendisi (Süheyme isimli) karısını "Elbette boşamak" sözü ile bo-şamış (Yâni boşama yemininde elbette kelimesini de kullanmış), sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna varıp ettiği yeminin hükmünü sormuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
— -Elbette kelimesi ile neyi kasdettin?» buyurmuş. Rükâne (Radıyallâhü anh) :
— Bir talâkı (kasdettim), demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—- «Bununla yalnız bir talâkı kasdettiğine Allah Teâlâ'nın ismi ife yemin eder misin?» buyurmuş. Rükane (Radıyallâhü anh) :
— Vallahi, ben elbette kelimesi ile yalnız bir talâk kasdettim, (birden fazla talâkı kasdetmedim) diye cevap vermiştir. Râvi demistir ki, Bunun üzerine Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sözü edilen) kadını Rükâne'ye geri verdi.
(Müellifimiz) Muhammed bin Mâcete: Ben Ebü'l-Hasan AH bin Mu ham m ed et-Tanâfısî'den işittim dedi ki: Bu seçme hadise hayranım, diye rivayette bulunmuştur.
(Müellifimiz) îbn-i Mâcete dedi ki: Ebû Ubeyd, elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yeminini (nikâh bağlarım tamamen) kesici olarak bırakmıştır. Ahmed de elbette kelimesinin kullanıldığı boşa-ma yemini ile yalnız bir talâkın gittiğine fetva vermekten korkmuştur." [65]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Hâkim, Bey-haki ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir.
Kadının isminin Süheyme olduğu bâzı rivayetlerde belirtilmiştir. Bâzı rivayetlerde Rükane (Radıyallâhü anh) m S ü -heyme'yi Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) hilâfeti döneminde ikinci talâkla ve Hz. Osman (Radıyallâhü anh) döneminde üçüncü talâkla boşattığına dâir ilâve vardır.
Elbette: Bu kelimenin sözlük mânâsı: Kesmek, demektir. Arap dilinde bu kelime genellikle bir cümlenin arkasında kullanılır ve o cümlenin mânâsının kesinliğini ve katiyyetini ifâde eder. Arablar, bu âdetleri gereğince bir çok cümlenin arkasında kullandıkları gibi boşama yeminine âit cümlenin arkasında da kullanırlar. Türkcemiz-de de bu kelime elbette, diye kullanılır. Hadisin râvisi Rükane (Radıyallâhü anh) karısını boşadığına dâir talâk cümlesine elbette kelimesini eklemiş ve bunun hükmünü sormuştur. Bu kelimenin eklendiği boşama cümlesi iki mânâya muhtemeldir. Şöyle ki. bir adam karısına; Seni elbette boşadım, dediği zaman karısını yalnız bir talâkla boşamayı kasdedebildiği gibi, onu tamamen yâni üç talâkla boşamak sureti ile nikâh bağlarının tamamını kesmeyi de kasdede-bilir, işte iki şekil de muhtemel olduğu için Peygamber (Satlaliahü Aleyhi ve Sellem) R ü k â n e' nin neyi, yâni bir talâkı mı, daha fazlayı mı kasdettiğini sormuştur. R ü k â n e , bir talâkı kas-dettiğini beyan edince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona yemin teklif eylemiş ve Rükane yalnız bir talâkı kasdettiğine yemin edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S ü-heyrae'yi ona geri vermiştir.
Müellifimizin Ebu Ubeyde ile ilgili sözünün anlamı şu olabilir: Ebu Ubeyd, sorumluluktan kaçınarak bu hadisi bırakmıştır. [66]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan bu hususta şöyle der; Hadîsten çıkarılan fıkıh hükümleri şunlardır:
1. Elbette kelimesini kullanarak karısını boşayan ve bu sözle yalnız bir talâkla boşamayı kasdettiğini beyan eden adama yemin teklif edilir. Yemin ettiği takdirde beyânı kabul olunur. Aksi takdirde kabul edilmez. Boşamaya dönük olup adama yarar sağlayan her iddiası ancak yeminle tevsiki hâlinde muteberdir.
2. Kocanın kullandığı sözün apaçık durumuna ters düşmemek kaydı ile onun her iddiası ancak yemin etmesi hâlinde kabul edilir.
3. Elbette kelimesini kullanarak boşama yemininde bulunan koca bu yeminle birden fazla talâkı kasdetmediği takdirde, karısını bir talâkla boşamış sayılır. Bu talâk rac'i talâk sayılır. Ş â f i i' ye göre bu talâk rac'î sayılır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) Suheyme'yi Rükâne'ye teslim etmiştir. Eğer bu talâk bâin talâk sayılmış olsaydı, yeniden nikâh kıymak sureti ile kadının, kocasına teslim edilmesi gerekirdi. Hanefîler'e göre bu talâk bâin talâk nevindendir. Rükâne ile Süheyme'-nin nikâhları yenilenmiş olabilir.
Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yemini ile vuku bulan talâk durumu ve sayısı hakkında âlimler şöyle demişlerdir:
a) Ebû Hanife'ye göre adam, bu sözle bir talâkı kas-detmiş ise bâin bir talâk vuku bulur. Eğer üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur.
b) M â 1 i k * e göre bu sözle üç talâk vuku bulur.
c) Ş â f i î' ye göre adam yalnız bir talâkı kasdetmiş ise rac'i bir talâk vuku bulmuş olur, üç talâkı kasdetmiş ise üçü de vuku bulur.
d) Â h m e d : Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yemini île üç talâkın vuku bulunduğundan endişeliyim, bu itibarla bununla yalnız bir talâkın vuku bulduğuna fetva vermeye cesaret edemiyorum, demiştir.
4. Bir sözle yapılan üç talâk yemini ile talâkların üçü de gitmiş olur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), R ü k â -n e' nin ettiği elbette boşama sözü ile yalnız bir talâkı kasdettiğini tevsik için ona yemin teklif etmiştir. Şu halde eğer Rükâne üç talâkı kasdetmiş olsaydı, üçü de vuku bulurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin teklifi buna delâlet eder.
5. Yemin etmesi gereken bir kimse, yetkililerce yemin teklifi yapılmadan önce kendiliğinden yemin ederse, bu yemin muteber değildir. Çünkü muteber olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Rükâne1 nin ilk yemini ile yetinecekti. Halbuki ona, ikinci kez yemin etmek üzere teklifte bulunmuştur."
Tuhfe yazarının beyanına göre el-Ayni, Buhâri' nin şerhinde:
"Adamın karısına hitaben: Sen elbette boşsun, demek sureti ile ettiği boşama yemini hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh)'a göre bu sözle bir talâk vuku bulur, adam üç talâkı kasdederse, üçü de gider. Îbnü'l-Münzir, O'nun böyle dediğini anlatmıştır. Ebû Hanife ve Şafii de böyle demişlerdir. Âlimlerden bir cemaata göre bu sözle üç talâk gider. Bu kavil, Ali, İbn-i Ömer, İbnü'l-Müseyyeb, Urve, Zührî, İbn-i Ebî Leylâ, Mâlik, Evzâî ve Ebû Ubeyd' den de rivayet edilmiş, demiştir."
El-Kaari de el-Mirkat'ta: Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama sözü ile Ş â f i i' ye göre rac'i bir talâk vuku bulur, adam iki veya üç talâk kasdetmiş ise, kasdettiği sayıda talâk vuku bulmuş olur. Ebû Hanife'ye göre bu yemin ile bâin bir talâk vu-kû bulur. Eğer adam üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur. M â 1 i k' e göre bu sözle üç talâk vuku bulur, demiştir.
T i r m i z î' nin beyânına göre SevrÎ ve Küfe âlimleri : Adam bu sözle bir talâkı kasdetmiş ise bir, üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur Fakat iki talâkı kasdetmiş ise, yine bir talâk vuku bulur.
Adamın iki talâkı kasdettiğinde iki değil de bir talâkın vuku bulmasının sebebi, Mirkat'ın şerhinde şöyle açıklanmıştır. Mastar sözcüğü tekildir. Birden fazla sayıya delâlet etmez. "Üç" sayısı, bir topluluğu ifâde ettiği için topluluk, bir sayısı hükmündedir, "Elbette" kelimesi mastardır. Bununla bir veya onun gibi düşünülen üç talâk kasdedilebilir, fakat iki talâk kasdedilemez.

Hadis râvîsi Rükâne (Radıyallâhü anh) bin AH-4 Yezîd bin Hâşim el-Muttalibi, Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Râvileri; Nâfi bin Uceyr ve kendisinin torunu Ali bin Yezîd bin Rükâne' dir. M u â v i y e (Radıyallâhü anh) hilâfeti döneminde M e d i n e - i Münevvere1 de vefat etmiştir. [67]

20- Adam, (Boşanmak Huslusunda) Karısını Muhayyer Kılar, Babı

2052) Aişe (RadıyaİtâbiianJıâ)'f\nn rivayet edildiğine güre şöyle de-nıişlir :
Resûlullah (Sdllallahü Aleyhi ve Sellem), bizi (yâni muhterem zevcelerini, kendisi ile beraber kalmak ve kendisinden ayrılıp boşanmak hususunda) muhayyer bıraktı, biz (tüm zevceleri) kendisini (yâni Onun nikâhı altında kalmayı dünyalığa ve süse tercih edip) seçtik. Resül-i Ekrem, kendisini seçmemizi talâk olarak görmedi. (Yâni bunu talâk saymadı.)"

2053) Aijt* {Um!ıyallahü anhâ)\\ı\n: Şöyle demiştir: âyeti inince Resûlullah (Sa)lallahü Aleyhi ve Sellem) benim odama girdi ve s
«Yâ Âişe! Ben sana bir durumu anlatacağım. Bu durum hakkında baban ve ananın emirlerini sormadan karar vermeye acele etmemende senin için bir mahzur yoktur» buyurdu.
Âişe demiştir ki: Vallahi O, biliyordu ki babam ve anam Ondan ayrılmamı emredecek değiller. Âişe demiştir ki: Resûl-i Ekrem (bu tenbihten sonra);
âyetlerini bana okudu. Bunun üzerine ben dedim ki: Bu hususta (yâni dünyalığı ve ziyneti veya Allah'ı ve Resulünü seçmek hakkında) babam ve anamın emirlerini mi soracağım. Ben Allah'ı ve Resulünü (dünyalığa) kesinlikle tercih edip seçtim."[68]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Kütüb-i Sitte sahihleri ve A h m e d rivayet etmişlerdir. A h m e d ' in rivayeti uzundur. Diğer rivâyet- lerin bâzı lafızlarında görülen farklılık mânâyı etkilemez.
İkinci hadisi Müslim ve BuhârİdE rivayet etmişlerdir. Bu hadîslerin fıkıh hükümlerini anlatmadan önce her iki hadisin mânâsını ilgilendiren ve ikinci hadîste anılan A h z a b Sûresinin 28. ve 29. âyetlerinin meallerini ve iniş sebebim anlatalım :
Âyetlerin Meali î
Ey Peygamber eşlerine de ki: Eğer siz dünya hayatını ve linetini istiyorsanız gelin size mut'a (denilen bağışı) vereyim ve güzellikle salıvereyim.» (28)
-Eğer Allah'ı, Resulünü ve Âhiret yurdunu istiyorsanız (bilin ki) Allah, içinizden güzel amellerde bulunanlar için büyük ecir hazırlamıştır.- (29)
Tekmile yazan Talâk kitabının Hıyar babında bu iki âyetin iniş sebebinin Câbir bin Abdillah tarafından şöyle açıklandığını beyan eder:
E b ü Bekir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in odasına girmek için müsade istemeye geldiğinde Efendimizin odasının kapısı önünde sahâbîler toplanmış idi. Oradakilerden hiç kimseyi içeri girmek için izin verilmemiş idi. E b û B e -k i r (Radıyallâhü anh)'a içeri girmesi için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından izin verildi. O girdi. Sonra Ömer tRadıyallâhü anh) geldi, o da izin istedi. Kendisine de izin verilince O da huzura girdi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i üzgün ve suskun olarak oturmuş ve zevcelerini O'nun etrafında toplanmış vaziyette gördü. Ömer: Ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i güldürecek bir söz söyliyeceğim, diye şöyle dedim, demiştir: Yâ Resülallah! Keşke Hârice'nin kızını — Ömer kendi eşini kasdediyor— göreydin, benden nafaka istedi, ben de kalkıp üzerine yürüdüm ve ensesini tokatladım. Bu söz üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi ve:
«(Kendi eşlerini kasdederek) bunlar, gördüğün gibi etrafımda toplanmış, benden nafaka istiyorlar», buyurdu. Bunun üzerine E b ü Bekir, (kızı) Â i ş e ye doğru kalkıp ensesini tokatladı. Ömer de (kızı) H a / s a' ya doğru kalkıp ensesini tokatladı. E b û Bekir ile Örn e r (kızlarını tokatlarken) şöyle diyorlardı: Sakın Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, yanında olmayan bir şeyi istemeyin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "în eşleri: Vallahi biz, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yanında bulunmayan bir şeyi ilelebed istemiyeceğiz, dediler. Bu olaydan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bütün zevcelerinden bir ay veya 29 gün uzak durdu. Sonra şu âyetler— A h -z â b sûresinin 28. ve 29. âyetleri — indi (Râvi bu arada inen âyetleri nakleder.) Bu âyetler inince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ilâhi emri zevcelerine, Â i ş e ' den başhyarak tebliğ etti. (Râvi bundan sonra Müellifimizin 2053 nolu hadîsinin benzerini rivayet etmiştir. Bu rivayet Müslim'de mevcuttur.)
Tekmile yazarı yukardaki nakli yaptıktan sonra bu babın ilk hadîsinin fıkıh yönünü şöyle anlatır:
Bir adam, nikâhı altında kalıp birlikte yaşamak veya ayrılıp gitmek hususunda karısını muhayer (serbest) kıldığı zaman, karısı onun nikâhı altında kalma şıkkını tercih ederse, kadının bu tercihinin bir boşama sayılmıyacağı bu hadisten anlaşılıyor. İmamlar ve cumhur da bununla hükmetmişlerdir.
Yukarda anlatılan durumda, kadın kendi nefsini tercih ettiği takdirde, bir rac'i talâk mı, bir bâin talâk mı, yoksa üç talâk mı vuku bulduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Hat tâbi bu ihtilâfı şöyle anlatır:
Nikâhı altında kalmak ve ayrılıp gitmek hususunda karısını serbest bırakan adamın durumu hakkında ilim ehli ihtilâf etmişlerdir. Fıkıhcılann ekserisine göre, kadın serbest kılındığı yerden kalkıp gitmedikçe anılan iki şıktan dilediği şıkkı tercih edebilir. Boşanma şıkkını tercih etmeden ve kendini boşamadan o yerden aynlırsa, artık elinde bu yetki kalmamış olur. Mâlik, Sevrî, Evzâi, rey ehli ve Şafiî böyle hükmetmişlerdir.
Zühri, Katâde ve el-Hasan'a göre, kadın o meclisten ayrılsa bile yetkisi devam eder.
Kadın kendi nefsini tercih ettiği takdirde; bu tercihi ile kaç talâkın vuku bulduğu hususunda da ihtilâf vardır:
1. Anılan tercihin bir talâk hükmünde olup, bu talâk konusunda kadının öncelikle hak sahibi olduğu yolunda Ömer, îbn-i Mes'ud ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olmuştur. Süfyan-i Sevri, Şafiî, Ahmed ıje î s -h â k' in kavilleri de böyledir.
2. Bu tercihin bâin bir talâk mâhiyetinde olduğu, Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Rey ehlinin görüşü de böyledir. El-Hasan ise: Kadın kendi nefsini tercih ederse bu tercih üç talâk hükmündedir, kocasını tercih ederse bu tercih bir talâk hükmündedir, kocası bu talâka öncelikle hak sahibidir, demiştir.
3. Mâlikiler'e göre hüküm şöyledir: Kadın kocasını tercih ederse bu tercih talâk mâhiyetinde değildir. Kadın kendi nefsini tercih ederse durumuna bakılır. Eğer kocası ile gerdeğe girmiş ve ondan sonra söz konusu serbestlik almış ise, kadının kendi nefsini tercih etmesi üç talâk hükmündedir. Eğer kadınla kocası arasında cinsel ilişki vuku bulmadan bu serbestlik verilmiş ise ve kendisi de kendi nefsini tercih ederse, bu tercih bir talâk hükmündedir. [69]

21- Kadının (Gerek Yok İken) Hul'Etmesi (= Talakını Satın Alması) nın Keraheti Babı

Bu babın başlığında geçen Hul' kelimesi hakkında biraz bilgi verelim :
Hul* i Arap dilinde bir şeyi soyn>ak ve gidermek, demektir. Fıkıh istilahında ise: Nikâh mülkiyetini, bir bedel karşılığında belirli kelimelerle gidermektir. Bu belirli kelimeler, hul1, satmak, satınalmak, ayrılmak, karşılıklı beraatlaşmak ve bunlara' benziyen bir kaç kelimedir.
Hanefî âlimler Hul'u şöyle tarif etmişlerdir:
Hul1 kelimesi veya onun mânâsını ifâde eden kelimelerle; nikâh mülkiyetini gidermeye "Hul',, denilir. Ancak kadının da bunu kabul etmesi gerekir. Şayet adamın yaptığı hul' akdinde ne açıktan ne de imâ yolu ile kadın tarafından her hangi bir ivaz (= bedel) ödenmesi söz konusu edilmemiş ise hul'un oluşması için kadının kabullenmesi aranmaz.
Yukarda verilen tariften de anlaşılacağı üzere Hul', talâkın bir nevidir. Çünkü boşama bir mal karşılığı olduğu gibi mal karşılığı olmaksızın da olabilir. Bir bedel ve mal karşılığı olmaksızın yapılan boşamaya talâk, denilir. Bir ivaz (= bedel) karşılığı yapılan boşamaya da Hul' denilir.
Boşamak bazen caiz, bazen mekruh, bazen müs-tahab gibi değişik hükümler aldığı gibi Hul1 da böyledir. Eşler arasında şiddetli geçimsizlik çıkması veya biribirine karşı yükümlü bulundukları haklara riâyet etmemeleri gibi hallerde Hul' işi meşrudur. Bu meşruluk Kitâb, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Bakara sûresinin 229. âyetinde buyurulan "... Eğer siz onların (yâni eşlerin) ilâhi yasaları koruyamıyacaklarından korkarsanız o takdirde kadının fidye olarak vereceği şeyde ikisine de günah yoktur." îlâhi emir Hul'un meşruluğu hakkındadır. Müellifin 2056 ve 2057 nolu hadis-leride bunun meşruluğuna delâlet eder.
Eşler arasında bir geçimsizlik çıktığında bunların yakınlarından iki kişinin barışçı hakem olarak toplanıp geçimsizliği gidermeye ve eşleri uzlaştırmaya çalışmaları sünnettir. Nisa sûresinin 35. âyeti bunu emreder. Bu gayretlere rağmen uzlaşma sağlanamazsa talak veya hul' yolu

ile eşlerin ayrılmaları meşrudur.
Hul'un hangi kelimelerle oluştuğu, rükünleri ve şartlarının neler olduğu hususunda gerekli bilgi almak için fıkıh kitablarına müracaat gerekir.

2054) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Boşanma talebinde mazur gösteren bir durum yokken, kocasından boşama isteğinde bulunmakla beraber cennet kokusunu bulan bir kadın yoktur.»"
Not: Bu hadisinin senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

2055) Sevbân (Radtyaltâhü a«/r>'den rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Hangi kadın (Boşanmayı gerektiren) çetin bir durum bulunmadığı halde kocasından boşama isteğinde bulunursa ona cennet kokusu haramdır.»" [70]

İzahı

İlk hadis Zevâid türündendir. İkinci hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim bu hadisin, B u h â r î ile M ü s 1 i m' in şartlan üzerinde sahih olduğunu, Tirmizî de bunun hasen olduğunu söylemişlerdir.
Her iki hadîs, boşanmayı gerektiren, aşırı geçimsizlik gibi bir durum bulunmadığı halde kadının, kocasından kendisinin veya kumasının bir mal karşılığı veya karşılıksız olarak boşama teklifinde bulunmasının haram olduğuna delâlet ederler.
Böyle bir talebte bulunan kadının cennet kokusunu duyamıyaca-ğına dâir cümlenin mânâsı, onun cennet kokusunu duymak nimet ve lezzetinden mahrum kılınması olabilir. Yâni kadın cennete girse bile bu kokudan mahrumdur. Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: îyi mü'minler cennet kokusunu ilk andan itibaren duyarlar, fakat böyle davranan kadın bu kokuyu onlar gibi ilk zamanlarda duymayacaktır. Yâni geç duyacaktır. Her iki ihtimalde de bu cümle büyük bir tehdit anlamını taşır. Tekmile yazan : Bu cümlenin açık mânâsı; böyle davranan kadın, öncelikle cennete müstahak olanlardan değildir, demiştir. [71]

22- Hull Edilen Kadın, Kocasının Kendisine Verdiği (Mehiri) (Hul1 Bedeli Olarak Kocasına) Verebilir, Babı

2056) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhumüydan; Şöyle demiştir :
Cemile bint-i Selûl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek t
Yâ Resûlallah! Vallahi ben (kocam) Sabit (bin Kays) 'i ne diyaneti (nin noksanlığı), ne de huyuCnun kötülüğü) açısından kınıyorum. (Yâni ondan ayrılmak istememin sebebi bu değildir.) Lakin (onun yanında kalırsam) küfrü mucip bir duruma düşmemi çirkin görüyorum, (çünkü) Ondan nefret etmemeye gücüm yetmiyor. (Bu cihetle ondan ayrılmak istiyorum), dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cemileye t
-Sâbit'in mehlr olarak sana vaktiyle vermiş olduğu bostanım kendisine geri verir misin?» diye sordu. Kadın t
— Evet veririm, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Sabit bin Kays'a, bostanı Cemîle'den (geri) almasını ve bundan fazla bir şey almamasını (ve buna karşılık kadını boşamasını) emretti. (Kadın bostanı, Sabit de talâkını verdi.

2057) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Radı-yallâhü anhüm) 'den; Şöyle demiştir :
Habîbe bint-i Sehl, Sabit bin Kays bin Şemmâs'ın nikâhı altında idi. Sabit kısa boylu çirkin bir adam idi. Habîbe:
— Yâ Resûlallah! Vallahi eğer Allah korkusu ol m as avdı kocam sabit yanıma girdiği zaman (yaratılışı itibarı ile çirkinliğinden) onun yüzüne tükürürdüm, dedi. (Bu yüzden ondan ayrılmak istediğini söyledi) Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem), ka~ dına:
-Sâbit'in, vaktiyle mehir olarak sana verdiği bostanını kendisine geri Verir misin?» diye sordu.
Kadın -. Evet veririm, dedi.
Râvi demiştir ki: Bunun Üzerine kadın bostanı Sabit'e geri verdi. Râvi demiştir ki: Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sabit ile Habîbe'yi biribirinden ayırdı."
Not: Zevâdd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Haccâc bin* Ert&t bulunur. Bu zât tedHsçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. [72]

İzahı

îlk hadisi Buhâri veBeyhakî de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Zevâid türündendir.
Sabit (Radıyallâhü anh) ile karısı arasında hul' yolu ile boşama olduğuna dâir Ebû Dâvûd, Nesâî' nin ve başka sahih hadis kitablannda müteaddit rivayetler mevcuttur. Gerek müellifin rivayetlerinde ve gerekse diğer rivayetlerde S â b i t' in karısının ismi değişil! gelmiştir. Bâzı rivayetlerde Cemile, bint-i Selûl, bir kısım rivayetlerde Habibe bint-i Sehl ve bir kısmı rivayetlerde Meryem el-Meğâliye, diye geçer.
El-Hâfız, el-Fetih'te beyân ettiğine göre İbn-i Abdi'l-Be rr:
Sabit bin K a y s ' m karısının ismi hakkında ihtilâf vardır. Basra' Ular, kadının Cemile bint-i Übey (bin S e 1 û 1 î olduğunu, M e d î n e ' li âlimler de onun H a b î b e bint-i Sehl olduğunu anlatmışlardır. Kadının ismine âit rivayetlerin ikisinin de sıhhatli ve her iki hadîsin meşhur oluşundan çıkan açık sonuç; olayların ayrı ayrı olup S â b i t' in ayrı zamanlarda bu iki kadından hul' yolu ile boşanmış olmasıdır, demiştir.
El-Hâfxz: Bâzı rivayetlerde bulunan Meryem el-Ma-galiye. Cemile1 nin başka bir ismi olabilir, demiş ve bu ihtimâlin delillerini izah etmiştir. Kadının değişik isimleri hakkında görülen farklı rivayetlerin birleştirilmesi hususunda geniş bilgi için el-Fetih'in Hul' bölümüne müracaat edilebilir.
ilk hadiste C e m î 1 e'nin söylediği söz değişik mânâlarda yorumlanmıştır. El-Fetih'te, e I - H â f ı z bu hususta özetle şöyle der :
Yâni eğer ben, Sabi t * in nikâhı altında kalırsam küfrü mucip bir duruma düşmemi çirkin görüyorum. Kadın bu sözü ile şuna işaret etmiş olabilir: S â b i t' e karşı duyduğum şiddetli nefretin baskısı ile sırf nikâhımızın çözülmesi amacı ile İslâmiyet'ten çıktığımı ve kâfir olduğumu söylemek mecburiyetinde kalabilirim. Kadın, böyle bir pozisyona girip böyle bir söz söylemesinin haram olduğunu biliyordu. Lâkin şiddetli nefretin kendisini böyle bir duruma düşmesinden korkuyordu.
T ı y b î: Kadının sözünün mânâsı şu olabilir: Ben müslüman olduğum halde, kocasından nefret eden genç ve güzel kadından beklenen itaatsizlik ve kocanın hakkına riayetsizlik gibi İslâmiyet'e ters düşen olumsuz davranışlar içerisine düşmekten korkarım. Kadın İslâmiyet'e ters düşen kocaya itâatsızlığa ve koca hakkına riayetsizliğe küfür ismini vermiş olur, demiştir.
Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: Ben nefret ettiğim bu adamla beraber yaşarsam, küfrün gereği olan düşmanlık, kin ve husûmet gibi olumsuz hareketlerde bulunmayı çirkin görürüm. Bunun için ondan ayrılmak istiyorum.
" Kadının sözünde bulunan küfürden maksat ybcaya karşı küfran ve nankörlük olabilir. Çünkü kocanın hakkına riayetsizlik ve ona itaatsizlik, bir nevi nankörlüktür. [73]

Hadislerin Fıkıh Yönü

1. Eşler arasında çıkan geçimsizlik yalnız kadın tarafından olsa bile hul' yolu ile boşanmak meşrudur. Bu geçimsizlik ve ayrılma nedeni sırf kadının kocasından nefret etmesi ve sevmemesi olabilir. Böyle bir durumda adam fidye ismi verilen bir mal karşılığı kadının talâkını satabilir. Bu mal kadına vermiş olduğu mehir de olabilir. Çünkü hadislerde belirtildiği gibi Sabit, karısı ile evlenirken mehir olarak bostanını vermişti. Kadın boşanma talebinde bulununca, mehir olarak almış olduğu bostanı geri vermiş ve bu fidye ve bedel karşılığı Sabit onunla hul' etmiş, yâni talâkını satmıştır.
2. Hul' eden adam karısına mehir olarak verdiği malın tamamını hul' fidyesi ve bedeli olarak geri alabilir. Hadîsin buradaki rivayetine göre bundan fazla bir şey alamaz. Ancak hadisin sonunda
bulunan ve fazla bir şey almamaya âit; iIi)i*iG cümlesi Buhâri'-
nin rivayetinde yoktur. B e y h a k î' ninkinde vardır. Keza A b -dürrezzâk, Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin mür-sel rivayetlerinde bu cümlenin mânâsını ifâde eden benzer cümle bulunuyor. Bu fazlalığı almanın daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Bu husustaki âlimlerin görüşlerine

gelince Tekmile yazan Özetle şöyle der:
"Bu hadis, S â b i t' in, mehir olarak karısına vermiş olduğu malın tamamını geri aldığına delâlet eder. Bu hususta âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Hanefiler'e göre geçimsizlik kadın tarafından ise kocası hul' fidyesi olarak mehir miktarını geçmiyecek meblâğı alabilir, bunda bir kerahat yoktur. (Mehir miktarından fazla bir şey alması mekruhtur, bununla beraber aldığı mal ona helâldir.) Eğer geçimsizlik koca tarafından ise hul' yolu ile yapacağı boşamada kadından bir şey alması haramdır. (Fıkıh kitablarında bulunan mekruhluk tâbiri ile tahrimen mekruhluk kasdedilmiştir.)
2. A h m e d' e göre nikâh akdinde anılan mehir miktarı ne ise bundan fazla bir meblâğ üzerinde hul' etmek mekruhtur. Çünkü bu ve benzeri hadislerde fazlalıktan menedilmiştir.
3. Mâlik, Şâfil ve cumhura göre; nikâh akdinde anılan mehir mikdanndan fazla bir meblağ üzerinde de hul' yapılabilir, bunda bir kerahat yoktur. [74]

23- Hul' Olan Kadının İddeti Babı

tddet: Kocası ölen veya boşanan kadının bekleme süresine verilen bir isimdir. Bu hususta gereken bilgi 2026 - 2030 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak şunu belirtmekle yetineyim :
Boşanan kadın hâmile değil ise onun iddet süresi üç defa aybaşı âdetini görüp temizlenmesidir. Bundan sonra başka bir erkekle evlenebilir. Hul' yolu ile kocasından ayrılan ve hâmile olmayan kadının iddeti ne kadardır? İşte bu bâbta rivayet edilen hadîs bu konu hakkındadır. Hadîsi izah ederken bu konudaki fıkıh hükmünü anlatacağım.
üJ»
Sabit (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Sabit bin Kays bin Şemmâs el-Ensârf el-Hazred, sahâbîlerin ileri gelenlerinden ve kuvvetli bir hatib idi. Müslim'de rivayet edilen şahin bir hadiste onun cennetlik olduğu belirtümiştir. Buhârî onun bir hadisini rivayet etmiştir. Ebû Davüd ve Nesâî «Kitabu ameli yevmin ve Leyletin»de onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Hâvileri Enes, Muhammed bin Kays ve kendi oğlu İsmail'dir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmış ve hicretin 12. yılı vuku bulan Yemâme savaşında şehid olmuştur. Ölümünden sonra Hâlid bin el-Velİd (R.A.) onu rüyada görmüş ve rüyada yaptığı vasiyeti Halid infaz eylemiştir. El-tstîâb'ta rivayet edildiğine göre Sabit, Yemâme günü şehid edildiğinde üzerinde bulunan zırhlı elbisesini bir müs-lüman ahp götürmüştür. Sabit ölümünden bir kaç gün sonra Hâlid'in, bir rivayete göre başka bir müslümanm rüyasına gelmiş ve arhu elbisesinin nerede olduğunu haber vererek, bunun oradan alınmasını, satılıp j?«rasmın fakirlere dağıtılmasını istemiş ve bunun üzerine bulundurulan elbisesi, vasiyet ettiği gibi satılıp bedeli fakirlere dağıtılmıştır. (Hülasa sah. 57)

2058) übâde bin Sâmit (Radtyallâhü anA)'den; Şöyle demiştir:
Ben Rübeyyi1 bint-i Muavviz bin Afra' (Radıyallâhü anhâ) *ya Bana, (kocanın seni hul' etmesi) olayını anlat, dedim. Rubeyyi' şöyle dedi: Ben hul' yolu ile kocamdan ayrıldım. Sonra Osman (bin Af-fân) (Radıyallâhü anhl'ın yanına vardım ve: Bana ne kadar iddet gerekir? diye sordum. Osman, bana: Senin üzerinde hiç bir iddet yoktur. Ancak kocan yakın bir zamanda sana yaklaşmış (yâni cinsi iliş-kide bulunmuş) ise sen bir defa aybaşı âdetini görünceye kadar onun hakkı altında bekliyeceksin, dedi. Rubeyyi dedi ki: Osman bu fetvasında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Meryem el-Mağâ-liye hakkında verdiği hükme uydu. Meryem, Sabit bin Kays'ın nikâhı altında idi, hul' yolu ile ondan ayrıldı idi." [75]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. T i r mi z î de Süleyman bin Yesâr aracılığı ile Rübeyyi' den rivayet ettiğine göre:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Rübeyyi hul' yolu ile kocasından ayrılmış ve bir defa aybaşı âdetini görünceye kadar iddet beklemesi için kendisine emredilmiş veya Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine emretmiştir." T i r m i -z î bu hadîsin sahih olduğunu söyledikten sonra "îbn-i A b -b â s (Radıyallâhü anhümâ)'dan şu mealdeki hadîsi rivayet etmiştir.) SabİT'in kamı Hablbe bint-i Seni bin Sulebe (R.A.) Ensar'dan olan bir saha-bldir. Râvisi Amre bint-i Abdurrahman'dır. Ebû Dâvûd ve Nesâî onun hadislerini
rivayet etmişlerdir.
SabİT'in karısı Cemile bint-i Selûl, bâzı rivayetlerde Cemile bint-i Abdillah bin tibeyy bin Selûl olarak geçmektedir. Selûl, Cemile'nin dedesidir. Abdullah bin Übeyy bin Selûl, Medine-i Münevvere'deki münafıkların reisi idi. İslâmiyet aleyhinde bir hayli kışkırtmaları ve zararları olmuş ve nihayet münafık yâni kalben kâfir olarak öldüğü Kur'an ayeti ile sabit olmuştur. Cemile ise samimî müslüman-lardan bir hatundur. Kocası Hanzala bin Ebt Âmir, Uhud savaşında şehid edildiğinde hâmile İdi. Ondan Abdullah bin Hanzala isimli çocuğu oldu. Cemile daha sonra Sabit bin Kays ile evlendi. Bundan da Muhammed isimli bir oğlu oldu. Sabit de onu hul' edince bu kere Cemile, Mâlik bin ed-Dahşam ile evlendi. Daha sonra da Hablb bin İsaf Ue evlendi (Tekmile C. 4, sah. 193)
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Sabit bin Kays'ın karısı hul' yolu ile kocasından ayrılmış ve Peygamber (Sal-iallahü Aleyhi ve Sellem) kadına bir defa hayız görünceye kadar id-det beklemesini emretmiştir." "İbn-i Abbâs'ın bu hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
T i r m i 2 i daha sonra şöyle der: "Hul* yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresi konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: As-hâb-ı Kiram'dan ve onlardan sonra gelen âlimlerin ekserisi: Hul* yolu ile ayrılan kadınm iddeti, talâk yolu ile kocasından ayrılan kadının iddeti gibidir, demişlerdir. Sevrî, Küfe âlimleri, Ah-med ve îshak da böyle hükmedenlerdendirler. Ashâb'ın bâzı âlimleri ile başka bâzı âlimler ise hul' yolu ile ayrılan kadının id-detinin bir defa hayız görmesi süresi_ olduğunu söylemişlerdir."
Talâk yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresinin üç defa aybaşı âdeti veya temizlik hâli görmesi olduğu iddet bahsinde belirtilmişti. Hul' yolu ile vuku bulan ayrılmanın da talâkla ayrilma-nın bir nevî olduğunu söyleyen âlimler; boşanan kadının iddetinin ne olduğu Kur'an'ın nassı ile sabittir. Nass karşısında bu ahad hadîsi ile amel edilmez, derler. [76]

Hul'un Bir Nevî Boşama Olduğunu Söyleyen Âlimler

Ali, Osman, îbn-i Mes'ûd, el-Hasan, İbrahim Nahâî, İbnü'l-Müseyyeb, Süfyân-i Sevrî, Hanefîler, Mâlik, Evzâi, Şafii (Radı-yallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir.
Bunlara göre hul' yolu ile ayrılan kadının iddeti talâk yolu ile ayrılan kadının iddeti gibidir. [77]

Hul'un Talâk Olmayıp Nikâh Akdinin Feshi Olduğunu Söyleyenler

İbn-i Âbbâs, Ahmed, Îshak, Ebû Sevr ve zayıf bir kavlinde Ş â f i İ böyle hükmedenlerdendir. Hul'un nikâh feshi olduğuna hükmedenlere göre böyle ayrılan kadının iddeti, bir kez aybaşı âdeti görmesidir. Bunların delili bu bâbta rivayet edilen hadîs ve benzerî hadîslerdir. Çünkü bu hadîsler hul'un nikâh akdinin feshi olduğuna delalet ederler. Hul'un fesih olmayıp talâkın bir nevî olduğu kabul edilse bile, hul' yolu ile ayrılan kadının iddetinin bir hayız olduğu söylenebilir. Çünkü bu hadisler buna delâlet eder. Hadis, boşanan kadının talâkı hakkındaki âyetin hükmünü hususüeş-tirmiş olur. Âyetin, âhâd hadîsi ile hususileştirilemiyeceğini söyleyenlere, S i n d i' de belirtildiği gibi şöyle cevap verilebilir. Sözü edilen âyetin hükmü başka âyetle hususileşmiştir. Böylece hükmü huşusileşen bir âyetin hükmünün âhâd hadisleri ile de hususileştirilebilir.
Bu görüş âlimlerce benimsenmemiş ve; hul1 yolu ile ayrılan kadının talâk yolu ile ayrılan kadın gibi iddet beklemesi gerekir, demişlerdir.
Kuvvetli görüşe göre hul' bir nikâh feshi değil, bir nevi boşamadır. Çünkü, hul' hükmü, talâk hakkında gelen Bakara sûresinin 229. âyetinde yer almıştır. Ayrıca, Buhâri ve başka yerde rivayet edilen Sabit bin Kays (Radıyallâhü anh)'ın karışım hul1 yolu ile ayırmaya âit hadis rivayetinde Resûl-i Ekrem, Kays'a; «Bostanı geri al karının talâkını ver», buyurmuştur. Hattâ buyurulan tâbir meâlen şöyledir: «Onu bir talâk ile tatlik et.» [78]

Hul Yolu İle Bir Talâkı Satan Adam Aynı Kadınla Tekrar Birleşebilir Mi?

Bilindiği gibi adam bir talâkla boşadığı karısının iddeti henüz bitmemiş iken nikâhı yenilemeden ona dönüş yapabilir. Fakat adam karısının bir talâkını hul' yolu ile satınca artık nikâhı yenilemeden ona dönüş yapamaz. Dört mezheb imamının ve bir çok âlimin görüşü budur. Şu halde böylece bir talâkını satınalan kadın veya fıkıhta anlatılan velisi istemezse, nikâh yenilenmez ve iddet bitince kadın başka bir adamla evlenebilir. Eski kocası onu veya velisini nikâhı yeniletmeye zorlayamaz. Ancak Said bin el-Müseyyeb ve Z ü h r î: Adam, kadından aldığını geri verse ve henüz iddet bitmemiş ise iki şâhid tutup kadına dönüş yapabilir, demişlerdir. Yu-kardaki bilgi Tekmile den alınmıştır. (C. 4, Sah. 200)
$u noktayı da belirteyim: Bir adam, yakın zamanda cinsel ilişkide bulunmadığı karısını hul' yolu ile boşadığı takdirde kadın için hiç iddet olmadığı anlamı bu hadisten anlaşılıyor ise de; diğer riVâ-yetlerde, böyle bir kayıt olmaksızın kadının iddetinin bir hayız olduğu bildirilmiştir. Sabit bin Kays'in. karısına dâir T i r -m i z I'nin rivayet ettiği hadiste de Peygamber I Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının bir hayız süresince iddet beklemesini emretmiş ve böyle bir kayıt koşmamıştır. Bu itibarla, bu kayıt üzerine hüküm veren bir kimseyi bilmiyorum. [79]

24- İlâ Babı

îlâ: Arap dilinde mutlak yemin, demektir. Fıkıh ıstılahında ise: Adamın, dört ay veya daha fazla bir süreye kadar karısı ile cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmesidir. T i r m i z î îl&îyı tarif ettikten sonra: "Adam îlâ yemini edip, üzerinde dört ay geçine;, ne olacağı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ashâb-ı kiram'dan ve onlardan sonra gelenlerden bâzı âlimlere göre îlâ yemini üzerinden dört ay geçince, yemin eden adam artık ya yemininden dönüş yapıp karısına yaklaşır, ya da onu boşar. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve 1 s h a k' in kavli de budur.
Yine Ashâb-ı kiram'dan ve onlardan sonra gelen bâzı ilim ehline göre, anılan yemin üzerinden dört ayın geçmesi ile bâin bir talâk vuku bulmuş olur. Sevri ve Küfe ehli böyle hükmetmişlerdir," diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da özetle şu bilgiyi verir:
"Bir adam yeminsiz olarak karısına: Sana yaklaşmıyacağım, derse bununla ilâ etmiş olmaz.
Ebû .Hanîfe, arkadaşları ve yeni kavlinde Ş â f i î' ye göre bir adam karısına dört aya kadar yaklaşmamaya yemin ederse ilâ etmiş olur. Adamın, bu yemini öfke hâlinde etmesi veya bu süre yaklaşmamanın kadına zarar vermesi şart değildir. Fakat M â 1 i k' e göre şarttır. Eğer bu sürece yaklaşmamak kadın için zararlı değil, bilâkis yararlı ise ve bu yarar için yemin edilmiş ise buna îlâ denmez. A h m e d' in de bu hususta M â 1 i k ' in görüşünde olduğu rivayet olunmuştur. Ali, îbn-i Abbâs ve el-Hasan' dan da bu görüş nakledilmiştir. *
Ebû Hanîfe, Şafiî ve bunların grubuna dâhil âlimlerin yukarda anlatılan görüşünün delili îlâ hakkında inen Baka-r a süresinin 226 ve 227. âyetlerinin mutlak olmasıdır. Yâni bu âyetlerde îlâ'nın öfke hâlinde veya kadına zarar vermek üzere yapılmasına dâir herhangi bir kayıt veya işaret yoktur.
Eğer bir adam dört aydan az bir zaman için karısına yaklaşmamaya yemin ederse, bu yemin îlâ sayılmaz. Bu hususta dört mezheb imamları ve diğer âlimler ittifak halindedirler.
D»rt ay veya daha çok bir süre için îlâ yemininde bulunup henüz dört ay dolmadan, yeminini bozan yâni karısı ile cinsel ilişkide bulunan bir adama, yemin kefareti ödemesi gerekir, bundan başka bir şey lâzım gelmez."
Abdurrahman el-Cezerî, dört mezhebin fıkhına âit kitabının talâk bölümünde ilâ konusunda gerekli bilgiyi vermiştir.. Çok çeşitli meseleleri bulunan bu konu hakkında gerekli bilgiyi vermemiz, çok yer ister. Biz özlü bilgi vermekle yetiniyoruz. Anılan kitaba veya daha tafsilâtlı fıkıh kitablanna müracaat edilebilir. Bu zât fıkıh istilahındaki îlâ'yı şöyle tarif eder:
"îlâ: Adamın, karısına yaklaşmayacağına yemin etmesidir. Bu yaklaşmama işi: Vallahi karımla cinsi temasta bulunmayacağım, şeklinde mutlak, yâni belirli bir süreye bağlı olmaksızın olabilir. Ebedi olarak yaklaşmamaya yemin olabilir. Yahut dört ay veya daha fazla belirli bir süre ile kayıtlamak sureti ile îlâ olabilir. Fakat dört aydan az veya tam dört ay süre kaydı ile ilâ olmaz. Ancak Hanefi-ler'e göreilâ'nınen az müddeti dört ay olduğu için : Dört aya kadar kanma yaklaşmıyaeağıma Allah adı ile yemin ederim, diyen bir kimse îlâ etmiş sayılır. Diğer mezheblere göre olmaz. [80]

İlânın Hükmü Ve Delîli

Arablar eskiden beri, karıları ile cinsî münâsebette bulunmamak için ilâ yemininde bulunurlardı. Câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden biri olan îlâ âdeti gereğince bir çok kimse bir yıl, iki yıl veya daha uzun süre için îlâ ettikleri gibi, ilelebed karılarına yaklaşmamak için bu yeminde bulunanlar da olurdu. İslâmiyet bu kötü âdeti islah eyledi ve îlâ'nın dört aya kadar adamın karısından uzak kalmasına imkân verdiğini, bundan sonra ya kadına yaklaşması veya onu boşamasının gerekliliği hükmünü getirdi. Bu konuda inen Bakara sûresinin 226. ve 227. âyetlerinin mealleri şöyledir:
-Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler, dört ay bekleyebilirler. Eğer yeminlerinden dönerlerse, şübhesiz Allah, mağfiret edici ve rahmet edicidir.» (226)
«(Yemin edenler) şayet boşamaya kararlı iseler, şübhesiz Allah işitici ve bilicidir.» (227)
Son âyetteki; «Şayet boşamaya kararlı iseler» ifâdesi iki mânâya muhtemeldir:
Birincisi i Yemin edenler dört ay geçtikten sonra, eğer boşamaya kararlı iseler... Bu süre bittikten sonra boşamaya kararlı olmak, ya adamın kendi kendine karısını boşaması veya işin kadıya intikal etmesi ile gerçekleşir. Şu halde yalnız dört ayın tamamlanması ile boşanma gerçekleşmiş olmaz. Mâlik, Şafii ve Ahmed'in
görüşü de böyledir.
İkincisi: Yemin edenler dört ay geçinceye kadar, yeminlerinin gereği olan uzak durmaya İsrar ederlerse, onların bu azim ve İsrarları boşamaya karar ve İsrar olur. Artık onlar boşadık, demeseler bile bu sürenin bitmesi, bizatihi talâktır. H a n e f i le r' in görüşü de budur."
Hulâsa; îlâ yemininde bulunan bir adam dört aya kadar yeminini bozmayıp karısından uzak durmaya devam ederse, dört ayın bitiminde :
1. Adam ya karısına derhal dönüş yapar veya onu boşar.
2. Bu sürenin bitmesi ile kadın bâin bir talâkla boşanmış sayılır. Tuhfe yazarı bu iki görüş sahiblerini, gösterdikleri delilleri ve görüşlerin mukayesesini bildirir.
Buhâri Ashâb-ı Kiram'dan Osman, Ali, I bn-i Ömer, Âişe, Ebü'd-Derdâ ve on iki sahâbî'nin ilk görüşle amel ettiklerini söylemiştir. El-Hfif ı z: Bu görüş M â -lik. Şafiî, Ahmed ve İshak'ın da kavilleridir. Diğer hadis ehli de böyle demişlerdir, der.
İmam Muhammed, el-Muvatta1 ında naklettiğine göre Ömer, Osman, tbn-i Mes'ûd ve Zeyd bin Sabit: İlâ edip dört ay tamamlanıncaya kadar karısına dönüş yapmayan adamın karısı bâin bir talâkla boşanmıştır. Ve kocası diğer istekliler gibi, kadına yeniden istekli çıkabilir, demişlerdir. Buna göre bu âlimler ikinci görüştedirler. Rey ehlinin görüşü de budur.
Bu mesele hakkında Ashâb-ı kiram'ın görüşleri değişiktir.
Yukarda da anlattığım gibi İlâ konusunda bir çok mesele vardır. Bu kadarlık bilgi ile yetinip hadîslerin tercemesine geçelim. Terce-meye geçmeden önce şunu da hatırlatalım : Şer-i Şerifteki îlâ'nın en-az süresinin dört ay olduğunu yukarda beyan etmiştik. Görüleceği gibi şu gelen hadislerde haber verilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin süresi ise bir aydır. Bir ay için yapılan yemine lügat mânâsı bakımından ilâ ismi verilir, fıkıh ıstılahında verilmez. İlânın lügat mânâsı yemin olduğu için bu babın başlığında ve hadislerin metninde ilâ tâbiri kullanılmıştır.

2059) Aişe (Radtyallâhü anhö)'da.n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin etti. Bu yemin üzerine, Resû-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi dokuz gün bekledi. Nihayet otuzuncu günün sonuna doğru benim odama teşrif buyurdu. Ben : Bir ay oda arımıza girmemeye şüphesiz yemin ettin, dedim. Resûl-i Ekrem (Sal* lallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez:
-Ay (bazen) şöyledir,» buyurdu ve her defasında elinin on parmağını salıveriyordu. (Sonra yine üç kez) :
«Ve ay (bazen) şöyledir,» (buyurdu) ve parmaklarının tamamını salıverdi, üçüncü defasında bir parmağını yumdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı hasendir. Çünkü Abdurrah-man bir Ebi'r-Rical'in sıkalığı ihtilaflıdır.

2060) Âişe (Radtyallâkü atıhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûîul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak şu sebeble îlâ etti:
(O'nun kadınlarından) Zeyneb (bint-i Cahş) O'nun hediyesini O'na iade etti. Bunun üzerine Âişe. Resûl-i Ekrem'e : Zeyneb şüphesiz senin

hediyeni küçümsedi. dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sel-İem) de kızdı ve bütün kadınlarından İlâ etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Harise bin Muhammed bin Ebi'r-Rİcâl bulunur Bu râviyi, Ahmed. îbn-i Muin, Nesâi, İbn-i Adi ve başkaları zayıf görmüşlerdir,

2061) (MiTminlerin anası) Ümmü Seleme (Radtyallâhü atıhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin etti. (Bu süre) yirmi dokuz gün olunca (otuzuncu) günün sonuna doğru veya evvelinde (Âişe'nin odasına) gitti. (Aişe tarafından) :
— Yâ Resülallah (aydan) ancak yirmi dokuz gün geçti, denildi Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu ay yirmi dokuz gündür,- buyurdu." [81]

İzahı

İlk hadis Zevâid türündendir. Bu hadiste: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadınlarının odalarına bir ay gitmeme-ye yemin ettiği, ayın otuzuncu günü akşamdan önce Âişe (Ra-dıyallâhü anhâJ'nm odasına girdiği, kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından söylenince; ayın bazen otuz, bazen yirmi dokuz gün olduğunun bu-yuruldugu, ifâde edilmektedir. Bu hadiste, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesine sebep olan olayın ne olduğu belirtilmemiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ikinci hadisi de Zevâid türündendir. Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesine sebep olan olayın Onun kadınlarından Zeyneb bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâî'mn Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından kendisine gönderilen hediyeyi geri çevirmesi olduğu ifâde edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söz konusu yeminine sebep olan olay hakkında başka rivayetler de vardır. Bâzı rivayetlere göre bunun sebebi, muhterem zevcelerinin nafakalarını artırma talebleri olayıdır. Bu olay hakkında yeterli bilgi 2052 - 2053 nolu hadislerin izahı bölümünde verilmiştir. Diğer bâzı rivayetlere göre Efendimizin söz konusu yemin etmesine sebep olan olay, Hz. H a f s a (Radıyallâhü anhâ) nin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in talimatına rağmen gizli bir durumu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya if§â etmesi olayıdır. Bu olay hakkında gerekli bilgi 2016 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. B u h â r İ" nin Nikâh kitabının "Adamın, kızına kocası hakkında nasihat etmesi" babında rivayet ettiği Ömer (Radıyallâ-hü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde el-Fetih yazan bu olayların hepsine işaret ettikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesinin sebebi bu olayların tümü olabilir, demiştir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâî'mn hadisini Buhâ-r İ de rivayet etmiştir. Buradaki rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bâzı kadınlarının odalarına bir ay girmemek için yemin ettiği ifâde edilmiş ise de B u h â r i' nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün kadınlarının odalarına girmemeye yemin etmiştir. Çünkü oradaki rivayette "bâzı kadınları" kaydı yoktur. Diğer bâzı rivayetlerden de anlaşılıyor ki; söz konusu yemin bütün kadınlarının odalarına girmemek içindi.
Şunu tekrar hatırlatayım : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemini kadınlarının odalarına bir ay girmemek içindir. Bu itibarla Onun yemini Şer-i Şerifte beyân edilen î!â sayılmaz. Çünkü ilânın en az süresinin dört ay olduğu yukarda belirtilmişti. Keza, fıkıhtaki ilâ, kadınla cinsi münâsebette bulunmamak üzere yapılan yemindir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemini ise kadınların odalarına girmemek hakkındadır. Bu noktadan da O"nunki îlâ sayılmaz. [82]

25- Zihâr Babı

Zihâr: Bu kelimenin lügat mânâsı iki kişinin sırtlarını biribirine dayamalarıdır. Buna müzâharat da denilir.
Şer-ı Şerifte ise müslüman ve mükellef bir adamın kendi karısını veya onun boynu, başı, sırtı ve karnı gibi önemli bir uzvunu, yahut vücudunun yansı, üçte birisi gibi Dır parçasını, kendi anası, bacısı, halası ve teyzesi gibi ebedi olarak nikâhlanması haram olan bir kadına veya onun uzuvlarına veya belirli fc;r parçasına benzetmesi-1 dir. Bunu örneklerle açıklayalım: Meselâ adam kendi karışma hitaben:
1. Sen anam gibisin.
2. Senin sırtın anamın sırtı gibidir.
3. Senin vücudunun üçte birisi teyzemin vücudunun üçte birisi gibidir.
Yukarda yapılan tariften de anlaşıldığı gibi bir adam karısını, kendi babası, oğlu gibi bir erkek akrabasına benzetirse veya baldızına benzetirse, yahut üç talâkla boşamış olduğu eski karısına benzetirse bu, Zthâr sayılmaz. Ancak A h m e d ' e göre zihâr sayılır.
Zihâr yemini câhiliyyet devrinde de vardı. Adam karısı ile cinsel ijişkide bulunmayı zihâr yemini ile kendine haram kılardı. Artık o kadınla ilelebed, birleşemezdi. Ayni zamanda o kadınla birleşmek bütün erkekler için haram telâkki edilirdi. Arablar zihâr yeminini genellikle: Sen bana, anamın sırtı gibisin, şeklinde karılarına hitab etmek sureti ile bu yemini yaparlardı. Bu yeminde sırt kelimesinin tercihan kullanılmasının sebebi, kadının erkek için bir binek mesabesinde farz edilmesidir. Çünkü cinsel yevlaşımlarda erkek üstte kalır. Sırt kelimesinin Arapça karşılığı "Zahr"dır. Zahr ile Zihâr kelimeleri ayni kökten gelmedir. Bu tür yeminlerde genellikle Zahr kelimesi kullanıldığı için bu yemine Zihâr ismi verilmiştir.
Şer-i Şerif, câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden olan Zihâr yemini için bâzı müeyyideler getirmek sureti ile bunu İslah eylemiştir.
Getirilen hükümler:
1. Böyle bir yeminde bulunmak haram ve yasak kılınıyor, âhi-rette cezayı mucip bir suç olduğu bildiriliyor.
2. Böyle bir yeminde bulunan erkek, maddî bir ceza olarak kefaret ödemekle mükellef kılınmış ve bu kefareti ödemedikçe karısı ile birleşmesi yasaklanmıştır. Ayrıca bu yeminle kadının kocasına ebedi haram olmadığı bildirilmiştir
Yukarda iki madde hâlinde belirtilen hükümlerin delilleri aşağıya meali çıkarılan M ü c â d e 1 e süresinin 2 - 4. âyetleri ve müellifin 25. ve 26. bâblarda rivayet ettiği hadisler ve bunlara benzer hadislerdir.
Âyetlerin mealleri:
«Sizden, zihar yemininde bulunmakla karılarını annelerinin yerine koyup haram sayanlar (bilsinler ki) karıları anneleri değildir, anneleri ancak onları doğuranlardır. Şübhesiz onlar elbette kötü ve yalan bir lâf söylüyorlar ve muhakkak, Allah çok afıv edici ve mağfiret edicidir.» (2)
«Zihâr yemininde bulunmakla kanlarını haram sayan, sonra da sözlerinden dönenler, artık cinsel ilişkide bulunmadan önce bir köle âzad etmeleri gerekir. İşte siz bununla öğütlenmiş olursunuz. Allah, işlediklerinizden haberdardır.» (3)
«Kim köle bulamazsa, cinsel temastan Önce iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. Buna da gücü yetmiyenler altmış yoksulu doyurur. İşte bu, Allah'a ve Peygamberine iman etmeniz içindir. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kâfirler için de elim azâb vardır.» (4)
Bu âyetler ile bunlardan önceki birinci âyetin iniş sebebi 2063 no-lu hadisin terceme ile izahında gelecektir.
Zihâr ile ilgili bâzı fıkıh hükümlerini gelecek hadîslerin izahı bölümünde münâsebet geldikçe sunacağım. Ancak bu konudaki hükümler çoktur ve âlimlerin görüşleri bazen farklı olur. Bu bakımdan tamamlayıcı bilgi için fıkıh kitabi a rina baş vurmak gerekir.

2062) Seleme bin Sahr el-Beyâzî (Radıyallâhü ankyden; Şöyle demiştir :
Ben (helâlim olan) kadınlara karşı çok şehvetli bir adamdım. Benim kadar helâli ile temasta bulunan bir erkeğin varlığını sanmıyorum. Bu durumum dolayısıyla Ramazan ayı girince, (gündüzleri bir hatâya düşmemek için) Ramazan ayı çıkıncaya kadar karımdan zi-hâr'da bulundum. Bir gece karım benimle konuşurken onun şehvet getirici bir tarafı açılıp o yere gözüm ilişti. Bunun üzerine ben de karımın üstüne atlayıp temasta bulundum. Sabah olunca kavmimin yanma gidip başımdan geçeni anlattım ve:
— Benim için (bu durumu) Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sorun, diye ricada bulundum. (Fakat) Onlar:
— Biz bunu yapacak değiliz. (Çünkü) bunu yaptığımız zaman, (bakarsın) Allah, hakkımızda âyet gönderir veya hakkımızda Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir kavli (~ hadisi) olur da bunun lekesi bizim üzerimizde kalır ve lâkin, biz seni günahınla baş-başa bırakacağız. Sen git de hâlini Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlat, dediler. Seleme demiştir ki:
Artık ben (onların yanından) çıktım ve nihayet Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in huzuruna varıp başımdan geçen olayı O'na arzettim. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana:
— *(Yâ Seleme) Sen (mi) bu fiili işledin?» buyurdu. (Bu söz kınama mahiyetindedir.) Ben de ı
— (Evet) bunu yapan benim. Ve Yâ Resûlallah! İşte ben (hazırım), Allah'ın benim aleyhimdeki hükmüne sabrederim, dedim. Re-sûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Şu halde bir rakaba (köle veya câriye)yi âzad et», buyurdu. Seleme demiştir ki ben:
— (Yâ Resûlallah!) Seni hak (din) ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, kendi nefsimden başka hiç bir şeye mâlik değilim, dedim. Resûl-i Ekrem (Saîlallarü Aleyhi ve Sellem) ;
— «O halde aralıksız iki ay oruç tut», buyurdu. Seleme demiştir ki, ben:
— Yâ Resûlallah! Başıma gelen belâ oruç tutmamdan başka bir sebeble mi geldi? dedim. Resûl-i Ekrem (Saİlallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu durumda sen yetmiş yoksula sadaka ver veya yemek yedir», buyurdu. Seleme demiştir ki ben:
— Seni hak ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, bu (geçen) gecemizi akşam yemeğimiz bulunmadığı halde geçirdik, dedim. Buyurdular ki:
— «Öyle ise Benî Zürayk (kabilesinin) zekât âmili (memuru) na git de ona söyle, onların zekâtını sana ödesin. Sen de (bundan) altmış yoksulu yedir ve kalanından yararlan,»" [83]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Hâkim, Tirmizi ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Hâkim bu hadisin M ü s 1 i m ' in şartı üzerine sahih olduğunu, Tirmizî de bunun hasen - sahîh olduğunu söylemişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde şu ilâve vardır: "Peygamber; •Sen (Benî Zürayk kabilesinin zekât memurundan alacağın zekâttan) bir vask kuru hurmayı altmış yoksula yedir, sen ve aile ferdle-rin de kalanı yiyin» buyurdu. Seleme demiştir ki: Bunun üzerine ben kavmime döndüm ve onlara: Ben sizin yanınızda darlık (güçlük) ve kötü görüş buldum ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanında genişlik (kolaylık) ve iyi görüş buldum. Ve sizin zekâtınızın bana verilmesini emretti, dedim."
Bâzı rivayetlerde cüz'î bir kelime farklılığı var ise de mânâyı etkiliyecek durumda değildir. [84]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Geçici süre için yapılan zihâr yemini, bir süre ile kayıtlı olmayan zihâr gibidir. Çünkü Seleme (Radıyallâhü anh) Ramazan ayı çıkıncaya kadar karısını kendisine haram etmek kaydı ile zihâr etmişti. Ş â f i î' ye göre böyle bir zihâr, muteber değildir. Şu halde bir **dam karısına : Sen bu geceye kadar bana, ana-mm sırtı gibisin, diye zihârda bulunursa, Ş â f i i' ye göre bu yemin geçersizdir. Cumhur ve Hanef iler'e göre, adam, koştuğu süre bitmeden karısına yaklaşırsa kefaret ödemesi gerekir. Süre bittikten sonra yaklaşırsa bir şey ödemesi gerekmez. Mâlik ve îbn-i Ebi Leylâ'ya göre süre bitince adamın kefaret ödemesi gerekir, yeminini bozmamış olması onu kefaret ödemekten kurtarmaz.
2. Bu hadîs, zekâtın tamamını bir sınıf müstehaklara vermenin câizliğine hükmedenler için bir delildir. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Züreyk kabilesinin zekâtının tamamını Seleme (Radıyallâhü anh)'a ve aile efradına verilmesini emretmiştir. Bilindiği gibi zekâtın müstehaklan sekiz sınıf insanlardır. Âlimlerin çoğuna göre bu sekiz sınıftan mevcut sınıfların hepsine dağıtmak gerekir.
3. Kefaret olarak âzad edilecek rakabe, köle veya câriye olabilir Bunların küçük yaştakini veya tamamen işe yaramaz hâle sokan eksiklikler hâriç, bir elin, bir ayağın kesikliği veya aksaklığı gibi bir kusuru olanı âzad etmek de yeterlidir. Cumhûr'a göre rakabe-nin müslüman olması şarttır. Mâlik, Şafiî ve Ahmed de bu görüştedirler. H a n e f i 1 e r ise delillerin umumiliğine bakarak kâfir rakabeyi âzad etmek de kâfidir, demişlerdir.
4. Rakabe (köle - câriye) âzad etmeye gücü yetmeyen adam, iki ay aralıksız oruç tutmakla mükelleftir. Bu süre içinde Ramazan ayı, oruç tutmanın haram olduğu Ramazan bayramının ilk günü ve Kurban bayramının dört günü bulunmayacaktır. Ancak Ebû Hanîfe'ye göre Ramazan ayında oruç tutmakla mükellef olmayan yolcu ve hasta adam Ramazan ayını ve bundan önce gelen Sabân ayını kefaret orucu ile geçirebilir. Mâlik ve Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre geçiremez. Adam iki aylık kefaret orucunu tutarken bir gün bile oruca ara verirse daha önce tuttuğu oruç muteber sayılmaz. Keza, adam bu iki ay içinde geceleyin bile karısına yaklaşamaz. Çünkü henüz kefaret ödemiş değildir. Hastalık ve yolculuk gibi bir mazerete binâen oruca ara verilemez. Verildi mi, tutulan oruç muteber sayılmaz.
5. İki ay fasılasız oruç tutmaya muktedir olamayan bir kimse altmış yoksulu doyurur veya onlara sadaka verir. Ebû D â v û d'un rivâyetindeki ziyâdeye göre bunlara bir Vask yâni altmış Sâ' Kuru hurma vermesi gerekir. Bir Sâ* dört Müd'dür. Bunların kaç kilo, kaç gram tutarında olduğu zekât bölümünde etraflıca anlatılmıştır.
Bu madde hakkındaki âlimlerin görüşlerinin özeti:
a) Hanefîler'e göre altmış yoksulun her birisine kuru hurma veya kuru üzüm veya arpadan birer sâ (3300 küsur gr.) veya yarım sâ buğday verir. Bunun bedelini nakit olarak da ödeyebilir. Yahut bunları sabah ve akşam doyurur.
b) Mâlik ve Ş â f i i'ye göre şehrin zahiresinin çoğu buğday ise bundan, arpa ise bundan, altmış yoksulun beherine bir müd (yaklaşık 1100 gr.) verir.
c) A h m ed' e göre her yoksula bir müd buğday veya yarım sâ' kuru hurma veya kuru üzüm verir.
Hadis kitablarında ve şerhlerinde bunların hepsinin delilleri mevcuttur. Konunun uzamaması için bu delilleri anlatmıyorum.
6. Bir adam anılan kefaretin hiç birisini ifâ etmeye muktedir değil ise bu hadisin zahirine göre, yükümlülükten kurtulamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S e 1 e m e' ye yardımda bulunarak altmış yoksula kefaret ödemesini sağlamıştır. Cumhurun kavli budur. Dört mezheb imamlarının kavli de böyledir.

2063) Âişe (Radtyallâhü anAâ)fdan; Şöyle demiştir:
İşitmesi her şeyi kaplayan (Allah Teâlâ) çok yücedir. Havle bint-i Salebe, kocasını Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve SeUeml'e şikâyet ederken (öyle yavaş fısıltı ile söylüyordu ki yanlarında bulunduğum halde) ben gerçekten onun sözlerini işitiyordum da bir kısmını duya-mıyordum. Havle şöyle diyordu :
'Yâ Resûlallah! Kocam gençliğimi yedi, karnım ona saçıldı (yâni ona evlâd doğurdum). Nihayet yaslanıp çocuktan kesildiğim zaman kocam bana zihâr yaptı. Al I ahım, ben şüphesiz hâlimi sana. arzediyorum.
Kadın (böyle demeye devam edip) henüz oradan ayrılmadan nihayet Cebrail (Aleyhisselâm) şu âyetleri indirdi •.
(Mücâdele 1, 2, 3 ve 4. âyet)
(1) «(Ey Muhammed) Kocası hakkında seninle tartışan ve hâlini Allah Teâlâ'ya arzeden kadının sözünü Allah şüphesiz işitti ve Allah ikinizin (seninle kadının) karşılıklı konuşmanızı işitir. Şüphesiz Allah (her şeyi) hakkı ile işitici ve görücüdür.[85]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i' de rivayet etmiştir. Hâzin tefsirinde, bu hadisin Buhâri ve Müslim'de rivayet edildiği bildirilmiş ise de buna rastlıyamadım.
Hadîs; Allah Teâlâ'nm yüceliğini, her şeyi işittiğini ve H a v -I e'nin şikâyet ve yakarışını kabul buyurup zihâr hükümlerini, zihâr yapmanın çirkinliğini, yalanlığım, Allah Teâlâ'nm afv ve mağfiret ediciliğini, zihâr edenlerin ifâ etmeleri gerekli kefaretin mâhi-
SeJeroe <R.A.>'ın Hâl Tercemesi
Seleme'nin İsmi bâzı rivayetlerde Selmân olarak geçer. Fakat sıhhatli olan isim Seîeme'dir. Bu zât Sahr bin Hârisefcin oğludur. Ensar'ın Hazreç bölümündendir. Zürayk kabilesinin Benî Beyaz koluna mensubtur. Peygamber (S-A.V.)'den hadis rivayet etmiştir. Bağavî: Zihâr hadîsinden başka onun hiç bir hadîsini bilmiyorum, demiştir. Tirmizl, Ebû Dâvud ve İbn-î Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Tekmile C. 4. Sah. 172)
yetini ve ifâ usulünü bildirici Mücâdele sûresinin ilk 4 âyetinin bu olay üzerinde indiğini bildirir.
Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunun benzerini daha uzun metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Ebû D â-v û d' un rivayetinde bu kadının ismi Huveyle bint-i Mâlik bin Sa'lebe diye geçer. Oradaki rivayet meâlen şöyledir:
"Huveyle şöyle demiştir: Kocam Evs bin Sâmit benim hakkımda zihâr yemininde bulundu. Bunun üzerine Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek (kocamı) O'na şikâyet ettim. Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kocam hakkında benimle tartışarak: «Sen Allah'tan kork. Çünkü O, senin amcan oğludur», buyurdu. Bu tartışmamız devam ediyordu. Ben Onun yanından ayrılmadan nihayet Mücâdele sûresinin başından farz olan zihâr kefaretinin neler olduğunu bildiren âyetlerin sonuna kadar olan Kur* ân indi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -.
— «Evs bir rakabe (köle - câriye) âzad eder.» buyurdu. Huveyle i
— O, rakabe bulamaz, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «O halde iki ay üst üste oruç tutar» buyurdu. Huveyle t
— Yâ Resûlallah! O çok yaşlıdır, oruç tutamaz, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şu halde altmış yoksulu yedirsin», buyurdu. Huveyle t
— Onun yanında sadaka verecek hiç birşey yoktur, dedi. Huveyle demiştir ki s O esnada huzura (onbeş sâ' büyüklüğünde) sepet dolusu kuru hurma getirildi. Ben: Yâ Resûlallah! (bu hurmayı ver) ben de bu kadar hurma (ilâve edip) ona yardım ederim, dedim. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İyi söyledin, git de onun yerine söz konusu iki sepet hurmayı altmış yoksula yedir ve amucan oğluna dönüş yap» buyurdu."
Havle ve kocası Evs (R.A.) hakkında bir kaç söz :
Havle bint-i Sa'lebe bin Mâlik veya Huveyle bint-i Mâlik bin Sa'lebe bin As-ram bin Fehr'dir. Kocası ise Evs bin Sâmıt bin Kays bin Asram bin Pehr Wn Sa'lebe bin Salim bin Avf bin Hazreç'Öir. tkisi de Ensâr'dandır. Evs (R.A.), Peygamber (S.A.V.) İle beraber bütün savaşlara katılmış ve seksenbeş yaşında iken Osman (R.A.) zamanında vefat etmiştir.
Havle veya Huveyle (R.A.) de, hakkında dört ayet inen bahtiyar; bir kadındır. Birçok senedle rivayet edildiğine göre halife Ömer bin ei-Hattâb <R.A.) bir gün beraberinde bir cemâat olduğu halde çıkıp yolda giderken çok yaşlı bir kadının yanından geçmek istedi, Kadın onu durdurmak istedi. O da durdu ve kadın ile karşılıklı bir Hayli konuştular. Sonra oradan ayrılınca bir adam : Ey mü'minlerîn emlri! Sen o ihtiyar kadının başında cemâati hapsettin, dedi. Bunun üzerine halîfe : Yazıklar olsun sana, o kadının kim olduğunu biliyor musun? O öyle bir kadındır ki Allah Teâlâ yedi gök tabakasının Üstünden onun şikâyetini işitti. O, Havle bint-i Sa'lebe'dir. Allah onun hakkında şu âyetleri İndirdi: (Halife, Mücâdele suresinin ilk âyetlerini okudu) Vallahi eğer o kadın geceye kadar dursaydı, ben ondan ay-nlmıyacaktmı. Ancak, namaz,, kılmak için ayrılır, namazdan sonra onun yanına dönerdim, diye cevab vermiştir. [86]

26- Zihâr Yemini Eden Adam Kefâretî Ödemeden Önce Karısı İle Cinsel İlişkide Bulunur, Babı

2064) Seleme bin Sahr el-Beyazî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Kefaret ödemeden Önce karısı ile cinsel ilişkide bulunan ziharcı (zihâra yemin eden) adam hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bir kefaret (yeter) dir- buyurmuştur."

2065) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Bir adam — Seleme bin Sahr — karısı hakkında zihâr yemininde bulunmuş ve kefaret ödemeden önce onunla cinsel temas etmiştir. Daha sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek bu durumu O'na anlatmıştır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Ne sebeple öyle ettin? (= Yâni zihâr kefaretini ödemeden kan-na yaklaştın?» buyurmuş. Adam:
Yâ Resûlallah! Ay ışığında katımın ayak bileziklerinin beyazlığını gördüm, bunun etkisi ile nefsime hâkim ol a m ay ip onunla cinsel temasta bulundum, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gülürasemiş ve kefaret ödey inceye kadar kadına yaklaşmamasını ona emretmiştir."[87]

İzahı

Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivayet etmiştir. Ib n-i Abbâs (Radıyallâhü anhVın hadisini Ebû Dâvüd, Tirmizî, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîs şerhlerinde bu adamın Seleme bin Sahr (Radıyallâhü anh) olduğunu beyân ederler. Zâten 2062 nolu hadîs de Seleme hakkındadır. Orada bu zâtın zihâr yemininde bulunduğu, yeminden sonra ve henüz kefaret ödemeden karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu, bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettiği ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine, kefaret ödemesi emrini verdiği belirtilmiştir. [88]

Hadisin Fıkıh Yönü

2065 nolu hadîs, zihâr yeminini yapan adamın kefaret ödemeden karısına yaklaşmasının haram olduğuna delâlet eder. Bu hususta ilim ehli ittifak halindedir. Keza kefaret ödemeden karıya yaklaşmakla kefaret ödeme gerekliliği adamın üzerinden kalkmaz.
Gerek bu hadis ve gerekse bundan önceki hadis ile 2062 nolu hadise göre, kefaret ödemeden karısına yaklaşan adama tek bir kefaret gerekir. Yâni kefaretten önce işlediği temas suçundan dolayı ayrı bir kefaret gerekmez. Cumhur ile dört mezheb imamlarının verdiği hüküm böyledir.
Kefaret ödemeden önce adamın, karısına şehvetle bakması, öpmesi, avret mahalline bakması ve temas olmaksızın sevişmesi meselesine gelince, bu hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki; Cumhur ile Hanef iler'e göre bunlar da temas gibi haram şeylerdir. Çünkü zihâr âyetinde -Teihâstan önce kefaret ödenmesi» emrediliyor. Temas kelimesi cinsel ilişki ve buna yol açan hareketlere mâna bakımından şümullüdür. Şehvetsiz temasın (dokunmanın) bu âyetin hükmünün dışında tutulmasına dâir icmâ; âyetteki temas kelimesinin hakiki mânâsından çıkarılarak mecazi mânâsına yorumlanmasını gerektirmez.
S e v r î ve bir kavlinde Ş â f i i' ye göre haram olan, yalnız cinsî temastır.
Kefaret ödemeden kadına yaklaşmanın haramhğı hakkında yukarda anlatılan hüküm, geçici olmayan zihâr yemini hakkındadır. Muvakkat yâni belirli bir süre için yapılan zihâr o süre için geçerlidir. Süre bitince zihâr hükmü ve etkisi kalkmış olur. Yâni adam o belirli süre içinde karısına yaklaşamaz. Yaklaşmak isterse, önce kefaret çıkarır, sonra yaklaşır. Şayet adam süre bitinceye kadar, karısına yaklaşmazsa, süre bittikten sonra artık kefaret ödemesi gerekliliği kalkmış olur ve dolayısıyla karısına yaklaşması mubah olur.
Bâzı zihâr yeminleri, boşama niyeti ile kullanılırsa, kan boşanmış sayılır. Bu konu çok geniştir. Fıkıh kitablarında ayrıntılı olarak ve âlimlerin değişik görüşleri üe beraber anlatılmıştın. [89]

27- Liân Babı

Liân, Mülâana ve Teâlün kelimeleri Lan kökünden alınmadır. La'n i Arap dilinde kovmak vt hayırdan uzaklaştırmaktır.
Liân, Mülâana ve Telâün kelimeleri fıkıh ıstılahında: Erkek ile karısının lânetleşmesidir. Bu lânetleşme şöyle olur: Adam, karısını zina ile itham edip bunu dört şâhid ile ispat edemediği takdirde; hâkimin huzurunda, bir cemâatin önünde ve karısına karşı, karısına: tsnad ettiği zina suçu hakkında doğru sözlülerden olduğuna dâir Allah adına dört defa yemin eder ve beşinci defada: Eğer kanma zina isnadı hususunda yalancılardan isem Allah'ın laneti üzerime olsun, der. Bundan sonra karısı, kocasının kendisine isnad ettiği zina suçu hakkında şüphesiz yalancılardan olduğuna dâir Allah adına dört defa yemin eder ve beşinci defasında: Eğer kocam, bana zina suçunu isnad etmesi hususunda doğru sözlülerden ise Allah'ın gazabı üzerimde olsun, der.
İşte bu lânetleşmeye Şer-i Şerifte Liân, Mülâana ve Telâün denilir. Çünkü koca ile karısı bununla birbirinden uzaklaşmış olurlar ve bundan sonra artık hayatları boyunca birleşemezler. Kadın başka bir erkekle evlenip bilâhare boşansa bile eski kocası ile evlenemez. Bilindiği gibi talâk veya zihâr yolu ile birbirinden ayrılan eşler, hakkında böyle ağır müeyyide yoktur. Meselâ: Ayrılan kadın başka bir koca ile normal evlenir, onunla bir süre yaşar, sonra gerektiğinde boşandığı takdirde, eski kocası ile evlenmesi yasak değildir.

2066) Sehl bin Sa'd-i Sâidî (Radtyalâhü anhümâ)'daa rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Aclân oğullarından) Uveymir, (Aclân oğullarının başı olan) Âsim bin Adî'ye gelerek: Benim için Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu soruyu sor, dedi s
(Yâ Resûlallah!) ne dersin? Bir kimse, karısının beraberinde bir adamı bulsa (zina ettiklerini muhakkak bilse) ve (zâni) adamı öldürse, bu Öldürme nedeni ile kadının kocası kısas olarak öldürülür mü? Yoksa kadının kocası ne yapar?
Âsim da gidip bu soruyu Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lernJ'e sordu. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), bu soruları ayıpladı. (Bundan hoşlanmadı.) Sonra Uveymir, Asım a rastladı ve: Ne yaptın? diye sordu. Âsim ona: Sen bana iyi bir iş getirmedin. Ben (senin sorunu) Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e sordum. Ama O, bu soruları ayıpladı (böyle meseleleri sormayı çirkin gördü), dedi. Bunun

üzerine Uveymir ı
— Vallahi ben kendim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e gidip bu soruyu muhakkak soracağım, dedi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in hu zurna çıktı. Baktı ki kendisi ile karısı hakkında Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e Kur'an âyetleri indirilmiş.[90] Bunun üzerine Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), Uveymir ile karısı (Havle) arasında Liân işlemini icra etti. Bu işlemden hemen sonra Uveymir
— Ey Allah'ın Resulü! Allah'a yemin ederim ki eğer ben bu kadım götürse m (yâni nikâhım altında tutsam) onun aleyhinde yalan söz söylemiş olurum, (yâni artık onunla yaşıyamam) dedi. Râvi demiştir ki: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), Uveymir'e (karısını boşamasını) emretmeden önce kendisi karısından ayrıldı (yâni üç talâkla boşadı). Artık lânetleşen karı, koca hakkında bu şekil boşama, uyulan bir yol oldu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) (orada bulunanlara) :
«Bu kadma nezâret ediniz. Eğer vücudu siyah, gözlerinin siyahı koyu, kalçaları iri (ve baldırları kaba) bir çocuk getirirse (doğurursa) ben Uveymir'in bu kadına zina isnadında gerçekten doğru olduğunu sanırım. Eğer kadın keler nevinden kızılca kurt gibi kızılca bir çocuk getirir (doğurur) ise ben Uveymir'in yalancı olduğunu sanırım» buyurdu. Râvi demiştir ki sonra kadın (Havle) hoşlanılmayan (Yâni zina isnadını doğrulayıcı) surette bir çocuk getirdi."[91]

İzahı

Bu hadisi, T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahibleri ve imamlar da rivayet etmişlerdir. Bâzı kelimelerde değişiklik var is© de mânâyı değiştirecek durum olmadığı için bu değişikliği belirtmeye gerek yoktur.
Karısının yanında yabancı bir adamı bulup zina ettiklerini anlayan ve zâniyi öldüren adam kısas yolu ile öldürülür mü? sorusunu takip eden "Yoksa kadının kocası ne yapar?" cümlesinin mânâsı şu olabilir; Adam bu kötü ve çirkin hâle muttali olduğu zaman gayret ve kıskançlığı galeyana geldiği için zâniyi öldürürse, kendisi de kısas yolu ile öldürülecek mi? Kısas yolu ile öldürülmesi gerekirse ve İslâmiyet bunu emrediyorsa adam, zâniyi öldürsün mü, yoksa bu çirkef ve kirli lekeyi sinesine çekip sabır mı etsin?
İkinci yorum: Zâniyi öldürdüğünden dolayı adamın da kısas yolu ile Öldürülüp öldürülmemesi sorusu şöyle dursun. Kadının kocası bu şeni leke üzerinde sabır mı edecek, yoksa Allah Teâlâ onun için bir yeni emir mi indirecek?
Âsim (Radıyallâhü anh) bu soruyu Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) e arz edince, Efendimiz bu sorudan hoşlanma-mıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in hoşlanmamasının sebebini Şafii şöyle anlatır: Haram kılınmamış bir şeyin haram kılınmasına sebebiyet vermemesi için, vahiy geldiğinde hakkında bir emir gelmeyen meselelere âit soruların sorulması yasak idi. Nitekim sahih bir hadiste: -Günahı en büyük olan insan o kimsedir ki, haram kılınmamış bir şey hakkında dini hükmü sorar ve onun sorması yüzünden o şey haram kılınır.» buyurulmuştur. El-Hâfı», Şafiî' nin böyle dediğini anlatmıştır.
Tekmile yazan Liân babında yukardaki bilgiyi verdikten sonra şöyle der:
"Nevevi de : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ihtiyaç duyulmayan meseleler hakkında soru sorulmasından hoşlanmazdı. Bilhassa bir müslümanm şeref ve haysiyetini zedeleyici ve çirkin dedikoduların yayılmasını körükleyici mâhiyetteki konulara âit sorular. Yoksa bir olay olduğu zaman ihtiyaç duyulan soruların sorulmaması kasdedilrriemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu nevi soruları normal bir durumda cevablamıştır, hoşlanmaması da görülmemiştir. Çünkü mü'minler başlarına gelen meseleleri O'na sorarlardı, O da hoş görü ile cevablardı. Â s ı m ' in sorusu, yahudî-ler ile münafıkların eline bir dedikodu ve istismar kozunu verdirip müslümanlarm ırz, şeref ve haysiyetleri aleyhinde müthiş ve çirkin yaygaralar koparmalarına yol açıcı durumda olduğu için. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vuku bulmamış böyle meseleler hakkında soru sorulmasından hoşlanmamıştır. Sonra böyle sorulan sormak bâzı güçlüklere yol açabilir, oysa Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kolaylaştırmayı arzulardı.
Uveymir'in karısının ismi meşhur kavle göre H a v İ e b i n t - i K a y s ' tır. Bir rivayete göre bu Havle, Üvey-m i r' in sorusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arze-den Â s ı m' in kızıdır, diğer bir rivayete göre erkek kardeşinin kızıdır. Âsim, Aclân oğulları kabilesinin reisi ve H a v -1 e ' nin yakını olduğu için Uveymir'in Âsım'a müracaatla sorusunun Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikalini istediği söylenmiştir.
Bu babın başlığının altında ve bu hadîsin t erce m esinden önce verdiğim izahta Hân'ın nasıl cereyan edeceğini anlatmıştım. Bundan sonra gelecek hadisle münâsebeti daha kuvvetli olduğu için o hadisin izahı bölümünde mealini sunacağım liân âyetlerinde de liân hükmü ve şekli anlatılmaktadır. Artık bu hususu burada anlatmaya gerek görmüyorum.
Uveymir ile karısı Havle arasında liân yemini icra kılındıktan sonra Uveymir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini beklemeden karısını üç talâkla boşamış ve artık bu kadınla yaşamasının mümkün olmadığını Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz etmiştir. Râvi: Bu liân olayı sonunda cereyan eden boşama işi artık izlenen bir yol ve uygulanan bir âdet hâline geldi, demiştir.
Cumhûr'a göre liân yemini yapılınca koca ile kan birbirinden tamamen aynlmış sayılırlar, kocanın ayrıca boşama yeminine gerek kalmaz. Hanefi âlimler ise liân ile boşamanın vuku bulmuş sayılmıyacağını ve liân yemininden sonra H â k i m' in lânetle-şen eşlerin ayrılmasına karar vermesinin gerekliliğini söylemişlerdir.
Cumhur: Uveymir, liân yemini ile eşlerin birbirine haram olmadıklarını zan ettiği için, ayrıca boşama yemininde bulunmuştur, derler. H a n e f i 1 e r ise; hadîsin zahirine göre sırf liân yemini ile eşlerin aynlması vuku bulmuş oluyor. Ancak hâkim liân yemininden sonra eşlerin ayrılmasına hükmeder veya adam talâk eder. 2069 nolu hadisin zahiri de Hanefiler için bir delildir.
Hadisin son kısmında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğacak çocuğun tetkik edilmesini emredip eşkâli şöyle olursa U v e y m i r'in, iddiasında doğru olduğunu, çocuğun eşkâli böyle olursa Üvey m i r'in iddiasında yalancı olduğunu sandığını bildirmiştir. Bu cümlelerde geçen Vahara kelimesi kertenke lenin bir nevinin adıdır. Bu hayvan kızılcadır, yere döşenip yürür. Bâzıları bunun zehirli olduğunu söylerler. Doğan çocuğun eşkâli. Uveymir'in zina isnadına âit dâvasında doğru olduğunu kanıtlamıştır.
Uveymir* in karısı Havle ile zina ettiği iddia edilen şahıs ise Şerik bin Sahmâ' dır. Bu herifin Hilâl bin Ü m e y y e nâmındaki zâtın karısı ile de zina ettiği iddia edilmiştir. Bu konu bundan sonraki hadiste gelecektir. [92]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Başına bir iş gelen kimse, meselesini ve dini hükmü direk ilim ehline sormalı, ortaya aracı koymamalı ve meselesini gizli tutmalıdır.
Ümmetin başına güçlük gelmesin diye Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerek yok iken fazla soru sorulmasından hoşlanmazdı. Dini sorular ancak gerek görüldüğünde sorulmalıdır. Alimlerin bir kısmı vuku bulmamış bir mesele hakkında soru sorulmasını mekruh saymıştır. Fakat âlimlerin ekresirinin uygulaması böyle değildir.
Hakkında vahiy gelmemiş olan meseleler hakkında sahâbiler soru sorabilirlerdi. Sorulan sorudan âlimin hoşlanmaması, sorana kızması ve incitmesi bile soru sahibini bağlamaz. Kişi ihtiyaç duyduğu mesele hakkında uygun ve nazik bir şekilde âlimin müsâid zamanını kollayıp sorusunu tekrarlayıp sonuç almaya çalışmalıdır.
Sorulan soru çirkin bir olaya âit olsa bile ilgili kişi sorusunu açık veya gizli sorabilir. Bunda bir ayıp ve kusur yoktur. Ancak özel ve gizli sormak evlâdır.
2. Evinde bir adam öldürüp bunu öldürmesinin sebebinin onu kendi karısı ile beraber zina hâlinde yakalaması olduğunu iddia eden kimsenin bu iddiası kabul olunmaz ve kısas olarak öldürülür. Çünkü böyle mücerred iddia dinen makbul sayılsaydı bir çok masum insanın kanı heder olurdu. Zira birisini öldürmek isteyen bir kimsenin, onu kendi evine bir bahane ile götürüp evinde öldürmesi ve gerekçe olarak böyle iddiada bulunması mümkündür. Nevevî: Bir adamı öldürüp onu karısı ile zina hâlinde yakaladığını ileri süren adam hakkındaki hüküm konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Cumhur: Adamın iddiası kabul olunmaz ve kısas olarak öldürülmesi gerekir. Ancak maktulün vârisleri olayı doğrular veya katil dört âdil erkek şâhid ile zina iddiasını ispat ederse ve maktul evli ise katil öldürülmez, ama katil dâvasında doğru olup katil meselesi de gizli kalırsa katil, Allah'a karşı sorumlu değildir, demiştir.
2. Zararı az olan, zararı çok olana tercih edilmelidir. Karısı ile zina ettiğini bilen adam, bunu dört âdil erkek şâhid ile ispat imkânına sahib değil iken zâniyi öldürürse, kendisi de kısas olarak öldürülecek. Öldürmeyip sabretse ve liân veya boşama yolu ile kadından aynlırsa bunun zararı nisbeten azdır. İşte bu yolu seçmek matlub-tur.
3. Karısını zina ile itham eden ve şâhid bulamayan kimse liân yoluna baş vurabilir. Bu onun için meşrudur. Liân bazen vâcib, bazen mekruh,

bazen de haram olur. Şöyle ki:
Adam karısını zina hâlinde yakalar veya kadın zina ettiğini itiraf eder ve adam bu itirafı doğrularsa, zina olayı da adamın karısına yaklaşmadığı bir temizlik hâlinde cereyan etmiş ve adam bu is-naddan sonra da karısına yaklaşmadığı halde kadın hâmile çıkarsa, adam liân yoluna gitmek ve çocuğun kendisinden olmadığını söylemek zorundadır, işte bu durumdaki liân vâcib olan Hândır.
Mekruh olan liân ise şu durumdaki Hândır: Adam, karısının yanına yabancı bir kimsenin girdiğini görür ve karısı ile zina ettiğini kuvvetle sanırsa, liân talebinde bulunabilir. Lâkin bu olayın gizli tutulup karıyı boşaması daha. uygundur. Çünkü zan ile hükmedilmez.
Yukarda anlatılan iki durum dışındaki hallerde liân yapmak ise haramdır. Karısının zina ettiği dedikodusu yaygınlaşan adamın Iinn etmesinin caiz olup olmadığı hususunda Ş â f i i' nin arkadaşları ile A h m e d1 in iki kavli vardır.
4. Liân işi hâkîm'in marifeti ile yapılır. Eşlerin kendi aralann-da arzuladıkları başka birisinin huzurunda liân etmeleri geçersizdir.
5. Liân işlemi bir cemâatin huzurunda yapılır, gizli bir yerde yapılamaz. Çünkü bu hadis ile bunu takip eden hadisler gösteriyor ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) liân işini S e h 1 bin Sa'd, îbn-i Mes'ûd, İbn-i Ömer ve îbn-i Abbâs'ın bulunduğu bir cemâatin huzurunda icra eylemiştir." ITekmileden alınan bilgi burada bitti.)
Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anhVın hâl tercemesi 164 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.
Asım b. Adî (R.A.) Hal Tercemesi
Asan bin Adi bin el-Cedd bin Aclân el-Kudâi (R.A.) Ensâr'm andlaşmahsıdır. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Bedir savaşına katılmak için yola çıkmış, takat Peygamber (S.A.V.) gördüğü lüzum üzerine kendisini Kubâ ve e>Ali-ye halkının başına göndermiştir. Bu nedenle kendisi Bedir ehlinden sayılmış ve bu savaşın ganimetinden kendisine bir pay verilmiştir. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'den badis rivayet etmiştir. Hâvileri ise Sehl bin Sa'd, Şa"bl ve oğlu Ebü'l-Beddâh'tır, H. 40. yılda vefat ettiği söylenmiştir. Dört sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile C. 2, Sah. 131. Not: Buhari, Müslim ve imamlar da onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Liân hadisi bunun bir misalidir.)

2067) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyailâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Hilâl bin Ümeyye (el-Ensâri), karısı (Havle)'nin Şerik bin Sah-mâ ile zina ettiğini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda iddia etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hilâl'e î
«Dört şahidini hazırla veya sırtına had (vurulur)» buyurdu. Hilâl, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e;
— (Yâ Resûlallah!) Seni hak (din) ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki ben (bu isnadımda) muhakkak doğru sözlüyüm ve muhakkak Allah Teâlâ bu meselemde benim sırtımı (şahsımı) hadden kurtaracak âyet göndercektir, dedi. îbn-i Abbâs demiştir ki: Hemen
sonra; âyetinden âyetine kadar olan Nazm-i İlâhî indi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Slelem) de (bu âyetlerin kendisine indiği yerden) hemen ayrılıp Hilâl ile karısına haber gönderdi (onları huzura getirtti.) İkisi de geldi. (Önce) Hilâl ayağa kalkarak (âyetlerde emredildiği şekilde) liân yemininde bulundu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (eşlere hitaben) : Allah, ikinizden birisinin yalancı olduğunu şüphesiz bilir. Bu itibarla (ikinizden) tevbe edip bu liân yemininden imtina eden var mıdır? buyuruyordu. Hilâl liân yemini ettikten sonra karısı ayağa kalktı ve liân yeminini (âyetlerde emredildiği gibi dört defa) etti. Beşincisinde : "Eğer Hilâl (zina isnadında) doğru sözlü ise Allah'ın gazabı Havle'nin üzerinde olsun" demeye sıra gelince, orada bulunanlar kadına.- (Ey kadın bil ki) bu (beşinci) yemin şüphesiz elim azabı mûcibtir, diye uyardılar. îbn-i Abbâs demiştir ki: Bu uyan üzerine kadın durakladı ve biraz geriledi. Hattâ biz kadının (kocasını tek-zib etmekten) dönüş yapacağım (ve beşinci yemini yapmadan gerisin geriye gideceğini) sandık. Fakat kadın (kendini toparladı ve) :
— Vallahi ben kabilemi ömür boyunca rezîl ve rüsvay etmem, dedi, (ve beşinci yemini de etti). Sonra Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada bulunanlara:
— «(Hâmile olan bu kadının doğuracağı çocuğun) durumuna dikkat edin. Eğer gözleri sürmeli, kalçaları iri ve baldırları kaba bir çocuk getirir ise, çocuk Şerik bin Sanmaya aittir», buyurdu. Kadın da hakikaten bu şekilde bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Eğer Allah'ın kitabının (liân) hükmü yerine getirilmemiş olsaydı benim ile bu kadın için bir durum (kadını recmettirmek işi) olacaktı.» buyurdu." [93]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), karısını zina ile itham eden Hilâl (Radıyallâhü anh) 'in Kur'ân'da emredildiği gibi dört şâhid getirmesini, aksi halde 80 değnek vurmakla had edileceğini bildirmiştir. Zina hakkında şâhidlik edecek dört adil erkek şâhid'in vereceği ifâdede zina eden erkek ile kadını uygunsuz, tenasül uzuvlarını cima hâlinde gördüklerini söylemeleri gerekir. Adam bu şâhid-leri getirmediği takdirde hâkimin kararı ile 80 değnekle dövülmek cezasına çarptırılır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu Hilâl'a bildirince Buhâri ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde bulunan ilâvede belirtildiğine göre: "Hilâl: Yâ Resû-lallah! Birimiz karısı Üzerinde bir adam gördüğü zaman şâhidler aramaya (mı) gidecek?" demek sureti ile bunun güçlüğünü ifâde etmek istemiştir. Nihayet hadiste belirtildiği gibi karısının zina ettiğini iddia edip dört âdil erkek şahidin yukarda anlatılan şekildeki ifâdeleri ile ispat edemeyen adam ile karısı arasında liân işleminin uygulanacağına dâir N û r sûresinin aşağıda meali yazılı 6, 7,8 ve 9. âyetleri indi:
«Karılarına zina isnad edip de kendi şahıslarından başka şa-hidleri olmayanlardan birisinin (yalnız başına) şah id ligi, cidden kendisinin doğru sözlülerden olduğuna dâir dört defa Allah'ın adı ile yemin etmesidir.» (6)
Beşincisi de: Eğer kendisi yalan sözlülerdense Allah'ın laneti, onun üzerine olsun, demesidir.» (7)
«(Zinâ isnad edilen) kadının da: Kocasının şüphesiz yalan sözlülerden olduğuna dâir Allah'ın adı ile dört defa yemin etmesi ve beşincisinde: Eğer kocası doğru sözlülerden ise Allah'ın gazabı kendi üzerine olsun, demesi ondan cezayı (recmedilmeyi) savar.» (8, 9)
Bu hadis-i şerife göre yukarıya mealini yazdığımız âyetler H i -lal hakkında inmiştir. Bundan önceki hadîsin zahirine göre mezkûr âyetler U v e y m i r hakkında nazil olmuştur.
Tekmile yazarının beyânına göre âlimler anılan âyetlerin iniş sebebi hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre Hilâl meselesi, bir kısmına göre U v e y m i r meselesi bu âyetlerin iniş sebebidir. Bâzı ilim ehli de bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuşlardır: Önce Hilâl meselesi sonra da U v e y m i r meselesi vuku bulmuştur. Mezkûr âyetler de her iki olay hakkında inmiştir. Bu bilgiyi e 1 - H â f ı z' dan naklen veren Tekmile yazarı daha sonra Hâf ız'ın şöyle dediğini söyler: "Muhtemelen Âsim, âyetler inmeden önce Uveymir'in meselesini sormuş, sonra H i -1 â 1 gelip sormuş ve H i I â 1' in sorması üzerine âyetler inmiş ve U v e y m i r ikinci kez müracaat edince âyetlerin inmiş olduğunu görmüştür. Âyetler Hilâl hakkında indiği halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uveymir'e; «Seninle karın hakkında âyetler indi,» buyurmasından maksad, böyle meselesi olan; herkes hakkında âyetlerin indiğini beyân etmek olabilir."
H i I â 1' in karısı ile zinâ ettiği iddia edilen şahsın Şerik bin Sahmâ olduğu bu hadîste belirtilmiştir. Tekmile yazannın M-Hâfız' dan naklen beyân ettiğine nazaran, U v e y m i r' in karısı ile zinâ ettiği iddia edilen şahıs yine bu heriftir. Şu halde bu herif her iki olayda zinâ ile itham edilen kişidir. Diğer bir husus da her ki kadının Havle isimli olmalarıdır. Uveymir'in karısı olan kadın meşhur kavle göre Havle b i n t - i K a y s * tır. Hil'âl'm eşi ise Havle bint-i Âsım'dır.
Esler liân yeminine başlarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara nasihat ediyor ve eşlerden birisinin mutlaka yalan söylemiş olacağını ifâde edip bundan dönüş yapmasının kendisi için daha iyi olacağını belirtiyor. Ebû Davud'un bir rivayetinde belirtildiği gibi bu arada Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Şüphesiz ahi ret azabı dünya azabından daha şiddetlidir.» buyuruyor. Erkek, karısına zinâ isnâd ettikten sonra liân yemininden dönüş yaparsa, yâni yemin etmekten istinkâf ederse, Kazif haddi ismi verilen ceza ile cezalandırılır. Bu da ona seksen değnek atmaktır. Kadin liân yemininden imtina ederse ona verilecek dünyevî ceza onu recmetmektir. Anılan bu iki ceza da âhiret azabından ehvendir.
Eşler arasında liân yemini icra edildikten sonra doğacak çocuğun eşkâlinin tedkiki emrediliyor ve neticede, zina ile itham edilen Şerîk bin Sahmâ'ya benzeyen bir çocuk meydana geliyor. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadının liân yemini etmesi ile recmedilmesi cezasının defedilmiş olduğuna dâir ilâhî hüküm olmamış olsaydı, ben bu kadını recmettirirdim, buyurmak istemiş ve H i 1 â 1' in bu dâvada doğru sözlü olduğuna işaret buyurmuştur.
Hilâl bin Ümeyye (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kiram'-dandır. Benî Vâkıf kabilesine mensubtur. Hicretin 9. yılı vuku bulan Tebûk savaşına özürsüz katılmayan ve seferden dönüldükten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e katılmama sebebini sorduğunda doğruyu söyleyen üç

zâttan birisidir ki, bunların savaştan geri kalmaları suçunun Allah tarafından bağışlandığı T e v b e sûresinin 118. âyeti ile bildirildi.
Bu hadîsten çıkarılan ve bundan önceki hadîsten çıkarılamayan fıkıh hükümleri:
Bir kadına zina isnad etmek büyük günahlardandır. Karısına böyle suç isnad eden kimse, isnadını şâhidlerle ispatlıyamadığı takdirde liân yemininde bulunmak mecburiyetindedir. Şâhidleri getiremediği gibi liân yemininden de istinkâf ederse seksen değnek vurulmak sureti ile had edilir. Bu cezaya Kazif haddi denilir. Bu had ile cezalandırılan adamın fâsıklığına da hükmedilir ve artık şâhidliği de hiç bir yer ve zamanda ve hiç bir mesele hakkında kabul olunmaz.
Yukarda anlatılan hüküm cumhur, Mâlik, Şafiî ve A h m e d' in kavlidir.
Hanefîler'e göre karısını zina ile suçlayıp bunu şâhidlerle ispat edemeyen kimse liân yemininde bulunmak zorundadır. Yeminden imtina ederse hapsedilir. Nihayet liân ederse kazif cezası ile cezalandırılmaz, serbest bırakılır. Şayet adam kendini tekzlb ederse veya boşama gibi bir yol ile kadından aynlırsa ceza evinden alınıp kazif haddi vurulur. Adamı afvetmek veya sulh olmak caiz değildir. Bununla beraber kadın onun had edilmesini istemezse, had edilmez.

2068) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir: Biz bir Cuma gecesi Mescid-i Nebevide İdik. (Meseid'e giren) bir adam (oradaki cemaata hitaben) : Eğer bir erkek, karısının yanında (zina hâlinde) bir erkeği bulup zâniyi Öldürürse siz (katil diye kısas olarak) adamı öldürürsünüz. Eğer karısının zina ettiğini söyler (ve şâhidler getiremez) seniz onu kazif haddi ile cezalandırırsınız. Vallahi ben muhakkak bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatacağım, dedi. Sonra bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e anlattı. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hân âyetlerini indirdi. Âyetler indirildikten sonra adam (Peygamber'e) gelip karısının zina ettiğini iddia etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de adam İle karısı arasında Hân hükmünü uyguladı ves
Bu kadının (kıvırcık saçlı) siyah bir çocuk doğıvması (ve böylece zina olayının doğrulanması) umulur,- buyurdu. Sonra kadın kıvırcık saçlı ve siyah bir çocuk doğurdu."[94]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmedde rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adamın ismi belirtilmemiştir. Bu zâtın Hilâl bin Ümey y-,e (Radıyallâhü anh) olması ihtimali kuvvetlidir. Çünkü İslâmiyet'te Uk Hân yemini eden zât Hilâl' dır. Bu hadisin Müslim' deki rivayetinde, müracaat eden adamın İslâmiyet'te ilk liân yemini eden olduğu, belirtilmiştir. Şu halde müracaat sahibi Hilâl' dır.
Hadîste sözü edilen liân âyetleri bundan önceki hadisin izahında mealleri verilen Nûr sûresinin 6, 7, 8 ve 9. âyetleridir.

2069) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaİlâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Bir erkek karısı ile liân yemininde bulundu ve çocuğun kendisinden olmadığını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşleri birbirinden ayırdı ve çocuğu tneseb ve mirasta) kadına ilhak eyledi. [95]

İzahı

Bu hadisi, Şafii ve Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir. Tek m ile'd e beyan edildiğine göre hadiste anılan adam, 2066 no-lu hadiste sözü edilen U v e y m i r' dir. Karısı da Havle bint-İ K a y s' tır. Liân yemininin gereği olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî eşleri birbirinden ayırdı. Hanefiler bu hadîsi delil göstererek: Eşler sırf liân yemini ile birbirinden ayrılmış olmazlar. Hâkimin eşleri ayırması gerekir, demişlerdir.
Cumhur ise Eşler sırf liân yemini ile birbirinden ayrılmış sayılırlar. Liân yemini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda icra kılındığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları ayırdı, ifâdesi kullanılmıştır. Eğer eşlerin ayrılmaları ancak hâkimin karan ile tahakuk etmiş olsaydı, çocuğun zevç tarafından red edilmesinin de ancak hâkimin karan ile gerçekleşmesi gerekecekti. Hâkimin karan olmaksızın çocuğun zevç tarafından red edilmesi caiz ve geçerli olduğuna göre hâkimin kararı olmaksızın eşlerin birbirinden aynlmış olmalarının da caiz olması gerekir. Hadîsteki ifâde tarzı buna delâlet eder. Şu halde hadîsteki: "Peygamber onları ayırdı" cümlesinin mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), liân yemini ile eşlerin birbirinden aynlmış olduklarını beyân buyurdu, demektir, diye yorum yapmışlardır.
Tekmile yazan yukardaki bilgiyi H a 11 â b i' den naklen verdikten başka âlimlerin görüşlerini şöylece biraz daha açıklamaktadır:
1. Ebû Hanife, Muhammed ve Sevri'ye göre eşlerin birbirinden ayrılmaları liân yemininden sonra ancak hâkimin karan ile gerçekleşir. A h m e d' den yapılan en açık rivayet de böyledir. Delil de bu hadistir.
2. Mâlik, Evzâî, Züfer Cumhûr'a göre eşler liân yeminini bitirince birbirinden ayrılmış olurlar. A h m e d' in de böyle bir rivayeti vardır.
3. Şafiî ve Sahnûna göre erkeğin liân yemini ile ayrılma gerçekleşmiş olur. Ayrılma işi kadının liân yeminine bağlı değildir. Çünkü bu ayrılma, talâk gibi söz ile oluşan bir ayrılmadır. A h m e d ' in böyle de söylediği rivayet edilmiştir.
Erkek liân yemininden sonra kendini yalanlarsa hüküm nedir?
Bu hususta da âlimler değişik görüşler beyân etmişlerdir: Hanefi] ere göre liân yemininden sonra erkek yalan söylediğini iddia ederse kendisi hakkında kazıf haddi tatbik edilir ve bundan sonra aynı kadınla nikâhlanabilir. A h m e d ' den de böyle bir fetva rivayet edilmiştir.
Mâlik, Şafiî ve kuvvetli rivayette A h m e d: Liân-dan sonra eşler ebedî olarak birbirinden ayrılmış olurlar. Bu itibarla hiç bir suretle artık birleşemezler, demişlerdir.
Ömer, Ali ve îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhüm) ile Atâ, ZührİJ ve Evzâi' nin de böyle dedikleri rivayet olunmuştur.
Hadis; erkeğin karısına zina isnadı dolayısıyla ettiği liân yemini münâsebeti ile karısının doğuracağı çocuğun kendisinden olmadığını söyler ise, doğacak çocuğun erkeğin sayılmıyacağına delâlet eder. Keza; bu çocuğun, annesinin çocuğu sayılacağını belirtir. Yâni çocuk o erkeğin çocuğu sayılmaz, ikisi arasında mirasçılık durumu yoktur. Fakat çocuk İle annesi arasında mirascılık durumu bulunur.

2070) (Abdullah) bin Abbâs (Raâtyallâkü anAtimlJ'dan; Şöyle demiştir :
Ensâr'dan bir erkek Beliclân (Beni Aclân) kabilesinden bir kadınla evlendi. Sonra yanma girip bir gece onunla yattı. Sabahleyin adamı Ben kızı bakire olarak bulmadım dedi. Kadının bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna arzedildi. Bunun üzerine Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) genç kadını çağırtıp (bu durumu) kendisine sordu. Kadın : Hayır. Ben bakire idim, dedi. Bunun üzerine Peygamber koca ile karının liân etmelerini emretti. Onlar da liân yeminleri ettiler ve koca, kadına mehir verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde zayıflık vardır. Çünkü ravi Muhammed bin îshak tedlisçidir, Bezzâr da: Bu hadis yalnız bu senedle tanınır, demiştir. [96]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Sindi: Bu hadîse göre erkek karısının nikâhtan önce zina ettiğini iddia ederse yine aralarında liân hükmü icra edilir, demiştir.
Bu hadis, erkeğin cinsel ilişkide bulunduğu kadından liân hükmü gereğince ayrıldığı takdirde nikâh dolayısıyla tahakkuk etmiş olan mehirin tamamım kadına ödemekle mükellef olduğuna delâlet eder. Erkek bunu ödemekten imtina edemez veya Hândan önce ödemiş ise tamamını veya bir kısmını geri isteyemez. Bu hadisin isnadı zayıf ise de ayni hadisi teyid eden ve t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet edilen hadis vardır. îbn-i Ömer'in hadisini Buhâri, Müslim, Şafiî, Ah-med, Ebû Dâvûd ve Nesâi rivayet etmişlerdir. O hadiste beyân edildiğine göre liân yemini icra edilen eşlerden erkek, liân hükmü icra kılındıktan sonra, nikâh nedeni ile ödediği mehiri geri istemiş, fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeğe:
-Senin bir alacağın yoktur, eğer sen zina İsnadı İddiasında doğru sözlü isen, kadına vermiş olduğun mehir, onun kadınlığından yararlanmana karşılıktır. Eğer sen zina İsnadı iddiasında yalan söz söylemiş isen mehir talebinde bulunman sana çok uzaktır., buyurdu.
Yukardaki hadîslere dayanarak âlimler bu hükümde ittifak etmişlerdir. Şayet henüz cinsel temas vuku bulmamış iken erkek karısına zina isnadında bulunup, liân yemini icra edilirse, verilmiş olan mehirin geri verilmesi hususunda âlimler şöyle demişlerdir:
Ebû Hanife, Şafiî, Mâlik ve Evzâi: Kadına mehirin yarısı ödenir, demişlerdir. El-Hakem ile Hammâd ise: Kadına mehirin tamâmı ödenir,

demişlerdir.

2071) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyaHâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre: Peygamber (SaUaUahii Ah-yhi ve Scltem) şöyle buyurmuştur :
«Kadınlardan dört sınıf vardır ki onlar (ile kocaları) arasında Hân (yeminlerinin icrası) yoktur: Müslüman erkeğin nikâhı altındaki Hristiyan kadın, m uslum an erkeğin nikâhı altında bulunan yahüdî kadın, kölenin nikâhı altındaki hür kadın ve hür erkeğin nikâhı altındaki câriye.*
Not; Bunun senedinde bulunan Osman bin Atâ'nın zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. [97]

İzahı

Bu hadiste anılan eşler arasında liân yemininin icra edilmiyeceği bildirilmiştir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri Özetle şöyledir:
H a n e f i I e r şöyle demişlerdir.
Koca, şâhidliğe ehil olmadığı zaman onun liânı geçerli değildir. Şâhidliğe ehil sayılmıyanlardan bâzıları şunlardır: Köle, kazif haddi ile cezalandırılmış olan ve kâfir. İşte bu durumdaki kocanın Mânı muteber değildir.
Câriye, zimmiye yâni Hristiyan veya Yahudi olan kadın, birisine zina suçunu isnad etmesi nedeniyle kazif haddi ile cezalandırılmış kadın, erginiik çağına varmamış kadın, deli kadın ve zinâkâr kadına zina suçunu isnad eden yabancı kişi kazif haddi ile cezalandırılmaz. Karı, yukanda sayılan sınıflardan ise. kocasının liânı muteber değil ve bu isnaddan dolayı kocaya had tatbik edilmez.
Yukarıdaki durumda olan koca, karısına zina isnad ettiği takdirde, hâkim onu ta'zir eder, yâni kırk değnekten az ve durumuna uygun bir ceza ile cezalandırır. Çünkü kadına leke sürmüş olur. Ama yukarıda anlatılan mazeret dolayısıyla onun hakkında kazif haddi tatbik edilmez.
Koca, yukarıda anlatıldığı gibi şâhidliğe ehil olmadığı zaman karısına zina isnâd ederse kazif haddi ile cezalandırılır. Çünkü liân hükmü onun yönünden uygulanamıyor.
Eşlerin ikisi de şâhidliğe ehil olmazlarsa; meselâ -.İkisi de daha önce kazif haddi ile cezalandırılmış iseler, koca kazif haddi ile cezalandırılacak. Çünkü onun durumu liân hükmünü uygulamaya mânidir.
Han ef iler'in delili, yukarıdaki hadîstir. Başka delilleri de vardır.
Şafii, Mâliki ve Hanbeliler'e göre; yemini sahih sayılan herkesin liânı daha sahihtir. Bu itibarla eşlerin ikisi de hür, köle - câriye, adaletli, fâsık, zimmi olsalar, yahut birisi köle veya câriye olursa yahut koca müslüman olup, karı hristiyan veya ye-hudi olursa, bunlar arasında liân hükmü tatbik edilir.
Bu üç imamın delili, liân âyetinin umumiliğidir. Yâni âyet her çeşit eşlere şümullüdür. Eşlerden birisi hür, diğeri hür değilse yahut koca müslüman olup, karı ehl-i kitab ise veya eşlerden birisi âdil, diğeri fâsık ise, bunların liân yemini geçerlidir. Bu grubun başka delilleri de vardır.
Geniş bilgi fıkıh kitablarında vardır. [98]

28- Kocanın Karısını Kendine Haram Etmesi Babı

2072) Âişe (Radtyattâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karılarından İlâ etti (onlann odalarına bir ay girmemeye yemin etti) ve haram etti, böylece (kendisine) helâl olanı haram eyledi ve (böyle) yemin için kefaret ödemeyi (gerekli) kıldı. [99]

İzahı

Bu hadisi Ti r m i z i de rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarına bir ay yaklaşmamak için yemin etmesi ile ilgili geniş bilgi İlâ babında geçen 2059-2061 nolu hadisler bölümünde verilmiştir. Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ettiği yeminde bütün karılarını kendine haram eylemiştir. Fakat sahih hadîslerle sabit olduğu gibi bütün karılarına sadece bir ay yaklaşmamaya veya onlann odalarına girmemeye yemin etmiş ve eşlerinden yalnız cariyesi M â r i y e' yi kendi zâtına haram eylemiştir. Şu halde "ve helâl olanı haram eyledi" cümlesinden maksat O'nun Mâr i y e'yi kendine haram etmesi olayıdır. Elde mevcûd Sünen nüshalarında; "ve haram etti" cümlesinden sonraki cümle; "ve böylece
(kendisine) helâl olanı haram eyledi" şeklindedir. Bu ifâde tarzına göre son cümle ilk cümlenin bir nevi açıklaması mahiyetindedir. Sü-nen'in haşiyesi S i n d i' de ve T i r m i z î' de ise son cümle;"Sonra, kendine haram ettiği şeyi (işlemek sureti ile) helâl eyledi." şeklindedir. Bu ifâde tarzı daha uygundur. Çünkü, bir önceki cümle ile ifâde edilmiş olan bir mânâyı tekrarlama durumu kalmaz ve ilk cümle ile ifâde edilmemiş olan yeni bir hüküm ifâde etmiş olur. Ayni zamanda bundan sonra gelen cümle ile irtibatı daha münâsibtir. Bu takdirde hadis metninin tercemesi şöyle olur:
"Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karılarından ilâ etti (Onların odalarına bir ay girmemeye yemin etti) ve (kendisine helâl olanı) haram etti. Sonra kendine haram ettiği şeyi (işlemek suretiyle) helâl eyledi ve (böyle) yemin için kefaret ödemeyi (gerekli) kıldı."
Resûl-i Ekrem (Salaüahü Aleyhi ve Sellem)'in kendine haram ettiği helâl şey ile neyin kasdedildiği hususunda değişik yorumlar vardır. Bâzıları bununla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, cariyesi Mâriye (Radıyallâhü anhâ) yi kendine haram etmesi olayının kasdedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Vallahi ben Mâriye'ye yaklaşımyacağım», diye yemin ettiği ve bundan sonra da: «Mâriye bana haram olsun-, buyurduğu rivayet edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M â r i y e' yi kendine haram etmesi ve ona yaklaşmamaya yemin etmesi olayı ile ilgili gerekli bilgi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, H a f s a (Radıyallâhü anhâ) yi boşadığına dâir 2016 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
Bâzıları da bununla, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bal şerbetini içmeyi kendine haram etmesi olayının kasdedildiğini söylemişlerdir. Bu olayın özeti de şudur: Buhâri, Müslim ve diğer sahih hadis kitablannda Âişe (Radıyaüâhü anhâ) 'dan rivayet edilen sahih bir hadiste beyan edildiği gibi Peygamber (Sallallahü AleyhiveSellem) karısı Zeyneb bint-i Cahş (Rad-ı yallâhü anhâi'nın nöbetinde onun odasında bal şerbeti içerdi ve bu nedenle orada çok kalırdı. Bu duruma kıskanan Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile H a f s a (Radıyallâhü anhâ) kendi aralarında söz birliği yaparak Resûl-i Ekrem (SalİallahüAleyhi ve Sellem) bunlardan hangisinin odasına gelirse O'na:
"Yâ Resûlallah! Sen meğafir (yapışkan ve tatlı bir zamk olup fena kokusu olduğu söylenir) mi yedin? Senden meğafir kokusunu duyuyorum, denilmesini kararlaştınyorlar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldiğinde Hafsa böyle söyleyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır. Ben meğafir yemedim. Yalnız Zeyneb'in yanında iken bal şerbetini içmiştim. Bir daha onu içmem», diye yemin etmişti.
îşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendine haram ettiği helâl şeyden bal şerbetini içmesi hususu kasdedilmiş olabilir. T a h r i m sûresinin aşağıya meali alınan ilk âyetinin iniş sebebinin bal şerbeti olayı veya Mâriye ile ilgili olay olduğu yolunda rivayetler vardır: Âyetin meali
«Ey Peygamberi Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram edersin, (bununla) karılarının rızasını ararsın? (Bununla beraber üzülme çünkü) Allah (sana) ğafûr ve rahimdir.»
Âyet'in açıklaması ve iniş sebebine dâir gelen rivayetlere âit geniş bilgi tefsir ve-hadîs kitablarında mevcuttur. Münâsebet geldiği için sadece anılan âyetin mealini sunmayı uygun buldum.
Erkeğin karısına: Sen bana haramsın, şeklinde ettiği yeminin hükmüne âit bilgiyi bundan sonraki hadîsin izahı bölümünde vereceğim.

2073) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaltâkü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir ;
(Kişinin helâl olan bir şeyi kendisine) haram etmesinde yemin (kefareti ödemesi) vardır.
Ve İbn-i Abbâs : And olsun ki şübhesiz Resûlullah, sizin İçin güzel bir örnektir, diyordu."[100]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Buhâri' deki İbn-i Abbâs'm eseri meâlen şöyledir:
"Erkek karısını kendine haram ettiği zaman (onun bu sözü) bir şey (yâni talâk) değildir. Şübhesiz Resûlullah sizin için güzel bir Örnektir/1

Müslim' deki bir rivayet müellifimizin rivayeti gibidir. Diğer bir rivayeti ise meâlen şöyledir:
"Erkek, karısını kendine haram ettiği zaman onun bu sözü, kefaretini çıkarması gerekli bir yemindin And olsun ki şüphesiz Resûlullah sizin için güze! bir Örnektir.»
Hadisin sonundaki fıkra, A h z â b sûresinin 21. âyetinden iktibastır, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'ın bu iktibas ile M â r i y e (Radıyallâhü anhâl'nm meselesine işaret ettiği Kas-t a 1 â n î ve TuhfetÜ'l-Bâri'de beyan edilmiştir: Şöyle ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yukarda anlatıldığı gibi cariyesi Mâ-r i y e ' yi zâtına haram eylemişti. Sonra Cenâb-ı Hak T a h r i m sûresinin birinci âyeti ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İ uyarmıştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin kefaretini ödeyip Mâriy e'ye dönüş yapmıştı. îşte t b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh), karısını kendisine haram eden erkeğin Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) i en güzel örnek alıp kefaret ödemesini ve karısına dönüş yapmasını istemiştir. El-Fetih yazarı: Anılan âyetin iniş sebebi, en sıhhatli rivayetlere göre M â r i y e (Radıyallâhü anhâ)'nın meselesidir. Evet erkek, karısının şahsını kendisine haram etmek niyeti ile bu sözü söylediği takdirde, mekruh bir söz söylemiş olur. Karısına yaklaşmasa bile derhal yemin kefareti ödemesi gerekir. Bu söz yemin değildir. Çünkü yemin ancak Allah Teâlâ'nm isimleri veya sıfatları ile edilir.
N e s â i' nin İbn-i Cübeyr' den rivayet ettiğine göre bir erkek îbn-i Abbâs'a:
"Ben karımı kendime haram ettim, diyerek bunun hükmünü sormuş, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) da adama: Sen yalan söz söylemişsin. Karın sana haram değildir, demiş ve mezkûr âyeti okumuştur." diye bilgi vermiştir. [101]

İki Hadîsin Fıkıh Hükümleri

Hadislerin zahirine göre bir adam kendisine helâl olan bir şeyi kendisine haram ederse, bu sözle o şey haram olmaz. Adam yemin kefaretini çıkarır ve o şey kendisine helâl olur.
Bir adam karışma: Sen bana haramsın, dediği zaman bunun hükmü nedir?
Kastalânî, Buhâri1 nin "Bir erkek karışma: Sen bana haramsın" başlığı ile açtığı bâbda şöyle der:
"Hasan-i Basri: Erkeğin niyeti esastır, demiştir. Yâni erkek bu sözle karısını bir veya daha ziyâde talâkla boşamaya veya zihâr'a niyet etmiş ise onun niyet ettiği şey vuku bulmuş olur. Çünkü boşamak da zihâr da kadını haram ettirir. Bu itibarla bu söz talâktan kinaye olabildiği gibi zihâr'dan da kinaye olabilir. Her ikisine birden niyet etmesi muteber değildir. Çünkü boşama ayrılmayı, zihâr ise nikâh altında kalmayı gerektirir. Onun için ancak birisi kasdedilmiş olabilir. Erkek bunlardan birisini tercih etmek durumundadır, Şafiî1 nin görüşü budur.
Hanefîler'e göre erkek bu sözle bir talâkla boşamayı kas-detmiş ise bâin bir talâk vuku bulmuş olur. İki talâkı kasdetmiş ise yine bir bâin talâk gitmiş olur. Eğer boşamayı kasdetmemiş ise bu söz bir yemindir ve erkek İlâ etmiş olur.
Mâlıkil er'e göre bu söz üç talâkla boşama demektir. Erkeğin niyeti sorulmaz."
N e v e v i de Müslim'in "Boşama niyeti olmaksızın kanasa kendine haram eden adam'a kefaretin vâcibliği" babında rivayet olunan 1 b n - i Abbâs (Hadıyallâhü anhJ'ın hadisinin izahı bölümünde Özetle şöyle der:
"Bir erkek karısına: Sen bana haramsın, dediği zaman bunun hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Kadı Iyâz bu mesele hakkında 14 mezheb ve görüşün bulunduğunu beyanla:
1. Hanefiler'e göre, adam boşamayı kasdetmiş ise bâin bir talâk gider, üç talâkı kasdetmiş ise üçü de gider. îki talâkı kasdetmiş ise bâin bir talâk gider. Bir şeye niyet etmemiş ise yemin sayılır. Yalan bir söz söylemeyi kasdetmiş ise, geçersiz ve bâtüdır. Z ü -fer'e göre adam bununla iki talâk kasdederse, iki talak vâki olur.
2. M â 1 i k' in meşhur kavline göre bu söz ile kadının üç ta-lâkı gider. Kadınla cinsel ilişkide bulunulmuş olsun, olmasın fark etmez. Ancak adam, bu sözle bir talâkla boşamayı kasdettiğini söylerse ve kadınla henüz cinsel ilişkide bulunmamış iken bu yemini yapmış ise, iddiası kabul olunur. Aksi takdirde kabul olunmaz. A 1 i bin Ebî Tâlib. Zeyd, el-Hasan ve el-Hakem'in de böyle dedikleri rivayet olunmuştur.
3. İbn-i Ebi Leylâ ve Mâlikiler' den e 1 - M a -c i ş û n i' ye göre bu sözle üç talâk vâki olur. Bununla bir talâkla boşamayı kasdettiğini iddia etse bile bu iddia kabul olunmaz. Adamın yeminden önce kadınla cinsî münâsebette bulunmuş veya bulunmamış olması da neticeyi değiştirmez.
4. Kadınla cinsel ilişkide bulunulmuş olduktan sonra söylenen üç talâk, vâki olur. Temastan önce söylenirse bir talâk vâki olur. Ebû Mus'ab ve Muhammed bin Abdü'l-Hakem böyle demişlerdir.
(Kadı Iyâz bu konu hakkında on dört mezhebin görüşlerini böylece maddeler hâlinde sıralamış ve N e v e v i de aynen nakletmiştir. Bunların hepsini buraya aktarmak bir hayli zaman ister, Kadı' nın naklettiği fetvalardan bir ikisini de aktarıp buna son verelim.
5. îbn-i Abbâs ve bâzı tabiîlere göre bu söz bir yemin hükmündedir. Yemin kefaretini çıkarmak gerekir. (Yâni bu sözle boşama veya zihâr oluşmaz.)
6. Bu söz, yemek yemeyi ve su içmeyi haram etmek için edilen yemin gibidir. Bu itibarla hiç bir etkisi yoktur ve hiç bir şeyi ödemek de gerekli olmaz, bâtıl bir sözdür. Mesrûk, Şâb i, Ebû Seleme ve Mâlikîler' den A s b a ğ böyle demişlerdir.
(Kadı Iyâz, Şafiî' nin görüşünü kısaca anlattığı için N e v e v i, Şafii' nin görüşünü daha ayrıntılı olarak şöyle anlatır:)
Ş â f i i' ye göre erkek bu söz ile boşamayı kasdetmiş ise talâk, zinan kasdetmiş ise zihâr olur. Eğer erkek, talâk veya zihâr olmaksızın kadının şahsını haram etmeye niyet etmiş ise bu söz ile yemin kefareti gerekir. Bununla beraber bu söz bir yemin değildir. Eğer adam bu sözle hiç bir şeye niyet etmemiş ise Şafiî' nin kuvvetli kavline göre yemin kefareti gerekir. İkinci kavline göre bu söz boştur, bununla hiç bir şey gerekmez.
Yukarda anlatılan hükümler hür kadın hakkındadır. Şayet erkek kendi cariyesine: Sen bana haramsın, sözünü söylerse:
1. Ş â f i i' ye göre adam bu sözle, cariyesini âzad etmeye niyet etmiş ise câriye âzad olmuş olur. Eğer cariyenin şahsını, haram etmeyi kasdetmiş ise bu söz yemin sayılmamakla beraber yemin kefaretini çıkarması gerekir. Hiç bir niyeti yok ise yine yemin kefareti gerekir.
2. M â 1 i k' e göre bu söz cariye hakkında söylendiği takdirde, hiç bir değeri yoktur ve hiç bir şey lâzım gelmez.
Kadı Iyâz: Bu söz câriye hakkında söylendiğinde hemen hemen tüm âlimlere göre yemin kefareti gerekir, demiştir.
3. Ebü Hanlfe'ye göre adam cariyesini, bir yemeği yemeyi, bir şeyi yapmayı kendine haram ettiği zaman, kendine haram ettiği şeyi yapmadıkça meselâ; cariyesine yaklaşmadıkca, yemeği yemedikçe hiç bir şey lâzım gelmez. O şeyi işleyince yemin kefareti gerekir.
Mâlik, Şafiî ve cumhura göre adam, karısından ve cariyesinden başka her hangi bir şeyi kendisine haram ederse, meselâ : Şu yemek veya şu su bana haram oisun veya şu elbiseyi giymek, falan eve girmek, bu adamla konuşmak bana haram olsun, yahut haramdır, derse,- bununla o şey haram olmaz ve bu sözün bir değeri yoktur. Kendisine haram ettiği şeyi yaparsa hiç bir şey lâzım gelmez." (N e v e v i' den naklen aldığım bilgi burada bitti.) [102]

29 - (Evli) Câriye Âzad Edildiği Zaman Nikâhını Feshetmekte Serbest Olduğu (Na Dâir Gelen Hadisler) Babı

2074) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'ddn rivayet edildiğine göre:
Kendisi (cariyesi) Beri re'yi âzad etmiş, bunun üzerine Resulü 1-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Berîre'y». (nikâhını feshetmesi hususunda) muhayyer bırakmıştır. Berîre'nin hür kocası var idi."

2075) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
(Âişe'nin cariyesi) Berîre'nin kocası Muğîs isimli bir köle idi. (Berire âzad edilip kocasından ayrılmayı tercih edince) zavallı Muğîs (in perişan durumu hâlâ gözümün önünde, kendisin) e bakıyor gibiyim. (Berîre'yi aşırı seven) Muğîs, ağlıyarak ve göz yaşları yanağının üzerinden akarak, (Medine sokaklarında ve çevresinde) Berîre'nin arkasında dönüp dolaşırdı. (Berîre ise ondan nefret ederdi.) Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (babam) Abbâs'a:
— «Yâ Abbâs Muğîs'in Berire'ye aşın muhabbetine ve Berîre'nin ona olan nefretine hayret etmiyor musun?» buyurdu. Sonra (Muğis'in baş vurusu üzerine) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Berîre *ye j
— «(Ey Berîre!) keski Muğîs'e dönüş yapsan. Çünkü senin çocuğun babasıdır.» buyurdu. Berîre:
— Yâ Resûlallah! (Ona dönüş yapmam için) bana emir ediyor musun? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Ben emretmiyorum). Ancak şefaatçi (aracı) oluyorum» buyurdu. Berîre i
— Muğîs'e ihtiyacım yoktur, dedi."

2076) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
(Cariyem) Berire dolayısıyla üç sünnet (şer'i hüküm) tamamlandı s Berire âzad edildiği zaman nikâhının feshi hususunda serbest kılındı, kocası da köle idi. Sahâbîler Berîre'ye (cariyem iken) sadaka verirlerdi» kendisi de (bu sadakadan) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hediye ederdi, O da t
«Bu, Berire'ye sadakadır, bize de (Berîre'nin) bir hediye (si) dir,» buyurdu. Bir de s
«Velâ (yâni âzad edilen köle ve câriye'ye mirasçı olmak hakkı) âzad edene aittir,» buyurdu."

2077) Âişe (Radtyallâhü anhâf'dan; Şöyle demiştir:
Berire (nikâhını feshettiğinde) üç kez aybaşı âdetini görünceye kadar beklemesi (yâni bu süre bitmeden başka bir adamla evlenmemesi) kendisine (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından) emredildi."
Not: Bunun senedinin sahîh ve râvilerinin sıka oldukları Zevâld'âe biîdiril*

2078) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Berîre'yi (âzad edildi ğinde nikâhının feshi hususunda) serbest kıldı."[103]

İzahı

Bu babın ilk hadisinin birer benzerini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Bu hadise göre hür bir erkeğin nikâhı altında bulunan bir câriye âzad edildiği zaman o kocanın nikâhı altında kalıp kalmamak hu-ı susunda serbesttir. Dilerse nikâhını feshedebilir. Tekmile yazarî bu husustaki görüşleri şöyle anlatır:
"Hammâd ve Hanefî âlimler bu eseri delil göstererek: Hür bir erkeğin nikâhı altında iken âzad edilen câriye nikâhını feshedip etmemekte serbesttir, bu hadiste anılan Be r i r e isimli cariyenin kocasının köle olduğunu bildiren (2075, 2076) ve benzeri) hadîslere gelince bunlar; Berire1 nin âzad edilme olayından önceki durumuna aittir. Yâni Berire âzad edilmeden önce bir kölenin nikâhı altında idi. Fakat B e r î r e âzad edildiğinde kocası hür idi. Böylece B e r î r e' nin kocasının hür olduğunu bildiren hadisler ile, köle olduğunu bildiren hadîslerin birleştirilmesi sağlanır, diye yorum yapmışlardır.
Mâlik, Şafii Ahmed ve Cumhur: Bir câriye âzad edildiği zaman kocası hür ise, kadın nikâhını feshedemez. Çünkü aranan küfü'Jük (= denklik) durumu mevcuttur, eşlerin ikisi de hürdür. Fakat câriye âzad edildiğinde kocası köle ise, kadın nikâhını feshedebilir. Çünkü bu takdirde küfü'lük yoktur. Hür bir kadının bir kölenin nikâhı altında kalması, kadına bir leke ve bir noksanlık, bir zül sayılabilir. Bu itibarla Şer-i Şerif, ona nikâhını feshetme yetkisini vermiş, demişlerdir.
Bu grubtaki âlimler, B e r î r e' nin âzad edildiğinde hür bir kocasının bulunduğunu bildiren (2074 nolu) esere cevaben : Anılan hadîsteki; "Kocası hür idi" ifâdesinin kime âit olduğu hususunda ihtilâf vardır: Bu ifâdenin A i ş e (Radiyallâhü anhâ)'ya mı, râvi E s v e d ' e mi, başka bir râviye mi âit olduğu yolunda değişik görüşler vardır. İmam Ahmed: Berire1 nin kocasının hür olduğu rivayeti yalnız râvi E s v e d' den sabittir. Ondan başka râvilerden sabit değildir. Berire' nin kocasının köle olduğu rivayeti ise Ibn-i Abbâs ve başkalarından sabittir. M e d î -n e âlimleri de bunu rivayet etmişlerdir. Medine âlimleri bir şeyi rivayet edip onunla amel edince en sıhhatli şey olmuş olur. Hür bir erkeğin nikâhı altında bulunan bir câriye âzad edilince, sıhhatli olduğuna âlimlerin ittifak etmiş oldukları mevcut nikâh akdi, ihtilaflı bir delil ile feshedilmez, demiştir.
Buhâri de: .E s v e d * in kavli münkati'dir, Ibn-i Ab-b â s' m: Ben Berire'nin kocasını köle olarak gördüm, sözü daha sıhhatlidir, demiştir."
2075 nolu tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, EbûDâvûd ve Tirmızî de rivayet etmişlerdir. Tirmlzl, bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
BuhadıVegöre Berire âaad«diriğizaman, Muğls adlı bir kölenin nikâhı altında idi. Berire'yi çok severdi, fakat B e r i r e ise aksine ondan hiç hoşlanmaz ve şiddetle nefret ederdi. B e r î r e âzad olduktan sonra nikâhını feshetti. M u ğ i s , onun peşine düşüp ağlar, sızlar, fakat B e r î r e kararından dönüş yapmaz ve artık onunla yaşamak istemediğini belirtirdi.
Sevgi genellikle karşılıklı olduğu için, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u ğ i s' in aşırı sevgisi ile B e r i r e'nin aşırı nefretinin şaşılacak şey olduğunu A b b â s ' a işaret etmek istemiştir.
Bu hadis, bir kölenin nikâhı altında iken âzad edilen cariyenin nikâhını feshedebildiğine delâlet eder. Bu hususta âlimler müttefiktir. Çünkü câriye hürriyetine kavuşunca köle olan kocasına küfü' değildir. Daha üstün sayılır. Bu itibarla nikâhını feshedebilir.
Yukarda durumu anlatılan kadının kocası hür ise kadının nikâhını feshedip edemiyeceği hususundaki âlimlerin görüşlerini yukarda anlattım. Hülâsası: Şa'bî, Nahaî, Süfyân-i Sevrî ve Hanefîler'e göre feshedebilir. Mâlik, Şafii, Evzâî ve Ahmed'e göre feshedemez.
Bu hadîsten çıkarılan diğer bir şer'î hüküm de âlim ve salâhath adamların aracılığını reddetmekte bir mahzurun olmamasıdır.
2076 nolu hadîsi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Ahmed de bunun benzerini Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Sünen = sünnetler" kelimesinden maksat şer'İ yol ve Islâmi hükümdür. Yâni B e r î r e' den dolayı üç şer'i hüküm beyân edilmiştir. Bu hükümler hadîste sıralanmıştır:
Birincisi: B e r î r e ' nin kocası köle idi, B e r î r e âzad edilince bunun nikâhı altında kalıp kalmamak hususunda serbest ki-hndı. Şu halde kölenin nikâhı altında iken âzad edilen câriye dilerse, kocasının nikâhı altında devam eder, dilerse nikâhını fesheder.
İkincisi: Sahâbîler B e r i r e ' ye sadaka gönderirlerdi. B e -r i r e de bundan Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ikramda bulunurdu ve O da kabullenirdi. Şu halde bir kimse aldığı sadakadan, sadaka almayan kimselere hediye verebilir. Buhâri'-nin bir rivayetinden anlaşıldığına göre bir defa B e r î r e' ye bir mikdar et sadaka edilmiş, pişirilen etten Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yemiftir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Bu et Berîre'ye verilen bir sadakadır, Zâtınız ise sadaka kabul etmez, denilmiş. O da «Bu, Berire için bir sadakadır. Bize de Berîre'nin verdiği bir hediyedir,» buyurmuştur.
Üçüncüsü: Âzad edilen köle ve cariyeye mirasçı olmak onu âzad eden kimsenin hakkıdır. Yâni mirasçılık hakkı ancak onu âzad edene aittir, başkası mirasçı olamaz. Bu konudaki gerekli bilgi Farâiz kitabının 7. babında gelen 2732 - 2734 nolu hadîslerin izahında inşa-allah verilecektir.
Hadisin bu cümlesinin B e r î r e hakkında buyurulmasının sebebi N e s â i' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
"Berire, sahihleri ile kitabet akdi yapmıştı. Bu akda göre Berire her yıl bîr okka altın vermek kaydı ile dokuz okka altın ödeyecek, buna karşılık sahibleri kendisini âzad edeceklerdi. Berire de bu iş için Âişe (Radıyallâhü anhâJ'dan yardım dilemeye gelmişti. Âişe: Hayır. Ancak şöyle olabilir: Velâ hakkı bana âit olmak kaydı ile ben deraten onlara istedikleri meblâğı sayarım, deyince, Berire gidip bu konuda sahibleri ile görüşmüş, fakat onlar velâ hakkının kendilerinde kalmasında İsrar etmişler. Berîre dönüp durumu Âişe'ye arzetmiş, bu arada Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de oraya gelmiş ve Berire ile Âişe'nin konuşmalarına şâhid olmuştur. Âişe velâ hakkının kendisine verilmesini isteyince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nedir bu?» diye konuşulan hususu sormuş, Âişe de: Berire bana gelip yaptığı kitabet akdi gereğince ödemesi gereken meblâğ için yardım istedi. Ben de: Hayır. Ancak kendileri dilerlerse senin velâ hakkın bana âit olmak kaydı ile ben defaten bu meblâğı veririm, dedim. Berire de gidip onlara teklifini anlattı. Fakat onlar velâ hakkının kendilerinde kalmasında İsrar ettiler, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe'ye:
«Velâ hakkı onlara âit olmak şartı ile sen Berîre'yi satın al, çünkü velâ hakkı, âzad edenindir,» buyurdu.
Âişe (Radıya*llâhü anhâ) B e r î r e' yi satın aldıktan bir süre sonra onu âzad etmiştir. Berîre' nin âzad edilmesi olayı hicretin 9. yılı vuku bulmuştur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası A b b â s (Radıyallâhü anh) T â i f savaşından sonra Medine-i Münevvere'ye gelmiştir. Bu savaş ise hicretin 8. yılının sonlarında olmuştur. 2075 nolu hadîste belirtildiği gibi Berîre' nin âzad edilip kocası M u ğ S s' ten ayrılmaya karar verip nikâhını feshedince, M u ğ î s ' in aşırı sevgisi ve Berîre' nin aşın nefreti durumu hakkında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), amcası Abbâs'a «... şaşmaz mısın?» buyurmuştur. îbn-i 'Abbâs da bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi: Ben Berîre' nin nikâhını feshetmesi üzerindeki M u ğ î s' in hâlini müşahede ettim, demiştir. Şu halde kendisi de orada bulunmuştur. Müellifin

rivayeti de bunu gösteriyor. îbn-i Abbâs ise babası ile beraber Medine'ye gelmiştir. Bu da olayın yukardaki tarihte olduğunu gösterir.
2077 nolu hadîs Zevâid türünden olup senedi sahîh ve râvileri güvenilir zâtlardır. Bu hadîse göre âzad edilen câriye nikâhını feshettiği zaman; üç defa aybaşı âdetini görmesi onun için iddettir. Şu halde hür bir kadın gibi iddet bekler. Ahmed ve Bey haki de bunun benzerini merfu olarak İbn-i Abbâs1 tan rivayet etmişlerdir. Âlimlerin bu husustaki görüşlerini bundan sonra gelen bâbta anlatacağım. [104]

30- Cariyenin Talâk (Sayıs) ı Ve İddet (Süres)i Bâbı

2079) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Cariyenin talâkı ikidir, iddeti de iki hayız hâlidir.»
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinde bulunan Atiyye eI-Avn"nin zayıflığı hususunda ittifak vardır. Râvi Ömer bin Şebîb el-KÛfl de bunun gibidir. Bu hadisi Mâlik, el-Muvatta'da îbn-i Ömer (R.A.) üzerinde mevkuf olarak rivayet etmiştir. Nesâî hâriç, sünen sahibleri de bu hadisi Aise yolu ile rivayet etmişlerdir. -

2080) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Cariyenin talâkı ikidir, iddeti de iki kez aybaşı âdetidir.» Râvi Ebû Âsim: Ben râvi Müzahire bu hadîsi anlattım ve kendisine dedim ki: (Ey üstad!) bunu İbn-i Cüreyc'e rivayet ettiğin gibi bana da rivayet et. Bunun üzerine (Üstad Müzahir) şöyle söyledi, demiştir i
El-Kasım aracılığı ile Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayetle bana intikal ettiğine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
«Cariyenin talâkı ikidir, iddeti de iki kez aybaşı âdetidir.»" [105]

İzahı

îlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîsi Ebû Dâvûd, Beyhaki, Hâkim, Dârekutnî ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Hâkim, bunun sahîh olduğunu söylemiştir. Tirmizi de : Bu hadîs garibtir, bunu merfû olarak yalnız "Müzahir bin Eşlem' den tanırız, Müzahir ise, bundan başka hiç bir hadîsi bilinmemektedir, demiştir. Fakat e I - M ü n -z i r î onun başka hadîsinin bulunduğunu söylemiştir.
Hadisteki Kur' kelimesinin asıl mânâsı kadının temizlik hâli veya aybaşı âdeti hâlidir. Burada ise iddet mânâsında kullanılmıştır. Nitekim Ebû D â v û d' un bir rivayetinde Kur* kelimesi yerine İddet kelimesi rivayet edilmiştir.
Râvi Ebû Âsim, bu hadisi hem Jbn-i Cüreyc vâsıtası ile Müzahir' den, hem de vasıtasız olarak Müzahir' -den rivayet etmiştir. Buna tercemede işaret edildi. [106]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Cariyenin kocası hür olsun köle olsun, câriye üzerinde iki talaka sâhibtir. Yâni hür veya köle erkek câriye karısını iki talâkla boşadı mı tamamen boşamış olur. Üçüncü talâk söz konusu değildir. Tekmile yazarı âlimlerin bu husustaki görüşlerini bu hadîsin rivayet edildiği "Kölenin talâkının sünneti" babından şöyle anlatır:
a) Hanefiler'e göre cariyenin iki talâkı bulunur. Kocası hür olsun, köle olsun fark etmez. Bunlar: Talâk ve iddet hususunda muteber olan kadındır. Eğer kadın câriye ise kocası onun iki talâkına mâliktir ve onun iddeti iki kurdur. Kadın hür ise kocası onun üç talâkına mâliktir ve onun iddeti üç kur'dur. Kocası hür olsun, köle olsun netice değişmez, demişlerdir.
Sevri, Hasan, İbn-i Şîrîn, îkrime ve Zühri de böyle demişlerdir. Bu kavil Ali bin Ebi Tâiib ve Ibn-i Mes'ud' dan da rivayet olunmuştur.
Hanefîler'in delili bu hadistir. î bn ü'l-Hüm âm: Hadîsin sahîhliğinin bir alâmeti de âlimlerin uygulamasının böyle olmasıdır, demiştir. Mâlik de; Bu hadîsin Medine-i Münevvere'de olan şöhreti, hadisin senedinin sıhhatına ihtiyaç bırakmaz, demiştir.
b) Mâlik, Şafiî, Ahmed, Said bin el-Mü-seyyeb ve îshâk'a göre talâk hususunda erkeğin durumu muteberdir. İddet hususunda ise kadının durumu muteberdir. Şu halde koca hür ise üç talâka mâliktir. Karısı hür olsun, câriye olsun fark etmez. Eğer koca köle ise karısının iki talâkına mâliktir. Karısı hür olsun câriye olsun netice değişmez. Bu kavil Ömer bin el-Hattab, oğlu Abdullah, Osman bin Affân, Zeyd bin Sabit ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü an-hüm)'den rivayet edilmiştir. Bunlar şöyle gerekçe göstermişlerdir:
Allah Teâlâ talâk konusunda erkeklere hitab eylemiştir. Şu halde talâk hükmünde erkeklerin durumu muteberdir. Keza talâk sırf kocanın bir hakkıdır. Bu hak hürriyet ve kölelikle değişir. Çünkü hür erkek dört kadınla evlenebilir, fakat köle ancak iki kadınla evlenebilir. Karısı hür olan hür erkeğin talâkının üç, karısı câriye olan
kölenin talâkının iki olduğu hususunda ihtilâf yoktur. İhtilâf ancak eşlerden birisinin köle, diğerinin hür olması hâline mahsustur.
îddet bakımından ise kadının durumu muteberdir. Yâni kadın hür ise iddeti üç Kur'dur. Kocasının köle veya câriye oluşu neticeyi değiştirmez. [107]

31- Kölenin (Karısını) Boşama (Yetki)Si Babı

2081) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemHn yanına gelerek:
— Yâ Resul ali ah! Benim efendim, beni cariyesi ile evlendirdi. Şimdi de o câriye ile beni birbirimizden ayırmak ister, diye şikâyette bulundu.
İbn-i Abbâs demiştir ki: Bunun üzerine Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hemen) minbere çıktı ve:
«Ey insanlar! Sizden birisine ne oluyor ki kölesini cariyesi ile evlendirir, sonra onları birbirinden ayırmak ister- Şüphesiz boşama (yetkisi) ancak kadının bacağını tutan (kocasın) a aittir, (yâni kölenin efendisine âit değildir.)»"
Not: Bunun senedinde Îbn-I LahİÂa'nın bulunduğu ve onun zayıf olduğu Ze-vâid'de bildirilmiştir. [108]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadis, boşama yetkisinin kadının kocasına Ait olduğuna ve koca köle de olsa hükmün bu olduğuna, köle sahibinin, kölenin karısını boşamaya yetkili olmadığına ve kölenin kansı köle sahibinin cariyesi bile olsa neticenin ayni olduğuna delâlet eder.
Âlimlerin görüşü de bu merkezdedir. Buna muhalif görüş beyan edeni bilmiyorum, [109]

32- Bir Cariyeyi İki Talâkla Boşayıp Sonra Onu Satın Alan Erkek (Hakkında Gelen Hadis) Babı

2082) Nevfel oğullan azadlısı Ebü'l-Hasan (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Bir köle (câriye olan) karısını iki talâkla boşadıktan sonra ikisi de âzad edilmiştir. Bu erkek bu kadınla (tekrar) evlenebilir mi? sorusu İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya soruldu. İbn-i Abbâs t
— Evet (evlenebilir), dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbâs'a:
— (Bu hükmü) kimden (rivayet ediyorsun)? diye soruldu. O: Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla hükmetti, diye cevap verdi.
Râvi Abdürrezzâk'm dediğine göre Abdullah bin el-Mübârek şöyle demiştir: (Bu hadisi İbn-i Abbâs'tan rivayet eden) şu Ebü'l-Hasan, boynuna büyük bir taş yüjtiemiştir." [110]

İzahı

Bunu Âhmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadîsin son kısmında bulunan ve râvi Ebü'I-Hasan hakkında İbnü'l-Mübârek'in söylediği söz ile ilgili fıkrayı Ebü Dâvûd, Ahmed bin Hanbel' den naklen rivayet etmiştir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'a soru soran zâtın râvi Ebü'l-Hasan olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. Ebü'l-Hasan bu soruyu kendi şahsı ile karısı için sormuştur. Çünkü N e s â i' de bulunan bir rivayette Ebü'l-Hasan : Ben ve karım ikimiz de memluk idik, demiştir. Memluk; başkasının malı demektir. Köle ve câriye mânâlarını kaplar, [111]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadisin zahirine göre bir köle âzad edildiği zaman, hakkı olan talâk sayısı üçe çıkar. Bu nedenle; köle iken iki talâkla boşadığı karıya rac'at (dönüş) yapabilir. Çünkü âzad edilmekle sâhib olduğu üçüncü talâkı duruyor. îbn-i Abbâs ve Zahiriye mezhebi mensubları böyle hükmetmişlerdir. Lâkin cumhurun tatbikatı böyle değildir. Bu hadîsle amel etmemişler ve şöyle yorum yapmışlardır : îbn-i Abbâs'in dediği durum üç talâkla yapılan boşamanın bir talâk sayıldığı döneme aittir. Nitekim o dönemdeki bir kölenin iki talâkla ettiği yeminle bir talâk gidiyordu. Ama o dönemdeki uygulamanın değiştiği malumdur. Yâni üç talâkla yapılan boşama yemini ile bir değil, üç talâk vâki olur. Şu halde hadîsin hükmü ilk döneme aittir.
Hadisin sonunda bulunan İbnü'l-Mübârek'in sözünün mânâsı şudur :Ebü'l-Hasan büyük bir vebali yüklenmiştir. Çünkü onun rivayeti tüm fıkıhçıların kavline ters düşer. [112]

33- Ümmüt-Veled'in İddet (Süresinin Beyân) I Babı

Ümmü'I-Veled : Efendisinden çocuğu olan cariyeye denilir.

2083) Amr bin el-Âs (Radıyaitâhü anhyâen; Şöyle demiştir: Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in sünnetini (yolunu) bize bozmayınız. Ümmü'l-Veled'in idtieti dört ay on gündür," [113]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki metinde az kelime değişikliği var ise de mânâ ve hüküm değişmez.
Ümmü'l-Veled'in ne demek olduğunu yukarda anlattım. Bir adam bir câriye satın aldığı zaman nikâhsız ona helâldir. Cariyeyi alan erkek onunla cinsi münâsebette bulunup da ondan çocuğu olursa, cariyeye Ümmü'I-Veled denilir ve ona âit bir takım özel hükümler bulunur. Yeri geldiğinde anlatılacaktır. [114]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Ümmü'I-Veled olan cariyenin efendisi öldüğü zaman bu cariyenin iddetinin hür kadının iddeti gibi dört ay on gün olduğuna bu hadis delildir. Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince, Tekmile yazarı şöyle der:
1. Said bin el-Müseyyeb. İbn-i Cüheyr, İbn-i Şirin. Mücâhid, Evzâi, İshâk bin Ra-h e v e yh ve bir rivayetinde Ahmed böyle hükmetmişlerdir. Delilleri bu hadistir. Bir de şu var.- Bu câriye, efendisinin ölümü ile" kendiliğinden âzad edilmiş sayılır. Artık hür bir kadın durumuna geçtiği için onun gibi iddeti olur.
2. Hanefiler, Atâ. Sevri ve Nahaî: Efendisi tarafından âzad edilmekle veya efendisinin ölümü ile âzad edilmiş sayılan cariyenin iddeti üç Kur'dur. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anhî ve başka sahâbilerden rivayet edildiğine göre kendileri: Ünv mü*l-Veled'in iddeti üç hayızdır, demişlerdir. Şu halde hüküm budur, demişlerdir.
3. Mâlik ve Ş â f i i' ye göre bunun iddeti bir hayızdır. Osman, Ibn-i Ömer, Âişeve el-Hasan (Radı-, yallah ü anh)'den bu kavil rivayet olunmuştur. A h m e d'den. d« böyle bir rivayet vardır. [115]

34- Kocası Ölen Kadının (Îddetînce) Süslenmesinin Yasaklığı Babı

2084) (Peygamberin zevcelerinden) Ümmü Seleme ve İJmmü Habîbe (Radtyalldhü anfıümâ)'âan rivayet edildiğine göre;
Bir kadın Peygamber (SallaJlahü Aleyhi ve SellemJ'e gelerek kızının kocasının öldüğünü, kızının gözünün ağrıdığını ve bu nedenle gözüne sürme çekmek istediğini, söyledi. Bunun üzerine Restilullah (SaİIaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey kadınlar (Câhiliyyet devrinde ve islâmiyet'in ilk döneminde sizden birisinin kocası öldüğünde bir yıl nâmüsâid şartlar altında beklerdi ve) bir yıllık iddeti bittiğinde (yerden aldığı) hayvan tezeğini (omuzundan arkaya) atardı (ve böylece yastan çıkardı.) Şimdi ise size kolaylık sağlanmıştır ve iddet ancak dört ay on gündür.» [116]

İzahı

Bu hadisi Şafiî. Mâlik ve Kütüb-i Sitte sahihleri tarafından rivayet edilmiştir. Bâzı rivâyetlerdeki metin bir hayli uzundur. Bâzı rivayetlerde bu hadis Peygamber (Aleyhi's-salâtü ,ve'sse-Iam)'ın zevcesi Zeyneb bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ)'-dan da rivayet edilmiştir. Tekmile yazarının beyanına göre Peygam-ber'e müracaat eden kadın Âtike bint-i Na'im bin Abdillah'tır. Fakat kızının ismine dâir bir bilgiye rastlanmamıştır. Vefat eden erkek ise el-Muğire el-Mahzumı'dır.
Tekmile yazan daha sonra şöyle der:
"Kadının sorusunun süs için kullanılan sürme hakkında olduğu umulur. Çünkü süs için olmayan ve gözün tedavisinden başka bir amaçla kullanılmayan bir sürme nevinin kullanılması mahzurlu olmasa gerek. Bilindiği gibi hastalıklara karşı tedavi olmak meşrudur. Bilhassa tedavi yapılmadığı takdirde bir organa veya vücûdun tümüne bir zararın gelmesinden korkulursa.
Peygamber (Aleyhi1 s-salâtü ve'sselâm) : İddet ancak dört ay on gündür.» buyruğu ile iddet süresinin kısalığına ve eski iddet adetine nazaran kolaylığına işaret etmek istemiştir.
Buhâri ve diğer bâzı kitablardaki rivayetlerde belirtildiğine göre câhiliyet döneminde, kocası ölen kadın bir yıllık iddet ini yas hâlinde geçirmek üzere, en fena elbise içinde ve evinin en kötü bir tarafında beklerdi. Yılı doldurunca, yakınından bir köpek geçtiği zaman kadın yerden bir tezek parçasını alıp atardı ve böylece iddetin-den çıkardı.
İslâmiyet'in ilk zamanlarında, kocası ölen kadının iddeti bir yü olarak tesbit edildi. Bu tesbit Bakara sûresinin 240. âyeti ile yapıldı. Ama yukarda anlatılan câhiliyet âdetinin kötü durumları kalmadı. Sonra inen aynı sûrenin 234. âyeti ile bu süre dört ay on güne indirildi. [117]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Diğer rivayetlerde belirtildiği gibi Peygamber (Aleyhi'ssalâtü ve's-selâm) kocası ölen kadının iddeti bitinceye kadar gözüne sürme çekmesine izin vermemiştir. Kadının güzel koku sürünmesi, süslü elbise giymesi ve buna benzer şekillerde süslenmesi de yasaktır. Bundan sonra gelen bâbtaki hadislerin terceme ve izahında bu konuya tekrar değinilecektir.
Kadının iddeti süresince kocası için yas tutması yâni yukarda anılan süsten uzak durmasının hükmüne gelince; cumhura göre bu yas kadına vâcibtir. Delil de bu hadistir. Bundan sonra gelen hadîsler de bunun delilleri sayılır. Yalnız Hasan-ı Basrî cumhura muhalefet etmiş ise de cumhur onun gösterdiği delili çeşitli yollarla kabul etmemiştir.
2. Hanefiler hadisteki "Kadın" tâbirinden hareketle; yetişkin olmayan küçük bir kızın nikâhının kıyıldığı erkek veya erkek çocuk öldüğü zaman.anılan yası tutmakla mükellef değildir. Fakat cumhur onun da yas tutmasının vâcibliğine hükmetmiştir. Cumhura göre hadiste kullanılan "Kadın" tâbiri küçük yaştakinin bu hükümden çıkarılması için kullanılmamıştır. Genellikle kocası ölenler yetişkin oldukları için bu ifâde kullanılmıştır.
3. Hadîsin zahirine göre kocabı ölen kadın, kocası ile cinsel ilişkide bulunmuş olsun olmasın, hür olsun câriye olsun fark etmez.
Boşanan kadın da iddeti süresince yas tutacak mı? Yâni süslenmeyi bırakacak mı?

Boşanan kadın rac'î ise yâni bir veya iki talâkla boşanmış ise yas tutmamasına âlimler ittifak etmişlerdir. Yâni iddet esnasında süslenebilir. Çünkü kocası ile evlilik hâli tamamen kopmuş değildir. Kocası nikâhı yenilemeden ona dönüş yapabilir. Şayet kadın bâin ise yâni üç talâkla boşanmış ise Mâlik, Şafiî ve îbnü'l-Münzir'e göre hüküm aynidir. Çünkü bu hadis ve benzeri hadisler kocası ölen kadın hakkındadır. Boşanan kadın hakkında değildir. Hanefiler ile Ebû Sevr'e göre üç talâkla boşanan kadın da yas tutmakla mükelleftir. Bu kadın, kocası ölen kadına kıyaslanmıştır. Çünkü iddet nikâhlanmayı haram kılar, bu itibarla ni-kâhlanmayı teşvik edici hareketler de yasaktır. [118]

35- Kadın, Kocasından Başka Bir Kimsenin Ölümü Dolayısıyla İhdâd (= Matem) Eder Mi? Babı

İhdâd: Ölü dolayısıyla kadının süsünü ve güzel koku sürünmesini bırakmasıdır. Terceme ve izahta bu kelime yerine yas tutma ifâdesini kullanacağım, bununla İhdâd anlamını kasdediyorum.

2085) Aişe (RadtyaUâhü ankâydun rivayet edildiğine göre Peveam-ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bir kadının, kocasından başka Wr ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir,- buyurdu."

2086) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm karısı Hafsa (Ra* dtyallâhü anhây&an rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
— «Allah'a ve âhiret gününe îman eden bir kadının, kocasından başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir.»

2087) Ümmü Atiyye (Nesîbe bint-i el-Hârîs) (RadtyaUâhü rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Kadın kocasından başka bir ölü için üç günden fazla yas tutamaz, kocası için (ise) dört ay on gün yas tutar, (bu sürece süs için) boyanmış elbise giyinmez, lâkin (Yemen'in bir nevî boyalı kumaşı olan) asb elbisesini giyinebilir. Gözüne sürme çekmez ve güzel koku sürünmez, ancak aybaşı âdetinden temizlendiği vakit (buhurun birer çeşidi olan) kust veya azfar'dan azıcık bir parça kullanabilir.»"[119]

İzahı

İlk hadisi Müslim ile Nesâî, ikinci hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Son hadîs T i r m i z i' den başka Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerden alman hükümler t
1. Kadın kocasından başka her hangi bir ölü için üç gün yas tutar, daha fazla tutamaz. Bu ölü, kadının yakın veya uzak akrabası olsun fark etmez. Bu hususta âlimler ittifak halindedir.
2. Kadın, kocasının ölümü üzerine iddeti süresince yas tutmakla mükelleftir. Bunun vâcib olduğunu bundan önceki bâbta izah etmiştim.
3. Hadîslerde : «Allah'a ve âhirete îmanı olan kadın» tâbiri var. Şu halde mü'min olmayan yâni zimmi kadın, anılan yas hükmüne tabi değildir. Hanefîler, Mâlikîler'in bâzısı ve E b û Sevr böyle demişlerdir. Fakat cumhur zimmi kadın da mü'min kadın gibi yas hükmüne tâbidir, demişlerdir. Bunların gösterdikleri gerekçe, hadîs şerhlerinde anlatılmıştır. Hadîsler ilk grubun görüşünü teyid eder.
4. Yas tutan kadın, süs alâmeti sayılan boyalarla boyanmış elbise giyemez, süs sayılan sürmeyi gözüne çekemez ve güzel koku sürünemez. Ancak aybaşı âdetinden çıktığı zaman süs için değil de pis kokunun giderilmesi için az miktarda kust ve azfâr isimli buhurdan bir parça kullanabilir.
Tekmile yazarının beyânına göre Mâlik ile Şafii, siyah boya ile boyanmış elbiseyi giyinmeye ruhsat vermişlerdir. Çünkü bu renkle boyanmış elbise süs için kullanılmaz, bilâkis üzüntü için giyilir. Âlimlerin cumhuru beyaz elbiseyi giymeye de ruhsat vermişlerdir. Fakat bâzı M â I i k î 1 e r süs için kullanmayı elverişli beyaz veya siyah renkle boyanmış elbiseye ruhsat vermemişlerdir.
Ş â f i i 1 e r: Süs için olmayan boyalı elbise giyilebilir, ipekli elbise de giyilebilir. Fakat altın ve gümüş zinet eşyası takımlamaz, demişlerdir. [120]

36- Baba Oğluna Karısını Boşamasını Emreder, Babı

2088) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anftümâ)'dat\; Şöyle demiştir.
Benim nikâhım altında bir karım var idi ve ben onu severdim, babam da ona buğzederdi. Sonra (babam) Ömer (Radıyallâhü anh) bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bu karımı boşamamı emretti. Ben de onu boşadım."

2089) Ebû Abdirrahman (es-Sülemî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Bir adamın babası veya annesi Crâvi Şube tereddüd etmiş) kendisine karısını boşamasını emretti. Adam da (karısını boşamak istemediği için) karısını boşaması hâlinde yüz köleyi âzad etmeyi adadı. Adam sonra Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'in yanına vardı. Baktı ki EbÜ'd-Derdâ kuşluk namazını kılıyor ve namazını uzatıyor. Öğle ile ikindi arasında da namaz kıldı. Sonra adam (durumu) ona sordu. Ebü'd-Derdâ; Adağını ifa et ve baban ile annene itaat et, dedi.
Ebü'd-Derdâ şöyle de dedi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdular ki s
«Baba, cennet kapılarının en hayırlısı (ndan girmeye vesile) dir, artık (dilersen) baba ve annenin hukukunu iyice koru veya (iyice korumayı) terk et.»"[121]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini TirmİzI, Ebü Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Tirmizl*-deki rivayet meâlen şöyledir:
"İbn-i Ömer CRadıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir: Benim nikâhım altında sevdiğim bir kadın vardı. Babam da ondan hoşlanmazdı. Babam onu boşamamı emretti. Fakat ben boşamadan imtina ettim. Sonra durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettim. Efendimizs
«Ey Ömer oğlu Abdullah! Karını boşa.» buyurdu." Tirmizi bu hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.
T i r.m izi' nin şerhi Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Baba, oğluna, karısını boşamasını emrettiği zaman, oğlun babasının emrine itaatla, karısını boşamasının vâcib olduğuna bu hadîs bir delildir. Oğulun karısını sevmesi; onu nikâhı altında tutması için bir mazeret değildir. Anne de baba hükmündedir. Çünkü annenin hakkının babanın hakkından fazla olduğu, sahih hadislerle sabittir."
Ebü'd-Derdâ' nın hadisini Tirmizî, İbn-i Hib-bân. Hâkim ve Ebû Dâvûd-i Tayâlisî de rivayet etmişlerdir. Hâkim, bunun sahih olduğunu da söylemiştir. Zehebi de desteklemiştir. Tirmizî1 deki hadîs meâlen şöyledir:
"Bir adam Ebü'd-Derdâ' (Radiyallâhü anh) a giderek: Benim bir karım vardır. Annem onu boşamamı emrediyor, dedi. Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ:
— Ben Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve SelIemJ'den işittim, şöyle buyurdu, dedi .-
«Baba cennet kapılarının en hayırlısından girmeye vesile)dir, artık dilersen bu kapıyı zayi et veya hıfzet.»"
Tirmizi şöyle der: "Râvi S ü f y â n bu hadîsi rivayet ederken adamın karısını boşamasını emredenin onun babası olduğunu söylediği gibi bazen de onun annesi olduğunu söylerdi. Bu hadis sahihtir."
T i r m izi' nin şerhi Tuhfe yazan bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: "Kâ di î Iyâz bu hadîsin açıklaması hakkında şöyle demiştir: Yâni cennete girmeye ve en yüce makamlarına erişmeye vesile olan en iyi hayır, babaya itaat ve hukukuna riâyet etmektir.
K â d i İ' den başka bâzı âlimler ise : Cennetin müteaddid kapılan bulunur, en iyi ve üstünü ortadaki kapıdır. Bu kapıdan girmeyi sağlayan şey, babanın hukukuna riâyettir, demişlerdir. Hadisteki baba tâbiri umumi olup, anneye de şümullüdür. Çünkü bu kelime Valid diye geçer, valid, doğurucu demektir. Baba çocuğun doğmasına vesîle olduğu gibi anne de vesiledir. Bir de şu var: Annenin hukuku, babanın hukukundan daha önemlidir,

îbn-i Atiyye, baba ve anneye itaat için şu umumî hükmü ve prensibi söylemiştir: Mubah işleri yapmak veya yapmamak hususunda baba ve annenin emrine uymak vâcibtir. Mendub ve farz-ı kifâyelerde onlara itaat müstehabtır. Evlâd, iki vâcib arasında kaldığı zaman yine baba ve annesinin arzusu olan yönü tercih edecektir. Meselâ: Anne hastadır, oğlunun onun yanında durup bakımı ile meşgul olmasına ister. Adam orada durursa; cemaatla namaz kılmayı kaçıracak veya namazı, vaktinin son zamanına tehir edecek, anasının arzusuna uymazsa cemaata yetişecek veya namazını ilk vaktinde edâ edecektir. Bu durumda annenin yanında kalmayı tercih etmek gerekir. Fakat annenin emrini ve arzusunu yerine getirmek bir farzın terkine sebebiyet verirse, ona itaat yoktur. Meselâ annenin bakımı ile meşgul olduğu takdirde farz namazı kazaya bırakmak mecburiyeti doğacaksa, bu durumda, önce farz namazı kılacak ve bunu tercih edecektir."[122]

Baba Veya Annenin Emri Üzerine Evlâd Karısını Boşamaya Mecbur Mu?

Bu bâbtaki hadîsler evlâdın kayıtsız ve şartsız bu emre uymak mecburiyetine delâlet etmezler. Şöyle ki İbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh) sevdiği karısını, babasının isteği üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emri ile boşamış ise de, bu olaydan umumi hüküm çıkarılamaz. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) gibi bir baba, kendi gelininden hoşlanmamış ve oğlunun onu boşamasını istemiş ise muhakkak bu istek sırf Allah yolunda bir istektir, dünya ile ilgili bir istek değildir. Nitekim et-Tâc el-Cami H'l-Usûl adlı hadis kitabının 5. cildinin başında bulunan "Birrin nevileri" babında rivayet olunan bu hadisin haşiyesinde : "Ömer (Radıyallâhü anhî 'in hoşlanmaması üzerine oğlu Abdullah'in karısını boşaması için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emir vermesi hükmü H z. Ömer ve onun gibi zâtlara mahsus bir hükümdür. Çünkü Örn er'in hoşlanmaması muhakkak Allah içindir ve din açısından hoşlanmamayı gerektiren bir nedene dayanır. Bunun içindir ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Abdullah'a kadını boşamayı emretmiştir. Böyle bir özel durum olmadiktan sonra kadını boşama hususunda erkek, kimseye itaat etmekle mükellef değildir. Ancak boşamayı gerektiren meşru bir sebep varsa, bu ayrı bir mesele olur. Bilindiği gibi "Boşama Allah katında en çirkin helâl şeydir" mealinde sahih hadis vardır" denilmiştir.
tbn-i Hacer-Heytemi de Zevâcır kitabının "Baba ve anneye itaat" babında ve bu bâb'dan önceki bâbta baba ve anneye itaatsizliğin ölçüsü hakkında geniş bilgi vermiştir. Orada ezcümle ve özetle şöyle de söyler; "Baba ve anneye Ukûk diye ifâde edilen asilik ve itaatsizlik, onlara, örf ve âdette basit sayılmayacak derecede eziyet etmek ve incitmektir. Eziyet ve incitme konusunda muteber olan şey, baba ve annenin durumudur. Yâni baba ve anne bir şeyden inciniyorsa evlâd bundan sakınmalıdır. Lâkin baba ve annenin ikisinin veya birisinin aklı noksan olduğu ve iyi ile kötüyü seçemediği için evlâdına bir şeyi emreder veya menederse, buna muhalefet etmek de örf ve âdette asilik ve itaatsizlik sayılmazsa, evlâd bu durumda muhalefet edebilir ve bu muhalefetten dolayı fâsık sayılmaz. Çünkü mazurdur. Meselâ adam karısını seviyor ve ondan ayrılmak istemiyor, babası veya annesi, yahut ikisi ise onun karısını boşamasını istiyorlar. Bu istek kadının diyanetinin noksanlığından bile ileri gelse adam bu noktada baba ve annesinin isteğine uymaya mecbur değildir. İlerde gelecek Ebü'd-Derdâ' nın hadisinden bu hüküm çıkarılır. (Yazar 2089 nolu hadîsimizi kasdediyor) Çünkü E b ü' d -D e r d â (Radıyallâhü anh) soru sahibini serbest bırakıyor, ama babanın emrine uyulup boşamanın daha iyi olduğuna işaret ediyor, îbn-i Ömer {Radıyallâhü anh)'in hadîsi de böyle yorumlanır. (Yazar 2088 nolu hadisimizi kasdediyor)
Baba ve annenin diğer emir ve yasaklan da böyledir. Yâni sırf akıllarının noksanlığı ve meseleyi kavrıy ama maları nedeni ile verecekleri emir veya yasak, akıllı adamlara arz edildiği zaman bu noktada baba ve anneye itaat etmemeyi eziyet etmek ve incitmek saymazlarsa, evlâd o işte muhalefet edebilir."
Şu halde baba ve annenin, evlâdına, karılarını boşamaları için verecekleri emre uyma zorunluluğu yoktur ve bu emri yerine getirmemekle evlâd, haram bir iş yapmış sayılmaz. Baba ve anneye itaat ve onlara isyan etmekle ilgili gerekli bilgi inşaallah 33. kitabın baş kısmında geîen ilk bâbiannda verilecektir. [123]

---

[1] Bakara: 229
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/521-524
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/524
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/524-525
[5] Tahrim : 3
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/525-526
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/526-528
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/528
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/528-529
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/529-530
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/530-531
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/531-533
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/533-536
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/536
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/536-537
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/537
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/537-538
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/538
[19] Tekmile C. 4, sah. 310
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/538-540
[20] (El-Menhel Tekmilesİ C. 2, cüz, 4 sata. 125-139)
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/540-544
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/544-545
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/545-546
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/546
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/546-547
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/547-548
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/548-550
[27] Tekmile c. 2, cüz. 4, sah. 359
[28] Hülasa: 451
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/550-551
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/551-552
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/552-553
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/553-555
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/555-556
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/556
[34] **Urve (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Urve bin Zübeyr bin el-Avvâm (R.A.) Medine-i Münevvere'nin âlimi ve imam olarak anılmış büyülc bir tabiidir. O; babası, Zeyd bin Sabit. Üsâme bin Zeyd, Said bin Zeyd, Aişe, Ebü Hüreyre (R.A.) bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğullan Hişâm, Muhammed, Osman, Yahya ve Abdullah rivayet etmişler, ayrıca torunu Ömer bin Abdiilah, Zühri, Bbü'z-Zinad, tbn-İ Münkedir, Salih bin Keysân ve bir cemaat da ondan rivayet etmişlerdir. Kendisi, halası Âişe (R.A Vdan geniş çapta fıkıh bilgisini almıştır. Oğlu Hişâm ; Ben babamın hadislerinin ancak binde birini belleyebilelim, demiştir. Urve, bütün yıl oruç tutardı ve oruçlu İken vefat ettiği yine oğlu Hiş&ra'dan rivayet edilmiştir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde doğmuştur. Bir rivayete göre ise Hz. Ömer'in hilâfetinin sonu na doğru doğmuştur. (Meriyetleri pek çoktur. Bu kadarlık kısmını belirtmekle yetiniyorum.) Hicretin 94. yılı vefat etmiştir. Tez ki ret ü'l-Hu f faz C. 1, S. 62)
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/557-558

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/558
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/558-560
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/560
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/561
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/561-562
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/562
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/562-563
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/563-565
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/566
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/566-567
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/567
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/567-568
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/568
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/569-570
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/570-571
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/571-573
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/573-574
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/574-575
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/575-576
[55] Hücürât: 12 ve Nûr: 19
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/576-579
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/579-580
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/580-581
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/581-583
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/583-584
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/584
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/585
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/585
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/585-587
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/588-589
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/589
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/590-591
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/592-593
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/593-595
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/595-597
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/597
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/598-599
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/599-600
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/601
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/602-603
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/603-604
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/604
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/604-605
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/605
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/606-607
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/607-610
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/610-611
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/611-615
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/615
[85] Havle hakkında inen Mücâdele süresinin 2, 3 ve 4. âyetlerinin mealleri bu babın girişinde yazılıdır. Oraya müracaat edilmelidir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/616-618
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/618-619
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/620-621
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/621
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/621-622
[90] Nur : 6, 7, 8 ve 9. Ayetler
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/622-625
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/625-627
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/627-631
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/631-634
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/634-635
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/635-637
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/637-638
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/638-639
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/639-640
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/640-642
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/642-643
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/643-646
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/5-7
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/7-11
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/11-12
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/12-13
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/13-14
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/14
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/14-15
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/15
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/16
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/16
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/16-17
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/17
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/17
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/18
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/18-19
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/19-20
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/20-21

[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/21-22
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/22-23
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/23-25
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/25-26

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YEDİ HADİS İMAMININ İTTİFAK ETTİĞİ HADİSLER
Yazarın Önsözü
Rahman ve Rahîm Allah'ın olan Adıyla
Çevirenin Önsözü
Hadisin Önemi Ve Mahiyeti
Hadislerin Tespiti
Hadislerin Tedvini
Hadislerin Tasnifi
Şarkiyatçılar Ve Hadis
İslam Dünyasında Hadis Muhalifleri
Hz. Peygamber (s.a.v)'in Davranışlarının Sınıflandırılması
1. Dini Tebliğ Etmek ve Tamamlamak:
2. Fetva Vermek:
3. Dâvaları Hükme Bağlamak (Kazâ):
4. Devlet Başkanlığı (İmaret, İmamet):
5. Daha İyiye Teşvik (İrşâd):
6. Arabulmak, Anlaştırmak (Sulh):
7. Danışmada Bulunana Yol Göstermek (İstişârî Rey):
8. Öğüt Vermek (Nasihat):
9. Takva Ve Kemâl Eğitimi Vermek:
10. İnce Ve Yüce Gerçekleri Öğretmek:
11. Eğiterek Sakındırmak (Te'dib):
12. Örneklik İle İlgisi Olmayan Tabiî, Beşerî Davranışları:
YEDİ HADİS İMAMININ KISA BİYOGRAFİSİ
Rahman ve Rahîm Allah'ın Adıyla
BİRİNCİ BÖLÜM
NİYET BÖLÜMÜ
1. Niyet Ve İhlas
İKİNCİ BÖLÜM
İMAN BÖLÜMÜ
1. İmanın Şubelerinin Sayısı
2. Tevhide Ve İslamı Hükümlere Davet Etmek
3. Allah'ın, İnsanın Gönlünden Ve İçinden Geçirdiği (Kötü) Düşüncelerden Sorumlu Tutmaması
4. İnsanlar, "Allah'tan Başka İlah Yoktur" Deyinceye Kadar Onlarla Savaşma Emri
5. İntihar Eden Kimsenin Hükmü
6. Din Kardeşini Kafirlikle İtham Eden Kimsenin Durumu
7. İmanın, Günahlarla Azalması Ve Günah İşleyen Kimsenin Kâmil Bir Mümin Olmaması
8. İslam'ın Şartları
9. Yüce Allah'a İman Etme
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TAHARET (TEMİZLİK) BÖLÜMÜ
1. Süt İçmekten Dolayı Ağzı Çalkalama
2. Hz. Peygamber (S.A. V)'İn Abdest Alış Şekli
3. Küçük Abdest Yada Büyük Abdest Sırasında Kıbleye Dönme Ruhsatı
4. Elbiseye Bulaşan Spermi Yıkama
5. Hayızlı Kadının, Kocasının Başını Yıkaması
6. Hayızlı Kadına, Namazın Değil De, Orucun Kazasının Vacip Olması
7. Teyemmüm
8. Cünüp Olan Kimseyle Tokalaşmanın Caiz Olması
9. İdrardan Sakınmaya Teşvik
10. Ayakta Bevletme
11. Süt Emen Çocuğun İdrarının Hükmü
12. Abdestte, Gusülde Ve Başka Yerlerde Hep Sağdan Başlamayı Teşvik Etme
13. Erkeğin, Hayızlı İken Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunamaması
14. Tuvalete Girerken Okunacak Dua
15. Müstehazanın Yıkanması Ve Namaz Kılması
16. Cünüp Kimsenin Uyumasının Caiz Olması
17. Cünüplükten Dolayı Yıkanmanın Şekli
18. Mestler Üzerine Mesh Etme
19. Sperm Gelmesi Sebebiyle Kadına Boy Abdestinin Vacip Olması
20. Uykudan Uyanıldığında Elleri Yıkama
21. Tuvalet İhtiyacı Sırasında Sağ Elin Kullanılmasının Yasaklanması
22. Misvak Kullanmak
23. Mezi
24. Tuvalet İhtiyacı Giderildiği Sırada Kıbleye Dönmenin Yasak Olması
25. Köpeğin Bir Kabı Ağzıyla Yalaması
26. Elbiseye Bulaşan Hayız Kanının Yıkanması
27. Durgun Suya İşemenin Yasak Olması
28. Fıtratın Hasletleri
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
NAMAZ BÖLÜMÜ
1. Namaz Kılarken Safların Duz Ve Doğru Tutulması
2. Namaza Sekinet Ve Vakarla Gelmenin Müstehab Olması
3. Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Haram Olması
4. Namaz Kılan Kimsenin Sütresi Ve (Önünden Geçilmesi Halinde) Namazın Bozulmaması
5. Namaza Başlarken Tekbir Almak Ve Elleri Kaldırmak
6. Besmeleyi Açıktan Okumama (Gizli Okunması) Meselesi
7. Namazda İken (Secde Yerinde Bulunan) Çakıl Taşlarını Düzleme Meselesi

8. Rüku Sırasında Elleri Dizlerin Üzerine Koymak Ve Avuçları Birbiri Üzerine Kapamanın Hükmünün Kaldırılması
9. Akşam Namazında Kıraat
10. Yatsı Namazında Kıraat
11. Fatiha Süresini Okumanın Vacip Olması
12. İmamlığa En Layık Olan Kimse
13. (Mescide Girildiği Zaman İki Rekat) Tahiyyatu'l-Mescid Namazı Kılmanın Müstehab Olması
14. Ezan Lafızlarının İkişer İkişer Ve Kamet Lafızlarının İse Birer Birer Okunması
15. Ezan Okunurken Müezzini İşittiği Zaman Kişinin Ne Demesi Gerektiği Meselesi
16. Sehiv Secdesi
17. Sıcak Yada Soğuk Zamanlarda Elbise Üzerine Secde Yapmanın Caiz Olması
18. Her İki Ezan Arasında Bîr Namaz Olması
19. Namazdaki "Amin" Sözü
20. Namaz Kılınan Yerde Namazı Bekleme
21. "Allahümme Rabbena Lekel-Hamd" Demenin Fazileti
22. Evde Nafile Namazı Kılmanın Müstehab Olması
23. Binek Üzerinde Nafile Namaz Kılmanın Caiz Olması
24. Ayakta Yada Oturarak Nafile Namaz Kılmanın Caiz Olması
25. Yolculukta Nafile Namaz Kılıp Kılmama Meselesi
26. Namazda, Namaz Dışı Bir Eylem Bir Yapmak
27. Cemaatle Kılınan Namazın Faziletli Olması
28. Namazdaki Rükunların İmamdan Önce Yapılmasının Haram Olması
29. İkindinin Farzından Sonra Nafile Namaz Kılmanın Caiz Olmaması
30. Namazın Bir Rekatına Yetişen Kimse
31. Sabah Namazı Ve İkindi Namazının Vakti
32. Zeval Vaktinden Sonra Namaz Kılmanın Yasaklanması
33. İkindi Namazının Vakti
34. Sabah Namazının Vakti
35. İkindi Namazını Kılmanın Önemi
36. Namazı Uyuyarak Yada Unutarak Geçiren Kimse
37. Geçmiş Namazın Kazası
38. Cemaatin İmama Uyması
39. Namazda Teşehhüd Okuma
40. Peygamber (S.A.V)'E Salevat Getirmenin Şekli
41. Yedi Organ Üzerine Secde Etme
42. "Salatu'l-Vusta" (=Orta Namaz) İle, İkindi Namazının11 Kast Edilmesi
43. Secdede İtidal Üzere Bulunma
44. Namaz Hususunda Orta Yolu Tutmak
45. Bir Tek Elbise İçerisinde Namaz Kılmaya Ruhsat Verilmesi
46. (Temiz Olan) Bir Şey Üzerinde Namaz Kılınması
47. Yolcuların Namazı Ve Namazlarını Kısaltmaları
48. Hususuyla Ve Rükusuyla Namazı Tamamlamanın Vacip Olması
49. Hazarda İki Namazı Birden Kılma
50. Namaz Kılarken Uyuklayan Kimse
51. (Namaz Kılarken İmamın Bir Yanılgısı Üzerine) Erkeklerin "Subhânallah" Demesi Ve Kadınların İse "El Çırpması"
52. Vitir Namazının Vakti
53. Sabah Namazının Farzından Önce İki Rekat Sünnet Namazı Kılmanın Müstehab Olması
54. Mescit İçerisine Tükürmenin Yasak Olması
55. Gecenin Sonunda Dua Etmenin Fazileti
56. Gece Namazında Ve Kıyamında Dua
57. Gece Namazının İkişer İkişer Kılınması
58. Gece Namazı Ve Peygamber (S.A.V)İn Geceleyin Kıldığı Namazların Rekat Sayısı
59. Küsûf (Güneş Tutulması) Namazı
60. İstiskâ (Yağmür İsteme) Namazı
61. Korku Namazı

YEDİ HADİS İMAMININ İTTİFAK ETTİĞİ HADİSLER

Yazarın Önsözü

Hamd, Allah'a mahsustur, O'na hâmd ederiz, O'ndan yardım dileriz, O'nunla doğru yolu buluruz. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüklerinden O'na sığınırız. O kimi hidayete erdirirse onu hiç kimse saptıramaz. Kimi de saptırırsa onu da hiç kimse hidayete erdiremez.
Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur, tektir, ortağı da yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed (s.a.v), O'nun kulu ve resulüdür.
Bu girişten sonra, hadis ilmi, ilimlerin en şereflisi ve en değerlisidir. Nasıl olmasın ki! İnsanların komutanı ve önderi, Muhammed (s.a.v)'dir.
Yüce Allah, "(Kıyamet) günü bütün insanları önderleriyle çağıracağız [1] buyurmaktadır.
Allah'ın benim üzerime olan nimetlerinden birisi de; küçüklüğümden itibaren (devamlı bir surette) nebevi sünneti sevmem ve onunla meşgul olmamdır.
Hamd ve cömertlik, Allah'a mahsustur...
Allah, şöyle diyen Emîr San'ânî'ye rahmet eylesin:
Selamım, hadisçilerin üzerine olsun.
Çünkü ben, doğru yolu gösterme mahiyetinde olan hadisleri sevmeye bağlıyım."
Cenab-ı Allah, ister tahkik ve isterse te'lif konusunda olsun hadis ilmi ve nebevi sünnet alanında bir çok kitap yazma hususunda beni başarıya ulaştırdı. Bu kitaplarla ancak Allah'ın rızasını ve ahiret hayatını arzulamaktayım. Belki de bu kitapların en önemlisi, İmam Beğâvî'nin "Zılâlu'l-cenneti fî'l-muhtasari's-sahîhi min şerhi's-Sünne"sidir. Allah bu kitabı tamamlamayı (bana) kolaylaştırsm.
Elinizdeki bu kitabı, "Husnu's-sınâati fî beyâni'r-ruvâtiilezîne ehrace hadîsehumu'l-cemâat" adlı kitabı yazarken hicri 1414/1993 yılında te'lif ettim. Elinizdeki bu kitap, tür ve teknik açıdan bir ilki oluşturmaktadır... Çünkü bu konuda basılmış ya da el yazması bir kitap olduğunu bilmiyorum.
Bu kitap üzerinde yaklaşık beş yıl ya da daha fazla çalıştım, günlerce uğraştım.
Bu kitap üzerine çalışmayı, "İmam Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye Ü-niversitesi"nin "Usûlü'd-Dîn Fakültesfnde iken başladım.
İlk önce Kütübü Sitte'yi okudum, sonra îmam Ahmed (rh.)'in "Müsned'ni okudum, ardından da Hafız el-Mizzî'nin "Tuhfetu'l-İşrâf" adlı kitabını okudum...
Sonra da Hafız İbnü'I-Esîr'in "Câmiu'I-Usûl" adlı kitabını okudum ve burada muhtelif rivayetlerle ilgili hadislerin en sağlamını gördüm. Çünkü burada hadisi rivayet eden tek ravi gösterilmiş. İşte ben de, bunu, bu kitapta uyguladım.
Bu kitap üzerinde çalışırken sadece Cenab-i Allah'ın bildiği zorluklarla ve sıkıntılarla karşılaştım.
Kütübü Sitte ile İmam Ahmed'in "Müsned"indeki hadisleri tahric ettim, mükerrerleri ise almadım.
Kitapta geçen hadisler ve sahabe isimleri için bir fihrist hazırladım.

Allah'ın, bu çalışmamı, (amel sahifelerinin) O'na sunulduğu günde iyiliklerimizin (bulunduğu) terazinin içine koymasını; dinimize, akidemize hizmet etme hususunda bizi başarılı kılmasını ve cömertliğiyle, lütfuyla, rahmetiyle bizi kötülükler ile çirkin şeylerden uzaklaştırmasını diliyorum. Çünkü O, her şeyin sahibidir ve buna gücü yetendir...

Allahım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim! Sana hamdde bulunurum! Şehadet ederim ki, Senden başka ilah yoktur. Senden bağışlanma dileriz, Sana tevbe ederiz.....

İbrahim B. Abdullah El-Hâzimî

Rahman ve Rahîm Allah'ın olan Adıyla

Çevirenin Önsözü

Hadisler; ihtilafa düşülen konularda insanları aydınlatan, böylece hidayet ve rahmet kaynağı olan Kur'an-i Kerim'in kendisine indirildiği [2] Peygamber'in sözü olarak üstün bir değer ifade eder ve büyük önem taşır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in insanlara sözleriyle açıkladığı, fiilleriyle uygulanışını gösterdiği ilahî emirlerin başında; namaz, oruç, zekat ve hac gibi ibadetler gelir. Namazların hangi vakitlerde, kaçar rekat ve nasıl kılınacağı, orucun nasıl tutulacağı, zekatın hangi mallardan, ne kadar verileceği, haccın nasıl yapılacağı gibi hususlar Kur'an'da yer almayıp hadislerle açıklık kazanmış, İslam hukukunun birçok meselesi hadislerde verilen bilgilerle çözüme kavuşturulmuştur.

Yine Kur'an'da birkaç türlü yorumlanabildiği için manası kolayca anlaşılmayan (müşkil) ayetler, hadis rivayetleri sayesinde yorumlanabilir.

Hadisler aynı zamanda Kur'an'da yer almayan bir çok meseleye açıklık getirmiş, bu konulardaki uygulama şekillerini göstermiştir. Örneğin bir kadının âdet halinde kılamadığı namazları kaza etmeyeceği, bir erkeğin bir hanımının üzerine onun teyzesi ve halasıyla evlenemeyeceği, nesep yakınlığı dolayısıyla evlenilmesi haram olan kimselerle süt yakınlığı sebebiyle de evlenmenin haram olduğu gibi hususlar, yine şuf'a hakkı ile ilgili hükümler, nineye ve baba tarafından akrabaya düşecek miras gibi meseleler Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından çözümlenmiştir.

Kur'an-i Kerim'de temas edilmekle beraber hakkında fazla bilgi verilmeyen âhiret hayatıyla ilgili hususlar, kabir hayatı, yeniden dirilme, mahşer, hesap, mîzan, cennet ve cehennemdeki hayat gibi konular da hadisler sayesinde öğrenilmektedir.

Ahlakî faziletler, manevî ve ruhî gelişimi sağlayacak kurallar, düzenli bir aile hayatı için gerekli olan davranış biçimleri, insanlar arasında içtimaî ve ticarî münasebetleri düzenleyen hükümler, yönetenler ile yönetilenler arasındaki ilişkiler gibi konularda da hadislerde geniş bilgi bulunmaktadır.

Fıkıh kültüründe yer alan bazı bilgilerin, hadis kitaplarında yer alan bazı hadislere aykırı gibi görünmesi; alimlerin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetinin sübûtu, hükme delaleti, mahiyeti ve gayesi konusunda farklı değerlendirmelere sahip oluşundan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple de bir konuda mevcut bütün hadisleri gözden geçirmeden veya fıkıh literatüründe ve gele-neğindeki söz konusu ayrımları, sünnetle ilgili yaklaşım farklılıklarını ve tartışmaları bilmeden, bir hadisten ilk bakışta anlaşılan anlamı esas alıp fakihle-rin buna aykırı düşen görüşlerine eleştiri getirmek yanıltıcı olabilir. Bu sebeple de Kur'an ve Sünnet; İslam dininin, İslam akaid ve fıkhının iki aslî kaynağı olmakla birlikte bu iki kaynağı anlama ve yorumlamada belirli bir ilmî metodun takip edilmesi, bu kaynaklar etrafında oluşan bilgi birikiminin, fıkıh kültür ve geleneğinin göz önünde bulundurulması kaçınılmaz olmaktadır.

Kitap, 'konularına göre' (ale'l-ebvâb) usulüne göre hazırlanmış olup 41 bölüm bulunmaktadır.

Yazar, tahric yaparken Buhârî için cilt ve sahife numarası, hadis numarası, bölüm ve bab başlığı; Müslim için hadis numarası, bölüm ve bab başlığı; Ebu Dâvud için hadis numarası, bölüm ve bab başlığı; Tirmizî için hadis numarası, bölüm ve bab başlığı; Nesâî'nin "el-Müctebâ"sı için cilt ve sahife numarası, bölüm ve bab başlığı; İbn Mâce için hadis numarası, bölüm ve bab başlığı; İmam Ahmed'in "Müsned"i için ise çoğunlukla cilt ve sahife numarası, bazen de hadis numarası vermiştir.

Günümüz Türkiye'sinde genellikle hadis kitabı çevirilerinde Concordan-ce usulü esas alındığı için, bu doğrultuda şu ana kadar çevrilen hadis kitapları; Müslim, Ebu Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Dârimî ile Muvatta"dır. Diğerleri, Concordance usulüne göre tercüme edilmemiştir. Dolayısıyla bu kitabın çevirisinde de Concordance usulü esas alınmış olup hadisler, Concordance usulüne göre verilmiştir. Bunun için de, bu doğrultuda hazırlanmış olan Kütüb-ü Tis'a (dokuz hadis kitabı) kitabı esas alınmıştır.

Yazar, bazen hiçbir işaret göstermeksizin Nesâî için çoğunlukla bölüm başlığı ve bazen de bölüm başlığı ile birlikte cilt ve sahife numarası göstermiş. Bununla Nesâî'nin "Sünemi'1-Kübrâ" adlı eseri kastedildiği için, bizzat konu ile ilgili hadislerin geçtiği yer tespit edilip okuyucuların rahatlıkla ulaşabilecekleri farklı cilt, sahife ve hadis numarası verilmiştir.

Yazarın, İbn Mâce için verdiği hadis numarası, Concordance usulüne uymamaktadır. Dolayısıyla İbn Mâce ile ilgili hadis numaralan, Concordance usulüne göre verilmiştir.

Yazar, konu ile ilgili hadisin tahricine, hadislerin bitiminde yer vermiştir. Fakat hadislerin tek tek tahricini göstermek için, yazann genel mahiyette verdiği tahric, ilk rivayetin bitiminde verilmiştir. Dolayısıyla da hadislerin tek tek tahricleri yapılmıştır. Dipnotta verilen bilgilerin çevirene ait olanını belirtmek için sembolü kullanılmıştır.

Yazar, ilk rivayetin geçtiği yer ile ilgili olarak Buhârî ile Müslim'i göstermesine rağmen bazen farklı ve bazen de karma bir metne yer vermiş, bu sebeple de okuyucuyu yanıltmamak için kaynak olarak kullandığımız kitaplar-daki metin esas alınmıştır.

"Abd" kelimesine muzaf olarak gelen Abdullah, Abdurrahman gibi isimlerin, maksûr {kesreli) ve meftûh (fethalı) durumları dikkate alınmamış, ayrıca "İbn-i" gibi bazı terkiplerde kullanılan kısa çizgi yaygın şekilde kullanılmadığı için atılmıştır.

Kitapta, bölüm ve bab başlığında numara verilmemesine rağmen yararı olacağı düşünülürek numaralar verilmiştir.

Kitabın sonuna, kaynak olarak kullanılan kitapların neler olduğunu gösteren bir kaynakça konulmuştur.

Okuyucuya hadis konusunda bilgi verme mahiyetinde "Hadisin Önemi ve Mahiyeti" ile ilgili bir bölüme de yer verilmiştir.

Bazen hadis metni içerisinde yer alan birtakım kelimeleri açıklamayâ yönelik müellifin bazı ifadeleri, ya normal metin içerisinde çevrildiğinden ya da faydalı görülmediğinden dolayı tercüme edilmemiştir.

Okuyucuya yararlı olacağı düşünülerek hadisin içinde geçen ifadeler ile ilgili olarak çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

Kitap, sahabe ismine göre esas alınmış olup bu doğrultuda rivayet edilen hadislerin varyantlarına yer verilmiştir.

Kitabın çevirisi, beş ay gibi kısa bir sürede yapılmıştır.

Eserin tercümesi esnasında hadisin orijinal metnine bağlı kalınmıştır. Zaman zaman kastedilen mananın okuyucu tarafından iyice anlaşılması için "anlaşılabilir" bir dil kullanılarak, okuyucuya bıkkınlık vermemek için bazı durumlarda tekrarlardan kaçınılmıştır.

Azami dikkat ve gayretlere rağmen, gözden kaçan tercüme hataları olabilir. Yapıcı eleştirilerine ve uyanlarına her zaman ihtiyaç duyduğumuz ilim sahipleri ile okuyucuların tenkit, uyan ve katkılarına şimdiden şükranlarımı sunduğumu belirtirim.

Çalışmalarımı sürdürme noktasında yakın ilgi ve teşviklerini gördüğüm değerli hocam Yusuf Kerimoğiu'na, her zaman maddi ve manevi destekleri ile teşviklerini gördüğüm değerli dostlarım Abdulhalim Ünverdi Beye, Hanifi Yılmaz Beye, Zekeriyya Efiloğlu Beye, Salih Özbey'e, Abdulkadir Ermutaf a, Halid Kaygısız'a, Reşit Güngör Kalkan'a, tercüme edilen metinlerin bir kısmını gözden geçiren Mahmut Demir'e ve özellikle de yoğun iş temposuna rağmen tercüme edilen nüshalann bir kısmını gözden geçirip çeşitli değerlendirmelerde bulunan değerli dostum Mithat Sevin'e ve bu değerli eseri kısa zamanda okuyuculara ulaştırmada büyük gayret gösteren Karınca Yayınları'nin sahibi değerli dostum Feyzuflah Birışık'a şükranlarımı arzederim.

Hadisin Önemi Ve Mahiyeti

Hadîsin Etimolojik Yapısı ve Kapsamı

"Eski "anlamındaki "Kadîrtin zıddı olan "Hadîs" kelimesi, (çoğulu e-hâdîs) tahdîs masdanndan isim olup "haber" manasına gelir.

Hadîs kelimesi, İslamiyet'le birlikte farklı bir anlam kazanmış, âdeta o-nunla kadîm olan Kur'an-ı Kerim'in mukabili kastedilerek Resulullah (s.a.v)'in sözlerine "el-Ehâdîsu'l-kavliyye, fiillerine "el-Ehâdîsu'1-fi'liyye" ve tasvip ettiği şeylere de (takrir) "el-Ehâdîsu't-Takrîriyye" denilmiştir.[3]

Hadis alimleri, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yaratılışıyla ilgili özelliklerini (şemâil) ve ahlakî vasıflarını da hadisin kapsamı içerisine almışlardır.

Bazı alimler, hadis teriminin kapsamını daha da genişleterek sahabe ve tabiînin şahsî beyan ve fetvalarını da bu kapsama almışlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'e ait olan hadislere "merfû", sahabeye ait olanlara "mevkuf", tabiîne ait olanlara da "maktu" adını vermişlerdir.[4]

Sonraları merfû, mevkuf ve maktu terimlerinin hepsini ifade etmek üzere "haber" kelimesi kullanılmaya başlanınca, bir kısım alimler sadece

sadece merfû rivayetlere, bazıları da merfû ve mevkuf rivayetlere hadis demeyi uygun görmüşlerdir.
Yine ilk devirlerde Resulullah (s.a.v)'in söz, fiil ve takrirleriyle birlikte sahabe ve tabiîne ait her türlü haberi ifade etmek üzere "eser" kelimesi de kullanılmıştır.
Hadis ile "sünnet"in kapsamları konusunda farklı görüşler bulunmakla beraber bu iki terimin eş anlamlı olarak Resulullah (s.a.v)'in söz, fiil ve takrirleri için kullanılması özellikle hadis alimleri arasında daha fazla kabul görmüştür. Ayrıca hadis ile sünnetin çerçevesini daha da genişleterek Hz. Peygamber (s.a.v)'in ahlakını, şemailini, peygamberlikten önce söylediklerini ve yaptıklarını da bu çerçeve içine alanlar da olmuştur.[5]
Bunun yanı sıra hadisin; Resulullah (s.a.v) tarafından vaz' edilen sözlü mesajlar plduğunu, sünnetin ise bazen bu sözlü mesajların kendisi ve bazen de bu sözlü mesajlardan istinbat edilen hükümler olduğunu belirtenler de olmuştur.

Hadislerin Tespiti

Eskiden beri şiir, hitabet, savaş kıssaları ve nesep bilgilerinden oluşan kültürlerini şifahî yolla nakletme geleneğine sahip olan Arapların, ezberleme yetenekleri çok gelişmişti. Bununla beraber İslamiyet'in doğuşu sırasında önemli bir ticaret merkezi konumunda bulunan Mekke'de okuma yazma bilenlerin sayısı, Medine'ye nispetle daha çoktu. Bunlardan Müslüman olanlar, İslamiyet'in ilk devirlerinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in emirleri doğrultusunda hareket ederek Kur'an-ı Kerim'i yazmakla meşgul olmuştu.
Sade ve tabiî yaşayışları sebebiyle zihinleri berrak olan bu insanların içinde, işittikleri uzun bir şiiri veya hitabeyi hemen ezberleyebilecek kadar güçlü hafızaya sahip bulunanlar vardı.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bazı önemli sözlerini, üçer defa tekrarlaması [6] ve kelimeleri 'sayılacak derecede' yavaş telaffuz etmesi [7] sebebiyle dinleyiciler, söylediklerini kolayca öğrenebiliyorlardı.
Resulullah (s.a.v)'in meclislerine nöbetleşe katılan ve emirlerini dinleyip bellemeye gayret eden sahabiler de [8] duyup öğrendikleri hadisleri kendi aralarında müzakere ediyorlardı.
Hz, Peygamber (s.a.v)'in, sahabilere; kendi sözlerini dinleyip öğrenmelerini emretmesi ve öğrendiklerini başkalarına tebliğ edenlere hayr duada bulunması [9] onların hadisleri bir ibadet şekliyle öğrenip başkalarına nakletmelerini sağlamıştır.
Ayrıca Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde oturan ehl-i Suffe'de Resulullah (s.a.v)'den hadis tahsil ermişlerdir.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Mekke'de iken hadisleri yazmak isteyen herkese izin vermek istemediği bilinmekle birlikte Resulullah (s.a.v)'den bu konuda izin alan sahabiler, duyup öğrendikleri hadisleri, hem ezberlediler ve hem de yazdılar.[10]
"Sahîfe" adıyla anılan bu belgeleri kaleme alan sahabiler arasında, 1000 civarında hadis ihtiva eden "es-Sahîfetü's-Sâdıka"nm sahibi Abdullah ibn Amr başta olmak üzere Sa'd b. Ubâde, Muâz b. Cebel, Hz. Ali, Amr b. Hazm el-Ensârî, Semure b. Cündub, Abdullah ibn Abbâs, Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ebi Evfâ ile Enes b. Mâlik bulunmaktadır.
Bu ilk yazılı kaynaklardan biri olup Ebu Hureyre tarafından talebesi Hemmâm b. Münebbih'e yazdırılan ve içinde 138 hadis bulunan "Sahîfetü Hemmâm b. Münebbih" (es-Sahîfetü's-Sahîha) ilk defa Muhammed Hamidullah tarafından yayımlanmıştır.
Ebu Musa el-Eş'arî'den oğlunun, ondan da torunun rivayet ettiği "Müsnedü Büreyd" adıyla tanınan 40 hadislik cüz de vardır.[11]

Hadislerin Tedvini

Hadis tedvinini çabuklaştıran sebeplerin başında, Hz. Osman'ın şehid edilmesi olayından hemen sonra Havâric ve Galiye gibi siyasî fırkaların, 1 (7.) yüzyılın sonlarından itibaren Kaderiye ve Mürcie, bir müddet sonra da Ceh-miyye ve Müşebbihe gibi mezheplerin ortaya çıkması gelir. Bu fırka ve mezhep taraftarlarının, işlerine gelmeyen hadisleri inkar etmeleri, görüşlerini güçlendirmek maksadıyla hadis uydurmaları, hadisleri toplamakla meşgul olan kişileri konu üzerinde düşünmeye ve önlem almaya sevketmiştir.
Özellikle Şia'nın kendi grupları, daha sonra Abbasî devleti taraftarlarının sultanlar lehinde rivayet icat etmeleri, ayrıca bazı menfaatçiler ile ırk ve mezhep taassubuna kapılmış cahillerin ve İslam aleyhtarlarının kendi düşünceleri doğrultusunda hadis uydurup yaymaları, bazı kimselerin iyi niyetle de olsa bunlara hadis uydurarak karşılık vermesi, tedvine taraftar olmayan muhad-dislerin bu konuya yaklaşımlarını değiştirin iştir.
I (7.) yüzyılın ilk yarısından itibaren rivayette, isnad konusu gündeme gelmiştir. İsnadın başlamasından itibaren Ehl-i sünnete mensup ravilerin rivayetleri kabul görmüş, Ehl-i bid'atin rivayetleri alınmamıştır.[12]
Bunun sonucu olarak; hadisi bir uzmanlık sahası olarak gören kimseler tarafından raviler titizlikle takip edilmiş; yaşayışları, dine bağlılıkları ve dürüstlükleri, bid'atle ilgileri bulunup bulunmadığı, özellikle yalan söyleyip söylemedikleri, hafızalarının zayıf olup olmadığı araştınlmış ve böylece daha I. yüzyılda cerh ve ta'dil ilmi doğmuş, bunun sonucunda ravilerin hal tercümeleri (biyografileri) hakkında geniş bir birikim meydana gelmiştir.
Halife Ömer ibn Abdulazîz, ileri gelen alimlerin hadisleri yazma işine karşı çıkmayacağını anlayınca, hem samimiyetsiz kişilerin hadislere zarar vermesini önlemek ve hem de o güne kadar bir araya getirilmemiş olan sahih hadisleri kaybolmaktan kurtarmak için tedvin işini resmen başlatmaya karar vermiştir. Bu sebeple de valilere, Medine halkına, tanınmış alimlere ve kadısı Ebu Bekr ibn Hazm'a gönderdiği yazıda alimlerin ölüp gitmesiyle hadisin yok olmasından endişe duyduğunu, bu nedenle de Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerinin ve sünnetlerinin araştırılıp yazılmasını istediğini ifade etmiştir.[13]
Sahabilerin fetvalarını sünnet olduğu düşüncesiyle yazan, hatta duyduğu her rivayeti kaydettiği çok sayıda kitaba sahip bulunan İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), ulaşabildiği hadisleri derleyerek halife Ömer ibn Abdulazîz'e göndermek suretiyle onun emirlerini ilk uygulayan muhaddis olmuştur. Ömer ibn Abdulazîz'de, toplanan bu hadisleri çoğaltarak çeşitli bölgelere göndermiştir.[14]
Sahabe tarafından kaleme alınan sahifeler bir yana, bir tespite göre; I. (7.) yüzyılın ikinci yarısı ile II. (8.) yüzyılın ilk yansında 400 kadar muhaddis tarafından hadislerin yazıldığı artık belgeleriyle bilinmektedir.[15]

Hadislerin Tasnifi

Hadislerin tedvini tamamlanınca, bunların sistemli bir kitap haline getirilmesi ve böylece aranan hadisleri kolayca bulmaya imkan verecek usullerin geliştirilmesi yönündeki çalışmalar ağırlık kazanmıştır.
Bazı alimler, hadisleri konularına göre tasnif, etmeyi ve bu şekilde "Musannef" adı verilen türde eserler yazmayı denerken, bazıları da hadisleri ilk ravileri olan sahabilerin adlarına göre sıralayarak "Müsned" denen türde kitaplar te'Iif etmeyi tercih etmiştir.
Hadisleri bablara göre sıralamaya kimin daha önce başladığı bilinmemekle birlikte Tirmizî [16] ve daha geniş bir şekilde Râ-mahürmüzî'nin verdiği bilgiye göre; bu konuda ilk çalışmayı, genellikle "el-Musannef [17] diye anılan eserleriyle Mekke'de İbn Cüreyc (ö. 150/767), Yemen'de Ma'mer b. Râşid, Basra'da İbn Ebi Arûbe ile Rebî' b. Sabîh (Subeyh) Küfe'de Süfyân es-Sevrî, Medine'de Mâlik b. Enes, Horasan'da Abdullah b. Mübarek, Rey'de Cerîr b. Abdulhamîd, Şam'da Velîd b. Müslim gibi muhaddisler yapmıştır.[18]
İlk tasnif çalışmalarıyla tanınan bazı muhaddislerin II. (8.) yüzyılın ortalarında vefat etmesi, bu çahşmalann aynryüzyıhn ilk çeyreğinden itibaren hazırlanmış olduğunu göstermekte, dolayısıyla tedvin ve tasnif işlerini kesin bir çizgiyle birbirinden ayırmaya imkan bulunmadığını ortaya koymaktadır.
III. (9.) yüzyılında hadis kitaplarında değişik ihtiyaçlara göre muhtelif sistemler uygulanmıştır. Bunların en yaygın iki şekli hadislerin ravi adlarıyla (ale'r-Ricâl) ve konularına (ale'l-Ebvâb) göre tasnif edilmesidir.
Hadislerin ilk ravisi olan sahabilerin adlanın esas alarak her saha-binin bütün rivayetlerini sağlamlık derecesine bakmadan bir araya getiren "Müsned"lerin ilk musannefileri olarak Esed b. Mûsâ (ö. 212/827), Ubeydullah b. Mûsâ el-Absî, Yahya b. Abdulhamîd el-Himmânî, Müsedded b. Müserhed ve Nuaym b. Hammâd'ın adlarını zikredilmektedir. Bunların eserleri hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber Ebu Dâvud et-Tayâlisî (ö. 204/819)'nin "el-Müsned"i ile Mekke'de kaleme alınan ilk "Müsned"ler arasında sayılması gereken Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî (ö. 219/834)'nin "el-Müsned" ve en hacimli hadis külliyatından biri olan Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855)'in "el-Müsned"i günümüze ulaşmıştır.
Ravi adlarına göre tasnif edilen kitaplardan olan "Mu'cenT'lerde, rivayetler, sahabe adına göre yada "Mu'cem"i tasnif eden muhaddisin hocalarının adlarına göre ya da ravilerin yaşadığı şehirlere göre tertip edilmiştir. Taberânî (ö. 360/970)'nin üç "Mu'cem"İ bu türün en tanınmış örnekleridir.
Konularına göre tasnif edilen, bu sebeple genel olarak "Musannef" diye anılan hadis kitaplarının ilk Örnekleri de Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770)'in "el-Câmi'"i ile Mâlik b. Enes (ö. 179/795)'in "el-Muvatta'"sıdır. Bu türün III. (9.) yüzyıhndakî örnekleri Abdurrezzâk es-San'ânî (ö.

211/826-827) "el-Mu-sannef'i ile Ebu Bekr ibn Ebi Şeybe (ö. 235/849)'nin "el-Musannef'i gösterilebilir III. (9.) yüzyılda tasnif edilen en önemli hadis kitapları olarak "Kütübü Sitte" kabul edilmektedir. Bunların içinde sadece sahih hadisleri toplamayı hedef aldıklarından Buhârî ile Müslim'in "el-Câmhı's-SahüTleri, Kur'an'dan sonra İslam'ın en güvenilir iki kitabı sayılır. Bu altı kitabın sonuncusu olarak Mâlik b. Enes'in "el-Muvatta"smi yada Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî (ö. 255/868)'nin "es-Sünen"ini gösterenler olmuşsa da yaygın kanaate göre altıncı kitap, İbn Mâce (ö. 273/886)'nin "es-Sünen"idir. Diğerleri, Ebu Dâvud (ö. 275/888)'un "es-SüneiTi, Tirmizî (ö. 279/892)'nin "es-Sünen"i ve Nesâî (ö. 303/915)'nin "eI-Müctebâ"si diye bilinen "es-Sünen"idir.

Bu yüzyılda bir çok muhaddisin yetişmesinde emeği geçen, hadisler ile ravileri ve hadis kitaplarına dair tenkitlerinden faydalanılan diğer muhaddisler arasında Affân b. Müslim, Saîd b. Mansûr, İbn Sa'd, Yahya b. Maîn, Alî b. Medînî, İshâk b. Râhûye, Ebu İshâk el-Cüzcânî, Ebu'l-Hasan el-İclî, Ebu Zür'a er-Râzî, Baki' b. Mahled, Ebu Hatim er-Râzî, Ebu Zür'a ed-DImeşkî, İbn Ebi Asım ve Bezzâr'ın adları sayılabilir.

III. (9.) yüzyılda hadislerin muhtevasıyla ilgili çalışmalar yapılmış olup Ebu Ubeyd b. Kasım b. Sellâm (ö. 224/839)'ın kırk yılda meydana getirdiği "Garîbu'l-hadîs" adlı eseri bu yeni türün örneği olarak zikredilmektedir. Daha sonra da bu tür de pek çok yazılmıştır.

IV. (10.) yüzyılda hadislerin kitaplarda toplanmış olması sebebiyle şifahî rivayet yavaşlamaya başlamış, genellikle orijinal kitap te'lifi yerine daha önceki yüzyıllarda meydana getirilen hadis kitaplarından derleme ve ihtisarlar yapılmaya başlanmıştır.

Bundan dolayı alimler, IV. (10.) yüzyılın başını; mutekaddimîn döneminin sonu, müteahhirîn devrinin başlangıcı olarak değerlendirmişlerdir.

Bu dönemin en tanınmış muhaddislerinden Ebu Ya'lâ el-Mevsilî (ö. 307/919)'nin "el-Müsned"i, İbn Cerîr et-Taberî (ö. 310/922)'nin "Tehzîbu'l-âsâr"ı, İbn Huzeyme (ö. 311/923)'nin "es-Sahîh"i, Ebu Avâne el-İsfe-râyînî (ö. 316/928)'nin "el-Müsnedü'1-muhrec alâ Kitabi Müslim ibnü'I-Haccâc"ı, İsmâilî (ö. 371/982)'nin "eI-Müstahrec"i, Ebu Ca'fer et-Tahâvî (ö.321/933)'nin "Şerhu Meâni'l-Âsâr'ı, İbn Hibbân (ö. 354/965)'m daha önceki hadis kitaplanndan tamamen farklı bir tertipte hazırladığı "el-Müsnedü's-Sahîh"i, Taberânî (ö. 360/970)'nin hocalarının adlarına göre tertip ettiği "el-Mu'cemu'I-Evsat" ile "el-Mu'cemu's-Sağîr" adlı eserlerinden daha hacimli olup sahabe adlarına göre alfabetik olarak tasnif ettiği "el-Mu'cemu'l-Kebîr"i, Dârekutnî (ö. 385/995)'nin "es-Sünen"i ve Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014)'nin "el-Müstedrek ale's-Sahîhayn"ı tasnif edilmiştir.

IV. yüzyılda daha sonraki çalışmalara kaynaklık eden önemli dirayet kitapları da te'lif edilmiştir. Bunların içerisinde; İbn Ebi Hatim (ö. 327/938)'in hem sika ve hem de zayıf hadis ravilerinin tenkidine dair yazdığı "el-Cerh ve Ta'dîl"i, Râmehürmüzî'nin ilk hadis usûlü çalışması çalışması olduğu kabul edilen "el-Muhaddisu'1-fasl ve beyne'r-râvî ve vâî" adlı eseri, İbn Adiyy (ö. 365/975)'in zayıf raviler hakkında münekkitlerin görüşlerini aktardığı ve bu ravilerin rivayetlerinden örnekler verdiği "el-Kâmii fî duafâi'r-ricâl"i, Hattâbî (ö. 388/998)'nin önce Ebu Davud'un "es-Sünen"ine "Meâlimu's-Sü-nen", ardından Buhârî'nin "el-Câmiu's-Sahîh"ine "İ'lâmu's-Sünen" adıyla yazdığı sahasında ilk çalışmalar olarak kabul edilen hadis şerhleri, Halef el-Vâsitî ö. 401/1010)'nin Etraf" kitaplarının ilk örneklerinden olan "Etrâfu's-Sahîhayı ile Ebu Mes'ud ed-Dımeşkî (ö. 401/1010)'nin Etrâfu's-Sahî-hayn"i, Hâkim en-Nîsâbûrî (405/1014)'nin hadis usûlüne dair ilk ve önemli kaynaklardan biri olan Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs"i bu tür eserlerdendir.

V. (11.) yüzyılda ve daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmaların temel özelliği değişmemiş, tanınmış hadis kitaplarının farklı şekillerde yeniden tertip edilmesinden ibaret olan tasnifler devam etmiştir. Bu yüzyılın başlarında Ebu Nuaym el-İsfehânî (ö. 430/1038) "el-Müsnedü'I-müstahrec alâ Sahihi Müslim"i ve sahabenin hayatına dair "Ma'rifetu's-sahâbe"yi, Mısırlı mu-haddis ve tarihçi Kudâî hadislerden kolayca faydalanılmasını sağlamak amacıyla kısa metinli 897 hadisi yarı alfabetik olarak sıraladığı "Şihâbul-Ahbâr"i yazmış, hadise dair çeşitli eserleri bulunan Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî (ö. 458/1066} diğer hadis kitaplarında bulunmayan pek çok hadisi, sahabe ve tabiîn sözlerini muhtelif rivayetleriyle birlikte "es-Sünenü'l-Kübrâ"da bir araya getirmiş ve "Ma'rifetu's-sünen ve'1-âsâr" adlı eserinde ise Şafiî fıkhının dayandığı 20.881 hadisi, sahab ve tabiîn sözünü toplamış, Endülüslü muhaddis İbn Abdilberr en-Nemerî (ö. 463/1071) ise bütün sahabilerin hayatını yazmak amacıyla başladığı "el-İsti âb fî ma'rifeti'l-ashâb"da tekrarla-riyla birlikte 4225 kadar sahabiye yer vermiş ve "Câmiu'I-beyâni'l-ilm"de ise ilim ve ilmin öğrenilmesine dair Hz. Peygamber (s.a.v), sahabe, tabiîn ve daha sonraki alimlerin tavsiye ve tecrübelerine dair rivayetleri senedleriyle birlikte derlemiş ve yine "et-Temhid limâ fi'1-Muvatta mine'l-meânî ve'l-esânid"de ise İmam Mâlik'in "el-Muvatta"sını şerhetmiştir.

V. (11.) yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli hadis kitaplarından seçmeler yapmak, hatta bütün hadisleri biraraya getirmek düşüncesiyle çeşitli boyutlarda derleme eserler kaleme alınmıştır. Geniş kapsamlı hadis kitapları tasnif etme gayretleri arasında Hasan b. Ahmed es-Semerkandî (ö. 491/-1098)'nin İslam dünyasında o zamana kadar bir benzerine rastlanmadığı ve 800 cüz içinde muhtemelen mükerrer rivayetleriyle birlikte 100.000 hadis ihtiva ettiği belirtilen "Bahru'l-esânid fî sıhâhi'l-mesânid" adlı eserinin önemli bir yer vardır.[19] Ancak bu eser günümüze kadar gelmemiştir.

Ferrâ el-Begâvî (ö. 516/1122)'nin 4931 yada 4719 hadis ihtiva eden "Mesâbîhu's-sünne" adlı eseri yüzyıllar boyunca büyük bir ilgi görmüştür. Endülüslü muhaddis Rezîn b. Muâviye es-Sarakustî (ö. 535/1140) ise İbn Mâce'nin "es-Sünen"i yerine İmam Mâlik'in "el-Muvatta"sını koyarak Kütübti Sitte'deki hadisleri "et-Tecrîd li's-sıhâh ve's-sünen" adlı eserini toplamış, bu eseri yetersiz gören Mecdüddin İbnü'1-Esîr (ö. 606/1209) bölüm adlarını alfabetik sıraya koyarak bu eseri yeniden tertip etmiş ve çalışmasına "Câmiu'1-usûl li ehâdisi'r-resûl" adını vermiştir.

VII. (13.) yüzyılda ve daha sonraki dönemlerde hadis rivayeti geleneği eskiye göre azalarak devam etmiş, bu arada İbnü's-Salâh (ö.643/1245) "Ulûmu'l-hadîs" olarak da bilinen ve hadis usûlü çalışmalarının mihverini teşkil ederek yüzlerce çalışmaya konu olan "Mukaddime"sini kaleme almıştır.

Radıyyuddin es-Sagânî (ö. 650/1252)'nin "Sahîhi Buhârî" ile "Sahihi Müslim"den seçtiği 2267 merfu' hadisi senedlerini vermeden yarı alfabetik sırayla topladığı "Meşâriku'l-envâri'n-nebeviyye" adlı eseri uzun yıllar ders kitabı olarak okutulmuştur.

Hadis alanındaki te'lifleriyle biline Münzirî (ö. 656/1258), büyük rağbet gören "et-Tergîb ve't-Terhîb"ini pek çok kitabı taramak suretiyle meydana getirmiştir.

Bu yüzyılın en velûd alimlerinden olup hadis usûlü alanında da önemli eserler yazan Nevevî (ö. 676/1277), "el-Minhâc fi şerhi Sahîhi Müslim'den başka daha çok toplumsal ve ahlakî mahiyetteki hadisleri ihtiva etmesi sebebiyle günümüzde de elden düşmeyen "Riyâzü's-Sâlihîn" adlı eseri, dua ve zikir konusundaki hadisleri biraraya getiren "el-Ezkâr"ı tasnif etmiştir.

Özellikle ravilere ve tanınmış şahsiyetlere dair kaleme aldığı pek çok kitabıyla bilinen Zehebî (ö. 748/1348)'de "Tezkiretü'I-Huffâz"i ve zayıf ravilere dair "Mîzanu'I-İ'tidâl" ve tanınmış muhaddislere dair "Siyerü a'lâ-mi'n-nübelâ" adlı kitapları yazmıştır.

Ebu'1-Fidâ İbn Kesîr (ö. 774/1372)'in Kütübü Sitte, İmam Ahmed'in "el-Müsned"i, Taberânî'nin üç "Mu'cenT'i, Bezzâr ve Ebu Ya'lâ el-Mevsilî'nin "Müsned'lerini esas kabul ederek kaleme aldığı, fakat gözlerini kaybettiği için Ebu Hureyre'nin bir kısım rivayetlerini derleyemediği, bununla beraber 35.463 rivayeti biraraya getirdiği "Câmiu'l-mesânid ve's-sünen el-hâdî li akvemi sünen" adlı eseri büyük bir gayretin mahsulüdür.

Suyûtî (ö. 911/1505)'nin "Cem'u'l-cevâmr"iyîe İbn Kesîr'in başlattığı çalışmayı daha ileriye götürmüştür.

IX. (15.) yüzyılın dikkate değer çalışmalarından biri, "Zevâid" kitaplarının tasnifidir. Nureddin el-Heysemî (ö. 807/1405)'nin "Mecmâu'z-zevâid"i, Mısırlı muhaddis Ahmed b. Ebu Bekr el-Bûsirî (ö. 840/1436)'nin pek çok zevaid çalışması, asrının yegane hadis hafızı olarak bilinen İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1447)'nin, İmam Ahmed'in de aralarında bulunduğu tanınmış 8 muhaddisin "Müsned"lerİn de bulunmakla beraber Kütübü Sitte'de yer almayan hadisleri biraraya getirdiği "el-Metâlibu'I-âliye"si bu türün örneklerindendir.

İbn Hacer'in hadisle ilgili yüzlerce te'lifi arasında "Feth'1-Bârî bi şerhi Sahîhi Buhârî" ile "el-İsâbe fî temyizi s-sahâbe" adlı eserleri özellikle kaydedilmelidir.

Halk arasında yaygın olan hadisleri, hadis diye bilinen hikmetli sözleri ve mevzu hadisleri biraraya getiren Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî ö. 902/1497'nin "el-Mekâsidu'l-hasene"si ile İsmail b. Muhammed el-Aclûnî (ö. 1162/1749)'nin kaleme aldığı, bu eseri de ihtiva eden aynı konudaki geniş eseri "Keşfu'1-hafâ ve müzîlü'1-Übâs amme 'ş-t eh ere mine'l-ehâdisi alâ elsineti'n-nâs" adlı önemli çalışmalardır.

Çeşitli eserleri yanında hadis derlemecilîğiyle de tanınan Suyûtî (ö. 911/-1505)'nin 200.000 civarında olduğunu tahmin ettiği bütün hadis rivayetlerini biraraya getirmek amacıyla, bir kısmı günümüze ulaşmayan 71 kaynağı tarayarak kaleme almaya başladığı, ancak vefatı sebebiyle tamamlayamadığı "el-Cem'u'I-cevâmi'" adlı eseri ile bu eserden seçtiği ve alfabetik olarak sıraladığı kısa metinli 10.000 hadisi ihtiva eden "el-Câmiu's-sağîr"i, bu dönemin önemli hadis çalışmalarıdır.

Muttaki el-Hindî (ö. 975/1567)'nin "Kenzu'l-ummâl fî süneni'l-akvâl vci-ef'âl"i, hadis metinlerini ihtiva eden en hacimli kitap sayılabilir. Eser de, Suyûtî'nin söz konusu iki çalışması ile "Ziyâdetu'l-câmi's-sağîr"indeki hadisler, bölüm ve bablara göre sıralanmış, ardından bu bölümler adlarına göre alfabetik sıraya konmuştur.

Muhaddislerin tükenmeyen gayretleri sonunda; Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadisleri biraraya getirilmiş, hadisler arasındaki rivayet farklılıkları azaltılmış, bu arada hadisleri rivayet eden kimselerin hayatlan, şahsiyetleri, bilgilerinin ve hafızalarının sağlamlık derecesi en ince noktasına kadar tespit edilmiştir.

İlk devirlerde yapılan seyahatler, hadisleri toplamayı hedef almakla beraber daha sonraları âlî isnad elde etmek ya da duyulmamış bir hadisi tespit edebiimek amacıyla sürdürüülmüştür.[20]

Şarkiyatçılar Ve Hadis

Şarkiyatçılar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadisleri yasaklaması sebebiyle sahabiler tarafından pek az hadisin rivayet edildiğini, hadis külliyatını dolduran rivayetlerin çoğunun Hz. Muhammed (s.a.v) ile ilgisi bulunmadığını, bunların, ortaya çıkan yeni meselelere çözüm getirmek için II. (8.) ve III. (9.) yüzyıllarda İslam hukukçuları tarafından uydurulduğunu ileri sürerler.
Ayrıca hadislerin farklı görüşlere mensup kimseler tarafından ortaya atılması yüzünden birbiriyle çeliştiğini esasen bir kısmının Tevrat'tan, İncil'den ve eski hurafelerden derlendiğini iddia ederler.
Şarkiyatçıların hadis konusunda farklı sonuçlara varmasının sebebleri arasında İslam alimleri tarafından güvenilir kabul edilmeyen Vâkidî, Ebu'l-Ferec el-İsfehânî gibi kişilere, ayrıca delil olarak kullanılmayan şaz, garîb, hatta mevzu rivayetlere fazlaca değer vermeleri zikredilebilir.
Şarkiyatçıların, ilmîlik iddiasıyla hadisleri tarihî olaylara göre uygun düşüp düşmediğine bakarak açıklamaya kalkışmalarını, en sahih hadislerin bile belli bir zamanda ve belli maksatlarla uydurulduğunu ileri sürmelerini ilmîlikle bağdaştırmak mümkün değildir. Onların bu tutumunun ardında yatan temel fikir ise islam'ın ilahî vahye dayanmadığı ön yargısıdır. [21]
G. H. A Juynboll'ün belirttiğine göre; hadislerin büyük bir kısmının uydurma olduğunu ilk defa Avusturyalı şarkiyatçı Aloys Spren ger iddia etmiştir. [22]
Hadis hakkında en geniş araştırmayı yapan ve daha sonraki şarkiyatçılar tarafından sözü senet kabul edilen Ignaz Goldziher'in kendini tarafsız göstermeye gayret eden tavrı ile, açıkça İslam aleyhtarlığı yapmaktan kendilerini alamayan İtalyan şarkiyatçısı Leone Caetani ve papaz Henri Lammens gibilerinin tavırları ve kanaatleri; hadisin, Kur'an'dan sonra İslam'ın ikinci kaynağı sayılabilecek güvene sahip olmadığı noktasında birleşmektedir.
Goldziher, başlangıçta hadislerin fazla bir yekûn tutmadığını, fakat sonradan uydurulan rivayetlerle bu miktarın arttığını ileri sürmekte, buna delil olmak üzere sahabilerin pek az hadis rivayet ettiklerini, rivayet sırasında son derece titiz davrandıklarını, ayrıca ilk zamanlarda Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerin yazılmasına izin vermediğini, bunun sonucu olarak ta daha sonraki zamanlarda bir çok alimin hadislerin yazılmasını uygun görmediğini söylemekte ve buradan hareketle, "Bana Kitap ile birlikte onun bir benzeri verildi" mealindeki hadisi müslümanların uydurduğunu iddia etmektedir.[23]
Hadislerin, başta sahabiier olmak üzere son derece raviler tarafından daha sonraki nesillere aktarıldığını gösteren delilleri, Goldziher'in yaptığı gibi hadislerin aleyhine olacak şekilde değerlendirmek, en iyimser bir yorumla İslam'ın ilk temsilcilerinin dinî heyecanlarını, Resulullah (s.a.v)'e bağlılıklarını ve dinin ancak onun uygulamalanyla doğru bir şekilde anlaşılabileceğine olan inançlarını bilmemekle izah edilebilir.
Nitekim bazı sahabiler, hadis rivayetinde titiz olmakla beraber kişiyi bildiğini gizlemekten sakındıran ayetler karşısında ölüm döşeğinde bile kendilerini hadis rivayetine mecbur hissetmişlerdir.
Öte yandan uzun bir hayat süren bir kısım sahabilerin karşılaştıkları olaylar üzerine Resulullah (s.a.v)'den duyup öğrendiklerini aktarmaları ve kısa ömürlü arkadaşlarına nispetle daha fazla rivayet etmeleri tabiî görülmelidir.
Aşere-i mübeşşerenin ittifakla naklettiği, Kütübü Sitte müellifleri başta olmak üzere bir çok hadis aliminin eserlerinde yer verdiği, en titiz muhaddislerin bile mütevatir hadisin yegane örneği kabul ettikleri, "Kim benim ağzımdan bilerek hadis uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın [24] mealindeki hadisi, uydurma hareketini önlemek amacıyla muhaddislerin Ürettiğini söylemesi [25] esasen Goldziher'in hiçbir bilimsel ölçeğe değer vermediğini göstermektedir.
Dinde önemli bir yeri bulunan "Yapılan işler, niyetlere göre değer kazanır [26] mealindeki hadisin de güvenilir bütün hadis kitaplarında yer almasına, hem İslam'ın ruhuna ve hem de "Herkes kendi mizaç ve meşrebine
göre iş yapar" mealindeki ayete [27] uygun olmasına, aynca Goldziher'in hadisleri değerlendirirken dikkate aldığı tarihi gelişmeyle ilgili bir yanının bulunmamasına rağmen sonradan uydurulduğunu ileri sürmesi [28] şaşırtıcıdır.
Goldziher'in "Hadislerin büyük bir kısmının eyaletlerde kendiliğinden ortaya çıktığı", bunlann "mevzîî bir görüşü desteklemek için vücut bulduğu [29] şeklindeki iddiası, şarkiyatçıların hadisler hakkındaki genel kanaatinin yansıtmaktadır. Onun, bizzat müslüman münekkitlerin pek çok rivayetin bölgesel özelliğine işaret ettiğini söyleyerek görüşünü desteklemek üzere "Süneni Ebu Dâvud" ve "Süneni Tirmi-zî"den verdiği örnekler, aslında bir şehre yerleşen bir sahabinin belki de tek başına ResululÎah (s.a.v)'den duyduğu sebeplerle bölgesel özellik taşıyan rivayetleridir.
Hadislerin Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında yazılmaya başladığı konusundaki delilleri görmezlikten gelen, aynca tedvin ve tasnif çalışmalannı birbirine karıştıran Goldziher, meselenin içinden çıkamayınca İslamî kaynaklarda bu konuda çelişkili bilgiler bulunduğunu ileri sürmekte ve bu sebeple tedvinin başlangıcını III. (9.) yüzyılına kadar götürmektedir.
Böyle düşünen şarkiyatçılar ile tedvin faaliyetinin II. (8.) yüzyılında başladığını söyleyerek daha mutedil görünenlerin maksatları farklıdır. Bu ikinci gruptakilerin amacı, o tarihten itibaren yazıya güvenildiği, bu sebeple hadisleri ezberleyerek muhafaza etme geleneğinin terk edildiği düşüncesini ortaya atmaktadır.
III. (9.) yüzyılında başlatanların gayesi ise, geç bir tarihe kadar yazrlma-dığı için hadisleri sağlam bir şekilde korunamadığı kanaatini uyandırarak hadis tedvin edenlerin kendi görüşlerine uyan rivayetleri toplandıkları ve işlerine geldiği şekilde hadis uydurdukları hususundaki görüşlerine zemin hazırlamaktır.
Goldziher, hadislerin sonraki dönemlere güvenilir bir şekilde intikal etmediğişeklindeki tezine dayanak hazırlamak üzere önemli bazı hadis otoritelerinin güvenirlilii hakkında şüphe uyandırmaya çalışmış, bunun için de hadislerin resmi tedvininde birinci derecede rol oynayan İbn Şihâb ez-Zührî'yi seçerek onu hadis uydurmacılığıyla suçlamıştır.
İtalyan şarkiyatçısı Leone Caetani "Annali dell'Islam" İslam Tarihi adlı eserinde, "en mükemmel olan ve en şâyân-ı İ'timad isimlerden te-rekküb eden isnadlann bile II. Asır sonunda, belki III. asırda hadis uleması tarafından tertip ve adeta icat edilmiş olduğunu" iddia etmiştir.[30]
Hadislerin güvenirlilik ölçüsünü ilk kademede ortaya koyan isnad sistemi hakkındaki bu ağır ithamını hiç bir belgeye dayandırmaması, onun en öenmli konularda bile zan ve tahmin ile konuşmakta sakınca görmediğini kanıtlamaktadır. Kendi kaynaklarından biri olan ve II. (8.) yüzyılın başlarında yazılan İbn İshâk'ın küçük hacimli "es-Sîre"sinde bile 200'e yakın isnadın kullanılmış olduğunu görmezlikten gelmesi, tıpkı hadis metinleri gibi isnadınların da daha sonraları icat edildiğini kabul etmesi [31] sebebiyledir.
Caetani'nin hadisler hakkındaki peşin hükmünün örneklerinden biri de şudur: Hollandalı şarkiyatçı Reinhart Dozy'nin bütün müsteşrikler gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'in uydurup Allah'a nispet ettiğini ileri sürdüğü Kur'an'a ve ResululÎah (s.a.v)'e ağır hakaretler etmesi yanında "Sahihi Buhârî"nin yarısını "en titiz münekkitlerce bile sahih sıfatına layık" bulması, hadislerin çoğunun şifahî olarak korunduğunu ve bunların genellikle hicretin II. asrında yazıldığını söylemesi [32] gibi olumlu sayılabilecek tavırlarını Caetani "ihtiyatsızca kendisini bıraki vermiş iyimser bir güven" olarak nitelemektedir [33] Zira ona göre "Sahihi Buhârî" ile "Sahihi hadisler, İslamiyet'in en gelişmiş bir devresindeki dinî, siyasî, içtimaî şartların bir çevresinden ibarettir.
Bu hadisler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in söylediği sözler değil, hicretin II. (8.) yüzyilındaki müslümanların onun söylemiş olmasını istedikleri şeylerdir.[34]
Henri Lammens, Hz. Muhammed (s.a.v)'in erken vefat etmesinin Kur'-an'ı yeniden ele alıp ondaki bazı boşlukları doldurmasına fırsat vermediğini söylemekte, var olmayan sünneti ortaya çıkarmak veya mevcut fikirleri yerleştirmek hadisin başvuru kaynağı olması gerektiğini, bu sebeple diğer hadis metinlerinin çok dikkatli ve titiz bir şekilde yeniden üretildiğini ileri sürmektedir.
David Samuel Margoliouth, Hz. Muhammed (s.a.v)'in kendinden sonra bir hüküm ve dinî bir karar bırakmadığını söylemekte, ilk İslam cemaatinin uygulandığı sünnetin eski Arapların örfü olduğunu, bunların onun sünnetiyle bir ilgisi bulunmadığını, Peygamber'in temeli Kur'an'da olmayan bir kural ortaya koymadığını ileri sürmekte [35] şarkiyatçıların, fıkhı hüküm ve kararların Hz. Peygamber (s.a.v)'e izafe edildiği şeklindeki genel kanaatini paylaşmaktadır.
Reynold Alleyne Nicholson da, muhaddislerin birbirine zıt bir çok hadisi Hz. Peygamber (s.a.v)'e isnad ettiklerini ve bunları te'lif imkanı bulamadıklarını iddia etmekte, buna örnek olarak köpeklerin bir yerde öldürülmesini emreden, başka bir yerde de bunu yasaklayan rivayetleri göstermekte, ayrıca Ebu Hureyre gibi bazı sahabilerin tarlaları bulunduğu için köpek beslemeyi mubah gördüklerini, nitekim Abdullah ibn Ömer'in "Ebu Hureyre'nin tarlası vardır" diyerek onun bu konudaki açığını ortaya çıkardığını ileri sürmektedir.[36]
Nicholson'un, birbirini nakzeden pek çok hadis bulunduğu ve bunların metin tenkidine tabi tutulmadığı yolundaki iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Esasen birbirine zıt gibi görünen hadisler bulunmakla beraber bunlar diğer hadislere nispetle oldukça azdır.

İslam alimleri çok erken devirlerden itibaren hadisleri doğru anlamak, onların sahihini, zayıf ve mevzu olanını ayırmak için sened tenkidi yanında metin tenkidiyle ilgili prensipler de ortaya koymuşlar, özellikle birbirine muarız görünen rivayetler için geliştirdikleri şaz, münker, muzadarib, mensuh gibi ölçüler sayesinde bu tür problemleri çözmeye çalışmışlardır.
İmam Şafiî'nin "İhtilâfu'l-hadîs"i ile İbn Kuteybe'nin "Te'vîlu muhtelifi hadîs"i, muhaddisler tarafından başından beri uygulanan bu prensipleri erken devirde getirdiğini ortaya koymaktadır.
Ebu Hureyre'nin tarlası bulunduğu ve bekçi köpeğine ihtiyacı olduğu için köpek beslemeyi mubah gördüğü, Abdullah ibn Ömer'in de, "Ebu Hureyre'nin tarlası vardır" diyerek onun bu konudaki hadisi uydurmakla suçladığı iddiasının gerçekle ilgisi yoktur. "Ebu Hureyre benden daha hayrlıdır, rivayet ettiklerini de benden daha iyi bilir [37] diyen, daha sonra bu hadisi "tarla köpeği" ilavesiyle bizzar rivayet eden [38] Abdullah ibn Ömer'in Ebu Hureyre'yi suçlaması mümkün görünmemektedir.
Joseph Schacht, Hz. Peygamber hukukî mahiyette bir şey yapıp söylemeyi hiçbir zaman düşünmediği, esasen onun buna yetkisinin bulunmadığı kanaatini taşıdığı için, Goldziher gibi bu tür hadislerin II. (8.) ve III. (9.) yüzyılda yaşayan İslam alimleri tarafından uydurulduğunu ileri sürmüştür.
Schacht'in müsteşrikler tarafından çok beğenilen "Origins of Mu hanımadan Jurisprudence" adlı eserindeki cüretkar iddialarını Muhammed Mustafa el-A'zamî "On Schacht's Origins of Mu ha m ma dan Jurîs-pru-dence" [39] adlı çalışmasıyla cevaplandırmıştır.
Siyasî, itikadî, hatta hukukî konularda hadis uydurulduğu tarihî bir vakıa olmakla birlikte bunların hadis otoriterleri tarafından zamanında tespit edilip değerlendirilmesi sebebiyle muteber fıkıh kitaplarında yer almadığı da bir gerçektir.
Philip Khuri Hitti, müslümanların hadisleri tıpkı Kur'an gibi vahiy mahsulü olarak kabul ettiklerini, halbuki hadislerin çoğunun Kitab-ı Mukad-des'ten, özellikle de İncil'den alındığını iddia etmekte; bunu ispatlamak amacıyla da suç işleyen kölesini dövmek için izin isteyen birine Hz. Peygamber (s.a.vj'in izin vermediği gibi onu günde 70 defa affetmesini öğütlediğine dair hadisin [40] Matta İncili'nden [41] Câbir b. Abdullah'ın, Medine'de Hendek Gazvesi'ne hazırlan ildiği sırada pişirdiği az bir yemeğin Resulullah (s.a.v)'in bereketiyle 1000 kişiyi doyurmasına dair hadisin de [42] Hz. İsa'nın da aynı şekilde 4000 kişiyi doyurduğuna dair Matta İncili'ndeki rivayetten (15/30-38) alındığını ileri sürmektedir.[43]
Müslümanları Ehl-i kitaba benzemekten şiddetle sakındıran Hz. Peygamber (s.a.v)'in [44] Kitab-ı Mukaddes'ten faydalanması sözkonusu olamaz. Üstelik tahrifata uğrayan Kitab-ı Mukaddes'teki sözlerin Hz. İsa'ya aidiyeti kesin olmadığı, bu sebeple Resulullah (s.a.v)'in bu ifadeleri kabul veya reddetmeyi yasakladığı bilindiğine göre
[45]onun kendi yasağına uymaması, muhaddislerin de Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu emrine karşı gelmeleri imkansızdır. Eğer Kitab-ı Mukaddes'teki bu sözler tahrif edilmemişse, aynı ilâhî kaynaktan beslenen iki peygamberin birbirine yakın sözler söylemesi ve benzer mucizeler göstermeleri tabiîdir, .
Theodor William Juynboll, "Encyclopedie de İslam"ın ilk baskısına yazdığı "Hadis" maddesinde hadis uydurmacılığı konusunu Goldziher'in görüşlerine dayanarak genişçe ele almış; muhaddislerin Hz. Peygamber (s.a.v)'e ait söz ve fiilleri yeni zamanın düşüncelerine uygun şekle soktuklarını ve gayelerine uygun bir çok hadis ortaya çıkardıklarını belirterek bütün muhaddisleri suçlamıştır.
Juynboll da, diğer teşrikler gibi Hıristiyan akidelerinden, İncil'in ve apokrif kitapların fıkralarından, Yahudi fikriyatından, Yunan filozoflarının nazariyelerinden faydalan ildiğini ileri sürmüş; akaid esasları, ahkâm, helal ve haram medenî ve cezaî hukuk, muaşeret, âhiret hayatı, yaratılış ve geçmiş peygamberler hakkında vb. dinî konulara dair hadis uydurulduğunu belirterek bütün hadisler üzerinde şüphe uyandırmak istemiştir.
Buna karşılık kötü niyetli uydurmacıların oyununu boşa çıkarmak maksadıyla gerçek muhaddislerin verdikleri mücadele ve geliştirdikleri tenkit metodundan söz etmemiş; hadis uyduranların birer hadis otoritesi olmadığı, bu sebeple onların ortaya attığı rivayetlere herkesin itimat etmediği ve bu sözlerin önemli muhaddislerin eserlerinde yer almadığı gerçeğini de dile getirmemiştir.
Juynboll, müslümanlarm hadis uydurma hareketini doğru bulmadıklarını belirtmekle birlikte Hz. Peygamber (s.a.v)'e izafe edilen, özellikle dinî ve ahlakî düstur mahiyetindeki sözler için haffiletici sebepler ileri sürdüklerini iddia ederek onların "terğîb ve Terhîb" konusunda hadis uydurulmasına göz yumduklarını söylemektedir.
Halbuki uydurma hadisleri konu alan bütün kitaplarda, Allah rızası için hadis uydurduklarını ifade eden sözde zâhidler hadislerin ruhundan ve manasından haberdar olmayan en zararlı sınıf olarak kabul edilir.[46]
Juynboll'un, "Ebu Hureyre'nin doğru sözlülüğü pek çok kimselerce kabul edilmeyerek şiddetli itirazlarla karşılandı" demesi, çok hadis rivayet ettiği için Ebu Hureyre'yi gözden düşürme maksadına, "En büyük zaman tenakuzlarını ihtiva eden hadisler bile umuca itimada layık görüldü" sözü de hadisler hakkında şüphe uyandırma hedefine yönelik asılsız iddialardan ibarettir. Onun "Hadis" maddesindeki gerçek dışı görüşleri, bu ansiklopedinin Arapça tercümesinde Ahmed Muhammed Şâkir tarafından cevaplandırılmıştır.[47]
Müsteşriklerin üzerinde en fazla durdukları hususlardan biri de; muhaddislerin bütün gayretlerini sened tenkidine yönelttikleri, şeklen kusursuz olan rivayetleri güvenilir sayarak metin tenkidiyle meşgul olmadıkları iddiasıdır. Halbuki hadislerin sağlamlık derecesini tespit etmek üzere muhaddislerin ortaya koyup geliştirdiği sened tenkidi, rivayetleri bir tür ön elemeden geçirme faaliyeti olup bundan sonra hadis metinleri de incelenerek bunların Kur'an'a, mütevatir sünnete, te'vil edilemeyecek kadar akla, duyu ve müşahadeye ve tarihî gerçeklere aykırı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Muhaddis-ler, bu ölçülere göre hadisin lafzında ve manasında bir bozukluk bulunmasını ondan şüphelenmek için yeterli sebep kabul etmişlerdir.
Erken devirlerden itibaren metin tenkidi alanında yapılan çalışmalar geniş araştırmalara konu olmuştur. Bu çalışmalara örnek olarak, Selahaddin b. Ahmed Edlibî'nin "Menhecü nakdi'1-metninde ulemâi'l-hadîsi'n-nebevî" [48] Misfir b. Gurmullah ed-Dümeynî'nin "Mekâyisü nakdi mütûni's-sünne [49] Muhammed Lokman es-Selefî'nin "Ihtimâmü'l-muhaddisîn bi-nakdi'1-hadîs seneden ve metnen [50] ve Muhammed Tâhir el-Cevâbf nin "Cühâdü'l-muhaddisîn fî nakdi metni'l-hadîs" [51] adlı eserleri zikredilebilir.
Şarkiyatçıların hadis ve sünnet aleyhindeki görüşlerinin Arapça metinleri yeterince anlayamadıklarından kaynaklandığı fikrinde [52] gerçeklik payı bulunmakla beraber söz konusu aleyhtarlığı sadece bu sebebe bağlamak fazla iyimserlik olur.
Hadislerin güvenilir olmadığı hususunda müsteşrikler gibi düşünen Emile Dermenghem'in, şarkiyatçıların yazdığı kitapların "kabataslak fikirler ihtiva ettiğini ve yıkıcı mahiyette" olduğunu [53] söylemesi, şüphesiz daha gerçekçidir.
Eserlerinde polemiğe girmekten kaçındığı, hadis ve sünnet hakkında daha insaflı bir görüşe sahip olduğu anlaşılan Johann W. Fueck'ün söyledileri de, bu kanaati doğrulamaktadır. Ona göre; İslamî tenkit sistemi, hadise ilave edilmek istenen sahte unsurları ayıklamakta başanlı olmuştur. Bu sebeple sünnetin dayandığı malzeme sahihtir. "Sünnetin ilk iki yüzyılın bir icadı olduğunu ve onun sadece daha sonraki nesillerin Peygamber ve ashabı hakkındaki düşüncelerini yansıttığını ileri süren bazı şarkiyatçılar, Muhammed'in şahsiyetinin ashabı üzerindeki büyük etkisini ciddi bîr şekilde küçümsemektedir" diyen Fueck'e göre; müsteşriklerin her hukukî sünneti ispatlayıncaya kadar uydurma kabul etmeleri, hiçbir sınır tanımayan ve tamamen şahsî arzuya dayanan bir şüpheciliği beslemektedir.[54]

İslam Dünyasında Hadis Muhalifleri

İslamî konuları farklı açılardan ele alipn tartışan siyasî ve itikadı fırkaların ortaya çıktığı hicri I. (7.) .yüzyıldan günümüze kadar bazı grup veya şahısların hadisler üzerinde genel kabule ters düşen fikirler ileri sürdükleri bilinmektedir.
Günümüzde ve yakın geçmişte büyük ölçüde şarkiyatçıların etkisinde kalan çoğu Mısırlı bazı alimler ile Hindistan'da ortaya çıkan bazı gruplar, eldeki hadislerin sağlamlığı ve Hz. Peygamber'e aidiyeti hususunda şüphe uyandırmışlar; bunun sonucunda bir kısım aşırı görüş sahipleri hadislere hiçbir şekilde güven ilmem e. si ve tamamen Kur'an'la yetinilmesi gerektiğini ileri sürerken, nispeten mutedil bazı kimseler de cennet ve cehennemin tasviri gibi (gaybî) olayalara dair hadislere güvenilemeyeceğini savunmuşlardır.
İslam dünyasındaki hadis muhaliflerinin belli başlı iddialarını şu şekilde sıralamak mümkündür:
1. Hz. Peygamber, hadislerin yazılmasını yasaklamışken, daha sonraki devirlere binlerce hadis güvenilir şekilde intikal edemez; dolayısıyla III. (9.) yüzyıl gibi çok geç bir dönemde derlenip tedvin edilen hadis kitaplarına güvenilemez.
Hadisin tarihi incelenirken belirtildiği gibi, Resulullah (s.a.v), kendi sözlerinin Kur'an ile karışması ihtimalinin bulunduğu ilk dönemlerde hadislerin yazılmasını genel olarak yasaklamakla beraber bazı sahabilere özel şekilde yazma izni vermiş ve bir müddet sonra da bu yasak kalkmıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in yaptığı anlaşmalar, krallara, kabile liderlerine, kendi komutan ve valilerine gönderdiği mektuplar, zekat memurlarına verdiği yazılı emirler, onun hadislerinin ilk yazılı belgeleridir. Yine bazı sahabilerin hadisleri yazdığı yada yazdırdığı sahifeler de sünnetin ilk

yazılı örneklerindendir.
Öte yandan Araplar, kültürlerini daha sonraki nesillere aktarma konusunda yazılı edebiyat kadar sözlü rivayete de önem vermişler, ezberlediği hiçbir şeyi unutmadığını söyleyen Ibn Şihâb ez-Zührî gibi hadis hafızları [55] yetiştirmişlerdir.
Hadislerin ilk ravileri olan şahabı ve tabiîler ise hadislerin nakli hususunda Hz. Peygamber (s.a.v)'in "Size öğrettiklerimi iyice belleyip buraya gelemeyen halka öğretiniz [56] "Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin [57] şeklindeki tavsiyelerini dinî sorumlulukla yerine getirerek hadisleri, hem yazılı ve hem de şifahî olarak rivayet etmişlerdir.
İleri gelen sahabilerin pek az rivayet ettiği iddiası da; temelsiz olduğu gibi Resulullah (s.a.v)'in hadislerin nakledilmesine karşı çıktığı, buna gerek görseydi onları mutlaka yazıyla tespit ettireceği sözü de isabetli değildir.
Hadislerin tedvini, daha I. (7.) yüzyılda başlamış, II. (8.) yüzyılda hemen hemen kaydedilmedik hadis malzemesi bırakılmadığı gibi "Müsned"Ierin yanı sıra konularına göre tasnif edilen "Muvatta'", "Cami'" ve "Sünen" türü eserler meydana getirilmiştir.
2. Hadislerin büyük bir kısmı, mana ile rivayet edildiğinden onların Peygamber'e aidiyeti şüphelidir.
Hadislerin, Resulullah (s.a.v)'in kullandığı lafızlarla değil aynı manaya gelen ve az çok değişik olan lafızlarla rivayetin caiz olup olmadığı veya buna ne ölçüde izin verileceği konusu alimler tarafından ilk devirlerden itibaren tartışılmıştır.
Kısa ve özlü hadislerin, veciz konuşmaktan hoşlanan Hz. Peygamber'in bu özelliğiyle bağdaştığı belagat âlimlerince de kabul edilmekte, ibadet metinlerini oluşturan dua ve zikir hadislerinde mâna ile rivayete izin verilmediği bilinmektedir.
Uzun hadislerin çeşitli rivayetleri bii araya getirilip karşılaştırılınca ara-lannda farklar bulunmakla beraber bunların abartılacak kadar fazla olmadığı, lafızlan farklı bile olsa aynı mânanın isabetli bir şekilde ifade edildiği görülür.
Sahabe devrinden itibaren hadis âlimlerinin çoğunun, rivayet esnasında hadisin metninde "vav" ve "fa" gibi atıf harflerinin bile değişmesine göz yummadığı, hatta Hz. Peygamber'in söylediği bir kelimenin yerine eş anlamlısının konulmasına bile izin vermediği, ilk üç nesilde birçok hadis râvi-sinin mâna ile rivayeti caiz görmediği bilinmektedir.
Hadisin mâna İle rivayetinde sakınca görmeyenler ise bu şekilde rivayet edecek kimselerin sarf. nahiv ve lügat ilimlerini, lafızlar arasındaki anlam farkını iyi bilen, hadisi lahinsiz rivayet eden, lafızların delâlet ettiği mânayı ve maksadı anlayan râviler olmasını şart koşmuşlardır.
Bazı âlimler, mâna ile rivayeti, fesahat ve belagattaki üstünlükleriyle tanınan ve Resûl-i Ekrem'in sözünü işitip yaptığını gören sahabe neslinden başkasının yapamayacağını söylemişler ve Iafzen rivayeti esas kabul ettikleri için bu yola sadece ihtiyaç duyulduğunda başvurulabileceğini söylemişlerdir. İmam Mâlik gibi âlimler, merfû oimayan metinlerin mâna ile rivayetine izin vermekle beraber Resûl-i Ekrem'in sözlerinde bunun mümkün olamayacağını belirtmişlerdir.[58]
Resûlullah'tan duyup öğrendiklerini yine onun emri gereğince duymayanlara nakletmek için hadisleri kendi aralarında titizlikle müzakere eden ve kültürlerini ezbere nakletme konusunda geniş bir tecrübeye sahip olan ilk nesillerin gayreti, titizliği ve bu nakli dinî bir heyecanla yaptıklan göz ardı edilmemeli, aynca hadislerin tedvininden sonra manen rivayete izin verilmediği de unutulmam alfair.
3. Hicrî I (7.). yüzyılın ilk yansından itibaren bazı itikadı ve siyasî fırkaların hadislerin yazılmamasını fırsat bilerek kendilerinin lehinde, muhaliflerinin. aleyhinde uydurdukları sözler sahih hadis kitaplarına bile girmiş ve bunlar, kitaplardan yeterince ayıklanmamıştır.
Mensup olduğu grubu başarıya ulaştırmak, insanları dine yöneltmek veya zındıkların yaptığı gibi dinden soğutmak, şahsî çıkar elde etmek vb. amaçlarla hadis uyduranlar ve uydurdukları sözlerin müslümanlar tarafından benimsenmesini temin etmek için çeşitli yollara başvuranlar bulunduğu bir gerçektir.
Esasen muhaddisler de hadis diye uydurulan sözlerin İslâm'a getireceği za-ran önlemek için isnad sistemini icat etmişlerdir. Bu sistemle birlikte hadislerin bir hocadan alınıp rivayet edilme yöntemleri sağlam esaslara bağlandığı gibi hadis râvisini dürüstlük, güvenilirlik ve rivayet ehliyetine liyakat açılanndan titiz bir şekilde değerlendiren cerh ve ta'dîl prensipleri sayesinde zayıf ve uydurma haberlerin ayıklanması sağlanmıştır.
Nitekim her devirde yetişen hadis münekkitleri bu prensipleri uygulamak suretiyle bir râvinin nerede ve ne zaman doğduğunu, nerelerde yaşadığını, hadis tahsiline ne zaman başladığını, kimlerle arkadaşlık yaptığını, hocalarını, talebelerini, hadisi kaynağından alıp rivayet etme usullerine ne ölçüde riayet ettiğini araştırmışlar, öte yandan onun davranışlannı, karakterini, inanç durumunu, akıl ve hafıza sağlamlığını, dolayısıyla ne ölçüde güvenilir olduğunu ortaya koymuşlardır.
Bir râviyi. kendisinden hadis almadan önce böylesine sıkı bir denetimden geçiren hadis münekkitleri bununla da yetinmeyerek onu yaşadığı sürece gözetleyip hafızasını sık sık kontrol etmişler, zihnî gerileme gibi bir değişiklik tesbit ettikleri andan itibaren ondan hadis alınamayacağını ilgililere duyurmuşlardır.
Buhârî ve Müslim'in "el-Câmiu's-Sahîh"leri gibi sahih hadis kitaplarının en belirgin özelliği, ihtiva ettikleri hadislerin güvenilir râviler tarafından rivayet edilmesidir. Bunlann içinde uydurma rivayetlerin bulunduğu iddiası ise bundan dolayı gerçek değildir.
Hadisi Allah elçisinin sözü olarak bilen ve onu Peygamber'in tavsiyesine uyarak daha sonraki nesillere aynen aktarmayı ibadet kabul eden kimselerin icat ettiği isnad sistemleriyle gelen rivayetlere güvenmeyenler, böyle bir itina ile nakledilmeyen, medeniyetin aynlmaz bir parçası sayılan tarih, kültür ve edebiyat rivayetlerine nasıl itimat edeceklerdir?
Hz. Peygamber'in otoritesini kötüye kullanarak hadis uydurmaya kalkan-lann ortaya çıktığı günden itibaren muhaddislerin samimi olmayan hadis talebelerini tanımak ve tanıtmak için geliştirdikleri rical bilgisi ve edebiyatı ile rivayetleri anlamaya ve onlar arasında görülebilecek uyumsuzluğu gidermeye yönelik ilimler hadisler üzerinde titizlikle çalışıldığını göstermektedir.
4. Hadis kitaplarında Kitâb-i Mukaddes'ten alınmış pek çok rivayet bulunmaktadır.
Bazı hadislerin, Kitâb-ı Mukaddes'teki bir kısım metinlere benzemesine bakarak bunlann yahudi veya hıristiyan asıllı râviler tarafından hadis kitaplarına sokulduğunu ileri sürmek, eğer bir maksada dayanmıyorsa bir vehim veya bilgisizlik ürünüdür.
Bazı Ehl-i kitap âlimlerinin, müslüman olduktan sonra herhangi bir art niyet taşımadan eski kültürleriyle ilgili birtakım rivayetlerden söz ettikleri ve İsrâiliyat denen bu haberlerin cahil insanlar tarafından dine sokulduğu bir gerçektir. Hadis âlimleri bunları belirleyip asılsız olanlarını tenkit etmek için büı, çaba harcamışlardır.
Ehl-i kitap'tan intikal eden bilgilerin bir kısmı, İslâmî nakillere uyduğu için doğru, bir kısmı gerçeklere ters düştüğü için yanlış, bir kısmı da doğruluğu veya yanlışlığı bilinmeyen haberlerdir.[59] Bu sebeple Resûl-i Ekrem, Kitâb-ı Mukaddes'teki mahiyeti bilinmeyen hususlar konusunda ashabına ihtiyatlı davranmayı tavsiye etmiş, bu nevi haberleri doğrulamayı veya yalanlamayı uygun görmemiştir.[60]
Buna göre Ehl-i kitabın İslâmiyet'e uygun haberlerini nakletmekte bir sakınca bulunmadığı gibi bu rivayetler peygamberlerin aynı ilâhî kaynaktan beslendiği gerçeğini ortaya koyması bakımından da faydalıdır,
Meseleye bu açıdan bakarak bütün semavî dinlerde bazı haber, hüküm ve ahlâk esaslarının birbirinin aynı olacağını kabul etmek yerine, Kitâb-ı Mukaddes'teki rivayetlere benzeyen bazı hadislerin ihtida etmiş olan sahâbî veya tabiîler tarafından uydurulduğunu iddia etmek yahut Ehl-i kitap asıllı tabii âlimi Kâ'b el-Ahbâr gibi râvilerin çok hadis rivayet etmekle ünlü sahâbîleri etkileyerek İsrâiliyat'ı onlar vasıtasıyla hadislere kanştırdığını ileri sürmek bu sahâbİ-lere iftira olur.
5. Kur'an âyetleri tevatür yoluyla geldiği için kesinlik ifade eder; fakat hadislerin tamamına yakını haber-i vâhid sayıldığı, yani Peygamber'e aidiyeti kesin olmadığı için zan ifade eder; din ise zan üzerine kurulamaz.
İmam Şafiî'nin belirttiğine göre; II. (8.) yüzyılın sonuna doğru hadislerin, özellikle haber-i vâhidlerin zan ifade etmeleri sebebiyle hukukî bakımdan kaynak olamayacağını ileri süren kimseler görülmeye başlanmıştır.[61]
Hadislere güvenmeyenlerin, gerekçe olarak onların Kur'an âyetleri gibi kesinlik ifade etmediğini söylemeleri doğru değildir. Zira sübût ile delâlet tamamen farklı şeylerdir. Sübûtun da şüphe edilmeyen Kur'ân-ı Kerim'de de delâleti kafi olmayan âyetler bulunduğu halde hiç kimse bu âyetlerden şüphe etmemiştir.
Öte yandan iki kişinin şehâdetini yeterli gören Kur'an [62] tevatür şartını aramadığı gibi, ne Resûl-i Ekrem ne de kendilerine sadece bir kişi vasıtasıyla mektup veya talimat gönderdiği krallar, müslüman kumandanlar veya kabile mensupları habercinin birden fazla olması gerektiğini düşünmüşlerdir. Zira haberi getiren kimsede aranan en önemli şart; zabtının sağlam, şahsiyetinin güvenilir olmasıdır.
Sahih sünnete zayıf ve mevzu haberlerin karışmaya başladığı tarihten itibaren İslâm âlimlerinin hadisleri koruma amacıyla ortaya koyup geliştirdikleri hadis ilimleri ve metotları, şâhidlik sırasında aranan şartlardan daha hassas ve sağlam ölçülerdir. Hiçbir haber Kur'ân-ı Kerim gibi en güvenilir şekilde gelmemekle beraber Hz. Peygamberin sözü olduğu bilinciyle titiz bir surette rivayet edilen haberci vâhidlerin kesinlik ifade ettiği hususunda İslâm âlimlerinin çoğu, özellikle de muhaddisler görüş birliğine varmışlardır.
Esasen bir haberin güvenilir sayılması için onun mütevâtir rivayette olduğu gibi büyük bir kalabalık tarafından nakledilmesi şartı; ne diplomatik konularda, ne ticarî meselelerde, ne de günlük hayatın herhangi bir muamelesinde hiçbir zaman aranmamaktadır. Zira böyle bir şartın gerçekleşmesi nadiren mümkün olacağı için haberi verenin güvenilirliği sözünün kabul edilmesi için yeterli görülmektedir.

Dinin anlaşılıp yaşanmasında Kur'an'ın yeterli olduğunu ileri sürenler, eğer ibadetlerin vazgeçilmezliğini kabul ediyorlarsa, bu dinî merasimlerin, Hz. Peygamber zamanındaki şekilleriyle ifa edilebilmesinin ancak hadis ve sünnet sayesinde mümkün olacağını göz ardı etmemeleri gerekir.
Dinin anlaşılması hususunda hadislerin dikkate alınmamasının doğuracağı en büyük tehlike; şahsi görüşlerin ön plana çıkması ve bunun tabii sonucu olarak herkesin kendi anlayışını isabetli görmesi yüzünden dinde büyük bir kargaşanın yaşanmağıdır.
Bu gerekçelerin ve benzeri görüşlerin hadislere güvenilemeyeceğini ortaya koyduğu, Kur'an'da her şeyin bulunduğu, dolayısıyla dinin yaşanması hususunda Kur'an'ın yeterli olduğu ve hadise ihtiyaç bulunmadığı yönündeki görüşler, ilk devirlerden beri ileri sürülmektedir. Nitekim sahâbî İmrân b. Husayn'ın hadislerden bahsettiği sırada orada bulunan birinin: "Bize Kurandan söz et" demesi bu kanaatlerin eskiliğini ortaya koymaktadır. Ancak İmrân'ın, hadisler olmadan namazın ve zekâtın ifa edilemeyeceğini söylemesi üzerine o şahsın itirazından vazgeçmesi [63] ilk zamanlarda meseleleri sadece Kur'an'la çözmek isteyenlerin bu görüşü fikrî bir akım haline getirmeyen mutedil kimseler olduğunu göstermektedir.
Esasen Kur'an'da her şeyin açıklandığını [64] onda hiçbir şeyin eksik bırakılmadığını [65] belirten âyetlere dayanarak hadislere ihtiyaç bulunmadığını ileri sürmek doğru değildir. Zira Kur'ân-ı Kerîm. Hz. Peygamberin Allah'ın âyetlerini açıklamakla görevlendirildiğini ifade etmektedir.[66] Onun açıklamalan ise ancak hadisle sabit olur.
Aynca Peygamber'in emrettiğini yapıp yasakladığından-uzak durmayı [67] ve ona itaat etmeyi gerekli kılan âyetler, Resûl-i Ekrem'irMıadis veya sünnetle tesbit edilebilen buyruklanna ve açıklamalanna uymayı zorunlu hale getirmektedir. Bundan dolayı, hüküm koyma yetkisinin sadece Allah'a âit olduğunu belirten bazı âyetleri öne sürerek ahkâm hadislerini kabul etmeyen kimselerin görüşleri de tutarlı değildir.
Günümüzdeki hadis muhaliflerinin bazen birbirlerine ters düştükleri de görülmektedir. Meselâ bir kısmı,, muhaddislerin sadece sened tenkidi yapıp metin tenkidiyle meşgul olmadıklannı ileri sürerken, bazılan hadislerin hem senedlerinin hem de metinlerinin tenkit edildiğini, bu sebeple tenkit edilen bir şeyin din sayılamayacağını belirtmektedir.[68]
Hadislere karşı kesin .şekilde tavır alan Hindistan'daki Ehl-i Kur'an'ın (Kur'â-niyyûn) bazı mensuplan, Kur'an'ın, müslümarilan birliğe çağırdığını, ancak rastgele insanlann rivayetlerinden meydana gelen ve Hz. Peygambere itaati emreden hadis kitapları terkedilmedikçe birliğin ve ilerlemenin sağlanamayacağını ileri sürmektedirler.
Bunlar, ayrıca Kütüb-i Sitte gibi hadis kitaplarının çok büyütüldüğünü, esasen bu kitapların Fslâm'a ve müslümanlara zarar vermek için Arap olmayanlar ve özellikle İranlılar tarafından meydana getirildiğini söylemekte bile sakınca görmezler.[69]
Kur'an ile yetinmenin birliği sağlayacağını iddia edenlerin, namazın rekatları ve kılınış şekli bir yana, günde kaç vakit kılınacağı konusunda bile fikir birliği edemedikleri, dolayısıyla kendilerini yalanladıkları görülmektedir.
Hadise karşı tavır alan İslâmî gruplann sistemleşmemiş mahiyetteki görüşlerini benimseyen çağdaş bazı hadis muhalifleri, bu görüşlere yenilerin ekleyerek kanaatlerini sistemleştirmeye gayret etmişlerdir.
İslâm dünyasında XX. (20). yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlayan bu tavrın temelinde; Avrupalı araştırmacıların Kitâb-ı Mukaddes'e yönelttikleri, dinî metinleri insan ürünü gibi düşünerek eleştirme fikri (tarihî tenkit metodu) yatmaktadır. Bu metodu önce şarkiyatçılar, ardından da onlardan etkilenen müslüman araştırmacılar İslâm'ın dinî metinleri olan Kur'an ve hadislere uygulamak istemiş, hadisleri birer birer tenkit etmek yerine kurulacak bir sistem çerçevesinde onları daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmeyi düşünmüşlerdir.
Buna göre gramer kurallarına bağlı kalarak haedisleri anlamaya çalışmak veya onların, Peygamber'e nisbetini araştırmak verimli bir yol olmadığından, hadislerden genel prensipler çıkarıp bu prensiplere göre toplumun ihtiyaçlarına çözümler getirmek daha isabetli bir yoldur. Bu tutum, muhaddislerin ve fakihlerin anladığı İslâm'ın yerine, bundan büyük ölçüde farklı ve modern dünyada yaşanan hayata daha yakın bir din olan onlann zihnindeki Müslümanlığı koymakta, Kur'an ve hadisin hüküm vazetme yetkisine bakışları ise bu tavırlarını daha da netleştirmektedir. Buna göre Kur'an'daki hüküm âyetleri son derece azdır; bunlar da nazil olduğu zaman ve mekanın dışında bir hukukî metin kabul edilmeyip dolaylı hukuk malzemesi niteliğinde görülmelidir.
Resûl-i Ekrem, ortaya çıkan meselelere hukukî çözümler getiren bir peygamber değil, daha ziyade ahlâkî bir ıslahatçı kabul edilmelidir.[70]
Modem zihniyetli araştırmacılar, müsteşrikler gibi, hadislerin büyük bir kısmının Hz. Peygamberle ilgisi bulunmayıp ilk devir fukaha ve muhaddisle-rinin görüşü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kur'an ve hadislerdeki hukukî çözümleri, Peygamber devriyle sınırlayan bu zihniyetin sahipleri, âlimlerin kendi çağlarının, ihtiyaçlanna göre kanun koyabileceklerini iddia etmişlerdir.[71]

Hz. Peygamber (s.a.v)'in Davranışlarının Sınıflandırılması

Hz. Peygamber (s.a.v)'in sıfat ve davranışlarında hakim olan peygamberlik ve örneklik vasfıdır; bu sebeple sayısız ayet ve hadiste ona uyulması, itaat edilmesi, örnek alınması, sünnetine dört elle sarılmması istenmiştir, islam'ın yorumcuları ve gerekse uygulayıcıları, hadislerin, hangi sıfattan kaynaklandığını ve bu bakımdan bütün Müslümanlar için bağlayıcı olup olmadığını araştırmak ve göz önüne almak durumundadırlar. Bu konuda inceleme ve araştırma yapanlar söz konusu sıfat ve durumları 12'ye kadar çıkarmışlardır.

1. Dini Tebliğ Etmek ve Tamamlamak:

Resul, kendisine gelen vahyi, hem uygulamak ve hem de tebliğ etmekle görevli insan demek olduğuna göre onun önde gelen vazifesi-tebliğdir ve davranışlarının çoğu tebliğ mahiyetindedir... Resulullah (s.a.v)'in şu hadislerinde bu sıfat ve selahiyetlerini anlatmaktadır:
"Gafil olmayın! Bana Kur'an verildiği gibi, onun yanında, onun kadar daha (bilgi ve hüküm) verilmiştir. Bilin ki, yakın bir gelecekte karnı tok, koltuğunda gömülmüş biri çıkıp şöyle diyecektir: Siz şu Kur'an'dan ayrılmayın, onda helal bulduğunuzu helal, haram bulduğunuza da haram bilin.[72]
Peygamberimizin bu sıfatına bağlı fiil ve sözlerini diğerlerinden ayırmak için bazı ipuçları vardır: Örneğin, Veda Hutbesini okurken herkes duysun diye uygun aralıklarla yüksek sesli tebliğciler koymuştur, "burada bulunanlar, bulunmayanlara duyursun" demiştir. Veda haccını ifâ ederken de "yaptıklarıma bakarak hac ibadetini öğrenin" buyurmuştur.

2. Fetva Vermek:

Dini tebliğ ve\ tamamlama mahiyetinde olan fetvanın farkı, hükmün soru üzerine açıklanması, bu açıklamada soru soranın hali ve çevre şartlarının gözönüne alınmasıdır.
Abdullah ibn Abbâs'm nakline göre; Veda Haccmda Resulullah (s.a.v) Mina'da, devesinin üzerinde birçok soruya muhatap olmuş ve bunları cevaplandırmıştır. Bu cümleden olarak birisi: "Kurbanı kesmeden tıraş oldum, ne yapayım?" diye sormuş, "Şimdi kes, zararı yok" cevabını vermişler. Bir ikincisi gelerek "Şeytan taşlamadan önce gidip Kabe'yi tavaf ettim, ne yapayım?" diye sormuş, "zararı yok, şimdi şeytanı taşla" buyurmuşlar.
Hâsılı; bilgisizlik veya unutma yüzünden insanların önce veya sonra yaptıkları her iş için "zararı yok, yap" cevabını vermişlerdir.[73]
Amellerin en iyisi, insanların en hayırlısı hakkında sorulan sorulara, soranın durumuna göre farklı cevaplar vermiştir. Cahiliye devrinde içinde şarap yapılan bazı kaplarda haram olmayan- nebiz (bir nevi şerbet) yapmak isteyenleri bundan menetmiştir. Çünkü hem bu kaplann kötü hatıraları vardır, hem de Arabistan sıcağında bunlara konulan nebîz kısa zamanda şaraba dönüşmektedir.
İbnu'l'Kayyim, "İ'lâmu'l-muvakkîîn" isimli eserinin dördüncü cildinin sonunda, Resûlullah'm fetvalanni 147 sayfada toplamıştır.

3. Dâvaları Hükme Bağlamak (Kazâ):

Kazanın iki yönü vardır:
a. Muhakeme sonunda ortaya çıkan duruma göre verilen hüküm bakımından kaza, fetva gibi bir tebliğ ve teşridir. Aynı durumlarda aynı hükmün verileceğini, ilâhî iradenin böyle olduğunu gösterir.
b. İspat delillerine göre adaletin tevzîî bakımından kaza isabetli de, hatalı da olabilir, İsbat delilleri hakkın yerini bulmasını sağlamış ise hem hâkim isabet etmiş ve ecir almıştır, hem de hükme muhatap olanlar sorumluluktan kurtulmuşlardır.
Hak sahibi dâvasını isbat edememiş, karşı taraf is-batta daha başanlı olmuş, hüküm de buna göre verilmiş ise hâkim hata etmiş, fakat elinden geleni yaptığı için yine ecir almış, adaleti yanıltan taraf ise manevî sorumluluk ile başbaşa kalmıştır. Re-sûlullah (s.a.v) kazanın bu yönünü şöyle anlatıyor: "Bana dâvanızı getiriyorsunuz, ben ancak bir beşerim, (kimin haklı olduğu konusunda) bana bir vahiy gelmemiştir,

vahiy gelmeyen konularda ben ancak reyimle hükmediyorum. Olur ki biriniz, diğerine nispetle delilini daha tesirli anlatır, daha iyi ortaya koyar, ben de onu haklı zannederek lehine hükmederim, her kime, kardeşine ait bir hakkı hükmeder, verirsem sakın onu almasın, ben ona bir parça ateş vermiş olurum.[74]
Hz. Peygamber'in kazâî hükümlerini diğerlerinden ayırmak oldukça kolaydır; çünkü bu hükümler genellikle açılan bir davayı takip etmekte, şahit ve delil istenmekte, hükmediyorum (akdî) vb. ifadeler kullanılmaktadır. Bu nevi hükümleri toplayan hususî kitaplar yanında hadis kitaplarının kaza bölümleri de birçok ömek ihtiva etmektedir.

4. Devlet Başkanlığı (İmaret, İmamet):

Resûlullah'm devlet başkanlığı; peygamberlik, iftâ ve kaza selâhiyetlerinden farklı ve bunlara ek bir sıfat ve selâhiyettir.
Devlet başkanına toplumu idare etmek, onun menfaatini gözetmek, sosyal adaleti sağlamak, zararlı oluşum ve cereyanlarla mücadele etmek, ülkeyi dışa karşı savunmak vb. görevler verilmiştir. Bu görevler her peygambere verilmemiştir, bazı peygamberler yalnızca tebliğ vazifesi almışlardır.
Peygamberimiz'in risâlet ve iftâ selahiyetine dayanan davranışları bütün ümmet için geçerli ve bağlayıcıdır; bunlann icrası ve bağlayıcılığı başka bir makamın iznine veya hükmüne bağlı değildir. Devlet başkanı sıfatıyla yaptıkları ise hem diğer başkanları bağlamaz, hem de devrin devlet başkam izin vermedikçe benzeri haklar, mü'minler tarafından re'sen elde edilemez.
Ganimetin paylaştınlması, devlete ait mal varlığının en uygun bir şekilde kullanılması ve sarfı, cezaların infazı, orduların tertibi ve şevki, isyan ve terör hareketlerinin basünlması, toprak, maden, su gibi kaynakların Özel şahıslar veya kamu kuruluşlarınca işletilmesi; devlet başkanının selâhiyeti altındadır. Başkan veya onun temsilcileri hüküm ve izin vermedikçe bunların alınması, yapılması, icra edilmesi caiz değildir. Bu konularda bir önceki başkanın yaptıklarını, sonra gelen başkan amme menfaatini gözeterek- değiştirebilir; meselâ Hz. Ömer, müellefe-i kulûba zekâttan pay vermeyi terketmiştir, Hz. Osman isyancıların üzerine asker sevketmemiş, Hz. Ali sevketmiştir...
Hukukçular, yukarıda zikredilen hususların devlet başkanlığı selahiyetine dahil olduğunda birleşmekle beraber bazı konularda farklı anlayışları olmuştur:
a. Buhârî'nin, Hars 15'te rivayet ettiği hadiste; Peygamberimiz: "Bir toprağı işleyerek kullanılır hale getiren ona mâlik olur" buyurmuştur.
Buna göre bir kimsenin mülkiyeti altında bulunmayan toprağı imar ve ıslâh ederek verimli hale getiren şahıs toprağın sahibi olmaktadır. Ancak bu ifade Resûlullah'ın hangi sıfatına bağlıdır? Eğer devlet başkanı sıfatı ile söylemiş iseler bu hüküm, diğer başkanları bağlamaz; her biri kendi çağ ve ülkelerinde amme menfaatini gözönüne alarak devlete ait topraklar üzerinde tasarrufta bulunurlar ve toprak iman mülkiyet sebebi olması daima devletin iznine bağlı bulunur.
Ebû Hanîfe'nin içtihadı işte bu istikamettir. Çünkü toprak üzerinde ıktâ vb. şekillerde tasarruf hakkı ve görevi devlet başkanına aittir, imam Şafiî bu hadisi fetva ve tebliğ sıfatına bağlamış, "Çünkü Resûlullah'ın asıl işi ve sıfatı budur, aksine delil bulunmadıkça hadisleri buna göre yorumlamak gerekir" demiştir. Hadisin tebliğ (dini kaidenin açıklanması) mahiyetinde olduğu kabul edilirse bu hakkı kullanmak, hiçbir kimsenin iznine tabî olmaz, her vatandaş toprağı kendiliğinden ıslâh ederek ona sahip olur. îmam Mâlik bu konuda şehir ve mücavir alan topraklan ile yerleşim bölgesinden uzak yerlerdeki toprakları birbirinden ayırmış, birincisini devlet başkamlığı sıfatına bağlamıştır; çünkü buralarda oturan insanların huzur ve menfaatlerini korumak devlet başkanının sorumluluğu altındadır.
b. Ebû Süfyân'ın karısı Hind b. Utbe, Resûlullah'a başvurarak "Kocası Ebû Süfyân'ın cimri bir adam olduğunu, kendisine ve çocuğuna yetecek nafakayı vermediğini" söyledi, Peygamberimiz ona "normal ölçülerde sana ve çocuğuna yetecek kadarını bizzat al" buyurdu.[75]
Bu hadis-i şerifi tebliğ ve fetva telakki eden müctehidler (Şâfiîler ve kısmen Hanefîîer) bundan şöyle bir kaide çıkarmışlardır: Bir kimsenin sübut bulmuş alacağını borçlu ödemekten imtina ederse alacaklı icra safhasında hâkime başvurmadan ve hattâ borçlunun haberi olmadan alacağına tekabül eden malı bulduğu yerde alabilir (Hanefîlere göre alacağı cinsinden malını alabilir). Mâlik ve Ahmed b. Hanbel gibi müctehidler hadisi kaza selahiyetine bağladıkları için "hâkim izin vermedikçe alacağını karşılayan malı bizzat alamaz" demişlerdir.[76]
c. Hz. Peygamber "Savaşta düşmanı öldüren onun üzerinden çıkan eşyaya sahip olur" buyurmuştur.[77]
Şafiî gibi bazı müctehidler bu hadis-i şerifi tebliğ saydıkları için "her zaman, her savaşta, düşmanını öldüren asker onun üzerindekilere sahip olur, bu onun mükâfatıdır" demişlerdir. Ebû Hanîfe ve Şafiî gibi düşünen müctehidler bunu, devlet başkanlığı sıfatına bağladıkları için başkan ve komutanların iradesine bırakmışlar, onlar izin vermedikçe kimsenin ganimetten birşey alamayacağına hükmetmişlerdir.[78]

5. Daha İyiye Teşvik (İrşâd):

Ayet ve hadislerin ifade şekilleri ile uygulama vb. karineleri değerlendiren müctehidler, bazı talebleri kesin olarak bağlayıcı (farz, vacib, haram) saymışlar, bazılarını ise teşvik kabul etmişlerdir.
Güzel ahlâkı teşvik eden hadisler, cennetliklerin vasıflarını anlatan hadisler, nafile ibâdetlerin sevabını dile getiren hadisler böyle yorumlanmıştır. Ebû Zerr'i, takım elbise giymiş kölesi ile birlikte gören birisi "bu ne haldir?" diye sormuş, Ebû Zer de şöyle anlatmıştır: "Birgün köleme kızmış ve anasının durumunu zikrederek ona hakaret etmiştim, Köle beni Allah Resulüne şikâyet etti. O da 'doğru mu, ona annesi sebebiyle hakaret ettin mi?' diye sordu, 'evet' dedim, şöyle buyurdu: Sen hâlâ cahiliyye devri izleri taşıyan bir adamsın! Köleleriniz sizin kardeşi eri nizdîr, Allah onları sizin himayenize vermiş, elinizin altında kılmıştır, kimin böyle elinin altında bir kardeşi varsa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, gücünün yetmeyeceği bir işi ona yüklemesin, yüklerse yardım etsin!.[79]
Bu hadiste geçen yedirme, giydirme ve ağır iş buyurmama, köleye yardımcı olma emirleri bağlayıcı (farz kılan) emirler olarak anlaşılmamıştır; bu sebeple köle ile sahibinin farklı şeyler yemesi ve giymesi caiz görülmüştür

6. Arabulmak, Anlaştırmak (Sulh):

Bir konuda anlaşmazlığa düşen tarafları, mahkemeye başvurup dâvayı isbat ile uğraşmaksızın kısa yoldan anlaştırmak için yapılan teşebbüsler sulha yöneliktir. Sulh için aracılık yapanlar hâkim gibi davranmazlar, tarafların iddialarını isbat edip istediklerini almalarını sağlamazlar, onları karşılıklı fedâkârlık ve anlayışa çağırırlar; bu iseteklif onları bağlamadığı için kabul etmemişlerdir.
Yine Peygamberimiz Kâ'b b. Mâlik ile Abdullah b. Ebî Hadred arasında, birincinin ikincisi üzerindeki bir alacağı sebebiyle çıkan anlaşmazlıkta Ka'b1-a, alacağının yansından vazgeçip geri kalanım almasını tavsiye etmiş, o da bu nü kabul ederek sulh olmuşlardır.[80]
Hz. Zübeyr ile Medineli Humeyd arasında, birincisinin bahçesinden geçerek ikincisinin bahçesine gelen bir su yüzünden anlaşmazlık çıkmıştı. Durumu Resûlullah'a arzettiler, O da aralarını bulmak üzere "Zübeyr! Ağaçlannı sulayinca bırak o da sulasın" dedi. Humeyd buna razı olmayıp hiddetlenince de "Zübeyr! Ağaçlarını sula, sonra da havuzlardan taşıncaya kadar suyu tut!" buyurdu.[81]
Birinci tavsiye, anlaşmayı sağlamak üzere fedâkârlık teklifi şeklinde, ikincisi ise karşı taraf anlaşmaya yaklaşmadığı ve haksız olduğu için- haklı olana, hakkını kullanması şeklinde ifade buyrulmuştur.

7. Danışmada Bulunana Yol Göstermek (İstişârî Rey):

Burada Resûlullah (s.a.v) yukarıda gördüğümüz sıfatları ile değil, kendisi ile istişare edilen bir problemin çözümünde yol gösterici olarak hareket etmekte, çözümler teklif etmektedir.
Hz. Aişe, Berîre isimli bir cariyeyi satın alıp âzâd etmek istemişti. Bağlayıcı kaidelere göre (şerîate göre) bir köleyi âzâd eden kişi ile o köle arasında bir velayet ilişkisi doğuyordu. Berîre'nin sahibi bu velayet hakkının kendilerinde kalmasını şart koşuyor, ancak bu şartla satmaya yanaşıyorlardı. Hz. Aişe, hakkından vazgeçmeden cariyeyi nasıl alabileceğini sevgili Eşi (s.a.v) ile istişare etti, Peygamberimiz ona şöyle dedi: "Sen onların şartını kabul et ve onu al; sonuçta velayet hakkı ancak âzâd edene aittir." Hz. Aişe bunun üzerine gidip cariyeyi satın aldı ve âzâd etti, sonra Resûlullah minbere çıkarak halka şöyle seslendi: "Nasıl oluyor da bazı kimseler, Allah'ın Kitabı'na uymayan şartlar ileri sürüyorlar!.. Velayet hakkı yalnızca âzâd edene aittir.[82]
Eğer Peygamberimizin ilk ifadesi "teşrî, tebliğ, fetva, kaza" kabilinden olsaydı şart muteber olacak ve velayet hakkı satanda kalacaktı; sonraki ifadesi bunun böyle olmadığını, ilk ifadesinin ise "meşru bir maksadı elde etmek üzere bulunmuş bir çözüm, bir istişârî reyden ibaret" olduğunu göstermektedir.
Medine'de zirâatçiler hurma meyvasmı daha olgunlaşmadan ağaç üzerinde satarlardı. Kesim zamanı gelince de meyva çeşitli sebeplerle az

çıktı denir, karşı taraf buna itiraz eder ve böylece anlaşmazlık çıkardı. Hz. Peygamber bu yüzden meydana gelen anlaşmazlıkların çoğaldığım görünce şöyle buyurdu: "Böyle olup gidecekse (anlaşmazlıkların ardı arkası kesilmeye çekse) ağacın üzerinde olgunlaştığı belli oluncaya kadar meyvayı satmayın.[83]
Hadisin Buhârî'deki rivayetinde râvî Zeyd b. Sabit şu yorumda bulunmaktadır: "Hz. Peygamber bu yüzden anlaşmazlıkların çoğaldığını gördüğü için ashaba, istişârî olarak yol göstermiştir." Bunun mânâsı, hadisin bağlayıcı olmadığı, meyvayı daha önce satmanın kesin olarak yasaklanmadiğidir.
Peygamberimiz adetâ "bana sorarsanız şöyle yapın daha iyi..." demektedir.

8. Öğüt Vermek (Nasihat):

Peygamberimiz, haram ve yasak olmamakla beraber uygun ve yerinde bulmadığı bir davranış veya teşebbüse muttali olduğu zaman ilgililere öğüt vermek, doğru ve uygun olanı söylemek suretiyle nasihat etmiştir; bu da kesin ve bağlayıcı olmayan davranışları çerçevesine girmektedir.
Bu cümleden olarak Beşîr b. Sa'd isimli sahabi, oğlu Nu'mân'a bir hizmetçi hediye etmiş, diğer oğullarına böyle bir bağışta bulunmamıştı. Karısının isteği üzerine bu bağış-olayına Hz. Peygamber'i şahit tutmak istedi, Peygamberimiz Beşîr'e "bütün çocuklarına bu şekilde bağışta bulundun mu?" diye sordu; "hayır" cevabını alınca "beni haksız bir davranışa şahit kılma" dedi; bir başka rivayette "bütün çocuklarının sana eşit derecede itaatli ve bağlı olmalarını ister misin?" diye sordu, "evet" cevabını alınca da "öyleyse olmaz" dedi.[84]
İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî bu hadiste geçen yasaklamayı, kesin ve bağlayıcı bir yasaklama olarak değil, aile düzenini ve akrabalık bağlarını korumak için yapılmış bir nasihat olarak anlamışlar ve "kişinin, çocuklarından birine mal bağışlamasının caiz olduğunu" söylemişlerdir. Mezkûr müctehidler bu yorumu yaparken Resûlullah'ın bu konuda bağlayıcı bir yasaklamasının yaygın olarak bilinmediğini ve bir rivayette "başkasını şahit tut" dediğini gözönüne almışlardır. Buna karşı Ahmed, Dâvûd, Süfyân gibi müc-tehidler hadiste geçen yasaklamayı bağlayıcı ve kesin olarak almışlardır.
Aynı çerçevede başka bir örnek, Fâtıma b. Kays ile ilgilidir. Bu hanımı kocası boşamışü, iddeti dolunca Peygamber Efendimiz'e gelerek kendisini, hem Muâviye'nin, hem de Ebû Cehm'in istediğini söyledi. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Ebû Cehm eli değnekli bir adamdır. Muâviye b. Ebî Süfyân ise çok fakirdir, sen Usâme b. Zeyd ile evlen!" Fâtıma önce Üsâme'yi istememiş, fakat Resûlullah'ın isran üzerine onunla evlenmiş ve mutlu olmuştur.[85]
Bu hadis bir öğüt ve tavsiye olarak anlaşılmıştır; çünkü islâm'da bir kadının gerek fakir ve gerekse sert kimselerle evlenmesi yasak değildir.

9. Takva Ve Kemâl Eğitimi Vermek:

Eşsiz bir eğitimci olan Peygamberimiz'in bu sıfatla vâki davranışları daha çok ashaba yönelik olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde ashâb öğülmüş, İslâm'ın bu ilk ve büyük neslinin müstesna özellikleri dile getirilmiştir.
Peygamberimiz nasıl en kâmil örnek insan ve peygamber ise, ashabı da öyle kâmil ve örnek bir nesildir. Peygamberimiz bu nesli yetiştirirken, eğitirken onlann bu ö/elliklerini dikkate almış, onlara mahsus yükümlülükler getirmiş, vazifeler vermiştir. Bunların parlak bir örneği hicreti takip eden günlerde yaşanmış, Peygamberimiz tarafından herbiri bir muhacire kardeş kılınan Ensâr (Medineli müslümanlar) onlarla herşeylerini paylaşmışlardır.
Sahabeden Berâ b. Azib rivayet ediyor: "Resûlullah (sav) bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı: Hasta ziyaretini, cenazeyi kabre kadar götürmeyi, aksırana 'Allah sana rahmet etsin' demeyi, yemin edenin yeminine riâyet etmeyi, haksızlığa uğrayanın elinden tutmayı, herkese selâm vermeyi ve davete katılmayı emretti. Altın yüzük takmayı, gümüş kap kullanmayı, kırmızı eyer yastığı kullanmayı,.kabartma çizgili ipek, kalın ipek, ince ipek ve genellikle ipek kullanmamızı yasakladı.[86]
Bu ondört maddenin bazılan farz, bazılan haram olmakla beraber, meselâ aksırana dua etmek farz değildir, kırmızı eyer yastığı kullanmak da haram değildir. Buna rağmen hepsinin bir arada zikredilmesi ashabı dünya ile fazla içli dışlı olmaktan alıkoymak, lüks ve refaha dalarak asıl maksattan uzaklaşmalarını önlemek içindi.
Sahabeden Râfi b. Hadîc'e amcası Zuhayr: "Resûlullah bizim için faydalı olan bir şeyi yasakladı" deyince Râfi: "Resûlullah ne demij ise o haktır, yerindedir" demiş ve ne olduğunu sormuştu, amcası anlattı: "Belli yerlerinden çıkan mahsul, yahut belli ölçekte ürün karşılığı kiraya veriyoruz" dedim. Efendimiz: "Öyle yapmayın, yi kendiniz ekin, ya ektirin, yahut da olduğu gibi tutun" buyurdu. Râfi amcasından bunu duyunca "emri başımın üstüne!" dedi. Müctehidlerin çoğu, Peygamberimiz'in bir sahâbi aileye yönelik bu emrini ümmetin tamamı için bağlayıcı saymamışlardır. Buharı de bu sebeple hadisi zikrettiği bölümün başlığında şöyle demiştir: "Ashabın aralarındaki yardımlaşmalar bölümü.[87]
Resûl-i Ekrem'in eşlerine, çocuk ve torunlarına karşı tutumunda, emir ve tavsiyelerinde bu "kemâl, takva ve örneklik" eğitiminin müstesna örnekleri vardır.
Canı gibi sevdiği kızı Fâtıma'nın kolunda gümüş bilezik gördüğü için evine girmemesi; yine Fâtıma'nın bir hizmetçi istemesi üzerine evine gelerek hem hizmetçi vermeyeceğini bildirmesi, hem de Allah'ı zikir şeklinde ek vazifeler vermesi; hanımları, diğer kadınlar gibi giyinip kuşanmak, takıp takıştırmak isteyince "Ey peygamber! Eşlerine şöyle de: 'Eğer siz dünya hayatını, zînet ve refahını istiyorsanız gelin -istediklerinizi- size verip güzellikle sizi boşayayım. (Yok) eğer Allah'ı, Resulü nü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, şüphesiz Allah, içinizden iyi amel sahibi olanlarınıza büyük bir mükâfat hazırlamıştır [88] mealindeki âyetin gelmesi bu örneklerden yalnız birkaçıdır.

10. İnce Ve Yüce Gerçekleri Öğretmek:

İslâm, insanların iman ve düşüncelerine de yön vermekte, ışık tutmaktadır, îman ve düşünce çerçevesine giren çok ince, zor ve yüce konular vardır. Bunları kavrama hususunda, sahabeden de olsa, kişiler aynı seviyede olamazlar, "insanın, Allah'ı anlayıp kavrayamayacağini anlaması, anlamanın ta kendisidir" diyen Ebû Bekir ile "Allah nerede?" sorusunu göğü göstererek cevap veren, buna rağmen imanı geçerli sayılan bedevi kadının idrâki aynı seviye de tutulamaz ve gerçekler bu iki farklı seviyeye aynı üslûb ile anlatılamaz.
Resûlullah (s.a.v) bir akşam üzeri Ebû Zerr'e Uhud Dağını göstererek şöyle demiştir: "Ey Ebû Zer! Şu dağ kadar altınım olsa, üç dinar hariç, hepsini -Allah yolunda- harcamaktan başka bir şey istemezdim.[89]
Peygamberimiz bu sözleri ile dünyaya, servet ve refaha bakışını dile getirmiş, gönlüne hâkim olan asıl sevginin ne olduğuna işaret buyurmuştu; alıkoyduğu üç dinar da borçları ve zaruri ihtiyaçları içindi, Ebû Zerr bunu böyle anlayacağı yerde müslümamn zarurî ihtiyaçları dışında para ve servet sahibi olmasının, bunları dağıtmayrp elinde tutmasının -zekâtını verse dahi- caiz olmadığı şeklinde anlamış, fakat diğer ashâb bu anlayışa katılmamışlardır.

11. Eğiterek Sakındırmak (Te'dib):

Bağlayıcı, farz ve zarurî olmadığı halde, iyi, güzel uygun olan davranış ve ibâdetleri teşvikte heyecanlı ve itici ifadeler kullanıldığı gibi, bunların zıddı söz konusu olduğu zaman da caydırıcı, alıkoyucu, engelleyici ifadeler kullanılmıştır.
Eğitimde bu üslûb ve ifade hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Müctehid, bı ifadelerden hangilerinin kesin olduğunu, hangilerinin böyle olmadığını diğeı delil ve karineleri değerlendirerek ayırmak mecburiyetindedir. Meselâ Peygamberimiz, namazı evlerinde kılıp cemâate gelmeyenler hakkında şöyle buyurmuşlardır:
"Hayatım elinde olana yemin olsun, içimden öyle geçiyor ki, emredeyim odun toplansın, sonra söyleyeyim ezan okunsun, sonra birisine emredeyim cemâate imam olsun, sonra ben onlardan ayrılıp evlerinde kalan adamların yanlarına varayım ve onlar içeride iken evlerini yakayım. Allah'a yemin ederim kî onların her biri yağlı bir kemik, yahut iyisinden iki ayak (paça) bulacağını bilse hemen yatsı namazına gelirdi.[90]
Şüphe yok ki Allah Resulü, cemâate gelmeyenlerin evlerini yakacak değildir, aynca "yağlı kemik..." gibi sözleri nadiren söylemektedir; burada maksat, cemâatle namazın önemini anlatma'k ve cemâate gelmeme âdetini ortadan kaldırmak, müslümanlar cemâat sevabından ve bereketinden istifade etmelerini sağlamaktır.
Peygamberimiz yine bu maksatla "şöyle şöyle yapmayan iman etmiş olmaz" ifadesini çeşitli konular için kullanmıştır.
Bunlardan birinde şöyle buyurur: "Vallahi iman etmiş olmaz, vallahi iman etmiş olmaz!" "Kim, yâ Resti lullah?" diye sorarlar, devam eder:

"Komşusu, kötülüklerindi de olmayan kimse.[91]
Bu nevi kusurların kişiyi imandan çıkarmadığı kesin deliller ile bilinmektedir; bu ifadenin yöneldiği maksat sakındırmak ve bu gibi davranışların mü'minlere yakışmadığını etkili bir şekilde ortaya koymaktır.

12. Örneklik İle İlgisi Olmayan Tabîî, Beşerî Davranışları:

Peygamberimiz bir insan olduğu, her İnsanda bulunan normal vasıfları, ihtiyaç ve temayülleri bulunduğu için bunlara bağlı davranışlarda bulunması da tabîîdir.
Günah ve yasak çerçevesine girmemek 'şartıyla gerek dinî hayatında ve gerekse dünya işlerindi günlük hayatında bu kabil davranışlarda bulunmuş, ümmetini de bu konularda serbest bırakmıştır. Yeme, içme, yatma, yürüme, binme şekli, bu konulardaki zevk ve tercihi burada örnek olarak zikredilebilir. Tamamen müsbet ilmin, tekniğin ve teknolojinin konusu olan dünya işleri de böyledir; O'nun bu konulardaki sözleri şahsî görüş, zan ve tecrübesine dayanmaktadır, ümmeti için bağlayıcı değildir.
Bedir savaşında mevzilenme yeri ile ilgili görüşü ve tavsiye üzerine yer değiştirmesi, ağaçlarının tozlaştırıİması konusundaki reyi ve bunun sonucu ile ilgili örneklere daha önce yer verilmişti.
Namazda secdeye giderken Resûlullah (sav) genellikle önce dizlerini, sonra ellerini yere koymuş ve böyle yapılmasını buyurmuştur. [92]
Mâlik ve Evzâî gibi bazı müctehidlerin önce ellerin konması gerektiği şeklindeki görüşlerine, "Peygamberimiz yaşlandığı zaman, önce dizlerini yere koymakta güçlük çektiği için böyle yapmıştır, sünnet olan önce dizleri koymaktır" şeklinde cevap verilmiştir. İşte bu önce ellerin konması, ibâdet için de olsa, beşeriyet icabı bir davranıştır.
Peygamberimiz Veda Haccmda, Veda Tavafından önceki gün, Mekke ile Mina arasıdaki Abtah düzlüğünde konaklamış, burada öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmış, biraz istirahat etmiş, sabaha karşı halkı uyandırmış ve Veda Tavafı için Mekke'ye gelmiştir. Abdullah ibn Ömer bu düzlükte konaklama, namaz ve istirahatı sünnet (tebliğ tasarrufu) olarak yorumlamış ve ömrü boyu buna riayet etmiştir. Hz. Âişe ise şöyle demektedir: "Bu konaklama sünnet değildir, Peygamberimiz buna halka kolaylık olsun burası müsait olduğu için rahatça toplanıp hazırlıklarını yaparak veda tavafına gidebilsinlerf. diye yapmıştır, isteyen burada konaklar, istemeyen konaklamaz.[93]
Sabah namazından sonra sağ yanı üzerine yatıp istirahat etmesi de aynı şekilde farklı değerlendirilmiş; bazıları bunu sünnet telakki ederken bazıları beşerî, tabiî bir olay olarak yorumlamışlardır.
Hz. Meymûne'nin evinde Resûlullah'm (s.a.v) sofrasına kızartılmış çöl keleri konmuştu, yemek üzere elini uzattığı sırada bunun keler olduğunu söylediler ve elini geri çekti, "bu haram mıdır?" diye sorulunca "hayır, fakat bu bizim memleketimizde yoktur, ondan hoşlanmıyorum" dedi. Hadisi rivayet eden Hâlid b. Velid diyor ki: "Bunun üzerine Resûlullah'm gözü önünde keleri önüme çekip yedim.[94]
Hâlid b. Velid'in bu davranışı, Hz. Peygamberin keleri yememesini bundan hoşlanmamasına, keler eti yemeye alışmadığı için bunu sevmemesine bağlamasına dayanmaktadır. Helal olan bir şeyi sevip sevmemek beşerî, tabiî bir zevk ve tercih meselesidir.
Buraya kadar Resûl-i Ekrem Efendimiz'in çeşitli sıfatlarla ortaya koyduğu, bağlayıcılık bakımından farklı hükümler ifade eden davranışlarını gördük.
Şüphe yok ki O'nun asıl vazifesi ve Allah tarafından eğitilerek insanlığa gönderilmesinin sebebi peygamberliktir, tebliğdir ve rehberliktir; bu sebeple de davranışlannm çoğu bu sıfatına dayanmaktadır.
Bunun en açık işareti de herkesin duyması için gayret sarfetmesi, herkesin gözü önünde uygulaması, buna uygun üslûblâr kullanmasıdır. Ancak verilen ve çoğaltılması mümkün bulunan örnekler O'nun başka sıfatlarla ve bağlayıcı olmayan davranışlarda da bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
Bu davranışlarının önemli işaretlerden biri herkesin duyması için gayret göstermemesi, uygulamada ısrar etmemesidir. Nitekim ebedî âleme intikalinden önceki hastalığında bazı tavsiyelerini yazmak üzere bir kâğıt istediği zaman yanında bulunan sahabe konuyu tartışmış, bazıları "Allah'ın Kitabı'nın elde olduğunu, dinin tamamlandığının bildirildiğini, bu halinde Hz. Peygamber'i bunlarla rahatsız etme ve yormanın doğru olmayacağını" veri sürerek kâğıt getirmeyelim demiş, bazılan İse getirmek istemişlerdi. Peygamberimiz tartışmayı keserek vazgeçtiğini bildirdi.[95]
Eğer bu isteği bir tebliğ olsaydı, peygamberlik görevinin gereği bulunsaydı, "güneşi sağ eline, ay'ı da sol eline verseler yine bu isteğinden vazgeçmezdi", ısrar eder ve vazifesini yerine getirirdi. [96]

YEDİ HADİS İMAMININ KISA BİYOGRAFİSİ

1. Bühârî: Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm ibnü'1-Mu-ğîre b. Berdizbeh (belde yönünden), el-Buhârî (ki bu nispet, Buhara şehrine'dir), el-Cu'fî (ki bu, azadhk nispetidir), ezberleme zirvesi, alimlerin imamı. H. 194/809 yılında doğdu, H. 256/870 yılında ise öldü.
2. Müslim: Ebu'I-Hüseyin Müslim ibnü'l-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (kabilesine nispet yönünden) en-Nîsâbûrî (şehir yönünden). H. 204/819 yılında doğdu, H. 261/875 yılında öldü.
3. Ebû Dâvud: Süleyman ibnü'l-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd el-Ezdî (Yemen'deki bir kabileye nispet yönünden) es-Sicistânî (şehir yönünden). H. 202/817 yılında doğdu, H. 275/888 yılında Basra'da öldü.
4. Tirmizî: Ebû îsâ Muhammed b. îsâ b. Sevre b. Mûsâ ibnu'd-Dah-hâk es-Sülemî (Benû Süleym kabilesine nispet yönünden) et-Tirmizî (belde' yönünden). H. 209/824 yılında doğdu, H. 279/892 yılında öldü.
5. Nesâî: Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Alî b. Sinan b. Bahr en-Nesâî (Horasan şehirlerinden Nesâyâ nispet yönünden). H. 225/839 yılında doğdu, H. 303/915 yılında öldü.
6. İbn Mâce: Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebe'î (ki bu, azadlıları olduğu Rebîa'ya nispettir), el-Kazvînî (Irak'ta meşhur bir şehir olan Kazvîn'e nispet yönünden). İbn Mâce el-Kazvînî adıyla meşhur oldu. H. 209/824 yılında doğdu, H. 273/886 yılında öldü.
7. İmam Ahmed B. Hanbel Eş-Şeybânî: Ehl-i Sünnet ve'l-ce-maâtin imamı. H. 164/780 yılında doğdu, H. 241/855 yılında öldü. [97]

Rahman ve Rahîm Allah'ın Adıyla

"Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz! Senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz Alîm (her şeyi bilen) ve hakîm (hüküm ve hikmet sahibi) olan ancak Sensin.[98]

BİRİNCİ BÖLÜM

NİYET BÖLÜMÜ [99]

1. Niyet Ve Îhlas

1. Hz. Ömer (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Ameller, niyetlere (Bir rivayette: niyete [100]) göre değerlendirilir. Herkese ancak niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti, Allah'a ve Resülüne ise, onun hicreti Allah ve Resulünedir. Kimin hicreti de elde e-deceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeyedir.[101]
Buhârînin bir rivayetinde ise, Alkame b. Vakkâs el-Leysî der ki:
"Ömer ibnu'l-Hattâb (r.a)'ın minber üzerinde şöyle dediğini işittim:
Ameller, niyetlere göre değerlendirilir. Herkese ancak niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti, elde edeceği bir dünyalığa veya ni-kahlanacağı bir kadına ise, onun hicreti o hicret ettiği şeyedir.[102]
2. Ebu Mûsâ el-Eş'arî (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v)'e; cesurluk, hamiyet [103] ve riya için çarpışan kişinin, yani bunların hangisinin Allah yolunda olduğu soruldu. O da:

Sadece' Allah'ın kelimesinin [104] hakim olması için çarpışan kimse' diye cevap verdi.[105]
Bir rivayette İşte o kimse, Allah yolundadır" ilavesi yer almaktadır.[106]
Nesâî ile Ebu Davud'un rivayetinde ise, Ebu Mûsâ el-Eş'arî şöyle der:
Birbedevî, Resulullah (s.a.v)'e gelip:
Bir adam, anılmak için savaşıyor, (bir adam) övülmek için savaşıyor, (bir adam) ganimet elde etmek için savaşıyor ve (bir adam da kahramanlıktaki) derecesini göstermek için savaşıyor. Bunların hangisi Allah yolundadır?' diye sordu. O da:
Kim Allah'ın kelimesinin hakim olması için savaşırsa, İşte o kimse, Allah yolundadır' diye cevap verdi.[107]
Nesâî, (Bir adam) övülmek için savaşıyor" ifadesini zikretmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

İMAN BÖLÜMÜ [108]

1. İmanın Şubelerinin Sayısı

3. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
İman, yetmiş küsur [109] şubedir.[110]
Buhârî'nin bir rivayetinde, Ebu Hureyre şöyle der:
İman, altmış küsur şubedir. Haya da, imandan bir şubedir.[111]
Bir rivayette ise, şu ilave vardır:
"İmanın en üst seviyesi, "Lâ ilahe illallah" (Allah'tan başka ilah yoktur) sözü ve en alt seviyesi ise, eziyet verecek şeyi yoldan kaldırmaktır.[112]
Tirmizî, Haya da, imandan bir şubedir" ifade-sine yer vermemiştir. Fakat diğer bir rivayetinde blj lîjLjj âîu'jl İman, altmış dört bölümdür" ifadesine yer vermiştir.[113]
Nesâî ise, diğer bir rivayetinde kısa olarak şu ifadeye yer vermiştir:
Haya da, imandan bir şubedir.[114]

2. Tevhide Ve İslamı Hükümlere Davet Etmek

4. Abdullah ibn Abbâs {r.anhümâj'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), Muaz b. Cebel'i Yemen'e göndereceği [115] sırada ona şöyle buyurdu:
"Gerçekten sen, Kitap ehli [116] olan bir kavme gidiyorsun. Buna göre onları; Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Allah'ın resulü olduğuma şahadet getirmeye davet eyle. Eğer buna itaat edecek olurlarsa, o zaman onlara, her gün ve gecede beş vakit namazın farz olduğunu bildir. Buna itaat edecek olurlarsa, o zaman onlara, Allah'ın, kendilerine, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek olan zekatı farz kıldığını bildir. Eğer buna da itaat edecek olurlarsa, o zaman sakın mallarının en kıymetlilerini alma! [117] Mazlumun bedduasından da sakın! Çünkü mazlumun yaptığı dua ile Allah arasında perde yoktur.[118]
Konu ile ilgili bir rivayette ise; Resulullah (s.a.v), Muaz b. Cebel'e şöyle der:
Gerçekten sen, Kitap ehli bir kavme gitmektesin. (Gittiğinde) ilk önce onları, Allah'a ibadet etmeye çağır. Eğer Allah'a ibadet etmeyi bilirlerse, o zaman Allah'ın, gündüz ve gecelerinde beş vakit namazı onlara farz kıldığını bildir. Eğer bunu yapacak olurlarsa o zaman Allah'ın, zenginlerin mallarından zekatı alıp fakirlerine vermelerini farz kıldığını bildir. Eğer buna itaat edecek olurlarsa, o zaman onlardan zekatı al. (Fakat) insanlann mallarından en iyile-rini almaktan da sakın!.[119]

3. Allah'ın, İnsanın Gönlünden Ve İçinden Geçirdiği (Kötü) Düşüncelerden Sorumlu Tutmaması

5. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Gerçekten yüce Allah, ümmetimin (fiilen) yapmadıkça yada (dilleriyle) söylemedikçe, gönüllerinden geçirdikleri (kötü) şeylerden [120] sorumlu tutmaz. [121]
Bir rivayette ise Gönüllerinden vesveseyi geçirmedikçe ifadesi yer almaktadır.[122]
Ebu Davud'un rivayet ettiği lafız ise şu şekildedir:
"Gerçekten Allah, ümmetimin (fiilen) yapmadığı ya da (dille) söylemediği, (fakat) gönüllerinden geçirdikleri (kötü) şeylerden sorumlu tutmaz.[123]

4. İnsanlar, "Allah'tan Başka İlah Yoktur" Deyinceye Kadar Onlarla Savaşma Emri

6. Ebu Hureyre (r.a)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) vefat edip ondan sonra Ebu Bekr (r.a) halife seçildiği
ve bazı Arap toplulukları dinden döndüğü zaman [124] Ömer ibnu'l-Hattâb, Ebu Bekr'e:
Allah'a yemin ederim ki, namaz ile zekatın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekat, malî bir haktır. Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.v)'e vermiş oldukları bir oğlağı bile bana vermezlerse, vermemelerinden dolayı onlarla muhakkak savaşırım' diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer:
Allah'a yemin ederim ki, Allah, Ebu Bekr'in gönlünü savaş için genişletmiş ve onun (bu konudaki) görüşünün hak olduğunu anladım dedi. [125]
Bir rivayette ise, Vermiş oldukları bir deve yularını ifadesi yer almaktadır.[126]

5. İntihar Eden Kimsenin Hükmü

7. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Kendisini dağdan aşağıya atıp da canına kıyan kimse, cehennem ateşi içinde ebedi ve daimi olarak yuvarlanıp duracaktır. Zehir yutup da canına kıyan kimse, o zehiri cehennem ateşi içinde ebedi ve daimi olarak [127] yutmaya çalışacaktır. Kendisini bir demir parçasıyla öldüren kimse ise, elinde o demir parçası olduğu halde, onu karnına saplar bir vaziyette cehennem ateşinde ebedi olarak kalacaktır.[128]
Bu hadisi(n bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir:
Yalnız Nesâî, bir demir parçası" ifadesinden sonra. Demir parçasını karnına saplayarak" ilavesi yer almaktadır.[129]
Ebu Dâvud ise, (bu hadisin) "zehir" ile ilgili bölümünü rivayet etmiştir. Konu ile ilgili hadisin lafzı şu şekildedir:
Zehir yutup canına kıyan kimse, o zehir (kadehin)i elinde, cehennem ateşi içinde ebedi ve daimi olarak yutmaya çalışacaktır.[130]

6. Din Kardeşini Kafirlikle İtham Eden Kimsenin Durumu

8. Ebu Kılâbe yoluyla Sabit ibnu'd-Dahhâk (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sabit, Ebu Kılâbe'ye; Resulullah {s.a.v)'e, ağacın altında [131] bey'at ettiğini ve Aliah Rasulunun şöyle dediğini haber verdi:
Kim İslam'dan başka bir din adına yalan yere kasten yemin ederse, o kimse, dediği gibi (o dinden) olur. [132] Kim de kendini herhangi bir şeyle öldürürse, kıyamet günü (kendini öldürdüğü) o şeyle azab olunur.[133] Kişi, sahip olamadığı bir şey hususunda adakta [134] bulunamaz' buyurmuştu.[135]
Bir rivayette ise, şu ilave yer almaktadır:

Mümin kimseye lanet etmek, onu öldürmek gibidir. [136] Herkim, mümin bir kimseyi küfürle itham ederse, onu öldürmüş gibidir. Kim kendisini herhangi bir şeyle keserse, kıyamet gününde, o şeyle kesilir.[137]
Diğer bir rivayette ise, şu ilave yer almaktadır:
Kim malını çok göstermek için yalan yere bir şey iddia ederse, Allah, o enin malını daha ziyade azaltmaktan başka bir şey [138] yapmaz. [139]
Tirmizî'nin bir rivayetinde ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kişi, sahip olamadığı bir şey hususunda adakta bulunamaz. Mümine lanet eden kimse, onu öldüren gibidir. Bir mümini kafirlikle itham eden kişi, onu öldüren gibidir. Herhangi bir şeyle kendini öldüren kişiye, Alîah, kıyamel gününde, kendini öldürdüğü şeyle azab edecektir.[140]
Bazı rivayetlerde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Sahip olamadığı bir şey hususunda..." ifadesi yer almaktadır.[141]

7. İmanın, Günahlarla Azalması Ve Günah İşleyen Kimsenin Kâmil Bir Mümin Olmaması

9. Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Zina eden kimse, zina ederken, mümin olarak zina etmez. Hırsızlık yapan kimse, hırsızlık yaparken, mümin olarak hırsızlık yapmaz. İçki içen kimse de, içki içerken, mümin olarak içmez.[142]
(İbn Şihâb) der ki: (Hadisin) ravisi Ebu Bekr, Ebu Hureyre'den naklen der ki: "Ebu Hureyre, bu sözlere: İnsanların gözleri önünde kıymetli bir şeyi zorla yağma eden kimse, yağma ederken, mümin olarak yağma etmez1 ifadesini eklemiştir. [143] (Hadisin lafeı Müslim'e aittir.) [144]
Benzeri bir rivayette, değerli bir şey" ifadesi düşmüştür. [145]
Başka bir rivayette ise İnsanların gözleri önünde yağma eden kimse" ifadesi düşmüştür. Diğer bir rivayette ise, şu ilave vardır;
Sizden biriniz ganimete hainlik ederken, mümin olarak hainlik etmez. Dolayısıyla (ganimetten mal aşındırmaktan) sakının! Sakının! [146]
Müslim'in rivayetinde, olarak" ifadesinden sonra tır ifadesi, ilave olarak gelmemiştir.
Tirmizî'nin rivayeti ise, şu şekildedir:
İçkiyi içerken, mümin 'Tevbe (kapısı), henüz açıktır.
Zina eden kimse, zina ederken, mümin olarak zina etmez. Hırsızlık yapan kimse, hırsızlık yaparken, mümin olarak hırsızlık yapmaz. Fakat tevb (kapısı) açıktır.[147]
Nesâî'nin rivayeti de, şu şekildedir:
Zina eden kimse, mümin olarak'tina etmez. Mümin olarak hırsızlık yap maz. Mümin olarak içki içmez. (Ebu Hureyre der ki: Dördüncü bir şey dahc söyledi. Fakat ben onu unuttum.) Bunları yapan kimse, İslam'ın bağlarını ko parmış olur. Eğer tevbe ederse, Allah onun tevbesini kabul eder.[148]

8. İslam'ın Şartları [149]

10. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) ile birlikte mescitte oturduğumuz bir sırada deve üstünde bir kimse gelip devesini mescide çökertip sonrada onu bağladı. Ondan sonra:
Muhammed hanginizdir?1 diye sordu. Peygamber (s.a.v), sahabilerin
arasında dayanmış oturuyordu. Ona:
İşte dayanmış olan şu beyaz kimsedir' dedik. Adam:
Ey Abdulmuttalib'in oğlu!' diye hitap etti. Hz. Peygamber (s.a.v):
Seni dinliyorum1 dedi. Adam:
Ben sana bazı şeyler soracağım. Fakat soracaklarım pek ağırdır. Gönlün, bana incinmesin' dedi. Hz. Peygamber (s.a.v): Aklına geleni sor?' dedi. Adam:
Senin ve senden öncekilerin Rabbi aşkına, seni bütün insanlara (peygamber olarak) Allah mı gönderdi?' diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v):
Ya Allah, evet' diye cevap verdi. Adam:
Allah aşkına, bir gün ve bir gece içinde beş vakit namaz kılmamızı sana Allah mı emretti?' diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v):
Ya Allah, evet' diye cevap verdi. Adam:
Allah aşkına, yılın şu bilinen ayında oruç tutmamızı sana Allah mı emretti?' diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v):
Ya Allah, evet' diye cevap verdi. Adam:
Allah aşkına, şu zekatı zenginlerimizden alıp da fakirlerimize dağıtmayı sana Allah mı emretti?' diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v):
Ya Allah, evet' diye cevap verdi. Adam:
Sen ne getirdin ise, ben ona iman ettim. Kavmimden geride kalanların elçisiyim. Ben, Sa'd b. Ebi Bekr oğullarının kardeşi Dımâm ibn Sa'lebe'yim [150] dedi.[151]
Müslim'in rivayetinde, Enes b. Mâlik şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'e bir şey sormaktan yasaklanmıştk.[152] Bundan dolayı çöl halkından aklı başında bir adam gelerek biz de dinlemek şartıyla Hz. Peygamber (s.a.v)'e soru sorması çok hoşumuza giderdi. Derken çöl halkından bir adam gelip:
Ey Muhammed! Bize senin elçin gelip şöyle bir söz söyledi. Güya sen, Allah'ın seni peygamber olarak gönderdiği iddiasında bulunu-yormuşsun öyle mi?' dedi. Resulullah (s.a.v):
(Evet,) doğru söylemiş' buyurdu. O zat:
Şu halde gökyüzünü yaratan kimdir?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Allah'tır' buyurdu. O zat:
Ya yeri kim yaratmıştır?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Allah'tır' buyurdu. Adam:
(Peki) şu dağlan kim (bu şekilde) dikti ve onlarda her ne yarattı ise kim yarattı?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Allah'tır' buyurdu. Adam:
Öyleyse gökyüzünü ve yeri yaratan, şu dağları diken Allah aşkına seni Allah mı (peygamber olarak) gönderdi?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet' buyurdu. Adam:
Hem senin elçin, bize, günümüz ve gecemizde beş vakit namazın farz olduğunu söyledi?' dedi. Resulullah (s.a.v): Doğru söylemiş' buyurdu. Adam:
Öyleyse seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet' cevabını verdi. Adam:
Elçin bize, mallarımızdan zekat vermenin farz olduğunu söyledi' dedi. Resulullah (s.a.v):
Doğru söylemiş' buyurdu. Adam:
Seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet' cevabını verdi. Adam:
Elçin bize, yılda bir, Ramazan ayı orucunun farz olduğunu söyledi1 dedi. Resulullah (s.a.v):
Doğru söylemiş' buyurdu. Adam:
Seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet cevabını verdi. Adam:
Elçin bize, yoluna gücü yetenlerimize Beyt(ullah)ı hac etmenin farz olduğunu söyledi.' Resulullah (s.a.v):
Doğru söylemiş1 buyurdu. Enes der ki: Sonra o adam:
Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bu farzlardan fazla ve eksik yapmam' diyerek dönüp gitti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v):
Yemin olsun ki, eğer bu adam doğru söyledi ise, mutlaka cennete girer buyurdu.[153]
Tirmizî, Müslim'in rivayetine benzerbîr rivayeti nakletmiştir.[154]
Nesâî'de, Buhârî ile Müslim'in rivayetine benzer bir rivayeti nakletmiştir.[155]
Ebu Dâvud'da, Buhârî'nin rivayet ettiği hadisin baş tarafından "sana (bir şeyler) soracağım" ifadesine kadar rivayet edip daha sonra şöyle

demiştir: "Bundan sonra Enes, hadisin tamamını zikretmiştir.[156]

9. Yüce Allah'a İman Etme

11. Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Bir kadın, Abdullah ibn Abbâs'a, küpte yapılan şırayı (nebîzi) sordu. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs şöyle dedi:
Abdulkays kabilesinin heyeti, [157] Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanına gelmişti. Hz. Peygamber (s.a.v):
Abdulkays, kabileler İçerisinde Hz. Peygamber (s.a.v)'e ilk gelen heyettir. Bu kabile, Mekke'nin fethedildiği yıl gelmiştir. Heyetin başında, Eşeccu'l-Asarî lakabını taşıyan Münzir b. Aiz bulunuyordu. Bunların kişi oldukları ihtilaflıdır.
Bu gelen heyet ya da kavim kimlerdir?' diye sordu. (Yanında bulunan kimseler:)
Rebîalılar' dediler. Hz. Peygamber (s.a.v):
Ey gelen heyet ya da kavim! Hoş geldiniz. (İnşallah) bu ziyaretten ötürü memnun kalır, pişman olmazsınız' buyurdu. (Gelen kimseler):
Ey Allah'ın resulü! Doğrusu biz, uzak bir yerden geliyoruz. Sizinle bizim aramızda şu kâfir kabile Mudarlılar var. Bu sebeple yanınıza ancak haram ayında gelmeye güç yetirebiliyoruz. Dolayısıyla bize, (kesin ve) açık bir amel emret ki, hem bu ameli geride bıraktıklarımıza da öğretelim ve hem de bu amelle cennete girelim' dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), onlara dört hususu emret [158] ve dört hususu da yasakladı. (Emrettiği hususlar şunlar:)
(İlk önce) onlara tek olan Allah'a iman etmeyi emretti ve (daha sonra da onlara:)
İman nedir biliyor musunuz?' diye sordu. Onlar da.
Allah ve Resulü daha iyi bilir!' dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, harpte elde edilen ganimetten beşte birini ödemenizdir buyurdu.
Resulullah (s.a.v), onlara, (şıra yapmada kullandıkları şu kaplan kullanmalarını) yasakladı: Dubbâ (su kabağından yapılmış testiler), Hantem (topraktan yapılmış küp), Müzeffet (içi ziftle yada katranla cilalanmış kap), Nakîr (hurma kökünden aynlan çanak). [159]
Hadisin ravisi Şu'be: 'Galiba Mukayyer'den de' dedi.
Resûlullah (s.a.v): 'Bunları iyi anlayın ve geride kalanlarınıza haber verin1 buyurdu.[160]
Benzer bir rivayette, şu ifade yer almaktadır:
Dubbâ, Nakîr, Hantem, Müzeffet'te şıra yapmayı size yasaklıyorum.[161] Bir rivayette ise, şu ilave vardır:
Resulullah (s.a.v), Eşecc b. Abdulkays'a;
Sende iki özellik var ki, Allah, senin bu iki özelliğini sever. Bunlar: Yumuşak huylu hık ve acele etmemek' buyurdu.[162]
Başka bir rivayette ise, şu ilave vardır:
Allah'tan başka ilah yoktur" (buyurmuş, daha sonra da) bir parmağım yummuştur.[163]
Tirmizî ise, hadisin bir kısmını rivayet etmiş olup rivayet ettiği hadisin lafzı şu şekildedir:
Abdulkays heyeti, Resulullah (s.a.v)'e geldiği zaman:
Biz Rebia'nm şu kabilesi (nin bir koiu)yuz. Fakat biz sana ancak haram aylarda gelebiliyoruz. Bize öyle bir şey emret ki, onu senden alakm ve arkamızda olanları da ona davet edelim' dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): Size dört hususu emrediyorum: Allah'a îman. Sonra bunu, onlara: 'Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın resulü olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek ve elde ettiğiniz ganimetin beşte birini vermeniz [164] şeklinde açıkladı.[165]
Nesâî ve Ebu Dâvud, bu hadisi uzunca bir şekilde rivayet etmiştir. Hadisin baş kısmı şu şekildedir:
Abdulkays heyeti, Resulullah (s.a.v)'e gelip:
Biz Rebia'nm şu kabilesi (nin bir kolu)yuz. Fakat biz sana ancak haram aylarda gelebiliyoruz. Bize öyle bir şey emret ki, onu senden alalım ve arkamızda olanları da ona davet edelim' dediler.[166]
Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in rivayetine benzemektedir.
Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde, Naldr ve Mukayyer (kelimelerini rivayet etti. Fakat) Müzeffet (kelimesini) rivayet etmedi" ifadesi yer almaktadır.[167]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ise, muhtasar olarak Tirmizî'nin rivayetine benzemektedir. Fakat bu hadisin baş kısmı şu şekildedir:
Abdulkays heyeti, Resulullah (s.a.v)'e geldiği zaman, (Hz. Peygamber) onlara (ilk önce) Allah'a imanı emredip:
Allah'a iman nedir biliyor musunuz?' buyurdu. Onlarda:
Allah ve resulü daha iyi bilir' dediler. Hz. Peygamber (s.a.v):
Allah'tan başka ilah olmadığına (ve hadisin sonunda ise,) 'ganimet mallarının beşte birini [168] vermeniz' buyurdu.[169]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAHARET (TEMİZLİK) BÖLÜMÜ [170]

1. Süt İçmekten Dolayı Ağzı Çalkalama

12. Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), süt içti. Bunun üzerine ağzını çalkaladı ve Bu (süt), yağlıdır [171] buyurdu.[172]

2. Hz. Peygamber (S.A. V)'İn Abdest [173] **Alış Şekli**

13. Abdullah ibn Zeyd ibn Asım el-Ensârî'den rivayet edilmiştir:
Abdullah ibn Zeyd'e:
Bize, Resulullah (s.a.v)'in abdest alışı gibi abdest al' dediler. Bunun üzerine Abdullah, (orada bulunanlardan) bir kap (su) isteyerek o kaptan ellerine su döküp ellerini üç defa [174] yıkamış, sonra da elini kaba daldırarak ondan su almış ve bir avucundan, hem ağzına su çekmiş ve hem de burnuna su çekmiş. Bunu üç defa tekrarlamış. Sonra elini su kabına daldırarak su alıp yüzünü üç defa yıkamış, sonra elini kaba daldırarak su alıp ellerini dirsekleriyle beraber ikişer ikişer yıkamış. Sonra yine elini su kabına daldırarak su çıkarıp başını mesh etmiş. (Başını mesh ederken,) iki elini, öne ve arkaya doğru götürmüş, sonra ayaklarını topuklanyla birlikte yıkamış. Daha sonra da:
Resulullah (s.a.v)'in abdest alış şekli işte bu şekildeydi' demiş.[175]
Bir rivayette İse, şu ifade yer almaktadır:
Başının ön tarafından başlayıp ellerini ensesine doğru götürür ve sonra da ellerini gerisin geriye ilk başlangıç yerine kadar getirirdi.[176]
Bir rivayette is, Abdullah b. Zeyd şöyle der:
Resulullah (s.a.v) geldi. Biz onun için bakırdan bir tas içinde su çıkardık.
(O sudan) abdest aldı. (Abdest alışı sırasında) yüzünü üç defa, ellerini de iki şer defa yıkadı. Başını mesh edip başın önünü ve arkasını sıvazladı. Ayaklan-nı da yıkadı.[177]
Bu hadisi(n bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî iie Müslim rivayet etmiştir. Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
"Hz. Peygamber (s.a.v), (abdest organlannı) ikişer İkişer yıkamak tiyle) abdest aldı.[178]
Müslim'in bir rivayetinde ise, şu ifade yer almaktadır:
"(Abdullah b. Zeyd) ResuÎullah (s.a.v)'i (n şu şekilde) abdest aldığını görmüş: (İlk önce) ağzına su çekti, (sonra) burnuna su çekti. Sonra yüzünü üç defa, sağ elini üç defa, diğer elini üç defa yıkadı. Elinin artığı olmayan (yeni) bir suyla başına mesh etti. Ayaklannı da, tertemiz edinceye kadar yıkadı.[179]
Ebu Davud'un rivayetinde ise, Daha sonra) suyu ellerine suyu döküp ellerini yıkadı, sonra ağzına ve burnuna su üç defa su çekti ifadesi yer

almaktadır.[180]
Yine Ebu Dâvud bir rivayetinde, (Abdullah b. Zeyd'den bir önceki) hadisin aynısını rivayet edip (ilave olarak şunu nakletmiştir:)
Ağzına ve burnuna, bir eliyle su çekip bunu üç kere tekrarladı." Daha sonra Abdulla b. Zeyd, adisin geriye kalan kısmını aynen zikretti.[181]
Yine Ebu Davud'un bir rivayeti ise şu şekildedir:
(Abdullah b. Zeyd,) ResuÎullah (s.a.v)'in abdest alışını görüp onun abdest alış şeklini zikrederek şöyle demiş:
Başını, ellerinin artığı olmayan (yeni) bir su ile mesh etti. Ayaklarını da, tertemiz edinceye kadar yıkadı.[182]
Nesâî'de, bu hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.[183] Tirmizî'nin bir rivayeti ise şu şekildedir:
ResuÎullah (s.a.v), başını iki eliyle mesh edip başının ön tarafından başlayıp ellerini ileri ve geri hareket ettirdi. Başının ön tarafından başlayıp ensesine doğru götürür ve sonra da ellerini gerisin geriye ilk başlangıç yerine kadar getirirdi. Daha sonra da ayaklarını yıkadı.[184]
Yine Tirmizî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
(Abdullah b. Zeyd,) Peygamber (s.a.v)'in abdest alışını gor(üp (onun abdest alış şeklini şu şekilde zikret) m iştir: Peygamber (s.a.v), başını, ellerinin artığı olmayan (yeni) bir su ile mesh etti.[185]
Yine Tirmizî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) (şu şekilde) abdest aldı: Yüzünü üç ker yıkadı. Kollarını ikişer defa yıkadı. Başını mesh etti. Ayaklannı ikişer defa yıkadı.[186] Nesâî'de diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) (şu şekilde) abdest aldı: Yüzünü üç defa, kollarını ikişer defa yıkadı. Ayaklarını iki defa yıkadı. Başını da iki defa mesh etti.[187]

3. Küçük Abdest Yada Büyük Abdest Sırasında Kıbleye Dönme Ruhsatı

14. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Bir ihtiyacım sebebiyle (kız kardeşim) Hafsa'nın evinin damının üstüne çıkmıştım. Buesnada Hz. Peygamber (s.a.v)'i; önünü Şam'a [188] ve arkasını da Kıbleye dönmüş vaziyette (büyük) abdestini bozarken (gözlerimle) gördüm.[189]
Bu hadisifn bu .şekildeki metnin)!; Buhârî, Müslim ve Tirmizî rivayet etmiştir.
Buhârî'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer der ki: Bazı insanlar:
(Büyük) abdest bozmak için oturduğun zaman Kıbleye ve Beytu'1-Makdis'e karşı yönelme [190] diyorlar. Abdullah ibn Ömer de:
Doğrusu bir gün bizim evin damının üstüne çıkmıştım. Bu esnada Resulullah (s.a.v)'i, (büyük) abdest bozmak için Beytu'l-Makdis'e doğru iki kerpiç üzerine oturduğunu (gözlerimle) gördüm' dedi.[191]
Bir rivayette, Vâsi' ibn Hibbân şöyle der:
Mescitte namaz kılıyordum. Abdullah ibn Ömer'de sırtını Kıble'ye doğru dayanmış oturuyordu. Ben namazımı bitirince, bulunduğum yerden (kalkarak) onun yanına gittim. (Bu sırada) Abdullah şunları söylüyordu:
(Bazı) insanlar, (büyük) abdest bozmak için oturduğun zaman Kıbleye ve Beytu'l-Makdis'e karşı yönelme' diyorlar.
(Devamla:) Allah adına yemin ederim ki, bir evin damının üstüne çıkmıştım. Bu esnada Resulullah (s.a.v)'i, (büyük) abdest bozmak için Beytu'l-Makdis'e doğru iki kerpiç üzerine otururken (gözlerimle) gördüm1 dedi.[192]
Nesâî ve Ebu Dâvud, bu rivayetin son bölümünü nakletmiştir. Hadisin başlangıcı,
Doğrusu çıkmıştım. (Büyük) abdest bozmak için" şeklindedir.[193]

4. Elbiseye Bulaşan Spermi Yıkama

15. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v)in elbisesinden cünüplük (izi olan sperm)i yıkardım.[194] Peygamber (s.a.v), elbisesinde yıkama izi olduğu halde (insanlara) namaz (kıldırmak için mescide) çıkardı.[195]
Konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) (elbisesine bulaşan) spermi yıkar, sonra bu elbise ile namaz (kıldırmak için mescide) çıkardı. Ben, elbisede yıkamanın izini görürdüm.[196]
Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Bir adam, Aişe'ye misafir olmuştu. Adam sabahleyin elbisesini yıkamaya başlamıştı. Aişe, (ona): Eğer spermi gördünse, (değdiği) yeri yıkaman sana yeterdi. Eğer görmedinse, etrafını yıkardın. Vallahi, ben, spermi Resulullah (s.a.v)'in elbisesinden ovalayarak çıkardığımı bilirim. Sonra da o elbiseyle namaz kılardı.[197]
Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Aişe, sperm hakkında der ki: Ben, onu, Resulullah (s.a.v)'in elbisesinden ovalardım.[198]
Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Abdullah b. Şihâb el-Hav-lânî şöyle der:
Aişe'ye misafirliğe gitmiştim. (Üzerimde bulunan) iki elbiseme birden il tilam olmuştum. Bunun üzerine elbiselerimi suya batırdım. Derken Aişe'n: bir cariyesi beni(m elbise yıkadığımı) görüp ona haber verdi. O da bana hi ber göndererek (yanına çağırtıp):
Elbiselerini böyle yapmaya seni ne sevk etti?' diye sordu. Ben de
Uyuyan kimsenin uyku halinde gördüğünü gördüm' dedim. Aişe:
Elbiselerde bir şey gördün mü? diye sordu. Ben de:
Hayır' diye cevap verdim. Aişe:
Eğer elbiselerinde bir şey görmüş olsaydın, onu yıkar miydin Çünkü ben, bizzat kendimin Resulullah (s.a.v) in elbisesinden spenr kuru olarak tırnağımla iyice kazıdığımı bilirim' dedi.[199]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti şu şekildedir:
Aişe, Resulullah (s.a.v)'in elbisesinden spermi yıkamıştı.[200]
Yine Tirmizî'nin diğer bir rivayetinde, Hemmâm ibnu'l-Hâris şöyle der:
Aişe'ye bir misafir gelmişti. Aişe, gelen misafire, sarı bir yorgan veril meşini emretti. Yorganı örtünerek uyuyan misafir (o gece) ihtilam oldu. Misa fir, yorganı, üzerinde ihtilam eseri olduğu halde göndermekten utandı. Dola ysıyla da yorganı (yıkamak için) suyun içine soktu. Sonra da (yıkanmış vaziyette yorganı geri) gönderdi. Bunun üzerine Aişe:
Yorganımızı neden bozdu? (Yorgana değen spermi) sadece parmaklan arasında ovalaması yeterliydi. (Bu tür hallerde) Resulullah (s.a.v)'in elbisesini bazen parmaklarımla ovaladığım olmuştu' dedi.[201]
Ebu Davud'un rivayetinde ise, Süleyman b. Yesar şöyle der:
Aişe'nin:
Ben, Resulullah (s.a.v)in elbisesinden spermi yıkardım. Daha sonra elbisedeki temizleme izlerini görürdüm' dediğini işittim.[202]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde, Hemmâm ibnu'l-Hâris şöyle der:
(Bir gün) Hemmâm, Aişe'nin yanında (misafir) iken ihtilam olmuştu. Elbisesini yada elbisesindeki cünüplük izini (spermi) yıkarken Aişe'nin cariyesi onu gördü ve (onun bu halini) Aişe'ye haber verdi. Bunun üzerine Aişe:
(Şu anda) Resulullah (s.a.v)'in elbisesinden spermi ovaladığımı görür (gibiyim)' dedi.[203]
Yine Ebu Davud'un konu ile İlgili kısa bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in elbisesinden spermi ovalardım. Resululîah s.a.v'de, o elbiseyle namaz kılardı.[204]
Nesâî'nin rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in elbisesinden spermi ovaladığımı hatırlıyorum.[205]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in elbisesinde sperm gördüğümde onu bir şeyle kazırdım.[206]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in elbisesinden spermi ovalardım. Resulullah (s.a.v)'de, o elbiseyle namaz kılardı.[207]

5. Hayızlı Kadının, Kocasının Başını Yıkaması

16. Hişâm b. Urve, o da (babası) Urve ibnu'z-Zubeyr yoluyla Hz. Aişe (r.anhâ)'dan şöyle rivayet edilmiştir;
Urve ibnu'z-Zubeyre:
Hayızlı kadının [208] bana hizmet etmesi yada kadının cünüp iken yanıma gelmesi caiz midir?' diye soruldu. Urve ibnu'z-Zubeyr'd e:
Bana göre, bunun hepsi caizdir. Bundan dolayı hiçbir taraf için bir sakınca yoktur. Bana, Aişe (bu durumu) şöyle haber verdi:
Kendisi hayızlı olduğu halde ve odasında otururken, [209] Resulul-lah (s.a.v), mescitte i ti kafa girdiği [210] zaman, Resulullah (s.a.v), başını Aişe'ye doğru uzatır, [211] o da Resulullah (s.a.v)in başını tarardı diye cevap verdi.[212]
Konu ile ilgili bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v), itikafta iken, mescitten başını bana uzatırdı. Ben de hayızlı olduğum halde, [213] onun başım tarardım. [214]
Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Aişe hayızlı olduğu halde ve odasında otururken, Peygamber (s.a.v} mescitte itikafa girdiği zaman başını ona uzatırdı. O da, Peygamber (s.a.v)'in başını tarardı.[215]
Bir rivayette ise Peygamber (s.a.v), itikafta olduğu zaman, eve, ancak bir hacet (büyük ve küçük abdesti) için girerdi" ilavesi yer almaktadır.[216]
Diğer bir rivayette, Peygamber (s.a.v), eve ancak insanın hacetinden dolayı girerdi" ilavesi yer almaktadır.[217] Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Ben, hayızlı olduğum halde Resulullah (s.a.v)in başını tarardım.[218] Konu ile ilgili diğer bir rivayette ise şu şekildedir:
Ben, hayızlı olduğum halde Resulullah (s.a.v)'in başını yıkardım.[219] Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), itikafta olduğu zaman başını mescitten bana doğru çıkarırdı. Ben de hayızlı olduğum halde onun (başını) yıkardım.[220]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), itikafa girdiği zaman başını bana uzatırdı. Ben de onun başını tarardım. Eve de ancak insanın hacetinden dolayı girerdi. [221] Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v) mescitte itikafa girdiği zaman odanın deliğinden (kapısından) başını bana doğru uzatırdı. Ben de onun başını yıkardım."
(Hadisin ravisi) Müsedded der ki: "Aişe'nin 'hayızlı olduğum halde başını tarardım' dediğini söyledi.[222]
Diğer bir rivayette ise Peygamber (s.a.v), (mescitte) itikafta iken, ben de hayızlı olduğum halde onun başını yıkardım" ifadesi yer almaktadır.[223]

6. Hayızlı Kadına, Namazın Değil De, Orucun Kazasının Vacip Olması

17. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "(Muâze adında) bir kadın, Aişe'ye:
Biz kadınlardan biri, (hayızdan) temizlendiği zaman (hayız zamanında kılamadığı) namazını kaza etmeli mi?' diye sordu. Aişe'de:
Sen, Harûriyye [224] misin? [225] Biz, Peygamber (s.a.v) ile birlikte (bulunduğumuz sırada) hayız olurduk. [226] Fakat bize, (hayızlı iken kılamadiğimiz) namazı kaza etmeyi emretmezdi yada biz bunu yapmazdık1 diye cevap verdi.[227]
Konu ile ilgili bir rivayette Muâze [228] der ki:
Aişe'ye:
Neden hayızh kadın orucu kaza ediyor da, namazı kaza etmi yor?' diye soru sordum. Aişe:
Sen, Harûriyye misin?' dedi. Ben de:
Harûriyye değilim, fakat (bunun hükmünü öğrenmek için) soı yorum' dedim. Aişe:
(Peygamber hayattayken) bu iş, bizim başımıza gelirdi. Dolaı sıyla da orucu kaza etmekle emrolunurduk. Fakat namazı kaza et-me le emrolunmazdık [229] diye cevap verdi.[230]
Konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Kadının biri, Aişe'ye:
Bizden biri, hayız günlerinde kılamadığı namazlarını (daha soı ra) kaza eder mi?' diye soru sordu. Aişe'de:
Sen, Harûriyye misin? (Peygamber hayattayken) herhangi bh miz hayız olurdu. Fakat (hiç birimiz, kılamadığımız namazları) kaa etmekle emrolunmazdı' diye cevap verdi.[231]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v)'in hanımları elbette hayız görürlerdi. Yoksa Resululla (s.a.v), namazı kaza etme ile ilgili hammlanna bir şey mi emretmiş? [232]
Nesâî'nin bir rivayeti ise şu şekildedir:
Biz, Peygamber (s.a.v) zamanında hayız olurduk. Daha sonra temizlendiğimizde, bize (hayızh iken tutamadığımız) orucu kaza etmeyi emrederdi. Fakat (kılamadığımız) namazı kaza etmeyi emretmezdi. [233]
Yine Nesâî'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Kadının biri, Aişe'ye:
Hayizlı kadın, (hayızh iken kılamadığı) namazı kaza etmeli mi?' diye sordu. Aişe:
Sen, Harûriyye misin? Peygamber (s.a.v) zamanında hayız olurduk (Hayız sırasında) namazı kaza etmezdik. Kaza etmekle de emr-olunmazdık' diye cevap verdi.[234]

7. Teyemmüm [235]

18. Abdurrahman ibn Ebzâ'dan rivayet edilmiştir: "Adamın biri, Hz. Ömer'e gelip:
Doğrusu ben cünüp oldum. Fakat su bulamadım' dedi. Ömer:
Namaz kılma' diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammâr b. Yâsir:
Hatırlar mısın, Ey Müminlerin Emiri! Hani senle ben, bir seriyyede [236] idik. İkimizde cünüp olmuştuk, fakat su bulamamıştık. Sen namaz kılmamıştın. Fakat ben, toprakta yuvarlanıp [237] (sonra da) namazımı kılmıştım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Sana sadece ellerini yere vurman, sonra (ellerine bulaşan toprağı) üfürmeni, sonra da ellerinle, yüzüne ve kollarına mesh etmen yeterdi' buyurmuştu dedi. Bunun üzerine Ömer:
Ey Ammâr! Allah'tan kork1 dedi. Ammâr:
İstersen, bunu hiç söylememiş olayım' dedi. Ömer:
(Bu teyemmüm olayından) üzerine aldığın sorumluluğu sana bırakıyoruz1 dedi.[238]
Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
(Abdurrahman ibn Ebzâ der ki:) Ben, Ömer'in yanında idim. Adamın biri gelip:
Biz, bir - iki ay bir yerde kalıyoruz. (Dolayısıyla cünüp olup su bulamıyoruz. Ne yapalım)' dedi. Ömer:
Ben olsam, su buluncaya kadar yıkanmam' cevabını verdi. (Orada bulunan) Ammâr:
Hatırlar mısın, Ey Müminlerin Emiri! Hani seninle deve (gütmek) de İdik. İkimizde cünüp olmuştuk. Bunun üzerine ben, yerde yuvarlandım. Resulullah (s.a.v)'a gelip durumu anlattım. Resulullah (s.av):
Şöyle yapman sana yeterdi' buyurup (daha sonra) ellerini yere vurdu, sonra ellerine üfledi, sonra da elleriyle yüzünü ve kolunun yarısına kadar kollarını mesh etti' dedi. Ömer:
Ey Ammâr! Allah'tan kork' dedi. Ammâr:
Ey Müminlerin Emiri! Allah'a yemin ederim ki, eğer istersen bu olayı ebediyen (bir daha) söylemem' dedi. Bunun üzerine Ömer:
Hayır, Allah'a yemin ederim ki, teyemmüm olayından üzerine aldığın sorumluluğu sana bırakıyorum' dedi.[239]
Yine Ebu Davud'un bu hadis ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v):

Ey Ammâr! Şöyle yapman sana yeterdi' buyurdu.
Daha sonra Peygamber (s.a.v) ellerini bir kere yere vurdu, sonra bir elini diğer eline vurdu, sonra yüzünü ve dirseklerini aşmadan, kollarının yansına kadar mesh etti.[240]
Yine Ebu Dâvud, bu kıssa ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v):
(Ey Ammâr!) Sana sadece şunu (yapman) yeterdi' buyurdu.
Daha sonra Peygamber (s.a.v) elini yere vurdu, sonra eline üfledi, sonra da yüzünü ve ellerini mesh etti."
(Hadisin ravisi) Seleme şüphe edip: "Bu hadiste, (Resulullah'ın,) dirseklere kadar mı, yoksa bileklere kadar (manasına gelen bir şey) mi (dediğini) bilmiyorum' dedi. [241]
Yine Ebu Davud'un bu hadisle ilgili bir rivayetinde Ammâr b. Yâsir şöyle der:
(Ammâr b. Yâsir der ki:) Peygamber (s.a.v)'e teyemmümü sordum. Bunun üzerine bana, hem yüz ve hem de eller için bir defa [242] (yere ellerimle) vurmamı emretti. [243]
Yine Ebu Davud'un bu hadisle ilgili diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Katâde'ye teyemmümün hükmü soruldu. O da, Ammâr'm: Resulullah (s.a.v), (bana, yüzü ve) dirseklere kadar (ellerimi mesh etmemi emretti)' dediğini haber verdi.[244]
Nesâî'nin bir rivayetinde Ammâr b. Yâsir şöyle der:
Resulullah (s.a.v) İle birlikte toprakla teyemmüm yapıp yüzlerimizi, omuzlarımıza kadar [245] mesh ettik. [246]
Tirmizî ise bu hadisi şu şekilde rivayet etmiştir:
Peygamber (s.a.v), Ammâr'a, yüz ve eller için teyemmümü emretti.[247]
Tirmizî der ki: Ammâr b. Yâsir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) ile birlikte omuzlara ve koltuklara kadar (meshi ulaştırarak) teyemmüm ettik.[248]

8. Cünüp Olan Kimseyle Tokalaşmanın Caiz Olması

19. Ebu Hureyre (r.a.)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Hureyre, cünüp olarak, Medine sokaklarından birinde, Peygamber (s.a.v) ile karşılaşmıştı. Hemen onun yanında sıvışıp gitmiş, yıkanmış. Sonra (Peygamberin yanına geri) gelmişti. Peygamber (s.a.v),
ona:
Ey Ebu Hureyre! Neredeydin?' diye sormuş. Ebu Hureyre'de:
Cünüp idim. Temizlenmemiş bir vaziyetteyken seninle birlikte oturmayı uygun görmedim [249] diye cevap vermişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Subhanallah! [250] Mümin kimse pis olmaz [251] buyurdu. [252] Yine Buhârî'nin bir rivayetinde Ebu Hureyre şöyle der:
Cünüp iken, Resulullah (s.a.v) benimle karşılaşıp elimden tuttu. Böylece onunla birlikte yürüdüm. Sonunda (bir yerde durup) oturdu. Hemen onun yanından sıvışıp barındığım yere geldim ve yıkandım. Sonra (onun yanına geri) geldim. O halen oturuyordu. Bana: 'Ey Ebu Hureyre! Neredeydin?' diye sordu. Ben de, ona, (yaptığım şeyi) anlattım. Bunun üzerine: 'Subhanallah! Mü'mİn kimse pis olmaz buyurdu.[253]
Müslim'in rivayeti de şu şekildedir:
Ebu Hureyre, cünüp olarak, Medine sokaklarından birinde, Peygamber (s.a.v)'e rastlamıştı. (Onu görür görmez) hemen onun yanından sıvışıp gitmiş, yıkanmış. Peygamber (s.a.v), onu(n niçin sıvışıp gittiğini) araştırmış. Ebu Hureyre geldiği zaman, ona:
Ey Ebu Hureyre! Nerdeydin?1 diye sormuş. Ebu Hureyre'de:
Ey Allah'ın resulü! Bana, cünüb olduğum bir sırada rastladın. Ben de yıkanmadıkça senin yanında oturmayı doğru bulmadım' demiş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Subhanallah! Mümin kimse pis olmaz' buyurdu.[254]
Tirmizî'nin birinci rivayetinde, olsüsaîtf ifadesi yer almaktadır. Haşiye'de ise doğru olanın, kelimesinin; gizlendim saklandım manasında olduğu belirtilmektedir.
Başka bir rivayette ise kelimesi, geri çekildim manasında tefsir edilmiştir.
Ebu Dâvud'da, gizlendim" kelimesi, Nesâî'nin rivayetinde ise sıvıştım" kelimesi geçmektedir.

9. İdrardan Sakınmaya Teşvik

20. Abdullah ibn Abbâs (r. anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v), iki mezarın yanından geçiyordu. (Mezarda azab gören [255] iki insanın sesini işitince;)
Bunlar, azab görüyorlar. Azab görmeleri, büyük bir şey değildir. Bunların biri, İdrardan sakınmazdı. [256] Diğeri de, koğuculuk yapardı [257] buyurdu.
Bunun üzerine (yapraklan soyulmuş) yaş bir hurma dalı alıp onu iki parçaya ayırdı. Sonra bir parçasını; kabirlerden birinin üzerine, diğerini de öbürünün üzerine dikti. (Yanında bulunan sahabiler, ona):
Ey Allah'ın resulü! Bunu niçin yapün?' diye sordular. Resulullah (s.a.v):
Bu dallar, yaş kaldıkları müddetçe belki onlardan azabları hafifletilir [258] buyurdu.[259]
Bir rivayette İdrardan uzaklaşmazdı" ifadesi yer almaktadır.[260]
Diğer bir rivayette ise İdrardan korun m azdı" ifadesi yer almaktadır.[261]
Başka bir rivayette ise, (Abdullah ibn Abbâs): Peygamber (s.a.v), Medine'de yada Mekke'deki bahçelerden birinin yanından geçerken mezarlarında azab gören iki insanın sesini işitti..."
deyip hadisi nakletmiştir.[262]
Yalnız bu rivayette "lfrhurma dalı" yerine Aty?-i "yapraksız hurma dalı" ifadesi geçmektedir.

10. Ayakta Bevletme

21. Huzeyfe ibnu'l-Yemân (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) ile birlikte idim. Bir kavmin çöplüğüne gelmişti. Ayakta (dikelerek) işedi.[263]
Sonra da: Yaklaş'dedi.
Bunun üzerine ben de, topuklarının yanına kadar yaklaştım. (Ona su verdim. Bu suyla) abdest aldı. (Ayaklarına gelince,) mestlerinin üzerine mesh etti.[264]
Ebu Vâil yolundan gelen bir rivayet ise şu şekildedir:
Ebu Musa, idrar hususunda çok dikkatli davranırdı. Bir şi şeye işeyip (sonra da):
İsrail oğullarından birinin cildine [265] idrar bulaşırsa, değen yeri makaslarla keserlermiş [266] dedi. Bunun üzerine Huzeyfe:
Arkadaşınız (Ebu Musa)m (idrar konusunda) bu derece dikkat göstermemesini isterdim. Çünkü ben, Resulullah (s.a.v) ile beraber yürüdüğümüzü hatırlıyorum... Duvarın arkasındaki bir çöplüğe gidip sizden birinin yaptığı gibi ayakta işedi. Ben, ondan biraz ileriye gittim. (Bir müddet sonra yanına gitmem için) bana işaret etti. Ben de (onun yanına) gidip tuvalet ihtiyacının bitirinceye kadar arkasında durdum.[267]
Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'i bir kavmin çöplüğüne gelip ayakta (dikilerek) işedi. Daha sonra su istedi. (O suyla abdest aldı. Ayaklarına gelince,) mestlerinin üzerine mesh etti.[268]
Ebu Davud (devamla) der ki:
Müsedded, Huzeyfe'den naklen şöyle dedi: "Peygamber (s.a.v), abdest bozarken yalnız kalmak isteyeceğini düşünerek oradan uzaklaşmak istediğimde, beni yanma çağırdı. Ben de (ona sütre olmak için) hemen arkasında durdum.[269]
Nesâî'de, Ebu Dâvud gibi, ayakta" kelimesini rivayet etmiştir.

11. Süt Emen Çocuğun İdrarının Hükmü

22. Ümmü Kays bint. Mihsaıı (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ümmü Kays, (bir gün) henüz yemek yemeye (başlamâya)n küçük oğlunu Resulullah (s.a.v)'e getirmişti. Resulullah (s.a.v), çocuğu kucağına oturttu. Çocuk, Resulullah (s.a.v)'in elbisesine işedi. Resulullah (s.a.v), su istedi. Suyu, (idrar değen yerin) üzerine döktü.[270] (İdrar değen yeri) yıkamadı.[271]
Bir rivayette, Resulullah (s.a.v), idrar (değen yer)in üzerine su serpmekten fazla bir şey yapmadı" ifadesi yer almaktadır.[272]
Başka bir rivayette ise Resulullah (s.a.v), idrar (değen yer)in üzerine su serpti" ifadesi yer almaktadır.[273]

12. Abdestte, Gusülde Ve Başka Yerlerde Hep Sağdan Başlamayı Teşvik Etme

23. Hz. Aişe (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ayakkabı giymede, saçını taramada, temizlenmede ve bütün işlerinde sağdan başlamak, Peygamber (s.a.v)'in hoşuna giderdi.[274]
Bir rivayet ise şu şekildedir:
"Peygamber (s.a.u) temizlenme, saç tarama ve ayakkabı giyme (gibi) bütün durumlarda güç yetirdiğince sağdan başlamayı severdi.[275]
Hadisin ravilerinden birisi şöyle demiştir:
"Misvak kullanırken de (sağdan başlamayı severdi)" diye rivayet etti. Fa kat "bütün işlerinde"187 (ifadesini) rivayet etmedi. [276]
Diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) temizleneceği zaman temizlendiğinde, taranacağı zaman taranışında ve ayakkabı giyeceği zaman giymede, sağdan başlamayı severdi.[277]

13. Erkeğin, Hayızlı İken Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunamaması

24. Hz. Aişe (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Biz (müminlerin annelerinden) biri hayız olduğu zaman, Resuluf-lah (s.a.v) tenini onun tenine dokundurmak istediğinde, ona, hayızmın şiddetli olduğu zamanda (diz kapağı ile göbeği arasını örtecek) bir peştamal bağlamasını emrederdi. Daha sonra da tenini, o kadınının tenine d okun dururdu. [278] Hangi biriniz, nefsine, Resulullah (s.a.v)in nefsine sahip olduğu kadar sahip olabilir? [279]
Konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Ben, Peygamber {s.a.v) ile birlikte her ikimizde cünüp iken bir kapdan yıkanırdık. (Hayız olduğumda) o, bana, (diz kapağı ile göbeği arasını örtecek) bir peştamal bağlamamı emrederdi. Ben de, peştamalı bağlardım. Hayızlı iken, tenini, tenime dokundururdu. Yine (mescitte) itikafta olduğu zaman başını mescitten bana doğru çıkarırdı. Ben de hayızlı olduğum halde onun (başını) yıkardım.[280]
Ebu Davud'un bir rivayetinde Hayızının şiddetli olduğu (yada başlangıcında)" ifadesi yer almaktadır.[281]
Ebu Davud'un ve Nesâînin bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Bizden biri hayız olduğunda, Resulullah (s.a.v), ona (diz kapağı ile göbeği arasını örtecek) bir peştamal bağlamamı emrederdi. Daha sonra da onunla (aynı yatağa) yatardı."
Hz. Aişe bir defasında şöyle demiştir: 'Tenini, o kadınının tenine dokundururdu.
Nesâî'nin diğer bir rivayetinde ise, Cumey' ibn Umeyr şöyle der:
Annem ve teyzemle birlikte Aişe'nin yanma geldik. Annem ve tey (ona):
Sizden biriniz hayız gördüğü zaman Resulullah (s.a.v) ne yapardı?' diye sordular. O da:
Bizden birisi hayız olduğu zaman, (diz kapağı ile göbeği arasını örtecek) geniş bir peştamal giymemizi emrederdi. Sonra da (bizi) kollarına alır göğsüne basardı' diye cevap verdi.

14. Tuvalete Girerken Okunacak Dua

25. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) tuvalete girerken: "Allahümme innî eûzu bike mine I-hubsi ve'1-habâis"
(Allahımi Erkek ve dişi şeytanların [282] şerrinden sana sığını [283] buyururdu.[284]
Bir rivayette Tuvalete girmek istediğinde..." ifadesi yer almaktadır.[285]
Diğer bir rivayette ise Tuvalete girerken..." ifadesi yer almaktadır. [286]

15. Müstehazanın Yıkanması Ve Namaz Kılması

26. Hz. Aişe (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v)'in baldızı, Abdurrahman b. Avfın hanımı Ümmü Habîbe bint. Çalış yedi yıl istihaze [287] olmuştu ve bu hususu Resulullah (s.a.v)'e sordu. Resulullah (s.a.v):
Bu, hayz (kanı) değil, bir damar (kam)dır. Boy abdesti al [288] namazım kıl buyurdu."
Aişe der ki: Ümmü Habîbe, kız kardeşi Zeyneb bint. Cahş'ın odasında bir leğen içinde yıkanır, kanın kırmızılığı suyun yüzüne çıkardı.
İbn Şihâb'da der ki: "Bun bu hadis, Ebu Bekr b. Abdurrahman b. Haris b. Hişâm'a anklettim. Ebu Bekr:
Allah, Hind' [289] rahmet etsin. Bu fetvayı o işi t şeydi, vallahi ağlardı. Çünkü o, (müstehaza olması nedeniyle) namaz kılmazdı' dedi. [290]
Bu lafız, Müslim'e aittir.[291]
Buhârî'nin kısa bir şekilde naklettiği rivayet ise şu şekildedir:
Ümmü Habîbe, yedi yıl istihaza oldu ve bu hususu Resulullah (s.a.v)'e sordu. Resulullah (s.a.v), ona, yıkanmasını emredip:
Bu, (hayz kanı değil,) bir damar (kam)dır' buyurdu.
Bunun üzerine Ümmü Habîbe, her namaz için boy abdesti alır oldu.[292]
Buna benzer bir rivayet, kanın kırmızılığı suyun yüzüne çıkardı" ifadesine kadar nakledilmiş, bundan sonrası rivayet edilm em iştir.[293]
Başka bir rivayette ise Hz. Aişe şöyle demektedir:
Ümmü Habîbe bint. Cahş, Rg s ulu İlah (s.a.v)'den fetva isteyerek:
Ben, istihazalıyım1 dedi. Resulullah (s.a.v):
Bu, hayz (kanı) değil, bir damar (kanı)dır. Boy abdesti al ve namazını kıl' buyurdu.
Bunun üzerine Ümmü Habîbe, her namaz için boy abdesti alır oldu.
Leys b. Sa'd der ki: "İbn Şihâb, Resulullah (s.a.v)'in, Ümmü Habîbe bint. Cahş' her namaz için yıkanmasını emrettiğini söylemedi. Her namaz için boy abdesti alma işi, Ümmü Habîbe'nin kendiliğinden yaptığı bir şeydir.[294]
Yine Müslim'in bir rivayeti şu şekildedir:
Abdurrahman b. Avfın hanımı Ümmü Habîbe bint. Cahş, Resulullah (s.a.v)'e, (istihaze) kan (in) dan şikayet etti. Resulullah (s.a.v), ona:
Hayz in seni hapsettiği müddet bekle, sonra boy abdesti al " buyurdu.
Bunun üzerine Ümmü Habîbe, her namaz için boy abdesti alır oldu.[295]
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Daha sonra yıkan ve namazım kıl" ifadesi yer almaktadır. Bu rivayetin içinde, Aişe dedi ki: Ben, Ümmü Habîbe'nin leğenini kanla dolu olduğunu gördüm [296] ifadesi de yer almaktadır.[297]
Ebu Davud'un konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Abdurrahman b. Avfın hanımı Ümmü Habîbe bint. Cahş, yedi yıl istihaza oldu. (Resulullah (s.a.v)'den, istihaze kanı ile ilgili fetva istedi.) Resulullah (s.a.v), ona:
Hayz vakti geldiğinde namazı terk etmesini, bittiğinde ise boy abdesti alıp namaz kılmasını emretti' emretti."
Ebu Dâvud (devamla) der ki: "Bu sözü, Zührî'nin arkadaşlarından Ev-zaî'den başka hiç kimse söylememiştir."
(Ebu Dâvud ilave olarak der ki:) İbn Uyeyne: Resulullah (s.a.v), Ümmü Habîbe'ye, hayz günlerinde namazı terk etmesini emretti" ifadesini ilave etmiştir. Ebu Dâvud (devamla) der ki: Fakat bu, İbn Uyeyne'nin bir zannıdır.[298]

Ebu Dâvud, bu hadisi, başka bir rivayetinde, kanın kırmızılığı suyun yüzüne çıkardı" ifadesine kadar rivayet etmiştir.[299]
Yine Ebu Dâvud, bir rivayetinde, Aişe dedi ki: Bunun üzerine Ümmü Habibe, her namaz için boy abdesti alır oldu" ifadesini rivayet etmiştir.[300]
Yine Ebu Dâvud, başka bir rivayetinde, Zeyneb bint. Cahş istîhaza oldu. Resulullah (s.a.v), ona: Her namaz için boy abdesti al" buyurdu. (Süleyman b. Kesir bunu naklettikten sonra bahsin başındaki) hadisi ilave etti" ifadesine yer vermiştir.[301]
Yine Ebu Dâvud, diğer bir rivayetinde; Abdussamed, Süleyman b. Kesîr'den bu hadisi Her namaz için abdest al" şeklinde rivayet etti. Fakat bu, (hadisin ravisi) Abdussamed'in zannidir" ifadesine yer vermiştir.[302]
Nesâî'nin bir rivayeti ise şu şekildedir:
Abdurrahman b. Avfın hanımı Ümmü Habîbc bint. Cahş isti haz e oldu. Kendisinden devamlı kan geliyordu. Onun bu durumu, Resulullah (s.a.v)e bildirildi. Resulullah (s.a.v):
Bu, hayız (kanı) değildir. Şeytanın rahme musallat olmasından meydana gelen bir kandır. [303] Hayız gördüğü günler beklesin. Namazı bıraksın. Daha sonra (hayız müddeti bittiğinde, istihaze kanı sırasında) kalkıp her namaz için boy abdesti alsın' buyurdu.[304]
Yine Nesâî'nin bir diğer rivayeti ise şu şekildedir:
Ümmü Habîbe bint. Cahş, yedi yıl boyunca istihaze oldu. Bu durumunu Peygamber (s.a.v)'e sordu. O da, ona; bu kanın hayız olmadığını, damardan gelen bir kan olduğunu, sağlıklı iken gördüğü hayız ve temizlenme müddet kadar namaz kılmamasını, daha sonra boy abdesti alarak namazını kılmasını söyledi. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, her namaz için boy abdesti alır oldu.[305]
27. Hz. Aişe (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Fatıma bint. Ebi Hubeyş, Ebu Hubeyş, [306] Muttalib ibn Es e d in oğludur- Resulullah (s.a.v)'e:
Ben, (daimi surette) istihazalı bir kadınınım. Hiç temizlenemiyorum. Acaba namazı bırakayım mı? diye sordu. Resulullah (s.a.v), ona:
Bu, hayz (kanı) değil, bir damar kamdır. Hayız kanın geldiğinde namazı kılma. Hayız(ın) bittiği zaman kanı yıka ve namaz kıl. buyurdu.[307]
Süfyân'm rivayetinde, Hayız kanı geldiğinde namazı kılma. Hayızın) bittiği zaman boy abdesti al ve namazı kıl" ifadesi yer almaktadır.[308]
Diğer bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
Fakat namazı, içinde hayızh bulunduğun günler sırasında kılma. (Hayızm bittikten) sonra boy abdesti al ve namaz kıl. [309]
Ebu Davud'un bir rivayeti şu şekildedir:
Fatıma bint. Ebi Hubeyş, Peygamber (s.a.v)'e geldi. (Burada hadisin ravisi Urve,) yukarıda geçen [310] Fatima ile ilgili haberi nakletti...
Resulullah (s.a.v):
(Hayızm bittikten) sonra boy abdesti al. Her namaz (vakti) için kıl abdest al ve namaz kıl1 buyurdu.[311] Nesâ nin bir rivayeti ise şu şekildedir:
Fatıma bint. Ebi Hubeyş, istihaze olmuştu. (Resulullah (s.a.v)'e gelip durumunu sordu.) O da:
Hayız kanı, bilinen siyah bir kandır. [312] Hayız günleri(nde), namazı kılma. Hayız günleri(n) bittiğinde abdest al' buyurdu.[313]
Nesâî'nin bir rivayetinde, şu ilave yer almaktadır: Resulullah (s.a.v)'e:
Boy abdesti almayacak mı?' diye soruldu. Resulullah (s.a.v)'de:
Zaten hiç kimse bunda şüphe etmiyor diye cevap verdi. [314]

16. Cünüp Kimsenin Uyumasının Caiz Olması

28. Abdullah ibn Ömer (r. anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Ömer, Resulullah (s.a.v)'e, geceleyin kendisine cünüplük isabet ettiğini zikretti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): Abdest al, cinsel organını yıka ve sonra da uyu [315] buyurdu.[316]
Buhârî'nin bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır: (Ömer:)
Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi? [317] diye (Peygamber efendimizden) fetva istedi. Peygamber (s.a.v)'de:
Abdest aldığı zaman, evet' diye cevap verdi. [318] Buhârî'nin başka bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
(Ömer:)
Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi? diye sordu. Peygamber (s.a.v)' de:
Evet, herhangi bîriniz abdest aldıktan sonra cünüp olduğu halde (isterse) yatsın1 buyurdu.[319]
Müslim'in rivayeti, buna benzemektedir.[320]
Tirmizî'de, bu hadisi, Abdullah ibn Ömer yoluyla; Ömer, Peygamber (s.a.v)'e sordu. (deyip hadisin geri kalanını) nakletm iştir.[321]
29. Hz. Aişe (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Ebu Seleme (b. Abdurrahman) der ki: Aişe'ye:
Peygamber (s.a.v) cünüp iken uyur muydu?' diye sordum. Aişe'de:
Evet, abdest alı(p öyle uyurdu)' diye cevap verdi.[322]
Urve yolundan gelen rivayette Hz. Aişe şöyle der: Peygamber (s.a.v) cünüp iken uyumak istediğinde, cinsel organını yıkar ve namaz için abdest alır (gibi abdest alırdi. [323]
Bu hadîsi, Buhârî rivayet ermiştir. Müslim'in rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) cünüp iken uyumak istediğinde, uyumadan önce namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı.[324]
Müslim'in diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) cünüp olduğunda, yemek yada uyumak istediğinde [325] namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı.[326]
Müslim'in, Abdullah b. Ebi Kays yoluyla Hz. Aişe'den yaptığı bir rivayeti" de şu şekildedir:
Abdullah ibn Ebi Kays der ki: AİŞe'ye:
Resulullah (s.a.u)in vitir namazını' sordum diyerek hadisi zikretmiş ve sözüne şöyle devam etmiştir: (Aişe'ye:)
Resulullah (s.a.v) cünüp olduğunda ne yapıyordu? Uyumadan önce yıkanır mıydı? Yoksa yıkanmadan önce mi uyurdu?1 dedim. Aişe de:
Bunların her ikisini de yapardı. Çünkü bazı defa yıkanıp öyle uyurdu. Bazen de abdest alıp öyle uyurdu' diye cevap verdi. Ben de:
Bu işte kolaylık veren Allah'a hamd olsun' dedim. [327] Ebu Davud'un rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v) cünüp iken uyumak istediğinde namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı.[328]
Ebu Davud'un bir rivayetinde, Cünüp iken (bir şey) yemek istediğinde ellerini yıkardı" ilavesi yer almaktadır.[329]
Ebu Dâvud (devamla) der ki: Bu hadisi; İbn Vehb, Yûnus'tan rivayet edip "yemek yeme" hadisesini Hz. Aişe'nin sözü olarak göstermiştir."
Ebu Davud'un diğer rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) cünüp iken (bir şey) yemek istediğinde yada uyumak istediğinde abdest alırdı.[330]
Ebu Davud'un, Gudayf ibnu'l-Hâris yoluyla Hz. Aişe'den yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Gudayf der ki: Aişe'ye:
Ne dersin? Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı gecenin başında mı, yoksa gecenin sonunda mı yıkanırdı?' diye sordum. Aîşe:
Bazen gecenin başında ve bazen de gecenin sonunda boy abdesti alırdı' dedi. Ben:
Allahu Ekber!... Bu işte kolaylık veren Allah'a hamd olsun' dedim. (Tekrar ona:)
Vitri gecenin başında mı, yoksa sonunda mı kılardı? [331] Bunu bana haber ver' dedim. O da:
Bazen gecenin başında ve bazen de gecenin sonunda kılardı' diye cevap verdi. Ben de:
Allahu Ekber!... Bu işte kolaylık veren Allah'a hamd olsun' dedim. (Tekrar ona:)
(Gece) namazında, (kıraati) açıktan mı, yoksa sessiz mi okurdu [332] diye sordum. O da:
Bazen açıktan ve bazen de sessiz okurdu' dedi. Ben de:
Allahu Ekber!... Bu işte kolaylık veren Allah'a hamd olsun' dedim. [333]
Tirmizî'nin rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) cünüp iken, uyur ve suya el değdirin ezdi. [334]
Tirmizî der ki: (Bir çok kimse,) Hz. Aişe'den Resulullah (s.a.v) (cünüp olduğunda) uyumadan önce abdest alırdı"
şeklinde rivayette bulunmuştur. Bu rivayet, (Esved yolundan gelen rivayetten) daha sahihtir.[335]
Ebu Dâvud, Tirmizî'nin birinci rivayetini nakletmiştir.[336]
Nesâî'nin rivayeti ise şu şekildedir:

Peygamber (s.a.v) cünüp iken (bir şey) yemek yada uyumak istediği zaman abdest alırdı.[337]
Nesâî, bir rivayetinde, (abdest alırdı)" ilavesini "namaz için abdest aldığı gibi yapmıştır.[338]
Nesâfnin diğer bir rivayeti de şu şekildedir
Peygamber (s.a.v) cünüp iken uyumak istediğinde abdest alır (bir şey) yemek istediğinde ise sadece ellerini yıkardı.[339]
Nesârnin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) cünüp iken uyumak istediğinde abdest alırdı. (Bir şey) yemek istediğinde yada (bir şey) içmek İstediğinde ellerini yıkar, sonra da (yemek) yerdi yada içerdi.[340]
Müslim, Abdullah ibn Ebi Kays yolundan ve Ebu Dâvud'da, Gudayf ibnu'l-Hâris yolundan bu hadis "kolaylık" ifadesine kadar rivayet etmişlerdir.[341]
Nesâi'nin Abdullah ibn Ebi Kays yolundan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Abdullah ibn Ebi Kays der ki: ResululÎah (s.a.v) cünüp olduğu zaman yatmadan önce mi boy abdestj alır, yoksa boy abdesti almadan mı yatardı' diye sordum. Aişe:
Her ikisini de yapardı. Bazen boy abdesti alıp yatardı. Bazen de (namaz) abdesti alıp öyle yatardı' diye cevap verdi.[342]

17. Cünüplükten Dolayı Yıkanmanın Şekli

30. Meymûne (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"ResululÎah (s.a.v) (önce) ayaklarını yıkamayarak namaz için ab dest aldığı gibi abdest aldı. Avret yerini ve (oraya) değen pis şeyleri yı kadı. Sonra da üzerine su döktü. Sonra da bir kenara çekilip ayaklarını yıkadı.[343] Onun cünüplükten dolayı yıkanması, işte bu şekildedir.[344]
Buhârî'nin bir rivayetinde Meymûne şöyle der:
Peygamber (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanırken onu perdeledim. O ellerini yıkadı, sonra sağ eliyle sol elinin içine su döküp avret yerini ve oraya değen şeyleri yıkadı. Sonra eliyle duvar üzerine yada toprağa mesti etti.[345] Sonra ayaklannı yıkamayarak namaz için abdest aldığı gibi abdest aldı. Sonra kendi bedenine su döktü. Sonra bir kenara çekilip ayaklarım yıkadı.[346]
Buhârî'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Eliyle avret yerini yıkadı. Sonra elini duvara sürttü. Sonra elini yıkadı. Sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest aldı. Nihayet yıkanmasını bitirince, ayaklannı da yıkadı.[347]
Buhârî'nin diğer bir rivayetinde Meymûne şöyle der;
Peygamber (s.a.v) için (cünüplükten dolayı yıkanacağı) suyu hazırladım. (Su kabından) elleri üzerine su boşalttı, onları ikişer defa veya üçer defa yıkadı. Sonra sağ eliyle sol elinin İçine su döküp bu suyla avret yerlerini yıkadı. Sonra elini toprağa sürttü. Sonra ağzını çalkaladı ve burnuna su çekti.[348] Sonra yüzünü ve ellerini yıkadı. Başını da üç defa yıkadı. Sonra bedenine su döktü. [349] Sonra durduğu yerden bir kenara çekilip ayaklarım yıkadı.[350]
Buhârî'nin diğer bir rivayetinde ise, Meymûne'nin şu ifadesi yer almaktadır:
(Kurulanması için) Peygamber (s.a.v)'e bir bez uzattım. [351] Fakat o, eliyle şöyle yapıp onu istemediği işaret etti.[352]
Yine Buhârî'nin buna benzer başka bir rivayetinde, Meymûne'nin şu ifadesi yer almaktadır:
(Kurulanması için) Peygamber (s.a.v)'e bir bez getirdim. Fakat o, bu bezi istemeyip eliyle silkelemeye başladı.[353]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
(Kurulanması için) Peygamber (s.a.v)'e bir bez uzattım. Fakat o, bu bezi almadı. Ellerini silkeleyerek gitti.[354]
Müslim'in bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
(Kurulanması için) Peygamber (s.a.v)'e bir havlu getirildi. Fakat o, (bu havluya) dokunmadı. Suyu şöyle yapmaya, yani silkelemeye başladı.[355]
Ebu Davud'un rivayetinde, Meymûne şöyle der:
Peygamber (s.a.v)'e cünüplükten dolayı yıkanacağı suyu hazırladım. Kabı sağ elinin üzerine eğdi. İki veya üç (bu şüphe A'meş'tendir) defa yıkadı. Sonra avret yerine su döküp orayı sol eliyle yıkadı. Daha sonra da (sol) elini yere sürttü ve yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna su çekti. Yüzünün ve ellerini yıkadı. Başına ve vücuduna su döktü. Kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Ona havluyu verdim. Fakat o, (bu havluyu) almadı.[356] Suyu bedenînden (silkeleyerek) atmaya başladı.
(A'meş der ki:) Peygamber (s.a.v)'in havluyu kullanmayıp üzerinden suyu serptiğini İbrahim (en-Nehâî')ye söyledim. İbrahim: Onlar, havlu kullanmakta bir sakınca görmezlerdi. Fakat havlu kullanmayı adet edinmeyi mekruh sayarlardı' dedi.
Ebu Dâvud der ki: Müsedded dedi ki: Abdullah ibn Davud'a: "Onlar havlu kullanmayı adet edinmeyi mekruh sayarlardı" şeklinde bîr şey biliyor musun? dedim. O da: Evet, öyledir. (Meymûne'nin rivayetinde, onlar bunun adet edinmesini mekruh görürlerdi ifadesi yoktur,) fakat ben kitabımda bu ifadeyi mevcut olarak buldum.[357]
Tirmizî'nin rivayetinde ise Meymûne şöyle der:
Peygamber (s.a.v)'e cünüplükten dolayı yıkanacağı suyu hazırladım. Kabı sol eliyle eğip sağ eline su döktü ve iki elini yıkadı. Sonra elini kaba daldırıp (içinden su alıp) avret yerine döktü. Sonra elini duvara veya toprağa sürttü. Sonra ağzına ve burnuna su çekti. Yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başına üç kere su döktü. Sonra vücudunun geri kalan kısımlarına su döktü. Sonra kenara çekilerek ayaklarını yıkadı.[358]
Nesâî'nin rivayetinde ise Meymûne şöyle der:
Cünüplükten dolayı yıkanacağı suyu Resulullah (s.a.v)'e getirdim. Önce iki veya üç kere ellerini yıkadı. Sonra sağ elini kaba daldırıp (içinden su alıp) avret yerine bir avuç su döktü. Sol eliyle de (avret yerini) yıkadı. Sol elini yere vurup iyice sürttü. Namaz için abdest aldığı gibi abdest aldı. Sonra başına üç avuç dolusu su döktü. Vücudunun geri kalan kısımlarını yıkadı. Sonra durduğu yerden bir kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. Sonra ona bir havlu götürdüm. Fakat o,.bu havluyu istemedi.[359]
Yine Nesâî'nin rivayetinde Meymûne şöyle der:
Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman (önce) ellerini yıkardı. Sağ eliyle sol eline su dökerdi. Avret yerini (sol eliyle) yıkardı. Sonra elini yere vurup ellerini mesh ederdi. Sonra da ellerini yıkardı. Sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Sonra başına ve vücudunun kalan kısımlarına su dökerdi. Sonra bir kenara çekilip ayaklarım yıkardı.[360]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde Meymûne şöyle der:
Peygamber (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman avret yerini yıkardı. Elini yere yada duvara sürerdi. Sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Sonra başına ve vücudunun kalan kısımlarına su dökerdi.[361]
31. Hz. Aişe (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman (önce) e-Ierini yıkamayla başlardı. Sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya daldırıp onlarla saçlarının diplerini ovalardı. Sonra iki eliyle başı üzerine üç avuç su dökerdi. Sonra suyu bütün bedenine dökerdi.[362]
Buhârî'nin bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Sonra eliyle saçlarının arasına suyu iyice geçirirdi. Nihayet derisine iyice suyu geçirdiğini zannettiği zaman üzerine üç defa su dökerdi. Sonra bedeninin kalan kısmını yıkardı." Aişe der ki: "Ben, Resıı-lullah (s.a.v) ile aynı kabtan yıkanırdım. O kabtan beraberce su avuçlardık.[363]
Müslim'in rivayeti ise şu şekildedir.
Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman (Önce) ellerini yıkamayla başlardı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp avret yerini yıkardı. Sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Sonra (elleriyle) suyu alıp parmaklarıyla saçlarının diplerini ovalardı. İyice temizlendiğine kanaat getirdiğinde başına üç avuç su dökerdi. Sonra vücudunun kalan kısmına su dökerdi. Sonra da ayaklarını yıkardı Yine Müslim'in diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) cünüplükten temizleneceği zaman (önce) ellerini su kabına daldırmadan önce ellerini yıkamayla başlardı. Sonra da namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı.[364]
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v) (cünüplükten dolayı) yıkanacağı zaman sağından başlardı. (Önce) sağ eline suyu döküp onu yıkardı. Sonra vücudundaki pisliğin üzerine sağ eliyle su dökerdi. Onu sol eliyle yıkardı. (Bütün) bu işleri bitirince, başına su dökerdi."
Aişe (devamla) der ki: "Ben ve Resulullah (s.a.v), cünüp iken, aynı kabtan yıkanırdık.[365]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:

Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman külek gibi bir kap isterdi. (Ondan) iki avucuyla (su) alıp (yıkanmaya) başının sağ tarafından başlardı. Sonra sol tarafını yıkardı. Sonra iki avucuyl (tekrar) su alıp onu başının üzerine dökerdi. [366]
Ebu Davud'un rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman -Süleyman ibn Harb'in rivayetine göre- önce sağ eliyle sol eline su dökerdi. Müsedded'in rivayeti göre ise önce kabtan suyu sağ eli üzerine dökerek ellerini yıkardı. -Sonra ikisinin ittifakla rivayetine göre ise ve avret yerini yıkardı. (Bundan sonra Müsedded:) Suyu sol eline dökerdi. Aişe (r. anhâ) bazen avret yerini kinayeli olarak söylerdi (sözlerini ilave etti).
(Hadisin bundan sonraki kısmında Süleyman ve Müsedded ittifak etmişlerdir:) Sonra Resulullah (s.a.v) namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Her İki elini de kaba daldırıp (su alırdı). Suyun, (başının) derisine ulaştığını anlayıncaya yada deriyi paklayıncaya kadar saçlarını ovalayıp [367] (sonra da) başına üç defa su dökerdi. Sudan artan olursa, onu da vücuduna dökerdi.[368]
Ebu Davud'un bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanmak istediği zaman (önce) ellerini bileklerine kadar, sonra da avret yerini kaşığıyla birlikte yıkayıp onların üzerine su dökerdi. Ellerini temizlediği zaman, onları duvara sürerdi. Sonra abdest almaya başlardı. (Abdest aldıktan) sonra da başına su dökerdi.[369]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Teymullah ibn Sa'lebe oğullarından biri olan Cumey b. Umeyr'in şöyle söylediği nakledilmiştir:
Annem ve teyzemle birlikte Aişe'nin yanma gitmiştik. Onlardan birisi, Aişe'ye:
Boy abdesti (alırken Resulullah ile) neler yapardınız?' diye sordu. Aişe:
Resulullah (s.a.v) önce namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Sonra başına üç defa su dökerdi. Biz ise, saçımızdaki örgülerden dolayı beş defa [370] (su) dökerdik' diye cevap verdi.[371]
Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde, Külek [372] gibi bir kap isterdi" ifadesi yer almaktadır.[373]
Nesâî'nin rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman ona bir kap su verilirdi. O da, ellerini o kaba sokmadan önce iyice temizleninceye kadar ellerine su dökerdi. Sonra sağ elini suya sokup onunla su dökerdi. Sol eliyle de avret yerini yıkardı. Bu iş bitince, sağ eliyle sol eline su döküp ellerini yıkardı. Sonra üç kere ağzına, üç kere de burnuna su verirdi. Daha sonra iki avucuyla su alıp üç kere başına dökerdi. (En son olarak ta,) vücudunun kalan kısmına su dökerdi.[374]
Nesâî'nin bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v) (önce) üç kere ellerine su dökerdi. Sonra avret yerini yıkardı. Sonra da ellerini yıkardı. Ağzına ve burnuna su verirdi. Sonra başına üç kere su dökerdi. (En son olarak ta,) vücudunun kalan kısmına su dökerdi.[375]
Nesâî'nin başka bir rivayetinde Ebu Seleme b. Abdurrahman şöyle der:.
Aişe, Peygamber (s.a.v)'in şöyle boy abdest aldığını anlattı: - (Önce) üç defa ellerini yıkardı. Sonra sağ eliyle, sol eline su döküp avret yerini ve oraya bulaşan (pislik)leri yıkardı.
Ömer, bu hadisin ancak şu şekilde bildiğini söyler: "Sağ eliyle sol eline üç defa su dökerdi. Sonra üç kere ağzına, üç kere burnuna su verir ve üç kere de yüzünü yıkardı. Sonra üç kere başına su dökerdi. (En son olarak ta,) suyu üzerine dökerdi.[376]
Nesâî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman (önce) ellerini yıkardı. Sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya sokup (aldığı suyla) saç diplerini ovalardı. Sonra da başına üç avuç su dökerdi. (En son olarak ta,) bütün vücuduna su dökerdi.[377]
Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) ellerini yıkardı. Abdest alırdı. Saçının diplerine suyun ulaşması için başını ovalardı. (En son olarak ta,) vücudunun kalan kısmına su dökerdi.[378]
Yine Nesâî'nin dîğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), suyu eliyle saçının her tarahna ulaştırırdı. Sonra da başına üç defa su dökerdi.[379]
Tirmizî'nin rivayetinde ise Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), cünüplükten dolayı yıkanmak istediği zaman (önce) ellerini su kabına daldırmadan önce ellerini yıkamayla başlardı. Sonra avret yerini yıkardı. Sonra namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Sonra suyu saçlarını(n diplerine kadar) ulaştırırdı. Sonra başından aşağı üç kere su dökerdi.[380]

18. Mestler Üzerine Mesh Etme [381]

32. Cerîr b. Abdullah (r. a)'tan rivayet edilmiştir:
Cerîr, küçük abdestini bozdu, sonra da abdest alıp mestler üzerine mesh etti. Ona:
Mestler üzerine mesh etmeyi yapar mısın?' diye soruldu. O da:
Evet, Çünkü Resulullah (s.a.v)'i abdestini bozduğunu, sonra ab dest alıp mestler üzerine mesh ettiğini gördüm [382] diye cevap verdi.[383]
A'meş der ki: ibrahim dedi ki: (Cerîr'in) bu sözü, Abdullah'ın arkadaş larının hoşuna giderdi. Çünkü Cerîr'in Müslüman olması, Mâide suresinin inmesinden sonradır."
Ebu Davud'un rivayetinde, Cerîr b. Abdullah şöyle der:
Cerîr, küçük abdestini bozdu, sonra da ab dest alıp mestler üzerine mesh etti. Sonra da: "Resulullah (s.a.v)'i mesh ederken gördüğüm halde (artık) beni (mestler üzerine) mesh etmekten ne alıkoyabilir?' dedi. (Ona:)
Yalnız Resulullah (s.a.v)'in mestler üzerine mesh etmesi, (galiba) Mâide suresinin inmesinden önce idî.[384] dediler. O da:
Ben, Mâide suresi indikten sonra Müslüman oldum1 dedi.[385] Nesâî'nin rivayeti de şu şekildedir:
Cerîr abdest aldı. Mestleri üzerine mesh etti. Ona:
(Mestler üzerine) mesh mi ediyorsun?' diye soruldu. O da:
Resulullah (s.a.v)'i mestleri üzerine mesh ederken gördüm' diye cevap verdi.
Cerîr'in bu sözü, Abdullah'ın arkadaşlannın hoşuna giderdi. Cerîr, Resulullah (s.a.v)'in vefatına yakın bir zamanda Müslüman olmuştu.[386]
Tirmizî'nin diğer bir rivayetinde ise, Şehr b. Havşeb şöyle der:
Cerîr b. Abdullah'ı, abdest alıp mestlerinin üzerine mesh ederken gördüm. Bu hususu ona sordum. O da:
Ben Resulullah (s.a.v)'i, abdest alıp mestlerinin üzerine mesh ederken gördüm1 dedi. Ona:
Maide (süresindeki a yet) ten önce mi, yoksa sonra mı (Müslüman oldun) diye sordum. O da:
Mâide (süresindeki ayet)ten sonra Müslüman oldum' diye cevap verdi.[387]
33. Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Bir seferde Peygamber (s.a.v) ile beraberdim. (Resulullah, bana):
Ey Muğîre! (Yanına) bir su kabı al (benimle birlikte gel)' buyurdu.
Bunun üzerine (yanıma) su kabım aldım. Gözümden kayboluncaya kadar uzağa gitti. (Tuvalet) ihtiyacını giderdi. Üzerinde Şam (kumaşından yapılmış) bir cübbe vardı. Elini, cübbenin yeninden çıkarmaya çalıştı. Fakat cübbenin yeni dardı. Bunun üzerine elini, cübbenin altından çıkardı. (Yanımdaki su kabından) onun eline döktüm. Namaz için abdest aldığı gibi abdest aldı. Mestleri üzerine mesh etti. Sonra namaz kıldı.[388]
Buhârî'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, Peygamber (s.a.v)'in (eline) abdest suyu döktüm. O, mestler üzerine mesh etti. (Sonra da) namaz kıldı.[389]
Buhârî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) (tuvalet) ihtiyacı için gitti. (İhtiyacını giderdikten) sonra (dönüp) geri geldi. Onu su (kabı)yla kaşıladım. üzerinde Şam (kumaşından yapılmış) bir cübbe olduğu halde abdest aldı. Ağza ve burna su verdi. Yüzünü yıkadı. Elinin cübbesinin yenlerinden çıkarmaya çalıştı. Fakat cübbesinin yenleri dardı. Ellerini (cübbenin) altından çıkarıp onları yıkadı. Başını ve mestlerini mesh etti.[390]
Yine Buhârî'nin diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Muğîre, bir seferde, Resulullah (s.a.v) ile birlikte bulunmuş idi. Resulullah (s.a.v) (tuvalet) ihtiyacını gidermek için (gözden uzak bir yere) gitmişti. (Dönüp geri geldiğinde) abdest alırken, Muğîre, onun eline su dökmüştü. İşte bu ab destte Resulullah (s.a.v), yüzünü ve ellerini

yıkamıştı. Başına ve mestleri üzerine mesh etmişti.[391]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) bir ihtiyacım (gidermek için gözden uzak bir yere) gitmişti. Dönüp geri geldiğinde abdest alırken) -bunu ancak Te-bük gazvesinde [392] söylediğini biliyorum- Kalktım, onun eline su döktüm. Yüzünü yıkadı. Kollarını yıkamak istedi. Fakat cübbesinin yeni dar idi. Bunun üzerine kollarını cübbesinin altından çıkarıp yıkadı. Sonra da mestleri üzerine mesh etti.[393]
Yine Buhârî'nin diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, bir seferde, Peygamber (s.a.v) ile birlikte idim. Mestlerini çıkarmak için eğildim. (Resulullah, bana): Mestleri bırak! Çünkü ben, onları (ayaklarım) temizken (abdest!iyken) giydim [394] deyip mestlerinin üzerine mesh etti. [395]
Müslim'in rivayetin şu şekildedir:
Ben, bir gece Peygamber (s.a.v) ile birlikte yolda idim. Bana: 'Yanında su var mı?' diye sordu. Ben de: 'Evet' dedim. Bunun üzerine hayvanından indi ve gecenin karanlığında gözden kayboluncaya kadar gitti. Sonra (dönüp geri) geldi. Ben, onun eline bir kapdan su döktüm. Yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden (yapılmış) bir cübbe vardı. Kollarını bu cübbedcn çıkaramadı. Nihayet kollarını, cübbesinin altından çıkarıp (öyle) yıkadı. Başına mesh etti. Sonra mestlerini çıkarmak için eğildim. (Bana:) 'Mestleri bırak! Çünkü ben, onları (ayaklarım) temizken (abdestliyken) giydim1 deyip mestlerinin üzerine mesh etti.[396]
Müslim'in diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) mestlerinin üzerine, başının ön tarafına ve sarıgına mesh etti.[397]
Müslim'in başka bir Vivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) abdest aldı. Alnına, sarığına ve mestleri üzerine mesh etti.[398]
Ebu Davud'un rivayeti şu şekildedir:
Biz Resulullah (s.a.v) ile birlikte bir deve süvarisi topluluğu içinde bulunuyorduk. Yanımda bir de su kabı vardı. Resulullah (s.a.v) (tuvalet) ihtiyacı için dışarı çıktı. (İhtiyacını giderdikten) sonra (dönüp) geri geldi. Onu su kabıyla karşıladım. (Yanımdaki su kabından) on(un elinje su döktüm. Ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra da kollarını (cübbesinin yenlerinden) dışarı çıkarmak istedi. Halbuki üzerinde yenleri dar, yünden (dokunmuş) bir Rum cübbesi vardı. Cübbe dar gelince, kollarını cübbenîn altından çıkarıp uzattı. Sonra mestlerini çıkarmak için onun mestlerine eğildim. Bana:
Mestleri bırak! Çünkü ben, onları ayaklarım temizken (abdest-liyken) giydim [399] deyip mestlerinin üzerine mesh etti. [400]
Şa'bî der ki: Urve, bu hadisi, babasından bizzat müşahede ettiğini, babasının da Resulullah (s.a.v)'den müşahede etmiş olduğunu kesinlikle ifade etmiştir.[401]
Ebu Davud'un diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Nebi (s.a.v) mestleri üzerine, alnına ve sangı üzerine mesh ederdi. [402]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) mestleri üzerine mesh etti. Ben (de): 'Ey Allah'ın resulü! Yoksa (ayağınızı yıkamayı) unuttunuz mu?' diye sordu. O da: '(Hayır,) bilakis sen unuttun. Yüce Rabbim bana mestleri üzerine mesh etmeyi emretti' diye cevap verdi. [403]
Tirmizî'nin rivayeti de şu şekildedir:
Nebi (s.a.v) abdest aldı. Mestleri ve sarığı üzerine mesh etti. [404] Nesâî'nin rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) (tuvalet) ihtiyacı için çıkmıştı. Döndüğünde, onu su dolu bir kapla karşıladım. Suyu döküp (önce) ellerini yıkadı. Sonra yüzünü yıkadı. Sonra kollarını yıkamak istedi. Cübbesinin yeni dardı. Bu sebeple kollarını cübbenin altından çıkarıp yıkadı. Sonra mestleri üzerine mesh etti ve bize namaz kıldırdı.[405]
Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:,
Peygamber (s.a.v) (tuvalet) ihtiyacı için çıkmıştı. Muğîre'de, içinde su bulunan bir kapla arkasından gitti. Peygamber (s.a.v) (tuvalet) ihtiyacını bitirince, Muğîre (içinde su buluna su kabından Peygamberimizin eline) su döküp Peygamber (s.a.v) abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti.[406]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Bir seferde Peygamber (s.a.v) ile beraberdim. Bana:
Ey Muğfre! Sen (insanlardan) geride kal. Ey İnsanlar? Siz seçip gidin' buyurdu.
Bunun üzerine ben geride kaldım. Yanımda bir su kabı vardı. İnsanlar geçip gitti. Peygamber (s.a.v), (tuvalet) ihtiyacı için uzaklaştı. Dönünce, eline su dökmek için yanına vardım. Peygamber (s.a.v)'in üzerinde, yenleri dar Bizans (malı) bir cübbesi vardı. Elini cübbenin yeninden çıkarmak istedi. Fakat cübbenin yeni dar geldi. Elini cübbenin altından çıkardı. Yüzünü ve kollarını yıkadı. Başını [407] ve mestleri üzerine mesh etti.[408]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti ise şu şekildedir;
Resulullah (s.a.v) ile birlikte bir seferde idik. Yolda giderken yanındaki asayla sırtıma hafifçe vurup yoldan ayrıldı. Ben de onunla birlikte (yoldan) ayrıldım. Resulullah (s.a.v) filan yere gelince, devesini çökertti. Sonra (tuvalet) ihtiyacı İçin gitti. (Hadisin ravisi der ki:) Gözümden kayboluncaya kadar gitti. Sonra gelip:
Yanında su var mı?' diye sordu. Yanımda bir (su) kırbam vardı. Onu Resulullah (s.a.v)'e getirip (eline) dökmeye başladım. Resulullah (s.a.v) ellerini ve yüzünü yıkadı. Kollarım yıkayacaktı. Fakat üzerinde, kollan dar Şam kumaşından yapılmış bir cübbe vardı. Elini, cübbenin altından çıkardı. Yüzünü ve kollarını yıkadı.
(Ravi) Resulullah (s.a.v)'in, mübarek alınlarından ve sangından bahsetti. (Hadisin ravisi) İbn Avn: BunİIan, istenilen şekilde ezberieyedim1 der.
Muğîre (devamla) der ki: Sonra mesh I eri üzerine mesh etti. Sonra da:
(Tuvalet için senin) bir ihtiyacın var mı?1 diye sordu. Ben de:
Ey Allah'ın resulü! (Tuvalet için) hiçbir ihtiyacım yok' dedim.
Sonra diğerlerinin yanma geldik. Abdurrahman ibn Avf, [409] cemaate imam olup sabah namazından bir rekat kıldırmıştı. Abdurrahman ibn Avf a, Resulullah (s.a.v)'in geldiğini haber vermek istedim. Fakat Resulullah (s.a.v) bana engel oldu. [410] Sabah namazının farzından yetişebildiğimiz kadarını cemaatle kıldık. Kaçırdığımız rekatı ise kaza ettik.[411]
Nesâî'nin bir rivayetin de şu ifade yer almaktadır:
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) (cübbenin yenini) omzuna atıp kollarını yıkadı. Alnına, sarığına ve mestlerine mesh etti.[412]
Yine Nesâî'nin bir rivayetin de şu ifade yer almaktadır:
Bu sebeple kollarını cübbenin altından çıkarıp yıkadı. Sonra mestleri üzerine mesh etti ve bize namaz kıldırdı.[413]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetin de şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v) abdest aldı. Alnına, sangına ve mestlerine mesh etti" ifadesi yer almaktadır.[414]

19. Sperm Gelmesi Sebebiyle Kadına Boy Abdestinin Vacip Olması

34. Ümmü Seleme (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ümmü Süleym, Peygamber (s.a.v)'e gelip:
Ey Allah'ın resulü! Şüphesiz ki Allah, hak(kı açıklamak)tan haya etmez. [415] Acaba İhtilam olduğu zaman kadına boy abdesti almak lazım mıdır?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet! Suyu (spermi) görürse, (kadının boy abdesti alması) lazımdır' diye cevap verdi. Bunun üzerine Ümmü Seleme:
Ey Allah'ın resulü! Kadın hiç ihtilam olur mu?' dedi. Resulullah (s.a.v):
Allah iyiliğini versin. Çocuk, kadına neden benziyor (sanıyorsun)? [416] diye cevap verdi.[417]
Bir rivayette şu ilave yer almaktadır:
Ümmü Seleme dedi ki: (Ümmü Süleym'e:) '(Bu sözün sebebiyle) kadınları rezil ettin1 dedim.[418]
Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Bunun üzerine Ümmü Seleme, (utancından) yüzü örterek:
Ey Allah'ın resulü! Kadın hiç ihtilam olur mu?' dedi. Resulullah (s.a.v)'de;
Evet! 'Allah iyiliğini versin. Çocuk, kadına neden benziyor (sanıyorsun)?' diye cevap verdi.[419]
Bir diğer rivayette ise Bunun üzerine Ümmü Seleme güldü" ifadesi yer almaktadır. [420]

Tirmizî'nin rivayeti ise baştaki hadis gibi olup içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v):
Evet! Suyu (spermi) görürse, (kadın) boy abdesti alsın1 buyurdu. Bunun üzerine Ümmü Seleme dedi ki: Ümmü Süleym'e: (Bu sözün sebebiyle) kadınları rezil ettin1 dedim.[421]
Nesâî, bu hadisi, baştaki rivayete benzer bir şekilde rivayet etmiştir.[422]
Ebu Dâvud'da, bu hadisi, Hz. Aişe'nin hadisinden sonra getirip sonunda şöyle der:
Hişâm b. Urve, Urve'den, Urve ise Zeyneb bint. Ebi Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den; "Ümmü Süleym, Resulullah (s.a.v)'e geldi..." şeklinde rivayet etmiştir.[423]
Görüldüğü üzere Ebu Dâvud, hadisi, Hz. Aişe hadisine göndermede bulunmadan (ayrı bir şekilde) rivayet etmiştir.

20. Uykudan Uyanıldığında Elleri Yıkama

35. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman üç defa elini yıkamadan kaba sokmasın. Çünkü (kişi,) elinin nerede gecelediğini bilemez. [424]
Müslim'in bir rivayeti şu şekildedir:
Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman elini kabına sokmadan hemen eline üç defa su döksün. Çünkü (kişi,) elinin nerde gecelediğini [425] bilemez.[426]
Müslim'in bir rivayetinde Elini yıkamadan. ifadesine yer verilmiş, fakat "üç defa [427] ifadesine yer verilmemiştir. [428] Buhârî, bu manaya ilave yapmakla hadisi şöyle rivayet etmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Sizden biriniz abdest alacağı zaman burnuna su versin, sonra (burnuna verdiği suyu geri) çıkarsın. (Tuvalet ihtiyacını giderme esnasında) her kim taşla silinirce, sayısını tek yapsın. Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman elini abdest suyunun içine sokmadan önce yıkasın. Çünkü sizden biriniz, (uykusunda) elinin nerede gecelediğini bilemez.[429]
Ebu Dâvud'da bu hadisi (bu şekilde) rivayet etmiştir. [430]
Tirmizî'nin rivayetinde Elinin üzerine iki yada üç defa su akıtmadan. ifadesi yer almaktadır. [431]
Yine Ebu Davud'un rivayetinde ise, Çünkü elinin gece nerelerde gecelediğini yada nerelerde dolaştığını bilemez" ifadesi yer almaktadır. [432]
Bu hadis, Nesâî'nin "Sünen"inde rivayet edilen ilk hadistir. [433]

21. Tuvalet İhtiyacı Sırasında Sağ Elin Kullanılmasının Yasaklanması

36. Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sizden biriniz, işediği zaman erkeklik organına sağ eliyle dokunmasın. Tuvalete gittiğinde sağ eliyle silinmesin. Su içtiğinde de bir nefeste içmesin. [434]
Bu lafız, Ebu Davud'a aittir. Buhârî'nİn rivayeti ise şu şekildedir:
Sizden biriniz, işediği zaman erkeklik organını sağ eliyle tutmasın. Sağ eliyle temizlenmesin. [435] Su kabının içine nefesini [436] vermesin. [437]
Buhârfnin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Sizden biriniz (su kabından) bir şey içtiği zaman onun içine nefesini vermesin. Tuvalete gittiği zaman erkeklik organına sağ eliyle dokunmasın. Sağ eliyle temizlenmesin. [438]
Müslim'in rivayeti ise şu şekildedir:
Sizden biriniz işerken erkeklik organını sağ eliyle kesinlikle tutmasın.
Tuvalette sağ eliyle silinmesin. Kabın içine nefesini vermesin. [439]
Peygamber (s.a.v) kabın içine nefes vermekten, erkeklik organını sağ elle tutmaktan ve (tuvalet ihtiyacı sırasında) sağ elle silinmekten yasaklamıştır.[440]
Nesâî, Müslim'in ve Ebu Davud'un rivayetlerine benzer bir şekilde rivayette bulunmuştur. [441]
Tirmizf nin rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), kişinin, erkeklik organını sağ elle tutmasını yasaklamıştır.[442]

22. Misvak Kullanmak

37. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Eğer ümmetime zorluk verecek olmasaydım, onlara misvak kullanmalarını mutlaka emrederdim.
Başka bir rivayette ise: "Eğer ümmetime yada insanlara zorluk verecek olmasaydım, onlara her namaz (başın)da misvak kullanmalarını mutlaka emrederdim. [443]
Bu lafız, Buhârî'ye aittir. Müslim'in rivayeti ise şu şekildedir:
Eğer müminlere Züheyr'in sözünde: ümmetime zorluk verecek olmasaydım, onlara her namaz (başında)da misvak kullanmalarını [444] mutlaka emrederdim. [445]
Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
Eğer müminlere zorluk verecek olmasaydım, yatsı namazını geciktirmelerini [446] ve her namaz (başm)da miavak kullanmalarını mutlaka emrederdim.[447]

23. Mezi [448]

38. Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Muhammed ibnu'l-Hanefiyye dedi ki: Hz. Ali der ki: "Ben, mezisi çok olan biriydim. Peygamber (s.a.v)'e meziyi sormaya, kızının ben (im nikahım altın)da olması sebebiyle utanıyordum. Bunun üzerine Mikda-d'a, (mezinin durumunu) Peygamber (s.a.v)'c sormasını istedim, O da, ona (mezi ile ilgili) sordu. Peygamber (s.a.v):
(Mezi gören kimse,) cinsel organını yıkar ve abdest alır' diye cevap verdi. [449]
Bu lafız, Buhârî ve Müslim'e aittir.
Buhârî'nin, Ebu Abdurrahman es-Sülemî yolundan yaptığı rivayet şu şekildedir:
"Ben bir kimseye, (mezi ile ilgili) Peygamber (s.a.v)'e sormasını istedim. (O da sordu.) Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Abdest al ve cinsel organını yıka1 diye cevap verdi.[450]
Müslim'in, Abdullah yolundan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Ali der ki: Mikdad b. Esvedi, Resulullah (s.a.v)'e gönderdik. Mik-dad, ona; insanın, kendisinden çıkan mezi ile ilgili ne yapacağım sordu. O da:
Abdest al ve cinsel organını yıka1 diye cevap verdi. [451]
Ebu Dâvud'da, Urve yoluyla Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Ali, Mikdad'a şöyle dedi diyerek (bir önceki Süleyman b. Yesâr'ın riva-yetindekilerin) benzerini zikretti.
Sonra Urve der ki: Mikdad, Resulullah (s.a.v)'e (mezi kimsenin durumunu) sordu. O da:
Cinsel organını ve hayalarım yıkasın [452] diye cevap verdi. [453]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Peygamber (s.a.v)'in; Hayalarını" ifadesini zikretmediği belirtilmektedir. [454]
Ebu Davud'un Hz. Ali'den yaptığı diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Ben, mezisi çok gelen biriydim. (Sperme kıyas ederek) yıkanmaya başladım. Öyle ki sırtım çatladı. Bunun üzerine durumu Peygamber (s.a.v)'e anlattım yada anlatıldı. O da:
Böyle yapma! Meziyi gördüğünde, Cinsel organını yıka ve namaz için abdest aldığın gibi abdest al. Sperm çıktığında ise, yıkan' diye cevap verdi.[455]
Tirmizî'nin rivayetinde ise Hz. Ali şöyle der:

Peygamber {s.a.v)'e, mezi ile ilgili soru sordum. O da:
Meziden dolayı (namaz) abdesti alman ve sperm (meni) den dolayı ise boy abdesti alman gerekir' buyurdu.[456]
Nesâî'nin Hz. Ali'den yaptığı bir rivayet ise şu şekildedir:
Ben, mezisi çok gelen biriydim. Peygamber (s.a.v)'in kızı (Farıma nikahım) altında idi. Bundan dolayı (mezinin durumunu) ona sormaya utandım. Dolayısıyla yanımda oturan birisine, bunu, Peygamber (s.a.v)'e sormasını söyledim. O adam da, Peygamber (s.a.v)'e (mezinin durumunu) sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
(Mezi gelince,) abdest almak gerekir' diye cevap verdi. [457] Yine Nesâî'nin Hz. Ali'den yaptığı diğer bir rivayet ise şu şekildedir: Mikdad'a:
Bir kimse, ailesiyle, cinsel ilişki yapmaksızın oynaştığında mezi gelirse ne yapmalıdır? diye bunu Peygamber (s.a.v)'e sor. Çünkü ben, Peygamber (s.a.v)in kızı (nikahım) altında olduğundan ötürü bunu sormaya utanıyorum' dedim.
O da, (bu meseleyi) Peygamber (s-.a.v)'e sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Cinsel organını yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alır' diye cevap verdi. [458]
Yine Nesâî'nin Hz. Ali'den yaptığı başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Ammâr'a, Peygamber (s.a.v)'in kızının (benim nikahım) altında olmasından ötürü (mezi meselesini) Resulullah (s.a.v)'den sormasını istedim. O da bu meseleyi Peygamber' sordu.) Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Mezi için abdest almak yeterlidir' diye cevap verdi. [459]
Yine Nesâî'nin, Abdullah ibn Abbâs yoluyla Hz. Ali'den yaptığı rivayet şu şekildedir:
Ali, Mikdad ve Ammâr aralannda konuşuyorlardı. Ali:
Benden çok mezi akıyor, kızı nikahım altında olduğundan dolayı Resulullah (s.a.v)'e (mezi meselesini) sormaya utanıyorum. İkinizden birisi benim (bu meselemi) sorsa' dedi.
Bunun üzerine ikisinden birisi -hangisi olduğunu unuttum- (mezi meselesini) Resulullah (s.a.v)'e sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
O, mezidir. Kimden akarsa, cinsel organını yıkasın. Namaz ab-desti gibi abdest alsın1 diye cevap verdi. [460]
Yine Nesâî'nin, Hz. Ali'den yaptığı rivayet şu şekildedir:
Ben, mezisi çok gelen biriydim. Birisine (bu mezi meselesini) Peygamber (s.a.v)'e sormasını istedim. O da (bu meseleyi) ona sordu.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v);
Abdest almak gerekir' diye cevap verdi.[461]
Yine Nesâî'nin bir rivayetinde, Abdest al ve cinsel organım yıka" ifadesi geçmektedir.[462]
Yine Nesâî'nin bir rivayetinde, Cinsel organım yıkasın ve namaz abdesti gibi abdest alsın" ifadesi geçmektedir.[463]
Yine Nesâî'nin, Râfi' b. Hadîc'den yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Ali, Ammâr'a; meziyi Resulullah (s.a.v)'den sormasını istedi. Resulullah (s.a.v):
Cinsel organını yıkar ve abdest alır' diye cevap verdi.[464]

24. Tuvalet İhtiyacı Giderildiği Sırada Kıbleye Dönmenin Yasak Olması

39. Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Büyük abdeste gittiğiniz zaman önünü ve arkasını kıbleye dönmesin. Fakat (Medine'nin) doğu tarafına doğruyada batı tarafına doğru dönünüz."
Ebu Eyyûb der ki: "Biz Şam'a geldiğimizde yönleri kıbleye doğru yapılmış tuvaletler gördük. (Tuvaletlerin içinde kıbleden) dönüyorduk ve Allah'a istiğfar [465] ediyorduk.[466]
Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebu Dâvud, bu hadisi (bu lafızla) rivayet etmiştir.
Nesâî'nin, Râfi1 ibn İshâk'tan [467] yaptığı rivayet şu şekildedir:
(Râfi' ibn İshâk,) Mısır'da [468] bulunduğu sırada Ebu Eyyûb el-Ensârî'nin şöyle dediğini işitmiştir:
Resulullah (s.a.v): 'Herhangi biriniz büyük veya küçük abdeste gittiği zaman önünü ve arkasını kıbleye dönmesin [469] buyurmuştu. Allah'ın adına yemin ederim ki, ben bu tuvaletlerde nasıl hareket edeceğimi bilemiyorum.[470]
Nesâî'nin Ebu Eyyûb'tan yaptığı diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: Büyük veya küçük abdest yaparken önünüzü ve arkanızı kıbleye dönmeyin. Doğuya ve batıya [471] donun. [472]
Yine Nesâî'nin Ebu Eyyûb'tan yaptığı diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Herhangi biriniz büyük abdesie gittiği zaman yönünü kıbleye doğru dönmesin. Yönünü, doğuya ve batıya dönsün.[473]

25. Köpeğin Bir Kabı Ağzıyla Yalaması

40. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Köpek, sizden birinin kabından bir şey içtiği zaman hemen o kabı yedi defa yıkasın. [474]
Bu hadisi; Buhârî ve Müslim (bu lafızla) rivayet etmiştir. Müslim'in rivayeti şu şekildedir:
Köpek, sizden birinin kabını yaladığı [475] zaman hemen o kabın içindekini) döksün. Sonra da o kabı yedi defa yıkasın.[476]
Müslim, bu rivayetin bir benzerini rivayet edip fakat hemen o kabi (n içîndekini) döksün" ifadesini kullanmamıştır. [477] Yine Müslim'in rivayeti şu şekildedir:
Köpek, [478] sizden birinin kabını yaladığı zaman o kabın temizliği, birincisi toprakla (olamk şartıyla) onu yedi defa yıkamasidir.[479]
Yine Müslim'in diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
"Köpek, sizden birinin kabını yaladığı zaman o kabın temizliği, onu yedi defa yıkamasıdır.[480]
Ebu Davud'un bir rivayetinde, bu manada, Ebu Hureyre'den mevkuf olarak bir hadis rivayet edilmiştir. Fakat bu hadisin içerisine Ebu Hureyre: Kedinin su içtiği kap bir kez yıkanır [481] cümlesini ilave etmiştir. [482]
Ebu Davud'un diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Köpek bir kabı yaladığı zaman, yedincisitoprakla (olmak şartıyla) onu yedi defa yıkayınız."
Ebu Dâvud (devamla) der ki: Bir topluluk, bu hadisi, Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Fakat onlar, v'j^1 toprak" kelimesini zikretmem işlerdir. [483]
Nesâî'de bu hadisi, (baştaki gibi değilde) ikinci şekliyle rivayet etmiştir. Tirmizî'nin rivayeti de şu şekildedir:
Köpek bir kabı yaladığı zaman o kap yedi kere yıkanır. Birincisi veya sonuncusu, toprakla (ovulur). Kedinin yaladığı kap ise bir kere yıkanır."
Tirmizî (devamla) der ki: Bu hadisi bir çok kimse rivayet etmiştir. Fakat bu hadisin içerisinde "Kedinin yaladığı kap ise bir kere yıkanır" cümlesi zikredilmemiştir. [484]

26. Elbiseye Bulaşan Hayız Kanının Yıkanması

41. Esma bint. Ebi Bekr (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Bir kadın, Resulullah (s.a.v)'e gelip: c
Ey Allah'ın resulü! Biz (kadınlardan) biri, elbisesine hayız kanı bulaştığında ne yapmasını buyurursunuz?' diye sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
(Birinizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa,) o kanı (elleriyle y parmaklarıyla) kazır, sonra suyla ovalar, sonra üzerine su dök(üp yı-k)ar, sonra da o elbiseyle namaz kılar' diye cevap verdi.[485]
Bu hadisi; Nesâî hariç diğer hadis imamları (bu lafızla) rivayet etmişlerdir.
Nesâî'nin rivayeti şu şekildedir:
Bir kadın, elbiseye bulaşan hayız kanı [486] hakkında Resulullah (s.a.v)'den fetva istedi.
Resulullah (s.a.v), ona: (İlk önce leke değen yeri ellerinle yada parmaklarınla) kazı, sonra suyla ovala, sonra üzerine su dök ve o elbiseyle namaz kü1 diye ceverdi. [487]

Ebu Davud'un bir diğer rivayeti ise şu şekildedir:
Bir kadının, Resulullah (s.a.v)'e: 'Biz (kadınlardan) biri temizlendiği zaman (hayızlı iken giydiği) elbisesini ne yapsın, onunla namaz kılsın mı?' diye sorduğunu işittim.Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Baksın, eğer elbisesinde kan görürse, biraz suyla ovalasın, (bu suda yada elbisede kan izi) görmeyinceye kadar (elbiseyi) yıkasın ve (bu elbiseyle) namazını kılsın' diye cevap verdi.[488]
Yine Ebu Dâvud, bu manada başka bir hadis daha rivayet edip bu hadi-sin içerisinde, O (kanı) kazı, sonra suyla ovala, sonra da yıka" ifadesi yer almaktadır.[489]

27. Durgun Suya İşemenin Yasak Olması

42. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Hureyre, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: Bizler, sonra gelenleriz, (Kıyamet gününde ise) öne geçecek olanlarız.
Sakın sizden birisi akmayan durgun suya İşemesin. Sonra ondan (su alıp) yıkanır.[490]
Lafız, Buhârî'ye aittir.
Müslim'de,bu hadisin bir benzerini rivayet etmiş, fakat "Bizler, sonra gelenleriz. (Kıyamet gününde ise) öne geçecek olanlarız" ifadesine yer vermemiştir.[491]
Tirmizî ile Nesâî'nin rivayeti ise şu şekildedir:
Sakın sizden birisi durgun suya işemesin. [492] Sonra ondan abdest alır. [493] Ebu Dâvud ile Nesâî'nin bir rivayeti, Tirmizînin bir rivayeti gibi olup bu Sonra ondan (su alıp) yıkanır" ifadesi yer rivayetin içerisinde, almaktadır.[494]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti şu şekildedir:
Sakın sizden birisi durgun suya işemesin. Sonra ondan yıkanır.[495] Nesâî'nin bir rivayetinde Durgun su" ifadesi yer almaktadır.[496]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti şu şekildedir:
Sakın sizden birisi durgun suya işemesin. Sonra ondan yıkanır yada abdest alır. [497]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) durgun suya işemeyi, sonra da cünüplükten dolayı orada yıkanılmasını yasaklamıştır. [498]

28. Fıtratın Hasletleri

43. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim: Beş (şey vardır ki, bunlar,) fıtrat (tan) dır:
1. Sünnet olmak,
2. Kasıkları traş etmek,
3. Bıyıklan kısaltmak,
4. Tırnak kesmek,
5. Koltuk altındaki kılları yolmak. [499]
Bir rivayette, Beş şey fıtrattır [500] yada beş şey fıtrattandır" ifadesi yer almaktadır. [501]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NAMAZ BÖLÜMÜ [502]

1. Namaz Kılarken Safların Duz Ve Doğru Tutulması

44. Nu'mân b. Beşîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v)'in şöyie buyurduğunu işittim:
Ya saflarınızı düzeltirsiniz yada Allah yüzlerinizi başka başka taraflara çevirir.[503]
Buhârî ve Müslim, bu hadisi, (bu lafızla) rivayet etmişlerdir. Müslim'in diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) bizjm saflarımızı düzeltir, hatta saflarımızı oklar gibi oluncaya kadar düzeltirdi. Safları düzeltme işine, [504] biz (saf bağlamayı) anlayıp öğreninceye kadar devam etti. Sonra bir gün (mescide) varıp namaza kalktı. Tam tekbir alacağı sırada göğsü saftan dışarı çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): Ey Allah'ın kulları! Ya saflarınızı düzeltirsiniz yada Allah yüzlerinizi başka başka taraflara çevirir' buyurdu.[505]
Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'de, bu hadisi (bu şekilde) rivayet etmişlerdir,
Yine Ebu Davud'un bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) (bif gün) cemaate yönelerek üç defa: 'Saflarınızı düzeltiniz1 buyurdu. (Sonra sözüne şöyle devam etti:) 'Vallahi, ya saflarınızı düzeltirsiniz yada Allah kalplerinizi başka başka taraflara çevirir.
(Ravi Nu'mân) der ki: Ben, (Resulullah'ın bu sözünden) sonra gördüm ki, herkes omuzunu arkadaşının omuzuna, dizini arkadaşının dizine ve topuğunu (da) arkadaşının topuğuna yapıştırıyordu.[506]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), biz namaza kalkınca saflarımızı düzeltirdi. Biz (saflarımızda iyice) düzelince de tekbir alırdı.[507]

2. Namaza Sekinet Ve Vakarla Gelmenin Müstehab Olması

45. Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Namaz için kamet getirildiğini işittiğiniz zaman, sakin ve ağırbaşlı bir şekilde (namaz kılmaya) yürüyerek gelin. Hızlı bir şekilde gelmeyin. Namaza yetişebildiğiniz kadarını (imamla birlikte) kılın. Yetişemediğiniz kısmı ise (kendiniz) tamamlayın.[508]
Müslim'in bir rivayeti şu şekildedir:
Namaz için kamet [509] getirildiği zaman ona koşarak gelmeyin. Sakin bir şekilde yürüyerek gelin.[510] Yetişebildiğiniz kadarını (imamla birlikte) kılın. [511] Yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayın.[512]
Müslim'in diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Namaz için ikamet getirildiği zaman namaza hiç biriniz koşmasın. Sakin ve ağırbaşlı bir şekilde yürüsün. Yetişebildiğinizi (imamla birlikte) kılın. Yetişemediğinizi ise kaza edin.[513]
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Çünkü sizden birisi, namaz maksadıyla yola çıkarsa namazda sayılır ilavesi yer almaktadır.[514]

3. Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Haram Olması

46. Büsr b. Saîd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Resulullah (s.a.v)'den ne işittiğini sormak üzere Büsr'ü, Ebu Cuheym'e göndermişti. Bunun üzerine EbuCuheym (şunları) söylemişti: Resululiah (s.a.v): Namaz kılanın önünden geçen kimse, ne kadar günah işlediğini bilseydi, kırk.beklemeyi, (namaz kılanın) önünden geçmekten daha hayırlı bulurdu' buyurdu.
Ebu'n-Nadr: '(Ravinin) kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı? Dediğini bilemiyorum' dedi. [515]
Tirmizî der ki: "Peygamber (s.a.v)',n şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Sizden birinizin yüz yıl durup beklemesi, namaz kılan (din) kardeşinin önünden geçmesinden [516] daha hayrlıdır.[517]

4. Namaz Kılan Kimsenin Sütresi Ve (Önünden Geçilmesi Halinde) Namazın Bozulmaması

47. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:

Ebu's-Sahbâ1 der ki: Biz Abdullah ibn Abbâs'in yanında namazı bozan şeylerden bahsediyorduk. Abdullah ibn Abbâs şöyle dedi:
Ben ve Abdulmuttalib oğullarından bir çocuk, eşek üzerinde olduğumuz halde namaz kılmakta olan Peygamber (s.a.v)'e (önünden geçerek) geldik. Sonra o ve ben, eşekten inip eşeği safların önüne Salıverdik. (Bunu gören Peygamber) hiç aldırış etmedi. Ve (yine) Abdulmuttalib oğullarından iki genç kız gelerek safların arasına girdiler. Peygamber (s.a.v) bunu da Önemsemedi.[518]
Ebu Davud'un bu hadisle ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Abdulmuttalib oğullarından iki genç kız gelerek (safların önünde) çekişmeye başladılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), bu iki kızı tutup arasını ayırdı.[519]
Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde, Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), birini diğerinden ayırdı. (Fakat) o, kızların bu durumuna önem vermedi" ifadesi yer almaktadır. [520]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
Sizden biriniz sütresiz [521] namaz kılarsa, (önünden geçecek) köpek, eşek, domuz, Yahudi, Mecusi ve kadın onun namazını bozar. [522] (Fakat bunlar, sizin önünüzden değü de,) bir iaş atım mesafesi uzaklıktan geçerlerse (o zaman) namazı(nız) tam olur. [523]
Ebu Dâvud (devamla) der ki: "Abdullah ibn Abbas dedi ki: Bu hadisin, Resulullah (s.a.v)'den geldiğini zannediyorum."
Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
Hayızlı kadın ve köpek [524] namazı bozar. [525]
Ebu Dâvud (devamla) der ki: "(Katade'nin ravisi) Şu'be bu hadisi rnerfu olarak (Hz. Peygamber'den) rivayet etmiştir."
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise Abdullah ibn Abbâs şöyle dedi:
Dişi bir eşeğe binerek geldim. O sırada ben ergenlik çağına yaklaşmıştım. Peygamber {s.a.v) Mina'da [526] cemaatle namaz kılıyordu. Saffın birinin önünden (eşekle) geçtim. Sonra eşekden indikten otlasın diye onu (onların önüne) salıverdim. Kendim de saffa girdim. Hiç kimse bu durumu kötü karşılamadı.[527]
Tirmizî'nin rivayetinde ise Abdullah ibn Abbâs şöyle dedi: [528]
"Dişi bir eşeğin üzerinde Fadl'ın [529] arkasında idim. Resululah (s.a.v) Mina'da sahabüeriyle birlikte (cemaat halinde) namaz kılarken (onların yanına) geldik. Hemen eşekden inerek saffa girdik. Eşek, onların önünden geçti. (Fakat) onlar namazlarını bozmadılar.[530]
Nesâî'nin rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) Arafat'ta [531] (sahabilerinden oluşmuş) cemaata namaz kıldırırken dişi bir eşeğin üzerinde Fadl ile birlikte (onların yanına) geldik.
(Daha sonra Abdullah ibn Abbâs, bu manada şöyle bir ifade kulandi:) Bir saffın önünden geçtik. Sonra eşekden inerek onu otlatmaya salıverdik. Resulullah (s.a.v) (önlerinden geçtiğimizden dolayı) bize hiçbir şey demedi.[532]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Katâde der ki: Câbir b. Zeyd'de, namazı neyin bozduğunu sordum. O da: Abdullah îbn Abbâs, (namazı bozan şeylerin) hayızli kadın ve köpek olduğunu söylüyordu' dedi.
Şu'be'de, (bu) hadisi merfu olarak Resulullah (s.a.v)'den rivayet etmiştir. [533]
Rezîn'in naklettiği rivayette ise şu ifadeler yer almaktadır:
Biz Abdullah ibn Abbâs'ın yanında namazı bozan şeylerden bahsediyorduk. Abdullah ibn Abbâs şöyle dedi:
Ben, insanlar namazda iken dişi bir eşeğin üzerinde geldim ve otlanması için onu safların önüne salıverdim. (Fakat) Resulullah (s.a.v) bu duruma hiç aldırış etmedi.
(Yine) Abdullah ibn Abbâs şöyle dedi:
İki genç kız, (namaz kıldığı sırada) Resulullah (s.a.v)in önüne gelip birbirleriyle çekişmeye başladılar. Resulullah (s.a.v) namazda olduğu halde bu iki kızın arasını ayırdı. Bu iki kız safların arasına girmişti. (Fakat) Resulullah (s.a.v) bu durumu hiç önemsemedi.
(Yine) Abdullah ibn Abbâs şöyle dedi:
Ben, Resulullah (s.a.v)'i, önünde sütre olmadığı halde sahrada namaz kılarken gördüm. Onun önüne salıverilmiş dişi bir eşek ile köpeğimiz vardı. (Fakat) Resulullah (s.a.v) bu durumu hiç önemsemedi."

5. Namaza Başlarken Tekbir Almak Ve Elleri Kaldırmak

48. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resululah (s.a.v) namaz kılmaya kalktığı zaman ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır. [534] sonra tekbir alırdı. [535] Rükuya gitmek istediği zaman da böyle yapar, rükudan doğrulduğu zaman da böyle yapardı. Başını secdeden kaldırdığı zaman bunu yapmazdı. [536]
(Hadisin metni, Müslim'e aittir.)
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır;
Resululah (s.a.v) başını rükudan kaldırdığı zaman ellerini de (omuzlarının hizasına kadar) kaldırır ve Semiallâhu limen hamideh Rabbena ve leke'1-hamd (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir. Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) derdi.[537]
Bunun benzeri başka bir rivayette ise,
Resululah (s.a.v) secdeye giderken ve secdeden başını kaldırırken [538] (elleri kaldırma hareketini) yapmazdı" ifadesi yer almaktadır.[539]
Buhârî'nin Nâfi'den yaptığı rivayet İse şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer, namaza başlarken tekbir alır ve iki elini fvu-karıva) kaldırırdı. Rükuya giderken yine ellerim kaldırırdı. Semiallâhu limen hamideh' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) dediği zaman da ellerini kaldırırdı, ikinci rek'atten sonra ayağa kalktığı zaman yine ellerini (yukarı) kaldırırdı. Abdullah ibn Ömer, bu fiilleri, Peygamber (s.a.v)'e dayandırdı. [540]
Ebu Dâvud, Buhârî'nin Nâfi'den yaptığı rivayeti nakledip daha sonra da şöyle der: "Gerçekte bu, Abdullah ibn Ömer'in (kendi) sözüdür. Hz. Peygamber (s.a.v)'den merfu [541] olarak rivayet edilmiş bir hadis değildir. Ayrıca bu hadisi, es-Sekafî'de mevku [542] olarak (Abdullah ibn Ömer'den) rivayet etmiş olup bu hadisin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
"İkinci rek'atten (sonra üçüncü rek'ate) kalkarken ellerini gömisle-ri hizasına [543] kadar kaldırırdı."
Doğru olan da bu (hadisin mevkuf olması)dır.
Yine Ebu Dâvud (devamla) der ki; Hammâd b. Seleme, bu hadisi Hz. Peygamber (s.a.v)'e dayandırdı. Fakat Eyyûb ile Mâlikfin rivayetlerinde,) ikinci rekatten (sonra üçüncü rekata) kalktığında (ellerini) kaldırdığından bahsetmemişlerdir.
İbn Cüreyc, bu rivayet hakkında dedi ki: Nâfi'ye: 'Abdullah ibn Ömer, ellerini iftitah tekbiri alırken mi daha yukarı kaldırırdı, yoksa diğerlerinde mi' diye sordum. O da: 'Hayır, (hepsinde) aynı seviyede (kaldırırdı) dîye cevap verdi. Bunun üzerine ben de: Bana (bunu) işaretle göster' dedim. O da göğüslerine yada biraz daha aşağısına işaret etti.[544]
Ebu Davud'un diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
"Peygamber (s.a.v), (ilk) iki rekattan (üçüncü rekata) kalktığı man tekbir alır ve ellerini kaldırırdı.[545]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
"Peygamber (s.a.v), namaz kılmaya kalktığı zaman (iftitah tekbiri alırken) ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Sonra tekbir getirip yine aynı şekilde ellerini kaldırır ve rükuya varırdı. Sonra (rükudan) belini doğrultmak isteyince de ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır. [546] sonra 'Semiallâhu limen hamiden' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) derdi. Secde(ye eğileceğin) d e (ve secdeden kalkacağında ise) ellerini kaldırmazdı Namaz bitinceye kadar rükudan önce aldığı her tekbirde ellerini kaldırırdı.
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'i; namaza başlarken, rükuya varmadan önce ve (başını) rükudan kaldırdığında ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırken gördüm. Secdeye vardığında ve iki secde arasında ise ellerini kaldırmazdı. [547]
Tirmizî'de, Ebu Davud'un naklettiği (721 nolu) hadisi rivayet etmiştir.
Nesâî ise, ilk (üç) rivayetini [548] Buhârî ile Müslim'in rivayetlerine ve son rivayetini [549] ise Ebu Davud'un (720 nolu) rivayetine (uygun bir şekilde) rivayet etmiştir.
Yine Nesâî'nin (konu ile ilgili) başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) namaza başladığı zaman, rükuya giderken, rükudan kalkarken ve ikinci rekattan ayağa kalkınca ellerini omuzlan hizasına kadar kaldırırdı. [550]
Yine Nesâî başka bir rivayetinde Vâsi' b. Habbân yolundan şu şekilde rivayette bulunmuştur:

Abdulah ibn Ömer'e, Resulullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını sordum. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer şöyle dedi:
(Rükuya) inişinde "Allahu Ekber" ve (rükudan) kalkışında "Allahu Ek-ber" derdi. [551] Sağma selam verirken "es-Selâmu aleykum ve rahmetulah", soluna selam verirken "es-Selâmu aleykum ve rahmetulah" derdi.[552]

6. Besmeleyi Açıktan Okumama (Gizli Okunması) Meselesi

49. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben Resulullah (s.a.v), Ebu Bekr, Ömer ve Osman ile birlikte na maz kıldım. (Fakat) bunların hiç birinin (açıktan) (Bismillâhirrahmânirrahîm)'i okuduklarını [553] işitmedim.[554]
(Hadisin metni, Müslim'e aittir.) Bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Ebu Bekr ve Ömer -Allah her ikisinden de razı olsun- ile birlikte namaza hep (Elıamdu liİlâhi Rabbi'l-Âlemîn) ile başlardı.[555]
Müslim'in bir rivayeti ise şu şekildedir:
Ömer, şu kelimeleri açıktan okurdu: (Subhâneke A Hainimin e ve bihamdik ve tebâre-kesmuk ve teâlâ cedduk velâ ilahe ğayruk)
Evzâî, Katâde'den naklen şöyle der: Katâde, Evzâî'ye Enes'ten naklen şu haberi yazmış: Enes dedi ki;
Peygamber (s.a.v) ile Ebu Bekr, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım. Bunlar namaza (Elhamdu lillâhi Rabbi'l-Âlemîn) ile başlarlardı. (Fakat) (Bismillâhirrahmânirrahîm)'i kıraatin başında ve sonunda (açıktan) söylemezlerdi.[556]
Nesâî, (bu hadisi) birinci rivayetinde, Tirmizî ile Ebu Dâvud ise ikinci rivayetinde nakletm iştir.
Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Ebu Bekr ve Ömer Allah her ikisinden de razı olsun- ile beraber namaz kıldım. Onlar (kıraate) (Elham-du lillâhi Rabbi'l-Âlemîn) ile başlarlardı.[557]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v), bize namaz kıldırdı. (Fakat) Bismillâhirrahmânir-rahînı'i (açıktan) okuduğunu işitmedik.[558]

7. Namazda İken (Secde Yerinde Bulunan) Çakıl Taşlarını Düzleme Meselesi

50. Muaykib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) secde edeceği yerdeki toprağı düzelten kişi hakkında:
Eğer yapacaksan, (bari bunu) bir defada yap' buyurdu. [559]
Bu hadisifn metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. [560] Müslim'in bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) mescitte meshi (secde yerinde bulunan) çakıl taşlarını düzleme [561] (işini) zikretti. (Daha sonra da:)
Eğer mutlaka yapacaksan, (bari) bir defada yap' buyurdu. [562] Yine Müslim'in başka bir rivayeti de şekildedir:
Sahabiler Peygamber (s.a.v)'e; namaz (kılarken secde yerinde bulunan çakıl taşlarını) kaldınp atmafnın hükmünü) sordular. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Bir defada (kaldırıp atmak gerekir)1 buyurdu. [563]
Tirmizî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v)'e (secde yerinde bulunan) çakıl taşlarını düzleme (işini) sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): Mutlaka yapman gerekiyorsa, (bari bunu) bir defada yap1buyurdu.[564]
Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
Namazda iken sakın (çakıl taşlarına) el sürme (düzleme). (Fakat) mutlaka yapman gerekirse, o zaman çakıl taşlarını düzeltme (işini) bir defada yap.[565]
Nesâî'nin rivayetinde ise, Mutlaka yapman gerekiyorsa, (bari bunu) bir defada yap" ifadesi yer almaktadır.[566]

8. Rüku Sırasında Elleri Dizlerin Üzerine Koymak Ve Avuçları Birbiri Üzerine Kapamanın Hükmünün Kaldırılması

51. Ebu Ya'fûr Abdurrahman ibn Ubeyd'den rivayet edilmiştir: (Ebu Ya'fûr der ki): Mus'ab ibn Sa'd'ın şöyle dediğini işittim: Ben, (bir defasında) babam Sa'd ibn Ebi Vakkâs'ın yanında namaz kıldım. Rükuda iki avucumu biribirine yapıştırdıktan sonra o vaziyette ellerimi iki diziminin arasına koydum.[567] Babam, beni bundan nehyedip:
Önceleri biz bunu yapardık. (Fakat sonr bundan) nehyolunduk ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koymakla emrolunduk' dedi. [568]

9. Akşam Namazında Kıraat

52. Ümmü Fadl binti'l-Hâris [569] (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Akşam namazında Peygamber (s.a.v)'i And olsun ki birbiri ardınca gönderilenlere [570] (dîye başlayan Mürselât suresini) okurken İşittim, Bundan sonra artık Allah onun ruhunu alıncaya kadar bize (hiç) namaz kıldırmadı. [571] (Birinci rivayet)
(Müslim'in) bir rivayetinde, (s.a.v), bundan sonra Allah onun ruhunu alıncaya kadar (bir da Wıber maz kılmadı" ifadesi yer almaktadır.[572]
Başka bir rivayette ise Abdullah İbn Abbâs şöyle der:
Ümmü Fadl, Abdullah ibn Abbâs'ı
And olsun birbiri ardınca gönderilenlere [573] (diye başlayan Mürselât sUresinij okurken işitmiş. Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs'a:
Ey oğulcuğum! Vallahi sen bu sureyi okuyuşunla benim hafızamı tazeledin. Bu sure, ResuluHah (s.a.v)'i son defa akşam namazında okuduğunu işittiğim suredir' demişti. [574] (İkinci rivayet)
Bu hadisifn metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.[575] İmam Malik ve Ebu Davud ise ikinci rivayeti nakletmiştir.[576] Tirmizî'nin rivayetinde ise Ümmü Fadl şöyle der:
"ResuluHah (s.a.v) (ölümüne yakın) hastalığı sırasında başını sarmış olarak bizim için (yatağından kalkıp) gelip akşam namazını (evinde) kıldırdı ve (namaz sırasında) "Mürselât" suresini okudu. Bundan sonra Allah'a kavuşuncaya kadar (bir daha) akşam namazını [577] kılamadı. [578]
Nesâî'nin rivayetinde ise Ümmü Fadl şöyle der:
Resulullah (s.a.v), evinde, bize (vefatından önce) akşam namazım kıldırdı ve (namaz sırasında) "Mürselat" suresini okudu. Bundan sonra ruhu alınıncaya kadar (bize) bir (daha hiç) namaz kıldırmadı.[579]

10. Yatsı Namazında Kıraat

53. Berâ ibnu'1-Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) bir seferde idi. Yatsı namazını son (vaktinde) [580] kıldı. (Namazın) iki rekatinden birinde "ve't-Tîni ve'z-Zeytûni" suresini okudu. (Bu zamana kadar) ses yada kıraat yönünden ondan (daha güzel sesli yada ondan daha güzel okuyuşlu) hiç kimseyi dinlemedim. [581] Bu hadisi(n metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. [582] Ebu Dâvud ile Nesâî'nin rivayeti, ve Tîn ifadesiyle bitmektedir, Tirmizî ile Nesâî'nin rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
"Resulullah (s.a.v) ile birlikte yatsı namazını kıldım. Bu namaz sırasında "ve't-Tîni ve'z-Zeytûni [583] suresini okudu. [584]

11. Fatiha Süresini Okumanın Vacip Olması

54. Übâde ibmı's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resuluilah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
(Namazda) Fatiha suresini okumayan [585] kimsenin namazı yok.[586]
(Hadisin ravisi) Süfyân der ki: Fatiha'ya ek olarak bir miktar daha Kur'an okumak) yalnız başına namaz kılan içindir.[587]
Nesâîde ise, "(Fatiha'ya) ek olarak (bîr miktar daha Kur'an okumak)" ilavesi vardır.[588]

12. İmamlığa En Layık Olan Kimse

55. Mâlik ibnu'l-Huveyris (r.a)'dan rivayet edilmiştir: "Bizler, (yaşça) birbirine akran gençler Peygamber (s.a.v)'in yanına geldik. Onun yanında yirmi gün yirmi gece kaldık. Resululilah (s.a.v) çok merhametli ve çok yumuşak huylu birisiydi. Ailelerimizi özlediğimizi anlayınca, geride kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de ona (geride bıraktığımız kimseleri) haber verdik. Bunun üzerine Resululilah (s.a.v):
Haydi ailelerinizin yanına geri dönün. Onların içerisine yerleşin. Onlara (burada öğrendiğiniz hususları) öğretin ve onlara, filanca namazı filanca vakitte ve filanca namazı da filan vakitte kılmalarım emredin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. (Yaşça) daha büyük olanınız ise size imam olsun buyurdu. [589]
Bu hadisi(n metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. [590]
Buhârî'nin bir rivayetinde, Benim namaz kıldığım gibi namaz kılın" ifadesi yer almaktadır. [591]
Müslim ise bu hadisi kısa bir şekilde şöyle rivayet etmiştir:
Ben ve bir arkadaşım, Peygamber (s.a.v)'in yanına geldik. (Onun yanından ailemizin yanına geri dönmek istediğimiz zaman) bize:
Namaz vakti geldiği zaman ezanı okuyun. Sonra kamet getirin. (Yaşça) daha büyük olanınız size imam olsun' [592]buyurdu. [593]
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Bu iki genç kıraat [594] hususunda da birbirine yakın idiler" ilavesi yer almaktadır.[595]
Nesâî'nin kısa bir şekilde naklettiği rivayette Mâlik ibnu'I-Huveyris şöyleder:
Ben ve amcamın oğlu, (başka bir defada ise, ben ve bir arkadaşım} Peygamber (s.a.v)'in yanına geldik. (Onun yanından ailemizin yanına geri dönmek istediğimiz zaman bize):
Yolculuğa çıktığınız zaman ezan okuyun, kamet getirin [596] (yaşça) büyük olanınız size imam olsun1 buyurdu.[597]
Tirmizî ile Ebu Davud'un rivayeti de bu şekilde kısadır.
Tirmizî'nin rivayetinde, Ben ve amcamın oğlu" ifadesi yer almaktadır. [598]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise, Biz ilim [599] bakımından (o sırada) birbirimize çok yakındık" ilavesi yer almaktadır. [600]

13. (Mescide Girildiği Zaman İki Rekat) Tahiyyatu'l-Mescid Namazı Kılmanın Müstehab Olması

56. Katâde (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Resululfah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz mescide girdiğiniz zaman oturmadan önce iki rekat namaz kılsın.[601]
Bu hadisifn metnini, bir topluluk rivayet etmiştir.
Ebu Davud'un rivayetinde, iki rekat namaz kılsın" ifadesi yer almaktadır. [602]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Bundan sonra isterse otursun, isterse (bir) ihtiyacı için (çıkıp) gitsin" şu ilave yer almaktadır. [603]
Buhârî ile Müslim'in başka bîr rivayetinde Katâde şöyle der:
"Mescide girdim. Resulullah (s.a.v) cemaatin arasında oturuyordu. Ben de oturdum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Oturmadan önce iki rekat namaz kılmaktan seni ne alıkoydu?' buyurdu. Ben de:
Ey Allah'ın resulü! Seni otururken gördüm. Cemaat de oturuyordu. (Bunun için iki rekat namaz kılmadım)' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)
Öyleyse sizden biriniz mescide girdiği zaman iki rekat kılmadan [604] oturmasın' buyurdu. [605]

14. Ezan Lafızlarının İkişer İkişer Ve Kamet Lafızlarının İse Birer Birer Okunması

57. Enes ibn Mâlik (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar çoğalınca, namaz vaktini tanıyacakları bir şeyle (insanlara) bildirmeyi konuştular. Kimi bir ateş tutuşturmayı yada kimi de bir çan çalmayı teklif ettiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), Bilâle; ezanı (n lafızlarını) İkişer ikişer ve kameti(n lafızlarını) da birer birer [606] okumasını emretti. [607]
(Hadisin lafzı, Buhârîye aittir.)
Bir rivayette ise, Yalnız 'kad kameti's-salâtu' lafzı müstesna (ki bu iki defa söylenir)" ifadesi yer almaktadır.[608]

15. Ezan Okunurken Müezzini İşittiği Zaman Kişinin Ne Demesi Gerektiği Meselesi

58. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
Ezan sesi duyunca, müezzinin dediğini [609] siz de söyleyin.[610]
Bu hadisi(n metnini), bir topluluk rivayet etmiştir.

16. Sehiv Secdesi

59. Abdullah ibn Mes'ud (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) namaz kıldırdı. Fazla yada eksik (namaz kıldırdı). Bazı raviler (bu konuda) şüphe etti. Doğrusu, Peygamber (s.a.v)'in fazla kıldırmasıdır- Selam verince, ona:
Ey Allah'ın resulü! Namaz hakkında yeni bir şey mi var?1 denildi. Resulullah:
Ne oldu?' buyurdu. (Orada bulunan sahabiler:)
Namazı şöyle şöyle kıldın' dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) hemen bacaklarını bükerek kıbleye karşı oturdu ve iki secde yaptı. Sonra selam verdi. Sonra yüzünü bize çevirip:
Gerçekten namaz hakkında yeni bir şey olsaydı, ben onu size haber verirdim. Fakat ben de ancak (ve ancak) bir insanım. Sizin gibi ben de unuturum. Bununla birlikte bir şeyi unuttuğumda hemen bana hatırlatın! Biriniz namazında şüphe ederse (kaç rekat kıldığı ile ilgili) doğruyu araştırıp namazını onun üzerine tamamlasın. Sonra da İki secde yapsın' buyurdu. [611]
Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır: (Sahabiler:)
Namazı beş rekat kıldın' dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) kıbleye döndü ve iki secde yaptı. Sonra da selam verdi. [612]
Bu hadisi(n metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), iki sehiv secdesini [613] selam [614] ve kelamdan [615] sonra yaptı. [616]
Müslim, bunun benzeri bir hadisi kısa bir şekilde Abdullah ibn Mes'ud dan şöyle rivayet etmiştir:
Resulullah (s.a.v) bize beş (rekat) namaz kıldırdı. Bunun üzerine biz:
Ey Allah'ın resulü! Namaza (bir şey mi) ilave edildi1534 dedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ne oldu?1 buyurdu. (Sahabiier:)
Namazı beş (rekat) kıldırdın' dediler. Resulullah (s.a.v):
Ben de ancak (ve ancak) sizi gibi bir insanım. Sizin hatırladığınız gibi hatırlar, unuttuğunuz gibi ben de unuturum [617] buyurdu. Sonra iki sehiv secdesi yaptı.[618]
Yine Müslim'in daha önce geçene benzeyen başka bir rivayeti, Hz. Peygamber (s.a.v)'den naklen §u şekildedir:
Doğruyu bulmak için bunların hangisinin daha layık olduğuna bir baksın. [619]
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde Doğruyu bulmak için bunların hangisinin daha layık olduğuna bir baksın"
ifadesi yer almaktadır. [620]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde; Hasan b. Ubeydullah yoluyla İbrahim'b. Süveyd'in şöyle dediği geçmektedir:
Aikame bize öğle namazını beş rekat kıldırdı. Selam verince, (namazdaki) cemaat:
Ya Eba Şîbil! Namazı beş rekat kıldırdın'dediler. Aikame:
Hayır! Ben (bunu) yapmadım' dedi. Cemaat:
Evet! (Yaptın)' dediler.

(Hadisin ravisi İbrahim b. Süveyd der ki:) Çocuk olduğum halde ben de cemaatin tarafında idim. Ben dahi:
Evet! Beş rekat namaz kıldırdın' dedim. Aikame, bana:
Ey şaşı gözlü sende mî bunu söylüyorsun?' dedi. Ben de:
Evet!' cevabını verdim.
Bunun üzerine Aikame kıbleye dönüp iki secde yaptı. Sonra da selam verdi. Daha sonra da şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ud şöyle dedi ki:
Resulullah (s.a.v) bize beş rekat namaz kıldırdı. Namazı bitirince, cemaat kendi arasında kargaşalık çıkardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ne oluyor size?' buyurdu. Cemaat:
Ey Allah'ın resulü! Acaba namaza (bir şey mi) ilave edildi' dediler. 'Resulullah (s.a.v) :
Hayır!' diye cevap verdi. Cemaat:
Doğrusu beş rekat namaz kıldırdında...' dediler. Bunun üzerine
Resulullah (s.a.v) kıbleye döndü ve iki secde yaptı. [621] Sonra selam verdi. [622] Sonra da:
Ben de ancak (ve ancak) sizi gibi bir insanım. Sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum' buyurdu.[623]
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Sizden bîriniz (kaç rekat namaz kıldığını) unuttuğu zaman iki secde yapsın"
ilavesi yer almaktadır. [624]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) bize namaz kıldırdı. Ya fazla kıldırdı yada eksik kıldırdı. (Hadisin ravisi İbrahim der ki: Bu şüphe, benden kaynaklanmaktadır.) Selam verince, ona:
Ey Allah'ın resulü! Namaza bir şey mi ilave edildi?' diye soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ben de ancak' (ve ancak) sizi gibi bîr insanım. Sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Sizden biriniz (kaç rekat namaz kıldığını) unuttuğu zaman oturduğu yerden iki secde yapsın' buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v) (kıbleye) dönüp iki secde yaptı. [625]
Ebu Dâvud ve Nesâî, Buhârî ile Müslim'in irtifak ederek rivayet ettikleri (en başta gelen hadisin metnini) rivayet etmişlerdir. [626]
Yine Nesâî, Müslim'in rivayet ettiği bir hadisi(n metnini) de rivayet etmıştır. [627]
Nesâî'nin buna benzer başka bir rivayetinde, Öğle namazını [628] kıldırdı" ifadesi yer almaktadır. [629] Tirmizfnin rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) öğle namazını beş (rekat) kıldırdı. Ona:
Namaza (bir şey mi) ilave edildi?' denildi. Bunun Peygamber (s.a.v) selam verdikten sonra iki secde [630] yaptı.[631]
Tirmizî'nin başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
"Peygamber (s.a.v) konuştuktan sonra sehiv secdesi yaptı. [632]
Ebu Dâvud ile Nesâi, Tirmizî'nin ilk rivayeti(ne uygun bir metinle bu hadisi) rivayet etmişlerdir.
60. Ebu Hureyre {r.a)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) ikinci rekattan ayrıldı. Bunun üzerine Zu'I-Yedeyn, Resulullah (s.a.v):
Ey Allah'ın resulü! Namaz kısaltıldı mı, yoksa unuttun mu?' dedi. Resulullah (s.a.v):
Zu'1-Yedeyn doğru mu söylüyor?' buyurdu. İnsanlar:
Evet, doğru söyledi1 dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) kalktı ve son iki rekatı da kıldırdı. Sonra slam verdi. Sonra tekbir alıp secdeye vardı. Her zamanki secdesi kadar yada daha uzun müddet secdede kaldı. Sonra başını kaldırdı.[633]
(Hadisin metni, Buhârî'ye aittir.)
Seleme b. Alkame'den gelen rivayette şu ifade yer almaktadır:
Muhammed ibn Sîrîn'e Sehiv secdelerinde teşehhüd var mıdır' diye sordum. O da: - 'Ebu Hureyre hadisinde teşehhüd yoktur' diye cevap verdi.[634]
Buhârî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) öğle yada ikindi namazlarından birini kıldırdı. - (Hadisin ravisi) Muhammed ibn Şîrîn: Zannimm çoğu ikindi namazı olmasıdır' der. - Peygamber (s.a.v) iki rekat kıldırdıktan sonra selam verdi. Ondan sonra mescidin önündeki bir tahta parçasına doğru kalkıp elini onun üzerine koydu. Bu cemaatin içinde; Ebu Bekr ile Ömer de vardı. Bu ikisi, (konu ile ilgili) Peygamber (s.a.v) ile konuşmaktan çekindiler. (Bazı) insanlar hızlı bir şekilde (mescitten) çıkıp (birbirlerine):
Namaz kısaltıldı mı?' diye sordular. (Bu cemaatin içerisinde yine) Peygamber (s.a.v)'in 'Zu'1-Yedeyn [635] (iki el sahibi) adını verdiği bir kişi vardı. Bu kişi:
(Ey Allah'ın resulü!) Namaz kısaltıldı mı, yoksa unuttun mu?' dedi. Resululiah (s.a.v):
Unutmadım, (namaz da) kısaltılmadı' buyurdu. Zu'1-Yedeyn:
Evet! Unuttun' dedi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) (kalkıp) iki rekat (daha) kıldırdı. Sonra selam verdi. Sonra tekbir alıp secdeye vardı. Her zamanki secdesi kadar yada daha uzun müddet secdede kaldı. Sonra başını kaldırıp tekbir aldı. Sonra başım yere koydu. Sonra tekbir alıp yine (ilk) secde de yaptığı kadar yada daha uzun bir müddet secde yaptı. Sonra başını (secdeden) kaldırıp tekbir aldı. [636]
Yine buna benzer bir rivayetin içerisinde, Mescidin kıble tararında duran bir hurma kütüğüne doğru gelip kızgın bir tavırla [637] ona dayandı" ifadesi yer almaktadır.[638] Yine bu rivayetin içerisinde şu ifade de yer almaktadır:
Zul-Yedeyn:
Ey Allah'ın resulü! Namaz kısaltıldı mı, yoksa unuttun mu?' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) sağa ve sola bakıp:
Zu'1-Yedeyn ne diyor?' buyurdu. (Sahabiler:)
Zu'1-Yedeyn doğru söylüyor. Çünkü (dört rekat namaz kıldıracağına) sadece iki (rekat) namaz kıldırdın' dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) iki (rekat) namaz kıldı ve selam verdi. Sonra tekbir alıp secde etti. Sonra yine tekbir alıp (başını secdeden) kaldırdı. Sonra tekbir alıp secdeye gitti. Sonra yine tekbir alıp (başını secdeden) kaldırdı.
(Hadisin ravisi Muhammed ibn Şîrîn) der ki: İmrân b. Husayn'dan haber aldığıma göre, o: '(Peygamber başını secdeden kaldırdıktan sonra) selam verdi'demiştir. [639]
Bu hadisifn metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Buhârî'nin başka bir rivayetinde ise Ebu Hureyre şöyle der:
Peygamber (s.a.v) Öğle namazını iki rekat kıldırdı. Ona: İki rekat kıldırdın' denildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) iki rekat (daha) namaz kıldırdı. Sonra selam verdi. Sonra iki secde yaptı.[640]
Peygamber (s.a.v) öğle yada ikindi namazını kıldırıp (ikinci re-katten sonra yanılarak) selam verdi. Bunun üzerine Zu'1-Yedeyn, Peygamber (s.a.v):
Ey Allah'ın resulü! Namaz kısaltıldı mı?' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), sahabilerine:
Zu'1-Yedeyn'İn söylediği şey doğru mu?' diye sordu. Onlarda:
Evet' diye cevap verdiler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) son iki rekatı da kıldırdı. Sonra (yanılmadan dolayı) iki secde yapü.
Sa'd ibn İbrahim der ki: Ben, Urve ibnu'z-Zübeyr'i gördüm. O, akşam namazını iki rekat kıldırdı ve (yanılmadan dolayı) iki secde yaptı. Ve: 'Ben, Peygamber (s.a.v)'in (yanılmadan dolayı namazın sonunda iki secde) yaptığını böyle gördüm1 dedi. [641]
Müslim'in ravisi şöyle der:
Ebu Hureyre'yi şöyle derken işittim:
Resulullah (s.a.v) bize ikindi namazını kıldırıp ikinci rekatte(n sonra yanılarak) selam verdi. Bunun üzerine Zu'1-Yedeyn, ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Namaz kısaltıldı mı, yoksa unuttun mu?1 dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Bunların hiçbiri olmadı' buyurdu. ZuYedeyn: Hayır, Ey Allah'ın resulü! Bunlardan biri muhakkak oldu' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), cemaate dönüp:
Zu'1-Yedeyn doğru mu söylüyor?' buyurdu. Cemaat:
Evet, Ey Allah'ın resulü!' dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) namazdan kalan mikdan tamamladı. Selam verdi. Daha sonra da oturduğu yerden iki secde [642] yapü.[643]
Yine Müslim'in başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) bize öğle namazım iki rekat kıldırıp (yan il arak) selam verdi. Bunun üzerine Süleym oğullarından birisi gelip ona:

Ey Allah'ın resulü! Namaz kısaltıldı mı, yoksa unuttun mu?' demiş ve hadisi rivayet etmiş. [644]
Ebu Davud'un rivayetinde ise Ebu Hureyre şöyle der:
Resulullah (s.a.v) bize iki aşiyy'den, öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. İkinci rekaü kıldırırken (yanılıp) selam verdi. Sonra mescidin Ön tarafında bulunan tahtanın yanında durup ellerini birbiri üstüne gelecek şekilde o tahtanın üzerine koydu. Yüzünde hiddet (belirtileri) görülüyordu. Bu sırada "namaz kısaldı, namaz kısaldı" diyerek aceleyle mescitten çıkanlar oldu. Cemaatin içerisinde Ebu Bekr ile Ömer de vardı. Fakat bu ikisi, (konu ile ilgili) Resulullah (s.a.v)'e bir şey söylemekten çekindiler. Bu esnada Resulullah (s,a.v)'in "Zu'1-Yedeyn" adını verdiği bir adam kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Unuttun mu, (yoksa) namaz kısaltıldı mı?1 dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Unutmadım, (namaz da) kısaltılmadı' buyurdu. Zu'1-Yedeyn:
Evet! Unuttun' dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), cemaate dönüp:
Zu'1-Yedeyn doğru mu söylüyor? buyurdu. Cemaat:
Evet' diye işarette bulundular.[645]
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) yerine dönüp kalan iki rekatı kıldırdı. Sonra selam verdi. Tekbir aldı, her zamanki secdesi kadar yada ondan daha uzun secde yapıp başını (secde yerinden) kaldırdı. Tekrar tekbir aldı, normal secdesi kadar yada ondan daha uzunca bir secde daha yaptı. Sonra (başını secde yerinden) kaldırdı ve takbir aldı. (Hadisin ravisi Eyyûb) der ki: Muhammed'e: '(Peygamber) yanılmada selam verdi mi?' denildi. O da: 'Bunu, Ebu Hureyre'nin söylediğini hatırlamıyorum, fakat İmran b. Husayn'ın "Sonra selam verdi" dediğini haber aldım' dedi. [646]
Ebu Dâvud bununla ilgili olarak şöyle der:
Hammâd'm (bundan önceki) hadisi daha tamdır. (Hadisin ravisi Mâlik önceki hadisteki) Bize" sözünü söylemeden ResuluIIah (s.a.v) namaz kıldırdı" dedi. İşaret ettiler" sözünü İnsanlar: 'Evef dediler" şeklinde ifade etti. (Hadisin ravisi Mâlik rivayetine şöyle devam etti:) Sonra (başını secde yerinden) kaldırdı" (dedi, fakat) Tekbîr aldı. Sonra (sehiv secdesi için) tekbir aldı ve diğer secdeleri kadar veya onlardan daha uzun secde etti ve sonra (başım secde yerinden) kaldırdı" demedi."
(Mâlik'in) hadisi (bu şekilde) tamamlandı. Bundan sonrasını zikretmedi.
Ebu Dâvud (devamla) der ki: Hammâd b. Zeyd dışında hadisin ravi-Ierinden hiçbirisi tekbir aldı" sözü ile İşaret ettiler" sözünü, söylemedi. [647]
Ebu Davud'un bu manada başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Ebu Hureyre: "ResuluIIah (s.a.v) bize namaz kıldırdı (diye başlayıp) "İmrân b. Husayn'ın: Sonra selam verdi" dediği bana haber verildi' cümlesinin sonuna kadar tamamen Hammâd (bir önceki) hadisinin manasını (nakletti).
(Hadisin ravisi Seleme devamla) dedi ki: (Muhammed ibn Sîrîn'e:) Teşehhüd de (zikredildi mi)? dedim. O da: 'Teşehhüd hakkında bir şey işitmedim, fakat bana teşehhüdünde bulunmuş olması daha uygun geliyor' dedi.
(Seleme, Hammâd'ın hadisinde zikredilen) "ResuluIIah ona 'Zu'l-Yedeyn' adını vermişti" ifadesini, "işaret ettiler" ifadesini ve "(Resulullah'ın yüzünde) hiddet (vardı) ifadesini zikretmedi. [648]
Yine Ebu Davud'un bu hadisle ilgili başka bir rivayetinde,
Allah kendisine kesin olarak bildirinceye kadar ResuluIIah (s.a.v) sehiv secdelerini yapmadı" ifadesi yer almaktadır.[649]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Bilahare selam verdikten sonra sehiv secdelerini[650] yaptı. [651]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) sehiv secdelerini yaptı. [652]
Tirmizî, Buhârî ile Müslim'in ittifak ederek rivayet ettikleri (birinci rivayeti) nakletmişlerdir. [653]
Yine Tirmizî'nin kısa olarak rivayet ettiği diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) sehiv secdesini selamdan sonra yaptı. [654]
Nesâî'de, bu hadisi; Buhârî, Müslim ve Ebu Dâvud'da (geçen bazı rivayetlere uygun bir şekilde) rivayet etmiştir.[655]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v,) Zu'1-Yedeyn günü, selamdan sonra iki secde yaptı. [656]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), namazda yanıldığını zannederek selamdan sonra sehiv secdesi yapü.[657]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), oturduğu halde sehiv secdelerini yaptı. Sonra da selam verdi. [658]
Yine Nesâî'nin bir başka rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), selamdan önce ve selamdan sonra hiçbir zaman secde etmedi. [659]
61. Abdullah ibn Mâlik ibn Bu hay ne (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), öğle namazının ilk iki rekatından sonra, aralarında (teşehhüd için) oturmadan (direkt üçüncü rekat için) ayağa kalktı. Namazını tamamladığında, iki secde yaptı. Daha sonra bu iki secdenin ardından selam verdi. [660]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) (Buhârî'nin) diğer bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), bize namazların birinden iki rekat kıldırdı. Sonra (birinci teşehhüde) oturmadan (üçüncü rekat için) ayağa kalktı. Cemaat de, onunla birlikte ayağa kalktı. Resulullah (s.a.v) namazını tamamladığında, biz selam vermesini beklerken, o, selam vermeden önce (Allahu Ekber diye) tekbir alıp oturduğu halde (yanılmadan dolayı) iki secde yaptı, sonra da selam verdi. [661]
Yine Buhârî'nin buna benzer bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), bize namaz kıldırdı. (İlk teşehhüde) oturmadan önce ilk iki rekattan (üçüncü rekat için) ayağa kalktı. Namazına devam etti. Namazını tamamladığında, cemaat, onun selam vermesini beklerken, o, selam vermeden önce tekbir alıp secde yaptı. Sonra başını (secde yerinden) kaldırdı. Sonra tekbir alıp secde yaptı. Sonra başını (secde yerinden) kaldırıp selam verdi. [662]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), öğle namazının (ilk teşehhüdünde) oturması gerekirken (üçüncü rekat için) ayağa kalktı. Namazını tamamlayınca, selam vermeden önce oturduğu yerde her secde için tekbir alıp iki secde yaptı. Cemaat da, Peygamber (s.a.v)'in unuttuğu oturmanın teşehhüdün) yerine onunla birlikte bu iki secdeyi yaptı. [663]
Bu hadisi{n metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud'da, (en baştaki hadisin) bir benzerini rivayet etmiştir. Fakat bu rivayetinde "öğle namazı" ifadesini belirtmemiştir. [664]
Yine Ebu Dâvud, bu manada başka bir hadis daha rivayet etmiş ve daha sonra da, "Bizden ayakta (kıyamda) iken tahiyyat (duası) okuyan kimseler vardı" sözünü ilave etmiştir. [665]
Tirmizî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), öğle namazının (ilk teşehhüdünde) oturması gerekirken (üçüncü rekat için) ayağa kalktı. Namazını tamamlayınca, selam vermeden önce oturduğu yerde her secde için tekbir alıp İki secde yaptı. Cemaat da, Peygamber (s.a.v)'in unuttuğu oturmanın (teşehhüdün) yerine onunla birlikte bu iki secdeyi yaptı. [666]
Nesâî, Tirmizî'nin rivayetine (benzeyen bir hadisi) rivayet etmiştir. [667] Yine Nesâî'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), namaz kıldırdı. İkinci rekattan sonra oturmak isterken ayağa kalkıp namazına devam etti. Namazın sonuna gelince, selam vermeden önce iki defa secde etti. Sonra da selam verdi. [668]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), namaz kıldırdı. İkinci rekatta(n sonra) ayağa kalktı. (Bunun sahabiler, uyarma mahiyetinde ona) tesbihde bulundular. [669] (Fakat o) namazına devam etti. Namazı bitirince, selam vermeden önce iki defa secde etti. Sonra da selam verdi. [670]

17. Sıcak Yada Soğuk Zamanlarda Elbise Üzerine Secde Yapmanın Caiz Olması

62. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Peygamber (s.a.v) ile birlikte sıcağın aşın olduğu zamanlarda namaz kılardık, (içimizden) bîrimiz, (aşırı sıcaktan dolayı) yüzünü yere

koymaya güç yetiremediğinde, elbisesini (yere) serip onun üzerinde secde ederdi.[671]
Nesâî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Biz, öğlen sıcaklarında Peygamber (s.a.v)'in arkasında namaz kıldığımız zaman, sıcaktan korunmak için elbiselerimizin üstünde secde [672] yapardık. [673]

18. Her İki Ezan Arasında Bîr Namaz Olması

63. Abdullah ibn Muğaffel (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:
Her iki ezan arasında bir namaz vardır. [674] Her iki ezan arasında bir namaz vardır. Üçüncüsünde, 'dileyen kimse için (her iki ezan arasında bir namaz vardır)' buyurdu.[675]
Bu hadisi(n metnini) bir topluluk rivayet etmiştir.
Bu ifade; Tirmizî'de bir defa, Ebu Davud'da ise iki defa geçmektedir.

19. Namazdaki "Amin" Sözü

64. Ebu Hurcyrc (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
İmam, "Amin" dediği zaman, siz de "Amin" deyiniz. Çünkü kimin "Amin" demesi, meleklerin "Amin" demesi (vakti)ne denk gelirse, o kişinin geçmiş günahları bağışlanır. [676]
(Hadisin ravisi) İbn Şihâb dedi ki: "Resulullah (s.a.v)'de "amin" derdi." Bu hadisi(n metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. [677] Buhârî'nin rivayetinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
(Namazda Kur'an) okuyan kimse, "Amin" dediği zaman siz de "Amin" deyiniz. Çünkü kimin "Amin" demesi, meleklerin "Amin" demesi (vakti)ne denk gelirse, o kişinin geçmiş günahları bağışlanır.[678]
Buhârî'nin başka bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Sizden birisi (namazda) "Amin" dediği zaman, melekler de gökte "A-min" deseler ve bunların her ikisi(nin söylemiş olduğu bu "Amin" sözü) birbirine denk gelirse, o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.[679]
Müslim'de (buna benzer) bir rivayeti nakletmiştir. [680]
Yine Buhârî'nin diğer bir rivayetinde.Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
İmam (namazda): Gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn1 dediği zaman, siz de "Amin" deyiniz. Çünkü her kimin Amin" sözü, meleklerin "Amin" demesi (vakti)ne denk gelirse, o kişinin geçmiş günahları bağışlanır.[681]
Müslim'in bir rivayetinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
(Namazda Kur'an)"okuyan kimse, Gayril-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn' dediği zaman, arkasında bulunan kimse de: "Amin" der ve o kimsenin (bu) sözü, gök halkının ("Amin") sözüne denk gelirse, o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.[682]
Ebu Dâvud ile Nesâî; birinci, üçüncü ve dördüncü ve Tirmizî'de birinci rivayeti nakletmiştir.

20. Namaz Kılınan Yerde Namazı Bekleme

65. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Sizden biri, namaz, kendisini (namaz kıldığı yerde) alıkoyduğu müddetçe namaza devam etmiş olur. (Çünkü) o kimseyi ailesine dönmekten alıkoyan şey, namazdan başka bir şey değildir. [683]
Bu hadisifn metnini,) Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. [684]
Buhârî'nin rivayet ettiği hadisin başında, Müslim'in aynı senedle rivayet ettiği hadiste olmayan şu ilave vardır:
Sizden biri, abdestini bozmadıkça, namaz kıldığı yerde [685] bulunmakta devam ettiği müddetçe melekler, ona: Allahümme iğflr lehu, Allahümme irhamhu' (Allahım! Ona mağfiret eyle. Allahım! Ona merhamet eyle) diye dua ederler. [686]
Daha sonra Buhârî, bu hadisi sonuna kadar rivayet etmiştir.
Yine Buhârî'nin rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden biri, namaz, kendisini (namaz kıldığı yerde) alıkoyduğu müddetçe namaza (devam etmiş) olur. Namazdan ayrılmadığı ve abdestini bozmadıkça, [687] melekler, ona: 'AHahümme iğfir lehu Allahümme verhamhu
HAllahım! Ona mağfiret eyle. Allahım! Ve ona merhamet eyle) diye dua ederler. [688]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Bir kul namazı bekleyerek abdestini bozmadan mescitte bulunduğu müddetçe namaza devam etmiş olur. (Ebu Hureyre, bu hadisi söyleyince,) yabancı bir adam, ona:
Ey Ebu Hureyre! Hades (abdesti bozan şey) nedir?' diye sordu. Ebu Hureyre'de:
Sesli yellenmeyi kast ederek 'sestir' diye cevap verdi. [689] Müslim'in bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Şüphesiz ki sizden birisi, (namaz için) oturduğu yerde bulunduğu müddetçe melekler ona salat getirirler ve abdestini bozmadığı müddetçe de, ona:
Allahümme iğfir lehu, Allahümme irhamhu' (Allahım! Ona mağfiret eyle. Allahım! Ona merhamet eyle) diye dua ederler. Sizden birisi, namaz, kendisini (namaz kıldığı yerde) alıkoyduğu [690] müddetçe namazda (sayılır).[691] Yine Müslim'in başka bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Kul, namaz kıldığı yerde beklediği müddetçe namaza devam etmiş olur. Melekler, o kişi (yerinden) gidinceye kadar yada abdestini bozuncaya kadar: 'Allahümme iğfir lehu, Allahümme irhamhu' (Allahım! Ona mağfiret eyle. Allahım! Ona merhamet eyle) diye dua ederler.
(Hadisin ravisi, Ebu Hureyre'ye:) 'Abdesti bozan şey nedir? diye sordum. O da: Sessiz ve sesli yellenmektir' diye cevap verdi. [692]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisi namazı bekleyerek oturduğu müddetçe abdestini bozmadıkça namazda (sayılır). Melekler, ona: Allahümme iğfir lehu, Allahümme irhamhu' (Allahim! Ona mağfiret eyle. Allahım! Ona merhamet eyle) diye dua ederler. [693]
Ebu Dâvud'da (buna benzer bazı hadisleri) nakletmiştir.
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisi, namazı (namaz kıldığı yerde) beklemeye devam ettiği müddetçe namaza devam etmiş olur. Sizden birisi abdestini bozmadıkça, mescitte kaldığı müddetçe, melekler, ona: 'Allahümme iğfir lehu, Allahümme irhamhu' (Allahım! Ona mağfiret eyle. Allahım! Ona merhamet eyle) diye dua ederler. [694]

21. "Allahümme Rabbena Lekel-Hamd" Demenin Fazileti

66. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"İmam (namazda rükudan doğrulurken): 'Semiallâhu limen ha mi d eh
(Allah, kendisini hamd eden kimseyi işitir) dediği zaman, siz de: 'Allahümme Rabbena leke'1-hamd" (Allahım! Rabbimiz! Hamd, yalnızca sana mahsustur) deyin. [695] Çünkü kimin bu sözü, meleklerin bu sözüne denk gelirse, o kişinin geçmiş günahları bağışlanır. [696]

22. Evde Nafile Namazı Kılmanın Müstehab Olması

67. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Namazlarınızın bir kısmını evlerinizi kılın.[697] Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. [698]

23. Binek Üzerinde Nafile Namaz Kılmanın Caiz Olması

68. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) (yolculuk sırasında) binek üzerinde yüzü nereye yönelik olursa olsun (o tarafa doğru) başıyla ima ederek teşbihte

bulunurdu (nafile namazını kılardı). (Hadisin ravisine göre;) Abdullah ibn Ömer de, böyle yapardı.[699]
Bu hadisi(n metnini,) Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
"Resulullah (s.a.v) (yolculuk sırasında) binek üzerinde yüzü nereye yönelik olursa olsun (o tarafa doğru) teşbihte bulunurdu (nafile namazı kılardı). Vitri de onun üzerinde kılardı. [700] Yalnız binek üzerinde farz namaz kılmazdı.[701]
Buhârî ile Müslim'in, Saîd b. Yesâr'dan şöyle rivayette bulunmuşlardır:
Ben, Abduiah ibn Ömer ile birlikte Mekke yolunda yürüyordum. Sabah olacağından endişe edince, (bineğimden) inip vitir namazını kıldım. Sonra ona yetiştim. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer, (bana):
Neredeydin?' diye sordu. Ben de;
Sabah olacağından endişe ettim. Bunun üzerine vitir namazını kıldım' diye cevap verdim. Abdullah ibn Ömer;
Resulullah (s.a.v)'de senin için güzel bir örnek yok mu?' dedi. Ben de:
Evet! Vallah dedim. Abdullah ibn Ömer:
Resulullah (s.a.v) vitir namazını deve üzerinde kılardı' dedi.[702] Buhârî'nin bir rivayetinde, Nâfi' derki:
Abdullah ibn Ömer, bineği üzerinde (nafile) namaz kılardı ve vitri
de onun üzerinde kılardı. (Daha sonra da) Peygamber (s.a.v)'in böyle yaptığını haber verirdi.[703]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Dinar şöyle der:
Abdullah ibn Ömer, yolculuk esnasında bineği üzerinde, bineği hanai arafa yönelirse (o tarafa doğru) ima ederek (nafile) namazın, kılardı tuaha Sonra da) Peygamber (s.a.v)'in böyle yaptığını bildirirdi [704]
Yine Buhârî'nin diğer bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Peygamber (s.a.v) yolculuk esnasında bineği üzerinde, bineği yönünü hangi tarafa çevirirse (o tarafa doğru) namazını kılardı. Farzlardan başka gece namazını ima ederek kılardı. Vitir namazını da bineği üzerinde kılardı.[705]
Müslim'in rivayetinde ise Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'i bir eşek üzerinde Hayber'e [706] doğru yönelmiş olduğu halde (nafile) namaz kılarken gördüm. [707]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde ise Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Peygamber (s.a.v)in bineği, onu nereye döndürürse (o tarafa doğru nafile) namaz kılardı.[708]
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v) in devesi, onu hangi tarafa döndürürse nafile namazım (sübha) [709] (o tarafa doğru) kılardı.[710]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), Mekke'den Medine'ye doğru gelirken, devesi hangi tarafa dönerse o tarafa doğru (nafile) namaz kılardı.
(Abdullah ibn Ömer) der ki: Her nereye dönerseniz dönün Allah'ın vechi oradadır [711] ayeti bu konu hakkında nazil oldu. [712]
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), bineği hangi tarafa dönerse (o tarafa doğru nafile) namaz kılardı.
(Hadisin ravisi Abdullah ibn Dinar der ki:) Abdulah ibn Ömer'de böyle yapardı. [713]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde ise şu ifade almaktadır:
"Resulullah (s.a.v), bineği üzerinde vitir namazını kılardı.[714]
Ebu Davud'un bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Yalnız binek üzerinde farz namaz kılmazdı.[715]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise "Hayber" kelimesi yer almaktadır. [716]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Saîd b. Yesâr şöyle der:
Bir yolculuk esnasında Abdullah ibn Ömer ile birlikte idim. Derken ondan geri kaldım. (Tekrar ona yetişdiğimde, bana:)
Nerdeydin?' dedi. Ben de:
Vitir namazı kıldım' dedim. Bunun üzerine:
Resulullah (s.a.v)'de senin için güzel bir örnek yok mu? Çünkü ben, Resulullah (s.a.v)'i bineği üzerinde vitir namazı kılarken gördüm' dedi.[717]
Yine Tirmizî'nin rivayet ettiği diğer rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) Mekke'den Medine'ye doğru gelirken, bineği hangi tarafa dönerse o tarafa doğru bineğinin üzerinde nafile namaz kılardı.
Daha sonra Abdullah ibn Ömer,
Doğu da batı da Allah'ındır" [718] ayetini okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer:
İşte bu ayet, bu hususta nazil oldu' dedi. [719]
Nesâî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Yalnız binek üzerinde farz namaz kılmazdı. [720]
Ayrıca Saîd b. Yesâr'a dayanan rivayeti, [721] içerisinde Bakara: 2/115 ayeti ile iniş sebebini bildiren rivayeti ve Müslim'in naklettiği rivayeti nakletmiştir. [722]

24. Ayakta Yada Oturarak Nafile Namaz Kılmanın Caiz Olması

69. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Abdullah b. Şakîk der ki: Aişe'ye:
Peygamber (s.a.v) oturarak hiç namaz kılar mıydı?' diye sordunf: Aişe:
Evet! İnsanlar onu ihtiyarlattıktan sonra (oturarak kıldı)' diye vap verdi. [723]
Müslim'in rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v)'in yaşı ilerleyip (vücudu) ağırlaşınca, çoğunlukla namazım oturarak kılardı.[724]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber fs.a.v), bir çok namazını oturarak kılmadan vefat etmedi.[725]
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde ise, Alkame b. Vakkas şöyle der:
Aişe'ye:
Resulullah (s.a.v), oturarak kıldığı iki rekati nasıl yapardı?' diye sordum. O da:
İkisinde de (Kurandan bölümler) okurdu. Rükuya gitmek istediğinde ise ayağa kalkar, sonra da rükuya giderdi.[726]
Resulullah (s.a.v) (bazen namazda) oturduğu yerde (Kurandan bölümler) okurdu. Rükuya gitmek istediğinde ise ayağa kalkıp bir insanın kırk ayet okuyabileceği kadar ayakta dururdu.[727]
Buhârî ile Müslim, Urve'den şöyle bir rivayette bulunmuşlardır:
Aişe, Urve'ye; Resulullah (s.a.v)'ıı, gece namazını yaşlanıncaya kadar hiçbir vakit oturarak kıldığını görmediğini, (yaşı ilerleyince) oturarak (Kur'an'dan bölümler) okuduğunu, rükuya varmak istediğinde ise ayağa kalkıp otuz ayet yada kırk ayet kadar (Kur'an'dan bölümler) okuyup sonra rükuya vardığını [728] haber vermiştir.[729]
(Konu ile ilgili Müslim'in) rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'i, gece namazlarının hiç birinde oturarak (Kur'an'dan bölümler) okuduğunu görmedim. İhtiyarladığı zaman, oturarak (Kur'an'dan bölümler) okumaya başladı. Hatta okuduğu sureden otuz yada kırk ayet kalınca, ayağa kalkıp onları ayakta okurdu, Sonra da rükuya giderdi.[730]
Buhârî'nin bir rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v) oturarak namaz kılardı. Oturarak namaz kıldığında, (Kurandan bölümler) okurdu. Okuduğu sureden otuz yada kırk ayet kadar kalınca, ayağa kalkar ve ayaktayken bir o kadar daha ayet okurdu. Sonraya rükuya varırdı. Sonra da secdeye varırdı. Sonra ikinci rekatta da, ilk yaptığı gibi yapardı. Namazını bitirince, bakardı; eğer ben uyanık olursam benimle konuşurdu. Eğer uyumakta isem yan üstü uzanırdı. [731]
Ebu Dâvud ile Tirmizî'de bu hadisi rivayet etmiştir.
Yine Tirmizî, Ebu Dâvud ile Nesâî'nin rivayetinde, Abdullah b. Şakîk şöyle der:
Aişe'ye:
Resulullah (s.a.v)'in nafile namazını sordum. O da:
(Bazı) geceleyin uzun uzun ayakta durarak yada uzun uzun oturarak namaz kılardı.[732] Ayakta (Kur'an'dan bazı bölümler) okuduğu zaman

rüku ve secdesini ayakta yapardı. Oturarak (Kur'an'dan bazı bölümler) okuduğu zaman ise rüku ve secdesini oturduğu yerde yapardı.[733]
Yine Nesâî'nin rivayetlerinde "Peygamber (s.a.v)'i bağdaş kurmuş oturarak namaz kılarken gördüm [734]"bunun gibi [735] Bu hadis ile ilgili bir hata olduğunu zannetmiyorum [736] gibi ifadeler yer almaktadır.

25. Yolculukta Nafile Namaz Kılıp Kılmama Meselesi

70. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ben, Peygamber (s.a.v) ile birlikte yolculuk ettim. Onun yolculuk sırasında nafile kıldığını görmedim. Zikri yüce olan Allah, "Doğrusu Allah'ın resulünde sizin için güzel bir örnek vardır [737] buyurdu.[738]
(Lafız, Buhârî'ye aittir.)
Müslim'in, Yezîd ibn Züreyy'den yaptığı rivayet şu şekildedir:
(Hafs der ki:) Bir hastalığa yakalanmıştım. Abdullah ibn Ömer, bana geçmiş olsuna gelmişti. Ona, yolculukta nafile kılınıp kılınmayacağım sordum. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer:
Ben, Resulullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta bulundum. Onu nafile kılarken görmedim. [739] Eğer ben, nafile kılacak olsaydım, farz namazın tamarnını kılardım. Çünkü yüce Allah, Doğrusu Allah'ın resulünde sizin için güzel bir örnek vardır [740] buyurdu. [741]
Buhârî'nin, Âsım'dan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Asım, Abdullah ibn Ömer'in şöyle dediğini işitti: Ben, Resulullah (s.a.v) İle birlikte bir yolculukta bulundum. O, yolculuk sırasında iki rekattan fazla kılmıyordu. Ebu Bekr, Ömer ve Osman ile de birlikte yolculukta bulundum. Onlar da yolculukta nafile kılmıyorlardı. [742]
Müslim'in, Asım'dan yaptığı rivayette Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Peygamber (s.a.v) Mina'da yolcu namazı kıldı. Ebu Bekr ile Ömer ve sekiz yada altı yıl Osman'da orada yolcu namazı kıldı.
Hafs der ki: Abdullah ibn Ömer, Mina'da iki rekat namaz kılardı. Sonra yatağına gelirdi. Ben:
Ey amca! Bu iki rekattan sonra iki rekat daha namaz kılsan olmaz mı?' dedim. O da:
Öyle yapsaydım, namazı tamam kılmış olurdum' dedi. [743] Yine Müslim'in, Asım'dan yaptığı rivayet şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer ile birlikte Mekke yolunda yolculukta bulundum. Öğle namazını bize iki rekat kıldırdı. Sonra dönüp geldi. Biz de onunla birlikte döndük. Konakladığı yere gelip oturdu. Onunla birlikte biz de oturduk. Bir ara namaz kıldığı yere bir öz atıp bir takım kimselerin ayakta olduklarını görüp;
Bunlar ne yapıyorlar?' diye sordu. Ben de:
Teşbihte bulunuyorlar (nafile namaz kılıyorlar)' dedim. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer:
Ben teşbih yapacak olsam, [744] mutlaka namazımı tamamlardım. Kardeşimin oğlu! Ben, Resulullah (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta bulundum. Allah'ın onun ruhunu alıncaya kadar o (yolculuk sırasında) iki rekattan fazla (nafile) namaz kılmadı. Ebu Bekr İle birlikte yolculukta bulundum. Allah'ın onun ruhunu alıncaya kadar o da (yolculuk sırasında) iki rekattan fazla (nafile) namaz kılmadı. Ömer ile birlikte yolculukta bulundum. Allah'ın onun ruhunu alıncaya kadar o da (yolculuk sırasında) iki rekattan fazla (nafile) namaz kılmadı. Sonra Osman ile birlikte yolculukta bulundum. Allah'ın onun ruhunu alıncaya kadar o da (yolculuk sırasında) iki rekattan fazla (nafile) namaz kılmadı. Çünkü yüce Allah idi 'Doğrusu Allah'ın resulünde sizin için güzel bir örnek vardır.[745] buyurdu.[746]
Ebu Davud'un rivayeti, Müslim'in bu rivayetine benzer durumdadır. Tirmizî'nin rivayetinde ise, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Ben; Peygamber (s.a.v), Ebu bekr, Ömer ve Osman ile birlikte yolculukta bulundum. Onlar öğle ve ikindi(nin farzlarını) ikişer rekat olarak kılarlardı. Bundan önce ve sonra bir namaz kılmazlardı.
Abdullah ibn Ömer der ki: Ben (yolculuk sırasında iki rekat olarak kılınan farz namazların) öncesinde ve sonrasında (nafile) namaz kılacak olsam, (iki rekat olarak kıldığım namazları dört rekata) tamamlardım. [747]
Nesâî'nin rivayetinde ise, Asım şöyle der:
Abdullah ibn Ömer ile birlikte bir yolculukta bulundum. O, öğle ve ikindi namazlarının farzlarını) ikişer rekat olarak kıldı. Sonra da yaygısına çekildi. Cemaatin teşbih çektiğini (nafile namaz kıldığını) görünce:
Onlar ne yapıyorlar?' diye sordu. Ben de:
Teşbih çekiyorlar (nafile namaz kılıyorlar) dedim. Bunun üzeri ne Abdullah ibn Ömer:
Eğer farz namazdan önce ve sonra namaz kılmam gerekseydi, (iki rekat olarak kıldığım) farz namazı tamamlardım. Resulullah (s.a.v) ile birlikte bulundum. O, yolculukta olduğu zaman iki rekattan fazla kılmazdı. Ebu Bekr ölünceye kadar böyle yaptı. Ömer ve Osman'da, böyle yaptı dedi. [748]

26. Namazda, Namaz Dışı Bir Eylem Bir Yapmak

71. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi namaz kılmaya kalktığı zaman şeytan ona gelip Ç rekat kıldığını bilmeyecek kadar zihnini karıştırır. Birinize böyle bir şey olduğu zaman, oturarak iki defa secde yapsın.[749]
(Lafız, Buhârî'ye aittir.)
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Namaz için nida getirildiği zaman şeytan ezanı işitmemek için dönüp sesli yellenerek kaçar.[750] Ezan bitirildiği zaman dönüp geri gelir. Namaz için kamet getirilince, yine dönüp kaçar. Kamet getirme bitirilince yine gelir, (namaz kılan) kişi ile nefsi (kalbi) [751] arasına sokulup: "filanca şeyi hatırla, filanca şeyi hatırla" diyerek (namazdan önce insanın) hiç de aklında olmayan şeyleri hatırlatır durur. [752] Sonunda kişi kaç rekat kıldığını bilemez olur. İşte herhangi biriniz; üç rekat mi, yoksa dört rekat mi kıldığını bilemediği zaman oturduğu yerde iki secde [753] yapsın.[754]
Müslim'in rivayeti ise şu şekildedir:
"Doğrusu namaz için nida getirildiği zaman şeytan dönüp kaçar. (Kaçıp giderken) onun sesli bir yellenmesi olur (deyip) bu hadisin bir benzerini zikretti.[755]
Ebu Dâvud ile Tirmizî, ilk (baştaki hadisin metnini) rivayet etmiştir.
Yine Ebu Davud'un bir diğer rivayetinde, Namaz kılan kişi selam vermeden önce otururken..." ilavesi yer almaktadır.[756]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Selam vermeden önce iki defa secde yapsın, sonra da selam versin" ifadesi yer almaktadır.[757]
Nesâî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Namaz için nida getirildiği zaman şeytan dönüp sesli yellenerek kaçar. Kamet getirme bitirildiği zaman zaman dönüp geri gelir. (Namaz kılan) kişi ile kalbi arasına sokulup (namazdan önce insanın aklına gelmeyen şeyleri ona) hatırlatıp durur. Sonunda kişi kaç rekat kıldığını bilemez olur. İşte sizden birinin başına böyle bir durum gelirse, iki secde yapsın.[758]

27. Cemaatle Kılınan Namazın Faziletli Olması

72. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz ki münafıklara en ağır gelen namaz, yatsı ile sabah namazlarıdır. Fakat onlar, sabah İle yatsı namazlarında neler olduğunu bilseler emekleyerek bile olsa kesinlikle bu iki namaza gelirlerdi. İçimden öyle geçti ki; namaz için (kamet getirilmesini) emredeyim de kamet getirilsin, sonra bir adama emredeyim de cemaata namazı kıldırsın. Sonra yanlarında odun demetleri bulunan bazı adamları yanıma alarak namaza gelmeyen o gruba gideyim ve evlerini onların üzerine ateşle yakayım! [759]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [760]
Yine benzeri bir rivayetin sonunda, Namaza çıkmayan kimselerin evlerini onların üzerlerine) yakayım" ifadesi yer almaktadır. [761]
Buhârî, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, içimden öyle geçti ki; (bir çok) odun toplanmasını emredeyim. Odunlar toplansın. Sonra namaz için (ezan okunmasını) emredeyim, ezan okunsun. Sonra birine emredeyim de o insanlara imam olsun. Sonra o cemaati bırakayım da namaza gelmeyen erkeklerin üzerine gidip evlerini onlann üzerlerine yakayım. [762] Yine nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onların herhangi birisi, (burada) semiz etli bir kemik parçası yada iki tane güzel paça bulunacağını bilseydi, muhakkak yatsı namazına gelip [763] hazır bulunurdu. [764]

Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
İçimden öyle geçti ki; namaz için (kamet getirilmesini) emredeyim, kamet getirilsin. Sonra (namaz için kamet getirildiğine) şahit olduğu halde namaza gelmeyen topluluğun üzerine gidip evlerini onlann üzerlerine yakayım.[765]
Müslim'in rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Resulullah (s.a.v), bir namazda bazı kimseleri görememişti. Bunun üzerine şöyle buyurmuştu:
İçimden öyle geçti ki; bir adama cemaata namaz kıldırmasını emredeyim. Sonra o cemaata gelmeyen bazı adamlara gideyim. [766] Onlar hakkında emir vereyim de odun demetleriyle evlerini onlann üzerlerine yaksınlar. Bunlardan biri, yağlı bir kemik bulacağını bilseydi, ona (yatsı namazına) mutlaka gelirlerdi.[767]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
İçimden öyle geçti ki; gençlerime benim için odun demetleri hazırlamalarını emredeyim. Sonra bir adama cemaata namazı kıldırmasını emredeyim. Sonra da bazı evler, içindekilerin üzerlerine yakayım.[768]
Ebu Dâvud ile Nesâî, Buhârî'nin ilk (rivayetine benzer bir metni) rivayet etmişlerdir. [769]
Yine Müslim ile Ebu Davud'un başka bîr rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
İçimden öyle geçti ki; gençlerime odun demetleri toplamalarını emredeyim. Sonra da özürsüz olarak (cemaata gelmeyip) namazı evlerinde kılanlara gideyim ve evlerimi yakayım.
(Hadisin ravilerinden Yezîd b. Yezîd der ki:) Yezîd ibnu'l-Esamm'a:
Ey Ebu Avf! (Resulullah, bununla;) Cuma namazını mı, yoksa başka bir namazı mı kast etti?' diye sordum. Bunun üzerine Yezîd ibnu'l-Esamm:
Eğer ben, bunu, Ebu Hureyre'yi, Resulullah (s.a.v)'den (böylece) rivayet ederken işitmemişsem kulaklarım sağır olsun. Çünkü Ebu Hu-rey re, bunun; Cuma namazı mı, yoksa başka bir namaz mı olduğunu söylemedi' dedi.[770]
Tirmizî'nin kısa olarak rivayet ettiği rivayette, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: içimden öyle geçti ki; gençlerime odun demetleri toplamalarını emredeyim, namaz için (kamet getirilmesini) emredeyim de kamet getirilsin. Sonra da Sonra (namaz için kamet getirildiğine) şahit olduğu halde namaza gelmeyen topluluğun evlerini onların üzerlerine yakayım.[771]

28. Namazdaki Rükunların İmamdan Önce Yapılmasının Haram Olması

73. Ebu Hureyre (r.a)!tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisi, başını, imam secdede iken kaldırınca [772] Allah'ın, onun başını eşek başına yada suretini eşek suretine çevireceğinden [773] korkmaz mı? [774]

29. İkindinin Farzından Sonra Nafile Namaz Kılmanın Caiz Olmaması

74. Abdullah İbn Abbâs (r.anhüma)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kendilerinden razı olunmuş bir çok adamlar, ki, bence onların en razı olunanı, Ömer ibnu'I-Hattâb'tir- Peygamber (s.a.v)'in, sabah namazından sonra güneş işrak edinceye (o vakte gelinceye) kadar (nafile) namaz kılmaktan yasaklamış olduğunu benim yanımda şahadet etmişlerdir. [775]
Bir rivayette ise, (Güneş) tulu' edinceye [776] (kadar) ve güneş batıncaya kadar ikindi namazından sonra (nafile namaz kılmaktan yasakladı)" ifadesi yer almaktadır. [777]
Bu hadisi(n bu şekildeki metnini); Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî rivayet etmiştir.
Nesâî'nin rivayetinde ise Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Peygamber (s.a.v)'in bir çok sahabilerinden -ki bunlar içerisinde en çok sevdiğim, Ömer'dir Resulullah (s.a.v) in şafaktan sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar (nafile) namaz kılmayı yasakladığını [778] duydum.[779]
Yine Nesâî'nin kısa bir şekildeki rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
"Resulullah (s.a.v) ikindi namazından sonra (nafile) namaz kılmayı yasaklamıştır. [780]

30. Namazın Bir Rekatına Yetişen Kimse

75. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah {s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim namazın bir rekatına yetişirse, o namaza yetişmiş [781] demektir.[782]
Bir rivayette ise, Kim imamla birlikte kılınan namazın bir rekatına yetişirse," ifadesi yer almaktadır.[783]
Başka bir rivayette ise, Namazın tamamına yetişmiş demektir" ifadesi yer almaktadır. [784]
Bu hadisifn bu şekildeki metnini); Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Geri kalanlar ise, birinci rivayet (hususunda) Buhârî ile Müslim'in rivayetine katılmışlardır.

31. Sabah Namazı Ve İkindi Namazının Vakti

76. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekatine yetişirse, (sabah namazına) yetişmiş olur. Kim de güneş batmadan önce ikindi namazının bir rekatine yetişirse (ikindi namazına) yetişmiş [785] olur.[786]
Bu hadisi(n bu şekildeki metnini) bir topluluk rivayet etmiştir.
Buhârî ile Nesâînin rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Sizden birisi güneş batmadan önce ikindi namazından bir secdeye [787] yetiştiğinde, namazını tamamlasın. Güneş doğmadan önce sabah namazının bir secdesine yetiştiğinde de namazını tamamlasın. [788]
Yalnız Nesâî'nin rivayetinde, ilk secdesine" ifadesi iki defa yer almaktadır.[789]

32. Zeval Vaktinden Sonra [790] **Namaz Kılmanın Yasaklanması**

77. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sıcak şiddetlendiği zaman (öğle) namazı(nı) serinliğe bırakınız. [791]
Çünkü sıcağın şiddeti, cehennemin kükremesindendir. [792]
Bu hadisifn bu şekildeki metnini), bir topluluk rivayet ermiştir.

33. İkindi Namazının Vakti

78. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"ResuluIIah (s.a.v) ikindi namazını henüz Aişe'nin odasında güneş varken ve gölge Aişe'nin odasından yükselmeden kılardı. [793]
Buhârî der ki: Ebu Usâme, bu hadisi, Hişâm yolundan, "Aişe'nin odasının içerisinden" şeklinde rivayet etmiştir. [794] Başka bir rivayette ise Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v) ikindi namazım, güneş, Aişe'nin odasından çıkmadan kılardı.[795]
Diğer bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v) ikindi namazını, güneş, benim odama vurmakta iken [796] kılardı. [797]
Bu hadisi(n bu şekildeki metnini), Buhârî iie Müslim rivayet etmiştir. Tirmizî ile Nesâî ise, ilk (baştaki hadisn metnini) rivayet etmişlerdir. Ebu Davud'un rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:

Resulullah (s.a.v) ikindi namazını, güneş, Aişe'nin odasında iken henüz (ışığı) yükselmeden (odadan çıkıp gölge yayılmadan) kılardı.[798]

34. Sabah Namazının Vakti

79. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
Mümin kadınlar, Resulullah (s.a.v) ile birlikte sabah namazında örtülerine bürünmüş olarak hazır bulunurlardı. Sonra namazı kıldıkları zaman evlerine dönerlerdi. (Fakat daha henüz ortalık) alaca karanlık olduğundan dolayı onları hiç kimse tanımazdı. [799]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.)
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Sonra mü'min kadınlar, evlerine dönerler. (Fakat) Resulullah (s.a.v) (sabah) namazını, alaca karanlıkta kıldırdığı için [800] tanınmazlardı.[801]
Bunun bir benzeri rivayet daha var.
Bu hadisi(nu bu şekildeki metnini), bir topluluk rivayet etmiştir. Buhârî'nin diğer rivayeti ise şu şekildedir:
Mü'min kadınlar, (sabah namazını kıldıktan sonra evlerine geri) dönerler. [802] (Fakat) alaca karanlıktan dolayı tanınmazlardı yada kadınlar birbirlerini tanımazlardı. [803]

35. İkindi Namazını Kılmanın Önemi

80. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)Tdan rivayet edilmştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"İkindi namazını kaçıran kimse, sanki ailesini ve malını [804] kaybetmiştir. [805]
Bu hadisi(n bu şekildeki metnini), bir topluluk rivayet etmiştir.
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, ifadesi yer almaktadır.[806]

36. Namazı Uyuyarak Yada Unutarak Geçiren Kimse

81. Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Bir gece Peygamber (s.a.v) ile birlikte yolculuk ediyorduk. Topluluktan biri:
Ey Allah'ın resulüf Bizlere bir gece sonu konaklaması yap tirs an dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Uyuya kalıp namazı geçireceğinizden korkarım' buyurdu. Bilâl:
Ben sizleri uyandırırını' dedi.
Bunu üzerine yattılar. Bilal'de arkasını, bindiği deveye dayadı. Derken gözleri kapanıp o da uyuya kaldı. Sonunda Peygamber (s.a.v) güneşin doğmasıyla uyandı. Resulullah (s.a.v):
Ey Bilal! Sözün nerede kaldı?' buyurdu. Bilâl:
Üzerime böyle bir uyku hiç çökmedi' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Yüce Allah, ruhlarınızı dilediği zaman kabzeder, dilediği zaman geri gönderir. Ey Bilâl! Kalk, insanlara namaz için ezan oku' buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v) abdest aldı ve güneş yükselip beyaz-laşınca kalktı, kafileye cemaatle namaz kıldırdı. [807]
Bu hadisi(n bu şekildeki metnini), Buhârî ile Nesâî rivayet etmiştir. Ebu Davud'un bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v) bir yolculukta idi. Birden yoldan ayrıldı. Onunla birlikte ben de aynldım. (Bana:)
Bak bakalım (hiç kimseyi görebiliyor musun)?1 buyurdu. Ben de:
Biz yedi kişi oluncaya kadar, bu bir süvari, bu ikisi iki süvari, bunlar üç süvari ...' dedim. Sabah namazını kast ederek:
Bize namazımızı geçirtmeyiniz1 buyurdu.
Uyuya kaldılar. Ancak güneşin hararetiyle uyanabildiler. Uyanır uyanmaz hemen kalktılar ve birazcık yürüdüler. Biraz sonra konaklayıp abdest aldılar. Bilal ezan okudu. Önce sabah namazının iki rekat (sünnet)ini, sonra da farzını kılıp [808] (hayvanlarına) bindiler. Sahabiler, birbirlerine: (Uyua kaldığımız için namazı kaçırdığımızdan dolayı) namazımızda kusur yaptık1 dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Uyuya kalmaktan dolayı kusur yoktur. Kusur, ancak uyamkken-dir. Biriniz namazı unutursa, hatırladığı zaman kılsın. Ertesi gün de ise (o namazı) vaktinde kılsın [809] buyurdu.[810]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
(Ebu Katâde;) 'Resulullah (s.a.v), emirler ordusunu [811] gönderdi' deyip (daha sonra) şu olayı anlattı:
Bizi ancak doğmakta olan güneş uyandırdı. Namazımız (geçti) diye korkuyla kalktık. Resulullah (s.a.v), güneş yükselinceye kadar:
Yavaş olun, acele etmeyin' buyurdu. (Güneş yükselince,) Resulullah (s.a.v):
Sizden, sabah namazının (sünnet olan) iki rekatini devamlı kılmakta olanlar (şimdi de) kılsın' buyurdu.
Bunun üzerine önceden (sünnet olan) iki rekati kılmayı itiyad eden de etmeyen de kalkıp kıldı. Sonra Resulullah (s.a.v), namaz için ezan okunmasını emretti. Ezan okundu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), kalkıp bize (sabah) namazını(n farzını) kıldırdı. Namaz bitince:
Dikkat ediniz! Allah'a hamd ederiz ki, biz, bizi namazdan alıkoyan dünya işlerinden bir şeyde değildik. Fakat ruhlarımız, Allah'ın elinde (olduğu için uyuya kaldık). Allah, ruhlarımızı, dilediği zaman geri gönderir. Sizden her kim, yarının sabah namazına vaktinde yetişirse, onunla birlikte onun gibisini (bugün vaktinde kılamadığı sabah namazını) kaza etsin' buyurdu.[812]
Yine Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî'nin rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Sahabiler, Peygamber (s.a.v)'e; (uyuya kaldıkları için) namazı kaçirdık-lannı söylediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Uyuya kalmaktan dolayı namazı kaçırmada bir kusur yoktur. Kusur ancak diğer namaz vakti girinceye kadar namazı kılmayan kimsede vardır. [813] Buna göre kim uyuya kalma işini yaparsa uyandığı zaman o namazı kılsın' buyurdu. [814]
Tirmizî ile Nesâî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Kusur, ancak uyamkkendir. Sizden birisi, namazı unuttuğu yada uyuya kaldığı zaman, hatırladığı zaman o namazı kılsın.[815]

37. Geçmiş Namazın Kazası

82. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resululiah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kim bir namazı (kılmayı) unutursa, onu hatırladığı zaman kılsın O namaz için bundan başka bir kefaret yoktur.
(Hadisin ravisi) Katâde, 'Beni zikretmek için namazı dosdoğru kıl [816] ayetini okudu. [817]
(Hadisin Iafeı, Buhârî'ye aittir.)
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Sizden birisi uyuya kaldığından yada gaflet (e dalıp unuttuğun) dan dolayı namaz kılmadığında, onu hatırladığı zaman kılsın. [818] Çünkü Allah, 'Beni zikretmek için namazı dosdoğru kıl [819] buyurmaktadır. [820]
Tirmizî ile Nesâfnin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Kim bir namazı (kılmayı) unutursa, hatırladığı zaman onu kılsın.[821]
Nesâî'nin bir başka rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resululiah (s.a.v)'e:
Bir kimse uyuya kalıp veya gafletinden dolayı namaz kılmayan kimsenin durumu (ne olacak)?' diye soruldu. Resululiah (s.a.v):
O namazın kefareti, onu hatırladığında kılmaktır' diye cevap verdi. [822]
Ebu Dâvud ise, ilk (baştaki hadisin metnine uygun bir şekilde bu hadisi) rivayet etmiştir.

38. Cemaatin İmama Uyması

83. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v), bir attan düşüp vücudunun sağ tarafı zedelenmişti. Bunun üzerine biz, ziyaret için onuna yanma girdik. Derken namaz vakti geldi. Peygamber (s.a.v), bize oturarak namaz kıldırdı. Biz de arkasında oturarak namazı kıldık. Namazı bitirince:
İmam ancak kendisine uyulmak için (imam olmuş)tur. O tekbir alığı zaman sizde tekbir alın. Secde ettiği zaman siz de secde edin. (Başını

secdeden) kaldırdığında siz de kaldırın. İmam, 'Semiallahu limen hamideh1 (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) dediği zaman siz de, 'Rabbena ve Ieke'1-hamd1 (Rabbimiz! Hamd yalnızca sanadır) deyin. İmam oturarak namaz kıldığında sîz de toptan oturarak namaz kılın' buyurdu. [823]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.)
(Hadisin) ravilerinden birisi (bu hadisi rivayet edip daha sonra da), İmam ayakta kıldığı zaman siz de ayakta kılın" cümlesini ilave etmiştir.[824]
Bu hadisifn bu şekildeki metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.[825] Humeydî der ki: "Diğer rivayetlerin manalan birbirine yakındır." Yine Humeydî şu ilaveyi yapmıştır: "'İmam oturarak namaz kıldığında siz de oturarak kılın' sözü; Peygamber (s.a.v)'in eski bir hastalığı sırasında olmuştu. Ölümüne doğru hastalığında İse yine oturarak namaz kıldırdı. İnsanlar, onun arkasında ayakta namaz kıldılar. Peygamber (s.a.v), onlara oturmayı emretmedi. Dolayısıyla Peygamber (s.a.v)'in sonuncu uygulamasını alırız. [826]
Bu hadisi; Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiştir. Yine Nesâî, bu hadisi kısa olarak şöyle rivayet etmiştir:
Resulullah (s.a.v) bir defasında attan sağ tarafı üzerine düşmüştü. [827] Bunun üzerine sahabiler, Resulullah (s.a.v)'i geçmiş olsuna geldiler. Namaz vakti olmuştu. Resulullah (s.a.v), namazı kıldırmayı bitirince:
İmam kendisine uyulmak İçin (imam olmuş)tur. Rükuya vardığı zaman siz de rükuya varın. (Başını rüku d an) kaldırdığında siz de kaldırın. Secde ettiği zaman siz de secde edin. İmam, 'Semiallahu limen hamideh' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) dediği zaman siz de, 'Rabbena leke'1-hamd' (Rabbimiz! Hamd yalnızca sanadır) deyin' buyurdu. [828]

39. Namazda Teşehhüd Okuma

84. Abdullah ibn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), bana, teşehhüdü, [829] Kurandan bir sure öğretir gibi öğretti: "et-Tahiyyâtu lillâhi ve's-Salavâtu ve't-Tayyibâtu es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ i badi İlâhi's-sâlihîn eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu' (Bütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kullan üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) [830]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.)
Bir rivayette ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisi namazda oturduğu zaman: 'et-Tahiyyâtu lillâhi desin (deyip) hadisi zikretti. [831]
Ayrıca ibâdillâhis-sâlihîn" (Selam, Allah'ın salih kullan üzerine olsun) sözü ile ilgili olarak; Çünkü sizler bu sözü söylediğiniz zaman muhakkak Allah'ın gökteki ve yerdeki her bir salih kuluna selam vermiş olursunuz" ilavesi var.[832]
Başka bir rivayette ise, Bundan sonra (na-mazda) dilediğini istemekte [833] serbesttir" ifadesi yer almaktadır.[834]
Bu hadis(ler)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Nesâî ise birinci rivayeti nakletmiştir. Yalnız Nesâî'nin bu rivayetinde, ifadesi yerine sözü yer almaktadır.[835]
Yine Nesâî ile Tirmizî'nin rivayetinde ise, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bize, ikinci rekatta(n sonra) oturduğumuzda: et-Tahiyyâtu dememizi [836] öğretti. [837]
Ebu Davud'un rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
"Biz Resulullah (s.a.v) ile birlikte namazda oturduğumuzda, -Selâmu alâllâhi kable ibâdihi' (Selam, kullarından önce Allah'ın üzerine olsun), es-Selâmu alâ fulân ve[838] (Selam, filan ve filanın üzerine olsun) derdik. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Selam, Allah'adır' demeyin. Çünkü Allah ('in bizzat kendisi) Selâm'dır. [839] Sizden birisi, (teşehhüd için) oturduğu zaman: et-Tahiyyâtu [840] lillâhi ve's-Salavâtu [841] ve't-Tayyibâtu [842] es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn' (Bütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) desin.
Sizden birisi 'ibâdillâhi's-sâlihîn (Allah'ın saiih kulları üzerine selam olsun) sözünü söylerse, yerdeki ve gökteki yada yer ve gök arasındaki bir salih kula isabet etmiştir. (Sonra da)
'Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu' (desin) buyurdu.
Resulullah {sözüne devamla):
(Bunu okuyan kimse daha) sonra beğendiği herhangi bir duayı seçip onu okusun' buyurdu.[843]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
Biz namazda (teşehhüd için) oturduğumuzda ne diyeceğimizi bilmezdik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'e de, (bizim bilmediğimiz) öğretilmişti."
(Daha sonra hadisin ravisi Temîm, önceki hadisi) buna benzer bir sekide rivayet etti. [844]
Şerik der ki: Önceki hadisin bir benzerini (Abdullah ibn Mes'uddan) rivayet edip (sonra da) şöyle der:
ResuluIIah (s.a.v), bize bazı sözler öğretiyordu. Fakat onları, teşehhüdü öğrettiği gibi (düzenli) öğretmiyordu. Bu sözler şunlardır:
Allahım! Bizim kalplerimizi(n arasını) birleştir. Aramızdaki problemleri düzelt ve bize kurtuluş yollarını göster. Bizi (küfrün) karanlık-lar(ın)dan aydınlığ(ın)a çıkar ve büyük günahların görüneninden ve görünmeyeninden uzaklaştır. Bize, kulaklarımızda, gözlerimizde, kalbimizde eşlerimize ve çocukalrımızda bol hayr ver. Tevbelerimizi kabul eyle! Çünkü Sen, tevb eleri kabul edensin, merhametlisin. Bizi; nimetlerine şiikı edenlerden, onları itiraf edenlerden, razı olanlardan eyle! Ve bize nimetlerini tamamla!' [845]
Başka bir rivayette ise, Alkame şöyle der:
ResuluIIah (s.a.v), Abdullah ibn Mesudun elinden tutup mazda (okunacak) teşehhüdü öğretti.
(Hadisin ravisi) A'meş'in rivayetindeki duanın aynısını zikretti. (Söz konusu olan A'meş, hadisine ilave olarak, ResuluIIah veya Abdullah ibn Mes'ud şöyle dedi:)
Bunu (^teşehhüdü) söylediğin veya tamamladığın zaman, namazını tamamladın (demektir). (Bundan sonra) istersen kalk, istersen otur.[846]
Nesâî'nin rvayetinde ise Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
Biz, (her) iki rekati(n sonunda); Rabimizi tekbîr, tahnîd ve tes-bîhden başka diyecek bir şey bilmiyorduk. Fakat Muhammed (s.a.v), bize, hayrın başlangıç ve bitimini (bütün hayrları) öğretip her iki re-katta(n sonra) oturduğunuzda:
et-Tahiyyâtu lillâhi ve's-Salavâtu ve't-Tayyibâtu [847] es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve RahmetullâhİI ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdîllâhi's-sâlihîn, Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu1 (Bütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın saîih kullan üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) deyin buyurdu. [848]
Nesâî'nin başka bir rivayetinde ise, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
ResuluIIah (s.a.v), bize; namazdaki teşehhüdü ve ihtiyaç anındaki teşehhüdü de öğretti. Namazdaki teşehhüd şöyledir:
et-Tahiyyâtu lillâhi ve's-Salavâtu ve't-Tayyibâtu es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve RahmetullâhİI ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn, Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu1 (Bütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kullan üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) [849]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
Biz, Resulullah s.a.v ile beraberdik. Hiçbir şey bilmiyorduk. Resulullah (s.a.v), bize, namazdaki her oturuşta:
et-Tahivyâtu Hllâhi ve's-Salavâtu ve't-Tayyibâtu es-Selâmu aley-ke eyyuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn, Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu' (Bütün tehiyyeler, salavât ve tay-yibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka İlah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) deyin buyurdu. [850]

Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
Namaz kılarken ne okuyacağımızı bilmiyorduk. Resulullah (s.a.v), bize, 'cevâmiu'l-kelim1 (=Az söz ile çok manayı ifade eden edebî vecizeler) öğretip bize:
et-Tahivyâtu lillâhl ve's-Salavâtu ve't-Tayyibâtu es-Selâmu aley-îie evyuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn, Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu' (Bütün tehiyyeler, salavât ve tay-yibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kullan üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) deyin buyurdu. [851]
Yine Nesâî'nin bir diğer rivayetinde, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
Biz, Resulullah (s.a.v) ile birlikte namaz kıldığımız zaman: 'es-Selâmu alâllâh' (Selam, Allah'ın üzerine olsun), es-Selâmu alâ Cibril' (Selam, Cebrail'in üzerine olsun), 'es-Selâmu alâ Mîkâîl' (Selam, Mikail'in üzerine olsun) derdik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
es-Selâmu alâllâh' (Selam, Allah'ın üzerine olsun) demeyin. Çünkü Allahfın bizzat kendisi) Selâmdır. Fakat:
et-Tahivyâtu Hllâhi ve's-Salavâtu ve't-Tayyibâtu es-Selâmu aleyke eyyuhen-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn, Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu1 (Bütün tehiyyeler, salavât ve tay-yibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Ben,
Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) deyin buyurdu.[852]
Yine Nesâî'nin bir başka rivayetinde, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
Biz, Resululah (s.a.v) ile birlikte namazda (teşehhüd için) oturduğumuz zaman: es-Selâmu alallâhi min ibâdihi' (Kullarmın selamı, Allah'ın üzerine olsun), 'es-Selâmu ala filan filan' (Selam, filan ve filan kimsenin üzerine olsun) derdik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
es-Selâmu alallâh' (Selam, Allah'ın üzerine olsun) demeyin. Çünkü AHah('ın bizzat kendisi) Selâmdır. Fakat sizden birisi (teşehhüd için) oturduğu zaman şöyle desin:
et-Tahiyyâtu lillâhi ve's-Salavâtu ve't-Tayyibâtu es-Selâmu aley-ke eyyuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihtn' (Bütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun).
Çünkü siz, ibâdillâhi's-sâlihîn' (Selam, Allah'ın salih kulları üzerine olsun) dediğiniz zaman, yerdeki ve gökteki bütün salih kullara dua etmiş olursunuz.
Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu' (Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) (deyin).
(Bunu okuyan kimse daha) sonra beğendiği herhangi bir duayı seçip onu okusun. [853]

40. Peygamber (S.A.V)'E Salevat Getirmenin Şekli

85. İbn Ebi Leylâ'dan rivayet edilmiştir:
Bana, Ka'b b. Ucre (r.a) rastlamıştı. (Bana) şöyle dedi:
Sana bir hediye takdim edeyim mi? (Bir defasında) Resulullah (s.a.v) yanımıza çıkıp gelmişti. (Ona:)
(Ey Allah'ın Resulü!) Sana nasıl 'Selâm [854] vereceğimizi öğrendik. Fakat sana nasıl 'Salât [855] okuyacağı (m ızı bilmiyoru) dedik.[856] Resulullah (s.a.v)'de:
Allahım! Muhammed'e ve Onun aile halkına, [857] İbrahim'e salat buyurduğun gibi salat eyle! Şüphesiz ki Sen, Hamîd ve Mecîdsin. Allahım! Muhammed'e ve Onun aile halkına, İbrahim'e İhsan eylediğin bereket gibi bereket ihsan eyle! Çünkü Sen, Hamîd ve Mecîdsin' deyin buyurdu.[858]
Bu, Buhârî ile Müslim'in rivayetidir.
Tirmizî, Ebu Dâvud ile Nesâî İse hediye" kelimesini zikretme-misler, bunların rivayet ettikleri hadisin baş kısmı, Ka'b b. Ucre dedi ki: Ey Allah'ın resulü!. dedik" şeklinde ve son kısmı ise İbrahim'e ihsan eylediğin bereket gibi bereket ihsan eyle! Çünkü Sen, Hamîd ve cîdsin" biçimindedir. [859]
Nesâtnin bir rivayetinde hediye" kelimesi yer almaktadır.[860]

41. Yedi Organ Üzerine Secde Etme

86. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v): Yedi organ; alın, iki avuç, dizler ile ayaklar üzerine secde etmekle ve saç(lar) ile elbise(ler)i toplamamakla emr-olunduk. [861] (Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.)
Bir rivayet de ise, Peygamber (s.a.v): Secde etmekle em rol unduk ifadesi yer almaktadır.[862]
Yine hadis ravilerinden birisi (bu hadisi bu şekilde) rivayet etmiştir.
Başka bir ravinin rivayetin de secde etmekleemrolundum [863] ifadesi yer almaktadır. [864] Yine bu ravilerden birisinin rivayetin de, yedi kemik [865] üzerine" ifadesi yer almaktadır. [866]
Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v): Ben yedi kemik üzerine, eliyle burnuna işaret ederek (yüz eller, dizler, ayakların uçlan üzerine secde etmekle ve elbise ile saç(lar)ı toplamamakla emroİundum.
Yine diğer bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), yedi (şey) üzerine secde etmekle emrolundu. Saç-ları ile elbiseflerini) toplamakla (da) yasaklandı.
Ebu Davud'un bir rivayetinde, emrofundum" ifadesi yer almaktadır.
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamberiniz, yedi organ üzerine secde etmekle ve saç ile elbiseflerini) toplamamakla emrolundu.
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde herhangi bir ilave olmaksızın, Yedi organ üzerine secde etmekle" ifadesi yer almaktadır.
Tirmizî ile Nesâî ise, bu hadisi, (en başta rivayet edilen hadise göre değil de) Buhârî ile Müslim'in son rivayetine (uygun bir şekilde) rivayet etmişlerdir.

42. "Salatu'l-Vusta" (Orta Namaz) İle, İkindi Namazının11 Kast Edilmesi

87. Hz. Ali (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) Ahzab günü (bir rivayete göre ise: Hendek -savaşının yapıldığıgün) [867] şöyle buyurdu:
Bizi, ta güneş batıncaya kadar orta namazdan nasıl alı koy dul arsa, Allah'da onların kabirlerini ve evlerini ateşle [868] doldursun. [869]
Bir rivayette ise, Bizi, orta namazdan, [870] (yani) ikindi namazından alıkoydular" ifadesi yer almaktadır.
Sonra Bir başka rivayette ise, yatsıyı kıldırdı" ilavesi yer almaktadır.[871]
Bu; Buhârî, Müslim ile Tirmizî'nin (naklettiği) rivayetlerdir. Ebu Dâvud İle Nesâfnin rivayetleri ise bunlara in rivayetleri ise bunlara benzerdir.

43. Secdede İtidal Üzere Bulunma

88. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Reulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Secdede itidal üzere bulunun. [872] Sizden birisi, (secdede iken) köpeğin yayması (gibi) kollarını yaymasın.[873]
Bu hadisi(n bu şekildeki metnini); Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir.
Buhârî'nin başka bir rivayetinde şu ilave vardır:

"(Namaz kılarken sıkışıp) tükürdüğü zaman, önüne ve sağ tarafına tükürmesin. Çünkü namaz kılan kimse, Rabbi ile münacaat etmektedir.[874]

44. Namaz Hususunda Orta Yolu Tutmak

89. Aişe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v)in bir hasırı vardı. Onu geceleyin kendisine hücre yapıp (-yada etrafına işaretler koyup) içinde namaz kılardı. Gündüzleyin ise onu (yere) yayıp üzerinde otururdu. Derken cemaat Peygamber (s.a.v)'in (arkasında) toplanıp onun namazına uymaya başladılar. Ta ki (böylece) çoğaldılar. (Namazı bitirip) döndü ve şöyle buyurdu:
Ey cemaat! Güç yetirebileceğiniz amellere bakm. Çünkü siz usanmadıkça Allah usanmaz. Allah katında amellerin en sevimlisi, az da olsa devamlı yapılanıdır. [875]
Bir rivayette, şu ilave vardır:
Muhammed'in ev halkı, bir amel işledikleri zaman, artık ona devam ederler. [876]
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v)'e:
Allah katında amellerin en sevimlisi hangisidir?' diye soruldu. Resulullah (s.a.v)'de:
Az da olsa devamlı olanıdır [877] buyurdu.[878]
Bir rivayette ise, O Güç yetirebileceğiniz amelleri yapın" ilavesi yer almaktadır. [879]
Bir rivayette ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Doğru yolu tutun. (İbadetleriniz ve amelleriniz hususunda) aşırı gitmeyin. Şunu iyi bilin ki; sizden birisini, kendi ameli cennete girdiremeyecektir. Amellerin Allah'a en sevimli olanı, az da olsa devamlı olanıdır. [880]
Başka bir rivayette ise, şu ilave vardır:
(İnsanları, ameller üzerine sevabla) müjdeleyip sevdir)in. Şu muhakkak ki, hiçbir kimseyi kendi ameli cennete girdi re m ez' buyurdu. Sahabiler:
Ey Allah'ın resulü! Seni de mi (kendi amelin cennete girdiremez)' diye sordular. Resulullah (s.a.v):
Evet beni de! Ancak Allah, beni, bir mağfiret ve bir rahmetle bürüyüp korumuştur' buyurdu. [881]
Bunlar, Buhârî ile Müslim'in naklettikleri rivayetlerdir. Buhârî'nin rivayetinde, Hz. Aişe der ki:
Resulullah (s.a.v)'in en çok sevdiği amel, sahibinin üzerinde (sürekli olarak) devam ettiği ameldir. [882]
Müslim'in rivayetinde ise Hz. Aişe şöyle der:
Allah katında amellerin en sevimlisi, az da olsa devamlı olanıdır."
(Hadisin ravisi) der ki: Aişe bir ameli işlediği zaman onu devamlı yapardı.[883]
Tirmizî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v)'e en çok sevdiği amel, az da olsa devamlı olanıdır. [884] Yine Tirmizî'nin başka bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır: da:
Aişe ile Ümmü Seleme'ye:
Resulullah (s.a.v)'e en sevimli olan şey nedir?' diye soruldu. Onlar
Az da olsa devamlı olan (amel)' dediler.[885]
Ebu Davud'un rivayetinde ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Güç yetirebileceğiniz ameler)i yapın. Çünkü siz usanmadikça Allah maz. Allah katında amellerin en sevimlisi, az da olsa devamlı yapıla.[886]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise Alkame şöyle der:
Aişe'ye:
Resulullah (s.a.v)'in ibadet ediş şekli nasıldı? Günlerinden birine tahsis ettiği bir şey olur muydu?' diye sordum. O da:
Hayır! Onun ameli, devamlıydı. Resulullah (s.a.v)'in güç yetire-bildiği bir şeye hanginiz güç yetirebilir ki!1 diye cevap verdi.[887]
Nesâî'nin rivayetinde ise Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'in bir hasırı vardı. Gündüzleyin onu yayardı. Geceleyin ise onu hücre yapıp (=yada etrafına işaretler koyup) içinde namaz kılardı. Cemaat, Resulullah (s.a.v)'in hasır üzerinde namaz kıldığını öğrenince, Resulullah (s.a.v) ile birlikte namaz kılmaya başladılar. Resulullah (s.a.v) ile onların arasında o hasır vardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Güç yetirebileceğiniz amel(ler)i yapın. (Çünkü siz usanmadıkça şanı yüce olan Allah usanmaz. Şam yüce olan Allah katında amellerin en sevimlisi, az da olsa devamlı yapılanıdır' buyurdu.[888]
Daha sonra Resululiah (s.a.v) o hasır üzerinde namaz kılmayı terk etti. Şanı yüce olan Allah, onun ruhunu alıncaya kadar bir daha o hasırın üzerinde (namaz kılmaya) dönmedi. Resululiah (s.a.v) bir şey yaptığında onu devamlı yapardı.[889]

45. Bir Tek Elbise İçerisinde Namaz Kılmaya Ruhsat Verilmesi

90. Ömer b. Ebi Seleme (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v), bir elbise içerisinde, i kî ucunu çapraz bağlamış olarak namaz kılardı. [890] (Birinci rivayet) Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır;
Ömer b. Ebi Seleme, Peygamber (s.a.v)'i, Ümmü Seleme'nin evinde, bîr elbise içerisinde, iki ucunu omuzlarının üzerine atmış vaziyette namaz kılarken görmüştü.[891] (İkinci rivayet)
Başka bîr rivayette İse, Ömer b. Ebi Seleme der ki:
Peygamber (s.a.v)'i, Ümmü Seleme'nin evinde, bir tek elbiseye8" sarınmış olarak, iki ucunu da omuzlannın üzerine koymuş olarak namaz kılarken gördüm. [892] (Üçüncü rivayet)
Bir diğer rivayette, "bürünmüş olarak" ifadesi yer almaktadır.[893]
Bir başka rivayette ise, bağlamış olarak" ifadesi yer almaktadır.[894]
Bir rivayette ise, omuzlan üzerine" ilavesi vardır. [895]
Bu rivayetleri, Buhârî ile Müslim nakletmiştir.
Tirmizî, bu hadisin ikinci şeklini; Nesâî'de birinci şeklini; Ebu Dâvud'da üçüncü şeklini rivayet etmiştir.

46. (Temiz Olan) Bir Şey Üzerinde Namaz Kılınması

91. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Enes'in ninesi Müleyke, kendi yaptığı bir yemeğe Resulü I lalı (s.a.v)'i davet etmişti. [896] Resulullah (s.a.v)'de (davete icabet edip) o yemekten yemişti. Sonra da:
Haydi kalkın! Size namaz kıldırayım [897] buyurdu.
Enes der ki: Bunun üzerine ben, kalkıp çok kullanılmaktan kararmış bir hasın(mızı getirmeye) gittim. (Yumuşaması için) o hasırın üzerine biraz su serptim. [898] Daha sonra Resulullah (s.a.v), o hasırın üzerinde namaza durdu. Yetim [899] ile ben de, Resulullah (s.a.v) in arkasında saf tuttuk. Yaşlı kadın da [900] arkamıza durdu. (Böylece) Resulullah (s.a.v), bize iki rekat namaz kıldırdı.[901] Sonra çekip gitti. [902]
Bu hadisi{n bu şekildeki metnini), Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Enes ile annesine yada teyzesine [903] namaz kıldırmıştı. Enes der ki: Resulullah (s.a.v), beni sağ tarafına ve kadını da arkamıza durdurmuştu.[904]
Müslim'in başka bir rivayetin de, Enes şöyle der:
"Resulullah (s.a.v), ahlak yönünden insanları en güzeliydi. O, bizim evde bulunduğu sırada bazen namaz (vakti) girerdi. Hemen altındaki yaygının temizlenmesini emrederdi. Bunun üzerine yaygı süpürülürdü. Sonra da (yumuşaması için hasınn üzerine biraz) su serpildi. Daha sonra ResuluUah (s.a.v) imam olurdu. Biz de onun arkasında dururduk. Bunun üzerine bize namaz kıldırırdı.
Enes'lerin yaygısı, hurma yaprağındandı.[905]
Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî, birinci rivayeti nakletmiştir.

Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise Enes şöyle der:
Peygamber (s.a.v), (bazen) Ümmü Süleym'i ziyaret ederdi. Bazen (bu ziyaret esnasında) namaz (vakti) girerdi. Peygamber (s.a.v), bize ait ve üzerine biraz su serpilmiş hasırdan ibaret olan bir yaygı üzerinde namaz(mı) kılardı.[906]
Nesâî'nin başka bir rivayetinde Enes şöyle der:
"Ümmü Süleym, ResuluUah (s.a.v)'den; evine gelip namaz kılmasını ve namaz kıldığı yeri de namazgah edineceğini söyledi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), Ümmü Süleym'in evine geldi. Ümmü Süleym, hemen hasın getirdi. (Yumuşaması için) hasırın üzerine biraz su serpti. ResuluUah (s.a.v). hasır üzerinde namaz kıldı. Onlar da, ResuluUah (s.a.v) ile birlikte namaz İddilar.[907]

47. Yolcuların Namazı Ve Namazlarını Kısaltmaları

91. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) ile birlikte Medine'den Mekke'ye (doğru yola) çıktık. [908] Medine'ye döndüğümüz zamana kadar bize, (akşam namazından başka namazları hep) ikişer rekat kıldırdı.
Enes'e: 'Mekke'de biraz kaldınız mı?' diye soruldu. O da: 'Orada on (gün) kaldık' diye cevap verdi.[909]
Buharı ile Müslim'in kısa bir şekilde naklettikleri rivayet de, şu ifade yer almaktadır:
"Peygamber (s.a.v) ile birlikte on gün kaldık. Namazı(mızı da) [910] kısalttık. [911]

48. Hususuyla Ve Rükusuyla Namazı Tamamlamanın Vacip Olması

93. Ebu Hurcyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), mescide girmişti. Onun arkasından bir kişi [912] (de mescide) girip namaz kılmıştı. Sonra da Resulullah (s.a.v)'e selam verdi. Resulullah (s.a.v)'de onun selamını alıp (ona):
Dön de namazını (yeniden) kıl. Çünkü sen namazını kılmadın' buyurdu. O kişi dönüp evvelce kıldığı gibi namazı tekrar kıldı. Sonra Peygamber (s.a.v)'e gelip selam verdi. Resulullah (s.a.v):
Dön de namazını (yeniden) kıl. Çünkü sen namaz kılmadın' buyurdu ve bunu üç defa tekrarladı. Nihayet o kişi:
Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben, bundan daha iyisini becereniiyorım. Bana (namaz kılmanın doğrusunu) öğret' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Namaza kalktığın zaman tekbir al. Sonra kolayına geldiği kadar Kuran oku. Sonra rüku et ve (organların) yattşıncaya kadar rüku d a kal. Sonra (başını rükudan) kaldırıp iyice doğrul. Sonra secdeye varıp (organların) yatışın caya kadar secde et. Sonra (başını secde yerinden) kaldır ve (organların) yatışıncaya kadar otur ve bunu bütün namazlarında (böyle) yap' buyurdu.[913]
Buna benzer bir rivayet daha olup bu rivayetin içerisinde, "Ve aleykesselâmu, (deyip daha sonra) dön" ifadesi yer almaktadır [914]
Yine buna benzer bir rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Namaza kalktığın zaman güzelce bir şekilde abdest al. Sonra kıbleye dönüp tekbir al. Sonra da kolayına geldiği kadar Kuran oku..[915]
Başka bir rivayette ise şu ifave yer almaktadır:
(Organların) yatışıncaya kadar otur. Sonra secdeye varıp (organların) yatışıncaya kadar secde et. Sonra (başını secde yerinden) kaldır ve (organların) yatışı ne aya kadar otur. Bunu bütün namazlarında (UIe) yap.[916]
Ebu Davud'un bir rivayetinde ise şu ilave yer almaktadır:
"Bunu (böyle) yaptığın zaman namazın tamamdır. Bundan tiğin şey kadar namazından eksiltmiş olursun.[917]

49. Hazarda İki Namazı Birden Kılma

94. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v) Medine'de akşam ile yatsı namazını (n fanfan nı birleştirerek) yedi (rekat) olarak ve öğle ile ikindi namazını da (birleştirerek) sekiz (rekat) olarak kıldı."
Eyyûb: 'Acaba bunu yağmurlu bir gecede kıldı?' diye sordu. Abdullah ibn Abbâs:
Umulur ki' diye cevap verdi.[918] (Birinci rivayet) Bir rivayette, Abdullah ibn Abbâs şöyle der;
Resulullah (s.a.v) ile birlikte iki namazı bir arada kılmak suretiyle sekiz (rekat olarak) ve (yine) iki namazı bir arada kılmak suretiyle yedi (rekat olarak) namaz kıldım.
Amr der ki: (Ebu Şa'sâa'ya:)
Ey Ebu Şa'sâa! Zannederim, öğleyi te'hir ve ikindiyi ise acele kıldı. Akşam namazını te'hir ve yatsı namazını da acele kıldı dedi. Ebu Şa'sâa:
Ben de bunu (öyle) zannediyorum1 dedi. [919] (İkinci rivayet)
Müslim'in bir rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Resulullah (s.a.v), hiçbir korku ve yolculuk hali yokken, [920] öğle namazı ile ikindi namazını bir arada ve akşam namazı ile yatsı namazını (n farzlarını birleştirerek) bir arada kıldı. [921]
Yine Müslim'in bir rivayetinde, şu ilave vardır:
(Hadisin ravisi) Ebu'z-Zubeyr der ki: '(Ravi) Saîd b. Cübeyr Acaba Resulullah (s.a.v), bunu niçin (böyle) yaptı?' diye sordum. Saîd (b. Cübeyr)'de şöyle dedi:
Ben de, (bu meseleyi) senin sorduğun gibi Abdullah ibn Abbâs'a sordum.' Oda:
Resulullah (s.a.v), ümmetinden hiçbir kimseyi meşakkate sokmamak istedi' diye cevap verdi.[922]
Yine Müslim'in buna benzer başka bir rivayeti daha var. Bu rivayette, Abdullah ibn Abbâs'ın, Hiçbir korku ve yağmur hali. [923] yokken" ifadesi yer almaktadır.[924]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Abdullah b. Şakîk el-Ukaylî der ki:
Bir gün Abdullah ibn Abbâs, ikindiden sonra bize hutbe verdi. Bu hutbe ta güneş kaybolup yıldızlar görününceye kadar devam etti. Halk: 'Namaza namaza ....' demeye başladı. Derken yanına Temîm oğullarından fütursuz ve sözünü esirgemeyen bir adam gelip:
Namaza namaza ....' dedi. Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs:
Annesiz kalasıca! Bana sünneti mi öğretiyorsun?' dedi. Sonra da:
Ben, Resulullah (s.a.v)in öğle namazı ile ikindi namazını ve akşam ile de yatsı namazım (n farzlarını birleştirerek) bir arada kıldığım gördüm' dedi.
Abdullah b. Şakîk: '(Abdullah ibn Abbâs'ın) bu sözünden kalbime bir şüphe düştü. Hemen Ebu Hureyre'ye gidip ona (Resulullah'ın öğle namazı ile ikindi namazını ve akşam ile de yatsı namazını birleştirerek bir arada kılıp kılmadığını) sordum.O, Abdullah ibn Abbâs'ın (bu) sözünü doğruladı dedi.[925]
Yine Müslim'in diğer rivayetinde, Abdullah b. Şakîk el-Ukaylî der ki:
Bir adam, Abdullah ibn Abbâs'a:
Namaz(ı kıl)' dedi. Abdullah ibn Abbâs sustu. Sonra (yine ona):
Namaz(ı kıl)' dedi. Abdullah ibn Abbâs (yine) sustu. Sonra (yine ona):
Namaz(ı kıl)1 dedi. Abdullah ibn Abbâs (yine) sustu. Sonra (bu sözü söyleyen adama);
Annesiz kalasıca! Namaz (kılmay)ı, bize mi öğreteceksin? Biz, Resulullah (s.a.v) döneminde iki namazı (birleştirerek) bir arada kı-liyor-duk' diye cevap verdi.[926]
Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesâî; Müslim'in 49 (705) nolu hadisine benzer bir şekilde rivayette bulunmuşlardır.[927]
Yine Ebu Davud'un, Yatsı (namazı)" ile ilgili kısma kadar rivayet ettiği hadis, muttefekun aleyhtendir.[928]
Yine Ebu Davud'un, başka bir rivayetinde, Hiçbir yağmur hali yokken..." ilavesi yer almaktadır.[929]
Yine Ebu Davud'un, Hiçbir yolculuk hali yokken" ifadesine kadar rivayet ettiği başka bir rivayeti, Müslim'in bir rivayetine benzemektedir.[930]
Yine Ebu Dâvud, şu rivayeti de ilave etmiştir:
(Hadisin ravisi) Ebu'z-Zübeyr, bu hadisi rivayet edip (sonra da) şöyle dedi:
(Bu olay,) Tebük seferine [931] çıktığımızda oldu.[932]
Nesâî, ikinci rivayeti nakletmiştir. Bu hadis, muttefekun aleyhtendir. Bu hadisin lafzı şu şekildedir:

Peygamber (s.a.v) ile Medine'de sekiz (rekat olarak) bir arada ve yedi (rekat olarak) bir arada kıldım. Öğle namazını te'hir etti, ikindi namazını ta'ci! etti, akşam namazını te'hir etti ve yatsı namazını da ta'cil etti. [933]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti, ziyadesiz bir şekilde Müslim'in bir rivayetine benzemektedir. [934]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Abdullah ibn Abbâs, Basra'da, (meşgul olduğu bir günde) öğle ile ikindi namazını ve akşam ile yatsı namazını (birleştirerek) bir arada kıldı. Aralarında başka bir namaz kılmadı.
Abdullah ibn Abbâs, Medine'de, Resulullah (s.a.v) ile birlikte öğle namazı ile ikindi namazını sekiz (rekat olarak) bir arada kıldığını ve ikisi arasında başka bir namaz kılmadığını söyledi. [935]

50. Namaz Kılarken Uyuklayan Kimse

95. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisi namaz kılarken uyuklarsa, uykusu dağılıncaya kadar uyuyuversin. Çünkü uyuklayarak namaz kılacak olursa, belki istiğfar edeyim derken, kendine söver. [936] (Birinci rivayet)
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Sizden birisi, namaz kılarken uyuklarsa, (uykulu vaziyette namaz kılmayı) bıraksın. [937] Çünkü (uykulu bir vaziyette kıldığı namaz sırasında) farkında olmadan kendine beddua [938] edebilir. [939] (İkinci rivayet)
Nesâî, ikinci rivayeti nakletmiştir. Geri kalanlar ise, ilk rivayeti nakletmişlerdir.

51. (Namaz Kılarken İmamın Bir Yanılgısı Üzerine) Erkeklerin "Subhânallah" Demesi Ve Kadınların İse "El Çırpması"

96. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"(Namazda imam yanıldığında) teşbih (subhânallah' demek) erkekler [940] içindir. El çırpmak ise [941] kadınlar içindir.[942]
Tirmizî der ki: Hz. Ali şöyle dedi:
Peygamber (s.a.v) namaz kılarken ondan izin istediğim zaman, subhânallah derdi.[943]
Nesâî'de, bu hadisi, rivayet etmiştir. [944]

52. Vitir Namazının Vakti

97. Aîşe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) gecenin her vaktinde; başında, ortasında ve sonunda vitir namazı kılmıştır. Onun vitir namazı kılma (vakti), seherde son bulmuştur.[945]
Bu hadisifn bu şekildeki metnini); Buhârî, Müslim ile Nesâî rivayet etmiştir.
Buhârî'nin rivayet ettiği hadisin lafzı şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v), her gece vitir (namazı) kılmıştır. Onun vitir namazını kılma (vakti), seherde son bulmuştur.[946]
Tirmizî'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Vefatı yaklaştığında Resulullah (s.a.v)'in vitir namazını kılma (vakti), [947] seherde son bulmuştur.[948]
Ebu Davud'un rivayetinde, (hadisin ravisi Mesrûk) der ki:
Aişe'ye:
Resulullah (s.a.v), vitri hangi vakitte kılardı?1 diye sordum. O da: ye sordum.
Gecenin başında, ortasında ve sonunda kılardı. Bunların hepsini yaptı. Ama vefatına doğru (vitir namazını) seher (vaktin)e kadar geciktirirdi'dedi. [949]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, (hadisin ravisi Abdullah b. Ebi Kays) der ki:
Aişe'ye:
Resulullah (s.a.u)in, vitir namazı nasıldı; vitir namazım, gecenin başında mı kılardı, yoksa sonunda mı kılardı?' diye sordum. Aişe:
Bunların hepsini de yapmıştır. Vitir namazını, bazen gecenin başında kılardı, bazen de gecenin sonunda kılardı' diye cevap verdi. Bunun üzerine ben:
Allah'a hamd olsun ki, şeriat işinde (bize) genişlik (kolaylık) kılmıştır!1 dedim. Sonra, (Aişe'ye):
Resulullah (s.a.v)'in, (vitir namazındaki) kıraati nasıldı; gizli mi, yoksa açıktan mı okurdu?' diye sordum. Aişe:
Bunların hepsini de yapardı. Bazen gizli okurdu, bazen de açıktan okurdu!' diye cevap verdi. Ben:
Allah'a hamd olsun ki, şeriat işinde (bize) genişlik (kolaylık) kılmıştır!' dedim. Sonra, (Aişe'ye tekrar):
Cünüplük halinde ne yapardı; uyumadan önce mi yıkanırdı, yoksa yıkanmadan önce mi uyurdu?' diye sordum. Aişe:
Bunların hepsini de yapardı. Bazen yıkanıp sonra uyur, bazen de abdest alıp sonra uyurdu' diye cevap verdi. Ben (yine):
Allah'a hamd olsun ki, şeriat işinde (bize) genişlik (kolaylık) kılmıştır!'dedim. [950]
Ebu Davud'un lafzı ise şu şekildedir:
(Abdullah b. Ebi Kays der ki:) Aişe'ye, Resulullah (s.a.v)'in vitir namazını (ne vakitte kıldığını) sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Bazen gecenin başında, bazen de sonunda (vitir namazını) kılardı' dedi. Ona:
(Vitir namazı kılarken) kıraati nasıldı? Gizli mi okurdu, yoksa açıktan mı okurdu?' diye sordum. O da:
Bunların hepsini yapardı. Bazen gizli okurdu, bazen de açıktan okurdu. (Cünüb olunca,) bazen gusledip uyurdu. Bazen de abdest alıp uyurdu diye cevap verdi.
Ebu Dâvud der ki: "(Aişe'nin 'Bazen gusledip uyurdu' sözüyle) 'cünüp olunca' (demek istediğini) Kuteybe değil, başkası söylemiştir. [951]

53. Sabah Namazının Farzından Önce İki Rekat Sünnet Namazı Kılmanın Müstehab Olması

98. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v), nafile namazlardan hiçbirinde, sabah namazının (farzından önce) iki rekat (sünneti kılma)da olduğu kadar devamlı değildi.[952]
(Birinci rivayet)
Bir rivayette ise, Sabah namazının (farzından önceki) iki rekat (sünnet kılmaya) devam etmede...." ifadesi yer almaktadır.[953]
Bir rivayette ise, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), nafile namazlardan hiçbirinde, sabah namazının (farzından önce) iki rekat (sünneti kılma) da olduğu kadar sürat gösterdiğini [954] görmedim.[955]
Bu hadis(Ierin bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in diğer bir rivayetin de, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sabah namazının iki rekat (sünnet)i, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayrhdır. [956]
Yine Müslim'in başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), fecrin doğduğu vakitte (kılman) iki rekat (sünnet) hakkında:
Bu iki rekat namaz, bana, bütün dünyadan daha sevimlidir' buyurdu.[957]
Ebu Dâvud, birinci rivayeti nakletmiştir. Tirmizî'de, (bu hadisi,) Müslim'in bir rivayetin(e uygun bir şekild)e nakletmiştir.[958]
Nesâî ise şu rivayeti nakletmiştir:
Sabah namazınfm farzın)dan önce (kılınan) iki rekat (sünnet) namazı, bütün dünyadan daha hayrlıdır.[959]

54. Mescit İçerisine Tükürmenin Yasak Olması

99. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Mescide tükürmek, günahtır. Kefareti ise onu (yere) gömmektir. [960]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Mescide tükürmek, günahtır.[961] Kefareti ise (kişinin) onu (yere) gömmesidir.[962]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde ise, en-Nuhâa" (bal-gam çıkarma/sümkürme) [963] ifadesi yer almaktadır.[964]

55. Gecenin Sonunda Dua Etmenin Fazileti

100. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resululiah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Rabbîmiz, her gece, gecenin son üçte biri kaldığında en alt ya inip:
Hani Bana dua eden kimse? Onun duasını kabul edeyim ! Hani Benden istek dileyen? Onun istediğini vereyim! Hani Benden bağışl ma dileyen? Onu bağışlayayım!' buyurur. [965]
(Birinci rivayet)
Bu hadisfn bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in bir rivayeti şu şekildedir:
Şüphesiz ki Allah, mühlet verir. Gecenin ilk üçte biri [966] gittiği vakit en alt semaya inip: [967]
Var mı bağışlanma dileyen! Var mı tevbe eyleyen! Var mı isteyen! Var mı dua eden!1 buyurur. (Bu durum,) tan yeri aydınlamncaya kadar (böyle devam eder).[968]
Yine Müslim'in başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Gecenin yarısı yada üçte ikisi geçtiği zaman şanı pek yüce olan Allah, en alt semaya inip:
Var mı isteyen? (İstediği şey ona) verilecek! Dua eden var mı? Duası kabul edilecek! Bağışlanma isteyen var mı? Ona mağfiret olunacak! buyurur. (Bu durum,) sabah aydmlamncaya kadar (böyle devam eder). [969]
Yine Müslim'in diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Allah, her gece, [970] en alt semaya inip:
Melik, Benim! 'Melik, Benim Var mı Bana dua eden? Onun duasını kabul edeyim! Var mı Benden isteyen? İstediğini vereyim! Var mı Benden mağfiret dileyen? Onu affedeyim!1 buyurur. (Bu durum,) tan yeri ağanneaya kadar (böyle devam eder). [971]
Yine Müslim'in buna benzer başka bir rivayeti daha var.
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Daha sonra (yüce Allah): Yoksul ve zalim olmayan (Allah')a, kim ödünç (borç) verecek' buyurur. [972]
Yine Müslim'in buna benzer diğer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisinde ise şu ifade yer almaktadır:
Sonra şanı pek yüce olan Allah, iki elini yayıp:
Yoksul ve zalim olmayan (Allah)a, kim ödünç (borç) verecek buyurur.[973]
Ebu Dâvud, birinci rivayeti nakletmiştir. Tirmizî ise, beşinci rivayeti nakletmiştir.

56. Gece Namazında Ve Kıyamında Dua

101. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edişlmiştir:
Peygamber (s.a.v) geceleyin teheccüd namazına [974] kalktığı zaman [975] (şöyle) derdi:
Allahım! Rabbimiz! Gökleri, yeri ve bunların içindekileri ayakta tutan (Kayyim) [976] Sensin. Hamd, Sana mahsustur. Göklerin, yerin ve bunların içindekilerin mülkü Senindir. Hamd, Sana mahsustur. Göklerin, yerin ve bunların içindekilerin nuru [977] Sensin. Hamd, Sana mahsustur. Sen haksin. [978] Senin va'din haktır. Sana kavuşmak haktır. Senin sözün haktır. Cennet (haktır) ve cehennem de haktır. Peygamberlerin haktır. Muhammed haktır. Kıyamet haktır. Allahım! Yalnız Sana teslim oldum. Ancak Sana iman ettim. Ancak Sana dayandım. Yalnız Sana yöneldim. Ben (Senin düşmanlarına karşı) ancak (Senin verdiğin oüç)le mücadele ettim. [979] Ancak Senin hükmüne baş vurdum. [980] Benim gerek önceki ve gerekse de sonradan işlediğim günahlarım ile gizli ve aşikar yaptıklarımı [981] bağışla. [982]
Bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
Mukaddim [983] olan Sensin, Muahhir [984] olan sensin. Senden başka ilah yoktur. Senin dışında bir ilah da yoktur.[985]
Bir başka rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Allahım! Hamd, Sana mahsustur. Göklerin, yerin ve bunların İçindekilerin rabbi Sensin. [986]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir.
Tirmizî'nin de buna benzer bir rivayeti var. Fakat bu rivayetin içerisinde, "bunların içindekilerin Peygamberlerin haktır.
Senin sözün haktır Mukaddim olan Sensin, Muahhir olan sensin. Senden başka ilah yoktur. Senin dışında bir ilah da yoktur" ifadeleri olmayıp diğer ifadeler yer almaktadır.[987]
Ebu Davud'un bir rivayeti, Tirmizî'nin rivayetine benzemektedir. Yalnız (burada) Mülk/melik [988] kelimesi yerine Rabb" kelimesi geçmektedir.
Nesâî'nin bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Allah Hamd, Sana mahsustur. Göklerin, yerin ve bunların içindekilerin nuru Sensin. Hamd, Sana mahsustur. Gökleri, yeri ve bunların içindekileri ayakta tutan Sensin. Hamd, Sana mahsustur. Göklerin, yerin ve bunların içindekilerin meliki Sensin. Hamd, Sana mahsustur.
Sen haksin. Senin va'din haktır. Cehennem haktır. Kıyamet haktır. Peygamberler hakür. Muhammed haktır. Yalnızca Sana teslim oldum. Ancak Sana dayandım. Ancak Sana iman ettim. Ben (Senin düşmanlarına karşı) ancak (Senin verdiğin güç) mücadele ettim. Ancak Senin hükmüne başvurdum. Benim gerek önceki ve gerekse de sonradan işlediğim günahlarım ile gizli ve aşikar yaptıklarımı bağışla.
Mukaddim olan Sensin, Muahhir olan sensin. Senden başka ilah yoktu" Güç ve kuvvet, ancak Aliyy [989] ve Azîm [990] olan Allah'a aittir.[991]

57. Gece Namazının İkişer İkişer Kılınması

102. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Bir kişi ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Gece namazı nasıl kılınır?' diye sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
(Gece namazı,) ikişer ikişer (kılınır). Sabah (vaktinin gireceğimden korkarsan, bir rekat kıl' buyurdu. [992]
Bu hadis(in bu şekildeki metinin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmiştir.
Tirmizî, bu rivayete Namazının sonunu bir rekat yap" şeklinde bir ilave yapmış, fakat Hz. Peygamber (s.a.v)'e soru soran kimsenin sorusuna yer vermemiştir. [993]
Yine Ebu Davud'un ve Nesâî'nin başka bir rivayetinde şu husus yer almaktadır:
Bedevilerden biri, Peygamber (s.a.v)'e; gece namazının (nasıl kılındığını} sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), iki parmağıyla şöyle işaret ederek:
(Gece namazı,) ikişer ikişer (kılınır). [994] Vitir, gecenin sonunda ise bir rekat (olarak kılınır) [995] buyurdu.[996]
Tirmizî'nin, Ebu Davud'un ve Nesâî'nin bir rivayetinde ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Gece ve gündüz [997] (kılınan nafile) namazı, ikişer ikişer (kılınır). [998]
Tirmizî der ki: "Abdullah ibn Ömer'den gelen bu hadis hakkında görüş ayrılığı olmuştur. Bazıları, bu hadisin merfu olduğunu söylemiştir. Bazıları da mevkuf olduğunu belirtmiştir. Bu konuda gündüz" kelimesi olmaksızın Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "Gece namazı, ikişer ikişer (kılınır)" şeklinde Abdullah ibn Ömer'den rivayet edilen hadis sahihtir. [999]
Nesâî der ki: Bu hadis, yani içerisinde gündüz" kelimesi geçen hadis yanlıştır.[1000]

58. Gece Namazı Ve Peygamber (S.A.V)İn Geceleyin Kıldığı Namazların Rekat Sayısı

103. Aişe (r.anhâ)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v), geceleyin, sabah namazının iki rekat (sünnet)i ve (bir de, bir rekat) vitir namazı ile birlikte on üç rekat namaz kılardı.[1001]
Bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:

Resulullah (s.a.v)'in geceleyin (kıldığı) namaz, on rekat idi. Bir sec-yle (rekatla) vitir ve sabah namazının iki rekat (sünnet)ini kılardı. İşte bu şekilde geceleyin kıldığı namazlar on üç rekat [1002] olurdu. [1003] Başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v), geceleyin on bir rekat namaz kılardı. Şafak doğduğu zaman hafif iki rekat (daha) namaz kılardı. Sonra müezzin gelip ezanı okuyuncaya kadar sağ tarafına yaslanırdı. [1004]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (geceleyin) on bir rekat namaz kılardı. İşte bu, onun (geceleyin kıldığı) namazdır. Sizden birisi, başını secde (yerinden) kaldırmadan önce elli ayet okuyacak kadar secde de beklerdi. Sabah namazı-(nın farzi)ndan önce iki rekat (daha) namaz kılardı. Sonra müezzin (sabah) namazı için (ezan okumaya) gelinceye kadar sağ tarafına yaslanırdı.[1005]
Bununla ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), geceleyin, bir (rekat) vitir namazı ile birlikte on bir rekat namaz kılardı. Onu bitirdiği zaman müezzin (sabah namazı için el:an okumaya) gelinceye kadar sağ tarafına yaslanırdı. (Müezzinin gelişine müteakiben) hafif iki rekat (daha) namaz kılardı.[1006]
Yine başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), yatsı namazını -ki insanlar, bu namaza 'Ateme' derler- bitirdikten sonra sabah namazıfn farzı)na kadar on bir rekat (daha) namaz kılardı. Her iki rekat arasında selam verirdi. Bir rekatta vitir kılardı.[1007] Müezzin sabah namazı için (ezan okuyup) sustuğu, sabahın olduğunu iyice anladığı ve {namaz vaktinin geldiğini haber vermek için) müezzin ona geldiği zaman kalkıp hafif iki rekat (daha) namaz kılardı. Sonra müezzin kamet için gelinceye kadar sağ tarafına yaslanırdı.[1008]
Yine diğer bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), geceleyin, on üç rekat namaz kılardı. Bunlardan beş (rekat)i ile vitir kılardı. En son iki rekatta oturup selam verinceye kadar bu beş (rekat)in hiç birinde [1009] oturmazdı.[1010]
Yine başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), geceleyin, on üç rekat namaz kılardı. Sonra sabah ezanını işittiğinde, hafif iki rekat namaz kılardı.[1011]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Ebu Seleme ibn Abdurrahman, Aişe'ye:
Resulullah (s.a.v), Ramazan (ayın)da nasıl namaz kılardı?' diye sordu. Aişe:
Ramazanda ve Ramazan'ın dışında (geceleyin) on bir rekattan fazla (nafile) namaz kılmazdı. (Önce) dört rekat namaz kılardı. Artık bu namazların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekat (daha) namaz kılardı. Bunların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra üç rekat (daha) namaz kılardı. Ben;
Ey Allah'ın Resulü! Vitir namazını kılmadan mı uyuyacaksın?' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ey Aişe! Gerçekten beni gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz! [1012]
buyurdu. [1013]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v) yatsı namazını kıl(ar)dı. Sonra ayakta sekiz rekat (daha) kıl(ar)dı. İki rekat ta, (sabah olunca) iki ezan [1014] arasında kıl(ar)dı. Bu iki rekatı, hiçbir zaman bırakmazdı. [1015]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Mesrûk ibnu'1-Ecda' şöyle der:
Yine Aişe'ye; Resulullah (s.a.v)'in geceleyin (kaç rekat nafile) namaz kıldığını sordum. Oda:
Sabah namazının iki rekat (sünneti) dışında yedi, dokuz ve on bir rekat idi1 diye cevap verdi.[1016]
Müslim'in rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (geceleyin) sabah namazının iki rekat (sünneti) ile birlikte on üç rekat namaz kılardı.[1017]
Yine Müslim'in, Ebu Seleme'den yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Aişe'ye:
Resuluüah (s.a.v)'in (geceleyin kaç rekat) namaz kıldığını sordum. O da:
Resulullah (s.a.v), (geceleyin) on üç rekat namaz kılardı.[1018] (Önce) sekiz rekat kılardı. Sonra (bir rekat) vitir kılardı. Oturmuş olduğu halde iki rekat (daha) kılardı. Rükuya varmak istediğinde ayağa kalkıp (sonra da) ıtika varırdı. Sonra sabah namazıfnın farzından önce), ezan ile kamet arasmdai!: rekat (daha) namaz kılardı.[1019]
Yine Müslim'in buna benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisi^ şu ifde yer. almaktadır:
Ayakta, içerisinde (bir rekat ta) vitir namazının bulunduğu dokuz rekat namaz kılardı. [1020]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Ebu Seleme şöyle der:
Aişe'ye gelip (ona):
Ey anneciğim! Bana, Resulullah (s.a.v)'in (geceleyin kaç rekat) namaz kıldığını haber verir misin?' diye sordum. Bunun üzerine Aişe:
Resulullah (s.a.v)'in, Ramazan'da ve Ramazan'ın dışında geceleyin (İddığı) namazı; on üç rekat idi. Bu on üç rekat namazın içerisinde, sabahna-mazının iki rekat (sünneti de) var1 diye cevap verdi. [1021]
Yine Müslim'in, Ebu Ishâk'tan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Esved ibn Yezîd'e:
Aişe'nin, kendisine, ResuluUah (s.a.v)'in namazları ile ilgili neler söylediğini' sordum. Aişe:
Resulullah (s.a.v), gecenin başında uyurdu. Sonunu ise ihya ederdi. Sonra ailesi ile ilgili.bir (cinsel ilişki) ihtiyacı olursa, ihtiyacını görüp (akabinde) uyurdu. Birinci ezan vakti olduğunda (yatağından) sıçrardı.
(Ravi: Vallahi, Aişe "kalktı" demedi' der.)
Sonra üzerine su dokunurdu.
(Ravi: 'Vallahi, Aişe "yıkandı" demedi. Fakat ben, onun ne demek istediğini biliyorum' der.)
Eğer cünüp değilse, bir insanın namaz için aldığı abdest gibi abdest alırdı. Sonra da namaz kılardı' demiş. [1022]
Ebu Dâvud, bu rivayetin; birinci, ikinci, dördüncü, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu metnini rivayet etmiştir.
İkinci rivayetinin içerisinde, Sabah namazının iki rekatlik (sünnetini) kılardı" şeklinde ifade yer almaktadır.[1023]
Yine Ebu Davud'un, bu rivayetin birinci şekli ile ilgili rivayeti; Buhârî'nin naklettiği bir rivayete uygun düşmektedir.
Yine Ebu Davud'un, bu rivayetin ikinci şekli ile ilgili rivayeti; Müslim'in bir rivayetine uygun düşmektedir.
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti de şu şekildedir:
ResuluIIah (s.a.v), yatsı namazını bitirdikten sonra sabah oluncaya kadar on bir rekat namaz kılardı. Her iki rekatta bir selam verirdi. Bir rekatta vitir kılardı. Secdede iken başını kaldırmadan önce elli ayet okuyacak kadar beklerdi. Müezzin sabah namazının birinci ezanını [1024] bitirince kalkıp hafif iki rekat namaz kılardı. Sonra da müezzin gelinceye kadar sağ tarafına yaslanırdı. [1025]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
ResuluIIah (s.a.v), geceleyin on üç rekat namaz kılardı. Dokuz rekat ta, [1026] vitir kılardı - yada Aişe buna benzer bir şey söyledi [1027] ve oturarak iki rekat (daha) namaz kılardı. Sonra da ezan ile kamet arasında sabah namazının iki rekat (sünnetini) kılardı. [1028]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
ResuluIIah (s.a.v), (geceleyin) dokuz rekat ta, vitir kılardı. (İhtiyarladıktan) sonra yedi rekat vitir kılar oldu. Vitri kıldıktan sonra oturarak iki rekat (daha) namaz kılardı. Bu iki rekatta (oturarak) okur, nikuya varmak istediğinde, ayağa kalkıp rükuya varırdı, sonra da secdeye varırdı.[1029]
Yine Ebu Davud'un Esved ibn Yezîd'den yaptığı başka rivayet ise şu şekildedir:
"Esved ibn Yezîd, Aişe'nin yanına girip ona; ResuluIIah (s.a.v)'in geceleyin (kaç rekat) namaz kıldığını sormuştu. Bunun üzerine Aişe:
Resulullah {s.a.v) geceleyin on üç rekat namaz kılardı. (İhtiyarladıktan) sonra iki rekatı terk etti. On bir rekat kılar oldu. Daha sonra vefat etti. Vefat ettiği sıralarda geceleri dokuz rekat kılmakta idi [1030] ve geceleyin (kıldığı) namazın sonuncusu da vitir olurdu.[1031]
Tirmizî ise bu rivayetin; beşinci, yedinci ve dokuzuncu metnini rivayet etmiştir. Yedinci rivayetin metninde şu ilave yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), (geceleyin sabah namazının farzından önce) müezzin ezan okuduğunda kalkıp hafif iki rekat namaz kılardı.[1032]
Yine Tirmizî'nin başka bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v), geceleyin, dokuz rekat namaz kılardı.[1033] Yine Tirmizî'nin diğer bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v), geceleyin, (gece) namazı kılamadığı zaman, (ki bazen) uyku onu namazdan aiıkoyar veya (uykulu) gözlerine yenilirdi gündüzleyin on iki rekat (nafile) namaz kılardı.[1034]

Nesâî'de; beşinci, dokuzuncu ve ikinci ile üçüncü rivayeti de Müslim'in iki rivayetine ve (ayrıca bu hadisi) Ebu Davud'un birinci rivayetine (uygun bir şekilde) rivayet etmiştir.
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde Esved b. Yezîd şöyle der:
Aişe'ye; Resulullah (s.a.v)'in (geceleyin kaç rekat) namaz kıldığını sordum. Bunun üzerine Aişe:
Gecenin ilk bölümünde uyurdu. Sonra (ikinci bölümünde) kalkıp namaz kılardı. Sahur vakti geldiğinde, vitri kılardı. Daha sonra da yatağına gelip yatajrdı. Eğer (cinsel ilişki yapmak) ihtiyacı istediğinde, yatağına değil de hanımlarının yanına giderdi. (Üçüncü bölümünde ise) sabah ezanını işittiğinde hemen kalkardı. Cünüp ise guslederdi. Cünüp değilse, abdest alıp namaz (kılmak için mescide) çıkardı' diye cevap verdi.[1035]

59. Küsûf (Güneş Tutulması) Namazı

104. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) kalkıp halka namaz kıldırdı. (Ayakta iken) kıraati uzattı. Sonra rükuya vardı. Rükuyu uzattı. Sonra başını (kıyam için rü-kudan) kaldırdı. (Kıyamda iken yine) kıraati uzattı. Bu, ilk kıraattan daha azdı Sonra rükuya vardı. Rükuyu ilk rükudan daha az uzattı. Sonra başını (rükudan) kaldırıp (secdeye varıp) iki secde yatı. Sonra (ikinci rekat için) ayağa kalktı. İkini rekatı da bunun gibi yaptı. (Namazı bitirdikten) sonra ayağa kalkıp:
Güneş ve ay, bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. Fakat güneş ve ay, Allah'ın varlığının delillerin d endir. Allah, bunları kullarına gösterir. Güneş ve ayın tutulduklarını gördüğünüz zaman hemen namaz kılmaya koşun!' buyurdu.[1036]
Yine buna benzer başka bir rivayet daha var. Yalnız bu rivayetin devamı şu şekildedir:
Sonra selam verdi. Güneş açıldı. Halka güneşin ve ayın tutulması ile ilgili bir hutbe irad edip:
Güneş ve ay, Allah'ın varlığının delilleı indendir Hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. [1037] Tutulduklarını gördüğünüz zaman hemen namaz kılmaya koşun!' buyurdu.[1038]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. [1039] Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) mescide çıktı. Halk da onun arkasında saf tuttu.[1040] Sonra (namaz için) tekbir aldı. Resulullah (s.a.v) uzunca bir (zammı) sure okudu. Sonra tekbir al(ıp rükuya var)di. Uzunca bir rüku yaptı. Sonra (rükudan doğrulur-ken): 'Semiallâhu limen hamiden' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) buyurdu. Ayakta durup secdeye varmadı. (Yine) uzunca bir (zammı sure) okudu. Bu, ilk (okuduğu zammı) sureden daha kısa idi. Sonra tekbir al(ıp rükuya var)dı. Uzunca bir rüku yaptı. Bu, ilk (yaptığı) rükudan daha kısa idi. Sonra (rükudan doğrulurken): 'Semiallâhu limen hami deh. Rabbena vele-ke'1-hamd' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti. RabbİmİZ! Hamd, yalnızca senin içindir) buyurdu. Sonra secdeye vardı. Son rekatta da, bunun (ilk rekattakiler) gibi dedi. {Böylece namazı,) dört rüku ve dört secdeyle tamamlamış oldu. [1041] (Namazdan) ayrılmadan önce güneş açıldı. (Namazı bitirdikten) sonra ayağa kalkıp Allah'a layık olduğu şekliyle övgüde bulundu. Sonra da:
Güneş ve ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. Tutulduklarını gördüğünüz zaman hemen namaz kılmaya koşun!' buyurdu.
Kesîr b. Abbâs, Abdullah ibn Abbâs'ın şöyle söylediğini haber vermiştir:
Peygamber (s.a.v), iki rekatlık (Küsûf) namazını, dört rüku ve dört secdeyle kılardı.
Zührî der ki: Urve'ye:
Kardeşin (Abdullah ibnü'z-Zübeyr,) Medine'de güneş tutulduğu gün, (Küsûf namazını, rekat ve kılma yönünden) sabah namazının (farzı) gibi kıldı. İki rekat üzerine (herhangi bir rekatı) ilave etmedi' dedim. Urve:
Evet! Öyle yaptı. Çünkü o, (bu konudaki) Sünneti ıskalamıştır dedi.[1042]
Buhârî der ki: "Küsûf namazında kıraati açıktan okuma ile ilgili bu hadisi, Zührî'den rivayet etme hususunda Süfyan ibn Hüseyin ile Süleyman ibn Kesîr, İbn Nemir'e mutabaat etmişlerdir. [1043]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Husuf (Ay tutulması) namazı [1044] sırasında kıraati açıktan okudu. Kıraati bitirdiği zaman (Allahu Ekber) diye tekbir alıp rükuya vardı. (Başını) rükudan kaldırdığı zaman 'Semiallâhu limen hamideh. Rabbena veleke'1-hamd' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti. Rabbimiz! Hamd, yalnızca senin içindir) buyurdu.
Sonra Küsûf (güneş tutulması) namazında da kıraate başlayıp (bu namazı,) iki rekat içinde dört rüku ve dört secdeyle (kıldırırdı).
(Hadisin ravisi Velîd der ki:) Evzâî ile bir çoğu; Zührî'den, Urve yoluyla Hz. Aişe (r.anhâ)'nin şöyle dediğini belirtmişlerdir:
"Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Bi's-salâti câmiaten' (Cematle namaza hazır olun) diye nida etmek üzere bir münadi çıkardı. Daha sonra (cemaatin) önüne geçip iki rekt içinde dört rüku ve dört secdeyle (Küsûf) namaz(ını) kıldırdı."
Buhârî der ki: "(Küsûf/güneş tutulması namazında kıraati) açıktan okuma ile ilgili bu hadisi; Zührî'den rivayet etme hususunda Süfyan ibn Hüseyin ile Süleyman ibn Kesîr, İbn Nemîr'e mutabaat etmişlerdir.[1045]
Baş kısmı buna benzer başka bir rivayet daha var. Bu rivayetin devamında şu husus yer almaktadır:
Sonra (rükudan doğrulurken): 'Semiallâhu limen hamideh. Rabbena veleke'1-hamd' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti. Rabbimiz! Hamd, yalnızca senin içindir) buyurdu. Sonra ayağa kalkıp uzunca (bir zammı sure) okudu. Bu, ilk kıraattan daha kısa idî.[1046] Sonra tekbir al(ıp rükuya var)dı. Uzunca bir rüku yaptı. Bu, ilk rükudan daha kısa idi. Sonra (rükudan doğrulurken): 'Semiallâhu limen hamideh. Rabbena veleke'l hamd' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti. Rabbimiz! Hamd, yalnızca senin içindir) buyurdu. Sonra secdeye vardı. (Hadisin ravisi Ebu't-Tâhir: 'Secdeye vardı' ifadesini zikretmedi) Sonra diğer rekatı da, bunun ilk rekattakiler gibi yaptı. (Böylece namazı,) dört rüku ve dört secdeyle tamamlamış oldu. (Namazdan) ayrılmadan önce güneş açıldı. (Namazı bitirdikten) sonra ayağa kalkıp layık olduğu şekliyle Allah'a övgüde bulundu. Sonra da:
Güneş ve ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. Tutulduklarını gördüğünüz zaman hemen namaz kılmaya koşun!' buyurdu."
Yine Resulullah (s.a.v): Allah, (onları) üzerinizden açı(p korkularınız yok olu)ncaya kadar namaz lalın' buyurdu.
Yine Resulullah (s.a.v): 'Bu makamımda, size vaat edilen her şeyi gördüm. [1047] Kendimi, cennetten bir salkım üzüm koparmak isterken gördüm' buyurdu.
"Biraz daha ilerledim. (Bir rivayette hadisin ravisi: 'Ukaddimu' (ilerledim) yerine 'Etekaddemu' fiilini kullanmıştır.) Cehennemin birbirine çarpan dalgalarını gördüm. Bunun üzerine biraz geriledim. Orada, (Kabe için) adanan.develerin yükten ve binmekten azat edilmesi adetini getiren İbn Lühayy [1048] gördüm' buyurdu."
Görüldüğü üzere, (hadisin ravisi) Ebu't-Tâhir'in hadisi; "Hemen namaz kılmaya koşun!" ifadesiyle bitmektedir. O, bundan sonrasını nakletm emiştir. [1049]
Başka bir rivayette ise Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resu-luilah (s.a.v) ayağa kalkıp (halka) namaz kıldırdı. Kıyamı gerçekten uzattı. Sonra rükuya vardı. Rükuyu gerçekten uzattı. Sonra başını (rükudan) kaldırdı. Kıyamı gerçekten uzattı. Bu, ilk kıyamdan daha az idi. Sonra rükuya vardı. Rükuyu gerçekten uzattı. Bu, ilk rükudan daha az idi. Sonra secdeye vardı. Sonra Resulullah (s.a.v) (namazdan) ayrıldı. Güneş açıldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), halka hutbe irad edip Allah'a hamd etti ve övgüde bulundu, (sonra da):
Güneş ve ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. Tutulduklarını gördüğünüz zaman tekbir alıp Allah'a dua edin, namaz kılın ve sadaka verin!
Ey Muhammed ümmeti! Köle ve cariyesinin zina etmesine, Allah'tan daha çok kıskançlık gösteren hiç kimse yoktur.
Ey Muhammed ümmeti! Allah adına yemin ederim ki, eğer benim bildiğimi bilseydiniz, mutlaka az gülüp çok ağlardınız' buyurdu.[1050]
Bir rivayette, Dikkat edin ki, tebliğ ettim mî?" ilavesi yer almaktadır. [1051]
Yine başka bir rivayette, Sonra ellerini kaldırıp: Allahim! Tebliğ ettim mi?' buyurdu" ilavesi yer almaktadır. [1052] Yine başka bir rivayette İse Hz. Aişe şöyle der:
Dilenen Yahudi bir kadın (bana) gelip:
Allah seni kabir azabından korusun' dedi. Bunun üzerine Aişe, Resulullah (s.a.v)'e:

Ey Allah'ın resulü! İnsanlar kabirlerinde azab görüyorlar mı?' diye sordu. O da:
Kabir azabından Allah'a sığınının' buyurdu.
Sonra Resulullah (s.a.v), (oğlu İbrahim'in son anlarını yaşadığını haber aldığından) erkenden bir bineğe bin(ip dışarı çik)tı. Derken güneş tutuldu. Kuşluk vakti geri dönüp (mescidin bitişiğinde hanımlarına ait olan) odaların aralarına uğradı.
Sonra kalkıp namaza durdu. Halk ta, onun arkasına (saf tutup) durdu. Uzun süren bir kıyamda durdu. Sonra uzun süren bir rüku yaptı. Rükudan kalkıp uzunca bir kıyamda durdu. Bu, birinci kıyamdan biraz daha kısa idi. Sonra uzun süren bir rüku yaptı. Bu, birinci rükudan biraz daha kısa idi. Sonra rükudan kalkıp secdeye vardı.(Secdeden sonra tekrar) kıyama kalktı ve uzun süren bir kıyamda durdu. Bu, birinci (rekattaki) kıyamda biraz daha kısa idi. Sonra uzun süren bir rüku yaptı. Bu, birinci (rekattaki) rükudan biraz daha kısa idi. Sonra rükudan kalkıp secdeye vardı. (Sonra namazdan) ayrıldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Allah, ne söylemesini diledi ise onları söyledi' buyurdu.
Sonra sahabilerine, kabir azabından (Allah"a) sığınmalarını emretti.[1053]
Yine buna benzeyen başka bir rivayet daha var. Bu rivayetin sonunda şu husus yer almaktadır:
Ben, sizin, kabirlerinizde, Deccâl'in fitnesi gibi fitneye uğradığı üm. Amre der ki: Bunun üzerine Aişe'nin:
Bunun üzerine Aişe'nin:
Ben, Rcsulullah (s.a.v)'in, bundan sonra cehennem azabından bundan sonra cehennem azabın
ve kabir azabından (Allah'a) sığındığını duyuyordum' dediğini işittim. Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Yine Müslim'in bir rivayeti şu şekildedir: [1054]
Peygamber (s.a.v), (Küsûf/güneş tutulması namazını,) altı riiku [1055] ve dört secdeyle kılmıştır.[1056]
Yine Müslim'in başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resu-lullah (s.a.v) aşırı derecede bir kıyam yaptı. Uzun süre ayakta durdu. Sonra rükuya vardı. Sonra (rükudan) doğruldu. Sonra rükuya vardı. (Böylece) üç rüku ve dört secdeli iki rekat namaz kıldı.
Sonra güneş açılmış olduğu halde namazdan ayrıldı. Rükuya varacağı zaman, "Allahu Ekber" derdi. Sonra da rükuya varırdı. (Rükudan) başını kaldırdığı zaman, "Semiallâhu limen hanı i deh" (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) diyerek doğrulurdu. Allah'a, hamd ve övgüde bulunurdu. Sonra da:
Güneş ve ay, hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı İçin tutulmazlar. Güneş ve ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Allah, onlarla kullarını korkutur. Şu halde siz, bir güneş tutulması gördüğünüz zaman, güneş açılıncaya kadar Allah'ı zikredin' buyurdu. [1057]
Tiimizî ise bu rivayetin, birinci metnini,
İkinci rekatı da, bunun (lk rekattakiler) gibi yaptı" ifadesine kadar rivayet etmiştir.[1058]
Yine Tirmizî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Küsûf (Güneş Tutulması) namazını kıldı ve bu namazda kıraati açıktan okudu.[1059]
Ebu Dâvud ise, H2. Aişe'den şöyle rivayet etmiştir:
Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Re-sulullah (s.a.v) hemen mescide gitti, (namaza) durup tekbir aldı. Halk da onun arkasında saf tuttu. Resulullah (s.a.v), uzunca bir (zammı sure) okudu. Sonra tekbir al(ıp rükuya var)dı. Uzunca bir rüku yaptı. Sonra başını (rüku-dan) kaldırırken: 'Semiallâhu Iimen hamideh. Rabbena veleke'1-hamd' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi İşitti. Rabbimiz! Hamd, yalnızca senin içindir) buyurdu. Sonra ayakta durup uzunca (bir zammı sure) okudu. Bu, ilk kıraattan daha kısa idi. Sonra tekbir alip rükuya vardı. Uzunca bir rüku yaptı. Bu, ilk rükudan daha kısa idi. Sonra (rükudan doğrulurken): 'Semiallâhu Iimen hamideh. Rabbena veleke hamd' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti. Rabbimiz! Hamd, yalnızca senin içindir) buyurdu. Sonra diğer rekat da, bunun (ilk rekattakiler) gibi yaptı. İşte böylece (güneş tutulması namazını,) dört rüku ve dört secde ile tamamlamış oldu. (Namazdan) ayrılmadan önce güneş açıldı.[1060]
Yine Ebu Davud'un bu rivayetin son rivayetini, Müslim'inkine benzemektedir. Yalnız bu rivayetin orta kısmından itibaren şu husus yer almaktadır:
Her rekatta üç rüku olmak ve üçüncü rükudan sonra secdeye varmak suretiyle iki rekat (namaz kılıyordu). Hatta o gün kıyamın uzunluğundan dolayı (bazı) insanlar bayılıp üzerlerine su kovaları(yla su) dökülürdü.[1061] Resulullah (s.a.v), (bu namazda) rükuya vardığı zaman, "Allahu Ekber", doğ-rulduğu zaman da 'Semiallâhu Iimen hamideh1 (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) derdi. Resulullah (s.a.v), bu namazı, güneş açılıncaya kadar devam etti. Sonra:
Güneş ve ay, hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. Onlar, Allah'ın varlığının delillerindendir. Allah, onlarla, kullarını korkutur. O halde ay ve güneşi tutulursa, hemen namaz kılmaya koşun' buyurdu.[1062]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) (mescide) çıkıp cemaate namaz kıldırdı. (Bu namazda) kıyama durdu. (Kıyamdaki) kıraatini tahmin ettim. Bakara suresi (kadarı)nı okuduğunu zannettim.
(Hadisin ravisi, hadisi nakledip daha sonra sözüne şöyle devam etti:) Sonra iki defa secde yaptı. Sora kalkıp kıraati yine uzattı. Onun buradaki okuyuşunu d tahmin ettim. Al-i îmrân suresi (kadarı)nı okuduğunu zannettim.[1063]
(Hadisin ravisi bundan sonra) Ebu Davud'un lafzı ile ilgili hadisin geri kalanını rivayet etmiş, fakat hadisin (normal) lafzını rivayet etmemiştir.
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Re-sulullah (s.a.v): 'Namaz toplayıcıdır [1064] (diye çağırması için) bir kimseyi (halka) gönderdi.[1065]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), yani güneş tutulması namazında, kıraati uzun tutmuş ve (bu namazda) kıraati açıktan988 okumuştur.[1066]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Güneş ve ay, bir kimsenin ölümü yada hayaü için tutulmazlar. O halde güneşin ve ayın tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah'a dua edin, tekbir getirin ve sadaka [1067] verin.[1068]
Nesâî ise bu rivayetin, üçüncü metnini rivayet etmiş olup bu metnin içerisinde, Halk, onun arkasında saf tuttu" ifadesi yer almaktadır.[1069]
Yine Nesâî, bu rivayetin dördüncü metnini rivayet edip bu metnin içerisinde, Güneş tutulması namazında kıraati açıktan okudu [1070]
Yine Nesâî, bu rivayetin beşinci metnini rivayet edip bu metnin içerisinde "(Kabe için) adanan develerin yükten ve binmekten azat edilmesi adetini getiren" ifadesi yer almaktadır. [1071]
Yine Nesâî, bu rivayetin altıncı metnini rivayet edip bu metnin içerisinde, "zina" ifadesi yer almaktadır.[1072]
Yine Nesâî, bu rivayetin yedinci metnini rivayet edip bu metnin içerisinde, "kabir azabı" ifadesi yer almaktadır.[1073]
Yine Nesâî, bu rivayetin birinci metnini, Müslim'in bir rivayetine benzemektedir.
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti daha var. Fakat bu rivayeti, Ebu Davud'un naklettiği bir rivayete benzemektedir.
Bir rivayeti ise şöyle nakletmiştir:
Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resu-luilah (s.a.v) abdest alıp 'namaz toplayıcıdır' diye namaza çağrılmasını emretti. (Kalkıp namaza) durdu. Namazda kıyamı uzattı.
Aişe: '(Kıyamda) Bakara suresini okuduğunu zannediyorum1 dedi.
Sonra rükuya vardı. Rükuyu uzattı. Sonra (rükudan doğrulurken) 'Semiallâhu limen hamiden' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) buyurdu. Sonra (önceki) durduğu kadar ayakta.durdu. Secdeye varmadı. Sonra (yine) rükuya varıp (akabinde) secdeye vardı. Sonra (ikinci rekat için) ayağa kalktı. Birinci rekatta yaptığı gibi iki rüku ile bir secde yapıp sonra oturdu. Bu sırada güneş açıldı. [1074]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), zemzem kuyusunun önünde Kusûf (güneş tutulması) namazı kıldı. (Bu namazda,) dört rüku ve dört de secde yaptı. [1075]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), bir kimseye: 'Namaz toplayıcıdır diye (halka) çağrıda bu-lun-ması emretti. Bunun üzerine cemaat toplandı, saf oldular. Resulullah (s.a.v), dört rüku ve dört secdeyle iki rekat (cemaate) namaz kıldırdı. [1076]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), kusûf (güneş tutulması) namazında dört rüku ve dört secde yaptı. Namazda, kıraati açıktan okudu. Başını (her) rükudan kaldırışında: 'Semiallâhu limen hamiden. Rabbena veleke'1-hamd' O Allah. kendisine hamd eden kimseyi işitti. Rabbimiz! Hamd, yalnızca senin

içindir) buyururdu. [1077]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), birinin; 'namaz toplayıcıdır' diye çağırmasını emretti. (Bu çağrı üzerine) cemaat toplandı. Resulullah (s.a.v), onlara (güneş tutulması) namazı kıldırdı. Namazda (iftitah) tekbiri aldı. Sonra uzunca (bir zammı sure) okudu. Sonra tekbir alıp rükuya var)dı. Rükuyu, kıyam gibi yada kıyamdan daha fazla uzattı. Sonra başını (rükudan) kaldırırken: 'Semiallâhu limen hamiden' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) buyurdu. (Doğrulduğunda) uzunca (bir zammı sure) okudu. Bu, ilk kıraatten daha kısa idi. Sonra tekbir al(ıp rükuya var)dı. Rükuyu uzunca yaptı. Bu, ilk rükudan daha kısa idi. Sonra başını (rükudan) kaldırırken: 'Semiallâhu limen hami d eh' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) buyurdu. Sonra tekbir al(ıp secdeye var)dı. Secdeye, rüku gibi yada rükudan daha fazla uzattı. Sonra tekbir alıp başını kaldırdı. Sonra tekbir alıp secdeye vardı. Sonra tekbir alıp ayağa kalktı. (Kıyamda) uzunca (bir zammı sure) okudu. Bu, İlkinden daha kısa idi. Sonra tekbir al(ıp rükuya var)dı. Sonra bir rüku yaptı. Bu, ilk rükudan daha kısa idi. Sonra başını (rükudan) kaldırırken: 'Semiallâhu limen hamiden' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) buyurdu. Sonra (bir zammı sure) okudu. Bu, ikinci kıyamdaki ilk kıraatten daha kısa idi. Sonra tekbir al(ip rükuya var)dı. Rükuyu uzunca yaptı. (Bu,) ilk rükudan daha az idi. Sonra tekbir alıp başını (rükudan) kaldırırken: 'Semiallâhu limen hami d eh' (Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitti) buyurdu. Sonra tekbir alıp secdeye vardı. Bu secdesi, ilk secdelerinden daha kısa idi. Sonra teşehhüde oturdu. Sonra selam verdi.
Cemaatin içerisinde ayağa kalkıp Allah'a hamd etti ve övgüde bulundu. Daha sonra da:
Güneş ve ay, hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. Onlar, Allah'ın varlığının delillerindendir. İkisi yada ikisinden birisi tutulursa, şanı yüce olan Allah'ı anmak üzere namaza koşun!!' buyurdu.[1078]

60. İstiskâ [1079] **(Yağmür İsteme) Namazı**

105. Abdullah ibn Zeyd el-Müzenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v), yağmur duası için şu musallaya çıktı. Dua etti. Yağmur istedi. Sonra kıbleye dönüp elbisesini ters çevirdi.[1080]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [1081]
Bir rivayette ise, Sonra iki rekat namaz kıldı" ilavesi yer almaktadır. [1082] Buhârî der ki:
(Süfyan) ibn Uyeyne, (bu yağmur duası hadisinin ravisini,) ezan sahibi olan Abdullah ibn Zeyd zannediyordu. Fakat bu zan, bir vehimdir. Çünkü bu (yağmur duası hadisinin ravisi olan) zat, Abdullah ibn Zeyd ibn Asım el-Mâ-zinî olup Mâzinu'l-Ensâr'dır. [1083]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Ebu Davud'un bir rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), sahabeleriyle birlikte (musallaya) yağmur duasına çıkıp onlara iki rekat namaz kıldırdı. Bu rekatlarda kıbleye karşı durup bu iki rekatta kıraati açıktan okudu ve elbisesini ters çevirdi. Ellerini kaldırıp dua etti [1084] ve yağmur istedi.[1085]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde, Abdullah ibn Zeyd şöyle der:
Resulullah (s.a.v) bir gün yağmur duasına çıktı. Allah'a dua eder(ken), insanlara sırtını çevirerek -Süleyman b. Davud'un dedifğine göre): Kıbleye döndü- elbisesini ters çevirdi. Sonra da iki rekat namaz kıldı.
(Hadisin ravisi) İbn Ebi'z-Zibh (rivayetinde) 'Resulullah (s.a.v) bu iki rekatta okudu1 dedi.
İbnu's-Serh'de (İbn Ebi'z-Zibh'in, bununla;) açıktan okumayı kast ettiğini ilave etti.[1086]
Ebu Davud'un bu hadisle ilgili başka bir rivayeti daha var. Yalnız bu rivayette "namaz" ifadesi geçmemektedir. Bu rivayet, şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) elbisesini çevirip sağ tarafını sol omuzu [1087] üzerine, sol tarafını da sag omuzu üzerine koydu. Sonra şanı yüce olan Allah'a dua etti.[1088]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Zeyd şöyle der:
Resulullah (s.a.v), üzerinde 'Hamîsa [1089] denilen siyah elbisesi olduğu halde yağmur duasına çıktı. Resulullah (s.a.v) (önce) elbisesinin aşağısını yukarıya koymak istedi. Fakat ağır gelince, [1090] sağ tarafını sol tarafına, sol tarafını da sağ omuzu üzerine koydu. [1091]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Abdullah ibn şöyle der:
Zeyd şöyle der:
Resulullah (s.a.v), yağmur duası için musallaya çıktı. Dua etmek isteyince, kıbleye döndü. Sonra da elbisesini ters çevirdi. [1092]
Nesâî'de, bu rivayetin, birinci metnini ilaveyle rivayet etmiştir. [1093] Yine Nesâî'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), üzerinde 'Hamîsa' denilen (desenli) siyah bir elbise olduğu halde yağmur duasına çıkmıştı.[1094]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti de şu şekildedir;
Abdullah ibn Zeyd, Resulullah (s.a.v) ile birlikte yağmur duasına çıkmıştı. Resulullah (s.a.v) elbisesini ters çevirdi. Arkasını da cemaate dönerek dua etti. Daha sonra da iki rekat namaz kıldı. Namazda kıraati açıktan okudu. [1095]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)yağmur duasına çıkmıştı. İki rekat namaz kıldı ve elbisesini ters çevirdi.[1096]
Abdullah ibn Zeyd, Resulullah (s.a.v)'i, yağmur duasında görmüştü. Resulullah (s.a.v), kıbleye dönmüştü, elbisesini ters çevirmişti ve ellerini [1097] kaldırmıştı. [1098]
Nesâî, bu rivayetin, ikinci şekli ile son şeklini Ebu Davud'un rivayetine (uygun bir biçimde) nakletmiştir.
Tirmizî'de, bu rivayetin, birinci şeklini rivayet etmiştir.

61. Korku Namazı

106. Sehl ibn Ebi Hasme (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), korku anında sahabelerine namaz kildırmişti. Onları arkasına iki saf yapmıştı. Hemen arkasında bulunan kimselere bir rekat kıldırmıştı. Sonra ayağa kalkmış ve arkasındakiler bir rekat namaz kılıncaya kadar ayakta durmuştu. Sonra geri saftaki 1 er ilerlemiş, ön saftakiler de gerilemişler. Bu suretle (ilerleyenlere) bir rekat kıldırmıştı. Sonra Resulullah (s.a.v), gerileyenler bir rekat namaz kılıncaya kadar oturmuş, sonra da selam vermişti. [1099] (Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [1100]
Yezîd b. Rûmân yoluyla, Salih ibn Havvâftan, onun da Zatu'r-Rikâa gazvesi [1101] meydana geldiği gün Resulullah (s.a.v) İle birlikte korku namazını [1102] kılan bir kimseden gelen rivayet ise şu şekildedir:
Bir grup, Peygamber (s.a.v) ile birlikte saf olmuş, bir grupta düşmanın karşısına durmuştu. Resulullah (s.a.v), yanındakilere bir rekat namaz kıldırıp sonra ayakta durmuş, (namaz kılan grup) namazı kendi kendilerine tamamlamışlar. Sonra namazı tamamlayıp düşmanın karşısına saf olmuşlar. (Bu defa) diğer grup gelmiş. Resulullah (s.a.v), onlara da kalan rekatı kıldırmış. Sonra oturup beklemiş. Cemaat, namazı kendi kendilerine tamamlamışlar. Sonra da Resulullah (s.a.v), onlara selam verdirmiş. [1103]
Tirmizî'nin de buna benzer bir rivayeti var. Fakat rivayetinin sonunda,
Bu namaz; imam için iki, (savaşa katılan Müslümanlardan her bir) grup için ise bir rekattır" ilavesi yer almaktadır. [1104]
Ebu Dâvud, bu rivayetin birinci şeklini; Buhârî ile Müslim'in rivayetlerine (benzer bir biçimde) rivayet etmiştir.
Nesâînin rivayeti ise şu şekildedir:
"İmam kıbleye dönüp ayakta durur. (Müslümanlardan) bir grup, imamla birlikte, diğer bir grup ta düşman tarafında yüzleri düşmana karşı durur, imam, arkasındakiler; bir rüku, iki secde ile bir rekat namaz kıldırır. Sonra bunlar, (durdukları) yerde kendi başlarına bir rüku ve iki secde yapıp diğerlerinin yerlerine giderler. (Bu defa) onlar, (imamın arkasına) geli(p saf oluklar. (Yine aynı şekilde) imam, onlara da; bir rüku, iki secde ile bir rekat na maz kıldırır. Böylece imam, iki rekat ve cemaat ise bir rekat namaz kılmış olur. Bunun için her iki grup ta bir rüku ile iki secde yapıp birer rekat daha namaz kılarlar. Bu namaz; imam için iki, (savaşa katılan Müslümanlardan her bir) grup için ise bir rekattır. Sonra onlar da bir rüku ve iki secde yaparlar.[1105]
Yine Nesâî'nin kısa şekildeki başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resuiullah (s.a.v), arkasındaki safa bir rekat namaz kıldırdı. Sonra bunlar, (düşmanın karşısında bulunan) diğerlerinin yerin)e gittiler. Onlar da (Resulullah'ın arkasına) gelip durdular. Resuiullah (s.a.v), onlara da bir rekat namaz kıldırdı.[1106]

---

[1] İsrâ': 17/71
[2] Nahl: 16/44, 64
[3] Ebu'1-Bekâ, Külliyât, s. 370, 402
[4] İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, 7/33

[5] İbn Teymiyye, Fetava, 13/10; Keşfu'z-Zünûn, 1/635-636
[6] Buhârî, İlm 30
[7] Buhârî, Menâkıb 23
[8] Buhârî, İlm 27
[9] Buhârî, İlm 9, Hac 132; Ebu Dâvud, İlm 10; Tirmizî, İlm 7
[10] Müsned, 2/403
[11] Süleymâniye kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, nr. 541, vr 136-174
[12] Müslim, Mukaddime 5
[13] Buhârî, İlm 34; Dârimî, Mukaddime 43
[14] İbn Abdilberr, Câmiu'1-Beyâni'l-İlm, 1/331
[15] M. Mustafa el-A'zâmî, İlk Devir Hadis Edebiyatı, s. 58-161; İmtiyaz Ahmed, Delâilu't-tev-sîki'l-mübekkir Ii's-sünneti ve'1-hadîs, s. 416-590
[16] Kitâbu'1-İlel, s. 738
[17] el-Câmi', es-Sünen, el-Muvatta
[18] Râmehürmüzî, Muhad-disu'1-Fasl, s. 611-614
[19] A'lâmun-nübelâ, 19/206
[20] İslam Ansiklopedisi, T.D.V., İstanbul 1997, 15/30-36
[21] Seyyid Hüseyin Nasr, İslam: İdealler ve gerçekler, s. 91
[22] The Authenticity of the Tradition Literatüre, s. 1
[23] Goldziher, AÜİFD, 19/223-235
[24] Bu hadisi rivayet eden sahabilerin isim listesi, tahricleri ve bu hadis ile ilgili açıklama için b.k.z: Kettânî, Mütevatir Hadisler, trc. Hanifı Akın, Karınca Yayınlan, İstanbul 2003 s 44-56
[25] Etudes sur tradition İslamique, s. 162-163
[26] Bu hadis ile ilgili olarak b.k.z: Kettânî, Mütevatir Hadîsler, trc. Hanifı Alan, Karınca Yayınları, İstanbul 2003, s. 35-43
[27] İsrâ': 17/84
[28] el-Akîde ve'ş-şerîa, s. 44
[29] Etudes sur tradition İslamique, s. 217
[30] İslam Tarihi, 1/86
[31] İslam Tarihi, 1/88
[32] Dozy, 1/161-165
[33] İslam Tarihi, 1/90
[34] İslam Tarihi, 1/91
[35] The Early Development of Muham-medanism, s. 66, 70, 76
[36] İzziyye Ali Taha, Mecelletü'l-Buhûsi'l-İslâmiyye, s. 284-285
[37] İbn Hacer, el-İsâbe, 7/438
[38] Müslim, Müsakât 56
[39] trc. Mustafa Ertürk, İslam Fıkhı ve Sünnet, İstanbul 1995
[40] Müsned, 2/90; Tirmizî, Birr 31
[41] 18/21, 22
[42] Müslim, Eşribe 141
[43] islam and the West, s. 105-107
[44] Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, İlm 6
[45] Buhârî, İ'tisâm 25, Tevhîd 51
[46] M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 56-61
[47] DMİ, 7/230-247
[48] Beyrut 1403/1983
[49] Riyad 1404/1984
[50] Riyad 1408/1987
[51] Tunus 1991
[52] M. S. Hatipoğîu, Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine, Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu, İzmir 1985, s. 84-94
[53] Muhammed'in Hayatı, s. 4
[54] Studies on islam, s. 99-111/ İslam Ansiklopedisi, T.D.V. İstanbul 1997, 15/40-44
[55] İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, 19/448
[56] Buhârî, İmân 40
[57] Buhârî, İlm 9, 37
[58] Subhî es-Sâlih, s. 63-69
[59] İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, XIII/366
[60] Buhârî, Tefsir, 2/11
[61] el-Ümm, VII/250. 254
[62] Bakara 2/282; Talâk: 65/2
[63] Hâkim, Müstedrek, 1/109-110
[64] NahI: 16/89
[65] En'âm: 6/38
[66] Nahl: 16/44, 64
[67] Haşr: 59/7
[68] Hadim Hüseyin İlâhî bahş, s. 233-238
[69] a.g.e., s-238-242
[70] Fazlurrahman, Islamic Methodology in History, s. 10-11
[71] İslam Ansiklopedisi, T.D.V., İstanbul 1997, 15/44^47
[72] Ebu Dâvud, Sünnet 5
[73] Ebu Dâvud, Menâsik 87; Nesâî, Hac 224
[74] Buhân, Ahkâm 20, Hiyel 15; İmam Ahmed, Müsned, 4/320
[75] Buhârî", Büyü1 95; Nesâî, Kaza 31
[76] İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, Kahire 1959, 11/435-440
[77] Buhârî, Humus 18, Meğâzî 54; Müslim, Ci-hâd42
[78] Karâfî, İhkâm, s. 96-108
[79] Buhârî, İmân 22, Itk 15; Müslim, Eymân 40
[80] Buhârî, Sulh 10, 14, Husûmât 20-21
[81] Buhârî, Şirb 6, 7, 8; Müslim, Fezâil 129
[82] Buhârî, Büyü' 73; Müslim, Itk 8, 14
[83] Buhârî, Büyü' 85; Ebu Dâvud, Büyü' 22
[84] Buhârî, Hibe 12; Müslim, Hibât 9, 10, 17
[85] Müslim, Talâk 36
[86] Buhârî, Libâs 28, 36, 45; Müslim, Libâs 2, 28, 31, 64
[87] Buhârî, Hars 18
[88] Ahzâb: 33/28-29

[89] Buhârî, Zekât 4; Müslim, Zekât 31
[90] Buharî, Ezan 29, 34; Müslim, Mesâcid 251-254
[91] Buhârî, Edeb 29; Müslim, İmân 73
[92] Ebu Dâvud, Salâtl37
[93] Buhârî, Hac 148; Ebu Dâvud, Menâsik 86-87
[94] Buhârî, Zebâih 33; Müslim, Sayd 44
[95] Buhârî, İlm 39; Müslim, Vasiyet 22
[96] Prof. Dr. Hayreddin Karaman, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri 2, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 17-30
[97] Bu hadis imamlarının biyografileri için Hafız Zehebî'nÎn "Siyerü A'lâmi'n-nübelâ" ile Hafız Mizzî'nin "Tehzîbü'I-kemâl" adlı eserine bakabilirsiniz.
[98] bakara: 2/32
[99] Kişinin yaptığı işler, niyete göre değer kazanır. Bu durum Allah katında da, kulun yanında da böyledir. Aynı eylemi yapan iki ayrı kişi, niyetlerindekî farklılık sebebiyle birbirine zıt karşılık görebilirler. Çünkü şer'i hükümler ve dinî sorunmluluklar, iki esas üzerine kuruludur:
a. Organlarla yapılan ameller, işler, hareketler ve davranışlar.
b. Kalbin bir şeye yönelmesi, onu kastetmesi, o şeye varması, onu kabullenmesi şeklindeki kaibî ameller
Bu sebeple bütün amellerin değer kazanması, ilk önce İçimizdeki gizli niyetlere, ikinci olarak ta organların görünürdeki fiil ve hareketlerine dayanmaktadır.
Niyet Hadisi; kişinin yapmış olduğu hareketin değeri ancak niyetine bağlıdır. Herkesin sevap ve cezası, niyet ettiği iyilik ve kötülükten ibarettir. 0 halde her çeşit hareketimiz üzerinde niyetin büyük bir önemi vardır.
Bütün ameller, değerini, niyete göre kazandığı için, İslam alimleri, eserlerini, bu hadisle başlatmayı genellikle adet edinmişlerdir, (ç)
[100] Buhâri, Eymân 23, Itk 6, Nikâh 5, Hiyel 1; Müslim, İmaret 155 (1907)
[101] Buhâri, Bed'ü'1-Vahy 1, İmân 41, Itk 6, Menâkıbu'I-Ensâr 45, Nikâh 5, Hiyel 1; Müslim, İmaret 155 (1907); Ebu Dâvud, Talâk 11 (2201); Tirmizi, FezaİlU'I-Cihâd 16 (1647); Nesâî, Taharet 60, İbn Mâce, Zühd 26 (4227); Ahmed b. Hanbel, 1/25
[102] Buhâri, Bed'ü'I-Vahy 1, İmân 41, Itk 6, Nikâh 5, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmaret 155 (1907)
[103] Hamlyyct" kelimesi sözlükte; fanatizm, tutuculuk, izzeti nefis, gayret, kavim ve kabile müdafaası gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre kişi, Allah yoluna çıktığında, bu tür bir amaca kendisini nispet edecek olursa, bunun yaptığının doğru olmadığı anlatılmak istenilmektedir, (ç)
[104] Allah'ın kelimesinden maksat; "La İlahe illallah"dır. Bu kelime-i tevhidi yaymak, ulaştırmak ve her tarafa hakim kılmak için savaşan kimseler, Allah yolunda savaşmış olurlar. Bunun dışında herhangi bir maksatla savaşa çıkan kimselerin ise Allah yolunda savaşmış olmalarından bahsedilemez, (ç)
[105] Buhâri, Cihad 15, Farzu'1-Hums 10; Müslim, İmaret 149-150 (1904); Ebu Dâvud, Cihad 15 (2517); Tirmizî, Fezâilu'l-Cihad 16 (1646); Nesâî, Cihad 21; İbn Mâce, Cihad 13 (2783); Ahmed b. Hanbel, 4/404, 405, 417
[106] Buhâri, fim 45, Cihad 15, Farzu'1-Hums 10, Tevhid 28; Müslim, İmaret 149, 150, 151 (1904)
[107] Ebu Dâvud, Cihad 15 (2517); Nesâî, Cihad 21
[108] İman" kelimesi, sözlükte; bir kişiyi söylediği sözde tasdik etmek, doğrulamak, söylediğini kabullenmek, gönül huzuruyla benimsemek, karşısındakine güven vermek, güvenlikte olmak, şüpheye yer vermeyecek biçimde içten yürekten inanmak" anlamlarına gelir. Terim olarak ise; Hz. Peygamber (s.a.v)'i, yüce Allah'ın getirdiği kesin olarak bilinen hükümler (=zarürât-ı diniyye)de tasdik etmek, onun haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip bunların gerçek ve doğru olduğuna gönülden inanmak demektir. İmanın hakikati ve özü, kalbin tasdikidir. Kaibin tasdiki, imanın değişmeyen asiî unsurudur. Yalnız kalpte neyin gizli olduğunu İnsanlar bilemediği için, kalpteki inancın dil ile söylenip açığa vurulması, o kişinin, dünyada bu söz ve İkrarına göre bir işleme tabi tutulması gerekmektedir. Bu sebeple kalpte bulunan İnancın dil ile ifade edilmesi, İmanın bir parçası değil adeta onun dünyevi şartıdır.
Amel: İradeye dayalı işT davranış ve eylem demektir. Esasen tasdik ve ikrar da birer eylemdir. Ancak amel deyince daha çok kalp ile dil dışında kalan organların ameli anlaşılmaktadır. Bu durumda iman ve amel birbirinden ayrı şeyler olmasına, amelin imanın bir parçası olmamamsma rağmen her İkisi arasında çok sıkı bir bağ ve ilişki bulunmaktadır. Çünkü amelin geçerli olabilmesi için iman şart kılınmaktadır.
Kur'an'ın bir çok ayetinde iman ile Salih amel yan yana zikredilmiş, müminlerin salih amelleri işleyerek maddi-manevi gelişmelerini sağlamaları ısrarla istenmiştir. Çünkü düşünce ve kalp alanından eylem ve hareket alanına çıkamamış olan iman, meyvesiz bir ağaca benzer. Kalpte mevcut olan iman ışığının hiç sönmeden parlaması ve giderek gücünü artırması, salih amellerle mümkün olur. Ayrıca İmanın olgunluğuna ermesi, imanı üstün bir dereceye getirmek ve böyle iman sahiplerine Allah'ın vaat ettiği sonsuz nimetlere kavuşmak için de amel gereklidir.
İnsan sadece inanılması gerekli hususları tasdik edip ameli umursamayan bir tavır sergileyip yasaklan çiğnerse, dine, Allah'a ve Peygamber'ine olan bağlılığı yavaş yavaş azalır. Günün birinde kalbindeki iman ışığı da sönüp gider. 0 halde amelin, hem imanı güçlendirmede üstlendiği rol ve hem de müminin cehennem azabından kurtularak nimetlere ulaşmasına aracı olması ve Rabbine karşı kulluk görevini gerçek anlamda yerine getirmesi bakımından önemi çok büyüktür, (ç)
[109] Bu hadis; imânın, amellerden teşekkül eden bir takım şubeleri ve dalları olduğunu, bu dallardan ve şubelerden tecrid edilmiş bir İmânın kamil bir İmân olmayacağını ifade etmektedir. Ayrıca İmânın yetmiş küsur şubeden meydana geldiği ve İmânın, haya gibi dışa vuran alametleri olduğu ifade edilerek İmânın dışa vuran alametleri olduğu belirtilmiştir.
Bazı rivayetlerde, "altmış küsur", bazılarında "yetmiş küsur", bazılarında tereddütlü olarak "altmış küsur yada yetmiş küsur", Tirmizî'nin rivayetinde "altmış dört bölüm" olarak geçmektedir. Ancak burada vurgulanan; sayısal değer değil, İmânın tezahürlerinin sayısal değerlerle kayıtlanamayacağıdır. Zira Arapça'da yetmiş, altmış veya katlarıyla ifade edilen sayısal değerler çokluktan kinaye lafızlardır.
Kısacası: İmânın kemali, ameller ve tamamı ise taatlerledir. Taatieri benimseyerek bu şubelere katmak, tasdik cümlesinden olup tasdike delil sayılır, (ç)
[110] Buhârî, İmân 3; Müslim, İmân 57, 58 (35); Ebu Dâvud, Sünnet 14 (4676); Tirmizî, İmân 6 (2614); Nesâî, İmân 16; İbn Mâce, Mukaddime 9 (57); Ahmed b. Hanbel, 2/414, 445
[111] Buhârî, İmân 3
[112] Müslim, İmân 58;
[113] Tirmizî, İmân 6 (2614) 22 Tirmizî, İmân 6 {2614}
[114] Nesâî, İmân 16
[115] Muaz'ın Yemen'e vali olarak gönderilmesi, hicretin 9. yılında Tebük gazasından sonra olmuştur, (ç)
[116] Kitap ehli: Kendilerine Allah tarafından peygamber gönderilen ve kitap İndirilen gayri müslimlerdir. Yemenliler de, Kitap ehli idiier. "et-Telvih"de, Yemenlilerin, o sırada Yahudi oldukları kaydedilmektedir.
Kitap ehli, her ne kadar Allah'ın varlığını kabul etseler bile, Allah'ı mahlukatına benzetip O'nu cisimlestiren Yahudiler ile O'na çocuk ve eş nispet eden Hıristiyanlar, gerçekte, Allah'ı bilmiş değillerdir. Dolayısıyla Resululiah (s.a.v), Muaz'a; onlara ilk önce kelime-i şahadeti teklif etmesini, daha sonra da namazın ve Zekâtın onlara farz olduğunu bildirmesini istemiştir.
Oruç hicretin 2. yılında, hac ise hicretin 9. yılında farz kılınmasına rağmen hadiste geçmemesi ile ilgili olarak İbnu's-Salah fö. 643/1245), bunun, ravilere ait bir hata olduğunu belirtir, (ç)
[117] En kıymetli mallardan Zekât alınmamasının nsdeni; mal sahiplerine bir lütuf ve onların kalplerini İslam'a ısındırmaktır, (ç)
[118] Buhârî, Zekât 1, Meğâzî 60; Müslim, İmân 29 (19); Ebu Dâvud, Zekât 5 (1584); Tirmizî, Zekât 6 (625); Nesâî, Zekât 1, 46; İbn Mâce, Zekât 1 (1783); Ahmed b. Hanbel, 1/233
[119] Buhârî, Zekât 41, Tevhidi
[120] Yüce Allah, insanın gönlünden geçirip de uygulama sahasına koymadığı kötü düşüncelerden sorumlu tutmamıştır. İslam'ın ilk yıllarında Müslümanlar,bu çeşit düşüncelerden dolayı endişeleniyorlardı. Fakat yüce Allah, "Allah, kimseye gücünün üstünde bir şey yükle-mez" (Bakara: 2/286} ayetiyle Müslümanları bu endişelerden kurtarmıştır, (ç)
[121] Buhârî, Eymân 15, Itk 6; Müslim, İmân 201, 202 (127); Ebu Dâvud, Talak 14 (2209); Tirmizî, Talâk 8 (1183); Nesâî, Talâk 22; İbn Mâce, Talâk 14 (2040); Ahmed b. Hanbel, 2/398,425,474,481,491
[122] Buhârî, Itk 6
[123] Ebu Dâvud, Talâk 14 (2209)
[124] Resulullah (s.a.v), "İnsanlar, 'Allah'tan başka ilah yoktur1 deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim 'Allahtan başka ilah yoktur' derse, malını ve canını benden korumuş olur. Ancak İslam'ın hakkı müstesna. Onun asıl hesabı, Allaha kalmıştır' buyurduğu halde, nasıl olur da sen insanlarla savaşırsın?1 diye sordu. Ebu Bekr:
Resulullah (s.a.v), hicretin 11. yılında Rebiülevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü öğleye doğru vefat etmiş, Benu Sâide Sakifesi denilen yerde bir araya gelen Müslümanların İstişaresi sırasında Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr'e hemen orada beyat etmiş, ondan sonrada oradakilerin hepsi Hz. Ebu Bekr'e beyat etmişlerdi. Böylece Hz. Ebu Bekr halîfe seçilmiş oldu. O sırada bazı Müslüman gruplar, dinden dönmeye başlamışlardı. Hattabî (ö. 388/998)'ye göre, bunlar 2 sınıftır:
1. Dinden Tamamen Dönenler: a. MüseyÜmetu'l-Kezzâb'm peygamberlik iddiasını tasdik eden Benu Hanife ile Esvedu'l-Ansî'ye uyanlar. Bunların hepsi, Hz.

Muhammed (s.a.v)'İn peygamberliğini inkar ediyorlardı. Hz. Ebu Bekr, onlarla savaşıp Müseylimetu'I-Kezzâb'ı Yemame'de, Esvedu'l-Ansfyi de San'a'da öldürttü. Onlara uyanların çoğu, öldürüldü. Kalanlar ise kaçıp dağıldılar.
b. Dinin bütün hükümlerini inkar edip namaz-Zekât gibi İbadetleri terk edenler. Bunlar, cahiliyet dönemindeki eski hallerine dönmüşlerdi.
2. Namaz ile Zekatı Birbirinden Ayıranlar: Bunlar, namazın farz olduğunu kabul ediyor, fakat Zekâtı vermiyorlardı. Bunların içinde Zekât vermek isteyip de reislerinden korktukları için veremeyenler de vardı. Bazıları da, Allah'ın, "onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin bir Zekât al" {Tevbe: 9/103) hitabını, sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'e özgü kılıp Zekât vermekten kaçınmışlardı.
Sahabe-İ kiram, namaz kılmayan kimselerle harp edileceği ile ilgili icması vardı. Hz. Ebu Bekr, Zekâtı namaza kıyas yaparak Zekât vermeyen kimselere savaş açmaya karar vermişti.
Burada, Hz. Ömer'in hadisin genel anlamını dikkate almasına karşın Hz. Ebu Bekr'in kıyasla hüküm vermesi, amm (=genel) bir hükmün kıyasla tahsis edilebileceğine delildir, (ç)
[125] Buhârî, Zekât 1, İ'tisam 2, İstitabetu'I-Murteddîn 3; Müslim, İmân 32 (20), 33-35 (21); Ebu Dâvud, Zekât 1 (1556); Nesâî, Zekât 3; Tirmizî, İmân 1 (2610); İbn Mâce, Mukaddime 9 (71); Ahmed b. Hanbel, 2/277, 423, 475, 476, 502
[126] Buhârî, İ'tisam 2; Müslim, İmân 32 (20)
[127] İntiharın helal olduğuna inanarak bir şekilde canına kıyan kimse ebedi cehennemliktir. Çünkü bu kimse, canına kıymayı helal görmektedir. Bu sebeple de ebedi cehennemde kalmayı hak etmektedir. Fakat nefsine uyarak intihar eden kimse İse ebedi cehennemlik değildir. Bunlar hakkında cehennemde ebedi kalmak, uzun müddet orada yanmadan kinaye dir. B.k.z: Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Yayınlan, İstanbul 1973, 1/424-426
Ayrıca Aliah Rasulu bu hadisinde, çeşitli metotlarla canına kıyan kimsenin yaptığı bu işin, son derece çirkin bir eylem olduğuna dikkat çekmekte ve inananları bu tür eylemlerden sakındırmak (=terhib) için şiddetli bir cehennem azabı tehdidinde bulunmuştur, (ç)
[128] Buhârî, Tıb 56; Müslim, İmân 175 (109); Ebu Dâvud, Tıb 11 (3872); Nesâî, Cenâiz 68; Tirmizî, Tib 7 (2044); İbn Mâce, Tıb 11 (3460); Ahmed b. Hanbel, 2/254, 478
[129] Nesâî, Cenâiz 68
[130] Ebu Dâvud, Tıb 11 (3872)
[131] Ağacın altında yapılan bu bey'ata, "Rıdvan Bey'atı" denilir. Bu bey'at, Mekke'ye 8 mil uzaklıkta bulunan Hudeybiye'de büyük bir ağacın altında olmuştur. Bu olayın özeti şu şekildedir:
Hz. Peygamber (s.a.v), hicretin 6. yılında Zilkade ayında yanında 1400 kadar sahabi olduğu halde umre yapmak amacıyla Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Fakat Kureşliler, Müslümanların Mekke'ye girmelerine engel olmaları üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Osman'ı, Kureyşlilerle görüşmesi için Mekke'ye göndermişti. Onun öldürüldüğü söylentileri üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), Kureyşlilerle savaşmaya karar verdi. Bunun için sahabilerinden, ölünceye kadar savaşacaklarına ve savaş meydanından kaçmayacaklarına dair bu ağacın altında bey'at aldı. Fakat Müslümanlar ile Mekkeüler arasında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, İslam Tarihİ'nde "Hudeybiye Anlaşması" olarak bilinir, (ç.)
[132] Bu yeminde maksat; "Şöyle edersem kâfir olayım, Yahudi olayım..." gibi yeminlerdir. Burada tehdit ve azab bakımından mübalağaya işaret vardır. O kişinin, bu sözüyle Yahudi olacağı veya İslam'dan uzak olacağı anlamına gelmez. Hz. Peygamber (s.a.v)'İn, "Namazı terk eden kflfir olmuştur" sözü de bu şekildedir.
İbn Hacer (ö. 852/1447) ve Münzirî (ö. 656/1258)'de, bu tür sözlerle yemin eden kimsenin, Yahudi ve kâfir olmayacağı doğrultusundadır.
Bu tür sözler, şeriat örfünde yemin sayılır mı, sayılmaz mı? Bu sözlerin yerine getirilmemesi halinde kefaret gerekir mi, gerekmez mi meselesi ihtilaflıdır.
tbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200)'ye göre; küfür olan dinlerden birine yemin eden kişi, kâfire benzer. İmam Şafiî (ö. 204/819} ile İmam Mâlik (ö. 179/795)'e göre; bu tür sözler yemin olmayıp bu tür bir sözde durmamak kefareti gerektirmez.
İmam Ebu Hanîfe (ö. 150/767), İmam Ahmed (6.241/795), Nehaî, (ö. 95/713), Evzâî (ö. 157/774), Sevrî (ö. 161/777) ise bu tür sözlerin yemin mahiyetinde olup bozulması halinde kefaretin gerekli olduğu görüşündedirler. Örneğin, Allah zıhar yapana kefareti emretmiştir. Çünkü zıhar, günah ve yalan bir sözdür. Anılan sözlerle yemin etmek de günahtır. Bundan dolayı kefaret gerekir.
Bununla ilgili olarak 213 nolu hadise bakabilirsiniz, (ç)
[133] İnsanın nefsi, mutlak olarak, kendisinin değil, Allah'ındır. Kişi, kendi nefsi hususunda istediği gibi tasarrufta bulunmaz. Ancak Allah'ın İzin verdiği şekilde tasarrufta bulunabilir. Burada insanın, kendisini öldürmesinin günahının başkasını öldürmenin günahı gibi olduğu anlatılmaktadır.
[134] Bu, "Allah hastama şifa verirse, filanca kimse hür olsun" sözü gibi. Yine sahibi olmadığı halde bir köleyi azad etmek veya başkasının koyununu kurban etmek üzere adakta bulunan kişi, adağını yerine getirmesine gerek yoktur.
Burada kişi, kendisine ait bir şey üzerinde değil de, başkasına ait bir şey üzerinde tasarruf sahibi olmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla da kişi, başkasıyla ilgili adakta bulunması halinde bu adağını yerine getirmesine gerek yoktur, (ç)
[135] Buhârî, Cenâiz 84, Eymân 7; Müslim, İmân 176-177 (110); Ebu Dâvud, Eymân 7 (3257); Tirmizî, İman 16 (238); Nesâî, Eymân 7; İbn Mâce, Keffârât 3 (2098); Ahmed b. Hanbel, 4/33, 34
[136] Buradaki benzetme, günah hususundadır. Bazıları da, bunun, haram olması hususunda olduğunu söylemişlerdir. Çünkü mümini öldürmek, onu nasıl tasarruftan alıkoyarsa, lanet etmekte onu rahmetten alı koyar, (ç)
[137] Buhârî, Edeb 44, 73; Müslim, İmân 177 (110)
[138] Bu ifade, insanın, kendinde olmayan bir şeyi varmış gibi gösterme hususunda her İddiayı kapsamaktadır. Malı yok kendini zengin göstermek, soyunu büyük tanıtmak, alim değilken alim görünmek gibi. (ç)
[139] Müslim, İmân 176 (110}
[140] Tirmizî, İmân 16 (238)
[141] Buhârî, Edeb 44; Müslim, İmân 176 (110); Nesâî, Eymân 31; Tirmizî, İmân 16 (238); Ebu Dâvud, Eymân 7 (3257)
[142] Burada zina yapmak, içki içmek, hırsızlık yapmak, ganimet malından aşırmak gibi günah olan fiilleri yapan kimse, bu yaptıkları eylemleri helal saymadığı müddetçe, onun için tevbe kapısı açıktır. Tevbe ederlerse, cezalan düşer. Tevbe etmeden ölecek olurlarsa, işleri Allah'a kalır. Dilerse affeder, dilemezse affetmez.
Müminler, bu tür günahları işlemeleri sebebiyle dinden çıkmazlar. Mümindirler, fakat günahkardırlar. Bu günahları işlemek suretiyle İmânları zayıflar, (ç)
[143] Buhârî, Mezalim 30, Eşribe 1; Müslim, İmân 100 (57); Ebu Dâvud, Sünnet 15 Wı, Imân XI (2627); Nesâî, Sârik 1; ibn Mâce, Rten 3 (3936);' Ahmed b
[144] Müslim, İmân 100 (57)
[145] Müslim, İmân 101-102 (57)
[146] Müslim, İmân 103
[147] Tirmizî, İmân 11 (2627)
[148] Nesâî, Sârik 1
[149] İslam'ın şartlarını belirten hadis, "beş şart" olarak bilinmektedir. Yalnız bunların dışında daha başka şartlan Kur'anda bulmak mümkündür: İyiliği emredip kötülükten kaçındırma, cihad, adalet, anne-babaya iyi davranma, infak, Peygambere itaat etme gibi.
Bu beş şart, İslam'ın ibadete yönelik farzlarıdır. Bunun dışında İslam'ın inanç esasları, Muamelat (=insanlar arası ilişkiler), Ceza ile ilgili esaslar, Ahlak ile ilgili esaslar, Siyaset ile ilgili esaslar vb. esaslar vardır. İslam bu şekilde bir bütün olur. Yoksa ibadet ile ilgili beş şart, İslam'ın kendisi değildir, (ç)
[150] Dımâm ibn Sa'lebe, Hz. Peygamber {s.a.u)in yanına Mekke'nin fethinden sonra hicretin dokuzuncu yılında gelmiştir. Bu yıl, "Heyetler Yılı" olarak bilinir.
Dımâm ibn Sa'lebe'nİn, Hz. Peygamber (s.a.v)'İn yanına gelmeden önce, Müslüman olup olmadığı konusu ihtilaflıdır. Buhârî {Ö. 256/870}'ye göre, Müslüman olup Hz. Peygamber (s.a.v)'e sordukları sorular gerçekte sorular olmayıp tekrar etme mahiyetindedir. Abdullah ibn Abbâs'dan gelen rivayete göre ise; Dımâm'ın, sorularını bitirdikten sonra kelime-i şahadet getirdiği, sonra kavminin yanına dönerek onlara İslamiyeti anlattığı ve hepsinin Müslüman oldukları kaydedilmektedir, (ç)
[151] Buhârî, İlm 6; Müslim, İmân 10 (12); Ebu Dâvud, Salât 23 (486); Tirmizî, Zekât 2 (619); Nesâî, Sıyâm 1; İbn Mâce, İkâme 194 (1399); Ahmedb. Hanbel, 3/109
[152] Sahabiler, Hz. Peygamber (s.a.v)'e çok soru soruyorlardı. Hatta bir defasında Hz. Peygamber (s.a.v), bazılarının kendisini zor durumda bırakmak İçin soru sorduklarını hissederek gazaba gelip yüzü kıpkırmızı olmuştu. Onlara, kızgın ve Öfkeli bir şekilde ne sorurlarsa cevap vereceğini söyledi. Bunun üzerine sahabiler sormaktan çekinir olmuşlardı. Bunun üzerine "çok şeyler sormayın" (Maide: 5/101) ayeti inmiştir. Artık bu ayetten sonra bir müddet kimse Hz. Peygamber (s.a.v)'e soru sorumaz olmuştu. Enes'in sözü buna işaret ermektedir.
Soru sormak yasak edildikten sonra sahabiler, çöl halkından birinin sormasını arzu etmeleri, onlara henüz bu yasağın ulaşmadığından ötürü onların mazur sayılacakları içindir. Aklı başında biri olmasını istemeleri, böyle bir kimsenin, kendileri için lüzumlu olan şeyleri sorması içindir. Böylece herkes bundan yararlanabileceklerdi, (ç)
[153] Müslim, İmân 10 (12}

[154] Tirmizî, Zekât 2 (619)
[155] Nesâî, Sıyâm 1
[156] EbuDâvud,Salât23(486}
[157] Abdulkays kabilesi, Rebia kabilesinin bir koludur. Bahreyn tarafında yaşamaktaydılar. Mudar kabilesi, aslında Rebia kabilesinin kardeşi olmakla birlikte henüz o sırada müşrik idiler. Bundan dolayı Rebialilar, Medine'ye gidemiyorlardı. Ancak haram ayların gelmesini bekliyorlardı. Çünkü müşrikler, haram aylara hürmetten dolayı savaşmazlardı. Haram aylar; Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Receb. Bu konuda alimlerin ittifakı vardır. Bu aylarda savaşmak, Hz. İbrahim (a.s) zamanında haram kılınmıştı. Bu yasak, İslam'ın ilk yıllarına kadar devam etmişti. Nihayet Receb ayında savaş helal kılınmış, diğerlerinde yine -haram olarak kalmıştır. Hatta bazılarına göre, Receb ayında bile savaşmak haramdır. Bunun sırrı, güvenliği sağlamaktır, (ç)
[158] Resulullah (s.a.v)'in, "dört hususu emretmesine rağmen, çoğu rivayetlerde beş şey zikredilmektedir. Bu probleme bir çok cevap vermişlerdir. Bu probleme cevap verme mahiyetinde en makbul olanı, İbn Battal (ö. 449/1057)'m, "Sahîh-i Buhârî" şerhinde verdiği şu cevaptır.
Buna göre Resulullah (s.a.v)'in, onlara dört hususu emretmesine rağmen beşinciyi de anmasının nedeni, onların kafir olan Mudarr kabilesine karşı girişecekleri saldırılar sebebiyle onlara taltifte bulunmak istemiştir, (ç)
[159] Bu yasak, bir müddet devam ettikten sonra Büreyde hadisiyle nesh edilmiştir. Ebu Hanîfe, Şafiî ve alimlerin çoğunun görüşü de bu şekildedir. Büreyde hadisi İçin b.k.z: Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3698) Bu konuda daha geniş bilgi için 253 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz, (ç)
[160] Buhârî, İmân 40, İlm 25; Müslim, İmân 23, 24, 25 (17); Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3692); Tirmizî, İmân 5 (2611); Nesâî, İmân 25; İbn Mâce, Zühd 18 (4187); Ahmed b. Hanbel, 1/228
[161] Müslim, İmân 23 (17)
[162] İbn Mâce, Zühd 18 (4186)
[163] Müslim, İmân 23 (17); Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3692)
[164] İbnu's-Salâh (ö. 643/1245)'a göre, hadiste haccm zikredilmemesi, o zaman henüz haccın farz kıhnmamasmdan dolayıdır. Fakat aynı rivayette orucun zikrediimemesi, ravinin ihma-lindendir. Yani Hz. Peygamber (s.a.v)'den meydana gelen bir ihtilaftan değil, rauiierin bel-leyiş ve zabt hususundaki farklardan doğan ihtilaftandır, (ç)
[165] Tirmizî, îmân 5 (2741)
[166] Nesâî, İmân 25; Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3692)
[167] Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3692)
[168] Humus (=beşte bir) vergisinden maksat, düşmandan cihad yoluyla elde edilen malların, "Biliniz ki, ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri: Allah'a, peygamber'e, yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir" (Enfâl: 8/41) emrine uyarak ayette belirtilen yerlere vermektir, (ç)
[169] Ebu Dâvud, Sünnet 14 (4677)
[170] Temizlik", (manevi pislikten) ve necasetten temizlenmek anlamında bir fıkıh terimidir. İslam dini, özü İtibariyle, manevi kirlerden arınma (hades), Allah'ı tanıma, O'na İtaat ve ibadet ermeden ibaret gibi görünse de ruhun yücelişi ve İnsanın böyle manevî bir bağlantı ortamına geçebilmesi için insanı çevreleyen fizik şartların da buna uygun olması gerekir. İbadet hayatıyla ve manevi temizlenme ile beden ve çevre temizliğ arasında sıkı bir bağın kurulması, hatta Kur'an'da temizlikten, hem maddî ve hem de manevî temizliği kapsayacak şekilde gene! bir anlatımla söz edilmesi böyle bir anlam taşır.
Öte yandan İslam dini, ferdin ahiret kadar dünya hayatında da her yönden mutlu ve huzurlu olmasını arzu ettiği, Müslümanların sağlıklı ve güvenli bir toplum oluşturmasını dinî hayat için adeta ön şart mesabesinde gerekli gördüğü için, başta beden temizliği olmak üzere maddî temizliği de dinî mükellefiyet kapsamında görmüş, bu konuda ferde bir dizi ödev ve sırumluluk yüklemiştir.
İslam'da genel anlamdaki temizlik ile ibadet amaçlı temizlik, birbirini tamamlar ve birlikte bir anlam ifade eder. Bu sebeple İslam bilginleri, temizliği; maddî temizlik, hükmî temizlik ve manevî temizlik şeklinde üç aşamalı bir faaliyet olarak görmüşlerdir. Beden, elbise ve çevre temizliği şeklinde ifade edilebilecek olan maddî temizliğin de, genei-de, ibadete hazırlık ve ön şart olarak, bazı durumlarda ibadet olarak değerlendirilmiş olması, ona, İslam'da bir ibadet içeriği kazandırıldığını gösterir. Abdest ve gusül, hükmî temizlik mesabesindedir.
Üçüncü kademede ise kişinin organlarını gıybet, yalan, haram yemek, kalbini haset, kibir, gösteriş, hırs ve benzeri kötü huy ve hastalıklardan, hatta benlik ve bilincini Allah'tan başkasından (mâsivâ} temizlemesi gelir.
Müslümanın kademe kademe arınması ve temizlenmesi, Allah'ın huzuruna böyie bir safiyet ve arılıkla çıkması öğütlenir, (ç)
[171] Bu hadis, süt ve benzeri yağlı şeyleri yiyip içtikten sonra ağzı yıkamanın müstehab olduğunu göstermektedir.
Yine Resulullah (s.a.v)'in "Sevîk" (arpa ve buğdayı un haline getirip ateşte pişirmek suretiyle yapılan yiyecek) denilen yiyeceği yedikten sonra ağzını suyla çalkaladığını bildiren rivayet, yağsız yiyecekleri yedikten sonra da ağzı yıkamanın müstehab olduğunu göstermektedir. Bu rivayet için b.k.z: Buhârî, Vudû' 51
Yine yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması da, müstehabttr. (ç)
[172] Buhârî, Vudû1 52, Eşribe JL2; Müslim, Hayz 95 (358); Ebu Dâvud, Taharet 76 (196); Tir-mizî, Taharet 66 (89); NeJâî, Taharet 124; İbn Mâce, Taharet 68 (517); Ahmed b. Hanbel, 1/223,227, 329
[173] Abdest: Farsça "âb" (su) ve "dest" (el) kelimelerinden oluşan ve "el suyu" anlamına gelip belirli ibadetlerin yerine getirilmesinin ön şarh olan ve kendisi de ibadet mahiyetinde görülen bir çeşit hükmî temizliktir.
Arapça karşılığı ise güzellik, temizlik ve parlaklık anlamına gelen "vudû"dur.
Terim olarak ise abdest; "belli organları usulüne uygun olarak suyla yıkamak ve bazılarını da eldeki su ıslaklıgıyla meshetmek" şeklindeki ibadet temizliği olarak tarif edilir, (ç)
[174] Hadisin çeşitli varyantlarında, Resulullah {s.a.v), abdest organlarının bazısını üç, bazısını iki ve bazısını da bir defa yıkamıştır. Bu şekilde alınan abdestin sahih olduğundan şüphe yoksa da her abdest organını birer birer yıkamak farz, ikişer ikişer ve üçer üçer yıkamak ise, müstehabtır.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in çeşitli zamanlarda böyle değişik şekilde abdest alması, bu şekillerin her birinde abdest almanın caiz olduğunu göstermek içindir. Bunları bir sözle bir defada da açıklayabilirdi. Fakat sözün yorumlamaya İhtimali var. Uyguluma da ise böyle bir ihtimal yoktur. Çünkü uygulamanın, insanın ruh hali üzerindeki etkisi daha büyük olur. (ç)
[175] Buhârî, Vudû' 22, 38; Müslim, Taharet 18 (235), 19 (236); Ebu Dâvud, Taharet 51 (118, 119, 120); Tirmizî, Tahâret27 (35), 36 (47); Nesâî, Taharet 80, 81, 82; İbn Mâce, Taharet 51 (434); Ahmed b. Hanbel, 3/443, 4/237
[176] Buhârî, Vudû' 38; Müslim, Taharet 18 (235); Ebu Dâvud, Taharet 51 (118); Tirmizî, Taharet 24; Nesâî, Taharet 80, 81
[177] Buhârî, Vudû1 45
[178] Buhârî, Vudû123
[179] Müslim, Taharet 19 (236)
[180] Ebu Dâvud, Taharet 51 (118)
[181] Ebu Dâvud, Taharet 51 (119)
[182] Ebu Dâvud, Taharet 51 (120)
[183] Nesâî, Taharet 80, 81
[184] Tirmizî, Taharet 24 (32)
[185] Tirmizî, Taharet 27 (35)
[186] Tirmizî, Taharet 36 (47)
[187] Nesâî, Taharet 82
[188] Burada daha Önce kıble olan Kudüs'e dönülme kast edilmektedir, (ç)
[189] Buhârî, Vudû' 12, 14; Müslim, Taharet 61 (266); Ebu Dâvud, Taharet 5 (12) Nesâî, Taharet 22; îbn Mâce, Taharet 18 (322); Ahmed b. Hanbel, 2/4, 12, 13, 41, 299
[190] Kible'ye dönük abdest bozmayı yasak mı, yoksa serbest mi olduğu meselesi, konu ile İlgili farklı hadislerin gelmesinden dolayı farklı görüşlerin çıkmasına neden olmuştur. Yasak olduğunu belirtenler de, abdest bozmayı yasaklayan hadisin hükmü üzerinde ihtilaf etmiştir. Bu konudaki görüşleri şöyle özetleyebiliriz:
a. Kırda abdest bozarken kıble'ye yönelmek haramdır. Fakat evlerde bulunan etrafı kapalı tuvaletlerde abdest bozarken kıbleye yönelmekte bir sakınca yoktur. İmam Mâlik (Ö. 179/795), İmam Şâfiî (ö. 204/819), Abdullah ibn Abbas, Abdullah ibn Ömer bu görüştedirler.
b. Gerek kırda ve gerekse de evlerdeki tuvaletlerde abdest bozarken kıbleye yönelmek caiz değildir. Fakat evlerde kıbleye sırtını dönerek abdest bozmakta bir sakınca yoktur. Ebu Hanîfe, Ebu Eyyub el-Ensari ve Mücahid bu görüştedirler. Bu görüş, İmam Ahmed, sahabe ve bazı tabiundan da rivayet olunmuştur.
c. Kırda ve evlerde kıbleye yönelerek abdest bozmakta bir sakınca yoktur. Urve b. Zubeyr ile İmam Mâlik'in hocası Rabia b. Abdurrahman bu görüştedir.
d. Kıbleye ve Kudüs'e karşı yönelerek yada sırtını dönerek büyük abdest bozmak, haramdır. İbrahim en-Nehaî ile İbn Şirin bu görüştedir.
e. Kıbleye karşı yönelerek yada sırtını dönerek büyük abdest bozma yasağı, sadece Medi-nelilerle, kıblesi Medinelilerle aynı yönde bulunan memleketler halkına aittir. Bu, Ebu Avane (ö. 316/928)'nin görüşüdür.

f. Sadece binalar içerisinde kıbleye sırtını dönerek büyük abdest bozmak caizdir. Buda, Ebu Yusuf un görüşüdür.
Konumumla ilgili hadisleri esas alan bazı sahabiler ile alimlere göre ise; kırda yada binalar içerisinde kıbleye sırtını dönerek büyük abdest bozmak caizdir.
Bazı alimler, bu iki konuda gelen hadislerin arasını birleştirmeye çalışmışlardır. Bunun için nesh yoluna gidilerek; kıbleye dönerek abdest bozma ile ilgili yasağın, Hz. Peygamber (s.a.u)'in vefatından bir yıl önce kaldırıldığı belirtilmiştir.
Fakat Hadis Usulü'nde, zahiren birbirine aykırı gibi görünen hadislerin arasını birleştirmek mümkün iken nesh yoluna gidilmez. Burada ise bu hadislerin arasını birleştirmek mümkündür. Nesh'e gerek yoktur. Buna göre kıbleye yönelerek abdest bozmayı yasaklayan hadisler, açıkta kıbleye dönerek abdest bozmakla ilgilidir. Bunun caiz olduğunu belirten hadisler ise, etrafı kapalı tuvaletlerde abdest bozmakla ilgilidir. Her ne kadar İmam Ebu Ha-nîfe'nin bu tür tuvaletlerde kıbleye dönülemeyeceğini ifade eden bir rivayet varsa da, caiz gördüğüne dair de bir rivayet vardır. Ahmed Davudoğlu, İbn Abidin Terceme ve Şerhi, 1/588 (ç)
[191] Buhârî, Vudû' 12
[192] Müslim, Taheret 61 (266)
[193] Ebu Dâvud, Taharet 5 {12) Nesâî, Taharet 22
[194] Bu hadis, kurumuş olan spermin ovalamakla temizleneceği görüşünde olanların delillerin-dendir. Fakat bu konu, alimler arasında ihtilaflıdır.
İmam Şafiî (ö. 204/819), Said ibnu'I-Müseyysb (ö. 92/712), Atâ (ö. 115/733)'ya göre, sperm (=meni) temizdir. İmam Ahmed'İn iki rivayetinden tercih edileni de bu şekildedir. Bu görüşte olanların delili, spermin ovalanmakla izale edilebildiğini gösteren rivayettir. Bunlara göre, sperm pis olsaydı, ovalamakla temizlenmezdi.
Hanefi mezhebine göre ise, sperm pistir. Yaş olanı ancak yıkamakla ve kuru olanı da ovalamak suretiyle temizlenebilir.
Konu ile ilgili Hz. Aişe hadisi, bu görüşün delillerindendir. Spermin ovalamak suretiyle giderilmesi, onun temiz olmasını gerektirmez, (ç)
[195] Buhârî, Vudû1 64, 65; Müslim, Taharet 105-106 (288), 108 (289), 109 (290); Ebu Dâvud, Taharet 135 (371, 372, 373); Tirmizî, Taharet 85 (116), 86 (117); Nesâî, Taharet 187, 188; İbn Mâce, Taharet 81 (536); Ahmed b. Hanbei, 6/35, 43, 47, 67, 97, 132, 135
[196] Müslim, Taharet 108 (289)
[197] Müslim, Taharet 105 (288)
[198] Müslim, Taharet 106
[199] Müslim, Taharet 109 (290)
[200] Tirmizî, Taharet 86 (117)
[201] Tirmizî, Taharet 85 (116)
[202] Ebu Dâuud- Taharet 135 (373)
[203] Ebu Dâuud, Taharet 134 (371)
[204] Ebu Dâvud, Taharet 134 (372)
[205] Nesâî, Taharet 188
[206] Nesâî, Taharet 188
[207] Ahmed b. Hanbel, 6/132
[208] Hayız", Fıkıh literatüründe; ergenlik çağına giren sağlıklı kadının rahminden düzenli aralıklarla akanı ifade eder.Kadınlarda ergenlikten menopoza kadar görülen bu fizyolojik olaya da; hayız hali (=regl/mensturasyon), adet görme, adet kanaması, ay başı hali gibi isimler verilir.
Hayız hali; kadında döl yatağının (=rahmin) İç yüzünü kaplayan zarın, yumurtanın döl-lenmeyip ölmesi ve hormon salgısının kesilmesi üzerine parçalanarak kanla birlikte dışarı atılmasından ibarettir.
Hayız kanının kesilmesiyle kadının temizlik dönemi başlar. İki hayız kanı arasındaki süre-ye, temizlik süresi denilir.
Fıkıh bilginlerinin çoğunluğuna göre; kadınlar, 9 yaşlarından itibaren adet görmeye başlayıp yaklaşık 50-55 yaşlarına geldiklerinde adetten kesilirler. Bu rakamlar, fıkıh bilginlerinin tecrübe birikimlerine göre verilmiş süreler olup bu konuda fiilî adet görmenin başlaması ve sona ermesi, esastır. Bugünkü tıbbî bilgiler, adet kanamasının 11-13 yaşlarında başlayıp 45-50 yaşlarında sona erdiğini, adet süresinin de 3-6 gün civarında olduğunu ifade etmektedir. Bu rakam, Hanefi mezhebine göre adetin en az süresi 3, en uzun süresi ise 10 gündür, iki adet arasında kalan en az temizlik süresi de 15 gündür. Yalnız fizikî bünye, psikolojik durum ve çevre şartlarına bağlı olarak kadınların adet çağı ve süresi, farklılık gösterebilmektedir, (ç)
[209] Resulullah (s.a.v)'in hanımlarının odaları, MescİD-i Nebevi'nin etrafında idi. Odalardan mescide açılan pencereler vardı. İşte Hz. Peygamber (s.a.v) itikafta iken, başını Hz. Aişe'nin odasına açılan pencereden uzatırdı. O da, Hz. Peygamber {s.a.v)'İribaşını yıkayarak tarardı.
[210] "İ'tikâf kelimesi, sözlükte; "durmak, kalmak, devam etmek" gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; îtikaf niyetiyle cemaatin toplanıp namaz kıldığı, imamı ve müezzini bulunan bir camide durmak" demektir. İ'tikâf, Ramazân ayının son on gününde yapılır. İ'tikâfa durmak, sünnettir, (ç)
[211] Hadis, itikafta olan kişinin camiden çıkmaması gerektiğine delildir. Ayrıca İtİkaflı kişinin, vücudunun bir kısmını mescitten çıkarması, onun itikafına zarar vermez. İtikafta bulunan kişinin, başını yıkaması ve saçlarını taraması yada hayızlı bir kadına yıkatması ve taratması caizdir.
Ayrıca alimler; saçı traş etmeyi, koltuk altlarını yolmayı ve tırnaklan kesmeyi de buna dahil etmişlerdir, (ç)
[212] Buharı, Hayz 2, İ'tikâf 2, 3, 4, Libâs 76; Müslim, Hayz 6-10 (297); Ebu Dâvud, Siyam 19 (2467, 2468, 2469); Tirmizî, Savm 80 (804); Nesâî, Hayz 20, 21; İbn Mâce, Sıyâm 63 (1776); Ahmed b. Hanbel, 6/32, 81, 100, 208, 271
[213] Burada hayızlı kadının vücudunun temiz olduğu ifade edilmektedir, (ç)
[214] Buharı, İ'tikâf 2
[215] Buhârî, İ'tikâf 19; Nesâî, Hayz 20
[216] Buhârî, İ'tikâf 3; Müslim, Hayz 7
[217] Müslim, Hayz 6 (297); Tirmizî, Savm 80 (804); Ebu Dâvud, Savm 19 (2467)
[218] Buhârî, Hayz 2; Müslim, Hayz 8; Nesâî, Hayz 21
[219] Müslim, Hayz 10
[220] Buhârî, Hayz 5; Müslim, Hayz 8
[221] Müslim, Hayz 6 Ebu Dâvud, Sıyâm 79 (2467)
[222] Ebu Dâvud, Sıyâm 79 (2469)
[223] Buhârî, Hayz 5, İ'tikâf 4; Nesâî, Hayz 21
[224] Harûrâ: Küfeye iki mil uzaklıktaki bir köyün adıdır. Haricilerin toplandıkları ilk yerdir. Bu nedenle Haricilere, bu köye nispetle, "Harûriyye" denilmiştir. Siffîn savaşında ortaya çıkan meselenin çözümlenmesi için hakem tayin edilmişti. Hariciler, "Hüküm ancak Allah'ındır" sözünü düstur edindikleri için, hem Hz. Ali (ö. 40/660) ve hem de Muaviye (ö. 60/679) ile taraftarlarını tekfir edip her iki taraftan da ayrılmışlardı. Bu nedenle onlar, din ile hakkın haricine çıktıkları ve Hz. Ali'den ayrıldıkları için "Hariciler" {=çıkanlar/karşı çıkanlar) diye meşhur olmuşlardır, (ç)
[225] Hz. Aişe (ö.58/677)'nin, kadına böyle soru sormasının nedeni; Haricilerin, hayız olan kadının hayız müddetince kılamadığı namazları, temizlendikten sonra kaza etmesinin gerektiğini kabul etmeleriydi, (ç)
[226] Hayız olan kadın, genel kabule göre; namaz kılamaz, oruç tutamaz, kocasıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Bunun yanı sıra Hanefiler dahil fakihlerin çoğunluğuna göre, hayızli kadının; Kur'an okuması, Mushafı eline alması, mescide girip orada kalması caiz değildir. Bu konuda hayızlı kadın, cünüp kimse gibidir. Dolayısıyla ihtiyaç halinde mescide girebilirler, duâ ve zikir niyetiyle duâ ayetlerini, Fatiha, İhlas gibi sureleri, besmeleyi, kemle-i tevhid ile şahadeti okuyabilirler. Mâliki fıkıhçıları ise, bazı sahabe ve tabiun alimlerinden rivayet edilen görüşlerin desteğiyle, kadının, hayız süresi içerisinde Kur'an okuyabileceğini, fakat hayız kanı kesildiği andan itibaren gusledip temizleninceye kadar cünüp hükmünde olup Kuran okuyamayacaklarını belirtmişlerdir. İbn Hazm (ö. 456/1063), bu şartı da aramaz.
Mâlikîler ve İbn Hazm dahil bir grup İslam alimi, cünüplük halinin iradî, hayızın ise gayri iradî oluşundan hareketle hayızh kadın lehine bir ayırım yapmayı gerekli görmüş,özellikle Mâlikîler, kadınların Kur'an öğretimi ve öğrenimi için böyle bir ruhsata ihtiyacı bulunduğu noktasından hareket etmişlerdir.
Hayızh kadının, hayız sebebiyle ibadet edememesi, dinin ona tanıdığı bir muafiyettir. Bu ibadetleri yapamadığı için dinî bir sıkıntı, eksiklik ve sorumluluk duyması yersizdir. İbadetlerde, sayı ve süreden ziyade niyet ve fıkrî-ruhî yoğunluk önemlidir, (ç)
[227] Buhârî, Hayz 20; Müslim, Hayz 67 (335); Ebu Dâvud, Taharet 104 (262, 263); Tirmizî, Taharet 97 (130), Savm 68 (787); Nesâî, Hayz 17, Savm 64; İbn Mâce, Taharet 119 (631); Ahmed b. Hanbel, 6/231-232
[228] Asıl adı, Muâze bint. Abdullah el-Adeviyye'dir. îbn Maîn, bu kadının, güvenilir birisi olduğunu belirtmiştir. Hicretin 83. yılında vefat etmiştir, (ç)
[229] Namaz ibadeti, bedenî olma bakımından oruca benzemektedir. Hayızlı olan kadmlanı orucu kaza etmeleri gerekir. Çünkü oruç ibadeti, yılda bir defa yapılmaktadır. Dolayısıyla tutulamayan oruç için kaza edilmesinde bir güçlük yoktur. Hayız (=ay hali/regl) hali ise genelde, her ay meydana gelmesinden ötürü günlük ibadet olan namazın birikmesine böylece de ibadette güçlük doğmasına sebep olur. Allah ise, kuluna güçlük dilemez. Bı nedenle de İslam, bu güçlüğü kaldırmıştır, (ç)
[230] Müslim, Hayz 69

[231] Tirmizî, Taharet 97 (130)
[232] Müslim, Hayz 68
[233] Nesâî,Savm64
[234] Nesâî,Hayzl7
[235] Teyemmüm" kelimesi sözlükte; bir İşe yönelmek, bir şeyi kast etmek" anlamına gelir. Dinî literatürde ise; suyu temin etme veya kullanma imkanının bulunmadığı dırımlarda büyük ve küçük hükmî kirliliği gidermek maksadıyla temiz toprak veya yer cinsinden sayılan bir maddeye sürülen ellerle yüzü ve iki kolu mesh etmekten ibaret hükmî temizlik demektir. Abdest ve gusül normal durumlarda suyla yapılan ve maddî bir temizlenme özelliği taşıyan hükmî bir temizlik iken teyemmüm istisnai hallerde başvurulan, abdest ve gusül yerine geçen sembolik bir işlemdir. İslam'ın, mükellefler için böyle bir İmkanı getirmiş olması, hem namaz başta olmak üzere İbadetlerin yerine getirlmesine önem vermiş olmasının ve hem de kolaylığı ilke edinmiş olmasının sonucudur. Hanefilere ve Mâlikilere göre, teyemmümde, tertip şart değildir.
Hanefi alimlerinden bazıları, Abdullah ibn Abbâs hadisine dayanarak, suyu kullanma İmkanı olduğu halde abdestin yerine teyemmümün caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu hadis İçin b.k.z: Ebu Dâvud, Taharet 122 (329)
Kur'an'da teyemmüm İmkanıyla ilgili olarak şöyle buyurulmaktadır: "Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız yada biriniz ayak yolundan gelirse veyahut kadınlarla temasta bulunur da su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm edin. Onunla yüzlerinize ve kollarınıza mesh edin" (Mâide: 5/6)
Teyemmümle ilgili bu hüküm, hicretin 5. yılında inmiş olup Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından uygulamalı olarak gösterilmiştir, (ç)
[236] Seriyye: Hz. Peygamber (s.a.v)'in bizzat katılmayıp kendi yerine bir komutan eşliğinde gönderdiği askeri birliğe verilen isimdir, (ç)
[237] Ammâr, burada ictihad etmiş ve cünüplük halinin abdesteizliğe benzemediği zannıyla teyemmümü gusle kıyas etmiştir. Ayrıca bu olayda, Ammâr'ın, teyemmümün asimi bildiği anlaşılmaktadır.
Yine Resulullah (s.a.v) zamanında sahabenin içtihadı caiz midir?, değil midir meselesi Fıkıh Usulü alimleri arasında ihtilaflıdır. Esah olan görüşe göre, caizdir, (ç)
[238] Buhârî, Teyemmüm 4, 5, 7, 8; Müslim, Hayz 112 (368); Ebu Dâvud, Taharet 121 (322, 323, 324, 326, 327, 328); Nesâî, Taharet 196, 199, 200, 201; Tirmizî, Taharet 110 (144); İbn Mâce, Taharet 91 (569); Ahmed b. Hanbel, 4/320
[239] Ebu Dâvud, Taharet 121 (322)
[240] Ebu Dâvud, Taharet 121 (323}
[241] Ebu Dâvud, Taharet 121 (324)
[242] Teyemmümde, bir vuruşun yeterli olduğunu söyleyen alimler varsa da, İki vuruşun farz olduğunu söyleyenler ise Hanefiler, Şâfıîler ve Mâükilerdir. (ç)
[243] Ebu Dâvud, Taharet 121 (327)
[244] Ebu Dâvud, Taharet 121 (328)
[245] İslam alimleri, teyemmümde, el ve kollardan nerelere kadar mesh yapılacağı konusunda üç görüşe ayrılmışlardır:
a. Parmak uçlarından omuzlara kadar mesh edilmesi görüşüdür. Bu görüş, İmam Zühri {ö 124/741)'ye aittir.
b. Yalnız bileklere kadar mesh edilmesi gerektiğini söyleyenlerin görüşü. Bu görüş ise, Ammâr b. Yâsir'den gelen sahih bir hadise dayanmaktadır.
c. Dirsekler de dahil, dirseklere kadar mesh edilmesi görüşü. Bu görüş; Hanefiler de dahil, cumhurun görüşüdür, (ç)
[246] Nesâî, Taharet 198
[247] Tirmizî, Taharet 110 (144}
[248] Tirmizî, Taharet 110 (144}
Ammârdan gelen bu iki farklı teyemmüm uygulaması şöyle uzlaştırılmaya çalışılmıştır: Teyemmümün, yüz ve ellerin meshinden ibaret olduğu hakkındaki Ammâr hadisi, hasen-sa-hihtîr. "Omuzlar ve koltuk altları" hadisi ise, "yüz ve eller" hadisine ters düşmemektedir. Çünkü Ammâr, teyemmümde, meshin, omuzlara ve koltuklara kadar ulaştırılmasını Peygamber (s.a.v)'in emrettiğini söylemiyor. Sadece "şöyle ve şöyle yaptık" diyor. Ammâr, cünüp olduğunda durumunu Peygamber (s.a.u)'e sorunca, ona, yüzü ve elleri mesh etmeyi emretmiş. O da, Peygamber (s.a.v)'in kendisine öğrettiği gibi yüz ve ellerde karar kılmıştır. Çünkü Ammâr, Hz. Ömer'le geçen olayda, Peygamber (s.a.v)'in, kendisine yüz ve elleri öğrettiğini ve kendisinin, Peygamber (s.a.v}den öğrendiği husus üzerinde karar kıldığını göstermektedir, (ç)
[249] Ebu Hureyre'nin, Hz. Peygarnber (s.a.v)'den geri kalmasının sebebi şudur: Resulullah (s.a.v), sahabilerinden biriyle karşılaştığında, onunla tokalaşır ve ona duâ ederdi. Ebu Hureyre, cünüp olması sebebiyle kendisinin pis olduğunu zannetmiş ve dolayısıyla Resulullah (s.a.v)'le tokalaşmaktan korkmuştur. Bundan dolayı da onun yanından sıvışarak yıkanmaya gitmiştir. Resulullah (s.a.v)'de, onun bu yaptığın şaşırarak "Subhanallah! Mümin kişi pis olmaz" buyurmuştur, (ç)
[250] Mü'minin pis olmamasının nedeni; onun, cünüplük sebebiyle pis olmayacağı ve başkasını pisletmeyeceğidir. Bu sebeple cünüp birisiyle konuşmak, ona dokunmak yada tokalaşmakta bir sakınca yoktur.
"Müşrikler, necistir" (Tevbe: 9/28) ifadesiyle kast edilen husus; onların inançlarının ve fiillerinin pisliğidir. Bedenlerinin pisliği değil.
Ölünün pis olup olmayacağı tartışma konusu olmuştur. Hanefi alimlerinden Aynî'ye göre; ister ölü ve ister diri olsun hiçbir şekilde Müslüman'ın necis olamaz, (ç)
[251] Subhanallah" kelimesi, burada, taaccüp ve hayret etmek için kullanılmıştır, (ç)
[252] Buharı, Gusl 23, 24; Müslim, Hayz (371); Ebu Dâvud, Taharet 91 (231); Tirmizî, Taharet 89 (121); Nesâî, Taharet 172; İbn Mâce, Taharet 80 (534); Ahmed b. Hanbel, 2/471
[253] Buhârî, Gusl 24
[254] Müslim, Hayz 371
[255] Ölen kimsenin azap çekmesini iki şekilde açıklamak mümkündür: "
1. Ruh açısından: Ölen kimselerin ruhları, kabirdeki sorgulamalarına göre gittikleri berzah hayatında, eğer dünyada günahkar kimselerden iseler orada mutsuz ve huzursuz bir hayat sürdürmeleri, onlar İçin bir azap şeklidir. Çünkü Kıyamet kopuncaya kadar bu şekilde bir hayat geçirmeleri, manevi açıdan onları hüzünlendirir. Bu da onları mutsuz kılar. 2. Beden Açısından: Ölen kimsenin, kabirde; Yılan-çıyan ve haşerat tarafından ısırılması ve sokulması, cehennemlik olan kimseye sabah-akşam cehennemdeki yerinin gösterilmesi, bazı kötü kimselerin toprak tarafından kabul edilmeyip insanlara ibret olsun diye dışarı atılması gibi hususlar, (ç)
[256] İdrardan sakınmamak; adam öldürmek, zina yapmak gibi günahların en büyüklerinden sayılmazsa da, namazın sıhhatine engel olduğu için kabir azabına sebep olmaktadır, ç
[257] Koğuculuk ise; zarar vermek maksadıyla insanlar arasında söz taşımaktır. Ya devamlı olduğu için yada insanlar arasında büyük felaketlerle sebep olduğu için kabir azabına sebep olmuştur, fç)
[258] islam alimlerine göre; Resulullah (s.a.v), hurma dallarını mezarların üzerine dikmekle azab gören kabir sahiplerine şefaatçi olmak istemiştir.
[259] Bunârî, Vudû' 55, 56, Cenâiz 89; Müslim, Taharet 111 (292); Tirmizî, Tahâret53 (70);
Ebu Dâvud, Taharet 11 (20, 21); Nesâî, Cenâiz 116; İbn Mâce, Taharet 26 (347); Ahmed b. Hanbel, 1/225
[260] Nesâî, Cenâiz 116
[261] Müslim, Taharet 111 (292); İbn Mâce, Taharet 26 (347)
[262] Buhârî, Vudû'55
[263] Hz. Peygamber (s.a.v)'in ayakta işemesi ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
İmam Şafiî (ö. 204/819), Hz. Peygamber (s.a.v)'in bel ağrısından dolayı ayakta işediğini belirtmiştir.
Bazılarına göre ise; çöplük, necaset yeri olduğu için oturmaya müsait değildi. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v), devamlı oturarak küçük abdest bozması adeti olduğu halde böyle bir yerde ayakta işedi.
Bazılarına göre ise, idrarın sıçramayacağı yerlerde ayakta işemenin caiz olduğunu göstermek için böyle hareket etmiş olma ihtimali daha kuvvetlidir.
Bazılarına göre İse, Hz. Aişe hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'İn evdeki yada kapalı yerdeki durumunu anlatması sebebiyle evlerde veya kapalı yerlerde oturarak işenilmesi gerektiği, Huzeyfe'den gelen hadisin ise, açıka alanda yada evin dışında caiz olduğunu belirtmişlerdir.
Ayrıca Hz. Aişe, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ayakta İşediğini söyleyen kimsenin sözüne inanılmaması gerektiğini belirtmiş olsa da, Hz. Aişe, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ancak evdeki halini bilebilir. Halbuki sahabenin büyüklerinden olan Huzeyfe'nin şahadetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v), Medine'de bir çöplükte ayakta dikilerek küçük abdest bozmuştur. Yine Hz. Ali, Hz. Ömer ve Zeyd b. Sâbit'in de ayakta işedikleri sabittir. Bütün bu durumlar, ayakta işemenin mekruh olduğunu, fakat idrar sıçramasından emin olunduğu zaman ke-rahetsiz olarak caiz olduğunu gösterir. Hanefi ve Şafiî fıkıhçilannin görüşü bu şekildedir. Yine ayakta işemek, Hanbeli mezhebine göre mubah, Mâliki mezhebine göre ise sıçrama ihtimali yoksa caiz, aksi takdirde mekruhtur. B.k.z: Ahmed Davudoğlu, İbn Abidin Ter-cemesi, 1/592-593; N. Yeniel - H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 1/50-51; Komisyon, Sünen-i Nesâî, 1/46-48 (ç)
[264] Buhârî, Vudû' 60, 62; Müslim, Taharet 73 (273); Ebu Dâvud, Taharet 12 (23); Tirmizî, Taharet 9 (13); Nesâî, Taharet 24; İbn Mâce, Taharet 13 (305, 306); Ahmed b. Hanbel, 5/382, 394. 402
[265] Burada geçen "cild" kelimesi; bazılarına göre, İsrail oğullarının sırtlarına giydikleri kürktür ve bazılarına göre ise zahiri anlamda tendir, (ç)
[266] Hadis, bu ümmete gösterilen kolaylıklara delildir. İsrail oğulları ise bunun zıddına zor şeylerle emrolunmuşlardı. İdrar sıçrayan yeri makasla kesmek,

bunlardan sadece birisidir. Alimler, iğne ucu kadar ufak idrar damlalarının hükmü hususunda ihtilaf etmişlerdir. imam Mâlik (ö. 179/795)'e göre bu tür idrar damlalarını yıkamak müstehabür, Şâfiîlere göre farzdır, imam A'zam Ebu Hanîfe (ö. 150/767} ise her necasetin az miktarında olduğu gibi burada da kolaylık gösterip yıkamanın lazım olmadığını belirtmiştir, (ç)

[267] Müslim, Taharet 273

[268] Ebu Dâvud, Taharet 12 (23)

[269] Ebu Dâvud, Taharet 12 (23)

[270] Henüz yemek yemeye başlamamış çocukların İdrarının temizleniş biçimi alimler
arasında ihtilaf konusu olmuştur. İmam Şafiî (ö. 204/819), İmam Ahmed (Ö.241/795) gibi bazı alimler; Ebu Dâvud (ö. 275/888), Tirmizî (ö. 279/892), İbn Mâce (ö. 273/886)'nin rivayet ettiği "kızın idrarı yıkanır, oğlan çocuğunun idrarının üzerine su serpilir" hadisine dayanarak kız çocuğu ile oğlan çocuğunun İdrarını ayırmışlardır. Hanefi mezhebi ile İmam Mâlik (Ö. 179/795) gibi bazı alimlere göre ise kız ve oğlan çocuklarının idrarları arasında fark yoktur. Her ikisinin idrarı da pistir. Ancak yıkanmakla temizlenir.

Yemek yiyen çocukların idrarı, ittifakla ancak yıkanmakla temizlenebilir, (ç)

[271] Buhârî, Vudû' 59; Müslim, Taharet 103 (287); Ebu Dâvud, Taharet 135 (374); Tirmizî, Taharet 54 (71); Nesâî, Taharet 189; İbn Mâce, Taharet 77 (524); Ahmed b, Hanbel, 6/355

[272] Müslim, Taharet 103 (287)

[273] Müslim, Taharet 103 (287), Selam (287); Tirmizî, Taharet 54 (71)

[274] Buhârî, Vudû1 31, Salât 47, Et'ime 5; Müslim, Taharet 66 (268); Ebu Dâvud, Libâs 41 (4140); Tirmizî, Cum'a 75; Nesâî, Taharet 90; İbn Mâce, Taharet 42 (401); Ahmed b. Hanbel, 6/96, 130,147, 187,188

[275] Buhârî, Salât 47; Müslim, Taharet 67 .

[276]
Hadis, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, her işe sağdan başladığını ifade ermektedir. Fakat hadisin bazı varyantlarında "bütün işlerinde" ifadesinin yer almaması; hadisin, genellik ifade etmediği ve bazı harici unsurlarla sınırlandırıldığı ifade edilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak İmam Nevevî (ö. 676/1277)şöyIe der:

"Sağdan başlama meselesi, şeriatın daimi bîr kuralıdır. Bu kural şu şekildedir: Saygı ve değer yönünden olan; elbise ve mest giymek, mescide girmek, misvakı kullanmak, sürme çekmek, tırnak kesmek, bıyık kısaltmak, saç taramak, koltuk altı tıraşı yapmak, saç kesmek, namazda sağa selam vermek, Taharet organlarını yıkamak, heladan çıkmak, yiyip İçmek, tokalaşmak, Hacerü'l-Esved taşını öpmek ve benzeri durumlarda sağdan başlamak müstehaptır. Bunun zıddı olan helaya girmek, mescitten çıkmak, burnu silmek, Taharet lenmek, elbise, don ve mest çıkarmak gibi şeylerde İse soldan başlamak müstehaptır. Bütün bunlar, sağ tarafın yücelik ve şerefindendir."

Bazıları da şöyle demişlerdir: Bu meselenin aslı şöyledir: Yapılması hoş ve iyi olan İşlerde sağdan başlamak müstehaptır. Soldan başlaması müstehap olan fiiller, -fıtrat gereği- iyi olan şeyler değildir. Bunlar, ya terk edilmesi iyi olan yada yapılması hoş olmayan işlerdir." (Ç) Ebu Dâuud, Libâs 41 (4140)

[277] Müslim, Taharet 66 (268); Tirmizî, Cum'a 75; İbn Mâce, Taharet 42 (401)

[278] Mübaşeret: Çıplak olarak, uücudu vücuda dokundurmaktır. Bazı durumlarda, cinsel ilişki için kullanılıyorsa da, burada, ittifakla birinci manada kullanılmıştır. Hadis, Resulullah (s.a.v)'in, diz kapağı ile göbeği arası kapalı olan hayız halindeki hanımlarından istifade ettiğini göstermektedir. Buna göre kişinin, her ne şekilde olursa olsun, hanımının, göbek İle diz kapağı arası hariç vücudun geri kalan kısmıyla faydalanması helaldir.

Hayiztı kadınla cinsel ilişki, Kur'an'in açık ifadesi ve sahih hadislerle yasaklanmıştır. Hane-filere göre, kişinin, haram olduğunu bildiği halde hayizlı hanımıyla cinsel ilişkide bulunması günahtır. Tevbe edip istiğfar etmesi lazımdır. Cumhura göre ise, bir yada yarım dinar sadaka vermesi müstehaptır. Bazılarına göre ise vaciptir.

Hanefilere göre, kan kesildikten sonra gusül abdesti almadığı halde, üzerinden bir namaz vakti geçmesi halinde kişinin hanımıyla cinsel ilişki de bulunmasında bir sakınca yoktur. (Ç)

[279] Buhârî, Hayz 5; Müslim, Hayz 1-2 (293); Ebu Dâvud, Taharet 106 (268, 273}; Tirmizî, Taharet 99 (132); Nesâî, Hayz 12, 13; İbn Mâce, Taharet 121 (635); Ahmed b. Hanbel, 6/33, 34, 78, 90, 113, 123,128,143, 174

[280] Buhârî, Hayz 5

[281] Ebu Dâvud, Taharet 106 (273); İbn Mâce, Taharet 121 (635)

[282] Hubus" kelimesi, "Habîs" kelimesinin çoğulu olup "erkek şeytanlar" anlamına gelmektedir. Habâis" ise "Habise" kelimesinin çoğulu olup "dişi şeytanlar" anlamına gelmektedir.

İbnü'l-Arabî (ö. 643/1148)'ye göre, bu kelime; çirkin şeyler için kullanılır. Hubs, genellikle, sözde sövmeyi, inançta küfrü, yiyeceklerde haramı, içeceklerde zararlı şeyleri ifade eder. Tuvalete girmek isteyen kimse, bu Duayı okumalıdır. Çünkü tuvaletler, Allah'ın açıkça zikredilmesi uygun olmayan yerler olduğu için şeytanlar, buralarda, çokça eğleşir ve insan oğluna daha çok musallat olurlar. Tuvalete girerken şeytanlardan Allah'a sığınmak, bu nedenden dolayı gereklidir. Açık arazide abdest bozmak da, tuvalette abdest bozmak gibi Allah'a sığınmayı gerektirir. Tuvalete girerken Allah'a sığınmayı unutan kimse, İslam alimlerinin çoğunluğuna göre, girdikten sonra kalben Allah'a sığınır, (ç)

[283] Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest bozacağı yere girerken Allah'a sığınması; kulluğunu göstermek, ümmetine abdest bozmanın edeblerinİ öğretmek içidir. Aslında o, bütün kötülüklerden ve şeytanlardan korunmuştur, (ç)

[284] Buhârî, Vudû' 9, Deavât 15; Müslim, Taharet 122 (375); Ebu Dâvud, Taharet 3 (4, 5); Tirmizî, Taharet 4 (5); Nesâî, Taharet 18; İbn Mâce, Taharet 9 (296); Ahmed b. Hanbel, 3/409

[285] Buhârî, Vudû'9

[286] Müslim, Taharet 122 (375)

[287] İslam hukukçuları, kadınların gördükleri kanı üçe ayırmışlardır: 1. Hayız (=adet) Kanı, 2. Nifas {=Ioğusa) Kanı, 3. İstihaze Kanı.

İstihaze Kanı: Rahim içi damarlardan hayız ve nifas hali dışında bir hastalık veya yapısal bir bozukluk sebebiyle gelen özür kanıdır. Diğer bir ifadeyle, İstihaze; kadının hayız ve loğusalık dışındaki kanamalarının genel adıdır.

İstihaze kanı konusunda, her bir kadının kendi tecrübe ve kanaatinin önemli olduğu ve nihai olarak tıp biliminin tespitlerinin ölçü alınması gerektiği bilinmelidir. İstihaze kanı; dinmeyen burun kanaması, tutulamayan idrar ve yaradan sürekli kan akması gibi sadece abdesti bozan bir özür halidir. Bu durumdaki kadın, gerekli maddî-bedenî temizliği yapar, gerekli tedbirleri alır ve özürlü kimselere tanınan ruhsat ve muafiyetleri kullanarak her bir namaz vakti için ayrı ayrı namaz abdesti alıp ibadetlerini yerine getirir. Hanefi mezhebine göre; adet hali belli olan müstehaza bir kadının hayzının bittiği, adet halinin geçmesiyle bilinir.Kadın adet zamanını şaşırırsa araştırır. Adet günlerinin geçtiğine kanaat getiremezse, bildiği günlerin en azıyla amel eder.

Yeni hayız görmeye başlayan bir kızın adet hali, sabit olmaksızın kanı kesilmeyip devam edecek olursa, her ayın on günü adet haline sayılır, yirmi gün de temizlik müddeti sayılır. (Ç)

[288] Bu kanın, hayız kanı değil de, damardan gelen bir kan olması nedeniyle boy abdestini gerektirmemesi gerekir. O halde Resulullah (s.a.v), istihaze halinde boy abdesti alınması gerektiğini niçin emretmiştir? Resulullah (s.a.v)'in bu emri, hayızdan yıkanma şeklinde yorumlanır. Resulullah (s.a.v)'in sözünün özeti: "Bu devam eden kan, hayız kanı değil, istihaze kanıdır. Hayız günlerin geçince boy abdesti al ve namazını kıl" şeklindedir. İmam Şafiî {ö. 204/819), istihaze olan Ümmü Habîbe'nin, her namaz için tetavvu olarak boy abdesti aldığını söylemektedir. Cumhura göre, Resulullah (s.a.v), Ümmü Habîbe'ye; her namaz için boy abdestini emretmemiştir. Müslim, Hayz 63 .{334); Tirmizî, Taharet 96 (129)'de de geçtiğine göre; bu hanım, boy abdesti alma işini, kendi başına yapmıştır. Ebu Dâvud, Taharet 109 {285)'de, bunun, Evzaî (ö. 157/774)'den başka hiç bir kimsenin söylemediği belirtilmiştir.

Ayrıca her namaz için boy abdesti alma işini, kanın azalmasını sağlamak için bir tedavi metodu olduğu şeklinde yorumlamak ta mümkündür.

Ümmü Habîbe hadisinin, Fatıma bint. Ebi Hubeyş hadisiyle nesh edildiği de ileri sürülmüştür.

Hattabî (ö. 388/998)'ye göre; bu hadis, kısa bir şekilde rivayet edilmiştir. Kadının hali, genişçe bir şekilde açıklanmamıştır. Her istihazalı ^kadına boy abdesti almak vacip değildir. Boy abdesti alma emri; gelen kanın, hayız kanı mı, yoksa istihaze kanı mı olduğunu ayı-ramayan yada gününü, vaktini ve sayısını unutan kimse kadın İçin geçerlidir. Böylesi bir kadın, hiçbir namazını terk edemez ve her namaz için yıkanması gereklidir, (ç)

[289] Burada geçen "Hind"in, hadisin ravisi olan Ebu Bekr ibn Abdurrahman'ın hanımı mı, yoksa akrabası mı olduğuna dair hiçbir yerde bir bilgiye rastlanılmam ıştır. İbn Hacer (ö. 852/1447)'in, "el-İsâbe" adlı eserinin sonunda bir "Hind"den bahsedilmiş, fakat kim olduğu açıklanmamıştır, (ç)

[290] Buhârî, Hayz 26; Müslim, Hayz 63-66 (334); Ebu Dâyud, Taharet 110 (288, 289, 290, 291}; Tirmizî, Taharet 96 (129); Nesâî, Hayz 2, 3, 4; İbn Mâce, Taharet 115; Ahmed b. Hanbel, 6/71, 215, 296

[291] Müslim, Hayz 64

[292] Buhârî, Hayz 26; Ebu Dâvud, Taharet 110 (288}

[293] Ebu Dâvud, Taharet 110 (288)

[294] Müslim, Hayz 63 (334); Tirmizî, Taharet 96 (129)

[295] Müslim, Hayz 66

[296] Leğenin kanla dolu olmasından maksat; saf kanla dolu olması demek değildir. İşin aslı, o leğen içinde yıkandığında leğendeki suyun içerisine damlayan kan, suyun rengini kan rengine çevirmiş olmasıdır, (ç)
[297] Müslim, Hayz 65; Ebu Dâvud, Taharet 107 (279)
[298] Ebu Dâvud, Taharet 109 (285); Nesâî, Hayz 2, 4
[299] Ebu Dâvud, Taharet 110 (288)
[300] Ebu Dâvud, Taharet 110 (289, 290, 291)
[301] Ebu Dâvud, Taharet 110 (292); Müslim, Hayz 63 (334); Nesâî, Hayz 4
[302] Ebu Dâvud, Taharet 110 (292)
[303] Kadınların öteden beri gelen adetlerinin biyolojik sebeplerine uymadığı İçin şeytanın vur-masıyla adet kanamasının meydana gelmeyeceği bir gerçektir. Bu tür kanamalar, bazı kadınlarda olduğu malumdur. Bunun, bünye ve hastalık sebebiyle, özellikle de sıcak ülkelerde kanamanın fazla olması sebebiyle damar çatlamasında olacağı açıktır. Böyle bir durumda Peygamber (s.a.v)'in tavsiye buyurduğu yol; belli bir müddet sonra yıkanmak ve özürlüler gibi, her namaz ayrı birer abdest alarak namazını kılmaktır.
Ayrıca şu mananın da netlik kazanması lazımdır ki; şeytanın vurması, onun fırsat gözetleyip kadını kandırması, insanın en zayıf olduğu yönünden gelip istediğini yaptırması demektir. B.k.z: G. Scognamillo & A. Arslan, Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Şeytan, Karizma Yay. 3. baskı, İst. 2002, s. 217
[304] Nesâî, Taharet 135, Hayz 4
[305] Nesâî, Taharet 135
[306] Ebu Hubeyş'in asıl adı, Kays b. Muttalib'dir. (ç)
[307] Buhârî, Hayz 19, 24; Müslim, Hayz 62 (333); Ebu Dâuud, Taharet 108 (282), 112 (298); Tirmizî, Taharet 93 (125); Nesâî, Hayz 4, 6; İbn Mâce, Taharet 115 (621, 624); Ahmed b. Hanbel, 6/128, 129
[308] Buhârî, Hayz 24
[309] Buhârî, Hayz 24
[310] Ebu Dâvud, Taharet 108 (282)
[311] Ebu Dâvud, Taharet 112 (298)
[312] Bu ifade, hayzın başlangıcını ve bitiş zamanını belirtmek içindir. İstihazalı kadın, ya kanın sıfatından yada adet günlerinde kanın gelmesinden, gelen kanın hayız kanı olduğunu bilir. Fatıma bint. Ebu Hubeyş'in de, adet hali bilinen bir kadın olduğu ihtimal dahilindedir. Hanefiler İle İmam Ahmed (ö. 241/795)'in meşhur olan görüşüne göre; bu meselede, kanın rengine değil, adet haline itibar edilir, (ç)
[313] NesâÎ, Taharet 138, Hayz 6
[314] Nesâî, Taharet 138, Hayz 6
[315] Resulullah (s.a.v)'in, Hz. Ömer'e "Abdest al, cinsel organım yıka, sonra da uyu" buyurması, abdest imanın öne alınmasını gerektirmez. Çünkü cümleleri birbirine bağlayan atıf edatı olan "vau" harfi, tertibe delalet etmez. Sadece iki şeyin bir arada toplanmasını ifade eder. Buna göre hadiste, abdest almakla cinsel organını yıkama işlerinin ikisinin de yap-ıulmasi emredilmektedir. Nitekim hadisin İmam Mâlik (ö. 179/795)'ten rivayet, "cinsel organını yıka, abdest al, sonra da uyu" şeklindedir. Hadiste abdestin önce alınması, onu tazim ve teberrük içindir. Buhârî'nin rivayetinde abdest alma, emir sığasıyla değil, "Abdest aldığı zaman uyur" şeklinde şart sığasıyla gelmiştir, (ç)
[316] Buhârî, Gusi 25, 27; Müslim, Hayz 23 (306); Ebu Dâvud, Taharet 86 (221); Tirmizî, Taharet 88 {120}; Nesâî, Taharet 167; İbn Mâce, Taharet 99 (585); Ahmed b. Hanbel, 1/125
[317] Cünüp olan kimsenin, uyumadan önce abdest alması meşrudur. Ancak bunun hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir.
Süfyan es-Sevrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, İmam Ebu Yûsufa göre; cünüp kimsenin abdest almadan uyuması caizdir.
Evzâî (ö. 157/774), İmam Şafiî (ö. 204/819), İmam Mâlik (ö. 179/795), İmam Ahmed b. Hanbeî (ö. 241/795), İmam Azam Ebu Hanîfe (ö. 150/767) ve alimlerin çoğuna göre; cünüp kimsenin uyumadan önce abdest alması müstehabtır. Bunlar, konu ile ilgili hadiste, "abdestin emredilmesini" mendub olma şeklinde yorumlamışlardır.
Bir grup alim de, burada, "abdestin alınması"ndan maksadın; "sözlük anlamı itibariyle abdest alma" olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara göre, gerekli olan, eİleri ve cinsel organını yıkamaktır. İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200), bunun hikmetinin; meleklerin pislik ve kötü kokudan uzaklaşıp şeytanların yaklaşması olduğunu söylemektedir. Şah Veliyyullah Dihlevî (ö. 1176/1762)'de, "cünüplük, meleklerin melekliğine zıt olduğuna göre, mümin hakkında uy gun olan, cünüp olarak uyumamak ve yemeği uzatmamaktadır. Eğer boy abdesti alması mümkün olmazsa abdestiterk etmemesi gerekir" der. (ç)
[318] Buhârî, Gusl 27
[319] Buhârî, Gusl 25
[320] Müslim, Hayz 23 (306)
[321] Tirmizî, Taharet 88 {120}
[322] Buhârî, Gusl 25, 27; Müslim, Hayz 21 (305), 26 (307); Ebu Dâvud, Taharet 87 (222, 223), 88 (224); 89 (226, 228), Vitr 8 (1437); Tirmizî, Taharet 87 (118, 119); Nesâî, Taharet 163, 164, 165, 166, Gusl 5; İbn Mâce, Taharet 99 (584), 104 (593); Ahmed b. Hanbel, 6/92,102,103, 119, 120
[323] Buhârî, Gusl 27
[324] Müslim, Hayz 21 (305)
[325] Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, cünüp kimsenin bir şey yemek isterse, ellerini yıkamalıdır.
İmam Ahmed b. Hanbel (ö. 241/795)'e göre; cünüp oian kişinin uyumazdan, ikinci defa İlişkide bulunmazdan veya yiyip içmezden Önce cinsel organını yıkamakla beraber abdest alması müstehabtır. İmam Mâlik (ö. 179/795) ile İmam Şâfiî (ö. 204/819)'ye göre; ellerine pislik bulaşmışsa onları yıkar.
İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö. 150/767)'ye göre ise, cünüp olan kişi, bir şey yemek isterse, ellerini yıkar, ağzını da suyla çalkalar. Abdest almadan uyumasında bir sakınca olmamakla birlikte alması daha uygundur.
Yalnız burada abdest almak, ruhsat olarak gösterilmektedir. Boy abdesti almak ise azimet olarak İfade edilmektedir. Azimet ise, ruhsattan daha faziletlidir, (ç)
[326] Müslim, Hayz 22 (305)
[327] Müslim, Hayz 26 {307}
[328] Ebu Dâvud, Taharet 87 (222)
[329] Ebu Dâvud, Taharet 87 (223)
[330] Ebu Dâuud, Taharet 88 (224)
[331] Hz. Aişe, burada, soru biçimine uyarak Resulullah (s.a.v)'in, vitri; bazen gecenin başında ve bazen de gecenin sonunda kıldığını söylemiştir. Halbuki Resulullah (s.a.v)'in, vitri, gecenin ortasında kıldığı da olmuştur, (ç)
[332] Hanefilere göre; gece namazındaki kıraat; hem açıktan ve hem de sessiz olarak okumak caizdir. Hanefî alimlerinden Aynî (ö. 855/1451): "Sahih olanın; okuyanın zamanı, yeri ve haliyle sınırlandığını, sesli veya sessiz okumada bu hususların göz önünde bulundurulması gerektiğini" söyler, (ç)
[333] Ebu Dâvud, Taharet 89 (226)
[334] Tirmizî, Taharet 87 (118)
[335] Tirmizî, Taharet 87 (119)
[336] Ebu Dâvud, Taharet 89 (228)
[337] Nesâî, Taharet 163
[338] Nesâî, Taharet 163
[339] Nesâî, Taharet 164
[340] Nesâ\, Taharet 165
[341] Müslim, Hayz 26 (307); Ebu Dâvud, Taharet 89 (226)
[342] NesâÎ,GusI5
[343] Bu ifadeden; ResululÎah (s.a.v)'in ayaklarını yıkamak için yerini değiştirdiği ve ayaklarını yıkama İşini en sona bıraktığı anlaşılmaktadır.
Cumhur, bu tür rivayetlere dayanarak mutlak olarak boy abdestinde ayaklan en son yıkamanın müstehab olduğu görüşüne varmıştır.
İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö. 150/767) ve öğrencilerine göre, gusledilen yer; leğen, küvet gibi suyun biriktiği bir yer durumunda ise ayakları yıkama işini en sona bırakmak, değilse abdestin hemen sonunda yıkamak müstehabür. (ç)
[344] Buhârî, Gusl 1, 5; Müslim, Hayz 37 (317); Ebu Dâvud, Taharet 97 {245); Tirmizî, Taharet 76 (103); Nesâî, Taharet 161, Gusl 14, 15, 22; İbn Mâce, Taharet 94 (573); Ahmed b. Hanbel, 6/236, 325, 330, 2/129
[345] Burada Hz. Peygamber (s.a.v)'in, avret yerini yıkama esnasında eline herhangi bir kokunun bulaşmış olma ihtimaline karşılık ellerini yere iyice sürttüğü anlaşılmaktadır. Bu da, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, temizliğe ne derece önem verdiğini ve hoş olmayan kokuların bedeni üzerinde kalmaması için ne kadar dikkat

ettiğini göstermektedir, (ç)
[346] Buhârî, Gusl 21
[347] Buhârî, Gusl 8
[348] Boy abdesti ve namaz abdesti sırasında ağza ve buma su vermenin hükmünün ne olduğu konusunda alimler arasında görüş ayrılığı vardır:
Ahmed b. Hanbel (ö. 241/795)'e göre; boy abdesti ve namaz abdesti sırasında ağza ve
burna su vermek farzdır.
İmam Mâlik (ö. 179/795) ve İmam Şâfiî (ö. 204/819) alimlerine göre ise; hem boy abdes-
tinde ve hem de namaz abdestinde sünnettir.
Hanelilere göre ise; boy abdestinde farz olup namaz abdestin de farz değildir, (ç)
[349] Başım da üç defa yıkadı. Sonra bedenine su döktü" ifadesinden; Resulullah (s.a.v)'in saçlarının arasını ovalamadığı, sadece suyu dökmekle yetindiği anlaşılır. Fakat başka rivayetlerde, daha su dökünmeye başlamadan vücutta kıl olan yerlerini ovaladığı zikredilmiştir. Burada ravinin, hadisi uzatmamak için bunu zikretmemiş olduğu anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ovalamayı bazen terk ettiği de anlaşılabilir, (ç)
[350] Buhârî, Gusl 10
[351] Bu ifadeden; bir kimsenin, boy abdesti yada namaz abdesti alan kimseye yardım etmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır, (ç)
[352] Buhârî, Gusl 11
[353] Buhârî, Gusl 16
[354] Buhârî, Gusl 18
[355] Müslim, Hayz 38
[356] Cabir b. Abdullah (ö. 74/693), İbn Ebi Leyla (ö. 148/765) ve Saîd b. Müseyyeb (ö. 92/ 712), bu hadise dayanarak, boy abdesti ve namaz abdesünden sonm kurulanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Şâfiîlerin meşhur olan görüşüne göre, silinmeyi terk etmek müstehabtır. Hz. Osman, Hasan b. AH, Enes b. Mâlik, Hasen el-Basrî, İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam A'zam Ebu Hanîfe'ye göre; boy abdesti ve namaz abdestinden sonra kurulanmada bir mekruhluk görmemişlerdir. Bunlar görüşlkerine, İbn Mâce'nin Selmân el-Fârisî'den ri vayet ettiği, "ResuluIIah (s.a.v) abdest aldı, üzerinde olan yün cübbeyi ters çevirdi ve onunla yüzünü sildi" hadisi ile Tirmizî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği "Resulullah (s.a.v)'in bir bez parçası vardı. Abdestten sonra bununla kurulanırdı" hadisini delil olarak kabul etmişlerdir.
Resulullah (s.a.v)'İn havlu kullanmaması, her zaman kullandığının aksinedir. Onuri bu hareketi, o gün havlu kullanma İhtiyacını hissetmemesinden veya serinleme isteğinin bulunmamasından olsa gerektir, (ç)
[357] Ebu Dâvud, Taharet 97 (245)
[358] Tirmizî, Taharet 76 (103)
[359] Nesâî, Taharet 161
[360] Nesâî, Gusl 15
[361] Nesâî, Gus! 22
[362] Buhârî, Gusl 1, 15; Müslim, Hayz 35 (316}; Ebu Dâvud, Taharet 97 (240, 241, 242, 243, 244); Tirmizî, Taharet 76 (104); Nesâî, Taharet 152, 153, 155, 156, 157; İbn Mâce, Taharet 94 (574); Ahmed b. Hanbel, 6/52, 70, 72, 96,101,110, 143
[363] Buhan, Gusl 15
[364] Müslim, Hayz 36
[365] Müslim, Hayz 43 (321)
[366] Müslim, Hayz 39 {318}
[367] Hz. Peygamber (s.a.v) saçlarını ve vücudundaki kılları ovalayarak aralarına suyun geçmesini sağlıyordu. Suyun, tenine değmesiyle oranın temizlenmesine kanaat getirdiği an, üç defa başına su alarak bütün vücudunu yıkıyordu. Artan su kalırsa, hepsini birden vücuduna döküyordu.
Mâlikîlere göre; sık olsun, seyrek olsun, vücuttaki bütün kılların ovalanması vaciptir. Şafiî ve Hanbelilere göre ise, ovalanmadığı takdirde su deriye ulaşıyorsa kılların ovalanması mendub, ulaşmıyorsa vaciptir.
Hanefilere göre ise; ovalanmadan su deriye kadar ulaşırsa saçın ve sakalın ovalanması müstehab, ovalanmadan deriye ulaşmazsa farzdır, (ç)
[368] Ebu Dâvud, Taharet 97 (242)
[369] Ebu Davud, Taharet 97 (243)
[370] Bu ifade, kadınların başlarını beş defa yıkamalarının müstehab olduğunu gösterir. Ancak senedde adı geçen Cümey'den dolayı bu hadis zayıf kabul edilmiş ve delil olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca Ebu Dâvud, Taharet 99 (251)'de, kadınların saç örgülerinin durumu ve başlarına üç defa su dökülebileceklerine dair açık ifadeler vardır, (ç)
[371] Ebu Dâvud, Taharet 97 (241)
[372] Bu kap, süt sağacak kaba denir. Uzunluğu ve genişliği, bir karıştan azdır, (ç)
[373] Ebu Dâvud, Taharet 97 (240)
[374] Nesâî, Taharet 152
[375] Nesâî, Taharet 153
[376] Nesâî, Taharet 155
[377] Nesâî, Taharet 156
[378] Nesâî, Taharet 157
[379] Nesâî, Taharet 157
[380] Tirmizî, Taharet 76 (104)
[381] İsİam dini, namazın yerine getirilmesini, dini temel veciblerinden saymış olmasının yanı sıra her türlü mükellefiyette zorluğu gidermeye ve kolaylığı temein etmeye de ayrı bir önem vermiştir. Bunun bir örneği de, mükelelfler için mestler üzerine mesh yaparak abdest alam ve böylece üzerine düşen ibadetleri yerine getirme imkanı vermiş olmasıdır. "Mesh": Bir şey üzerinde eli gezdirmek, o şeyi elle silmek demektir. Fıkıh literatüründe; bir çeşit hükmi temizlik İşlemi olup abdestte elin ıslaklığıyla bir uzuv, mest veya herhangi bir şey üzerinde yapılan bir temizlik çeşididir.
Dinimizin, ibadetlerde kolaylığı tercih etmiş olması sebebiyle ayaklara mest yada benzeri bir şey giyildiğinde, abdest için bunun çıkarılması ve ayağın yıkanması İstenmeyip mestin üzerine mesh yapma caiz görülmüştür.
"Mest": Deri ve benzeri maddelerden ayaklara giymek maksadıyla yapılan, ayakları topuklarla birlikte örten, içine su geçinmeyecek veya yere konduğunda kendi kendine dik durabilecek bir ayakkabı çeşididir.
Abdest alıken mestin üzerinde eiin üç parmağı kadar yerin elin ıslaklığıyla bir defa mesh edilmesi gerekir. Bunun için mestin abdestli olarak giyilmiş, mestin ayağın abdestte yıkanması gereken yerlerini tamamen kaplamış olması aranır.
Abdesti bozan durumlar, mest üzerine meshi de bozar. Üzerine mesh edilen mestin ayaktan çıkması veya çıkarılması, mestin içerisine giren suyun bir ayağın yandan fazlasını ıslatmaı, mesh süresinin sona ermesi meshi bozar.
Mestler üzerien emsh etme süresi; yolcu olmayanlar için 24 saat, yolcular için 72 saattir. Bu süre, mestin abdestli olarak giyilmesinden sonra abdesti bozan ilk durumdan baslar. (Ç)
[382] Cerîr b. Abdullah'ın, ayaklarını mesh ettiğini gören bazı kimseler, ona: "Senin bu abdest
alış şeklin, Maide suresi inmeden önce vardı. Maide suresi indikten sonra ayağa mesh etme izni kaldırılmıştır" dediler. Bunun üzerine Cerîr: "Ben Maide suresi indikten sonra Müslüman oldum' der. Cerîr, bu sözüyle; "Ben Resulullah {s.a.vj'in mestli ayağına bu şekilde mesh ederek abdest alışını Maide suresi indikten sonra gördüm. Dolayısıyla sizin, Maide suresi ayaklara mesh etmenin hükmünü kaldırmıştır demeniz yanlıştır" demek istemiştir. (ç)
[383] Buhârî, Salât 25; Müslim, Taharet (272); Ebu Dâvud, Taharet 60 (154); Tirmizî, Taharet 70 (93); Nesâî, Taharet 96; İbn Mâce, Taharet 84 (543); Ahmedb. Hanbel, 4/358, 361
[384] MaİIde suresinden kast edilen ise; abdest ayetidir. Bu ayet, Benî Mustalık gazvesi sırasında inmiştir. Cerîr İse, ondan sonra Müslüman olmuştur. Buna göre bu abdest ayetinin hükmü, yani ayakların yıkanması emri, mest giymeyenlerle ilgili genel bir emirdir.
Cerîr'in hadisi İse; ayağında mest bulunan kimselerin ayaklarına mesh edebileceklerini açıklama mahiyetinde meshin hükmünü, yıkamanın genel hükmünün dışına çıkarmaktadır. (ç)
[385] EbuDâvud, Taharet 60 (154}
[386] Nesâî, Taharet 96
[387] Tirmizî, Taharet 70 (94)
[388] Buhârî, Vudû' 35, 48; Müslim, Taharet 75 (274); Ebu Dâvud, Taharet 60 (149, 150, 151); Tirmizî, Taharet 72 (97), 73 (98), 74 (99); Nesaî, Taharet 66, 87,

96, 97; İbn Mâce, Taharet 84 (545); Ahmed b. Hanbel, 4/245,246, 247,251,253,254
[389] Buhârî, Salât 25
[390] Buhârî, Cihad 90, Libâs 10
[391] Buhârî, Vudû1 35
[392] Tebük seferi, hicretin 9. yılında Bizanslılara karşı düzenlenmiş bir seferdir, (ç)
[393] Buhârî, Meğâzî 81
[394] Bu ifade, meshlerin sahih olabilmesi için abdestii iken giyilmelerinin şart olduğuna delalet eder. (ç)
[395] Buhârî, Vudû149
[396] Müslim, Taharet 79
[397] Müslim, Taharet 82
[398] Müslim, Taharet 83
[399] Bu ifade, meshlerin sahih olabilmesi için âbdestli iken giyilmelerinin şart olduğuna delalet eder. (ç)
[400] Bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.u)'in, mestler üzerine mesh ettiğini anlatmaktadır. Yalnız Imamiyye, Hariciler ve Davud ez- Zahirî,, Peygamber (s.a.v)'in abdest öğrettiği bir kişiye: "Ayaklarım yıka, yoksa namazın kabul olmaz sözü ile Maide süresindeki abdest ayetlerini ve "Vay o topukların ateşteki haline" hadisini delil getirerek "meshin caiz olduğuna dair gelen hadisler nesh edilmiştir" demektedirler. Bunların bu iddialıma şu şekilde cevap verilmiştir:
a. Hz. Peygamber (s.a.v)'in "ayaklarını yıka" sözündeki emri; "abdest ancak yıkamakla olur" anlamına gelmeyip meshin caiz olduğunu ifade eden hadisler bunu göstermektedir.
b. Yine onların, mesh İle ilgili hadislerin nesh edildiğine dair iddiaları, doğru değildir. Çünkü abdest ayeti, MüğreysİI gazvesi sırasında, hicretin 5. yılında nazil olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, mestlerini mesh ettiği ile ilgili konumuzla ilgili hadis, Tebük seferinde hicretin 9. yılında meydana gelmiştir.
c. Onların, "mesh, abdest ayetiyle nesh edilmiştir" İddiaları yanlıştır. Abdest ayetlerinin, meshİ nesh edici bir yönü yoktur. Yalnız yıkamak mı, yoksa mesh mi daha faziletlidir meselesi üzerinde ihtilaf vardır. Bu konuda İmam Mâlik, İmam Şâfiî, îmam A'zam Ebu Hanî-fe'ye göre; yıkamanın, daha faziletli olduğu görüşündedirler. Çünkü yıkamak, asıldır.
Halbuk alimlerin büyük çoğunluğu, meshin caiz olduğu görüşündedirler. Örneğin, İmam A'zam Ebu Hanîfe bu konuda şöyle der: "Bana ulaşan mesh hadisleri, gündüz aydınlığı kadar açık, kesin ve parlak olmadıkça onların üzerinde bîr şey söylemedim. Mesh caiz görmeyenlerin küfre düşeceklerinden korkarım. Çünkü mesh ile ilgili hadisler, hemen hemen mütevatir drecesinde kuvvetli (=müstefız) hadislerdir." (ç)
[401] EbuDâvud, TahâretöO (151)
[402] EbuDâvud, Taharet 60 (150)
[403] EbuDâvud, Taharet 60 (156)
[404] Tirmizî, Taharet 75 (100)
[405] Nesâî, Taharet 96
[406] Nesâî, Taharet 96
[407] Abdest alırken baş, boyun ve kulakların mesh edilmesi, abdestin aslî hükmüdür. Mest, nk ve sargı üzerine mesh ise yıkama yerine geçen (=bedej, halef) bir işlemdir, (ç)
[408] Nesâî, Taharet 97
[409] Abdun-ahman ibn Avf, cennetle müjdelenmiş ve sahabenin önde gelenlerinden birisidir. (Ç)
[410] Bu ifade; faziletçe üstün olan kimsenin, kendisinden faziletçe daha aşağı olan kişiye namazda uymasının caiz olduğunu göstermektedir, (ç)
[411] Nesâî, Taharet 66
[412] Nesâî, Taharet 87
[413] Nesâî, Taharet 96
[414] Nesâî, Taharet 87
[415] Kadının ihtilam olmasının hükmünü Peygamber (s.a.v)'e sormak, kadın İçin adeten ayıp bir şey sayıldığı için kadın, ilk önce Peygamber (s.a.v)'e nezaketle ve özür belirterek soruyu sormaktadır. Halbuki kişi, yararına uygun olan şeyleri sormaktan utanmaması gerekir. Utanılacak cinsten de olsa, bilmediği bir şeyi soran kimseyi ayıplamak doğru değildir. Kadın da erkek gibi İhtilam olur ve ondan da sperm gelir, (ç)
[416] Bu ifadeden; erkeğin suyunun galip gelmesi halinde çocuğunun babaya, kadının suyunun galip gelmesi halinde İse çocuğun anneye benzeyeceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla doğan çocuk, babasına benzediği gibi annesine de benzeyebilir, (ç)
[417] Buhârî, İlm 50, Gusl 22, Enbiya 1, Edeb 68, 79; Müslim, Hayz 32 (313); Ebu Dâvud, Taharet 95 (237); Tirmizî, Taharet 90 (122); Nesâî, Taharet 131; İbn Mâce, Taharet 107 (600); Ahmed b. Hanbel, 6/306
[418] Müslim, Hayz 32 (313)
[419] Buhârî, İlm 50
[420] Buhârî, Enbiya 1, Edeb 68
[421] Tirmizî, Taharet 90 (122)
[422] Nesâî, Taharet 131
[423] Ebu Dâvud, Taharet 95 (237)
[424] Buhârî, Vudû' 26; Müslim, Taharet 87 (278); Ebu Dâvud, Taharet 49 (103, 104, 105); Tirmizî, Taharet 19 (24); Nesâî, Taharet 1; İbn Mace, Taharet 40 (393); Ahmed b. Han-bei, 2/265, 284, 403, 500,
[425] Burada uykudan uyanan kimsenin, elini yıkaması emredllmektedir. Elinde ibrik gibi bir su kabının bulunmaması halinde yıkamadan elini abdest alacağı kaba sokmaması İstenilmektedir.
İbn Kayyim (ö. 751/1350) gibi bazı aiimelere göre; yıkama emri taabbudidir. Yanibunun hikmetini akıl kavrayamaz. Sadece kulların kulluklarını göstermeleri için verilmiş bir emirdir. Ancakhadiste, yıkama emrinin sebebi açıklanmış olduğundan bu görüş reddedilmiştir. Hadisten anlaşıldığına göre, bu emrin sebebi; insanın gece ellerinin nerelerde gezindiğini bilmemesidir. Geceleyin eller, vücudun pis yerlerinde dolaşarak yada sivilceli ve yaralı yerleri kaşıyarak pislenebilirler. Dolayısıyla kaba sokmadan önce elleri yıkama emrinin hikmeti budur.
Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî alimlerine göre. su kabına daldırmadan elleri yıkamak sünnettir. Çünkü kişinin ellerinin nerede gezdiğini bilmemesinin bu yıkamaya sebep olarak gösterilmesi, ellerin temiz olup olmaması şüphesinin bu emrin sebebi olduğunu gösterir. Bu da, bu emrin hakiki manası olan vaciplik ifade etmekten çıkması demektir. Dolayısıyla bu imamlar, uykudan kalkıpta abdest almak isteyen kimsenin ellerini kaba sokmadan yıkamasının hükmünün sünnet olduğunu söylemişlerdir, (ç
[426] Müslim, Taharet 88
[427] Ellerin üç kere yıkanması müstehabtır. (ç)
[428] Müslim, Taharet 88
[429] Buhârî, Vudû1 26
[430] Ebu Dâvud, Taharet 49 (103)
[431] Tirmizî, Taharet 19 (24)
[432] Ebu Dâvud, Taharet 49 (105)
[433] Nesâî, Taharet 1
[434] Buhârî, Vudû' 18, 19; Müslim, Taharet 63 (267); Ebu Dâvud, Taharet 18 (31); Tirmizî, Taharet 11 (15); Nesâî, Taharet 23, 42; İbn Mâce, Taharet 15 (310); Ahmed b. Hanbel, 5/300
[435] Resulullah (s.a.u)'in uygulamalarından biri; sağ elini, yiyecek ve içecek şeylerde ve sol elini İse temizlik işlerine ayırmıştı. Bu durum, insanın büyük abdest bozması halini de kapsamaktadır. Şâfiîler ile HanbelİIerden bazılarına göre, bu şekilde temizlenmek haramdır. Cumhura göre ise sağ elle silinmenin hükmü, tenzihen mekruhtur, (ç)
[436] Suyu bir nefeste içmek, su içme adabına uymayan bir davranıştır.Islamî edebe göre; su, üç nefeste içilir. Ayrıca bir nefeste içmekte; ağzadan gelen akıntının suya karışması ve ağız kokusunun kaba sinmesi gibi durumlardan dolayı o kapdan su içenlerin yada bakan kimselerin iğrenmesi söz konusudur. Suyu yavaş yavaş içmek, mide açısından daha sağlıklı bir durumdur. Yine yemek yerken yemeği üflemek te, bu duruma girmektedir, (ç)
[437] Buhârî, Vudû119
[438] Buhârî, Vudû118
[439] Müslim, Taharet 63 (267)
[440] Müslim, Taharet 65 (267)

[441] Nesâî, Taharet 23, 42
[442] Tirmizî, Taharet 11 (15)
[443] Buhârî, Cum'a 8, Temenni 9; Müslim, Taharet 42 (252); Ebu Dâvud, Taharet 25 (46); Tirmizî, Taharet 18 (22); Nesâî, Taharet 7; İbn Mâce, Taharet 7 (287); Ahmed b. Hanbel, 2/245, 299, 429, 460, 509
[444] Misvak: Dişleri temizlemek için kullanılan lifli bir ağacın dallarına denir. Bu dallar, genellikle, bir karış boyunda kesilerek ucundan kabuğu soyularak lifleri çıkarılır ve bu kısımla dişler fırçalanır. Misvakın en iyisi, "Erâk" ağacından olanıdır.
Hz. Peygamber (s.a.v) çeşitli hadislerinde Müslümanları misvak kullanmaya teşvik etmiştir. Abdest alırken, abdestin bozulma durumu yoksa namaza başlamadan önce ve diğer zamanlarda ağzın tmizlenmesi güzel bir davranıştır. Zaten hadisin metninde geçen "sivak" kelimesi; hem diş fırçalamada kullanılan ağaç dalına ve hem de bizzat fırçalama eylemine denir ki, bu da, dişlerin, bu dal parçası veya benzeri bir şeyle fırçalanmasıdır. Bununla birlikte dişlerin kirlerini gideren ve ağzı temizleyen her türlü fırça ve malzeme kullanmak sünnete uygundur.
Misvak kullanmak, Hz. Peygamber (s.a.v) için farz ise de, ümmetine mendubtur. Ümmetien farz kılınmayışının nedeni, "zorluk korkusu"dur. (ç)
[445] Müslim, Taharet 42 (252)
[446] Her nekadar namazı vaktinde kılmak en faziletli durum ise de, bu hadis; yatsı namazını, gecenin ilk üçte birine kadar veya yarısına kadar geciktirmenin mendub olduğunu gös-termektedirr. Bu sayede kişi, namazı bekleme sevabı alır. Çünkü insan, namazı beklediği sürece namazdaymış gibi sevap alır. Buhârİ'nin bir rivayetinde, "Siz namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız" buyurulmaktadır. (ç)
[447] Ebu Dâvud, Taharet 25 (46)
[448] Erkeklerden çıkan maddeler dört çeşittir:
a. İdrar: İdrar, ittifakla necistir. Affedilen mikdarı aştığı takdirde yıkanması şarttır.
b. Vedî: Bazen idrarın peşinden çıkan yapışkan bir maddedir. Bu da idrar gibi necistir.
c. Meni (=sperm): Şehvetten dolayı akan sıvıdır. Boy abdestini gerektirir.
d. Mezi: Beyaza benzeyen yapışkan bir sıvıdır. Oynaşma veya öpüşme esnasında bazen erkekten yada kadından gelir. Pistir. Fakat boy abdestini gerektirmez. Bundan dolayı ancak abdest almak gerekir.
Soru sormak ve fetva istemek hususunda vekil tayin etmek caizdir. Kişinin, hanımın yakınlarıyla, örfen ayıp kabul edilen meselelerde direkt olarak konuşmayıp bir aracı kişiyle çözümlemesi uygundur, (ç)
[449] Buhârî, İlm 51, Vudû1 34, Gusl 13; Müslim, Taharet 17 (303); Ebu Dâvud, Taharet 82 (206, 207, 208, 209); Tirmizî, Taharet 83 (114); Nesâî, Taharet 112, Gusl 28; İbn Mâce, Taharet 70 (504); Ahmed b. Hanbel, 1/124, 126
[450] Buhârî, Gusl 13
[451] Müslim, Hayz 19 (303)
[452] Şafiîlere ve Hanefilere göre; necaset mahallinin yıkanması yeterlidir. Dolayısıyla meziden dolayı erkeklik organıyla birlikte hayalarda yıkanmalıdır, (ç)
[453] Ebu Dâvud, Taharet 82 (208)
[454] Ebu Dâvud, Taharet 82 (209}
[455] Ebu Dâvud, Taharet 82 (206)
[456] Tirmizî, Taharet 83 (114)
[457] Nesâî, Taharet 112
[458] Nesâî, Taharet 112
[459] Nesâî, Taharet 112
[460] Nesâî, Gusl 28
[461] Nesâî, Gusl 28
[462] Nesâî, Gusl 28
[463] Nesâî, Gusl 28
[464] Nesâî, Taharet 112
[465] Ebu Eyyûb'un "istiğfarı"; bazılarına göre, tuvaletleri kıbleye karşı yapanlar içindir. Çünkü günahkarlar için istiğfarda bulunmak sünnettir. Bazıları da, bu sitiğfarın, kıbleye karşı oldukları için yapıldığını söylerler. Fakat hadisin zahiri manasına göre, söz konusu istiğfarı yapanlar, başkaları için değil kendi nefisleri için yapmışlardır.
Abdest bozmak günah olmadığı halde, buradaki istiğfara neden gerek duyulduğuna; takva ehli kimselerin adetinin bu şekilde olması belirtilmiştir. Çünkü takva ehli kimseler, günaha girmekten korunmak için kendilerini daima kusurlu görerek istiğfarda bulunurlar, (ç)
[466] Buhârî, Vudû' 11, Salât29; Müslim, Taharet59 (264); Ebu Dâvud, Tahâret4 (9); Tirmizî, Taharet 6 (8); Nesâî, Taharet 19, 20, 21; İbn Mâce, Taharet 17 (318); Ahmed b. Hanbel, 5/416, 417, 421
[467] Bu kişinin, Şifâ'nın ailesinin kölesi yada Ebu Talha'mn kölesi olduğu söylenmiştir.
[468] Rivayetlerde hem Şam ve hem de Mısır isminin geçmesi, Ebu Eyyûb'un bu iki şehre geldiği ve ikisinde de tuvaletlerin yönlerinin kıbleye doğru olduğunu gördüğü ve bundan dolayı canının sıkıldığı geçmektedir, (ç)
[469] Büyük ve küçük abdest yaparken, ön ve arkayı, kıbleye dönme yasağının zahirine bakan imam A'zam Ebu Hanîfe ve bir grub alim, hem kırda ve hem de kapalı yerlerde bunun yasak olduğunu söylemişlerdir. Diğer fıkıhçılar İse, bu yasağın sadece kıra özgü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bununla ilgili açıklama daha önce geçmişti, (ç)
[470] Nesâî, Taharet 19
[471] Alimlerin açıklamasına göre; abdest bozarken doğuya ve batıya dönme emri, Medineliler ile Medine hizasında bulunup da doğuya ve batıya döndüğü zaman Kabe karşısına ve arkasına gelmeyenler hakkındadır. Bununla birlikte dünyanın diğer memleketlerinde yaşayanlar, bu emre göre hareketle abdest bozarken Kabe'nin ön veya arka taraflarında kalmamasına dikkat edeceklerdir. Çünkü kıbleye karşı saygı göstermek, müslümanların görevlerindendir. Hadiste kast edilen husus budur, (ç)
[472] Nesâî, Taharet 20
[473] Nesâî, Taharet 21
[474] Buhârî, Vudû1 33; Müslim, Taharet 90 (279); Ebu Dâvud, Taharet 37 (71, 72, 73); Tirmizî, Taharet 68 (91); Nesâî, Taharet 52, Mİyâh 7; İbn Mâce, Taharet 31 (363, 364); Ahmed b. Hanbel, 2/460
[475] Hadisin metninde geçen "veleğa" kelimesi; köpeğin, dilinin kenarıyla su içmesi anlamında kullanılır. Bu konuda bir çok rivayet gelmiştir. Bu rivayetler, şu dört hususu içermektedir: a. Birinci yıkayışta toprakla ovmak, b. Yedincisinde toprakla ovmak caizdir. Ancak birincide toprakla ovmak daha İyidir, c. Bu yıkayışların her hangi birisinde toprakla ovmak yeterlidir, d. Sekizince de toprakla ovmak.
Hanefilere göre kabı yedi kere yıkamakve toprakla ovmak gerekmez. Meşhur alim Tahavî, HanefilerİN bu görüşü hakkında özetle şöyle der:
"Köpek bir kabı yaladığı zaman o kabı hemen dök. Sonrada üç kere yıka" (Tehâ-nevî, İ'lau's-Sünen, 1/197, Zeylaî, Nasbu'r-R'aye, 1/131) hadisini Ebu Hureyre rivayet etmiştir. Yedi defa yıkamanın vacipliği bu hadisle kaldırılmıştır. Çünkü yedi defa lafzını da Ebu Hureyre rivayet etmiştir. Hiçbir sahabenin, Hz. Peygamber (s.a.v)'den işittiğinin tersine amel etmesi veya fetva vermesi hela! olmaz. Demek ki, ikinci hadis, birincinin hükmünü kaldırdığından Ebu Hureyre ikinci hadisle amel etmiştir. EbuHureyre'den rivayet eden raviler için bu hadis, haberi ahad olması bakımından zayıf sayılabilirse de haberi bizzat Resulullah (s.a.v)'den işiten Ebu Hureyre için zayıflık söz konusu değildir. Çünkü Ebu Hureyre, bu hadisle amel etmiştir." (ç)
[476] Müslim, Taharet 89 (279); Nesâî, Taharet 52, Miyâh 7
[477] Müslim, Taharet 89 (279)
[478] Cumhura göre; köpek, necistir. Salyasıda necistir. Dolayısıyla salyasının girdiği kabı, yedi kere yada üç kere yıkamak vaciptir. Fakat "hayvanların size tutuverdiklerinden de yiyin" (Maide: 5/4) ayeti, av sırasında köpeğin yaladığı hayvanın etini bundan istisna etmektedir, (ç)
[479] Müslim, Taharet 91 (279); Ebu Dâvud, Taharet 37 (71)
[480] Müslim, Taharet 92 (279)
[481] Kedinin su içtiği kabın yıkanması, kedinin salyasının pis olmasından dolayı olmayıp sadece temizliğe riayet içindir. Yalnız Hanefiler, bu hadisle, yabani kır kedisinin artığının ve salyasının ğis olduğuna hükmetmişlerdir. Bunun sebebi de; pis şeylerle beslenmelerinden dolayıdır, (ç)
[482] Ebu Dâvud, Taharet 37 (72)
[483] Ebu Dâvud, Taharet 37 {73)
[484] Tirmizî, Taharet 68 (91)
[485] Buhârî, Vudû1 63, Hayz 9; Müslim, Taharet 110 (291); Ebu Dâvud, Taharet 130 (360, 361, 362); Tirmizî, Taharet 104 (138); Nesâî, Taharet 185; İbn Mâce, Taharet 118 (629); Ahmed b. Hanbel, 6/346, 353

[486] Kan, her halükarda necistir. Namaz kılabilmek için elbiseden kanın çıkarılması şarttır. Ha-nefilere göre; ağır sayılan necis madde eğer katı ise yaklaşık olarak 3.5 gramı (= 1 dirhem), sıvı ise el ayasını (=avuç içini) kapsayacak miktarı ve fazlası vücut, elbise veya namaz kılınacak yerde bulununca namazın sıhhatine engel olur. (ç)
[487] Nesâî, Taharet 185
[488] Ebu Dâvud, Taharet 130 (360)
[489] Ebu Dâvud, Taharet 130 (362)
[490] Buhârî, Vudû' 68; Müslim, Taharet 95 (282); Ebu Dâvud, Taharet 36 (69, 70); Tirmizî, Taharet 51 (68); Nesâî, Taharet 46, Gusi 1; îbn Mâce, Taharet 25 (344); Ahmed b. Hanbel, 2/246, 259,265, 362
[491] Müslim, Taharet 95 (282)
[492] Durgun suya işemenin yasaklanmasının sebebi; o suya abdest almak ve boy abdesti almak için ihtiyaç duyulacağındandır. Hanefi ve Şâfiîlere göre, bu durum, suyun çokluğuna ve azlığına göre değişir. Pislik.az suyu mutlaka murda eder. Çok su ise renk, koku ve tat gibi üç özelliğinden biri bozulmadıkça pislenmez. Ancak Hanefiler ile ŞâfÎîler, çok suyun miktarı konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Hanefî mezhebinde, suyun çokluğu, 10 . 10 arşındır.
İnsanların yararlandıkları herhangi bir suya işemek yasaklanmıştır. Az olsun yada çok olsun durgun suyun kirletilmemesi, çevre sağlığı bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca suya İşemek ile suda yıkanmak, birbirinden farklı şeylerdir, (ç)
[493] Tirmizî, Taharet 51 (68); Nesâî, Taharet 46, Gusl 1
[494] Ebu Dâvud, Taharet 36 (69); Nesâî, Taharet 46, Gusl 1
[495] Ebu Dâvud, Taharet 36 (69)
[496] Nesâî, Gusl 1
[497] Nesâî, Gusl 1
[498] Nesâî, Gusl 1
[499] Buhârî, Libâs 63, 64, İsti'zan 51; Müslim, Taharet 49 (257); Ebu Dâvud, Tereccül 16 (4198); Tİrmizî, Edebl4 (2756); Nesâî, Taharet 10; İbn Mâce, Taharet 8 (292); Ahmed b. Hanbel, 2/239, 283, 410, 489
[500] Fıtrat" ile ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bunlar içerisinde en güzeli olanlarından birisi şudur: Fıtrat; Allah katında değişmeyen dini esaslar ve Hz. İbrahim (a*.s)'ın ve onun neslinden gelen peygamberlerin sünnetleridir.
Hadiste anılan bu beş şeyin fıtrattan, yani mehur manasıyla sünnetten olduğu zikredilmektedir. Hiç kuşkusuz bunu, "Beş şey fıtrattır" şeklinde değil, "Beş şey fıtrattandır" şeklinde bir ifade tarzının seçilmiş olmasından anlıyoruz ki, fıtratın tamamı beş değil, daha fazladır. Nitekim Ebu Davud, Taharet 29 (53)'de Hz. Aise'den gelen hadiste, on şeyin fıtrattan olduğu rivayet edilmiştir. Bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) Hz. Aişe hadisinde, fıtrattan olan şeylerden on tanesini, Ebu Hureyre'den gelen hadiste ise beş tanesini anmıştır. Hatta İbnü'I-Arabî, fıtrattan olan otuz kadar şey saymıştır.
a. Sünnet Olmak: Bu ifade, hem kadınlar için ve hem de erkekler için geçerlidir. Erkeklerin sünnet edilme keyfiyetleri bellidir. Fakat kadınlarla ilgili sünnet olma, Türkiye'de mevcut olan bir durum değildir.
b. Kasıkları Traş Etmek: Kasık traşı, jilet ile olduğu gibi, yolmak veya başka bir yolla da yapılabilir. Önmelİ olan, fazla kılların alınmasıdır.
c Bıyıkları Kısaltmak: Üst dudakların kırmızısı görürün ünceye kadar sarkan kısımları kesmektir. Fakat bazı rivayetlerde, "kazıyınız" ve bazı rivayetlerde ise "kesiniz" ifadesi geçmektedir ki, bunun ikisiyle de amel etmek caizdir.
d. Tırnak Kesmek: Parmaklara zarar vermemek kaydıyla dipten kesmek müstehabtır.
e. Koltuk Altındaki Kılları Yolmak: Koltuk altındaki kıllar için asıl olan yolmak ise de, traş etmekle de sünnet yerine getirilmiş sayılır. Önemli olan, kılların kesilmesidir, (ç)
[501] Müslim, Taharet 49 (257); Ebu Dauud, Tereccül 16 (4198); İbn Mâce, Taharet 8 (292)
[502] Namaz" diye tercüme edilen "salât" kelimesi, Arapça'da; dua etmek, övmek, ta'zim
etmek gibi anlamlara gelmektedir.
Terim olarak ise belli eylemler ve özel rükünlerle yüce Allah'a kulluk etmektir. Namaz, yüce yaratıcınınbir emri olduğu için yerine getirilir. Ayrıca namaz kılan kimsenin; yüce Allah'ın kudret ve kuvvetini, azabını, rahmetini, hayal ve hafızasına nakşederek nefsini tehzib etmesi ve bu suretle kendisini her türlü fenalıklardan, hatalardan, suçlardan alı-koyar. Çünkü Allah düşüncesi ve kalbi Allah'a bağlama, insanı her türlü fenalıktan alıkoyan Namaz da, Allah'ı sürekli hatırlamanın en büyük vesilesidir. Nite kim ayette, "Beni hatırlamak/anmak İçin namaz kıl" (Tâhâ: 20/14) buyuruimaktadır.
İslam'ın başlangıç yıllarında namaz, sabah ve akşamleyin kılınan ikişer rekatten ibaret İken (A'râf: 7/205), yaygın kabul gören görüşe göre, Mi'rac olayından sonra beş vakit namaz farz kılınmıştır, (ç)
[503] Buhârî, Ezan 71; Müslim, Salât 127 (436); Ebu Dâvud, Salât 93 (662, 663); Tirmizî, Salât 53 (227); Nesâî, İmame 25; İbn Mâce, İkâme 50 (994); Ahmed b. Hanbel, 4/271, 272, 276, 277
[504] Safların düzeltilmesinden maksat; bir safta bulunan cemaatin tamamıyla bir hizada durmasıdır. Safların arasındaki boşlukları doldurmaya, tesviye denir. Hadisin çeşitli rivayetlerinde geçen "tesviye", "İtmam" ve "İkâme" hep safları düzeltme manasında kullanılmıştır. "Allah yüzlerinizi başka başka taraflara çevirir" ifadesinden maksat; safları düz tutmayan kimseler hakkındaki tehdittir. Cemaat, çeşitli yönlere dönerek safları bozunca, cezalan da suçlan cinsinden olmak üzere yüzleri başka kılıklara döndürülecektir. Bazılarına göre ise bu ifade; "Allah aranıza düşmanlık ve kin sokar, kalplerinizi değiştirir" şeklindedir. Namazda safları düzelimek, İmam A'zam {ö. 150/767), İmam Şafiî (ö. 204/819)ve İmam Mâlik (ö. 179/795)'e göre sünnettir, (ç)
[505] Müslim, Salât 128 (436)
[506] Ebu Dâvud, Salât 93 (662)
[507] Ebu Dâvud, Salât 93 (665)
[508] Buharı, Ezan 21, Cum'a 18; Müslim, Salât 151-154 (602); Ebu Dâvud, Salât 54 (572, 573); Tirmizî, Salât 127 (327); Nesâî, İmame 57; İbn Mâce, Mesâcîd 14 (775); Ahmed b. Hanbel, 2/270,489
[509] Erkekler, yalnız başlarına yada cemaatle farz namaz kılacakları zaman kamet getirilir. Kamette, Ezanın sözleri aynen okunur. Sadece "Hayye ale'l-felâh"tan sonra iki kere "Kad kameti's-salâh" (=namaz başladı} denilir. Kamet, vakit namazlarında sünnettir. KameV vaktin değil namazın sünneti olduğu için kaza namazı kılarken de kamet okumak sünnet kabul edilmiştir, (ç)
[510] Namaz için kamet getirilirken koşarak giden kimse yorulur ve namaza bitkin bir vaziyette
başlar. Böyle yorgun ve bitkin bir şekilde kılman namazda ise beklenilen huşu' elde edilmez. Fakat namaz vaktinde ağırbaşlı ve sakin bir şekilde giden kimse, mescide kametten,. önce varacağı için namaza rahat bir şekilde kılar. Bu nedenle hiçbir telaş ve yorgunluk bü-° lunmadan kılınan namaz, elbette huşu' ile daha mükemmel olur.
Cuma namazı hakkında "Allah'ın zikrine koşun" (Cum'a: 9) ifadesinede yer alan koşmak; yürüyüp gitmektir. Burada mecazi anlatım vardır. Hadisteki koşmak ise hakiki anlamında kulamlmıştır.
Hadisin zahirine göre; koşularak gidilen namaz, mutlaktır. Cuma namazı veya başka bir namaz arasında fark yoktur, (ç)
[511] Hadisin çeşitli varyantlarında geçen, "kaza etmek" ile "tamamlamak" ifadelerinin aynı anlama gelip gelmediği konusunda İhtilaf edilmiştir. İmama sonradan yetişen bir kimsenin imamla birlikte kıldığı rekatler, namazın başı mıdır, yoksa sonu mudur? meselesindeki görüş ayrıhğıda buradan çıkmaktadır.
Cumhura göre; bu durumda kişinin imamla birlikte kıldığı kısmı namazın başıdır. Hz. Ali (ö. 40/660), Hasan el-Basrî (ö. 110/728), İmam Şâfıî (ö. 204/819) ve bazıları bu görüştedir.
Süfyân es-Sevrî (ö. 161/777), Ebu Hanîfe (ö. 150/767), İmam Ahmed (Ö. 241/795) ve bazılarına göre de; bu durumda kişinin imamla kıldığı kısım, namazın sonudur. Tek başına kaza ettiği bölüm ise, namazın başıdır. Yalnız namazın bir bölümünde cemaate yetişen kimse, cemaat sevabı alır. (ç)
[512] Müslim, Salât 151 (602)
[513] Müslim, Salât 154 (602)
[514] Müslim, Salât 152 (602)
[515] Buhârî, Salât 101; Müslim, Salât 261 (507); Ebu Dâvud, Salât 108 (701); Tirmizî, Salât 134 (336); Nesâî, Kıble 8; İbn Mâce, İkâme 37 (945); Ahmed b. Hanbei, 4/116
[516] Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçmek, çok çirkin bir iştir. Bunu yapan kimse günahkar olur. Namaz kılan kimse, namazını, ister tek başına ister imama uyarak kılıyor olsun önünden geçmek isteyen kimseye engel olmalıdır. Bunun nedeni, namaz kılan kimsenin zihnini bozmak ve huşu'sunu bozmaktır.
Geçilmesi mekruh olan yerin mikdan, bazılarına göre; secde yeri, bazılarına göre ise iki yada üç saf, bazılarına göre ise üç arşın, bazılarına göre ise beş arşın, bazılarına göre ise kırk arşındır, (ç)
[517] Tirmizî, Salât 134 (336)
[518] Buhârî, Salât İlm 18, Salât 90; Müslim, Salât 254-257 (504); Ebu Dâvud, Salât 109 (703, 704), 112 {715, 716, 717); Tirmizî, Salât 135 (337); Nesâî, Kıble 7; İbn Mace, İkâme 38 {947, 949); Ahmed b. Hanbel, 1/347

[519] Ebu Dâvud, Salât 112 (717)
[520] Ebu Dâvud, Salât 112 (717)
[521] Sütrc: Namaz kılan kimsenin, namaz kılarken önünden geçme ihtimali bulunan yerde önüne koyduğu şeydir. Öne konulan sütrenin mahiyeti ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
Ebu Dâvud, Salât 102 (689)'da geçen hadise göre; önce duvar, ağaç ve benzeri tabii süt-reler tercih edilir. Bunlardan birisi bulunmaz ise o zaman sütre olarak baston dikilir. Baston da bulunmazsa o zaman kıbleye doğru uzanan bîr çizgi yada soldan sağa doğru mih-rab gibi kavisli bir çizgi çizilir.
Sütreye doğru namaz kılan kimse, sütreyi, ya sağ yada sol yönüne doğru koymalıdır. Direkt önüne koymamalıdır.
Sütre İle namaz kılan kimsenin arasından geçmek haramdır. Namaz kılmakta olan kimse, önünden geçilmesini engel olmakla yükümlüdür. Fakat namaz esnasında önünden geçen kimseye müdahale etme hakkının oluşması İçin sütre olma niteliği taşıyan bir nesnenin önüne konulmuş olması lazımdır (B.k.z: Ebu Dâvud, Salât 102 (689), 107 (700)). Ebu Dâvud, Salât 107 (700)'de geçtiği üzere; namaz kılmakta olan kimse, önünden geçen kimse kendisine yakınsa ona eliyle engel olur, uzaksa işaretle yada "subhanellah" diyerek sesini yükseltmekle engel olur.
Hanefi alimlerine göre; efdal olan, namaz kılan kimsenin, önünden geçen kimseye müdahale etmemesidir. Çünkü müdahalede bulunan kimsenin dikkati daha da dağılacaktır, (ç)
[522] İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Ebu Hanîfe'ye, selef ve halef imamlarının cumhuruna göre namaz kılmakta olan kimsenin önünden köpek, kadın, eşek ve daha başka bir şeyin geçmesiyle namaz bozulmaz. Bu konudaki görüşlerinin delili, Ebu Dâvud, Salât 114 (720)'de geçen "kişinin namazını hiçbir şey bozmaz" hadisi ile konumuzla alakalı Abdullah ibri Abbâs'ın, Veda haccında bir eşek üzerinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mina'da cemaate namaz kıldırırken önlerinden geçmesine rağmen bir tepki göstermemeleri ile ilgili hadistir.' Ayrıca bu tür varlıkların namazı bozmaları, namaz kılan kimsenin dikkatinin dağılmasından dolayı namaz kılan kimsenin huşu'suna engel teşkil etmelerinden kinayedir. Çünkü namaz kılan kimse, önünden bu tür varlıkların geçmesiyle dikkati dağıldığından namazdan elde edeceği sevabı azalmaktadır.
Zaten konumuzla alakalı Abdullah ibn Abbâs hadisi; kendisi ve FadI, eşek üzerinde olduğu halde önlerinden geçmeleri ve iki kızın safların önüne gelerek birbirleriyle çekişmeleri üzerine Peygamber (s.a.v)'in onların arasını bulması hep önünden geçilmesiyle namazın bozulmadığını göstermektedir, (ç)
[523] Ebu Dâvud, Salât 109 (704)
[524] Burada hayızli kadın ile, "hayız görme çağına erişmiş baliğa kadın" kast edilmektedir. Dolayısıyla hayızlı kadın ile hayızlı olmayan kadın arasında bir arasında bir fark yoktur. Eşek, köpek, domuzun; namaz kılmakta olan kimsenin dikkatini dağıtması, yarahlışların-daki fevkalade dikkat çekici özelliklerle ilgilidir. Kadının dikkat dağıtması ise; onun cinsel cazibesi, ve erkekler için zaaf kaynağı olmasıyla ilgilidir. Namazda gaye; ibadet olması ve Allah'a bağlılık olması hasebiyle kadının, namaz kılan kimsenin önünden geçmesiyle, namaz kılan kimsede olması gereken bu durumlar ile kadın sevgisiyle karışırsa o zaman namazın hikmetinin ortadan kalkacağı bilinen bir durumdur. İşte burada kadının zikredilmesinin nedeni budur, (ç)
[525] Ebu Dâvud, Salât 109 (703)
[526] Mina: Mekke ile Arafat arasında, İkisini birbirine bağlayan yol üzerinde bir yerdir. Burası birinci ve ikinci Akabe bey'atlannda Hz. Peygamber (s.a.s) ile Medineliler arasındaki görüşmenin gerçekleştiği yerdir. Kuzeyinde Sabir dağı bulunmaktadır. Akabe Cemresi ile Muhassir Vadisi arasında kalan yere Mina denilir.
[527] Ebu Dâvud, Salât 112 (715)
[528] Buhârî, Cezau's-Sayd 25
[529] Fadl: Peygamberimizin amcası Abbâs'ın oğludur. Dolayısıyla Abdullah ibn Abbâs'ın da kardeşidir, (ç)
[530] Tirmizî, Salât 135 (337)
[531] Arafat: Mekke'nin yirmi km. uzaklığında ve doğusunda bulunan bir dağ. Aynı adı taşıyan ova içinde yaklaşık yetmiş metre kadar yükseklikte bir tepe görünümündedir. Tepeye koyu yeşil taş yığınları hakimdir. Arafat'a "CebelüY-rahme" (Rahmet Dağı) da denir. Hac ibadetinin rükünlerinden biri olan Vakfe'nin yapıldığı yer olmasından dolayı büyük bir önem taşımaktadır. Bu dağın, ismini nasıl aldığı hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür, ç
[532] Nesâî, Kıble 7
[533] Nesâî, Kıble 7
[534] İki görüşünden birine göre İmam Mâlik (ö. 179/795), İmam Şâfıî (ö. 204/819) ve İmam Ahmed {ö. ö. 241/795)'e göre; eller, omuzların hizasına kadar kaldırılır. Hanefiiere göre ise; eller, kulakların yumuşağına kadar kaldırılır. Hanefilerin bu konudaki deiili; Müslim'in, Mâlik ibnu'l-Huveyris'den naklettiği şu rivayette: "Peygamber (s.a.v) ellerini kaldırdığı zaman ta kulaklarının hizasına vardırırdı" denilmektedir. Bu manada bir başka hadisi, Dârekutnî, sahih bir senedle Enes'den rivayet etmiştir. Tahâvî (ö. ö. 321/933)'nin Berâ b. Azib'den rivayet ettiği bir hadiste; ellerin baş parmakları kulak yumuşağına yaklaşacak surette kaldırılacağı bildirilmektedir.
Kısacası; bu görüşlerin hepsine delalet eden meşhur ve mahfuz rivayetler vardır. Bu hadisler, bu hususta müsaade ve cevaza delalet ederler, (ç)
[535] Hadis, namaz için başlama tekbiri alınırken ellerin kaldırılacağını açıkça ifade etmektedir, jbn Münzir "el-Mühezzeb" şerhinde ise İftitâh tekbiri alırken elleri kaldırmanın müstehab olduğu hususunda bu ümmetin İcma ettiğini belirtmiştir.
Ellerin nasıl kaldırılacağı meselesi ihtilaflıdır. Tahâvî (ö. 321/933)'ye Söre, parmaklar yayılarak ellerin içi kıbleye karşı gelecek şekilde kaldırılacaktır. Tahâvî, bu görüşünü; Taberânî (Ö. 360/970)'nin "el-Evsat" adlı kitabında Abdullah İbn Ömer'den merfu olarak "Herhangi biriniz namaz kılmaya niyetlenirken ellerini kaldırsın, ellerinin içlerini kıbleye karşı çevirsin" şeklinde rivayet ettiği hadise dayandırmaktadır.
Tirmizî (ö. 279/892}'nin Ebu Hureyre'den merfu olarak "Peygamber (s.a.v) namaz kılmaya kalktığı zaman ellerini ne fazla açardı ve ne de fazla kapardı" şeklinde rivayet ettiği hadis zayıf kabul edilmiştir.
Buhârî (ö. 256/S70)'nin rivayetinde, ellerin İftitâh tekbiri ile beraber kaldırılacağı; Müslim (ö. 261/S75)'in rivayetinde ise ilk önce eller kaldırılıp sonra tekbir alınacağı bildirilmektedir. Resulullah (s.a.v), bu her iki şeklin caiz olduğunu bildirmek için böyle yapmıştır. Hanefi mezhebinde, her İki görüşte yer almıştır.
Bazıları, el kaldırmanın bir teabbüd olduğunu söylemiş, bazıları da bunun tevhide İşaret olduğunu ileri sürmüşlerdir. El kaldırmanın hikmeti hususunda daha bir çok görüş vardır. (Ç)
[536] Buhârî, Ezan 83, 84, 85, 86; Müslim, Salât 21-23 (390); Ebu Dâvud, Salât 114-115 (721, 722), 115-116 {741, 742, 743); Tirmizî, Salât 76 (255); Nesâî, İftitâh 1, 2, 3, 86; İbn Mâce, İkâme 15 (858); Ahmed b. Hanbel, 2/147
[537] Buhârî, Ezan 83
[538] Hadis, secdeye giderken ve secdeden doğrulurken ellerin kaldmlmayacağına delildir. Fa-kihlerin çoğunun görüşü de bu doğrultudadır, (ç)
[539] Buhârî, Ezan 85
[540] Buhârî, Ezan 86
[541] Merfu': Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen hadise denir, (ç)
[542] Mevkuf: Sahabeden gelen hadise denir, ç
[543] İmam Mâlik (ö. 179/795)'in iki meşhur görüşünden birine göre; eller, göğüsler hizasına kadar kaldırılır,
[544] Ebu Dâvud, Salât 115-116 (741)
[545] Ebu Dâvud, Salât 115-116 (743)
[546] Hanefîlere göre ise, namazda eller yalnızca İftitah tekbiri alınırken kaldırılır. Sütyân es-Sevrî (ö. 161/777), İbrahim en-Nehaî (ö. 95/713), İbn Ebi Leylâ (ö. 14/765}'nın görüşü de bu doğrultudadır. İbn Kasım'm, İmam Mâlik'den rivayet ettiği meşhur ve MâlİkilerCe kabul edilen görü§ de budur.
Tirmizî (ö. 279/892), "Sahabe ile tabiinin bir oklarının görüşleri de budur" diyor. "el-Be-dâyi" isimli eserde, Abdullah ibnn Abbâs'm, "Resulullah (s.a.v)'in cennetle müjdelediği on zat, İftitah tekbirinden başka namazın hiçbir yerinde ellerini kaldırmazdı" dediği rivayet olunmaktadır. Başkaları Abdullah ibn Mes'ud, CâbİR b. Semure, Berâ b. Âzib, Abdullah ibn Ömer ve Ebu Saîd el-Hudrf'den de aynı görüşü paylaştıklarını söylemişlerdir. Hanefilerin diğer bir delili de; Ebu Davud'un Salât 116-117 (749)'da, Berâ b. Âzib'den gelen rivayette; "Peygamber (s.a.v) namaz için İftitah tekbiri aldığı zaman ellerini ta baş parmakları kulak yumuşaklarına varıncaya kadar kaldırır, bir daha bunu tekrarlamazdı" denilmektedir. Ayrıca bu hadisi, Tahâvî ile İbn Ebi Şeybe'de rivayet etmiştir. Nesâî, İftitah 87'de, Abdullah'tan şöyie bir hadis gelmiştir: "Size Resulullah (s.a.v)'İn namazını (nasıl kıldığını) haber vereyim?' dedi. (Orada bulunanlar) Evet deyince, Abdullah kalktı. (Namaza başlarken) ellerini kaldırdı. Bir daha da kaldırmadı."
Ayrıca Hanefiler; rükuya giderken ve rükudan doğrulurken ellerin kaldırılacağına dair rivayetlerin, İslamiyetin ilk "yıllımda geçerli olduğunu, daha sonra bu hadislerin nesh edildiğini söylemişlerdir. Neshe delil İse; Abdullah ibn Zübeyr'den gelen hadistir. Bu hadis göre; "Abdullah, namazda rükuya giderken ve rükudan doğrulurken elleri kaldıran bir zat görmüş. Ona: 'Böyle yapma! Çünkü bu, Resulullah (s.a.v)'in bîr zamanlar yaptığı bîr iştir. Sonra onu terk etti' demiştir." Yine neshi, Tahâvînin sahih bir senedle Mü-cahid'den rivayet ettiği hadis te doğrulamaktadır. Bu hadiste MücahİD: "Abdullah ibn Ömer'in arkasında namaz kıldım. İftitah tekbirinden başka namazın hiçbir yerinde ellerini kaldırmazdı" demiştir. Tahâvî, bu hadisi rivayet ettikten sonra şöyle der: "İşte Abdullah ibn Ömer..., Peygamber (s.a.v)'in vaktiyle ellerini kaldırdığını görmüş, sonra bundan vazgeçmiştir. O, bunu ancak kendince nesh sabit olduğundan yapmıştır." Bu hadisi, İbn Ebi Şeybe'de rivayet etmiştir.
Bununla birlikte Hanefiler ile diğer görüş sahipleri arasında, bu rivayetler ile ilgili çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Her biri kendi görüşünün doğruluğunu ortaya koymaya, diğerinin görüşünü ise çürütmeye çalışmışlardır.

Kısacası; bu görüşlere delalet eden çeşitli rivayetler vardır. Bu rivayetler, bu hususta müsaade ve cevaza delalet ederler, (ç) Ebu Dâvud, Salât 114-115 (722)
[547] Ebu Dâvud,Salât 114-115 (721)
[548] Nesâî, îftifâh 1, 2, 3
[549] Nesâî, İftitâh 86
[550] Nesâî, Sehv3
[551] İftitâh tekbiri, yani namaza başlarken "Allahu Ekber" demek; Ebu Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, sahabe-i kiram iie tabiunun büyük çoğunluğuna göre vacip (=farz)dir. Sadece Kadı İyaz (ö. 544/1149) ile diğer bazı alimler, İftitâh tekbirinin; Said ibnu'l- Müseyyeb (ö. 92/712}, Hasan el-Basrî (ö. 110/728), Zührî (ö. 124/742), Katâde (ö. 118/736) ve Evzaî (ö. 157/774)'ye göre vacip (-farz) değil, sünnet olduğunu belirttiklerini rivayet etmişlerdir, (ç)
[552] Nesâî, Sehv 70
[553] Açıktan okunan nanazlarda İmamın besmeleyi açıktan okuyup okumaması meselesi, ilim adamlar: arasında büyük görüş ayrılıklarına sebep olmuştur.
1. Bazı sahabiler, namazda besmele okumamışlardır.
2. Bazı sahabiler ise, namazda besmele okumuşlardır. Namazda besmelenin okunacağını söyleyenler ise kendi aralarında 2 gruba ayrılmıştır:
a. Besmele, namazda açıktan (sesli) okunur.
b. Besmele, namazda gizli (=sessiz) okunur.
Bu görüş ayrılığı, besmelenin, Fatiha'dan bir ayet olup olmadığı meselesine dayanmaktadır. Hanefilere ve Hanbelilere göre; Resulullah (s.a.v), Fatiha suresini okurken besmeleyi de mutlaka okumuş, fakat gizli okuduğu için işitilmem iştir. Şafiîlere göre ise; besmele, Fa-tiha'nin ilk ayetidir. Dolayısıyla da okunuşta Fatiha'ya tabidir. Fatiha'nm gizli okunduğu yerlerde gizli, açıktan okunduğu yerlerde ise açıktan okunur. İmam Mâlik'e göre ise, farz namazlarda besmele hiç okunmaz. Nafile namazlarda ise dileyen okur, dileyen okumaz. Çünkü besmele, Fatiha'dan bir ayet değildir, (ç)
[554] Buhârî, Ezan 89; Müslim, Salât 50-52 (399); Ebu Dâvud, Saiât 121-122 (782); Tirmizî, Salât 68 (246); Nesâî, İftitâh 21, 22; İbn Mâce İkâme 4 (813)- Ahmed b. Hanbel, 3/101, 111,114, 168,178,183
[555] Buhârî, Ezan 89
[556] Müslim, Salât 52 (399)
[557] Nesâî, İftitâh 20
[558] Nesâî, İftitâh 22
[559] Buhârî, Amel fi's-Salât 8; Müslim, Mesâcîd 47-49 (546); Ebu Dâvud, Salât 170-171 (146); Tirmizî, Salât 162 (380); Nesâî, Sehv 7; İbn Mâce, İkâme 62 (1026); Ahmed b. Hanbel, 3/426, 5/426
[560] Buhârî, Amel fi's-Salât 8;. Müslim, Mesâcîd 49 (546)
[561] Hz. Peygamber (s.a.v), namaz kılan kimsenin secde yerinde bulunan küçük çakıl taşlarını düzeltmekten men etmektedir. Eğer mutlaka yapılması gerekiyorsa, bunun, bir defada yapılmasını emretmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in sadece küçük çakıl taşlarını söz konusu etmesi, yasağın sadece bu taşlara mahsus olmasını gerektirmez. Secde yerindeki kum ve toprakların düzeltilmesi de aynı yasağın hükmü içerisine girmektedir. Ebu Dâvud, Salât 170-171 (145)'de; Hz. Peygamber {s.a.v), küçük taşların düzeltilmesini yasaklarken buna illet olarak; o esnada rahmetin namaz kılan kimseye yönelmekte olduğunu göstermiş ve rahmete önem göstererek yasaktan önce illetini belirtmiştir, (ç)
[562] Müslim, Mesâcîd 47 (546)
[563] Müslim, Mesâcîd 47 (546)
[564] Tİrmizî, Salât 162 (380)
[565] Ebu Dâvud, Salât 170-171 (146)
[566] Nesâî,Sehv7
[567] Rükuya varınca iki elin parmaklarını birbirine geçirerek dizlerin arasına koymaya "tafbîk" denir. İslam'ın ilk yıllarında uygulama böyle iken sonradan yasaklanarak yürürlükten kaldırılmıştır. Ahmed Naim efendi, tatbikin, haram değil de tenzihen mekruh olduğunu belirtmiştir. Bu konuda Ömer ile Sa'd'm, tatbikden yasakladıkları halde namazın iadesini emretmediklerini delil getirir.
Elleri diz kapaklan üzerin koymaya ise "Tefrîc" denir.
TerficİN tatbike tercih edilmesinin hikmeti olarak Hz. Aişe şöyle der: "Tatbik, Yahudilerin-den fiillerinden olduğu için Peygamber {s.a.v) bunu yasaklamıştır. Hakkında yasak nazil olmayan hususlarda Ehl-i Kitaba uymak, Peygamber (s.a.vj'in hoşuna giderdi. Sonraları onlara muhalefet etmek kendsine emrolundu." B.k.z: Ahmed Naim, TecrİD Tercemesi, 2/793 {441 nolu hadis), (ç)
[568] Buhârî, Ezan 118; Müslim, Mesâcîd 29-31 (535); Ebu Dâvud, Salât 145-146 (867); Tirmizî, Salât 77 (259); Nesâî, İftitâh 91 {=Tatbîk 1); İbn Mâce, İkâme 17 (873); Ahmed b. Hanbel, 1/182
[569] Ümmü Fadl: Abdullah ibn Abbâs'ın annesidİr. Asıl adı, Lübâbe binti'l-Hâris el-Hilâifdir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımı Meymune'nin kız kardeşidir. Hz. Hatice'den sonra ilk Müslüman olan kadın olduğu söylenir, (ç)
[570] Mürselât: 77/1
[571] Buhârî, Ezan 98, Meğâzî 83; Müslim, Salât 173 (462); Ebu Dâvud, Salât 127-128 (810); Tirmizî, Salât 116 (308); Nesâî, İftitâh 64; İbn Mâce, İkâme 9 (831); Ahmed b. Hanbel, 6/338, 340
[572] Müslim, Salât 173 (462)
[573] Mürselât: 77/1
[574] Buhârî, Ezan 98; Müslim, Salât 173 (462)
[575] Buhârî, Megâzî'83; Müslim, Salât 173 (462)
[576] Ebu Dâvud, Salât 127-128 (810); Muvatta, Nida 24
[577] Resulullah (s.a.v)'in son kıldığı namazın hangisi olduğu meselesi alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Çünkü BuhârîYıİn Hz. Aişe'den rivayet ettiği hadiste, Resululîah (s.a.v)'in son kıuldığı namaz öğle namazıdır. Hadis alimleri bu iki hadisi şöyle uzlaştırmıştır:
Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadis mescitte, Ümmü Fadl'ın rivayet ettiği hadis ise evinde imam olarak kıldığı son namazdır. Nesâî'de geçen bu hadis, bu görüşü desteklemektedir. Bu hadis, akşam namazında "Mürselat" suresinin okunduğunu göstermektedir. Ebu Dâvud, Salât 127-128 (811)'da ise Resulullah (s.a.v)'in "Tûr" suresini okuduğu, Nesâî, Iftitâh 67'de ise A'raf suresini ikiye bölerek her rekatte bir bölümünü okuduğu belirtilmektedir. Bu tür hadislere dayanılarak, Resulullah (s.a.v)'in akşam namazlarında nadiren uzun sureleri okuduğunu belirtilir. Dolayısıyla akşam namazında uzun sureleri okumanın müs-tehab olduğu belirtilmiştir.
HanefÜer, Beyine suresinden aşağısının kısa sure olarak kabul ettiği için akşam namazlarında Beyyine'den sonra gelen kısa surelerinin okunmasının sünnet olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü onların bu konudaki delillerinden birisi; Hz. Ömer'in, Ebu Musa el-Eş'arîye yazdığı, "Akşam namazında kısa sureleri, yatsıda orta, sabah namazında ise uzun sureleri oku" şeklindeki hadistir (ç)
[578] TirmİzÎ, Salât 116 {308}
[579] Nesâî, İftitâh 64
[580] Normalde en faziletli olan, namazı vaktinde kılmaktır. Fakat Tirmizîde geçen "Eğer ümmetime meşakket vermemiş olsaydım yatsıyı gecenin üçte biri yada yarısına kadar ertelemelerini emrederdim" hadisi; yatsı namazının en faziletli vaktinin, gecenin son üçte birinde olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla kişi yatsı namazını ertelediğinde kendinde güç bulabilir ve uykuya yenilmediği takdirde yatsıyı gecenin son üçte birine ertelemesi müste-habtır. Başta Tahâvî (ö. 321/933), İmam Mâlik (ö. 179/795), İmam Ahmed (ö. 241/795), sahabilerile tabiunun bir çoğu, yatsıyı gecenin son üçte birine ertelemeyi müstehab kabul etmişlerdir, {ç)
[581] Buharı, Ezan 100, 102, Tefsiru Sure-i Tin (95) 1, Tevhid 52; Müslim, Salât 175 (464); Ebu Dâvud, Sefer 6 (1221); Tirmizî, Salât 231 (310); Nesâî, İftitâh 73; İbn Mâce, İkâme 10 (834, 835); Ahmed b. Hanbel, 4/284, 286, 291, 298, 301, 302, 303, 304
[582] Buhârî, Ezan 100, 102, Tefsiru Sure-i Tin (95) 1, Tevhid 52; Müslim, Salât 175 (464)
[583] Kur'an'daki sureler, tertip sırasına göre uzun ve kısa oluşları şu şekildedir:
a. Seb'u't-Tıval: Fatiha'dan sonra gelen 7 uzun sure. Bunlar; Bakara, Âl-i İmrân, Nisa, Mâide, En'am, A'râf
b. Miûn: Ayet sayılan 100'den fazla veya buna yakın olan surelere denir.
c. Mesânî: Ayet sayıları 100'den az olan surelere denir.
d. Mufassal: Daha kısa ve besmeleli fasılaları çok olan surelere denir. Bu da, 3 kısma ayrılır:
1. Hucurât suresinden Burûc suresine kadar olan olan surelere "Tıval", 2. Burûc suresinden Beyyine suresine kadar olan surelere "Evsat", 3. Beyyine suresinden Nâs suresine kadar olan surelere ise "Kısar" denir.
Bu hadis, Resulullah (s.a.v)'in seferde yada hazarda yatsı namazlarında "Evsat-i mufassal" denilen Burûc suresi üe Beyyine sureleri arasındaki kısa sureleri okuduğunu göstermektedir. Çünkü Tin suresi, bu bolüm içerisinde yer almaktadır. Ayrıca bu hadis, yolculuk esnasında kılınan namazlarda kıraati kısa tutmanın caiz olduğuna işaret etmektedir, (ç)

[584] Nesâî, İftiran 72
[585] Namazda Fatİha'nin okunması; İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre farz ve Ebu Hanîfe'ye göre ise vacibtir. Ebu Hanîfe, Kur'an'dan bir miktarın okunmasını yani kıraati farz anlamıştır. Bu konudaki dayanağı ise "Kur'an'dan kolay geleni (ne ise onu) okuyun" (Müzzemmil: 73/20) ayetidir. Dolayısıyla farz olan şey Fatiha okumak değil Kur'an okumaktır, (ç)
[586] Buhârî, Ezan 94; Müslim, Salât 34-37 (394); Ebu Dâuud, Saiât 131-132 (822); Tirmizî, Salât 183 (247); Nesâî, İftiran 24; İbn Mâce, İkâme 11 (837); Ahmed b. Hanbel, 5/321, 322
[587] Ebu Dâuud, Saiât 131-132 (822)
[588] Nesâî, İftitâh 24; Ebu Dâuud, Salât 131-132 (822); Müslim, Salât 37 (394)
[589] Buhârî, Ezan 17, 18, 49; Müslim, Mesâcîd 292-293 (674); Ebu Dâuud, Salât 60 (589); Tirmizî, Salât 37 (205); Nesâî, Ezan 7, 8, İmame 4; İbn Mâce, İkâme 46 (979); Ahmed b. Hanbel, 3/436, 5/53
[590] Buhârî, Ezan 18, 49; Müslim, Mesâcîd 292 (674)
[591] Buhârî, Ezan 18
[592] İmamlığa layık olmanın en önde gelen şartı; bazılarına göre, fıkhı en iyi şekilde bilen, bazılarına göre ise Kur'an-ı en güzel şekilde okuyan, daha sonra İse günahtan sakınmakta da ha titiz olan, daha yaşlı olan, ahlakı en güzel olan tercih edilir. Eşitlik halinde kıua çekilir yada cemaatin tercihiyle birisi imamlığa seçilir. Daha yaşlı olan kimseden maksat; Müslüman olarak yaşanan yaştır. Yoksa yeni Müslüman olmuş bir ihtiyar daha önce Müslüman olan bir gence tercih edilemez, (ç)
[593] Müslim, Mesâcîd 293 (674)
[594] Bu rivayete göre, imamlık için kıraatta eşitlik olunca yaşça büyük olanı tercih edilir, (ç)
[595] Müslim, Mesâcîd 293 (674)
[596] Az önce geçen "Haydi ailelerinizin yanına geri dönün. Onların içerisine yerleşin. Onlara (burada öğrendiğiniz hususları) öğretin ve onlara, filanca namazı filanca vakitte ve filanca namazı da filan vakitte kılmalarını emredin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size Ezan okusun" ifadesi başka bir rivayette "Namaz vakti geldiği zaman Ezanı okuyun" şeklindedir. Ayrıca diğer bir rivayette, "Yolculuğa çıktığınız zaman Ezan okuyun, kamet getirin" ifadesi yer almaktadır. Bu iki ifade arasında görünüşte iki ayrı hüküm ifade etmektedir:
1. a) Birinci rivayete göre, ailelerinin yanına varıp onlara namazı emrettikten sonra Ezan okumaları emredilmektedir. b) İkinci hadise göre ise, hemen Medine'den çıkar çıkmaz daha ailelerinin yanına varmadan yolculuk halinde iken Ezan okumaları emredilmektedir.
2. Bu iki rivayet arasındaki bir başka farklılık ise şöyledir: a) Birinci rivayette, Ezanın içlerinden biri tarafından okunması emredilmektedir. b) İkinci rivayette ise, ikisine birden Ezan okumaları emredilmektedir.
Her ne kadar görünüşte bu rivayetler arasında fark varsa da, gerçekte en küçük bir ayrılık dahi yoktur. Çünkü bîr hadiste, evlerine vardıkları zaman Ezan okumalarının emrediimesi, yolculuk esnasında Ezan okumalarına engel değildir. Yine ikinci hadiste, yolculuk esnasında Ezan okumalarının emrediimesi, yolculuk bittikten sonra evlerinde Ezan okumalarına engel değildir.
ikisine birden Ezan okumalarının emredilmesinin hikmeti, ikisinin de Ezan okumaya liyakat bakımından eşit olmalarıdır. Çünkü Ezan okuma hususunda yaşlı olmak gibi şartlar aranmaz. Çünkü bir rivayette, "Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size Ezan o-kusun, (yaşça) büyük olanınız sîze İmam olsun" ifadesi yer almaktadır, (ç)
[597] Nesâî, Ezan 7, İmame 4
[598] Tirmizî, Saiât 37 (205)
[599] Bu rivayete göre ise, imamlık İçin ilimde eşitlik olunca yaşça büyük olanı tercih edilir, (ç)
[600] Ebu Dâvud, Salât 60 (589)
[601] Buharı, Salât 60, Teheccüd 25; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn 69-71 (714); Ebu Dâvud, Salât 19 (467, 468); Tirmizî, Salât 118 (316); Nesâî, Mesâcîd 37; İbn Mâce, İkâme 57 (1013); Ahmed b. Hanbel, 5/311, 295, 303
[602] Ebu Dâvud, Salât 19 (467)
[603] Ebu Dâvud, Salât 19 (468)
[604] Tahiyyatu'I-mescid namazı, mescidin selamlanması, saygı gösterilmesi anlamına gelmiş olsa bile, esasında mescitlerin sahibi olan Allah'a saygı ve tazim anlamını İçermektedir, Her ne kadar burada hadisin zahiri tahiyyatu'l-mescid namazının vacip olmasını gerektiriyorsa da, Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ve Nesâînin Dımâm İbn Sa'iebe'den rivayet ettikleri hadis, beş vaktin dışındaki namazları tatavvu' {=nafile} olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla tahiyyatu'l-mescid namazı, vacip değildir.
Hanefilere göre, tahiyyatu'l-mescid namazı müstehabür. En azı iki rekat ve en çoğu için ise bir sınır yoktur. Namaz kılınması mekruh olan vakitlerde ve Cuma günü hatip hutbe okurken tahiyyatu'l-mescid namazı kılmak mekruhtur.
Tahiyyatu'l-mescid namazı, mescide girildiğinde hemen kılınması mı gerektiği yada biraz oturduktan sonra kılınıp kılınamayacağı meselesi ihtilaflıdır. Hanefî ve MâİİkIlere göre; mescide girince uzun zaman da geçmiş olsa bile oturduktan sonra tahiyyatu'l-mescid namazı kılmabilir. Ayrıca bir günde birkaç defa camiye giren kimsenin bir defa tahiyyatu'l-mescid namazı kılması kafidir, (ç)
[605] Buhârî, Salât 60, Teheccüd 25; Müslim, Salâtu'l-Musâfirin 70 (714)
[606] Bu hadis, Ezan kelimelerinin ikişer ikişer ve kamet kelimelerinin de birer birer okunacağını söyleyen İmam Şafiî İle İmam Ahmed'İn delilidir.
Hanefilere göre ise, Ezânm başında bulunan tekbirler dört kere, bunun dışındaki cümleielr İse Ezânm sonundaki kelime-i tevhid hariç hepsi iki kere okunur. Tevhid ise bir kere okunur. Toplamı on beş cümledir. Kamet de ise ayrıca iki kere "kad kameti's-salâtu" denilir. Hanefilerin bu konudaki delili; Tirmizî, Ezan 25; Ebu Dâvud, Salât 28 (499); İbn Mâce, Ezan 1; Dârimi, Salât 3; Ahmed b. Hanbel, 4/43'de geçen Abdullah b. Zeyd hadisidir, (ç)
[607] Buhârî, Ezan 2, Ebu Dâvud, Salât 29 (508)
[608] Buhârî, Ezan 2, 3, Enbiya 50; Müslim, Satât 2-5 (378); Ebu Dâvud, Salât 29 (508); Tirmizî, Ezan 27 (193); Nesâî, Ezan 2; İbn Mâce, Ezan 6 (730); Ahmed b. Hanbel, 3/103
[609] Namaza çağrı mesabesinde olan Ezana icabet, fiilî ve kavlî olmak üzere İki durumda incelenebilir:
1. Fiilî İcabet: Bu iki kısm ayrılır: a.) Ezanla namaz vakti bildirildiğine göre, vakit içerisinde mükellefin namaz kılarak yapmış olduğu fiilî İcabettir, b. } Şartlarını yerine getiren mükellefin, namazını cemaatle eda etmek için cemaate katılma icabetidir.
2. Kavlî İcabet: Müezzinin söylediklerini aynen tekrar ederek yapacağı icabettir.
Ezanı işiten kimse, hayye ale'lerin dışında bütün cümleleri aynen söylemesi, hayye ale'Ierde İse "La havle velâ kuvvete illâ billahi'1-alivyi'l-azîm" demesi mendubtur B.k.z: Müslim, Salât 12; Ebu Dâvud, Salât 36 (527). Ezana sadece kalbî icabet etmek yeterli olmayıp dil ile de telaffuz etmek mendubtur.
Her ne kadar bu hadisin zahirine göre Ezana icabet etmek farz gibi görünse de, hadisteki "Ezan sesi duyunca, müezzinin dediğini siz de söyleyin" emrinin hükmünü farz olmaktan çıkarıp müstehaba çeviren delil, Müslim, Salât 9'da geçen şu hadistir: Resulullah (s.a.v) fecr doduğu zaman baskın yapardı. Ezanı dinletirdi. Eğer Ezan sesi işitirse, baskından vazgeçer. İşitmezse, baskın yapardı. Bir defa Allahu Ekber, Allahu Ekber1 diyen birini işitti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): 'İslam fıtratı üzere' buyurdu. Sonra o kişi: 'Eşhedü enlâ ilahe illallah, 'Eşhedü enlâ İlahe illallah' dedi. Resuiullah (s.a.v) ise: 'Cehennemden çıktı' buyurdu. Daha sonra Ezanı okuyan kimsenin, bir keçi çobanı olduğunu anladılar."
Ezan okunurken ve kamet getirilirken cemaatin konuşmaması, mescit dışında bulunanların Kur'an okumaması, selam almaması, kısacası müezzine icabetten başka bir şeyie meşgul olmaması gerekir, (ç)
[610] Buhâri, Ezan 7; Müslim, Salât 7 (383); Ebu Dâvud, Salât 36 (522); Tirmizî, Ezan 40 (208); Nesâî, Ezan 33; İbn Mâce, Ezan 4 (720); Ahmed b. Hanbel, 3/6, 53, 78
[611] Buhârî, Salât 31, Sehv 2; Müslim, Mesâcîd 89-96 (572); Ebu Dâvud, Salât 189-190 (1019, 1020, 1021, 1022}; Tirmizî, Salât 172 (392, 393); Nesâî, Sehv 25, 26; İbn Mâce, İkâme 129 (1203), 130 (1205), 133 (1211,1212); Ahmed b. Hanbel, 1/279, 424, 455
[612] Buhârî, Sehv 2; Müslim, Mesâcîd 92 (572)
[613] Sehiv kelimesi, sözlükte; "yanılma, unutma ve dalgınlık" gibi anlamlara gelmektedir. BurW göre sehiv secdesi; yanılma, unutma veya dalgınlık gibi durumlar yüzünden namazın vaciplerinden birini terk yada geciktirme durumunda namazın sonunda yapılan secdelere denilir.
Sehiv secdesi sayesinde namazda meydana gelen kusur düzeltilmiş, eksiklik telafi edilmiş olur. Namaz esnasında huşu'lu olmak esas olmakla birlikte, çeşitli nedenlerle İnsanlar namazlarında yanılabilirler. Peygamberimiz bu tür durumlarda namaz kılan kimsenin kendini suçlamasını ve karamsarlığa düşmesinin Önüne geçerek kişiyi rahatlatmak, vesveseden kurtarmak ve her yanılmada namazı yeni baştan kılmanın önüne geçmek maksadıyla, asli olan bir farzın terk edilmediği durumlarda bir telafi ve bir düzeltme mekanizması olarak sehiv secdesi uygulamasını öngörmüştür.
Sehiv secdesi, Hanefilere göre vacib, Mâlikî ve Şafiîiere göre sünnet, Hanbelilere göre ise bazen vacip, bazen sünnet, bazen de mubah olur. Hanefilere göre sehiv secdesi gerektiği halde bunu yapmayan kişi, günah işlemiş olur. Fakat namazı batıl olmaz, (ç)
[614] Hadis, sehiv secdesinin selamdan sonra olduğunu söyleyen Hanefilerin delilleri arasındadır, (ç)

[615] Namazda konuşmak, namazı bozduğu halde Hz. Peygamber (s.a.v)'in konuştuktan sonra sehiv secdesi yapması, namazda konuşmanın haram kılınmazdan önceki zamanlara yorumlanmıştır, (ç)
[616] Müslim, Mesâcîd 95 (572)
[617] SahabÎlerin, fazla rekata kaîkan Hz. Peygamber (s.a.v)'i ilk anda uyarmayışlarının nedeni, dört rekatli fatz namazın beş rekata çıkması ihtimalinin mevcudiyetindendir. Çünkü Sahabiier, Hz. Peygamber (s.a.v)'in beşinci rekata kalkmasıyla namazın beş rekata çıktığını zannetmişlerdi. Hz. Peygamber {s.a.v) yaptığı hatanın farkında varmadığı için onlara, fNe oldu?' diye sorarak ortada bir şey o!up olmadığını anlamak istemiştir. Namazda hata ettiği kendisine haber verilince, hemen kıbleye karşı teşehhüd durumunda oturmuş ve iki sehiv secdesi yapmıştır. Namazdan sonra da sahabilerine kısa bir ko9nuşma yapmıştır, (ç)
[618] Peygamberlerden fii! hususunda hatanın meydana geiip gelmeyeceği konusu alimler arasında tartışma konusu oimuştur. Cumhura göre fiiller hakkında unutmak peygamberlere de caizdir. Yalnız onlar hataları üzere bırakılmazlar. Yüce Allah, onların hatalarını kendilerine bildirerek onlara doğru olanı gösterir, (ç)
[619] Müslim, Mesâcîd 93 (572)
[620] Müslim, Mesâcîd 93 (572)
[621] Bu hadis, bize; kişi hata yaptığı zaman etrafındaki insanlar tarafından uyarıldığı zaman, kendi hatasına kılıflar ve bahaneler değil, hatasının telafisi yoluna gitmesi gerektiğini göstermektedir. Çünkü insan hata yapabilir, dolayısıyla hata düzeltilmesi gereklidir. Hata üzerinde ısrar edilmemelidir, (ç)
[622] Bu rivayet ise, sehiv secdesinin selamdan önce olduğunu söyleyen Şâfiîler ile Hanbelilerin delilleri arasında yer almaktadır, (ç)
[623] Müslim, Mesâcîd 92 (572)
[624] Müslim, Mesâcîd 92 (572)
[625] Müslim, Mesâcîd 94 (572)
[626] Nesâî, Sehv 25; Ebu Dâvud, Salât 189-190 (1020)
[627] Nesâî, Sehv 26; Müslim, Mesâcîd 92 (572)
[628] Kılınan namazın öğle miT yoksa ikindi mi olduğu İle ilgili tartışma, bu konuda her iki vakit ile ilgili rivayetlerin gelmesinden kaynaklanmaktadır, (ç)
[629] Nesâî, Sehv 26
[630] Hanefilere göre sehiv secdesi yapıldıktan sonraki oturuşta tahiyyat okumak ve selamla namazdan çıkmak vaciptir. Salli ve Barik Dualarının sehiv secdesinden önce mi, yoksa sehiv secdesinden sonra mı okunacağı konusunda iki farklı görüş vardır.
Son oturuşta sehiv secdesi öncesinde her iki tarafa selam verileceği görüşü, Ebu Hanîfe (ö. 150/767) ile EbuYusuf (ö. 182/797)'a aittir. İmam Muhammed (ö. 189/8051'e göre ise sadece sağ yana selam verdikten sonra sehiv secdesi yapılır, (ç)
[631] Tirmizî, Salât 172 (392)
[632] Tirmizî, Salât 172 (393)
[633] Buhârî, Sehv 3, 4; Müslim, Mesâcîd 97-100 (573); Ebu Dâvud, Salât 188489 (1008, 1009, 1010, 1011, 1012); Tirmizî, Salât 172 (394), 175 (399); Nesâî, Sehv 22, 23; İbn Mâce, İkâme 134 (1214); Ahmed b. Hanbel, 2/460
[634] Buhârî, Sehv 4
[635] Zu'1-Yedeyn'İn asıl adı hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Müslim'deki İmran b. Hu-sayn hadisine dayanarak bir çok alim, bu zatın, Hirbak es-Sülemî olduğunu sözylemiştir. İbn Hibbân ise, Hirbak ile Zu'!-Yedeyn'in ayrı kişiler olduğunu belirtmiştir. İbn Hacer (ö. 852/1447) ise "eI-İsabe"de Zu'1-Yedeyn'in Abdi Amr b. Nedla el-Huzaî olduğunu kaydetmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v), ona, elleri uzun olduğu için yada çok cömert olduğundan dolayı "iki el sahibi" anlamında "Zu'1-Yedeyn" adını vermiştir, (ç}
[636] Buhârî, Sehv 5, Salât 88; Müslim, Mesacîd 97 (573}
[637] Hz. Peygamber (s.a.v)'in hiddetlenmesine neyin sebep olduğu kesin olarak belli değildir. Bazı alimler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Müslümanlarla ilgili bir işten dolayı namazdan önce hiddetlendiği ve bu halde namaza durup bu yüzden yanıldığını söylemişlerdir. Bazıları da Müslim'deki İmran b. Husayn hadisine dayanarak, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanlışlıkla selam verdikten sonra kendi evine girdiğini, fakat Zu'1-Yedeyn'in "Unuttun mu, yoksa namaz kısaltıldı mı?" sorusuna canı sıkıldığını ve bu halde mescide geri geldiğini ve hadisi metninde ileri ve geri almanın olduğunu belirtmişlerdir. Ahmed Naim Efendi'de "Tecrid Tercemesi"nde bu ikinci görüşü tercih ettiği için diğer olasılığa hiç temas etmemiştir, (ç)
[638] Müslim, Mesâcîd 97 (573)
[639] Müslim, Mesâcîd 97 (573}
[640] Buhârî, Ezan 69
[641] Buhârî, Sehv 3
[642] Konu ile ilgili bu rivayetler, Hz. Peygamber (s.a.u)'in dört rekatli bir namazın ikinci rekatından sonra selam verip bir müddet bekledikten, yerinden ayrıldıktan hatta konuştuktan sonra namazın kalan kısmını kıldırdığını ifade etmektedir. Bu konuda mezheplerin görüşleri kısaca şu şekildedir:
İmam Şafiî'den iki görüş nakledilmiştir. Bunlardan en sağlam olanına göre, namaza devam etmek sahihtir. Yalnız İmam Şafiî'nin, namazın batıl olduğuna dair olan içtihadı da Şâfiîler arasında mevcuttur.
İmam Mâlik, abdest bozulmadıkça zaman ve ara verme, ne kadar uzun olursa olsun, namaza devam etmenin caiz olduğu görüşündedir.
İmam A'zam Ebu Hanîfe ve öğrencilerine göre ise; imam, sehven iki rekatta selam verirse, bulunduğu yerde yüzünü kıbleden çevirmedikçe ve insan kelamı konuşmadıkça namazın kalan kısmı eda edilir. Mescidin tamamı, namaz mahalli olduğu İçin tek mekan hükmündedir. Dolayısıyla imam konuşmadığı müddetçe yönünü kıbleden çevirmiş de olsa, namazına devam ermesi, caizdir. Fakat camiden çıktıktan sonra yanıldığını hatırlarsa artık devam edemez. Yeni baştan kılmalıdır.
Görülüyor ki, sehiv secdesi konusunda Hanelilerin içtihadı, diğer mezheplere göre daha katı bir durumdadır. Çünkü bu, namazda olması gereken huşu' ve huzu'ya daha uygundur, (ç)
[643] Müslim, Mesâcîd 99 (573)
[644] Müslim, Mesâcîd 99 (573)
[645] Hanefiler; bu hadise, Abdullah ibn Mes'ud ve Zeyd b. Erkam'ın rivayet ettikleri hadislere dayanarak namazda sadece ima ve işaretin caiz olduğunu, bilmeyerek ve unutarak konuş-
manın namazı bozacağı görüşüne sahip olmuşlardır, (ç)
[646] Ebu Dâvud, Salât 188-189 (1008)
[647] Ebu Dâvud, Salât 188-189 (1009)
[648] Ebu Dâvud, Salât 188-189 (1010)
[649] Ebu Dâvud, Salât 188-189 (1012}
[650] Hz. Peygamber (s.a.v)'in namaz kılarken yanılıp sehiv secdesi yaptığı ve bunun birden fazla olduğu ile ilgili rivayetler var. Alimlerin tespitine göre; Hz. Peygamber (s.a.v), namazdaki bir sehiv (yanılma)dan dolayı beş defa secde yapmıştır. Bunlar:
1. Buhârî'deki İbn Buhayne hadisinde görüldüğü üzere; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, iki rekat kıldıktan sonra teşehhüdsüz üçüncü rekata kalkması,
2. Konumuzla alakalı Zu'l-Yedeyn hadisinde geçtiğine göre; üçüncü rekattan sonra selam
3. İmran b. Husayn hadisinden anlaşıldığına göre; beş rekat kılması,
4. Abdullah ibn Mes'ud hadsinde geçtiğine göre; beş rekat kılması,
5. Ebu Saîd el-Hudrî hadisinde geçtiğine göre; şüphe etmesi, (ç)
[651] Ebu Dâvud, Salât 188-189 (1016)
[652] Ebu Dâvud, Salât 188-189 (1017)
[653] Tirmizî, Salât 175 (399)
[654] Tirmizî, Salât 172 (394)
[655] Nesâî, Sehv 22; Buhârî, Sehv 5, Salât 88; Müslim, Mesâcîd 97, 99 (573); Ebu Dâvud, Salât 188-189 (1008)
[656] Nesâî, Sehv 23
[657] Nesâî, Sehv 23
[658] Nesâî, Sehv 76
[659] Nesâî, Sehv 23
[660] Buhârî, Sehv 1, 5; Müslim, Mesâcîd 85-87 (570); Ebu Dâvud, Salât 193-194 (1034, 1035); Tirmizî, Salât 171 (391); Nesâî, Sehv 21, 28; İbn Mâce, İkâme 131 (1206, 1207);
Ahmed b. Hanbel, 1/376, 409, 2/460, 468, 4/427, 431
[661] Buhârî, Sehv 1; Müslim, Mesâcîd 85 (570)
[662] Buhârî, Eymân 15

[663] Buhârî, Sehv 5; Müslim, Mesâcîd 86 (570)
[664] Ebu Davûd,Salât 193-194 (1034)
[665] Ebu Davûd,Salât 193-194 (1035)
[666] Tirmizî,Salâtl71 (391}
[667] Nesâî, Sehv 21, 28
[668] Nesâî, İftitâh 196
[669] imam yanıldığında cemaatin onu "subhanallah" sözüyle uyarması meşru bir durumdur. (Ç)
[670] Nesâî, İftitâh 196
[671] Buharı, Salât 13, Amel fi's-Salât 9; Müslim, Mesâcîd 191 (620); Ebu Dâvud, Salât 92 {660}; Tirmizî, Cum'a 58 (584); Nesâî, İftitâh 149; İbn Mâce, İkâme 64 (1033); Ahmed b. HanbeİI, 3/119, 184, 190
[672] Yazın sıcak günlerinde öğleyi serinlik zamanında kılmak müstehabtır. Namaz kılan kimsenin üzerine giymiş olduğu elbisenin bir ucuna çeşitli nedenlerden ötürü secde etmesi caizdir, (ç)
[673] Nesâî, İftitâh 149
[674] HattâbîVıin İfadesine göre; metinde geçen "iki ezân"dan birisi ezan, diğeri de kamettir. Araplar, dile kolay geldiği İçin iki ayrı ismi tağlib yoluyla tensiye sîğasıyla ifade ederler. Kara olmadıkları halde su ve hurma İçin "Esvedeyn" (=iki kara), Ebu Bekr ve Ömer için "Ümerân" (iki Ömer), güneş ve ay için "kamereyn" (=iki ay) demeleri gibi. Hadisin metninde gecen "namaz" kelimesinden, nafile namaz anlamında kullanılmıştır. Hadiste geçen "dileyen kimse için" kaydı, bu namazdan maksadın nafile namaz olduğunu gösterdiği gibi, namaz kelimesinin nekre olarak gelmiş olması da ezan ile kamet arasında belli bir nafilenin değil, bütün nafilelerin kılınabileceğine işaret etmektedir. HanefiİIere göre, ezan ile kamet arasının ne kadar ayrılacağı meselesinde görüş ayrılığı vardır, (ç)
[675] Buhârî, Ezan 14, 16; Müslim, Salâtu'l-Musâfırîn 304 (838); Ebu Dâvud, Tatavvu 11 (1283); Tirmizî, Salât 22 (185); Nesâî, Ezan 39; İbn Mâce, İkâme 110 (1162); Ahmed b. HanbeİI, 4/86, 5/54, 56
[676] Buhârî, Ezan 111, Deavât 63; Müslim, Salât 71 (409), 72.76 (410); Ebu Dâvud, Salât 167-168 (934, 935, 936); Tirmizî, Salât 116 (250); Nesâî, îftitâh 33, 34; İbn Mâce, İkâme 14 (851, 852); Ahmed b. Hanbel, 2/458
[677] Buhârî, Ezan 111; Müslim, Salât 72 (410)
[678] Buhârî, Deavât 63
[679] Buhârî, Ezan 112
[680] Müslim, Salât 74-75 (410)
[681] Buhârî, Ezan 113
[682] Müslim, Salât 76 (410)
[683] Ezân 36; Müslim' Mesâcîd 273-275; Ebu Dâvud, Salât 20 (469 470
471); Tırmızî, Salât 128 (330); Nesâî, Mesâcîd 40; İbn Mâce, Mesâcîd 19 (799)- Ahmed b' Hanbel, 2/486
[684] Buhârî' Ezân 36i Müslim, Mesâcîd 275
[685] Bu ifadenin; insanın evindeki namaz kıldığı yer için kullanılması muhtemel olduğu gibi tum mescitler için kullanılmış olması da muhtemeldir, (ç)
[686] Buhârî, Ezân 36
[687] Bazı alimler, mescitte yel çıkarmanın haram olduğunu beürtmişlerse de, alimlerin çoğu bunun haram olmadığını, fakat sakınılması gereken bir husus olduğunu söylemişlerdir. Mescitte abdestsiz olarak oturmak, meleklerin Dualarına engel İse de caizdir, (ç)
[688] Buhârî, Bed'ü'1-halk 23
[689] Buhârî, Vudû' 36
[690] Bu ifadeden maksat; o şahsın, namaz kıldığı yerde bir sonraki namazın girmesini beklemesi ve yerinden ayrılmasıdır. Buna göre namaz kılınan yerde oturup diğer namaz vaktini bekleyen bir kimse sanki namaz içindeymiş gibi sevaba müstahak olur. Her ne kadar o ki-se, gerçek anlamda nama2da değilse bile hükmen namazda sayılır. Çünkü bu kimsenin evine, ailesini yanına dönmemesine sebap, namazı beklemesidir. (ç)
[691] Müslim, Mesâcîd 273
[692] Müslim, Mesâcîd 274
[693] Müslim, Mesâcîd 276
[694] Tirmizî, Salât 128 (330)
[695] Bu hadîs; imamın rükudan doğrulurken "Semiallâhu limen hamideh" diyeceği görüşünde olan Abdullah ibn Mes'ud, Ebu Hureyre, Ebu Hanîfe İle İmam Mâlik'in delilidir.
Yalnız başına namaz kılmakta o!an kimseye gelince, Mâlikî ve Hanbelîlere göre; her iki duayı da okur.
Şafiî alimlerine göre ise; namaz kılan kimse, ister imam, İster cemaat, isterse tek başına olsun bu iki cümleyi de okur.
Hanefilerine göre İse; yalnız başına namaz kılan kişinin durumu ihtilaflıdır. Bazılarına göre yalnız başına namaz kılan kimse sadece, "Rabbena leke'1-hamd" der. Hafız Zeylaî (ö. 762/1360)'ye göre; Hanefi alimlerinin büyük çoğunluğu bu görüştedir. Ebu Bekr er-Râ-zfye göre ise; yalnız başına namaz kılan kimse sadece "Semiallâhu limen hamideh" der. Çünkü bu kimse, her ne kadar namazı tek başına kılıyorsa da aslında kendisinin imamıdır. Kısacası; bu duaları okumak müstehabtır. Zaten namazın her anı bir zikirdir. Dolayısıyla namaz kılan kimse namazda bu tür duaları hep okumaya çalışmalıdır, (ç)
[696] Buhârî, &ân 125, Bed'ü'I-halk 33; Müslim, Salât 71 (409); Ebu Dâvud, Salât 139-140 (484); Tirmizî, Salât 86 (267); Nesâî, Tatbik 23; İbn Mâce, İkâme 18 (875); Ahmed b. Hanbel, 2/459
[697] Hz. Peygamber (s.a.v)'in evlerde kılınmasının tavsiye ettiği namazlar, nafile namazlardır. Ayrıca "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin" sözüyle; içerisinde namaz kılınmayan evleri kabirlere, taat ve ibadetten gafil olanları da ölülere benzetmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in, nafile namazları, evde kılmaya teşvik etmesindeki hikmet; riyadan uzak ve evlere rahmet meleklerinin inmesine sebep olmasıdır. Ayrıca bu sebeple evde kadın ve çocuklara namazı öğretmek ve çocukları namaza alıştırmak gibi başka büyük faydaları da vardır, (ç)
[698] Buhârî, Salât 52, Teheccüd 37; Müslim, Salâtul-Musâfırîn 208-209 (777); Ebu Dâvud, Salât. 198-199 (1043), Vitr 11 (1448); Tirmizî, Salât 213 (451); Nesâî, Kıyâmu'I-Leyl 1; İbn Mâce, İkâme 186 (1377); Ahmed b. Hanbel, 2/16
[699] Buhârî, Vitr 5, 6, Taksiru's-Salât 7, 8, 12; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 31-39 (700); Ebu Dâvud, Sefer 8 (1224, 1226); Tirmizî, Vitr 14 (472), Tefsire Sure-i Bakara 2 (2958); Nesâî, Kıble 2, Kıyâmu'I-Leyl 33; İbn Mâce, İkâme 127 (1200); Ahmed b. Hanbel, 2/4, 7, 13, 20, 38, 40, 41, 44
[700] Hadis, binek üzerinde nafile namaz kılınabileceğine, vitir namazının da binek üzerinde kılınabileceğine, fakat farz namazı kılmanın caiz olmadığını ifade ermektedir. Hanefılere göre; binek nereye dönerse namazı o tarafa doğru kılmak mendubtur. Bineğin döndüğü tarafı bırakıp ta başka tarafa dönmek caiz değildir. Çünkü bunun için bir zaruret yoktur. Ayrıca binek üzerinde namaz kılmak için yolculuk şart değildir. Namaza niyetlenirken kıbleye karşı dönmek şart değildir. Yine bu namaz, ima ile de kılınır. Farz ve vacip namazlar ile sabah namazının sünnetini, binek üzerinde kılmak caiz değildir. Fakat imam Muhammed'e göre; farz namazı ülamama gibi bir özür durumunda binek ü-zerinde farz namaz kılmak caizdir, (ç)
[701] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 39 (700)
[702] Buhârî, Vitr 5; Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 36 (700)
[703] Buhârî, Taksiru's-Salât 7
[704] Buhârî, Taksiru's-Salât 8
[705] Buhârî, Vitr 6
[706] Hayber: Şam-Medine yolu üzerinde Medine'nin 150 km. kuzeyinde bir yerleşim merkezidir. Hicretin 7. yılında feth edilmştir. (ç)
[707] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 35 (700}
[708] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 32 (700)
[709] SübhaMan maksat; nafile namazdır. Teşbihin hakikati noksanlıklardan tenzih etmektir. Yalnız mecazen tahmid, temcid ve diğer hususlarda kulanıldığı gibi cüz'ü zikir; kullu irade kabilinden mecaz-ı mürsel olmak üzere nafile namaza da "Sübha" denilir, (ç)
[710] Müslim, Saatul-Musâfırîn 31 (700)
[711] Bakara: 2/115
[712] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 33 (700)
[713] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 37 (700)
[714] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 38 (700)
[715] Ebu Dâvud, Sefer 8 (1224)
[716] Ebu Dâvud, Sefer 8 (1226)
[717] Tirmizî, Vitr 14 (472)

[718] Bakara: 2/115
[719] Tirmizî, Tefsiru Sure-i Bakara 2 (2958)
[720] Nesâî, Kıble 2
[721] Nesâî, Kiyâmu'I-Leyl 33
[722] Nesâî, Kıble 2
[723] Buhârî, Taksiru's-Salât 20, Teheccüd 16; Müslim, Salâtu'l-Musâfîrîn 111 (731), 115-117 (732); Ebu Dâvud, Salât 174-175 (953, 954, 955, 956); Tirmizî, Saiât 158 (374, 375); Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 18, 19, 22; İbn Mâce, İkâme 140 (1226, 1227, 1228); Ahmed b. Hanbel, 6/30, 98, 100, 112
[724] Müslim, Salâtu'l-Musâfırîn 117 (732)
[725] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 116 (732)
[726] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 114 (732)
[727] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 113 {732}
[728] Bu hadis; bir rekatın yarısını oturarak ve yarısını da ayakta kılmanın caiz olduğunun delilidir. Mâlik, Şafiî, Ebu Hanîfe ve alimlerin çoğunun görüşü bu şekildedir, (ç)
[729] Buhârî,Taksiru's-SaIât20
[730] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 111 (731)
[731] Buhârî,TaksİIru's-Salât20
[732] Bu hadise göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hem ayakta ve hem de oturarak namaz kılması
ya aynı gecede olmuş yada ayrı gecelerde olmuştur.
Nafileye ayakta başlayan kimse, rükusunu da ancak ayakta, oturduğu yerde başlayan kimse de ancak oturarak yapabilir. Bu, Mâlikiler ile Hanefilerin görüşüdür, (ç)
[733] Tirmizî, Safât 128 (375); Ebu Dâvud, Salât 174-175 (955); Nesâî, Kıyâmul-Leyl 18, 19
[734] Nesâî, Kıyâmul-Leyl 22
[735] Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 18
[736] Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 22
[737] Ahzâb: 33/21
[738] Buhârî, Taksiru's-Salât 11; Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 8-9 (689); Ebu Dâvud, Sefer 7 (1223); TirmîzÎ, SaJât 39 (544); Nesâî, Taksiru's-Salât 5; İbn Mâce, İkâme 75 (1071); Ah-med b. Hanbel, 2/20, 44, 45, 56, 57, 83, 84
[739] Hadis; Resulullah (s.a.v)'İn, yolculukta beş vakit namaza bağlı olarak kılınan revatıb sünnetleri kılmadığını ve Raşid halifelerin de aynı yolu takip ettiklerini ifade etmektedir. Yalnız alimler, beş vaktin sünnetlerinden başka nafile namazların yolculuk sırasında kılınabileceği hususunda görüş birliğine varmıştır.
Bununla birlikte bazı sahabiler, İmam Ahmed, İmam Şafiî, Ebu Hanîfe ve alimlerin çoğuna göre; yolculukta sünnet namazların kılınabileceğini belirtmişlerdir. Şafiî alimlerinden olan İmam Nevevî (ö. 676/1277) bu konu île İlgili olarak şöyle der: "ihtimal Peygamber (s.a.v)'in sünnetleri konukladığı yerde kılması muhtemeldir. Fakat Abdullah ibn Ömer, onun, sünnetleri kıldığını görmemiş olabilir. Çünkü nafileyi evde kılmak, daha faziletlidir. Yada sünnetlerin bazen terk edilebileceğine dikkatleri çekmek için onları bazı vakitlerde kılmamişür." (ç)
[740] Ahzâb: 33/21
[741] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 9 (689}
[742] Buhârî, Taksiru's-Salât 11
[743] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 18 (694}
[744] Yani 'beş vakit namaza bağlı olarak kılınan sünnet namazlarını kılacak olsam, farz namazı dört rekat olarak tamamlardım. Bu, benim için daha makbuldür. Fakat ben, bunların ikisini de yapmıyorum. Yolculukta sünnete uygun olan namaz şekli; dört rekatli farz namazları iki rekat kılmak ve sünnetleri de terk etmektir1 demektir, (ç)
[745] Ahzâb: 33/21
[746] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 9 (689)
[747] Tirmizî,Salât39(544)
[748] Nesâî,Taksiru's-Salât5
[749] Buhârî, Sehv 6, 7; Müslim, Salât 16-20 (389); Ebu Dâvud, Salât 191-192 (1030, 1031); TirmİzÎ, Salât 174 (397); Nesâî, Sehv 25; İbn Mâce, İkâme 135 (1216, 1217); Ahmed b Hanbel, 2/330
[750] Alimler, bu tür hadislere dayanarak şeytanın gerçek anlamda yellenip yellenmeyeceği konusunda ihtilaf etmişlerdir.
Aynî (ö. 855/1451), bu yellenmenin bir temsil olduğunu belirtir. Şeytanın Ezandan kaçması, korkudan perişan olmuş bir adamın haline benzetilmiştir.
Bazılarına göre; şeytanın Kur'an okumadan ve namazdan kaçmayıp Ezan sesinden kaçması, Kıyamet gününde onu İşittiğine şahadet etmemek içindir. Çünkü bir hadiste geçtiğine göre; müezzinin sesini işiten İnsan, cin ve her şey Kıyamet gününde onu işittiğine şahadet edecektir.
Bazılarına göre ise; şeytanın kaçması, Ezanın azametindendir. Çünkü Ezan, dinin bütün kurallarına kpsayan ve İslam'ın şiarını ilandan ibarettir. Dolayısıyla şeytan, bunları işitmeye tahammül edemez.
Bazılarına göre ise; şeytanın kaçması, yeis ve ümitsizlik halindendir. Çünkü şeytan, tevhidin ilanını duyunca insana vereceğinden ümidini keser, (ç)
[751] Buhârî, burada geçen "nefis" kelimesini, "kalb" diye tefsir etmiştir, (ç)
[752] Namaz kılan ve Kur'an okuyarak Allah'a münacatta bulunan kimseden şeytan kaçmaz. Çünkü o hallerde kendisine vesvese kapıları açıktır. İstediği gibi kulun damarlarına kadar sokularak her türlü vesveseyi onun hatırına getirebilir. O derecede ki, namaz kılan kimse kendinden geçerek kaç rekat kıldığını bile unutabilir. Bundan kurtulmanın yolu, hatıra gelen şeyi derhal reddetmek ve hatıra gelen vesveseyi düşünmemektir, (ç)
[753] Hadis; namazında kıldığı rekat sayısında şüphe edip de bir tarafı tercih edemeyen kimsenin, namazının sonunda sehiv secdesi yapmasına işaret etmektedir.
Hanefilere göre; rekat sayısında şüphe eden kimseye bu hal ilk defa meydana geliyorsa namazını iade eder. Bu konudaki delil, Taberânî (ö. 360/970)'nin "el-Kebir" adlı adlı eserinde geçen şu hadistir: "Namazın kaç rekat kıldığını hatırlamayan bir kimsenin ne yapacağı, Resulullah (s.a.v)'e soruldu. Resulullah (s.a.v): 'Namazını iade etsin. (Namazın sonunda da) oturarak iki defa secde yapsın' buyurdu. "
Bir kimseye bu şüphe ilk defa değil de, fazlaca meydana geliyorsa, kendi kendine araştırır. Kanaati ne tarafa meylederse, ona göre hareket edip namazını tamamlar. Namazı İadeye gerek yoktur. Eğer kanaati bir tarafa yönelmezse o zaman şüphesindeki az tarafa itibar eder. Bununla ilgili hadis daha önce geçmişti, (ç)
[754] Buhârî, Sehv 6; Müslim, Salâtu'l-Musâfırîn 16 (389)
[755] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 18 (389)
[756] Ebu Dâvud, Salât 191-192 (1031)
[757] Ebu Dâvud, Salât 191-192 (1032)
[758] Nesâî,Sehv25
[759] Buharı, Ezan 29, Husumât 5, Ahkam 52; Müslim, Mesâcîd 251-253 (651); Ebu Dâvud, Satât 46 (548, 549); Tirmizî, Salât 48 {217}; Nesâî, İmame 49; İbn Mâce Mesâcîd 18 f797);Ahmedb. Hanbel, 2/424
[760] Müslim, Mesâcîd 252 (651)
[761] Buhârî, Ezan 34
[762] Resulullah (s.a.v), camiye gelmeyen kimselerin evlerini yakhrmamıştır. Kadı İyâz (ö. 544/ 1149)'m ifadesine göre; namaz İçin cemaatin farz oluşu, İslam'ın İlk zamanlarında münafıkların namazı terk etmelerine engel olmak içindi. Daha sonra bu farziyetin hükmü kaldırılmıştır. (ç)
[763] Müslim'in rivayetinden anlaşıldığı üzere; bu hadisin vurud sebebi, Resulullah (s.a.v)'in, bazı sahabileri sabah ve yatsı namazlarında cemaat İçinde görememesidir. Çünkü sabah ve yatsı namazına devam etmeme işinin, münafıklara ait bir özellik olduğunu vurgulamaktadır. Ki böylece gerçek sahabiler, münafıklardan ayırt edilmiş olsun.
Bu tür hadisler, cemaate gelemeyip namazı evde de kılmayan münafıkları da İlgilendirmektedir. Çünkü münafıklar, gösteriş İçin namazı camide kılıp evlerine gittiklerinde kılmazlardı. Dolayısıyla hadis; münafıklar hakkında değil, cemaata katılımı devamlı sağlamak için müslüman sahabiler hakkında varid olmuştur, (ç)
[764] Buhârî, Ezan 29
[765] Buhârî, Husumat 5
[766] Hadisin tehdit ve korkutmasının zahirinden, bütün namazlarda cemaatle namaz kılmanın
Farzı ayn olduğu anlaşılmaktadır. Bu görüş; HanbeliİIer, Euzaî gibi alimlere aittir.

Şafiî ve Mâlikî alimlerine göre ise, cemaatle namaz kılmak, farzı kifayedir.
Hanefiiere göre ise; sünnet-i müekkededir. Hanefiler bu konuda "Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi beş derece daha faziletlidir" hadisidir.
[767] Müslim, Mesâcîd 251 (651)
[768] Müslim, Mesâcîd 253 (651)
[769] Ebu Dâvud, Salât 46 (548)
[770] Ebu Dâvud, Salât 46 (548)
[771] Tırmizî, Salât 48 (217)
[772] Hadis; imamdan önce başını secdeden kaldıran yada imamdan önce rükudal kalkan kimse için büyük bir tehdit içermektedir, (ç)
[773] İbn Hacer ile Aynî, bu suret değişikliğinin, hakiki manada olduğunu söylemişlerdir. Fakat Kadı Ebu Bekr ibnü'l-Arabî (ö. 543/1148)'ye göre ise; Allah'ın eşek başına çevirdiği bir kimse bu ümmette mevcut değildir. Çünkü bu ümmet, bir başka şekle dönüşmekten münezzehtir. Burada kastedilen husus; olsa olsa, eşeğin huyu olan ahmaklık ve inatçılıktır. Çünkü böyle bir kimse, İmama uymaya niyet etmiş olmasına rağmen imama uymamakta, dolayısıyla da avami İfadeyle, eşeklik etmektedirler.
Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; başını imamdan önce kaldırmak haram ise de bundan dolayı namazın adesi gerekmez, (ç)
[774] Buharı, Ezan 53; Müslim, Salât 114-116 (427); Ebu Dâvud, Salât 75 (623); Tirmizî, Salât 56 (582); Nesâî, İmame 38; İbn Mâce, İkâme 41 (961); Ahmed b. Hanbef, 2/456
[775] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 30; Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 286-287 (826); Ebu Dâvud, Tatavvu 10 (1276); Tirmizî, Salât 20 (183); Nesâî, Mevâkît 32; İbn Mâce, İkâme 147 (1250); Ahmed b, Hanbel, 1/18
[776] Kerahat vakitlerinin sınırını açıklayan hadisler, farklı lafızlarla geldikleri için, konu ile hükümler de bu rivayetler çerçevesinde değerlendirilmiş, dolayısıyla fakihler bu konuda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Örneğin, hadisin metninde "Güneş işrak edinceye (=aydmlık verinceye) kadar" lafzı, bazı yerde Güneş tulu' edinceye kadar" şeklinde gelmektedir. Tulu'nun başlangıcından işraka kadar olan vaktin, namaz için yasaklanmış vakit olduğuna delalet eden hadisler çoktur.
Yine güneşin yükselmesine kadar olan zamanı kerahet vakti sayanlar; 'çÜ£ lafzını, ö'p manasında özel bir tulu1 ile açıklamışlardır. Dolayısıyla her iki lafızla gelen rivayetler arasında fark gözetmezler, (ç)
[777] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 30; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 286-287 (826); Ebu Dâvud, Tatavvu 10 (1276); Tirmizî, Salât 20 (183)
[778] Hanefiler, bu tür hadisleri delil getirerek sabah namazından sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar, ikindi namazından sonra da güneş batincaya kadar; tahiyyetü'l-mescid namazı, abdest namazı, tavaf namazı gibi bir sebebe bağlı olarak kılınan nafile namazların mekruh olduğu hükmüne varmışlardır. Şâfiîlere göre; bu iki vakitte tahiyyetü'l-mescid, abdest namazı ve tavaf namazı gibi namazları kılmak caizdir. Bunun dışında kalan nafileleri kıimak ise caiz değildir, (ç)
[779] Nesâî, Mevâkît 32
[780] Nesâî, Mevâkît 35
[781] Hadis; zahiri anlamıyla mutlaktır. Dolayısıyla bütün namazlarla alakalıdır. Bununla birlikte bir rekata yetişen kimsenin namaza yatışmış olmasından maksat; cemaatın farzına yetişmiş, eda hükmüne yetişme veya vücubuna yetişme manalarından biri de olabilir, (ç)
[782] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 17, 28; Müslim, Mesâcîd 161-162 (607); Ebu Dâvud, Salât 233-235 (1121); Tirmizî, Salât 25 (524); Nesâî, Mevâkît 30; İbn Mâce, İkâme 91 (1122); Ahmed b. Hanbel, 2/280
[783] Müslim, Mesâcîd 162 (607)
[784] Müslim, Mesâcîd 162 (607)
[785] Hadis; güneş batmadan önce ikindinin veya güneş doğmadan Önce de sabahın birer rekatine yetişen kimsenin bu vakitlere yetişmiş olacağına işaret etmektedir. Bununla birlikte ikindi namazının bir rekatini kıldıktan sonra güneş batıverse, bütün alimlerin ittifakıyla, namaz bozulmaz., o namazın tamamlanması gerekir. imam Şafiî, İmam Mâlik ile Ahmed b. Hanbel'e göre; sabah namazı, ikindi namazı gibidir. Yani bir rekatini kıldıktan sonra güneş doğarsa namaza devam etmek gerekir. Ebu Hanîfe'ye göre ise; sabah namazı kılınırken güneşin doğması halinde namaz bozulmuş olur. (ç)
[786] Buhârî, Mevâkîru's-Salât 17, 28; Müslim, Mesâcîd 163 (608); Ebu Dâvud, Salât 5 (412); Tirmizî, Salât 23 (186); Nesâî, Mevâkît 11, 28; İbn Mâce, İkâme 11 (699); Ahmed b. Hanbel, 2/348
[787] Burada "secde"den maksat; Müslim'in rivayetinde açıklandığı üzere "rekaf'ür. B.k.z: Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 3/567 İst. 1975 (ç)
[788] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 17, 28; Nesâî, Mevâkît 11, 28
[789] Nesâî, Mevâkît 11
[790] Metinde geçen "Hâcira" kelimesi, zeval vaktinden sonra güneşin sıcaklığının şiddetli olduğu zamandır. Bu vakitte insanlar, sıcağın şiddetinden dolayı çalışmayı terk ettikleri için bu ad verilmiştir, (ç)
[791] Bu hadis; yaz aylarında öğle namazını, ortalık serinleyinceye kadar ertelenmesi tavsiye edilmektedir. Yalnız öğle namazının ortalık serinleyinceye kadar ertelenmesinin hikmetinin ne olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazı alimlere göre; geciktirme, meşakkati uzaklaştırmak içindir. Çünkü sıcak, huşuya engel olur. Bazılarına göre ise; sıcağın şiddetlendiği bu vaktin, azabın yayılma vaktî olmasıdır. Bazılarına göre ise nedenini araştırmak lüzumsuzdur. Çünkü namazı serinliğe bırakmayı bizzat Peygamber (s.a.v) bildirmiştir. Öyleyse bununla ilgili araştırmanın bir anlamı, yoktur.
Bu hükmün; sadece cemaati mi, yoksa tek başına kılanlarıda kapsayıp kapsamadığı konusu ihtilaflıdır. Fakat hadisin zahirine göre; cemaat ile tek başına kılan kimse arasında fark yoktur.
Alimler, cehennemin kükremesini iki şekilde açıklamışlardır:
1. Bu, bir teşbih ve temsildir. Yani öğle vaktinin sıcağı, cehennemin kükremesi gibi şiddetli olur.
2. Bu söz, hakiki manasında kullanılmıştır. Öğle vaktîndeki şiddetli sıcak, cehennemin kükremesinin etkisiyledir. Nevevî, bu görüşü savunanlar İçerisinde yer almaktadır, (ç)
[792] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 9; Müslim, Mesâcîd 230-232 (645); Ebu Dâvud, Salât 4 (402); Tirmizî, Salât 5 (157); Nesâî, Mevâkît 5; Ibn Mâce, Salât 4 (677); Ahmed b. Hanbel, 2/266, 394
[793] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 13, Farzu'1-Hums 4; Müslim, Mesâcîd 168-170 (611); Ebu Dâvud, Salât 5 (407); Tirmizî, Salât 6 (159); Nesâi, Mevâkît 8; İbn Mâce, Salât 5 (683); Ahmed b. Hanbel, 6/37, 85, 199, 204, 279
[794] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 13
[795] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 13
[796] Benim odama vurmakta iken" ifadesi; Peygamber (s.a.v)'in ikindi namazını vaktin başında kıldığını açıklamaktadır.
"Henüz (sünesin ışığı) yükselmeden" ifadesi; güneşin ışığı odadan çıkmadan anlamındadır. Çünkü Hz. Aişe'nin odası, dar ve alçak idi. Bu nedenle de güneş çabucak çekilir ve görünmez olurdu.
"Gölge Aişe'nin odasından yükselmeden" ifadesi; gölgenin odanın içerisine yayılmasıdır. "Zuhur" (yükselme) kelimesinin; güneşe nispetle odadan çıkmak ve gölgeye nispetle İse odanın içine yayılmak manasında gelmesi itibariyle birbirine zıt değildir. Çünkü gölgenin yayılması, ancak güneş çıktıktan sonra mümkün olur.
Bu hadis; İkindi namazını edada acele etmemn daha faziletli olduğunu söyleyen İmam Şafiî, Hattâbî ile Nevevî gibi alimlerin görüşlerini desteklemektedir.
Hanefîlere göre; İkindi namazını, vaktin başında değil de sonunda kılmak kılmak müste-habür. (ç)
[797] Müslim, Mesâcîd 170 (611)
[798] Ebu Dâvud, Salât 5 (407)
[799] Buhârî, Salât 13, Mevâkîtu's-Salât 27, Ezan 165; Müslim, Mesâcîd 230-232 (645); Ebu Davud, Salât 8 (423); Tirmizî, Salât 2 (153); Nesâî, Mevâkît 21; İbn Mâce, Salât 2 (669); Ahmed b. Hanbel, 6/33, 37, 179, 248
[800] Bu hadîs; sabah namazını ortalık iyice aydınlanmadan alaca karanlıkta kılmanın daha faziletli olduğuna delet etmektedir, imam Mâlik, İmam Şafiî ile İmam Ahmed bu görüştedir. Hanefiler ise; sabah namazını biraz aydınlığa bırakmak daha faziletlidir. Bu görüş, Hz. Ali ile Abdullah ibn Mes'ud'dan da rivayet edilmiştir.
Bu görüş sahiplerinin delili; RafT b. Ha-dîc'ten gelen "Sabah namazını aydınlığa bırakınız" hadisi ile Buhârî ile Müslim'in Abdullah ibn Mes'ud'dan gelen, "Resululah (s.a.v)'i iki namaz hariç hiçbir namazı vakti dışında kıldığını görmedim. Bunlar, {Müzdelife'de) akşam ile yatsıyı cem etti. O gün sabah namazını da vaktinden evvel kıldı" hadisidir.
Kısacası; Hz. Peygamber (s.a.v)'in sabah namazını, bazen alacakaranlıkta ve bazen de ortalık ağardığında kıldığını gösterir. Çünkü her iki uygulama da vardır, (ç)
[801] Müslim, Mesâcîd 231 (645)

[802] Bu hadis; kadınların mescitlere gidebilecekleri ve erkeklere karışmaksizın namazı müteakip hemen mescidi terk edip evlerine dönmelerine işaret etmektedir, (ç)
[803] Buhârî, Ezan 165
[804] Hadis; ikindi namazını kaçırma ve geciktirmenin çok kötü bir hareket olduğuna ve bu du-rama düşen bir kimsenin aile ve malını kaybetmiş gibi üzülmeye layık olduğuna işaret etmektedir, (ç)
[805] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 14; Müslim, Mesâcîd 200-201 (626); Ebu Dâvud, Salât 5 (414, 415); Tirmizî, Salât 14 (175); Nesâî, Salât 17; İbn Mâce, Salât 6 (685); Ahmed b. Hanbel, 2/75
[806] Ebu Dâvud, Salât 5 (414)
[807] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 35, Tevhid 31; Müslim, Mesâcîd311 (681); Ebu Dâvud, Salât 11 (437, 438, 439, 440, 441); TirmİzÎ, Salât 16 (177); Nesâî, Mevâkîtu's-Salât 53, 54, İmame 47; İbn Mâce, Salât 10 (698); Ahmed b. Hanbel, 5/307
[808] Bu hadis; geçmiş namazların kazasında Ezan okumanın meşru olduğunu, sabah namazının sünnetinin farzıyia birlikte öğleye kadar kaza edilebileceğini ve uyku yada unutma sebebiyle namazı vaktinden sonraya bırakmakta günah olmadığını göstermektedir, (ç)
[809] Ebu Dâvud, Salât 11 (437)
[810] Ertesi gün de ise (o namazı) vaktinde kıtsın" İfadesi; alimler arasında bazı görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Bu sözün zahiri, geçirilen bir namazın bir defa, hatırlandığı zaman da bir de ertesi günkü vaktinde olmak üzere iki defa kaza edilmesini gerekli, göstermektedir. Nitekim bazı alimler, bu cümleyi bu şekilde anlamışlar, ancak ertesi günkü vakit te kazayı müstehab kabul etmişlerdir. Şu da var ki, cumhur-u ulema, bu görüşü benimsememiş, seleften hiç birisi kaza edilen bir namazın ertesi günkü vaktinde tekrar kılınmasını müstehab görmemiştir. Çünkü "Menhel" adlı kitabın yazarı, bunun, ravinin bir vehmi olduğu söylemiştir. Ayrıca Tirmizî ile başkaları, Buhârî'nin, bu hadisi, galat kabul ettiğini söylemişlerdir.
Yine Altı hadis imamının Enes'den rivayet ettiği "Bir namazı unutan kimse onu hatırladığı zaman kılsın. O namaz için bundan başka bir kefaret yoktur" hadisi ile Nesâî'nin Imran b. Husayn'dan rivayet ettiği "Sahabiler: Ey Allah'ın resulü! Bu geçen namazı yarınki vaktinde tekrar kaza etmeyelim mi?' dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): Hayır, Allah sizi ribadan men ettiği halde onu sizden alır mı?' buyurdu" hadisi, bu cümlenin galat olduğu yada raviden bir vehmin olduğu fikrini doğrulamaktadır, (ç)
[811] Bazı sarihler, "Emirler Ordusu'Yıun, Mute savaşındaki ordu olduğu söylenmişse de bu doğru değildir. Çünkü Resulullah (s.a.v), bu savaşa katılmamıştır.
"Emirler Ordusu" sözü, hadisi rivayet eden ravinin bir vehmi değilse, bu ordu, olsa olsa, Hayber'i fetheden ordu olabilir. Çünkü bu savaşta, Hz. Peygamber (s.a.v), baş ağrısına tutulduğu için sancağiilk gün Ebu Bekr'e, ertesi gün Ömer'e, daha sonra ise Hz. Ali'ye vermştir. Fetih, Hz. Ali'nin eliyle gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu orduda üç ayrı emir görev almıştır. Öyleyse "Emirler Ordusu" denilip de içerisinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in bulunduğu anlaşılan ordunun, Hayber savaşındaki ordu olduğunu anlamak, gayet doğal ve mantıklıdır, (ç)
[812] Ebu Dâvud, Salât 11 (438)
[813] Buna göre özürsüz olarak uyuma ve unutma sebebiyle namazı vaktinde kılamamaktan dolayı günah yoktur. Günah, özürsüz olarak vaktinde kılamamaktan dolayıdır, (ç)
[814] Müslim, Mesâcîd 311 (681); Ebu Dâvud, Salât 11 (441); Tirmizî, Salât 16 (177); Nesâî, Meuâkît 53
[815] Tirmîzî, Salât 16 (177); Nesâî, Mevâkît 53
[816] Taha: 20/14
[817] Buhârî, Mevâkîfu's-Salât 37; Müslim, Mesâcîd 314-316 (684); Ebu Dâvud, Salât 11 (442); Tirmizî, Salât 17 (178); Nesâî, Mevâkît 52, 53; İbn Mâce, Salât 10 (695, 696); Ahmed b. Hanbel, 3/100, 282
[818] Hadis; unutularak vaktinde kılınmayan namazın, hatırlandığı zaman kaza etmekten başka bir kefaretinin olmadığını belirtmektedir. Yalnız unuttuğundan dolayı günahkar olmaz. Kerahat vakti dışında hatırladığı zaman o namazı kılması gerekir, (ç)
[819] Taha: 20/14
[820] Müslim, Mesâcîd 316 (684)
[821] Tirmizî, Salât 17 {178); Nesâî, Mevâkît 52
[822] Nesâî, Mevâkît 53
[823] Buhârî, Salât 18, Ezan 51, Taksiru's-Salât 17; Müslim, Salât 77-81 (411); Ebu Dâvud, SaÎât 68 (601); Tirmizî, Salât 150 (361); Nesâî, İmame 16, 40, İbn Mâce, İkâme 144 (1238); Ahmed b. Hanbel, 3/162
[824] Buhârî, Ezan 51; Müslim, Salât 77 (411)
[825] Müslim, Salât 79
[826] Buhârî, Ezan 51
[827] İbn Hibbân (ö. 354/965)'ın rivayetinden anlaşıldığına göre; hadiste anlatılan olay, hicretin 5. yılında olmuştur. Çeşitli rivayetlerin ifadesinden anlaşıldığına göre; Resulullah (s.a.v) attan düşerek bir hurma kütüğüne çarpıp ayağı çıkmıştı. Bunun üzerine sahabiler, onu ziyarete gittiler. Namaz vakti gelince Resulullah (s.a.v) oturduğu yerden imam olarak kendilerine namaz kıldırmışrj. Sahabiler, namazı ayakta kıldıklarını görünce, oturmalarını İşaret etmişti. Onlar da oturarak kılmışlardı.
Bununla birlikte çeşitli rivayetlerin İfadelerindekİ farklılıklar, olayların ayrı ayrı zamanlarda meydana gelmiş olması ihtimalini de mümkün kılmaktadır. Yalnız oturarak kılınan bu namazın, farz veya nafile olduğu hususu ilim adamları arasında İhtilaflıdır. Hanbeliier; ayakta namaz kılmaya gücü yeten-kimselerin, ayağa kalkmaktan aciz olan kimse arakasında oturarak kılmasının caiz olduğunu kabul ediyorlarsa da bu namazın sahih olabilmesi için imamın görevli mahale imamı yada devlet reisi olmasını şart koşmuşlar ve bunların dışındaki imamların arkasında bu şekilde kılınacak namazın caiz olmadığını söylemişlerdir.
Şafiîler ile Hanefılere göre ayağa kalkamayan kimsenin arakasında namaz kılmak caizdir. Yalnız cemaatin namazı ayakta kılması şarttır. Bu konuda Buhârî ile Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettikleri Peygamber (s.a.v)'in son hastalığında namaz kıldırmakta olan Ebu Bekr'in soluna gelip oturarak oturduğu yerden namaz kıldırdığına dair olan hadisi delil getirmişlerdir, (ç)
[828] Nesâî, İmame 16
[829] Teşehhüd" kelimesi, sözlükte; "şehadet getirme" anlamına gelmektedir. Şehadet getirmekten kasıt ise, Kelime-i şehadeti söylemektir. Bir de, teşehhüd, bir namaz terimi olarak; ka'delerde {= oturmalarda) okunan ve içerisinde Kelime-i şehadetin de yer aldığı öze! bir duadır. Bu nedenle de namazda bu duanın okundupu bölüme, teşehhüd denilmiştir. Teşehhüd duası; Resufullah (s.a.v)'in miraç yolculuğu sırasında yüce Allah'la yaptığı konuşmayı anımsatmaktadır. Şu halde "müminin miracı" olarak nitelendirilen namazdaki teşehhüd, ruhen ve kalben hüşyar olan müminlere, günde beş vakit, Resulullah (s.a.v)'in kulluk hayatındaki en zirve olan miraç safhasını yaşatmaktadır, (ç)
[830] Buhârî, Ezan 148, 150, Amel fi's-Salât 4; Müslim, Salât 55 (402); Ebu Dâvud, Salât 177-178 (969); Tîrmtzî, Salât 99 (289); Nesâî, İftitâh 190; İbn Mâce, Salât 24 (899); Ahmed b. Hanbel, 1/437
[831] Buhârî, Deavât 17; Müslim, Salât 55 (402)
[832] Buhârî, Amel fi's-Salât 4; Müslim, Salât 55 (402)
[833] Bu ve benzeri İfadeler; namaz kılan kimsenin teşehhüdden sonra dilediği duayı yapabileceğini göstermektedir. Fakat Kur'an lafızlarına benzeyen ve Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen dualardan istediğiyle duâ edilebilir. Yalnız fesaddan sakınmak için insanların sözlerine benzeyen şeylerle duâ edilmez, (ç)
[834] Müslim, Salât 55, 57 (402)
[835] Nesâî, İftitâh 190
[836] Ebu Bekr el-Bezzâr (ö. 292/904), Abdullah ibn Mes'ud'dan gelen bu teşehhüd ile ilgili olarak şöyle der: "Bu, teşehhüd hakkında gelen en sahih hadistir. Yirmi küsur yoldan rivayet edilmiştr."
Müslim'de: "İnsanlar, Abdullah ibn Mes'ud'un teşehhüdünde icma etmişlerdir. Çünkü onun arkadaşları, birbirine muhalif değildir. Diğerleri ise muhaliftir" demektedirler. Hanefilere ve HanbelÜere göre, teşehhüd hadisler içerisinde tercihe şayan olanı, Abdullah ibn Mes'ud'unkidir.
Abdullah ibn Abbâs'dan gelen teşehhüd ise, altı hadis kitabının hepsinde geçmemektedir. Abdullah ibn Abbâs'ın teşehhüd hadisinde sadece "mubarekât" kelimesi fazladır. Hanefiferdeki sahih olan görüşe göre, her iki oturuşta teşehhüd okumak vaciptir, (ç)
[837] Tirmizî, Salât 99 (289); Nesâî, İftitâh 190
[838] Sahabiler, önceleri, oturuşlarda "Selam, filan ve filanın üzerine olsun" diyorlardı. Buradaki filan ve filandan maksat; meleklerdir. Buhârî'dekİ, "Biz, Resulullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldığımız zaman, selem, Cebrail'e ve Mîkail'e olsun derdik" şeklindeki hadis ile Müslim ve İbn Mâce'deki "kullarından" tarzındaki rivayet bu filanların, melekler olduğuna işarettir, (ç)
[839] Selâm: Allah'ın güzel isismlerin (=Esma-İ Hüsna'dan)dır. Bir kimseye, "es-Selâmu aleyke" denildiği zaman bu şu demektir: Selam olan Allah, seni gözetir ve muhafaza eder. Allah, selameti, kullarına verir. Bizzat kendisi selamete muhtaç değildir. Afet ve tehlike gelmesi mümkün olanlar için kullanılan bu lafzın, bizzat Allah için kullanılması doğru değldir. Bu sebeple Resulullah (s.a.v), sahabilerini, böyle söylemekten men etmiştir, (ç)
[840] Tahiyyât" kelimesi, "Tahiyye" kelimesinin çoğuludur. Manası, selamdır. Ayrıca Beka, azamet, afet ve kusurlardan salamet ve mülk manalarına gelir.

[841] Salavat" kelimes hakkında değişik manalar verilmiştr. Bu manaları şu şekilde özetlemek mümkündür: Beş vakit, namaz, bütün şeriatlardaki her türlü farz ve nafile, bütün ibadetler, dualar, ve rahmet, (ç)
[842] Tayyibât", sözün güzeli ve "Allah övülmeye layık" demektir. Bunu, Allah'a zikr, Duâ ve övgü gibi Salih sözler ve Salih ameller diye manalandıranlar da vardır.
Tahiyyâf'in ^aviî ibadetler, "Salavaf'ın fiilî ibadetler ve "Tayyibâf'ın 'se ma'î sadakalar olduğunu söyleyenler de vardır, (ç)
[843] Ebu Dâvud.Salât 177-178 (968}
[844] Ebu Dâvud,Salât 177-178 (969)
[845] Ebu Dâvud, Salât 177-178 (969)
[846] Ebu Dâvud, Salât 177-178 (970)
[847] Teşehhüdün buraya kadar olan bölümünde hitap Allah'a, bundan sonrasında ise Resulü-nedir. (ç)
[848] Nesâî, İftitâh 190
[849] Nesâî, İftitâh 190
[850] Nesâî, İftitâh 190
[851] Nesâî, İftitâh 190
[852] Nesâî, İftitâh 190
[853] Nesâî, Sehu 56
[854] Resulullah (s.a.u)'e selam verme, tahiyyat Duasında Peygamber! "Selam", Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun" şeklinde geçmektedir. Bu nedenle de teşehhüdde okunan tahiyyat duâsıyla, Hz. Peygamber (s.a.v)'e selam verilmiş olunmaktadır, (ç)
[855] Salât", rahmet ve duâ anlamına gelmektedir. Burada Salât, hem Hz. Peygamber (s.a.v)'e ve hem de onun aile halkına yapılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v)'e Salât getirilmesinin nedeni hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
Namaz dışında Hz. Peygamber (s.a.v)'e salavat getirmenin hükmü ihtilaflıdır. Hanefiler, bu konuda Ahzab: 33/56 ayetini göz.önünde bulundurarak ömürde bir defa salavat getir menin farz, bunun dışında her anıldığında salavat getirmenin vacip ve mecliste birkaç defa anıldığında her defasında salavat getirmenin müstehab olduğu görüşündedir, (ç)
[856] Ey imân edenler! Ona (=peygambere) salevatt ve selam getirin" {Ahzab: 33/56) ayeti nazil olunca, sahabeler, Resulullah (s.a.v)'e gelip saievat getirmenin keyfiyetini sormuşları. Hz. Peygamber (s.a.v)'e sorulan sorunun, "salevat nedir?" tarzında değil de, "sana nasıl saievat okuyalım?" şeklindedir. Bu ifade; sahabilerin salevat kelimesi hakkında bilgilerinin olduğunu, fakat salevatm keyfiyetini Öğrenmek İstediklerini gösterir.
Hanefilere göre; teşehhüdden sonra salli-barik okumak vacip değil,.sünnettir, (ç)
[857] Muhammed'in aile halkı" ifadesinden maksadın ne olduğu hakkında değişik görüşler İleri sürülmüştür. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:
1. Resuluıllah'a yakınlığından dolayı kendisine Zekât verilmesi caiz olmayanlar, bunların da kim oldukları konusunda ihtilaf edilmiştir: a. Sadece HaşİM oğulları, b. Haşim ve Muttalib oğulları, c. Hz. Fatıma ile Ali'nin çocukları olan Hasan ve Hüseyin'in soyundan Kıyamete kadar gelecek olan nesil.
2. Kayıtsız şartsız Hz. Peygamber (s.a.v)'e yakınlığı olanlar,
3. Kıyamete kadar Hz. Peygamber (s.a.vj'in izinden giden bütün Müslümanlar,
4. Müslümanların takva sahipleri
Yalnız bu kelimeyle; duada ümmet, övgüde takva sahipleri, Zekât konusunda kendilerine
Zekât verilmeyenler kast edilebilir.
"Muhammed'in ail? halkı"na salevat getirmek, Hanefilere göre vacip değil, sünnettir.
[858] Buhârî, Deavât 32, Enbya 10, Tefsiru Sure- Ahzab 10; Müslim, Salat 66 (406); Ebu Dâvud, Salât 178-179 (976); Tirmizî, Salât20 (483); Nesâî, Sehv 51; İbn Mâce, Salât25 (904); Ahmed b. Hanbel, 4/241, 242
[859] Ebu Dâvud, Salât 178-179 (976); Tirmizî, Salât 20 (483); Nesâî, Sehv 51
[860] Nesâî, Sehv 51
[861] Buhârî, Ezan 133, 134, 137, 138; Müslim, Salât 227-231 (490); Ebu Dâvud, Salât 150-151 (889, 890); Tirmizî, Salât (273); Nesâî, İftİtâh 40; İbn Mâce, İkâmet 19 (883, 884); Ahmed b. Hanbel, 1/285, 286
[862] Buhârî, Ezan
[863] emrolundum" yada "peygamberiniz" gibi ifadeler; Hz. Peygamber (s.a.v)'e ait özel bir emir olduğunu ifade ediyorsa da, alimlerin çoğuna göre; "yedi organ üzerine secde etmek, Resulullah {s.a.v)'e olduğu gibi ümmetine de farzdır." (ç)
[864] Yedi kemik yada yedi organ; yüz, eller, dizler ile ayaklardır. Yedi organ üzerine secde etmek, imam Şâfiî ile Hanbelilere göre farzdır. Ebu Hanîfe'ye, MâlikiİEre ve fıkıh alimlerinin çoğunluğuna göre ise, sadece alın üzerine secde etmek farzdır. Diğer organlar üzerine secde etmek, sünnettir. İmam Şafiî'nin bir görüşü de böyledir. Yalnız İbnu'l-Hümam'a göre ise eller, dizler ile ayaklar üzerine secde etmek vaciptir, (ç)
[865] Buhârî' Ezân ;Müs'im, Salât 228, 230 (490)
[866] Buhârî, Ezân ;Müslim, Salât 227-228 (490)
[867] Hendek Savaşı: Bazı rivayetlere göre, hicretin 4. yılı Şevval ayında, bazılarına göre İse hicretin 5. yılı Zİ'1Ka'de ayında meydana gelmiştir.
Mekkeliler ile Gatafan müşrikleri ile Yahudiler ortaklaşa olarak Müslümanlarla savaştıkları için bu savaşa "Ahzâb Savaşı"da denilir.
"Hendek Savaşı" denilmesinin sebebi ise; İran asıllı olan Selman-ı Fârisî'nin fikriyle Medine etrafına hendek kazılarak Medine'nin savunulmasıdır.
Bu savaşta Müslümanların sayisı.3.000, karşı tarafın sayısı ise 10 yada 12. 000 kişi idi. 24 gün karşılıklı ok atışından sonra, Resuiullah (s.a.v)'İn kullandığı bir casus vasıtasıyla düşman kuvvetlerinin arası açılmış, sonunda şiddetli bir fırtına çıkıp müşriklerin ağırlıklarını uçurunca müşrikler geri dönüp gitmek zorunda kalmışlardı. Bu savaşta, Müslümanlar 6 şehid, müşrikler İse 3 ölü vermişlerdi.
Bu savaşta, Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabilerİ, ikindi namazını vaktinden geriye bırakmışlardı. Henüz meşru olmadığı için korku namazını kılmamışlardı. Bu gün için savaş sebebiyle namazı ertelemek caiz değildir. Çünkü böyle bir durumda artık "Korku Namazı" kılınır, (ç)
[868] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, müşriklere bedduada bulunmasının nedeni; Hendek savaşında Müslümanları meşgul edip ikindi namazını kılmalarına fırsat vermemeleridir. Bu hadis, bize; zalimler için zulmüne uygun olarak beddua etmenin caiz olduğunu göstermektedir, (ç)
[869] Buharı, Cihad, 97, Meğazî 27, Deavât 57; Müslim, Mesacîd 202-205 (627); Ebu Dâvud, Saiât 5 (409); Tirmizî, Tefsiru Sure-i Bakara (2987); Nesâî, Salât 14; İbn Mâce, Salât 6 (684); Ahmed b. Hanbel,I/79,154
[870] Salâtu'l-Vusta (=Orta Namaz)"ın, hangi "namaz olduğu konusu alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Hafız Dimyatı (ö. 749/1348), bu konuda "Keşfu'l-Muğatta ani's-Salâti'l-Vusta" adında bir kitap yazmış ve burada 19 görüş zikretmiştir. Abdullah ibn Mes'ud, Ebu Hureyre, Ahmed b. Hanbel, Şâfiîlerin çoğuna ve Hanefilerin sahih olan görüşüne göre, "Salâtu'l-Vusta", ikindi namazıdır, (ç) Müslim, Mesâcîd 205 (627), 206 (628)
[871] Müslim, Mesâcîd 205 (627)
[872] Bu ifade; "tamamen büzülerek kollarınızı yanlarınıza, karnınıza, uyluklarınıza bitiştirmediğiniz gibi kollarınızı da tamamen gerilerek köpeğin yaptığı gibi yere sermeyin. Aksine secde halinde ellerinizi yere koyarak dirseklerinizi kaldırın, iki taraftan kanat gibi açın, karnınızı da uyluklarınızdan uzak tutun" demektir.
Alimlere göre; dirsekleri yerden kaldırarak koltukların altı görünecek derecede açmak müs-tehabtır. Bunun aksini yapan kimsenin namazı sahih olmakla birlikte tenzihen mekruhtur. Bu şekilde namaz kılmak; kibirden uzak, tevazuya daha uygun, alın ile burnun yere secde etmelerine daha müsait ve tembel kimselerin haline benzemekten daha uzaktır. Çünkü kollarını yere sererek secde eden kimse, hadiste de belirtildiği üzere, köpeğin yere serilerek yatmasına benzer. Böyle bir kimsenin bu şekildeki hali, onun namaza önem vermediği intibaını gösterir.
Kolların bu şekilde yere serilerek köpeğin yatışına benzetilmesi; ümmetin bu davranıştan tiksinmesi ve böyle bir şeyden uzaklaşması içindir, (ç)
[873] Buhârî, Ezan 141; Müslim, Mesâcîd 233 (493); Ebu Dâvud, Salât 153-154 (897); Tİrmizî, Salât 89 (276); Nesâî, İftitâh 50; İbn Mâce, İkâme 21 (892); Ahmed b. Hanbel, 3/115, 177,179,274
[874] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 8
[875] Buhârî, İmân 31, Rikak 18; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 215-216 (782); Ebu Dâvud, Tatavvu' 27 (1368, 1370}; TİrmizÎ, Edeb 70 (2856); Nesâî, Kiyâmu'l-Leyl 17; İbn Mâce, Zühd 28 (4238); Ahmed b. Hanbel, 6/84,128, 244, 249
[876] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 215 (782)
[877] Hadisi şerif, ibadete devamı teşvik etmektedir. Çünkü devamlı olarak yapılan az ibadet, bir müddet sonra bırakılan çok ibadetten daha hayrlıdır. Zira devamlı olarak yapılan İbadet az bile olsa, Allah'a taat, zikir, murakabe ve ihlası devam ettirir. Bu devamlılık sayesinde az amel, devam etmeyen çok ameli kat kat geçer.
Hz. Peygamber (s.a.v) her ayın başında, ortasında ve sonunda üç gün, haftanın Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç tutması, buna bir örnektir, (ç)
[878] Buhârî, Rikak 18
[879] Buhârî, Rikak 18

[880] Buhârî, Rikak 18
[881] Buhârî, Rikak 18
[882] Buhârî, Rikak 18
[883] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 218 (782)
[884] Tirmizî, Edeb 70 (2856}
[885] Tirmizî, Edeb 70 (2856)
[886] EbuDâvud,Tatawu',27(1368)
[887] Ebu Dâvud, Tatavvu1, 27 (1370); Müslim, Salâtul-Musâfirîn 217 (783) .
[888] Hadisi şerif, ibadet ile ilgili olarak kısaca şunu ifade etmektedir: Gücünüzün yettiği amelleri işleyin. Gücünüzün yetmediği için devam edeceğiniz amellere girişmeyin. Çünkü gücünüzün yetmeyeceği ameller, size bıkkınlık verir. Bu sebeple de onu terk etmek zorunda kalır-smız.Siz bıkmadan ibadete devam ettiğiniz müddetçe, Allah da o ibadetin mükafatını vermeye devam eder. Fakat siz bıkıp ta bu amelinizi bırakıverecek olursanız, Allah sizin bu bıkkınlığınıza ve amelinizi terk edişinize karşılık olarak bu ibadetiniz için size vermekte olduğu mükafatı keser. Yani siz İbadetinize son vermedikçe Allah da sevab vermeye son vermez.
Her ne kadar bu hadis, ibadetlerle ilgili olarak insanın gücünün yettiği ve devamlı yapabileceği amellere sarılmayı tavsiye ediyorsa da bu tavsiye aslında, sadece ibadetlere ait değildir. İbadetler dışında kalan diğer meşru işler de bu tavsiyenin kapsamına girmektedir. Meşru olan işlerin Allah'a en hoş geleni ve mükafata en çok layık olanı, az bile olsa, de vamlı ve düzenli olanıdır. Çünkü önemli olan, çokluk değil, düzenli ve devamlı olanıdır. Bu da, ifrat ve tefritten sakınarak iki uç arasında bir orta yolu tutmakla mümkündür. "Allah usanmaz" "ifadesi, Allah terk etmez" anlamındadır, (ç)
[889] Nesâî, Kıble 13
[890] Buhârî, Salât 4; Müslim, Salât 278-280 (517); Ebu Dâvud, Salât 77 (628); Tirmizî, Salât 137 (339); Nesâî, Kıble 14; İbn Mâce, Salât 69 (1049); Ahmed b. Hanbel, 1/256, 265, 303, 320
[891] Buhârî, Salât 4
[892] Hadisin metninde geçen "sevb" kelimesi, elbise demektir. Kelimenin asıl anlamı; dokunuş bez, keten, ipek ve yün gibi kumaşlar için kullanılır.
O zamanın tam takım elbisesi; bir "İzar" ve diğeri de "rida" olmak üzere iki ayrı kumaştan meydana gelirdi. "İzar", futa gibi bele bağlanır, "Rida" İse İhram gibi omuza atılırdı. İşte bu ikisi, bir elbise teşkil ederdi. Dolayısıyla burada "bir tek elbise" sözünden maksat; omuza atılan ridadır. Çünkü rida; bir ucu sol omuzun üzerinden, diğer ucu da sağ omuzun altından geçirilerek yada göğüs tarafından veya arkadan bağlamak suretiyle bürünülen elbisedir. Böyle çapraz bir şekilde bürünmeye; "teveşşuh", "iltihaf' ve "İstimal" denir. Kumaşın iki ucunu bağlamaktaki hikmet; rüku esnasında örtünün düşmemesini ve namaz kılan kimsenin kendi avret yerlerini görmemesini sağlamaktır. Yalnız bu örtünün, bütün avret yerlerini örtecek kadar geniş ve uzundu. Yoksa beline bağlardı. İbn Cerîr (ö. 676/1277), Tavus (ö. 106/724), İbrahim en-Nehaî (ö. 95/713) ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel (Ö. 241/795) bu görüşe katılmayarak bir tek elbise içerisinde namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bunlar, bu konuda Abdullah ibn Ömer'den gelen "iki elbise İçerisinde namaz kilma"yı ifade eden hadisi delil almışlardır. İmam Mâlik (ö. 179/795), İmam Şâfiî (ö. 204/819), bir rivayette Ahmed b. Hanbel ve Ebu Hanîfe (ö. 150/767); bir tek elbise içerisinde nama kılmanın caiz olduğunu belirtmişlerdir. Tek elbise içerisinde erkeklerin namaz kılma durumu; İslamiyet'in ilk yıllarında Müslümanların sıkıntı ve imkansızlıklarından dolayı bir parçadan ibaret olan elbiseyi giymeleri ve bu elbiseyi de, namaz içerisinde avret yerleri gözükmesin diye boyunlarına bağlama mecburiyetinden kaynaklanmaktaydı.
Tek elbise içerisinde namaz kılmayı caiz gören alimler, iki elbiseyi giymeyi emreden Abdullah ibn Ömer hadisini daha faziletli olmakla tefsir etmişlerdir. Çünkü asıl olan, elbiseyi, omuzdan aşağıya doğru sarkıtarak örtünmektir. Bu şekilde örtülen elbise, avret mahallini kapamaya yetmiyorsa, o zaman bele bağlayarak örtünmek lazımdır. Sonuç olarak; önemli olan, elbisenin sayısı ve cinsi değil, avret yerlerinin örtülmesidir. (ç)
[893] Müslim, Salât 278 (517}
[894] Müslim, Salât 280 (517)
[895] Müslim, Salât 280 (517)
[896] Bir davete icabetin; sünnet mi, vacip mi, yoksa farzı kifaye mi olduğu meselesi tartışma konusu olmuştur.
[897] Bu ifade; 'cemaat İçerisinde kadınlar da bulunduğu zaman nasıl saf oluşturularak namaz kılınacağını öğretmek için size namaz kıldırayım' demektir. Resulullah (s.a.v)'in evlerde bu şekilde cemaat oluşturarak namaz kıldırmakla camiye gelemeyen kadınlara da cemaatle namazın nasıl kılınacağını öğretmiş olmaktadır.
Ayrıca bu hadis, cemaat halinde kılınan namazda kadınların safın arkasında ayrıca saf tutacaklarını göstermektedir, (ç)
[898] Enes,'in, hasırın üzerine su serpmesi; onu yumuşatmak ve tozunu almak olduğu gibi, uzun müddet kullanılması sebebiyle bir pisliğin bulaşmış olması ihtimalinden dolayı da olabilir. Yalnız burada geçen ç-ÜIt "Nadh" kelimesi, su serpmek anlamına geldiği gibi, yıkamak anlamına da geldiğinden dolayı Enes'İn hasın yıkamış olması da mümkündür. Ancak birinci ihtimal daha kuvvetlidir, (ç)
[899] Yetim ile kast edilen, Dumeyr b. Sa'd el-Himyerî'dir. Dumeyr, Resulullah (s.a.v)'in azadlı kölesidir. (ç)
[900] Bununla kast edilenin, Enes'in annesi Ümmü Süleym yada Müleyke olduğu ileri sürülmüştür, (ç)
[901] Bu hadis; cemaatle namaz kılmanın caiz olduğunu göstermektedir, (ç)
[902] Buhârî, Salât 20, Ezan 78, 161, 164, Teheccüd 25; Müslim, Mesâcîd 266 (658), 267 (659}; 268 (660); Ebu Dâvud, Salât 70 (612), 91 (658); Tirmizî, Salât 59 (234); Nesâi, Mesâcîd 43, İmame 19; İbn Mâce, Salât 44 (975); Ahmed b. Hanbel, 3/217 Enes'in teyzesinin adı, Ümmü Haram olup Resulullah (s.a.v)'in süt annesidir. Ümmü Haram, Enes'in annesi Ümmü Süleym ile birlikte otururdu. Bu bakımdan Resulullah (s.a.v), sık sık bu iki kadını ziyarete giderdi. Bazen bu ziyaret saatlerine, namaz vakti İsabet ederdi. Bu sebeple de namazın ilk sünnetini yada farz namaza bağlı olarak kılınan revatib sünnetlerinden birini orada kılardı, (ç)
[903] Müslim, Mesâcîd 269 (660)
[904] Hadisi şerif; hasır, post, elbise, seccade, yaygı ve sergiler üzerinde namaz kılmanın caiz olduğunu açıklamaktadır. Bu yaygıların, hurma yaprağı gibi bitkilerden yada hayvan derilerinden yapılmış olması önemli değildir. Önemli olan bunların temiz olmasıdır, (ç)
[905] Müslim, Mesâcîd 267 (659)
[906] Ebu Dâvud, Salât 91 (658)
[907] Nesâî, Mesâcîd 43
[908] Veda Haccı için hicretin 10. yılında Zilka'de ayının 25 Cumartesi günü öğle ile ikindi arasında Medine'den Mekke'ye doğru yola çıkılmıştır. O günü öğfe namazı Medine'de dört, ikindi namazı ise Zulhuleyfe'de iki rekat olarak kıldırılmış ve Zilhicce'nin 4. Pazar sabahı Mekke'ye varılmıştır. Hac ibadeti yerine getirildikten sonra Zilhicce'nin 14. Çarşamba günü sabahı Mekke'den çıkılıp Medine'ye dönülmüştü.
ResuluUah (s.a.v)'in Mekke'de kaç gün kaldığı konusu alimler arasında tartışmalıdır. Enes hadisi, bu müddetin 10 gün olduğunu göstermektedir. Hanefiler ise bu konuda Ebu Dâvud, Sefer 10 (1231); Nesâî, Taksiru's-Salât 4; İbn Mâce, İkâme 76'deki hadisleri esas alarak ResuluUah (s.a.v)'in Mekke'de 15 gün kaldığını ileri sürmüşlerdir. Dolyısıyla da bir yerde 15 günden daha az kalmaya niyet eden kimse, Akşam namazı hariç, namazlarını, ikişer rekat olarak kılar.
Yalnız Enes hadisinde geçen 10 gün ifadesi; ResuluUah (s.a.v)'in sadece Mekke'de değil, Mekke ile birlikte Mina'da kaldığı günü belirtmektedir. Ayrıca Enes hadisi, Mekke'nin Fethi ile ilgili olmayıp Veda Haccı ile ilgilidir, (ç)
[909] Buhârî, Taksiru's-Salât 1, Meğâzî 49; Müslim, Salâtul-Musâfirîn 15 (693); Ebu Dâvud, Sefer 10 (1233); Tirmizî, Salât 40 (548); Nesâî, Taksiru's-Salât 4; İbn Mâce, İkâme 76 (1077); Ahmed b. Hanbel, 3/187,190, 282
[910] ResuluUah (s.a.v), İslamiyet'in ilk yıllarında öğle, ikindi, yatsı ve sabah namazlarını ikişer rekat, akşam namazını ise üç rekat olarak kılardı. O, bu namazları, henüz kıble, Kabe'ye çevrilmezden önce kılmıştır. Resulullah (s.a.v), bir öğle namazını İki rekat olarak Beyt-İ Makdis'e doğru kıldıktan sonra Cebrail gelmiş, onu Kabe'ye doğru çevirerek iki rekat daha kılmasını işaret etmiş, bundan sonra ikindi ve yatsıyı dörder rekat, sabah namazını iki rekat kılmasını emredip: "Ey Muhammedi İlk kıldığın farz, ümmetinin yolcuları ile gazilerine aittir" demiştir.
Bundan sonra yolculuğa çıkan kimseler, Akşam namazı hariç dört rekatli farz namazları ikişer rekat olarak kılmaya devam etmişlerdir, (ç)
[911] Buhâri, Meğâzî 49
[912] Resulullah (s.a.v)'in arkasından mescide giren kişi, Hallâd b. Râfi1 (r.a)'dır. Alimler arasında "Müsî Hadisi" diye bilinen bu hadis; bir çok ihtilaflı meseleleri İhtiva etmekte ve tarafların hepsi için delil olma niteliği taşımaktadır, (ç)
[913] Buharı, Ezan 94, 122, İsti'zan 18; Müslim, Salât 45-46 (397); Ebu Dâvud, Salât 143-144 (856); Tirmizî, Salât 110 (303); Nesâî, İftitâh 8; İbn Mâce, Salât 72 (1060); Ahmed b. Hanbel, 2/437
[914] Müslim, Salât 45 (397); Ebu Dâvud, Salât 143-144 (856); Nesâî, İftitâh 8
[915] Müslim, Salât 46 (397); Ebu Dâvud, Salât 143-144 (856)
[916] Buhârî, İsri'zan 18
[917] Ebu Dâvud, Salar 143-144 (856)
[918] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 12, Teheccüd 30; Müslim, Salâtu'i-Musâfirîn (705); Ebu Dâvud Sefer 5 (1210, 1211, 1214); Tirmizî, Salât24 (187); Nesâî,

Mevâkîtu's-Salât 47; İbn Mâce Salât 74 (1069); Ahmed b. Hanbel, 1/221, 223, 251,273, 283
[919] Buhârî, Teheccüd 30; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 55 (706)
[920] Bazı alimler, hazarda, namazları birleştirmenin özürsüz olarak caiz olmadığını söylemiştir. Bazıları ise, bu hadisi delil getirerek bir ihtiyaçtan dolayı hazarda iki namazın arasını birleştirmek suretiyle bir arada kılınabileceğini söylemişler, ancak bunun âdet edinilmemesını şart koşmuşlardır. İbn Şîrîn, İbnü'l-Münzir, Kaffâl el-Kebîr bu görüştedirler, (ç)
[921] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 49 (705)
[922] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 50 (705)
[923] Yağmur"dan dolayı iki namazın birleştirilerek bir arada kılınabileceği görüşünde olan haleften ve seleften bir çok ilim adamı vardır.
Şâfiîlerden Müzeni (ö. 264/878), Ebu Hanîfe {Ö. 150/767) ve diğer bazı alimlere göre ise yağmurdan dolayı namazları birleştirerek bir arada kılmak kesinlikle caiz değildir. Bunlara göre; namazların birleştirilerek bir arada kılınabileceğine dair hadislerdeki "cem' erme" kelimelerinden maksat; hakiki manada cem (=birleştirme) değil, şeklî manada cem' etmektir. Buna göre birinci namazı son vaktinde, İkinci namazı ise ilk vaktinde kılmaktır ki, ilk bakışta insana bu her iki namazın da bir vakitte kılındığı intibaını verir. Bu görüşü; Kurtubî (ö. 671/1273), İmamu'l-Harameyn (ö. 478/1085}, Tahâvî (ö. 321/933} ve İbn Seyyidinnas (ö. 734/1333) bu görüşü takdir edip tercih etmişlerdir.
İbn Hacer (ö. 852/1447) de der ki: "Resulullah (s.a.v)'in namazları cem1 ederek kıldığını ifade eden Ebu Davud hadisinin 'şeklî olarak birleştirerek kılmak' manasına geldiği kabul edilirse, namazın şartı olan vakit korunmuş olur. Hem de bu hadis, bu şekilde te'vile müsaittir. Fakat takdim ve te'hir suretiyle cem' manasına te'vil edilecek olursa, o zaman namaz, özürsüz olarak şart olan vaktin dışına çıkarılmış olur." (ç)
[924] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 54
[925] Müslüm, Salâtu'l-Musâfirîn 57
[926] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 58
[927] Ebu Dâvud, Sefer.5 (1210); Tirmizî, Salât 24 (187); Nesâî, Mevâkîtu's-Salât 47
[928] Ebu Dâvud, Sefer 5 (1210}
[929] Ebu Dâvud, Sefer 5 (1211)
[930] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 49 (705); Ebu Dâvud, Sefer 5 (1210)
[931] Tebük: Arap yarım adasının kuzeyinde, Medine ile Şam'ın ortasında bir yerin adıdır. Tebük Seferi; Hz. Peygamber (s.a.v)'in hicretin 9. yılında, Şam'da toplanan 40 bin kişilik Bizans ordusuna karşı savaşmak üzere Medine'den Tebük'e kadar sevk ettiği en son ve en güçlü askeri hareketidir. Bu seferde, savaş çıkmayıp geri Medine'ye dönülmüştür, (ç)
[932] Ebu Dâvud, Sefer 5 (1210}
[933] Nesâî, Mevâkîtu's-Salât 44
[934] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 49 (705); Nesâî, Mevâkîtu's-Salât 47
[935] Nesâî, Mevâkîtu's-Salât 44
[936] Buhâri, Vudû' 53; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 222 (786); Ebu Dâvud, Tatavvu' (1310); Tirmizî, Salât 146 (355); Nesâî, Taharet 117; İbn Mâce, İkâme 184 (1370); Ahmed b. Hanbel, 6/202
[937] Farz veya nafile namazları kılarken, ister gündüz ve ister gece olsun, kişiyi uyku basacak olursa bu uykuyu dağıtıncaya kadar kişinin yatıp uyuması müstehabtır. Ancak farz namazlar için bu durum, namaz vaktinin çıkmaması şartına bağlıdır, (ç)
[938] Ebu Dâvud, Vitr (1532)'de de geçtiğine göre; insanın kendi aleyhine bedDuâ etmesi yasaklanmıştır, (ç)
[939] Nesâî, Taharet 117
[940] İmamın, namaz esnasında namazla ilgili hareketlerinde veya kıraatte yanıldığını kendisine haber vermek için erkeklerden oluşan cemaatin "subhânallah" demesinin caiz olduğu hu susunda ittifak vardır. Bunun dışındaki kelimelerin söylenip söylenmeyeceği konusunda alimler arasında görüş ayrılığı vardır, (ç)
[941] Hadis, namazda ihtiyaç hasıl olduğu zaman kadınların el çırpmasını gerekli görmektedir. Hanefilere göre, kadın, namazda bir ihtiyaçtan dolayı el çırpacak olursa namazı bozulur. Çünkü onlara göre, kadınlarla ilgili bu ifade, namazla ilgili değildir. Bu İzin, kadınların, namazın dışında bulundukları zamanlarda geçerlidir. Mâlikilere göre, kadınların namazda el çırpmaları mekruhtur. Şafiî ve Hanbelilere göre ise, el çırpma, çok yapılırsa namaz bozulur, (ç)
[942] Buhârî, Amel fı's-Salât 5; Müslim, Salât 106 (422); Ebu Dâvud, Salât 168-169 (939); Tirmizî, Salât 155 (369); Nesâî, Sehv 16; İbn Mâce, İkâme 65 (1034); Ahmed b. Hanbel, 2/479
[943] Tirmizî, Salât 155 (369)
[944] Nesâî, Sehv 16
[945] Buhârî, Vitr 2; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 136-138 (745); Ebu Dâvud, Vitr 8 (1435, 1437); Tirmizî, Vitr 4 (456), Fezâilu'l-Kur'an 16 (2924); Nesâî, Kıyâmu'I-Leyl 30; İbn Mâce, İkâme 121 (1185); Ahmed b. Hanbel, 6/46, 47, 73, 94,100, 107
[946] Buhârî, Vitr 2
[947] Hadis; vitir namazını, gecenin herhangi bir vaktinde kılmanın caiz, ama fecrin doğmasından hemen önceki vakitte kılmanın efdal olduğunu göstermektedir. Vitrin ilk vakti, cumhura göre; yatsı namazı kılındıktan sonradır. Ebu Hanîfe'ye göre, vitir ile yatsının vakti aynıdır. İmam Şafiî'ye göre ise vitrin vakti, yatsı namazı eda edildikten sonra sonradır. Bu görüş ayrılığı; vitrin, Ebu Hanîfe'ye göre vacib ve diğerlerine göre İse sünnet oluşu görüşüne dayanmaktadır. Bu tertip, rivayet açısından gereklidir. Vitrin müstehab vakti; gecenin sonudur, (ç)
[948] Tirmizî, Vitr 4 (456)
[949] EbuDâvud,VitrS(1435)
[950] Tırmızı, Fezâilu'I-Kur'an 23 (2924)
[951] EbuDâuud, Vitr8(1437)
[952] Buhârî, Teheccüd 27; Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn (725); Ebu Dâvud, Tatavvu1 2 (1254); Tirmizî, Salât 190 (416); Nesâî, Kiyâmu'I-Leyl 56; İbn Mâce, İkâme 102 (1150); Ahmed b. Hanbel, 6/265
[953] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 94 (724)
[954] Hadis; sabah namazının farzından önce kılman iki rekat sünnetin, müekked sünnetlerden olduğunu göstermektedir. Hatta Hanefi alimlerinden Îbnu'l-Hümâm (ö. 861/1457)'a göre, sünnet namazlar içerisinde en faziletli sabah namazının sünnetidir. Çünkü Resululiah (s.a.v), hazarda ve seferde sabah namazının sünnetini hiç terk etmemiştir. Hatta sabah namazı kazaya kaldığında, bu iki rekatlık sünnet namazını da kaza olarak kılmıştır, (ç)
[955] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 95 (724)
[956] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 96 (725}
[957] Müslim, Salâtu'l-Musâfîrîn 97 (725)
[958] Müslim, Salâtu'l-Musâfîrîn 96 (725); Tirmizî, Salât 190 (416)
[959] Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 56
[960] Buhârî, Salât 37; Müslim, Mesâcîd 55 (552); Ebu Dâvud, Salât 22 (474 475 476)- Tırmızî, Cum'a 49 (572); Nesâî, Mesâcîd 30; İbn Mâce, Mesâcîd 10 (762)- Ahmed b. Hanbel, 3/183, 232
[961] Bu hadisi şerif; önce mescide tükürmeyi günah olarak nitelemekte, sonra da bu günahın kefaretinin, o tükürüğün İzalesi gerektiğini belirtmektedir.
Tercümede "günah" diye geçen "hatie" kelimesi, tam günah karşılığı olan "İsm" ile ilgili değil de, Müslümanın, bu işi ancak hata ile yapabileceğine işaret içindir. Hadisteki bu ifadeden, bazı alimler, mescide tükürmeyi günah kabul ederken, bazıları da bu konudaki diğer rivayetleri de göz önüne alarak tükürüğün gömülmesi halinde günah olmadığını, gömülmedigi takdirde günahın söz konusu olduğunu belirtmişlerdir. Bu konudaki görüş ayrılığı; bu hadis ile tükürme ihtiyacı duyan kimsenin sol tarafına yada sol ayağının altına tükürmesini tavsiye eden (Ebu Dâvud, Salât 22 (478), Nesâî, Taharet 192; Tirmizî, Cum'a 49; İbn Mâce, İkâme 61) hadisten kaynaklanmaktadır. Mescide tükürmeyi günah kabul eden Nevevî (ö. 676/1277), konumuzla alakalı bu hadisi "amm" (-genel) kabul etmiş, diğer hadisi ise "mescide olmadığı takdirde" kaydı ile tahsis etmiştir.
İslam dininin, temizliğe verdiği önem ve başka İnsanları rahatsız etmeme prensibi gereği mescide tükürmenin yada sümkürmenin, günah olmadığı kabul edilse bile, en azından Müslümanın edebine aykırı olduğu açıktır. Dolayısıyla Müslümanlar, mescitleri kirletmekten ve ibadet için gelen mümin kardeşini rahatsız etmekten kaçınmalıdır. Ayrıca Müslüman kişi, yerleşim bölgelerindeki yollara, sokaklara, caddelere ve benzeri yerlere tükürmekten de her zaman kaçınmalıdır, (ç)
[962] Bu hadisi şerif; önce mescide tükürmeyi günah olarak nitelemekte, sonra da bu günahın kefaretinin, o tükürüğün izalesi gerektiğini belirtmektedir.
Tercümede "günah" diye geçen iüı*- "hatîe" kelimesi, tam günah karşılığı olan f\ "ism" ile ilgili değil de, Müslümantn, bu işi ancak hata ile yapabileceğine işaret içindir. Hadisteki bu ifadeden, bazı alimler, mescide tükürmeyi günah kabul ederken, bazıları da bu konudaki diğer rivayetleri de göz önüne alarak tükürüğün gömülmesi halinde günah olmadığını, gömülmedigi takdirde günahın söz konusu olduğunu belirtmişlerdir. Bu konudaki görüş ayrılığı; bu hadis ile tükürme ihtiyacı duyan kimsenin ol tarafına yada sol ayağının altına tükürmesini tavsiye eden (Ebu Dâvud, Salât 22 (478), Nesâî, Taharet 192; Tirmizî, Cum'a 49; İbn Mâce,

İkâme 61) hadisten kaynaklanmaktadır. Mescide tükürmeyi günah kabul eden Nevevî, konumuzla alakalı bu hadisi "amm" (=genel) kabul etmiş, diğer hadisi ise "mescide olmadığı takdirde" kaydı ile tahsis etmiştir, islam dininin, temizliğe verdiği önem ve başka İnsanları rahatsız etmeme prensibi gereği mescide tükürmenin yada sümkürmenin, günah olmadığı kabul edilse bile, en azından Müslümanın edebine aykırı olduğu açıktır. Dolayısıyla Müslümanlar, mescitleri kirletmekten ve ibadet için gelen mümin kardeşini rahatsız etmekten kaçınmalıdır. Ayrıca Müslü man kişi, yerleşim bölgelerindeki yollara, sokaklara, caddelere ve benzeri yerlere tükürmekten de her zaman kaçınmalıdır, (ç)

[963] İlk rivayette, "tükürük" kelimesinin karşılığı olarak, 3Ca3i "el-Busâk", ikinci rivayette 'et-Tefl", üçüncü rivayette "en-Nuhâa" ve başka bir rivayette ise Ül>ll "el-Buzâk" ifadesi geçmektedir, "et-Tefi" kelimesi, az tükürük; "el-Buzâk" kelimesi, balgam karışımı tiksindirici bol miktardaki tükürük, "en-Nuhâa" kelimesi ise balgam çıkarmak yada süm-kürmek anlamındadır.

Bu farklılıklar; hadisenin tekerrüründen dolayı yada rivayetin birinin mana olarak yapılmış olmasından ötürü olmuş olabilir, (ç)

[964] Ebu Dâvud, Salât 22 (476)

[965] Buhârî, Teheccüd 14, Deavât 14, Tevhid 35; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 168-172 (758); Ebu Dâvud, Tatavvu' 21 (1315), Sünnet (4733); Tirmizî, Deavât 78 (3493); Nesât (el-Kübrâ), Amelü'1-Yevm vel-Leyl 6/123 (10310, 10311, 10312, 10313), 6/124 (10314, 10317), 6/125 (10318, 10319, 10320), Amelü'1-Yevm ve'l-Leyl 1/339 (477, 478, 479), 1/340 (480), 1/341 (483, 484,485), 1/342 (486); İbn Mâce, İkâme 182 (1366); Ahmed b. Hanbel, 2/282, 487

[966] Hadisin rivayetleri arasında bazı farklılıklar var. Çünkü hadisin bazı rivayetlerinde, "gecenin son üçte biri kaldığında iner" denilirken, bazılarında "gecenin İlk üçte biri geçtiği zaman iner", bazılarında "gecenin yarısı yada üçte ikisi geçtiği zaman iner" ve bazılarında "gece yarısı yada gecenin son üçte birinde iner" ifadeleri var. Tirmizî (ö. 279/892) gibi bazı muhadisîere göre; bu rivayetlerin hepsi sahihtir. Nevevî (ö. 676/1277)'de, "Resuluüah (s.a.v)'in bu vakitlerin hepsini ayrı ayrı zamanlarda söylemiş olması mümkündür" diyerek Tirmizî'nin görüşüne katılmıştır, (ç)

[967] Nuzûl Hadisi" diye bilinen bu hadis, kütüb-ü s itte de ve onun dışındaki sahih hadis kitaplarında sayıları yirmiye kadar ulaşan bir sahabi topluluğundan rivayet edilmiştir. Bu hadisin çeşitli varyantlarında yüce Allah hakkında "Nuzûl", "Hubût", "Sakin olmak", 'Yukarı çıkmak" gibi ifadeler geçmektedir.

Selefin salihînin bir kısmı, bu tür müteşabih hadis ve ayetleri olduğu gibi kabul etmiş, bu tür müteşabihlerde geçen el, yüz, inmek gibi kelimelerin, yaratıklarda olan ele, yüze ve inmeye benzemediğini, fakat mahiyetini ancak Allah'ın bileceği bir inme, bir el ve yüz olduğunu söyleyerek icmali bir te'vil yoluna gidip yüce Allah'ı mahlukatına benzetmekten, O'na keyfiyet ve kemiyet isnadından kaçınmışlardır.

Selefi salihinden sonra gelen müteahhirin alimlerine göre; bazı müteşabih ayet ve hadislerin, bazı hallerde Islsam'ın genel çerçevesine, akla, Arap dili gramerine uygun, yüce Allah'a layık bir şekilde tafsilî olarak te'vil etmişlerdir.

Müteahhirin alimleri, bu yolu seçerken hiçbir şekilde selefin yolundan ayrılmayı düşünmemişlerdir. Ancak içinde bulundukları şartlar onları buna zorlamıştır. Çünkü sahabe, Hz. Peygamber {s.a.v) ile birlikteliğin verdiği bir imkanla bu tür konularda tereddütlere düşmekten oldukça uzaktı. Zamanla çeşitli mezheplerin ortaya çıkmasıyla ortam tamamen değişmiş ve bu tür nasları yüce Allah'a uygun bir şekilde, aklı tatmin edici ve mü'minleri zararlı akımların etkisinden koruyucu bir te'vil yoluna gitme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Hatta bunlardan bazıları: "Eğer biz, selefi salihinin şartları içerisinde bulunmuş olsaydık, asla bu tür ihtilaflı konulara girmezdik" demişlerdir.

[968] Bununla birlikte müteahhirin alimlerinin müdekkîkleri, yaptıkları te'vilin, yegane ve en isabetli bir te'vil olduğunu söylemekten de kaçınmışlar ve "Bu kelimelerin en doğru manaî^ Allah bilir" demişlerdir.

İmam Mâlik, "nüzûl"u iki şekilde te'vil ettiği rivayet edilmektdir:

1. "Allah'ın emri", "rahmeti", "melekleri nazil olur" demektir.
2. 'Yüce Allah'ın Dua edenin Duasını kabul etmesi, ona lütuf ve merhametle muamele etmesi" demektir.

İmam Kurtubî {ö. 671/1273) gibi bazı alimler; "yunzilü" fiili, "indirir" manasına müteaddi (=geçişli) bir fiil olduğundan, bu fiile bîr meful takdir ederek bu cümleyi, "Allah, {bir melek) İndirir" şeklinde tamamlamışlardır. Kurtubî (ö. 671/1273), bu görüşüne delil olarak, "Sonra (Allah,) bir münadiye; Duâ eden yok mu? demesini emreder" şeklinde Nesâî (Ö. 303/915)'de geçen rivayeti göstermektedir.

Bazılarına göre ise, "nüzul" fiili, bazı rivayetlerde, "yetenezzelü" şeklinde "tenezzül" anlamında geçtiğinden dolayı buradaki inmenin, "manevi nüzul" olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü yüce Allah'ın azamet ve celali, fakir ve hakir kimselere Önem vermemeyi gerektirdiği halde yüce Allah, bir lütuf olarak onların hallerine rahmet buyurmayı tenezzül eder. Aynî (Ö. 855/1451)'ye göre ise, "nüzul" kelimesi; Ham, kavi, ikbâl, teveccüh, bir hükmün ortaya çıkması gibi çeşitli manaları olan müşterek bir kelime olduğu için bu kelimenin, yüce Allah'ın, kendisiyle vasıflanması caiz olan bir manada yorumlanması en doğru bir harekettir, (ç)

[969] Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn 170 (758)

[970] Bu hadis; gece namazının ecir ve sevabının büyük olduğunu, gece namazını özellikle gecenin son saatlerinde kılmanın daha faziletli olduğu, bu vakitlerde yapılan duaların ve istiğfarların daha makbul olduğu, dolayısıyla mümin kullara bu vakitlerde uyanık olmaları tavsiye edilmektedir, (ç)

[971] Müslim, Salâtu'l-Musâfirin 169 (758)

[972] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 171 (758)

[973] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 171 (758)

[974] Teheccüd" kelimesi, gece namazdır. Bu kelime, teheccede" kökünden türemiş olup uyumak" manasına geldiği gibi, "uyanık kalmak" manasına da gelir. Teheccüd namazı, önceleri Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabilere farz iken, beş vakit namazın farz kılınması üzerine teheccüd namazı sahabilere farz olmaktan çıkmış, fakat Hz. Peygamber (s.a.v)'e farz olma özelliğini devam ettirmiştir, (ç)

[975] Bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v)'in geceleyin teheccüd namazına kalktığı zaman bu Duayı okuduğunu ifade etmektedir, (ç)

[976] Kayyim", Kayyûm" ve "Kayyâm" kelimeleri aynı manada olup; "varlığı kendisinden olup başkasını var eden, ayakta tutan" demektir, (ç)

[977] Göklerin, yerin ve bunların içindekilerin nuru" ifadesinden maksat; gökler ile yerin nurunu yaratarak onları nurlandıran Sensin" demektir. Ebu Ubeyde, bu cümlenin; "yerde ve gökte bulunanlar, ışıklarını ancak Senden alırlar" manasına geldiğini söylemiştir. Hartâbî (ö. 388/998)'de, Allah'ın "Nur" ismini açıklarken; "görmeyen O'nun nuruyla görür. Şaşıran O'nun hidayetiyle yol bulur. İşte "Allah göklerin nurudur" sözü de bu anlamdadır. Yani gökler ile yerin nuru, Allah'tandır demektir, (ç)

[978] Burada geçen "Hakk" kelimesinin manası; varlığı kesin demektir. Varlığı gerçekleşecek olan her şey, haktır. Yüce Allah'ın varlığı, ezelden ebede kadar uzanan ve kendi zatının gerektirdiği bir varlıktır, (ç)

[979] Yani bana verdiğin kuvvet ve delillerle Seni inkar edenlere karşı mücadele ettim ve onları kesin delillerle ve kuvvetle mağlup ettim, (ç)

[980] Yani hakkı İnkar eden kimselere karşı yalnızca Seni hak tanıdım. Kafirlerin ve müşriklerin yaptıkları gibi, putları, kahinleri, ateşi değil ancak Senin hükmünü tanırım, (ç)

[981] Bu İki cümle de; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Allah'ın huzurunda iken O'na karşı olan müte-vaziliği, O'na karşı beslediği ta'zim duygulan ve ayrıca ümmetine, Duanın adab ve erkanını öğretme arzusu vardır, (ç)

[982] Buhârî, Teheccüd 1, Deavât 9; Müslim, Salâtu'l-Musâfîrîn 199 (769); Ebu Dâvud, Salât 118-119 (771); Tirmizî, Deavât 29 (3418); Nesâî, Kıyâmu'l-Ley! 9; İbn Mâce, İkâme 180 (1355); Ahmed b. Hanbel, 1/298

[983] Mukaddim: "Varlık ve şerefte yada zaman ve mekanda eşyayı birbirine takdim eden" anlamında yüce Allah'ın güzel isimİerindendir. (ç)

[984] Muahhir: "Geri bırakan" anlamında Allah'ın güzel İsimlerinden biridir, (ç)

[985] Buhârî, Teheccüd 1, Deavât 9

[986] Buhârî, Tevhid 8, 64; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 199 (769)

[987] Tirmizî,Deavât29(3418)

[988] Bu kelimenin geçtiği yer İçin b.k.z: Buhârî, Teheccüd 1

[989] Aliyy: "Her türlü kusur, kötülük ve noksanlıklardan uzak olan" anlamında Allah'ın güzel isimlerindendir. (ç)

[990] Azîm: "Büyüklük ve yücelik sahibi olan" anlamında Allahm güzel isimlerinden biridir, (ç)

[991] Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 9

[992] Buhârî, Salât 84, Teheccüd 10, Vitr 1-2; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 145-148 (749); Ebu Dâvud, Tatavvu' 24 (1326), Vitr 3 (1421); Tirmizî, Safât 206 (437); Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 26, 30, 34, 35; İbn Mâce, İkâme 171 (1318, 1319, 1320); Ahmed b. Hanbel, 2/49, 66, 71, 77, 79

[993] Tirmizî, Salât 206 (437)

[994] Gece namazları ikişer rekattır. Yani her iki rekatta bîr selam verilir. İmam Şafiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed ile Hanefilerden Ebu Yusuf ile İmam Muhammed, bu görüştedir. \,&\ imam A'zam Ebu Hanîfe'ye göre ise gece namazları dört rekattır. Delili ise; Aişe'den, "Peygamber (s.a.v) yatsı namazını cemaatle kılıp evin dönerdi. Sonra da dört rekat namaz kılıp yatağına utanırdı" (Ebu Dâvud, Tatavvu' 26 (1346)) şeklinde rivayet edilen hadistir.

Yine İmam Ahmed'in, "Müsned", 4/4'inde, Abdullah ibnu'z-Zübeyr'den, "Peygamber (s.a.v) yatsıyı kıldıktan sonra dört rekat daha kılardı. Bir rekatla da vitir kılardı. Sonra uyur, ondan sonra gece namazını kılardı" şeklinde rivayet edilen hadis de bu görüşü doğrulamaktadır, (ç)

[995] Sahabe-i kiramı hiçbir nafile namazı kılmadan bir rekat vitir namazı kıldıkları sahih hadislerle sabittir. İçlerinde İmam ŞâfîÎ ile İmam Mâlik'in de bulunduğu cumhuru ulemaya göre, vitir namazını bir rekat olarak kılmak meşrudur.

Hanefilere göre ise vitir namazını bir rekat olarak kılmak asla caiz değildir. Delilleri ise, Aişe'nin rivayet ettiği, "Resulullah (s.a.v) vitir namazının ikinci rekatında

selam vermezdi" {Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 36) hadisi İle Hâkim'in "Müstedrek"İnde, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih senedle rivayet ettiği "Resulullah (s.a.v) vitri üç rekat olarak kılardı. Selamı da ancak sonunda verirdi" hadisi delil getirmişlerdir, (ç)

[996] Ebu Dâvud, Vitr 3 (1421); Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 34

[997] Yine bu hadisi; Tirmizî, Cum'a 65 (597)'de, Ebu Dâvud, Tatavvu' 12 (1295)'de, Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 26'da, İbn Mâce, İkâme 172 (1322), İbn Hibbân, "Sahih", (636)'da, İbn Huzeyme'de, Hâkim, "Ulûmu'l-Hadîs"de, Beyhakî, 2/487'de rivayet etmiştir.

Musannifin belirttiği gibi Tirmizî der ki: "Abdullah ibn Ömer'den gelen bu hadis hakkında görüş ayrılığı olmuştur. Bazıları, bu hadisin merfu olduğunu söylemiştir. Bazıları da mevkuf olduğunu belirtmiştir. Bu konuda gündüz" kelimesi olmaksızın "ResuluIİah (s.a.v} şöyle buyurmaktadır: "Gece namazı, ikişer ikişer (kılınır)" şeklinde Abdullah ibn Ömer'den rivayet edilen hadis sahihtir." Nesâî der ki: "Bu hadis, yani içerisinde "gündüz" kelimesi geçen hadis yanlıştır." Hafız Zeylaî (ö. 762/1360), Nasbu'r-Râye, 2/13'de der ki: "Nesâî, "Sünenü'l-Kübrâ"da dedi ki: Bu hadisin İsnadı, ceyyiddir. Fakat Abdullah İbn Ömer'in arkadaşlarından bir topluluk, Ezdfye muhalefet edip hadisin İçerisinde j0ı "gündüz" kelimesine yer vermemişlerdir. Bu muhalefet eden kimseler içerisinde; Salim, Nâfî', Tâvûs'da var. Daha sonra Nesâî, bu üç kimsenin rivayetini nakletmiştir...."

Yine Ebu Nuaym, 'Târîhu İsbehân'da, bu konuda Aişe'den gelen hadisi, İbrahim el-Harbî'de "Garîbu'l-Hadîs"te Ebu Hureyre'den gelen hadisi rivayet etmiştir. Şeyhü'l-İslam İbn Teymiyye (ö. 728/1327)'de, Fetâvâ, 2/55'de der ki: "Bu; güvenilir meşhur hadis ravilerinin, Abdullah ibn Ömer'den yaptıkları rivayete ters düşmektedir. Çünkü bu güvenilir raviler, bu hadisi, Buhârî İle Müslim'in "Sahîh"lerinde; "Adamın biri, Resulullah (s.a.v)'e, gece namazının nasıl kılındığını sormuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): Gece namazı, ikişer ikişer (kılınır). Sabahın olacağından korkarsa, tek rekat kıl" şeklinde rivayet etmişlerdir. İşte bundan dolayıdır ki, İmam Ahmed ve araştırmacı bir çok hadis alimi, bu hadisi zayıf kabul etmiştir. İşte bu, sika raviden kaynaklanan bir fazlalıktır denilmez.....

Derim ki: Münzirî (ö. 656/l258)'nin, "Tehzîbu Süneni Ebu Dâvud", 2/87da dediği gibi, bazıları, bu fazlalığı sahih kabul etmiştir.

Hafız İbn Hacer el-Askalanî (ö. 852/1447)'de, "Fethul-Bârî", 2/397, 398'de şöyle der: "İbn Huzeyme ve bîr çok hadis alimi, Gece ve gündüz (kılınan nafile) namazı, ikişer ikişer (kılınır)" şeklinde Ali el-Ezdî yoluyla Abdullah ibn Ömer'den merfu' olarak rivayet edilen hadisin sahih olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü hadis imamlarının çoğu, Abdullah ibn Ömer'in arkadaşlarından olan hadis hafızlarının yer vermedikleri ji^Jı "gündüz" şeklindeki bu fazlalığın peşine düşüp bu fazlalığın varlığını) ispat ermeye çalışmışlardır. Nesâfde, bu hadisin ravilerinin (bu fazlalığa yer vermemelerinde) dolayı bu fazlalığın yanlış olduğunu belirtmiştir.

İbn Vehb, bu hadisi, sağlam bir isnadla Abdullah ibn Ömer'den. Gece ve gündüz (kılınan nafile) namazı, ikişer ikişer (kılınır)" şeklînde mevkuf ola rak rivayet etmiştir. İbn Abdilberr'de bu hadisi bu yoldan rivayet etmiştir. Belki de el-Ezdî, bu hadisin; mevkuf mu, yoksa merfu' mu olduğunu karıştırıştır. Dolayısıyla bu fazlalık, şazz değilse, sahih hadiste bulunması gerekli şartlan ileri süren kimselerin metoduna göre sahih değildir.

İbn Ebi Şeybe (ö. 235/849), başka bir yoldan Abdullah ibn Ömer'den, Peygamber (s.a.v), gündüzleyin dörder dörder namaz kılardı" şeklinde bir hadis rivayet etmiştir. Bu, Yahya ibn Maîn'in anlattıklarına uygun düşmektedir, (ç)

[998] Tirmizî, Cum'a 65 (597); Ebu Dâvud, Tatavvu' 12 (1295); Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 26

[999] Tirmizî, Cum'a 65 (597)

[1000] Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 26

[1001] Buhârî, Teheccüd 10; Müslim, Salâtu'l-Musâfırîn 121-122 (736), 123-124 (737); Ebu Dâuud, Tatavvu1 26 (1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1360); Tirmizî, Salât 208 (439, 440, 441), 210 (443, 444), (445); Nesâî, Kıyâmu'I-Leyl 30, 35, 36, 44, 53; İbn Mâce, İkâme 181 (1358, 1359,1360); Ahmed b. Hanbel, 6/32

[1002] Hz, Peygamber {s.a.v), ilk zamanlarda, yatsı namazını ve son sünneti kıldıktan sonra bir süre uyur ve gecenin ikinci yarısında kalkıp vitir namazıyla birlikte içinde bulunduğu şartlara göre yedi İle on üç rekat arasında değişen sayıda gece namazı kılardı. Farz olsun, nafile olsun, gece kılman bütün namazlara "Gece Namazı" denilmekle birlikte, bir Fıkıh terimi olarak, "Gece Namazı" denilince; geceleyin kılınan vitir ve teheccüd namazları anlaşılır. Her ne kadar akşam ve yatsı namazları geceleyin kıhnırlarsa da bunlar "Gece Namazı"ndan sayılmazlar. Çünkü geceleyin yatsı namazından sonra uyumadan veya bir miktar uyuduktan sonra kılınan namazlara "Gece Namazı" (Salâtu'l-Leyl) denir. Gece Namazı kılmak, mendubtur.

Teheccüd Namazı ise, bir miktar uyuduktan sonra kalkıp kılınan namazlara denir. Teheccüd namazı, Hz. Peygamber (s.a.v)'e farz bir namazdı. Fakat bu namazı nastl kıldığı konusunda mezhep imamları arasında görüş ayrılığı vardır. Teheccüd Namazı ile ilgili ihtilafların sadece eda ediliş tarzı ile ilgili olduğu, fakat onun ümmet üzerine vacip olmadığına dair ittifak bulunduğu, vitrin ise hem edasında ve hükmünde ihtilaf bulunduğu anlaşılır. Hz. Peygamber (s.a.v), Teheccüd Namazını, çeşitli zamanlarda farklı şekillerde kıldığı için gece namazlarının rekat sayıları ve keyfiyetleri de birbirinden farklıdır. Bu farklılık, Hz. Peygamber (s.a.v)'in içinde bulunduğu zaman ve şartlarda kaynaklanmaktadır. Ancak değişmeyen bir şey varsa o da, hiç aksatmadan ve devamlı olarak gece namazını kılmış olmasıdır. Kaçıracak olursa, Tİrmizîde geçen ifadeye göre, gündüzleyin on iki rekat kılardı. İşin gerçeği şu ki; Hz. Peygamber (s.a.v), ilk zamanlardaki ruhî ve tabiî duruma göre, bazen yedi, bazen dokuz ve bazen de sabah namazının iki rekat sünnetiyle birlikte on üç rekat gece namazı kılmıştır. Bu on üç rekat namaz, şu şekilde açıklanmıştır:

1. Vitir ile birlikte dokuz rekat,
2. Vitirden sonra oturarak iki rekat,
3. Sabah namazının Ezanı ile kameti arasında iki rekat daha. (ç)

[1003] Müslim, Salâtu'l-Musâfırîn 128 (738)

[1004] Buhârî, Deavât 5

[1005] Buhârî, Vitr 1, Teheccüd 3

[1006] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 121 (736)

[1007] Vitrin bir rekat kılınacağına delil gösterilen bu hadislerden hiç birisi, başlı başına bir rekata niyet edilerek vitir kılındığını açık olarak ifade etmemektedir. Vitrin, başlı başına bir rekat kılınmış olması, sadece bir kanaatten İbarettir, (ç)

[1008] Salâtu'l-Musâfirîn 122 (736)

[1009] Şafiıler, bu hadisi delil alarak, vitir namazını, bir selamla beş rekat olarak kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. bu hadis' muzdarib olup delil olma niteliğinden uzaktır, (ç)

[1010] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 123 (737)

[1011] Buhârî, Teheccüd 28

[1012] Hz. Peygamber (s.a.v)'in uykusunun, abdestini bozmaması; onunla ilgili özel bir durumdur, (ç)

[1013] Buhârî, Salâtu't-Terâvîh 1, Menakib 21; Müslim, Salâtu'l-Musâfırîn 125 (738)

[1014] sabah namazının Ezanı ile kameti (ç)

[1015] Buhârî, Teheccüd 22

[1016] Buhârî, Teheccüd 10

[1017] Müslim, Saiâtu'l-Musâfirîn 124 (737)

[1018] Bu hadis ile Hz. Peygamber (s.a.v)'in on bir rekat namaz kıldığını ifade eden daha önceki hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü konu ile ilgili daha önceki hadiste sabah namazının iki rekatlık sünneti dahil değildi, (ç)

[1019] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 126 (738)

[1020] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 126 (738)

[1021] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 127 (738)

[1022] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 129 (739)

[1023] Ebu Dâvud, Tatavvu' 26 (1334)

[1024] Bununla; sabah namazının ikinci Ezanı kast edilmektedir. Kamete nispetle "birinci Ezan" tabiri kullanılmıştır, (ç)

[1025] Ebu Dâvud, Tatauvu' 26 (1336)

[1026] Bazı rivayetlerde ise, "yedi rekat ta vitir kılardı" ifadesi yer almaktadır. Bu durumda, yedi rekatın içerisine, gece namazına başlarken kılman iki rekat namaz hesaba katılmamış olur. Bu iki rekat ta, buna katıldığı zaman o zaman dokuz rekat olmuş olur.

[1027] Rauinin bu ifadesi, hadisinin lafızlarını aynen muhafaza ederek değil de mana olarak naklettiğini gösterir, (ç)

[1028] Ebu Dâvud, Tatavvu' 26 (1350)

[1029] Ebu Dâvud, Tatavvu'26 (1351)

[1030] Resulullah (s.a.v)'in geceleri vitir namazı ve vitir namazından sonra oturarak kıldığı iki rekat ile birlikte on üç rekat namaz kılarken, daha sonra bunların iki rekatını terk ederek vitirden sonra oturarak kıldığı iki rekat namaz dahil vitirle birlikte toplam on bir rekat gece namazı kılmaya başlamıştır. Daha sonra yaşı ilerleyince, iki rekat daha azaltarak vitirden sonra oturarak kıldığı iki rekat dahil vitirle birlikte kıldığı gece namazlarının sayısını dokuz rekata indirmiştir.

Geceleri dokuz rekat namaz kılmaya devam ettiği günlerde vefat etmiştir. Burada anlatılan sayılara, sabah namazının iki rekatıık sünneti dahil değildir. Çünkü sabah namazının iki rekatıık sünnetini kılmayı asla bırakmamıştır, (ç)

[1031] Ebu Dâvud, Tatavvu'26 (1363)

[1032] Tirmizî, Vitr 6 (459)
[1033] TirmİzÎ,Salât210(443)
[1034] Tirmizî, Salât (445)
[1035] Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 30
[1036] Buhârî, Küsûf 2, 4; Müslim, Küsûf 1, 2, 3, 4, 6 (901); Ebu Dâvud, îstiskâ1 3 (1177), 4 (1180), 5 (1187, 1188), 6 (1190), 7 (1191); Tirmizî, Cum'a 44 (561), 45 (563); Nesâî, Küsûf 6, 7, 10,11; İbn Mâce, İkâme 152 (1263); Ahmed b. Hanbel, 6/168
[1037] Hicretin 10. yılında Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Mariye'den olan oğlu İbrahim ölmüştü. Bu sırada güneş tutulması gerçekleşmişti. İşte bu güneş tutulması olayı, Hz. Peygamber (s.a.v)'in oğlu ibrahim'in ölümüne denk gelmişti. Bu nedenle bazı kimseler, güneşin, ibrahim'in ölümünden dolayı tutulduğu inancına varmışlardı. Aslında bu zan, onlara, bazı müneccimlerin: "Güneş, bazı büyüklerin ölümü veya bazı büyük işlere haberci olmak üzere tutulur" sözlerinden geçmişti.
Hattâbî (ö. 388/998)'nin bildirdiğine göre; cahiliyye döneminde insanlar bu kanaate sahiptiler. Hz. Peygamber {s.a.v}, bu yanlış kanaati kaldırmak için güneş ve ayın bazı insanların ölümü veya hayatı için tutulmadıklarını, bunun, yüce Allah'ın kudret ve azametine delalet eden olaylardan olduklarını söylemiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v), bu sözleriyle; güneş ve ayın hiçbir güce sahip olmadıklarına, bütün kuvvetin Allah'ın elinde olduğuna, onların Allah'ın emrine amade iki yaratık olduklarına İşaret ermiştir. Ayrıca böyle bir şeyle karşılaştıkları zaman, hemen namaza sığılmasını emretmiştir.
Bu, korku ve felaket anlarında namaz, duâ ve istiğfar gibi yollarla yüce Allah'a sığınmaya teşvik etmektedir, (ç)
[1038] Buhârî, Bed'ül-Haik 4
[1039] Küsûf Namazı, çeşitli şekillerde rivayet edilmiştir. Özet olarak:
1. İki rekattır, diğer nafileler gibi kılınır.
2. İki rekattır, ancak her rekatta iki rüku vardır.
3. iki rekattır, ancak her rekatta üç rüku vardır.
4. iki rekattır, ancak her rekatta dört rüku vardır.
5. İki rekattır, ancak her rekatta beş rüku vardır.
Bu farklı rivayetler, Küsûf Namazının keyfiyetinde alimlerin ihtilafına sebep olmuştur.
Şevkânî (ö. 1250/1834), alimlerin, bu namazın sünnet oluşunda ittifak ermekle birlikte kılınış biçiminde farklı görüşlere sahip olduklarını belirtir.
Nevevî'de bu konuyu şöyle özetler: Mâlik, Şafiî, Ahmed ve cumhura göre bu namaz, iki rekat olup her rekatta iki rüku vardır. Ebu Hanîfe, Sevrî ve Nehaî ise bu namazın, diğer nafileler gibi her rekatta tek rüku olmak üzere iki rekat olduğu görüşündedir, (ç)
[1040] Bu ifade; Küsûf Namazının, cemaatle kılınacağına delil kabul edilmiştir, (ç)
[1041] Bu ifade; Küsûf Namazının, her rekatta ikişer olmak üzere dört rükulu olduğunu söyleyen Şafiî, Mâliki ve Hanbelilerin görüşüne delildir, (ç)
[1042] Buhârî, Küsûf 4
[1043] Buhârî, Küsûf 19
(Süfyan ibn Hüseyin'in naklettiği hadisi, TİrmizÎ ve Süleyman ibn Kesîr'in naklettiği rivayeti İse Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.) (ç)
[1044] Şafiî ve Hanbelilere göre; Husuf Namazı, her rekatta ikişer rüku olmak üzere iki rekattır. Cemaatle kılınır. Delilleri ise; Beyhakî (ö. 458/1066) 'in, Hasan el-Basrî yoluyla Abdullah ibn Abbâs'a izafeten rivayet ettikleri bir haberdir. Bu haber de, Abdullah ibn Abbâs, Basra'da emir iken ay tutulduğunda, cemaate iki rekat namaz kıldırdı ve her rekatta ikişer defa rüku yaptığı bildirilmektedir. Yalnız senedindeki İbrahim b. Muhammed'den dolayı bu hadis zayıf kabul edilmiştir.
Mâliki ve Hanefilere göre ise; Husuf Namazı, iki rekattır. Diğer nafileler gibi rekatları tek rukuludur. Bu namaz, münferiden kılınır.
Bu namazla ilgili ihtilaflar, Küsûf Namazı ile ilgili ihtilaflarda kaynaklanmaktadır, (ç)
[1045] Buhârî, Küsûf 19
[1046] Küsûf Namazında, kıyamlardan birincisinin uzunluğu, ikincisine nispetle daha uzundur. Kukuiarın uzunluğu da, Kıyamlar kadardn-. Rükular arasındaki kiyâmlarda mümkün mertebe uzun süreler okunur. Küsûf Namazı, güneş açılıncaya kadar devam edilmelidir, (ç)
[1047] Bu ifade; Hz. Peygamber (s.a.u)'in dünyada, dünyevî felaketleri ile zaferleri ve ahirette ise cennet ile cehennemde olan şeyleri gördüğünü göstermektedir ki, İbn Lühayy'ı cehennemde gördüğünü anlatmaktadır, (ç)
[1048] İbn Lühayy'ın asıl isminin ne olduğu konusunda farklı görüşler gelmiştir. Bazılarına göre Ömer, bazılarına göre Amr, bazılarına göre Ebu Temâme, bazılarına göre ise Amr İbn Amir el-Huzâî'dİr.
Hz. İbrahim'in "Hanif dinini ilk değiştiren kişi bu adamdır. İbadet için putlar dikmiş ve onlara kurban kesilmek üzere develer tahsis etmiştir, (ç)
[1049] Müslim, Küsûf 3 (901)
[1050] Müslim, Küsûf 1 (901)
[1051] Müslim, Küsûf 1 (901)
[1052] Müslim, Küsûf 2 (901)
[1053] Buhârî, Küsûf 7, 12
[1054] Müslim, Küsûf 8 (908)
[1055] Ibn Hacer (Ö. 852/1447), metinler arasındaki bu farklılığı göz önünde bulundurarak, rivayetleri arasını ulaştırmak için, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde bîrden fazla güneş tutulması olayının gerçekleştiğini söyleyerek Hz. Peygamber (s.a.v)'in her birinde değişik bir uygulamada bulunmuş olabileceğini ileri sürmüştür, (ç)
[1056] Müslim, Küsûf 7 (901)
[1057] Müslim, Küsûf 6 (901)
[1058] Tirmizî, Cum'a 44 (561)
[1059] Tirmizî, Cum'a 45 (563)
[1060] Ebu Dâvud, İstiska 4 (1180)
[1061] Bu namazdaki kıyamın uzunluğundan dolayı sahabelerden bazıları bayılmış veya bayılacak hal gelmişlerdi.
Metindeki "üzerlerine su kovaları (yla su) dökülürdü" cümlesinin akla getirdiği ilk mana bayılanları ayıltmak için üzerlerine kovalar dolusu su dökülüşüdür. O zaman akla: "Peki cemaat tüm namazda olduğun göre, onların üzerine suyu kim dökmüştür?" şeklinde bıı soru gelebilir. Bu soruya: "Suyun, namaz bittikten sonra dökülmüş olması veya bayılma abdest ve namazları bozulduğu içi biraz kendilerine su dökülmüş olması da muhtemeldir1 diye cevap verilmiştir.
Bazı alimler de, "üzerlerine su kovalarımla su) dökülürdü" sözünün; çok terlemekter kinaye olduğunu, bazı alimler de sahabelerin sanki üzerlerine kovalara dolusu su dökül müş gibi kan ter içinde kaldıklarının ifade edilmek istendiğini söylemişlerdir, (ç)
[1062] Ebu Dâvud, İstiska 4 (1177)
[1063] Ebu Dâuud, İstiska 5 (1187)
[1064] İbn Dakîk el-îd (ö. 702/1301), güneş tutulması namazında, Ezan ve kametin olmadığı hususunda görüş birliği olduğunu belirtmiştir, (ç)
[1065] Ebu Dâvud, İstiska 6 (1190)
[1066] Daha önceki rivayette, Hz. Aişe'nİn, Resulullah (s.a.v)'İn okuduğu sureyi tahmin ettiği bildirildiği halde, burada Resulullah (s.a.v)'in açıktan okuduğu açıkça ifade edilmektedir. Bu durum, hadisler arasında tezat varmış gibi görünse de aslında herhangi bir tezat yoktur. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in aslında bu namazda açıktan okuduğu halde Hz. Aişe uzak bîr yerde olduğu için Resulullah (s.a.v)'in sözlerini İyice anlayamamış ve tahminen okunan surelerin Bakara ve Âl-İ İmran olduklarını çıkarmış olması mümkündür. Yada olay, birkaç defa tekerrür etmiş, Resulullah (s.a.v) bazılarında açıktan okuduğu halde, bazılarında gizli okumayı tercih etmiş olabilir, (ç)
Ebu Dâvud, İstiska 5 (1188)
[1067] Küsûf Namazında; İmam Azam, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre hutbe yoktur. Çünkü Resulullah {s.a.v), güneş tutulunca, namaz kılınmasını, Duâ edilmesini ve sadaka kılınmasını tavsiye etmiş, hutbeyi emretmemiştir. İmam Şafiîye ve bazı hadisçilere göre ise bu namazda hutbe okunması müstehabtır. (ç)
[1068] Ebu Dâvud, istiska 7 (1191)
[1069] Nesâî, Küsûf 7, 11
[1070] Nesâî, Küsûf 18
[1071] Nesâî, Küsûf 11
[1072] Nesâî, Küsûf 11,23
[1073] Nesâî, Küsûf 11,12
[1074] Nesâî, Küsûf 13
[1075] Nesâî, Küsûf 12
[1076] Nesâî, Küsûf 6

[1077] Nesâî, Küsûf 18
[1078] Nesâî, Küsûf21
[1079] İstiskâ': "Su istemek" anlamına gelir. İhtiyaçları olup su bulamayanların, gniş lsanlasrs çıkıp duâ ve yakarışta bulunarak yüce Allah'tan yağmur niyaz etmelerine İstiskâ' {yağmur isteme duası}, bu niyaz esnasında kılınan namaz da istiskâ' namazı denir. Yağmur Duasının meşru oluşunda, bütün alimler görüş birliğine varmışlardır. Meşruiyeti, Kitap ve sünnetle sabittir. Kitaptan delili; "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlamasını dileyin. Sonra da tevbe edin ki, size gökten bol bol yağmur göndersin" (Hûd: 11/52) ile "Dedim ki: Rabbinizden bağışlanma dileyin. Doğrusu O, çok bağışlayandır. Size gökten bol bol yağmur İndirsin" {Nûh: 71/10-11).
Burada Hûd ile Nûh peygamberlerin, duâ ve istiğfar konusundaki tavsiyeleri kendi ümmetlerine ise de, Allah'ın ve Resulü'nün bunu reddetmemesi, onlara ait olan hükmün bizim için de geçerli olmasını gerektirir. Üzerinde durduğumuz hadisler, sünnetten olan delillerdir.
Hz. Peygamber (s.a.v), yağmur duası için boş bir araziye çıkmıştı. Yağmur duasında İki rekat namaz kılmıştı. Bu namaz sırasında kıraati açıktan okumuştu. Halka namazdan ön- CG hutbe vermi3fi- Hbisesini ters çevirmişti, (ç)
[1080] Buhârî, İstiskâ1 1, 4; Müslim, İstiskâ1 1-4 (894); Ebu Dâvud, İstiskâ' 1 (1161, 1162, 1163, 1164); Tirmizî, Cum'a 43 (556); Nesâî, İstiskâ' 2, 5, 7, 8, 11, 12,-14; İbn Mâce, İkâme 153 (1267); Ahmed b. Hanbel, 4/38, 39, 40 44
[1081] Buhârî, Deavât 24
[1082] Buhârî, İstiskâ' 4; Müslim, (894)
[1083] Buhârî, İstîskâ' 4
(Buhârî, bu konudaki isim benzediği ile ilgili yanlışlığı önlemek için bu bilgiyi verme gereğini duymuştur.) (ç)
[1084] Bazı rivayetlerde, önce namaz kılındığı sonra da dua edildiği, bazı rivayetlerde ise önce duâ edildiği sonra da namaz kılındığı, yine bazı rivayetlerde önce hutbe verildiği sonra namaz kılındığı ve yine bazı rivayetler de önce namaz kılındığı sonra da hutbe verildiği şeklinde ifadelerin farklı olmasının nedeni; Resulullah (s.a.v)'in, birden çok yağmur duasına çıkmış olup her birinde ayrı ayrı şekilleri uygulamış olmasındandır, (ç)
[1085] Ebu Dâvud, îstiskâ11(1161)
[1086] Ebu Dâvud, İstiskâ' 1 {1162)
[1087] Atik: Aslında omuz ile boyun arasındaki kısma denilir. Türkçe'de bu organ için ayrı bir kelime kullanılmadığı İçin "omuz" diye tercüme edilmiştir, (ç)
[1088] Ebu Dâvud, İstiskâ' 1 (1163)
[1089] Hamîsa: Kare biçiminde yün veya başka bir şeyden dokunmuş İki tarafında iki işaret olan bir elbisedir. Bazıları, bunu, siyah renkli olarak ta kayıtlar, (ç)
[1090] Rivayetten anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v), çıkmış olduğu bir yağmur duasında elbisesini alt üst etmek; yani alt ucunu yukarıya, üst ucunu da aşağıya almak istemiştir. Fakat elbisenin ağır olması sebebiyle bu iş kendisine zor gelince, ondan vazgeçmiş, bu Dolayısıyla yağmur duasına (ç)
[1091] Ebu Dâvud, İstiskâ'1(1164)
[1092] Ebu Dâvud, İstiskâ11{1167)
[1093] Nesâî, İstiskâ'2
[1094] Nesâî, İstiskâ' 3
[1095] Nesâî, İstiskâ1 5
[1096] Nesâî, İstiskâ'6
[1097] Ebu Dâvud, İstiskâ' 2 (1171)'deki Enes hadiside; Resulullah (s.a.v) yağmur duasında; ellerini, koltuklarının beyazlığı görününceye kadar uzatmış, avuçlarını da yere doğru tutmuştur.
Nevevî (ö. 676/1277}, alimlerden çoğunun; bir belayı uzaklaştırmak için yapılan dualarda avuçların içinin yere, hayrh bir şeyi istemek için yapılan dualarda ise ellerin semaya doğru tutulmasının sünnet olduklarını söylediklerini bildirir. Çünkü Allah'tan hayrh bir şey istenildiğinde, ellerin semaya doğru kaldırılması ile ilgili hadis şu şekildedir: "Allah'tan bir şey istediğiniz zaman, avucunuzun içiyle isteyin. Sirtıyla istemeyin. Duayı bitirince, avuçlarınızı yüzlerinize sürün" B.k.z: Ebu Dâvud, Vitr 23 (1485); ibn Mâce, Duâ 13 (ç)
[1098] Nesâî, İstiskâ'8
[1099] Buhârî, Meğâzî 29; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 309 (841); Ebu Dâvud, Sefer 13 (1237), 14 (1238, 1239); TirmİzÎ, Cum'a 46 (565); Nesâî, Salâtu'l-Havf 1; İbn Mâce, İkâme 151 (1259); Ahmed b. Hanbel, 3/448
[1100] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 309 (841)
[1101] Zatu'r-Rikâa Gazvesi; Necd bölgesinde Gatafan topraklarında meydana gelmiş bir gazvenin adıdır. Buhârfye göre; bu savaş, hicretin yedinci yılında, bazılarına göre hicretin dördüncü yılında ve bazılarına göre İse hicretin beşinci yılında meydana gelmiştir.
Bu savaşa, "Zatu'r-Rikâa" denilmesinin sebebi; Müslüman askerlerin ayaklan delindiği ve bu sebeple de ayaklarına bez bağladıkları için "yamalı" anlamında bu isim verilmiştir. Yine bu savaşın meydana geldiği yerde; siyah, beyaz ve kırmızı renkleri olan bir dag bulunduğu İçin bu savaşa bu ismin verildiği de söylenir, (ç)
[1102] Burada korku ile kast edilen, zelzele, deprem ve yangın gibi musibetler anında kılınması tavsiye edilen nafile namazlar değil, savaş devam ederken kılınacak vakit namazlarıdır. Çünkü savaşın en şiddetli anında bile beş vakit namazın kazaya bırakılmasına ruhsat verilmemiştir. Savaşın şiddetli anlarında bile namazın edası emredilmiştir. Abdullah ibn Ömer, İmam Mâlik, İmam Şafiî, Hanefîler ile alimlerin çoğuna göre; savaş korkusunun rekat sayılarına hiçbir etkisi yoktur. Bunlara göre; namazın kısaltılması, savaş İle ilgili değil, sefer İle ilgilidir. Çünkü sahabeler, bu yerlerde, yolcu konumunda idiler. Korku namazı, Müzeni (ö. 264/878) ile Ebu Yusuf (ö. 182/798) dışında bütün alimlere göre her zaman geçerlidir, (ç)
[1103] Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 310 (842)
[1104] Tırmizî, Cum'a 46 (565)
[1105] Nesâî, Salâtu'I-Havf 1
[1106] Nesâî, Salâtu'1-Havf 1

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İkindi ve Sabah Namazlarının Fazileti

13) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Melekler peş peşe gelirler (Yeteâkabûn). Gece melekleri ile gündüz melekleri fecir vaktinde ve ikindi vaktinde karşılaşırlar. Sizinle beraber geceleyenler yerlerine çıkarlar. Allahu Azze ve Celle kullarının durumunu en iyi bilen olmakla beraber:
"Kullarımı ne hâlde bıraktınız?" diye sorar. Melekler de:
"Onları namaz kılar hâlde bıraktık, onlar namaz kılarlarken geldik." derler."[1]
v Yine kendisinden gelen (3223) bir rivayet lafzı şu şekildedir:
"Melekler peş peşe gelirler (Yeteâkabûn). Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah ve ikindi namazlarında toplanıp karşılaşırlar. Sizlerle beraber geceleyenler yerlerine çıkarlar. Allahu Teâlâ da kullarının durumlarını en iyi bilici olduğu hâlde:
"Kullarımı ne hâlde bıraktınız?" diye sorar. Melekler de:
"Onları namaz kılar hâlde bıraktık ve onlar namaz kılarken geldik." derler."
Hadiste geçen: *"Yeteâkabûn"* sözünden maksat; melekler grubunun birbirleri arkasında peş peşe gelmeleridir. Sonra yine ilk grubun öbürünün arkasına geçmesi, onu takip etmesidir.

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı ise Buhârî'ye aittir, (7429); Müslim'de buna benzer rivayet etmiştir (632).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

363) Düşman Eline Geçmesinden Korkulduğunda Mushaf İle Kâfirlerin Yurduna Yolculuğun Yasak Kılındığı

1798. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Kur'ân–ı Kerîm ile düşman diyarına yolculuk yapmayı yasakladı.[1]

* Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bugünkü şekliyle Kur'an haline getirilmemişti. Ebubekir döneminde bu şekli aldı, fakat o dönemlerde değişik ayet ve surelerin yazılı olduğu parçalar kıymetli bir hazine gibi sahabenin yanında taşınıyordu, fakat her sahabenin elindeki yazılı metinler farklı surelerden ibaretti.
İş bu durumda iken küfür diyarına giderlerken ellerindeki Kur'an, sure ve ayetleri kafirlerin eline geçer, imha edilip kaybolabilir veya kafirler o metinlere saygısızlık edip imha edebilirler diye o gün Kur'an yazılı bulunan parçalarla küfür diyarına gidilmesi yasaklanmıştır. Bugün hakaret imha edilme gibi bir mahzur yoksa gidilebilir, İslami tebliğde esas metin olan Kur'an ve tefsirleri değişik dillerde tüm dünyaya yaygın vaziyettedir. İslami tebliğin temel taşı olması dolayısıyla bugün her yere Kur'an ulaştırılmalıdır. [2]

---

[1] Buhârî, Cihâd 129; Müslim, İmâre 92–94. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 81; İbni Mâce, Cihâd 45.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 525.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZÜBDETÜ'L BUHÂRÎ
TAKRÎR
MÜTERCİM ÖMER ZİYAEDDÎN EFENDİ MERHUMUN TERCEME-Î HALİ
ŞÜPHEYİ GİDERME
BUHARÎ-İ ŞERİF HAKKINDA AÇIKLAMA
BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM
ABDEST BAHSİ
GUSÜL BAHSİ
HAYİZ BAHSİ
TEYEMMÜM BAHSİ
NAMAZ BAHSİ
NAMAZ VAKİTLERİ BAHSİ
EZAN BAHSİ
CUMA BAHSÎ
KORKU NAMAZI BAHSİ
RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI BAHSİ
VİTİR BAHSÎ
YAĞMUR DUASI BAHSİ
GÜNEŞ TUTULMASI BAHSİ
SEFERİ NAMAZ BAHS'I
TEHECCÜD (Namazı) BAHSİ
MEKKE VE MEDİNE MESCİDLERİNDE NAMAZIN FAZİLETİ
NAMAZDA YANILMA (Sehiv) BAHSİ
CENAZE BAHSİ
ZEKÂT BAHSİ
HAC BAHSİ
MEKKE-İ MÜKERREME'NİN FAZİLETİ VE KA'BE'NİN İNŞASI BAHSİ
ÖMRE BAHSİ
AV BAHSİ
MEDİNE'NİN HAREMİ BAHSİ
ORUÇ BAHSİ
KADİR GECESİ BAHSİ
ÜÇÜNCÜ CUZ
SELEM BAHSİ
ŞUF'A BAHSİ
İCARE BAHSÎ
HAVALE BAHSİ
VEKÂLET BAHSİ
ZİRAAT BAHSİ

ZÜBDETÜ'L BUHÂRÎ

Aziz Okuyucu;
Kâinatın yaratıcısı yüce Allah'ın Peygamberi vasıtasıyle insanlara kurtuluş sebebi olarak gönderdiği, Kur'ân-ı Kerimden sonra, îs-lâm ulemasının üzerinde doğru olduğuna ittifak ettikleri altı kitap vardır. Bunlar ezcümle peygamberimizin söylediği sözlerin, sağlam ravilerce derlenerek: kitap haline getirilmiş şeklidir.
Sahih-i Buhârî, Sahih-i Müslim Sünnen-i Ebû Davut, Sünen-i Tirmizi, Sünne-i Nesâî, Sünne-i ibni Mace isimlerini taşıyan bu kıymetli kitapların, Kur'am Kerimden sonra ilk sırayı işgal edeni şüb-hesizki İmam-ı Buhârî hazretlerinin Cemettiği sahih-i Buhâri kitabıdır. Bu kitabın 30 ciltlik, 12 ciltlik 5 ciltlik gibi muhtelif şerhleri yapılıp tab edilmiştir. Bunları okumak son derece uzun vakitleri gerektirdiğinden her müslümanm alıp okuması zordur. Bu itibarla meşhur Hadis alimlerimizden Ömer Ziyaeddin efendi. Hazretleri bu büyük kitabı özetleyerek mükerrer Hadisleri ve hadis ravilerini çıkararak bir zübde hazırlamıştır.
İşte Zübdetül Buhârî adındaki bu değerli eseri, muhterem Fikri Yavuz hoca sadeleştirmiştir. Ayrıca, süneni tirmizi mütercimi muhterem Osman Zeki Soyyiğit Hocada büyük bir titizlikle tahkik ve tetkikini yaparak neşre hazırlamıştır.
Bu emeklerinden dolayı kendilerine teşekkürlerimizi arz eder iki cilt halinde orjinalleri ile birlikte sizlere arzettiğimiz bu kıymetli eserin basımını bizlere bahşeden Allaha hamd ederiz.
Tevfik Allahtandır.
HİSAR YAYINEVİ[1]

TAKRÎR

Merhum Müderris Ömer Ziyaûddin Efendi'nin (1849-1925) Şahîh-i Buhari'yi ihtisar edip sonra dilimize çevirdiği «ZÜBDETÜ'L BUHARÎ» adlı bu eseri, emekli müftülerimizden A. Fikri YAVUZ Beyefendi tarafından Osmanlıca aslından sadeleştirilerek yeni Türk harfleriyle baskıya hazırlanmıştır.
Muhterem Hoca Efendi'nin üslendikleri bu görevi lâyıkı veçhile yerine getirmek hususunda büyük" gayret sarfettikleri gözden kaçmamaktadır.' Buna rağmen eserin naşiri Hisar Yayınevi, konunun azamet ve ehemmiyetine binaen, yapılan çalışmaların tekrar gözden geçirilmesinde fayda mülahaza ederek ve dinî mes'ûliyet duygusunun da bir gereği olarak bu çalışmaları bir başka ehliyetli görüşün ted-kik ve tahkikinden geçirmeyi kararlaştırmıştır. Kütüb-i Sitte'den «SÜNEN-İ TİBMİZİ» nin acizane mütercimi olmaklığım hasebiyim ou tedkik görevi bana teklif edildi.
Hisar Yaymevi'nin bu tutum ve davranışının tebrik ve takdirle karşılanması ve dini sahada neşriyat yapan yayınevlerinin tümü tarafından örnek alınması gerektiğine işaret etmek isterim. Aslında yıllarca' Hadis muallimliği yapmış Ömer Ziyaûddin Efendi gibi bir zatın tercümesi ve yine yıllarca fetva makamı gibi ulvî bir makamda bulunmuş bir zatın sadeleştirmesi bahis konusu olunca bunun tedkik ve tahkikine ihtiyaç görülmeyebilirdi. Fakat ciddiyetle temayüz ve dinî mes'ûliyet duygusuyla hareket eden bir yayınevinin buna lüzum görmesi iftihar vesilesidir.
Bizde bu halishane niyet karşısında bize düşen görevi bütün ihlasımızla yerine getirmeye çalıştık. Büyük bir hassasiyet ve titizlikle O nübüvvet müessesesinde fışkıran sözlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olduk.
Osman Zeki Soyyiğit
(Molla Mehmetoğlu 21.7.1980 İst.[2]

MÜTERCİM ÖMER ZİYAEDDÎN EFENDİ MERHUMUN TERCEME-Î HALİ

Merhum mütercim Ömer Ziyaeddin Efendi aslen Dağıstanlıdır. *Çirkây»a bağlı MÎRTÎ köyünde doğmuştur. Lâzki aşiretinin AVAR boyundandır. Şeyh Şamil Hazretlerinin bilinen savaşları sırasında beraberinde hizmet etmiştir.

Doğum yerinde ilk tahsilini yaptıktan sonra İstanbul'a hicret etmiştir. İstanbul'a geldikten sonra alet ve yüksek ilimleri tahsile koyulmuş, hem de yüksek feyiz sahibi meşhur şeyh Gümüşhane'li Hacı Ziyaeddin Efendi (Kuddise sirruhu) Hazretlerinden manevî feyizler edinmeye başlamıştır. Öğretilmesi adet olan zahirî ilimlerde yine sözü geçen Ahmed Ziyaeddin Efendi Hazretlerinden ilmî tahsilini tamamlayarak icazet aldığı gibi, adı geçen Şeyh Hazretlerinin kudsi himmetleriyle dereceler kazanarak hilâfet elde etmiştir.
Hafıza gücündeki sağlamlık hayrete değer olup Kur'an-ı Azî-mu'ş-Şanı, Fatiha-i Şerife gibi tam bir sür'atle okuyacak derecede hafız olduğundan başka, terceme buyurduğu «Zübdetü'l-Buharî» yi ve bazı hadîs kitaplarını ezberlemişti. Bir çok sene hatimle Teravih namazı kıldırdığı gibi, ömrünün sonuna kadar Kur'an-ı Kerimi-altı saatte, başından sonuna kadar ezbere okumağa gücü yeten bir hafiz idi. Bu yönden emsali pek nadir idi.
İlmî icazeti aldıktan sonra 15 Muharrem 1927 tarihinde Alay Müftüsü olduğundan Edirne'de on'altı sene kadar bu hizmeti tam bir istikamet ve dirayetle başardı. Bundan sonra Malkara kazası, niyabetini kabul ile bu hizmette de onüç sene kalmıştır. Sonra Tekirdağ niyabetine yükseltilerek iki buçuk sene bu hizmeti güzele? yerene getirmiştir:
Meşrutiyetin ilânı arkasından İstanbul'a dönüp bir müddet kaili
diktan sonra Medine-i Münevvere'ye giderek altı ay kadar da orada kalmıştır. O sırada Hicaz tarafına gelen Mısır Hidîvi Abbas Hilmi Paşa maiyetine1 geçmiş ve on seneden çok Mısır memleketinde adı geçen Hidîv'in sarayında ikrama mazhar olmuştur.
1337 tarihinde İstanbul'a dönerek «Daru'l-Hilâfe» medresesinde Hilâfiyat ve ondan sonra hadîs ilmi okuttuğu gibi, Gümüşhane'li 'Hazretlerinin Postnişîn'liği boşaldığında mevcut halifelerin en olgun ve en alimi olduğundan irşad postuna oturarak vakıf şartı gereğince irşad ve ilim tedrisi ile iki sene kadar meşgul olmuştur. 17/Rebiulev--vel/1340 tarihi cuma gecesinde yetmişbeş yaşında olduğu halde ebedî hayata göçerek Süleynmniye camii çevresinde Gümüşhaneli Hazretleri ile kendisinden sonraki Halifelerine mahsus yere gömülmüştür. Allah'ın bol rahmeti üzerine, olsun...
Merhum iyi huylu, cömert ve güzel vasıflara sahip muhaddis; ilim, fazıl, çok lütuf kâr ve açık kalbli bir pir idi.
İşte size eşsiz bir dehâ ve Müslüman Türk fazılı!...
ibni Hanbel ve şöhretli hadîs alimi Ebu Nuaym El-Isfahanî gibi peH çok meşhur ailemlerden ders almıştır. Yüzbin sahih ve ikiyüz bin gayri sahih hadîs ezberinde olduğu meşhurdur. Hatta İmam Buhari'-nin benimsemediği hadîs, sahih hadîs değildir, diyenler de vardır.
Kendisinden rivayet olunduğu üzere «600.000» miktarında hadis-i şerifi inceleyerek onaltı yıl içinde bir araya getirmiş ve gusledip iki rekât namaz kılmadıkça Sahih-i Buhari'sine hiç bir hadis-i şerif yazmamıştır.
Bağdad'da bulunduğu sürece derslerine pek çok hücum ve rağbet olmuştu. Kendisinden yetmiş binden ziyade büyük şahsiye! hadis-i şerif dinlemiştir. İmam Müslim bin Haccac El-Nisabûri, İmam Tirmizi, İmam Nesaî, Ebû Zura'a ve Ebû Bekir ibni Hüzeyme İmam Buhari'den feyiz alan meşhur alimlerdendirler. Uzun zaman Bağdad'da ilim öğrettikten sonra Buhara'ya dönerek ilim neşrine başlamışken Buhara Valisi bulunan Halid ibni Ahmet, yalnız kendi evlâdını faydalandırmak üzere kendisini özel muallim yapmak istemişse de, İmam Buhari ilim neşrinin hudutlandırılmasına razı olmadığından Sem'erkand civarında «Hertenk» köyüne sürülmüş ve orada hicri «256» yılında altmış iki yaşında olduğu halde Ramazan bayramı gecesinde beka alemine göçmüştür,
Allah Tealâ' Hazretlerinin rahmeti onun ve bütün müminlerin üzerine olsun...[3]

ŞÜPHEYİ GİDERME

Ehliyetli kişilerce malum* olduğu üzere fikha ait bütün meselelerin kaynağı Kur'anı Kerim ûe Peygamberin-Hadisi şerifleridir. Yani müctehid imamlar, beyan buyurdukları dini meselelerin bütününü Kur'anı Kerim ve hadisi şeriflerden çıkarmışlardır. Buna binaen bazı hadîsi şeriflerin tercemelerinde münasebet geldikçe merhum mütercim Ömer Ziyaeddin Hazretleri, müctehid imamların ictihadî ihtilâflarını beyan buyurmuş olmakla hatıra şöyle bir şey gelmek ihtimali vardır: Mademki dört imamın hepsi meseleleri çıkarmakta kaynakları birdir, o halde aralarında niçin*ihtilâf oluyor? Bunlar ilim yönünden herkesin güvenini kazandıkları halde neden ittifak edememişlerdir, .ittifakla, kabul edilemeyen bir mesele nasıl uygulanabilir?
Bu sorulara iki yönden cevap verilebilir:
1- Müctehid imamlar, esas meselelerde ittifak halindedirler. Meselelerin bazı teferruatında ihtilâf mevcuttur.
Ayeti kerime ile beyan buyurulan abdestin farzlarının dört olmasında fikir birliği vardır. Yalnız abdesti bozan bazı kısımlarda pek az bir ihtilâf vardır. O da ihtilâftan sayılmaz.
2- Bir meselenin sübûtunda ittifak olup uygulama şeklinde ihtilâf bulunması, o meseleyi amelden düşürmek için olmayıp daha sağlam, daha mükemmel bir hale koymak için olacağından bu da ihtilâfdan sayılmaz. O halde ihtilâf neye derler?
Birisi: «Günde beş vakit namaz kılmak farzdır, delil de şu ayeti kerimedir» der. Öteki: «Hayır, namaz iki vakittir, be,ş değildir.» der. îhtüâf bu gibi şeylere denir.
Şu halde müctehid imamların farz ve vacib olan amellerde ittifak edip bazı teferruatta ihtilâf etmeleri bizi şüpheye düşüremez.
(127. sayfanın 254. hadîsi şerifinin tercemesindeki özel araştırma bahsine müracaat olunsun.)[4]

— BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM —

BUHARÎ-İ ŞERİF HAKKINDA AÇIKLAMA

Kitabımız KUR'AN-Î KERİM'den sonra; kitabların en sahihi olduğuna büyük alimlerin ittifakı olan BUHARÎ-İ ŞERİF, lâfzî, fili ve takriri olmak üzere, mükerrer hadîslerle beraber «7275» hadîs-i şerifi ihtiva edsn dört büyük cildden ibarettir.
İmam Buharı Hazretleri ise, Peygamber'e ait hadîslerin sened-lerini bir silsile halinde anlattığı gibi, sırası geldikçe de bir çok râ-vinin, ashab ve tabiînin sözlerini dahi kitaba koymuş olduğundan kitabın hacmi, adeta okunması ve kavranması mümkün olamayacak derecede büyümüştür.
Mütercim merhum Ömer Ziyaeddin Hazretleri, öğrenci ve okuyuculara kolaylık sağlamak üzere Buharî-i Şerifin senedlerini ve mükerrer hadîslerini çıkarmak ve yalnız «Kavli» hadîsleri almak suretiyle kısaltıp toplamı «4541» adet olan hadis-i şerifi «SÜNEN-İ AKVAL-i NEBEİYYE» adı ile hicrî 1308 tarihinde İstanbul'da basmış ve yaymıştır.
Adı geçen merhum bu kitabı herkesin kolayca okuyup ezberle-yebilmesi için, Peygamber'e ait «Kavli» hadîs1 erden mana yönünden bir ve yalnız ravilerin müteaddit olması dolayısiyle lâfizlarda kısmen değişik olan hadîs-i şerifleri birleştirmek ve mükerrer olanları tamamen, hadîs ravilerinin sözlerini kısmen düşürmek suretiyle tek rar kısaltıp «1524» hadis-i şerifi ihtiva eden «Zübbetü'l-Buharî» adı ile hicrî] 330 tarihinde Mısır'da, bir kitap yazarak basıp yaymış idiyse de bu kitapların her ikisi de arapça yazılmış olduğundan, arapça-yı tam bilmeyen Türk kardeşlerinin faydalanmalarını gözden uzak tutmayan Ömer Ziyaeddin Hazretleri; zikredilen tarihte hemen kendi el yazılan ile bu «Zübdetü'l-Buharî» kitabını Türkçeye terceme etmiştir.[5]

BİSMİLLAHİRRAHMANÎRRAHİM

1- îbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilen Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme ait mektubun tercemesi söyledin
«BİSMİLLAHÎRRAHMANİRRAHİM. Allah Tealâ'nin kulu ve peygamberi MUHAMMED tarafından, Rum'ların büyüğü Hirakl'e...
Hidayete uyanlara selâm olsun. İmdi seni İslâm'a davet ederim. İslâm ol, selâmet bulursun ve Allah Tealâ sana iki kat mükafat verfcv Eğer yüz çevirirsen, sana bağlı olanların hepsinin vebali kuşku Buz boynundadır. Ey Ehl-i Kitab (olan Hıristiyanlar)! Allah Tealâ'-dan başkasına ibadet etmemek ve Ona hiç bir şeyi ortak koşmamak ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi Tanrı ittihaz etmemek üzere geliniz, aramızda sözbirliği edelim! Eğer onlar yüz çevirirlerse, siz (ey iman edenler!» «Şahit olunuz, biz müslümanız Allah Tealâ'nın emirlerine boyun eğmişiz ve teslim olmuşuz.)» deyiniz...»
Mütercimin ilavesit
Hirakl, her nekadar iman etmeğe gayret göstermişse de, kavminden çekinip imanını açıklayamadı. Gerçi Hirakl, Mekke ticaret kafilesi başkanı sıfatıyla o vakit Şam'da bulunan Ebû Sûfyan'ı Kudüs'e getirtip uzun uzadıya soru sorarak derin bir tahkikat neticesinde kendisine tam bir vicdan kanaati gelmiş ve bütün halinde iman etmek üzere Rum büyüklerine teklifte bulunmuş ise de, onlar kabul etmediklerinden kendisi de imamını açıklayamamıştın

2- îbni Ömer Radıyallahu Anh'dan rivayet edilmiştir:
«İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah Tealâ'dan başka mabud olmadığına ve Hasreti Muhammed'in, Allah Tealâ*nın peygamberi olduğuna (kalp ile tasdik ve dil ile ikrar edip) şehadet etmek, Erkân ve şartları ile beş vakit namaz kılmak. (Nisaba sahip
Mütercimin ıuvesı:
Hirakl, her nekadar iman etmeğe gayret göstermişse de, kavminden çekinip imanını açıklayamadı. Gerçi Hirakl, Mekke ticaret kafilesi başkanı sıfatıyla o vakit Şam'da bulunan Ebû Sûfyan'ı Kudüs'e getirtip uzun uzadıya soru .sorarak derin bir tahkikat neticesinde kendisine tam bir vicdan kanaati gelmiş ve bütün halinde iman etmek üzere Rum büyüklerine teklifte bulunmuş ise de, onlar kabul etmediklerinden kendisi de imamını açıklayamamıştır.

3- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştir: «İman, altmış küsur şubedir. Haya da imanın bir şübesidir.»

4- Abdullah ibni Amr (Radiyallahu Anh) dan rivayet edilmiştir:
«Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin oldukları kişidir. Muhacir, Allah Tealâ'nm yasakladığı şeyden göç eden kişidir.»

5- Ebû Musa (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Hangi müslümari daha faziletlidir, diye sorulunca Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, dilinden ve eihıden müslümahlarını emin oldukları kişi buyurdu»

6- Abdullah İbni Amr fR.A.) 'dan rivayet edilmiştir: «Resûlüllah Saliallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine: Ey Allah' m Resulü: Müslümanlığın hangi ameli daha hayırlıdır? diye sorulunca, Peygamber efendimiz;: Açîari dovurmaklığın, tanıdığına ve tanımadığına selâm vermekliğin, buyurdular.»

7- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştin
«Hiç biriniz, kendisi için istediği şeyi din kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olamaz (bunu yapmadıkça kâmil bir iman ile mümin olamaz)

9- Enes (R.A.l'den rivayet edilmiştir;
«Üç şey vardır ki, onlar kimde bulunursa, o şahıs imanın tadını bulmuştur; Allah Tealâ ve peygamberi, diğer bütün varlıklardan o kimseye daha sevgili olmak. Bir kimseyi sevdiği zaman, (karşılık beklemeksizin) yalnız Allah rızası için sevmek. Ateşe atılmaktan tiksindiği gibi, îslâm ile şereflendikten sonra tekrar küfre dönüp dinden çıkmaktan tiksinmek. (Bu üç şey, her kimde bulunursa iman-nın zevkini iyi tatmış olur, demektir.»).

10- Enes (R.A.)'Öen rivayet edilmiştir:
«îmanın alâmeti, Ensar'ı (Medîne'li ashabı) sevmektir. Nifakın alâmeti de, Ensar'a kin beslemektir.»

11- Ubâde bin Samit (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallâllahu Aleyhi ve Sellem, ashabı kiramdan bir topluluğu hitaben şöyle., buyurdular:
«Allah Tealâ'ya hiç bir şeyi ortak koşmayacağınıza, hırsızlık yapmayacağınıza, zina etmiyeceğinize, çocuklarınızı öldürmeyeceğinize, kendinizce iftira uydurup ortaya atmayacağınıza, şeriatın uygun gördüğü hususlarda isyan etmeyeceğinize dair bana biat'ediniz!..
Sîzden her kim bu biati yerine getirirse mükâfatı, Allah TeaJâ-
tarafından behemehal verilecektir. Her kim bu yasaklardan birini işler de dünyada cezasını çekerse bu ceza onun keffareti olur. Kimde bu yasaklardan birine düşer de, .sonra Allah onu örterse (suçu gizli kalırsa)-, onun durumu Allah'a kalmıştır. Dilerse bağışlar, dilerse (ahirettel ona azab eder. (Bu hüküm, Allah'a ortak koşmak suçundan başka günahlar içindir. Şirkden tevbe etmedikçe Allah hiç bir kulunun günahını bağışlamaz.
Bu hadisi- şerifin ravisi Hazreti Ubâde der ki: «Biz de toplu olarak bu esaslar üzerine biat ettik.»

12- Ebû Saîd Hudrî (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
«Müslumanın en hayırlı malı hemen hemen davardır. Çünkü dağbaşlannda ve dere boylarında davarın ardından gider ve dinini (cemiyet içinde hüküm süren) fitnelerden kaçırır (korur).»

13- Aişe Sıddika (R.AJ'dan rivayet edilmiştir.
«Resûlüllah Sallâllahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ashabı kirama bir şey emrettikleri zaman, onların güç yetebilecekleri bir işi emrederlerdi. Hatta onlar: Bizim durumumuz sizin gibi değildir; çünkü Cenabı Hak geçmiş ve gelecek günahların hepsini size bağışlamıştır. Biz ise bu durumda değiliz (daha çok çalışmak ve ibadet etmek zorundayız), dediklerinde efendimiz bu söze kızardı. Öyle ki, mübarek yüzlerinde kızgınlık eseri belli olurdu. Sonra şöyle buyururdu: Allah Teâlâ'dan en çok korkanınız ye (çünkü) O'nu en iyi bileniniz benim.»

14- Ebû Saîd'den rivayet edilmiştir:
«Cennetlikler Cennet'e ve cehennemlikler Cehennem'e girerler. Sonra Cenabı Allah (Azze ve Celle) Hazretleri meleklere hitaben şöyle buyurur: Her kimin imandan bir hardal tanesi ağırlığı kadar iman kalbinde varsa, onu Cehennem'den çıkarın, Bunun üzerine onlar simsiyah oldukları halde oradan çıkarılırlar. Sonra haya veya hayat nehrine (ebedî hayata sebep olan nehre) atılırlar. Sonra, ark kenarlarında biten taneler gibi biterler. Bunların sapsarı ve kıvrım kıvrım çıktıklarını mutlaka görmüşsünüzdür.»

15- Ebû Saîd (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Rüyamda bazı insanları gördüm. Gömlekli olarak bana göste-rildiler. Gömleklerin bir kısmı memelere, bir kısmı da daha aşağıya kadar inmişti. Ömer bin Hattab ise eteklerini yerden çektiği bir gömlekle bana gösterildi. (Ashab) dediler ki: Ey Allah'ın Resulü bunu neye yordunuz? Buyurdular ki: Dindarlığa (yordum).»

16- İbni Ömer (R.A.)'den rivayet edilmiştin
«Resûlülllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Ensar'dan (Medîne'Ii ashabdan) birisi, din kardeşine öğüt verirken yanlarına vardıklarında: Ey kişi, uzun lafı, bırak; haya imandan gelir, buyurdular.»

17- İbni Ömer (R,A.) 'den rivayet edilmiştin
«Allah'dan başka ibadet edilecek bir ilâh olmadığına, Muham-med'in de Allah Tealâmn peygamberi olduğuna şehadet edinceye, namazlarını kılıp zekâtlarını verinceye kadar Arap müşriklere karşı savaşmam bana emredildi. Eğer bunları yaparlarsa, benden mallarını ve kanlarını korumuş olurlar; ancak kul hakları ile şer'i cezalar kalır. (Kul hakları olursa kendilerinden alınır, suç işlerlerse cezalandırılırlar) . Allah Tealâ tarafından hesaba çekilirler.» Yani: Bir kimse görünüşte dini emirleri yerine getirmekle kurtulur; içi ve aslı itibariyle onun hali Allah'a kalır, .Ahirette ona göre muamele görür.

18- Ebû Hüreyre Radıyallahü Anh'dan rivayet edilmiştir:
«Resûlüilah Sallallahu Aleyhi ve Selleme: — Hangi amel daha faziletlidir? diye sorulunca, Allah Teaîâ'ya ve O'nun Peygamberine iman etmek, buyurdular. Sonra hangisi? diye sorulunca : — Allah yolunda (tevhid kelimesini yüceltip hakim kılmak için) cihad etmek, buyurdular. Sonra hangisi? diye sorulunca: — Makbul bir hac, buyurdular.»

19- Sa'd (R.A.)'dan rivayet edilmiştir.
Resûlüilah Sallellahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin meclisinde iken, yardım olarak bir kaç kişiye mal verip benim en hoşlandığım adama vermedi. CKalbleri islâma ısındırılmak için kendilerine mal verildiği hikmetini, anlayamadığımdan) ben: Ey Allah'ın Resulü! Falan adanı hakkında görüşün nedir? Vallahi ben onu gerçekten mümin bilirim, deyince, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
Veya müslüman bilirsin. (Sen onun iç halini gerçek olarak bilemeyeceğin için, gerçek mümin bilirim deme, dış hali itibariyle onu müslüman bilirim de,» diye beni ikaz etti ise de bunu anlayamadım). Bir müddet sustum ve sonra o adam hakkındaki kanaatim ağır basarak yine sözümü tekrarlayıp: Ey Allah'ın Resulü! O adam hakkında görüşün redir? Vallahi ben onu gerçekten mümin bilirim dedim. Peygamber yine:
«Veya müslüman bilirsin,» buyurdu.
Bir miktar sükût ettikten sonra, o adam hakkındaki kanaatim yine galebe çalarak sözümü tekrarladım. Resûlüilah da sözünü iade etti; sonra şöyle buyurdu: «Ey Sa'd! Başkasını daha çok sevdiğim halde, bir adama veriyorum. Çünkü (vermezsem) Allah Tealâ'nm onu yüzükoyun cehenneme bırakacağından korkarım.» (Yani, ona vermezsem, belki dinden çıkar da cehennemlik olur. Onun kalbini îslâma ısındırmak ve imanını ^pekleştirmek için veririm.)[6]

20- îbni Abbas (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir.
«Bana Cehennem gösterildi. Bir de baktım ki, cehennemliklerin çoğu kadınlardan ibaret; çünkü onlar nankörlük ederler. Soruldu ki: Ya Resûlallah, Cenabı Allah'amı nankörlük ederler? Peygamber Sal-tellahu .Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdular: En yakın adamına nankörlük ederler ve kendilerine yapılan iyiliğe de mankörlük ederler. Meselâ: Bir kadına yıllar boyunca iyilik etsen de, sonra o kadın senden bir şey (hoşlanmayacağı bir iş) görmüş olsa, senden hiç bir hayır görmedim, diye nankörlük eder.»

21- Ebû Zer (R.A.J'den rivayet edilmiştin
«Bir esir alıp onu hizmetimde kullanırken anasından dolayı kendisini aşağıladım. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri şöyle buyurdular: Ey Ebû Zer! Neden onu anasından dolayı aşağıladın? Muhakkak sen, kendisinde cahiliyet eseri bulunan bir kişisin! Hademe ve köleleriniz sizin kardeşlerinizdir. Cenabı Allah onlan sizin elinize bırakmıştır. Her kimin elinde böyle bir kardeşi olursa, kendi yediği yemekten ona yedirsin, kendi giydiği elbiseden ona giydirsin ve böylelerine güç yetîremiyecekleri bir iş

yüklemeyüıis. Eğer yüklerseniz onlara yardım ediniz.

22- Ebû Bekre fR.AJ'den rivayet edilmiştir:
«İki kişi kavga ederken bunlardan birine yardım etmek için yürüdüm. Ebû Bekir Hazretleri karşıma çıktı ve nereye? diye sordu Ben des İşte şu adama yardım edeceğini, dedim. Sonra bana, gitme geri dön; çünkü Resûlüllah Sallellahu Aleyhi ve Sellem Hazretle rinden şöyle buyurduğunu işittim.
«İki Müslüman, kılıçlanyle birbirine karşı çıktıklarında öldü renle öldürülenin ikisi de cehennemdedir.» Ya Resûlallah, dedim b öldüren (katildir, yeri cehennem), fakat öldürülenin günahı ne (m den cehennemlik olsun)? Şöyle buyurdular:
«O da arkadaşını öldürme hırsı için de idi. (Böyle düelloya ç] kanlar, cehennemi boylarlar.)

23- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Mttnafikın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, sös verdiği zaman cayar, kendisine emniyet olduğu veya emanet b; rakıldıgı zaman hıyanet eder.»

24- Abdullah bin Amr (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir!
«Dört şey kimde bulunursa halis münafik olur* o dört şeyden yalnız birisi bulunursa, onu bırakmcaya kadar nifaktan bir haslete sahip bulunur: Kendisine güvenildiği zaman bu güvene hiyanet eder. Konuştuğu zaman yalan söyler. Anlaşma yaptığı zaman arkadan vurur. Bir kimse ile davalaştığı zaman hır çıkarır.»

25- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Her kim Kadir gecesini, bu gecesinin faziletine inanarak Allah rızası için ibadetle geçirse, o kimsenin geçmiş günahları] agışlanır.»

26- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri, kendi yolunda mücahit , olarak çıkan, yalnız bana olan imanı ve peygamberlerime olan tasdiki yüzünden f çıkmış bulunan kişiye, kazandığı ecir veya ganimetle geri çevirmeyi veya cennete sokmayı tekeffül etmiştir. Ümmetime ağır gelmeseydi gazaya giden hiç bir müfrezeden geri kalmaz ve Allah yolunda ölüp sonra dirilmeyi, tekrar ölüp tekrar dirilmeyi ve sonra ölmeyi arzulardım.» (Yani: Ümmetimin diğer dinî ve idarî işlerinin aksamaması ve güçlükle karşılaşmamaları için" Medine-i Münevvere'de kalıyorum. Yoksa düşman karşısında ve, savaş yerinde bulunmak arzusundayım. Mümkün olsaydı, bu uğurda bir kaç kez hayatımı feda ederim.)

27- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştin
«Gerçekten îslâm dini çok kolaydır; hiç kimse asla bu dini zorlamaya kalkışmasın, yoksa din ona galip gelir. (Yani, kulluğun en a'lasmi yapmağa kimsenin gücü yetmez.) O halde doğruluktan ayrılmayınız, mutedil davranınız, iyimser olunuz, sabah, akşam ve gecenin bir kısmında (ibadet ve niyaz ederek) yardım isteyiniz. (Ya ni, ibadetten hiç kimseyi soğutmayınız, birlik ve beraberlik halinde olunuz, gece-gündüz din ve millet için mümkün olduğu kadar çalışınız.)

28- Ebû Saîd (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Bir kul İslâm'a girer ve müslümanlıgı düzgün olursa, Allah Tealâ onun eskiden işlediği her günahını bağışlar; Bundan sonra ;ona, bir iyiliğe karşı, on mislinden yediyüz katma kadar mükâfat ve bir günaha karşılık, Allah eğer bağışlamazsa, bir misli ceza verilerek mukabele edilir.»

29- Hazreti Aişe'den (Radiyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
«(Peygamber Sallallahu Aleyhi ve sellem sordu): Bu kadın kimdir? Ben cevap olarak: Bu kadın, çok namaz kıldığından bahsediyor, deyince Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
Vazgeçiniz ve gücünüz yettiği kadar kılınız. Vallahi Hak Tealâ Hazretleri, siz (ibadet etmekten) bikmadıkça O da (kendisine ibadet edilmekten) bıkmaz. Ona en sevimli ibadet, sahibi tarafından devamlı yapılan ibadettir.»

30- Hazreti Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
«Herkim, LÂ İLÂ'HE İLLALLAH der ve kalbinde bir arpa tanesi ağırlığında hayır bulunursa, Cehennem'den çıkarılır. Her kim, kalbinde bir buğday tanesi ağırlığında hayır olur da LÂ İLAHE İLLALLAH derse, Cehennem'den çıkarılır. Kalbinde zerre miktarı hayır olduğu halde LÂ İLAHE İLLALLAH diyen de, Cehennem'den çıkarılır.» (Yani, zerre kadar kalbinde iman olan mümin ebedî olarak cehennemde kalmaz. Bir rivayette de, hayır kelimesi yerine iman sözü kullanılmıştır).

31- Hazreti Talha (R.A.)'dan rivayet edilmiştir.
«Nafile namazlar hariç gece ve gündüz de (24 saatte) beş vakit namaz, nafile oruçlar hariç Ramazan orucu, ve gönüllü olarak verilen sadakalar hariç Zekât farzdır.» Peygamber Efendimiz, bunu, İslam'dan sual eden bir a'rabiye cevap olarak buyurmuştu ve [7] Hadisi şerifi rivayet eden râvi der ki: İslâmiyetten sonra A'rabi yemin edip, vallahi bundan ne fazla ve ne de eksik yaparım, diyerek dönüp gitti. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem de: «Eğer bu adam sözünde sadık ise muhakkak kurtulur,» buyurdular. (Yani, yalnız farzları yerine getirmekle ahirette cehennemden kurtulup cennete girer.)

32- Ebû Hureyre (R.A.Î 'den rivayet edilmiştir:
«Her kim mümin olarak ve sevabına inanarak Allah nzasi için müslüman bir cenazeyi teşyi eder de, namazı kılınıp gömülmesini tamamlanıncaya kadar yanında bulunursa, o kimse iki kırat sevab ile geri döner ki, her kıratın ağırlığı Uhud dağı kadardır. Kim de o cenazenin yalnız namazım kılar da gömülmeden Önce geri dönerse, bir kırat sevab ile dönmüş olur.»

33- Abdullah (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Müslümana sövüp saymak sapkınlık ve onunla vuruşmak kâ-

34- Ubade bin Sâmit (R.A.)'den rivayet edilmiştir.
«Ben size Kadir gecesini bildirmek için çıkmış idim. Fakat falan ve falanın (Mescid'deî çekişmeleri yüzünden kaldırıldı. Belki sizin için hayırlı olabilir. Siz onu Ramazan ayının yirmi yedinci, yirmi dokuzuncu ve yirmi beşinci gecelerinde arayınız.

35- Ebû Hürevre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bir gün dışarıda bazı kişilerle otururken yanına bir adam gelip imanı sordu. Peygamberimiz: îman,- Allah Teaîâ Hazretlerine, meleklerine, Allah ile mülakatın hak olduğuna, Allah'ın peygamberlerine, öldükten sonra dirilmeye inanmândır, buyurdu. O-adam,'islâm nedir? diye sordu. Peygamber: islâm; Allah Tealâ'ya ibadet edip asla O'na ortak koşmaman, namaz kılman, farz olan zekâtı vermen ve Ramazan ayında oruç tutmandir, buyurdular. Yine o adam, ya Resûlallah ihsan nedir? diye sordu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu-, lar:
— îhsan, Allah'a görürcesine ibadet etmendir; sen O'nu göremi-yorsan.da O seni görüyor. Sonra, ya Resûlallah! Kıyamet ne zaman (kopacak? diye sordu. Peygamber Efendimiz buyurdular ki:
— Sorulan kişi, sorandan daha bilgili değildir; (bu hususta ikimiz de müsaviyiz, kıyamet gününün zamanını ancak Allah Tealâ Hazretleri bilir). Fakat sana kıyametin bazı alâmetlerini bildireyim:
— Cariye, efendisini doğurunca ve bir takını belirsiz deve çobanları yüksek binalar kurunca (kıyamet yakındır), Beş şey var ki, onları ancak, Allah bilir.» Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bilinemiyen beş şeyi içine toplayan âyet-i kerimeyi okudu: Kıyametin ne zaman kopacağını, nereye ne miktar yağmur yağdıracağını, rahimlerde olan ceninleri (tam - noksan, erkek dişi) ancak Allah bilir. Hiç kimse yarın (iyi veya kötü) ne kazanacağını ve hangi yerde Öleceğini bilmez. Bunları ancak Allah bilir. Sonra o adam kalkıp gitti. Peygamber Efendimiz: O kişiyi geri döndürünüz, buyurdu. Ashab baktılar ki ortalıkta kimse yok!... Sonra Efendimiz, «Bu zat Hazreti Cibril'dir; insanlara dinlerini öğretmek için geldi.» buyurdu.

36- Nüman bin Beşir (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Helâl meydanda ve haram da meydandadır (bilinen şeylerdir) Fakat bu ikisinin arasında birtakım şüpheli şeyler vardır ki, insan ların çoğu bunları bilmezler. Her kim şüpheli şeylerden sakınırsE dinini ve şerefini kurtarır. Şüpheli şeylere düşen kimse de, yasal koru çevresinde koyunlarını yayan çobana benzer ki, sürüyü yasal koruya düşürmesi beklenir. Biliniz ki, her padişahın bir yasak koru su vardır. Biliniz ki, Allah Tealâ'mn yasak korusu haram kıldığı şey lerdir. Biliniz ki, insanın bedeninde bir et parçası vardın o et parça sı iyi olursa, bütün vücut da iyi olur. O bozuk olursa, bütün vücuı bozuk olur. Biliniz ki, o et parçası kalbdir.»

37- îbni Abbas (E.A.Î 'dan rivayet edilmiştir:
(Dinlerini öğrenmeye gelen bir cemaat için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem) «Bu kavim kimdir?» veya «bu heyet kimdir?» diye sordular ve sonra buyurdular ki: «Merhaba ey kavim!'» veya «merhaba ey heyet! Allah size pişmanlık vermesin ve sizi adamsız komasın. Size dört şeyi emreder ve sizi dört şeyden men ederim. Size yalnız Allah'a iman etmeyi, ki yalnız Allah'a iman ne demektir, bilir misiniz? Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına, birliğine ve ortağı bulunmadığına, Muhammed'in de Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet etmektir, namaz kılmayı, zekât vermeyi, Ramazan aynıda oruç tutmayı ve ganimetlerin beşte birini vermenizi emrediyor ve sizi dübbâ', hantenı, mukayyer ve nakir (gibi içki çeşitlerinden) mene-diyorum. Bunları kavrayıp gözetiniz ve ardmızdakilere de tebliğ ediniz.»

38- Hazreti Ömer (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Ameller niyetlere göredir (bir işten maksat ne ise, hüküm ona göredir) ve her insan ancak niyetinin karşılığım bulur: Kimin hicreti Allah ve peygamberi için (dininin selâmeti için) ise, onun hicreti Allah ve peygamberi içindir, (Allah rızasını kazanır, sevab elde eder.) Kimin de hicreti, elde edeceği dünya menfaati veya evlenmeyi tasarladığı kadın için ise onun hicreti, hangi şey uğrunda hicret etmişse onadır.» O halde kişinin hicreti (bu hicret edişten kazanacağı şey), niyetine göre yapacağı işe bağlıdır. Din için hicret ederse se vab îtazanir, dünya için hicret ederse, sevab kazanmaz.»

39- Ebû Mesud (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir.
«Bir kimse aile efradına, Allah rızasını gözeterek geçim sağlarsa, bu yoldaki harcamalarından sadaka sevabı kazanır.»

40- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«(Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir topluluğa hitaben ^en bır bedevî S*™ ve Peygamber'e: Kıyamet ne z^an koHazretİ Pe^amber (konuşmasını tamamladıktan vâ p - f7ametten SOran ad™ nerede? buyurdu. (Bedevi, işte benim ya Kesulallahl dedi ve sonra Peygamber Efendimiz şöyle buyurdular)
7reî!eI aŞler VG vazifeler) z^yi edildiği zaman kıyameti bekle 11 t 5GVI> emanetler nasıl 2İyan edilir? diye sorunca, Peygamber Efendimiz buyurdular ki): İdarî işler ve vazifeler ehil olmayanlara verildiği zaman kıyameti bekle.»

41- Abdullah bin Amr (R.ÂJ'dan rivayet edilmiştir:
«Abdest suyu değmeyen Ökçelerin cehennemden çekeceği var.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bunu en yüksek sesle iki veya üç defa tekrarladı.»
Mütercim:
Savaş için sefer halinde iken ashabdan bazıları ikindi namazının son vaktine yetişmek için çok acele abdest alıp ayaklarını yarım yıkamaları üzerine bu hadîsi şerif varid olmuştur.

42- îbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Ağaçlar içinde yaprağı düşmeyen bir ağaç vardır ki, müslü-manın örneğidir; hangi ağaçtır o, bana söyleyiniz? O, hurma, ağacıdır.»

43- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Sana İcabet ediyorum, ne istersen sorl AÜahım (hakkı için) evet! Allahım (hakkı için) evet! AUahım (hakkı için) evet! Peygamber Efendimiz, bir bedevinin peygamberlik, namaz, oruç, zekât hakkındaki sorularına bu -şekilde mukabele, etmişlerdi.»
Mütercim:
Hazreti Peygamber'e bir'kimse gelip: Ey Abdülmuttalib zade! Seni bütün insanlara peygamber olarak Allah, mı gönderdi? Gece gündüz beş vakit namaz kılmayı. Allah ini emretti? Her. sene Ramazan .ayında oruç tutmayı Allah mı emretti? Nisaba sahib olanın her yıl zekât vermesini Allah.mı emretti?-diye sorunca, bunlara cevaben «Allahım, (hakkı.için) evet» buyurmuşlardır.

44- Ebû Vâkıd (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«ResûiüHah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Mescid-i şerifte cemaatiyle oturmakta iken, üç kişi girdi. Bunlardan ikisi Resû-lüllah Sailallahu Aleyhi ve Sellem efendimize yöneldiler. Biri durmayıp gitti. Bu iki kişiden biri, halkanın arasında bir kişilik boş yer bulup oturdu. Öteki de halkanın arkasında oturdu. Üçüncü ise dönüp gitti. Sonra Resûlüllah va'z ve nasihati bitirince şöyle buyurdular: Şimdi size "üç kişinin halinden bahsedeyim! Onlardan biri Cenabı Hak'a sığındı ve Cenab-ı Hak da, ona sığınak verdi. Biri de haya ederek safların gerisinde oturdu ve Alîah Teâlâ da on (u mükâfatlandırmamak) dan haya etti.
Öteki ise, Cenab-ı Hak'd an yüz çevirdi ve Cenab-ı Hak da ondan yüz çevirdi (bu ilahî meclisin faydalarından mahrum oldu).

45- Ebû Bekre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir: «Resulü Ekrem Sailallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Kurban bayramında «MÎNA» da deve üzerinde idi ve devenin dizginlerini biri tutmuştu. Bu hangi gündür? diye sordular. Biz sustuk, hatta bu günü başka bir isimle adlandıracak sandık. . Buyurdular, ki: Nahir (kurbanın birinci) günü değil, midir? Biz de, evet dedik! Sonra, bu ay hangi aydır? buyurdular. Biz, sustuk ve yine b.aşka.bir isimle adlandıracak sandık. Buyurdular ki: Zilhicce değil midir? Biz de, evet dedik! Sonra; şöyle buyurdular: Aranızda canlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, bu ay'mizda ve bu beldenizdeki şu günümüzün kutsiyeti kadar mukaddestir. Burada olanlar olmayanlara tebliğ etsinler Belki de kendisinden daha kavrayışlı olan birisine tebliğ, edecektir,?

46- Enes (R.A.) 'den- rivayet edilmiştir.
«Kolaylık gösteriniz, güçlük çıkarmayınız. Sevindirici olunuz, nefret ettirmeyiniz.» (Yani: Her şeyde kolaylık gösterip güzel müjdeler le hak yola teşvik ediniz. Bir takım güçlükler çıkarıp insanları nefret ettirmeyiniz.)

47- Muaviye (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Allah kime hayır murad ederse, onu din işlerinde anlayışlı kılar. Ben bir dağıtıcıyım ancak. Veren Cenab-ı Hak'tır. (Yani, ben ancak Allah'ın vermiş olduğu hidayet ve nimeti ashabıma tebliğ ederim ve dağıtırım). Bu ümmet, Allah Tealâ'nın (Kıyamet) emri gelinceye kadar O'nun şeriatı üzere kaim olacak ye muhalifleri onlara zarar veremiyeceklerdir.» (Allah'ın lütfuna mazhar olmuş İslâm ümmeti, kıyamete kadar varlıklarını sürdürecek ve muhalifleri onların dinlerine zarar veremiyecektir.)

48- Abdullah (R.A.) 'dan rivayet edilmiştin
Ancak tki kişiye gıbta edilir: Allah Tealâ'nın servet verdiği ve bu serveti hak yolda harcamaya itilen kişi ile, Hak Tealâ'nın hikmet verdiği ye onunla adaleti icra edip öğreten kişi.»

49- İbni Abbas (R.AJ 'dan rivayet edilmiştir:
«ResûlüIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri beni kucaklayıp bağrına bastı ve «Allahım!- Ona (ibni Abbas'a) Kitab-i celüini öğret» diye dua etti.»

50- Ebû Musa (R.AJ 'dan rivayet edilmiştir:
«Allah katından getirdiğim hidayet ye ilmin örneği toprağa düşen bol yağmura benzer. Bu toprağın verimli parçası yağmuru kabul ederek pek çok bitki ve otlar bitirir. Kıraç toprak da suyu biriktirip tutar ve Cenabı Hak ondan da insanları faydalandırır: İçerler, hayvanlarını sularlar ve ziraat ederler. Bu yağmur, bir sınıf toprağa da düşer ki, kumluk ovadır; ne suyu tutar ve ne de bitki yetiştirir. İşte, bu, Allah'ın dininde kavrayışlı olup benim Allah katından getirdiğimden yararlanarak öğrenen ve öğreten kişiler ile buna başını kaldırıp bakmayan ve benim Allah katından getirdiğim hidayeti kabul etmeyen kişilerin misalidir.»

51- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«timin kalkması, cehaletin yerleşmesi, şarabın (içkilerin) içilmesi ve zinanın aşikâre olması kıyamet aiâmetlerindendir.»

52- Enes (RAJ'den rivayet edilmiştir:
«timin düşmesi, cehaletin baş göstermesi, zinanın aşikâr olması ve elli kadına bir kayyım düşecek şekilde kadınların çoğalıp erkeklerin azalması kıyamet aiâmetlerindendir.»

53- İbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştin
«Rüyamda bana bir bardak süt verildi. Bu sütten içtim. Öyle ki, doygunluğum hâlâ tırnaklarımdan taşıyor sanıyorum. Sonra artığımı Hattab'm oğlu Ömefe verdim. (Âshab sordular: Ya Resûlullah! Onu yorumladınız mı? Cevaben Bunu İLME yordum, buyurdular.»

54-.Abdullah bin Ömer '(RAi)*den rivayet edilmiştir:

«Hac mevsiminde MÎNA'da biri gelip, ya Reşûlallah bilmeyerek, kurbanımı kesmeden traş^oldum; şimdi nasıl edeyim, diye.sordu) . «Zararı yok, kes,» buyurdular. (Başka biri gelip, ya Reşûlallah) Bilemedim, şeytânı taşlamadan .kurbanımı kestim, dedi). Zararı yok, taşla," buyurdu.-(Bû şekilde sorulan suallere cevaben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem): Zararı yok, yap, buyurdular.»
(Haccm bazı işlerinden önce yapılacak olanı, sonraya bırakmak veya sonrakini öne almak suretiyle hareket etmekte beis, yoktur.")

55- Ebû Hüreyre (R.AJMeri rivayet edilmiştii-j
«ilim kaldırılacak, cehalet ve fitne doğacak, kargaşalık da çoğalacaktır.»

56- Esijıâ (R.A.)'dan rivayet edilmiştir!
«Daha. Önce bana gösterilmemiş olan her şeyi şu durduğum yerde gördüm. Hatta Cennet ve Cehennemi de gördüm. Bana vahyolundu du ki, siz kabrinizde, Mesih, Deccal fitnesi (imtihanı) gibi veya ona yakın bir fitneye maruz kalacaksınız. Bu adam hakkında ne biliyorsun? diye sorulacak. Mümin ve sağlam inançlı ise, diyecek ki: O Muhammed'dir. Allah'ın Peygamberidir. Bize hidayet ve apaçık delillerle geldi. O'nun çağrışma uyduk. -O'ng tabi olduk. O Muham med'Öir. Bu sözü üç def a tekrarlar. Sonra melekler tarafından ona şöyle denir: Sen salih kişi. olarak uyu. Senin o Peygamber'e sağlam inançlı olduğunu zaten biliyorduk.
Eğer münafik, yahut şüphe içinde ise şöyle diyecek: Bilemiyorum. Halkın birşeyler söylediğini duydum ve ben de onu söyledim. (Böylece bu münafik azaba müstahakphır.)»

57- Haris oğlu Ukbe (R.A.) 'den rivayet edilmiştir.
(Ukbe, Ebû îhab'ın kızı ile evlenmişti, Sonra bir kadın Ukbe'ye gelerek: Ben seni ve hanımını emzirmiştim, siz süt kardeşsiniz, dedi.
Bunun üzerine Ukbe Peygamber SallaUahu Aleyhi ve .Sellem'e giderek hadiseyi anlattı. Buna cevaben.de Hazreti Peygamber şöyle bu> yurdu: Süt bacın olduğu söylenen bir zevceyi nikâhında nasıl tutarsın? Sonra Ukbe bu hanımdan ayrıldı v© bu hanım başka biri ile evlendi.»
Not: Mer ne kadar tsir kadının sözü ile süt kardeşlik sabit olmaz ve bu kardeşliğe hüküm verilmezse de, zevçiyete şüphe karıştığından takva ve ihtiyat yönünden ayrılması uygun görülmüştü. (Sa-deleştiren).

58- Hazreti Omerden rivayet edilmiştir:
«Hazreti Ömer, Peygamber SallaUahu Aleyhi ve Sellem'in hanımlarından bir ay ayrılması üzerine, Ya Resûlallah! Muhterem zevcelerinizi boşadınız mı? Diye sordu ve Peygamber SallaUahu Aleyhi ve Selîem: HAYIR, buyurdular
Mütercim :
Bu olay Tahrîm sûresinde açıklandığı gibi, bir hadiseden dolayı Peygamber SallaUahu, Aleyhi ve SeUem efendimizin zevcelerinden bazısına olan kırgınlığı sebebiyle bir ay geçinceye kadar hiçbir zevcesini^, yanına.varmayacağına yemin (İlâ) etmişti. Böylece, kendine has bir çardakta yalnız başına bulunuyorken Hazreti Ömer ğe-lip yukardaki soruyu sormuştu. Cevaben de, peygamberimiz, zevcelerini boşamadığım ifade, buyurmuştu.

59 - îbni Mes'ud (R.A.l*dan rivayet edilmîştir.
«Ey insanlar! Sîz halkı İbadetten soğutuyorsunuz. Her kim cemaata namaz kıldırırsa, hafif kıldırsın; çünkü cemaat arasında hasta, güçsüz, acele işi olan mutlaka bulunur.»

60- Zeyd bin Halid El-Çühenî (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«(Bir adam, Peygamber.Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e yolda bu lunan (yitik) malı sordu! Bulunan ve sahibi bihnemeyen bu mal rı yapılmalıdır? Peygamber" Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Önce bağını veya kabını ve tapasını tanı. Sonra bir seneye kadar (muhtelif zamanlarda ilânlar yaparak yitiği) tanıt. Sonra ondan yararlan ve sahibi gelirse ona ver. Ayn\ adam , müteakiben yitik deveyi sordu. Peygamber Efendimiz buyurdular ki: «Deveden sana ne? Onun kırbası yanında (ihtiyacı olan suyu depolar) ve papucu ayağında. Suya gider ve otlayarak karnını doyurur. Sen bırak, sahibi bulur-onu. Müteakiben yitik davarı sordu. Resûl-i Ekrem buyurdular kis «Ya senin, ya bir kardeşinin, ya da bir kurdun olacaktır.»

61- Ebû Musa (R.A.)'dan rivayet edilmiştin
«Bana istediğiniz soruyu sorabilirsiniz. Senin baban Hüzafe'dir. Senin baban da Şeybe'nin müttefiki Salim'dir. (Bazı lüzumsuz sorular üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem sinirlenmiş ve «bana istediğinizi sorabilirsiniz» buyurmuşlardı. Bunun üzerine as habdan iki kişi ayrı ayrı kalkıp, babamız kimdir? sorusunu sordular. Bunlara cevaben de yukardaki hadîs-i şerif varid olmuştur.)»

62- Ebû Burde tR.A.) tarikiyle babasından rivayet edilmiştir:
«Üç kimse vardır ki, onlar çift mükâfat alacaklardır. Kendi peygamberine inanan ve Muhammed'e de iman eden Yahudi veya Hıristiyan. Allah Tealâ'nın hakkı ile efendilerinin hakkını yerine getiren köle. Bir cariyesi bulunan ve onu terbiye eden, iyi yetiştiren öğreten, iyi öğreten ve sonra azat edip onunla evlenen adam. Buda çift mükâfat alır.»

63- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Ya Ebâ Hüreyre! Hadislere karşı titizliğini bildiğimden dolayı bu hadisi senden önce kimsenin bana sormayacağını kuvvetle tahmin etmiştim. Kıyamet gününde şefaatimla en ziyade mutlu olacak kimse, kalbinden veya ruhundan kopan ihlâs ile LÂ İLAHE İLLALLAH diyen kimsedir.»

64- Abdullah bin Amr (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri kullarından ilmi, çekip koparma şeklinde almaz; fakat alimleri almak suretiyle ilmi de alır. Hiç bir alim-bırakmayınca da, insanlar birtakım cahilleri baş edinirler. Bunlara mesele sorulur ve bunlar bilgisiz fetvalar vererek hem kendileri sapar, hem de insanları saptırırlar.»

65- Ebû Saîd (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«içinizde üç çocuğunu ahirete yolcu eden kadın varsa o üç çocuk behemehal onu cehennemden koruyan perde olacaktır. İki çocuğu ölen kadın da.» Diğer-bir rivayette, «henüz bulûğa ermemiş Üç çocuğu,» diye rîakledümiştir.

66- Hazreti Aîşe (R.A.)'den rivayet edilmiştir.-
«Hesaba çekilen azaba uğrar. (Hazreti Aişe der ki: Ben Resûlül-lah'a, «kıyamette müminin hesabı kolay olacaktır.» ayeti kerimesini sordum, şöyle buyurdular) «Bu ayeti kerimede adı geçen hesab, amellerin Allah Tealâ'ya arz edilmesine dairdir. Lâkin her kimin hesabı incelenirse helak olur. (Müminlerin kurtuluşu ancak Allah'ın büyük lütfü iledir.)»

67- Ebû Şüreyh (R.AJ 'den rivayet edilmiştin
«Mekke-i Mükerrem'e insanların mukaddes kıldığı bîr belde degil, Allah'ın mukaddes kıldığı Haremidir. Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiç bir kimsenin burada cana kıyması ve buranın bir ağacını kesmesi caiz değildir. Eğer bir kimse, Resulüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemin oradaki savaşını ruhsat sayacak olursa, Allah, yalnız Peygamberine izin verdi, size izin vermedi, deyiniz. Bana dahi orada ancak gündüzün bir kaç saat için (Fetih, gününde) izin verilmişti. Artık bugün, dünkü, kudsiyet aynen avdet etmiştir. Burada bulunanlar, bulunmayanlara (bu gerçeği) tebliğ etsinler!*

68- Hazreti Ali (R.AJ'den rivayet edilmiştir
«Bana atfederek yalan söylemeyiniz. Her kim bana atfederek yalan söylerse, cehennemi boylasın!»

69- Seleme bin Ekva (R.A.) 'dan rivayet edilmiştin «Her kim söylemediğim bir şeyi bana atfederek söylerse Cehen-nem'de oturacağı yeri hemen hazırlasın,»

70- Ebû Hüreyre {B..A.l'den rivayet edilmiştir!
«Adımı takınınız ve fakat benim künyemle (Ebu'l-Kasim diye) künyelenmeyiniz. Beni rüyada gören kişi beni görmüştür? çünkü şeytan benim kılığıma giremez. Kim, bana atfederek kasden yalan söylerse, Cehennem'de oturacağı yeri hazırlasın.»

71- Ebû Hüreyre (R.A.)fden rivayet edilmiştir:
«Cenabı Allah Mekke-i Mükerreme'ye savaşı veya (Ebrehe kumandasındaki) Fil ordusunu sokmamış ve yalnız, Peygamberi ile müminleri Mekkeliler üzerine yürütmüştür. Mekke, benden önce hiç kimseye mubah kılınmadı ve benden sonra da hiç kimseye mubah olmayacaktır. Bana da gündüzün bir kaç saatinde mubah olmuştu. Şu saatte ise

bana da haramdır. Oranın dikeni biçilmez, ağacı kesilmez, düşüğünü de ancak sahibini arayacak kişi alabilir. Orada her kimin bir yakını öldürülürse, iki görüşten en iyisine hak kazanır: Ya diyet alınır veya maktulün ailesince kısas uygulanır. Sonra bir Yemenli gelip: Ya Resûlallah! irad buyurduğun hutbeyi bana yazdır, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de, «falan için yazı nız,» buyurdu. Bir Kureyşli de: Ya Resûlallah! Biz boya otu toplayıp evlerimize ve kabirlerimize koyarız, dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, «boyaotu hariç!» buyurdular. (Mekke Haremüıdeki (bundan başka otlar yaş olarak kopanlamaz.)

72- İbni Abbas (R.A.)'dan' rivayet edilmiştir:
«Bana yazı yazılacak bir şey getiriniz; size bir ferman yazdıra yım. Benden sonra yanlış yola sapmayasmiz. (Bulunanlar arasında bir tartışma başladı ve bunun üzerine Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: «Beni yalnız bırakın. Benim huzurumda çekişmek yakışmaz.»
Mütercim : Fahr-i alem Sallalîahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, hastalığı ağırlaşınca böyle buyurmuştu. Hazreti Ömer, elimizde Al-îah'm kitabı varken başka şeye ihtiyacımız olmaz, dedi. Sonra orada bulunanlar birbirleriyle ihtilâfa düşerek birtakım tartışmalar başlayınca, Hfendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, orJara hitaben: «Kalkınız» diye buyurdu ve hepsi huzurdan çıkarıldı. Oysa
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimizin maksadı, ashabı imtihan idi.

73- Ümmü Seleme (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Sübhanellah! Bu gece ne fitneler indirildi ve ne hazineler açıldı. Hücre-i saadetlerde yatanları uyandırınız (kalkıp ibadet etsinler). dünyada giyimli kuşamlı niceleri ahirette çıplaktır.»

74- İbn-i Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Şu gecenizi hatırlayınız! Bunun üzerinden yüz sene geçince şimdi bu toprağın sırtında bulunanlardan hiç biri hayatta kalmayacaktır.»

75- îbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Küçük delikanlı (İbni Abbas) uyudu mu?» (İbni Abbas hazretleri, teyzesi olan müminlerin annesi Meymune Radıyallallahu Anha'-nın bir gece misafiri iken, Peygamber. Sallallahu Aleyhi ve Sellem böyle buyurmuştu.)

76- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ey Ebû Hüreyre! Hırkanı yay!» (Ebû Hüreyre hırkasını yaydı. Efendimiz de o hırkayı mübarek elleri ile sıvazladı. Sonra «Topla!» buyurdu. Ebû Hüreyre der ki, o hırkayı toplayıp giydim ve ondan sonra hiç bir şeyi unutmadım.)

«77- Cerir (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Ya Cerir! Herkesten susmasını iste! Benden sonra birbirlerini-zin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyiniz.» (Peygamber SallaJlahu Aleyhi ve Sellem bu sözleri Veda Haccmda buyurmuştu).

78- Ubey ibni Kâ'b (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir!
«Hazreti Mûsâ Aleyhisselâm İsrail Oğullarına konuşurken insanların en alimi kimdir? diye kendisine soruldu ve alim benim, buyurdu. İlmi Allah'a izafe etmediği için de Allah tarafından kınandı. Sonra Allah Tealâ, ona «iki deniz kavşağında kullarımdan bir kul (Hızır) vardır: o senden daha bilgilidir diye bildirdi. Mûsâ: Rabbim ona nasıl ulaşabilirim, deyip yalvardı. (Vâhy yolu ile kendisine) dendi ki: Zenbil içinde bir balık taşı. O, balığı .kaybedeceğin yerdedir. Bu emir üzerine Hazreti Musa, zenbilde bir balık taşıyarak genç arkadaşı Yuşa bin Nûn ile yola koyuldular. Deniz kenarındaki kayanın yanına vardıklarında başlarını dayayıp uykuya daldılar. Bu arada balık zenbilden süzüldü ve denizde açık bir gedik bırakarak yol aldı. Bu iki hadise (zenbildeki balığın canlanması ve suda açık gedik bırakması) Musa Aleyhisselâm ile hizmetçisini hayret içinde bırakacaktır.
Musa ile Yuşa, o günün gecesinin geri kalan kısmını yürüdüler. Sabah olunca, Musa Aleyhisselâm hizmetçisi Yuşa'ya, dedi ki: Kahvaltımızı getir de yiyelim; bu yolculuk bizi hayli yordu.
Oysa Hazreti Musa, emredilen yeri geçinceye kadar yorgunluk duymamıştı. Hizmetçisi, Musa'ya: Kayanın altında konakladığımızı hatırlıyor musun? Ben balığı unuttum. Şüphesiz şeytan unuturdu bana. Balık acaip bir şekilde denize dalmıştı, dedi Musa Aleyhisselâm da:
— Bizim de aradığımız bu idi, diyerek her ikisi geldikleri yoldan geri döndüler. Kayanın yanma vardıklarında orada elbisesine bürünmüş birisiyle karşılaştılar. Musa Aleyhisselâm ona selâm verdi. Hızır dedi ki: Senin ülkende selâm var mıdır? Musa Aleyhisse-
— Ben Musa'yım, dedi Hızır:
— Beni İsrail'in (İsrail oğullarınınJ Musa'sı mı? diye sordu. O da, evet dedi. Sonra Musa: Sana öğretilen ilahi ilimden bana da öğretmekliğin mukabilinde sana uyabilir miyimi? dedi. Hızır cevap verdi:
— Benimle olursan asla tahammül edemezsin! Ya Musa! Ben, Allah'ın kendi ilminden bana öğrettiği bir ilme sahibim ki, sen o ilmi bilmezsin. Sen de Allah'ın sana öğrettiği bir ilme sahipsin ki, ben de o ilmi bilmem. Musa Aleyhisselâm dedi ki:
— İnşallah beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir işine karşı gelmeyeceğim.
Sonra beraberce yola çıktılar ve binecek gemileri olmadığından sahil boyunca yürüdüler. Derken onlara bir gemi yanaştı. Kendilerini de bindirmeleri için gemi sahipleri ile konuştular. Hazreti Hızın tanıdıklarından onları naylunsuz olarak gemiye bindirdiler. Bu arada bir serçe kuşu gelip geminin kenarına kondu ve denizden bir veya iki damla su gagaladı. Hızır dedi ki: Ya Musa! Senin ilminle benim ilmimin. Allah'ın ilminden kopardıkları pay şu serçenin koca denizi bir kere gagalaması kadardır ancak! (İlmimiz Allah'ın ilmine nisbetle bir damladır). Sonra hazreti Hızır, geminin kalaslarından birini kasden kopardı. Hazreti Musa:
— Bu adamlar navlunsuz olarak bizi gemiye bindirdiler. Sen ise, içindekileri batırmak için gemiyi kasıtlı olarak d eldin! dedi. Hızır
dedi ki:
— Benimle olursan asla tahammül edemezsin dememiş miydin?
Hazreti Musa,
— Unutarak yaptığımdan ötürü bana darılma, dedi. Nitekim Hazreti Musa'nın bu ilk hareketi, unutmaktan ileri gelmişti. Sonra yolculuklarına (karadan) devam ettiler. Derken akranlanyle oynayan bir erkek çocuk gördüler. Hızır, çocuğun başını eliyle tepesinden kavrayarak kopardı: Mûsâ dedi ki:
— Masum bir çocuğu mu öldürdün? Hiç doğru olmayan bir iş
yaptın! Hızır dedi ki:
— Beraberimde olursan asla tahammül edemezsin dememiş miydim? Sonra yine beraberce yürüdüler. Bir beldeye varınca halkından yemek istediler ve onlar, kendilerini misafir etmekten çekindiler. Bu beldede (dolaşırken) çökmek üzere olan bir duvar gördüler. Hazreti Hızır, eliyle vurarak duvarı doğrulttu. Hazreti Musa dedi ki:
— Düeseydin bu iş karşılığında ücret alırdın! Hazreti Hızın
— İşte bu, birbirimizden ayrılışımızdır, dedi.
(Peygamber efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki.) Musa Aleyhisselâm'a Allah rahmet etsin! Keşke sabırlı olsaydı da Hızır ile aralarında geçen hadiselerden (daha çok şey) bize an-
latâsaydı, dilerdik.»
Bu hadîs-i şerifi bölyece' uzun metniyle Süfyan bin Uveyne rivayet etti.

79- Ebû Musa (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Bir kimse Peygamber Sallallahu AJeyhi ve Sellem efendimizin huzuruna gelerek: Ya Resûlallah, Allah yolunda savaşmak ne de mektir ve nasıl olur? Kimimiz, sırf garaz yüzünden düşmandar İntikam'almak için savaşıyor. Kimimiz de şöhret duygusu ile nam ka zanmak için savaşıyor, diye sorunca Peygamber SaHallahu Aleyh ve Sellem şöyle buyurdu; «Her kim sırf Allah kelimesini (tevhid di nini) yüceltmek için savaşırsa, işte o, Allah Azze ve Celle'nin yo lundadır.»

80- Hazreti Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
«Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ile Muaz-bin Cebel bir deve üzerinde, önde Resûlüllah ve arkasında Muaz-ibni Cebel giderlerken Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri buyurdu ki: «Ya Muaz bin Cebel, ya Muaz! (Muaz, emrindeyim ya Resûlallah, buyur, dedikten sonra Peygamber şöyle buyurdu) : Ya Muaz, her kim, kalbinden tam bir bağlılıkla, Allah'dan başka ibadet edilecek bir varlık olmadığına ve Muh anını e d'in de Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet ederse Cenab-ı Allah muhakkak surette (bu imanı korudukça) ona Cehennemi haram kılar. Sonra Muaz: .
— Ey Allah'ın Resulü! Bu haberi Müslümanlara ileteyim de sevinsinler, dedi.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:.
— O zaman buna güvenerek gevşek davranırlar. Mûaz ölürken, bu hadîsi- şerifi gizli kalmaması için açıkladı.»

81- Ümmü Seleme (R.A.) "den rivayet edilmiştin
Ümmü Seleme Peygamber, Sallallahu Aleyhi ve Seİlem'e gelip dedi ki: Ey Allah'ın Resulü, din işlerinde utanmak yoktur. Bir kadın ütilâm olunca, ona gusletmek icab eder mi? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri:
— Yaşlık görürse, yıkanması gerekir. (Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zevcesi olan Ümmü Seleme Hazretleri utanıp yüzünü, örterek, kadın yaşlık görür mü? diye sorunca, Hazreti
Peygamber:
— Evet, eli yeşeresice elbette kadınlar meni görürler. Çocuğun annesine benzemesi ne ile oluyor?» (Kadınlardaki inzal sebebi ile çocuk annesine benzer), buyurdu.

82- Hazreti Ali (R.A.) 'den rivayet edilmiştir-.
«Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme efendimize Mezi'den. sorulunca: Evet, bunun akması ile abdest almak gerekir, buyurdular. (Şehvet isteği arkasından gelen ince bir sudur ki, bunun gelmesi' ile abdest bozulur; fakat gusül gerekmez.) »

83- ibni Ömer (R.A.)'den rivayet edilmiştir*.
«Bir kişi Mescid-i ResûFde ayağa kalkıp: Ya Resûlallah, biz nereden hac ve ömre için itırama girmeliyiz, Mikat neresidir? Diye sorunca Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
— Medîneliler, Zülhuleyfe'den, Şam'hlar Cuhfe'den Necid halkı da Karn'dan ihrama girerler, buyurdular. Sonra Adam-. Ya Resul allan, ihrama giren kimse neler giyebilir? diye sordu. Hazreti Peygamber şu cevabı verdiler: .
— Gömlek, sarık, don1, külah (gibi dikilmiş hiç bir elbise) giyemez, Vers (sarı ot) ve safran ile boyanmış elbise de giyemez. Eğer sandal bulamazsa, fotinlerini giysin ve fakat onlan, topukların. aİ-tında olacak şekilde kessin. (İhrama giren hacı, belden yukarısı ve belden aşağısı için kullanılan dikilmemiş iki beyaz örtü il© örtünür ve sandal gibi ayak igiysileri giyer.)».[8]

ABDEST BAHSİ

84- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Abdestsiz kimsenin, abdest almadıkça namazı makbul olmaz!»

85- Ebû Hüreyre (K.A.) den rivayet edilmiştir:
«Kıyamet gününde benim ümmetim, abdestin bıraktığı izlerden akıtmalı ve sekili olarak çağrılacaklardır. İçinizde akıtmasını uzatmaya gücü- yeten varsa yapsın.»

86- Abbas (R.A.) tarikiyle amcafandan rivayet edilmiştir:
«Namazda yellendiğine dair daima şüphe ve vesveseye düşen bir adam Resûlülîah'a gelip bu durumda namazının bozulup bozul-matlığından yakındı. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
— Bu durumda olan kimse, ses işitmedikçe ve koku almadıkça namazdan dönmesin veya ayrılmasın. JfZira şüphe ile namaz bozulmaz) .»

87- Üsame bin Zeyd (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
«Namaz önündedir, (Müzdelife'de kılınacaktır). Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu sözü Ara'fat'dan dönüşünde söyledi.»
Hazreti Peygamber Arafat vakfesini yaptıktan ve güneş battıktan sonra Müzdelife'ye dönerken yolda abdest tazeledi. Bunu gören Üsame Hazretleri, ey Allah'ın Resulü akşam namazını mı kılacaksınız? diye sordu. îşte buna cevaben yukardaki hadîs-i şerif varid olmuştur. Sonra Müzdelife denilen yere gelindiği vakit Hazreti Peygamber tekrar abdest alarak yatsı vakti içinde önce akşamın farzını ve arkadaşından da yatsının farzını bir arada kıldılar. Bütün hacılar bunu uygularlar.

88- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem helaya girmezden önce: Allahım! Şeytanın erkeğinden ve dişisinden sana sığınırım, diye dua ederlerdi.»

89- îbni Abbas (R.AJ'dan rivayet edilmiştir:
Abdest almak için ön hazırlık yapmaya çıkan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, dönüşlerinde abdest suyunu hazır buldular, îbni Abbas tarafından hazırlanmıştı. Peygamber şöyle buyurdu.
«— Bu abdest suyunu kim koydu?.. Allahım! Bu suyu hazırlayanı dinde dirayetli ve kavrayışlı kıl!»

90- Ebû Eyyub El-Ensarî (R.A.)'den rivayet edilmiştir: «Herhangi biriniz ihtiyacını defetmek için helaya çıktığında arkasını veya yüzünü kıbleye çevirmesin. Doğuya yahut batıya yöneliniz

91- Ebû Katade (R.A,)'den rivayet edilmiştir:
«Herhangi biriniz su içtiği zaman su kabının içine solumasın; helaya gittiğinde de sağ eliyle tenasül uzvunu tutmasın ve sağ eliyle taharet almasın.»

92- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir: «Bana birkaç taş bulv onlarla taharet edip temizleneyim; kemik ve tezek getirme.»

93- tbnî Mes'ud Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
İbni Mes'ud, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e taharette kullanmak üzere ve taş ve bir de tezek parçası getirdiğinde, Haz-. retL Peygamber, taşın ikisini istinca için aldı ve bu pistir,» diyerek tezeği attı.

94- Hazreti Osman (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Her kim, benim aldığım abdest gibi sünnet üzere abdest alır ve sonra mümkün olduğu kadar gönül huzuru ile iki rekât namaz kılarsa, geçmiş günahı bağışlanır.»

95- Hazreti Osman (R.A.l'dan rivayet edilmiştir:
«Herhangi bir adam, güzelce abdestini alır ve namazı kîlarsa, bu namazı kılmcaya kadar, kendisi ile bu namaz arasında mazdan önceki) günahları bağışlanır.»

96- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Kim abdest alırsa, burnuna su verip sümkürsün ve İçim de taşla istinca yaparsa tek sayıda (üç, beş, yedi taş) kullansın.»

97- Ebû Hüreyre (R.A.l'den rivayet edilmiştir.
«Sizden biriniz abdest aldığı zaman burnuna su versin, sonra sümkürsün. Kim de taşla istinca ederse (silinip temizlenirse) tek sayıda taş kullansın. Uykusundan uyanan kimse de ellerini abdest kabına daldırmadan Önce yıkasın; çünkü uykuda olanınız elinin nerede gecelemiş olduğunu bilmez.»

98- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir: «Herhangi birinizin çanağından köpek içerse, bu çanağı yedi. kez yıkasın.»

99- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Mescitte (oturup) namaz vaktini bekleyen kul, abdesti bozul-madıkça namazdadır. (Namaz kılıyormuş gibi sevab kazanır).

100- Ebû Saîd (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Ensar'dan bir adamı huzurlarına çağırttı. Bu zat, ailesiyle münasebet haline bulunuyordu. Alelacele guslederek başından su damlar vaziyette huzura gelince, Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu: «Galiba seni aceleye getirdik. Böyle aceleye getirildiğin veya yarıda kesmek zorunda bırakıldığın zaman (inzal vaki olmamışsa) yalnız abdest alman gerekir. (Bu hadisi şerifin hükmü sonradan kaldırılmış olduğundan, inzal vaki olmazsa bile tenasül uzuvlarının buluşmasıyla gusul icab etmektedir.)

101- Ebû Musa (R.A.)'den rivayet edilmiştir:

Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir kapta su getirilmesini istedi. Bu kabın içinde ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra içine püskürttü. Sonra Hazreti Bilâl ile Ebû Musa'ya şöyle buyurdu: «Bundan içiniz, yüzlerinize ve göğüslerinize sürünüz.»

102- Hazreti Aişe (R.A.) 'den rivayet edilmiştir.-
«Üzerime, bağlan çözülmemiş (ağzına kadar dolu) yedi kırbadan (su tulumundan) su dökünüz? belki (hastalığım hafifler de) son defa ashabımla buluşurum.»

103- Muğîre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Mestleri bırak, ben onları temiz (abdestli) olarak ayaklanma çektim.» Muğire diyor ki: Bir seferde Resûl-i Ekrem'in mestlerini çıkarmak için eğildim ve bunun üzerine bu hadisi buyurdular.

104 - îbni Abbas (R.A.Î'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem süt içtikten sonra (su ile) ağzını çalkaladı ve: «Süt yağlıdır» buyurdular.

105- Hazreti Aişe (R.A.) den rivayet edilmiştir:
«Herhangi biriniz namaz kılarken uyuklarsa, uykusunu alıncaya, kadar yatıp uyusun; çünkü içinizden biri uykulu olarak namaz kılarsa, belki mağfiret diliyor zanmyle kendine sövgü getirir.»

106- Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Herhangi biriniz namazda iken uyuklarsa ne okuduğunu bilecek duruma gelinceye kadar uyusun (ve sonra namazını kılsın)»

107- İbıti Abbas (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem bir kabristan yanından geçerlerken kabirlerinde azap çekmekte olan iki kişinin seslerini işitince şöyle buyurdular:
«îkisi de azap çekiyorlar ve çektikleri azap da Önemli bir şey yüzünden değildir. Evet, onlardan birisi, idrarından korunmazdi. Diğeri de, kovuculuk ederdi. Sonra Hazreti Peygamber bir hurma dalı istedi ve onu ikiye bölerek her bir parçasını o iki kimsenin kabir terine dikti ve sonra şöyle buyurdu: «Belki bunlar kurumadıkları müddetçe, bu iki kişinin azablarını hafifletir.»

108- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Bir bedevi mescidin içinde bevletmiş ve halkın eline düşmüştü. Bunun üzerine Hazreti Peygamber onlara şöyle buyurdu:
«İlişmeyin ona! Sidiğinin üzerine bir kova yahut bir bakraç su dökünüz. Siz ancak kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, güçîeştirici olarak gön d eri ime d in iz.»

109- Esma (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
Elbisesine hayiz kanı bulaşan kadının durumundan Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem Efendimize sorulunca şöyle buyurdular:
«Elbiseyi önce ovar, sonra parmak uçları arasında su ile ovalar ve bol sudan geçirir. Sonra onunla namaz kılar.»

110- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştin
Devamlı kan gören (özürlü) bir kadın, namazı bırakayım mı? diye Hazreti Peygambere sorunca, şöyle buyurdular:
«Hayır, (namazı bırakma) ,so damar kanıdır, hayız kanı değildir. Hayzin vakti gelince namazı bırak ve adet müddetin geçince kanın bulaştığı yeri yıkayıp namazını kıl. Ancak her vakit namazı için ab-dest al. Tekrar hayiz vaktin gelene kadar (bu şekilde devam et).»

111- Hazreti Meymune'den rivayet edilmiştir:
«Katı tereyağına düşen fareyi atın ve fdüşmüş olduğu yerini çevresini kazıyıp çıkarın ve (geri kalan) yağınızı yiyiniz.» Tereyağı içine düşüp ölen bir fareden dolayı durumun sorulması üzerine Hazreti Peygamber bu hadisi buyurdular.

112- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir:
«Allah yolunda müslümanm aldığı her yara, kıyamet gününde, vurulduğu zaman kan fışkırfdığı şekilde olacaktır. Rengi kan renginde, fakat kokusu misk kokusudur.-

113- Ebû Hüreyre (R.A.Î'den rivayet edilmiştin
«Biz, sonda gelen ve'önce gidenleriz... Akıntısı olmayan durgun suya kimse bevledip sonra onda yıkanmasın.»

114- Ebû Mes'ud Hazretlerinden rivayet edilmiştir
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Mescid-i Ha-ram'da Kabe'nin yanında namaz kılıyordu. Secdede iken Ebu Cehil ve onun arkadaşları, Kureyş'in en azılılarından Ukbe bin Ebî Mu-ayt'ı gönderip Peygamber efendimizin sırtına bir hayvan işkembesi koyması üzerine hepsi gülüşmeğe başladılar. Peygamber Sal-jallahu Aleyhi ve Sellem onlara şöyle beddua etti:
«Allahim! Kureyş'i sana havale ettim. Allahım! Kureyş'i sana havale ettim. Allahım! Kureyşin hakkından gel. Allahım! Ebû Cehil hatta Utbe bin Rabia'yı, Şeybe bin Rebîa'yı, Velid bin Utbe'vi. Ümmeyye bin Halefi ve Ukbe bin Ebî Muayt'ı kahret!» (Sonra Bedir savaşında bu şahısların hepsi öldürüldü.)

115- îbni Ömer (R.A.l'den rivayet edilmiştir
«Rüyamda dişlerimi misvaklarken (fırçalarken), yanıma, biri diğerinden yaşlı iki adam geldi. Misvakı bunların küçüğüne uzattım Bana, büyüğüne (ver), denildi ve ben de yaşlı olana verdim.» (Bii hadîs-i şerif yaşça büyük olanlara hürmet edip onları öne geçirme ye işaret buyurmaktadır. Konuşmada, yürümede ve bîr şey ikram edilirken yaşlılar öne alınmalıdır.)

116- Berâ bin Âzib (R.A.)'den rivayet edilmiştin
«Yatağına girip yatmak'istediğin zaman, namaz için alınan ab-dest gibi abdest al. Sonra sağ yanına üzerine yat. Sonra şöyle dua et:
Allahim! Sana teslim oldum, her işimi sana bıraktım. Azabından korkarak ve sevabım umarak sırtımı sana dayadım. Senden başka sığınak ve korunak yoktur. Allah'ım! İndirdiğin kitabına iman ettim, gönderdiğin peygamberine iman ettim.
Eğer o gece ölürsen, fitrat üzeresin (yeni doğmuş günahsız gibisin) . Sen sözleri, söyleyeceğin her şeyden sonraya bırak.»
(Bu hadîs-i şerifi rivayet eden Berâ Hazretleri der ki: Ben, bu kelimeleri Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem'in huzurunda bir kaç defa okuyup: Allahım! İndirdiğin kitabına iman ettim, gönderdiğin RESULÜNE iman ettim, dediğim zaman, Hazreti peygamber bu son cümlemdeki ifadeyi kabul etmeyip: «Gönderdiğin PEYGAMBERİNE, diye söyle!» buyurdular. Çünkü İrsal kelimesinden Resul manası çıkmaktadır. Bunun tekrarına lüzum yoktur. Nebi kelimesi kullanıldığında her iki sıfat da duada yer almış olur.)[9]

GUSÜL BAHSİ

117- Ctibeyr bin Mut'im (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ben ise (şöyle guslederim): Üç defa suyu başımdan aşağı dökerini (bütün vücudumu yıkarım.)»

118- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Bekleyiniz!» Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bu sözü, gusül icab ettiği halde unutarak gustletmemiş olduğunu hatırlamaları üzerine mihrapta söyledi ve sa&dethanelerine dönüp guslettikten sonra tekrar bize geldi ve namaz kıldırdı.

119- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«İsraîloğulları çıplak olarak yıkanır ve birbirlerinin avret yerlerini görürlerdi. Hazreti Musa yalnız başına yıkanırdı, tsrailoğul-lan, vallahi Musa'nın bizimle beraber yıkanmayışının tek sebebi, kasığının çıkık oluşudur, dediler. Bir gün Hazreti Musa Aleyhisse-lam, yıkanmağa gitti. Elbisesini bir taş üzerine koydu. Taş yuvarlanınca elbiseyi de beraberinde sürükledi. Hazreti Musa, ey taş, elbisem, ey taş, elbisem, diyerek taşın ardından koşmaya başladı. İsrail oğulları Hazreti Musa'yı gördüler ve dediler ki: Vallahi Musa'da bir özür yok... Nihayet Hazreti Musa elbisesini aldı ve (öfkesinden) taşa vurmaya başladı» Ebû Hüreyre Hazretleri der ki; vallahi, Hazreti Musa asâsiyle (değneğiyle) taşa vurarak altı

veya yedi iz bıraktı.

120- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:

«Hazreti Eyyub Aleyhisselâm çıplak olarak yıkanırken (gökten) üzerine altından çekirge düştü. Hazreti Eyyüb bunları eteğine doldurmaya başlayınca Cenabı Hak ona şöyle nida etti: Ya Eyyûb! Şu-gördüklerinden seni müstağni (ihtiyaç dışı) kılmamış mıydım? Hazreti Eyyubt Evet, izzetin ve celâlin hakkı için, sen beni (böyle dünyalık şeylerden) müstağni kıldın? ancak senin bereket ve ihsanından doygunluk olmaz, cevabım verdi.» Bu hadîş-i şerif, dünya menfaati ile ilgili olarak Eyyub Aleyhisselâm'a bir kınama mahiyetinde gelip, çıplak guslettiğinden ötürü kınanmadığı için kimsenin görmeyeceği bir yerde çıplak olarak gustletmenin cevazına delil'gösterilmektedir.)

121- Ebü Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştirı

«Nerede idin, ya Ebâ Hüreyre? Sübanellah! Mü'min kirlenmez»

(Rivayet edildiğine göre, Peygamber SellaUahu Aleyhi ve Sel-l'em Medine'de bir yolda Ebû Hüreyre ile karşılaştı. Ebû Hüreyre cü-nûb halinde bulunduğu için Peygamber efendimizden sıvışarak evine gitti. Cünüb hali ile Hazreti Peygamberin huzuruna varmak istemedi. Eve gidip gusletti, sonra Hazreti Peygamberin huzuruna çıkınca, Peygamber ona sordu:

— Neden kaçtın? Ebû Hüreyre (R,A.) dedi ki:

— Ya Resûlallah! cûnûb idim, sizinle taharet üzere olmaksızın buluşmayı uygun bulmadım.

Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimiz şöyle buyurdular: «Sübhanellah, mümin kirlenmez.» (Cünüblük, maddi değil, manevî bir kirliliktir. Cünüp iken görüşmek ve tokalaşmakta beis yoktur.)

122- Hazreti Ömer (R.A.)'den rivayet edilmiştin

Hazreti Ömer, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine: Herhangi birimiz cünüb olduğu halde uyuyabilir mi? diye sorunca şöyle buyurdular:

«Evet abdest alarak, cünüb olduğu halde uyusun, (bu abdest müstehabdır.)

123- Ebü Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:

«Bir erkek, karısının dört budağı (kolları ve ayakları) arasına girer de ona yüklenirse (inzal vaki olsun veya olmasın) gusletmesi gerekir..»

(Tenasül uzuvlarının içice gelecek biçimde buluşması, guslü gerektirir.)[10]

HAYİZ BAHSİ

124- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:

Hac esnasında adet gören Hazreti Aişe'nin müteessir olup ağlaması üzerine Peygamber Sallallahû Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu:

«Neyin var senin, adet gördüğün için mi ağlıyorsun? Bunda bir beis yoktur. Çünkü bu adet hali, Allah Tealâ Hazretlerinin Adem aleyhisselâm'ın kız evlâdlarma takdir ettiği bir husustur. Şimdi sen hacıların yapacağı her işi yap; yalnız KÂBE'yi tavaf etme.»

125- Ebû Saîd El-Hudrî (R.A.)'den rivayet edilmiştir:

«Ey kadınlar topluluğu! Sizler çok sadaka veriniz, çünkü bana cehennem ehlinin çoğu olarak gösterildiniz.» (Sonra kadınlar, ne den cehennem7ehlinin çoğu biziz? diye sormaları üzerine) Hazreti Peygamber onlara şöyle buyurdu: «Siz çok lanet okursunuz ve en yakın adamınıza nankörlük edersiniz. Sağlam iradeli kişinin aklını çekmekte, siz aklı ve dini az kadınlardan daha güçlüsünü görmedim.» (Sonra kadınlar sordular: Aklımız ve dinimiz neden eksiktir? Buna cayeben de) Peygamber Allallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdular:

«Kadının şahidliği, erkeğin sahiciliğinin yansı kadar değil mi (iki kadının Şahidliği bir erkek yerine geçmez mi) ? İşte bu hal, kadının aklının noksanlığmd andır. Bir kadın hay iz olduğu zaman namaz kılmaz ve oruç tutmaz; bu da dinin noksanlığındandır.»

126- Hazreti Aişe (R.A.)'den rivayet edilmiştir:

Adet halinden sonra nasıl gusledileceğim soran bir kadına Peygamber Sallallahû Aleyhi ve Sellem gerekli +arifi yaptıktan sonra yıkanma' akabinde nahoş koku eseri kalmasın diye ona şöyle buyurdular:

«Bir parça misk alıp onunla (pis kokulardan) temizlen.» Kadın bu sözün manasını anlamadı ve nasıl temizleneyim? diye sordu. Aleyhissalâtü vesselam Efendimiz, «Sübahanellah! Temizlenişte!» bu yurdu. Huzurda bulunan Hazreti Aişe hemen o kadıncağızı kendine çekerek, kandan kalabilecek koku eserini giderme kiçin miskten yararlanmasını kulağına fısıldadı.

127- Hazreti Aişe (R.AJ'den rivayet edilmiştir:

Hazreti Aişe der ki: Umre için ihrama girdikten sonra adet gördüm. vBunun üzerine Peygamber Şallallahu Aleyhi ve Sellem bana ,şöyle dedi: «Saç bağlarını çöz ve tara. Umre'den vazgeç.»

128- Hazreti Aişe (R.A.)'den rivayet edilmiştir: . «Her kim umre yapmak isterse yapsın. Ben de kurbanlık fhedy) getirmiş olsaydım, umre yapardım. (Sen ya Aişe, umre için ihrama girdikten sonra adet gördüğünden) umreden vazgeç, saç bağlarını çöz ve tara. Sonra hac için ihrama gir.»

129- Ümmü Atıyye (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Genç ve yaşlı ve aybaşılı kadınlar dışarı çıkabilirler. Bunlar hayırlı (yararlı) meclislerde de müminlerin dua ve zikirlerinde bulunsunlar. Ancak hayiz halindeki kadınlar, ibadethanelere giremezler.» Bir kadın, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e: Feracesi olmayan kadın ne yapar? diye sorunca, şöyle buyurdular: «Arkadaşı, feracesinden ona giydirsin.»

130- Hazreti, Aişe'den rivayet edilmiştin

Mina'dan Mekke'ye döndükten sonra Hazr,eti Peygamber efendimizin zevcelerinden Safiyye'nin adet görmesi üzerine, Hazreti Peygamber, Hazreti Aişe'ye hitaben şöyle buyurdu: «Sanırım ki Safiyye bizi burada tutacaktır. Sizinle beraber (farz, ziyaret) tavafını yapmış mıydı? O halde çıkabili*siniz[11]

TEYEMMÜM BAHSİ

131- Cabir(R.A.)'den rivayet edilmiştir:

«Benden önce hiç kimseye verilmemiş beş şey bana verildi: 1) Bir aylık mesafeden düşmanımın kalbine salınan korku ile zafer kazandırıldım. 2) Her yer benim için namazgah ve (gerektiğinde) temizleyici (teyemmümde olduğu gibi su yerine geçer) kılındı. Ümmetimden her kime namaz vaktine kavuşursa, (mescid şartı olmaksızın bulunduğu yerde (namazını kılsın, (ve su bulamazsa toprakla-teyemmüm etsin). 3) Ganimet malları bana helâl kılındı; halbuki benden önce hiç kimseye helâl kılınmamıştı. 4) Bana en büyük şefaat yetkisi verildi. 5) Her peygamber özellikle kendi kavmine gönderilirdi; ben ise, bütün insanlara peygamber olarak gönderildim.»

132- Ammar bin Yasir (R.A.h'den rivayet edilmiştiri

Ammar, abdest azalarının hepsini meshetnıek suretiyle teyem*. müm aldığını Harzeti Peygambere anlatması üzerine şöyle buyurdu lar:

«Şöyle yapman (iki elini taharet niyeti ile iki defa toprağa vurup birinci vuruşla yüzünü ve ikinci vuruşla kollarını meshetmen) sana kâfi gelirdi.»

133- îmran ibni Husayn (R.AJ'dan rivayet edilmiştir:

«Zararı yok, yahut (sefer yorgunluğu ile uyuya kalıp sabah namazını elimizde olmadan kaçırmak) zarar etmez. Haydi yola çıkınız. (Gaziler biraz yürüdükten sonra namaz kılmak için konakladılar ve abdeşt alıp topluca namaz kıldılar. Bu namaz sonunda bir kişinin cemattan ayrı olarak durmakta olduğunu gören Peygamber Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem ona): Cematla namaz kalmaktan seni engelli-yen nedir? buyurdu. (Adam, cünub oldum, yıkanmaya yetecek suyum da yoktu. Bundan dolayı cemaata katılamadım, diye cevab verince, Peygamber Aleyhissalâtü vesselam ona şöyle buyurdu).- Pak toprak ile teyemmüm et, yeter (Sonra iki-kişi çağırdı ve onlara buyurdu ki: Gidin, su arayınız. Hem kendiniz içer, hem de hayvanla rınızı sularsınız. (Sonra su gelince, o cünub olan adama hitaben Hazret! Peygamber): Al, şu suyu üzerine dök, buyurdular. (Sonra kendisinden su temin edilen kadm için) ona yardım toplayınız, (diye emretti. Sonra kadıncağıza kırbaları dolu olarak iade edilince, Peygamber ona şöyle buyurdu): Biz senin suyunu harcamadık. Cenabı Allah bize su verdi. (Peygamber'in mucizesi olarak, alman sudan ihtiyaçlar görülmüş ve kırbalar da yine dolu olarak iade edilmişti)».[12]

NAMAZ BAHSİ

134- Enes (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Mekke'de iken evimin (ikamet etmekte olduğum Ümmü Ha-nfnin evinin) çatısında bir yarık açıldı. Derken Cibrü Aleyhisse-lam inip göğsümü yardı. Sonra zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve imanla dolu bîr altın tas getirip onu göğsüme boşalttı. Sonra göğsümü kapadı. Sonra elimden tutup beni birinci göğe çıkardı. Birinci göğe vardığımda, Cibril Aleyhisselâm, göğün bekçisine hitaben: Aç dedi. Bekçi: Kim o? diye sordu. Hazreti Cibril: Ben Cibril'im dedi.
Bekçi: Yanında kimse var mı? diye sordu.
Cibril: Evet, beraberimde Hazreti Muhammed SallaUahu Aleyhi ve Sellem var, dedi.
Bekçi: Davet edildi ni? diye sordu.
Öforîl: Evet, dedi. Bekçi, yolu açınca biz birinci göğe yükseldik ve oturan bir adamla karşılaştık. Sağında ve solunda bir sürü karaltılar vardı. Sağına baktığı zaman gülüyor, soluna baktığı zaman ağlıyordu. Bana, merhaba salih peygamber ve salın evlât, dedi. Cebrail'e, bu kimdir? diye sordum.
Cibril; Bıı zat Hazreti Adem Aleyhisselâm'dır. Sağında ve solundaki karaltılar onun zürriyetinin ruhlarıdır. Bunlardan sağdaki-ler cennetlik olanlardır. Solundaki karaltılar ise Cehennemlik olanlardır. Bunun için, sağ tarafına bakınca güler, sol tarafına balonca
ağlar, dedi.
Sonra Cibril beni ikinci kat semaya çıkardı. Göğün bekçisine aç, dedi ve o da Önceki bekçi gibi sorular sordu ve kapı açıldı. Cibril, Peygamberle birlikte İdris Aleyhisselâm'a uğrayınca,
îdris Aleyhisselâm: Merhaba saîih Peygamber ve salih kardeş! diye selâmladı. Bu kimdir? diye Hazreti Cibril'e sordum. Bu zat îdris Aleyhisselâm'dır, dedi. Sonra Hazreti Musa Aleyhisselâm'a uğradım. O da: Merhaba salîh Peygamber ve salih kardeş! dedi. Bu zat kimdir? diye sordum. Musa Aleyhisselâm'dır, dedi. Sonra Hazreti İsa Aleyhisselâm'a uğradım. O da: Merhaba Salih Peygamber ve salih kardeş! dedi.
Bu zat kimdir? diye sordum. îsâ Aleyhisselâm'dır. dedi. Sonra Hazreti îbrahim Aleyhisselâm'a uğradım. O da: Merhaba salih peygamber ve salih oğul! dedi. Bu kimdir? diye sordum. İbrahim Alev-hisselâm'dır, dedi. Sonra o derece yükseklere çıkarıldım ki (Levh-i Mahfuz'a yazı yazan) kalemlerin gıcırtısını işitebildiğim bir seviyeye vardım. Sonra orada Allah Tealâ Hazretleri ümmetimin üzerine gece ve gündüz elli vakit namaz farz kıldı. Bununla geri döndüm. Hazreti Musa'ya uğradığımda, Cenabı Hak ümmetine ne farz kıldı? diye sordu. Elli vakit namaz, dedim.
Musa Aleyhisselâm: Rabbine müracaat et! Ümmetinin buna gücü yetmez, dedi. Ben de müracaat ettim ve Allah bir miktar indirdi. , Sonra Hazreti Musa'ya döndüm ve, bir miktarını indirdi, dedim. Musa yine, Rabbine müracaat et; ümmetinin buna da gücü yetmez, dedi. Tekrar müracaat ettim. Cenabı Hak bir miktar daha indirdi. Sonra Hazreti Musa'ya döndüm. Musa yine, Rabbine müracâat et, ümmetinin buna da gücü yetmez, dedi. Tekrar müracaat ettim ye Cenabı Hak:
— Bu namazlar, sayı bakımından beş ve faka* sevab bakımından ellidir. Benim katımda hüküm değişmez, buyurdu. (Her vaktin on sevabı olmakla beş vaktin elli sevabı vardır).
Sonra Hazreti Musa'nın yanına döndüm. Yine, Rabbine müracaat et, dedi ise de,
Rabbimden haya ediyorum (bîr daha dönemem), dedim. Sonra Cib-lil Aleyhisselâm beni alıp götürdü ve Sidre-i Münteha*ya ulaştırdı Sidre ağacî, ne olduğunu bilemediğim çeşitli renklerle kaplı idi. Sonra Cennete sokuldum. Orada inci dizileri ve misk gibi toprakla karşılaştım.
Mütercim:
İşte bu İsrâ ve Mi'rac-i şerif olayı alimlerin çoğuna göre Hazreti Peygamberin hicretinden bir sene veya on yedi ay önce Receb ayj-nm yirmi yedinci pazartesi gecesinde meydana gelmiştir. Bir kısmına göre de, nübüvvet'den dört - beş sene sonra ve hicretten sekiz sene önce olmuştur? Sarih Barmağî da bu görüşü tercih etmiştir. Bir de Peygamber efendimizin îsrâ'sı (Mekke'den Kudüs'e kadar geceleyin götürülmesi) ve Miraçları (Kusüs'den göklere, Kabe Kav-seyn'e y/ükseltilmesi) aynı gecede meydana gelmiştir. Her ikisi de uyanık halde, beden ve ruh ile olmuştur. Mekke-i Mükerrem e'den Kuds-i jŞerife ve Kudüs'den semavata ve göklerden de Allah'ın dilediği yere yükseldiği, ehli sünnet alimlerinin çoğunluğunca sabit ve muhakkak olduğunda asla şüphe ve tereddüt yoktur. Şu kadar var ki, Kudüs'den öteye gitmedi ve göklere yükselmedi, diyenler küfre varmazlarsa da, Kudüs'e kadar olan İsrâ'sını inkârdan dolayı küfür lâzım gelir.
Isrâ ve Miraç vak'alarmm bedenle olduğunu inkâr ederek yalnız ruh ile idi, yahut Peygamber uyurken rüyada oldu ve peygamberimizin şerefli vücudlan yataktan ayrılmadı, diyen kimse kâfir olmaz; çünkü Peygamberlerin rüyaları, imamlar arasında ittifakla aynen ilâhî vatiydir. Ayrıca ashabdan bazılarının inancı da, olayın doğru ve güzel rüyadan ibaret olduğundan böyle demek küfrü gerektirmez. Bununla beraber Ehl-i Sünnet itikadı, İsrâ ve Miraç olayları, uyanık halde iken beden ve ruhla birlikte meydana geldiği, yolundadır. Kastalânî ve Barınağı şerhlerinde böyle nakledilmiş ve terceme edilmiştir.

135- Ümmü Hâni (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Bu kadın kimdir? Merhaba Ümmü Hami Senin himaye ettiğin bizim de himayemiz altındadır, (onu kardeşin Ali Öldüremez»
Mütercim :
Ümmü Hâni, Hazreti Ali'nin kız kardeşi olup İbni Hübeyre'nin öldürülmesine Hazreti Ali İsrar ediyordu. Halbuki daha önce Ümmü-Hani bu adama hayatını korumak için teminat (eman) vermiş olduğundan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e müracaat etti ve bu dileği, de kabul buyuruldu. (İbni Hübeyre, Ümmü Hâni'nin kocası olup Mekke'nin fethinde iman etmeyerek kaçmış ve müşrik olarak ölmüştür. Hazreti Ali, İbni,Hübeyre'yi öldürmek niyetinde idi. Buna karşılık da Ümmü Hani, İbni Hübeyre'ye teminat vermişti ve bu teminatını da Hazreti Peygambere ileterek kesinleştirdi. Hadîs-i şerifin namaz bölümü ile ilgisi şu: Ümmü Hani; Peygamber efendimizin sa-adethanelerine vardığı zaman, kızı Hz. Fatıma'nm tuttuğu perde^ nin arkasında yıkanıyordu. İçeri girenin kim olduğunu göremedikleri için: Bu gelen kadın kimdir? diye sordu. Sonra bir örtüye bürünerek sekiz rekât kuşluk namazı kıldı. İşte tek elbise içerisinde namaz kılmanın caiz olduğuna dair bu hadisi şerif bize delil olmaktadır. ISadeleştirenl.

136- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir.
Yalnız belden aşağı giyilen ihram gibi bir parça giysi il© namaz caiz olur mu? diye Hazreti Peygambere sorulması üzerine şöyle buyurdular: «Hepinizin de iki esvabı var mı ki?» (İki parça ihram herkesde bulunamıyacağı cihetle yalnız beden aşağısını örtecek bir elbise ile namaz caizdir.)

137- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Herhangi biriniz, (omuzlarını örtmeye yeten) bir giysiyle omuzlarını örtmeden namaz kılmasın.»
(Bol ve geniş bir elbisesi veya iki parçada nibaret elbisesi bulunan kimse, belden yukarı omuzlarını Gitmeksizin namaz kılmasıl-Her ne kadar bir elbiseye belden aşağı sarılarak, namaz kılmak imkansızlık sebebiyle caiz ise, de, namazın adabına uygun olan imkân halinde belden yukarısını da örterek namaz kılmaktır. fSadeleşti-renî).

138- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Her kim bir örtü içinde namaz kılmak isterse, o örtüyü çapraz lamasına kullansın, sağ ucunu sol omuzuna ve sol ucunu da sağ-omuzuna getirsin». .

139- Cabir (R.A.) 'den rivayet edilmiştin
«Ey Cabir! Böyle gece vakti gelmenizin sebebi nedir? (Ziyaret sebebinin ne olduğunu anlattıktan sonra, Sallalîahu Aleyhi ve Sel-lem Efendimiz bana şöyle buyurdu): Bu gördüğüm şey ne biçim kuşanma? İhramın eğer gçnişse ona çarşaf gibi bürün. Eğer darsa yalnız belden aşağısına kuşan.»

140- Sehl (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Erkekler secdeden kalkıp duruncaya kadar, siz kadınlar başlarınızı (secdeden) kaldırmayınız» (erkeklerin arkasında namaz kılan kadınlar, elbiseleri müsait olmayan erkeklerin avret mahallerine bakmasınlar.)»

141- Muğire (R.A.)'den rivayet edümiştir:
«Ey Muğire! Su matarasını al. (Peygamber hacetini görüp döndükten sonra elitfe su döktüm. Abdest aldı ve mestlerinin tizerine meshetti. Sonra namaz kıldı;.)»

142- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir!
Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem Hayber'in fethinde üç kez: «Allahu Ekber, Hayber yıkıldı. Biz, bir kavmin sahasına indiği miz zaman,, o ihtar edilenlerin sabahı, zindan olur!» buyurdu. Bu fethin akabinde ashabı kiramdan Dihyetül-Kelbî gelip, Ye Resûlal-lah! dedi, esirlerden bir cariye bana ver. Hazreti Peygamber, beğendiğini cariye olarak al, büyürdü. Dihy^eı bu cariyeler içinden en seçkini olan Safiyye'yi isteyince ashabdan . biri Dihye'ye Hazreti Safiyye'yi lâyık görmeyip durumu Hazreti Peygambere iletmesi üzerine, Hazreti Peygamber, «Dihye'yi çağırın» diye buyurdu. Dihye huzura gelince ona, «Esirler arasından başka bir cariye seç» buyurdu. Sonra Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem Hazreti Safiyye'yi âzad ederek onu kendine nikahladı ve ertesi gün düğün ziyafeti için ashabı kirama şöyle buyurdu: «Kimin neyi varsa getirsin.» Ashabı kiram da yanlarında mevcut olan hurmar yağ, kavut gifcû şeyleri bir araya getirip düğün yemeği hazırlandı.

(Hadîs-i Şerifin ı namaz bahsinde zikredilmesinin sebebi şu: Hay-i>er gazasına çıkıldığı zaman daha Hayber içine girmeden bu kasabanın dışında sabah namazını, sabahın alaca karanlığında kılmış olmaları beyanındadır. Esade eştirenl

143- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
«Bu İşlemeli ve sırmalı kaftanımı Ebû Cehm'e ve onun sade kaftanını da bana getirin; çünkü bu kaftan, az önce namazımda beni meşgul etti.»
(İşlemeli ve allı-pullu elbiselerle, erkeklerin namaz kılmalarının sakıncalı olduğunu bu hadis-i şerif "beyan etmektedir. Hazreti Peygamberin bu sırmalı elbiseyi Ebû Cehm adındaki sahabiye göndermesi, onu giymesi için değil, satıp değerlendirmesi için olduğu kaydedilmektedir.) [Sadeleştireril

144- Eries (R-A) deja rivayet edilmiştir:
(YaAjşe), şu örtünü önümden kaldır, zira resim ve şekilleri namazımda fikrimi çelmektedir. (Bu resimler/ filerimi meşgul e,tme-sin. Gözümün önünden onu kaldır.)»

145- Ukbe *R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Bu İpekli, takva sahibi erkeklere gerekmez (haramdır.)»

146- Eneş (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Kalkınız, size namaz kıldıraym. (Hazreti Peygamber bunu Mü-leyke'nin evinde söyledi.)»

147- Enes (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Her kim» bizim gibi namaz kılar, kıblemize yönelir, kestiğimizi yerse, o kimse Allah Tealâ Hazretlerinin ve Peygamberinin taahhüdü altında bulunan müslümandir. Sakın Allah'ın taahhüdünü bozmayınız. (Bu vasıfları taşıyan bir mümine ilişmeyiniz, ona taarruz etmeyiniz).»

148- İbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem KÂEE'ye girip her köşesinde dua ederek dışarı çıktı. Makam-ı İbrahim'de Kabe'ye doğru iki rekât namaz kıldıktan sonra Kâbe'y© işaretle; «tşte kıble budur», (kıyamete kadar müslümanların kıblesi bu Kabe'dir) buyurdular.

149- İbni Mesud (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Ne olda?. Eğer namaz hususunda bir yenilik olsa (Allah katından yeni bir vahy gelse), şüphesiz onu-size söylerdim. Ancak ben de sizin gibi bir insanım; siz unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Ben (namazda) unutursam, bana (işaret ve ikazla) hatırlatın. Herhangi biriniz namazında (kaç rekât kıldığına dair) tereddüt ederse doğruyu araştırsın ve ona göre tamamlasın. Sonra selâm versin, arkasından da iki secde yapsın.»
Açıklama : Bir gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Hazretleri öğle namazını hikmet icabı unutarak beş rekât kıldırmış-, lardı. Ey Allah'ın Resulü, namaz hakkında yeni bir emir mi geldi? diye kendisine sorulunca, Peygamber: «Ne oldu?» ki böyle bir soru soruyorsunuz, buyurdu Cemaat: Ya Resûlallah, namaz beş rekât kılındı, dediler. Sonra sehiv (yanılma) secdesi yaptılar. Yanılma secdesinden sonra da bu hadis-i şerif varid olmuştur.

150- Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
«Herhangi biriniz namaza durduğu zaman, hiç kuşkusuz Rab-bisiyle konuşmakta veya Rabbi, kendisiyle kıble arasında bulunmaktadır. O halde kıblesi tarafına veyst sağ yanına tükürmesin. Ya-sol yanına yahut ayağının altına tükürsün, yahut da şöyle yapsın, diyerek eteğinin bir ucunu aldı, orasına tükürdü ve sonra k»*ladı.»

151- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Cami içine tükürmek hatadır. Bunun keffareti ise, tükürüğü yere gömmektir.» (O devirde mescitlerin zemini kum veya topraktı Hah veya hasır gibi yaygılar yoktu.)

152- Ebû Hüreyre (A.B.J'den rivayet,edilmiştin
«Ey cemaat, benim Önümün, yalnız şurada olduğunu mu sanıyorsunuz? Vallahi huşu ve rüku'unuz gözümden kaçmaz.; Ben sizi arkamdan da göriirtim.»
Mütercim
Peygamberlik mucizesi olarak görme ve müşahade etmede altı yön kendilerine eş,it idi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem eşya. ve varlıkları, her yanından, görürdü; Bu da, hadisleri açıklayan âlimlerin beyanına göre ya kalb ve nübüvvet basireti ile yahut iki kürek kemiği arasındaki nübüvvet peygamberlik) mührüne .yakın iğne ucu kadar küçük ve maddî engellerin, tesirinden uzak iki nurlu gözleri vasıtasıyla; görürler.

153- Enes (R.A.'den rivayet edilmiştir!
«(Bahreyn'den gelen mal ve para için) onları Mescide boşaltın buyurdu. Mescide boşaltıldı. Sonra mal taksimi sırasında Hazreti , Peygamberin muhterem amcası Abbas gelip: Ya Resûlallah! Bedir savaşında esir edildiğim, zaman kendimin ve kardeşim oğlu Akil'in kurtuluş fidyemiz olan çok miktardaki malı ödediğimden dolayı sıkıntı ve zaruret çekmekteyim. Lütfen bana da'maldan ihsan buyurunuz, diye rica etti, Merhameti bol Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri: Muhterem amcam! İstediğin kadar*al, bu yurdular. Hazreti Abbas Radıyallahu Anh da bir çuvalı doldurarak sırtına almak için uğraştı ise de buna gücü yetmedi. Bu çuvalı sırtıma kaldır diye Peygamberden rica etti, Hazreti Peygamber.- Hayır, olmaz buyurdu. Bu defa Hazreti Abbas, ya Resûlallah mevcut olanlardan birisine emrediniz de o kaldırsın, dedi. Efendimiz : Hayır,,olmaz cevabını verdiler. Bunun üzerine Hazreti Abbas ümidini keserek çaresiz, _ bir miktar eşyayı Mescidi Şerife döktü. Geri kalanı omuzüna kaldırmak için çabaladı ise de yine ağır geldiğinden ayni şekilde ricada bulundu. Hazreti Peygamber onun bu arzusuna uymadığından Hazreti Abbas tamamen ümidini kesmiş olup ancak ;keridisinin kaldırabileceği miktarı alıkoyup- dikerlerini Mescide bırakmıştı. Bu defa para ile dolu koca çuvalı zorla omuzu-na alıp evine doğru vq1& koyuldu. riaz,ç$£i Peygamber, insan kısmının maldan gözü doymadığına hayret ederek Hazreti Âbbas'ı gözden: kayboluncaya kadar izledi»
Mütercim ;
Bu kadar fazla malm yalnız Hazreti Abbas'a ihsan buyurulması nın sebep ve hikmeti: «Ey Peygamber! Ellerinizdekî esirlere de kit Eğer Allah kalelerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden (fidye olarak) almandan daha iyisini size verir ve sizi bağışlar. Allah Ga-für'dur. Rahîm'dir» mealindeki Enfal suresinin 70. ayeti kerimesi nin Özel bir tasdiki idi, Hazreti Abbas bu nimete kavuşmuş olmak örneğini vermiştir. Çünkü bir kaç sene önce nazil olan bu ayeti kerime, ki: «Ey Peygamber! Elinizde bulunan Bedir vak'ası esirlerine de ki: Ey esirler! Siz, İslâm şerefi ile şereflenerek yürekten iman-eder. Allah Tealâ'nın rızasını kazanmaya gayret edip koşarsanız, bize vermiş olduğunuz kurtuluş fidyenizden kat kat fazlasını Allah Tealâ size verir,»"hükmünün açık mucizesini tasdik için Hazreti Abbas'a verilen bolca' maî'm, yalnız Peygamberin kendi ihsanı olmayıp Allah'ın hususi bir ihsanı olduğunu alimler beyan etmişlerdir.

154- îtban bin Malik (R.A.)'den rivayet edilmiştir.
«(Ensar'ın büyüklerinden ve Bedirlilerden İtban bin Malik Radıyallahu Anh Hazretleri bir Cuma günü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurlarıyle şereflendiklerinde, tam bir edebîe, ya Re-eûlaîlah, gözlerime inen perde ve zafiyet sebebiyl bazı karanlık ve çamurlu Havalarda imamı bulunduğum mahallemiz camiine gidemiyorum. Böyle bazı meşru özürlerim çıkınca evimde çoluk-çocukla cemaat olarak namaz kılmak için. bir odamı namazgah edinmek istiyorum. Lütfen ilk defa olarak sizin teşriflerinizle bu odamda namaz kılarsınız, manevî bereketlerden başka bütün ev halkımızın ibadete olan arzu ve gayretleri kat kat artacaktır; teşriflerinizi istirham ediyorum, diye rica edince, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu): «Gelirim, tnşaallah!» Ertesi gün Ömer ve ashabdan bazı ileri gelenler olduğu halde îtban'm evini şereflendirdiler. İtban'a: «Evinizin neresinde namaz kılmamı istiyorsunuz? buyurdular. İtban: Ya Resûlallah, münasib buyurursanız şurasıdır. diyerek bir odayı gösterdi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin emirleriyle beraberinde bulunanların hepsi iki-üç saf cemaat olarak öğle namazını yahut peygambere mahsus nafile namazı veya kuşluk namazım kıldılar. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in teşriflerinin büyük nimetinden haberdar olan bütün o mahalle halkı İtban bin Malik'in evine koşarak hepsi orada. Hazreti Peygamberin huzurlarında bulunmak şeref ve mutluluğuna kavuştular. Sonra İtban Hazretleri tarafından daha önce hazırlanmış olan Hazire adındaki nefis yemek, hep bir 'likte yiyildi. İtban ailesini kıyamete kadar ihya buyurdular. Bu arada mecliste bulunanlardan biri, bir münasebetle şöyle dedi:
— Bütün mahalle halkımız, Cenabı Peygamberin mübarek yüzünü görmek mutluluğuna ererek bu büyük nimetin şükründe bulunduklan halde; mahallemizin ileri gelenlerinden Malik bin Dühayşin bundan mahrum oldular. Acaba meşru bir mazeretleri mi oldu da gelip eşref ve feyiz kazanamadılar? Bu söze karşılık olarak mecliste bulunanlardan biri yahut ev sahibi olan İtban Hazretleri dedi ki:
— Bırakınız şu münafıkı (Malik ibni Dühayşin'i)! O, Allah'ı ve Peygamberini sevmeyen bir münafıktır. Onun için buraya gelmez, Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki: «Böyle söyleme! Onun, Allah rızasını kasdederek LÂ İLAHE İLLALLAH dediğini duymuş sunuzdur.»
İtban Hazretleri yine sözünde İsrar ederek:
— Ya Resûlallah, şu var ki, bu adam bir takım düşmanlarımıza, ve münafıklara talimat vermekten geri kalmayıp onlara yardımcı olduğunu görmekle esef .duyuyoruz. Tekrar

Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şu cevabı verdiler: «Allah Tealâ Hazretleri, rızasını talep ederek LA. İLAHE İLLALLAH diyen kimsenin vücudunu cehennem ateşine haram, kılmıştır. (Bunun için siz yine Malik bir Dühayşin'e kötü zan,beslemeyiniz ve onu çekiştirmeyiniz.)»

155- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in muhterem zevcelerinden Ebû Süfyah kızı Ümü Habibe ve Ebû Ümeyye kızı Ümmü Seleme (Allah her ikisinden razı olsun) Habeşistandan, Necaşî'nih ülkesinden Jtfedine-i Münevvere'ye döndükleri zaman, adı geçen ülkede görmüş oldukları kilise ve mabedlerdeki resim ve şekilleri Hazreti Peygambere arz edib anlattılar. Buna karşı Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Onlar, içlerinde salih (çok tutulan ve beğenilen) adam bulunur da ölürse kabri ürerine tapmak kurar ve o gördüğünüz resim ve heykellerle donatırlar. Kıyamet günü Allah katında yaratıkların en şeriri işte onlardır.»

156- Hazreti Enes'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Medine-i Münevvere'ye hicretlerinde, medineli ashab (ensar)'m büyüklerinden Ebu Eyyûb Eİ ensâri'nin saadet hanelerine misafir olarak muvakkaten inmişlerdi. Medîne-i Münevvere'nin şimdiki Ravza-i Mutahara'si ye Harem olan yer, o zaman Beni Neccar kabilesine ait bostan idi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu kabilenin ileri gelenlerini huzurlarına davet ettiler ve onlara: «Bu bostanınızı bana satınız» buyurdular. Orada bir mescid yapmak istediklerini Beni Neccar kabilesine bildirdiler. Onlar: Vallahi, biz o bostanımızı Allah rızası için vakıf ettik, para almayız, dedilerse de, bu bostanda bazı yetimlerin de hissesi bulunduğundan Hazreti Peygamber bir kaç misli kıymetini ödeyerek şimdiki Mescid'in aslını bina ettiler. İşte bu inşaat esnasında ashabı kiram neş'e ve sevinçlerinin belirtisi olarak Allah'ı teşbih ve Peygamberi medih yolunda şiirler okuyorlardı. Bunları duyan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Ya Rab! Hayır ve saadet ancak_ahiretin hayır ve saadetidir kafiye ve vezin uygumu

157- İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
Peygamber Sâllallahu Aleyhi ve Sellem'in devr-i saadetlerinde güneş tutuldu. Hazreti Peygamber büyük bir cemaatle küsuf (güneş tutulması) namazı kıldı ve sonra şöyle buyurdular:
«Bana cehennem gösterildi. Bugünkü gibi korkunç bir manzara hiç görmedim.» Diğer bir rivayet de: «Namaz kılarken cehennem bana gösterildi» şeklindedir.

158- tbni Ömer (B.A.)'den rivayet edilmiştin
«Namazlarınızdan evlerinize de ayırınız ve evlerinizi kabristana çevirmeyiniz.»
Sünnet ve nafile namazlar cami ve mescidlerde kılınırsa da bunların evlerde kılınması daha faziletlidir. Bazan da, evde cemaatla namaz kılmak mümkün ise', farz namaz kılınmalıdır.

159- Hazreti Aişe ve Hazreti tbni Abbas'dan (Radıyallahu An-hüma) rivayet edilmiştir.
«Peygamberlerinin mezarlarını ibadethane yapan Yahudi ve Hiristiyanlara Allah'ın laneti olsun.»
Resûlüllah Sâllallahu Aleyhi ve Sellem'in hastalıkları ağırlaşmış ve can çekişine durumunda iken mübarek yüzlerini açıp buyurdular ki: «Peygamberlerinin mezarlarını İbadethaneye çeviren ve putperestlerin tapınakları durumuna sokan Yahudi ve Hıristiyanlar, Allah Teala Hazretlerinin lanetine uğramışlardır.» Yani ahirete göçünce benim meramı ibadethane çevimeyİBİz, Berü, putperestler gibi »abud yapmayınız. Secdenizi ancak Cenab, Hak a tahsis edmız.

160- Sehl ibni Sa'd (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir: .
Bir gün Resulü Ekrem Sâllallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri sevgili kızları Fatmetü'z-Zehra'nm (Radıyallahu Anha) saadethay nelerini şereflendirdiler. Fakat evde Hazreti Peygamberin damadı Hazreti Ali (Radıyallahu Anh)'yoktu..,Sordular:
— Kızım Fatma, kocan nerede? Hazreti Fatma:
— Bilmem, biraz atıştık. Sinirlendi ve çıkıp gitti. Ne taraf a gittiğini bilmiyorum.
Hazreti Peygamber, orada bulunan Sehl (Radıyallahu Anh) Hazretlerine hitaben:
—Ya Sehl, git, Ali nerede işe ara, bul ve bana haber ver, buyurdu. Sehl, Hz. Ali'nin Mescidi Şerifte yatmakta olduğu haberini getirdi. Bunun üzerine "Peygamber. Sâllallahu. Aleyhi ve Sellem Hazretleri hemen Mescidi Şerife vardı, Hazreti Ali'yi, yere uzanmış yatıyor buldu. Ona: «Kalk, ey toprak babası, kalk, ey toprak babası»', buyurdular. Yani toprağa serilmiş yatıyorsun, kalk da eve gidelim.
Derhal Hazreti Peygamberin emirlerine uyarak saadethanelerine döndüler.. Böylece Hazreti Fatma'nın da yüzünü güldürdü.
Mütercîm:
Bu hadisi şerifin delâletinden anlaşılıyor ki, fakirlerden başka zenginlerin, de Cami ve mescidlerde yatıp, uzanması caizdir. Ayrıca bir kimseyi taltifvötmek ve gönlünü kazanmak, için ona lâkab takmak ve onu künyelendirmek caizdir. Çünkü Peygamber Sallahu Aleyhi." ve Sellem, Hazreti Ali çıplak yere uzandığı için onu «Ebû türab = "toprak feabası» künyesi île çağırıp taltif etmişlerdir. Sonraları bü ad Hazreti Ali'nin çok hoşuna gittiği için unvan ve kûn-,yeleri olmuştu.

161- Ebû Katade (Radıyallahu. Anh)Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rekât
(Tahıyyet-ül-Mescid niyeti ile Allah rızası için) namaz kılsın.»
Mütercim
Dört mezhebde de bu.hadîs-i şerifle amel edilir, imam Ebû Ha-nife. mezhebinde, kerahet vaktinde camiye giren kimse Tahiyyet-ül-Mescid namazını kılarsa mekruh olur; böyle bir vakitte kılmaması gerekir. Ancak beş vakit namaz kılmak üzere camiye giren kimse vaktinde sünneti veya farz namazını kılarsa ayrıca Tahiyyet-ul-ınes-cid namazı kılmaya lüzum yoktur. Bir de Mekke-i Mükerreme'de Ha-remi-Şerif'e giren kimse için ittifakla Tahiyyet-ül-Mescid namazıl yoktur; çünkü tavaftan sonra iki. rekât tavaf namazı kılınacağından önceden iki rekât namaz kılınmaz. Tavaf namazı il© Tahiyyet-ül-mescid namazı düşmüş olur. Yirie camide imam namaza başlamış ise, Tahiyyet-ül-mescid namazı kılınmaz.

162- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallahû Aleyhi ve .Sellem, Medîne-i Münevvere'de (Allah bu şehri kıyamete kadar payidar kılsın!) Mescid-i Nebevi'yi inşa ederken bizzat kendileri ve hepimiz bedenerl çalışıyorduk. Biz birer büyük kerpiç taşırken_ Ammar ibni Yasir ikişer ikişer taşıyordu. Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Ammar'i o halde toz toprak içinde görünce, ona Özel bir iltifatta bulunarak mübarek eliyle Ammar'm elbisesindeki tozu sildi ve şöyle buyurdu:
«Yazık biçare Ammar'al Âsi bir gurup tarafindan şehid edilecektir. Ammar onları, cennete (Hazreti Aliye itaat etmeye) çağıracak, onlar ise Ammar'ı cehennem'e (Hazreti Aliye karşı çıkmaya) çağıracaklar.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şeriften, cami ve mescidlerin inşası ve onarılması için mal ye beden ile hizmet etmenin islâmda büyük bir yeri olduğu meydana çıkmaktadır. Bir de Hazreti Peygamberin mucizesi olarak Amnlar bin Yasir (Radıyallahu Anlı) -Sıffîn vak'asmda şehid olmuştur: fakat adı geçen âsi gurup içtihadlarmda hata ettiklerinden mazur bulunduklarını sarih Kastalânî yazmışlardır.

163- Hazreti Osman'dan rivayet edilmiştin
«Her kim Allah Tealâ Hazretlerinin rızası için bir mescid yaptırırsa, Allah Tealâ Hazretleri o kimse için cennette o mescidin ben-zerrini inşa eder.»

164- Cabir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
Ashabı kiramdan bir zat Mescidi-Resûl içinden- geçerken sivri demir başlıklı oklar taşıyordu. Hazreti Peygamber ona hitaben şöyle buyurdu:
«Okların uçlarını sarkıtma (gölip geçene dokunup zarar verme--sinler).» Gami ve mescidlerde açıkta silâh taşıyarak dolaşmak mekruhtur; çünkü başkasının yaralanmasına sebebiyet verilmiş olabilir.

165- Ebû Musa (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«Her kim mescidlerimizde ve çarşılarımızda ok (ve süngü gibi yaralayıcı silâhlar) ile dolaşacak olursa, onların -sivri uçlarını sarkıtmasın ve bir müslümanın kendisi yüzünden yaralanmasına sebebiyet vermesin.» _

166- Hassan (R.AJ 'dan rivayet edilmiştin
«Ey (İslâm şairi) Hassan! Resûlüllah Sallallahu Aleyhte*" Selle»'in yerine, (O'nu hicveden) o müşrik şairlere cevab ver. Allah'ım, Has-san'i Cebrail Aleyhisseİâm İle destekle.»

Mütercim:
Bu hadîs-i şerifden, Hazreti Peygamberin huzurlarında kaside ve şiirlerin okunduğu sabit olduğundan cami ve meşcidlerde de bu gibi şiirlerin okunabileceği hükmü çıkarılmıştır. Sarih. Kastalânî bu hadîsi şerifin şerhinde buna dair açıklama yapmıştır. .

167- Kâb'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Abdullah bin Ebî Hudûd'un bana borcu vardı. Mescid-i Resûl'de, onunla atışırken saadethan elerinde bulunan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem münakaşamızı duyup yanımıza teşrif ettiler ve bana hitaben: *Ya Kâb, alacağının bir kısmını bağışla ve diğer kısmı üzerinde anlaşın» buyurdular. Ben de: Pekâlâ! yarısını bağışladım. Diğerini ödesin, dedim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber Ebû Hu-dûd'a hitaben: Kalk, öde» buyurdular.
Mütercim :
Bu hadîs-i şeriften, cami ve meşcidlerde sulh ve buna benzer dinî hükümlerin yerine getirilmesi davaları gibi hususlara bakılması meşrudur, hükmü çıkmaktadir

168- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir.
Mescid-i Res'ûTün sofasını ve çevresini silip süpürmekle uğraşan birisi vardı. Sonra bu kimse vefat etti ve ashabı kiram tarafindan kaldırıldı. Resülüllah adamın halini sorup durumu öğrenince, «bana haber vermeniz gerekmez miydi? Mezarını bana gösteriote.»
buyurdular. Sonra o müteveffaya, kabri üzerinde cenaze namazı kıldı.
Mütercim:
Cami ve mescidlerde hizmet gören kayyım ve hademelerirı kıy- vHerefleri insanlar arasında düşük ve bayağı gofl^urse de Al- ve peygamber katında kıymetlerinin çok yüksek olduğu ve go-dükten s^ra henüz cesedi çürümemiş ölünün mezarı uzermde ZT^^ hükmü bu hadis-i şeriften Çlkarümaktadır.

169- Ebû Hüreyre (R.A.)den rivayet edümiştiri «Dün gece bir azgın cin, namazıma mani olmak için üzerime atıldı. Allah'ın izniyle onu kıskıvrak yakaladım. Hatta istedim ki mescidin direklerinden birine bağlayayım da, sabahleyin hepiniz onu güresiniz. Lâkin sonra kardeşim Süleyman'ın (Aleyhisse İâm) şu duası hatırıma geldi: Allah'ım, beni bağışla ve benden sonra hiçbir kimseye nasip olmayacak bir saltanat bana ver.» (Cinlere hükmetme saltanatının yalnız kendisine ait olmasını dinleyen Süleyman peygamberin bu duası yüzünden o cini bağlamaktan vazgeçti.)

170- Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) dan rivayet edilmiştir,
.Haclann arkasmdan hayvan üstünde Seleme dedi ki: Rahatsı olduğumu Peygamber Sellem'e bildirdim ve bunun üzerine böyle buyurdu.)
Mütercim:
Peygamber Aleyhissalâtü vesselam'in muhterem zevcelerinden Ümmü Seleme Radıyallahu Anha validemizin hastalığından dolayı meşru mazeretine binaen Kabe'yi yaya olarak tavaf etmeye güç ye-tiremediğinden hayvana binerek tavaf etmelerine Hazreti Peygamber tarafindan müsaade buyurdu. Kim olursa olsun, meşru bir mazereti olduğu takdirde omuzlarda taşınarak yahut hayvana bindiri-lSrek tavaf ettirilmesinden caiz olduğu hükmü, bu hadîs-i şeriften çıkarılmıştır.

171- Ebû Saîd (R.A) den rivayet edilmiştir:
«Hak sübahanehu ve Tealâ Hazretleri, ahiret hayatı ile dünya hayatı arasında bir kulunu (Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ı) muhayyer kıldı. O kul da, ahiret hayatını seçti. Ey Ebû Bekir, ağlama. Gerek malı ve gerek arkadaşlığı yönünden kendisine en çok minnettar olduğum kişi şüphesiz Ebû Bekir'dir. Eğer ümmetimden birini dost edinmiş olsaydım, ancak Ebû Bekir'i edinirdim. Lâkin (bütün müsl umanlara şamil olan) islâm kardeşliği ve sevgisi var. Mescid'de kapatılmadık kapı bırakılmasın; yalnız Ebû Bekir'in kapısı kalsın.»

172- ibniAbbas (R.AJ'dan rivayet edilmiştir:
«Gerçek şu ki, gerek malen ve gerekse bedenen Kuhafe'nin oğlu Ebû Bekr-i Sıddık'dan çok beni minnettar eden hiçbir kimse yoktur. Eğer insanlar arasından birini, kendime dost edinmiş olsaydım, Ebû Bekir'i edinirdim. Lâkin İslâm dostluğu (şahsi dosttan) daha değerlidir. Bu Mescid'de Ebu Bekir'in penceresinden başka bütün pencereleri bana kapayınız.»
(Mescid, aynı zamanda Peygamberimizin ikamet yeri idi. Yalnız Ebû Bekir'den yana olan kapı veya pencerenin açık bırakılmasını istemeleri, mecazî bir tabir olup yalnız onu görmek istemelerinin ifadesidir.)

173- İbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem minberde iken ashabı kiramdan biri: Ya Resûlallah! Gece (teheccüd) namazı hakkında emriniz nedir (bu namaz nasıl kılınır) ?» diye sorunca, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «İkişer ikişer (rekât) olarak (istenilen miktarda) kılınır. Ancak sabah namazı vaktinin girmesinden korkarsa, tek rekât kılar ve bu kıldığı namaz onun vitir namazı olur.»
Mütercim:
Mu hadîs-i şeriften İmam Şafii (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) vitir namazının tek rekât kılınmasının daha faziletli olduğu hükmünü çıkarmaktadır. Fakat bazı şafiî alimleri, Hanefi mezhebinin görüşüne muhalefet etmeyerek vitir namazının bir selâmla üç rekât kılınmasını tercih etmişlerdir. Efendimiz, vitir namazının, gece namazlarının sonuncusu olarak kılınmasını tavsiye buyurmuşlardı. Gece namazı uzatılırsa vitri kaçırma korkusu doğar. Efendimiz bu hususa dikkatini çekmişlerdir.

174- Ebû Hüreyre (RlA.J'den rivayet edilmiştin
Cemaatla kılman namazın sevabı, evinde veya işyerinde kıldığı namazın sevabından yirmibeş derece fazladır. Herhangi birimiz güzelce abdestini alır ve yalnız cemaatla namaz kılmak maksadı ile gamîye gelirse, girinceye kadar her attığı adımda Allah Teaîa onu bir derece yükseltir ve ondan bir hatasını bağışlar. Camiye girince, orada yalnız namaz için beklediği sürece» kimseyi incitmediği ve ab* desti de bozul madiği takdirde,, namazda imiş gibi sevab kazanır ve melekler de: Allahım! Onu bağışla, ona merhamet et, diye dua ederler.»

175- Ebû Musa (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
.«Mü'min, mümin için, bölümleri birbirine kenetlenen yapı gibidir.» (Hazreti Peygamber bu.hadisi söylerken parmaklarını birbirine kenetledi).

176- Ebû Hüreyre (R.A)'den rivayet edilmiştir!
Bir öğle namazında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem sehven iki rekât sonunda selâm yerdi. Ashab'dan Zülyedeyn flamırida bir zat: —,Ey Allah'ın Resulü! Unuttunuz mu, yoksa namaz mı kısaldı? Bunun üzerinde"Peygamber.Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimiz şöyle buyurdular: «Ne unuttum, ne de kısaldı.» Sonra cemaata sordular: «Zûîyedeyn'in dediği gibi mi oldu?» Ashab-f'Kiram, evet, dediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber kalkıp iki rekât daha kıldılar ve sehiv (yanılma) secdesi yaptılar.
Büyüler meclisinde; muhterem ve faziletli bir zat, bu hadis-i şerife dair bir iskâli, ya imtihan etmek veya sorup öğrenmek için bu fakire sordu: Bu nasıl olur; namazdan sonra, dünya kelâm konuşulmuş ikeri iki rekât daha kılınması ve sevih ve secdesi yapılması ile namaz sahih oluyor? "Şimdi biz de böyle yapsak caiz ölür mu?
Ben de cevaben: .
— Bu hadîs-i şerifin.ahkâmı halfanda müçtehid,imamlar ihtilâf, ettiler, İmant Ebû Hanife Hazretlerine göre, bu had!s-i şerifin hükmü, Hazreti Peygambere ait özellik taşır. Şöyle ki: Namazda konuşmanın cevazı ve riamazçia birisiyle konuşulursa gerek Peygamberin ve gerekse muhatabın namazına halel gelmemesi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme mahsus olup bizlere şumûltl yoktur. Yahut bu haidîs-i şerif varid olduğu zaman namazda konuşmak henüz haram değildi, sonra" haram kılındı.
îmam' Şafiî Hazretlerine • göre, konuşulan, söz unutanm sözü olursa namazı bozmaz. Bir kimse namaz içinde iken, namazda olduğunu unutarak,dünya kelâmı söylerse namaza zarar vermez. Hazreti Peygamber ide, namazda değilim zannı ile konuşmuştur. ,
îmam Malik Hazretlerine göre* namazın düzeltilmesi için, konuşulan söz namazı bozmaz, dedim. Bu cevabım© zatı son derece metti.

177- Ebü Saîd (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
«Herhangi biriniz, sütre arkasında namaz kılar aa, "uir kimse Önünden geçmek isterse, onu iteklesin. Eğer zörlarsa pataklasın. Çünkü o ancak bir şeytandır.» (Sütre, namazda önünden geçilmemesi için koyulan bir engeldir. Bu engelin arkasından geçmek varken illâ aradan geçmek isteyen ve hele bunda israr eden kişinin hakkı kötektir. Bu hareket, ancak bir şeytan işi olarak değerlendirilebilir-)

178- Ebû Cüheym (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Namaz kılanın, (secde mesafesi) önünden geçen adam, ne kadar günah yükleneceğini bilebilseydi, onun önünden geçmektense kırk (yıl, ay gün, saat) beklemeyi yeğ tutardı.

179- İbni Mes'ud (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
Hazreti Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem efendimiz Mekke'de Kabe'nin yanında namaz kılarken, Ebû Cehil ve onun arkadaşları bulunan Kureyş'in ileri gelenleri içlerinden

en azgını Ukbe bin Ebi Muayt'ı peygambere hakaret maksadıyla gönderdiler. Ukbe taşıdığı bir deve işkembesini Hazreti Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem secdede iken iki mübarek omuzları arasına.,bıraktı. Bunu gören arkadaşları kahkaha ile gülüşmeğe başladılar. Sonra henüz dokuz yaşında bulunan Hazreti Peygamberin muhterem kızı Hazreti Fatıma (Radıyallahu Anha) gelip işkembeyi efendimizin sırtından attı. Hazreti Peygamber başını secdeden kaldırarak şöyle .beddua etti:
«Allahım! Kureyş'i helak et, Allahım! Kureyş'i helak et. Allahım Kureyş'i helak et. Allahım! Amr bin Hişam'ı (Ebû Cehil'i), Utbe bin Rebia'yı. Şeybe bin Rebia'yi, Velid bin Utbe'yi» Ümeyye bin Halefi, Ukbe bin Ebi Muayt'ı ve Umare bin Velid'i helak et,»
Sonra Bedir savaşında Umare bîr Velîd'den başka diğer bütün hainler öldürülerek bir bozuk kuyuya atıldılar. Bunların arkasından Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Bu bozuk kuyunun adamları, lanetle kovalandılar.»[13]

NAMAZ VAKİTLERİ BAHSİ

180- Ebû Mesud (R.A.)dan rivayet edilmiştin İsrâ gecesinin sabahında Cibril Aleyhisselâm gelip Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e imam olarak sabah namazını kıldırdı. Sonra öğle namazını, sonra ikindi namazını, sonra akşam namazım, Sonra yatsı namazını kıldırdı. Sonra şöyle dedi: «Buna memur edildim. Yani sana beş vaktin namazlarını kıldırmaya...»

181- Huzeyfe (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Kişinin; ailesi, malı, çocuğu ve komşusu hakkındaki kusurlarına namaz, oruç sadaka, şeriatın emir ve yasaklarının gözetilmesi keffaret olur.»

182- İbni Mesûd (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
A&habdan biri gelip: Ya Resûllallah! Ben bir günah işledim, bir kadını öptüm. Sonra pişman olup tövbe ettim. Bir daha böyle bir iş yapmamaya kesinlikle karar verdim. Tövbem kabul mü? diye sordu.
Bunun üzerine şu âyet-i kerime indi: «Gündüz ve gece namazlarını, âdâb ve erkânına riayet ederek kılın. Hiç şüphe yok ki, iyilikler kötülükleri kaldırır.»
— Ey Allah'ın Resulü, bu hüküm yalnız bana mı, yoksa diğer müminlere de şamil mi? Buna cevaben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdular:
«— Ümmetimin tümüne.». Bir rivayete göre, bu münasebetle inen âyeti kasdederek, «Onun gereğini yapan herkese...» buyurdu.

183- İbni Mesûd" (R.A.)'dan rivayet edilmiştir!
Ashabdan biri: Ey Allah'ın Resulü! Allah Tealâ katında eh makbul ve en sevimli amel hangisidir? diye sordu. Peygamber SaUallahu/ Aleyhi ve Sellem efendimiz buna cevaben şöyle buyurdular:
«Vaktinde kılman namaz. Sonra ana-babaya İtaat ve sonra Allah yolunda cihad.»

184- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Anlatın bakalım, birinizin kapısı önünde bir nehir bulunsa ve günde beş defa o suda yıkansa, ne dersin, (vücudunda) kir namına bir şey bırakır mı? îşte beş vakit namazın hali budur. Bu namaz sebebiyle Allah Tealâ günahları siler.»

185- Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştin
«Secdeleri doğru dürüst yapınız ve (kimse) kollarını, köpeğin yaptığı gibi yere yaymasın. (Namazda secdeye vardığınız zaman ellerinizi yere koyup kollarınızı vücudunuzdan uzaklaştırarak yukarı kakarın ve karnınıza da değdirmeyin).-Tükürmek zorunda kalırsa önüne ve sağına asla tükürmesin. Çünkü Rabbisiyle münâcât halindedir jh

186- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştin
«Şiddetli sıcaklarda öğle namazını, ortaklık serinleyene kadar tehir ediniz. Çünkü sıcağın şiddeti Cehennemin (ateş kütlesinin) kay-namasındandır. Cehennem Rabbistne dert yanıp: Rabbim, kendi kendimi yiyip bitirir oldum, dedi. Bunun üzerine Allah Tealâ Cehenneme İki soluk için izin verdi. Solumanın biri yaz mevsiminde, diğeri kış mevsimindedir. En şiddetli bulduğunuz sıcak ve en şiddetli bulduğunuz soğuk bu iki solunumun eseri.»
Mütercim;
Bazı alimler,]?u hadîs-i şerifi hakikata yormayıp mecaz kabul etmektedir. Güya yaz mevsiminde güneşin'sıcaklığı Cehennemin sıcaklığı gibidir, manasına yormuşlarsa da, âlimlerin çoğu bunu hakikat kabul etmeyi daha uygun bulmuşlardır. (Cehennem, asıl itibariyle îbranlce bir kelime olup «ateş» ve «sıcak yer» anlamındadır.)

187- Ebû Zer'den rivayet edilmiştin
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimiz bir seferde iken Hazreti Bilâl öğle ezanını okumak isteyince, Hazreti Peygamber orta hitaben: «Serinlet, serinlet! Şiddetli sıcak, cehennemin kayna-masındandır. Sıcaklar şiddetli olunca namazı, hava serinleyene kadar tehir edin.» buyurdular. Sıcak beldelerde öğle namazını geciktirmek mendubdur.

188 - Enes (R.AJ'denrivayet edilmiştin
Resulü Ekrem bir gün vaktinin evvelinde öğle namazını kıldık tan sonra minbere çıktı. Kıyamet gününden bahsederek şöyle buyurdu:
«Kıyamet gününde büyük hadiseler olacaktır. Bir şey sormak isteyen varsa sorun. Minberde olduğum müddetçe ne sorarsanız size bildireceğim. Sorunuz!» Sonra Huzefe oğlu Abdullah ayağa kalkıp: Ya Resûlallah, benim babam kimdir? diye sordu. Hazreti Peygamber, «Huzâfe'dirU buyurdu ve sonra «sorunuz!» dedi.
Sonra Hazreti Ömer Radiyallahu Anh, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'nv dizlerine kapanarak:
— Ya Resûlullah, Rabbimiz Allah, dinimiz İslâm ve peygamberimiz Muhammed Aleyhissalâtü Vesselam olduğuna memnunuz, dedi. Hazreti Peygamber biraz durdu ve sonra şöyle buyurdu:
«Biraz önce Cennet ile Cehennem şu duvarın cephesinde bana gösterildi. Bugünkü kadar hayır ve şer görmemiştim.» (Cennet ve Cehennem, efendimizin önünde bir sinema şeridi gibi duvara aksetmiş ve efendimiz, sorulacak her soruya cevap vermeğe hazır olduklarını bildirmişlerdi. Ancak bazı yersiz sorular bu büyük fırsattan istifadeyi önledi)

189- İbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştil

190- Bureyde (R.A.)'den rivayet edilmiştir: «Kim Cbir özrü olmazın kaiden) ikindi namazım terk ederse, ameli geçersizdir.»

191- «Siz ahirette şu ay'ı görür gibi muhakkak surette Rabbinizi görecek ve O'nu görmede müşkülât çekmeyeceksiniz. Güneşin doğuşu ve batışından Önceki namazları geçirmek zorunda kalmamayı başarabilirseniz yapınız.» Sonra Resulü Ekrem şu mealdeki ayeti kerinieyi okudu*.
«Güneşin doğuşu ve batışından önce Hatibine hamdederek teşbih et.» (Kaf sûresi: ayet 39).
192- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
«Gece melekleri ve gündüz melekleri size arka arkaya gelirler ve sabah ile ikindi namazlarında buluşurlar. Geceyi aranızda geçiren melekler (sabah namazından) sonra göğe çıkarlar ve kendisi daha iyi bildiği halde, Cenab-ı Hak onlara, kullarımı ne halde bıraktınız? diye sorar. Onlar da, namaz kılarlarken bulduk ve namaz kılarlarken ayrıldık, derler.»

193- Ebü Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir.
«Güneş batmadan ikindi namazının bir rekâtına yetişeniniz namazım tamamlasın ve güneş doğmadan sabah namazının bir rekâtına yetişeniniz namazını tamamlasın.»
Mütercim:
Alimlerin çoğunluğuna göre hüküm böyledir. Fakat imam Ebû Hanife mezhebine göre, ikindi namazı güneş battıktan sonra sahih ise de, sabah namazı böyle değildir. Sabah namazı içinde iken güneş doğmuş olursa, o namaz bozulur, Sonra o namazı kaza etmek gerekir. Çünkü kâmil bir vakitte namaza başlayıp da nakıs vakitte tamamlamak caiz değildir; bu, usûl kaidesindendir, İkindi namazı ise kerahet vakti olan nakıs vakitte kılınmaya başlanıp kâmil vakitte tamamlandığından bu sahihtir.

194- Ibni Ömer (R.A.) den rivayet edilmiştin
«Sizden önce gelip geçen ümmetlere nazaran sizin dünyada kalım müddetiniz, ikindi namazından güneşin batışına kadar olan zaman kadardır. Tevrat ehline Tevrat verildi. Gün yarılayana kadar onunla amel ettiler. Sonra beceremediler. Onlara amelleri karşılığında birer kırat (Uhut dağı kadar sevap) verildi. Sonra încü ehline İncil verildi. Onlar da ikindiye kadar onunla amel ettiler. Sonra beceremediler. Onlara da amelleri karşılığında birer kırat verildi. Sonra bize KUR'AN verildi ve güneşin batınıma (dünyanın sonuna) kadar onunla amel ettik. Bize amellerimiz karşılığında ikişer kırat verildi. Bunun üzerine iki kitabın mensupları dediler ki: Ey Rabbimiz! Bunlara (Hazreti Muhammed ümmetine) ikişer kırat, bize ise birer kırat verdin. Oysa biz, amel bakımından daha ilerdeyiz. Allah Tealâ şöyle buyurdu: Ücretinizden her hangi bir şey eksütim mi? Hayır! diye cevap verdiler. Allah buyurdu ki: O benim ikrammdır; dilediğime veririm.»

Mütercim:
Hadîs-i Şerifin ifadesinden anlaşıldığına göre ikindi namazından güneşin batmasına kadar olan zaman, öğle ile ikindi vakti arasındaki zamandan daha kısadır. Buna binaen İmam Ebû Hanif e Hazretleri bu hadîs-i şerifi delil alarak ikindi vaktinin başlangıcını asrı sâni-den kabul ediyor ki, böylece zaman kısalmış oluyor.

195- Abdullah El-Müzenî (R.A.) den rivayet edilmiştir:
«Bedeviler ağzına uyup da akşam namazının adını değiştirmeyiniz. Onlar, akşama da yatsı derler.»

196- Hazreti Âişe'den rivayet edilmiştir:
Bir gece Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri yatısı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirdi. Bütün cemaat namaz için bekliyorlardı. Sonra saadethanelerinden çıkıp onlara şöyle buyurdular:
«Dünya milletlerinden sizden başka bu namazı bekleyen yoktur.» (Gecenin bu saatinde ibadet eden başka millet bulunmadığı bildiriliyor.)
Mütercim;
Yatsı namazının gecenin üçte birine kadar geciktirilmesinin mendûb olması hükmü bu hadis-i şeriften çıkarılmaktadır.

197- Ebû Musa (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri,, savaşa asker hazırlamakla meşgul olduğundan yatsı namazını, bir hayli geciktirdikten sonra ,çıkip kıldırdı. Sonra cemaata hitaben şöyle" buyurdu:
«Rahatlayınız ve sevininiz! İnsanlardan bu saatte sizden başka ibadet edenin bulunmaması, Allah'ın size bir nimetidir.» Veya «bu saatte sizden başka ibadet eden yoktur,» buyurdu.
Mütercim:
Gecenin üçte birine kadar yatsı namazını geciktirmek mendûb ise de, yarısına kadar geciktirilmesi İmam Azam'a göre mekruhtur, îmam Şafiî'ye göre mendubdur.

198- İbni Abbas (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«Ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim, yatsı namazının böyle (gecenin üçte biri geçince) kılınmasını emrederdim.»

199- Ebû Musa (R.AJ'dan rivayet edilmiştir :
«îki soğuğu (sabah ve ikindi namazlarım) kılan kişi cennete girer.»

200- îbni Ömer (R.A.) den rivayet edilmiştir!
«Namazlarınız için güneşin doğuş ve batış zamanlarım aramayınız.» Bu iki vakti gözetip veya bekleyip de gerek vakit namazlarını ve nafileleri bu kerahet vakitlerinde kılmayınız. Ancak tesadüfen tilâvet secdesi veya cenaze namazı olursa kerahet vakitlerinde caiz olur.

201- İbni Ömer (R.A.)*den rivayet edilmiştir:
«Güneşin kaşı görününce, yükselene kadar namaz kılmayı geciktiriniz ve güneşin kaşı kaybolunca, batana kadar-namaz kılmayı geciktiriniz.» (Bu kerahet vakitlerinde namaz kılmayınız.)
Mütercim :
Bir veya iki mızrak boyu güneş yükselinceye kadar namazı geciktirmek gerekir. - Takvimlerde; bir mızrak boyu yaklaşık olarak yirmi beş dakika ve iki mızrak boyu da 40 dakika olarak yazılıdır. Bir mızrak yükseliş İmameyn'in -ve iki mızrak yükseliş de îmam Azam'm görüşüdür. Ancak güneşin kaşının batışından tamamen batışına kadar olan süre içinde yalnız. o vaktin ikindi namazı (farzı) eda edilir, Sebepsiz olarak bu kerahet vaktine bırakılmamalıdır. Bir de tilâvet secdesi ile cenaze namazı bu vakitte eda edilebilir.

202- Ebû Katâde (R.AJ den rivayet edilmiştir j
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri,. Hayber gazasından geceleyin geç vakitte dönüşlerinde, ashabdan birinin, Yâ Resûiallah, konaklamamıza müsaade etseniz, demesi üzerine şöyle buyurdu:
«Korkarım ki, uykuya dalıp sabah namazını kaçırırsınız.»
Bilâl Habeşî: Ya Resûiallah, beri sizi uyandırırım, dedi. Bütün ashab uykuya daldılar. Bilâl Habeşi de kendi devesine yaslanıp beklerken o da uykuya dalmıştı. Sonra Hazreti Peygamber uyanır ve günün, doğmakta olduğunu, güneşin kaşının çıktığını görür. Bunun üzerine Bilâl'a:
Senin verdiğin söz nerede? (Hani bizi uyandıracakta*?)» buyurdu. Bilâl dedi ki: "'
— Ey Allah'ın-Resulü! Elimde olmayarak uykuya, dalmışım-
hadiseden dolayı kederlenen"bütün ashaba Peygamber- Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Allah Tealâ Hazretleri, dilediği zaman ruhlarınızı almakta ve dilediği zaman da geri çevirmektedir. Ya Bilâl! Kalk müslümanlara sabah namazım duyur.» Bilâl da abdest ahp ezanı okudu. Sonra Hazreti Peygamber ve bütün ashab abdest alarak kerahet vakti çıkınca sabah namazını cemaatla eda ettiler.
Mütercim :
Uyku ve buna benzer meşru .özürlerle kaçırılan namazların kazasının teşrîî hikmetine binaen Resulü Ekrem'den bu hâl meydana gelmiştir. Allah her şeyin en iyisini bilendir.

203- Cabir (R.A.) den rivayet edilmiştir:
Hendek savaşında güneş battıktan sonra Hazreti Ömer, Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve Sellenı'in huzuruna geldi. Savaş yüzünden ikindi namazını kılmaya fırsat bulamamıştı. Kureyş kâfirlerine sövüp saydı ve: Ya Resûlallah, ikindi namazımı kılmaya fırsat bulamadan güneş battı, dedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber :
«Vallahi, ben de o namazı (Yani Hendek günü ikindi namazını) kılamadım.» buyurdu. Sonra abdest alarak ashabı kiram ile, güneşin batışından sonra ikindi namazını ve peşinden akşam namazını kıldılar.
Mütercim:
îmam Azam Hazretleri, bu hadîs-i şeriften hüküm çıkararak, düşmanla bilfiil savaşırken namazın geciktirilip sonra kaza edilmesi görüşündedir. Korku namazı ise, bilfiil' muharebede bulunmayıp düşmanla temasın muhtemel bulunulduğu zamana mahsustur.
îmam Şafiî'ye göre, hiç bir şekilde kasden namazın geciktirilip kazaya bırakılması. caiz değildir. Aralıksız savaş devam ederken, hem imâ (işaret) ile namaz kılar, hem savaşır! Bu halde kıbleye yönelmesi de gerekmez. Bu hadis-i şerifin .manası şu: Belki Hazreti Peygamber meşguliyetinin çokluğundan namazı unutuvermiş olmalı, yahut korku namazının meşruyetinden önce olması muhtemeldir, diye tevil edilmiştir,

204- Enes (R.A.) den rivayet edilmiştir:
.«Her kim, bir .namazı unutursa hatırladığı zaman kılsın. Onun başka kefareti yoktur. Nitekim (Kur'an-ı Kerim'de)- şöyle buyurul-muştur: Beni anınca namaz kıl.» (Tâ-Hâ. Ayet: 14).

205- Enes (R.A.) den rivayet edilmiştir
Biliniz ki, herkes namazını kılıp yattı. Siz namazı beklediğiniz müddet boyunca, namazda idiniz. Bir toplum, hayır beklediği müddet boyunca hayır içindedir.» (Hayır işlemiş gibi sevab alırlar.)
Mütercim;
Yukarıda bunun açıklaması geçti.

206- îbni Ömer (R.AJ den rivayet edilmiştir ı.
«Şü gecenizi göz önünde tutunuz! Bu geceden yüz sene sonra bugün toprağın üstünde bulunanlardan hiç kimse hayatta' kalmayacaktır.» (Yani, bir asır sonra sahabe devri kapanacaktır.)
Mütercim
Peygamberin bir mucizesi olarak, ogün bulunanlardan yüz sene sonra hiç kimsenin hayatta" kalmayacağı bildirilmiştir.

207- Abdurrahman bin Ebi Bekir (R.A.) den rivayet edilmiştir:
«Evinde ilji kişilik yemeği olan, bir kişi daha görürsün; dört ki^ şük yemeği olan, bir veya iki kişi daha götürsün.»[14]

EZAN BAHSİ

208- îbni Ömer (R.A.) den rivayet edilmiştir: «Ya Bilâl, kalk namaza çağır!»
Mütercim :
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellenı' Hazretleri Bilâl Habeşî'ye önce ezanı öğretip sonra o şekilde okumasına Allah'dan vahy işaretiyle emir buyurdular. Nitekim şârih Şerkavî buna işaret etmiştir.

209- Ebû Hûreyre (R.A.)'deh rivayet edilmiştirs
«Namaz için ezan okununca, Şeytân,, ezan sesini duymamak için yellene yellene kaçar. Ezan bitince döner. Kamet başlayınca yine ka--çar ve bitince döner. Namaz kılanın fikrini karıştırmak gayesiyle, hatırında olmayan şeyler için, şunu hatırla, bunu hatırla, der ve adam kaç rekât kıldığım bilemez olur.»

210- Ebû Saîd (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Gerçek şu ki, müezzinin sesinin menzili içinde bulunan ve bu sesi duyan insani cin ve her şey, kıyamet günü o müezzinin lehinde mutlaka şahidlik edeceklerdir.»

211- Ebû Saîd (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ezan işittiğiniz zaman, müezzinin söylediğini aynen söyleyiniz.

212- Muaviye (B.A.) den rivayet edilmiştir:
Müezzin, HAYYE ALESSALÂH, deyince, Peygamber Sallallahu kleyhi ve Sellem: «Lâ Havle ve lâ kuvvete İllâ Billâh = Kuvvet ve kudret ancak Allah'dandir!» derdi.
Mütercim :
Müezzin, HAYYE ALELFELÂH (haydin felaha) dediği zaman kine, LÂ HAVLE VE LÂr KUVVETE İLLÂ BÎLLAH denir.

213- Cabir CR.AJ den rivayet edilmiştir:
«Ezam dinleyen kişi: Ey bu eksiksiz davetin ve kılman namazın Rabbi olan Allah'ım! Muhammed Aleyhisselâm'a vesile'yi (cennette özel bir makam) ve fazileti ver ve onu, kendisine vadettiğin makam-ı mahmud'a eriştir, diye dua ederse, kıyamet gününde şefaatime nail olur.»

214- Ebû HÜreyre (R.A.Î den rivayet edilmiştir: «Eğer insanlar, ezanın ve (cemaatle kılman namazda) birinci saffm sevabını bilseler ve kur'a çekmeden bunu elde etmeleri mümkün olmasa mutlaka kura çekerlerdi. Eğer namazlara erken gelmenin sevabını bilselerdi, bunun için yarışırlardı. Eğer yatsı ile sabah namazlarını cemaatla kılmanın sevabım bilselerdi, bu namazlara emekleyerek dahi olsa gelirlerdi.» "

215- îbni Ömer ÎR.A.) den rivayet edilmiştir-. «Bilâl, sabah ezanını geceleyin (daha fecir doğmadan) okuyor, îbni Ümmi Mektûm'un ezanına kadar (sahur yemeğinizi) yiyiniz ve içiniz.

216- îbnf Mes'üd (3R.A.) dan rivayet edilmiştir:
«Hiç birinizi, yahud sizden hiç kimseyi Bilâl Habeşî'nin ezanı sahur yemeğinden alıkoymasın; çünkü o, teheccüd (gece namazı) kılanınızı uyarmak ve uyuyanınızı da uyandırmak için geceleyin, şafaktan önce) ezan okuyor veya nida ediyor.» sonra Resûl-i Ekrem Sal-laîlahu Aleyhi ve Sellem, şahadet parmaklanyle işaret ederek her iki parmağı sağından ve solundan (yere paralel biçimde) uzatıp «işte (alaca karanlık) bu şekli almadan sabah veya şafak oldu denemez.» buyurdular.
NOT : Sabah vaktinin girmesine yakın ufukta îik olarak yukardan aşağı dikey bir beyazlık . meydana gelir ki, bu zamana Fecri kâzıb ==, yalancı fecir denir. Bu vakit geceye dahildir, sabah vaktind değil. Bundan spnra ufukta genişlemesine bîr beyazlık meydana gelir. Peygamber efendimiz işte bu vakti mübarek parmaklanyle işaret ederek tarif etmişlerdir . (S.)

217- Abdullah îbni Mugaffel - (R.A.)'den rivayet edilmiştir.
«Ezanla kamet arasında namaz vardır. Ezanda kamet arasında dileyen için namaz vardır.»
Mütercim ;
Akşamın farzından önce Hanefilerce nafile namaz kürnmazsa da, bu hadisi şerife dayanarak akşam namazının ezanı ile kameti aj-asında iki rekât namaz kılanlar, vardır.

218- Malik bin Hüveyris (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Malik bin Hüveyris ile beş-on arkadaşı taşradan Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip yirmi gün kadar kaldılar. Sonra Hazreti Peygamber onlara: «Halkınıza dönüp arasında bulununuz ve onlara dini iğretiniz. Namaz vakti gelince biriniz ezan okusun, en büyüğünüz de imam olsun.»
Mütercim ;
Fıkıhda ve fazilette eşit iseler,, yaşça en büyük olanın imamlığa geçirilmesi daha uygundur. Malik tbhi Hüveyris'in arkadaşları: ilim ve fazilet bakımından eşit oldukları, için, içlerinden en yaşlısının imam olmasını Hazreti Peygamber tavsiye ve emir buyurmuşlardı.

219- Malik bin Hüveyris lR.A.)'den rivayet edilmiştir, «îki kişi olarak sefere (yolculuğa) çıktığınız zaman, dileyeniniz ezan okusun sonra ikamet etsin. Ancak namazda büyük olanınız size
imamlık etsin.

220- İbni Ömer <R.A.) 'den rivayet edilmiştin
Yolculuk halinde soğuk bir gecede yahut Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: «Bern dinleyiniz, nızı konak yerlerinizde kılabilirsiniz,» buyurdu.
Mütercim:
Bazı hadis alimleri açıklamalarında derler ki, sefer halinde iken; 'gece karanlığında fırtına veya yağmur ve çamur olduğu zaman^cemaate veya mescide gelemeyip herkesin bulunduğu yerde namaz kılması için, haydin namaza .ve haydin felaha, manasım tanıyan HAYYEALESSALAH ve HAYYEALELFELAH kelimeleri yerine, ner-; kes konakladığı yerde namazını kılsın, diyerek ezan arasında nan edilmesini Peygamber SâJIaliahu Aleyhi ve Sellern müezzinime eni-rederlerdi.
Bazıları da, ezanın esası değiştirilmeyip ezan olduğu gibi oku: nup tamamlandıktan sonra böylece Peygamberin emrî ile Bilâl Hav beşi tarafindan "ilân edilirdi, demişlerdir. Ezan arasında başka şey söylemek, Hanefilerce iyi değildir. Şafiî'lerce mekruhtur. Malîki'lere göre, bir zaruret ve mecburiyet olmadıkça, ezan arasında başka söz söylemek caiz değildir. Hadîs-i şerifte vaki olan söz eğer ezan arasında olmuşsa, ezanın tamamlayıcısı sayıldığına hüküm vermişlerdir. Ezandan'sonra, o söz vaki olmuşsa, bunda itiraza yer yoktur.

221- Ebû Katade (R.A.)'den rivayet edilmiştin:
Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem efendimiz namazda iken arkadan namaza yetişmek için acele eden birtakım kimselerin ayak patırtjlarım duydu. Selâm verdikten sonra onlara: «Neyiniz var sizin? diye sordu. Onlar da: Namaza yetişmek için acele ettik, dediler. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Böyle yapmayınız. Namaza geldiğinizde sükûnete riayet ediniz. Yetişebüdiğinizi kılınız, kaçırdığınızı (imamın selâmından sonra) tamamlayınız.»
Mütercim
Bu hadîs-i şerifte geçen yetişmek ve kaçırmak sözlerinden Hanefî İmamları şu hükmü çıkarmaktadırlar: Bir kimse dört refcâtü namazlardan son iki rekâtta imama yetişirse, bu iki rekât ittıatesn son rekâtları olduğu gibi, önün da son rekâtlarıdır. İmamın selâmından sonra tamamlayacağı iki rekât, ilk iki rekât olup bu rekatlarda ilâve süre okuması gerekir ve eğer cehrî namaz ise kıraati cehren yapar.
Şafiî İmamlarına göre, ilâve süre okuması gerekirse de imamdan sonra kıldığı bu iki rekât onun son rekâtlarıdır.: Bunun İçin. kıraati cehren (aşikâre) yapmaz.

222- Ebû JKatade (R.A.Î'den rivayet edilmiştir:
«Kamet getirilince beni görmeden namaza kalkmayınız.» (Resûl-i Ekrem, kamet esnasında hücre-i saadetlerinden mescide çıkarlardı.)
Mütercim: .
İmam namaz kıldırmak üzere kalkınca» kamete uyarak cemaat da kalkmalıdır. Müezzin «Kad kametissalâh» deyince imam namaza durur. İmaan Şafiî'ye göre, kamet tamamlandıktan sonra imam namaza durur.

223- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Bütün benliğime sahip, olan Allah'a yemin ederim ki, içimden şöyle geçti: Odun için emir vereyim, odun toplansın. Sonra namaz için emir vereyim, bunun için ezan okunsun. Sonra birisine emredeyim, cemaate imam olsun. Sonra kendim namaza katılmayıp Cca miye gelmeyen) adamlara varayım ve evlerini başlarına yakayım. Bütün benliğime hâkim olan Allah'a yemin ederim ki, onlardan biri. yağlı bir kemik yahut iyi t>ir çatal tırnak bulacağım bilseydi behemehal yatsı namazında bulunurdu.»
Mütercim
Cemaatla namaz kılmak Hanefiî ve Maliki mezheblerine göre* sünnet-i müekkededir. Bu hadîs-i şerif inkâr sureti ile namazı ve; cemaatı terk' eden münafiklara bir tehdit olabileceği gibi herkes^ için de bir ihtar ve uyarma olabilir; yoksa Hazreti Peygamber tarafından kimsenin evi başına yakılmış değildir. Fakat bir köy halkı cemaat ve ezan gibi dînî belirtileri terH ederlerse, bunları yerine getirmeye mecbur edilirler.
İmam Şafiî'nin tercih edilen kavline göre, cemaat farz-ı kifâ-ye'dir. Müslümanların bir kısmı cemaatle namaz kılarsa diğerlerinden sakıt olur. Şayet cemaat namazı büsbütün terk edilirse, hepsi günahkâr olurlar.
Hanbe'li mezhebine göre, bulûğ çağma eren bütün erkeklere cemaatla namaz farzı ayindir. Fakat namazın sıhhati için farz değildir. Yani, yalnız başına kılınan namaz yine namazdır; ancak farz olan cemaat terk edilmiştir. Hadîs-i şerifte evlerinin yakılması tehdidi, cemaatin farzı ayin olduğuna delildir.
Bazı müctehid âlimlere göre de bu hadisin hükmü diğer hadislerle kaldırılmıştır.
Yine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri cemaatla namaz kılmanın yüksek manevi kıymetine karşılık bazı insanların dünyaya ve maddeye olan büyük hırslarını kıyaslayarak mânaya hiç değer vernıeyişlerini şöyle açıklıyorlar: Bütün benliğime hakim olan Allah'a yemin ederim ki, eğer o cemaata gelmeyenlerden biri camide yağlı bir kemik yahud iyi bir çatal tırnak bulacağını bileydi bu küçük maddi menfaat için muhakkak surette yatsı namazına gelirdi. Bu kadarcık dünya menfaati için camiye gelebilen adam, ahiretin büyük sevabından nasıl geri kalıyor?

224- îbni Ömer (R.A.) den rivayet edilmiştir! «Cemaatle kılman namaz tek başına kılman namazdan yirmi yedi derece üstündür.»
Mütercim:
İmam, bir kişiye bile namaz kıldırsa bu da cemaat sayılır. 4ki kişi.ve bunlardan yukarısı Cemaattir» hadisi şerifi buna delildir. Mekke ve Kudüsteki mescidi şeriflerde yalnız başına kılman namaz daki diğeri camilerde cemaatle kılınan namazdan daha faziletlidir.

225- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Cemaatle namaz, herhangi birinizin yalnızca kıldığı namazdan yirmi beş derece üstündür. Gece melekleri ile gündüz melekleri de sabah namazında toplanırlar. (Nöbetl&rini sabah namazında değiştirirler) .»
Bu hadis-i şerifi rivayet eden Ebû Hüreyre der ki, Kur'an-î Kerimden bunu doğrulayan ayet isterseniz, şu ayeti okuyunuz: «Sabah namazı, gece ve gündüz meleklerinin hazır bulundukları bir namazdır.» (Sûre: İsrâ, ayet : 78).

226- Ebû Musa (R.A.'dan rivayet edilmiştir:
«Cemaatla kılınan namazda en çok sevab alanlar, uzaklığına göre yollan, uzak ve en uzak olanlardır. Namazı bekleyip imam ile kılan kimsenin sevabı namazı (tek başına veya az cemaatle) kılıp yatandan daha büyüktür.»
Mütercim :
Müezzin minareden iner jnmez hemen kamet etmeyip bir müddet cemaatin gelmesini beklemelidir. Böylece namazın büyük bir kalabalıkla kılınarak fazla sevab kazanılması sağlanmış olur.

227- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Adamın biri yolda yürürken yol üstünde bir diken dah bulup kenara itti. Allah Tealâ Hazretleri, onun amelini beğendi ve onu bağışladı.
Şehidler beştir:
Vebadan ölen, koleradan ölen, suda boğulan, enkaz altında kalan, Allah yolunda ölen...
Eğer müslümanlar, ezanda ve birinci safta olan sevabı bilseler ve sonra bu fırsatı bulabilmek için kura çekmek zorunda kalsalardı mutlaka kuraya başvururlardı. Eğer namaza erken gitmenin sevabını buseydiler, bunun için yarışırlardı. Eğer sabah ve yatsı namazlarının (cemaat) faziletini buseydiler, bu namazlara sürünerek dahi olsa gelirlerdi.»
Mütercim :
Diğer bir hadis kitabında veremden ölen, yanarak ölen, gurbet diyarında ölen,'Müzdelife gecesinde ölenlerle loğusa haline ölen kadınlar da şehidlerden sayılmıştır. Bunlar sevab ve mükâfat bakımından şehid sayılıyorlar; yoksa muharebede Allah yolunda ölenlerin hükmü başkadır. Böyle şehidler yıkanmazlar, cenaze namazları kılınarak kanlı elbiseleri ile gömülürler. Bu husus, cenaze ve şehidler bölümünde geniş olarak açıklanacaktır.

228- Enes (R.A.l 'den rivayet edilmiştir:
«Ey Selimeoğulları kabilesi, adımlarınızı hesaba katmıyor musunuz?»
Mütercîm :
Medîne-i Münevvere'nin surları dışında oturan Ensar'm seçkinlerinden bir grup, uzakta kaldıklarından camiye yakın bir yere taşınmak istediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ise, taşınmalarını uygun bulmadığından onlara: «Ey Selimeoğulları, siz uzak yerden mescide gelirken attığınız adımların sevab ve mükâfatını her halde hesab etmiyorsunuz?» buyurdu. Yani, her adım için. bir derece yükselip daha kazançlı çıkacaklarından taşınmamalarını tavsiye ettiler. Onlar da buna razı oldular. Hatta bazı alimler; «Biz onların işledikleri amelleri ve kendilerinden kalan tfser (iz) leri yazıyoruz» (Sûre: Yasin, ayet: 14) mealindeki âyeti kerimede bu olaya işaret buyurulduğu görüşündedirler.

229- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Münafiklara sabah ve yatsı namazlarından daha ağır bir namaz yoktur. Eğer bu namazların (cemaat) faziletini bilmiş olsalar, sürünerek bile olsa behentahal bu namazlara gelirlerdi.»

230- Ebû Hüreyre (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
«Yedi kimse vardır ki, Allah, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı günde onları gölgesinde gölgelendirecektir.
(1) Adaletli devlet başkanı.
(2) Rabbisine ibadet yolunda gelişen genç.
(3) Kalbi camilere bağlı (cemaata devamlı) olan adam.
(4) Allah rızası için birbirini seven, bu sevgi ile buluşan ve bu sevgi ile ayrılan iki kimse.
(5) Soylu ve güzel bir kadın tarafından aranıp da, ben Allah'-dan korkarım diyen kimse.
(6) Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde yaptığı yardımı gizleyen kimse.
(7) Yalnızken Allah'ı anıp da gözlerinden yaş boşanan kimse...»
Mütercim:.
Başka hadîs-i şeriflerde mücahit, askere yardım eden, dürüst tüccar, güzel ahlâk sahibi ve borçluları sıkıştırmayan kimseler de sayılmışlardır. Bunlar da o şerefe kavuşurlar.

231- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştin
«Allah Tealâ Hazretleri mescidlere gidip gelenler için, her gidip gelmede cennetten nimetler hazırlamıştır.»

232- Abdullah bin Mâlik bin Bühayne (R.Â.) 'den rivayet edil mistir:
Sabah namazı için kamet getirildiği esnada iki rekât kılmaya yeltenen bir adamı görünce Peygamber fefendimiz şöyle buyurdu: «Sabahı dörde mi, sabahı dörde mi, (çıkarıyorsun)?».
Mütercim
Sabah namazının kametinden sonra imama ikinci rekâtta yetişeceğini anlayan kimse, bir köşede sabah namazının sünnetini kılar ki, böyle yapmasında Hanefi mezhebinde bir beis yoktur. Şafiî ye Hanbeli mezheblerine göre, bu hadîs-i şerifin delaletiyle sünneti kılmak tenzihen mekruhtur. Mâliki mezhebine göre -kesinlikle yasak olduğu gibi, başka farz ve sünnete başlamış olsa bile, imamın ilk rekâtına kavuşamayacağını anlar anlamaz hemen başlamış olduğu namazı keser ve imama uyar.

233- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem son hastalıklarında ağır:-laştığı esnada Bilal Habeşi Hazretleri ezan okudu. Bunun üzerine} Peygamber efendimiz: «Ebû Bekir'e

(tarafimdan) emredin, cemav ate namaz kıldırsın,» buyurdular. .
Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) bu emri hemen tebliğ etmeyip: Ya Resûlallah, babam Ebû Bekir yumuşak kalbli bir adamdır. Mih-rabda sizin yerinize geçerse belki üzüntü ve ağlamasından namaz kıldırmaya veya cemaate sesini duyurmaya gücü yetemez. İmamlık için Hazreti Ömer'e emir buyurulsa olmaz mı?, şeklinde teklifte bulundu. Hazreti Peygamber emrini üç defa te'kid ve tekrar buyurdu. Hazreti Aişe de üç defa bu yolda özür dileyince, üçüncüde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki:
«Siz, Yusuf'un (şerlerinden) Allah'a sığındığı kadınlarsınız, Çişin gerçeğini bilmezsiniz. Ebû Bekir'e söyleyin, cemaate namaz kıldırsın» diğer bir rivayette de Hazreti Aişe'ye: «Sus, siz sizsiniz (hepiniz aynı kadınlarsınız).» diye buyurdu.
Sonra Hazreti Ebû Bekir'e emir tebliğ edilince, mihraba geçip namaza başladı. Fakat bu esnada Peygamber' S.allallahu Aleyhi v^ Sellem soğuk su ile .yıkanarak kendisinde biraz hafiflik hissetti. Bir tarafında, Hz. Ali diğer tarafında Hz. Abbas olduğu her ikisinin omuzlarına dayanarak Mescid-i Nebevî'yi şereflendirdiler. Teşriflerinin farkına- varan ashabdan bazıları Hazreti Ebû Bekir'i haberdar etmek kasdi ile «Sübhanaliah» dedi ve bazıları da el çırpmak suretiyle ikazda bulundu. Hazreti Ebû.Bekir durumun farkına vararak mihrabdan geri çekilmek istedi. Hazreti Peygamber ona yerinde durması için işaret etti ise de yine Hazreti Ebû Bekir edebe riayetle biraz geri' çekildi. Hazreti Peygamber de onun solunda oturarak cemaate namaz kıldırdı. Ebû Bekir, duyumculuk yaptı (Peygamberin aldığı tekbirleri cemaata duyurdu).
Mütercim:
Gelecek 235. ve 236. hâdjs-i şerifler, bu hadisi tamamlar mahiyettedir.

234- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Akşam yemeği önünüze getirilirse akşam namazım kılmadan yemeğe başlayınız; ancak akşam yemeğiniz için acele etmeyiniz.»
Mütercim ;
Yani, yemeğinizi yavaşça yeyiniz ve sonra akşam namazını kalb huzuru ve huşu ile kılınız. Diğer vakit namazları da buna kıyas edilir. Huzura engel olacak derecede karnı aç olmayanlar için önce namazı kılmak daha faziletlidir denmiştir.

235- Sehl bin Sa'd Es-Saîdî (R.A.)fden rivayet edilmiştir: İ18
«Ya Eba Bekir, sana emrettiğimde, neden yerinde kalmadın? Bakıyorum siz de aşırı derecede el çırptınız! Herhangi bir şey (yanlış hareket) kişiyi namazda iken kuşkulandmrsa SÜBHANELLAH desin; çünkü sübhânellah deyince kendisine (uyarısına) dikkat edilir. Namazda el çırpma, kadınlar içindir,»
Mütercim:
Hazreti Ebû Bekir, şu mukabelede bulunmuştu: Kuhafe oğluna, namazda Resûli Ekrem'in önüne geçmek yakışır mı? Bu yolda özür, beyan etmelerine Hazreti Peygamber sükût buyurarak özrünü kabul etmiş bulunduklarını ifade ettiler.. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, cemaate «Bakıyorum, siz de aşırı derecede el çırptınız! Herhangi bir şey (yanlış hareket) kişiyi namazda iken kuş-kulandırırsa SÜBHANELLAH desin; çünkü sübhânellah deyince ona (uyarısına) iltifat. olunur. El çırpmak usulü kadınlara aittir.»
Namazda gerektiği zaman aşırı sayılmayacak şekilde, bir veya iki defa el çırpmakla erkeklerin namazı bozulmazsa da sünnete aykırıdır.

236- Hazreti Aişe (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hastalığı ağniaşınca: «Namaz kıldılar mı?» diye sordu. Biz, hayır, sizi bekliyorlar, dedik Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «Yıkanmam için leğene (soğuk) su koyunuz.» Biz de emrini yerine getirdik. Yıkandı ve kalkıp namaza gitmek, istedi ise de buna güç yetiremiyefek yatağa düştü ve baygınlık geldi. Sonra kendine gelince tekrar ayni soruları sordu ve biz de ayni cevabı tekrarladık. Dördüncüde, cemaata namaz kıldırması için Hazreti Ebû Bekir'e emir gönderdiler,
Mütercim:
Bu hal yatsı namazında meydana geldi. Ertesi günün öğle'namazında tekrar yıkandıktan sonra kendisinde hafiflik bularak daha önce hadîs-i şerifte geçtiği üzre Mescid-i Nebevî'yi teşrif ettiler ve oturarak imamlık yaptılar.

237- Enes (R.A) 'den rivayet edilmiştin
«îmanı, kendisine uyulsun diye imam yapılmıştır. O halde imam, ayakta namaz kılınca, siz de ayakta kılınızı rükûa varınca, siz de varınız; rükûdan kalkınca siz de kalkınız ve (SEMİALLAHÜ LÎMEN HAMİDEH) deyince, siz (RABBENA VE LEKELHAMD) deyiniz, îmam ayakta namaz kılınca siz de ayakta kılınız,- eğer oturarak kılarsa siz de topluca (onun gibi) oturarak kılınız.»
Mütercim:
Hanefî mezhebine göre, imam meşru mazeretine binaen oturarak namaz kılarsa, mazereti olmayan cemaatın ayakta namaz kılmaları gerekir. Bu hadis-i şerif yine BUHARÎ'de Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir. Resulü Ekrem, hastalık özrü ile en sonunda oturarak imamlık yaptı ve cemaat ayakta ona uydu. Hazreti Peygamber onlara oturmalarını emretmedi, diye rivayet edilmektedir. Bazı alimlerce hadis-i şerifin hükmü bakidir.

238- Ebû Hüreyre (R.AJ 'den rivayet edilmiştin
«Herhangi biriniz, imamdan önce (rükû ve secdeden) başını kal-dınrsa, Cenab-i Hak'ın, onun başını merkep başına çevirmesinden yahut Allah'ın onun suretini merkep suretine çevirmesinden korkmuyor mu (veya, korkmayacak mı)?» Hadîs-i şerifin râvisi, iki şıktan 'gisi buyurulduğunda tereddüt etmiştir.
Mütercim :
Hanefi mezhebine göre imamdan önce rükû veya secdeden kalkan kimse,. imama uymamış sayıldığından namazı bozulur. Şafiî mezhebine göre, imamdan önce kalkan bir kimse günahkâr olursa da namazı bozulmaz. Bir de, imamdan önce kalkmadığı gibi, bir tes-bihden fazla geri de kalmaz. Fakat Şafiî mezhebinde, imama uyan, kendi okuyuşunu tamamlamak için bir iki rükün gecikirse de zararı yoktur.

239- Enes (R.AJ 'den rivayet edilmiştin
«Emirleri dinleyiniz ve itaat ediniz! Başınıza simsiyah Habeş'H biri tayin edilmiş olsa bile...» Böyle bir kimseye de itaat ediniz, sözünü dinleyiniz ve arkasında namaz kılınız.

240- Ebû Hüreyre IR.AJ'den rivayet edilmiştin
«İmamlar size namaz kıldırırlar. Eğer doğru kıldırırlarsa, hem size ve hem kendilerinedir. Fakat yanlışlık ederlerse siz kurtulursunuz, onlar vebal altında kalırlar.»
Mütercim
Bu hadîs-i şerife dayanarak İmam Şafiî Hazretleri, namazdan sonra imamın abdestsiz namaz kıldırdığına ve üzerinde necaset bulunduğuna cemaat muttali olursa, namazı iade etmeleri gerekmez demişlerdir.
İmam Azam mezhebinde, imama uyanın namazının sıhhati imamın namazının sıhhatine bağlıdır. İmamın namazı sahih olmayınca, cemaatin namazı da sahih olmaz, namazlarını iade etmeleri gerekir. Bu hadîs-i, imamın hatasının cemaat tarafından farkına varılmaması ile ilgili olsa gerektir.

241- Câbir (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, yatsı namazında Ba kara sûresini okuyarak cemaate namaz kıldıran, Muâz'a:
«Aşırı bozguncu, aşırı bozguncu, aşırı bozguncu!» veya «bozguncusun, bozguncusun, bozguncusun!» buyurdular.
Mütercim :
Muâz bin Cebel yatsı namazından Bakara sûresini baştan sona kadar okumakla cemaatin hoşnud s uzluğunu kazandı ve cemaattan bir kişi ayrılarak tek basma namazını kılıp işine gitti. Muâz Hazretlerinin bu hareketi Hazreti Peygambere bildirilince yapılan tahkikat sonunda haberin doğruluğu anlaşıldı. Bunun üzerine Muâz'a hitaben bu hadîs-i şerif varid oldu ve azarlandı. Bir daha böyle cemaati usandıracak şekilde uzun okumaması için kendisine ikazda bulundular ve hangi sûrelerin okunması gerektiğini gösterdiler. Namaz, cemaatin haline ve rızasına göre kılınmalıdır.

242- Ebû Mes'ud (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«İçinizde bıktırıcılar var! Herhangi biriniz cemaate namaz kıldi-rırsa kısa kessin; çünkü cemaat içinde güçsüz, yaşh ve işi olanlar bulunur...»

243- CabİR (R.AJ'den rivayet edilmiştin
«Ya Muâz, sen azılı bozguncu musun» veya «bozguncu musun? Sebbih isme Rabbike'1-A'lâ, Ve'ş-Şemsi ve Duhaha, ve'1-Leyü iza Yeğ-şâ süreleriyle kıldıramaz mısm? Nitekim arkanda İhtiyar, güçsüz ve iş sahibi kimseler namaz kılıyor.»
Mütercim :
Namazda kıraati uzatmak veya kısa kesmek, duruma, bağlıdır demişlerdir. Cemaatın alışkanlığına bağlı kalınır. Meselâ büyük oa-milerde adet haline gelipte cemaat tarafından benimsenen kıraat kırk ayetten seksen ayete kadar olabilir. Bir de sabah namazı sn az kırk ayet olmalıdır.
Zaten «Sebbih isme Rabbike» sûresi ile «Ve'1-Leyl» sûresi kırk ayettir. Bir de yalnız başına tenha bir yerde veya' özel bir cemaatın anlaşması ile sabah namazında bir cüz

okunsa, bir gecede teravih namazında Kur'ani Kerim hatmedilse bunda bir zarar yoktur. Nitekim Hazreti Osman Radıyallahu Anh, bir rekâtta Kur'ani hatmederlerdi. İmam Azam Hazretlerir den ve diğer salüı kimselerden bu hal rivayet edilmiştir. Fakat asıl sabah ve öğle namazlarında sünnet olan, Hücûrat sûresinden Amme'ye kadar olan sûreleri okumaktır. İkindi ile yatsı namazlarında Amme sûresinden Ve'd-Duha sûresine kadar olan sûreleri okumaktır. Akşam namazında ise, Ve'd-Duha sûresinden aşağı sûreleri okumaktır.

244- Ebû Katade (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Bazen namaza duruyor ve namazı uzatmak istiyorum. Derken bir çocuk ağlaması işiterek annesini kaygılandırmamak için namazı kısa kesiyorum.»
Mütercim:
Başka bir hadîs-i şerifte, Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ilk rekâtta altmış ayet okumuş iken çocuğun ağlayışını işitince ikinci rekâtta üç ayet okumuş olduğu belirtilmiştir.
Bir de namazın başında müstahab olan bir şeyi yapmak niyetinde bulunan kimse, her halde onu, yerine getirmek zorunda bulunmadığı bu hadîs-i şeriften meydana çıkmaktadır.

245- Numan ibni Beşîr (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Namazlarınızda ya saflarınızı düzgün tutacaksınız veya Allah Tealâ aranızda kin ve düşmanlık sokacaktır.»
Mütercim;
Safları düzgün tutmak, Hanefi, Şafiî ve Maliki mezheblerine göre sünnettir. Bu hadîs-i şerif, tehdit ve teşvik için olduğuna yorumlanır, îbni Hazm ise, bu hadîs-i şerifin zahiri ile amel ederek safları düzgün yapmanın vacib olduğu görüşündedir.

246- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Saflarınızı düzgün tutunuz ve perçinlesiniz. Arkamdan da sizi görüyorum.»
Mütercim;
Peygamber efendimiz, Allah'ın kudreti ile arkada olan cemaatın hareket ve durumlarım görürlerdi. Peygamber görmüyor zannı ile ihmalkârlık yapılmamasını istemişlerdir.

247- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Saflarınızı düzgün yapınız; zira safların düzgün yapılışı, namazın düzgün kılınması gereğidir.» (Namazı âdâb ve erkânına riayet ederek kılın, mealindeki ayeti kerimenin hükmü içinde, safların düzgün yapılması da vardır.)

248- Hazret! Aişe (R.A.Î 'den rivayet edilmiştir.-
"«Gerçek şu ki, gece namazının size farz kılınmasından korktum.»
Mütercim:
Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Ramazan aymın birinci gecesinde teravih namazını kılmak için Mescid-i şerife gittiler. Bu hali gören ashabdan bir kısmı Hazreti Peygambere uyarak cemaat olup teravih namazını kıldılar. İkinci, yahut üçüncü gecesinden sonra, Hazreti Peygamber teravih namazı için mescide gelmediler. Fakat saadethanelerinde teravih namazını kıldılar. Sonra sabah olunca ashâb: Ey Allah'ın Resulü, geçen gece teravih namazı için neden mescid-i şerife buyurmadmız? diye sordular. Hazreti Peygamber şu cevabı verdi:
«Gerçek şu ki, gece namazının size farz kılınmasından korktum.» H>zreti Peygamberden sonra bu korku ortadan kalktığı için, Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) zamanından beri teravih namazının camilerde cemaatla kılınması yerleşmiş ve bütün müetehid imamlar tarafından güzel bir uygulama olarak kabul edilmiştir. Gelecek hadîs-i şerif, bu hadîs-i şerifi tamamlayıcı mahiyettedir.

249- Zeyd bin Sabit (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Müşahede ettiğim hareketinizin mahiyetini, teravih namazını kılmak için sstek ve rağbetinizi bilmekteyim. Fakat siz, şu müslü-manlar (nafile namazlarınız]) evlerinizde kılınız? zira farzdan maada diğer namazların en faziletlisi kişinin evinde kıldığı namazdır.»

250- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine, namazda iftitah (başlangıç) tekbiri ile Fatiha sûresi arasında ne okursunuz? diye sordum. Buyurdular ki: «Şu duayı okurum: Allahım! Doğuyu batıdan uzaklaştırdığım gibi, beni de hatalanmdan uzaklaştır. Allah'ım! Hatalarımı su, kar ve dolu ile yıka t ki tertemiz olayım, üzerimde günah lekesi kalmasın).»
Mütercim;
Namazın iftitah tekbirinden sonra, hadislerde gelen dualardan herhangi birini okumak caizdir. Fakat İmam Azam Hazretlerinoe seçilen dua Kütüb-i Sitte'den (altı meşhur hadis kitabından) biri olan Tirmizi'de, Ebû Said Hudri'den rivayet edilen «Sübhaneke...» duasıdır. Fakat «Veccehtü vechî...» duasını da ilâve ederek okumak müstahabdır.
İmam Şafiî Hazretlerince seçilen, Müslüm'de Hazreti Ali'den rivayet edilen «Veccehtü vechiye lillezi fetaressemavati vel'arda hanî-fen müslimeri ve mâ ene minelmüşrikin. înne Salâtî ve nüsükı ve mehyaye me mematî lüîahi rabbilalemin. Lâ şerike Iehû ve bizalike ümirtü ve ene minelmüslîmin.» duasını okumaktır. Buna ilâve olarak «Sübhaneke...» duasının okunması müstahabdır.»

251- Esma (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Cennet bana yanaştı? o kadar ki, üstüne alılsaydım size salkımlarından bir salkım getirirdim. Cehennem de bana yanaştı; o kadar M, ey Rabbim! ben onların yanında mıyım? dedim. Derken kedi tarafından tırmalanan bir kadın gördüm. Bu kadının suçu nedir? diye sordum. Dediler ki:
«Kediyi açlıktan ölünceye kadar hapsetmişti; ne yedirmiş ne de yerin haşeratmdan yahut haşeresinden yemesi için salıvermişti.»

252- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Bazıları neden namazlarında gözlerini göğe dikiyorlar. Vallahi ya vazgeçsinler ve yahut gözleri aşırüacaktır.»
Mütercim:
Namazda secde yerine bakmak müstahabdır. Göğe doğru bakıp kılmak mekruhtur. Bu hadis-i şerif tehdid ve korkutma makamında varid olduğuna ittifakla hüküm verilmiştir. Yalnız İbni Hâzim, göğe bakarak kılınan namazın batıl olduğu görüşündedir. Namaz dışında göğe bakarak dua etmekte ise bir sakınca yoktur diye alimlerin çoğu görüş birliğindedirler. Çünkü semâ, duanın kıblegâhıdır, diyorlar. Bazı âlimler, bunu dahi mekruh saymışlardır.

253- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
«Bu hareket (namazda sağa sola bakmak), kulun namazından şeytanın aşırdığı bir aşırmadır.»
Mütercim:
Namazda iken göğsü kıbleden çevirmeksizin sağa sola bakmak mekruhtur. Göğüs kıbleden çevrilirse namaz bozulur. Yalnız baş ve gözlerin çevrilmesi ile bozulmayıp kerahet işlenmiş olur.

254- Ubâde bin Samit (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Kur'an'm Fatiha sûresini okumayan kimsenin namazı namaz, değildir.»
Mütercim:
Bu hadis-i şerifin mânası kapalı olup bir kaç manaya yorumlanabilir. İmam Azam Hazretlerine göre, namazın olmayışı kemâlinin bulunmaması demektir. Fatiha sûresi okunmaksızın kılınan namaz, kâmil derecede bir namaz değildir. Çünkü «Kur'andan mümkün olanı okuyun» mealindeki ayeti kerime ve bundan sonra, gelecek olan hadîste «kur'andan senin için mümkün olanı oku» sözü, Kur'-an'm herhangi bir kısmı olursa olsun, namazın sahih olacağına delil bulunmaktadır. Fakat namazın kemâli Fatiha sûresi ile olur. Bu da imama uyarak cemaatla namaz kılana ait olmayıp yalnız başına namaz kılan içindir. îmama uyan kimse, Fatih'yi okumaz, susar ve dinler. Çünkü başka hadîslerde, imamın kıraati, ona uyanın da kıraatidir, buyurulmaktadır. Bu da dört rekâth namazların yalnız iki rekâtında farzdır. Diğer iki rekâtta kıraat- (okuyuş) farz olmayıp ister teşbih edilir, ister Kur'an okunur. Netice olarak İmam Azam'a göre, Kur'andan yalnız bir ayetin okunması ile namaz sahih olur! Ancak Fatiha sûresinin okunması, hem imam için, hem de yalnız başına namaz kılan için vâcibdir.
İmam Şafiî Hazretlerine göre, ister imam. olsun, ister imama uyan ve ister yalnız başına namaz kılan olsun, hepsinin, gizli veya aşikâr kıraet edilen bütün namazların her rekâtında Fatiha okumak farzdır; buna bir sûre ilâve etmek ise müstahabdır.
İmam Malik ve İmam HanbeH mezheblerine göre cehri namazlarda imama uyan kimse okumayıp dinler. Kıraati gizli yapılan namazların her rekâtında Fatiha sûresini okumak farzdır. Hulâsa bu üç mezhebe göre yalnız başına namaz kılan için her namazın her rekâtında Fatiha okumak farzdır. Fatiha sûresini okumadığı takdirde, bu üç mezhebe göre

hadîs-i şerifin delâleti ile namazı namaz değildir.
(İLAVE VE ÖZEL MÜTALÂA): Allah'ın bir lütfü olarak söylüyorum, hicretin 1331 yılı Ramazanın beşinci gününde İskenderiye'de Müntezeh sarayında evimde yatmakta iken rüyamda Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerini gördüm ve bir kaç meselemi (çözemediğim müşkülâtımı) arz ettim. Birisi de şu mesele idi: Ya Resûlallah, Şafiî mezhebinde - imamın arkasında cemaatın da okuması farz oluyor. İmam Ebû Hanife'ye göre ise kıraat mekruhtur; bu iki müctehidin hangisi isabet etmiştir? diye sordum ve fetva istedim. Fahri kâinat efendimiz tam bir neş'e ve sevinçle: «Orada ihtiyat lazımdır» buyurdular. Yani Fatiha sûresinin okunması lâzım geldiğini ifade ettiler. Sonra; «Ben bunların hepsinden razıyım. Bunlardan Allah razı olsun. Bunlar çok çalıştılar. Yalnız HanbeH mezhebinde lüzumsuz sözleri çoğalttılar. Yoksa ben bunların hepsinden razıyım» buyurdular. Bu sorumdan önce-. Ya Resûlallati, nikâhları haram olmayan kadınlara (tenlerine) erkek dokunursa Şafii mezhebinde abdest bozuluyor; Hanefi mezhebinde ise bozulmuyor bunlann hangisi isabet etmiştir? diye sorup fetva istedim. Şöylece mübarek dudaklarını büktü ve işaret etti. Yani, yalnız dokunmakla ab-dest'in bozulmadığını kasdetti. Sonra kendime ve yazdığım eserlere dair bir iki şey daha arzettim. «Şanı yüce olan Allah, o eserlerinizden seni faydalandırsın» buyurdular.
Elhamdü Lillah sümme Elhamdü Lillah... Ya Rab! Ahirette onu görmeyi bize ihsan et ve sancağının altında bizi topla; salât ve selâm onun-üzerine olsun.
Netice olarak denir ki, bu hadîs-i şerif yine dört mezhebin delili olup üç mezhebe göre namazda Fatiha'nın okunması farzdır. İmam Azam'a. göre vâcibdir.

255- Ebû Hüreyre IR.A.J'den rivayet edilmiştir:
Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Mescid'de iken bir kimse namazın usulüne riayet etmeksizin (tadil-i erkânsız) namaz kıldı. Sonra Hazreti Peygamberin huzuruna gelince Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu: «Dön, namazını kıl, Çünkü namazın olmadı.» Adam geri dönüp tekrar namaz kıldı ve huzura geldi. Yine Hazreti Peygamber, «Dön, namazını kıl; çünkü namazın olmadı» buyurdu. Adam, üçüncü defasında: Ya Resûlallah, ancak bu kadarı elimden geliyor. Daha iyisini yapamam. Siz bana öğretin, dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle tarif etti:
«Namazda durduğun zaman tekbir al. Sonra Kur'andan senin için mümkün olanı oku. Sonra rükûa var ve rükûda karar kıl. Sonra kalk ve dimdik ayakta dur. Sonra secdeye var ve secdede karar kıl. Sonra kalk ve oturmada karar kıl. Namazının bütün rekâtlarında aynı şeyi yap.»

256- Ebû Hüreyre (R.A.)'dan rivayet edilmiştir: «İmam namazda Fatiha'nın sonunda AMİN deyince, siz de AMÎN deyinizi çünkü kimin amin demesi meleklerin amîn demesiyle bağdaşırsa geçmiş günahları bağışlanır»
Mütercim:
Hanefî mezhebinde imam AMİN sözünü yüksek sesle olmayıp yavaşça söyler. İmamdan işittikçe cemaat içinden yavaşça AMİN demek sünnettir. Şafif mezhebinde ise, gerek imam ve gerek cemaat sesli olarak AMİN derler.

257- Ebû Hüreyre (R.AJ 'den rivayet edilmiştir;
«Sizden biriniz AMÎN deyip, melekler de gökte AMÎN der ve İu iki amîn birbiriyle bağdaşırsa o kimsenin geçmiş günahları bâ-pşlamr.»
Mütercim
Gerek namazda ve gerekse namaz dışında Fatiha'dan sonra LMİN demek müstahabdır. Böylece diğer dualarda da amîn müsta abdır.

258- Ebû Bekre (R.A.1 'dan rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ, hırs ve rağbetini artırsın! Bir daha yapma»
Reûl-i Ekrem Efendimiz, (cemaat rükûda iken gelip rekâta yetişmek için) saffa ulaşmadan rükûa varan Ebû Bekre Hazretlerine böyle buyurmuşlardır.
Mütercim:
Saflara girmeksizin arkada tek başına imama uymak üç mez hebe göre mekruhtur. Hanbeli mezhebinde ise haramdır.

259- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ye Sellem namazın iftitah (başlangıç) tekbiri için: «Allah Ekber» sonra rükû için- «Allah Ekber», rükûden kalktığında: «Semiallahu Limen Hamiden, Rabbena Lekel-hamd», sonra secde için: «Alîahu Ekber», iki secde arası için: «Allahu Ekber», ikinci secde için; Allahu Ekber», ikinci secdeden ayağa kalkmak için: «Allahu Ekber, birinci oturuşta teşehhüden sonra ayağa kalkmak için: «Allahu Ekber» söylerlerdi.
Mütercim:
İmamın, «Semiallahu Limen Hamiden» den sonra «Rabbena lekelhamd» söylemesini İmam Şafîî ve İmam Muhammed ve imam j£bû Yûsuf Hazretleri bu hadîşri şerife dayanarak uygun görmüşlerdir. Fakat İmam Ebû Hanife ile İmam Malik, bu hadîs-i şerifin imam için değil, yalnız başına kılanlar için olduğuna hüküm vermişlerdir. Bir de bazı rivayetlerle vav harfinin ilâvesiyle: «Rabbena ve Lekel-hamd» şeklinde bu hadis-i çerif varid olmuştur. Her iki rivayet de eşit derecededir. Fakat İstanbulda ve bütün Türkiye'de, Dağıstanda müslümanlar vavsız olarak «Rabbena Lekelhamd» şeklinde söylerler. Mısırda ise meşhur olan ve uygulanan vav ile «Rabbena ve Le-. kelhamd» dır,
Bir de bu vav harfi zâid harf midir, hal için midir, atıf için midir? gibi değişik görüşler ileri sürülmüştür.

260- Hazreti Aişe (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri rükû ve secdelerinde: «Sübhanekellahümme, Rabbena ve bihamdike. Allahüm-meğfir H ~ Allah'ım, Ey Rabbimiz, sana hamd eder halde seni bütün noksanlıklardan tenzih ederiz. Allah'ım günahlarımı bağışla» diye söylerlerdi.
Rükû ve secdede «Sübhane Rabbiyelazim ve Sübhane Rabbiyel-alâ» lardan sonra bu duayı okumak müstahabdır. Ancak İmam Ma-lik'e göre secdeden müstahab ise de, rükûda değildir.

261- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«îmam, Semiallahu Limen Hamideh, dediği zaman siz de Alla-hümme Rabbena Lekelhamd, deyiniz; çünkü kimin sözü meleklerin sözüyle bağdaşırsa onun geçmiş günahları bağışlanır.»
Mütercim
İmam Azam ile İmam Malik'in delilleri bu hadîs-i şeriftir: İmam, «Semiallahu Limen Hamideh» diyecek, Rabbena Lekelhamd» demi-yecektir. Semaat ise, «Rabbena Lekelhamd» diyecek ve «Semiallahu Limen hamideh» demiyecektir. Bir de, «AKahümme Rabbena Lekelhamd» rivayeti vardır.
İmam Şafîî, İmam Hanbeli ve İmameyn Hazretlerine göre her ikisini söylemek hem imam için ve hem de yalnız başına kılan için sünnettir. Yalnız İmam Şafîî'ye göre, imama uyanların da her ikisini söylemeleri sünnettir.

262- Rafi'oğlu Rifâ'a (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir!
Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri cemaatle namaz kıldırırken «Semiallahu Limen Hamideh» dedikten sonra as-habdan Rifa'a (Radıyallahu Anh), RABBENA LEKELHAMD, HAM-DEN KEStREN TAYYİBEN MÜBARE.KEN dedi Selâm verdikten sonra Hazreti Peygamber sordu:
«Söyle kimdi? Gerçek şu ki; otuzdan fazla melek gördümj bu sözleri birbirinden önce yazabilmek için acele ediyorlardı.» Rifa'a, ben söyledim, dedi.
Mütercim;
Bu duanın harfleri otuz dört tanedir. Bu harflerin sayısı kadar melek indiği bu hadîsi-şerifin işaretinden anlaşılmaktadır

263- Ebû HÜreyrede (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, «Semiallahu Limen Hamideh. Rabbena ve Lekelhamd» dedikten sonra Kuuût duası olarak şöyle derdi:
«Allahım! (Mekke'de Kureyş Kâfirleri elinde esir kalan) Velid oğlu Velid'i (Halid bin Velid'in kardeşini) Hişam oğlu Seleme'yİ Rabî'a oğlu Ayyaş'ı ve müşriklerin idaresi altında kalan çaresiz müminleri kurtar. Allahim! Mudar kabilesine bas ki'm ağırlaştır ve onları Yusuf'un kıtlık yıllan gibi yıllara uğrat. Allah, Ğifâr kabilesine gufran ve Eşlem kabilesine selâmet veresin.»
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem'in bu duası, Allah ka^ tında kabul edildi. Adları geçen ashab esaretten kurtuldu. Kureyş kâfirlerine ve Mudar kabilesine öylece kıtlık ve pahalılık geldi. Sonunda Mekke fethedilerek bütün müminler kurtuldular. Nihayet Mudar kabilesi de iman ederek nurlanip hayat buldu.

264- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Ashabı Kiramdan bazıları, ya Resûlalîah, kıyamet gününde biz Allah Tealâ Hazretlerini görebilir miyiz? diye sormaları üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Dolunay gecesi bulutlan ardında olmayan ayı görmekte güçlük çeker misiniz?» Ashab, hayır çekmeyiz, dediler. Resûlüllah sordu:
«Ya bulutların ardında olmayan güneşi görmekte güçlük çeker misiniz?» Ashab: Hayır, hiç güçlük çekmeyiz, dediler. Hazreti Peygamber şöyle devam etti:
«Allah Tealâ Hazretlerini de işte böyle göreceksiniz. Kıyamet gününde insanlar mahşere kalkacaklar. Allah Tealâ, herkes, kime ibadet ediyordu ise, ona uysun, buyuracak. O

insanlardan kimi güneşe, kimi aya, kimi de birtakım zorbalara uyacaklar. Sonra müna-fiklanyle birlikte bu ümmet kalacaktır. Allah Tealâ Hazretleri, (içlerinde münafiklar bulunduğundan onlara, onların tanımadığı bir sıfatta) tecelli edip, Rabbiniz benim, buyuracaktır. Onlar da, Rabbi-miz gelinceye Ctanıdığimiz sıfatta bize tecelli edinceye) dek yerimizde kalacağız. Rabbimiz gelince biz O'nu tanırız, diyecekler. Allah Tealâ Hazretleri, (münafıkların ayrılmalarından sonra onlarla) tecelli edip: Rabbiniz benim, buyuracak. Onlar da, Rabbimiz sensin, diyecekler (ve secdeye kapanacaklar).
Cenabı Hak, onları (cennetine) davet edecektir. Sonra Cehennemin üstünde SIRAT köprüsü kurulacak ve Peygamberlerden, ürа-metiyle birlikte ilk geçen ben olacağım. O gün peygamberlerden baska hiçbir ferd konuşamayacaktır. Peygamberlerin o günkü sözleri de, Allamm, selâmete çıkar, selâmet ver, demekten ibarettir. Cehennemde Sa'dan dikenine benzer çengeller vardır. Sa'dan dikenini gördünüz mü? İşte ona benzer biçimdedir. Ancak bu çengellerin ne derece büyük olduğunu ancak Cenabı Hak bilir. O çengeller, amellerine göre insanları kaparlar. İnsanların kimi ameli yüzünden helak olur. Kimi de hardal tanesine döner ve sonra kurtulur. Allah Tealâ Hazretleri, Cehennem halkından dilediğine rahmet etmek istediğinde meleklere, dünyada Allah'a, (ortak koşmayrp) ibadet edenleri çıkarınız, diye emreder. Melekler de onları, alınlarındaki secde izlerinden tanır ve çıkarırlar. Cenabı Hak, cehennem ateşine, secde izlerini yemeyi haram kılmıştır. Cehennemden çıkarlar. Cehennem, insanoğlunun secde izinden başka her yerini yer (yakarak çürütür).
Cehennemden yanık olarak çıkarlar. Sonra üzerlerine hayat suyu dökülür. Onlar da sel çamurunda biten kır otu gibi biterler.
Cenabı Hak, kullarını muhakeme ettikten sonra bir adam, ki-cehennem halkından en son cennete giren kişidir, cennetle cehennem arasında, Cehennem tarafına dönük olarak kalır. Bu adam, ey Rabbim, yüzümü cehennem yönünden çevir; çünkü kokusu beni zehirlemekte ve parlaması yakmaktadır, diyerek yalvarır.
Cenabı Hak: Şayet bu isteğin yerine getirilirse, başka bir isteğin olabilir mi? diye buyurur. O kul da, İzet ve Celâlin için, hayır, der ve Cenabı Hakk'a dilediğince ant ve söz verir. Bunun üzerine Allah Tealâ, onun yüzünü cehennemden çevirir. Cennete yönelince de onun eşsiz güzelliğini görür. Allah'ın dilediği (dayanabildiği) kadar sesini çıkarmaz. Sonra ey Rabbim, cennetin kapısına kadar bana ilerleme imkânı ver, diyerek yalvarmaya başlar.
Cenabı Hak buyurur:
— Evvelce istediğinden başka hiçbir şey istemeyeceğine dair sözler veren ye yeminler eden sen değil misin? Der ki:
— Ey Rabbim. Yarattıklarının en bedbahtı olmayayım. Cenabı Hak buyurur:
— Eğer bu arzuna kavuşursan başka istekte bulunmayacak
mısın? Adam:
— İzzet ve Celâlin hakkı için, hayır, bundan başkasını istemi-yeceğim, der ve dilediğince Rabbisine ant ve söz verir. Cenabı Hak, o kimseyi cennet kapısına iletir. O kimse, cennetin kapısına varınca da onun, gözleri kamaştıran güzelliğini, ondaki parlaklık ve ferahlığı görür. Allafaın dilediği (dayanabildiği) kadar sesini çıkarmaz. Fakat öonra,:
— Ey Rabbim! Beni cennete koy, diyerek yalvarır. Cenabı Hak buyurur ki:
— Zavallı insanoğlu! Ne vefasızmışsm! Sana verilenden başkasını istemeyeceğine dair söz veren, yemin eden sen değil misin? Adam da:
— Ey Rabbim, der, beni yaratıklarının en bedbahtı kılma! Cenabı Hak, onun bu sözünden hoşlanıp cennete girmesine izin verir ve dile, der. Kul da dileklerde bulunur. Kulun dilekleri kesilince de, Rabbisi kendisine hatırlatarak, şundan ve şundan da iste, buyurur. Kulun istekleri sön bulunca:
— Bunlar ve bunlarla beraber bir misli fazlası senin olsun, buyurur,», Ebû Said'in rivayetinde, «bunlar ve bunlarla beraber on

265- îbni Abbas (R.A.İ 'dan rivayet edilmiştir:
«Bana yedi aza (organ) üzerinden secde etmekliğim emrolun-du: 1) Ahn (burunun da alınla beraber yere konması gereğini işaret etti), 2, 3) İki el. 4, 5) İki diz. 6, 7) İki ayağın parmakları Elbise ve saçlarımızı da toplamıyacağiz.»
Mütercim; . .
Namaz kılan kimse bu yedi azadan biri üzerinden secdeyi özürsüz olarak terk ederse namazı bozulur. Bu azaların çıplak olması şart değildir; eîde eldivenler, ayaklarda mestler giyili olduğu halde secdenin yapılmasında bir sakınca yoktur. Ancak dizler İmam
Azam'a göre avret olduğu için örtülü olmaları şarttır. îmam Şafii'ye göre, avret yerinin civarı bulunmak cihetiyle namazda ve namaz dışında örtülürler. Yine İmam Azam'a göre alının bir bölümünü yere koyinak farz, çoğunu koymak vacibdir. Diğer imamlara göre, bir bölümün yere konması kâfidir. Alının hududu: Yüzün, iki şakak ve kaşlarla, saçlar arasında kalan kısmıdır.

266- Enes (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Not: Kadmlar ise, secdede tolhrm. uyloklarma yapnşürarak uy luklanna doğru toplarlar.

267- İbni Mes'ud (R.A.) dan rivayet edilmiştir:
Selam Allah Teâlanın kendisi Igüzel isimlerinden biri)dir. Bu yüzden ona selam verilmez.
Herhangi biriniz, namazda (ettehiyyata oturduğu zaman) şöyle desin: Hürmet ve tazimler, dua ve ibadetler ve bütün Övgüler Allaha'dır. Ey Peygamber, selâm olsun sana ve Allah'ın rahmeti ve bereketleri de... Bize de ve Allah'ın salih kullarına da selâm olsun.
«Siz bunu söylediğiniz zaman, Allah'ın gökte ve yerde bulunan her salih kuluna ulaşır. Bu selâmdan sonra da «EŞHEDU EN LÂ İLAHE İLLALLAH VE EŞHEDÜ ENNE MUHAMMEDEN ABDÜHÜ VE RESÛLÜHÜ» deyiniz. Başka rivayette, şu ilâve bulunmaktadır.
«Sonra dualardan en çok beğendiğini seçer ve duada bulunur.
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin diğer rivayetlerinde, bu TAHÎYYAT duasından sonra, istenen ve -hoşa giden duanın seçilerek okunması yer almaktadır. Daha geniştir mana ile şöyle terceme edilir;
«Sözle olan ibadetler, iş yapmak suretiyle olan ibadetler, mal-ile yapılan ibadetler tümü ile Allah Tealâ Hazretlerine mahsustur.
Ey Allah'ın sevgili Peygamberi! Yüce Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketleri senin üzerine devamlı olsun. Biz kullarına ve Allah'ın diğer salih kullarına da Allah Tealâ'mn selâmı olsun. Gerçekten kalbimle inanır ve tasdik ederim, dilimle İkrar edip şehadet ederim ki, ibadete lâyık ancak şanı yüce olan Allah'dır. Yine böylece kalbimle inanır ve tasdik ederim, dilimle söyleyip şehadet ederim ki, Hazretî Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem de Allah Tealâ'mn kulu ve Peygamberidir.»
Bu şekilde varid olan TAHİYYAT duası, îmanı Azam Hazret-' lerinin seçmiş olduğu duadır. Diğer mezheb imamlarının ihtiyar ettikleri dua daha değişik lâfizlarladır. Hanefî mezhebinde namazların son oturuşlarında TAHİYYAT miktarı oturmak farzdır. Bu duayı okumak ise vâcibdir. Şafiî ve Hanbelî mezheblerinde teşehhüd miktarı oturmak farz olduğu gibi, bu duayı da okumak farzdır; Maliki mezhebinde sünnettir.1

268- Hazreti Aişe (R.AJ'den rivayet edilmiştin
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri namazın sonunda TAHİYYAT'dan sonra şöyle dua ederdi:
«Allah'ım! Kabir azabından sana sığınırım. Mesîh Deccal'm fitnesinden sana sığınırım. Hayatın ve ölümün ve kul borcundan sana sığınırım.» (Sonra ashabı kiram: Ey Allah'ın Peygamberi, bu kul borcundan ne kadar çok Allah'a sığınıyorsunuz? dediler. Onlara cevaben şöyle buyurdular:) «insan borçlu olduğu zaman konuşur ve yalan söyler, söz verir ve sözünde durmaz.» (Bunlar ise münafik sıfatlandır; onun için kul borcundan Allah'a çok sığınırım)
Mütercim :
Bu borç, ödenemiyecek bir borç demektir. Ödenebilecek bir borç ise bu sığınmaya girmez, zaten o borç ödenir. Bir de Peygamber efendimizin bu gibi duaları/ hep biz ümmetine öğretmek içindir. Yoksa Resulü Ekrem Hazretleri böyle borçlardan ve böyle bir borcun gerektireceği gayri me£rû hallerdeki masumdurlar.

269- Hazreti Eöû Bekir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Hazreti Ebû Bekir (Radıyallahu Anh): Ey Allah'in Resulü, namazın sonunda ednecek bir dua bana öğretiniz, deyince Peygamber Sallallahu Alöyhi ve Sellem şöyle Duyurdu:
«De ki: Allajt'ım, ben nefsime çok zulüm yaptım; günahları da ancak sen bağılarsın. Lütfunla beni bağışla ve befti esirge. Şüphesiz sen çok bağışlayan ve çok esirgeyensin.»
Mütercim ;
Gerçekten bu dua, hem. tahiyyat'dan sonra hem de namaz dışında edilecek duaların en toplusu ve en güzelidir. Çünkü cehennemden kurtulup cennet ve cemale kavuşmak duaların özüdür, demişlerdir. /

270- Ebû Hüreyre (İH.A.) 'den rivkyet edilmiştir: «Bakınız, tuttuğunuz takdirde sizi gveçenlere ulaşacağınız, sizden sonrakilerin size ulaşaiimyacaklan W aralarında bulunduklarınızın, aynıı ameli işleyenler lhariç, en iyil\eri olacağınız bir şeyi size bildireceğim: Her namazın arkasında otuzıViçler kere teşbih edecek, hamd edece!'* ve tekbir getireceksiniz. Yan\i sübhanallah, elhamdülillah ve Allaıhu Ekber, diyeceksin ve bunlaıVdan her biri otuzüç olacaktır.»
Mütercim;
Sünnet ohs^n ve en faziletli kabul ediIen'.A teşbihlerin otuzüçer olmasıdır. Teşbihlerin sayısı bundan çok olunsa^ aynı sevabın meydana gelmesinde ihtilâf varsa da, güvenilir olam ayni sevabın elde edilmesidir. Bir ,de teşbihler noksan yapılırsa, ontVi göre de sevab da eksilir; çünkü bazı hadisi şeriflerde teşbihlerin \onar kere söylenmesi vardır. Halita

bir kere, birer kere söylefomefenin de varid olduğunu Şerkavİ Şerhinde yazmaktadır.

271- Muğîre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
«İbadete s layık olan ancak yüce AHah'dır. Ortağı 3 foktur. Mülk O'nundur. t £amd O'na mahsustur ve O, her şeye kadîrd ir tgûcü yetendir). Allah'ım! Senin verdiğini kimse engelleyemez.. Senin engellediğini 'kimse, veremez. Sana karşı varlıklı kişiye v arlık fayda vermez.»

272- Zeyd bin Halid El-Cühenî (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Hudeybiye gazasında, yağmurlu bir gecenin sabahında. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Rabbiniz ne buyurdu bilir misiniz?» Ashabı kiram, Allah ve Besûlü bilir, dediler. Sonra Hazreti Peygamber devam etti:
«Allah buyurdu ki: Kullarımdan kimi mümin ve kimi de kâfir olarak sabahladı. Allah'ın lütfü ve rahmeti sayesinde yağmur yağdı diyen bana imam etmiş, yıldız iddiasını tanımamış; amma, şu veya bu yıldızın tesiriyle yağmur yağdı diyen, beni tanımamış yıldıza veya yıldızlara iman etmiştir.»
Mütercim ; ,
Yağmurun yağmasında ve yağdırılmasında asıl müessir olan ve her hadiseyi yaratan Allah Tealâ Hazretleridir. Eğer böyle bir inanç taşınmaz da aksine olarak yıldızlar veya diğer hadiseler asıl sebep ve bir yaratıcı kabul edilirse bu küfürdür. Böyle bir inançta bulunan kimse de kâfir olur. Fakat bunları Allah Tealâ'nın bir vasıta ve zahiri sebep kıldığına iman etmek zarar vermez.

273- Ukbe (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bir gün ikindi namazını kılıp selâm verdi ve acele ile. kalkarak saadethane-lerine girip çıktı ve şöyle buyurdu:
«Yanımızda kalan bir miktar külçe altını hatırladım. Beni bağlamasından hoşlanmadığım için taksim edilmesi bana emredildi.»
Mütercim:
Altın, Peygamberi Zişân Efendimizin hücre-i saadetlerinde istihkak sahiplerine dağıtılmak üzere bulunuyor ve bunun muhafazasiyle fikirleri meşgul oluyordu. Namazda hayırlı işlerden herhangi bir şeyi düşünmek ve hatırlamanın namazı bozmadığı hükmü bu hadîs-i şeriften çıkarılmaktadır.

274- Cabir (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Bu bitkiden (sarımsaktan) yiyen kimse, mescidlerimizde (bu lunarak) içimizi bulandırmasın.»

275- Cabir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Kim sarımsak yahut soğan yerse bizden uzak dursun,-yahut mescidlerimizden uzak dursun ve evinde otursun.» Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine bir gün sarımsaklı yemek çıkarıldı. Kendileri yemediler. Beraberinde bulunan Ebû Eyyub El-Enserî ve daha başkaları da o yemekten yemediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, «yemeği getirin» dedikten sonra Hazreti Ebû Eyyûb'e şöyle buyurdu: «Sen ye! Senin başbaşa verip konuşmadığın kişi (Cibril Aleyhisselâm) ile ben başbaşa verip konuşuyorum.»

276- Ebû Saîd (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Cuma günü yıkanmak her mükellef kişiye vâcibdir.»
Mütercim :
Cuma günü yıkanmanın vacib kadar önem taşıdığına işaret sayılmaktadır. Birkaç hadîsi şeriften sonra bu mevzu üzerinde tafsilat gelecektir.

277- îbni Ömer (R.A.)'den rivayet edilmiştir!
«Kadınlarınız geceleyin mescide gitmek için sizden izin isterlerse veriniz.» Bir rivayette ise, «mescidlere...» denmektedir.
Mütercim:
Fitne ve fesad korkusu yoksa haşımlannızı cemaatla namazdan engellemeyiniz, demektir. İmam Azam Hazretlerine göre, ihtiyar kadınlar, yatsı ve sabah namazlarına çıkabilirler. İmam Ebû Yusuf ise, ihtiyar kadınların gece ve gündüz her namaza katılmalarında beis yoktur, diyor. Şafiî mezhebinde de durum böyledir. Ancak gösterişli elbiselerle değil, adi elbiselerle çıkmalıdırlar. Genç kadınlar için yine haram olmayıp tenzihen mekruhtur. Çünkü onların camiden ve cemaatten aîıkonmalarına dair ne kavli ve ne de fi'lî hiç bir hadisi şerif olmayıp yalnız. Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) validemizin şu sözü rivayet edilmiştir: Eğer Resûli Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, zamane kadınlarının icad ettikleri şeyleri göreydi, onları cami ve nıescidlerden uzaklaştırırdı. Halbuki yalnız Hazreti Aişe'ye ait bu sözle bütün kadınlar hakkında yasak hükmünü çıkararak onları cami ve mescidlerden alıkoymanın meşruiyeti sabit olmaz. Çünkü Hazreti Aişe hanımların engellenmesini vücudu olmayan bir şartla bağlamıştır, ki, o şart da, eğer şimdiki hanımları Resûlüllah göreydi, sözüdür. Şerkavî şerhinde böyle ifade edilmektedir.[15]

CUMA BAHSÎ

278- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Biz sonuncular ve fakat kıyamet gününde başta gelenleriz. Ne var ki, onlara (Yahudilerle hıristiyanlara) bizden önce kitap (Tevrat ve İncil) verildi. Sonra Allah Tealâ tarafından kendilerine farz kılman günleri bugündür (Cuma günüdür). Fakat onlar, bugün hakkında ihtilâfa düştüler ve C onabı Hak da bu Cuma gününü bize nasip etti. Böylece milletler gün konusunda bizden sonra gelmektedir. Yahudiler yarm, Hıristiyanlar da öbürgün.»
Mütercim ;
Yahudiler, kendi içtihatları ile Cumartesi gününü seçtiler. Sebebi de, Cenabı Hak, göklerle yeri pazar gününden başlayıp Cuma günü tamamlayarak altı günde yarattı. Cumartesi günü hiç bir şey yaratmadı.. Bu itibarla Cumartesi gününü kendileri için bir istirahat günü
seçtiler.
Hıristiyanlar ise, Cenabı Hak pazar günü kâinatı yaratmağa
başladığı için, o günü mübarek bir gün kabul ettiler ve bu günü ibadet için ayırdılar.
Bize gelince: Bizim içtihat ve ihtiyarımız olmayarak Cenabı Hak şu ayeti kerime ile bizi Cuma gününe ve Cuma namazına irşad buyurdu, mealen:
«Ey îman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman hemen Allah'ın zikrine (namaza) koşun ve aHş-verişi bırakın (Cuma sûresi: ayet 9).

279- Ebû Saîd (R.A.)'den rivayet edilmiştir: «Cuma günü yıkanmak, bülûğa eren herkese yacipdir. Aynı zamanda misvâklanması ve eğer bulursa güzel koku sürünmesi de...»
Mütercim :
Burada «vacib» tabiri, bütün bedeni temizlemenin önemine binaen tekid için gelmiştir. Yahud cuma günü yıkanmak, temizlik ve güzel ahlâk yönünden vacib derecesindedir. Üç mezhebe göre, cuma günü yıkanmak mükked sünnettir. Zahirî ve Hanbelî mezheb-lerinin görüşlerinden birine göre vacibdir. Şayet bu yıkanma cuma namazından sonra yapılırsa, sünnet yerini tutmaz; çünkü cuma namazının hakkıdır. Fakat Hanefî ve Şafiî fnezheblerine göre, fecii doğduktan sonra cuma vaktına k&dar caizdir. Faziletli olan, cuma namazına yakın yıkanmaktır; hatta yıkandıktan sonra abdest bozulursa tekrar yıkanmak lâzımdır. Bir de cuma günü misvak kullanmak ve bulunabildiği takdirde güzeİ koku sürünmek, gereklidir.

280- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir: «Her kim ki, cuma günü cünüplükten gusleder gibi yıkandıktan sonra erkence cuma namazına giderse, bir deve kurban eden derecesinde sevap alır. İkinci saatte giden bir sığır kurban etmiş gibidir. Üçüncü saatte giden boynuzlu bir koç kurban etmiş gibidir. Dördüncü saatte giden bir horoz tasadduk etmiş gibidir. Beşinci saatte giden de bir yumurta sadaka vermiş gibi sevab kazanır. Artık imam minbere çıktığı zaman, melekler hutbeyi dinlemek için hazır bulunurlar.» (Sonra gelenler için sevab yazmazlar, yalnız Cuma namazını kılma sevabını yazarlar. Hadis-i şerifte varit olan «saat» kelimesinden kasıt, elbette ki altmış dakikalık zaman parçası değildir. Kısa zaman fasılaları kasdedildiği muhakkaktır. İmam Mâlik'e göre, zevalden sonraki zaman*parçalandır. Fakat bu görüş. Cumhur tarafından benimsenmemiştir. Cumhur-i ulemaya göre, Cumaya gidiş, gündüzün ilk saatlerinden başlar.)
Cuma namazına kuşluk vaktinde erkence gitmek için cemaat için faziletli ise de, imam ve hatib için Cuma namazına geç vakitte camiye gitmek daha faziletlidir; çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Cuma günü tam namaz vaktinde camiyi teşrif ederlerdi. Ondan sonra da dört halife böyle yaparlardı.

281- Selman Farisî IR.A.)'den rivayet edilmiştir: «Her kim Cuma günü yıkanıp elinden gelen temizliği yaparak temizlenir, esansından sürünür veya evinin güzel kokusundan sürünür, sonra çıkar (ak mescide gelir), yan yana duranları ayırmaz, sonra nasibi olduğu kadar namaz kılar, sonra imam hutbeye başladığı zaman susup dinlerse iki Cuma arasındaki (küçük) günahları behemehal bağışlanır.
Mütercim:

Cumanın sünnetleri: Yıkanmak, camiye erken gitmek, misvak kullanmak, pâk ve temiz elbise giymek, güzel koku sürünmek, tırnak kesmek, koltukaltı ve ut yerlerinin tıraşını yapmak;

282- Hazreti Ömer'den rivayet edilmiştir:
Cami kapısında, halis ipekten yapılmış SİYERA diye isimlendirilen kıymetli bir hırkanın satılmakta olduğunu gören Hazreti Ömer Radıyallallahu Anh:
— Ey Allah'ın Resulü! Bayramlarda Cuma günlerinde ve bazı heyetlerin ziyaretinize gelişinde bu elbiseyi giymek için satın alsanız olmaz mı? dedi. Buna cevaben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«— Bunu (böyle bir elbiseyi) ancak ahirette nasibi olmayan giyer.
Bir zaman sonra Resulü Ekrem Hazretlerine bu cinsten gösterişli ve ipekli elbiseler geldi. Bunlardan bir tanesini Hazreti Peygamber, Hazreti Ömer'e verdi. Hazreti Ömer:
«— Ya Resûlallah, siz bana bu elbiseyi verdiniz; halbuki daha önce bu gibi elbisenin giyilmemesi hakkında bizi uyarmıştınız, dedi. Cevaben şöyle buyurdular:
«Onu, giyesin diye sana vermedim.» (Ya satması için, ya da hanımlara vermesi için verildiği anlaşılıyor.)
Mütercim: ,
Cuma ve bayramlar için ipekli ve gösterişli olmıyan sade ve temiz iyi bir elbise giymek, güzel sarık sarmak müstehabdır.

283- Ebu Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Ümmetime güçlük getirmemiş olsaydım, her namazla beraber misvak kullanmalarını onlara emrederdim, (misvak kullanmayı va-cib kılardım).» Yoksa her namaz ve abdestin önünde misvak kullanmanın mustahab olduğunda ittifak vardır. Özellikle Cuma namazı için daha fazla önem taşımaktadır.

284- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Misvakı size sık sık söyledim.» (Tergib ve teşvik için defalarca söylendiği beyan buyuruluyor.)

285- îbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Hepiniz çoban ve hepiniz sürüsünden sorumludur, (idare ettiklerinizin hesabını ahirette vereceksiniz): Devlet reisi çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek, ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın da kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden
(kocasının malını korumaktan, çocuklarını İslâm terbiyesi üzere yetiştirmekten, ırz ve namusunu korumaktan) sorumludur.

286- Ebû Hüreyfe (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Biz sonuncular ve fakat ahirette başta gelenleriz. Onlara bizden Önce kitab verildi, bize ise onlardan sonra, tşte onların ihtilaf ettikleri gün bu Cuma günüdür. Allah bu günü bize nasip etti. Yarın Yahudilerin ve öbür gün de Hıristiyanlanndır. Her müslümanm, her hafta yıkanması, başını ve bedenini yıkayacağı bir günü olması şarttır,»

287- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
«Bu gününüz (Cuma) için temizlenmiş olmalıydınız.»
Mütercim:
Medine'ye yakın Avali yönünden toz-toprak içinde cuma namazına gelenlere hitaben buyurulmuştur.

288- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir: Yıkanmalıydınız.»
289- Ebû Abs (R.A.) 'den rivayet edilmiştir: Allah yolunda ayakları tozlanan kimsenin vücudunu Allah cehenneme haram kılmıştır.»
Mütercim
Cihad, hac, Cuma ve cemaat gibi Allah rızasına uygun işlerde ayaklan tozlanan kimsenin bütün vücudu cehenneme haram olup cennete lâyık görülmüştür.

290- Muaviye tR.A.)'den rivayet edilmiştir:
Resûlüilah Saliallahu Aleyhi ve Sellem Cuma günü minbere çıkıp oturdular. Müezzin, ALLAHÜ EKBER, deyince Resûlüilah Saliallahu Aleyhi ve Sellem .Hazretleri de «Allahü Ekber. Allahü Ekber» dedi. Sonra müezzin. EŞHEDÜ EN LÂ İLAHE İLLALLAH, deyince Peygamber: «Ben de (şehadet ederim) * buyurdu. Müezzin, EŞHEDÜ ENNE MUHAMMEDEN RESULÛLÜLLAH, deyince, Hazreti Peygamber, «Ben de (şehadet ederim)» buyurdu.
Mütercim:
Hazreti Peygamberin «Ben de,» sözleri île iktifa etmeleri, Peygamberliğine ait özelliklerden olabilir. Bizlerin şehadet kelimesini, müezzinin okuduğu gibi tam olarak söylememiz gerekir. Sünnet olan budur. (Yalnız «Ben de şehadet ederim» sözü bizim için kâfi değildir. Şerkavî şerhinde böyle yazılmıştır. Hanefi mezhebinde, Cuma günü imam minberde iken okunan ezana mukabele edilmemesi, çünkü başka bir hadisi şerife, göre, burada susup dinlemek gerektiği belirtilmiştir. (Dürrü Muhtara bakılsın).

291- Sehl (R.A.) den rivayet edilmiştir:
Peygamber Saliallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, kölesi marangoz olan bir kadına şöyle buyurdu: «Marangoz kölene emir ver, cemaate hutbe vereceğim zaman çıkıp üzerinde oturacağım birkaç basamak (minber) yapsın bana.» Bu emir üzerine kadın da kölesine bir minber yaptırdı ve mescidi şerife getirilip yerine kondu. Hutbe bunun üzerinde okunurdu. Bir defasında Peygamber Saliallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bu minberi şerifin alt basamağında durarak namaza başladı ve rükûu da burada yaptıktan sonra inip yerde secde etti. Namazdan sonra şöyle buyurdu:
«Ey Müslümanlar! Bunu, sadece bana uymanız ve namazımı bilmeniz için yaptım.» (İmamın namazdaki hareketlerinin mukte-diler tarafından görülüp bilinmesi için imamın yüksekçe bir yerde olmasının müstahap olduğu anlaşılıyor. Mihrapların yüksek oluşu buradan gelmektedir.
Mütercim
Hazreti Peygamber efendimizin devrinde yapılan ilk minber işte bu minberdir. Minber, mim harfinin kesriyle, yükseğe çıkmağa yarayan alet demektir. Menber olursa, yüksek olan yer manasına gelir. Birinci mânada ismi alet, ikinci mânada ismi mekândır. Mazi ve müzarisi, Nebere - Yenbiru dur, Darebe - Yedribu gibi. Bu minber yapılmazdan önce, bir hurma ağacının gövdesine dayanarak hutbe okurdu. Yeni Minberin yapılmasıyla bu ağacın, yavrusunu kaybeden deve yahut annesini kaybeden çocuk gibi inlediğini bütün ashabı kiram işittiler. Sonra Resûîüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri adı geçen bu ağaç gövdesini mübarek eliyle okşadı ve böylece ağaç sükûnet buldu. Bir rivayete göre, bu hurma gövdesi minberi saadetin altına gömüldü.

292- Amr bin Tağlib (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Şîmdi vallahi ben, bazan bir adama veriyor, bir adamı da nasipsiz bırakıyorum. Oysa nasipsiz birakdığım adam, (kendisine mal ve menâl) verdiğim adamdan bana daha sevgilidir. Ne var ki, bazı kişilere, içlerinde sızlanma ve sabırsızlık gördüğüm için vermekteyim. Bazılarını da, Allah tarafindan kalblerine verilen hayır ve zenginliğe bırakıyorum. Amr bin Tağlib de bunlardandır. Bunun üzerine Amr ibni Tağlib:
— Vallahi, Resûîüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bu mübarek sözü yerine, bana bir deve sürüsü verilseydi makbule gemezdi, dedi.

293- İbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Resûîüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, mübarek hayatının son hutbesinde şöyle buyurdu:
«Ey Müslümanlar! Yakınıma geliniz. îmdi, Ensar'dan oluşan şu mahalle halkı azalacak ve başkaları çoğalacaktır. Her kim, Muham-med Sallallahu Aleyhi ve Sellem ümmetinin bir yetkili makamına getirilir de kimine zarar ve kimine yarar sağlamaya gücü yeterse, Ensar'm iyisiyle ilgilensin, kötüsünü de, vali olupta bir kimseye zarar ve menfaat yapmaya gücü yeterse, o vali olan kimse, bağışlasın.

294- Cabir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
Resûîüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Cuma .günü hutbe okunurken bir adam camiye girdi ve oturdu. Hazreti Peygamber ona hitaben şöyle buyurdu: «Ey filân, namaz kıldın mı?» O adanı da: Hayır, dedi. Hazreti Peygamber: «Kalk, namaz kıl» buyurdu.
Mütercim:
Bu hadisi şerif, İmanı Şafîî ve İmam Hanbeli Hazretlerinin delili olup, hutbe esnasında camiye giren kimse iki rekât namaz kılar, diyorlar. Hanefi ve Maliki'ye göre, namaz kılmaz, oturup hutbeyi dinler. Çünkü hutbe esnasında konuşmak ve başka şeyle meşgul olmaktan men edilmiştir.

295- Ebu Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir.
«Cuma günü hatip hutbe okurken, sen arkadaşına (sus) bile desen, boş laf etmiş olursun.»

296- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Cuma'da bir vakit vardır. Müslüman kul, namaz kılmakta ve Allah'dan herhangi bir dilekte bulunmakta iken o saate denk gelirse, şüphesiz, Allah Tealâ, ona dilediğini verir.»
Peygamber, bu vaktin çok kısa olduğunu mübarek serçe parmağının ucu ile işaret ederek gösterdi.
Mütercim :
Cuma günü içinde serçe parmağının ufacık ucu kadar kısa bir müddet vardır ki, o saat (vakit) içinde dua makbul olur.[16]

KORKU NAMAZI BAHSİ

297- îbni Ömer (R.A.l'den rivayet edilmiştir:
«Saflar karıştığında (taarruz safhasında) namazlar ayakta kılınsın. Eğer taarruzun daha ileri bir aşamasında ise namazlarını ayakta veya hayvanların sırtında (imâ ile) kılsınlar.»
Mütercim:
Bu hadisi şerif, İmam Şafiî Hazretlerinin delili olup bilfiil düşmanla savaşırken hatta süngü süngüye gelinse bile, ayakta yahud hayvan üstünde hem düşmanla savaşırlar, hemde baş ve göz hareketleri ile (imâ ile) namazlarını kılarlar. Bu durumda kıbleye yönelmek gerekmez. Hanefî mezhebine göre, savaş halinde düşmanla bilfiil karşılaşan veya süngü süngüye gelen müslümanlar namazlarını geciktirirler ve sonra kaza ederler. Buna delil de 203. hadîs-i şerifte geçen Hendek savaşındaki olaydır. Bir de /cemaatla korku namazı kılınması vardır. O da bilfiil savaşmayarak düşman karşısında mevzilenmeleri halindedir. Yahut düşmanla yer yer temasların vuku bulduğu durumlardadır. Yoksa savaş kızıştığı zaman cemaatla namaz olmadığına ittifak edilmiştir:

298- Îbni Ömsr (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hendek savaşından Medîneye dönüşte ashabı kiram silâhlarını henüz çıkarmışlarken Allah'dan gelen vahy üzerine şöyle buyurdular:
«Hiç kimse, Beni Kurayza'ya varmadan ikindi namazını kılmasın.»
Mütercim:
Hendek (Ahzab) savaşından henüz Medine'ye dönüp de ashabı kiram silâhlarını, bıraktıkları bir anda, daha önce Hendek savaşında düşmanlarla birleşip müslümanlar aleyhinde çalışan yahudi kabilesi Benî Kurayza'ya karşı hücuma geçilmesine dair Allah'dan vahy gelmişti. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, derhal Benî Kurayza'ya karşı askerî harekâta geçilmesini buyurmuş ve yukarıdaki emrini vermişlerdi. Ashabdan bir kısmı, bu hadis-i şeriften, acele edilmesi mânasını anlayıp, vakti girmiş ikindi namazım hemen kılarak çıktılar. Bir kısmı da, ikindi namazının ancak Benî Kurayza'da kılınabileceği manasını anlayarak kılmadan çıktı. Sonra durum Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e arz edildi. Her iki içtihadı da tasvip buyurdular. Çünkü nassın her iki mânaya da ihtimali vardı. Sonra Kurayza Oğullarına varılıp on-larm hakkından gelindi ve bir kısmı da sürgün edildi.[17]

RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI BAHSİ

299- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
Hazreti Aişe der ki, bir'bayram günü idi. Henüz bulûğ çağma ermemiş iki kızcağız, yanımda def çalıp evvelce Medine'de Evs ve Hazreç kabileleri arasında meydana gelen ve Evs kabilesinin zaferi ile sonuçlanan BUAS vak'asını anlatan şarkıyı söylerken tîazreti Peygamber gelip döşeğine yaslandı ve mübarek yüzünü duvardan yana çevirdi. Bu arada, babam Ebu Bekir geldi, içeri girer girmez beni azarlamaya başladı. Peygamberin yanında şeytanın sesi (çalgı sesi) olur mu? deyince, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem Hazretleri, babama dönerek, «Dokunma onlara!» diye buyurdu. Her milletin Bayram günleri var. Bugün de bizim bayramımızdır. Varsınlar, böyle sevinç gösterileri yapsınlar? Sonra bu kızlara göz ettim, çıktılar.
Bu hadîsi şerife ilâve olarak Hazreti Aişe diğer bir olayı şöyle anlatır: Yine o bayram günü, Sudanlı birkaç kişi, Sudan savaş oyunları gösterisi yapıyorlardı. Südan'lılar bu silâh oyunlarını yaparken ya ben, seyretmem için müsaade istedim, yahud Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem Hazretleri bana:
«(Ya Aişe, Sudanlıların kalkan oyununu) seyretmek ister misin?» buyurdu. Ben de bakmak isterim, dedim. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem'in arkasında durdum. Yanağımı Hazreti Peygamberin mübarek yanağına yaslayarak bir müddet seyrettik. Hazreti Peygamber Sudanlı oyunculara hitaben «Bereketli Nil'in çocukları, devam edin!» buyurdu.
Nihayet yoruldum ve usandım. Hazreti Peygamber bana:
«— Yeter mi?» buyurdu. Ben de: — Evet, ya Resûlallah, artıfe yeter, dedim. Hazreti Peygamber de bana:
«Öyle ise git» buyurdu.
Mütercim:
Bayram günlerinde ve düğün cemiyetlerinde, savaşa teşvik etmelerde ve misafir gelişinde def çalmanın meşru olduğu bu hadîs-i şerifle sabittir. «Düğünleri def çalarak duyurunuz» mealindeki hadîsi şerif de bunu teyid etmektedir.

300- Berâ bin Azib (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem Hazretleri Kurban Bayramı hutbesinde şöyle buyurdular:
«Bu günümüzde yapacağımız ilk iş bayram namazını kılma mızdu*. Sonra döner ve kurbanlarımızı keseriz. Kim bunu yaparsa sünnetimizi aynen icra etmiş olur.»

301- Bera (R.A.l'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem Hazretleri Kurban bayramı hutbesinde şöyle buyurmuştur:
«Kıldığımız namazı kılan ve kestiğimiz kurbanı kesenler, dini vecibeyi aynen icra etmiş olurlar. Kurbanını bayram namazından Önce kesenler ise, namazdan önce olduğu için kurban sayılmaz.» Ebu Bürde bin Niyar, Ya Resûlallah, ben bu meseleyi daha önce bilmediğimden görüşüme dayanarak, herkesten önce kurbanımı kesip daha çok sevap kazanayım, diye, namazdan önce kurbanımı kestim ve etinden de biraz yiyerek namaza geldim. Şimdi ne yapayım? dedi. Buna cevaben Hazreti Peygamber:
«Senin koyunun (kurbanlık değil) etliktir!» buyurdular. Tekrar Ebû Bürde sordu: Ya ReGûlallah, bizde yılını doldurmamış bir oğlak var ki, bence iki koyundan' daha kıymetlidir; bunu kesersem kurban yerine geçer mi? Hazreti Peygamber:
«Evet, ancak (yaşını doldurmamış oğlak) senden sonra hiç kimseden kurban yerine geçmez» buyurdular.
Mütercim
Bu hadisi şerif, İmam Şafii Hazretlerinin delili olup kurban olacak hayvan koyun cinsi ise tam bir yaşında, keçi cinsi ise iki yaşında olmalıdır, demiştir. İmam Azam'a göre bir yaşındaki koyundan fark edilmeyecek şekilde semiz olan en az altı aylık bir kuzu dlbili kurban edilebilir.

302- İbni Abbas (R.A.ldan rivayet edilmiştir:
Zilhicce'nin şu on günündeki amelden daha üstün amel yoktur.» Ashabı kiram, ya Resûlallah, cihad da mı değil? diye sordular. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: «Cihad da değildir. Ancak canını ve malını feda ederek çıkıp, hiçbirini geri çevirmeyen
(ikisini de Allah yoluna veren) kişi müstesna» buyurdular. Yani malını ve canını Allah yolunda feda eden mücahidin ameli, Zülhicee ayının şu on günündeki amelden daha faziletlidir.

303- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
Birtakım Südaıı'hlar, Mescidi şerifin önünde bayram günü kılıç ve kalkan oyunları yaparlarken Hazreti Ömer'e şöyle buyurdu:
«Bereketli Nil'in çocuklarını (Südan'lıları) güven içinde bırak!» Başka bir rivayette; «Her milletin bîr bayramı var. Bugün de bizim bayramımızdır» buyurduğu da belirtilmiştir.
Mütercim:
Erfide, rifde'nin çoğul şekli olup bahşiş ve aynı zamanda bolluk mânasında kullanılmaktadır. Nitekim suyu bol olduğu için Dicle ve Fırat nehirlerine, râfidan denmiştir. Hadiste geçen Sudanlılara er-fidenin çocukları denmesi, ya bahşiş topladıklarından veya bereketli Nil nehrine mensup olduklarından ileri gelmektedir.[18]

VİTÎR BAHSÎ

304- İbni Ömer (R.A.) den rivyet edilmiştir:
«Gece namazları ikişer ikişer rekâttır. Herhangi biriniz sabah vaktinin girmesinden korkarsa (gece namazlarının sonuna bıraktığı vitri) tek rekât olarak kılar Bu bir rekât, kıldığı namazların vitri olur.»

Mütercim:
Gece teheccüt namazı kılmayı adet edinen, kimse, gece yarısından sonra kalkıp teheccüd namazını ikişer ikişer rekât kılar. Sonra vitir namazını kılar. Amma vitir namazı tek rekât mıdır, yoksa vitir namazı gibi üç rekât mıdır? Bu hususta diğer mezhep imamları, hadisi şerifin zahirini esas kabul ederek, vitir namazı en sonra ayrıca bir rekât kılınır, diyorlar. İmam Azam'a göre bir rekât namaz caiz değildir. Vitir namazı, akşam namazı" gibi üç rekât olarak kılınır. İmam Şefiî Hazretlerine göre, vitir namazı akşam namazı gibi üç rekât olarak caiz ise de, daha faziletli olan, iki selâmla üç rekât kılınmasıdır. Şafii fıkıh alimlerinden îmâdî Hazretleri, evlâ olan, bir arada üç rekâttır, demiştir/Bu görüş, İmam, Azam'm görüşünü aynen kabul değilse de destekleyici mahiyettedir.

305- İbni Ömer (R.A.)den rivayet edilmiştir: «Gece namazınızın sonunu vitir (tek) yapınız.»
Mütercim:
Yukardaki hadisi şerifte geçtiği gibi, bu hüküm devamlı olarak gece namazına kalkmayı adet edinen ashaba göredir. Yoksa, sünnet olan; yatmazdan önce, yatsı namazından sonra hemen vitir namazını kılmaktır. Sonra isterse kalkar, yine teheccüd namazlarını kılar. Artık vitir namazının iadesi veya tek bir rekât kılınması gerekmez.[19]

YAĞMUR DUASI BAHSİ

306- Abdullah (B-AJ'den rivayet edilmiştir:
«Allahım! Yusuf'un yedi (kıtlık) yjli gibi yedi yıl ver (bu müşriklere, belki açlık onları terbiye eder).»
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mekke'nin azılı müşriklerinin, belki yola gelmelerine vesile olur diye, Hazreti Yusuf zamanında Mısır halkının uğratıldığı ve tam yedi yıl devam eden kitlık ve açlığa kendilerinin de uğratılmalarına dua etti. Gerçekten bir yıl içinde Mekke'ye bir damla yağmur düşmedi. Bundan dolayı fena halde bir kıtlık oldu. Öyle ki, Mekke halkı leş yemeğe başladı. Yer ve göğü duman kapladı. Sonra biraz insafa geldiler de, Mekke halkı tarafından, Mekke reisi Ebû Süfyan seçilip Medine'ye gönderildi. Hazreti Peygamberin huzuruna varıp.- Ya. Muhammed, sen Allah'a ibadetli ve yakınlara iyilik etmeyi emredersin; halbuki senin yakın akraban olan kavmin Mekke'de kıtlık ve açlıktan helak oldular. Rica ediyoruz, .onlar için Allah Tealâ'dan yağmur isteyiniz, dua ediniz. Bu felâketten kurtulsunlar. Sonra biz de bu sebeple sana (man ederiz, dedi. Sonra Peygamber efendimiz dua buyurdu. Kıt-ftk ve pahalılık gitti, bolluk ve ferahlık geldi. Ne var ki, Mekke'liler yine iman etmediler. Bu kıtlık ve perişanlıklarına işaret olarak evvelce: «O halde (ey resulüm) semanın aşikâre bir duman (açlık ve kıtlık) getireceği günü (a,zabı) bekle» mealindeki ayeti kerime nazil olmuştu. (Duhan sûresi. Ayet 10)
Mütercim:
İhtiyaç zamanında yağmur duası için namaz meşrudur. Tıpkı cuma namazı gibi cemaatla iki rekât kılınır. Sonra bayram namazında olduğu gibi hutbe okunur ve dua edilir. Fakat minberde olmayıp yerde okunması müstahabdır. Bu, imameyn'in görüşüdür. İmam Azam'a göre, ayrı ayrı kılınır, cemaatla .kılınmaz. Zamanımızda iki imamın, kavline göre hareket edilmektedir. Diğer üç mezheb imamlarına göre de hüküm böyledir.

307- Enes (R.A.)*den rivayet edilmiştin-
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bir cuma günü minbere çıkıp hutbe okurken taşra halkından biri mescidin kapı girdi. Hazreti peygamberin karşısında ayakta durup nT^sûlü; Kıtlıktan- ve kuralıktan hayvanlarımız helak ol ^h Tealâ'ya dua ediniz de bize yağmur ihsan buyursun di-yLf dÎeMeTXndu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri mübarek ellerini göğe doğru kaldırarak:
SlShımt Bize yağmur ver, Allahıml Bize yağmur ver, AUahıml Bize CaS ver./d^e duada bulundular. Hazreti Peygamberin duas! Se bulutlar gözüktü, semayı kapladı. Hemen ardından vağmur yamaya baladı. Yedi gün devamlı yağdı. Ertesi cuma. gu-
Hazretleri, mübarek ellerini kaldırarak:
«Uzak çevrelerimize yağsın, üstümüze yağmasın! Allahım! tepelere, dağlara, yüksek yerlere, vadilerin içlerine ve mer'alara yağdır.» diye dua buyurdu. Duadan biraz sonra yağmur kesildi.

308- Enes (R.A:) 'den rivayet edilmiştir-.
«Allahım bizi (kuraklıktan) kurtar. Allahım! bizi (kuraklıktan) kurtar. Allahım! bizi (kuraklıktan) kurtar.

309- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştin
Peygamber SallallahuAleyhi ve Sellem HazretleriV^mur yağarken: .Analum! (canımız ve malımız için) yararlı isabet Megm olsun» diye dua ettiler.

310- İbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Saba rüzgân, bana zafer getirdi. Ad kavminin helaki da debûr
(batıdan esen rüzgâr) ile olmuştur.»
Mütercim :
Badi Saba (saba rüzgârı, kuzey doğudan esen yeldir. Bazı kimselere göre, seher vaktinde' esen yeldir. Hendek savaşında düşmanları perişan eden rüzgâr bu Saba rüzgârıdır. Debûr (bora) ise, bunun aksine olarak batı tarafından esen rüzgârdır. Ad kavminin helak edilişi" bu rüzgârla olmuştur.

311- İbni Ömer (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Allahım! Şam'ımızı ve Yemen'imİzi bize mübarek, kıl,» diye Hazreti Peygamber dua, edince ashabı kiram: Necid'imîzi de..., dediler. Hazreti Peygamber: ,
Ali ah im! Şam'ımızı ve Yemen'imİzi bize mübarek kıl I» Ashab, tekrar dilekte bulunarak: Necidi'nıizi de..., dediler. Peygamber Sal-ı lallahu Aleyhi ye Sellem hazretleri şöyle buyurdular:
«Orada (Necid ve Irak bölgesinde) sarsıntılar ve fitneler (isyan ve ihtilâller) olacak ve şeytanın boynuzu da orada çıkacaktır.»
Mütercim:
Nitekim bu bölge, İslâm tarihinde en kanlı ve en ağır olaylara sahne olmuştur.

312- İbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Gaybın anahtarları beştir.- bu beş şeyi ancak Allah bilir: Yarın olacak şeyi kimse bilemez. Anaların rahimlerinde olacak şeyi kimse bilemez. Hiç kilise,, yarın ne kazanacağım bilemez. Hiç kimse hangi yerde öleceğini bilemez. Kimse yağmurun ne zaman geleceğim bile-
Mütercim ;
Bu beş hâdiseyi ayrıntıları ile ve gerçek yönleri ile Allah'dan başkası bilemez. Ancak bazı alâmet ve belirtiler meydana . çıktıktan sonra, bir takım alât ve teçhizatla bunlardan bazıları hakkında bir takım tahmin ve tespitlerde bulunmak mümkün ise de, belirtiler olmadan bunları keşfetmek ve ayrıntılarını bilmek mümkün değil, dir. Bir de bu beş şeyden, daha milyonlarca gaybi hâdiseler varsa da, bu beş şeyi tayin etmekteki hikmet, kâhinlerle müneccimlerin, bunları bildiklerini iddia etmeleridir. Şerkavi şerhinde böyle denmektedir:[20]

GÜNEŞ TUTULMASI BAHSİ

313- Ebû Bekre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Güneş ve ay kesinlikle hiç kimsenin ölümü için tutulmazlar. Bunların tutulmalarını görürseniz, size vaki durum açılıncaya kadar namaz kılıp dua edin.» Bir rivayette de: «Lâkin bunların tutulmaları ile Allah Tealâ kullarını korkutur,» buyurulmuştur. Yani kullar, ay ve güneşin uğradığı değişikliklerden ibret alıp Allah'ın büyüklüğünü idrak etsinler ve Allah'dan korksunlar.

314- Muğîre (R.AJ'den rivayet edilmiştir.
«Güneş ve ay kesinlikle hiç kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmazlar. Fakat bu hali görünce namaz kılıp Allah'a dua edin

315- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
«Güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden iki ayet (kudret eseri) dir. Bunlar, hiç kimsenin ölümünden veya hayatından dolayı tutulmazlar. Bu tutulma halini gördüğünüz zaman Allah'a dua ediniz, tekbir getirin, namaz kılınız, fakirlere sadaka veriniz. Ey Muhammed ümmeti! Vallahi, hiç kimse, kölesinin zina etmesi veya cariyesinin zina etmesi karşısında Allah Tealâ Hazretlerinden daha kıskanç değildir. Muhammed ümmeti! Vallahi, benim bildiklerimi bilseniz az güler ve çok ağlardınız.»

316- Hazreti Aişe (R.A.)"de rivayet edilmiştir:
«Güneş ve ay, Allah Tealâ Hazretlerinin ayetlerinden iki ayettir. Hiç kimsenin Ölümü veya hayatı için tutulmazlar. Tutulmalarını görürseniz, namaza başvurun ve «Cemaat namazına!» diye de çağrılsın.»

317- Hazreti Aişe (R.A.l'den rivayet edilmiştir:
Hazreti Aişe validemiz, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellsm efendimize: İnsanlar ölünce mezarlarında azab görecekler mi? diye sorunca, Hazreti Peygamber:
«O kabir azabından Allah'a sığınırımU dediler. Sonra kabir aza bından Allah'a sığınmalarını ashabı kirama emrettiler.

318- îbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilmiştir;
«Ben (güneş tutulması namazında, iken) cenneti gördüm ve bir salkıma elimi uzattım. Eğer devşirseydim dünya durdukça ondan yerdiniz. Cehennem'i de gördüm. Bugünkü kadar korkunç manzara hiç görmemişdim. Cehennemliklerin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm» Ashabı kiram,
— Niçin, ya Resûlallah? diye sordular. Hazreti Peygamber:
— Nankörlüklerinden, buyurdu En yakın adamına nankörlük ederler. îyîliğe nankörlük ederler. Onlardan birine bütün bir ömür boyu iyilik etsen, sonra senden (hoşlanmadığı) birşey görse, senden hiç hayır görmedim, der.»

319- Ebü Musa (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Allah tarafından vukua gelen bu âyetler (güneş ve ay tutulmaları) , hiç kimsenin ölümü veya hayatı için değildir. Ancak Allah Tealâ Hazretleri bunlarla kullarını korkutur. Böyle bir hal gördüğünüz zaman Allah'a ibadete, duaya ve istiğfara başvurun.»
Mütercim:
Ay ve güneşin tutulmaları zamanında namaz kılmak ima ile meşrudur. Fakat Hanefî mezhebinde Cuma namazı gibi iki rekât olarak cemaatla kılınır. Yalnız zaman-ı sûre olarak Bakara sûresi gibi en uzun sûrelerden biri okunur. Diğer üç mezhebe göre, yine Cuma namazı gibi iki rekât ise de her rekât iki rüku ile eda edilir. Birinci rekâtın rükûundan baş kaldırılınca tekrar fatiha ve zammı sûre okunur ve ikinci rükûdan sonra secdeye varılır. İkinci rekât da aynı şekilde kılınır. Bu da, tutulma halinin açılmasına kadar namaz uzasın diye yapılır. Ancak, Cuma namazında olduğu gibi hiçbir mezhebde hutbe yoktur. Ezan ve ikamet dahi istemez. Cemaatı toplamak için «cemaatle namaza» diye davet yapılabilir.[21]

SEFERİ NAMAZ BAHS'I

320- Ebü.Hureyre (R.A.) den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe iman eden bir kadının, yirmi-dört saat süren bir yolculuğa, beraberinde mahremi olmaksızın çıkması caiz değildir.»

321- İmran (R.A.) dan rivayet edilmiştir:
îmran bin Husayn, ey Allah'ın peygamberi, basurumdan dolayı rahat namaz kılamıyorum, ne yapayım?, diye sorunca Peygamber. Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Ayakta kıl; gücün yetmezse oturarak ve gücün (buna da) yetmezse yan üstü yatarak kıl.»
Mütercim:
Namazın terki veya vaktinden geciktirilmesi için hastalık sebep gösterilemez. İmam Azara Hazretlerine göre, yan üstü veya arka üstü yatarak, mümkün olduğu şekilde imâ (baş veya vücut işareti) ile namazları vaktinde kılmak gerektir. İmâ etmeye gücü yetmiyen hastadan namaz düşer. Fakat İmam Şafiî'ye göre, göz veya kalb imasına gücü yeten kimse, namazını kılar. Şerkavî şerhinde bu şekilde yazılıdır.[22]

TEHECCÜD (Namazı) BAHSİ

322- İbni Abbas (R.A.) dan rivayet edilmiştin
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, gece tehec-cüd namazına kalktığı zaman şu duayı okurlardı:
«Allahım! Sana hamd olsun. Göklerin, yerin ve onlardaki varlıkların kayyimi sensin. Hamd olsun sana. Göklerin, yerin ve bunlardaki varlıkların mâlik ve sahibi sensin. Hamd olsun sana Göklerin ve yerin nurusun sen. Hamd olsun sana Göklerin ve yerin mutlak hakimisin sen. Hamd olsun sana. Sen haksin, vadin haktır, mülakatın haktır, sözün haktır, cennet haktır, cehennem haktır. Peygamberler haktır, Muhammed haktır ve kıyamet haktır. Allahim! Yalnız sana teslim oldum. Yalnız sana iman ettim. Yalnız sana bel bağladım. Yalnız sana yöneldim. Yalnız sana davamı açtım. Yalnız senin hükmüne müracaat ettim. Takdim ettiklerimi, tehir ettiklerimi, gizli yaptıklarımı, aşikâr yaptıklarımı bana bağışla. Öne alan sensin. Geri bırakan sensin. Tanrı yalnız sensin. Senden başka Tanrı yoktur. Kudret ve kuvvet yalnız Allah iledir.»

323- İbni Ömer (R.A.) den rivayet edilmiştir.
Rüyamda cehennemi ve tanıdığım bazı kişileri, görüp cehennem-, den Allah'a sığındım. Bir melek bana, korkma, dedi. Sonra bu rüyamı hemşirem Hafsa (Radıyallahu Anha) vasıtasiyle Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine arz ettirdim. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
«Abdullah ne iyi insan! Keşke geceleri de namaz kılabilse.» Artık bu vak'adan sonra İbni Ömer, geceleri pek az uyurdu.
Mütercim :
Teheccüd (gece)! namazları kılan kimse cehennemden kurtulur manasını bu hadîsi şerif taşımakla bu namaz ihtilafsız sünneti mü-ekkededir.

324- Hazreti Ali (R.A.) den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bir gece seher vaktine doğru hazreti Ali ve Hazreti Fatima'nın hanelerine teşrif etmişlerdi. Onlar henüz yatakta idiler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, «Siz (geceleyin) namaz kılmıyor musunuz?» buyurdu. Hazreti Ali şu cevabı verdi: Ya Resûlallah, ruhlarımız Allah'ın kudret elindedir, dilediği zaman bizi uyandırır.
Hazreti Peygamber bu cevabdan memnun olmadığına işaret olarak mübarek elini dizine vurdu ve şu ayeti kerimeyi okuyarak ayrıldı:
«And olsun ki, biz insanlara bu Kur'anda her çeşit örnek verdik. Ne var ki, insanın en çok yaptığı şey tartışmadır.» (Kehif sûresi: Ayet 54).

325- Muğîre IR.A.Î 'den rivayet edilmiştir!
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, namaz kılarken o kadar ayakta durur ve kıraati uzatırdı ki, mübarek ayakları şişerdi. Bu halini gören ashab: Ya Resûlallah, geçmiş ve gelecek günahlarınızın bağışlandığını Cenab-ı Hak Kur'anı Kerim'de müjdelemişken, siz bu derece kendinizi ibadete verip yoruyorsunuz, demeleri üzerine şu cevabı buyurdular:
«O halde çok şükreden bir kul olmam gerekmez mi?» «Allah Tealâ Hazretleri, beni mağfiret buyurduğundan dolayı kemâl üzre şükrümü ifa etmek için, gece ve gündüz secdeye kapanıp O'na ibadet etsem yeridir.» '

326- Abdullah, bin Amr bin El-As Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ nezdinde en makbul namaz Davud Aleyhisselâm'ın namazı ve ^llah Tealâ katında en makbul oruç da Davud'un prucu-dur. Gecenin yarısını uyur, üçte birini ihya eder ve sonra altıda birini uyurdu. Bir gün oruç tutar ve bir gün yerdi.»

327- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz uyuyunca Şeytan onun ensesine üç düğüm vurur. Her düğümü, uzun bir gecen var, uyu! diyerek vurur. Eğer uyanır da, Allah'ı zikrederse (teşbih, tehü eder veya- Kur'an okursa) bir düğüm çözülür. Abdest alırsa bir düğüm daha çözülür. Namaz kılarsa bir düğüm daha çözülerek hareketli ve neşeli olur. Aksi takdirde maneviyatı .bozuk ve tenbel olarak kalkar.»

328- Abdullah (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurlarında, birisinin, bütün gece uyuyup sabah namazına kalkmadığı söylenince, şöyle buyurdular:
«Onun kulağına şeytan işedi.»

329- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
«Her gece Rafobimiz Tealâ ve tekaddes Hazretleri (nin rahma), gecenin üçte biri kalınca dü.nya göğüne inerek, bana dua eden var mı, duasını kabul edeyim; benden isteyen var

mı, istediğini vereyim! bana istiğfar eden var mı, kendisini bağışlayayım, buyurur.»
Mütercim;
Bu had'si şerif müteş ab inattan olup raüteahhir alimlerce tevil edilmiştir. Gece vaktinin son üçte biri ibadetlerin kabul zamanıdır. Bu zamanda ibadet edenler, hususiyle Allah Tealâ Hazretlerinin lütuf ve keremine ererler. Allah'ın rızasına uygun kimselerden olurlar. Yoksa Cenabı Hak inmek ve çıkmaktan münezzehtir.

330- Hazreti Aişe (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Hazreti Aişe: Ya Resûallah, vitir namazım kılmadan mı uyuyacaksın? diye sorunca Hazreti Peygamber şöyle buyurdular: «Ya Aişe! Benim gözlerim uyur; fakat kalbim uyumaz.»

331- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ya Bilâl! Müslümanlıkta işlediğin en ümit verici ameli bana anlat; çünkü cennette (dolaşırken) önümde senin ayak seslerini duydum.» Hazreti Bilâl şu cevabı verdi: Ya Resûlallah! Gece veya gündüz vakti her abdest aldığımda, mutlaka ö abdestle nasibim olduğu kadar namaz kılarım ki, bundan daha ümit verici bir amel işlemedim.»

332- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (Mescidi şerifin iki direği araşma bağlı bir ip gördü. Bu ip nedir? diye sordu. Ashab, Zey-neb (validemiz) in ipidir. Kesildiği zaman tutunur, dediler. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Hayır, o ipi çözün! Her biriniz mecali kadar namaz kılsın. Mecali kesilince de otursun.»

333- Abdullah bin Amr (R.A.)'den rivayet edilmiştin
«Abdullah! falanca gibi olma. O geceyi ihya ederdi; sonra gece namazını bıraktı.»

334- Ubade bin Samit (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Her kim, gece uykusundan uyanarak, Allah'dan başka ilâh yoktur. Birdir. Ortağı yoktur, mülkler O'nundur. Hamd O'nadır. O, her şeye kadirdir. Allah'a hamd olsun. Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim. Allah'dan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Allah en uludur. Kuvvet ve kudret ancak, Allah iledir, dedikten sonra, Allah'ım beni bağışla, derse yahut dua ederse onun duası kabul olunur ve eğer abdest alır namaz kılarsa, namazı makbul olur.»

335- Cabir (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz bir işe teşebbüs ettiği zaman, farz namazdan ayrı olarak iki rekât namaz kılsın; sonra şu duayı yapsın:
«Allah'ım! İlmine dayanarak senden hayır istiyorum. Kudretine dayanarak kudret istiyorum. Senin nihayetsiz kereminden istiyorum. Sen güçlüsün, ben ise güçsüzüm. Sen bilirsin, ben ise bilemem. Gay-h\ yegâne bilen sensin. Allahım! Eğer bu iş, senin ilâhî ve ezelî ilminde, dinim, hayatım ve akıbetim (veya şimdiki halim ve geleceğim) için hayırlı ise onu bana mukadder kıl, onu bana müyesser kıl, sonra o işimi bereketli kıl.
Eğer bu iş, senin ilâhî ve ezelî ilminde, dinim, hayatım ve akıbetim (veya şimdiki halim ve geleceğim) için hayırsız ise onu başımdan defet, beni de ondan uzaklaştır. Bana, nerede olursa hayırlısını ver. Sonra beni, verdiğine razı kıl.»
«İstihare yapan kişi, (bu iş, derken) ihtiyacını belirtir,» buyurdu.

336- Abdullah El-Müzenî (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Akşamın farzından Önce namaz kılınız, akşamın farzından önce namaz kılınız, akşamın farzından Önce namaz kılınız; ancak isteyen kılar.» Üçüncü defasında bunu isteğe bağlaması, müslümanlar tarafından akşamın ilk sünneti olarak kabullenmesini istemediği içindir.
Mütercim: .
Hazreti Peygamber akşamın farzından önce namaz kılmayı üç. defa tekrarladı. Üçüncüde, dileyene göre, buyurdu. İsteyen küar istemeyen kılmaz. Böyle buyurmaları da, bütün insanların bu namazı devamlı bir sünnet kabul etmelerini istemediklerinden dolayıdır. Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre, akşam namazından önce iki rekâtlık kısa bir namaz kılmak müstahabdır. Delilleri de bu hadîsi şeriftir.[23]

MEKKE VE MEDİNE MESCİDLERİNDE NAMAZIN FAZİLETİ

337- Ebû Hüreyre (R.A.Tden rivayet edilmiştir:
«Ancak üç mescid için sefere çıkılır: Mescidi Haram (Mekke'de) Mescidi Resul (Sallallahu Aleyhi ve Sellem Medine'de), Mescidi Aksa (Kudüste).»
Mütercim
Dinî esaslardan sayarak, özellikle içinde namaz kılmak için bu üç mescidden başkasına yolculuğu çıkılmaz. Ancak seyahat maksadıyle veya ticaret veya ilim tahsili için her zaman her yere gidilebilir. Bu hususlar. Şerkavi şerhinde yazılıdır. Şeddi rahl. yapılmaz demek, deveye semer ve yük bağlanmaz; yani yükler bağlampta yola çıkılmaz, demektir.

338- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir: «Benim şu mescidimde kılman namaz, Mescidi Haram'dan başka diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır.»

339- Ebû Hüreyre (R.A.Î 'den rivayet edilmiştir:
«Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de (cennetteki kesver) havuzumun üzerindedir.»
Mütercim:
Ravza-i mutahhare veya muattara denilen bahçe, Haceri Esved gibi, cennetten inmiş ve nakledilmiş olması muhtemeldir. Yahud kıyamet gününde Ravza-i Muattara* ayniyle cenneti alâ'ya naklolu-nacaktır. Yahud Ravzai- Muattarada ibadet eden cenneti alaya ulaşır. Bu ihtimallerin toplanmasında bir zıddiyet yoktur.

340- Abdullah (R.A.l 'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber efendimiz namazda iken kendisine selâm verilirdi. Bunun üzerine şöyle buyurdular: Namazda (insanı bağlayan bir meşguliyet vardır.» onun için namazda olana selam verilmez.

341- Muaykıb (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
Secde ederken toprağı düzleyen kimseye Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Yapman gerekiyorsa bir hareketle yap.» CSecde yerinin toprağını, mutlaka gerekli ise, elinin bir hareketi ile düzelt. Fazla hareket namaz için sakıncalıdır.)
Hanefi mezhebinde bir rükünde üç kere el hareketi namazı bozar. Namazın bozulmadığı görüşünde olan mezheblere göre, bu gibi hareketler huzura engeldir.

342- Hazreti Aişe (R.~A.)*den rivayet edilmiştir:,
«Bunlar (güneş ve ay tutulmaları) Allah'ın âyetlerinden iki âyet (kudret eseri) dir. Bu hali gördüğünüz zaman, açılıncaya kadar namaz kılın. Şu makamımda (güneş tutulması namazında) iken, bana va'd edilen her şeyi gördüm. Hatta ileri atıldığımı gördüğünüz zaman ben cennetten bir salkım almak arzusunu duymuştum. Gerilediğimi gördüğünüz zaman da, cehennemi gördüm, kendi kendini kemiriyordu. Cehennemde Amr bin Lühayy'i gördüm. Develeri salma eden (putlar uğruna başıboş salıverilmeleri adetini çıkaran) odur.»

343- Câbir (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selle.m, kendisine namazda iker selâm veren Cabir Hazretlerine, namazı tamamladıktan sonra şöyle buyurdular:
«Selâmını almama sadece namazda oluşum mani oldu.» (Çeşitli hadiselerden, anladığımıza göre, önceleri namaz esnasında selâm verip almak ve hatta dünya kelâmı bile etmek vardı. Sonra bütün bunlar kaldırıldı.)[24]

NAMAZDA YANILMA (Sehiv) BAHSİ

344- Abdullah (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bir öğle namazını hikmet gereği beş rekât kılıp selâm verince, ashabı kiramdan biri sordu: Ey Allah'ın resulü, öğle namazı arttı mı? Peygamber Efendimiz, «ne oldu?» ve Ebû Hureyre'nin rivayetine göre; «doğrumu söylüyor?» buyurdu. Ashab, ya resûlaîl-h; namazı beş rekât kıldınız, dediler. Peygamber

Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hemen yanıl ma (sehiv) secdesi olarak iki secde ettiler.
Mütercim :
Hanefî imamları bu hadisi şeriften yanılma secdesinin selâmdan sonra olduğu hükmünü çıkardılar. Şafii imamları ise, yanılma secdesi selâmdan öncedir, diyorlar.
Bir de namazdan sonra konuşmadan namazın bozulmaması, Peygamberliğin özelliklerindendir. Bunun açıklaması 149 ve 176 sayılı hadisi şeriflerde geçti.
İmam beşinci rekâta kalkınca, imama uyulmaz; eğer bile bile uyulursa, cemaatın namazı bozulur.

345- Ümmü Seleme (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ebû Ümeyye kızı (Ümmü Seleme)! İkindi farzından sonraki iki rekâtı sordun. Bunun sebebi şu: Bana Abdülkays kabilesinden insanlar geldi ve beni, öğle farzından sonraki iki rekâttan alıkoydular. İşte bu iki rekât, o iki rekâttır.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerif imam Şafii Hazretlerinin delili olup sünnetlerin kazası müstahab kabul edilmiştir. İmam Azam Hazretlerine göre, yalnız sabah namazının farzı ile beraber kazaya kalan' sünneti, öğle vaktinden önce farz ile kaza edilir. Öğle vakti girince yalnız farz edilir. Diğer sünnetler vakit çıktıktan sonra kaza edilmezler. Farz dan önce kılmamayan öğle namazının sünneti ikindi vaktine kadar kaza edilir. İkinci vaktinde kaza edilmez. Bir de hangi nafile namaz olursa olsun, o namaza başladıktan sonra herhangi bir sebep ile bozulmuş olursa bu namazın kazası îmam Azam'a göre farzdır. Şafiî ve Hanbeli mezheblerinde kazası lâzım gelmez. Nafile oruç vesair ibadetler de böyledir.[25]

CENAZE BAHSİ

346- Ebû Zer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Rabbimden bana bir haberci geldi ve şu haberi veya müjdeyi verdi: Ümmetimden her kim, Allah Tealâ'ya hiç bir şeyi ortak koşmamış olarak ölürse cennete girer.» Ben (Ebû Zer), Ya resûlallah! dedim, zina etmiş ve hırsızlık yapmış olsa da mı? «Zina etse de, hırsızlık yapsa da (girecektir),» buyurdu.
Mütercim ;
Ehli sünnet inancında zina ye hırsızlık gibi büyük günahları işlemek müminin imanını silip götürmez. Ancak bunları haram saymak ve hafife, eğlenceye almak imansızlık olur. Bunları günah olduğuna inanarak işleyip imanla ahirete kimseye, günahların dan dolayı Allah dilerse cehennemde azab çektirdikten sonra cennete koyar ve dilerse bağışlayarak - şirk günahı işlemediği için - doğrudan doğruya cennete koyar. Fakat kul hakları meselesinde, hak sahiplerini memnun etmeden cennete giriş yoktur. Burada hakların ödenmesi gerekir. Ancak Cenabı Hak dilerse ahirette hak sahiplerini memnun ederek kulunu, sevdiği kul ise, bu müşkil durumdan kurtarır.

347- Abdullah (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretlerine bir şeyi oıû*k koşarak ölen kim cehenneme girer.» Cehennemde devamlı kalır.
Mütercim ; .
Bu hadisi şerifi rivayet eden îbni Mes'ud der ki, Bu hadîsi şeriften şu hükmü çıkardım: Allah'a ortak koşmaksızın ölen kimse cennete girer.

348- Ebû.Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştin
«Müslümanm müslüman üzerinde beş hakkı vardır: 1 — Selâm almak, 2 — Hasta ziyareti 3 — Cenazelerin teşyi edilmesi 4 — davetlere icabet, 5 — Aksırıp ta, Elhamdü lillâh, diyene Yerhamükellah, demek.»

349- Ümmü'I-Alâ (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Misafir olarak evimizde kalan Muhacirlerin ileri gelenlerinden Osman bin Mez'ûn'un vefatı üzerine teçhiz ve tekfininde bulunmak üzere Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem evimizi teşrif buyurmuşlardır. Cenazesi hazır olunca, ben onun, hakkında iyi şehadette bulundum ve: Ey Sâib! Allah Tealâ Hazretleri seni rahmetine eriştirsin. Ahirette senin yerin mutlaka cennettir, dedim. Bunun üzerine Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bana şöyle buyurdular:
«Yerinin cennet olduğunu nereden biliyorsun?» Ben de: Ya Resû-lallah, Osman bin Mez'un gibi böyle ibadetle meşgul olan bir kimse ye Allah Tealâ.ikram ve ihsan etmeyip de kime edecek, dedim. Haz-reti Peygamber şöyle buyurdu:
«Osman bin Mez'un'a gelince, hiç şüphesiz ona yakîn (gerçekleri apaçık bildiren ölüm) gelmiştir. Vallahi, ben de ona kesinlikle hayır dilemekteyim. Vallahi, kendim Allah'ın resulü olduğum halde bana nasıl muamele edileceğini bilemiyorum.»
Mütercim :
«Bana ve size ne yapılacağını bilmiyorum.» mealindeki Ahkaf sûresinin 9. ayetine uyan bu hadîsi şerif, şu ayeti kerimeden önce varid olmuştur: «Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.» (Fetih sûresi: ayet 2). Bu ayeti kerime ile Hazreti peygamber de bütün ölmüş ve olacak şeyleri bildirmiştir. Yahud dünya ve ahirette hakkımızda ne işlem yapılacağına dair tafsilât üzere bilgi beşer için mümkün değildir. Yoksa Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri kendisi mahlükatm en üstünü olduğunu kesinlikle bilirdi.
Ayrıca dünyada iyi bir hal üzere olup ahirete göçenlerin rahmetle anıln«ası ve onlar hakkında iyi zanda bulunulması meşrudur. Cenabı Hakk'ın vadi üzere cennet ehlinden olduklarına iyi zanda bulunuruz. Ancak cennetle müjdelenen on kişi gibi, haklarında delil bulunanların muhakkak cennetlik olduklarına inanırız; fakat haklarında böyle delil bulunmayanlar için böyle yeminle ve kesinlikle şehadet edilmesi meşru değildir.

350- Cabir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Uhud savaşında Hazreti Cabir'in babası Abdullah El-Ensarî (Ra-dıyallahu Anh) şehid oldu. Ölümü için Fatma adındaki kız kardeşi ağlıyordu. Bu kadını hem müjdelemek ve hem teselli etmek yolunda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Ağlasan da oluf, ağlamasan da.. Çünkü siz onu kaldırmcaya kadar melekler, kanatlanyle onu gölgelendirmeye devam ettiler.»

351- Enes (R.A) 'den rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, Şam'a bağlı Belka dolaylarında vuku bulan Mûte savaşına gönderdiği üçbin kişilik birliğin kumandanı Zeyd bin Harise idi. Bunları sefere çıkarırken Hazreti peygamber şu talimatı vermişti: «Eğer Zeyd şehid düşerse Cafer bin Ebi Talib kumandandır. O da şehid olursa Abdullah bin Revaha kumandandır.»
Sonra bunlar Mûte'de düşmanla karşılaşıp muharebeye başladılar. Gerçekten bir gün içinde Zeyd Şehid olmuş, Caferi Tayyar şehid olmuş, sonra Abdullah bin Revaha şehit olmuştu. Sonra birlik kumandansız kalmasın, diye durum icabı Halid bin Velid komutan oldu. Bu olayların cereyan sırasında Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem Allah tarafından vahy gelerek duruma vakıf olunca şöyle, buyurdu:
«Sancağı Zeyd aldı ve şehid oldu. Sonra Cafer aldı, o da şehid oldu. Sonra Abdullah ibni Revaha aldı, o da şehid oldu.» Bunları anlatırken Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in mübarek gözlerinden yaşlar boşanıyordu. «Sonra sancağı, kendisine komutanlık payesi verilmeyen Halid bin Velid aldı ve ona kapı açıldı.»

352- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«insanlar içinde, henüz bulûğ çağma ermemiş üç çocuğu ölen bir kimseyi bunlara merhameti yüzünden cenabı Hak kesinlikle Cennete koyacaktır.»

353- Ümmü Atiyye (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, kızı Zeyneb'in cenazesini yıkamakta olan kadınlara şöyle buyurdu:
«Onu (cenazesini) üç kere, beş kere veya gerekli görürseniz daha fazla, su ve Sidr (bir çeşit temizlik maddesi) ile yıkayınız. Sonuncusunda kâfur veya bir miktar kâfur kullanınız. İşinizi, bitirince de bana haber veriniz.» Hazreti Peygamber bize kendi futasını verdi ve şöyle buyurdu:
«Bunu ona iç gömleği yapınız.* Bir rivayette de şöyle buyurmuştur:
«Onu tekli olarak üç, beş veya yedi kere yıkayınız. Yıkamaya sağ taraflarından ve abdest azalarından başlayınız.»
Ümmü Atiyye der ki: Biz, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kızı Zeyneb'in cenazesini yıkarken Hazreti Peygamber yanımıza gelip bize bunları emretmişti.

354- îbni Abbas (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir ihramlınm Arafat'-da vefat etmesi üzerine şöyle buyurdu:
«Onu su ve Sidr ile yıkayınız ve iki parça kumaşla kefenleyiniz. Ona hanût (bir çeşit güzel koku) sürmeyiniz ve başını da örtmeyiniz. Çünkü o, kıyamet gününde telbiye getirerek (LEBBEYK ALLA-HÜMME LEBBEYK... diyerek) mahşere kaldırılacaktır.»

355- İbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Münafıkların başı Abdullah bin Übey ölünce, ashabın ileri gelenlerinden biri olan oğlu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in huzuruna gelip: Ya Resûlallah, babam öldü. Ona kefenlemek için lütfen gömleğinizi verin ve cenaze namazını da kıldırınız, diyerek ricada bulundu. Hazreti Peygamber bu dileği kabul ederek gömleğini verdi, hem de cenazesini hazırlanınca: «Bana haber verin de namazını kıldırayım» buyurdu. Sonra bu enire uyularak Hazreti Peygambere haber verildi. Cenabı Peygamber cenaze namazını kılmak isteyince Hazreti Ömer Radıyallahu Anh: Ya Resûlallah! Cenabı Hak-münafiklara cenaze namazı kılmaktan sizi menetmedi mi? diyerek Peygamberimizin arkadan hırkasına asıldı. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem. şöyle buyurdu:
Ben, iki seçenek arasında bulunuyorum. Cenabı Allah, Münafiklar için ister mağrifet dile, ister mağrifet dileme;onlar için yetmiş kere mağrîfet dilersen de, Allah onları zinhar bağışlamayacaktır, buyurmuştur.» Cenabı Peygamber, münafik Abdullah bir übeyyin cenaze namazını kıldırdı ve sonra şu âyet indi: O münafiklardan ölenlerin hiç birine bir zaman cenaze namazı kılma.»

356- Ümmü Habîbe (R.A.)den rivayet edilmiştir:
«Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, kocasından başka ölüsüne, üç günden çok yas tutması caiz değildir. Kocasına ise dört ay on gün yas tutar. (Kocası ölen hanım hamile ise, çocuğunu döguruncaya kadar, hamile değilse dört ay on gün süslenemez.)
Mütercim:
Vefat eden erkeğin karısı, ister zifaf olsun ve ister zifaf olmasın, dört ay on günden önce kocaya varamadığı gibi, süslenemez de...

357- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir mezarın yanı başında bağırıp ağlamakta olan bir kadının yanından geçerken ona, Al-Iah'dan kork ve sabret, buyurdular. Kadın, kendisine öğüt verenin kim olduğunu bilmeyerek: Haydi adam, kendi işine git. Benim başıma gelen musibet senin başına geleydi, sen de benim gibi ağlardın, dedi. Sonra, bu hanıma, öğüt verenin Hazreti Peygamber olduğu haberi verilince, hanım hemen Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sel-lem'ln saadet hanelerine gitti. Aman ye Resûlallah, sizi bilemedim kusurumu bağışlayınız ve hem de bundan sonra artık ağlamayaca-ğun.sabredeceğim, diye özür diledi. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Sabır, ancak ilk sadmede (sarsıntıda) önemlidir.» Allah katında makbul olan sabır, musibetin ilk geliş anında yapılan sabırdır.

358- Üsâme bin Zeyd (R.A.)den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kızı Zeyneb, hasta olan çocuğunun ölmek üzere bulunduğunu babasına bildirerek ziyarete gelmelerini istedi. Hazreti Peygamber selâmla beraber kızma şu haberi gönderdi:
«Verdiği de, aldığı da Allah'ındır. Her varlığın Allah katında belirli bir süresi vardır. Sabretsin ve Allah'dan mükâfat beklesin.» Hazreti Zeyneb, Allah'a and vererek tekrar babasının gelmesi için haber gönderdi. Bunun üzerine o anda yanında bulunan sa'd bin Ubâde, Muaz bin Cebel, Übeyy bin Kâ'b, Zeyd bin Sabit ve daha başkaları ile Zeyneb'in evine gittiler. Hasta olan çocuk, ölüm sancılan içinde olduğu halde Hazreti Peygamberin kucağına verildi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in mübarek gözlerinden yaş dökülmeğe başladı, sessizce ağladı. Sa'd bin Ubâde: Ey Allah'ın Resulü bize şato tavsiye ettiğiniz halde siz ağlıyorsunuz, deyince Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Allah tarafından kullarmm kalbierine verilen bir merhamettir bu Şüphesiz Cenabı Allah, kullarından merhametli olanlara rahmet »
Mütercim:
Bağırıp çağırmaksızm sessizce ağlamakça bir beis yoktur Çünkü ağlamak şefkat ve merhamet eseridir.

359- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in muhterem kızı Üm-mü Gülsüm CHazreti Osman'ın zevcesi) vefat ettiği zaman mezarının kenarında otururken mübarek gözlerinden inci tanesi gibi yaş dökülüyordu. Cenaze kabre indirileceği zaman Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«İçinizde hu gece guslü gerektiren bir iş yapmayan kimse var mı?» Ebû Talha, ben varım, dedi. Hazreti Peygamber:
«O halde sen in!» buyurdu. O da Ümmü Gülsüm'ûn kabrine indi.
Mütercim:
Bunun hikmeti Hazreti Osman (Radıyallahu Anh), zevcesi Ümmü Gülsüm'ûn vefatına ihtimal vermediği için o gece, cariyeleriyle münasebette bulunmuş. Bu hale işaret olarak Hazreti Peygamber kabre girmekten Hazreti Osman'ı mahrum bıraktı. Bütün hadis alimleri böyle bir açıklama yapmışlardır.

360- Hazreti Ömer'den'rivayet edilmiştir:
«Ardından ailesinden bazılarının ağlamaları yüzünden ölü kesinlikle azab görür.» Feryad ederek, çırpınarak, üst baş yırtarak ve döğünere^: ağlayıp sızlamalar yüzünden ölü azab çeker. Yahut arkasından ağıt yakılması gibi şeyleri vasiyet eden ölü içindir bu azab.

361- Hazreti Aişeden rivayet edilmiştir:
«Allah Teala, Hazretleri, ardından ailesinin ağlaması yüzünden kâfir ölünün azabını arttırır.»

362- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, ölen bir Yahudi kadınına yakınlarının ağlamakta olduklarını görerek şöyle buyurdu: «Onlar, o ölen kadına ağlıyorlar, o da kabrinde azab çekiyor.»

363- Muğîre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Ardından ağıt yakılarak ağlanan ölüye, ağıt devam ettikçe azab edilir.»

364- Abdullah (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Ölü için yüzlerini dövenler, yakalarını yırtanlar ve cahiliyet adeti üzere bağırıp çağıranlar bizden değildir.» (Bu adet sünnetimden ve şeriatımdan değildir. Bu haram ise de küfrü gerektirmez.

365- Sa'd (İbn-i Ebi Vakkas) (R.A.)'dan rivayet edilmiştir.
Veda Haccında Mekke'de ağır hastalandım. Durumumu sormak üzere ara sıra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni ziyaret edip şeref verirlerdi. Kendilerine dedim ki, ya Resûlallah, hastalığı mm ağırlığını görüyorsunuz. Ben oldukça mal-mülk sahibi bir ada mim. Bir kızımdan başka vârisim yoktur. Bu itibarla malımın üçte ikisini hayır yollarına sarf edilmek üzere vasiyet edeyim mi? diye sordum. Hazreti Peygamber:
«Hayır,» buyurdu. Yarısını vasiyet edeyim, dedim.
«Hayır,» buyurdu. Üçte birini vasiyet edeyim, dedim. Şöyle buyurdular: «Üçte bir olur ve üçte bir de büyüktür, (veya) çoktur. Senin, varislerini zengin olarak bırakman, onları başkalarına avuç açan yoksullar olarak bırakmandan hayırlıdır. Nitekim Allah rızasını dileyerek ailen için yaptığın her harcama karşılığında muhakkak mükâfatlandırılırsın. Hatta karının ağzına koyduğun lokma karşılığında bite.» Dedim ki: Ey Allah'ın peygamberi! Arkadaşlarımdan sonra geri kalmış sayılacak mıyım? (Hastalığım sebebiyle burada kalırsan hicretime ve amelime bir zarar gelecek mi?) Buyurdular kî:
«Sen (hastalığın sebebiyle) geri kalsan da işleyeceğin her salîh amel karşılığında derece ve makamın kesinlikle yükselecektir. Son ra, umarım ki, sen halef olarak Cdaha uzun yıllar yaşıyacak) sın ve senden birçokları fayda görecek, birçokları da hüsrana uğrayacaktır. Allahım! Ashabımın hicretlerini geçerli kıl. Onları gerisin geri çevirme. Fakat biçare Sa'd bin Havle Mekke'de vefat edecek olursa, Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Şeilem) onun için üzülecektir.»
Mütercim;
Bu hadisi şerif, peygamberliğin mucizelerinden olup bütün Irak bölgesini feth eden ve Kisrâ'nın taç-tahtını alan Sa'd bin Ebî Vak-kas olmuştur.

366- Hazreti Aişe İR.A.)'den rivayet edilmiştir:
Hazreti Cafer Tayyar'ın vefatında kadınlarının yüksek sesle ağladıkları Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem'e haber verildi. Hazreti Peygamber bu haberi getirene: Git, onları menet, buyurdu Adam tekrar gelerek Ya Resûlallah, benim sözümü dinlemiyorlar dedi. Böylece adam üç defa gelip gitti. Hazreti Aişe, üçüncüsünde Hazreti Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu söyledi:
«O kadınları menet ve (gerekirse) ağızlarına toprak saç.»

367- Enes (R.ÂJ'den rivayet edilmiştir:

Ebû Talha'nın çocuğu vefat etti. Vefat esnasında Ebû Talha evinde yoktu. Evine döndüğü zaman,, çocuk nasıl oldu? diye karısına sordu. Katısı: Çocuk rahatladı ve zannederim ağrıları dindi dedi. Böylece ölümünü o an için kocasından gizledi. Ebû Talha, çocuğun iyileştiğini zannederek o gece hanımı ile birleşti. Sonra sabah olun-

369- tbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Sa'd bin Ubâde (Radıyallahu Anh) Hazretlerinin hastalığı sebebiyle hatırını sormak üzere ziyaretlerine gitti. Sa'd Hazretleri komaya girmişti. Resûl-i Ekrem, yanında bulunan ashabı kirama, «Öldü mü?» diye sordular. Onlar: Hayır, henüz vefat etmedi, dediler. Fakat hastanın bu ağır durumundan ötürü Hazreti Peygamber ağladı ve yanmd,a bulunanlar da ağladılar. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri buyurdular:
«Dikkatle dinleyiniz! Allah Tealâ Hazretleri, gözün ağlaması ve kalbin kederlenmesi ile azab etmez; lâkin (Peygamber dilini işaret ederek) bunun yüzünden azab veya rahmet eder ve ardından ailesinin ağlaması yüzünden ölüye azab edilir.»

370- Âmir bin Rabia (R.A.î 'den rivayet edilmiştir-.
Biriniz cenaze görür de onunla yürümeyecek olursa, cenaze geçinceye kadar, yahut geçmeyerek önünde yere konuncaya kadar ayakta dursun.»
Mütercim
Oturmakta olan kimsenin, geçmekte olan cenaze için ayağa kalkması, eğer adam ayakta veya hayvana binmiş ise cenaze geçinceye kadar beklemesi bazı alimlere göre müstahabdır. Fakat İmam Azam, İmam Şafiî, İmam Malik ve İmam Ebu Yûsuf hazretlerine göre, cenaze için ayağa kalkmanın lüzumuna dair bütün hadisi şeriflerin hükmü kalkmış, neshedilmiştir. Bir de, ayağa kalkmanın hikmeti, ölümden ibret almak için veya cenazenin yanında bulunan melekler içindir, dediler.

371- Cafoir (R.A.rden rivayet .edilmiştir: «Cenazeyi gördüğünüz zaman hemen ayağa kalkınız.

372- Kays ve Sehl (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bir cenaze geçerken ayağa kalkınca, kendisine: Ya Resûlallah, bu Yahudi cena-zesidir, denildi. Bunun üzerine şöyle buyurdular:
«insan değil mi?»

373- Ebû Saîd (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Cenaze tabuta konulup insanlar tarafından omuzda taşınınca, eğer iyi kimse ise, beni çabuk götürün, der. Kötü kimse ise: Eyvah! Beni nereye götürüyorsunuz? der. Onun feryadını insandan başka her şey işitir. Eğer insan işiteydi, bayılır düşerdi.»

374- Cabir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Bugün Jiabeşî'lerden salih bir adam vefat etti. Kalkın, ona cenaze namazı kılın!» Habeşistan hükümdarı Necaşî'yi kasdettiler. buyurulmaktadır. (Bu hadisi şerif, uzakta ölen müslünıana cenaze namazı kılınmasının meşruiyyetine dairdir.)

375- Ebü Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir: «Cenazeyi çabuk iletiniz. Eğer iyi kimse ise, bir an Önce ona ileteceğimiz bir hayırdır. îyi kimse değil ise, bir an Önce boyunlarınızdan atacağınız bir serdir.»

376- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
«Cenazeyi teşyi eden için bir kırat (Unut dağı ağırlığınca) se-vab vardır.» .

377- Hazreti Aişe (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Allah Tealâ, Yahudî ve Hıristiyanlara lanet etsin! Peygamberlerinin mezarlarını ibadethaneye çevirdiler.»

378- Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştirj
«Kul, defnedildikten sonre adamları dönüp gidince, daha (gidenlerin) sesleri kulağında iker kendisine iki melek CMünker ve Nekir) gelir. Onu oturtup sorarUr: Bu adam (Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hakkında ne diyordun? Der ki: O'nun, Allah'ın ku-Ju ve peygamberi olduğuna şehadet ederim. Sonra o kula şöyle denir:
Cehennemdeki yerini grör! Cenabı Hak, onun yerine sana cen? netten bir yer verdi. Her iki yeri de görür.
Kâfir veya münafik ise, der ki: Bilmiyorum, herkesin dediğini diyordum. Kendisine, ne bildin, ne de bir bilene uydun, denir. Sonra iki kulağı arasına (alnının orta yerine) demir tokmakla bir darbe indirilir ve öyle bir çığlık atar ki, insan ve cinden başka, çevresinde bulunanların hepsi bu çığlığı duyar.»

379- Ebû Hüreyre (R.A.) talik ederek (hadisi ftesûl-i Ekrem'e kaldırmayarak) şöyle dedi
Musa Aleylîisseîâm a rvh-kk nl-Mevt (Azr&il) Aleyhisselâm gönderildi. Yanına gelince gözünün üstüne bir yumruk vurdu. Azrail A'eyhisselum Kabbine dör,erefe, beni, ölmek istemeyen bir kula gön~ derdin, dedi. Cenabı Hak, Azrail'in gözünü eski haline çevirdi ve şöyle buyurdu: Dön vy One, elini bir Öküzün sırtına koymasını söyle. Elinin kapladığı yerin herbir kılı için bir sene ömür verilecektir o'na. Musa dedi ki: Rabbim, sonra ne olacak? Cenabı Hak: Sonra ölüm, buyurdu. Musa, o halde, şimdi! dedi. Sonra Allah'dan, kendisini mukaddes yere bir taş atımı kadar yaklaştırmasını diledi. (Nihayet dileği kabul edilerek Mukaddes yere yakın bir yerde irtihal edip gömüldü.)
Ebû Hüreyre dedi ki: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: «Sizinle orada bulunsaydım size onun, yol kenarında ^kızılkum tepesinin yanında bulunan kabrini gösterirdim.»

380- Cabir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Uhud savaşında şehit düşenleri ikişer ikişer defnederken, «Bunların hangisi daha çok Kur'an bilgisine sahip idi?» diye sorardı. Ashabı Kiramın işaret ve bilgi vermeleri üzerine, Kür'an daha çok bileni lâhidde öne aldırır ve şöyle buyururdu: «Ben kıyamet gününde, bunların (Allah yolunda canlarını feda ettiklerinin) şahidiyim.»
Mütercim;
Zaruret halinde bir kabre ikişer veya daha çok cenazenin gömülmesi ittifakla caizdir. îster kadınlı erkekli olarak cinsleri değişik olsun, ister olmasın. Fakat herhangi bir zaruret olmaksızın bir kabre birden ziyade cenazenin gömülmesi Şafiî mezhebinde haramdır. Ha-nefilerce doğru değildir, keraheti vardır. Harem olmayan veya karı-koca bulunmayan erkekle kadının bir mazeret olmaksızın bir kabre gömülmeleri de haramdır. -Kan-kocanın veya mahrem olanların zaruret olmaksızın bir kabre gömülmelerinde kerahet vardır, (s).

381- Ukbe bin Amir (R.A.) 'den rivayet edilmiştir :
«Ben sîzin öncünüz ve şahidinizin*. Vallahi, şimdi (cennetteki Kevser) Havuzumu görüyorum. Ülke hazinelerinin anahtarları veya ülkelerin anahtarları bana verildi. Benden sonra ümmetim tarafından pek çok ülkeler fethedilecek. Vallahi benden sonra şirke düşeceğinizden endişe etmiyorum. Fakat dünya için birbirinize rekabet etmenizden korkmaktayım.»

382- Cabir (R.A.) *den rivayet edilmiştir:
Uhûd savaşında şehid düşenlerin defnedilmesi hakkında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Onları kanları içinde gömünüz!» Uhud şehitlerini kasdetmiş ve yıkanmamalarını emir buyurmuştur.
Mütercim:
Şehidlerin gasledilmemelerinde ümmetin ittifakı var ise de şe-hidler üzerine namaz kılıp kılmamak hususunda ihtilâf vardır. İmam Azam mezhebinde şehidlerin cenaze namazı her halde kılınır. Şafiî, Maliki ve Hanbeli mezheblerinde şehidler cenaze namazından müstağni olduklarından onlara cenaze namazı kılmaya lüzum yoktur.

383- İbni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir!
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazreti Ömer ve ashabın diğer.bazı ileri gelenleri ile İbni Sayyad adındaki kâhinin bulunduğu yere vardılar. Henüz bulûğa ermemiş biri olan kahin, Medine civarında Beni Mağale kabilesinin kasrı yanında çocuklarla oy-nuyordu; Peygamber efendimizin gelişini, ancak eliyle ona dokunduktan sonra farketti. Efendimiz:
«Allahın resulü olduğuma şehadet ediyor musun?» buyurdu îbni Sayyad da: Benim Peygamber olduğuma sen şehadet eder misin? dedi. Hazreti Peygamber, bunun üzerine:
«Allah'a ve bütün peygamberlerine inanıyorum» buyurdu. Sonra yine îbni Sayyad'a sordu:
«Neler görüyorsun?» İbni Sayyad, .doğru da geliyor bana, yalancı da, dedi. Hazreti Peygamber: «Öyle ise senin işin karmaşık» buyurdu. Sonra Hazreti Peygamber:
«Sana içimden bir şey tuttum (ne olduğunu bilebilir misin?), buyurdu. Hazreti Peygamber kalbinde, «Semânın aşikâre bir duman Cduhan) getireceği günü bekle» mealindeki ayeti kerimeyi tuHmuştu. (Duhan sûresi, ayet: 10).

İbni Sayyad, kalbinizde tuttuğunuz şey *DUM> dur, dedi. Duman diye kelimeyi tamamlayamadı. Hazreti Peygamber, «Defol, haddini asla aşamıyacaksmU buyurdu. Sonra Hazreti Ömer: Ey Allah'ın Ftesûlu, müsaade et de boynunu vuraym, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Ya Ömer! Eğer o gerçekten Deccal ise onun hakkından gelecek olan sen değilsin. Eğer Deccal değil ise, onu öldürmenin sana bir yararı yok.» buyurdu. Yani, Deccal ise, onun ölümü ancak Hazreti îsâ Aleyhisselâmm elinden .olacaktır.
Bir müddet sonra, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, beraberinde Übey bin Kâb olduğu halde îbni Sayyad'm bulunduğu hurma bahçesine girdi. İbni Sayyad'dan habersiz, onun. konuşmalarını dinlemek istemişlerdi. îbni Sayyad'ı, bir kadife örtünün üzerine uzanmış olarak gördüler ve bu örtüden bir takım sesler çıkıyordu. Derken İbni Sayyad'an annesi, bir hurma ağacının arkasında saklanan Hazreti Peygamberi gördü ve oğluna, seslenerek onu uyardı. Rasûl-i Ekrenı, arkadaşı übey bin Kâ'b'e şöyle buyurdu: «Bu kadın onu bıraksaydı açıklayacaktı (durumunun anlaşılması için bir ipucu verecekti).»
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri her haldj? tbni Sayyad'ın halini gerçek manada biliyordu. Fakat bazı gaybâ dair haberler verdiği- için hakkında dedikodu çoğalmış olduğundan ashabı kiramın bizzat o kâhinin haline vakıf olmaları düşüncesiyle bu yolda Hazreti Peygamberin hareket ettiği hatıra gelebilir. Bir rivayete göre de, îbni Seyyad sonradan müslüman olmuş ve Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. Bir kısım rivayetlere göre de, îbni Say-yad halâ hayatta bulunmaktadır. Ahır zamanda meydana çıkacakmış. Güya Allah Tealâ onu gözlerimizden uzak bir adaya bırak-mışmış, orada zincirlerde bağlı imiş. Ancak bu sözlerin sahih bir dayanağı olmadığı gibi, akla da çok uzak bulunuyor. Eğer sahih bir haber olaydı, îmam Büharî Hazretleri bunu açıklardı.

384-Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize ara sıra hizmet eden genç yaşta bir Yahudi çocuğu vardı. Bu çocuk hastalanınca Hazreti Peygamber onun hatırını sormak için ziyaretine gitmişti. Hastayı son demlerinde buldu ve baş ucunda oturdu. Çocuğa hitaben: «Müslüman ol,» buyurdu. Çocuk, Yahudi babasına baktı. Babası Müslüman olmasına izin verdi ve Ebû'll-Kasim'e itaat et, oğlum, dedi. Çocuk hemen islâmı kabul etti, şehadet getirdi. Sonra Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Onu cehennem ateşinden kurtaran Allah'a hamd olsun!» Sonra; çocuğun yanından ayrıldı. . .

385- Ebû Hüreyre (R. A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Her doğan çocuk mutlaka İslâm fıtratı üzere (islâm icablanna uyabilecek bir yaratılışla) doğar. Sonra an a-b abası, onu Yahudi veya Hıristiyan veya Mecûsî yaparlar. Tıpkı bir Hayvanın yavrusunu tam olarak doğurması gibi. Siz bfr hayvanın kulağı kesik doğduğu nu gördünüz mü? (İşte insanların da hali buna benzer.) Sağlam ve tam olarak doğarlar, sonra ana babaları onların halini değiştirir.
(Hayvanın, sahibi tarafından kulağının veya kuyruğunun, kesilmesi gibi.)
Mütercim:
Bu hadis-i şerifi rivayet eden Ebû Hüreyre Kadıyallahu Anh Hazretleri şu mealdeki ayeti kerimeyi okudu:
«O halde (ey resulüm) tertemiz bir inançla kendini dine bağlat Allah'ın, bütün insanları Üzerinde yarattığı fıtrat dinine... Allah'ın yaratış nizamı değiştirilemez. İşte dosdoğru din budur. Fakat insan larını çoğu bu gerçeği bilmezler.» (Rûm sûresi, ayet: 30).

386- Saîd bin Müseyyeb (R.AJ babasından, rivayet ediyor:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, amcası Ebû Talib'in ölmek üzere olduğu bir zamanda ziyaretine gitmişti. Hastanın yanında tesadüfen Ebû Cehil ile Abdullah bin Ebi Ümeyye bulunuyordu. Hazreti Peygamber, Ebû Talib'e:
Ey Amcam! «LA İLAHE İLLALLAH» de 'ki, Allah katında bu kelime ile senin lehinde şehadet edeyim.» Ebû Cehil ile Abdullah bin Ebî Ümeyye, hemen müdahale ederek, Ebû Talib! Sen Abdülmutta-lib yolundan vaz mı geçeceksin? dediler. Hazreti Peygamber tekrar bir kaç kere tevhid kelimesini getirmesi için Ebû Talib'e telkinde bulundu. Onlar da her defasında ayni sözlerini tekrarladılar. Nihayet Ebû Talib'in en şort sözü, Abdulmuttalib'in dininden dönmemek oldu. Tevhid kelimesini getirmekten çekindi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu:
«Ne var ki, vallahi, senin için mağfiret dilemekten menedilme-dikça bağışlanman için dua edeceğim.»
Sonra: «Müşriklerin cehennemlik oldukları kendilerine aşikâr olduktan sonra —bunlar akraba bile olsalar— artık onlar için ne peygamber, ne de müminler mağfiret dileyemezler» mealindeki ayeti kerime nazil oldu. (Sûre 9, ayet: 113)

387- Hazretî Ali'den rivayet edilmiştir:
«Sizden herbirinizin ve yaratılan her nefsin cennet veya cehennemden yeri tayin edilmiştir. Bedbaht veya mutlu olduğu da takdir edilmiştir.» Bunun üzerine ashabdan biri şöyle dedi:
— Ya Resûlallah! Mademki mutluluk ve bedbahtlık takdir edilmiştir, o halde kadere teslim olmaktan başka çaremiz yok ve çalışma neye yarar? Çünkü nasıl olsa iyiler cennete, kötüler de cehenneme gideceklerdir. Hazreti Peygamber buyurdular ki:
—" Mutluluk ehlinden olanlara mutluluk ehlinin ameli nasib ve müyesser olur. Bedbahtlık ehlinden olanlara da bedbahtlık ehlinin ameli nasib ve müyesser olur» Yani, kul için muhakkak kulluk etmek lâzımdır. Sakın ibadet ve amellerinizden geri kalmayınız. Sonra Hazreti Peygamber şu mealdeki ayeti kerimeyi okudu:
«Kim (Allah için) verir ve Allah'dan korkarsa; o en güzel kelimeyi (La Illahe illallah sözünü) tasdik ederse; biz onu (Allah'ın razı olacağı) en kolay yola hazırlarız. Fakat kim cimrilik eder, CA1-lah'ına) ihtiyaç göstermez ve bir de en güzel tevhid kelimesini inkâr ederse, onu en şiddetli yola (cehenneme) hazırlarız.» (Leyi sûresi/ayet: 5-103 Yâni, kendi iradesini imana ve hayra sarfeden kimseye cennet verilir; şirk ve günaha sarfedene de cehennem verilir.

388- Sabit bin Dahhâk IR.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Her kim kasden ve yalan yere îslâmdan başka bir dine yemin ederse, (yahudi olsun eğer yalan söylüyorsa, şeklinde yemin ederse,) o dediği gibidir (kâfir olur). Kim de kendini bir demir parçasrylev öldürür (intihar eder) se, cehennemde kendisine onunla azab edilir.»
Mütercim:
İntihar eden kimse, (Allah, korusun) katildir. Daha doğrusu katilden de beterdir. Çünkü îmam Ebû Yusuf'a göre, intihar edenin cenaze namazı kılınmaz. Gerçekte, intihar eden bir müslüman, intiharı sebebiyle îslâmdan çıkmış olmayacağında ittifak vardır. Mücte-hidlerin çoğuna göre de .cenaze namazı kılınır. Fakat başkası bu ise teşebbüs etmesin diye tehdit için üzerine cenaze namazı kılmayı İmam Ebû Yusuf caiz görmemiştir. îmam Ebû Yusuf'un içtihadı benimsenmemiştir.

389- Cündeb (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Bir adamın yarası vardı ve (acısına dayanamadığından) kendisini öldürdü. Allah Azze ve Celle Hazretleri şöyle buyurdu: Kulum, canını bana tez ulaştırdığından cenneti haram kıldım.»

390- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştin
«Kendini boğan, cehennemde de kendini boğacaktır. Kendini hançerleyen cehennemde de kendini hançerler.»

391- Enes (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem, bazı ashabı kiram ile beraberken önlerinden bir cenaze geçti ve ashab o cenazenin iyiliğinden bahsedip onu övdüler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber. «Vacîb oldu,» buyurdu.
Sonra bir cenaze daha gelip geçti. Ashabı kiram o cenazeyi kötülediler, aleyhinde konuştular. Hazreti Peygamber yine:
«Vactb oldu,» buyurdu. Hazreti Ömer (Radıyalîahu Anh) sordu Ya ResûIaİlah! Her iki cenaze için de «Vacib oldu* buyurdunuz. Neyin vacib olduğunu açıklar mısınız? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki:
«Bunu hayır ile yad ettiniz ve ona cennet vacib oldu. ötekini kötülükle yad ettiniz ve ona cehennem vacîb oldu. Siz dünyada Allah Tealâ Hazretlerinin çahidlerisiniz..

392- Hasreti Ömer (Radıyallahu Anhrdan rivayet edilmiştir;
«Hangi müslümanın İyiliğine dört kişi şabidlik ederse, Allah Tfeala o kimseyi cennete koyar.»
— Ya ResûIaİlah, üç kişi de şahitlik ederse cennete girer mi? diye sorduk. Peygamber, Sallallahu Aleyhi ve Seîlem Hazretleri :
Üç kişi de...» buyurdu. Biz, ya ResûIaİlah iki kişi şahitlik etse ;yine cennetlik olur mu? dedik. Hazreti Peygamber.-
«Evet İki kişi de...» buyurdu.
Mütercim;
Müsiümanlann ve bilhassa İstanbul halkının güzel adetlerinden olan cenaze tezkiyesi, bu hadîs-i şeriflerin delaletiyle sabit ve me^ru olmuştur. Bu hadis-i şerifleri bilmiyen ilim yolundaki gençler cenaze tezkiyesine itiraz ediyorlar ve bu tezkiye maddesi Halebı kitabında yoktur, diyorlar. Taşrada bu tezkiyeye karşı halkı kışkırttıklarına bizzat ben şahid

oldum. Çok kimselerden de işittim. Cenazenin tezkiyesi meşrudur ve bu güzel adet her yere laştırlmalıdır.

393- Berâ (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Bir mümin kabrine yerleştirilince kendisine sual melekleri gelir ve AUah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet getirir. İşte Allah Tealâ'nm, Allah, îman edenleri sabit söz (şehadet kelimesi) ile tesbit eder, âyeti kerîmesi buna dairdir.» (İbrahim sûresi, ayet 27)

394- ibni Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Bedir savaşında öldürülüp derin bir çukura doldurulan Ebû Cehil, Ümeyye, Utbe ve Şey-be'nin cesetlerine baktı ve onlara şöyle buyurdu:
«Rabbinizin vadettiği azabı gerçek buldunuz mu?» Hazreti Ömer, ya ResûIaİlah! dedi, ölülerle mi "konuşuyorsunuz? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki:
«Siz onlardan daha iyi işitenler değilsiniz. Fakat cevab veremezler.»

395- Hazreti Aîşe (Radıyallahu Anha) der ki:
Resûlullah Sallâllahu Aleyhi ve Sellem, (Bedir'de öldürülen müşrikler hakkında sadece, «Dünyada benim kendilerine söylediklerimin îhak ve gerçek olduğunu şimdi yakinen biliyorlar» buyurmuştur. Ben, Resûl-i Ekrem'den, ölülerin işittiğine dair- bir söz duymadım

Mütercim
Hazreti Aişe validemiz bu hususta, «Sen ölülere duyuramazsm!» mealindeki ayeti kerimeye dayanarak ölülerin işitmesini kabul etmiyor. Onun bu görüşü, diğer eshabı kiramın görüşlerine aykırıdır. Çoğu Hazreti Aişe'nin fikrini kabul etmiyor ve Ölülerin işitmesinde hiç bir surette engel tasavvur edilemezler, diyorlar.

396- Ebû Eyytıb (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallâllahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bir gün. neş battıktan sonra Medine-i Münevvere'nin dışına çıkmıştı. Bir işitti ve bu ses için şöyle buyurdu:
«Yahudilere kabirlerinde azab ediliyor.»

397- Ebû Hüreyre (R-A.)'den rivayet edilmiştir:
«Allah'ım! Kabir azabından, cehennem azabından, hayatın ve ölümün fitnelerinden, Mesih DeccaTin fitnesinden sana sığınırım.»
Mütercim:
TvTıinker ve Nekir meleklerinin
Gerek kabir azabı ve Amma şehidler gibi, sual sormaları geçen .^«« u^er gibi, taun ve veba-düşman karsısında
nakledilmiştir.

398- «Sizden biriniz ölünce yerleşme yeri sabah ve akşam ona gösterilir. Eğer cennet ehlinden ise, cennet ehlinin yeri ve eğer cehennem ehlinden ise cehennem ehlinin yeri gösterilir. (Böylece ya sevindirilir, ya da kendisine azab edilir). Ve ona denir ki, Allah- seni kıyamette kaldmncaya kadar yerin burasıdır.»

399- Berâ IR.AJ'den rivayet edilmiştir.
Peygamber Sallâllahu Aleyhi ve Sellem efendimizin oğlu İbrahim, henüz memede iken vefatında Hazreti Peygamber-. «Cennette bir sütanasına sahip olacaktır» buyurdu.

400*- Ibni Abbas (R.AJ 'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e küçük yaşta vefat eden müşriklerin evlâdlarmdan sorulunca şöyle buyurdular:
«Allah onları yaratan, ne yapacak olduklarını da bilen ancak kendisidir.»
Mütercim:
Kâfirlerin çocukları hakkında birbirinden farklı çok görüşler vardır. Şafiî İmamlarından İmam Nevevî'nin tercihine göre onlar cennete gireceklerdir.

401- Semûre bin Cündeb (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in adetleri idi; her sabah namazdan sonra bize dönerek sorardı: «Sizden bu gece rüya gören var mı?» Eğer birisi rüya görmüşse, efendimize arz ederdi. Efendimiz de o kimsenin rüyasını yorumlardı. Bir gün böyle adetleri üzere sordu:
— İçinizde rüya göreniniz var mı?» Biz de: Hayır, ya Resûlal-lah! diye cevab yerdik. Sonra Hazreti Peygamber buyurdu:
«— Lâkin ben gördüm: Bu gece rüyamda bana iki kişi geldi. Elimden tutup beni mukaddes bölgeye (Kudüs) çıkardılar. Derken oturan bir adamla karşılaştım. Elinde demir çengel olan bir adam da ayakta dikilmekte idi. O çengeli çenesinin bir yanından sokuyor ve çengel ensesine dayanıyordu. Sonra çengeli çenesinin, diğer yanma aynı şekilde sokuyor ve bu arada öbür yanı kapanıyordu. Sonra dönüp aynı şeyi yapıyordu. Bu nedir? diye sordum. Yürü, dediler ve yürüdük. Derken sırt üstü uzanmış bir adama geldik. Bir silindir veya kaya parçası île onun başı ucunda dikilmiş bir adam vardı. Bununla onun başını eziyordu. Kayayı onun başına vurunca kaya yuvarlandı. Kayayı tutmak için peşine düştü ve geri dönünceye kadar bu adamın başı iyileşip eski vaziyetini aldı. Kayayı tekrar onun başına çaldı. Kim bu? diye sordum. Yürü, dediler ve yürüdük. Tandıra benzer bir çukura geldik. Ağzı dar, dibi geniş ve altından alev kaynıyordu. Alev yaklaşınca tırmandılar ve çıkmalarına ramak kaldı. Sönünce de çukura döndüler. Çukurda çıplak erkek ve kadınlar vardı: Kim bunlar? diye sordum. Yürü, dediler ve yürüdük. Derken bir kan nehrine geldik. Nehrin içinde orta yerinde dikilen bir adam vardı. Önünde taşlar bulunan (başka) bir adam da (nehrin kenarında) duruyordu. Nehrin içindeki adam ileri atılıp çıkmak isteyince, Jtıyıdaki adam, ağzına bir taş atıp onu olduğu yere çevirdi. Her çıkmağa yeltendiğinde ağzına bir taş atıyor ve o da eski yerine dönüyordu. Nedir bu? diye sordum. Yürü, dediler ve yürüdük. Derken yemyeşil bir bahçeye vardık. Bahçede kocaman bir ağaç vardı. Ağacın altında yaşlı bir adamla küçük çocuklar vardı. Ağacın yakınında da önündeki ateşi yakmağa çalışan bir adam bulunuyordu. Beni o kocaman ağaca çıkarıp bir eve soktular ki, ondan daha güzelini hiç görmedim. Bu evde yaşlı ve genç erkekler, kadınlar ve çocuklar vardı. Sonra beni ağacın daha yukarısına çıkarıp daha güzel ve daha üstün olan bir eve soktular. Bu evde ihtiyarlar ve delikanlılar vardı. Dedim ki:
— Beni bütün gece dolaştırdınız. Artık gördüklerimden bana bahsediniz. Onlar da, peki dediler.
— Çene yanlarının yırtıldığını gördüğün adam müthiş yalancıdır. Yalan söyler ve bu yalan kendisinden nakledilip dört bir tarafa yayılır. Bu yüzden kıyamete kadar ona, gördüğün işkence yapılıyor.
Başmın ezildiğini gördüğünüz adama gelince, Allah Tealâ Hazretleri ona Kur'an öğretti. Fakat o, geceleri Kur'an'a gözünü yumdu ve gündüzleri de Kur'an'ın emirleri gereğince hareket etmedi. Kendisine kıyamete kadar o işkence yapılacak.
Çukurda gördüklerine gelince onlar zina edenlerdir.
Nehirde gördüğün kişi de faiz yiyen (Ierden) dir.
Kocaman ağacın altındaki ihtiyar, Hazreti İbrahim Aleyhîsse-lâm'dır. Onun etrafindaki küçük çocuklar ise insanların (küçük yaş ta ölen) çocuklardır. Ateş yakan da cehennem bekçisi MaHk'dir. İlk girdiğin, ev sıradan müminlerin cennetteki evleridir. Bu ev de şehid-lerin evidir. Ben Cibril'im, bu da Mikâil'dir. Şimdi yukarı bak! Ben de başımı kaldırıp baktığım zaman üstümde bulut gibi (havada duran) bir yer gördüm. İşte senin meskenin orası, dediler. Bunun üzerine: '
— Bırakın da kendi meskenime gireyim, dedim. Dediler ki:
— Senin geri kalan ömrün var. Onu daha tamamlamadın. Tamamlamış olsaydın meskenine varabilirdin.»

402- Hazreti Aişe (R.A.)'den rivayet edilmiştir: Bir kimse Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine: Ey Allah'ın Resulü! Annem ansızın vefat etti. Zannederim ki, konuşmaya vakti olsaydı, belki sadaka verilmesini isterdi. Şimdi ben, onun yerine sadaka versem kendisi sevab alır mı? dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, «Evet!» buyurdular.
Mütercim:
Ansızın ölmek kötü bir şey değildir. îyi bir hal olduğunu bu ha-dîs-i şeriften İmam Nevevi gibi bazı alimler çıkarmışlardır. Ayrıca ohller için sadaka ve diğer hayır işleri yapmanın ölüye sevabı olacağı ehli sünnet mezhebinde ittifakla kabul edilmiştir.

403- Hazreti Aişe (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem, son hastalığında benim yanımda bulunmak arzusunu hissettirmek için diğer hanımlarına rına özür makamında şöyle buyurdu. Bugün nerdi (ki ü makamında şöyle buyurdu.
«Bugün neredeyim, (kimin yanındayım?) yarın nerede olaca?» Benim yanımda kaldılar ve benim kucağımda vefat ederek ve mübarek vücudu odamda defnedildi pak ve mübarek vücudu odamda defnedildi.

404- Hazreti Aişe (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Ölülere dil uzatmayınız! Çünkü onlar ettiklerini bulmuşlardır.»
Mütercim:
Kâfirlerle birtakım fasıkların kötü hallerini söylemek, bütün müslümanları bu gibi işlerden kaçındırmak ve nefret uyandırmak için caizdir. Hadîs uydurarak rivayette bulunanların kötü hallerini açıklamak, onların aleyhinde konuşmak cevazmda ümmetin icmai vardır. Bu uydurmacı ister hayatta bulunsun, ister ölmüş olsun... Şerkavı şerhinde böyle yazılıdır.[26]

ZEKÂT BAHSİ

405- îbni Abbas (R.A.)/dan rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Yemen halkına Muaz ibni Cebel'i gönderirken ona şöyle buyurdu:
«Önce sen onları, Allah'dan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın peygamberi bulunduğuma dair şehadete davet et. Eğer buna boyun eğerlerse onlara Allah Tealâ'nın- her yirmidört saatte beş vakit namaz farz kıldığını bildir. Buna da itaat ederlerse, onlara Allah Tealâ'nm zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere mallarında zekâtı farz kıldığını bildir.»
Mütercim:
Bir beldede ihtiyaç sahipleri dururken başka bir yere zekâtın gönderilmesi. İmam Azam mezhebinde evlâ olmamakla beraber caizdir. Fakat İmam Şafiî'ye göre, bu hadisi şerifin delaletiyle haramdır, caiz değildir.

406- Ebû Eyyüb (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Bir kimse Resûlüllah Saîlallahu Aleyhi ve Sellem efendimize gelerek: Ey Allah'ın Resulü! Bana, cennete girmeme vesile olacak bir amel gösterir misiniz? dedi. Peygamberin huzurunda bulunanlardan biri: Nesi var, ne istiyor? diye sordu. Resûl-i Ekrem:
«Onun büyük bir dileği var!» buyurdu ve sonra şu cevabı verdi «Allah Tealâ hazretlerine ibadet edersin, ona hiç bir ortak koşmazsın, namazını kılarsın, zekâtın verirsin, yakınlarına iyilik edip ilgini kesmezsin.» (işte bunları noksansız ve ihlâslı bir şekilde yerine getiren cennete.girer.)
Mütercim:
Namaz ve buna benzer diğer salih ameller, Allah'ın va'di üzere cennete girmeye vesile ve Allah rızasını kazanmaya bir alâmettir Nitekim bu hadisi şerifin işaretinden bu husus anlaşılmaktadır. Amellerimiz ne kadar iyi ve ne kadar çok olursa olsun cennetin karşılığı olamaz. Cennet ancak Allah'ın lütfü ile kazanılır.

407- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine bir Arabi (Bedevi) gelip: Ya Resûlallah! Bana öyle bir salih amel göster ki, cennete girmeme vesile olsun, dedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Allah'a, hiç bir şeyi ortak koşmamak şartı ile ibadet edersin, farz namazları kılarsın, farz olan zekâtı verirsin, ramazan ayını oruç tutarsın.» Arabî dedi ki: Benliğime hakim olan Allah'a yemin ederim ki, bundan fazlasını yapmıyacağım.
Adam dönüp gidince, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Kim cennet ehlinden birini görmekten hoşlanırsa, şu adama baksın.»
Mütercîm:
Bu hadîs-i şerif, A'rabî Hadîsi diye şöhret bulan bir hadîstir. 212
Burada hac farizasının anılmadığınm sebebî, adı geçen A'rabi üze-_ rine hac farz olacak kadar parası olmadığındandır. îmam Şafiî Hazretleri bu hadîsi şeriften hüküm çıkararak bu beş vakit namazdan başka farz ve vacib namaz yoktur, diyor. İmam Azam Hazretleri ise, vitir namazının bu Arabî hadisesinden sonra vacib olduğunu ictihad ediyor.
Bir de bayram namazları vacib ise de, A'rabî'ye bunların söylen-menıesinin sebebi, köy ve çöllerde yaşayanlara bunların vacib olma-masmdandır. Zaten A'rabi, şehir veya şehir hükmünde bir yerde ikamet etmeyen bedevi demektir.

408- Hazreti Ömer (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«İnsanlar (Arap müşrikler) LA İLAHE İLLALLAH = Allah'dan başka ilâh yoktur, deyinceye kadar onlarla savaşmam bana emredildi. Bunu söyleyen kimse, islâmm hakkı müstesna, benden malım ve canını korumuş olu*. Allah Tealâ tarafından da hesaba çekilecektir.»
Mütercim;
Biz «görünüşteki hal üzere hüküm veririz» esasına göre, dış hali itibariyle tevhid kelimesini getiren kimseye, şeriata aykırı olarak dokunulmaz. Fakat Öşür, haraç zekât gibi yahut kısas gibi malına veya canına bir hak .terettüp ederse, islâmm hükmü owüu -üzerine uygulanır.

409- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir!
«Deve sahipleri, develerinin hakkını vermemiş iseler bu develer, dünyadaki en semiz halleriyle (ahirette) sahihlerine gelip ayakları ile onları çiğneyeceklerdir. Davar sahipleri de davarlarının hakkını vermemiş iseler bu davarlar bulundukları en semiz halde sahiplerine gelip, ayakları ile onları çiğniyecekler ve boynuzlayacaklardır. Bu deve ve davarların haklarından biri de, suya çekilecekleri zaman sağılmalarıdır. (Ya memelerinin kabarık görünüp fakir fukarayı imrendirmemesi veya sulama saatında hazır bulunan yoksullara sütlerinden verilmesi kastedilmektedir.)
Hiç biriniz kıyamet günü boynunda, taşıdığı meleyen bir davarla gelip, yâ Muhammed! demesin. Senin için bir şey yapamam, ben tebliğ ettimdi, diyeceğim.
Boynunda taşıdığı böğüren bir deve ile gelip, yâ Muhammedi demesin. Senin için bir şey yapamam, ben tebliğ etmiş idim, diyeceğim.

410- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir;
Bir kimseye Allah mal verir de onun zekâtını ödemezse, kıyamet, günü, bu mal çifte zehirli yavuz bir yılan şekline girip onun boynuna dolanacaktır. Sonra çenesinin iki yanına yapışarak, ben senin malınım, ben senin gömdüğün (cemiyetten kaçırdığın) defi-nenim, diyecektir» Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellena Hazretleri şu mealdeki ayeti kerimeyi okudu:
«Allah'ın, kereminden kendilerine verdiği malda (cimrilik) edenler, bu davranışlarını kendileri için yararlı sanmasınlar. Aksine bu, onlar için zararlıdır. Onların cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin ve mirası Allah'ındır. Allah bütün yaptıklarımızda haberdardır.» (Âl-i İmrân sûresi, âyet-180).

411- Ebû Saîd (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Gümüşten beş Ukye'den (200 dirhem = 560 gr.) azında zekât yoktur. Develerden en az üçer yaşında beş deve olmadıkça zekât yoktur. Toprak ürünlerinden beş Vesak'm (takriben bir tonun) azında zekât yoktur.»
Mütercim
Zaruri geçim ihtiyaçları dışında nisaba sahib olan kimsenin bu malları üzerinden bir yıl geçince gümüşten kırkta bir zekât verilir. Develerde nisab miktarı, en az üçer yaşında olmak şartı ile beş adet olmaktır. Arazi ürünlerinin nisabı, arpa, buğday, kuru üzüm ve hurma gibi maddelerden, beş vesak (takriben bir ton) ürün olmaktır. Toprak ürünlerinin zekâtı, ürün elde edilince ve bu nisaba ulaşınca verilir. Bunlar üzerinden yıl geçmek yoktur. Bir tondan az ürün için de zekât vermek farz değildir.
Bu hadîs-i şerife dayanarak toprak ürünlerinin nisabında müc-tehid imamların birbirinden ayrı görüşleri vardır. İmam Azam'a göre, Toprak ürünlerinin hepsinde, az olsun - çok olsun, öşür (onda bir) vermek gerekir.
İmam Şafiî bu hadîs-i şerif delaletiyle takriben bir ton ürün olmadıkça öşür lâzım gelmez. İki imam (İmam Muhammed ile imam Ebû Yusuf) da bu görüştedirler. Bir de İmam Şafiî mezhebinde yalnız hurma veya kuru üzüm hesabı ile üzümden öşür gerekir, diğer ürünlerden gerekmez.

412- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir :
«Kim temiz kazancından bir hurma miktarı sadaka verirse - ki, Allah temiz olanı ancak kabul eder - Allah onun sadakasını sağ eliyle kabul buyurur. Sonra o sadakayı, herhangi birinizin, tay'ını beslemesi gibi besleyerek o sadaka dağ büyüklüğünde olur.»

413- Harise bin Velıb (R.A.Î'cleıı rivayet edilmiştir:
«Sadaka veriniz (yoksullara yardım ediniz). Bir zaman gelecek ki, insan sadakasını elinde dolaştıracak ve onu kabul edecek kimse bulamayacak. Herkes, bu sadakayı dün getireydin, kabul ederdim fakat bugün ona ihtiyacım yoktur, diyecek».

414- Ebû Hüreyre (R.A.)'clen rivayet edilmiştir:

«Servetiniz çoğalıp taşmadıkça, kıyamet kopmayacaktır. Hatta mal sahibini, sadakasını kimin kabul edeceği düşündürecek ve hatta yardımını arz edecek de kendisine yardımını arz ettiği kişi, ihtiyacım yoktur, diyecek.»

415- Adiyye bin Hatim (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber SallallaH'u Aleyhi ve Sellem Hazretlerine iki kişi geldi. Biri fakirlik ve darlıktan söz etti.. Diğeri de soygunculuktan, mal ve can güvensizliğinden şikâyet etti. Bunların her ikisine hitaben Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Yol kesme işine gelince, geçireceğin kısa bir müddet sonra kervanlar, muhafizsız olarak Mekke'ye çıkacaklardır.
Yoksulluk meselesine gelince; herhangi biriniz, sadakasını, dolaştırıp onu kendisinden kabul edecek kimse bulamayıncaya kadar kıyamet kopmayac aktır.
Sonra kıyamet gününde her biriniz mutlaka Allah'ın huzurunda duracak ve kendisi ile Rabbı arasında ne bir perde, ne de kendisine tercümanlık yapacak bîr tercüman bulunacaktır. Sonra Allah Tealâ behemehal şöyle buyuracaktır:
— Sana mal vermedim mi? Ö da:
— Evet, verdin; diyecektir. Yine Allah soracak:
— Sana peygamber göndermedim mi O:
— Evet, gönderdin! diyecektir. Sonra sağma bakacak ateşten başka bir şey görmeyecektir. O halde her biriniz yarım hurma ile dahi dl-ga cehennem ateşinden korunsun. Şayet bulamazsa tatlı bir sözle »

417- Hazreti Aişe'den rivayet edilmiştir:
Hazreti Aişe diyor ki: Yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın içeri girip yardım istedi. Bir tek hurmadan başka verecek şey bulamadım ve o hurmayı kadına verdim. Kendisi yemeyip onu kızlarına taksim etti. Kadın çıktıktan sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem eve girdi. Durumu kendisine anlattım. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Her kim, bu kızlardan birinin (büyütüp meydana getirme) çilesini çekerse kendisi için bu kızlar, cehennemden engelleyici bir perde olurlar.»

418- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine birisi gelip: Ya Resûlallah, savab bakımından hangi sadaka daha büyüktür? diye sordu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu lar:
«Sağlıklı ve ihtiraslı olup yoksulluktan korkar ve zenginliği ümit ederken verdiğin sadakadır. Yardım yapmayı erteleyip can boğaza dayandığı zamana, falana şu kadar, filana bu kadar, demoyesin. Artık o mal (senin değil) falanındır.»

419- Hazreti Aişe (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordum: Ey Allah'ın Resulü! Biz senin zevcelerin olarak içimizden hangimiz sana daha çabuk kavuşacaktır? Buna cevaben şöyle buyurdular:
«Kolu en uzun olanınız!» Sonra biz hanımlar bir kamış parçası ile kollarımızı ölçmeğe başladık. Hanımlar içinde kolları en uzun Hazreti Şevde idi. Fakat daha sonra anladık ki, kolu uzun olmak, çok sadaka vermek demektir ve Hazreti Peygamber bunu kasdet-miştir. İçimizden en önce Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e iltihak eden Hazreti Şevde olmuştu. O da gerçekten fakirlere yardım etmeyi çok severdi.

420- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
-«Bir kimse (İsrail Oğullan zamanında), vallahi sadaka vereceğim, diyerek yemin edip sadakasını alarak çıktı ve onu (bilmeyereki bir hırsızın eline koydu. Halk, hırsıza sadaka verildi, diye konuşmağa başladılar. Adam, Allahım, sana hamd olsun! Vallahi bir sadaka (daha) vereceğim, dedi. Sadakasını çıkardı ve (bu kez yine bilmeyerek) bir fahişeye verdi. Halk, bu gece fahişeye sadaka verildi, diyerek konuşmağa başladılar. Adam, Allahım, fahişeye nasip olduğu için sana hamd olsun! Vallahi, bir sadaka (daha) vereceğim, dedi. Sadakasını çıkardı ve bir zenginin eline koydu. Halk zengine sadaka verildi, diye konuşmağa başladılar. Adani dedi ki:
— Allahım! hırsıza, fahişeye ve zengine sadaka verdiğimden dolayı sana hamd ederim.
Sonra o sadaka veren adama rüyasında şu müjde verildi: Hırsıza verdiğin sadaka ise, belki o, hırsızlık yapmaktan vaz^ geçer. Zinakâr kadına gelince, belki zinasından tevbe eder. Zengine gelince umulur(ki, bu işten ibret alarak Allah'ın ona verdiği maldan hayra harcar.»
Mütercim:
îmam Azam ve İmam Muhammed Hazretlerine göre, bir kimse, fakir ve muhtaç sandığı bir adama zekâtını verse, sonradan zengin olduğunu "anlasa bile caiz olur. Bu zekâtı tekrar vermesi gerekmez. Diğer müctehid imanlara göre, zekât ödenmiş olmaz, tekrar muhtaç olana verilmesi gerekir.

421- Ma'n bin Yezid (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Babam Yezid, sadaka cinsindedn fakirlere dağıtılmak üzere Mescidi şerifte bir adama bir kaç altın verip onu vekil etti. Sonra ben gidip o adamdan bu emanet altınları kendim için istedim. O da bana verdi. Babama geldim ve durumu anlattım. Babam yemin ederek dedi ki, o altınları sana verilmek için değil, başka muhta.cia.ra dağıtılmak için verdim. Böylece babam altınları benden geri almak istedi. İhtiyacım olduğu için vermedim. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda muhakeme olduk. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, babam Yezid'e hitaben şöyle buyurdu:
«Ey Yezidi Niyet ettiğin şey (sevab) senindir. Ey Ma'n! Aldığın şey (altın) da senindir.»
Mütercim:
Bir kimse kendi zekâtını usûl ve füruuna veremez. (Anasına babasına ve büyük anne ile büyük babalarına veremediği gibi, çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına da veremez). Bu hadîs-i şerifteki cevaz ise, burada evlada, verilen para zekât neviden olmayıp nafile kabilinden verilen sadaka idi. Yahut peygambere ait özelliklerden olup kaide dışı bir iştir, denilebilir.

422- Hazreti Aişe (R.A.) den rivayet edilmiştir.
«Bir kadın, evinin nafakasından, israf etmeksizin bir harcama yaptığı zaman, kadın harcadığı için, harcanan şeyin sevabını alır. Malı kazandığı için de kadının kocası, harcanan şeyin sevabını alır. Kilerciye de onlar kadar, sevab vardır. Hiç birinin sevabı, diğerinin sevabından birşey azaltmaz.»

423- Hakîm bin Hizam (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«Üst el (veren el), alt elden (alan elden) daha hayırlıdır. Önce geçindirdiğin kimselere ver. Sadakanın hayırlısı, zenginlik sırtından verilen sadakadır. Haramdan sakınan kimseyi Allah iffetli kılar. Tok gözlü olan kimseyi Allah zengin kılar, (muhtaç bırakmaz).»

424- İbni Ömer R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Üst el, alt elden daha hayırlıdır. Üst el, veren eldir. Alt el de, dilenen eldir.»
Mütercim :
Bazı anlayışlı kimseler, edebe uygun dr oün diye, fakirlere bir şey verinken ellerini aşağı tutarak fakirin .isten almesını sağlamağa çalışırlar.

425- Ebu Musa (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimizin huzurlarına bir- ihtiyaç sahibi geldi. Hazreti Peygamber bize şöyle buyurdu:
«Siz aracı olunuz; sevab kazanırsınız. Allah Tealâ Hazretleri Peygamberinin dilinden dilediği hükmü verir (ihtiyaç sahipleri hakkında Cenabı Hakkın takdiri ne ise mutlaka yerine gelecek ise de, siz yine ihtiyaç sahipleri ile benim aramda aracı olursunuz).»

426- Hazreti Ebû Bekir'in kızı Esma (Radıyallahu Anha) dan rivayet edilmiştir. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu:
«Kesenini ağzına Dağlama; AUahTealâ Hazretleri de senin rızkını bağlar.»
Yani: Fakirlere sadaka vermemek için torba, çuval, dolap ve bunlara benzer erzak depolarını kilit ve bağ altında tutma. Muhtaçlara ve fakirlere karşı açık bulundur, onlara yardımda bulun. Başka bir rivayette de:
«Sayarak verme. Sonra Allah Tealâ Hazretleri de sana sayarak verir.» Ne verdiğini ve malından ne eksildiğini saymakla uğraşma. Verebileceğini, sayı ve hesabına bakmadan ver. Sonra Allah Tealâ da size her şeyi hesapla ve sayı ile verir, malınızın berekti gider.

427- Esma (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«Sen kaplara doldurup kaldmrsan Allah da sana vereceğini kaplara doldurup kaldırır. Gücün yettiği kadar, azar azar ver.»

Mütercim ;
Hadis-i şerifte geçen «İrdah» kelimesi, az ve cüz'î bir şeyi ver mek anlamını taşır.

428- Hakim bin Hizam (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine, ey Allah'iE Resulü! dedim. Ben islâm dinini kabulden önce sadaka vermek, köle azad etmek, yakınlarıma iyilik etmek gibi hayırlı işler işlemiştim. Yapmış olduğum bu hayırlardan dolayı bana herhangi bir sevab varım?
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdular:
«İslâm, geçmiş hayırların karşılığında sana nasip oldu.»
Mütercim:
Sadaka ve yakınlara iyilik gibi niyete bağlı olmayan hayırlar hakkında sırf Allah'ın lütuf ve ihsanı olarak hüküm böyledir. Fakat hac gibi islâmın rükünlerinden olup niyete bağlı bulunan ibadetler, islâmdah önce yapılmışsa, bunlar makbul olmayıp iade edilmeleri gerekir. Ayrıca islâmdan önce işlenen günahlar, müslüman olmakla bağışlanmış olur.

429- Ebû Musa (R.AJ'dan rivayet edilmiştir:
«Müslüman, güvenilir, kendine emredileni tam, eksiksiz ve gönül boşluğu Ue yerine getiren (veya veren, ve bu emredilen şeyi emredilen kişiye Ödeyen hazinedar sadaka veren iki kişiden biridir. (Hazinedar da sadaka veren mal sahibi gibi sevab alır.)»

430- Ebû Hüreyre (R.AJ'deh rivayet edilmiştir:
«Kulların sabaha kavuştukları her gün gökten behemehal iki melek iner. Bunlardan biri. Allah'ım! harcayana halef (harcadığının bedelini) ver, diye dua eder. Diğeri de, Allah'ım! tutana (har-camayana) telef ver, der.»

431- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir;
«Cimri ile cömert kimsenin örneği, göğüslerinden köprücük kemiklerine kadar demir zırh giyinmiş iki adam örneğidir. Eli açık kişi, harcadıkça zırhı parmak uçlarını örtecek ve (deri üzerindeki) izlerini kaybedecek derecede genişler ve sarkar. Cimri de ne zaman bir şey harcamak istese zırhının her halkası yerine yapışır ve onu genişletmeğe çalışır, fakat genişlemez.»

432- Ebû Bürde (R.A.) babası tarikiyle dedesinden rivayet edilmiştir:
«Her müslümana sadaka farzdır.» Ashabı, Ya Resûlallah! dediler, bulamayan ne yapacaktır? Hazreti Peygamber:
«Bedenen çalışıp hem kendisini faydalandırır ve hem sadaka verir.» buyurdu. Ashab, iş bulamayan ne yapacak? diye sordular. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Yorgun argın ihtiyaç (iş ve yük) sahibine yardım eder,» buyurdular. Ashab, bunu da bulamayan ne yapacaktır? dediler. Hazreti Peygamber şöyle cevab verdi:
«Dürüst davransın ~ve kötülükten el çeksin. Bu onun için bir sadakadır.»

433- Ümmü Atiyye (R.AJ'den rivayet edilmiştin Ensar'dan Nesibe'ye (zekât olarak) bir koyun gönderilmişti. Ne sibe de bu koyunun etinden Aişe (Radiyallahu Anha) hazretlerine gönderdi. Resûluîlah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem, Hazreti Aişe'-ye «Yanınızda yiyecek bir şey var mı?» diye sordu. Hz. Aişe diyor ki: Hayır, dedim, yalnız Nesibe'nin o koyundan gönderdiği et var! Bu nun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdular:
«Getir! O koyun yerini buldu.» (Verilen sadaka Nesibe'nin mül-;kiyetine geçti, onun malı oldu. Artık kendi malından hediye olarak gönderdiğinden yememizde bir sakınca yoktur.)

434- Ebû Saîd El-Hudrî (R.AJ 'den rivayet edilmiştir: Bir A'rabi Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'e gelerek Medine'ye hicret etmesi için izin istedi. Buna cevaben:
«Kendine yazık etme! Hicret işi güç ve zordur. Senin zekât verecek kadar deven var mı?» buyurdu. Adam, var dedi. Hazreti Peygamber: «O halde amelini denizaşırı ülkelerde yap, Allah Tealâ senin amelinden hiçbir şeyi zayi etmez» buyurdu.

435- İbni Abbas (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir; '^Peygamber Sallallâhu Aleyhi) ve Sellem, Muaz bin Cebel Hazretlerini Yemen'e vali olarak gönderirken ona şöyle demişti:
«Sen, ehli kitab olan bir topluma (vali olarak) gidiyorsun. îlk yapacağın iş, onları Allah'a ibadete davet etmendir. Allah'ı tanıyınca onlara, Allah Tealâ Hazretlerinin gündüz ve gecelerinde beş vakit namazı farz kıldığım bildir. Namazı kılarlarsa, Allah Tealâ'nm onlara, zenginlerinin malından alınıp fakirlerine verilmek üzere zekâtı farz kıldığını bildirir. Buna da itaat ederlerse, kendilerinden zekâtlarını al (ve gereken yerlere ver). Ancak (bu zekât) halkın mal-larram en iyisinden almaya kalkma.»

436- Enes'den1 (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Enes der ki: (Sevdiğiniz malda (Allah yolunda) harcamadıkça, iyiliğe erişemenızsiniz) mealindeki ayeti kerime nazil olunca, Talha Hazretleri Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna geldi ve dedi ki: «Allah Tealâ Hazretleri, siz sevdiğiniz mallarınızdan muhtaçlara vermedikçe iyilik derecesine erişemezsiniz, buyuruyor. BEYRUHA hurmalığı, bana mallarımın en kıymetlisidir. Bu yer Allah rızası için sadakadır. Bunun ecrini ve mükâfatını Cenabı Hak'tan bekliyorum. Yâ Resûlallah! Beyruha'yı Allah'ın sana göstereceği yere koy.» Buna cevaben Peygamber Saliallahu Aleyhi ve Sellem şöy le buyurdu:
«Oh {ne güzel)! O kazançlı bîr maldır. O kazançlı i>ir maldır. Dediğini duydum. Bu malı akrabalarına vermeni uygun görüyorum.» Sonra Ebû Talha, Ya Resûlallah, siz uygun gördüğünüzü yapınız! dedi. Ebu Talha, bu yeri yakınlarına "ve amcazadelerine taksim etti.
Mütercim :
Bugün Beyruha'nm yalnız kuyusu kalmıştır. O da Mescidin kapısı tarafında Kürt Said Abdülkadir'in binası karşısında bir evin dış duvarına bitişik dar bir yerde sokak kenarındadır. Bazı ziyaret çiler adı geçen kuyuyu ziyaret ederler ve suyundan bereketlenmek
için içerler. Bahçe ise arsa haline dönüp üzerinde binalar yapılmıştır.

437 - Ebû Said El-Hudri (R.A.)'den rivayet edilmiştir.
«İzin veriniz, gelsin.» buyurdular. Zeyneb Peygamberin huzuruna geldi ve dedi ki: Ey Allah'ın Resulü! Bugün siz sadaka vermemizden bahsettiniz. Benim birtakım süs eşyalarım (mücevherlerim) var. Bunları muhtaçlara vermek istedim. Fakat kocam, yardım ed&-ceğim kimseler içinde en muhtacın kendisi ve çocukları olduğunu iddia etti. Buna cevaben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«İbni Mesûd'un sözü doğrudur. Kendilerine yardımda bulunacağın kişilerin en lâyiki kocan ve çocuklarındır.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerife dayanarak İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf, hanımın kocasına zekât vermesi caizdir. İmam Azam ile İmam Mâlike göre caiz değildir. Bu hadîs-i şerifte geçen sadaka, zekât olmayan sadaka hükmündedir.

438- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir: «Müslümanm atında ve kölesinde zekât yoktur,» MÜTERCİM ;
Bir insanın bineceği veya cihad için beslediği ata zekât yoktur. Fakat üretmek için ve çoğaltmak için erkek ve dişi karışık olmak şartı ile senenin çoğunu kırda otlayarak yetişen atlarda İmam Azam'a göre zekât vacibdir. îmanıeyn ile İmam Şafii'ye göre vacib değildir.
imam Azam'a göre böyle atları bulunan kimse, isterse her at için bir altın verir ve isterse değerlerinin kırkta birini zekât verir.

439- Ebû Said EI-Hudrî (R.A.) 'den rivayet edilmiştir.
Bir gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri minbere çıkıp oturdular. Biz de minberi saadetin etrafında oturduk. Sonra Hazreü Peygamber:
«Sizin için korktuklarımdan biri de, dünyanın süsü ve zinetinin benden sonra size açılmasıdır.» buyurdu. Ashab'dan biri sordu:
— Ya Resulallah, hayır (dünya varlığı) şer getirir mi? Hazreti Peygamber, Allah'ın vahyini bekleyerek sustu. Vahyin gelişinden sonra Hazreti Peygamber:
«— Soru soran nerede?» buyurdu ve şu cevabı verdi: «Hayır, kesinlikle şer getirmez. Ancak baharda biten bitkilerin bir kısmı da öldürür veya ölüm derecesine vardırır. Zehirli olmayan yeşillikleri yiyen hayvan da var. Böğürleri şişinceye kadar yer. Sonra güneşin kursuna dönerek dışkısını atar, sidiğini akıtır ve keyfine bakar. Bu dünya malı da tatlı bir yeşilliktir. Müslümanm sahip olduğu malî yoksullara, öksüzlere ve yolda kalmışlara verdiği müddetçe ne güzeldir! [Veya Peygamber'in buyurdukları tarzdadır. (O'nun böyle buyurduklarını hatırlıyorum. Eğer eksiğim varsa bendendir.)! Bu malı, hakkını vermeden tutan kimse ise yiyip de doymayan kişiye benzer. Kıyamet gününde onun aleyhinde şahitlik yapacaktır.»

440- Abdullah'ın kansı Zeneb (B.A.) 'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem vazmda kadınlara hitaben: «Sadaka verin, süs eşyalarınızdan olsa bile.» buyurmuştu. Sonra îbni Mesûd'un hanımı Zeyneb ile Ebû Mesüd'un hanımı Zeyneb, her ikisi Hazreti Peygamberin saadethaneleri kapısına geldiler. Kapıda Hazreti Bilâl Habeşî'yi (Rathyallahu Anh) buldular. Abdullah bin Mesud'un

karısı Hazreti Zeyneb, Hazreti Bilâl'e dedi ki: — Re-sûlullah'a sor, evimde barındırdığım öksüzlere ve kocama haraca-dığım şey,sadaka yerine geçer mi? Arkadaşım da aynı durumdadır. Bizi de bildirme! Hz. Bilal içeri girip Peygamberimize sordu. Peygamberimiz, «O iki kadın kimlerdir?» buyurdu. Bilâl, Zeyneb! dedi Peygamberimiz, Zeyneblerden hangisi?» buyurdu. Bilâl, Abdullah bin Mes'ud'un karısı! dedi Peygamberimiz buyurdular ki: «Evet! Hem onun sevabı iki kattır: Yakınlık sevabı ve sadaka sevabı.»

441- Ümmü Seleme (R.AJnin kızı Zeyneb (R.A.) den rivayet-e d il mistir:
Peygamber'in zevcesi Ümm-i Seleme, ya Resulallah, dedi, ölen kocamdan himayem-altında bulunan yetimlere yaptığım harcamadan ötürü bana sevab ve mükâfat var mıdır? Bunlar benim de çocuk-larımdır. Resûl-i Ekrem buyurdu: «Sen onların ihtiyaçlarını gör. Onlar için yaptığın harcamanın sevabını alacaksın.»

442- Ebû Hüreyre (R.A.)den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem sadaka ve zekât verilmesi için emretmiş ve bunların toplanması için adam görevlendirmişti. Bir görevli Hazreti Peygambere' dedi ki: «Ya Resûlallah, İbni Cemil, Halid bin Velid ve Abbas, bu üç kişi zekât vermekten kaçındılar. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu.
«İbni Cemil'in zekât vermek istemeyişi, fakir iken Allah ve peygamberi (ganimet mallarından kendisine vererek) onu zengin kılmalarının foir karşılığı mıdır? Halid'e gelince, siz ona haksızlık ediyorsunuz. Çünkü Halid, zırh ve savaş teçhizatını Allah yoluna bağlamıştır. Abdülmuttalib'in oğlu Abbas ise, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve SeHem'in amcası oîup kendisinden istenen zekât miktarını vereceği gibi, bir misli fazlasını da verecektir.»
Mütercim:
Buradaki sadaka, sahih olan görüşe.göre, farz olan zekâttır. Bazı alimler, bu sadakanın farz zekât olmayıp nafile sadaka veya harp için bir vardım için bir yardım olduğu görüşündedirler.

443- Ebû Said rar istedil f4 yTnfverdflö!," ^^f * °nIam V6rdİ' Tek" verdi. Sonra şöyle buydular ^enl" 1^ "^

444- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir: «Benliğime hakim olan Allah'a yemin ederim ki, herhangi birinizin ipini alıp sırtında odun taşıması, bir adama gidip ondan ister versin, ister vermesin dilenmesinden daha hayırlıdır.»

445- Zübeyir bin Avvam (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«Vallahi, herhangi birinizin ipini alarak sırtında bir demet odun getirip satması ve bu sebeple Allah Tealâ onun yüzünü kızarmaktan koruması, insanlara, versinler veya vermesinler, el açmasından daha hayırlıdır.»
Mütercim: . .
Bu hadîs-i şerifle Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizi ticarete, sanata, ziraata ve çalışmaya teşvik buyuruyor ve başkasının eline bakıp avuç açmaktan sakındırıyor.

446- Hakim bin Hizam (R.A.)'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Hazretlerinden mal istemiştim, verdiler. Bir müddet sonra, yine istedim, yine verdiler. Üçüncü defa istedim yine verdiler ve sonra bana şöyle buyurdular:
«Ya Hakîm! Gerçekten bu dünya malı tatlı bir yeşilliktir. Kim onu gönül cömertliği ile alırsa, hayır ve bereketini görür. Kim gönül ihtirası ile alırsa hayır ve bereketini görmez. Yiyen ve doymayan kişiye benzer. Üst el (veren el), alt elden (alandan) daha hayırlıdır.»
Sonra Hakim ibni Hizam, ey Allah'ın Resulü, seni hak Peygamber olarak gönderen Allah Tealâ Hazretlerine yemin ederim ki, bundan böyle ömrümün sonuna kadar sizin elinizden sonra hiç bir elin altına elimi tutmayacağım, dedi. Ömrünün sonuna kadar da bu sözünde durdu. Hatta Hazreti Ebû Bekir ganimet mallarından kendisine vermek için davet ettiği zaman gitmezdi. Hazreti Ömer de ayni şekilde davet ederdi, gitmezdi. Hazreti Ömer, ey müslümanlar, şahid olun. Ben Hakîm bin Hizam'ı kendisine mal vermek için davet ediyorum, gelmiyor, diyerek ilân ederdi.
Mütercim;
İhtiyaç ve zaruret hali bulunmadıkça dilenmek, imamların ittifakı ile haramdır. Çalışmaya ve kazanmaya gücü olanlar hakkında imamlar ihtilâf ettiler. Bazıları hadîs-i şeriflerin zahirine bakarak haramdır, dediler. Sahih olan söz de budur. Bazıları da, böyle kimselerin istemesi kerahetle caizdir, dediler. Fakat bu da üç şartla olur:
1- Küçük düşürmeyecek,
2- İsrar etmeyecek,
3- Hayır sahibini incitmeyecek, rahatsız etmeyecek.
Bu üç şart bulunmaksızın yapılan dilencilik haramdır. Fakat bazı büyük şeyhler, ahlâk terbiyesi için bazı derviş ve müridlerine seyahat görevi verirlerdi. Torbalı veya torbasız dilenirlerdi. Bunda manevî bir ahlâk terbiyesi düşünüldüğünden bir sakınca yoktur dediler. Fakat bu şekilde dilenmek caiz olduğu takdirde, İsrar etmekten, Allah rızası için veya Allah'ı seversen ve benzeri sözlerden sakınmak şarttır. Zira Allah rızası için dilenen mel'undur ve böyle düenildiği zaman o istenilen şeyi, aşırı bir şey veya gayri meşru bir şey olmadıkça vermeyen kimse de mel'undur, diye varid olmuştur.

447- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh] anlatıyor:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bazen bana mal verirdi. Ben de Ya Resûlallah, benden öaha muhtaçlara veriniz, derdim. Hazreti Peygamber bana şöyle buyurmuştu:
«Bunu al! Beklemediğin ve istemediğin halde sana bir mal gelirse al; fakat bu türlü olmadıkça, sakın kendini onun ardına düşürme.»

448- İbni Ömer (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
«Bazı kimseler vardır ki daima insanlardan dilenirler, kendilerinde zaruret olmaksızın dilenciliği kendilerine san'at edinirler. Bunlar, kıyamet gününde yüzlerinde et parçasından bir şey olmaksızın çıplak kuru kemik halinde geleceklerdir. Bir de kıyamet günü güneş o derece yaklaşacak ki, insanın teri tâ kullağımn yarısına çıkacaktır. Sonra mahşerdekiler, böyle dehşetli bir halde iken hepsi yardım isteyecektir. Önce Hazreti Adem'den yardım isteyecekler, sonra Hazreti Musa'dan, sonra Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den, Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem de bütün mahşerde bulunan arasından hüküm verilmesi içjin şefaat ederek gidip cennet kapısının halkasına yapışacaktır. O gün Allah Tealâ Hazretleri, Muhammed Aleyhissalâtü vesselam'i Kur'an-ı Kerim'de va'd buyurulan MAKAM-I MAHMUD'a çıkaracaktır. Bütün mahşer halkının övdüğü ve imrendiği bir makamdır bu.»

449- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Yoksul kapı kapı dolaşıp ta bir veya iki lokma yahut bir veya iki hurma ile geri dönen kişi değildir. Yoksul; ihtiyacını karşılayacak imkâna sahip olmayan, durumu bilinmediğinden de kendisine sadaka verilmeyen ve kendisi de kalkıp insanlardan istemeyendir.»
(Yardım yapılması gereken yoksul budur ve böyle kimseleri gözetmek gerekir,)

450- Ebû Hümeyd Es-Sâidî (R.AJ 'den rivayet edilmiştir:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraber Tebük gazasına çıkmış idik. Va&ci'l-Kura adındaki yere vardığında bir hurma bahçesi, bulunan bir kadınla karşılaştı. Hazreti Peygamber, ashabı kirama hitaben:
«Bu bahçenin hurma mahsulünün miktarını tahmin ediniz.»
buyurdu. Sonra bizzat kendisi hurmaların miktarını on vesak Ctak^ riben 2 ton) olarak tahmin etti ve on vesak itibariyi» onda bir zekât aldı. Sonra bahçe sahibesi olan kadına şöyle buyurdu:
«Bu hurmalıktan çıkan mahsulü biçersin.»
(Fazla veya eksik almış isek ödeşiriz.) Tebük'e vardığımız zaman şöyle buyurdu:
«Dikkat ediniz, bu gece fırtına olacak, şiddetli rüzgâr esecektir. Hiç biriniz yerinden kımıldamasın. Devesi olan devesini sağlam bağlasın.» Biz de develerimizi emrettiği şekilde bağladık, yattık. Gerçekten o gece çok şiddetli fırtına oldu; öyle ki, içimizden ayağa kalkan birisini rüzgâr Tayyi dağına sürükledi. Eyle hükümdarı (Yuhanna), Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize beyaz bir katır hediye etti. Hazreti Peygamber buna karşılık olarak Yuhanna'ya bir elbise giydirdi. Ayni zamanda Yuhanna'nm idaresinde bulunan halka güvence verdi ve onlara bir miktar cizye (vergi) mükellefiyeti koydu. Sonra Tebük'den dönerek yine adı geçen Vadi'l-Kur'a ya gelince oradaki bahçenin sahibesi kadına hitaben:
«Mahsûlün ne kadar geldi?» buyurdu. Kadın da, Hazreti Peygamberin tahmini üzere on vesak hurma çıktığını söyledi. Sonra bize şöyle buyurdu:
«Bir an önce Medine'ye varmak istiyorum. Benimle birlikte erken varmak isteyen acele etsin.» İbni Bekkâr, Medine göründü, anlamında bir söz söyleyince Resûli -' Ekrem, «îşte Tâbe (Medine)!* buyurdu. Uhud dağını gördüğünde, «Bu, bizi seven ve bizim de kenedisin! sevdiğimiz dağcıktır.» dediler. Sonra bize sordular:
«Ensar'ın en hayırlı ailelerini size bildireyim mi?» Ashab, evet, dediler! Buyurdular gi: «En hayırlısı Neccaroğulları aileleridir. Sonra Abdül-Eşheloğulları aileleri. Sonra Saideoğulları aileleri veya Haris bin Hazreçoğullarınm aileleri. Ensar'm (Medine'lilerin) bütün aileleri hayırlıdır.» Diğer bir rivayette de: «Sonrâ*Harisoğulları aileleri. Sonra Saideoğulları aileleri» diye varid olmuştur.

Mütercim:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in mahsul tahminlerinin tastamam çıkması ve Tebük'de geceleyin şiddetli fırtına olacağını haber vermesi, Peygamberlik mucizelerinden sayılır. Eyle hükümdarı île birtakım kabilelerin İslama boyun eğmeleri de Tebük gazasının güzel sonuçlarından biridir.

451- Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Gökten inen yağmurla sulanan ekinlerde veya ırmak ve nehir gibi akar sularla sulanan arazilerden elde edilen ürünlerde zekât olarak onda bir (öşür) gerekir. Fakat hayvan ve doîab gibi vasıtalarla sulanan arazilerin ürünlerinde onda birin yarısı (yirmide bir) zekât gerekir.»

452- Ebû Hüreyre IR.AJ'den rivayet edilmiştir:
Hurma ürünleri toplandığı zaman herkes öşrünü (zekâtını), ve rilecek yerlere dağıtılmak üzere Hazreti Peygambere getirirdi. Bu hurmalar Hazreti Peygamberin saadethaneî erinde yığın halinde harman olurdu. Hazreti Hasan ve Hüseyin (Radıyallahu Anhüma) çocukluk hali olarak bu hurma yığının çevresinde oynarlarken Hazreti Hasan'in (veya Hüseyin'in), ağzına oradan bir hurma attığını gören Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hurmayı çocuğun ağzından mübarek parmağı ile çıkardı ve ona şöyle buyurdu:
«Muhammed ailesinin sadaka (zekât) yiyemiyeceğini daha öğrenmedin mi?» Diğer bir rivayette de şöyle buyurdular:
«Kıh kıh (ağzmdakini at). Bizim sadaka yemediğimizin farkında değil misin?» Bu sözü Hazreti Peygamber Hasan'a yahut Hüseyin'e söylemişti.
Mütercim:
Muhammed ailesi. (Âli Muhammed), îmam Azam ile îmânı Malik'e göre, yalnız Haşimoğullarıdır. îmam Şafiî'ye göre, hem Haşim-oğıülan, hem de Muttaliboğullarıdır. Bir de çocuk kısmı her ne kadar mükellef değilse de, küçük iken dinî hükümleri bilsin, islâm terbiyesi üzere yetişsin, diye buradaki titizlik gösterilmiştir.

453- Hazreti Ömer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Allah yolunda (savaşlarda) binilmek üzere birine bir at bağışlamıştım. Fakat adam atı ziyan etti (hayvana bakmadı, hayvan çok zayıfladı). Sonra ucuz satacağını düşünerek bu hayvanı satın almak istedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sorduğuma^ şöyle buyurdu:
«Satın alma. Verdiğin sadakada döneklik yapma. O adam sana bir dirheme satsa bile alma. Çünkü vermiş olduğu sadakasını söküp alan kimse, dönüp kusmuğunu yiyen gibidir.»
Mütercim:
Böyle sadaka ve zekât türünden olan şeyin elden çıktıktan sonra satın alınması haram değildir; fakat tenzihen makrûhtur. Baz\ alimlere göre de tahrîmen mekruhtur.

454- İbni Abbas (R.A.)'tan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
Hazreti Peygamber, zevcelerinden Meynıune'nin (Radlıyallahu Anhaî azatlı cariyesine zekât malından verilen bir koyunun atılmış leşini görünce. «Derisinden yararlanabilirdiniz!» buyurdu.
Ashab, o leştir, dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdular. «Ölü-hayvanın sadece etinin yenmesi haram kılınmıştır.»
Mütercim:
Hazreti. Peygamberin zevceleri tarafından azad edilen kölelerin sadaka ve zekât almaları caizdir. Fakat Hazreti Peygamberin ve Peygamber ATinden sayılanların azadhlarına caiz değildir. Al-i Muhammed hakkında yukarda iki hadis geçmiştir.

455- tbni Abbas tR.A.)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Yemen'e vali olarak gönderdiği Muâz bin Cebel (Radıyallahu Anh) hazretlerine, görevine giderken şöyle buyurdular:
«Zulme uğramışın (mazlumun) ilenmesinden kork; çünkü onun ilenmesi ile Allah Tealâ arasında perde yoktur.» (Zekât ve öşür gibi haklar alınırken haksızlık edilmemesi emir buyuruluyor.).

456- Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallahu Anh) der ki:
Verilecek yerlere dağıtılmak üzere mallarının zekâtını Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e getiren kimselere Peygamber Efendimiz, hayır duada bulunarak, «AUamm, falanın ailesine rahmet ve mağfiret buyur!» derdi. Bir gün babam da malının zekâtını getirip teslim edince, onun için de:
«Allahim! Ebû Evfa'nm ailesine rahmet ve mağfiret buyur.» diye dua etti.
Mütercim:
Peygamberlerden başkası üzerine «Salât ve Selâm» getirmek bizim için tenzihen makrûhtur. Her ne kadar bunun manası sahih ise de «Salât» Peygamberlere has bir vasıf olmuştur. Onun için peygamberlerden başkasına «Salât ve Selâm» getirmek mekruh sayılmıştır. Nitekim «Muhammed Azze ve Celle» demek sahih değildir. Gerçekten Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem azizdir, celildir. Fakat «Azze ve Celle» tabiri Allah Tealâ Hazretlerinin özel vasfi olduğundan yaratıklarda kullanılması sahih değildir. Fakat Peygamber efendimiz kendilerine has olarak «ve Salli Aleyhim = sen müminlere salât et, onlar için mağfiret dile» (Tevbe sûresi: 103 ayet) mealindeki ayeti kerime uyarınca dilediği şahıslara «Salât ve Selâm» eder. Bu Peygambere has özelliklerdendir. Şerkav? şerhinde böyle yazılıdır.

457- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«İsrail Oğullarından biri diğerinden bin dinar ödünç para istedi. Adam da bu parayı kendisine verdi. Sonra ödünç alan kimse deniz yolculuğuna çıktı. Dönmek için gemi bulamayınca bir odunu delip içine bin altını yerleştirdi ve (Allah'a tevekkül ederek) denize attı. Alacaklı adam da, (parasının vadesi geldiği için, acaba borçlu gelecek mi? diye iskeleye giderken) deniz kenarında bir odun gördü ve yakacak olarak ailesine götürdü. Odunun parçalayınca parayı (bin altını) buldu.»
Mütercim:
Denizin sahile atmış olduğu odun, anber, mücevherat ve bun-lara benzer şeyleri almanın mubah olduğu bu hadîs-i şeriften çıkarılmaktadır.

458- Ebû Hüreyre (B.AJ'den rivayet edilmişti*: «Hayvanların telefi hederdir, (başıboş gezen hayvanların telef ettiği can ve maldan dolayı sahiplerine tazmin gerekmez.) Kuyunun telefi hederdir, fbzr kimsenin mülkünde olan kuyusuna düşüp de ölen olursa kuyu sahibine tazmin gerekmez.) Maden ocaklarının telefi hederdir, (meşru bir hakla açılan maden kuyuları içiner düşmekte telef olan için tazminat ödenmesi gerekmez.» Definenin (ve yeraltı madenlerinin) beşte biri hazinenindir.»
Mütercîm;
Hayvanın telefini, zarar ve ziyanını, başboş bırakılmaları adet olan yerde başlarında kimse bulunmadığı takdirde ittifakla tazmin gerekmez. Fakat sahibi beraber bulunursa veya hayvanın yedekçisi veya sürücüdür olursa, o hayvanın ön ayakları veya ağzı ve çenesi veya boynuzu ile sebebiyet verdiği zarar-ziyamn tazmini Hanefi mezhebine göre gerekir. Kuyruğu veya arka ayağı ile vurursa tazmin gerekmez. Ancak ön veya arka ayağıyle çiğnerse tazmin icab eder.
Hanbelî mezhebinde de hüküm böyledir. Eğer hayvan öne katılmış olursa her ne şekilde olursa olsun sebebiyle verdiği zarar vs ziyanın tazmini (ödenmesi) gerekir.
Şafiî ve Maliki mezheblerinde, hayvan ile beraber bir kimse varsa bu hayvanın her halûkârde yapmış olduğu zarar ve ziyanın tazmini gerekir. Bir insan hayvanını herkesin gelip geçtiği bir yerde durdursa da o hayvan ziyanda bulunsa, bu ziyanın tazmini ittifakla gerekir. Ancak böyle bir hayvan yol ortasında işer veya dışkısını yapar da bir üzerinden kayarak ziyana uğrarsa, tazmini gerekmez. Bir de bir insan yolda veya izinsiz olarak başka birinin mülkünde çukur kazar da, böyle kazılmış çukurlara bir insan düşüp telef olursa, o çukura kazan adamın yakın akrabası (akîlesi) üzerine ölenin diyeti lâzım gelir. Ayrıca çukuru kazan üzerine keffaret gerekir. Yine bu gibi çukurlara hayvan düşer de ziyan olursa, yine tazmin gerekir.
Cahiliyet devrinden kalma defineler ganimet yerinde sayıldığından cinsleri ne olursa olsun, kıymet ve miktarları ne olursa olsun, bunların beşte biriry hazineye vermek gerekir. Şafiî mezhebinde define mallarının kıymeti nisab miktarı (20 miskal altın veya 200 dirhem gümüş) değerinde olmadıkça beşte bir lâzım gelmez. Altun ve gümüşten başka şeylerden de lâzım gelmez.
Müslümanlara ait defineler ittifakla kaybolmuş eşya hükmüne r. Yitik eşya işlemine tabi. olurlar. Sahibi aranır, sahibi bulunmaz ise fakirlere dağıtılır.

459- İbni Abbas (R.A.Î 'dan rivayet edilmiştir:
Veda Haccında bir kadın Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-Iem Hazretlerine gelerek dedi ki: Ya Resûlallah, hacem farziyyeti babama ulaştı (vacib oldu), halbuki babam çok ihtiyardır, hayvan üzerinde duracak halde değildir. Onun yerine ben hac edebilir miyim? Buna cevaben Hazreti Peygamber şöyle buyurdu.
«Evet, (onun yerine hac edebilirsin).»
Mütercim:
Bu hadis-i şerifin delaletiyle, daha önce kendisi için hac yapmamış kimsenin başkası adına bedel olarak haccetmesi, İmam Azam Hazretlerine göre caizdir. Diğer imamlara göre caiz değildir. Ancak bu derece güçsüz ve sakat olan kimselerin yerine hayatlarında haccetmek caizdir. Ayrıca Hanefi mezhebinde nafile hac için şart aranmaksızın bedel caizdir.[27]

HAC BAHSİ

460- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) anlatıyor:
Ya Resûlallah! dedim, savaş ve cihadın, sevab bakımından amellerin en faziletlisi olduğunu görüyoruz. O halde biz de cihad edemeyiz mi? Bana şu cevabı verdiler:
«Hayır! Fakat makbul bir hac, sizin için en faziletli cihaddır.»
Mütercim:
Genel seferberlik veya istilâ halinde kadınların da savaşta yardımcı olmaları vacib ise de, zaruret olmayınca savaş meydanında bulunmaları uygun değildir
bulunmaları uygun değildir.

461- Ebü Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Kim Allah rızası için hacceder de ihramda iken kötü söz söylemez ve günah işlemezse, henüz anasından doğmuş (günahsız) hale döner
Mütercim
Küçük günah olsun, büyük günah olsun, bunların hepsi bağışlanır. İmam Taberi'nin görüşüne göre, üzerinde kul hakkı olup ta onu ödemekten âciz olarak ölenlerin sorumlulukları ancak bağışlanır. Yoksa ödeme ve helallaşma imkânına sahip olanların üzerlerindeki hak düşmez.
İmam Tirmizî'ye göre, yalnız Allah haklarından dolayı kul üzerine gereken günahlar bağışlanır; Allah haklarının kendisi bizzat bağışlanmaz. Meselâ: Farz namaz vaktinden geciktirilmekle günah işlenmiş olur; bundan dolayı kazanılan günah bağışlanır. Fakat Allah haklarından olan namazın yine kaza edilerek kılınması gerekir. Çünkü bunlar haklardır, âdi günahlar günahtır. Kul hakları için ya helallik almak, ya da onları ödemek zorunluluğu vardır. Şerkavi şerhinde bu hadîsi şerifin açıklamasında böyle denilmiştir. Şafiîlerin fıkıh kitabı Bacûri'de: Hac ederken Araf at'da, Mina'da vefat edenlerin kul hakları dahi bağışlanır, diye yazılıdır. Bir de deniz savaşında şehid olanların kul haklan da bağışlanır.

462- İbni Ömer (Radıyallahu anhüma) der ki:
Birisi Mescid-i Resûl'de ayağa kalkıp ya Resûlallah! Biz hac için hangi yerden ihrama girmeliyiz? diye sordu.
Buna cevaben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Medine'liler, Zü'l-Huleyfe'den; Şam'lılar, Cuhfe'den; Necid halkı, Karn'dan ihrama girerler.» îbni Ömer, rivayetinde der ki; Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in: «Yemenliler de Yelemlem'-den ihrama girerler,» buyurduğunu bazıları söylüyor. Halbuki ben bu son kısmı HazretİPeygamberden işitmedim-.
Mütercim :
Medine-i Münevvere. halkının hac ve ömre niyeti ile ihram ve telbiye için miktarı, zamanımızda Hazreti Ali kuyusu ile bilinen ve şöhret bulan ve yaklaşık olarak Medine'ye bir buçuk saat mesafede bulunan Zü'1-Huleyfe adındaki yerdir. Mekke-i Mükerreme'ye on günlük (yaklaşık olarak 400 km.) yoldur. Şam, Mısır ve Mağrib halkının miktarı, Cuhfe hizasında bulunan Rabiğ diye bilinen yerdir. Denizden gidenler, Rabiğ hizasında ihrama girerler. Mekke-i Mükerreme'ye dört günlük yoldur.
Necid ve Irak halkının miktarı, Mekke-i Mükerreme'ye yaklaşık olarak yedi günlük mesafede bulunan Yelemlem adındaki yerdir. İşte bu yerleri ihramsız olarak geçmek hac ve ömre için caiz değildir. Bu miktarlardan ihrama girmek vacibdir. İhramsız geçenler üzerine kurban kesmek vacib olur. Bir özürden dolayı ihram elbisesi giyilmezse günah sayılmaz; fakat fidye vermek gerekir.

463- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) anlatır:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Akîk vadisinde şöyle buyurdu:
«Bu gece Rabbim tarafından bana biri (Cibril) geldi ve şöyle dedi: Bu vadide namaz kıl. Hem de hac ile ömrenin ikisine birden (Hacc-i Kıran'a) niyet et.»
Mütercim:
Akîk vadisi, Medine'ye dört mil mesafede yaklaşık olarak bir saat) bir yerdir.- Medine-i Münevvere'nin en makbul ve lezzetli suyu burada bulunan Urve Kuyusundan çıkmaktadır. Yarım saat daha ötede Hazreti Ali kuyusu ve Zül-Huleyfe vardır; ve Medîne'li-lerin mikatı da burasıdır.

464- Hazreti Ya'Iâ (Radıyallahu Anh) anlatır:
Resülüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine birisi gelip ya Resüiallah! koku sürünmüş olduğu halde ömre hacci için ihrama giren kimse hakkında ne buyurursunuz? diye sordu. Peygamberimiz biraz beklediler ve hemen vahy geldi. Vahy tamam olunca Hazreti Peygamber,
«Ömerden soran nerede?» diye sordu ve adam getirildi. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Üzerinde olan kokuyu üç defa yıka. Giydiğin cübbeyi çıkar (ihram elbisesini giy) ve haccında yaptığını ömrede de yap.»
Yani, ihrama girmek, tavaf ve sa'y etmek, traş olmak ve yasak şeylerden sakınmak hususunda hac ile ömre arasında fark yoktur. Ancak Arafat'da ve Müzdeîife'de vakfeler, taş atma işleri hacca aittir; bunlar ömrede yoktur.

465- îbni Ömer (R.A.)'dan rivayet edilmiştin
«Lebeyk (emrine hazırım), Allah'ım, lebbeyk! Lebeyk, şerikin yoktur senin, lebeyk! Hamd ve nimet senindir. Mülk de senindir. Şerikin yoktur senin.»
Mütercim ;
Meal olarak Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in telbiyesi bu idi. Hanefî mezhebine göre, hac veya ömre, için niyet ederek ihrama giren kimse hakkında telbiye şart ve farzdır. Namazda iftitah (başlangıç) tekbiri farz olduğu gibi... İftitah tekbiri almaksızın namaz sahih olmadığı gibi, telbiyesiz hac ve ömre de sahih değildir.
Şafiî ve Hanbeli mezheblerinde lebbeyk (telbiye) sünnettir, farz ve şart değildir. Maliki mezhebinde niyetle birlikte ya telbiye getirmek veya iş ve hareket olarak mikattan bir kaç adım ileriye yürümek lazımdır. Telbiyeyi yüksek sesle söylemek müstahabdır. Fakat ihrama girerken kendisi işitecek kadar bir sesle söylemek daha faziletlidir. Diğer vakitlerde sesi yükseltmek erkekler için müstahabdır. Kadınlar ise her zaman kendileri duyabilecek kadar bir sesle telbiye getirirler.

466- îbni Abbas (R.AJ'dan rivayet edilmiştir:
«Musa (Aleyhisselâm) ise, onu telbiye getirerek Ezrak vadisine inişini görüyor gibiyim."

467- Hazreti Enes (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seslem Hazretleri, Veda haccı yılında Mekke-i Mükerreme'ye vardıkları zaman Yemen tarafından gelen Hazreti Ali'ye (Kerremellahu vechehu) şöyle buyurdular:
«Ya Ali îihrama girerken neye niyet ettin? » Hazreti Ali dedi ki: «Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ihram niyetine niyet ettim.» Buna karşılık Hazreti Peygamber şöyle buyurdular:
«O halde kurban keseceksin ve olduğun gibi ihramlı kalacaksın.» (Kıran haccı durumunda olduğunu, kurban kesinceye kadar ihramdan çıkmaması gerektiğini bildiriyorlar. Hz. Ali, ihrama girerken niyetini Peygamberimizin ihram niyetine bağlamış ve Peygamberimiz gibi Kıran haccı yapmıştır.)

468- Ebû Musa El-Eş'arî (Radıyaîlahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri beni Yemen bölgesine göndermişti. Yemen'den Hacca geldiğim zaman, Batha'da Hazreti Peygamberi buldum. Bana sordu.-
«Ne niyetle ihrama girdin?» Ben de: Resûlûllah'm ihram niyetine niyet ettim, dedim.
«Beraberinde hedy (Harem'de kesilecek nişanlı kurban) var mı? «Ben de: Hayır! dedim. Bunun üzerine niyetimi ömreye çevirerek temettü hacı yapmama işaret buyurdular ve tavaf, sa'y ve tiraşdan sonra ihramdan çıkmamı emrettiler.
Mütercim:
Hazreti Ali (Kerremellahu Vectieh), beraberimde kurbanlık (hedy) getirdiğinden onun kıran haccı yapmasını emretmişlerdi. Ebû Musa ise, beraberinde kurbanlık Chedy) bulunmadığı için ömre yapmasına ve sonra farz hacca niyet ederek haccının temettü hac olmasına işaret buyurmuşlardı. Fakat daha sonra Hazreti Ömer (Radıyaîlahu Anh) zamanında böyle önce Kıran hacca niyet eden ve beraberinde kurbanlık götürmeyen kimsenin de her iki haccı bir ihramda tamamlanması sahih kabul edilmiştir.
Ebû Musa El-Eş'arî ve diğerlerine olan müsaade, peygambere ait özelliklerdendir, dediler. Bundan sonra gelecek beş altı hadîsi-şerif bu kabildendir. Hatta Hazreti Ömer, bir defasında Ebû Musa El-Eş'arîye şu tarzda bir açıklama yaptı:
— Allah'ın kelâmında «Hac ile Ömreyi tamamlayınız* ayeti ke-rimesiyle, hac ve ömrenin her ikisinin birden tamamlanması emre-dildiği gibi Peygamberin sünnetinde de, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin, hac ve Ömre tamam olup kurbanmı kesinceye kadar ihramdan çıkmadığı görülmüştür. Büyük müctehid-lerden yalnız îmam Ah'med bin Hanbel CAllah'ın rahmeti üzerine olsun) Hazretleri ve Zahirî'ler, bu hükmün halâ bakî olduğuna ve herkes için terviye gününe (arefe gününden bir gün öncesine) kadar hac niyetini her ne vakit isterse ömreye çevirebileceğini kabul etmektedirler.

469- Hazreti Aişe (Radıyaîlahu Anha) anlatıyor:
Hac mevsiminde (Zilkade ayının sonlarına doğru) biz Peygam-ber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in beraberinde hac ve ömre niyeti ile Medine'den çıkıp topluca mikattan ihrama girdik. Kimi yalnız farz hacca niyet ederek ihrama girdi. Kimisi de hac ve ömrenin her ikisi için niyet ederek ihrama girdi. Kimisi de ömre niyeti ile ihrama girmişti. Medine'ye, on mil mesafedeki Şeref isimli yere indiğimiz zaman, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beraberinde olan bütün hacılara hitaben şöyle buyurdu:
«Sizden hanginizin beraberinde kurbanlık yoksa ve haccını ömreye çevirmek istiyorsa, bunu yapsın. Fakat beraberinde kurbanlık olan kimse, yapmasın (niyetini değiştirmesin), hac bitinceye kadar ihramdan çıkmasın.»
Peygamberin bu emri üzerine hac niyetlerini ömreye çevirenler ve önceki niyetlerinde kalanlar oldu. Fakat Hazreti Peygamber ve ashabından bazıları, yanlarında kurbanlık bulunmak ve kendileri de vücud bakımından kuvvetli olmak sebebiyle hac niyetlerini ömreye çeviremediler. Tam bu sırada namaz kılamadığımdan (adet gördüğümden dolayı ağlarken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yanıma geldi: «Ne ağlıyorsun, ey hatun?» dedi. Ya Resûlallah! dedim, sizin bütün ashaba ömre için müsaade ettiğinizi işittim. Halbuki ben ömreden mahrum kaldım. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sejlem:
«Derdin nedir?» buyurdu. Ben de: Adet gördüm; bu halimle ömre tavafi yapamayacağım. Onun için ağlıyorum, dedim.
Hazreti Peygamber buyurdu ki:
«Kaybın olmayacak! Sen de Adem kızlarından birisin. Allah Tea-lâ Hazretleri, onlara takdir ettiğini (adet görme halini) sana da takdir etmiştir. Sen hac niyetinde kal. Cenabı Allah, ömreyi de sana nasip edebilir.»
Böylece hac vazifelerine devam ettik. Arafat'dan Mina'ya döndüğümüz vakit temizlendim. Sonra farz tavaf Cifaze) için Mina'dan Mekke'ye indim. Tavafımı yaptım ve tekrar Mina'ya döndüm. Sonra Mekke'ye dönüşte Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraber Mina'dan çıktık. Mekke'de iken Hazreti Peygamber, kardeşim Ab-durrahman'ı yanma çağırdı ve ona şu emri verdi:
«Hemşireni al,' Harem hudutlarından çıkar (Ten'im adındaki yere kadar götür). Oradan Ömre için ihrama girsin. Ömreyi tamamladıktan sonra yanıma geliniz. Sizin gelmenizi bekleyeceğim.»
Bu emir üzerine Harem dışındaki Ten'im'e gidip ihrama girdim ve ömre için gerekli vazifeleri tamamladıktan sonra aynı gün Hazreti Peygamberin huzurlarına vardığım zaman: «Ömreni tamamladın mı?» buyurdu. Ben de: Tamamladım, dedim. Sonra Hazreti Peygamber Medine'ye dönmek için bütün kafileye emir verdi. Biz de (veda tavafından sonra) Hazreti Peygamberin maiyetinde Medine'ye doğru yola, koyulduk.

470- Hazreti Aişe (R.A.) anlatıyor:
Medine'den Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile çıktığımızda bu çıkışımızın yalnız hac için olduğu kanısında idik. Kabe'yi tavaf ettik Resûl-i Ekrem beraberinde kurbanlık getirmiyenlere ihramdan çıkmalarını emretti. Kurbanlık getirmeyenler ihramdan çıktılar. Peygamber'in zevceleri de kurbanlık getirmediklerinden ihramdan çıktılar. Yalnız ben, adet gördüğüm için Kabe'yi tavaf etmemiştim. (Ömre yapmamıştım.) Sonra terviye günü, ihramdan çıkmış olanlar hac için niyet ederek tekrar ihrama girdiler Haccımızı tamamlayarak Mina'dan Mekke'ye dönerken geceyi geçirmek için Muhassab adındaki yere indiğimizde dedim ki: Ya Resûlallah! Herkes hac ve ömre ile dönerken ben yalnız hac ile dönüyorum; Özrüm gereği ömre yapamadım. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Mekke'ye geldiğimizde sen (ömre için) tavaf etmedin mi?»
Ben de»
— Hayır dedim! Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«O halde kardeşinle (Abdurrahman'la) Ten'im'e git ve oradan
ihrama girerek ömreni yap. Falan yer ve filan vakitte buluşuruz.»
buyurdular. Ben de öylece yaptım. Sonra Peygamberin zevcelerinden Safiyye de, Mina'dan döndüğümüz gece adet gördüğü için bana, galiba veda tavafımı yapamayacağımdan Medine'ye dönüşü geciktireceğim, dedi. Bir fırsat bularak Safiyye'nin bu halini Hazreti Peygambere arz ettim. Hazreti Peygamber Safiyye'ye hitaben şöyle buyurdu:
«Kısır, belalı kadın! Sen bayram günlerinde farz olan ziyaret (İfâza) tavafım yapmış değilmi idin?* Safiye der ki: Evet, tavaf ettim! dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: «Zararı yok, yola çıkabilirsin." (Veda tavafı özürlü kimselerden)

471- İbni Abbas (Radıyallahu Anh) anlatıyor: Veda haccı yılında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ile bütün ash&b hac niyeti ile ihrama girmişlerdi. Mekke'ye Zilhicce ayının dördüncü pazar günü sabahleyin varıldı. O gün Hazreti Peygamber ashaba, hac niyetlerini ömreye çevirerek tavaf ve sa'y yaptıktan sonra traş olup ihramdan çıkmalarını emrettiler. Ashab bu durum karşısında: Ya Resûlallah, ihramdan nasıl çıkış? diye sordular. Hazreti Peygamber, «ihramdan tam çıkış!» buyurdular. (İhram sebebiyle yasak olan şeyleri hal âl kılan çıkış...)
Mütercim:
Böyle farz haccı değiştirip ömreye çevirmek üç müctehid imâma göre, o yılla mahsus, Peygamberin özel hallerindendir. İmain Ahmed bin Hanbel ve Zahirîlere göre, bu hüküm şimdi de geçerlidir. Nitekim yukarıda ayrıntılı bilgi geçmişti. .

472- Hazreti Peygamberin pak zevcelerinden Hazreti Hafsa (Radıyallahu Anha) rivayet ediyor*
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize sordum: Herkes hac niyetini ömreye çevirdi; halbuki siz ömre ihramınızdan çıkmadınız? Buyurdular ki:
«Ben başımı bu işe iyice sokdum ve kurbanlığımı da (özel bir nişan olarak) tasmaladım. Artık kurbanımı kesmeden ihramdan çıkamam.»
Mütercîm :
îmam Azam bu hadîsi şerife dayanarak der ki, Peygamber Saî-lallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Kıran haccı niyeti ile ihrama girmişti. Onun için haccın en faziletlisi kıran hacadır. Sonra Temettü haccıdır. Bundan sonra da ifrâd haccı gelir.
îmam Şafiî,ve îmam Malik'e göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yalnız hac için (ifrad haccı için) ihrama girmişti. Yahut önce hac için ihrama girmiş, sonra ömreyi hacca ilâve etmişti. Bu itibarla haccın en faziletlisi ifrad haccı^ır. Sonra temettü haccıdır. Bundan sonra Kıran haccı gelir.
îmam Ahmed'e göre Hafsa Hazretlerinin rivayet ettiği bu hadîsi şerife göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri yalnız temettü (ömre) niyeti ile ihrama girmişti. Onun için kurban götürüldüğü takdirde faziletli olan önce ömre için ihrama girmektir. Kurban götürülmediği takdirde f-aziletli olan kıran haccıdır.
Bir de îmam Azam'a göre, temettü niyeti ile ihrama gireri kinspye temettü kurbanı lazımdır. Kıran haccma muvaffak olan kimseye de şükür kurbanı lazım gelir. 'Yalnız hac için (ifrad haccı için) ihrama giren kimseye kurban lâzım gelmez; bunda ittifak vardır. Fakat hacdan sonra yalnız ömre yapmak gerekir. İmam Azam ile İmam Malik Hazretlerine göre ömre müekked bir sünnettir; farz ve vacib değildir. İmam Şafii ve İmam Ahmed'e göre, ömre de hac gibi farzı' ayindir.

473- Hazreti Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Veda haccı yılında biz Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in beraberinde olarak hacca (ifrad hacca) niyet etmiştik ve böylece ihrama girmiştik. Sonra Hazreti Peygamber bize şöyle buyurdu:
«Siz haccmızı ömreye çeviriniz de Kabe'yi tavaf ediniz, Safa ile Merve arasında sa'y ediniz ve sonra saçlarınızı kısaltınız. Sonra ihramdan çıkmış olarak bekleyiniz. Sonra terviye günü gelince hac için ihrama giriniz. Daha önce yaptığınız niyeti de temettü kılınız.»
Ashab dediler ki: Ya Resûlallah! Hac niyetimizi nasıl temettü niyetine çevirebiliriz? Nitekim niyetimizi olarak belirledik. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Siz, emrettiğimi yapınız. Eğer kurbanımı getirmemiş olsaydım, size emrettiğimi ben de yapardım. Fakat bayramın birinci günü kurbanım Mina'da kesim yerine ulaşmadıkça, bana ihram sebebiyle haram Cyasakl olan şeyler helâl olmayacaktır.» Sonra ashabı kiram Hazreti Peygamberin emri üzere hareket ettiler; niyetlerini ömreye çevirdiler.

474- İbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Hac niyeti ile olan ihramınızı ömreye tebdil ediniz; Ancak hedy kurbanlığını tasmalayan kalsın. Kurbanlığını tasmalayan kimseye, onu kesim yerine götürüp kesmedikçe ihramdan çıkmak helal olmaz.»
Mütercim :
Üç imama göre hac ihramını ömreye çevirmek işi, peygambere ait özelliklerdendir. Bu da cahiliyet zamanında hac aylarındaki öm-reyi fenalıkların en büyüğü saymalarına karşılık buna müsaade edilmişti. Yalnız Hanbeli mezhebi ile Zahirîlere göre bu hüküm halâ bakîdir. Nitekim geniş olarak yukarda anlatılmıştı.[28]

MEKKE-İ MÜKERREME'NİN FAZİLETİ VE KA'BE'NİN İNŞASI BAHSİ

475- Hazreti Cabir (Radiyallahu Anh) anlatıyor:
Peygamberlikten önce Kureyş'in ileri gelenlerinin emri ile Kabe bina edilirken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem amcaları Haz-reti Abbas ile Kabe için omuzlarında taş taşırlardı. Bir ara Abbas Hazretleri:

Ya Muhammed, futanı çıkarıp omuzuna koy, dedi. Hazreti Ab-bas'ın bu teklifi üzerine Peygamber sallallahu Aleyhi ve Sellem futasını çıkarıp omuzundaki taşın altına koyacağı sırada yere düştü ve gözleri semaya dikilip kaldı. Hazreti Abbas'a :
«Futamı bana göster!» dedi ve futasını alıp bağladı.
Mütercim :
Hazreti Cibril Aleyhisselâm gelip bu şekilde Hazreti Peygamberi yere düşürerek avret yerlerini kimseye göstermemiştir. Bundan sonra da Hazreti Peygamberin avret yerlerini hiç bir kimse görmemiştir. Diğer Kureyş'in ileri gelenleri ise çırılçıplak Kabe'yi tavaf ederlerdi. Bunun sebebi de, güya içinde günah işledikleri elbiselerle mukaddes yeri tavaf etmek istemeyişlerindendi.
Mekke-i Mükerreme'ye büyük bir sel gelerek Kabe'nin büyük bir kısmını yıkmıştı. Bu sebeple Kureyş tarafından Kabe yeniden bina edilmişti. O sene Peygamber otuz beş yaşında idi; ve herkes gibi Kabe'ye taş taşırdı. Hatta Haccerü'l-Esved'in (siyah taşın) kendi yerine konması için Kureyş kabilesinin ileri gelenleri çekişmeye başladılar. Sonra şu hükme vardılar: En önce Harem-i Şerifin kapısından kim gelirse o kimseyi hakem tayin ederiz; ve onun hükmüne razı olacağız. Bu karardan sonra en önce kapıdan. Hazreti Peygamber girince, Hazreti Peygamberi hakem tayin ettiler. Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem de, büyük bir yaygı üzerine Hacer-i Es-ved'i koydu ve Kureyş'in ileri gelenleri hep birden bu yaygıyı yukarı kaldırdılar. Hazreti Peygamber de kendi mübarek elleriyle Haceri Esved'i yerine koydu. Bütün Kureyş ileri gelenleri bu durumdan memnun kaldılar.

476- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) anlatıyor:
Hazreti Peygambere; Hicr-i İsmail (Hatim) Kabe'den midir? diye sordum. «Evet!» buyurdular. Niçin bu kısmı Beytullah'a ilâve etmediler de dişarda bıraktılar? dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Kavminin maddî imkânı çıkışmadı.» buyurdular. Ya Resûlallah! dedim, Beyt-i Şerifin kapısı neden yüksek yerde yapılmıştır? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki:
«Kavmin, diledikleri kimseyi Beytullah'a soksunlar ve dilediklerini de engellesinler diye kapıyı böyle yüksek yerde yaptılar. Eğer kavmin cahiliyet zamanından henüz (yeni) kurtulmuş olmasalardı ve bu sebeple onların kalbine bir inkâr ve itiraz gelir diye korkma-saydım, dışarda kalan küçük kısmı Beytullaha ilâve etmek ve kapısını yere yapıştırmak isterdim.»
Mütercim:
Bu hadis-i şerifte, bir araya gelen iki zarardan hangisinin daha hafif ise onu tercih etmenin meşru bir yol olduğuna delâlet vardır. Burada Hicr-i İsmail'in Kabe'nin dışında kalması bu mukaddes yapının esasına uygun değilse de yeni müsZümanların herhangi bir değişikliği yadırgamalarından korkularak eski durumu üzere bırakılması tercih edilmiştir.
Bu hadis-i şerife ve bundan" sonrakine dayanarak İbni Zübeyr (Radıyallahu Anhüma) Peygamber'in işaret buyurduğu tarzda yeniden Beyti Şerifi bina etti Fakat Haccac Yusuf bin sekafî, İbn-i Zü-beyr ile çarpışma esnasında yıkılan kâ'be'yi, İslâm'dan önceki durumuna irca ederek yeniden inşa etti. Daha sonra Harun Reşîd, İbni Zübeyr'in bina ettiği hale Kâbeyi çevirmek için İmam Malik'den fetva istedi ise de, İmam Malik cevabında: Beyti Şerifin devlet reislerine oyuncak olmasından korkarım, dedi ve müsaade etmedi.
Kabe'nin' binasının bu güne kadar on defa yenilendiği belirtilmiştir. İlk önce Hazreti Adem'in yaratılmasından evvel melekler tarafından bina edilmiştir. 2. defa Hazreti Adem tarafından, 3. defa Hazreti Adem'in evladlan tarafından, 4. defa Hazreti İbrahim tarafından, 5. Amalika tarafından, 6. defa Cürhüm kabilesi tarafından, 7. defa Kusay tarafından, 8. defa Bi'setten önce Hazreti Peygamberin de katılmasıyla Kureyş tarafından, 9. defa İbni Zübeyr tarafından, 10. defa da Haccac tarafından bina edildi. En sonra da yenilenmiş denecek şekilde Osmanlı padişahlarından Bağdad fatihi Sultan Murad bina etmiştir.

477- Hazreti Aîşe'den rivayet edilmiştir:
«Ey Aişe! Senin kavmin cahiliyettenl ' henüz çıkmış olmasaydı, Kabe'nin yıkılmasına emrederek onun dışarda kalan kısmını (Hicr-i İsmail'i) binaya dahil eder, kapısını yere yapıştırır, doğru ve batı kapıları olarak ona iki kapı yaptırır ve böylece Kâ'be'nin binasını İbrahim'in esasına ulaştırırdım.»
Mütercim:
Buna dait Izajıat ayrıntılı olarak önceki hadîste geçmiştir.

478- Üsaı*ıe bin Zeyd (R.A.)'den rivayet edilmiştin
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Mekke-i Mükerremeye vardıkları zaman Üsame bin Zeyd (Radıyallahu Anhüma) sordu:
— Ya Resûlallah! Nereye ineceksiniz? Mekke'deki evinize mi? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «(Amcazadem) Akü, bize yer yurt mu bıraktı!»
Mütercim:
Hazreti Ali'nin ağabeyi Akil, Mekke'de kaldığı için, gerek babası Ebû Talib'in ye gerekse Hazreti Peygamberin evleriyle mülklerine konarak istediği gibi kullanmıştı. Esasen Hazreti Ali ile kardeşi Caferi Tayyar, babaları Ebû Talib'in ölümünde müslüman bulunduklarından Ebû Talib'e varis olamamışlardı. Ebû Talib'in mirası, küfür ' üzere bulunan diğer çocukları Akil ile Talib'e kaldı. Talib de Bedir savaşında kaybolduğundan Ebû Talibin bütün malına Akil varis olduğu gibi, Hazreti Peygamber efendimize babaları Abdullah'dan miras olarak kalan bütün emlâki, hicret dolayısıyla olduğu gibi terk edildiğinden akrabalık yönü ile bu mülkün hepsini Akîl ele geçirmiş ve satmıştı. Diğer bir rivayete göre de, bu mallar daha sonra Akîl'in evladına intikal etmiştir. Sonra Akîl'in çocukları, Hazreti Peygamberin- mülkünü yüzbin dinar karşılığında Haccac'ın kardeşi Muham-nıed bin Yusuf'a satmıştır.
Bir de imam Şafiî Hazretleri bu hadîs-i şeriften Mekke'deki evlerin ve emlâkin satılması ve satın alınması, miras-olarak intikali ve bunların kiraya verilmesi ve kiralanması caizdir, diye hüküm çıkarmıştır.

479- Ebû Hureyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştin
Peygamber Sallallahu AJeyhi ve Sellem Hazretleri Mina'dan dönerken şöyle buyurdular:
«Yann ineceğimiz yer, inşallah Kinaneoğulian yamacı'dir. (Ku-reyş müşriklerinin küfür üzerinde sebat etmek için yeminleştikleri yer).»
Mütercim:
. Hazreti Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicretlerinden önce Kureyş ve Kinâne kabileleri «Hayf-i Benî Kinane» adındaki Muhas-.sab semtine gidip, Hazreti Peygamberi öldürmek için kendilerine teslim edinceye kadar Haşim Oğulları ve Muttalib oğulları ile alış veriş etmemek, kız alıp vermemek, ve onlarla selâmlaşmamak üzere sözleştiler. Bu sözleşme metnini, içlerinden Mansur bin İkrime kendi eliyle yazdı ve bunu Kabe'nin iç duvarına yapıştırdılar. Müslümanlar bu şekilde üç yıl Ebû Talib'in kesiminde kuşatılmış bir hal de kaldılar. Hazreti Peygambere Ebû Talib gelerek: Ey kardeşimin oğlu! Artık dayanamayacağım, ne yaparsanız yapınız. Sizi Kureyş'in
ileri gelenlerine teslim etmek,zorunda kalacağını, dedi. Hazreti Peygamber ona şu cevabı verdi:»
«Muhterem amcam! Artık sen merak etme, endişelenme. Kureyş tarafından yazılıp Kabe'nin duvarına asılan sözleşme metnini bu gece böcekler yiyerek mahvetmiştir. Andlaşma metninden yalnız Allah'ın adı kalmıştır.» Ebû Talib'e bu haberi verdikten sonra, o metni yazan Mansurun elinin çolak kaldığını da bildirmişti. Ebû Talib dönüşünde Kureyş ve Kinane kabilelerine şöyle dedi:
— Ey Kureyş kavmi! Kardeşim oğlu Muhammed CSallallahu Aleyhi ve Sellem), Kabe duvarına asılmış bulunan sizin sözleşme metnini Allah tarafından bir böcek musallat olarak mahvettiğini bana haber verdi ve onu yazan kâtibin elinin de çolak olduğunu .bil-dirdi. Kardeşim oğlunun bana haber vermiş olduğu şeylerde hiç bîr zaman gerçeğe aykırılık olmamış ve daima doğru olmuştur. Gelin, Kabe'yi açıp bakalım. Eğer kardeşim oğlunun dediği gibi, gerçekten1 Allah'ın adından başkası yenmiş ve mahvedilmişse bu tazyik ve eziyetten vazgeçiniz. Yok, eğer kardeşim oğlu bu hususta yalancı ise, ben de ne yaparsanız yapınız, kardeşim oğlunu size teslim edeceğim.
Ebû Talibin bu sözleri üzerine Kureyş ileri gelenleri sevinmişler ve Ebû Talibe: Bu defa insaf ve adalet ettin, dediler. Böylece gidip Kabe'yi açarlar. Bir de bakarlar ki, asılı sayfada bulunan yazılar Allah'ın ismi müstesna - tamamen böcek tarafindn yenmiş, kâtibin de eli çolak, olmuş. Böylece Hazreti Peygamberin mucizesi gün gibi açığa çıkmış^ Fakat yine Ebû Cehil: Bu bir çeşit sihirdir, diye baş kaldırdı ise de Kureyş'iri en ileri gelenlerinden Hişam, Züheyr, Zem'a, Mut'im ve Ebu'l-Yahza'dan ibaret beş kişi bu sözleşmeyi bozdular. Hemen Mut'im bin Adiy ayağa kalktı ve adı geçen sayfayı Kabe duvarından kopararak parçaladı. İşte sözleşmemizi bozduk, bugünden sonra müslümanlar hür ve serbesttir, diyerek Ebû Cehil'e cevap verdi. O günden itibaren müslümanlar Ebû Talib semtinden çıkıp serbest oldular. Lâkin Ebû Talib'in ölümünden sonra yine eza ve cefaya başladılar. Nihayet hicret için Allah'dan izin geldi, Müslümanlar hicret ettiler. Kureyşin zulüm ve işkencelerinden kurtuldular. Sonunda da Mekke'nin fethedilişi ile bütün Mekke'liler İslâm olma şerefine kavuştular.

480- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Kabe'yi. Habeş'iiierden bir cılız bacaklı yıkacaktır.»
Mütercim;
Bu acıklı ve korkunç vak'a kıyamete yakın olacaktır. Kıyamet alâmetlerinin büyüklüklerindendir. Fakat bu acıklı olayın tâ Ye'cüc ve Me'cuc'den sonra olacağı ilerideki hadîs-i şeriften anlaşılıyor.

481- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiş-
Muharrem ayının onuncu günü olan Aşûra günü bütün müslü-manlar oruç tutarlar ve o gün ötedenberi Kabe yeni bir örtü ile örtülürdü. Yani her Aşûra günü Kabe'nin örtüsü yenilenirdi. Cenabı Hak ramazan ayında oruç tutmayı farz kılınca, Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve Sellem müslümanlara şöyle buyurdular:

«Aşûra günü oruç tutmak isteyen tutsun. Tutmak istemeyen de tutmasın.»
Mütercim :
Aşûra günü oruç tutmak önceleri farz idi. Sonra ramazanın farz kılınması ile bunun hükmü kaldırıldı. Bazı kimselere göre de, önceleri müstahab olarak Aşûra günü oruç tutulurdu. Şimdi de böylece devam etmektedir. Yalnız Yahudi'lere benzememek için, dokuzuncu günü veya onbirinci günü onuncu günle beraber tutmak faziletlidir. Bir de Kabe'ye örtü yapmak adeti, nübüvvetten dokuzyüz sene önce icad edilmiş ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri de eski adeti aynen bırakarak daha güzel ve daha iyi Yemen kumaşları ile Kabe'yi örtmüştü. Hazreti Peygamberden sonraki dört halife devrinde de böylece yılda bir Kabe'nin örtüleri yenilenirdi. Osmanlıların son zamanlarına kadar bu hal böyle devam etmiştir. Osmanlı sultanları zamanında, sırma ile işlemeli olarak Mısır'da ve Mısır evkafına mahsuben yapılan siyah örtü kurban bayram günü değiştirilirdi. Fakat siyah örtü eteğine ilâve edilen beyaz ihramdan ibaret örtü ise, herkes ihramda iken yenilenir ve ihramdan sonra çıkarılırdı.
Medine-i Münevvere'nin Hücre-i Muattara örtüsü ise, bizzat İstanbul'da yaptırıldı. Bir de Kabe'nin eski örtüsü ya hacılar arasında bölüşülür, ya satılarak bedeli hazineye konur, ya da Mekke Şerifine hediye edilirdi. Bu hususlardan herhangi birinin tayini hükümetin görüşüne bırakılmıştı.

482- Ebû Saîd El-Hudri (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ye'cûc ve Me'cûc'un çıkışından sonra bile Kabe'de hac ve Ömre yapılacaktır.» Şube'nin rivayetine göre: «Kabe'den hac kesilinceye kadar kıyamet kopmayacaktır.» buyurulmuştur. Ne var ki Ebû Said'ih rivayeti daha çok tutulmuştur.
Mütercim:
Bu iki rivayetin her ikisi de sahih olabilir. Çünkü Ye'cûc ve Me-cüc'den sonra hac yapılırsa da, daha kıyamete yakın bir zamanda hac yapılmaz olur. Onun için bu iki rivayet arasında çelişki yoktur. Şerkavî, şerhinde böyle demiştir, en doğrusunu Allah bilir.

483- İbni Abbas (R.A.I dan rivayet eilmiştir:
«Simsiyah ve sıska bacaklının, Kabe'nin taşlarını bir bir söktüğünü görür-gfti oluyorum.»
Mütercim:
Kurtubî'nin açıklamasına göre, Kabe'nin Habeş'liler tarafından yıkılması, Hazreti İsa'nın inişinden ve vefatından sonra olacaktır.
Hatta Kur'anın kalblerden ve mushaflardan kalkmasından ve Kâbe-deki Hacer-i Esved'in=siyah taşın köşesi göğe kalktıktan sonra olacaktır. Çünkü Kabe, yeryüzünde Allah Allah diyecek hiç bir müslü-man kalmaymcaya kadar yıkılmayacaktır. Şerkavî şerhinde böyle yazılıdır.

484- İbni-Abbas (R.AJdan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Mekke'nin fethinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Harem-i şerife varınca, Kabe içinde Kureyş müşriklerinin cahiliyet zamanından kalma putları ve resimleri bulunduğundan Kabe'nin içine girmek istemediler. Hemen bu put ve şekillerin Kabe'den dışarı çıkarılmalarını emrettiler.. Put ve şekillerin hepsi Kabe'den dışarıya çıkarıldı ve bunlar arasmda Hazreti İbrahim ile Hazreti İsmail'in resimlerini de çıkardılar. Bu resimlerin ellerinde, cahiliyet adetleri üzere güya hayırlı olanı, kısmet ve nasibi bilmek için falcılıkta kullanılagelen yazılı kur'a kalemleri veya çubuklar vardı. Kalemin birinde yap, diğerinde yapma; birinde hayır, diğerinde şer; birinde evet, diğerinde hayır; birinde git, diğerinde gitme gib şeyler yazılıp hayır tarafı, çıkarsa yaparlardı. Kötü taraf çıkarsa yapmazlardı. İşte bu fal çubukları ellerinde olduğu halde Hazreti İbrahim ile Hazreıti İsmail'in resimleri Kabe'den dışarı çıkarıldığı zaman bu resimlere Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Allah kahretsin onları vallahi İbrahim ile İsmail'in (Aleyhimes-selâm) hiç bir zaman bu çubuklarla bakmadıklarım kendileri de pekâlâ biliyorlardı.»
Yine İbni Abbas der ki: Kâbe-i Muazzama put ve resimlerden temizlendikten sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Kabe'ye girdi. Alîahü Ekber, Allahü Ekber diyerek yalnız tekbir aldı; fakat namaz kılmadı.
Mütercim :
Bilâl Habeşî'nin rivayetinde, Hazreti "Peygamber namaz da kıldı, haberi vardır. Bunun için Kabe içinde nafile namaz kılmak ittifakla caizdir. İmam Şafi'îye göre farz namaz da kerâhetsiz caizdir.
İmam Malike göre farz ve müekked sünnetler Kabe içinde caiz değildir; çünkü Kabe'nin bir kısmına yönelinmiş ve bir kısmına arka verilmiş olur.

485- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Kabe'yi tavaf ederken bir adamın başka bir (âmâ) adamı iple çekerek tavaf ettiğini gördü ve ipi eliyle kopardıktan sonra adama şöyle buyurdu: «Elinden tutarak tavaf ettir.»
Mütercim:
Hazreti Peygamber, bir insanın hayvanlar gibi yedeğe alınarak yürütülmesini hoş görmediklerinden yasaklamışlardır. Ayrıca tavaf esnasında bile iyi şeylerin yapılmasını emretmek, hoş olmayan şeylerden sakındırmak görevinin meşru bulunduğuna bu hadîs-i şerif delildir. Gerçekten tavaf halinde dünya kelâmı etmek tavafı bozmaz ve dünya kelâmı haram değilse de, namazda imiş gibi kalb huzuru ile zikir ve dualar yapmak müstahabdır. Hatta Allah'ın velilerinden bir zat Hicr-i İsmail tarafından Kabe'den şöyle bir ses işitmişti: Ya Rab, etrafimda dünya kelâmı ile konuşan insanlardan sana şikâyet ederim. Kabe'nin böyle şikâyette bulunmuş olduğu ve bunun işitildi-ği Şerkavî şerhinde yazılıdır.

486- îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) anlatıyor: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, herkesin içinden içtiği su kabına gelerek su istediler. Ben de oğluma, Fadl! dedim. Annene git ve Resül-i Ekrem Hazretlerine onun yanından içecek getir. Fakat Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, herkesin içtiği suyu işaret ederek: «Bana su veri.» buyurdu. Ben, ya Resûlallah! dedim, ellerini suya sokuyorlar (müsade edersenız, size ailemin yanından içecek getirteyim). Hazreti Peygamber yine:
«Hana su ver!» buyurdu. Ben de verdim ve içtiler. Sonra zemzem kuyusunun yanına vardılar. Orada işçiler devamlı olarak hacılara kuyudan su çekip içiriyorlardı. Hazreti peygamber bunlara:
«Salih amel, işliyorsunuz, çalışınız,» buyurdu vş şöyle devam etti:
«Eğer hacıların, başınıza üşüşüp kalabalık etmelerinden kork-masaydım mutlaka iner ve kovanın ipini şuraya Cmubarek omuzlarını işaret buyurdular) koyardım.»
Mütercim;
Bu hadîsden anlaşıldığına göre, müslümanîann tümü için yapılan sebilden peygamberlerin ve zenginlerin su içmeleri caizdir. Bu çeşit sebiller fakirler için sadaka ise de, Peygamberlerle zenginler için bediye yerine geçer. Bir de içinde herhangi bir karışık madde-bulunmayan suları veya yiyecekleri temiz saymamtjun mekruh olduğuna bu hadîsi şerif işai'et etmektedir.

487- Câbir (Radıyallahu Anh) anlatıyor:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri beraberinde ashabı olmak üzere hac niyeti ile ihrama girmişlerdi İçlerinde yalnız peygamber ile Hazreti Talha'nm yanlarında hedy kurbanları vardı. Hazreti Ali de. Yemen tarafından gelirken beraberinde hedy kurbanı ile gelmişti. Hazreti Ali, Peygamber Sallallahu Aleyhi ye Sel-lem'in ihram niyetine niyet ederek ihrama girdiğini Peygambere arz etmişti. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem Hazretleri, beraberlerinde hedy kurbanı bulunmayan bütün ashabına, hac niyetlerini (ifrad haclarını) önıreye çevirmelerini ve böylece Kabe'yi tavaftan sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmelerini ve ondan sonra da saçlarını keserek ihramdan çıkmalarını emretti. Haclarının böyle Ömreye çevrilmesinden ashabı kiram üzüldüler ve hoşnutsuzluklarını belirttiler. Onların bu sözlerini duyan Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve Seîlem şöyle buyurdu:
«Eğer haccin ömreye çevrilmesinin bu kadar ağır geleceğini önceden (mikattan evvel ihrama girereken) hileydim, ben de hedy kurbanımı getirmezdim. Yanımda hedy kurbanım olmasaydı, ben de size emrettiğim gibi haccım (hac niyetimi) ömreye çevirerek yalnız ömre işlerini tamamlardım ve ihramdan çıkardım.»
Mütercim :
Yahud, geçmişimde o!an işin geleceğimde yapacağı tesiri (nahoş hali) bilmiş olsaydım, demektir.
Bir de, keşke şunu veya bunu yapaydım veya yapmayaydim gibi lâfızlarının kullanılışı, doğru olmadığına dair hadîs varsa da, böyle hayırlı işlerin temennisi için kullanılmasında bir sakınca yoktur. Yalnız dünya işlerinin elde edilememesinden dolayı üzülerek «ey vah, şöyle olaydı, böyle olmazdı.» demek mekruhtur. Çünkü bu üzüntü Cenabı Hakka tevekkülün ve kaza ve kadere olan inancın zafiyetinden ileri gelir, dediler.

488- İbni Abbas'dan (Radıyallahu anhüma) rivayet edilmiştir:
Veda haccmda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Arafat'dan dönüp Müzdelife'ye gelirken arkadan bazı kimselerin develerini kırbaçlayarak gürültü ve süratle ilerlediklerini görünce şöyle buyurdular:
«Ey insanlar! Sükûneti muhafaza ediniz; zira iyilik ve ihsan, böyle develeri seğirttirmekle olmaz.»

489- Abdullah (R.A.) 'dan rivayet edilmiştin
«Bu iki namazın, akşam ile yatsının vakitleri bu yere (Müzdeli-fe'ye) çevrilmiştir. Bunu için yatsı vaktinden önce Müzdelife'ye gelmesinler. Sabah namazı da fecrin ilk doğuşunda (erken saatte) kılınır.»

Mütercim:
Hanefî mezhebine göre, iki namazın bir arada kılınması Arafat iîe Müzdelife'de olur. Öğle ile ikindi namazları birlikte ve öğle vak-tmdtt ikişer rekât olarak Arafat'da kılınır. Akşam ve yatsı namazları da Müzdelife'de yatsı vaktinde bir arada, önce akşam üç rekât ve arkasından da yatsı iki rekât olarak kılınır.
Şafiî mezhebine göre, yolculuk fsefer) halinde olan kimseye her zaman öğle ile ikindi namazlarını ve akşam ile yatsı namazlarını öne almak veya geriye bırakmak suretiyle bir arada kılmak caizdir.

490- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Veda Haccı esnasında bir adamın kurbanlık devesini önüne katarak ve kendisi arkasında yaya olarak gitmekte olduğunu görünce, ona şöyle buyurdular:
«Devene bini» Adam: Ya Resûlailah bu benim kurbanlık hedyim dir, dedi. Hazreti Peygamber:
«Devene bin,» buyurdu. Adam tekrar: Ya Resûlallah, bu benim kurbanlığımda binek hayvanım değildir, dedi. Hazreti Peygamber yine ona: «Yazıklar olsun!, devene bin.» buyurdular.
Mütercim:
Zaruret ve ihtiyaç halinde kurbanlık (hedy) deveye binmek ittifakla caizdir. İhtiyaç ve zaruret olmaksızın İmam Azam'a göre binmek caiz değildir. Bazı mezheblerde mutlak olarak (bir kayıt kon-maksızın) caizdir.

491- İbni Ömer (R.A.)'iJen rivayet edilmiştir:
«Sizden hanginiz hedy kurbanını beraberinde götürdü ise, hac-cını tamamlayıncaya kadar ihram sebebiyle kendisine haram olan şeyler ona helâl olmayacaktır. Hanginiz de hedy kurbanı beraberinde getirmemişse (haccmı ömreye çevirerek) Kabe'yi tavaf etsin, Safa ve Merve arasında sa'y etsin, sonra saçlarını kısaltıp ihramdan çıksın. Sonra hac için (niyet ederek) ihrama girsin. Kim de kurban kesemezse hac esnasında üç gün ve memleketine dönünce yedi gün olmak üzere tam on gün oruç tutsun.»
Mütercim :
Bu, haccm ömreye çevrilmesi hususu, hac aylarında ömrenin meşru bulunduğunu tesbit içindir. Hatta bu hususta Sürâka (Radı-yallahu Anh): Ya Resûlallah! Böyle ömre yapılması yalnız size yahud bu seneye ait bir keyfiyet midir? diye sorunca, Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve, Sellem: «Hayır, devamlıdır» buyurdular. Herkes için her zaman kıyamete kadar hac mevsiminde de ömre niyeti ile ihram caizdir.
Bir de temettü orucu on gündür. Fakat bu halde zilhiccenin altıncı günü hac niyeti- ile ihrama girmeli, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu günleri (üç gün) oruç tutmalı. Sonra yedi gününü, vatanına dönüp evine varınca tutmalı. Sefer halinde yolda tutması caiz değildir. (Böylece temettü veya Kıran haclarından dolayı kesemediği gerekli şükür kurbanı, yerine getirilmiş sayılır.)

492- Câbir (Radıyallahu Anh) anlatıyor;
Biz, kesmiş olduğumuz kurbanlarımızın etlerini Mina günlerinde üç gün yerdik. Üç günden sonra yiyemezdik, (arta kalanı muhtaç lara dağıtırdık). Sonra bu etleri saklamak için Hazreti Peygamber bize izin verdi ve şöyle buyurdu:
«Kurban etlerinizden) Yiyiniz ve saklayınız (azık edininiz).» Sonra biz de yedik, hem de kurutarak veya kavurma yaparak sakladık. :
Mütercim:
Kurban etlerini saklamak ittifakla caizdir. Fakat îmanı Şafii Hazretlerine göre, hiç olmazsa bir miktarının fakire verilmesi lazımdır.

493- îbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der kis
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Veda Haccm-da Mina'da ihramdan çıkmak için saçını tıraş ettirdi ve böyle tıraş olanlara:
«Allah'ım! Başlarını traş edenlere merhamet eyle!» diye dua etti ashabdan bir kısmı ya Resûlallah saçlarını kısaltaniara da dua buyur, dediler Hazreti Peygamber:
«Allah'ım! Başlanın traş edenlere merhamet eyle!» buyurdu. Ashab tekrar: Ya Resûlallah, saçlarını kısaltaniara da dua buyur, dediler. Hazreti Peygamber üçüncü defada:
«Allah'ım! Saçlarını kısaltaniara da (merhamet eyle)!» diye dua etti. Diğer bir rivayete göre de üç defa «Allah'ım, saçlarını traş edenlere merhamet eyle» ve dördüncüde «Saçlarını kısaltaniara!» diye diye dua etmiştir.-.
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Miiia'da traş oldukları vakit saçlarının herbir kılını bütün ashab tam bir rağbet ile topladılar ve kapıştılar. Diğer zamanlarda da birkaç defa traş oldukları gibi, mübarek sakalının kabzesinden (tutamından) fazlasını aldırır-lardı. İşte ziyaret etmekte olduğumuz Sakal-ı Şerifleri, saçlardan ve sakal kısaltmalarından toplanarak zaman zaman dağıtıla gelenlerdir. . Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin mübarek bir kılı, dünya ve dünyadakilere denk olduğuna dair Buhari'de bir fikra mevcuttur. Tabiîn'in büyüklerinden birine, Enes bin Malik'in çocukları yanında Sakal-ı Şerif'den bir miktar bulunduğu haberi verilince: Vallahi, Peygambere bir tane ait tüy yanımda olsaydı, dünya ve içindekiler karşılığında vermezdim, demiş![29]

ÖMRE BAHSİ

494- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«îki ömre arasında işlenen günahlara ömre keffaret olur. Hacci mebrûr (riyasız ve günahsız yapılan hac) un cennetten başka mükâfatı yoktur.»
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem hicretten önce Mekke'de her yıl hac ederlerdi. Fakat hicretlerinden sonra Veda Haccı diye şöhret bulan hacdan başka (farz) hac etmemiştir. Fakat bu Veda Haccmda ömre de yaptıklarından bu ömre dahil, dört kez ömre niyeti ile ihrama girmişlerdir. Birincisi Hudeybiye yılında, ikincisi Hu-deybiye barışının gereği üzre ertesi yılda, üçüncüsü Hüneyn gazasından dönüşlerinde ve dördüncüsü de Veda Haccmda bir ihramda hac ile ömreyi toplamaları suretiyle olmuştur. Ancak Hudeybiye barışı yapıldığı yılda ömre, bilindiği gibi tamamlanamamış, ertesi yıla bırakılmıştı.

495- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Hacdan sonra kardeşimle ömre için (Harem dışındaki) Tenim'e giderken bana Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Senin bu ömrenin sevabı, yaptığın masraf veya zahmet ve yoğunluğun derecesine göredir.»
Ömre, sevabı ve mükâfatı çok olan bir ibadettir. Sevabın derecesi de,- insanın yorgunluğuna göre artar ve değişir; onun için bu yorgunluktan üzülme, diye Hazreti Aişe uyarılmıştır.
Mütercim ;
Bu hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre, uzak yerlerden yapılan ihramın sevabı, Mekke'ye yakın olan inikatlardan edilen ihramın sevabından daha çoktur. Fakat vaktin müsait olmaması sebebiyle Hazreti Aişe'ye Ten'im'den ömre etmesi emredilmişti.

496- Ibni Ömer (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem gazadan yahud hac ve ömreden dönerken, yolda dağ ve tepe gibi her yüksek yere çıkınca-:
«Allahu Ekber,» diyerek üç defa tekbir alır ve sonra şöyle buyururdu:
«f Allah her şeyden büyüktür, Allah her şeyden büyüktür, Allah her şeyden büyüktür). Allah'dan başka ibadet edilecek hiç bir ilâh yoktur ve o birdir. Ortağı yoktur. Bütün mülk O'nundur. Bütün hamdler ona mahsustur. O, her şeye kadirdir. Yolculuğumuzdan rau-vahhid tövbekarlar olarak, taat ve ibadet üzere ve Rabbimize secde ederek, hamd ederek dönüyoruz. Dinin muzaffer olacağına dair olan vadi gerçekleşti ve kuluna zafer verdi. Bizzat kendisi ortağı olmaksızın bölük bölük düşmanlarımızı perişan etti.» Yani, Cenabı Hak Bedir'de, Hendek'de, Huneyn vak'asmda düşmanlarımızı perişan etti de, şimdi biz yollarda serbest olarak emniyet ve güven içinde yürüyoruz, hac ve gazadan dönüyoruz.
Mütercim :
Bu tekbir ve duaları, hacca veya gazaya gidip gelen her şahsın, yahud seferde bulunanların yüksek yerlere çıktıkça okumaları müstahabdır.

497- Ebû Hüreyre tR.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Sefer (yolculuk), azabdan bir parçadır; çünkü sizi yemeğinizden, içmenizden ve uykunuzdan ahkoyar. O halde yolcu olan biriniz işini bitirir bitirmez evine dönmesi için acele etsin.»
Mütercîm:
Hac ve ticaret gibi meşru maksadlarla insanın yolculuğa çıkması bir nevi azab ve sıkıntıdır. Çünkü insan yolculuk halinde istediği şeyleri' bulamaz, yorgunluk çeker, açlık ve sıkıntı çeker, uykusuz kalır.

498- Kâb bin Ucre (Radıyallahu Anh) der ki:
Hudeybiye anlaşması yaptığımız yılda hepimiz ömre niyeti ile ihrama girmiştik. Bir ara bitlendim ve başımdan bitler akmağa başlşamış iken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem yanımıza teşrif ederek bu durumumu gördü. Bana şöyle buyurdu:
«Bu böceklerin seni rahatsız ediyor mu?» Ben de : Evet, ya re-sûlallah! dedim, rahatsız ediyorlar. Hazreti Peygamber: «O halde hemen başını traş et. Sonra üç gün (keffaret olarak) oruç tut yahud altı fakire birer fitre miktarı sadaka ver yahut gücün yettiğince, Ctraşından dolayı keffaret olarak) bir kurban kes.» buyurdu.
Kâb bin ucre diyor ki:
— Sizden kim hasta olursa yahud başından bir şikayeti bulunursa...» ayeti celilesi benim hakkımda nazil olmuştur. Fakat benim hakkımda nazil olmakla beraber hüküm herkes için geçerlidir.[30]

AV BAHSİ

499- Ebû Katâde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Hudeybiye senesinde biz Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile Medine'den Mekke'ye giderken, bizi Mekke şehrine sokmamak için düşmanın hazırladığı haberi geldi. Hazreti Peygamber beni birkaç arkadaşla beraber düşmanın tutum ve harkâtım keşf için düşmanının bulunduğu yöne göndermişti. Arkadaşlarımın bir kısmı ömre için ihrama girmişlerdi; fakat ben henüz ihrama girmemiştim. Bu görevle yolda giderken yabani bir eşek olan bir av hayvanına rasladık. Ancak bu av hayvanını benden önce ihramda bulunan arkadaşlarım gördüler. Bunlar ihramda oldukları için bana işaret edemiyorlardı; fakat keski ben görsem de onu avlasam diye arzu ediyorlardı ve birbirlerine bakarak gülüşüyorlardı. Nihayet ben o yabanî eşeği gördüm; hemen mızrağım ile vurdum, düşürdüm. Arkadaşlarım ihramda olduklarından bana yardımda bulunamadılar. Kendim hayvanı boğazladım, derisini yüzdüm. Etini pişirerek arkadaşlarla birlikte yedik. Yanımızda kalan bir miktar et ile Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeHem'in yanına döndük ve durumu anlattık: Ya resûlallah, biz bir yaban eşeği avladık ve etinden yedik. Şimdi de yanımızda o etten kalma bir miktar vardır. Hazreti Peygamber
biz ihramlüara hitaben:
«(İhramda olmayan kimsenin av etinden) hepiniz yiyiniz!» Size helâldir, buyurdu.

500- Ebû Katâde (K.A.)'den rivayet edilmiştir:
Ebû Katâde'nin yaban eşeğini nasıl avladığını öğrenmek için Hazreti Peygamber sordu:
«İhramda bulunan sizden herhangi biriniz Katade'ye o hayvanı avlamak için delâlet yahud işaret etmişmiydi?» Katâde'nin arkadaşları dediler ki: Hayır, hiç birimiz ona ne söz söyledik ve ne de işaret ettik. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri:
«O halde hayvanın arta kalan etinden yiyiniz!» diğer bir rivayete göre: «O eti yiyiniz, helaldir.» buyurdular.
Mütercim:
îhram halinde olan kimsenin deniz hayvanlarından başka' kara hayvanlarını avlaması ittifakla haramdır; etinden yemesi de haramdır. Fakat ihramda olmayan kimsenin avladığı av hayvanının etinden ihramda olanın yemesine alimlerin ihtilafi vardır. İmam Azam'a göre bu hadis-i şerifin delâleti ile, ihramda olanların hiç "bir söz ve işaret yardımları olmaksızın ihramda olmayan tJir kimmsenin avladığı av etinden ihramda olanların da yemesi caizdir. Fakat ihranı-dakilerin herhangi bir delâlet ve işaretleri olmuşsa, delâlet veya işaret edenlere keffaret lazım gelir.
İmam Şafii ve İmam Malik'e göre, hüküm yine böyle ise de ihramda olmayan bir kimse ihramda olanlar için avlamışsa — ister ihramda bulunanların emir ve izni ile olsun, ister bilgileri dışında olsun - ihramdakiler için av eti haram olur. Bir de Şafiî mezhebinde, j-iiramdakilerin delâlet ve işaretinden dolayı bir ceza gerekmez; fakat yine hararadır.

501- Sa'b bin Cessâme (R.A.J!'den rivayet edilmiştir;
Peygamber Sallallahu AJeyhi ve Sellem Hazretleri hac için ihrama girmişken (Cuhfe'ye yakm) Ebvâ yahud Veddan adındaki yerlerden birinde Sa'b ibni Cessame tarafından kendilerine av eti hediye edilmişti. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu av Cya-ban eşeği) etini kabul etmeyib Sa'b Hazretlerine geri çevirdi. Hediyenin kabul edilmeyişinden Sa'b'm yüzünden beliren üzüntü alâmetini Hazreti Peygamber görünce ona şöyle buyurdular:
«Biz, ihramda olduğumuz için bu av etini sana geri çevirdik.»
Mütercim :
Bazı alimler bu hadîs-i şerife dayanarak ihramda olmayan kimsenin ihramda olanlar için avladıkları hayvan etinden ihramdakiler
yiyemezler, haramdır hükmünü vermişlerdir.

502- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha)
Mütercim:
Hadis-i şerif açıklamalarında bulunan alimler, Harem dahilinde öldürülmesi yasak olmayan hayvanlar yalnız bu beş hayvandan ibaret değildir, diyorlar. Beş tanesi örnek olarak söylenmiştir. İnsanlara ve ekinlere zararlı olan hayvanları öldürmek helaldir. Yılan, kurt, aslan gibi, zararlı ve yırtıcı hayvanlar Harem dahilinde öldürülebilir. Fakat bazı.hayvanlar vardır ki, zarar ve ziyanı halinde öldürülmesi caiz ise de, zararlı durumu dışında sebebsiz öldürülmeleri caiz değildir. Ekinlere musallat olan bazı kuşlar da bu kabilden olsa gerektir. En doğruyu Allah bilir.

503- Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahu Anh) anlatır: Biz, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile hac için ihrama girmiştik. Arefe gecesi Arafat'a giderken Mina'da bir mağaraya inmiştik. O mağarada Hazreti Peygambere «Ve'1-Mürselâti» sûresi nazil oldu. Bu sureyi Hazreti Peygamberin mübarek ağzından henüz taze taze alırken ve onun mübarek dudaklarından henüz, tükürük kurumamışken üzerimize koskoca bir yılan sıçradı. Hazreti Peygamber bize: «Yılanı öldürün!» buyurdu. Biz yılanı öldürmek için hemen harekete geçtikse de yılan bizden kurtularak kaçtı. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Siz o yılanın şerrinden kurtuldunuz; o da sizin şerrinizden kurtuldu.»
Mütercim:
İhram halinde iken bile yılan gibi zararlı hayvanları öldürmenin caiz olduğuna bu hadis-i şerif delildir.

504- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri keler (büyük kertenkele) hakkında:
«Zararlı bir hayvancıktır!» buyurduğunu kendi kulağımla işittim.
Mütercim:
Hadîs alimleri diyorlar ki, keler hakkında hazreti Peygamber «O zararlı bir hayvancıktır» buyurduğuna göre, onu öldürmek caiz dir.

505- îfani Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Mekke fethedildiği gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri hepimize hitaben:
«Artık bundan böyle hicret yoktur; .ancak cihad ve iyi niyet vardır. Siz (Hak yolunda) toptan savaşa çağrıldığınız zaman, savaşa çıkınız,» buyurdular.
Mütercim ;
Mekke fethedilmekle îslâm diyarı olduğundan artık bundan böyle Mekke'den Medine'ye hicret etmeye lüzum kalmamıştır. Fakat nerede bulunursanız bulununuz, askerliğe ve cihada çağrıldığınız zaman bu çağrıya koşunuz, demektir,
Bir de, küfür memleketi olan yerden İslâm diyarına hicretin vücubu kıyamete kadar bakîdir. Fakat İslâm diyarı ile küfür diyarı hangi yerlere söylenir? Bu hususta müctehid imamlar ihtilaf ettiler. İmam Şafiî Mazretlerine göre, bir defa bir yer fetih ve işgal suretiyle müslümanlann eline ve mülkiyetine geçtikten sonra tek rar kâfirlerin eline geçse bile, küfür diyarı hükmüne geçmez; orası kıyamete kadar İslâm diyarı olarak kalır. Orada îslâm ehlinden bir ferd kalsa dahi yine İslâm diyarıdır. «Önce İslâm diyarı olan bir yer, ondan sonra ebediyen küfür diyarı olmaz» demişlerdir. Bütün İslâm ülkeleri İslammdir, anlamını taşır.
İmanı Azam mezhebine göre: Bir memlekette îslâm kaideleri uygulanmak şartı ile en az üç kişi bulunursa o yer îslâm diyarıdır.

506- Enes bin Malik (Radıyallahu Anh) der ki:
Mekke'nin fethinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in mübarek başlarında miğfer adı verilen çelik başlık bulunarak şehre girmişti. Fetih tamamlandıktan sonra miğferi çıkardılar. Sonra biri gelip Hazreti Peygambere şu haberi verdi: «Nerede yakalanırsa öldurulsun!» diye emrettiğiniz İbni Hatal, Kabe'nin örtüsüne sarılmış olarak Harem'de bulunuyor. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«(Nerede olursa olsun), onu öldürünüz,» buyurdu. Sonra Zemzem kuyusu ile Makam-ı İbrahim arasında bu kâfiri öldürdüler.

Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin delaletiyle İmam Malik ictihadlarında, derler ki, kısas ve buna benzer şer'i cezaların Harem hudutları içinde uygulanması caizdir. İmam Azam'a göre caiz değildir. Kısas için Hârem hudutları dışına çıkılması gerekir. Bu hadîs-i şerif, Mekke'nin fethi gününe mahsustur.
Adı geçen İbni Hatal'ın öldürülmesinin sebebi şu : Bu adam Medine'ye gelip Peygamberin huzurunda müslüman olmuş, iken, zekât ve öşür toplamaya memur olarak gönderildikleri bir beldede arkadaşını öldürmüş ve Mekke'ye kaçmış, böylece İslâm dininden çıkmıştı. Ayrıca çeşitli hicivler yaparak peygamberlerin aleyhinde bulunmuş ve ona dil uzatmıştı.
İmam Malik'in içtihadına göre, bu hadîs-i şerifin delaleti ile peygamberi kötüleyip hicvedenin hemen öldürülmesi gerekir. Tev-be etmesi onu idamdan kurtarmaz.

507- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Cüheyne kabilesinden bir kadın Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip dedi ki: Ey Allah'ın Resulü, benim annem hac adamıştı; fakat hac edemeden öldü. Şimdi ben annem için hac edeyim mi? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Evet, annen için haccet! Annenin zimmetinde bir borç bulunsa onun yerine bu borcu ödemeyi gerekli bulur muydın? Allah'a olan borçlan ödeyiniz! Allah'a karşı olan borçlar, ödenmeye daha layıktır.»

508- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Veda Hac-çından Medine'ye döndüklerinde Ümmü Sinan adında yaşlı ve saliha bir kadına sordular; «Hacdan seni alıkoyan engel nedir, (bizimle neden hac etmedin?)» Ümmü Sinan cevaplarında: Ya Resûlallah, devemizin birine kocam bindi ve Peygamberle beraber hacca gitti. Devemizin birini de bahçeyi sulamak için bahçe dolabında çalıştırıyoruz. Onun için Peygamberle haccetmek şerefinden mahrum kaldım, dedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Ramazan'da yapılan ömre maiyetimde yapılan hac yerine geçer. (Maiyetimde haccetmekten mahrum oldunsa da Ramazan ayında bir ömre yaparak ayni sevaba erişirsin).
Mütercim;
Gerçekten Ramazan ayında yapılan bir ömrenin sevabı, peygamberle beraber yapılan hac gibidir. Ancak ömre yapmakla farz olan hac düşmüş olmaz. Ayrıca farz haccın hac mevsiminde yerine getirilmesi gerekir. Bir değil, bin kere ömre etmiş olsa, farz hac düşmez.

509- Ebû Saîd (R.A.Î 'den rivayet edilmiştir:
«Bir kadın, yanında kocası yahud mahremi bulunmaksızın iki günlük yolculuğa çıkamaz. Ramazan ve Kurban bayramları olan iki gün oruç tutulmaz. İki namazdan sonra da namaz kılınmazı İkindiden sonra, güneş batmcaya kadar (nafile namaz) ve sabah namazından sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar. Üç mescidden başkası için yola (sefere) çıkılamaz: Mescid-i Haram, benim (Medine'deki) mescidim, ve Mescid-i Aksa.»
Mütercim:
Hanefi mezhebinde bir kadın beraberinde kocası veya bir mahremi olmaksızın hacca gidemez. Şafii mezhebinde yollar güven altında ise, kendisi de emin durumda ise, onun gibi bir kaç arkadaş bu-lunabiliyorsa birlikte yalnız farz hac için gidebilir; başka ziyaretlere gidemez.
Bir de burada iki günlük mesafe diye rivayet edilmiş, başka yerde yine Buhari'de bir günlük mesafe diye rivayet edilmiştir. Hatta bir günlük değil, örf ve adette uzak olsun veya yakın olsun sefer denilen yere mahremsiz bir kadının çıkması caiz değildir. İster kadın genç olsun, ister ihtiyar olsun...

510- Enes (Radıyalîahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hac yolunda bir ihtiyar adam gördü ki, iki kişinin omuzlarına dayanarak yürüyor. Bunun üzerine: «Bu adamın derdi ne, (buna ne olmuş)?» diye sordular. Adamın yanındakiler : Ya Resûlallah, dediler, bu adamcağız yaya olarak haccetmeyi, Kabe'yi ziyaret etmeyi adamıştı, yoruldu ve bu halde yürümek zorunda kaldı. Hazreti Peygamber:
«Bu adamın kendi nefsine işkence etmesine Allah'ın hiç ihtiyacı yoktur» buyurdular ve bir hayvana bindirilmesini emrettiler.

511- Ukbe'bin Âmir (Radıyallahu Anh) der ki:
Kız kardeşim Kabe'yi yaya olarak ziyaret etmeyi adamıştı. Sonra kız kardeşimin bu adağını Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme sordum. Bana cevaben şöyle buyurdular:
«Hemşireniz yaya da yürüsün, hayvana da binsin.»
Mütercim
Allah için yaya olarak Kabe'yi ziyaret etmek (haccetmek) üzerine borç olsun diye adak fnezir) yapan kimsenin bu adağı yerine getirmesi gerekir. Ancak buna gücü yetmezse hayvana biner ve bir koyun kurban eder. Fakat bir kimse yalın ayak hacce gitmeyi adamış olsa, yalın ayaklık bir ibadet sayılamayacağından bu adağın yerine getirilmesi gerekmez.
Hanefi ve Şafiî mezheblerinde, hayvana (vasıtaya) binerek hac edilmesi, yaya hac edilmesinden daha faziletlidir. Şükür mertebesi .ise, sabır mertebesinden daha üstündür.[31]

MEDİNE'NİN HAREMİ BAHSİ

512- Enes'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
şurasından şurasına kadar olan yeri sı). Harem'dir. Bu bölgenin ağaçları ey icad edilmez. Kim bu Harem'de bir
mdat meydana getirirse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerif İmam. Şafii Hazretlerinin delili olub, Medine'i Munevvere'nin gösterilen çevre dahili, tıpkı Mekke'nin Harem'i gibi mukaddestir. Bu hudutlar içinde av yapılması ve kendiliğinden yetişmiş olan ağaçların kesilmesi yasaktır. Ancak bunları yapmakla bir ceza veya tazmin gerekmez. Çünkü Medine şehri, Mekke gibi hac ve menâsik yeri değildir.
Hanefi Mezhebinde de Medine muhterem bir yerdir; fakat Mekke'nin haremi gibi değildir. Onun için Medine'de av avlamak ve ağaçlarının kesilmesi yasak değildir. Bu hadis-i şerifte olan yasaklama ise, Medine çevresinin güzelliğini korumak ve havanın temizliğini temin etmek içindir.
İmam Malik'e göre, Medine-i Münevvere Mekke-i Mükerreme'den daha faziletlidir.

513- Ebû Hüreyre (R.A.)den rivayet edilmiştir:
«Medine'nin iki kara taşlığı benim dilimle harem kılınmıştır.»
Ebû Hüreyre Hazreti Peygamberin Medine dışında oturan Harise Oğullarına şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«Harisoğulları! Sizin Harem'in dışında kaldığınız mı sanılıyor? Hayır, siz Harem hudutları içindesiniz.»
Mütercim:
Medine şehri dışında iki sıra halinde taşlık tepecikler vardır, bu kara taşlıkların birisi Medine'nin doğusunda, diğeri batısındadır, Medine şehri bu iki taşlığın arasında bulunuyor. Hak Tealâ Hazretleri bu iki sıra taşlı tepecikler arasını Hazreti Peygamber hürmetine muhterem kılmıştır. İmam Müslim'in rivayetine göre Medine-i Münevvere 'nin harem hududu, merkezden itibaren on iki mil karedir. Bu hadîs-i şerifi rivayet eden Ebû Hüreyre der ki: Uhud dağı eteğinde şehid olarak yatan Hazreti Hamza'nın batısında Harise Oğulları oturuyordu. Hazreti Peygamber bu kabileye vardığında onlara hitaben: «Ey Harise Oğulları! sizin mahallenizin Harem hudutları dışında kaldığı sanılıyordu. Oysa siz Harem hudutları içindesiniz.» buyurdu. Bu son ifadeden anlaşıldığına göre, bir alim ve müctehid, kuvvetli bir ihtimale dayanarak verdiği bir hüküm de yanıldığını görürse sonra düzeltip, önceki hükmünden dönmesi gereklidir.

514- Hazreti Ali'den rivayet edilmiştir:
« Medine, Âir'den falan yere kadar Harem'dir. Her kim bu çevre içinde bir yenilik icad eder veya bunu icad edeni barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. O kimsenin ibadeti kabul olmaz, (veya özrü ve şehadeti kabul olmaz). Müslümanların zimmeti birdir (müşterek zimmetlidirler). Her kim, bîr müslümanın taahhüdünü ihlal ederse (bozarsa) Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti o kimsenin üzerine olsun. Onun da ibadeti kabul olmaz. Her kim, bağlı olduğu kişilerin izni olmaksızın başka bir cemaate bağlanırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Onun da ibadeti kabul olunmaz.*

515- Ebû Hüreyre (R.AJden rivayet edilmiştir;
«Bana kentleri yiyen (kendine bağlayan) bir kentte yerleşmem emredildi. Adına Yesrib diyorlar. Şimdi ise Medine'dir Bu Medine, demirci körüğü demirin pasını nasıl giderirse sinesinden kötü insan-sanlan öylece yok eder.»
Mütercim:

Bu Hadîs-i şerif Hazreti Peygamberin saadet devrinde olan münafik ve fasık kimseler hakkında varid olmuştur. Yahud ahir zamanda Deccal çıkınca ona uyacaklara aittir; çünkü Medine'yi meşru bir maksad için terkedip başka yerlere gidenler hakkında olması mümkün değildir. Zira saadet devrinden sonra Hazreti Ali bile Medine'yi bırakıp Kûfe'yi hilâfet merkezi edinmişti. Cennetle müjdelenen on kişiden Ebû Ubeyde, Zübeyir ve Talha Hazretleri de Medine'den çıkıp kimi Şam'a, kimi Küfe cihetine gitmişlerdir. Yine Muaz bin Cebel, İbni Mes'ud ve Ammer bin Yasir gibi ashabdan büyük zatlar Medine'yi bırakıp çıkmışlardır. O halde bu Hadîs-i şerif özellikle birtakım insanlar hakkında muayyen bir vakit için varid olmuştur. Şerkavî şerhinde böyle yazılıdır.
Bazı alimler bu hadîs-i şeriften Medine'nin diğer bütün islâm ülkeleri üzerine üstünlüğünü, hatta Mekke'den de daha faziletli olduğunu söyleyerek hüküm çıkarmışlardır; çünkü Mekke'yi islâm ülkesine sokan ve kendine bağlayan yine Medine'dir. Fakat İmam Malik Hazretlerinden başka alimlerin çoğuna göre Mekke-i Müker-rem'e daha faziletlidir. Mekke'yi fethedenlerin yine çoğu Mekke'den hicret etmiş olan muhacirler idi. Nitekim bütün insanların kıble yeri olan Kabe Mekke'dedir. Sonra, îslâmın temel ibadetlerinden biri olan hac da Mekke'yi ziyaret, Kabe'yi tavaf, Arafat'da vakfe ile yerine getiriliyor. Aynı zamanda öteden beri Mekke, Allah tarafından Harem kılınmıştır. Dünya üzerinde ibadethane ve mescid olarak ük inşa edilen Kâ'be de Mekke'dedir. Bu Harem hudutları içinde av yapılması, ağaçlarının kesilmesi haram kılınmış ve bu suçlan işleyenlere ceza uygulanagelmiştir. Ayrıca bu şehir hakkında: «Kim buraya girerse, emin olur,» mealinde ayeti kerime vardır. Yine Mekke'de işlenen günahlar, diğer yerlerde işlenen günahlardan büyük olur. Fakat Medine'de Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kabri şeriflerinin bulunduğu Ravza-i Mutahhare yeri, değil Mekke4 Mükerreme'den, Kâbe-i Muazzama'dan daha faziletlidir, dediler. Hatta Arş-ı Alâ'dan bile daha faziletlidir, diye söylemişlerdir. Böylece bütün peygamberlerin mübarek cesedleri ve mukaddes ruhları semada olmakla, yeryüzünde şerefli vücudlarının bulunduğu yer ar-zın diğer yerlerinden daha faziletlidir. Semada da ruhlarının bulunduğu yer, semanın diğer yerlerinden daha faziletlidir, demişlerdir. Şerkavi şerhinde böyle yazılıdır.

516- Ebû Hûmeyd (Saîdî Radıyallahu Anh) der ki:
Tebük savaşından Peygamber Sallallahu Aleyhi -ve Sellem Hazretleri ile dönerken uzakta Medine şehrini gördüğümüz zaman, Hazreti Peygamber Medineyi göstererek: «Şu, Tabe'dir» buyurdu. CMedine-i Tayyibe'dir.)
Mütercim:
Medine şehrinin bir kaç ismi vardır. Tayyibe, Tâbe, Tâib. Bu üç isim, Medine arazisi güzel kokulu olduğundan bu beldeye verilmiş adlardır. Yahud havası ve suyu güzel olduğundan verilmiş isimlerdir, denmiştir. Bir ismi de Beytu'r-Resûl ve Medinetü'r-Resûldür. Ayrıca Harem ve Harem-i Resul gibi daha bir çok isimleri vardır, ilk adı Yesrîb'din Kırk kadar ismi olduğu söylenir. Kur'an-ı Kerim'de ve bazı hadîs-i şeriflerde Yesrîb olarak adı geçer. İlk önce Medine şehrini kuran Amalika'lılardan Yesrîb adında bir kimse idi. Onun adı ile isimlendirildi. Fakat bu isim fesad bozuk bir mana taşıdığından böyle çirkin bir ismi Hazreti Peygamber adetleri üzere Tâbe, Medine ve Tayyibe gibi isimlere çevirmişler ve Yesrîb adını hoş görmemişlerdir. Ayeti Kerime'de Yesrîb olarak geçmesi, münafikların sözlerini hikâyeden ibarettir. Nitekim ayeti kerimede :«Hani o Hendek savaşanda münafiklardan^bir bölük: Ey Yesrîb (Medine) halkı, burası sizin duracağınız yer değil, hemen dönün (savaştan), diyorlardı,» şeklindedir. Geçen hadîs-i şerifte de: «Onlar, Medine'ye Yasrîb diyorlardı.» buyurulnıakla bu Yesrîb isminin îslâmda muteber olmadığı anlaşılmaktadır.

517- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Medine'yi, en güzel günlerinde terkedip çıkacaklardır. Şehre yabanîlerden (yırtıcı yaban hayvanlarını ve kuşları kasdediyorlar) başkası girmeyecektir. Medine'ye kaldırılacakların en sonuncusu Müzeyne kabilesinden iki çoban olacak ve bunlar sürülerini Medine'ye doğru haykırtı ile sürecekler ve Medine şehrini bir takım vahşi hayvanlarla dolu bulacaklardır. Bu iki çoban da Medine kenarında Şeniyyetü 'I-Veda' adındaki yere vardıkları zaman yüzükoyun düşeceklerdir, (öleceklerdir).»
Mütercim:
En kuvvetli görüşe göre, bu acıklı olay kıyamet kopmasına yakın ve Sûra üflenmesinden kısa bir müddet önce olacaktır. Çünkü yeryüzünde en son harab olacak ve halkı tükenecek olan Medine olduğuna dair hadîs-i şerifler vardır. Gerçi Yezîdî'ler zamanında Medine'de acıklı bir şekilde katliam olmuştur. Bir günde onbin müslüman erkek ve kadın öldürülmüş, geri kalan halk dağlara kaçmış ve vadilere sığınmış ise de, büsbütün boş kalmamıştır. Bu çoban olayı da geçmemiştir. Gerçi bir bu çoban fikrasını başlı başına bir hadis imiş gibi sanmışlarsa da, doğrusu bütünü bir hadîstir. Bir hadis kabul edildiği takdirde de, henüz böyle bir olay geçmediği bilinmektedir.
İkinci ihtimale göre sözü geçen acıklı olay geçmiştir, demek de caiz olabilir. Çünkü Yevm-i Hırre (felâket günü) diye adlandırılan o acıklı olayda Medine'de onbin kişi öldürülmüştü.

518- Süfyan bin Züheyr (R.AJ'den rivayet edilmiştir: «Yemen fethedilecek ve bu fetihten sonra bazıları sessizce Medine'ye dönüp ailelerini ve kendilerine uyanları alarak Yemene eo-neceklerdir. Halbuki bilmiş olsalar, Medine onlar için daha hayırlıdır. Şam da feth edilecek ve bazıları sessizce Medineye gele^e^ ailelerini ve kendilerine uyanları alıp Şam'a götüreceklerdir Halbuki bilmiş olsalar, Medine onlar için daha hayırlıdır. Irak da feth edilecek ve bazüarı sessizce Medine'ye gelecekler, ailelerim ve kendılerine uyanları alıp tekrar Irak'a dönecektedir. Halbuki bilmiş osalar, Medine onlar için daha hayırlıdır.»
Mütercim:
Bu haber Hazreti Peygamberin büyük mucize 1 erindendir. Zira bu sıraya göre önce Yemen bölgesi, sonra Şem bölgesi ve daha sonra Irak bölgesi fethedilmiştir. Gerçekten bu yerlerin su ve havasına geçim rahatlığına rağbet ederek Medine halkından çok kimseler ailelerini ve kandırdıkları kimseleri alarak adı geçen bölgelere göç etmişleridir. Halbuki Medine-i Münevvere'de Mescid-i Resûl'de beş vakit namaz kılmak, Hazreti Peygamberin Ravza-i Mutahharesini ziyaret etmek dünyadan ve içinde bulunanlardan daha hayırlıdır. İlim öğrenmek ve öğretmek veya cihad etmek gibi maksadlar için gidenler bu hükümden dışarda kalırlar.

519- Ebu Hüreyre (R.AJden rivayet edilmiştir:
«Gerçekten iman, yılanın kıvrılıp yuvasına çekilişi gibi, Medine-ye çekilecektir.»
Mütercim :
Bu hadîs-i şerifin manası kıyamete mahsus değildir. Hazreti Peygamberin devrinden kıyamet gününe kadar geçecek bütün zamanı kapsar. Hazreti Peygamberin devrinde her müminin Medine'ye rağbet ve arzu göstermesi, Hazreti Peygamberin orada bulun-masındandı. Hazreti Peygamberden sonra yine onun Havza'sını ziyaret ve Mescidinde beş vakit namaz kılmak için rağbet edilegel-mektedir. işte her zaman kıyamete kadar müslümanlarm en büyük ziyaret yeri ve kalblerinin şifası Medine-i Münevvere olacaktır. Şer-kavi'de bu hadîs-i şerife bu şekilse mâna verilmiştir. En doğru sunu Allah bilir.

520- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
«Hiç kimse Medine halkına hile etmeğe kalkışmasın; yoksa suda tuz eridiği gibi erir.»
(Kim hile ve çeşitli yollarla, savaşla Medine halkına zarar vermek isterse, o hain ve zalimi Allah Tealâ helak ve perişan eder, Bir de Sahih-i Müslim'in rivayetinde: «ateşte kurşun eridiği gibi, cehennem ateşi içinde erir veya, suda tuz eridiği gibi erir,» diye varid olmuştur.)

521- Üsame (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir seferden dönüşlerinde uzaktan Medine şehrini görünce şöyle buyurdu:
«Benim gördüğümü görüyor musunuz? Evlerinizin içlerinde fitne mevzilerini, yağmur tanelerinin düştüğü mevziler gibi görüyorum.» (İlerde başınıza gelecek felâketli halleri ve ailelerinizin maruz kalacağı fitneleri şimdiden görüyorum.)
Mütercim:
Hazreti Peygamberin bu mucizesi aynen meydana gelmiştir. Hazreti Osman'ın hilâfeti zamanındaki hadiseler ve Harre vak'ası gibi nice acıklı olaylar cereyan etmiştir.

522- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anhuî'den rivayet edilmiştir!
«Medine'ye Mesih Deccal korkusu girmeyecektir. O gün Medine'nin yedi kapısı bulunacak ve her kapıda iki melek olacaktır. (Bu melekler şehri koruyacaktır.)»

523- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Medine'nin her bir gediğinde melekler vardır; onun için Medine'ye Ta'ım Cveba) hastalığı ve Deccal giremeyecektir.»

524- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Deccal, Mekke ve Medine'den başka her ülkeye girecektir. Dec-cal'a karşı Medine'nin her bir gediğinde sıra sıra dizilmiş melekler vardır ve bunlar şehri kuruyacaklardır. Sonra Medine halkı üç sarsıntı geçirecek ve bunların akabinde Allah, bütün kâfir ve münafikları Medine'den çıkaracaktır (böylece Deccai'a iltihak edecekler, Medine'de yalnız müminler kalacak ve Deccal'dan korunmuş olacaklardır).»

525- Ebû Saîd (R.A.) den rivayet edilmiştir:
«Deccal Medine'nin kapılarından, içeri girmesi haram (yasak) olduğu halde gelecek ve Medine'nin çorak yerlerinden birine inecektir. O gün, Deccala karşı insanların en hayırlısı yahud insanların en hayırlılarından birisi çıkacak ve diyecektir ki: Senin, bize Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadîsi şeriflerinde anlatmış olduğu Deccal olduğuna

şahitlik ederim. Sonra Deccal orada bulunanlara:
— Bu adamı öldürür ve sonra diriltirsem, benim tanrı olduğumdan şüphe eder misiniz? diyecektir. Yanindakiler de: Hayır, şüphe etmeyiz, diyecekler. Bunun üzerine Deccal o adamı Öldürüp sonra diriltecektir. Deccal, kendisini diriltince adam şöyle diyecektir:
Vallahi, bugünkünden daha bir basirete hiçbir zaman sahip olmamıştım.». (Gerçekten ve şüphesiz olarak anladım ki, sen Deccal-sın). Deccal tekrar onu öldürmeye kalJnşacaksa da öldüremeyecektir,
(Allah onu öldürmek için Deccai'a müsaade etmeyecektir).»
Mütercim:
Medine'den Deccal'a karşı çıkacak hayırlı zat Hıdır AleyhİşiŞe-lâm'dır. Yahud Mehdi'dir (Aleyhisselâm), dediler. Sahih-i Müslim'in rivayetinde Hıdır Aleyhisselâm olduğu kesinlikle beyan olunmuştur. Hatta Deccal, Hıdır Aleyhisselâm'ı bıçkı ile başından sonuna kadar ikiye biçecek ve bir kısmını yolun bir tarafina Öbür kısmını yolun diğer tarafina koyacak ve ortasından kendisi geçtikten sonra insanlara:
— Gördünüz mü, diyecek sonra diriltecek ve bunu üç defa tekrarlayacaktır. Orada bulunan insanların hepsi Deccal'in tanrı olduğunu tasdik edecekler ve secdeye kapanacaklardır. Fakat dördüncü defa Cenab-ı Hak ona fırsat vermeyecektir. Hıdır Aleyhisselâm da halka hitaben:
— Bundan sonra bu yalancı ve rnel'un Deccal hiç bir kimseyi diriltmeye güç yetiremiyecektir. Bundan böyle bunun sihri batıldır, diyecektir. Sonra Deccal: Şimdi ben sana göstereceğim, diyerek Hıdır Aleyhisselâm'ı alıp güya boğazlayacak. Boğazladıktan sonra da kesilen boyun halkasının arasına erimiş kurşun ve bakır dökecek; fakat yine Hıdır Aleyhisselâm ölmeyecek ve sapasağlam ayağa kalkacaktır. Hıdır tekrar:
— İşte bakınız, bu defa öldürmeye gücü-yetmedi. Gördünüz mü?
Bu yalancı bir sihirbaz Deccal'dir. Sakın buna inanmayınız, diyecektir. Sonra Deccaî, Hıdır Aleyhisselâm'ı ateşe atacaktır. İnsanlar onun ateşe atıldığını sanacaklar, halbuki bulunduğu yer gül ve gülistanlık olacaktır.
Bu, Hıdır Aleyhisselâm hakkında Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, yarın kıyamet gününde Allah'ın huzurunda bu olaya en büyük bir şahid bu aatdır, buyurdu.

526- Cabir CRadıyallahu Anh) der kir
Peygamber Sallallahu Aleyhisselâm efendimize bir A'rabî gelerek Medine'de kalmak üzere biat etmişti. Sonra ertesi gün bu A'rabi sıtmaya tutulmuş olduğu halde gelip: Benim biatimi bozun, eski halime döneyim. Muhacir olarak Medine'de kalamayacağım^ bedevi halime dönmeme müsaade edin, dedi. Hazreti Peygamber bunun dileğini üç defa geri çevirdi ve kabul etmedi. Sonra şöyle buyurdu:
«Medine, demirci körüğü gibidir. Pasını giderir ve temizini par-
Mütercim:
Ancak bu halin her zaman ve her şahısta uygulanması mümkün değildir. Böyle A'rabî gibi bizzat Hazreti Peygambere söz vermişlere aittir. Çünkü Peygamberimizin devrinde, Hazreti Peygamberin huzurundan hoşlanmayıp savuşması ve hicretten çekinmesi, o zamana göre şer'an caiz değildi. Onun için kabul buyurulmadi. Şerkavî şerhinde böyle yazılıdır.

527- Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Allah'ıml Medine'ye, Mekke'ye verdiğin bereketin iki katını
Mütercim:
İmam Malik bu hadîs-i şerifin zahirine dayanarak, gerek din bakımından ve gerekse dünya bakımından Medine'nin Mekke'den daha faziletli olduğuna ve Medine'de yapılan ibadetlerin de böylece Mekke'de olan ibadetlerden iki kat ziyade olacağına hüküm ver-mişse de, diğer müctehicl imamlara göre Hazreti Peygamberin duası, yalnız erzak ve ürünler hakkında varid olmuştur. Mekkede yapılan ibadetler hakkında ise ayrıca Mekke'de kılman namazların faziletli olduğunu gösteren hadisler bulunduğundan ahiret işlerinde Mekke'nin feyzi daha boldur, diye hüküm vermişlerdir.

528- Hazreti Aişe (RadıyaJlahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Medine'ye hicret buyurdukları zaman babam Ebû Bekir ile Bilâl Habeşî sıtma hastalığına yakalandılar. Mekke'den hicretlerine sebep olan Ku-reyş'in azılı kâfirlerine lanet mahiyetinde birtakım beyitler söylediler ve şikâyetlerde bulundular. Onların bu halini Hazreti Peygamber duyunca şöyle dua ettiler:
«Allah'ım! Bize Medine'yi, Mekke'yi sevdiğimiz gibi yahud daha çok sevdir. Ya Rab! Bizim ölçeğimize, kilemize (ürünlerimize) bereket ver. Medine'yi bize sıhhatli bölge yap ve bunun sıtmasını Cuhfe'ye naklet.»
Mütercim:
Hazreti Peygamberin bu duası kabul edildi. Medine'de sıtma ve veba hastalığından eser kalmadı. Havası ve suyu da muhacirlere yaradı. Nitekim. Hazreti Aişe CRadıyallahu Anha) bu hadîs-i şerifin sonunda- Biz Medine'ye geldiğimiz zaman, dünyanın en vebalı ve en sıtmalı yeri burası idi. Ayrıca, medine'nin Bathan sahrasındaki vadi den çirkin ve acı bir su akardı. Sıtmaya sebep olan bu su Allah tarafından kurudu. Böylece Hazreti Peygamberin bir mucizesi olarak Medine'nin havası ve suyu değişti.[32]

ORUÇ BAHSİ

529- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Oruç (insana) bir kalkandır. (Günahtan veya cehennemden insanı korur)-. Sakın oruçlu kimse kötü söz söylemesin, cahilane konuşup münakaşa etmesin. Bir kimse oruçlu olanla dövüşme ve sö-vüşmeye kalkışırsa ona iki defa, ben oruçluyum, desin. (Ona mukabelede bulunmasın). Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. - (Allah Tealâ buyurur ki): Benim kulum benim için yemesini, içmesini ve şehevî arzularını terketmiştir. Oruç ancak benim yüce şanıma mahsus (kulumla aramda) bir ibadettir. O halde onun mükâfatını ben vereceğim, (bunun sevabı hesapsızdır). Diğer ibadetlerin sevabı ise, bire karşı on kattır.»
Mütercim :
gözünü kula^m ,SG gerÇekten bö^le ^zumsuz şeylerden dilini, Trhennemden kalkan demektİr" A^nın k°kusu?Undan üstündür. Onun için ikindiden sonra, Aiian tarafindan münacata davet edilmişti. Otuz gün oruç tamamlanınca, Hazreti Musa ağzındaki kokuyu gidermek için misvak kullandığından Allah tarafindan kendisine şöyle buyruldu. Ey-Mûsa! Mademki katımda makbul olan'otuz gün oruç tutman sebebiyle ağzında hasıl olan kokuyu giderdin, on gün daha ilâve ederek kırk günü tamamla da ağzının kokusu ile münacata gel. Kur'an-ı Kerimde geçen ve otuz günün kırk güne tamamlanması ile ilgili ayet bu hikmete bir nevi işaret sayılabilir.
Bir de orucun düşük, orta yüksek olmak üzere üç mertebesi.vardır. En düşük derecesi, yemekten, içmekten ve şehevî arzulardan nefsi korumaktır. Orta derecesi, göz kulak ve diğer azaları günah sayılan şeylerden korumaktır. En yüksek derecesi de, kalbi lüzumsuz ve boş şeylerden uzak tutup daima Allah'ı zikir ile meşgul etmektir.

530- Sehl (R.A.) den rivayet edilmiştir:
«Cennetin Reyyan adında bir kapısı vardır. Oruç tutanlar kıyamet gününde bu kapıdan gireceklerdir. Oruç tutanlardan başka hiç kimse, bu kapıdan giremeyecektir. Mahşer günü, oruç tutanlar nerede? diye çağırılır. Bütün oruç tutanlar ayağa kalkıp adı geçen Reyyan kapısından cennete girerler; onlardan başka hiç kimse bu kapıdan giremez. Sonra oruçlular girince, o kapı kapanır. Artık başka hiç kimse o kapıdan giremez.»
Mütercim:
Reyyan, susamışın zıddıdır. Suya kanmış olan demektir. Oruçlu kimsenin hararetinden ciğeri yandığı cihetle fazla susayacağmdan ahirette bunun zıddı ile isimlenen Suya kanmış = Reyyan kapısından içeri girmesi gerçekten çok uygun düşmektedir.

531- Ebû Hüreyre (R.A.)den rivayet edilmiştir:
«Her kim Allah yolunda (aynı cinsten) iki şey verirse cennet kapılarından (görevli melekler tarafindan) ona şöyle seslenilir;
— Ey Allah'ın (sevgili) kulu En iyisi budur! (buradan gir.) Namaz ehlinden olan kimse, Salât (namaz) kapısından çağırılır. Cihad ehlinden ise, Cihad kapısından çağırılır. Oruç ehlinden ise, Reyyan kapısından çağırılır. Sadaka ehlinden ise, Sadaka kapısından çağırılır.»
Sonra Hazreti Ebû Bekir (Radıyallahu Anh), ya Resûlallah, a-nam-babam sana feda olsun! Anlaşılıyor ki, bir özelliği olan kulun kendisine ait bir kapıdan girmesi ona bir ikram ve şereftir. Acaba cennetin bütün kapılarından davet edilip de (dilediği kapıdan) cennete girecek biri varmıdır? Hazreti Peygamber cevaben:
«Evet, umarım ki sen de onlardan olacaksın!» buyurdu.
Mütercim:
Bazı .kimseler istedikleri herhangi bir kapıdan cennete gireceklerdir. Çünkü kapıların hepsinden ayni zamanda içeri girmek mümkün değildir. Alimler böyle tevil etmişlerdir. Fakat dünyada bile veliler için hal değişikliği ve ayrı ayrı vücud teşekkülü mümkün olduğu gibi, ahirette de bu halin meydana gelmesiyle bir anda bütün kapılar dan içeri girmek mümkün olur, diye hatıra gelir ve tevile lüzum kalmayarak bu hadis'i şerife mana verilebilir. Allah ve Resulü en iyi bilendir.
Bazı tasavvuf kitaplarında bir veli, ruhaniyetin kuvveti sebebiyle dünyada kırk adede kadar hal ve vücud değişikliği yapabilir. Ahirette ise yetmişe kadar tasarrufa eahip olur, diye yazılıdır.

532- Ebû Hüreyre (R.A.)den rivayet edilmiştir:
«Ramazan ayı gelince cennet kapıları açılır.» (Ramazan ayında oruç tutanlar için cennette makamlar hazırlanır, yahud ramazanda ölen müminler doğrudan doğruya cennete girerler).

533- Ebû Hüreyre (ELA.) den rivayet edilmiştir:
«Ramazan ayı girince gök kapıları (cennet kapıları) açılır, cehennem kapıları kilitlenir, şeytanlar da zincire vurulur.»
(Ramazan ayında oruç tutanlar için cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır. Oruçlular cehennem yüzü görmezler. Şeytanlar, insanları kandırıp saptırmak için vasıta olarak kullandıkları yiyecek, içecek ve şehevî arzular gibi şeyler ramazanda saklı ve bağlı bulundukları cihetle şeytanlar da bağlı demektir. Yahud rahmet kapıları açılır ve azab kapıları kapanır, şeklinde de tevil edilir.)

534- İbni Ömer (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ramazan ayı hilâlini gördüğünüz zaman oruç tutunuz. Şevval hilâlini gördüğünüz zaman iftar (bayram) ediniz. Eğer hilâli görmenize bulut engel olursa, ayı (30 Ogün olarak) hesaplayın (Şaban ayını otuza tamamlayarak oruç tutmaya başlayın ve ramazan ayını da otuza tamamlayarak bayram edin.)»

535- Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Her kim ramazanı, inanarak ve Allah rızası için ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır.»

536- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Her kim inanarak ve Aîlah rızası için ramazan ayını oruç tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır.»
Mütercim ;
Bu iki hadîs-i şerifin zahirlerine bakılınca, büyük ve küçük bü-i-ün günahlar, kul haklan ve cinayet gibi suçlar da bağışlanır, hükmü, çıkar. Fakat bu hususta varid olan diğer hadisi şerifler bu mutlak hükmü «büyük günahlardan sakındıkça» kaydına bağlamıştır ki, bundan yalnız küçük günahların bağışlanacağı anlaşılmaktadır. Büyük günahlar ise, tevbe ve istiğfar etmekle, kul haklan helallaşmak-la bağışlanır. Yahud Allah'ın dilemesine bağlıdır. Ehli sünnet inancında «Allah bütün günahları bağışlar» mealindeki ayeti kerime uyannca Allah Tealâ Hazretlerinin lütuf ve keremi, rahmet ve mağfireti çok geniş olduğundan tevbe ve-istiğf arsız da büyük günahlan bağışlaması muhtemeldir, dediler.
Bir de dikkat edilmelidir ki, affetmek başka şeydir, mağfiret etmek başka şeydir. Mağfiret demek, kişinin işlemiş olduğu günahlardan asla sorumlu olmaması ve amel defterinden tamamen silinmiş bulunması demektir. Allah'ın affına kavuşmuş olmak da, hesap gününde amel defterinde günahların mevcut, olması ve bunlar yüzünden kulun azarlanıp sonunda affedilmiş olması demektir.
Bunun için akaid kitaplarında, şirkten başka bütün büyük günahların affi caiz olduğu gibi, yalnız küçük günahlardan dolayı kulun azab görmesi de caizdir, denmektedir. Çünkü Allah dilediğini yapar; iradesinde hürdür. «Dilediğini yapar ve dilediği hükmü verir.»
Semavi dinlerin hepsindeki yüksek gaye ve maksad, Allah Tealâ Hazretlerini ortak ve benzerlerden tenzih etmektir. Bu gerçeği kullara ulaştıran ve tebliğ eden peygamberlere iman ederek indirilen semavî kitaplann emirleri uyarınca amel edilmiştir. Bütün semavî kitaplan tasdik etmekle beraber onların hükümlerini kaldıran enson hak kitap Kur'andır. Kur'anı kerim'e iman ederek onun emirleri uyarınca hareket edilmesi suretiyle insan ve cinler ancak kurtuluşa ererler. Yoksa yalnız tevhid ile yahud Allah'ı şirkten tenzih etmekle kurtuluş olmaz. Fakat son peygamber Muhammed aleyhissalâtü vesselam efendimizin Allah'dan getirmiş olduğu her şeyi kalb ile tasdik, dil ile ikrar ve itiraf eden kimse, mümindir, muvahhiddir, müslimdir. Amel yönü, büyük ve küçük günahlar işlemesi hususu Allah'ın affetmesine veya ahirette cezalandırmasına bağlıdır.

537- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Ramazanda yalan söylemeyi ve yalanla iş görmeyi bırakmayan kimsenin (oruçluyum diyerek) yemesini, içmesini bırakmasına Allah'ın ihtiyacı (iltifatı) yoktur.»
Mütercim :
Ramazanda yalan söylemek, gıybet etmek, iftirada bulunmak, harama bakmak gibi günahlar, bu hadîs-i şerifin zahirine binaen bazı-alimlere göre orucu bozarlar. Doğrusu bu günahlardan dolayı oruç bozulmaz; orucun fazileti ve sevabı eksilir.
Bir de bu hadîs-i şerife bakarak Ramazan'da yalan söyleyen ve günah işleyen kimsenin orucunu bozması gerekmez. Günahlardan Ramazanda daha çok kaçınmanın lüzumuna ve Ramazan'a diğer aylardan çok hürmet etmeye işaret için hadîs-i şerif bir ihtardır.

538- Ebû Hüreyre (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri buyurdu iii: Oruçtan başka insanoğlunun işlediği bütün ameller kendisinin, Oruç ise benimdir onun sevabını ben vereceğim, (katımda onun özel mükâfatı vardır). Oruç, oruçlu için bir kalkandır. Sizden biriniz oruçlu bulunduğu günde yalan ve kötü söz söylemesin, kavga etmesin. Eğer kendisine birisi kötü söyler veya kavga ederse, ben oruçluyum, desin (ve böylece kibarca onu başından savsın). Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim kî, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.
Oruçluyu sevindiren iki sevinç vardır: İftar yaptığı zaman sevinir ve Rabbisiyle buluştuğu zaman da (alacağı büyük mükâfattan ötürü) orucu ile sevinir.»
Mütercim : .
Bu hadîsi şerifin özü: Oruç, Allah ile kul arasında sırdır. Onun sevab ve mükâfatı diğer ibadetler gibi sayı hesabı ile değildir. Orucun mükâfatı hesapsız olarak verilecektir.
Yahud «onun mükâfatı,.
benim» rivayeti bulunduğundan mânası, orucun mükâfatı diğer ibadetler gibi sevab ve cennet olmayıp Allah'ın cemalini görmekle sevinmiş olmaktır.

539- Abdullah (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Evlenme imkânına sahip olan kişi evlensin; çünkü evlilik gözü haramdan daha çok korur, ırzı daha iffetli kılar. Evlenmeye gücü yetmeyen oruca devam etsin, çünkü oruç şehvetini keser, (böylece harama düşmekten kurtulmuş olur).»

540- İbni Ömer (R-A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Arabi aylar yirmi dokuz gün çeker. Hüâl görmedikçe oruç tutmayınız. Eğer size bulut gibi bir engel çıkarsa, (Şaban ayını) otuza tamamlayın.»

541- Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) der ki: Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Ramazan içinde bir ay zevcelerinin hücrelerine girmemek üzere yemin edip çardağına çekilmişti. Sonra yirmi dokuz gün geçince Hazreti Aişe'nin hücresini şereflendirdiler. Hazreti Aişe: Ya Resûlallah, siz bir ay için yemin etmiştiniz; halbuki henüz yirmi dokuz gün geçti? dedi. Buna cevaben Hazreti Peygamber: «(Arabi) aylar yirmidokuz da çeker.» buyurdular.
Mütercim:
Hazreti Peygamber ailelerinin hücrelerine bir ay girmemeğe yemin etmişlerdi. Arabi ayların kimi 29, kimi de 30 çektiğinden ay mutlak olarak zikredildiği zaman ikisinden birine hamletmek caizdir. Ancak bu ay diyerek, yahut falan ay diyerek yapılan yeminlerde belirlenen ayın günleri esas olurr O ay yirmidokuz gün ise yirmidokuz gün, otuz gün ise otuz gün yemine sadık kalınır.

542- Ebû Bekre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«îki ay vardır ki, iki bayram aylandır ve bıı aylar (da sevab) eksilmez: Ramazan ayı ve Zilhicce ayı.».
Mütercim:
Her ne kadar bazan Ramazan yirmi dokuz güne raslayarak noksan olursa da, sevab ve mükâfat bakımından noksan olmaz. Yine Zilhicce ayı yirmidokuz gün olması ile o mübarek ayda ibadet edenlerin sevab ve mükâfatlarına noksanlık gelmez. Bu hadîs-i şerifin başka türlü tevili varsa da, en uygun tevil budur.

543- İbni Ömer'den (Radıyallahu anhüma) rivayet edilmiştir:
«Biz ümmi (ümmetçi veya okumamış) bir ümmetiz, yazımız ve hesabımız yoktur. Ay, şu kadar ve şu kadar çeker yani bazan yirmi dokuz ve bazan otuz çeker.»
Mütercim:
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri mübarek parmaklarını iki defa açıp kapatarak ve üçüncüde yalnız bir parmağı kasarak yirnlidokuzu gösterdiler. Otuza işaret için de üç defa mübarek parmaklarını açıp kapadılar, şu kadar ve şu kadar, buyurmasının manası budur.

544- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir:
«Herhangi biriniz, Ramazan'ı bir veya iki günlük oruçla karşılamaya kalkışmasın. Şayet (bu bir veya iki gün) oruç tutmayı adet edindiği güne rastlarsa tutabilir.»
Mütercim:

Ramazandan bir gün öncesi Yevm-i şek = şüpheli gün olacağından bu günü oruç tutmak tazı alimlere göre haramdır, bazılarına göre mekruhtur. Şafiî mezhebinde Şaban ayının onbeşinden sonra ve onaltmcı gününden itibaren Ramazan ayma kadar oruç tutmak haramdır. Ancak daima böyle adet edinilmişse yahut onbeşinci gününü daha önceki oruçlarına bitiştirmiş olursa caizdir. Fakat İmam Azam'a göre, yalnız şek gününü oruç tutmak mekruhtur. Havas'a göre şek gününün orucuna ruhsat verilmiştir.

545- Adiyy bin Hatim (Radıyallahu Anh) der ki: «Fecrin ak ipliği (beyaz uzantısı) siyah iplikten ayırt edilinceye kadar...» (Bakara süresi, ayet: 187) Mealindeki ayeti kerime nazil olunca ben siyah iplikle beyaz bir iplik aldım ve gece yastığımın altına koydum. Ramazan gecelerinde onlara baktım ise de hiç bir şey anlayamadığımdan bu halimi Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sel-lem'e arzettim. Bana şöyle buyurdular:
«Beyaz iplik, siyah iplik, ancak gecenin karanlığı ile fecrin aydınlığı demektir.»

546- Enes bin Malik (R.A.) den rivayet edilmiştir: «Sahura kalkınız, çünkü sahur yemeği berekettir.» (Oruç ibadetine sizi daha dayanıklı kılması bakımından sahur yemeği mübarektir. Bir de başka bir hadisde varid olmuştur ki, insana üç şeyden sorumluluk gelmeyecektir: Birincisi sahur yemeğinden, ikincisi iftar yemeğinden, üçüncüsü din kardeşleri ile yenilen yemekten...)
Peygamber, birisini görevlendirerek halka şu duyuruda bulundular: «Yemiş olanlar, akşama kadar yeme ve içmeden kesilsinler. Yememiş olanlar, (oruca niyet ederek) yemesinler.»
Mütercim:
İmanı Azam Hazretleri önceleri Aşura gününde oruç tutmanın farziyetini ve farz olan oruç için gündüzden de niyetin caiz olduğunu bu hadîs-i şeriften çıkarmıştır. Fakat ramazan orucunun farziyeti ile âşûrâ günü orucunun farziyeti kalkmış olup gündüzden oruca niyet hususu Ramazan ayı için de caiz olarak kalmıştır.
İmam Şafiî Hazretlerine göre Aşura günü oruç tutmak asla farz olmayıp önceleri müstahab olduğu gibi, farz oruçlarda niyet de fecrisadıktan evvel olmalıdır.
İmanı Malik Hazretlerine göre, Ramazan'ın ilk gecesi yapılan niyet bütün Ramazan ayı orucu için kâfidir. Her gece niyet etmeye gerek yoktur.

548- Ebû Hüreyre (R.AJ den rivayet edilmiştir:
«Oruçlu kimse oruçlu olduğunu unutupta yer veya içerse, orucunu tamamlasın (bozmasın); çünkü onu Allah Tealâ yedirmiş ve içir-miştir.»
Mütercim:
Oruçlu olduğunu unutarak bir kimse yer veya içerse, yediği yemek veya içtiği su ona Allah'm bir ziyafetidir. Böylece orucuna da SrnZanlık gelmez, orucuna devam eder. Fakat oruçlu olduğunu hatırladığı an, hemen kendini çekmesi şarttır.

549- Ebû Hüreyre (R.A.Îden rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimizle bir arada otururken, Peygamber efendimize birisi geldi ve : Ya Resûlallah.ben helak oldum! dedi. Hazreti Peygamber:
«Ne oldu? »diye sordu. O Kimse şöyle cevap verdi: — Ya Resûlallah, ramazan gününde oruçlu iken zevcemle münasebette bulundum. Hazreti Peygamber:
«Keffaret olarak bir köle azad edebilir misin?» buyurdu. Adam, hayır (buna gücüm yetmez), dedi. Hazreti Peygamber:
«Arka arakaya iki ay oruç tutmaya gücün yeter mi? »buyurdu. Adam: Hayır, buna da gücüm yetmez, dedi. Hazreti Peygamber:
«Altmış fakire (birer fitre miktarı) sadaka verip yedirecek bir şeyin var mı? » Adam: Hayır, bu da yoktur! dedi. Böylece Adamcağız, Hazreti Peygamberin meclisinde beklemeye koyuldu. Bu şekilde bulunduğumuz sırada Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize büyük bir zenbil dolusu hurma getirildi. Sonra Hazreti Peygamber:
«Soru soran nerede?» diye buyurdu. Adam: Benim! dedi. Hazreti Peygamber:
«Bu zenbili al ve hurmaları fakirlere dağıt,» buyurdu. Adam: Ya Resûlallah, benden daha muhtaç oîana mı vereceğim? Vallahi, şu Medine'nin iki kara taşlığı arasında benim ailemden daha fakir aile yoktur, (müsaade edin de bunu biz yiyelim), dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem gülümsedi; öyle' ki mübarek azı dişleri gözüktü. Sonra adama şöyle buyurdu:
«Onu çoluk-çocuğuna yedir.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şeriften bazı müctehid imamlar birçok dinî hükümler çıkarmışlardır. Bunlardan bir kısmi:
Ramazan'da böyle zevcesiyle münasebette bulunan kimseye kef-fâret gerektiği gibi, zevcesine de keffaret gerekir mi? İmam Azam-Hazrtlerine göre, zorla değil de zevcenin muvaffakatı üe olmuşsa kadına da keffaret gerekir. İmam Malike göre, kocanın zorlaması halinde yalnız kocaya iki kat keffaret gerekir. Cariyesi ile böyle bir iş yaparsa, ister zorla ve ister muvaffakatla olsun, her iki halde de iki kat keffaret gerekir.
Meselelerden biri de, fetva almak için hakim huzuruna çıkan kimseye fetva istemesi yüzünden hemen ceza verilmez, hükmüdür.
Çünkü hemen ceza verilse, sonra kimse fetva için müracaat edemez olur.
Bir de, oruç keffaretinin kendi ev halkına harcanması hiç bir mezhebe göre caiz değildir. Bu hadîs-i şerif, müstesna olarak Peygamberliğin özelliklerindendir.
Bazı alimler de, bu hurmalar hediye idi. Hazreti Peygambere hediye gelen bu hurmaları kendiliğinden, o kimsenin keffareti olarak çıkardı. Sonra yine o kimseye bağışladı. Bazıları ise: Zaten bu hurma zekât ve sadaka hurması idi. O kimse fakir olduğundan böyle zekât almaya ehil idi; onun için verdi. Keffaret orucu ise, o kimsenin üzerinde olduğu gibi kaldı. Ne zaman gücü yeterse ödemesi gerekir. : Bir de Hazreti Peygamber «Altmış fakire sadaka verebilirmi-sin?» buyurduğu cihetle İmam Şafiî hazretleri muhakkak ayrı ayrı altmış kişiye verilmesi lâzımdır, diyor. Otuz kişiye iki günde verilse
caiz olmaz.
İmanı Azam'a göre ayrı ayrı günlerde altmış fakire sadaka verilse caizdir. Hatta bir fakire altmış gün birer fitre miktarı verilmesi oruç keffareti için yeterlidir. Esas olan altmış gün için sadaka vermektir; yoksa altmış fakir değildir.
Meselelerden biri de, kapalı sözlerle fetva almanın caiz olduğu hususudur ki, adam: Zevcem üzerine düştüm, diyerek asıl maksadını ifade etmiş ve buna da gereken cevap verilmiştir.
Bir de oruç keffareti için bir köle azad edilmesi teklif. edildi. Çünkü nefsini böyle helak eden kimseye, diğer bir kimseyi hürriyet kavuşturmakla günahtan kurtulması uygun düşer. Kim bir köle veya cariye azad ederse. Allah Tealâo kölenin her azası karşılığında o kimsenin azasını cehennemden azad eder, diye hadîs-i şerif
varid olmuştur.
Altmış gün oruç ise, bire karşı altmış olarak kısas kabilihdendir. Yemek yedirmek ise bu iki ay oruç keffareti bedeline birer fitre vermektir. Bu da en düşük keffaret mertebesidir.
Oruç keffareti İmam Azam ve İmam Şafîi, hazretlerine göre bu tertip üzeredir. Yani, gücü yeten önce bir köle azad eder. Gücü yoksa, altmış gün oruç tutar. Buna da gücü yoksa, altmış fitre verir.
İmam Malik'e göre keffaret ödeyecek olan serbesttir, dilediği şekli seçer. Bir de İmam Azam'a göre, bir kimse Ramazan ayı içinde keffareti gerektiren birkaç işi ayrı ayrı günlerde işlemiş olsa yalnız bir keffaret lâzım gelir. îmam Şafii'ye göre her gün için bir keffaret gerekir.
Yine îmam Şafîi Hazretlerine göre, oruç keffareti hadis-i şerifte olduğu gibi, yalnız cinsi münasebetle orucunu bozana, lazım gelir. Yeyip içmekle güne gün lazım gelir. Yemek içmek suretiyle orucunu bozan büyük günah işlemiş olur ve bir gün için yalnız bir gün tutarak kaza eder. Yemek ve içmek halleriyle orucun bozulmasında kazadan, başka şer'i ceza (tazir) da gerekir.
Bir de İmam Azam ile İmam Şafîi mezheblerinde meşru bir mazeret olmaksızın insanlar ortasında aşikâre olarak yeyip içmeyi adet edinenin meşru yolla k&tli bile vardır. Fetva kitaplarında böyle yazılıdır.
Oruca niyet etmeyen kimseye keffaret gerekmez; fakat büyük günah işlemiş olacağından şiddetli bir cezayı hak eder. Kaza olarak da bir gün kaza eder.

550- Ebû Evfa (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SelZem Hazretleri ile bir seferde bulunuyorduk. Kendileri oruçlu idiler ve Bilâl Habeşî'ye hitaben:
«Hayvandan aşağı in de bana bulamaç yap!» buyurdular. Hazre-ti Bilâl : Ya Resûlallah, daha hava kararmadı, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ikinci defa: »in de bana bulamaç yap!» buyurdu. Hazreti Bilâl: Ya resûlallah, hava henüz kararmadı, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem üçüncü defa:
«în de bulamaç yap!» buyurdu Bunun üzerine Hazreti Bilâl inerek bulamacı yaptı ve Hazreti Peygambere sundu. Efendimiz onu içti. Sonra mübarek parmağı ile doğu tarafını işaret ederek:
«İşte buradan havanın karardığını gördüğünüz zaman oruçlu iftar eder.»
(Havanın kararması batı tarafindan aranmaz; çünkü güneşin batısından sonra, tabiî güneşin biraz ziyası kalır. Bunun hükmü yoktur.)
Mütercim:
Neferde Peygamber Sallallahu Aleyhive Sellem oruçlu bulunduğundan, sefer halinde zahmet ve meşakkat olmadığı takdirde oruç tutmanın daha hayırlı olacağı hükmünü âlimler bu hadîsti şeriften çıkarmaktadırlar. Nitekim» Eğer oruç tutarsanız, sizin için hayırlıdır» mealindeki ayeti kerime de bunu teyit ediyor. (Bakara s. âyet: 184) Çunku oruç tutmakla vaktin fazileti kaçırılmamış olmakla beraber borç da ödenmiş olacaktır. Bu bakımdan seferde oruç tutmak daha faziletlidir.

551- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der kit

Ashabdan Hamza bin Amr El-Eslemî çok oruç tutar idi. Bu adam Hazreti Peygambere sordu*. Ya Resûlallah, sefere (yolculuğa) çıktığım zaman oruç tutayım mı? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«İstersen oruç tutarsın ve İstersen yersin.»

552- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der ki
Mekke'nin fethinde çok sıcak bir günde Hazreti Peygamber i1 e EM Revâha'derA başka oruç tutan yoktu. Derken birtakım insani s rıı bir araya toplanda larını Hazreti Peygamber gördü. Aralarındu güneşin ve orucun tesirinden bitkin hale düşen bir kişiyi, başına gölgelik yaparak korumaya çalışıyorlardı. Hazreti Peygamber,
Bu ne haldir?» diye sordular. Adamın yanında bulunanlar: Ya Resûlallah, bu adam oruçlu ve sıcak basma vurmuş, dediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve,Sellem onlara buyurdu;
«Sefer halinde oruç tutmak, faziletten sayılmaz.»
Mütercim:
Bu hadis-i şeriften, bazıları yolculuk halinde oruç tutmanın mekruh olduğuna ve bazıları da oruç tutmak gerekmediğine hüküm ver-dilerse de, dört mezhebe göre iftar etmek ruhsattır. Fakat oruç tutmak azimettir (daha hayırlıdır). Ancak bu derece meşakkatli olursa oruç tutmamak daha faziletlidir.

553- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) rivayet ediyor:
«Bir kimse, üzerinde kazaya kalmış oruç olduğu halde ölürse, onun yerine velisi oruç tutabilir.»
Mütercim; .
îmanı Şafiî Hazretleri bu hadisin zahiri ile amel ederek böyle üzerinde kaza oruç borcu olupta ölen bir kimsenin yerine geride kalan akrabasından biri veya velisi oruç tutarsa, ölen borçtan kurtulur, diye hüküm vermiştir. îster ölenin vasiyeti üzerine tutulsun, ister vasiyeti olmadan tutulsun, fark etmez. Ancak yabancı tarafından orucun sahih olabilmesi için vasiyetin bulunması şarttır. Yine Şafiî mezhebinde mutlaka ölenin velisi bulunmak şart değildir; başka hadîste açıklandığı üzere akrabadan kim olursa olsun, biri ölü adına oruç tutabilir.
İmâm Azam ile İmam Malik Hazretlerine göre, Hem Hazreti Aişe'nin, hem de İbni Abbas'm fetvaları ve Medine'nin uygulamaları gereğince bu manadaki hadis-i şeriflerin hükmü kalkmıştır, geçerli değildir. Onun için başkası adına oruç tutulamaz, bedenî ibadetler yapılamaz. Ancak yapılan ibadetlerin sevabı ölülerin ruhlarına hediye edilebilir.

554- İbni Abbas (Radıyallahu AnhJ der ki.-
Bir adam Hazreti Peygambere gelerek: Ya Resûlallah, annem, üzerinde kazaya kalmış bir aylık orucu olduğu halde öldü. Şimdi onun yerine oruç tutabilir miyim? diye sordu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri şöyle buyurdular:
«Evet!'Allah'ın borcu, ödenmeye en lâyık olandır.» (Annenizin kula olan borcunu ödemeniz yerinde olduğu gibi, Allah'a olan borcunu onun adına ödemeniz daha uygundur.)
.
Not: Bundan önceki hadîs-i şerif münasebetiyle mütercimin açıklamasına bakılsın.

555- Sehl bin Sa'd Hazretlerinden rivayet edilmiştir: «İnsanlar, iftar yemeklerini geçiktirmedikçe hayır içindedirler.»
Mütercim:
Güneş batar batmaz hemen iftar etmek (orucu bozmak) müs-tahabdır. Başka bir hadîste de, iftarlarda acele ettikçe ve sahuru geciktirdikçe ümmetim hayır içindedir, diye varid olmuştur. Güneş batması, takvimlerde gösterilen zamanlara itibarla olduğu gibi, bir belde çevresindeki en yüksek dağ ve tepelerden güneşin çekilip batması ile de meydana gelir. Gözle görmekle olduğu gibi, bir veya iki kimsenin haber vermesi ile de olur.
Akşam olduğunu zannederek bulutlu bir günde iftar ettikten sonra gfineşin henüz batmamış olduğunu anlayan kimse, geri kalan vakti oruç tutar ve o günü de kaza eder.
Sahur vaktinde de, henüz imsak vakti girmemiştir, diyerek yemek yeyip de sonradan fecrin doğmuş olduğunu anlarsa, o günü hem oruçlu bulunur, hem de kazasını yapar; fakat keffaret gerekmez. Dört nıüctehid imamın mezhebleri ve fetvası budur. Yalnız Ur-ve bin Zübeyir ile Ata (Radıyallahu anhüma) Hazretlerine göre, kaza bile lâzım gelmez. Bunlara göre unutarak yemek yiyenle ayni hükümde sayılırlar. Ancak nıüctehidler bunu kabul etmediler; çünkü unutmak başka şeydir, zan ve hata başka şeydir.
Orucu hurma ile açmak (iftar etmek) faziletlidir. Hurma yoksa su ile iftar etmek faziletlidir. Bazı kimselere göre de su ile iftar daha faziletlidir; çünkü suyun helâl mal olması daha kesindir. Bunun için bazı kimseler, akar suya giderek bir avuç su içip iftar ederlerdi. Eve getirilen suyun kâbında, sucuya verilen parada şüphe olacağı cihetle, kimsenin eli değmemiş akar sudan kendi eliyle alarak içmek şüpheden âridir.

556- îbni Ebî Evfa (R.A.)'dan rivayet edilmiştir:
«Ey Bilâl! in de, (iftar etmem için) bana bulamaç yap. İn de, bana bulamaç yapıver. Havanın karardığını doğu tarafından gördüğün zaman, oruçlu kimse iftar eder.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin açıklaması (550) numarada geçmiştir. Fakat diğer bir rivayette, doğu tarafından karanlık gelipte batı tarafından aydınlığın arka vermesi halinde oruçlu iftar etmiş olur, diye varid olmuştur.

557- Muavviz'in kızı Rubeyyi' (Radıyaîlahu Anha) der ki:
Aşûra günü sabahın erken saatinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Ensar'm yerleşim merkezlerine şu haberi gönderdi:
«Her kim sabahleyin bir şey yemiş (veya içmiş) ise günün geri kalan kısmında yeme ve içmeden kesilsin. Sabahladıktan sonra henüz ağızları bağlı olanlar oruç tutsunlar.»
Rubeyyi diyor ki: Biz, önceleri Aşûra günü oruç tuttuğumuz gibi, çocuklarımıza da Aşûra orucunu tuttururduk. Öyle ki, çocuklarınız açlıktan ağladıkları zaman birtakım boyalı kumaş ve yünlerde'n oyuncaklar yaparak onları iftar zamanına kadar oyalardık. Başka rivayetlerde de, çocuklarımızı alıştırmak için akşamları onları camilere getirirdik, demektedir.

558- Ebû Saîd El Hudrî (Radıyaîlahu Anh) der ki:
Orucu geceli gündüzlü tutmayınız. Hangi biriniz geceli gündüzlü tutmak isterse sahur vaktine kadar orucu sürdürsün.» (sahurdan sahura yeyerek yirmi dört saat oruç tutsun) diye Hazreti peygamber buyurunca, ashabı kiram sordu: Ey Allah'ın Resulü, siz bazan geceli gündüzlü oruç tutuyorsunuz. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Ben sizin gibi değilim. Geceleyin yattığım zaman benim yedirenim vardır, beni yedirir ve içirenim vardır, beni içirir.»
Mütercim:
Hazreti Peygamberin nurlu kalbi, İlâhî feyizlerle dolu olup Va-cib Tealâ Hazretlerinin tecelliyatları ile parıldadığından bu ruhani gıdanın, cismani gıdayı da karşıladığına işaret vardır. Bir kısım alimlerde, cennet'den ilâhî bir sofra gelip ondan Hazreti Peygamberin yediğini söylemi şlerse de doğrusu ruhanî gıda demektir; çünkü cennetten yemek geldiği taktirde, visal yapılmış olmaz, (geceli gündüzlü oruç tutulmuş olmaz). Bundan sonra gelen hadis-i şerifin manası aynen böyledir.

559- Ebû Hüreyre (Radıyaîlahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem insanların «visal orucu (geceli günctüzlü oruç) tutmalarını yasaklamıştır. Sonra ashabdan biri: Ya Resûlallah, siz bazen visal orucu tutuyorsunuz! dedi. Buna cevaben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
«Bu visal orucu benim şahsıma mahsustur. Hanginiz benim gibi olabilir? Rabbim Tealâ Hazretleri, geceleyin yattığım zaman beni yedirir ve içirir.» Sonra, ashabdan bazıları aralarında dediler ki, bu yasaklama bize bir şefkattir yahut tenzih yolu ile mekruhtur. Yoksa visal orucu haram demek değildir. Böylece visal orucuna devam ettiler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber bir kaç gün arka arkaya visal orucuna devam etti. Üçüncü visal orucunda Şevval ayının hilali görününce iftar etmek zarureti doğdu. Bayramın gelmesi dolayısı ile oruca daha devam edilmeyeceğinden ashabı kiramı visa,l orucunda kendilerine uymaktan caydırmak için şöyle buyurdular:
«Eğer hilâlin (Şevval ayı hilâlinin) görünmesi sonraya kalmış olsaydı, visal orucuna daha devam ederdim, (o zaman sizin halinizi görürdüm. Devam edebilecek miydiniz?)»
Mütercim :
Bû hadîs-i şerifin zahir manası üzerinde müctehid imamlar ihtilâf etmişlerdir. Hanbelî mezhebine göre visal orucu tenzihen merk-rûhtur. .
İmam Azam ile imam Şafiî Hazretlerine göre, tahrimen mekruhtur. Bazı alimlere göre de gücü yeten kuvvetli kimselerin tutmasında kerahet yoktur; çünkü haram veya keraheti hakkında açık bir ifade bulunmamaktadır. Eğer olsaydı, peygamberin yasaklamasından sonra ashab visal orucu tutmazlardı.
Şârih Sindî de kerahetsiz caiz olduğunu tercih etmiştir; çünkü bu hadisin sonunda bazı rivayette, gücünüzün yettiği ibadeti benimseyiniz, diye. varid -ilmuştur. Ö halde bu yasaklama, gücü yetmeyenlere bir şefkat anlamındadır, dediler.

560- Ebû Cuhayfe (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Selmanî Farisî ile Ebu'd-Derdâ Hazretlerini birbirleriyle özel kardeş yapmıştı. Bir gün Hazreti Selman kardeşliği Ebû'd-Derdâ'yi ziyarete gidince onun karısını giyim ve kuşamında intizamsız gördü. Selman Hazretleri, çok yaşlı bir ihtiyar olduğu için teklifsiz olarak hanıma : Sizde görülen bu perişanlık

nedir? diye sordu. Kadın dedi ki : Kardeşiniz Ebû'd-Derda'nın artık dünya ile bir ilgisi kalmadı; biz de ona uyduk. Sonra Ebû'd-Derda, Hazreti Selman'a yemek getirdi; buyurun, yiyiniz dedi, Selman ;
— Haydi beraber yiyelim, dedi. Ebû'd-Derda devamlı oruçlu ve gece ibadetine nıüvadim olduğundan :
— Ben oruçluyum, dedi. Selman :
— Siz, benimle yemedikçe ben de yemiyeceğim, dedi. Nihayet beraberce yemek yediler. Gece olunca Selman Hazretlerini yatağına yatırdı ve kendisi gece namazı kılmaya davrandı. Selman, yok yok, diyerek Ebû'd-Derda'yi yatırdı. Gece yansı yine ibadete kalkmak istedi, yine ona müsaade etmedi. Gecenin sonu gelince, Hazreti Selman Ebû'd-Derda Hazretlerine: Şimdi kalkalım, dedi. Kalktılar, abdestlerini alarak namazlarını kıldılar. Sonra Ebû'd-Derda Hazretlerine şöyle dedi:
— Allah Tealâ Hazretlerine karşı vazifen var, kendine karşı vazifen var ve ailene karşı vazifen vardır. Her hak sahibine hakkını vermelisin. Yani, hergün oruç tutmak olmaz, ara sıra tutmalısınız. Her zaman bütün gece ibadet olmaz. Bir saat, yarım saat kâfidir. Ailenizi büsbütün terk eder gibi, boşlamanız olmaz. Aile ferdleri-nizle güzel geçim kurmalısınız.
Sonra Ebû'd-Derda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine giderek Selman ile aralarında geçen hadiseyi anlattı. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Selmanm dediği doğrudur.»
Mütercim;
Nafile olarak tutulan oruç, böyle bir misafirin gönlünü hoş etmek gibi meşru bir özürle bozulabilir, caizdir. Ancak bozulan bu orucun kaza edilmesi Hanefi mezhebinde vacibdir. Şafiî mezhebinde kazası lazım gelmez; ancak müstahab olur. İmam Malik de İmam Azam'm görüşündedir. Bunların delilleri «Amellerinizi iptal etmeyin» mealindeki ayeti kerimedir. İmam Şafiî Hazretleri, ayeti kerimeden murad «Amellerinizi büyük günahlar gibi kötü işlerle iptal etmeyiniz» manası olduğundan ayetin bu mesele ile ilgisi yoktur, diyor.

561- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir-.
«Salih amelden gücünüzün yettiğini yapın; zira Allah'a usanç gelmez, siz usanırsınız.»
(Fazla derecede kendinizi yormayınız yahud tam manası ile ibadetin hakkından geleceğim ümidiyle çalışmayınız. Çünkü tam manası ile ibadeti yerine getiremezsiniz, yorulursunuz, bıkarsınız, uykunuz basar. Melekler gibi, her an gaflet etmeyip teşbih ve ibadette bulunmak insanoğlu için mümkün değildir.)

562- Abdullah bin Amr (n.A.)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeHem kendisine şöyle buyurdu:
«Senin devamlı oruç tuttuğun, gece uyumayıp namaz kıldığın haberi bana bildirilmedi mi, (sanıyorsun)? Oruçlu ol ve oruçsuz ol; gece ibadetine kalk ve aynı zamanda uyu. Çünkü gözlerinin sende nasibi var. Nefsinin ve ailenin sende nasibi (hakkı) var.» Abdullah dedi ki:
— Böyle her gün oruç tutmaya ve her gece ibadete gücüm yeter benim. Buna karşılık Hazreti Peygamber:
«O halde Davud Aleyhisselâm'ın orucunu tut,» buyurdu. Abdullah, ya resûlallah! Davud Aleyhisselâm'ın orucu nasıldı? diye sordu.
Hazreti Peygamber buyurdu ki:
«Hazreti Davud bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı ve Savaşta da düşmanla karşılaşınca sebat ederdi.»
Abdullah bin Amr, şu dilekte bulundu: Ya resûlallah, Davud Aleyhisselâm'ın güzel ahlâkı cesaret ve atılganlıkla ahlâklanmamı bana ne sağlayabilir? Hazreti Peygamber ona:
«Bu bir Allah vergisi ve ihsanıdır,» buyurdu
Sonra Hz. Peygamber, devamlı oruç tutma meselesi hakkında, «Devamlı oruç tutanın orucu kabul değildir!» buyurdu ve bu sözü iki defa tekrarladılar.
Mütercim:
Savm-ı dehr, devamlı oruç tutmak demektir. Bir meselede ihtilâfa düşüldü. Böyle tutulan bir oruç sebebiyle Allah'ın ve kulların haklarına bir zarar gelecekse, tutulması mekruhtur; zarar yoksa mekruh değildir. Fakat bayram günleri ile teşrik günlerinde oruç kesinlikle haramdır. Bu muayyen günlerde oruç tutulmadığı takdirde devamlı oruç hakkındaki yasak, oldukça hafiflemiş olur. Şu bir gerçek ki, Davud Aleyhisselâm'ın orucu, devamlı tutulan oruçtan daha faziletlidir.

563- Enes bin Malik (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Senem efendimiz bizim eve şeref verdiler. Annem Üramü Süleym, ziyafet olmak üzere Hazreti Peygambere biraz tere yağı ile biraz da hurma getirdi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, anneme ve orada bulunanlara, şöyle buyurdu:
«Yağınızı tulumuna ve hurmanızı kabına iade ediniz? çünkü ben oruçluyum.»
Sonra Hazreti Peygamber evimizin bir köşesinde iki rekât namaz kıldı, hepimize dua etti. Sonra validem dedi ki: Ya resûlallah! Sizden küçük hizmetçiniz için özel bir dua isteyeceğim, Hazreti Peygamber : «Kimdir o küçük hizmetçi?» diye sordu. Annem de, işte sizin hizmetçiniz olan bu Enes'dir, dedi. Sonra Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri dünya ve ahirete ait hiçbir hayırlı şeyi bırakmayıp bütünü ile bana dua etti.» «Allahım ona mal ve evlad ihsan et. Hem malını, hem de evladını bereketli kıl» buyurdu.
Enes Hazretleri, Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem'in duaları bereketi ile bugün Medîne'li ashab içinde mal ve evlâd yönünden en zenginleri benim, derdi.

564- îmran bin Husayn (Radiyallahu Anh) der ki, Resûlülîah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem birisine sordu:
«Falanzade! sen şaban ayının sonundaki günlerde oruç tutabildin mi?» O da: Ya Resûlallah, tutamadım! dedi. Peygamber Salalla hu Aleyhi ve Seîlem:
«Öyle ise ramazan bayramından sonra iki gün oruç tut» buyurdu.
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifte geçen «serer» kelimesi üzerinde alimler ihtilaf ettiler. En kuvvetli görüş, bunun her ayın yirmisekiz, yirmidokuz ve otuzuncu günlerinde ay gizli kalacağından o günlere «serer» denmiştir. O kimsenin de her ayın sonundan iki gün oruç tutmak adeti bulunduğunu Hazreti Peygamber bildiğinden bu soruyu adama sormuştu.

565- Hazreti Peygamberin zevcelerinden Cüveyriye binti Haris (Radıyallahu Anha) der ki:
Bir cuma günü ben oruçlu iken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem hücreme şeref verdi ve bana şöyle buyurdu:
«Sen dün oruç tutmuş muydum?» Ben de; Hayır, oruçlu değildim, dedim. Yine bana sordu:
«Yarın oruç tutmak istiyor musun?» Ben de: Hayır, böyle bir niyetim yok, dedim. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem:
«O halde orucunu boz, (yalnız cuma gününü oruç tutmak meşru değildir).» buyurdular. Ben de cuma günü tutmakta, olduğum orucumu bozdum.
Mütercim:
imam Şafii Hazretleri bu hadis-i şerife dayanarak, orucu yalnız cuma gününe tahsis ederek bu günü oruç tutmanın mekruh olduğunu kabul ediyor. Cumartesi ile pazar günlerini de böyle oruca tahsis etmek yine mekruhtur. Yahudi ve hıristiyanlara benzeme olmasın diye bu hükme varmıştır.
Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak ise müstahabdır, demiştir. îmam Azam Hazretlerine göre cuma günü oruç tutmak mekruh değildir, tutulmaması daha iyidir.

566- İbni Abbas (Radıyallahu Anhümaî der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Medine'ye hicret ettiklerinin ertesi yılında Muharrem ayının onunda Ya-hudi'lerin oruç tuttuklarını görünce onlara sordu:
«Bu ne orucudur?» Onlar da:
— Bugün bizde çok şerefli bir gündür. Cenab-.ı Hak Firavunun zulmünden İsrail Oğullarını bu günde kurtarmıştır ve Piravun'u boğmuştur. Bu büyük nimetin şükür karşılığı olarak Hazreti Musa oruç tutardı. Biz de peygamberimiz olan Hazreti Musa'ya uyarak bu Aşû-ra gününde her yıl oruç tutarız, dediler. Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Selîem onlara şöyle buyurdu:
«Sizden Hazreti Musa'ya daha layık olan benim, Sonra Hazreti Peygamber A^ûra günü oruç tuttu ve başkalarına da tutturdu.[33]

KADİR GECESİ BAHSİ

567- ibni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Ashabdan bazdan, Kadir gecesinin Ramazan sinde olduğunu rüyalarında görmüşlerdi. Bunun uzerme ber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu-.
«Rüyalarınızın son yedi günde birleştiğini görüyorum. O halde Kadir gecesini aramak isteyen kimse, onu ramazanın son yedi gecesinde arasın.» (Rüyalardan kimi, yirmiyedisine, kimi de son haftanın çeşitli günlerine dairdi.)
Mütercim:
Bu hadis-i şerifte, kadir gece&min, Ramazan'ın son haftasında aranması bildirilmektedir. Fakat bundan sonraki hadîs-i şerifte, «Son on günün gecelerinde kadir gecesini arayınız,» buyurulmuş-tur. Bu rivayete nazaran yirmiden sonra ayın bitimine kadar olan gecelerin hepsi bu aramaya dahil demektir.
îmam Azam Hazretlerin^ göre, en kuvvetli ihtimal Ramazan ayının yirmi yedinci gecesidir. îmam Şaii'ye göre yirmiyedi ve yirmi üçüncü gecelerde olması kuvvetli bir ihtimaldir,
Bugün islâm ülkelerinde Ramazan'm yirmiyedinci gecesi KADİR gecesi kabul edilerek, o gece kandiller yakılmakta ve bu mübarek gece ibadetlerle ihya edilmektedir.

568- Ebû Saîd El-Hudri (Radıyallahu Anh) der ki:

Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile birlikte Ramazan aynın onundan yirmisine kadar itikâfa girmiştik. Ramazanın yirminci günü sabahı olunca Hazreti Peygamber itikâftan çıktı. Bize bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu: «Bana KADİR gecesi gösterildi; fakat sonra unutturuldum veya unuttum. Siz kadir gecesini son on günlerin tek gecelerinde arayınız. Bir de rüyamda, su ve çamur içinde secde ettiğimi gördüm. Kim Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile (benimle) evvelce Ramazan'm ondan yirmisine kadar itikaf etmişse, yeniden itikâfa dönsünler, (bu son on günü itikâfla geçirsin-ler.)» Biz de topluca son on gün için tekrar itikâfa niyet ettik. Sonra Ramazan aynın yirmi birinci günü gecesi olunca gökte hiç bulut yokken bulut geldi ve yağmur yağdı, seller aktı. Mescid'in tavanı, aktı. Mescid'in tavanı zaten hurma budaklarındandı. Sonra sabah namazı kılındı. Baktım ki Hazreti Peygamberin yüz ve alınlarında su ve çamur izleri var. Anladım ki, yirmi birinci gece Kadir gecesidir. Çünkü Hazreti Peygamber böyle rüya görmüştü. Gördüğü gibi de oldu.

569- İbni Abbas'dan rivayet edilmiştir: «Siz KADİR gecesini Ramazan aynın son on gününde arayınız: Ramazanın bitmesine kalan (gecelerden) dokuzuncu veya yedinci veya beşincide,..
Mütercim;
Arabların usulüne göre, ayın on beşinci günü geçtikten sonra, tarihler geri kalan günlerle belirtilir ve tesbit edilir. Geçmiş gün söylenmez. Meselâ: Muharrem aynın yirmi birinci gününü yazmak gerektiği zaman, Muharrem aynın sonuna dokuz gün kala, diye ifade ederler = Fi tis'in bakayne min Muharrem, derler. Bu hadîs-i şerifin manası da budur, dediler. Yine bu sözlere Şerkavi şerhinde böyle mana verilmiştir. Fakat bu acize kalırsa, hadis-i şerifte geçen sözlerin manası, yirmidokuzuncu, yirmiyedinci, yirmibeşinci gecelerinde arayınız, manasına da gelmesi ihtimali vardır.

570- ibni Abbas'dan (RadıyaUahu Anh) rivayet edilmiştir: «Kadir gecesi, Ramazan aymm son on günü^ için dedir .Ya yirmidokuzuncu gecesi veya y^miüçüncü gecesmd^Bn-nvay de «Ramazan'm yirmi yedinci gecesmdedır,» buyurulmuştur.
Mütercim:
Übeyy ibni Kâb, Kadir gecesinin yirmiye dinci gece olduğunu kesinlikle söyler. Bu hususta yemin bile etmiştir.
Ahmed bin Hanbel'in Müsnedinde İbni Ömer'den rivayete göre, Kadir gecesi Ramazan'm yirmiyo<.!inci gecesidir, diye açık şekilde hadîs-i şerif vardır. İbni Abbe^ üîadıyallahu Anhüma) da çeşitli yönlerle delil getirerek yirmiyedmci gece olduğunu ifade etmiştir. Meselâ: Gökler yedi, arz tabakaiarı yedi, Tufan yedi gün, şeytanın taşlanması yedi, secde azalan yedi diyerek neticeye varmıştır. Haz-1 reti Ömer (Radıyallahu Anh) de bunu güzel bulmuştur.
İmam Şafiî Hazretlerine göre; Kadir muhakkak Ramazan aynın son on günleri içindedir. Hadîs-i şeriflerin en kuvvetlileri, yirmi birinci veya yirmiüçüncü gecesinde olduğu kanısındayım, hadisidir.
Hanbeli mezhebinde en kuvvetli ihtimal, yirmi yedinci gecenin . kadir gecesi olmasıdır. Hanefî mezhebinde de böyle olduğundan öte-denberi islâm ülkelerinde buna riayet edilmektedir.
Kadir gecesi bu ümmete mahsus Allah'ın bir ihsanı olduğundan kıyamete kadar bakîdir. Kadir gecesinde keşif ehli olanlar için--birtakım özel alâmetler meydana çıkar. Meselâ: Ağaçları, taşlan ve diğer her şeyi secde eder halde görür. Her yerin ilahi nurlarla nurlandiğım müşahade eder. Hatta gece karanlık yerleri bile nurla dolu olarak görür. Sabahleyin göğe yükselen meleklerin kanatlarından güneşin ışınları sönük olarak görülür. Fakat asıl maksad bunları görmek değil, o mübarek Kadir Gecesini salih amellerle, ibadetlerle ihya etmektir. Dosdoğru olmaktan daha büyük keramet olmaz. Daha doğrusu bunları müşahade eden bazı kimselerden, müşahade etmeyip te istikamet üzere bulunan zatlar daha hayırlıdır.
En doğrusu, her geceyi Kadir gecesi bilmeli ve görüleni Hızır bilmeli. Bu'Türk atasözü doğru ve pek yolunda bir sözdür. Bunun için Kadir gecesini Allah Teaîâ kullarından gizledi.
İmam Azam Hazretlerinin görüşüne göre, bütün senenin her gecesi Kadîr gecesi olmak ihtimali vardır. Çünkü Kadir gecesi her yıl dolaşır. İbni Mesud'dan da böyle rivayet edilmiştir. (Allah Tealâ o geceyi görmeyi bize ihsan edip o gecede makbul ibadet etmeyi de nasib kılsın.)

571- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
Babam Ömer (Radıyallahu Anh) Huneyn gazasından dönerek cirrane adındaki yerde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile ömre1 için İhrama girmişti: Mekke'ye vardıkları zaman Hazreti Ömer:
— Ya Resûlallah! Cahiliyet zamanında, Mescid-i Haram'da bir gece itikâfa girmeyi adamıştım, dedi Peygamber' Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu: «Adağını yerine getir.»
Mütercim:
İmam Ahmed bin Hanbel Hazretleri bu hadîs-i şerife bakarak bir kâfirin adağı sahih olacağına ve müslüman olduktan sonra ada-ğm yerine getirilmesi gerektiğine kail olmuştu. Diğer müctehid imamlar ise, bu müstahabtır, yoksa adağın yerine getirilmesi vacib değildir.
Yine bu hadîs-i şerife dayanarak İmam Şafiî ve İmam Ahmed Hazretleri, itikâf için oruç tutmanın lüzumlu olmadığını söylüyorlar.
İmam Azam ile İmam Malik Hazretleri de, ittikâfa girenin oruçlu olması lazımdır, diyorlar. Çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem oruçsuz olarak itikâfa girmemiştir.
İtikâf müekked bir sünnettir. Çünkü Ramazan'da itikâfa girmeyi Hazreti Peygamber ömrünün sonuna kadar terk etmemiştir. Bir defa özür sebebiyle terk etti ise de, sonra şevval aynın onunda kaza etmiştir. Bu duruma göre, bir belde halkı topluca itikâfi terk ederlerse dinin makbul ibadetlerinden büyük bir ibadeti terk etmiş olacaklarından, bu işe elverişli birini bulup itikâf yaptınrlar-sa, hepsi sevab kazanır. Bu güzel ibadet, islâm ülkelerinin çok köylerinde yerine getirilmektedir. İtikâfta bulunanlara da, müslüman cemaat yardım, etmeli, kolaylık sağlamalıdır ki, sevab kazanmış olsunlar.
İmam Ebû Yûsuf'a göre, ittikâfin en azı bir saattir. İmam Şafiî'ye göre, üç defa sübhanellah diyecek kadar beklemektir. İmam Muhammed'e göre, itikâfm en az müddeti yarım gündür. İmam Azam Hazretlerine göre, bir gün bir gecedir. Fakat kemali on gündür.
İtikâfm niyeti de şöyle: Niyet ettim Allah rızası için bu camide şu kadar zaman itikâf yapmaya. Kalben bunu niyet eder ve isterse dili ile de söyler. Abdest almak, gusletmek ve abdest bozmak gibi meşru özürler olmadıkça camiden dışarı çıkamaz. Zevcesi ile cinsi temasta bulunamaz. Eğer bulunursa itikâf bozulacağı gibi, günah işlemiş olur.
Yemek ve içmek hususu diğer gecelerde olduğu gibi caizdir. Kur'an okumakla, nafile namaz kılmakla, salât ve selâm getirmekle meşgul olmak daha faziletlidir. İtikâf yalnız bu ümmete mahsus olmayıp Hazreti İbrahim Aleyhiss elam'dan ve daha evvelden beri mevcud ve meşru bir ibadettir. Nitekim: «Kabe'yi, onu tavaf edenlere, orada ibadet kasdı ile oturanlara, rükû ve secde eden namaz kılıcılara tertemiz tutun, diye İbrahim'e ve İsmail'e emretmiştik.» mealindeki ayeti kerime açıktır. (Bakare: Ayet 125)
Bir de, itikâf adanırsa yerine getirilmesi vacib olur.

572- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir sene ramazan aynın son on gününde itikâfa girmek üzere itikâf yerine gittiği zaman, mescid içinde üç çadırın kurulmuş olduğunu gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Bunlar nedir?» Orada bulunanlar dediler ki: Ya resûîallah, bunlar muhterem zevcelerinizden Aişe, Hafsa ve Zeyn'eb'in çadırlarıdır. Onlar siz efendimize uyarak itikâfa gireceklermiş, bunun için hazırlanmışlardır. Sonra Hazreti Peygamber:
«Kadınlarda bunun (mescidlerde itikâfm) salih bir ibadet mi olduğunu sanıyorsunuz?» buyurdu ve .hemen mescid'den geri dönerek o yıl Ramazan aynın itikâfını tamamen bıraktı. Sonra Şevval aynın on gününü itikâfa girerek kaza etti. Bayram namazından sonra on gün itikâf etmiş oldular.
Mütercim:
Eğer bayram günü itikâf tan sayılırsa, itikâf için oruç tutmak şart değildir. Çünkü Hazreti Aişe, Şevvalin on gününde itikâfm yapılmış olduğunu söylemektedir. Onun için İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ve İmam Şafiî Hazretlerine göre itikâfta oruç şart değildir. F*akat İmam Azam ve İmam Malik Hazretlerine göre, Şevvalin on günü demek, bayramdan sonra gelen on gün demektir.

573- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir;
Ramazan aynın son on gününde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri itikâfa girmek üzere Mescid'e vardığı, zaman zevcelerine ait itikâf çadırlarını görünce,
«Kadınların (meseidlerdeî itikâfma iyi bir hareket mi diyorsunuz?» buyurdu. Bir rivayete göre de: «Kadınlar, bununla tmesçidler de itikâfla) iyi bir hareket mi kasdettiler? Ben itikâf" yapmayacağım.» buyurdu ve itikâftan vazgeçtiler. Bayramı yapınca da, Şevval aynından on gün itikâfa girdiler.

574- Hazreti Peygamberin muhterem zevcelerinden Safiyye Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem itikâfta iken ziyaret maksadı ile gece vakti yanına varmıştım. Bir müddet konuştuktan sonra beni uğurlamak için Mescidin kapısına kadar geldiği zaman, Ensar'dan iki kişi selâm verip hızlı adımlarla yanımızdan, geçtiler. Resulü Ekrem, onlara «yavaş yürüyünüz! Bu Huyey kızı Safiyye'dir, benim zevcenidir» buyurdular. Onlar da, suhhanellah ya,, ResûIIal-]ah! dediler (hiç sizin hakkınızda kötü bir şey içimizden geçer mi?). Peygamber'in durumu izah eden sözü kendilerine ağır gelmişti. Re-sûl-i Ekrem şu mukabelede bulundular:
«Ne var ki Şeytan insanoğlunun damarlarında kan dolaşımı gibi dolaşır. Bu yüzden gönlünüze bir sr* (kuşku) atmasından korktum.»
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize öğretmek için böyle buyurdu, İnsanların kötü zan beslemelerine sebep olacak işlerden ve yerlerden korunmak gereklidir. Umumî

yerlerde bile olsa gece vakti, mahremi olmayan bir kadınla bulunmanın caiz olmadığına ve şüpheyi davet ettiğine de işaret buyurulmuş oluyor.[34]

ÜÇÜNCÜ CUZ

575- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anhî rivayet edilmiştir:
Benim çok hadîs rivayet ettiğimi soyuyorsunuz; ben diğer Ensar ve Muhacirler gibi çarşılarda ahş-verişlerle uğraşmadım. Onların unuttukları hadîs-i şerifleri ben unutmadım. Bunun 'hikmeti de şudur:
Bir gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selem bize va'z ve na-sihatta bulunurlarken:
«Hanginiz, esvabını (n eteklerini) sözümü tamamlayıncaya kadar yere serer ve sonra kendine toplarsa söylediklerimi muhakkak surette kavrar» buyurdular. Ben, hemen esvabımı yere serdim. Sonra topladım: Bu hadiseden sonra Hazreti Peygamberden işittiğimi bir daha unutmadım.
Mütercim :
îlim bahsinde bu hadisin bir kısmı geçmişti. Alış-veriş bahsinde daha geniş bir mana ile tekrarlandı. Ebû Hüreyre'nin bu sözlerinden ashabı kiramın çarşılarda alış verişle meşgul oldukları anlaşılıyor. Onun için alış-veriş bahsinde bu hadîs-i şerif tekrarlanmıştır.
Bir de tarikat şeyhlerinin bazı müridlerine hırka giydirmelerine bu hadîs-i şerif güzel bir delil olabiliyor. Çünkü adı geçen hırkadan mürşidin hal ve irfanı müride geçer diye hayırlı bir yorumla bu iş yapılır. Nitekim Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, unutmama halini hırka giyenlere naklettirmiştir. Şeyhler de «Kim bir topluma kendini benzetirse, o kimse onlardandır.» kaidesi uyarınca, hiç olmazsa taklid ve benzetme şerefine kavuşarak sevab kazanırlar.

576- Abdurrahman bir Avf'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Abdurrahman, Medine'nin Kaynuka çarşısında ticaretle uğraşırken, yeni damatların süründüğü kokudan sürünerek Hazreti Peygamberin huzurlarına vardı. Hazreti Peygamber, «Evlendin mi?» buyurdu. Abdurrahman, evet! dedi. Hazreti Peygamber sordu:
«Kiminle evlendin?» Abdurrahman, Ensar'dan bir kadınla, dedi. Hazreti Peygamber yine sordu:
«Mehir olarak ne verdin?» Abdurrahman: Bir çekirdek Cbeş dirhem) ağırlığında altın verdim dedi. Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki:
«Bir koyun bile olsa, düğün ziyafeti yap!» (Böyle düğün ziyafeti için davet sünnettir.)

577- Numan bin Beşir'den rivayet edilmiştir:
«Helâl belli ve haram da bellidir. Ancak ikisi arasında bir takım şübheli şeyler vardır. Günah bakımından şüpheli bulduğu şeyi terk eden kişi, .apaçık günah bildiği şeyi daha kuvvetle terk eder. Günah bakımından şübheli bulduğu şeye cüret eden kimse de, apaçık günah bildiği şeye düşmesi pek muhtemeldir.Zira günahlar, Aîîah Tea-lâ Hazretlerinin yasak korularıdır. Kim bu yasak koru çevresinde sürüsünü atlatırsa, o yasak koruya düşmesi an meselesidir.»

578- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der kî:
Sa'd bin Ebi Vakkas'ın CRadıyallahu anh) islârası kabul etmeyen ve küfür üzere ölen Utbe bin Ebi Vakkas adında bir kardeşi vardı. Bu kâfir ölürken kardeşi Sa'd Hazretlerine şöyle vasiyet etmişti: Zem'an'm cariyesinden doğan Abdurrahman adındaki çocuk bendendir. Bu çocuğu Zem'anm oğlu Abd'den dava ederek al.
Sonra Mekke'nin fethinde Sa'd Hazretleri, adı geçen kardeşinin vasiyeti üzerine, Zem'a'mn cariyesinden doğmuş olan Abdurrahman'ı ele geçirerek, bu, ölen kardeşim Utbe'nin çocuğudur, diye dava etti. Nihayet Zem'anm oğlu Abd ile Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurlarına çıkarlar. Abd bin Zem'a der ki: Abdurrahman benim babadan kardeşimdir ve babanım cariyesinden doğmuştur, onun sulbündendir.
Sa'd Hazretleri de: Bu çocuk benim kardeşimin sulbündendir ve gayri meşru olarak Zem'anm cariyesinden doğmuştur. Kardeşimin oana vasiyyeti böyledir, der. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurur:
«Ya Abd bin Zem'a, bu çocuk sana düşer. Çocuk yatağındır, (kimin mülkü veya nikâhı altında doğmuşsa ona aittir). Zina edenin hakkı da (evli ise) taşlanmaktır.» Zem'a, Şevde validemizin babası olduğundan cahiliyet zamanına ait bu iddiadan dolayı Peygamber efendimiz hanımına şöyle buyurdu: «Ya Şevde! Bundan böyle sen de (kardeşin) Abdurrahman'dan kaç, ona görünme., Hazreti Şevde (Radıyallahu Anha) da ömrünün sonuna kadar kardeşi Abdurrah man'a görünmedi.
Mütercim:
Bir kimse çocuğunu red ve inkâr etmedikçe ve meşru usûle göre lian olmadıkça, çocuk kendisinin olur. Başkası tarafından bu çocuğun dava edilmesi sahih olmaz.
Utbe adındaki kâfir, Uhud savaşında Hazreti Peygamberin mübarek dişini kıran mel'undur. Sahih olan görüşe göre küfür hali üzere göçmüş ve cehenneme gitmiştir.

579- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha} der ki:
Ashabdan bazıları, ya Resûlallah! Bazı kimseler bize kesilmiş ve kurutulmuş /pastırma) et getiriyorlar.. Bu etlerin besmele ile kesilip kesilmediğinde şübhe ediyoruz. Acaba bunları yiyebilir miyiz? diye sordular.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: «Allah'ın adının anılıp anılmadığı (besmele çekilip çekilmediği) bilinmeyen ete siz besmele getiriniz ve onu yiyiniz.»
Mütercim :
Bu hadisi şerif, İmanı Şafiî Hazretlerinin delili olup bir hayvanın kesiminde besmele şart değildir, müstahabdır, diye ictihad etmiştir.» «Üzerine Allah'ın adı anılmamış hayvan etlerinden yemeyiniz» mealindeki ayeti kerime, putlar adına kesilen hayvan etlerinden yemeyiniz, anlamındadır, diyor. İmam Azam Hazretlerine göre, ayeti kerimenin zahirine nazaran, bir hayvan kesilirken muhakkak besmele getirmek icab eder. Kasden besmele terk edilerek kesilen hayvanın eti yenmez. Ancak besmele unutularak hayvan kesilmiş olursa, eti yenir. Bu hadis-i şerifin manası ise, siz iyi zan besleyerek besmele ile kesilmiştir, hükmünü veriniz ve besmele ile yeyiniz demektir.

580- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir:
-İnsanlara öyle bir zaman gelecektir ki, kişi aldığı şeyin nereden geldiğine, helâldan mı yoksa haramdan mı geldiğine aldırmayacaktır.»
Mütercim:
îşte bu hadîs-i şerif de Hazreti Peygamberin mucizelerindendir. Zamanımızda insanların çoğu böyledir; helâl-haram aradığımız yoktur. Nereden gelirse gelsin, menşei araştırılmıyor.

581- Berâ bin Âzib (R.A) ile Zeyd bin Erkam (Radıyallahu Anhümal derler ki: Hazreti Peygamberin zamanında ticaret yapıyorduk. Altın ile gümüşün karşılıklı olarak değiştirilip satılması hakkında kendilerine fetva sorduk. Bize şöyle buyurdular:
«Eğer peşin olursa, beis yoktur. Fakat veresiye olursa, sahih, değildir.»
Mütercim:
Sarraflıkta (parayı para karşılığında değiştirmekte) her iki tarafın, (müşteri ile satıcının) değiş tokuş yapmaları şarttır. Bunda bütün alim ve müctehidler ittifak etmişlerdir. Yalnız sarraflıkta ziyade almak, sarraflık adı altında bir şey almak caizmidir? Bunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Sahih olan hüküm şu: Eğer cinsleri bir olursa, altın altın karşılığında veya gümüş gümüş karşılığında satılıp değiştirilecekse, fazlalık caiz değildir. Cinsleri değişik olursa, yani altun gümüş karşılığında satılırsa fazlalık caizdir. Ancak her ikisinin peşin olarak verilip alınması şarttır. Delil de, bu hadîs-i şerifle bundan sonra gelecek olan hadîs-i şeriftir.

582- Enes (R.A.) 'den rivayet edilmiştir:
«Her kim rızkının bol yahud ömrünün uzun olmasını isterse, yakınlarına iyilik ve ihsan etsin (Sılâ-i rahîm yapsın).»
Mütercim:
Ömrünün uzamasını veya rızkının bol olmasını seven kimse, akraba ve yakınlarına sıla yapsın. Bu da, her yönden yakınlarıyla ilgilenmekle olur. Doğrusu, insanın Ömrü ve rızkı muayyen ise de, ihtimal ki bu iyilik ve sıla sebebiyle Cenabı Hak insanın ömrüne ve rızkına bereket verir. Yahud Levh-i Mahfuz'da falan kimsenin rızkı veya ömrü şu kadardır; fakat sıâ-i rahim yaparsa şu Kadar sene daha fazla yaşayacaktır ve rızkı çoğalacaktır, diye yazılmış olabilir. Cenab-ı Hakk'ın ezelî olan ilminde ise değişiklik olmaz. «Allah dilediğini kaldırır ve dilediğini tesbit eder. Levh-i Mahfuz onun katın-dadır.» mealindeki ayeti kerimenin manası da budur, dediler. Ümü'l-Kitab (ana yazı veya yasa), Allah Tealâ Hazretlerinin ezelî olan ilmidir.

583- Enes bin Malik (Radıyallahu Anh) derki:
" Sellem efendimîz- Söyto ^ur-«Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ailesi yanında bir sâ (yaklaşık olarak üç kilo) buğday veya bir sâ' tahıl akşamlamamı ştır.«
Mütercim:
Hazreti Peygamberin, bu sözü, zekât ve sadaka olarak gelen yiyecekleri bekletmeden muhtaçlara dağıttığını beyan etmek için söyledikleri düşünülebilir. Nitekim bazı hadîs-i şeriflerde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ailelerinin geçimi için bir senelik erzak edindiği rivayet edilir. Bu da ümmetine erzak edinmeyi öğretmek ve bu kadarının meşru olduğunu bildirmek içindir,

Bahari'yi şerh eden Aynî Hazretleri bu hadis-i şerife itiraz ederek: Bu söz, Hazreti Peygamberin sözü olmayıp Enes Hazretlerinin kendi sözüdür, dedi. Enes Hazretlerinden bu Hadîsi alan Katâde der ki: Ben, Enes bin Maiik'in dilinden kulağımla böyle işittim.. Yoksa bu sözün Hazreti Peygamberden işitilmiş olduğu manası bundan çıkmaz. Sonra sarihlerden Sindi de, Ayni'nin bu itirazını savunarak: Hazreti Peygamber ümmetine zühdü ve tevekkülü öğretmek için ve meşruiyetini bildirmek için böyle buyurmuştur. Bunda hiç bir şekilde itiraza yer yoktur, demiştir. Bununla beraber Buharî Hazretlerinin rivayetinin devamından da bu sözü Hazreti Peygamberin buyurduğu anlaşılmaktadır. Sarih Aynî Hazretlerinin burada isabet edemediği meydana çıkıyor. Allah en iyi bilendir..

584- Mikdam'dan rivayet edilmiştir:
«Hiç kimse, kendi el emeğinden yediği yemekten daha hayırlı bir yemek asla yemiş değildir. Allah'ın peygamberi Davud Aleyhis-selâm da kendi el emeğinden yerdi.»
Mütercim :
Davud Aleyhisselâm, demirden zırh yaparak onları satar ve elde ettiği kazançla geçinirdi. İnsanın kendi el emeği şübheden arî en faziletli kazanç olduğundan bu yol seçilmiştir. Hazreti Peygamber de, kazançların en şereflisi olan cihad geliri ile geçinirlerdi.
Diğer peygamberlerin de kendilerine mahsus birer sanatları vardı, diye bağı hadislerde nakledilmiştir. Meselâ.- Davud Aleyhisse-lâm zırh yapardı. Adem Aleyhisselâm ziraat ederdi. Nûh Aleyhis-selâm ticaret yapardı İdris Aleyhisselâm terzilik ederdi. Musa koyun güderdi. Bu halde kazanmak ve ticaret etmek tevekküle engel değildir; daha doğrusu tevekküle yardımcı olmaktır. Çünkü insan çalışır, uğraşır ve çalıştığının semeresini görürse de bazan zarar eder. îşte çalışan adamın işinde başarılı olması mutlaka kendi elinde olmayıp başarılı olacağını umarak çalışmış olması tevekküldür.

585- Cabir'den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ o adama rahmet etsin ki, sattığı zaman, satın aldığı zaman ve alacağını tahsil ederken cömert davranır.»

586- Hüzeyfe'den rivayet edilmiştir:
«Sizden önce yaşamış ümmetlerden bir adamın ruhunu melekler aldılar ve ona, dünyada hayırlı bir amel işledin mi? diye sordular. Adam dedi ki : Ben (alacaklarımı toplamak için gönderdiğim) adamlarıma, eli dar olana mühlet vermelerini ve durum müsait olanı Cbir mazereti varsa) geçmelerini emrederdim. Bu cevap üzerine melekler de onu geçtiler.» Bazı rivayetlerde, «varlıklı olana kolaylık gösterir, eli dar olana mühlet verirdim» veya «varlıklıya mühlet tann eli dar olana bağışladım» veya «varlıklıdan alır ve eli dar olana bırakırdım.» diye varid olmuştur.
Mütercim;
Eli darda olan bir borçluyu, sıkıştırmamak ve alacağı ertelemek vacibdir. Onu tamamen ibra edip kurtarmak ise müstahabdır. Bundan dolayı dinî bir bilmece olarak sorulur: Vacibdan daha faziletli olan müstahab hangisidir? Bunun cevabı, alacağı ertelemek yerine bağışlamaktır. Çünkü zor durumda olanın borcunu ertelemek vacib, tamamen bağışlamak müstahabdır. Bununla beraber müstahab olan bağışlama daha faziletlidir.

587- Hâkini bin Hizam'dan rivayet edilmiştir:
«Satıcı ile müşteri, birbirlerinden ayrılmadıkça, yahud birbirlerinden ayrılıncaya kadar ahş-verişlerinde serbesttiler, (alış verişi kabul veya red edebilirler). Eğer ikisi de doğru konuşurlar ve malın durumunu olduğu gibi açıklarlarsa (kusurunu ve ayıbını saklamazlarsa) , onların alış-verişinde bereket olur. Eğer durumu saklarlar ve yalan konuşurlarsa, alış verişlerinin bereketi kalkar.»
Mütercim :
Burada ayrılmanın manası, İmam Azam Hazretlerine göre «Sattım ve satın aldım» sözlerini söyleyinceye taraflar muhayyerdir, imam Şafîî Hazretlerine göre, alış-veriş meclisinden ayrılıncaya kadar muhayyer olurlar. Hulâsa, İmam Azam'a göre, sözü bitirmek ayrılış demektir. İmam Şafii'ye göre meclisten ayrılmak mufarekat-tır.

588- Ebû Saîd el-Hudii (Radıyallahu Anlı) der ki:
Hazreti Peygamberin mutlu devrinde bize zekât ve öşür mallarından kalitesiz hurma verilirdi. Biz de bu kalitesiz hurmamızdan iki ölçeğini bir ölçek iyi hurma ile değişirdik. Bu alış verişimiz için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Bir ölçek (iyi hurma) karşılığında iki ölçek (adi hurma) olamaz.. Bir dirhem karşılığında iki dirhem do olamaz.» Bu şekilde alışveriş yapmayınız; faiz olur. Buğday, arpa. ve diğer hububat da böyledir. Aynı cinsten olan malların mübadelesinde tefâ/ıl (ölçü veya tartı bakımından farklılık) caiz değildir,

589- Ebû Hüreyre (R.A.) 'den rivayet edilmiştir :
«Aiış-verişte yemin etmek, malın sürümüne yardımcı olursa da, bereketin kalkmasına sebep olur.»

590- Cabir (R.AJ'den rivayet edilmiştir:
Bir gazada Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ile beraberdim. Dönüşümüzde devem yoruldu. Yolda arkadaşlarımdan geri kaldım. Sonra Hazreti Peygamber yanıma gelerek:
«Cabir, neyin var senin?» diye sordu. Ben de: Ya Resûlallah! devem yoruldu, geri kaldım, dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem devesinden indi ve bastonuyla devemi dürttü. Sonra bana:
«Bini» buyurdu. Ben de bindim Devemin birden hızlandığını gördüm ve onu, Hazreti Peygamberi geçmesin diye, güçlükle zab-tediyordum. Bir ara Hazreti Peygamber bana, «evlendin mi?» diye sordu. Evet! dedim.
«Kız mı, yoksa dul mu *ıldm?» buyurdu. Ben de: Dul aldım, dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdular:
«Niçin kız almadın? Birbirinizle oynaşır (daha iyi anlaşır) diniz.» Ben de şu mukabelede bulundum: Benim (bakıma muhtaç) bacılarım var. Onları toplayacak, üstlerini başlarını yıkayıp tarayacpk ve ihtiyaçlarını görecek bir (olgun) kadınla evlenmek istedim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Şimdi sen dönüyorsun. Ailene vardığın zaman onlara var gücünle sahip çık.» Sonra:
«Deveni satar mısın?» buyurdu. Ben de: Evet! dedim. Hazreti Peygamber de dokuz mıskal altın karşılığında devemi satın aldı. Fakat ykıe Medine'ye kadar hayvana binmem için ban müsaade etti. Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem, benden önce (Medine'ye) vardı. Ben de kuşluk vaktinde varabildim. Mescide geldik ve Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerini Mescid'in kapısı önünde buldum. Hayvanımdan indim ve Hazreti Peygamberin huzu-.runa vararak, selâm verdim. Selâmımı aldılar. Sonra bana: «Şimdi mi geldin?» buyurdu. Ben de, evet! dedim. «O halde deveni bırakarak Mescid'e gir ve iki rekât namaz kıl,» buyurdular. Ben de Mescid'e girdim ve iki rekât namaz kıldım (sefer dönüşü müstahab olan iki rekât namazı kıldım). Sonra Resûl-i Ekrem, Bilâl'a, dokuz miskal altın tartmasını emrettiler. Bilâl da bana tarttı ve terazinin altın kefesini ağır bastırdı. Sonra yürüdüm. Fakat dönüp gitmekte iken Hazreti Peygamber, Bilâl Habeşiye hitaben.- «Bana Cabir'i çağır» diye emretti. Bilâl Hazretleri beni çağırınca, hatırıma şu geldi: Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem devemi beğenmedi. Onu bana geri verecek. Halbuki bu deve kadar sevmediğim bir mal dünyada yoktu. Nihayet Hazreti Peygamberin huzurlarına vardım. Bana. şöyle buyurdular.-
«Al deveni, bedeli (olan altın) da senin olsun.»
Mütercim :
Bir. şarta bağlı olarak alış-verişin yapılması hususunda mücte-hid imamlar ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâf da bu hadîs-i şerife dayanılarak olmuştur. Çünkü Cabir Hazretleri yolda devesini Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Selleme satmış ve Medine'ye kadar da satıştan sonra ona binmiştir. Bu, bir nevi Medine'ye kadar hayvana binmek şartı ile yapılan bir satıştır. O halde satış, şarta bağlanmış demektir, diyorlar.
İmam Ahmed'e göre böyle satış caizdir. İmam Malik'e göre mesafe yakın ise caizdir, İmam Şafii'ye göre, böyle falan yere kadar binmek şartı ile sattım, demek caiz değildir. Satış sözleşmesi yapılırken böyle bir şart koşulamaz. Burada Cabir'i memnun etmek için ona yapılan bir ikram vardır. Hazreti Peygamber bü ikramı Cabir'e kendiliğinden yapmıştır. Şartlı satışın Nfecelle'de geniş açıklaması vardır.

591- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Üzerlerinde bazı hayvan resimleri bulunan minderler satın almıştım. Sonra Hazreti Peygamber odamdan içeri girerken bunları görür görmez durdular. Mübarek yüzlerinden anladım ki, hoşlanmadıkları bir şey gördüler. Kabahat işlediğimi anladım ve .hemen, Ya resûlallah! Allah'a ve size karşı bir kusur işledimse tevbe ettim/ dedim. Hazreti Peygamber:
«Bu yastıkların işi ne (burada)?» buyurdu. Ben de: üstüne oturmanız ve yaslanmanız için satın aldım, dedim. Buyurdular ki:
«Bu resimleri çizenlere kıyamet günü azab edilecek ve onlara, yarattığınız (çizdiğiniz) bu resimlere hayat verin, denilecektir. İçinde resimler bulunan eve melekler (rahmet melekleri) girmez.»
Mütercim ;
Buradaki tehdit, canlı olan şeyin resmini çizmek hakkındadır. Bunları kullanmak hususuna gelince: Eğer bir canlı, yaşayabileceği bir aza ile şekillendirilmişse bu caiz değildir. Aksi halde caizdir.

Fakat yine Buhari'de LÎBAS bölümünde mevcud başka bir ha-dîs-i şerifte, gölgesi olmayan resim ve şekiller istisna edilerek bu yasağın dışında bırakılmıştır. Ancak fetva yine bu hadîs-i şerife göredir. Bununla beraber böyle kâğıt ve kumaş üzerine resim çizenler öteki hadîs-i şerife uyarak amel edebilirler. Zaten Sultan Abdülaziz zamanında Şeyhülislâm Turşucuzade de adı geçen hadîs-i şerifle fetva vermiş ve Şeyhülislâm olmasına da bu fetvası sebep olmuştur, derler. Hadîs-i şerifin meali şu: «Ebû Talhadan rivayet edildiğine göre, melekler, içinde resim olan eve girmezler; ancak elbisede (kumaşta) olan çizme ve işleme resimler bundan müstesnadır.»

592- İbni Ömer (Badıyallahu Anhüma) der ki: Biz Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile bir seferde idik. Ben, babamın genç ve hırçın bir erkek devesine binmiştim. Bu hırçın deveyi zabtedemediğimden herkesin önüne geçer, babam Ömer de onu ürküterek geri çevirirdi. Hazreti Peygamber, babam Ömer'e hitaben:
«Bu deveyi bana sat!» buyurdu. Babam da: Deve sizindir, cevabını verdi. Yine Hazreti Peygamber:
«Bana deveyi sat!» buyurdu. Babam da bu emre uyarak deveyi sattı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem hemen bana hitaben:
«Bu deve senin olsun, ey Abdullah bin Ömer! Onu istediğin gibi kullan» buyurdular.
Mütercim:
Alış-veriş tamamlandıktan sonra, satılan malın artık müşteriye ait olduğunu ve bağlantı yapıldıktan sonra satışta caymanın caiz olmadığını, müşteri satın aldığı malı istediği kimseye bağışlayabileceğim veya satabileceğini İmam Azam Hazretleri bu hadîs-i şeriften çıkarıyor.
îmam Şafiî ise, satış tamamlandıktan sonra taraflar, satış meclisinden ayrılmadıkça satılan malda tasarrufta bulunamazlar. Çünkü mecliste oldukları müddetçe herhangi birinin, satışı feshetme hakkı) vardır, diyor. îmam Şafiî'ye göre, Resûl-i Ekrem'in, Hz. Ömer'den sa-tın aldığı devreyi oğluna bağışlaması, Ömer'in satış meclisinden ayrılmasından sonra vuku bulmuştur.

593- İbni Ömer (Radıyallahu Aniüma) der ki:
Bir kimse, Hazreti Peygamberin hu? uruna ge 'rek, alış - verişte daima aldandığını söyledi. Buna "--vahen Peyf: ^nber Sallallahu Aleyhi ve Seliem şöyle buyurdu:
«Ahş-veriş yaptığın zaman, dinde aldatma yoktur, de!»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin bir rivayetinde, alıç-verişten sonra üç güne kadar muhayyersin. Ondan sonra istersen malı satıcıya geri verirsin, istersen kabul edersin, diye varid olmuştur. Müctehid İmamlar bu hadis-i şeriften dolayı ihtilâf etmişlerdir.
Hanbeli mezhebine göre, alış-verişte aldanma varsa da, aldanan kimse ister böyle hile ile aldansın, ister hilesiz aldansın, alış-verişi bozmakta serbesttir. Fahiş bir aldanmadan dolayı ister kabul eder, ister ahş-verişi geçersiz kılar. Yine Hanbeli mezhebinde, malın gerçek değerinin üçte biri derecesinde aldanmışsa, bu fahiş bir aldanma olur. İki liralık bir eşyayı üç liraya almak gibi.
Hanefi ve Şafiî mezheblerinde, alış-verişte hile yapılarak fahiş şekilde aldatilsa, alıcı alış-veriş t e muhayyer olur; isterse kabul eder, isterse kabul etmez. Fakat bir kimse fahiş şekilde aldatılmış olduğuna dair karar almaksızın yapılan alış-verişi bozamaz. Ancak fahiş aldanma yetim malı üzerinde ise, karar .olmaksızın aliş-veriş bozulur. Vakıf olan mallarla hazine mallan da böyledir.
Bir de Hanefi mezhebinde fahiş aldanma, fiyat biçenlerin takdirlerinin üstünde olan kıymettir. Ayrıca satıcı veya alıcı yahu d Her ikisi birden muayyen müddet içinde alış-verişi feshetmek veyahud kabul etmek hususun da muhayyerlik şartı koşmaları caizdir. Yine muhayyerlik şartı ile muhayyer olan taraf, muhayyer olduğu müddet içinde dilerse alışverişi fesheder, dilerse kabul eder. Fakat İmam Azam ile İmam Şafiî Hazretlerine göre üç günden çok muhayyerlik şartı caiz değildir; İmameyn'e göre caizdir. Burada İmameyn'in sözü tercih edilmiştir.

594- Hazreti Aişe (Radıyallahu Aııha) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:
«Bir ordu, Ka'be'ye karşı savaşa çıkacaktır. (Mekke ile Medine arasında) Beydâ denilen yere vardıkları zaman başında sonuna kadar (tamamen) yere batacaktır.» Hz. Aişe diyor ki: Yâ Resûlaîlah!
dedim bunların hepsi nasıl yere batırılacaktır! Oysa içlerinde satıcılar ve kendilerinden olmayanlar da bulunabilir. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdular:
«Onlar baştan sona kadar yere batırılacaklar ve sonra niyetlerine göre mahşere kaldırılacaktır.»
Mütercim:
Ordu saf lan. arasında ticaretle meşgul olmanın meşru olduğuna delil olarak bu hadîs-i şerif, alış-veriş bölümünde zikredilmiştir. Bir de böyle zulüm ile ve müslümanlar aleyhine olarak savaşa gideceklerle beraber bulunanların hepsi, azaba ve helak edilmeye hak kazanırlar.
Medine ile Mekke arasında yere batacak olan ordunun Süfyanı adındaki bir zalimin askerleri olacağı söylenmiştir.

595- Hazreti Enes der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyih ve Sellem Hazretleri, bir gün çarşıda iken bir adam, Ebe'l-Kasım! diye seslenince Hazreti Peygamber adama döndü. Adam, ya Resûlaîlah! dedi, sizi çağırmadım, şu adamı çağırıyorum. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu-«Sız Benim ismimle isimleniniz; fakat bana ait olan (Elbe'1-Ka sjm) künyemle künyelemeyiniz.
Mütercim :
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sağlığında böyle isim karıştırılması olmasın diye, kendi künyesini kullanmak yasak-lanmıştır.dediler.

596- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki :
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bir gün (benimle beraber) çıkıp yolda hiç konuşmaksızın Kaynuka çarşısına vardı, sonra Hz. Fatıma'nın (Radıyallahu Anha) evinin avlusunda oturdu ve : Yaramaz çocuk (Hasan) orada mı? » diye sordu. Hazreti Fatma, çocuğun üst-başını düzeltmek için olsa gerek, çocuğu biraz eğledikten sonra.Hasan, olunca kuvveti ile koşarak geldi. Hazreti Peygamber onu kucakladı, sarılıp öptü. Sonra şöyle buyurdu:
«Allahım! Bu çocuğu sev ve onu seveni de sev,»
Mütercim :
Metinde geçen «Lükâ» kelimesi, lügat kitaplarında «yaramaz» çocuk manasında olduğundan, bu hadîs-i şerifin açıklamasında müşkülata düşülmektedir. Hatta merhum Abdurrahman paşa Edirnede vali iken bu kelimenin manasını benden sordu. Ben de dedim ki: lurkıyede her çocuk hakkında hoş tutmak maksadı ile, yaramazlık yapıyormu, şunu bunu karıştırıyor mu?, koşar oynar manasına Kullanırlar. Arabcada bu «Lükâ» kelimesi çocuk hakkında olursa bir ovgu sıfatıdır. Fakat büyükler hakkında olursa yermek ve kötülemek sıfatıdır. Bu sözlerimden adı geçen zat çok hoşlanmıştır.

597- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Zahire satın alan kimse, o zahireyi tamamen tesellüm etmedikçe onu başkasına satamaz (satmasın).»
Mütercim :
İmam Azam ve İmam Ebû Yûsuf'a göre, bu müşteri satın aldığı bir şeyi, eğer akar ise, eline geçirmeden başkasına satabilir. Eğer taşınır mal ise tesellüm etmeden satamaz. Çünkü malı teslim almadan önce ahş-verişin bozulmasını gerektiren bir hal meydana gelmesi veya satıcının elinde taşınır malın helak olması mümkündür. Fakat akar ile demir gibi taşınır eşyalarda helak nadir olduğu cihetle bunlarda teslim almadan satış caizdir, dediler.
İmam Şafiî, İmam Muhammed ve İmam Züfer'e göre, bu hadisi-şerife dayanılarak gerek taşınır ve gerek taşınamaz mallarda malı teslim olmadan satmak caiz değildir, hükmü çıkarılmaktadır. Her ne kadar bu hadîs-i şerif zahire hakkında varid olmuşsa da hükmü bütün mallara şamildir. Çünkü helak olmak mülk ve akarlarda da düşünülebilir, dediler.

598- Hazreti Câbir (Radıyallahu Anh) der ki:
Babam Abdullah, Uhud savaşında şehid olmuştu. Zimmetinde falana ve falana borç vardı. Alacak sahihleri ile babamın bu borçlan üzerinde anlaşmak üzere Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'-den yardım istedim. Benim arzum üzerine Hazreti Peygamber alacaklıları davet ederek onlara alacaklarının bir kısmını bağışlamalarını teklif etti. Fakat alacaklıların hepsi Yahudi olduğundan anlaşmaya ve alacaklarından bir miktar düşürmeye razı olmadılar. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdular:
«Hurma bahçene git ve.hurmalarını, cins cins ayırıp Acve'sini ayrı ve Azk-i Zeyd'ini ayrı harman ettikten sonra bana haber gönder.»
Ben de bahçeme giderek Hazreti Peygamberin bana emrettiği şekilde hurmaları cinslerine göre ayn ayrı harman yaptım ve Hazreti Peygambere emirlerini yerine getirdiğime dair haber gönderdim. Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem bahçeme gelip hurma harmanlarının yanı başında durdu. Bütün alacaklılar da orada bulunuyorlardı. Hazreti Peygamber bana:
«Alacaklılar (dan herbiri) için ölçüp ver!» buyurdular. (Bir rivayette, «bunun alacağım ayır ve kendisine ver!» denilmektedir,) Ben de hemen kile (ölçek) -ile herkesin hakkını ölçüp verdim. Böylece borçların tamamını ödedim. Bir de baktım ki, benim hurma harmanlarını, üzerlerinden alınmamış gibi, eski vaziyetinde bulunuyor. (Bu da Hazreti Peygamberin açık mucizelerinden biri olarak bilinmektedir.)

599- Mikdâm bin Ma'dî Kerib'den rivayet edilmiştir.-
«Zahirenizi bîr ölçekle ölçünüz; zira böyle ölçülen zahire (Allah tarafından) size bereketli kılınır.»
Mütercim :
Ölçü, tartı ve sayıya giren maddeler, ölçülerek tartılarak ve sayılarak satılabildiği -gibi, bir yığın halinde satmak da caizdir. Mesela bir satıcı; bir yığın buğdayı, bir denk samanı, bir yığm tuğlayı satsa sahih olur. Bu hadîs-i şerif bize müstahab olanı- göstermektedir. Kesin bir emir değildir; zira bereket . için olduğu manadan anlaşılmaktadır. Fakat cinsi cinsine, meselâ ak buğday kızıl buğday ile değiştirilecek olursa, böyle yığın yığm, götürü şekilde değiştirmek caiz olmaz. Muayyen bir kab ile fazlalık olmaksızın değiştirilmeleri gerekir ki, faiz olmasın. Çünkü yığm halinde değiştirilirse, muhakkak ziyade ve noksanlık olur ki, bu da caiz değildir. Fakat buğday arpa ile yığın vaziyetinde değiştirilebilir; çünkü bunların cinsleri değişiktir. Biri diğerinden fazla veya eksik olabilir.

600- Abdullah bin Zeyd'den rivayet edilmiştir:
«İbrahim Aleyhîsselâm Mekke'yi harem yaptı ve Mekke için dua etti. Ben de Medine'yi, İbrahim Aleyhisselâm'm Mekkeyi harem yapması gibi harem yaptım, ibrahim Aleyhîsselâm Mekke için dua ettiği gibi, ben de Medine'nin batmanı ve ölçeği (zirai ürünlerinin bereketi) için dua ettim.»
Mütercim ;
Allah Tealâ Hazretleri gerek Mekke için.İbrahim Aleyhisselâ-mın duasını ve gerek Medine için Resûli Ekremin duasını kabul buyurmuştur. Bunun için hac mevsiminde yüzbinlerce hacının her Harem.'de toplanmaları halinde hiç bir erzak noksanlığı olmamakta, her şey bolca mevcud bulunmaktadır.

601- Hazreti Ömer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Altının altın ile değiştirilmesi faizdir (haramdır), ancak al-ver şeklinde olursa haram değildir. Buğdayın buğday karşılığında değiş* tirilmesi haramdır; ancak al-ver olursa değildir. Hurma hurma karşılığında- değiştirilirse haramdır; ancak al-ver olursa değildir. Arpayı arpa ile değiştirmek haramdır, ancak al-ver şeklinde olursa değildir.»
Mütercim:
Buğday ile arpanın ayrı ayrı birer cins olduklarına bu hadîs-i şerif delildir. İmam Malik, buğday ile mfiyi bir cins saymıştır.
Bir de altın gümüş ile, buğday arpa ile veya hurma arpa ile değiştirilince bunların peşin olması lazımdır. Bir- taraftan veresiye olarak değiştirmek caiz değildir. Fakat para ile hububatın satın alınmalarında veresiye de caizdir. Bir de var ki, ödünç para alıp sonra aynen bunu ödemek veya ödünç buğday alıp sonra aynen bunu ödemek satış kabilinden olmadığı için sırf ödünç manasını taşıdığından bunlar caizdir.

602- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem, şehirlinin taşralı admâ satış yapmasını, [köylüye, sen bu malını yanmda bulundur; ben azar azar pahalı olarak satarım, demesini) yasakladı. Bir de şöyle buyurdu:
«Müşteri değilken sırf malın değerini yükseltmek için yapılmakta olan alışverişe müdahale etmeyiniz. Kişi, (din) kardeşinin talib olduğu kıza talip olamaz. Kadın da, fdin kardeşi olan) bacısının, kabındaki aşma konmak için boşanmasını isteyemez.»
Mütercim:
imam Azam ve îmam Şafii Hazretlerine göre, alıcı olmadığı hal de malın bedelini yükseltmek için yapılan müdahale sonucu vuku bulan satış, dinen sakıncalı olmakla beraber hukukan geçerlidir. Ancak bu yola baş vuranlar tazir edilir ve müşteri, fahiş fiyat ödemiş ise nıuheyyer kılınır; dilerse kabul ve dilerse red eder.
îmam Malik Hazretlerine göre, tazir olunca, ister fahiş aldanma olsun ve ister olmasın, müşteri muhayyerdir.
İmam Ahmed'e göre, böyle ahş-veriş hiç bir şekilde sahih değildir. Fakat bu aldatma işinde satıcının bir ilgisi ve muvafakati yoksa ve alıcı olmayan kişi kendiliğinden müdahale etmiş ise o zaman bu alış-veriş diğer İmamların görüşünde olduğu gibi hukukan geçerlidir. Hadisi şerif, aynı zamanda aracıların faaliyetinin önlenmesi hükmünü de getirmektedir, t

603- Cabir (Radıyallahu Anh) der ki:
Ashabdan bir kimse, kendi kölesini nıüdebber olarak (ölümünden sonra hür olmak şartı ile) azad etmişti. Sonra bu adam iflâs ederek muhtaç duruma düştü. Bunun üzerine Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri o müdsbber kılınan köleyi satışa arzede-rek:
«Bu köleyi benden satın alacak var mı?» buyurdu. Böylece köleyi açık artırmaya koydu ve sonra onu Nuaym bin Abdullah adında bir zat aldı. Sekizyüz dirhem para karşılığında köle ona kaldı. Sonra alınan bu parayı muhtaç duruma düşen adama (kölenin efendisine ki, adı Ebû Mezküre'dir) verdi. Müdebber köleyi de Nuâym'a teslim etti.
Mütercim:.
İmam Şafîî üe İmam Hanbeli. Hazretlerine göre, bu hadîsi şerifin delaletiyle müdebber olan kölenin ihtiyaç halinde satılması caizdir. Hele iflâs durumunda satış daha geçerlidir. Fakat imam Azam ile îmam Malik Hazretlerine göre. müdebber kölenin satılması caiz değildir. Böyle bir köle, efendisinin ölmesiyle hürriyete kavuşur. Ancak efendisinin ölümüne kadar hizmetine devam eder.
Bir malın artırma usulü ile satılmasının caiz olduğuna bu ha-dis-i şerif delildir.

604- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «(Sütü bol olduğu sanılsın diye birkaç günlük) sütü memesinde bırakılan bir koyunu satın alan kimse, sağdıktan sonra onu beğenirse tutarı beğenmezse sağdığı süt karşılığında sahibine bir sa (takriben üç kilo) hurma vererek koyunu sahibine geri verir.»
Mütercim:
İmam Şafîî, İmam Hanbeîî ve İmam Malik Hazretleri bu hadîs-i şerifi olduğu gibi kabul ederek gereği üzere, hüküm vermişlerdir. Böyle süt toplansın diye iki-üç gün sağılmayarak sütü memesinde saklanan bir koyun hile ile satılınca, koyunun alıcısı muhayyer olur; isterse sağmış olduğu sütün karşılığında bir sa (takriben üç kilo) hurma ile koyunu satıcıya geri verir, isterse aldığı gibi koyunu kabul eder.
Ayrıca hayvan sağılmadan önce hileyi alıcı anlarsa yalnız koyunu geri verir. İmam Azam Hazretlerine göre,.bu hadîs-i şerif kıyas ve kaideye aykırı düştüğünden bu hadisle amel bırakılmıştır. Öyle ki, bu şekilde aldanan müşteriye muhayyerlik bile yoktur; çünkü böyle bir koyuna, sahib olarak satın alman malın ürünü olan süt sağıldıktan sonra, o süt koyunun geri verilmesine engeldir, Fakat bu alış verişte fahiş bir aldanma olduğu sabit görülürse, o zaman mesele değişir, satın alman böyle bir mal geri verilebilir. Bir de: «Size kim tecavüz (bir haksızlık) ederse, siz de ona misliyle mukabele edin.» mealindeki ayeti kerimeye aykırı düşer, diye ictihad etmişlerdir.

605- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Mallarını satmak üzere çarşı-pazara gelmekte olanların karşısına çıkmayınız, (onları dışarda karşılamayınız). Şehirdeki bir kimse de köylüye simsarlık etmesin.»
Mütercim ;
Çevre köylerden zahire, yağ, peynir, yumurta, bal ve tavuk gibi şeyleri satmak için şehir ve kasaba pazarlarına gelmekte olan satıcıları daha şehre gelmeden şehrin dışında karşılamak suretiyle onların malları açık gözlülük yapılarak satın alınmasın.
Bir de malını çarşıda satmak üzere gelecek olan bir adama: Sen şimdi bu malı ucuz satma. Benim yanıma, dükkânıma bırak da sonra ben azar azar senin malını yüksek fiyatla satarım, deyip şehirli simsarlık yapmasın. İmam Azam Hazretlerine göre bu türlü muamelenin yasak edilmesi pahalılık ve kıtlık zamanına mahsustur. Bu da zaruri ihtiyaç maddesi olan zahireye aittir. Çünkü bu hareket bir ih-tikârlıktır.
İmam Şafîî Hazretlerine,göre, bu şekilde yapılan muamele tah-rim yolu ile mekruh olup alış-veriş sahihdir.
îmanı Hanbeli'ye göre, hadîs-i şerifin zahiri üzere böyle bir muamele haramdır. Böyle yapılacak alış-veriş sahih değildir. Bir köylü şehirdeki bir satıcıya: Şu malımı sana bırakayım, sonra sen bunu yüksek fiyatla satarsın, şeklinde malını bırakması Hanbelî mezhebinde haramdır ve aüş-veriş de batıldır. Şehirlinin de köylüye bu şekilde teklifte bulunması yine haramdır. Fakat bir köylü : Bugün malım ucuz gidiyor, nasıl hareket edeyim? diye istişare yolu ile şehirdeki esnafa sorar da, esnaf: benim dükkânıma bırakınız. Sonra yavaş yavaş satarım, diyerek köylüye yol gösterirse bir sakınca yoktur.
Bir de kıtlık ve pahalılık zamanı dışında zahirenin depo edilmesi ittifakla caizdir.

606- Abdullah'dan ÎRadıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Birbirinizin" satışına karşı satış yapmayınız. Taşradan çarşıya gelmekte olan mal çarşıya inmedikçe onu dışarda karşılamayınız.»
Mütercim ;
Taşradan bir şehrin çarşı veya pazarına gelmekte olan satıcılara karşı çıkıp da şehir dışında mal almak haramdır; Fakat alışveriş sahihtir.

607- Ebû Bekre (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Altını altın karşılığında ancak birbirine eşit olmak şartı ile (peşin) satınız. Gümüşü de gümüş karşılığında birbirine eşit olmak şartı ile satınız, Altını gümüş karşılığında ve gümüşü de altın karşılığında istediğiniz gibi satınız.»
Mütercim,;
Altının altın ile ve gümüşün gümüş ile değiştirilmesinde üç şart vardır: . Ağırlıklarında ziyade ve noksanlık farkı olmayacak, eşit bulunacaklardır. Ahş-veriş bir mecliste peşin

olacaktır. Satıcı ve alıcı karşılıklı olarak, müsavi ağırlıktaki altınları ve gümüşleri tesellüm etmiş olacaklardır.
Altının gümüş karşılığında veya gümüşün altın karşılığında değiştirtmelerinde eşitlik şart değildir. Bunların tabiatiyle.ağırlıkları değişik olacaktır. Fakat bunların da^bir mecliste peşin olarak alınıp verilmeleri şarttır. İmam Azam'la İmam Şafiî Hazretlerinin görüşleri budur.
İmam Malik Hazretlerine göre, icab ve kabul ile her iki taraf bedelleri tesellüm etmedikçe değiştirme ameliyesi caiz değildir. Diğer arpa ve buğday gibi tahıllar da böyledir. Buğday buğday ile arpa arpa ile değiştirilecekleri zaman yine bunların ölçeklere müsavi ve peşinolarak değiştirilmeleri ye'bir mecliste tesellüm edilmiş olmaları gerekir. k Ancak buğday arpa karşılığında değiştirilirse bunda eşitlik yoktur. İstendiği şekilde farklı ölçülerle ve yine peşin olarak değiştirilebilirler,
îmam Azam Hazretlerine göre, bu bibi satışlarda harama sebeb olan şey, cinslerin bir olması ile ayni ölçülere bağlı bulunmalarıdır. Meselâ ağırlık ölçüleriyle satılan ve satın alman altın ve gümüş gibi, bakır, demir ve benzeri şeyler de kendi cinsleriyle ancak peşin ve müsavi değiştirilebilirler.
Buğday, arpa ve benzeri tahıllada da harama sebeb olan yine cinslerin bir olması ve ölçü birimi olan ölçeğe bağlı bulunmalarıdır. îmam Şafiî Hazretlerine göre, altın ve gümüşte haram sebebi cinslerin bir olması ve bir de nakit olmasıdır. Bu durumda faiz yalnız altın ve gümüşte olur. Demir ve kumaş gibi şeylerde düşünülmez. Buğday, arpa, hurma ve tuz gibi şeylerde haram sebebi, cinslerin bir olması ile beraber değiştirelecek şeylerin yiyelecek ve içilecek madde olmalarıdır. Bu duruma göre elma, armut gibi bütün meyvalarda, hatta ilâçlarda bile fazlalık olabilir.
Özetlenirse, Hanefi mezhebinde ribanm (faizin) illeti, tartı ile cins veya ölçü ile cinstir. Şafii mezhebinde ise, nakit ile cins ve ölçü ile cinstir.

608- Ebû Saîd (R.A.) 'den rivayet edilmiştir: «Altın mukabilinde altın, (satışta) misli mislinedir. Gümüş mukabilinde gümüş de, misli mislinedir.»

609- Ebû Saîd (R.A.) 'dan rivayet edilmiştir:
«Altını altın karşılığında ancak misli misline satınız ve birbirinden eksik veya fazla yapmayınız. Gümüşü de gümüş karşılığından ancak misli"misline.satnuz ve birbirinden eksik veya fazla yapmayınız. Bunlardan peşini veresiye mukabilinde satmayınız.»

610- Usame (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
«Ribâ (faiz), ancak veresiye (vadeli) satışlardandır.» Buğdayın arpa karşılığında farklı tartı ve ölçü ile peşin olarak değiştirilmelerinde riba=faiz yoktur.
Mütercim:
Bu hadîsin manası, cinsi cinsine olmayarak satılan ve değiştirilen mallarda peşin oldukça riba yoktur. Altın gümüş ile veya buğday arpa ile satılması halinde, riba ancak veresiye muamelesinde olur. Peşin olarak satılır ve değiştirilirlerse, aralarında ziyadelik olsa bile riba olmaz.
Bu hadîs-i şerifi İbni Abbas Hazretleri Üsame Hazretlerinden işitmiş; fakat sonra İbni Abbas'm bu fikirden dönmüş olduğu da rivayet edilmiştir.

611- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Dalındaki meyveyi, iyice belli olmadan satmayınız? devşiril-miş meyve karşılığında dalındaki meyvayı da satmayınız, değiştirmeyiniz.»
Mütercim:
Tamamen belirmiş olan meyvayı - yemeğe elverişli olsun veya olmasın - ağaci üzerinde satmak, Hanefi mezhebinde sahihtir; çünkü meyvanın belirli hale gelmesi, afet ve bozulmadan emin olacak dereceye gelmesi demektir.
Şafii mezhebinde meyvenin iyice belli olması, yenir hale gelmesidir. Yahut herkesin rağbeti olacak dereceye gelmesidir.
Ağacın hiç belirmemiş olan meyvasım satmak ittifakla batıldır; çünkü meyva bu durumda yok hükmündedir. Yok olan şey ise satılamaz. Ancak bir bitkinin meyvalarından bazıları belirmiş ve bazıları belirmemiş olur da arkadan yavaş yavaş yetişme durumu olursa belirmişlere tabi olarak henüz belirmemişleri de satmanın sahih olduğuna bazı Hanefî alimleri fetva vermişlerdir. Her ne kadar bu fetva tercih- edilen hüküm değilse de, insanların işlerini kolaylaştırmak için bu mesele Mecelle'nin 207. maddesinde sahih" olarak gösterilmiştir.
Bir de bu hadîs-i şerifin soîî kısmında, harman, olmuş kuru hurma ile ağaç üzerinde bulunan hurmayı birbiri karşılığında satma-' yınız, sözünün manası şu; Yerde harman olmuş bulunan kuru hurma kaç kile ise onu ölçüp, sonra ağaç üzerinde olan hurmayı tahmin ederek ayni miktar karşılığında satmak caiz değildir. Alimlerin çoğuna göre hüküm böyle ise de, İmam Şafiî Hazretlerine göre yasak îieğildir; çünkü Buhari'nin diğer bir rivayetinde şöyle nakledilmektedir: Ashabın bazı fakirleri bu şekilde satıştan dolayı şikâyette bulundular. Ellerinde geçim için hurma bulunmayanlar, kendi ağaçlarında olup henüz toplanmayan hurmaları toplanmış hurmalar karşılığında satarak ihtiyaçlarını karşılamk istediler. Bu zruret üzerine yalnız fakir ve muhtaç olanlar için ağaçlar üzerinde olan mey-valan, toplanmış kuru meyvalar karşılığında satmaya izin ve müsaade verildi. İşte yerde harman vaziyetinde olan kuru hurmanın tahmin edilerek ağaçlar üzerindeki yaş hurmalarla değiştirilmesine müsaade edilmiştir. Yaş üzüm ile kuru üzüm de buna kıyas edilmiştir. Yine başakta henüz tanesini tutmuş ve kuvvetlenmiş buğday ile toplanmış kuru buğdayı da kıyas yolu ile satmak caiz görülmüşse de, diğer meyvalarm- bu şekilde satılmasına izin verilmemiştir.
Ölçüleri eşit olmak şartı ile peşin olarak yaş hurmayı kuru hurma ile, yahut yaş üzümü kuru üzüm ile satıp değiştirmek ittifakla caizdir.

612- Zeyd bin Sabit (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in mübarek devirlerinde bazıları henüz kemâle ermemiş hurma meyvalarım ağaç üzerinde pazarlık edip satar ve alırlardı. Sonra meyvalan toplama zamanı gelince, ağaçtaki meyvalan satın alan adam derdi ki: Bu meyvalara hastalık geldi karardılar, bozuldular. Böylece alıcı ile satışı arasında anlaşmazlık'çıkardı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem, bu tür-davalarm önünü olmak için meşveret olarak şöyle buyurdular:
«Eğer bu satıştan vazgeçmiyorsanız bari dalındaki meyveyi, olgunlaşma durumu meydana çıkıncaya kadar satmayınız.»
Zeyd ibni Sabit Hazretleri, Hazreti, Peygamberin bu tür satışa çıkmaları kesin bir yasak olmayıp istişare makammdadır, demiştir.
Mütercim:
Yukarıda açıklandığı üzere nıeyvanm afetlerden kurtulma hali belirinceye kadar ağaçlarda satılmaları sahih değildir. Fakat mey-vanın afetten kurtulma zamanı, iman Azama göre, meyvamn tamamen belirmiş olmasıdır; ister yenebilir halde olsun, ister olmasın. İmam Şafii'ye göre, meyvanın yenebilir hale gelmesidir, yahut herkesin rağbet edebileceği dereceye gelmesidir. Bir de bu hadîs-i şerifte yasağın kesin olmayıp istişare makamında olduğu açıklanmışsa da, diğer hadis-i şeriflerde kesin olarak yasaklanmıştır.

613- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hayber hal; kının öşür ve zekâtlarını toplamak için birini görevlendirmişti.
Hayber'den dönüşünde, Cenîb adı verilen çok iyi hurma getirdi. Haz-reti Peygamber buna hayret ederek zekât memuruna sordu:
«Hayberin hurması hep böylemkiir? »Tahsildar: — Vallahi yâ Resûlallah! dedi, biz bu cins hurmanın bir ölçeğini (kalitesiz hurmanın) iki ölçeği mukabilinde ve iki ölçeğini üç ölçek mukabilinde alıyoruz Hazreti Peygamber jşöyle buyurdular.: «Böyle yapma. Kalitesiz hurmanın hepsini sat ve parasıyle Cenîb satın al.»

614- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki : Ebû Süfyan'ın kansı Hind, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine gelerek : Ya Resûlallah! Kocam Ebû Süfyan çok cimri ve hasis bir adamdır. Onun malından habersiz olarak alıp harcarsam bana bir günah olur mu? diye sordu. Hazreti Peygamber söyle buyurdu:
«Sen ve çocukların israf etmeyerek kendinize yetecek kadar alıp harcayınız. »
Mütercim:
Bu bir fetvadır; gıyabi bir hüküm yerine değildir. Hakim huzurunda bir meselenin hükmünü öğrenmek için böyle, hasis ve cimri gibi hoş olmayan sıfatları sayıp dökmek gıybet sayılmaz.
Bir de, Hind hakkında şöyle bir rivayet vardır: Hind, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelip dedi ki, ey Allah'ın Resulü! Ben îslâmı kabulden önce, yeryüzünde sönmesini arzu ettiğim bir ocak varsa oda senin ocağın idi; Fakat bugün yeryüzünde en çok payidar olmasın? istediğim ancak senin ocağındır. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri : «Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, kalbinizde iman kararlaştıkça bana sevginiz çoğalır ve gittikçe îman nuru ile cihanın nurlanmasmı istersiniz.» Bundan sonra Hind, kocasının malından harcama işini sordu ve metinde geçen cevabı aldı. '

615- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Kardeşim olduğunu söyledim. Vallahi bu ülkede benden ve senden başka mümin yokturîdedi. Sonra Sare'yi o hunhar hükümdara gönderdi. Hunhar, Hazreti Sâre için kalkınca Hazreti Sare de abdest alıp namaz kılmaya kalktı ve şöyle dua etti: AHahım! Sana ve senin Peygamberine iman etmiş ve namusumu kocamdan bankasından korumuşsam bu kâfiri başıma musallat etme. Derken o kâfir, boğuk sesler çıkararak, tepinmeye başladı. Hazreti Sare, Allahım!, dedi, eğer geberirse.onu bu kadın öldürdü, denilecek. Bunun üzerine kâfir salıverildi ve yine Sare için ayaklandı Tekrar Hazreti Sare, de abdest alıp namaz kılmaya kalktı ve dua etti:
— Allahım! Eğer sana ve senin Peygamberine iman etmişsem ve namusumu kocamdan başkasından korumuşsam bu kâfiri bana musallat etme. Kafir, yine boğuk boğuk sesler çıkarıp tepinmeye başladı. Hazreti Sare
— Aîlahım! Eğer bu kâfir ölürse, onu benim öldürdüğüm söylenir, diyerek salıverilmesini diledi, tkitifci ve üçüncü defa kâfir salıverilince dedi ki: Vallahi, siz bana (kadın değil) düpedüz şeytan gönderdiniz. Bunu İbrahim"e (Aleyhisselam) iade edin ve Hacer'i de ona verin, Hazreti Sare, (ganimetle) Hazrsti İbrahim'e döndü ve:

— Biliyor musun, Allah Tealâ o kâfiri yıkıp perişan etti ve bize hizmet için de bir cariye ihsan etti, dedi.»
Mütercim;
Bir kâfirin vermiş olduğu hediyeyi almanın caiz ve helâl olduğuna bu hadîs-i şerif delildir. Bir de tevilli yalan söylemenin, haranı olmayıp caiz olduğu bu hadîs-i şeriften çıkmaktadır,
İbrahim Aleyhisselâm'm böyle tevil yokfile söz söylemesinin hikmeti: Şayet bu benim zevcenidir, demiş olsaydı, belki zalim kıskançlığından Hazreti İbrahim'i öldürür ve yahut onu boşamaya mecbur tutardı. Yahut bir kıza tecavüz edilmez ihtimali ile Hazreti İbrahim Aleyhisselam, zevcesi için «bu benim kardeşimdir,» demek mecburiyetinde kalmıştı.
Böyle zaruret ve çaresizlik halinde, uygun bir hal için yalan söylemek de caizdir. Öyle ki, öldürülmekten kurtulmak için, kalbde iman köklü olmak şartı ile küfrü telafuz etmek caizdir. Nitekim son Bulgar savaşında Bulgar ve Yunan haydutlarının zorlamaları üzerine müslümanlardan bir çok kimse bu duruma düşmüşler ve sonra yine Allah'a hamd olsun kurtulmuşlardır.
Hazreti Sare hediye edilen cariye Hacer'i Hazreti İbrahim Aleyhisselâm'a verdi. Hazreti İbrahim de Hacer'i azad ederek kendisine nikahladı. Ondan Hazreti İsmail dünyaya geldi. Sonra Hazreti Sare'ye kıskançlık geldi. Sare'nin İsrarı üzerine Hazreti İbrahim, Hacer ile oğlu İsmail'i Şam'dan Mekke'ye götürdü ve oraya bıraktı. Hazreti İbrahim bunları ziyaret için Şam'dan Mekke'ye gider gelirdi. İşte bizim Peygamberimiz Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimiz, Hazreti İsmail'in soyundan ve pak neslinden dünyaya şeref vermiştir. Sonra Sare'den de İshak Aleyhisse^am dünyaya geldi. İsrail Oğulların Peygamberlerinin hepsi Hazreti İshak Aleyhisselâm'ın soyundan geldiler.

616- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, gökten sizin aranıza hakim ve adil olarak îsa Aleyhisselâm'ın inişi yakın gelecekte olacaktır. Haçları kıracak, domuzları yok edecek, cizye alma usulünü kaldıracak (gayri müslim kalmayacak) ve servet taşıp dökülecek de hiç kimse onu kabul etmeyecektir.»
Mütercim:
Kıyamete yakın Hazreti îsa AJeyhisselâm'ın gökten inmesi, Dec-cal'iri ortaya çıkması, Ye'cüc ve Me'cüc'ün zuhur etmesi, Dabbetü'l-Arz'm -çıkışı gibi, Hazreti Peygamberin haber vermiş olduğu kıyamet alâmetlerinin meydana gelmesi haktır ve tevilsiz olarak her müminin bunlara inanması lazımdır. Hazreti îsâ Aîeyhisselâm yeni bir şeriat ile gelmeyip Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ın şeriatı ile amel edecektir. Kur'an'ın bütün hükümlerini tamamen uygulayan bir hakim ve adil olarak teşrif edecektir. Cizye, kâfirlere İslâm ülkesinde yaşama hakkı tanımak ve İslâm'ın yüce idaresi altında huzur ve güven içinde bulunmalarım sağlamaktır. Bu hadisi şerifte cizyenin Hz. îsa tarafından kaldırılacağı belirtilmektedir. Yani Hz. İsa,, ya İslâm veya kılıç, prensibinden hareket edecektir.

617- îbni Abbas'dan (Radıyallanu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri bir canlının resmini çizen kimseyi, tâ o çizdiği resme ruh verinceye kadar azaba sokar. Halbuki o ressam çizmiş olduğu resme hiç bir zaman ruh veremeyecektir.»
Mütercim:
Bir ressam, haram olan resim ve sureti kesinlikle halal itikad ederek çizer ve suretlendirirse ebedî olarak azab çeker, yahud böyle bir ressam kâfir ise, çizdiği resim için ayrıca ebedî azab çeker. İslâm inancını taşıyan kimse, bu haramı işlemekle ebedî olarak cehennemde kalmaz. Allah dilerse onu bağışlar, dilerse geçici bir zaman için ona cehennemde azab eder ve sonra cennetine koyar. Çünkü haram işlemekle bir mümin kâfir olmaz, günah işlemiş olur. Müşrik ve kâfirden başka hiç bir mümin ebedî olarak cehennemde kalmaz. Ehli sünnetin inancı budur. Hele gölgesi olmayan resimler hakkında hüküm daha hafiftir. Buna dair hadîs-i şerif, Libas (elbise) bölümünde rivayet edilmiştir.

618- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ buyurdu ki: Üç sınıf insanın kıyamet gününde ben hasmıyım. Benim adıma yemin ederek söz verip de hiyanet eden adam. Hür bir insanı satıp bedelini yiyen adam. Bir ücretliyi kiralayarak emeği ondan tam alıp da ücretini (tam hakkını) vermeyen adam.»
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, «Allah buyurdu» diyerek, bunu kudsî hadîs olarak beyan etti.

619- Cabir bin Abdullah (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Allah Tealâ ve Peygamberi şarab, ölü hayvan, domuz ve putların satışını kesinlikle haranı kılmıştır.» Ashabdan biri sordu:
— Ya resûlallah, ölü hayvanını iç yağları hakkında ne buyurursunuz? Bunlarla su vasıtaları sıvanır, deriler yağlanır ve halk tarafından da aydınlatma aracı olarak kullanılır. Buna cevaben Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«Hayır, onlar haramdır! Allah Yaahudileri helak etsin: çünkü onlara hayvanların iç yağlarını haram kılınca, bu yağları erittiler sonra satıp parasını yediler.»
Mütercim:
Şarap, ölü hayvan, domuz ve putlar gibi, nüslümanlar arasında kıymeti olmayan malları satmak yahut satın almak batıldır. Fakat domuzdan başka, ölü bir hayvanın derisinden segilenerek faydalan mak caizdir. Yine domuzdan başka ölü hayvanın kuyruk ve iç- yağlarından sabun yaparak faydalanmak caizdir. Yapılan sabun temiz olur. Şarab Sirke haline çevrilerek, temiz olduğu gibi, bunlar da sa bun haline çevrilmekle ismiz olurlar,
Şafiî mezhebinde, şarabin satılması haram olduğa gibi, şarab yapan imalatçılara da bir müminin üzümünü satması haramdır. Fakat Hanefî mezhebinde bunlara üzüm satmak haram değildir.
Bir de altın ve benzeri mücevherattan -yapılmış kıymetli resim ve şekillerin satılması ve satın alınması cevazına dair îmanı Şafii Hazretlerinin bir fetvası vardır; çünkü asıl maksad, resim ve şekil olmayıp kıymetli maden olduğundan bunlar kıymet ifade eden mallardan sayılırlar.
Yine domuzdan başka ölü hayvanların kıllarından, boynuzlarından ve kemiklerinden sanayide faydalanmak İmam Azam Hazretlerine göre caizdir. Fakat îmanı Şafîî Hazretlerine göre caiz değildir. Hatta kendi başına ölen hayvanın derisinde kıllar bulunduğu takdirde bu deri temiz değildir. Fakat giderilmesi güç olan, deri dibinde kalmış küçük tüyler engel değildir; bunlar temiz sayılır. Bununla beraber, Şam halkı Şafîî mezhebine bağlı oldukları halde, vahşi hayvanların derilerinden kürk yaparlar ve giyerler. Bu hususta Hanefi-mezhebini taklid ederler. Tilki ve porsuk boğazlanarak kanları akı-tılırsa, bu takdirde Safî mezhebinde de derilerini kullanmak helâldir; böyle derileri seyilemek (tabaklamak) bile şart değildir, yine temiz olurlar.[35]

SELEM BAHSİ

620- îbni Abbas'dan (Radıyallahu anhüma) rivayet edilmiştir:
«Peşin para ile veresiye mal alan kimse, belli bir ölçü veya belli bir, tartı ile belirli bir süre (vade) üzerinde anlaşsın.» Bir rivayette de: «Belli bir ölçü ve belirli bir vade hususunda anlaşsın.» buyurul-muştur.
Mütercim:
Selem satışı, veresiyeyi peşine satmaktır. Daha doğrusu peşin para ile veresiye mal almaktır ki, buna-alevra satış denir. Diğer alışverişler gibi, selem de icab-kabul ile gerçekleşir. Meselâ, bir buğday satıcısına gelen bir müşteri: Sana yüz kilo buğday için üç yüz lira verdim, üç ay sonra teslim alacağım, der de, satıcı, kabul ettim, cevabını verirse selem suretiyle alış-veriş gerçekleşmiş olur. Ancak.selem suretiyle alış-verişiri sahih olabilmesi için bazı şartlar vardır. Satın alınacak malın cinsini ve vasıflarını açıklamak, alınacak malın cinsine göre miktarını belli etmek, malın fiyatını tesbit etmek, malın teslim zamanım tayin etmek gibi. Ceviz ve yumurta benzeri malların büyüklükleri birbirine yakın olduğu için bunların miktarları sayı ile belirlenebilir, ölçek ve tartı ile de tesbit edilebilir.
Muayyen bir kalıpla imal edilen tuğla, kerpiç ye benzeri maddelerin miktarları sayı ile gösterilir.
Kumaş ve bez gibi malların cinsleri gösterildikten sonra bunların eni, boyu ile incelik ve kalınlıklarını ve uzunluklarını da tayin etmek gerekir. Bununla beraber malın teslim edilme yeri de gösterilmek şarttır.
Şartlarına uyularak yapılan sözleşmede peşin olarak paranın teslimi gerekir. Eğer para teslim edilmeden satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılırlarsa, bu ahş-veriş geçersiz olur.
Hanefi mezhebinde, selem suretiyle satın alınacak malın en az bir ay sonra teslim alınması lazımdır. İmam Malik'e göre en az on beş gün sonra teslim alınmalıdır. Şafîî mezhebinde malının tesliminin yapılması şart değildir. Mal ve para karşılıklı olarak peşin alınıp verilmiş olsalar selem yine sahih olur; fakat malın teslimi ertelendiği zaman, teslim vaktinin belirlenmesi şarttır. Hadîs-i şerifte geçen «şey» kelimesi, hayvanlara da şamil olduğu için, hayvanlarda da selem yolu ile alış verişin caiz olduğunu İmam Şafii kabul etmektedir. Halbuki Hanefî mezhebinde, hayvanlarda selem alış verişi caiz değildir.
Mütercim:
Selem satışı, veresiyeyi peşine satmaktır. Daha doğrusu peşin para ile veresiye mal almaktır ki, bunaalevra satış denir. Diğer alışverişler gibi, selem de icab-kahul ile gerçekleşir.
Meselâ, bir buğday satıcısına gelen bir müşteri: Sana yüz kilo buğday için üç yüz lira verdim, üç ay sonra teslim alacağım, der de, satıcı, kabul ettim, cevabını verirse selem suretiyle alış-veriş gerçekleşmiş olur. Ancak selem suretiyle alış-verişin sahih olabilmesi için bazı şartlar vardır. Satın alınacak malın cinsini ve vasıflarını açıklamak, alınacak malın cinsine göre miktarını belli etmek, malın fiyatını tesbit etmek, malın teslim zamanını tayin etmek gibi. Ceviz ve yumurta benzeri malların büyüklükleri birbirine yakın olduğu için bunların miktarları sayı ile belirlenebilir, ölçek ve tartı ile de tesbit edilebilir.
Muayyen bir kalıpla imal edilen tuğla, kerpiç ye benzeri maddelerin miktarları sayı ile gösterilir.
Kumaş ve bez gibi malların cinsleri gösterildikten sonra bunların eni, boyu ile incelik ve kalınlıklarını ve uzunluklarını da tayin etmek gerekir. Bununla beraber malın teslim

edilme yeri de gösterilmek şarttır.
Şartlarına uyularak yapılan sözleşmede peşin olarak paranın teslimi gerekir. Eğer para teslim edilmeden satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılırlarsâ, bu alış-veriş geçersiz olur.
Hanefi mezhebinde, selem suretiyle satın alınacak malın en az bir ay sonra teslim alınması lazımdır. İmam Malik'e göre en az on beş gün sonra teslim alınmalıdır. Şafii mezhebinde malının tesliminin yapılması şart değildir. Mal ve para karşılıklı olarak peşin alınıp verilmiş olsalar selem yine sahih olur; fakat malın teslimi ertelendiği zaman, teslim vaktinin belirlenmesi şarttır. Hadîs-i şerifte geçen «şey» kelimesi, hayvanlara da şamil olduğu için, hayvanlarda da selem yolu ile alış verişin caiz olduğunu îmam Şafîî kabul etmektedir. Halbuki Hanefi mezhebinde, hayvanlarda selem alış verişi caiz değildir.[36]

ŞUF'A BAHSİ

621- Ebû Râfi'den rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin azadhsı olan Ebû Râfi' (radıyallahu anh) der ki: Sa'd bin Ebi Vakkas'a, yâ sa'd! dedim, evinizdeki iki odamı benden satın al. Sa'd, vallahi onları satın almam! dedi. Misver, vallahi o iki odayı satın alacaksın, dedi. Sa'd, vallahi parça parça veya taksit taksit dört bin Dirhem'den fazla vermem, dedi. Bu odalara karşılık bana beş yüz Dinar verildi. Ancak Peygam Sallallahu Aleyhi vesselem'in, «komşu, yanıbaşmda-kine herkesten daha müstahaktır.
Buyurduğunu işitmemiş olsaydım, odalarımı size vermezdim, dedim ve bu odaları Hazreti Peygamberin emirlerine uyarak Sa'd bin Ebi Vakkas'a verdim.
Mütercim :
Satılacak akarm piyasa değeri ne ise o değer üzerinde ona sahib olmaya Şuf'a denir. Hanefi mezhebinde şuf'a hakkı, ilk önce satılık akarda ortaklığı olana aittir. Sonra satılık akarda iç içe'bulunan (akarın yol ve su gibi menfaatlerini paylaşan) kişi gelir. Bunlardan sonra da bitişik komşuya, aittir. Birinci derecede hakka sahib olan, satılan mala talib ise, diğerleri hak iddia edemezler. İkinci derecede hakka sahib olan talib ise, üçüncü derecedeki hak isteyemez. Bu durumda şuf,a sebepleri üçtün 1) Gayri menkulün (taşınmaz malın) mülkiyetine ortak olmak, 2) Akarın yolunda veya suyunda kullanmak hakkı bulunmak, 3) Akarın komşusu olmak.
Şafiî mezhebinde, bitişik komşunun şuf'ada hiç bir hakkı yoktur. Ebû Râfi'in bu nakledilen hadîsi ise, satılan malda Sa'd bin Ebî Vakkas'm bir ortaklığı bulunma ihtimaline yorumlanmaktadır. Bu da Hazreti Cabir'in: Şuf'a ancak ortak malda olur; hisseler ayrıldıktan sonra ve hudutlar gösterdikten soi.ra, kimsenin şuf'a hakki olamaz, sözüne dayandırılmaktadır.
İmam Azam Hazretleri, Ebû Râfi'den rivayet edilen Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin sözü ile amel ettiler. Şafii alimleri bu Ebû Râfi'den rivayet edilen hadîs-i şerifin isnadında zaaf görmektedirler. Halbuki Hazreti Câbir'in rivayetinin isnadında zaaf yoktur.
Hanefî mezhebinde şuf'ada üç şart lâzımdır:
1- Müvasebe: Malın satıldığını duyan kimse, hemen o mecliste şüf'a hakkına sahip bulunduğunu ve hakkım taleb edeceğini söylemelidir.
2- Şahid: Satılan yanına giderek en az iki kişi yanında: Siz şahid olun, bu mülkün şüf'a hakkı benimdir, haberim olmaksızın falancaya satılmıştır. Ben dava açacağım. İşittiğim anda şuf'a taleb ettim ve şimdi de taleb ediyorum, gibi sözler söylemek. Yahud bu sözleri müşterinin yanma giderek bizzat ona söylemek. Müşteri.uzak bir yerde ise ona mektupla bu haberi iletmek.
3- Dava.- Mahkemeye başvurarak davacı olmak. Bu üç şarttan bîri bulunmazsa şuf'a hakkı kalmaz. Bu üç şarta dikkat edilmelidir.

622- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordum: Benîm iki komşum var. Onlardan birine hediye veya bağış yapacağım zaman hangisine yapayım? Bana şöyle buyurdular.-
«Bunlardan sana kapısı en yakın olana.»
Mütercim:
Birkaç komşusu bulunan kimse, bunlar arasında tercih yapacağı zaman en yakın olan komşuyu seçmelidir. Ondan başlayarak diğer yakın komşulara vermelidir. Buhari Hazretleri Şuf'a bölümünde bu hadîs-i şerifi zikretmelerinin sebebi, bitişik komşunun şuf'a hakkı varken diğer komşulara tercihi gerektiğini göstermektir. Komşuların yakın ve uzaklığı, ev kapıları itibariyle olması gerekir. Fakat İmam Şafiî Hazretleri, bu hâdîs-i şerif esas itibariyle şuf'a hakkında olmayıp açıkça hediyeye dair olduğundan bitişik komşunun şuf'a hakkına sahib olacağına delil olamaz, diye ictihad eyledi.[37]

İCARE BAHSÎ

623- Ebû Musa El-Eş'arî (Radıyallahu Anh) der ki:
Yanımda Eş'arî kabilesinden iki kişi olduğu halde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellemin huzuruna vardık. Bu adamlar çalışmak ve hizmet etmek için Hazreti Peygamberden valilik istediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana dönerek kırgın bir bakışla: «Ebû Musa...» deyince, hemen dedim ki: Ya Resûlallah, seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim! Bu iki kişinin, sizden memuriyet isteyeceklerini bilmiyordum ve bu isteklerini bana açmadılar. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri o iki kişiye hitaben şöyle buyurdu:
«Memuriyetlerimize, talip olanları atamayız (ancak ehil bulduğumuz kişileri atarız).»
(Çünkü istekte bulunanların bir maksadı olabilir).
Mütercim :
İmam Buhari Hazretleri bu hadîs-i şerifi icare bölümünde zikretti. Sebebi şu: Hükümetin memuru, amme işlerini gören kişi demektir. Adam için iş değil, iş için ehil adam . aramalıdır, meşhur ata sözü, bu hadîs-i şerife uygun düşmektedir. Gerek kadılık görevine, gerek diğer memuriyetlere ehliyetli kimselerin tayini gerekir. Kadılık görevine talip olmak din yönünden iyi olmadığı gibi, diğer memuriyetleri de istemek bu hadîs-i şerif ile iyi bulunmamaktadır.

624- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, «Allah Tealâ Hazretlerinin gönderdiği her peygamber koyun gütmüştür.» buyuranca as-hab sordu: Sen de mi? Resûli-Ekrem. - .
«Evet, Mekke'lilerin, Kararît bölgesinde koyunlarını güderdim.» buyurdular. Yahut «Mekke'lilerin koyunlarını, karârît (ücret) karşılığında güderdim.»
îbni Hacer el-Askalanî, Fethu'1-Barî adlı eserinde, bir miktar ücretle güderdim, manasını tercih etmiştir. Mekke'lilerin kırat kelimesini kullanmaları büyük miktarlarda" görülmüştür. Paralarda, altın ve gümüşlerde kullanılmaz. Nitekim «Her kîrât, Uhud kadardır», hadîs-i şerifinde büyük miktar manasında beyan edilmiştir.
Mısırlıların dilinde ise kırat ancak parada, altın ve gümüşte kullanılır. Bir kırat beş arpa tanesi ağırlığıdır.
îbni Hacer'in Mekke'de kırat adında bilinen bir yer olmadığı düşüncesi ile ilk mânayı kabul etmemesini bazı alimler isabetli bulmamışlardır. Çünkü zamanımızda bile bir yerin meşhur olarak bilinmemesi onun mevcut bir yer olmadığına delil olamaz. Zamanla isimler ve şöhretler değişebilir de. Ayrıca Hazreti Peygamberin o yerde bu adı vermesi ihtimâli de Vardır. Bu sebeplerden dolayı akla ve mantığa uygun düşen: «Mekke koyunlarını çocukluğumda Kararît belgesinde güderdim», manasını vermektir.
Peygamberlere nübüvvetten önce koyun gütme görevi vermek onlara bir noksanlık olmayıp şefkat ve merhamete, idare ve siyasete alıştırmak, tevazu ve yüksek ahlâkla ahlaklanmak hikmetine bağlıdır.

625- Ebû Musa'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Müslümanlar, Yahudiler ve Hıristiyanların örneği, şuna benzer Bir adam, birtakım kimseleri muayyen bir ücretle bir gün akşama kadar kendisine bir iş yapmak üzere kiralar.. Bu adamlar da ona gün ortasına kadar çalışırlar; sonra derler ki, senin bize vermeyi kabullendiğin ücrete ihtiyacımız yok ve şimdiye kadar çalıştığımız da hükümsüzdür. Adam bu işçilerine der: Hayır,bunu yapmayın, işinizin geri kalanını tamamlayın ve ücretinizin tamamını alın. Onlar bunu yapmaktan kaçınırlar ve işi bırakırlar.
Adam bunlardan sonra başkalarını ücretle çalıştırır ve onlara der ki: Bu gününüzün geri kalanını çalışarak tamamlayın, size o çalışmayı bırakanlara şart koştuğum ücreti vereceğim. Bunlar da çalışırlar; nihayet ikindi olunca, sana yaptığımız iş hükümsüz (karşılıksız) dır ve bize tayin ettiğin ücret de senin olsun, derler. Adam, onlara: Geri kalan işinizi tamamlayınız, zira günün bitmesine kısa süre kaldı, der. Bu işçiler de çalışmaktan kaçınırlar. Adam, geri kalan zamanı çalışmak için başka kimseleri ücretle çalıştırır. Bunlar da günün geri kalan kısmını çalışırlar; nihayet güneş batar ve daha Önce çalışan iki gurubun ücretini tamamen hak kazanırlar. İşte bu milletlerin ve onların ilahi nuru kabul etmelerinin örneği budur.»
Mütercim:
Yahudilerin ameli, Hazreti îsâ Aleyhisselâm'ın peygamber olarak gönderilmesi ve Yahudilerin onu inkâr etmeleriyle hükümsüz kaldığı gibi, hıristiyanların ameli de, Hazreti Muhammed Aleyhisse-lâm'ı inkârları sebebiyle karşılıksız kalmıştır, diye bu temsil açıklanabilir.

626- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Sizden önceki ümmetlerden üç kimse yolda giderlerken (yağmura tutulduklarından) bir mağaraya sığındılar. Derken dağdan yuvarlanan bir kaya mağaranın ağzını kapadı. İçerdeki adamlar dediler ki, bu kayadan sizi, ancak salih bir amelinizi vesile ederek Allah'a dua etmeniz kurtarır. Onlardan biri şöyle dua etti:

— Allah'ım! Benim çok ihtiyar anne ve babam vardı. Onlara akşam sütünü içirmeden aile ve elim altmdakilerden hiç. kimseye içir-mezdim. Bir gün bir iş takibinde oluşum, beni geciktirdi ve geldiğim zaman ikisi de uyumuştu. Akşam sütlerini sağdım ve (yanlarına vardığımda) kendilerini uykuda buldum. Onlardan" önce aile veya elim altmdakileri içirmek istemedim. İki elimde süt kadehi (bardağı) olarak durup uyanmalarını bekledim. Nihayet şafak sökünce uyandılar ve akşam sütlerini (sabahın bu erken saatinde) içtiler.
Allah'ım! Eğer ben bunu senin rızanı kazanmak için yaptımsa, içinde bulunduğumuz şu kaya derdinden bizi kurtar.
Bu dua üzerine kaya, biraz (mağaradan dışarıya çıkılamayacak kadar) aralandı. Diğer şöyle dua etti:
— Allah'ım! amcamın bir kızı vardı; bana insanların en sevimlisi idi. Kendisini bana teslim etmesini istedimse de, kaçındı. Sonra bu kız, açlık ve kıtlık senelerinden birine uğrayarak bana geldi. Bana kendini teslim etmek şartı ile ona yüz yirmi Dinar (sarı lira) verdim. Kızcağız (çaresiz kalarak) istediğimi yaptı. Nihayet ona istediğimi yapabilecek duruma geldiğim zaman dedi ki; Nikâhsız olarak halkayi (kızlığımı) bozmanı sana helâl etmem. Bu durumda ona yaklaş mayı ağır buldum ve verdiğim altınları kendisine bırakarak bana insanların en sevimlisi olan o kızın yanından ayrıldım. Allah'ım! Eğer bunu senin rızan için yapmışsam, içinde bulunduğumuz darlıktan bizi kurtar. Bu dua üzerine kaya biraz daha aralandı; fakat çıkmayı başarabilecekleri kadar değildi. Üçüncüleri şöyle dua etti:
Allah'ım! Ben birtakım işçiler kiraladım. Sonra onların yevmiyelerini ödedim; yalnız içlerinden bin ücretini almadan bırakıp gitti. Onun alacağını ticarette çalıştırdım ve bu alacaktan bir sürü mal meydana geldi. Bir müddet sonra yanıma gelerek dedi ki: Ey Allah'ın kulu, benim ücretimi bana Öde! Ben de ona dedim ki, şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve köleler senin ücretindendir. Adam dedi ki, ey Allah'ın kulu, benimle alay etme! seninle alay etmiyorum, dedim. Bunun üzerine malların hepsini alıp götürdü.
Allah'ım! Eğer bunu senin rızanı kazanmak için işlemiş isem, içinde bulunduğumuz sıkıntıdan bizi kurtar. Bu dua üzerine kaya açıldı ve onlar da yürüyerek çıktılar.»
Mütercim :
Bazı rivayetlerde üçüncü adamın üç sa1 (takriben dokuz kilo) pirinç karşılığında işçisini çalıştırdığı nakledilmektedir. Bir işçinin izni olmaksızın onun ücretinde iş verenin istediği gibi tasarruf hakkı yoksa da, henüz işçinin eline geçmemiş olan bir ücretin üzerine ilâve bir bağış olacağından işçinin lehine olarak caizdir.
Ayrica bu hadîs-i şerif, iyi amellerin ahirette kişiler için kurtuluş vesilesi olacağına işaret etmektedir.

627- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem-in emirleri ile ashabdan bir kaç kişilik bir müfreze (birlik) halinde gazaya çıkmıştık. Yolda Arap kabilelerinden birine uğradığımızda, bizi müsafir etmelerini' istedik. Onlar kabul etmediler. O sırada bu kabilenin reisini akrep sokmuş olduğundan bütün halk çeşitli ilâçlarla onun tedavisine çalışıyorlardı. Fakat hiç bir fayda elde edilememişti. Sonra bize baş vurulmasını düşünmüşler ve bize gelip dediler ki: Reisimizi akrep soktu. Biz de her çareye baş vurduk fakat fayda vermedi. İçinizden herhangi birinizin buna dair bildiği bir ilâç veya afsun (okuyacağı havas) var mıdır? İçimizden biri (ben) onlara cevaben: Evet vallahi ben, Allah'ın izniyle sizin reisinizi afsunlarım. Ancak biz sizden mü-safirliğe kabul edilmemizi istedik, siz razı olmadınız. Şimdi bize bir ücret tayin etmezseniz afsun yapmam, dedi. Sonra onlardan otuz baş koyun almak üzere sözleşme yapıldı. Teminat alınınca Ebû Said El-Hudri bu kabile reisinin yanma vardı-ve Fatiha sûresini okuyup ona üfledi. Allah Tealâ Hazretlerinin izni ile adam hemen iyileşti. Kendisinde hiç hastalık eseri kalmadı. Onlar da sözleşme gereği otuz baş koyunu teslim ettiler.
Koyunlar teslim alındıktan sonra bunları aramızda bölüşmeyi istedikse de, afsun yapan Ebû Saîd, durumu Hazreti peygambere arz etmeyi uygun buldu ve sorduktan sonra bölüşelim, dedi. Sonra bu koyunlarla Medine'ye dönülünce mesele Hazreti Peygambere arz edildi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Ebû Said'e hitaben:
«Fatiha sûresinin afsun olduğunu sana kim bildirdi? Gerçekten isabet ettiniz. Koyunları aranızda bölüşünüz ve bana da bir hisse ayırınız» buyurdu ve gülümsedi. (Yaptığınız iş o derece helâl ki, ben ele yiyebilirim.)
Mütercim:
Bir kimse böyle şifa için afsun yapınca karşılığında verilecek ücreti almanın helâl olduğuna bu hadîs-i şerif delildir. Verilecek ücret yalnız okuyana ait ise de, bütün hazırdaki arkadaşlar arasında, bölünmesi iyi ahlâklardan bir örnektir. Burada Hazreti Peygamberin «bana da bir" hisse.ayırın» buyurması, alman ücrette bir şübhe olmadığım ifade etmek içindir. Yoksa onlardan hisse almamıştır.[38]

HAVALE BAHSİ

628- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Varlıklı olan kimsenin borcunu ödemeyip geciktirmesi, bu zulüm ve haksızlıktır. O halde sizden biriniz varlıklı bir adama havale edildiği zaman onun arduıa düşsün (alacağını ondan talep etsin).»
Mütercim :
Borçlu olan kimse, borcunu ödemeye imkânı varken meşru bir özür olmaksızın bu borcunu ödemeyip bugün, yarın diye alacaklıyı oyalarsa, alacaklıya eziyet ve sıkıntı verdiğinden zulüm işlemiş olur. Bu şekilde eziyet etmek ise haramdır. Ancak, alacaklı, alacağını borçludan istedikten sonra oyalamanın haram olduğunu, alacak istenmeden geciktirmenin haram olmadığını alimler söylemişlerdir.
Bir borçlu, üzerinde olan bu borcunu, kendisine borçlu olan başka birisine havale ederek alacaklısına ödenmesini isteyebilir. Bu durumda alacaklısı olan şahıs, üzerine havale edilen şahsı zengin bulduğu takdirde bu havaleyi kabul edip ondan alacağını isteyebilir ve onu takib etme hakkına sahip olur. İşte böyle bir işleme havale denilir. Havale, borçlu ile alacaklı arasında bağlantı haline gelir. Yani havale eden muhil (borçlu ile lehine havale edilen Muhalün Leh (alacaklı) arasında sözleşme yapılır; kendisine havale edilen Muhalün Aleyhin (üçüncü şahsın) hazır bulunması gerekmez. Ancak.bu üçüncü şahsa havale haberi ulaşıp ta onu kabul ederse havale tamam olur.
Böylece bir borçlu, kendi borcunu başkasına olan alacağına, karşılık o borçluya hava-le ederse, alacaklısının bu havaleyi kabul, etmesi ve alacağını bu üçüncü şahıstan takıp etmesi icab eder, ki, hadîs-i şerif buna delâlet etmektedir. Bu hadîs-i şerifte olan emir vâ-cibliğe değil, müstehablığa hamledilnıiştir.

629- Seleme bin Ekvâ, IRadı-yallahu Anh) der ki: Biz Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'ln huzurlarında iken . bir cenaze getirildi ve denildi ki: Ya Resûlallah, bu cenazenin namazını kılınız. Hazreti Peygamber sordu:
«Bu ölünün bir kimseye borcu var mıydı?» Oradakiler:
— Hayır, borcu yoktu, dediler. Yine sordu:
«Geriye mal olarak bîr şey bırakmış im?» Onlar :
— Hayır, mal diye bir şey bırakmadı, dediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona cenaze namazı kıldı. Sonra başka bir cenaze getirildi, ve ya resûlallah, buna cenaze namazı kılınız, dediler. Hazreti Peygamber onlara sordu:
«Bunun borcu Var mıydı?» Kendisine:
— Evet, vardı. Diye cevab verildi. Yine Hazreti Peygamber sor-
«Geriye mal olarak bir şey bırakmış mı?» Oradakiler:
— Üç dinar bıraktı, dediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, o cenazenin namazını kıldı.
Sonra üçüncü bir cenaze getirildi ve dediler ki, bunun cenaze namazım kıl. Hazreti Peygamber sordu:
«Mal olarak geriye bir şey bıraktı mı?» Oradakiler :
— Hayır, bırakmadı. Dediler. Yine sordu: «Zimmetinde borç var mıydı?» Onlar:
— Üç dinar borcu vardı. Dediler. Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Selleni: «Arkadaşınızın cenaze namazım siz kılın.» buyurdu. Ebû Katade dedi ki: Ya Resûlalîah, onun borcunu üzerime alıyorum. Bunun üzerine Hazreti Peygamber onun da namazını kıldı.
Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Allah Tealâ, Hazreti Peygamber'e fetihler ihsan edince (ganimetler çoğalınca), Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Ben, müminlere, kendi nefislerinden daha yakınım. Müminlerden kim (miras yerine) borç bırakarak Ölürse onun borcunu ödemeyi üzerime alıyorum. Kim miras bırakırsa veresesine aittir.
Mütercim;
İslâm'ın ilk zamanlarında korkutmak ve ibret olmak için Hazreti Peygamber, borçlu ölenlerin cenaze namazını kılmamiştir. Fakat bu borçlu olarak ölenlerin cenaze namazları diğer ashab tarafından kılınırdı. Sonra fetihler çoğalıp ganimetler bollaşmca, artık Hazreti Peygamber, ölen müslümanlann borçlu olup olmadığım soruşturmayarak namazlarını kılardı. Çünkü borçlu olarak ölüp de borcunu karşılayacak mal bırakmamış ise bu borcu ödemeyi üzerlerine almışlardı.-
«Ben, müminlere kendi nefislerinden daha yakınım. Bundan böyle müminlerden borçlu olarak ölenin borcunu ödemek bana aittir. Geriye mal bırakanın malı veresesi içindir.»
Hadîs-i şerifte adı geçen ölünün borcunu ödemeyi Ebû Katade üzerine aldığından ölüden borç düşmüş oldu. Bu şekilde kefalet ve tazmin ittifakla sahihtir.

630- Hazreti Câbir (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bana mal va'd ederek şöyle buyurmuşlardı: «Eğer Bahreyn'den para gelmiş olsaydı sana şöyle şöyle (avuç dolusu) verecektim.» Fakat Bahreyn bölgesinden para ancak Hazreti Peygamberin irtihallerinden sonra gelebildi.
Bu malın gelişinde Hazreti Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) bir duyurucu vasıtası ile çarşı ve sokaklarda şu ilânı yaptırdı:
— Her kime Hazreti Peygamberin bir va'di veya taahhüdü varsa yanımıza gelsin, ödeyeyim. Bu haberi duyunca Hazreti Ebû Bekir'in (Radıyallahu Anh) yanma gittim. Hazreti Peygamberin bana buyurduğunu ona arz ettim. Bunun üzerine Hazreti Ebû Bekir; iki defa iki avuç dolusu bana para verdi. Bunların beşyüz dirhem olduğunu saydım. Sonra

Hazreti Ebû Bekir bana hitaben: Verdiğimin iki katını da kendin avuçlayip al, buyurdu. Ben de avuç avuç aldım ve paraların tümü bin beşyüz dirhem oldu.[39]

VEKÂLET BAHSİ

631- Ukbe bin Âmir (Radıyallahu Anh) der ki;
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve, Sellem Hazretleri asha>ı kiram arasında bölünmek üzere kurbanlık davarlar vermişti. Hepsini as-hab arasında böldükten sonra yalnız bir yaşında bir oğlak kalmıştı. Bu durumu Hazreti Peygambere arzettiğim zaman bana şöyle buyurdular:
«Onu da sen kurban kes.»
Mütercim :
Ukbe bin Âmir Hazretleri, Peygamber Salaîlahu Aleyhi ve Sellem tarafından veya ortaklar tarafındarv v£kil olarak o dayarların dağıtılmasına memur edilmişti. Yapilacak işlerde ortağın vekâleti caiz olduğuna bu hadîs-i şerif delildir.

632- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Bir adamın Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'de muayyen bir yaşta bir deve alacağı vardı. Onu istemeğe geldi; fakat bu alacağını isterken sert ve kaba davrandı. Oradaki ashabdan bazıları bu adama haddini bildirmek isteyince, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Bırakın onu: (dilediği gibi) konuşmak, hak sahibinin hakkıdır. Bu adama, devesi yaşında bir deve veriniz.» Ashab dediler ki: Ya Re-sûlailah, biz onun alacaklı olduğu deveden daha büyüğünü bulabiliyoruz, emsalini bulamadık. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«Onu veriniz; zira sizin en iyi Ödeme yapanınız, en hayırlınizdir.» buyurdular.
Mütercim;
Vekâletin caiz olduğu hükmü bu hadîs-i şeriften çıkarılmaktadır. Yine deve ve buna benzer hayvanların ödünç alınmasının cevazı Şafîî ve Maliki fakihlerin çoğunluğuna göre bu hadîs-i şeriften. alınmıştır. Ancak Hanefî mezhebinde böyle veresiye olarak hayvanı hayvan karşılığında satmak caiz değildir. Bu konuda açık olarak başka hadis-i şerif varid olmuştur. Hanefî alimlerinden İmam Tahavî'ye göre bu hadîs-i şerifin hükmü kalkmıştır. İmam Şafîî'ye göre hükmü kalkmamıştır, bu hüküm halen de geçerlidir.
Bu hadîs-i şerife karşı olarak gösterilen diğer hadîs-i şerif, hadîs alimlerince «Mürseî» dir. Hükmün kalkması bu derecedeki hadîsle olamaz, demişler ve İmam Tahavî'y© red cevabı vermişlerdir.
Görünüşte hadîste geçen iki deve arasında olan kıymet farkı bir menfaat sağlamaktadır. Ödünç muamelelerinde ise menfaat sağlamak haramdır. Fakat bu. menfaat, akid esnasında şart koşulmadığmdan bir hediye hükmündedir, bu caizdir. Ancak İmam Malik Hazretlerine göre ziyadelik şartı akid esnasında olmasa bile, yine yasaktır.
Netice olarak Hanefi mezhebinde böyle veresiye olarak hayvanın cinsine satılması, Ödünç verilmesi veya değiştirilmesi caiz değildir. Delil ise, diğer bir hadîs-i şeriftir.

633- Mervan bin Hakem (R.A.İ ve Misver İbni Mahreme (R.A.) den rivayet edilmiştir:
Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine Havazin kabilesinden İslâm'ı kabul eden heyetler geldi. Bunlar, daha önce kendileriyle müslümanlar arasında yapılan savaşta ganimet olarak alınan mallarını, esir edilen, adamlarını geri almak istediler. Peygamber efendimiz onlara hitaben şöyle buyurdu:
«Bence sözün en değerlisi en doğru olanıdır. îki gruptan birini seçiniz:'Ya esirleri veya malı. (Bu ikisinden birini size geri vereceğim) Esasen sizi beklemekte idim Cfakat geç geldiniz).» Onlar ya Re-sûllallah! dediler, adamlarımızın geri verilmesini istiyoruz. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, müslümanlara bir konuşma yaparak, Cilala Tealâ Hazretlerine, şanına lâyık şekilde hamd-ü senada bulundu ve sonra şöyle buyurdu:
«tmdi biliniz ki, din kardeşleriniz tevbe ederek (müslüman olarak) bize geldiler. Onlardan alman esirleri kendilerine geri vermeyi ben uygun gördüm. İçinizden bunu karşılıksız olarak yapmak İsteyen varsa yapsın. Kendi payını korumak isteyenler de varsa Allah Teâlâ'mn bize ihsan edeceği ilk ganimet mallarından kendilerine paylarının karşılığı tarafımızdan verilmek üzere bunu yapsınlar.» Müslümanlar dediler ki: Biz, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Seîlem'in öngördüğünü gönül hoşluğu ile kabul ettik. (Bir karşılık beklemeksizin onlara esirlerini geri vermeyi kabul ediyoruz.) Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:,
«Biz, hanginizin bunu şahıs olarak kabul ettiğini, hanginizin kabul etmediğini bilemeyiz. Yerlerinize dönünüz. Düşüncelerinizi komutanlarınıza söyleyin de onlar bize arz etsinler.» Sonra bütün as-hab yerlerine gidip fikirlerini açıkladılar ve hepsi esirlerin karşılıksız olarak geri verilmesine razı oldular.
Mütercim :
Bu hadîs-i şeriften, vekilin ikrarı ve söz söylemesi" müvekkilin ikrarı demek olduğunu meydana çıkıyor. Çünkü her birliğin komutam emrindekilerin vekili sayılmıştır. İmam Ebû Yûsuf Hazretleri bu görüşü benimsedi. îmam Azam, İmam Şafîî, imam Muhammed Hazretlerine göre, komutanlar idareci ve hakim durumunda olup maiyeti hakkında onların sözlerinin kabulü, tıpkı hakimin ve idarecinin memurlar hakkında olan sözlerinin kabulü gibidir.

634- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri beni bir vakit zekâtı muhafazaya memur etmişti, (anbar memuru olmuştum). Bir gece adamın biri gelip hurma erzakından avuçlayarak aldı. Ben de onu yakalayarak, seni Hazreti Peygambere götüreceğim, dedim. O hırsız bana dedi ki: Gerçekten ben buna muhtacım. Benim çoluk-ço-cuğum var ki, son derece ihtiyaç içindedirler. Ben de acıyarak onu bıraktım. Sonra sabah olunca Hazreti Peygamber bana şöyle bujvr-du:
Ebû HÜreyre! Dün gece yakaladığın adam ne yaptı?» Ben de :
Ya Resûlallah! dedim. O adam, çoluk-çocuğunun ihtiyaç ve zaruretinden şikâyet ettiği için kendisini acıdım ve bıraktım. Hazreti Peygamber,
«Ne var ki, o adam sana yalan söyledi ve yine dönecektir.» buyurdu. Tekrar erzak çalmak için geleceğini bildiğimden onu gözetledim. Bir gece yine geldi. Zekât mallardan avuç avuç almağa başladı. Kendisini yakaladım ve: Seni Hazreti Peygamberin huzuruna, götüreceğim, dedim. Adam bana yalvardı:
— Beni bırakınız. Sonderece fakir ve muhtacım. Çoluk-çocuğum da son derece zaruret içindedir. Bir daha gelmeyeceğim. Bu defa. da beni bağışla, dedi. Yine acıyarak onu salıverdim. Sabah olunca Peygamber SallaRâhu Aleyhi ve Sellem Hazretleri:
«Efoû Hüreyre! Gece yakaladığın adamı ne yaptın?» buyurdu. Ben de:
— Yâ Resûlallah! Son derece ihtiyacından, çoluk-çocuğunun zaruretinden şikâyet etti, merhamet diledi. Ben de onu acıyarak salıverdim, dedim. Hazreti Peygamber bana şöyle buyurdu:
«Ne var ki, o yalan söylemiştir ve yine dönecektir.» Sonra ben üçüncü gece yine onu gözetledim. Bir de baktım ki, avuç avuç hurma çalıyor. Hemen onu yakaladım ve : Bu defa muhakkak seni Hazreti Peygamber götüreceğim; çünkü bir daha gelmeyeceğim diye söz verdiğin halde tekrar geldin, bu üçüncü defa oldu, dedim. Adam bana şu cevabı verdij Bu defa da beni bırak; ben sana çok değerli kelimeler öğreteceğim ki, bunlar sebebiyle Allah Tealâ sana çok faydalar ihsan ve ikram eder.
— Öğreteceğin kelimeler nedir? diye sordum. Dedi ki:
— Yatacağın zaman «Ayete'1-Kürsî» yi sonuna kadar oku. Her akşam böyle okursan, sabaha kadar Allah Tealâ Hazretleri sana koruyucu Melekler gönderir ve seni korurlar. Şeytan da sana yakla-şamaz, dedi. Bu sözüne karşılık ben de onu salıverdim. Sabah olunca yine Peygamber SallalJahu Aleyhi ve Sellem sordu:
«Geceki tutsağı ne yaptın?» Ben de, hırsızın bana söylediği sözleri ve öğrettiği kelimeleri Hazreti Peygambere anlattım ve bunun üzerine adamı salıverdiğimi; söyledim. Hazreti Peygamber Bana şöyle buyurdu:
«Yalancı olduğu halde, (ayete'l-Kürsü'nün özelliğine dair) sana doğruyu söylemiştir. Ya Eba Hüreyre! üç geceden beri seninle konuşan kimdir, biliyor musun?» Ebû Hüreyre: Hayır, bilmiyorum, dedi. Hazreti Peygamber:
«O şeytandır,» buyurdu.
Mütercim:
Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh), öşür ve sadaka anbannı korumaya memurdu ve Hazreti Peygamberin vekili idi. Böyle vekil olanın, vekâlet ettiği maldan zaruret dolayısı ile bir şey vermek veya harcamak halinde müvekkilin muvaffakatmı alması gerektiğine bu hadîs-i şerif delil olmaktadır.

635- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Bilâl Habeşî Hazretleri bir kere «Berna» adı verilen sarı ve yuvarlak biçimde hurma ile Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelince, ona sordu;
«Bu hurma nereden?» Bilâl dedi ki:
— Ya Resûlallah, yanımda bulunan kalitesiz hurmadan iki ölçek verip bu berna hurmasından bir ölçek aldım ve size ikram için özel olarak getirdim. Hazreti Peygamber Bilâl'a şöyle buyurdu:
«Eyvah, eyvah! Ribanın tâ kendisi, ribanın tâ kendisi... Bunu yapma. Böyle iyi hurma satın almak istediğin zaman, sendeki kalitesiz hurmayı para ile sat ve aldığın para ile bu iyi hurmayı satın al.» Sonra o hurmaların hemen sahibine geri verilmesini Hazreti Peygamber emretti.[40]

ZİRAAT BAHSİ

636- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Herhangi bir müslüman bir ağaç diker, yahud bir ekin eker de ondan kuş yahut insan veya hayvan yerse, bu- yüzden kendisine mutlaka sadaka sevabı yazılır.»
Mütercim:
Ziraat, kazançların en fazileti sidir. Sonra ticaret, sonra atlardır. Bazı alimlere göre de, insanoğlunun ihtiyaca amanın ahvaline bağlı olarak faziletleri değişik olurdu ihl yaç olduğu zaman ziraat daha faziletlidir. San'ata ihtivar zaman san'at faziletli olur.

637- Ebû Ümame EI-BahiK CRadıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, saban ve bazı ziraat aletleri görünce:
«Bunlar Wr toplumun evine girerse o eve ancak zillet girer.»
Mütercim:
Bundan önceki hadis-i şerifte ziraat ve ağaç dikme övülmüştü. Burada ise, bir toplum tüm olarak ziraatla uğraşır da diğer san'at ve ticaret işlerini bırakırsa, o toplumda zillet ve hakir duruma düşme hali doğar ki, bu' bir cemiyet için kurtuluş ve yükseliş yolu değildir. Ziraat yanında san'at, ticaret, cihad gibi çeşitli bölümlerde çalışma lâzımdır ki, o toplum zilletten kurtulsun.

638- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
veya çoban köpeğinden başka bir köpek tutar-- sevabından bir kırat eksilir.»
Mütercim:
Av köpekleri, hayvan sürülerini koruyan köpekler, evleri hırsızdan koruyan köpekler beslenebilir ve bulundurulabilir. Fakat süs için olsun, eğlence için olsun evlerde köpek bulundurulması yasaktır. Hele başkalarına zarar verecek ısırıcı köpekleri barındırmak haramdır. Barın diri İmal arı caiz olpaı köpeklere ittifakla sahip olüna-bildiğinden İmam Malik Hazretleri köpeğin tahir Ctemiz) olduğu görüşündedir. Çünkü böyle av köpekleriyle meşgul olmak sebebiyle onlardan sakınmak zordur. Ayrıca bir şeye izin verilmesi, o şey ile ilgili hususları da kapsar ve izin bunlara da şamildir, diye hüküm vermiştir, İmam Azam Hazretlerine göre, köpek domuz gibi aynen pis olmayıp kılları ve kemikleri temizdir. Derisi de tabaklanabilir. Yalnız köpeğin salyası pistir.
İmam Şafîî ve İmam Muhammed Hazretlerine göre, köpek domuz gibi aynen pistir. Her parçası da böyle pistir. Yine İmam $afîî Hazretlerine göre, ıslak olarak bir kimsenin elbise veya bedenine köpek dokunursa, o yeri yedi kez yıkamak gerekir. Bu yedi kere temizlemeden birisinin toprakla olması lazımdır. Halk arasında söylenen ve Şafîîlere isnad edilen: Bir kimseye köpek dokunursa abdesti bozulur, sözünün aslı yoktur.

639- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
« İsrail oğulları zamanında) biri öküze binmiş giderken Öküz binicisine dönüp baktı ve dedi ki: Ben bunun için (binilmek için) yaratılmadım; ancak ziraat için yaratıldım.» Ashab, öküzün konuşmasına şaşarak (hadiseyi yadırgayarak), sübhanellah! dediler. Bunun ne Hazreti Peygamber buyurdular ki:
«Ben buna inandım, Ebû Bekir ve Ömer de inandılar. Bir kurt da koyun kaptı. Çoban kurdun ardına düştü (ve koyunu kurtardı) Kurt çobana dedi ki: Canavarlar gününde, sürünün benden başka çobanı bulunmayacağı günde onu (koyunu) kim kurtaracaktır?» Bu
da Ashab'm hayretini mucip oldu. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «Bu olaya ben inandım, Ebû Bekir ve Ömer de inandılar»
Bu lıadîs-i şerifi Ebû Hürsyre'den rivayet eden Ebû Seleme, Hazreti Peygamber bu sözleri buyurduğu zaman o mecliste Ebû Bekir ile Ömer bulunmuyorlardı. Bu ikisinin de ayni inancı taşıyacaklarını onların gıyabında olarak Hazreti Peygamber haber vermişti, dedi.

640- Ebû Hüreyre CRadıyaJlahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Medine'ye hicretlerinde Medineli ashab CEnsar) dediler ki: Bizim mülkiyetimiz altındaki hurma bahçelerini kardeşlerimiz olan muhacirlerle (Mekke'den hicret edenlerle) aramızda böl ya resûlallah! Hazreti Peygamber onların bu dileklerine karşı, «hayır!» diye cevap verdiler. Sonra Hazreti Peygamberin muvafakati üzere muhacirler, Medine'lilerin hurmalarının bakım işlerini yürütmek şartı ile hurma ürünlerini aralarında paylaşmayı kararlaştırdılar.
Mütercim :
Böyle hurma bahçelerinin bakımı, sulanması ve budanması muhacirler tarafından olup da ürünlerinin ortak olması müsâkat (ziraat ortaklığı) dernektir. Fıkıh kitablarında beyan edilen müsâkat, bir taraftan ağaç ve diğer taraftan bakım olmak üzere elde edilen meyvalarm taraflar arasında bölünmesinden ibaret bir ortaklıktır. Müsâkatm rüknü, icab ve kabuldür. Ağaç sahibi meyvalarda şu kadar hisse almak şartı ile bu ağaçların bakımını sanaverdim, der. Karşı taraf da kabul ettim, cevabını verir ve ortalık bağlantısı kurulur. Ayrıca sözleşmeyi yapan iki tarafın da akıl sahibi olmaları şarttır. Bulûğa ermiş olmaları şart değildir. Yine hisselerin 1/2, 1/3, 2/3 gibi tayin edilmeleri lazımdır. Bu hadîs-i şerifte hisselerin gösterilmiş olmaması, örf ve adete bağlı olarak hisse alınması kasdedildiği cihetledir ki, bu da ayrıca aralarında kararlaştırılmıştı.

641- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhünıa) rivayet edilmiştir.
««Herhangi birinizin, tarlasını ücret almaksızın bir din kardeşine (ziraat edip faydalanması için) vermesi, ondan belirli bir ücret almasından daha hayırlıdır.»
Mütercim:
Bir kimse tarlasını ziraat etmesi için belirli bir ücret karşılığında verebilir. Ancak ücret almadan vermesi daha uygun, Allah katında da büyük sevaba vesile olur.
Ziraat için araziyi icara vermek caizdir. Bir kimse dilediğini ekmek üzere kiraladığı arazide yaz ve kış, bir yıl içinde bir kaç defa ziraat edebilir. Bu hadîs-i şerifte, arazilerin kiralanamayacağına dair bir işaret yoktur. Yalnız ücretsiz olarak başkasına verilmesinde fazilet vardır.

642- Hâzreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir: «Her kim, sahipsiz bir araziyi onarırsa ona herkesten daha müstahaktır.»
Mütercim :
.İmam Azam Hazretlerine göre, bir kimse hükümet izni ile boş araziden bir yeri imar ve ihya ederse ona sahib olur. Eğer böyle bir yerden yalnız faydalanma izni verilmişse, mülk edinilmesine müsaade edihnemişse, o yerde yalnız' kullanma hakkı bulunur, mülkiyet hakkı olamaz. Her halde hükümet izni İmam Azam'a göre şarttır.
İmam Şafîî, İmam Muhammed, Ebû Yûsuf hazretlerine göre pey-gamber'in izni kâfidir; hükümetin iznini almak şart değildir. Böyle bir araziyi ihya ve imar eden kimse, yaptığı imar sebebiyle o araziye malik olur.

---

[1] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi: 7
[2] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:9
[3] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:11-12
[4] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:14
[5] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:15
[6] Mümin ve müslim kelimeleri ayni manayı taşırlarsa da, bazan burada olduğu gibi, görünüş hali İle islâmı kabullenene müslim ve kalben iman edenlere de mümin denir. Gerçekten kalben olan imanı Allah bilir. (A.F.Y.)
[7] Bu a'rabi, bunlardan başka yapmam gereken bir şey var mı? diye de sormuştu
[8] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:16-51
[9] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:52-61
[10] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:61-64
[11] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:64-66
[12] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:67-68
[13] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:68-92
[14] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:93-105
[15] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:105-145
[16] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:145-154
[17] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:154-155
[18] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:155-303
[19] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:158-159
[20] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:159-163
[21] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:163-1666
[22] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:166-167
[23] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:167-174

[24] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:174-177
[25] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:177-178
[26] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:178-210
[27] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:210-243
[28] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:243-254
[29] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:254-269
[30] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:269-272
[31] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:272-280
[32] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:280-291
[33] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:292-317
[34] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:317-324
[35] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:325-359
[36] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:359-360
[37] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:361-362
[38] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:363-369
[39] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:370-373
[40] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:373-379

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Câmi'ler:

Câmi', muhaddisler arasında mâlum ve mukarrer olan sekiz ana bölümün hepsine yer veren hadîs kitaplarına denir. Bu sekiz bölüm şunlardır:
1- İlm-i tevhîd ve sıfât. Yani iman ve akaide ait hadîsler.
2- Sünen yâni ahkâma giren hadîsler.
3- Rikak ve zühd, yâni ruhen ve ahlâken yücelmeyi konu edinen hadîsler.
4- Âdâb'a giren yani: yeme, içme, oturma, yatma, konuşma, giyinme vs. âdâbı beyan eden hadîsler.
5- Tefsir, yani bazı Kur'ân ayetlerinin açıklanmasıyla ilgili hadîsler.
6- Siyer, yani tarih ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatıyla ilgili hadîsler.
7- Fiten, yani Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından kıyamete kadar vukua gelecek hâdisâttan bahseden hadîsler.
8- Menâkıb, yani bazı şehirlerin, şahısların veya kabîlelerin zemm ve medihleriyle ilgili hadîsler.
Hadîs kitaplarının hepsi, bu konularla ilgili hadîslere yer vermez. Şu halde bunların hepsine yer verenlere câmi' denmektedir. Bazan bunlardan birine sokulamayan hadîslere de câmi'lerde rastlayabiliriz. Kütüb-i Sitte'den sâdece Buharî, Müslim ve Tirmizî'nin eserine câmi' denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/147-148.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Ashabu'r-Rey:

Görüş, akıl fikir ve tedbir sahibi kimseler. Rey taraftarları, reyciler.
Terim olarak rey; ortaya çıkan yeni bir meselenin hükmünün Kur'an-ı Kerim ve hadislerde açıkça bulunamaması durumunda umumî prensipler ve İslâm'ın ruhundan hareket edilerek akıl ve kıyasla varılan netice ve çıkarılan hükme denir. Sahabe ve Tabiînin ilk döneminde bu anlamda kullanılan rey, tabiîn devrinin sonlarına doğru kıyası ifade etmek için kullanılmıştır.
Rey ekolü sahabe devrinden itibaren başlamıştır. Sahabe'den bazıları Hz. Peygamber (s.a.s.)'den hadis vârid olmayan hususlarda kendi rey ve ictihadlarıyla hüküm verme yolunu tutmuşlardı. Zaten bu ruhsatı bizzat Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vermiştir.[1]
Hz. Peygamber (s.a.s.) devrinde teşrî vahye dayanıyordu. Vahiy devam ettiği için re'y ve ictihada geniş çapta lüzum yoktu. Ancak bununla beraber Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bazen re'y ve ictihadiyle hüküm verdiği olmuştur. Meydana gelen meseleler hakkında bizzat Hz. Peygamber hüküm verdiği için bir itiraz ve ihtilaf sözkonusu olmazdı.
Hz. Peygamber'in vefatından sonra, İslâm devletinin sınırları genişleyip müslümanlar birçok yerlere dağılıp değişik toplumlarla temasa geçtiklerinden problemler çoğalmış, bu problemlerin çözümü hususunda değişik ictihadların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştu.
İslâm alîmlerinin her bir grubu kendi görüş ve ictihadı için uygun deliller aramış ve ayrı ictihadlarda bulunmuşlardır. Hadis'e dayanarak görüş ve ictihadlarını açıklayanlar fıkıh meselelerini inceleme ve çözümünde izledikleri usûle göre iki kısma ayrılmıştır. Bir kısmı nasslara bağlı kalmıştır. Bunlara "Ehl-i Hadîs" adı verilir. Diğer bir kısmı nassların illetlerini inceleyip kıyas yoluyla yeni hükümler verme yolunu izlemişlerdir ki bunlara da "Ehl-i Re'y" adı verilmiştir. Ehl-i Hadîs'in merkezi Medine'de (Hicâz Ekolü), Ehl-i Re'yin merkezi ise Irak'ta (Irak Ekolü) idi.[2]
Her iki grubun mensupları da derece farkıyla hadis ve re'yi kabul etmektedirler ve aralarında karşılıklı temaslar ve düşünce alış verişleri olmuştur. Irak'ta Ahmed b. Hanbel (241/855) gibi hadis taraftarları olduğu gibi Hicaz'da da İmam Mâlik (179/795) gibi re'ye önem veren bilgin ve müctehidler vardı. İmâm Şafiî (204/819) ise bu iki grup arasında yer almıştır.
Ehl-i re'y arasında başta sahabîlerden Hz. Ömer, Hz. Ali ve Abdullah İbn Mes'ud'u zikredebiliriz. Tabiîn'den de:
1- Alkame b. Kays en-Nahâî (62/681),
2- Mesruk b. el-Ecda' el-Hamdânî (63/682),
3- Kadı Şureyh b. Haris b. Kays (78/697 veya 80/699),
4- Saîd b. Cübeyr (95/713),
5- Habib b. Ebi Sabit el-Kâhilî (119/737),
6- İbrahim en-Nehâî (95/713),
7- Hammâd b. Ebi Süleymen (Ebu Hanife'nin hocası) (120/738), gibi alimler kaydedilmektedir.
İbn Kuteybe "el-Maarif" adlı eserinde "Re'y Taraftarları" başlığı altında şu isimleri zikretmiştir: İbn Ebi Leyla (148/765), Ebu Hanîfe (150/767), Rabîatu'r-Re'y diye meşhur olan Rabia bint Ebi Abdurrahman (136/753), Züfer b. Huzeyl (158/774), Abdurrahman b. Amr el-Evzaî (157/774), Süfyan es-Sevrî (161/778), İmam Ebu Hanife'nin talebeleri ve Ebu Yusuf (182/798) ve Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî (189/804).
Aslında "Ehl-i Re'y". (Re'y taraftarları) deyimi, hükümlerde re'y ile ictihad eden herkesi kapsamakta olup bütün İslâm âlimleri buna dâhildir. Çünkü müctehidlerin hepsi, ictihadlarında akıl ve re'ye başvurmadan yapamazlar. Ancak bu deyim, "halk-ı Kur'ân" meselesi ortaya çıktıktan sonra raviler tarafından Iraklılar'a yani Ebû Hanife ve ona tâbi olan Kûfeli fakihlere ad olarak verilmiştir. Onun için ehl-i Re'y denilince ilk etapta hanefî fukahası akla gelir.
Hanefîler'in "Re'y taraftarları" diye adlandırılması hüküm çıkarırken re'yi çok iyi kullanmalarından ileri gelmiştir. Yoksa Irak'ta veya Medine'de, yani fıkhın bulunduğu her yerde re'y de vardır. Ayrıca bu tabirin Ebû Hanife ve taraftarları için kullanılması onları küçümsemek için değildir. Bu, onların kendi görüşlerini, sünnete ve sahabilerin ictihadlarına tercih ettiklerini söylemek gayesini de gütmez. Çünkü Ebu Hanîfe ve arkadaşları böyle bir anlayışa sahip değildirler.[3]
Ehl-i Re'y fukahasının başı sayılan ve aynı zamanda kıyas üstadı olan Ebu Hanife, ictihadlarında şu metodu takip ederdi: Önce Kur'ân-ı Kerim'e başvururdu. Kur'ân'da bir hüküm bulamadığı zaman Sünnete başvururdu. Sünnet'te de bulamazsa âlimlerin icmâını kabul ederdi. Bir konuda İcmâ' da yoksa sahâbîlerin söz ve uygulamalarına bakardı. Sahâbiler'in ittifak ettikleri görüşü tartışmasız benimser, ihtilafa düşmeleri halinde onlardan birisinin görüşünü tercih ederdi. Tabülerin görüş ve fetvalarına uymayı zorunlu bulmaz ve: "Onlar nasıl insan iseler biz de öylece insanız" yani biz de onlar gibi ictihad ederiz derdi.
Kıyas, Ebu Hanife'nin çok iyi kullandığı bir metod idi.
İstihsân, yani maslahattan dolayı kıyası terkedip daha uygun bir hükme varmak ve örf ve teâmül gibi geri kaynaklara dayanarak rey'ini ortaya koyardı.
Re'yi kabul edenler onun metodu hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Şâfiîler'e göre re'y metodu kıyastan başka bir şey olamaz. Hanefiler bunun yanında istihsan prensibini de getirmişlerdir. Mâlikîler'le Hanbelîler'in bir kısmı, re'yin manasını daha da genişleterek kıyası, istihsanı ve "mesail-i mürsele"yi de kabul etmişlerdir.[4]
Reâ fiilinden mastar olan re'y görmek, inanmak, bilmek, sanmak ve sonunu düşünmek demektir. Bir isim olarak re'y; görüş, inanç, akıl, tedbir anlamlarına gelir. Daha sonra bu kelime, "mer'îyyün"; görülen ve düşünülen şey anlamında kullanıldığı gibi, terim olarak; iyice düşünüp taşındıktan ve doğru olan yönü araştırdıktan sonra ulaşılan görüş ve kanaat anlamına gelmektedir. Sahâbe ve Tâbiîler re'yi; Kitap ve Sünnetin açıkça çözüme kavuşturmadığı meseleleri, âyet ve hadislerin ışığı altında hükme bağlamak için tutulan yol olarak anlamışlardır. Fıkıh usulünde re'y, hakkında nas bulunmayan konularda şerîatin gösterdiği düşünme yollarından gidilerek yapılan aklî bir faaliyettir.[5]
Re'y, ikiye ayrılır. İslâm nazarında övgüye değer bulunan re'y ve kınanan re'y. İslâm'ın ruhuna uygun olup, ciddi bir araştırma ve kafa yorma ürünü olan re'yler övülmüştür. Bunlar fıkıh usulünde, ictihad derecesinde görüşlerdir.
Hubâb b. el-Münzir (ö. 19/640), Bedir savaşına çıkıldığında Rasûlüllah'a, konakladığı yeri vahiyle mi yoksa kendi re'yi ile mi seçtiğini sormuş, vahye dayanmadığı cevabını alınca sebeplerini anlatarak başka bir yer tavsiye etmişti. Bunun üzerine Cebrâil (a.s), Hubâb'ın re'yinin isâbetli olduğu, haberini getirmiştir.[6]
Hz. Peygamber Muaz b. Cebel'i (ö. 18/639).Yemen'e görevli olarak gönderirken ona; *"Ne ile hükmedeceksin?"* diye sormuş; Muaz da "Allah'ın kitabı ile" cevabını vermiştir. Hz. Peygamber; *"Allah'ın kitabında bir hüküm bulamazsan?"* buyurunca, Muaz; "Allah'ın elçisinin sünnetiyle" demiştir. Hz. Peygamber; *"Onda da bulamazsan?"* diye sormuş, Muaz ise; "Re'yimle ictihad ederim" cevabını vermiştir. Bunun üzerine çok memnun olan Hz. Peygamber; *"Rasûlünün elçisini, Peygamberinin razı olduğu şekilde muvaffak kılan Allah'a hamd olsun"* buyurmuştur.[7]
İkinci kısma giren kınanan re'yler ise İslâm'ın ruhuna aykırı olan re'ylerdir. Hz. Ömer bu çeşit re'yleri kastederek; "Re'y sahiplerinden sakınınız. Çünkü onlar, Sünnetin düşmanıdırlar; hadisleri öğrenip hıfzetmekten aciz oldukları için re'y ile konuşurlar ve böylece hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar"[8] Abdullah b. Amr Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakletmiştir: *"Allah size ilmi verdikten sonra zorla söküp almaz. Ancak sizden onu, âlimleri ilimleriyle birlikte öldürerek alır ve geriye kara cahiller kalır ki, onlardan fetvâ sorulur, onlar da reyleriyle fetvâ verirler; böylece hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar"*[9] Bu duruma göre bazı re'yler merdûdtur. Re'yle ictihad arasındaki önemli fark da budur.
Tâbiîler devrinin sonlarına doğru "re'y", özellikle inanç sahasında Hâricîlerin görüşü gibi bid'at inançlar; fıkıh sahasında ise kıyâsı ifade etmek üzere kullanılmıştır.[10] Daha önceden Hz. Ömer devrinde Fustat (eski Kahire), Küfe ve Basra gibi büyük İslâm şehirleri kurulmuş ve bu merkezlere aralarında birçok sahâbenin de bulunduğu binlerce müslüman yerleşmişti. Diğer yandan Hz. Ömer (ö. 23/643), Abdullâh b. Mesud'u (ö. 32/652) Kûfe'ye göndermiş, Hz. Ali (ö. 40/660) de idare merkezini oraya nakletmişti. Emevîler idareyi ele alınca, özellikle onlardan memnun olmayan Sahâbe âlimleri yeniden Hicaz'da toplanmaya başladılar. Böylece, Ashâb-ı kiramdan ilim, irfan ve feyz almak isteyen Tâbiîn nesli âlimleri, aradıklarını daha çok Hicaz veya Irak'ta bulmuş ve iki merkezde yerleşmiş olan Sahâbe bilginlerinin çevresinde halkalanmışlardı. Yer ve üstad farkından dolayı zamanla bu bölgelerde iki ilmî grup teşekkül etti. Merkezi Küfe olan "Irak Ekolü" ve merkezi Medîne olan "Hicaz Ekolü". Irak ekolüne "re'y ehli" de denir. Bunların Sahâbeden olan üstadları; Hz. Ömer, Alî b. Ebî Tâlib ve Abdullah b. Mesud'dur. Hz. Ömer'in Irak ekolüne etkisi Abdullâh b. Mesud vâsıtasıyla olmuştur. Ömer Küfelilere "İbn Mesud'a ihtiyacım olduğu halde sizi kendime tercih ettim" diyor; İbn Mes'ud da "Ömer, ilmin onda dokuzunu alıp gitmiştir" diyerek takdirlerini bildiriyordu.[11] Bu Sahâbî üstadların yetişdirdiği başlıca Küfe ekolü mensupları; Alkame b. Kays, Mesruk b. el-Ecda', İbrahim en-Nehâî, Kâdî Şurayh b. el-Hâris, el-Esved b. Yezid ve Ebû Hanife'nin hocası Hammad b. Ebî Süleyman'dır.
Ebû Hanîfe'nin temsil ettiği re'y ekolünün önemli özellikleri şunlardır: Bunlar Sünneti reddetmez, onu da delil olarak kabul ederler. Fakat hadis kaynağı olan Hicaz'dan uzakta bulunmaları ve kendi devirlerinde uydurma hadislerin yaygınlaşması üzerine, hadisin sıhhati konusunda titiz davranırlar. ve rivayetinden çekinirler. Hz. Ali'nin râvîlere yemin ettirmesi, Abdullah b. Mesud'un hadis rivâyet ederken sararıp titremesi ve "yahut Hz. Peygamber'in dediği gibidir" cümlesini eklemesi bu tedbir ve çekingenliğin örnekleridir. Buna karşılık Küfelîler kıyas, istihsan ve maslahat gibi re'ye dayanan usullerle hüküm ve fetvâ vermekten çekinmezler. Meseleler meydana gelmiş olsun veya olmasın müzâkere edilmeli ve hükme bağlanmalıdır. Bunlar kendi üstadlarına çok bağlı ve re'ye fazla yer vermekle birlikte sahîh bir hadisle karşılaşırlarsa hemen re'yi terkedip hadisi tercih ederler. Ancak Ebû Hanîfe âhad haberi, yani tek râvili hadisleri şu şartlarla kabul eder: **a)** Râvinin amelinin, rivâyet ettiği Sünnete uygun olması; **b)** Râvînin güvenilir ve fakîh olması[12] Meselâ, Ebû Hüreyre (ö. 57/676)'nin rivâyet ettiği *"Birinizin kabına köpek batarsa, birisi temiz toprakla olmak üzere yedi defa yıkasın"*[13] hadîsini Ebû Hanife kabul etmez.

Çünkü Ebû Hüreyre bu hadisle amel etmez ve böyle bir kabı üç defa yıkamakla yetinirdi. İşte bu durum, o hadisi rivâyet yönünden zayıflatmakta, hattâ onun Ebû Hüreyre'ye nisbetini dahi şüpheli bir duruma sokmaktadır.

Merkezi Hicaz olan eser veya hadis ehlinin, oradaki temsilcisi ise Mâlik b. Enes'tir (ö. 179/795). Fazlaca hadis rivâyeti yapılan bir bölgede bulunması onun ehl-i hadis veya ehl-i eser sayılmasına neden olmuştur. İmam Mâlik Kitap ve Sünnet yanında Medînelilerin amelini de delil olarak alıyor ve âhad haberleri, ancak Medînelilerin ameline ters düşmemesi şartıyla kabul ediyordu. Çünkü o, Medînelilerin dinî işlerle ilgili uygulamasını, Hz. Peygamber'e ulaşıncaya kadar bin kişinin bin kişiden rivâyeti sayar ve bunu "meşhûr hadîs" derecesinde görür.[14]

Hicaz ve Irak bölgelerinde gelişen bu fıkıh ekollerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çünkü re'yci ve Küfeli olarak tanınmış Alkame (ö. 62/682), İbrahim en-Nehâî (ö. 96/914) ve Ebû Hanîfe gibi müctehidler sıhhat şartları bulununca âhad haberi de kabul ve tatbik etmişlerdir. Yine Medîneli ve eserci olarak tanınan Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/712), ez-Zuhrî (ö. 124/741), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), İmam Şafii (ö. 204/819) ve Mâlik b. Enes (ö. 179/795) gibi müctehidler de re'y ve kıyası uygulamışlardır.[15]

Bu iki ekolün ictihad ve ihtilafına şunları örnek verebiliriz:

a. Küfe ekolü, cehrî olsun hafî olsun, imama uyularak kılınan namazda cemaatin kırâatini uygun bulmuyor. Bu konuda Câbir b. Abdillâh'ın (ö. 74/693) rivâyet ettiği *"Kim bir imama uyarak namaz kılarsa, imamın okuyuşu ona yeterlidir"* hadîsi ile, Hz. Ali'nin (ö. 40/660) "İmanın arkasında okuyan, çirkin hareket etmiş olur" sözüne dayanır.[16]

Medîne ekolü ise cehrî namazlarda okunmamasını, hafî namazlarda ise okunmasını tercih eder. Dayandıkları deliller şunlardır: Abdullah b. Ömer (ö. 74/693) "Biriniz imama uyarak namaz kılarsa ona imamın kırâati yeterlidir" demiş; Ebû Hüreyre'nin naklettiği bir hadiste de, cehrî olarak kılınan bir namazda, Hz. Peygamber cemaatten birinin Kur'ân okuduğunu işitmiş; kendi okumasını zorlaştırdığı için, namaz sonunda onu bundan menetmişti. Bundan sonra halk cehrî namazlarda imamın arkasında okumayı terketmişlerdi.[17]

b. Re'y ehlinden İbrahim en-Nehâî Hz. Peygamber'in namazda, yatırılan sol ayak üzerine oturduğunu ifade eden rivâyetlere dayanıyor. Eser ehlinden el-Kâsım b. Muhammed (ö. 102/720) ise namazda oturuş şeklini çevresindekilere gösterirken, sağ ayağını dikiyor ve sol kabası üzerine oturuyor. Bunu yaptıktan sonra da Abdullah b. Ömer'in aynı şekilde yaptığını naklediyor.[18] Buna göre, her bölge, kendi üstadlarından elde ettiği bilgiyi nakletmiş ve uygulamıştır.

c. Yine iki ekol arasında mahkemede, tek şahid ve bir yeminle karar verilebileceği konusunda ihtilaf edilmiştir. Medine ekolü "Hz. Peygamber'in bir şahid ve bir de yeminle hükmettiği" rivâyetini esas alarak uygulamada bulunmuştur.

Küfe ekolü ise, *"İki erkek şâhidin şâhitliğini alın, iki erkek bulunamazsa bir erkek ile iki kadının şâhitliği de olur"* (el-Bakara: 2/282) meâlindeki âyet ile, "Beyyinenin davacıya, yeminin ise davalıya âit olduğunu" bildiren hadîse dayanarak, "Bir şâhid ve bir yeminle hüküm verme" görüşünü kabul etmez. Diğer yandan Küfeliler; "Şâhid ve yeminle hüküm verme" hadisini sağlam bir yoldan işitmemişlerdir.[19]

Sonuç olarak vahiy ve Sünneti akıl ve tecrübe ile yorumlayan ve toplumda karşılaşılan problemleri toplum yararı yönünde çözmeye çalışan re'y veya Irak ekolü İslâm hukukuna akılcı bir dinamizm kazandırmış, yüzyıllar boyunca uygulamayı kolaylaştırmıştır. Ancak gelişen ve değişen hayat şartları karşısında bu dinamizmin de yenilenmesi ve geliştirilmesi gereklidir.[20]

---

[1] Ebû Dâvud, Akdiye: 11.
[2] Osman Keskioğlu, Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku, 67.
[3] Muhammed Zâhid el-Kevserî, Hanefî Fıkhının Esasları, Trc. Abdulkadir Şener, Cemal Sofuoğlu 20, 21.
[4] M. Ebu Zehrâ, a.g.e., 69; Abdülkerim Ünalan, Durak Pusmaz, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/165-166.
[5] İbn Kayyim, İlâmü'l-Muvakkıin, Mısır 1955, I, 66; İbn Sa'd Tabakât, Beyrut 1960, II, 15, 375, 386; İbn Hacer, el-İsâbe, I, 302.
[6] İbn Sa'd, a.g.e., II, 15; İbn Hacer, a.g.e., I, 302.
[7] Şâfiî, el-Ümm, VII, 273; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 230, 236, 242; Tirmizî, Ahkâm, III; es-Serahsî, el-Mebsût, XVI, 69, 70.
[8] İbn Kayyim, a.g.e., I, 63, 91 vd.
[9] Buhârî, İ'tisâm: 73; İbn Mâce, Sünen, Mısır 1313 H., I,14.
[10] Zebîdi, Tâcul-Arûs, I, 141; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, I, 21-23; eş-Şirâzî, Tabâkât, Beyrut 1970, s. 135.
[11] İbn Kayyim, a.g.e., I,16,17, 20.
[12] İbn Kayyim, a.g.e., I, 14-22; Dârimî, Sünen, I, 83-84; Şah Veliyullâh, Huccetûllah, Seyyid Sâbık Mısır 1966, s. 6,10 vd.; Ebû Zehra, Usulül-Fıkh, s. 108-111.
[13] Buhârî, Vüdû: 33; Müslim, Tahâre: 89, 91, 92, 99.
[14] Ebû Zehra, a.g.e., s. 109, 110.
[15] Hayreddin Karaman, İslâm Hukukunda İctihad, Ankara 1975, s. 109.
[16] İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, Haydarâbâd 1966, I, 375-377.
[17] Mâlik, Muvatta; I, 44.
[18] Mâlik, a.g.e., II, 47.
[19] Şâfiî, el-Ümm, VII,182; Zeylâî, Nasbü'r-Râye, IV, 95 vd.
[20] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/249-251.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS USÛLÜNE GİRİŞ

Önsöz:

Hamd Allah'a mahsustur. Ona hamdeder, Ondan yardım ve mağfiret diler, Ona tevbe ederiz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah kimi hidayete iletirse, kimse onu saptıramaz. Kimi de saptırırsa kimse onu hidayete iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Bir ve tektir, ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür. Allah ona, aile halkına, ashabına, kıyamet gününe kadar güzel bir şekilde onların izinden gidenlere salât ve selâm eylesin.
Gerçek şu ki Allah, Muhammed *Sallallahu aleyhi vesellem*'i hidayet ile ve hak din ile -onun dinini diğer bütün dinlerin üzerine üstün kılmak üzere- göndermiş, ona kitabı ve hikmeti indirmiştir. (Kitap Kur'ân-ı Kerim, hikmet te sünnettir). Ta ki insanlara kendilerine indirilenleri açıklasın, belki iyice düşünürler, hidayet bulur ve kurtulurlar.
Kitap ve sünnet, yüce Allah'ın kullarına karşı delilinin, kendileri ile ortaya konulduğu iki esastır. İtikâdî ve amelî hükümler, emir ya da yasak itibariyle onlar üzerine bina edilir.
Kur'ân'ı delil gösteren bir kimse bir tek hususu gözönünde bulundurmalıdır. O da nassın hükme delâletini tetkik etmektir. Onun senedine bakmaya ihtiyacı yoktur. Çünkü Kur'ân-ı Kerim hem lafiz, hem de mana itibariyle mütevatir nakil ile kesin bir şekilde sabit olmuştur:
"Şüphe yok ki o zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik. Onu koruyacak olanlar da elbette bizleriz." (el-Hicr, 15/9)
Sünneti delil gösteren bir kimsenin ise iki hususu birden gözönünde bulundurması gerekir:
Birincisi, sünnetin Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sübutûnu tesbit etmek. Çünkü Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e nisbet edilen herşey sahih değildir.
İkincisi, nassın hükme delâletini gözönünde bulundurmak.[1]
Birinci husus dolayısıyla Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e nisbet edilenler arasında kabul edilebilir durumda olan ile reddedilmesi gerekenin birbirinden ayırdedilebilmesi için gerekli kanun ve kuralların konulmasına gerek duyulmuştur. İlim adamları -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu işi yerine getirmiş ve buna "Mustalahu'l-Hadis: Hadis İstilahları, Terimleri" adını vermişlerdir.
Biz ilmî enstitülerin lise kısımlarının birinci ve ikinci sınıfları için kabul edilmiş müfredat programına uygun olarak, bu önemli ilim dalını kapsayan orta hacimde bir kitap hazırladık ve ona "Mustalahu'l-Hadîs" adını verdik.
Bu kitabı iki kısma ayırdık. Birinci kısım birinci senenin müfredat programını, ikincisi ise ikinci sınıfın müfredat programını ihtiva etmektedir.

Yüce Allah'tan bu amelimizi kendi zatı için ihlasla yapılmış, rızasına uygun ve kullarına faydalı kılmasını niyaz ederiz. Şüphe yok ki o, pek cömerttir ve pek lütufkârdır.[2]

---

[1]
[2] Muhammed Salih el- Useymin, Hadis Usulüne Giriş, Guraba Yayınları.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Ashabu'r-Rey:

Görüş, akıl fikir ve tedbir sahibi kimseler. Rey taraftarları, reyciler.
Terim olarak rey; ortaya çıkan yeni bir meselenin hükmünün Kur'an-ı Kerim ve hadislerde açıkça bulunamaması durumunda umumî prensipler ve İslâm'ın ruhundan hareket edilerek akıl ve kıyasla varılan netice ve çıkarılan hükme denir. Sahabe ve Tabiînin ilk döneminde bu anlamda kullanılan rey, tabiîn devrinin sonlarına doğru kıyası ifade etmek için kullanılmıştır.
Rey ekolü sahabe devrinden itibaren başlamıştır. Sahabe'den bazıları Hz. Peygamber (s.a.s.)'den hadis vârid olmayan hususlarda kendi rey ve ictihadlarıyla hüküm verme yolunu tutmuşlardı. Zaten bu ruhsatı bizzat Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vermiştir.[1]
Hz. Peygamber (s.a.s.) devrinde teşrî vahye dayanıyordu. Vahiy devam ettiği için re'y ve ictihada geniş çapta lüzum yoktu. Ancak bununla beraber Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bazen re'y ve ictihadiyle hüküm verdiği olmuştur. Meydana gelen meseleler hakkında bizzat Hz. Peygamber hüküm verdiği için bir itiraz ve ihtilaf sözkonusu olmazdı.
Hz. Peygamber'in vefatından sonra, İslâm devletinin sınırları genişleyip müslümanlar birçok yerlere dağılıp değişik toplumlarla temasa geçtiklerinden problemler çoğalmış, bu problemlerin çözümü hususunda değişik ictihadların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştu.
İslâm alîmlerinin her bir grubu kendi görüş ve ictihadı için uygun deliller aramış ve ayrı ictihadlarda bulunmuşlardır. Hadis'e dayanarak görüş ve ictihadlarını açıklayanlar fıkıh meselelerini inceleme ve çözümünde izledikleri usûle göre iki kısma ayrılmıştır. Bir kısmı nasslara bağlı kalmıştır. Bunlara "Ehl-i Hadîs" adı verilir. Diğer bir kısmı nassların illetlerini inceleyip kıyas yoluyla yeni hükümler verme yolunu izlemişlerdir ki bunlara da "Ehl-i Re'y" adı verilmiştir. Ehl-i Hadîs'in merkezi Medine'de (Hicâz Ekolü), Ehl-i Re'yin merkezi ise Irak'ta (Irak Ekolü) idi.[2]
Her iki grubun mensupları da derece farkıyla hadis ve re'yi kabul etmektedirler ve aralarında karşılıklı temaslar ve düşünce alış verişleri olmuştur. Irak'ta Ahmed b. Hanbel (241/855) gibi hadis taraftarları olduğu gibi Hicaz'da da İmam Mâlik (179/795) gibi re'ye önem veren bilgin ve müctehidler vardı. İmâm Şafiî (204/819) ise bu iki grup arasında yer almıştır.
Ehl-i re'y arasında başta sahabîlerden Hz. Ömer, Hz. Ali ve Abdullah İbn Mes'ud'u zikredebiliriz. Tabiîn'den de:
1- Alkame b. Kays en-Nahâî (62/681),
2- Mesruk b. el-Ecda' el-Hamdânî (63/682),
3- Kadı Şureyh b. Haris b. Kays (78/697 veya 80/699),
4- Saîd b. Cübeyr (95/713),
5- Habib b. Ebi Sabit el-Kâhilî (119/737),
6- İbrahim en-Nehâî (95/713),
7- Hammâd b. Ebi Süleymen (Ebu Hanife'nin hocası) (120/738), gibi alimler kaydedilmektedir.
İbn Kuteybe "el-Maarif" adlı eserinde "Re'y Taraftarları" başlığı altında şu isimleri zikretmiştir: İbn Ebi Leyla (148/765), Ebu Hanîfe (150/767), Rabîatu'r-Re'y diye meşhur olan Rabia bint Ebi Abdurrahman (136/753), Züfer b. Huzeyl (158/774), Abdurrahman b. Amr el-Evzaî (157/774), Süfyan es-Sevrî (161/778), İmam Ebu Hanife'nin talebeleri ve Ebu Yusuf (182/798) ve Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî (189/804).
Aslında "Ehl-i Re'y". (Re'y taraftarları) deyimi, hükümlerde re'y ile ictihad eden herkesi kapsamakta olup bütün İslâm âlimleri buna dâhildir. Çünkü müctehidlerin hepsi, ictihadlarında akıl ve re'ye başvurmadan yapamazlar. Ancak bu deyim, "halk-ı Kur'ân" meselesi ortaya çıktıktan sonra raviler tarafından Iraklılar'a yani Ebû Hanife ve ona tâbi olan Kûfeli fakihlere ad olarak verilmiştir. Onun için ehl-i Re'y denilince ilk etapta hanefî fukahası akla gelir.
Hanefîler'in "Re'y taraftarları" diye adlandırılması hüküm çıkarırken re'yi çok iyi kullanmalarından ileri gelmiştir. Yoksa Irak'ta veya Medine'de, yani fıkhın bulunduğu her yerde re'y de vardır. Ayrıca bu tabirin Ebû Hanife ve taraftarları için kullanılması onları küçümsemek için değildir. Bu, onların kendi görüşlerini, sünnete ve sahabilerin ictihadlarına tercih ettiklerini söylemek gayesini de gütmez. Çünkü Ebu Hanîfe ve arkadaşları böyle bir anlayışa sahip değildirler.[3]
Ehl-i Re'y fukahasının başı sayılan ve aynı zamanda kıyas üstadı olan Ebu Hanife, ictihadlarında şu metodu takip ederdi: Önce Kur'ân-ı Kerim'e başvururdu. Kur'ân'da bir hüküm bulamadığı zaman Sünnete başvururdu. Sünnet'te de bulamazsa âlimlerin icmâını kabul ederdi. Bir konuda İcmâ' da yoksa sahâbîlerin söz ve uygulamalarına bakardı. Sahâbiler'in ittifak ettikleri görüşü tartışmasız benimser, ihtilafa düşmeleri halinde onlardan birisinin görüşünü tercih ederdi. Tabülerin görüş ve fetvalarına uymayı zorunlu bulmaz ve: "Onlar nasıl insan iseler biz de öylece insanız" yani biz de onlar gibi ictihad ederiz derdi.
Kıyas, Ebu Hanife'nin çok iyi kullandığı bir metod idi.
İstihsân, yani maslahattan dolayı kıyası terkedip daha uygun bir hükme varmak ve örf ve teâmül gibi geri kaynaklara dayanarak rey'ini ortaya koyardı.
Re'yi kabul edenler onun metodu hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Şâfiîler'e göre re'y metodu kıyastan başka bir şey olamaz. Hanefiler bunun yanında istihsan prensibini de getirmişlerdir. Mâlikîler'le Hanbelîler'in bir kısmı, re'yin manasını daha da genişleterek kıyası, istihsanı ve "mesail-i mürsele"yi de kabul etmişlerdir.[4]
Reâ fiilinden mastar olan re'y görmek, inanmak, bilmek, sanmak ve sonunu düşünmek demektir. Bir isim olarak re'y; görüş, inanç, akıl, tedbir anlamlarına gelir. Daha sonra bu kelime, "mer'îyyün"; görülen ve düşünülen şey anlamında kullanıldığı gibi, terim olarak; iyice düşünüp taşındıktan ve doğru olan yönü araştırdıktan sonra ulaşılan görüş ve kanaat anlamına gelmektedir. Sahâbe ve Tâbiîler re'yi; Kitap ve Sünnetin açıkça çözüme kavuşturmadığı meseleleri, âyet ve hadislerin ışığı altında hükme bağlamak için tutulan yol olarak anlamışlardır. Fıkıh usulünde re'y, hakkında nas bulunmayan konularda şerîatin gösterdiği düşünme yollarından gidilerek yapılan aklî bir faaliyettir.[5]
Re'y, ikiye ayrılır. İslâm nazarında övgüye değer bulunan re'y ve kınanan re'y. İslâm'ın ruhuna uygun olup, ciddi bir araştırma ve kafa yorma ürünü olan re'yler övülmüştür. Bunlar fıkıh usulünde, ictihad derecesinde görüşlerdir.
Hubâb b. el-Münzir (ö. 19/640), Bedir savaşına çıkıldığında Rasûlüllah'a, konakladığı yeri vahiyle mi yoksa kendi re'yi ile mi seçtiğini sormuş, vahye dayanmadığı cevabını alınca sebeplerini anlatarak başka bir yer tavsiye etmişti. Bunun üzerine Cebrâil (a.s), Hubâb'ın re'yinin isâbetli olduğu, haberini getirmiştir.[6]
Hz. Peygamber Muaz b. Cebel'i (ö. 18/639).Yemen'e görevli olarak gönderirken ona; *"Ne ile hükmedeceksin?"* diye sormuş; Muaz da "Allah'ın kitabı ile" cevabını vermiştir. Hz. Peygamber; *"Allah'ın kitabında bir hüküm bulamazsan?"* buyurunca, Muaz; "Allah'ın elçisinin sünnetiyle" demiştir. Hz. Peygamber; *"Onda da bulamazsan?"* diye sormuş, Muaz ise; "Re'yimle ictihad ederim" cevabını vermiştir. Bunun üzerine çok memnun olan Hz. Peygamber; *"Rasûlünün elçisini, Peygamberinin razı olduğu şekilde muvaffak kılan Allah'a hamd olsun"* buyurmuştur.[7]
İkinci kısma giren kınanan re'yler ise İslâm'ın ruhuna aykırı olan re'ylerdir. Hz. Ömer bu çeşit re'yleri kastederek; "Re'y sahiplerinden sakınınız. Çünkü onlar, Sünnetin düşmanıdırlar; hadisleri öğrenip hıfzetmekten aciz oldukları için re'y ile konuşurlar ve böylece hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar"[8] Abdullah b. Amr Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakletmiştir: *"Allah size ilmi verdikten sonra zorla söküp almaz. Ancak sizden onu, âlimleri ilimleriyle birlikte öldürerek alır ve geriye kara cahiller kalır ki, onlardan fetvâ sorulur, onlar da reyleriyle fetvâ verirler; böylece hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar"*[9] Bu duruma göre bazı re'yler merdûdtur. Re'yle ictihad arasındaki önemli fark da budur.
Tâbiîler devrinin sonlarına doğru "re'y", özellikle inanç sahasında Hâricîlerin görüşü gibi bid'at inançlar; fıkıh sahasında ise kıyâsı ifade etmek üzere kullanılmıştır.[10] Daha önceden Hz. Ömer devrinde Fustat (eski Kahire), Küfe ve Basra gibi büyük İslâm şehirleri kurulmuş ve bu merkezlere aralarında birçok sahâbenin de bulunduğu binlerce müslüman yerleşmişti. Diğer yandan Hz. Ömer (ö. 23/643), Abdullâh b. Mesud'u (ö. 32/652) Kûfe'ye göndermiş, Hz. Ali (ö. 40/660) de idare merkezini oraya nakletmişti. Emevîler idareyi ele alınca, özellikle onlardan memnun olmayan Sahâbe âlimleri yeniden Hicaz'da toplanmaya başladılar. Böylece, Ashâb-ı kiramdan ilim, irfan ve feyz almak isteyen Tâbiîn nesli âlimleri, aradıklarını daha çok Hicaz veya Irak'ta bulmuş ve iki merkezde yerleşmiş olan Sahâbe bilginlerinin çevresinde halkalanmışlardı. Yer ve üstad farkından dolayı zamanla bu bölgelerde iki ilmî grup teşekkül etti. Merkezi Küfe olan "Irak Ekolü" ve merkezi Medîne olan "Hicaz Ekolü". Irak ekolüne "re'y ehli" de denir. Bunların Sahâbeden olan üstadları; Hz. Ömer, Alî b. Ebî Tâlib ve Abdullah b. Mesud'dur. Hz. Ömer'in Irak ekolüne etkisi Abdullâh b. Mesud vâsıtasıyla olmuştur. Ömer Küfelilere "İbn Mesud'a ihtiyacım olduğu halde sizi kendime tercih ettim" diyor; İbn Mes'ud da "Ömer, ilmin onda dokuzunu alıp gitmiştir" diyerek takdirlerini bildiriyordu.[11] Bu Sahâbî üstadların yetişdirdiği başlıca Küfe ekolü mensupları; Alkame b. Kays, Mesruk b. el-Ecda', İbrahim en-Nehâî, Kâdî Şurayh b. el-Hâris, el-Esved b. Yezid ve Ebû Hanife'nin hocası Hammad b. Ebî Süleyman'dır.
Ebû Hanîfe'nin temsil ettiği re'y ekolünün önemli özellikleri şunlardır: Bunlar Sünneti reddetmez, onu da delil olarak kabul ederler. Fakat hadis kaynağı olan Hicaz'dan uzakta bulunmaları ve kendi devirlerinde uydurma hadislerin yaygınlaşması üzerine, hadisin sıhhati konusunda titiz davranırlar. ve rivayetinden çekinirler. Hz. Ali'nin râvîlere yemin ettirmesi, Abdullah b. Mesud'un hadis rivâyet ederken sararıp titremesi ve "yahut Hz. Peygamber'in dediği gibidir" cümlesini eklemesi bu tedbir ve çekingenliğin örnekleridir. Buna karşılık Küfelîler kıyas, istihsan ve maslahat gibi re'ye dayanan usullerle hüküm ve fetvâ vermekten çekinmezler. Meseleler meydana gelmiş olsun veya olmasın müzâkere edilmeli ve hükme bağlanmalıdır. Bunlar kendi üstadlarına çok bağlı ve re'ye fazla yer vermekle birlikte sahîh bir hadisle karşılaşırlarsa hemen re'yi terkedip hadisi tercih ederler. Ancak Ebû Hanîfe âhad haberi, yani tek râvili hadisleri şu şartlarla kabul eder: **a)** Râvinin amelinin, rivâyet ettiği Sünnete uygun olması; **b)** Râvînin güvenilir ve fakîh olması[12] Meselâ, Ebû Hüreyre (ö. 57/676)'nin rivâyet ettiği *"Birinizin kabına köpek batarsa, birisi temiz toprakla olmak üzere yedi defa yıkasın"*[13] hadîsini Ebû Hanife kabul etmez.

Çünkü Ebû Hüreyre bu hadisle amel etmez ve böyle bir kabı üç defa yıkamakla yetinirdi. İşte bu durum, o hadisi rivâyet yönünden zayıflatmakta, hattâ onun Ebû Hüreyre'ye nisbetini dahi şüpheli bir duruma sokmaktadır.

Merkezi Hicaz olan eser veya hadis ehlinin, oradaki temsilcisi ise Mâlik b. Enes'tir (ö. 179/795). Fazlaca hadis rivâyeti yapılan bir bölgede bulunması onun ehl-i hadis veya ehl-i eser sayılmasına neden olmuştur. İmam Mâlik Kitap ve Sünnet yanında Medînelilerin amelini de delil olarak alıyor ve âhad haberleri, ancak Medînelilerin ameline ters düşmemesi şartıyla kabul ediyordu. Çünkü o, Medînelilerin dinî işlerle ilgili uygulamasını, Hz. Peygamber'e ulaşıncaya kadar bin kişinin bin kişiden rivâyeti sayar ve bunu "meşhûr hadîs" derecesinde görür.[14]

Hicaz ve Irak bölgelerinde gelişen bu fıkıh ekollerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çünkü re'yci ve Küfeli olarak tanınmış Alkame (ö. 62/682), İbrahim en-Nehâî (ö. 96/914) ve Ebû Hanîfe gibi müctehidler sıhhat şartları bulununca âhad haberi de kabul ve tatbik etmişlerdir. Yine Medîneli ve eserci olarak tanınan Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/712), ez-Zuhrî (ö. 124/741), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), İmam Şafii (ö. 204/819) ve Mâlik b. Enes (ö. 179/795) gibi müctehidler de re'y ve kıyası uygulamışlardır.[15]

Bu iki ekolün ictihad ve ihtilafına şunları örnek verebiliriz:

a. Küfe ekolü, cehrî olsun hafî olsun, imama uyularak kılınan namazda cemaatin kırâatini uygun bulmuyor. Bu konuda Câbir b. Abdillâh'ın (ö. 74/693) rivâyet ettiği *"Kim bir imama uyarak namaz kılarsa, imamın okuyuşu ona yeterlidir"* hadîsi ile, Hz. Ali'nin (ö. 40/660) "İmanın arkasında okuyan, çirkin hareket etmiş olur" sözüne dayanır.[16]

Medîne ekolü ise cehrî namazlarda okunmamasını, hafî namazlarda ise okunmasını tercih eder. Dayandıkları deliller şunlardır: Abdullah b. Ömer (ö. 74/693) "Biriniz imama uyarak namaz kılarsa ona imamın kırâati yeterlidir" demiş; Ebû Hüreyre'nin naklettiği bir hadiste de, cehrî olarak kılınan bir namazda, Hz. Peygamber cemaatten birinin Kur'ân okuduğunu işitmiş; kendi okumasını zorlaştırdığı için, namaz sonunda onu bundan menetmişti. Bundan sonra halk cehrî namazlarda imamın arkasında okumayı terketmişlerdi.[17]

b. Re'y ehlinden İbrahim en-Nehâî Hz. Peygamber'in namazda, yatırılan sol ayak üzerine oturduğunu ifade eden rivâyetlere dayanıyor. Eser ehlinden el-Kâsım b. Muhammed (ö. 102/720) ise namazda oturuş şeklini çevresindekilere gösterirken, sağ ayağını dikiyor ve sol kabası üzerine oturuyor. Bunu yaptıktan sonra da Abdullah b. Ömer'in aynı şekilde yaptığını naklediyor.[18] Buna göre, her bölge, kendi üstadlarından elde ettiği bilgiyi nakletmiş ve uygulamıştır.

c. Yine iki ekol arasında mahkemede, tek şahid ve bir yeminle karar verilebileceği konusunda ihtilaf edilmiştir. Medine ekolü "Hz. Peygamber'in bir şahid ve bir de yeminle hükmettiği" rivâyetini esas alarak uygulamada bulunmuştur.

Küfe ekolü ise, *"İki erkek şâhidin şâhitliğini alın, iki erkek bulunamazsa bir erkek ile iki kadının şâhitliği de olur"* (el-Bakara: 2/282) meâlindeki âyet ile, "Beyyinenin davacıya, yeminin ise davalıya âit olduğunu" bildiren hadîse dayanarak, "Bir şâhid ve bir yeminle hüküm verme" görüşünü kabul etmez. Diğer yandan Küfeliler; "Şâhid ve yeminle hüküm verme" hadisini sağlam bir yoldan işitmemişlerdir.[19]

Sonuç olarak vahiy ve Sünneti akıl ve tecrübe ile yorumlayan ve toplumda karşılaşılan problemleri toplum yararı yönünde çözmeye çalışan re'y veya Irak ekolü İslâm hukukuna akılcı bir dinamizm kazandırmış, yüzyıllar boyunca uygulamayı kolaylaştırmıştır. Ancak gelişen ve değişen hayat şartları karşısında bu dinamizmin de yenilenmesi ve geliştirilmesi gereklidir.[20]

---

[1] Ebû Dâvud, Akdiye: 11.
[2] Osman Keskioğlu, Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku, 67.
[3] Muhammed Zâhid el-Kevserî, Hanefî Fıkhının Esasları, Trc. Abdulkadir Şener, Cemal Sofuoğlu 20, 21.
[4] M. Ebu Zehrâ, a.g.e., 69; Abdülkerim Ünalan, Durak Pusmaz, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/165-166.
[5] İbn Kayyim, İlâmü'l-Muvakkıin, Mısır 1955, I, 66; İbn Sa'd Tabakât, Beyrut 1960, II, 15, 375, 386; İbn Hacer, el-İsâbe, I, 302.
[6] İbn Sa'd, a.g.e., II, 15; İbn Hacer, a.g.e., I, 302.
[7] Şâfiî, el-Ümm, VII, 273; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 230, 236, 242; Tirmizî, Ahkâm, III; es-Serahsî, el-Mebsût, XVI, 69, 70.
[8] İbn Kayyim, a.g.e., I, 63, 91 vd.
[9] Buhârî, İ'tisâm: 73; İbn Mâce, Sünen, Mısır 1313 H., I,14.
[10] Zebîdi, Tâcul-Arûs, I, 141; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, I, 21-23; eş-Şirâzî, Tabâkât, Beyrut 1970, s. 135.
[11] İbn Kayyim, a.g.e., I,16,17, 20.
[12] İbn Kayyim, a.g.e., I, 14-22; Dârimî, Sünen, I, 83-84; Şah Veliyullâh, Huccetûllah, Seyyid Sâbık Mısır 1966, s. 6,10 vd.; Ebû Zehra, Usulül-Fıkh, s. 108-111.
[13] Buhârî, Vüdû: 33; Müslim, Tahâre: 89, 91, 92, 99.
[14] Ebû Zehra, a.g.e., s. 109, 110.
[15] Hayreddin Karaman, İslâm Hukukunda İctihad, Ankara 1975, s. 109.
[16] İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, Haydarâbâd 1966, I, 375-377.
[17] Mâlik, Muvatta; I, 44.
[18] Mâlik, a.g.e., II, 47.
[19] Şâfiî, el-Ümm, VII,182; Zeylâî, Nasbü'r-Râye, IV, 95 vd.
[20] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/249-251.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CAMİU'L-ULUM VE'L-HİKEM

İBNİ RECEB (736-795 H)

ASRI VE İLMİ ESERLERİ

Şahsiyeti

O İmam hafiz, fakih, Abdurrahman bin Receb es Selami, el-Bağdadi, sonra Dimeşk'li, Ebul Ferec, Zeynüddin, İbni Recebi Hanbeli diye meşhurdur. H. 736, M. 1335'te Bağdat'ta doğdu. Dimeşk'te yetişti ve oradanda H. 795, M. 1393'te vefat etti. Babus sağir kabristanlığından şeyh Ebul Ferec Abdul vahid bin Muhammed Şirazi'nin yakınına defnedildi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AKIDEDE SÜNNETIN YERI

Kısaca İmam Suyuti'nin Hayatı

Nesebi:

Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Sabık el-Hudayri el-Esyuti. Lakabı Celaluddin, künyesi Ebu'l-Fadl'dır. Nibeti el-Hudayri ve el-Esyuti şeklindedir. El-Esyuti şeklindeki nisbeti babası ve dedelerinin Kahire'ye gelmeden önce doğup yaşadıkları şehir Asyut'a nisbetledir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALLAH'DAN BİR NUR VE KİTABI MÜBİYN

Takdim

Allah Azze ve Celle'ye hamdu senalar, O'nun Rasulü,efendimiz Muhammed'e , Ehl-i Beytine ve ashabına salat ve selamlar olsun.
Bundan sonra;
Öyle fitnelerin karanlığı içindeyiz ki, bu karanlık içinde tek ışığımız Allah'ın Kitabı ve Rasulü sallallahu aleyhi ve sellemin sünnetinin nuru olup, bizleri bu ışıktan mahrum etmeye çalışanların şerrinden Rabbimize sığınıyoruz.
Allah'ın apaçık hidayet yolu, Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin mucizesi, hiçbir batılın yanaşamadığı kitap olan Kur'an-ı Kerim'e doğrudan tasallut edemeyeceğini anlamış bulunan İslam düşmanları, Kur'an'ın açıklaması mahiyetinde olan, Kur'an ile aynı kaynaktan vahyedilen Sünnet'i devreden çıkarıp, Kur'an'ı heva ve hevesleri doğrultusunda izah ettirebilmek ve böylelikle İslam Dini'ni geçersiz kılabilmek için sistemli bir çalışma içine girmiştirler.
Zira Ömer Bin el-Hattab radıyallahu anh buyuruyordu ki;
"Bir takım insanlar gelecek, Kur'an'ın (değişik şekillerde anlaşılabilecek olan) müteşabihleri hususunda sizinle mücadele edecekler. O halde onların yakasına sünnetlerle sarılın. Çünkü sünnetleri bilenler, Allah'ın kitabını en iyi bilenlerdir."[1]
Bahsedilen bu sistemli çalışma için harekete geçen müsteşrikler, İslam tarihinden malzeme aramaya başladı ve Hicri 3. asırda ortaya çıkmış ve İslam uleması tarafından bertaraf edilmiş olan sünnet inkarcılığını yeniden gündeme getirdiler. Reinhart Dozy, Leone Caetani, Ignaz Goldziher, Schacht gibi bazı müsteşrikler Sahabeleri ve kıymetli hadis imamlarını iftiralarıyla itham etmeye başladılar. Onların bu fitnelerine yakın geçmişte ve günümüzde reddiyeler ile cevaplar verilmiş olmasına rağmen, kalplerinde nifak tohumu gizli bulunan, makam, şöhret gibi dünyalık mansıplar peşinde olan, ya da kafirlere hoş görünme kompleksi illetine tutulmuş zavallılar itibar etmiş, müsteşriklerin ve misyonerlerin ekmeğine bal sürmüşlerdir.
Irak, Mısır, Hindistan gibi dış tesirlerin altında kalmış İslam ülkelerinde bu akım neşvu nema buldu ve zamanla dar çaplı da olsa diğer İslam ülkelerinde menfi hareketler görüldü.[2] Mesela dini bir tahsil görmemiş olan Libya lideri Muammer Kaddafi Yeşil Kitap adlı eserinde Kur'an'dan başka kaynak kabul etmediğini söyleyerek[3] şu hadisi doğrulamış oldu;
"Şunu kesin olarak biliniz ki; Bana Kur'an ve onun bir misli daha verilmiştir. Karnı tok olduğu halde rahat koltuğuna oturarak; "Şu Kur'an'a sarılınız; onda helal olarak neyi görüyorsanız onu helal kabul ediniz, neyi de haram görüyorsanız onu da haram biliniz" diyecek bazı kimseler gelmek üzeredir. Dikkat edin! Hiç şüphesiz Allah Rasulünün yasak ettiği şey de Allah'ın haram ettiği şey gibidir."[4]
Mısır'da Mahmud Ebu Reyye adında, hadisler etrafında kasıtlı olarak şüpheler uyandırmaya çalışan birisi zuhur etti.[5] Onun görüşlerini hatasıyla savabıyla, Türkiye'deki sünnet aleyhtarlığının prototipi; Yaşar Nuri Öztürk aynen ithal etti. Yaşar Nuri, 1989 yılında yayınladığı eserlerde (mesela Kur'an'dan Sureler adlı kitapçığında) hadislere ve kaynaklara dayalı olarak ayetleri tefsir ediyor, Ehli Sünnet itikadına muhalif görüşler ortaya atmıyordu. Baktı ki bu yolla mal, makam, alkış, şöhret elde edemedi, derhal Kur'an'daki İslam ve diğer eserlerini, İslam ülkelerinde ses getirmiş olan sünnet inkarcılarının kitaplarından iktibaslar yaparak piyasaya sundu.
İşte bu da, şu hadislerin tezahürüdür;
"Sizden sonra birtakım fitneler olacaktır. O zaman mal çoğalacak, Kur'an meydanda olacak, mü'min, münafik, erkek, kadın, köle, hür, küçük, büyük, herkesin elinde Kur'an olacak.
İçlerinden biri şöyle diyecek; "Onlar neden bana tabi olmuyorlar? Ben Kur'an okuyorum yine de bana kimse uymadı. Ben onlara Kur'an'dan başka bir şey uydurmadıkça bana uymayacaklar." Böyle bir kişinin uydurduklarından sakının! Zira ortaya attıkları dalalet ve sapıklıktır.
Bilgili kimselerin sürçmelerinden de sakının! Çünkü şeytan, ilim sahiplerinin dili ile dalalet ve sapıklığa davet edecektir. Münafik da bazen doğru söz söyleyebilecektir."[6]
Yaşar Nuri, Mi'rac gibi mütevatir hadisler ile sabit olmuş hususları inkar ederken, işine gelen yerlerde zayıf hadisleri delil getirmesi, ancak Arabçadan ve hadis ilimlerinden habersiz kimselerin yapabileceği türden hatalar yapması, Yahudi ve Hristiyanların Efendimiz Sallallahu aleyhi ve sellem'e iman etmeleri gerekmediğini iddia ederek Kur'an'a muhalefet etmesi, kafirlere hoş görüyü ön plana çıkardığı halde Müslümanlara insafsızca hakaretlerde bulunması, ülkenin siyasi atmosferine göre ani bir şekilde görüşler değiştirmesi ve daha bir çok açıklar vermesi ile samimiyetsizliğini tebeyyün ettirdi ve ipliği pazara çıktı.
Yukarıdaki hadiste geçen; "münafik ta doğru söz söyleyebilir" ifadesi; Yaşar Nuri'nin Kur'an'ı savunmak adına söylediği, Zekeriya Beyaz'ın misyonerlik faaliyetleri aleyhinde İslam adına söyledikleri ve diğer bid'at ehlinin İslam'ı savunmak adına söyledikleri hak sözlere aldanmayıp, onlara itibar edilmemesi hususunda aydınlatıcı bir tavsiyedir.
İbnu Ömer radıyallahu anhuma merfuan rivayet ediyor;
"Süleyman aleyhisselam'ın bağlamış olduğu bazı şeytanların insanları din konusunda bilgilendirmek üzere ortaya çıkmalar yakındır."[7]
Diğer bir hadisi şerifte de buyrulur ki;
"Ümmetimden Ehl-i Kitab'dan bir cemaat ve Ehl-i Liben helak olacak!" Bunların kimler olduğu sorulduğunda Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "Ehli Kitab; Allah'ın Kitabını öğrenip Müslümanların alimleri ile mücadele edecek, Ehli Liben(avam halk) ise şehvetlerine uyup namazı terk edecektir."[8]
Türkiye Diyanet Vakfı tarafından 1996 yılında İslam Araştırmaları birincilik ödülü Dr. Bünyamin Erul'un; "Sahabenin Sünnet Anlayışı" adlı çalışmasına verildi. M.Said Hatiboğlu, Mehmed Aydın, İlber Ortaylı, S.Hayri Bolay, Ali Bardakoğlu, Abdurrahman Küçük, Bahettin Yediyıldız gibi İlahiyatçı, tarihçi akademisyenlerden oluşan jürinin tasvib edip, birinciliğe layık gördüğü, Bünyamin Erul'a çalışmaları esnasında İ.Hakkı Ünal ve Hayri Kırbaşoğlu gibi ilahiyat profesörlerinin yardım ettiği belirtiliyor. Bu eserde geçen şu ifadeler Akademik çevrelerin nasıl içler acısı bir halde olduğunu gösteriyor;
"…Şayet bu rivayet sahih ise, Hz. Peygamber, çevresindeki bazı inanışlardan etkilenmiş ve bir ihtimal olarak bunu zikredebilmiştir. Nitekim onun, deve sütü içmediği halde koyun sütünü içmesiyle, farenin Yahudilere benzemesi dolayısıyle, İsrailoğullarından kaybolan topluluğun fareye çevrildiğini zannetmesi de ya bir beşer olarak kendi zan ve tahmininden ya da çevre kültüründen kaynaklanmıştır…"[9]
Allah ve Rasulü'ne iman etmiş(!) bir kimse nasıl bunları söyler? Allah ve Rasulü'ne iman etmiş(!) bir jüri komisyonu nasıl bunları din adına tasvib edip ödüle layık görür?..
Kanımızı donduran bir diğer iddia da, bazı çevrelerde şu şekilde arzı endam ediyor ; "Rifailik tarikatinde Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iman etmek fazilet ise de, şart değildir!.."
İnşaallah, sünnet aleyhtarlarının aynı zamanda Kur'an aleyhtarı olduklarını isbatlayacağımız bu çalışmada, Ahmed elKebir erRıfai kuddise sırruhu hazretlerinin eserlerinden de nakillerde bulunacağız ki, mezkur iddia sahiblerinin nasıl bir şenaet ve denaet ile iftira ettikleri anlaşılsın.
"Ey ehl-i kitap! Size Rasulümüz geldi. Kitaptan gizlemekte olduğunuz şeylerin bir çoğunu size açıklıyor, bir çoğunu da affediyor. Muhakkak size **Allah'dan bir nur (Peygamber Efendimiz Sallallahu aleyhi ve sellem) ve apaçık bir kitap geldi**. Onunla Allah, kendi rızasına uyanları selamet yollarına eriştirir ve izniyle onları, karanlıklardan aydınlığa çıkarıp dosdoğru bir yola ulaştırır."[10]
Tevfik Allah'tandır.

Seyfullah Seyfeddin

Çubukabad 2003

---

[1] Darimi (Mukaddime,17) İbni Abdilberr Camiu Beyanil İlm(2/123) Suyuti el-İtkan(2/11) Kasımi Mehasinut Te'vil(1/68) Acurri Şeriat(s48,52) İbni Hazm İhkam(2/250) Hatib elFakih(1/234) Bkz.: Lalekai Sünnet(203)
[2] Bkz.:Dirasat Fi Hadisin Nebevi(1/26v.d.)Tuhfetul Ahvezi(7/425)
[3] Rehber Ansiklopedisi (14/249)
[4] Darimi(592) Ahmed(2/367,483,4/132,6/8) Ebu Davud(4604) Taberani(4/181,20/274,283) İbni Mace(2) İbni Hibban(13) Beyhaki Sünen(7/76,3/331,332,9/204) Beyhaki Delail(6/549) Beyhaki İtikad(625) Tirmizi(2664) Hakim(1/109) Şafii Risale(s.89,90,225,403) Şafii Müsned(150,234) Humeydi(551) İbni Hazm elİhkam(2/202,1/151) Hatib, elFakih velMütefekkih(1/88,89) Hatib, elKifaye(12,16,17) İbni Abdilberr Cami(2/189) İbni Abdilberr Temhid(1/149,151) Begavi ŞerhusSünne(1/200) Hazımi elİtibar(s.5) Mecmauz Zevaid(1/154-155) Cemül Fevaid(128) Ebu Ya'la(3/346) Kenz(1/577) Kadı Iyaz Şifa(s387) Hattabi Mealimus Sünen(7/8) Kurtubi(1/38) Mişkat(163) Metalibu Aliye(3081) Acurri Şeriat(92-94) ZadulMesir(2/116) TarhutTesrib(2/35) ZadulMead(6/271) Tahavi Meanil Asar(4/209) İbni Kesir(1/4) LealiülMasnua(1/195) Firuzabadi Sifrus Sade(s259) Müsnedi Şamiyyin(1061) İbni Kuteybe Te'vil(s307) Marifetus Süneni velAsar(1/67) Abdurrezzak(8766) Suyuti ElHavi(1/471) İbniTeymiye Tefsir Usulü(s99)

[5] Ebu Reyye hakkında bkz.: Nureddin Itr ve Yaşar Kandemir; "Ebu Reyye" TDVİA (10/214)
[6] Ebu Davud(4611) Hakim(4/466) Ebu Nuaym Hilyetul Evliya(1/230) Darimi(205)Cem'ül Fevaid(302,9790) Nebhani Şevahidül Hak(s51) İbni Teymiye Fetava(5/89) Hayatus Sahabe(3/624) Said Havva Terbiyetuner Ruhiye(s71)
[7] Müslim(mukaddime;7 ,1/2) Darimi(434) Deylemi(3463) İbni Mace(4076) Kenzul Ummal(38864) Cem'ül Fevaid(7943) Lealiul Masnua(1/228) İbni Adiy elKamil(1/208) Ukayli Duafa(2/213) Nuaym Bin Hammad Fiten(s391)
[8] Taberani(17/297) Hakim(2/374) Kenz(29137) Deylemi(6999) Ahmed(4/155) Ebu Ya'la(1746) Mecmauz Zevaid(2/194) Maksadu Ali(372) Buhari Halku Ef'alil İbad(615) İbni Abdilberr Cami(2/193) Fesevi Ma'rife(2/97) İbni Abdilhakem Futuhul Mısır(s293) RiyazusSalihin(169) İbni Kesir(3/135) Kasımi Mehasinut Te'vil(1/168)
[9] Bünyamin Erul ;Sahabenin Sünnet Anlayışı (s.246)
[10] Maide, 15-16

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HİCRİ II. ASIRDAN GÜNÜMÜZE KADAR HADİS İNKARCILARI VE GÖRÜŞLERİ

Mustafa Dönmez (Seminer) BURSA 1999-2000

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Hadis Bilim Dalı

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İSLÂM DÜNYASINDA HADİS İNKÂRCILARI VE GÖRÜŞLERİ

İslâm Dünyasında Hadis İnkârcıları ve Görüşleri , Mustafa Dönmez (Seminer) BURSA 1999-2000 Uludağ Ünıversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilımlerı Bölümü Hadis Anabılım Dalı

Sünneti inkar fitnesinin ilk hicri üçüncü asirda ölmesine ragmen aradan yaklasik on asir geçtikten sonra hicri on üçüncü asirda oryantalistlerin gayelerine uygun olarak bu konuyu gündeme getirmeleri üzerine, Islâm dünyasinda yeniden alevlendi. Bu defa ilk olarak Ingilizlerin isgali altinda bulunan Hindistan'da kendini gösterdi. Burada sünnet/hadis inkarciligin öncülügünü oryantalist Sprenger'in arkadasi ve Kadyani'nin öncülerinden Seyyid Ahmed Han (1817-1898) yapti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KADERLE İLGİLİ BİR HADİSİN TAHLİLİ

Mustafa Dönmez (Seminer) BURSA 1999-2000

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ
MUKADDİME
Hafız İbni Hacer'in Haltercümesi
Muhammed Bin İsmail San'ani
Müracaat Edilen Eserler
Bazı Usûl-ü Fıkıh Istılahlarının Kısaca İzahı :
Usulü Fıkha Göre Bir Âyetin Tahlili:
Hadis İlminin Istılahları
Hadisi Şeriflerin Râvi Sayısına Göre Taksimi
Seneddeki İttisal Ve İnkıta'a Göre Taksimi
Sahih Olup Olmamalarına Göre Hadisi Şeriflerin Taksimi
KİTABA GİRİŞ
TEMİZLİK
[Sular Babı]
Kablar Babı
Pisliği Giderme Babı Ve İzah
Abdest Babı
Mestler Üzerine Mesh Babı
«Abdesti Bozan Şeyler Babı»
Kaza-yı Hacet Babı
«Gusül ve Cünübün Hükmü»
Teyemmüm Babı
Hayz Babı
«Namaz Ve Vakitleri Babı»
«Ezan Babı»
«Namazın Şartları Babı»
«Namaz Kılanın Sütresi Babı»
«Namazda Huşua Teşvik Babı»
Mescidler Babı
«Namazın Sıfatı Babı»
Bazı İzahat :
Secde-i Sehiv Ve Şâir Secdelerden Secde-i Tilâvet Ve Şükür Babı
Bazı İzahat:

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Allahü teâlâya hamdü sena olsun ki, İki sene evvel neşre başlayıp bu sene dördüncü cîldînide bastırmak suretiyle ikmaline muvaffak olduğumuz (Bülûğul' Meram) «Selâmet Yolları» nın aynı sene İçersinde ikinci baskısını yapmak mazhariyetine'de kavuşmuş bulunuyoruz.
Hukukumuza ait bütün esasları biz'ere açıklamış olan Peygamberimiz Muhammed Mustafa (S.A.V.) efendimize âli avlâdına salât ve selâm olsun.
Bu esasları toplayıp, yazıp, bizlere kadar getirenlere (Allah C.C.) rahmet ve selâmetler ihsan etsin.
Eserin lâyık olduğu alâkayı görmesi karşısında memnuniyet ve şükranlarını sunduğu okuyucularına bu yolda muvaffakiyet, sıhhat ve selâmetler diler.[1]

Sönmez

ÖNSÖZ

Âlemlerin Rabbi olan Allah-u Teâlâ'nın tevfîk ve inayetine sığınarak millet irfanına hizmeti vazife bilen Sönmez Neşriyat Şirketi kıymetli dîn bilginlerimizin toplu kararlarına dayanarak hazırlamakda olduğu ilmî ve islâmî eserlerinden birini daha yayınlamakla Allah'a hamd ve şükranımız sonsuzdur.
Resûl-ü Ekrem Peygamberimiz Hazreti Muhammed aleyhisselâm'ın ibadât, ahkâm ve İslâm hukukuna taallûk eden bütün fıkıh meselelerini muhtevi hadîs-i şerifleri «Bülûğu'lMeram» ismi altında bir araya toplamakla İslâm Âlemine hizmeti pek bü.yük olan merhum ibni Hace-rül - Askalânî Hazretlerini hürmetle anar ve Allah'dan kendisine bol mağfiret ve rahmet temenni ederiz.
İslâm hukukuna ve Şer'î yönden ahkâma me'haz olan bu büyük eser «Bülûgu'l - Meram» \ Türkçemize selis bir ifâde İle tercüme eden ve aynı zamanda tefsir ve şerh ederek bundaki meseleleri gayet iyi açıklayan Yüksek İslâm Enstitüsü öğretmenlerinden sayın üstad Ahmed Davudoğlu hocamıza karşı duyduğumuz minnet ve şükranlarımızı bildirirken muhterem mütercim ve müellife Allah'dan rıza ve afiyetler dileriz.
Haşre kadar her müslüman Türk'ün ve hatta bütün İslâm Âleminin hukukî ve şer'î bilgilerine ışık tutacak bu büyük eserin yayınlanmasına âmil olan Sönmez Neşriyat'\n bütün hadimleri ve ortakları inşaAllah ind-i İlâhİ'de en zengin mükâfatlara taltif ve tahsin olunacaklardır.
Sönmez Neşrîyat'tn kıymet!! İlim hey'etİni teşkil eden muhterem üstadların ısrarlı tavsiye ve kararlarından doğan bu eşsiz eser okundukça ve nesilden nesile bir kudsî kitap olarak taşındıkça hasenat defterleri mütemadiyen dolacak olan İlim Hey'etimİzi de tebrik ederiz.
Resûl-ü Zîşan Hazreti Muhammed AleyhİsselâM'ın bir nur ve İnci olan mübarek hadîs-i şerifleri içinde Fıkhı ahkâma taallûk eden bütün mesaili kolaylıkla bulmak imkânını kazandıran Sönmez Neşriyat Şjrketin'm daha nice eser ve kıymetli te'lîfâtı yayınlamasına Allah-u kâdîru'l Mutlak'dan tevfik ve inayet niyaz ederiz.[2]

MUKADDİME

Allahü zül Celâle sayısız hamd-ü senalar; Resul-ü zîşanı Muhammed Mustafa ile Âlü Ashabına sonsuz salât-u selâmlardan sonra, Davud Oğlu Hasanın oğlu şu âciz Ahmed der ki:
Eukitab meşhur Hadîs âlimlerinden Mısırlı İbni Hacer-il' Askalânî'nin Büluğ-ul-Merâm, mm Edillet-iVAhkâm adlı eserinin şerhidir. İbni Hacer merhum bu kıymetli eserinde her-biri îsiâm Hukukuna feyizli birer menba olan Hadîsleri bir çok sahih Hadîs kitabîarından toplamış bu suretle İslâm Hukukunun Kur'an-ı Kerîmden sonra mutlak suretde ikinci delilini teşkil eden Sünnet'den istinad etdiği bütün deliller bir araya gelmişdir. Allah ondan razî olsun.
Bu kıymetli eseri Mağrib Ulemasından Kadı Şerefü'ddin El Hüseyin b. Muhammed-ül Mağribî serhetmis ve kitabına Bedrüt Tamâm» adını vermiştir. Fakat mezkûr şerh uzun olduğu için cnu Yemen Ulemâsından Muhammed b. İsmaİl-üs' San'anî kısaltmak ve kendi tarafından bazı mütâlealar ilâve etmek suretiyle yeni bir eser meydana getirmiş ve buna Sübül Üs- Selâm şerhu Bülûğul-Merâm» unvanını vermişdir. Bu zatın halâ Yemende hüküm sürmekde olan ZahirLyye ve Zeydiyye koluna sâlik olduğu zannediliyor. Vakıa kimseyi taklîd etmez serbest bir müetehid gibi görünmek istiyorsa da eserinin bazı mahrem yerlerinde farkına varmadan hakikati sızdırmış ve sezdirmiştir. Bu sebeble olacak

ki; Hâdiviyye, KasımİIyye, İmamiyye, Yahya b. Hamza Âl imamları, Şerefüd-din ve saire gibi Ehl-i Sünnet Uleması arasında sözü geçmeyen birçok mezhep ve imamları eserinde Ehl-i Sünnet İmamlarıyla birlikde zikretmişdir. Bunu gören Allâme Ebu'l Hayr Nur'u Hasan Han, Sanânı'nin eserini ele almış ve aynen onun yaptığı gibi bazı yerlerini kısaltmak, bazı yerlerine lüzumlu gördüğü malûmatı katmak suretiyle yeni bir eser meydana getirmiştir. Nur-ul Hasan'ın kısalttığı yerler ekseriyetle Ehl-i Sünnet harici mezheb ve kavillerdir. Böylelikle eser bir dereceye kadar tenkili edilmiştir. Nuru'l-Hasan eserine Fethu'l Allâm li Şerh-i Bülûğul-Me ismini vermişdir. Bunlardan maada «Bülûğul-Merâm» in bazı haşiyeleri de vardır. «Sübül-üsSelâm-» bundan 29 sene evvel talebeliğim zamanında Mısırda Caniiü'l-Ezher'in Şeriat Fakültesinde ders kitabı olarak okutuluyordu. İşittiğime göre halâ da okutuluyormuş. Fakir bundaki nükteye bir parçacık olsun temas etmeden geçemiyeceğim.
19 uncu asrın sonlarına doğru Islâmın düşmanları tarafından müslümanlar arasında bir de «Dinde Islahat» modası sokulmuştu. İslâm dinine düşman olanların bununla neyi kasdettiklerinî izaha lüzum yok-dur. Fakat, ne yazıkdır ki Mısırda bazı din âlimleri bu menhus propagandaya mahiyetini anlamadan âlet olmuşlardır. Bu zevat üç beş günlük dünya hayatında şöhret kazanmak sevdasıyla, caiz midir, değîl midir, bakmadan körü körüne düşmanın eline âlet olmuşlar, hatta Mısırda Masonluk Locasını kendi elleriyle kurmuşlardır. İddialarının hulâsası şudur : Eski müctehidler hata etmişlerdir!.. Müctetîdlik sade onların hakkı değildir. Bir parça dinî bilgisi olan herkes ictihad edebilir. Eskiden yazılan eserler sıkıcı ve faidesizdir. Onları yenileştirmelidir. Dini mutlaka zamanın modasına uydurmalıdır.
Bugünün tabiriyle düpedüz «Dinde Reform»culuk olan bu hareketin serdarları Efganlı Cemaleddin ile Mısırlı talebesi Şeyh Muhammed Abduh'dur.[3] Kitabullah ile Sünnet-i Resûlüllahı mutlaka zamanın fennî nazariyyelerine uydurmak suretiyle haberleri olmadan bindikleri dalı kesen bu dalgın zevat o günkü hakikî îslâm Ulemâsını bir hayli uğraştırmışlar dır. Nitekim kendilerine halef olanlar halâ da uğraştırmaktadırlar.
Asla unutamıyacağım bir hadisedir : 1936 yılında Mısır'da Cami-ul' Ezher'in Şeriat fakültesinde talebe idim. O zaman dünyaca meşhur dinî ilimler müessesesi Ezher'in basında Şeyh Muhammed Abduhun güzide talebesi Muhammed Mustafa el Meragî bulunuyordu. Mısırlılar bu zata «İmam» yani «müctehîd» diyorlardı. Üstad Muhammed Abduh'un ateşli bir halefi idi.
İşte bu zat başta olmak üzere Mısır'ın bütün modern din adamları San'anî'nin pek serbest kaleme aldığı Sübülü's-Selâm» ı-nı Ezherin Şeriat Fakültesinde okutmağa karar" vermişlerdi. Buna muvazi olarak bazı Fakülte hocalarına da Mükarenet-ül Mezahib» «Mezheblerin birbirine kıyası» namı altında yeni bir eser yazdırılmışdı; o da ayni fakültede okutuluyordu. «Sübülü's-Selâm» ı okutmanın mânası şu idi. «Ey dört Mezhebin dört İmamı! Siz birer MüctehÎd iseniz işte San'anî ve onun gösterdiği Hâdiler, Yahyaîar ,KâsımIar, Hamzalar ve sairler de birer İmam ve Müctehiddirler. Binaenaleyh darılmayın amma biz işimize yararsa sizin kavilleriniz ile amel edeceğiz. Fakat işimize gelmediği zaman onların kavilleri ile amel efmekde de tereddüt göstermiyeceğiz. Hatta onlarda da sadra şâfî fetvayı bulamazsak kendimiz İçtihad edeceğiz, çünkü içtihad kapısı açıkdır ve Müc-tehîdlerimiz hazırdır, işte başta zamanın İmam-ı Âzami Muslih-i kebîr Merâgîi...»
Türkçesi: Bu hareket şimdiye kadar misli görülmedik orijinal bir dava; yanıbaşındaki «Mukarenetü'l-MezahÎb» de bu davaya bakan bir adalet mahkemesi idi.. Şer'î bir mes'ele hakkında dört mezhebin dört çeşit delilleri bu mahkemenin huzur-u adaletine celbedilir. Oradaki dur dıraz, muhakeme ve münakaşa neticesinde: bir misli bir daha cihana gelmeyen İmam-ı Azam çok defa davayı kaybeder; sararmış solmuş kan terlere batmış perişan haliyle bu amansız mahkemenin yaman huzurundan çıkardı. Hazanda bu günün tabiri ile davalı mevkiinde bulunan dört mezhebin dördü birden mahkûm olur; davayı hükümet savcısı makamında bulunan Mısırın yeni Müçtehidleri kazanırdı.
Bir tarafdan bu iki eser «Sübülü's-Selâm» ile «Mukarenetü'l - Me-câhib» arzettiğim şekilde harıl harıl Şeriat Fakültesi kürsülerinde okutulurken, diğer taraftan zamanın en büyük müetehidi İmam-ı Merâgî resmî ve gayr-i resmî mahfillerde münasebetli ve münasebetsiz daima bu mevzu üzerinde durur, eskinin içtihad tarzını, müctehidlerini mez-heblerini, kitablarını, yazma, *okuma ve okutma şekillerini velhasıl her şeyini... her şeyini... en acı bir lisanla ve ülkeler kaybetmişçe sine derin bir hüsranla tenkid ederdi. 1936 yılında şöhretinin evc-i bâlâ'sma vardığı bir sırada en mes'ul devlet ricali huzurunda: «— Ben Ezherde bir çok müetehidler görüyorum ki; taklid kendilerine haramdır.» dediği meşhurdur. Merâgî merhumdan sonra Ezher idaresine getirilen bazı zevat da o günün kalbur-üstü müctehidlerinden sayılırlardı.
Hasılı: maruzatımı daha da ciddileştirerek demek isterim ki: Kaş yapmağa çalışırken göz çıkaran bu adamlar iyi yapıyoruz zan ve iddiasıyla mübarek dine ve mübarek müslümanlara en büyük darbe-i hakaret ve zilleti indiriyorlardı. Din-i Mübini yar ve ağyara karşı oyuncak haline getirmişlerdi. Maamafih zaman zaman hakettikleri sille-i İntibahı da hakîki Ulemâ şimşek çakar gibi suratlarına indirmiyor da değildi. Cenab-ı Hak cümlesinin taksimatını afvü mağfiret buyursun.
îşte fakir hiç beğenmediğim bu tarz-ı tedris ile senelerce okudum. Nihayet fakülteden mezun olarak ayrıldım. Fakat İslâmi tedrisata ve îslâmm en benam Ulemâsına karşı kıyasıya girişilen şu suikasde karşı damarlarıma yerleşen derin teessür o gün bugün yakamı bırakma-mışdır. Çünkü; bu adamların yapdığı İslama hizmet değil husumetdi.
Vakıa kendilerine kıymetli makaleler, risaleler, hatta kitablar yazarak cevap veren ve hatta Merâgî gibi bazılarını son ömründe dalâl-ı kadîminden döndüren Ulemâ ve fudalâ hamdolsun bulunmuşdur. Lâkin bu yanlış yolun çarpık yolcuları maatteessüf halâ mevcuddur.
Hulâsa: «Yer pek. Gök yüksek» darb-ı meselemiz fehvasında şu hal karşısında bir acz-ı mutlak içinde çırpına çırpına bugünü buldum. Yaşım Elli üçdür. Artık iyiden iyiye göründü bize sefer yollan... Bu seferin nereye olduğunu bu yollara niçin- düşdüğümü hamdolsun bilenlerdenim. Adeta koşa koşa gittiğim hedef bir Mahkeme-i Kübrâ'dır. Ben ora ya muhakeme edilmeye, hesap vermeğe gidiyorum. Âdil-i Mutlak hazretlerine; her dilediğini yapan Melik-i Muktedir, Cebbar-ı Mütekebbir hazretlerine divan durmağa gidiyorum. Ben bu müthiş Mahkemeye nasıl girer nasıl çıkarım Ya Rabbîl... Hesabım açık; hazırlığım küçük benim halim ne olur Allahıml...
İşte yıllardır akşam sabah bu sualleri kendime sorar dururum, fakat cevap alamam. Düşünürken başım saçım ağardı. Nihayet Rabb-ül Alemin hazretlerinin huzur-u mânevisine «Karınca kaderince» bir vesika ile çıkmağa niyyet etdim. Ve bir hayli düşünüp taşındıktan sonra bazı muhterem arkadaşlarımın yardımı, teşvik ve teşci-i ile Ibn-i Hacer-İI' Askalânî merhumun «Bülûğül-Merâm» adlı eserini Türkçeye tercüme ederek üzerine mümkün olan sahih şerh ve tefsiri de yapmak suretile mümkün mertebe dinde Reform salgınının önüne geçmeğe karar verdim. İkmaline muvaffak olabilirsem inşaallah Mahkeme-i Kübra'da bana şahid olur. Bu sayede Hazret-i Fahr-î kainat efendimizin şefaat-ı uzmâsını ummağa belki bir parçacık yüzüm olur.
Yalnız ortada pek mühim bir mes'ele1 var. Bugün dünya değiş-mişdin. Vakıa maddî ve teknik cihetten müthiş ilerlemeler oluyor, rahat yollar çeşitli nakil vasıtaları, kuşlar gibi havalarda uçuşan tayyareler, balıklar misâli, deryalarda yüzen gemiler, bir anda dünyaya seslenen radyolar, telefonlar, telgraflar, çeşitli elektrik tenviratı ve-sanayi'i ve sair nice istirahat sebebleri keşfedilmiş ve halâ da edilmekte.. İnsanoğlu Ay'a, yıldızlara seyahat etmenin yolunu düşünmekde ve bu uğurda hummalı bir suretde geceli gündüzlü çalışmaktadır. Bunlar şüphesiz ki güzel şeylerdir. Lâkin itirafa mecburuz ki'maddenin bu hay-ı huyu içinde insanlık maalesef işin mâna cephesini tamamiyle ihmal etmiş; madde ile birlikde beşerin aklı da maddîleşmiştir. Bugün bütün dünya müthiş bir ahlâk çöküntüsü içindedir. Milletler düştükleri bu korkunç vartadan bir an evvel kurtuluş çaresi arayacaklarına bilâkis oraya daha evvel yuvarlanmak hususunda birbirleriyle yarış ediyorlar. Umumî ahlâk b'r füze sür'atiyle sükût ediyor. Bu sür'atli sükût Adem oğlunun adetâ aklını başından almıştır. Beşeriyet sanki «Dalton anomalisi» hastalığına müptelâ olmuşdur. Ne yazık ki şu acaib İlletten aziz milletimizin de pek çok ferdi muzdaribtir. Bugün göz baka baka haklıya haksız, aka kara, fenaya iyi diyenler var. Dâvamı misâllerle izah edeyim :
İnsanlığın en büyük düşmanı olan Komünizmi en iyi bir idare siz-temi görmek, insanları İnsan eden, onlara ilericilik, fazilet ve kurtuluş yollarını gösteren dine; düşman nazariyle bakmak; ona hiç utanmadan geriletici, uyuşturucu demek; dindarlara gerici, zenpârelere, sarhoşlara, kumarbazlara vesair mühlikât hastalarına ilerici namını vermek daha neler neler, hep bu hastalığın menhus eserleri değil midir? Böyle batmış bir cemiyete lâfzın hangi manasıyla medenî denilir. Ve yirminci asrın medenî insanı diye hangi yüzlerle öğünülür bilmem. Benim muhakkak bildiğim bir şey varsa o da yüzde yüz bir cahiliyet-i salise devri geçİr-mekde olduğumuzdur. Kur*an-ı Kerimde ve Tefsir kitablarmda Adem oğuiîarmm İki tane Cahiliyet devri geçirdiklerinden bahsedilir. Bu devirlerin nereden başlayıp nereye kadar devam ettiği; alâmat-ı farikalarının neler olduğu yine tefsirlerden öğrenilebilir. Fakat işte bu iki Cahiliyet devrine şimdi biz bir üçüncüsünü de katmak mecburiyetindeyiz. Evet yirminci asır, kim ne derse desin, ve maddî terakkiyat ne olursa olsun, hakîkî manasıyla tam üçüncü bir cahiliyet devridir. Ben tekâmül kanunu mutlak olarak kabul edenlerden değilim. Bununla beraber kabul etdiğim müstesnalar arasında Cehaletde tekâmül de vardır. Kanaatimce Yirminci asır modern bir cehalet devri halini almış-dır. öyle mükemmel bir cehalet ki bir günü nice cehalet-i Ülâ yıllarına- bedeldir.
Şimdi burada mukadder bir sual ile karşı karşıya olduğumu hisseder gibiyim; peki o halde sen niçin kalkıp da Hadîs-i Şerif şerhi yazmağa Özeniyorsun? Bu kitabı kimlere okutup kimleri yola getirecek-,
sin? Cevaben derim ki:
— Bu sual bir an için pek haklı görünüyor. Hatta- böyle düşününce tamamiyle yeise kapılmamak, ümidi kesmemek için sebeb bile yok. Lâkin bence öyle değil, bence milletimizin ahlâki ve dînî ıslahından ümid kesmemek için değil, kesmek için bir sebeb yokdur. Çünkü Ce-nab-ı Allah Kur'an-ı Kerîmde «Allanın Rahmetinden ümidinizi kesmeyin» buyuruyor. Zaman zaman kullarına elçi olarak gönderdiği Peygamberlerine de: «Sapıklar* mutlaka doğru yo!a getireceksiniz» dememişdir, Bilâkis onlara yalnız ^emrolundukları tebliğ vazifesini yapmakla iktifa etmelerini,

istediklerini yola getirmek onların elinde olmadığını beyan buyurmuşdur. Şu halde ümidi kesmeğe bir sebeb yokdur. Bizde, bize düşeni yapar bırakırız. Elbette bu kitabı da okuyanlar bulunur.. Hidayet ve tesir Allah'dandır.
îşte şu düşünce ile bütün yukarıdaki mülâhazalara reğmen bu âcizane eseri yazmakdan vazgeçmedim. Bilâkis «Besmele» yi çekerek işe başladım. Tevfik Allah'dandır.
Yaptığım şudur «Bulûg-ul-Merâm» hadislerinin tercümelerini Hadîs-i Şeriflerin altlarına yazdım.Sonra «Sübülü-Usselâmy>ı bazan da Fethu}l-Allâm»ı kaşıma alarak onlardaki izahatın dört mezhebe uyanlarını hemen hemen olduğu gibi kitabıma naklettim ve bunları tercemeden satırbaşı yapmak suretile ayırdım. Bidayetde bu iki eserden birini terceme etmek de hatırımdan geçmedi değil, fakat «Sübüîü's-Selâm-» m birçok Ehl-i Sünnet harici kavillerle dolu olduğunu yukarıda arz ctnıişdını. Binaenaleyh onu sırf tercüme»edemezdim. «Feth'ul-Allâm»a. gelince: Ondan da hernekadar Ehl-i Sünnet harici sözler bir dereceye kadar kaldırılmış ise de onu da bugünün kendimce zarurî addettiğim ihtiyacına cevap verir mahiyetde bulmadım. İşte bu sebeblerle mezkûr iki eserden ve bilhassa «Sübülü's-seîâm» dan azamî derecede istifade etmeme rağmen eser yine tercüme değil, âcizane kendi teîifim oldu. Ben de kitabımdan ekseriyetle fazla kavilleri, itiraz ve cevapları hazfettiğim gibi hazfetmediklerinle dahi sırası geldikçe lâzım gelen cevabı vermeğe ve yine yeri geldikçe muteber Ehl-i Sünnet kitabla-rmdan top'adığım lüzumlu malûmatı dercetmeğe çalıştım. İcabında âcizane kanaatimi izhar ederek dindaşlarımın nazarı dikkatini cek-mekden ve Reformculara lâzım gelen cevapları vermekden çekinme-dim. Eserimin adını da «Sübülü's-selâm» dan pek çok istifade ettiğimi hatta bu eserin onun bir «Terceme»si mesabesinde olduğunu iş'âr için «SELÂMET YOLLARI» koydum. Eserde mümkün olduğu kadar sade bir dil kullanmak tarafını iltizam ettiysem de günün modası haline ge'en yeni uydurma tabirlerden bililtizam kaçındım. Vakıa bunları kullanıp kullanmamamın dînen hiç bir ehemmiyeti yokdur. Fakat ne de ^.sa kelimeler mânaların kalıbıdır. Gönül ister ki bir kalıbdan çıkan mânâ aslını inkâr etmesin. Halbuki; yeni tabirler böyle olmakdan maalesef uzakdır. Müddeami isbat için misal arze-deyim «Etki, Bitki, Bakım-» kelimeleri Uydurma Türkçenin en tutulanlar mdandır. Mânaları: Etki = Tesir, Bitki = Nebat, Bakîm = Nok-ta-î Nazardır. Halbuki ayni kelimeler birer ecdad yadigârı olmak üzere bir çok yerlerde meselâ: Deli Ormanda, Dobruca, Aydos ve sairede halâ kullanılmakda iselerde hiç biri yukarıda gösterilen mânada değildir. Bilâkis Etki = Zulmetmek demektir. «Filân kadın gelinine etki edermiş baksana!...» derler Bitki = Son demektir. Tarlasından mahsûl taşıyan bir çiftçiye daha var mı? diye sorarsanız. «Bu Bitki arabadır» diye cevap verir. Yani bu son demektir. «Küpün dibinden Bal'ın bitkisini çıkardım» derler. Bakım = Besi demektir. Bakımlı hayvan» derler. «Besili» demektir. Bu ve emsali kelimeler arzettİğim manaâlarda halâ kullanılıp dururken dil İşleriyle uğraşanların niçin değiştirmeğe lüzum hissettiklerini bilemem. İşte arzettiğim sebeblerden dolayı yeni tâbirleri kullanmadım. Beyan-ı itizar eylerim...
Kitabda geçen «Vâcib» ve «Tahrim» kelimeleri umumî mânâlarda kullanılmıştır. Yani «Vâcib» den ekseriyetle «farz» bazan vacib manâsı kasdsdildiğİ gibi «Tahrim» den de sırasına göre «Haram» ve «Kerahet manâları murad edilmişdir. Bazı Hadîs-i şeriflerin sonunda görülen (EI'Hâdis) kelimesi türkçeye ilâ ah... şeklinde tercüme edilmişdir.
Hadîs i Şeriflerin başlarındaki «rivayet edilmişdir», cdemişdİr ki» pibi tâbirlerle tercüme esnasında parantez içine alınan muktaza sözler hususunda merhum Ahmed Naim Bey taklid edilmişdir. Maamafih zaruret icabı «bu» «Çünkü» «Zira» «Binaenaleyh», «nitekim» gibi bir çok kelimeler tekrardan kurtarılamamışdır. «Sübül-Üsselâm:> sahibi ile diğar şarih'erin sözleri Sarih gibi hususî tâbirler ile değü, sair sösler gibi (bazılarına göre) tabiriyle ifade edilmiş yahud isimleri açıklanmış dır.
Yalnız îbni Hacer merhum için daima musannif tabiri kullanılmıştır.
Okuyanlara kolaylık olmak Üzere usulü Fıkh'm ve Hadîs-i Şeriflerin İstılahlarım gösteren bir cedveli kitabın başına Kavilerin Terceme-i halleri kitap da geçtiği yerde sahife altında yazılmışdır. Sözüme nihayet verirken hu' naçîz eseri hazırlamakda emeği geçen arkadaşlara bahusus tir çek malî fedakârlıklar göstererek tab'ı ve neşrini üzerine alan «SÖNMEZ» şirketi mensublarma en derin şükranlarımı arzeder, kitabda bilmîyerek yapacağım hatalarımdan dolayı beni muaheze buyurmama-larını okuyan din kardeşlerimden istirham eylerim.
Hidayet, ve muvaffakiyet Allahtandır.[4]
21 - Temmuz -1965 Ahmed Davudoğlu.

Hafız İbni Hacer'in Haltercümesi

Şeyhülislâm Hafız Sehavî'nin «Etftibrü'l-Mesbûk-» adlı kitabının zeylinde Hafız ibni Hacer hakkında şöyle denilmektedir:
«İbni Hacer» Askalânî namıyla maruf, Şeyhülislâmlar şeyhi Dehrin âllâmesi, asrın hafızi, hocam Ahmed bîn Alî bin Muhammed Ebu'Fadl Kınanı Hazret-i Fahrikâinat efendimin sünnetine sancaktar, Kadı'l - Ku-dat, Hadîs hafızlarıyla ravilerinin biriciğidir. (773 H./1372 M.) yılı Şa'ban'ında Mısır'da doğmuş; orada yetişmişdir. Kur'an-ı Kerimi Hâvi'yi, îbni Hacib'in Muhtasarını vesair kitabları ezber etmiş ve Vâ-siylerinden biriyle Mekke-i Mükerremeye gitmişdir. Orada derse hazır olmuş. Sonra Hadîsi sevmiş; onu tahsil babından Hicaz, Şam ve Mısır ülkelerindeki büyük Hadîs Şeyhlerinden bahusus Hafız Zeynüddin Irakî den istifade etmiş; Fıkıh Bufkîni İbn Mülâkkin (723 - 804 H/1323-1401 M.) ve zamanın diğer büyük Fakihlerinden almışdır. Şeyhleri kendisine hocalık ve fetva babında izin vermişlerdir. îki aslı (Kelâm ile Usul-ü Fıkhı) diğer ilimleri îzz b. cemâ'a'dan Lugât ilmini Mecdüddin FİrÛ-zâbâdî (Kamus Müellifi) den Arabi dili ve Edebiyatını Umarî'den Aruz ve Şiiri Bedr-î Müşteki'den Hüsnn-ü Hat ve Kitabeti bir çok zevatdan ckumuşdur. İbnî Hacer bütün ilim dallarında ciddiyetle çalışmış ve hepsinde gayeye ermişdir. Kur'an-ı Kerimin bazı kısımlarını yedi kıraat üzerine Tenuhî'den [328-384 H. 939-994 M.] okumuşdur. Bundan sonra kendini büsbütün hadîse vererek onu neşre başlamış; okumuş; okutmuş ve fetva vermişdir. Mısır'da müstakilen Kadılığı üzerine al-, mış; bu vazifede (21) yıldan fazla kalmışdır.
Tefsir, Hadîs, Fıkıh ve va'zı, muhtelif yerlerde okumuş Ezher'de Camî-i Amr ibn As, ve sair camilerde hatiblik etmiş; ezberİndeki ilmi bir çok kimselere yazdırmışdır. Filhakika kendisine bir çok âlim fazıl zevat başvurarak ilminden istifade etmişlerdir. Eserleri (100) c baliğ olmuşlardır. îlm-i Hadîsin dallarından hiç bir fen yokdur ki; İbn-i Hacer'in o babda müellefati bulunmasın. Eserleri hayatında intişar etmiş; Hükümdarlar emirler bu eserleri birbirlerine hediye etmişlerdir. Eserlerinden bazıları şunlardır :
El - îsâbetü fî temyîzi's - Sahabe
Bülûğu'l - Meram min Edilleti'l - Ahkâm. (Hadîs) (Lahor; Taş baskısı, M. 1837 -1888 — H 1312, 280 nahife).
Tahrîcu Ehadîs Şerhü'l - Vecîz (Hindistan...)
Ta'cîlü'l - Menfaat bi zevâidi ricâli'l - Eimmeti'l - Erbaa (Haydara-bat; H. 132%, 571 sahife).
Ttfrifü'l - Ehli't - Takdis
Takribü't - Tehzib (Luknov, Hollanda; Ta§ baskısı, H. 1271; %82 sahife — Delhi; H. İ308 - 1380; 298 sahife — Delhi; Taş basma, H. 1290).
Et-Telhîcü'l - Habîr fi Tahrîci Ehadîsi'r - Rafiayyül - Kebîr (Hindistan; Taş basma, H, 1301; 416 sahife).
Tevaliyüt - Te'sîs bi-Meâl-i îbni Idris.
Ed - Dirâyeiü fî Müntehibi Tahrici Ehadîsü'l - Hidâye (Delhi; Taş baskısı, H, 1328).
Nasbur Rivayeti fî Tahrîci Ehadîsi'l - Hidâye (Delhi; M. 1882 — Luknov; H. 1301).
Dîvan-ı Hutab (Bulak (Hollanda); H.1301).
Gıbtatü'n - Nazır fî Tercümeli Şeyh Abdülkadîr Geylânl. (Kalküta; M. 1903).
Fethü'l - Bari bi-Şerhi Sahîhi'l - Buharı (Bulak; M, 1301 — Delhi; Taş basması, M. 1890-91).
Tehzîbü't - Tehzîbi'l - Hemâli fî Ma'rifeti'r - Rical (Delhi; Tas basma, 1891. Haydarâbat; H. 1325; 7-12 Güz arası).
El-Kavlü'l - Müsedded fi'z Zebbi an Müsnedi'l - İmam Ahmed (Haydarâbat; 104 sahife).
Lisanü'l - Mizan (Fî Ricâli'l - Hadîs) (Haydarâbat; H. 1320-1331 — 6 Cüz).
Meratibü'l - Müdellisîn fî Hadîs (Mısır...)
Er-Rahmetü'l - Gaysiyyeti bi't-Tercümeti'l - Leysiyye. (Bulak; H. 1301).
Şerhü Nühbeti'l - Fiker fî Mustalahi EhWl - Eser. (Mısır; H. 1308) («Nuhbetü'l - Fikret-» Osmanlı Ulemâsından Ramazan Zade Abdü'n-Nafi' iffet Efendi tarafından tercüme olunmuştur. Matbudur. (Ramazan Zade için bak: Osmanlı Müellifleri c. 1. s. 387) — Yine Osmanlı Ulemâsından Nazif Ahmed Efendi - İstanbul'da tercüme etmiştir. (Nazif Ahmed Efendi için bak; Osmanlı Müellifleri; c. 2, s. ifGS). Nüzhetü'n - Nazar fî Mustalahi EhWl - Eser. (Kalküta; M. 1862 — Mısır; H. 1301).
Nüzhetü'n Nazar fî TevzîhÎ Nuhbetü'l - Fiker (Mısır; H. 1308 Kalküta; M. 1862).
İbn-i Hacer'in «Fethül-Bâri fî Şerhil-Buharî-» adlı eserinden başka bir kitabı bulunmasa yalnız bu kitab onun şöhret ve büyüklüğünü anlatmağa yeterdi. Çünkü bu kitab hakkîyle Sünnet'in Kamusudur. İbn-i Hacer bunun mukaddemesini (812 H./1410 M.) de tamamladıktan sonra (817 H./1414 M.) yılı başlarında telifine girmiş ve (842 H./1438 M.) yılı Receb'in başında ikmâl etmişdir. Eser bittikten sonra büyük bir ziyafet vermiş bütün müslüman büyüklerinin iştirak ettikleri bu ziyafete (500) altın harcamıştır. Bu kitabı hükümdarlardan biri istemiş ve 300

altına satın almışdır. Allah-ü Zül celâl Sünnet-i Seniyye nâmına kendisini en hayırlı mükâfat ile sâdeylesin. Bütün bunlara tevazuunu, hilmini, tahammülünü, sabrını, zarafetini, namazını, orucunu, ihtiyatını, vera' ve takvasını, cömerdliğini, nefse hakimiyetini, lâtif nüktelere zarif nadirata karşı beslediği meylini, gelmiş geçmiş bütün imamlara ve büyük küçük kendisiyle düşüp kalkan herkese karşı gösterdiği emsalsiz edeb ve
terbiyeyi de katmalıdır.
İmam İbn-i Hacer Askâlânî (852 H./1449 Şubat) 18 Zilhicce'sinin cumartesi akşamı yatsıdan sonra vefat etmiştir. Allah kendisine bol sevap ve hayırlı mükâfatlar ihsan buyursun.[5]

Muhammed Bin İsmail San'ani

«Sübülü's - Selâm» Müellifi
1059 H./1649.M. yılında (Kehlân) da doğmuşdür. Bilâhare babasıyla Yemen'in payitahtı olan San'a'ya gitmiş, oranın ulemâsından ders almıştır. Daha sonra Mekke'ye giderek Mekke ve Medine'nin büyük âlimlerinden hadîs okumuşdur. Çeşitli ilimlerde temayüz eden San'anî akran ve emsalini geçmiş ve San'a da ilmî riyaseti elde etmiştir. Edil-le-i şer'îyyeye vakıf olduğunu göstererek ictihad etmiş ve taklîdden kaçınarak delilsiz bulduğu fıkhı iddiaları tezyif etmişdir. Bu sebeble çağdaşları tarafından bir hayji hirpalanmışdır. Bu badireden kendisini Yemen imamlarından İmam Mansûr kurtarmış ve ona San'a camii imamlığını tevcih etmişdir. San'anî İlim ve tedris, ifta ve tasnif yolunda devam ederek hakkında reva görülenlere aldırış etmemişdir. Etrafına avam ve havasdan bir çok insanlar toplanmış ve ondan Hadîs kitaplarını okumuşlar, içtihadlanyla hem ameletmiş hem de onları herkese ilân etmişlerdir. Fitnenin zuhuruna sebeb de bunlar olmuştur.
San'anî'nin birçok telifâtı vardır. Bunlardan biri de «Bülûğu'l-Mcrâm-» şerhi «Sübülü'ş-Selâm-» dır. Bu eseri Mağribî'nin «El-Bedrü't Tamam» aldı şerhini ihtisar etmek suretiyle meydana getirmiş isede kendisi de birçok ilâveler yapmak suretiyle kitabın kıymetini artdırmıştır. «Duv'un - Nehâr» Haşiyesi «Menhatü'l-Gaffar» ile İbn Dakîkü'l-İyd'i «El 'Umde» adlı şerhine yazdığı «El-Udde» « "ojuh » nammdaki haşiyesi ve hadîs ilimlerine ait «Şerhü't TenkîhA eserleri cümlesindendir. Başka eserleri de olduğu gibi ilmî bahislere aid gayet fasih ve insicamlı şiirleri de vardır. Vefat tarihi 1182 H. dir.[6]

Müracaat Edilen Eserler

1— Sübülü's-Selâm Şerh-u Bülûğvfl-Merâm min Edilleti'l-Ahkâm Sana'nî) ;
2— Fethü'l-Allâm li Şerh-i Bülüğül-Merâm Nurü'l-Hasan Han bin Sıddiyk.
3— Fethu'l-Kadir WÂ'cizi'l-Fakîr : İbn Hümam (Muhammed bin Abdülvahid)
4— EÏ'Fıkh Ale'l - Mezahibi-l Erbaa (Komisyon)
5— İbn Abidin
6— Dürerü'l - Hükkâm. fî Şerhi Gureri'l - Ahkâm : Molla Hüsrev.
7— Mir'atü'l - Usûl
8— Şerhu Menârü'l - Envâr. İbnî Melek
9— Meselle-i Ahkâmı Adliye (Mecelie Cemiyeti)
10— Kâmusü'l - Âlâm Sami.[7]

Bazı Usûl-ü Fıkıh Istılahlarının Kısaca İzahı :

Usûl-ü fıkıh âlimleri gerek Kur'an-ı Kerimin nazmını, gerekse hadisleri çeşitli yönlerden ele alarak incelemişlerdir. Çünkü bir söz evvelâ bir mânaya vazedilir. Yani o mânayı anlatmak için tahsis olunur Sonra o mânayı açık mı ifade ediyor, yoksa kapalı mı? Bu cihetle dikkat edilir. Daha sonra o manâda ne şekilde kullanılmasına; sonra da lâfızla o manaya nasıl vakıf olunduğuna bakılır. İşte rnüctehidler Kur'an-ı Kerimle hadîs-i şeriflerden manâ çıkarmaya çalışırken bu cihetleri büyük bir titizlikle göz önünde bulundurmuşlar ve neticede aşağıdaki taksimat ile ıstılahlar meydana gelmiştir :
— Lafzın manaya vasfı itibarı ile taksimi.:
Lafın manaya tahsis edilmesi itibarı ile dört kısımdır : Hâss, âmm, müşterek, müevvel.
a) Hâss : Bir tek manaya vazedilen sözdür. Bu sözün ferdleri var mıdır, yok mudur, mülâhaza edilmez. Münferiden ele alınır. Hâssın manâsı isimlerde üç nev'i olur :
1— İsm-i Hâss (özel isim) Ahmed, Mehmed gibi.
2— Nevî ismi. Erkek, kadın, beşyüz gibi.
3— Cins İsmi. İnsan gibi. Çünki insan Uuûl-ü Fıkıhda bir cinstir. Nitekim hayvan da mantıkda cinstir.
Hâss bir kelimenin hükmü : Delâlet ettiği manayı kat'î yani yüzde yüz ifade etmektir ki, bu kat'iyyete şeriat dilinde vücub diyoruz.
Hassın Nevileri :
Emir, nehy, mutlak ve mukayyeddir.
Emir : Bir sözdür ki onunla karşınızdakinden bir işi yapmasını isteriz. Oku, yaz, otur, kalk gibi- Yalnız bu sözün hakikaten emir olabilmesi için emreden zatın onu ciddiyet ve kat'iyetle ve kendini yüksek görerek söylemiş olması lâzımdır. Böyle olmazsa emrolmaktan çıkar. Ve duâ, iltimas, temenni, irşad, ta'ciz gibi manalarda kullanılır. Emir' in yanında bir karine bulunursa, emir o karinenin gösterdiği manayı ve hükmü ifade eder. Meselâ hükmün mendub olduğunu gösteren bir karine varsa, emir nedib ifade eder. Fakat karîne bulunmazsa emir vücub ifade eder. Hanefî imamlarının re'yi budur. Fukahadan bir cemaatla Mu'tezÜe tarifesi ve bir kavline göre İmam-ı Şafiî mutlak emir nedib ifade eder demişler; Mafikiyye'rlen bazıları ibâhaya delâlet eder kana-atında bulunmuşlardır. İmam-ı Gazali ile bir cemaat da tevakkuf bildirir diyorlar. Tevakkuf, hangi mânada kullanıldığını kestirmeyip durmaktır. Bu takdirde emir hiçbir manâya hamledilmeyip, Sâri1 tarafından bir açıklama gelinceye kadar durulacak demektir. Mutlak emir, tekrar dahi iktiza etmez. Yapılması istenilen işin bir defa yapılmasını icab eder.
Nehy : Tıpkı emirde olduğu gibi ciddiyet ve kat'iyetle ve kendini yüksek görerek bîr kimseyi bir şeyden vazgeçirmek için kullanılan sözdür. Diğer bir tabirle emir, buyurmak; nehy, yasak etmektir. Nehy o işten vazgeçmeyi, onun çirkin ve haram olduğunu bildirir. Maamafih yerine göre bazan kerahate de delâlet eder.
Mutlak emir : Bir kayıtla bağlanmayan emirdir.
Mukayyed erriir : Bir kayıtla bağlı olandır. Ve kolay, kolay bir hükmü kayıtlı olarak ifade eden emre hamlolunmaz. Yani Mukayyedîn hükmü ne ise mutlakın da odur denilemez. ŞâfKlere göre Mukayyed emrin hükmüne ise, mutlakın da odur. Buna mutlakın mukayyede ham-ledîîmesi denilir.
Hanefîler'e göre mutlak emir iki yerde mukayyede hamledilir:
1— îki delilin ifade ettiği hükümler çeşitli olur da birbirlerinin kayıtlanmasını icab ederlerse, mutlak mukayyede hamlolunur.
2 — Hüküm ve hadise bir olup, itlak takyid hükmünde bulunursa, mutlak yine mukayyede hamlolunur.
b) Âmm : Sayılamayacak kadar çok şeylere (adetâ onları delâlete gark edercesine bir şümul ile) delâlet eden sözdür. Her kim, ne zaman, sözleri gibi.
Âmm m hükmü : Hâss gibi kat'iyet ifade etmektir.
Tahsis : Âmm bir sözün delâlet ettiği mânalardan bazılarını hükümden çıkarmaktır. Çıkarmaya yarayan delile muhassis derler.
Hâss ile âmm kuvvet itibarı ile birbirine denk oldukları için tarihleri bilinirse, şöyle hükmolunur? İkisi beraber vârid olmuşsa, hâss âmmı tahsis eder. Âmm önce, hâss sonra gelmişse, hâss âmmı nesheder. Yani hükmünü kaldırır. Hâss önce, âmm sonra ise âmm hâssı nesheder.
c) Müşterek: Çeşitli manalara ayrı ayrı vazedilen sözdür.
(Ayn) gibi; Bu lâfız bir vazı'Ia göze, başka bir vazı'Ia (güneş'e) daha başka vazı'larla altıma, dizkapağma, kaynağa vazedilmiştir. Bunların hepsine ayn denilir.
Müşterek hükmü : Sözün hangi manaya kullanılmış olduğunu anlamak için duraklamaktır.
d) Müevvef : Müctehid tarafından şu manaya gelir diye müşterekten seçilmiş olan lafızdır. Meselâ : Kur' lafzı hayz ve temizlik zamanı arasında müşterek iken, Hanefîler onu hayz mânasına te'vil etmişlerdir. Artık bu söz bu manada müevveldir.
Müevvelîn hükmü : Hata etmek ihtimali ile beraber o lafzın delalet ettiği hükümle amel etmenin vacib olmasıdır.

2/a Lafzın manâya delâleti yönünden taksimi : Söz manâya açık delâlet etmesi itibarı ile dört kısımdır : Zahir, M a s s, Müfesser, Muhkem.
a) Zahir : Kulağımıza gelir gelmez, manâsını anlayıverdiğimiz sözdür.
«Allah alış-verişi helâl, rîbayı haram kılmıştır.» (Bakara suresi : Ayet: 275) olduğu gibi.
Zahirin hükmü : İfade ettiği şeyle amel etmenin vâcib olmasıdır. Bununla beraber zahirin fe'vile, tahsise, ve neshe ihtimali vardır.
b) Nass : Sözü söyleyenden gelen bir sebeble (yani maksadı olması sebebiyle) manası Zahirden daha açık olan sözdür.«Allah alış-verişi helâl, ribayı haram kılmıştır.» «Sure-i Bakara» 275 inci Ayetinde olduğu gibi. Bu âyetteki alış-veriş sözü âmm, riba sözü hâsstır. Keza «alış-veriş helâldir; Hba haramdır» manasında âyet zahirdir. Fakat aynı âyet-i kerîme kâfirlerin riba dahi alış-veriş gibidir iddialarını reddetmek; bu iki muamele arasında fark olduğunu göstermek için nazil olmuştur. Binaenaleyh alış-veriş ile riba arasında fark vardır manâsında nassdır.
Nassın hükmü : Zahirde olduğu gibi ifade ettiği şeyle amel etmenin vacib olmasıdır. Bunun da te'vile, tahsise, neshe ihtimali vardır.
c) Müesser: Manası nasşdan daha açık olan sözdür. Buna sebep sözün arkasından onu açıklayan «beyan-i tefsir» veya «Beyan-ı takrir» denilen açıklamalardan birinin gelmesidir.
Beyan: Bir şeyden maksadın ne olduğunu açıklamaktır. Ve beş kısımdır :
1— Beyan-ı takrir: Bir sözü mecra veya tahsise ihtimal bırakmayacak şekilde te'kid eden bir şeyle açıklamaktır.Meselâ :Kuş denilince bu sözün mecazen süratli giden tren, tayyare gibi şeylerde kullanılmış olması ihtimaldir. Fakat iki kanadını sallaya sallaya uçan kuş dedik mi artık mecaza ihtimali kalmaz. İşte iki kanadım sallaya sallaya uçan sözü bir beyan-ı takrirdir.
2--- Beyan-ı tefsir: Müşterek, mücmel ve müşkil gimi mânaları kapalı olan sözleri açıklayan şeydir. Salât sözü gibi. Bu sözün lügatta mânası duadır. Fakat maksadın kıldığımız (namaz) ibadet olduğunu Beygamber (S.A.V.) bilfiil açıklamıştır. İşte bu bir beyan-ı tefsirdir.
3) Beyan-i tağyir: İstisna ve şart gibi bir sözle ifadenin baş tarafının hükmünü değiştirerek maksadı açıklamaktır. Meselâ Futana bin lira vereceğim var. Amma üç yüzü müstesna gibi. Gaye, ve tahsis de beyan-ı tağyirden sayılırlar.
4— Beyan-ı Zaruret : İzah için vazolunmayan bir şeyle bir nevi açıklamadır. Yani söylenmediği halde söylenmiş hükmünde olan şeydir.
Meselâ : Ölen bir kimsenin mirasçısı yalnız annesi ile babası olursa, âyet-i kerime annesinin mirasdan üçte bîr alacağını bildiriyor. Babasının ne alacağı bildirmemişse de başka mirasçı olmadığına göre o da bittabi kalanın yani üçte ikisini alacaktır. İşte buna beyan-ı zaruret derler.
5--- Beyan-i Tebdil : Neshdir. Nesh : Sonra gelen şer'î bir delinin evvel gelen şer'î bir hükmü kaldırmasına derler. Meselâ : Bir zamanlar Hazreti Peygamber Saîlallâhü aleyhi ve sellem kabir ziyaretini menetmişti. Sonra buna müsaade buyurmuştur. İşte sonraki müsaade evvelki yasağı neshetmiştir.
Müfesserin hükmü : Yalnız nesh edilme ihtimali ile beraber o sözle amel ve itikadın vacip olmasıdır.
d) Muhkem : Kuvvetçe müfesserden -daha ziyade olan sözdür. Bunda nesh ihtimali de yoktur. Meselâ kıyamete kadar devam edecektir» hadîs neshe ihtimali olmadığı ya devam veya ebediyyete. delâlet eden bir kayıtla anlaşılır. Yahut vahiy zammının geçmiş olması İle. Birinciye muhkem liaynihî, ikinciye muhkem ligayrihî derler. Muhkemin hükmü : Te'vile, tahsise, ve neshe ihtimali olmaksızın o sözle amel ve itikadın vücubudur.
2/b — Lâfız mânaya kapalı delâleti itibarı ile dört kısımdır : Hafî, müşkil, mücmel ve müteşabih.
A) Hafi: Sîgasından gayri arızî bir sebeple maksad gizlenmiş olan sözdür. Hırsız lâfzının yankesici ile kefen soyucuya delâleti bu kabildendir.
Hafinin hükmü : Lâfzın hakikatına itikad ettikten sonra manasını tayin için üzerinde düşünmektir.
B) Müşkü: Manasının fazla kapalı olmasından yahut içinde bir istiare bulunduğundan maksad ancak düşünüp, fikir yormakla anlaşılabilecek derecede kapalı olan sözdür. Yani bunun anlaşılması hafî'den daha güçtür.
MüşkilİN hükmü : Hakikatini itikad ettikten sonra mânayı araştırmak ve daha sonra üzerinde düşünmektir.
C) Mücmel: Söyleyenin açıklamasından başka maksadı anlamaya bir yol bulunmayan sözdür. Yani bu lâfız müşkilden de kapalıdır.
gibi. Eğer bu kelimenin başına belâ gelince feryad eden, hayır gelince cimrileşen manasına geldiğini Allah-ü Tealâ âyette izah etmese biz onu anlayamazdık.
Mücmelin hükmü : Hakikatini itikad ederek açıklama gelinceye kadar beklemek, yani bir manâ vermemek. Açıklamadan sonra da icap ederse üzerinde durmak düşünmektir.
D) Müteşabik: Ümmet için maksadın ne olduğunu bilmeye ümid dahi kalmayan sözdür. Bazı surelerin başındaki gibi manası anlaşılmayan kelimelerle, bazı âyetler gibi.
Müteşabihin hükmü : Hakikatini itikad edip te'vilden vazgeçmektir. Selef-i salihîn denilen ilk devirler ulemâsının rey'i budur.
Müteahhirîn denilen sonraki devirler ulemâsına göre müteşabihin te'vili caizdir.
3) Lâfizm manada kullanılması itibarı ile taksimi yine dörttür : Hakikat, mecaz, sarih, kinaye.
A) Hakikat: Mâ vudıa leh'inde. Yani tahsis olunduğu manada kullanılan sözdür.
B) Mecaz: Bir münasebetten dolayı vaz' edildiği mananın gayrisinde kullanılan sözdür. Meselâ: Arslan sözü, malum yırtıcı hayvan manasında hakikat, cesur adam manasında mecazdır.
Hakikatin hükmü : Kelime neyi ifade ediyorsa, onun sabit olmasıdır. İkinci bir hüküm de manasının o kelimeden nefyedüememesi ve mecaza tercih olunmasıdır. Hakikat mümkin iken mecaza gidilemez. Fakat hakikatla amel mümkün olmazsa o zaman mecaza gidilir.
C) Sarîh: Lâfız hakikat olsun, mecaz olsun çok kullanılmakla kendisinden murad olan mana tamamiyle açık olursa, o lafıza sarih derler. Alış-veriş ve talak sözleri gibi.
Sarihin hükmü : Sözün mana yerine geçmesidir. Yani sarih söz, rayet olsun olmasın manasının yerine kâimdir.
D) Kinaye: Hakikat olsun, mecaz olsun, kendisinden murad olunan mâna kullanılış itibari ile kapalı sözdür. Kadın boşamakta kullanılan, sen bâidsin sözü ile futanın eli uzundur, sözleri gibi.
Kinayenin hükmü : Niyet ile yahut halin delâleti ile o sözle amelin vücubudur.
4) Lâfızdan manayı anlamak itibarı ile taksimi;ibare, işaret delâlet vr iktiza nlmak üzere dörttür :
A) İbare: (Ki buna dâl bil İbare de derler) Kasdedilen manaya delâlet eden sözdür. Kasdedilen manaya mâsîka leh yahut sîyak-ı kelâm da derler.
B) İşaret: (Dâl bil işare) Maksud olan mananın gayrısına delâlet eden sözdür. Meselâ : «Allah ahş-verişî helâl, ribayı haram kıldı» Sure-i Bakara : Âyet.275 de olduğu gibi Alış-verişle ribamn arasında fark olduğunu anlatmak için nazil olmuştur. Maksad bu olduğu için bu danada İbaredir. Fakat aynı âyet-i kerîmeden alış-verişİn helâl olduğu ve ribamn haram olduğu da anlaşılıyor. îşte bu manada o işarettir.
İbare ile işaretin hükümleri : Her ikisi de mânalarını kat'i suretle ifade ederlerse de bir hükümde birbirlerine muaraza ederlerse, ibare işaret üzerine tercih olunur.
C) Delâlet: (Dâl bid-delâle) lügaten anlaşılan illet hükmiyle manâsının lâzımına delâlet eden sözdür. Meselâ : Kur'an-ı Kerimde; «Annen ile babana uf bile deme» (1) mealinde bir âyet vardır. Uf demek eziy-yet olduğundan haram olunca döğüp söğmek evleviyetle haramdır. Çünkü onda eziyet daha çoktur. îşte bu manaya lâfzın delâleti denilir. Fakat bu mâna yine lügattan anlaşıldığı için delâlet kıyasdan daha kuvvetlidir.
Delâletin hükmü : Manasını kat'î olarak ifade etmesidir. Lâkin ibare ile muaraza ederse, delâlet ondan aşağıdır.
D) İktiza: (Dâl bil iktiza) Şer'an lâzım ve muhtaç olduğu manaya delâlet eden sözdür. «Benden köleni bin liraya azad et» gibi. Bu söz, ibaresi ile kölenin emreden zat tarafından azad olmasına, iktizası ile de ahş-veriş delâlet eder. Zira başkasının mülkünde kimsenin tasarruf etmeye hakkı olmadığından bu söz bir düzeltmeye muhtaçtır. Ve şöyle düzeltilir. «Köleni bin liraya bana sat ve benim tarafımdan azad etmeye vekil ol.» işte bu düzeltmeye muktaza derler. Düzeltmeyi istiyen lâfza da muktazi denilir.
İste bu-dört istidlale sahih istidlaller derler. Bunlardan maada sahih olmayan bir takım istidlaller vardır ki hanefîlere göre bunlar delil olmaz, bunlar birkaç neviden ibaret olan mefhum-u muhalefettir.'
Mefhum-u muhalefet : Cümlede söylenmiyen şeyin söylenene muhalif olmasıdır : Meselâ «Bu parayı talebeye ver.» Sözü mantûk yani sövlenmiştir. Bundan bir de «talebe olmayana verme», manası anlaşılabilir ki işte mefhum-u muhalefet budur.
Sûre-i îsrâ, Âyet İcma' : Bir asırda yetişen müctehidlerin şer'î bir hüküm üzerinde ittifak etmeleridir. İcma' dört şer'î delilin biridir. Bu deliller : Kitab, sünnet, icma' ve kıyastır.
Kitabdan murad : Kur'an-ı Kerim veya Kur'anın bir âyetidir.
Sünnet : Hazreti Peygamber (S.A.V.) in sözleri, fiilleri ve takrirleridir. Fiilleri yaptığı şer'î işleri, takrirleri de Ashabını yaparken görerek ses çıkarmamasıdır.

Kıyas : Bir şeyin hükmünü diğer bir şeyin hükmüne benzetmek ve benzeyene de o hükmü isbat etmektir. Meselâ: Şarap İçmek sarhoşluk verdiği için haramdır. Rakı da sarhoş eder. Binaenaleyh rakı içmek de haramdır. Eğer hükmün haram olmasına sebeb olan illet gayet açık ise o kıyasa Kıyas-ı celî derler. Kıyas denilince anlaşılan budur. İllet birden anlaşılmaz da pek ziyade dikkat ve inceleme ile anlaşılırsa ona kıyas-ı hafi yahut istihssn derler. Maamafih bazan kıyas-ı celiye mukabil olan delile de istihsan denilir. Bu delil ya bir âyet voya bir hadîs, ya icma' veyahut zaruret olabilir.
Hüküm : Mükellef kulların fiillerine taalluk eden ilâhî hitabın eseridir. Meselâ : «Namaz kıl» hitabının eseri, namazın farz oluşudur.
Mahkûmun-bih : Mükellefin fiilidir.
Mahkûmun-Aleyh : Mükellef olan insandır.
Rükün : Kendisi ile bir sey meydana gelen malzemedir. Meselâ : Namazın rükünleri cnu meydana getiren; kıyam, kıraat, rüku, sücud gibi şeylerdir.
İllet : Kendisine hükmün vacip oluşu izafe edilen şeydir. Meselâ : Güneşin doğması gündüzün mevcudiyetine illet olduğu gibi altş-veriş de mülk edinmenin illetidir. İllet hükmün verilmesine tesir eder.
Sebeb : Hükme ulaşmaya yel olan şeydir. Hükme tesiri yoktur. Hırsıza gideceği yolu göstermek gibi.
Şart : Hükmün mevcudiyeti kendisine bağlı olan şeydir. Namaz kılmak için atdest almak şarttır.
Alârne? : Hükme vücub veya vücud itibarı ile alâkası olmayıp yal-n-A onu bildirc'.ı şey'e derler «Ramazandan bir ay evvel kölem azad olsun» sözündeki Ramazan sözü bir a'âmet dir.
İçtihat : Şer'î ve fer'î bir hükmü delilinden çıkarmak için bütün ilmî kudretini sarfetmektir.
İçtihadın şartı: Lûgatenve şer'an bütün manaları ve hâss, âmm, mücmel, nâsih ve rnensuh gibi kısımları ile Kitabullahı, metin ve senedi ile sünneti, icma' yerlerini ve kıyas vecihlerini bilmektir.[8]

Usulü Fıkha Göre Bir Âyetin Tahlili:

Atıf harfidir. Mutlak cem' ifade eder. Bu mânada hasstır. Tertib ve takibe delâlet etmez.
Fiiî-i mazidir. Helâl kılmak manâsında
hastır..
Deki harf-i ta'rif İstiğrak içindir. Ve âmmdır. Medlünü kat'î olarak ifade eder hastır.
Hassdır. Has da medlulünü kat'î suretle ifade eder. Bu âyet alış-verişin helâl, ribanın karam olduğunu ifade babında zahir, fakat, alış-verişle ribanın arasında fark olduğunu beyan için nazil olmuştur. Binaenaleyh bu manada nassdir. Aynı zamanda bu manada dâl bil ibaredir. Zahir olan manada ise dâl bir İşarettir. Ribayı alışveriş nevilerinden tahsis ettiğinden bu manada beyan-ı tağyirdir.[9]

Hadis İlminin Istılahları

Râvi: Bir Hadîsi Senediyle nakleden kimsedir. Ravî'nin işi hadîsi işittiği gibi nakletmekdir. Binaenaleyh âlim olması şart değildir. Rivayet ettiği hadîsin gerek metni gerekse senedi hakkında ondan fazla malûmat beklenmez.
Muhaddis : Hadîslerin senedlerini ve o senedlerde zikri geçen Ravîlerin hallerini bilen kimsedir. «Muhaddis» e bazan «Şeyh» veya «İmam» da denilir. Ancak bu babda meşhur olan: «Muhaddis» denilince Hadîs İlminde kâmil bir üstad mânasının anlaşılmasıdır.
Sened: Hadisin metnine ulaştıran yoldur. Bu yolu Râviler teşkil eder.
Metin: İsnadın nihayet bulduğu gayedir. Bundan maksad: Hadîs veya haberin kendisidir.
Hafız: Meşhur olan tarife göre: Yüz bin hadîsi ihatalı bir şekilde yani metinleriyle, senedleriyle ezber bilen kimsedir.
Hüccet: Üçyüzbin Hadisi metinleriyle, seneleriyle ihatalı bir şekilde bilen kimsedir.
Hâkim: Hazreti Peygamber (S.A.V.) den rivayet olunan bütün hadîsleri metinleriyle, senedleriyle bilen zatdır. İmam Buharî gibi.
Muharric: Tam bir vukuf ve salâhiyetle hadîsleri tetkik ederek kitabına yazan hadîs müellifine denir.[10]

Hadisi Şeriflerin Râvi Sayısına Göre Taksimi

Mütevatir Haber: Yalan söylemek için anlaşmalarına âdeten akıl imkân vermeyecek kadar kalabalık cemaatlerin her nesilde kendileri gibi kalabalık cemaatlere rivayet etmeleri suretiyle gelen haberdir. Tevatür, gözle görmek kadar yüzde yüz ilim ifade eder. Lâfzı ve manevî olmak üzere iki nev'idir. Haberin en makbulü budur.
Haber-î Vahid veya Âhad: Mütevatir olmayan hadîslerdir. Hadis ıstılahı. ilmi mütevatiri değil, bunları ele alır.
Meşhur Hadîs: Peygamber (S.A.V.) in haklarında güzel güzel sehadetde bulunduğu üç devirden birincisinde Haber-i Vahid iken ikinci ve üçüncü devirlerde mütevatir derecesine yükselen hadîsdir. Meşhur Hadîs makbul hadîslerdendir.
Müstefîyz- Hadîs: Bazı Hadîs İmamlarına göre «Meşhur» la «Müstefiyz» ayni şeydir. Bazıları aralarında fark bulur ve «Müstefiyz: Başıyla sonunda Ravî sayısı ayni olan yani Ravîleri her devirde üçer olan hadîsdir» derler.
Aziz Hadîs: Ravîleri başdan sona kadar her devrede en az iki olan Hadîsdir. Müstefiyz ile Aziz makbul hadislerdendir.
Garib veya Ferd Hadîs: Sahabeden gayri isnadının neresinde olursa olsun ravîsi tek kalan hadîsdir. Eğer ravî senedin başında sahabeden sonra tek kalırsa o hadîse mutlak garib; senedin sonumda tek kalırsa «nisbî garib» denir. Garib hadîsin başka yoldan rivayet edilenine «Mütaba» derler. Başka yoldan ona benzer rivayet edilen hadîse de «Şahıd» denilir. Ferd hadîsler bunlarla kuvvet bulur ve «Ferd» likdon çıkarlar! Ferd hadîslerin içinde makbul olanları bulunduğu gibi olmayanları da vardır.[11]

Seneddeki İttisal Ve İnkıta'a Göre Taksimi

Muttasıl veya Mevsul hadîs : Senedinin bütün ravilerİ tam olan hadîsdir. Peygamberimize ref'edilmesine nazaran buna Merfu' da denilir.
Müsned Hadîs: Senedinin bütün ravîleri tam ve ekseriyetle Merfu olan hadîsdir.
Mürsel Hadîs: Senedinden sahafaî atlanmış olan hadîsdir.
Münkatı Hadîs: Senedinden tabiî atlanmış olan hadîsdir.
Mudal Hadîs: Sahabiden evvel yan yana iki veya fazla ravîsi atlanmış olan hadîsdir.
Muallâk Hadîs: Senedin başından yani şeyhinden başlayarak bir veya fazla ravîsi atlanan hadîsdir.
Müdelles Hadîs: Tedlis müşteriden malın kusurunu gizlemekdir. Hadîs Uleması da «Müdellesi» buradan almışlardır ki, kusuru gizlenen hadîs demek olur. Bazıları: Alaca karanlık manâsına gelen den alındığını söylerler. Bu takdirde Müdelles : Alacalanmış; gö-gelenmiş hadîs demek olur. Tedlis üç türlü olur.
a— îsnadda tedlis : Ravînin Şeyhini atlayarak onun şeyhinden yahud öncekinden bizzat işitmiş gibi rivayet etmesidir.
b— Şuyûhda ted'is : Şeyhim yahut Şeyhinin Şeyhini bilinmiyen bir adıyla anmak yahud onu bilin-miyen bir şehre veya san'ata nisbet etmektir**.**
c— Tesviye hususvmda tedlîs : Şeyhini zikrederek üst tarafındaki zayıfı atlamak suretiyle senetdeki bütün ravîleri mutemed göstermektir.
Mevkuf Hadîs: Sahabenin Kavi, fiil ve takrirlerini ifade eden hadîsdir.[12]

Sahih Olup Olmamalarına Göre Hadisi Şeriflerin Taksimi

Sahih Hadîs: Hazret-i Peygamber «S.A.V.» e muttasıl senedle varan ve adalet ve zabıt sahibi ravîler tarafından rivayet edilen; «Şaz» ve «Muallel» de olmayan hadîsdir. Başka tarifleri de vardır. Sahih hadîs; Sahih WzatihİI ve «Sahih M gayrihi-» namlarıyla ikiye ayrılır. Yukarıdaki tarif Sahih îi Zatihi'nin tarifidir. Sa~ hih li zatiMnm vasıflarından biri kendinde bulunmayan fakat bu noksanlık başka bir yolla telâfi edilmig bulunan Hadîs'e «Sahih U gayrini derler.
Hasen Hadîs : îlletsiz ve inkitasız bir senedle âdîl fakat zabtça «Sahih» hadîs ravîlerinden biraz aşağı derecedeki ravîlerin rivayet etdikleri hadîsdir. Hasen de: Hasen li Za~ tihi ve Hasen li gayrihi kısımlarına ayrılır. Eğer bir hadîsde ittisal, zabıt ve adalet gibi şartlardan birisi bulunmazsa o hadîse «Hasen M Zatihi-» derler. Zaif bir hadîsin zaiflığı başka yollarla giderilirse o hadîs «Hasen Ji gayrihi» dir.

Salih Hadîs: Hasen'den biraz aşağı Zaİf'den biraz yukarı olan hadîsdir. Bundan maada: Mücevved», sâbît ve müşebbih gibi bazı tâbirler vardır ki; bunlar «Sahih» le «Hasene» ' yakın bazı mertebeleri ifade eder.
Zaîf Hadîs: Kendisinde «Sahih» ve «Hasen» hadîsin hususiyetleri bulunmayan hadîsdir. Bu hadîse sakim ve merdûl dahi denilir. Bunun bir çok nevileri vardır. Metruk, Mün-ker. Muallel, Maktu, Münkati, Mürsei, Müslrec, Münkalib, Mübhem, Mudarrib, Müdelles, vesaire gibi. «Muzaaf» denilen diğer bir nevi zayıf hadîs de vardır ki; bunların zâfı ihtilaflıdır.
Maktu Hadîs: Tabiî ve Tebe-i tabiînin. kavi, fiil ve takrirlerini ifade eden hadîsdir.
Metruk veya Matruh Hadîs :: Hadîs hususunda yalan söylediği sabit olmamakla beraber diğer yerlerde yalancı tanınan bîr kimsenin rivayet ettiği hadîsdir.
Malûl hadîs: Metninde veya senedinde illet bulunan hadîsdir. Evhamlı bir kimsenin rivayeti gibi.
Münker Hadîs: Zaif bir ravîye ondan daha zayıfının muhalefet etmek suretiyle rivayet ettiği hadîsdir. Fazla hata ede-, nin, fazla gaflet sahibinin ve fasihin rivayet ettiği hadîs de böyledir.
Şaz Hadîs: Sîka yani mutemet bir ravînin kendisinden daha sika olan'a muhalefet ederek rivayet ettiği hadîsdir.
Müdrec Hadîs: İçerisine ravînin kendi sözü karışan hadîsdir.
Makiub Hadîs: Ravîlerin adlarını yahud hadîsin bazı sözlerini öne almak veya sona bırakmak suretiyle karıştırılarak rivayet edilen hadîsdir.
Münkalib Hadîs: Bazı lâfızları değiştirilmek suretiyle mânası da değişen hadîsdir.
Mübhem Hadîs: Adı ve hâli-şanı bilinmeyen ravînin rivayet ettiği hadîsdir.
Muztarib Hadîs: Ravîlerin isimlerini metnin sözlerini değiştirmek suretiyle birbirine muhalif olarak çeşitli şekillerde rivayet edilen hadîsdir.
Musahhaf Hadîs : Bazı harflerinin noktalarını değiştirmek suretiyle
yanlış nakledilen hadîsdir. Muharref Hadîs : Hareke değiştirmek suretiyle yanlış rivayet edilen hadîsdir.
Mevzu Hadîs: Başkaları tarafından «Hadîs» adı ile Resulullaha isnad olunan asılsız sözdür.[13]

KİTABA GİRİŞ

Eski ve yeni, bütün zahir* ve batın nimetlerden dolayı Allaha hamd[14]; Peygamberi ve Elçisi Muhammed (S.A.V.) ile onun dinine yardıma şitâb eyleyen Ashabına ve onların ilmine mirasçı olan Tâbilerineki zaten ulemâ Peygamberlerin mirasçılarıdır. Varisine de mevrusuna da ne keramet - Salât ve Selâm olsun.
Bundan sonra (Malûm ola ki); Bu, Şer'î ahkâmın Hadîsden ana delillerini ihtiva eden bir muhtasardır. Ben bunu kaleme aldım ki; ezberleyen akran ve emsaii arasında büyük adam olsun; acemi talebe bununla yardımlansın dileyen yetişkin de bundan müstağni kalmasın Ümmete nasihat maksadıyla her hadîsin arkasından onu tahriç eden İmamı beyan etdim. Şöyle ki: «Yediler» den murad: îmam- Ahmed[15], Buharı[16] , Müslim[17] , Ebu Davud[18] , Tirmizî[19] , Nesaî[20] ve Ihni Mace'dir[21].
Altılardan murad: îmam-ı Ahmed'den maadasıdır.
Beşler'den murad : Buharî ile Müslim'den maadasıdır.
Bazan da «Dörtler»le Ahmed derim. «Dörtler» den murad : îlk «üç» den (yani Ahmed, Buharî ve Müslim'den maadadır.
«Üçler» den murad bunlarla sonuncudan (İbni Mâce) maadasıdır. (Yani «Üçler» denildi mi: Ebu Dâvud, Tîrmîzî ve Nesaî anlaşılır)
«Müttefekun aleyh» den murad: Buharı ile Müslimdir. Bazan Buhar! ile Müslim'in yanında Ötekileri zikretmem.
Bunlardan maada hadîs tahriç edenler adlarıyla beyan edilmiştir.
Muhtasara sBüluğü'l Meram mln Edîlleti'l - Ahkâm» ismini verdim. Allah'dan bildiğimizi üzerimize vebal yapmamasını; bize Zat-ı Sübharijsini razı edecek ameller ihsan buyurmasını niyaz eylerim.[22]

TEMİZLİK

«Kitab» ve «taharet» kelimeleri aslında masdardırlar. Biri diğerine izafe edilerek ikisinden Fıkhın hususî bir takım mes'elelerine isim yapılmışdır.
«Kîtab» lügâtta,, harfleri toplamak demektir. Sonra masdar-dan mef'ül, kasd edilerek toplanmış şeylere «Kitab» denilmiş ve isim olmuşchır. Isülahda, ise: Bablara, fasıllara şâmil olsun olmasın, müstakil sayılan bir takım mes'elelere kitap denir.
Taharet : Temizlik demekdir Musannifin işe temizlik mes'elelerin-den başlaması islâm'da temizliğin mevkiim göstermek ve bu hususda şâir musannıflarm yolundan gitmiş olmak, din işlerini başka işlerden üstün tuttuğunu ve bunların en mühimmi olan namaza lâzım gelen ehemmiyeti verdiğini anlatmak içindir. Bittabi «temizlik» namazın da şaftlarından biri olduğundan söze ondan, başlamışdır.
«Taharet» Isttlâhen : Temizlenmek isteyen kimsenin hakikî pisliği veya hadesi yâni manevî pisliği gidermek için meşru' bir şekilde suyu veya toprağı yahut her ikisini birden kullanmasıdır. Çünki Fıkıh âlimi mükelleflerin işlediği fillerin hallerinden sadece farz, vâcîb vesaire nokta-i nazarından bahseder. Taharet babında asıl olan şudur. Ve temizliğin esas itibariyle onunla yapılması emrolunmuşdur. Bundan dolayı musannif kitabına sular hakkındaki hadîslerle başlamışdır.[23]

[Sular Babı]

Bâb lügâtta, Kendisinden bir yere girilen ve çıkılan şey yâni kapıdır. Nitekim:
([24]). Burada ayet var.
-?
«Evlere kapılarından geliniz» Âyet-i Kerime'siyle emsali âyetlerde bu mânaya kullanılmışdır.
Isttlâh'da, ise : Kitabın şâmil olduğu bir takım fıkıh meselelerine bâb denilir. Yâni Bâb kelimesi burada mecazdır. Hususî bir takım mss'elelere giriş, hissî mekânlara girişe benzetilmiş; sonra bu mes'elelere bâb (kapı) isbât edilmek suretiyle bir İstiâre-i Tasrlhiyye yapılmıştır.
EI-Miyah = Cemi'dir sular demekdir. Müfredi [mâ1] gelir. Burada maksad suların cinsidir. Binaenaleyh azına da çoğuna da şâmildir. Ancak Şeriat hükmünce suyun nevileri değişdiği için cemi' sîgasıyla zikredilmişidir. Zira suların bazısı temiz, bazısı mekruh, bir kısmı da haramdır. Eilhassa deniz suyu ile temizlik caiz olup olmadığı hakkında Ashab-ı. Kirâm'dan Abdullah İbnl Ömer ve Abdullah Ibni Amr gibi zevat arasında ihtilâf vâki', olduğu rivayet edilir. İşte musannif merhum bu bâbdaki ihtilâfın eksikliğine bakarak kitabına deniz suyunun temiz ve temizleyiciliğini ifâde eden hadîsi şerif ile başlamışdır ki, bu hadîs Cumhur-u Ulemâ'nm hüccetidir.[25]

«Ebû Hüreyre[26] (R.A.)'âan rivayet edilmişdîr. Demişdir ki: «Rssûlülfah (S.A.V.) deniz hakkında:
— O, suyu temiz, Ötüşü helâl, olan şeydir; buyurdular»[27]

Hadîsi, Dörtler ile Ibni Ebî Şey be tahrîc etmişlerdir. Lâfız Ibni Ebî Şeybe tarafından serdedilmişdir. Bu hadîsi İbni Huzeyme ile TİrmizÎ sahih addetmişlerdir.
Yukardaki hadîs-i şerîf hakkında Zerkânî (—1122) «.El-Muvatta* şe'-Mnde şöyle demektedir: «Bu hadîs, İslâm'ın temellerinden bir temeldir. Ümmet bunu candan kabullenmiş;, her asırda, her memlekette şehirlerin fukahâsı onu ele almış; büyük imamlar onu rivayet etmisdir...»
Hadîsin El-Muvatta}, Müsned-i Ahmed b. Haribel (164 __241)
Taberânî (260 — 360), Sünen-i Ebî Dâvud gibi bazı kitaplardaki ziyâdeleri bir araya getirilirse anlaşılır ki bu hadîs-i şerîf bir soruya cevab vâki' olmuşdur. Hazreti Ebû Hüreyre diyor ki: «Benî Müdlic» kabilesinden Abdullah namında bir zât ResûlüÜah (S.A.V.)'e geldi de dedi ki:
— Yâ Resûlallah biz deryada sefer ediyoruz. Yanımıza da az su alıyoruz. Bu su ile abdest alsak susuz kalırız. Deniz suyu ile abdest alalım mı?
Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) :
«— O, suyu temiz, ölüsü helâl bir şeydir.» buyurdular.
Görülüyor ki, Resûl-ü Ekrem, deniz suyunun temiz ve temizleyici olduğunu ifâde buyurmaktadır. O hiçbir halde temizleyici olmaktan çıkmaz. Onu temizleyici olmaktan çıkaran şey, ancak içine karışan pisliğin üç vasfından birini değiştirmesidir ki, yeri gelince bu vasıfların neler olduğu görülecektir. Hazreti Peygamber (S.A.V.) bu soruya (evet) diye cevap verse maksad yine hasıl olurdu. Fakat hüküm illeti ile beraber olsun diye böyle cevap verdi. Burada illet deniz suyunun son derece temizleyici oluşudur. Herhalde soruyu soran zât deniz suyunun tuzlu olduğunu ve kokusunu görünce, abdestte kullanılması emredilen suyun bıT olamayacağına zâhib olmuş, yahud Süre-i Enfâl; A. «11» de :

Gökten sîzi temizlemek İçin üzerinize su İndirir» ..... âyeti Kerîmesini görünce abdestin yalnız bu suya mahsus olacağını zan ederek sormuş; Resnüillah (S.A.V.) ise sorduğuna cevab verdikden maada sormadığı bir hükmü de beyan,.buyurmuşdur ki ",o da denizin ölüsünün helâl oluşudur. Râfiî (— 623) diyor ki: «Resû/-ü Ekrem (S.A.V.), soran zât'i denir suyu hakkındaki şüphesini görünce, denizin ölüsü hakkında da şüpheye düşeceğini anlamış; deniz yolculuğu yapanların bu da başına gelebileceği mülahazasıyla cevâbının akabinde ölüsünün hükmünü de bildirmiştir.»
İbnü'l-Arabî (468 — 543) «Fâideyi tamamlamak maksadiyle sorulmayan bir şey'i anlatarak sorulandan fazla^ cevab vermek fetvanın' güzelliklerinden ma'dûddur» diyor. Buna Belâgafda üslûb-u Hakim derler ki, burada olduğu gibi hükme ihtiyaç, hissedilince bi't-te'kîd buna başvurulur. Çünkü İaşenin haram olduğunu bildiği halde deniz suyunun temizliği hakkında tevakkuf eden bir adam denizin ölüsünün helâl olup olmadığında elbette daha çok tevakkuf eder.
Denizin ölüsünden murad: Denizde doğub büyüyen ve orada ölen deniz hayvanlarıdır. Mutlak' surette denizde ölen hayvan değildir. Hadîsin zahiri her deniz hayvanının hatta köpek balığı ve deniz hınzırının[28] bile helâl olacağını ifade etmekde ise de ileride görüleceği vecihle bu gibi hayvanlar bu umumdan müstesnadır.
imamdı Tirmizî (200 — 279) bu hadîsi rivayet ettikten sonra «Bu hadîs Hasen-i Sahîh'dir. Ben bunu Muhammed b. İsmail Buha-'"ye sordum. «Sahîh hadîsdir» dedi» diyor.
îbni Hacer (773 — 852) merhum «Et - Telhis» adlı eserinde bu hadîsi dokuz sahabeden dokuz tarih ile rivayet etmişdir. Bu tariklerin hiçbiri kîl-ü kâl'den (itirazdan) hâli kalmamışsa da yukarıda zikri geçen Buharî gibi zevat onu sahîh saydıktan sonra bu bâbda artık kimsenin söz etmeğe hakkı kalmaz. Büyük hadîs imamlarından îbni AbdiVl - Berr (368 — 463),. îbni Mende (^ 301) îbnü'l - Münzir (—236) ve Ebû Muhammedi'l - Bağavî (426—516) gibi zevâtda onu sahîh kabul etmişlerdir.[29]

-?
«Ebû Saîd-î Hudrî[30] (R.A.) den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlullah {S.A.V.)
Su muhakkak temizdir. Onu hiçbir şey pislemez. buyurdular».[31]

Bu hadîsi, Üçler (yâni Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesai) tahrîc etmiş; îmam-ı Ahmed de sahîhlemişdir.
Bu hadîs-i şerife ulemâ «.Bi'r-i Budacı Hadîs» i derler. El-Münzirî (—656) «Muhtasaru's - Sünen» adlı kitabında söyle diyor: «Bu hadîs hakkında söz edenler oldu. Lâkin İmam - Ahmed'den Bi'r-i Budâa Hadîsi sahilidir, dediği rivayet olundu.» Tirmizi (200—279); «Bu hadîs basendir»[32] der. Ebû Üsâme de bu hadîsi iyi bulmugdur, hattâ Bir'i Budâa hakkındaki Ebû Saîd Hadîsini Ebû Üsâme'deıı daha güzel rivayet eden olmaraışdır.
Hadisin sebebi vardır. Hazreti Peygamber (S.A.V.) e Bi'r-i Budâa'-dan abdest alalım mı diye sordular, BVr-i Budâa, içine köpek etleri, hayız bezleri ve pislikleri atılan bir kuyu idi. Resûl-ü Ekrem bu hadîs-i şerif ile o soruya cevap verdiler. Sular hakkında bir çok hadîsler vârid olmuştur ki, bunların hepsi sahîh ve sâbitdir. Nitekim mühim kısmı bu kitabda görülecekdir.
İslâmiyet'e düşman olanlar ne derlerse desinler, İslâmiyet bir temizlik dinîdir. Bunun en birinci delili, Kur'ân-ı Ksrim'in ikinci emirleri arasında temizliğin de yer almasıdır, Şu âyetlere tir bakınız;
([33]) ... -?
Ey elbisesine bürünen Peygamber! Kalk artık! İnzâr et (Akıbet kötü olduğunu anlat) ve Rabbîni takbîr et (büyükle), elbiseni de temizle.»
Kur'an-ı Kerîm'den Hazreti Peygamber (S.A.V.) e ilk nazil olan âyetler sûresinin başından beş âyetdir. İkinci defa inenlerde işte bunlardır. İslâm Dîn'i temizliği, mutlak ma'nâsiyle ön plâna almışdır. O ma'nevî temizlik demek olan inanç mes'elelerine ne kadar ehemmiyet atfetmişse maddî temizliğe de o derece kıymet vermişdir. İslâm'tn Peygamberi her nevi1 temizliğin timsâli idi. Temizliğe kavlen ne kadar dikkat buyurursa, fiilen de o nisbette üzerinde durur idi. İşte ümmetinin ulemâsı bu mühim dâvayı' da gerektiği gibi benimsediler. Fahr-i Kainat (S.A.V.) Efendimiz'in temizlik kabındaki hadîsleri üzerinde olanca dikkat ve titizlikleri ile durdular. Çeşitli suların hükmünü bu mübarek hadîslerden aldılar. Bahusus suya biraz pislik kanşır-da, üç vasfından birini yâni rengini, kokusunu veya tadını bozmazsa; o su temiz midir, değil midir mes'elesinde ihtilâf ettiler. îmâm-ı Mâlik (93—179 ve bir kavlinde îmam-t Ahmed b. Haribel (164—241) ve Zahiriler bu Ebû Sâid Hadîsiyle istidlal ederek: «Su az olsun, çok olsun temizdir. Ancak karış&n pislik üç vasfından birini değiştirirse o zaman pis olur. Çünkü bu bâb'da icma' vardır» dediler. Hanefîler'le Şafiî'ler ise suyu az ve çok olmak üzere iki kısma ayırdılar. Ve dediler ki:
«Az suyu, pislik mutlak surette murdar eder. Çok suyu ise vasıflarından birini değiştirmek şartıyla bozar. Bundan sonra HanefîlorleSâftîJer çok suyun tahdidi hakkında ihtilâf ettiler. Hattâ Hanefî îmam-ları bu bâbda kendi aralarında bile ihtilâf -ettiler, lmam-ı A'zzm Ebû Hanîfe'ye göre bir tarafı dalgalandı/ildiği zaman dalganın, hareketi liarşı tarafa erişmeyecek kadar t)«yük gölün suyu çok sudur. İmâmsyn denilen, Ebû Yusuf ile îmam-ı Muhammed'e göre ise kenarları ona on, yâni «yüz metre kare» olan gölün suyu, çok su bundan daha az su sayılır.
Şafiiler : Hecr küpleriyle iki küp su çok sudur; derler. Ve bu hususta ileride görülecek olan hadîsiyle amel ederler. Ki bu mikdar takriben iki yüz litredir.
Ulemâ arasında görülen bu ihtilâflara sebep, bu husustaki hadîslerin zahiren birbirine muarız görünmesidir. Bundan dolayı hadîslerin arasını cem' ve te'lîf ile de bir hayli uğraşmışlardır.[34]

-?/?
«Ebû Ümâmşte'l - Bahiliyy[35] (R.A.) den rivayet edilmiştir ki : Resûlullah (S.A.V.) :
— Şüphesiz ki, suyu hiç bir şey pislemez. Ancak kokusuna, tadına veya rengine galebe çalan necaset müstesna; buyurdular.»[36]

Bu hadîsi İbni Mâce tahric etmiş; Ebû Hatim[37] ise zaif saymışdır. Beyhakî[38], de bu hadîs şöyledir :
«Su temizleyicidir. Ancak içine düşen pislik sebebiyle kokusu, tadı veya rengi değişirse o başka» Ebû Hâtim'in bu hadîsi zayıf sayması, Rişdîyn bin Sa'd'in rivayet etmiş olmasındandır. Bu zât hakkında İmâm-ı Ebû Yusuf (113—182) şöyle diyor: «Rişdîyn dîninde sâlih bir zât idi. Fakat kendisine sâ-lihler gafleti arız olmuşdu. Bu sebeble hadîsi karıştırmıştır. Metrûk'-dür,» Dâre Kutnî (306—385) : «Bu hadîs sabit olmamışdır» der. îmam-ı Nevevî (631—676): «Bu hadîsi zaif kabul etmekle bütün hadîs ulemâsı ittifak etmişlerdir» diyor. Ancak hadîsin aslı zaîf değil, yalnız istisna edilen kısmı zaîftir. Çünkü aslı Bî'r-i Budâa Hadîsin'de de geçti. Bununla beraber zaîf görülen buradaki ziyâdenin hükmüne bütün ulemâ kail olmuşdur. İbnü'l-Münzir (—236) bu hususta şöyle diyor: «Su az olsun, çok olsun, içine bir pislik düşer de tadını, rengini veya kokusunu değiştirirse bilicma' o su pisdir.» Bu takdirde üç vasfından biri bozulan suyun pisliği bu hadîsin ziyadesiyle değil, İcmaı-Ümmet'le sabit olmuş olur.[39]

-?/?
«Abdullah İbni Ömer[40]'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Resûl-ü Ekrem (S.A.V.): «Su iki külle olduğu zaman pisliği taşımaz;» buyurdular.»[41]

Bir rivayette «pisliği taşımaz» yerine «pislemez» denilmiştir.
Bu hadîsi, Dörtler tahrîc etmiş; İbnî Huzeyme, Hâkim[42] v e İbni Hibbân[43] da onun sahih olduğunu beyan etmişlerdir.
Yukarda ikinci hadîsin şerhinde bu hadîs-i Şerife işaret etmiştik. Bu hadîs iki külle suyu çok su addeden şâfiîlerin delilidir. Hanefîler ise hadîs-i Şerifin metninde ızdıeâb buldukları için bununla amel edemiyorlar. Çünki hadîsin bir rivayetinde «Üç kullu, diğer bir rivayetinde «Bir külle» denildiği gibi, kullenin mikdârı da bilinememektedir. Üstelik «Pisliği taşımaz» tâbirinin iki mâna'ya ihtimâli vardır. Bunlardan birincisi ihtimâle göre Şâfiîye'nin dediği gibi su pislik tutmaz, temiz olur. İkincisi ihtimâle göre ise: Pisliğe tahammülr edemez, kendisi pis olur. Bu ızdırâb karsısında ise bu hadîsle amel etmeğe imkân kalmaz.[44]

6/5- «Ebû Hüreyre (R.A.) den rivayet edilmişdir. Demîşdîr ki: Resû-lüllah (S.A.V.): Sizden biriniz cünüp iken durgun suda yıkanmaz* buyurdular.» Bu hadîsi, Müslim tahric etmiştir. Buhârî'de bu hadîs şöyledir: «Sakın sizden biriniz akmayan durgun suya bevl etmesin sonra o su'da yıkanır.»[45]

Müslim'de «o suda» tâbiri yerine «bu sudan» denilmiştir. Ebû Dâvud'da ise hadîs şöyledir : «O suda cünüblükten yıkanmasın.»

Hadîs-i Şerifin Buftârî'deki rivayetine verdiğimiz mâ'na son cümlesinin merfu olarak rivayet edildiğine göredir. Son cümleyi evvelki cümleye atfetmek de caiz görülmüştür. Bu takdirde mâ'na şöyle olur: :
«Sakın sizden biriniz akmayan durgun suya bevl edip sonra o suda yıkanmasın.»
Hadîs-i Şerîf durgun suya bevl edip, o su ile yıkanmanın dînen memnu' olduğunu bildirmektedir. Müslim'in rivayeti BıüıârVmn ki ile kayıtlanmazsa, yalnız yıkanmanın memnûiyetini gösteriyor. Ebû Davud'un rivayeti ile ayrı ayrı ikisinin de memnu, olduğunu ifâde ediyor.
Bu memnûiyet çok su hakkında kerahet, az su hakkında tanrım ifâde eder diyenler olmuş, fakat buna itiraz edilmiş: «Bu takdirde neîıy lâfa hem hakikât, hem mecaz ma'nâlarda kullanılmış olur; tu ise caiz değildir.» denilmişdir. En iyisi umum mecaz demektir. Nehy, talırîm ve kerâhet-i tenzîhiyeye şâmil olmak üzere adem-i fiil, yâni yapmamak ma'nâsmda kullamlmışdır.
Durgun suyun hükmüne gelince: Su, ancak Üç vasfından birini değiştiren pislik karışmakla murdar olur diyenlere göre bur&daki nehy «yasak» taabbüd içindir. Yoksa bu hadd-i zâtında temizdir. MâlİK'Ier bu fikirdedir. Onlara göre bu su ile temizlenmek caizdir. Nehy kerahet içindir. Zahirîlere göre buradaki nehy tahrîm içindir. Her ne kadar bu nehy taabbüdî de olsa nehyde asıl olan tahrîm ifâde etmektir. Binâenaleyh bu suyu kullanmak haramdır. Az su ile çok su arasında fark gören Hanefilerle Şafitlerden her biri kendi takdirine göre: Su çok ise ve vasıflarından biri değişmemişse o su temizdir. Yok su az ise ondan nehy tahrîm içindir. Çünki o su pisdir; temizlemez, dediler. Bu iki mezhebin asıllarına göre nehy, yasak edilen şey'in pisliğini gösterir.
Suya bevl etmenin hükmü : Bu hadîsin de ifâde ettiği gibi akan çok suya bevl etmek haram değilse de evlâ olan bevl etmekten kaçınmaktır. Akan su az'olursa bazılarınca ona bevl etmek mekruh; bazılarına göra haramdır. Durgun, fakat çok olan suya bevl etmek yine ihtilaflıdır. Bazılarına göre mekruh, bazılarınca kasdî olursa mekruh, kas-dcn değil de suyun içinde İken başı sıkılırsa mekruh değildir. Su durgun ve az ise b uhadîsin de ifâde ettiği vecihîe sahîh olan ona bevl etmek haramdır.
Bevl'den mâada- necasetlerin, meselâ kazuratın hükmü: Cumhur-u Ulemâ'ya göre evleviyyetle bevl hükmündedir. İmam-ı Ahmed b. Han-bel' (164—241) den bir rivayete göre bevlden başkası bu hükme katılamaz;. Buradaki hüküm yalnız bevle mahsusdur. Bir adam suya bevl etmese de bir kaba bevl ederek suya dökse hüküm hep birdir. Yalnız Dâvud~u ZahirVye göre hüküm bir değildir. Bilâkis bu takdirde su temizdir. Zira bundan nehy vârid omıamışdır.
İçersine bevl edilen su ile yıkanmanın hükmü ne ise abdest almanın hükmü de aynıdır. Filhakika hadîsin bir rivayetinde:
«Sakın sizden bîriniz durgun suya bevl edip sonra ondan abdest almasın.» buyurulmuşdur. Hadîsin bu rivayeti; Abdurrezzâk (—2M),Ahmed b. Hanbel, İbni Bbî Şeyhe (—234), Tirmizi (200—279) ve başkaları tarafından tahrîc edilmiştir. Hattâ Tirmizı bu hadîs hakkında «hasen sahihtir.» demiştir.[46]
6/9- «Peygamber (S.A.V.) e sahabîlik etmiş bir zatdan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) kadının erkekden artan su ile, erkeğin de kadından artan su ile yıkanmasını yasak etti, beraberce suyu avuçlasınSar.»[47]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ve Nesâî tahrîc etmişlerdir, isnadı sahîhdir.
Hadîsi rivayet eden meçhul râvînin ismi bazı kayıtlara göre EI-HâkİM b. Amr'dır. Bu hadîs-i şerîf hakkında Beyhaki mürsel ma'nâsındadır» demiş; îbni Hazm da (384—456) ravîlerden Dâvud b. Abduîla-hi'î-Ezdî'yi zaif addetmiş ise de Beyhaki'ye «Sahâbî'nin mürseli bîlit-tifak makbuldür diye .cevap verildiği gibi îbni Hazm'm iddiası da bir vehimden ibarettir. Zira Dâvud b. Abdiîlah sikadandır.
Musannif merhum «Fethu'l - Bârî» nâra eserinde bu hadîs için «Ravîleri sikadır; Bu hadîsin hiçbir illetine vakıf olmuş değiliz» demiştir. Nitekim burada da «isnadı sahîhdir» diyor. Ancak bu hadîs aşağıdaki hadîse muarızdır.[48]

10/7- «İbni Abbas[49] radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine-göre; Peygamber saîlâllahu aleyhi ve sellem Meymune radiyallahib anhâ'ûan artan su ile yıkanıyordu.»[50]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir. Sünen sahiplerinin kitablarında bu hadîs şöyledir. Peygamber (S.A.V.)'in zevcelerinden birisi büyük bir kabda yıkandı. Arkasından Hazret! Peygamber de o kabdan yıkanmağa geldi. Zevcesi kendilerine: Ben cünüb idim (yâni bu kabdan yıkandım) deyince, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.):
«GerçekcJen su cünüb olmaz.» buyurdular.
Bu hadîsi Tirmizl ile İbni Huzeyme sahîhlemiştir.
Hadîs-i Şerif Buharl ile Müslim'de şu lâfızla da tahrîc edilmiştir :
((Filhakika Peygamber (S.A.V.) ile Meymûne bir kabdan yıkanırlardı.» bu takdirde yukardaki hadîsle aralarında muâ-raza yokdur. Zira beraberce suyu avuçlamaları mümkindir. Fakat sadedinde bulunduğumuz 'hadîsin Sünen sâhiblerinin tahricindeki rivayetine göre iki hadîs arasında muaraza (çatışma) vardır. Çünkü yukarki hadîsde erkek kadın birbirlerinden artan artık su ile yıkanamazlar deniliyor. Bu hadisde ise onun aksine olarak yıkanabilecekleri; suyun cü-üüblük kabul etmediği beyân buyurulmaktadir. Mesele ihtilaflıdır. Yıkanır diyenler olduğu gibi yıkanamaz diyenler de olmuştur.[51]

12/8- Ebû Hüreyre (R.A.) den rivayet edilmiştir. Demiştir ki Resûlullah (S.A.V.) :
— Birinizin kabına köpek ağzını sokduğu zaman o kabın temizlenmesi, birincisi toprakla olmak üzere yedi kere yıkamak iledir» buyurdular.[52]

Bu hadîsi Müslim tahric etmiştir. Müslim'in bir rivayetinde «Onu akıtsın» buyurulmuştur.
«Birincisi veya sonuncusu toprakla yıkanır; şeklindedir.» îmam-ı Şafiî ile Ahmed b. HanbeVin kavli de budur.
Bu hadîs-i şerîf bir takım hükümlere delâlet etmektedir:
Birincisi : Köpeğin ağzının pisliğidir.Çünkü köpeğin ağzının girdiği kabın yıkanması ve içindeki suyun dökülmesi emrediliyor. Keza;
«Birinizin kabının temizlenmesi.» deniliyor. Temizliği icab eden şey ya pislik yahut manevî pislik demek olan hades (abdesti veya guslü icâbeden şey) dir. Ortada hadesten bir şey olmadığına göre muradın pislik olduğunda şüphe kalmaz. Suyu dökmek israftır. Şu halde temiz olsa boşu boşuna dökülmesini emretmezlerdi. Çünki israftan, malı ziyan etmekden nehiy vârid olmuştur. Bi-nâerialeyh hadîs-i şerif köpeğin ağzı hakkında zahirdir.[53] Sair bedeni ise ağzına kıyasen bilinir. Şöyle ki, salyası pis olunca bütün bedeninin de pis olması icab eder. Çünkü köpeğin salyası ağzının teri mesabesindedir, ter ise bedenden doğan ve sızan bir cüz'dür. Şu halde salyası pis ise ağzı da pis'dir Ağzı pis olunca bütün bedeni de pis'dir. Ancak îmam-ı Mâlik, Dâvudu Zahirî ve îbni Şihab Zührî (—124) köpeğin pis olmadığına kaildirler. Bunlar köpeğin ağzını soktuğu kab'ın dökülmesi emrini köpeğin pis olduğuna atfetmezler. Derler ki: «Belki köpeğin ağzında ve salyasında pislik vardır. Çünki ekseriyetle ağızıyla pislik yer. Binâenaleyh hüküm ekseriyetle necaset yediğine bakarak ve rîlmiştir, bu o hayvanın necis-i ayn olduğuna delâlet etmez.»
Cumhur-u Ulemâ köpeğin necis-i ayn olduğuna kaildirler. Maamafih Hanefiyye imam!arı arasında mes'eîe yine ihtilaflıdır. Köpeğin aynı necistir diyenler olduğu gibi değildir diyenlerde vardır. Necis-i ayndır diyenlerin delili: Sadedinde bulunduğumuz şu hadîsdir. Değildir diyenlere göre ise yıkama emri ta-abbüdî'dir. Çünki bu emir pislikden dolayı olsa yediden daha az ile iktifa etmek gerekirdi. Zira bu necaset kazurat pisliğinden de fazla değildir. Halbuki kazuratta bile yedi defa yıkama emri yoktur. Bunlara cevaben şöyle denilmiştir: «Ahkâmda ası! ta'lîldir. [54] Binâenaleyh burada da ta'lîl yaparız ve yıkama emri necasetten dolayıdır deriz. Ancak yedi defa mes'elesi taabbüdîdir.[55]
İkincisi : Bu hadîs kab'ın yedi defa yıkanmasının vücubuna delâlet eder. Yedi defa yıkamak vâcib değil, mendubdur. Zira köpeğin artığı, şâir necasetler gibi bir necasettir, diyenler, hadîsi rivayet eden Ebu Hüreyre Hazretlerinin «Köpek artığından dolayı kab üç defa yıkanır» sözüyle istidlal ederler. Bir de Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz'den rivayet edilen:
« Kab'a köpek ağzını sokarsa, o kab üç defa yahûcl beş veya yedi defa yıkanır.» hadîsiyle istidlal ederler ve Üçüncüsü : Kabın toprakla oğuşdurulmasidır. Hadîs-i Şerif bunu ilk yıkayışda olacağını tâyin ediyor. Toprakla oğmak lâzımdır diyenler, bu işin toprakla suyu karıştırmak veya suyu toprağın üzerine atmak yahut toprağı suyun üzerine atmak suretiyle yapılacağını söylerler. Yedi defa yıkamanın vücubuna kail olanlardan bazıları toprakla yıkamayı lüzumsuz sayarlar. Zîra onlarca toprak mes'elesi sabit değildir. Sonra toprakla yıkama rivayeti muzdaribdir. «Birincisi veya sonuncusu, yahut birisi veya yedincisi yahut sekizincisi toprakla yıkanır» şekillerinde rivayet edilmiştir. Muzdarip hadîs ahkâmda delil olamaz. Toprak rivayetini kabul edenler bu ızdirap iddiasına cevap verirler ve buradaki ızdırabın zararsız olduğunu isbata çalışırlar.
Hadîs-i Şerife geçen «Birinizin kabına» tâbirindeki izafet mülgadır. Çünki temizlik veya pisliğin hükmü, kabın sahibi olmasına bağlı değildir. «Yıkasın» tâbiri de böyledir. Kabı mutlaka sahibinin yıkaması lâzım geldiğine delâlet etmez. Yine bu hadîsde geçen «Onu akıtsın» tâbiri köpek artığı olan suuyun veya yemeğin akıtılması için emirdir. İşte bu emir o akıtılması lâzım gelen şeyin murdarlığına en büyük bir delildir. Yalnız

Musannif mehum «FethuH - Bârî» nâm eserinde bu tâbirin Hafızlarca sahîh kabul edilmediğini yazıyor. îbni Abdiî-berr ('368—463) ve İbni Mendeh (—301) gibi hadîs âlimleri bu ziyâdenin hafızlardan nakledilmediğini, Hazret; Peygamber'den geldiği hiçbir vecihle bilinmediğini söylerler. Bir de musannif merhum sekizinci defa o kabı yıkamayı emreden rivayeti zikretmemişdir. Halbuki Müslim'de:
«Onu sekizincide toprakla yıkayın.»
rivayeti vardır.- İbni Dakîki'l - îyd (625 — 702) «Bu rivayete yalnız Hasan-ı Basrî kail olmuşdur. Başka kâü olan yokdur.» diyor. Fakat caizdir ki, îbni Dakik bu sözüyle Mütekaddimîn Ulemâyı kasdetmiş ola. Çünkü hadîsin bu rivayetine hiçbir diyecek yokdur. Kuvvetlidir.[56]

13/9- Ebû Katade[57] (R.A.) den rivayet ediîmiştir. Demiştir ki: «Resulullah (S.A.V.) kendi hakkında:
«— O pis değildir; ancak o sizin etrafınızda çok dolaşanlardandır.» buyurdu.[58]

Bu hadîsi Dörtler tahrîc etmiş, Tirmizî ile İbni Huzeyme de sahihleşmişler. Bunlardan maada İmam-ı Buharı, Ukayl ve Dâre Kutnî de sahîh olduğunu beyan etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf'İn sebebi vardır kî, şudur : Hazreti Ebu Katâde kendisine abdest suyu hazırlamış. O arada suya bir kedi gelmiş. Ebu Katâde hayvanın su içmek istediğini sezince hemen su kabını ona uzatmış ve kedi suyu içmiş. Kendisine bu sudan artık abdest alınır mı denilince bu hadîs-ri şerifi rivayet etmiş. Hadîs-i Şerifde:
«Kedi necis değildir.»
buyrulduğun» göre kedinin dokunduğu şey de pislenmez demektir. Hadîs-i Şerifde «etrafınızda çok dolaşanı) mânasında kelimesi kullanılmıştır. îbnü'l - Esîr diyor ki: Lütuf ve nezâketle hizmet gören hizmetkâr demektir; da onun mübalâğa sigasıdır. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kediyi, Kur'an-ı Kerîm'deki' Sure-i Nur; Âyet: 58) «Etrafınızda çok dönerler» Âyet-i kerîms'sinden alarak Efendisinin etrafında dönen ve ona şetaretle hizmet eden hizmetçiye benzetmiştir.
Onun içindir ki hayvanata ve eşyaya mahsus olan cem' sığasını bırakarak kediyi akıl sahihlerine mahsus olan «Cem'i Müzekker-i Salim» ile cemi'leşmiş onu aklı başında bir hizmetkâr yerine saymıştır.
Hadîs-i Şerifteki ta'lîlin işaretinden anlaşılacağı vecihle Teâlâ Ha-z-retleri kediyi insanlarla çok düşüp kalktığından ve ev aşyasına çok dokunduğundan evin bir hizmetçisi mesabesinde tutmuş, kullarına güçlük ve zahmet olmasın diye onu pis addetmemiş; bu suretle biz kullarına kolaylık ihsan buyurmuşdur. Bu hadîs-i şerif, kedinin ve kedi artığının temiz olduğuna delildir. Hattâ zahirine bakılırsa fare gibi pis bir şey bile yese ağzının temizlenmesi için bir zaman kaydı yok ise de Fukaha bunu tecviz etmemiş; kedi pis bir şey yemişsc ağzı bittabi* pisleneceğinden ağzının temizlenmesi için bir gün veya bir gece yahut bir saat gibi vakit geçmeli yahut temizlenmişdir zanm verecek kadar dışarıda gezinmeli veyahut yalanarak ağzını temizlemelidir. Aksi takdirde artığı pis olur demişler. Hattâ Hanefîyye'den bazıları ağzı temiz olduğu halde bile onun artığını mekruh addetmişlerdir ki, bu hükmün ne derece isabetli olduğu beyandan müstağnidir.' Şafîî (150 — 204), Mâlik {92—179) ve Ahmet b. Hanbel (164—241) Hazeratı kedinin artığında be's görmezler.[59]

14/10- «Enes bin Mâlik[60] radiyallahu anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir, kî: Bîr A'rabî geldi Mescid'İn bir tarafına bev!etti. Nâs kedisini men' eitiler. Resûlullah (S.A.V.)'de onları nehy etti. A'rabî bevlini yapfıkdan sonra Peygamber (S.A.V.) bir büyük kova su emrettiler. Ve bevlin üzerine döküldü.»[61]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Yani Buhârİ ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri hadîslerdendir.
A'rabî: Arab olsun Acem olsun çölde yaşayanlara denilir. Mescide bevl eden zat bir rivayette Zü'l - Hüveysırafe'I Yemâni'dir. Kaba-saba bir adammış. Diğer bir rivayete göre Akra' b. Habis veya Uyeyne b. Hısn'dır.
Hadîs'in bir rivayetinde:
«Nas onun'a kavga etmeğe kalkdılar» deniliyor. Diğer bir riâyette
«Resûlüllah (S.A.V.)'în Ashabı vazgeç -vazgeç dediler» buyuruluyor. Bir rivayette Hazret! Peygamber (S.A.V.)'in Ashabını hangi kelime ile men' ettiği beyan ediliyor «bırakın Onu» buyurmuştur. Bir rivayete göre de «onun bevlini kesmeyiniz.» buyurduğu anlaşılıyor.
Zenûb : Eüyük kova- yahut dolu kovadır.
Hadîs-i Şerif :
a —) însan sidiğinin pis olduğuna delâlet etmektedir ki, bu bâbda îcma' da vardır.
b—) Yer pislendiği zaman sair pis şeyler gibi su ile temizleneceğine delâlet ediyor. Filvaki' bütün mezheb imamları bu hükümde ittifak etmişlerse de keyfiyetinde ba'zı ihtilâflar görülmüş-dür. Meselâ : Hanefîler'e göre pis yerin üzerine üç defa su dökülür ve her defasında temiz bir bez ile kurulanır. Maamafih o pis yerin üzerine bir defa da çok su dökülerek pisliğin eserini gidermekle de temizlenir. Bir de Hanefî imamlarından Züfer'den maadasına göre pis yer güneşletme ve rüzgâra ma'ruz bırakmakla da temizlenebilir. Zira Güneş ile rüzgârın pisliği giderme hususunda te'sirleri suyun tehirinden daha büyüktür. Nitekim:
«Yerin temizliği kurumasidır» hadîsi şerifi de bu hakikati anlatmaktır.
Mâlikîler'le Hanbelîler'e göre: Pis yerin üzerine, pisliği ve evsafını giderecek miktarda bol su dökülerek temizlenir.
Şâüıler'e göre : Eğer yer; şarap veya sidik gibi bir necasetle pislenmiş ve o pisliği de içmişse, üzerine bel su dökülerek temizlenir. Pisliği içmemişse evvelâ tahkik edilir ve senra üzerine hiç olmazsa bir defa su dökülür. Pislik kura olup yere bul&şmamışsa sadece o yerden atmakla temiz olur. Fakat yaş olur ve yere de bulaşırsa, pislik atıldıktan senra yerine su dökülür.
Bu hadîs-i şerif, yer kaba olsun katı olsun üzerine su dökmekle temizleneceğini zahir bir şekilde ifâde ettiği halde bazıları yine katı yerle kaba toprak arasında fark görmüş; ve katı yeri sair pislenen eşya giti yıkamak şarttır. Kaba toprak ise üzerine su dökülmekle temizlenir; Nitekim R^sû'üllah (S.A.V.)'in mescidinin toprağı kaba idî demişlerdir. Bazıları da yer katı ise kazarak toprağı atmak lâzımdır. Çünkü üstüne altına su işlememişdir; derler ve bu babda hadîsin bazı tariklerindeki şu ziyâde ile istidlal ederler:
«Üzerine bevl ettiği toprağı alın ve atın! Yerine de su dökün.»
Bu hadîsi şerîfde bir takı mfâideler vardır:
1— Câhile karşı yumuşak davranmak.
2— Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in ahlâk güzelliği ve öğrenciye karşı lütufkârlığı.
3— Ehven-i şerreynin ihtiyar olunması ki, bevli kesdirseler A'ra-bî'ye elbette zararı daha büyük olurdu. Çünkü, yerinden çekilince bevl msscidin başka yerlerine de sıçrar; bedenini ve elbisesini de pislerdi.
4— Kazâ-yı hâcetden men' edilmek mes'elesinin büyük abdest bozmaya mahsus olduğu.
5— Mescidlere hürmetin lüzumu. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) o A'rabî'yi çağırdı ve ona şöyle buyurdu:
«Hiç şüphe yok ki bu mescidler bu bevl ve pislikten hiçbir şeye yaramazlar. Bunlar ancak Allah Azze ve Cel-le'yi anmak ve Kur'ân okumak içindir.»
Ashâb-ı Kirâm'm A'rabî'yi def etmek istemelerini Hazreti Peygamber (S.A.V.) inkâr etmemiş; yalnız onlara yumuşak davranmalarını emreylemişdi. Bu da mescidlere hürmetin lüzumuna delildir. Zira hürmet lâzım olmasa Resûl-ü Ekrem Ashabına rıfk ile muamele tavsiye değil, bilâkis «bırakın onu, o muahazeyi mucib bir şey yapmadı. Niye men1 ediyorsunuz?» der idi.[62]

15/11- «Abdullah b. Ömer (radıyattahu anh)'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: «Resûlullah (S.A.V.) :
«Bize iki ölü iki de kan helâl kılındı. İki ölü çekirge ile balık iki kan ise, karaciğer ile dalakdır.» Buyurdular».[63]

Bu hadîsi AhmedileİbniMâce tahrîc etmişlerdir. Hadîste zaiflik vardır. Çünki Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in babasından onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği bir hadîsdir. İmam Ahmed bin Hanbel bu zât hakkında «hadîsi münkerdir» der. Fakat bu hadîsin bir hadîs-" mevkuf olduğu sahîhan anlaşilmışdır. Nitekim-hadîs imamlarından Ebû Zür'a (—375) ile Ebû Hatim (195—277) de Mevkuf olduğuna kaildirler Hadîsin Mvkuf olduğu sabit olunca ona Merfu' hükmü verilir. Çünkü Sahâbî'nin «Bize fülan şey helâl kılındı» -«Fülân şey haram kılındı» demesi «Bize emr olundu» «Bize nehy olundu» demesi gibidir. Böyle demiş olsa hüccet olacağı şüphesizdir. Binaenaleyh bu manâya gelen sözü de aynı hükmü ifâde eder.
Hadîs-i Şerif çekirge ölüsünün ne halde olursa olsun helâl olduğuna delâlet eder. O halde ister eceliyle Ölsün, isterse bir sebeble ölsün yenmesi için' bir fark yoktur. İmam Mâlik gibi bazı zevat bir sebeble ölürse yahud başı kesilirse yenir. Aksi takdirde yenmez demişlerse de bu hadîs onların aleyhine delildir. Hadîs balığın da ne sıfatta bulunursa bulunsun yenilebileceğine delâlet ediyor. Nitekim :

hadîsi de aynı hükme delâlet eder. Hanefî İmamları balık hakkında da bir sebeple yani insan veya dalga çarpması gibi bir sebeble ölürse yenilir, suyun üstünde yüzer halde bulunursa yenmez; derler, ve :
«Denizin atdığını veya med ve cezirden öleni yeyin. Denizde ölüp de suyun üstünde yüzeni yemeyin.»
Hadîsi ile istidlal ederler. Bunlar şöyle diyorlar : «Bu hadîsi İmam-ı Ahmed ve Ebû Dâvud, câbir ' in hadîs'inden tahrîc etmişlerdir. Bu hadîs hass'dır. Bununla yukarıda geçen iki hadîs tahsis olunur Hanefiyye: «CâbÎr Hadîsi, hadîs imamlarının ittifakıyla zaiftir.» Hattâ Nevevî: «C â b İ r hadîsiyle ihticac etmek hiç bir delile muaraza etmese yine caiz değildir. Muaraza ettizi zaman nasıl hüccet olur?...» demişdir.
Sonra Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) denizin atdığı ve Ashâb-ı Seriyye'nin getirdiği Anber balığından yediler. Fakat bu balığın ne sebeble öldüğünü sormadılar. Nitekim hadîs ve siyer kitablannda mufassalan beyan olun-muşdur. Hanefiyye «Onlara pîs şeyleri haram kılar.»
([64]) ,, ,, -??
Âyetiyle istidlal ederler ve deniz mahlûklarının balıkdan maadası habistir Cpistîr) derler. Karaciğer icma' ile helâldir. Dalak da böyledir. Yalnız «El-Bahr-» nâm kitapda mekruh olduğu yazılıyor. Çünkü H a z -re ti Ali (Kerremallahu Veçhe) «Dalak şeytanın lokmasıdır; yani o yenirse şeytan sevinir» demiş. Fakat Hazreti Ali'nin bu hadîsini kimin tahrîc ettiği malûm değildir.[65]

16/12- «Ebû Hüreyre (R. A.J'den rlvflyet edilmiştir. Demiştir ki: «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) :
«— Birinizin içeceği şey'e sinek düştüğü zaman onu hemen daldırsın, sonra çıkarsın. Zira onun iki kanadından birinde hastalık; Ötekinde şifâ vardır; buyurdular.»[66]

Bu hadîs-i şerifi; Buharı ve Ebû Dâvud tahrîc etmişlerdir. Ebû Dâvud; «Çünki sinek hastalık olan kanadıyla korunur»; rivâ% yetini ziyâde etmişdir.
Hadîsi Şerif, bazı kelime değişiklikleriyle de rivayet edilmiştir. Meselâ :
«İçeceği şey'e» yerine bazılarında :
«Birinizin yiyeceğine» şeklindedir. Ebû Davud'un rivayetinde: yerine
«Onu batirmiZ» tâbiri görülmektedir. Buharî'de :
«Onun her tarafını hatırsın» denilerek ziyadesiyle rivayet edilmiştir. Bu hadîs'in sonu Buharî'da şöyledir:
Bir rivâyetde yerine « = zehir» denilmigdir. îmarri-î Ahmed ile îbni Mâce'nin rivayetlerinde :
«Çünki sinek evvelâ zehiri sonra şifâyı kullanır» ziyâdesi vardır.
Hadîs-i Şerif zararını def için sineğin öldürülebileceğine, sonra da yenmeyip atılacağına açık bir surette delâlet ettiği gibi, mâiyâtdan birinin içinde öldüğü vakit onu murdar etmeyeğini de göstermektedir. Çünki ResûliiMah {S.A.V.) sinek kab'a düştüğü zaman daldırılmasını emr etmişdir. Bu halde ve bilhassa yiyecek sıcak oldukta sineğin orada öleceği malûmdur. Eğer murdar etse idi onu beyan ederlerdi. Halbuki, murdar olacağından asla bahsetmemiş, bilâkis çıkarıp atmak suretiyle o yemeğin ıslâhını emir buyurmuşdur. Sinek hakkında hüküm, böyle olunca aynı hüküm sinek gibi akar kanı olmayan arı, sarıca an, örümcek gibi hayvanlara da kıyas yoluyla teşmil edilmişdir. Zîra hüküm illetin umumuna bakarak âmm olduğu gibi sebebin intifası ile de müntefî olur.[67] Ölen hayvanın murdar olmasına sebeb, içinde toplanan kandır. Bu ise akar kanı olmayanlarda yoktur .Binaenaleyh illeti olmayınca hüküm de yoktur. Sineği kaba daldırma emrine gelince: Zehirini döktüğü gibi şifâsını da döksün diyedir. Evet sinekde zehirleyici bir madde olduğu malûmdur. Nitekim ısırdığı yerin şişmesi ve gidişmesi de bunu gösterir. Bu zehir sineğin silâhıdır. Ona eziyet veren bir şeyle karşılaşınca bu silâhı kullanır ve kendisini korur. Nasıl ki, bu ciheti Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) de beyan eylemiş ve «Çünki sinek hastalık plan kanadıyla korunur.» buyurmuşdur., îşte bu zehîre karşı öteki kanadındaki panzehir de dökülsün ve bu suretle zehir zararsız, hale .gelsin diye batırılmasını Hazretî Fahr-i Kâinat Efendimiz (S.A.V.) emir etmişlerdir. «Akrep ve sarıca arı gibi haşerât sokduğu zaman yeri sinekle oğuşturulursa fâideli olacağım hekimler tavsiye ederler. Bu da onda şifâ olduğunun delilidir. Şâyan-ı hayretdir ki, bu hayvan kanad-lılar arasında en ziyâde münasebet-i cinsiyye düşkünüdür. Dişisini» üzerinde bazan bütün gün kaldığı olur. Tersi de beyaz elbise üzerinde kararır, kara elbise üzerinde beyazlaşır.» denilmektedir.[68]

17/13- «Ebû Vâkıd-ı Leysî[69] radıyallahu anh'den rivayet edilmiştir. Demişdir ki: Resûlullah (S.A.V.) :
«— Hayvandan dirilken kesilen' parça murdardır; buyurdular.»[70]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud üe Tirmizî[71] tahrîc etmişler; Tirmîzî Ha-sen olduğunu söylemiştir. Lâfız Tirmizî'nindir.
Hadîs dört sahabî tarafından dört tarik ile rivayet olunmuştur. Rivayet edenler : Ebû Saîd-î Hudrî, Ebû Vâkıd-ı Leysî, Abdullah b. Ömer ve Temîm ed-Dârî (R. A.) Hazcrâtıdır. Sadedinde bulunduğumuz Ebû Vâkıd Hadîsi'ni İmam, Ahmed b. Hanbel ile Hâkim'de rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i Şerifin onlardaki metni şudur:
Resûlüllah (S.A.V:) Medine'ye geldi. Orada bîr takım insanlar koyun Kuyruklarıyla develerin hörküçlerini kesme işini yapıyorlardı. Bunun üzerine:
«— Hayvandan diri iken kesilen parça murdardır»; buyurdular.
Behîme; Kamus'da dört ayaklı hayvan demektir. isterse denizde olsun. Akıl ve temyiz sahibi olmayan her diriye dahi ıtlak olunur. Keçi ve koyun yavrularına da «bahîme» denilir. Burada bu lâfızdan ya birinci, yahud üçüncü ma'na muraddır. Hadîsin sebebi, birinci manâ murad olduğuna delâlet ediyor. San'anî diyor ki: «Bu takdirde bu hadîs dört ayaklı bile olmuş olsa balık ile tahsis edilmiştir.. Çünki balıktan kesilen parça murdar değildir. Yahud murad ikinci manâ'dır, yani akıl ve temyiz sahibi olmayan her diri demektir. Ancak bu seferde bu umumdan balık ile çekirge ve emsali kansızlar tahsis olunur.»
«O murdardır» tâbirinden anlaşılıyor ki; kesilen parçaya hayatın girmiş olması mutlaka lâzımdır. Çünki ölü demek, diri olmak şanından bulunan şeydir.[72]

Kablar Babı

( ) kelimesi cem'dir; kablar demektir. Müfredi dir. Kablar için ayrıca bâb tahsisinin sebebi: Sâri' Hazretlerinin bazı kapları kullanmaktan men' etmesidir. Bu suretle kab'lara hüküm taalluk etmiş olur.[73]

18/14- «Huzeyfe b. Yemân[74] radiyallahu anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki:
«— Resûlullah (S.A.V,) : Altun ve gümüş kablardan leyiniz; onlardan yapma sahanlardan da yemeyiniz. içmeyiniz; Çünki bu kablar dünyada onların (müşriklerin) ankette Sizindir.» buyurdular.[75]

Hadîs-i Şerîf Buharı ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri bir ha-dîsdir. Böyle hadîslere Müttefekun Aleyh denilmek ıstılah olmuştur.
Bu hadîs-i Şerif; altun ve gümüş kaplardan yeyip içmenin haram olduğuna delâlet ediyor. Kab'ın halis altundan veya gümüşten olması ile, altun gümüş karışık olması arasında bir fark yoktur.1 Çünki karışık ulanmada altun ve gümüş kab denilir. İmam Nevevî: Altun ve gümüş kaplardan yeyip içmenin hürmeti babında İcmâ-ı Ümmet mün'-akid olmuşdur» diyor. Acaba bu hürmetin illeti nedir? Bu husus ihtilaflıdır. Bazılarına göre illet kibir ve ucb'dur. Bazıları hayır altun ve gümüş olması nehye illetdir; der.
Altun ve gümüş yaldızlı kabların hükmü dahi ihtilaflıdır. Bazılarına göre, eğer altun ve gümüş kab'dan ayrılıp alınabiliyorsa kullanılması icmâe'n haramdır. Çünkü altunu ve gümüşü kullanmış sayılır. Fakat ayırması mümkün değilse haram değildir. Altun ve gümüş kaplama kab'dan yeyip içmek icmâen caizdir. Yeyip içme babında hüküm budur. Sair istimallere gelince: îhtilâf yine mevcuddur. Bazıları haram değildir; çünki nass yalnız yeyip içmeyi men' etmişdir; diyor. Diğer bazılarında ise altunla gümüşün sair istimalleri icmâ' ile haram olmuşdur. Musannif merhumun mezhebince altun ve gümüş kab'dan abdest almak haramdır. Zîra altunu ve gümüşü kullanmakdır. Bu hadîs-i şerifi bu bâbda zikretmesi de abdest münasebetiyle olmuştur, yoksa bu hadîsi
«Yiyecekler ve İçecekler Babı» nda zikr etmeliydi. Acaba yakut, zümrüd ve. pırlanta gibi mücevherat da aynı hükümde midirler? Bu cihet dahi ihtilaflıdır. Zahir olan, mücevheratın altunla gümüşe ilhak edilmemesidir. Çünki altunla gümüş,' eşyaya kıymet takdiri için zaten semen (kıymet) olarak yaratılmışlardır. Sair mücevherat böyle değildir. Binâenaleyh îbaha-i asliyyeleri üzere kalırlar. Çünkü eşyada asıl olan, mubahlıktır.[76]

19/15- «Ümmü Seleme[77] radıyallahu anha'dan rivayet edilmiştir, demiştir ki:Resûîüllah (S.A.V.) :

«— Gümüş kab'dan içen ancak karnında Cehennem ateşini şarıldatır; buyurdular.»[78]

Hadîs, Müttefekun Âleyh'dir.
Bu hadîs-i şerifin Sahîh-i Müslim'de ayrıca bir rivayeti daha vardır ki onda:
«Gümüş ve Altun kabda» ziyâdesi mevcuttur. Allâme Zemah-şerî (467—538) bu hadîs hakkında şu mütalâada bulunuyor: «Hadîs-i Şerifde zikri geçen kelimesi Arapça'nın Nahv.Kaidelerine göre faildir. Fakat mecazdır. Çünki hakîkatda içenin karnında Cehennem Ateşi şarıldamaz. Ancak insanın bu menhî kab'Iardan su içmesi ve bunları kullanmakla azabı hak etmesi mecazen karnına Cehennem Ateşi akıtmağa benzetilmişdir. Bu takdirde hadîs'in manâsı şöyle olur; «Gümüş kab'dan içenin karnında Cehennem Ateşi şarıldar.» Yine bu takdirde fiil müzekker, fâü müennes olmak gibi bir uy-uygunsuzluk göze çarpıyorsa da fiil ile failin araları başka lâfızlarla ayrılmışdır. Üstelik failin müennesliği hakîki değil mecâzî'dir. Bu suretlerde ise fiil ile failin birbirine mutabakatı, (uygun düşmesi) şart değildir. Bununla beraber ekseriyetle ulemâ kelimesinin fail değil, mef'ul olduğunu söylemişlerdir, zaten bizim verdiğimiz manâ da mef'ul olduğuna göredir. Nevevî (631—676) diyor ki:
in mansub okunuşu sahîh ve meşhur olan rivayetidir. Hadîs Sarihler, ehl-i örf ve lûgatçılar hep bu kanaattadır. Ezherî de buna kat'iyetle hüknı etmişdir.
«Cehennem» kelimesi yabancıdır. Alem ve müennes olduğundan gayr-ı munsanfdır. Çünki ateş tabakalarından birinin adıdır. Allah cümlemizi-ondan muhafaza buyursun.
Bu hadîs-i şerifde Hazreti Huzeyfe Hadîsinin delâlet ettiği hükme delâlet eder.[79]

20/16- «İbni Abbas radıyallahu anh'den rivayet edilmişdîr. Demiştir ki: Resûlullah (S.A.V.) :
«— Deri tabaklandığı vakit muhakkak temiz olmuştur; buyurdular.»[80]

Bu hadîs'i Müslim tahrîc etmişdir. Dörtier'de hadîs şöyledir:
Hangi deri dlbağatlanırsa (tabaklanırsa) muhakkak temiz olmuştur.
Hadîs-i Şerifi Beşler de tahrîc etmişdir. Yalnız lâfızları değişikdir. Hadîsin sebeb-i vürudu şudur. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Hazreti Meymü-ne'nîn Ölmüş bîr koyununun ya nidan geçiyormuş. Kokunu görünce :
Bunun derisinden faydalansaydınız ya. Zira deriyi tabaklamak temizler.» buyurmuştur.
Bu hadîs dibağatın her ölü hayvan derisini temizlediğine delâlet ediyor. Nitekim nass-ı hadîs'de umum lâfızlarından « = Her hangi» kelimesi vardır. Binaenaleyh her hayvan derisinin işini dışını temizleyeceğini ifâde eder. Bu meselede bir kaç kavi vardır.
1- Dibağat: Ölü hayvan derisinin içini dışını temizler. Temizlemedik hiçbir yerini bırakmaz. Nitekim İbni Abbas (R.A,) hadîsinin zahiri de bunu ifâde eder. Bu kavi Hazreti Ali (K. Vechehu) ile İbni Mes'ud raâıyallahu anhüma'd&n da rivayet olunur.
2- Dibağat: Hiçbir şeyi temizlemez: Mâlikîler'den meşhur olan kavi bu olduğu gibi bazı Ashâb-ı Kirâm'ın mezhebi de budur. Bunlar Şafiî hadîsiyle istidlal ederler ki aynı hadîsi imam Ahmed b. Hanbel (164 — 241), İmam Buharı (194 — 256), Dörtler, Dâre Kutnî (306—385) ve Beyhakî (384—458) de rivayet etmişlerdir. İbni Hİbbân (—354) bu hadîsi Abdullah bin Ukeym'den şu lâfızlarla tahrîc etmiş. Abdullah demiş kî :
«Bize Resûlüllah (S.A.V.) in vefatından evvel ölünün gerek derisinden, gerekse sinirinden fâidelenmeyin diye
bir mektubu geldi.»
Bu hadîsi Şafiî (150—204), Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd rivayetlerinde :
«Ölümünden bir ay evvel»,.kaydı vardır. Hattâ bir rivayette:
«Ölümünden bir veya iki ay Önce» denilmektedir. Bu hadîse İmam-ı Tirmizî .(200—279) «Hasen'dir» diyor. Bîr zaman îmam-ı Ahmed de buna kail olmuşsa, da sonradan terk etmiştir.
Bazıları bu hadîs İbni Abbas (R.A.) hadîsini nesh eder; diyorlar. Fakat bunlara müteaddit cevaplar verilmiş ve denilmişdir ki: Bu hadîs evvelâ sened itibariyle Muzdarîb'dir. Çünki bazan Hz. Peygamberin mektubundan bazan da o mektubu okuyan Cüheyneli bir takım meşâ-yih'den rivayet edilmiştir. Metin itibariyle de Muzdarib'dir. Zîra ekseriyetin rivayetinde kayıdsız, diğer rivayetlerde «bîr ay, veya iki ay, ya-hud kırk gün veya üç gün» kayıdlarıyla mukayyeddir. Sonra bu hadîs Mürsel'dir. Çünki Abdullah b. Ukeym onu Resûl-ü Ekrem'den bizzat işitmemişdir. Aynı zamanda Munkatı'dır. Çünki Abdurrahman b. Ebî Leylâ (—83) onu Abdullah b. Ukeym'den işitmemiştir, bundan dolayı îmam-ı Ahmed b. Hanbel onu sonradan terk etmiştir. Binaenaleyh İbn-İ Abbas (R.A.) hadîsini nesh edecek kuvvette değildir. Çünki İbnî Abbas (R. A.) hadîsi Buharı ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Esahh tir hadîsdir. Üstelik müteaddit tariklerle, müteaddit sahabe tarafından bu manâda hadîsler rivayet olunmuştur. Meselâ: İbni Abbas'-dan iki, Ümmii Seleme'den üç, Enes b. MâlİIk'den iki hadîs rivayet edildiği gibi Hazreti ÂİŞe'den, İbni Mesud'dan, Muğire b. Şu'be'den, Ebû Ümâme'den ve Seleme b. el-Muhabbik'den de rivayetler vardır. Bir de nâsih'ın sonra gelmesi lâzımdır, halbuki Abdullah b. Ukeym hadîsinin İbni Abbas hadîsinden sonra geldiğine bir delil bulunmadığı gibi onu tercihe de imkân yokdur. Çünkü tercih ancak iki delil müsavi olduğu zaman yapılır. Biri kuvvetli olduğu zaman ise zaten muaraza yokdur. Bazıları bu iki hadîsin arasını bulmağa çalışmıştır. Bunlara göre Lügatta bir kavle göre dibağatlanmamış deridir. Dibağatlan-dıktah sonra veya denir. Binaenaleyh ölü hayva-nın derisi dibağatlanmamışsa onu kullanmak yasakdır. Dibağatlandık-tan sonra kullanılabilir. Hadîs-i Şerifi bu .manâya hamletmek gerekir. Hanbelîler'e göre de dibağat derileri temizlemez ise de dibağatlı deri hububat gibi kuru şeylerde kullanılabilir.
3- Dibağat; eti yenilen hayvanın derisini temizler. Eti yenme-yenlerin derisini temizlemez... Lâkin bu kavli hadîs-i şerif de geçen umum lâfzı reddeder.
4- Dibağat; domuzdan maada bütün hayvanların derisini temizler. Çünki domuz aynı necis bir hayvandır. Hatta bir kavle göre cnun derisi de yokdur. İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin mezhebi budur. Vakıa insan derisi de kullanılmaz. Amma dibağat kabul etmediği için değil, kerametindendir. Yani insan derisi dibağatla pek a'lâ temiz olur. Ancak insan bütün mahlûkatın en şereflisi olduğundan onun cüzlerinden fâidelenmeğe Şer'î müsâade yokdur. İmam-ı Şafiî'ye göre köpek de aynı necis olan bir hayvandır. Binaenaleyh onun derisi de dibağatla temizlenmez. HanefHerden İmam-ı Muhammed'e göre fil de necis-ül ayn olduğundan derisi dibağat kabul etmez.
Sonra dibağata tahammülü olmayan yılan ve fare gibi hayvanların derisi dibağatla temizlenmez.
5- Dibağat; domuzdan maada her hayvanın derisini temizler ise de içini değil sadece dışını temizler. Binaenaleyh dibağatlı deri yalnız hububat gibi kuru şeylerde kullanılır. Sirke gibi mayi şeylerde kullanılamaz. Üzerinde namaz kılınır. Fakat içinde kılınmaz [81]: Malikî-ler'den rivayet olunan ikinci kavi budur. Buna Mâûkiyye ulemâsının muhakkıkları kaildir.
6- Ölü hayvanların derileri dibağatlanmamış bile olsa onların dışından ve içinden istifâde edilebilir. Bu kavlin sahihleri Buharî'nin İbn-i Abbas'dan tahrîc ettiği şu hadîs ile istidlal ederler.
Resûlüllah (S.A.V. ölü bir koyunun yanıdan geçti ve: «Bunun derisinden istifade etseydiniz ya, dedi. Ashab-ı Kiram; o ölüdür, deyince: Onun ancak yenilmesi haramdır, buyurdular.» tmam-ı Zührî (—124) bu re'ydedir. Zührî'ye bu hadîs mutlakdır; yukarıdaki dibağ hadîsiyle takyid olunmuşdur, diye cevab verilmişdir.[82]

22/18- «Seleme b. el-Muhabbîk[83] radıyalîahu anadan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem:
«— Ölü hayvan derilerinin dibağatı onların temizliğidir; buyurdular.»[84]

Bu hadîsi İbnî Hibban sahîhlemiştir.
İbn4 Hibban1'dan maada Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî (215—303) ve Beyhakî gibi zevat da aynı hadîsi Seleme b. el-Muhabbîk'-den rivayet etmişlerse de onlardaki elfazı değişiktir. Meselâ: Bir ri-vâyetde:
«Derinin dibağatı kesilmesidir.» Diğerinde:
«Onun dibağatı kesilmesidir.» Başka bir rivayette:
«Onun dibağatı temizliğidir.» Daha başkasında:
Bir başkasında:
«Derinin kesilmesi dibağatıdır» tarzında vârid olmuşdur. Bu bâbda başka hadîsler de vardır.
Hadîs-i Şerîf; İbni Abbas (R.A.) hadîsinin delâlet ettiği ahkâma delâlet etmekdedir. Dibağatı kesmeğe benzetmek temizlenme hususunda onun kesmek makamında olduğunu bildirmek içindir. Çünkü kesmek eti yenilen hayvanın hem derisini ve etini temizler. Hem de yenilmesini helâl kılar.[85]

23/18- «Meymûne[86] radıyallahu anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: mistir ki: Resûlüllah (S.A.V.) Ashabın sürüyerek götürdükleri bir koypnun yanından geçiyordu. «Bunun derisini alsaydiniZ yaî.» dedi. Ashab: O ölüdür, dediler. Resûl-ü Ekrem: «Onu su ve Karaz temizler» buyurdular.»[87]

Bu hadîsi Ebû Dâvud ile Nesâî tahrîc etmişlerdir. Hadîsi, Dâre Kutnî (306 — 385) İbni Abbas'dan şu lâfızla rivayet eder:
«Su ile karazda onu temizleyecek nesne yok mudur?»
Bu hadîsin şöyle de bir rivayeti vardır:
«Şess ile Karaz[88]'da onu temizleyecek nesne yok mudur?» Fakat Nevevî; «hadîs bu lâfızla batıldır; aslı yoktur» diyor. Yine Nevevî (6.31—676) Müslim Şerhinde Dibağat; derinin rutubet ve fadalatım kurutan ve onu bozulmaktan koruyan şess, karaz gibi nebatlarla, nar kabuğu ve sair temiz şeylerle olur. Güneşle ise yalnız Hanefîler'e göre caizdir. Esah kavle göre toprakla, kül ve tuz gibi şeylerle olmaz» dernektedir. Filhakika güneşletme, kurutma, topraklama veya tuzlama gibi şeylerle Hanefîler'e göre dibağat caizdir.[89]

24/19- «Ebû Sa'lebe el-Huşenî[90] rackyallahu anft'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Yâ Resûlallah biz Ehl-i Kîtab bir kavmin toprağındayız; onların kab'Sanndan yemek yiyelim mi? Dedim :
«— O kab'larda yemeyin, ancak başkasını bulamazsanız, müstesna. Bu takdirde onları yıkayın ve içlerinden yeyin; buyurdular.»[91]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Bu hadîs-i şerîf ile ehl-i kitap milletlerin kab-kacağının pisliğine istidlal olunuyor. Acaba bu onların rutubetleri necistir diye midir? Yoksa domuz eti yedikleri ve şarap içtikleri için midir? Yahud kerahât için midir?
Bazı kimseler kâfirlerin rutubeti necîs olduğu için kab'lan da pistir derler. Bunlar:
«Müşrikler ancak necistîr». Âyeti kerîmesiyle de istidlal ederler. Kitabi de müşrik demektir. Çünkü bazıları Hazreti İsa içifi Allah'ın oğlu; diğerleri de Hazreti Uzeyr için Allah'ın oğludur dediler.
Hanefîyye, ŞâfÜyye ve diğer ulemâ ehl-i kitabın rutubetlerinin temizliğine kail oldular ki; hak da budur. Zira Teâlâ Hazretîerî, Maide Sûresi'nde:
«Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâl, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir»[92] buyurmaktadır. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) de bir müşrik kadının su tulumundan abdest almıştır. Şu bâbda îmam- Ahmed b. Haribel ile Ebû Dâvud'\m tahrîc ettikleri Câbir hadîsi de vardır. Hazreti Câbir (R.A.) şöyle diyor:
«Biz Resûlüüah {S.A.V.) ile beraber gaza ediyor ve müşriklerin yemek ve su kablarmdan yeyip İçiyorduk. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bunu bize ayıb saymıyordu.» Fakat bu hadîsle istidlale bazıları itiraz etmiş ve hadîs müşriklerin memleketi istilâ edildikten sonrayı anlatıyor. O bâbda söz yoktur. Demiş isede kendilerine bu bâbdaki sair deliller bu hadîsle istidlale lüzum bile bırakmamaktadır; diye cevab verilmiştir. Meselâ: İmam-ı Ahmed b. HanbeVin tahrîc ettiği Enes hadîsi bunlardan biridir. Bu hadîs-i şerifte: «Resûlüllah (S.A.V.)'i bir yahudi arpa ekmeği ile bayatlamış kuyruk yağı yemeğe davet etmiş, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ondan yemişdi»; deniliyor. el-Bdhr nam kitap'da şu beyanat vardır: «Ehl-i Kitab'm rutubetleri, ter ve salyaları haram olsa Ashab-i Kirâm'ın kendi aralarında bundan kaçındıkları şöhret bulurdu. Çünkü o gün müslümanlar azdı. Yiyecekler ile giyecek de dahil olmak şartıylarjnüslumanların eşya istimali ise çokdur. Bu gibi hallerde âdet bir şey'in duyulmasını ve şöhret bulmasını îcab eder. Ebû Sa'lebe hadîsi ehl-i kitabın kab'larmdan yemenin kerahatine hamlolunmuştur. Fakat bu kerahet o kab'ların necasetinden değil, onlardan tiksinildiği içindir. Eğer necis olsalardı, başkasını bulamamak şartıyla kullanılmasına izin. verilmezdi. Çünkü, pis bir kab yıkandıktan sonra temiz kab'Ia müsavi olur. Yahud sedd-İ zerîa için yani harama götürecek yolu tıkamış olmak için, veya o kab'larda haram şeyler pişirildiği için kerahate hamlolunmuştur. Yoksa küffâr'ın rutubet ve terlerinden dolayı değildir. Nitekim Ebû Dâvud (202—275) ile Ahmed b. HanbeVin rivayetlerinde had^s şöyledir:
«Biz ehl-î kitab'a komşu yaşıyoruz. Onlar çömleklerinde domuz pişiriyor; kab'Sarından şarap İçiyorlar; dedim. Resûlullah (S.A.V.) «başkasını bulursanız onlardan içmeyin; buyurdular.»
Ebû Sa'lebe'nin birinci hadîsi mutlak, bu hadîsi mukayyeddir. Binaenaleyh mutlak mukayyede hamlolunur. Âyet-i Kerîme'ye gelince : Neces, lûgatta, pis addedilen şeydir. Ve Şer'î manâsından da eamm1-dır. Bazılarınca âyetdeki necesin manâsı: Necasetli demektir. Çünkü onların şirki necis menzile sindedir. Bir de küffâr temizlenmez, gusül etmez, pisliklerden sakınmazlar. Elhasıl pislik onları sarmıştır, işte bu bâbdaki hadîslerle M aide ÂyetİI'nin ve ona muarız hadîslerin araları bu suretle yatışdırılır.[93]

25/20- «İmran b. Husayn[94] radıydllahu anh'den rivayet olunmuştur ki; Peygamber (S.A.V.} İle Ashabı müşrik bir kadının su tulumundan abdest almışlardır.»[95]

Bu hadîs; müttefekun aleyh uzun bir hadîsden alınmıştır. Aynı hadîsi, Buharî (194—256) çeşitli lâfızlarla rivayet etmiştir.
Sahîh-i Buharî'deki rivayetinin bir kısmı şöyledir. Hazreti Peygamber {S.A.V.) Hazreti Ali ile bir başkasını bir seferde su aramağa göndermiş ve «Gidiniz SU arayınız» buyurmuşlardı. Bunlar gittiler ve iki su tulumu arasında devesine binmiş bir kadına rastladılar. Kadına sordular: Su nerede?— : «Suyu dün bu saatte buldum; adamlarımız kayıb oldular.
— O halde git!
— Nereye?
— Resûlüllah (S.A.V.)'e.
— Şu sapık dedikleri adama mı?
— Söylemek istediğin odur. Haydi yürü! dediler ve kadını Resûlüllah (S.A.V.)'e getirdiler, ona olup biteni anlattılar... ilâ âhir..»
Bu uzun hadîsde Resûl-ü Ekrem'in mucizeleri bile vardır. Hadîs-i Şerifin ifâde ettiği hüküm, müşriklerin kab'Iarından su almanın caiz oluşudur. Çünki Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bizzat müşrik kadının tulumundan abdest aldılar. Bu da yukarıda geçen Ebû Sa'lebe hadîsi gibi onların kab'larının temizliğine delâlet eder. Ayrıca murdar ölen hayvanın derisinin dibağatla temizleneceğine de delâlet etmektedir. Zira tulumlar müşriklerin kestiği hayvan derisinden idi. Halbuki Müşriklerin kestiği murdardır. Şu halde bu deri ancak dibağat sayesinde temizlenmiş oluyor. Hadîs müşriklerin ter ve rutubetlerinin de temizliğine delâlet ediyor. Çünkü o kadın suya elini daldırmıştı.[96]

26/21- «Enes b. Mâlik radıj/allahu anh'den rivayet olduğuna göre: Peygamber (S.A.V.)'in bardağı kırılmış, o kırık yere gümüşden bir bağ koymuştur.»[97]

Bu hadîsi; Buharî tahrîc etmiştir.
Hadîs-i Şerif, kabı gümüşle kanlamanın caiz olduğuna delildir. Bu bâbda hilaf yoktur. Yalnız bağı kimin koyduğunda ihtilâf vardır. Bey' hakî'mn (384 — 458) bazılarından rivayet etdiğine göre, bağı koyan Enes b. Mâlik'dir. Hattâ îbni Salah (577—643) Hazretî Enes olduğuna kat'î hüküm vermiş. Maamafih yine de söz götürür demiştir. Çünkü Buharî'nin Âsim el-Ahvel'den rivayet etdiği hadîsde : «Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in bardağını Enes bin Mâlik'in yanında gördüm. Çatlamışda onu gümüş ile bağlamişdı» deniliyor.
îbni Şîrîn : «Bardakda demirden bir halka vardı. Enes onun yerine altundan veya gümüşten bir halka koymak istedi. Ebû Talha : «Resûlüîlah (S.A.V.)'in yaptığı bir şey'i sakın değiştirme» dedi. Bunun üzerine o da bıraktı» diyor .Görülüyor ki, Buharî'de: «Onu gümüşle bağla-mış»-tâbiri geçmektedir. Bu fiildeki zamir, Resûl-ü Ekrem'e de Enes'e de râci, olabilir. Yâni bağlayan Resûl-ü Ekrem de olabilir; Hazreti Enes de. Ancak îbni Sîrîn'in rivayetinden halkayı bizzat Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in koyduğu anlaşılıyor.[98]

Pisliği Giderme Babı Ve İzah

27/22- «Enes b. Mâlik radıyallahû anh'den rivayet edilmiştir. Demişdir ki, Resûlüîlah (S.A.V.)'e şaraptan sirke yapılır mı diye soruldu. «Hayır» buyurdular.»[99]

Bu hadîsi; Müslim ile Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî «Hasen -Sahîh» dir; demiştir.
Bu sual, şarap haram kılındıktan sonra sorulmuştur. Sirke yapmakdan maksad da ilâç katmak suretiyle yapılandır. Çünkü «Şarap haram

kılındıktan sonra Ebû Talha bazı yetimlere aid kendi nezdinde bulunan şarapdan sirke yapıp yapamiyacağını sordu. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisine o şarabı dökmesini emretti» mealindeki hadîsi şerif de aynı manâya delâlet etmektedir. Bu hadîs-i şerifi; Ebû Dâvud (202—275) ve Tirmizî (200—279) rivayet etmişlerdir, binaenaleyh şaraba bir şey katmak hattâ gölgeden güneşe çıkarmak suretiyle ondan sirke yapmak haramdır. Fakat kendi kendine sirke olursa helâldir. îmam-î/u'nin (150—204) mezhebi budur. Yalnız sirke olmadan evvel içine necaset karışmamak şarttır. Hanefîler'e göre şarap sirke olunca temizlenir. Ve kullanılması helâl olur. Hattâ kab'ı bile temiz olur. Bu bâbda sirke yapmakla kendi kendine sirke olması arasında bir fark yoktur. Üzüm şırasına bir fare düşsede çürümeden çıkarılırsa, sonra bu şıra şarap olsa, bu şarap bile sirke yapıldıktan sonra temiz ve helâl olur. Malikîler'e göre de şarap sirke olunca helâldir. Lâkin sirke olmazdan evvel içine necaset karışmamış olması şarttır. îmâm-ı Ahmed b. Hanbeî'in (164—241) mezhebi de hemen hemen böyledir. Ulemâdan bazılarına göre şarapdan yapılan sirke mutlak surette haramdır. Bazılarınca mutlak surette helâldir. Amma şarapdan sirke yapan yine de günahkâr olur. Onu dökmediği için adaleti mecruhdur. Nitekim meâlen naklettiğimiz Ebû Talha hadîsi de buna delâlet eder. Şırayı şarap olmadan sirke haline getirmek için çeşitli usuller vardır. Meselâ: İçinden sirke boşaltılan bir kab'a şıra konursa asla şarap olmadan sirkeleşiverdiği gibi şıranın üzerine bir o kadar sirke koymak da aynı neticeyi verir. Hattâ üzüm taneleri bir kaba doldurularak kab'ın ağzı toprakla tıkanırsa yine sirke olur.[100]

28/23- «Bu da ondan (R.A.) rivayet edilmiştir. Demiştir ki: «Biz Hayber Vak'ası gününde iken Resûlüllah (S.A.V.). Ebû Talha'ya emretti. O da, muhakkak Allah ve Resûl-ü sizleri Eh!î eşeklerin etinden nehy ediyorlar, çünkü o etler necistir; diye nida etti.»[101]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîsi Şerîfdeki; «Allah ve Resûl-ü sizleri ehlî eşeklerin etinden nehy ediyorlar» cümlesi nazar-ı dikkati celbetmektedir. Filvaki Hazre-tî Peygamber (S.A.V.) bir hatibe:
«Bu kavmin hatibi olan sen ne kötüsün» Buyurmuşlardı.
Buna sebeb de hatibin hutbesinde: Her kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse muhakkak doğruyu buldu. Kim onlara isyan ederse muhakkak saptı» demesi olmuşdu. Buna karşılık Resûl-ü Ekrem: «Kim Allah'a ve Resulüne isyan ederse demeliydin» buyurmuşlardır. Burada ise nehy etdikleri şey'i bizzat kendileri yapıyorlar. Ve iki hadîs birbirlerine muaraza ediyor. Bu itiraza şöyle cevap verilmiştir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in hatibi tesniye sîgası kullanmakdan nehy etmesi Allah ile Resulüne aid zamirleri bir araya getirdiği için değil ,makam îbah ve ıtnabı îcabetdiğindendir .Çünkü hutbe tam îzah ve takrir yeridir. Bir de Resûlüllah (S.A.V.) bu iki zamiri bir araya getirebilir; fakat başkası getiremez. Zira Rabbisinin Celâl ve Azametini o bilir; başkası bilemez; denilmişdir.
Enes hadîsi, BuharVûe şöyledir: «Resûlüllah (S.A.V.)'e birisi geldi: Ve, eşekler yenildi; dedi. Sonra bir başkası geîdi: Ve, eşekler yenildi; dedi. Sonra bir başkası geldi: Ve, eşekler ifna edildi; dedi. Bunun üzerine o da, bîr münadî çıkararak; «Muhakkak Allah ve Resûlü sizleri ehlî eşeklerin etlerinden nehy ediyorlar, çünkü onlar necisdir.» d'Ye "'da etmesini emir buyurdular. Ve hemen çömlekler döküldü; hakikaten bunlarda eşek etleri kaynıyordu.»
Ehlî eşeklerin etlerinden nehiy bir çok hadîslerle sabit olmuştur.
Hz. Ali, İbni Ömer, Câbir b. Abdülah, Ibni Ebî Evfa, Berâ, b. Âzib, Ebû Sa'lebe, Ebû Hüreyre, Irbâd b. Sâriye, Halîd b. eS-Velid, Amr b. Şuayb, Mikdam b. Ma'dikerib ve İbni Abbas Hazerâtmın rivayet ettikleri hadîsler bunlardandır. Bu hadîslerin hepsi de müslümanların mü-devvenatında sabittir. Ve hepsi ehlî eşek etlerinin haram olduğuna delâlet eder. Nitekim birçok Ashab-ı Kiram ile Tabiînin ve onlardan sonraki îslâm büyüklerinin mezhebi de budur. Abdullah b. Abbas (R. A.)} eşek etinin haram olmadığına kaildir. Ulemâdan bazıdan İbni Abbas kavliyle zeml ederler. Bu kavli İmam-ı Mâlik*e de nisbet ederler. İbni Abbas :
«De ki ben bana vahy edilen Kur'an'da haram kılınmış bir şey bulamıyorum.» Âyet-i Kerîme'sinin umumu ile istidlal eder. Nitekim eşek etlerinin hükmünü soran bir zâta bu âyet'i okumuştu. Buharı; İbni Ab-bas'ın: «Bilmiyorum Ehlî eşekler nasm yük hayvanları olduğundanmı etleri nehy edildi; yoksa harammı kılındı» dediğini rivayet ediyor. Fakat bu kavlin zaifliği aşikârdır. Çünkü nehyde asıl olan illetini bilsek de bilmesek de tahrimdir. İbni Abbas, Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadîs ile de istidlal etmiştir. Bu hadîse göre: «Resûlüllah (S.A.V.)'e Gâîib b. Ebcer ge'miş ve ya Resûlallah bize kıtlık isabet etti; malım içinde çotuğumu çocuğumu beslemek için semiz eşeklerden başka bir şey yokdur. Halbuki sen ehlî eşeklerin etlerini haram kildin? demiş.
Resûlüüah (S.A.V.) ona: «Çoluğuna çocuğuna eşeklerinin semizlerinden yedir. Ben onları ancak köy kenarının pisliklerinden dolayı haram kildim» buyurmuş. Yani pislik yedik-leri için haram kıldım; demek istemiştir.
Fakat buna şöyle cevap verilmişdir. Yukarıda zikir edilen hadîsler bu âyetin umumunu tahsis etmiştir. Bbû Dâvud- (202—275) hadîsi de Muzdarib'tir. Bu hadîs hakkında pek çok ihtilâflar olmuşdur. Sahih olsa bile eşek etlerinin zarurette mubah olacağına hamledilir. Nitekim aynı hadîsde: «Bize kıtlık ve şiddet isabet etdi», denilmesi buna delildir. Musannif merhumun bu iki hadîsi burada necasetler babında zikretmesi haram olan şeyin necis de olması lâzım geldiğindendir. Ve ekser ulemânın kavli de budur. Maamafih mes'ele ihtilaflıdır, Hak şudurki eşyada asıl olan temizliktir. Haram olmak necis olma yıistilzam etmez, îpek, altun gibi nice temiz eşya vardırki, kullanılması haramdır. Fakat necis olmak mutlaka haram olmayı istilzam eder. Yani her necis haramdır. Binaenaleyh etinin haram olmasından pis olması da lâzım gelmez.[102]

29/24- «Amr b. Hârice[103] radıyaîîahu anh'den rivayet edilmiştir. Demişdîr ki: «Resûlüllah (S.A.V.) Mina'da hayvanının üzerinde bize hutbe okudu. Devesinin salyası omuzuma akıyordu.»[104]

Bu hadîsi; Imam-ı Ahmed ile T'rmizî tahrîc etmişler; Tirmizî sahîhlemîştir.
Hadîs-i Şerîf, eti yenilen hayvanın salyasının temizliğine delildir. Ki asıl olan da budur. Bu bâb'da İcma-ı Ümmet de vardır.[105]

30/25- «Âişe[106] radıyallahu anha'dan rivayet edilmiştir. Demişdir ki: «Resûlüllah (S.A.V.) menliyi yıkar; sonra o elbise içinde namaza çıkardı. Ben yıkamadan hası! olan esere bakıyordum.»[107]

Bu hadîs; Mütfefekun Aleyh'dir.
Müslim'de şöyledir: «Ben onu Resûlüllah (S.A.V.)'in elbisesinden İyice oğuşduruyordum. Bunu müteâkib o elbisenin içinde namaz kılıyordu.»
Müslim'in bir rivayetinde de şu elfazladır: «Menî kuru olursa onu ban tırnağım ile Resûlüllah (S.A.V.)'in elbisesinden kazıyordum.»
Bu hadîs-i şerifi îmam-ı Buharı, Hazreti Âişe'den çeşidli lâfızlarla tahrîc etmişdir. Bunlarda Hazretî ÂİŞe (R. Anha)'nm menî'yi Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in elbisesinden yıkadığı belirtilmekte ve ba'zısında:
«Yıkamanın eseri elbisesinde su lekeleri şeklinde idi» denilmekde. Bazısında:
«Suyun lekeleri elbisesinde olduğu halde namaza çıkıyordu» diye ifâde buyurulmakda, diğer bazılarında:
«Onda yıkamadan hasıl eser su lekeleri İdi» buyurulmakda, bazılarında:
«Sonra o eseri elbisede leke veya lekeler halinde görürdüm» denilmektedir.
Ancak hadîs ulmâsından Bezzâr bu hadîse itirazda bulunmuş ve: «Bu hadîsi Hazretî Âişe'den Süleyman b. Yesâr rivayet etmişdir. Halbuki Süleyman, Hazreti Âişe'den işitmemiştir.» demiştir. Bu itirazı Bez-zâr'dan önce İmam-Şafiî (150—204) «El-Ümm ismindeki kitabında başkasından hikâye tariîkiyle yapmıştır. Fakat, itiraz reddedilmişdir. Çünkü İmam-% Buharı ile Müslim'in onu sahîh kabul etmeleri, Süleyman'ın Hazreti Âişe'den işittiğine ve hadîsi Merfu, rivayet etmesinin sahîh olduğuna delildir.
Bu hadîs, menî pisdir diyen Hanefiyye ile Mâlikiyye'nin ve bir rivayette İmam- Ahmed b. HanbeVm (161—241) delilidir. Bunlara göre yıkamak ancak pislikden dolayı lâzım olur. Bir de menîyi sidik kazurat gibi vücuddari çıkan pis şeylere kıyas ederler. Çünkü bunların hepsi yiyeceklerden hasıl olur ve bir yere dökülür. Menî'nin çıktığı yoldan da çıkar. Binâenaleyh sair necasetler gibi menî'yi de yıkamak îcab eder. Oğuşdurmakla veya kazımakla temizleneceğini ifâde eden hadîsleri ise te'vil ederler ve: «Bunlardan murad, su ile oğuşdurmakdır»; derler.
ŞafÎîfer'e göre menî temizdir. Menî'nin temiz olduğuna onlar da aynı hadîsle istidlal ederler. Derler ki: Menî'nin yıkanacağını ifâde eden hadîsler, yıkamanın mendub olduğuna hamlolunur. Zîra yıkamak mutlaka 'o şey'in pis olmasını gerekdirmez. Kir ve pas'dan temizlik için yıkamış olabilir. Nitekim, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) elbiseye bulaşan menî'nin hükmü soruldukta :
«O ancak sümük ve tükürük mesabesindedir»; buyurdular. Şüphesizki menî'yi tükürük ve sümüğe benzetmek cnun temiz olduğuna delildir. Vâkıâ :
«Onu bircapıt veya izhîr denjlen nebatla silmen sana yeter» rivayeti de vardır. Fakat bu da menî'nin temiz olduğunu gösterir. Zîra silme emri pis olduğu için değil elbisenin üzerinde kalacak ofan menî iğrenç bir manzara arzedeceği içindir.

Şâyed menî necis olsaydı o zaman silmek kâfi gelmez, mutlaka yıkamayı emr ederdi. Menî'yi sidik ve kazurat gibi vücuddan çıkan pisliklere benzetmek, nassın karşısında kıyas ile amel etmek olur ki, caiz değildir.»
Maamafih Hanefiyye ile MâMkiyye oğuşdurmak veya kazımakla menî'nin temizlenmesi mes'elesi Hazreti Peygamber (S.A.V.)'e mah-susdur. Çünkü onun fadalâti, yani mübarek vücudunun dışarıya attığı şeyler temizdir, iddiasıyle Şâfiyye'ye cevab verirler. Bahusus Hanefî-ler menî necisdir; demekle beraber bu bâbda iki vecih gösteren hadîslerle amel etmiş olmak için menî yaş olursa yıkamak îcab ederse de kuru olursa oğalamak kâfidir derler.[108]

33/26- «Ebû's-Semh[109] radiyallahu anh'den rîvâyet edilmiştir.Demiştîr ki: «Resûlullah (S.A.V.): «Kızın sidiğinden (pislenen bir şey) yıkanır; oğlanmkinden su serpilir;» buyurdular.»[110]

Bu hadîsi; Ebû Dâvud ile Nesâî tahrîc etmiş; Hâkim de sahîhlemişdir.
Hadîs-i Şerifi yine Ebû's Semh Hazretlerinden el-Bezzâr, îbni Mâce (207—275) ve îbni Huzeyme (223—311) gibi hadîs imamları tahrîc etmişlerdir. Onlardaki rivayeti şöyle başlar :
«Dedi ki : Ben Peygamber (S.A.V.)'e hizmet ediyordum. Hazreti Hasan'ı veya Hüseyin'i getirdiler. O da Resûlüllah (S.A.V.)'in göğsüne bevl etli. Ben hemen yıkamağa geldim. Buyurdular kî: «KIZin bev-linclen dolayı yıkanır... ilâ âhir...» Bu hadîsi, îmam-% Ahmed b. Hanbel (164—241), Ebû Dâvud (202—275), îbni Huzeyme, İbni Mâ-ce ve el-Hâkim (321—405) Lübâbe bİnti'I-Hâris'den ve "keza Hazreti Ali b. Ebî Tâlib'den rivayet etmişlerdir. Lübâbe hadîsinde:
«Kızın sidiğinden yıkanır, oğlanın sidiğinden suya daldırılır.» buyurulmaktadır.
Hadîsin ravîlerinden Katâde'ye göre bu tafsilât, çocukların henüz anne südüyle beslendikleri zamana âîddir. Yemek yemeğe başladıkları zaman her ikisinin bevli de yıkanır. Bu bâbda fazısı Merfu' bazısı Mevkuf bir çok hadîsler vardır. Fakat Hafız BeyhaM'nin {384—458) dediği gibi bunlar birbirine katılınca kuvvet bulurlar.
Bu hadîs-i şerîf kız çocuğu ile oğlanın bevl hükmünde bir olmadıklarına delildir. Ancak bu delâlet de süt çocuğu oldukları zamana mahsustur. Nitekim râvı'nin sözünü yukarıda gördük. Maamafih bu bâbda Merfu, hadîs de vardır. îbni Hibbân'm (—354) Sahihi ile îbni Ebî Şeybe'mn (—234) El-Musannef'inde Îbni Şihab'd&n şöyle rivayet ediliyor :
«Sünnet, çocuklardan henüz yemek yemeyenlerin bevline su serpmekle cereyan etmiştir.» Bundan maksad, sütden gayrî müstakilen yiyecekle iktifa etmemeleri hâlidir, Ulemâ'nın bu bâbda üç mezhebe ayrıldığını görüyoruz.
1— Hanefîler ile Mâlikîler'e göre çocukların bevli, büyüklerin bevli gibidir. Aralarında bir fark yokdur. Binaenaleyh necisdir. Sair pislikler gibi onları da yıkamak îcab eder. Onlar bu hadîsleri te'vil ederler.
2— Şafiîler'le Hanbelîler'e göre oğlanın sidiğine su serpilir, kızın ki sair necasetler gibi yıkanır. Görülüyor ki Şafiîler'le Hanbeliler bu bâbda tamamiyle sadedinde bulunduğumuz hadîslere uymaktadırlar. Hazret i Ali (R. A.), Ata, El-Hasan ve sâirenin kavli de budur.
3— EvzâVye. göre çocuk erkek olsun kız olsun, sidiğin üzerine su serpmekle yeri temizlenir.
Maamafih temizleme hükmü ne olursa olsun çocuğun sidiği necisdir. Nitekim ekser ulemânın kavli de budur. Ancak Şarî' Hazretleri temizleme hususunda kolaylık ihsan buyurmuştur. Hadîs de geçen tâbirinin şerhinde îmam-ı Nevevî (631—676) şöyle diyor:
sidik isabet eden şey'in üzerine akar dereceyi bulmamak şartıyla çok su dökmekdir. Başka' şeylerde çok su deyince akar derecede olması ve damlaması şarttır. Sıkmak şart değildir. Ulemânın Muhakkiklerinden İmamü'l-Haremeyn'in (419 - 478) kavli de budur.[111]

34/27- «Esma bint-i Ebî Bekir[112] radıyallahu anhümâ'dan rivayet edilmiştir ki: Peygamber sotlollahu aleyhi ve sellem elbiseye bulaşan Hayız Kam hakkında : Onu oğalar; sonra su île (ıslatarak) parmak uçlarıyla oğuşdurur; sonra yıkar; sonra içinde namaz kılar» buyurmuşlardır.[113]

Hadîs, Müttefekun A'eyh'dir. Aynı Hadîs-i Şerifi îbni Mâce şu lâfızla tahrîc etmiştir:
«Onu su İle oğuşdur ve yıka» îbni Ebî Şeybe'mn rivayetinde şöyledir:
«Onu su ile oğuşdur; yıka ve içinde namaz kıl!» îmam Ahmed b, Hanbel, Ebû Dâvud, Nesaî (215—303), îbni Mâce, îbni Huzeyme (223—311) ve îbni Hibbân'm Ümm-ü Kays Bint-i Mihsan'dan rivayet ettikleri hadîsde Ümm-ü Kays diyor ki: «Resûlüllah (S.A.V.)'e elbiseye bulaşan hayz kanını sordum:
«Onu taşla oğuşdur, su ve sidirle yıka» buyurdular. îbni Kattan (—628); «Bu hadîsin isnadı sen derece sahîhdir. Hiç bir illetini bilmiyorum» diyor.
Bu hadîsi şerîf hayz kanının pis olduğuna; onu yıkamanın vücu-buna ve temizleme hususunda mübalağa gösterilerek oğuşturmak, suya gark etmek gibi eserini giderecek şeylere tevessül edilmesinin lüzumuna delildir. Hadîsin zahirine bakılırsa bu zikrolunanlar yapıldıktan sonra pisliğin eseri bile kalsa başka bir şey yapılmaz; çünkü hadîsde zikre dilnıemişt ir. Hattâ aşağıdaki hadîsde «Eserinin kalması sana zarar etmez» buyurulmuşdur.[114]

35/28- «Ebu Hüreyre radıyallahu an/ıJdent rivayet edilmiştir.Demiştir ki: «Havle, yâ Resûlallah kan çıkmazsa ne yapmalı! dedi :
Sana su yeter; pisliğin eseri sana zarar etmez; buyurdular.»[115]

Bu hadîsi, Tİrmizj tahrîc etmiştir. Senedi Zaîf'tir. Hadîsi, yine Zaîf senedle Beyhakî (384—458) de tahrîc etmişdir. Zaif olmasının sebebi isnadında İbni Lehîa bulunmasıdır. Hadîsin râviyesi Havle'den Murad İbni' Abdilberr (368 — 463)'in «El-İstîab» adlı kitabında beyân ettiğine göre Havle Bint-i Yesâr'dır. Halbuki îbrahimiVl • Harbî Havle Bint-i Yesâr'dan şu hadîsden başka bir hadîs rivayet edildiğini işitmedik» diyor. Filhakika Taberanî (260—360) de bu hadîsi «.El-Kebîr»-inde Havle Bint-i Hakimden rivayet etmiştir. Ve isnadı yukarıkinden daha Zaif'tir. Dârimî (181—255) dahi bu -hadîsi Hazreii Âişe'ye Mevkuf olarak rivayet eder. Lâfzı şöyledir:
«Kadın kanı yıkar da çıkmazsa onu sarıya boyamakla veya za'feranla değiştirsin.» Ebû Dâvud (202—275) dahi ayni hadîsi HazretİÂişe'ye Mevkuf olarak rivayet ediyor. Sarı boya veya za'feranla boyanması pisliğin aynını gidermek için değil rengini değiştirmek içindir.
Bu hadîs pisliğin temizlenmesi için eserinin de mutlaka çıkmasının şart olmadığına delildir. Nitekim Hanefiyye ile Şâfiîyye İmamlarının mezhebi budur.
Görülüyor ki, bu babın hadîsleri şarab, ehlî eşeklerin eti, menî, çocukların bevli ve hayız kanı gibi necasetleri ihtiva ediyor. Musannif merhum «A'rabî'nin mescide bevl etmesi» hadîsiyle, «derinin dibağati» hadîslerini de bu bâb'a koysa daha münasib olurdu.[116]

Abdest Babı

Vav zamme ile okunursa abdest almak demektir; fetha ile okunursa abdest suyu demek olur. Maamafih masdar manâsına da kullanılır. Abdest almak namazın en büyük şartlarındandır. Buharî ile Müslim'in Merfû'an tahrîc ettikleri şu Ebu HÜreyre hadîsine bakınız:
«Hiç şüphe yok ki biriniz abdestini bozduğu vakit abdest almadıkça Allah onun namazını kabul etmez.» :
«Abdest îmanın yarısıdır» hadîsi şerîfî de Sahîh ve sabit bir hadistir. Abdestin farz.olduğunu Cenâb-i Hak şu âyet-i kerîmesiyle beyân buyurmaktadır:
([117])«Ey mü'minler, namaza kalkmak istediğiniz zaman yüzlerinizi yıkayın...» Bu âyet-i kerîme Medine'de nazil olmuşdur.
Ulemâ abdestin Medine'de mi yoksa Mekke'de mi farz olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Muhakkikler Medine'de nazil olduğuna kaildirler. Çünkü zıddına delil yoktur. Abdestin faziletleri pek çoktur. Bunlardan bazılarının İmam-ı Malik (93—179) ve başkalarının Merfu' olarak Ebu Hüreyre (R. A./den rivayet ettikleri şu hadîsi şerîf göstermektedir :
«Müslüman kul yahud mü'min kul abdest alır da yüzünü yıkarsa gözleriyle bakmak suretiyle işlediği her günah yüzünden su ile beraber yahud suyun son damlasıyla birlikte çıkar. Ellerini yıkadığı zaman elieri ile tutarak işlediği her günâh su ile beraber yahud suyun son damlasıyla birlikte ellerinden çıkar. Ayaklarını yıkadığı zaman ayaklarının yürümesiyle hasıl olan bütün günahlar su ile beraber yahud suyun son damlasıylş birlikte çıkar. Tâ ki günahlardan tertemiz çıkıncaya kadar.» Yine îmam-ı Mâlih'in AbdullahiVSunabihî Hazretlerinden rivayet ettiği şu hadîs-i şerîf daha da şümullüdür:
«Abdullah Hazretleri şöyle demiştir : «Filhakika Re sû I-ü Ekrem (S.A.v.) : Mü'min kul Abdest alıp mazmaza yaptı mı bütün günahlar ağızdan çıkar. Burnunu atdığı zaman günahlar burnundan çıkar. Yüzünü yıkadığı zaman günahlar yüzünden çıkar; ta gözlerinin kirpik altlarından bile.

Ellerini yıkadığı vakit günahlar ellerinden çıkar; hattâ ellerinin tırnak altlarından bile. Başına mesh ettiği vakit günahlar başından çıkar. Hattâ kulaklarından bile. Ayaklarını yıkadığı zaman günahlar ayaklarından çıkar. Tâ ayak tırnaklarının altından bile. Sonra camie gitmesi ve namazı ona nafile kalır. Buyurdular.» Bu manâ'da daha nice hadîsi şerifler vardır.
Acaba abdest bu ümmetin hususiyetlerinden midir? Bu cihet ihtilâfdır. Muhakkikîn-i uîemâ'ya göre bu ümmetin hususiyetlerinden değildir. Hasaisinden olan yalnız ğurre ve tahcil'dir. Ki bunlar hakkında bu bâbda gelecek 12 nci hadîsde malumat verilecekdir.[118]

36/29- «Ebu Hüreyre rackyallahu anh'den Resûl-ü Ekrem salldl-lahu aleyhi ve sellem'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
— Eğer ümmetime meşakkat vereceğimi bilmesem kendilerine her abdest ile beraber misvak tutunmalarını emr ederdim.»[119]

Bu hadîsi; Mâlik, Ahmed, Nesâî tahrîc etmişler; Ibni Huzeyme de sahîhlemiştir. Buhar! bunu ta'lik suretiyle zikir etmişdir.
Hadîs-i Muallak (Bak: Hadîs tstilâhlan; shf: Y).
Bu hadîs-i şerîf Müttefekun Aleyh bir hadîs'dir. tbn-% Mende (—301) «Bunun sahîh olduğuna ittifak vardır» der. Nevevî (631 — 676) de : «Bazı büyükler hata etti ve bu hadîsi Buharı tahrîc etmedi sandı» diyor. Filhakika Musannif merhum bu zannı vermektedir. Hattâ dikkat edilirse Buharı ile Müslim'den biri onu tahrîc etmemiş sanılır. Halbuki bu hadîsi şerîf ahkâma umde ve esas teşkil eden hadîslerdendir. Böyle hadîsleri ise ancak Şeyheyn denilen Buharı ile Müslim'in müttefikan tahrîc etmiş olması îcab eder. Nitekim etmişlerdir. Bu Manâda bir çok Ashab-ı Kirâm'dan bir nice hadîsler rivayet edilmiştir ki îmam-ı Ahmed b. HaribeVin (164—241) Hazreti Ali Kerre-meîlahu veche'den; Tirmizî (200—279)'nin Zeyd b. Hâlid'den rivayet ettikleri hadîslerle, Ümm-ü Habîbe, Abdullah b. Ömer, Sehl b. Sa'd Câbir hadîsleri, Ebu Nuaym (—4O3)'ın rivayet ettiği Enes Hadisi ve Ahmed b. Hanbel ile TirmizVnm rivayet ettikleri Ebu Eyyûb Hadîsleri, Müslim'de ve Ebu Dâvud'd&ki İbni Abbas ve Hazreti Âişe Hadîsleri hep bunlardandır:
«Misvakleniniz, çünkü misvak ağzın temizliğidir.» hadîsi misvaklenmeyi emr ediyor. Yalnız bu hadîs Zatf'tir. İbni Mâce'nin (207—275) tahrîc ettiği hadîslerdendir. Maamafih bir çok şâhidleri de vardır. Misvak emrinin sahih olduğuna delâlet eder. Misvak hakkında îmam-ıAhmed (164—241), İbni Huzeyme (223—311), Hâkim. (321—405), Dâre Kutnî (306—385) ve sâirenin tahrîc ettikleri şu hadîs de şâyân-ı dikkattir;
«Şüphe yok ki, misvak tutunmak peygamberlerin sünnetidir. Hem o dinî hasteltlerden ve taharetlerdendir. Kendisi için misvak tutunufan namaz, misvak tutunul-mayandan yetmiş derece daha faziletlidir.» El-Bedrü'l-Münîr adlı eserde şöyle deniliyor: «Misvak hakkında yüzden ziyâde hadîs zikredilmiştir. Şâyân-ı hayrettir ki, bir sünnet hakkında bu kadar hadîsler vârid oluyor da onu yine bir çok kimseler hattâ fukaba'-dan bir çoğu terk ediyor. Bu cidden büyük bir haybetdir.»
Sivâk = Lâfzı sinin kesri ile lûgatta hem misvak tutunmağa hem de misvâk'a denir. Istılah'da ise dişlerin sarılığını ve sâireyi gidermek için ağaç kökü veya benzeri bir şeyi dişlerde kullanmakdır. Hazreti Âişe (R. Anha)'nm rivayet ettiği şu hadîs-i şerife bakılırsa dişleri düşenlerin bile misvak tutunması Meşru' olmuşdur:
Dedim ki: Yâ Resûlaflah dişleri dökü'en adam misvak tutunacak mı? Evet. Buyurdular. Nasıl yapacak? Dedim. Parmağım ağzına Sokacak buyurdular.»
Misvak tutunmanın hükmü: Cumhur-u ulemâ'ya göre sünnettir. Hatta vâcibdir diyenler bile olmuşdur. Sadedinde bulunduğumuz hadîs-i şerîf, vâcib olmadığına delildir. Çünkü bu hadîs-i şerifte: «Meşakkat olacağını bilmesem emrederdim»; buyuruluyor.
Demek ki meşakkat olacağını bildiği için Fahr-i Kâinat Efendimiz (S.A.V.) emretmemişlerdir. Maamafih burada terkedilen emir vücûb için olandır. Yoksa nedb için emr şüphesiz ki sabittir. Hadîs-i Şerîf misvakın vaktini de tâyin ediyor. Her abdest alırken kullanılacak. Bununla beraber her zaman misvâklanmak müstehabdır. Bahusus şu beş yerde şiddetle müstehab olur:
1— Namaz kılınacağı zaman. (İster abdestle kılsın ister teyemmümle.)
2— Abdest alırken.
3— Kur'an okurken.
4— Uykudan uyandıkta.
5— Ağzın kokusu değişdikde.
îbnü Dakikil-tyd (625—702) diyor ki: «Bundaki yâni namaz kılınacağı zaman misvak tutunmakdaki sır, Allah'a ibâdet edeceğimiz her hâl u kârda ibâdetin şerefi için tertemiz bulunmamızdır.» Bazılarınca misvak emri; Melek fena kokudan müteessir olmasın diyedir. Çünkü Melek ağzını, okuyan kimsenin ağzına koyar ve pis kokudan eziyet duyar. Bunu def etmek için misvak meşru' olmuşdur.» Bu tevcih fena değildir.
Hadîs-i Şerifin zahiri mutlakdır. Oruçlu olsun, oruçsuz olsun Mis-vât tutunmak sünnet'dir. İmam-ı Şafiî (150—204) oruçlu bir kimsenin öğleden sonra misvak tutunmasını sünnetden saymaz. Çünkü o zaman misvak tutunmak indallah pek makbul olan huluf'u yani oruçlu ağzm kokusunu giderir. Hasreti Şafiî'ye «misvak huluf'u gidermez. Zira huluf mideden gelir.» Diye cevap verilmişdir. Bazılarına göre misvak yalnız abdest alırken sünnet'tir. Binaenaleyh evvelden abdestli bir kimsenin namaza kalkarken misvak tutunması îcabetmez. Nitekim bu ha-dîsde de «Her abdest aldıkça» deniliyor.
Misvakın makbul olanı Erak ağacından yapılanı ve fazla kuru veya yaş olmayanıdır. Zira kuru olursa diş etlerini zedeler. Fazla yaş olursa matlub temizliği yapamaz.[120]

37/30- «Humrân[121] radıyallahu anh'den rivayet edilmiştir ki, Osman (R. A.) abdesf suyu İstemiş ve ellerini üç defa yıkamış; sonra ağzını çalkalamış; burnuna su çekerek burnunu atmış; sonra yüzünü üç defa yıkamış; sonra sağ elini dirseğe kadar üç defa yıkamış; sonra sol elini de aynı minval üzere yıkamış; sonra başına mesh etmiş. Sonra sağ ayağını topuklara kadar üç defa yıkamış; sonra sol ayağı da aynı şekilde yıkamış; sonra da: Ben Resûlüllah (S.A.V.)'İ benim şu abdestim gibi abdesf alırken gördüm. Demişdir.»[122]

Hadîs Müttefekun Aleyh'dir.
Bu hadîs-i şerîfde zikri geçen üç defa el yıkama meselesi ulemânın ittifakiyle abdestin sünnetidir. Bir de uykudan uyandıktan sonra elleri üç defa yıkama vardır ki,, o abdestin sünneti değildir. Ve ileride «IstîkâzB hadîsinde gelecekdir. Binaenaleyh bir adam uykudan uyansa da abdest almak istese bu iki hadîsin zahirine göre evvelâ ellerini uykudan uyandığı için üç defa yıkar; sonra abdest alacağı için de üç defa yıkar. Bununla beraber tedahül olmak yani bir defadan «üç kere yıkamanın iki defa üçer yıkama yerini tutması ihtimali de vardır.
Mazmaza : Suyu ağza alarak ağzı çalkalamak ve sonra ağzından atmakdır. Hazreti Osman Hadîsinde bunun kaç defa yapıldığını beyan edilmişse de Hazreti AH hadîsinde üç defa olduğu gösterilmiştir.
İstinşâk : Suyu nefesle birlikte burunun tâ nihayetine- çekmektir. Istînsâr : Suyu burundan atmakdır.
Mirfak : Dirsek demektir. Abdest âyetinin dirseklerin yıkanmasını ifâde edip etmemesi bazı ulemâya göre mücmel sayılmış ise de hadîs imamlarından Dâre Kutnî (306 — 385), El - Bezzâr, Taberânl, Tahâvî (238 — 321) gibi zevatın tahrîc ettikleri hadîslerde dirseklerin yıkanacağı beyân edilmiştir. Bu hadîslerin bazısı her nekadar zaîf de olsa mecmû'u ..yine de, birbirini takviye etmektedir. Bundan dolayı-dir ki, îmam-ı Şafiî (150 — 204): «Dirseklerin abdestte yıkanması îcab edeceği hususunda ben bir ihtilâf bilmiyorum» demişdir.
Şimdi bu hadîslerden bir ikisini görelim: Dâre Kutnî'mn Zaîf senedle tahrîc ettiği bu hadîs Câbir b. Abdillah (R. A.) tarafından rivayet edilmişdir. Bunda:
«Suyu iki dirseğinin üzerinde döndürüyordu» deniliyor. Bezzâr ile Tdbe~ rânî'nm tahrîc ettikleri VâİI b. Hucur hadîsinde de:
«İki kolunu tâ dirsekleri geçinceye kadar yıkadı» buyurmuştur. Tahâvî ile Tab.erânî'nin tahrîc ettikleri Sa'lebe Hadîsinde ise:
«Sonra kollarını yıkadı. Hattâ su dirseklerinin üzerine akdi» denilmektedir. Binaenaleyh abdest alırken dirsekler yıfeanacaktır. Ulemâ başa mesh meselesinde, de ihtilâf etmişlerdir. Zîra âyeti yine mücmel görmektedirler. «Başlarınıza mesh ediniz» demek bütün başınıza mı yoksa bir kısmına mı açık olarak anlaşılamıyor diyorlar. MâÜlkîler'le Hanbelî-ler'e göre bütün başa mesh etmek farzdır. Şafİtler bil'akis parmak ucuyla,yapılan meshi bite kâfi görüyorlar. Hanefîler: Başın dörtte birine mesh etmek farzdır; derler. Bazı ulemâya göre ise başın bir kısmına mesh ettikden sonra bir kısmını da sarığın veya giydiği serpuşun üzerine tamamlaması îcab eder. Başın tamamına mesh farz değildir diyenler îmam-ı Şafiî'nin tahrîc ettiği «Ata» hadîsiyle istidlal eder ve: Bu hadîs-i şerîf âyetdeki fei ihtimalden birini beyan etmişdir; derler. Bu hadîsde: Resûlüllah (S.A.V.) abdest aldı. Ve başından sarığı çıkararak başının ön tarafına mesh etti»; deniliyor. Hadîs; Mürsel'dir. Fakat Hazretî Enes'in rivayetinden Merfu' olarak da gelmişdir. Onun da senedinde meçhul bir ravî varsa da bu da Hazreti Osman (R. A.) hadîsiyle kuvvet bulmuşdur.
Hadîs-i Şerifin bu rivayetinde meshin tekrarı yoktur. Başka rivayetlerinde onun da tekrarı zikrediliyor.
Kâ'beyn = Topuklar demektir ki; bunlardan maksad ayakların bacağa bitişdiği yerdeki çıkık kemiklerdir. Ekser ulemânın kavli bu olmakla-beraber bazı ulemâya göre ayağın üzerindeki topuğa benzer çıkıntılardır. Bu sebeble mes'elede bir hayli kîl-û kâl olmuştur.

Hadîs-i Şerifin zahiri, âzâlar arasında tertip ifâde eder.Çünkü, âzâlar birbirleri üzerine edatı ile atfedilmişdir.
Bu edat ise tertîb ve gecikme İfâde eder. Yıkanan azanın üç defa yıkanacağı dahi bu hadîsden anlaşılan ahkâmdandır. Ancak tertib mes'elesinde Hanefîler muhalefet etmiş. Ve tertibin vâcib olmadığına kail olmuşlardır. Üç defa yıkamak ise bil icma' vacib değildir.Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) her azayı birer defa yıkayarak. Abdest aldığı gibi, ikişer defa yıkayarak da abdest almıştır.
Mazmaza ile Istinşâka gelince : Bazıları bunların vâcib olduğuna zâhib oîmüşdur. Çünkü Resûl-ü Ekrem {S.A.V.) bütün abdestlerinde bunlara devam buyurmuşlardır.
Ebu Davud'un (202—275) sahîh isnad ile rivayet ettiği bir hadîsde mazmaza ile istinşâk emrolunmuşdur. Bazıları da mazmaza ile istin-şâk'ın Sünnet olduğuna kaildir. Bunlar da Ebu Dâvud hadîsiyle istidlal ederler. Ve bu hadîsde abdest tarif edildiği halde mazmaza ile istinşâk zîkredilmemişdir. Şayet, vâcib olsalardı sair vâcib olan abdest fiilleri gibi bunlar da zikrediîirdi. Binaenaleyh Vâcib değil Sünnet'dir derler. Ve bu bâbdaki emri mendub kabul ederler.[123]

38/31- «Ali[124] radiyallahu anh'den Peygamber (S.A.V.)'İn nasıl abdest aldığı hakkında rivayet edilmişdlr kî: «Başına bir defa mesh etti.» demiştir.[125]

Bu hadîs-i; Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. Nesâî ile Tirmizî dahi sahih isnad ile tahrîc etmişler;*h.attâ Tirmîzî; «bu bâbda bu hadîs en sahîh bir şeydir», demiştir.
Hadîs-i Şerif uzun bir hadîsin bir kısmıdır. Bu hadîsde Hazreii Alî (R. A.) abdestin nasıl alınacağını başdan sona îzah etmişdir. Bu da yukarı da geçen Hazreti Osman Hadîsinin ifâde ettiği hükmün aynını ifâde etmekdedir. Musannif merhum bunu Hazreti Osman hadîsinde tasrih edilmeyen, başa bir defa mesh mes'elesini isbât için getirmiştir. Filvaki bu mes'ele de ihtilaflıdır. Bazıları şâir azanın üç defa yıkanmasına bakarak meshin de üç defa yapılacağına kail olmuş, bu"bâbda müddealarını isbât için Ebu Dâvud'vaı (202—275)^ tahrîc ettiği Hazreti Osman Hadîsiyle istidlal etmişdir. Ebu Dâvud bu hadisi iki veçhile tahrîc etmiş; bunlardan birini İbni Huzeyme (223—311) sa-hihlemişdir. Eir Sünnetin sabit olması için de bu kadarı kâfidir; diyorlar. Diğer bazıları mesh üç defa yapılamaz; zira Hazreti Osman Hadîsleri umumiyetle meshin bir def a yapıldığına delâlet etmektedir; derler. Bir de mesh tahfif için meşru' olmuşdur; yıkamağa kıyas edilemez; zâten meshde aded nazar-ı îtibâre alınırsa yıkamakla mesh arasında fark kalmaz; diyorlar.
Yukarıdaki hadîsi Ebu Dâvud altı yoldan tahrîc etmişdir. Bazılarında mazmaza ve istinşâk yoktur.[126]

39/32- «Abdullah b. Zeyd b. Âsim[127] radiyallahu anh'öen abdesiin sıfatı hakkında şöyle dediği, rivayet edilmiştir. Resûlüllah saltdttahü aleyhi ve sellem başına mesh etdi ve iki elini Öne ve arkaya hareket etdirdİ.»[128]

Hadîs; Miittefekun Aleyh'dir.
Şeyheyn'in bir rivayetinde lâfız şöyledir: «Başının ön tarafından başladı ve ellerini kafası tarafına doğru götürdü. Sonra onları yine başladığı yere döndürdü.»
Bu hadîs-i şerîf meshin nasıl yapılacağını yani onun sıfatını beyan ediyor.
Bu hususda ulemâ üçe ayrılmışlardır:
1— Mesh ederken yüz tarafından başlayarak geriye kafa tarafına doğru gidilir. Sonra tekrar dönerek başlanılan yere gelinir. Nitekim hadîs-i şerifin son kısmı da bunu ifâde ediyor.
2— Başın arka tarafından başlanır; yüze doğru mesh edilir. Yüze geldi mi tekrar arkaya gidilir.
3— Alından başlanır. Yüze doğru gidilir. Sonra başın arkasına doğru çekilir; sonra yine alına doğru dönülür.[129]

41/33- «Abdullah b. Amr[130] radıyallahu anhümâ'dan abdestin sıfatı 'hakkında şöyle dediği rivayet olunmuşdur: «Sonra başına mesh etdi; ve şehâdet parmaklarını iki kulağına sokdu; baş parmaklarıyla da kulaklarının dışına meshetdi.»[131]

Bu hadîsi;Ebû Dâvud ile Nesâî tahrîc etmişler; İbni Huzeyme de sahîhlemişdir.
Bu hadîs-i şerîf dahi yukarıda geçenler gibi abdestin sıfatını beyan ediyor. Musannif merhumun bunu burada zikretmesi öteki hadîslerde olmayan bir ziyâdeyi isbât etdiği içindir. Bu ziyâde kulakların mesh edilmesidir. Kulakların meshi bir çok hadîslerde zikredilmişdir. Ebû Davud'un (202—275) Mikdam b. Ma'dîkerib ile Rebi'den rivayet etdiği hadîslerle, Dâre Kutnî (306—385)'nin Hazreti Enes'den Hâkim (321 — 405)'in Abdullah b. Zeyd'den rivayet etdikleri hadîsler bu cümledendir. Abdullah b. Zeyd hadîsinde Resûlüllah (S.A.V.)'in kulaklarını başından artan su ile değil de yeni su ile meshetdiği zikredilmektedir. Nitekim ileride bu hadîs-i şerîf gelecektir. Bu hadîs hakkında Beyhakî (384— 458) : «Bu sahîh bir isnaddir.» demişdir. Kulakların yeni su ile mi yoksa başdan artan su ile mi meshedeceği hususu ihtilaflıdır. Biraz ileride tafsilâtı gelecektir.[132]

42/34- «Ebû Hiireyre radıyattahü anh'ıfen rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûîüllah salldllahü aleyhi ve sellem :
Biriniz uykusundan uyandığı zaman üç defa burnunu atsın; çünkü şeytan onun burnunda geceler; buyurdular.»[133]
Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Burnun yukarısıdır. Bazılarına göre bütün burundur. Bazılarına göre ise burnun yukarısmdaki kıkırdak kemiklerdir.
Bu hadîs-î şerifin zahirine göre gece olsun gündüz olsun uykudan uyanan bir kimsenin burnunu atması vâcibdir. Ancak BuharVmn rivayetinde şöyle buyruluyor:
«Biriniz uykusundan uyandı da abdest almak istedi mi Üç defa burnunu atsın...» Görülüyor ki bu rivayet yukarıdaki mutlak rivayeti kayıdlamışdır.. Buna göre sümkürmek abdest alacağı zaman îcab ediyor, Hadîs-i şerîfdeki «geceler» tâbirinden de uykunun gece uykusu olduğu anlaşılıyor. Bu hadîs, «Abdest alırken yalnız istin-sâr yani burnuna su çekip sonra sümkürmek vâcibdir; mazmaza vâcib değildir» diyenlerin delilidir. Bu kavle zâhib olanlar îmam Ahmed b. Haribel (164—241) ile fukahâdan bir cemaattır. Cumhur-u ulemâ'ya* göre ise istinsâr vâcib değil mendubdur. Zira buradaki emir nedib içindir. Cumhur-u ulemâ A'rabî hadîsiyle istidlal ederler. Bu hadîs.de Re-sûl-ü Ekrem (S.A.V.) A'rabî'ye :
«Allah sana nasıl emretti ise öyle abdest al!»; buyurmuş ona abdesti bütün şerait ve. erkâniyle tarif etmiş fakat iştinsârı zikir buyurmamışdır. Bir çok hadîslerde bu hal hep böyledir. Maamafih bazı hadîslerde mazmaza ile istinşâk zikir edilmişdir. Bazısında zikir edilip bazısında edilmemesi ise mendup olduğuna delildir.
Şeytanın burunda gecelemesine gelince: Kâdi îyâz (476—544)'e göre bu sözün hakikat olması da mecaz olması da ihtimâl dahilindedir. Zira burun, koklamak suretile kendisinden kalbe geçilen bir vücûd geçididir. Vücûd geçidleri arasında kapaksız olanı hemen hemen yalnız burundur. Bir hadîs-i şerif de:
«Muhakkak şeytan hiç bir kapalı şeyi açamaz»; buyurul-muştur. Esnerken ağzın kapanması, o anjLa içine şeytan girmesin diye emrolunmuşdur. Binaenaleyh şu mütâlaaya göre şeytanın insan burnunda gecelemesi hakikatdır. Maamafih bu sözün bir mecaz yani istiare olması da ihtimâlden uzak değildir. Çünkü burnun içinde topla-; nan toz toprak orada bir pislik meydana getirir ki, bu pislik istiare suretiyle şeytâna ıtlak edilebilir. Bu iki ihtimâlden birincisi daha zahirdir.[134]

43/35- «Ebu Hüreyre'den :
«Biriniz uykusundan uyandıkda elini üç defa yıkamadan hemen onu kabın içine daldırmasın, Zîra elinin nerede geceledigini bilmez.»[135]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir; lâfız Müslim'indir.
Bu hadîs-i şerîf gece olsun gündüz olsun uykudan kalkan bir kimsenin elini yıkaması îcâb etdiğine delildir. Gece uykusundan uyanan hakkında İmam-ı Ahmed b. Haribel (164 — 241) buna kaildir. Ancak, ta'IİI (yâni; niçin yıkayacağını bildirmesi), gündüz uykusunun da aynı hükmü îcab ettireceği iddiasiyle îmam-ı Ahmed'e itiraz vârîd olur. tmam-t Şafiî (150—204), Mâlik (93—179) ve şâir ulentâ: «Hadîs-i şerifin bir rivayetinde
«Yıkasın» emri nedib için bu hadîsdeki
«Daldırmasın» nehyi de kerahet için gelmişdir.» derler. Çünkü on farca bizzat necis olmayan bir şey yasak edilirse oradaki nehy nedi» bildirir.
Bir de Resûlültah (S.A.V.)'in buradaki ta'lüi şek ve şüphe, îras etmektedir. Şek ise burada vücûb iktiza edemez. Çünkü eşyada asıl olan

tahâretdir. Uykudan uyanan hakkında kerahet ancak üç defa yıkamakla zail olur. Fakat uyanık bir kimse abdest almak isterse ellerini yıkamak sadece müstehab olur; yıkamazsa mekruh işlemiş sayılmaz.
Cumhur-u uîemâ'ya göre ise bu bâbdaki emir ve nehiy ellerde necaset bulunması ihtimâlindendir. Şâyed uyanan kimse ellerinin nerede ve nasıl gecelediğini bilirse; Meselâ: Ellerine eldiven giymek suretiyle onların temiz kalmasını temin ederse o zaman ellerini su kabına sokmadan evvel yıkamaması mekruh olmaz. Maamafih uykudan uyanana ellerini yıkamak yine de müstehabdır. Bazıları elleri yıkama emri taab-büdîdir. Yâni hikmetine akıl ermeyen şeylerdendir. Binâenaleyh elinin temiz olduğunu bilen ile şüphe eden arasında bu bâbda fark yokdur, derler. Hadîs-i şerîfde «Elini daldırmasın» denildiğine görmek-, ruh olan yalnız elin daldırıl maşıdır. Maşraba, kepçe gibi bir şeyle suyun alınmasında bu yasak yokdur. Sonra mevz-u bahs olan kabdır. Göl ve havuz gibi şeyler mevzuumuzdan haricdir.[136]

44/36- «Lekiyt bin Sabire[137] radvyallau anh'den rivayet edilmîş-dir. Demişdir ki: ResûlüIIah sallaUahu aleyhi ve sellem:
«Abdesti tastamam al, parmakların arasını hilâlle burnuna su çekmekde mübalağa göster. Ancak oruçlu olursan o başka; buyurdular.»[138]

Bu hadîs-i; Dörtler tahrîc etmişler; İbni Huzeyme sahîhlemişdir. Ebu Davud'um (202 — 275) bir rivayetinde:
«Abdest aldığın vakit mazmaza yap»; buyurulmuşdur.
Bu hadîsi îmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241), Şafiî (150 — 204), İbni Cârûd, İbni Hıbban (— 354), Hâkim (321 — 405) ve Beyhakî (384 — 458) de tahrîc etmişler; Tirmisl {200 — 279), Bagavi (426—516) ve îbnil'l - Kattan (— 628) sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerif altestin tas-tamam alınmasının viicûbuna delildir.
Lûgatta bir şeyi yerli yerine koymak, her azanın hakkını vermektir. Her azaya üçer defa yıkamak isbâğ'dan değildir. Mendub'dur. Üçden ziyâde de yıkanmaz. Abdest alan kimse bir uzvunu iki ini, üç mü yıkadığında şüphelense ikide bırakır. CUveyni (— 434); «üç kere yıkar, bid'at irtikâbı korkusundan dolayı daha fazla yıkamaz» diyor. Vakıa Abdullah b. Ömer (R. AnhümâJ'dan, ayaklarım yedi defa yıkar idiği rivayet olunmuşsa. da bu bir fî'li sahâbî'dir. Hüccet teşkil etmez ve üçün üzerine ziyâde etdiği dört sayı necasetten dolayı imişdir; denilir. Hadîs-i şerîf übdest alırken parmakların hilâllenmesi vücûbuna da delâlet ediyor. Bu husus Tirmizî, Ahmed b. Hanbel, İbni Mdce (207—275) ve Hâki m'in tahrîc ettikleri, ayrıca îmam-ı Buharı (194—256) nin de Hasen saydığı İbni Abbas hadîsîyle de sabittir. Parmakların tahlili, sol elin küçük parmağı ile yapılır ve parmakların en altdakinden başlanır, TahlîPin sol el ile yapılacağına yalnız îmam-ı Gazali {450— 505) kail olmuşdur; Gazali bunu istincâ denilen taharetlenmeye kıyas oderek söylemişdir. Nass-ı Hadîs'de böyle bir kayd yokdur. Ebû Dd-vud (202—275) ile Tirmizl El - Müstevrid b. Şeddâddan şu hadîsi rivayet etmişlerdir.
«Resûlüllah (S.A.V.)'i abdest aldığı zaman küçük parmağıyla ayak parmaklarının aralarını oğuşdumrken gördüm.» Hadîsi şerîf oruçlu olmayan için istinşâkda mübalâğa göstermenin lüzumuna delildir. Oruçlu, boğazına su kaçar korkusuyla mübalâğa yapmaz. Bu izahattan anlaşılır ki, mübalâğa vâcib değildir .Çünki vâcib olsa onu terketmek caiz olmazdı. Hadîs-i şerifin Ebu Dâvud'ûaki kısmıyla mazmazanın vücûbuna istidlal olunur. Mazmazayı vâcib görmeyenler bu emri nedib için addederler. Nitekim îzahı yukarıda altıncı hadîsde geçti.[139]

46/37- «Osman[140] rodıyaîlau anh'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber saîlaîlahu aleyhi ve sellem abdest alırken sakalını hilâllerdi.»[141]

Bu hadîsi; Tirmîri tahrîc etmiş, Ibnî Huzeyme de sahîhlemişdir.
Hadîsi, Hâkim (321—405), Dâre Kutnî (306—385) ve İbni Hİbban (—354) da Âmir b. Şakîk'in rivayetinden tahrîc etmişlerdir. îmam-% Buharı (194—256) Âmir'in hadîsi için «Onun hadîsi Hasen'dir» ; de-mişdir. Hâkim: «Bu hadîsde hiç bir veçhile zayıflık bilmiyoruz», diyor. Maamafih İbni Main (—233) bunu zayıf sayar. Hâkim: bu hadîse, Haz-retî Âişe'den, Enes'den, Hazreti Ali'den ve Ammâr b. Yâsir'den şâhid-Ier rivayet etmişdir. Musannif da Hazreti Ümmii Seleme (R. Ariha) dan, Ebu Eyyüb'den, Ebu Ümâme'den, İbni Ömer'den Câbir'den, İbnî Abbas ve Ebü'd Derdâ hazerâtından şâhidler zikretmiş ve bunların, hepsinin zayıf olduğunu belirtmiş; ancak Hazreti Âîşe Hadîsini istisna etmişdir. Abdullah b. Ahmed (-^ 417) babasından naklen : «Sakalı tahlil babında hiçbir şey yokdur», der. .Hazreti Osman (R. A.)\n bu hadîsi sakal hilâllemenin meşru olduğuna delâlet etmektedir. Bazıları bunu vâcib bile sayarlarsa da hadîslerde vücûba delâlet edecek kadar kuvvetli olan yoktur. Hemen hepsi zayıfdırlar.[142]

47/38- «Abdullah b. Zeyd radtydllaJiu anh'den rivayet edilmiştir; demiştir ki: Peygamber satlalîahu aleyhi ve seTlem'e bir müdd'ün üçde ikisi getirildi. Ve koflarını oğuşdurmaya başladı.»[143]

Bu hadîsi; Ahmed tahrîc etmiş ve İbni Huzeyme Sahîhlemişdir.
Müdd: Lûgatta bir ölçekdir ki, okkanın parçalarından iki rıtıl alır. Yahud bir rıtıl bir de üçde bir rıtıl alır. Yahud orta bir insanın elleri ileriye uzatılmış olarak avucunun doluşudur. Zaten ellerin ileriye uzanmış olduğuna bakarak buna müdd denilmiştir.Ebu Davud'un (202—275) Hasen bir isnâd'la tahrîc etdiği Ümm-ü Amare hadîsinde şöyle denilmektedir:
«Resûl-ü Ekrem saUallahu aleyhi ve sellem; içinde bîr müddün üçde ikisi mikdârı su bulunan bir kabd'an abdest aldı.» Bunu Beyhakî (384 — 458) de Abdullah b. Zeyd'den rivayet etmişdir. Bir müdd'ün üçde ikisi Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in abdest aldığı en az sudur. Vakıa: «Bir müdd'ün üçde biri ile abdest aldı»; rivayeti de vardır, fakat asılsızdır. Ebu Zür'a (—375)'nın Hazreti ÂİŞe (R.Anha) ile Câbîr (R. A ./dan rivayet ederek sahîhlediği bir hadîsde şöyle denilmektedir:
«ResûMi Ekrem (S.A.V.) bir sâ, ile yıkanır bîr müdd İle abdest alırdı.» Bu bâbda Müslim'in (204—261) Süfeyne'den Ebu Davud'un (202—275) Hazreti Enes'den tahrîc etdikleri şu hadîs-i şerîfde vardır:
«İki rıtıl alan bir kab'dan abdest aldı.» Bu hadîs TirmizVde C200—279) şöyledir:
«Abdeste iki rıtıl kâfidir.»
Bütün bu hadîsler abdest suyunun az harcanmasını ifâde etmekde-dir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in suyu israfdan men etmesi ve ileride gelecek bir kavmin abdestte haddi tecâvüz edeceklerini haber vermesi hatırlardadır. Binaenaleyh ŞârÎ' Hazretlerinin «Yeter» dediği ile iktifa etmeyen israf etmiş olur. İsraf ise haramdır. Bazıları : «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in bu kadar az su ile abdest alması suyu bu mikdarla tah-did değildir. Aşağı yukarı bu kadar az bir su ile abdest aldı demektir. Binâenaleyh o mikdardan az veya çok su ile abdest almak caizdir»; derler. Vakıa bu da güzel bir tevcihdir. Ama ne de olsa Peygamberini seven bir müslümana yaraşan Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in ahlâkına uymağa çalışmaktır.
Bu hadîs-i şerîfde abdest azalarını oğuşdurmanın meşru olduğuna delâlet vardır ki, bu mes'ele ihtilaflıdır. Oğuşdurmak vâcibdir diyen Imam-ı Mâlik (93—179) bu hadîs ile istidlal eder. Değildir diyen Ha-nefîler, Şâfifter ve Hanbelîler ise, «Âyet-İ Kerîme'de yalnız yıkamak zikredilmişdir. Yıkamak demek oğuşdurmak değildir» derler.[144]

48/39- «Abdullah b. Zeyd'den Peygamber sdllallahu aleyhi ve seMem'î kulakları İçin başına aldığı sudan başka su alırken gördüğü rivayet olunmuşdur.»[145]

Bu hadîsi; Beyhakî tahrîc etmişdir. Hadîs Müslim'de yine bu yoldan şu lâfızladır. «Başını ellerinden artandan başka bir su ile meshet-di.» Mahfuz olan da budur.
Çünkü Musannif merhumun «Et - Telhis» nâm eserinde îbn-ü Dakîki'l - İyd (625—702)'den «gördüm» diye rivayet ettiği işte bu mahfuz dediği kısımdır.
Keza Musannifin, îbni Hibban'mn (— 354) sahihinde, Tirmizî (200 — 279)'nin rivayetinde mevcuddur; dediği hep bu kısımdır. Yalnız Telhîs'de: Bu hadîsi Müslim tahrîc etmişdir; yahut bunu-Müs-Zim'de gördüm demenıişdir. Hal böyle olunca başa mesh etmek için yeni su almak mutlaka lâzım olur. Hadîslerin delâlet ettiği de budur. Beyhakî'nm bu hadîsi, «Kulaklar için yeni su alınır» diyen Şafiî f150—204) Ue Ahmed bin Hanbel'in (164—241) delilidir. Yukarılarda geçen hadîslerde hiçbir râvî Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in başa mesh için ayrı su aldığını zikretmedi. Maamafih zikretmemek onu yapmadığına delil olamazsa da Sahabeden olan ravîlerin- «Başıyla kulaklarına bir defa mesnetti» demeleri bu meshin bir su ile olduğunu gösterir. Bir de:
«Kulaklar başdandir»; hadîsi vardır ki, her ne kadar isnadlafın da söz olsa da rivayet yollarının çokluğu birbirini takviye etmişdir. Başıyla-kulaklarına bir defa mesh etdiğini ifâde eden hadîsler çokdur. Ali, Ibni Abbas, Rebî ve Osman Hazeratının rivayet ettikleri bu hadîsler hep kulakları başıyla birlikte bir defada yani bir su ile mesh ettiğini göstermektedirler. Çünkü kulaklar için yeni su alsa idi başı ile kulaklarını bir defada mesh etdi denilemezdi. Kulaklar için başına mesh ettiği sudan başka su aldığını ifâde eden hadîs hakkında söylenilecek en akla yakın

söz : Kulaklarına yetecek kadar eline su kalmamış-dır da onun için yeni su almıştır; demektir.[146]

49/40- «Ebu Hüreyre radıyattahu anVden rivayet edilmiştir. De-mişdir ki: Resûlüllah salldllahu aleyhi ve sellem'ı :
«Muhakkak Ümmetin Kıyamet Gününde gurralı, (yüzleri nurlu), tahcîlli (Abdest azaları abdest eserinden bem beyaz) gelecekler. Sizden kim gurrasını uzatabilir ise bunu yapsın; derken işittim.[147]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir.
Gurralı demektir. Gurra; atın alnındaki beyazlikdır.
Nihâye» nâm eserde «Kıyamet'de yüzlerinin abdest nuruyla bem-beyaz olacağını ifâde etmek istiyor» denilmektedir. (fr&efi-) : Yine En - Nihâye'de beyân olunduğuna göre bundan mu-rad abdest âzası olari yüzün ve eller ile ayakların beyazlığıdır. İnsanın yüzündeki ve elleriyle ayaklarındaki abdest eserine atın alnında ve ayaklarında görülen beyazlık istiare edilmişdir. Hadîs-i Şerîf'de «Kim gurrasını uzatabilir İse»; deniliyorsa da maksad sâde gurra değil, hem gurra hem tahsildir. Birisini söylemekle Öteki anlaşı-lacağı için zikredilmemişdir. Gurra müennes bir kelime ^olduğu halde müzekker olan tâhcîl bırakıhb da bunun zikrolunması yerinin şerefin-dendir. Zira gurra alındaki beyazlık tahcîl ise ayaklardaki bsyazlıkdır. Maamafih Müslim'in (204—261) bir rivayetinde:
«Gurra ve tahcîlini uzatıversin»; buyurulmak suretiyle her ikisi de zikredilmişdir.
Hadîs-i Şerifin siyakına bakılırsa «Gurrasim kim uzatabilirse» sözü nefs-i hadîs'dendir. Bu söz «Kim isterse» manâsında ve kuvvetinde olduğu için uzatmanın vâcib olmadığına delâlet eder. Zira vâcib olsa idi «Uzatabilirse» demezdi. Çünkü uzatabilmek pek a'lâ mümkündür. Lâkin hadîsin ravîlerinden Nuaym «Bu hadîsin kısmı ResûlüMah (S.A.V.)'in sözümüdür, yoksa Ebu Hüreyre'nin mi bilmiyorum»; demiştir. El-Feth'de: «Bu cümleyi, sayıları onu bulan sahabe ravıleri hiç birinin rivayetinde görmediğim giEi'Ebu Hüreyre'den rivayet edenlerden dahi Nuaym'in şu rivayetinden maada birinin rivayetinde görmedim»; deniliyor.
Hadîs-i şerîf gurra ve tahcîl'in uzatılmasının meşru olduğuna delildir. Bunun ne kadarı müstehab olacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre ellerde omuza kadar, ayaklarda dize kadar yıkamakla olur. Filhakika bu manâ Hazreti Ebu Hüreyre'den hem rivâyeten hı. dirâyeten naklolunmuştur. Hazreti Abdullah bin Ömer'in de böyle ya-pardığı malumdur. Bazılarına göre ellerde bazularm yarısına, ayaklarda da baldırların yarısına kadardır. Yüzde gurra'nm uzatılması boğazın yanlarına kadar yüzü yıkamakla olur. Bazıları gurra ile tahcîl'i meşru' görmemiş; Ebu Hüreyre hadîsini te'vil ederek: «Bundan murad, abdeste devam etmekdir» demişdir. Fakat bu îtirâz hilâf-ı zahir görülmekde ve; Râvî rivayet etdiğini herkesden daha iyi bilir diyerek red olunmakdadır. Bilhassa Hazreti Ebu Hüreyre'den hem naklen hem de re'yen sabit oldukdan sonra nefiy ve te'vîle hacet kalmaz.
Bu hadîs~i şerifle ve Müslim'in (204—261) merfû' olarak rivayet etdiği:
«Sizden başka kimseye nasîb olmayacak bir sıma» hadîsiy-îe abdestin bu ümmetin hasâisinden olduğuma istidlal edilmişdir. Sima: Alâmet demekdir-. Maamafih abdestin başka ümmetlere de meşru' oluğunu ileri sürerek; bu ümmete mahsus olan yalnız gurra ve tahcîl-dir diyenler de vardır.[148]

50/41- «Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet edilmişdir.Demiştîr ki: Peygamber sdllalldhu aleyhi v, sellem'ı ayakkabı giymesinde, taranmasında, temizlenmesinds ve her işinde sağdan başlamak hoşuna gidiyordu.»[149]

Hadîs, Mültefekun Aleyh'dir.
İbn-ü Dafcîki'l - îyd (625—702) hadîs-i şerîfde geçen «Her işinde» tâbiri için «Âmm-ı mahsusdur. Zîra helaya girerken ve mescidden çıkarken soldan başlanır»; diyor. Bazılarında hadîs umumu üzere bakîdir. Ondan tahsis olunan bir şey yokdur. Yâni mutlak suretde her ise sağdan başlanır. Bazılarına göre ise (jli) ancak yapılması" maksad olan işe denilir. Soldan başlaması müstehab olan fiiller hâdd-i zâtında mak-sud değildir. Binâenaleyh hadîs'de tahsis yokdur. Bu hadîs-i şerîf taranırken, yıkanırken veya traş olurken başın sağ yarısından; keza- ab-dest alırken, yeyip içerken ve sair işleri yaparken sağdan başlamağa delildir. Nevevî f631—676) : «Şer'i Şerifin devamlı kaidesi: îkrâm ve tezyîn babında olan her şeyde sağdan, bunun zıddı olan şeyde de soldan başlamanın müstehab oluşudur»; diyor. Abdest hakkındaki hadîs aşağıda gelecekdir. Hadîs-i şerîfden çıkarılan bir istihbab hük.mü «Hoşuna gidiyordu» tâbirinden alınmaktadır.[150]

51/42- «Ebu Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edilmedir. Demişdir ki: Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem :
«Abdest aldığınız vakit sağ taraflarınızdan başlayın» buyurdular.[151]

Bu hadîsi, Dörtler tahrîc etmiş; İbn-i Hüzeyme de sahîhlemişdir. Hadîsi, İmam-% Ahmed (164 — 241), îbn-i Hibban (—354) ve Bey-Kakı (384 — 458) de tahrîc etmişlerdir. Beyhakî'de:
«Giydiğiniz vakit» kaydı da vardır. îbnü'l DaMM'l-lyd (625 — 702) : «Bu hadîs sahîhlenmeğe lâyıkdır» der. Hadîs-i şerîf abdest alırken elleri ve ayaklan sağdan başlayarak yıkamağa delildir. Vakıa sağdan başlamak yüz ve baş gibi azaya da şâmildir. Ama bu azalar hakkında kimse bir şey dememiş. Abdesti Öğreten hadîslerde de yüzle başın zikri geçmemişdir. Abdest âyeti mücmeldir. Onu sünnet beyân et-mişdir. Sağdan başlamanın vâdb olup olmadığı ihtilaflıdır. Maamafih evlâ olduğunda şüphe yokdur. Bazılarına göre sağdan başlamak vâcibdir. Delilleri bu hadîsdir. Hadîs-i şerîfde sağdan başlamak emrediliyor. Emir vücûb içindir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) de müddet-i hayatında hsp sağdan başlamışdır. Hanefîîer'le. bir cemâate göre abdest âzalarının arasında tertibe riâyet vâcib olmadığı gibi sağ ile sol el veya ayak arasında da tertib vâcib değil müstehabdır. Çünkü bu azalar abdest âyetinde birbiri üzerine ile atf edilmişlerdir".mutlak cem' içindir. Tertibe delâlet etmez. Sonra Hazreti AH (KerremdUahu vecheh) abdest alırken soldan başlamış ve : «Ben abdesti tam aldıktan sonra soldan mı başladım, sağdan mı aldırış etmem» demiştir.[152]

52/43- «Muğîre b.'Su'be[153] radıyallahu anh'den rivayet edİl-mişdir ki; Peygamber saTlallahu aleyhi ve sellem abdest almış ve alnına, sarığın üzerine ve mestlerin üzerine mesh etmiştîr.»[154]

Hadîsi, MüsÜm tâ'hrîc etmişdir.
Bu hadîs-i şerîf, Buharî'de^yokdur. Var diyen vehmetmişdir. Hadîs, abdest alırken sâde alına mesh etmenin caiz olmadığına delildir. îbnü'l - Kayyım (691 — 751) : ResûlüİlahÎ (S.A.V.)'den rivayet olunan hiçbir hadîsde sadece başının bir kısmına meshettiği asla sahîh ve sabit ol-mamışdır»; der. Resûl-ü Ekrem alnına meshettiği zaman sarığın üzerine o meshi ikmâl ederdi; nitekim sadedinde bulunduğumuz Muğîre hadîsi de bunu ifâde ediyor. Dâre Kutnî (306 — 385), bu hadîsi altmış zâtın rivayet etdiğini söyler. Hanefîyye'ye göre başın dörtte birine mesh etmek kâfidir. Sadece sarığın üzerine meshe Cumhur-u ulemâ kail olmamışlardır, îbni Kayyim'e göre Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bazen başına, bazan sarığının üzerine, bazan da alnı ile birlikde sarığının üzerine mesh ederdi. Mestler üzerine mesh için ileride müstakil bâb gelecektir.[155]

53/44- «Câbir b. Abdillah radıyaMahu anhümâ'dan Peygamber sdlîallahü aleyhi ve sellem'İn nasıl hacc ettiğine dâir rivayet edllmiş-dir. Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem :
«Allah'ın başladığından başlayın»; buyurmuşlardır.[156]

Bu hadîsi; böyle emir lâfzile Nesâî tahrîc etmiştir. Hadîs, Müslim'de haber lâfzıyladır.
Hadîs-i şerîf, Müslim'de şöyledir :
«Câbir dedi kî: Sonra Peygamber (S.A.V.) kapıdan yâni Ha rem-i Şerif kapısından Safâ'ya doğru çıkdı. Safâ'ya yaklaşınca: «Şüphesiz ki, Safa ve Merve Allah'ın eâirindendir» âyetini okudu, «Allah'ın başladığından başlıyoruz» buyurdular.» Yâni başlama işini emir değil, fiil-i müzâri' sîgasıyla ifâde ettiler. Ve Al'ahu Zülcelât Âyef-i Kerîme'de Safâ'dan başladığı için o da sa'ye Safâ'dan başladı. Musannifin bu hadîs-i şerîfi burada getirmesi Allah hangi şey'i evvel zikrederse bizim de fiiliyatta ondan başlamamız îca-b ettiğini anlatmak içindir. Zîra Teâlâ Hazretlerinin Kedâmı hikmetli kelâmdır. O hangi iş evvel yapılacaksa onu evvelâ zikreder. Nitekim Belagatın mukte-zasi da budur. Bundan dolayıdır ki, İmam-ı Sîbeveyh; «Arablar, en mühimmi en evvel zikrederler» der. Burada lâfız âmm'dır. Yâni hadîsdekicümlesindeki kelimesi ism-i mevsûi'dür. İsm-Î mevsûller ise elfâz-ı umum'dandır. Âmm lâfız sebebine inhisar etmez. Binâenaleyh Abdest Âyeti ki :
([157]) Yâni, «Yüzlerinizi ve eîîerînizî dirseklerle beraber yıkayın; başlarınıza mesh edin; ayaklarınızı topuklarla bîrlikde yıkayın»; Âyef-i Kerîme'sidir. - Hazret i Peygamberin «Allah'ın başladığından başlayın» emrine dâhildir. Şu hâlde evvelâ yüzden başlayarak diğer azaları tertib

üzere yıkamak îcab eder. Bu bâbda .yukarıda «14» üncü hadîsde izahat verildi.[158]

54/45- <<Câblr b. Abdillah[159] radıyaMahu anhümâ'dan rivayet edi'mişdİr. DemİşdIr ki: Resûlüüah saîldllahü aleyhime sellem abdest aldığı zaman dirseklerinin üzerinde suyu döndürürdü»[160]

Hadîsi, Dâre Kutnî[161] zayıf bir isnad ile tahrîc etmişdir.
Bu hadîsi, Beyhdkî de Dâre KutnVnm isnâdiyle tahrîc etmiş, fakat iki isnadın ikisinde de «El-Kasım b. Muhammed b. Ukayl» bu-lunmakdadır ki, bu zât metrûkdur. Bu hadîsi îmam-ı Ahmed b. Ban-bel (164 — 241) ile îbni Main ve başkaları da zayıf saymış; yalnız tbni Hİbban (^- 354) sikât'dân yâni îümad edilenlerden kabul etmişdir. Fakat kaide icabı cerh ile ta'dil tearuz ederse, ta'dil edenler çok bile olsa yine cerh tarafı tercîh edilir. Halbuki burada cerh edenler daha çökdur. Bu hadîs'in zayıf olduğunu Münzirl {— 656), îbnü's Salâh (577 — 643) ve Nevevi (631 — 676) gibi Hadîs imamları tasrîh etmişlerdir. Musannif bir yerde: «Sahîh-i Müslim'deki Ebu Hüreyre hadîsi buna ihtiyaç bırakmaz»; demiş. O hadîsi buraya defcetse ne iyi olurdu. Sahîh-i Müslim'deki Ebu Hüreyre hadîsi şudur :
«Ebû Hüreyre abdest aidi; kolunu tâ bazuya kadar yıkadı ve ResûlüE-lah (S.A.V.)'in böyle abdest aldığını gördüm; dedi.»[162]

55/16- «Ebu Hüreyre radıyaUahu anh'âzn rivayet edilmişdîr. De-ırjşdir'kî; ResûİüEEah sallaîlahû aleyhi ve sellem ;
«Abdesti üzerine besmele çekmeyen kimsenin abdesti yokdur; buyurdular.»[163]

Eu hadîsi, Ahnrısd, Ebu Dâvud ve İbnî Mâce zayıf bir isnadla tahrîc etmişlerdir. Tirm'zî'de de Saicl b. Zeyd ile Ebu Said'deri yins böyle zayıf bir rivayet vardır. Imam-ı Ahmed: «Eu bâb'da hiç bir şey sabit olmuyor» diyor.
Hadîs-i şerif adı geçen zevatın tahrîc ettikleri uzun bir hadîs'in bir kısmıdır. Bu zevat onu şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir:
«Abdestî olmayanın namazı yokdur; abdesti üzerine Besmele çekmeyenin de abdesti yokdur.» Bu hadîs Yakup b. 8e-Teme'nin babasından, onun da Ebu Hüreyre'den rivayet etdiği bir ha-dîsdir. İmam- Buharı {194 — 256), bu Yakup için, «Ne onun babasından işittiği malumdur, ne-de babasının Ebu Hüreyre'den duyduğu»; diyor. Hadîs'in Dâre Kutnl (306—3S5) ile SeyhakVde (384—458) başka yollardan rivayetleri, varsa da bunlar da zayıf'dır. Ebu Hüreyre hadîsî'nin Taberânî'deki (260—360) rivayeti şöyledir:
«Abdest aldığın vakit: Bismillah ve Elhamdülillah de; çünki H af aza Meleklerin, tâ bu abdesti bozuncaya kadar senin için sevâbları yazmağa devam ederler.» Lâkin senedi son derece zayıf'dır.
Sadedinde bulunduğ-umuz hadîsi, Bezzâr, Ahmed b. Hanbel (164 — 241, îbni Mâce (207 — 275), Dâre Kutnl (30—385) ve şâire de tahrîc etmişlerdir. Tirmizi (200—279) diyor ki: «Muhammed, yâni Bukarî hakîkaten bu hadîs bu bâlâda en güzel bir şey, lâkin zayıf'dır; çünki ravîleri arasında iki tane meçhul var» dedi. Tirmizi ile başkalarının tahrîc etdikleri Ebu SaİD-i Hudrî hadîsi, Kesir b. Zeyd'in Rebîh'den, onun da Abdurrahman'dan, onun da Ebu Said1-den rivayet ettiği bir hadîsdir. Lâkin hem Resîr'e hem Rebîh'e ta'n vaki' olmuşdur.
Besmele hakkındaki hadîs Hazreti Âlşe, Sehl b. Sa'd, İbni Sebra ve Ümmü Sebra Alî ve Enes Hazerâtı tarafından da rivayet edilmişdir. Fakat hepsinde söz vardır. Şu kadar var ki, bu rivayetler birbirini takviye etdiğinden yine de bir gûnâ kuvvetden hâli değildirler. Bundan dolayı tbni Ebu Şeyhe (—234); «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in söylediği bize sabit oldu», demiştir.
Hadîs-i şerîf, abdestte besmele çekmenin meşru' olduğuna delildir.
Hattâ zahirine bakılırsa «Abdest yokdur» deniliyor ki bunun masası Besmele'siz abdestin sahih ve mevcud olmamasıdır. Çünki nçfy'de asıl olan hakikat'dır; Bu bâbda ulemâ arasında ihtilâf vırdır. Bazıları hatırında olana abdeste başlarken Besmele çekmek farzdır; derler. Hattâ îmam-ı Ahmed b. Hanbel (163 — 24.1) ile Zahirîler, unutana bile besmele çekmek farzdır diyorlar. [164] Hanefîler'le Şâflîler'e göre Besmele Sünneftir. Bunlar Ebu Hüreyre Hazretleri'nin şu hadîs-i seriliyle istidlal ederler:
«Kim abdestinin başında Allah'ı anarsa bütün vücûdu temiz olur. AI ah'm adım anmadığı zaman ise yalnız ab-yeri temizlenir.» Bu hadîsi Dâire Kutnî (306—385) ve başkaları tahrîc etmişlerse de, bu da zayıfdır. Besmeleyi hatırlayan ile unutan arasında fark görenler bu hadîsle istidlal ederler. Derler ki: Öteki kasden bırakana mahsusdur, bu ise unutan hakkındadır.
Hazreti Ebu Hüreyre'nin şu son hadîsi her ne kadar zayıf da olsa Besmele'nin farz olmadığına delâlet hususunda onu :
«Aljâh'ın sana emrettiği gibi abdest al» hadîsi takviye eder. Ve bu hadîs, sadedinde bulunduğumuz hadîsdeki nefyi, yâni «Abdesti yokdur» sözünü te'vîle delildir. Binâenaleyh hadîsimiz şöyle te'vîl olunur. «Besmele çekmeyenin kâmil abdesti yokdur». Filhakika bu hadîs bu sözle de rivayet edilmişdir. Yâni :
Şeklinde rivayet vardır. Ancak musannif bu lâfızla rivayet etmemişdir.
Besmele'nin Sünnet olacağına:
Hadîsi de delâlet eder. Şu halde bu bâbdaki hadîsler böylece kuvvet bulur ve Besmele'nin meşru olduğuna delâlet ederler. Meşruiyetin en aşağısı ise mendub olmakdır.[165]

57/47- «Talha b. Musarrif radıyallahu anh'dan, o da babasından, o da ceddi Tvdvyallahu anh'den işitmiş olmak üzere rivayet edilmişdir. Dem i şd ir kî: Resûlüllah sallaMahü aleyhi ve sellem'ı maimaza ile is-Hnşâk'ın arasını ayırırken gördüm.»[166]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud zayıf bir isnâdla tahrîc eylemişdir.
ÇünM hadîsi, Leys bf Ebî Süleym rivayet etmişdir. Bu zât zayıfdır. Nevevî (631 — €76): «Bunun zayıf olduğunu bütün ulemâ ittifak ettiler»; diyor. Bir de Talha'nın babası Musarrif Meçhulü'! - hâ! bir zâtNâır. Ebu Dâvud (202 — 275) diyor ki: «Ahmed bin Hanbel'in şöyle derken işittim: Derler ki, îbnî TJyeyne (107 — 198) onu inkâr edermis ve: «Bu Talha b. Musarrif babasından, o da ceddinden; kim oluyor bu?» Dermiş.
Hadîs, mazmaza ile istingâkı birbirinden ayırmağa delildir. Bu ayırma her ,biri su için ayrı ayrı su almakla olur. Hz. Ali ile Hz. Osman (R. Anhümâ)'mn dahî mazmaza ile istinşâkı ayrı ayrı yaparak: ResûlüMah (S.A.V.)7! böyle abdest alırken gördük»; demeleri de buna. delildir. Nitekim ulemâ'dan bir cemaatin mezhebi budur. Bazıları mazmaza ile istinşâk'ın bir avüçdan yapılmasına kail olmuşdur. Bazıları da bu bâb'daki hadîsler bazısının ayırma, bazılarının da ayırmama ifâde etdiğine bakarak «ikisi de Sünnet'dir. Yâni abdest alan muhayyerdir. İsterse mazmaza ile istinşâkı ayrı su ile yapar. îsterse bir su ile yapar, bunların ikisi de Sünnet'dir» derler.[167]

58/49- «Ali vadıyallahu anh'den abdestîn sıfatı hakkında şöyle rivayet edilmişdir. Bundan stuıra Hazreti Peygamber saMallahü aleyhi ve sellem üç kere mazmaza ve istinşâk yaptı. Suyu aîdığj avucdan hem mazmaza hem de istinşâk yapıyordu.»[168]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud ile Nesât tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, mazmaza ile istinşâk bir avuçdan yapılır diyenlerin delilidir. Ve her ikisinin bir avuçdan veya üç avuçdan yapılmış olması muhtemeldir.[169]

59/49- «Abdullah b. Zeyd[170] radıyallahu emft'den abdestin sıfatı hakkında şöyle rivayet edilmişdir: Bundan sonra Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sellem elini suya daldırdı ve bir avuç dan hem mazmaza yaptı hem istînşâk. Bunu üç defa yapıyordu.»[171]

Hadîs, Müttefekun Aîeyh'dir.
Bu hadîs de yukarıki gibi mazmaza ve istinşâkın birden yapılabileceğinin delülerindendir. Ye gerek bu gerekse bundan önceki hadîs abdestin sıfatı hakkındaki iki uzun hadîsin birer parçasidirlar.[172]

60/50- «Enes radıyallahu anVden rivayet edifmişdir.Demişdir ki: Peygamber saMallahü aleyhi ve seMem, ayağında tırnak kadar yere su İsabet etmemiş bir adam gördü ve:
«Dön de abdestini güzel al; buyurdular.»[173]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Nesâî tahrîc etmişlerdir.
Bunun bir mislini Hazreti Câbir hadîsinden Müslim (204 — 261) de tahrîc etmişdir. Lâkin CâbİR hadîsi Hazreti Ömer'e mevkufdur, diyenler olmuşdur. Sünen-i Ebî Öâvttd'da Hâlid b. Ma'dan tankıyla rivayet edilen şu hadîs vardır:

«Peygamber (S.A.V.) namaz kılan bir adam gördü. Bu adamın ayağının üzerinde dirhem mikdârı bir kuru yer kalmış, oraya su isâbef etmemi şdi: Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) kendisine hem abdesti hem namazı iade etmesini emir buyurdular». Bu hadîsin isnadı İmam-ı Ahmed b. Hanbel'e (164— 241) soruldukda: «îyi» dir cevabım vermiş-dir.
Hadîs-i şerîf, abdest azalarını yıkarken kuru yer bırakmamak şartıyla kaplamağa delildir. Bu delâlet, ayaklar hakkında nass ile, şâir azalar da ayaklara kıyas iledir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.), abdest alırken topuklarına su değmiyen bir cemaata:
«Vay topukların Cehennemiden başına gelene» buyurmuşlardı.Cumhur-u Ulemâ'mn re'yi de budur.İmam-ı A'zam Ebu Ha-nıfe (80—150)'den bu bâbda çeşitli rivayetler olduğu söylenir. Bir rivayete göre bir uzvun yarısına su değmese afvolunur. Diğer bir rivayette yarısının yarısına değmemişse; başka bir rivayete göre de su değmeyen yer dirhem mikdârından az olursa afvolunur. Fakat bu rivayetleri Hanefîyye İmamları kabul etmiyor ve bunlar ne îmam-ı A'zam'-ın ne de tabî'lerinden birinindir diyorlar. Abdestte «Muvâlât» ı şart koşanlar da bu hadîsle istidlal ederler. Muvâlât: Azaları hiç ara vermeden birbirinin arkasından yıkamakdır. Burada dikkat edilecek cihet, mutedil havada abdest alan bir kimsenin bir uzvu yıkadıkdan sonra o kurumadan ikinciye başlamasıdır. Şâyed kuruduktan sonra ikinciye geçerse abdest caiz clmaz. Muvâlât Matikîlere göre abdestin farzlarmdandır. Ancak bunun da onlara göre bazı şartları vardır. Meselâ abdest alan kimsenin abdest halinde olduğunu hatırlaması, kadir olması şarttır. Binaenaleyh abdest hâlinde olduğunu unutarak muvâlâtı terk etmek cn-onlara göre de zarar vermediği gibi âciz-i gayr-î Mufarnt dedikleri de afvolunur.
Âcİz-İ gayr-ı mufarnt: Abdest almak için hazırladığı suyun yüzde yüz yeteceğini tahmin eden kimsedir. Bu su, tahmini hilâfına yetmeyi-verirse abdestini tamamlamak için su araması ve bu arada uzun bile olsa vakit kaybetmesi o abdestin tamamlamasına manî değildir. Yâni hükmen muvâlât bozulmamışdır. Abdestini tamamlar; yenilemeğe lüzum yokdur. Hanefî!erle, Şafiî'lere göre muvâlât abdestin sünnetlerin-dendir. Binâenaleyh bir özür yokken bunu terk etmek mekruhdur. Fakat özür varsa mekruh değildir.
Bu hadîs-i şerifle istidlal edenler şöyle diyorlar: «Muvâlât farz olmasa Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) abdestini tazelemesini emretmez; «Bırak-dığm yeri yıka» derdi.» Bunlara cevap verilmiş ve: «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) inkârda şiddet göstermek için abdesti yeniletti .Yoksa bırak-dığı yeri yıkamak yeterdi»; denilmiş ise de bu cevap zayıf gorülmüş-dür. Verilecek kâfi cevap şudur: «Ravî'nin abdesti yeniden almasını emretti» sözünden muradı, bütün abdesti yenilemesi değil, sadece bı-rakdığı yeri yıkamakdır. Binâenaleyh hadîs-i şerîf muvâlâtın lüzumuna değil, adem-i lüzumuna delildir. Yine bu hadîs-i şerîf, kuru yer bırakma hususunda kasden bırakan ile bilmeyerek veya unutarak bırakan arasında hükmen bir fark olmadığına delâdlet eder.[174]

61/51- «Bu da Enes radıyallahü arih'ûan rivayet edilmişdlr. De-mişdtr kî: Resûlüllah saMaUahü aleyhi ve sellem bir müdd İte abdest alıyor. Sâ' ile dört müdden beş müdde kadar yıkanıyordu.»[175]

Hadîs, Mütiefekun Aîeyh'dir.
Müddün mikdan yukarıda bu babın onuncu hadîsinde geçmiştir. Sa' ise; dört müdd yâni aşağı yukarı dört avuç alan kab'dır. Yâni «Re-sûl-ü Ekrem (S.A.V.) dört beş avuç su ile yıkanır idi.» Demek istemiş-dir. Musannif merhum ya onuncu hadîsi burada yahud bunu onun yanında zikretse daha münasip ve tertibli olurdu.
Hadîs-i Şerifin lâhirî: Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in en az bir müdd su ile abdest aldığını ve en az bir sa' su ile yıkandığını ifâde ediyor. Binâenaleyh Buharî'nin (194—256) tahrîc etdiği Hazret! ÂİşS Hadîsiyle bunun arasında bir münafât ve zıddiyet yokdur. Hazreti Âişe hadîsi şudur:
«Resûl-ü Ekrem {S.A.V,) farak denilen bir kab'dan abdesf aldı.» Farak nin fethasıyla okunur. On dokuz ntıl alan büyük bir kabdır. Bununla beraber hadîsde bu kabın dolu olduğuna delâlet eden bir söz yokdur. Bilâkis. «Bir kabdan» demesi onun dolu olmadığına delâlet eder. Çünkü Arabca'da edât-ı teb'îz yâni parçalama ifâde eder. Şu halde kabdakinin bütünüyle değil bir kısmıyla abdest almış demektir. Gerek Hazreti Enes'in rivayet etdiği şu hadîs gerekse yukarıda onuncu sıra numarasıyla zikri geçen Abdullah b. Zeyd hadîsi abdesti az su ile almağa irşâd etmektedirler. îmam-t Bu-harî (194—256): «Ehl-i İlm abdest suyunun Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)*in kullandığı mikdârı geçmesini kerih gördüler»; diyor.[176]

62/52- «Ömer[177] radtyallahü onVden rivayet edilmişdlr. Demlşdlr ki: Resûlüllah salîaîlahü aleyhi ve sellem:
— Eğer sizden biriniz abdest alır ve onu tes-tekmil tamamlar da sonra Allah'dan başka Allah olmadığına yalnız Allah mevcud olup şerîki bulunmadığına şehâdet ederim; Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu da şehâdet ederim, derse ona Cennet'in kapıları açılır; buyurdular.»[178]

Eu hadîsi; Müslim ile Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî: «Allah'ım, beni tevbekâriardan kıl; beni temizlenenlerden eyle!» cümlelerini de ziyâde etmişdir.
Hadîs-i Şerifin son kısmında tövbe ile temizliğin bir arada zikredilmesi:
([179]) «Şüphesiz ki Allah tevbe edenlerle ^temizlenenleri sever» âyet-i kerîmesine uymak içindir. Çünkü tevbe insanın içini günâh kirlerinden temizler. Abdest de bedenin dışını ibâdete mâni olan hadeslerden temizlemek olduğuna göre; ikisini bir araya getirerek ikisini birden Allah'dan istemek, onun sevgili kullarından olmayı dileyenler için son derece mü-nâsib olur,
Hadîs-i Şerifin Tirmi^î'deki rivayeti için Tirmyzı (200—279), her ne kadar «isnadında ızdırap vardır» dese de baş tarafı Müslim'in (204—261) Sahîhi'nde sâbitdir. Ziyâde kısmını Bezzâr rivayet etdiği gibi Tabe-rânî (260—36C) de «El-Evsat» nam eserinde Hazreti Sevbân tarikiyle şu lâfızlarla rivayet etmektedir:
«Kim abdest suyu ister de abdest alır ve abdestini bitirdiği anda: Allah'dan başka Allah olmadığına şehâdet ederim. Muhammed'in Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğuna da şehâdet ederim; Allah'ım beni tevbekârlardan kıl; beni temizlerden eyle! derse... ilh.» Bu hadîsi, îbni Mâce (207—275) Hazreti Encs'den rivayet etdiği gibi, Hâkim (321—405) de «Eî-Müstedrek» inde Ebû Saîd'den su lâfızla rivayet eder:
«Bir kimse abdest alır da: «Seni tenzîh ve Sana hamd ederim Allah'ım, Şehâdet ederim ki Sen'den başka Allah yokdur. Senden mağfiret diler; Sana tevbe eylerim! derse bir sahifeye yazılır. Sonra bir mühür ile mühürlenir ve Kıvâmet Gününe kadar kırılmaz,» Nesâl (215—303) bu ha-dîs'in Mevkuf olduğunu kabul eder.
îşbu zikir abdestten sonra yapılır. Nevevl (631—676) diyor ki: «Bizim ashabımız, gusül'den sonra da Müstehab'dır, dediler.»
Abd?st babı burada sona eriyor. Musannif merhum abdest'hakkındaki zikirlerden yalnız abdeste başlarken çekilecek. Besmeleyi bildiren hadîs ile sonundaki zikri teşkil edn bu son hadîsi rivayet etmişdir.
Musannif merhûm'un Abdest Babı'm abdest sonunda okunan bu dua ile bitirmesi yâni fiilen abdestin sonunda okunan şey'i te.lifen de delillerin sonuna getirmesi şüphesiz ki güzel bir san'atdir. Buna Bedî İlmin de Hüsn-ü İntiha derler. Bundan sonra mest üzerine mesh babı geliyor. Çünkü mesh de abdest ahkâmındadır.[180]

Mestler Üzerine Mesh Babı

Bu bâbta mest üzerine mesh'in meşru olduğunu bildiren deliller görülecektir. yâni mest Deriden yapılan ve ayakları topuklarla birlikte örten ayakkabıdır. (Curmuk) Mest üzerine giyilen büyük mesttir. Mest üzerine mesh yalnız Sünnetle sabit olmuşdur. Fakat Sünnetden delilleri o kadar çok ve kuvvetlidir ki, fukahâ meshi caiz görmeyen Ehl-i Bid'atden olur demişlerdir. îmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (80—150) ; «Bana günün aydınlığı gibi aşikâr olmadan mesh'e kâü olmadım» demişdir. Hattâ: «Mest üzerine mesh'i caiz görmeyenin küfründen korkarım; çünkü bu bâb'daki eserler tevatür makamındadır» dediği rivayet olunur.
îmam-ı Ebû Yusuf (113—182) : «Mesh Haberi meşhur olduğundan onunla kitab üzerine ziyâde edilebilir» diyor. İmâm-ı Ahmed b. Hanbel (164—241) : «Kalbimde meshe karşı hiç bir pürüz yok, bu bâbda Resû-füllah'ın Ashabından kimi Merfû kimi Mevkuf «40» tane hadîs var» demişdir.
Mest üzerine mesh Cenâb-ı Hak'ın mü'min kullarına bir ruhsatıdır. Bunu iyi anlıyabilmek için bir rtebzecik Usûl-ü Fıkh İlmîne müracaat etmeğe mecburuz. Bu ilmin beyânına göre : Âkil baliğ bir insanın fiili, uhrevî maksad itibariyle iki kısımdır: Azimet, Ruhsat:
Azimet: Kulların özürlerine bakmayarak ibtidâen meşru olan şeydir. Diğer tâbirle azimet Namaz ve Oruç gibi aslî hükümlerdir.
Ruhsat: özre mebnî ikinci defa meşru olan şeydir ve dört kısımdır. Bunların ikisine «hakîkaten ruhsat» denilir.
Birincisi : Haram olduğuna delil ve hüküm baki kalmakla beraber mubah muamelesi gören şeydir. Küfür etmek için mecbur edilen kimsenin kalbi îmanla dolu olmak şartıyla kelime-i küfrü söylemesi gibi. Bunun hükmü azimetle amel ederse sevab kazanmakdır.
İkincisi : Haram olduğuna delil ve sebeb bakî olmakla beraber hüküm gecikir. Yolcunun orucu terketmesi gibi. Bu kısmın hükmü: Zayıf

düşmedikçe azimetin evlâ olmasıdır. Ruhsatın dört kısmından ikisine de «Mscâzen ruhsat» derler.
Birincisi.: Eski Şeriatlarda meşru olan dayanılmaz güç tekliflerin İslâm Dİni'nden kaldırılmasıdır. Günâh işleyen uzvu kesmek gibi. Böyle bir teklifin bize göre meşru olmaması ruhsata benzediğinden buna «Mecazen ruhsat» denilmiştir. Çünkü hakikatta azimet tasavvur olunamayan yerde ruhsat bulunmaz.
İkincisi : Bazı kullar hakkında meşruiyeti baki olmakla beraber diğer bazılarında meşruiyeti sakıt olan şeydir. Yolculuk hâlinde dört rekâta farzların ikiye indirilmesi gibi. İşte mest üzerine mesh etmek bu kısımdandır.[181]

63/53- «Muğire b. Şu'be radıyallahü cmA'den rivayet edilmişdir. Demişdir ki: Peygamber satlaîlahü aleyhi ve seUem ile beraber İdim. Abdest aldı. Ben hemen mestlerini çıkarmağa el attım. Resûl-ü Ekrem:
— Bırak onları; çünkü ben onları temiz olarak giydim; buyurdular. Ve mestlerin üstüne mesh ettiler.»[182]

Hadîs, Mütfefekun A!eyh'dir.
Nesâî müstesna Dörtler'de bu hadîs şöyledir: ((Peygamber (S.A. V.) mestin hem üstüne, hem de altına mesh etdi.» Bunun isnadında zaaf vardır.
Bu hadîs-i şerifin Buharı, Mâlik ve Ebû Dâvud'daki rivayetleri bir araya getirilirse anlaşılıyor ki, hadîse Tebük Gazâsı'nda ve sabah namazında cereyan etmişdir.
Hazreti Muğîre'nin «Mestlerini çıkarmağa el atdım» demesine bakılırsa ya meshe ruhsat verildiğini henüz bilmiyormuş; -yâhud biliyormuş, fakat mestlerini çıkarmak efdal olduğuna göre Resûîüllah (S.A.V.) efdâl olanı yapacak zanniyle çıkarmak istemişdir. Mes'ele ihtilaflıdır. Biraz aşağıda bu ihtilâflar görülecekdir. Hazretİ Muğîre'nin mesh'in şartları bulunmadı zannetmiş olması da mümkindir. Hattâ ihtimallerin en yakınıdır. Çünkü Fahr-i Kâinat Efendimiz «Bırak Onları ben On-lan temiz olarak giydim» ; buyuruyor, bundan pekâ'lâ «Sen mes-hin şartları yok zannediyorsun ama öyle değil, ben o mrstleri ayaklarım temiz olarak giydim; binâenaleyh meshin şartı mevcûddur» manâsı çıkabilir. Zâten cümlesi ayakların hâlidir.
Yâni ben onları ayaklarım temiz olarak giydim. Demekdir. Nitekim Ebû Davud'un (202—275) rivayeti bu manâyı sarahaten ifâde ediyor. Ebû Davud'un rivayeti şudur:
«Çünkü ben bu mestleri ayaklarımın ikisi de temiz olduğu halde giydim.»
Müttefekun Aleyh olan bu hadîs-i şerifin buradaki lâfzı BuharV-nindir. Bezzâfm beyânına göre bu hadîs-i şerîf Hazreti Muğîre'den altmış tarik ile rivayet edilmişdir. İbni Mende (—30İ) bunların «45» ini zikrediyor. Hadîs-i şerîf, sefer yani yolculuk hâlinde mest üzerine mesh edileceğine delildir. Çünkü bu bâbda nass'dır. Hazar hâlinde yâni evinde olanlar için biraz ileride söz gelecekdir. Ulemâ-i Kiram mest üzerine mesh hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ekseriyet şu hadîsle istidlal ederek seferde; ileride gelecek hadîslerle istidlal ederek hazarda meshin caiz olduğuna kail olmuşlardır. îmam-ı Ahmed b. Hanbel (164—241): «Bu hususda Sahâbe-i KirânVdan. «40» tane merfû hadîs vardır »diyor. îbni >Ebî Hatim (247—327)'e göre «41» sahabeden merfû hadîs vardır. İbni Abdilberr (368 ^- 463) «El - îstizhâr-» adlı eserinde şöyle der : «Hazreti Peygamber (S.A.V.)'den meshı «40» kadar Sahabî rivayet etmiştir. Îbnü'l-Münzir (—236), Hasdn-ı Basrî (21—110)'nin sözünü naklediyor: «Bana Resûl-ü Ekrem (S.Â.V.)'in mestleri üzerine mesh eder idiğini ashab-ı Resûlüllahdan «70» tanesi söyledi»; demiş. Ebu'l - Kasım İbni Mende tezkiresinde ravîlerin adlarını saymış ve tam «80» Sa-hâbî'ye baliğ olmuşlardır. Bunlardan bazıları şunlardır : Ebu Bekir, Ömer, Ali, İbni Mes'ûd, İbni Ömer, İbni Abbas, Câbir b. AbdİIlah, Sa'd b. Ebi Vakkas, Âişe, Bilâl, Huzeyfe, Büreyde, Huzeyme b. Sabit, Ebu Hüreyre, Selmân-ı Fârisî, Ebû Mûse'l - Eş'ari, Amrü'bnü'l-Âs, Ebû Ey-yûb, Ebû Ümâme, Sevbân, Ubâdetü'bnüs - Sâmit, Üsâme b. Zeyd rıdvanuilahi anhüm.
İbnü'l - Mübarek (—181): Mestler üzerine mesh hakkında Sahabe arasında ihtilâf yokdur. Zira hangisinden inkâr etdiği rivayet edildi ise aynı zattan isbât ettiği de rivayet edilmişdir»; demektedir.'îbni Abdilberr diyor ki: «Meshi Sahabeden İbni Abbas, Hazreti Âişe ve Ebu Hü-reyre'dçn başka inkâr eden bulunduğu rivayet edilmemiştir.» İbni Abbas île Ebu Hüreyre'den muteber senedlerle bunun hilafı ve şâir Ashaba muvafakat ettikleri rivayeti gelmişdir. Hazreti Âişe'ye gelince Müslim'in (204—261) kaydettiğine göre o da bu işi Hazreti Ali'den ilmine havale etmişdir. Bir rivayete göre: «Bana meshi sordular. Benim buna dâir malûmatını yok»; demişdi. Yine İbni Abdilberr (368—463): «Selef -den hiç birinin onu inkâr ettiği rivayet olunduğunu bilmiyorum. Ancak îmam-% Mâlik'den {93—179) bir rivayet müstesna, Maamafih ondan gelen sahih rivâyetde meshi isbât ettiğini sarahaten beyan ediyor» der. Musannif merhum ise daha ileriye giderek: «Hadîs hafızlarından bir cemâat meshin mütevâtir olduğunu açıkla mışdır» diyor. Bundan, dolayıdır ki, mest üzerine mesh dört mezhebe göre şahindir. Yalnız bunun iki şartı vardır.
Birincisi : Hadîs-i şerifin işaret ettiği ayakların temizliğidir. Yâni mestler üzerine mesh edebilmek için evvelâ tam bir abdest almak ve mestleri abdestli iken giymek şarttır. Bu şekilde giydikten sonra abdesti bozulursa artık abdest alırken mestlerin üzerine mssh eder.
İkinci şart: Mestlerin kuvvetli, suyun girmesine mâni, yır-tıksız ve ayakları topuklarla birlikte örter olmasıdır. Zaten mest denilince akla böyle mükemmel olanı gelir. Hazreti Muğîre'nin Buharı (194 — 256) ile Müslim'deki (204 — 261) rivayetinde meshin keyfiyeti, kemiyet ve yeri zikredilmemişse de Dörtler'in rivayetinde zikredilmiş ve hem altına hem üstüne mesh edilebileceği anlatılmadır. Nitekim buna kail olanlarda vardır. Lâkin hadîsin Z)örtZer'deki rivayeti zayıf-'dir. Hadîs İmamları bunu Hazreti Muğîre'nin kâtibinin rivayet etmiş olması dolayısıyla zayıf addetmişlerdir.
Aşağıdaki hadîs-i şerîf de meshin yerini beyan ediyor. Fakat Muğîre Hadîsine muarızdır.[183]

65/54- «Ali radıyattahü cmVderi rivayet edilmİşdir ki: Eğer dinr re'y ile olsaydı mestin altı mesh edilmek için üstünden eviâ olurdu. Muhakkak ben ResûlüIIah saUallahü aleyhi ve sellem'ı mestlerinin üstüne mesh ederken gördüm; demişdir.»[184]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud güzel bir isnadla tahrîc etmişdir.
Musannif merhum «Et-telhîs» nâm eserinde «Bu hadîs sahîh'dir» der. Hadîs-i şerif de mestler üzerine meshin yeri bildirilmekde ve bunun mestlerin üstü olduğu, altına mesh edilemeyeceği beyan edil-mekdedir. Bu hususda ulemânın iki kavli vardır:
1— Eller suya batırılır. Sonra sol elin avucu mestin topuğuna; sağ elin avucu da parmakların etrafına konur ve sağ el mestin koncuna doğru; sol el de parmakların kenarlarına doğru çekilir. Bu kavi îmam-ı Şafiî (150— 204)'nindir. Hazreti Şafiî mestin böyle yapılacağına Hazreti Muğîre hadîsiyie istidlal eder. Çünkü o hadîsde:
«Resûf-ü Ekrem (S.A.V.) mestlerinin üzerine mesh etti ve sağ etini sağ mestinin üzerine, sol elini de sol mestinin üzerine koydu. Sonra üzerlerine bir defa mesh etli. Ben onun mestleri üzerindeki parmakların» hâlâ görüyor gibiyim; deniliyor.» Maamafih bu hadîs hem Munkatı'dır. Hem de Şafiî'nin tarif ettiği şekle delâlet etmez.
2— Mestin üzerine mesh edilir. Hazreti Alî hadîsi de bunu ifâde eder.
Meshin mikdarına gelince:
Mâlikîler'e geince mestlerin üstüne kamilen mesh etmek vâcibdir. Altına mesh etmek ise müstehabdır-.
Hanefîler'e göre mesh, giyilmiş mestlerin üzerine el parmaklarının küçüklerinden üç tanesinin uzunluğu ve genişliği mikdârı yapılır.
Şafiîler'e göre, mestlerin üzerine gelmek şartıyla neresine olursa olsun velev ıslak parmağını çekmeden değdirmek suretiyle farz yerini bulur. Nitekim başa mesh dahi böyledir.
Hanbelîler'e göre; mestin üzerine, fakat ekserisine rneshetmek farz; altına msshetmek müstehabdır. Bu bâbda tafsilât her mezhebin fıkıh kitabtermdadır. Hazreîi Alî ve Muğîre hadîslerinde meshin mikdarına dair söz yokdur. Yalnız Alî kerremallahu uec/ıe/t'den diğer bir rivâyetde Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'i mestin üzerine parmaklarla çizgi çizerek mesh ederken gördüğü ifâde ediîmekde ise de îmam-ı Nevevî (631—676) tu hadîs için zayıf demişdir. Hazret! Câbir (R. A.)7den dahi: «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in meshi öğrettiği bir zâta eliyle mestlerin ön tarafından konca doğru bir defa mest etmesini gösterdiği ve parmakların arasını açdığı» rivayet ediliyor. Fakat Musannif bu hadîs için: «İsnadı son derece zayıf'dır»; diyor. Velhasıl meshin keyfiyeti ve kemiyeti hakkında itimada şâyân bir hadîs yokdur. Yalnız meshin yerini bildiren hadîs sahîh'dir.
Meshin müddetine gelince: Onu da aşağıdaki hadîs-i şerîf beyan ediyor.[185]

66/55- «Safvân b. Assâl[186] radıyaîlahü anh'dan rivayet edümişdir. DemİşdIr ki: Peygamber saîlaîîahü aleyhi ve sellem, yolcu olduğumuz zaman bize, cünüblük müstesna Sakin büyük ve küçük abdest bozmak-dan ve uykudan dolayı üç gün üç gece mestlerimizi çıkarmamamızı emrederdi.»[187]

Bu hadîsi, Nesâî ve Tİrmîzî tahrîc etmişlerdir. Lâfız Tirmizî'hindir. İbn-i Huzeyme dahi tahrîc etmiş ve Tirmîzî ile ikisi bunu sahîhlemişlerdir.
Bu hadîs-i şerifi, îmam-ı Şafiî (150 — 204), İbni Mâce {207 — 275), İbni Hibban (— 354), Dâre Kutnî (306 — 375) ve Beyhakî (384 — 458) dahi rivayet etmişlerdir. Tirmizî (200 — 279) Buharî'den (194 — 256) naklen «Bu hadîs hasen'dir»; diyor. Hattâ Buharı: «Vakit tâyini hususunda Safvân bin Assâli'l - Meradî'nin hadîsinden daha sahîh bir şey yokdur»; demişdir. Bu hadîsi, Tirmizî ile Hattâbi (—388) sahîhlemişdir. Hadîs-i şerîf, mest üzerine meshin yolcular için üç gün üç gece meşru olduğuna delildir. Yine bu hadîsde meshin abdeste mahsus olduğuna, gusülde yapılamayacağına delâlet vardır ki; bu cihet ittifâkî bir mes'eledir. «Bize emrederdi» denildiğine göre mest üzerine mesh vâcib olmak îcab ederse de İcmâ-İ Ümmet bu emrin vücûb için değil, nedib ve ibâha için olduğunu tâyin etmişdir. Acaba mestlere mesh etmek mi daha sevabdır; yoksa çıkarıb ayaklan yıkamak mı? Bu mes'ele ihtilaflıdır. Musannif merhûm'un ihtiyarı meshin efdâl olduğudur. îmctm-t Nevevî (631 — 676): «Sünnet'den yüz çevirerek terk edilmemek şartıyla ayakları yıkamanın efdâl olduğunu ulemâmız açıklamiş-dır» diyor. HanbeÜler'e göre mestlerin üzerine mesh etmek ayakları yıkamakdan evlâdır. Hanefîyye İmamlarının bazılarından da meşhur olan rivayet budur. Diğerleri azimeti evlâ görürler.[188]

67/56- «Ali radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Mestler üzerine mesh hakkında söylediğini kasd ederek demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem üç gün ile üç geceyi yolcuya; bir g"iih ile bir geceyi de evinde olana tahsis etti.»[189]

Bu hadîsi, Müslim tahrîc etmişdir.
Hadîsteki sözü yâ Hazreti Ali'nin yahud başka ravîlerden birinin sözü olup müdrecdir... Hadîsi, Ebu Dâvud (202 — 275), Tirmizi (200 — 279) ve İbni Hibban (—354) de tahrîc etmişlerdir. Bu da yukardaki hadîs gibi misafir hakkında mest üzerine meshin müddetini beyan ediyor. Fazla olarak da mukîm yâni evinde olan kimseye meshin meşru olduğuna; onun hakkında mesh müddetinin bir gün ile bir gece olacağına delâlet ediyor. Yolcular hakkında mesh müddetinin fazla olması yolculukda meşakkat ve zahmet bulun-masmdandır. Bu cihetle yolcu ruhsata daha lâyıkdır.[190]

68/57- «Sevbân[191] radıyallahü anh'öen rivayet edilmişdir. Demişdir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem bir müfreze gönderdi ve onlara ısâbeler yâni sarıklar ve teshânlar yâni mestler üzerine mesh etmelerini emir buyurdu.»[192]

Bu hadîsi, Ahmst, Ebû Dâvud rivayet etmişler; Hâkim de sahîhlemişdir.
Hadîsde geçen sözleri ravî tarafından müdrecdir.[193] Bu hadîs-i şerîf, mestler üzerine olduğu gibi sarık üzerine de mesh edilebileceğinin delilidir. Acaba bunun için başın temiz elması şart mıdır; müddet filân var mıdır? Bu bâbda mezâhib ulemâsından bir nakl bulunamamışdır. Yalnız Bülûğu'l - Meram üzerine yazılmış Kadı Abdurrahman Hâşiyesi'nde «sarıkların .üzerine mesh caiz olabilmek İçin mesh edecek kimsenin tıpkı mşstde olduğu gibi tam abdest aldıktan sonra sarığını sarmış olması şarttır; sarık üzerine meshe bazı ulemâ kail olmuş; fakat iddiasına delil getirmemişdir» deniliyor. Hadîs i Şerifin zahirine göre sarık üzerine mesfoetmek için özürlü olmak şart değildir.
Yine bu hadîsin zahirine göre başa asla su değmese bile sarığa mesh edilebilir. İbnü'l - Kayyım (691 — 751) şöyle der; «Resûfüllah (S.A.V.) sâde sarık üzerine meshetti. Alnının üzerine mesh ederek sarığın üzerine ikmâl etdiği de oldu.» Hanefîleı- sarık üzerine msshi özürlüye caiz görürler. Çünkü bu hadîsin Ebu Dâvu«Tdaki rivayetinde : «Gönderilen müfreze soğuğa tutulmuşlardı»; diyorlar .Bu sebeple sarık üzerine mesh, Özre hamlediliyor ise de; bu da Sübülü's - selâm sahibine göre uzak bir ihtimâldir. Zira başka hadîslerde özürsüz olduğu halde mestlerle sarık üzerine mesh ettiği sabit olmuşdur.[194]

69/58- «Ömer radıydllahuanh'den mevkuf olarak, Enes radıyattahu anh'öen merfû olarak rivayet edilmişdir ki:
«Biriniz abdest aldı da mestlerini giydi mi onların üzerine mesh etsin ve onların içinde namaz kılsın; isterse onları çıkarmasın yalnız cünüblük müstesnü» buyurmuşlardır.»[195]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî ile Hâkim tahrîc etmişler ve Hâkim sahîhlemişdir.
Hadîs-i Şerîfde mestlerin giyilmesiyle üzerine mesh edilmesinin (Abdest aldıkdan sonra) kaydıyla kayıdlanması gerek bu bâb'ın başında geçen Muğîre Hadîsinde, gerekse başka hadîslerde geçen taharet kelimelerinden, abdestsizlik kasd edildiğine delildir.
Bu hadîs, taharetin şart olduğuna da delildir. Ancak müddet hakkında mutlak ise de Safvân ve Ali (R, Anhümâ) hadîslerinin ifâde etdiği müddet ile bu da mukayyeddir.[196]

70/59- «Ebû Bekre[197] radzyallahü anh vasıtasıyla Peygamber salîalîahü aleyhi ve sellem'den rivayet edümişdir ki: Temizlenerek mestlerini giydiği zaman üzerine mesh etmek için yolcuya üç gün üç gere, evinde olana bîr gün bir gece ruhsat yermişdir.[198]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî tahrîc etmiş, İbrit Huzeyme .de sahîhlemişdir.
Hattabî {— 388) ile İmam-ı Şafiî (150 — 204) dahi sâhîhlemişlerdir. Ayni hadîsi Ibni Hibban (—354, İbnü'l - Cârûd, Ibni Ebî Şeybe (— 234) Beybakî (384 — 458) ve «El - İlel» adlı eserinde Tirmizî (200 — 279) tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf, yolcu ile mukîm hakkındaki mesh müddetini ifâde hususunda Hazreti Ali (R. A.) hadîsi gibi, taharetin şart oİduğunu ifâde bakımından ise Hazrefi Ömer ve Enes (R. A.) hadîsi gibidir. Ayrıca- bu hadîsde meshin ru,hsat olduğu tasrîh edümişdir.[199]

71/60- «Übeyy b. Ama re radıyallahü anVden şöyle dediği rivayet edîlmişdir: «Yâ Resûlallah» mestlerin üzerine mesh edeyim mi dedi:
— Evet!
— Bir gün mü?
— Evet!
— İki gün de olur mu?
— Evet!
— Üç gün?
— Evet ve dilediğin kadar; buyurdu.»[200]

B,u hadîsi, Ebu Dâvud tahrîc etmiş ve: «Kavî değil» demişdir.
Hafız el MünzİrÎ (— 656) «Muhtasaru's - Sünen» adlı eserinde : Bu mânâda yâni Ebu Davud'un söylediği söz mânâsında bir sözü.de Bu-harî söyledi» diyor. İmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241): «Bu hadîs'in ricali bilinmiyor» der. Dâre Kutnî (306 — 385): «Bu-sabit olmayan bir isnâddır», demektedir. İbni Hibban (—354): «Ben bunun haberine iti-mad etmem» demiş; İbni Abdilberr (368—'463): «Sabit olmuyor; doğru bir isnadı yokdur» demiş; Nihayet İbnü'l - Cevzî (508 — 557) mübalâğa göstererek onu mevzu' hadîslerden saymışdır.
Bu hadîs mesh için gerek hazarda, gerekse seferde bir müddet olmadığına delâlet ediyor. Bu kavi îmam-ı Mâlilc'de.n (93 — 179) rivayet olunur. Şafiî (150 — 204)'nin de eskiden Kavli budur. Lâkin bu hadîs yukarıda geçen hadîslere muaraza edecek kuvvette olmak göyle dursun, onlara yaklaşamaz bile. Bilfarz sabit bir hadîs bile olsa geçen hadîslere takyid olunur.[201]

«Abdesti Bozan Şeyler Babı»

Lûgatta, muhkem bir şey'i bozmakdır. Sonra mecazen ab-desti ibtâl etmek mânâsında kullanılmış; sonra da Hakikat-ı Örfiyye olmuşdur. Abdesti bozan şeyler Teyemmümü de bozar.. Çünkü teyemmüm abdestin bedelidir.[202]

72/61- «Enes b radıyallahü anh'den rivayet edümişdir. Demişdir ki: ResûliKlah sallallahü aleyhi ve sellem devrinde Ashabı yatsıyı beklerlerdi. O derecede kî başları uykudan eğitir; sonra namaz kılarlar; abdest tazelemezlerdi.»[203]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud tahrîc etmiş; Dâre Kulnî de sahîhlemişdir. Aslı Müslim'dedir.
Hadîsi, Tirmizî (200 — 279) de tahrîc etmişdir. Onun rivayetinde hadîs'de :

«Namaz için uyandırırlardı» ve ;
«Hattâ ben onlardan bir hangisinin horultusunu İşitiyordum. Sonra kal-, karlar, namaz kılarlar ve abdest tazeîemezlerdi»; cümleleri vardır. Bu uykuyu ulemâdan bir cemâat oturanın uykusuna hamlettiler ise de, onların bu te'vilini Yahya'! - Kattan (—628)'in Hazreti Enes'den rivayet ettiği :
«yalanlarlardı» tâbiri bertaraf etmekdedir. jbnü Dakîk'ü-İyd (625—702):
«Hafif uykuya hamledilir» diyorsa da bu da hadîsde geçen « <ıkli * «horultu» « jjli I » «uyandırma» tâbirlerine uygun değildir iddiasiyle red olunur. Çünkü horultu ve uyandırma ancak derin uykuda olur. Bu cihet böylece bilindikden sonra şunu da ilâve edelim ki, bu bâbdaki hadîslerde hep başın eğilmesinden, horultudan, uyandırmadan, yan yatmakdan filândan bahsediyor. Bununla beraber hepsinde bunlardan dolayı abdest tazelemedikleri bildiriliyor.
Mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ve bu ihtilâfdan ortaya sekiz kavi çıkmışdır.
1— Uyku mutlak surette ve her hal'u şa'nda abdesti bozar. Buna delil üst tarafdaki bâbda geçen Safvân b. Aâsâl hadîsidir. Bu hadîsde:
«Sidikden veya kazurattan yahud uykudan»; deniliyor. Demek ki abdesti bozmakda mutlak suretde uyku «sidik» ve emsali gibi imiş. Haz reti Enes'in şu hadîsi hangi ibare ile rivayet edilirse edilsin bunda Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in Ashabını yaptıklarından dolayı ikrar ve tasdik etdiğini isbâta yarar bir söz yokdur. Hattâ Ashabını gördüğüne dair de bir şey yokdur. Bu sadece sahabenin fiilidir. Nasıl olduğu da meçhuldür. Hüccet teşkil edecek olan sahabenin fiili değil, ancak Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in fiilleri, sözleri takrirleridir.[204]
2— Uyku mutlak surette abdesti bozmaz. Buna delil sadedinde bulunduğumuz En es b. MâHk hadîsidir. Şayet uyku abdesti bozsa idi, Allah Zül Celâf onları o hal üzere bırakmaz,-Resûl-ü Zîşânına ayakkabının pisliğini vahiy suretile nasıl bildirdi ise bunu da hattâ evleviyetle bildirirdi. Lâkin Hairetİ Safvân hadîsi bu kavli reddeder..
3— Uykunun her nev'i abdesti bçzar. Ancak uyuklayarak iki defa arka arkaya başın eğilmesi, arka arkaya değilse bir kaç defalar başın eğilmesi afvolunur. Başın eğilmesinin, hududu : Uyanmadıkça başın omuzlar üstünde dim - d;k duramamasıdır.Bu kavle zâhib olanlar Enes hadîsini, «Hafif uyuklama akıl ve temyizi gidermez» şeklinde te'vil ederler.
4— Uyku bizzat abdesti bozmaz. Yalnız bozulmaya sebebdir. Binâenaleyh bir kimse makadını iyice yere sererek oturduğu yerde uyursa ebdesti bozulmaz. Aksi takdirde bozulur, tmam-ı Şafiî'nin (150 — 204) mezhebi budur. Şafiî Hazreti Afi (R.A.)'m rivayet ettiği:
«Göz mak'adın bağıdır. Kim uyursa abdest alsın» hadîsiyle istidlal eder. Şafiî'nin istidlal ettiği bu hadîsi TirmİzÎ «Hasen» olarak kabul eder. Yalnız ravîleri arasında Bakıyye b. El - Velid vardır ki, bu zâtın rivayeti hüccet" olamaz.
5— Namazdaki rükû' sücûd veya kıyama benzer bir hey'ette uyursa kendisi bizzat namazda olsun olmasın abdesti bozulmaz. Ama yaslanarak veya kafasının üstüne yatarak uyursa bozulur. Delili şu hadîs-i şerîfdir:
«Kul secde halında uyursa Allahu Zül Celâl onunla Meleklere mübâhat eyler; der ki, benim kulum! Ruhu bende, cesedi huzurumda secde ediyor.» Fakat bu hadîsi, Beyhakî (384—458) rivayet etmiş ve zaif olduğunu söylemişdir. RanefUerm mezhebi budur. Diyorlar ki, uykuda olan kimseye «secdede» dedi. Secde ise yalnız taharetle yapılır. Demek secdede uyku abdesti bozmâzmış. Fakat Hanefîler'e şöyle cevap veril-.mişdir. Buna «secdede» demesi, ya şekline bakarak, yahud da uyumazdan evvelki haline nazarandır. Yoksa şimdi secde'de demek değildir.
6— Uyku abdesti bozar. Yalnız rükû ve secdede uyumak bozmaz. Buna delil beşinci kavide .geçen hadîstir. Bu hadîs secde haline mahsus ise de rükû hâli de buna kıyasen bilinir.
7— Namazda uyku ne şekilde olursa olsun abdesti bozmaz. Namaz haricindeki uyku bozar. Delili yine-aynı hadîsdir.
8— Çok uyku ne şekilde olursa olsun bozar. Az uyku bozmaz bu kavle zâhib olanlar şu mütalâada bulunuyorlar: «Uyku bizzat abdesti bozmaz. O yalnız bozulmağa götüren sebeb ve zan îras eden bir şeydir. Zan îras eden ise uykunun azı değil, çoğudur. Bunlar Enes hadîslerini Zan îras eden ise uykunun azı değil, çoğudur. Bunlar Enes hadîslerini aza hamlederler. Ancak azın çoğun haddini zikretmezler. Velhasıl bu bâbdaki hadîsler muhtelif olduğu için ulemânın kavilleri de böyle muhtelif olmuşdur. Bu kaviller içinde sevaba en yakını uyku abdesti bozar diyendir. Çünkü bunu sahîh olan Safvân hadîsi isbât ediyor. Şu var ki bunda da [.yi «uyku» lâfzı mutlakdır. Binâenaleyh derin uyku ile tak-yid olunur. Enes hadîsi ise henüz derin uykuya dalmamışlar» şeklinde te'vil edilir. Filhakika bâzan uykusunun ibtidâsında horuldayanlar olur. Yangelmek dalmayı îcab etmez. Uyandırmağa gelince: Dalmasın diye bazan uyukluyan bir kimse uyandırılabilir.
Bayılma/delirme ve hangi müskirat sebebiyle olursa olsun sarhoşluk da- uyku gibidir. Çünkü hepsinde akıl zail olur. Bazılarına göre bunlar âbdesti bozar. Bu kavi sahîh ise bu sefer delil İcmâ' olur.[205]

73/62- «Âişe radtyallahü anhâ'dan rivayet edilmişdir. Demişdir ki: Fatma Binti Ebî Hubeyş[206] Peygamber sallallahü aleyhi ve sel-lem'e gelerek: Yâ Resûlallah dedi. Ben hastalıklı bir kadınım. Hiç temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı? Hayır; bu ancak bir damardır; hayz değildir. HaYzin geldi mî nsmazı bırakıver. Gitti mi kendinden kanı yıka sonra namaz kıl; buyurdular.»[207]

Hadîs Müttefekun Aleyh'âir. Buharî'de Âişe hadîsinden şu ziyâde vardır: «Sonra her namaz için abdest al.» Müslim burasını kasden hazf ettiğine işaret etmiştir.
İstihâza: Kadının fercinden vakitsiz akan kandır. Yani hastalık kanıdır.
Hayz : Sağlam bir kadın rahminin dışarıya atdığı kandır. Bu kan rahmin dibinden çıkar. Hadîs-i şerîfde :
«O hayz değildir» buyurulması kadının, «Temizlenmiyorum» sözünü red içindir. Çünkü kadın, hayzlının temizlenmesi ancak kanın kesilmesile bilinir sanmış ve, «Temizlenemiyorum» demekle kanın kesilmeden muttasıl akmasından kinaye yapmışdı. Hayzlı kadının namaz kılmadığını .biliyordu. Binâenaleyh bu hüküm kanın akmasıyla devam eder zannetmişdi. İşte Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bunu gördüğü kanın hayz olmadığım; kendisinin temiz olduğunu ve namaz kılması lâzım geldiğini beyan buyurdular. «Kendinden kanı yıka» demek gusül et demektir. Bu cihet başka delillerden anlaşılmaktadır.
Bu hadîs-i şerîf istihâza'nın yâni hastalık kanının vâkî olabileceğine ve bu kanın hayz hükmüne uymayan bîr hükmü bulunduğuna delildir. Fahr-i Kâinat Efendimiz bunu en mükemmel şekilde beyân buyur-muşdur. Sahîh hadîslerin bazısında «Kanı yıka», bazısında ise, «Yıkan»-buyuruluyor. Demek oluyor ki, râvîler bazısında tâbirin birini, diğerinde ötekini söylemekle iktifa etmişlerdir.
Şimdi bu kadın hayzmın geldiğini kan ak'ıp dururken nasıl bilecek-dir? Sâri' hastalıklı kadına, hayzmın gelişini, gidişini Öğretmişdir. Binâenaleyh kadın hayzını alâmeti ile bilir. Ulemâ'nın bu bâbda iki kavli vardır:
1— Bu kadın hayzının geldiğini eski âdetine müracaatla bilir. Yani eskiden hayz gördüğü günlerin başında kan gelirse hayz gördü de-mekdir. «Hayzmın gitmesi ise âdet günlerinin geçmesidir.» Filhakika Fatıma hadîsinin bazı rivayetlerinde :
«Namazı, eskiden hayz gördüğün günler kadar bırak» buyurularak, âdet günlerine müracaatı beyân olunmuşdur. Bu hususda fazla tahkikat hayz babında gelecekdir.
2— Kanın sıfatına müracaat edilir. Netekim yine hayz babında görüleceği veçhile Hazretî Âişe (R. Anhâ)'nm rivayet ettiği Patıma Binti Ebî Hubeyş hadîsinde şöyle buyuruluyor :
«Muhakkak hayz kanı karadır; bilinir. Öyle oldu mu na-rrîazı bırak; değilse abdest al ve namaz kıl.»
Bu suretle hayzın gelişi kanın sıfatının gelişi, gidişi'de bu sıfatın gidişi oluyor. Bu bâbdaki ihtilâflar da ileride gelecekdir.
Müslim'in hazf ettiği ziyâdeye gelince: İmam-ı Müslim (204-261) Sahihinde bu hadîsi beyân ettikden sonra, «Hammâd hadîsinde bir harf varki biz onu biraydık», diyor. Beyhakî (384—458) bu harf sözüdür, çünkü bu söz mahfuz olmayan bir ziyâdedir, bunu râvîler arasından bazısı münferiden yapmışdır» diyor. Bununla beraber Musannif «Fethu'1-Bârî» nâm eserinde adı geçen ziyâdenin bir çok tariklerden sabit olduğunu, binâenaleyh Müslim'in söylediği zâtın teferrüdü kalmadığını takrir etmişdir.
Musannif merhumun bu müştâhaza- hadîsini abdesti bozan şeyler babında zikretmesi yalnız sonundaki ziyâde içindir. Çünkü buraya mü-nasib olan yalnız bu ziyâdedir. Asıl hadîsi ileride istihâza babında tek-rarlayacakdır. Evet bu hadîsin sonundaki ziyâde, istihâza kanının şâir hadîsler, (abdesti,bozan şeyler) gibi abdesti bozduğuna delildir. Bu se-bebledir ki Sâri Hazretleri istihâza kanından dolayı her namaz için abdest almayı emir buyurmuşdur. Abdest bu kanın hükmünü ancak namaz kılmak için kaldırır. Namaz bitti mi, abdesti de bozulur. Cumhur-u Ulemâ'nın kavli budur. Yâni bu kadın her'namaz için abdest alacakdır. Hanefîler'e göre ise her namaz için değil, her namaz vakti' için abdest alır. Alınan abdest vakte müteallikdir. Kadın bu abdestle o vaktin içinde dilediği kadar farz ve nafile kılabilir. Çünkü hadîsde mukadder muzaf vardır.demek demektir. Nitekim hadîsin :
«İstihâzalı kadın her namaz vakti için abdest alır» rivayeti de vardır. Muhtasar-ı Tahavj Şerhi'nde bu hadîsi İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe (80—150)'nin rivayet etdiği an'anesiyle beyân olunuyor. Mâli-kîler'e göre namaz için abdest alması vâcib değil müstehab'dır. §â~ fîîler'e göre istihâzalı kadın her farz için ayrı abdest alır. Bu hu-susda dahi ileride hayz babında Hamne Binti Cahş hadîsinde tafsilât verilecekdir, İnşâ Allah.[208]

75/63- «Ali b. TalİB radtyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir ki: «Ben çok mezi gören bir adattıdım. Bu sebeble Mikdâd'a Resûlüllah salldl-Jahü aleyhi ve seîlem'e. sormasını emrettim. Oda sordu: «Onda ab-dest vard I r; buyurdular.»[209]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Lâfız Buharî'nindir.
Mezi : Beyaz ve berrak bir su olup, münasebet-i cinsiyyeyi hatır-ladığı ve arzu ettiği zaman erkekten gelir. Bir de «vedî» vardır. Bu küçük abdest bozduktan sonra gelen koyu sudur ve bevl hükmündedir.
Hadîs-i şerif Buharı (194—256) ve Müslim'de (204—261) muhtelif lâfızlarla rivayet olunuyor. Meselâ Buharî'de yukardaki kısım zikredildikten sonra :
«Peygamber (S.A.V.)'e sormağa utandım» denilmekte. Bir yerde :
«Kızı bende olduğu için» kaydına rastlanmaktadır. Müslim'de bu ifâde:
«Fâtıma (R. A.) bende olduğu için şeklindedir. Ayni hadîsi Ebû Dâvud (202—275) Nesâî (215—303) ve tbnü Huzeyme (223—311) Hazret! Ali'den şu lâfızlarla- rivayet ediyorlar:
«Ben çok mezî gören bir adam idim. Bundan dolayı kışın yıkanmağa başladım. Hattâ sırtım çatladı.» Buharî'nin bir rivayetinde :
«Abdest al ve zekerini yıka» Müslim'in bir rivayetinde :
«Zekerini yıka ve abdest al» ziyâdeleri vardır. Soranın kim olduğu da ihtilaflıdır. Bazı rivayetlerde Mikdâd bin Esved, bazılarında Ammâr, bir rivayette bizzat Hazreti Ali'dir, tbni Hibbân (—354) bu rivayetlerin arasını cem' ve te'lif etmiştir. Buna göre Hazreti AH Mikdâd'a sormasını emretmiş, fakat sonra kendisi sormuştur. Ancak:' «Kızı bende olduğu İçin utandım» demesi soranın bizzat Hazreti Ali (R. A.) olmadığına delâlet eder. «Bizzat sordu» diyen kavle göre, Hazretî Alî'nin sorması Mecazdır, zira sormayı emreden odur.
Bu hadîs-i şerif meşinin abdesti bozduğuna, delildir. Musannif da zaten bunu isbat için bu bâbda zikretmiştir. Hadîs aynı zamanda mezi nin gusül icab etmiyeceğini de göstermektedir ki, bu hususda icma' da vardır. Hadîsin bir rivayetinde görülen:
«Abdest al ve zekerini yıka» sözü abdestin evvel alınmasını icap etmez. Çünkü cümleler birbiri üzerine atıf edatlarından İle bağlanmıştır. ise tertip ifade etmez. Fakat «zeker» sözünü mutlak zikretmek ^bütununün yıkanmasını icab ederse de bu da edebiyattaki tabiri ile külli zikir, cüz'i kasd kabilinden mecaz-i mürseîdir. Binâenaleyh yıkanması İcab eden yer pisliğin çıktığı yerdir. Bununla beraber hadîs-i şerif lâfzına uyarak bütün zekeri yıkamak vaciptir.; diyenler de olmuştur. Nitekim Ebû Davud'un rivayeti bunu te'yid eder. Bu rivayette :
«Zekeri ile hayalarını yıkar ve abdest alır» buyuruluyor. Yine Ebû Davud'un bir rivayetinde:
«Bundan zekerini ve hayalarını yıkar; abdest alırsın. «Ancak hayalarını yıkama rivayetinde ta'n edilmiştir. Çünkü ravîler arasında Hazreti Ali'den rivayet eden Urve vardır. Halbuki Urve Hazreti Ali'den işitmemiş-tir. Mamaafih bu hadîsi Ebû Avâne (—316) sahihinde Hazreti Ali'den rivayet eden zâtı Ubeyde olarak göstermekledir. Musannif merhum «Et-Telhis» adlı eserinde «îsnadına bir diyecek yoktur» der. Hadîs sahih olduğuna göre mucibince hüküm ve amel olunmağa bir mani' yoktur. Bazıları bütün zekerin yıkanması hikmetini bulmuş, ve : «Bütün zeker yıkandığı zaman büzülür; mezinin çıkması kesilir» demişlerdir. Bu hadîs ile mezinin necaset olduğuna da istidlal edilir.[210]

76/69- «ÂİŞe radıyallahü anhâ'âan rivayet edilmiştir kî: Peygamber sdllallalm aleyhi ve sillem kadınlarından birisini cpmüş; sonra namaza çıkmış; abdest almamıştır.»[211]

Bu hadîsi, Ahmed tahrîc etmiş ve Buharı zaîf bulmuştur.
Aynı hadîsi Ebû Dâvud (202—275), Tirmizi (200—279), Nesâî (215—303) ve İbni Mâce (207—275) de tahrîc etmişlerdir. Tirmizi şöyle demiştir: «Ben Muhammed b. İsmail'i bu hadîs zayıftır derken işittim». Ebû Dâvud bunu Hazreti Âişe'den işiten İbrahim Et-Teymî tarikinden tahrîc etmiştir.
Halbuki İbrahim Hazreti Âîşe (R. Anhâydan hiçbir hadîs işitme-miştir. Binâenaleyh hadîs mürseîdir. Nesâî : «Bu bâbda bundan güzel bir hadîs yoktur; lâkin mürseîdir» diyor. Musannif: «Bu hadîs, Hazreti Âîşe'den on vecihle rivayet edilmiştir; bu vecihleri Beyhakî (384—458) «Bl-Hilâfiyyât» adlı eserinde nakletmiş ve hepsini zâif bulmuştur» der. İbni Hazm (384—456): «Bu bâbda hiçbir şey sahîh olmuyor; olsa bile abdest meşru olmazdan Önceki hale hamledilir;» demektedir.
Hadîs-i şerîf, kadına dokunma ve öpmenin abdestî bozmadığına delildir. Asıl olan da budur. Şafitler: «Nikâhı haram olmayan kadının tenine dokunmak abdesti bozar» derler. Ve bu hususta:
([212]) «Yahut kadınlara temas ederseniz» âyet-i kerîmesi ile istidlal eder-ler. Derler ki : el ile dokunmaktır. Bu manâyı âyetin kıraati da te'yid ediyor. Çünkü bu kıraata göre mânâ, sadece erkeğin dokunmasıdır. Bu da lâfzın hakikî mânâsında kalmasını tahakkuk ettirir.»
Şafiîler'e cevap verilmiş ve: «Karine bulunursa lâfız hakikî mânâsından mecaza aktarılır.
Burada karine vardır. Ve bu karine şu Hazretî.ÂÎşe hadîsidir. Ei-nâenaleyh Mülâmese ve Lelms lâfızları burada mecazen cima' demektir. Vakıa Hazreti Âişe hadîsine ta'n edenler olmuştur. Amma onun çeşitli yollardan rivayet edilmesi kuvvet bulmasına sebeb olmuştur;» denilmiştir. Hazreti Âişe (R.Anhâ)[n\n Buharî'deki hadîsine göre : ÂÎşe (R.Anhâ) Hazreti Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in kıblesine aykırı yatardı. Namaz kılmağa kalktığında ona göz ucuyla işaret ederdi. O da Resûlüllah (S.A.V.) secde edeceği zaman ayaklarını çeker; ayağa kalktı mı yine yayar idi...»
Bu da buradaki hadîsi te'yid eder. Ve dokunmanın abdesti bozmadığını gösterir. Musannif merhum her ne kadar «Fethü'1-Bâri» nâm eserinde bu hadîs üzerinde çekimser konuşmuş: «İhtimal aralarında bir perde varmıştır; yahut bu peygamberimize mahsustur...» demiş ise de bu ihtimal uzak ve zahire muhaliftir, Hazreti AH (R. A.) mülameseyi, cima' diye tefsir etmiştir. Ibnî Abbas (R. A.) -ki Sultanü'l-Müfessirin lâkabını haizdir; kendisine tevil ilmini ihsan etmesi için bizzat Resûlüllah (S.A.V.) efendimiz Cenab-ı Hakka niyaz eylemiştir- mülameseyi cima' diye tefsir etmiş ve iki parmağı ile kulaklarını tıkayarak «dikkat edin, o cima'dır» demiştir. Bundan maada âyet-i kerîmenin terkibi ve üslûbu da mülâmeseden muradın cima' olduğunu iktiza eyler. Çünkü Teâlâ hazretleri teyemmümü icab eden halleri sayarken helâlden gelmeyi hades-i asgar denilen abdestsizliğe, mülameseyi de hades-i ekber denilen cünüblüğe tenbih' için zikretmiştir. Binâenaleyh âyetteki :
kaydı, güsül âyetindeki ([213]) «eğer cünüb İseniz tertemiz yıkanın» emrinin karşılığıdır. Eğer «mulamese» el ile dokunmak danasına alınırsa, o zaman toprağın cünübliiğü giderme hususunda suyun yereni tutması mânâsız kalır. Ve âyetin baş tarafına da muhalif olur. Hanefiyyenin kitaplarında bu bâbda tafsilât vardır.[214]

77/65- «Ebû Hüreyre radıydUahü anft'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Jlesûlüllah sallallahü aleyhi ye sellem:
— Biriniz karnında bir şey hisseder de bir şey çıkıp çıkmadığında şüpheye düşerse bir ses işitmedikçe veya koku duymadıkça sakın mescidden çıkmasın; buyurdular.»[215]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Abdestin bozulması için yellenmenin sesini işitmek veya kokusunu duymak şart değildir. Maksad yüzde yüz bilmesidir. Bu hadîs-i şerif Islâmın temellerinden bir temel, fıkıh kaidelerinden büyük bir kaidedir. Bu kaideye istishdb derler.
İstİshâb = Bir şeyin hilâfına delil olmadıkça bulunduğu hal üzere kalmasıdır.
Bu kaide Meceîle-i Ahkâm-ı Adliyyenin kavaid-i külliyesi arasında beşinci maddede: «Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır» şeklinde ifade olunmuştur. İstishabm nevileri vardır. Bunlar Mecelle-i Ahkâm-% Adliyyenin «1683, 1776, 1777» nci maddelerinde gösterilmiştir. Binâenaleyh bir kimse yüzde yüz" abdestli olduğunu bildiği halde abdestinin bozulduğundan şüpheye düşerse, yakînen bilmedikçe bu şüphe ona zarar vermez. Nitekim hadîs-i şe-rîfde bu cihet hissen hasıl olacak ses ve kokuya ta'lik edilmiştir. Bunların zikredilmesi temsil içindir. Yoksa mezi ve vedî gibi abdes-ti bozan sair şeylerde de hüküm böyledir. Bu mânâda babın sonunda İbni Abbas hadîsi gelecektir. Hadîs-i şerîf namazda olanlara ve olmayanlara âmm ve şâmildir. Cumhur-u Ulemâ'mn kavli de budur. Malikî-ler bu bâbda namaz içinde olan ile olmayan arasında fark görürler.[216]

78/66- «Talk b. Ali'den[217] rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bir adam namazda zekerimi tuttum dese. Yahut bir adam namazda zekerini tutsa ona abdsst lâzım olurmu? dedi. Peygamber saUallahil aleyhi ve sellem :
— Hayır. O ancak senden bir parçadır; buyurdular.»[218]
Bu hadîsi «Beşler» tahrîc etmişler; İbni Hibbân sahîhlemiştir. İbnü'l Medini[219]: «Büsre hadîsinden daha güzel» demiştir.
Yukardaki hadîs-i şerifi İmam-ı Ahmed b. Hanbel (164—241) ile Dâre Kutra (306—385) de rivayet etmişlerdir. Tahâvî (238—321) bunun hakkında: isnadı müstakimdir. Muzdarip değildir» diyor. Taberânl (260—360) ile İbni Hazm (384—456) onu sahîhlemişler; İmam-ı Şafiî {150 —

204), Ebû Hatim (195 — 277), Ebû Zür'a (— 375) Dâre Kutnî (305—385) Beyhakî (384—458) ve îbnü'l Cevzî (508—597] ise zaîf bulmuşlardır. Hadîs-i şerîf, zekere dokunmanın abdesti bozmayacağına delildir ki, asıl olan da budur. Hanefîler ile Ashâb-ı Kiramdan Hazreti Ali Kerremallahü veçhenin mezhebi de budur. Zekere dokunmanın abdesti bozacağına Ashâb-ı Kiramdan ve Tabiînden bir cemaat kail olmuşlardır. İmam-ı Şafiî (150 — 204) ile İmam Ahmed b. HaribeVm mezhebi budur. Eunlar aşağıdaki hadîs ile istidlal ederler.[220]

79/67- «Büsre binti Safvân radıyattahü anhâ'ûan rivayet edilmiştir ki: ResûlüHah salîaîîahü aleyhi ve sellem:
— Kim zekerine dokunursa abdest alsın; buyurmuşlardır.»[221]

Bu hadîsi, Beşler.tahrîc etmişler, Tirmîzî ile İbnî Hibbân sahîhlemiştir. Buharı : «Bu hadîs bu bâbda en sahîh şeydir» demiştir.
Hadîsi îmam-ı Şafiî, Ahmed b. Hanbel, îbnü Hüzeyme (223—311), Hakim (321—405) ve İbnü'l-Carûd da tahrîc etmişlerdir. Dâre Kutnî (306—385) bu hadîs hakkında: «Sahîh sabittir» demiştir. Yahya b. Maîn (—233), Beyhakî (384—458) ve Hâzimî (548—584) dahi sahîhlemişler-dir. Hadîse dokunmak isteyenler olmuş; ve: «Bunu Urve, Mervân'dan yahut meçhul bîr adamdan rivayet etmiştir» demişler ise de bu iddia doğru değildir. Urve'nin bu hadîsi «Büsre»'den işittiği sabit olmuş; ve hadîs imamlarından İbni Huzeyme (223—311) ve şâire Urve'nin «£wsre»'den işittiğine cezmetmişlerdir. Yine bu hadîse bir başka yoldan dokunmak istemişler; demişler ki: «Hadîsin ravîlerinden Hişâm b. Urve her ne kadar bu hadîsi babasından rivayet ediyorsa da, babasından işitmemiştir. Bu iddia dahi doğru değildir. Urve'nin babasından işittiği sabit olmuştur. Bu suretle itiraz mündefi' olmuş ve hadîs sahîhlenmiştir.
Zekere dokunmak abdesti bozar diyenler bu hadîs' ile istidlal ederler. Buradaki zekere dokunmaktan murad çıplak dokunmaktır. Zira İbni Hibbân (—354) sahihinde Ebû Hüreyre'den şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Biriniz elini avret mahalline götürür de arada bir perde veya örtü bulunmazsa, o kimseye muhakkak abdest va-Cİb olur.» Bu hadîsi Hâkim (321—405) ile İbni Abdüberr (368—463) sahîhlemişlerdir. Îbnü's-Seken (294—353) : «Bu hadîs bu bâbda rivayet edilenlerin en güzelidir» diyor. Şâfilere göre zeker, elin içi ile tutulursa abdest bozulur. Elin dış tarafı ile dokunulursa bozulmaz. Fakat MuhakkikİN-i Ulemâ Şafiîler'in bu sözüne itiraz ederler. Derler ki :
Lügâfta, vusul yani ulaşmak demektir. Bunda elin içi ile dişmnm bir farkı' yoktur. İbni Hazm (384 — 456) : «Şafiîler'in iddialarını isbat edecek Kitabdan, Sünnetten, icma' veya kıyasdan yahut sahîh bir re'yden hiçbir delil yoktur» der. Büsre hadîslerini onyedi sahabenin rivayet ettiği hadîsler de te'yid eder ki, bunlardan bir tanesi bizzat Talk b. Ali'nin hadîsidir. Hazreti Talk'ın rivayet ettiği adem-i nakz hadîsi yukarda «6» sıra rakamı ile geçti. Zekere dokunmak abdesti bozar diyenler bu hadîsi te'vil ederler ve «o İslâmiyyetin başında idi; binâenaleyh ondan çok sonraki «Büsre» hadîsi ile neshedilmişdir» derler.
(Nesh) : Sonra gelen bir şer'i fer'i hükmün kendinden evvel gelen kendi gibi bir hüküm hilâfına delâlet ederek onu kaldırmasıdır. Mamafih neshe gitmekten ise tercihe müracaat etmek evlâdır. Ve Büsre hadîsi tercih olunur. Çünkü" hadîs imamlarından onu sahîhliyen çok olduğu gibi şehidleri de çoktur. Sonra Hazreti Büsre bu hadîsi muhacir, ve ensarm çok bulunduğu yerde tahdis ve rivayet etmiş; inkâr eden bulunmamışdır. Hattâ Hazreti Urve bile kendi rivayetinden Büsre'nin rivayetine dönmüştür:y..Mamafih Hazreti İbni Ömer vefatına kadar zekerini her meshettikçe abdest almağa devam etmiştir. BeylıaM (384— 458} diyor ki: «Büsre» hadîsini Talk hadîsi üzerine tercih için Buharı (194—2S6) ile Müslim'in (204—261) onu tahrîc etmemeleri ve ravîlerin-den hiç biri ile ihticac[222] etmemiş olmaları kâfidir. Halbuki «Büsre» hadîsinin bütün râvileri ile ihticâc etmişlerdir». Bir de Talk hadîsinin râvilerinden Kays b. Talk bazı hadîs imamları tarafından hüccet olarak kabul edilmemiştir. îmam-ı Malık (93—179) yukarda geçen iki hadîsin birbirine muarız olmasına bakarak zekere dokunmaktan abdestin vücu-buna kail olamamış; fakat menduptur demiştir.[223]

80/68- «Âişe radıyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir ki: Resûlüüah sallaîlahü aleyhi ve sellem :
— Kime namazda kusmak veya burun kanaması, yahud boğazından bir şey gelme veya mezi isabet ederse, hemen gitsin abdest alsın. Sonra o halde konuşmayarak namazının üzerine bina[224] etsin; buyurmuşlardır.»[225]

Bu hadîsi, İbni Mâce tahrîc etmiştir. Ahmed ve başkaları bunu zâîf bulmuşlardır. .
Zaîf bulmalarının sebebi Resulü Ekrem (S.A.V.)'e ref edilmesinin yanlış olmasıdır. îmam-ı Tirmizî (200—279) bu hadîsi Hazreti Ebiid-Derdâ'dan şu lâfızla rivayet etmiştir:
Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) «Kustu ve'abdest aidi.» Tirmizî diyor ki: Peygamber (S.A.V.)'in ashabından olsun, Tabiîn ve sâireden olsun birçok ili mehli kusmanın ve burun kanamasının abdesti bozacağına kaildir. Süfyan-ı Sevrî (95—161), lbnü'l Mübarek (—181) ve îmam-ı Ahmed'in mezhebleri de budur.
Büsre binti Safvan b. Nevfel Kureyşiyye'dir. Resulü Ekrem (S.A. V.)'e biat edenlerdendir. Kendisinden Abdullah b. Ömer ve sair râviler hadîs rivayet etmişlerdir.
Sahîh olan bu hadîs merfu değil, mürseldir. îmam-ı Ahmed (164—241) ile Beyhakî (384—458) bu hadîs hakkında: «doğru olan mür-sel oluşudur» demişlerdir. Mürseli hüccet kabul edenler, hadîsde zikredilen şeylerin abdesti bozduğuna kail olmuştur. Kusmuğun abdesti bozması Hanefîyyenin mezhebidir.. Yalnız kusmuğun mideden çıkmasını şart koştular. Çünkü mideden gelmeyene kusmuk denilmez. Bir de olsa başka yerde mukayyet olarak gelmiştir. Meselâ; Ammâr hadîsinde böyledir. Şafiîler'le MâlİKîler'e göre kusmak abdesti bozmaz, çünkü bu Hazreti Âişe hadîsi merfu' olarak sabit olmamıştır. Asıl olan abdestin bozul mama sidir. Bu kaide ancak kuvvetli bir delil ile terk edilebilir.
.
Ruâf : Burun kanamasıdır. Abdesti bozup bozmaması ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre bozar. Bozar diyenler bu hadîsle istidlal ederler. Bozmaz diyenler hükm-ü asli ile amel ederler.
Necaset yollarının birinden gayrı bedenin her hangi bir yerinden çıkan kanın hükmü ilerde Enes hadîsinde gelecektir.
Kafese gelince: Kales mide bozukluğundan kusacağı kalkarak boğaza bir şey gelmektir, kusmak değildir. Ve ekser ulemâya göre abdesti bozmaz; zira bozacağına delil yoktur .Mezi hakkında yukarıda söz geçti. Ve bilittifak abdesti bozar idiği görüldü. Namazın üzerine bina mes'elesi de ihtilaflıdır. Hanefîler'le Malîkiler'e ve Şafiî'nin eski kavline göre abdesti ve namazı bozulmaz. Bilâkis bozacak bir şey yapmamak ve konuşmamak şartı ile namazdan çıkar, abdest ahr ve o namazın üzerine bina eder. Nitekim bu hadîsde bu cihete işaret vardır. Yeni kavlinde Şafiî ile bir cemaata göre hades, namazı bozar. Bunların delili ilerde gelecek olan Talk b. Ali hadîsidir. O hadîsde :
«Bîriniz namazda yellenirse hemen gitsin abdest alsın ve namazı yeniden kilsin» Duyurulmaktadır.[226]

81/69- «Câbir b. Semura[227] radıyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir ki, bir adam Peygamber sallollahü aleyhi ve.sellemJe koyun eti ye-mekden abdesi alayım mı diye sormuş; Resûl-ü Ekrem: «İstersen» demiş. O adam, deve etinden abdest alayım mı diye sormuş (evet) buyurmuşlardır.»[228]

Bu hadîsi, Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîsin benzerini Ebû Dâvud (202—275) Tirmizî (200—279), îbni Mâce (207—275) ve başkaları Berâ' b. Âzîb'den rivayet etmişlerdir. Berâ' hadîsi sudur:
«Dedi ki: Resûlüllah (S.A.V.): «Deve etlerinden abdest alın; koyun etlerinden abdest almayın» buyurdular. îbni Huzeyme (223—311). «Bu hadîsi nakledenler âdil olduğu için nakil cihetinden bu haberin sahih olduğunda hadîs âlimleri arasında bir ihtilâf görmedim» der. Yukarki hadîslerin ikisi de deve etinin abdesti bozduğuna delildir. Nitekim İmam-ı Ahmed b. Hanbel (164—241) ile Îbnü'l-Münzir (—236) ve İbni Huzeyme (223—311)'nin mezhebi bu olduğu gibi, BeyhaH (384—458) de bunu ihtiyar etmiş ve bu kavli mutlak olarak hadîs ulemâsından hikâye eylemiştir. Imam-ı Şafiî'den: «Deve etleri hakkındaki hadîs sahîh ise ona kail olurum» dediği rivayet olunur. Beyhakî: «Bu bâbda sahîh iki hadîs vardır. Biri «Câbir» hadîsi, diğeri «Berâ' hadîsi» diyor. Ashâb-i Kiram ile tabiîn hazâratmdan bir cemaat, Ebû Hanîfe (8D—150) ve bir rivayete göre Şafiî (150—204) koyun ve deve eti yemenin abdesti bozmadığına kail olmuşlardır. Bunlara göre, bu iki hadîs, ya Dörtlerin tahrîc ettiği şu hadîsle neshedilmiştir:
«Muhakkak ki, Rssûlüllah (S.A.V.)'in son emri ateşin temas ettiği şeyden abdest lâzım gelmemesidir.» Bu hadîsi, Hazretî Câbir'den îbni Hibban (—354) de rivayet eder. îmam-ı Nevevl (631—676) : «Nesh davası batıldır. Çünkü bu son hadîs âmm, öteki hâss'dır. Hâss ânımdan ileridir» diyor. Ancak NevevVnm bu sözü mutlak surette yani hâss evvel olsun, sonra olsun âmm üzerine takdim ediliyorsa, doğrudur. Fakat mes'ele Usül-ü Fıkıh ulemâsı arasında ihtilaflıdır.
Yahut abdestten murad temizliktir ki, kir ve pasdan dolayı elleri yıkamaktan ibarettir. Nitekim sütten dolayı abdest alma mes'elesinde

emrolunmuş ve sütün yağı vardır buyurulmuştu. Süt hakkında vârid olan süt içildikten sonra ağzın çalkalanmağıdır.
Bazıları deve eti yedikten sonra abdest almak için vârid olan emir, «vücup için değil, istihâb içindir.» derlerse de bu iddia hılâf-ı zahirdir.
Koyun eti bilittifak abdesti bozmaz deniliyorsa da «Şerhü's-Sünne» nâm kitapta ateşte pişen her şeyi yemekten abdest almanın vâcib olduğu hikâye edilir. Halife Ömer b. Abdilazîz şeker yese abdest alırmış.[229]

82/70- «Ebû Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edi'miştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve seîlem :
— Kim Ölü yıkarsa yıkansın, onu taşıyan da abdest alsın; buyurdular.»[230]

Bu hadîsi, Ahmed, Nesâî ve Tirmizî tahrîc etmiştir. Tirmizî bunu hasen görmüş, Ahmed ise: «Bu bâbda hiçbir şey sahîh olmuyor» demiştir.
Çünkü îmam-ı Ahmed (164—241) bu hadîsi zaîf bir tarikden tahrîc etmiştir. Fakat Tirmizî hasen bulmuş, îbni Hibban (—354) ise sahîhlemiştir. Zira kuvvetli tariklerden gelmiştir. Maverdi {—450} hadîsçilerin bu hadîsi «120» tarikten tahrîc ettiklerini söyler. îmam-ı Ahmed: «Bu hadis Beyhakî'nin (384—458) rivayet ettiği İbni Abbas hadîsi ile nesholunmuştur» diyor. O hadîsde Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Şöyle buyurmaktadır:
«Size ölünüzü yıkadığınız zaman, yıkamaktan dolayı gusül yoktur. Çünkü sizin ölünüz temiz Ölür. Pis değildir. Binâenaleyh ellerinizi yıkayıvermek size yeter.» Lâkin bu hadîsi Beyhakî zaîf görmüş ve Ebû Şeybe'ye yüklenmiştir. Musannif merhum tla BeyhakVye çatarak, Ebû Şeybe'mn itimada şayan olduğunu beyân etmiştir. Çünkü Ebû Şeyhe ile Nesâî (—215 303) bile ihticac etmiş, birçok imamlar kendisini şayân-ı itimad saymış ve ondan bir derece üstün olanlarla Buharı (194—256) ihticac etmiştir. Binâenaleyh Musannif bu hadîse «hasendir» der. Sonra bu hadîsle Ebû Hüreyre hamsindeki emrin aralarım bulmağa çalışarak: «Bu emir ne-dib içindir». Nedib için olduğuna karine yukarıki İfoni Abbas hadîsi ile Abdullah b. Ahmed'in (—417) tahrîc ettiği Abdullah b. Ömer hadîsidir. Bu hadîsde :
«Biz ölü yıkıyorduk; müteakiben kimimiz yıkanıyor, kimimiz yıkanmıyorduk»- Duyuruluyor. Musannif bunun için «isnadı sahihtir» diyor. Bu bâbdaki hadîslerin arasını bulmağa yarayan en güzel hadîs budur. «Cenazeyi taşıyan abdest alsın» emrine gelince: Böyle bir şeyin vacib olması şöyle dursun, mendub olduğuna kail olan bile yoktur. Maamafih madem ki hadîs-i şerîfde vardır; amel olunabilir. Ha-dîsdeki «abdest alma» emri elleri yıkamakla tefsir olunur. Çünkü temiz bir "şeyi taşımak abdesti değil, elleri yıkamayı bile icap etmez. Şu halde elleri yıkamak teabbüdi olarak menduptur. Cenazeyi taşımaktan maksad da.onu cesedinden tutarak kaldırmakdır. Zira hadîsde «temiz ölür» buyuruluyor. Bu söze münasip olan bedeninden tutarak götürmektir.[231]

83/71- «Abdullah b. Ebî Bekir[232] radıydllahü anh'den rivayet edilmiştir ki: Resûlüîlah sallallahü aleyhi ve seUem'ın Amr b. Hazm'e[233] yazdığı nâmede, «Kur'ana temiz olan kimseden başkasının el sürmemesi vardır.»[234]

Bu hadîsi, Mâlik mürsel olarak rivayet etmiştir. Nesâî ile İbni Hibban vasletmişlerdir. Hadîs ma'luldur.
(Hadîs-i malul: Bak: Kitabın başındaki ıstılâhat cetvelinde, (shf, Z) Musannifin bu hadîsle ma'lul demesi Süleyman b. Davud'un rivayetinden dolayıdır. İbni Hazm'm (384—456) beyânına göre Süleyman bil-ittifak metruktür. Fakat Musannif bu Süleyman hakkında vehme kapılmış; onu Süleyman b. Dâvud el-Yemânl zannetmiştir. Halbuki bu Süleyman, Süleyman b. Dâvud el - Hûlânî'dir. Ve sikadır (mutemettir). Hakkında bir çok hadîs hafızları sitayişlerde bulunmuştur, bilittifak zaîf sayılan Süleyman Yemânî'dir.
Amr b. Hazm'in nâmesini nâs kabul ile telâkki etmişlerdir. Hattâ İbni Abdilberr (368 — 463) «bu, nâsın kabulü ile mütevatire benzedi» diyor. Yakup b. Süfyan «bu nâmeden daha sahîh bir nâme bilmiyorum; çünkü Resûlüllahm ashabı ile tabiîn hep buna müracaat edip, kendi re'ylerinİ terk ediyorlar.»'demiştir. Hâkim (321—405): Ömer b. Abdilaziz ile asrının mamı Zührî (—124) «bu nâmenin sahîh olduğuna şehadet ettiler» der. Bu bâbÖa Hâkîm b. Hizam hadîsi de vardır. Bu hadîsde:
«Kur'ana ancak temiz olan el sürer» buyurulmaktadir. Hâkim hadîsinin isnadında söz olsa da yine bu bâbda Heysemî (—374)'nin «Mecmeu'z-Zevâid» adlı eserinde Abdullah b. Ömer (R. A.)'den şu hadîs rivayet olunmaktadır:
«ResûlüIIah sdllaîlahü aleyhi ve sellem: «Kur'ana temiz olandan başkası el süremez» buyurdular. Heysemî «bu hadîsin bütün ricali itimada şayandır» demiş; ve iki tane şahidi olduğunu söylemiştir. San'ânî diyor ki: Şimdi yalnız den ne kasdedildiği meselesi kalıyor. Zira bu kelime müşterektir. Hem hades-i ekber'-den, hem hades-i asgar'dan temizlenene ıtlak olunabileceği, mü'mine de, vücudunda necaset olmayan kâfire de ıtlak edilebilir. Binâenaleyh bir manâya hamledebilmek için karine lâzımdır,
([235]) «ona ancak temizlenmiş olanlar ei sürer» âyet-i kerîmesinde makûl olan zamirin kitabı meknuna raci olmasıdır, denilmiştir. Hanetîler'e göre Kur'an Abdestsiz ele alınmaz.[236]

84/72- «Âişe radıydllahü anhâ'dan rivayet edümiştir. Demiştir kî: ResûlüIIah sdllaUahü aleyhi ve sellem Allah'ı vakitlerinin hepsinde zikrediyordu.»[237]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiş; Buharî ta'Iîk eylemiştir.
Hadîs-i şerîf bir aslı takrir etmektedir. Bu asıl her hal-ü şanda Allah'ı zikretmektir. Zikir hususunda hadîs âmmdır. Binâenaleyh cünüb iken Kur'an-okumak bile bu umuma dahil olmak icab ederse de cünüb meselesi güsül babında görülecek olan Hazreti Alî (R. A.) hadîsile tahsis olunmuştur. Bu hadîs kaza-i hacet ve münasebet-i cinsiyye halleri ile de tahsis olunmuştur. Şu halde «bütün zamanlarında» tabirinden murad ekserisinde demek olur. Musannif merhumun bu hadîsi buraya getirmesi, abdesti bozan şeylerin zikrullaha da mani olacağı zannedilmemssi içindir.[238]

85/73- «Enes radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem kan aldırmış ve namaz kılmıştır; abdest almamıştır.»[239]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî tahrîc etmiş ve gevşek bulmuştur.
Yani: «Bu hadîs leyyindir» demiştir. Çünkü isnadında Salih b, Mu-kâfif vardır ki, bu zât kavî değildir. Onu Nevevî (631—676) dahi zaîfler faslında zikretmiştir.
Hadîs vücudun necaset yollarından gayri bir yerinden çıkan kanın abdesti bozmadığına delildir. Bu bâbda Ibni Ömer, İbni Abbas ve İbnî Ebi Evfâ hazârâtmdan hadîsler vardır. Ve hepsi abdesti bozmayacağını ifade ederler. Ulemâ bu meselede ihtilâf etmişlerdir. Bazıları: Dam-Ityarak akarsa, yahut arpa tanesi miktarı olup akarsa bozar; demişler. Şafiiler'le Malikîler'e ve Ashâb-i Kiramdan ve Tabiînden bir cemaata göre necaset yolları haricinde bedenden çıkan kan abdesti bozmaz. Bunların delilleri Enes hadîsidir. Bir de Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) :
«Sesle kokudan başka hiç bir şeyden abdest lâzım gelmez» buyurmuşlardır ki, buda onlara delil olabilir. Hanefîler'e göre vücuddan çıkan kan akar hükmüne girdi mi, abdesti bozar. Hattâ îmam-% Züfer (110—150)'e göre akmayacak kadar az da olsa yine bozar. Hanetîyyenîn-delili: Dâre Kutnî"{206—385)'nin tahrîc ettiği:
«Abdest her akar kandan dolayı lâzım olur» hadîsidir.[240]

86/74- «Muaviye radıyallahü anh'den rivayet edilmişdir, Demişdir kî: Resûlâllah salîaîlahü aleyhi ve sellem;
— Göz kıçın bağıdır. Gözler uyudumu bağ çözülür; buyurdular.»[241]

Bu hadîsi : Ahmed ve Taberanî rivayet etmişlerdir. Taberani «Kim uyursa abdest alsın» cümlesini ziyâde etmişdir. Bu hadîsteki bu ziyâde Ebû Davud'daki Ali (K.V.) hadîsinde «Bağ ÇÖZÜlÜr» tâbiri olmaksızındır. Her iki isnâdda da zaaf vardır.
Ebu Davud'un, Ibni Abbas (R. Anhümâ)'dan merfu olarak zikrettiği rivayetinde «Abdest ancak yatarak uyuyana lâzımdır.» cümlesi vardır. Hadîsin isnadında yine zaaf vardır.
Muaviye ve Ali (R.'A.) rivayetleri zayıfdır. Çünkü Muaviye hadîsinin isnadında: Ebû Bekir b. Meryem'den rivayet eden Bakiyye vardır. Bakiyye cidden zaîftir. HazretİAli hadîsinde yine Bakiyye vardır. Yal-niz bu sefer Vadîn b. Ata'dan rivayet eder. îbni Ebî Hatim (—320) derki: «Bu iki hadîsi babama sordum: Kavi değildirler» dedi. îmam-% Ahmed (164—241)'e göre Hazreti A!i hadîsi Muaviye hadîsinden daha sabittir. Bu hadîsi Münzîri(—656), Nevevî (631—676) ve îbni Salâh (577—643). «Hasen» olarak kabul etmişlerdir.
Her iki hadîs uykunun bizzat abdesti bozmadığına,, yalnız, bozma şüphesi uyandırdığına delâlet etmektedirler. Binâenaleyh bu kavle za-hip olanların delilidirler. Bu hususta söz yukarda bu babın birinci hadîsinde geçmiştir. Tertip daha güzel olmak için musannif bu hadîsi de orada-

zikretse daha iyi olurdu. Ibni Abbas rivayeti de zayıfdır.
Çünkü Ebû Dâvud (202—275) bu hadîsin münker olduğunu söylemiş ve ne suretle münker olduğunu açıklamıştır. Hadîsde, edatı ile yapılmış kasır vardır. Binâenaleyh abdesti yalnız yatarak uyuyanın uykusu bozar. Dalarak bile olsa başka uyku bozmaz. Bu rivayetle yu-karıkiler birbirine muarız görülürse de araları bulunur: Ve bu hadîs ağleb-i halı yani ekseriyetle vuku bulan hali tasvir ediyor. Çünkü uyuyan kimse ekseriyetle yan üstü yatarak uyur. Binâenaleyh muâraza yoktur; denilir.[242]

89/75- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir ki, Resûfüllah saîlallahü aleyhi ve seUem :
— Şeytan sizden birinize namazında gelir de dübürü-ne üfürür. Bu sebeble ona abdesti bozdu gibi gelir. Halbuki bozulmamıştır. Böyle bir şey başına geldimi bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça namazdan çıkmasın; buyurdular.»[243]

Bu hadîsi, Bezzâr[244] tahrîc etmiştir. Aslı Buharı ile Müslim'deki Abdullah b. Zeyd hadîsidir. Müslim'de Ebû Hüreyre'den benzeri vardır.
Hadîsin mânâsını.ifade eden başka hadîs geride geçti. Hadîs; şeytanın kullar üzerine en şerefli ibadette bile musallat kılınacağının sâri tarafından ilâmıdır. Maamafih onlara bir zarar veremiyeceği ve temizlik hükmünün ancak ilm-i yakîn ile zail olacağı da hadîsin delâleti cümle sindendir.
«Hâkim'in Ebû Said'den merfu' olarak rivayet ettiği hadîs: «Birinize şeytan gelir de sen muhakkak abdesti bozdun derse, yalan söyledin desin;» şeklindedir.
Bu hadîsi, İbni Hibbân: «Kendi kendine desin» lafzıyla tahrîc etmiştir.
Hâkim'in hadîsi, «Yalan söyledin» sözünden sonra :
«Ancak bir koku duyar veya kulağı ile bir ses işitirse o başka» cümlesinin ilâvesi ite de rivayet edilmiştir.
Bu hadîslerin ifade ettiği mânâlar geride geçmişti. Musannif merhum bu rivayetlerin hepsini bir araya getirerek geride geçen Ebû Hü-reyre hadîsine katsa tertib itibarı ile çok iyi olurdu.
Bu hadîsler, şeytanın âdem oğullarının ibadetini ve bilhassa namazını ve ona müteallik şeyleri ifsat etmeye ne derece hırslı olduğunu göstermektedir. Şeytanın âdemoğluna ekseriyetle şüphe vermek suretiyle sokulduğu da bu hadîslerin ifadesi cümlesindendir. Bundan anlaşılıyor-ki, temizlik meselesinde müvesvis olanlar şeytanın emrine uyanlardır.[245]

Kaza-yı Hacet Babı

Kaza-yı hacet, büyük ve küçük abdest bozmaktan kinayedir. Bu tâbir Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in :
«Biriniz haceti için oturdukta» hadîsinden alınmadır. Buna hadîsçiler «Babu't-Tahalî» derler ki, bu da:
«Biriniz helaya girdiği vakit» hadîsinden alınmadır. Daha başka tâbirler de vardır. Ve hepsi sahihtir.[246]

93/76- «Enes b. Mâlik radıyaMahü anh'den rivayet edilmîşdîr. De-mişdir kî: Resûlüllah sattaZlahü aleyhi ve seltem, helaya girdiği vakit yüzüğünü bırakıyordu.»[247]

Bu hadîsi, Dörtler tahrîc etmişdir. Hadîs, Ma'lûl'dur. Ma'lûl olmasının sebebi Îbni Cüreyc'in Zührî'den (—124) rivayet etmesidir. Çünkü îbni Cüreyc Zührî'den değil, Ziyâd bin Sâd'd&n o da Zührî'den işitmişdir. Yoksa ravîleri mazbuttur. Lâkin bu hadîs, Zührî'den. bu lâfızla rivayet edilmemişdir. Ondan rivayet olunan lâfız şudur:
«Resûl-ü Ekrem salîaîîahü aleyhi ve sellem gümüşden bir yüzük edindi, sonra onu atdı.» «îbni Cüreyc'in Zührî'den işittiğini vehmeden ra-vî Hemmâm'dır. Nitekim Ebû Dâvud (202—275) de aynı şey'i söylemektedir. Hemmâm sika'd&n bir zâttır. Burada nasılsa vehmet-mişdir. Bu hadîs hem Merfû hem Mevkuf olarak başka tarîklerle Hazret! Enes'den rivayet olunmuşdur. İmam-ı Beyhakî (384—458]f buna şâhid rivayet etmişdir. Hâkim (321—405) bu hadîsi, şu lâfızlarla rivayet eder :
«Resûlül'ah (S.A.V.) nakşı Muhammedürresûlüllah olan bir yüzük takındı. Helaya girdiği vakit onu çıkarıyordu.»
Hadîs-i şerif helanın uzakta olmasına- delildir. Buna delâlet eden tarafı «hela» sözüdür. Çünkü hela: Hâlî ve boş yer demektir. Aşağıda dört rakamıyla işaret ettiğimiz Muğîre hadîsinde bu mânâ daha açık görülecektir.
Ebû Dâvud'ds. (202—275) bu mânâda şöyle bir hadîs vardır:
«Kaza-yı hacet murad ettiği zaman kendisini kimsenin göremiyeceği bir yere gider idî.»[248] Yine bu hadîsde, üzerinde zikruMah yazılı şeylerin kaza-yı hacet zamanı terkedilmesine de'âlet vardır. Bazılarına göre zaruret yokken Mushafı helaya sokmak haram'dır. Hanefîlerle1 Şafiîlere göre mekruh'dur. Üstünde başında zikrullah yazılı bir şey olduğunu unutan kimse kaza-yı hacet ederken hatırlarsa onu ağzında veya cep gibi bir yerinde saklar; diyorlar. Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in fiili meydandadır. Bunu, üzerinde zikrullah yazılı şey'i pis yerlerden korumak için yapmışdır. Binâenaleyh, mendûb olduğuna delâlet eder. Helaya giderken çıkarmak yalnız yüzüğe mahsus değildir. Üzerinde Âyet diğer zikrullah.yazılı hamili gibi şeyler'de aynı hükümdedir.[249]

94/77- «Enes radıyaMahü anh'den rivayet edilmişdir. Demişdir ki: Resûlüllah salîattahü aleyhi ve seUem helaya gireceği vakit: Allah'ım, erkek ve dişi şeytanlardan Sana sığınırım» der idi.[250]

Bu hadîsi, Yediler tahrîc etmişlerdir.
Said b. Mansur hadîsinde: der idiği rivayet edilmişdir. Musannif merhum «Fethu'l-Bârî-» de: Bu hadîsi «El-Ma'me-rı-» de rivayet etmiş, onun isnadı Müslim'in şartına göredir. O rivayete «Besmele» ziyâde edilmiş; Besmele'yi başka yerde görmedim.»
diyor. Hadîs-i Şerifin ibaresi seklinde olduğuna göre bu kısma mânâ verirken «Girdiği vakit» demek lâzım gelirse de helaya girdikten sonra dua okumayacağı için; «Girmek istediği vakit» diye şerh edilmiştir. Filvaki hu hadîs Buharî'deki Enes hadîsinde anlattığımız şekilde açıklanmıştır. Enes Hazretleri diyor ki :
«Resûlüllah (S.A.V.) helaya girmek istediği vakit...»
Bu hüküm, kaza-yı hacet için hazırlanmış helalar hakkında böyledir. Karinede duhûl'dur. Zira kaza-yı hacet için hazırlanmayan ovalar hakkında girmek tâbiri kullanılmaz. Vakıa hadîs bahçelikler hakkında vârid olmuş; oralara da şeytanların gelirdiği beyân olunmuş ise de kaza-yı hacet için hazırlanmayan yerlerde bu zikir meşrudur. Böyle yerlerde zikir kaza-yı hacet için elbiseyi kaldırırken; hazır helalarda ise heJâya girmeden söylenir. Enes hadîsinin zahirine bakılırsa Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bu, zikri aşikâr söylüyormuş. Binâenaleyh aşikâr söylemek daha iyidir.[251]

95/78- «Enes radıyaMahü anh'den rivayet edilmiştir. Demişdir ki: Resûlüllah saUaîlahü aleyhi ve settem helaya giriyor; ben ve benîm gibi» bir çocuk bir su tulumu ile değnek taşıyorduk; o su ile taharetleniyordu.[252]

Hadîs, Müttefekun A'eyh'dir.
Buradaki «hela» sözünden murad ovadır. Zira su ile beraber bir de değnek götürülüyor. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) abdest aldığı zaman kır'da bu değneği kıblesine dikerek ona doğru namaz kılıyordu. Yahud üzerine elbisesini asarak onunla örtünüyordu. Yahud başka ihtiyaçları hususunda ondan istifade ediyordu. Şu da var ki, evinde olsa Resûl-ü Ekrem'in hizmetini ehli ve ailesi efradı görürlerdi.
Hazreti Enes'in yanındaki çocuğun kim olduğu ihtilaflıdır. Bazılarına göre İbni Mes'ûd (R. A.)'Ğır. Kendisine çocuk denmesi mecaz'dır. Fakat hadîsde geçen «Benim gibi» sözü bu ihtimâli uzaklaşdırıyor. Çünkü İbni Mes'ûd büyük idi;Enes yaşda değildi. Maamafih «Benîm gibi» tâbirinden o da benim gibi Hazreti Peygambere hizmet ediyordu mânâsı kasdedilebilir. Filvaki İbni Mes'ûd Hazretleri Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'-dsn ayrılmaz, onun ayakkablanyla misvâkini taşırdı. Bazıları bu çocuk Hazreti Ebû Hüreyre (R. A.) idi diyor. Bazılarınca da çocuk Câbir b. Abdullah (R. A.) idi.
Hadîs-i Şerîf, küçük çocuğun hizmette kullanılabileceğine ve su ile taharetlenmenin cevazına delildir. İmam-ı Mâlik'in Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in su ile taharetlendiğini kabul etmediği rivayet olunur. Halbuki hadîsler bu hakikati isbat etmektedir. Binâenaleyh Mâlik'in inkârına bakılmaz. Bazılarına göre hadîs su ile taharetlenmenin taşla taharet-lenmekden daha makbul olduğuna da delâlet eder. Çünkü daha makbul olmasa çocuklar vasıtasıyla ovaya su taşımağa lüzum kalmazdı. Ule--mânın ekserisine göre efdal olan hem su ile, hem taşla taharetlenmektir. Şâyed birisi ile iktifa ederse su ile taharetlenmek efdaldir. Maama-fîh namaz kılacaksa mss'ele ihtilaflıdır. Taşla taharet

kâfidir diyenler su lâzım değil diyor. Değildir diyenler su ile taharet de lâzımdır diyor.
Su ile taharetlenmenin âdâbınd&n biri de, iş bittikten sonra elini toprakla silmektir. Nitekim Ebû Davud'un (202—275) tahrîc ettiği Ebû Hüreyre hadîsinde şöyte deniliyor :
«Resûlüllah (S.A.V.) helaya gittiği vakit ben bir ibrik veya bir tuîum su gelİrirdim. Bundan taharetlenir; sonra elini yere silerdi. «Nesâi (215—303) dahi CsrİR'den şu hadîsi tahrîc efmişdir:
«Ben Peygamber {S.A.V.) ile beraber İdim. Helaya gltfl kaza-yt hacet ettikten sonra: «Yâ Cerîr temizleyecek şey getir;» dedi. Ben kendilerine su getirdim, istinca yaptılar. Cerîr eliyle göstererek elini yere oğuşturdu.» Bu hadîsin benzeri Gusül Babında gelecektir.[253]

96/79- «Muğîre b. Şu'be'den rivayet edilmişdİr. Demişdîr kî: Re-sûlüllah salîaîlahü aleyhi ve sellem: «Al tulumu; dedi ve yürüdü.» Tâ gözümden kayıp oluncaya kadar gitti ve kaza-yı hacet etdî.»[254]

Hadîs, Müttefekun A!eyh'dir.
Bu hadîs-i şerîf kaza-yı hacet ederken gizlenmeğe delildir. Fakat gizlenmek vacib değildir. Çünkü delili fiildir. Peygamber (S.A.V.)'in sözle beyân etmeden bir şey'i fiilen yapması vücûb ifâde etmez. Lâkin setr-i avret delilleri ile yine de örtünmek vacib olur. Imam-ı Ahmed (164—241), Ebû Dâvud ve İbni Mâce (207—275)'nin Ebû Hüreyre'den tahrîc ettikleri şu hadîs'de örtünme emri vardır:
«Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) : «Kim helaya giderse örtünsün. Şayet örtünmek için bir kum tepeciğinden başka bir şey bulamazsa onu arkasına alsın.» Çünkü şeytan Benî Âdem'in dübürlerUle oynar. Kim yaparsa muhakkak ki iyi eder; kim yapmazsa beis yok» buyurdular. Binâenaleyh bu hadîs örtünmenin müstehab olduğuna delildir. Lâkin dikkat edilirse. anlaşılır ki; bu örtünme insanlardan korunmak için değil, helaya mahşus-dur.* Lâkin örtünmeye sebeb olarak şeytanin oynaması gösteriliyor. Şu halde insan olmayan bir ovada bile bulunsa bir şeyle 'örtünmek müstaha'b olur. Hattâbî (—388) diyor ki; «Bunun manâsı şudur: Bu yerlere şeytan gelir ve fesat çıkarmak, eziyet vermek için fırsat arar. Çünkü bu yerler.zikrullah'm terk edildiği, avret mahallerinin açıldığı yerlerdir. Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in: «Bu bahçeler konak yeridir» buyurmasının manâsı da budur. Binâenaleyh kaza-yı hacet esnasında mümkün mertebe Örtünerek görünmeğe çalışmayı emretti. Tâ ki örtünmüyor diye nâsın tenkidine mâruz kalmasın. Bir de rüzgârdan üzerine sidik ve kazurat sıçramasın. Bütün bunlar Şeytanın onun mak'adı'yla oynamasından ve ona eza ve fesat kasdetmesînden ileri gelir.»[255]

97/80- «Ebû Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. De-mişdir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— İki lâ'netçiden: Nâsın yoluna, yahut gölgesine hacet edenden sakının; buyurdular.»[256]

Hadîsi, Müslim rivayet etmişdir.
Müslim'in bir rivayetinde :
«Ashâb, bu-lâ'netçiler kimdir: Yâ Resûlallah dediler?» ziyâdesi vardır. Hadîsdeki iki lâ'netçiden murad : Âlemin yoluna veya gölgesine kaza-yı hacet etmekdir. Bu iki fiil başkalarının lâ'net okumasına sebebdir. Yâni bunları yapanlara soğmek ve lâ'net etmek insanların -âdetle-rindendir. Lâ'neti sanki bu fiiler yapıyormuş gibi onlara nisbet etmek Edebiyat tâbiri ile Mecâz-ı Aklî'dir. Bazan «Lâane» sîgası «Mel'un» mânâsına da kullanılır. Bu takdirde yine ifâdede Mecâz-ı Aklî vardır. Âlemin geçtiği yola kaza-yı hacet etmek geçenlere eziyet verir. Çünkü pis pis kokar. İğrençlik verir. Bu suretle lâ'net okumağa sebeb olur. Eğer o kimseye bu fiilinden dolayı lâ'net etmek caiz ise kendisine lâ'net ve beddua ettirmeğe kendisi sebeb oldu demektir. Değil ise başkasını lâ'net sebebiyle günaha sokdu demektir. Acaba burada bu iki ihtimâlden hangisi kasdedilmiştir? Burada maksad birinci ihtimâldir. Çünkü Taberânî (260—360)'nin «El - Kebîr» inde tahrîc ettiği Huzeyfe b. Esed hadîüi buna delâlet ediyor. Hafız Münzîrî {—656)'nin isnadını beğendiği bu hadîsde' şöyle buyurulmaktadır:
«Resûl-ü Ekrem salîaUahü aleyhi vesellem : «Kim müslümanlara yollarında eziyyet verirse onun aleyhine müslümanların lâ'neti vâcib olur.» buyurdular. Bu mânâda başka hadîsler de vardır. Bu hadîsler bu fiili yapanın lâ'nete müstahak olduğuna delâlet ederler. Hadîsimizdeki gölgeden maksad; insanların oturup istirahat ettiği gölgedir. Yoksa işe yaramayan gölge değildir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kaza-yı hacet için bir hurmalık altına oturmuşdu. Şüphesiz ki, onun da gölgesi vardır. îmam-ı Ahmed'in hadîsinde :
«Yahuî ksrtdisiyle gölgelenilen gölge» deniliyor ki, bu da lâ'nete müstahak olduğuna delâlet eder.[257]

97/80- «Ebû Dâvud Muâz r<tdtyalîahü anh'den: «Su başlan» sözünü ziyâde etti. Ebû Davud'un lâfzı :
«Üç lâ'net yerinden, su başlarına, yol ortasına ve gölgeye kaza-yı hacet etmekden sakının.» seklindedir.[258]

97/80- «Ahmedin İbnî Abbas'dan rivayetinde: «Yahut SU birikintisine» ziyâdesi vardır.» ([259])

Hadîs'in tamamı İmam-ı Ahmed'in (164—241) rivayetinde şöyledir:
«Üç lâ'net yerinden sakının: Hanginizin kendisüe gölgelenilen bir gölgeye veya yola, yahut su birikintisine def-i hacet İçin oturmaktan sakınsın» buyurdular. Bu hadîslerin ikisinde de za'af vardır.
Ebû Dâvud hadîsinin zaifliği Mürsel olduğundandır. Bunu biz-zad Ebû Dâvud söylenüşdir. Bu hadîsi Ebu Said Hımyer' rivayet et-mişdir. Fakat bu 2ât Hazreti Muâz'a yetişme mi şdir. Binâenaleyh Mün-katı'dır. Bu tarikden onu İbni Mâce (207—275) de tahrîc etmişdir.
îmam-ı Ahmed hadîsinin zaifliği ise ravîleri arasında İbni Le-hîa'nın bulunmasındandır. İbni Abbas'dan rivayet eden zât da miibhemdir.[260]

97/80- «Tabaranî»[261] yemiş ağaçlarının altına ve akan ırmak kenarına kaza-yı hacet yasağını İbni Ömer hadîsinden zaîf bir senedle tahrîc etdi.
Bu hadîsin zaîf olmasına sebeb, ravîleri arasında metruk ravî bulunmasıdır. Bu Metruk ravî Furad b. Sdib'dir. Musannif merhumun «Telhis» adlı eserinde zikri geçer. Buraya kadar zikri geçen yasak yerler altıdır. Bunlar: Yol ortası, gölge, su başları, su birikintileri, yemiş ağaçlarının altı, ve ırmak kenarlarıdır. Bir yedincisi de MescİD kapılarına bevl efmekdir. Bunu Ebû Dâvud (202 — 275) Merasilinde Mekhûîden §u lâfızlarla rivayet eder :
«Resûlüllah (S.A.V.) mescidlerin kapılarına bevl etmekden nehy etdi.»[262]

101/81- «Câbir radıyallahü aıh'den rivayet edilmişdir. Demişdir ki: Resû'üllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— İki kişi büyük abdest bozarlarsa her biri arkadaşından gizlensin ve konuşmasınlar. Çünkü Allah bundan dolay'ı. buğz eder; buyurdular.»[263]

Bu hadîsi, Ahmed rivayet etmiş; İbnü's- Seken[264] ile İbnü'l - Kattan[265] sahîhlemişlerdir.Hadîs, Ma'lûl'dür. Hadîsdeki örtünme emri vücûb içindir. Makt: buğzım en şiddetlisi-dir. Hadîsin Ma'lûl olmasına sebeb: Ebû Davud'un beyânına göre Müs-ned olarak rivayet edilmemesidir. Bu hadîsi müsned olarak yalnız İkri-me b. Ammâr rivayet etmişdir. Bu zâtla Müslim (204—261) sahihinde ihticâc etmişdir. Bazı hadîs hafızları İkrime'nin Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet ettiği bu hadîsi zaîf bulmuşlardır. Halbuki Müslim Gnun Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet ettiği hadîsi tahrîc etmişdir. Buharı (194—256) dahi Yahya'dan rivayet ettiği hadîsle istişhadda buhmmuşdur. Ka-za-yı hacet ederken konuşmakdan nehy hadîsini Ebû Dâvud (202—275) Î6ni Mâce (207—275) ve îbni Hüzeyme (223—311) de «Sahîh» inde Ebû Said'den rivayet etmişdir. Şu kadar var ki, hepsi bunu İyâd b. Hilâl'den yahut Hilâl b. İyâd'dan rivayet etmişlerdir. Bu zât hakkında Hafız Münzirî: «Kendisini ne cerh ne de adaletle tanırım; o.meçhuller meyanmdadır.» der.
Bu hadîs avret mahallini örtmenin vücûbuna; kaza-i hacet ederken konuşmanın memnu olduğuna delildir. Nehiyde asıl olan tahrim-dir. Bilhassa hadîs-i şerîfde konuşmanın Allah'ın maktı yârîi şiddetli buğzu ile tâlil edilmesi tahrimi daha fazla açıklamak içindir. Fakat «El - Bahr» da konuşmanın bî'l - İcmâ haram olmadığı iddia edilmişdir; nehiy kerahet içindir» deniliyor.
Filvaki Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) vâcib olan selâm almayı bile ka-za-yı hacet esnasında terk etmişdir. Buharî'den maada sahîh sahihlerinin İbni Ömer (R. A.)'den tahrîc ettikleri bir hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmaktadır:
«Bir adam Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bevl ederken onun yamdan geçdî ve selâm verdî, Resûl-ü Ekrem (S.A-V.) onun selâmını almadı.»[266]

102/82- «Ebu Katâde radıyallahü anh'den rivayet edilmişdir. De-mîşdir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Sakın biriniz bevl ederken zekirini şağ eliyle tutmasın, heladan (sonra) sağ eliyle silinmesin; su içerken kabın içine solumasın;

buyurdular.»[267]

Hadîs; MüHefekun Aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir.
Bu hadîs'de, bevl ederken zekeri sağ el ile tutmanın ve keza, kaza-yı hacetten sonra sağ eli ile silinmenin, su içerken kabın içine solumanın memnu olduğuna delildir. Bevl ettikden sonra sağ eliyle silinmenin de aynı hükümde olduğu ağaşıda gelecek. Selmân hadîsinde görülecektir.
Hadîs-i şerifin zahiri mucebince tahrime kail olanlar Zâhiriyye'-dir. Şâfiîyye'den bazılarının da istinca (taharetlenmek) mes'elesinde re'yi budur. Cumhur-u Ulemâya göre ise hadîsdeki nehiy tahrim için değil, tenzih içindir. Buharı (194—256) bu bâbda :
«Sağ el ile istinca'dan nehiy babı» adını vermişdir.
Musannif merhum «Fethu'l-Bari-» de bu hususda şunları yazıyor: «Babu'n-Nehy demesi buradaki nehyin tahrim için mi yoksa tenzih için mi olduğunu kestiremediğindendir. Yahut bu nehyin tahrim için olmasına mâni karine kendisine zahir olmadığındandır.
Yukarıda zikrettiğimiz hüküm, su veya taş gibi bir şeyle taharet-lenildiğine göredir. Bunun aksi yâni doğrudan doğruya eliyle silmesi bil'iemâ harâm'dır. Bu da sağ elin şerefine tenbih ve onu pisliklerden korunmak içindir. Su içerken kab'ın içine solumaktan nehyin sebebi [268] başkaları iğrenmesin, yahut suyun içine ağzından veya burnundan bir şey düşerek başkasının midesini bulandırmasın diyedir.
Bu nehyin zahiri de tahrim icap ederse de Cumhur-u Ulemâ bunu âdaba hamletmişlerdir.[269]

103/83- Selman[270] radıyallahü anh'den rivayet edilmişdir. Demiş-dir ki: Muhakkak Resûlullah saîîaUahü aleyhi ve seîlem bizi büyük veya küçük abdest bozarken kıbleye dönmekden, yahuf sağ el ile taharetlenmekden veya üç faşdan daha az ile taharetlenmekden yahuf kazurat ve kemikfe taharetlenmekten nehy etti.»[271]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmişdir.
İstînca; büyük abdest bozduktan sonra pisliği su veya taşlarla gidermek yâni taharetlenmektir.
Hadîs-i şerif de kıbleye yâni Kabe'ye dönmekten nehiy vardır. Kıbleden muradın Kabe olduğunu bundan sonra gelen Ebu Eyyûb hadîsinin şu cümlesi açıklar:
«Kabe'ye doğru yapılmış bir takım helalar bulduk. Artık yan dönüyor ve Allah/dan ma'flret diliyorduk.» Kıbleye önünü dönmekden; nehy vârid olduğu gibi ona arkasını dönmekden de yâriddir. Nitekim Müslim'in (204—261) Ebu Hüreyre (R. A./den Merfû olarak rivayet ettiği şu hadîsde beyân edilmişdir:
«Biriniz kaza-yı hacet için oturdukta kıbleye ne Önünü dönsün, ne de arkasını». Bu mânâda başka- hadîsler de vardır. Ulemâ burada nehyin tahrim için olup olmadığında ihtilâf etmişler ve binnetice beş kavi meydana gelmişdir:
1— Buradaki nehy tenzih içindir. Ve mes'elede ova ile şehrin farkı yoktur. Kıbleye önünü veya arkısına dönmek mekruhdur. Bütün <mehy» hadîsleri Hazreti CâbÎr hadîsi karînesiyle kerahete habledilir. Ahmed hin Hanbel (164—241), îbni Hibban (—354) vesâirenin tahrîc ettiği bu hadîsde :
«Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in vefatından bir yıl önce kıbleye karşı oturduğunu gördüm» denilmektedir. Bu mânâda Buharı ile Müslim'in itti-faken rivayet ettikleri İbni Ömer hadisi de vardır. Mezkûr hadîste Ab-duÜah b. Ömer (R,A.) Peygamber (S.A.V.)'i önünü Beyt-i Mukaddes, arkasını da Kabe'ye dönmüş olarak kaza-yı hacet ederken gördüğünü söyler.
2— Ovada ve ş&hirde önünü veya arkasını Kıble'ye dönmek haramdır. Çünkü hadîslerde nehyediliyor. Tenzihe karine teşkil eden hadîsler: «Özürden dolayı dönmüştür.» diye te'vil edilir. Bir de bu hadîsler Re-sûlullah'ın fiilini hikâye eder. Fiilinin ise umumu yoktur.
3— Ovada ve şehirde kıbleye Öjıünü veya arkasını dönmek mübah-dır. Çünkü nehy hadisleri ibâha hadîsleriyle nesh edilmişdir.
4— Ovada kıbleye karşı dönmek veya kıbleyi arkasına almak haramdır. Fekat şehirde değildir. Çünkü ibâha bildiren hadîsler şehirler hakkında vârid olmuşdur. Binâenaleyh oraya hamîolunur. Nehy hadîsleri ise umumîdir. Şehirler Resûlullah (S.A.V.)'ırı fiiliyle tahsis olun-muşdur. Ovalar tahrim hükmü üzere kalırlar. Filvaki' Abdullah b. Ömer (R.A.): «Bundan ancak ovada nehy olundu. Seninle kıble arasında seni Örten bir şey varsa beis yokdur.» demişdir. Bunu Ebû Dâvud (202 —' 275) ve şâire rivayet ederler. Bu dördüncü kavi akla enyakın olanıdır. Çünkü bununla amel edilirse nehiy ve ibâha hadislerinin hepsi ile amel edilmiş oluyor.
5— Kâbeye önünü dönmekle arkasını dönmek arasında fark vardır. Gerek büyük ve gerekse Küçük abdest bozarken kjbleye önünü dönmek haramdır. Fakat arkasını dönmek caizdir. Bu kavi merduddur. Çünkü nehiy ikisine de müsavi olarak şâmildir.
Şâ'bî (26—1D4)'ye göre ovada kıbleyç dönmekden men' edilmesinin sebebi, orasının namaz kılandan hâli kalmamasmdandır. Zira kırlarda ya insan, ya melek veyahut cinnîlerden namaz kılanlar eksik olmaz. Olabilir gözü kaza-yı hacet edenin avret mahalline ilişir. §â'bî'ye İbni Ömer hadîsiyle Ebû Hüreyre hadîsinin ihtilâfları sorulmuş. İbni Ömer hadîsinde, Resûlüllah (S.A.V.)'i kıbleye arkasını dönerek kaza-yı hacet ettiğini gördüğü ifade ediliyor; Ebû Hüreyre hadîsinde ise bundan men-ettiği bildiriliyor, Buna ne dersin? demişler: «İkisi de. doğru!.. Ebu Hü-reyre'nin kavli ova hakkındadır. Çünkü Allah-'ın melek ve cin kulları orada namaz kılarlar; onlara karşı hiç bir kimse ne büyük abdest bozmalı, ne de.küçük abdest. Onlara arka da dönmemeli. Etrafınıza gelince: Bunlar bina edilmiş evlerdir. Bunlarda kıble aranmaz.» demiş-dir. Burada söz Kabe'ye mahsus ise de hükümde Beyf-i Mukaddes de Kabe'ye mülhakdır. Çünkü, Ebû Dâvud'vm. rivayet ettiği şu hadîsde onun da zikri gelmektedir:
«Resûlüllah (S.A.V.) büyük veya küçük abdest bozarken iki kıbleye karşı durmakdan nehyetfî.» bu hadîs, zaîf dir. Ay ile Güneş'e karşı durmanın mekruh olduğuna kail olmak daha da zaîf'dir. Çünkü bundan sonra gelen 12 inci hadîsde doğuya batıya dönmek emir buyruluyor.
Sadedinde bulunduğumuz hadîs-i şerif üç taşdan daha azıyla taharet caiz olmadığına da delildir. Bu taşların nasıl kullanılacağı ibni Ab-bas (R. A.) hadîsinde beyân olunmuşdur. îki taşla dübürün iki kenarı, biri ile de necasetin çıktığı yer silinecekdir. Taşla istincâ hususunda ulemâ arasında ihtilâf vardır. Şâfiîler'e göre istincâ yapacak kimse taş ile su kullanmak arasında muhayyerdîr. Hangisini yapsa kifayet eder. Yalnız taş ile taharetlenirse pislik bir defada temizlenmiş bile olsa üç defa silmek lâzımdır. Maamafih değildir diyenler de olmuşdur. Üç taşla pislik temizlenmezse daha fazlasını kullanır; lâkin taşların tek olması mendub'dur. Taşların ön ve arka için üçerden altı aded olması müstehab'dır. Fakat Şâfiîyye'nin bu sözüne karşı: Hadîslerde taşların altı olacağına- delâlet yokdur denilebilir. Hanefîlere göre taşlarla taharetlenmede mesnun bir sayı yokdur. İstincâ su, taş ve taş yerini tutacak, toprak tuğla gibi temiz şeylerle olur. Zahirîlere göre ise yalnız taşla taharetlenmek vâcibdir.
Bunlar hadîsin zahiri, ile istidlal ederler. Kendilerine : Hadîslerde hep taşın zikir edilmesi ekseriyetle o kullanıldığı içindir. Bunun böyle olduğuna delil kazuratla veya kemikle istincâdan menetmesidir. Eğer taşla taharet taayyün etse idi, o zaman Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bir sözle taşdan gayri her şeyle istincâyı menederdi; şeklinde cevab veril-mîşdir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kömürle, kemik ve hayvan tersiyle istincâdan da menetmiştir. Kömürle tezek hakkındaki hadîsi Ebû Dâvud (202—275) şu lâfızla rivayet ediyor :
Cînnîler demişler ki: «Ümmetine emret hayvan tezeği veya kömür parçasıyla istincâ etmesinler. Çünkü Allah Teâlâ bize onlarda rızık halketBunun üzerine, Resûlüllah Efendimiz bunları nehyetmişdir. Kemiğin cinlerin azığı olduğunuft Müslim'in (204—261) tahrîc ettiği İbni Mas'ûd hadîsinden okuyalım:
«Resûlüllah (S.A.V.) kendilerine cinler yiyecek mes'elesinî sordukla rr
zaman buyurdular ki: «Üzerine Allah'ın adı anılan her bol etli kemik size azık ve her hayvan tersi de hayvanlarınıza yem olsun.» «Hayvan tersini bir hadîs-i şerîfde rics yâni necis diye vasıflandırması buna münâfi ve mâni değildir. Zira bir şey bir cok illetlerle ta'lil edilebilir. Hem necis hem de cinlerin hayvanlarına yem olmasına da bir mâni yokdur.
Ay ile Güneş'e ,karşı kaza-yı hacete durmanın memnu olmadığına aşağıdaki hadîs delâlet eder.[272]

103/83- «Yediler'in Ebû Eyyub[273] radiyaîlahü anh'den rivayet et-dikleri hadîsde:
«Büyük veya küçük abdest bozarken kıbleye önünüzü veya arkanızı dönmeyin, lâkin doğuya veya batıya dönün» cümlesi vardır kî. Ayla Güneş'e karşı abdest bozulabileceği babında açıkdır.[274]

Bu hadîs, merfû'dur, baştarafi şöyledir:
«Abdest bozmağa gittiğinizde., iiâ âhir...» Sonunda Hazreii HâMd'in kedi £Özü vardır. Ve şöyle dernektedir-
«Şam'a geldik. Orada Kabe'ye doğru bina edilmiş bir takım helalar bulduk...» Bu hadîsin alt tarafı yukarıda «11» inci hadîsde geçti.[275]

105/85- «Âişe raâiyaüaKü arihâ'dan rivayet edilmişdir ki; Peygamber sdllallahü aleyhi ve settem:
— Kim büyük abdest bozmağa giderse Örtünsün; "buyurmuşdur.»[276]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmişdir.
«Es' Sünen» de bunu Ebu Hüreyre (R. A./a nisbet edilmiştir. «Ef Telhis» de dahi Ebu Hüreyre'ye nisbet edilmiş ve bunun medarı Ebu Saidi'l - Hayrâni'l - Humsî'dir; denilmiştir. Bu zât hakkında ihtilâf vardır. Bazılarınca Sahâbîdir. Fakat bu idda sahih değildir. Ondan rivayet eden de ihtilaflıdır.
Bu hadîs dahi emsali gibi helada örtünmenin vücûbuna delâlet ediyor. Hattâ bir kısmını yukarıda bilmünasebe zikretmişdik. Hadîsin tamamı, «Es' Sünende» Ebu Hüreyre (R. Â.^'den şu lâfızlarla rivayet edilmişdir:
«Resûlüllah (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır : «Kim SÜrmelenİrse, tek yapsın. Kim yaparsa muhakkak iyi eder. Yapmayana bir şey yok. Kim taşlarla taharetlenirse tek yapsın. Kim yaparsa muhakkak" iyi eder; yapmayana bir şey yok. Kim bir şey yerse, dişlerinin arasında kalanı atsın. Diliyle çiğnediğini yutsun. Kim yaparsa muhakkak iyi eder. Yapmayana bir şey yok. Kim büyük abdest bozmağa giderse, Örtünsün. Eğer bir kum tepeciğinden başka bir şey bulamazsa onunla örtünsün. Zira Şeytan Âdem oğullarının makatları ile oynar. Kim yaparsa iyi eder. Kim yapmazsa bir şey yok.»
îşte Ebu Davud'un (202—275) Ebu Hüreyre (R. A./den tahrîc ettiği hadîs.budur. Onun burada Haireti ÂİŞe'den rivayeti yokdur. Sonra buradaki hadîs zaîftir.. Binâenaleyh Musanmfa gereken bunu Hazreti Ebu Hüreyre'ye nisbet etmek ve zaîf olduğunu belirtmektir. Nitekim âdeti de bu idi. Her halde «Fethü'l - Bârı» de isnadı için «Hasen» dediğinden burada zaîf olduğuna işaret etmemişdir.
«BZ - Bedru'l - Münir» nâmındaki eserde; «Bu hadîs sahihtir. Bunu bir cemaat sahîhlemiştir. Sahîhleyenlerden bazıları; îbni Bibban (—354), Hâkim (321—405) ve Nevevî (631—676)'dır.» deniliyor.[277]

106/85- «Yine ondan rivayet edilmiştir ki; Peygamber sallallahil aleyhi ve sellem he'âdan çıktığı zamanki '.it der idi.»[278]

Bu hadîsi, Beşler tahrîc etmiş, Ebu Hâtîm ile Hâkim sahîhlemişlerdir.
Hadîsde geçen «çıktığı» tâbiri her ne kadar bir yerden çıkmayı hatıra getiriyorsa da, maksat umumîdir. İsterse ovada olsun.
Resûl-ü Ekrem'in istiğfarı bazılarına göre kaza-yı hacet ânında . zikredemediği içindir. Çünkü şâir zamanlarının hepsinde Allah'ı zikrediyordu. Bu halde iken zikredememesini kendisine bir kusur sayarak istiğfar ile onu tedârik etmiştir. Bazıları : «îstiğrafının mânâsı Allah'ın nimetlerine şükürden âciz olduğu içindir. Çünkü Allah-u Zü!-Ce!âİ kendisini doyurdu; yediğini hazmettirdi. Sonra fazlaların çıkmasını kolaylaştırdı. Bunun karşısında Resûl-ü Ekrerr.(S.Â.V.) kendisini şükürden âciz gördü ve istiğfara şitâb eyîedi.» diyorlar ki, bu daha münasibdir ve Hazreti Enes hadîsine de uygundur. Enes hadîsi şudur: «Resûlüllah (S.A.V.) heladan çıktıktan sonra :
«Benden ezayı giderip, bana afiyet yeren Allah'a hamdolsun; der idi.» Bu hadîsi, İbni Mâce (207—275) rivayet etmişdir. Hazreti Nûh Aleyhisselâm'm heladan çıktıktan sonra Allah'a şükrederken:
«Benden ezayı gideren Allah'a hamdolsun. Dilese onu bende hapsederdi;» dediği rivayet olunur. Hazreti Nuh'u Resû!-ü Ekrem (S.A.V.): «Şükür edici bir kul İdi.» diye tavsif buyurmuştu.
Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in istiğfarı her iki husus içinde daha taşka bizim bilmediğimiz hususat için de olabilir. Bu bâbda Hazreti Enes (R. A.)'dcn şu hadîsi şerif rivayet edilmiştir:
«Evvelinde de âhirinde de bana ihsan eyleyen Allah'a hamdolsun; der idi.» Yine bu bâbda İbni Ömer'den şu hadîs rivayet olunmuştur:
«Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) heladan ç:ktıkîa: «Bana yediğimin lezzetini taddıran, bende kuvvetini bırakıp, ezasını gideren Allah'a hamdoîsun; der id'-» Fakat bunların bütün isnadları zaîf-dir. Ebu Hât!m: (195—277): «Bu bâbda en sahîh hadîs Hazreti Âişe ha-dîsidİr der. Maamafih böyle yerlerde hadîsin mutlaka sahîh olması şart değildir. Binâenaleyh yukarıdaki hadîslerde zikri geçen zikirlerin hepsini söylemekte hiçbir beis yoktur.[279]

107/86- «İbni Mesûd'dan[280] rivayet edilmiştir. Demişdir kî: Peygamber suttöMalıv aleyhi ve sellem helaya gitti. Bana da kendisine üç taş getirmemi emretti. Ben iki taş buldum. Üçüncüyü bulamadım. Ve kendiîerine bir tezek getirdim. Taşlan aldı. Tezeği attı. Ve: Muhakkak ki O necîstir; buyurdular.»[281]

Eu hadîsi Buharı tahrîc etmiştir. Ahmed İle Dâre Kutru: «Bana başkasını getir» cümlesini ziyâde ettiler.
Hadîs; îmam-ı Şafiî (150—204), îmam-ı Ahmed b. Hanbeî (164— 241) vesâir hadîs imamlarının delilidir. Bu zevat istincâ taşlarının üçten az olmamasını ve temizlemesine dikkat edilmesini şart koştular. Fakat üç ile matlub hasıl olmazsa temizleyinceye kadar ziyâde edilip dediler. Buna yukarıda işaret etmiştik. Taşların tek adet olması da vâcib değildir. Hattâbî (—388) diyor ki: «Maksad sadece temizlemek olsa, sayının şart oluşu fâideden hâli kalırdı. Sayı Iaf-zen şart, temizleme de manen malûm olunca hadîs-i şerif her iki şeyin vâcib olduğuna delâlet eder.» Tahâvî'nin (238—321): «Üç şart olsa, Resûlülahm üçüncüye ister idi.» demesine mukabil ise: «Evet istedi» diye cevap verilir. Nitekim hadîsimizin fmam-ı Ahmed ve Dâre Kutnî (306—385) rivayetinde vardır. Musannif «Fethü'l -Bari» de ricalinin sikât (mutemet) olduğunu söyler. Maamafih bu ziyâde sabit olmamış olsa bile Tahâvî'ye yine cevap verilebilir. Denilir ki; Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ilk emriyle üç taş istemişti. Bununla iktifa etti. Tezeği atınca, İbni Mesûd (R.A.) anladı ki, emre imtisalı tam olmamış; üçüncü taşı getirmek lâzım. Sonra bu üç taş necaset yollarının birisi içindir. Diğeri için de ayrıca üç taş lâzımdır. Binâenaleyh mecmuu altı taş olur. Bu hususta îmam-ı Ahmed'in Müsnedin'de bir hadis de vardır. Ancak mes'ele yine de bir garabet azretmektedir. Çünkü, ResûlüÜah (S.A.V.) birçok defalar üç taş istediği halde hiç bir defa altı taş istediği duyulmamıştır. Altı taşı şart koşanlar Ahmed b. Hanbel (164—241)'in tahrîc ettiği hadîs île istidlal ediyor. Fakat bu hadîsin sıhhat derecesi ^ bizce malûm değildir. Üç taşla istincâyı emreden hadîsler tetkik edilirse görülür ki, bunlar hep «dübürü» temizlemek için vârid olmuştur. Bevilden temizlenmek için bunlarda deüT-yoktur. Asıl olan burada yani bevilde taşları bir adet ile takdir etmemektir. Matlûb kaç tanesi ile hâsıl olursa o kadar kullanılır.[282]

108/87- «Ebû Hüreyre radiyaJlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Şüphesiz Rosûlüllah saUallahü aleyhi ve sellem kemikle veya tezekle istincâ etmekten nehyetti ve:
— Bunlar hakikaten temizlemezler; buyurdu.»[283]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiş ve sahîhlemîştir.
Hadisi bu lâfız ile îbni Huzeyme (223—311); buna yakın bir lâfızla da Buharı tabrîc etmişlerdir. Buharî'de şu ziyâde vardır:
«Ebu Hüreyre Resûl-ü Ekrem sözünü bitirdikten sonra bu kemikle tezeğe ne oluyor? demiş. Resûlüllah (S.A.V.): «Bunlar cinlerin yi-yeceğidir.» buyurmuştur» Beyhakî (384—458) bu hadîsi uzun olarak Sürteninde tahrîc etmiştir. Bu bâbda Zübeyr, Câbir, Seni b. Hanîf ve sâireden nehiy hadîsleri rivayet edilmiştir. Bunların isnadları söz götürse de hepsi birbirini kuvetleşürir, takviye eder. Burada, kemikle tezeğin nehyedilmesinin sebebini temizlememek ve bir de cinnîlerin yiyeceği olmakla beyân etti. Tezeğin nehyini pis olmakla da talîl buyurdu Resûlüllah (S.A.V.) kemik ile tezeğin cin gıdası olduğunu beyân edince, İbni Mes'ûd (R. A.) şu suali sormuştur:
«Bu onlara ne faide getirir, yâ Resûlallah? dedi. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Onlar bir kemik bulursa onun üzerinde kesildiği günkü etini de bulurlar. Bir tezek bulurlarsa onda yenildiği günkü taneyi de bu!urlar;B"yurd"B Bu hadîsi, Ebu Abdillah Hâkim «Eâ - Delâil» nâm eserinde rivayet eder. Yukarıda başka bir hadîste gördüğümüz: «Tezeğin cin hayvanlarının yemi olması bittabi buna münâfi değildir.»
Hadîste taşla yapılan taharetin yanında su da kullanmağa lüzum olmadığına delâlet vardır. Ancak bu delâlet mefhûm-u muhalifinden anlaşılmaktadır.Yani «kemikle tezek temizlemez» buyurunca başkalarının temizleyeceği anlaşılır. Mefhum-u muhalif; Hanefİyyeİmamlarınagöresfâsiddelillerdendir.[284]

109/83- «Ebu Hüreyre radiyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir; demişiir ki: Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Sidikten sakınınız, çünkü kabir azabının umumu ondan olacaktır; buyurdular.»[285]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiştir.[286]

109/88- «Hâkim'in Ebu Hüreyre'den rivayetinde:
— Kabir azabının çoğu bevildendir; buyurulmuştur.»[287]

Bunun isnadı sahîdir.
Hadîs-i şerîf, bevlden uzaklaşmayı emrediyor ve uzaklaşmanın cezasının kabirde hemen verileceğini bildiriyor. Filvaki Buharı ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri bir hadîste: Resûlüllah (S.A.V.)'in iki kabrin yanından geçtiği ve kabirlere işaretle, «Bunlara azap olunuyor» dediği, sonra birinin bevilden korunmadığı için azâb edildiği beyân edilmektedir. Hadîsin lâfızları çeşitlidir ve hepsi bevilden sakınmamanın haram olduğunu ifade ediyor.
Fıkıh imamları necasetin giderilmesi hakkında ihtilâf etmişlerdir. jmam-ı Malîk'e (93—179) göre necaseti gidermek farz değildir. Şafiî (150—204)'yİ2 ve Hanefîler'e göre afvedilen . miktardan geri kalanını gidermek farzdır. Delilleri, bevilden korunma hadîsidir. Çünkü tu ha-dîsde vaîd yâni tehdit vardır. Tehdit ise ancak farz terk edildikte tasavvur olunur. Mâlikûer tâzib hadîsini te'vil ederek: «Azap görmesine sebep ihtimal ki sidikten hiç korunmadığı için üzerine sidik aktığı halde namaz kılmasıdır. Bu takdirde elbette namazı sahih'olmaz» derler. Fakat taşla taharetlenme hadîsleri necasetin giderilmesinin farz olduğuna h delâlet ederler.
Bu hadîs bevlin necis olduğuna delildir. Ve insan bevli hakkında nâsstir. Baziları onu bütün insafı ve.hayvan bevillerine âmm ve şâmil sayarlar.[288]

109/88- «Hâkim'in Ebu Hüreyre'den rivayetinde :
«Kabir azabının çoğu bevildendir» buyurulmuştur.[289]

Bunun İsnadı sahîhdir.
Musannif burada böyle diyorsa da «Et - Telhis» adil eserinde aynı h^dîs hakkında şunları söylüyor : «Bu hadîsi Ebû Hatim Malûl atîdetti ve merfû olması bâtıldır; dedi. «Yâni TV/us'de bu sözlerin üzerine bir kelime bile ilâve etmediği halde burada hadîsin sahih olduğuna cezmediyor. Ve bu suretle sözleri birbirini tutmuyor.
Hadîs-i şerîf, yukarıki hadîsin ifâde ettiği «mânâyı ifâde etmektedir. Bevilden korunmamak büyük günah mıdır, küçük günah mıdır? Mes'-elesi ihtilaflıdır. İhtilâfa sebep tâzib hadîsinin muhtelif rivayetleridir. Zira bu rivayetlerin birinde :
«Büyük bir şey hakkında azap edilmiyorlar» buyuruluyor. Diğerinde ise:
«Bilâkis O çok büyük» deniliyor. Bazılarına göre hadîste geçen : «Büyük bir şey İçin değil» tâbirinden murad: Azap görenlerin itikadmca yahut muhatabların itikad ve âdetince büyük sayılmayan demektir. Yoksa Allah indinde büyüktür. Bazılarında mânâ şudur: «Korunma meşakkati büyük olmayan bir şey hakkında azâb ediliyorlar. «Hadîs ulemâsından Begavî (426 — 516) bu mânâya cezmen kail olmuştur, îbnü DakîkiJl - jyd (625 — 702) dahi bunu tercih eder. Daha başka kaviller de vardır. Şu halde bevilden sakınmamak büyük günahtır.[290]

111/89- «Süraka b. Mâlik[291] radiyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Bize Resûliillah sdllallahü aleyhi ve seîlem helada sol ayağımızı dikmemizi Öğretti.»[292]

Bu hadîsi, Beyhakî zaîf bir senedle rivayet etmiştir.
Aynı hadîsi Taberâm (260—360) dahi tahrîc eylemiştir. Hâzimî (5-18 — 584): «Bu hadîsin senedinde tanımadığımız kimse var. Bu bâbda başka hadîs de bilmiyoruz; diyor. Sol ayağın üzerine oturulmasının hikmeti: Mide sol tarafta olduğu için çıkacak kazuratın kolay çıkması içindir; diyorlar. Bazılarına göre bundaki hikmet: Sol ayağı üzerine dayanmak suretiyle şerefli olan sağ ayağın kullanılmasını azaltmaktadır.[293]

112/50- «İsa bin Yezdâd radiydllahü anh'dan o da babasından işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve selîem :
— Biriniz bevl ettiği zaman zekerini üç defa silksin; buyurdular.»[294]

Bu hadîsi, İbni Mâce zaîf bir senetle rivayet etmiştir.
Imarn-ı Ahmed (164—241) Müsned'inde, Ebu Dâvud (202 — 275), Merâsîl'inde, El - Ukaylî (—769) «Ed - Duajâs> nâm eserinde, Ebu Nuaym (—403) «El-Ma'rife'de bu hadîsi rivayet ettikleri gibi Beyhakî (384 — 458) ve îbni Gani (295 — 351) de rivayet etmiştir. Ve hepsinin rivayeti İsâ bin Yezdâd'dandır. îbni Maın (—233): «İsa ile babası bilinmiyor» demiştir. Ukaylî; «Bu- hadîste ona tâbi olunmaz. Bu hadîsten başkasıyla da tanınmaz» diyor. Nevevî (631 — 676) Şerhü'l-Mühezzeb» de: «Bunun zaîf olduğuna ittifak ettiler» diyor. Yalnız mânâsı Buharı ile Müslim'deki iki kabir hadîsinde vardır. Bu hadîsi îbni Asâkir (499 — 571) şu lâfızlarla rivayet eder:
«Bevlinden temizlenmiyordu» (istîbra etmezdi; rad; bevli gidermeye var kuvvetiyle çalışmıyordu da sonra yine bevl geliyordu; demektir.
Silkmekteki hikmet: Sidiğin iyice bittiğine kanaat getirmektir zıları kabir hadîsiyle istidlal ederek istibrâyı yâni küçük abdesti duktan sonra kurulamayı vâcib sayarlar.[295]

113/91- «İbni Abbas radiyatlahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir ki: Peygamber SttÜallahii aleyhi ve sellem; Kübalılara sordu ve:
«Neden Allah SİZİ ÖğÜyor?» dedi. «Biz taşlarla taharetin arkasından suyu kullanırız.» derler.[296]

Bu hadîsi, Beziâr zaîf bir senedle rivayet etmiştir. Aslı Ebu Dâvud'dadır. Bunu ibni Hüzeyme Ebu Hüreyre hadîsinden «Taşları» zikretmeksizin sahîhlemiştir.
Bezzâr şöyle diyor: «Bu hadîsi Zührî'den Muhammed b. Abdül-Aziz'den başka birinin rivayet ettiğini bilmiyoruz. Muhammed'dea. de oğlundan başkasının rivayetini bilmiyoruz. Muhammed zaîî hadîsi ondan rivayet eden Abdullah b. Şebib de zaîftir. Hadîsin aslı Süneni Tîrmizî'de Ebu Hüreyre'nin rivayeti ile olup şu lâfızladır;
«Resûl-ü Ekrem S.A.V.) şu (Orada temizlenmeyi sever Adamlar var) ([297]) âyet-i kerîmesi Kübalılar hakkında nazil oldu. Su ile istincâ yapıyorlardı ve haklarında bu âyet nazil oldu»; buyurdular. Münzirî der ki: «Tirmizî gariptir sözünü ilâve etti». Yukarıdaki hadîsi îbni Mâce (207 — 275) dahi tahrîc etmiştir. îmam-ı Nevevî (631 — 676) «Şerhü'l - Mühezzeb-» nâm eserinde şunları yazıyor: «Hadîs tariklerinden malûm olan, Kübalıların su ile taharetlenmeleridir. Su ile taşların arasını cem ettikleri yoktur.» Ibnü'r - Rif'a da bu hususta Nevevî'ye tâbi olarak: «Bu, hadîs kitaplarında bulunmuyor» der. Buna karşı Musannif da diyor ki: Bezzâr'ın rivayeti zaîf de olsa, onların aleyhine delildir. İbnü Dakîki'l - îyd (625 — 702) de «El - İlmân» nâm eserinde bu hadîsi sahîhlemiştir.
Hasıh kelâm: Su ile istincâ, taşla taharetlenmekten evlâ olduğu gibi, su ile taşı. bir arada kullanmak hepsinden evlâdır.'Yalnız Resû-füflah (S.A.V.)'den su ile taşlan beraber kullandığına dair bir hadîs buluns-mamıştır. Kazayı hacet hakkındaki hadîslerin sayısı «21» dir.[298]

«Gusül ve Cünübün Hükmü»

Gusül: "îğtisâlin yâni yıkanmanın ismidir. Bazılarına göre bu kelime ile su kasdedilirse ilk harfi ötre okunur. Masdar kasdedilirse ötre ve üstün okumak caizdir. Bazılarınca masdarase ilk harfi üstün, yıkanmak mânâsı kasdediliyorsa ötre okunur. Bir kavle göre de.üstün okunduğu takdirde yıkanmak fiilî; ötre okundukta kendisiyle yıkanılan şey: dir. Esre okunursa, su ile birlikte kullanılan uşnan ve sabun gibi şeylerdir.
Cünübün hükmünden maksad : Cünüb olan kimseye müteâllik hükümlerdir.[299]

115/92- «Ebû Saîd-İ Hudrî radiydlîahü anh'den rivayet edilmiştir Demiştir khResûlülfah saîatlahü aleyhi ve seîlem:
«Su sudandır.» buyurdular.»[300]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmişdir. Aslı Buhârî'dedir.
Hadîs-İ Şerifin mânâsı : Gusüf etmek meninin çıkmasından ileri gelir, demektir. Yâni hadîsteki birinci su malûm olan sudur. İkinci su ise menî'dir. Buna Bedi' İlminde «Cinâs-ı tam» derler. Iğtîsâl yâni boy ab-destinin hakikati azânm üzerine suyu dökünmektir. Ovunmanın hükmü ihtilaflıdır. İmam-ı Mâlik gibi bazılarına göre farz bazılarına göre değildir. Mes.ele lügat mes'elesidir. Zira Kur'an-ı Kerîm'de vârid olan tâbirler: Abdest azaları hakkında yıkamak, gusül hakkında temizlemektir. Yıkamak kelimesinin mânasında oğmak dahil değildir. Çünkü: «Ter yıkadı, yağmur yıkadı» denilir. Binâenaleyh abdestte «oğmak» farz olmak için haricî bir delil lâzımdır. Gusülde ise temizlenme mânasına gelen Tetahhur» tâbiri vârid olmuştur. Bu lâfızda yıkamak mânasından bir'fazlalık vardır ki, bu fazlanın en azı oğmaktır. Çünkü abdestteki yıkama ile

gusüîdekinin arasında bir fark olmasa ikisinde ayrı ayrı tâbir kullanılmazdı.Hayz hakkında dahi gusüldeki tâbir kullanılmış buyurulmuştur. Şu kadar var ki aşağıda [«11» ve «12»][301] sayılarda gelecek Hazret-i Âişe ve Meymune hadîs'erinde görüleceği veçhile Resûlüllah (S.A.V.) cünüblüğü izâle için sırf yıkama ve su dö-künme ile iktifa etmiştir. Binâenaleyh keyfiyette ikisi de bir olduğu halde, gusülde «temizleme» abdestde ise «yıkama» tâbirlerini kullanmaktaki nükteyi Allah bilir:
Mesh : Eli bir şeyin üzerinden geçirmektir. Elin geçtiği her yere teması şart değildir. Temas ettiği yere eder etmediğine etmez. Şu halde ovalama şart kılınmazsa mesh ile gusül arasında fark kalmaz denilemez. Bu hadîsi, Müslim (204 — 261) Itbân.b. Mâlik Kıssasında, zikreder .Aynı hadîsi Ebû Dâvud (202 — 275) îbnı Hüzeyme (223—311) ve İbni Hibbân (—354) aynı lâfızla rivayet etmişlerdir. Buharı (194— 256) Kıssayı zikretmiş, fakat hadîsi tahrîc etmemiştir. Onun için de Musannif, «aslı JSüTıarî'dedir» dedi. Hadîsin aslı şudur:
«Acele ettirilir veya menînin çıkmasına mani' bir şey zuhur eder de menî tıkanırsa sana abdest almak lâzım olur.»
Sadedinde bulunduğumuz hadîsin birçok tarikleri vardır. Onu sahabeden: Şbû Eyyübi'l - Ensârî, Rafi b. Hadîc, Itban b. Mâlik, Ebu Hüreyre ve Enes (R. Anhüm) rivayet etmişlerdir. Hadîs-i Şerîf Mefhum-u Hasr denilen san'atla gusülün yalnız menî çıktığı zaman lâzım geleceğine delildir. Burada Mefhum-u Hasr Müsned-ü İleyh'in tarifle gelmesinden anlaşılırsa da, Müslim'deki hadîs :
«Su ancak Sudandır» şeklindedir. Yâni Hasr, bizzat Hasr edatı olan (tel) ile yapılmıştır. Binâenaleyh zahirîler İltikâ-i Hıtaneyn de-niUn erkek ve kadının avret mahallerinin birbirine kavuşması ile gu-sülüri lâzım gelmiyeceğine kail olmuşlardır. Buharı'de şu hadîs vardır:
Hz. Osman'a karısîle cinsî münasebetle bulunup da menî'sİ çıkmayanın hükmü sorulmuş. Namaza abdest aldığı gibi abdest alır ve zekerini yıkar demiş. Hazret! Osman bunu Resûlüllah (S.A.V.)'den işittim demiştir.» HazretİAli, Zübeyr, Talha, Übey b. Kaab ve Ebû Eyyub (B.An-hüm) de buna kaildirler. Hattâ Ebu Eyyub hazretleri hadîs olarak Resûlüllah (S.A.V.)'e ref, etmektedir. Bundan sonra Buharı (194— 256): «Yıkanmak daha ihtiyattır» diyor. Cumhur-u ulemâ bu hadîs için aşağıdaki hadîsle mensuhtur, derler.[302]

116/93- «Ebu Hüreyre radtyaUahu anft-Ven rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Erkek kadının dört şu'besi arasına oturur da sonra onu yorarsa, muhakkak yıkanmak vâcib olur; buyurdular.»[303]

Bu hadîs, Nlüttefekun Aleyh'dir. Müslim; «Menîyİ indirmese de» sözünü ziyâde etmiştir.
Ebû Davud'un (202 — 275) rivayetinde:
«Sünnet mahallini, sünnet mahallîne yapıştırırsa» cümlesi vardır.
Musannif merhumun «Et-Feih» de beyân ettiğine göre Hadîs-i Şerifte geçen «Onu yorarsa» tâbiri cimâ'dan yani cinsî münasebetten kinayedir. Dört Şu'be'den maksad; Bazılarına göre kollan ile bacaklarıdır. Bazılarına göre ayakları ile uylukları; diğer bazılarınca baldırları ile uyluklarıdır. Daha başka diyenler de vardır. Ve bunların hepsi cinsî münasebetten kinayedir.
Bu hadîsi şerifle Cumhur-u Ulemâ yukarda geçen: hadîsinin nesh edildiğine kaildirler. Zira bu hadîs ötekinden sonra vârid olmuştur. Nesh dâvasını tmam-ı Ahmed b. Hanbel (164—241) ile başkalarının Zühri tankıyla Übey b. Kaab'darî rivayet ettikleri şu hadîsten anlıyoruz:
«Übey dedi ki: Muhakkak su sudandır dedikleri fetva bir ruhsattır. Resûlüllah (S.A.V.) buna İsIâmiyetİn başında ruhsat vermişti. Sonraları yıkanmayı emretti. «Bu hadîsi tbni Hüzeyme (223—331) ile îbni Hib~ bân (—354) sahîhlemişlerdir. İsmâilî: «Bu hadîs Buhar'nin şartı üzerine sahihtir» der.
Hadîs-i şerîf nesh hususunda açıktır. Zaten nesh olmasa bile bu hadîs hadîsine yine tercih olunur. Çünkü bu mantuk, öteki mefhumdur. Usûl-ü fıkıh kâideslnce mantuk mefhum üzerine tercih olunur. Ayet-i Kerîme dahi gusülü îcab hususunda bu mantuku 'desteklemektedir. Şöyle ki: Âyet-i Kerîme'de:
([304]) «Eğer cünüp olursanız tertemtzpâklanın» Duyuruluyor. îmam-% Şafiî (150 — 204) diyor ki: «Arap dili cenabet kelimesinin hakikat olarak cinsî münasebet mânasına gelmesini iktizâ eder; isterse meni çıkmasın.
Çünkü birisine filanca falan kadından cünüb oldu deseler hemen o kadın ile cinsî münasebette bulunduğunu anlar velevki menî inmesin.» Eu suretle sırf «îlâc» in yani içeriye girmenin guslü icab etmesi babında Kifabla Sünnef birbirini desteklemiş oluyor.[305]

119/94- «Ümmü Seleme radiyallahü anhâ'dan rivayet edildiğine göre, Ebû Talhâ'n:n zevcesi Ümmü Süleym: Yâ Resûlaflah, şüphesiz ki Allah hak'dan haya etmez. Kadın ihtilâm olursa ona gusül etmek lâzım mı? dedi. Resûlüllah sdüallahü aleyhi ve selîem:
— Evet, menî'yi gördüğü zaman; buyurdular.»[306]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
«Ümmü Süleym Resûlüllah (S.A.V.)'e uykun esnasında erkeğin gördüğünü gören kadının hükmünü sormuş, Resûl-ü Ekrem de: «Bunu gördüğü zaman hemen yıkansın.» buyurmuşlardır.
Bu hadîs, ihtilâm olduğu zaman kadına da gusül lâzım geleceğine delâlet ediyor.
İhtilâm : Rüya halinde cünüb olmaktır. Hadîs, zahirî, yıkanmanın menî'yi görmek şartiyle lâzım geleceğini ifâde ediyorsada buradaki görmenin yakînen bilmek mânâslna geldiğini Kemal b. Hü-mam {788 — 861) «Fethû-l ~ Kadir» adlı eserinde tahkik ve beyân etmiştir ([307]). Filhakika arapçada görmek, bilmek mânâsında kullanılmıştır.
Derler ki, mânâsı: «Allahı her şeyden büyük bildim» demektir. Binâenaleyh ihtilâm olan kimse meninin çıktığım yakînen bildikten sonra goziyle görse de, görmese de kendisine gusül lâzım olur.
Uykudan uyanan bir kimse elbisesinde veya bedeninde gördüğü ıslaklık hakkında şüphe ederse mesele ihtilaflıdır, ihtiyat olan yıkanmaktır.
Cumhur-u ulemâya göre ihtilâm meselesinde erkekle kadın arasında fark yoktur. Her ikisinede gusül icabeder.
Bu bâbda ulemâ hemen hemen ittifak halindedirler. Yalnız İbrahim Nehaî (11 — 90)'nin: «Kadın ihtilâm olursa ona gusül lâzım gelmez» dediği rivayet olunur, birde Hanefîler'e göre gusül lâzım olmak için me-nînin mutlaka dışarı çıkması şart isede keyfiyetinde ihtilâf etmişlerdir. tmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (80 — 150) ile îmam-ı Muhammed'e (120 — 189) göre meninin yerinden şehvetle kopması şartdır. Dışarı şehvetle çıkması şart değildir. Şu halde yerinden kopduktan sonra dışarı, şehvetsiz bile çıksa onlara göre gusül lâzım olur.
îmmn-ı Ebû Yusuf'a, (113 — 182) göre ise yerinden şehvetle kopmuş olması şart olduğu gibi dışarıya da şehvetle çıkması şartdır.
Binâenaleyh ihtilâm olan bir kimse menî şehvetle yerinden kopar kopmaz hemen zekerini sıkarak çıkmasına mâni olurda şehveti sükûnet bulduktan sonra bırakır ve menî şehvetsiz olarak çıkarsa ona göre gusül icabetmez. Fekat ihtiyat olan yinede İmam-% Şam'la, îmam-ı Muhammed'm kavliyle amel ederek yıkanmaktır. Hanbelîler'e göre menî yerinden şehvetle kopduktan sonra dışarı hiç çıkmasa yine gusül lâzım gelir. Şafiîler'e göre menî olduğu anlaşıldıktan sonra dışarı; nasıl çıkarsa çıksın mutlaka gusül icabeder.[308]

118/95- «Enes radıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah salîaîlahü aleyhi ve settem uykusunda erkeğin gördüğünü gören kadın hakkında:
«Yıkanır» buyurdular.»[309]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Müslim, şunu da ziyâde etmiştir: «Ümmü Seîeme; bu olur mu? dedi. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.): «Evet,, benzerlik nereden oluyor? buyurdular.»
Yukardaki hadîsi Buharı ile Müslim Ümmü Seleme, Âişe ve Enes Hazeratmdan tahrîc etmişlerdir. Bu mesele sahâbî kadınlardan' Havle bîntü Hakim Sehle binti Süheyl ve Büsre binti Safvân hazaratınm başına gelmiştir. Bunlardan Havle hadîsini îmam-ı Ahmed b. Hanbet (164 — 241), Nesâî (215 — 303) ve îbni Mâce (207 — 275); Sehle hadîsim Tabarânî (260 — 360); Büsre hadîsini de îbni Ebî Şeybe (—274) rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf kadının da uyku esnasında erkek gibi ihtilâm olduğuna delildir. Bittabi, bu, menî'nin dışarı çıkmasıyla bilinir. Nitekim Buharı de tasrih edilmiş ve :
«Evet, menî'yi gördüğü vakit» denilmiştir. Bir rivayette de:
«Onlar erkeklerin kardeşleridir» buyurulmuştur. Yine hadîste ihtilâm olma halinin erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da ekseriyetle vuku' bulduğuna ve kadının menî'si gözükmez diyenlerin aleyhine delâlet vardır. Hadîste geçen, «Benzerlik nereden oluyor,» suali Istifham-r İnkârî'dir. Ve çocuğun kimi babasına, kimi anasına ve dayılarına benzediğini açıklamaktadır . Hangi tarafın menî'si galip gelirse çocuk o tarafa benzer.[310]

120/96- «Âişe radıyallahü anhâ'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber salîaîlahü aleyhi ve sellem dört şeyden yıkanırdı. Cünüblükten.

Cuma gününde, kan aldırmadan ve ölü yıkamadan.»[311]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud rivayet etmiş; İbnü Hüzeyme sahîhlemiştir.
Aynı hadîsi Imam-t Ahmed b. Hanbel (164 — 241) ile Beyhaki (384-— 458) de rivayet etmişlerdir, isnadında Mis'ab b. Şeybe vardır ki, hakkında söz edilmiştir. Hadîs-i şerîf bu dört halde yıkanmanın meşru olduğuna delildir. Cünüblükten dolayı yıkanmanın vücûbu Hükmü: Cumhûr'a göre Sünnettir. Bu bâbda Hazreti Sem ura (R.A.)'den şu hadîs rivayet edilmiştir:
«Bir kimse Cuma günü abdest alırsa ne ala; kim yıkanırsa yıkanmak daha faziletlidir». Bu hadîs aşağıda yedinci sayıda gelecektir. Davûd-u Zahirî (202 — 270) ile ulemâdan bir cemaata göre vâcibtir. Nitekim aşağıda altıncı sayıda gelecek olan :
«Cuma için yıkanmak her âkil, baliğe vâcibtir» hadîsi şerifi bu bâbda sarihdir. Zâhirîler'e : «Hadîsteki vücûb lâfzı onun Sünnet olduğunu te'kid için getirilmiş olabilir.» diye cevap verilmiştir.
Vaktine gelince : Bazılarına göre Cuma gününün fecrinden başhya-rak ikindisine kadardır. Ekser ulemâya göre ise o gün yıkanmak namaz için Sünnet olmuştur. Cuma namazından sonra ikindinin vakti girinceye kadar meşru değildir:
«Kim Cuma'ya gelirse yıkansın» hadîsi bu ikinci kavlin delilidir. Hazreti Âişe hadîsi ise birinci kavle münasibdir.
Kan aldırdıktan sonra yıkanmak: Bazılarına göre Sünnettir. Yukarda «Abdesti bozan şeyler» babının onaltıncı hadîsinde görüldüğü veçhile Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kan aldırmış ve abdest tazelemeden namaz kılmıştır. Binâenaleyh yıkanmak sadece sünnettir. Kimi yıkanır, kimi yıkanmaz: Hazreti Ali (R. A)'den: «Kan aldırmadan dolayı yıkanmak sünnettir» dediği rivayet olunur.
Cenaze yıkamadan dolayı yıkanmanın hükmü de yukarda geçmiş ve bu mes'elede üç kavi olduğu yâni;
1) Sünnettir, **2)** Vaciptir, **3)** Müstahab bile değildir diyenler bulunduğu orada görülmüştür.[312]

121/97- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'âen Sümâme b. Usâl kıssası hakkında rivayet edilmiştir. Sümâme müslüman olduğu zaman Peygamber (S.A.V.) de ona yıkanmasını emretti, demiştir.»[313]

Hadîs-i şerîf, müslüman olduktan sonra yıkanmanın meşru- olduğuna delildir. «Kmretti» denilmesine bakılırsa yıkanmak vâcibtir. Mes'-ele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre küfür halinde iken cü-nüb oldu ise yıkanmak vâcibdir. Yıkandı da müslüman oldu ise tekrar yıkanmaya lüzum yoktur. Hanefîler'e göre kâfir iken yıkanmış ise, şimdi tekrar yıkanmak vâcib değildir. Şafiî'ler ile şâir fukahâya göre müslüman olduktan sonra eski cünüplükten dolayı yıkanmak vâcib değildir. Fakat kâfir iken henüz cünüb olmadı ise, müslüman oldukta yıkanması müstehabdır. îmam-ı Ahmed bin Hanbel'e {164 — 241) göre mutlaka yıkanması vâcibdir.[314]

122/98- «Ebu Said radıyallahü anft'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber salîallahü aleyhi ve sellem :
— Cuma günü yıkanmak her âkil baliğe vâcibtir; buyurdular.»[315]

Hadîsi Yediler tahrîc etmişlerdir.
Bu- hadîsin Cuma günü yıkanmak farzdır diyen Davûd-u Zâhirî'nin (202 — 270) delili olduğu, Cumhur-u Ulemâ'nın ise, bunu te'vil ettiğini yukarda dördüncü hadîs de gördük. Burada şunu ilâve edelim ki: Bazılarına göre yıkanmak islâmiyetin ilk* zamanlarında farzdı. Çünkü o zamanlarda müslümanlar zaruret içinde idiler. Ekseriyetle giydikleri yün elbiseler idi. Memleketlerinin havası sıcak olduğundan Cuma namazına toplandıkları vakit terlerler idi. Bu sebebten ResûlüÛah (S.A.V). kendilerine yıkanmayı emretmişti. Vaktaki halleri iyileşti ve pamuklu elbiseler giymeye başladılar; Hazreti Peygamber de kendilerine bu bâbda serbesti verdi.[316]

123/99- «Semura b. Cündeb[317] radıyallahü aniden rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem :
— Kim Cuma günü abdest alırsa ne âlâ; kim yıkanırsa yıkanmak daha faziletlidir; buyurdular.»[318]

Bu hadîsi Beşler tahrîc etmişler; Tirmizî de «Hasen» olduğunu söylemiştir.
Hadîs-i Şerifin ravî'lerinden «El - Hasan» m Semüra'dan işitip işitmediği ihtilaflıdır. İşittiğini kabul edenlere göre bu hadîs sahîhdir. Ve Cuma günü yıkanmanın vâcib olduğuna delildir; Hadîs-i şerîf Cumhur'-un delilidir.
Yalnız burada bîr sual vârid oluyor. Nasıl oluyor da gusül etmek Sünnet olduğu halde, farz olan abdestten daha efdal oluyor. Halbuki farz Sünnetten bİl'İcmâ efdaldir. Bu sualin cevabı şudur. Efdaliyet mes-' elesi gelişi güzel değildir. Yâni gusül etmek bizzat abdestten üstün değil; beraberinde gusül olmayan abdestten efdaldir. Ve şöyle demiş gibi oluyor. «Abdest, alıp yıkanmak, sade abdest almaktan efdaldir.»
Yıkanmanın farz olmadığına Müslim'in rivayet ettiği şu hadîs de delâlet eder:
«Kim tertemiz abdest alır da sonra Cumaya gelip hutbeyi dinler; susarsa ona o cuma ile gelecek cuma arası günahları ile üç günlük fazla günahı mağfiret olunur.»
Maamafih bir mü'mine ihtiyat olarak gereken, Cuma guslünü terk etmektedir. Zahirîlerin «El - Hedyün - Nebevi» adlı kitabında şöyle deniliyor:
«Cuma günü yıkanmak son derece müekkeddir. Onun vü-cûbu; vitir namazının vücûbundan da, namazda Besme!e'nin vücûbundan da, kadınlara dokunduktan sonra abdestin vücûbundan da, zekerine dokunduğu vakit abdestin vücûbundan da, namazda kahkaha ile gülmekten, burun kanamasından, kan aldırmadan ve kusmaktan lâzım gelen abdestin vücûbundan da, kuvvetlidir.»[319]

124/100- «Ali radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah saUallahü aleyhi ve sellem cünüb olmadığı vakit bize Kuran okutuyordu.»[320]

Bu hadîsi, Ahmed ile Beşler rivayet etmişlerdir. Bu, Tirmizî'nin lâfzıdır. Hadîsi Tirmîzî sahih İbni Hibbân Hasen addetmiştir.
Bülûğû'l Merâm'âsL bu hadîsi tahrîc eden "Beşler denilmîşse de Dörtîer demek evlâ olur. Nitekim bazı nüshalarda denilmiştir.
Musannifin Et - Telhis-» de zikrettiğine göre bu hadîsin sahih olduğuna Tirmizî (200 — 279), İbnü's - Seken (249 — 353), Abdülhak ve Bağavî (426 — 516) hükmetmişlerdir. İbni Huzeyme (223 — 311) dahi Şu'be'ye isnad ile : «Bu hadîs benim sermayemin üçte biridir, bundan daha güzel bir hadîs rivayet edemem» demiştir. Nevevî'nin (631 — 676) : Tirmizî ekseriyetle muhalefet etti. Onlar bu hadîsi zaîf addettiler.» demesine mukabil Musannif,da diyor ki: Nevevî'nin sa-hîhlemiştir diye sadece TirmizVyi tahsis etmesi başkalarının bu hadîsi sahîhlediklerini görmediğine delildir. «Filvaki Tirmizî'den gayri birçok imamların onu sahih bulduğunu bu hadîsde' görmüş bulunuyoruz. Dâre Kutnî (306 — 375, Hazreti Ali (R. A.)'e mevkuf olarak:
«Kur'anı birinize cünüblük İsabet etmedikçe okuyun, eğer ederse asla bir harf bile» hadîsini rivayet eder ki, bu hadîs de babımızın hadîsini takviye eder. Yalnız İbni Huzeyme (223 — 311) mevzuu bahsimiz olan hadîs için: «Bu hadîsde cünüb olanı Kur'an okumaktan menedenlere delil yoktur. Çünkü hadîste nehiy yoktur. O sadece bir fiilin hikâyesinden ibarettir. Resûlüllah (S.A.V.)'in bundan imtihanının cünüblük sebebiyle olduğunu da açıklamamıştır.» diyor. Buharı (194 — 256) nin İbni Abbas (R. A.J'den rivayetine göre İbni Abbas hazretleri cünüb olana Kur'an okumakta bir beis görmemiştir.îmam-ı Ahmed bin Hanbel (194 — 241) ile Sünen sahiplerinin ve îbni Huzeyme (224 — 311), îbni Hibbân (- 354), Hâkim (321 - 405), Bezzâr, Dâre Kutnî (306-385) ve BeyhaU (384 - 458)'nin tahrîc ettikleri bir rivayet daha vardır ki, şudur:
«Peygamber (S.A.V.)'i Kur'an okumaktan, cünüblükteh gayrı hiçbir şey menetmiyordu. Yahut mâni olmuyordu.» Bazıları cünüb iken Kur'an okumanın haram olduğuna bu hadîs babımızın hadîsinden daha açık delâlet ediyor derlerse de; bu iddia zahir değildir. Zira hadîsde geçen bütün lâfızlar. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in cünüb iken Kur'an okumayı terk ettiğini haber veriyor. Terk etmekte ise muayyen bir hükme delil yoktur. Resûlüllah (S.A.V.)'in her zaman Allah'ı zikreder idiği yukarıda «Adesti bozan şeyler» babının onikincİ hadîsinde geçmişti. Ve o hadîsin bu Hazreti Ali hadisi ile tahsis edildiğini de söylemiştik. Lâkin hak olan bu hadîsin tahrim ifade etmeye kâfi gelmemesidir. Çünkü olabilir ki, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Kur'an okumayı kerahetten veya başka bir sebepten dolayı bırakmıştır. Yalnız bu bâbda Ebû Ya'lâ'nın (— 307) tahrîc ettiği Hazreti Ali hadîsi de vardır. Bu hadîs-i şerîfde:
«Resûiüllah (S.A.V.)'i gördüm; abdest aldı; sonra Kur'andan bir şey okudu. Sonra buyurdu ki: Cünüb olmayana böyle; fakat cünüb olana değildir; bir âyet bile.» denilmektedir. Heysemî (— 374): «Bunun ricali mevsuktur» diyor. îşte bu hadîs cünüb olana Kur'an okumanın haram olduğunu bildiriyor. Çünkü nehiydir. Nehyin aslı ise tahrim içindir. Geçen hadîsleri de takviye ve te'kid ediyor. Bir de merfû olarak rivayet edilen İbni Abbas hadîsi vardır. Onda:
«Sizden biriniz ehline cima' için geldiği zaman Bismillah derse» buyuruluyor ise de cünüb Kur'an okunabileceğine delâlet yoktur. Çünkü burada Kur'an okumak kasdı yoktur. Dua niyeti ile ise bazı âyetler, hattâ Fatiha sûresi okunabilir. Bu Besmele zaten cünüb olmadan çekilecektir.

Binâenaleyh işkâl yoktur.[321]

125/101- «Ebû Saîd-i Hudrî radiyaUahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saîlaîlahü aleyhi ve seîlem:
— Biriniz ehli ile cima' etti de sonra tekrarlamak istedi mi hemen ikisinin arasında güzel bîr abdest alsın; buyurdular.»[322]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. Hâkim :
«Çünkü bu o işi tekrarlamak için daha neşât vericidir» cümlesini ziyade etmiştir.
Hadîsde geçen abdest emrini mef'ûl-ü mutlak ile te'kid etmesi maksadı daha iyi açıklamak içindir. Zira böyle denilmese, belki abdest tâbirinden elin, yüzün yıkanması kasdolundu sanılabilirdi. Beyhakî (384 — 458)'nin rivayetinde «Namaz için aldığı abdest gibi» tâbiri de vardır. Bu hadîs-i şerîfde tekrar muâmele-i cinsîyede bulunmak istiyene abdest almanın meşru olduğuna delâlet vardır. Maamafîh Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in kadınlarına yakınlık ettiği, fakat iki fiil arasında abdest almadığı sabit olduğu gibi, her münasebetten sonra yıkandığı da Sabit olmuştur. Binâenaleyh her biri caiz demektir.
125/101 - «Dörtlerin Âişe radiyaUahü anhâ'dan rivayetinde Âişe (R.Anha) demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) cünüb olarak hiç bîr suya dokunmadan uyurdu.» Bu hadîs, mâlûl'dür.
Musannif merhum illeti beyân etmiş; bunun Ebu İshak'm Eşved'-den, onun da Hazret! Âişe'den rivayet etmiş olmasından ileri geldiği anlaşılmıştır. îmam-ı Âhmed b. Haribel (164—241) : «Halbuki bu hadîs sahih de değildir» demiştir. Ebu Dâvud (202—275); «Vehimdir» diyor. İlletin vechi şudur ki: Ebu îshak bu hadîsi Esved'-den işitmemiştir. Maamafîh Beyhakî (384 — 458) hadîsi sahîhlemiş; ve : «Ebu îshak bunu Esved"den işitmiştir» demiştir. Bu suretle «Bütün hadîs imamları onun Ebu îshak'm bir hatası olduğuna ittifak etmişlerdir.» iddiası suya düşer. Tirmizî (200—279) diyor ki: «Sahih olduğu takdirde dahi yıkanmak için suya dokunmuyordu; mânası kasdedilmiş olabilir.» Tirmizî'mn ortaya attığı İhtimal Bu-harı ve Müslim'deki hadîslere uygun düşüyor. Çünkü onlarda Resûl-ü, Ekrem (S.A.V.)'in, uyumak, yiyip içmek ve münasebet-i cin-sîyede bulunmak için abdest alır ve fercini yıkar idiği açıklanmaktadır. Acaba bu vâcib midir, değil midir? Mes'elesinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Cumhûr'a.göre vâcib değildir. Delilleri de babımızın hadîsidir. Çünkü hiçbir suya dokunmadığını sarahaten ifâde ediyor. Bu gusül ile bütün kadınlarım dolaşıyordu» hadîsi de böyledir. Davûd-u Zahirî ile bir cemaate göre abdest almak ve fercini yıkamak farzdır. Zira Müslim'de :
«Abdest alsın sonra uyusun» rivayeti vardır ki emirdir, Buharide dahi :
«Fercini yıka, sonra abdest al» rivayeti vardır. Emirde asıl vü-cûb ifade etmektir. Cumhur, bu emirleri istihbab mânasına alarak hadîslerin aralarını bulurlar. Nitekim îbni Huzeyme (223 — 311) ile îb-ni Hibbân'm (— 354) sahihlerinde İbnİ Ömer (R. A./den rivayet ettikleri hadîs'de şöyle Duyurulmaktadır:
«Ibnî Ömer, Peygamber (S.A.V.)'e bizden birimiz cünüb İken uyuyabilir mi? diye sordu : Evet, dilerse abdest de alır; buyurdular.» Hadîsin aslı Sahîheyn denilen Buharı ile Müslim'dedir. Yalnız «Dİ-îerse» sözü yoktur. Bununla beraber bu rivayet aahîh görüb, sa-hîh kitabda rivayet etmek, onunla amel etmeye yeter. Bu hadîs sadedinde bulunduğumuz Hazretî ÂİŞe hadîsini te'yid etmektedir. Binâenaleyh Tirmizî'nin te'viline hacet yoktur. Cumhur'un kavlini te'yid eder.[323]

126/102- «Âişe radiyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve seîlem cünübîükten yıkanmak istediği zaman, evvelâ; ellerini yıkar, sonra suyu sağ eli ile sol eline döker ve fercini yıkar; sonra abdesf alır; sonra suyu ahr ve parmaklarını saçlarının diblerine sokar; sonra başına üç avuç su atar; sonra sair cesedine dökünür; sonra ayaklarını yıkardı.»[324]

Bu hadîs, Mütfefekun Aleyh'dir. Lâfız, Müslim'indir. Hafne : Hân'ın ^üstünü ve esresi ile okunur. Avuç dolusu demektir.[325]

128/102 — «Şeyheyn'İn Meymûne'den rivayetlerinde : «Sonra fer-cina döktü ve onu sol eli ile yıkadı; sonra o eli yere vurdu denilmektedir. — Bir rivayette onu toprakla sildi —» ziyâdesi vardır. Sonunda da, «Sonra ,ona mendili getirdim; onu reddetti» cümlesi vardır. Bu ha-dîsde, «Suyu eli ile serpmeye başladı» ifâdesi de vardır.
Bu iki hadîs, gusüîün baştan sona nasıl yapılacağım bildirmektedir. Görülüyor ki, gusülün ibtidası, uykudan uyandığı zaman ellerini su kabına daldırmadan yıkamaktır. Nitekim daha açık ifâdesi yerinde görülmüştür. Hattâ HazretİMeymûne hadîsinde iki veya üç defa diye kayıtlanmıştır. Bundan sonra avret mahalli yıkanacaktır. Bunun zahirine bakılırsa, bir defa yıkamak da kâfidir. Elden koku gitsin diye, el toprağa sürülecektir. Bundan sonra- tekrar fercini yıkayıp yıkamadığını zikretme mistir. Halbuki koku elde kalırsa, yerinde de kalır. Hadîs-i şerîf necaset yerini temizleyen suyun temiz ve temizleyici olduğuna delâlet ediyor. Her iki hadîs gusül ederken olsun, abdest alırke'n onun, azayı birer defa yıkamanın kâfi geldiğine ve keza abdest sa-hîh olmak için, evvelâ hades-İ ekber denilen boy abdestinin şart olmadığına delâlet etmektedirler. Bazıları gusül bittikten sonra abdest almak lâzımdır demişler ise de buna delil yoktur, Filhakika Ebû Davud'un (202 — 275) Sünew'inde sabit olmuştur ki Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) yıkanır ve iki rekat nafile namazla birlikte sabah namazını kılar ;hiç bir suya el sürmezdi. Bu izahattan anlaşılır ki, «Hazreti Meymûne ve Âîşe hadîslerinde bu gusülden sonra namaz kıldığı zikredilmemiştir.» iddiası batıldır. Bu gusül ile namaz kıldığı Sünen hadîslerinde sabit olmuştur. Evet gusül için aldığı abdestte başına mesh edip etmediği zik-redilmemiştir. Amma Meymûne (R. A./ın «Namaz için aldığı abdest gibi» demesi meshe şâmildir. Hadîs-i şerîfde geçen ifâza kelimesinin mânası akıtmaktır. Bununla ' oğuşturmanın vâcib olmadığına- istidlal olunur. Fakat Mârudî {— 450); «Bununla istidlal tamam olamaz; çünkü Hazreti Âişe (R. Anka) ifâza tâbirini kullanmıştır ki, yıkamak manasınadır. HazretİMeymûne (R. Anha) zâten gusül tâbirini kullanmıştır. Şu halde yıkama hakkındaki hilaf bakidir» diyor. Gusül için abdest alırken azaları üçer defa yıkayıp yıkamadığı Hazreti Meymûne ve Âişe (R. Anhümâ) hadîslerinde zikredilmemiştir. Kâdî îyâz (476 — 544) : «Üçer defa yıkadığı rivayetlerin hiçbirinde zikredilmemiştir.» diyor. Musannif a göre ise Hazreti Aişe (R. Anha)'dan sahîh rivayet sabit olmuştur.
Hazret! Meymûne (R. Anha)'mn ifâdesinde Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ayaklarını en son yıkamıştır. Hazreti Âişe (R. A.) haynm rivayetinde ise bu yoktur. Bacılarına göre ayakları en sonra yıkamak tekrardan ibarettir. Yoksa onları gusülden önce aldığı abdestte yıkamıştır. Çünkü yıkamasa Hazreti Meymûne (R. Anha) «Namaz abdesti gibi abdest aldı» demezdi. Bazıları ayakların baştan yıkanmasını, bazıları da sonra yıkanmasını ihtiyar etmişlerdir. Bundan abdest azalarının abdest alırken, toplu bir şekilde yıkanmasının vâcib olmadığı hükmü çıkarılmıştır. Mendili geri çevirmesi âzâyı kurulamanın meşru olmadığına delildir. Eu babda birkaç kavi vardır. Bunların en meşhuru : Terkinin mustehab oluşudur. Yine bu hadîsi şerîfde abdest suyundan dolayı el silkmenin zararsız olduğuna delâlet vardır. Binâenaleyh:
«Ellerinizi silkmeyin, çünkü silkmek şeytanın yelpazeleridir» hadîsi ile birbirlerine muarızdırlar. Şu kadar var ki, bu hadîs laîftir. Babımızın hadîsine mukavemet edemez.[326]

131/103- «Ümmü Seleme radıyallahü teâlâ anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî : Yâ Resûlüllah Ben başımın saçını bağlayan bir kadınım; cünüblükten — bir rivayette ve hayzdan — yıkanmak için onu çözeyim mi? dedim:
— Hayır sade başına üç avuç su dökmen sana yeter; buyurdular.»[327]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. Lâkin hadîsin lâfzı şöyledir :
«Ben başımın bağını bağlayan bir kadınım». Şu halde Musannif manen rivayet etmiş demektir.
Bu hadîs-i şerîf, kadına cünüblükten veya hayızdan temizlenmek için yıkanırken saçını çözmek" vâcib olmadığına, suyun saçların diplerine ulaşmış dahi îcab etmediğine delildir. Mes'ele ihtilaflıdır. Bu bâb-da açık ifadeli bir hadîs vardır. Dâre Kutnî'nm (306—385) «El-Efrâd» da, Hatîb'in (392—463) «Et-TelMs» de ve Taberânî (260—360), Ziyâ-i Makdisî'nin Enes (R. AJ'den merfû olarak tahrîc ettikleri bu hadîs de şöyle buyuruluyor:
«Kadın hayzından yıkanırsa, saçını iyice çözer ve onu hıtmî[328] ve uşnân ile yıkar; cünüblükten yıkanırsa suyu başına güzelce döker ve ssçını sıkar.» Bu hadîs-i şerifi, tahrîc ettiği şeyin mutlaka sahih olmasını şart koşan Ziyâ-i Makdisî de tahrîc etmiş olmakla beraber ve yine de amel babında zan ifade etmekden ileri geçemiyor, Nedbe delâlet ediyor. Çünkü içinde hitmî ve uşnân zikredilmiştir. Bunların kullanılmasının vâcib olduğuna kail olan yoktur. Nedbe delâlet ettiğine karine de budur. Ümmü Seleme hadîsi ise vücûba hamledilmiştir. Zira «Başına ÜÇ avuç su dökmen sana yeter» buyruluyor. Daha fazlasını yapayım derse saçını çözer ki bu mendubtur. Saçını çözmenin vâcib olmadığına Imam-ı Ahmed b. Haribel (164 — 241) ile Müslim'in (204 — 261) tahrîc ettik-, leri şu hadîs de delâlet eder :
Hazreti Âişe, İbni Ömer'in[329] kadınlara yıkanırken başlarını çözdürdüğünü duydu. Ve: Şaşarım İbni Ömer'e: Nasıl oluyor da kadınlara saçlarını çözmelerini o emrediyor? Başlarını tıraş etmelerini emretmiyor mu bari? Vallahi ben, ve ResûlüMah (S.A.V.) bîr kabdan yıkanırdık. Başıma üç

kere su dökünmekten fazla bir şey yapmazdım» dedi Hazreti ÂİŞe (R. Anka)'nm bu hadîsi cünüblükten temizlenme hakkında ise de İbni Ömer'den rivayet edilen saç çözme emri hem hayza, hem cünüblüğe şâmildir.[330]

132/104- «ÂİŞe radıyallahü anhâ'dsn rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüüah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Şüphesiz ben mescide girmeyi hayızlı i!e clinübe helâl kılmıyorum; buyurdular.»[331]

Bu hadîsi, Ebû Dâvucf rivayet etmiş; Ibni Huzeyme sahîhlemiştir.
Ibni Rifat: «Bu hadîsin, râvileri arasında metruk olanı vardır» demişse de, onun sözünü kabul eden olmamıştır.
Hadîs-i şerif hayızlı ile cünüb olana mescide girmenin caiz olmadığına delildir, Cumhur-u ulemâ'nın kavli de budur. Dâvud-u Zahirî ile (202 — 270) bazıları caiz görmüşlerdir. Bunlar Meceîle-i Ahkâm-ı Adliyye'de «Berâet-i Zimmet aslıdır» cümlesi ile hülâsa edilen kaide ile istidlal ederler. Fikirlerince bu hadîs o kaidenin hükmünü değiştiremez,
Mescid ve camilerden geçme mes'elesine gelince: Şafiîler ile'Han-belîler'e göre cünüb, hayızlı, ve nifaslılara camiden geçmek mubahtır. Hattâ Hanbelîler'e göre yalnız cünübe mahsus olmak üzere camide durmak bile mubahtır. Hanefîler'le Malikîler'e, göre ise ciddi bir özür olmadıkça camiden geçmek veya camide durmak haramdır. (Bu bâbda-ki tafsilât için her mezhebin fıkıh kitaplarına müracaat oluna).[332]

133/105- «Bu da ondan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Ben ve Re-sülüHah salîallahü aleyhi ve seîîem cünüblükten dolayı bir kapdan yıkanıyor, ellerimiz kabın içine dafıp çıkıyordu.»[333]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir; 'Ibni Hibbân: «Ellerimiz birbirine rastlıyordu» cümlesini ziyâde etmiştir.
Hadîs-i şerif, erkekle, kadının bir sudan yıkanmalarına delildir ki, asıl olan da budur. Bu hususta «sular babı» nda söz geçmişti.[334]

134/105- «Ebû Hüreyre radıyallahü anh'den rivâylt edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem:
— Muhakkak kılın altında cünüblük vardır. Binâenaleyh saçları yıkayın ve teni temizleyin; buyurdular.»[335]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud ile Tîrmizî rivayet etmiş ve her ikisi de zâif saymışlardır.
Çünkü onlar bunu Haris b. Vedh'den rivayet etmişlerdir. Bu zât hakkında Ebû Dâvud (202—275); «Hadîsi münker; kendisi de zâifdir» diyor. Tirmizî (200 — 279) ise : «Bu hadîsi yalnız Harisin rivayetinden biliyoruz; Haris ise ihtiyardır; bu işe el vermez» demektedir. îmam-ı Şafiî (150 —204): «Bu hadîs sabit değildir» demiştir. Beyhakî (384—458): «Bunu hadîs ilminin ehli olan Buharı, Ebû Dâvud ve saire inkâr etmişlerdir» diyor. Maamafîh bu bâbda Hazretİ Ali (R. A ./den merfu olarak şu hadîs rivayet olunuyor:
«Eğer bir kimse cünüblükten kıl kadar bir yer yıkamadan bırakırsa ona şöyle şöy!e yapılır. İşte bundan dolayı ben başıma düşman kesildim. İşte bundan dolayı ben başıma düşman kesildim»; demiş. Bunu üç defa tekrarlamıştır. HazretİAli (R. A.) saçını tıraş ettiriyordu. Hadîsin isnadı Musannifin da dediği gibi sahihtir. Lâkin Ibni Kesir «EÜrşâd» da HazretİAlî'nin bu hadîsi Atâ bin Es'sâib tarafından rivayet edilmiştir. Bu zâtın belleyişi kötüdür.» diyor. Nevevî (631—676) de: «Şüphesiz bu za;f bir hadîstir» demiştir. Bu hadîsin sahîh veya zaîf olduğu hakkındaki ihtilâfın sebebi, Atâ b. Es'sâib'in âhir ömründe aklının bozulmasıdır. Ondan aklı bozulmadan Önce yapılan rivayetler sahîh; bozulduktan sonrakiler zaîftir. Bu hadîsi aklı bozulmadan önce mi, sonra mı rivayet ettiği ihtilâf olduğu için sahîh veya zaîf olması hususunda da ihtilâf olunmuştur. Hak olan, hal iyice belli oluncaya kadar tevakkuf ederek sahîh veya zaîf diye bir hüküm vermemektir. Bazıları: «Doğrusu, Haireti Alî (R. A.)'a mevkuf olmasıdır» diyorlar. Hadîs-i şerîf cünüblükten temizlenmek için bütün bedenin yıkanmasının vâcib olduğuna; bu hükümden ufak bir yerin bile müstesna olmıyacağma delildir. Bu cihet ittifakı ise de, gusülde mazmaza ve istinşâk yine de ihtilaflıdır. Hanefîler'le Hanbelîler'e göre farzdır. Delilleri bu hadîs-i şe-rîfle gusül âyetidir. Şöyleki: Gerek abdestde »gerekse gusülde yıkaması icap eden yerler bilicma' bedenin dış âzasıdır. Şu hale göre ağız ile burnu yıkamanın hükmü müşkil[336] olarak kalır. Çünkü ağız bir cihetle iç bir cihetle dış âzasıdır. Burun da öyledir. Oruçlu bir kimsenin tükürüğünü yutması orucunu bozmadığına- bakılırsa ağız iç âzasıdır. Fakat yine oruçlu bir kimsenin dışarıdan ağzına bir şey atıp tekrar çıkarması da orucunu bozmaz. Buna bakılırsa bu sefer ağız dış âzası olmak gerekir. İşte bu iki ciheti de nazar-ı itibara alan imamlar her ilci vazifenin delillerine bakmışlar. Gusülün delilinde mübalağa ifâdesi, görmüşler; âbdestin delilinde ise bu mübalağayı bulamamaşlardır. Binâenaleyh her iki delille de amel etmiş olmak için abdestte ağız ile burun iç âzası olarak kabul edilmiş ve onları yıkamak farz sayılmamıştır. Gusülde ise dış âzası sayılmışlar ve yıkanmaları farz kabul edilmiştir. Şafiîler'le Malikîler'e göre farz değildir. Malikîier'e göre sünnettir, delilleri yukarda (11) ve (12) inci sayılarda geçen Hazreti Âişe ve Mey-mûne (R. Arihümâ) hadîsidir.
Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in namaz abdesti gibi abdest almasına gelince: Bu bir fiildir; vücûb ifâde etmez denilir. Ancak buna da: Mücmeli[337] beyân için vaki fiiller vücûb ifâde eder diye cevap verilebilir. Hadîs-i şerîf hakkında sözü bitirmeden önce şunu da arz etmek isteriz ki, bu hadîs-i şerîf bir mucizedir. Çünkü vücuddaki mesamat denilen ince meliklerden meni çıktığını fen ancak son asırlarda isbat edebilmiştir. Fahr-i Kâinat efendimiz ise bunu «1400» yıl önce haber vermiştir.
134/106-«Ahmed'in Âişe radıyallahü anhâ'dan rivayetinde de bunun benzeri vardır.» Bunda bir de meçhul râvi vardır. Fakat Musannif bu hadîsi Teîhîs'de zikretmediği gibi, meçhul râvinin kim olduğunu da beyân etmemiştir. Râvileri arasında meçhul olduğuna göre, bu hadîs hüccet olamaz. Gusül babının hadîsleri «17» dir.[338]

Teyemmüm Babı

Teyemmüm: lügatte; Kasdetmek demektir. Şeri'atde ise, temizlenmek için temiz yeri kasdetmektir. Fakat Kemâl b. Hâmâm (788—861). Fethü-l - Kadir adlı eserinde bu tarifi beğenmiyor. «Hak olan, teyemmüm yüz ile elleri temiz yere silmenin ismidir. Kasd şarttır» diyor.
Teyemmüm âbdestin halefidir. Türkçemizde bile; «Su bulunmadığı yerde, teyemmüm caizdir» diyerek nükte yaparlar. Su ile yapılan temizlik mes'elelerinden sonra onun halefi olan yer ile temizliği zikretmek pek tabiî bir şeydir. Teyemmüm azimet mi, yoksa ruhsat mı olduğu ihtilaflıdır.[339] Teyemmüm Kitap, Sünnet ve îcma-ı Ümmetle sabittir. Kitaptan delili :
([340]) «Su bulamazsanız temiz yere teyemmüm ediniz.» Âyet-i Kerîmesidir. Bu âyet-i kerîme Müreysî gazasında nazil olmuştur. Nüzul sebebi şudur: Resû!-ü Ekrem (S.A-V.) bir gece bir yerde moîa vermişti. O esnada "Hazreti Âişe (R. A.ydan kız kardeşi Esmâ'ya ait bir gerdanlık kayıp olmuştu. Kafile yola revan olunca bunu Resûiüllah (S,A.V.)'e açtı. O da gerdanlığı aramak İçin iki kişi gönderdi. Ve arayanları beklemek üzere hayvanlarından indiler. Yanlarında su yoktu, Hazreti Ebû Bekir Âişe (R. A.)'ya şiddetle çatmış: «Resûiüllah (S.A.V.) ile, müsiümanlan susuz olarak hapsettin» demişti. İşte bunun üzerine teyemmüm âyeti nazil oldu. Teyemmümle namazı kıldıktan sonra Useyd b. Hudayr Hazret-Î Âişe'nin çadır.iüa gelerek: «Bereketiniz ne de çokmuş ey Ebû Bekir sülâlesi!» diğer bir rivayete göre: «Allah sana merhamet buyursun Âişe! Başına- sevmediğin bir şey geldi mi, muhakkak onda Allah-ü Teâlâ rnüslümanlara bir ferahlık halkeder» dedi. Sünnetten delili aşağıdaki hadîslerdir.[341]

136/107- «Câbir bin Abdillah'dan rivayet edilmiştir ki. Peygamber sallallahü aleyhi ve settem :
— Benden önce kimseye verilmeyen beş şey bana verildi. Bir aylık yoldan «düşmana» korku verilmekle za-feryâb oldum. Ve yer bana mescid ve temizleyici kılındı. Binâenaleyh hangi kimseye namaz vakti gelirse namazını kılsın; buyurdu. Ve Câbir hadisin geri kalan kısmım zikretti.»[342]

Hadîs-i şerifteki beş şeyden murad. Beş haslet, yahut beş fazilet veya beş hasâistir. Bundan sonra, «Benden önce kimseye verilmeyen» buyrulmuş olmasına bakılırsa, beş şeyden beş hasâîs mânâsının kasdedilmesi daha münasib düşüyor. Pek tabiîdir ki, bu beş hasâis ondan önce kimseye verilmediği gibi, ondan sonra da kimseye verileceği yoktu. Zaten böyle ona mahsus olan şeylere hasâis deniliyor. «Beş» tabirinden adedin mefhumu kasdedilmemiştir. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'e beşten çok daha fazla hassalar verilmiştir. Bunları îmam-ı Süyûtî (—911) «El-Hasâis» adh eserinde saymış ve iki yüzden fazla bulmuştur. «Bir aylık yoldan» demek düşman ile aramızda bir aylık yol mesafesi var iken demektir. Nitekim Taperânî'nin (260—360) rivayetinde:
«Düşmanıma iki aylık mesafeden korku verilmekle muzaffer oldum» buyruluyor. Taberâni'de bu iki aylık mesafenin tefsiri Said b. Yezid'den tahrîc edilmiş ve «Bir aylık arkamdan, bir aylık önümden» buyrulmuştur. Deniliyor ki: Düşmanının kalbine tir ayhk mesafeden korku girmesi,, o vakit Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ile düşmanları arasında bundan fazla mesafe olmadığındandır. Bu korku Kesûl-ü Ekrem (S.A.V.) yalnız dahi olsa,

düşmanının kalbine mutlaka doğacaktır. Ümmeti için de aynı keramet varmıdır, yokmudur mes'ele-si ihtilaflıdır.
Yeryüzünün her tarafı Resûl-ü Ekrem, ve ümmetine mesciddir. Namazın sahîh olması için hususî bir yer yoktur. Bu da ona ve ümmetine mahsustur. Nitekim bir rivayette bu ciheti açıklamış ve şöyle buyurmuştur:
«Benden önce geçenler ancak kiliselerinde namaz kılarlardı.» «Başka bir rivayette:
«Peygamberlerden hiç biri mihrabına varmadıkça namaz kılamazdı.» buyrulmaktadır.
Bu da bittabi bu hususiyetin geçmiş peygamberlerden hiçbirine verilmediği hakkında nâssdır.
Hadîs-i şerîfde toprağın da su gibi hadesi (Abdestsizlikle cünüblüğü) giderildiğine delil vardır.'Çünkü ikisi de temizleyicilikte müşterektir. Keza bu hadîs-i şerîf, yer cinsinden olan her şeyle teyemmümün caiz olduğuna da delâlet ediyor. Hattâ şöyle de rivayet vardır:
«Benim için ve ümmetim için yerin her tarafı mescid ve temizleyici kılındı.» «Bu hadîsi İmam Ahmed b. Hanbel (164— 241) ve başkaları Hazret! Ebû Ümâme'den rivayet etmişlerdir. Bazıları Müslim'in (204 — 261) tahrîc ettişi şu :
«Toprağı temizleyici kılındı» rivayeti ile istidlal ederek «temizlemek yalnız toprağa mahsustur; sair yer cinsinden olan şeylerde bu hassa yoktur» demek isterlerse de, bu rivayette toprağın şart olduğuna delâlet yoktur. Çünkü Usûl-ü Fıkıh ilminde beyân edildiğine göre, ([343]) Anımın ferdlerinden bazısını zikretmek onu tahsis demek değildir;. Sonra bu söz mefhum-u lâkaptır. Mefhum-u lâkap ise Usulcülerin muhakkiklerine göre fasid delillerdendir. Onunla amel edilemez. Evet Mâide sûresinin altıncı âyetinde:
([344]) «Temiz yerle teyemmüm edin; yüzünüzü ve ellerinizi onunla mesh ediverin» buyurulduğuna göre bundan maksad topraktır.Çünkü edadı teb'îz içindir. Yani bir şeyin cüz'ünü bildirir. Nitekim Alîâme Zemahşerî (467 — 538) meşhur tefsiri Keşşaf'da,: «Şu muhakkak ki araplardan hiçbiri:
başıma yağdan ve topraktan sürdüm deyince teb'îzden başka bir mânâ anlamaz» diyor. Binâenaleyh teb'îz burada taşa ve saireye de-ğiî, ancak toprağa mesh etmekle tahakkuk eder; diyorlar.
Filhakika teb'îz içindir. Zaten onun teb'îz manâsına hiç gelmediğini idda eden olmadığı gibi burada da teb'îzden başka bir mânaya hamletmsye İmkân yoktur. Çünkü yüz ile kollan yeryüzünün bütün toprağına meshetmek zaten imkânsızdır. Fakat bundan mesh yalnız toprağa yapılır» mânasını çıkarmak doğru değildir. Neden meshedile-cek yerin cüz'î topraktan maada kum veya taş olamasın? Nitekim âyet-i kerimedeki kelimesinin mânası halis toprak demek değildir. Bu kelime «Yukarıya çıktı» fiilinden sıfatı müşebbehe olup, fail babından gelmiştir. Bu bâb fail ile mef.'ul arasında müşterektir. Burada fail mânasına gelmiştir. Şu halde yukarıda yani yerin yüzüne çık&n tabakasına mesnediniz; demek olur. Yerin yüzünü teşkil eden tabakası ise yalnız topraktan ibaret değildir. İşte şu mülâhazaya msbni Hanefî imamlarından îmam-ı Âzam {80 — 150) ve îmam-ı Mu-hammed (134 — 189) ile şâir mezhep imamlarından Mâlik'e (93 — 179) göre teyemmüm yer cinsinden olan her şeyle yapılabilir. Binâenaleyh toprak, kum, taş, kireç, kil ve şâire gibi şeyler üzerine teyemmüm caizdir. İmam-t Şafiî (150 — 201) ve îmam-ı Ahmed b. Hanbeî (164 — 241) ile Hanefîlerden İmam-ı Ebu Yusuf (113 — 182): «Teyemmüm yalnız temiz toprak üzerine olur» derler. Bu zevatın Kitabdan delilleri:
âyet-i kerîmesidir.Onlara göre temiz toprak demektir. Nitekim Su!fanü'I - Müfessirîn İbni Abbas Hazretleri de ona bu mânayı vermiştir. Lâkin buna karşı Kemâl b. Hüman (788 — 861) Fethü'l - Kadîr'de şöyle diyor : «Saîd» : Yeryüzünün ismidir. Yüz kısmı yukarıya çıktığı İçin ona bu isim verilmiştir ve kelime fail vezninde olup fail manasınadır. Kelimenin mânası bu olunca, onu umumî almak vâcib olur. İbnî Abbas'ın onu toprak ile tefsir etmesi ağ-leb'e göredir. Sahiheyn'de rivayet edilen:
«Yer bana mescîd ve temizleyici kılındı» hadîsi tamime delâlet eder.» «Toprağı da temiz» rivayetine gelince: Bunu muhassis zannetmek hatadır. Çünkü bu âmmın ferdlerinden birini almaktır. Zira bizzat âmmın hükmünü bazı ferdlerine rabtetmektir. Tahsis ise âmm olan hükümden bir ferdi çıkarmaktır. Şu halde muhtar olan kavle göre bu tahsis değildir» dedikten sonra âyette zikri geçen [^k j in Icma-ı Ümmet'Ie «temiz» mânasına geldiğini beyân ediyor. Bu bâbda her mezhebin tafsilâtı için, o mezhebin fıkıh kitaplarına müracaat edilebilir. Hadîs-i şerifte geçen «Her kime namaz vakti gelirse hemen namazını kılsın» emri her şahsa âmm ve şâmil olduğu gibi her halde şamildir. Yâni bulunduğu yerde rnescid ve su olmasa dahi, kılsın demektir. Bu cihet Ebu Ümâme rivayetinde şöyle beyân buyurmuştur:
«Ümmetimden her hangi bir kimseye namaz vakti gelir ele su bulamazsa, yeri temizleyici ve mescid bulunur.»
Bir rivayetinde :
«Onun temizleyicisi ve mescidi yanındadır.» buyurulmuştur.
Hadîsde Hadîsi zikretti :
denilerek Hazreti Câbir'in hadîsi baştan sona okuduğuna işaret ediliyor. Demek oluyor ki, beş şeyden burada yalnız ikisi zikredilmiştir. O hâlde geri kalan üçünü de biz tamamliyalım: Fahri Kâinat (S.A.V.) Efendimiz buyuruyorlar ki:
«Bana ganimetler helâl kılındı. Şefaat da verildi. Eskiden peygamber hususî olarak kavmine gönderilirdi; ben ise insanların hepsine gönderildim.» görülüyor ki, peygamberimize verilen beş şeyden üçüncüsü ganimetlerdir.
Gânîmet; harp esnasında düşmandan kahren alının mal ve candır ki, hak kazananlar arasında beşte bir usulüyle taksim olunur. (Tafsilâtı fıkıh kitablarmdadır.)
Gânîmef, Resûl-ü Ekrem {S.A.V.)'e mahsus hasâistendir. Geçmiş ümmetlerde ya hiç yoktur. Yahut böyle değildi. Bakınız Hattdbl (—388) bu hususta ne diyor: «Geçmiş peygamberler iki kısımdır. Bir kısmına hiç cihad farz olmamış; binâenaleyh onlara ganimet de meşru olmamıştı.
Bir kısmına ise cihad için izin verilmiş, lâkin ganimet olarak aldıkları şeyden istifâde, kendilerine helâl kılınmamıştı. Bir ateş gelîr, onların ganimetlerini yakardı.» Bazıları «Bana ganimetler helâl kilindi» cümlesini: «Bana nafile, istifa ve ganimetleri alanlar arasında paylaştırmak suretiyle ganimetler hakkında tasarrufda bulunmaya iiîn verildi.» şeklinde tefsir ettiler.
Beş şeyden dördüncüsü şefaattir, Şefaat : Kıyamet gününde bazı müstesna kulların bazı günahkâr kulları afvetmesi için Allah'a niyazda bulunmalarıdır. Bazıları kendilerine şefaat etme hakkı verilenleri on iki sınıfa çıkarır. Bunların başında hiç şüphe yok ki, (Şefâat-İ Uzmâ) sahibi Peygamberimiz Muhammed Mustafa (S.A.V.) gelir. . Şefaati Uzmâ en büyük şefaat demek olup, nâsın kıyamet günü hesap yerlerinde pek başı sıkıldığı zaman yapılacaktır.
Beşincis? : 'Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in bütün insanlara peygamber gönderilmesidir. Diğer peygamberler böyle değildi. Meselâ : HazreM Nuh Aleyhisselâm yalnız kendi kavmine gönderilmişti. İçlerinde yalnız bir beldeye gönderilenler bile vardı. İşte bu beş şeyle Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) imtiyaz ve ihtisas kesbetmiştir. Hadîsi şerifte bir çok faydalar vardır ki, bunlar uzun şerhlerde beyân olunmuştur. Burada Musannif merhuma gereken: Hadîsin sonunda Müftefekun Aleyh demek ondan sonra ikinci hadîse geçmek idi. Gerçi hadîs-i şerifin Müttefekun Aleyh olduğu anlaşılmakta ise de, bu şekli ile onu hiç tahrîc eden yokmuş gibi muallakta bırakmak doğru değildir.[345]

135/107- «Hüzeyfe radiyallahü anh hadîsinin Müslim'deki rîvâyetin-de: Suyu bulamadığımız zaman, toprağı da bize temizleyici kilindi» kaydı vardır ki, bu kayıt Kur'an-ı Kerimin kaydına uyduğu için birinci hadîsde de muteberdir.[346]

136/107- «Ali radiyallahü anh'âen Ahmed'in tahrîc ettiği rivayette: «Toprak bana temizleyici kılındı» cümlesi vardır.
Hadîs-i şerifin bu cümlesi ile yukarıdaki Huzeyfe rivayeti «teyemmüm yalnız toprak üzerine olur» diyenlerin delilidir. Buna verilen cevap birinci hadîsde geçti.[347]

136/108- «Ammâr b. Yâsir[348] radtyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. DemişfÎr ki: Resûlüllah sollallahü aleyhi ve seîlem beni bir hacet peşinde gönderdi. Ve ben cünüb oldum da su bulamadım. Binâenaleyh yer üzerinde tıpkı hayvanın yuvarlandığı gibi yuvarlandım. Sonra Peygamber {S.A.V.)ıe gelerek bunu kendilerine anlattım: «Sana ellerinle sadece şöyle yapmak yeterdi.» buyurdu. Sonra iki eliyle yere bir kere vurdu; sonra sol eli ile sağ eli üzerine, avuçlarının dışına ve yüzüne mesnetti.»[349]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'tir, lâfız Müslim'indir. Buharî'nin bir rivayetinde ise : «iki avucunu yere vurdu. Ve onları üfürdü. Sonra onlarla yüzünü ve ellerini mesnetti.» Duyurulmuştur.
Yukardaki hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, Hazrefi Ammâr kıyas ile âmel etmiştir. Bakmış ki, su bulunmadığı zaman onun yerini toprak tutuyor. O halde su ile nasıl bütün bedeni kuru yer kalmamak şartıyla yıkamak lâzım ise, toprakla da bütün bedeni kaplamak icap eder; kanaatma varmış, lâkin Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisine bu kıyasın doğru olmadığını, toprağı kullanmanın nasıl olacağına ve bunun yeter derecesinin neden ibaret olduğunu göstermiş ve teyemmüm için elleri temiz yere bir defa vurmanın kâfi geleceğini, ellerin yalnız üstü mesh edileceğini yâni farz olan miktarın bundan ibaret olduğunu anlatmıştır. Filhakika bu bâbtaki âyet-i kerîme mücmeldir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bilfiil meshetmekle onıj beyân buyurmuştur. Teyemmüm ederken, yüz ile kollar arasında tertibe riayet icab etmiyeceği dahi bu beyândan anlaşılmaktadır. Vakıa cümlede atıf harflerden «vav» vardır.

ise zaten tertip ifâde etmez. Amma Buharî'nin rivayetinde ile atıf edilmiştir. Tertip veterâhi ifâde eder. Bundan sonra demektir. Ebû Davud'un bir rivayetinde hadîs şöyledir:
«Sonra sol eliyle sağ elinin üzerine, sağ eliyle de sol elinin üzerine avuçların üzerine vurdu. Sonra yüzüne mesnetti.» îsmaüî'nm rivayetinde ifâde daha da açıktır. O rivayette şöyle denilmektedir:
«Sadece ellerini yere vurarak sonra onları silkmen, sonra sağ elinle solunun üzerine, sol elinle de sağ elinin üzerine meshetmen, sonra yüzüne meshetmen sana kâfidir.»
Hadîs-i şerif, cünüb olup da su bulamayana teyemmüm etmenin farz olduğuna delildir. Teyemmüm için ellerin toprağa- ka£ defa lacağı ve ellerin nereye kadar meshedîeceği ihtilaflıdır. Se'.ef-i Salî-hîn'den bir cemaatle onlardan sonra gelen bazı ulemâya göre teyemmüm için elleri bir defa toprağa vurmak kâfidir. Ashâb-ı kiramdan bir cemaatla onlardan sonra gelen Hanefîyye gibi bazı ulemâya göre ise mutlaka iki defa elleri toprağa vurmak lâzımdır. Bunların delilleri aşağıda gelen beşinci hadîstir. Hadis imamları ile birçok ulemâ toprağa bir kere vurmak kâfidir derler. Delilleri mevzu-u bahsimiz olan Ammâr hadîsidir. Bu hadîs bu bâbdaki hadîslerin en sahihidir. Aşağıda gelen ve iki vuruş ifade eden Ibnî Ömer hadîsi, buna muaraza edemez. Ammâr hadîsinden maada bu bâbda gelen her hadîs ya zaîftir, ya mevkuf diyorlar.
Ellerin nereye kadar meshedileceğine gelince: Hadîs imamlariyle ulemâdan bir cemaata göre ellerin yalnız avuç kısmı ile avucun dışını meshetmek kâfidir. Nitekim Ammâr hadîsi de bunu ifâde ediyor. Vakıa Hazreti Ammâr'dan muhtelif rivayetler gelmiş ise de bunların en sahihi şüphesiz ki Buharı (194 — 256) ile Müslim (204 — 261)'in.rivayetleridir. Hazreti Ammâr (R. A.) Resûlüllah (S.A.V.)'in vefatından sonra dahi bununla fetva verirdi. Ravî, bilhassa şahabı ve müçtehit olursa rivayet ettiğinin mânasını başkalarından iyi bilir. Teyemmüm için eller iki defa toprağa vurulur diyenler eller dirseklerle beraber meshedilir derler. Delilleri yine beşinci hadîstir. Tertib mes'eresUde-.ihtilaflıdır. Ellerin bir defa vurulmasını kâfi görenler Ammâr'hadîsi ile istidlal ederek tertip vâcib değildir diyorlar.. Ellerin iki defa vurulmasını şart koşanlar: Evvelâ yüze, sonra kollara ve keza evvelâ sağa, sonra sola meshetmek suretiyle tertibe riayet etmek farzdır; derler.. îmnyn-ı Şafiî'ye (150 — 204) göre teyemmüm için elleri toprağa vurmak şart değildir. Sadece toprağın üzerine koymak kâfidir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'in duvardan yaptığı teyemmüm de yalnız elini koyduğu rivayet edilmiştir.
Hadîs-i şerifin Bw/ıan'deki rivayetinde ellerden toprağa üfür-mek de vardır ki; bazı ulemâya göre bu mendup, bazılarına göre değildir. Buradaki teyemmüm cünüp hakkında ise de hayızlı ile nifas-lının hükmü de cünübe kıyasen aynıdır. Yalnız bunlar hakkında Ibnı Ömer ile İbni Mes'ûd muhalif reydedirler. Toprağın cünüblüğü giderip gideremememesi altıncı ha-dîsdç görülecektir.[350]

141/109- «İbni Ömer radiyallahü aııh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûfüllah sallallahü aleyhi ve seîlem :
— Teyemmüm iki vuruştur. Bir vuruş yüz için; bir vurug da dirseklerle beraber kollar içindir; buyurdular.»[351]

Bu hadîsi Dâre Kutnî rivayet etmiştir. Hadîs imamları onun mevkuf olduğunu sahîhlemişlerdir.
Dâre Kutnî (306 — 385) «Sünen» inde bu hadîsi rivayet ettikten zcnırz: «Bu hadîsi Yahya, Kattan, Hiişeym ve başkaları mevkuf saymışlardır. Doğrusu da budur.» diyor. Hadîs İbni Ömer'e mevkuftur. Hattâ bazıları «onun sözüdür. Bu bâbda içtihada meydan açıktır» diyor. Bu mânada daha birçok rrvâyetler vardır. Fakat hiçbiri sahîh değildir. Bunların kimisi mevkuf, kimisi de zaîftir. İtimâda şayan olanı, yalnız yukarda zikrettiğimiz Ammâr hadîsidir. Buharı (194 — 256) bu rivayete katiyetle cezmederek sahihinde :
«Yüz İle Ellere Teyemmüm Babı» unvanı ile bir bâb yapmışdır.
Burada ihtilâf olduğu şöhret bulmakla beraber Buharî'nin cezm sigası kullanması delili kuvvetli olduğundandır. Zira teyemmümün sıfatı hakkında vârid olan hadîslerden oncak Ebu Cüheym hadîsi ile Ammâd hadîsi sahihtir .Bunlardan maadası ya zaîftir ,yahut mevkuf veya merfu olduğu ihtilaflıdır. Ve merfu olmadıkları müreccahtır. Ebu Cüheym hadîsi elleri mücmel zikretmiştir. Ammâr hadîsine gelince: Bu hadîs Sahîheyn'de « ^kj3 | » yâni eller İraydı ile, Süne»'de yâni dirsekler kaydıyla rivayet olunmuş; bir rivayette kolun yarısına kadar! diğer bir rivayette koltuklara kadar, kaydıyla vârid olmuştur. Dirsekler ile kolun yansı rivayetleri üzerinde söz edilmiş-' tir. Koltuklara kadar mesh edileceğini gösteren rivayet hakkında tmam-ı Şafiî (150 — 204) ve başkaları şöyle diyorlar: «Eğer bu şekilde teyemmüm HazretİPeygamber (S.A.V.)'in emri ile olduysa bundan sonra Hazretî Peygamberden sahîh olarak rivayet edilen her teyemmüm bunu neshetmiştir. Yok Resûlüllah (S.A.V.)'in emri »olmaksızın yapılmışsa hüccet değildir. Hüccet Peygamber (S.A.V.)'in emridir.»[352]

142/110- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'iien rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Yer yüzü müslümanın abdest suyudur; isterse suyu on sene bulamasın, suyu bulduğu zaman Allah'dan korksunda onu cildine dokundursun; buyurdular.»[353]

Bu hadîsi, Bezzâr rivayet etmiş ve İbni Kattan sahîhîemiştir. Lâkin Dâre Kutnî mürsel olduğunu doğru bulmuştur.
Dâre Kutnî (305 — 385) «Kitabül - îlel» inde «Mürsel olduğu daha sahîhdir» der. Hadîsde «Suyu bulduğu zaman» denilmesi, su bulundukta onu vücuduna dökünmesi lüzumuna delildir. îşte toprak cünüb-lüğü gidermez, o yalnız namazı mubah kılar. Namazdan sonra cünüb-lük yine bakidir; diyenlerin delili budur. Bundan dolayıdır ki, her namaz için ayrı teyemmüm icap eder derler. Bunlar Amr b. Âs hadîsi ile de istidlal ederler. HazretİAmr (R. A.) cünüblükten teyemmüm etmiş ve arkadaşlarına namaz kıldırmıştır. Ashâb-ı Kiram bunu Resûlüllah (S.A.V.)'e haber verdiler. Ve Amr cünüb olduğu halde arkadaşlarına namaz kıldırdı; dediler. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisine hitaben :
«Arkadaşlarına cünüb iken namaz mı kıldırdın» diyerek ashabın hazreti Amr'a cünüb demelerini takrir eylemiştir.
Bazıları: «Toprak su hükmündedir. Binâenaleyh o da su gibi cünüb-lüğü giderir. Ve onunla teyemmüm eden istediği kadar namaz kılar. Suyu bulduğu zaman yıkanması icap eder. Fakat bu yıkanma geçmiş namazlar için değil, gelecek namazlar içindir;» derler. Ve bu hususta hem âyet hem hadîsle istidlal ederler. Âyetten delilleri Cenab-ı Hakkın toprağı suyun yerine bedel tutmasıdır .Binâenaleyh suyun hükmü ne ise, toprağın hükmü dahi odur. Hadîsden delilleri: Resûlüllah (S.A.V.)'in toprak için tahûr yâni temiz ve temizleyici demesi onun hakkında- abdest suyu tabirini kullanmasıdır.Hak olan şudur ki: Teyemmüm suyun yerini tutar ve cünüblüğü giderir. Fakat muvakkattir. Suyu buldu mu onun hükmü kalkar. Suyun yerini tutması Cenab-ı Hakkın onu suyun yerine bedel saymasındandır. Esas itibarı ile toprak bütün ahkâm hususunda suyun yerini tutar. Bu kaide ancak aksine bir delil varsa bozulur. Aksine delil de yoktur. Suyu bulduğu zaman yıkanması, Resülüllah (S.A.V.) Hazretleri Amr'a cünüb dediği ve «Suyu btlldu-ğu zaman Allah'tan korksun» buyurduğu içindir. Bundan anlaşılanı; suyu bulmazdan Önceki sebepten dolayı yıkanmayı emretmiş olmasıdır. Zira ilerde gelecek sebeplerden dolayı yıkanma emri Kitap ve Sünnet'ten malûmdur. Te'sis, Te'kidden hayırlıdır.
142/110- «Tirmizî'de Ebû Zerr[354] radiyaîlahü cmVden bunun benzerî vardır. Tirmizî bunu sahîhlemiştir.»
Hazreti Ebu Zerr'in yukardaki Ebu Hüreyre hadîsine benziyen hadîsi sudur :
öEbû Zerr dedi ki : Medine'de sıkıldım Resülüllah (S.A.V.) de bana develerin yanına gitmemi emretti. Bir müddet onların arasında kaldım. Nihayet Resülüllah (S.A.V.)'e gelerek Ebû Zerr helak oldu; dedim. Hâlin nedir? Buyurdular. Cünüblüğe maruz kalıyordum; yanımda su da yoktu; dedim. «Yer yüzü suyu bulamayanın temizleyi-cisidir. isterse on sene olsun» buyurdular.
Bu hadîs için Musannif merhum «El-Fetih» de, «Onu İbni Hib- (—354) ile Dâre Kutnî (306 — 385) de sahihi emişi erdir» diyor.[355]

144/111- «Ebû Saİd-î Hudrî radiyaîlahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Bir seferde iki adam yola çıkmıştı. Yanlarında su yoktu. Namaz vakti geldi. Bunlar hemen temiz yere teyemmüm ederek namazlarını kıldılar. Sonra vaktin içinde iken suyu buldular. Derken birisi hem abdestî, hem namazı iade etti. Öteki iade etmedi. Sonra Re-sûlüllah (S.A.V.)'e gelerek mes'eleyi anlattılar. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Namazı iade etmeyene «Sen sünneti yapmakla isabet ettin ve namazın sana kifayet etti;» dedi. Diğerine de: «Sana iki kere sevap var» buyurdular.»[356]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîfte yolculardan biri hakkında «hem namazı, hem ab-desti iade etti» deniliyor. Halbuki henüz abdest almamış; teyemmüm etmişti. Şu halde burada abdest almasına ya tağlîb tarikiyle iade etti denilmiş; yahut teyemmüme mecazen abdest ıtlak edilmiştir. «Sünnete İsabet ettin» tâbirinden murad: Meşru yola rastladın demektir. «Sana İki kere sevap var» demek; biri teyemmümle kıldığın diğeri da abdestle kıldığın için demektir.
MunzirVnm (—656) «Muhtasarü's - Sünen» adlı eserinde : Bu hadîsi NesâVnin hem müsned, hem de mürsel olarak tahrîe ettiği zikredilmiştir. Ebu Dâvud (202 — 275) dahi: «Bu hadîs Ata b. Yesâr'dan mürseldir;» diyor. Lâkin Musannif «Bu rivayet îbni Seken {294—353)'in sahihinde yer almıştır» demektedir. Hadîsin İbni Abbas (R. A ./dan bîr şahidi de vardır. Bu şahidi îshak Müsned'inde şu lâfızlarla rivayet eder.

«Resûl-iİ Ekrem (S.A.V.) küçük abdestini bozdu; sonra teyemmüm efti. Kendisine: Muhakkak su sana yakındır dediler. Belki ben ona Uİa-şamam» buyurdular»
Sadedinde bulunduğumuz hadîs-i şerîf Resûlüllah (S.A.V.) devrinde içtihadın caiz olduğuna delâlet ettiği gibi, teyemmümle namazını kılıp da, vakit içinde suyu bulana namazını iade lâzım gelmiyeceğine de delildir. Bazıları vakit içinde suyu bulan namazını iade eder; demişler ve yukarda geçen :
«Suyu bulduğu vakit Allah'dan korksun da onu cildine dokundursun» hadîsi ile istidlal etmişlerdir. Fakat buna şöyle cevap verilmiştir: «Bu hadîs mutlaktır. Suyu vakit içinde, vakit dışında, namaz halinde ve namaz dışında bulana şâmildir. Ebu Said'in bu hadîsi ise, suyu vakit içinde namaz halinde iken bulamayanlar hakkındadır. Binâenaleyh o mutlak hadîs bu mukayyede hamledilir ve mâna şöyle-olur: «Eskiden cünüb olup, teyemmüm etmiş de şimdi vakit içinde namazı kılmadan Önce suyu bulmuşsa, o suyu vücuduna dökerek yıkansın.»
Vakit içinde iade eder diyenler bir de:
([357]) Namaza kalkmak istediğinizde yüzlerinizi yıkayın» âyeti kerîme-siyle istidlal ederek «vakit çıkmadıkça bu hitab o mükellefe müteveccihtir» derlerse de bunlara: «Namaz kılındıktan sonra, hitabın teveccühü kalmaz.» Resûî-ü Ekrem (S.A.V.) :
«Namazın sana yeter» dedikten sonra hitabın teveccühü nasıl kalabilir» diye cevap verilmiştir.[358]

145/112- «İbni Abbas radiyallahü anhümâ'dan Teâlâ hazretlerinin «Eğer hasta veya yolcu olursanız» âyet-i kerimesi hakkında rivayet edilmiştir. Demiştir ki:
«Adamda hak yolunda cihad ederken yaralanma olur veya vücudunda çıkan yara bulunur da, cünüb olur ve yıkandığı takdirde öleceğinden korkarsa teyemmüm eder.»[359]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî mevkuf olarak Bezzâr ise merfû olarak rivayet etmiş; İbni Hüzeyme ile Hâkim sahîhlemişlerdir.
Dâre Kutnî (306—385) İbni Abbas'a mevkufen rivayet etmektedir. Ebû Züra (— 375) ile Ebû Hatim (— 354) : «Bu hadîsde Ali b. Âsim hata etti» diyorlar. Bezzâr: «Bu hadîsi mutemet râvilerden Cerir*-den gayri hiçbirinin Ata'dan merftı olarak rivayet ettiğini bi'miyo-ruz;» demiştir. İbni Maîn, (—233) : «Cerîr Atâ'dân ihtilâftan sonra işitmiştir.» der. Bu takdirde hadîsin merfu olduğu bile tam sabit olamıyor.
Hadîs-i çerîf cünüb hakkında teyemmümün ölüm korkusu halinde caiz olacağına delildir. Ölüm korkusu yok da yalnız zarar varsa o zaman da: âyet-i kerîmesi hastalığın teyemmümü mutlak surette, yani ölüm korkusu olsun olmasın mubah kıldığına delâlet eder. İbni Abbas (R. A.)'ın sözünde geçen «yara» tâbirleri sırf birer misaldir. Yoksa her hastalık aynı hükümdedir. İbni Abbas hazretlerinin kavline îmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241) ile bir kavlinde Şafiî (150 — 204) zâhib olmuşlardır, îmam-ı Mâlik (93 — 179), Hanefîyye İmamları ve bir kavlinde Şafiî zarar korkusuyla dahi teyemmümü caiz görürler. Zira âyet mutlaktır. Dâvud-u Zahirî (202 — 270)'ye göre zarar korkusu olmasa bile hastalık teyemmümü mubah kılar. Çünkü ayetin zahiri bunu ifâde eder.[360]

146/113- «Alî radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki:Bilek mafsallarımdan birisi kırıldı da Resûlüllah (S.A.V.)'e ne yapacağımı sordum: Bana sargılar üzerine mesh etmemi emir buyurdular.»[361]

Bu hadîsi, İbni Mâce cidden hiç olan bir senetle rivayet etmiştir.
Onu Yahya b. Maln (—233), îmam-ı Ahmed b. Haribel (164—241) ve başkaları dahi inkâr etmişler ve: «Bu hadîsi Amr b. Halid Vasıtî rivayet etmiştir. Bu adam yalancıdır» demişlerdir. Hadisi Dâre Kutnl (306 — 385) ile Beyhakı (384 — 458) dahi iki yoldan rivayet etmişlerse de senet itibariyle bunlar yukarıkinden daha hiçtir. Nevevî (631 — 676) : «Bu hadîsin zaîf olduğuna bütün hafızlar ittifak etmiştir» der. İmam-ı Şafiî (150 — 204) : «İsnadının sahîh olduğunu bilsem buna kail olurdum. Bu hadîs, hakkında Allah'a istihare ettiğim hadîslerdendir.» demiştir.[362]

147/114- «Câbir radiyallahü anh'den, başı yanlan ve yıkanarak Ölen zât hakkında :
— «Ona sade teyemmüm edip, yarasının üzerine bir bez parçası sarması yeterdi. Sonra üzerine mesheder, Sair cesedini yıkardı; dediği rivayet edilmiştir.»[363]

Bu hadîsi; Ebû Dâvud, içinde zaaf bulunan bir senetle rivayet etmiştir. Hadîsin ravîsi üzerinde de ihtilâf vardır.
Çünkü bu hadîsi tek başına Ziibeyr b. Hurayk rivayet etmiştir. Dâre Kutnî (306 — 385) bu zât hakkında: «Kavî değildir» diyor. Fakat Zehebî (673 — 748) : «Doğru söyler» demiştir.
Râvisi üzerindeki ihtilâf ise Atâ'nm Câbir'den mi, yoksa İbni Abbas'dan mı rivayet ettiği hususundadır. Çünkü hadîsi Atâ'd&n Zübeyr b. Hurayk'm rivayetinde Atâ bu hadîsi Câbir'den rivayet etmektedir; Fakat EvzâVnin Atâ'âa.11 duyarak naklettiği rivayet de Atâ hadîsi İbni Abbas'dan rivayet eder. Bir rivayetinde olan diğerinde yoktur.
Bu hadîsile yukarıki Hazreti Ali hadîsi sargı üzerine su ile meshet-menin vücubu hakkında birbirini takviye ediyorlar. Bu faâbda ulemâ arasında ihtilâf vardır. Bazıları zaîf de olsalar birbirlerini takviye eden bu iki hadîsle istidlal ederek, sargı üzerine meshe kail olmuş; bunu mest ve sargı üzerine mesh etmeye kıyas eylemiştir ki, bu kıyâs nassı takviye ede,r. Evet, mest ile sargı üzerine meshi caiz görenlerce sarığı üzerine mesh kuvvetle sabit ve caiz olur. Fakat Câbir hadîsinde teyemmüm, mesh ve yıkamanın üçü birden zikredilmektedir ki, bu müşküldür. Çünkü teyemmümle gusülün bir araya gelmesini iktiza ediyor. Bazılarında bu müşkil şu şekilde hâl olunur: Abdest azaları yara olur. Eu sebeple onlara su dokundurmak imkansızlaşır ve teyemmüme müracaat olunur. Sonra vücudun geri kalan yerlerine su dökülür. Baş yarığına gelince: Bu baştadır ve yıkamak icap eder. Lâkin yarığı yıkamak imkânsız olduğundan üzerine sargı sarılır ve mesh olunur. Ancak Musannif «Et-Telhîs» adlı eserinde: Atâ'nin İbni Abbas'dan olan rivayetinde teyemmüm lâfı yoktur: Binâenaleyh Zübeyr b. Hurayk'ın bunu rivayette yalnız kaldığı sabit olur. Bu cihetle İbni Katta (—628) tenbihte bulunmuştur.» dedikten sonra «Atâ'nm rivayetinde sargı üzerine mesh lâfı da yoktur. Bu da ZÜbeyr'in tek başına rivayetidir,» diyor.
«ona sadece yeterdi» cümlesinin merfu olmadığı zannmı vermekte İse de hâl butlun aksinedir. İbare merfudur. Yalnız Musannif kısaltma yaparken merfu olduğuna delâlet edeıı ibare gözden kaçmıştır. Bu: hadîs bir kıssayı hâvi olup, lâfzı Ebû Davud'un Câbir'den tahrîc ettiği rivayette şöyledir.»
Câbir dedi ki: Bir sefere çıktık. Bizden bir adama bir taş isabet ederek başını yardı. Sonra bu zât ihtilâm oldu ve arkadaşlarına sordu. Benîm için teyemmüme ruhsat buluyormusunuz? dedi. Arkadaşları:
Senin için ruhsat bulamayız! Sen su isti'maline kadirsin dediler. Bunun üzerine yıkandı ve öldü.Resûlüllah (S.A.V.)'in yanına gelince hadîse kendisine haber verildi ve : Öldürdüler adamı! Allah onları katletsin.'Mademki bilmiyorlar sorsalar ya! Âcizin şifası ancsk sormaktır. Bu adama sadece teyemmüm ederek yarayı sıkması yahut yarasının üzerine bir bez parçası r arması «Musa burada şek etti» kendisine yeterdi. Sonra üzerine mesh. eder, ve bedenininsâir yerlerini yıkardı.» buyurdular.[364]

148/115- «İbni Abbas radiyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Kişinin bir teyemmüm İle bir namazdan başka namaz kılmaması sünnettendir. Sonra diğer namaz için yine teyemmüm eder.»[365]

Bu hadîsi Dâre Kutnî pek zaîf bir isnadla rivayet etmiştir. Çünkü, Hasan b. Amâre'nin rivayetidir. Bu zât zaîftir.
Bu bâbda Hazreti Ali ile İbni Ömer (R.A.)'den iki zaîf hadîs daha vardır. Her ne kadar İbni Ömer hadîsi daha sahihtir diyenler olmuşsa da o da-mevkuftur. Binâenaleyh hiçbiri ile istidlal caiz değildir. Asıl olan: Cenab-ı Hak toprağı suyun yerine koymuştur. Su ile abdest yalnız hadesten dolayı vacip olur. O halde teyemmüm de öyledir. Hadîs imamlarından bir cemaat ile diğer bir takım ulemâ bu kanaattadır. Delil nokta-ı nazarından bu daha kuvvetlidir.[366]

Hayz Babı

Hayz : lugâtta: Çıkan kan demektir. Şer'an, hayzin hades mi yoksa necis mi olduğu ihtilaflıdır. Hades olması daha münasib görülür. Hayzin necis olduğuna göre tarifi : Hasta ve küçük olmayan bir kadın rahminin dışarı attığı kandır. Hades olduğuna göre tarifi : Adı geçen kan sebebiyle hasıl olan seri maniiyyettir[367]. Musannif vukuu çok olan hadesîeri bitirdikten sonra vukuu da-ha az olana geçiyor ki, tertip bunu icap eder.[368]

149/116- «Âişe radiyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir ki, Fâtıma bınti Ebi Hubeyş hastalık kanı görüyordu. Resûlüllah saTlallahü aleyhi ve sellem kendisine:
— Muhakkak ki hayız kanı karadır; bilinir. Binâenaleyh o geldi mi namazdan vazgeç. Öteki olursa abdest a' ve namazını kıl; buyurdular.»[369]

Bu hadîsi; Ebû Dâvud ve Nesâi rivayet etmişler; İbni Hibbân ile Hakim sahîhlemişler; Ebû Hatim ise münker bulmuştur. Bu hadîs abdesti bozan şeyler babının ikinci hadîsidir. Oradaki rivayeti Müttefekun aleyhtir. Buradakinde Ebû Hatim'in onu münker saymasının sebebi Adiyy b. Sabitin babasından, onun da dedesinden rivayet etmiş olmasıdır. Çünkü ceddi maruf bir kimse değildir. Bu hadîsi Ebû Dâvud (202 — 275) dahi zaîf addetmiştir. Hadîs-i şerîfde istihazalı kadına, kanın sıfatına bakması emrediliyor. Hayz kanının rengini, sıfatını kadınlar zaten bilirler. Binâenaleyh görülen kan o sıfatta ise hayz; değilse istihazadır.
îmam-ı Şa/i$(150 — 204) yeni hayz görenler hakkında buna kail olmuştur.
Abdesti bozan şeyler. babında Resûlüllah (S.A.V.)'in Fâtıma'ya :
«Bu ancak bir damardır. Hayzin geldi mi namazı bırak! Gitti mi kendinden kanı yıka ve namazını kıl» buyurduğunu görmüştük. Eu hadîs cna zıt değildir. Zira: «Hayz kam karadır; bilinir» demek, hayzin gelip gitme za^nanını beyândır. İstihazalı kadın, ya kanın sıfatından, yahut âdeti günlerinde gelmesinden, gelen kanın hayz olduğunu bilir. Fâtıma binti ebî Hubeyş, ihtimalki âdeti malûm olan bir kadındı. Bu takdirde «hayzin geldi mi» sözü âdet günlerin geldiği vakit demek olur. Şayet âdet günleri malûm değildiyse o zaman da ka-nm sıfatına' bakarak, hayzin geldiyse demek olur. Bir kadın hakkında-hem âdet günleri, hem de kanın sıfatı bir araya gelebilir.
İstihazalı kadının kendine mahsus hükümleri vardır ki, bazıları şunlardır:
1— Cumhur-u ulemâ'y^' göre istihaza kanı akarken, o kadının cinsî münasebette bulunması caizdir. Çünkü bu kadın namaz, oruç ve şâir ibadetlere nisbetle temiz hükmündedir. O halde cima için de aynı hükümdedir. Zaten kadının cimâı ancak bir delil ile kocasına haram olur. Burada böyle bir delil yoktur. İbni Abbas (R. A.), «îstihazalı kadın namazını kılıyorsa, kocası kendisine, yaklaşabilir. Namaz daha büyüktür! demiştir. Yani namaz ki taharet şartiyle yapılan ibadetlerin başındadır; onu bile istihaza kanı akıp dururken kılabilirse, cinsî münasebet evleviyyetle caiz olur, demek istemiştir.
2— İhtiyat kabilinden istihazalı kadına abdest ve gusülden önce fercini yıkayarak oraya pamuk veya bez parçası tıkıştırması ve bu suretle mümkün olduğu kadar pisliği azaltmağa çalışması emrolunur. Fakat bu vacip değil, menduptur.
3— Cumhûr'a göre, namaz vakti girmeden abdest alamaz.Çünkü onun temizliği zaruri temizliktir. İhtiyaç zamanı gelmedikçe onu yapamam.[370]

149/116- «Esma bîntî Umeys[371] radiyallahü anhâ'nm Ebû Dâvud'daki hadîsinde : Bir leğene otursun, suyun üzerinde sarılığı gördüğü zaman, öğle ile ikindi için bir gusül yıkansın. Akşam ile yatsı için de bir gusül yıkanır; sabah için de bir gusül yıkanır. Bunların arasında abdest alır» Duyurulmuştur.[372]

Hadîs-i şerîfde «otursun» buyurulduğu zikrediliyor. Yani cümle yukarıya atıf harflerinden ile bağlanıyor. Çünkü Musannif Esma hadîsinin yalnız bir kısmını almıştır. Zaten âdeti öyledir. Hadîsin yalnız delil teşkil eden yerini alır. Lâkin Ebû Davud'un tahrîc ettiği Esma hadîsi şöyledir :
«Sübhânellah bu şeytandandır. Otursun...» yani orada ile atıf yoktur. Gerek bu lıadîsde, gerekse aşağıdaki Hamne hadîsinde istihazalı kadının gün ile gecede üç defa yıkanması emrediliyor. Hamne hadîsinde bunu öğle ile akşamı, geciktirdiği zaman yapacağını izah ediyor. Hadîsden anlaşılan: vakit, tâyin ederse, her farz için yıkanmasıdır. Ulemâ bu bâbda ihtilâf etmişlerdir. Ashab-ı kiram ile tabiînden bir cemaata göre bu kadına her namaz için yıkanmak icap eder. Cumhûr'a före ise her namaz için yıkanmak farz değildir. Çünkü her namaz için yıkanma rivayeti zaîftir. Zaîf olduğunu îmam-ı Beyhakî (384 — 458) beyân etmiştir. Bazıları «yıkanma hadîsi Fâtıma binti Efaî Hübeyş hadîsi ile nesh edilmiştir» derler. Şu varki nesh için tarihini bilmek icap eder. Münzirî (— 656) Esma binti Ümeys için «hasendir» demiştir. O halde bu hadîsle Fâtıma bîntî Ebî Hübeyş hadîsinin araları şöyle cemedilir: Gusül menduptur. Abdest almak farzdır: Zira gusül farz olsaydı, Fâtıma'ya sade abdest almasını emret-mezdi. îmam-ı Şafiî (150 — 204) bu kavle meyletmiştir.[373]

151/117- «Hamne binti Cahş[374] radiyallahü anhâ'dsp rivayet-edilmiştir, demiştir ki: Ben çok şiddetli hayızla istihaza görüyordum. Peygamber (S.A.V.)'e fefvâ sormağa geldim. Buyurdu ki :Bu ancak şeytandan bir dürtmedir. Binâenaleyh sen altı gün veya yedi gün hayzını gör. Sonra yıkan; iyice temizlendin mi yirmidört veya yirmi üç gün namaz kıl ve kıl; tut. Çünkü bu sana yeter. (İlerisi için de) hep böyle yap. Kadınlar nasıl hayz görüyorsa, Öyle. Eğer öğleyi geciktirip, ikindiyi acele kılmaya iktidarın var da, sonra hayzdan temizlenip yıkanır ve öğle ile ikindiyi toptan kılar; sonra akşam namazı ile yatsıyı te'hir eder; sonra yıkanır ve iki namazı birden kılabilirsen bunu yap. Sabah zamanında yıkanır ve namazı kılarsın.» Bu benîm için iki şıkkın en acaibi-dİr.»[375]

Bu hadîsi Nesâî müstesna, Beşler rivayet etmiş; Tirmizî sahîh-lemiş ve Buharı «Hasen» addetmiştir. Hadîsde geçen bazı cümlelerin izahı :
«Şeytandan bir dürtme» bunun mânâsı: Şeytan dinî hususunda onu aldatarak âdetini unutturmaya imkân buldu. Bu suretle sanki onu dürtmüş gibi oldu demektir. Bu izahat abdesti bozan şeyler babının ikinci hadîsinde geçen: «O bîr damardır» tarzındaki izaha aykırı değildir. Çünkü «Şeytan dürtmüştür de damar çatlamıştır» şeklinde araları cem edilebilir. Bu mânâya hamletmeye bir mâni de yoktur:
«Yirmi dört veya yirmi üç kıl» bunun mânâsı: Hayz günlerin altı ise, yirmi dört gün namaz kıl; yirmi üç gün kıl Bu suretle otuz gün tamam olsun demektir:
«Kıl, tut» yani istediğin kadar farz ve nafile ibadet yap demektir:
«Hep böyle yap» yani gelecek aylarda da böyle hareket et demektir. Nitekim Ebû Davud'un (202 — 275) rivayetinde : «Her ay yap» buyrulmuştur.»
«Öğleyi geciktirip, ikindiyi acele kılmaya...» yani öğleyi «vakit çıkmamak şartıyla» vaktin sonuna bırakıp, ikindiyi de hemen vakti girdiği anda kılmak suretiyle zahiren aralarını cem et demektir;
anda kılmak suretiyle zahiren aralarını cem et demektir;
«Sonra akşamla yatsıyı geciktirirsin» bundan murad: Akşam namazını vaktin sonuna geciktirir; - yatsıyı da vaktinin evvelinde lalarsın demektir. Zaten Ebû 'Davud'un rivayeti böyle değildir. Onun rivayetinde:
«Akşam namazını geciktirir; yatsıyı ilk vaktinde kılarsın» buyrutmaktadır. Musannif Merhumun bu cümleyi hafzetmesi iyi olmamıştır. «Bu benim için iki şıkkın en acâibidir». Zahirine bakılırsa bu söz ResûlüÜah (S.A.V.)'indir. Ancak Ebû Davud'un rivayetine bakılırsa, Hazreti Hamne'nin sözüdür. Zira Ebû Dâvud şöyle diyor:
«Bu hadîsi Amr b. Sabit İbnî Ukayl'den rivayet etmiştir. İbni Ukayl demiştir ki: Hamne bu benim için şıkkın en acâibidir; dedi.»
Hafız Münzirî (— 656) «Muhtasar-ı Sünen-i Ebû Dâvud-» adlı "eserinde bu hadîs hakkında şöyle diyor: «Hattâbî (—388) : Bazı ulemâ bu hadîsin mucebiyle, kavli bıraktı. Çünkü râvisi îbnü Ukayl bir şey değil; dedi». Ebû BelUr Beyhâkî (384—458) «Bu hadîsi münferiden Abdullah b. Muhammed b. Ukayl rivayet etmiştir. Bu zâtın hüccet olup olmayacağı ihtilaflıdır; demiştir.»
Bu hadîs hakkında Tirmizî (200 — 267): «Hasen sahîh» dir; dedikten sonra «Muhammed'e yani Buhari'ye bu hadisi sordum. «O ha-sendir» cevabını verdi diyor. İmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241) : «Bu hadîs hasen, sahihtir» demiştir.
Görülüyor ki, bu hadîs için «doğru değildir» diyenlerin sözü, doğru değildir. Bilâkis hadîs imamları onu sahîhlemiştir. Musannif bu hadîsi Ebû Davud'un lafzıyla nakletmemiştir. Fakat yukarda da tenbih ettiğimiz veçhile yatsıyı «vaktinin evvelinde» kaydıyla kayıtlamak lâzımdır. Çünkü bu cümleleri Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) her namazı vaktinde kılmaya irşad için söylemiştir. Yani namazın biri vaktin sonunda, öteki vaktin evvelinde kılınacaktır:
«Muktedir olursan» denilmesine bakılırsa kadına gusül etmek farz değil, menduptur. Farz olan: Altı veya yedi gün geçtikten sonra hayzdan yıkanmak, ondan sonra her namaz için abdest almaktır. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in irşad buyurdukları iki şeyin birincisi budur. Zira hadîsin başında .
«Sana iki şey emrediyorum. Bunların hangisini yaparsan Ötekinden Ötürü sana yeter. Her ikisini de yapabil irsen sen*bilirsin!...» buyurulmuş; sonra bu iki şeyden birinciyi beyân babında kadına altı veya yedi gün hayz gördükten sonra yıkanıp, namaz kılmak emrolunmuştur. îstihâzalı kadının her namaz için abdest alacağını bildiren rivayeti Musannif burada .zikretmemiş, fakat başka yerde zikretmiştir. ResûlüElah (S.A.V.)'in irşad buyurdukları iki şeyin ikincisi de yıkanıp, iki namazı sureta cem etmektir.
Bu hadîsde özürden dolayı iki namazın bir vakit de toptan kılınmasına şeran müsaade edilmediğine delil' vardır. Çünkü özürden dolayı buna müsaade edilse, evvelâ istihâzah kadınlaFa edilirdi.[376]

152/118- «Âişe radiyaîlahü anhâ'dan rivayet edilmiştir ki, Ümmü Habibe bihti Cahş Resûlüllah (S.A.V.)'e kandan şikâyet etti. Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki: «Hayzmın seni hapsettiği miktar bekle; sonra yıkan!» Bundan sonra Ümmü Habibe[377] artık her namaz için yıkanıyordu.[378]

Bu hadîsi Müslim rivâet etmiştir. Buhâri'nm bir rivâyetinue şöyledir: «Her namaz için abdest al» bu rivayet Ebû Dâvud ile başkalarında başkavecihtendir.»
Hadîsde geçen bazı cümlelerin izahı :
«Sonra yıkan» bundan murad, hayzdan paklanmak için yıkanmaktır, o Artık her namaz için yıkanıyordu», bundan maksat ftesûlüllahın emri olmaksızın yıkanırdı demektir.
Bu hadîs-i şerîf istihâzalı kadının hayzını bildiren şeylere müracaata havale edileceğine delildir. Hayzını bildiren şeylerin âdet günleri ile kanın sıfatı olduğunu yukarda görmüştük. Maksad bu yollardan biriyle hayzmın geldiğine zan hasıl etmektir. Keza ne zaman hayzımn bittiğine dair zan hasıl olursa, kadına yıkanmak farz olur. Namazlarını şeklen cem edebileceğini görmüştük. Acaba abdesti de böyle cem edebilir mi? Bu bâbda bir nass yoksa da, bunun herkese caiz olduğu başka delilden anlaşılmıştır. İstihâzalı kadının farz namaz için aldığı abdestle nafile kılıp kılmayacağı hakkında da bir bilgi verilmemiştir. Bu mes'elelerde ulemâ ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam-ı Şafiî'ye göre bir farzdan fazla kılamaz. Nafile istediği kadar kılar[379].

154/119- «Ümmü Atîyye[380] radiyallahü anhâ'dan rivayet edîlmîş-tir. Demiştir ki: Biz temizlendikten sonra gel»n bulanıklığı ve sanlığı bîr şey saymıyorduk.»[381]

Bu hadîsi Buhârî ile Ebû Dâvud rivayet etmişlerdir. Lâfız Ebûr Davud'undur,
Hadîsteki «saymıyorduk» sözü ulemânın ihtilâflarına sebep olmuştur. Bazıları, bu «Peygamber (S.A.V.)'e merfû hükmündedir. Çünkü maksad onun zamanında ve onun malûmatı ile saymıyorduk demektir. Binâenaleyh Resûlüllah (S.A.V.) bu hali takrir etmiş oluyor» diyorlar. Hadîs imamlarından Buharı (194 — 256) ile birçoklarının rey'i budur. Binâenaleyh hüccet olur ve kadın kara koyu ve kadınlarca malûm kanı görmedikçe hayızlı sayılmaz. Kadın bir defa kassa denilen beyaz ipliğe benziyen şeyi gördükten sonra gelen bulanık veya sarımtırak renkli suyun bir hükmü kalmaz.
Kassa; hayz bittikten sonra rahimden çıkan beyaz ipliğe benzer bir şeydir. Yahut kurulandıktan sonra çıkan beyaz şeydir. Kurulanma rahmine içine kuru bir bez salarak bezin kupkuru çıkmasıdır. Hadîsde «tuhurdan sonra gelen bulanıklığı ve sarılığı bir şey saymazdık» denildiğine göre mefhum-u muhalifine bakılırsa tuhurdan evvel gelenin hayz sayılması icabeder. Bu cihet dahi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.[382]

155/120- «Enes radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki, Yahudiler kadın hayz gördüğü vakit onunla yiyip içmezler mi ş. Peygamber (S.A.v.) de: «Her şeyi yapın. Yalnız cinsî münasebet müstesna» buyurmuşlardır.[383]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Hadîs-i şerîf Teâlâ hazretlerinin :
[384] «O hayz ezadır. Binâenaleyh siz hayz halinde kadınlardan hemen uzaklasın ve tâ temizleninceye kadar onların semtine yaklaşmayın»
âyet-i celîlesinden murad ne olduğunu açıklamaktır. Görülüyor ki, kendişinden uzaklaşılması emir, yaklaşılması nehy edilen şey cinsî münasebet imiş. Bundan gayri yiyip içme, beraber düşüp kalkma, yatma ve şâire caizdir. Filvâ kiYahudiler hayızh kadınlarla bir evde bile oturmaz; onlarla cinsî münasebette bulunmadıktan maada . beraberce yemeğe bile oturmazlarcnış. Nitekim Müslim'in rivayetinde bu cihet açıklanmıştır. Cinsî münasebetten gayri istifadeyi bu hadîs-i şerif mubah kıldığı gibi, aşağıdaki hadîs de aynı mânâyı ifade eder.[385]

156/121- «Âişe radiyallahü anhâ'dân rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saUalldhü aleyhi ve sellem bana entarimi giymemi emrediyor; ben de giyiyordum. Sonra hayızh olduğum halde tenini tenime yapıştırıyordu.»[386]

Bu hadîs Müttefekun ASeyh'tir.
Mübaşeret: Teni tene yapıştırmaktır. Bu hadîs ondan kazâ-ı şehvet babında istifâde edip etmediği hususunda açık değildir. Fere istisna edildikten sonra göbekle diz arasında istifade, Hanefîler'Ie bazılarına göre caizdir. Delilleri az yukarda geçen: «Her şeyi yapın, yalnız cinsî münasebet müstesna» hadîsi ile bu hadîsin mefhumudur. Bazıları mübaşereti mekruh addetmiş; diğer bazıları hürmetine kail olmuşlardır. Bu kavillerin içinde delile dayanan birincisidir. Kabule şayan olan da odur. Hayızh kadınla cinsî münasebete gelfince icmâ' en haramdır. Fakat dünyevî bir cezası yoktur. Bazıları, sadaka vermesi icap eder diyorlar. Delilleri aşağıdaki hadîstir.[387]

157/122- «İbni Abbas radiyallahü anhümâ'dan Peygamber sollallahü aleyhi ve sellem: Karısına hayz haîlnde yakınlık eden hakkında:
«Bir dinar, yahut yarım dinar tasadduk eder» dediğini işittiği rivayet edilmiştir.[388]

Bu hadîsi Beşler rivayet etmiş; Hâkim ile İbni Kattan sahîhlemişler; onlardan gayrisi mevkuf addetmişlerdir.
Hadîs İbni Abbas'a mevkuftur ve çeşitli rivayetleri vardır. Buradaki rivayetinin ricali her nekadar sahih hadîs kitablarmda rivayeti kabul edilen zevattan olsalar bile, rivayet yine de ızdıraptan kurtulamamıştır, îmam-ı Şafiî (150 — 204) : «Bu hadîs sabit olsa ,onunla amel ederdik» demiştir. Musannif merhum: «Bu hadîsin gerek isnadında, gerekse metninde pek çok ıztırap vardır» diyor. Bazıları sadaka vermek vâcibtir demiş; ve bunu Ramazanda cinsî münasebette bulunana kıyas ederek, bir köle âzad edecek demişlerdir. Bir takımları, bir dinar, yahut yarım dinar sadaka verir diyorlar.
Hattâbi (—388) : Ulemânın ekserisine göre buna birşey lâzım gelmez; bu hadîsi ya mürsel, yahut mevkuf telâkki ettiler,» diyor. İbnü Abdi'l - Berr (368 — 463): «Sadaka icap etmez diyenin delili bu hadîsin muzdarip oluşudur. Bir de berâet-i zimmet asıldır. Zimmette, ne fakir ne de gayrisi için söz götürmez bir delil olmadıkça bir şey sabit.olmaz. Bu mes'elede bu yoktur;» demiştir.
Elhasıl; hadîsi sahîh kabul edenlerce onunla amel lâzımdır. Et-meyenlerce bu hadîs hüccet olamaz.[389]

158/123- «Ebû Saİd-i Hudrî radiyallahü anh'den rivâyef edilmiştir. Demiştir kî: Resûfüllah sallattahü aleyhi ve sellem :
— Kadın hayzını gördüğü zaman namaz kalmayacak, oruç tutmayacak değil mi ya!; buyurdular.»[390]

Bu hadîs Müttefekun Aleyh uzun bir hadîsin içindedir. Hadîsin tamamı şöyledir :
«İşte bu onun dininin noksanlığındandır» aym hadîsi îmam-ı Müslim (204-261) İbni Ömer (R. A.)'den şu lâfizlarla rivayet etmiştir:
«Gecelerde namaz kılmaz duçur; Ramazan ayında da oruç tutmaz. İşte dininin noksanlığı buduK» Bu bir ihbar olup kadının namaz ve orucu terk etmesini ve keza bu ibadetlerin cna farz olmadığını takriridir. Nitekim bu bâbda îcma-ı Ümmet de vardır. Yalnız başka delillerden orucun kazası lâzım geldiği anlaşılmıştır: Ha-yızlı kadının camiye girememesi:
«Mescidi hayızlı ile cünübe helâl kılmıyorum» hadîsine mebni olduğu gibi, Kur'an okuyamamasi da jbnî Ömer hadîsinde :
«Hayızlı ile cünüb Kur'andân hiçbir şey okuyamazlar» buyrulduğundandır. Hayızlı Mushaf'a da el süremez. Delili Amr . Hazm hadîsidir. Şahidleri ile birlikte yukarda geçti. Bu hadîsler kîl-ü Kaiden hâli değildirler. Binâenaleyh tahrinı ifade edemezlerse kerahatten aşağıya da düşmezler. Lâfızları sarahaten tahrime delâlet etmemektedir.[391]

159/124- «Âîşe radıyaliahü anhâ'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Şerife geldiğimiz vakit ben hayzımı gördüm. Peygamber saîlalîahü aleyhi ve sellem :
— Hacıların yaptığını yap, yalnız temizleninceye kadar. Kabe'yi tavaf etme; buyurdular.»[392]

Bu hadîs; Müttefekun Aleyh uzun bir hadîsin içindedir.
Hazreti Âişe (R. Anhâ) Haccetü'l - Veda senesi Peygamberimiz (S.A.V.) ile birlikte ihrama girmişti. Şerif; Mekke ile Medine arasında bir yerdir.

Bu hadîs-i şerif hayızlı kadının tavafdan maada bütün hacc fiillerini yapabileceğine delildir. Bu bâbda ulemâ ittifak halindedirler. Yalnız tavaf edememenin illeti hakkında ihtilâf vardır. Bazılarına göre. tavafın şartı temizlik olduğundan tavaf edemez. Bir takımları hayızlı mescide girmekten memnu olduğu için tavaf edemez derler. İki rekat tavaf namazına gelince: Bunları kılamaz. Çünkü bunlar tavaf ve temizlik üzerine metnidirler. Halbuki kadın ne temizdir; ne de tavaf edebilir.[393]

160/125- «Muaz b. Cebel[394] radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki, Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem erkeğe karısından hayızlı iken neyin helâl olduğunu sormuş; Resûlüüah (S.A.V.): «Entarinin Üzeri» buyurmuştur.»[395]

Bu hadîsi Ebû Dâvud rivayet etmiş ve onu zaîf bulmuştur.
Hadîs hakkında Ebû Dâvud (202 — 275) : «Kavi değildir» demiştir. Hadîs, entari mahalli olan göbekle diz arasının çıplak tenle birbirine dokunmasının haram olduğuna delâlet eder ve bu hadîs yukarda geçen «herşeyi yapın, yalnız cinsî, münasebet müstesna» hadîsine Fakat o hadîs bundan daha sahihtir. Binâenaleyh buna Uveih (ilıııur. Musannif bunu da o hadîsle beraber zikretse daha iyi olurdu.[396]

161/126- «Ümmiî Seleme radiyallahü anh'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: «Nifaslı[397] kadın Resûlüflah (S.A.V.) devrinde nifasin-dan sonra kırk gün otururdu.»[398]

Bu hadîsi, Nesâî müstesna Beşler râviyet etmiştir.
Lâfız Ebû Davud'undur. Bir rivayette : «Ona Sallallahü aleyhi ve sellem nifas namazının kazasının kazasını emretmezdi» buyrul-muştur. Bu hadîsi Hâkim sahîhlemiştir.
Bir çok hadîs hadîs imamları da zaîf bulmuştur. Lâkin Nevevî (631—676) şöyle demektedir: «Fakîh olan Musanmflardan bir cemaatın: Bu hadîs zaîftir demeleri kendilerine red edilir. «Bu hadîsin îbniMâce (207—275)'de Hazret! Enes'den şahidi vardır. Ve şöyledir:
«Resûlüllah (S.A.V.) nifaslı kadına «40» gün vakit tayin etti. Bundan önce temizlenirse o başka».
Buna benzer bir şahidi de tfâkim'de {321 — 405) Osman b. Ebi'l -Âs'dan rivayet edilmiştir. Binâenaleyh hadîsler birbirini takviye ediyorlar ve nifas müddetinin «40» gün olacağına, keza bu müddette ka-dmın.namaz ve oruç gibi ibadetleri terk edeceğine delildirler. Vakıa bu cihetler hadîsimizde açıklanmamıştır. Fakat başka delillerden anlaşılmıştır. Enes1 hadîsi nifasın azı için had olmadığına da delâlet eder. Binâenaleyh «40» günden Önce kan kesildi mi kadın temizlenir.[399]

«Namaz Ve Vakitleri Babı»

Buraya kadar görülen bahisler bizzat maksud ibadetler değil, onlara hazırlık teşkil eden şartlar idi. Şimdi sıra bizzat maksud olan ibadetlere geldi ki; bunların başında namaz gelir. Çünki namaz dinin direğidir. Binâenaleyh Allah'a imandan sonra her ibadetten önce onun zikredilmesi icabeder.
«Salât» lûgatta ; Dua demektir. Kur'an-ı Kerîm'de:
buyrulmuştur. Onlara dua et demektir. Şer'i şerîf ıstılahında ise; hususî tâbiri ile erkân-i mâlûme efâl-i mahsusadır. Yani malûm bir takım rükünler ve hususî bir takım fiillerdir. Bu fiiller dua mânâsına da şâmil olduğundan, sâri' tarafından namaza salât denilmiştir. Yâni salât kelimesi bir menkul-ü şer'i olarak namaza isim olmuştur. Bu mânâya nakil edildikten sonra artık salât denilince dua değil, namaz anlaşılmaya başlanmıştır. İsimler üzerinde muhakeme ve münakaşa caiz değildir. Hattâ ;
Yâni «isimler hakkında münakaşa olmaz» sözü bir kaide olmuştur. Binâenaleyh zamanımızın bazı şaşkınları hariç, bin üçyüz şukadar sene-dehberi bu fâni dünyadan gelmiş geçmiş milyonlarca İslâm âlimi içinden bir tanesi çıkıp da salât kelimesi üzerinde münakaşa etmemiş; onu sadece dua mânâsına almaya kalkışmamıştır. Vakıa salât lâfzı bazan salâvat getirmek, istiğfar etmek gibi mânâlarda da kullanılırsa da bu mânâlarda o mecazdır. Namazın sebebi, şartları, rükünleri, hikmeti, ve hükmü vardır. Sebeb-İ vücûbu : Yâni farz kılınmasına zahirî sebep, vakitlerdir. Hakikî sebep ise Allah'ın hitabıdır.
Şartları: Temizlik, avret mahallinin örtülmesi, kıbleye karşı, dönmek, vakit, niyet, ve iftitâh tekbiridir.
Rükünleri : Kıyam, kıraat, rükû, sücûd, ve son oturuşta teşehhüd miktarı oturmaktır.
Meşru oluşunun hikmeti : Sayısız nimetleri veren Allah'a teşekkürdür, îslâmm beş vakit namazım çok görenler şu hikmete bir baksınlar: Bir zehirli sigaradan dolayı yerlere kadar eğilip binbir temanna ile teşekkürler edenler gözönüne getirilirse, bir nefes sıhhati biie nice devletlere bedel olan hayata, her biri milyarlarla cevhere değişilmez vücud azalarına, o azaları besleyen gıda maddelerine, çeşitti meyva-lara, havaya, suya vesâir saymakla bitmeyen nimetlere karşılık olmak üzere onları ihsan eden Allah'ımıza günde beş vakit namaz kılarak teşekkürde bulunmak, insafla düşünenler için çok olmak şöyle dursun, bilâkis içtiğimiz soğuk suları bile Ödeyemiyecek kadar azdır.
Hükmü : Edâ etmekle dünyada borcun zimmetten sakıt olması; âhirette de, vaad edilen sevabın verilmesidir.
Namaz, muhkem bir farizadır. Farziyyeti bütün şer'î delillerle sabittir. Binâenaleyh meşru olduğunu inkâr eden -hilâfsız kâfir olur. Kitaptan delili :
[400] «Namazı dosdoğru kılınız»
[401] «Namazlara ve orta namaza devam ediniz.» Ve emsali âyetlerdir. Buradaki ikinci âyet hem namazların farz; hem de vakitlerin beş olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü bütün namazlara ve ayrıca orta namaza devam edilmesi emrolunuyor. Ortası bulunan en az cem' dörttür. Orta namazla beş olur. Namazın bir fariza-ı muhkeme olduğuna îcmâ-ı Ümmet vardır.
Sünnetten delili : Aşağıda görülecek hadîslerdir.[402]

163/127- «Abdullah b. Amr radiyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir ki: Peygamber sdUallahü aleyhi ve sellem :
— Öğlenin vakti, güneş meyledip kişinin gölgesi uzunluğu kadar oluncaya (yani) ikindinin vakti girmeyinceye kadardır. İkindinin vakti güneş sararmayana kadar. Akşam namazının vakti şafak kaybolmayana kadardır; yatsı namazının vakti gecenin orta yarısına kadar; sabah namazının vakti de tan yerinin ağarmasından güneş doğmamış olana kadardır; buyurdular.»[403]

Bu hadîsi M üslim rivayet etmiştir.
Bazı cümlelerin izahı : «Güneş meylettiği zaman» yâni batıya yanladığı zaman demektir ki ;
[404] «Güneşin yanladsğı zaman namazı dosdoğru kıl» âyet-i kerîmesinden murad budur.
«Kişinin gölgesi uzunluğu miktarı oluncaya kadar» yani öğlenin evvel ve âhir vakti budur. İkindinin vakti her şeyin gölgesi bir misli oldukta girer. Nitekim bu hadîsin nıefhum-u muhalifinden, başkalarının saraheten beyânından da bu anlaşılır, «Güneş sararmayana kadar» bazı rivayetlerde herşeyin gölgesi iki rriisli oluncaya kadar denilmiştir.
Akşam namazının vakti güneş kavuştuktan, kızıllık kaybolmayana kadardır. Şafağın tefsiri ilerde görülecektir. Yatsının vakti şafak kaybolduktan gecenin ilk yarısına kadardır.
Hadîs-i şerifin Sahîh-i Müslim'de tamamı şöyledir:
«Güneş doğdumu namazdan vazgeç. Zira güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar.»
Bu hadîs, beş vaktin ekserisinin evvelini âhirini tâyin ediyor. Görülüyor ki, öğlenin evveli güneşin zevali, âhiri de her şeyin gölgesinin bir misli olmasıdır. Hadîsde kişiyi zikretmek temsil içindir. Hal böyl'e olunca bu vakit ikindinin de evvel vaktidir. Lâkin dört rekât namaz sığacak miktarında öğle ile müşterektir. Yâni her ikisinin de vakti sayılır. Nitekim Cebril hadîsinden de bu anlaşılmaktadır. Çünkü hazreti Cibril Resûlüllah (S.A.V.)'e namazları öğretmeye ilk geldiği gün öğleyi zevalden sonra- kıldırmış, ikindiyi de her şeyin gölgesi bir misline vardığı zaman kıldırmıştı. İkinci gün ise, öğleyi her şeyin gölgesi bir misli olduğu zaman, yâni tam dünkü ikindiyi kıldırdığı vakitte kıldırmıştı. Bu onların dört rekât sığacak miktarda müşterek olduklarına delâlet eder. Mesele ihtilaflıdır. Müşterek vakit isbat edenler bu hadîsle istidlal ederler. Etmeyenler.hadîsi te'vile giderek derler, ki: İkinci gün öğleyi her şeyin goigesi bir misli olduğu zaman kıldırdı» demek, öğle namazını o zamanda bitirdi demektir.» Fakat bu te'vil zayıf görülüyor. Sonra ikindinin vakti güneşin sararmasına kadar devam eder. Güneş sarardıktan sonra artık edâ için vakit yoktur. Burada îmam-ı Âzam Ebu Hanîfc'mn (80 — 150) de dediği gibi yalnız o günün kazası için vakit kalmıştır. Bazılarına göre güneşin kavuşmasına dokuz rekât sığacak kadar zaman kalıncaya kadar edâ vaktidir. Bunların delili :
«Kim güneş kavuşmazdan evvel ikindinin bir rekâtına yetişirse ikindiye yetişti demektir» hadîs-i şerifidir.
Aksamın evvel vakti güneş tattıktan scnrasıdır. Sonu şafakın kaybolmasından öncesidir. Burada akşam namazı vaktinin genişliğine delâlet

vardır. Fakat Cibril hadîsi buna muaraza etmektedir. Zira Hazreti Cibril akşam namazını iki gündede aynı vakitte kıldırmıştır ki, bu da güneş kavuştuktan sonraki zamandır. Bu iki hadîsin araları şöyle bulunur. Denilir ki: Cibril hadîsinde vakitlerin münhasıran tâyini yoktur. Bir de Cibril Aleyhisselâmm Hazreti Peygamber (S.A.V.) e imamlığı Mekke'de idi. Akşam namazının şafak kavuşuncaya kadar geciktirilebileceğini ifade eden hadîsler ise Medine'de vârid olmuştur. Demek oluyor ki, bu hadîslerdeki vakit ziyâdesi Allah'ın bir lûtfudur. Bazılarınca Cibril hadîsi akşam namazının Cibril Aleyhisselânun kıldırdığı vakitten başka vakti olmadığına delâlet eder. Yatsının evvel vakti şafakın kayıp olmasından başlar; sonu gece ya-rısıdır. Bir hadîsde: «Yatsının son vakti gecenin üçte biridir» denilmiş ise de gece yarısına kadardır diyen hadîsler sahîh olup, onlarla âmel etmek gerekir. Sabah namazının evvel vakti tan yerinin ağarmasıdır. Sonu güneşin doğmasından.biraz öncesidir. Müslim'in bu hadîsi beş vaktin başını ve sonunu bildiriyor. Ve zımnen her namaz vaktinin evveli ve âhiri olduğuna delâlet ediyor. Acaba güneş sarardıktan sonra ikindinin, gece yarısından sonra yatsının edası için vakit var mıdır? Bu hadîse bakılırsa yoktur. Lâkin «Kim güneş kavuşmadan ikindinin bir rekâtına erişirse ikindiye erişti demektir» hadîsi güneş sarardıktan sonra ikindi için veda vakti olduğuna delâlet eder. Bunun misli sabah hakkında da vârid olmuştur. Aşağıda gelecektir. Yatsı hakkında yok isede Müslim'in (204 — 261) rivayet ettiği bir hadîsde:
«Namazı kılmayana tâ öbür namazın vakti gelinceye kadar uyku hakkında tefrit yoktur» buyurulmasına bakılırsa, her namaz vaktinin ondan sonraki namaz vaktine kadar uzadığı anlaşılır. Bundan yalnız sabah namazı müstesnadır. Çünkü sabah namazının son vakti güneşin doğmağa yaklaşmasıdır. Halbuki ondan sonra başka bir narnaz vakti girmez. Bu hadîse gere yatsının vakti de müstesnadır. Çünkü son vakti gece yarısı olduğu halde, ondan sonra başka bir namaz vakti başlamaz. Malikîler vakti : İhtiyarî ve ıstırarî olmak üzere ikiye; ŞafİÜer ise sekize ayırmışlardır. Tafsilâtı fıkıh kitaplarındadır.[405]

163/127- «Müslim'in Büreyde[406] radiyallahii anh'âen rivayet ettiği hadîsde ikindinin vaktini beyan babında- «güneş beyaz safî İken» cümlesi vardır.»[407]

163/127- «Müslim'de Ebu Musa hadîsinden de «Güneş yüksekte İken» ziyadesi vardır.»
Hadîsteki «Güneş yüksek İdi» kaydı, ikindiyi erken kıldığım gösteriyor. Bu hadîslerde ikindiyi kılmakta acele etmediğine delâlet vardır. Bunların içinde ikindinin ilk vaktini en açık gösteren Cibril hadîsidir. Büreyde ile Ebu Musa hadîsleri ve benzerleri Cibril hadîsine, hamlolunurlar.[408]

166/128- «Ebu Berzet el – Eşlemi[409] radiyallahü anh1 den rivayet edilmiştir. Demiştir ki, Resûlüllah (S.A.V.) ikindiyi kılar, sonra bizden birimiz, güneş dipdiri olduğu halde şehrin öbür tarafındaki evine dönerdi. Yatsıyı geciktirmeyi sever, ondan evvel uyku uyumaktan ve ondan sonra konuşmaktan hoşlanmazdı. İnsanın arkadaşını tanıyacağı kadar aydınlandığı zaman sabah namazından döner idi. Alîmışdan yüze kadar (âyet) okurdu.»[410]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'tir.
Hadîs-i şerif Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem'in ikindi,, yatsı, ve sabah namazlarını vakit tahdid etmeden kıldığını ifâde etmektedir, veti ve rengi taptaze iken uzaklardaki evlerine dönmeleri, ikindiyi vakti girdiği gibi kıldığına delildir. Fahr-İ Kâinat (S.A.V.)'in yatsıyı geciktirmek istemeleri bu hadîse göre mutlaktır. Başka hadîslerde ne dereceye kadar geciktirdiği açıklanmıştır. Yatsıdan evvel uyumaktan hoşlanmaması uykuya dalıp kalmamak içindir. Yatsıdan sonra konuşmak istememesi, hatalar namazla keffaretlendikten sonra uyumak ve günün son işi namaz olmak ve bir de muhabbete dalarak gece namazını kaçırmamak içindir.
Sabah namazından dönerken ortalık henüz ağarmış ve insan arkadaşını tanımağa başlamış olduğuna göre mescide karanlık iken geldiği anlaşılıyor. Bu da sabah namazının erken kılınacağına delildir. Okuduğu âyetlerin altmış ile yüz arasında olmasından maksad : Sabah namazında kıraati kısadan kesmek isterse 60, uzun okumak isterse 100 âyet okur idiğİni anlatmaktır.[411]

166/128- «Yine Buharî ile Müsüm'de Câbîr hadîsinden şu ziyâde vardır. Yatsıyı bazan öne alır; bazan da geciktirirdi. Ashabın toplandıklarını gördümü, hemen kıldırır; ağır davrandıklarını görürse te'hir ederdi. Sabah namazına gelince. Peygamber (S.A.V.) onu alaca karanlıkta kılardı.»[412]

Anlaşılıyor ki, Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz ashabına olan nfkû mülâyemetinden onlara birşey demiyor; 'mescide vaktin evvelinde gelirlerse namazı hemen kıldırıyor, biraz geç kalırsa o da namazı te'hir ediyordu. «Meşakkat vereceğini bilmesem namazları vakitlerin sonlarına doğru kıldınrdmı» buyurduğu da sabit olmuştur. Bu hadîsde sabah namazını erken kıldığı ifade ediliyorsa da aşağıda gelen Râfi b. Hadîç hadîsi buna muarızdır.[413]

166/128- «Müslim'de Ebû Musa hadîsinden «Sabahı fanyeri aralandığı zaman insanlar hemen hemen birbîrinî" tanıyamazken kıldı,» cümlesi de vardır.»
Nitekim yukarıki hadîsde ay m mânâyı ifade ediyor.[414]

169/129- «Râfi b. Hadîç[415] radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Biz akşamı Peygamber (S.A.V.) ile birlikte kılardık. Bîrimiz evine dönerken okunun düştüğü yerleri görüyordu.»[416]

Bu hadîs Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîs-i şcrîfde akşam namazının acele edilmesine delil vardır.[417]

170/130- «Âişe radiyallahü a nha'ö an rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bîr gece Resûlüllah (S.A.V.) yatsıyı gecenin ilk sülüsüne (1/3) tâ gecenin bir kısmı gidene kadar geciktirdi. Sonra çıktı ve namaz kıldı. Buyurdu ki: Şüphesiz onun vakti budur. Amma ümmetime meşakkat vermesem» bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.[418]

171/131- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüüah sallattahü aleyhi ve seüem:
— Sıcak şiddetlendi mi, namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti Cehennemin kükremesindendir;
buyurdular.»[419]

Bu hadîs Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîsteki namazdan murad: Öğledir. Hadîs-i şerîf Öğle zamanı, sıcak basınca, namazı serinlik zamanına geciktirmenin vücubuna delâlet ediyor. Çünkü emirde asıl olan vücub ifade etmektir. Fakat Curnhur-u ulemâ'ya göre bu, vâcib değil, müstehaptır; ve âmmdır. Namazı yalnız kılana, cemaata evde, kırda kılanlara, sıcak ve soğuk memleketlere şâmildir. Bu bâbda başka kaviller de vardır. Bazıları: «Serinliğe geciktirmek sünnettir. Amma vaktinde kılmak daha efdaldir; zira vakti girince hemen kılınan namazın faziletini bildiren deliller umuni ifade eder» derlerse de bunlara: O deliller bu (İbrâd) hadîsi ile tahsis olunmuştur.» diye cevap verilir. Yalnız İbrâd hadîsi Habbâb (R. A,) hadîsine muarızdır. Habbâb hadîsini Müslim rivayet etmiştir. Binâenaleyh sahihtir. Habbâb- diyor ki:
«Biz Resûlüllah (.SA.V,)'e kızgın yerin yüzlerimizle ellerimize vuran sıcağından şikâyet ettik; şikâyetimizi kabul etmedi. «Bu hadîse çeşitli cevaplar verilmiştir ki, içlerinden en iyisi şudur; Ashâb-ı Kiram sıcak yerin elleri ile yüzlerini yaktığından şikâyet etmişlerdir. Bu sıcaklık ise. yerden tâ vaktin sonunda veya daha sonra gider. Bundan dolayıdır ki, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendilerine :
«Namazı vaktinde kılın» buyurmuştur. Nitekim Habbâb'm «şikâyetimizi kabul etmedi» demesinden de aynı mânâ anlaşılır. Yani as-hab serinlik vaktinden daha sonraya geciktirmek istemişler; Resûlüilah (S.A.V.) kabul etmemiş oluyor. Binâenaleyh Habbâb'm hadîsi ile îbrâd hadîsi arasında muaraza denilen çatışma yoktur. Fahr-İ Kâinat (S.A.V.) efendimizin öğleyi sıcak günde serinlik zamanına bıraktıran illeti «Si-
cağın şiddeti Cehennemin kükremesindendir» şeklinde beyan buyurması namazın ruhu mesabesinde olan Huşuu giderdiği içindir. Bazıları buna mukabil «mademki sebep ve illet bu-imiş; o halde soğuk memleketlerde öğleyi serinliğe bırakmak meşru değildir» derler. tbnu'l-Arabî (468 — 543) «El Kabes» nâmındaki eserinde serinliğe bırakma hususunda İbnü Mes'ûd (R. A.) hadîsinden maada tahdid bildiren delil olmadığını söyler. Musannif merhum İbnî Mes'ûd hadîsini Telhis» de zikretmiş ise de bu hadîs .vakitler hakkında istidlale kâfi görülmemektedir. Elhasıl îbrâd yani serinlik hadîsi öğle namazının ilk anda kılınması faziletini tahsis etmiştir.[420]

172/132- «Râfi b. Hadîç radiyaüahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüilah sallalîahü aleyhi ve sellem :
— Sabah namazını iyice sabahlatın; zira bu sizin ecirleriniz için daha büyükdür; buyurmuştur.»[421]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiş; Tîrmizî ile İbni Hibbân sahîhlemişlerdir.
Yukardaki hadîs-i. şerifin lâfzı Ebû Dâvud'd&n alınraıgtır. Hadîs Hansfiyye'nin delilidir. Çünkü onlarca sabah namazını aydınlandıktan sonra kılmak efdâldir. Şâir mezhepler ulemâsı Hanefîler'e : «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) sabah namazını hep alaca karanlıkta kılmıştır. Bu hususta Ebû Davud'un Enes'den rivayet ettiği bir hadîste şöyle denilmektedir :
«Resûlüilah (S.A.V.) Sabah namazını bir defa aydmladikta kıldı. Bundan sonraki namazı Ölünceye kadar hep alaca karanlıkta olmuştur.»
Bu hadîsden anlaşılıyor ki: Râfi hadîsindeki «sabahlayın» tâbiri zahiri manâsında değildir» şeklinde cevap verirler. Ve sonra zahiri manâsında kullanılmamış bulunan bu emrin manâsını tayine çalışırlar. Bazıları: Bundan maksad fecrin doğup doğmadığını iyice tahkik edin demektir. Diğerleri: Hayır, maksad sabah namazında kıraeti uzatmaktır. O derece ki, namazdan çıktıkta ortalık iyice aydınlanmış bulunsun derler. Bir takımları: Yok; bu mehtaplı gecelere mahsustur; çünkü o gecelerde ay aydınlığı fazla olduğundan, sabahın aydınlığı pek seçilemez. Yahut Resûl-ü Ekrem bunu özürden dolayı bir defa böyle kılmış: Bir daha müddet-i ömründe hep alaca karanlıkta kılmıştır» derler.[422]

173/133- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'den rivâyef edilmiştir kî; ResûlDHah saîlallahü aleyhi ve sellem :
— Kim güneş doğmazdan evvel sabah namazının bir rekâtına yetişirse, sabah namazına yetişti demektir. Kim güneş batmazdan evvel ikindinin bir rekâtına yetişirse, ikindi namazına yetişti demektir; buyurdular.»[423]

Bu hadîs,Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîs-i şerîfde geçen bir rekât s"özü vaktin içinde kılman rekâttır. Yoksa bir rekât kılarsa kâfidir demsk istememiştir. Çünkü bir rekâtli namaz, bilicma yoktur. Yani sabah namazının bir rekâtını güneş doğmazdan kılabilirse, öteki rekâti doğduktan sonra da kılsa- yine sabah namazına vaktinde yetişti ve kıldı sayılır. Kezâlik, ikindinin bir rekâtını güneş batmadan kılabildiyse, üç rekâtını güneş kavuştuktan sonrada kılsa yine ikindiye yetişti sayılır. Filhakika aynı manâda hadîsler de vardır. Beyhaki (384 —458) sabah namazı hakkında şu hadîsi rivayet -eder:
«Kim güneş doğmadan sabah namazının bir rekâtına yetişir; doğduktan sonra da bir rekât kılarsa, muhakkak o namaza yetişmiştir.» «Bir rivayette :
«Kim güneş doğmadan sabah namazının bir rekâtına yetişirse ona bir rekât daha eklesin» buyrulmuştur. İkindi hakkında dahi Ebû Hüreyre (R. A.)'den şu hadîs-i şerîf rivayet eder:
«Kim güneş kavuşmazdan önce ikindiden bir rekât kılar da sonra kalanını güneş battıktan sonra kılarsa ikindiyi
ksçirmamiş olur.» Hanefîîer'e göre ikindi hakkında hüküm bu ise de sabah namazında öyle değildir. Bir kimse namazını kılarken güneş doğarsa anlara göre namaz fasid olur.
Rekâttan maksad : Rukûu-ile sücûdu ile, farzları ile vâcibleri ile tam olarak rekâttır. Hadîslerin zahirine göre kılınan hepsi edadır. Zira vakit çıktıktan sonra kılmanın hükmü de Allah'ın bir lütuf ve ihsanı olarak edadır. Sonra bu hadîslerin mefhum-u muhalifini alırsak, bir 'rekâttan daha azını yetişenin o namaza yetişmiş sayılmaması icap eder.[424]

173/133- «Müslim'de Âîşe radiyaîlahü anhâ'dan bunun gibi bir rivayet vardır: (Yalnız) rekât yerine secde demiş; sonra: «Secde rekâtin tâ kendisidir» buyurmuştur.»
Hadîs-İ şerifin son kısmı secdeden hakikat manâsının anlaşılmasına mani olmuşdur. Bu tefsir Resûlüllah (S.A.V.)'in sözü de oİa-bilir;. râvinin de:
Eğer Resûiüflah (S.A.V.)'in sözü ise mes'elede işkâl yoktur. Râvinin sözü yine makbuldür. Çünkü râvi rivayet ettiği sözü herkesten iyi bilir. Hattâbi (— 388): «Secdeden murad: Rükûu ile secdesi ile bir rek'âttır. Çünkü rek'ât ancak secdesiyle tamam olur. Bu sebebten ona secde de denilir.» demiştir.
Secde; lâfzı hakiki manâsında kullanılmış olsa o zaman secdelerinden birinde bir rek'âta erişen kimsenin namaza- yetişmiş olması icap eder. Halbuki şâir hadîslerden anlaşılıyor ki, secde hakikî manâsında kullanılmamış; rek'ât manâsında kullanılmıştır. Binâenaleyh (Secde) rivayeti de rek'ât manâsına hamledilir. Bu suretle :
«Kim bir rek'âte yetişirse...» hadîsi muarazadan kurtulmuş olur: Maamafih «kim bir secdeye yetişirse» tâbirinden hakikî secdenin kasdedilmiş olması ihtimali yine bakidir. Ve Cenab-ı Hakkın sırf bir lütfü keremi olarak bir secdeye yetişen o rek'âte yetişmiş olabilir. Bu takdirde Resûiüitah (S.A.V.): «Kim bir rek'âte yetişirse, o namaza yetişmiştir»; hadîsi secdeye yetişenin de ayni hükümde olduğunu Cenab-ı Allah henüz kendisine bildirmeden haber vermiş olur. «Secde rek'âtin ta kendisidir» sözü yukarda söylediğimiz gibi râvinin de olabilir. Râvinin sözü ise alelıtlak hüccet değildir. (Râvinin tefsiri ön plânda tutulur) demeleri bir kaide değil, çok kullanılan bir sözdür. Aksi takdirde :
«Nice tebliğ edilen vardır ki, işitenden daha belleyişlidir». Bir rivayette: «Nice tebliğ edilen vardır ki, işitenden daha fakihtir» hadîsi selef-i salihinden sonra onlardan daha fakih zevatın geleceğini bildirmektedir.
Hadîs-i şerifimizin zahiri, ikindi ile sabah namazlarının birer rek'-âtine yetişen kimsenin namazının güneş batmakla ve doğmakla mekruh olmayacağına da delâlet ediyor. Bu iki vakit aslî kerahet vakitle-rindendir. Bunlardan namaz kılmayı, cenaze defnetmeyi Resûlüîlah (S.A.V.) nehyetmiştir. Maamafih mes'ele mezhep imamları arasında ihtilaflıdır. Nafile namazların kümamıyacağı aşağıdaki hadîsden anlaşılmaktadır.[425]

175/134- «Ebû Saîd-î Hudrî radiyallahü anh'den rivayet edilmiş. Demiştir ki: Resûiüliah (S.A.V.)'i „ «sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz yoktur; ikindiden sonra da güneş kavuşuncaya kadar namaz yoktur;» derken işittim.»[426]

Bu hadîs Müttefekun Aleyh'tir. Müslim'in lâfzı şöyledir.[427]

175/134- «Müslim'in Ukbe b. Âmîr[428] radiyaMuhü anh'den (Rivayetinde şöyle deniliyor) üç saat vardır ki, Resûiüliah (S.A.V.) bizi onlarda namaz kılmaktan ve Ölülerimizi gömmekten nehyediyordu: Güneş doğup çıktıktan, yükselinceye kadar; öğleyin güneş semâda dikilip yanlayıncaya kadar; ve güneş kavuşmak îçîn meylettiği zaman.»[429]

Sabah namazından sonra namaz yoktur.
Burada kılınması yasak edilen namaz nafile namazıdır. Hadîs-i şe-rîfde geçen (sabahtan sonra, ikindiden sonra) tâbirleri vakitlere de, o vakitlerde kılınan namazlara da ihtimâlli ise de Müslim'in rivayeti ihtimâli kaldırarak maksadı tayin etmiştir. Biz de buna istinaden tercümede «sabah namazından sonra» tâbirini kullandık. Zaten fecir doğduktan sonra" nafile olarak yalnız sabah namazının sünneti meşru olmuştur. İkindinin vakti "girince ise farzı kılınmadıkça nafile kı!mak mubahtır. Hadîsteki (nehiy) namazın meşru oluşunu nefiydir ki, yasak manâsındadır. Yasak manâsını ifade eden nehiy de asıl ise tahrim ifade etmektir. Binâenaleyh hadîs şu iki vakitte nafile kılmanın mutlak surette yasak olduğuna delâlet eder. Bazıları tahiyyei mescid gibi se-bebli nafileler caizdir; sebebsiz olanlar caiz değildir; derler. Vakıa Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in evinde ikindi namazından sonra daima iki rek'ât nafile kıldığını beyân eden bir hadîs vardır. Bu hadîsi Buhâri Hazreti Mşa (R, Anhâ)'da,n şu lâfızlarla rivayet eder:
«Benim yanımda ikindiden sonra iki rek'âtı asla bırakmadı,» Bir rivayette:
«Bu iki rek'âti gizli veya aşikâre bırakmazdı» deniliyor ise de buna şu tarzda cevap verilmiştir. Bunları o kılmadığı bir öğle sünnetini kaza için kılmıştır. Bir daha da bırakmamıştır.. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bir şeyi yaptı mı onu isbat eder; bırakmazdı. Binâenaleyh bu fiil kerahat vaktinde kaza namazının caiz olduğuna delildir. Sonra kerahat zamanında nafile kılmak Hazreti Peygamber'in hasai-sindendir. Nitekim Ebû Dâvuffun (202—275) rivayet ettiği Hazreti ÂÎşe hadîsi buna delildir. «Hazretî Âîşe hadîsi şudur:
«Resûlüllah (S.A.V.) ikindiden sonra namaz kılar başkalarına yasak ederdi. Kendisi visal orucu tutar, başkalarını visalden men ederdi.» Bazıları Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in bu ikindiden sonraki nafilesine bakarak ikindi üe sabah namazlarından sonra nafile kılmak mekruh değildir, demişler; ve Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in sabah namazından sonra sabahın sünnetini kılan birini görerek takrir buyuıtnası ile dahi istidlal etmişler ise de doğrusu bu iki vakitte nafile namazların meşru olmamasıdır. Nitekim nafile namazlar aşağıdaki hadîsde bildirilen üç vakitte de kılınamazlar.
Bu hadîsde güneş nekadar yükseldikten sonra kerahatin kalkacağı beyân edilmemiş, fakat Amr b. Abse'den rivayet edilen şu hadîsde beyân olunmuştur:

«Bir veya iki mızrak miktarı yükselinceye kadar» Amr b. Abse hadîsini Ebû Dâvud (202 — 275) ile Nesâî (215 — 303) tahrîc etmişlerdir. Hadîsimizde geçen:
Yerine İbni Absc hadîsinde :
- 235 «Tâ mızrakla gölgesi bir oluncaya kadar» cümlesi vardır.
- Bu hadîsde zikredilen üç vakit yukarda zikri geçen iki vakite katılınca kerahat vakitleri beş olur. Yalnız üç. vakitte hem namaz kılmak, hem cenaze defnetmek mekruhtur. İki vakitte ise, yalnız namaz kılmak mekruhtur. Üç vakit hakkında nehy namazın farz ve nafile kısımlarına âmm ve şâmildir. Nehyin aslı tahrim için olduğuna göre mezkûr vakitlerde namaz kılmak, cenaze defnetmek haram olmak icab ederse de :
«Kim namazını kılmadan uyur kalırsa...» hadîsi farz namazı bu hükümden çıkarmıştır. Çünkü bu hadîsde ;
«O namazın vakti hatırına geldiği zamandır» buyurulmak-tadır. Şu halde hangi vakitte hâtıra gelirse veya uyanırsa onu kılabilir. Keza yukarda 'geçen ikindi ve sabah hadîsleri de bu mekruh vakitlerde o günün farzının haram olmadığına delâlet etmektedirler. Binâenaleyh bu üç vakitte namaz hakkında varid olan nehy farzlara değil, sadece nafilelere mahsustur.
Bazıları: «Hayır hem nafileye, hem de farza âmm ve şâmildir» derler. Ve Resûlüllah (S.A.V.)'in vadide uyuyarak sabah namazına kalka-maması hâdisesi ile istidlal ediyorlar. Filhakika Resulü Ekrem (S.A.V.) uyumuş kalmış idi. Uyandığı zaman ise kerahat vakti girmişti. Binâenaleyh namazı o anda kılmayıp, kerahat vakti geçinceye kadar bekle-,diler. Eğer farz İçin kerahat vakti olmasa, Resulü Ekrem kılardı.
Cuma günü zeval vaktinin bu üç vakitten tahsis edilerek, o vakitte nafile kılmasının caiz olduğuna aşağıdaki hadîs delâlet eder.[430]

175/134- İkinci hüküm Şafiî tarafından, zâif bir senetle gelen Ebû Hüreyre hadîsinden alınmıştır. Bu hadîste: «Ancak Cuma günü müstesna» cümlesini ziyâde etmiştir.
Buradaki ikinci hükümden murad: Zeval vakti namazdan nehyet-mektir. Birinci hüküm güneş doğarken namazdan nehyetmektir. Bu nehylere hüküm demekte Musannif müsamaha göstermiştir. Yoksa hüküm üç vakitte de birdir ve namazdan nehydir. Şu halde bu ikincisi hüküm değil, hükmün mahallerinden biridir. Musannifin burada ikinci hüküm diye izah ettiği üç vakitte namaz kılma mes'elesi Ukbe hadîsinde birinci hükümdür. Zira orada ikinci hüküm cenazeleri defnetmekten nehy mes'elesidir. Cuma gününün istisnası da üç vakte şâmil değildir. Bu ittifâkidir. İhtilâf yalnız Cuma gününün zeval saatindedir.
Hazreti Ebû Hüreyre'den zâîf senetle rivayet edilen hadîsi Beyhakî (384 — 458) (El - Ma'rife'&e) Ebû Saîd ile Ebû Hüreyre'den şu lâfızlarla tahrîc etmiştir.
Resûlüllah (S.A.v.) «Günün yarısında namaz kılmaktan nehyederdi. Yalnız Cuma günü müstesna.» Beyhdkî diyor ki: Bu hadîsin zaîf olması râvileri arasında İbrahim b. Yahya ile tshak b. Abdullah b. Ebî Ferve bulunduUundandır. Bunların ikisi de zaîftir. Lâkin aşağıdaki hadîs buna şahittir.[431]

175/134- «Keza Ebû Dâvud'da. dahi Ebû Katâde'den bu hadîsin benzeri vardır. Ebû Dâvud'dakinm lâfzı şudur:
«Peygamber (S.A.V.) günün yarısında namaz kılmayı kerih gördü. Yalnız Cuma günü müstesna.. Buyurdu ki: «Muhakkak Cehennem Cuma gününden maada (her gün) kızdırılır.» Dâvud (202 — 275) : «Bu hadîs mürseldir. Râvileri arasında Leys b. Ebî Süleym bulunuyor. Bu adam zaîftir. Şukadar var ki,, bu hadîs-i §e-rîfi Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in fiili te'yit ediyor. Çünkü Cuma günü, günün yansında namaz kılarlardı. Bir de Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Cumaya erken gitmeye; hatip minbere çıkmadıkça namaz kılmayı teşvik «der; bu bâbda hiçbir tahsis ve istisna yapmazdı» diyor.
Nehy hadîsleri namaz kılınabilecek her yer hakkında âmm ve şâmil ise de aşağıdaki hadîs onları Mekkeî Mükerreme ile tahsis etmiştir.[432]

175/135- Cübeyr b. Mut'im[433] radiydtlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve sellem :
— Ey Abdi Menaf oğullan! Bu beyti gecenin veya gündüzün hangi saatjnde dilerse tavaf edecek veya namaz kılacak hiçbir kimseye men'etmeyin; buyurdu.»[434]

Bu hadîsi Beşler rivayet etmiş, Tİrmizî ile İbni Hibbân sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerifi yine Hazreti Cübeyr'den: Dâre Kutnî (306 — 385), ibniHuzeyme (223-311)/ Hâkim (321-405), İmam-ı Şafiî (150—204) "ve îma/m-% Ahmed b. Haribel (164—241) tahrîc etmişlerdir. Dâre Kutnî İbnl Ab'bas'ın rivayetini almıştır. Daha başka tahrîc edenler de vardır.
Hadîs-i şerîf gece ile gündüzün hangi saatinde olursa olsun Kâbe-i Muazzama'yı tavaf ile orada namaz kılmanın mekruh olmadığına delâlet ediyor. Bu hadîs yukarda geçenlere muarızdır.. Cumhur-u Ulemâ İterahet tarafını tercih ederek, nehy hadîsleri ile amel etmişlerdir. Bir de bu hadisler Btiharî ile Müslim'de sair sahîh hadîs kitaplarında mevcuttur. Bu kitaplar ise elbette diğerlerine müreccahtır.
İmam Şafiî (150 — 2Q4) ile diğer bazı ulemâ bu hadîsle amel ederler. Derler ki; nehy hadîsleri zaten tahsis edilmiştir. Varsın bir de bununla tahsis ediliversin. Mekke'de hangi saatte olursa olsun, nafile kılınak mekruh değildir. Hem bu iki rek'ât tavaf namazına mahsus değil, her türlü nafileye âmm ve şâmildir. Çünkü bu bâbda ibni Sibbân'tn (—354) rivayet ettiği şu hadîs vardır:
«Ey Abdülmuttalip oğullan! Eğer elinizden birşey geliyorsa sakın sizden birinizin Beyt-i Şerîf yanında gece ile gündüzün herhangi bir saatinde namaz kılan bir kimseyi menederdiğini duymayayım.»
«En - Necmü'l - Vehhâc» adlı eserde şöyle deniliyor : «Kerahat vakitlerinde mescid-i Haram'da nafile kılmak caizdir dersek acaba bu cevaz sade Mescid-i Haram'mı mahsustur, yoksa Mekke'nin bütün evlerinde de caiz midir? Burada iki vecih vardır. Doğrusu: Mekke'nin bütün evlerine âmm ve şâmil olmasıdır.»[435]

180/136- «Ibnt Ömer TadiyaUaü anhümâ'dan Peygamber (S.A.V.)'-in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: «Şafak kızıllıktır».[436]

Bu hadîsi Dâre Kutnt rivayet .etmiş; îbni Huzeyme sahîhlemiştir. Başkaları ise onu Ibnî Ömer'e mevkuf saymışlardır. Hadîs-i şerifin tamamı şöyledir:
«Şafak kayboldu mu namaz yâcib olur.» İbni Huzeyme (223 — 311) bu hadîsi Sahihinde İbni Ömer'den merfu olarak tahrîc etmiştir. Hadis şudur:
«Akşam namazının vakti şafağın kızıllığı gidinceye kadardır.» Beyhald (384 —458) : 8u hadîs Hazreti Ali (R. A.)'den, Ömer <R. A.)'den İbni Abbas (R. A.)'dan, Ubâde b. Samld (R. A-İ'den, Şeddâd b. Evs (R. A.)'den ve Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. Fakat bu rivayetlerin hiç biri sahîh değildir» diyor. Maamafih buradaki bahis lugâta aittir. Lugât babında ehli lugâta müracaat olunur. Ibnî Ömer (R. A.): Ehl-i lugâttan ve hâlis araplardandır. Binâenaleyh hadîs mevkuf da olsa onun sözü hüccettir. Kâmus'da. «Şafak: UfvJcda güneş battıktan sonra, yatsıya kadar veya yatsıya yakın, yahut gecenin koyu karanlığına yakın devam eden kızıllıktır» der. İmam-t Şafiî'nin. {150 — 204) yeni mezhebine göre akşam namazının vakti güneş battıktan sonra temizlenerek avret mahallini örtecek, ezan ve ikâmet ederek beş rek'âfc namaz kılacak kadar zamandır. Delili, Cibril hadîsidir. Bu hadîse göre Cibril Aleyhisselâm akşam namazını her, iki gün de de aynı vakitte kıldırmıştır ki, bu vakit güneşbattıktan hemen sonrasıdır. Eğer akşam için uzun vakit olsa, Cibril Aleyhisselâm ikinci gün namazı o vakte bırakırdı.
îmam^ı Şafiî'ye: «Cibril hadîsi Mekke'de namaz ilk farz olduğu zaman geçmiştir. Halbuki akşam namazının son vaktinin şafak olacağını tayin eden hadîsler ondan çok sonra Medine'de kavlen ve fiilen vaki olmuşlardır. Binâenaleyh tercihen hüküm onlara göre verilir. Hem bu hadîsler isnad nokta-i nazarından Cibril hadîsinden daha sahihtirler» diye cevap'verilir. Vakıa Medine'deki hadîsler hem kavlî, hem fiilidir;, hadîs-i Cibril ise yalnız fiilidir.» diyerek cevap vermek isteyenler olmuşsa da bu cevap doğru değildir. Çünkü Cibril hadîsi de hem fiili, hem kavlidir. Hazret! Cibril Fahri Kâinat (S.A.V.) Efendimize beş vaMt namazı kıldırıp bitirdikten sonra:
«Şu iki vaktin arası sana da ümmetine de namaz vaktidir»
buyurmuştur. Evet Cibril hadîsinde akşam ile yatsı arasında bir ara yok. Bu da akşamın vaktine nazaran fiildir. Binâenaleyh Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in kavli hadîsleri bu fiili hadîse tercih olunur.
Zira kavi fiil tearuz ederse, kavil tercih olunur denilebilirse de burada esasen tearuz yoktur. Çünkü buradaki kavlî hadîsler akşam namazı için sırf Allah'ın bir lütfü olmak üzere vakit ziyâde edildiğini anlatmaktadırlar.
îmam-ı Şafiî'nin eski mezhebine göre akşam namazının iki vakti vardır. Biri yukarda söylenendir. Diğeri şafak kayboluncaya kadar devam eder. Bu ikinciyi Şafiîyye ulemâsından îbni Buzeyme (223 —311) Hattâbî (— 388) ve Beyhakî (384 — 458) gibi imamlar sa-hîhlemiglerdir. Nevevî (631 — 676) «El-Mühezzeb şerhinde akşam namazı vaktinin şafak zamanına kadar uzadığını bildiren delilleri zikretmiştir. Bu bâbdaki hadîsler sahîh olduğundan mûçebince amel lâzım gelir. Musannif bu hadîsi tertip itibarı ile ilk hadîsten sonra zikretse daha iyi olurdu.[437]

181/137- «İbni Abbas radiyallahü anhümâ'dan rivâvet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüüah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Tan yeri iki tanedir. Biri (oruçluya), yemeği haram kılan ve içersine namaz vakti girendir. Diğeri de içersinde namaz, yani sabah namazı haram olup, yemek helâl olandır; buyurdular.»[438]

Bu hadîsi Ibnî Huzeyme ile Hâkim rivayet etmiş ve sahîhlemişlerdir.Hadîs-i şerîfde :
«Yani sabah namazı» diye yapılan açıklama o vakitte mutlak olarak namazın haram olduğu sanılmasın diyedir. Bunun Resûlüllah (S.A.V.)'in sözü olması kuvvetle muhtemel olduğu gibi râvinin sözü olmak İhtimali de vardır.
Fecir kelimesi lügatte iki vakit arasında müşterek olduğundan ve bazı vakit bildiren hadîslerde mutlak olarak: Sabah namazının evvel vakti fecirdir, denildiğinden, Resûlüllah (S.A.V.) bu kelimenin manâsını beyân etmiş; fecirden muradın açık alâmeti tan y£ri olduğunu aşağıdaki hadîsde açıklamıştır.[439]

181/137- «Hâkim'in Câbîr'den rivayet ettiği hadîsde bunun benzeri vardır. Ve yemeği haram kılan fecir hakkında bunun «ufukda UZa-yip gittiği;» diğer fecir hakkında-ise «kurdun kuyruğu gibi Oİ-düğü» cümlelerini ziyâde etmiştir.
Hâkim mevzu bahs hadîsi «El-Mustedrek» inde şu lâfızlarla rivayet eder:
«Tan yeri iki tanedir. Kurdun kuyruğu gibi o|an tan ye* ri namazı helâl kılmaz, yemeği helâl kılar. Ufukta uzayıp giden tanyeri ise, namazı helâl; yemeği haram kılar!»
«BuharVnin {194 — 256) rivayetinde Resûlüllah (S.A.V.J'in sağa,, sola elini uzatarak tarif ettiği zikrolunur. Kurd kuyruğuna benziyen tanyerine eskiden fecr-i kâzip; diğerine fecr-i sâdık denilirdi. Fecri kâzip direk gibi gökyüzüne yükselir, ikisinin arasında biraz vakit vardır. Evvelâ fecr-i kâzip görünür, biraz sonra da açık olmak üzere ikincisi görülür. İşte sabah namazının ilk vakti budur. Son vakti işe güneş doğmaya biraz kalıncaya kadardır. Her vaktin evveli ve sonu olduğuna göre, ResûIiiÜah (S.A.V.) bunlardan hangisinin efdâl olduğunu aşağıdaki hadîsde beyân buyurmuştur.[440]

183/138- «İbnî Mes'ud radiygMahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saüalîahü aleyhi ve sellem:
— Amellerin en faziletlisi namazı vaktinin evvelinde kılmaktır; buyurdular.»[441]

Bu hadîsi, Tirmizî ile Hâkim rivayet etmişler ve sahihle misler dnv Aslı Bulıâr'% ile Müslim'dedir.»şerifin Buhâri'deki metni şudur:
«İbni Mes'ud diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.)'e amellerin hangisi Allah'a daha makbuldür diye sordum. (Vaktinde namaz) buyurdular. Görülüyor ki Buhâri'nin rivayetinde «ilk» lâfzı yoktur.
Yukardaki hadis, namazı vaktinin evvelinde kılmanın efdâl olduğuna delâlet ettiği gibi böyle kılınan namazın bütün amellerden efdâl olacağını da göstermektedir. Şu halde zahiren :
Amellerin en faziletlisi Allah'a imandır» hadîsi ile mua-rasa ediyorsa da hakikatte aralarında nıuaraza yoktur. Çünkü İbnî Mes'ud ha-dîsindeki amellerden murad imandan gayri amellerdir. Haz-reti îbni Mes'ud iman ehli olanların amsllerini sormuştu. Cevap da ona göre verilmiştir. İbni Dakiîkî-îd (625 — 702) diyor ki: «Burada yani İbni Mas'ûd hadîsindeki'ameller bedenî amellere hamlolunmuştur. Binâenaleyh kalbin amellerine şâmil değildir. Ve Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadîsle muaraza etmez;
«Amellerin en faziletlisi Allah-ü Azze ve Celle'ye iman etmektir».
Lâkin iyiliklere dair başka bir takım hadîsler varid olmuştur ki, bunlar da amellerin efdâli olmakla vasıflandırılmışlardır. İşte bahsimizin hadîsiyle zahiren muaraza halinde olan hadîsler asıl onlardır. Maamafih buna da cevap verilmiştir. Denilmiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) muhatabına göre konuşur; onun istifade edeceği rağbet göstereceği en lâyık şekil ne ise o suretle idare-i kelâm ederdi. Meselâ : Cesur bir merd için' amellerin en faziletlisi cihaddır. Böyle bir adama cihaddan bahsetmek onu ibadete sevketmekten efdâldir. Zengin bir adam için amellerin en hayırlısı sadak vermektir! Burada da öğle olmuş ve muhatabına en lâyık olanı haber vermiştir. Yahut ibarede kelimesi mukadderdir. Bu takdirde de mânâ şöyle olur: «Amellerin en faziletlilerinden biri de namazı vaktinin evvelinde kılmaktır» yahut da ismi tafdil olan (efdâlü) kelimesinden üstünlük ve derece mânâsı kasdedil-memiştir. Bu takdirde de mânâ şöyle olur : «Amellerin faziletlisi namazı ilk vaktinde kılmaktır.» Buna da «Ümmetime meşakkat vermem olmşşa, yatsıyı geciktirirdim» hadîsi ile ve keza sabah namazı hakkında vârid olan aydınlık zamanına geciktirme; öğle hakkındaki serinliğe bırakma hadîsleri ileri sürülerek itirazda bulunulmuştur. Cevabı şudur: Bu hadîs evvel vaktin umumunu tahsis etmiştir. Usül-ü Fıkıh ilmine göre âmm ile hâss arasında muaraza yoktur.
Bir de şöyle itira-z ediyorlar. Diyorlar ki: «Vaktin evvelinde» rivayetini yalnız başına Ali b. Hafs yapmıştır. Hadîsin diğer râvileri-nin hepsi onu (evvel) kaydını zikretmeden rivayet etmişlerdir.
Neden bunca râvinin rivayetini bırakıp da bir kişinin rivayeti ile amel edelim? Bunun rivayet yönünden cevabı şudur: «Râvi doğru söyledikten ve mutemet olduktan sonra yalnız başına da rivayet etse, onun teferrüdü hadîse hiçbir zarar vermez. Nitekim Ali b. Hafs da böyledir. Ve Müslim'in ricalindendir. Bu rivayetini de hadîs imamlarından Tirmizî (200 — 279), Hâkim (321 — 405) sahîhlemiş, îbnü Huzeyme (223 — 311) onu Sahihinde tahrîc eylemiştir.
Dirayet yönünden cevabına gelince, sözü vaktin evvelinde olmayı ifade eder. Çünkü kelimesi, isti'lâ içindir. Ve bütün,
vakti kaplamayı iktizâ eder.Rivayeti de öyledir. Zira vakit girmeden namaz caiz olmıyacağma göre, bundan murad :
Yani «vaktinin çoğunu karşılamanız için» demektir. Bu ise namazın vakti girer girmez kılmakla olur. Resûliillah (S.A.V.)'in âdeti daima namazı vaktinin evvelinde kılmaktı. Evveli efdâl olmasa kılmazdı. Çünkü, Hazreti Fahr-i Kâinat daima evlâ olanı yapardı. Bu bâbda Ebû Davud'un (202 — 275) rivayet ettiği bir hadîs-i şerîfde: Geciktirmeye gelmeyen üç ,şey vardır...» deniliyor ve vakti geldiği zaman namaz kılmakta bunlardan biri olarak gösteriliyor. Bundan maksad efdâl olduğunu anlatmaktır. Yoksa vakit geldikte namazı biraz geciktirmek caizdir. Aşağıdaki hadîs,, dahi vaktin evvelinde kılmanın efdâl olduğuna delâlet eder.[442]

184/139- «Mahzûre[443]'den rivayet edilmiştir kî: Peygamber şallallahü aleyhi ve sellem :
— Vaktîh evveli, Allah'ın rıdvanı, ortası, Allah'ın' rahmeti, sonu Allah'ın afvıdır; buyurmuştur.»[444]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî pek zaîf bir senetle tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerifte vakitlerin evvel, orta ve son diye taksimi farz na-' mazlara nisbetledir. Şu halde mânâ: Farz namazı vaktinin cvvcÜnde kılana Allah'ın1 rıdvanı, ortasında kılana rahmeti hasıl olur demektir. Ve şüphesiz ki rıdvanının mertebesi rahmetten daha büyüktür. Sonunda kılana da Allah'ın afvı hasıl olur. Fakat unutmamalı ki afv suç üzerine terettüp eder. Demek ki, sona bırakmak ne de olsa bir suçtur.
Senedinin ,zaîf ligi: Kavisinin Yakub b. El-Velîd olmasındandır. îmam-ı Ahmed b. Haribel (164 — 241) : Bu adam büyük yalancılardandı» diyor,; Onu îbni Mam(— 233) de yalancı saymış; Nesâl (215 — 303) terk etmiştir. îbni Hibbân (— 354) hadîs vaz1 edenlerden addetmiştir. Bazıları isnadında îbrahim b. Zekeriyya el -Beceti yardır. Bu adam müttehemdir diyorlar. Bundan dolayı Musannif merhum zaîf İn yanına bir.de cidden lâfzını katarak senedinin zaîf ligini te'kid etmiştir. Aşağıdaki hadîs "buna şahiddir denilemez.[445]

184/139- «Tirmizî'nin İbni Ömer'den rivayetinde bu hadîsin benzeri vardır. Yalnız evsâtı yoktur.» Bu da zaîf tir.
Yani yukardaki hadîsin benzerini Tirmizî İbnİ Ömer'den rivâye-ten tahrîc etmiştir. Yalnız onun rivayetinde vaktin evveli İle sonu zikredilmiştir. Ortası zikredilmemiştir. Bu hadîsin zaîf olmasına sebeb yine Kavileri arasında yukarda zikri geçen Yakup b. El - VelİÎd'in bulunmasıdır. Bu hadîsin yukarıkine şahid olmaması her. ikisinde de hadîs imamlarının «yalancıdır» dedikleri adam bulunmasindandır. Binâenaleyh bu hadîslerden ne şahid olur, ne de Meşhûdün-Leh.
Bu bâbda, Gâbir, Enes ve İbni Abbas hazaratından da rivayetler v&rsa da hepsi zaîftir. Hazreti Ali (R. A J'dan dahi ayni mânâda bir hadîsi Musa b. Muhammcd-,- Ali b. HUsci/ıı'dvn, ila babasından, o da dedesinden o-da Hazreti Ali.fft. AJthu işitmiş olmak u/.ı/rr rivayet etmiştir. Bu hadîs hakkında Beyhakî (384 —458) : «isnadı zannederim bu bâbda en sahih olan bir şeydir;» demiştir. Halbuki hadîs malûldür.
Çünkü mahfuz olan, bu hadîsi Musa'nın Cafer bin Muhammenden o da babasından mevkuf olarak rivayetidir. Hâkim (321 — 405): «Bu hususta Peygamber (S.A.V.)'den veya sahabeden sahîh olarak gelen bir hadîs bilmiyorum. Olan rivayet, yalnız Cafer b. Mıihammed'den, o da babasından msvkufendir;» diyor. Maamafih bu mevkuf sahîh ise, yine de merfu hükmündedir. Çünkü fezâil hakkında kendi re'yi ile bir şey söylemek mümkün değildir. Mes'ele ihtimallidir. Bilfarz hadîsler sahîh olmasa bile Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in namazına vaktin evvelinde devam etmiş elması ve yukarda arzettiğimia şahidler bu işin hsr halde efdâl olduğuna delâlet eder.[446]

136/110- «Ibni Ömer radiyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüüah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Fecirden sonra iki secdeden başka namaz yoktur» buyurmuşlardır.»[447]

Bu hadîsi, Nesâl müstesna, Beşler tahrîc etmişlerdir.Abdürrezzak?-m rivayetinde: «Fecir doğduktan sonra iki rek'ât sabah namazından başka namazyoktur.» ziyâdesi vardır.
Zaten hadîs-i şerîfde geçen «iki secde» tâbirinden murad da sabah namazının iki rek'ât sünnetidir. Bu hadîsi îmam-ı Ahmed b. Han-bel (164 — 241) ve Dâre Kutnî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî: Bu hadîs, gariptir. Kv.dâmc b. Musa'nın rivayetinden başka vecihle maruf değildir» diyer.
Hadîs-i Ş3rîf mânâsı itibarı ile fecir doğduktan sonra ve sabah namazının farzı kılınmazdan önce sabah namazının iki rekât sünnetinden maada nafile kılmanın haram olduğuna delâlet ediyor. Çünkü lâfzı her ne kadar nefi de olsa, mânâsı nehydir. Nehyin aslı ise tahrim içindir. Fakat mc-s'ele ihtilaflıdır. Tirmizî : «Bütün ehl-i ilim olanlar fecir doğduktan senra sabah namazının iki rek'ât sünnetinden başka namaz kılmanın mekruh olduğunda ittifak ettiler» diyor. Musannif da: TirmizV-nin icma iddiası acaiptir.-Çünkü bu mes'eledeki ihtilâf meşhurdur. Bunu îbnü'l - Münzir (—236) ve başkaları hikâye etmişlerdir» der. Ha-san-ı Basri (21—110) : «Kılmakta beis yoktur» demiştir. îmam-t Malik (93 — 179) dahi geceleyin namazı kalmayana, sabahleyin kılmasında bir beis görmüyordu.
Bunun mislini Dâre Kutnî Amr b. el-Âs hadîsinden rivayet etmiştir.»
Yani yukardaki Abdürrezzak rivayeti ile Dâre KutnVnin rivayeti «fecirden sonra» tâbirinden ne kasd edildiğini açıklamışlardır. Bununla kerahet vakitlerinin sayısı altıyı buluyor. Bunların beşi yukarda geçmişti. Yalnız aşağıdaki hadîs altı kerahat vaktinden biri olan ikindiye muarızdır.[448]

183/111- «Ümmü Seleme radiyaîlahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Sallallahü aleyhi ve sellem İkindiyi kıldı. Sonra benim evime girerek iki rek'ât daha kıldı. Kendisine sordum: Buyurdular ki:
— öğleden sonraki iki rek'âtı kılamamıştım da onları şimdi kıldım.» Sahabenin sözü : O halde biz de kılamadığımız zaman onları kaza edelim mi dedim.
«Hayır! dedi.»[449]

Eu hadîsi. Ahmed tahrîc etmiştir.
HazretİÜmmü Seleme (R.Anhâ)'mn sormasından anteşjhyor ki, Resûlüllah (S.A.V.) ya bu iki rek'âtı daha evvel onun yanında kılmamış; yahut HazretİÜmmü Seleme bunların nehy edildiğini biliyormuş da hem nehy ettin, hem de niçin kendin kılıyorsun demek istemiştir. RsEû'üÜah (S.A.V.) de bunun ikindiye mahsus olmadığını, öğlenin sonunda kılsnın iki rek'âtın kazası olduğunu beyân buyurmuştur. Bunları kılmasına mâni olan engelin «Abdül - Kays» kabilesinden bir takım adamlar olduğunu başka rivayetlerden anlıyoruz. HazretİÜmmü Seleme işin hakikatini anlayınca bu sefer bu kazaya merak etmiş ve biz de başımıza gelirse kaza edelim mi? diye sormuş ve hayır cevabını almıştır!
Musannif merhum bu hadîs hakkında burada bir şey dememiştir. Halbuki bunu- «Fethü'l - Bârı» de zikrettiği vakit: «Bu rivayet zaîftir; bundan hüccet olmaz» demiş. Fakat zaafiyyetinİn vehcini anlatmamıştır. Burada dahi onun zaîf olduğunu söylemeli idi. ,
Hadîs-i şerif yukarda da geçtiği vecihle ikindiden sonra nama-z kazasının Resûlüllah (S.A.V.)'in hasâisinden olduğuna delildir. Buna Ebfo Davud'un tahrîc ettiği Hazreti Âişe hadîsi de delâlet ediyor, O hadîsde: «Resûlüiah (S.A.V.) ikindiden sonra namaz kılar; başkalarını kılmaktan nehyedefdi. Vislâ orucu tutar, başkalarını tutmaktan nehy-ederdb denilmektedir. Lâkin Beyhakî (384 — 458): «Resûlüllah'a mahsus olan kaza değil, ikindiden sonraki iki rek'ât_ nafile idi» diyor. Şüphesiz ki, Ümmü Seleme hazretlerinin şu hadîsi, BeyhakVnin sözünü reddediyor. Ve kaza namazının da Resûlüllah (S.A.V.)'e mahsus olduğunu isbat ediyor.
Hazreti Âişe (R. Anhây nmmanen naklettiğimiz yukardaki hadîsine Musannif aşağıdaki ifâdesi il eişaret ediyor.[450]

188/141- «Ebû Davud'un Âişe radiyallahü anhâ'dan rivayet ettiği hadîsde bu mânâdadır.»[451]

«Ezan Babı»

Ezan : Lûgatta; bildirmek demektir.
Şer'an : Namaz vaktini hususî bir takım lâfızlarla bildirmektir. Ezanın meşrûiyyeti hicretin birinci yılında Medine'de vâkî olmuştur. Vakıa Mekke'de meşru oldu; diyenler de bulunmuşsa da doğrusu budur. Meşru olmasına sebeb : İçlerinde Hazreti Ömer de bulunmak üzere Sahaba-i kiramdan bir cemaatin rüyalarında gökten bir melek inerek ezanın lâfızlarını öğretmesidir. Ezan, şeâir-i diniyye'dendir. Sıfatı: sünneti müekkededir. Vâcib diyenler de vardır; Çünkü İmam-ı Muhammed (135 — 189); «Bir belde ahâlisi ezan ile ikameti terk etseler bunlarla harp olunur» demiştir. Harp ancak vacip terk edildiği zaman meşru olur.[452]

190/142- «Abdullah b. Zeyd[453] b. Abdi Rabbih radıyallahü a«Vden rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Ben uyurken benî bir adam dolaştırdı. Ve dedi ki: «Allahüekber, Allahüekber» dersin. Ve tekbiri dörtîemek suretiyle ezanı (sonuna kadar) terci'siz olarak anlattı .İkâmeti : müstesna, tek tek zikretti. Abdullah diyor ki: Sabahladığım zaman Resûlüllah (S.A.V.)'e geldim:
— Bu hakikaten hak rüyadır; buyurdu.»[454]

Bu hadîsi, Ahmed ile Ebû Dâvud tahrîc etmiş; Tirmızî ile Ibnı Huzeyme sahîhlemişlerdir.
«Bilâl, bana Resûlüllah (S.A.V.) «sakın namazın hiç bir yerinde tesvib yapma, yalnız sabah namazı müstesna;» buyurdular.
Rivayete göre yukardaki hadîsin bir sebebi vardır ki şudur: «Müslümanlar çoğalınca aralarında namaz vakitlerini bildirecek bir şey düşünmeye başladılar. Bazıları «çan çalalım» dediler. Resûlüllah (S.A.V.) «Bu hıristiyanlanndır» buyurdu. Bir takımları boru çalalım dediler. Bunun için de Resûlüllah (S.A.V.) : «O da yahudîlerindir» dedi. Ateş yakalım, diyenler oldu. Hazreti Peygamber (S.A.V.): «O da mecûsîlerindir» buyurdular.\ Ve böylece dağılıp evlerine gittiler. Bunun üzerine AbduUah b. Zeyd bir rüya gördü ve Peygamberimize gelerek anlattı. Ebu Davud'un (202 — 275) £fü»e»'inde bu hadîs şu lâfızlardır:
«Ben uyurken beni bîr adam dolaştırdı; elinde bir çan taşıyordu. Kendisine: Bu çanı satafmısın yâ Abdullah dedim. Ne yapacaksın onu dedi. Onunla namaza davet edeceğiz, dedim. Ben sana bundan daha hayırlı bir şey göstereyim mi; dedi. Hay hay dedim: dersin, ilâ âhir...» dedi.
Hadîs-i şerîfde geçen tcrcî'in mânası : Şchadetleri dönüp tekrar söylemektir. Müslim Şerhinde: «Terci, iki şehadeti evvelâ yavaş söyledikten sonra dönüp tekrar yüksek sesle söylemektir» der.
Aşağıda dördüncü hadîsde gelecektir. Bu hadîse göre ikamet'te den maada tekrar yoktur. Hadîs-i şerif, uzakta olanları namaza davet için ezanın meşru olduğuna delildir. Resûlüllah (S.A.V.) müsîümanları camiye toplayacak bir şeyi çok düşünüyordu. İşte ezan kendisini bu bâbda üzülmekten kurtardı. Ezan namaz vaktinin girdiğini de bildirir. Ulemâ ezan okumanın vâcib olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Delilleri gelecektir. Ezanın şeâiri diniyeden olduğundan şüphe yoktur. Lâfızlarının kaç olduğunda dahi ihtilâf edilmiştir. Bu hadîse göre ezanın ihtidasında dört defa AMahüekber denilir. Bazı rivayetlere göre iki kere denilir. Ulemânın ekserisi dört tekbir ifâde eden rivayetle amel etmişlerdir. Çünkü bu rivayet meşhurdur ve âdil bir ravînin ziyâde-sidir ki, böyle ziyâdeler makbuldür. Yine bu hadîs tercîin meşru olmadığına delâlet eder. Bu da ihtilaflıdır. Meşru değildir diyenler buradaki rivayetle amel ederler. Meşrudur diyenler aşağıda gelecek Ebu Mahzûre hadîsi ile amel ederler. Hadîsin zahirine bakılırsa ikametin başındaki tekbir bir defa söylenecekmiş zan olunur. Fakat Cumhûr'a göre tekbir iki defa tekrarlanır ve ikişerden dört kere Allahü ekber denilir. Bittabî bu da ihtilaflıdır. îki defa tekrarlanır diyenler de vardır. Buharı (194—256)'nın rivayet ettiği bir hadîsde Resûlüllah (S.A.V.) Hazreti Bilâî'e ezanı çift ikameti tek kelimeler halinde okumasını yalnız:yi çift söylemesini emir buyurmuştur ki, aşağıda gelecektir. O hadisle istidlal ederek bazıları : Ezanın kelimeleri ikişer, ikişer ikâmetin ise birer birer söylenecek yalnız :
ikişer söylenecektir; demişlerdir. Dört defa söylenecek diyenler buna şu yolda cevap verirler: Evet bu hadîs de sahihtir. Lâkin ezanın başında dört defa denileceğini bildiren rivayet şüphesiz ki daha kuvvetlidir ve âdil ravînin ziyâdesi makbuldür. Hem dördün İçinde sizin dediğiniz iki de vardır. Binâenaleyh her iki rivayetle amel edilmiş olur.
Aşağıda gelecek olan «ezan çift okunur» hadîsi tekbirlerin dört söylenmiyeceğine delâlet etmez.
Ezan ve ikametin sonundaki kelime-i tevhid bilittifak birer defa söylenir.
Ezan çift, ikamet tek kelimeler halinde okunur diyenler buradaki hikmeti şöyle izah ederler: Ezan uzakta otanları çağırmak içindir. Bundan dolayı tekrar onda meşru olmuştur. Sesi yükseltmek, yüksek bir yere çıkmak müstehap olmuştur. Fakat ikamet öyle değildir. O mevcut cemaata namazın hazır olduğunu bildirmektir. Binâenaleyh tekrara hacet yoktur. Ve alçak sesle okunur :cümlesi ise ikametten maksad o

olduğu için tekrarlanır.[455]

190/142- «Ahmed, hadîsin sonuna Bilâl'ın sabah ezanında «namaz uykudan daha hayırlıdır» demesinin hikâyesini ziyâde etmiştir.»
Buradaki hadîsden murad, A-bdul!ah.b. Zeyd hadîsi olacaktır. Tir-mizî (200 — 279, İbni Mâcc (207 — 275) ve îmam-ı Ahmed Un Hanbel (164 — 241) Hazreti Bilâl (R. A.) hadîsini Abdurrahman b. Bbi Leylâ (—83) dan şu lâfızlarla rivayet etmişlerdir:
«Bilâl, bana Resûlüllah (S.A.v.) «sakın namazın hiç bir yerinde tesvib yapma, yalnız sabah namazı müstesna;» buyurdular, dedi. Ancak bu hadîsde zaîf ravî olduğu gibi inkita-'da vardır. Tesvib :
demektir. Ve iki defa söylenir. Nitekim Ebû Davud'un Sumeninde zikredilmiştir. Musannifin îham ettiği gibi:
ibaresi Abdullah b. Zeyd hadîsinde mevcut değildir. [456]

190/142- «Ibni Huzeyme'nin Enes radıyallahü anh'â&n rivayetinde Enes (R. A.) sabah ezanında müezzin dediği vakit: demek sünnettendir» demiştir:
Hadîsri şerifi îbnü's - Seken (294 — 353) de sahîhlemiştir. Nesâî:
«Namaz uykudan daha hayırlıdır, namaz uykudan daha hayırlıdır (sözleri) sabahın İlk eianındadır» deniliyor.
Şu halde diğer rivayetlerde .mutlak zikredilen, burada mukayyet olarak gelmiştir. İbn! Reslân diyor ki: Bu rivayeti İbnİ Huzeyme sa-hîhlemiş ve; Tesvib ancak sabahın birinci ezanı için meşru olmuştur. Çünkü uyuyanı uyandırmaya yarar; ikinci ezan ise vaktin girdiğini bildirmek ve namaza davet içindir.» demiştir. Nesâî'nin Essüncnül -Kübra'dz Siifyan'dan, o da Ebu Cafer'den o da Bbu Süleyman'dan o da Ebu Mahzure'den işitmiş olmak üzere rivayeti şu lâfızlarladır:
«Resûîüllah (S.A.V.)'e müezzinlik yapıyor ve birinci sabah ezanında haydin namaza haydin kurtuluşa! Namaz uykudan daha hayırlıdır. Namaz uykudan daha hayırlıdır; diyordum.» îbni Hazm (384 — 456) : «Bu hadîsin isnadı sahihtir» der. Beyhakî (384 — 458)'nin «Essüne-nü'l - Kübra» sında da hadîsin benzeri vardır. Şu halde:
cümlesi, namaza davet ve vaktin girdiğini bildirmek için meşru olan ezandan değil; uyuyanı uyandırmak için meşru olmuş sözlerdendir:
cümlesinden muradı; Namaz için uyanmanın yani kıyamette verilecek rahatın uykudan daha hayırlı olduğunu beyandır.[457]

193/143- «Ebu Mahzûre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir kî. Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem kendisine ezanı öğretmiş. Bunda tercii de zikretmiştir.»[458]

Bu hadîsi. Müslim tahrîç etmiştir. Onu Beşler de rivayet etmiş; fakat dörtlü olarak zikretmişlerdir. Resûlüllah (S.A.V.) Hz. Ebû Mah-zûre'ye ezanı bizzat okuyarak öğretmiştir.
Kıssası şudur: Ebu Mahzûre Mekke'nin fethinden sonra Mekke'lilerden dokuz kişi İle birlikte Hüneyn'e çıkmışlardı .Mü'minlerin ezan okuduğunu işitince cnlarla alay etmek için bunlar da ezan okudular. Ebu Mahzûre diyor ki : Resûlüllah (S.A.V.): «Bu adamların «Bu adamların ara sında güzel sesli birinin ezan okuduğunu işittim» buyurarak bize adam gönderdi. Hepimiz birer birer ezan okuduk. Ben en sonraya kalmıştım. Ezanı okuduğum zaman- bana hitaben, gel diyerek huzuruna oturttu. Alnımı mesh etti. Ve bana üç defa bereket duasında bulundu. Sonra dedi ki: «Git de mescid-i haramda ezan oku!» O halde öğret bana yâ Resûlüllah dedim. İlâ âhir...»
Hadîs-i şerîfde zikri geçen terci', şehadeteyni söylerken yapılır. Bu hadîsin Ebu Dâvud (202 — 275) deki lâfzı şudur:
«Sonra, Allah'dan başka Allah yok idiğine şehadet ederim. Allsh'dan başka Allah yok idiğine şehadet ederim. IVluhammed'in Resûlüllah olduğuna şehadet ederim, dersin. Bunları söylerken sesini kısarsın. Sonra şehadette sesini yükseltir: Allah'dsn başka Allah yok idiğine şehadet ederim; Allah'dan başka Allah yok idiğine şehadet ederim. Muhammed'in Resûlüllah olduğuna şehadet ederim, IVluhammed'in Resûlüllah olduğuna şehadet ederim; dersin.»
Birinci defa şehadeteyni söylerken sesini kısmasının hikmeti bazılarına göre mânasını ihlâs ve samimiyetle düşünebilmek içindir. Çünkü ihlâsla düşünmenin kemali ancak alçak" sesle olur. İşte bu sahih ha-dîsile istidlal ederek, Cumhur-u ulemâ tarafından meşru olduğu ileri sürülen terci' budur. Terci meselesi Abdullah b. Zeyd hadîsine ziyâdedir. Maamafih adi tarafından yapılan ziyâde makbuldür. îmam-ı Azam Ebû Hanîfe (80 — 1503 ile fukahadan bir kısmı Abdullah b. Zeyd hadîsi ile amel ederek tercii kabul etmezler.
Yukardaki hadîsi Müslim tahrîc etmiş ise de başındaki tekbir onda iki defadır. Eu rivayetle İmam-ı Malik (93 — 179) ve başkaları amel etmişlerdir.
Beşler'deki Ebû Mahzûre hadîsinde ezanın başındaki tekbir Abdullah b. Zeyd hadîsinde olduğu gibi dörtlüdür. İbnü Abdiîberr (368 — 463) «El-îstizkâr-» adh eserinde: «Ezanın başındaki dört tekbir Ebû Mahzûre ile Abdullah b. Zeyd hadîsinin sika (güvenilir1) râvilerinden hıfze-dilmiştir; bu ziyâde kabulü vâcib olan bir ziyâdedir» diyor. İbnİ Teytniyye (— 726) «El-Münteka» da dört tekbir ifade eden Ebû Mahzûre hadîsini Müslim'in rivayet ettiğini söylemiş; Musannif Merhum ise Müslim'e değil. Beşler'e nisbet eylemiştir. Tahkik neticesinde anlaşılmıştır ki, Müslim şerhi Nevevl; «Bu hadîsin ekseriyetle asıllarında tekbir evvelinde iki defadır» demiştir. Kadı İyâz (476 — 544) da: «Sahîh-i Müslim'in Fârisi tariklerinden bazısında ezanın başındaki tekbirin dört olduğu zikredilir» diyor. Bundan anlaşılıyor ki: Musannif ekseri rivayetleri nazar-ı itibara almış; îbni Teymiyye ise bazı tariklerine itimat etmiştir. Aralarında münafat yoktur.[459]

194/144- «Enes rackydllahü anh'den rivayet Edilmiştir.Demiştir ki: Büâl'e ezanı çifter çifter; ikameti, ikamet yani müstesna, tek tek lâfızlarla okuması emrolundu.[460]

Bu hadîs Müftefekun Aleyh'dir. Müslim istisnasını zikretmemistir.
Hadîsteki fiilinin meçhul gelmesi, faili herkesçe bilindiği içindir. Çünkü şer'î kaidelerde Peygamber (S.A.V.)'den başka kimse emredemez. Buradaki «çifter» tâbiri mücmeldir. İkiye de, dörde de ih-timallidir. Abdullah b. Zeyd ile Ebû Mahzûre hadîsleri bu icmali beyan etmiş; tekbirin çift yapılmasının dörder sair lâfızların ise ikişer defa söylemekle olacağını anlatmıştır. Maamafih bu hüküm ekseriyetle bakarak verilmiştir. Yoksa ezan lâfızlarının içinde sonundaki tevhit yani gibi bir defa söylenenleri de vardır. Hakikaten Ulemâ ezan lâfızlarının kaçar defa söyleneceği hakkında ihtilâf etmişlerdir. Hanefiyyeye göre baştaki tekbirler dört; sair bütün ezan ve ikamet lâfızları ikişer; sonlardaki tevhit birer defa okunur. Delilleri : Semâdan inen melek hadîsi ile Abdürrezzak (— 211), Dâre Kutnî (306 — 385) ve Tahâvl (238 — 321)'nin rivayet ettikleri:
«Muhakkak ki Bilâl ezan ve ikamet «lâfızlar» ını ikişer defa söylüyordu» hadîsidir. Şu kadar var ki, Hâkim (321 — 405*) bu hadîsde inkita olduğunu iddia etmiştir. Bazı tariklerinde de zaiflik vardır. Amma tekbirlerin dört olacağı rivayeti ikametin tek olacağı rivayetine muarız değildir. Çünkü bu tek rivayeti sahihtir.» İkamet lâfızlarının ikişer okunması adi olan râvinin ziyâdesi ile sabittir. Böyle bir ziyâdenin kabulü ise vâcibtir» diyenlere «bu rivayet sahih olmamıştır» diye cevap veriyorlar, İmam-1 M alık'e (93 — 179) göre baştaki ve sondaki tekbirler-maadâ ikamet lâfızları tek okunur. Cumhur'a göre ikamet lâfızlarının den maadası tek okunur.[461]

194/144- «Nesâî'nin rivayetinde hadîs Peygamber (S.A.V.) Bilâl'e emretti» şeklindedir.
Bu hadîsi Nesâl (215 — 303) dahi Hazrefi Enes'den rivayet etmiştir. Musannifin bu hadîsi burada zikretmesinin sebebi, yukarda meçhul sigası ile zikredilen hadîsin de merfu ve MÜttefekun Aley olduğunu anlatmak içindir. Hattâbî (— 388) diyor ki: «Ezanın ikişer, ikametin tek okunacağı rivayetinin isnadı rivayetler içinde en sahih olanıdır. Ulemânın ekserisi bu kavi ile amel ederler. Mekke ve Medine'de, Hicaz'da, Şsm'da, Yemen'de, Mısır diyarında tâ Mağrib-i Aksa'ya kadar hep bununla amel olunur.»
Bazılarınca müteahhirini ulemânın muhakkiklerinden sayılan Salih b. Mehdi (1047 — 1110) ezanın lâfızları ikişermidir, dördermidir? Tercihi varmıdır, yokmudur? Ver ikametteki ihtilâf hususunda Sübülü's -Selâm sahibi San'ânî'nin çok. beğendiği şu sözleri söylemektedir: «Bu mes'ele garib vukuattandır. Şeriatta değil, âdette bile benzeri azdır, Öyle ya. Ezan ve ikametteki su lâfızlar az. mâdûd ve muayyen bir kaç tözdür. Bunlarla her gün ve gece beş defa en yüksek yerden seslenil-mektedir. Üstelik her işitenin müezzinin dediğini okuması da emrolun-mustur. îslâmiyyetin ilk devirlerinde ezam okuyanlar devirlerin en hayırlısını teşkil edenler; faziletleri korumağa en titiz davrananlardır. Bununla beraber ne sahabenin, ne de tabiînin bu bâbda söz ettikleri, ihtilâfa düştükleri söylenmemiştir. Sonra müteahhirin arasında şiddetli ihtilâf zuhur etmiş; ve her fırka az çok işe yarar bir şey ortaya atmıştır. Bu deliller birbirinden farklı da olsa rivayetler arasında yinede münafaat ve zıddiyet yoktur. Çünkü her birinin bizim kail olduğumuz vecih ile sünnet olmasına mani yoktur. Bunun benzerleri hususunda meselâ teşehhüdde okunacak lâfızlarla salatü'l - havf nasıl kılınacağı hususunda dahi "ihtilâfa; düşmüşlerdir.»[462]
196/145- «Ebû Cühayfe[463] radiyallahü anh'âen rivayet edilmişdir. Demişdir kî: Bilâl'i ezan okurken gördüm. Ağzını şuradaı ve şurada

(sağda solda) takip ediyordum; iki parmağı kulaklarında idi.[464]

Bu hadîsi Ahmed ve TÎrmizî rivayet etmiş, TIrmizî sahîhlemiştir Ibni Mâce'nin rivayetinde: «iki parmağını kulaklarına koydu. Ebû Davud'un rivayetinde: geldiği zaman boynunu sağa, sola büktü; ve dönmedi^ ziyâdeleri vardır. Hadîsin aslı Buhâri ile Müslim'dedir.
Ezan okurken Haireti Bîlâl'i takip eden râvi parmaklarının hangilerini kulaklarına koyduğunu tayin etmiştir. Nevevî (63Î — 676) bunların şehadet parmakları olduğunu söyler. Bu hadîsi İbni Mâce ile Ebû Dâvud da Ebû Cüheyfe'den rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un (502 — 275) rivâyetindeki «boynurfu sağa sola büktü» tâbiri İmam-t Ahmed'in (164 — 241) rivayetinde geçen «ağzını şurada ve şurada takip ediyordum »ifadesinin açıklamasıdır. Hattâ Müslim'in (204^-261) rivayeti Ebû Dâvud'unkinden daha da sarihtir. Onda şöyle deniliyor:
«Ağzını şurada ve şurada sağa sola çevirerek: «hayaalesselâh, hayyaalelfelâh» dediğini takip ediyordum.» Bu hadîsde sağa ve sola dönmenin şeh&deteyndcn scnra olduğu da beyan ediliyor. İbni Huzeyme (223 —331) bu hususta ayrı bir bâb yapmıştır: Ve «Ağzı çevirmek, yüzü döndürmekle olur» diyerek vekî' tarikiyle şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Ezamnda şöyle yapmiya başladı. Başını sağa ve sola çevirdi». Hazretî Bilâl'ın ezan okurken döndüğü rivayeti ise sahîh değildir. Parmaklarını kulaklarına koymasını Resûlüîlah (S.A.V.)'in emrettiğine dair rivayette zaîftir. îmam-% Ahmed b. Hanbeî'deu (164 — 241) bir rivayete göre dönmek ancak minarede olur ve iki taraf ahalisine işittirmek için yapılır. Ulemâ, sağa ve sola dönmenin iki fâidesi olduğunu söylerler. BK ri sesinin daha iyi çıkmasını temin ettiği; diğeri de müezzin olduğunu bildirmek içindir. Bu suretle uzaklarda olan, yahut sağır bir kimse cnu görmekle ezanın' okunduğunu anlar. Acaba ikamette de sağa sola dönmek varmıdır. Bu suale İmam-ı Tirmizi (200 — 279) cevap veriyor ve: Evzâl (78 — 150) «bunu hoş gördü» diyor.[465]

199/146- «Ebû Mahzûre radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir kî. Peygamber sallalîahü aleyhi v? sellem kendisinin sesini beğenmiş ve ona ezanı öğretmiştir»[466]

Eu hadîsi, İbni Huzeyme rivayet etmiş, ve sahîhlemiştir. Hadîs-i şerifin kıssası yukarda dördüncü hadîsde geçti. Bunda müezzinin güzel sesli olmasına delâlet vardır.[467]

200/147- «Câbir b. Semura radiyallahü anh1'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüîlah sallalîahü aleyhi ve sellem ile iki bayram namazını bir kere değil, iki kerre değil, ezansız ve ikametsiz olarak kıldım.»[468]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Yani bir çok defalar hep ezansız, ikametsiz kıldık 4emek istiyor. Bu hadîs-i şerif bayram namazları için ezan ve ikametin meşru olmadığına delildir. Ki icma gibidir. Ashab-ı Kîrâm'dan İbnüz-Zübeyr, Nlu-aviye ve Ömer b. Abdilaziz hazaratının bayramları Cumaya kıyas ederek ezan ve ikametin onlarda da lüzumuna kail alduklafı rivayet ediliyorsa da bu kıyas doğru değildir. Bayram namazlarında ezan ile ikamet Hazreti Peygamber (S.A.V.)'den nakledilmediği gibi, Hulâfa-i Ra-şidin'den de edilmemiştir. Binâenaleyh onlarda ezan ve ikamet bidatdır.
Aşağıdaki rivayet de bunu te'yi deder.[469]

200/147- «Bunun benzeri de İbnî Abbas radiyallahü anh'den ve'baş kasından Buharî iîe Müslim'de rivayet edilmiştir.»
Bazıları bayramlarda ezanın yerine «namaz toplayıcıdır» denilir; demişlerse de, Bayram namazları hakkında böyle bir sünnet yoktur. İbnül Kayyım: «El-Hedyun NebevH nâm eserinde* «Hazreti Peygamber (S.A.V.) namazgaha vardıkta ezansız ve ikametsiz olarak « ÜUU^ "C}CJ \ »dahi demeden namaza yani Bayram namazına başlardı» diyor. Şu mütalaaya bemni San'ânî dahi bunlardan hiçbirini yapmamak sünnettir. Bundan anlaşılıyor ki, bazılarının: Bayramlar ve cenaze namazı gibi kendilerinde ezan ve ikamet meşru olmayan namazlar davet ederken demek mütehaptır» şeklindeki iddiası doğru değildir. Çünkü müstchab olduğuna hiçbir deli] yoktur. Müstehap olsa onu ne Resûtüilah {S.A.V.) terk ederdi, ne de Hulâfa-İ Raşidin ile daha sonrakiler. Evet.Küsûf namazında sabit olmuştur ;amma yalnız^ ona mahsustur. Şâirlerini ona kıyas etmek doğru olmaz. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) devrinde bir şeyin sebebi mevcut, iken, cmu yapmazsa onun zaman-ı saadetinden sonra o şeyi yapmak aiv ,hk bid'at olur. Binâenaleyh kıyas ve şâire yolu ile, de işba ti mümkün olamaz» demektir.[470]

202/148- «Ebû Katâde radiyallahü anh'den namazdan uyuyarak kaldıkları hususdaki uzun hadîsde şöyle rivayet edilmiştir: Sonra Bilâl ezan okudu ve Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem hergün yaptığı gibi namaz, kıldı.»[471]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Uyuyup kaldıkları namaz, sabah nama-zı idi. Hayber gazasından dönüyorlardı, Hazreti Bilâl Resûîüllah (S.A.V.)'in emri ile ezan okumuştu. Nitekim «Sünen-i Ebi Dâvud» da:
«Sonra Bilâl'e namaz için ezan okumasını emretti; o da okudu» denilmektedir.
Hadîs-i şerif uyuyarak kılınamıyan kaza namazı için ezan okumanın maşrû olduğuna delildir. Unutularak kılınamayan da ayni hükümdedir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) hükümde ikisini bir tutmuş ve:
«Kim bir namazı uyuyarak kaçırır veya unutursa... ilâ âhir...» buyurmuştur, îmam-t Müslim (204 — 261) İn rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsinde: Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in Bilâl'e ikamet getirmesini emrederek ezanı zikretmediği ve keza Hendek gazasının vuku bulduğu, gün kalan namazlarını kaza ederken yalnız ikamet getirmesini emrettiği, ezanı zikretmediği görülüyorsa da bunlar yukarıki Ebû Katade hadîsine muhalif değildir. Çünkü Ebû Katade hadîsi müsbittir, yani ezanı isbat ediyor. Ebû Hüreyre hadîsi ile Hendek gününü anlatan Ebû Said hadîslerinde ise ezanın isbatı nefyi yoktur. Binâenaelyh aralarında muaraza da yoktur. Çünkü zikredilmemek, zikredilmeye muaraza edemez.[472]

207/148-b «Müslim'in Câbir'den rivayetinde: Peygamber (S.A.V.) Müzdolife'ye geldi. Orada akşam île yatsıyı bir ezan ve İki ikametle kıldı» denilmektedir.
Hadîs-i şerîf iki namazı cem ettiğini gösteriyor. Buhâri (194 — 256), Ibnl Mes'ud radiydllahii anh'den şu hadîsi rivayet eder:
İbni Mes'ud (R.A.) akşam namazını ezan ve ikametle yatsıyı dahi ezan ve İkametle kıldı. Ve Resûlüllah (S.A.V.)'ı böyle yaparken gördüm dedi.» Ya-lnız yukardaki iki hadîse aşağıdaki hadîs muaraza ediyor.[473]

207/148 –c «Müslim'in İbnî Ömer radiyallahü anh'den rivayetinde: Peygamber (S.A.V.) akşam ile yatsıyı bir ikâmet İle bir arada kıldı.» denilmektedir.»
Ebû Dâvud: «Her namaz için» cümlesini ziyâde etmiştir. Ebû Davud'un bir rivayetinde: «hiç biri için ezan okumadı» denilmektedir.
Hadîsin zahirine bakılırsa bu iki namaz birlikte kılınırken ezan yoktur. Namaz kılman yerin Müzdelife olduğu Müslim"de sarâhaten zikredilmiştir. Müslim hadîsini rivayet eden Saîd b. Cübeyr (R. A.) diyor ki: «Sonra Ibni Ömer'le beraber Arafattan çekildik. Tâ ki Cema yani Müzdelife'ye geldik. Orada İbnî Ömer akşam 41e yatsıyı bir ikametle kıldı. Sonra çekildi ye dedi ki : ResûlüÜah (S.A.V.) bize bu yerde böyle kıldırdı.»
Şu halde bu rivayette Müzdelife'deki cami'de ezan olmadığına, her iki namaa için bir ikâmet getirileceğine delâlet eder. Yalnız Ebû Davud'un yine İbnl Ömer'den rivayet ettiği «Her namaz için» tâbiri her namaz için ayrı ayrı ikâmet getirileceğini ifade ediyor. Binâenaleyh Müslim'in rivayeti bununla takyîd edilir. Yine Ebû Davud'un İbnî Ömer'den rivayet ettiği; «Hiçbiri için ezan okumadı* tâbiri bu namazlar için ezan okunmadığının açık delilidir. Rivayetler tearuz halindedir. Çünkü Hazret! Câblr (R. A.) bir ezan ve iki ikâmet isbat ediyor.
Ibnl Ömer hadisi ezan yok, iki ikamet vardı; diyor. Ibni Mesud hadîsi ise iki ezan, iki ikâmet isbat ediyor. Eğer hüküm isbat eden hadîs, etmeyene tercih olunur; dersek Ibni Mes'ud hadisi ile amel etmek
icap ccfor. Bazıları, Câbir hadîsi tercih edilir, çünkü ezanı isbat ediyor; İbni Örner hadisi ise onu nefyediyor demiş ise de yine de İbnî Meft'ûd hadîsi tercih olunur. Çünkü onun isbatı daha" çoktur.[474]

205/149- «IbnÎ Ömer ve Âîşe radiyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûfüîîah sallallahü aleyhi ve selleın :
— Bilâl geceleyin ezan okur, binâenaleyh sîz İbnü Ümmii Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyip için;» buyurdular. «îbnî Ümmii Mektûm» âmâ bir adam idi. Kendisine sabahladın, sabahladın denilmedikçe ezan okumazdı.[475]

Bu hadîs Müttefekun Aleyh'dir. Sonunda idrâç vardır.
Hadîsde geçen «geceleyin» tâbirinden murad: Tan yeri ağarmamdan az öncesidir. Bunu BuharVnin (194 — 256) rivayeti açıklamıştır. İbnü Ümmü Mekfûm'un ismi Amr'dır. İdrâç: Katma sözdür. Yani Haz-reti Peygamber (S.A.V.)'in sözü değildir. Buradaki idrâçtan maksad :
«Kör bîr adam idî İlâ âhir...» cümleleridir. Bu cümleler ya İbnî Ömer, yahut Zührî tarafından söylenmiştir.
Bu hadîs-i şerîf fecir doğmadan önce ezan okumanın meşru olduğuna detiidîr. Fakat bu ezan, vakitleri bildirmek, namaza davet et-msk için meşru oîan ezan değildir. Çünkü henüz namaz vakti girmemiştir. Bu. ezanm vech-İ meşrûiyyetini Resûlü'lah {S.A.V.) :
«Uyuyanınız uyansın; namazda olanınız da dönsün diye?> buyurarak beyan etmiştir. Hadîsi Tirmizî (202 — 279)'den gayri sahîh sahipleri rivayet etmişlerdir. Namaz kılandan maksad gece namazı kılandır. Dönmekten murad da uykuya veya namazdan çıkıp oturmağa rl fin m r.sidir. Şu halde uyuyanları uyandırmak, namazda olanları iştirahata davet etmek için meşru olan bu ezan Yemen gibi bazı yerlerde minarelerde okunan teşbihlere benzer bir şeydir. Şu farkla ki, bu ezandır.
Rgsû'-ü Ekrem (S.A.V.)'in «yeyin, İçin» buyurması, oruç tutanlar içindir. Ve yiyip içmenin sabah ezanına kadar devam edeceğine delildir.
Hattâ, İbni Ümmü Mektûm'a: «Sabahladın sabahladın» denil-medikçe ezan okumazdı denilmesine bakılırsa, fecir doğduktan sonra bile ezan okununcaya kadar yiyip içmenin caiz olduğu anlaşılır. Hattâ, buna kail olanlar bile bulunmuştur. Caiz görmeyen Cumhur-u ulemâ ve mezheb imamları ise «sabahladın» sözünü «sabaha yaklaştın mânâsına alırlar.
Hadîs-i şerîfde, bir mescid için iki müezzin bulundurmanın caiz olacağına delâlet vardır. Bunların beraberce ezan okumaları bazılarınca mekruhtur. Bunu ilk icad eden Benî Ümeyye'dir. Bazılarına göre mekruh değildir. Ancak bir kargaşalığa sebeb olursa, mekruh olur.
Yine hadîs-i şerîfde müezzinliğin gözü görene de görmeyene de verilebileceğine delâlet olduğu gibi, bir kimseyi tarif etmek için onun sakatlığını söylemeye ve kişi annesinin adıyla şöhret bulmuşsa, onunla anılmasının caiz olduğuna da delâlet vardır.[476]

205/150- «İbni Ömer radİyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur ki; Bilâ! fecirden önce ezan okumuş ve Peygamber saîlallahü aleyhi ve sellem kendisine: Dönüp «Dikkat edin,- köle uyudu» diye nida etmesini emir buyurmuşlardır.»[477]

Bu hadîsi Ebû Dâvud rivayet etmiş ve zaîf bulmuştur.
Ebû Dâvud (202 — 275) bu hadîsi tahrîc ettikten sonra şöyle demiştir: «Bu hadîsi Eyyübdaaı yalnız Hammad b. Seleme rivayet etmiştir. Münzirî (— 656) diyor ki : Tirmizî (200 — 279) : Bu hadîs mahfuz değildir dedi». Ali b. El - Medînî (—161) : Hammad bin Seleme hadîsi mahfuz değildir. Onda Hammad b. Seleme hatâ etmiştir» der.
Fecirden evvel ezan okumak meşru değildir diyen HanefHer'le şâir ulemâ bu hadîsle istidlal ederler.[478]

237/151- «Ebû Said-i Hudrî ntân/allahü anh'den rivayet edilmiştir. Demîşür ki: Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve sellem;
— Ezanı işittiniz mi hemen siz t!e müezzinin dediği gibi deyin; buyurdular.»[479]

Bu hadis, Müttefekun Aleyhdir.
Hadîs-i. şerif, ezanı işiten kimsenin müzzinin arkasından onun dediğini demesinin meşru olduğunu bildirmektedir. Bu hususta münase-bet-i cinsîye haliyle, helada bulunmak müstesna, diğer bütün ahvâl müsavidir. Yani abdestli, abdestsiz, cünüb, hayızlı, nifaslı hükmen birdir. Fakat Hanefîler'e göre hayızlı ile nifashya da icabet lâzım gelmez: Zira ehil değildirler. Ezanı işiten namazda ise bittabi icabet etmez. Maama-fih mss'ele ihtilaflıdır. Çeşitli kaviller içinde sevaba en yakını namaz halinde icabet etmeyip, bitirdikten sonra etmesidir.
Hadîs-i şerîfdeki emir hernekadar işitene ezanı tekrarlamanın va-cib olduğuna delâlet ediyorsa da, buradaki emrin vücup ifade edip etmemesi ihtilaflıdır. Bazıları vacibtir demişler; Cumhur'u ulemâya göre vacip değildir, delilleri: Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in bir müezzin ezan okurken «Allahüekber» dedikte: demesi şehâdeteyni okuduğu zaman da : buyurmasıdır. Bunu Müslim (204 — 261) tahrîc etmiştir. Eğer icabet vacip olsa idi, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) de müezzinin dediğini der idi. Binâenaleyh Ebû Said hadîsindeki emir istihbab içindir derler. Maama-fih râvinin sözünde Resûlüllah (S.A.V.)'in müezzini takiben onun dediklerini demediğine dair bir söz yoktur. Olabilir ki râvi yalnız adetten ziyâde olarak söylediğini zikretmiştir. Hadîsteki :
«Söylediğinin mislini» ifadesinden işitilen her kelimenin tekrarlanacağı anlaşılıyor. Filhakika Ümmü Seleme (R. Anh.yds.n Resût-ü Ekrem (S.A.V.)'in tâ müezzin sükût edinceye kadar onun söylediklerini söylediği rivayet olunmuştur. Hadîs Nesâî (215 — 303)'dedir. Ezan okunurken müezzinin arkasından icabet edemiyen için fazla vakit geçmemiş olmak şartıyla sonradan okumak müstahabdır. «Müezzinin dediği gibi» 'temekten murad onun gibi yüksek sesle okumak değildir. Çünkü müez?in başkalarına işittirmek için okur, İcabet edende böyle bir maksad yoktur. Müezzinin arkasından okumasa da yalnız gönlünden geçirse icabet etmiş oimaz. Çünkü gönülden geçirdiği şey söz değildir.
Halbuki Ebû Saîd hadîsi ile aşağıda gelen Muavîye hadîsilerden maada bütün ezan lâfızlarının söylenmesinin icap ettiğini gösteriyorlar.[480]

207/151–b «Buharî'nîn Muaviye radiyatlahü anh'den rivayetinde bunun misli vardır.»
Yani ezanı işiten «İtlerden maada- bütün lâfızları müezzinin arkasından tekrarlıyacaktır. Bu hususu aşağıdaki hadîs de ifade ediyor.[481]

207/15 –c «Müslim'in Ömer radİyaüahü anh'den müezzinin dediği gibi demenin fazileti hakkındaki rivayetinde : Ezanı «hayale» lerden maada kelime kelime söylîyeceği, onlarda ise :
diyeceği beyan buyruluyor.»
Yani ezanı işiten, müezzinin arkasından her kelimesini okuyacak ise de «hay'ale» ler bundan müstesnadır. Hay'ale :
demektir. Yani o cümleleri kısaltma tâbirle ifade etmektir. Müezzin bunlardan birini okudumu işiten aynı sözü tekrarlamayıp :diyecektir. Çünkü «Haydi namaza» demektir. Bu sözde müeziii işitenleri namaza davet ediyor. İcabet edenin ise kimseyi çjâvet ettiği yoktur. O halde bu sözü tekrar etmesi lüzumsuzdur. Hattâ müezzin İle alay ediyor zannını bile verir. Bundan dolayı onun yerine yi okuması emredilmiştir. Müslim'deki bu Ömer hadîsi, BuharVnm Muavîye'den rivayet ettiği hadîsin metni itibarı ile aynıdır. Yalnız Musannif merhum ihtisar yapmıştır.
Ezanı işiten kimsenin müezzinin arkasından nasıl hareket edeceği en ince teferruatına kadar beyan edilmiştir. Müslim'in (204 — 261) rivayet ettiği hadîsde şöyle deniliyor :
«Müezzin: «Allahüekber Allahüekber» dedi mi, sizden herhangi biriniz de: «Allahüekber Allahüekber» desin. Hay'alelere geldikte ise :
«Müezzin dedi mi: » dedikte; desin. desin.»
Sonra dedikte; buyruluyor. Bu izahata göre İki «hayyalessala» ikinci kere «lâhevle» cümlesini okumak yahut her ikisine bir kere demek istenmiş olması ihtimal dahilindedir. «Hayyalelfelâh» de aynı hükümdedir.
Havkaie'ye gelince: Bu kelime cümlesini kısaltmak suretiyle ifadedir. Yani bu cümleyi söylemeye havkale, derler. Havi: Hareket demektir. O halde cümlenin mânası şudur: «Hareket ve kudret ancak Allah'ın dilemesiyledir. Bazıları tefsir ederek şöyle mâna verirler: Şerri def babında hareket ve hayrı elde etme-hususunda kudret ancak Allah'ın dilemesiyle hasıl olur!» Bir takımları da «lahavle» cümlesine şu mânayı vermişlerdir: Allah'a isyan etmemek hareketi, ancak Allah'ın korumasıyla; taatına kudret de ancak onun yardımı ile hasıl olur.» Bu mâna İbni Mes'ûd (R. A.)'dcn merfu olarak rivayet edilmiştir. Mevzuu bahsimiz olan Ömer hadîsi yukarda gecen Ebû Saîd hadîsini takyit etmektedir. Ebû Saîd hadîsine göre ezanı işiten kimse her sözünde müezzinin arkasından giderek o sözü tekrarlıya' çaktır. Fakat bu hadîs «hayyalesselâ» ile thayyalelfelâh» cümlelerinin tekrarlanmayacağına, onların yerine denileceğine delâlet ediyor. Binâenaleyh Ebû Saîd hadîsini de bu mânaya alıp takyid ederiz. «Bazıları ezanı işiten hay'alede dahi müezzinin dediğini söylemelidir» demişlerse de evlâ olan zikrettiğimizdir. Zaten mâna hay'aleye karşı havkale île cevap vermeye daha münasip düşer. Çünkü «hayyalelfelâh» cümlesi ile haydi Jelâha yani kurtuluşa, hayır kazanmaya gel diye çağırılınca; «Bu büyük bir iştir. Bu acizlik ile benim yapacağım iş değildir; ancak kuvvet ve kudretiyle Cenab-ı Allah muvaffak kılarsa o başka» diye cevap vermek elbette daha muvafık ve münasib olur.
«Lâ havle» cümlesi ile cevab vermekde bundan başka bir şey değildir.
Terci' ve tesvîb yaparken dahi işiten icabet edecek midir? Bu cihet ihtilaflıdır. Tesvîb yaparken yani derken, işi-
Tenin demesi Hanefilerle bazı ulemâya göre müstahabdır.
Ebû Davud'un (202 — 275) bazı a-shabdan rivayet ettiği bir hadîse göre Hazret! Bilâl ikâmet esnasında cümlesini söyledikte Resûlüllah (S.A.V.) :
«Allah onu ayakta tutsun ve devam ettirsin» buyurmuştur.
Fakat şâir ikâmetlerde hep Ömer h«flslnde olduğu giib havkale yaptığı söylenmiştir.[482]

210/152- «Osman b. EW'I-As[483] radiyallahü anh'dtn rivayet mistir ki: Yâ Resûlâlîah, beni kavmime imam yap! demiş. Resûlüllah saîîaîîahü aleyhi ve sellem :
— Sen onların imamısın. Onların en zaîfine uy. Ve kendine ezan için ücret almıyan bir müezzin tut; buyurmuştur.»[484]

Bu hadîsi; Beşler tahrîc etmiş; Tirmizî Hasen bulmuş ve Hâkim sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerîfde geçen «En zaîfine uy» emrinden murad: Kendini onların en zaîf ve takatsızına imam oluyorsun farzet ve namazı ona göre kıldır; demektir.
Bu hadîs hayır babında imamlığı istemenin caiz olduğuna delildir. Filvaki Cenab-ı Hak hâlis kullarının dualarını beyân ederken :
«Bizi takva sahiplerine imam yap» buyurmuştur. Fakat dünyaya ait olan riyaset bâbındaki önderliği — ki Arapçada ona da imam denilebilir— istemek mekruhtur. Zira ilerde de görüleceği vecihle ona ilâhî muavenet yoktur. Hadîs-i şerîf namazda imam olan zâtın arkasındaki cemaatın hallerini göz önünde bulundurması icâb ettiğini, kendisini bunların en zaîfine namaz kıldırıyormuş gibi tutarak hafif kıldırmasını ifade ediyor. İmamın cemaati toplamak için bir müezzin tutmasını, müezzinin okuduğu ezan için ücret almamasını beyan. ediyor. Okuduğu ezan için ücret alacak kimsenin müezzin tutulması emredilmediğine delâlet ediyor.
Acaba müezzine ücret almak caiz midir? Bu cihet ihtilaflıdır. Şa-fiîler'e göre kerahetle caizdir. Hanefîler'e caiz değildir. Ancak hususî surette bir câmi'de o vazife ile meşgul olursa o zaman caizdir. Zira bu takdirde aldığı ücret ezan mukabilinde değil, o yere devam ettiği içindir; diyenler de vardır.[485]

211/153- «Malik b. HuveyrİS[486] radiyaJlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saîîallahü aleyhi ve sellem bize : Namaz vakti geldikte biriniz size imam oisun; dedi.»[487]

Bu hadîsi, Yediler tahric etmişlerdir.
Bu hadîsi, uzun bir hadisin bir kısmıdır. Buharı (194 — 256) onu çeşitli lâfızlarla tahrîc etmiştir. Bunların bir tanesi şudur :
«Mâlik demiştir ki : Peygamber (S.A.V.)'e kavmimden birkaç kişi ile birlikte geldim; ve yanında yirmi gece kaldık. Merhametli; lütufkâr idî. Bizim ailelerimizi özlediğimizi görünce:
Dönünüz ve onların arasında oiunuz. Hem onlara Öğretiniz ve namaz kılınız, Namaz vakti geldi mi hemen biriniz size ezanı okusun. Ve en büyüğünüz size imam olsun; buyurdular.
Musannif merhum bu hadîsin kendisine lâzım olan bir parçasını yani ezan okumağa teşvike delâlet eden kısmını almıştır. Ezan okumalarını emretmesi onun vacip olduğuna delildir. Hadîs-i şerifde İ3U bâbda yalnız «sizden biriniz» buyrulması müezzin olmak için imamdan başka bir şeyin şart olmadığına delâlet eder.[488]

212/154- «Câbir radiyaîlahü anh'dcn rivayet edilmiştir ki; Peygamber saUaîlahü aleyhi ve sellem Bilâl'e :
— Ezan okuduğun vakit yavaş ol; ikâmet getirdiğin vakit çabuk ol. Hem ezanınla ikâmetin arasında yemek yiyenin yemeğinden kalkacağı kadar bir vakit bırak, ilâ âhir; buyurduîar.»[489]

Bu hadîsi Tirmizî rivayet etmiş ve zaîf bulmuştur.[490]

212/154- «Tirmizî'nin Ebû Hüreyre radiyaJlahü anh'den rivayetinde. Peygamber (S.A.V.): Abdestliden başkası ezan okuyamaz;Tirmizî bunu da zaîf bulmuştur.[491]

212/154- «Tirmizî'nîn Ziyâd b. El - Haris[492]'den rivayetinde Haris demiştir ki: Resûlüüah (S.A.V.) : Kim ezan okudu ise, o ikâmet eder; buyurdular.»[493]
212/154- «Ebu Davud'un Abdullah b. Zeyd hadîsinden rivayetinde: Abdullah'ın onu, yani ezam ben gördüm. Okumayı da ben isterdim; de-didi, Resûlüllah (S.A.V.)'in. «sen de İkâmet getir» buyurduğu zikredilmiştir.»[494]

Bunda da zaiflik vardır.
Hadîs-i şerifin sonundaki lâfzını iki türlü tevcih etmek mümkündür. Birinci veçhe göre bu kelime ibareden anlaşılacağı için terk olunmuş bir fiil'in mefûiüdür. Mâna: «hadîsi oku» demsk olur. İkinci veçhe göre de ibareden terkolunmuş bir mübtedânın haberi olur. Eu takdirde mâna: «hadîs budur» demek olur.
Musanniflar hadisi tam yazmadıkları zaman bu kelimeyi sona ilâve ederek «hadîsi sen tamamla» demek isterler. Çok defa aynı şeyi müfessirler ve edebiyatçılar da y&parlar. Ve; derler. Bittabi buradaki hadîs-i şerif de tam değildir. Tamamı şudur:
«Ezanınla imametin arasında yemek yiyenin yemekten kalkacağı, su içenin içtiğinden ayrılacağı ve başı sıkılanın kazâ-i hacet edeceği kadar bir vakit bırak. Beni görmedikçe kalkmayın; buyurdular.»
Bu hadîs hakkında İmam-ı Tirmizî (202 — 279): Abdü'l - Mümin1-in hadîsinden başka rivayetini bilmiyoruz; isnadı meçhuldür.» diyor. Onu Hâkim (321 — 405) dahi tahrîc etmiştir. Ebu Hüreyre (R.A.) ile Übey b. Kâab (R.A.)'den ve başkalarından şahidleri vardır. Fakat hepsi de hiçtir. Şu kadar var ki; ezanın hikmet-i meşruiyyeti bu hadîsi takviye ediyor. Çünkü ezan uzaktakilerin işitip-namaza gelmesi için meşru olmuştur. Ve elbetteki hazırlamy cami'ye silmek için az çok bir vakte muhtaçtır. Bunu nazar-ı itibara almazsak, ezanın bir faidesi kalmaz. Filhakika Buharı (194 — 256) bu ciheti nazar-ı dikkate alarak «Ezanla ikâmet arasında ne kadar vakit olduğu babı» adlı bir bâb ayırmıştır. Yalnız vaktin miktarı sabit olmamıştır. Ibni Battal (— 444) : <:Bunun için had, yoktur, yalnız vakit girip cemaat toplanacak kadar bir zamandır.» der.
Hadîs-i şerif ezanın ağır ağır okunacağına, ikâmetin ise çabuk yapılacağına delâlet etmektedir. Çünkü ezandan maksad, uzaktakilere namaz vaktini bildirmektir. Bu da acele ile değil, teenni ile olur. İkâmet ise hazırdakilere hitaptır. Onda çabuk davranmak ve hemen bitirdiği gibi maksud olan namaza geçmek daha münasiptir.
[1] 212/154 Bak. 245 Shf. Tirmizî bu hadîsi de zaîf bulmuştur.
Çünkü bu hadîsde inkıta vardır. Hadîsi Zührî Ebu Hüreyre'den rivayet etmiştir. Halbuki Tirmizî (200 — 279) : «Zührî Ebû Hüreyre'den işitmemiştir; ZührVden rivayet eden ravî de zaîfdir» diyor. Yalnız bu hadîs yukarıkinden daha sahîhdir.
Hadîs, ezan okumak için abdest şart olduğuna delildir. Abdest şart olunca gusül icap edene yıkanmak evleviyetle şarttır. Binâenaleyh bu hadîsle istidlal edenlerce cünüp veya abdestsiz kimsenin ezan okuyamaması icap eder. Hanefîlerle diğer bazı ulemâ cünüp kimse ezan okuyamaz. Fakat abdestsiz olan okur demişlerdir. îmam-% Ahmed b, S'anbel (164 — 241) ile bir cemaata göre abdestsizin ezan okuması caiz değildir. Delili bu hadîstir. İkâmete gelince-: Ekser ulemâya göre ikâmet için abdest şarttır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) devrinde abdestsiz ikâmet edildiği rivayet olunmamıştır. Bazılarınca mekruh olmakla beraber ikâmet abdestsiz de caizdir. Diğer bazılarınca ise kerahetsiz caizdir.
[2] 212/154 Bak. 245 Shf.
Tirmizî (200 — 279) bu hadîs hakkında: «Ancak Ziyâd b. En'ûm AfrİkVnhı rivâyetiyle maruf bir hadîsdir. Bu hadîsi Kattan ve başkaları zaîf addetmişlerdir» der. Buharı (194 — 256) : «Bu adam mu-kaarib'ül - hadîstir. Onu Ebû Hatim ile Ibni HİbbÂn zaîf saymışlardır» diyor. Tirmizî: «Ehl-i İlmin çoğuna göre bu hadîsle amel olunur. Ezanı kim okursa, ikâmeti de o getirir» der.
Hadîs ezanı kim okursa, ikâmet te onun hakkı olduğuna delâlet ecler. Buna kail olanlar da vardır. Viyâd b. Haris hadîsini, İbnî Ömer'den rivayet edilen şu hadîs de takviye eder:
«Ağır ol Yâ Bilâl! Ezahı kim okudu ise, ikâmeti de ancak O getirir.» Bu hadîsi, Taberânî (260 — 360) ve Ükayli [— 769) tahrîc etmişler; Ebû Hatim (195 — 277) ile Ibni Hibbân {— 354) zaîf bulmuşlardır. Hanefîlerle şâir fukahaya göre ezan okuyandan başkasının ikâmet getirmesi caiz ve kâfidir. Çünkü Ziyâd hadîsini bu bâbda kâfi bir delil kabul etmezler. Aşağıdaki hadîs de caiz olduğuna delildir.
[3] 212/154 Ba. 245 Shf.
Bu hadîs babın başında geçen îbnü A bdirrabbih hadîsinden bir parçadır. Resûlüllah (S.A.V.) Abdullah b. Zeyd (R:A.)'a bu gördüğünü Hazreti Bilâl'e eğretmesini emrettiği zaman: Onu rüyada ben gördüm. Okumayı da ben isterdim; demiş. Fahri Kâinat (S.A.V.): «Sen de İkâmet getir» buyurmuştur. Bu hadîsine BiUûğu'l -Meram sarihi, ne de rivayet eden Ebû Dâvud şerh ve izah etmemiştir. Yalnız Hafız Münzirî (— 656) şöyle diyor: «Beyhaki bunun isnadında ve metninde ihtilâf olduğunu söylemişler Ebû Bekir Hâzimî (5-48 — 584) de: «İsnadında söz vardır» der.

Ohalde bununla istidlal caiz değildir. Evet asıl olan ezan ile ikâmetin başka başka şahıslar tarafından okunmasının caiz olmasıdır. Hadîs bu aslı takviye ediyor.[495]

216/155- «Ebu Hüreyre radıyaMahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî; Resûfüllah sallaîîahü aleyhi ve sellem:
— Müezzin ezan okuma hakkına daha maliktir, imam da ikâmet hakkına daha maliktir; buyurdu.»[496]

Bu hadîsi İbıiî Adîyy[497] rivayet etmiş ve zaîf bulmuştur. Beyhakîde de Alî (R.A.ym kendi sözünden buna benzer bir rivayet vardır.
Bu hadîsi îbni Adiyy'in zaîf bulması onu münferiden Şureyk'in. rivayet etmesindendir. Beyhaki (384 — 458) : «Bu hadîs mahfuz değil»- der. Hadîs-i şerîf müezzinin ezan okumak hakkına daha mâlik olduğuna imamın da ikâmetle daha haklı olduğuna delildir. Bunun mânası: Müezzin ezanın ilk vaktini daha iyi bilir; bu vazife onundur. Çünkü vakitler, hakkında kendisine itimat edilecek ve onları takip edecek emniyetli insan odur. İkâmet mes'elesinde de söz sahibi imamdır. Zira ikâmet igîn o işaret etmedikçe ikâmete başlanılmaz; demektir. Nitekim Buharı (194 — 256)'nın tahric ettiği bir hadîsde:
«Namaz kılınacağı zaman beni görmedikçe hemen kalkı-vermeyin» buyrulmuştur. Bunun mefhum-u muhalifi, ikâmet getirenin imam gelmese bile kılabileceğidir. Lâkin şöyle de bir rivayet var dır:
«Bi'âl ikâmet etmezden Önce Resûlüllah (S.A.V.)'ln evine gelir; namazı oha bildirirdi.» Bittabi ezan okunduktan sonra namazı bildirmek ikâmet getirmek için izin istemektir. Musannif merhum: «Buharı hadîsi CâbİR b. Semura hadîsine muarızdır. Çünkü Câbir hadîsinde :
«Muhakkak kî BilâÎ Resûlüllah (S.A.V.) çıkmadan İkâmet getirmezdi»
deniliyor. Dedikten sonra: «Bunların arası şöyle cem' olunur: Hazreti Bilâl Resûlüllah (S.A.V.)'in çıkacağı zamanı gözetir; çıkmakta olduğunu gördümü ikâmete başlardı. Sonra Resûlüllahı şâir cemaat ta gördüklerinde onlar da kalkardı» diyor.
Cemaatın namaza kalkma zamanını tâyin hakkında îmam-ı Mâlik (93 —179) *El - Muvatta-» da «namaz kılınırken cemaatin ne zaman kalkacakları babında mahdut bir sınır duymadım. Yalnız beri bu işi nâsın takatine bırakırım. Zira kimisi ağır; kimisi hafiftir.» demektedir. Ekser ulemâya göre eğer imam cemaatle birlikte mescidde bulunuyorsa ikâmet bitmeden kalkmazlar. Hazreti Enes (R. A.)'den bir
rivayete göre, Resûlüllah (S.A.V.) : «Müezzin dedikte kalkardı. «Bu hadîsi, îbnü'l - Münzir {— 236) ve başkası rivayet etmiştir. Said b. El - Müseyyeb'den bir rivayete göre: Müezzin «Allahü ekber» dedimi kalkmak vaciptir. dedikde sallar duzeltiUr.dedikte imam tekbir alır. Lâkin bu kavi onun şahsı re'yidir. Bu hususta hadîs rivayet etmemiştir.[498]

218/156- «Enes radıyalîahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûiüllah saîîalîahü aleyhi ve sellem :
— Ezan ile ikâmet arasında yapılan dua geri çevrilmez; buyurdular.»[499]

Bu hadîsi Nesâî rivayet etmiş; İbnİ Huzeyme sanîhlemiştir.
Hadîs-i şerîf Sünen-i Ebi Dâvud'&a. da merfu olarak aynı lâfızlarla HazretİEnes b. Mâfik'ten rivayet edilmektedir.
Bu hadîs-i şerîf, ezan ile ikâmet arasında yapılan duanın kafcul edileceğine delildir. Çünkü reddedilmemek kabul olunmak demektir. Duâ umumi zikredildiğine göre her duaya âmm ve şâmil olacağı anlaşılırsa da bittabi günah ve kat-ı rahm bâbındaki dualar müstesnadır.
Ezandan sonra okunacak muayyen dualar da rivayet olunmuştur kî şunlardır:
1— Ezan bittikten sonra:
«Rab olarak Allah'a, din olarak islâm'a ve Peygamber olarak Muhammed'e razı oldum» demelidir. Resûiüllah (S.A.v.) Efendimiz:
«Muhakkak bunu kim söylerse günahı afvolunur» buyurmuştur.
2— Müezzinin arkasından ezanı okuyup bitiren Peygamber {S.A.V.)'e sala vat getirir. îbnü'l - Kayyım (691 — 751) «Resûiüllah (S.A.V.)'in ümmetine tâlim buyurduğu getirilecek ve kendisine vâsıl olacak en mükemmel salavât-ı şerife budur. Bundan daha mükemmeli yoktur» diyor .Bu salavâtm sıfatı inşâallah «Kitabü's-Salât» da gelecektir.
3— Resûiüllah (S.A.V.)'e salâvat getirdikten sonra:
«Ey şu tamam davetin, hazır namazın Rabbi olan Alla-hım, Muhammed'e vesileyi, fazileti ver. Onu vaad ettiğin öğülen makama gönder» demelidir.
4— Bundan sonra kendisi için duâ etmeli, Allah'ın fazıl ve kereminden niyazda bulunmalıdır. Nitekim Sünen Kitaplarında Resûiüllah (S.A.V.) :
«Müezzinin dediğini de; bitirdinmi iste ki, istediğin şana verilsin» buyurduğu rivayet edilir. îmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241) şu hadîsi rivayet eder:
«Eğer bir kimse müezzin ezan okudukta: Ey şu kâim davetin ve fâideli namazın Rabbi olan Allahım! Muhammed'e salât eyle ve ondan Öyle bir razı ol ki, ondan sonra gazab olmasın; derse'duâsı kabulolunur» buyurdu.
îmam-ı Tirmizî (200 — 279) dahi Hazreti Ümmü Seleme (R.Anhâ) dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Ümmü Seleme demiştir ki: Resûiüllah (S.A.V.) bana akşam ezanında: «Yâ Rabbi şu (hal) senin gecenin gelişi; gündüzünün gidişi; sana duâ edenlerin sesleridir, imdi beni mağfiret eyle» dememi öğretti.
«Ezandan sonra ne okunacağı Resûiüllah (S.A^V.)'e sorulduğu zaman:
«Allah'dan dünya ve âhirette afvı ve afiyeti isteyin» buyurarak okunacak şeyleri tâyin dahi etmişlerdi. İbnü'l-Kayyim (691—751); «Bu hadîs sahihtir» der.İmam-ı Beyhakî (384 — 458) Resûlüllah (S.A.V.)'in denildiği zaman:
«Allah onu ikâme ve idâme eylesin» diye duâ ederdiğini söyler. Bu makamda daha başka dualar da vardır.[500]

219/157- Câbîr radiyallahü anh'den Resûİüllahsallallahüaleyhiveselleem'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
— Eğer bir kimse ezanı işittiği vakit: Ey şu tamam dâ'vetin ve hazır namazın Rabbi olan Allah'ım! Muham-med'e vesileyi, fazileti ver. Onu va'd ettiğin öğülen makama gönder; derse Kıyamet Gününde şefaatim ona helâl olur.»[501]

Eu hadîsi, Dörtler tahrîc etmişlerdir.
Hadîsi şerifin gerek Dörtler'de gerekse Sahiîh-i BuharVdeki rivayeti bu kadardır. Fakat bazı sahîh hadîs kîtablannda hadîsin sonunda:
«Çünkü Sen va'dından dönmszsin» cümlesi de vardır.
Bazı cümlelerin izahı:
«Bir kimse ezam İşittiği vakit» cümlesinden murad: Ezanın bitmesini beklemeden duayı okuması, yahut bittikden sonra oku-maşıdır. Bittabi duayı ezan bittikten sonra okumak daha iyidir. Ha-dîsde geçen: «Tam da'vet» den maksad, ezandır. Ezana mükemmelliğinden ve mevkiinin büyüklüğünden dolayı «Tam da'vet» denilmiştir. Îbnü't-Tîn diyor ki, ezana «Tam da'vet» denilmesi içersinde sözün en mükemmeli olan bulunduğundandır.
«Hazır namaz» tâbiri ile kılınacak olan namaz kasdedilmişdir. Nitekim Musannif Merhum'un re'yi de budur. Tıybî'ye göre. ise, «Tam da'vet» ezanın başından «Muhammedü'r-Resû'üllah» -a kadar olan kısımdır. «Hazır namaz» dan murad ise Hay'ale'lerdir. Maa-mafih buradaki «Salâf» lâfzından duâ, «kâime» lâfzından da devamlı manâlar kasdedilmiş de olabilir. Bu takdirde «Hazır namaz» tâbiri dâima duâ manâsına gelerek «Tâm da'vet» in beyânı olmuş olur.
«Fazilet» i; Musannif, şâir mahlûkâtınkinden daha fazla bir mertebedir, diye izah ediyor.
«öğülen makam» dan murad: Ttybî'ye göre :
[502] «Umulur k! Rabbin seni pek öğülen bir makama genderir». Ayet-i Kerîme'sidir. îbni Uyeyne ve başkalarından gelen sahîh rivayete göre kelimesi Allah'a nisbetle ummayı değil yüzde yüz vukuu ifâde eder. Buradaki «Va'dedİlen makam» dan murad; ekser-i ulemâya göre şefaat'dir.
«Şefaatim ona helâl olur» demek, vâcib olur manasınadır. Nitekim TdhâvVnih rivayetinde bu mânâya gelen sözler vardır.
Hadîs:i şerîf ezanı dinleyene bu duayı okumanın mendup olduğuna delildir. Mezheb İmamları'nın kavli de budur.[503]

«Namazın Şartları Babı»

Şart: Lûgatta alâmet demektir. Kur'an-ı Kerim de bu mânâya kullanılmış ve :
[504] «Kıyametin alâmetleri şüphesiz geldî» buyrulnıuştur.
Fukâha'nin ıstılahına göre ise: «Yokluğundan yokluk lâzım gelen şeydir.» Yani bir şeyin, olabilmesi başka bir şeyin olmasına bağlı bulunmaktır.

Ö suretle ki başka şey bulunmazsa o şey de bulunmaz. Meselâ: Namazın sahih olması için abdest şarttır. Binâenaleyh abdest yok ise, namaz da yoktur.[505]

220/158- «Alî b. Talk radiyallahü anh'den rivayet edümişfir Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
«Biriniz nama2da yellenirse, hemen çekilsin. Ve abdest alsın. Namazı iade etsin.»[506]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiş ve İbnİ Hibbân sahîhlemiştir.
Musannif Merhumun burada İbni Hibban sahîhlemiştir demesi, sözü kısa kesmek istediğindendir. Yoksa asıl ibare şöyledir: «Bu hadîsi İbni Hibban da tahrîc etmiş ve sahîhlemiştir. Musannifin bu biçim ibarelerine çok rastlanır. İbni Hibban (— 354)'m kendisi tahrîc etmeden başkalarının rivayet ettiği hadîsleri sahîhlemiş olması da ihtimal dâhilinde ise de bu ihtimal uzaktır.
Bu hadîsi İbnü'l-Kattân (— 628) Müslim b. Selâm Hanefî ile illet-lemiştir. Çünkü Müslim, tanınmış bir râvî değildir. Tirmizî (200 — 279) diyor ki: «Buharı Aii b. Talk'm şu bir tek hadîsinden maada hadîs rivayet e.ttiğini bilmiyorum dedi».
Hadîs-i şerîf yellenmenin abdesti bozduğuna delildir ki, bu mes'ele ittifakıdır. Sair abdesti bozan şeyler buna kıyas olunur. Yine bu hadîs yellenmenin namazı da bozduğuna delâlet ediyor. Halbuki «Abdesti Bozan Şeyler Babı» nın sekizinci hadîsinde görüldüğü veçhile namazda aburun kanama-k ve kusmak gibi yellenme hükmünde sayılan şeylerden biri vâki olursa o namaz bozulmaz, üzerine bina edilirdi. Şu halde iki hadîs arasında muâraza olduğu meydana çıkıyor. Hadîslerin her ikisi hakkında da söz edilmiştir. Yalnız bazıları buradaki rivayeti tercih ederler. Çünkü bu rivayet namazın yeniden kılınacağını isbât ediyor. Öteki ise nefyetmektir. Şöyle de denilebilir. Buradaki hadîsi İbni Hibban gibi bir hadîs imamı sahîhlemiştir. Halbuki oradakini sahîh-leyen yoktur. Binâenaleyh sıhhat nokta-i nazarından bu ona tercih edilir.[507]

221/159- «Âişe radiyallahü anhâ'öan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüüah sallallahü aleyhi ve sellem, bir kimsenin başına (Namazda) kusmak, burun kanaması veya mezi gelirse hemen gitsin abdest alsın; sonra konuşmamak şartîyle namazının üzerine bina etsin» buyurdular.[508]

Bu hadîsi, İbni Mâce rivayet etmiş ve zaîf bulmuştur. Maama-fih İbni Mam (— 233) onu mutemetlerden saymıştır. Hadîs-i şerifi Dâre Kutnî de rivayet etmiş; bir benzerini İbni Ebî Şeybe (— 262) tahrîc etmiştir; Beyhakî ise mürsel olduğunu söylemiş ve: «Sahih olan budur» demiştir.
Ayni hadîsi mevkuf olarak ashab-ı Kiramdan: Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbni Ömer, İbni Mes'ud, Selman-ı Farîsî radiyallahü anhüm üe tabiinden: Alkame, Tavus, Salim b. Abdillah, Said b. Cübeyr, Şabı, İbrahim Nehaî, Ât% Mekhul ve Said b. El-Müseyyeb hazeratı rivayet etmişlerdir. Mürsel hadisi Hanefîlerle Cumhur-u Ulemâ'ya g°re hüccetdir. Binâenaleyh onlara göre: Namazda kusma-k, burun kanamak veya mezi gelmek gibi elde olmayan bir sebeble abdesti bozulan bir kimse namazdan çıkarak en yakın yerde abdest alır ve konuşmamak, dünya işleriyle meşgul olmamak şartiyle namazını bıraktığı yerden tamamlar.
Buna husûsi tabiri ile namazın üzerine bina etmek derler. Abdesti bozulurda imam yerine cemaatten birini geçirir. Bunada istihlâf derler. Maamafih böyle yarıda bırakılan namazı yeniden kılmak daha ef-daldir.
İstihlâf : Bazı hususattan birçok sair mezheb imamlarına göre de caiz isede onlara göre yalnız kılınan namazı üzerine bina etmesi caiz değildir. Hattâ Hanefî imamlarından bazıları dahi yalnız kılanın namazını yeniden kılması icab eder derler. Musannif bu hadîsi abdesti bozan şeyler babında da zikretmiştir.[509]

221/160- «Âîşe radiyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir ki. Peygamber sdlîallahü aleyhi ve sellem :
— Allah, hayz görenin namazını ancak baş örtüsü ile kabul eder; buyurmuşlardır.»[510]

Bu hadîsi, Nesâî müstesna olmak üzere Beşler rivayet etmiş, İbni Huzeyme de sahîhlemiştir.
Hadîsi, îmam-ı Ahmed b. Haribel (164 — 241) ile Hâkim (321 -r-405) de rivayet etmişlerdir. Dâre Kutnî (306 — 385) ise illetli bulmuş ve: aMevkuf olması daha doğrudur» demiştir. Onu Hâkim de mürsel olmakla illetlendirir Taberânî (260 — 360) «Es-Sağîr» ile «El-EvsâU-ında bu hadîsi Ebû Katâde'den şu lâfızlarla rivayet eder:
«Cenab-ı Allah ziynetini gizlemedikçe bir kadının hiçbir namazını, başını örtmedikçe de-hayz görme çağına erişen bir kızın namazını kabul etmez.» Buradaki kabul etmemekten murad, namazın sahih olmamasıdır. Bazan kabul edilmekten sevabı olduğu; kabul edilmemekten de sevabı olmadığı kasdedilir. Nitekim şu hadîs de aynı mânâya kullanılmıştır:
«Muhakkak ki Allah kaçak köle ile karnında şarap bulunan kimsenin namazını kabul etmez.»
Hadîs-İ .şerlide zikredilen hayz görenden maksad; âkil baliğ olan mükellef kadındır. «Ancak baş örtüsü İle» buyrulması, kadının baş örtüsü ile Örtülebilecek baş ve boyun gibi yerlerinin örtülmesi vâ-cib olduğuna delildir. Bu bâbda Ebû Davud'un (202 —275) Ümmü Se!e-me (R. Anha) Hazretlerinden rivayet ettiği bir hadîs daha vardır kî aşağıda gelecektir.
Gerek o hadîsden, gerekse bu hadîsden anlaşılan mânâ : Kadının namaz kılarken tepeden tırnağa kadar ertünmesi lüzumudur. Bu delillerde yüzüne âit bir kayıt bulunmadığına göre namazda yüzünü açmak mubahtır. Bazılarına* göre kadının, biri namaza ait, diğeri namaz dışında, olmak: üzere iki nevî avreti vardır. Onlara göre burada zikri geçen avreti namaza mahsus olanıdır.Namaz dışındaki avret mahalli ise yerinde görüleceği üzere bütün bedenidir.[511]

222/161- «Câbir radiyallahü anh'den rivayet olunmuştur kî. Peygamber sallaîlahü aleyhi ve sellem :
«Elbise geniş olursa onunla sarın, yani namazda sarın;» buyurmuştur. Müslim'in rivayetinde :
«İki tarafını birbirine muhalif yap! Eğer dar olursa onu giy;» denilmektedir.[512]

Bu hadîs Mütîefekun Aleyh'dir.[513]

222/161- «Buharı ile Müslim'in Ebû Hüreyre rivayetlerinde «Biriniz omuzlarında bir şey olmaksızın bir elbise içinde namaz kılmasın;» buyurulmuştur.[514]

Hadîs-i serîfde şeklinde iki emir geçiyor. Bunlardan «İltihâf» m mânâsı: Elbisenin bir tarafım giyerek, diğer tarafı ile vücûdu sarmaktır. «İttİzar» ise: Elbiseyi, tamamiyle giymektir.Yine bu hadîsde geçen sözü ravîferden birine ait müdreç bir sözdür. Bunu hadîs-i şerifin kıssasından anlıyoruz. Çünkü Hazreti Câbır (R.A.) şöyle diyor:
Resûlüllah (S.A.V.J'e geldim; namaz kılıyordu. Üzerimde bîr elbise vardı. Hemen ona sarınarak yanı başında namaza durdum. Namazdan çjkhktan sonra (S.A.V.); «Bu gördüğüm sarınma ne idi?» dedi. Elbise îdi dedim: «Eğer geniş ise onunla sarın; dar ise giyin» Buyurdular.»
Görülüyor ki hadîs-i şerîf, elbise geniş ise giydikten sonra kenarlarj. ile sarılmak lâzım geleceğini, dar ise sade onu giymek kâfi geleceğini ifade etmektedir. Erkeğin avret mahalli en meşhur kavle göre göbeğinin altından diz kapağına kadardır.
Yukardaki hadîsten anlaşıldığı veçhile elbiâe geniş ise onu kuşak sarar gibi beline dolayıp omuzları açık bırakmamak bilâkis omuzlarına alarak vücudun her tarafını örtmek lâzımdır. Maamafih Cumhur-ıı ulemâ buradaki nehyi tenzih mânasına hamletmişlerdir. Nitekim sarınma emri de onlarca nedip ifade eder.' îmam'i Ahmed b. Hanbel (164— 241) buradaki nehyi vücup mânasına almıştır. Bir rivayette kadir olan elbiseye bürünmezse namazı sahîh değildir... Diğer bir rivayette namazı sahîh, fakat günahkârdır demiştir. Şu halde birinci rivayete göre sarınmayı şart, diğer rivayete göre namazın farzlarından saymış demektir.[515]

224/162- «Ümmü Seleme radiyallahü anhâ'dah rivayet edilmiştir, kî: Kendisi Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve seîlem; kadın bir gömlek ve baş örtüsü île çarşafsız olarak namaz kılabilir mi diye sormuş; Resûlüllah sdllaîlahü aleyhi ve seJlem :
— «Evet» gömlek geniş olur da ayaklarının üzerini Örterse (Kılar) buyurmuşlardır.»[516]

Bu hadisi Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. İmamlar onun mevkuf olduğunu sahîhlemişlerdir.
Maamafih bu vadide içtihada mecal olmadığından hadîs mevkuf da olsa yine merfû hükmündedir. îmam-ı Mâlik (93—179) ile Ebu Dâvud (202 — 275) bu hadîsi, mevkuf olarak tahrîc etmişlerdir. Hadîsin onlardaki lâfızları Muhammed b. Zeyd Kungiia'âen o da annesinden, annesinin de Ümmü Seleme'ye sormuş olması sureti ile rivayet edilmekte olup şöyledir:

«Ümmü Seleme'ye kadın hangi elbisenin içinde namaz kılacak? diye sordum; o da ayaklarının üstünü kayıp ederse bir geniş gömlek ve baş örtüsü ile kılabilir» dedi.[517]

225/163- «Âmir b. Rebia[518] radiyallahü anh'âan rîvâyel edilmiştir. Demiştir kî: Karanlık bir gecede Resûlüllah (S.A.V.) ile beraberdir. Kıbleyi tâyin hususunda bize şüphe arız oldu. Ve namazı kıldık. Güneş doğunca ne görelim, kıblenin gayrisine doğru kılmışız. Bunun üzerine: «Nereye dönseniz Allah'ın vechi oradadır» âyet-î kerîmesi indi.»[519]

Bu hadîsi Tirmîzî tahrîc etmiş ve zaîf bulmuştur.
Hadîsin zaîf addedilmesi ravîleri arasında Eş'as b. Said'in bulun-masındandır. Bu zât zaîftir. Hadîs-i şerîf karanlık veya bulut gibi bir sebeble kıbleden başka bir tarafa doğru namaz kılana iade lâzım gel-miyeceğine delildir ve bu bâbda mutlaktır. Yani kıbleyi araştırsın, araştırmasın. Ve keza hatasını vakit içinde iken anlasın veya anlamasın: Kıldığı namaz kâfidir. Taberânî'nin (260 — 360) rivayet ettiği Muaz b. Cebel hadîsi de aynı hükmü ifâde etmektedir. Hazret! Muâz şöyle diyor:
«Resûlüllah (S.A.V.)'le bîr seferde bulutlu bîr günde kıbleden başka bîr tarafa doğru namaz kılmışız. Namazımızı bîtirînce güneş açıldı. Biz Yâ Resûlüllah; Kıbleden başka tarafa doğru .kılmışız; dedîk: Muhakkak namazınız hakkıyla beraber Allah'a arzolunmuştur,» buyurdular. Hadîsin ravîleri arasında Ayle vardır ki, bu zâtı Ibni Hİbbân sikadan yani mutemedlerden salmıştır. Hadîsin ifâde ettiği hüküm ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefîlerle Kûfeliler ve îmam-t Şdbî (26 — 104)'ye göre kıbleyi araştırarak kıldı ise namazı sahîh ve kâfidir. Fakat aramadan ve sormadan kıldı da hatasını anladı ise bilicma namazı eniden kılması lâzım gelir. Evet îcma' tamam ise bu hadîsin umumunu tahsis eder. Bazılarına göre taharri ile yani kıbleyi araştırarak kıldı da hatasını vakit çıktıktan sonra anladı ise, namazı tamamdır, îâde lâzım gelmez. Fakat hatasını vakit içinde anlarsa, namazı yeniden kılm&sı icab eder. Bunlar da araştırmayı şart koşmuştur. Çünkü namaz kılanın kıbleye döndüğünü yakinen bilmesi lâzımdır. Şayet yüzde yüz bilemezse, o zaman taharri ile kılması caizdir. Taharri için elinden geleni yapar, yapmazsa ancak kıbleye tesadüf ettiği anlaşıldığı takdirde mazur olur. Ve namazı tamamdır. Tesadüf etmedi ise mazur sayılamaz.
îmam-ı Şafiî (150 — 204)'ye göre hatasını vaktin içinde veya dışında anlaması hükümde bir fark icab etmez. Her iki vecihde de namazı yeniden kılmak icab eder. Çünkü îstikbal-i kıble kat'î olarak farzdır. Seriyye hadîsinde ise zaaf vardır. îmam-ı Şafiî'ye : «Seriyye hadîsi Muaz b. Cebel hadîsi ile kuvvet kazanmıştır. Hattâ Muaz hadîsi yalnız başına hüccettir. Binâenaleyh bu hadîs ile amel olunur» dîye cevap verilir.[520]

226/164- «Ebu Hüreyre radtyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seîlem:
— Doğu ile batı arası kıbledir; buyurdular.»[521]

Bu hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştir.
Musannif merhum bu hadîsi «Et - Telhis» adlı eserinde Tirmizî'nin rivayet ettiğini söyledikten sonra onun için «Hasen sahîh» dediğini zikreder. Burada dahi zikretmeliydi. Filhakika Tirmizî (200 — 279) bu hadîsi iki yoldan rivayet etmiştir. Bunlardan.biri hasendir. Tirmizî rivâyeti sahîhlemiş ve sonra şöyle demiştir: «Maşrikle Mağrip arası kıbledir» hadîsi Peygamber (S.A.V.)'in ashabından birçoğu tarafından rivayet edilmiştir ki, Ömer b. Hattab, Ali b. Ebî talip, Ibni Abbas ha zar at ı bunlardandır.»
İbnİ Ömer (R. A.) diyor ki, «Batıyı sağına, doğuyu soluna alırsan ikisinin arası kıbledir. O halde kıbleye karşı döndün demektir.» îbnül Mübarek (—181) Maşrik ile Mağrip arası ehli Maşrik için kıbledir; di.-yor. Bittabi İbni Ömer hazretlerinin tarifi Medine'de ve daha-beride olan memleketler içindir. Yemendekiler için kıble batıyı sola, doğuyu sağa almak suretiyle tâyin edildiği gibi, Hindliler için de batıyı karşısına, doğuyu arkasına almakla tâyin edilir. Yâni her yerin tayini, bulunduğu coğrafî vaziyete göredir.
Hadîs-i şerîf Kabe'nin aynını göremiyenler için kıblenin Kabe. ciheti olduğuna delildir. Ulemâdan birçokları bu hadîsle istidlal ederek bu kavle zâhip olmuşlardır. Çünkü Kabe'yi gören bir kimse için kıble sadece batı ile doğu arasına münhasır değildir. Kabe'yi karşısında görmek şartı ile onun hakkında bütün cihetler müsavidir. Yine bu hadîs iki cihet arasının kıble olduğuna, istikbal-i kıble için Kabe'nin aynının değil, cihetinin şart olduğuna delâlet etmektedir. Kabe'yi gören için mutlaka onun kendine doğru dönmenin vücûbuna dair bu hadîsde bir delâlet yoktur. O başka delillerden anlaşılır.[522]

227/165- «Âmir b. Rebia radıyattahü anft'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.)'i hayvanının üzerinde hayvan kendisini nereye çevirse oraya doğru namaz kılarken gördüm.»[523]

Bu hadîs, Mültefekun Aleyh'dir. Buharı «Başı ile imâ ediyordu. Bunu farz namazda yapmıyordu» cümlesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîsin Âmir b. Rebia'dan olan rivayeti Buharî'de:
«Hayvanın üzerinde teşbih ederdi» cümlesi ile başlar. Yine Buharî'mn İbni Ömer'den olan rivayeti ise:
«Hayvanının sırtında teşbih ederdi» şeklindedir. İmam-ı Şafiî (150—204) dahi Hazreti Câbir (R. A./den şu hadîsi rivayet eder:
«Resûiüllah (S.A.V.)'i hayvanının üzerinde nafileleri kılarken gördüm.»
Buharî'nin rivâyetindeki «Başı ile imâ» dan maksad rükû ile secde hâlidir. Hattâ İbni Huzeyme'nin rivayetinde «Secdeleri rükûdan daha fazla eğilerek yapar» idiği zikredilmiştir. Binâenaleyh hadîsi şerîf hayvan üzerinde kıbleye karşı dönmese bile, nafile namazı kılmanın caiz olduğuna delildir. Zahirine bakılırsa hayvanın üzerinde semer ve mî-haffe gibi bir şey bulunsun veya bulunmasın; keza sefer uzun olsun, kısa olsun hüküm birdir. Fakat Câbir hadîsinin bir rivayetinde:
«Kendisinde namaz kısa kılınan sefer» kaydı vardır. Bu kayda bakarak ulemâdan MalîkÜerle bir cemaat; seferin, namazın kısa kılınmasına sebep olan uzak yol olmasını şart koşmuşlardır. Diğer mezhep imamlarına göre uzak yol şart değildir. Kısa yolda da caizdir. Bu kavi Hazreti Enes'den fiilen ve kavlen rivayet edilmiştir. Hadîs-i şerîfde sözü geçen hayvandan murad devedir. Bu hadîs binekli giden hakkındadır. Yaya giden hakkında bunda söz yoktur. Şafiîler binek gidene kıyasla yaya gidene de nafile kılmaya cevaz vermişlerdir. Ancak rükûda, sücûdda mutlaka kıbleye dönmek ve onları tam yapmak şart olduğu gibi, yürümesi de yalnız kıyam ile teşehhüd halinde caizdir. Rükûdan doğrul-dukta yürüyüp yürüyemiyeceği hakkında iki kavi vardır, iki secde arasında ise yürüyemez. Çünkü aralarında oturmak icab eder} demişlerdir.
Hadîsde «Nereye çevirirse» denildiğine bakılırsa İstikbâl-i kıble için ne namazda, ne de namazın başında kıbleye dönmek icab etmezse de aşağıdaki hadîsde îftitâh tekbirini alırken, kıbleye dönmek icab edeceğine delil vardır.[524]

227/165- «Ebu Davud'un Enes hadîsinden olan rivayetinde; «Yola gittiğinde nafile namaz kılmak İsterse, devesini kıbleye çevirir ve tekbir af ir; sonra hayvanının yüzünün olduğu tarafa doğru kılardı» buyrulmaktadır.[525]

Bu hadîs isnadı hasendir.
Binâenaleyh bu ziyâde makbuldür. Ve Enes hadîsi ile amel olunur. Binek hayvanın deve olması şart değildir. Müslim'in {204 — 261) rivayetinde Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in eşeği üzerinde de namaz kıldığı ifade olunmuştur. Her iki hadîse göre de hayvan üzerinde kılınacak namazın nafile olduğu beyan olunmakta ise de Tirmizî (200 — 279) ile Nesâi (215 —303) rivayetinde: «Resûiüllah (S.A.V.)'in ashabı ile birlikte dar bîr boğaza geldiklerinde üzerleri yağmur altlan çamur bir halde namaz vak(İ oldu. Resû!-ü Ekrem (S.A.V.) müezzine emrederek ezan okuttu, ikâmet getirtti. Sonra hayvanının üzerinde öne geçerek ashaba İmâ İle namaz kıldırdı. Secdeyi rükûdan daha fazla eğilerek yapıyordu.» deniliyor. Tirmizî: «Bu hadîs gariptir» diyor. Fakat Hazreti Enes'in farz namazını fiilen hayvan üzerinde kıldığı da rivayet olunmuştur. Bu hadîsi Abdüîhak sahîhlemiş; Sevrî (95 —161) hasen bulmuş; Beyhakî (384 — 458) zaîf addetmiştir.
Bazıları hayvanın üzerinde « *û£ » bulunur ve kıbleye karşı durursa, üzerinde farz namaz kılınabilir demişlerdir. Fakat gemi gibi yürür halde olursa, içinde bilittifak namaz caizdir. Hayvan durursa ŞafÎîfere göre; «Farz namazı yine caizdir.» Çünkü onlara göre iplerle bağlı beşik üzerinde farz namaz caiz olduğu gibi, sırtta taşınan karyola üzerinde dahi taşıyan durduğu halde farz kıhnabilic. Hadîs-i şerîfde geçen «Mektube» tâbirinden bütün mükelleflere farz olan namaz kas-dedümiştir. Binâenaleyh ResûlülSah (S.A.V.) hayvanın üzerinde vitir namazı kılıyordu. Vitir ise sade ona farzdı.» diye bir itiraz vârid olamaz. Maamafih mes'ele ihtilaflıdır, tafsilât için fîkih kitablarına müracaat etmelidir. Buradaki tafsilât hadîslerin zahirine göredir.[526]

229/166- «Ebû Sald-i Hudrî radıyaMahü anft'den Peygamber sallal-' lahü aleyhi ve seMem'ın :
— Yerin hepsi mesciddir. Yalnız kabristan ile hamam müstesna; buyurdukları rivayet edilmiştir.[527]

Bu hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştir. Hadîsin illeti vardır.
îllete sebeb, vasıl ve irsalinin ihtilaflı olmasıdır. Çünkü Hammâd, Artır b. Yahya'dan, o da .babasından, o da Ebu Said'den işitmiş olmak üzere mevsu! rivayet etmiştir. Fakat Sevrî {95 — 161} Amr b. Yahya'dan, o da babasından, o da Peygamber (S.A.V.)'den mürsel olarak rivayet etmiştir. SevrVnin rivayeti daha doğru ve daha sabittir. Dâre Kutnî (306 — 385): «Mahfuz olan, bu hadîs mürseldir» diyor. Beyhakî (384 — 458), dahî mürsel olmasını tercih ediyor. Hadîs-i şerîf kabristan ile hamamdan maada her yerin namaz kılmak için elverişli olduğuna delildir. Kabristan tâbiri, kabir üzerinde veya kabirlerin arasında kılmaya şâmil olduğu gibi, mü'min veya kâfir kabristanına da âmm ve şâmildir. Mü'min kabristanında hürmet ve ikram için kılınmaz. Kâfir kabristanında ise pisliğinden uzak olmak için namaz caiz değildir. Hamamda" kılınmaması bazılarına göre pis olduğundandır. Şu halde temizlenirse kılınır. Fakat bazılarınca pis olduğundan değil, hadîs-i şerifte istisna edildiği içindir. Binâenaleyh hamamın hali ne olursa olsun içinde.namaz kılmak mekruhtur, îmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241) «bu-hadîsle amel ederek hamamda hattâ hamamın üzerinde bile namaz kılmak sahîh değildir» diyor. Cumhur'a göre caiz ise de mekruhtur. Bazı rivayetlerde hamamda namaz kılmaktan menedilmesine sebeb burasının şeytanlar mahalli olduğu ifade edilmiştir. Şu halde teyemmüm babı 137/107. No: lu hadîsde görülen :
«Yer bana mescicl ve temizleyici kılındı» rivayeti kabristan ve hamam ile keza aşağıdaki hadîsde görülecek mezbele, salhane ve yol ortası gibi şeylerle tahsis olunmuştur.[528]

230/167- «Ibni Ömer radıyallahii anh'den rivayet edilmiştir ki : Peygamber (S.A.V.) yedi yerde namaz kılmaktan nehyetmişiir:Mezbebede, salhanede, kabristanda, yol ortasında, hamamda, deve ireklerinde ve Beytüllah'ın üzerinde.»[529]
Bu hadîsi, Tirmizî rivayet etmiş ve zaîf bulmuştur.
Mezbslo: Çöplük demektir. Mattın: Ma'tanın cemidir. Su kenarındaki deve ireğidir.
Tirmizî (200 — 279) bu hadîsi tahrîc ettikten sonra: «İbni Ömer hadîsi o kadar kavî değildir; gerçekten, Zeyd b. Cebire hakkında belleyişi cihetinden söz edilmiştir» demektir. Buharı (194 — 256) Zeyd b. Cebire hakkında: «Metruktür» diyor.
Bazı ulemâya göre bu yerlerde namaz kılmaktan nehyedilmesinin illeti : Kabristanla salhane hakkında pis olmalarıdır. Bazılarına göre yel ortası da bu hükümdedir. Diğer bazılarına göre ise yolda gayrin haK-kı olduğu için yasak edilmiştir. Binâenaleyh yol geniş de olsa, dar da olsa orada namaz sahîh olmaz, nehy umumîdir. Deve irekleri şeytanların sığınağı olduğu için orada namaz kılmak yasaktır. Bu bâbdaki rivayetlerde «Mebâvikku'l - İbil Menâhu'l - İbil, MszâbUu'l İbİİ» tâbirleri geçmekte clup, bunlar develerin çöktüğü yer, deve pisliklerinin atıldığı yer mânâlarına gelir. Ve «ve maâtmu'l - ibil» tâbirinden daha da umumîdirler.
Kabe'nin üzerinde kılmanın yasak edilmesi Kabe'nin havasından çıkacak derece üstünde olduğu zamana mahsustur. Böyle olmazsa, na-mz'Z caizdir. Şu kadar var ki bu ta'lil hadîs-i şerifin mânâsını ibtâl eder görünüyor. Zira Kabe'yi karşısına almayınca «Istikbâl-i kıble» tahakkuk edemiyor. İstlkbâl-i kıble ise şarttır. Bu hadîs sahîh olsa nehy vücûb ifâde eder. Ve mezkûr yerlerin hepsi hakkında hüküm bir olurdu ve hadîsini de tahsis ederdi. Lâkin zait olduğunu görmüş bulunuyoruz. Yalnız rivayetler arasında kabristan ile deve irekleri hakkındakiler sahihtir. Nitekim aşağıdaki hadîsle Tirmizî'nin Hazreti Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadîs-i şerîf sahihtirler:
«Demiştir ki: «Koyun ağıllarında namaz kılın; deve ireklerinde kılmayın» buyurdu. Tirmizî bu hadîs için hasen sahihtir» diyor. Binâenaleyh bu hadîsler o hadîsi tahsis ederler.[530]

231/168- «Ebu Mersed-i Ganevî[531] radtyriUahü anh'fan rivayet edilmiştir. Demiştir kî; ResûlüNah sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Kabirlere doğru namaz kılmayın; onlarm üzerine de oturmayın; derken işittim.»[532]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir,
Hadîs-i şerîf, kabre karşı namaz kılmanın nehyedildiğini gösteriyor Nitekim kabir üzerinde kılmanın yasak olduğunu germüştük. Kabre karşı ne miktar dönülürse namaz kılmak memnu olduğu beyan edilmemiştir. Binâenaleyh örfen ne miktara «karşı döndü» denilirse, memnu olan da o miktardır. Kabre karsı namaz kılmanın hükmü ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre kabir, önünde olursa mekruhtur. Arkasında veya yanlarında bulunursa değildir. Amma kabristanda namaz kılmafc için yer ayrılmışsa orada namaz kılmak ve keza peygamberlerin:kabirlerine karşı namaz kılmak mekruh değildir. Hanbelîlere göre kabristanda namaz kılmak mutlak suretle bâtıldır. Amma" üç mezardan az olan kabristanda kabre karşı olmamak şartı ile namaz kılmak mekruh bile değildir. Kabre karşı olursa mekruhtur. Şafiîlere göre peygamberlerle şühedanın kabirleri müstesna, şâir kabirlere karşı namaz kıl-makfmutlak suretle mekruhtur. Yani kabir namaz kılanın neresine gelirse, gelsin mekruhtur. Maliklere göre necasetten emin olmak şartı ile kabristanda namaz kılmak kerahetsiz. caizdir.
Hadîs-i şerîf kabir üzerine oturmanın da memnu olduğuna delâlet ediyor. Bu bâbda başka hadîsler de vardır. Müslim'in tahrîc ettiği Ebu Hüreyre hadîsi ile kabirlerin üzerine basmanın hükmünü bildiren Câ-bir hadîsi bunlardandır. Ebu Hüreyre hadîsi şudur:
«Biriniz bir kor üzerine oturarak elbisesinin yanması ve (korun) cildine işlemesi kabir üzerinde oturmasından daha hayırlıdır.» Ulemâdan bir cemaat bu hadîse isnad ederek kabir üzerine oturmanın haram olduğuna kail olmuşlardır. îmam-ı Malik'ten (93 —179) bir rivayete göre oturmak ve emsâii, mekruh değildir. Memnu olan kazâ-i hacet için oturmaktır. «El Muvatta» da Hazreti Ali (R. A.^'nin kabir üzerine oturduğunu ve yattığını zikreder. BuharV-de dahi İteni Ömer ve başkalarından buna benzer rivayetler vardır. Diğer mezhep imamlarına göre kabir üzerinde oturmak, uyumak ve yürümek — zaruret hali müstesna — mekruhtur.[533]

232/169- «Ebu Said radtyaJlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimse mescide geldi mi baksın. Eğer ayakka-bıTarında bir eza veya kazer görürse onu silsin ve o ayakkabıları ile namazını kılsın; buyurdular.»[534]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud tahrîc etmiş; İbni Huzeyme sahîhlemişîir.
Hadîs-i şerîfdeki ezâ ve kazer lâfızları, pislik- mânasına gelir. Ezâ mı dedi, kazer mi? Ravî burada şüphe etmiştir. Hadisin mevsul veya muttasıl olması ihtilaflıdır. Ebu Hafim (195 — 277) mevsul olmasını tercih etmiştir. Aynı hadîsi, Hâkim (321 — 405) Enes ile İbni Mes'ûd (R. Anhümâ)'dan; Dâre Kutnî (306 — 385) de İbni Abbas ile Abdullah b. Şihhîr'den rivayet etmişlerse de isnadları zaîftir. Bu hadîs, ayakkabı ile namaz kılmanın meşru' olduğuna .ayakkabılarında pislik varsa silmekle temizleneceğine delildir. Zahirine bakılırsa necaset kuru olsun, yaş olsun, silmekle temizlenir. Bu hadîse sebeb, Resûlüllah (S.A.V.) ayakkabı ile namaz kılarken Cibril Aleyhisselâm gelerek, ayakkabısında pislik olduğunu haber vermesidir. Resûl-ii Ekrem hemen ayakkabısını çıkarmış ve namazına devem etmiştir. Yine bu hadisi bilmeden veya unutarak necâsetli ayakkabı veya elbise iie namaz kılan.bir kimsenin namaz içinde o necaseti giderip namazına devam edeceğine delâlet ediyor. Lâkin bu mes'eleler ihtilaflıdır. Tafsilât fıkıh kitaplarındandır. Ayakkabılarının toprakla silmek suretiyle temizleneceğini aşağıdaki hadîs ifade etmektedir.[535]

233/170- «Ebu Hüreyre radvyaVahü anlı'den rivayet edümiştir. De-mişür ki: Resûfüliah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Biriniz pislik üzerine mestleri ile bastı mı onların temizleyicisi topraktır; buyurular.»[536]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud tahrîc etmiş; İbni Hîbbân da sahîhlemiştir.
Hadîsde mestler misâl olarak zikredilmiştir. Yoksa ayağa giyilen bir şey aynı hükümdedir. Bu hadîsi îbnü's- Seken (294 — 353), Hâkim, (321 — 405) ve Beyhakî (384 — 458} Hazreti Hüreyre'den tahrîc etmişlerdir. Senedi zaîftir. Ebu Dâvud (202 — 275) de Hazreti ÂİŞe.'den tahrîc etmiştir. Bu bâbda daha başka hadîsler de varsa da hiçbiri zaîf-likten hali değildir. Şu kadar var ki birbirini takviye ederler. Evzâî (78 — 150) ile ibrahim Nehâî (11 — 95) bu hadîsle amel etmişlerdir. Ummii Seleme hadîsi de bu re'yi takviye eder. Bu hadîse göre Hazreti Ümmü Seleme (R. Anhâ) Resûlüllah (S.A.V.)'e sormuş: «Ben eteğimi uzatan bir kadınım; pis yerlerde yürüyorum» demiş. Resulü Ekrem (S.A.V.) kendilerine: «Ondan sonrası onu paklar» diye cevap vermiştir. Bu hadîsi Ebu Dâvud, Tirmizl (200 — 279) ve tbni Mâve (207 — 275) tahrîc etmişlerdir. Bunun bir benzeri de Ebu Dâvud ile İbni Mâce'nin tahrîc ettikleri su hadîstir:
«Benî Abdil Eşhel kabilesinden bir kadın demiştir kî: Yâ Resûlallah, bizim mescide doğru pis bir yolumuz var. Yağmurumuz yağdığı zaman ne yapalım? dedim:
«Bu yoldan başka ondan daha güzel yok mu? dedi.
Evet dedim.

«İşte bu onunla «temizlenir» buyurdular.»
Hattâbî (— 388): «Bu hadislerin ikisinin de senedinde söz vardır» diyor. İmam-ı Şafiî (150 — 204) ise te'vil ederek: «Bunun mânası yol kuru olup, elbiseye bulaşacak bir şey yoksa demektir» şeklinde mütalâada bulunmuşsa da «Yağmurumuz yağdığı zaman» tâbiri bu te'vile uygun düşmüyor. îmam-ı Mâlik (93 — 179) : «Yerin birbirini paklaması, evvelâ pis yere basıp, sonra kuru ve temiz toprağa basmakla olur. O zaman bir yer diğerini temizler. Fakat pislik bedene veya elbiseye bulaşırsa onu ancak su paklar; icma' da budur.» Demiştir. Bahis mev-zumuz oian Ebû Hüreyre hadîsini İmam-% Beyhak'ı (384 — 458)'nin Ebu'l - Mualla'd&n, onun da babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği şu vak'a te'yid eder: Ebu Mualla'mn ceddi diyor ki: Haz-reü Ali (R.A.) ile Cuma namazına gidiyorduk; yürüyordu. Kendisini bir çamurlu su birikintisi mescidden ayırdı. Bunun üzerine hemen ayakkabılarını ve donunu çıkardı. Ben, ver, senin yerine ben taşıyayım yâ Emîre'l - Mü'minin; dedim. Olmaz dedi ve suya daldı. Geçtikten sonra ayakkabılarını ve donunu giydi; sonra cemaata namaz kıldırdı ve ayaklarını yıkamadı.» Bittabi ravî yerdeki çamurlu suyun aynı zamanda pis de olacağını anlatmak istiyor. Çünkü meskûn yerlerde toplanan sular necasetten hâli olmazlar.[537]

234/171- «Muaviye b. Hâkem[538] radıyallahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demişlir ki: Resûlüüah sattallahü aleyhi ve selleriz:
— Şüphesiz şu namaz, içinde insanların sözlerinden bir şey (bulunması, söylemesi) salih olmayan'dır. Hemen ancak o, teşbihtir, tekbirdir, Kur'an okumaktır;»[539]

Bu hadîsi, Müslim, rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerifin sebebi şudur: Namaz kılarken bir adam aksırmış;
Hazreti Muâviye de ona teşmit yapmış yâni « ^lil^V ».demişti. Eu-nu gören biri namazda Hazreîi SVluâvîye'ye işittirecek ve anlatacak şekilde reddiyede bulundu. Resûlüllah (S.A.V.) de bu hadîs-i şerifi irad buyurdular.
Hadîsteki «Salih olmayan» tâbirinden murad, namazın sahîh olmamasıdır. Şu halde hadîs namazda konuşmanın mutlak surette yâni ister namazı ıslah etmek niyeti ile olsun, namazı bozduğuna delildir. Keza bilmeyerek konuşmanın bozmayacağım, böylesinin mazur olacağını bildiriyor. Çünkü Muâviye'ye namazım iade ettirmemiştir. Elhasıl nam&zda meşru elan insan sözü değil. Kur'an okumak, teşbih ve tekbirdir. Nitekim aşağıdaki hadîs de buna delâlet eder.[540]

235/172- «Zeyd b. Erkam radıyattalıü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Biz Peygamber (S.A.V.) zamsnında namazda konuşacak olduk mu, birimiz arkadaşına hacetini söylerdi. Nihayet «namazlara ve bahusus orta namaza dikkat edin, ve Allah'a kunuî ederek namaz kilin.»[541] âyeti indi. Bize de sükut emrolundu. Konuşmak yasak edildi.»[542]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîs-i şsrîfden her ne kadar sadr-ı İsîâmda namazda konuşmanın caiz idiğİ anîâşılryorsa da, bu konuşma meclislerdeki muhabbet gibi değil, ihtiyaca mebnî idi: «Orta-namaz» dan murad ikindidir. Ekser ulemânın kavli bu olduğu gibi icmâ iddia edenler bile vardır.
Nevevî (631 — 676) Müslim şerhinde şöyle diyor: «Bu hadîsde her nevi insan sözlerinin haram kılındığına delil vardır. Ve namazda kenuşmamn haram olduğunu bildiği halde, namazın yararına olmayan veya başı sıkılan birinin kurtarmaya yaramayan yahut benzeri bir şeyden başkası için konuşmanın namazı bozacağına ulemâ ittifak etmiştilerdir.» Bundan sonra Nevevî namaz yararına konuşma bâbmdaki ihtilâfı zikretmiştir. Bu ihtilâf ilerde sehv' secde babında Zülyedeyn hadîsinde görülecektir. Ashab-ı Kiram (R. Anhüm) kunuttan sükut mânâsını anlamışlardır. Filhakika «Kunut» un onbir mânâsı vardır ve bunlardan biri de sükuttur. Demek oluyor ki hususiyle bu mânâyı as-hab ya karine ile anlamışlar; yahut maksadın.bu olduğunu kendilerine Resûlüllah (S.A.V.) açıklamıştır. Namaz kılan başkasına bir şeyi ten-bih etmeye mecbur kalırsa, şer-i şerîf kendisine bir takım lâfızlar mubah kılmıştır. Bu lâfızları aşağıdaki hadîs beyan ediyor.[543]

236/173- «Ebu Hüreyre radıyalîahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Teşbih erkeklere, el vurmak da kadınlaradır; buyurdular.»[544]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Müslim «namazda» kaydını ziyâde etmiştir.
Zaten hadîs-i şerifin bir rivayetinde:erkeklere, el vurmak da kadınlaradır.» buyrulmuştur. Hadîs-i şerifin siyakından anlaşılan, namaz halidir. Nitekim Müslim'deki ziyâde de bunu gösteriyor. Binâenaleyh bu hadîs-i şerîf namazda bir şey başa geldiği, meselâ : imama yanıldığını tenbih etmek icab ettiği zaman erkeklerin «süb-hanellah» demek suretiyle, kadınların da el çırparak tenbihte bulunmalarının megrû olduğuna delildir. Böylelikle kendisinin namazda olduğunu bildirir. El vurmanın keyfiyeti sağ elinin iki parmağı ile sol elinin avucuna vurmaktır. Cumhur-u ulemâ bu hadîsle amel etmişlerdir. Bazıları tafsilât vermiş: ve «Eğer bu namazda olduğunu bildirmek için ise namazı bozmaz. Fakat başka bir şey için ise namazı bozar» der misler. Hattâ imam âyeti sökemeyip tutulsa ona âyeti hatırlatmağa bile müsaade etmemişlerdir. Delilleri Ebu Davud'un tahrîc ettiği şu hadîstir:
«Yâ Ali namazda imama (âyeti) açma.» Fakat bunlara cevap verilmiş ve: Bbu Dâvud bu hadîsi rivayet ettikten sonra bizzat kendisi zaîf bulmuştur» denilmiştir. Mevzuu bahsimiz oian Ebû Hüreyre hadîsi teşbih ve el çırpmanın meşru olduğuna delâlet etmekle beraber bunların farz olduğunu bildirmiyor. Zira hadîs de emir yoktur. Yalnız bir rivayetinde emir lâfzı ile vârid olmuş ve:
(Namazda) başınıza bir şey gelirse erkekler teşbih etsin, kadınlar el çarpsın» buyrulmuştur. Mesele ihtilaflıdır. Bazıları sünnettir demiş. Diğer bazıları icabı hale göre vâcib, sünnet ve mendub olur demişlerdir.[545]

237/174- «Mutarrîf b. Abdillah b. Şıhhîr[546] radiydüahü anh'den, babasından duymuş olarak rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.)'İ namaz kılarken gördüm. Göğsünde ağlamaktan tencere fıkırtısı gibi bir fıkırtı vardı.»[547]

Bu hadîsi, (bni Mâce müstesna, Beşler tahrîc etmşitir. İbnî Hibbân da sahîhlemiştir.
Yukarıdaki hadîs-i şerifi İbni Huzeyme (23 — 311) ile Hâkim (321 — 405) de sahîhlemişlerdir. Muslinim tahrîc ettiğini söyleyenler vehmetmişlerdir. Bu hadîsin bir misli de Buhan'de olup, onda: «Hazreiİ Ömer'in sabah namazını ve Yusuf sûresini okuduğu[548] âyetine gelince hıçkırığı işHildiği» beyan olunmaktadır. Bu hadîsi Buharî maktu olarak, Said b. Mansıır ise mevsul olarak tahrîc etmişlerdir. Aynı hadîsi tbnü'l - Münzir (— 236) dahi tahrîc etmiştir.Hatîs-i şerîf ağlamanın ve ağlarken hıçkırmanın namazı bozmadığına delildir. İnlemek de buna kıyas olunursa da mes'ele ihtilaflıdır. Tafsilâtı fıkıh kitaplarmdadır.[549]

233/175- «Ali radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.)'den bana iki tane kabul saati tahsis edilmişti. Ona geldiğimde namaz kılıyorsa bana öksürürdü.»[550]

Bu hadîsi Nesâî ile İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Hadîs-i şerifi İbni Seken (294 — 353) de sahîhlemiştir. Bir zaîf rivayetinde yani öksürük boğazını kazıdı, yerine teşbih etti denilmiştir. Hadîsde geçen medhal kelimesi ismi zamandır. Gelecek zaman demektir.
Bu hadîs, Öksürüğün namazı bozmadığına delildir. Öksürük ve ahlamak, chlamak gibi şeylerin ihtiyaç olduğu takdirde namazı bozmayacağında hemen hemen bütün mezheb imamları müttefiktir. İhtiyaç yokken sırf oyun olsun diye Öksürmenin veya anlayıp ohlamamn namazı bozacağında dahi müttefiktirler. Bundan maada bazı yerlerde birbirinden ayrıldıkları görülür. .
Yukarıki hadîsde her ne kadar ızdırab var denilmişsede, bu iddia doğru değildir. Çünkü (tenahneha) rivayetini İbni Sekeri sahîhlemiştir. (sebbaha) rivayeti ise zaîftir. Binâenaleyh ıztırap dâvası tam ve yerinde değildir. Bilfarz her iki rivayet sabit olmuş olsa yine de aralarını bulmak ve Resûlüllah (S.A.V.) bazan öksürük, bazan da teşbih ederdi» demek mümkündür.[551]

239/176- «İbni Ömer radıydlîahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bilâi'e Peygamber (S.A.V.) namaz kılarken ensâr ona selâm verdikleri vaki) onlara nasıl selâm reddettiğîni\gördün? dedim. Şöyle yapardı dedi ve avucunu yaydı.»[552]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Tirmizî tahrîc etmiş ve Tirmizî sahîhle-miştir. .
Hadîsi İmam-ı Ahmed (164 — 241) Nesâî (215 — 303) ve İbni Mâce (207 — 275) de tahrîc etmişlerdir. Aslı şöyledir:
«Resûlüilah (S.A.V.) Küba'ya çıkmış, orada namaz kılıyor İdî. Ensar çıka geldiler ve ona selâm verdiler. Bllâl'e : Naşı! gördün ilâ ahir...dedim».

Bu hadîsi İmam-ı Ahmed, İbnİ Hİbban (— 354) ve Hâkim (321 — 405) İbnî Ömer'den de rivayet etmişlerdir. Yalnız o.rivayette (Bilâl) yerine (Suheyb) zikredilmiştir. Tirmizî (200 — 279) her iki hadîsin sahih olduğunu söyler.
Hadîs-f şerîf, namaz kılana birisi selâm verirse, işaretle kabul edip, diliyle birşey söylemiyeceğine delildir. Müslim'de Hazreîi Câbîr'den rivayet olunan bir hadîse göre, Resûlüilah (S.A.V.) Câbir'i bir iş peşinde göndermişdi. Hazretî Câbir diyor ki: Sonra ona namaz kılarken yetiştim. Ve selâm verdim. Bana işaret etti. Namazdan çıktıktan sonra beni çağırdı ve: «Sen bana selâm verdin;» dedi. Ve işaretle selâmı almışken yine de özür beyan etti.. «Bu da yukanki hadîsi takviye ve te'yid eder. Vakıa ibni Mes'ud hazretlerinden rivayet edilen bir hadîsde yu-karıkinin aksine olarak Resûlüilah (S.A.V.)'in namaz kılarken İbnİ Mes'ud'un selâmını kabul etmediği, namazdan sonra ona:
«Şüphesiz ki namazda meşguliyet vardır» buyurduğu zikre-düiyorsa da Beyhakî (384 — 458) o hadîsde Resûlüilah (S.A.V.)'in İbni Mes'ud'a bası ile işaret ettiğini kaydetmektedir. Mes'ele ihtilaflıdır. Bazılarına göre namaz kılan selâm verene işaretle değil, sözle cevap verir. Diğer bazılarına göre; namazdan çıktıkdan sonra selâmını alır. Bir takımları: Verilen selâmı içinden alır; diyorlar. Bir takımları da buradaki hadîse uyarak: İşaretle kabul eder derler. Bu kaviller içinde delile istinad edeni bu son kavil görülüyor. Bazıları işaretle selâm almak müstahaptır. Çünkü Resûlüilah (S.A.V. İbni Mes'ûd'a işaret etm-mîş; bilâkis «namazda meşguliyet vardır» buyurmuştur. Eğer işaret vacip olsa, Resûlüilah (S.A.V.) terk etmezdi demek isterlerse de biraz evvel gördük ki Resûlüilah (S.A.V.) ona işaret etmiştir. Câbir hadisinde Hazreti Peygamberin namazdan, sonra Özür beyan ettiğini de gördük. Namazda konuşmak haram olmasa, selâmı işaretle kabul etmez ve namazda meşguliyet olduğunu söylemezdi. Bu böyle olduğu halde yine de namaz kılarken verilen selâm lâfızla alınır demek hakikaten şaşılacak şeylerdendir. Haneîîlere göre namazda iken verilen selâma hiç cevap verilmez. Bazıları Hanefîlere itiraz ederek : «Bu sözü Resulü Ekrem işaret ile selâm alması reddeder. Zira cevap verilmiyecek olsa, Resûlüilah (S.A.V.) cevap vermez ve ensar-ı kirama da bildirirdi» demişlerse de onlar, da bu itiraza lâzım gelen cevabı vermişlerdir. İşaretin nasıl yapılacağına gelince: Bu hususa dair yalnız İbni Ömer hadîsinde açıklama yapılmışdır. Kâfi derecede açıklamayı İbni Ömer'den rivayet eden Cafer b. Avn yapmış ve elinin içini aşağı, üstünü yukarı çevirerek avucunu yaymış : «Şöyle yapardı» demiştir. Bu hususta bir de Suheyb hadîsi vardır ki> onda işaretin parmakla yapıldığını ravî bildirmiştir. Hasılı Cumhur'a göre namaz kılan, kendisine verilen selâmı ya başı ile, ya eli ile yahut parmağı ile kabul eder. Hazreîi Ebu Hüreyre'den şöyle de bir hadîs rivayet edilmiştir ki:
«Resûlüilah (S.A.V.): Kim namazda anlaşılır bir işaret yaparsa namazını İade etsin; buyurdu. Bu hadîsi Dâre Kutnî (306 — 385 rivayet etmişdir. Ama hadîs «SübülüsseJâm» sahibine göre batıldır. Çünkü Ebû Hüreyre'den rivayet eden Ebû Gatfan meçhul bir adamdır. Biz deriz ki, aynı hadîsi 'Ebû Dâvud'da,, Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir. Onu da îbnv/l - Cevzl, Ebû Gatafan' ve İbni İshak ile il-letlendirmiştir. Lâkin kendisine Ebû Gatafan'm adını Tarîf olduğu, İbni Maln ile Nesâî'nin onu mutemed saydıkları, hattâ Müslim'de hadîsi bulunduğu ihtar olunmuştur, İbni İshak dahi sikadır. İşte namazda iken verilen selâm babında hanefîlerin delili bu hadîstir.[553]

240/177- Ebu Kafâde'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlül-lah (S.A.V.) Ümâme binti Zeyneb'İ[554] yüklenmiş olduğu halde namaz kılardı. Secdeye vardı mı onu bırakır, kalktığında tekrar alırdı.»[555]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Müslim'de: «Mescidde nâsa imam iken» ziyâdesi vardır.
HazretİPeygamber (S.A.V.)'in Ümâme'yi kucağına alarak namaz kılması bir defa vâki olmuştur. Hadîs-i şerîf, namaz kılanın insan olsun, hayvan olsun bir canlıyı üzerinde bulundurmasının namaza zarar vermiyeceğİne delildir. Hadîs mutlak olduğuna göre, zaruret olsa da -olmasa da bu caizdir. Keza kıldığı namaz farz da olsa vacip veya sünnet de olsa; ve kendisi imam da olas yalnız da kılsa caizdir. Müslim'in rivayetinde bu işi imam iken yaptığı tasrih edildiğine göre yalnız kılarken evleviyetle caiz olur. Keza farz kılarken caiz olunca, farzdan gayri namazlarda mes'ele yine evleviyette kalır. Hadîs-i şerîfde çocukların elbise ve bedenlerinin temizliğine de işaret vardır ki, zaten" pislik zahir olmadıkça, asıl olan budur. Yine bu hadîs-i şerîfde çocuğu tutup, kapmakla namazın bozulmayacağına işaret vardır. Çünkü Resû-lüllah Ümâme'yi bırakıp alıyordu. îmam-ı Şafiî (150 — 204) bu kavle zahip olmuştur. Şâir imamlarsa caiz görmemiş; hadîsi te'vil yoluna gitmişlerdir. Ezcümle: Kimi bu iş Hazrefi Peygambere mahsustur, demişler. Kimi Ümâme ona kendiliğinden asılıyordu; Resûl-ü Ekrem onu kendisi almamıştı, demişlerdir. Bazıları zarurete binaen yapılmıştır; derler. Bu hadîs mensuhtur diyenler de vardır. Bu bâbda îbni Dakikîl-ld (625—702) «Şerhü'l - Umde» adlı eserinde sözü bir hayli uzatmıştır.[556]

241/178- «Ebu Hüreyre radıyaîîahü anh'den rivayet edilmiştir. De-mîşür ki: Resûlüllah sallaîlah üdleyhi ve sellem :
— İki siyahı namazda öldürün: Yılanla, akrebi; buyurdular.[557]

Bu hadîsi Dörtler tahrîc etmiş. İbnİ Hibban da sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerifin birçok şâhidleri vardır. Araplar yılanla akrebe ne renkte olursa olsun «El - Esvedân» derler. Binâenaleyh siyah renkli olanlarına mahsus zannolunmamalıdır. ZaMr-i hadîs, yılanla akrebi namazda iken öldürmenin vacip olduğuna delâlet ediyorsa da, bazıları bu emir nedp içindir, demişlerdir. Hadîsde bu hayvanları öldürmek için zarurî olan fiilin az olsun, çok olsun namazı bozmayacağına işaret vardır. Ulemâdan bir cemaatın mezhebi de budur. Bazıları ise yılan ve akrep öldürmenin şâir şer'an çok sayılan fiiller gibi namazı bozduğuna kail olmuşlardır. Bir takımı daha başka tafsilât vermiştir. Namazın şartlan babının Hadîsleri 220/158 No. dan 240/177... Numaraya kadar (22) dir.[558]

«Namaz Kılanın Sütresi[559] **Babı»**

242/179- «Ebu Cüheym[560] radiyallahü anh'fen rivayet edilmiştir kî: Resûlüllah sattattahü aleyhi ve sellem :
— Namaz kılanın önünden geçen, üzerine ne kadar günah olacağını bir bilse, kırk yıl durmak kendisi için onun önünden geçmekten daha hayrılı olurdu; buyurdular.»[561]

Bu hadîs, Müftefekun Aleyh'tir. Lâfız Buharînindir. Bezzar da başka yoldan (kırk yıl) tâbiri vaki olmuştur.
Hadîs-i şerîfde «Ne kadar günah olacağını bir bilse» denilmektedir. Fakat günah tâbiri Müslim'de olmadığı gibi, Buharî'nm de yalnız bazı rivayetlerinde vardır. Ve ravîsi ehl-i ilimden olmamakla itham ve ta'n edilmiştir. Musannif Merhum; Taberl (— 694)'nin bu hadîsi «El - Ahkâm-» adlı eserinde Buharî'ye nisbet etmesini ve keza El - Umde» sahibinin onu Buharı ile Müslim'e nisbet etmesini ayıplaniıştır. Burada aynı vehme kendisi kapılmıştır. Hadîsin Müttefe-kun Aleyh olan rivayetinde (yıl) sözü yoktur. Fakat Bezzâr'm yine Ebu Cüheym'den başka bir tarikle tahrîc ettiği rivayette (kırk yıl) tâbiri vardır.
Hadîs-i şerîf namaz kılanın Önünden geçmek memnu olduğuna delidir. Önünden murad, secde edeceği yer ile ayaklarının arasıdır. Başka türlü izah edenler de1 olmuştur. Önünden geçme mes'elesi her namaza âmm ve şâmildir. Hattâ imam olsun yalnız kılsın hüküm hep birdir. Bazıları imam ile yalnız kılana mahsustur; imamla kılan cemaatin önünden geçmek zarar etmez: Çünkü imamın .sütresi onun da sütresi-dir. Hattâ imamı onun için sütre sayılır; demişlerse de bu söz reddedilmiş ve: Sütre geçenden değil, yalnız namaz kılandan mes'uliyeti kaldırır denilmiştir. Sonra hadîsdeki yasağın zahiri yalnız geçenedir. Namaz kılanın önünde kasden ayakta durana veya oturana değildir. Lâkin burada illet madem ki namaz kılanı şaşırtmaktır. Binâenaleyh bunlar da geçmiş hükmündedirler.[562]

243/180- Aişe rctthyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir.Derpiştir kî: Resû'üliah (S.A.V.)'e Tebük gazasında namaz kılanın sütresî soruldu. «Semerin arka ağscı gibidir» buyurdular.»[563]

Bu hadîsi, Müslim tahrîc etmiştir, Hadîs-i şerîfde namaz kılanı sütre dikmeye teşvik vardır. Sütrenin miktarı dahi gösteriliyor. Semerin arka ağacı bir metrenin aşağı yukarı üçte ikisi kadardır; ve her şeyden olabilir. Ulemâya göre sütre dikmenin hikmeti namaz kılarken ondan ileri bakmamak ve oradan geçenleri menetmektir. Bundan anlaşılır ki sütre yerine yere bir çizgi çizmek kâfi değildir. Vakıa kâfi geleceğini ifade eden bir hadîs vardır. Fakat zaîf ve müzdaribtir. Mamafih İmam-% Ahmed b. Haribel (164 — 241) bu zaîf hadîsle amel ederek, çizgi kâfidir diyor. Aşağıda Musannif da bu hadîsi hasen kabul edecek, müztarip değildir diyecektir. Namaz kılan sütreye yakın durmalı, ondan üç metreden fazla uzaklaşmamalıdır. Sütre için sopa filan bulamazsa taş, toprak, elbise ve sâireden yapar. îmam-ı Nevevî (631 — 676) «Ehl-i ilim sütre ile namaz kılanın arasında secde edecek bir yer kalacak surette ona yakın durmayı müstahab görmüşlerdir.» diyor. Safların dahi birbirine yakın olması müstahabdır. Filvaki' safların sık olması ve bunun hikmeti babında şu hadîs vârid olmuştur;
«Biriniz sütreye karşı namaz kıldığı zaman ona. yaklaşsın ki, şeytan namazını kesmesin.» Bu hadîsi Ebu Dâvud (202 — 275) ve başkaları Sehl b. Ebî Husme'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Aşağıda gelen 245/182 Numaralı hadîs de aynı hükmü ifade eder, Sütrenin en az semerin

arka ağacı kadar olacağını aşağıdaki hadîs reddeder.[564]

244/181- «Sebre b. Ma'bed El - Cühenî[565] radıyaUahü anVden rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saUaîlahü aleyhi ve sellem :
— Biriniz namazda hiç olmazsa bir okla sütrelensin; buyurdular.»[566]

Bu hadîsi, Hâkim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîfde sütre kullanmak emrolunuyor. Cumhur-u ulemâ bu emri nedip mânâsına almışlardır. Sütre, dikmenin faydası o namazı hiç bir şeyin kesmemesi içindir. Bunu yukarda gördük. Dikilmezse keseceğini de aşağıda göreceğiz. Hiç olmazsa bir okla buyurulması sütrenin kalın oisun ince olsun kâfi geleceğine delâlet ettiği gibi, onun en az semerin arka ağacı kadar olması lâzım gelmediğine de delildir. Ulemâya göre muhtar olan, sütreyi sağına veya soluna dikerek ona dayanmamaktır.[567]

245/182- «Ebû Zerrî Gıfârî radıyallahü awfc/den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûVûV.ah sallallahû aleyhi ve sellem ;
— Müslüman erkeğin namazını, önünde semerin arka.ağacı kadar bir şey olmadığı zaman kadın ile eşek ve kara köpek keser, ilâh âhir... buyurdular.» Bu hadîsde «Kara köpek şeytandır» ifadesi vardır.[568]

Hadîsi, Müslim tahrîc etmiştir.[569]

245/182- «Müslim'de Ebu Hüreyre'den bunun gibi bir hadîs vardır. Yalnız köpek zikredilmemiştİr. Yanî Müslim (204 — 261) Ebû Zerr hadîsine benzer bir hadîsi Ebu Hüreyre'den rîvâyef etmiştir. Fakat o rivayette «Kara köpek» zîkredilmemîştîr, demek istiyorsa da Müslim'deki rivayette de köpek zikredilmemiştir.[570]

Hadîsin Müslim'deki lâfzı şudur: «dedi ki :
«Resûlüllah (S.A.V.): «Namazı kadın ile eşek ve köpek kat' eder.Bundan semerin arka ağacı kadar bir şey korur;
buyurdular.»[571]

245/182- «Ebu Davûd ile Nesâî'de, İbni Abbas'dan bunun gibi bir hadîs vardır. Yalnız sonu zikredilmemiştir. Kadını da hayızlı diye kaydlamîştır.Ebu Davud'un lâfzı şöyledir :
«Namazı hayızlı kadınla köpek kat' eder.»
Hadîsteki «Erkeğin namazını keser» sözünden maksad, onu ifsad eder yahut sevabını azaltır demektir. Sonundaki «el - hadîs» sözü yukarda geçtiği veçhile «hadîsi sen oku, tamamla» demektir. Tamamı şudur:
«Kırmızı, sarı, beyaz dururken, karaya ne oluyor? dedim: «Be birader senin bana sorduğunu ben Resûlüllaha sordum: «Kara köpek şeytandır» buyurdular.» dedi.
Eu hadîsi TirmİzÎ (200 — 279), Nesâî (215 — 303) ve İbni Mâce (207 — 275) kimi muhtasar, kimi uzun olarak tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, önünde sütresi. olmayanın namazını bu sayılanların geçmesinin bozduğuna delildir. Mes'ele ihtilaflıdır. Bazıları namazı kadınla kara köpeğin geçmesi bozar; eşeğin geçmesi bozmaz, demişlerdir. D:lilleri bu bâbda İbni Abbas hazretlerinden rivayet edilen şu hadîsdir:
«İbni Abbas Peygamber (S.A.V.) namaz kılarken bir eşek üzerinde safın Önünden geçmiş; Hazret! Peygamber ne namazı iade etmiş; ne de ashabsna iade emri vermiştir». Hadîs; Şeyheyn (Buharı ile Müslim)
tahrîc etmiş ve buradaki hadisi tahsis ettiğini kabul etmişlerdir. îmam-% Ahmed b. Hanbel (164 — 241) : «Namazı kara köpek kat* eder. Kadınla eşeğin geçmesinden ise içimde bir şey var. Eşek için İbni Abbas hadîsinden dolayı; kadın için de BuharVmn rivayet ettiği ÂİŞe hadîsi sebebi ile şüpheliyim. Çünkü bu hadîste şöyle deniliyor:
«ResûlüMah (S.A.V.) geceleyin namaz kılar. Âişe de Önüne aykırı yatmış bulunurdu. Binâenaleyh secdeye vardımı Âişe'nin ayaklarını iter; o da onları toplardı. Kalktı mı yine yayardı.» Eğer kadının geçmesi namazı bozacak olsa Hazreti Âişe'nin Resûlüllah (S.A.V.)'in Önüne yatması bazardı,» diyor. Cumhur'u ulemâ namazı bunlardan birinin bozmadığına kail olmuşlar ve hadîsi te'vil i!e maksad, bozulur demek değil, sevabının azaldığını anlatmaktır. Çünkü geçenlerje kalp meşgul olur demişlerdir. Bazıları bu hadîs aşağıda gelen «Ebu Said hadîsi ile nesh-edilmiştir» derler. Namaz kılanın önünden yahudi, hıristiyan, mecusî ve domuzun geçmesi namazı bozardığına dair bir hadîs varid olmuşsa da zaîftir. Bunu Ebu Dâvud (202 — 275) İbni Abbas'dan tahrîc etmiş ve zaîf olduğunu bildirmiştir.
[Metni. Hadîs yukarda 245/182 Nolu klişededir oraya bakıla].
Hadîsi Nesâî'den maada İbni Mâce tahrîc etmiştir. «Musannifsin «yalnız sonu zikredilmemiştir» demekten maksadı. İbni Abbas hadîsînde Müslim'deki Ebu Hüreyre hadîsinin sonu olan cümlesinin bulunmadığını anlatmakdir. Şu halde Musannifin ibaresindelâfzmdaki zamir Ebû Hüreyre hadîsinin sonuna râci oluyor. Halbuki Musannif bu hadîsi lâfzen zikretmedi. Arap dili kaidelerine göre bir zamirin hakkı onu en yakın mercie göndermektir. Binâenaleyh ibaredeki sözünü Ebu Zerr hadîsine irca etmek doğru değildir. Sonra Ebu Dâvud hadîsi aranmış ve lâfzının şöyle olduğu görülmüştür:
«Namazı hayızlı kadınla köpek kat'i eder.» Bu takdirde Musannif ibaresi her ikisine de ihtimallidir. Hattâ Ebu Zerr hadîsine râci olması daha yakın ihtimaldir. Çünkü Ebu Zerr hadîsinin lâfzını zikretmiş; Ebu Hüreyre hadîsinin lâfzını zikretmemiştir.
Kadmı hayızlı olmakla takyîd, mutlaka mukayyed üzerine hamletmeyi iktiza eder. Binâenaleyh yalnız hayızlı kadının geçmesi namazı bozar. Hayızlı olmayanın geçmesi bozmaz. Nitekim bazı rivayetlerde kopeğin kara olması zikredilmemiş; bazılarında edilmiş olduğundan orada da mutlakı mukayyete hamlederek namazı yalnız kara köpeğin geçmesi bozar demişlerdir.
(Mutlak mukayyed bahsi Usul-ü Fıkıh İlmi'nin ihtilâfı mes'elele-rinden biridir. Mutlak, herhangi bir kayıttan azade olan hükümdür. Mukayyed ise, bir kayıtla bağlanan hükümdür. Meselâ; «Namaz kılanın önünden köpeğin geçmesi namazı bozar» denilse bu mutlaktır. Günkü köpeğin ak mı, kara mı ilâ âhir... olacağı beyan edilmemiştir. Fakat «namaz kılanın önünden kara köpeğin geçmesi namazı bozar» dersek bu cümle kara olma-kla mukayyettir. İşte bir hadîsteki iki tane delil bulunur ve bunlardan biri mutlak diğeri mukayyed olursa, Hanefîlere göre iki surette mutlak mukayyede hamledilir. Bunun mânası: Mutlak da mukayyedin hükmünü giyer yani mukayyedin hükmü her ikisine hükmolur. Bu iki suret şunlardır:
1— Bu hadîsde hükümler muhtelif olup. Biri diğerinin takyidini icab ederse:
2— Hüküm ve hadîse bir ıtlak ve takyîd nefsi hükümde olursa mutlak mukayyed üzerine hamlolunur.
Şafillere göre ise: Hüküm bir oldu mu hadîse ne olursa olsun ve keza ıtlak, takyîd ister hükümde isterse sebeb ve şartta bulunsun her halde mutlak mukayyede hamlolunur.[572]

248/183- «Ebû Said-i Hudrî radiyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— 'Biriniz kendisini nâsdan siper edecek bir şeye doğru namaz kıldığı zaman biri önünden geçmek isterse onu itsin. Eğer mümanaat ederse, onunla çarpışsın. Çünkü o bir şeytandır; buyurdular.»[573]

Bu hadîs.Müttefekun Aleyh'dir. Bir rivayette: Çünkü onunla beraber şeytan vardır; buyurmuşlardır.
Hadîs-i şerîfin. sonundaki «bir rivayette» denilen kısmı Müslim'&e-
Selftmet Yollan — 21
— 284 —
dir. Fakat Ebu Hüreyre'nin rivayetidir; Musannifin ibaresi bu parçanın Buharı ile Müslim'in ittifakla Ebu Said'den rivayet ettikleri zan-mm veriyorsa da hadîs Buharî'de bulunamamış; Müslim'de de Ebû Hüreyre'nin rivayeti olduğu görülmüştür.
Hadîs, ibaresiyle namaz kılanın, Önünde sütresi olduğu halde yine geçmek ietiyeni iteceğine, mefhüm-u muhalifi ile de sütresi yoksa itemiyeceğine delildir. Kurtubl (^- 671) : «İtmek evvelâ işaretle ve yavaşçacık kakmakla olur. Aldırış etmezse daha şiddetle itilir.» dedikten sonra: «Çarıpışmamn silâhla yapılması lâzım gelmiyeeeği-: ne ulemâ ittifak etmişlerdir. Çünkü çarpışmada namazı bırakarak başka şeyle meşgul olmak, huşuu terk etmek gibi namazın kaidesine muhalefet vardır »diyor. Ulemâdan bazılarına göre hakikaten çarpışır. Bazıları sitem ve lanet etmek gibi şeylerde defeder demiş-lerse de; bu hadîs onların sözünü reddediyor. Hadîsimizin ravîsi Ebu SaİD'in fiili de bu reddi teyid ediyor. Buharî'nin (194 — 256) Ebu Salihl's - Semmân'dan tahrîc ettiği bir hadîsde şöyle deniyor:
t Bir Cuma günü Ebu Said-i Hudri'yİ kendisini nâsdan koruyacak bir şeye doğru namaz kılarken gördüm. Beni Ebi Muayt'dan bir genç önünden

geçmek istedi. Ebu Said hemen onu göğsünden iiti. Genç bakındı. Fakat Ebu Saİd'in önünden başka geçecek yer bulamadı. Ve tekrar geçmeye kalkıştı. Ebu Said de kendisini bu sefer evvelkinden daha şiddetle HU. İlâ âhir...» dedi. Bazı ulemâya göre namaz kılan önünden geçeni en sade bir şekilde meneder. Eğer çekilmezse daha şiddetle ve daha şiddetle msneder. Hattâ menederkeh öldürse şer'an bir suç işlemiş olmaz; çünkü sari1 hazretleri onun katlini mubah kılmıştır. Hadîsdeki emir zahiren vücup için de görünse hakikatte nedip içindir. Nevevl (631 — 676): «Fukahadan hiçbirinin bu def vaciptir dediğini bilmiyorum. Bilâkis fukuhamızi bu işin mendup olduğunu açıklamışlardır» diyor. Yalnız zahirler itmenin vücubuna kail olmuşlardır. Hadîsdeki:
«O ancak bir şeytandır» tâbiri, önünden geçmekle namaz kılanın huzurunu bozarak onu şaşırtmak istemesinin şeytan İşi olduğunu anlatmak İçindir. Bu hadîs'de böylelerîne şeytan denilebileceğine delâlet vardır. Nitekim Teâlâ hazretleri:
[574] «İnsan ve Cin şeytanları» buyurmuştur. Bazıları: «Hayır bundan mu-rad namaz kılanın önünden geçmeye şeytan teşvik etti; demektir. Zaten Müslim'in rivâyetindeki; «Çünkü onunla beraber şeytan vardır» tâbiri de bunu gösterir» diyorlar.
Acaba önünden geçen niçin itilecektir? Eu mes'eîe de ihtilaflıdır. Bazılarına göre itmenin hikmeti geçeni günaha sokmamak içindir. Bazılarına göre ise geçerken safda husule gelecek aralığı men etmek içindir. Bu kavi daha makbuldür. Çünkü namaz kılan kimsenin namazım korumaya çalışması, başkasını günaha sokmamağa çalışmaktan daha mühimdir. Mamafih hem geçeni* hem kılanı günaha sokmamak için meşru olmuştur, denilse hiç fena olmaz. Zira her ikisi hakkında da günah olacağını ifade eden hadîsler vardır.
Geçenin günaha girdiğini ifade eden hadîsi babımızın başında gördük. Kılanın günaha girdiğini de Ebu Nuaym (— 403) in HazretİÖmer (R.A.)'den tahrîc ettiği şu hadîsden anlıyoruz:
«Namaz kılan Önünden geçmekle namazından nekadar azaldığını bilse ancak kendisini insanlardan siper edecek bir şeye doğru namaz kılardı.»
Bu bâbda îbni Ebi Şeybe (—234) de İbni Mes'ud (R. A.)'den şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Namaz kılanın önünden geçmek onun namazının yarısını kat' eder.» Şu iki hadîs her ne kadar mevkuf da olsalar bunlar için merfu hükmü vardır. Yalnız birinci hadîs sütre ile kılan hakkındadır. İkincisi mutlaktır, Fakat birinciye'hamledilir.
Namazını sütre ile kılarken Önünden geçmek kılana bir zarar vermez. Çünkü sütre ile kılarken önünden geçmenin bir zarar vermeyeceği hadîs-i şerif de tasrih edilmiştir. Bu suretle yine de geçeni menetmekle memur olması her halde geçenin irtikap ettiği kötülüğü inkâr için olsa gerektir. Zira bu adam şer'an memnu olan bir işi yapmaktadır. Bunun içindir ki, menetmeye hafiften başlar.[575]

249/184- «Ebu Hüreyre radiyallahü anh'den rîvâyet edilmiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve settem :
— Biriniz namaz kıldrğı zaman yüzüne karşı bir şey koysun; eğer bulamazsa bir sopa eliksin; o da olmazsa bir çizgi çizsin. Bundan sonra artık önünden geçen ona bir zarar vermez; buyurdular.»[576]

Bu hadîsi, Ahmed ile İbni Mâce tahrîc etmişler ve Ibni Hibban sa-hîhlemişdir. Bunu muzdarip zanneden doğruya isabet edememiştir. Bilâkis o, «hasen» dir.
Hadîsi muzdarip zanneden İbni Salah (577 — 643)'dır. Onu hadîs-i muztaribe misal göstermiştir. Musannif kendisi ile «En-NükeH adlı eserinde münazaa ve münakaşa etmiştir. Hadîsi îmam-t Ahmed b. Hanbel (164 — 241) ile îbnü'l - Medînî (16 1—) de sahîhlemişlerdir. «Muhtasarü's - Sünen-» de şöyle deniliyor : «Süfyan b. Uyeyne: «Bu hadîse hücum edecek bir şey bulamadık» diyor. Hadîs bundan başka veciMe gelmemiştir. İsmail b. Ümeyye, bu hadîsi rivayet ettiği zaman: Elinizde bu hadîse hücum edecek bir şey varım? der idi.» Şafiî bu hadîsin zaîf olduğuna işaret etmiş; Beyhakî (84 — 458) : «Böyle bir hüküm hususunda bu hadisde bir beis yoktur. îngaallahü Teâlâ» demiştir.
Hadîs-i şerîf sütre neden olsa kâfi geleceğine delildir. Yine mMuhtasarü's - Sünen-» de şöyle denilmektedir: «Süfyan b. ZTyeyne Şeriki bize bir cenazede ikindiyi kıldırırken gördüm. Külahını önüne koydu, dedi.» Buharı ile Müsflim'de İbni Ömer (R. A.)'den şu hadîs rivayet olunmuştur: HHayvanını önüne alır, ona doğru namaz kılardı». Yukarda ikinci ha dîs-de namaz kılan kimsenin sütre bulamadığı zaman hiç olmazsa taş veya topraktan sütre yapması lâzım geldiğini ve îmam-ı Ahmed b. Han-beVm hilâl gibi bir çizgi çizmek yeter dediğini görmüştük. Hadîsteki «bundan sonra artık Önünden geçen ona bir zarar vermez» cümlesinin mefhum-u muhalifi (mefhum-u muhalife kail olanlarca) sütre dikmezse geçenin zarar vereceğine delâlet eder. Fakat bu imam olduğu, yahut yalnız kıldığı zamana mahsustur. Cemaat olursa imamın sütresi yahut bizzat imamın kendisi cemaate sütredir. Bu cihetler dahi yukarda görüldü. îmam-ı Buharî (194 — 256) ile Ebû Dâvud (202 — 275) bu hususa dair birer bâb ayırmışlardır. Taberanî şu hadîsi merfu olarak Hazretî Enes'den «Eî-Evsat» mda rivayet eder:
«İmamın sütresi arkasındakilere de sütredir» Maamafih ha-dîsde zaîflik vardı. Elhasıl sadedinde bulunduğumuz hadîs4 şerîf ovada ve saîr yerlerde sütre dikme hususunda âmmdır. Sahîh hadîslerle sabit olmuştur ki, Resûlüllah (S.A.V.) bir duvara karşı bile namaz kıl-sa kendisi ile duvar arasına koyun geçecek kadar yer bırakırdı. Sütre-ye yakın durmayı emrederdi. Bir ağaca veya sopaya karşı namaza dururşa onu ya sağına, ya soluna alır; tam önüne getirmezdi. Seferde harbisini veya sopasanı yere saplar; ona doğru namazım kılardı. Ba-zan da hayvanını karşısına dikerdi. Şafiîler buna kıyasen yere seccade yayarak önünden geçene kendisinin namazda olduğunu bildirmek caizdir derler.[577]

250/185- Ebû Saİd-i Hudr! radiyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. DemtftİR ki: Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve seîlem:
— Nama2i hiçbir şey katı' etmez; siz yapabildiğiniz kadar menedin; buyurdular.»[578]

Bu hadîsi; Ebû Dâvud tahrîc etmiştir. Senedinde laaf vardır.
El - Münzirî (_ 656)'nin muhtasarında: «Bu hadîsin isnadında Mücalid vardır. Bu zât Ebû Said b. Ümeyri'l - Hemdâniî Kûfî'dir. Hakkında birçok söz edenler olmuştur» denilmektedir. Maamafih îmam-ı Müslim (204 — 261) Şa'bî'nin (6 — 104) bazı arkadaşları ile birlikte bu zâtın bir hadîsini rivayet etmiştir. Buna benzer bir hadîsi Dâre Kutnl (305 —385, Enes ve Ebû Ümame hazretlerinden rivayet etmiş; Tebaranî (260 — 360) dahi HazretİCâbir'den tahrîc eylemiştir. Fakat gerek Dâre Kutnî'nin, gerekse Tebaranî'nin tahrîc ettiği ha-dîsde zaîflik vardır.
Bu Ebû Said hadîsi Ebû Zer hadîsine muarızdır. Çünkü Ebû Zer hadîsinde: Sütre dikmeyenin önünden kadın; eşek ve kara köpek geçerse namazı bozulacağı ifade ediliyordu. Burada ise «namazı hiçbir şey bozmaz» deniliyor. Böylece iki hadîs tearuz edince ulemâ da ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazıları aralarını yatıştırmaya çalışarak «Ebû Zer hadîsinden murad namazın bozulması değil, geçenlerle kalp meşgul olacağından namazın noksanlaşmasıdır. Ebû Saîd hadîsinden murad da namazın bozulmamasıdır» derler. Bir takımları buradaki Ebû Said hadîsi Ebû Zer hadîsini neshetmiştir diyorsa da bu kavi zayıftır. Çünkü hadîslerin aralarını bulmak mümkün iken neshe gidilemez. Sonra nesh iddia edebilmek İçin mutlaka hadîslerin tarihini bilmek gerekir. Burada ise hangisi evvel veya sonradır bilinememektedir. Bununla beraber har iîslerin araları bulunamazsa bile yine de yapılacak iş nesh değil, tercihe başvurmaktır. Bu takdirde; Ebû Zer hadîsi tercih edilir. Çünkü onu İmamı Müslim tahrîc etmiştir. Halbuki Ebû Said hadîsinin senedinde saaf vardır.[579]

«Namazda Huşua Teşvik Babı»

Kamusda huşu: Huiû'dur. Yahut huzua. yakın bir haldir. Ve ikisi de tevazu manâsını ifade eder. Yahut huzû' bedenle; huşu' sesle,, gözle, vakar ve sükûnetle olur. Bazılarına göre huzu' : Kimi kalple kimi sükût gibi bedenle olur. Bir takım ulemâya göre ise ikisine de itibar edilir Bu ciheti Fahri Bâzî (544 - 606) tefsirinde hikâye etmiştir. Hu-şû'un kalp amellerinden olduğuna HazretİAli fl5.-A.rin şu hadîsi delâlet eder:
«HuşÛ 'kalpledir.» Bu hadîsi Hâkim (321 - 405) tahrîc etmiştir. Şu hadîsde aynı davaya delildir:
«Bunun kalbi huşu' bulsa azaları da huşu' bulurdu.» Resulü Ekrem (S.A.V.) istiaze ederken şöyle duâ ederlerdi:
«Huşu' bulmayan kalpten de sana sığınırım.»
Namazda huşûun vacib olup olmadığı ihtilaflıdır. Cumhur-u Ulemaya göre vâcib değildir. İmam-% Gazali (450 - 505) îhyâü'l - Ulum'da. bu bahisde uzun uzadıya izahatta bulunmuştur .Huşûun vâcib olmadığına icma' bulunduğunu Nevevî iddia etmiştir.[580]

251/186- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saîîallahü aleyhi ve sellem:
— Kişinin ihtisar yaparak namaz kılmasını yasak etti.»[581]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir. İhtisarın mânâsı: Elini böğrüne koymaktır.
Hadîs herne kadar Peygamber (S.A.V.)'in yasak ettiğini ihbardan ibaret olup, ne dediğini zikretmemekte ise de yine merfu' hükmündedir.
Ellerin böğüre dayanması tek tek de olabilir; ikisi beraber de. Şu kadar var ki, bu tefsire Kâmus'da, istişhad için gösterilen şu hadîs muarızdır: «ihtisarcıların kıyamet gününde yüzlerinde nur olacak.» «Yani geceleyin namaz kılanlar yorulup da ellerini böğürlerine koydukları vakit, demek istiyor.» Eğer bu hadîs sahîh ise kitabımızın hadîsi ile araları şöyle bulunur: Kitabımızın hadîsindeki yasak; yorulmadan yapanlaradır, denilir;

Fakat bu seferde mânâ «En - NiMye» nin tefsirine muhalif düşer. Orada: «Kıyamette ihtisarcıların sâlih amel-' leri ile birlikte gelecekleri ve o amellere dayanacakları ifade edilmek istenmiştir» deniliyor. Hasıra kelimesi: Kamus'da. şâkile yani uyluk kemiği ile alt iğe kemiği arasıdır. Musannifin yaptığı tefsir ekser ulemânın kavlidir. Bazıları namazda ihtisar, eline bir sopa alarak ona dayanmaktır diyorlar. Bir takımları da ihtisar: Sûreyi kısaltarak sonundan bir veya iki &yet okumaktır, derler. İhtisar rü-kûunu, sücûdunu ve şâir yerlerini kısaltmak suretiyle namazı kısa kesmektir; diyenler de olmuştur. Bunun yasak edilmesinin hikmetini aşağıdaki hadîs beyân edecektir.[582]

251/186- «Buharî'de Âişe radiyallahü avhâ'dan rivayet edilmiştir ki:
— Bu, namazlarında Yahudilerin, yaptığı bir iş olduğundandır.»[583]

Yani namazda ihtisar Yahudilerin yaptığı bir iştir. Bize ise bütün hallerinde onlara benzemek yasak edilmiştir, îşte nehyin hikmeti budur. Yoksa bu şeytan işi imiş ,yahut İblis Cennetten çıkarken elleri böğründe imiş; veya bu, iş büyüklenenlerin işi imiş de onun için bize yasak edilmiş gibi sözler buradaki nehyin asla illeti olamaz. Çünkü bu sözlerin hiçbiri tahminden öteye geçmemektedir. îtimada -şayan olan sahabiden nâss olarak bize gelendir. Zira sahabî rivayet ettiği hadîsi herkesten iyi bilir. Hazreti Âişe (R.Anhâ)'mn bu hadîsinin merfû olmak ihtimali de vardır. Sonra sahîh hadîs kitabında vâfid olan hadîs başkalarına tercih edilir. Musannif merhumun bu hadîsi huşu' babında getirmesi, ihtisardan nehyedilmesinin illeti huşûa münafi olduğu içindir, kanaatini vermektedir.[584]

253/187- «Enes radiyallahü an Vden rivayet olunmuştur ki; Resû-lüllah saUaîlahü aleyhi ve sellem :
— Akşam yemeği takdim edildimi, akşam namazını kılmadan önce ondan başlayın; buyurmuşlardır.»[585]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Bazı rivayetlerde namaz tâbiri mutlaktır. îbni Dakiki'l - îyd. (625 — 702) : «MuÜak mukayyede hamlolunur» diyor. Bir rivayette :
«Sizden biriniz oruçlu iken akşam yemeği konursa» duyurulmuştur ki, hadîs bununla takyîd edilemez; çünkü Usul-ü Fıkıh'da beyan edildiğine göre, kassın muvafık hükmünü zikretmek takyîd veya tahsis ifâde etmez.
Hadîs-i şerîf akşam yemeği hazır oldukta onu akşam namazından önce yemenin lüzumuna delildir. Cumhur-u Ulemâ bu emri nedib mânâsına-hamletmişlerdir. Yalnız Zahiriyyeye göre vâcibtir. Onlara göre akşam namazı evvel kılınsa bâtıl olur. Sonra hadîs mutlaktır. Binâenaleyh sofraya oturanlar aç da olsa, tok da olsa; yemeğin bozulacağından korkulsa da, korkulmasa da ve, yemek az da olsa, çok da olsa mutlaka evvelâ ondan başlanacağına delâlet eder.
Hadîsin mânâsı hususunda birçok delilsiz tafsilât vardır. Yemeğin namazdan önce yenmesinin illeti aç bir kimsenin huzuruna gelmekle onun zihnini karıştırmış olacağı içindir ki, bu da namazda huşû'un kalmaması ile neticelenir, illetin bu olduğuna delil ashab-ı Kiramdan bazılarının sözleridir. Meselâ: îbni EH Şeyhe (— 234)'nin Ebû Hüreyre ile İbnİ Abbas (R. Anhümâ)'da.n tahrîc ettiği şu hadîs bir delildir:
«Ebu Hüreyre İle İbni Abbas yemek yiyorlarmış; fırında da kebab varmış. Bu arada müezzin namaz için ikâmet edecek olmuş. Fakat İbni Abbas: Acele etme. Bundan canımız çekip dururken biz kalkmayız; demiş». Bir rivayette :
«Bize namazımızda arız olmaması için» demiştir. Yine îbni Ebi Şeyhe Hazreti Hasan (R. A.)'den şu hadîsi rivayet ediyor;
«Hazreti Hasan namazdan Önce yemek yemek nefs-İ levvâmeyî giderir; demiştir.» Evet vakit varsa böyledir. Fakat vakit dar olur ve Önce yemek yenildiği takdirde akşamın vakti çıkarsa mes'ele ihtilaflıdır. Bazıları vakit çıksa bile yine evvelâ yemek yenecektir. Çünkü namazda huşu' yemek yemekle hasıl olur diyorlar. Bunlar namazda huşu' va-cibtir diyenlerdir. Cümhur-u ulemâya göre vakti kaçırmamak için evvelâ namaz kılınır. -
Bu hadîsde yemeğin hazır olmasının cemaatı terk etmek için bir özür teşkil ettiğine delâlet vardır. Bazılarına göre hadîsde:
«Hemen başlayın» buyrulması; yemek yerken namaz hazır olursa uzatmamaya delâlet eder.
Hazreti İbni Ömer'den sahîh rivayetle sabit olmuştur ki, akşam yemeği yerken namazda imamın kıraatini işitse bile yemeğini bitirinceye kadar sofradan kalkmazmış. Yemekten başka şeyler de, zihni meşgul edeceği mülâhazası ile yemeğe kıyas olunmuştur.[586]

254/188- «Ebû Zer radiydüahü anft'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlütlah sallallahü aleyhi ve seîlem :
— Biriniz namaza girdi mi artık (yüzünden veya secde yerinden) ufak taşları silmesin. Çünkü rahmet onun yÜZÜne gelir; buyurdular.»[587]

Bu hadîsi, sahîh isnad İle Beşler rivayet etmişlerdir. Ahmed «bir defa, yahut bırak» cümlesini ziyâde etmiştir.
Fakat musannifin buradaki ihtisarı manâyı bozmaktadır. Çünkü îmam-ı Ahmed'in ziyâdesi buradaki hadîse yaptığı zannını veriyor. Ve mânâ şöyle oluyor: «Biriniz namaza başladı mı artık yüzünden ufak taşları bir defa silmesin. Yahut bırak.» Halbuki anlatılmak istenilen bu değildir. îmam-ı Ahmed'in (164 — 241) rivayet ettiği hadîs şudur:
«Ebû Zer'den rivayet edi!mistir ki. Peygamber (S.A.V.)'e her şeyi sordum. Hattâ ufak taşları (alından) silmeyi bile sordum: «BİT defa, yahut, bırak;» buyurdular» demiştir. Yâni bir defa sil, yahut silmeyi bırak demek istememişlerdir. Herhalde Musannif bu bâbda okuyanların hadîsi bildiklerine güvenmiştir. Böyle diyeceğine:
«Ahmed'in bir rivayetinde bir defa silme izni vardır» dese daha açık anlaşılırdı. Hadîs-i şerîf namaza başladıktan sonra yüzünden veya secde yerinden ufak taşları silmenin memnu, olduğuna delildir. Namaza girmezden evvel silmek memnu' olmadığına göre, bu işi namaza niyet etmeden yapmalıdır. Ta ki namazda zihnini bunlar meşgul etmesin. Bir rivayette ufak taş yerine toprak zikredilmiştir. Lâkin taş olsun, toprak o!sun ekseriyetle vukuuna bakarak zikredilmiştir. Yoksa bunlardan gayri bir şey olursa siisin mânâsına gelmez. Elhasıl namaz kılarken alına ve yüze yapışan toz toprağa ve çakılı silmek huşu' ve huzû'un bozulmaması için men'edilmiştir. Nitekim Musannifin bu hadîsi burada zikretmesi de ayni mânâyı ifade ediyor. Yüzü silmekten nehyin illeti; namaz içinde sık sık yüz silinerek namazla ilgisi olmayan işleri yapmak ve bu auretle namazı bozmak tehlikesine maruz bırakmak da olabilir, deniliyor. Şâirin nâssan bildirdiği illet: Rahmetin yüze gelmesidir. Binâenaleyh sümek suretiyle değiştirilmemelidir. Fakat taşlar yüzü rahatsız ediyorsa bittabi silmesinde bir beis yoktur.[588]

254/188- «Sahîhaytı'da Muaykîb[589] radiyallahü anh'den fa'lîlsîz olarak bunun benzeri vardır.»[590]

Yani Buharı ile JfüsZim'de bunun gibi bir hadîs vardır. Yalnız onlardaki hadîsde talîl cümlesi olan : yoktur. Ve lâfzı şudur
«Ufak taşları namazda iken silme. Eğer mutlaka yapacaksan taşları düzeltmek için bir defa.» (Yap).[591]

256/189- «ÂİŞe radiyaîlahü anhd'dan rivayet edilmiştir.Demiştir kİ: ResûlüMah (S.A.V.)'e namazda bakınmayı sordum:
— O bir kapış'tır. Şeytan onu kulun namazından kapar; buyurdular.»[592]

Bu hadîsi, Buharî rivayet etmiştir.[593]

256/189- «Tîrmîzî'nin rivayeti -kî onu sahîhlemiştir de :
Tîybî {—743) diyor ki: «Bakınmaya ihtilas demesi şunun içindir : Namaz kılan Rabbine yönelmiştir. Şeytan ise bu yönelmenin elden gitmesi için fırsat kollar. Ve kul bakındı mı hemen onu kapar.»
Hadîs-i §erîf, namazda bakınmanın mekruh olduğuna delildir. Cumhur'un kavli de budur. Yalnız bakımrken göğsün ve boynunun tamamının kıbleden dönmemiş olması şarttır. Dönerse namaz bozulur. Kerahetin sebebi ya huşûun zedelenmesi veya bedenîn bir kısmı ile kıbleden dönmüş olması, yahut da AUah-ii Teâlâya yönelmekten yüz çevirmesidir. Nitekim bu son ihtimali te'kid eden bir hadîsi îmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241) ile îbni Mâce (203 — 275) Hazreli EbÛ Zer'den tahrîc etmişlerdir. Hadîs şudur :
«Kul namazında bakınmadıkça Allah kuluna inayet buyurmakta devam eder, kul yüzünü çevirdi mi Allah da inayetinden vazgeçer.» B^ hadîsi Ebû Dâvud (202 — 275) ile Nesâî (215 — 303) de tahrîc etmişlerdir.
«Sakın namazda bakınma. Çünkü o helaktir. Eğer mutlaka lazımsa, bari tetavvu'da olsun» şeklindedir. [256/189. Nolu Tirmizİ metni yukarıda geçti o sahifeye bak.] Tirmizî'mn rivayeti dahi Hazreti Âişe (R. AnM^'dandır. Bu hadîsde. bakınmaya pek haklı olarak «helak» denilmiştir. Çünkü ibâdetlerin en faziletlesi olan namazı bozuyor. Dinin direğini yıkmadan daha büyük helak olur mu? Ulemâ : Bakınmak, ihtiyaç yoksa mekruhtur. îhtiyaç varsa mubahtır, diyorlar. Delilleri: Hazreti Ebû Bekir (R. A,)'in Peygamberimiz (S.A.V.) namaza gelirken öğle namazında

bakınmasıdır. ResûlüMah (S.A.V.) ölüm döşeğinden kalkarak mescide çıktığı vakit Ashab-ı Kiram da bakınmışlar ve Resûlüllah kendilerine işaret buyurmuşlardı. Bakınmasalar onun geldiğini bilmezler; işaretini de görmezlerdi. Hazreti Peygamber kendilerine bir şey dememek suretiyle takrir buyurmuşlardı.[594]

257/190- «Enes radiyalîahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki, Resûlüllah sallallahü aleyhi ve setlem :
— Biriniz namazda olduğu zaman muhakkak Rabbi ile münacaat etmektedir. Binâenaleyh sakın Önüne ve sağına tükürmesin. Lâkin soluna ayağının altına (tükürSÜn); buyurdular.»[595]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'tir. Bir rivayette «Yahut ayağının altına» buyrulmuştur.
Önüne ve sağına tükürmekten menedümesinin illet ve sebebi Ebû Hüreyre hadîsinde «sağında bir melek vardır» buyrularak açıklanmıştır.
Bu hadîs-i şerif namazda iken kıble tarafına veya sağına tükürmekten nehyediyor. Bu nehy Ebû Hüreyre ve Ebû Said hadîslerinde mutlaktır. Deniliyor ki: Peygamber (S.A.V. mescidin duvarında tükürük gördü. Hemen bir ufak taş alarak onu kazıdı ve:
«Biriniz tükürdüğü zaman sakın yüzünün olduğu tarafa ve sağına tükürmesin; soluna, yahut sol ayağının altına tükürsün; buyurdular.»
Bu hadîs de, Müttefekun Aleyh'dir.
Nevevî (631 — 676) tükürmenin namazda olsun, dışında olsun ve-keza .mescidde olsun başka yerde olsun mutlak surette memnu, olduğuna cezmeder. Namazdaki memnuniyetini Enes hadîsi ifâde ediyor. Başka hadîsler kıbleye karşı tükürmeyi mutlak olarak ifâde etmektedirler. Binâenaleyh onlara göre mescidde veya dışında, namazda veya dışında tükürmek memnudur. îbni Huzeyme (223 — 311) ile îbni Hibbân. (— 354)'in sahihlerinde Hazreti Huzeyfe'den merfû olarak şu hadîs ri~ vâyet ediliyor:
«Kim k.bleye doğru tü^rürse k.yâmete tük«Kıbleye (tükürülen.) tükürüğün sahibi Kıyamet gününde tükürük yüzünde olarak diriltilecektir.»
Ebû Dâvud (202 — 275) ile îbni Hibbân, Saib b. HaHâd'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Bir adam bir kavms imam olmuş ve kıbleye tükürmüştü. Namazdan çıkınca Resûlüllah (S.A.V.); «size namaz kıldırmasın;» buyurdular.» Sağ tarafına tükürmek de kıbleye tükürmek gibidir. Çünkü ondan da mutlak olarak nehyedilmiştir. Abdürrezzak (—211) İbni Mes'ud'-
dan, namaz haricinde dahi tükürmeyi kerih gördüğünü rivayet eder. Muaz b. Cebel (R. A.) de:
«Müslüman olaıdanberi sağıma hiç tükürmedini» demiştir. Ömer b. Abdülaziz tükürmekten nehyederdi. Resûlüllah (S.A.V.) ne tarafa ttikürüleceğini :
«Soluna» demek suretiyle beyân ettiği gibi nereye tükürüleceğini :
«Ayağın altı» diye tayin buyurmuşlardır. îmam-ı Ahmed (164 — 241) ile Müslim (204 — 261)'in rivayet ettikleri Enes Hadîsinde :
357 ibaresinden sonra şu ziyâde vardır:
«Bundan sonra cübbesînin kenarını alarak oraya tükürdü ve kenarı katladı da : Yahut işte böyle yapar» buyurdu. Hadîsdeki :
«Yâni ayağının altına» tâbiri camide olmayanlara mahsustur. Camide olanlar mutlaka mendiline veya elbisesine tükürür. Çünkü bîr hadîsde :
«Mescid içine tükürmek günahtır» buyrulmuştur.
Yukarda Resûlüllah (S-A.V.)'in sağ tarafa tükürmeyi men.etmesine sebeb olarak orada bir melek olduğunu beyan ettiğini görmüştük. Buna şu sual vârid olmaktadır: Sağda olduğu gibi, solda da bir melek - vardır. Bu melek işlenen kötülükleri, günahları yazar. Sol tarafa tükürüldüğü takdirde o rahatsız olmazmı? Bu suale şu yolda cevap verilmiştir: «Sağa tükürmemek yalnız'sağ taraf meleğine mahsus bir ikram, ve teşriftir». Müfeahhirin-i Ulemâdan bazıları bu suale şöyle cevap vermişlerdir: «Namaz bedenen yapılan iyi amellerin temelidir. Binâenaleyh kötülükleri yazan meleğin ona bir dahli yoktur.» Bunların delili İbni Ebî Şeyhe (— 234)'nin Hazreti Huzeyfe'den mevkufen tahrîc ettiği hadîsteki:
«Sağına da tükürmesin. Çünkü sağında iyi ameller kâtibi Vardır» ifâdesi ile Taberanî'nin (260 — 360) rivayet ettiği Ümâme hadîsindekr:
«Zira o Allah'ın huzuruna sağında bir melek, solunda da şeytanı olduğu halde çıkacaktır» ibâresidir.
Bu hadîs sabit olunsa sol tarafa tüküren şeytanın üzerine tükürmuş oluyor. İhtimal sol taraftaki melek o sırada tükürük isabet et-miyecek şekilde geriye çekilmiş bulunuyor. Yahut namazda sağ tarafa meylediyor.[596]

258/191- «(Bu da) ondan. Demiştir ki: Âişe'nİn bir kaygısı vardı. Evinin bir tarafını onunla örtmüş İdi. Peygamber (S.A.V.) kendisine :
«Şu yaygını bizden defet. Çünkü tasvirleri namazımda bana arız olup duruyor; buyurdular.»[597]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmiştir.[598]

258/191- «Şeyheyn Ebû Cehm'İn Enbicaniyye'si kıssası hakkındaki Âişe hadîsine ittifak etmişlerdir. Bu hadîsde:
«Zira o hamisa[599] beni namazımdan alıkoydu» buyrulmaktadır.[600]

Kiram: İnce çarşaf veya renkli, resimli yaygıdır. Hadîs-i şerif, evde veya namaz kılanın yerde insanı meşgul edecek şeyler varsa giderilmesine delildir. Fakat bunların namazı bezacağma dair bir delâlet yoktur. Çünkü ResûîüIIah (S.A.V.)'in namazı iade ettiği rivayet olunmamıştır. Aşağıdaki hadîs de aynı hükmü ifâde etmektedir.
Hadîs-i şerîfde geçen « II' U » zamiri hamisaya aittir. Daha sonraki cümlesindeki zamir de ona aittir. Fakat Musannifin ibaresi Enbicanîyye'ye ait olduğu zannını vermektedir.
Enbicaniyye: Çizgisiz düz kumaşdan yapma elbisedir.
Hamîsa : Çizgili kumaştan yapılan elbisedir.
Bunu Resulü Ekreme Ebî Cehm (R. A.) hediye etmişti. Hazreti Âişe hadîsinin'lâfzı şöyledir:
«Peygamber (S.A.V.) çizgileri olan bîr hamîsa İçinde namaz kıldı, ve çizgilerine şöyle bir baktı. Namazdan çıktıktan sonra : «Benim bu hamîsamı Ebû Cehm'e götürün; Ebû Cehm'in düz kumaş elbisesini bana getirin. Çünkü bu hamîsa demin beni namazımdan alıkoydu.» buyurdu. Buradaki lâfız B«7um'nindir. îmam-t Malık (53— 179) «El-Muvatta» da bu hadîsi Hazreti Âişe'den şu lâfızla rivayet ediyor:
Âişe (R.Anhâ) demiştir ki: Ebû Cehm b. Huzeyfe Resûlüllah (S.A.V\)'e çizgili bir hamîsa hedîye etti. Resûlüüah onunla namaza geldi.. Namazdan çıkfıktan sonra: «Bu hamîsayı Ebû Cehm'e iade edin» buyurdular. Yine Hazreti Âişe'den bir rivayette :
«Namazda olduğum halde çizgilerine bakıyordum. Korkarım beni alıkoyacak» buyrulmuştur. îbni Battal (—444) diyor ki: Rcsûlüllah (S.A.V.)'in Ebû Cehm'den başka elbise istemesi hediyesini kendisini küçümseyerek iade etmediğini bildirmek içindir».
[Me!n-i Hadîs 257/192 Nolu Hz. Âişe (R.Anhâ) Hadîsine bak.] Hadîs-i şerif, nakış ve resim gibi kalbi meşgul ederek namazdan alıkoyan şeylerin mekruh olduğuna delildir. Yine bu hadîs Resûl-ü Ekrem'in namazdan alıkoyan şeylerden namazı kurtarmağa şitâb ettiğine delâlet ediyor. Tîybî: «Kötülerden geçtim; burada resimlerle zahiri eşyanın temiz kalplere ve pak ruhlara bile te'siri olduğu bildiriliyor» demektedir.
Bu hadîsde nakışlı seccadeler üzerinde namaz kılmanın ve mes-cidîeri nakışla süslemenin mekruh olduğuna delâlet vardır.[601]

259/192- «Câbir b. Semura radiyallahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallajıü aleyhi ve seîlem :
— Ya namazda gözlerini semaya diken kavimler bundan kat'i surette vazgeçerler; yahut gözleri kendilerine dönmez; buyurdular.»[602]

Bu hadîsi; MüsMm rivayet etmiştir.[603]

259/192- «Müslim'in Âişe radiyallahü anhâ'Aan rivayetinde Âişe: Resûlüllah saUallahû aleyhi ve sellem'l :
— Yemek huzurunda namaz olmaz; kendisini büyük ve küçük abdestler sıkıştıranın da namazı olmaz; derken işittim, demiştir.»[604]

Semâdan murad: Mutlak surette yukansıdır. Nevevî (631 — 676) Müslim şerhinde: «Bu hadîsde pek te'kitli nehy ve şiddetli tehdit vardır. Bu bâbda icmâ olduğu naklolunur» diyor. Nehy tahrim îcab eder. tbni Hazm (3 — 456) : «Gözlerini yukarıya dikmek namazı bozar demiştir. Kâdi îyaz (476 — 544): «Namazdan gayri dualarda gözleri yukarıya dikmek hususunda ulemâ ihtilâf etmiş; bir. takımı bunu mekruh görmüş, ekseriyet caiz olduğuna kaildir» diyor.
[Metni hadîs 259/192 Hz. Âişe (R. A.) hadisine bakıla.]

Bu bâbda yukarda üçüncü hadîsde söz geçti ise de buradaki hadîs yemeğin hazır olduğu yerde namaz kılınamiyacağını ifade ediyor. Bir de bu hadîs farz ve nafile bütün namazlara, keza a-ç veya tok herkese âmm ve şâmildir. Oradaki hadîs bundan esahtır. Kendisini yellenmek sıkıştıran da hükümde dahildir. Fakat sıkıştırma olmadan yelleneceği gelmek dahil değildir. Yani bu takdirde namazım kılabilir. Başı sıkılan bir kimsenin o hali ile namaz kılması mekruhtur.
Bu kerahat huşûu noksanlaştırdığındandır, diyorlar. Başı sıkılmakla beraber vakit de daralsa ve çıkacağından korksa, namazı maal kerahet sahihtir. Zahirîlere göre bu namaz batıl olur.[605]

261/193- Ebû Hüreyre radtyaUahü anh'dan rivayet edilmiştir ki; Peygamber saUdllahü aleyhi ve seUem :
— Esnemek şeytandandır; biriniz esnedi mi gücü yettiği kadar menetsin; buyurmuştur.»[606]

Bu hadîsi; Müslim ve Tîrmizî rivayet etmişlerdir. Tîrmlrf «Namazda» kaydını ziyâde etmiştir.
Esnemenin şeytandan oluşu mecazdır. Esnemek midenin fazla dolu bulunmasından ve tenbellikten meydana gelir. Bunlar ise şeytanın sevdiği şeylerdir. Binâenaleyh ondan gelmiş gibidir. Tirmizî'-nin ziyâdesini de kattıktan sonra hadîsin mânası: «Biriniz namazda esnedi mi mümkün olduğu kadar menetsin» demek olur. Maamafih bu halden namaz dışında da korunmağa, çalışmağa bir mani yoktur. Zira mutlak ile mukayyet hükümde birbirine muvafıktırlar. Tirmigî'nin ziyâdesi Buharî'de de vardır. Buharı ondan sonra şu ziyâdeyi de kaydeder:
«Esnerken» hâ demesin. Çünkü bu ancak şeytandandır; ona güler.»
Bütün bunlar huşûa manî olan şeylerdir. Esniyen elini ağzına koymalıdır. Zira bir hadîs-i şerîfde:
«Biriniz esnedi mi hemen elini ağzına koysun. Çünkü şeytan esneme İle birlikte girer.» buyrulmuştur. Bu hadîsi; Buha-rîj Müslim, Ahmed ve başkaları tahrîc etmişlerdir.[607]

Mescidler Babı

Mesâcid kelimesi mescidin cem'idir. Mescid, cimin kesresi ile okunursa mekân-ı mahsustur. Cimin fethası ile secde yeri demektir. Mes-cidlerin fazileti hakkında pek çok hadîsler vardır. Bunlarda mescidlerin Allah indinde en makbul yerler olduğu; helâl malından bir mescid yaptırana Allah'ın cennette bir köşk bina edeceği beyan olunmaktadır. «Mecmeu'z - Zevâid» gibi hadîs kitapları bu gûna hadîslerle doludur.[608]

262/194- «ÂÎşe radiyalîahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) mescidlerin evlerin içine yapılmasını ve temizlenmesini, kokulanmasını emretti.»[609]

Bu hadîsi; Ahmed, Ebû Dâvud ve Tirmiiî rivayet etmiş; Tirmizî İrsalini sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerîfdeki «Dûr» kaydından murad; evlerin içi de olabilir; evlerin yapıldığı mahallerde. Mescidler temiz olacak ve kokuîanacak-tır. Kokulamak buhur ve sair ile olur.
Bu hadîs-i şerîfdeki emir nedib içindir. Çünkü Müslim'in (204—261) rivayet ettiği bir hadîsde:
«Namaz sana nerede yetişirse hemen kıl» buyrulmuştur. Böyle hadîsler başkalarında da vardır. Birinci mânaya göre mescidler evlerin içine yapılacaktır. Bu takdirde hadîsimiz teshilin yani onu sebilleştirmenin ve hak yolunda umum tarafından kullanılmak üzere açılmasının şart olduğuna delâlet eder. Çünkü hemen mescid adı takmakla mescid oluverse bu binaların sahiplerinin mülkünden çıkması lâzım gelir. Bazılarına göre murad: Evlerin bulunduğu mahallerdir:
[610] «Sîze fasıklar darını göstereceğim» âyeti bu kabildendir. Çünkü arap-lar kabilelerin toplandığı yere «dar» derlerdi. Sevrî: «Mescidlerin darların içinde yapılmasından murad, kabilelerdir» diyor.[611]

263/195- «Ebu Hüreyre radıyaMahü anh'ten rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saltaîlahü aleyhi ve sellem:
— Allah Yahudilerin belâsını versin; Peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptılar; buyurdu.»[612]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Müslim: «Hıristiyanlar da» ibaresini ziyâde etmiştir.[613]

263/195- «Buharı ile Müslim'de Âişe hadîsinden (şu parça vardır):
Hıristiyanlar aralarında salih zât öldümü kabrinin üzerine bir mescid yaparlardı.» Bu-hadîsde «Bunlar mahlu-kâtin en kötüleridir» ibaresi de vardır.Müslim (204 — 261) Hazreti Âîşe (R. Anhâydah şu hadîsi rivayet ediyor:
«ÂÎijb radiycdlahü anhâ dedi ki: Gerçekten Ümmü Habibe ile Ümmü Seleme Resûiüilah (S.A.V.)'e Habeşistanda içersinde resimler bulunan bîr kilise gördüklerini ahlattılar da Resûlüllah (S.A.V.) : Şüphe yok
ki, bunlar, aralarında salih kimse bulunup, öldüğü zaman kabrinin üzerine bir mescid bina ederler ve o suretleri yaparlardı. Bunlar kıyamet gününde Allah'ın indinde mahlûkatın en kötüleri olacaklardır» buyurdu.
Kabirleri mescid yapmak içersinde namaz kılmağa da üzerlerinde namaz kılmağa da şâmildir. Yine Müslim'de şu hadîs vardır:
«Kabirlerin üzerine oturmayın. Ne onlara doğru, ne onların üzerinde namaz kılmayın.» Kadı Beyzavî (685) tefsirinde şöyle der: «Vaktaki Yahudilerle Hıristiyanlar Peygamberlerinin sanma tazim için onların kabirlerine secde ettiler, kabirleri kıble yaparak namazda onlara doğru döndüler — Allah belâlarını versin — kabirleri put ittihaz ettiler; müslümanlar bundan menedildi. Amma bir kimse salih bir zâtın civarına mescid inşa eder ve bundan ona tazim ve ona doğru teveccüh değil de, sırf yakın bulunmak suretiyle teberrük kasdederse, bu tehdide dahil olmaz. BeyzavVnin «ona tazim ve ona doğru teveccüh değildi, sırf teberrük için» diyerek yaptığı ta'lili Sübülü's - Selâm-» sahibi beğenmemektedir. Bu söze kargı «o zâta yakınında mescid yapmak, ve onunla teberrük kas-detmek, onu tazimdir» dedikten sonra; «Nehy hadîsleri mutlaktır; Beyzavî'nin dedikleri ile ta'lil etmeye bir delil yoktur. Anlaşılan burada illet «Şeddi zeria» yani fenalık yolunu kapamak ve faidesi zararı olmayan, İşitmeyen cemaatı tazim eden putperestlere benzemekten uzak bulunmaktır. Çünkü bu bâbda sarf edilen mal tamamiyle faideden hali olup, nahak yere israftır. Bir de bu, kabirlerin üzerine mum yakmağa sebep olur ki, failine lanet okunmuştur.» diyor.Ve kabirlerin üzerine yapılan türbelerle kubbelerin sayısız mefsedetlerinden bahsediyor ise de Hak olan San'anî'mn iddiası değil, BeyzavVnin sözüdür. Nitekim, Fukaha-ı Kiramın kavilleri de budur. Hakikatda ne Sule-lıadan birinin kabrine yakın Mescid yapmak, putperestliğe benze-mekdir ne'de Hâşâ!, O kabirde yatan zâta tapmakdır. San'anî merhum burada galeyane gelerek melûf bulunduğu mezhebi sezdirmiştir:
«Allah yahudilerle hıristiyanların belâsını versin...» Fakat hıristiyanları katınca mes'ele müşkilleşir. Çünkü onları Hazreti İsa'dan başka peygamberi yoktur. Hazreti İsa Aleyhisseîâm ise diri olarak göğe çekilmiştir. Buna cevaben bazıları hıristiyanların Hazreti İsa'dan gayri mürsel olmayan, yani kendilerine kitap verilerek gönderilmeyen peygamberleri vardı. Havariyyun ile Hazreti Meryem bunlardandır.» demiştir. Bazıları da: «Peygamberleri» tâbirinden, maksad hem yahudilerin, hem hıristiyanların peygamberleridir. Yahud murad: Peygamberlerle tâbi'leridir. Bu sözle ikisi birden kastedilmiştir; demişlerdir. Bu kavli şu hadîs de te'yid eder:
«Peygamberlerinin ve salihinden olanlarının kabirlerini mescid ittihaz ederlerdi.» Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
En güzeli: «Yahudilerin Peygamberleri hıristiyanların da peygamberidir. Çünkü hıristiyanlar her Resule inanmakla memurdurlar» demektir. Hadîsde son olarak geçen ismi işareti her iki fırkaya attir. Ve zem olarak kâfidir.
İttihaz etmekten murad: Yeni yapmağa ve yapılmışa tabi olmağa şâmildir. Şu halde yahudiler peygamberlerinin kabirlerini mescid yapmış; hıristiyanlar da onlara tâbi olmuştur.[614]

265/196- «Ebu Hüreyre radiyaHahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber (S.A.V.) süvariler gönderdi. Bunlar bir adam getirdiler ve onu mescidin direklerinden birine bağladılar. İlâ âhir...»[615]

Bu hadîs Müttefekun Aleyh'dir.
Getirilen adam Sümame b. Üsal'dir. Nitekim Sahîheyn'de ve şâir hadîs kitaplarında ismi geçer. Fakat onlarda Resûlüllah (S.A.V.)'in emir vererek bağlattığı yoktur. Yalnız bağladıklarına ses çıkarmamış ,bina-enaleyh takrir buyurmuştur. Hadîsin kıssasında Resûlüllah (S.A.V.)'in. üç günde bir yanma uğrayarak :
«Nen var yâ Sümâme...» dediği zikrediliyor.

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Bu hadîsde esiri mescide bağlamanın caiz olduğuna delil vardır. Getirilen esir isterse kâfir olsun. Şu halde hadîs :
«Şüphesiz ki mescid zikrullah ve taat içindir.» Hadîsini tahsis eder. Resûlüllah (S.A.V.)'in Sakîf hey'etini mescidde konaklattırdı-ğı sabittir Hattâbi (— 388) diyor ki: «Bu hadîsde, müşrikin ihtiyacı olduğu zaman mescide girebileceğine delil vardır. Meselâ: Mescidde olup dışarı çıkmayan borçlusunu yakalamak, mescid içinde dâva halleden hâkimin huzurunda dâvaya durmak gibi hallerde müşrik mescide girebilir. Resûlüllah (S.A.V.)'in Mescidine Kâfirler sual sormak ve diğeri bazı şeyleri görmek için gelirlerdi. Orada uzun uzadıya kalırlardı. Ebû Dâvud (202 — 275)'un Ebû Hüre*yre'den tahrîc ettiği bir hadîsde, Resûlüllah (S.A.V-)'e mescid içinde iken yahudilerin geldiğinden bahsolunmaktadır.
Vakıa müşrikler hakkında- KuKan-ı Kerîmde :
[616] «MescİD-i Harama yaklaşmasınlar» buyrulmuştur. Amma bundan murad : Hacc veya Umre yapmalarına imkân verilmemekdir,
[617] «Onlar için mescidlere ancak korkarak girmek vardır.» Âyeti Kerîmesi ise müşriklerin mescidlere girmesini haram kılmak için tam delil olmaz. Çünkü bu âyet hıristiyanlar Beyt-i Mukaddesi zaptederek içersine pislik attıkları zaman, yahut Kureyş, Hudeybiye senesi Resûlüllah (S.A.V.)'i Umre yapmaktan menettikleri vakit nazil olmuştur. Zapt ve istilâ, tahrip gibi maksadlarla girmezlerse hüküm nedir? Âyet-Î Kerîme bu suale cevap vermiyor. Herhalde Musannif merhum bu hadîsi, müşriklerin mescide girmelerinin caiz olduğuna delil olmak üzere getirmiş bulunsa gerektir. Nitekim Mescid-i Haramdan mada mescidlere girip girmiyecekleri hususunda Imam-ı Şafii'nin reyi de böyledir.[618]

266/197- «Ebu Hüreyre'den (rivayet olunmuştur ki) Ömer radiydl-Jahü anh mescidde şiir okuyan Hassan'ın yanına uğramış ve ona bir bakmış. Hassan; ben burada senden daha hayırlısı varken okuyordum; demiştir.»[619]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîs-î şerifin siyakından anlaşıldığına göre Hazreti Ömer (R. A.) Hassan'a bakınca Hassan bunun iyiye alâmet olmayıp inkâr mânasına geldiğini anlamış ve cevap vermiştir.
«Senden daha hayırlısı» sözü ile bittabi Resûlüllah (S.A.V.)'İ kasdetmiştir. îmam- Buharl (194 — 256) da bu kıssaya işaret ederek Hassan[620]'ın mescidde Peygamber (S.A.V.) tarafından müşriklere verdiği cevaptan bahseder. Hadîs-i şerîf, mescidde şiir okumanın caiz olduğuna delildir. Fakat îbni Huzeyme (223 — 311) nin 'tahrîc ettiği TirmizVnm de sahîhlediği Amr b. Şuayb hadîsi ile diğer bazı hadîsler buna muarızdır. Amr b. Şuayb hadisi şudur:
«Resûlüllah (S.A.V.) mescidde şiirler okumayı yasak etti.» Bu hadîsin şâhidleri de vardır.
O hadîslerle babımız hadîsinin arası cem edilmiş ve yasak edilen şiirler câhiliyet devrine ait, öğünme şiirleridir kî, bunlarda sahîh bir heder ve maksad yoktur. Okunmasına izin verilenler ise böyle olmayıp sahîh bir maksad ifâde edenlerdir, denilmiştir. Bazıları: «Okunmasına izin verilen şiirlerin mesciddekileri meşgul etmiyecek cinsten olmaları şarttır» derler.[621]

267/198- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir.Demîştir ki; Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem:
— Kim bir adamı mescidde kayıp hayvan ararken işitirse, «Allah onu sana iade etmesin» desin. Çünkü mes-cidler bunun için yapılmamıştır; buyurdular.»[622]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîfdeki beddua, o adama ceza içindir. Çünkü mescidde, caiz olmayan bir şeyi irtikâp etmiştir. Hadîsin zahirine bakılırsa- beddua aşikâre edilecektir. Hem edilmesi lâzımdır. Çünkü mescidler hayvan aramak İçin değil, zikrulfah için, namaz kılmak, ilim Öğrenmek ve hayırlı şeyler müzakere etmek için yapılmıştır.
Bu hadîs, mescidde hayvan' arayıp soruşturmanın memnu olduğuna delâlet eder. Hayvandan gayrı kayıpların soruşturulması da bu hükme dahildir, deniliyor. Zira illet birdir. O da «Çünkü mescidler bunun İçin yapılmamıştır.» sözüdür. Şu halde gerek mescidde gerekse başka yerde bir şey kaybedenler mescidin kapısına oturup girenlerle çıkanlara dışarı da soracaklardır.[623]

267/199- «Ebû Hüreyre radıyallahü anh'öen rivayet edilmiştir ki; Resûlüllah sdtlallahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimseyi mescidde satarken veya satın alırken görürseniz ona; «Allah ticâretine kâr ettirmesin; dey'" buyurdu.»[624]

Bu hadîsi, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmişlerdir. Nesâî onu «Hasen» bulmuştur.
Hadîs-i şerif, camilerde ahş-veriş yapmanın haram olduğuna delildir. Ahş-veriş görenlerin faillerini menetmek için açık açık «Allah ticâretine kâr ettirmesin» demeleri lüzumuna da delâlet ediyor. Buna. sebep ve illet yukanki hadîsde beyan edilen «Çünkü mescid-ler bunun için yapılmamıştır» hadîsi şerifidir.
Buna rağmen yine de mescidde ahveriş yapılsa acaba sahih ve mün'akid olur mu? Bu suale cevaben Mârudî (_450): «Evet, bilittifak mün'akid olur» diyor.[625]

269/200- «Hâkim b. Hizam[626] radiyallahü anh'den rivayet edil-* mistir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seîîem :
— Hadler mescidlerde ikâme edilemez, oralarda kısas da yapılamaz; buyurdular.»[627]

Bu hadîsi, Ahmed ve, Ebu Dâvud zayıf bir senedle rivayet etmiştir.
Hadîsi, Hakim (321 — 405), İbnü's - Seken (294 — 353) Dâre Kutnî (306 — 385) ve Beyhakî (384 — 458) de rivayet etmişlerdir. Musannif merhum «Telhis» de: Bunun isnadında beis yoktur» der.
Bu hadîsi mescidlerde hudut ikâmesi ile kısas yapmanın haram olduğuna delildir. Nitekim yerlerinde görülecektir.[628]

270/201- «Âişe radıyallahü anhâ'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Hendek günü Sa'd yaralandı. Ve Resûîüllah (S.A.V.) kendisini yakından dolaşabilmek için üzerine mescidde bir çadır kurdu.»[629]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf mescidde hasta ve yaralı bakıîabileceğine, uyunacağına, çadır kurulabileceğine delildir.
«Hudud» : Haddin cem'idir. Hadd; lûgatta : Menetmek manasınadır. Istılahta ise zina, içki ve hırsızlık gibi şeylerin sebeplerini men-eden mânilerdir ki, bunların bazısı dayak, bazısı el kesme, kelle kesme gibi şeylerdir.[630]

271/202- «(Bu da) ondan. Demiştir kî: Resûlüllah (S.A.V.)'in, ben mescidde oynayan Habeşlilere bakarken beni örttüğünü gördüm, ilh...»[631]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Buharî'nin bir rivayetinde oyunun kalkan ve harbilerle yapıldığı; Müslim'in bir rivayetinde sade harbilerle yapıldığı beyan olunuyor. Yine Buharî'nin bir rivayetinde günün bayram olduğu bildiriliyor. Bu da sevinç günlerinde böyle oyunların mescidde. oynanabileceğini gösterir ise de bunun Kitap ve sünnetle mensuh olduğu iddia ediliyor. Kitaptan nâsihi :
[632] «Bina edilerek içlerinde isminin anılmasına Allah'ın izin verdiği evlerde...» Âyeti kerimesidir. Sünnetten de hadîsidir. Maamafih nesh iddiasına itiraz edenlerde olmuş ve: Hadîs zaittir. Sonra ne âyette, ne de hadîsde neshe dair bir sarahat yoktur. Tarih de malûm değildir ki nesh iddia edilebilsin demişlerdir. Habeşlilerin oyununun mescid haricinde olduğunu, Hazreti Âişe'nin mescidde bulunduğunu da iddia edenler olmuştur.
Hazreti Âişe (R. Anhâ)'mn ecnebiyye olduğu halde oynayanlara bakması, kadının insan topluluklarına ferdlerini ayırmaksızın toptan bakışının caiz olduğuna delâlet eder. Nitekim camiye giren ve çıkan cemaata ve keza yollardaki kalabalığa bakmak da böyledir. Mes'elenin tahkiki yerinde gelecektir.[633]

273/203- «(Bu da) ondan, (demiştir ki): Bîr kara cariyenin mescîd-de çadırı vardı. Bana gelir ve yanımda konuşurdu... İlâh...».[634]

Bu hadîs, MÜttefekun Aleyh'dir. Bu hadîs Buharî'de Hazreti Âişe'den şu lâfızlarla rivayet olunuyor:
«Arap kabilelerinden birinin kara bir cariyesi vardı. Bunu âzâd etmişler. Fakat onlarla beraber yaşıyormuş. Birgün kabilenin bir kız çocuğu üzerinde kayış parçaları ile işlenmiş kırmızı bir kuşak olduğu halde sokağa çıkm:ş. Câriye diyor ki : Kız kuşağı bıraktı. Yahut da ondan düştü. Kuşak yerde iken bir çaylactk geçti ve onu et sanarak kâptı. Onu aradılar fakat bulamadılar. Ve kuşaktan dolayı beni itham ettiler. Artık benî araştırmağa başladılar. (Hattâ Önünü bile aramışlar.) Diyor kî: Vallahi ben yanlarında duruyordum. Bir de ne göreyim çaylacik çtka geldi ve o kuşağı atıverdİ. Aralarına düştü. Ben: İşte beni itham etliğiniz şey! Vehmettiniz! Halbuki ben bundan beriyim; işte o! dedim»
Hazreti ÂİŞe (R.Anhâ) diyor ki bunun üzerine câriye Resûlüllah (S.A.V.)'e gelerek müslüman oldu. Bu cariyenin mescİdde bîr çadırı veya kıldan evi vardı. Bana gelir yanımda muhabbet ederdi. Oturur oturmaz şunu söylerdi: «Kuşak günü Rabbimizin acayiplerindendir.» «Beri bak, hiç şüphe yek ki o beni küfür diyarından kurtardı.»
Âişe diyer ki: Ona, «ne oluyor sana ki oturur oturmaz bunu söylü-yersun? dedim. Bana bu hadîsi anlattı.»
İşte Musannifin «El-Hadîs» diyerek okunmasını bize havale kıldığı hadîs budur. Bu hadîs de erkek veya kadın bir müsiümanın evi yoksa fitneden emin olmak şartı ile mescidde yatıp kalkabileceğine; mescide çadır ve şâire kurulabileceğine delâlet vardır.[635]

273/204- «Enes radiyallahü anh1'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Mescidde tükürmek günahtır; keffareti onu gömmektir; buyurdular.»[636]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Eu h&dîs, m:scidde tükürmenin günah olduğuna; tükürüğü gömniL'k bu günah için keffaret olacağına delâlet ediyor. Halbuki yukarda huşu tâbınm 257/190 Nolu hadîsinde; «sol tarafına veya ayağının altına tükürsün» buyrulmuştu. Şu halde bu hadîs oradakine muarızdır. Çünkü o hadîsin zahiri âmm'dır. Binâenaleyh mescidde olana da şâmildir. Ncvcvl {631 — 676) eliyor ki: «Bu hadîslerin ikisi de âmm'dır. Lâkin ötekinin umumu mescidin içinde olmamakla tahsis edilmiştir. «Halite» hadîsinin umumu mescid içinde olan hakkında tahsis edilmeden kalmıştır. «Kadı îyaz» (476 — 544): «Mescidde tükürmek yere gömülmez-se günahtır; gömülürse, günah olmaz» diyor. Hadîs imamlarından bazıları bu re'ye kail olmuşlardır. îmam-ı Akmed b. Hanbel (164 — 241) ile Taberânî (260 — 360)'nin «Hasen» bir isnadla Ebû Ümâme (R. A.)f-den merfûan rivayet ettikleri şu hadîs de bu re'yi te'yîd eder:
«Bir kimse mescidde tükürür de onu gömmezse günahtır. Gömerse sevaptır.» Anlaşılıyor ki tükürüğü ancak gömülmediği takdirde günah addetmiştir. Müslim'in Hazret! Ebû Zer'den merfûan rivayet ettiği şu hadîs de öyledir.
«Ümmetimin'günahları arasında mescidde olup da gömülmeyen tükürüğü buldum.» Selef-i Salihîn hazârâtı bunu böylece anlamışlardır. «Sünen» nâmındaki hadîs kitaplarında Said b. Man&ur'd&Ti, o da Ebû übeyde b. EJ-Cerrah''dan işitmiş olmak üzere şu hadîs rivayet olunmuştur.
«Ebû Ubeyde bîr gece mescidde tükürmüş ve gömmeyi unutmuş; hattâ evine dönmüş. Hemen ateşten bir şule alarak tükürüğü aramağa gelmiş; nihayet onu gömmüş ve: Allah'a hamdolsun ki bu gecenin günahı üzerime yazılmadı; demiş.» Görülüyor ki, Hazret! Ebû Ubeyde tükürüp gömülmeden bırakıldığı zaman günah olacağını anlamıştır. Yukarda görmüştük ki, günah olan sağ tarafa veya kıbleye tükürmektir. Sol tarafa veya ayağının altına tükürmek günah değildir. Binâenaleyh bu hadîs oradaki hadîsle tahsis ve takyîd olunmuştur.
Cumhur-u ulemâya göre (gömmekten) murad: Tükürüğü mescidin içine, mescidin toprağı ve kumu ile örtmektir. Bazıları mescidden dışarı çıkarıp gömülür demişlerse de, bu ihtimalden uzaktır.[637]

274/205- «(Bu da) ondan. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) :
— İnsanlar mescidler hakkında Övünmeye başlayıncaya kadar kıyamet kopmaz; buyurdular.»[638]

Bu hadîsi, Tirmizî müstesna Beşler tahrîc etmişdir.İbni Huzeyme de sahîhlemiştir.
Mescidler hakkında övünme : «Benim mescidin senİnkinden daha yüksek, daha muhteşem, ve ziynetli» gibi sözlerle olduğu gibi binayı yüksek yapmak ve ziynetlemek suretiyle fiilen.de olur.
Hadîs-i şerîf Peygamberliğin alâmetlerindendir. «Kıyamet kopmaz» tâbirinden mescidler hakkında övünmenin kıyamet alâmetlerinden olması manâsı çıkarılabilir. Bu hadîsde övünmenin mekruh olduğuna ve kıyamet alâmetlerinden sayıldığına Allah-ü Teâlâ'nm bina itibarı ile değil, ibâdet ve taat itibarı ile mescidlerin muhkem ve mamur olmasını dilediğine delâlet vardır.[639]

275/206- «İbnİ Abbas radiyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
«Ben mescidleri muhkem kurmak için emir almadım; buyurdu.»[640]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud tahrîc etmiş ve İbni Hibban sahîhlemiştir. Tamamı şöyledir:
«OnJarı yahudilerle hıristiyanların süslediği gibi tezyin edirt diye (de emir almadım).» Fakat bu cümle İbni Abbas (R.A.)'m kendi ifâdesinden müdreçtir. Herhalde Peygamber (S.A.V.)'in beyanlarından, bu ümmetin binayı sapasağlam oturtarak harç ve kireçle ziynetleme hususunda Benî İsrail'in yolundan gideceğini anlamış da söylemiş olacaktır.[641]
Hadîs-i şerif, kerahet veya fahrim ifâde ediyor. Zira yahudilere ve hiristiyanlara benzemek haramdır. Çünkü mescidlerin bina edilmesinden maksad, yalnız soğuktan ve sıcaktan korunmaktır. Onları ziynet-lemek, ibadetin ruhu mesabesinde olan huşu'dan kalpleri ahkoyar. Mihlaplanri ziyn etlenebil e ceğine dair bir kavi varsa da, o da doğru değildir, mekruhtur. Çünkü namaz kılanın kalbini meşgul eder. «El-Bahrü'z-Zahhâr» sahibi (El-Mehdî) Harameyn-i Şerifeyn diye yaddettiğimiz Kâbe-İ Muazzama ile, Medine'deki Mescid-i Nebevî'nin tezyinine çatarak şunları söylüyor: «Şüphesiz ki Haremeyn'in tezyini, hall-ü fasl sa-hiblerinin ve sükûtu rıza sayılmayanların yani ulemânın re'yi ile olmamıştır. Bunu ancak cebbar hükümdarlar fazilet ehlinden tek birine danışmadan yapmışlar, müslüma-nlar ve ulemâ da rıza göstermeden susmuşlardır. «Sübülü's - SeZâm» sahibi bu sözü naklettikten sonra takdirini gizlemeyerek «bu güzel bir sözdür» dedikten sonra : Resûlüllah (S.A.V.)'in ; «Emrolunm&dim» sözünde tezyinatın iyi bir şey olmadığını iş'â-r vardır; çünkü iyi olsa Resûlüllah (S.A.V.) emrederdi diyor.» Ve müdafaasını isbat için BuharVden, îbni Battâl'd&n deliller getiriyor. Bu-harV den. delili İbni Ömer (R.A.ydm rivayet edilen şu mealdeki hadîstir. Resûlüllah (S.A.V.)'in mescidi onun zamanında kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dalından, direkleri hurma ağacındandı. Ebû Bekir ona bir şey ilâve etmedi; Ömer ilâve etti ve onu Resûlüllah (S.A.V.) zamanındaki temeli üzerine kerpiçle ve hurma dalı ile bina etti; direklerini de tekrar odundan yaptı. Sonra onu Osman değiştirdi ve ona büyük bir ziyâde ilâve etti. Duvarlarını nakışlı taşlarla ve kireçle bina etti. Direklerini nakışlı taşlardan-; tavanını saç ağacından yaptı.» «îbni Battâl'da,: «Bu, mescid yaparken iktisad yapmanın, onları güzelleştirmek için haddini aşmamanın sünnet olduğuna delâlet eder.» demiş. «Sübülü's - Selâm» sahibi devam ile: «Ömer, zamanında bunca fütuhat ve mal çokluğu olmasına rağmen bu mescidi bulunduğu şekilden değiştirmemiş, yalnız yenilemeğe mecbur olmuştu. Çünkü hurma dalları onun zamanında eskimişti. Sonra onu tamir ederken de: İnsanları yağmurdan koru! Sakın kızarıp sararma. İnsanları fitneye sokarsın» demişti. Daha sonra Osman geldi. Onun zamanında mal daha da çoğaldı. O da mescidi lüzumsuz tezyinat ile güzelleştirdi. Bununla beraber bazı sahabe kendisine inkâr ve itirazda bulundu. Mescidleri ilk tezyin eden, Velid b. Abdülmelik'iir. Bu da sahabe devrinin sonlarına rastlar. Ehl-i ilmin birçoğu fitneden korkusuna bunu inkâr etmekten kaçınmıştır» diyor.
Re'yi âcizanemce bu bâbda ne «El-Bahrü'z - Zahhar» sahibinin takdirine lüzum vardır; ne de «Sübülü's - Selâm» sahibinin takdirine.
Çünkü Harameyn-î Şerifeyn'i ziynetleyenler bunu -hâşâ- bir kimseye cebir ve kahrolsun diye değil, îslâmın iki büyük şiarı ve küre-i arzın medâr-ı iftiharı olan bu mübarek yerlerin birer Beyfuilah olması ibâdetlerin başka yerlere nisbetîe buralarda bin kat daha sevablı olması dolayısı ile onlara karşı bir nişâne-i hürmet ve ta'zim olmak üzere yapmışlardır. Binâenaleyh şu hareketlerinden dolayı takbihe değil, asıl takdire lâyik olan onlardır. Nitekim şeâir-i diniyyesini[642] ta'zim edenlere belîğ bir takdirname olmak üzere Tealâ Hazretleri :
[643] «Allah'ın şeâîrine kim fa'zim gösterirse muhakkak o ta'zim kalplerin takvasındandır» buyuruyor. Vakıa Fahri Kâinat (S.A.V.) Efendimiz her şeyde sadeliği sever, israf ve tebzirden son derece sakımrlardı. Bu cümleden olmak üzere bina ziynetine de ehemmiyet vermezlerdi. Fakat bu mes'ele zamanların değişmesiyle değişmiyecek, zarûriyattan değildir. Nitekim daha Hazreti Osman (R. A.) devrinde Mescid-i Nebevî'nin şeklen değiştirilmesi bunu gösterir.
Sonra fıkıh kitaplarımız mescidlerin nakışlanmasında bir beis yoktur; diyor. Hattâ Âlimlerimizden bazıları bunun için güzel bir ibâdettir; demiş. Bir takımları mekruh saymıştır. Fakat ehl-i tercih fukahâ, ibâdet olmasını kabul etmiş: sebeb olarak da; «çünkü bu ona ta'zim dir» demişlerdir.
Herhangi bir mescid hakkında İslâm hukukunun verdiği hüküm bu ise artık mescidlerin en güzidesi olan Harameyn-i ŞerÎ-feyn'in tezyini

hakkında ne denilir bilemem![644]

276/20- «En e s radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve selîem :
— Bana ümmetimin ecirleri arzolunclu. Hattâ kişinin mescidden çıkardığı çör çöp bile; buyurdu.»[645]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud ile Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî garip bulmuş; İbni Hİbbân sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerîf bir kimsenin mescidden çıkardığı çör çöp az da olsa yine çıkarana sevab. olacağına delildir. Bunda Beytullâhı temizlemek mü'minlere eziyet veren şeyleri gidermek vardır. Mefhum-u muhalifini alırsak mescide çör çöp getirmenin günah olduğu anlaşılır.[646]

277/208- «Ebû Katâde radiydllahü cmft'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Biriniz mescide girdi mi, iki rek'ât namaz kılmadan Oturmasın; buyurdular.»[647]

bu Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf iki rek'ât nafile namazı kılmadan oturmayı yasak etmektir ki buna «Tahiyyetü'l - Mescid» derler. Hadîsin zahirine bakılırsa vücûb ifâde ederse de Cumhur-u ulemâ'ya göre buradaki emir ne-dip içindir.
Delilleri : Resulü Ekremin birisini cemaatin üzerinden geçerek giderken gördüğü zaman ona :
«Otur, muhakkak eziyet ettin» buyurmasıdır. Eğer Tahiyyetü'U Mescİd farz olsa, o zâta oturmasını emretmezdi. Bir de sununla istidlal ederler: Resûlüllah (S.A.V.) birisine îsîâmın beş şartını öğretmişdi. Adamcağız bunları öğrenince : «Bunlardan fazla bir şey yapmam» demişti. O zaman Resulü Ekrem :
«Doğru söyledi ise kurtuldu» buyurdular.
Zahir hadîse göre bu namaz ne vakit olsa kılınır ise de bittabi mes'-ele ihtilaflıdır; ve kerahet vakitlerinde kılınmaz. Kılmadan oturan sonradan kalkıp kılsa bazılarına göre caizdir. Bu hadîse göre caiz olmamak lâzım gelir. Caiz görenlerin delili; İbni Hİbbân (— 354)'ın sahihinde rivayet ettiği Ebû Zer hadîsidir. Bu hadîse göre Hazreti Ebû Zer mescide girmiş; Resulü Ekrem kendisine sormuş:
«İki rek'ât namaz kıldın mı? Hayır demiş. Öyle ise kalk onları kil» buyurmuşlar. Bunun üzerine îbni Hİbbân :
.«Mescid tahiyyesi oturmakla elden gitmez» diye bir, başlık yapmıştır. «İki rek'ât» tâbirinin ziyâde yönünden mefhumu yoktur. Fakat noksan yönünden vardır. Zira bir reR'âtlı tahiyye namazı olmaz. Mescidin umûmundan Mescİci-i Haram hariçtir. Çünkü onun tahiyyesi namaz değil, tavaftır. Zira Peygamber (S.A.V.) tavaftan başlamıştır. Bazıları, bu adam oturmamıştır. Oturmayana tahiyye-i mescid meşru değildir, derler.
Mescid-i Harama giren evvelâ oturmadan tavaf eder, sonra makamın namazını kılar: Binâenaleyh namaz kılmadan oturmamış olur. Fakat girdiğinde tavaftan evvel oturmak isterse, tahiyye namazı kendisine meşru1 olur. Bu hükümden bayram namazını da istisna ederler. Zİrâ bayram namazından önce ve sonra Hazreti Peygamber (S.A.V.) namaz kılmamıştır; derlerse de buna: Resulü Hhrern oturmadı ki, tahiyye-i mescidi bıraktı, denilebilsin. Zaten ekseriyetle bayramları sahrada kılardı. Sahranın tahiyyesi yoldur. Mescidinde bir defacık bayram namazı kılmıştır. Onda da oturmamıştır.» diye cevap verilir. Mescide giren tahiyye-i mescidden başka bir namaz kılsa meselâ: Vaktin farzı kılmıyorsa ona niyyet ediverse, tahiyye namazının yerini tutar. Hattâ böyle dar zamanda tahiyye namazı memnudur bile. Bir hadîsde:
«Namaz kılınırken, farzdan başka namaz kılmak yoktur» buyrulmuştur.[648]

«Namazın Sıfatı Babı»

278/209- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir kî: Peygamber sallallahü aleyhi ve seîlem (namaz kılmayı beceremiyen HalUd b. Râfi'a):
Namaza kalktığın zaman abdesti tastamam al. Sonra kıbleye karşı dön ve tekbir al; sonra Kur'andan sana mümkün olanı oku, sonra rükû et. Tâ rükû halinde itmi'-nan buluncaya kadar. Sonra doğrul, tâ dosdoğru oluncaya kadar. Sonra secde et. Tâ secde halinde itmi'nan buluncaya kadar. Sonra doğrul, tâ oturarak itmi'nan buluncaya kadar; sonra secde et. Tâ secde halinde itmi'nan buluncaya kadar; sonra bunu bütün namazında yap; buyurdular.»[649]

Bu hadîsi, Yediler ta-hric etmiştir. Lâfız Buharî'nindir. İbni Mâcenin rivayeti Müsüm ricali isnadı ile «tâ oturarak itmi'nan bulun-caya kadar»dır.[650]

278/209- «Ahmed ile İbni Hİbbânm (Müsnedlerin) de kî Rifaa b. Rafi radiyallahü anh hadîsinde : «Tâ doğrularak itmi'nan buluncaya kadar» denilmekte; Ahmed'în (rivayet ettiği) bir lâfızda :
(Belini doğrult. Tâki kemikler (yerlerine) dönsün» buyruimaktadır. Nesâî İle Ebû Davud'un Rİfaa b. Rafi'den (merfûan rivayetlerinde): Mes'ele şu ki : Abdesti tastamam Allah'ın emrettiği gibi almadıkça sonra iftitah tekbiri için Allah'a tekbir getirerek ona hamd-u sena etmedikçe, sizden hiçbirinizin namazı tam olmaz» denilmiştir. (Yine Nesâî ile Ebû Davud'un Rİfaa'dan tahrîc ettikleri) o rivayette : Ezberinde Kur'an varsa oku, yoksa Allah'a hamd et. Ona tekbir ve tehlil getir»denilmiştir. Ebû Davud'un (Rifaa'dan) rivayetinde : «Sonra Ümmü'1-K.itab (Fatihayı) ve Allah'ın dilediğini oku» cümlesi vardır. İbni Hibbân'ın (rivayetinde): «Sonra dilediğini oku» buyrulmuşfur.[651]

İzahat : «Kur'andan sana mümkün olanı oku» ifadesi
«Sübhâneke» okumanın vâcib olmadığını gösteriyor. Çünkü vâcib olsa, emrederdi. Kur'andan da neyi bilir veya dilerse onu okuması lâzım geldiğini, binâenaleyh Fatihayı okumasa bile namaz sahih olacağı zannını veriyor. Mes'elenin tahkiki yerinde görülecektir. «Rükû et, tâ rükû halinde itmi'nan buluncaya kadar» tâbiri ile secdeler hakkın daki ayni tâbirler, rükû, ve sücûdun ve bunlardaki ta'dili erkânın lüzumuna delildir.
Bu minval üzere bir rek'âtın sıfatı tarif buyrulduktan sonra: «Bunu bütün namazında yap» diyerek namaz ta'lim edilmiştir. Bittabi bir rek'ât nasıl kıhmrsa geriye kalan da öyle kılınır. Yalnız îftitah tekbiri tekrar tekrar meşru olmadığından birinci rek'âta mahsustur. Bu hadîsi YedÜer birbirine yakın lâfızlarla tahrîc etmişlerdir, îbni Mâce, Müslim'in ricalinden rivayet etmiş; yalnız Buhar yerine ondakinde denilmiş ve rükûdan doğruluktan âza- yatışıncaya kadar durmanın lüzumu beyan olunmuştur.
«Hadîsin misli» yani îbni Mdce'nin tahrîc ettiği hadîsin bir eşi aşağıdaki hadîsde işaret edilendir:
— 322 —
Hadîsin buradaki rivayetlerinden birinde: «Tekbir getirerek ona hamd-Ü sena etmedikçe» denilmiştir. Bu hamd-ü-senâdan murad «Sübhâneke» okumaktır. Ve İftitah tekbirinden sonra onun okunması lüzumuna bu hadîs delâlet eder. Bu bâbda aşağıda izahat gelecektir.
Tekbir : Allahü Ekber demekle; tehlil de:demekle olur. Tekbir ve tehlil emri Kur'an okumasını bilmeyenlerin Kur'an yerine bunları okumaları lüzumuna delildir. Yukardaki hadîs-i şerif ulemâ arasında «namazını beceremiyenin hadisi» unvanı ile anılır. Ve pek büyük bir hadîstir. Namaz kılana hususî İstılahı ile farz ve vâcib neler varsa, hepsini öğretmektedir. Delâlet ettiği ahkâm çok olduğu için biz bunları sıraya koyarak rakamla göstereceğiz:
1— Namaz kılrriak isteyen herkese abdest almanın lâzım olduğuna delâlet ediyor. Bu hususta abdest âyeti olan :
[652] «Neye delâlet ederse hadisimiz de aynen ona delâlet etmektedir.»
Ve hitab abdesti olmayanlaradır. Buharî'nin (194 — 256) rivayet ettiği hadîsin mücmel bıraktığını Nesâî (215 — 303)'nin rivayeti izah ve tafsil etmiştir. Nesâî'nin rivayeti şudur:
«Tâ ki Allah'ın emrettiği gibi tastamam abdest aîıp yüzünü ve ellerini dirsekleri ile beraber yıkayıp başına da mesh ederek, ayaklarını topukları ile beraber yıkayınca-ya kadar »
Bifaa b. Hafi' raöiyallahü anh: Ensardan'dır. Künyesi Ebû Muaz'dır. Bedir, TThud ve şâir gazalara iştirak etmiştir. Cemel ve Sıffîn vak'alarında Haz-reti Ali (R. A.) tarafında bulunmuştur. Namaza müteâllik bir hadîs rivayet ettiğini söylerler.

Bu tafsilât mazmaza ile istinşakın yani ağızla buruna su vermenin vâcib olmadığına delâlet eder. Ve artık bunların nerede emrolunduğu-nu görsek o emri vücub için değil, nedib mânâsına almamıza bir karine teşkil eder.
2— Hadîsimiz İstikbal-İ Kıblenin vücubuna delâlet «diyor. Nitekim vâcib olduğunu yerinde gördük.
3— İftitah tekbirinin vücubuna ve hangi lâfızlarla olacağına delâlet ediyor. Çünkü hadîsin Taberânî (260 — 360)'deki rivayetinde «Sonra Allah-ü-ekber diyecek» buyrulmaktadır. İbni Huzeyme (223 — 311) ile Ibni Hibbân (— 354)'in sahîhledikleri ve îbni Mâce (207 — 275)'in

rivayet ettiği Ebû Humeyd hadîsinde Resûlüilah (S.A.V.) in şöyle namaz kıldığı beyan ediliyor:
«Namaza kalkdı mı dimdik doğrulur ve ellerini kaldırır; sonra Allah-ü-ekber derdi.» Bu hadîsin bir mislini de Bezzâr sahîh bîr isnadla ve Müslim'in şartı üzere Hazreti Ali (R.A*)'âen tahrîc etmiştir. Hadîs şudur:
«Peygamber (S.A.V.) namaza kalktığı zaman «Allâh-ii-ekber» der idi. Bütün bunlar, iftitah tekbîrinden muradın bu lâfız olduğunu gösterir.
4— Namazda Kur'an okumanın farz olduğuna delâlet ediyor. Çünkü: «Kur'andan sana mümkün olanı oku» ve keza :
«Eğer ezberinde Kur'an varsa oku» emirleri namazda Kur'an okunması lüzumuna sünnetten en sarih delillerdir. Kitabdan delil de :
[653] «Kur'andan mümkün olanı okuyun.» Ayeti Kerîmesi ile emsalidir.
Namazı mutlaka Türkçe kılmak ve dini mutlaka modaya uydurmak sevdasına kapılanlar lütfen şu delillere baksınlar: Baksınlar da söylesinler, bunlarda te'vil götürecek anlaşılmayan bir yer var mıdır? Bir irâde ile cihanları yoktan var eden Allah ile âlemlere rahmet olan Resulü: Biz müslümanlardan bilhassa namazda Kur'an okumamızı istiyorlar. Kur'an bilmiyenlerih de ne okuması lâzım geldiğim tayin ve ta'Iim buyuruyorlar. Bir sözle, bize ya Kur'an okuyacaksınız, yahut bilmezseniz tehlil ve tekbirle namaz kılacaksınız diyorlar. Tercüme ile namaz câîz olsa, acaba beyan etmezler mi idi? Bu suale biz cevap verelim: Beyan ederlerdi. Yarattığı kulunun dilini de bilen Rabbü'l-Âlemîn tercümeyi Kur'an yerine kabul etse, a raplar a : «Siz Kur'anın aslını okuyacaksınız; arap olmayanlara siz de tercümesini okuyacaksınız» der idi. Bunu Allahü Zül-Csîâl demediği gibi, Resulü Zîşani da dememiştir. Biânenaleyh tercüme ile namaz caiz değildir. Tercüme ile namazın caiz olamayacağında Eimme-i Selâse denilen İmam-ı Mâlik, îmam-t Şafiî, ve îmam-% Ahmed b. Haribel hazaratı müttefiktirler.
Bizim imamımız lmam-% Âzam Ebû Hanîfe'ye gelince: Bir zamanlar tercüme ile namaz kılınır diye fetva verdiği rivayet olunuyor. Fakat sonra bu fetvasından dönmüştür. Hazreti îmam, kula kolaylık mülâhazası ile Kur'anı-Kerînrci biri mânâ, biri lâfız olmak üzere iki rükne ayırmış ve mânâyı aslî rükün, lâfzı zâid rükün addetmiştir. Aslî rükün hiçbir zaman sükut kabul etmez. Yani terk edilemez. Zâid rükün baş sıkışınca sakıt olur. Meselâ : İmam kalb ile tasdik ve dil ile ikrardan meydana gelir. Tasdik imamın aslî rüknü olduğundan hiçbir suretle sükut kabul etmezse de dil ile ikrar zâid rüknü olduğundan ölümle tehdit karşısında sükut eder. Ve tehdit edilen müslümanın kalbi imanla dolu olmak şartıyla küfür kelimesini söyleyebilir, işte Hazreti îmam buna kıyasen Kur'an-] Kerîmi biri aslî, biri zâid olmak üzere iki rükne ayırmış, ve namaz bir münâcaat hâli olduğundan o halde zâid rükün olan lâfzın sükutuna kail olmuştur. Ancak unutmamalıdır ki, bu fetva dahi umumî değil, yalnız namaza ve farsçaya mahsustur. Bununla beraber mutlak da değil, «kılınan namaz mekruh olur» kaydı ile mukayyettir. Âdet olmamak şartı ile de meşruttur. Görülüyor ki bu kadar kayit ve şartlarla sımsıkı bağlanmış bulunan bu fetva bir tecrübe mahiyetinden öteye geçememiş, ve nihayet Hazreti İmam hatâsını anlayarak hemen Imameyn denilen Ebû Yusuf Muhammed'in kavline dönmüştür. Mes'ele bütün Fıkıh ve Usul-ü Fıkıh kitaplarından zikredilmiştir. İmameyn'in kavline gelince: Onlar hiç Kur'an okumak bilmeyen yeni bir müslümana Kur'an öğreninceye kadar bir iki gün terceme ile namaz kumayı caiz görüyorlar. Fakat MüteahhÎrîn ulemâmızın en büyüklerinden biri olan Kemal b. Hümam (788 — 861) bu mes'elede Imameyn kavlini de hatalı bulmakta ve: «Böylesi ümmî hükmündedir. «Yani hiç okumak bilmeyen gibidir.)» Şu halde ya hiç okumayıp susacak, yahut sadece teşbih ve tehlil ile namaz kılacaktır. Tercemeyi okursa namazı bozulur» demektedir ki, EÎmme-i Selâsenin kavli de budur., Hak olan da budur. Çünkü sadedinde bulunduğumuz hadîsi şerifin talimatı budur.
Hadîsi Ebû Dâvud (202 — 275)'deki rivayetinde :
«Ümmltt Kitabi oku.» îmam-î Ahmed {164 — 241} ile îbni Hib-ban'm (— 354} rivayetinde :
«Sonra Ümmü'l-Kurranı oku, sonra dilediğini oku» buyru-luyor. Ümmü'I-Kitâb, Ümmü'l-Kur'an»; fatihanın İsimleridir. Binâenaleyh rivayetlerin bu sarahati karşısında hadîsteki «Kur'andan sana mümkün olanı oku» ifâdesi fatihaya hamlolunur. Zaten bütün müslümanlar fatihayı bilirler. Yahud Resulü Ekrem (S.A.V.) muhatabın hâlinden onun fatihayı bilmediğini anlamıştır. Böylesi başka âyet veya sûre bilirse okuyacaktır. Ya-hut bu hadîs Fatihayı tayin eden hadîsle nesh edilmiştir; yahut murad: Fatihadan maada kolayına geleni oku demektir. Bu son ihtimali yukarda naklettiğimiz Imam-ı Ahmed ve İbnl Hibbân hadîsi te'yid etmektedir. Yahut ravî fatihayı söylemeyi unutmuştur.

5— Namazda- Fatiha ile birlikte âyet veya sûre okumanın vücubuna delâlet ediyor. Zira :
«Sonra Ümmü'l - Kitabı oku, sonra dilediğini oku» emri bu hususta sarihtir.
6— Kur'an bilmeyene namazında : Hamd, tekbir ve tehliün yani Elhamdülillah, Allahü-ekber, Lâilâheillâllâh demenin kâfi geleceğine; bu bâbda muayyen lâfız ve muayyen mikdar olmadığına delâlet ediyor. Maamafih lâfız tayin eden rivayet de vardır. Buna göre Kur'an bilmeyene namazında :
7— Rükûun ve rükûda jtmi'nânın vücûbuna delâlet ediyor. Rükûun nasıl yapılacağı îmam-ı Ahmetfin rivayet ettiği şu hadîsde beyan edilmiştir;
«Rükû ettiğin zaman avuçlarını dizlerinin üzerine koy; sırtını uzat ve rükûunu temkinli yap.» Bir rivayette :
«Sonra tekbir alır ve geriye dönersin, tâ mafsalların yatışıp, kendini sahncaya kadar» denilmiştir.
8— Rükûudan doğrulmanın; doğrulduktan sonra iyice dikilerek itmi'nan hâsıl etmenin vücûbuna delâlet ediyor. Çünkü:«Tâ doğrularak itmi'nan hasıl edinceye kadar».buyrulmuştur.
9— Secdenin ve şeddede itmi'nanın vücûbuna delâlet ediyor. Bu bâbdaki tafsilâtı tmam-\ JVesdî'nin (215 — 303) tshak b. EM TaZfca'dan rivayet ettiği §u hadîs veriyor:
«Sonra tekbir alır ve secde eder. Tâ yüzünü ve alnını iyice yerleştirinceye kadar. Tâ ki m af s al Farı itmi'nan bulsun ve salınsın.»
10— İki secde arasında oturmanın vücûbuna delâlet ediyor. NesâV-rivâyetinde:
«Sonra tekbir alır ve başını kaldırır. Tâ maksadının üzerine iyice oturup doğruluncaya ve belini doğrultuncaya kadar» deniliyor. Bir rivayette de:
«Başını kaldırdığın zaman sol uyluğunun üzerine otur»
buyurulmuştur. Binâenaleyh iki secde arasında oturmanın nasıl olacağı da beyân edilmiştir.
11— Geri kalan rek'âtler da Iftitah tekbîrinden maada bütün yukarıda beyan edilen fiillerin yapılması vücûbuna delâlet ediyor. îftitah tekbirinin ilk rek'âtta hassatan namaza başlarken vâcib olduğu malûmdur.
12— Her rek'âtta fatiha okumanın ye zammı sûrenin (yani fatihaya bir sûre veya âyet katmanın) Vücûbuna delâlet ediyor. Bu hususta ki tafsilât yerinde görülecektir.
Elhasıl bu hadîs-i şerîf cidden kıymeti büyük bir hadis olup, ulemâ-ı kiram tarafından gerek isbat, gerekse nefî hususunda tekrar tekrar kendisiyle istidlal olunmuştur. İsbat yönünden bununla istidlal ederler. Çünkü: Resûtüllah (S.A.V.) bunu emir sigası ile sevk btryurmuştur. Nefî yönünden de bununla istidlal ederler. Çünkü: Makam, namazdaki vaci-batı tâlim makamıdır. Bazı vacibatı beyân etmeden bırakmış olsa: beyanı, hacet vaktinden geriye tehir etmek lâzım gelir ki, bilicma caiz değildir. O halde: Bu hadîsde beyân edilmeyen herşey vâcib değildir; hükmüne varırız. Eğer bu hadîsin delâlet ettiği vücûb veya adem-i vücûb daha kuvvetli bir delİliİe muaraza ederse, tabiî M o delil ile amel olunur. Şayet bu hadîsin ihtiva etmediği bir şey hususunda emir siga-siyla bir haber gelirse, o emrin nedip mânâsında kullanıldığına bu hadîs karine olabildiği gibi zahirine göre vücûb için de kullanılmış olabilir. Herhalde amel için bir müreccih lâzımdır.
Bu hadîsde zikredilmeyen, fakat bilittifak vâcib olan şelerden biri de niyyettîr. Maamafih hadîs-i şerifin başında geçen :
«Namaza kalktığın zaman» tâbiri, niyetin vâcib olduğuna delildir. Çünkü niyyet bir şeyi yapmaya kasdetmekten başka bir şey değildir» denilebilir.
Yine bilittifak vacibattan biri de namazdaki son oturuştur. Hadîsde o da zikredilmemiştir. İhtilaflı mes'elelerden biri son teşehhüd ve orada okunan salâvat ile namazın sonundaki selâmdır.[654]

283/210- «Ebû Humeyd Sâid[655]i'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî : Resûlüllah (S.A.V.)'i gördüm (İftîtah) tekbir (ini) aldığı vakit ellerini omuz başları hizasına kaldırırdı. Rükû ettiği zaman ellerini dizlerine yerleştirir; sonra belini bükerdi. Başını kaldırdığı vakit bel kemiği fıkralarının hepsi yerine dönünceye kadar doğrulurdu. Secde etti mi ellerini yaymadan ve büzmeden yere koyar; ayak parmaklarının kenarlarını kıbleye çevirirdi. İki rek'âtta oturduğu zaman sol ayağı üzerine oturur; sağ ayağını dikerdi. Son rek'âtta oturduğu vakit evvelâ sol ayağını yayar ve ötekini diker, mak'adinm üzerine otururdu.»[656]

Bu hadîsi, Buharı tahrîc etmiştir.
Bazı cümlelerinin izahı: Hattâbî (— 388) diyor ki: Kavs gibi eğrilmeyip, belini dümdüz bükmektir. «Buharî'nin bir rivayetinde bu kelimenin yerine denilmiştir. Ve aynı mânâyadır. Bir rivayette de :
«Başını kaldırmadan ve indirmeden» deniliyor. Bir rivayette: «Parmaklarının arasını açtı» denilmiştir: bundan murad : Kemal-t i'tîdaldir:
başını rükûdan kaldırdığı zaman demektir. Burada Ebû Dâvud (202 — 275) şu rivayeti ziyâde eder: der ve ellerini kaldırırdı. «Abdülhamid'm bir rivayetinde:

«Tâ onları dimdik olduğu halde omuz başları hizasına kaldınncaya kadar» denilmiştir «fikar» kelimesi «kifar» şeklinde de rivayet olunmuştur. «Fakare» nin cemidir. Ve bel kemiğinin parçalarının adıdır:
bu cümlenin şerhi :
«Yedi kemik üzerine secde etmekle memur oldum» hadîsinde gelecektir.
Yukanki Ebû Humeyd hadîsi kendisinden, hem kavlen, hem fiilen rivayet olunmuştur. Ve her ikisinde Resûlüllah (S.A.V.)'in namazını tavsif etmektedir. Bu hadîslerden Resûlüllah (S.A.V.)'in iftitah tekbiri alırken ellerini kulaklarına değil, omuz başları hizasına kaldırdığını görüyoruz. Binâenaleyh bu hadîs elleri omuz başlarına kadar kaldırmanın namaz fiillerinden olduğuna ve ellerin tekbir ile beraber kaldırılacağına .delildir. Bu bâbda rivayetler muhteliftir. Bazılarında ellerin tekbirden Önce kaldırılacağı, diğerlerinde bunun aksi yapılacağı bildiriliyor. Buna binâen ulemânın bu meselede iki kavli vardır:
1) El kaldırmak tekbirle, beraber olacak. :
2) Eller tekbirden evvel kaldırılacaktır.
Fakat evvelâ tekbir alınıp sonra eller kaldırılacak diyen olmamıştır, îşte îftitah tekbirinin sıfatı budur. «Mincah» ile şerhi, «üJn-Necmü'l Vehhac» da kavilleri üçe ayırıyor:
1) Ellerini tekbirle beraber-kaldırır .Esah olan da budur. Çünkü Buharı ile Müslim îbni Ömer'den şu hadîsi rivayet ederler:
«Resûlüllah (S.A.V.) tekbir alırken ellerini omuzbaşları hizasına kaldırırdı» demek oluyorki, tekbirle el kaldırma birden başlıyor. Bitmesinin beraber olması şart değildir. Biri diğerinden evvel veya sonra olabilir.
2) Elleri tekbir almadan kaldırır, sonra tekbir alır. Tekbir bitti-mi ellerini salar. Çünkü Ebû Dâvud böyle rivayet e'tmiştir. İsnadı da «hasen» dir. Beğavî (426 — 516) bunu sahîh bulmuştur. Delili Müslim'deki İbni Ömer rivayetidir.
3) Ellerim tekbirle beraber kaldırır; tekbir bitti mi indirir. Tekbîr bitmeden ellerini indirmez. Çünkü el kaldırmak tekbir içindir. Binâenaleyh tekbir müddetince eller, kalkık vaziyetinde durur. Musannif merhum bu kavli sahîh bulmuş ve onu Cumhur-u ulemâya nisbet eylemiştir. «Fakat deliller ,bu işin muhayyer bırakıldığına delâlet ediyor.»
El kaldırmanın hükmüne gelince : Dâvud-u Zahirî (202 — 270), Evzaî (78 — 150), Buharî'nin Şeyhi Hümeydî ve bir cemaata göre vâcibtir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'den fiilen sabit olmuştur.
Musannif «namazın başında el kaldırmayı «50» sahabi rivayet etmiştir. Bunların içinde Cennetle müjdelenen on zât da- vardır» diyor. îmam-ı Beyhakî (234 — 458) Hdfcim'den (321 — 405) şunu rivayet eder. «Bu sünnetten gayrı Peygamber (S.A.V.)'den rivayetinde Dört halife ile Cenrtetle müjdelenen on zâtın ve onlardan sonra bunca- geniş memleketlere dağılmış olmalarına rağmen sahabenin ittifak ettikleri bir sünnet daha bilmiyoruz.» Beyhakî diyor ki : «Bu mesele üstadımız Ebû Abdillah'm dediği gibidir.» El kaldırmayı vacip diyenler: îftitah tekbiri alırken el kaldırma işte bu derece sabit oldu. Resûlüllah (S.A.V.) de :
«Beni kıfarken nasıf gördünüzse Öyle kılın» buyurmuştur. Bundan dolayı biz vücuba kail olduk; derler..
Şâir ulemâ ise el kaldırmak, namazın sünnetlerinden bir sünnettir diyor. Cumhur-u ulemâ ile dört mezhep imamları bu reydedir. Ellerin nereye kadar kaldırılacağına gelince:
Ebû Humeyd İn bu rivayetine göre omuz. başlan hizasına kadar kaldırılacaktır. Şafiîlerîn mezhebi budur. Bazılarınca eller kulakların yumuşağına kadar kaldırılır. Hanefîlerin mezhebi de budur. Şemsü'î -Eimme-i Serahsi { —483)'nin beyanına göre Şafiî'nin mezhebi Sa-habe-i Kiramdan Hazreti Ömer; Hanefîlerin mezhebi ise Ebû Muse'l -.Eşarî'nin kavline uymaktadır. Hanefîlerin delili VâiV b. Hucr hadîsidir. Bu hadîsde: «Tâ kulaklarının hizasına kaldırdı» denilmektedir. Maamafih bu iki rivayetin arasını şöyle bulmak mümkündür. Namaza niyetlenen ellerinin arkasını omuz başları hizasına kaldırır. Parmaklarının uçlarım da kulaklarının yumuşağı hizasına kaldırır. Nitekim Vail hadîsinin Ebû Dâvud'd&ki rivayetinde:
«Hattâ elleri omuz başları hizasında; parmaklan ile de kulakları hizasını buluyordu.» deniliyor.
Hadîs-i şerîfde ilk oturuşla son oturuşun ayrı ayrı zikredilmesi, birbirine uymadıklarının delili sayılır. Bu hadîs ikinci oturuşta mak'adını yere yapıştırıp, sağ ayağı dikmenin lüzumuna delâlet ediyor. Mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilâflar yeri gelince görülecektir. -Bu hadîsle fmam-ı Şafiî ve tabileri amel etmişlerdir.[657]

285/211- «Alt b. Ebl Tâllb radîyalîahü anh'âen rivayet olunmuş; (o da) Resûîüllah (S.A.V.)'den rîvâyet etmiştir ki: Peygamber (S.A.V.) namaza kalkdığı zaman âyetini[658] e kadar okur:
— Yâ Rab melik sensin» sendan başka Allah yokdur. Benim Rabbim Sensin ben de senin kulunum... ilâ âhir...;
der İdi.»[659]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in bir rivayetinde: Bunun gece namazında olduğu bildirilmiştir.
de iki rivayet vardır: Birinci rivayete göre âyet'de olduğu gibi : okunack; ikinci rivayete göre :
denilecek. Musannif ikinciye işaret etmişdir. Hadisin tamamı şudur :
«Nefsime zulm ettim ve günahımı i'tiraf ettim. Binâenaleyh bütün günahlarımı bana bağışla!. Çünkü günahları senden başka bağışlayan yokdur. Beni ahlâkın en güzeline ilet. Onun en güzeline Senden başka ileten yokdur. Ahlâkın kötülerinden (beni) çevir. Onun kötülerinden Senden başka çeviren yokdur. Emrine tekrar tekrar imtisal eder; onu tekrar tekrar saadet sayarım. Hayrın hepsi Senin yed-i kudret'indedir. Şer sana aid değildir. Ben Seninleyim ve Sana (dönücüyüm). Sen mübarek ve yükseksin, senden mağfiret diler; Sana tevbe ederim.»
Hadîsdee kadar diye işaret edilen kısımla beraber bütün okunan şudur :
«Yüzümü Hak Din'e meyi ederek, göklerle yeri yaratana çevirdim. Ben müşriklerden değilim .Şüphesiz kî benîm namazım ve ibâdetim, hayatım ve memâtim. Âlemlerin Rabbj olan Allah'a mahsusdur. Onun hiç bir şeriki yokdur. Bununla emr olundum ve ben müslümanlardanım.
Bazı kelime ve cümlelerin izahı: Hak'Din'e meyi ederek demekdir. Bundan murad İsmiyet'dir:
«Ben müşriklerden değilim» cümlesi Hanif'in beyanıdır. ibâdet" ve Allah'a yaklaşmağa vesile olan herşeydir. Bu kelimeyi m üzerine atf etmek, hassı âmm üzerine atf kabiliriendir:.
«Âlemlerin Rabbl» idaresindeki melik demektir.
Âlemin cern'idir. Bu "kelime bütün mahlûkatın ismidir.Kâmus'da. [ile] Bütün mahlûkattır, yahud Feleğin içinin, ihtiva ettikleridir» der.
«Yâ Rab, melik sensin»; yâni, bütün mahlûkatın mâliki Sensin demektir. taatinla ve emrine imtisal ile tekrar tekrar kâim olurum.Emrini tekrar tekrar saadet sayarım ve ona tabi' olurum; demektir.Hayrın hepsi Senin Yed- i Kudretindedir. Bu cümle, kullara vâsıl olan her hayırla, vâsıl olması umulan hayrın hepsinin Teâlâ Hazretlerinin Yed-i Kudretinde olduğunu ikrardır.
«Şer sana âid değildir», yâni Sana izafe edilemez; ve «Ey şerrin Rabbı» denilemez.Yâhud şer sana kendisiyle yaklaşılan şeylerden değildir; demektir. îlticam ve sonum sanadır. Tevfîkim ancak senin iledir; demektir. Öğülmeyi hak etdin. Yâhud hayır sende sabit oldu; demektir.
İşte istiftah yaparken-mutlak olarak okunan budur. Müslim'in bir rivayetinde Resûlüllah (S.A.V.)'in bunu gece namazında okuduğu zikr ediliyorsa 8a musannif «Telhis» de İmam Şafiî (150 — 204) ile îbni Huzeyme (233 — 311)'den bunun farz nama-zda okunacağını, çünkü Hazreti Ali hadîsinin farz namaz hakkında vârid olduğunu, nakletmiş-dir. Buradaki sözüne bakılırsa bu zikrin hem farz, hem nafileye ihti-.mâli vardır. Ve namaz kılan bunu tekbirin hemen arkasından okumakla aşağıdaki hadîsin, ifâde ettiğini yapmak arasında muhayyerdir.[660]

286/212- «Ebu Hüreyre radiyallahü anh'den rivayet edilmişdir. Demişdir kî: Resûiüllah (S.A.V.) namaza tekbir aldığı vakit okumazdan önce bir ân susardı. Kendilerine sordum:
— Yâ Rabbi benimle günahlarımın arasını, doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi ırak eyle. Yâ Rabbi beni günahlarımdan temizle. Yâ Rabbi beni günahlarımdan su ile karla, dolu ile yıka diyorum; buyurdular.»[661]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Tekbirden murad; iftitah tekbiridir. Günahlardan uzaklaşdırmak-dan murad da: Ya onları yok etmek, yahut olacaklardan korunmakdır, Hattâbî (—388): «Kar ve dolu ya te'kid için zikrolunmuş, yahud onlar da eldeğmedik su olduklarındandır» der. îbni Dakîki'l-îyd (625—702): «Bu sözlerle Resûiüllah günahları son derece yok etmeyi ifade buyurmuşdur. Çünkü üç temizleyici şeyle ayrı ayrı yıkanan elbise son derecede temiz olur» diyor.
Hadîs-i şerîfde, yukarıdaki zikri îftitah tekbiri ile kıraet arasında gizlice okuyacağına ve namaz kılanın bu duâ ile Hazreti Ali hadîsinde-ki duadan birini okuma hususunda muhayyer olduğuna yahud her ikisini okuyabileceğine delil vardır. Nitekim Hanefî İmamlarından Ebû Yusuf'un görüşü ve Reyîde budur.[662]

287/213- «Ömer radiyallahü anh'den rivayet edilmişdir ki, Yâ Rabbi Senin hamdine bürünerek teşbih ederim. İsmin öğülmeye müstehak ve azametin yüksekdir. Senden başka İlâh yokdur; dermiş.»[663]

Bu hadîsi; Müslim Munkatı'bir senedle rivayet etmişdir. Dâre Kut-nî ise hem Msvsul hem Mevkuf rivayet ediyor.[664]

287/213 -a «Bunun benzeri Ebû Saîd'den Merfun'an Beşler'dedir. On lardakinde :
«Tekbirden sonra, kovulmuş şeytandan,, onun dürtmeşinden, üfürüğünden, tükürüğünden bilen işiden Allah'a sığınırım; derdi» ziyâdesi vardır.[665]

Hadîs, istiâzeye yani Eûzü çekmeye ve yerinin iftitah tekbirinden sonra olduğuna delildir. Zahirine bakılırsa, Eûzü çekmek dualardan sonra olacakdır. Çünkü Kıraet için meşru' olmuştur. Burada Dört mez-heb imamlarından îmam-% Mâlik (93 — 179) muhalefet etmiş ve farz namazlarda Eûzü çekmek mekruhdur; nafilelerde gizli çekilebilir. Aşikâre çekmek onlarda da mekruhdur, demiştir. Şâir mezheb imamlanna göre ise ilk rek'âtta Eûzü çekmek Sünnet'dir. Hattâ Safirlere göre her rek'âtta Eûzü Sünnet'tİr.
Hazrefi Ömer (R. A./in Sübhâneke'yi okuması iftitah tekbirinden sonradır.
Hâkim (321 — 410): «Bu hadîs, Ömer'den sahîh olarak gelmişdir.» der.
«El-Hedy-ün - Nebevi» nâm eserde : «Hazret-i Ömer'den sahîh olarak rivayet edildiğine göre bununla Nübüvvet makamında istiftah eder; aşikâre okur; nâsa'da öğretirmiş» deniliyor. Şu halde hadîs Merfu' hükmündedir. Bundan dolayı İmam-ı Ahmed. bin Hanbel (164 — 241): «Bana gelince" ben Hazret-i Ömer'den rivayet edilene zâ-hib olurum» demişdir.
Teveccüh hakkında, yâni namaza başlarken okunacak bir çok lâfızlar rivayet edilmişdir. Namaz kılan bunların arasında muhayyerdir demek en güzel bir harekettir. Bununla yukarıda geçenyi birlikde okuma meselesi, Taberânî'nin «El-Kebîr» inde rivayet ettiği İbn-i Ömer hadîsinde mevzu-u bahs olmuştur. Fakat Ibn-İ Ömer hadîsinin ravîlerinde zaîf vardır.
Dâre Kutnî bu hadîsi Hazret-i Ömer'e Mevkuf en rivayet ediyor. Aynı hadîsi Ebû Dâvud (202 — 275) ile Hâkim Hazret-İ Âişe (R. Anhâ1) den Merfû' olarak şu lâfızlarla rivayet etmişlerdir:
El - hadîs.. «Resûlülfah (S.A.V.)namaza -sfiftah etti mi Sübhâneke Üh. derdi.» Bu hadîsin ricali mu'temeödir.
Hadîsimizin senedinde İnkıta' vardır. Ebû Dâvud onu Mu'tell ad-dede. Dâre Kutnî (306 — 385) ise; «kavı değildir» diyor.[666]

289/214- «Âişe radiyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) namazı tekbir ve (ElhâmdülilîâhiRabbîîâleminy'ı okumakla açardı. Rüku' ettiği zaman başını yukarıya dikmez, pek aşağıya da eğmez; ikisinin arasında bırakır idî. Başını rüku'dan kaîdırdı mı dymdüz doğrulmadan secde etmezdi. Başını secdeden kaldırdı mı iyice oturup doğrulmadan secde etmezdi. Her rekâtta Tehiyyâtı okurdu. Sol ayağını yere döşer; sağı dikerdi. Ve şeytan oturuşunu yasak eder; kişinin kollarını yırtıcılar gibi yere döşemesinden de nehy ederdi. Namazı selâm vermekle bitirirdi.»[667]

Bu hadîsi, Müslim tahrîc etmişdir. Hadîs'in illeti vardır.
Bazı İzahat: den murad: Allahü Ekber demekdir. Nitekim Ebû Nuaym (— 403) «Hilye-» adlı eserinde aynı lâfızla rivayet edilmiş-dir. Bu tekbire İftitah Tekbiri ve İhram Tekbiri denilir. dan murad: ... yi okumakdır. Nitekim yerinde görülecek-dir. Sol ayağını yere döşeyerek üzerine oturması sağ ayağını dikmesi her halde bütün oturuşların» şâmildir. Bu bâbda yukarıda Ebu Humeyd hadîsinde izahat geçti. Hadîsteki yâni yırtıcı kelimesi köpek diye tefsir olunmuşdur. Hattâ bir rivayette köpek tâbiri tasrîh edilmiştir:
iki türlü tefsir edilmiştir;
1) Ayaklarını yere döşeyip makadını topuklarının üzerine yerleşdirmekdir, fakat bu oturuş AbâdİIe'nin[668] son oturuşundan maada yerlerde ihtiyar ettikleri şekildir. Buna derler ki diz çökmek demektir.. 2) Makadını yere yerleşdirerek, uyluklarını dikmak, elleriyle de yere dayanmakdir. Buna da derlerse de flaha ziyâde «köpek otu-ruşu» tâbir olunur.Yukarıda görüldüğü veçhile secdede kollarım yere yaymakdır. Resûlüllah (S.A.V.) hayvanlara benze-mekden menederdi. Deve gibi çökmek, tilki gibi bakınmak yırtıcı hayvan gibi serilmek köpek gibi dik oturmak, karga gibi gagalamak, at kuyruğu gibi el kaldırmak hep bu menedilen şeylerdendir.
Şimdi hadîsin izah ve tefsirine dönelim : Musannif hadîsin illeti var diyor. Bu illet şuradan gelmektedir. Hadîsi Müslim Ebu'l -Cevza'dan tahrîc etmiş; o da Hazret-İ Âişe'den rivayet etmişdir. îbni Abdi'l-Ber (368 — 463) buna «Mürse!» diyor. Çünkü Ebu'l - Cevza, Hazreti Âişe'den ışitmemişdir. Bir de hadîsi Müslim'in EvzâVden mükâtebe yani yazışma suretiyle tahrîc etmesi sebebile illetlendirilmiştir.
Hadîs-i şerîf, namaza.başlarken lafzıyla tekbir alınacağına delildir. Bu hususda babın başındaki Ebu Hü.eyre hadîsinde söz geçmişdi. sözüyle Besmelenin Fâtîha'dan olmadığına istidlal olunuyor.
Ashâb-ı Kirâm'dan bunu kail olanlar: Enes b. Mâlik ile Übeyy Haze-râtıdır. Mezheb İmalarından da îmam-ı Mâlik (93 — 179) ile Ebu Ha-nîfe (80 — 150) ve şâire kail olmuşlardır. Delilleri bu hadîsdir. Bu istidlale itiraz edenler olmuş ve bu sözden maksad Fâtîha'dır. Binâenaleyh Besmele'nin ondan bir âyet olmadığına bu sözde delil yoktur demişlerdir. Bir kaç hadîs sonra gelecek Enes hadîsinde bu mevzuda daha uzun söz edildiği görülecektir.
Resûlüllah (S.A.V.)'in rüku'da başını fazla kaldırıp eğmediğine dair yukarıda söz geçmişdi. Tahiyye'den murad: Malûm olan senadır. Lâfzı ileride Ibnî Mes'ûd hadîsinde görülecekdir, İnşâAllah.
Hadîs-i Şerîf birinci ve ikinci teşehhüdlerin meşru olduğunada delildir. Bu teşehhüdlerin Sünnei mi yoksa vâcib mi oldukları hususu ihtilaflıdır. Vâcib diyenler olduğu gibi, Sünnet'dir. diyenlerde olmuşdur. Hattâ birinci Sünnet; ikinci vâcibdir diyenler bile vardır. İbni Mes'ûd hadîsinde ikinci teşehhüd hakkında izahat vardır. Birinci teşehhüd için vâcibdir diyenler bu hadîsle istidlal ederler. Bir delilleri de şu hadîsdir:
«Biriniz namaz kılarsa: Et-tehiyyâtü lillâh... ilâ. âhir... desin.»
Sünnetdir diyenler: Resûlüllah (S.A.V.)'in yanıldığı zaman teşehhüdü iade etmeyib sâdece se.cde-î sehiv yapmasıyla istidlal ediyor: Ve eğer bu rükû, sücûd gibi farz olsa secde-i sehiv ile tamamlanmazdı diyorlar. «Sol ayağını yere döşer, sağı dikerdi» ifâdesinde Resûl'-ü Ekrem'in secdeler arasında ve teşehhüdlerde hep böyle oturduğuna delâlet vardır. Nitekim Hanefîlerîn mezhebi de budur. Lâkin yukanlarda geçen Ebû Humeyd hadîsinde iki oturuş arasında fark olduğunu görmüşdük. O hadîse göre ilk oturuş burada tarif edildiği şekilde. Fakat ikinci oturuş sol ayağı ileri atarak, sağ ayağı dikmek ve makadı üzerine oturmakla olur, mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hadîs-i şerîf namazdan çıkarken selâm yermenin meşruiyetine de delildir.[669]

290/215-A «Ibnî Ömer'den rivayet edilmiştir-ki: Peygamber salldl-lahü aleyhi ve selîem namaza başladığı zaman, rükû İçin tekbir aldığı ve başını rükûdan kaldırdığı zaman ellerini omuz başları hizasına kaldırırdı.»[670]

Bu hadîs, Mültefekun'Aleyh'dir.
Hadîs bu üç yerde el kaldırmanın meşru olduğuna delildir. Gerçi İftitah Tekbiri'nin meşru olduğu geçen delillerden anlaşilmışdı. Fakat diğer ikisinin delili bu hadîsdir. Muhammed b. Nasri'l - Mervezî :
«Kûfeliler müstesna bütün şehirlerin ulemâsı bu hükümde ittifak etmişlerdir.» diyor.
Hanefîler, iftîtah tekbirinden maada yerlerde el kaldırılmasına mu-halifdirler. Delilleri Mücâhid hadîsidir. Bu hadîsde şöyle deniliyor :
«Hazreti Mücâhid İbni Ömer'in arkasında namaz kılmış bunu yaptığını görmemîşdîr.» Hanefîler bir de şu İbni Mes'ud hadîsîyle istidlal ederler:
«İbni Mes'ud Peygamber {S.A.V.J'i iftitah tekbiri anında ellerini kaldırırken görmüş, sonra tekrarlamamışdır.» Bu istidlale itiraz edilmiş ve Mücâhid hadîsinin ravîleri arasında Ebu Bekir b. Ayyaş vardır. Bu zâtın belleyişi kötüdür. Bir d'e bu rivayet İbni Ömer'in oğulları Nâfi' ile Sâlim'in rivayetine muarızdır. Çünkü bu zâtların rivayeti müsbit, yani isbat ediyor. Mücâhid'inki nefy ediyor. Müsbit, nâfÎ'ye tercih edilir. [671]
Resûlüllah'm Müeâhîd rivayetinde olduğu gibi bazan el kaldırmayı terk etmesi onun caiz, fakat vâcib olmadığına delâlet eder... denilmiş-dir.
İbni Mes'ud hadîsine dahi: «Sabit değildir» diye itiraz ediyorlar. Nitekim Şafiî (150 — 204} de aynı rey'dedir. Sabit olsa bile, İbni Ömer rivayeti buna tercih edilir. Çünkü müsbittir. Müsbit nâfi'ye tercih olunur. îmatn-ı Buharı; Hasan ile Humeyd b. HÜâi'den Ashâb-ı Kîrâm'-ın ellerini kaldırdıklarını rivayet etmiş ve: «Hasan kimseyi istisna etmedi» demişdir. Buharî şeyhi AH b. el-Medinî (161—)'den şöyle dediğini nakleder: «Müslümanlara şu İbni Ömer hadisinden dolayı, rü-kûa giderken ve kalkarken ellerini kaldırmak hak olmuşdur.» Buharî başka bir yerde İbni Medinî'nin sözünü naklettikten sonra: «Ali çağdaşları içinde en âlim bir zâtdı. Bunu bid'at zanneden Sahabeye ta'n etmişdir» diyor.[672]

290/215 B- Ebû Humeyd'in Ebû Dâvud'daki hadisinde: Ellerini tâ omuzbaşları hizasına kadar kaldırır; sonra tekbir alır» denilmektedir.[673]

Buharî'nin rivayet ettiği Ebû Humeyd Hadîsi yukarıda geçdi. Fakat onda İftitah Tekbirinden mâada yerlerde elkaldırdığı zikredilmiyor. Amma Ebû Humeyd'in Ebu Dâvw4'daki hadîsinde üç yerde el kaldırdığı zikredilmektedir. Ebu Dâvud'daki hadîsi şudur:
«Resûlüllah (S.A.V.) namaza kalkdığı zaman iyice doğrulur ve ellerini tâ omuzbaşları hizasına kadar kaldırırdı. Rükû etmek istedi mi ellerini tâ omuzbaşları hizasına kadar kaldırır sonra (Allahü-Ekber) diyerek rükûa giderdi. Sonra itidal ile hareket eder ;başını pek aşağı eğmez pek de kaldırmaz ve ellerini dizlerinin üzerine koyardı. Sonra:
der ve ellerini kaldırır; bütün kemikler yerine gelecek şekilde doğru-lurdu... ilâ âhir...»
Musannıfa gereken (JJoLj V) lâfzından sonra El - Hadîs diyerek hadîsin yalnız bu kadarı ile değil bütünü ile istidlal olunduğuna işaret etmekdi. Zira Musannifin yapdığından Ebû Humeyd hadîsinde yalnız İftitah tekbirinde el kaldırdığı zikredilmiş zannolunuyor.[674]

290/215-C «Müslim'de Mâlik b. Huveyris'den İbni Ömer hadîsi gibisi vardır. Lâkin: Tâ onları kulaklarının kenarları hizasına getirinceye kadar»; demişdir.[675]

Yani üç yerde el kaldırılacağı hususunda Mâlik b. Huveyris'den de bir hadîs rivayet edilmişdir. Yalnız lâfzında İbni Ömer'le Ebû Humeyd'e muhalefet etmişdir. Ulemâdan bazıları Müttefekuıv Aleyh olduğu için İbni Ömer Hadîsini tercih etmiş; Bir takımları hadîslerin arasını bulmağa çalışarak: Ellerinin arkasını omuzbaşları hizasına parmak uçlarını da kulakları hizasına, kaldırır demişler; bunu Ebû Davud'un rivâyetiyle teyîd etmişlerdir. Tafsilâtını yukarıda görmüşdük.[676]

291/216- «VâİI b. Hucr[677] radıyallahü anVden rivayet edilmiştir. Demiştir kî; Resûlüllah (S.A.V.) ile birlikte namaz kıldım. Sağ elîni sol elinin üzerine göğsüne koydu.»[678]

Bu hadîsi, İbni Huzeyme tahrîc etmişdir.
Ebu Dâvud (202 — 275) ile Nesâî (215 — 303) de şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Sonra sağ elînî sol avucunun arkasına bileğin ve kolun üzerine koydu.»
Hadîs-i Şerîf, namazda sağ elin sol el üzerine bağlanacağının ve her ikisinin göğüs üzerine konulacağına delildir, Nevevî (—676) «El-Min-hâc» da: «Ellerini göğsünün altına koyar» diyor. «En-Necmü'l-Vehhâc-» şerhinde dahî «ashabın ibaresi' göğsünün altınadır» denilmektedir. Yani hadîs «göğsün altı» ifadesiyle rivayet edilmiştir; demek istiyor. Ve «her halde ikisinin arasında az fark buldular.» diyor. Filhakika Şafîîler göğsün üzerine Hanetîler göbeğin altına konulacağına kaildirler. Bazıları elbağlamayı meşru görmezler. Hattâ namazı bozar diyenler bile olmuşdur. İbni Abdi'l - Ber (3.68 —463) : «Bu bâbda Hazreti Peygam-ber'den hilaf rivayet edilmemişdir. El bağlamak Cumhur sahabenin ve Tâbîîn'in kavlidir. îmam-ı Mâlık'in.; «El - Muvatta-» da zikrettiği de budur. îbnü'l ~ Münzir ve başkaları Mâlik'&en bundan başka bir şey hikâye etmediler; diyor. Maamafih îmam-ı Mâlik'fen. ellerin yanlara salınacağı rivayet edilmiş; ekser ashabı bununla amel etmişlerdir.[679]

294/217- «Ubâde b. Sâmit[680] radıyallahü aniden rivayet edilmişdir. Demişdîr ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seîlem :
— Ümm-ü Kur'arTı okumayanın namazı yokdur; buyurdular.»[681]

Bu hadîs Mütîcfekun Aleyh'dir. Ibni Hibbân ile Dâre Kutnî'nin bir rivayetinde: «İçinde Fâtiha-i kitab okunmayan namaz kifayet etmez; denilmiş; Ahmed, Ebû Dâvud, Tirmizîve îbni Hibbân1 -tahrîc ettikleri diğer bir rivayette: «Galiba SİZ imamınızın arkasında okuyorsunuz, Evet dedik. Yapmayın, yalnız Fâtiha-i Kitap müstesna. Çünkü onu okumayanın namazı olmaz» buyurdu şeklindedir.
Bu hadîs-i şerif, namazda Fatiha okumayanın namazı caiz olmadığına delildir. Zîra namaz birtakım fiillerle kavillerden mürekkebdir. Mürekkeb olan bir şey bütün cüz'leri yâhud bazı cüz'leri bulunmamakla kendisi de msvcud olmakdan çıkar. «Nsmaz yokdur» demek «namazın kemali yokdur» şeklindeki bir takdirde lüzum yokdur. Çünkü takdire ancak zât nefy edilmediği zaman müracaat edilir. Burada zât nefy edilebilir. Şu kadar varki îbni Hibbân ile Dâre Kutnî'nin rivayetlerinde «Kâfi gelmez» tâbiri vardır ve nefy buna yönelmiş
Bu hadîs namazda Fatiha okumanın vücûbuna da delildir. Yalnız ayrı ayrı her rekatta okumanın vâcib olduğuna sarahaten delâlet etmiyor. Bu cihet ihtimallidir. Zira bir rek'âatada namaz denilir. Namazını bsceremîyenîn hadîsi buna delâlet eder. Binâenaleyh Şafillerle bir cemaat FâHha'nın her rek'âtta vâcib olduğuna zâhib olmuşlardır. Hane-fîlere göre farz namazlarda Fâtiha'yı ilk iki rek'âtda okumak vâcibtir. Çünkü her iki rekât bir namaz sayılır. Yalnız namaz cemaatla kılınırsa gündüz namazı olsun gece namazı olsun cemaat FâtİIha'yı- okumaz. Çünkü imamın kıraeti cemaatin de kıraeti demektir. Okuması kerâhet-i tahrimiyye ile mekruhdur. a/iî'nin kavline göre hadîsin delâleti zahirdir. Çünkü, bazı lâfızlarla Fâtiha'nın her rek'âtta vâcib olduğuna delâlet vardır. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) namazım beceremeyen Hallâd b. Râfia talimatını verdikten sonra :
«Sonra bunu her rek'âtta yap» buyurmuşdur. Bu hadîsi îmam-ı Ahmed (164 — 241) ve Beyhakî (384 — 458) ve îbni Hibbân sahîh senedle tahrîc etmişlerdir. Resûlüllah (S.A.V.) bizzat kendileri Fâtiha'yı her rek'âtta okuyorlardı. Ve :
«Beni kılarken gördüğünüz gibi kılın buyurmuşlardır. Hadîsin zahiri, Fâtiha'nın umumî olarak vücûbudur. Yânı aşikar okunan namaz olsun, gizli okunan olsun; cemaatla kılsın yalnız kılsın okumak vâ-cibdir. Harreti Ubâde'nin îmam-ı Ahmed, Ebû Dâvud ve Tirmizî'üe-ki diğer rivayetinde: «Fâtiha'yı okumayanın namazı yokdur» buyruluyor ki, bu onun imam arkasında dahi okunacağına nass'dır. HanefİIer :
«Kim imamın arkasında kılıyorsa imamın okuması onun için de Kıraet'dir.» hadîsile istidlal ederleP. Fakat, kendilerine bu hadîs zaîfdir diye itiraz olunur. Musannif «Telhis» de bu hadîs için. «Câblr'den rivayet edildiği meşhurdur. Hadîs'in- bir takım sahabeden bir çok tarikleri varsa da hepsi Ma'lûl'dur.» diyor. «El-MünteM» nâm eserde dahi; «bu hadîsi Dâre Kutnî bir çok tariklerden rivayet etmiş, fakat bunların hepsi zaîfdir denilmisdir. Sahîh olan Mürsel'dir. Ve âmm'dır. Çünkü imamın okuması terkibindeki «K.raat» muzâf bir ism-i cins'dir; imamın her okuduğu şey'e ânım ve şâmildir. Hanefîler :
«Kur'an okunduğu vakit onu dinleyin ve susun.» Ayet-i Kerîme'siyle ve keza :
«Okudu mu SİZ susun» hadlsiyle ve emsâUyle istidlal ederler. Bunlara.dahi itiraz olunmuş ve «bunlar Fatihaca ve gayrisine âmm ve şâmildir. Halbuki Ubâde hadîsi yalnız Fâtiha'ya mahsusdur. Binâenaleyh öteki delillerin umumu bununla tahsis olunur; denilmiştir.
Elhasıl bu bâbda itiraz ve tenkidler bir hayli ileri gitmiş, hattâ Imam-ı Âzam Ebû Hanîfe'nm itimada şayan olup olmadığına dil uzatanlar bile bulunmuşdur. Hanefîyye de kendilerine tevtih edilen itiraz ve tenkidlere ayni yollarla cevaplar vermişler; onlar da muarızların delillerini tenkid etmişlerdir.
İmamın arkasında Fatiha okunacak diyenler de ihtilâf etmişlerdir. ŞâfHlere göre farzdır. Hanbelîlere göre imamın arkasında gizli okunan namazlarla aşikâr okunanlarda, Âyet aralarında imam durdukça okumak müstehab'dır. imam okurken okumak mekruh'dur. Mâlikîlere göre imamın arkasında FfltUıe okumak gizli namazlarda mendüb, aşikâr namazlarda mekruh'dur. Şaflîler Fâtiha'yı cehri namazlarda, imam bitirdikten sonra okurlar. Maamafih Ubâde Hadîsinde bu tafsilâta delil yokdur. O yalnız imam okuduğu zaman okunacağını ifâde eder. Ebû Davud'un (202 — 275) yine HairetİI Ubâde'den tahrîc ettiği şu hadîs, bu meseleyi daha da iizah ediyor.
«Ubâde Ebû Nuaym'ın arkasında namaza durdu. Ebû Nuaym Kıraati aşikâr okuyordu. Ubâde de Ümm-u Kur'an'ı FâtİIha'yı okumağa başladı. Namazdan çıktıktan sonra, onu okurken işitenlerden birisi : «Ebû Nuaym aşikâr okurken senin Ümm-ü Kur'an'ı okuduğunu İşittim» dedi. Ubâde : Evet, Resûîüllah (S.A.V.) bize aşikâr okuduğu namazlardan birini kıldırdı ve Kjraaftan şüphe elti. Namazdan çıktıkdan sonra yüzünü bize çevirerek:
«Ben Kıraat'i aşikâr okuduğum zaman siz okuyor musunuz? dedi. Birimiz: Evet biz bunu yapıyoruz; dedi. Buyurdu ki; Yok. Bep de diyorum ne oldu bana bu Kur'an benimle (sanki) münazaa ediyor!.. Ben aşikâr okudum mu siz hiç bir şey okumayın. Yalnız Ümm-ü Kur'ân müstesna.»
Kur'ân'ın münazaasından murad : Siz okurken iki okuyuşu birbirine karışıp sanki kur'ân bana münazaa ediyor gibi oluyor demektir.
İşte hadîs-i şerifin râvisi olan Hazreti Ubâde bizzat imSmın arkasında Fâtiha'yı sesle okumuşdur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'in ifâdesinden onu sesle okuyabileceğini anlamışdır. Bu bâbda bir de Ebû Hürey-re Hadîsi vardır. Hazreti Ebû Hüreyre ;
«Bir kimse bir namaz kılar da o namazda Ümm-ü KuV-ân'ı okumazsa, o namaz noksandır, o namaz noksandır; o namaz noksandır, tamam değildir» hadîsini rivayet ettiği zaman Ebû Hüreyre'ye kendisinden rivayet eden râvî Hişâm b. Züh-re'nin mevlâsı Ebû Sâib;
«Yâ Ebâ Hüreyre ben bazan imamın arkasında bulunuyorum demiş Ebû Hüreyre de onun kolunu sıkarak: Onu kendi kendine oku ey Farisî de-tnigdi. ilâ âhir...» Bu hadîsi Ebû Dâvud tahrîc etmişdir. Mekhûl {— 118)'ün [682] şöyle dediği rivayet olunur: «Akşam namazında, yat-sı'da ve

sabah namazında Fâtiha'yı her rek'âtta gizlice oku! îmam aşikâr okuduğu zaman Fâtiha'yı bitirip susduktan sonra oku, susmazsa ondan önce, onunla beraber ve bundan sonra oku, onu herhalde bırakma.» Ebû Dâvud (202 — 275) Hazreti Ebû Hüreyre'den şu hadîsi tahrîc etmiştir.
«Resûlüllah (S.A.V.)kendisine (Ebû Hüreyre'ye) Medine'de: Hakîkat şu ki, Fâtiha-i Kitabı ve ziyâdesini okumadan namaz olmaz diye nida etmesini emr etmişdir.» Bir rivâyetde :
«Kur'ân okumadan velev Fâtiha-i Kitab ile bir parça ziyâde okumadan namaz olmaz» buyurulmuşdur. Ancak imamın arkasında yalnız Fatiha okunacağına delâlet eden.Ubâde Hadîsiyle bu rivayetin araları bulunmak için, bu rivayet yalnız kılana hami edilmişdir.[683]

257/218- «Enes radlyallahü anh'den rivayet edİlmişdir ki; Resûlüllah (S.A.V.) ve Ebû Bekir i!e Ömer Namazı İle açarlardı.»[684]

Müttefekun Aleyh'dir. Müslim:
hiç bir kıraatin başmda veya sonunda zikretmezlerdî» ibaresini ziyâde etmişdir. Ahmed, Nesâî ve İbni Huzeyme'nin tahrîc ettikleri bir rivayette :
aşikâr okumazlardı» denilmişdir. İbni Huzeyme'nin tahrîc ettiği başka bir rivayette: «Gizli çekiyorlardı» deniliyor. Müslim'in rivâyetindeki nefy — o rivayeti illetleyenin hilâfına olarak — buna hamlolunur.
Kıraat'm sonunda Besmele zâten çekilmediğine göre «başında veya sonunda» denilmesi nefiyde fazla mübalağa göstermek içindir. Maa-mafih (sonu) ile Fâtiha'dan sonraki sûreyi kasdetmiş olabilir.
Hadîs-i şerîf, Resûlüllah (S.A.V.) ile iki arkadaşının arkalarındaki cemaata Fâtiha'yi aşikâr okudukları halde Besmele*yi işittirmezdikleri-ne delildir. Bssmele'yi gizlice içlerinden çekmiş olmaları veya hiç çekmemiş olmaları ihtimâl dahilindedir. Yalnız îmam-ı Ahmed (164— 241) Nesâî (215 — 303) ve îbni Huzeyme (223 — 311)'nin rivâyeilerindeki «aşikâr okumazlardı» tâbiri, mefhûm-u muhalifiyle onu gizli okuduklarına delâlet eder. îbni Huzeyme'nin rivayet ettiği ziyâde de ise «gizil çekiyorlardı» denilerek bu mefhum mantûka çevrilmişdir. Yâni Besmele'yi hiç çekmiyor değil, gizli çekiyorlardı. Bundan dolayı musannif : «Müslim'in rivayeti buna hami olunur» dedi. Yâni Müslim'in rivâyetindeki Besmele'yi zîkr etmez'erdî» sözü «Besmele'yi1 aşikâr zikr et-mszlerdi» mânâsına alınacaktır.
Müslim'in bu ziyâdesini illetlendirenler: Hadîsi Evzâî'nin (78—150) Katâde'den yazışma yoluyla rivayet ettiğini bahane ederlerse de, hadîsi yalnız Bvzâî değil ondan başkaları da sahîh yol ile rivayet etmiş bulunduğundan illetlendirme işi red edilir.
Besmele Fatiha'mn başında olsun şâir sûre başlarında olsun aşikâr çekilmez diyenler, bu hadîsle istidlal ederler. Çünkü Peygamber (S.A.V.) ile Ashâb-ı Kîrâm'ı Fâtîha'yı aşikâr okudukları ha-lde onu gizli çekdi-ler. Bu mes'elede ulemâ sözü pek uzatmış; hattâ bazı büyükler, Besmele hakkında kitap bile yazarak Enes Hadîsinin muzdarib olduğunu beyâna çalışmışlardır. îbni AbdvJl-Berr (368 — 4S3) «El-îstizkâr» adlı eserinde Enes Hadîsinin rivayetlerini saydıktan sonra şöyle diyor : «Bu ız~ dırâb meydanda iken Fukahâ'dan hiç birine. (Besmele'yi çekenlere de çekmeyenlere de) bu hadîsle istidlal doğru olamaz. Hazreti Enes (R. A.)'e bu husus soruldu, fakat: «Yaşın ilerledi ve unuttum dedi.»
Asıl olan, Besmele Kur'ân'dandır. Ulemâ arasında bu bâbda ihtilâf vardır. Hanefîlere göre Besmele Kur'ân'dandır ve sûrelerin aralarını ayırmak için nazil olmuş tek bir âyet-i fezzedir: Yâni hiç bir sûre'nin başından ilk âyet değildir. Yalnız Sûre-i Neml'in :
âyetindeki Besmele o âyetin bir Cüz'üdür. Şafiîlere göre Besmele her sûrenin ilk âyetidir. Malikîlere göre ise «Besmele» hiç âyet değildir. Yalnız Nemi Sûresinin 30 uncu âyetindeki «Besmeîe» oradaki âyetin bir cüz'üdür. Mes'eleden Usul-ü Fıkıh kitablannda lâyıkiyle bahsedilir.
«Besmele» hakkındaki sözlerin kabule en-yakın olanı şudur: Resûlüllah (S.A.V.) «Besmele» yi bazan aşikâr, bazan.da gizli çekerdi. Muhakkıkîn-î Ulemâ'dan bir cemaat «Besmele» nin sair Kur'ân âyetleri gibi aşikâr okunacak yerde aşikâr; gizli okunacak yerde gizli okunacağına kail olmuşlardır. İmam Mâttk'in «Resûl-ü Ekrem namazda Besmele'yi ne Fâtiha'da okumuşdur, ne de başka sûrede. Binâenaleyh Besmele KurJ-ândan değildir» iddiasına cevaben, bu söz merduddur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'in namazda Besmeleyi okumadığı sabit bile olsa, okumamak onun Kur'ân'dan olmamasını icâb etmez. Zira Kur'ân'dan olmasına namazda aşikâr okunması bir delil teşkil edemez. Bilâkis delil bundan daha âmm olandır. Ve hass olan delilin bulunmaması ile âmm olan delil müntefi olmaz» denilmisdir.[685]

301/219- «Nuaym Mücrim[686] (R. A.)'den rivayet edilmişdir.Demîşdir ki; Ebû Hüreyre'nin arkasında namaz kıldım.okudu sonra Ummü - Kur'ân'ı okudu, dedi. Her secde ettikçe ve oturuşdan kalkdıkça diyordu. Selâm verdiği vakit: Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben sîzin namazca Resûlüllah saÜaMahû aleyhi ve seUem'e eh benzeyeninizin!, dedi.[687]

Bu hadîsi; Nesâî ile İbni Huzeyme rivayet etmişlerdir.
Hadîsi; Buharı (194 — 256) ta'lîkan rivayet etmişdir. Ayni hadîsi îbnî Hibban (— 254) ve başkaları da tahrîc etmişler, Nesâî bu adla bir bâb tahsis etmiş ve :
«Besmeleyi âşîkâr okuma babı» demişdir.
Bu hadîs bu hususda varîd olan «en sahîh hadîsdir. Ve aslı tey'îd etmektedir. Asıl kaide Besmele'nin aşikâr veya gizli okunma babında Fatiha hükmünde olmasıdır. Çünkü zahiren hadîs Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in Besmele'yi okuduğunu ifade ediyor. Vakıa, Hazret-i Ebû Hüreyre'nin bütün namaz fiilleri değilde ekseri fiillerin Resûl-ü Ekrem'in fiillerine benzemiş olmasıda ihtimal dahilindedir. Fakat zahirin hilafıdır. Bir Sahabî-i Celîlin bahusus Ebû Hüreyre'nin namazına Hazreti Peygamber'in yapmadığı bir bid'atı katması sonra da yapdığınm Haz-reti Peygamber'in fiiline en benzer bir iş olduğunu yemin ederek teyid etmesi cidden ihtimalden uzakdır.
Hadîs de imamın (Â m î n =) demesinin meşru olduğuna delil vardır, Dâre Kutnî (306 — 385) de «Sünen» in de VâH b. Hucr'dan-şu hadîsi tahrîc etmiştir:
Resûlüllah (S.A.V.)'i:
dediği zaman «Amîn» derken işitdîm bunu söylerken sesin! uzatıyordu.»
Dâre Kutnî: «Bu hadîs sahîhdir» demişdir. Yine bu hadîs bir rükünden ötekine gegerken nakl tekbiri almanın eâiz olduğuna delâlet ediyor. Eu hususda tam izahat az- aşağıda Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsinde gelecektir.[688]

302/220- «Ebû Hüreyre radiyaUahü anTı'den rivayet edilmişdir. De-mişdir ki; Resulü Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem :
— Fâtiha'yı okuduğunuz zaman 'deokuyun, zira o, Fatiha âyetlerinin biridir; buyurdular.»[689]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiş ve vakfını doğru bulmuşdur. Bu hadîs-i şerif Fatiha'nın aşikâr veya gi'zli okunacağına değil de mutlak suretde okunacağına delâlet ediyor. Dâre Kutnî (306 — 385) «Sünen» inde Besmele'n'n namazda aşikâre okunması babında geniş ve merfu hadîsler rivayet etmişdir ki; Ammar, İbni Abbas, İbni Ömer, Ebû Hüreyre, Ümmii Seleme, Câbir ve Enes bin Malik Hadîsleri bunlardandır. Dâre Kutnî bu Hadîsleri sıraladıktan sonra şöyle diyor :
aşikâr okunması hakkında Peygamberimiz (S.A.V.)'den, Ashabından ve zevcelerinden adlarını zikretmediğimiz zevatda hadîsler rivayet etdi. Onların bu hadîslerini «Kitab-ül Cehr bil Besmele» ye.ayrı ayrı yazdık, burada tahfif ve ihtisar maksadıyla zikretdiklerimizle yetindik.» Hadîsimiz Besmele'yi okumanın delilidir. Onun Fatiha âyetlerinden bir âyet olduğuna da delâlet eder. Nitekim yukarıda görmüştük.[690]

303/221- «(Bu da) ondan (yani Ebû Hüreyre'den). Demişdir ki: Re-sûlüllah (S.A.V.) Ümmii Kur'ânı okumakdan fariğ oldu mu sesini kaldırır ve Âmin derdi.»[691]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiş ve hasen olduğunu söylemişlerdir. Hâkim de rivayet etmiş ve sahîhlemişdir.
«Ebû Dâvud i!e Tirmizî'de Vâil b. Hucr hadîsinde bunun benzeri vardır.
Hâkim (321 —4051: «İsnadı Buharı ile Müslim'in şartı üzere sahîhdir.» Demişdir.
Beyhakl (384 — 458) «Hasen, şahindir» diyor.
Bu hadîs, imamın aşikâre olarak Fâtiha'dan sonra «Âmin = demesinin meşru olduğuna delildir. Zahirine bakılırsa hem cehri hem Sirrî namazlara şâmildir. Hanefîlere göre cehri namazlarda da Amin-gizli söylenir. Şaîiîlerce aşikâre Âmîn demek meşrudur. Bazıları meşru değildir derler. İmam-ı MâHk'den iki kavi rivayet olunuyor:
1— Hanefîler gibi,
2— Meşru görmüyor. Hadîs-i şerîf İmam-ı Şafn ye delildir. Bunda imama uyamn ve yalnız lalanın «Âmin, deyip demiyeceğine dair bir sev yokdur. Fakat Buharı (194 - 256) cemaatin de (Am.n) demesi lazım geldiğine dair-Ebû Hüreyre'den.şu Hadîsi tahrîc fehnifdır. Demidir ki:
«Resûlüllah (S.A.V.) : imam Âmin dedi mi siz de deyin zira kimin Âmin demesi meleklerin Âmin'ihe rastlarsa geçmiş günahı afvolunur.

Buyurdu.» Yine Ebû Hüreyre'den merfuan şu hadisi tahrîc etmişdir:
«Biriniz Âmin der; gokdeki meleklerde, Âmin der de, her ikisi birbirlerine denk gelirse, Allah onun geçmiş günahını afveder.»
Eu hadîsler, cemaata âmin demenin meşru olduğuna delildir. Son hadîs yalnız kılana da âmm ve şâmildir. Âmin demeyi meşru kabul edenlerden pek çoğu bunu rnendup saymışlardır. Zahirîlerden bazılarına göre her namaz kılana Âmin demek vâcibdir.
Ebû Davud'un «Sünen» deki lâfzı şudur
İmam ı okudu mu (Âmin) der vederken sesînî Ebû Davud'un Hazreti Vâil'den bir rivayetinde :
Vâil Resûlüllah (S.A.V.)in arkasında namaz,.kılmış; Resûlül-lah Amin'İ aşikâre demîşdir.».
Âmin = kelimesi ism-i fiildir. Kabul et manâsına gelir. Telâffuzu bütün rivayetlerde med ve tahfif iledir.[692]

305/222- «Abdullah b. Ebi Evfa[693] radiyatlahü anh'dan rivayet edilmlşdir. Demişdir ki: Peygamber (S.A.V.)'e bir- adam geldi de dedi kî; ben Kur'ândan bir şey alamıyorum; bana ondan yetecek kadarını öğretiver. Resûlüllah (S.A.V.) ilâ âhirini de buyurdular.[694]

Bu hadîsi, Ahmed, Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiş; İbni Hîb-ban, Dâre Kutnî ve Hâkim de onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i Şerifin tamamı «Sünen-i Ebi Dâvud» da şöyledir:
Adam Yâ Resûlüllah bu Allah'adır bana ne var? Dedi. Resûlüllah (S. A.V.) buyurdular ki:
— Yâ Rabbî bana acı, bana rızk ve afiyet ver ve beni hidâyet eyle; de.
Vaktaki adam ayağa kalktı. Ellerini şöyle yapdı. Resûlüüah .(S.A.V.):
— Şu adam yok mu muhakkak ellerini hayırla doldurdu; buyurdu.»
Yalnız hadîsin Ebû Dâvud'daki rivayetinde (^ÜJl Ljl) kelimeleri yokdur. Hadîs-i Şerîf Fatiha'yi ve başka âyet bilmeyene bu zikirlerin Kur'ân yerine geçeceğine delildir. Namazını beceremeyenin hadîsinde bu bâbda bahis geçdi.[695]

306/223- «Ebû Katade (R. A.J'den rivayet edilmişdîr. Demişdir ki: Resûlüllah (S.A.V.) bize namaz kıldırırdı ve Öğle ile ikindide ilk ikf rek'âtda Fâtiha-İ Kitab ile iki sûre okur; bazan bize âyeti işittirİrdi. Birinci rek'âtı uzatırdı. Son iki rek'âtda (yalnız) Fâtiha-î kitabı okurdu.»[696]

Müttefekun Aleyh'dir.
Bu hadîs-i şerîfde dört rek'âtın hepsinde, yani her rek'âtda Fatiha okumanın ve ilk iki rek'âtda zammı sûre yapmanın meşru olduğuna Peygamberimiz (S.A.V.)'in âdeti bu idiğine delil vardır. Çünkü «bize namaz kıfdırtrdı» ibaresi ekseriyetle devam ve istimrar ifade eder, bazan cemaata okuduğu âyeti işittirmesi gizli okunan namazlarda mutlaka gizli okumanın vâcib olmadığına;'bundan dolayı sehiv secdesi lâzım gelmediğine delildir. «Bazan» tâbiri bu işin ResûlüÜah (S.A.V.)'den tekrar tekrar sâdır olduğuna delâlet ediyor, Nesâî'nin (215 — 303) tahrîc ettiği Berâ' hadîsinde şöyle buyruluyor:
Hazret-1 Berâ' demiştir ki:
BÎz «Peygamber (S.A.V.)'in arkasında öğleyi kılıyor ve onun Lokman ile Zarlyat sûrelerinden okuduğunu âyet beayef İşitiyorduk.» Îbni Huzeyme (223 — 311) de Hazreti Enes'den bunun benzerini tahrîc etmiştir. Lâkin Enes Hazretleri «Lokman ve Zariyat sûrelerinin yerine : yi zikretmişdir.
Hadîs-i gerîf, .birinci rekâtın uzatılmasına da delildir. Sebebini A-bdürrezzâk'm (—211) tahrîc ettiği yine bu Katâde hadîsinin sonu izah ediyor. Deniliyor ki:
«Anladık ki bununla nâsın İlk rek'âta yetişmesini istiyor.» Ebû Dâvud'-daki Abdürrezzâk hadîsinde : Atâ'nın; «Ben her namazda cemaat çoğalsın diye birinci rek'âtde imamın uzun okumasını, ikinciyi kısadan kesmesini dilerim» dediği rivayet olunuyor. îbni Hibban (354 — H.) uzatmanın kıraeti tertil yani tane tane okumak suretiyle yapılacağını, okunan âyetlerin birbirine müsavi olacağını iddia eder. Müslim'in (204 — 261) rivayet ettiği Hafsa (R. A.) hadîsi bu iddiayı teyid ediyor. Bu hadîsde:
sûreyi, ondan uzun olandan daha uzun oluncaya kadar tertil ederdi» deniliyor. Bazılarında her iki rekatda okunan âyet mikdarı birbirine müsavidir. Birinci rek'âtın uzunluğu başındaki iftitah duâsıyla (Euzu bes-melej'den ileri gelir. Aşağıda gelecek Ebû Said hadîsinde bu hususa ait izahat vardır. Beyhakî (384 — 458) : «Birisini bekliyorsa ilk rek'âtı uzatır; beklemezse her iki rek'âtde müsavi okur» diyor. Hadîs-i şcrîfde, son rek'atlarda Fâtiha'dan başka birşey okunmayacağına delil vardır. Bu hususda akşam namazı dahi hükümde dahildir, maamafih tmam-ı Malik (93 — 179) «El-Mııvatta-» da SunabiM'den, Hazreti Ebû Bekir (R. A.)'ı akşam namazının üçüncü rek'âtında:
âyetini okurken işitdiğini rivayet eder. Farz namazın son rek'atlarında sûre okumanın müstehab olup olmadığı hususunda îmamı Şafiî (R. H.) den iki kavil rivayet ediliyor.
Hadîs-i Şerîfde zanna binaen haber vermenin caiz olduğuna da delâlet vardır. Çünkü sûre okumayı yakînen bilmeğe imkân yokdur. Ba-zan okuduğu âyeti işitdirmek bütün sûreyi okuduğuna delil olamaz. Aşağıdaki Ebû Saîd hadîsi de zan üzerine ihbara delâlet ediyor. Habbab (R.A.) hadîsi de öyledir. Hazreti Habbab (R.A.)'a : Peygamber (S.A.V.)'in Öğle de ikindi de ne okuduğunu ne ile biliyorsunuz?» diye sorulduğu vakit:
— Sakalının kıpırdamasıyla.
Cevabını vermişdi. Bu bâbda Resûlüllah (S.A.V.)'den kavlen bir hadîs-i şerîf olsa söylerlerdi.[697]
337/221- «Ebû Said-İ Hudri (R.A.)'den rivayet edîlmişdir. DemİşdÎr ki: Resûlüllah (S.A.V.)'in öğle ve İkindî'de ne kadar ayakta durduğunu tahmin ederdik, öğ'e'nin İlk iki rek'atındaki kıyamını Sûre-i Secdeyi son rek'aîlarda bunun yarısı kadar. İkindinin ilk İki rek'aîndakint öğlenin son rek'atları kadar; son rek'atlarındakini bunun yarısı kadar takdir ettik.»[698]

Bu hadîsi İmam-ı Müslim rivayet etmişdir.
«Tahmin ederdik» demesinden anlaşılıyor ki, takdir ve tahmin edenler bir cemaat imiş.
Filhakika Îbni Mâce takdir edenlerin otuz sahabe olduğunu rivayet ediyor. Takdir edilen (Sûre-i Secde) mikdarı her rekat için ayrıdır. Yani iki rek'atda da Fâtiha'dan sonra o miktar âyet okuyacak kadar ayakta kalırmış. (Son rek'atlarda bunun yarısı kadar) denilmesinden anlaşılıyor ki, onlarda da Fâtiha'dan sonra Zamm-i Sûre ediyormuş. Aksi takdirde yalnız bir Fatiha okumakla ilk rek'atlar dekinin yarısı kadar
duramaz. (İkindinin ilk iki rek'atindekini öğlenin son rek'atları kadar) demesi bu işi daha fazla izah etmiş oluyor. Çünkü ikindinin ilk rekâtlarında Fâtiha'dan sonra sûre okuyacağı malûmdur. Demek ki öğlenin son rek'atlannda da zamm-ı sûre varmış ki, ikindinin ilk rek'atlerine müsavi oluyormuş.
Bu hususda hadîsler çeşidlidir. Bazılarında ilk rek'atdeki uzatma: «bir kimse Bakî'a giderek hacetini gördükten ve evine dönerek abdest aldıktan sonra iki rek'atda Hazret-i Peygamber (S.A.V.)'e erişecek kadardı »deniliyor. Bu rivayet Müslim {204 — 261) ile NesâVde (215— 303) dir. İmamı Ahmed b. Hanbel (164 — 241) ile Müslim'in tahrîc ettikleri Ebu Said (R.A.) hadîsinde şöyle denilmektedir:
«Peygamber (S.A.V.) Öğle namazında ilk İki rek'atının herbîrinde otuz âyet miktarı; son iki rekâtında onbeş âyet mikdarı — yahut bunun yansı kadar dedi — ikindide ilk iki rek'atımn her birinde onbeş âyet mİk-darı; son İki rek'atmda da bunun yarısı kadar okuyordu.»
Buradaki lâfız, Müslim'indir.
Bu hadîs ikindi namazının son iki rek'atında Fâtiha'dan başka bir şey okunmayacağına; öğlenin son rek'atlannda ise okunacağına delâlet ediyor. Yukarıda Ebu Katâde hadîsinde, Hazret-İ Peygamber (S.A.V.)'in öğle'namazının son iki rek'atında yalnız Fâtiha'yı okuduğunu görmüştük. O hadîsin buradaki Ebû Said hadîsine tercih edilmesi gerekir. Çünkü onu Buharı ile Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Buradakini ise yalnız Müslim rivayet ediyor. Bir de o hadîsdeki ihbar tahmini değil kafidir. Ebu Said hadîsindeki ise zan ve tahmine göredir. Binâenaleyh hem rivayet hem de dirayet yönünden o hadîs bu hadîse tercih edilir. Maamafih aralarını bulmak ve: «ResûlüÜah (S.A.V.) bazan son rek'atlarda Fâtiha'dan sonra Sûre veya âyet okur; hazanda- okumazdı» demek mümkündür; deniliyor. Bu takdirde son rek'atlarda zamm:ı Sûre bazan okunur, bazan terkedilen bir sünnet olmuş olur.[699]

308/225- «Süleyman b. Yesar[700] (R. A.)'den rivayet edilmîşdir. De-mis'ir ki: Filân öğle namazında İlk rek'atleri uzatıyor? İkindiyi hafif kıldırıyor; Akşam namazında mufassal'ın kısalarını; yatsıda ortalarını; Sabah Namazında uzunlarını okuyordu. Bunun üzerine Ebû Hüreyre, namazı bundan daha ziyâde ResûlüMah (S.A.V.)'in namazına benzeyen bir kimsenin arkasında namaz kılmadım; dedi.»[701]

Bu hadîsi, Nesâî sahih bir isnadla tahrîc etmiştir.
Hadis-i Şerîfdekİ «filân» dan murad; Begavî (426 — 516)'nin «Şerh-üs Sünnet adlı eserindeki izahına göre Medîne-i Münevvere'nİn emîri-dir. Bazılarına göre ismi Amr b. Seteme'dir. Bazılarıda bunu Ömer b. Abdülazlz sanırlar. Fakat doğru değildir. Çünkü Ömer b. Abdü-lazîz Hazreti

Ebu Hüreyre (R. A.) vefat etdikden sonra dünyaya gelmiştir. Halbuki hadîs'de Ebu Hüreyre'nin bu zâtın arkasında namaz kıldığı tasrih ediliyor. Mufassaldan murad: Bir takım sûrelerdir. Bunlarm uzunları, ortaları ve kısaları vardır. Mufassal sûrelerin nereden başladığı ihtilaflıdır. SâffaJ sûresinden veya Câsiyeden başlar diyenler olduğu gibi Kitâl'den yahut Fâtih'ten yahut Hucurât veya Saftan başlar diyenler de vardır. Hattâ daha başka sûreler göstere göstere Ve'd-duhâ'ya kadar inenler olmuştur. Mufassalların sonu bil ittifak Kur.'am Kerîm'in sonudur.
Ulemây-ı Kiram : Sa-bah ve öğle namazlarında «Mufassal» ların uzunlarım okumak hattâ Sabahınki öğleden daha uzun olmak, Yatsı ile îkindi'de ortalarını; Akşam'da kısalarını okumak sünnetdir; diyorlar ve bu tertibdeki hikmeti şöyle anlatıyorlar; Sabah ve Öğle zamanları .uyku sebebiyle gaflet zamanıdır. Çünkü biri gecenin sonu diğeri kaylule[702] vaktidir. Binâenaleyh bunların uzun sûrelerle kılınması. gaf-letden dolayı geciken cemaatın yetişmesi İçindir. İkindi; iş gü§ ve Ne-şaf zamanıdır. Bundan dolayı daha hafif kılınır. Akşamın ise vakti dardır. Bir de Oruçluların iftarı ve misafire akşam yemeği ikramı zamanıdır. Binâenaleyh fazla tahfife muhtacdır. Yatsı'da uykunun galebe çalması tehlikesi vardır. Lâkin vakti genişdir ve İkindiye benzer.[703]

309/226- «Cübeyr b. Mut'İm (R. A.)'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.)'i Akşam namazında Tur sûresini okurken işitdim.»[704]

Bu hadîs, Müttefekün Aleyh'dir.
Fcthül BarVdc bu işitmenin müslümanlığı kabul etmezden önce olduğu zikredilmiştir. Hadîsi Şerîf, Akşam namazında kıraetin Mufassal sûrelerin kısalarına münhasır olmadığına delildir. Hazreti Resûlül-lahın (S.A.V.) Akşam namazında (A'raf, Saffat, HâMim, Â'la, Tin) sûrelerini ve Muavvezeteyn ile Ve'l Mürselât sûresini keza mufassallarm kısalarını okuduğu rivayet edilmiştir, ve bu rivayetinin hepsi sa-hthdir. Nesâî {215 — 303)'nin tahrîc ettiği bir hadîse göre Resûlüllah {S.A.V.) Akşam namazının iki rek'atında «A,raf sûresi» ni bölerek okumuştur. Yatsıda Tîn sûresini okumuştur. Bu rivayetlerden anlaşılıyor ki, ResûlüMafi {S.A.V.) yerine ve zamanına göre zikredilen sûrelerin hepsini okumuştur.[705]

310/227- «Ebû Hüreyre {R. A.)'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) Cuma günü sabah namazında «Secde Sûresi» ile «İnsan» sûrelerini okurdu.»[706]

Hadîsi Şerif; Müttefekün Aleyh'dir.
«Taberânî dp İbni Mes'ud (R. A.) hadîsinden bunu devam ettiriyordu.» ziyâdesi vardır.
Hadîs-i Şerîf, Resûlüllah (S.A.V.)'in hu namazda her zaman yaptığı Şeyin bu olduğunu gösteriyor. Ta baranı rivayeti bundan devam etdi-ğini de bildiriyor.
Hanbeli Mezhebi İmamlarından İbni Teymiye'ye (661 — 728) göre bu sûrelere devamdaki sır: Cuma gününde olmuş ve olacak her şeye şâmil olmalarıdır. Çünkü bu iki sûre de HazreM Âdem'in yaratılması, kıyamet ve kulların haşri zikredilmektedir kî, bunlar hep cuma günü olmuş ve olacak şeylerdir. Binâenaleyh bunları okumak cuma gününde olmuş ve olacak şeyleri cemaata hatırlatmak demektir .Tâ ki geç-mişden ibret alarak geleceğe hazırlansınlar.[707]

312/228- «Huzeyfe radiyaîîahü arih'ûen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber (S.A.V.) ile beraber namaz kıldım. Hiçbir rahmet âyeti rastlamıyordu kî, onda durup (rahmet) istemesin. Hiç bir azab âyeü de geçmiyordu ki ondan îstiâze etmesin.»[708]

Bu hadîsi, Beşler tahrîc etmiş; Tîrmizî de «hasen» bulmuştu!
Hadîs-i şerîfde, namaz kılarken okuduğunu düşünüp Allah'dan rahmetini dilemek,' azabından da O'na sığınmak gerektiğine delil vardır. Resûlüffah'ın bu namazı ihtimal gece namazıdır. Çünkü bu hadîs mutlak ise de Abdurrahman îbni Ebi Leylâ[709] 'nm babasından rivayet ettiği ayni mevzudaki şu hadîs ile mukayyedir:
Resûlütlah (S.A.V.)'i farz olmayan bîr namazda okurken işittim. Cennet ve cehennemin zikri geçince hemen; âteşten Allah'a sığınırım; vay . cehennemliklerin haline, dedi.» Bu hadîsi, İmamı Ahmed rivayet etmiştir, îbni Mâc de bu mânada bir hadîs rivayet eder. Yine îmam-ı Ahmed (164 — 241), Hazret-İ Âişe (R.Anhâ)'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Resûlüllah (S.A.V.) ile «temam gecesi» namaza kalkdım. Bakara, Nisa' ve Âl-İ İmran'ı okuyordu. İçinde korkutma bulunan hiçbir âyete rastlamıyordu ki Allah Azze ve Celle'ye duâ ve istiâze etmesin. İçinde müjde olan bir âyet de geçmiyordu ki, Allah Azze ve Celle'ye duâ edip niyazda bulunmasın.»
Nesâî (215 — 303) ve Ebû Dâvud (202 — 275) Avf Ibni Mâlîk'den şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Resûlüllah (S.A.V.). ile beraber namaza kalkdım. Evvelâ misvâkdan başladı; mlsvâklendi ve abdeşt aldı. Sonra kalktı ve namaz kıldı. Baka re'den okumaya girişti. Hiçbir rahmet âyetine tesadüf etmiyordu ki durup (rahmet) dilemesin ve hiçbir azâb âyetine rastlamıyordu ki durup istiâze eylemesin... ilâ âhir...» yalnız Ebû Davud'un rivayetinde misvak ile abdest zikredilmemiştir.
Bütün bu hadîsler nafile namaz hakkındadır. Nitekim Abdurrahman tbni Ebi Leylâ (— 83) hadîsinde tasrih edilmiştir. Namaz da gece namazıdır. Bunu da' diğer hadîslerden anlıyoruz. Zira Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)in farz bir namazda Bakara' ve Âl-î İmrân süreleriyle imam olduğu hiç rivayet edilmemiştir. Hadîsde «kalkdım» tâbirinin kullanılması da namazın gece namazı olduğuna işarettir. MaamafÎh, bunları bir kimse farz'da okusa bir beis vardır; denilemez. Bahusus yalnız kılan, başkalarına usanç da vermiyeceği cihetle bu sûreleri okuyabilir.
Hadtsde geçen «Leyletüt-temam» dan murad: Kışın en uzun gecesi yahut henüz kısaldığı belli olmayan üç gecedir. Yahut gecenin uzunluğu on iki saati bulup geçtikden sonraki zamandır.[710]

313/229- «Ibnİ Abbas radiyaUahü anA'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saJlaUahü aleyhi ve seüem :
Dikkat edin! Ben rükû veya secde halinde Kur'an-ı okumaktan nehyolundum. Ama rükû'da siz Rabbi tazim edin. Secdeye gelince (orada) duaya çatışın. Zira dualarınızın kabulü gerektir.»[711]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif bir mukadder suale cevap gibidir. Sanki: «Rükû'da, secdede-biz ne yapacağız?» diye sorulmuş, Resûl-ü Ekrem de bu şekilde cevap vermiştir. Hazretî Peygamber (S.A.V.) rükû'daki ta'zimin. nasıl yapılacağını, bilfiil kendisi yaparak göstermiştir. Müslim'in bu bâb-da Huzeyfe'den rivayet ettiği hadîsde:
«Resûlâllah (S.A.V.) : «Sübhane Rabbiye'l - Azim demeğe başladı» deniliyor.
Sadedinde bulunduğumuz hadîs, rükû ve sücûd halinde Kur'an okumanın mcmnû olduğuna delâlet ediyor. Zahirine bakılırsa rükû'da tes-bih. secdede duâ etmenin vâcib olduğunu gösteriyor. Nitekim îmam-ı Akmed, tbni Hanbel (164 — 241) ile hadîs imamlarından bir cemaatin mezhebi budur. Cumhur'a göre ise müstehabdır. Çünkü vâcib olsa Hazreti Peygamber, namazını bsceremiyene.emrederdi. «Rabbl ta'-zirn edin» emri, ancak bir defa tazim icab eder. Çünkü emr-i mutlak tekrar icab etmez. Fakat Ebu Davud'un tahrîc ettiği.İbni Mes'ud hadîsinde tazimin üç defa yapılması emrediliyor. Hadîs şudur:
«Biriniz rükû et'ti mi ÜÇ defa» «Sübhane rabbİye'!âzîm» desin. «Bu Onun en azıdır.» Hadîsi, Tirmizî (200 — 279) ile tbni Mâce (207— 275) rivayet etmiştir. Yalnız Ebû Dâvud (202 — 275): «Bu hadîsde irsal vardır.» diyor. Buharı ile Tirmizı de aynı şeyi söylemişlerdir. «Bu onun en azıdır» denildiğine bakılırsa daha azının kâfi gelmemesi icab eder.
Hadîs-i şerîf, secde halinde duanın meşru olduğuna delildir. Secdenin icabet yeri olduğuna da işaret vardır.[712]

314/230- «Âişe radiyallahü anhâ'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki Resûlüllah (S.A.V.) rükûunda ve sücûdunda derdi.[713]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
İnin mânası: «Seni tenzih ederim Âllahim. Senin hamdine bürünürüm. Yâ Rabbi beni afvet» demektir. «Senin hamdine bürünerek seni tenzih ederim» mânası da verilebilir. Hadîs-i Şerîf çeşitli lâfızlarla rivayet edilmiştir. Bunlardan biri de şudur:
«ÂİŞE demişi ir ki: Peygamber (S.A.V.) kendisine (sûresi) nâzîl olduktan sonra hiçbir namaz kılmamıştır ki:
dememiş olsun.»
Bu hadîs buradaki" zikrin de rükû ve secdelerde yapılacağına delildir. Yukarıda geçen «Ama rükûda siz Rabbi tazim edin» emri buna münafi değildir. Çünkü buradaki zikir o tazim üzerine ziyâdedir. Binâenaleyh ikisi birden söylenir. Resûl-ü Ekrem'in :

«Yâ Rabbl bsni afvet» diye duâ etmesi, Teâlâ Hazretlerinin [714] «O halde RabbİninI hamdine bürünmüş olarak (O'nu) tenzih et ve CCna istiğfarda bulun» emrine imtisal içindir.Burada Fahr-i Kâinat (S.A.V.) Hazretlerinin kulluk vazifesini ifa için Allah'ın emrine imti-sâle şitâb ettiği de ifade olunmaktadır.[715]

315/231- «Ebû Hüreyre radiyalîahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) namaza kalktığı vakit namaza dururken tekbir alır; sonra rükûa giderken tekbir alır; sonra Velîni rükûdan kaldırırken derdi. Sonra ayakda iken der; sonra secdeye inerken tekbir ahrdı. Sonra başını kaldırırken tekbir alır; .sonra secde ederken tekbir alır; sonra başını kaldırırken tekbir alırdı. Sonra bunu bütün namazında yapardı. İki rek'atte oturduk-dan sonra kalkarken tekbir alırdı.»[716]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Bazı izahat: Hadîsin başında denildiğine göre iftitâh. tekbiri alınırken ve alınmazdan evvel bir şey yapılmayacak demektir :
«Allah hamd edene İcabet eder» demektir. Zira, Allah'dan se-vâb umarak O'na hamd edene Cenabı Hak umduğunu verir. Binâenaleyh ondan sonra.demek münasib olur. Öunun mânası: «Ey Rabbimiz, hamdi de Sana ettik.» demektir. Fakat bu mâna, cümledeki « j» ı atıf edatı olarak kabul ettiğimize göredir. Bu atıf, mukadder bir cümle üzerine yapılmış olur. Yâni : «Ey,.Rabbimiz. Sana itaat ettik ve Sana hamd ettik» demek olur. Maamafih «j ı in hâl mânasına yahut ziyâde olması da mümkündür. Nitekim bir rivayette « j » sızdır.
Hadîs-i Şerîf, zikredilen şeylerin meşru olduğuna delildir. Birinci tekbir, iftitâh tekbiridir. Bunun vâcîb olduğuna dair delil yukarıda görülmüştü.
Sair tekbirlere gelince: Her rek'atda beş tekbir vardır. Üç ve dört rek'atlı namazlarda ilk oturuşdan kalkarken dahi tekbir alınır. Binâenaleyh beş vakit farzlarında iftitâh tekbiri ile beraber «94», iftîtâh tekbiri sayılmazsa tekbir hasıl olur. Ulemâ nakil tekbirlerinin hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre bunlar vâcibdir. Bu kavi İmam-ı Ahmed îbni Hanbel'üen (164 — 241) naklolunur.
DeÜli: Resûlüllah (S.A.V.)'in devamıdır. Bir de «Beni kılarken gördüğünüz gibi kilin» hadîsidir. Cumhur-u Ulemâya göre men-dûbdur. Çünkü bunları Hazret-i Peygamber (S.A.V.), namazını becere-miyen zâta öğretmemişti. Ona yalnız iftitâh tekbîrini talim buyurmuşlardı. Binâenaleyh bunlar vâcib değildir. Zira vâcib olsa onları da- öğretirdi. Fakat Cumhura şu yolda cevab verilmiştir: Namazını becere-miyen hadîsinin Rifâa îbni Râfi' rivayetinde nakil tekbîri vardır. Hadîsi Ebû Dâvud (202 — 275) tahrîc etmiştir ki, mahall-j şâhid kısmı şudur:
«Sonra AUahü Ekber der; sonra rükû eder». Aynı hadîsde hem nem tekbirleri zikrolunmuştur. Bu rivayeti Tirmizî (200 — 279), Nesâî {215 — 303) de tahrîc etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, îmam~ı Ahmed ile Dâvud-ı Zahiri, nakil tekbirlerinin vâcib olduğuna zâhib olmuşlardır. Rükûa giderken, doğrulurken» gibi tâbirler kullanıldığına bakılırsa tekbir bu hareketlerle birlikde olacak-"tır. Bir rüknü edaya başlarken tekbire de başlar. Bazıları beraberliği sağlamak için tekbiri uzatır demişlerse de buna lüzum yoktur. Lâfzı eksik ve fazlaya kaçmadan söylemelidir.cümlelerine gelince: Zâhir-i hadîse bakılırsa imam olsun, cemaat olsun, her namaz kılanın bunları söylemesi lâzımdır. Çünkü, Resûlüllah'ın namazından bu-cihet mutlak olarak rivayet edilmiştir. Maamafih, imam olduğu halin rivayet edilmiş olması ihtimali de vardır. Çünkü mutlak kemaline sarfedilir. Resûlül-İah'ın kemal üzere kılacağı namaz, şüphesiz ki cemaatle kıldığı namazda. Hanefilerle Safîîlere ve diğerlerine göre cümlesini mutlak surette nafile kılan ile farz kılan, imam ve yalnız kılan söyliyecck, tahmidi yâni imamın arkasındaki cemaat söyliyecektir. Delilleri :
«imam dedi mi, siz de deyin» hadîsidir. Bu hadîsi Ebû Dâvud tahrîc etmiştir. Lâkin, buna da itiraz olunmuş ve bu hadîs, cemaatin demesine.mâni değildir. Binâenaleyh, cemaat tesmi' ile tahmidin ikisini de yapar denilmiştir. Fakat Ebû Davud'un Şa'bî'den (6 — 104) tahrîc ettiği bir hadîsde.
«İmamın arkasındaki cemaat demez lakin der» buyurmuştur ki, bu hadîs Hanefiyye ile ŞafÎîyyenin kavillerini te'yicl eder.
§u kadar var ki hadîs mevkuftur. Tahâvî (238 — 321) ile îbni Abdil-berr (368 — 463) yalnız kılanın her ikisini söyleyeceğine icmâ, olduğunu iddia ederler.[717]

316/232- «Ebû Saîd-i Hudrî radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: tfesûiüllah (S.A.V.) başını rükûdan kaldırdığı vakit :
«Allahım! Ey Rabbimiz! Sana gökler ve yer dolusu hamd olsun ve ondan sonra da dilediğin nesne dolusu...»
Ey sena ve şeref sahibi! (Bu söz) kulun - ki hepimiz Sana kuluz -söylediğinin en haklısıdır. Allahım! Senin verdiğini menedecek yoktur. MenâttiğinİI de verecek yoktur. Bahtiyara Sen (in azabın) dan (kurtulma hususunda) bahtı bîr fayda vermez/ derdi.»[718]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
I-Iadîs-i Şerîfdeki Müslim'de Ebû Saîd rivayetinde bulunamamış; îbn-i Abbas rivayetinde bulunmuştur.kelimesini mahfuz bir mübtedanın haberi olmak üzere merfû1 okumak da caizdir. Bu kelime,, Ebû Davud'un (202 — 275) «Sünen» inde ve başkalarında şeklinde rivayet edilmiştir. Müslim'deki İbn-i Abbas rivayetinde de öyledir.
Bu rivayetin tamamı Ebû Saîd'in lâfzı değildir. Çünkü onun rivayetinde.lâfzı yoktur. îbn-i Abbas'ın lâfzı da değildir,çünkü ojıda tâbiri vardır.
Cümlesindeki münâda olarak nasbedilmiştir. Fakat mahzûf bir mübtedanın haberi olmak üzere refi'de edilebilir ve o takdirde cümIe «Sen sena ve şeref ehlisin» şekline girer. manfuz mübtedanın haberidir. Takdiri şöyledir Bu takdire göre aşağıdaki cümlesi haber değildir. Halbuki bazılan mübtedâ cümlesi haberdir demişlerdir. Musannif onu müste'nef bir cümle saymaktadır. Çünkü bazı rivayetlerde bu cümle yoktur. «El-Mühezzeb» şerhinde İbn-i Salâh (577— 643)'dan naklen şöyle deniliyor: Bunun mânası:
«Kulun söylediğinin en haklısı senin verdiğini menedecek yoktur, demssidir.»cümlesi mübteda ile haber arasında itiraz cümleşidir. Yahut cümlesi makablinin haberi olur. Fakat birinci şık evlâdır.»
Nevevî (631 — 676) diyor ki: «Evlâdır çünkü onda Allah'a kemal-İ tefviz; O'nun kemal-i kudretini, azametini, kahr vejsultanını, vahdâniy-yet ve mahlûkatın tedbirde tek olduğunu itiraf vardır.»
Hadîs-i Şerîf bu zikrin her namaz kılan için bu rükünde meşru' olduğuna delildir. Hamd güya bir cisim imiş de hadîsde sayılan o büyük zarflan, yerleri gökleri doldurmuştur. Bununla onun çokluğu şanına lâyık tir surette ifade edilmiş daha sonra (dilediğin nesne dolusu) buyurularak şanı daha da yüceltilmişdir.
Sena: Güzellikle tavsif ve medhetmektir.
El-ced: Cim'in fethiyle baht ve nasib demektir. Hadîsteki mânası: Senin azabın karşısında bahtlıya bahtı bir fayda vermez. Mutlaka sâlih amel lâzımdır, demektir.
Cid kelimesi : Cim'in kesri ile çalışmak demektir. Fakat bu rivayet zaîfdir.[719]

317/233- «İbni Abbas radiyallahü anhümâ'ûan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saîlaîlahü aleyhi ve sellem :
Yüzde bulunan yedi kemik üzerine secde etmekle memur oldum dedi ve eliyle burnuna ellerine, dizlerine ve ayak uçlarına işaret; buyurdular.»[720]

Hadîs Müttefekun Aleyh'dir.
Hadîsin bir rivayetinde yerine yâni, emrolunduk ey ümmet; başka bir rivayetinde «Peygamber (S.A.V.) emretti» denilmiştir. Bu rivayetlerin üçü de Buharidedir. «Eliyle işaret etti» cümlesini Nesâl (215 — 303) nin rivayeti tefsir etmiştir. O rivayette İbn-i Tavus diyor ki:
«Elini alnına koydu ve burnunun üzerine çekerek : Şu bir, dedi.» Kurtubî: (— 671). Bu, secdede alnın asıl, burnun ona tâbi olduğunu gösterir.» demiştir. Tbn-i Dakîki-l-îyd (625 — 702) dahi: bunun mânası, Resû!-ü Ekrem (S.A.V.) onlan bir azâ gibi saydı, demektir. Yoksa, âza sekiz olurdu.» diyor.
(Eller) den murad: avuçJ&ttfır. Hattâ bir rivayette tasrîh de edilmiştir.
(Ayak uçları) ndan murad da : ayaklarını dikerek parmaklarının ucuna basmak; ökçelerini yukarıya kaldırarak üstlerini kıble'ye karşı çevirmektir. Bu tarif, secdenin sıfatı hakkındaki Ebû Humeyd hadîsinde vardır.
Secdede, el parmaklarım bir araya toplamak mendûbdur; çünkü açılırsa bazılarının uçları kıble'den döner diyorlar. Ayak parmakları hakkındaki hüküm ise namazın sıfatı bâbmdaki Ebû Humeyd hadîsinde yukarda görülmüştü. O hadîsde parmaklarını kıble'ye çevirdi.» denilir.
Bu hadîs-i şerîf, sayılan azanın üzerine secde etmenin vâcib olduğuna delildir. Zira;
Hazret-i Peygamber (S.A.V.) bunların Allah tarafından kendisine ve ümmetine emrolunduğunu emir sîgasıyla bildiriyor. Bu sîga ise vücûb ifade eder. Maamafih, mes'ele yine de ihtilaflıdır. Bazılarına ve Şafiî'nin bir kavline göre vâcibdir. Hanefîlere göre de öyle ise de Ebû Ha-nîfe alın ile burundan birinin üzerine secde etmek kâfidir diyor.
Delili :

«Eliyle burnuna işaret etti» hadîsidir. İmameyn'e göre zaruret olmadıkça caiz değildir. Musannif «Fethül-barî» de şöyle diyor: «Burun üzerine secde mes'elesinde» Ebû Hanîfe tarafından bu hadîsle istidlal olunmuştur. îbn-i Dakîki-l-îyd (625 — 7G2) demiştir ki : «Hak olan, böyle bir şey cebhenin tasrihine muaraza edemez. Velevki alınla burnun bir uzuv gibi telâkkisi itikad olunsun. Çünkü bu sade tesmiye ve ibaredede. Delâlet ettiği hükümde değildir.
Hadîsin zahiri bütün alnın üzerine secde etmenin vâcib olduğunu
gösteriyor. Çünkü, Hazret-i Peygamber (S.A.V.) bu bâbda «Alnını secde yerine değdir» buyurmuştur. Binâenaleyh, alnım mümkün mertebe yere değdirmek icab eder. Üzerine secde edjlecek azadan dizler gibi kapalı olanları secde için açmak lâzım değildir, Bunda hilaf yoksa da, alın kapalı olduğunda açılıp açılmaması ihtilaflıdır. Bazlarına göre açmak vâcibdir.
Delilleri Ebû Davud'un (202 — 275) inde tahrıc ettiği şu hadîstir:
«Resûlüllah (S.A.V.) yanıbaşında sçcde eden bir adam gördü. Alnına sarık sarmıştı. Hemen onun yüzünü açtı.» Lâkin Buhatl (194 — 256) Hasen'den ta'lik suretiyle şu hadîsi rivayet eder:
«Resûlüllah (S.A.V.)'in eshâbı elleri elbiselerinin içinde iken secde ederlerdi. İçlerinden bazısı sarığının üzerine secde ederdi.» Bu hadîsi Bey-hdkî (384 — 458) vasletmiş ve : «Secde hakkında bu hadîs, sahabeye mevkuf olarak en sahîh bir şeydir» demiştir. Resûlüflah (S.A.V.)'in sarığının katı üzerine secde eder idiğini gösteren hadîsler kimi İbni Ab-bas ile İbni Ebi Evfâ'dan, kimi Câbîr ve Enes'den rivayet edilmiş ise de bunların hepsi zaîfdir. îmam Beyhakî bunları ve daha başkalarını zikrederek «Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in sarığının katı üzerine secde ederdiğine dâir merfu' olarak hiçbir şey sabit olmamıştır» demiştir. Eöylece iki tarafın delilleri vücûb isbât edememektedir. Binâenaleyh, ikisi de, yâni açmak da açmamak da caiz olmak icâb eder. Vakıa Habbâb hadîsinde :
«Resûlüllah (S.A.V.)'e kızgın yerin yüzlerimize ve avuçlarımıza vuran sıcağından şikâyet ettik; şikâyetimizi kabul etmedi, ilâ... âhiri...» deniliyorsa da bu hadîsde mevzû-u bahis âzânın açılıp açılmadığına bir delâlet yoktur. Müslim'in Hazret-i Enes'den rivayet ettiği hadîsde de : «Sıcağın şiddetinden her birerlerinin elbiselerini yayarak üzerlerine secde ettikleri» beyân ediliyor. Fakat bunda ihtilâf yoktur. İhtilâf edilen cihet, sırtındaki elbisenin üzerine edilen secdedir. Enes hadîsi ise iki tarafa yâni sırtında olmağa da olmamağa da ihtimâllidir.[721]
318/234- «İbn-i Buhâyne[722]'den rivayet olunmuştur kî. Peygamber (S.A.V.), secde ettiği zaman, kollarını tâ koltuklarının beyazı görünün-ceye kadar aralardı.»[723]

Mültefekun Aleyh'dir.
Bu hadîs, namazda bu şekilde hareket edileceğine delildir.
Bundaki hikmet : Her âzâyı ayrı ayrı meydana çıkararak secdede iken bir adamın birkaç kişi gibi görünmesini temin etmektir. Bu mânâ, Tâberânî'nin (260 — 360) zaîf bir isnadla İbn-i Ömer (R. A./dan tah-rîc ettiği şu hadîsde açıktır:
«Yırtıcı gibi serilip yatma. Avuçlarınla dayan, kollarını aç. Bunu yaptın mı, senin her uzvun secde eder.» Müslim'-Meymûne hadîsi dahi aynı sarahati arz ediyor. Hazret-i Meymûne (B. A.) diyor ki :
Peygamber (S.A.V.) kollarını açardı; o derecede ki(hanı bir (kedi gibi) hayvan geçmek istese geçerdi.»
Bu hadîslerin zahiri her ne kadar vücûb ifâde ederse de Ebû Davud'un tahrîc ettiği Ebû Hüreyre hadîsi, kollan açmanın vâcib olmadığım gösterir. Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki :
«Peygamber (S.A.V.)'İn eshâbı, kollarını açtıkları zaman secde etmenîn zorluğundan kendisine şikâyet ettiler. Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem:Dizlerden yardım alın; buyurdular.»
Hadîsin râvilerinden tbn-i Acîân: «Bu, secde uzadığı zaman dirseklerini dizlerinin üzerine koymakla olur» diyor.
(Tâ koltuklarının beyazı görününceye kadar) ifâdesinden bazıları, ResûlüMah (S.A.V.)'ırı sırtında gömleği olmadığını, sanmış ise de, ibarede buna bir delil yoktur. Çünkü gömleği sırtında iken de koltuğunun kenarı görünebilir. Bahusus, o devrin gömlekleri kolları yırtmaçlı ve geniş oluyordu. Binâenaleyh, gömleğinin yeninden koltuk altları görünebilir.[724]

319/235- «Berâ' İbn-i Âıîb[725] radiyallahü anA'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûfüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem :
Secde ettin mi ellerini koy, dirseklerini kaldır; buyurdular.»[726]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Yukardaki Hadîs-i Şerîf, na-mazda bu hey'ette bulunmanın vücûbu-na delildir. Fakat ulemâ ondaki emri nedib mânâsına almışlardı. Diyorlar ki: «Bundaki hikmet, tevâzua daha elverişli, alnı burnu yere değdirmeğe daha muvafık ve tenbeller kıyafetinden uzak oluşudur. Çünkü namazında yere yayılanın hâli, köpeğe benzer ve namazı hiçe saydığını gösterir. Fakat bu hüküm erkek hakkındadır. Kadın bu hususda erkek gibi değildir. Sebebini Ebû Davud'un (202 — 275) «El - Merâsîl-» inde Zeyd tbn-i Ebl Habib'den rivayet ettiği şu hadîs açıklamaktadır.
«Resûlüllah (S.A.V.) namaz kılan iki kadının yanına uğradı; Ve buyurdu ki:
«Secde ettiniz mi, vücudun bir kısmını yere toplayın. Çünkü kadın bu hususda adam gibi değildir; buyurdular.»
Beyhakı (384— 458): «Bu mürsel, bu bâbdaki iki mevsûlden daha iyidir» demiştir. Beyhakî o iki mevsûlü «Sünen» inde rivayet etmiş ; zaîf noktalarını da göstermiştir.
Parmaklan rükû'da açmak sünnettir. Çünkü Ebû Davud'un rivayet ettiği Ebû Hu m ey d Sâidİ hadîsinde şöyle deniliyor:
«Resûlüllah (S.A.V.) elleriyle dizlerini yakalamış gfbi tutuyor; parmaklarının arasını aralıyordu.»
Kollarını aralıyarak yanlardan uzaklaştırmak da sünnettir. Nitekim yukarıki Ebû Humeyd hadîsinde beyân edilmiştir. O hadîsi İbn-i Huzeyfe şu lâfızlarla rivayet ediyor:
«İki elini yanlarından uzaklaştırdı.» Musannif tbn-i Buhayne hadîsini «Et-TeZMs» nâm eserinde de iki defa zikretmiştir. Hadîs sa-hîhdir. Binâenaleyh onu hem rükûa hem de sucuda delil getirmiştir. Çünkü hadîs ikisine de ihtimâllidir.[727]

320/236- «VâİI İbn-i Hucr radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki: Peygamber (S.A.V.) rükû' ettiği vakit parmaklarının arasını aralar; secdeye vardığında parmaklarını kapardı.»[728]

Bu hadîsi Hâkim rivayet etmiştir.
Parmaklardan murâd : El parmaklarıdır. Ulemâ: parmakları yum-makdaki hikmet, parmakların Kıble'ye dönmesidir, diyorlar.[729]

321/237- «ÂİŞe radiyallahü anhd'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.)'i bağdaş kurarak namaz kılarken gördüm.»[730]

Bu hadîsi, Nesâî rivayet etmiş İbn-i Huzeyme sahîhlemiştir.
Beyhakî (384 — 458) dahi Abdullah İbn-i Zübeyr'den şu hadîsi rivayet eder:
«Resûlüllah (S.A.V.)'i şöyle duâ ederken gördüm; (dedi) ve bağdaş kurmuş otururken ellerini dizlerinin üzerine koydu.»
Yine bu hadîsi Beyhakî Humeyd'den şu lâfızlarla rivayet etmiştir:
«Enasi döşeğinin üzerinde bağdaş kurmuş, namaz kılarken gördüm.»
Buharı bu hadîsi ta'lîk etmiştir.
Ulemâ diyor ki : Bağdaş kurmanın şekil : sağ ayağının iç tarafını sel uyluğunun altına ;sol ayağının iç tarafını da sağ uyluğunun altına koymaktır; avuçlar da rükû hâlindeki gibi dizlerin üzerine konarak parmaklar aralanacaktır.
Hadıs-i şerif, hastanın namaz kılarken nasıl oturacağına- delildir. Çünkü bu hadîs, oturarak namaz kılacak hasta hakkında vârid olmuştur. Hazreti Peygamber (S.A.V.) atından düşerek ayağı çıktığı zaman böyle bağdaş kurarak kalmıştı.[731]

322/233- «İbn-İ Abbas radiyallahü- anAürnd'dan rivayet edilmiştir ki: Peygamber (S.A.V.) iki secde arasında:
«Yâ Rabb, beni afveyle, bana acı, beni hidâyet buyur, bana afiyet ve rızk ver, derdi.»[732]

Eu hadîsi, Nesâî müstesna dörtler rivayet etmiştir. Lâfız Ebû Davud'undur. Hâkim de sahîhlemiştir.
Tirmizl (200 — 279}'nin rivayetinde yerine lâfzı vardır kaydı da yoktur. İbni Mâce (207 — 275) rivâyetinde lâfızlarım bir arada zikretmiş fakat ve lâfızlarını kaydetmiştir. Hâkim (321' — 405) dahi bu iki lâfzı bir arada zikretmekle beraber lâfzım zikretmemistir.
Hadîs-i- şerîf, iki secde arasında oturunca duâ etmenin meşru olduğuna delildir. Zahir, Resûlüllah (S.A.V.)'in bu duayı aşikâr okuduğunu

gösteriyor.[733]

323/239- «Mâlik İbn-i Hüveyris radiyaüahü anA'den rivayet edilmiştir ki; Peygamber (S.A.V.)'i namaz kılarken görmüş. Namazının tek (rek'atında) olduğu zaman, tâ oturup doğrulmadıkça kalkmazmış.»[734]

Eu hadîsi, Buharî rivayet etmişdir.
BuharVnin bir rivayetinde hadîsin lâfzı şöyledir:
«Başını ikinci secdeden kaldırdığı zaman oturur, yere dayanır. Sonra kalkardı.» Yine BuharVde şöyle bir rivayet vardır:
«Sonra secdeye indi. Sonra ayaklarını bükdü. Ve her uzvu yerine gelinceye kadar oturdu; sonra kalkdı.»
Bu oturuş; namazını beceremeyen hadîsinin bazı rivayetlerinde de zikredilmişdir.
Hadîs-i Şerîf bu oturuşun birinci rek'atin ikinci secdesiyle, üçüncü rek'atın secdelerinden sonra meşru olduğuna delâlet etmekdedir.
Buna «istirahat oturuşu» derler.Imam-ı Şafiî (150— 204) bir kavlinde buna kail olmuşsa da meşhur kavline göre caiz görmemiştir. Hanefîlerle, MâlİkîIer ve Hanbeliler'e ve diğer bazı zevata göre bu oturuş meşru değildir.
Delilleri : Vâil b. Hucr'un Resûlüllah (S.A.V.)'in namazı hakkındaki hadîsden geçen:
«İki secdeden başını kaldırdı mı kalkarak doğru I urdu» ifadesidir. Bu hadîsi, Bezzâr «Müsned» inde rivayet etmiş yalnız Nevevî (631 — 676) zayıf bulmuştur. İstirahat oturuşunu caiz görmeyenler İbni Münzir (— 236)'in rivayet ettiği; En-Numan b. Ebî Ayyaş hadîsiyle istidlal ederler.
Bu hadîsde şöyle deniliyor :
«Resûlüllah (S.A.V\)'in Ashabından bîr çoklarına yetiştim (bunlardan her biri) başını ilk rek'atde ve üçüncüde secdeden kaldırdığı zaman, bulunduğu vazîyetde (hemen) kalkar; oturmazdı.»
Bazıları bu hadislere teptan cevap vermeye çalışmış ve: menfaat yoktur. Çünkü oturanda sünnettir diye oturur; terk edende sünnettir diye terk eder; bu oturuşun vâcib olduğuna kail olan yoktur» demişlerdir.[735]

324/240- «Enes radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki; Resûlüllah (S.A.V.): «Bir ay (namazda) rükûdan sonra bazı Arab kabilelerine beddua ederek Kunut yapmış. Sonra bunu terk etmişdîr.»[736]
Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Ahmed ile Dâre Kutnî'de başka yoldan bunun benzeri vardır. (Sabah namazında ise tâ dünyadan ayrılıncaya, kadar kunut okumağa devam etti) ifâdesini de ziyâde etmiştir.
Haklarında beddua edilen arap kabilelerinin adları bazı rivayetlerde açıklanmıştır.
Bunlar Ri Usayya ve Benû Lihyân'dır. Hadîsin lâfzı Buharde Âsım-ı Ahvel'den uzunboylu rivayet edilmiştir.
Asım şöyle demiştir :
«Enes b. Malîk'e kunutu sordum. Kunut vardı; dedi. Rükûdan evvel mi? İdî, sonra mi? dedim. Evvel idi; dedi. Yâ falan bana senin rükûdan sonra dediğini haber vertji.de... dedim. Hatâ etmiş.
Resûlüllah (S.A.Vı)riikûdan sonra ancak bir ay kunut yaptı; zannederim kendilerine Kurra; denilen yetmiş kişi kadar bir cemaatı müşriklerden bir cemaata ki adetçe müşriklerden az İdiler göndermişti. Onlarda (yani müşrikler) gadrederek kurrayı öldürmüşlerdi. Resûlüllah {S.A.V.) ile bu müşrikler arasında muahade vardı. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) bîr ay onlar aleyhine duâ ederek kunut eyledi, dedi.»
Bahsimizin mevzuu olan hadîsdeki «\£""^"V » «sonra onu terk etti»
sözü sabah namazından mâ'ada namazlardadır. Bunu hadîsin sonunda ki ziyâdeden anlıyoruz. Maamafih Hazreti Enes'den künut hakkında rivayet edilen hadîsler muzdarip ve sabah namazı hakkındakiler birbirine muarızdır. «El-Hedyü'n - Nebevi» namlı eserde bunların arası cem edilmeye çalışılmış ve:
Bu hadîslerin hepsi sahîhdir; birbirini tasdik eder; aralarında tenakuz yoktur. Çünkü Enes'in rükûdan Önce diye anlatdığı kunut rükû'-dan sonraki kunut değildir.
Vakit tayin ederek söylediği kunut mutlak zikredildiğinin gayrıdır. Enes'in rükûdan evvel dediği- kunut; kıraat için ayakta uzun zaman kalkmakdır. Rükûdan sonra dediği kunut; dua için ayakda fazlaca dur-makdır. İşte bir ay yaparak kimi bir kavmin aleyhine kimi de bir kavmin lehine duâ ettiği, sonradan duâ ve sena için dünyadan gidene kadar devam ettirdiği kunut budur.
denilmiş isede bu tevcih (sabah namazında ise tâ dünyadan ayrılıncaya kadar kunut okumağa devam etti) ifadesiyle birbirini tutmuyor. Ve anlaşılıyor ki; müddeti ömrünce devam ettiği kunut sabah namazına mahsusdur. Rükûdan sonra kıyamda fazla kalmak ise bütün namazlara âmm ve şâmildir.
Hâkim {321 — 405)'in Hazreti Ebû Hüreyre'den rivayet ederek sa-hîhlediği bir hadîsde: Resûlüllah (S.A.V.) sabah namazının İkinci re-katinde başını rükûdan kaldırdıktan sonra ellerini kaldırarak: dive duâ derdiği açıklanıyorsada o hadîsin râvileri arasında Abdullah b. Sâîd-i Makberî vardır ki, hüccet olamaz.
Sabah namazının son rükûundan sonra duâ etmenin sünnet olduğuna selef ve halefden bazı zevat ile îmam-ı Şafiî (150 — 204) kail olmuş; fakat hangi lâfızlarla duâ edileceğinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları Kur'-an-ı Kerîm âyetleriyle duâ edilir demiş; İmam-ı Şafiî ise :
«Yâ Rab! beni hidâyet ettiklerin arasında hidâyet buyur,., ilâ âhîr...»duasının okunacağına zâhib olmuştur.[737]

326/241- «Enes radiyaîîahü anfı'den rivayet edilmiştir kî; Peygamber (S.A.V.) ancak bîr kavme hayır duâ, yahut bir kavme beddua ettiği zaman kunut ederdi.»[738]

Bu hadîsi, İbni Huzeyme sahîhlemişdir.
Resûlüllah (S.A.V.)'in hayır duası Mekke'deki zayıf müslümanlar içindi. Bedduasını ise az yukarıda gördük.
Bu hadîse bakarak bazıları felâket zamanında kunut yaparak hâdiseye göre duada bulunmak sünnettir; derler. Bu kavi fena değilse de Resûlüllah (S.AıV.)'in başına hendek muhasarası gibi felâketler geldiği halde bunlarda kunut yaptığı rivayet edilmemişdir, diyerek buna itiraz edilmişdir.
Hanefîler'e göre sabah namazında kunut yoktur; çünkü nehyedilmiştir. Bunlar aşağıdaki hadîsle istidlal ederler.[739]

327/242- «Said b. Târik Eşceî[740] radiyallahü anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Babama, babacığım dedim; sen :
Resûlüflah (S.A.V.)'in, Ebû Bekir'in Ömer'in Osman'ın ve Ali'nin arkasında namaz kıldın. Sabah namazında hiç kunut yapıyorlarmıydı? Ey oğulcuğum uydurmadır; dedi.»[741]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud müstesna, Beşler rivayet etmiştir.
Bu hadîsde adı geçen zevatdan bunun hilafı da rivayet edilmiştir.
İki rivayetin arasını bulmak için: bazan kunut yapmış; bazan yapma-mışdır, diyenler olmuşdur.
Hanefîler'e gelince: Onlar bu hadîsle istidlal ederek sabah namazında-kunutu memnu addetmişlerdir. Çünkü muhdes'dir,[742] denilmiştir.[743]

328/243- «Hasan b. Ali[744] radiyalhhü anhümâ'dan .rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Bana Resûlüllah (S.A.V.) bir takım kelimeler öğretti. Onları vitir'in kunutunda okuyorum:
«Yâ-Rabbi beni hidâyet ettiklerin arasında hidâyet eyle; bana afiyet verdiklerin arasında afiyet ver; Yardım ettiklerinin arasında yardım et! verdiklerinde bana bereket ihsan eyle. Kaza buyurduğunun şerrinden beni koru. Çünkü hükmeden sensin; Sana hükmedilmez. Hiç şüphe yokki senin yardım ettiğin, perişan olmaz. Mübareksin Rabbimiz, yücesin».[745]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiştir. Taberanî ile Beyhakî şunu ziyâde etmişlerdir:
«Senin gadab ettiklerin felah bulmaz.» Nesâî de sonunda başka bir veçheden şunu ilâve etmiştir. «Allah Peygambere salât eylesin.»[746]

328/243- «Beyftafcfde İbn-i Abbâs raüiyaUahil anh'den şu ziyâde vardır: Resûlüllah (S.A.V.) bize sabah namazının kunutunda okuyacağımız bir duâ Öğretirdi.»[747]

Bunun senedinde zaaf vardır.
Yalnız Nesâî'nin sondaki ziyâdesi için musannif: «Bu ziyâde gariptir, sabit değildir Çünkü Abdullah b. Ali tarafından rivayet edilmiştir. Bu zât maruf değildir.
Abdullah b.1 Alî b. Hasan b. Ali olduğu kabul edilse bile senedi yine münkatı'dır. Çünkü amcası Hasan'dan işitmemiştir,» dedikten sonra Anlaşıldıki, bu hadîs münkatı olduğundan veya bilinmediğinden Hasan'-(R. A.) şartından değildir» diyor. Hal böyle olunca musannifin burada da: Bu ziyâde sabit değildir demesi icabederdi.
Hadîs-i şerîf, vitir namazında kunutun meşru olduğuna delildir. Ku-nutun ramazanın yarısından sonra yapılması ittifaklıdır. Fakat Hanefî-lerle Hanbelîlere ve diğer bazı zevata göre bütün sene devam eder.
Şafiîlere göre; bu duâ Ramazanda sabah namazında okunur.
Musannif Beyhakî hadîsini burada icmâlen zikretmiştir. Tahri-cü'l - Ezkâr adlı eserinde yine BcyhakVmu rivayeti olarak tam nakleder. Bu duâ diye başlar. Beyhakî (384 — 458) bu hadîsi çeşitli yollardan rivayet etmiştir. Bunların biri Bureyd b. Ebî Meryem tarikidir.
Büreyd şöyle demektedir:
«İbnü-I Haneflyye ile İbn-İ Abbas'dan : Resûlüllah (S.A.V.) sabah namazında ve gecenin vitrinde bu kelimelerle kunut okurdu; dediklerini işittim.» Bu hadîsin isnadında meçhul bir râvî vardır. Musannif bu rivâyeti değilde Ibn-i Cüreyc yoluyla gelen rivayeti almıştır ki onun da râvîleri arasında Abdurrahman b. Hürmüz vardır. Bu zât söz götürdüğü için musannif hadîsin senedinde zaaf vardır. Demiştir. Fakat dikkat etmeli ki bir de Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec vardır. Âlim ve sika, yâni mutemed bir zâtdır. Onunla buradaki Abdurrahman b. Hürmüz'ü karıştırmamalıdır, musannif «Telhis» adh eserinde bunları birbirine karıştırmışdır.[748]

330/244- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demîşdir kî: Resûlüllah salîalîahü aleyhi ve sellem:
— Biriniz secde ettiği zaman deve çöker gibi çökmesin; ellerini dizlerinden evvel yere koysun; buyurdular.»[749]

Bu hadîsi, üçler tahrîc etmiştir. Bu Vâil b. Hucr hadîsinden daha kuvvetlidir.
Vâil b. Hucr Hadîsi şudur.[750]

330/244 - «Resûlüllah (S.A.V.)'i, secde ettiği vakît dizlerini ellerinden önce yere koyarken gördüm.»[751]

Bu hadîsi dörtler tahrîc etmişdir. Çünkü Ebû Hüreyre hadisinin İbn-Î Ömer {R. A.)'den şahidi vardır. O şahidi Ibn-i Huzeyme sahîhlemiş, Buharı de ta'lik suretiyle mevkufen zikretmiştir.
Ebû Hüreyre hadîsini Sünen sahipleri tahrîc etmişler, fakat Buharı (194 — 256), Tirmizî (200 — 270) ve Dâre Kutnî (306 — 385) onu illetlendirmişlerdir. Buharı : «Muhammed b. Abdillah b. el - Hasan, arkasından gidilmez bir adamdır. . Ebû'z - Zinad'ân işittimi, işit-medimi bilmiyorum» der. Tirmizî : «Bu hadîs gariptir; onu Ebû'z -Zinad rivayetinden bilmiyoruz» demektedir.
Nesâî (215 — 303) onu Ebû Hüreyre'den de tahrîc etmişdir. Fakat «Ellerini dizlerinden önce yere koysun» kaydı yoktur. Yalnız îbn-i Ebî Davud'un (—316) tahrîc ettiği Ebû Hüreyre hadîsinde bu kay d vardır.
Hadîs şöyledir :
«Peygamber (S.A.V.) secde ettiği zaman dizlerinden önce ellerinden başlardı.»
. Bunun bir mislini Derâverdi, Ibn-i Ömer'den rivayet etmiştir. Musannifin işaret ettiği şahid de odur. Lâkin îbn-i Huzeyme (223 — 311) sahihinde Mis'ab b. Sa'd'dan bu hükmün değiştiğini bildiren şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Bİz dizlerden önce elleri yere koyardık. Müteakiben dizleri ellerden evvel koymakla emrolunduk.»
Yukarıdaki hadîs ve benzerleri, namazda secdeye inerken evvelâ ellerin, sonra dizlerin yere konacağına delildir. Zahir vücub gösteriyorsa-da bunun vâcib olduğuna kail olan yoktur. Binâenaleyh nıendubdur. Maanıafih yine de ihtilaflıdır.
îmam-ı Malik (93 — 179), Evzâî (78 — 150) ve ulemâdan bir cemaat "bu hadîsle amel ederler. Evzâî[752]: «Bizim yetiştiğimizde nâs ellerini dizlerinden önce secde yerine koyarlardı» diyor. Hadîs imamla-; rının kavlide budur. Bunlar secdeden kalkarken evvelâ dizlerini, sonra ellerini kaldırırlar.
Hanefîlerle Şafiîler ve bir rivâyetde îmam-ı Malik Vâil b. Hucr hadîsiyle amel ederek ; «Secdeye giderken evvelâ dizler; sonra eller yere konur. Kalkarken bunun aksi yapılır» demişlerdir.
Buharî Vâil b. Hucr Hadîsi hakkında şöyle demiştir : «Nafi' dedi ki, Ibn-i Ömer ellerini dizlerinden Önce yere koyardı».
Vâtl hadîsini dörtler ile îbn-i Huzeyme (223 — 311) ve îbn-i Seken (294 — 353) sahihlerinde şerik tarikinden tahrîc etmişlerdir.
Buharı (194 — 256), Tirmizî (200 — 279), îbn-i Ebî Dâvud (— 316) ve Beyhakî bunu tek başına Şerik rivayet etmiştir.» diyorlar. Lâkin bu hadîsin Asım-ı ahvel yoluyla Hazret! Enes'den şahidi vardır.
Enes (R.A.) şöyle diyor:
«Resûlüllah (S.A.V.)'I tekbir ile secdeye inerken gördüm, dizleri ellerinden Önce yere değdi.»
Bunu Dâre Kutnî (306 — 385), Hâkim (321 — 405) ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Hâkim : «Bu hadîs şeyheynin şartı üzeredir.» diyor. Beyhakî: «Bu hadîsi t.ek başına Aîâ b. Atâ rivayet etmiştir.
Alâ meçhuldür; demektedir. İşte Hanefîlerle Şafiîlerin delili bu hadîsdir.
Ahmedb. Hanbel (164 — 241) ile ulemâdan bir cemaatda buna kaildir. Sahabeden Hazretl Ömer ile İbn-i Mes'ud'un mezhebi de budur. Musannifin sözünden Ebû Hüreyre hadîsini tercih ettiği anlaşılıyorsada bu hadîs Şafiînin mezhebinde de delil olarak almmışdır.
Nevevî (631 — 676) diyor ki : İki mezhebden birini tercih zahir olmuyor; Lâkin Hanefi imamları Vâil hadisini tercih ettiler; Ebû Hüreyre hadisi hakkında da muzdaribdir. Çünkü ondan iki şıkkın ikisi de rivayet olundu» diyorlar,îbn-i Kayyım (691 — 751) bu meseleyi uzun uzadıya incelemiş ve: «Ebû Hüreyre hadîsinde râvi tarafından kalb yapılmıştır. Çünkü (ellerini dizlerinden evvel yere koysun) şeklinde rivayet ediyor. Halbuki aslı; (dizlerini ellerinden evvel yere koysun) şeklindedir. Hadîsin baştarafı da bunu gösterir. Çünkü (deve çöker gibi çökmesin) buyrulmuştur. Ma'lumdur ki deve çökerken ön ayaklarım arka ayaklarından evvel yatırır» demiştir. Resûlüllah'm şâir hayvanlara benzememek hususundaki emri sabit olmuşdur, bunu yukarıda görmüştük.
Elhasıl; Ebû Hüreyre hadlsiyle Vâil hadîsinin kuvvetçe birbirine denk oldukları anlaşılıyor. îbn-i Kayyim'in tahkîkına göre de Ebû Hüreyre hadîsi Vâîl hadîsiyle birleşmektedir. Yalnız onda kalb yapılmıştır. Binâenaleyh iki şıkkın ikisi de caizdir.[753]

332/245- «İbni Ömer radiyallâhü anVden rivayet olunmuştur kî: Resûlüllah (S.A.V.) teşehhüde oturduğu zaman sol elini sol dizinin, sağ elini, sağ dizinin üzerine koyar. Elli üç akdeder (yâni avucunu yuma-) ve şehadet parmağı ile işaret ederdi.»[754]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde: «Bütün parmaklarını yumar ve baş parmakdan sonra gelenle işaret ederdi» denilmektedir.
Ulemâ diyorkî; işaret için şehadet parmağının tahsis edilmesi, bu parmağın ta kalbin derinlikleriyle irtibatı olduğundandır. Binâenaleyh onu tahrik etmek, kalbin huzur bulmasına sebeb olur.
Elleri dizlerin üzerine koymak bilittifak müstchabtır. «Elli üç akde-' derdi» sözünü musannif «Telhis» de şu suretle îzah ediyor.
. «Baş parmak açık olarak şehadet parmağının altına konulur.» «Bütün parmaklarını yumardı» ibaresinden murad; sağ elinin parmaklarıdır. Onları avucunun içine yumar; şehadet parmağiyle işaret eder.»
Vâil b. Hucr'un rivayetinde :
«Baş parmakla orta parmağını halka yaptı» deniliyor.
Bu hadîsi, îbni Mâce (207 — 275) tahrîc etmiştir. Bu suretle üç şekil hasıl olmuş oluyor.
1— Baş parmağı açık olarak şehadet parmağının altına getirmek. (Diğer parmakların ne yapılacağı bu rivâyetde bildirilmiyor).
2— Bütün parmakları avucunun içine yumarak şehadet parmağiyIa işaret etmek.
3— Baş parmakla orta parmağı halka yaparak şehadet parmağiyla işaret etmek.
Bu rivayet mevzuu bahsimiz hadîsde olduğu gibi İbni Zübeyr hadîsinde de işaret lâfziyledir :
«Resulü Ekrem (S.A.V.) şehadet parmağıyle işâref ediyor; onu kıpırdatmıyordu» deniliyor. Bu hadîsi, İmamı Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâî ve îbni Hibbân tahrîc etmişlerdir.
İbni Huseyme ile BeyhaM ise Vâîl hadîsini rivayet ediyorlar ki, lâfzı şudur :

«Peygamber (S.A.V.) parmağını kaldırdı. Kendisini parmağını kıpırdatarak onunla duâ ederken gördüm.»
Beyhakî diyor ki: «Buradaki kıpırdamadan parmağı tekrar tekrar hareket ettirmek değil de, işaret kasdedilmiş olmak ihtimali vardır. Tâ ki İbni Zübeyr hadîsiyle muâraza etmesin.»
Bu işaret (.uıl.Vl 4İ \ V) derken yapılacaktır. Zira Resûlüllah (S.A.V.) o zaman yapmıştır. Hadîs Beyhakî'dedir. İşaretle tevhid ve tevhidde ihlâs niyyet edilecek; böylelikle tevhid hem kavleri, hem fiilen ve itikâden yapılmış olacaktır. Bunun içindir, kî, Hazretl Peygamber (S.A.V.) iki parmakla işaret etmekten men buyurmuş, ve işaret edene as-l-Va-l) «Bir bir» demiştir.
Namaz kılan, yukarda sıraladığımız üç şekilden birini yapmakda serbestdir. İşaretin hikmeti; her uzvu ibâdetle meşgul etmekdir.
Dâre Kutnî(206 — 385)'nin İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsde sol el de zikrediliyor:
«Resûlüllah (S.A.V.) sol elinin avucuyla dizini dolayladı.»
Bazıları; bu rivayetle amel eder ve buradaki hikmet olsa olsa elini abesle iştigalden menetmektir; derler.
İbni Ömer hadîsindeki «Elli üç akdederdi»[755] sözü Araplarca mâruf bir usûle işâretdir.[756]

333/246- «Abdullah b. Mes'ud radiyallâhü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) bize baktı da dedi kî:
— Biriniz namaz kıldığı vakit: «Bütün ta'zîmler, namazlar ve güzel sözler hep Allah'adır. Selâm sana ey Peygamber! Allanın rahmeti de bereketleri de sana; Selâm bize ve Allah'ın salih kullarına : Ben Aliah'dan başka ilâh olmadığına; yalnız onun mevcud olduğuna, şerîki yok içliğine, şehadet ederim. Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna da şehadet ederim» desin; sonra kendisinin en beğendiği duayı seçsin de duâ etsin» buyurdular.[757]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Lâfız Buharî'riindir.
Nesâî de şu ziyâde vardır: «Biz teşehhüd üzerimize farz kılınmazdan önce.....der idik.» Ahmed'm rivayetinde dahi şu ziyâde vardı: «Peygamber (S.A.V.) ona teşehhüdü öğretmiş ve kendisine bu teşehhüdü nâs'a öğretmesini emir buyurmuşdur.»[758]

333/246- Müslim'in İbni Abbâs radiydllakü anh'âen rivayetinde şöyledir : Resûlüllah (S.A.V.) bize teşehhüdü :
«Bütün mübarek tazimler, güzel namazlar Allahadır...İlâ âhir... (rfîye) öğretirdi dedi.»[759]

Bazı İzahat :

Tahiyyenin cem'idir. Mânâsı : Beka ve devam, yahud azamet veya belâlardan- selâmet, yahut bütün ta'zim nevileri demektir.
murad: beş vakit namaz olabileceği gibi farz ve nafilelerden eam da olabilir. Yahut bütün ibâdetler veya dualar, yahut rahmettir.
Bazıları tahiyyât, kavli ibâdetler; salavât fiili-ibâdetlerdir; demişlerdir.
güzel sözler demektir. Bununla Allah'ı sena etmek güzeldir. Yahut zikrullah'a veya sâlih sözler'e, yahut sâlik amellere, yahut da bunların hepsine âmm ve şâmildir.Cümlede mübteda haberdir.
mübtedânın üzerine ma'tuf olup haberleri mahfuzdur, burada başka takdirlerde vardır.
Selâm'ın evvelâ Hazreti Peygamber (S.A.V.)'e, sonra kulların kendilerine verilmesi Resûlüllah (S.A.V.)'in mü'minler üzerindeki hakkının pek büyük olmasındandır. Nasıl evvelâ onu selâmlamasınlar ki, .o mübarek Peygamber mü'rninlere kendi nefislerinden daha ileridir. Teâlâ Hazretleri :
«Peygamber mü'minlere kendi nefislerinden daha evlâdır.»[760] buyurmuşdur. îşte bundan dolayı selâm babında onu kendi nefislerine tercih ve takdim ederler. Tâbirinin yerde ve gökdeki bütün sâlih kullara şâmil olduğu haber verilmiş ve sâlih kelimesi, Allah ile kulların haklarını ifâ edendir diye tefsir edilmiştir. Sâlihlerin dereceleri birbirinden farklıdır.
Cümlesi ibâdete bihakkın lâyık ondan başka yoktur; demektir.
Burada Maânî İlmine göre «Kasr-ı İfrâd» vardır. Çünkü müşrikler de Allah'a ibâdet ediyorlardı. Ama onunla birlikde başkasına da taparlardı.
«Cümlesi altı tane sahih hadîs kitabının bütün rivayetlerinde bu şekilde zikredilmiştir.
Bezzar diyor ki: «Bence teşehhüd hakkında en sahih hadîs îbn-i Mes'ud hadîsidir. Bu hadîs ondan yirmi şukadar tarikle rivayet edilmektedir.
Peygamber (S.A.V.)'den teşehhüd hakkında bundan daha sabit ve isnadca- daha sahih, rical itibariyle daha mazbut, senet ve tarik çokluğu sebebiyle birbirini daha çok tutan bir hadîs bilmiyoruz.» îmam-ı Müslim (204 — 261) : «Nâsm İbni Mes'ûd teşehhüdü üzerine ittifak etmeleri râvîlerinin birbirine muhalefet etmemesindendir. Başkasından rivayet edenler ihtilâf etmişlerdir» demektedir.
Muhammed b. Yahya Bzzehlî, dahi : «Bu hadîs teşehhüd hakkında rivayet edilenlerin en sahihidir» demişdir. Filvaki teşehhüd hadîsini yîrmidört sahabî çeşitli lâfızlarla rivayet etmiş; bunların içinden Cumhur-u ulemâ İbni Mes'ûd hadîsini seçmiştir.
Hadîs-i şerif, teşehhüdün vâcib olduğuna delâlet ediyor. Nitekim vâcib olduğuna birçok ulemâ kail olmuşdur. Ba-zıları «bunu Hazret! Peygamber namazını beceremeyene öğretmemi şdir. Binâenaleyh vâcib değildir. Çünkü vâcib olsa öğretirdi» derler. Vâcibdir diyenlerle sünnet, diyenler teşehhüdün lâfızları hakkında da ihtilâfa düşmüşlerdir. Ekseriyet arzettiğîmiz İbni Mes'ûd hadîsindeki lâfızları ihtiyar etmişdir.
Bu hadîsdeki cümlesini İbni Ebî Şeyhe (—234) Ebû Ubeyde'nin rivayetinden almışsa da bu rivayet zâyıfdır. Lâkın aynı ziyâde Müslim'in (204 — 261) rivayet ettiği Ebû Musa hadîsinde de olduğu gibi «El-Muvatta'». daki mevkufen rivayet edilen Hazreti Aîşe hadîsinde ve keza Dâre Kutnî (306 — 385)!nin rivayet ettiği İbni Ömer hadîsinde de vardır. Ancak İbni Ömer hadîsinin senedi de zâyıfdır.
Hadîsdeki sonra beğendiği duayı seçsin cümlesini Ebû D&vud (202 — 275 ziyadesiyle rivayet etmiştir.
Nesâî (215 — 303) de başka bir yoldan «duâ etsin» kelimesinin ilâvesiyle ayni hadîsi rivayet etmişdir. Sîğa itibariyle zahiren vü-cûb ifâde eden bu cümleye imtisalen bazıları istiazenin vâcib olduğuna kail olmuşlardır.
Hanelilerle, Nehaî[761] (11 — 95) ve Tavus[762] (—106) gibi bazı zevata göre, namazda ancak Kur'anda bulunan dualar okunabilir. Hattâ bazıları, me'sur olan dualardan başkası. okunmaz demişlerdir. Fakat bu sözlere itiraz edenler vardır.
Said b. Mansur İbni Mes'ûd'dan şu hadîsi, tahrîc etmiştir:
«Bize namazda teşehhüdü öğretti, sonra diyordu ki :
— Biriniz teşehhüdü fariğ olduğunda: Yâ Rabbi, Senden hayır namına bildiğim ve bilmediğimi dilerim. Şerrin hepsinden bildiğimden ve bilmediğimden sana sığınırım. Allah'ım, Senden hayır namına sâlih kullarının istediğini niyaz ederim. Serden de sâlih kullarının sığındığından, sana sığınırım. Ey Rabbimiz : Bize dünyada iyilik, âhi-retde de İyilik ver; Âhir...» Mevzuu bahsimiz olan hadîsin esâî'deki ziyâdesi de teşehhüd vâcibdir, diyenlerin delilidir. Yalnız o ziyâdeyi musannif kısaltmıştır. Tamamı şöyledir:
«Biz teşehhüdü üzerimize farz olmazdan önce : «Selâm Allaha, selâm Cibril ile Mikâle derdik. Resûlüllah (S.A.V.) bunu demeyin.... Lâkin İlâ âhir...» deyin buyurdular.» Nesâî ayni hadîsi İbni Uyeyne tarikiyle tahrîc etmişdir. İbni Abdiîberr (368 — 463) «El - İstizkâr» adlı eserinde: «Bu hadîsi tek başına İbni Uyeyne rivayet etmiştir» der. Hadîsin benzerini Dâre Kutnî (306—385) ile Beyhakî (384 — 458) de tahrîc etmiş ve sahîhlemişlerdir.
İmam- Ahmed'in (164 — 241) rivayet ettiği ziyâde dahi vücuba delâlet eder. Bu ziyâde İbni Ubeyde tarikiyle rivayet edilen şu hadîs-dedir:
«Resûlüllah (S.A.V.) ona teşehhüdü öğretmiş; onu nâs'a öğretmesini kendisine emretmişdir; dedi... ilâ âhir...»
Müslim'deki İbni Abbas hadîsinin tamamı şudur :
«Selâm sana ey Peygamber: Allah'ın rahmetide bereket-leri de sana! Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarına: Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şehadet ederim. Mu-hammed'in Allah'ın Resulü olduğuna da şehadet ederim.» Müslim (204— 261) ile Ebû Dâvud (202 — 275) rivayetinin lâfzı budur. Ayni hadîsi Tirmizî (200 — 279) de rivayet etmiş ve sahîhlemiştir.
Yalnız (.^U) lâfzını elif lâmsız zikretmiştir.
Hadîsi, îbni Mâce (207 — 275) de Müslim gibi rivayet etmişdir. Lâkin onun rivayetinde : denilmektedir. Yine bu hadîai İmam- Şafiî (150 — 204) ile Ahmed b. Hanbel (164 — 241) de rivayet etmişlerdir. Onların rivayetinde lâfzı yine elif lâmsızdır. Bir de sade denilmiş, terkedil-tnişdir. Buna mukabil(^g^lJil)kelimesi ziyâde edilmiş kelimelerden lar hafz edilmiştir.
tmam- Âzam (80 — 150) İbni Mes'ûd teşehhüdünü îmam-ı Şafiî ise IbnÎ Abbâs teşehhüdünü ihtiyar etmiştir. Musannif diyor ki: «Şafiî kendisine teşehhüd hususunda İbni Abbâs hadîsini nasıl tercih ettin diye sorulunca: Onu geniş bulduğum ve İbni Abbâs'dan sahîh olarak duyduğum için bende başkasından daha cemiyyetli ve lâfız itibariyle daha çok olduğu kanaati hasıl oldu. Sahih olan başka rivayeti kabul edene bahane bulmaksızın ben de bunu aldım, demiştir.»[763]

335/247- «Fadale b. Ubeyd[764] radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah (S.A.V.) namazında duâ eden bir adamı işitti

Allah'a hamdetmemiş Peygamber (S.A.V.)'e salavât da getirme-mişdi. Resûlüllah (S.A.V.) :
"— Bu adam acele etti, dedi. Sonra onu çağırdı ve biriniz namaz kıldığı vakit Rabbine hamd ve senadan başlasın; Sonra Peygamber (S.A.V.)'e salât eyler; Sonra dilediğini duâ eder; buyurdular.»[765]

Eu hadîsi, Ahmed ile üçler rivayet etmiş; Tirmizî/ İbni Hibbân ve Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Hadîsdeki cümlesi, mahzuf bir mübtedanın haberidir, onun için fiil cezmedilmemiştir.
Bu hadîs, namazda hamd-ü senanın, Peygamber (S.A.V.)'e salât ve selâm ve dilediği duayı okumanın vücubuna delâlet ediyor. Manâca: ibni Mes'ûd hadîsine ve diğer hadîslere benzemektedir. Zîra hep teşehhüd hadîsleri hafnd-ü senayı tazammun eder ve burada kısaca zikredileni beyân eylerler. Peygamber (S.A.V.)'e salavât getirmenin hükmü ileride gelecektir.
Resûlüllah (S.A.V.)'in o adamdan işittiği duanın teşehhüd oturuşunda olması iktiza eder. Vakıa hadîsde bunun nerede olduğuna dair bir kayıt yoksa da Musannifin onu burada zikretmesi bunu gösterir. Herhalde Musannif merhum.siyakdan teşehhüdde olduğunu anlamış olacaktır.
Hadîsde, mesailden önce vesailin yer aldığına delâlet vardır. Nitekim:
[766] «Ancak sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz.» Âyet-i kerîmesinde böyledir. Evvelâ vesile olan ibadet zikredilmiş; sonra mes'ele ve taleb olan istianeye geçilmiştir.[767]

336/248- «Ebû Mes'Ûd[768] radiyallahü «nft'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Beşîr b. Sa'd; Yâ Resûlâllah; Cenab-ı Allah bize senin üzerins salât eylememizi emretti: Acaba sana nasıl salât eyleyeceğiz? de-dî: Resûlüllah (S.A.V.) (evvelâ) susdu; sonra buyurdu kî:
— Allah'ım Muhammed'e ve Muhammed'in ehli beytine, İbrahim'e-salât eylediğin gibi salât eyle; Muhammed'e ve Muhammed'in Ehli beytine şu âlemler içinde İbrahim'e verdiğin bereket gibi, bereket ver. Çünkü sen hiç şüphe yok ki en öğülensin, en şanlısın deyiniz. Selâm ise size Öğretildiği gibidir; buyurdular.»[769]

Eu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. îbni Huzeyme şu lâfızları ziyâde eder: «Biz namazımızda sana salât edeceğimiz vakit nasıl salât eyleyeceğiz?».
Bazı izâhât :
«Allah bize senin üzerine salât eylememizi emretti» demekle :
[770] «Ona salât ve güzelce selâm edin». Âyet-i kerimesini kasdetmistir:
Rssûlüllah (S.A.V.) sustu demektir. İmam-ı Ahmed (164 — 241) iip Müslim (204 — 261) burada şu ziyâdeyi rivayet ederler:
«Hattâ keşke sormasaydı dîye temenni ettik». «Hamîd»; faîl vezninde mübalağalı ismi faildir. Burada mef'ûl mânâsındadır. Yani sen şânm azametine lâyık medihlerle öğülensin. Bu eöz ondan sa-îât istemenin illetidir.
Mânâ şudur : Çünkü sen öğülensin. Sana imtisal ile risâletini edâ eden ve bu suretle sana yakın olan Peygamber'ine lutfu ihsan buyurduğun inayet ve bereketler, sana edilen medihler cümlesindendir. Maa-mafih sîganın fail mânâsına olmak ihtimali de vardır.
Bu takdirde mânâ: sen lâyık olanları översin. Hazreti Muhammed {S.A.V,) ise senin en ziyâde medhfne lâyık kulun; ona duâ edenlerin duâsıda kabule en şayan duadır,-demek olurYine ayni vezinde mübalağa sîgasıdır. En şanlı şerefli mânâsındadır.
Hadîsde, İbni Huzeyme (223 — 311)'nin rivayet ettiği ziyâdeyi; îbni Hibbân (—354), Dâre Kutnî (306 — 385), Hâkim (321 — 405) ve Ebû Hatim (195 — 277) de rivayet etmişlerdir.
Salavât Hadîsini, Şeyheyn, Ka'b b. Ucre'den; Buharı; Ebû Said'den; Nesâi (215 — 303), Ta'hâ'dan; Taberanı (260 — 360) Sehl b. Sdd'dan İmam-ı Ahmed (164 — 241) Ue Nesâi, Zeyd b. Harice'den rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, namazda Hazreti Peygamber (S.A.V.)'e salavât getirmenin vûcubuna delildir. Selefden bir cemaatla bir çok imamların, ve İmam-ı Şafii (150 — 204)'nin mezhebi de budur. Delilleri bu hadîs-i şerîf ile ziyâdesidir. Hanefîler'e göre namazda tahiyyat okumak vâcib ise de salavât okumak vâcib değil sünnettir. Namaz dışında vâcibdir. Yalnız Kerlii (260 — 340)'ye göre ömürde bir defa; Tahavî (238 — 321) ye göre Peygamber (S.A.V.)'in her zikri geçdikçe vâcib olur.
Âl-i Resulün kimler olacağına gelince : Bu bâbda çeşitli sözler edil-mişdir. Esah olan kendilerine zekât almak haram olanlardır. Ashab-ı Kiramdan Zeyd b. Erkam Âl-İ Resûi'ü böyle tefsir etmişdir. Elbette ki Sahâbi Resûlülah (S.A.V.)'in muradım daha iyi bilir.Hazreti Zeyd Âl-i Resûlüllah'ı :
diye taksim etmişdir. Hadîs-i Şerîfdeki cümlesindeki salât lâfızları lügat mânâlarına alınarak hadîs: «Biz duamızda sana duâ edeceğimiz vakit» mânâsına da gelmezmi? denilirse, cevaben: hayır gelemez deriz. Çünkü evvelâ salât deyince hatıra gelen salavât değil, namazdır. Bunu Ashab-ı Kiram da böyle anlamışlardır. Saniyen teşehhüdün sonundaki duanın lüzumu sabit olmuşdur, zira emredilmiştir. Duadan önce ise Hazreti Peygamber'e salavât getirmek icabeder. Nitekim Fadâle hadîsinde bunu görmüş bulunuyoruz.[771]

337/249- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'den rivayet edİlmişdir. De-mişdir ki : Resûiüllah salîaîlahü aleyhi ve sellem :
— Biriniz teşehhüd yaptığı zaman dört şeyden Allah'a sığınsın. Allah'ım, gerçekden ben cehennem azabından, kabir azabından, hayat ve memat fitnesinden ve mesîh deccalın fitnesinden sana sığınırım; desin; buyurdular.»[772]

Hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerifimizde sözü geçen teşehhüd mutlak ise de Müslim'in (204 — 261) bir rivayetinde:
«Biriniz son teşehhüdden fariğ olduktan sonra» denildiğinden buradaki rivayet onunla mukayyet olur. Binâenaleyh artık bu ha-dîsden murad son teşehhütdür. Hadîsde zikredilen dört şey yukarıya
ta'kîb ve tertibe delâlet eden (la) ile atfedildiğine göre teşehhüdün hemen akabinde başka dualara geçmeden bu dört şeyden istiaze yapılacaktır.
Hadîs-i Şerif, zikirden bu dört şeyden istiazenin yani bunlardan AHah'a sığınmanın vücubuna delâlet eder. Zahirîlerin mezhebi de budur. Hattâ zahirîlerden îbni Hazm (384 -- 456) «istiaze birinci teşehhüd-de bile vâcibdir» der.
Tavus (—106) istiazesiz kılman namazın iadesini emretmiştir. Çünkü ona göre istiaze vâcibdir. Cumhur-u ulemâ ise bu emri nedb mânâsına almışlardır. Bu hadîsde kabir azabının sûbutuna delâlet vardır. Hayat fitnesinden murad, hayatı müddetince insana arız olan dünyaya ve şehvani arzularına kapılmak ve cehalet gibi şeylerdir. Hayat fitnesinin en büyüğü ölürken maazallah imanım kurtaramamaktır.
Bazıları ,hayat fitnesi: Bir derde mübtelâ olup sabır edememekdir, derler. (Memat fitnesin) den maksat: Ölürken başa gelen haldir. Fakat bununla kabir fitnesinin kasdedilmiş olması da caizdir. Bazılarınca bundan murad; Kabirde hayretler içinde sorgu ve sualdir.Filhakika Buhan'de şöyle bir hadîs vardır:
«Muhakkak ki siz kabirlerinizde deccalın fitnesi gibi; Yahud deccalın fitnesine yakın bir fitne geçireceksiniz.»
Eu fitne kabir azabının tekrarı değildir. Çünkü kajrir azabı bu fitnenin üzerine terettüb edecek teferruatdandır.gelince :
Fitne imtihan demektir. Bazan ölüm, yangın ve töhmet gibi şeylere de fitne denilir.
Mesih : Deccalâda Hazreti İsa'ya da ıtlak edilen bir isimdir. Yalnız bundan deccal kasdedilirse ismi de beraber söylenir, Mesih ed-deccal denilir. DeccaVa mesih denilmesi yeri dolaşdığı veya ölçdüğü için yahut gözü silinmiş gibi kör olduğu içindir. Hazreti İsa Aleyhisselâma ise annesinin karnından yağlanmış olarak çıktığı, yahut hastalara dokunduğu zaman iyileştirdiği için, mesih denilmiştir. Kamus sahib Haireii İsa'ya TVTesih denilmesinin vechi hakkında elli kavi toplandığını söylerler.[773]

338/250- «Ebû Bekir-I Şaddık radiyallahü anhJden rivayet edilmiş-dir ki; Resûlüllah {S.A.V.)'e: Bana bir duâ Öğretde namazımda onunla duâ edeyim demiş; Hazreti Resulü Ekrem (S.A.V.) de :
— Yarab, muhakkak ben nefsime çok zulmettim; günahları ise senden başka afvedecek yoktur, binâenaleyh beni senin indinden bir afv ile afv et, hem bana acı! Çünkü çok bağışlayan ve acıyan ancak serisin, de; buyurmuşlardır.»[774]

Hadîs, Müftefekun aleyh'dir.
Hadîsdeki kelimesi şeklinde de rivayet olunmuşdur. Binâenaleyh duâ eden hangisini isterse onu söyleyebilir.
kelimesi onun büyüklüğünü ifade etmek için eliflâmsız (nekre) gelmişdir. Yani çok büyük bir afv ve mağfiret demektir. Bundan sonra yani senin indinden, demek o büyüklüğü bir kat daha büyüktür. Çünkü ;
Allah'dan gelen bir şeyin büyüklüğü ve güzelliği dil ile tarif edilemez.»

Hadîs-i Şerif, namazda yerini tayin etmeden alelıtlak duanın meşru olduğuna delildir. Kişinin kendi aleyhine zulmü ikrar etmesi benî Âdemin kendine zulmetmekten hâli kalmadığını itirafdır. Hadîsde bir dilek veya def-i belâ için Allah'a esma-i hüsnası ile tevessül etmenin cârz olduğuna işaret vardır. Bu tevessül dileğine münasip olan ismullah ile yapılır. Meselâ; mağfiret dilerken Gafur ve Rahîm isimleri, rızık isterken Râzık ismi zikrolunur.
Kur'an-f Kerîm ile Peygamber (S.A.V.)'in dualarında böyle isimler pek çoktur. Hadîsde bir âlimden öğretmesini istemenin caiz olduğuna da delil vardır. (Bahusus içerisinde Cevâmiu'l-Kelim denilen muhtasar ve müfit hadîsler bulunan duaları.)
Teşehhüdden sonra okunacak duâ hakkında daha başka hadîsler de vardnv Bunlardan birkaçını aşağıya dercediyoruz:
1— Nesâî (215 — 303) Hazreti Câbir'den şu hadîsi tahrîc etmişdir:
Resûlüllah (S.A.V.) namazında teşehhüdden sonra :
«Sözün en güzeli Allah'ın kelâmı, yolun en güzeli IVIuhammed'in yoludur» derdi.
2— Ebû Dâvud (202 — 275) Ibni Mes'ûd (R.A.)'âen şu hadîsi tahrîc etmiadir:
Resûlüllah (S.A.V.) onlara teşehhüdden sonraki dualardan şunu öğretmiş:
«Allahım, kalblerimizin arasını hayırla birleştir. Bizim aralarımızı islâh et; Bizi selâmet yollarına yönelt; bizi karanlıklardan nura (çıkararak) kurtar. Bizi görünen ve görünmeyen kötülüklerden ve fitnelerden ırak eyle. Kulaklarımızda, gözlerimizde, kalplerimizde, zevcelerimizde, çocuklarımızda bize bereket ihsan et. Bizi afvet, zira en ziyâde afveden, acıyan sensin.
Bizi nimetine şükredenlerden, o nimet sebebiyle onu verenlere senâkâr olanlardan eyle, onu bize tam ver.»
3— Yine .Ebû Dâvud Resulü Ekrem (S.A.V.);in Sahabeden birine şu suali sorduğunu tahrîc etmişdir:
«Namazda ne okuyorsun? Dedi ki:
Teşehhüd ediyorum, sonra Alla hım gerçekden ben senden Cenneti isterim; Cehennemden de sana sığınırım diyorum. Ama ben ne senin fısıldadığın duayı becerebiliyorum, nede Muâz'm.»Resûlüllah (S.A.V.) :
«Benle Muâz da bunun etrafında fısıldanıyoruz» buyurdu.
Dendene: Mânâsı anlaşılmayan fısıltıdır. Bunun etrafında demekden muradı: Cennetle Cehennem etrafında fısıldanıyoruz; yani Cenneti istiyor ;Cehennemden Allah'a sığınıyoruz demektir. Bunu Nevevî (631 — 676) «El-Ezkâr-» ında zikretmiştir. Bu hadîs duanın istenildiği şekilde yapılabileceğine delâlet eder.[775]

339/251- «VâÎl b. Hucr radiyaîîahü anh'den rivayet edilmişdir. Demiştir ki: Peygamber (S.A.V.) ile birlikde namaz kıldım. Sağına :
«Selâm size ve Allah'ın rahmeti ve bereketleri... diye selâm verir; soluna da : selâm size ve Allah'ın rahmeti
ve bereketleri, d'ye selâm verirdi.»[776]

Bu hadîsi sahîh bir isnatla Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Ebû Dâvud (202 — 275) hadîsi Alkame b. VaiZ'den o da babasından rivayet etmiştir. Musannif (Et-Telhts) inde onu Abdülcebbar b. Vâiîe nisbet etmiş ve: «Bu zât babasından işitmemiştir» diyerek hadîsi inkıta' ile illetlendirmiş; burada ise sahîh demişdir.
Fakat Sünen-i Ebi Davud'a, müracaat neticesinde hadîsin Alka-mc b. Vâiî'den onun da babasından rivayet ettiği anlaşılmıştır. Binâenaleyh münkatı ideğildir. Musannifin buradaki sahîhlemesi doğrudur, iki selâm hadîsini çeşitli yollardan onbeş kadar sahabe rivayet etmiştir. Bunların içinde sahîh-i ve haseni olduğu gibi zayıfı
hattâ metrukuda vardır. Ve hiç birinde kaydı yoktur. Bu kaydı yalnız Vâiî'in rivayetinde ve birde İbni Mâce ile îbni Hibbân'-m tahrîc ettikleri İbni Mes'ûd rivayetinde vardır.
Vâiî hadîsinin isnadı sahîh olduğuna göre ziyâdenin de kabulü gerekir. Çünkü adaletli olan râvinin ziyâdesi makbuldür. Başkalarının rivayetlerinde bu ziyâdenin zikredilmemesi onun yokluğuna, delil olamaz. '
Şemsü'l - Eimme Serahsi (— 483) ile îmam-ı Ruyâni bu ziyâdeye kail olmuşlardır. Vakıa İbni Salâh (577 — 643) «ziyâde sabit olmamıştır» demişsede Musannif buna şaşmakda ve: «Bu ziyâde tbni Hibbân'm sahihinde, Ebû Dâvud da ve İbni Mâce'de sabittir demektedir.
İbni Mâce bu hadîsi şu lâfızlarla rivayet ediyor:
«Resûiüllah (S.A.V.) sağına ve soluna : Selâm size ve Allahm rahme-tîyle bereketleri, diye selâm verir. Hattâ yanağının beyazı görünürdü.»
Nevevî (631 — 676): ziyâdesi münferid bir ziyâdedir»demiş; bunun üzerine Hafız İbni Hacer bu ziyâdenin tariklerini araşdır-mış bir hayli yekûn tutmuşlardır. Şafiîlerle, Hanbelîler diğer birçok ulemâ selâm vermenin farz olduğuna kâü olmuşlardır. Hattâ Nevevî «sahabe ve tabiînden ve daha sonrakilerden müteşekkil Cumhur-u ule-mâ'nm kavli budur» der.
Delilleri: İbni Metfud hadîsiyle namazını beceremeyen zâtın hadîsidir. Zira Resûlüllah (S.A.V.) ona selâm vermesini emretmemişti. Ha-dîs-i şerîf hem sağa, hem sola selâm vermenin vücubuna delâlet eder. Cumhur'un kavlide budur.
Malikîlere göre mesnun olan, yüzünün olduğu tarafa doğru bir kere selâm vermektir. İmam-ı Malik'in delili Medîne'lilerin amelidir.
İmam-ı Malik'e usulü fıkıhda: «Medînelilerin ameli hüccet olamaz» diye cevap verilmiştir.
Şafiîler'e göre iki tarafa İki selâm verilir. Fakat bunlardan yalnız biri farzdır, diğeri mesnundur. Hattâ Nevevî : «Kendilerine itimat «dilen ulemâ yalnız bir Belâm vermenin vücubuna ittifak etmişlerdir» diyor. Eğer bir selâmla kalırsa yüzünün olduğu tarafa selâm vermek müstehab olur. İki selâm verirse birincide sağa, ikincide sola bakar. İmamet Şafiî (150 — 204)'nin delili: «sonra bir tek selâm verir» cümlesiyle biteri Hazreti Âişe hadîsidir. Bu hadîsi îbni Hibbân (— 354) Müslim'in, şartı üzere tahrîc etmiştir. Fakat buna itiraz olunmuş ve: «bu hadîs ziyâdeyi isbat eden hadîse müaraza etmez. Zira ziyâde âdil râviden olunursa makbuldür» denilmiştir. Hadîsde geçen :
«Sashna soluna» tâbirlerinden murad : îki tarafa meylederek se-lâm vermesidir. Nitekim Hazreti Sa'd'ın rivayetinde:
«Resûlüllah (S.A.V.)'i; sağına ve soluna selâm verirken gördüm; hattâ yanağının üzerini görür gibiyim» denilmektedir. Bir rivayette ;
«Hattâ yanağının/ beyazını görüyorum» denilmiştir. Bu hadîsi Müslim ile Nesâî tahrîc etmişlerdir.[777]

340/252- «Muğire b. Şû'be'den rivayet edilmİşdirki;Peygamber tS.A.V.):Her farz namazın sonunda :
Allah'dan başka Allah yoktur; yalnız o vardır. Onun şeriki yoktur. Mülk onundur. Hamd onadır, hem o herşeye kadirdir. Allahım, senin verdiğini men'edecek yoktur. Men' ettiğini verecek yoktur. Sen (in azabın) dan bahtiyarın bahtı bir ifade vermez; derdi.»[778]

Müttefekun Aleyh'dir. cümlesinden sonra Abd b.. Hümeydinrivayetinde:
«Senin kaza ve hükmünü reddedecek yoktur.» cümlesi vardır. Taberânî (260 — 360) Hz. Muğire'den başka bir yolla tahrîc ettiği rivayette cümlesinden sonra:
«Diriltir, öldürür hem O.diridir; Ölmez. Hayır onun yedi kudretindedir-» cümlesini ziyâde etmiştir. Râvîleri mevsukdur. Bu hadîsin benzerini Bezzâ. sahîh bir senedle Abdurrahman b. Avf (R. A.) dan rivayet etmiştir. Lâkin onda :
«Sabahladığı ve akşamladığı vakit» denilmektedir. cümlesinin mânâsı :
Kâmus'da:
Dübr:
Her şeyin ön tarafının zıddı, yani arkası Dübür:demektir.
Vaktin sonunda kılınan namaz mânasına gelir.
Deber:
Bu sakin olarak (Debr) diye de okunabilir. Fakat vaktin sonunda kılınan namaz mânâsına, kelims (^) ve (^) nin her ikisine zamme vererek okunamaz.
Bu Muhaddislerin Lâhmdır.[779]
«Sen bir kimseye bir rızık veya başka bir şey hüküm ve kaza buyurdun mu onu o kimseden menedecek bulunmaz» dernektir. da öyledir. Yani: Sen bîr kimseye bir şeyin verilmîyeceğini hüküm ve kaza buyurdunmu artık o şeyi ona verecek yoktur demektir.
Cedd'in mânâsını yukarıda görmüştük. Buharı (194 — 256) diyor ki: «Bunun mânâsı zenginliktir. Yani zengini senin azabından dünyadaki malı mülkü, çoluğu çocuğu, azamet ve saltanatı kurtaramaz. Bunlar ona bir fayda vermez. Onu kurtaracak olan ancak ve ancak senin fazlu keremin ve rahmetindir» demektir.
Hadîs-i şerîf bu duanın namaz sânlarında okunmasının müstehab olduğuna delildir. Çünkü bunda Allah'ı tevhîd, yani birlemek, her şeyi ona nisbet etmek, almayı vermeyi ona havale kılmak vardır.[780]

341/253- «Sa'd b. Ebİ Vakkas radiyaüahü anh'den rivayet edilmiştir ki; Resûlüllah (S.A.V.) her namazın ardında şu kelimelerle Allah'a sığınıyordu:
— Allahım gerçekden ben cimrilikden sana, korkaklıktan da sana sığınırım. Ömrün beterine çevrilmemden de sana sığınırım. Dünyanın fitnesinden de sana sığınırım. Kabrin arazından da sana sığınırım.»[781]

Bu hadîsi, Buhari rivayet etmiştir.
Gerek bu hadîsde, gerekse yukarıkinde tâbiri geçmektedir ki, namazın ardından demektir. Bunun namazdan çıkmazdan az evvel mânâsına, yahut iyice namazdan, çıktıktan sonra mânâsına olması ihtimal dahilindedir. Namaz mutlak zikredildiği zaman ondan farz kasdedilir. Cimrilikten Allah'a sığınmak hadîslerde çok geçer. Bundan murad şer'an, yahut adeten sarfedilmesi icabeden malı vermemektir.
Cübn: Korkaklık- demektir. Yani birşeyden korktuğu için onu yapmamaktır. Eurada kendisinden Allah'a sığınılan korkaklık, farz olan cihadı ve harbi yapmaktan, iyiliği emir ve ve kötülüğü nehyetmekten kaçınmaktır.
(Ömrün beterine döndürülmek) çok ihtiyarlayıp vücudun zayıflaması ve akim azalması suretiyle bunayarak âdeta çocukluk devresine dönmektir.
(Dünyanın fitnesin) den maksat, onun şehvetlerine, ziynetlerine göz alıcı güzelliklerine kapılarak kendinden geçmek ve niçin yaratıldığını unutmaktır[782]. Teâlâ Hazretlerinin :
[783] «Sizin mallarınız ve çoluk çocuğunuz ancak ye ancak "bir fitnedir» âyet-i kerîmesinden murad da bu fitnedir.[784]

342/254- «Sevbân radiyallahü anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kh Resûlüllah (SlA.V.) namazından çıktımı üç defa estağfİrullah der ve:
— Allahım selâm sensin, selâmetde sendedir. Mübareksin ey celâl ve ikram sahibi; derdi.»[785]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
NevevVnin (631 — 676) «El~ 3zkâr» adlı eserinde şöyle deniliyor: ıBu hadîsin râvilerînden biri olan Evzaî'ye istiğfar nasıl olacak diye sormuşlar : diyeceksin» cevâbını vermiştir.
İstiğfar: Afvu mağfiret dilemektir. Namazdan sonra AMah'dan afv dilemek - kulun ne yapsa kalbi bir takım vesveselerle, hâtıralarla meşgul olacağından - Allahına yaraşır bir ibâdet yapamıyacağma işarettir, îşte istiğfarla bu kusurlar bertaraf edilmeye çalışılacaktır. Selâm kelimesiyle hem Cenabı Hakkı hem de kulunu tavsif etmek meşrudur. Allah'a selâm denilmekten murad: Her türlü noksanlıklardan afet ve belâlardan salim oluşudur. Bu kelime mastar olmakla- beraber Cenab-ı Hakkın onunla vasfedilmesi mübalağa içindir.
cümlesinden maksat: Mutlak surette varlık ve fazilet sahibi demektir. Bazıları: Samimi kulları için kendisinde azamet ve ikram olan manasınadır, demişlerdir. Bu sıfat Allah'ın en büyük sıfatlarından biridir. Onun içindir ki, ResûlüHah (S.A.V.) :
«Yâ zeJ'celâli vel ikram demeye devam edin» buyurmuşlardır. Hazret! Peygamber namaz kılarken diyen bir adamın yanından geçmiş ve :
«Muhakkak namazın kabul edildi» buyurmuştur.[786]

343/255- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'ûen ResûlüHah (S.A.V.)'in (şöyle) dediği rivayet edilmiştir:
Bir kimse her namazın ardından otuz üç kerre Allah'ı teşbih eder; otuz üç kerre Allah'a hamdeyler, otuz üç kerre de tekbir ederse — ki bunlar doksandokuz eder — yüzün tamamında da, Allah'dan başka ilâh yoktur. Bir o vardır; şeriki yoktur. Mülk onundur, hamd onadır. Hem O her şeye kadirdir derse günahları denizin kÖDÜo-ü kadar bile olsa yine afvedilir.»[787]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Diğer taraftan bir rivayette «Tekbir otuzdö'rttür» denilmiştir.Hadîs-i şerifteki : Teşbih hamd ve tekbir lâfızlardan murad: demektir. Müslim'in yine Ebu Hüreyre'den diğer bir rivayetinde : Tekbir otuz dört. Denildiğine göre, bununla yüz tamam oluyor demektir. Bazıları iki rivayetin arasını bulmuş olmak için bazan bunu, bazanda yukarıda zikri geçen tehlili okur demişlerse de makbul bir tevcih sayılmamış ve bununla âmel eden olmamıştır.
Hadîsin Sebebi vardır ve şudur : Fakir muhacirler ResûlüHah (S.A.V.)'e gelerek: Yâ ResûlaMah servet-ü samûn sahihleri yüksek dereceleri ve ebedî nimetleri alıp gitti dediler. ResûlüHah (S.A.V.): Nedir O..,? dedi. Bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar; oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Fakat onlar sadaka veriyorlar; biz veremiyoruz: Köle de âzâd ediyorlar biz edemiyoruz» dediler. Bunun üzerine Resûlül-lah (S.A.V.) :
Ben size bir şey öğreteyim mi? ki onunla.sizi geçenlere yetişir; sizden sonrakileri geçersiniz, ve sizden efdal hiç bir kimse bulunmaz. Ancak sizin yaptığınız gibi yapan müstesna? buyurdu. Hay hay dediler. Allahl teşbih edin İlâ âhir... buyurdu. Teşbihin keyfiyetine gelince: Hadîs-i şerîfde zikredildiği gibidir. Maamafih bazılarına göre otuz üç kerre denilir ki, her lâfız tuz üçer kerre soyleneceğinden mecmu' yine doksan dokuz olur.
Buharî'nin yine Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadîsde «Yirmibeş kerre teşbih ederler; onun bir misli kadar tah-mîd, bir misli kadar tekbir, bir misli kadar da lâilâhe il-. lallâh ilâ âhir. derler. Böylelikle yüz tamam olur, buyrulmuştur. Resûlüllah (S.A.V.)'in namaz sonunda okuduğu bazı duaları aşağıda sıralıyoruz:
1— Ebû Dâvud {202 — 275) Zeyd b. Erkam'dan şu hadîsi tahrîc etmişdir.
Resûlüllah (S.A.V.) her namazın ardından: Allahım!.. Ey bizim rabbimiz ve her şeyin rabbi, ben şahidim ki Rab ancak ve ancak sen, bir sensin. Şerikin yoktur.
Allahım!... Ey bizim rabbimiz ve herşeyin rabbi!... Ben şahidim ki Muhammed (S.A.V.) senin kulun ve resulündür
Allahım!... Ey bizim rabbimiz, ve herşeyin Rabbi, ben şahidim ki bütün kullar kardeşdir.
Allahım!... Ey bizim Rabbimiz ve her şeyin Rabbi!... Beni sana ve ehlime dünya ve âhiretin her saatinde muh-.lis kıl.
Ey Celâl ve ikram sahibi!... Duamızı işit ve kabul buyur.
Allah en yücedir. Allah en yücedir. Allah en yücedir.
Allah yerlerin ve göklerin nurlandıranıdır.
Allah yücelerin yücesidir.
Allah bana kâfidir. Hem.o ne güzel vekildir. Allah yücelerin yücesidir.
2— Yine Ebû Dâvud Hz. Ali (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:«Resûlüllah {S.A.V.) namazdan selâm verdikten sonra:
Allahım! ileri geri ve açık kapalı işlediğim günahları, hatâ ettiklerimi ve senin benden daha iyi bildiklerini bana bağışla! ilerleten Sensin, gerileten de sensin : Senden başka îlâh'yoktur; buyururdu.»
3— Yine Ebû Dâvud ile Nesâî {215 — 303 Ukbe b. Âmir'den şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
Resûlüllah (S.A.V.) bana her namazın ardından muevvezâtı (Kul Euzu bir rabbil Felek — Kul Euzu bir rabbin Naşı) okumamı emretti».
4— îmam-ı Müslim (204 — 261) Bera'dan şu hadîsi rivayet ediyor:
«Yarab, Kutlarını dirilttiğin gün beni azabından koru!»
5— îmam-ı Tirmizî (200 — 279) Hazreti Ebû Zer'den şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Resûlüflah (S.A.V.): Bir kimse, sabah namazının ardından diz çökerek, konuşmazdan evvel bir tek Allahdan başka Allah yoktur; Onun şeriki yoktur. Mülk onundur. Hamd onadır. Yaşatır ve öldürür. Hem O her şeye kadirdir.» duasını ön kerre okursa Allah ona on tane sevab yazar ve ondan on tane günah siler. Onun için on tane yüksek derece verir. O günü her fenalıktan ve şeytandan mahfuz kalır. O gün ona hiç bir günahın erişmesi gerekmez. Yalnız Allah azze ve celâleye şirk koşmak müstesna; buyurdu.»
Tirmizî: Bu hadîs garib hasen ve sahihtir» demiştir. Akşam ile sabah namazına mahsus böyle bir hadîsi îmam-ı Ahmed b. Hanbel (164 — 241) de tahrîc etmiştir.
6— Tirmizî ile Nesâî Ama re B. Şebîb'den şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Resûlüllah (S.A.V.) : Bir kimse akşam namazının arkasından on defa Allahdan başka ilâh yoktur. Tek o vardır; şeriki yoktur; mülk onundur. .Hamd da onadır. Yaşatır ve öldürür. Hem O herşeye kadirdir, derse Allah ona bir takım melekler gönderir. Onu tâ sabahlayıncaya kadar kovulmuş şeytandan korurlar. Ve bu kelimeler sebebiyle ona on sevab yazar, ondan, on mühlik günah siler. Bu kelimeler ona on mü'min köle denginde olur; buyurdular.» Tirmizî bu hadîs için: hasen'dir. Bunu ancak Leys b. Sa'd'dan biliyoruz. Ama renin Hazretl Peygamber (S.A.V.)'den işitip işitmediğini bilmiyoruz demiştir. Namazdan sonra salavât getirmek sünnettir. Ve îmâmın cemaata karşı dönmesi hakkında ha-dîs vardır. Bu hadîsi, Se-mure b. Cundeb ve Zeyd b. Hâlid rivayet etmişlerdir. Lâfız şöyledir:

«Resûlüllah (S.A.V.) bir namaz kıldığı vakit yüzünü bize doğru çevirirdi.[788]

344/256- «Muaz b. Cebel radiyallahü anh'tien rivayet edilmiştir kî; Resûlüllah (S.A.V.) kendisine:
— Sana vasiyet ederim Muaz. Sakın her namazın ardından Allahım sana zikr ve şükr ve güzel ibadet edebilmem hususunda bana yardım et demeyi bırakma; buyurmuştur.»[789]

Bu hadîsi, Ahmed, Ebu Dâvud ve Nesâî kuvvetli bir senetle rivayet etmişlerdir.
Nehyin aslı tahrim olduğuna göre bu kelimeleri namaz sonunda söylemek vacibojmak lâzım gelirse de vücuba kail' oîan yoktur. Bazıları buradaki nehyi irşâd içindir derler. Bazıları ise bunlar hassaten Muâza vâcibdir derler. Fakat ihtimalden baîd (uzak) dır. Bu kelimeler dünya ve âhiret hayrına âmm ve şâmildir.[790]

345/257- «Ebû Ümâme[791] radiyallahü .anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Bir kimse her farz namazın ardından âyet el-kür-siyi okursa onu cennete girmekden ölümden başka birşey menetmez; buyurdular.»[792]

Bu hadîsi Nesâî rivayet etmiş; İbnİ Hibban sahîhlemiştir.Taberanî bu hadîse bir de cümlesini ziyade eylemiştir.
Bu hadîsin bir benzeri de Hazreti Ali (R. A./dan rivayet edilmiştir. Yalnız onda şu ziyâde yardır:
Bunu kim yatağına girerken okursa Allah onu kendi hanesiyle komşusunun hanesi ve daha etrafında bir kaç hane üzerine emin kılar.
Bu hadîsi Beyhakî (384 — 458) da rivayet etmiş fakat senedini zaîf bulmuşdur. Hadîsdeki cümlesinde hazif vardır. Muzaf hazf edilmiştir.Cümle «yani onu cennete girmeden ancak ölmemiş olması meneder. Ölmüş olsa hemen cennete girer demektir.» Bu işe Âyet-el Kürsînin tahsis edilmesi esma-i ilâhiye ile sıfatlarının asıllarını ihtiva ettiği içindir. Zira bu âyet vahdaniyyet, hayat, kayyumiyyet, ilim, mülk, kudret ve irâde sıfatlarına şâmildir.
îhlâs sûresinde ise yalnız Rab teâlâ hazretlerinin sıfatları zikredilmiştir.[793]

346/258- «Malik b Huveyris radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
Beni namaz kılarken nasıl gördünüzse öyle kılın; buyurdular.»[794]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif Resûlüllah (S.A.V.)'in gerek sözlerinin, gerekse fiillerinin Kur'an-ı Kerimde mücmel bırakılan yerleri izah ve tefsir hususunda beyan olacağına delâlet etmesi cihetiyle büyük bir asıldır. Buraya kadar görülen hadîslerde olduğu gibi bundada Resulü Ekrem namazda ne yapmışsa ona uymanın vâcib olduğuna delil vardır. Binâenaleyh namaza aid ne söylemiş veya yapmışsa ümmetine de aynı şeyleri yapmak vâcibdir. Ancak bunlardan bir şey tahsisine yarar bir delil bulunursa o müstesna.
Ulemâ bu hadîs üzerinde uzun tartışmalar yapmışlardır.[795]

347/259- Hİmrân b. Husayn radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve sellem :
— Ayakda kıl, kadir değilsen oturarak, (önada) kadir değilsen yan üstü kıl da olmazsa imâ et» buyurdular.[796]

Bu hadîsi Buharî (194 — 256) tahrîc etmiştir. Yalnız ondaki rivayet de sözü yoktur.
Nesâî {215 — 303) dahi rivayet etmiştir. Onun rivayetinde şu ziyâde vardır:
«Eğer kadir olamazsan sırt üstü yatarak kıl. Allah hiç kimseye gücünden fazla bir şey yüklemez» Dâre Kutnî aynı hadîsi Hazreti Ali (R.A.)'âen şu lâfızlarla rivayet eder:
«Eğer secde etmeye kadir oiamazsan imâ et ve secdeni rükûundan daha fazla eyilerek yap.» (eğer namaz kılan) eğer sağ tarafı üzerine kilmağada kadir olmazsa, ayaklarını kıbleye doğru uzatarak sırt üstü kılar.
Fakat bu hadîsin isnadında zaaf vardır. Hattâ ravîleri arasında metruk olanı vardır. Musannif diyor ki: «Bu hadîsde imâ'ın zikri geçmemiştir, onu ancak Rafiî rivayet etmiştir. Lâkin Cabir hadîsinde imâ zikredilmiştir.
«Kadir olursan ne âta aksi takdirde imâ ile kıl ve secdeni rükûundan daha fazla eyilerek yap.» Bu hadîsi Beyhakî de «El - MaJrife»'de tahrîc etmiştir. Aynı hadîs İbnî Ömer ile İbnİ Ab-bas'dan da rivayet edilmiştir. Fakat ikisinin isnadında da zaaf vardır. Bu hadîs-i şerîf, farz namazın oturarak kılınamayacağına ancak kudreti olmamak gibi bir özürle oturarak kılınmasına müsaade edildiğine delildir. Zarar geleceğinden korkulursa ma'zur sayılabileceğini Taberanl (260 — 360)'nin rivayet ettiği şu hadîs beyan ediyor:
«Eğer başına bir meşakkat gelirse oturarak kılsın yine meşakkatli gelirse yatarak kılar.»
Bu hadîsin zahiri bir meşakkatden velev ağrıdan dolayida olsa oturarak namaz kılınabileceğini gösteriyorsa da mesele ihtilaflıdır. Gemi de ayakda baş dönme ve boğulmakdan korkmak gibi şeyler oturduğu halde namaz kılmayı mubah kılan meşakkatlardandır.
Hadîs-i şerif oturmanın şeklini tâyin etmemişdir. Binâenaleyh nasıl oturulsa caiz olmak icabeder. Nitekim buna kail olanlar vardır.
Hanefîyyeye göre teşehhüdde otorur gibi oturabilirse oturur. Ve ellerini dizlerine koyar. Bu olmadığı takdirde hadîs-i şerifde gösterildiği şekilde hareket eder.
Bazıları mutlaka teşehhüdde oturduğu şekilde oturur diyorlar mamafih ihtilâf, cfdâl olan hakkındadır.
Musannif «Fcthu'l - bârh de şöyle diyor: «Efdâl olan hakkında ihtilâf edilmiştir. Eimmeî seîâseye göre bağdaş kurmak efdâldir. Bazılarında uzanıp oturmak, bazılarında ise çantısı üzerine oturmak efdâldir. Bu şekillerin hepsi hakkında hadîs vardır.
Hadîs-i şerîf, imâ imkânı kalmadığı zaman başka bir şey vâcib olmadığınada delâlet eder. tmam-% Şafiî'den başka gözle işaret etmenin vâcib olduğuna dair rivayet vardır.
îmam-ı Züfer (110 — 150)'den de kalb ile imâ edileceğine dâir rivayet vardır. Fakat bu bâbda hadîslerde birşey yoktur.[797]

348/260- «Câbir radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki; Peygamber (S.A.V.) yastık üzerinde namaz kılan bir hastaya :
— Yastığı atarak kadir olabilirsen yer üzerinde kıl; aksi takdirde îmâ et, secdeni rükûundan daha fazla eğilerek yap; buyurdular.»[798]

Bu hadîsi, Beyhakî kavî bir senedle rivayet etmiştir. Lâkin Ebû Hatim mevkuf olduğunu sahîhlemişdir.
Hadîsi, Beyhakî «El-Ma'rife» de Süfyanı Sevrî (97 — 161) tari-kından tahrîc etmiştir. Hadîsde şu ziyâde vardır:
«Onu attı; hasta bir odun parçası alarak üzerinde namaz kılmak istedi. Onu da aldı da attı.»
Bezzâr diyor ki : «Bu hadîsi, Ebû Bekir Hanefî'den başka Sev-rî'den rivayet eden bulunduğunu kimse bilmiyor.»
Ebû Hatime sorulmuş; «doğrusu bu hadîs Câbirden mevkuf olarak rivayet edilmiştir, merfu demek hatâdır» cevabını vermişdir.
Taberâni (260 — 360} Tarık b. Şihab'dan buna benzer bir hadîs rivayet etmişsede isnadında zaaf vardır.
Hadîs-i şerif, hastanın yere secde edemezse üzerine secde edeceği bir şey arayamayacağına delildir. Böylesinin ne şekilde hareket edeceği beyân cdilmişdir. Ayakda kılamayan, oturarak kılacak, secdesini rükûundan daha fazla eğilerek yapacaktır. Fakat rükûu ayakda yapmak mümkünse onu ayakda ima edecek, secde için oturacakdır.
Bazıları : «Bu suretde secde için de oturmaz; 'her ikisini ayakda ima ile yapar; sonra- tcşehhüd için oturur» diyorlar. Bazıları bunun aksine olara;k : «Her ikisini de oturarak yapar; kıraat için ayağa kalkar» derler.
Bazılarınca'böylesinden; kıyam sakıt olur; binâenaleyh oturarak kılar, ama ayakda kılarsa yine caizdir. Oturmak imkânı yoksa rükûu, sûcûdu ayakda îma eder; diyorlar.[799]

Secde-i Sehiv Ve Şâir Secdelerden Secde-i Tilâvet Ve Şükür Babı

349/261- «Abdullah b. Bühayne radiyallahü anfc'den rivayet edilmiştir kî; Peygamber (S.A.V.) onlara öğleyi kıldırmış ve ilk İki rek'atde oturmayarak kalkmış onunla beraber cemaat da kalkmış. Namazı bitirip cemaat selâm vermesini beklemeye başlayınca oturduğu yerden tekbir almış ve selâm vermezden evvel İki secde yapmış; sonra selâm vermîşdir.»[800]

Bu hadîsi, Yediler tahrîc etmişdir; lâfız Buharî'nindir. Müslim'in bir rivayetinde : «Her secde için oturduğu yerden tekbir alır ve unuttuğu

oturuşun yerine secde eder; cemaat da onunla beraber secde eder» buyurulmuşdur.
Ha-dîs-i şerif, unutularak ilk oturuş terk edilirse onu secde-î sehv tamamlayacağına delildir. Ve Hanefîler'in mezhebi de budur.Resûfüllah (S.A.V.)'in :
«Beni kHarken gördüğünüz gibi kılın» emri birinci teşehhüdün vâcib olduğuna delâlet eder. Binâenaleyh onu terk et'diği zaman sehiv secdesi yapması; vâcib terk edildiği zaman secde-i sehiv ile tamamlanacağına delildir.
Bazıları : «ilk oturuş, vâcib değildir. Zira vâcib olsa secde-i sehiv ile tamamlanmazdı. Çünkü vâcib ancak bizzat edâ etmekle ödenir» de-mişlerse de onların bu istidlalleri tamam değildir. Çünkü -îmam-v Ahmed (164 — 241)'in dediği gibi vâcib olurda secde-i sehivle tamamlanabilir. Hanefîler'e göre secde-i sehiv vâcibdir.
Malîkiler'e göre sünnettir. Şafiîler'Ie, Hanbelîler'e göre ise bazan vâcib, bazan sünnet olur. Hattâ Hanbelîler'e göre mubah odluğu yerler bile vardır. Tafsilât fıkıh kitaplarmdadir.
Hadîs-i Şerîfde. «tekbir aldı» buyurulması, Secde-i sehiv içînt de ihram tekbîrinin meşru olduğunu gösterir. Nakil' tekbîri Buha-rî'nin rivayetinde zikredilmemiştir. Fakat Müslim'in rivayetinde yardır. (Oturduğu oturuşun yerine) cümlesi râvi tarafından müd-recdir. Sahabî bunu hal karînesiyle anlamışdir.
Hadîsde secde-i sehiv selâmdan evvel yapıldığına delil vardır.. Aşağıda selâmdan sonra yapılacağına dâir hadîs gelecektir. Müslim'in rivayetinde imama tâbi olarak secde-i sehvi cemaatın da yapmasının vücûbuna delil vardır.[801]

350/262- «Ebû Hüreyre radiyattahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki*: Peygamber (S.A.V.) zeval sonrasının iki namazından birini iki rek'at kıldı. Sonra selâm verdi. Sonra Mescid'İn ilerisindeki bir ağaca gitti ve elini onun üzerine koydu. Cemaatin İçerisinde Ebû Bekir ve Ömer'de vardı. Onunla konuşmaktan çekindiler. Cemaatın aceleci fakımı (Mescid'den) çıktı ve acaba namaz kısaltıldı mı? dediler. Peygamber (S.A.V.)'in Zülyedeyn diye çağırdığı bir adam da (orada idi). Yâ ResûlüTlah, dedi. Unuttun mu yoksa, Namaz mı kısaltıldı? Resûiüiiah (S.A.v.) : Unutmadım ve kısaltılmadı; buyurdular.
(Zülyedeyn): Hayır muhakkak; unuttun dedi. Bunun üzerine (Resûlül-lah iki rekât namaz kıldı. Sonra selâm verdi, sonra tekbir aldı. Sonra evvelki secdesi gibi, yahut daha uzun secde etti. Sonra başını kaldırdı ve tekbir aldı. Sonra başını koydu ve fekbir aldı ve eski secdesi gibi, .yahut daha uzun secde etti. Sonra başını kaldırdı ve tekbir aldı.[802]

Müttefekun aleyti'dir.
Lâfız BuharV nindir.- Müslim'in bir rivayetinde: «İkindi namazını» denilmiştir. Ebû Daâvud'un rivayetinde: ResûlüElah (S.A.V.) Zülyedeyn doğru mu Söyledi? dedi. «Cemaat evei diye İşaret ettiler» deniliyor. Bu rivayet Sahihhayn'da vardır. Fakat « 1^)Us » lâfziyledir.Ebû Davud'un bir rivayetinde:
«Allah bunu kendisine yüzdeyüz bildirmedikçe secde etmedi» denilmektedir.[803]

Bazı İzahat:

Aynın fethi, şınnm kesri ve yanın teşdidi ile güneşin zevâliyle kavuşması arasındaki zamandır.
Bu zamanın iki namazından murad: öğle ile ikindidir. Nitekim Müslim'in : Ebû Hüreyre (R. A./dan tahrîc ettiği rivayette namazın Öğle olduğu, başka bir rivayette ikindi olduğu bildirilmektedir. Kıssa tekerrür etmiştir denilerek bu rivayetlerin arası bulunduğunu aşağıda göreceğiz. kelimesi baştan üç harfinin fothnsı ile meşhurdur. Fakat ra-nın sükuniyle ve sinin zammı ve ranın sükuniyle okumak ta caizdir. Buruda kafin zammı ve şadın kesriyle meçhul okunmuştur. Fakat kafin fethi ve şadın zammiyle malûm olarak da rivayet edilmiştir, ve ikiside sa-hîhdir. Yalnız meçhul rivayeti daha meşhurdur.
iki elli demektir. Hadîsin bir rivayetinde «Hırbâk~b. Âmir denilen bir adam» denilerek Zülyedeynin ismi de bildirilmiştir. Bu zâtın elleri uzun olduğundan kendisine, Zülyedeyn. lâkabı verilmişti. Sahabe-i Kiram'ın ara-
smda bir de JH^lji Züşşimaleyn vardır. Zührî (124 —) vehme kapılarak bu iki- zâtı bir saymıştır. Maamafih ulemâ onun bu hatasını beyan etmişlerdir. Zülyedeyn «Yoksa namaz mı kısaltıldı?» suâliyle namazın Allah tarafından yeni bir teşrî olmak üzere dörtden ikiye mi indirildiğini anlamak istemişdir.
Bu hadîs-i şerîf üzerinde, Usûlü-Fıkıhda ulemâ uzun münakaşa ve mübahasalarda bulunmuşdur. En ziyâde üzeride duran da Kâdî -îyâz (476 — 544) ile îbni Dakiki'l-Iyd (625 — 702) oîmuşdur. Fakat burada maksat ondan çıkan ferî hüküm olduğundan biz o münakaşalara girişmiyeceğiz.
Hadîs-i Şerîf, namaz tamam oldu zanniyle namazdan çıkmanın onu bozmayacağına; keza unutularak veya namazın tamam oldu sanarak namazda konuşmanın namazı bozmayacağına delildir. Selef ve Halef den bir çok ulemânın kavli bu olduğu gibi mezheb imamlarından Şafiî (150 — 204), Malık (93 — 179) ve Ahmed b. Hanbel (164 — 241) ile hadîs imamlarının mezhebi de budur.
Hanefîier'le sair ulemâya göre ise namazda konuşmak ne suretle olursa olsun mutlaka namazı bozar.
Delilleri : İbni Mes'ud ile Zeyd b. Erkam hadîsleridir. Bu hadîslerde konuşmanın yasak edildiği bildiriliyor. Binâenaleyh o hadîsler buradaki Ebû -Hüreyre hadîsini nesh etmiştir. Hanefîler'in bu istidlallerine muhalifleri tarafından cevaplar verilmiş ve İbni Mes'ud hadîsi Ebû Hüreyre hadîsinden evveldir. Binâenaleyh nesh iddiası doğru değildir, sonra İbnî Mes'ud ve Zeyd b. Erkam hadîsleri âmmdir. Ebû Hüreyre hadîsi ise namazım tamam oldu zannı ile konuşanlara mahsustur. Şu halde bu hadîs o hadîsleri tahsis eder; denilmiştir. Bittabi Hanefîlerde muhaliflerinin cevaplarına mukabil cevaplar vermişlerdir.
Hadîs-i Şerîf, namazı îslâh etmek için kasden konuşmanın da namazı bozmayacağına delildir. Zira Zülyedeyn'in suali, Sahabe'nin evet demeleri namazı îslâh maksadiyle yapılan konuşmalardır.
tmam-ı Malîk'ten bir rivâyete^göre imam olan bir kimse Peygamber (S.A.V.)'in konuştuğu sözlerle konuşurda cemaata sorarsa namazı bozulmayacağı gibi cemaatin de verdiği cevapla namazı bozulmaz.; Bunada:
Resûlüliah (S.A.V.) Namazın tamam olduğunu îtikad ederek konuşmuştur» Sahabe de nesh olduğunu îtikad ederek konuşmuşlardır ki, bu takdirde yine tamam olduğu itikadı hasıl olmuşdur» diye cevap verilmiştir.
Hadîs namaz cinsinden olmayan fiillerin yanlışlıkla yapılırsa çok bile olsalar namazı bozmayacağına da delildir. Çünkü bir rivayette :
«Resûlüllah mescidden çıkarak evine gİfmİştîr.» Diğer rivayette pKızgın bîr halde abasını sürükliyerek gitmiştir» deniliyor.
Cemaatin çıkmasıda böyledir, bunlar hep çok fiildir. İmam-ı Şafiî'nin mezhebi budur. Yine Hadîs-i şerîfde namazdan selâm vererek çıktıktan sonra uzun zaman bile geçse yine üzerine bina[804] edilebileceğine delâlet vardır. Bu kavi İmam-ı Maîîk'e nisbet edilirse de ondan şöhret bulmamıştır. Bazılarına göre namaza bina etmek mümkün olabilmek için aradan fazla zaman geçmemiş olması şarttır. Bu zamanıda kimisi bir rek'at kılacak kadar; kimisi bir namaz kılacak kadar takdir etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf bu gibi aksaklıkların secde-i sehv ile vücûben tamamlanacağına, secde-i sehvi îcab eden haller çok bile ojsa bu secdenin bir defa yapılacağına, ve secde-İ sehv'in selâm verildikten sonra yapılacağına delâlet ediyor, bu hususda daha söz gelecektir.
Birinci rivayetteki «Zeval sonrasının iki namazından biri» tâbiri yerine Müslim (204 — 261)'in rivayetinde; «İkindi namazı» denilmişdir.
Sahihayn denilen Buharî ile Müslim'de hadîs lâfzı ile zikredilmişdir. Ebû Davud'un (202 — 275) rivayetinde ise
«Cemaat evet dedi» şeklindedir. Ebû Dâvud diyor ki: lâfzım yalnız Hammâd b. Zeyd zikretmiştir. Yine Ebû Dâvud'dâ yerine «Allah bunu kendisine yüzdeyüz bildirmedikçe iki secde-î sehvi yapmadı» denilmektedir.
Bundan murad : Allah iki rek'atda selâm verdiğini kendisine yakı-nen bildirmedikçe secde-i sehv yapmadı demektir.1 Bildirme ya vahy ile yahut düşünerek hatırlamak suretiyle olmuşdur. Hazreti Ebû Hüreyrenin bu bâbdaki mesnedini bilmiyoruz.[805]

353/263- «İrarân b. Husayn radiyallahü anh~'den rivayet edilmiştir ki; Peygamber (S.A.V.) kendilerine namaz kıldırmış da yanılmış ve hemen iki (defa) secde etmiş, sonra teşehhüd yaparak selâm vermişdir.»[806]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud ve Tİrmîzî rivayet etmiş; Tirmizî onu «Hasen» bulmuş; Hâkim'de rivayet etmiş ve sahîhlemiştir.
Sünen hadîsinin siyakına bakılırsa Resûlüllah (S.A.V.)'in bu yanılması Zûlyedeyn hadîsinde geçen yanılmadır. Çünkü orada Ebû H fireyi hadîsini yukarıda .zikrettiğimiz şekilde sevk ederken cümlesine geldik de ; Şöyle denilmişdir :
«Muhammed'e yâni Ravî İbnİ Şîrîne «secde-İ sehvde selâm verdi mi?» denildi. «Bunu Ebû Hüreyre'den bellemedim. Lâkin İmran b. Husayn'-ın : «Sonra selâm verdi» dediğini haber aldım» dedi. Yine «Sünen» de İmran b. Husayn'dan aynı Ebû Hüreyre hadîsi gibi bir hadîs rivayet

edilmiş; yalnız onda Resûlüllah {S.A.V.J'in üç rek'atda selâm verdiği ve namazın ikindi olduğu beyan olunmuştur. Bundan dolayı .: ihtimal kıssa iki defa vuku' bulmuştur diyorlar.
Hadîs-i Şerîf, secde-i sehvin namazın hemen akabinde yapılmasının müstehab olduğuna delâlet ediyor. Çünkü tertip ve ta'kibe delâlet eder. ile zikredilmiştir. Bu secdede teşehhüd yapıldığı da açıklanmış ise de vücûbuna kail olan yoktur. Hadîs de: Selâm vermenin meşrûiyyetine de delil vardır. Bu cihet Musannifin hadîsinde açık değilse de İmrân b. Husayn'm Sürtendeki hadîsinde sarahaten zikredilmiştir.[807]

354/264- «Ebû Saîd Hudrî radiyaMahü anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki:Resûlüllah salîaîlahü aleyhi ve selîem :
— Bîriniz namazında şüphe eder de üçmü, dörtmü, kaç kıldığını bilemezse şüpheyi atsın ve namazını yakînen bildiğinin üzerine bina etsin. Sonra selâm vermezden önce iki secde eder. Beş kılmış ise bu secdeler onun namazını çtft yapar. Tamam kılmış ise şeytanı çatlatmak İçin olurlar; buyurdular.»[808]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Secdelerin namazı çift yapması, bir rekat yerini tuttukları içindir. Şu halde dörtlü namazlardan matlub çift ojmalar-ıdır. İsterse dört rek'atdan fazla olsunlar.Tâbiri, şeytanı tezlîl, tahkir ve ona ihanet etmekden kinayedir. Çünkü namaz kılanı şaşırtmıştır. Asıl. «terğ'im» lügatde burnunu toprağa sürmektir. Araplarler, ve bununla ihanet kastederler.
Hadîs-i Şerîf, namazında şüphe edenin yakînen bildiği rek'atlar üzerine bîna etmesi icâbettiğine delildir. Böylesine namazın sonunda iki tane secde-i sehiv vâcib olur.
Cumhur-u ulema ile dört mezheb imamının kavilleri budur. Bazıları üç defa başına- geldikte namazı yeniden kılar bir daha tekerrür ederse artık secde-i sehiv yapar derler.
Hadîs-i Şerîf, namazında mutlak olarak şüphe edenin; yani ister şüphe yeni olsun, ister .eskidenberi başına geliyormuş olsun hükmünü beyân ediyor.
Hanefîler ilk başına gelenle bu iş adeti hükmüne girmiş olan arasında fark görürler. Ve «ilk defa başına gelenin namazı iade etmesi lâzımdır. Diğeri araşdırarak zan üzerine bina eder. Ziyâde veya noksan olduğuna zan dahi hasıl olmazsa o zaman yakînen bildiği ekall, yani en az mikdar Üzerine bina eder. Şayet her defa şüphe ettiğinde düşünüp, bir zen hasıl ederken bir defasında zan hasıl olmazsa yine namazını yeniden kılar» derler. Maamafih bu tafsilâtı mevzû-u bahsimiz olan hadîs-i şerif reddettiği gibi îmam-ı Ahmed (164—241)'in rivayet ettiği Abdurrahman b. Avf hadîs"îde reddeder.
«Resûlüllah (S.A.V.) mi : Biriniz namazında şüphe etdi de bir-mi kıldı ikimi? bilemezse onu bir tutsun; ikimi kıldı üçmü, bilemezse iki tutsun; üçmü kıldı, dörtmü, bilemezse üç tutsun; sonra namazını bitirince otururken selâm vermeden önce iki secde yapsın; derken işittim.»[809]

355/265- «Ibnî 'Mes'ud radiyallahü anh'den rivayet edilmîşdir. De-mîşdir ki: Resûlüllah (S.A.V.) namaz kıldı. Selâm verdiği zaman kendisine: Yâ Resûlallah namazda yeni bir şeymi hadîs oldu? denildi.
— Nedir O? Buyurdu.
Şöyle, şöyle kıldın, dediler;
(İbni Mes'ud) diyor ki : Resûlüllah (S.A.V.) hemen diz çöktü, kıbleye karşı döndü ve iki secde yaptı. Sonra selâm, verdî, sonra yüzünü cemaata doğru çevirerek:
«Şu muhakkak ki namaz hakkında yeni birşey zuhur ederse ben onu size haber veririm. Ve lâkin ben ancak sizin gibi bir insanım. Sizin unuttuğunuz gibi unutuyorum. Binâenaleyh unuttuğum zaman bana hatırlatın. Biriniz namazında şüphe ederse doğruyu araşdırsın. Ve onun üzerine tamamlasın, sonra iki secde yapsın; buyurdular.[810]

Müttefekun aleyh'dir.
Buharî'nm bir rivayetinde: «Tamamlasın. Sonra selâm verir, sonra secde eder» denilmekte:
Müslim'in rivayetinde : «Peygamber (S.A.V.) secde-i sehvleri selâm ve kelâmdan sonra yapdı» denilmektedir.[811]

355/265- «Ahmed, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Abdullah b. Ca'fer'den merfu olarak rivayet ettikleri hadîsde : «Kim namazında şüphe ederse selâm verdikten sonra hemen iki secde yapsın.» buyrulmuştur. Bunu îbni Huzeyme sahîhlemiştir.
İzahat : Resûlüllah (S.A.V.) dört rek'ath namazlardan birini beş kılmıştı. Bir rivayette İbrahim Nehaî (11 — 95) fazla veya noksan kıldı» demiştir. (Doğruyu araştırmak) kaç kı4dığını düşünerek zarim gâlibiyle amel etmektir. Hadîsin zahirine göre Ashab-ı kiram Resûlüllah (S.A.V.)'e ziyâdede tabi' olmuşlardır. Binâenaleyh hadîsi şerîf cemaatin vâcib zannettiği hususta imama tabî olması namazını bozmayacağına delildir. Çünkü Peygamber efendimiz ashabına namazı yeniden kılmalarını emretmedi. Fakat bu hüküm ashaba mahsustur. Zira asr-ı saadetde hüküm değişmesi mümkündü. Onlar da değişti sandılar. Ondan sonraki asırlarda hükmün değişme ihtimâli kalmadığından imam beşinci rek'ate kalkarsa cemaat imama tabî olmayıp bekler ve beraberce teşehhüd eder; Beraberce selâm verirler. Cemaate vâcib olan budur. Hadîs-i şerîf, secde-i sehvin yerinin selâmdan sonra olduğuna delâlet ediyor. Yalnız burada : Resûlüllah (S.A.V.) namaz içinde iken bilmemiştir. Binâenaleyh selâmdan sonra secde etmesi delil teşkil etmez denilebilir. Filhakika secde-i sehvin yerini bildiren hadîsler çeşitlidir. Bu sebeple mezheb "imamlarının sözleri de muhtelif olmuştur. Ba-*zi hadîs imamları diyorlar ki; Secde-i sehiv hadîsleri çoktur. Meselâ: Bunlardan bir tanesi Ebû Hürcyre hadîsidir. Bu hadîs kaç rek'at kıldığını bilmeyip şüphe eden hakkındadır. Böylesinin iki secde yapması o hadîsle emrolunuyorsa da, secdelerin yeri zikredilmiyor. Ebû Dâvud (202 — 275) ile İbni Mâce (207 — 275) 'nin rivayetlerinde secde-i sehvin selâm vermezden önce yapılacağı bildiriliyor.
Secde-i sehiv hadîslerinden biride Ebû Said- hadîsidir. Bunda secde-i sehvin yine selâmdan önce yapılacağı gösteriliyor. Bu hadîslerden biri de yine Ebû Hüreyre hadîsidir. Bunda secde-i sehvin selâmdan sonra yapıldığı görülüyor. İbni Buhaynede secdenin selâmdan önce yapj'dığı bildiriliyor.
Hadîsler böyle muhtelif olunca ulemânın re'yleri de muhtelif olmuştur. Dâvud-u Zahirîye (202 — 270) göre her hadîsle yerinde amel olunur. Ona başkası kıyas olunamaz. îmam-ı Ahmed b. Hanbel'e {164 — 241) göre secde-i sehvin selâmdan sonra yapıldığını bildiren hadîsle o yere mahsus olmak üzere amel edilir. Sair yerlerde secde, selâmdan evvel yapılır. Çünkü bu bir düzeltmedir. Düzeltme bir şeyin henüz içinde iken yapılır. Bazıları «Namaz kılan muhayyerdir. İsterse selâmdan önce secde eder, dilerse selâmdan sonra yapar» diyor.
îmam-ı Malık (93 — 179) meseleyi iki kısma ayırmış: Ve ziyâde kıldığı için secde ediyorsa, selâmdan sonra; noksan kıldığı için ise selâmdan önce secde eder, demiştir.
Hanefîler'e göre secde-i sehiv selâmdan sonra yapılır.
Delilleri : Sadedinde bulunduğumuz ibni Mes'ud hadîsinin Buharı ve Müslim'deki rivâyetiyle îmam-ı Ahmed'in ziyâdesidir. Onlar selâmdan önce yapılacağını bildiren hadîsleri te'vil ederler.
Şafiîlere göre secde-i sehvin yeri selâmdan öncedir. Bu hükme muhalif olan hadîsleri mensuh sayarlar. Çünkü Şafiî'ye göre selâmdan sonraki secde-i sehiv nesh olunmuştur. Zührl (124 —) «Resûlüllah (S.A.V.) secde-i sehvi selâmdan evvel de, sonra da yapmıştır. En son yaptığı selâmdan Öncedir» demiştir,
Secde-i sehvin yeri selâmdan sonradır diyenlerin delillerinden biride îmam-ı Alımed, Ebû Dâvud ve NesâVnin tahrîc ettikleri Abdullah İbni Cafer hadîsidir. Beyhakî {384 — 458) diyor ki : Peygamber (S.A. V.J'den secde-i sehvi sefamdan önce yaptığına ve yapılmasını emrettiğine dair hadîsler rivayet ettiğimiz gibi selâmdan sonra yaptığına ve yapılmasını emrettiğine dair de rivayetlerde bulunduk. Bunların ikisi de sahîhdir. Ve şahitleri vardır. Söylesek uzun tufar. Savaba en yakını İkisinin de caiz olmasıdır. Arkadaşlarımızdan çoğunun mezhebi budur.»[812]

359/266- «Muğiyre b. Şu'be radiyalîahü anh'öen rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah saîîalîahü aleyhi ve sellem :
«Biriniz şüphe etti de iki rek'âtte kalktı ve ayakda namazını tamamladı mı artık devam etsin ve iki secde yapsın. Eğer ayakta tamamlamadı ise otursun. Ona secde-i sehİV yoktur; buyurdular.»[813]

Bu hadîsi. Ebû Dâvud, İbni Mâce ve Dâre Kutnî rivayet ettî. Lâfzı zaîf bir senetle Dâre Kutnî'mnd'ır.
Hadîsin zaîf olması bütün tanklarında Câbir Cufî'den rivayet edilmesindendir. Bu zât zaîfdir. Ebû Dâvud (202 — 275) : «Kitabımda bu hadîsden başka Câbir Cufî'den hadîs yokdur» demiştir.

Hadîs, secde-i sehvin yalnız birinci teşchhüd terk edildiği için yapılacağına, kıyamdan dolayı yapılmayacağına delildir. Zira: «Ona sehiv yoktur» buyurulmuştur. Yalnız secdelerin yeri gösterilmemiştir. Ulemâdan bir cemaatin mezhebi budur. Alımed b. Hanbel (Uî — 241) ile bir takım ulemâya göre ise; kıyamdan dolayı da secde-i sehiv yapılır. Çünkü bu bâbda Beyhakî (384 — 458)'nin Hz. Enes'dcn tahrîc ettiği şu hadîs vardır:
Enes,. yanlışlıkla ikindinin son İki rek'atmdan kalkmağa davranmış; cemaat teşbih etmişler, o da oturmuş. Sonra yanıldığı için secde etmiştir. Bu hadîsi Dâre Kutnî (306 — 385) de tahrîc etmiştir. Fakat hep rivayetler Hz. Enes'in fiiline mevkuftur. Yalnız bazı tanklarında Enes'inf «Sünnet budur.» Dediği rivayet edilmiştir. Ne de olsa
Muğîre hadîsi buna tercih olunur. Çünkü merfûdur. Sonra İbni Ömer'den yine merfu olarak rivayet edilen şu hadîs de onu te'yîd eder:
«Otururken kalkmak, yahut ayakta iken oturmaktan başka yerlerde secde-İ sehiv yoktur.» Bu hadîsi Dâre Kutnî, Hâkim (321—405) ve Beyhakî (384 — 458) rivayet etmişlerdir.
Hadîsde zaaf varsa da bunu te'yîd eden bir çok hadîsler ve fiiller rivayet edilmiştir. Bunların kimisi Resûlüllah (S.A.V.)'den, kimisi As-hab-ı Kiramdan sâdir olmuştur. Fakat hiç birinde secde-i "sehiv yaptığı veya emir ettiği rivayet edilmemiştir.
Nesâî îbni Büheyne'den şu hadîsi rivayet eder:
«Resûlüllah (S.A.V.) namaz kıldı ve iki rek'atda kalktı. Cemaat kendisine teşbih ettiler. Namazını bitirdiği zaman iki secde yaptı; sonra selâm verdi».
tmam-ı Ahmed (164 — 241) ile Tirmizî (200 — 279)'nin taline- ettiği ve Tirmizî'nin sahîhlediği Ziyad b. Alâka hadîsinde: «Bize Muğîre b. Şû'bc namaz kıldırdı. İki rek'at kılınca oturmadan kalktı. Arkasında olan ona teşbih etti o da onlara kalkın diye işaret etti. Namazını bitirdiği vakit selâm verdi. Sonra iki secde yaptı ve selâm verdi. Sonra dedi ki: «Bize Resûlüllah (S.A.V.) böyle yaptı». Denilmekledir, ancak bu son rivayet kendisine teşbih edildiği halde yine namazına devam eden hakkındadır. Binâenaleyh secde-i sehvi, teşehhüdü terk ettiği için yapmış olabilir.[814]

360/267- «Ömer radiyallahü anh'den Peygamber (S.A.V.)'in: İmamın arkasında olana secde-i sehiv yoktur. Şayet imam yanılırsa, önada arkasındakine de (secde vardır.)Buyurduğunu, duyduğu rivayet edilmiştir.»[815]

Bu hadîsi, Tirmizî ve Beyhakî zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir.
Dâre Kutnî (306— 385) aynı hadîsi «Es-Sünenı> de başka lâfızlarla tahrîc etmiştir. Onda şu ziyâde de vardır:
«İmamın arkasında olan yanılırsa ona secde-i sehiv yoktur. Ona îman yeter.»
Bütün bu rivayetlerde Harice b. Mus'ab vardır ki, bu zât zayıfdır. Bu bâbda İbnİ Abbasdan da bir rivayet varsa da râvileri arasında metruk vardır.
Hadîs-i Şerif, imam'ın arkasındakiler yanıldığı zaman ayrıca secde lâzım geîmiyeceğine, ona yalnız imamı yanıldığı zaman secde.lâzım geleceğine delildir. Hanefîler'le Şafîîler'in ve sair bazı ulemânın mezhebi budur. Bazılarına göre imamın arkasındaki cemaat yanılırsa, ayrıca secde-i sehiv lâzımdır. Bunlar secde-i sehiv delillerinde bu bâbda bir fark yapılmamıştır» derler.[816]

361/268- «Sevbân radiyallahü anh'dan, Peygamber (S.A.V.)'in : Her yanılma için selâm verdikten sonra iki secde vardır.» Buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir.[817]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud ile İbn-i Mâce zayıf bir senedle rivayet etmiştir.
Çünkü isnadında îsmail b. Ayyaş olduğunu söylüyorlar. Bu zât hakkında ihtilâf ve söz edilmiştir.
Buharı (194 — 256) : «Hemşehrilerinden, yani Şamlı'lardan rivayet ederse sahihtir» diyor. Buradaki hadis de Şamlılardandır. Binâenaleyh ona zayıf deyivermek doğru değildir.
Hadîs-i Şerîf, iki meselenin delilidir:
1— Secde-i sehiv icab eden sebepler çok olunca ,her sebep için ayrı iki secde lâzım gelir. Bu kavi îbni Ebî Leylâ (74 — 148)'dan naklolunur. Cumhur-u Ulemâ ise sebepler ne kadar çok da olsa hepsi için iki secde kafidir; diyor. Çünkü Zülyedeyn hadîsinde Hazretî Peygamber (S.A.V.)'in konuştuğunu, unutarak yürüdüğünü, ve selâm verdiğini görüyoruz. Halbuki yalnız iki secde yapmıştır. Kavi fiilden evlâdır, denilirse cevaben : «Hadîsde secdenin müteaddid yapılacağına bir delâlet yoktur. Hadîs her yanılana âmm ve şâmildir» deriz. Binâenaleyh bu hadîs, her kim namazında hangi sebeble olursa olsun yanılırsa ona iki secde yapmanın meşru olduğuna delâlet eder.
2— Bu hadîs secde-î sehiv selâmdan sonra yapılır diyenlere delildir. Bu bâbda söz yukarıda geçti.[818]

352/269- «Ebû Hüreyre radiyallahü anh'âen rivayet edilmiştir; Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) ile birlikte sûrelerinde secde ettik.»[819]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerîf, secde-i tilâvetin meşru olduğuna delildir. Ulemâ bu secdenin meşrûiyyetine icmâ' etmiştir. İhtilâf yalnız vâcib olup olmadığında bir de secde edilecek yerler 'hakkındadır. Cumhur'a göre secde-i tilâvet sünnettir. İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (80 — 150)'ye göre vâcibdir. Sonra bu secde hem okuyana, hem dinleyene lâzımdır. Bazıları okuyan secde ederse dinliyene de secde etmek icab eder; aksi halde îcab etmez demiş; diğer bazıları, okuyan secde etmese bile dinleyene yine lâzımdır demişlerdir.
Secde îcab eden yerlere gelince: îmam-ı Şafiî'ye göre mufassaldan mâada yerlerde secde îcab eder. Buna göre secde îcab eden yerler onbir oîur. Hanefîler'le şâir bazı ulemâya göre ondort yerde secde edilir[820]. Yalnız Hanefîler Hacc sûresinde tek bir secde olduğunu kabul ederler. Buna mukabil sûresinin secdesini nazar-ı itibâra alırlar: Ahmed b. Hanbeî (164 — 241) ile bir cemaata göre secde yerleri onbeşdir. Onlar sûre-i Hacc'm iki secdesiyle secdesini sayarlar. Acaba secde-i tilâvetde de namazda olduğu gibi taharet vesaire şartmıdır. Bu cihet ihtilaflıdır.
Dört mezheb ulemâsı ile sair bazılarına göre şarttır. Bazıları şart olmadığına kail olmuşdur.
Buhan; «İbni Ömer abdestsiz secde ederdi» diyor. îbni Ebi Şeyhe (— 234)'nin müsned'in de ise: «İbni Ömer hayvanından iner ve su döker; sonra biner secdeyi okur ve secde ederd.i; abdest almazdı» deniliyor. Şa'bî (6 —' 104) de bu hususda ona uymaktadır.
İbni Ömer'den, temiz olmayanın secde edemiyeceği de rivayet edilmiştir.İbni Ömer'in kavliyle fiilinin arası: Cünüblükten temizlenmedikçe secde edemez» şeklinde cem' edilmiştir.Bu hadîsi şerif, Mufassal sûrelerde secde-i tilâvetin yapılacağına delildir. Buradaki ihtilâf aşağıda gelecektir.[821]

363/270- «İbni Abbas radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir Demiştir ki: Sâd, secdelerin azimetlerinden değildir. Gerçekden Resûlül-lâh (S.A.V.)'i sûrede secde ederken gördüm.»[822]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmiştir.
Yâni hakkında secde emri vârid olan, yahud teşvik edilen yerlerden değildir. Yalnız Davûd Aleyhisselâmın secde ettiği haber verilmiş, Peygamberimiz (S.A.V.) de Aliahü Zülcelâl'in «Onların beyanına uy» âyet-i kerime uyarak secde etmiştir.
Hadîs-i Şerîfde, mesnun olan şeylerin bazısı diğerlerinden daha kuvvetli olduğuna delâlet vardır. Resûlüllah (S.A.V.)'in :
«Davûd o secdeyi tevbe İçin yaptı, biz de şükür için yaptık» buyurduğu rivayet edilmiştir.
Îbnü'î-Münzir {— 236) ve başkaları Hazreti Alî'den güzel bir isnad-la şu hadîsi rivayet etmişlerdir:
«Muhakkak ki azimler vâcib olan secdeler»
dir» Son üç sûre hakkında İbni Abbas'dan da rivayet vardır.
Bazıları: hakkında rivayet edilmiştir, demişlerdir. Hadîsi, (— 234) tahrîc etmişdir.[823]

364/271- «İbni Abbas'dan rivayet edilmiştir ki; Peygamber (S.A.V.) sûresinde secde etmiştir.»[824]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmişdir.
Hadîs, mufassal sûrelerde secde edileceğine delâlet ediyor. Nitekim bundan önceki de aynı şeye delâlet ediyordu. Burada muhalefet eden yalnız tmam-ı Malik (93 — 179) dir.

Malik'e göre mufassallarda secde edilmez. Mufassal hakkındaki ihtilâfı yukarıda görmüş ve Medine'ye geleli Hazreti Peygamberin mufassal sûrelerde secde etmediğini bildiren İbnİ Abbas hadîsiyle ve bir de aşağıdaki hadîsle istidlal etmiştik.[825]

365/272- «Zeyd b. Sâbît radiyallahü anh'den rivayet edilmîşdîr. De-mîşdîr ki: Resûlüllah (S.A.V.)'e: «Necm sûresini okudum, onda secde etmedi.»[826]

Müttefekun aleyh'dir.
Zeyd b. Sabit Mcdîne'lidir. Sûreyi okuması da Medine'dedir.
İmam-i Malik: «Bu hadîs secde etmedi diyen IbnİAbbas hadîsini te'yîd eder» diyor. Maîîk'e Resûlüllah (S.A.V.)'in bazan secde edip, bazan secde etmemesi sünnet olduğuna de.lîîdir» diye cevab verilmişdir. Zeyd hadîsi secdeyi nefyediyor. Ibnî Abbas hadîsi ise isbat ediyor. îs-bat eden tercih edilir.[827]

356/273- «Hâlid b. Ma'dân[828] radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Hacc sûresi iki secde İle faziletlendirildi.»[829]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud mürseller arasında rivayet etmişdir.[830]

366/273 -a «Bu hadîsi, Ahmed ve Tirmizi mevsul olarak Ukbe b. Âmir'den rivayet etmişlerdir. Tlrmizî : «Kim bu secdeleri yapmayacaksa O sûreyi okumasın» cümlesini ziyâde etmiştir.[831]

Hadisin senedi zayıfdır.
Musannif bu hadîsi Ebû Davud'un mürselleri arasında rivayet ettiğini yazıyorsa da hadîs Ebû Davud'un «Sünen» inde mürsel değil, merfû olarak Ukbe b. Âmir'den bu lâfızlarla rivayet olunmuştur.
«Yâ Resûlallah! Hacc sûresinde İki secde mi vardır? dedim.Evet, dedi. Onları kim yapmayacaksa okumasın.» Hadîs merfû rivayet edilmiş iken onu mürsel göstermek acâib ise do Ahmed'in rivayet ettiği hadîsde musannif onu mevsul olarak da rivayet etmiştir. TirmizVnin rivayetinde Hadîsin — Senedinin zayıf olması, râviler arasında İbni Lehîa'mn bulunmasındandır. «Bu hadîsi yalnız bu zât rivayet etmişdir» diyorlar. Ancak Hâkim (321 — 405): «Bu bâb-daki rivayet Ömer'in, İbni Ömer'in, İbni Mes'ud'un, İbni Abbas'm, Ebûd-Derda'nın, Ebû Musa'nın ve Ammâr'ın kavilleriyle sahih olmuş-dur» diyerek bu hadîsi te'yîd eder. Fakat bu zevatın rivayetleri hep kendilerine mevkuftur. Hadîsi Beyhakî (384 — 458) de «El-Ma'rife» de Hâlid b. Ma'dân tarikiyle rivayet ettiği hadîsle te'yîd eylemiştir. Bu hadîsle Hacc sûresinde yalnız bir secde vardır;.diyen Ebû Hanîfe'-ye vesâir fukahaya red -vardır.
«Onları kim yapmazsa o sûreyi okumasın» ifadesi de o yerlerde secde etmenin meşrûiyyetini tekîd eder. Hadîs secde vâcibdir diyenlere delildir.[832]

368/274- «Ömer radiyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî :
Ey Nâs! Gerçekten biz secde (âyetine) rastlıyoruz. Kim secde ederse muhakkak (sünnete) isabet etmiştir. Kim secde etmezse ona da bir günah yoktur.»[833]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmiştir.
Bunda : «Muhakkak ki, Allahü Teâlâ secdeyi farz kılmamıştır, ancak biz dilersek o başka» ziyâdesi de vardır.
Bu hadîs,. «El-Muvatta» dadır.
Hadîsde, HazretİÖmer'in secde-i tilâveti vâcib görmediğine delâlet vardır. «Ancak biz dilersek o başka» tâbirinden anlaşılıyor ki, secdeye başlayana onu bitirmek vâcibdir. Çünkü secdenin farz olmadığı hallerden istisna edilmiştir. Binâenaleyh farzdır. Fakat buna istisna, munka'tı'dır dive itiraz olunur.[834]

369/275- «İbn! Ömer radiyalîahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber {S.A.V.) bize Kurban okurdu. Secde âyeti üzerine uğradığı zaman tekbir alır ve secde ederdi, biz de onunla bİrlikde secde ederdik.»[835]

Bu hadîsi, Ebû Dâvud hafifçe bir senedle rivayet etmiştir.
Çünkü râviler arasında Abdullah Eî-Amti vardır ki, bu zât zayıfdir. Hâkim (321 — 405) bu hadîsi Abdullah'dan rivayet eder. Bu zât Sika'dır.
Hadîs-i Şerîf, secde-i tilâvetde tekbir almanın meşru olduğuna delâlet eder. Bu hadîs Sevrî (95 — 161)inin hoşuna gidiyordu, Ebû Dâvud (202 — 275 : «Hoşuna gidiyordu. Çünkü tekbir aldı» diyor... Bu tekbir îftitah tekbiri mi, yoksa nakl tekbiri midir? bilinemiyorsa da İftitah tekbiri olması ihtimale daha yakındır. Şu kadar var ki, başka tekbir zik-rcdilmediği- için nakl tekbiri yerine de geçer.
Bazıları nakl için ayrıca tekbir alır; çünkü zikredilmemesi bir delil olamaz diyorlar. Hattâ bazıları teşehhüd eder; selâm bile verir demişlerdir.
Hadîs, dinleyene de secde-i tilâvet icabettiğine delildir. Çünkü biz de onunla birlikde secde ederdik» deniliyor. Bu sözün beraber kılanlar ile biri namazda biri namaz dışında olana şümulü aynıdır.
Secde-i tilâvetde şu zikrin meşru olduğu rivayet edilmiştir.
«Yüzüm kendisini halk edip, şekillendirene, (O yüzümün) kulağını ve gözünü kudret ve kuvvetiyle yarada-na secde etti.»
Bu hadîsi, İmam-ı Ahmcd (164 — 241) ile sünen sahipleri, Hâkim (321 — 405) ve Bcyhakî (384 — 458) tahrîc etmişler; îbni Seken (294 — 353) onu sahîhlemiş ve sonuna lâfzını ilâve etmiştir. Hâkimde sonuna: «Halikların en1.güzeli olan Allah ne sanlıdır» İbaresini ilâve etmiştir, İbni Abbas hadîsinde şöyle deniliyor:
«Resûlüllah (S.A.V.) secde-i tilâvetde : «Allahim! Bana bununla senin indinde mükâfat yaz! Onu senin indinde benim için birikmiş mal yap. Onun sebebiyle benden günah indir. Onu kulun Dâvud'dan kabul ettiğin'gibi benden de kabul et.»[836]

370/276- «Ebû Bekre radiyalîahü anh'âen rivayet edilmiştir ki : Peygamber (S.A.V.): Kendisini sevindirecek bir şey geldimi Allah için secdeye kapanırdı.»[837]

Bu hadîsi, Nesâî müstesna, Beşler rivayet etmişdir. Hadîs-i şerîf secde-i şükrün meşru olduğuna delildir.
İmamı Şafiî (150 — 204) ve Ahmed b. Hanbel'in (164 — 241) mezhebi budur. îmam-t Malik (93 — 179)'in re'yi öyle değildir. îmam- Âzam Ebû Hanîfe {80 — 15ö)'den mubah olduğuna dair rivayet vardır. Hadîs-i Şerîf, meşru görenlere delildir.
Resulü Ekrem (S.A.V.) sûresi âyetinde secde etmiş ve:
«Bu secde bizim için şükürdür» buyurmuşlardır. Secde-i Şükür için taharetin şart olup olmadığı ihtilaflıdır. Şarttır diyenler bulunduğu gibi değildir, diyenler de vardır. Ancak «Secde-î Şükür namaz değildir. Binâenaleyh taharet bundan dolayı şart değildir» diyenlerin kavli kabule daha yakındır.
Secde-i şükrün hikmeti : Bir nimete nail olmak, yahut bir fenalığın da olmasıdır.[838]

371/277- «Abdurrahman b. Avf radiyalîahü anh''den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah (S.A.V.) secde etti. Ve secdeyi uzattı. Sonra başını kaldırarak dedİki:
«Gerçekden bana Cibril geldi de beni müjdeledi. Bunun üzerine bende Allaha şükür için secde ettim.»[839]

Bu hadîsi, Ahmed rivayet etmiş, Hâkim sahîhlemiştir.
Müjdenin tefsiri şöyle nakledilmiştir :
«Kim Peygamber (S.A.V.)'e bir salât eylerse onun sebebiyle Allah ona on salât eyler.»
Bu hadîsi, İmamı Ahmed (164 — 241) «el-Müsned» de birkaç yolla rivayet etmişdir.
Yukarıdaki Abdurrahman hadîsini Bezzâr ve îbni Ebî Âsim da tahrîc etmişlerdir. Beyhakî (384 — 458) : «Bu bâbda Câbîr, İbni Ömer, Enes, Cerîr ve Ebû Cuhayfe'den hadîsler vardır» diyor.[840]

372/278- «Berâ b. Âzib radiyallahü anh'den rivayet edilmişdir kî; Peygamber (S.A.V.) Ali'yi Yemen'e göndermİşdir. Ve hadisi anlatarak; Demişdir ki : Ali onların müslüman olduklarını yazdı. Resûlüllah (S.A.V.) mektubu okuyunca bunun için Allaha şükür olmak üzere secdeye kapandı.»[841]
Bu hadîsi, Beyhakî rivayet etmiştir.
Aslı Buharî'dedir.
Kâ'b b. Mâlik'in tövbesi hakkında Allah âyet indirdiği zaman secde ötmesi dahi bu mânâdadır. Anlaşılıyor ki, bu secdenin meşru olduğu aralarında ma'lûm imiş.[842]

---

[1] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/3.
[2] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/A.
[3] Buracıkta sunuda arzetmeliyim ki: Şöhretleri yedi iklimi tutan bu zevat hakkında benim gibilerin söz. söylemesini, yakıştıramıyanlar vardır, ihtimal naçiz eserimi okuduktan sonra da, ayni fikire sahib olanlar bulunacaktır. Bu hal karşısında bana düşen, söz edenin sade ben olmadığımı, benim icraatımın daha ziyade, söylenenleri nakilden ib. aret olduğunu beyan ve ispat etmektir.
İmdi derimki: Sultan Hamid devrinde îstanbula gelen Cemaleddini Efga-ni'nin bir risalecikten başka telifatı yok İse de, hummalı çalışmalarıyla müs-lümanları, dinde reforma teşvik ettiği ve bu yüzden Türk ülemâsiyla araları açılarak, İstanbul'dan Mısır'a kaçtığı tevatüren sabit ve o zamanın matbuatında da müsecceldir. Hattâ reform babında şiddet göstermeye taraftar olduğu söylenir. Maamafih eserleri olmadığı İçin, onunla Şeyh Abduh kadar meşgul olunmamıştır.
Şeyh Abduh'a gelince; bu zat Ergani'nin en mümtaz tilmizidir. O da üstadı gibi reformcu olmakla, beraber, bu hususta şiddet taraftarı değildir. Kendisi iyi bir ediptir. Eserleri yardır. Eserlerinde dinin donuk bir halde bırakılmasını suç sayar. Ve u suçu eski ulemâya yükler. Dinin neşvünema bulması yani zamana uymasıister. Türkçesl içtihad sevdasındadır. Ve nitekim İçti-hadları vardır. Fakat ınaalef ' İçtih adlarındaki hataları, kavaidi Jtslâmiye karşısında derhal kendini gösterme ve kendisine cevablar yazılmak suretiyle hataları meydana çıkarılacak, Ov. .nrt-i merhumenin ayni hatalara düşmesinin önüne geçilmiştir. Şeyh Abduh merhumun dünyevi içtihatlarını bilmem, lâkin dinî içtihadlarınm içinde, Inıam-ı Azam Ebu Hanifenin haksız, Şeyh Abduh'un haklı olduğu bir tek mesele görmüş değilim. Bilâkis daima tenkid ettiği Eslâf-i Kiram haklı, kendisi haksız çıkmıştır. Meselâ: Kur'an-ı Kerîmin Fil suresini tefsir ederken «Ebrehenin Askerini helak eden, kuşların attıkları ufak taşlar değil, çiçek hastalığı mikroblaridir» demiş, Büyük Türk âlimi Elmalılı Mu-hammed Hamdi Yazır meşhur tefsiri, «Hak dini, Kur'an dili: Cild 8, Sh. 126» ayni sureyi tefsir ederken, kendisine cevab vermek zaruretini duymuştur. Üs-tad Hamdi Yazır merhum bu hususta sahifelerce izahat vermiştir. Mezkûr iza-Icatı görmek isteyenlerin zikri geçen tefsire müracaat buyurmalarını rica ederken ilk cümlelerinden biri iki örnek vermeyi müna.sib görürüm. Merhum üstad, meşhur Alman tarihçisi Hammer'in «Fil vakası» hakkındaki mütealâsma işaret ettikten sonra sözüne-, şöyle devam ediyor :
Fakat Hammer'in bile bir ihtimalden ileri götüremediği bu çiçek illeti sözünü, teessüf olunur ki Abduh fahiş bir tedlis ve teşviş ile tevatür meyanma karıştırıp rivayetlerin ittifak ettiği sahih bir haber imiş gibi, ileri sürmeğe çalışmış ve güzel bir başlangıçla başlayan kelâmını, güya bir incelik göstermek üzere, mikroblara bulamıştır.»
Şeyh Abduh, Kadir Gecesinde, hadd-i zatında îiiç bir fazilet ve hayır olmadığını, , ona bin aydan fazla hayırı, Kur'an-ı Kerîmin o gece nazil oluşunun verdiğini iddia etmiş ve bu güne kadar gelmiş geçmiş bütün müfessirlerden -tek birinin söylemediği bu sözü ispata çalışırken Buharı,, hadîslerinden birkaç tanesinin zayıf, hatta mevzu olduğunu iddia edecek kadarda ileri gitmiştir. Bu hususta kendisine Mısır Ulemâsından ve Ezher Şeyhlerinden Abdurrahman Tac merhum «Leyletü'l - Kadrs. adlı bir risale yazarak cevab vermiş ve hatalarını birer birer göstermiştir.
Şeyh Abduh'un Mısır'da Masonluk locasını kurduğunu Ezher mecmualarından birinde okudum.
Âcizleri sözü uzatmamak için nakil namına bu kadarla iktifa edeceğim. Yalnız bu münasebetle merakta kalınacağını tahmin ettiğim Kadir Gecesi hakkında sözümü tamamlamadan geçemiyeceğim. Evet, bu meselede hak, Şeyh Muhammed Abduh ile değil, Ulemâ-ı Islâmiyye ile beraberdir. Kadir Gecesi, Kur'an-ı Kerîm inmezden Önce dahi, bin aydan hayırlıydı. Bu babta akl-ı selime müracaat edersek bize «Sultana saray gerekir» der. O halde semavî kitapların sultam mesabesindeki Kur'an-ı Kerîm'de sarayhk edecek bir gece elbet lâzımdır vo işte oda Kadir Gecesidir.
Sahih-i Buharinin hadîslerine gelince; onların içinde uydurma hadis bulunmak şöyle dursun, zayıf bile yoktur. Vak'ıa bazı zayıflar görülmüşsede bu hadfslerin başka yollardan şahidleri vardır. Binaenaleyh onlarla kuvvet bulmuşlardır. Yamış anlaşılmaya meydan vermemek için bir parçacık içtihad meselesine temas edeceğim.
Içtihid kapısı kapalı değildir. Ne yazık ki müçtehid yoktur. Müçtehid olabilmek için bir takım şartlar vardır ki, o şartlara haiz âlim son asırlarda nedense yetişemez olmuştur, Kendilerini içtihad mertebesine yükselmiş görenlerin hayal peşinde koştukları, anlaşılmış bir hakikattir. Bu zevatın müçtehid olmaları şöyle drusun, atıp tuttukları, hakiki müçtehidlere, müstaid birer talebe olmak vasfında bile mahrum oldukları, îslâm Ulemâsı tarafından ispat edilmiş bir hakikattir. Bu çivi çakmak için mütehassıs aradan 20 ci asırda mütehassıslar mütehassısı unvanı ile bile ifade edüemiyecek kadar yüksek olan İçtihad mertebesine kolay kolay çıkıvermek, aklen dahi, müteazzir de-gilcc, mutcassirdir.
Şeyh Abduh Merhum ile ona tabi olanların sık sık tekrarladıkları bir meselede dinin donuk kalması- meselesidir. Onlarca din büyümcli, gelişmeliymig. Bundan neyi kasdettiklerini ben fakir anlıyamıyorum. Şayet dinin hükümleri çoğalmalıdır demek istiyorlarsa bu iddiaya benim güleceğim gelir. Kendilerine haydi siz mevcud hükümlerle amel edin de fazlasını istemeyin derim, yok muradları dini, fenne, modaya ve bir sözle Avrupaya uydurmak ise o halde kendilerine şu kafi cevabı vermekte bir an bile tereddüt etmem; «Din çömlekçi çamuru değildir efehdiler.'öyle olsaydı ondan istediğiniz gibi çanak, çömlek vazo, heykel yapardınız. Fakat o İlâhi bir vazı'dır. Hele esasata ait kısımları yalnız bizim dinimizde değil semavi dinlerin hiç birinde değişmemiştir. Meselâ hiçbir semavi dinde — Haşa - Allah ikidir denilmemiştir. Füruata ait kısımlarında şeriatlar arasında bazı değişiklikler yapılmıştır. Ama dikkat etmelidir ki bunları yapan da sen ben değil, dinin sahibi olan Allahu Zülcelâldir. Binaenaleyh böyle bir şeye yeltenmek, içtihad değil, Hindlilerin Buda'smın yaptığı gibi yeni bir din uydurmaktan farksızdır. Elhasıl din neşvünema bulmakla değil, ancak çelik gibi donuk durmakla ilâhi vasfını muhafaza etmiş ve edecektir. Hakikatta suç onu donuk bırakmalıda değilşişirmekdedir.
[4] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/B-I.
[5] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/İ-Ö.
[6] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/Ö-P.
[7] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/P.
[8] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/R-V.
[9] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/Y.
[10] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/Y.
[11] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/Z.
[12] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/Z-Za.
[13] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/Za-Zc.
[14] Musannif merhum, mühim bir işe başlarken hamd edilmezse o işde bereket olmayacağına dair varid olan hadîs-i şerif ile Kitabullah'a uymuş olmak ve te'lifinden bir bereket ummak için söze Allah'a hamd ve senadan başlamıştır. Zaten bütün ulemâ-i kiramın âdetleri budur.
Münâvî (—1031) «et-Ta'rîfât» nam kitabında diyor ki:
«Lügavî hamd; lisanla taz'îm cihetiyle yapılan bir fazîlet üzerine faziletle tavsiftir.»
örfî hamd; nimeti verene ta'zim bildiren bir fiildir.
Kavli hamd : Peygamberlerinin dilinden kendini sena ettiği sözlerle bir hakdan dolayı onu dille sena etmektir.
Fi'H hamd; Allah'ın rızasını dileyerek bedenî ameller yapmaktır.
Hamdın meşhur tarifi : Bilâ ihtiyar yapılan güzel bir şey üzerine güzel ile tavsif etmektir.
IstUâhen İse : Nimeti verene, Mün'im olması cihetiyle ta'zime delâlet eden bir fiilde bulunmaktadır. Bütün hamdleri hak eden zat vacibü'l vücûd olan Allah'dır.
Bâzi'ye göre nimet : İhsan olarak başkasına yapılan menfaatdir. 'Râgıba göre ise : «Faide hususunda kendisi ile ihsan kasd edilen şeydir: în'am: Aşikâr ihsanı başkasına ulaştırmaktır. Zahirî ni'met'ler: Bir hadîs-i şerife göre Allah'ın İnsanı güzel şekilde yaratmasıdır. Bir rivayetde güzel, yaratması bol bol rızık vermesi ve müslümanlıktır. Bâtınî nimetler: Setr-İ avrettir. Bir rivayette amelini setr etmesidir. Başka bir rivayette ise : Zahirî nimet, islâmiyet; batınîsi afv ettiği günâhlar, kusurlar ve cezalardır.Bir başka rivayette de zahirî ve batini nimet :

Eski ve yeni nimetten murati : Kuluna ruh verileliden bu yana verilenlerdir. Nimetlerin eskisinden babalara olan nîmet de kasdedilmiş olabilir. Zira onlara olan nîmet oğullarına da âmm ve şâmildir. Bu takdirde yeni nîmetler, ruh üfürüldükten sonraki nimetlerdir.
Sâlât : Allah'dan Resulüne olursa onu ziyadesiyle şereflendirmek ve ona tekrimdir. Ümmetinden Resûlüllah (S.A.V.) e salât dahi ona ziyâde teşrif ve tekrim istemektir. Bazıları: Resûlüllah'ın «isteyin» diye ümmetinden talep ettiği, vesiledir demişlerdir.
Selâm: Rağib'a (—502) göre : Görünür görünmez âfetlerden ârî olmakdır. Hakiki selâmet ancak Cennet'de olur. Zira sonsuz hayat orada, fakirlik şaibesi olmayan zenginlik ile mezelletsiz şan orada; hastalık yüzü görmeinek şartıyla sağlamlık yine oradadır.
Nebi : Allah'dan selim akılların yetişeceği şeyi haber verendir.
Nübüvvet : Allah ile Akıl sahibi kulları arasında elçilik etmekdir. Şeriat dilinde Nebî; Allah tarafından kendisine şeriat indirilen insandır. Kendisine indirileni başkalarına bildirmesi emrolunursa ona resul denir.
«Envarü't-tenzil» de : Resul, yeni şeriatle insanlara gönderilen zatdtr. Nebî ondan âmm'dır. denilmektedir.
Âl : Resûlüllah {S.A.V.) in kendisinden sonraki akrabasıdır. Tefsiri ilerde gelecekdir.
Sahb : Sahibin cejn'idir. Bununla kimlerin kasd edildiği ihtilaflıdır. Musannif «Nuhbetü'l-Fiker» de Sahabiyi şöyle tarif eder:
«Sahabî, Peygamber (S.A.V.) le mühim olarak görüşen ve mümin olarak ölen zatdır.»
Âl ve Ashaba dua ile senada bulunmanın vechi Resûlüllah (S.A.V.) İn ümmetine şeriatini tebliğ ederken vasıta olmalarıdır. Onlar bu vasıtalığı yapmakla dua ve ihsanı hak etmişlerdir.
Din : Akıl sahihlerini Resul Sall'Allahü aleyhi vesellem'in getirdiklerini kabule davet eden ilâhi bir vaz'ıdır. Âl ve Ashabın dine yardım etmelerinden maksad, dini getirene yani Peygamber (S.A.V.) e yardım etmeleridir. (Zaten Ulemâ Peygamberlerin mirasçılarıdır) ifadesi ayni mealdeki bir hadîs-i şe-rifden iktibasdır. Bu hadîs-i Ebû Dâvûd tahric etmiş fakat zayıf bulmuştur.
Deîil : Lûgatda, maksada eriştiren demekdir, Usuleülerce: Üzerinde sahih bir tefekkürle düşünülerek kendisiyle haberî bir maksada varılan şeyüir.
Mantıkçılara göre Delil : Kendisini bilmekle başka bir şeyi bilmek lâzım gelen şeydir.
Hüküm : Mükelleflerin fiillerine, sahihleri mükellef olmaları cihetiyle taallûk eden' hitabullahm eseridir. Bazılarına göre eseri değil. Allanın hitabıdır. «Ümmete nasihat maksadıyla» tâbiri, Hadîsi tahric edeni zikrettiğini gösteren İlletdir. Zira Hadîs-i Şerifi kimin tahric ettiğini bildirmekte ümmete bir çok nasihatlar,yardır.
Meselâ: Bir Hadîs-i Şerifin îslâm davalarında sabit olduğu büyük hadîs İmamlarının onu ele almış bulunduğu Hadîsin yollan araştırıldığı ve hakkında söylenenler; işitenlerin asıl yerine müracaat edebilmesi hep bu, sayede öğrenilir.
[15] İmam AHMED b. HANBEL : (164 — 241 H.) Milâdî [780 — 855] Ebu Abdıllah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel Şeybâni, Dört Mezheb İmamının biridir. Bir rivayetde Merv'de bir rivayetde Bağdad'da 164 H. 780 M. tarihinde doğmuşdur. İlim tahsilinden sonra: Mekke, Medine-i Münevvere, Şam, Yemen, Küfe, Basra, Cezire vesair bir çok memleketlere yine ilim tahsili İçin gitmiş; zamanın meşhur hadîs âlimlerinden hadîs dinlemişdir. Kendisinden Buhari (R.H.), Müslim (R.H.), Begavî (R.H.) ve İbni Ebi'd-Dünya (R.H.) gibi büyük hadîs İmamları Hadis rivayet etmişlerdir. İmamlığı, takvası, vera' ve zühdü babında Ulemâ müttefikdirler. Ebu Zür'a : «tmam-ı Ahmed'in kitab-ları oniki deve yükü itfi. Onları ezber biliyordu. Ezberinde bir milyon Hadis-i Şerif vardır» diyor. İmam-ı Şafiî dahi «Bağdad'dan çıkdim; Orada înıam-ı Ahmed'den daha âlim, zahid, muttaki, müteverri' bir zat bırakmadım.» de mişdir. Münâkıbine dair bir çok eserler yazilmışdir. Imam-ı Şafiî'den ders al-mışdir. Hadis ve Ilm-i Fıkıh'da zamanının biriciği idi. Hadîs ilminde «El* Müsned» nâmıyla yazdığı eser o zamana kadar yazılanların en büyüğü ve mükemmelidir. Bu eseri kendi zamanına kadar bir ravîden diğer birine rivayet edilçrgk zinciri uzayan ve böylelikle islâm diyarının her tarafında duyulan «750» bin radîş-i şerifi Ravî adetleri en az sayı ve en güvenilir şartları hâiz bulunanları tedkik ederek eserini tertib ve cemetmiştir. Eserine hüccet olmı-yacak Hadîs koymamışdır. Bazıları bu hadislerin hepsim sahih kabul etmiş İbni Cevzî ffibi tenkidde kendi başına bir yol takip edenlerden bazıları İse bir çoklarını mevzu addetmişlerdir. İmam İbni Hacer Askalâni merhum bunları tahkik etmiş ve sahihlemişdir. «MÜsned» deki- «Sahiheyn» üzerine yapılan ziyadeler Ebû D&vtıd ile Tirmîzî'nin ziyadelerinden daha zarif değildir,. îbni Hacer Müsned'de üç dört zaif Hadis vardiF diyor. Hazret-i İmam Kur'en-ı Kerim mahlûk mudur değil midir meselesinde büyük bir ibtilâ geçirmiş; fakat asla «Kur'an Mahlûkdur» dememişdir. 241 H. 855 M. tarihinde Bağdad'da irtihal-i dar-ı baka eylemişdir. Kabri ziyaretgâhdır Rahmettıllahi Aleyhi.
[16] İmam-ı Buharî : [194 H. — 256 H. 819 — 869 M.] Ebu Abdullah Muhanımed b. İsmail Cu'fi Hadîs İmamlarının en büyüğüdür. 194 tarihinde Buhara'da doğmuştur. Tahsilini bitirdikten sonra kendisini Hadîs ilmine vererek bu uğurda: Horasan, Irak, Şam, Hicaz, Mısır gibi nice beldeler dolaşmış ve zamanının büyük Hadis âlimlerinden ders almışdır. Ders aldığı Üstadlarının sayısı bini geçer. Kendisinden ise yetmiş binden fazla kimseler Hadîs dinlemişlerdir ki; bunların arasında İmam Müslim b. Haccac, Tirmizî, Nesai, Ebu Zür'a ve îbni Hüzeyme de vardır. tlm-İ Hadîsdeki iktidarı o dereceyi bulmuşdur ki; «Buharinin bilmediği Hadîs, Hadîs değildir.» derlerdi. Ezberinde ytizbin sahih iki yüzbin de gayr-i sahih hadis vardır. Bağdad'a girdiği zaman oranın âlimleri tarafından müdhiş. bir imtihana tâbi tutulmuş; yüz tane Hadîs-i Şerif senedieri metinleri birbirine katılmak suretiyle allak bullak edilerek kendisine on kişi tarafından okunmuş. Hazret-i İmam bunları kemâl-î sükûnetle dinleyip her biri hakkında;
— Böyle bir Hadîs bilmiyorum.
Dedikten sonra: yüz hadîsin her birini senedleriyle metinleriyle tashih ederek okuyuvermiş ve böylelikle harika olan ilmini Iraklılar'a tasdik etdirmişdir. tmam-ı Buharî son derece muttaki ve vücutça zaif, nahif bir zatdı. (Sahih-i Buharî) diye meşhur olan «El'Camiü' &-Sahih» adlı eseri, Kitabullahdan sonra yer yüzünde en sahih kitabdır. Bu eseri kendisince tayin ettiği Usul-ü hadîs kaideleri ve tenkid şekilleriyle ve Resûlüllah (S.A.V.) e en kısa tarikle, en salim yolla ulaşdırdığı şekilde kitabına yazmışdır. Bunun içinde bugün bile akıllara hayret verecek tahkik usulleri kullanmış o zaman rivayet zincirleri uzayarak bundan dolayı adetleri altiyüz bini aşan 'hadîsleri teker teker tahkik etmek mecburiyetinde kalmıştır. Sonunda ravîleri kendisi ile Resûlüllah (S.A. V.) arasındaki «250» yıllık mesafede sayıca en az, doğruluk've istikametçe en ileri olanlarını toplamıştır ki; «7275» hadîs-İ şerifden müteşekkildir. Mükerrerler çıkarılırsa geriye «4000» hadîs-İ şsrif kalır. Bunları Zeynüddin Ahmed Zebidî «Tecrid-i- sarih» [1] adlı eserinde toplamışdır. Bundan başka îmam-ı Bu-harînin birçok eserleri vardır.
1: Sahih
2: Tarihü'l - Kebir
3: Tarihü'l - Sagir
4: El - Edebü'l - Müfred
5: Tefsir-i - Kur'an
6: Tenviru'l - ayneyn
tmam-ı Buhar! 256 H. de Buhara Emirinin emrine boyun eğmediği için Semerkand'ın Hartek köyüne nefyolunmuş 62 yağında 31 Ağustos 869 30 Ramazan 256 da İrtihali dar-ı baka eylemişdir. R. Aleyh. Kabri oradadır.
[17] İmam-ı Müslim. 204 — 261) H.
Ebü'I-Hüseyin Müslim b. El-Haccac El-Kuşeyrî En-Nisaburi, hadis kitab-larıhm en sahihlerinden biri olan El'Musnedü's-Sahih» in sahibidir. Bu kitaba Sahih-i Müslim de derler. Buharî'nin Sahihi ile birlikde «Sahiheyn» unvanıyla maruldurlar. İmam-ı Müslim (204 veya 206 H. 819/821 M.) tarihinde Nişabur'-da dünyaya gelmişdir. Yahya b. Yahya En-Nisaburî, Ahmed b. Hanbel ve Is-hak b. Rahuye gibi büyüklerden ilim tahsil emdikten sonra hadîs İlmi sahasında bilgisini daha da genişletmek maksadıyla Hicaz, Irak, Şam ve Mısır taraflarına Seyahat da bulunmuş; bir kaç defa Bağdat'a gelmişdir. «Sahih»ini 200 bin Hadîs-i Şerifi sened, ve Manâ cihetlyle tarayarak meydana getirmişdir. Bu Kitab tertib, telhis ve Ravîlerin lâfızlarına tenbih itibariyle o kadar mükemmel ve güzeldir ki; bu cihete bakarak onu Buhari'nln sahihine tercih edenler olmuşdur. Ulemâdan biri bu mes'eleyi manzum olarak şöyle ifade ediyor.
Tercümesi:
Benim yanımda bir takım adamlar Bnhart ile Müslim hakkında münakaşa etdiler. Ve bu iki zatın hangisi ileridir dediler.
Ben de dedim ki; Şüphesiz sahih olması itibariyle Buhar! üstündür. Nitekim san'at güzelliğinde Müslim üstündür.
İmam-ı Müslim Nişabur'daBuharî ile görüşmüş kendisine pek büyük hür-metde bulunmuşdur. İmam-ı Müslimden, Tirmizî, tbn-i Hüzeyme, Abdurrahman b. Ebî Hatim gibi meşhur zevat rivâyetde bulunmuşlardır. (261 H. 874 M.) ta riMnde 55 yaşında olduğu halde Nişabur civarındaki «Nasrâbâd» da ahirete göçmüştür. Kabri ziyaretgâh idi. Şimdi sair büyükler gibi, onun kabrinin dahi metruk bir halde olduğunu bazı makalelerden öğreniyoruz. R. Aleyh.
[18] Ebu Dâvud (202 — 275) H.
Süleyman b. Eş'as Es-Sieîstanî, derece itibariyle Buharî ve Müslim'den snra gelen «Sünen-i EM Dâvud» un müellifidir. [202 H. 817 M.] tarihinde doğ-muşdur. Tahsil-i İlim için Horasan'a, Şam'a, Hicaz'a, Mısır'a ve defaatla Bağ-dad'a gitmişdir. Kendisi pek büyük ve Muhterem bir Muhaddis'dir. ' «Sünen» nâmradaki eserini beşyüzbin hadîs-i Şerifi Hadîs timinin usulüne, göre sened ve Manâ cihetiyle tarayıp tahkik etdikten sonra kendine kanaat-i tâmme veren İsnad-Zinciri ve elfaz ile olanları- sünenine yazdığını söylüyor. Bir çok ze-vatdan ve bilhassa İmam Ahmed bin Haıibel (R.H.) den Yahya bin Maiyn'den, Abdullah bin Mesleme'den, Müslim bin'İbrahim'den ve diğer zamanında yaşamış, ehl-i hadîsden Hadîs rivayet etmişdir. Kendisinden de oğlu Abdullah b. Ebi Dâvud ile Abdurrahman'ı Neseî Tirmizî, ve sair büyükler rivâyetde bulunmuşlardır.
Ebû Dâvud hakkında Musa b. İbrahim: Ebu Dâvûd dünyada Hadîs için ıhiretde de cennet için yaratılmişdır. Beri ondan efdal bir zat görmedim.» der. Ezberinde beşyüzbin Hadîs vardı. Eserini İmam-ı Ahmed'e göstermiş; onun pek istihsan ve takdirine mazhar olmuşdu. Bu kitabda (4800) Hadîs vardır.
Ebu Dâvûd ahirete göçüşüne kadar Basra'da otürmuşdur. trtihali (275/ 888 M. dedir. Hattabî diyor ki: «Sünen-i Dâvûd, vaz'ı itibariyle Sahiheyn'den daha güzel fıkhan tertibce onlardan daha kullanışlıdır. lbn-i Arabî de: «Kimin yanında Kitabullah, ile Sünen-i Ebî Dâvûd bulunursa ilim namına başka bir şeye muhtaç olmaz.»

demişdi. îmam-ı Gazali Sünen-i Ebî Davud'un Ahkâm hadisleri hususunda bir müctehidg kâfi olduğunu tasrih etmişdir.
[19] İmam Tirmizî [200 — 279].
Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Misvere Tirmizî derece itibariyle Ebu Dâ-vûd'un Sünen'inden sonra gelen «Kitabu'l-Sünen» İn müellifidir. Ceyhun nehrinin kenarındaki «Tirmiz» isimli eski bir şehirde («200» H.) tarihinde doğ-muşdur. Doğum tarihini bazı müellifler yazmamış; bazılarida (209 H.) olarak gösfermişdir. İmam Tirmizî daha sair büyük hadîs İmamları gibi İlim seyahatine çıkmış; bu meyanda Hicaz'a ve Irak'ada gitmişdir. İçlerinde Buhar! de bulunan bir çok büyüklerden Hadîs rivayet etmiş; kendisinden de Muhammed b. Ahmedi'l - Mahbubî ve Hanımad b, Şâkir gibi zevat rivâyetde bulunmuşlardır. Hıfzı hususunda darb-ı Mesel olmuşdu. Hâkim diyor ki: «Ömer b. Alek'î şöyle derken işitdim:Buhari vefat etdi. Horasanda ilim, hıfz, zühd ve takva hususunda Ebu İsa gibi bir halef daha bırakmadı» Allah korkusundan; ağlaya ağlaya son zamanlarda iki sene kadar gözleri görmez olmuştu.
Sünen'den maada «Kitabu'l İlel:> «Eş'ŞemailÜn Nebevlyye vel Hasaisü'l – Mustafevîyye gibi eserleri vardır. Tirmizi 279 H. Tirmiz'de ahirete göçmüşdür..
[20] İmam Nesaî : (215 — 302) H.
Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Horasanî Horasan'ın Neaâ -şehrindendir. (215) H. (830) M. de doğmuştun Tahsil uğrunda İslâm memleketlerine bahusus, .Hicaz, Irak, Şam, Elcezîre*> Tarsus ve Kahire'ye gitmiş bir müddet Mıslr'da yerleşmiştir.
İmam Nesâi içlerinde Ebu Dâvûd'da bulunan bir çok üstadlardan Hadîs dersi almış ve kendisinden birçok meşhur zevat rivâyetde bulunmuşdur. Mezhebi Şafiî idi. Bazılarına göre İmam Nesaî Müslim'den daha Hafız bir zattır. Hadîs' hakkındaki şartları İmam-ı Buharî ile Müslim'in şartlarından bile ağır olduğunu söylerler. Binaenaleyh Sünen-i Neseî'dekİ ravîlerin mutemed olduğunda hiç şüphe yoktur. Nesaî (302 H. 914 M.) tarihinde Remle'de âlem-i ahirete göçmüştür. Bir rivayete göre Hazreti Muaviyenin faziletlerine dair sorulan suallere cevap vermediğinden Dımışk Cami'i içinde doğulmuş ve hasta olduğu halde isteği üzerine Mekke'ye gönderilmiş; orada irtihal eylemişdir. [El'Müeteba» IsciLU [«Es'Sünenü'l - KÜbrâ [«Kitabu'l Hasais» [Fazailü'l-Sahabe 5 Müsned-i [Müsned-i Ali 1] (R-A.) ve diğer bazı eserleri de vardı. Sünen-i Nesaî derece itibariyle sünen-İ Tirmizi'den sonra gelir.
[21] İbni Mace [207 — 275 H.]
Ebu Abdullah Muhammed b. Yezide'l - Kazvinî muhterem bir Hadîs imamıdır. (207 H. - 822 M.) bir rivâyetde (209 H. - 809 M.) tarihinde doğmuştur. TahsiM ilim yolunda o da diğerleri gibi beldeler dolaşmış; Basra, Bağdad. Küfe, Şam, Mısır, Horasan ve Mekke-i Mükerreme'ye gitmişdir. Bir çok zevat kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Kitabı «Sünen-i İbni Mâce» denilmekle meşhurdur. Bu kitab dört bin Hadîs-i Şerif ihtiva etmektedir ve derece itibariyle «Kütüb-Ü Sitte» denilen Altı Sahih hadîs kitabının sonuncusudur. Bazıları îbn-i Mâce'nin kitabında zayıf, hatta münker hadîsler bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.Bu sebeple onu kütübü sitte'den saymayarak yerine İmam-ı Malik'in «EFMuvatta» ını koymak isteyenler bile olmuşdur.
Maamafih lbn-i Mâce'nin kitabındaki zalf. hadîsleri^ otuzu geçmediği de rivayet edilir. Ne de olsa Âmmenin kabulüne mazhar olmuş mübarek bir kitab-dır. lbn-i Mâce 275 H/883 M. veya 273 H '885 M. tarihinde âjemi ahirete göçmüştür.
[22] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/1-7.
[23] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/8.
[24] Sûre-i Bakara;, âyet: 180.
[25] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/8-9.
[26] Ebû Hüreyre: Hazreti Peygamberden en fazla hadîs rivayet eden sahabH celildir. Adı ile babasının, adı hakkında ihtilâf edilmiş, ve ortaya otuz kadar kavi çıkmıştır, bunların İçinde en ziyade kendisine gönül yatan isim Abdurrahmâri b. Sahr'dır. Abdullah olması da büyük bir ihtimâldir. Hay-ber Vak'ası yılında mtislüman olmuş ve o vak'ada bulunmuştur. CahİliyetdevrindeismiAbd-Ü Kays idi. Kedileri çok sevdiği için. kendisine Resûl-ü Ekrem tarafından «Ebû HUreyre» lâkabı verilmiştir. Ashâb-ı Kiramın en fakiri idi. Hazreti Peygamber (S.A.V.)'den hiç ayrılmazdı. Buharî'nin rivayetine görü kendisinden «800» den fazla sahabî ve Tabiî hadîs rivayet etmiş-dir. Ebû HUreyre'nin dog^ım tarihi bilinmiyorsa da vefatı Hicri «53» tari-hindedir. «78» yaşında irtihal eylemiş ve Medîne'nin «El-Baki*» namındaki moghur kabristanına defn edilmiştir. Ebû Hüreyre Hazretleri Resûl-ü Ekrem (S.A.V.Vden «5374» had!s-İ şerîf rivayet etmişdir ki, Ashâb-ı Kiram içersinde bu kadar hadîs rivayet eden bir başkası bulunmadığı gibi bu mikdara yok-Jagan dahi olmamıgdır.
[27] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/9.
[28] Dülfin denen Akdenize mahsus bir balıktır. Karadeniz sahillerinde de görüldüğü olur. Okyanus. Ciit 2. Shf: 761, Mu'cem'tU Vasit Cilt I: Shf: 293.
[29] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/9-11.
[30] [Ebû Said-i Hudrî: Sa'd b. Mâlik b. Sinan-ı Hazreciy Ensâri'(Ur. Ashâb-i Kirâm'm âlimlerinden İdi Biatti'ş r Secere'ye iştirak eden Ensâr'dan dır, birçok hadîsler rivayet etmiş; bir müddet fetva da vermişdir. Ebû Said Hazretleri «74,> Hicrî yılında «86» yaşında vefat etti. Buhârî ve Müslim'de «84» had"üi vardır. Kendisinden birçok zevat hadîs rivayet etmişlerdir.]
[31] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/11.
[32] [îbn Ebî Şeybe:Ebû Bskir Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, El - Müsned, El - Musannef vesaire tasnîfâtın sahibi emsalsiz bir zât olup Eıılıarî, Müslim, Ebû Dâvud ve îbni Mâce'nin üstadların-dandır. Bu hadîsi bu lâfızla yalnız o rivayet etmiştir. Diğer hadîs ulemâsı mâ'nen rivayet etmişlerdir. Vefatı «234» dür.]
[îbni Huzeyme (224 — 311) : Hakkında Zehebî şöyle diyor: «Büyük hafız, imamlar imamı, şeyhülislâm Ebû Bekir Mnhammed B. İshale b. Hiizpyme'dir. Asrında Horasanda'da hadîsde hafızlık ve imamlık onda nihayet bulmuşdu.» Kendisine tmamü'l - eimme denilmiştir. Fıkıh ve had'se dâir eserleri vardır.]
[33] SuretüT Müddesir; âyet: 2, 3, 4.
[34] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/11-13.
[35] [Ebû Ümâme: «Sudayy Îbni Aclân» dır.Benû Bahile denilen kabileye mensubdur. Bu kabile araplar arasında son derece cimrilikle meşhurdur. O derece cimri imişler ki, mezbelerden yemek artığı kemikleri toplar.Tekrar kaynatarak yağ çıkarmağa çalışır larmış. Bu sebeble islâm hukukunda riâyet edilen kefâet yâni erkeğin kadına yaraşır, denk bir eş olması meselesinde şâir arap kabilelerine denk sayılmamışlardır. Hattâ arap şâiri onları zem ederek şöyle demişdir :
«Köpeğe ey bâhiliyy denilse, bu sülâlenin-alçaklığından köpek havlamağa başlar» Fakat mezkûr kabileden Hz. Ümâme gibi zevat da yetişdiğine bakarak Müteahhirî-ni Fukaha o hükmü kaldırmış ve Benî Bâhile kabilesini sair arap kabilelerine denk tutmuştur.
Ebû Ümâme Hazretleri evvelâ Mısır'da yaşamış sonra Humus'a göçmüş ve orada Hicrî «86» yılında vefat etmişdir. Bazıları onun hakkında Şamada, vefat eden son sahabi'dir derler. Çok hadîs rivayet eden zevattandır.]
[36] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/13-14.
[37] [Ebû Hatim: Muhammed b. îdris b. El-Münzir Râzî büyük hadîs imamlarından biridir. «195» Hicrî yılında doğdu ve «277» Şâban'mda «82» yaşında iken vefat etti. İmâm Nesâî onun hakkında: Sika'dır (güvenilir) diyerek, hüsn-ü şehâdette bulunur.]
[38] [B e y h a k î : Horasan'ın allâme'si Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin'dir. Meşhur hadîs ulemâsından ve Şafiî Fukahâsındandır. «384» de Nisâbur'un Beyhak Köyü'nde doğmuş ve «485» de Nisâbur'da vefat ederek Beyhak'a defn-edilmişdîr.
Beyhakî misli görülmedik eserler yazmışdır. Eserlerinin bin cilde baliğ olduğu söylenir. Zâhid, ehl-i takva bir zât idi. Hicaz'a ve Irak'a sefer etmiştir.]
[39] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/14-15.
[40] [Abdullah İbni Ömer: Hazreti Ömer b. Hattâb'm oğludur. Küçük yaşta babası ile birlikte müslüman oldu. îlk iştirak ettiği gaza «Hendek» dir. Sabi olduğu için Bedir Gazasında bulunamamış; Uhud Gazasına dahî yaşının küçüklüğü sebebiyle Hazreti Peygamber tarafından iştirak ettirilmemiştir. -Sonraîarı Mûte, Yemame ve Yermûk gazalarında, Mısır'ın Mekke'nin ve Afrika'nın fethinde hazır bulunmuştur. Hazreti Peygamber (S.A.V.) e o derece muhabbet ve sadakatla bağlı idi ki, onun nerede namaz kıldığını görse kendisi de orada namaz kılmadan geçmezdi. Son derece dindar, kanaatkar, cömert ve halim selîm bir zât idi. Mallarından hangisine nefsi meyi ederse onu derhâl tâsad-duk veya hibe eder; köle ve cariyelerinden hangisini daha dindar görürse onu hemen âzad eylerdi. Hilâfet Mes'elelerine asla karışmamışdır. İlimde bir hazîne idi. Ashâb-ı Kiıâm'm fukahâsmdandir. Kur'an-ı Kerîm'in tefsirine de hakkıyla vâkıf idi. Hadîs'de ise Fıkıh'dan daha ziyâde muktedir idi. Ebû Hüreyre'den sonra Ashâb-ı Kiram arasında en çok hadîs rivayet eden odur. Resûlüllah (S.A.V.)'den «2630» hadîs rivayet etmişdir ki, bunların «170» i Buhâri ile Müslim'dedir. Bizzat Resûlüllah (S.A.y.)'den ve Ebû Bekir, Ömer, Osman ,Ebû Zerr, Muâz, Ebû Hüreyre ve Âişe-i Sıddîk'a Hazerâtı'ndan hadîsler rivayet etmiş; kendisinden de Ashâb ve Tâbiîn'den birçok zevat rivayette bulunmuşlardır.
Hazreti Abdullah b. Ömer «73» hicrî yılında «86» yaşında olduğu halde Mekke'de vefat etmiş ve Mekke'deki Muhacirler Kabristanı'na defn olunmuştur.]
[41] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/15.
[42] [Hâkim: İbnü'l-Beyyi, lakabıyla anılan bu zât'ın ismi Ebû Abdillah Mu-hammed b. Abdillah'dır. Nisâbur'un tanınmış fıkıh ve hadîs imamlarmdandır. «321» de doğmuş ve «405» de vefat eylemiştir. îlim tahsili İçin «20» yaşlarında iken Irak'a gitmiş sonra hacc etmiş; ve Horasan ile Mâverâünnehir'de seyahatlerde bulunmuştur, tki bine yakın üstaddan hadîs okumuş; kendisinden de Dâre Kutnî (306—383), Beyfaakî (384—iSS) ve Ebû Ya'lâ (—307) gibi hadîs İmamları rivayetlerde bulunmuşlardır. Eserleri pek çoktur. «1500» cüz'e baliğ olduğu söylenen eserlerinin çoğu Fıkıh ve Hadıs'e âiddir. «El-MÜstedrek», «Târth-i Nisâbnr» bunlardandır.
[43] [îbni Hibban: Ebû Hatim Muhammed b. Hibb&n, Şâfiîye Fukahâ-sı'ndan olup, mu'teber eserler yazmıg bir zattır. Hadîs'de hafız olduğu gibi Tıb ve Kozmoğrafya gibi ilimlere de vâkıf idi. Mısırlı ve Horasanlı pek çok âlimden ders almışdır... «El-Müsnedti's-Sahih» ve «Kitâbü'z-Zuafâ» nâm eserler onundur. «354» tarihinde vefat etmiştir.]
[44] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/15.
[45] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/16.

[46] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/16-18.
[47] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/18.
[48] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/18.
[49] [İbni Abbas: Bahrü'l - Ümnıe ve Habru'l Ümme yani bu ümmetin deryası, ümmetin en büyük âlimi unvanlarına bihakkın seza olan. Abdullah b. Abbâs hasretleridir. Hicretten üç sene evvel doğmuştur. İlimdeki şöhreti kendisini târifden müstağfi kılar. Tefsir'de Sultan-iil-Müfessirîn'dir. Fahr-i Kâinat Efendimiz İbni Abbas (R.A.) hakkında Hikmet, Fıkıh ve Tefsir için dua buyurmuştur. Bu Duâ-yı Nebevi berekâtıyla İbni Abbas (R.A.) Hazretleri bu ümmetin e:ı büyük müfessiri olmuşdur. Hadîsde de temayüz etmiş büyükler dendir. Hazreti Peygamber'den «1660» hadîs-i rivayet etmiştir ki, bunlardan (120) tanesi Sahîh-i Buharî'de, «49» u Sahîh-i Müslim'dedir. Âhir ömründe gözleri görmez olmuştu. «68» Hicrî yılında, Tâif'de vefat etti.]
[50] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/18-19.
[51] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/19.
[52] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/19-20.
[53] Zahir : Hemen işitmekle manâsı, anlaşılan sözdür.
[54] Ta'lil : Bir şey'in illetini, sebebini bulup çıkarmaktır.
[55] Taabbüdî : Kulluk icâbı yapmak. Niçin olduğunu sormadan yapmak.
[56] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/20-22.
[57] [Ebu Katâde: Fahr-i Kâinat Efendİmiz'in süvarisi El-HârİS b. Etbdir Ensardan olup Uhud ile ondan sonraki gazalara iştirak etmiştir. Vefatı ihtilaflıdır. «54» Hicrî tarihinde «70» yaşında olduğu halde Medîne-i Munev-vere'de vefat etti diyenler olduğu g^bi; Hazreti Ali (Kerremallahu vecheh) ile beraber onun yaptığı. bütün harplere iştirak etmiş ve Kûfe'de vefat etmıg, cenazesini Hazreti Ali' küdirmış diyenler de vardır.]
[58] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/22.
[59] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/22-23.
[60] [Enes b. Mâlik b Nadîri'l - Ensârî - Hazreci'nin künyesi Ebû Hamza'dir. Medine'ye hicret ettiği vakit henüz dokuz on yaşlarında idi Annesi Ümm-ti Süleym tarafından Hazreti Peygamber (S.A.V.) in hizmetine tayin edildi. Ve on sene bu şerefli hizmeti ifâ etti. Hazreti Peygamber (S.A.V.) Enes b. Mâlik için:
«Ya Rabbî malına, çocuklarına bereket ver; ömrünü uzat, günahını afv eyle.»
diye dûa etmişdi. Filhakika bu Duayı Peygamberi berekâtiyle Hazreti Enes'in pek çok evlâdı olmuş; malında feyz ve bereket görünmüş; kendisi bh" rivayette «99» diğer rivayette «103» sene yaşamıştır. Vefatı «93» tarihindedir. Basra'da vefat eden en son sahabî Hazreti Enes'dir. Çok hadîs rivayet eden sahabedendir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) den «2186» hadis-i şerif rivayet etmişdir ki; bunların «83» ü sahîh-İ Buharî'de «91» i sahîh-i Müslimdedir.]
[61] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/24.
[62] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/24-26.
[63] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/26.
[64] A'raf Sûresi; âyet: 157.
[65] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/26-27.
[66] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/28.
[67] Yani, sebeb bulunmazsa hükümde bulunmaz.
[68] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/28-29.
[69] Ebû Vâkıd Leysî: el-Haris b. Avf'dir. Maamafih ismi ihtilaflıdır.Bedir Gazasına iştirak ettiği rivayet olunur.Mekke'nin fethinde müsliiman olmuştur diyenler de vardır. «65» yılında veya «68» de Mekke-i Mü-kerreme'de «75» yaşında vefat etmişdir.
[70] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/30.
[71] Bak: Hadîs-i Hasen. «Hadîs istilâhları» kitabın başına shf: Z.
[72] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/30-31.
[73] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/31.
[74] [Huzeyfe b. el-Yemân- il-Absî: Künyesi Ebû Abdillah'dır. Babasıyla Medîne-i Münevvere'ye gelmiş ve Muhacir mi yoksa Ensârî mi olmak istediği hususunda muhayyer bırakılmış o da Ensâr'dan sayılmasını tercih ey-Iemişdi. Gerek kendisi, gerekse pederi TJhud Gazâsı'na iştirak eden Ashâb-ı Güzin'dendir. Hazreti Peygamber (S.A.V.) münafıkları yalnız bu zata bildirmiş ve kendisini bu hususda sırdaş edinmişti. Hazreti Ömer (K. A.) Halifeliği zamanında memurları arasında münafık olup olmadığını Hazreti Huzeyfe'ye sormuş «var» cevabını almışdı. Fakat bütün ısrarlarına rağmen bunların kim olduklarını söylememişdi. Hazreti Huzeyfe İran Fütuhatında hazır bulunmuş. Nuseybin valiliğine tâyin olunmuşdu. Son derece kanaatkar ve emin idi. Medine'ye avdetinde Hazreti Ömer kendisini hiç değişmemiş fakir kıyafetiyle görünce boynuna sarılmış ve: «Sen benim kardeşimsin ben de senin» demişdi. Hazreti Huzeyfe'den Sahâbî ve Tabiîn'den olmak üzere bir çok zevat Hadîs-i Şerif rivayet etmişlerdir.
«85» veya «86» hicrî tarihinde Hazreti Osman'ın şehâdetinden kırk gün sonra Medain'de vefat etmiştir.]
[75] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/31-32.
[76] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/32.
[77] [Ümmü Seleme: Ümnıü'l - Mü'minîn Hind binti Ebî Ümeyyedir. Ebû Seleme b. abdi'l-Esed'in zevcesi idi. Zevci ile beraber Habeşistan'a hicret ettiler. Oradan dönüşte zevci vefat etti. Ve kendisi hicretin dördüncü yılında Medine'de Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ile evlendi. Vefatı ihtilaflıdır. «59» diyenler olduğu gibi «62» yılında idi diyenler de vardır. Vefatında «84» yaşlarında idiler. Bakî denilen meşhur kabristana sair ezvacı tahirât'ın yanına defn edildi.]
[78] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/33.
[79] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/33-34.
[80] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/34.
[81] Yani kıllı tarafında kılınır da, çıplak tarafında kılınmaz.
[82] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/34-37.
[83] Selme b. el-Muhabbik: Basralılar'dan sayılan sahabî-i celildir. Kendisinden oğlu Sinan rivayet etmişdir. Sinan dahi Sahabî'dir.
[84] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/37.
[85] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/37-38.
[86] Meymûne radıyallahu anha: Ummü'l-Mii'minin Meymûne binti'l-Hâris Hilâli'ye'dir. Eskiden adı «Bürre» idi. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendilerine Meymûne ismini verdiler. İbni Abbas Hazretleri'nin teyzesidir. Hazreti Fahr-I Kâinat Efendimizle evlenmesi yedinci Hicrî yılında Umretü'I-Kaza esnasında ihramlı iken olmuşdur. Ve Hazreti Peygamber (S.A.V.) bundan sonra hiç bir kadın ile evlenmemiştir. Vefat tarihi ihtilaflıdır. «61» «51» «66» yıllarında idi diyenler olduğu gibi daha başka tarih gösterenler de olmu§dur. Hazreti Meymûne Resûi-ü Ekrem'den «76» hadîs-i şerif rivayet etmişdir.
[87] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/38.
[88] Şess ve Karaz: Birer nebat ismidir.
[89] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/38-39.
[90] Ebû Sa'lebe eî-Hnşen! (R.A.) : tsmi GürhUm b. Nâşib'dir. Bîat-ı Rıdvan'da Hazreti Peygamber'e bîat edenlerdendir. Hayber Vak'ası'nda Haz^ reti Peygamber kendisine hisse ayirmıg ve onu kavmine göndermişdi. Kavmi Müslümanlığı kabul ettiler. Ebû Sa'lebe Şam'a yerleşti ve orada «75» de vefat etti.
[91] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/39.
[92] Maide Sûresi; âyet: 5.
[93] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/39-41.
[94] İmran b. Husayn (B. A.) : Ebû Nüceydi'I-HuzâÎ'dir. Hayber'in fethedlldiği sene müslüman olmugtu. Ashâb-ı Kirârn'ın fâzıllanndandır. Hazreti Ömer tarafından Din Hocası olarak Basra'ya gönderilmişti. Abdullah b. Amir tarafından Basra Kadılığına da tayin edilmiş, fakat bir müddet sonra tatifâ etmişti. «53» tarihinde arada vefat eyledi. Kendisinden Hasan-ı Basrt ve İbn-i Slrîn Hazerâtı hadîs rivayet etmişlerdir.
[95] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/41.
[96] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/41-42.
[97] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/42.
[98] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/42.
[99] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/43.
[100] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/43-44.
[101] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/44.
[102] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/44-46.
[103] Amr b. Harice (R. A.) : Şam'Ilardan sayılan bir sahabî-î Celildir. Ebû SÜfyan b. Harb'in dostu idi. Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hutbede

yani «Şüphesiz ki Allah her sahibine hakkım vermişdir. Binâenaleyh hiç bir mirasçıya vasiyet olamaz» buyurduğunu İşiden Sahabî bu zâttır. Bundan da Abdurrahman b. Ganem rivayet etmişdir.
[104] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/46.
[105] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/46.
[106] Aişe-i Siddîka (R. Anha) : Ümmülmü'minîn Aişe bint-i EbS Bekir'dir. Annesi tmra-ü Rûmân Bint-i Âmir'dir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendilerini Peygamberliğinin onuncu yılında Mekke'de nikâh etmişlerdi .O zaman henüz alt; yaşında idiler. Uç sene sonra Medine-i Münevvere'de zifaf olmuşlardır. Zifaflarında dokuz yaşlarında idiler. (1) Resû!-ü Ekrem (S.A.V.)'İn vefatında «18» yağında idiler. Hazreti Fahr-i Kainat Efendimiz bakire olarak yalnız Hazreti Âişe'yİ almışdır. Hazreti Aişe validemiz son derece zeki, afife ve ehl-i takva idi. Ashâb-ı Kirâm'm en mümtaz fakîhlerinden, Arablarm vukuat ve eyyamını ve keza gürlerini en iyi bilenlerdendir. Bu cihetie Resül-ii Ekrem'in İrtihâlinden sonra Ashâb-ı Kiram kendilerine müracaat İle mügkilâtmı halledenlerdi. Resûl-ü Ekrem'den binden ziyâde hadîs-İ şerîf rivayet etmiştir. Hadîs ve Tefsir kitaplarında mufassalan beyân olunduğu vecihle hakkında bir iftira hâdisesi vuku' bulmuştu. Buna «ÎFK» hâdisesi denilir ki, berâeti babında Nur Sûresinde (2) on tane âyet nazil olmuşdur. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) onun evinde vefat etmiş ve onun evine defnedilmiştir. Hazreti Âişe (B. Anha) «65» yaşlarında iken hicretin «57» nci yılı Ramazan'mda Medine-i Münevvere'de vefat etmiş ve cenazesini Hazreti Ebû Hüreyrc kıldırmışdır. Medine'nin meşhur kabristanı Bakî'de medfundur.
[107] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/46.
[108] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/46-49.
[109] Ebû's-Semhi lyâd: Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in hizmetçisidir.Bir hadîs rivayet etmiştir.
[110] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/49.
[111] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/49-50.
[112] Esma Bint-Ebî Bekir (R. Anhüma) : Hazreti Ebû Bekir (R.A.)'ın kızı Cennetle müjdelenen on zâttan Hazreti Zübeyir'in zevcesi ve Abdullah b. Zübeyir'in annesidir. Hazreti Âişe'den on yaş büyüktür. Mekke'de Müslüman olanların on yedincisidir. Hazreti Esma yüz yaşına kadar yaşamış ve oğlunun şehadetinden bir aya yakın bir zaman sonra Mekke'de hicrî «73» senesinde vefat etmişdir. (1) Vefatında henüz bir dişi bile düşmemiş, aklına asla halel gelmemişdi, yalnız âhir ömründe gözleri görmez olmuştu.
[113] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/51.
[114] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/51-52.
[115] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/52.
[116] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/52.
[117] Sûre-i Mâide; âyet: «6».
[118] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/53-55.
[119] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/55.
[120] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/55-57.
[121] Humrân b. Ebân (R. A.) : Hazreti Osman Zinnûreynin azadlı köle-sidlr. Hazreti Osman'a onu Halid b. VeaİD bir gazadan esir olarak göndermigti. Osman (K. A.) kendisini azâd eyledi.
[122] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/57-58.
[123] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/58-60.
[124] Hz. Ali (R.A.): Emîrü'l-Mü'minin Ebu'l-Hasen Ali bin Ebî Tâlib, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in amcası oğludur.. Ekser akvale göre erkeklerden ilk müslüman olan zâttır. Hicretten «23» sene evvel Mekke'de doğmuştur. Müslüman olduğu zaman henüz çocuk İdi. Kaç yaşında olduğu ihtilaflıdır. Fakat «18» yağında bulunduğunu iddia eden yokdur. îhtilâf ancak yedi İle on yaşları arasındadır .Tebük'den maada bütün gazalara İştirak etmişdir. Tebttk se-ferinGe ise Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisini Medine'de halîfe bırakmış ve «Bana Musa'ya karşı Harun mesabesinde olmağa razı değil misin?» buyurmuşlardı. Hazreti Osman'ın şehid edildiği gün halife seçilmiş; Hicretin «40» inci yılı Ramazan'ında cum'a günü İbni Mülcem tarafından yaralanmış; üç gün sonra o yaradan vefat etmişdir.
Halifeliği müddeti dört yıl yedi aydır. Hazreti Ali (R. A.) son derece cömert, cesur ve talâkat sahibi idi. Hakkında bir çok eserler yazılmıştır.
[125] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/60.
[126] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/60-61.
[127] Abdullah b. Zeyd b. Âsımel - Ensârt (R. A.) : Mtiseylemetü'l-Kezzâb adındaki yalancıyı öldüren zâtdır. Uhud Gazasına İgtirâk etmişdir. «68» de §ehid edilmişdir. Bu Abdullah, ezan bahsinde gelecek Abdullah b. Zeyd b. Abdi Babbih değildir. Hadîs imamlarından Sttfyan b. Uyeyne (107-198) bunları karışdırmışdır.
[128] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/61.
[129] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/61-62.
[130] Abdullah b. Amr (R. Ahümâ) : Ebu Abdirrahman yahud Ebu Mu-hammed Abdullah b. Amr b. Âs'dır. Kureyş Kabilesine mensub olup nesebi Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ile Ka'b b. Lüey'de birleşir. Hazreti Abdullah babasından biraz önce müslüman olmuşdur. Babası kendisinden «13» yaş büyüktür. Hazretî Abdullah ibâdeti sever, âlim ve hafız bir zât idi. Vefat tarihi ve yeri ihtilaflıdır. «GS» de diyenler olduğu gibi «73» de hattâ daha başka bir tarihde diyenler de vardır. Yeri hususunda da Mekke'de, Tâif'de, Mısır'da ve başka hir yerde diyenler olmuştur.
[131] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/62.
[132] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/62-63.
[133] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/63.
[134] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/63-64.
[135] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/64.
[136] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/64-65.
[137] Lekiyt b. Sabire (R.A.): Ebû Kezîn b. Amir'dir. Tâbililer'den mâdud meşhur bir Sahabî-i celîldir.
[138] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/65.
[139] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/65-66.
[140] Osman (R.A.) : Eba AbdlIIAb Osman b. Affân'el r- Emeviy'el -Ku-reyşî'dir. Hulefft-i Raşfdfn denilen dört halifenin üçüncüsü ve Cennetîe müjdelenen on zâtın da birisidir, iki def'a Habeşistan'a hicret etmiştir. Hazret! Fahri Kainat (S.A.V.) Efendimizin iki kızıyla evlenmiştir. Evvelâ Hazreti Rokıyye İle evlenmiş; onun vefatından sonra Ümmü Gülsüm'ü aimışdır. O da vefat edince Hazreti.Peygamber (S.A.V.) kendisine: «(JçünCÜ bİT kızımız daha olsa onu da sana verirdik»; ^yurarak taits ve teveccühlerini izhar etmiglerdir. Hicretin «24» üncü yılı muharrem'lnde halîfe seçildi. «35» inci ylbnda Kur'an-t Kerîm okurken şehid edildi. Medine'nin EL BâfcÎ denilen mejhur kabristanında medifûndur. Vefatında «82» yağında idi.
[141] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/66-67.
[142] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/67.
[143] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/67.
[144] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/67-69.
[145] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/69.
[146] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/69-70.
[147] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/70.
[148] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/70-71.
[149] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/71-72.
[150] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/72.
[151] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/72.
[152] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/72-73.
[153] Muğîre b. Şu'be (B.A.): Ebü Abdillah veya Ebû lysa künyesini ta-Sir. Hendek Gazasının vuku' bulduğu sene müslüman olmuşdur. îlk igtirâk ettiği gaza Hudeyblye'dir. Kûfe'de vali bulunduğu sırada Hicretin «50» inci yi-lında vefat etti. Hazreti Muğîre Arab'ın dabîlerindendir. Yemâme Vak'asında ve Şam Fütuhatında hazır bulunmuş, Yermük Muharebesinde bir gözü çıkmış-dı. İslam'da ilk divan kuran zftt'dir. Kendisinden bazı hadîsler rivayet olunmuştur.
[154] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/73.
[155] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/73.
[156] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/74.
[157] Sûre-i Mâide; ayet: «6».
[158] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/74-75.

[159] Câbir (R. A.): Ebû Abdillah Câbir b. Abdillah b. Amr 6. Haram En-sârî Selemi, Ashab-ı Kirâm'ın meşhurlarındandır. Bedir Gazasına iştirak etmişdir. O gün gazilere su taşıyordu. Ondan sonra Peygamber (S.A.V.) ile birlikte «18» gazaya iştirak etmişdir. Sıffiyn'de Hazreti AH tarafında bulunuyordu. Hazret! Câbir çok hadîs rivayet eden hafızlardandır. Hazreti Peygamber (S.A-V.)'den «1640» hadîs rivayet etmişdir. Âhir Çmründe gözleri görmez ol-muşdu. «94» yaşında olduğu halde «94» veya «97» Hicrî yılında Medîne-i Mü-nevvere'de vefat etdi. Medine'de vefat eden son sahâbîdir.
[160] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/75.
[161] Dare Kutnî: Büyük hadîs İmamlarından olup, hıfz ve itkan'da eşsizdir, îsnii, Ebû'-]. Hüseyin Ali b. Ömer b. Ahmed'el - Bağdadîdir. «806» yılında doğmuş «385» de vefat etmigdir. Bir çok büyük zevattan ders almış; Hadîs îlmi'nde yükselerek asrının biricik İmâmı olmuşdur. Jlm-i Kıraat ve Na-hiv'de de imamdır. Eserleri çokdur. tlel ve Esbabı; Esmâ-i Ricali ve sâireyi ge-rekdigi gibi bilirdi.
[162] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/75-76.
[163] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/76.
[164] Hanbelîler'in «NeylÜM - Metâlib» adlı Fıkıh Kitabında «Besmele, hatırlayana vâcib, unutandan sakıtdır. Abdest esnasında hatırlarsa yeniden alır»; deniliyor. Bak : Kitabu Neyl-ül Mearib bl Şerhi delil - ût Talib £R. î. Shf. 10. Bulak Baskısı. 1288.
[165] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/76-78.
[166] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/78.
[167] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/78-79.
[168] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/79.
[169] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/79.
[170] Said b. Zeyd (B.A.) : Aşero-i Mübeşşere denilep ye Cennetle müjdelenen on bahtiyardan birisidir. Künyesi «Ebû AVer» ve «Ebü Sevr» dir. Hazreti Ömer'in eniştesi idi. Zevcesiyle beraber Habeş'e hicret etmişlerdi. Bedir'den maada bütün gazalarda bulunmuşdur. Duâsi müstecâb olduğu meşhurdur. «50» veya «51» Hicrî yılında «70» yaşını geçkin olduğu halde Medine civarında vefat etmişdir.
[171] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/79-80.
[172] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/80.
[173] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/80.
[174] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/80-81.
[175] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/81-82.
[176] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/82.
[177] Ömer radıyallahü anh: Ebu Hafs ömerü'bnü'I-Hattâb-el Kureşî'dir.
Ashab-ı Kirâm'm en büyüklerinden ve Cennetle müjdelenen on zâtdan biridir: Nesebi Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ile «Kâ'b bin Lüey» de birleşir. ResûlÜIlah'a Peygamberlik geldikten altı sene ve bir rivayette beş sene sonra müslüman olmuşdur. Erkeklerden müslüman olanların bir rivayette kırkıncısı, diğer bir rivayette «45» incisidir. İslâmıyeti kabul etmezden evvel müslümanlarm amansız bir -düşmanı idi. Müslüman olduktan sonra gösterdiği hakkaniyet ,adâlet ve gayretleri ise her tasvir ve tasavvurun üstündedir. Bundan dolayı Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisine «Faruk» lâkabını vermişlerdi. Uhad, Bedir, Hendek, Mekke (Huneyn ve şâir bir çok gazalarda ve Rıdvan Btatında hazır bulunmuş-dur. Resûlüllah (S.A.V.)'in ikinci halîfesidir. «Emîrü'l - Mü'minîn» lâkabı ilk defe kendilerine ıtlak olunmuşdur.. Hilâfeti zamanındaki fütuhat akıllara durgunluk verecek derecededir. On buçuk sene devam eden hilâfeti zamanında Şam, Filistin. Irak, Cezire, .İran, Mısır, Berka, Trablusgarb fetholunmuş ve böylelikle, pek büyük ^.ir islâm Devleti meydana gelmigdir. Küfe ve Basra ge-hirleri onun zamanında kurulmuşdur. «23» üncü Hicrî yılında sabah namazına giderken Mugire b. ŞuTîc Hazretlerinin kölesi Ebû LÜİtt' Fîrûz tarafından yaralanmış; bir gün sonra vefat ederek; Ravza-i Mutahhare'de Hazreti Ebu Bekir (BÎA.)'ın yanına defnolunmuşdur. Son derece âdil, âbid» zâhid, merhametli mütevâzî idiler. Fakirliği ile İftihar ederlerdi. Kudüs'e girerken deveye' nöbet i'îabı kölesini bindirerek kendisinin yaya yürümesi dillere destan olmuşdur. Hakkında bir çok hıd's-i gerîfler vardır. Hicretin «3S» üncü yılında «63» yağında vefat etti. İbni Hazm {384—456)'m beyânına göre MÜsned olarak rivayet etdiği hadîslerin sayısı «573» olup, bunların çoğu tmam-ı Ahmed'İn (164— 344) Müsned'indedir. Hadîs hususunda son derece ihtiyat gösterirlerdi.
[178] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/82-83.
[179] Sûre-i Bakare; âyet: «222».
[180] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/82-85.
[181] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/85-86.
[182] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/86.
[183] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/86-88.
[184] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/88.
[185] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/88-90.
[186] Safvân b. Assâl (R.A.): Kflfe'de sakin olan Ashâb-ı Kirâm'dandır. Resûlüllah (S.A.V.) ile on iki gazada beraber bulunmuşdur. Kendisinden Abdullah b. Mes'ûd rivayet etmişdir.
[187] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/90.
[188] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/90.
[189] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/91.
[190] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/91.
[191] Sevban (R. A.) : Ebû Abdillah yâhud Ebû Abdirrahman b. Büdüd b. Cahder'dir. îbni Abdi'l - Berr (368—İ63)'e göre künyesinin Ebû Abdillah olması esahh'dır. Hazreti Sevbân bazılarına göre Mekke ile Medine arasında bulunan «Serat» lıdır. Bazıları «Hımyer» li olduğunu söylerler. Esir edilmiş ve Kesûlüllah (S.A.V.) kendisini satın alarak azâd eylemişdir. Hazreti Sevbân Besûlü Ekrem'in vefatına kadar hazarda olsun seferde olsun ondan ayrilma-mışdır. Sonraları Şam'a gitmiş, oradan Mısır'a ve Humus'a göçmüş, nihayet Humus'da «54» tarihinde vefat etmişdir. Mısır'ın fethinde bulunmuşdur. Kendisinden bir çok hadîsler rivayet olunmuşdur.
[192] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/91.
[193] Müdrec için bak, kitabın başındaki hadîs İstılahları «Bölümü Shf. Z»
[194] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/92.
[195] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/92.
[196] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/92-93.
[197] Ebu Bekre (R. A.) : Nüfey* b. Mesruh veya Nüfey' b. El-Hâris'dir. «Ben Resûlüllah (S.A.V.)'İn mevlâsıyım» der; nesebini beyandan çekinir idi. Resul-üEkrem (S.A.V.) Tâif Kalesl'nl muhasara ettiği zaman Hazreti Ebu Bekre Tâif kölelerinden müteşekkil bir cemaatla kaleden inmiş ve müslüman olmuşdu. Resûlüllah (S.A.V.) kendisini âzâd buyurdular. Ashâb-ı Kirâm'ın bü-yüklerindendir, Ibni Abdilberr (868—46S) onun hakkında: «Nadr b. Ubâde gibi İdi» der. Ebu Bekre Hazretleri «51» veya «52» tarihinde Basra'da vefat etmişdir. Vefatında oğulları Basra'da ilim ve rütbe itibarimle, eşrâfdan sayılıyor idi. Sülâlesi kalabalıktır. Bir hayli hadîs rivayet etmişdir.
[198] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/93.
[199] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/93.
[200] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/94.
[201] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/94.
[202] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/95.
[203] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/95.
[204] Takrir-i Resul: Ashabını bir şey yaparken görüp bir şey dememeleridir.
[205] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/95-98.
[206] Fatma Binti Ebî Hobsyş: Abdullah b. Cahş'ın zevcesidir. Kureyş kabilcsindedîr.
[207] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/98.
[208] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/98-100.
[209] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/100.
[210] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/100-102.
[211] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/102.
[212] Sûre-i Mâide; Âyet: «6».
[213] Süre-i Mâide; Âyet: «6».
[214] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/102-104.

[215] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/104.
[216] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/104-105.
[217] Talk b. Ali: El - Yemâmî el-Hanefi: Bunun hakkında Ibnü Abdil-berr (S6&—463) : «Yemâmelidir, der. Kavmi tarafından Hazreti Peygamber'e gönderilmişti. Kavminin yanına müslüman olarak döndü ve bir cami yaptırarak kavmini İslama getirdi. Bir de AU b. Talk vardır ki, bu zât hakkında İbni Ab-dilberr : «Zannederim Talk b. Ali'nin babası olacaktır» diyor. İmam-ı Buharî (194—256) ile İmam-ı Ahmed (164—241) ise ikisinin bir zât olduğuna meylediyorlar.
[218] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/105.
[219] îbnü'l Medinî : Ali b. Abdillah, El-Medinî'dir. Zehebi (673—748) onıyı hakkında şöyle diyor: «O, zamanının hafızı, bu ilmin İmamı Ebû'I Hasan Ali b. AbdİIlah'dır. Birçok tasnifâti vardır. «161» de doğmuştur. Buharî (194— 256) ile Ebü Dâvud (202—275) onun talebesidirler. «İbni Mehdi de: «Ali b. El-Medînî, ResûlüHah (S.A.V.)'ü hadîsi hususunda nâsın en âlimidir.» der. Nesâî (215—303) «Sanki Ali bin EI-Medinî bu iş için yaratılmıştır» demektedir. Muhyiddin Nevevî (631—676)'ye göre îbnü'l Medînî'nin yüz kadar eseri vardır.
[220] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/106.
[221] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/106.
[222] İhticac etmek; Delil getirmek, delil olarak kullanmak.
[223] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/106-108.
[224] Bina etmek; Namazda iken burun kanaması gibi bir özürle abdestî bozulanın ,en yakın yerde abdest alarak. Namazını bıraktığı yerden tamamlamaşıdır.
[225] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/108.
[226] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/108-109.
[227] Câbir h, Semura (K. A.): Ebû Abdillah ve Ebû Halid Câbir b. Semüfa el-Amiri'dir. Kûfe'ye yerleşmiş, orada «74» ve bir rivayete göre de «66» tarihinde vefat etmiştir. Kendisinden bir hayli hadîs nakledilmiştir.
[228] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/110.
[229] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/110-111.
[230] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/111.
[231] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/111-112.
[232] Abdullah b. Ebi Bekir (K. A.) : Ebû Bekir'is-Sıddîk (K. A.)'m oğludur. Esma* binti Ebi Bekir'le anneleri birdir. ilk müslümanlard andır. Hazreti Peygamber (S.A.V.) ile feth-V Mekke, Htıneyn ve fTaif gazalarında V-eraber bulunmuş, ve Taif'de yaralanmıştı. Birkaç sene sonra tekrar azan bu yaradın on birinci hicri yılında vefat etmiştir. Resûl-ti Ekrem (S.A.V.) ile Siddîk-i ve kiiffardan haber getiren bu zâttır. Hazreti Peygamber (S.A.V.) için yedi altına satın aldığı kefenlik sonradan Resûliillah (S.A.V.) için münasip görülmeyince, onu kendisine ;birakmış ise de vefatına yakın: «Bunda hayır olsa, Resûliillah (S.A.V.) kefenlenirdi» diyerek bundan kendisine kefen yapmamalarını vasiyet etmiştir.
[233] Amr b. Haznı (R.A.): Hazreçî, Neccâri'dir. Künyesi Ebûd-Dahhâk'dir. İlk iştirak ettiği gaza Hendek'tir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisini henüz onyedi yaşında iken Necran'a Fıkıh ve Kur'an-ı Kerîm hocası ve zekât tahsildarı olarak göndermiş, ona bir de name yazarak farzları, sünnetleri, zekâtları ve diyetleri açıklamıştı. Hazreti Ömer'in halifeliği devrinde Medine'de
vefat etmiştir.
[234] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/112-113.
[235] Sûre-i Vakıa; âyet: «79».
[236] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/113-114.
[237] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/114.
[238] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/114.
[239] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/115.
[240] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/115.
[241] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/115-116.
[242] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/116.
[243] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/116-117.
[244] Bezzar : Hafız Ebü Bekir Ahmed b. Âmr b. Abdilhâlik Basrî'dir. «E-l Müsnedü'l Kebir» sahibidir. Taberânl ve sâireden ders okumuştur. Dâre Kutnî (306—385) dahi ocu meth-ü senada bulunmuştur. Doğum ve ölüm tarihlerini Zehebî zikretmemiştir.
[245] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/117-118.
[246] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/118.
[247] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/118.
[248] Şimdiki helaların kolaylık oluyor bahanesiyle içeride burnumuzun dibinde oluğuna ne denir bilmem...?
[249] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/118-119.
[250] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/120.
[251] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/120.
[252] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/120-121.
[253] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/121-122.
[254] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/122.
[255] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/122-123.
[256] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/123.
[257] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/123-124.
[258] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/124.
[259] Dikkat bu Meallerin metninin kligesi yukarıda geçti.
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/124.
[260] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/124-125.
[261] Taberânî : Zehebî (—748) diyor ki: Taberânî, imam, hüccet Ebû'l-Kasim Süleyman b. Ahmed, dünya'nm mesnedi'dir. «260» tarihinde doğmuş 73 de hadîs okumağa başlamış ve bu uğurda Medâin, Şam, Mekke, Medine, Yemen, Mısır, Bağdat, Küfe, Basra, İsfehan, El-Cezîre ve şâir yerleri dolaşmışdır. Kendisinden binden ziyâde kimse rivayet etmişdir. Bu alanın büyüklerinden idi. Sadık ve emin idi. Hadîs imamları kendisini medhu sena etmişlerdir.
[262] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/125.
[263] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/125-126.
[264] İbnü's-Seken: Hafız, hüccet Ebû Ali Said b. Osman b. Said'dir. «294» de doğmuş ve «353» de vefat etmişdir. Hadîs ilmine merak etmiş. Hadîsleri toplamış; te'lif etmiş ve meşhur olmugdu. Kendisinden hadîs İmamları biîe rivayet etmişlerdir.
[265] İbnü'l - Kattan: Hafız Ebû'l-Hasan Ali b. MıihannrJed b. Abdül-Melik'dir. Hadîs meslekinde nâsm en basiretlisi, hadîs ricalini en iyi bilen ve rivayete en ziyâde dikkat edenlerdendir. Eserleri içinde «Kitabu'l - Vehm ve'l-İham» ı hıfzının ve anlayış kudretinin derecesini göstermeğe kâfidir. Hadîsi ders olarak, okutmuşdur. «628» de vefat etmişdir.
[266] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/126-127.
[267] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/127.
[268] Bu gün artık çeşitli hastalıkların mikropları keşf edildiğine göre su içerken kab'ın İçine solumakdan ne irin men edildiği dah£ iyi anlaşılır zannederim.
[269] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/127-128.
[270] Selman (B.A.): Ebû Abdillah Sebnan-ı Hârisi'dir. Kendisine Sel-manü'l - Hayr da denilir. Besûl-Ü Ekrem (S.A.V.)'in âzadhsıdır. Aslı Acem'dir. Vaktiyle Mecûsî imiş. Bir din aramak için memleketinden çıkmış ve Hıristiyan, olmuşdu. Bilâhere Resûl-Ü Ekrem (S.A.V.)'e gelerek îman etti. Ve Ehl-i islâm1- .
in başı oldu. Hakkında ResûlÜHah (S.A.V.) :
«Selman bizden Ehl-i Beytdendir» buyurdular.Hazretı kendisini Medâin'e vali göndermişdi. Çok yaşayanlardandır. Kendi kazancıyla geçinir ve çok sadaka verirdi. Medine'de bir rivayette 32 diğer bir rivayette «50» tarihinde vefat etmlgdir. Hendek Harbinde Medine'ni^ etrafına hendek kazmayı tavsiye eden bu zattır.
[271] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/128.
[272] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/128-131.
[273] Ebû Eyyub-i Ensarî : Hâüd b. Zeyd b. Kiileyb'dir. Ashab-ı KiTâm'm büyüklerinden olup ResûlMlah (S.A.V.) Medine'ye hicret ettiği zaman ilk defa kendilerine misafir olmuşlardı. Bedir, Uhud, Hendek ve şâir gazalarda Resülüllah (S.A.V.) ile beraber bulunmuşdur. Kendilerinden «15» hadîs rivayet olunmuşdur. Yezid b. Muaviye kumandasındaki İslâm ordusuyla İstanbul'un muhasarasına iştirak ettiği sırada İstanbul Surları dışında Hicretin 50 inci yılında vefat etmiş ve vasiyetleri

üzerine oraya defnolunmugdur.
[274] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/132.
[275] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/132.
[276] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/132.
[277] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/132-133.
[278] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/133-134.
[279] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/134-135.
[280] îbni Mesûd (R.A.):', Abdullah b. Mes'ûd'dur. Zehebî şöyle diyor: «O tmam-ı Rabbani Ebu Abdurrahman Abdullah b. Ümmü'l - Hiizeli'dir. Resûlüllah (S.A.V.)'in sahib ve hizmetkârıdır. îlk müslümanladan biri olup, Bedir gazasına iştirak edenlerin büyüklerinden ve fukahânm da en güzîdelerindendir. Eskiden müslüman olmuş ve ResûlüÜah (S.A.V.)'den yetmiş sûre ezberlemişti. Resûlüllah (S.A.V.): Onun hakkında:
«Kim Kur'anı indirildiği gibi taptaze okumak isterse, onu İbni Ümmi Abdin kıraeti üzere okusun» buyumuşlardır.
Tabiin hadîs rivayet etmişlerdir. Ebu Hüreyre, îbni Ömer, ve îbni Abbas bunlar arasındadır. «60» yaşlarında kadar iken Medine'de «82» tarihinde vefat etti.
[281] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/135.
[282] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/135-136.
[283] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/136.
[284] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/136-137.
[285] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/137-138.
[286] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/138.
[287] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/138.
[288] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/138.
[289] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/138.
[290] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/138-139.
[291] Sürâka: Ebu Süfyan Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum'dur. Hz. Peygamber (S.A.V.) Medîne-i Münevvere'ye hicret yolunda iken geriden atla yetişen bu zâttır ki, kıssası meşhurdur. Peygamber (S.A.V.)'e yetişmiş iken bir mucize olarak atının üç defa kuma batması Besûlüllah'm ayağına düşerek yalvarmasına sebeb olmugdu. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) de kavmini takibden vazgeçirerek geri dönmek şartiyle kendisine dua etmiş ve bir de nâme yazmıştı. Sonra Mekke'nin fethi esnasında Hz. Sürâka bu nâme elinde olduğu halde Resûlüllah (S.A.V.)'e gelerek müslüman olmuştur. Sürâka'nm şiir kabiliyeti de var idi. Resûlüllah (S.A.V.)'i takipten vazgeçerek Ebu Cehl'in yanma döndüğü vakit ona hitaben şu beyitleri söylemiştir:
«Ey Ebu Hakem vallahi ayaklan kuma saplandığı zaman atımın halini bir görse idin; bilir de hiç şüphe etmezdin ki: Muhammed mûrizeü bir Peygamberdir. O halde ona kim mukavemet edebilir?» (Ebu Hakem: Ebu Cehl'in künyesi İdi.)
Hazreti Sürâka «24» tarihinde Hazreti Osman <R. A.) devrinin başında vefat etti.
[292] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/139-140.
[293] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/140.
[294] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/140.
[295] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/140-141.
[296] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/141.
[297] Sûre-i Tevbe; âyet: «108».
[298] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/141-142.
[299] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/142.
[300] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/142.
[301] [«11» ve «12»] ileride gelecek 128/102 ve yine 128/102 hadîsleridir.
[302] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/142-144.
[303] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/144.
[304] Sûre-i Mâide; âyet: «6».
[305] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/144-146.
[306] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/146.
[307] Fethül Kadîr Cilt. 1. Sahf. 42 Gusül bâb.(Bulak tabı sene 1315 H.).
[308] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/146-147.
[309] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/147.
[310] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/147-148.
[311] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/148.
[312] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/148-149.
[313] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/149-150.
[314] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/150.
[315] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/150.
[316] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/150.
[317] Semura b. Cündeb : Künyesi Ebû Said olan bu sahabî-i Celil en-sârın dostudur. Pederinin vefatından sonra küçük yaşta Medine'ye gelmiş; birçok gazalarda BesûlüIIah (S.A.V.) ile beraber hazır bulunmuştur. Sonraları Basra ve Kûfe'de oturmuş; Basra'ya vali olmuştur. Kendisi Basra'lılardan sayılır. Birçok hadîs rivayet etmiş, hattâ kendisinden Hasan,! Basri (21—110) ve İbni Şîrîn (—110) gibi zevat rivayetlerde bulunmuşlardır. «59» tarihinde Basra'da vefat etmiştir.
[318] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/150-151.
[319] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/151-152.
[320] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/152.
[321] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/152-153.
[322] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/154.
[323] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/154-155.
[324] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/156.
[325] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/156.
[326] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/156-157.
[327] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/158.
[328] Hitmî: Meşhur bir nebattır. Sabun yerine kullanılır. Uşnân: Çöğ"en dedikleri ottur.
[329] Hadîsin bazı rivayetlerinde İbni Ömer yerine İbni Amr zikrediliyor.
[330] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/158-159.
[331] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/159.
[332] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/160.
[333] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/160.
[334] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/160.
[335] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/160-161.
[336] «Müşkil» için bak: Usûlü Fıkıh Istılahları; shf: «S».
[337] «Mücmel» için bak: Usûlü Fıkıh tstilâhlari; shf: «S».
[338] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/161-162.
[339] Su bulunmadığından dolayı yapılıyorsa, azimet; özürden dolayı yapılırsa, ruhsattır denilmiştir.
[340] Sûre-i Mâide; âyet: «6».
[341] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/163.
[342] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/164.
[343] Âmm için bak: Usûlü Fıkıh Istilâhterı shf: «P».

[344] Sûre-i Mâide; âyet: «6».
[345] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/164-168.
[346] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/169.
[347] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/169.
[348] Ammâr Bin Yâsir Badıyallâhü anh: ilk muhacirlerdendir. Künyesi Ebu'l - Yakzândır. Eskiden anne ve babası ile birlikte müslüman olmuş ve müslümanliğı kabullerinden dolayı Mekke-i Mükerreme'de kendilerine pek çok işkenceler yapılmıştı. Hattâ annesi işkence altında can vermiştir. Evvelâ Habeşistan'a sonra Medine-i Münevvere'ye hicret etmiştir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisine, Alladım vermiş ve hakkında:
«Seni azgm taife Öldürecek» buyurmuştu. Nitekim bu haberin bir mucize olduğu Sıffiyn harbinde Hazreti Ammâr'ın Hazreti Ali (R. A.) safında şehit edilmesiyle meydana çıktı. Vefatında (73) yaşında idi. Küba mescidini bina eden Hazreti Ammâr'dır.
[349] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/169-170.
[350] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/170-171.
[351] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/172.
[352] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/172.
[353] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/173.
[354] Ebu Zerr-i Gıfâri Radıyallâhü anh: Cündiib b. Ciinâde'dir. Hazreti Ebn Zerr ashâb-ı Kiramın en büyüklerinden, zâhidlerinden ve muhacirlerin-deridir. îslâmm selâmı ile Resülüllah (S.A.V.)'i ilk selâmhyan odur. Mekke'de ilk müslüman olanların beşincisidir. Bir aralık kavminin yanma gitmiş; hicrette, Bedir, Uhûd ve Hendek gazalarından bulunamamış, Hendek gazasından sonra Medine'ye Peygamberlerimizin yanma gitmiştir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) in vefatından sonra «Rebeze» ye yerleşmiş; orada Hasreti Osman (R. A.)'in halifeliği zamanında «32» tarihinde fakir bir halde vefat etmiştir. Cenaze namazını İbni Mes'ûd (R. A.) kılmıştır. Ondan on gün sonra da kendisinin vefat ettiği söylenir. Kendisinden, Hazreti Ömer, İbni Abbas, tbni Ömer gibi EciHe-i Ashab Hadîs rivayet etmişlerdir.
[355] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/173-175.
[356] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/175.
[357] Sûre-i Mâide; âyet: «6».
[358] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/175-176.
[359] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/176-177.
[360] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/177.
[361] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/177.
[362] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/178.
[363] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/178.
[364] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/178-180.
[365] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/180.
[366] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/180.
[367] Mâni oluş demektir.
[368] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/181.
[369] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/181.
[370] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/182-183.
[371] Esma binti Umeys Badıyallahü anhâ : Hazreti Cafer Tayyar Ra-dıyallâhü anh'ın zevcesidir. Onunla birlikte Habeşistan'a hicret etmiş, orada iken birkaç çocuk doğurmuştur. Hazreti Cafer şehit edildikten sonra Ebû Bekir Es-Siddıyk (R. A.) ile evlenmiştir. Bu izdivaçtan Muhammed b. Ebî Bekir doğmuştur. Hazreti Ebû Bekir'in vefatından sonra da Hazreti Ali (R. A.) ile evlenmiş; ondan da Yahya İle Muhammed ismindeki oğulları doğmuşlardır. Kendisinden Hazreti Ömer b. Hattab, Ebû Mûse'I-Eş'arî, îbni Abbas, oğlu Abdullah b. Cafer ve şâir Ashâb-ı kiram hadîs rivayet etmişlerdir. Evzac-ı tahi-rattan Meymûne binti-il Hars Hz. Esmanın kız kardeşidir.
[372] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/183.
[373] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/183-184.
[374] Hamne binti Cahş Radiyallahü anhâ : Ümmü'l - Mü'minin Zeynel) binti Cahş Radiyallahü anhâ'nm kız kardeşi ve Talha b. Abdullah'ın zevcesi-dir. Diğer kız kardeşi Umnıii Hahibe de Abdurrahman b. Avf (R. A.)'m zev-cesidir. Annesi Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in halası Ümeyme binti Abdi! Muttalip'tir. Hicrette Resûlüllah (S.A.V.)'in maiyetinde olarak Medine'ye gelmiştir. Uhûd gazasında dahi bulunmuş; susayan tslâm mücahidlerine su taşımış ve yaraları tedavi ile meşgul olmuştur. Maalesef Hazreti Aişe (R. Anhâ) hakkında çıkardan ve (ifk hâdisesi) namiyle şöhret bulan iftiraya adı karışan dört kişiden biridir. Diğer üçü Hassan b. Sabit, Abdullah b. Übey vfe Mistah b. Üsâse idi.
[375] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/184-185.
[376] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/185-187.
[377] Ümmü Habibe RadıyallahU anhâ: Yukarda üçüncü hadîsde zikri geçen Hamne binti Gahş'ın kızkardeşi ve Abdurrahman b. Avf (R. A.)'ın zevcesidir. Hazreti Cahş'm üç kızı vardı. Ümmü'l - Mü'minin Zeyneb binti Cahş, Hamne bintl Cahş, Ümmü Habibe binti Cahş. Bunların üçünün. de istihâzah olduğu söylenir. Filhakika Buhart Ümme-Hâti Mü'mininden bazılarının iştihazalı olduğunu gösteren rivayet tahrîc etmiştir. Şu halde. Hazreti Zeyneb (R.Anhâ) validemizin de istihazalı olduğu anlaşılır. Ulemâ Resûlüllah (S.A.V.) devrindeki İstihazalı kadınları saymış; on kadına bâlig olmuglardır.
[378] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/187.
[379] Bu kavil İmam-ı Ahmed'den de menkuldür. Hanefiye'ye göre istihâzalı kadınla şâir mazurlar farz namazlarının vakitleri için abdest alırlar. Bir vakit için alınan abdestle istedikleri kadar farz ve nafile kılarlar.
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/188.
[380] Ümmü Atiyye Radıyallahü anhâ: Nüseybe binö Kaab'tır. Bazıları Nüseybe binti Hars derler. Enaârdandir. Resûlüllah (S.A.V.)'e biat etmişti. Sahâbiyelerin büyüklerindendir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ile birlikte harplere iştirak eder; hastaları ve yaralıları tedavi ederdi. Kendisinden (kırk) kadar hadîs rivayet edilmiştir.
[381] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/188-189.
[382] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/189.
[383] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/189.
[384] Sûre-i Bakara; âyet: 222.
[385] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/189-190.
[386] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/190.
[387] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/190.
[388] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/190.
[389] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/191.
[390] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/191.
[391] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/191-192.
[392] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/192.
[393] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/192-193.
[394] Muaz b. Cebel Ratliyallahü, anh: Ebû Alidir rahman Muaz b. Cebel el-Ensârî Hazreoî'dir. Ensâr-ı Kiramın ikinci Akabe'de bulunanlarındandır. Be-dır ve şâir gazalara iştirak etmiştir. Kesû!,-ü Ekrem (S.A.V.) kendisini kadı ve muallim olarak Yemen'e göndermiş ve Yemen'deki zekât memurlarından zekâtı teslim almakla vazifelendirmişti. Hazreti Muaz Ashâb-ı Kiramın büyük lerinden ve ulemâsındaridır. Hazreti Ömer tarafından Şam'a gönderilmiş ve orada taundan. vefat etmiştir. Vefat tarihi 18 veya 17 hicrî yılıdır. Vefat ettiği zaman henüz otuz sekiz yaşlarında' idi. Son derece cömert ve ehl-i takva idi.
[395] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/194.
[396] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/193.
[397] Nifas: Doğumun arkasından gelen kandır. Azı içi|i müddet yoktur. Çoğu kırk gündür.
[398] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/193-194.
[399] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/194.
[400] Sûre-i Bakara; âyet: 110.
[401] Sûre-i Bakara; âyet: 238.

[402] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/195-196.
[403] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/197.
[404] Sürc-i İsrâ; âyet: 78.
[405] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/197-199.
[406] Bîireyde Radiyallahii anh: Ebîı Abdiilah yahut Ebü Sehl veya Ebii'I-Husayb Büreyde b. El-Husayb Eşlemidir. Hicret zamanında kavmi ile hem ber müslüman olmuş, fakat Bedir'e iştirak edememişti. Sair gazalara iştirak etmiş ve bîat-ı rıdvanda hazır bulunmuştur.
Medîne-i Münevvere'de oturmuş sonra Basra'ya gitmiş; daha sonra harp münasebetiyle Horasan'a Sefer etmiş ve Yezid b. Muavi yezamanmda 62 veya 63 tarihinde orada gaza ederken Merv'de vefat etmiştir. Kendisinden bazı hadîsler rivayet olunmuştur.
[407] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/199-200.
[408] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/200.
[409] Ebû Muse'l - Eş'ari radiyallahü anh: Abdullah b. Kays'tır. Eskiden Mekke-İ Mükerreme'de müslüman olmuş ve Habeşistan'a hicret etmişti. Bazıları memleketine döndüğünü, sonra "Habeş muhacirleriyle birlikte Medine'ye geldiğini söylerler. Peygamber zamanında bazı valiliklerde bulunmuştu. Haz-reti Ömer (R. A.) de kendisini Muğire'nin azlinden sonra «20» tarihinde Basra'ya vali tayin etmişti. Hazreti Ebû Musa Ehvâz'i ve İsfahan'ı feth etti. Haz i-eti Osman (R. .A.)'m hilâfeti başlarına kadar orada kaldı, Osman (R. A.) kendisini azl edince bu sefer Kûfe'ye taşındı ve orada yerleşti. Sonra Hazreti Osman (R, A.) onu Kûfe'ye memur tayin etti. Eu vazifede Hazreti Osman'ın şehâdetine kadar kaldı. Sıffîn vak'asında Hazreti Ali'nin hakemi idi. Mekke'ye gitti ve vefatına kadar orada kaldı. Vefat tarihi ihtilaflıdır «50» tarihinde diyenler olduğu gibi daha başka tarih söyliyenlerde vardır. Vefatında altmış küsur yaşlarında idi.
Ebû Berzet el - Eslemî radiyallahü anh: Nadla b. Ubeyt'tir. İbni Abdillah diyenler de olmuştur. Eskiden müslüman olmuş, feth-i Mekke'de ve sair gazalarda Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'le beraber bulunmuştur. ResûlUIIahm vefatından sonra Basra'ya gitmiş, sonra Horasan'da harbe iştirak etmiş; «Merv» de «60» tarihinde vefat eylemiştir. Başka yerde vefat etti diyenler de vardır. Kendisinden bazı hadîsler rivayet edilmiştir.
[410] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/200-201.
[411] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/201.
[412] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/201.
[413] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/202.
[414] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/202.
[415] Râfib b. Hadîç Radiyallahü anh: Künyesi Ebû Abdillah ve Ebû Hadîç Hazreçî Ensâri'dir. Medîne'lidir. Yaşının küçüklüğünden Bedir gazasına iştirak edememiş, fakat Uhûd'da ve daha sonraki gazalarda hazır bulunmuştur. Hattâ Uhûd harbinde kendisine ok isabet etmiş ve Resiılüllah (S.A.V.)
«Ben Kıyamet gününde sana şahidlik edeceğim» bııyırar;ik taltif etmiştir. Ha/.reti Râfi', Abdülnıelik b. Mervân zamanına kadar yaşamış; sonra yarası tömerek 73 veya 74 tarihinde 86 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Vefatı Yezid b. Muavlye zamanındadır, diyenler de vardır.
[416] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/202.
[417] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/202.
[418] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/202-203.
[419] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/203.
[420] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/203-204.
[421] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/204.
[422] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/204-205.
[423] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/205.
[424] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/205-206.
[425] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/206-207.
[426] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/207-208.
[427] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/208.
[428] Ukbe b. Âmir Radiyallahü anh: Ebû Haramâde yahut Ebu Âmir Ukbe b. Amir Cühenî'dir. Resûiüliah (S.A.V.) Med*ne-i Münevvere'ye hicret edince gütmekte olduğu koyun sürüsünü bırakarak müslüman olmuştu. Şam fütuhatında hazır bulunmuş, Dımışk'ın alındığı Hazreti Ömer (R. A.)'e o müjdelemişti. Sıffin. muharebesinde Muaviye tarafında bulunmuştur. Hazreti Mu-aviye kendisim Mısır'a vaiî göndermiş; orada 58 tarihinde vefat etmiştir. Kendisinden îbni Abbas ve Ebû Eyyub el Ensârî ile sair bazı sahabe ve tabiîn rivayette bulunmuşlardır.
[429] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/208.
[430] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/208-211.
[431] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/211.
[432] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/211-212.
[433] Cübeyr b. Mut'im . radiyallahü anh : Ebû Muhammet! Cübeyr b. b. Adîy Kureşi'dir. Künyesi Ebû Umeyye'dir. Mekke'nin fethinden önce olmuş idi. Medine'ye hicret etti ve orada (54) veya (75) yahut (89) tarihinde vefat etti. Hazreti Cübeyr Kureyg'in ensâbım bilirdi. Bunu Hazreti Ebû Şekir (R. A.)'dân öğrendiği söylenir.
[434] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/212.
[435] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/212-213.
[436] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/213.
[437] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/213-215.
[438] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/215.
[439] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/215.
[440] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/215-216.
[441] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/216.
[442] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/216-218.
[443] Ebû Mahzûre radiyallahif anh: ismi hakkında ihtilâf edilmiştir. Esah olanı Semûra b. Mi'yen'dir. Fakat ibni Abdi'I - Berr <368 — 463); «Kureyş'-in soy sop yollarını bilen âlimdir. Mahzû.re'nin baba adının Evs olduğuna it-, tifak, etmişlerdir» diyor. Hazreti £bü Manzûre Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'m müezzinidir. Mekke'nin fethi yılında müslüman olrnyş vefatına kadar orada müezzinlik' yapmıştır. Vefatı (59) tarihindedir.
[444] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/218-219.
[445] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/219.
[446] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/219-220.
[447] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/220.
[448] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/220-221.
[449] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/221.
[450] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/221-222.
[451] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/222.
[452] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/222.
[453] Abdullah b. Zeyd radiyallahü anlı: Ebu Muhammed Abdullah b. Zeyd Ensârî ve Hazreeî'dir. Akabe bîatında hazır bulunmuş, Bedir başta olmak üzere bütün gazâlıra iştirak etmiştir. «32» tarihinde Medine-i Münevvere de vefat etmiştir.
[454] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/223.
[455] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/223-225.
[456] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/225-226.
[457] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/226-227.
[458] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/227.
[459] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/227-229.
[460] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/229.
[461] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/229-230.
[462] Görülüyor ki Salih b. Mehdi müteahhirin ulemâya şaşıyor. Bu ines'-rle garip vukuattandır; şeriatta değil, âdette bile benzeri azdır» diyerek on lan ayıplıyor. Ashab-ı Kiram ile tabiîn zamanında ezan ve ikamet mes'elesin-de böyle ihtilâflar olmadığını iieri sürüyor. Nihayet bu bâbdaki rivayetler birbirinden farklı bile olsa, yine her birinin sünnet olmasına bir mâni yoktur, zaten biz de buna kailiz diyor. Yani ezanı çift lâfızlarla da okusan olur. Tek lâfızlarla da. Çünkü

bunların her biri sabit olmuş sünnetlerdir. Binâenaleyh bunca gürültüye ne lüzum var demek istiyor.
Kanaat-ı âcizanemce ise şaşılacak olan müteahhirin ulemâ dediği mezhep imamları değil;, asıl onlara şaşan ibni Mehdî ile onun hayranlarıdır. Çeşitli ezan hadîslerini dinlemekten usanmış gibi görünen bu zat onları müteahhirin ulemânın kuru gürültüden ibaret bir ihtilâfı telâkki ediyor. Ve bunların değil şeriatta, âdette bile eşine zor rastlanan nâdirattan olduğunu iddia edecek kadar ileri gidiyor.
Hakikat şudur ki: Ulemânın ihtilâfa düşmelerine sebeb hâşâ indî mütea-lâları değil, karşılarındaki delilleridir. Bu delillerin her biri birer hadîsdir. Ulemâ-ı kiram, olunca ilmî kudretlerini bu mübarek hadîsler üzerinde teksif ederek birer neticeye varmışlar. Ve bittesadüf netice îbni Mehdî'nin dediği gibi ayrı ayrı sünnetler şeklinde tecelli etmiştir. Yani bugün ezanı ve ikameti çift lâfızlarla okuyan mezhepler de vardır; tek lâfızlarla okuyanlar da. Ortada mes'elenin sürüncemede kalmış bir tarafı yoktur ki, şaşmaya mahal olsun. Ulemfl-ıvlirâmın mes'eleyi son derece titizlikle ele almalarına ise kızmak veya ayıplamak şöyle dursun, ancak teşekkür olunur. Çünkü ancak bu muhterem Zevatın görülmedik ciddiyet ve titizlikleri sayesindedir ki, şeair-i diniyyemiz ve onlardan biri olan ezanımızla ikametimiz kelimesine dokunulmadan zamanımıza kadar gelebilmiştir. Eğer onların bu titizliği olmasa idi bu gün mi narelerde çan çalma teşebbüsü bile İhtimâl dahiline girerdi. Nitekim uzun bir müddet memleketimizde Ezan-i Muhammedi'nin türkge okunması bunun bir başlangıcıdır. Bugün Allah'ın bir lûtfu olarak ezanımızla Kur'ammiz gökten indirildikleri lisanla okunmakta ise de gerek ezanı, gerekse Kur'an-ı türkçe okuma fikr-1 fasidi henüz sönmüş değil; bilâkis veba mikrobu gibi gittikçe salgın halini almaktadır...
Ne gariptir ki ezanın türkçe okunmasını İstiyenlerin bir tanesi bile namazını kılmazlar. Bu şimdi böyle olduğu gibi türkçe okunduğu devrede de böyle olmuştur. Camiye bayramda dahî uğramazlar.
Fakat yine de ezanın türkçe okunması namazın Kur'an tercümesi İle türkçe kılınması hususunda söz sahipleri kesilerek en büyük yaygarayı onlar koparırlar. Bu İslâmiyet düşmanı müslümanlar! zaman zaman devlet ricalini bile meşgul edecek gürültüler kaldırmışlardır.
îşte^bu gibi dıgı süt beyai; içi kurum ve zifir kesilmiş alaca müslüman-lara -hakiki tabirini söyleyelim- bu cılık yumurtaya benziyen halis münafıklara haddini bildiren bizler değil, o ulemâdır. O muhterem zevatın yaptıkları -hâgâ- kuru gürültü değil, her biri başlı başına birer keramettir. Binâenaleyh onlar hakkında bu günâ İdare-i kelâmda bulunmak hem ayıp, hem günah olur.
Sonra ulemânın ihtilâfından müslümanlar ne zarar görmüştür, ki, halli gereken bir mes'ele İmiş gibi zaman zaman ortaya atılıyor ? Şafliler'le Hane-ffler'in, Malîkiler'le Hanbelfler'in birbirleri İle mezhep harbi yaptıkları olmug-mudur ? Bu suallere evet diye cevap verecek bir vakıa bilmiyorum. Benim âcizane hatırımda kalan şudur: Ulemânın ihtilâfı rahmettir.
Ezan babında Ashab-ı Kiram ile tabiin hazarâtının İhtilâfı olup" olmadığını anlamak için ise bu babın hadislerini okumak kâfidir.
Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/230.
[463] Ebû Cnheyfe radiyallahü anh : Vehb b. Abdullah yahut Vehb b. MttsUmü's - SavAi Amlrî'dir. Sahabenin küçüklerindendir. BesûlUUah (S.A.V.)'in vefatında henüz sabî idi. Lâkin yine Resulflllahdan hadîs işitmiştir. Hazreti Ali (B.A.)'in fevkalâde muhabbetini kazanmıştı. Hazreti Ali (B.A.) kendisine derdI- Oau Beytü'1-Mal muhafızı tayin etmişti. Hazreti Ali'nin bütün gazalarında-onunla beraber bulunmuştur. Kûfe'de «74» tarihinde vefat etmiştir.
[464] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/231.
[465] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/232-233.
[466] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/233.
[467] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/233.
[468] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/233-234.
[469] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/234.
[470] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/234.
[471] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/235.
[472] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/235-236.
[473] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/236.
[474] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/236-237.
[475] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/237.
[476] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/237-238.
[477] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/238.
[478] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/238.
[479] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/239.
[480] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/239-240.
[481] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/240.
[482] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/240-242.
[483] Osman b. Ebi'l - Aj rmdiyallahtt anh: Ebû AbdUIah Onnaıt b. EbİI b. Btşr Sakafi'dir. Besûltt Ekranı (S.A.V.) kendisini TAİTe «mir gönder miş ve onun hayatı müddetince; daha sonra Hazreti Ebû Bekir'in hilâfeti İle Hazreti Ömer radiyallahü anhüma hilafetinde bir kaç sene aynı vazifede kalmıştır. Nihayet Hazreti Ömer (R. A.) kendisini azl etmiş; ve Amman ile Bahreyn'e vali göndermiştir. Osman (R. A.) Resulü Ekrem (S.A.V.)'hı yanına yirmi, yedi yaşında iken Sakif Heyeti ile birlikte gelmiş idi. Ve o hey'etin yaşça en küçüğü idi. Resulü Ekrem- (S.A.V.)'in vefatından sonra Sakif kabilesi dinden dönmeye niyet ettiği zaman Osman (R. A.) kendilerine hitab ederek: «Ey Sakîf, sizler müslüman olma hususunda nâsın en sonusunuz. Dinden dönme hususunda bari en evveli olmayın!» demiş. Bunun üzerine Sakîf dinden dönmekten vazgeçmiştir. Osman (R. A.) Basra'da «51» tarihinde vefat etmiştir. Ha-san-ı Basrî ve şâir tabiîn kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir.
[484] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/242-243.
[485] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/243-244.
[486] Malik b. Huveyris radıyallahü anh: tbni Süleyman Mâlik b. HuveyrİS Leysi'dir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'e gelmiş, ve onda yirmi gece misafir kalmıştı. Basra'da oturmuş ve «94» tarihinde orada vefat etmiştir.
[487] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/244.
[488] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/244.
[489] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/245.
[490] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/245.
[491] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/245.
[492] Ziyad b. Haris Snöâ'î radıyallahü anh: Resûlüllah (S.A-V.)'e biat edenlerden ve onun huzurunda ezan okuyanlardandır. Basra'Ilardan sayılır. Kendisi Yemen1 de bulunan Suda' Kabilesindendir. Kabilesinin müslüman ol-nıasma sebep olmuştur.
[493] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/245.
[494] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/245.
[495] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/245-248.
[496] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/248.
[497] Îbni Adîyy :" Büyük hadîs, hafız ve imamlarından Ebu Ahmed Abdullah b. Adîyy Cürcani'dîr. tbnül - Kassâr namıyla da anılır. Cerh ve tadil hakkında «El - Kâmil» adlı bir eseri vardır. Büyüklerden bir zâttır. «79» da doğmuş; birçok üstadlardan ders almıştır. Kendisinden dahi pek çok kimseler hadîs okumugtur. Îbni Asâkir (499 — 571) «Hatası olmakla beraber mutemet idi» diyor. Hamzetü*ti - Sehmî «tbni Adîyy her fende üstad bir hafız idi. Zamanında onun gibi bir zât yoktu» demiştir, HalİIî onun hakkında şöyle der: Hıfz ve büyüklüğü itibarı ile eşsizdi. Hafız Abdullah b. Mnhammed'e sordum: Îbni Adîyy'in gömleğinin düğmesi Abdülb&kİ Kani'den daha hafızdı; dedi». «365» tarihinde vefat etmiştir.
[498] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/248-249.
[499] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/250.
[500] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/250-252.
[501] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/252.
[502] îsrâ Sûresi; âyet: «79».
[503] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/252-253.
[504] Sûre-i Muhammed (S.A.V.); âyet: «18».
[505] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/253-254.
[506] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/254.
[507] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/254.
[508] Ahmet Davudoğlu, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/254-255.

[509] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/255.
[510] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/255-256.
[511] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/256-257.
[512] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/257.
[513] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/257.
[514] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/257.
[515] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/257-258.
[516] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/258.
[517] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/258-259.
[518] Âmir b. Rebia radiyallahü anh: Ebu Abdillah Amir b. Rebia b. MftHk Anzî'dir. Yâni Anz b. Vâil'e mensuptur. Eskiden müslüman olmuş; ve hem Medine'ye, hem Habeşistan'a hicret eylemiş, bütün gazalarda hazır bulunmuştur. Vefat tarihi ihtilaflıdır. «32, 38» ve «35» diyenler olmuştur.
[519] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/259.
[520] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/259-260.
[521] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/260.
[522] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/260-261.
[523] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/261.
[524] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/261-263.
[525] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/263.
[526] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/263.
[527] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/263-264.
[528] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/264.
[529] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/264-265.
[530] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/265-266.
[531] EbÛ Mersed-i Ganevî radiyallahü anh: Mersed b. Ebi Mersed'dir. Babası İle birlikte müslüman olmuş ve Bedir gazasına iştirak etmiştir. Haz-reü Mersed, Resûltt Ekrem (S.A.V.)'İn hayatında Reci gazasında gehid olmuştur.
[532] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/266.
[533] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/266-267.
[534] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/267.
[535] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/267-268.
[536] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/268.
[537] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/268-269.
[538] Muaviye b. Hâkem Sülemî radiyallahü anh: Medine'ye gelenlerdendir. Ehl-i Hicaz'dan sayılır.
[539] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/269.
[540] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/270.
[541] Sûre-i Bakara; âyet: 238.
[542] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/270.
[543] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/270-271.
[544] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/271.
[545] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/271-272.
[546] Mütarrif b. Abdillah: Tabiin'in büyüklerindendir. Babası Abdullah b. Şıhhîr, bir Sahabî-i celil olup. Benî Âmir kabilesi ile birlikte Kesûlüllah (S.A.V.)'e gelmiştir. Basrahlardan sayılır.
[547] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/272.
[548] Sûre-i Yusuf; âyet: «86» Mânası: «Ben hüzün ve kederimi ancak Al-laha şikâyet ederim» demektir.
[549] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/272-273.
[550] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/273.
[551] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/273.
[552] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/273-274.
[553] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/274-275.
[554] Ümâme binti Zeynep radıyallahü anhâ: Hazreti Fahrî Kâinat Sal-îallahü aleyhi ve sellem'in torunudur. Annesi Zeyneb binti Kesûlillah; babası Ebü'l - As b. Rebi'dir.
[555] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/275-276.
[556] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/276.
[557] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/276.
[558] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/277.
[559] Sütre: önünden kimse geçmesin diye dikilen şeydir.
[560] Ebu Cüheym radıyallahü anlı: Abdullah b. Cüheym yahut Abdullah b. El - Haris b. Es'sımme'dir. Ensardandır. Yalnız iki hadîs rivayet etmiş olup, biri buradaki, diğeri de bevl edene selâm verme hakkındakidir. Maamafih o hadîsin bu zât tarafından rivayet edilip edilmemesi ihtilaflıdır. Ebu Davud'a göre bevl had:sini rivayet eden bu zâttır. Fakat onu Abdullah b. el - Hârîs rivayet etmiştir; bu o değildir; diyenler de olmuştur.
[561] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/277-278.
[562] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/278.
[563] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/278.
[564] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/278-279.
[565] Sebre b. Ma'bed El - Cüheni raâiyallahü anh: Lâkabı Ebû Süreyye yahut Ebur'rebî'dir. Medine'de yaşamıştır. Basrahlardari mâduddur. Kendisinden oğlu Rebi hadis rivayet etmiştir.
[566] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/279.
[567] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/279-280.
[568] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/280.
[569] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/280.
[570] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/280.
[571] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/280.
[572] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/280-283.
[573] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/283.
[574] Sûre-İ Enam; âyet: c!12».
[575] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/283-286.
[576] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/286.
[577] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/286-287.
[578] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/287.
[579] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/287-288.
[580] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/289.
[581] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/289-290.
[582] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/290.
[583] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/290.
[584] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/290-291.
[585] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/291.
[586] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/291-292.

[587] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/292-293.
[588] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/293-294.
[589] Muaykib radiyallahü anh : Mnaykîb b. Ebî Fatune Ed-Dnvsi'dlr. Eskiden, Mekke'de müslüman olmuştur. İkinci kafile ile Habeş'e gitmig ve Be-sûlüllah (S.A.V.)'in Medine'ye hicretine kadar orada kalmıgtır. Medîne-Î Mü-nevvere'ye Hayber gazası sıralarında dönmüştür. Esdir gazasına iştirak edenlerdendir. Resulü Ekrem (S.A.V.)'in mühürdarı idi Hazret! EbÛ Bekir ve Ömer zamanlarında Beytü'1-Mâle hazinedar olmuştur. Bir aralık cüzzam İlletine müptela olmuş ise Hazreti Ömer (B.A.) doktorlar celbederek hastalığın önünü almıştır. Hz. Osman zamanında mührl nebevly EIİs kuyusuna duçürüp ebediyen zai olmasına sebeb olan bu zâttır. H. 40 da vefat etmisdir.)
[590] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/294.
[591] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/294.
[592] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/294.
[593] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/295.
[594] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/295.
[595] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/296.
[596] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/296-299.
[597] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/299.
[598] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/299.
[599] Ebû Cehm radiyallahü anh: Amir b. Hnzeyfe'dir. Peygamber: <S.A. V.)'e hamisa denilen yollu bir elbise hediye eden zattır. Kureyş kabilesine mensubtur.
[600] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/299.
[601] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/299-300.
[602] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/301.
[603] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/301.
[604] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/301.
[605] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/301.
[606] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/302.
[607] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/302.
[608] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/303.
[609] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/303.
[610] Sûre-i Araf; ftyet: «145».
[611] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/303-304.
[612] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/304.
[613] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/304.
[614] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/304-306.
[615] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/306.
[616] Sûre-i Tevbe; âyet: «28».
[617] Sûre-i Bakara; âyet: «114».
[618] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/306-307.
[619] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/308.
[620] Hassan b. Sabit radiyallahü anh : Resûlüllah (S.A.V.)'in şâiridir. Künyesi; Ebû Abdirrahman, yahut Ebû'I-Hüsam veya Ebû'l-Velîd'dir. Resûlüllah Efendimizi hicve cesaret eden Kureyş şâirlerine bilhassa Ebû Süfyan'a cevap verdi.
Fahri Kâinat Efendimiz kendisine mescidde bir minber yaptırmışlardı. Müslüman olduğu zaman «60» yaşlarında idi, Müslüman olduktan sonra da «60» sene yaşamıştır. Vefat tarihi ihtilaflıdır. Bir rivayette «40» tarihinden evvel, diğer bir rivayetlere göre «60» veya «64» tarihinde vefat etmiştir. «120» sene Muammer olmuştur. Babası ile dedesinin de ayni yaşta ölmeleri lâtif tevafukatdandır.
[621] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/308-309.
[622] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/309.
[623] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/309.
[624] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/309.
[625] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/310.
[626] Hakîm b. Hizam radiyallahü anh : Mekke'nin fethinde müslüman olanlardır. Kendisi gerek cahiliyette, gerekse müslümanlıkta Kureyş eşrafından olup, Ümmül-Mü'minîn Hazreti Hatice (R. Anhâ)'mn birader zadesi ve Zeyd b. El-Avvam'm amcası oğludur. Bedir gazasında henüz küffâr tarafında idi. Altmışı câhiliyyete, altmışı da müslümanlıkta olmak üzere yüz yirmi sene yaşamış ve «54» tarihinde Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. Abdullah, Hâ-lifl, Yahya, ve Hişâm adlarında dört oğlu vardı ve hepsi Sahabidirler.
[627] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/310.
[628] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/310.
[629] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/310-311.
[630] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/311.
[631] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/311.
[632] Sûre-i Nûr; âyet: «36».
[633] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/311-312.
[634] Hihâ D've yününden veya îh.şîîü şeyden yapnuı çadır. Ba behenıı'hal kıldan ysıpnıa çadırdır.
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/312.
[635] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/312-313.
[636] BusaU, Biisak ve Bii/.ak Ağızdın çıkan su, yani tükürük türler. Agı» üx bulunduğu müddetçe adı «rîls» yani salyadır. Eıharî'nin bir rivayetinde «Biizak denilmiş; Müslim'in rivayetinde ise «Tefi »tâbiri kullanılmıştır. Tefi de tükürük demektir.
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/313.
[637] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/313-314.
[638] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/315.
[639] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/315.
[640] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/315.
[641] Teşyîd: Binayı yüseltmek ve şîd; yani sıva ile ziynetlemektir. Kâmûsda ise teşyid kelimesinin mânâsında binayı yükseltmek yoktur. Sadece sıvamak mânâsına gelir.
[642] Şeair-i dîniyye: Dînin alâmetleri demektir.
[643] Sûre-i Hac; âyet: «32».
[644] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/315-317.
[645] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/318.
[646] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/318.
[647] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/318.
[648] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/318-319.
[649] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/320-321.
[650] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/321.
[651] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/321.
[652] Sûre-i Mâide; âyet: «6».
[653] Sûre-i Müzemmil; âyet: «30».
[654] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/321-328.
[655] Ebû HUmeyd Sâidi radiyallahu anh: Ebû Hümeyd b. Abdurrahman b. Sa'd Ensarî Hazereci, Sftidi'dir. Medînelidir. Vefatı Mnaviye devrinin sonuna doğrudur.
[656] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/328.

[657] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/328-331.
[658] Resûlüllah (S.A.V.): Bu âyetle aynı sûrenin sonundaki 192 — 193 üncü âyetleri duâ olarak okuyordu.
[659] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/332.
[660] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/332-334.
[661] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/334-335.
[662] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/335.
[663] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/335.
[664] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/335.
[665] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/335-336.
[666] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/336.
[667] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/337.
[668] Abadile: Arapça «Abdullah» sözünün cem'î olarak kullanılan bir sözdür. Burada Ashab-i Kiramdan, dördü hakkında: I Abdullah b. Aabbas: shf: 19. 2 Abdullah b. Ömer: Shf: 15. 3 Abdullah b. Zübeyr: Shf: 4 Abdullah b. Me's1-ud: Shf: 126 kullanılmışdır. Bu Ashabın hayatları kitabın rakamları yazılı sa-hifelerinde geçmişdir. Oraya bakıla.
[669] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/337-339.
[670] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/339.
[671] Müsbit : tsbat eden; Nâü nefy eden demektir. İki delilden biri bir §eyi Isbat, diğeri nefy ederse; isbat eden. delil kabul edilir. İşte cmüsbit cftflye tercih edilir» diye söylenilen kaide budur.
[672] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/339-340.
[673] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/341.
[674] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/341.
[675] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/341.
[676] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/341-342.
[677] Vâil b. Hncr radiyallahü anh: Ebû Hüneyd vâil b. Hucr b. Rabîat'ül-HadrafnİI'dir. Babası Hadramût meliklerinden idî. Hazreti Vâil Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'e gelerek müslüman olmugdur. Hazreti Fahr.-i Kâinat (S.A.V.) gelmezden önce geleceğini tebşir buyurmuş ve :
«Size Vâil b. Hucr uzak bir yerden kendiliğinden Allah azze ve celle iie Resulüne rağbet ederek geliyor;» demi§di..
Vâil Resûlullah (S.A.V.)'in huzuruna girince Hazreti Peygamber kendisine hoş beş etmiş; onu yanına yaklaşdırarak abasını yaymış; üzerine oturtmuş ve:
«Yâ Rabbi Vâil ile çocuklarına bereket ihsan eyle» dive duâ etmişdi. Sonra ResÛlüHah (S.A.V.) kendisini Hadramût tarafındaki denilen yere vali gönderdi. Sıffîn Vak'asmda Hazreti Alt tarafında idi. Muâviye zamanına kadar yaşamış ve ona biat etmişdir. Kendisinden Buharî'den mâada bütün hadîs imamları rivayet etmişdir.
[678] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/342.
[679] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/342-343.
[680] Ubâde b. Sâmit radiyallahü anh: Ebû'l - Velîd Ubâde b. Sâmit b. Kays Hazreei, Ensârî Sâlimî'dir. Ensâr'ın nakîbelerînden idi. Birinci, ikinci ve üçüncü Akabelerde hazır bulunmuş; Bedir gazâlanyla şâir gazaların hepsine iştirak etmişdir, Hazreti Ömer kendisini Şam'a kadı ve rnualüm olarak göndermiş idi. Evvelâ Hnmus'da sonra Filistin'de birer müddet kalmışdı. Nihayet Filistin'de Remle'de, bir rivayete göre de Kndüs'de «S4» tarihinde «72» yaşında olduğu halde vefat etmişdir. Kendisinden bir çok zevat hadis rivayet etmişdir.
[681] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/343.
[682] Mekhul b. Zeyd : Ebû Abdillah, Tabiînden pek fakîh bir zâtdır. Enes ibni Mâlik (R. A.) ve diğer bir kısım ashâb-ı kiram (R. A.) ile Said ibni Mü-seyyeb (R. H.) gibi Tabiînin büyüklerinden rivâyetde bulunmuştur. îfta da etmişdir .Aslen Sindli'dir: (Afganistan ve Bülücistan). Kabil'in fethinde alınan esirler arasında diyarı Araba gelmişdir. Said ibni Âa (R. A.) hazretlerinin kölesi iken refikasına bağışlamış, o da azat etmişdir. Mısırda, Irak'ta bulunmuş, Dımışk (Şam) da yerleşmiştir. Ebû Hatim demişdir ki: «Ben Şam'da Mekhul-den daha âlim bir zât. görmedim» 118. H. de Şam'da irtihal eylemişdir. Rah-metullâhi Aleyh.
[683] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/344-348.
[684] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/348.
[685] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/348-350.
[686] Nuaym Müc'mir (R.A.): Künyesi Ebft Abdullah olan bu zât Ömer ibn-il Hattab {R, A.)'in azâdlısıdır. İsmini Mimin şeddesiyle «Müeemmir» okuyanlarda vardır. Kendisine «Mücemmir» denilmesi her Cuma günü öğle zamanı Medîne-i Münevvere mescidini buhurlamak emredildiği içindir. Ebû Hüreyre ve diğer sahabeden hadîs dinlemişdir.
[687] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/350-351.
[688] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/350-351.
[689] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/351-352.
[690] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/352.
[691] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/352.
[692] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/352-354.
[693] Abdullah bin Ebî Evfa Radiyallahü anh: Ebû İbrahim yahut Ebû Mu-avly<> veya Ebû Muhammed Abdullah bin Ebî Evfa Alkanie bin kays Eslemi'-<Hr. Babanının adı Alkame'dir. Hazret! Abdullah Hudeybiye, Hayber ve daha sonrakt gazalara iştirak etnıişdir. Besûl-U Ekrem (S.A.V.)'in irtihaline kadar M edim'-i Miliıcvvere'den ayrıimamış; Sonra Kûfe'ye gitmiş ve orada ahirete . Kûfp'de en son ahirete göçen sahabîdir. trtihali «86.. H.» dedir.
[694] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/354.
[695] Shf. - 279'daki 278/209 nolu hadise bakıla.
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/354-355.
[696] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/355.
[697] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/355-357.
[698] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/357.
[699] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/357-358.
[700] Süleyman b, Yesar (R. A.): Eyyüb Süleyman b. Yesar olup Ümmül-mü'minîn Meymûne {R. A.)'nm azadhsı ve Atft b. Yesâr'ın kardeşidir. r»IedSne-lidir. Tabiln'İn büyüklerindendir. Fakih, Fazıl, Abîd, Ehl-t takva, sika yani mutemed ve hüccet bir zât idi. Fukahaj-ı Sebâ (1) denilen yedi Fakibîn biridir
[1] Fukahây-i Sebâ: Âshab-ı kiram içindeençok fetva veren yedi zâtdır ki; I. Emir-ül Müminin ömer-ül - Faruk (R. A.). II. Emir-ül Müminin AHyy-ibni Ebi Talib (R. A.) ve K. veçhe. III. Abdullah b. Mes'ud (R. A.). IV. Abdullah b. Abbas (R. A.). V. Ümmül - Müminin Hz. Âişe Sıddıyka (R. A.). VI Abdullah b. Ömer (R. A.). VII. Zeyd bin Sabit (R. A.). Rıdvan-ullahi Aleyhim ec-main Hazretleridir. Bu büyük zâtları takiben gelen tabiin içinde . «Fukaha-İ. Seb'â» adıyla tanınan zâtlar da: 1. Said b. Müseyyeb. 2. Urvet-übnü Zübeyr. 3. Kasım b. Muhammed. 4. Ebû Bekir b. Abdurrahman. 6. Süleyman bin Yesar. 7. Ubeydullah bin Abdullah bin Utbe b. Mes'ud. Bu .büyük zâtlardır. Cümlesin-dan Allah razı olsun ve Rahmet eylesin. Bak: Ilâm-ul Muvakkıf'ın cld. 1. Shf. 13 ve 25.
[701] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/359.
[702] kaylûle : Kuşluk ve Öğle zamanlarındaki uykudur. Mutlak surette istirahattır. Uyku gırt değildir, diyenlerde vardır. Tanyeri ağardıktan kuşluk vaktine kadar uyumak rızkın azalmasına, ikinci vaktinden akşama kadar uyumakta ömür noksanlığına sebeb olacağı. Peygamberimiz tarafından bildirilmiş ve bu vakitlerde uyumaktan nehyetmiştir.
[703] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/359-360.
[704] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/360.
[705] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/360-361.
[706] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/361.
[707] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/361.
[708] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/361.
[709] Îbni Ebi Leylâ: Ebû Abdurrahman Muhammed b. Abdurrahman b. EJbi Leylâ'dır. 74. H. de dünyaya gelmişdir. Babası Abdurrahman (R. H.) da Tabiin'in büyüklerindendir. Hazret-i Ömer, Hz. Ali, Zeyd bin Halid Eba Ey-yub-ül Ensarî (R. Anhüm)'den rivayeti vardır. Oğlu Ebi Leyla 115. H. de Küfe Kadısı olmuş (33) sene kadılık etmişdir. Şâbi, Atâ, Nâfi'den rivayet etmiş, kendisinden imam Süfyan-ı Sevrî ve Şu'be ahz-ı hadîs ve ilim tahsil eylemiş-dir. Müstakilen içtihadda bulunduğu, ve bir usul-u içtihadiye tesis ettiği îlm-i Hilaf kitablarında yazılıdır. 148. H. de irtihal etmişdir. Rahmetullahi aleyhi.
[710] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/361-363.

[711] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/363-364.
[712] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/364.
[713] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/364-365.
[714] Nasr Sûresi; âyet: «3».
[715] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/365-366.
[716] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/366.
[717] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/366-368.
[718] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/368-369.
[719] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/369-370.
[720] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/370.
[721] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/370-372.
[722] lbn-İ Buhftyne radlyallahü anh: Abdullah İbn-i Mfilik İbn-i Buhây-ne'dir. (54) ile (58) tarihleri arasında vefat etmiştir.
[723] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/373.
[724] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/373-374.
[725] Berâ' İbn-i Azib radiyalIahU anh: Ebû Amâre Berâ, İbn-i Azib İbn-I Hars Evsİ Ensâri .Hârisi'dir. Yaşı küçük olduğu için Bedr gazasına Hazreti Peygamber (S.A.V.) tarafından iştirak ettirilmemiş; fakat sonradan Resûli)!-Iah (S.A.V.)'in maiyyetinde ondört gazada bulunmuştur. îlk iştirak ettiği gaza Hendek'dlr, Bir rivayete göre (Rey) şehrini 24 tarihlerinde fethetmiş. Mis'ab İbn-i Zübeyr zamanında, Kûfe'de vefat etmiştir.
[726] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/374.
[727] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/374-375.
[728] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/375.
[729] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/375.
[730] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/376.
[731] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/376.
[732] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/376-377.
[733] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/377.
[734] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/377.
[735] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/377-378.
[736] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/379.
[737] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/379-381.
[738] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/381.
[739] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/381.
[740] Said b. Târik Eşceî radiyallahü anh: Kûfe'lilerden. sayılan Târik b. 'in oğludur.Künyesi Ebû Mâlik'dir. Babasından hadîs rivayet etmigdir.
[741] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/381.
[742] Mühdes: Sonmdan uydurulan şey demektir ki, bidatdır.
[743] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/381-382.
[744] Hasan b. Ali radiyallalıii :ıılı: Kim Muh:ııunıcd Hasan b. Ali, Resûlüllah (H.A.V.)'in torunudur. HİeıvtIn iküiumi Ki«m»si, ramazanında doğmuştur.
Ilm-i Ahdi'l - iîcrr CîfîS HV.\) : do£unı tarihi hususundu söylenenlerin en .sahihi budur, dedikten sonra: -Hasan, halim, selini, muttaki, fadıl bir zâttı. Vt'rıı' ve takvası, dünyayı ve hilafeti terk edip ahirete yönelmesine sebeb olmuştur» der. babasından sonra nas kendisine bit'at ettiler ve yedi ay kadar Irak'da ve Horasan'da halife kaldı. Mazieli llasan'ın fa/.iletleıi saymakla bit-nuv. (51) tarihinde Medîne-i Münevveıv'de irlihal oylomiş ve Bakiâ. defnolun-ıuuştur .RahmetuUahi aleyhim.
[745] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/382-383.
[746] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/383.
[747] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/383.
[748] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/383-384.
[749] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/384.
[750] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/384.
[751] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/384.
[752] Evzâi : Ebû Amr Abdurrahman b. Amr'dır. Evzâî Şam'lıların imamı olup 88 tarihinde dünyaya gelmiştir.
Hadisi Atâ b. Ebi Rebah ve Zührî gibi büyüklerdn okumuştur.
Zamanında Şam'da yegâne fetva veren âlimdir. Yetmişbin meseleye cevap verdiği söylenir. Son derece ehli takva. İdi. Kendisi mutlak müttehitlerden sayılır 150 tarihinde Beyrut'ta vefat etmiştir.
[753] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/384-387.
[754] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/387.
[755] Onlar bunu hesap onluklarında kullanmayı ıstılah edinmişlerdir. Bu onluklar birler, onlar, yüzler ve binler olmak üzere çeşitlidir. Meselâ :
Birlerden bir rakamını göstermek için küçük parmak yumulur. İkiyi göstermek için küçük parmakla birlikte yüzük parmağı da yumulur. Üç İçin bunlarla orta parmak da yumulur. Dürt için küçük parmak serbest bırakılır. Beş için onunla birlikde yüzük parmağı da bırakılır. Altı için sade yüzük parmağı yumulur, diğerleri serbest bırak'hr. Yedi için küçük parmak bag parmağın köküne yatırılır. Sekiz için o vaziyetteki küçük parmağın üzerine yüzük parmağı da yatırılır. Dokuz için bu ikinin üzerine drta parmak da yatırılır.
II. Onluklara gelince : Bunlar için baş parmakla şehadet parmağı kullanılır. Ve on rakamını göstermek için baş parmağın başı şehadet parmağının ucuna bükülür. Yirmi için baş parmak, şehadet parmağı ile orta parmağın arasına sokulur. Otuz için şehadet parmağının bağı, baş parmağın ucuna bükülür. Yâni on rakamının aksinedir.. Kırk için baş parmak şehadet parmağının orta ekine bindirilir. Ve beş parmak kendi köküne doğru bükülür.
Elli için baş parmak sadece kendi köküne bükülür. Altmış için şehadet parmağı baş parmağın sırtına bindirilir. Bu v kırkın aksidir. Yetmiş için baş parmağın ucu şehadet parmağının orta ekine temas ettirilir .şehadet parmağının ucu da onun üzerine bükülür. Seksen için şehadet parmağının ucu köküne bükülür ve yanı başından baş parmak kendi tarafından onun üzerine yayılır. Doksan içtn şehadet parmağı ba? parmağın köküne bükülür ve baş parmağa dayanır.
III. Yüzlere gelince:'Bunlar sol elde olmak şartiyle dokuz yüze kadar birlikler gibidir. Binler dahi yine sol elde, onluklar gibidir.
[756] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/387-388.
[757] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/389-390.
[758] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/390.
[759] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/390.
[760] Sûretü'l-Ahzâb; âyet: «6».
[761] Nehâl: İbrahim b. Yezid en-Nehaî'dir. tmam-ül Fukahadır. Kûfe'de yetişmig, Ebû Dâvud, Nesâî, İbni Mâce'nin sahihlerinde Alkame, Esved, Mes-ruk gibi tabiînden rivayetleri meşhur olan bir zâtdır.
Sald b. Cübeyr; «aramızda İbrahim en-Nehâî bulundukça benden istediğinizi ona sorun» derdi. Hicrî 96 yılında irtihal eylemişdir.
[762] Tavus b. Keysan: Ebû Abdurrahman el Yemanîdir. Zeyd b. Sabit,. Âige, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Erkam, İbni Abbas gibi Ashabdan (Rıdvanullahi Aleyhim ecmaîn) rivayeti vardır. Yemen'de müftülük etmiştir. İbni Abbas (R. A.) «Kendisini ehli cennetten olarak tanırım» derdi. Ekseri rivayeti Ebû HttreyîfS (R.A.) 'dendir. 94 tarihinde irtihal ettiği en kuvvetli rivayettir. R. Aleyh.
[763] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/390-394.
[764] Fadale b. Ubeyd radiyallahü mıh : Ebû Muhammed Fadâle b. Ubeyd Ensârî Evsi'dir. İlk iştirak ettiği gaza Uhud olmuş, undan sonrakilere hep iştirak etmiştir. .Ağaç altında Resûlüllah (S.A.V.)'e biy'at etmiş. Sonra Şam'a giderek orada kadı olmug- ve orada vefat etmiştir. Başka yerde diyenler de vardır. Vefat tarihi (53) dür.
[765] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/394-395.
[766] Sûretü'l Fatiha; âyet:«4».
[767] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/395.
[768] Ebû Mm'tul radiyallahü anh: İsmi Ukbe b. Amir b. Sa'lcbp Ensârî Boılrî'dir. İkinci Akabe'de bulunmuş, fakat Bedir gazasına iştirak edememişdir. Be:lir'de bir müddet kaldığı için oraya nisbet olunur. Uhud'da ve onu takip eden gazalarda hazır bulunmuştur. Kûfe'de kalmış ve Hazreti Ali (R. A.)'m hilâfetinde

orada vefat etmiştir. Vefat tarihi bir rivayete göre (41) bir rivayette de (60) dan sonradır.
|B?şir b. Sa'd radiyallahü anh: Ebû Nu'man Bpfjir b. Sa'd b. Salebe Ensa-ri, Hazrecîdir. Eri-Nu'nıan b.yBeşir'in babasıdır. İkinci Akabede ve sonralii ga-zâhırdı h^zır bulunmuşdur.
Hicretin 1? ci yılında Halid b. Velîd'in nıaiyyetinde yemame harbinden dönerken «Ayn-ı Temr» vak'asında şehid olnıuşdur. Kendisinden oğlu hadîs rivayet etmiştir.]
[769] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/396.
[770] Sûretii'l- Azhâb; âyet: «56».
[771] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/396-398.
[772] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/398.
[773] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/398-400.
[774] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/400.
[775] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/400-402.
[776] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/402.
[777] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/402-404.
[778] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/404-405.
[779] Lahn: trab hatasıdır.
[780] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/405-406.
[781] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/406.
[782] Re'yi acizanemce dünya fitnesi bugün artık evcibâhâsma varmıştır. Tarihin hiçbir devrinde dünya fitnesinin Âdemo^lunun başına bu günkü kadar belâ kesildiğini zannetmem. Bugün umum beşeriyetin ahlâkı temelinden çökmüştür.. İtikat da buna muvazi olarak alabildiğine çökmektedir. Beşerin s.u perişan halini gördükçe Hazreti Resulü Kibriya'nın dünya fitnesinden Allah'a sığınmasının ne kadar derin bir mânâ taşıdığını daha iyi anlıyor ve ondan tekrar tekrar Allah'ıma sığınıyorum.
[783] Sûre-i Enfal; âyet: «28».
[784] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/406-407.
[785] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/407.
[786] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/407-408.
[787] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/408-409.
[788] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/409-413.
[789] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/413.
[790] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/413.
[791] Ebü Ümâme (R. A.) : îyâs b. 8a'lebe el - Harisi pnsarî, Bedir gazasına iştirak edememişse de Resûlüllah {S.A.V.) kendisini annesinin hastalığı doîayısiyle mazur görmüştür. Bir de Ebû Ümâıne el Bahilî vardır ki, Itnabımızın bacındaki üqüncü hadîsde zikri geçmişi. Ebû Ümâme ismi mutlak söylendiği zaman buradaki anlaşılır. Ötekini anlatmak iğin daima yanında Ivıhilj sıfatını söylerler.
[792] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/413-414.
[793] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/414.
[794] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/414-415.
[795] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/415.
[796] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/415.
[797] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/415-417.
[798] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/417.
[799] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/417-418.
[800] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/418.
[801] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/418-419.
[802] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/419-420.
[803] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/420.
[804] Bina etmek Bak. shf. 102 dip not.
[805] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/420-423.
[806] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/423.
[807] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/423-424.
[808] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/424.
[809] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/424-425.
[810] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/425-426.
[811] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/426.
[812] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/426-428.
[813] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/428.
[814] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/428-430.
[815] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/430.
[816] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/430.
[817] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/430.
[818] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/430-431.
[819] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/431.
[820] Bu ondört yer şunlardır: Araf, Ra'd, Nahl, Eenî îsrâil, Meryem Hacc Furkân, Nemi. Secde ,Saad, Fussüet, Nesm, înşikak ve tkra' sureleri.
[821] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/431-432.
[822] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/432.
[823] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/432-433.
[824] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/433.
[825] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/433.
[826] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/433.
[827] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/434.
[828] Hâlid b. Ma'dân Radiyallahü mıh : Ebû Abdilluh Hâlid b. Ma'dân Yami ve Kela-î'dir. Tâbiîn'den olup Humu.sludur. «IN'yffaınber (S.A.V.)'in ashabından yetmiş kişi ile görüşdünı» denıisştii1. Kendisi Şamlıların nıütemodlerin-dendir. 104» ve bir rivayete göre tarihinde vüfat t-1 mistir.
[829] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/434.
[830] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/434.
[831] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/434.
[832] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/434-435.
[833] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/435.
[834] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/435.
[835] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/435-436.
[836] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/436-437.
[837] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/437.
[838] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/437.
[839] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/437-438.
[840] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/438.
[841] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/438.
[842] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 1/438.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MEDH BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA

MEDH BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Medih, övmek demektir. Birini övmek, ona kemal sıfatlarından birini veya birkaçını izafe etmekle olur. İslam telakkisinde her çeşit kemalin sahibi, kaynağı Allah'tır. Bu sebeple insanlara kemal nisbet etmek, kişiyi nankörlüğe, şirke atabilecek ciddi bir tehlikedir. Bu sebeple övmek veya övünmek pek hoş karşılanmamıştır. Kişi mazhar olduğu her çeşit nimet, fazilet ve kemali Allah'tan bilmeli, O'na nisbet etmelidir. Bu manada nimetin zikir ve beyanı caizdir, bir nevi şükürdür. "Rabbinin nimetini yadet!" (Duha 11) ayeti bir bakıma nimeti yadetmeyi, söylemeyi emreder. Bu övünme olmuyor, nimet, sahibine nisbet ediliyor. Aksi takdirde nefis "nimet benden" yanılgısına bile düşebilir, Allah'a nisbet ederek zikri, bu vartayı önler.
Resulullah, başkasını övmeyi de hoş karşılamamış, zaruret olmadan kişileri yüzlerine karşı övmeyi yasaklamıştır. "Meddahların yüzüne toprak saçın" buyurmuştur.
Son olarak şunu da belirtelim: Alimler, medih yasağını kişide olmayan şeylerle yapılan mübalağalı medhe hamletmişler, hatta bazan övgünün kişiyi hayırda ilerlemeye başkalarını bu hayırda ona uymaya teşvik olacağından, müstahsen olacağını söylemişlerdir. Bu husus bahsin sonunda açıklanacaktır.[1]

?5391 ?1? ?? ??????? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ?? ?????? ????? ??????? ??? ??????? ?????? #? ????????: ????? ??????????. ???????: ??????????? ??????. ???????: ??????????? ?????? ???????????? ?????. ???????: ??????? ????????????? ??? ?????? ??????????? ??? ??????????????????? ????????????[. ????? ??? ????.????? ?????? ?????? ??? ?????? ?? ????? ?
?????? ????? ?????? ??? ???? ?????.??? ????: »?? ?????? ??????????« ??? ??????? ?????? ???? ??? ????? ??????? ????? ???? ?????? ?? ?????? .

1. (5391)- Mutarrif İbnu Abdillah, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Benî Amir heyetiyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gitmiştik.
"Sen bizim efendimizsin!" diye hitap ettik.
"Efendi, Allah'tır!" buyurdular. Biz:
"Fazilette en ileride olanımız, mertlikte en başta gelenimizsin!" dedik. Bize: "Söylediğinizin hepsi bu veya buna yakın bir söz olsun. Şeytan sizi (mübalağalı medihlerde) koşturmasın!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 10, (4806).][2]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, seyyid yani efendi kelimesini hakiki manada insanlara izafe etmeyi yasaklamaktadır. İnsanların alnından tutup, onları gerçek manada idare eden Allah'tır.
Ancak alimler, bunun insanlara, daha hususi manada ferdlere izafe edilerek kullanılmasını caiz görürler. Nitekim Resulullah "Ben ademoğlunun efendisiyim. Bunu söylemem fahr değildir" buyurmuştur. Yani: "Ben bunu övünmek için değil, Allah'ın bana verdiği nimeti tahdisen (zikretmiş olmak için) söylüyorum" demek istemiştir. Nitekim Buhârî'de gelen bir rivayette Hz. Ömer "Ebu Bekr bizim efendimizdir" demiş ve Bilal'i kastederek: "E-fendimizi azad etti" diyerek sözlerini noktalamıştır.
2- Tavl, "dostlara ihsan, düşmanlara yücelik" manasına gelir, mertlik diye çevirdik.
3- "Söylediğinizin hepsi bu.. olsun" diye çevirdiğimiz ibarenin aslı muhtelif manaları ifade edecek mahiyettedir. Bu sebeple şarihler "İki kelimeyle yetinin, mübalağaya yer vermeyin", "Tevazuda mübalağa için, söylediğinizin birini söyleyin", "Buraya ne maksadla geldi iseniz onu söyleyin, sizi ilgilendirmeyen, gayeniz olmayan şeyleri terkedin" gibi manalar anlamışlardır.
4- Hadis, medhi, mübalağalı övgüyü, şeytanın kendi yolunda koşturması olarak tavsif etmektedir. ? ???????????????????? kelimesinin cür'et kökünden gelme ihtimaline binaen mananın: "Şeytan caiz olmayan şeyleri söylemekte sizi cür'etkâr kılmasın" şeklinde olabileceğine dikkat çekilmiştir.
en-Nihaye'de hadisin, "Şeytan size galebe çalıp, sizi elçi ve vekil kılmasın!" manasına geldiği belirtilir. "Çünkü denir, onlar Resulullah'ı övmüşlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm bu davranışlarını beğenmeyerek onları bundan bu suretle men etti." Mirkat'ta hadisin: "Hatırınıza gelen kelimelerle konuşun, şeytanın vekilleri ve elçileri gibi tekellüfe, yapmacıklığa gitmeyin, onun diliyle konuşmayın " demek istediğine dikkat çekilir.[3]

?5392 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????: ???????? ????????? # ???????: ? ????????? ????? ??????? ??????????? ????? ????????? ????????? ???? ??????. ?????????: ??????????? ???????????[. ????? ???????.»?“???????« ?????? ???? ?? ????? ?????? ??? .

2. (5392)- Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in şöyle söylediğini işittim:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim diyordu ki: "Hakkımda, Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları aşırı övgülerde bulunmayın. Şurası muhakkak ki ben bir kulum. Benim için "Allah'ın kulu ve elçisi" deyin." [Buhârî, Enbiya 44, Teysir bu hadisi Müslim'de rivayet ettiğine işaret eder. Ancak rivayet Müslim'de mevcut değildir.)][4]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini medh u sena ederken ümmetinin aşırılığa gitmemesini talep etmektedir. Hıristiyanlar, Hz. İsa'ya uluhiyet nisbet etmişler, Allah'ın oğlu demişler, üç unsurlu tek kabul ettikleri Allah'ın bir unsurunun Hz. İsa olduğunu söylemişlerdir. Şu halde, Müslümanların bu çeşit ifratlara düşmemesi talep edilmiş olmaktadır. Hz. Peygamber abdiyet (kulluk) vasfını, risalet vasfından önce zikretmektedir. Hatta, İslam'ı yeni öğrenenlerin kelime-i şehadeti zikrederken yanlışlıkla bu sırayı ters çevirip "şehadet ederim ki sen Allah'ın elçisi ve kulusun" diyenlere: "Ben önce kul, sonra elçiyim" manasında müdahale edip tashihte bulunmuştur. [5]

?5393 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? # ??????: ???????? ???????? ?????? ????????? ????? ???? ??????. ????? ?????: ???? ????? ???????? ?????? ? ????????? ????????? ??????? ??????? ???????? ????????? ??? ???????? ???? ?????? ??????? ??????? ????? ???? ??????? ??? ????? ???????? ????? ??????[. ????? ??????? ???? ????.????: »???? ??? ?????« ?? ?????? ??“????? ?????? ???????? ??? ???? ???? ???? ???? ????? ???? ?? ???? ???? .

3. (5393)- Hz. Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir başkasını medh u sena etmişti.
"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kestin" buyurdular ve bunu üç kere tekrar ettiler. Sonra da şu açıklamayı yaptılar:
"Bir kimse kardeşini illa da övecekse bari: "Falancayı zannederim, ona Allah kafidir.[6] Ben Allah'a karşı kimseyi tezkiye etmem (çünkü Allah herkesi benden iyi bilir). -Ondan (böyle bir fazilet) biliyorsa- falanca şöyle şöyledir" desin." [Buhârî, Şehadat 16 , Edeb 54, 95; Müslim, Zühd 65, (3000); Ebu Davud, Edeb 10, (4805).][7]

?5394 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ??? ???????? ?? ???????? ?????????????? ??????????[. ????? ???????.»????????« ?? ????? ?????? ??? ????? ???? ???????? ?? ???????. ???? ?? ??? ??? ?‘?? ????? ?????? ??????? ??????? ?? ?? ?????? ???????? ????? ??? ?????? ?? ?? ?????? ???? ??????.??????? »??????????« ????? ?? ???? ???? ????? ?????? ????????.

4. (5394)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), meddahların ağzına toprak saçmamızı emretti." [Tirmizî, Zühd 55, (2396).][8]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, yüzlerine karşı insanların övülmesini yasaklamaktadır. Birincide, Resulullah, övmeyi "kardeşinin boynunu kesmek"le tavsif buyuruyor. Şarihler bunu: "Övülen kişi, bundan hoşlanır ve ucbe, gurura düşer. Bu ise helake götüren bir durumdur. Resulullah kişinin manevî yıkımını "boynunu kesmek" -diğer bir hadiste geldiği üzere "sırtını kesmek"- şeklinde ifade etmiştir" diye açıklar. İbnu Battal, ucba (yaptığı amelin yeteceği kanaatine) düşen bir kimsenin meddahın ifade ettiği mübalağalı olan makamda olduğu zannına düşüp kendinde bulunmayan bu mevsuf (ve de mevhum) makama güvenerek ameli ve hayrını artırma gayretini terkedeceğini, böyle bir halin o kimse hakkında helak olduğunu söyler. Hz. Ömer "övme kesmedir" demiştir.
2- Bu sadedde gelen bir Buhârî hadisinde "Resulullah bir kimsenin bir başkasını övdüğünü ve "övgüde aşırı gittiğini" işitti. Bunun üzerine: "Adamı helak etiniz -veya sırtını kestiniz-" buyurdu" dendiğini görmekteyiz. 5392 numaralı hadiste de olduğu üzere, bu hadiste de Itrâ kelimesi kullanılmaktadır. Itrâ, "kişiyi, kişide olmayan vasıfları da kullanarak mübalağalı şekilde övmek" manasında bir kelimedir. Şarihler, kelimenin bu manasını hesaba katarak, hadislerde gelen övme yasağını mübalağalı övmeye, övmeyi uzatıp gitmeye hamletmişlerdir. Bu sebeple, ihtiyaç halinde kişiyi, yanında, yüzüne karşı övmenin de caiz olacağına hükmeder. Yeter ki ifrata, mübalağaya yer verilmesin. Bu kanaatte olan Buhârî hazretleri ilgili hadise şöyle bir bab başlığı koymuştur. "Övmede uzatmanın mekruh olduğuna ve (kişinin tezkiyede, bildiğini söylemesi gerektiğine dair bab." Şarihler, Resulullah'ın kişi hakkında, yüzüne karşı kısaca övgü beyan ederek tezkiyede bulunan kimseye müdahale edip ayıplamadığını örneklerle gösterir. Hattâbi bir kimsenin güzel davranışları sebebiyle onu benzeri güzel fiillere özendirmek ve başkalarını, böylesi güzel hareketlerinde ona uymaya teşvik etmek için övmede hiçbir mahzur bulunmadığını, bunun hadiste yasaklanan "medih" olmadığını belirtir.
3- Yeri gelmişken tezkiye hususunda İbnu Hacer'in zikrettiği bir açıklamayı kaydedeceğiz. Der ki: "Selef bir kimsenin tezkiye edilmesinde (yani iyi hal sahibi olduğunu tesbitte) "iki şahid gerekir mi, tek şahid yeterli olmaz mı" meselesinde ihtilaf etmiştir. Şafiîler, Malikîler ve Hanefîler'den İmam Muhammed'e göre şahitlikte olduğu gibi iki kişi müreccahtır. Tahavi de bu görüşü tercih etmiştir. Çünkü, o hakem makamındadır. Hakemde sayı aranmaz. Ebu Ubeyd, "tezkiyede üçten aşağının sözü kabul edilmez. Rivayette, sahih olan, tek kişinin sözünün makbul olmasıdır. Zira başkasından nakil ise bu bir haberdir, haberde şahid aranmaz, kendisinden ise, hakim durumundadır, bunda da sayı aranmaz" demiştir.
4- Son hadiste geçen "meddahın ağzına toprak saçmak"tan murada gelince: Burada kötülenen meddah, az yukarıda da belirtildiği gibi, insanları, batıl şeylerle yüzüne karşı övendir. Kişide bulunmayan vasıflarla onu tavsif edendir, övmede mübalağaya kaçandır. Alimler kişide bulunan bir sıfatla onu övmenin bu yasağa girmediğini de belirtirler.
Toprak saçmak, çeşitli te'villere menşe olmuştur. "Bu, onu davranışından dolayı tahkir etmektir, tezlil etmektir", "Ona meddahlığı sebebiyle yüz vermeyin, ihsanda, ikramda bulunmayın; bunlardan mahrum kalsın" demektir, "ağzından çıkan sözlerin, bu davranışının kötü olduğunu, iyi karşılanmadığını ihsasdır, duyurmadır". Övülmüş olan kimseye de bunda bir hatırlatma vardır: Övgü sebebiyle ucba düşme, duyduğun methiyeler seni tuğyana atmasın, sonun şu toprak olmaktır" manasında bir hatırlatma. Bazıları da toprak saçmayı "meddaha dilediğini vermek" diye anlamıştır. Tibi: "Toprak saçmakla, adamı kendinden uzaklaştırmayı, verilecek bahşişlerle dilinden gelecek zararlara karşı ırzını, şerefini korumayı kasdetmiş olması da muhtemeldir" der.[9]
5- Yasak Olan Ve Olmayan Övgünün Farkı:
İbnu Hacer açıklamalarına şöyle devam eder: "Alimler, caiz olan mübalağa ile caiz olmayan mübalağa arasında şöyle bir fark zikrederler: "Caiz olan mübalağayı bir şart veya bir benzetme takip eder. Yasak olanda böyle bir kayıtlama yoktur. Bu husus, ma'sum kişiden sadır olan övmelerde aranmaz. Zira onlar hakkında kayda ihtiyaç duyulmaz. Sahabelerden bazıları hakkında Aleyhissalâtu vesselâm'dan varid olan tavsifler gibi. Bunlarda herhangi bir kayda ihtiyaç duyulmaz. Aleyhissalâtu vesselâm'ın İbnu Ömer hakkında sarfettiği "Abdullah ne iyi kuldur" cümlesinde olduğu gibi.
Gazâli, İhya'da der ki: "Meddah hakkında medhin getireceği zarar şudur: Meddah bazan yalan söyler, bazan övdüğü kimseye övgüsüyle riyakarlık yapar. Hususan, övülen, fasık ve zalim ise. Hz. Enes'in Resulullah'tan naklettiği bir hadiste "Fasık övülürse Rabb Teala gadab eder..." buyurulur. Meddah bazan , muttali olması mümkün olmadığı için tahkik edemediği şeyi söyler. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm: "Zannederim desin" buyurmuştur. Bu, şu misalde olduğu gibi: Kişinin "falan zat ehl-i veradır, müttakidir, zahiddir" demesi gibi. Halbuki buna bedel: "Ben onu namaz kılarken veya haccederken veya kurban keserken gördüm" derse daha uygundur. Çünkü buna muttali olması mümkündür. Fakat övülmüş olan kişi hakkında mahzur devam eder. Çünkü, medhin onun içinde kibir veya ucb hasıl etmeyeceğinden, meddahın övgüsüyle şöhret bulan faziletine güvenerek çalışmaya karşı fütura düşmeyeceğinden emin olunamaz. Çünkü, amelde devamlı olanlar umumiyetle, kendilerini yetersiz gören kimselerdir. Eğer övgü, bu muzır unsurlardan azade ise, onda bir mahzur yoktur, hatta bazı hallerde makbuldür bile. İbnu Uyeyne der ki: "Nefsini hakkıyla bilen kimseye medih zarar vermez." Seleften şöyle diyen de olmuştur: "Kişi yüzüne karşı övülürse şöyle dua etsin: "Allahım Beni insanların bildiği şeylerden dolayı mağfiret buyur, söyledikleri sebebiyle beni muaheze etme! Beni zannettiklerinden de hayırlı kıl." [10]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/202.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/203.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/203-204.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/204.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/204.
[6] "Allah kâfidir" diye çevirdiğimiz ibâre, hesâb kelimesinden gelme ihtimalini de taşır. Bu takdirde "onun hesabını Allah tutucudur" demek olur. (İbnu Hacer).
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/205.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/206.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/206-207.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/207-208.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEMİZLİK (TAHARET) BÖLÜMÜ

? ??????? ???????????? ?

-21 **? ??????? ?????????? ????????? ?**

"Derinin tabaklanması, onun temizlenmesidir"[1]

Bu hadis, bir rivayette ise şu şekilde gelmiştir: **? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?** **"Hangi deri, tabaklanmışsa, temizlenmiş olur"**[2]

Bir başka rivayette ise: **? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?** **"Deri, tabaklandığı zaman, temizlenmiş olur"**[3]

Bir diğer rivayette ise: **? ??????? ?????????? ????????? ?** **"Derinin tabaklanması, onun temizlenmesidir"**[4]

Bu hadisin, bundan başka (farklı) lafızları daha vardır. (Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:)

1. Abdullah ibn Abbâs[5]
2. Muğîre[6]
3. Enes[7]
4. Seleme ibnu'l-Muhabbik[8]
5. Hz. Aişe[9]
6. Ebu Ümâme[10]
7. Meymûne[11]
8. Ümmü Seleme[12]
9. Zeyneb bint Cahş
10. Zeyd b. Sâbit
11. Abdullah ibn Ömer
12. Câbir
13. Abdullah ibn Mes'ud[13]
14. Sevde[14] ve daha bir çokları

Dârekutnî (ö. 385/995), bu hadisi, bir çok yollardan çeşitli lafızlarla sahabeden rivayet edip sonra da şöyle der: "Bu hadislerin senedleri, sahihtir."

Münâvî (ö. 1031/1622)'de **"Teysîr"**de belirttiğine göre; bu hadis, **mütevatir**dir.

Bu meselenin aslı, Tahâvî (ö. 321/933)'nin **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"** adlı eserinde şöyle geçmektedir: "Resulullah (s.a.v)'den, ölmüş hayvanın derisini tabaklamak suretiyle temizlendiğini haber veren, manayı açıklayıcı, (geliş yolları) sahih ve **mütevatir** rivayetler gelmiştir."

(Tahâvî, bu hadislerden bazısını senedleriyle birlikte nakledip daha sonra da devamla) şöyle der: "Ölmüş hayvanın derisini tabaklamak suretiyle temizlendiği hususundaki bu rivayetler, **mütevatir** olarak gelmiştir. Bu da, mananın, görünen yönüdür. Bu (rivayetler), bu rivayetlerin getirdiği (mana)nın aksini bize göstermeyen Abdullah b. Ukeym hadisinden[15] daha uygundur."[16]

Fakat Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi anmamıştır.

-22 **? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????????? ????????????. ???????: ?????????? ????????????? ????? ??????????? ??? ???????. ?????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ???? ????????? ?**

"Resulullah (s.a.v) bir gün iki kabre uğrayıp:
'Bu ikisi azab çekiyorlar. Fakat azabları, büyük bir günah hususunda değil' buyurdu. Sonra da:
'Birisi, idrar sıçramasına karşı korunmazdı' buyurdu"[17]

Bir rivayette ise **? ??? ??????????? ??** **"korunmazdı"** ifadesi vardır.

Diğer bir rivayette ise **? ??? ??????????? ?** **"uzaklaşmazdı"** ifadesi vardır.

(Hadisin devamı şöyle:)

? ???????? ???????? ??????? ??????? ?????????????? ?

"Diğeri ise söz getirip götürmede bulunurdu"

Başka bir rivayette ise bu ifadenin yerine **? ??????? ???????? ??????? ???????? ?** **"(Diğeri ise) insanların etlerini yiyordu"** ifadesi vardır.

Bu hadis, sahih ve bir çok hadis kitabında, pek çok meşhur yollarla bir grup sahabeden gelmiştir. Bu sahabilerden bazısı şunlardır:

1. Ebu Bekre[18]
2. Hz. Aişe[19]
3. Ebu Hureyre[20]
4. Abdullah ibn Ömer[21]
5. Enes[22]
6. Ebu Ümâme[23]

7. Abdullah ibn Abbâs[24]
8. Ya'lâ b. Mürre[25]
9. Câbir[26]
10. Hz. Ali

Bu hadisin, **mütevatir** hadisler içerisinde sayılması, işte bundan dolayıdır. Fakat şimdi bu hadisi, **mütevatir** hadisler içerisinde sayan kimse görememekteyim.

* * *

-23 ? ?????? ???? ????????.? ???????: ???? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'e; deniz (suyunun temiz olup olmadığı) soruldu. O da şöyle buyurdu:
"Denizin suyu, (hem temiz ve hem de) temizleyici ve içinde öleni yemek, helaldir"[27]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[28]
2. Hz. Ali[29]
3. Câbir b. Abdullah[30]
4. Abdullah ibn Abbâs[31]
5. Abdullah ibn Amr[32]
6. Hz. Ebu Bekr es-Sıddîk[33]
7. Enes[34]
8. Abdullah ibn Ömer[35]
9. Abdullah el-Müdlecî[36]
10. el-Firâsî[37]
11. Süleyman b. Musa[38] (mürsel olarak)
12. Yahya b. Ebi Kesîr[39]

Toplam, 12 kişi.

(Derim ki:) Zürkânî (ö. 1122/1710) **"Şerhu'l-Muvatta"**da "Abdest almak için temizlenme" bab başlığında bu hadis ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Bu hadis, İslam'ın temel esaslarından biridir; çünkü imamlar, bu hadisi, itirazsız bir şekilde kabul etmişlerdir. Fıkıhçılar da daha sonraki zamanlar da bu hadisi,ülkeden ülkeye dolaştırmışlardır.

Bu hadisi; Mâlikî mezhebinin büyük imamları, İmam Şâfîî, İmam Ahmed, dört sünen sahibi, Dârekutnî, Beyhakî, Hâkim ve daha bir çokları, bir çok yoldan rivayet etmiştir.

İbn Huzeyme, İbn Hibbân, İbn Mende ve daha bir çokları da, bu hadisin, sahih olduğunu söylemişlerdir.

Tirmizî de dedi ki: 'Bu hadis, hasen-sahihtir.'

Buhârî'ye, bu hadisin sahih olup olmadığı meselesi soruldu. O da: -'Bu, sahih bir hadistir' diye cevap verdi." (Zürkânî'nin sözü burada bitmektedir.)

* * *

-24 ? ??? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????? ???????? ????? ??????? ?

"Allah, temizlik yapılmadan (Abdestsiz, gusülsüz ve teyemmümsüz hiçbir) namazı ve ganimet çalıntısı (maldan da hiçbir) sadakayı kabul etmez"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[40]
2. Üsâme b. Umeyr[41]
3. Enes[42]
4. Ebu Bekre[43]
5. Zübeyr b. Avâm[44]
6. Abdullah ibn Mes'ud[45]
7. İmrân b. Husayn[46]
8. Ebu Saîd el-Hudrî[47]
9. Ebu Hureyre[48]
10. Hasan b. Ali[49]
11. Hasan[50] (el-Basrî'den mürsel olarak)
12. Ebu Kılâbe[51]
13. Hz. Ömer[52]
14. Abdullah ibn Mes'ud[53] (mevkuf olarak)

Toplam, 14 kişi.

-25 ? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ????? ???????? ?

"(Abdest alırken) Allah'ın ismini anmayan (= besmele çekmeyen) kimsenin abdesti yoktur"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Saîd b. Zeyd[54]
2. Ebu Saîd el-Hudrî[55]
3. Ebu Hureyre[56]
4. Ebu Sebre[57]
5. Sehl b. Sa'd[58]
6. Hz. Aişe[59]
7. Hz. Ali[60]
8. Ümmü Sebre[61]
9. Enes[62]

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) Bu konuda rivayet edilen hadislerden birisi şöyledir:

? ???? ????????? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?

"Kim abdest alıp ardından da Allah'ın ismini anarsa, onun, bütün bedeni için bir temizlik olur. Kim de abdest alıp ardından da Allah'ın ismini anmazsa, bu abdest sadece onun abdest (alırken yıkadığı) organları için bir temizlik olur"

Bu hadisi, Dârekutnî (ö.385/995) ile Beyhakî (ö. 458/1066) rivayet etmiştir.

Ebu'ş-Şeyh (ö. 369/979)'de, bu hadisi, Ebu Hureyre yolundan zayıf bir senedle rivayet etmiştir.

Dârekutnî (ö.385/995) ile Beyhakî (ö. 458/1066), bu hadisin, Abdullah ibn Mes'ud yolundan zayıf olduğunu söylemişlerdir.

Yine Dârekutnî (ö.385/995) ile Beyhakî (ö. 458/1066), bu hadisin, ikinci defa Abdullah ibn Ömer yolundan zayıf olduğunu söylemiştir

Râfi' (ö. 623/1225)'de, abdest alırken, besmele çekmenin vacip olmadığına dair bu hadisi delil getirmiştir.

Ebu Ubeyd (ö. 224/839) ise **"Kitabu't-Tuhûr"**da bu hadisi nakletmiştir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)de **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfi'"**de belirttiğine göre; asıl hadis, Ebu Hureyre yolundan gelen hadistir.

(Daha sonra İbn Hacer) derki: "Bu konuda Ebu Saîd el-Hudrî,

10. Saîd b. Zeyd, Hz. Aişe, Sehl b. Sa'd, Ebu Sebre, Ümmü Sebre, Hz. Ali ile Enes'ten de rivayetler gelmiştir.

Daha sonra İbn Hacer, bunların rivayet ettikleri hadisleri nakletmiş ve bu hadislerin geliş yolları ile bunların içerisinde zayıf yoldan gelen hadisleri de aktarmıştır.

Daha sonra İbn Hacer, sözünün sonuna doğru şöyle der: "Ortaya çıkan sonuç şu dur: (Şimdiye kadar naklettiğimiz) hadislerin toplamıyla, (hadisin) kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ise, hadisin, bir aslının bulunduğunu göstermektedir."

Ebu Bekr b. Ebi Şeybe (ö. 235/849)'de derki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bu hadisi söylediği sabittir."

Bezzâr (ö. 292/904)'da derki: "Fakat bu hadis, açıklanıp manası da şöyle olmalıdır: '(Abdest alırken) Allah'ın ismini anmayan kimsenin abdestinin fazileti yoktur' (denilir). Fakat '(abdest alırken) Allah'ın ismini anmayan kimsenin abdesti olmaz' denilemez."

Nevevî (ö.676/1277)'de **"Ezkâr"**da derki: "(Abdest alırken) besmele çekme hususunda zayıf hadisler gelmiştir."

İmam Ahmed (ö. 241/855)'in de şöyle söylediği sabittir: "Abdest alırken besmele çekme hususunda sabit (sağlam) bir hadisin bulunduğunu bilmiyorum."

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'de **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfi'"**de derki: "(Hadisin sabit olup olmadığı hususunda İmam Ahmed'in) bilgisinin olmayışı, (hadisin) sabit olmadığı anlamına gelmez. Bunun bir derece altına (inildiği zaman); (hadisin) sabit oluşu, sıhhatli olma olasılığını meydana getirir. (Hadisin) sabit olmamasından ise, zayıf bile olmadığı anlamı çıkmaz. Dolayısıyla da hüküm yok olmaz. Bunun bir derece altında; (hadisin) bir yoldan sabit olmayışı, sabitliğin, herkesten olmadığı anlamı çıkmaz."

Daha sonra Hafız İbn Hacer, abdest alırken, besmele çekme hususunda gelen hadisleri naklettikten sonra şöyle der:

"Ebu'l-Feth el-Ya'merî dedi ki: 'Abdest alırken, besmele çekme hususunda gelen hadisler; ya (mana bakımından) anlaşılır, (fakat rivayet bakımından) sahih değildir yada (rivayet bakımından) sahih, (fakat mana bakımından) anlaşılır değildir.'

İbnu's-Salâh'da dedi ki: 'Hasen hadisle sabit olan bir mesele, (bu konuda gelen) hadislerin bir araya gelmesiyle de sabit olur.' "(İbn Hacer'in sözü burada bitmektedir.)

Münzirî (ö. 656/1258)'de **"Terğîb"**de bu hadisi Ebu Hureyre yolu ile Saîd b. Zeyd yolundan naklettikten sonra şöyle der: "Bu hadislerin hiç birisi, bu konuda söylenen sözlerden zarar görebilecek nitelikte değildir."

Daha sonra Münzirî derki: "Her ne kadar bu konuda söylenen sözler, bu hadislere zarar verebilecek nitelik de değilse bile, bu konuda hadisler gelmiştir; çünkü bu hadisler, geliş yollarının çok olması sebebiyle birbirini desteklemekte ve kuvvet kazanmaktadır."

Gördüğünüz gibi, Suyûtî (ö. 911/1505) –Allah ona rahmet eylesin- bu konuda aşırıya kaçıp hadisi, **mütevatir** hadisler içerisinde saymıştır. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

-26 ? ????? ?????????? ????????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ?

"Abdest alırken yada bir başka durumda, misvak kullanma ve misvak kullanmayı teşvik etme"[63] **ile ilgili hadisler**

Abdest alırken yada bir başka durumda misvak kullanma ve misvak kullanma ile ilgili hadisler, sahabenin büyük bir kısmından rivayet edilmiştir:

1. Huzeyfe[64]
2. Abdullah ibn Abbâs[65]
3. Fadl b. Abbâs
4. Hz. Aişe[66]
5. Ebu Hureyre[67]
6. Ebu Eyyûb[68]
7. Ammâr b. Yâsir[69]
8. Ümmü Seleme[70]

9. Ebu'd-Derdâ'[71]
10. Ebu Ümâme[72]
11. Sehl b. Sa'd
12. Cübeyr b. Mut'im
13. Ebu't-Tufeyl
14. Enes b. Mâlik[73]
15. Muttalib b. Abdullah
16. Ebu Saîd el-Hudrî [74]
17. Abdullah ibn Ömer
18. Câbir
19. Hz. Ali
20. Vâsile b. el-Eska'
21. Râfi' b. Hadîc
22. Âmir b. Rebîa
23. Abdullah ibn Amr
24. Abbâs
25. Ebu Musa el-Eş'arî
26. Abdullah ibn Mes'ud
27. Ebu Hayre es-Sabbâhî
28. Muâz b. Cebel
29. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî
30. Mihrâz
31. Temâm ibn Abbâs ve daha bir çokları

Bu hadisi; İmam Mâlik (ö. 179/795) **"Muvatta"**da Ma'n b. İsa ile bir çoğu yolundan yaptığı rivayette, İmam Şâfiî (ö. 204/819) ise **"Müsned"**de, Beyhakî (ö. 458/1066)'de **"Sünen"** adlı eserinde ve daha bir çokları, Ebu Hureyre yolundan merfu' olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ????????????? ??????????? ???? ????? ??????? ?

"Ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım, her abdest almada, onlara, misvak kullanmalarını emrederdim"

Münzirî (ö. 656/1258), Ebu Hureyre yolundan gelen bu hadisi, İmam Ahmed ile İbn Huzeyme'nin **"Sahîh"** adlı kitabına dayandırmıştır.

İbn Hibbân (ö. 354/965)'da **"Sahîh"** adlı eserinde, bu hadisi, şu lafızla rivayet etmiştir:

? ???? ?????????? ?????? ????? ??????? ?

"Her namaz için abdest almalarını…"

(Suyûtî'de) **"Câmi"**de,[75] (Ebu Hureyre yolundan gelen) bu hadisin, bir lafzını, İmam Ahmed ile Nesâî'ye (şu lafızla) dayandırmıştır:

? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ????????????? ?????? ????? ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ????????? ?

"Ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım, her namaz için abdest almalarını ve her abdest alırken de misvak kullanmalarını onlara emrederdim"

(**"Câmi"**nin şarihi Münâvî'de) **"Teysîr"**de derki: "Bu hadisin senedi, sahihtir."

Münzirî (ö. 656/1258)'de, bu hadisi, bu lafızla İmam Ahmed'e dayandırdıktan sonra, bu hadisin, hasen senedle rivayet edildiğini söylemiştir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Câmi"**de,[76] bu hadisi, Ebu Hureyre yolundan Hâkim'in**"Müstedrek"** adlı eseri ile Beyhakî'nin **"Sünen"** adlı eserine (şu lafızla) dayandırmıştır:

? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ???????????? ??????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?

"Ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım, her abdest almalarında, misvak kullanmalarını, onlara, farz kılardım. Yatsı namazını da, gecenin son üçte birine (1/3) kadar ertelerdim."

(Münâvî'de) **"Teysîr"**de derki: "Bu hadisin senedi, sahihtir. Nevevî 'de, İbnu's-Salâh gibi, bu hadisin, münker bir hadis olduğunu söylemişler ve bu hadisin kusurlu yönlerini söylemişlerdir."

Zürkânî (ö. 1122/1710)'de "**Şerhu'l-Muvatta"**da derki: "Hâkim dedi ki: 'Bu hadis, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre, sahihtir. Bunun bir illeti (sakıncalı yönü) yoktur.'"

(Zürkânî'nin sözü burada bitmektedir.)

(İmam Mâlik) **"Muvatta"**da, bu hadisi, Ebu Hureyre'den[77] mevkuf olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ??????? ???? ??????? ????? ????????? ??????????? ??????????? ???? ????? ??????? ?

"Resulullah (s.a.v), ümmetine zorluk vereceğinden korkmasaydı, her abdest alışlarında, onlara, misvak kullanmalarını emrederdi"

Taberânî (ö. 360/970)'de, **"Evsat"**da, bu hadisi, (belli) bir senedle rivayet etmiştir.

Münzirî (ö. 656/1258)'de derki: "Bu hadis, Hz. Ali'den merfu' olarak ilk lafzıyla hasendir."

İbn Hibbân (ö. 354/965)'da, **"Sahîh"** adlı eserinde, bu hadisi, Hz. Aişe'den merfu' olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ????????????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ????? ??????? ?

"Ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım, her namaz için abdest alırken, onlara, misvak kullanmalarını emrederdim"

İbn Ebi Şeybe (ö. 235/849)'de, (bu hadisi,) Hassân ibn Atiyye'den merfu' olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ??????????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ?????????? ?

"Abdest, imanın yarısıdır. Misvak da, abdestin yarısıdır"

Bu konuda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in,**"Tahrîcu Ehâdisi Şerhi'l-Kebîr li'r-Râfiî"** adlı eserinin, 'Misvak Kullanma Bab'ına başvurabilirsiniz.

(Yine bu konu ile ilgili olarak) Suyûtî (ö. 911/1505)'nin **"Dürrü'l-Mensûr"** adlı tefsirinde **? ?????? ???????? ??????????? ??????? ??????????? ?????????????? ?** **"Bir zamanlar Rabbi, İbrahim'i, bir takım kelimelerle sınamıştı da, İbrahim, bunları tam olarak yerine getirmişti."** (Bakara: 2/124) ayetinin açıklamasına bakabilirsiniz.

*** * ***

-27 ? ????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ???????? ????????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şekli" ile ilgili hadisler

Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şeklini anlatan hadislerin hepsin de, "ağza su alma" (=mazmaza) ile "burna su çekme" (=istinşak) geçmektedir.

Yine bu hadislerin bir çoğunda, ilk önce, üçer defa elleri yıkama geçmektedir.

Zeylaî (ö. 762/1360) **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"**de Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şekli ile ilgili hadislerin 20 kişiden rivayet edildiğini aynen şöyle anlatmaktadır:

"Derim ki: Hadis alimleri, Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şeklini 20 sahabeden rivayet etmişlerdir. (Bunlar, şunlardır:)

1. Abdullah b. Zeyd b. Âsım[78]
2. Hz. Osman[79]
3. Abdullah ibn Abbâs[80]
4. Muğîre b. Şu'be[81]
5. Hz. Ali[82]
6. Mikdam b. Ma'dikerb[83]
7. Rebî' bint. Muavviz[84]
8. Ebu Mâlik el-Eş'arî[85]
9. Ebu Hureyre[86]
10. Ebu Bekre[87]
11. Vâil b. Hucr[88]
12. Nüfeyr b. Cübeyr el-Kindî[89]
13. Ebu Ümâme[90]
14. Hz. Aişe[91]
15. Enes[92]
16. Ka'b ibn Amr el-Yâmî[93]
17. Ebu Eyyûb el-Ensârî[94]
18. Abdullah ibn Ebi Evfâ[95]

19. Berâ b. Âzib[96]
20. Ebu Kâhil[97]

Bunlar, (rivayet ettikleri) hadislerin hepsinin içerisinde, "ağza su alma" (=mazmaza) ile "burna su çekmeyi" (=istinşak) anmışlardır." (Zeylaî'nin sözü burada bitmektedir.)

Bu konuda daha geniş bilgi için Zeylaî'nin bu kitabına bakabilirsiniz.

Zeylaî, hem bu hadisleri ve hem de bu hadislerin tahriclerini belirtmiştir. Ayrıca bu hadislerin tahrici meselesinde ilavelerde bulunmuştur.

21. Abdullah b. Üneys[98]

Bu hadis ise, Taberânî (ö. 360/970)'nin **"Mu'cemu'l-Evsat"** adlı eserinde geçmektedir.

İbn Hacer (ö. 852/1447) ise **"Tahrîcu Ehâsisi'l-Hidâye"**de, Zeylaî'nin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şekli ile ilgili hadisler hususunda söylemiş olduğu sözü özetlemiştir. Gerekli bilgi için İbn Hacer'in bu kitabına bakabilirsiniz.

İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457)'ın **"Fethü'l-Kadîr"** adlı eserinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şeklini, fiil ve söz yönünden anlatanların hepsi, 22 kişidir. İbnü'l-Hümâm, daha önce ismi geçen sahabilerin hepsini de anmıştır. Ayrıca

22. Amr b. Şuayb, babasından, o da atasından –bu da, Abdullah İbn Amr b.el-Âs'tır-[99] yaptığı rivayeti de ilave etmiştir.

Daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

*** * ***

-27 ? ??????? ?????? ????? ???????? ????????? ????? ????????? ?????????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v) -abdest alırken- sakalının arasına suyu iyice geçirirdi"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes b. Mâlik[100]
2. Hz. Osman[101]
3. Hz. Ali[102]
4. Ammâr b. Yâsir[103]
5. Ebu Eyyûb el-Ensârî[104]
6. Hz. Aişe[105]
7. Abdullah ibn Ebi Evfâ[106]
8. Abdullah ibn Abbâs[107]
9. Abdullah in Ömer[108]
10. Ebu Ümâme[109]

11. Ebu'd-Derdâ'
12. Ümmü Seleme[110]
13. Câbir b. Abdullah[111]
14. Cerîr[112]
15. Cübeyr b. Nüfeyr[113] (mürsel olarak)

Toplam, 15 kişi.

(Derim ki:) İbn Hacer (ö. 852/1447)**"Tahrîcu Ehâdisi Şerhi'l-Kebîr li'r-Râfi'"**de, bu hadisi, Hz. Osman yolundan ankledip sonra da der ki: "Hâkim, bu hadisin şahitlerini; Enes, Aişe, Ali ile Ammâr'dan getirmiştir.

Derim ki: Yine bu konudaki hadis; Ümmü Seleme, Ebu Eyyûb el-Ensârî, Ebu Ümâme, Abdullah in Ömer, Câbir b. Abdullah, Cerîr, Abdullah ibn Ebi Evfâ Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Akbere ile Ebu'd-Derdâ'dan da rivayet edilmiştir.

(Daha sonra İbn Hacer, bunlardan gelen hadisleri nakledip devamla da) der ki: Bu konudaki mürsel hadisi, Saîd b. Mansûr; Velîd'den, o da Saîd b. Sinân'dan, o da Ebi'z-Zâhiriyye'den, o da Cübeyr b. Nüfeyr'den şöyle rivayet etmiştir:

? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ??????????? ??????????? ??????? ??????????? ????? ??????????? ????????? ?????????? ?

"Resulullah (s.a.v), abdest aldığı zaman, parmaklarının ve sakalının arasına suyu iyice geçirirdi. Onun bütün sahabileri de, abdest aldıklarında, sakallarının arasına suyu iyice geçirirlerdi." (İbn Hacer'in sözü burada bitmektedir.)

Bazıları da, Suyûtî (ö. 911/1505)'nin, (**"el-Ezhâr"** da) ismini andıklarına şunu da ilave etmişlerdir:

16. Abdullah b. Akbere

Zeylaî (ö. 762/1360), **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"** adlı eserinde, bunlara, şunları da eklemiştir:

17. Ka'b b. Amr el-Yâmî
18. Ebu Bekre

Böylece (hadisi rivayet edenlerin) sayısı, 18'e ulaşmış olmaktadır.

* * *

-28 ? ????????????? ???? ????????? ?

"Kulaklar, baş(ın meshine dahil)dir"[114]

Kulaklar için ayrıca su almaya ihtiyaç olmayıp mesh edilirler, ayrıca yıkanmazlar demektir.

Tirmizî (ö.279/892), bu hadisi şu yoldan getirmiştir:

1. Ebu Ümâme[115]

İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"**de derki: "Bu konuda bu hadis,şu yollardan da gelmiştir:

2. Abdullah ibn Zeyd[116]
3. Abdullah ibn Abbâs[117]
4. Ebu Hureyre[118]
5. Ebu Musa el-Eş'arî[119]
6. Abdullah ibn Ömer[120]
7. Enes[121]
8. Hz. Aişe" (İbn Hacer'in sözü burada bitmektedir.)

Bazıları, bunlara, şunları da ilave etmişlerdir:

9. Câbir b. Abdullah
10. Semure b. Cündub
11. Süleyman b. Musa (mürsel olarak)

Tirmizî (ö.279/892), "Ebu Ümâme Hadisi" hakkında derki: "Bu hadisin senedi, o kadar sağlam değildir."

İbn Dakîk el-Îd (ö. 702/1302) **"İmâm"**da derki: "Bize göre, bu hadis, hasendie."

Zeylaî (ö. 762/1360)'de **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"**de Abdullah ibn Zeyd Hadisi hakkında derki: "Bu hadis, (senedi) muttasıl olma ve ravileri sika olma bakımından bu konuda senedi en ideal olanıdır."

Bir çok hadisçi derki: "Bu hadisin, Süveyd b. Saîd yolundan geleni hariç, (diğer yollardan gelenlerin) herhangi bir illetli yönü yoktur."

Müslim (ö. 261/875) ise Süveyd b. Saîd yolundan hadis rivayet etmiştir.

Beyhakî (ö. 458/1066)'nin bu konudaki sözü ise şöyledir: "Bu konudaki, tartışma birbirine karışmıştır."

İbnü'l-Kattân (ö. 189/813), Abdullah ibn Abbâs Hadisi hakkında derki: "Bu hadisin senedi, sahihtir. Ravileri de, sikadır."

Dârekutnî (ö. 385/995) isebu hadisin, karışıklık sebebiyle illetli olduğunu söylemiştir; çünkü İbn Cüreyc, bu hadisi, dönüp dolaştırıp bir defasında Atâ' yoluyla Abdullah ibn Abbâs'tan ve diğer bir defasında ise Süleyman b. Musa yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den mürsel olarak rivayet etmiştir.

Bir çok hadisçi de derki: "Bu durum, hadisin değerini zedelememektedir; çünkü İbn Cüreyc'in, bu hadisi, birinci ve ikinci bir şekilde işitmiş olmasını engel teşkil etmemektedir.

Bununla birlikte İbn Hazm (ö. 456/1063)'ın, "Bu hadisin bütün senedleri, zayıftır" sözü; Abdülhakk'ın, "Bu hadisin senedlerinden hiç birisi sahih değildir" sözü ile Beyhakî (ö. 458/1066)'nin **"Hilâfiyât"** adlı eserinde, "Bu hadis, bir çok senedlerle rivayet edilmiş olup bunların senedleri, illetlidir" sözü, (az önce bu hadis ile ilgili yukarıda geçen görüşleri) reddetmektedir.

Bu konuda daha geniş bilgi için Şeyh Abdurrauf el-Münâ
vî (ö. 1031/1622)'nin **"Feyzu'l-Kadîr"** ile Kemâl ibnü'l-Hümâm (ö. 861/1457)'ın **"Fethü'l-Kadîr"** adlı eserine bakabilirsiniz.

Her ne kadar bu hadisi, şimdi, mütevatir hadisler içerisinde sayanlar bulunmasada, **mütevatir** hadisler içerisinde sayılması olasılığından ötürü, bu hadisi, burada getirdim.

Ayrıca Tahâvî (ö. 321/933)'nin, **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"** adlı eserinde, bu konu ile ilgili **? ????? ????????????? ???? ????????? ???????? ????????????? ???????????????? ???? ????????? ? "Kulaklar, baştandır. (Çünkü Peygamber,) başın önünden başlayıp gerisine doğru ellerini götürüp iki kulağını da mesh ediyor"** hadisi ile bunun, Hz. Peygamber (s.a.v)'in eyleminden olduğunu gösteren hadisleri naklettikten sonra

şöyle söylediğini gördüm:

"Ebu Ca'fer dedi ki: Bu hadisler; başın önünden başlayıp kulakların arkasına doğru elleri götürmek suretiyle iki kulağı mesh etmenin hükmünü belirtmektedir. Bununla ilgili rivayetler, **tevatürdü**r. Bunun aksini gösteren rivayetler ise tevatür değildir."

* * *

-29 ? ?????? ????????????? ???? ???????? ?

"Ökçelerin, ateşte vay haline!"[122]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollrdan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Amr[123]
2. Ebu Hureyre[124]
3. Hz. Aişe[125]
4. Câbir b. Abdullah[126]
5. Abdullah b. Hâris b. Cüz' ez-Zebîdî[127]
6. Muaykib[128]
7. Ebu Ümâme el-Bâhilî[129]
8. Ebu Ümâme'nin kardeşi[130]
9. Ebu Zerr[131]

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

10. Hâlid b. Velîd[132]
11. Amr ibnu'l-Âs[133]
12. Yezîd b. Ebi Süfyân[134]
13. Şurahbil b. Hasene[135]

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **"Şerhu Câmii's-Sağîr"**de ve (Muhibbullah ibn Abdişşekür'de) **"Müsellemetu's-Sübût fi'l-Usûl"** adlı kitabın şarihi, bu hadisin, mütevatir olduğunu söylemiştir.

Devamla derki: Bu hadisi, adaletli oldukları kesin bilinen 12 sahabi rivayet etmiştir. Bunların çoğu, Rıdvan Bey'atına katılan sahabilerdir."

İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de derki: "Bu hadis, bir grup sahabeden gelmiştir. Bu hadislerin sened yönünden en sıhhatli olanı, 3 tanedir. Bunlar, 1. Ebu Hureyre,[136] 2. Abdullah ibn Amr,[137] 3. Abdullah b. Hâris b. Cüz' ez-Zebîdî.[138]

Ayrıca Hz. Aişe'den gelen bir hadis daha vardır. Fakat bu hadis, Medine ('ye doğru yola çıkmışken) söylenmiş olup hasendir."

İbn Abdilberr'in sözünde geçen ilk hadis, Buhârî ile Müslim'in**Sahîh**'lerinde geçmektedir. Üçüncü hadis ise; İmam Ahmed, Dârekutnî, Taberânî ile Hâkim'in yanında şu lafızla gelmiştir:

? ?????? ????????????? ????????? ??????????? ???? ???????? ?

"Ökçelerin ve ayak çukurlarının, ateşteki vay haline!"

(Münâvî'nin) **"Teysîr"** adlı eserinde de geçtiği üzere, bu hadisin senedi, sahihtir.

Dördüncüsü ise, Hz. Aişe Hadisi[139] olup bu da, Muvatta ile Müslim'de geçmektedir.

* * *

-30 ? ????? ????????????? ?

"Abdest alırken ayakları yıkama" ile ilgili hadisler

Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şeklini anlatanlar, (abdest alırken ayakları yıkanılacağı hususunda) anlaşma sağlamışlardır. Bunların isimleri, daha önce Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şekli ile ilgili bahiste geçmişti. Ayrıca bunlara, şunlarda ilave edilebilir:

23. Hz. Ömer[140]
24. Abdullah ibn Ömer[141]
25. Übey b. Ka'b[142]
26. Muâviye [143]
27. Muâz b. Cebel[144]
28. Ebu Râfi'[145]
29. Câbir b. Abdullah[146]
30. Temîm b. Gaziyye el-Ensârî[147]
31. Ebu'd-Derdâ'[148]
32. Ümmü Seleme[149]
33. Ammâr b. Yasîr[150]
34. Zeyd b. Sâbit

Kemal ibnü'l-Hümâm (ö. 861/1456)**"Tahrîr"** adlı eserinde anlattığına göre; abdest alma sırasında ayakları yıkama ilgili hadisler, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, mütevatir olarak gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şeklini anlatanlar, (abdest alırken ayakları yıkanılacağı hususunda) anlaşma sağlamışlardır. Bunu anlatanların sayısı, 30'a ulaşmıştır.

"Tahrîr"in şarihi[151] İbn Emîrü'l- Hâcc (ö. 879/1474)'da derki: "Aksine Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alırken ayakları yıkadığı hususunu anlatanların sayısı, 30'u geçmektedir.. Musannifin, bu meseleyi anlatanların 22 kişi olduğu ile ilgili söylediği söze uydum. Bunların bir kısmı, (Musannifin) **"Fethü'l-Kadîr"** adlı eserinde bulunmaktadır."

Daha sonra İbn Emîr, bunların isimlerini belirtmiş ve bunların rivayet ettikleri hadisleri tahric edenleri de kaydetmiştir.

(Devamla da) derki: "Bu hadisi rivayet eden 22 kişiye ek olarak, -yukarıda da geçtiği üzere- 12 kişi daha ilave edilmiştir."

(Yine sözüne devamla) derki: "Böylece bu hadisi rivayet edenlerin toplam sayısı, 34'e ulaşmış olmaktadır. Araştırma yapan kimse, bu konuda daha fazla bilgiler bulabilir." (İbn Emîrü'l- Hâcc'ın sözü burada bitmektedir.)

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Emîrü'l- Hâcc'ın, bu kitabının, üçüncü cüz'ünün baş taraflarına bakabilirsiniz.

Sehâvî (ö. 902/1496) **"Fethu'l-Muğîs"** adlı eserinde abdest alırken ayakları yıkama ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet olunan hadisleri naklettikten sonra Şeyh Ebu İshâk eş-Şîrâzî'nin şöyle söylediğini belirtir:

"Bu hadislerin, 'ahad haberler' olduğu söylenemez; çünkü rivayet olunan bu hadisler, bir araya getirildiğinde, 'manevî **tevatürü'** oluşturmaktadır."

(Sehâvî sözüne devamla) derki: "Yine aynı şekilde bir çok kimse; Hz. Ali'nin kahramanlığı, Hâtem et-Tâî'nin cömertliği ve Deccâl'in gelişini anlatan haberler gibi, bunu da, 'manevî **tevatür**' içerisinde saymıştır." (Sehâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Şeyh Muhibbullah b. Abduşşekur'un)**"Müsellemetu's-Sübût"** adlı eserinde geçtiği üzere; İbnü'l-Cevzî derki: "Mütevatir hadisler, pek çok olup epey bir yekuna ulaşmıştır."

Daha sonra İbnü'l-Cevzî, bu mütevatir hadisler içerisinde, "Abdest alırken ayakları yıkama ile ilgili hadisi" de saymıştır.

(Buhârî şarihi Kastallânî'de) **"İrşâdu's-Sârî"**de, 'Kitabu'l-Vudû' (=Abdest Bölümü')nün 'Bâbu Gusli'r-Ricleyn' (=Ayakları Yıkama Bab'ın)da şöyle der:

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şekli içerisinde, ayaklarını yıkadığı hususunda ondan gelen haberler, **tevatür**dür. Zaten ayakları yıkama, Allah'ın emridir.[152] Yine ayakları yıkamanın Allah'ın emri olduğu meselesi, İbn Huzeyme'den rivayet olunan Amr b. Abese hadisinde şöyle geçmektedir:

? ????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ???????? ?

"Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v), Yüce Allah'ın emrettiği gibi, ayaklarını yıkıyordu"

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ayaklarını mesh ettiğine dair Hz. Ali, Abdullah ibn Abbâs ile Enes'ten gelen rivayete gelince, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bundan geri döndüğü, yine bu sahabilerden gelmiştir." (Kastallânî'nin sözü burada bitmektedir.)

Zürkânî (ö. 1122/1710)'nin **"Şerhu'l-Muvatta"** adlı eserinin 'Kitabu't-Tahâret' (=Temizlik Bölümü'n)de, bunun bir benzeri geçmektedir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in**"Fethu'l-Bârî"** adlı eserinde bu konun aslı aynen şöyle geçmektedir: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in abdest alış şekli içerisinde, ayaklarını yıkadığı hususunda yine O'ndan gelen haberler, **tevatür**dür. Zaten ayakları yıkama meselesi, Allah'ın açık bir emridir; çünkü ayakları yıkamanın Allah'ın emri olduğu meselesi, İbn Huzeyme ile bir çok kimsenin, 'Abdest Almanın Fazilet' (Fadlu'l-Vüdû') bahsinde, uzunca bir şekilde Amr b. Abese'den rivayet ettiği hadis şu şekilde geçmektedir:

? ????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ?

"Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v), Yüce Allah'ın emrettiği gibi, ayaklarını yıkıyordu"

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ayaklarını mesh ettiği meselesi, Hz. Ali, Abdullah ibn Abbâs ile Enes dışında hiçbir sahabeden gelmemiştir. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v)'in, (sonradan) ayakları mesh etme meselesinden geri döndüğü, yine bu sahabilerden gelmiştir."

Abdurrahman ibn Ebi Leylâ'da dedi ki: 'Resulullah (s.a.v)'in sahabileri, abdest alırken ayakların yıkanılacağı hususunda icma' etmiştir.' (Bu rivayeti, Saîd b. Mansûr rivayet etmiştir.)

Tahâvî ile İbn Hazm'da, abdest alırken ayakları mesh etmenin mensuh olduğunu iddia etmiştir." (İbn Hacer'in sözü burada bitmektedir.)

"Tahkîku'l-Mübânî ve Kifayetü't-Tâlibi'r-Rabbânî"de "Abdest Alırken Ayakları Yıkama" ile ilgili bahisde aynen şöyle denilir:

"Müfhim" adlı eserin sahibi Kurtubî (dedi ki:) "(Ayakların yıkanılması mı? Yoksa mesh edilmesi mi gerektiği hususunda şöyle) denilmesi gerekir: Yüce Allah'ın buyruğunda geçen[153] **? ?????????????? ? "Ayaklarınız"** kelimesinin bir önceki **? ??????????? ? "Başlarınız"** kelimesine atfedilerek cerli okunması, '**Ayaklarda mestlerin bulunması halinde ayakların mesh edilmesidir.** Biz, bu kaydı, 'Ayaklarda mestler bulunmaması halinde, Resulullah (s.a.v)'in, ayaklarını mesh ettiğinin sahih olmadığını' yine O'nun eyleminden (öğrendiğimizden ötürü) koyduk. (Bu konuda) Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, ayakları yıkamanın, **mütevatir** olduğunu göstermektedir. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v), bu konuda neyin üzerine mesh edileceği halini de belirtmiştir."

* * *

-31 ? ?????????? ????? ??????????? ?

"Mestler üzerine mesh etme" ile ilgili hadisler

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Muğîre b. Şu'be[154]
2. Hz. Ömer[155]
3. Hz. Ali[156]
4. Sa'd b. Ebi Vakkâs[157]
5. Bilâl[158]
6. Büreyde[159]
7. Cerîr el-Beceli[160]
8. Huzeyfe[161]
9. Amr b. Ümeyye ed-Damrî[162]
10. Ubey b. İmâre[163]
11. Evs b. Ebi Evs es-Sakafî[164]
12. Huzeyme b. Sâbit[165]
13. Safvân b. Assâl[166]
14. Câbir b. Abdullah[167]
15. Ebu Bekre[168]
16. Enes[169]
17. Sehl b. Sa'd es-Sâadî[170]
18. Avf b. Mâlik el-Eşcaî[171]
19. Hz. Aişe[172]

20. Meymûne[173]
21. Sevbân[174]
22. Ebu Eyyûb el-Ensârî[175]
23. Ebu Hureyre[176]
24. Üsâme b. Zeyd[177]
25. Üsâme b. Şerîk[178]
26. Câbir b. Semure[179]
27. Rabîa b. Ka'b el-Eslemî[180]

28. Şerîd[181]
29. Ubâde ibnu's-Sâmit[182]
30. Abdullah b. Revaha[183]
31. Abdullah ibn Abbâs[184]
32. Abdullah ibn Ömer[185]
33. Abdullah ibn Mes'ud[186]
34. Abdurrahman ibn Hasene[187]
35. İsme[188]
36. Amr b. Hazm[189]
37. Müslim[190] (Avsece'nin babası)
38. Ma'kil b. Yesâr[191]
39. Ya'lâ b. Mürre[192]
40. Ebu Umâme el-Bâhilî[193]
41. Ebu Berze el-Eslemî[194]
42. Ebu Saîd el-Hudrî[195]
43. Ebu Talha[196]
44. Şebîb b. Gâlib[197]
45. Zeyd b. Hureym[198]
46. Dahhâk[199] (mürsel olarak)

Toplam, 46 kişi.

(Derim ki:) Hafız İbn Hacer (ö. 852(1447)**"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"**de bu hadisleri, bu sayı denginde nakletmiştir. Ayrıca Suyûtî (ö. 911/1505)'nin **"el-Ezhâr"**da nakletmediği (bazı) hdisleri(n ravilerini) de kaydetmiştir:

47. Hz. Ebu Bekr es-Sıddîk[200]
48. Selmân[201]
49. Abdullah b. Müslim b. Yesâr'ın dedesi Yesâr
50. Ümmü Es'ade el-Ensâriyye
51. Hâlid b. Urfuta
52. Abdurrahman b. Bilâl
53. Amr b. Bilâl[202]
54. Berâ' b. Âzib[203]
55. Mâlik b. Sa'd[204]
56. Mâlik ibn Rabîa es-Selûlî Ebu Meryem
57. Ebu Zerr el-Gıfârî

Görüldüğü üzere, 46'ya, 11 daha isim eklemekle, bu hadisi rivayet eden ravilerin sayısı, 57'yi bulmuştur. Bu tarz, daha önce **? ???? ?????? ??????? ? "Kim söylemediğim bir sözü bana atfederse..."** Hadisi ile ilgili bahiste geçmişti.

Cennetle müjdelenen 10 kişinin, "Mestler üzerine mesh etme Hadisi" ni de rivayet edenler içerisinde bulundukları birazdan gelecektir. Yalnız bu ravilerin bir kısmının ismi, burada geçmemektedir.

58. Hz. Osman
59. Talha b. Ubeydullah
60. Saîd b. Zeyd
61. Zübeyr b. Avâm
62. Abdurrahman b. Avf
63. Ebu Ubeyde b. Cerrâh

Görüldüğü üzere 57'ye 6 tane daha isim eklemekle, bu hadisleri rivayet edenlerin sayısı, 63'ü bulmuştur.

Kemal ibnü'l-Hümâm (ö. 861/1456) **"Fethu'l-Kadîr"** adlı eserinde bu hadisi rivayet ednlerin içerisinde, şunları da saymıştır:

64. Ebu Musa el-Eş'arî
65. Amr ibnu'l-Âs
66. Abdullah b. Harîs b. Cüz'

Görüldüğü üzere 63'e 3 tane daha isim eklemekle, bu hadisleri rivayet edenlerin sayısı, 66'yı bulmuştur.

Bezzâr (ö. 292/904)'ın kaydettiğine göre; (bu konuda) Muğîre b. Şu'be'den gelen hadis, 60 kadar yoldan rivayet edilmiştir.

İbn Mende, bunlardan 45'inin ismini anmıştır.

İmam Ahmed (ö. 241/855), "Mestler üzerine mesh etme hadisi" hususunda, merfu' ve mevkuf olarak 40 tane hadisin bulunduğunu söylemiştir.

İbn Ebi Hâtim (ö. 327/938)'de, bu konuda 41 tane hadisin bulunduğunu söylemiştir.

İbnAbdilberr (ö. 463/1071)'de,**"İstizkâr"**da, derki: "Mestler üzerine mesh etme" ile igili hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, 40 kadar sahabe rivayet etmiştir.

İbnü'l-Münzîr (ö. 309, 310, 318/921, 922, 930), Hasen el-Basrî'nin şöyle söylediğini nakletmiştir: "Resulullah (s.a.v)'in, 'Mestler üzerine mesh ettiğini', onun sahabilerinden 70 kişi bana haber vermiştir."

Ebu'l-Kasım ibn Mende (ö. 470/1070),**"Tezkîre"** adlı eserinde, bu hadisi, rivayet edenlerin isimlerini kaydettiğine göre; (bunların isimleri,) 80 sahabiye ulaşmıştır.

Tirmizî (ö. 279/892) bunlardan bir topluluğu, Beyhakî (458/1066)'de **"Sünen"** adlı eserinde (bunlardan) bir topluluğu, İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de (bunlardan) bir topluluğu ve Kemal ibnü'l-Hümâm (ö. 861/1456)'da **"Fethu'l-Kadîr"** adlı eserinde (bunlardan) bir topluluğu anmıştır.

Sehâvî (ö. 902/1496)'de **"Fethu'l-Muğîs"**de, bu hadisi nakleden sahabeden bazı hafız ravileri toplamış ve bunların sayıları, böylece 80 kişiyi geçmiştir.

Bir grup hadis hafızı, "Mestler üzerine mesh etme" ile igili hadislerin, mütevatir olduğunu belirtmiştir. Bunlardan birisi olan İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'in ifadesine göre; "Mestler üzerine mesh etme" ile igili hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, 40 kadar sahabe rivayet etmiştir.

İmam Ahmed (ö. 241/855)'de, bu hususu şöyle belirtir: "'Mestler üzerine mesh etme' hususunda kalbimde oluşan şey, merfu' ve mevkûf olarak, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sahabesinden 40 hadisin rivayet edilmiş olmasıdır." (Sehâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

(İbn Hacer'de)**"Fethu'l-Bârî"**de derki: "Bir grup hadis hafızı, 'Mestler üzerine mesh etme' (ile ilgili hadislerin) mütevatir olduğunu belirtmiştir. Bazı alimler de, bu hadisin ravilerini toplayıp (bunların sayısı,) 80 kişiyi geçmiştir. Bunların içerisinde, Cennetle müjdelenen 10 kişi de bulunmaktadır.

İbn Ebi Şeybe (ö. 235/849) ve daha bir çoğu da, Hasen el-Basrî'nin şöyle söylediğini nakletmiştir: **"Mestler üzerine mesh etme'** ile ilgili hadisi, sahabeden, 70 kişi bana haber vermiştir." (İbn Hacerin sözü burada bitmektedir.)

Zürkânî(ö.1122/1710)'de **"Şerhu'l-Muvatta'"**da bunun bir benzerini söylemiştir.

(Münâvî'de) **"Feyzu'l-Kadîr"**de derki: "**"Mestler üzerine mesh etme'** ile ilgili hadisler, **tevatür**e ulaşmıştır. Hatta Kemal ibnü'l-Hümâm'da dedi ki: Ebu Hanîfe derki: **'Mestler üzerine mesh etme'** hakkında, bana, gündüzün aydınlığı gibi rivayetlerin gelmesi sebebiyle, mestler üzerine mesh etmenin caiz olduğuna hükmettim.'

Yine Ebu Hanîfe derki: 'Mestler üzerine mesh etmeyi (uygun) görmeyen kimsenin, küfre düşmesinden korkarım; çünkü bu konuda gelen rivayetler, tevatür mesabesindedir.' " (Münâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

Sa'd (ö. 792/1389)'da **"Şerhu Akâidi'n-Nesefî"**de derki: "Kerhî dedi ki: "Mestler üzerine mesh etmeyi (uygun) görmeyen kimsenin, küfre düşmesinden korkarım; çünkü bu konuda gelen rivayetler, tevatür mesabesindedir.' " (Sa'd'ın sözü burada bitmektedir.)

Mâzerî (ö. 536/1141)'de **"Mu'lim"** de derki: "Mestler üzerine mesh yapmanın caiz olmasına gelmesine gelince, bunun delili, mesh konusunda nakledilen hadislerdir. Bazı tabiûn alimlerinin anlattığına göre; bu hadislerin, çok sayıya ulaşması, Ahad Haberler derecesinden yükselip anlam ve kavram bakımından mütevatire ulaştığını göstermektedir."

Kadı İyâz (ö. 544/1149)'da, **"İkmâl"**da, mestler üzerine mesh etme ile ilgili hadisi nakletmiştir.

Mestler üzerine mesh etme ile ilgili hadisin, tevatüre ulaştığını gösteren nasslar, çoktur. Mâzerî ve Kadı İyâz'dan da aktardığımız gibi, bunun tevatür oluşu, lafzî değil de, manevî (mütevatir)dir.

Suyûtî (ö. 911/1505)'de **"Şerhu'l-Elfiyyeti'l-Irâkî"**de, mestler üzerine mesh etme ile ilgili hadisin, mütevatir olup olmadığını açıklamıştır. Tıpkı Suyûtî'nin, **? ???? ?????? ??????? ? "Kim söylemediğim bir sözü bana atfederse..."** hadisine dair bahiste bu hadisin, mütevatir olup olmadığı hususundaki açıklamalarını anlatmamız gibi.

Bu konuda daha geniş bilgi için Suyûtî'nin bu kitabına başvurabilirsiniz.

(Şimdiye kadar) aktardığımız bu rivayetler, mestler üzerine mesh etme ile ilgili hadisin, tevatüre yakın ve -meşhur yada tevatüre benzer– meşhur olduğunu söyleyen kimsenin sözünü reddetmektedir.

Yine bu konuda daha geniş bilgi için İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457)**"Tahrîr"** adlı eseri ile İbn Emîr el-Hacc (ö. 879/1475)'ın bu kitaba yaptığı şerhe[205] başvurabilirsiniz.

İbnü'l-Kassâr'da derki: "Mâlikî imamlarımız, mestler üzerine mesh etmeyi inkar etmeyi, fasıklık kabul etmişlerdir."

İbn Habîb (ö. 347/958)'de derki: "Mestler üzerine mesh etmeyi, ancak rezil ve rüsvay kimseler inkar ederler."

Enes b. Mâlik'e, Ehli Sünnet ve'l-Cemaat'ın[206] ne olduğu soruldu. O da:

"Hz. Ebu Bekr ile Hz. Ömer'i sevmen, Hz. Ali Fatıma'nın oğulları Hasan ile Hüseyin'i karalamaman ve 'mestler üzerine mesh etmendir' diye cevap verdi.

Ebu Hanîfe (ö. 150/767)'ye de, Ehli Sünnet ve'l-Cemaat Mezhebinin ne olduğu soruldu. O da:

"Hz. Ebu Bekr ile Hz. Ömer'i üstün tutma, Hz. Osman ile Hz. Ali'yi sevme ve 'mestler üzerine mesh etmeyi (uygun) görmedir" diye cevap verdi.

* * *

-33 ? ????????????? ????????? ???????? ???????????????? ???????????? ?????? ?????????? ??? ????????? ????? ????????????

"Mestler üzerine mesh etme hususundaki (müddet,) yolcu için üç gün üç ve yerleşik hayat süren kimse (=mukîm) için ise bu (müddet), bir gecedir"[207]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Cem"**de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Üsâme b. Şerîk[208]
2. Berâ'[209]
3. Cerîr[210]
4. Avf b. Mâlik el-Eşcaî[211]
5. Bilâl
6. Hz. Ali[212]
7. Huzeyme b. Sâbit[213]
8. Hz. Ebu Bekr[214]
9. Abdullah b. Müslim ibn Yesâr, babasından, o da atasından
10. Hz. Ömer[215]

11. Enes[216]
12. Abdullah ibn Ömer[217]
13. Hâlid b. Urfuta
14. Ebu Hureyre[218]
15. Amr b. Ümeyye ed-Damrî
16. Büreyde b. Ebi Meryem[219]
17. Mâlik b. Sa'd[220]
18. Safvân b. Assâl[221]
19. Muğîre[222]
20. Ya'lâ b. Mürre es-Sakafî[223]

Toplam, 20 kişi.

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:

21. Hz. Aişe[224]

22. Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Sıddîk, babasından.[225] Bu hadisi, İmam Ahmed, İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve daha bir çokları rivayet etmiştir.

(Suyûtî) **"Mirkâtu's-Suûd"**da derki: "Tahâvî dedi ki: Mestler üzerine mesh etme müddetini belirleme de, Übey ibn İmâre Hadisi gibi, mütevatir rivayetleri hiçbir kimsenin terk etmesi, uygun değildir."

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da Mestler üzerine mesh etme müddetini belirleme ile ilgili rivayetleri aktardıktan sonra aynen şöyle der:

"Mestler üzerine mesh etme hususundaki müddetin (=tevkîtin,) yolcu için 3 (üç) gün 3 (üç) ve yerleşik hayat süren kimse (=mukîm) için ise 1 (bir) 1 (bir) gece olduğu şeklindeki Resulullah (s.a.v)'den gelen bu rivayetler, **tevatür**dür. Bu nedenle de (mestler üzerine mesh etme müddetini belirleme de) Übey ibn İmâre Hadisi gibi, **mütevatir** rivayetleri hiçbir kimsenin terk etmesi uygun değildir."[226]

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz.

İbn Yûnus'da derki: "İbn Mehdî ve Yahya b. Maîn gibi hadis imamları dediler ki: 'İki hadis var ki, bunların aslı da yoktur ve sahih de değildirler. Bunlar, namazda iki tarafa dönüp selam verme ve mestler üzerine mesh etme de müddeti belirleme ile ilgili hadislerdir.' "

Yine bu konuda İbn Vehb'de dedi ki: "Mestler üzerine mesh etme de müddeti belirleme ile ilgili hadisin, aslı yoktur."

Bu, garipsenecek bir durumdur; çünkü namazda iki tarafa dönüp selam verme ile ilgili hadisi, **mütevatir** hadisler içerisinde kabul eden (alimler) olmuştur. Fakat mestler üzerine mesh etme de müddeti belirleme ile ilgili hadis ise -belirttiğimiz gibi- 20'den fazla kimseden gelmiştir. Bu kimselerin içerisinde şunlar da vardır:

1. Hz. Ali Hadisi. Bu hadisi, Müslim rivayet etmiştir.
2. Huzeyme b. Sâbit Hadisi. Bu hadisi de, Ebu Dâvud ile Tirmizî rivayet etmiştir.

Ayrıca Tirmizî derki: "Bu hadis, Hasen-Sahihtir."

İbn Maîn, bu hadisin, sahih olduğunu söylemiştir.

3. Safvân b. Assâl Hadisi. Bu hadisi, Tirmizî rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî derki: "Bu hadis, Hasen-Sahihtir."
4. Ebu Bekr es-Sıddîk Hadisi. İbn Huzeyme ile İbn Hibbân, bu hadisin, sahih olduğunu söylemişlerdir.

Hadisin geliş yollarının çok olması, hadisin, bir aslının ve temelinin olduğunu göstermektedir; çünkü bu hadisin **mütevatir** olduğunu, yine bu hadisi **mütevatir** hadisler içerisinde sayan bir çok kimse söylemiştir. Nitekim biz de, bu hadisi, burada belirtmekle buna işaret ettik. Tahâvî'de bunu bu şekilde açıklamıştır.

Tirmizî derki: "Mestler üzerine mesh etme de müddeti belirleme, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sahabileri ile Tabiûn alimlerinin çoğu ve bunlardan sonra gelen; Süfyân es-Sevrî, İbnü'l-Mübârek, İmam Şâfiî, İmam Ahmed ile İshâk gibi fıkıhçıların görüşüdür…

Bazı ilim adamlarının rivayet ettiğine göre; bazı alimler de, mestler üzerine mesh etme müddetini belirlememişlerdir. Bu da, İmam Mâlik'in görüşüdür. Halbuki mestler üzerine mesh etme müddetini belirlemek, en sıhhatli olanıdır."

İmam Mâlik ile Medine halkının, mestler üzerine mesh etme müddetini belirlemeyi terk etme hususundaki delili;

1. Ubeydullah b. Ömer'in, Nâfi'den, onun da Abdullah ibn Ömer'den yaptığı şu rivayettir:

? ??????? ????? ??? ????????? ??? ????????? ????? ??????????? ?

"(Abdullah ibn Ömer) mestler üzerine mesh etme de müddeti belirlemiyordu."

2. Hammâd b. Zeyd'in, Kesîr b. Şanzîr'den, onun da Hasen'den yaptığı şu rivayettir:

? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????? ??????????? ???????? ?????? ????? ?????? ?

"Resulullah (s.a.v)'in sahabileriyle birlikte yolculuk yaptık. Onlar, müddetsiz ve sınırsız bir şekilde mestler üzerine mesh ediyorlardı."

3. Ukbe b. Âmir'in yaptığı şu rivayettir:

"Ukbe, Dımeşk (bugünkü Şam şehrin)'ın feth edilmesi münasebetiyle Hz. Ömer'in huzuruna geldiğinde, ayaklarında mestler vardı. Hz. Ömer, ona:

"Ey Ukbe! Ne zamandan beri mestlerini (ayaklarından) çıkartmadın?" diye sordu. O da:

"Cumada itibaren 8 gün" diye cevap verdi. Hz. Ömer, tekrar ona:

"İyi yapmışsın. Üstelik Sünnete de isabet etmişsin" dedi.

Bu rivayeti, Hâkim ile Dârekutnî rivayet etmiştir.

Bu konuda rivayet edilen mutlak hadislerin dış görünümü, mestler üzerine mesh etme de müddeti belirlemeyi terk etmeyi ifade etmektedir.

Yine Ebu Dâvud ile bir çoğunun rivayet ettiği Übey ibn İmâre Hadisinde de mestler üzerine mesh etme de müddeti belirlemeyi terk etme ile ilgili açıklama vardır.

Fakat Ebu Dâvud derki: "Bu Übey ibn İmâre Hadisinin senedi hakkında görüş ayrılığı vardır. Hadis, kuvvetli değildir."

Dârekutnî de der ki: "Übey ibn İmâre Hadisi, güvenilir değildir."

İmam Ahmed'de derki: "Übey ibn İmâre Hadisinin senedi bilinmemek-tedir."

Nevevî'de derki: "Übey ibn İmâre Hadisi, hadis otoriterlerinin görüş birliğiyle zayıftır."

* * *

-34 **? ???? ????? ???????? ?????????????? ?**

“Cinsel organına dokunan kimse, abdest alsın”[227]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Büsre bint Safvân[228]
2. Câbir[229]
3. Ümmü Habîbe[230]
4. Sa’d b. Ebi Vakkâs[231]
5. Ebu Hureyre[232]
6. Ümmü Seleme [233]
7. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî[234]
8. Abdullah ibn Amr[235]
9. Abdullah ibn Ömer[236]
10. Hz. Aişe[237]
11. Abdullah ibn Abbâs[238]
12. Ervâ bint Uneys[239]
13. Übey b. Ka’b[240]
14. Enes[241]
15. Kabîsa[242]
16. Muâviye b. Hayde[243]
17. Nu’mân b. Beşîr[244]

Toplam, 17 kişi.

(Derim ki:) **“el-Ezhâr”** nüshalarının bir çoğunda, (bu hadisi rivayet edenler içerisinde birisini daha) görüp onu da buraya aldım. O da:

18. Talk b. Ali[245]

Yalnız Suyûtî, bu nüshalarda geçen Talk Hadisini, dört sünen sahibine dayandırmıştır. Bu konuda tartışılabilinirde; çünkü dört sünen sahibi, bu hadisi, sadece Büsre yolundan nakletmişlerdir.[246] Nitekim Büsre Hadisi, bir çoğunun kitabında geçmektedir.

Talk yolundan gelen bu hadisi, Taberânî rivayet etmiştir.[247]

İbn Hacer (ö. 852/1447) **“Tahrîcu Ehâdisi’l-Hidaye”**de bu Talk hadisini, Taberânî’ye dayandırmıştır.

Daha sonra İbn Hacer derki: “Her ne kadar konuyla ilgili hadisin aksi, Talk’tan rivayet edilmiş olsa da, bu konudaki Talk Hadisi, karışıklık arz etmektedir.”

Tirmizî’de, bu konuda, Talk Hadisinin rivayet edildiğini söylemiştir.[248]

19. Ebu Eyyûb

Ebu Eyyûb Hadisini de, İbn Mâce (ö. 273/886) rivayet etmiştir.

Böylece sahabeden bu hadisi rivayet edenlerin sayısı, 19’a tamamlanmış olmaktadır.

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”** da bu hadisi rivayet edenleri saydıktan sonra aynen şöyle der: “İbn Rüf’a**“Kifâye”**de dedi ki: Kadı Ebu et-Tîbi dedi ki: **‘Erkeklik organına dokunma’** hususunda özel olarak hadisler de rivayet edilmiştir. Bunları, Resulullah (s.a.v)’den 19 sahabi rivayet etmiştir. Buhârî’nin de dediği gibi, bu hadisler içerisinde, en sahih hadis olanı, Büsre Hadisidir.’ “(Suyûtî’nin sözü burada bitmektedir.)

Suyûtî’nin, bazı nüshalardaki 19 **???????? ??????** sözü(nde yer alan tis’a = 9 rakamı); “te” **?** harfinin, “sin” **?** harfinin önüne alınması şeklinde gelmiştir. Bazı nüshalardaki 17 **???????? ??????** sözü(nde yer alan seb’a = 7 rakamı) ise; “sin” **?** harfinin öne alınması ve noktalı “be” **?** harfinin de ondan sonra gelmesi şeklinde olmuştur. [249]

Zürkânî (ö. 1122/1710) **“Şerhu’l-Muvatta”**da aynen şöyle der: “ **‘Cinsel organına dokunan kimsenin abdest alması’** ile ilgili hadis, **mütevatir**dir. Bu hadisi, 17 sahabi rivayet etmiştir. İbn Rüf’a, bu rivayeti, Kadı Ebu et-Tîbi’den aktarmıştır. Suyûtî’de, bu hadisi, **mütevatir** hadisler içerisinde saymıştır.”

Yine daha sonra Zürkânî derki: “Bilesin ki, **‘Cinsel organına dokunan kimsenin abdest alması’** ile ilgili hadis, **mütevatir**dir. Bu hadisi; İmam Mâlik, İmam Şâfîî, İmam Ahmed, dört sünen sahibi, İbn Huzeyme, İbnü’l-Cârûd ve Hâkim rivayet etmiştir.

Bu hadisi; üç kimse, **"Sahih"**lerinde “Büsre”den; İbn Mâce, Câbir ile Ümmü Habîbe’den; Hâkim ise Sa’d b. Ebi Vakkâs, Ebu Hureyre ile Ümmü Seleme’den; İmam Ahmed ise Zeyd b. Hâlid el-Cühenî ile Abdullah ibn Amr’dan; Bezzâr ise Abdullah ibn Ömer ile Hz. Aişe’den; Beyhakî ise Abdullah ibn Abbâs ile Ervâ bint Uneys’den; İbn Mende ise Übey b. Ka’b, Enes, Kabîsa, Muâviye b. Hayde ile Nu’mân b. Beşîr’den rivayet etmiştir. Buhârî’nin de dediği gibi, bu hadisler içerisinde en sahih olanı, Büsre Hadisidir.”

Büsre Hadisinin, sahih olduğunu; İmam Ahmed (ö. 241/855), İbn Maîn (ö. 233/847), Tirmizî (ö. 279/892), İbn Hibbân (ö. 354/965), Hâkim (ö. 405/1014), Dârekutnî (ö. 385/995), Beyhakî (ö. 458/1066) ve Hâzimî (ö. 584/1189) belirtmiştir.

Bazı hadisçiler de derki: “Büsre Hadisi, bütün şekliyle Buhârî’nin şartlarına göre (sahih)dir.”

Ebu Ömer ibn Abdilberr (ö. 463/1071)’de derki: “Ebu Hureyre’nin, Resulullah (s.a.v)’den rivayet ettiği hadis ise şöyledir:

? ???? ??????? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?

“Kim eliyle kadınlık organına dokunursa, bu ona, bir örtü değildir. Bu nedenle de ona, abdest almak gerekir.”

İbnü’s-Seken (ö. 353/963)’de derki: “Bu konuda rivayet edilen hadislerin en güzelini, Abdulhakk **“Ahkâm”** da nakletmiştir.”

Der ki: “Enes Hadisi de, (cinsel organa) dokunmaktan dolayı abdest almanın gerektiğini ifade etmektedir. Cinsel organa dokunmaktan dolayı abdest almanın gerektiğini ifade eden hadisi, için de kadınların ve erkeklerin de bulunduğu 15 sahabe rivayet etmiştir.”

“Fethu’l-Muğîs” adlı kitabın yazarı (Sehâvî’)nin bu konudaki görüşü de şöyledir: “**Cinsel organına dokunmaktan dolayı abdest almanın gerekmesi** de, bu şekilde (mütevatir hadis)dir.

Denilidi ki: “**Cinsel organına dokunmaktan dolayı abdest almanın gerekmesi** ile ilgili hadisi rivayet edenlerin sayısı, 60’ı geçmektedir.” Yine de doğruyu en iyi bilen Allah’tır.

Cinsel organa dokunmaktan dolayı abdest almanın gerektiği, üç imamın görüşüdür.[250] Ebu Hanîfe ise bu konuda Talk b. Ali’nin rivayet ettiği şu hadisi delil getirerek (onlara) muhalefet etmiştir:

? ??????? ?????: ??? ?????? ??????! ??? ????? ??? ????? ????????? ???????? ?????? ??? ??????????? ???????: ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ?

"(Bedevi'ye benzeyen birisi,) Resulullah (s.a.v)'e:
'Ey Allah'ın Resulü! Kişi abdest aldıktan sonra erkeklik organına dokunması hususunda ne buyurursunuz?' diye sordu. Resulullah (s.a.v)'de:
'O (cinsel organı), senin bedeninden bir parça değil midir?' diye cevap verdi."[251]

Bu hadisi; İmam Ahmed, Ebu Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. İbn Hibbân da, bu hadisin, sahih olduğunu söylemiştir.

Tirmizî derki: "Bu hadis, bu konuda rivayet olunan en güzel hadisdir."

Fakat (Büsre Hadisini esas alanlar,) buna, Talk Hadisinin, Büsre hadisiyle nesh edildiği şeklinde cevap vermişlerdir; çünkü Büsre, Mekke'nin Fethi yılında Müslüman olmuştur. Talk ise, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hicretin ilk yılında Mescidi Nebevi'yi yaptığı sırad gelip (Müslüman olduktan) sonra tekrar kavmine geri dönmüştür. Bundan sonra da Talk'ın, bir topluluk içerisinde bulunup bulunmadığı bilinmemektedir.

* * *

-35 ? ??????????? ?????? ??????? ???????? ?

"Ateşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest alınız"[252]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Zeyd b. Sâbit[253]
2. Ebu Hureyre[254]
3. Hz. Aişe[255]
4. Ebu Eyyûb el-Ensârî[256]
5. Ebu Talha[257]
6. Enes[258]
7. Sehl b. el-Hanzaliyye[259]
8. Ebu Musa el-Eş'arî[260]
9. Ümmü Seleme[261]
10. Abdullah ibn Ömer[262]
11. Abdullah ibn Zeyd[263]
12. Ebu Sa'd el-Hayr[264]
13. Muâz[265]
14. Ümmü Habîbe[266]

Toplam, 14 kişi.

* * *

-36 ? ????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?

"Ateşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest almanın gerekme-mesi"[267] **ile ilgili hadisler**

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Câbir[268]

Tirmizî devamla derki: "Bu konuda bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

2. Hz. Ebu Bekr es-Sıddîk[269]

Yalnız Ebu Bekr Hadisi, bu konuda sened yönünden sahih değildir."

Ayrıca Tirmizî, (konu ile ilgili) hadisin, çeşitli yollardan gelişini de belirtmiştir. Daha sonra da derki: "Bu konuda bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

3. Abdullah ibn Abbâs[270]
4. Ebu Hureyre[271]
5. Abdullah ibn Mes'ud[272]
6. Ebu Râfi'[273]
7. Ümmü'l-Hakem[274]
8. Ümmü Âmir[275]
9. Süveyd ibnu'n-Nu'mân[276]
10. Ümmü Seleme[277]" (Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

Sehâvî (ö. 902/1496)'nin **"Fethu'l-Muğîs"** adlı eserinde geçtiği üzere; **"Ateşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest almanın gerektiği yada gerekmediği** ile ilgili her iki hadis hakkında denildi ki: "Bu hadisin ravileri, 60'ı geçmiştir. Yani her iki hadis de, **mütevatir** olmaktadır. Her ne kadar (Suyûtî) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi nakletmemiş olsa bile. Ayrıca bu hadis, daha önce geçen "**Ateşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest almanın gerektiği"** ile ilgili hadisi de nesh etmektedir."

Tahâvî (ö. 321/933), Ebu Dâvud (ö. 275/888), Nesâî (ö. 303/915) ve İbn Hibbân (ö. 354/965)'da**"Sahîh"** adlı eserinde Câbir'in şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:

? ????? ????? ?????????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ?

"Resulullah (s.a.v)'in, en son iki uygulamasından biri, ataeşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest almanın gerekmemesi idi."[278]

Mahleb'de derki: "Cahiliyye döneminde insanlar, az temizlik yapmaya alışkındılar. (İslam Dini geldiğinde ise Müslümanlar,) ateşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest almakla emrolundular. Temizlik, İslam'da yerleşik bir hal aldı ve Müslümanlara kolaylık olması açısından abdest alma şekilleri de yaygınlaştı."

Nevevî (ö. 676/1277)'de derki: "Bu konuda Sahabe ile Tabiûn arasında bir görüş ayrılığı olduğu bilinmektedir. Ayrıca deve etini yeme hariç ateşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest almanın gerekmeyeceği hususunda icma' oluşmuştur."

İmam Ahmed (ö. 241/855); (yenildiğinde, kişi üzerinde) çok kötü koku meydana getirmesi sebebiyle deve etini yemeden ötürü abdest almanın gerektiğini söylemiştir.

İbn Huzeyme (ö. 311/923) ile Şâfiî hadisçilerinden bir çoğu da, bu görüşü tercih etmiştir.

Zürkânî (ö. 1122/1710)'de **"Şerhu'l-Muvatta"**da bunu nakletmiştir.

* * *

-37 ? ????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ?

"Oğlan çocuğunun idrarı(ın değdiği yere) su serpme ve kız çocuğunun idrarını(n değdiği yeri ise) yıkama"[279] **ile ilgili hadisler**

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Ümmü Kays bint Mihsan[280]

Daha sonra Tirmizî derki: "Bu konuda bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:

2. Hz. Ali[281]
3. Hz. Aişe[282]
4. Zeyneb bint Cahş[283]
5. Lübâbe bint Hâris[284]
6. Ebu's-Semh[285]
7. Abdullah ibn Amr[286]
8. Ebu Leylâ[287]
9. Abdullah ibn Abbâs[288]" (Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:

10. Enes[289]
11. Ümmü Seleme[290]
12. Ehli Beyt'ten bir kadın[291]
13. Muhârik[292]
14. Ümmü Kürz el-Huzâî[293]
15. Ebu'l-Esved

A- Ebu's-Semh Hadisi:

· İbn Huzeyme ile Hâkim, bu hadisin, sahih olduğunu söylemişlerdir.

· Buhârî'de derki: "Bu hadis, hasendir."

B- Hz. Ali Hadisi:

· İbn Huzeyme, İbn Hibbân ile Hâkim, bu hadisin, sahih olduğunu söylemişlerdir.

· Hafız İbn Hacer'de derki: "Bu hadisin senedi, sahihtir. Fakat hadisin merfu', mevkuf ve mürsel olup olmadığı hususunda görüş ayrılığı oluşmuştur. Buhârî, bu hadisin, sahih olduğu görüşünü tercih etmiştir. Dârekutnî'de, bu görüşü kabul etmiştir.

C- Lübâbe bint Hâris Hadisi:

· Hâkim, bu hadisin, sahih olduğunu söylemiştir.

· (Münâvî) "Teysîr"de derki: "Bu hadisin senedi, hasendir."

· Tirmizî'de derki: "Bu, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sahabilerinden bir çoğunun, Tabiûn'un ve İmam Ahmed ile İshâk gibi sonraki dönemde gelen alimlerin görüşüdür. Bunlar derler ki: 'Oğlan çocuğunun idrarın(ın değdiği yere) su serpilir. Kız çocuğunun idrarı(nın değdiği yer ise) yıkanır."

Bu hüküm, (çocukların,) mama yemeye başlamalarından öncedir. Mama yemeye başladıklarında, hem oğlan çocuğunun ve hem de kız çocuğunun idrarı(nın değdiği yer tamamen) yıkanır." (Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

Cumhur, bu (konuda gelen) hadisleri şöyle cevaplamıştır: Bu hadislerde geçen **"Su serpme"** ????????? yada **"Su dökme"** ????????? ile kast edilen; (idrarın değdiği yeri) hafifçe yıkamadır; çünkü oğlan çocuğunun idrarı, elbiseye yapışma ve tutma bakımından kız çocuğunun idrarına oranla daha azdır. İşte bundan dolayıdır ki Resulullah (s.a.v), oğlan çocuğunun değil de, kız çocuğunun idrarının fazlaca yıkanmasını emretmiştir.

Ya da bu hadislerde geçen **"Su serpme"** ????????? ile kast edilen; bir yere su akıtmatır; çünkü oğlan çocuğunun idrarı, çıkış yerinin darlığından dolayı (aktığı yerde) ancak bir yerde kalır. Kız çocuğunun idrarı ise, çıkış yerinin genişliğinden dolayı (aktığı yerde) etrafa dağılır. İşte Resulullah (s.a.v), idrarın, dağınık yerde meydana gelmesi sebebiyle, kız çocuğunun idrarının, suyla yıkanmasını emretmiştir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

-38 ? ????????? ???? ???????? ?

"Su (=boy abdesti), su (=meninin gelmesin)den dolayı gerekir"

Bir rivayette ise, bu hadisin başında ???????? **"Ancak"** fazlalığı vardır.[294]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî[295]
2. Übey b. Ka'b[296]
3. Râfi' b. Hadîc[297]
4. Rifâa b. Râfi'[298]
5. İtbân el-Ensârî[299]
6. Ebu Eyyûb[300]

7. Abdurrahman b. Avf[301]
8. Câbir[302]
9. Abdullah ibn Abbâs[303]
10. Ebu Hureyre[304]
11. Enes[305]

Toplam, 11 kişi.

(Derim ki) Bu hadis, **? ????? ?????? ?????? ????????? ???????????? ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?** **"Erkek, kadının dört organı**[306] **arasına çöküp sonra da onunla cinsel ilişki de bulunursa, (her ikisine de) boy abdesti almak vacip olur"**[307] hadisiyle nesh olunmuştur.

(Az önce geçen) bu hadisin, Ebu Hureyre yolundan geldiği hususunda (Buhârî ile Müslim tarafından) görüş birliğine varılmıştır.

Müslim ise, bir rivayette, bu (Ebu Hureyre) hadisine, **? ?????? ???? ???????? ?** **"Meni gelmese bile"** ifadesini ilave etmiştir.[308]

Ebu Dâvud ile Tirmizî ise, (konumuz ile ilgili) hadisi, Übey b. Ka'b yolundan[309] şöyle rivayet etmiştir:

? ?????? ????? ?????????? ??????? ??????? ????????? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ??? ?????? ??????????? ????? ?????? ?????????????? ?????? ?

"(Muhacir ve Ensar'dan bir takım) gençler, suyun (=boy abdestinin), sudan (=meniden) dolayı gerekip gerekmediği hususunu (aralarında) tartıştılar. Bu kural, Resulullah (s.a.v)'in, İslam'ın başlangıcında verdiği bir ruhsat idi. Daha sonra Resulullah (s.a.v), (erkeğin sünnet yerinin, kadının sünnet yerine girmesinden dolayı) yıkanmayı emretmiştir."

* * *

-39 ? ?????? ????????? ???????????? ????? ??????? ????????? ?

"Cünüb kimse uyumak istediği zaman abdest almasının gerekmesi"

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[310]
2. Ammâr b. Yâsir[311]
3. Ebu Saîd el-Hudrî[312] ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu üç kimseden gelen hadisleri naklettikten sonra şöyle der:

"Naklettiğimiz (hadislerde) de görüldüğü üzer; **cünüb kimsenin, uyumak istediği zaman (abdest alması gerektiği)** hususunda Resululah (s.a.v)'den nakledilen haberler, **tevatür**dür."

Bu konuda daha geniş bilgi için Tahâvî'nin bu kitabına başvurabilirsiniz.

* * *

-40 ? ??????????????? ???????? ??????????? ?

"Boy abdesti alma esnasında erkeğin, kadınla aynı kaptan beraberce yıkanması"

1. Bu hadislerden birisi, Abdullah ibn Abbâs'dan[313] gelen şu hadistir:

? ????????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ??? ???????? (???? ???????). ????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ???????? ????????? ???? ??????????? ??????. ?????????: ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????. ???????: ????? ???????? ??? ???????? ?

"Resulullah (s.a.v) bir hanımıyla bir kaptan su almak suretiyle yıkandı. Daha sonra Resulullah (s.a.v), bu kaptan abdest almayı istedi. Hanımı:
'Ey Allah'ın Resulü! Ben, cünüb idim' dedi. Resulullah (s.a.v)'de:
'Su, cünüb olmaz' buyurdu."

Bu hadisi, Tirmizî (ö. 279/892) rivayet etmiştir.

Tirmizî devamla der ki: "Bu hadis, hasen-sahihtir."

2. Yine Tirmizî, bu hadisi, Meymûne'den[314] şöyle rivayet etmiştir:

? ?????? ?????????? ????? ?? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ??????? ???? ???????????? ?

"Ben ve Hz. Peygamber (s.a.v), cünüblükten temizlenmek için aynı kaptan (beraberce) yıkanırdık"

Tirmizî derki: "Bu hadis, hasendir."

Yine Tirmizî devamla derki: "Bu hadis, sahihtir. Bu konuda Hz. Ali[315] Hz. Aişe,[316] Enes,[317] Ümmü Hânî[318] Ümmü Habîbe[319] Ümmü Seleme[320] ve Abdullah ibn Ömer'den[321] de rivayetler gelmiştir." (Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

Zürkânî (ö. 1122/1710) **"Şerhu'l-Muvatta"**da "**Boy abdesti alma esnasında erkeğin, kadınla aynı kaptan beraberce yıkanmasının** mekruh olup olmadığı konusunda aynen şöyle demektedir:

"Sahabe ile Tabiûn'un cumhuru, bunun, kerahatsiz cazi olduğu görüşünü ileri sürmüştür. İmam Ahmed dışında bir çok ülke fıkıhçıları, bu görüş üzerinde birleşmişlerdir. İmam Ahmed ise, kadının, erkekten önce yıkanması halinde kadından artan suyla erkeğin yıkanmasını mekruh görmüştür.

Cumhur'un bu konudaki delili ise Hz. Aişe'den gelen şu sahih hadistir:

? ?????? ?????????? ????? ????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????

??????? ???? ???????????? ?

“Ben ve Resulullah (s.a.v), cünüblükten temizlenmek için aynı kaptan (beraberce) yıkanırdık”

Nitekim bu hadis, biraz önce de geçmişti. Hz. Peygamber (s.a.v), bu işlemi, Meymûne ve bir çok hanımıyla yapmıştı.

İbn Abdilberr de dedi ki: “Bu anlamda nakledilen rivayetler, **müte-vatir**dir.” (Zürkânî’nin sözü burada bitmektedir.)

*** * ***

---

[1] Tabaklama, yaş derinin üzerine toprak döküp veya deriyi toprağa gömüp yada güneşe koyup veyahut değişik bir şekilde kurutup murdar kokusunu gidermek ve onu fesat hükmünden çıkarmakla olur.

Tabaklama suretiyle deri, temizlenmiş olur. Tabaklanmamış deri, pis ve necistir. Ebu Hanife’ye göre; domuz dışında ölmüş bütün hayvanların derileri, tabaklanmak suretiyle derisi temizlenmiş olur.

[2] Müslim, Hayz 105 (366); Nesâî, Ferâ 9; Ebu Dâvud, Libâs 41 (4123); Tirmizî, Libâs 7 (1723); Muvatta, Sayd 17; Dârimî, Edâhî 20 (1991), Büyû’ 35 (2574)

[3] Müsned: 4/254

[4] Taberânî, el-Evsat

[5] Müslim, Hayz 105 (366); Nesâî, Ferâ’ 9; Ebu Dâvud, Libas 41 (4123); Tirmizî, Libas 7 (1723); Muvatta, Sayd 17; Dârimî, Edahi 20 (1991), Büyu’ 35 (2574)

[6] Müsned, 4/254

[7] Taberânî, el-Evsat; Ebu Ya’lâ

[8] Müsned, 3/476, 5/6, 7; Tahâvî Şerhu Meâni’l-Âsâr, 1/471

[9] Ebu Dâvud, Libas 41 (4124); Nesâî, Ferâ’ 9; Muvatta, Sayd 18

[10] Müsned, 5/253; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat

[11] Buhârî, Zekat 61, Zebaih 30, Büyu’ 101; Müslim, Hayz 100 (363); Ebu Dâvud, Libas 41 (4120, 4121); Nesâî, Ferâ’ 5, 9; Tirmizî, Libas 7 (1727); Muvatta, Sayd 16

[12] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat

[13] Taberânî, el-Kebir

[14] Buhârî, Eyman 21; Nesâî, Ferâ’ 9

[15] Abdullah b. Ukeym’den gelen hadiste; ölmüş hayvanın derisinden ve sinirinden faydalanılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu hadis için b.k.z: Nesâî, Fera 10; Ebu Dâvud, Libas 42 (4127, 4128); Tirmizî, Libas 7 (1729)

[16] Tahâvî, Şerhu Meâni’l-Âsâr, 1/469, 471

[17] İnsan dışkı ve idrarının pis olduğu, “Herhangi biriniz heladan gelirse” (Mâide: 5/6) ayetiyle sabittir. Çünkü on ve arkadan çıkan şeyler, necistir. Dolayısıyla da namaz kılmak için bedenin, giyeceklerin ve namaz kılınan yerin temiz olması gerekmektedir. Belirtilen bu yerlerde bir necis bulunması halinde, namaz sahih olmaz. Kişinin hayatı boyunca necisle kıldığı namazı kabul olmaz. Hal böyle olunca, namaz, kılınmamış olduğundan, kişi, kabir azabına müstehak olur.

[18] İbn Mâce, Taharet 26 (349); Müsned, 5/35, 39; Taberânî, el-Evsat

[19] Taberânî, el-Evsat

[20] İbn Mâce, Taharet 26 (348)

[21] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat

[22] Müsned, 5/266; Taberânî, el-Kebir

[23] Müsned, 4/172

[24] Buhârî, Vüdu’ 55, 56, Cenaiz 82, 89, Edeb 46, 49; Müslim, Taharet 111 (292); Tirmizî, Taharet 53 (70); Ebu Dâvud, Taharet 11 (20, 21); Nesâî, Taharet 27; İbn Mâce, Taharet 26 (347); Müsned, 1/225; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[25] Müsned, 4/172

[26] Taberânî, el-Evsat

[27] Bu soru, Hz. Peygamber (s.a.v)’e; denizde balıkçılıkla uğraşan kimseler tarafından sorulmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v), bu soru karşısında deniz suyu için “tahûr” kelimesini kullanmıştı. “Tahûr” kelimesi, hem temiz ve hem de temizleyici anlamına gelen mastar isimdir.

“Meyte” (=ölü) ise, şer’an yenmesi helal olmayacak bir tarzda olmaksızın ölen hayvandır. Bakara: 2/173. ayette, meyte, haram kılınmıştır. Burada ise, denize ait olan meytenin helal olduğu belirtilmektedir. Hadiste kastedilen meyte, “sadece denizde yaşayan hayvanlardan denizde ölmüş olanıdır”, yoksa “mutlak olarak denizde ölen hayvan” kastedilmemiştir.

[28] Ebu Dâvud, Taharet 41 (83); Nesâî, Taharet 47; Tirmizî, Taharet 52 (69); İbn Mâce, Taharet 38 (386); Dârimî, Taharet 53; Hâkim, Müstedrek, 1/141, 142

[29] Hâkim, Müstedrek, 1/143; Dârekutnî, Sünen, 1/34

[30] İbn Mâce, Taharet 38 (388); Müsned, 3/373; Hâkim, Müstedrek, 1/143; Dârekutnî, Sünen, 1/34

[31] Hâkim, Müstedrek, 1/141; Dârekutnî, Sünen, 1/34

[32] Hâkim, Müstedrek, 1/143

[33] Dârekutnî, Sünen, 1/34

[34] Dârekutnî, Sünen, 1/34

[35] Dârekutnî, Sünen, 1/34

[36] Taberânî, el-Kebir

[37] İbn Mâce, Taharet 38 (387)

[38] Abdurrezzak, Musannef, 1/93-96

[39] Abdurrezzak, Musannef, 1/93-96

[40] Müslim, Taharet 224; İbn Mâce, Taharet 2 (272);

[41] Ebu Dâvud, Taharet 31 (59); Nesâî, Taharet 104; İbn Mâce, Taharet 2 (271);

[42] İbn Mâce, Taharet 2 (273)

[43] İbn Mâce, Taharet 2 (274)

[44] Taberânî

[45] Taberânî, el-Kebir

[46] Taberânî, el-Kebir

[47] Taberânî

[48] Bezzâr

[49] Hâtıb, Müttefik ve’l-müfterik

[50] Haris ibn Ebi Şeybe, Müsned

[51] Haris ibn Ebi Şeybe, Müsned

[52] İbn Ebi Şeybe, Musannef

[53] İbn Ebi Şeybe, Musannef

[54] Tirmizî, Taharet 20 (26); İbn Mâce, Taharet 41 (398); Hâkim, Müstedrek, 1/146, 147

[55] İbn Mâce, Taharet 41 (397); Dârimî, Vüdu’ 25; Hâkim, Müstedrek, 1/147

[56] Ebu Dâvud, Taharet 48 (101); İbn Mâce, Taharet 41 (399); Müsned, 2/418

[57] Taberânî, el-Evsat

[58] İbn Mâce, Taharet 41 (400);

[59] Bezzâr

[60] İbn Adiy

[61] Ebu Musa, Marifetü’s-Sahabe

[62] Nesâî, Taharet 62

[63] Hadisin metninde geçen “sivâk” kelimesi; hem diş fırçalamada kullanılan ağaç dalına ve hem de bizzat fırçalama eylemine denir ki, bu da, dişlerin parçası veya benzeri sert bir şeyle fırçalanmasıdır. Bununla birlikte dişlerin kirlerini gideren ve ağzı temizleyen her türlü fırça kullanmak, sünnete uygundur.

[64] Buhârî, Vüdu 73, Cum’a 8, Teheccüd 9; Müslim, Taharet 46 (255); Nesâî, Taharet 2; Ebu Dâvud, Taharet 30 (55); İbn Mâce, Taharet 7 (286); Müsned, 5/382

[65] Müslim, Taharet 48 (256); İbn Mâce, Taharet 7 (288); Müsned, 1/307, 315, 337, 340, 373
[66] Müslim, Taharet 43 (253); Nesâî, Taharet 5, 8; Ebu Dâvud, Taharet 27, 30;
[67] Buhârî, Cum'a 8; Müslim, Taharet 42 (252); Tirmizî, Taharet 18 (22); Ebu Dâvud, Taharet 115 (46); Nesâî, Taharet 7; İbn Mâce, Taharet 7 (287); Muvatta, Taharet 114, 115
[68] Tirmizî, Nikah 1; Müsned, 5/417, 421
[69] İbn Mâce, Taharet 8 (294); Müsned, 4/264
[70] Taberânî
[71] Müsned, 6/451
[72] Ebu Dâvud, Taharet (56); İbn Mâce, Taharet 7 (289); Müsned, 5/263
[73] Nesâî, Taharet 6; Müsned, 3/143, 249
[74] Müsned, 3/30, 69, 81
[75] Suyûtî, Câmiu's-Sağir, H.No: 7509
[76] Suyûtî, Câmiu's-Sağir, H.No: 7511
[77] Muvatta, Taharet 114, 115
[78] Buhârî, Vüdu 38; Müslim, Taharet 18, 19 (235, 236); Ebu Dâvud, Taharet 50 (118, 119, 120); Tirmizî, Taharet 27, 36 (35, 47); Nesâî, Taharet 80, 81, 82; Muvatta, Taharet 1
[79] Buhârî, Vüdu 24, 28, Savm 27; Müslim, Taharet 3, 4 (226); Ebu Dâvud, Taharet 50 (106); Nesâî, Taharet 27, 28, 93
[80] Buhârî, Vüdu 37; Ebu Dâvud, Taharet 50 (117); Nesâî, Taharet 76
[81] Nesâî, Taharet 25, 66; Müsned, 4/244
[82] Ebu Dâvud, Taharet 50 (111); Tirmizî, Taharet 37 (48); Nesâî, Taharet 75
[83] Ebu Dâvud, Taharet 50 (121)
[84] Ebu Dâvud, Taharet 50 (126); Tirmizî, Taharet 25 (33)
[85] Müsned, 5/341; Taberânî; Abdurrezzak, Musannef
[86] Nesâî, Taharet 110
[87] Bezzâr
[88] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[89] Sâid b. Mansur, Sünen; İbn Hibbân
[90] Ebu Dâvud, Taharet 50 (134); Tirmizî, Taharet 29 (37)
[91] Müslim, Taharet 25 (240); Nesâî, Taharet 83
[92] Ebu Dâvud, Taharet 173; İbn Huzeyme; Beyhakî; Ebu Ya'lâ
[93] Ebu Dâvud, Taharet 55
[94] Müsned, 5/417
[95] Taberânî; Ebu Ya'lâ
[96] Müsned, 4/288
[97] Taberânî, el-Kebir
[98] Taberânî, el-Evsat
[99] Ebu Dâvud, Taharet 51 (135); Nesâî, Taharet 105
[100] Ebu Dâvud, Taharet 56 (145); İbn Mâce, Taharet 50 (431); Hâkim, Müstedrek, 1/149
[101] Tirmizî, Taharet 23 (31); İbn Mâce, Taharet 50 (430);
[102] Tirmizî, Taharet 23 (30)
[103] Tirmizî, Taharet 23 (29); İbn Mâce, Taharet 50 (429)
[104] İbn Mâce, Taharet 50 (433); Müsned, 5/417
[105] Hâkim, Müstedrek, 1/149
[106] Taberânî
[107] Taberânî
[108] İbn Mâce, Taharet 50 (432); Taberânî, el-Evsat
[109] Taberânî, el-Kebir
[110] Taberânî, el-Kebir
[111] Taberânî, el-Kebir
[112] İbn Adiy
[113] İbn Adiy
[114] Hadis, kulakların başın hükmüne tabi olduğunu, bu nedenle de kulaklar için ayrıca su almaya gerek olmayıp meshedildiğini göstermektedir.
[115] Tirmizî, Taharet 29 (37); Ebu Dâvud, Taharet 50 (134); İbn Mâce, Taharet 53 (444); Müsned, 5/268
[116] İbn Mâce, Taharet 53 (443)
[117] Dârekutnî; İbnü'l-Kattân
[118] İbn Mâce, Taharet 53 (445)
[119] Taberânî, el-Evsat
[120] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/34
[121] Taberânî, el-Evsat, es-Sağir
[122] Hadis, abdest alırken abdest organlarının dikkatlice yıkanması, kuru ve su değmemiş bir nokta bırakılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Bu hususta bütün abdest organları, buna dahildir. Yalnız abdest organlarının yıkanması sırasında en fazla ihmale uğraması muhtemel olan organ, ayak ökçeleridir. Çünkü abdest organları yıkanırken buranın yıkanması hususunda yeterli titizlik gösterilmeyebilir. İşte hadis, bu hadis bu hususa dikkat çekmektedir.
[123] Buhârî, İlim 3, 30, Vüdu 27, 29; Müslim, Taharet 26 (241); Ebu Dâvud, Taharet 46 (97); Nesâî, Taharet 89; Muvatta, Taharet 5
[124] Buhârî, Vüdu 30; Müslim, Taharet 28 (242); Tirmizî, Taharet 28 (242); Nesâî, Taharet 89; İbn Mâce, Taharet 55 (453)
[125] Müslim, Taharet 25 (240); İbn Mâce, Taharet 55 (451); Muvatta, Taharet 1
[126] İbn Mâce, Taharet 55 (454); İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/19
[127] Müsned, 4/191; Hâkim, Müstedrek, 1/162; Taberânî, el-Kebir
[128] Müsned, 3/426; Taberânî, el-Kebir
[129] Taberânî, el-Kebir; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/19
[130] Taberânî, el-Kebir; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/19
[131] Abdurrezzak, Musannef
[132] İbn Mâce, Taharet 55 (455)
[133] İbn Mâce, Taharet 55 (455)
[134] İbn Mâce, Taharet 55 (455)
[135] İbn Mâce, Taharet 55 (455)
[136] Buhârî, Vüdû' 30; Müslim, Tahâret 28 (242) Tirmizî, Tahâret 31 (41); Nesâî, Tahâret 89; İbn Mâce, Tahâret 55 (453)
[137] Buhârî, Vüdû' 27, 29, İlm 3, 30; Müslim, Tahâret 26 (241); Ebu Dâvud, Tahâret 46 (97); Nesâî, Tahâret 89; Muvatta', Tahâret 5
[138] Hâkim, Müstedrek, 1/162; İmam Ahmed, Müsned, 4/191; Taberânî, el-Kebîr
[139] Müslim, Tahâret 25 (240); Muvatta', Tahâret 1; İbn Mâce, Tahâret 55 (451)
[140] Nesâî, Taharet 109
[141] Taberânî
[142] Taberânî, el-Evsat
[143] Taberânî, el-Evsat
[144] Ebu Dâvud, Taharet 50 (125); Taberânî, el-Evsat
[145] Tirmizî, Taharet (54); Taberânî, el-Kebir; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/36
[146] Taberânî, el-Evsat
[147] Taberânî, el-Evsat; İbn Huzeyme, Sahih, (201)

[148] Taberânî, el-Kebir
[149] Taberânî
[150] İbn Mâce, Taharet 50 (429);
[151] İbn Emîrü'l- Hâcc, İbnü'l-Hümâm'ın, Fıkıh Usûlü ile ilgili **"et-Tahrîr"** adlı eserini, **"et-Takrîr ve't-Tahbîr"** adıyla şerh etmiştir.
[152] B.k.z: Mâide: 5/6
[153] Mâide: 5/6
[154] Buhârî, Vüdu 35, 48, 49, Salat 7, 25, Cihad 90, Meğazi 80, Libas 10, 11; Müslim, Taharet 77, 79, 81, 82 (274); Ebu Dâvud, Taharet 59 (149, 150, 151); Tirmizî, Taharet 72 (97, 98, 99, 100); Nesâî, Taharet 87, 96, 97, 100; İbn Mâce, Taharet 84 (545), 85 (550); İbn Mâce, Taharet 84 (545 Taharet 42
[155] Buhârî, Vüdu 51; Müsned, 1/35, 49, 54
[156] Ebu Dâvud, Taharet 62 (162); Nesâî, Taharet 99, 100; Müsned, 1/100, 113, 118
[157] Buhârî, Vüdu 51; Nesâî, Taharet 96; Müsned, 1/169
[158] Müslim, Taharet 84 (275); Ebu Dâvud, Taharet 59 (153); Tirmizî, Taharet 75 (101); Nesâî, Taharet 86, 96; İbn Mâce, Taharet 89 (561)
[159] Müslim, Taharet 86 (277); Ebu Dâvud, Taharet 66 (172); Tirmizî, Taharet 45 (61); Nesâî, Taharet 101; İbn Mâce, Taharet 84 (549); Müsned, 5/358
[160] Buhârî, Salat 25; Müslim, Taharet 73 (272); Tirmizî, Taharet 70 (93); Nesâî, Taharet 96; Ebu Dâvud, Taharet 59 (154); İbn Mâce, Taharet 84 (544); Müsned, 4/361, 364
[161] Müsned, 5/382
[162] Buhârî, Vüdu 51; Nesâî, Taharet 96; Müsned, 5/288, 4/179
[163] Ebu Dâvud, Taharet 60 (158); İbn Mâce, Taharet 87 (557)
[164] Ebu Dâvud, Taharet 62 (160)
[165] Ebu Dâvud, Taharet 560 (157); Tirmizî, Taharet 71 (95); İbn Mâce, Taharet 86 (554); Müsned, 5/213
[166] Tirmizî, Taharet 71 (96), Da'vat 102 (3529, 3530); Nesâî, Taharet 98; İbn Mâce, Taharet 86 (554); Müsned, 4/240
[167] Tirmizî, Taharet 75 (102); İbn Mâce, Taharet 85 (551)
[168] İbn Hibban, Sahih, (184); İbn Huzeyme, Sahih
[169] İbn Mâce, Taharet 84 (548); Muvatta, Taharet 8
[170] İbn Mâce, Taharet 84 (547)
[171] Dârekutnî, Sünen, 1/193, 194; Taberânî, el-Evsat
[172] Müslim, Taharet 85 (276); Nesâî, Taharet 99; İbn Mâce, Taharet 86 (552); Müsned, 6/110
[173] Dârekutnî, Sünen, 1/193; Müsned, 6/333
[174] Ebu Dâvud, Taharet (146); Müsned, 5/281
[175] Müsned, 5/421; Taberânî, el-Kebir
[176] Taberânî, el-Evsat
[177] Nesâî, Taharet 96; Taberânî, el-Kebir
[178] Taberânî,
[179] Taberânî,
[180] Taberânî, el-Kebir
[181] Taberânî, el-Kebir
[182] Taberânî, el-Kebir
[183] Taberânî, el-Kebir
[184] Müsned, 1/323, 366; Taberânî, el-Evsat
[185] İbn Mâce, Taharet 84 (546); Taberânî; Ebu Ya'lâ
[186] Taberânî, el-Kebir
[187] Taberânî, el-Kebir
[188] Taberânî, el-Kebir
[189] Taberânî, el-Kebir
[190] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[191] Taberânî, el-Kebir
[192] Taberânî,
[193] Müsned, 5/257; Taberânî, el-Kebir
[194] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[195] Taberânî, el-Evsat
[196] Taberânî, es-Sağir
[197] İbn Mende, Marifetu's-Sahabe
[198] Ebu Nuaym,
[199] Sâid b. Mansur
[200] İbn Huzeyme, Sahih; İbn Hibbân
[201] İbn Mâce, Taharet 89 (563); Müsned, 5/439, 440
[202] İbn Mâce, Taharet 84 (546); Müsned, 1/186
[203] İbn Mâce, Taharet 89 (562)
[204] Taberânî, el-Evsat
[205] Bu kitabın adı, "et-Takrîr ve't-Tahbîr" dir.
[206] Ehl-i Sünnet, genel olarak, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetine ve ashabının yoluna bağlı olan ve onların izlediği dini yol ve metodu benimseyen kimselere verilen isimdir. Bunlar, genellikle, Matıridiler, Eş'ariler ve Selefilerdir.
Burada, özel olarak, Ehl-i Sünnetten bahsedilmektedir..
[207] Bu müddet, mest üzerine meshedildiği andan itibaren değilde, abdestin bozulduğu andan itibaren başlar. Müddetin, kişinin abdestinin bozulduğu andan itibaren başlamasının sebebi; mestlerin, abdestsizlik ahlinin ayaklara geçmesini önlemesinden dolayıdır. Meshetme müddeti bitince, kişi, mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkadıktan sonra namaz kılabilir.
[208] Taberânî, el-Kebir
[209] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[210] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[211] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr
[212] Müslim, Taharet 85 (276); Nesâî, Taharet 99; İbn Mâce, Taharet 86 (552); Müsned, 1/113
[213] Ebu Dâvud, Taharet 60 (157); Tirmizî, Taharet 71 (95); İbn Mâce, Taharet 86 (553, 554); Taberânî, el-Kebir
[214] İbn Huzeyme, Sahih; İbn Hibbân, Sahih
[215] İbn Mâce, Taharet 87 (557)
[216] Taberânî, el-Evsat
[217] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr; Ebu Ya'lâ
[218] İbn Mâce, Taharet 86 (555)
[219] Taberânî, el-Kebir
[220] İbn Huzeyme, Sahih; İbn Hibbân, Sahih
[221] Tirmizî, Taharet 71 (96), Da'vat 102 (3529, 3530); Nesâî, Taharet 98; Müsned, 4/240
[222] Zeylaî, Nasbu'r-Raye, 1/180; Taberânî, el-Evsat
[223] Taberânî, el-Kebir
[224] Müslim, Taharet 85 (276); Nesâî, Taharet 99; İbn Mâce, Taharet 86 (552)
[225] İbn Mâce, Taharet 86 (556); İbn Huzeyme, Sahih; İbn Hibbân, Sahih
[226] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/81
[227] Kişi, cinsel organına dokunduğu zaman abdestinin bozulup bozulmadığı konusu tartışmalıdır. Bazı sahabiler ile alimlere göre, cinsel organa dokunma abdest almayı gerektirmektedir. Bazı sahabiler, alimler ve Hanefilere göre ise cinsel organa dokunma abdest almayı gerektirmemektedir. Hanefiler bu konuda Talk hadisini esas almışlardır. Hadis tenkitçileri; Talk hadisini, cinsel organa

dokunmaktan dolayı abdest almanın gerektiğini ifade eden Büsre hadisinden daha sıhhatli bulmuşlardır. Büsre hadisini; "cinsel organa dokunmak çok kere küçük su dökmek içindir ve pislik çıktığı için abdest bozulur" şeklinde yorumlamak mümkündür. Ayrıca cinsel organın, insan vücudundan bir parça olması, ona dokunmakla abdestin bozulmayacağına sebep gösterilmiştir. Sebep devam ettiği müddetçe hükmün de devam edeceği bir gerçektir.

[228] Ebu Dâvud, Taharet 70 (181); Tirmizî, Taharet 61 (82, 83, 84); Nesâî, Taharet 118; İbn Mâce, Taharet 63 (479); Muvatta, Taharet 58

[229] İbn Mâce, Taharet 63 (480)

[230] İbn Mâce, Taharet 63 (481); Hâkim, Müstedrek, 1/138

[231] Muvatta, Taharet 59; Hâkim, Müstedrek, 1/138

[232] Hâkim, Müstedrek, 1/137, 138; Taberânî, es-Sağir, el-Evsat

[233] Hâkim, Müstedrek, 1/138

[234] Müsned, 5/194; Hâkim, Müstedrek, 1/138; Taberânî, el-Kebir,

[235] Müsned, 2/223; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat

[236] Muvatta, Taharet 60; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[237] Hâkim, Müstedrek, 1/138; Bezzâr; Ebu Ya'lâ

[238] Beyhakî

[239] Beyhakî; Hâkim, Müstedrek, 1/138

[240] İbn Mende

[241] İbn Mende

[242] İbn Mende

[243] İbn Mende

[244] İbn Mende

[245] Taberânî, el-Kebir

[246] Ebu Dâvud, Tahâret 70 (181); Tirmizî, Tahâret 61 (82, 83, 84); Nesâî, Tahâret 118; İbn Mâce, Tahâret 63 (479); Muvatta', Tahâret 58

[247] Taberânî, el-Kebîr

[248] Tirmizî, Tahâret 62 (85)

[249] Burada anlatılmak istenen mesele; Arapça harfler yer değiştiği zaman, hadisi rivayet edenlerin, 19 mu, yoksa 17 kişi mi olduğu meselesi de değişmektedir. Normal nüsha da, hadisi rivayet edenlerin sayısı, 17 kişi. Diğer bazı nüshalarda ise, 19 kişi. Bu karışıklık, işte harflerin yer değiştirmesi sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Böylece hadisi rivayet edenlerin, 17 kişi değil de, 19 kişi olduğu böylece ispatlanmış olmaktadır.

[250] Bunlar; İmam Şâfiî, İmam Ahmed ile İmam Mâlik

[251] Ebu Dâvud, Tahâret 71 (182, 183); Tirmizî, Tahâret 62 (85); Nesâî, Tahâret 119; İbn Mâce, Tahâret 64 (483)

[252] Ateşte pişen bir şeyi yemeden ötürü abdestli bir kimsenin tekrar abdest alıp almaması meselesi ihtilaf konusu olmuştur.

Bir grup sahabe ile bazı alimler, bu hadisle amel ederek ateşte pişen bir şeyin yenilmesinden ötürü tekrar abdest alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunlar, yukarıda ismi geçen kimseler ile Ömer b. Abdulazizi, Hasan Basri ve Ebu Kılabe.

Ateşte pişmiş yiyecek sebebiyle abdest almanın sebebi; benzerini meleklerin asla yapmayacağı dünya nimetlerinden en üst düzeyde yararlanma olduğu, böyle bir yiyeceği yemek suretiyle meleklere benzemekten uzaklaşmaya sebep olacağı ve ateşte pişmiş yiyeceğin, kişiye, cehennem ateşini hatırlatacağı, bu ise, insanın kalbinin meşgul olacağı" şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Yalnız bu iddialar ve gerekçeler, gerçekçi değil.

[253] Müslim, Hayz 90 (351); Nesâî, Taharet 122;

[254] Müslim, Hayz 90 (352); Nesâî, Taharet 122; Tirmizî, Taharet 58 (79); Ebu Dâvud, Taharet 76 (194); İbn Mâce, Taharet 65 (485)

[255] Müslim, Hayz 90 (353); İbn Mâce, Taharet 65 (486)

[256] Nesâî, Taharet 122; Taberânî, el-Kebir

[257] Nesâî, Taharet 122; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr; 1/162

[258] İbn Mâce, Taharet 65 (487); Abdurrezzak, Musannef, 1/172 (670)

[259] Müsned, 4/180

[260] Müsned, 4/397; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/155

[261] Müsned, 6/292; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/155

[262] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr

[263] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat

[264] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat

[265] Bezzâr

[266] Nesâî, Taharet 122; Müsned, 6/327; Abdurrezzak, Musannef, 1/172 (665, 666)

[267] Sahabenin, mezhep imamlarının ve alimlerin çoğu; bu konudaki hadisi esas alarak, ateşte pişmiş yiyecekleri yemeden ötürü abdest almanın gerekmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir.

[268] Tirmizî, Taharet 59 (80); Ebu Dâvud, Taharet 75 (191, 192); Nesâî, Taharet 123; İbn Mâce, Taharet 66 (489); Muvatta, Taharet 25

[269] Buhârî, Vüdu 50; Bezzâr; Ebu Ya'lâ

[270] Buhârî, Vüdu 50, Et'ime 18; Müslim, Hayz 91 (354); Ebu Dâvud, Taharet 75 (187); Nesâî, Taharet 122, 123; İbn Mâce, Taharet 66 (488); Muvatta, Taharet 91

[271] İbn Mâce, Taharet 66 (493); Bezzâr; Ebu Ya'lâ

[272] Müslim, Hayz 94 (357)

[273] Ebu Dâvud, Taharet 75 (197)

[274] Buhârî, Vüdu 50, Ezan 43, Cihad 92, Et'ime 20, 26; Müslim, Taharet 92 (355); İ Tirmizî, Et'ime 33 (1837); İbn Mâce, Taharet 66 (490)

[275] Taberânî, el-Kebir

[276] Buhârî, Vüdu 51, 54, Cihad 123, Meğazi 35, 38, Et'ime 7, 9, 51; Nesâî, Taharet 124; İbn Mâce, Taharet 66 (492); Muvatta, Taharet 20

[277] Nesâî, Taharet 123; İbn Mâce, Taharet 66 (491)

[278] Ebu Dâvud, Taharet 75 (191, 192); Nesâî, Taharet 123; İbn Mâce, Taharet 66 (489); Muvatta, Taharet 25

[279] Bu rivayet, oğlan çocuklarının idrarı ile kız çocuklarının idrarı arasında bir ayırım yapmaktadır. Bununla ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Hanefilere göre; kız ve oğlan çocuğu, idrarlarının yıkanması hususunda eşittirler.

[280] Buhârî, Vüdu 59; Müslim, Taharet 101, 104; Nesâî, Taharet 188; Tirmizî, Taharet 54; İbn Mâce, Taharet 77 (524); Dârimî, Vüdu 63; Muvatta, Taharet 110; Müsned, 4/356, 464

[281] Ebu Dâvud, Taharet 135 (377); İbn Mâce, Taharet 77 (525)

[282] Buhârî, Vüdu 59; Müslim, Taharet 101, 102 (286); Nesâî, Taharet 189; İbn Mâce, Taharet 77 (523)

[283] Taberânî,

[284] Buhârî, Vüdu 59; Ebu Dâvud, Taharet 135 (375); İbn Mâce, Taharet 77 (522); Müsned, 4/239, 240, 255, 256

(Bu, Ümmü Fadl b. Abbâs b. Abdulmuttalib'dir.)

[285] Ebu Dâvud, Taharet 135 (376); Nesâî, Taharet 189; İbn Mâce, Taharet 77 (526); Hâkim, Müstedrek, 1/166

[286] Taberânî, el-Evsat

[287] Müsned, 4/348

[288] Dârekutnî

[289] Taberânî, el-Kebir

[290] Ebu Dâvud, Taharet 135 (379)

[291] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/94

[292] Hâkim, Müstedrek, 1/166

[293] İbn Mâce, Taharet 77 (527)

[294] Burada kinayeli olarak boyabdesti, "su" şeklinde belirtilmiştir. Boy abdestinin gereği olarak ta, "meni"nin gelmesi gösterilmiştir. Bu hüküm, İslam'ın başlangıcında geçerliydi. Daha sonra bu hüküm kaldırılmış. Dört mezhebin icma ettiği görüşe göre de; guslün gerekmesi için, meni gelmese bile, erkeklik organının uç kısmının kadının organına girmesi gerekmektedir.

[295] Müslim, Hayz 80 (343); Müsned, 3/7, 36, 47; Ebu Ya'lâ, Müsned, (1236); İbn Huzeyme, Sahih, (233)

[296] Ebu Dâvud, Taharet 84 (214, 215); Tirmizî, Taharet 81 (110); Müsned, 5/115, 116

[297] Müsned, 4/143; Taberânî, el-Evsat

[298] Müsned, 5/115; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[299] Müslim, Hayz 80 (343); Müsned, 4/342

[300] Buhârî, Vüdu' 34; Müslim, Hayz 81-83 (343-345); Ebu Dâvud, Taharet 84 (217); Nesâî, Taharet 132
[301] Bezzâr
[302] Bezzâr
[303] Tirmizî, Taharet 81 (112); Bezzâr; Ebu Ya'lâ
[304] Taberânî, el-Evsat; Bezzâr
[305] İbn Şâhîn, Nesh ve'l-Mensuh
[306] Dört organla neyin kastedildiği hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu konuda çeşitli yorumlar yapılmıştır. Fakat burada asıl kastedilen husus; cinsel ilişki olup Resulullah (s.a.v) ise bu hususu kinaye ederek açıkça söylemekten kaçınmıştır.
[307] Buhârî, Gusl 28; Müslim, Hayz 87 (348); Ebu Dâvud, Tahâret 84 (216); Nesaî, Tahâret 129; İbn Mâce, Tahâret 111 (610); Muvatta', Tahâret 71
[308] Müslim, Hayz 87 (348)
[309] Ebu Dâvud, Tahâret 84 (214, 215); Tirmizî, Tahâret 81 (110); Müsned: 5/116
[310] Buhârî, Gusl 25, 27; Müslim, Hayz 25 (306); Ebu Dâvud, Taharet 87 (221); Nesâî, Taharet 167; Tirmizî, Taharet 88 (120); Muvatta, Taharet 76
[311] Müsned, 4/320
[312] Muvatta, Taharet 78; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/200
[313] Buhârî, Gusl 3; Müslim, Hayz 48 (323); Tirmizî, Taharet 48 (65); Müsned, 1/243
[314] Müslim, Hayz 47 (322); Tirmizî, Taharet 46 (62); İbn Mâce, Taharet 37 (377)
[315] İbn Mâce, Taharet 34 (375)
[316] Buhârî, Gusl 2, 9; Müslim, Hayz 59 (331), 41, 42 (319, 320); Ebu Dâvud, Taharet 97 (238); Nesâî, Taharet 47, 145146, 148; İbn Mâce, Taharet 35 (376); Muvatta, Taharet 68
[317] Buhârî, Gusl 9
[318] Nesâî, Taharet 149; İbn Mâce, Taharet 35 (378); Müsned, 6/342
[319] Müsned, 6/325
[320] Müslim, Hayz 49 (324); Nesâî, Taharet 146; İbn Mâce, Taharet 35 (380)
[321] İbn Mâce, Taharet 36 (381)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HABER:

Hadîs mânâsında kullanılan kelimelerden bir diğeridir. Haber de geçmişten bir nakli ifâde eder, tıpkı hadîs gibi. Lügat yönünden mânanın aynı olmasına rağmen, çoğunlukla tarihî hâdiselerin nakline haber, Hz. Peygamber'le ilgili nakillere hadîs denmiştir. Ahbârî de tarihçi demektir. Şu halde, hadîs ve haber kelimeleri husus-umum münâsebeti içindedirler: Her hadîs bir haberdir, ancak her haber hadîs değildir.[1]
Birşey veya konu hakkında aktarılan bilgi. Çoğulu "ahbâr" gelir. Kur'an-ı Kerîm'de, Tebük seferine çeşitli bahanelerle katılmayanlar hakkında inen şu ayette sözkonusu kelime çoğul olarak geçmektedir: *"Münâfıklar (savaştan) döndüğünüz vakit sizden özür dilerler. De ki, özür dilemeyin! Size asla inanmayacağız. Allah bize haberlerinizi açıkça bildirmiştir."* (et-Tevbe: 9/94). Nitekim Allah'ın sıfatlarından olan ve herşeyden haberdar olan manasına gelen "Habîr" sıfatı da aynı kökten gelir.
Hadis ıstılahı olarak haber kelimesi birkaç manada kullanılmıştır. En yaygın ve kabul gören tanımı;"hadis" terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmış ve Hz. Peygamber'in hadislerine "haber" denmiştir. Bu tarif özellikle Horasan hadisçilerinin tarifinden biraz farklı olup, onlar, sahabe ve tâbiinden gelen rivayetlere "eser" ismini vererek iki kelime arasında ayırım yapmışlardır.[2] Fakat yukarıda da belirtildiği gibi, bu iki terimi, birbirine benzeyen luğat manasının yanında, râvilerin bizzat Hz. Peygamber (s.a.s)e ulaşan hadisleri (merfû) nakletmekle yetinmeyerek, ayrıca sahabeye dayanan (mevkuf) ve tâbiîn'e varan (maktu') nakillerle de meşgul olduklarını göz önüne alarak, hadisçilerin büyük çoğunluğu, her türlü rivayeti ihbar manasında kullanmışlardır. Bu duruma göre "hadîs"e, "haber"; "haber"e de "hadîs" demekte bir sakınca yoktur.[3]
Buna karşılık hadis ile haberi farklı manada kullananlar da olmuştur: Bunlara göre de, "hadis" sadece Hz. Peygamber'e ait "merfû"' rivayetleri; "haber" ise Hz. Peygamber'in' hadîsleri dışındaki (mevkûf ve maktu') rivayetleri ifade eder. Bunun içindir ki, hadisle meşgul olanlara "muhaddis" dendiği halde, tarih, hikâye veya kıssa ile uğraşanlara "ihbarî" denmiştir. Bu izahların yanında "iki kelime arasında umum, husus, mutlak farkı vardır. Her hadis haberdir; Fakat her haber hadis değildir" şeklinde izah edenler de vardır.[4] Buna mukabil "Sadece sahabe ve tabiinin sözlerine eser denmesi doğru değildir; zira mevkuf ve maktu "haberler içinde merfû sayılan rivayetler vardır" gerekçesi ile bu ayrıma karşı çıkanlar vardır.[5]
Genel olarak haberleri ikiye ayıran usûl ve kelâm alimleri, bunlardan birincisine "mütevâtir" ikincisine ise "âhâd" haberler ismini vermişlerdir. Haberlerin bu şekildeki taksimi, o haberlerin rivayet şekline ve râvîlerine göre yapılmıştır.
Mütevâtir Haberler: Mütevâtir kelimesi, arkası kesilmeksizin, birbiri peşi sıra gelmek, birini takib etmek manasına gelen "tevâtür" fiilinin ism-i fâilidir. Arapça'da "vetertil'l-Kütübe" dendiği zaman, "birbiri ârkasına mektup gönderdim" mânâsı kasdedilir. Fakat bu gönderme işinde biraz fâsıla veya fetret olduğu da kesindir. Yani "mütevâtir" kelimesi, sürekliliği veya hiç kesintisizliği ifade eden "muvâsele" veya "müdâreke" kelimelerinden bu yönüyle ayrılır. Meselâ "vetere's-savme" denildiğinde, bu orucun gün aşırı veya iki günde... bir tutulduğu anlaşılır. Nitekim Allah (c.c), *"Sonra birbiri arkasına peygamberlerimizi gönderdik"* (el-Mü'minin: 23/44) ayetinde, peygamberlerini arka arkaya gönderdiğini bildirmiş ve kelime olarak da mütevâtir kelimesinin diğer bir türevi olan "tetrâ"yı zikretmiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi, bu kelime "arka arkasına gelmek" manasına gelirse de, ayetteki ifade edilen peygamberlerin gönderilişi gibi; arada fasılaların da olduğunu anlatır.[6]
Hadis ıstılahı olarak mütevâtir kelimesi, hemen hemen tüm usul kitaplarında şöyle tarif edilir: "Yalan üzere birleşmeleri aklen ve adeten mümkün olamayacak kadar çok kimsenin; senedinin başından sonuna kadar birbirinden rivayet ettikleri hadis"[7] Bu tariften de anlaşıldığı gibi, bir hadisin mütevâtir olabilmesi için, öncelikle, kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmiş olması gerekir. Bu kalabalığın sayısı hakkında belli bir rakam vermek esasen mümkün değildir. Zira haberin rivayetinde herhangi bir kasıt olmaksızın, sayısı belli olmayanların ittifak etmeleri veya yalan üzerinde birleşme ihtimali de olmaması sebebiyle bu sayıyı tesbite çalışmak da gerekmez. Her ne kadar bazıları Kur'an-ı Kerîm'den delil getirdikleri bazı ayetlerden hareketle, bu sayının dört, beş, yedi, on, on iki, kırk, yetmiş... Ve daha fazla olması gerektiğini söylemişlerse de, sözü edilen ayetlerin konu ile alâkasını kurmak ve mütevâtir habere delil olarak getirmek oldukça güçtür.[8]
Tarifte sözü edilen konulardan biri olan mezkur kalabalığın kasıtlı veya kasıtsız yalan üzerinde birleşmelerinin mümkün olmaması keyfiyeti de, delillerin veya karinelerin delâleti ile anlaşılır.[9] Ayrıca haberi nakledenlerin sayısı her devirde veya her kuşakta azalmamalı; hatta artarak devam etmelidir. Diğer önemli bir konu da, bu haberi nakledenlerin görme ve işitme fiillerine dayanan cinsten (mahsûs) olmalıdır. Meselâ adâletin güzel; zulmün ise çirkin olduğu mütevâtir haber konusuna girmez. Çünkü' bu bilgiler görme veya işitme fiili ile bilinmezler.[10]
Bu şartları taşıyan mütevâtir haber "ilm-i zarûrî" ifade eder; onu işiten için red ve inkârı mümkün olmayan, aksine tasdik ve kabulü zorunlu olan bilgi olur. Şayet bu bilgi akide ile, alakalı ise ona inanmayı; amele taalluk ediyorsa, onunla amel etmeyi gerektirir. Bu şartları taşıyan hadislere de mütevâtir hadis denir. Bu tür haberler görme (âyân) menzilesindedir[11] ve kendi nefsinde ilim ifade eder.
Bu şartları taşıyan mütevâtir hadis, hadis usûlünün inceleme konuları dışındadır. Çünkü hadis usûlü bir nevî isnad ilmidir. Halbuki mütevatir hadiste sened aranmaz.[12]
Kavlî ve amelî sünnetlerden bir kısmı tevâtür derecesindedir. Fakat bazılarına göre, Kur'an-ı Kerîm tevâtüren sabit olduğu halde, sünnet ve icmâ hem tevâtür hem de âhâd yolla sabit olmuştur. Ancak gerek sünnetten ve gerekse icmâdan mütevâtir derecesinde olanlar oldukça azdır. Hatta sünnette sadece mana yönünden mütevâtir durumunda olanlar vardır. Meselâ beş vakit namaz, rekâtlarının sayısı bu kabil sünnetlerdendir. Bazı alimler bu şekilde mütevâtir sünnetin oldukça az olduğunu iddia ederken; bazıları buna karşı çıkmış ve birçok mütevâtir sünnetin olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim mütevâtir hadisleri biraraya getirerek, eser yazanlar bile olmuştur.[13]
Mütevâtir hadisler de kendi aralarında lâfzî ve manevî diye ikiye ayrılırlar. Lâfzî mütevâtir, bütün râvîleri tarafından ortak lâfizlarla; diğer bir ifade ile aynı anlama gelen lâfızlarla rivayet edilmiş olan hadislere denir. Mesela, *"Kim bana, kendime ait olmayan bir söz isnad ederse ateşteki yerine hazırlansın"*[14] hadîsi buna örnektir. *"Sözümü işitip ezberleyen, muhafaza eden kimsenin Allah, yüzünü ağartsın. Nice insan vardır ki ilmi, kendisinden daha alim olan kimselere ulaştırır"*[15] hadîsini de konuya örnek olarak verebiliriz.
Manevî mütevâtir ise, râvîler tarafından lâfzan değil de, çeşitli olaylara binâen muhtevâsı ortak olarak rivayet edilen hadislerdir. Duada elleri kaldırmak manevî mütevâtire örnek olarak verilir.[16]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/497.
[2] İbn Hacer, Nühbetü'l-Fiker, İstanbul 1327, s. 4; Suyutî, Tedrîbü'r-Râvî, Beyrut 1405/1985, II. 23.
[3] Subhi es-Salih, Hadis İlimleri, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1986, s. 7.
[4] İbn Hacer, a.g.e. s. 4.
[5] Suphi es-Salih, a.g.e s. 7.
[6] el-Cezairî, Tahir b. Salih, Tevcihü'n-Nazar, ilâ Usûli'l-Eser, Beyrut s. 33-34; Firuzâbâdî, Besâiru Zevi't-Temyîz fi Letâifi Kitabi'l-Azîz, Beyrut, ty. V.157.
[7] el-Cezairî, a.g.e., s. 33; Accâc, Muhammed el-Hatîb, Usûlü'l-Hadis, Beyrut 1401 / 1981, s. 301; Koçyiğit, Hadis Usûlü, s. 87; Aliyyü'l Karî, Şerhu Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1927, s. 23 vd...
[8] Aliyyü'l-Kârî, a.g.e., s. 22; el-Cezâirî, a.g.e., s. 39 vd.
[9] el-Cezâirî, a.g.e., s. 34.
[10] el-Cezâirî, a.g.e., aynı yer.
[11] el-Accâc, a.g.e., s. 301.
[12] el-Accac, a.g.e., s. 302.
[13] Ebu'l-Feyz Ca'fer el-Kettânî, Nazmü'l-Mütenâsir mine'l-Hadisi'l-Mütevâtir, Fas,1328; Suyutî, el-Ezhâru'l-Mütenâsira fi'l-ahbari'l-Mütevâtire, Beyrut 1405/1985.
[14] Buhârî, İlim: 39.
[15] Tirmizî, İlim: 7.
[16] el-Cezâirî, a.g.e., s. 46; el-Accâc, a.g.e., s. 120-121; Talat Sakallı, Şamil İslam Ansiklopedisi: 248-249.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sünen'ler:

Bunlar, ahkâma müteallik hadîsleri fıkıh bablarına göre cemeden kitaplardır. Bu kitaplarda, ahkama konu olmayan hadîslere pek yer verilmez. Öncelikle ibâdet, muâmelât ve ukûbâtı beyân eden merfu' hadîsler cemedilir. Merfu' hadîsler esas olur derken mevkuf ve maktuların tamâmen tecrîd edildiği söylenmiş olmuyor. Sâhasında en mükemmellerden biri olan Süneni Ebî Dâvud'da bile yer yer mevkuf hadîs görülür.
Sünen deyince öncelikle Sünenü Erba'a da denen Ebu Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve İbnu Mâce'nin sahîhleri akla gelirse de Dârimî, Dârakutnî, Sâd İbnu Mansur, gibi birçokları da aynı ismi taşıyan, aynı tertipte eserler vücuda getirmişlerdir. Sünenler çoğunlukla Kitâbu't-Tahâretle başlar, sonra ibadet bahislerine, sonra da sırayla muâmelât ve ukûbât bahislerine yer verirler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/148.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HABER:

Hadîs mânâsında kullanılan kelimelerden bir diğeridir. Haber de geçmişten bir nakli ifâde eder, tıpkı hadîs gibi. Lügat yönünden mânanın aynı olmasına rağmen, çoğunlukla tarihî hâdiselerin nakline haber, Hz. Peygamber'le ilgili nakillere hadîs denmiştir. Ahbârî de tarihçi demektir. Şu halde, hadîs ve haber kelimeleri husus-umum münâsebeti içindedirler: Her hadîs bir haberdir, ancak her haber hadîs değildir.[1]
Birşey veya konu hakkında aktarılan bilgi. Çoğulu "ahbâr" gelir. Kur'an-ı Kerîm'de, Tebük seferine çeşitli bahanelerle katılmayanlar hakkında inen şu ayette sözkonusu kelime çoğul olarak geçmektedir: *"Münâfıklar (savaştan) döndüğünüz vakit sizden özür dilerler. De ki, özür dilemeyin! Size asla inanmayacağız. Allah bize haberlerinizi açıkça bildirmiştir."* (et-Tevbe: 9/94). Nitekim Allah'ın sıfatlarından olan ve herşeyden haberdar olan manasına gelen "Habîr" sıfatı da aynı kökten gelir.
Hadis ıstılahı olarak haber kelimesi birkaç manada kullanılmıştır. En yaygın ve kabul gören tanımı;"hadis" terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmış ve Hz. Peygamber'in hadislerine "haber" denmiştir. Bu tarif özellikle Horasan hadisçilerinin tarifinden biraz farklı olup, onlar, sahabe ve tâbiinden gelen rivayetlere "eser" ismini vererek iki kelime arasında ayırım yapmışlardır.[2] Fakat yukarıda da belirtildiği gibi, bu iki terimi, birbirine benzeyen luğat manasının yanında, râvilerin bizzat Hz. Peygamber (s.a.s)e ulaşan hadisleri (merfû) nakletmekle yetinmeyerek, ayrıca sahabeye dayanan (mevkuf) ve tâbiîn'e varan (maktu') nakillerle de meşgul olduklarını göz önüne alarak, hadisçilerin büyük çoğunluğu, her türlü rivayeti ihbar manasında kullanmışlardır. Bu duruma göre "hadîs"e, "haber"; "haber"e de "hadîs" demekte bir sakınca yoktur.[3]
Buna karşılık hadis ile haberi farklı manada kullananlar da olmuştur: Bunlara göre de, "hadis" sadece Hz. Peygamber'e ait "merfû"' rivayetleri; "haber" ise Hz. Peygamber'in' hadîsleri dışındaki (mevkûf ve maktu') rivayetleri ifade eder. Bunun içindir ki, hadisle meşgul olanlara "muhaddis" dendiği halde, tarih, hikâye veya kıssa ile uğraşanlara "ihbarî" denmiştir. Bu izahların yanında "iki kelime arasında umum, husus, mutlak farkı vardır. Her hadis haberdir; Fakat her haber hadis değildir" şeklinde izah edenler de vardır.[4] Buna mukabil "Sadece sahabe ve tabiinin sözlerine eser denmesi doğru değildir; zira mevkuf ve maktu "haberler içinde merfû sayılan rivayetler vardır" gerekçesi ile bu ayrıma karşı çıkanlar vardır.[5]
Genel olarak haberleri ikiye ayıran usûl ve kelâm alimleri, bunlardan birincisine "mütevâtir" ikincisine ise "âhâd" haberler ismini vermişlerdir. Haberlerin bu şekildeki taksimi, o haberlerin rivayet şekline ve râvîlerine göre yapılmıştır.
Mütevâtir Haberler: Mütevâtir kelimesi, arkası kesilmeksizin, birbiri peşi sıra gelmek, birini takib etmek manasına gelen "tevâtür" fiilinin ism-i fâilidir. Arapça'da "vetertil'l-Kütübe" dendiği zaman, "birbiri ârkasına mektup gönderdim" mânâsı kasdedilir. Fakat bu gönderme işinde biraz fâsıla veya fetret olduğu da kesindir. Yani "mütevâtir" kelimesi, sürekliliği veya hiç kesintisizliği ifade eden "muvâsele" veya "müdâreke" kelimelerinden bu yönüyle ayrılır. Meselâ "vetere's-savme" denildiğinde, bu orucun gün aşırı veya iki günde... bir tutulduğu anlaşılır. Nitekim Allah (c.c), *"Sonra birbiri arkasına peygamberlerimizi gönderdik"* (el-Mü'minin: 23/44) ayetinde, peygamberlerini arka arkaya gönderdiğini bildirmiş ve kelime olarak da mütevâtir kelimesinin diğer bir türevi olan "tetrâ"yı zikretmiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi, bu kelime "arka arkasına gelmek" manasına gelirse de, ayetteki ifade edilen peygamberlerin gönderilişi gibi; arada fasılaların da olduğunu anlatır.[6]
Hadis ıstılahı olarak mütevâtir kelimesi, hemen hemen tüm usul kitaplarında şöyle tarif edilir: "Yalan üzere birleşmeleri aklen ve adeten mümkün olamayacak kadar çok kimsenin; senedinin başından sonuna kadar birbirinden rivayet ettikleri hadis"[7] Bu tariften de anlaşıldığı gibi, bir hadisin mütevâtir olabilmesi için, öncelikle, kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmiş olması gerekir. Bu kalabalığın sayısı hakkında belli bir rakam vermek esasen mümkün değildir. Zira haberin rivayetinde herhangi bir kasıt olmaksızın, sayısı belli olmayanların ittifak etmeleri veya yalan üzerinde birleşme ihtimali de olmaması sebebiyle bu sayıyı tesbite çalışmak da gerekmez. Her ne kadar bazıları Kur'an-ı Kerîm'den delil getirdikleri bazı ayetlerden hareketle, bu sayının dört, beş, yedi, on, on iki, kırk, yetmiş... Ve daha fazla olması gerektiğini söylemişlerse de, sözü edilen ayetlerin konu ile alâkasını kurmak ve mütevâtir habere delil olarak getirmek oldukça güçtür.[8]
Tarifte sözü edilen konulardan biri olan mezkur kalabalığın kasıtlı veya kasıtsız yalan üzerinde birleşmelerinin mümkün olmaması keyfiyeti de, delillerin veya karinelerin delâleti ile anlaşılır.[9] Ayrıca haberi nakledenlerin sayısı her devirde veya her kuşakta azalmamalı; hatta artarak devam etmelidir. Diğer önemli bir konu da, bu haberi nakledenlerin görme ve işitme fiillerine dayanan cinsten (mahsûs) olmalıdır. Meselâ adâletin güzel; zulmün ise çirkin olduğu mütevâtir haber konusuna girmez. Çünkü' bu bilgiler görme veya işitme fiili ile bilinmezler.[10]
Bu şartları taşıyan mütevâtir haber "ilm-i zarûrî" ifade eder; onu işiten için red ve inkârı mümkün olmayan, aksine tasdik ve kabulü zorunlu olan bilgi olur. Şayet bu bilgi akide ile, alakalı ise ona inanmayı; amele taalluk ediyorsa, onunla amel etmeyi gerektirir. Bu şartları taşıyan hadislere de mütevâtir hadis denir. Bu tür haberler görme (âyân) menzilesindedir[11] ve kendi nefsinde ilim ifade eder.
Bu şartları taşıyan mütevâtir hadis, hadis usûlünün inceleme konuları dışındadır. Çünkü hadis usûlü bir nevî isnad ilmidir. Halbuki mütevatir hadiste sened aranmaz.[12]
Kavlî ve amelî sünnetlerden bir kısmı tevâtür derecesindedir. Fakat bazılarına göre, Kur'an-ı Kerîm tevâtüren sabit olduğu halde, sünnet ve icmâ hem tevâtür hem de âhâd yolla sabit olmuştur. Ancak gerek sünnetten ve gerekse icmâdan mütevâtir derecesinde olanlar oldukça azdır. Hatta sünnette sadece mana yönünden mütevâtir durumunda olanlar vardır. Meselâ beş vakit namaz, rekâtlarının sayısı bu kabil sünnetlerdendir. Bazı alimler bu şekilde mütevâtir sünnetin oldukça az olduğunu iddia ederken; bazıları buna karşı çıkmış ve birçok mütevâtir sünnetin olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim mütevâtir hadisleri biraraya getirerek, eser yazanlar bile olmuştur.[13]
Mütevâtir hadisler de kendi aralarında lâfzî ve manevî diye ikiye ayrılırlar. Lâfzî mütevâtir, bütün râvîleri tarafından ortak lâfızlarla; diğer bir ifade ile aynı anlama gelen lâfızlarla rivayet edilmiş olan hadislere denir. Mesela, *"Kim bana, kendime ait olmayan bir söz isnad ederse ateşteki yerine hazırlansın"*[14] hadîsi buna örnektir. *"Sözümü işitip ezberleyen, muhafaza eden kimsenin Allah, yüzünü ağartsın. Nice insan vardır ki ilmi, kendisinden daha alim olan kimselere ulaştırır"*[15] hadîsini de konuya örnek olarak verebiliriz.
Manevî mütevâtir ise, râvîler tarafından lâfzan değil de, çeşitli olaylara binâen muhtevâsı ortak olarak rivayet edilen hadislerdir. Duada elleri kaldırmak manevî mütevâtire örnek olarak verilir.[16]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/497.
[2] İbn Hacer, Nühbetü'l-Fiker, İstanbul 1327, s. 4; Suyutî, Tedrîbü'r-Râvî, Beyrut 1405/1985, II. 23.
[3] Subhi es-Salih, Hadis İlimleri, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1986, s. 7.
[4] İbn Hacer, a.g.e. s. 4.
[5] Suphi es-Salih, a.g.e s. 7.
[6] el-Cezairî, Tahir b. Salih, Tevcihü'n-Nazar, ilâ Usûli'l-Eser, Beyrut s. 33-34; Firuzâbâdî, Besâiru Zevi't-Temyîz fi Letâifi Kitabi'l-Azîz, Beyrut, ty. V.157.
[7] el-Cezairî, a.g.e., s. 33; Accâc, Muhammed el-Hatîb, Usûlü'l-Hadis, Beyrut 1401 / 1981, s. 301; Koçyiğit, Hadis Usûlü, s. 87; Aliyyü'l Karî, Şerhu Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1927, s. 23 vd...
[8] Aliyyü'l-Kârî, a.g.e., s. 22; el-Cezâirî, a.g.e., s. 39 vd.
[9] el-Cezâirî, a.g.e., s. 34.
[10] el-Cezâirî, a.g.e., aynı yer.
[11] el-Accâc, a.g.e., s. 301.
[12] el-Accac, a.g.e., s. 302.
[13] Ebu'l-Feyz Ca'fer el-Kettânî, Nazmü'l-Mütenâsir mine'l-Hadisi'l-Mütevâtir, Fas,1328; Suyutî, el-Ezhâru'l-Mütenâsira fi'l-ahbari'l-Mütevâtire, Beyrut 1405/1985.
[14] Buhârî, İlim: 39.
[15] Tirmizî, İlim: 7.
[16] el-Cezâirî, a.g.e., s. 46; el-Accâc, a.g.e., s. 120-121; Talat Sakallı, Şamil İslam Ansiklopedisi: 248-249.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YAYINLARKEN
İHSAN ÖZKES
TERCÜME VE ŞERHEDENİN ÖNSÖZÜ
HADİS İLMİ VE TARİH! GELÎŞİMÎ
I. HADİS VE ÖNEMİ
1) Hadis'In Logat ve Istılah Manasısı
2) Kuds! Hadis
3) islâm Dini'nde Hadis'İn Yeri
II. SAHABE VE HADİS RİVAYETİ
1) Hz. Peygamber'in Hadis Rivayetini Emretmesi
2) Sahabe'nin Hadis Rivayetine Düşkünlüğü
3) Sabsbe'nİn Farkta Sayıda Hadis Rivayet Etmeleri
4) Sahabe'Din Hadis Öğrenme Yollan
5) Hadislerin Yazılması
III. ASRI SAADETTE ASHAB'LA BİRLİKTE
HADİSLERİN YAYILMAS'
IV. HADÎS UYDURMA HAREKETLERİ VE NEDENLERİ
1) Uydurma Hareketinin Başlangıcı
2) Hadis Uydurmanın Nedenleri
V. CERH VE TA'DÎL HAREKETİ
VI. HADİSLERİ TEDVİN VE TASNİF HAREKETİ VE MEŞHUR ÖRNEKLERİ
VII. HABİS USÛLÜ'NE DAİR ESERLER
VIII. ANA HATLAR! İLE HADİSLERİN TAKSİMÎ
A. TEVATÜR DERECESİ AÇISIDAN HADİSLER
1. Mütavatir Hadis
2. Âhfid Hadisler
B. KABUL VEYA RED AÇISINDAN HADİSLER
1. Makbul Hadisler
2, Merdod Hadisler
a. Senedindeki Kopukluk Sebebiyle Zayıf Sayılan Hedisfer
b. Havide Cerfaİ Gerektiren Hfillere Göre Zayıf Sayılın Hadisler
Râvinin adaleti ile ilgili tenkid noktalan
Ravinin zabtı ile ilgili tenkid noktaları
C METÂİN-İ AŞERE
Uydurma Hadisleri Tanıma Yollan
D. MAKBUL İLE MERDUD ARASINDAKİ MÜŞTEREK OLAN ISTILAHLAR
E. KENDİSİNE İSNAD EDİLENE GÖRE HADİSÎN BÖUÜMLERİ
Merfû hadis İki kısma ayrılır
IX MUHTELİF'UL -HADİS
X NASİH VE MENSUH
XI. HADİS KAVİLERİNİN CERH VE TA'DİLİ
Mu'telif ve Muhtelif
Müttefik ve Müfterik
Mateşabih
İMAM NEVEVİ
ESERLERİ
RİYAZ'ÜS-SÂLİHÎN
ŞERHLERİ
ÖNSÖZ
BİRİNCİ BÖLÜM
İHLÂS VE AÇIK-GİZU BÜTÜN İŞ, SÖZ VE DAVRANIŞLARDA
İKİNCİ BÖLÜM
TEVBE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SABIR
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SIDK/DOĞRULUK
BEŞİNCİ BÖLÜM
MURAKABE
ALTINCI BÖLÜM
TAKVA
YEDİNCİ BÖLÜM
YAKÎN VE TEVEKKÜL
SEKİZİNCİ BÖLÜM
DOĞRULUK (İSTİKAMET)
DOKUZUNCU BÖLÜM
VARLIKLARIN BÜYÜKLÜĞÜNÜ, DÜNYANIN FANİLİĞİNİ,
KIYAMETİN KORKUNÇ HÂLLERİNİ, DÜNYA VE ÂHİRET
İŞLERİNİN TAMAMINI DÜŞÜNMEK, NEFSİN İSTEKLERİNE
MÂNİ OLMAK, ONU ISLÂH EDEREK DOĞRULUĞA YÖNELTMEK
ONUNCU BÖLÜM
HAYIRLI ŞEYLERE KOŞMAK VE HAYRA YÖNELENİ CİDDİYET
VE TEREDDÜTSÜZCE YÖNELDİĞİ BU HAYIRDA SEBAT ETMESİ
İÇİN TEŞVİK ETMEK
ONBİRİNC! BÖLÜM
MÜCÂHEDE
ONİKİNCİ BÖIJÜM
ÖMRÜN SONLARINDA HAYRI ARTIRMAYA TEŞVİK
ONÜÇÜNCÜ BÖUÜM
HAYIR YOLLARININ ÇOKLUĞU
ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İBADETTE ÖLÇÜLÜ OLMAK
ONBEŞİNCİ BÖLÜM
AMELLERE DEVAM ETMEK
ONALTINCI BÖLÜM
SÜNNET VE ÂDABINA RİAYETİ EMRETME

YAYINLARKEN

Yılların getirdiği bir sessizlikten sonra müslümanlar arasında öze dönüş hareketi başlamıştır. Üzeri kasıttı bir şekilde küllenen islâmi kültür, uyanan müslümanlarla birlikte gerek hayatta gerekse yayın dünyasında kendini göstermeye başlamıştır.
Temel dini bilgilen dahi öğrenme şansını bulamayan bir nesilden sonra, onların da gayretleriyle, dinini öğrenmek şansını eide eden yeni bir nesil yetişmiştir. Bu nesil İslâm'ı temel kaynaklardan öğrenmeyi kendilerine şiar edinmiştir.
Bu yönde ülkemizde çok ciddi adımlar atılmış, Kur'an'ın anlaşılması yolunda birçok meal ve tefsir kitapları yayınlanmıştır. Yine ikinci temel kaynak olan Hadis Özerinde de çok ciddi çatışmalar yayınlanmıştır.
Bu yayınlar içerisinde önemli bir yeri olan, imam Nevevî tarafından hazırlanmış Riyftzü's-Sâlihîn adı altında bir hadis kitabı vardır. Bu eser yayınlandığından bu yana çok büyük bir ilgi görmüş, kıtaplıklarınızda hak ettiği yere kavuşmuştur.
Yayınevimiz birçok Arapça şerhlerinin olmasına rağmen Türkçe şerhinin olmayışını dikkate alarak bu eseri Türkçe tercüme ve şerhiyle siz muhterem okuyucularımıza kazandırmayı hedef edinmiştir.
Yoğun ilgi ve geniş bir kadro çalışmasıyla hazırlanan bu eser inşaattan 6 cilt olarak okuyucularımızın istifadesine sunulacaktır.
Yüce Allah'a bize böyle bir çalışmayı nasib ettiği için hamdeder, hatalarımızdan dolayı affını dileriz.
Eserde emeği geçenlere teşekkür eder, eserin Islâmî kültür oluşumuna katkıda bulunmasını Yüce Allah'tan temenni ederiz.[1]

İHSAN ÖZKES

(İstanbul Merkez Vaizi)

1957'de Çorum'da doğdu. Ankara Îmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Bir müddet Çorum-Alaca ilçe merkezinde tmam-Hatip olarak görev yaptı.
İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü (gece böl.) tefsir-hadis bölümünden 1981'de birincilikle mezun oldu. Yüksek tahsil esnasında Beyoğlu Emin Camii Kur'an Kursu öğreticiliği yaptı.
Sinop-Gerze müftüsü iken yedek subay olarak askerlik görevini yapmak üzere bu görevinden ayrıldı.
Yozgat-Sorgun müftüsü olarak birkaç yıl hizmet veren yazarımız iki yıl müddetle Mısır'da el-Ezher Üniversitesi 'nde hadis dalında çalışmalar yaptı. Mısır dönüşü Bolu-Akçakoca müftüsü olarak atandı.
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde hadis ana bilim dalında mastır yaptı. Bu süre içinde Haseki Eğitim Merkezi ihtisas kursuna katıldı.
Halen İstanbul merkez vaizi olarak görev yapmaktadır.
Evli ve beş çocuk babası olan İhsan ÖZKES hocanın "Hadislerle Çocuk Eğitimi" isimli bir tercüme eseri bulunmaktadır. [2]

TERCÜME VE ŞERHEDENİN ÖNSÖZÜ

Allah'a hamd, Rasülü'ne salfit ve selâm olsun!
Riyâz'üs-Sâîihîn, VIII. asırdan itibaren İslâm ülkelerinde hadis ile içice olanların daha yakından tanıdığı; sünnet tebliğcilerinin ellerinden ve dillerinden düşürmediği tanınmış bir eserdir.
Rasûlullah'ı (s.a) dolayısıyla İslâm'ı anlamak; şüphesiz Kur'an ve Sün-net'i en iyi şekilde bilmekle mümkündür. Arapçayı -ana dilleri olması sebebiyle-halkımızdan daha iyi bilen Arap âleminde bile Kur'an-ı Kerim tefsirlerinden ve hadis şerhlerinden müstağni olunmamıştır. Nitekim hicri 1. asırda tefsirler, IH. asırda Gariö'ul-Hadisler, IV. asırda da hadis şerhleri yazılmaya başlanmıştır. Riyâz'üs-Sâlihîn'in değişik asırlarda arapça şerhlerinin yapılmış olması da bu değerlendirme çerçevesindedir.
Yüce milletimize bu muhteşem eserin tercümesini ve ilk tttrkçe şerhini yazmaktan bahtiyarım.
Bu şerhi yaparken, Riyâz'üs-Sâlihîn'in, Delil'ül-Fâühîn, Nüzhet'ul-Muttakîn, Menhel'ül-Vâridüı
adlı şerhlerinden büyük ölçüde istifâde ettim. Ayrıca; Sahih-i Buhârî şerhlerinden; Fcth'ul-Bâri, Umdet'ul-Kârî, İrşâd'us-Sârî,
Sahih-i Müslim şerhi Minhfic, Sünen-i Ebu Dfivud şerhi Avh'ul-Ma'bud, Sünen-i Tirmizî şerhi Tühfeî'ul-Ahvezî, Sünen-i Neşe! şerhi Zehr'ur-Ruba ve Sünen-i îbo Mâce?erhi Misbâh'uz-Zücâcr ite diğer kaynaklardan faydalandım.
"Hadis timi ve Tarihi Gelişimi"ile "Hadis Usûlü"ölümlerinde, ilgili ilk donemler ve sonraki dönemlerde yazılan, özellikle de lahhân'ın Teystm Mustatah'ıl'Hadis'inden yararlandım.
Bu eseri aziz milletimize sunan fslâmoğlu Yaymcthk'ı kutlar, daha nice hayırlı hizmetlere öncülük etmesini dilerim.
Belirli bir zaman ve ölçüde yaptığım bu çalışmanın, İslâm'ın ikinci kaynağı Sünnet'in anlaşılmasına ve yaşanmasına vesile olmasını RabbİM'den niyaz ederim. [3]

İhsan ÖZKES
Ocak/1991- İstanbul

HADİS İLMİ VE TARİH! GELÎŞİMÎ

I. HADİS VE ÖNEMİ

1) Hadis'ln Logat ve Istılah Manasısı

Hadis lugavî olarak "yeni" demek olduğu gibi "haber vermek" anlamına da gelir. Bu anlamda "haber" ve "eser" kelimeleri de kullanılmaktadır. Hadis, "... Onun (Kur'an) gibi bir söz getirsinler..." (TÛr/34) ayetinde söz ve ayet anlamında, "Musa'nın haberi sana ulaştı mı?" (Tâhâ/9) ayetinde de haber anlamında kullanılmıştır.
Hadis ıstılahı mânâ olarak şöyle tarif edilmektedir: "Hadis; söz, fiil, tsk-rir, ahlâk ve fıtratıyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber'e izafe edilen her
şeydir".
Hadîs'le eş anlamlı bir kelime olarak "sünnet" terimi de kullanılmaktadır. Sünnet, lügatte mutlak olarak yol ve gidişat anlamlarına gelmektedir. Hadisçiler, hadiste olduğu gibi Hz. Peygamber'in ahlâk ve İtliatıyîa ilgili vasıflarını da "sünnet" kavramına dahil etmektedirler. Bu yüzde» Sünnetle Hadis'i birbirinin yerine kullanılan iki terim olarak kabul etmek mümkün olmaktadır.
Yukarıdaki tarife tekrar bakıldığında 'hadis' veya 'sünnet' denildiği zaman, kavlî, fiilî, takrir! ve ahlâk! özelliklerin tümünün birden kastedildiği anlaşılır. [4]

2) Kuds! Hadis

"Kudsî", "ilâhî" veya "rabbanî" diye nitelenen bir başka hadis çeşidi daha vardır ki, bunu da kısaca açıklamak faydalı olacaktır.
"Kuâsî Hadis", Kur'an olmamak kay&y!a, Hz. Peygamberin (sa) "Allah Hâlâ şöyie buyurmuştur" diyerek, Allah'a nisbet etmek suretiyle bildirdiği sözlere denilmektedir. Bu, Kur'an ile hadis arasında bir mertebede olduğundan Kur'an hükmünde sayılmaz; zira sözler peygambere aittir. Ancak Hz. Peygamber "Allah leata buyurdu" diye bunun kendi beyanı olmadığını açıklamış ve "hadis-i nebevf'dea farklı olduğuna işaret etmiştir.
Kudsî hadisler genellikle Allah'ın büyüklüğünü, rahmetinin beyanını, hükümranlığının kudretini, ihsan ve İkramımn bolluğunu konu edinirler. Hz. Peygamber'm hadislerinden bu yönden de ayrılırlar. Namazda okunmazlar, abdestsiz kendilerine dokunulabilir. Lafızları muciz değildir, mânâ olarak rivayet edilmeleri de caizdir. [5]

3) islâm Dini'nde Hadis'İn Yeri

Mütahassıs âlimlerimiz, sahih hadisin bütün müslümanlara delil olduğu sonucuna vararak, mü'minlerin, Rasûl-i Ekrem'e (s.a) bağlamp onun hükmüne boyun eğmelerini farz kılan ayetlerle bu görüşlerini desteklemişlerdir. Bu görüşün aksini kabul eden kimseye de âlim sıfatım vermemişlerdir.
Derin ilmî araştırmaların bu doğru sonuca varması gayet tabiidir. Zira müminlerin Rasûlullah'a (s.a) itaat etmesini emreden ayet-i kerimelerin başka türlü yorumlanması mümkün değildir. Hz. Peygamber'e itaat da ancak onun sünnetine yapışmak, hadisleriyle amel etmek, din? problemlerde ona başvurmak ve onu, dinin Kur'an-ı Kerim'den sonra gelen ikinci kaynağı olarak kabul etmekle mümkündür.
"Hz. Peygamberin hadislerinin teşrî' bakımından müstakil olduğunu Kur'an kabul ediyor mu?", "Eğer hadis Allah Kitabı'mn bir açıklaması veya kapalılığının anlatımı ise, bu durumda Kur'an 'la beraber hukukî kaynaklardan biri olarak kabul edilebilir mi?" gibi sorulara cevap verebilmek için sünnet-i seniyye ile amel etmenin vâcib olduğunu belirten belli-başh ayetlere göz atmamız gerekecektir.
Abdurrahman b. Yezid, hac mevsiminde dikişli bir elbise ile ihrama girmiş bir kişiyi görür ve ona, elbiselerini çıkararak Rasûl-u Ekrem'in (s.a) giydiği şekilde ihrama bürünmesini tavsiye eder. O kişinin "Bana elbisemi çıkarmamı emreden bir ayet oku bakalım!" demesi üzerine Abdurrahman ona verilecek en güzel cevabın;' 'Peygamber size neyi getirdi ise onu alın, size neyi yasak etti ise ondan da uzak durun" (Haşr/7) ayetini okumak olduğunu görür.
Dikişli elbisenin çıkarılması Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilmemiştir.
Fakat bu meseleye dair hadis-i şerif vardır. Demek oluyor ki, bu hukukî hükmü sadece sünnet ortaya koymuş ve teşri kaynaklardan müstakil bir kaynak durumuna gelmiştir. Çünkü Hz. Peygamberin yasak ettiği şeyden sakınmalarını mü'minlere emreden Allah lefllfi'dır.
Hz. Peygamber'in hadisi bulunan bir konuda mü'minm yapacağı şey her ihtilafda ve davada şu ayet gereğince tam bir teslimiyetle sünnetin vereceği hükme boyun eğmekten ibarettir.
"Rabbin hakkı için, onlar, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden nefisleri hiçbir darlık duymadan tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar". (NÎsa/65)
Allah Teâlâ peygamberine "İnsanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatasm diye, sana da Kur'an-ı Kerim'i inzal ettik" (NahI/44) buyurmak suretiyle, mü'minlere sünnetin teşrî'deki yerini göstermek istemiştir. Zira peygamberin sözleri ve davranışları ayeti açıklayarak onun mücmelini tafsil, mut-lakını takyîd, genel lafızlarını tahsis eder ve Kur*an-ı Kerim'in belirtmediği ölçüleri, cezalan ve cüziyyâtı da belirler. Kur'an'ın açıkça bir hüküm getirmediği yerlerde sünnet, müstakil olarak teşri* yetkisine sahiptir. Kur'an'ın anlamını ve anlatımım kendine bıraktığı hususları da açıklar.
tik dönem alimlerinin (selefin), sünnetin Kur'an ayetlerini açıklamaktaki büyük önemini anlamış olmaları, bazılarını sünnetin Kitap üzerinde söz sahibi olduğunu söylemeye bile sevketmiş ve nitekim Evzaî "Sünnet'in Kitab'a olduğundan çok, Kitab'ın Sünnet'e ihtiyacı vardır" demiştir.[6]

Verdiğimiz örnekler, sünnetin iki fonksiyonu bulunduğunu gösteımek-tedir. Buna göre sünnet, hem Kur'an-ı Kerim'de bulunmayan problemlere hüküm koymada müstakildir, hem de Kur'an-ı Kerim'dekî mücmel ayetlerin açık-layıeısıdır. Bu durum karşısında -Şatıbî'nin de dediği gibi- şunu kabul etmekten başka yapacak bir şey yoktur. "Kur'an-ı Kerim ayetleri de göstermektedir ki Rasûlullah'm getirdiği, emredip yasakladığı her şey, Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine katılmaktadır. Kur'an-t Kerim'in bir ilavesidir"[7] Hz. Pevgamber'-in Kur'an'a ek olarak getirdiği bu hükümler, hadisi Kur'an-ı Kerim'den sonra gelen ikinci kaynak derecesine çıkarmaktadır. Bu da Hz, Peygamber'in "Size, sıkıca sarıldığınız takdirde sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum. Alllah Kitabı ve benim sünnetim" haâsâ gereğince İslam hukukunun "Kur'an' ve 'Hadis" olmak üzere iki esastan meydana geldiğini gösterir. [8]

II. SAHABE VE HADİS RİVAYETİ

1) Hz. Peygamber'in Hadis Rivayetini Emretmesi

Hz. Peygamber, hadislerinin sahabîler tarafından ezberlenip, zihinlerde korunmasına emir ve işaret buyurmuş ve "Ben size bir hadis söylediğim zaman onu ezberleyip, muhafaza ediniz[9] demiştir.
Abdullah b. Mesud'un rivayet ettiğine göre Rasülullah, Allah leâlâ'dan hadislerini işitip de olduğu gibi başkalarına ulaştıran kimsenin yüzünü ağartmasını dilemiştir.
Hz. Peygamber (s.a) bizzat kendi hadislerinin ve fikirlerinin yayılması hususunda emirler vermiştir. Bir defasında Rabİa kabilesinden bir heyet, uzak ve yorucu bir yoldan geldiklerini, düşman korkusu ile her zaman gelemediklerini, ancak haram aylarda gelebildiklerini anlatarak Hz. Peygambcr'e "Bize, geride bıraktıklarımıza ulaştıracağımız ve kendisi ile cennete gireceğimiz bir işi emret" demişler, RasÛluüah da onlara dört şeyi emretmiş, dört şeyi de yasaklamış ve "Bunları ezberleyiniz, geride bıraktıklarınıza tebliğ ediniz, söyleyiniz" buyurmuştur.[10]

2) Sahabe'nin Hadis Rivayetine Düşkünlüğü

Hz. Peygamber'in etrafında bulunan sahabîler, onun ağzından çıkan her hadisi öğrenebilmek, yaptığı hareketleri gözlemleyebilmek için büyük çaba sarfetmiş, pürdikkat kesilmişlerdir, öyle ki onlar öğrendiklerini derhal arkadaşlarına ulastınyor, Rasûlullah'ın (s.a) hareketlerinden gördüklerini onlara anlatıyorlardı. Böylece onlar, kendilerine yegâne önder ve rehber bildikleri peygamberlerinin yukandaki emir ve isteklerini verine getiriyor, en zor şart' lat altında bile hadis rivayeti işini yürüteceklerini ifade ediyorlardı.
öyle ki Ebu Zerr, "Ktltcı enseme koysanız ve ben bilsem ki kılıç beni kesmeden Önce Rasûlüllah 'dan duyduğum bir kelimeyi tebliğ ve rivayet edebileceğim, muhakkak bunu yapardım[11] diyordu.
Sahabe'nin hadis rivayetine olan düşkünlüğü hakkındaki örnekler çoğaltılabilir. Sahabe içinde, hadisleri öğrenip tebliğ etmek için küçükten büyüğe yoğun bir faaliyet vardı. Bugün hadis kitaplarımızı dolduran bunca hadis onların rivayetlerinin eseridir.
"Sahabe'den hadis rivayet edenlerin sayısı ne kadardı?" diye sorulabi-lecek bir soruya kesin cevap verilememektedir. Hâkim'in, ravî sahabîlerin sayısının 4000 olduğunu söylemesine rağmen farklı görüşler de ileri sürülmüştür.
Hadis rivayet eden sahabîlcrden yedi tanesi, binden fazla hadis rivayet etmiştir ki bunlara "çok hadis rivayet edenler" anlamında "el-Müksirûn" denir. Diğer sahabîlere ise binin altında hadis rivayet ettiklerinden, "az hadis rivayet edenler" anlamında "el-Mukillûn" denilmiştir.
el-Muksirûn -parantez ^indeki rakamlar, rivayet ettikleri hadis sayışım göstermektedir- şunlardır Ebu Hureyre (S374), Abdullah b. Ömer (2630), Enes b. Malik (2286), Hz. Aise (2210), Abdullah b. Abbas (1660), Cabir b. Abdullah (1540) ve Ebu Saİd el-Hudri (1170). [12]

3) Sabsbe'nİn Farkta Sayıda Hadis Rivayet Etmeleri

Sahabîlerin farklı sayıda hadis rivayet etmelerinin nedenlerini ise kısaca şu şekilde açıklayabiliriz:
a) Sahabe'den bazdan hilafet ve cihadla meşgul olduklarından, bu durum onların hadisleri hıfz ve rivayetlerine engel olmuştur. Bu ve benzeri meşguliyetlerden uzak sahabîler ise daha fazla hadis rivayet etmişlerdir.
b) Bazıları Rasûlüllah ile uzun müddet sohbet etmiş, normal durumda ve yolculukta onun yarımdan ayrılmamış ve Hz. Peygamber'in (s j) vefatından sonra da uzun bir ömre sahip olmuşlardır. Buna karşılık Hz. Peygamber'in zamanında veya hemen sonra ölenlerin rivayeti ya çok az veya hiç yoktur.
c) Şia ve Havaric gibi bazı fırkalar çıkmış ve bunlar hadis uydurmaya başlamışlardır. Diğer taraftan birtakım fitneler başgöstermiştir. Bu durum ise hadis rivayet edenler hakkında daha titiz davranılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle Hz. Ali'den rivayet edilen hadisler azdır.
d) Sahabe'nin birçoğu, hadisleri Rasûlüllah'dan (s.a) işitilen lafızlarla rivayet edememe korku ve endişesi içindeydiler. Bu durum da onları fazla hadis rivayetinden alıkoymuştur. [13]

4) Sahabe'Din Hadis Öğrenme Yollan

Şimdi de sahabenin hadisleri nasıl elde ettiklerine bakalım. Sahabe'nin hadis öğrenme yollan şunlardır.
a) Sorarak öğrenme: Sahabe herhangi bir sorunla karşı karşıya kaldığı zaman, onu derhal Hz. Peygamber'e arz ediyor, sorup öğreniyordu. Nitekim Hz. Peygamber onlardan, soracakları bir mesele olduğunda kendisine sor-malannı bilhassa istemiş ve bir defasında da "Sormak ilmin yarısıdır" buyurmuştu.
örneğin Hz. Aişe bilmediği bir şeyi duyduğu zaman, onu iyice öğreninceye kadar Hz. Peygamber'e tekrar tekrar sorardı.
b) Öğrenimde nöbetleşme: Sahabe'den her biri Rasûlüllah'ın (sa) yarımda, ilim toplantılarında devamlı ve eşit olarak bulunamıyordu. Hz. Ebu Bekir ve Ebu Hureyre gibi devamlı olarak onun yanından ayrılmayanlar vardı. Bir kısmı İse zirâat, ticaret gibi günlük ihtiyaçlarla uğraşma veya bir seriyyeye çıkmış olmaları sebebi ile Rasûlüllah'ın (s.a) huzurunda her zaman buluna-mıyorlardi. Bununla beraber bulunamadıkları zamana ait Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerini öğrenmeye çok istekliydiler. Bazıları komşusu ile Ra-sülüllab'ın (s.a) yanında sıra ile nöbetleşe bulunuyor, böylece ona ait her şeyi muhafaza ediyordu.
Ukbe b. Amir, nöbetleşe deve götürdüklerini anlatı. [14]Sahabe'nin bir-kısmı da aralarında, muayyen vakit namazlarında Rasûlüllah'ın yanına nöbetleşe gittiklerini anlatarak "Bir gün o gider bir gün ben giderdim. Ben gittiğimde o gün vahiy ve saireye dair ne işitsem haberlerini komşuma getirirdim. O da gittiği zaman böyle yapardı" der.
c) Hadis müzakeresi- Sahabe, hadisleri iyice hafızalarında yerleşmesi, kısa zamanda unutmamaları için kendi aralarında müzakere ederdi. Enes b, Mâlik bu kcnuda şöyle demektedir. *'Biz Rasûlûllah'ın yanında bulunur, O'ndan söylediği hadisleri dinlerdik. Oradan kalkıp ayrtldıktan sonra duyduğumuz hadisleri ezberteyinceye kadar aramızda müzakere ederdik",
Ali b. Ebî lalib, "Birbirinizi ziyarette bulununuz, aranızda hadisleri müzakere ediniz. Eğer böyle yapmazsanız hadisler yok olup gider" demidir.
Sahabe arasında hadis müzakeresini Kur'an okumaktan daha üstün ve faziletli tutanlar bile vardı. Çünkü Kur'an yazı ile tesbit edilmişti ve kaybolma ihtimali yoktu.
d) Hadis öğrenmek için yapılan seyahatler; îîim için gerçsk mânâda seyahati sahabîlerde görüyoruz. Abdullah b. Ömer'in rivayetine göre, bir gün Rasülüllah'a bir genç sahabî gelmiş, islâm ve imanın ne dernek o<duğunu sorup öğrendikten sonra dönüp gitmiştir. Bazen Hz. Peygftmbsr'den sızakta bulunan sahabHer aralarında ayrılığa düştükleri bir konuyu öğrenebilmek için binitlerine biniyor, Medine'ye doğru yoia çıkıyor ve günie?c? geceli gündüzlü yolculuk ediyorlardı,
ŞâbiÎ'nin "Bir adam eğer bir hadis okuyup öğrenmek için Şam'ın bîr ucundan, Yemen'in en uzak yerine yolculuk etse bence omm bu seyahati boşa gitmez" sözü bu seyahatlerin ne denli önemli olduğunun en güzel göstergesidir.
ibn Abbas'dan öğrendiğimize göre, RasûlüHab'ın ashabından bîr hadîs kendilerine ulaştığında istedikleri fakdircte hadisi rivayet eden sahabîye haber göndererek gelmesini ve hadisi kendilerine söylemesini temin etmeleri mümkün iken, onlar, ravî sahabîye gider, çıkıp hadisi söyleyinceye kadar kapism-da bekierlermiş[15]
Sahabe bu seyahatler sonucu, ravileri dünyadan göçmeden hem bilmedikleri hadisleri öğreniyor ve daha önce duyduktan hadîslerin İsnadlannı kuvvetlendiriyor, hem de gittikleri yerler hakkında bilgi edinme imkânı buluyorlardı. [16]

5) Hadislerin Yazılması

İlk devirde, Hz. Peygamber'den (sjr) dinlenip ezberlenen hadislerin tedvin edilmediği, yani bir kitap halinde toplanıp yamadığı bir gerçektir. Bu* nunla beraber, daha Hz. Peygamber hayatta iken, hadis yazmaya teşebbüs eden ve güçleri yettiğince sahifeîer vücuda getiren sahabîler de yok değildi. ÎŞJb o devirde hayli güçlükle yürütülmesine rağmen bu sahifelerin meydana çıkarılması bile, ilk devirde hadisin kazandığı değeri göstermeye yeter bir delildir.
Kaynaklar, Hz. Peygamber hayatta iken başteyan hadis yazımını iki devre çerçevesinde ele alırlar. Birincisi, hadis yazmak için kendisine başvurulan sahabîîere Hz. Peygamber'in (sa) izin vermediği devredir.
İkinci devrede ise yazmaya izin vsrilmiş ve feadis yazmak isteyen sahabîler yazmsya başlamışlardı. Ancak Abdullah b. Amr'in her iki devrede de Ra-sûfüllah'm izniyle hadis yazdığı bir gerçektir. O halde 'Yasak ve Ruhsat dönemi şeklinde izaha geçmeden, Hatib el-Bağdadî'nin "tik dönemde hadislerin yazıyla kaydedilmesinin hoş karşılanmaması, Allah ın kitabına bir başka Şeyi eş tutmamak ya da bir başka şey nedeniyle Kur'an ile meşguliyetten uzak kalmamak içindir'[17] dediği şekilde yorumlamak er, uygunudur. Bu konuda neshi düşünmeden aynı anda hem yasağın, hem de J&nin gerekçe51 olacak sebep oîarak Bağdadî'nin görüşünü kabul etmek gerekil Hadislerin yazılması ile İlgili olarak yasak ve ruhsata işaret eden hadisler ve bunlar arasında görülen ihtilafların çözümü, giriş mahiyetinde umduğumuz bu bölftmü uzatacağından uygun düşmez. Biz konu ile ilgili ihtilafları hatırlatıp r^dceyi vgr-mekie yetiniyor ve ilk yazılı hadisler ile hadis sahife'.erine geçmek istîyemz.
a) îlk yazılı hadisler Hangi ameçîa olursa olsun Hz. Peygamber tarafından yazdırılan bir vesikayı, "hadis" kapsamı içerisinde düşünmek kadar tabii bir şey olmaması gerekir.
Hz. Peygamber'in Bizans împaratoru'na, İran Kisra'sma, Habeş Neca-şisi'ne yazdığı mektuplar İslâm tarihinde pek meşhurdur. Fakat bunların di-şinda yazılmış daha yüzlerce belge vardır. Bu belgelerin yazılış nedenleri ve konulan birbirinden farklıdır. İlk yazsh belgelerin konularım şöyle sıralamak mUmkündür.
1) Yeni anlaşmalar, 2) İslam'a çağrı, 3) Memur atamaları, 4) Arazi ve bu arazilerin gelirleri, S) Banş ve tavsiye mektupları, 6) Bazı kimseler hakkında İstisna oluşturan hükümlerin belirtilmesi.
islâm devletinin kurulusundan sonra yoğunlaşan diplomatik münasebetler, tabii olarak geriye birçok yazılı rom! belge bırakmıştır. Her ne kadar bu belgelerin hepsinin asılları zamanımıza kadar ulasmamişsa da, konulan, hadis ve tarih kitaplarında anlatıldığı gibi, Prof. M. Hamiduliah'ın gayretiyle "Mecmûât'ul-Vesâik'ıs-Siyâsiyye" adlı kitapta bir araya getirilmiştir.
b) Hadis sahifeleri: Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer'in (r.a) denemeleri. Uz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in Sünen'e ait hadisleri yazmaya teşebbüs ettiklerini, hatta Hz. Ebû Bekir'in 500 kadar hadisi bir kitapta topladığım, fakat sonradan bazı sebepler dolayısıyla bu kitabı yok ettiğini belirten haberler
vardır.[18]
Aynı şekilde Hz. Ömer de bir Sünen yazmak için istişare etmiş, çoğu onun bu düşüncesini iyi karşılamış olmakla beraber, bir ay geçtikten ve istiharede bulunduktan sonra bu düşüncesinden vazgeçmiştir. [19]
1) Abdullah b. Amr b. el-ÂVın sahifesi
2) Cabir b. Abdillah'ın sahifesi
3) Ali b. Ebî laüb'in sahifesi
4) Semure b. Cündüb'ün sahifesi
5) Ebu Hüreyre'nİn sahifesi
6) Abdullah b. Abbas'ın sahifesi
7) Abdullah b. Ömer İbn'il-Hattab'ın sahifesi.
Belki bu zikredilenler dışında, hadislerim sahifelerde toplayan daha başka sahabîler de mevcuttur. [20]

III. ASRI SAADETTE ASHAB'LA BİRLİKTE HADİSLERİN YAYILMAS'

Hz. Peygamber (s.a) vefat ettiği zaman Arap yarımadası İslâm Devleti şuurları içine tamamen girmiş bulunuyordu. Fakat gaye Arap yarımadası dâvası değil, İslâm'ı yaymak ve hangi milletten olursa olsun bütün insanları tek bir kelime, tevhid kelimesi etrafında toplamak idi. Çünkü islâm'a davet peygamberliğin (nübüvvetin) başlıca görevi idi.
Hicre'tin birinci asn boyunca, Avrupa'nın batıdaki en uzak noktasından doğudaki Çin sınırına kadar bir şerit halinde uzanan topraklar, İslâm Devleti sınırlan içerisine girmiştir. Dikkati çeken en önemli nokta, bu fetih hareketlerinden büyük bir bölümünün özellikle genç sahabîlerin çoğunlukla hayatta bulunduktan bir devirde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu, tabii olarak fetih için merkezden doğuya, batıya ve kuzeye çıkartılan sefer heyetlerinin başında veya içinde, gerek kumandan ve gerekse er olarak büyük sayıda sahabî gruplarının da yer almış olduklan sonucunu doğuruyor.
Fetihlerle birlikte çeşitli ülkelere dağılan sahabîlerin sayısı hakkında elimizde kesin bir bilgi yoktur. Fakat gerçek olarak bilinen husus şudur ki, az olmayan bir sahabe topluluğu fetihlerle birlikte çeşitli ülkelere dağılmış ve İslâm'ın gayesini gerçekleştirme yolunda çaba harcamışlardır. Bu gayenin gerçekleşmesinde izlenilen yol ise, fethedilen ülkelerde ilk İş olarak hem ibadet hem de İlim merkezi olabilecek mescidler inşa etmek olmuştur.
örneğin, hicretin 16. ve İ7. senelerinde müslümanlar tarafından kurulan Basra ve Küfe şehirleri, tanınmış birer ilim merkezi olduklan gibi, Kûfe'-nin Ali b. Ebî Tfelib tarafından hilafet merkezi olarak seçildiği de bilinmektedir.
Yine hicretin 21. senesinde İskenderiye'nin fethinden sonra Amr b, eî-M tarafından inşa edilen el-Cami'ul-Atik (veya Amr Camii) Mısır'da bulunuyordu. Bu cami daha sonra genişletilmiştir.
Fetihler ve bu fetihlere paralel olarak çoğalan ve birer medrese hüviyeti taşıyan bu mescidler, âüm sahabîlerin önderliğinde bazı ilim merkezlerinin oluşmasına neden olmuş ve bunlar Kur'an ve Hadis ilimlerinin gelişip yayılmasında en Önemli rolü oynamışlardır. .
Alim sahabîlerin çabalarıyla oluşan ilim merkezlerinden bazılan şunlardir a) Medine, b) Mekke, c) Küfe, d) Basra, e) Şam, f) Mısır
Yukarıda kısaca belirtildiği gibi, İslâm'ın başlangıcından itibaren fetih-lenn çoğalması ve birçok ülkenin İslâm devleti sınırlan içine girmesi, sahabenin İslâm'ın beşiği olan Mekke ve Medine'den ayrılmalarına ve çeşitli ülkelere dağılarak oralarda yerleşmelerine yol açmıştır.
Daha sonraki muhaddisterin, bir hadisi asıl kaynağından, yani ilk ravî sahabîden almak için zorluklan gögüsleyip, uzak mesafelerden o sahabînin yanına gelerek hadisleri aldıklannı görüyoruz. Bu yorucu ama bereketli yol-culuk "er-Rıhlefi Taleb'il-Haâis" (Hadis öğrenme maksadıyla yolculuk) terimi ile anılmaktadır.
Hadis larihi'ni özet olarak verdiğimiz bu bölümde, hadis tarihinde önemli bir yeri olan 'hadis uydurma hareketi' ve nedenlerinden de kısaca söz etmemiz yerinde olacaktır. [21]

IV. HADÎS UYDURMA HAREKETLERİ VE NEDENLERİ

1) Uydurma Hareketinin Başlangıcı

Hadis uydurma hareketinin başlangıcı hakkında hadisle uğraşan âlim-ter ihtilaf etmişlerdir. Rasültiilah'ın "Kim bilerek benim ağismdan bir yalan uyâururs a, cehennemdeki yerini hazırlasın"hadisine bakarak, 'demek ki bir yalan girişimi başlamış ki bu hadisi söyleme ihtiyacı doğmuştur' diyerek, hadis uydurma hareketinin Hz. Peygamber devrinde başladığını ileri sürenler olmuştur. Hakîkaten bu hadisin sebeb-i vürüduna bakıldığında da, olayda Rasûlüllah adına bir yalan söyleme söz konusudur. Fakat o devirde benzer olayların olmamasını ve bir olayın tek bir hâdise olarak kalmasını, uydurma hareketinin başlangıcı olarak görmeyenler de mevcuttur.
Gene' olarak uydurma hareketi, ciddî ihtilafların zuhuru sonrasında gö-hadis vaz'ımn başlangıcı olarak bu olaylar gösterilmektedir
İslâm tarihinde ciddi ihtilafların tohumu, Abdullah b. Sebe'nin (40/660) hilafeti haksız yere aldığı iddiasıyla ortaya çıkarak halkı Hz. Osman

aleyhinde ayaklandırmak için, Hicaz'dan başlayıp, Basra, Şam ve diğer şehirleri do-îaşmasjyla atılmış oldu. "fitnenin kopması" diye anılan Hz. Osman'ın şe-hid edilmesi hadisesiyle de çeşitli fırkalar zuhur etti. Bu hâdisenin sebebiyet verdiği anlaşmazlıklar nedicesindedir ki, Hz. Ali ve Muaviye Sıffîn'de karşı karşıya gelmişler ve burada meydana gelen "hakem hâdisesi "nin sonunda da iki büyük fırka ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Hz. Ali'yi kâfirlikle suçlayan Havâric, diğeri de onun ilah ve Hz. Peygamber'in emriyle seçilmiş bir halife olduğunu iddia eden, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'e söven gulat-ı şiadıf.

Yine sahabe devrinin sonlanna doğru Kaderiye ve MOrcie mezhepleri o Sahabe asrının sonu diye ifade edilen büyük tabiiler devri çeşitli fırka ve mezheplerin ortaya çıktığı, dikkatsiz Ve samimiyetsiz hadis talebelerinin çoğalmaya başladığı bir asırdır. Hadis uydurma hareketi işte böyle buhranlı bir çağda çeşitli etkenlerle başlamış ve gelişmiştir. Sahabîlerin büyük bir kısmı bu yaygın uydurma hareketini görmemiş ve fakat bununla beraber Hz. Peygamber'in (s.a) bu konudaki emri gereğince, hadisler üzerindeki muhtemel tahrif faaliyetlerine karşı son derece titiz davranmışlardır. [22]

2) Hadis Uydurmanın Nedenleri

a- Fırka, mezheb ve kabile taassubu
b- îslâm dinini bozma arzusu
c- Devlet adamlarına yaranma ve hoşgörülüne hevesi
d- Maddi kazanç sağlama isteği
e- Kendi zannına göre Allah katında sevap kazanma düşüncesi
f- Duyulmadık hadisleri rivayet etmekle kendi cağında meşhur olma arzusu[23]

V. CERH VE TA'DÎL HAREKETİ

Hz. Peygamber devrinde ve onun vefatından sonra sahabîler hadis rivayetinde birbirlerinden şüphe etmiyorlar, ufak tefek bazı itirazlar müstesna, birbirlerinin rivayet ettikleri hadisleri yalanlamıyorlardı. Yine aynı şekilde ta-biûndan olan hadisçiler de sahabeden işittikleri hadislerin kabulünde tereddüt göstermiyorlar; daha doğrusu, Hz. Peygamber'e ve Sünneti'ne olan inançları dolayısıyla, hadisin her türlü yalandan, tahriften ve tasniften uzak bir şekilde nakledildiğine içtenlikle inanıyorlardı. Fakat bu inanç uzun müddet devam etmedi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi fslâm aleminde ciddi anlaşmazlıkların başlaması ve çeşitli fırkaların doğması üzerine, Müslüman ların arasına, hiç kimsenin bilmediği birtakım sözler sızmış, 'hadis' adı altında bu sözler halk arasında dolaşmaya başlamıştı.

Hadislerin ve dolayısıyla İslâm'ın büyük bir tehlike ile karşı karşıya geldiğini anlamakta gecikmeyen sahabe ve tabiûnun ileri gelenleri, hadis naklinde ve kabulünde tedbiri elden bırakmayarak ve çok titiz davranarak râvi-leri ve isnadlan bilinen hadisleri almak gerektiğine inanmışlardır. Bu inancın gereği olarak da hadis rivayet eden kimseleri büyük bir titizlikle araştırmaya başlamışlardır.

Bir taraftan hadis vaz-'ının, diğer taraftan insanoğlunun yaratılışı dolayısıyla daima maruz kaldığı çeşitli zaafiyetlerinin ortaya çıkardığı cerh ve ta'dil, aslında tek bir gayenin gerçekleştirilmesine yöneltilmiş sistemli bir faaliyetten ibarettir. Bu tek gaye, Hz. Peygamber'in (s.a) ağzından çıkmış olan gerçek sözleri (hadisleri) tesbit etmek ve bunları zayıf ve sahte olanlarından ayırmaktır. Ancak böyle bir tesbit ve ayırım işine girişirken, önceden belirlenmiş bazı ölçülere veya prensiplere şiddetle ihtiyaç bulunduğunu düşünmemek mümkün değildir. Gerçekten bu ihtiyaç, ilk anda sahih hadisin vasfı Üzerinde kendisini hissettirmiş ve nakledilen hadislerin hangilerine sahih vasfının verileceği, tesbiti gerekli en mühim hususlardan birisi olmuştur.

Hadisler senedleri ve metinleri açısından ayn ayn tenkide tfibi tutularak sahih-zayıf hadisler ve çeşitleri ortaya konmuştur. Bu konuda kitaplar yazılmıştır. Hadislerin kimler tarafından nakledildiğinin iyice bilinerek, onların hallerinin araştırılması için de hadis vaz'ına karsı cerh ve ta'dil hareketleriyle birlikte "isned" sistemi kullanılmaya başlanmıştır, tsnad, İslâm'a has olan ve râvi isimlerini zikretmek suretiyle haberin ilk kaynağına kadar ulaşma imkânı veren bir rivayet sistemidir.

Tarihin ilerleyen bu günlerinde, ashabdan gelen rivayetlerin onların öf-meleriyle unutulmaması, kitaba geçmemiş olan ve halk arasında dolaşan rivayetlerin toplanıp yazılması ve toplanan bu hadis malzemesinin sahihinin sakimîîden ayrılması gibi titiz girişimlere şahid oluyoruz. Muhtevasını anlatmaya çalıştığımız bu girişimler hadis tedvini ve tasnifi diye bilinmektedir.

Bu son bölümde de tedvin ve tasnif faaliyetlerinden söz ederek bu faaliyetlerin mahsulü olan meşhur örneklerini vereceğiz. [24]

VI. HADİSLERİ TEDVİN VE TASNİF HAREKETİ VE MEŞHUR ÖRNEKLERİ

"Tedvin" çeşitli sahabîler tarafından yazılmış olan sahifeleri biraraya toplayarak bir kitap meydana getirmek anlamma gelebileceği gibi, yine muhtelif sahabîlerin rivayet etmiş oldukları hadisleri yazıp bir kitapta toplama mânâsına da gelir.

"Tasnif" kelimesi ise, diğerlerinden farklı bir anlama sahiptir. Eğer hadisleri toplayan kimse, kitabım meydana getirirken onları konularına göre sı-mflandınrsa "musannef" denilen bir eser nev'ini meydana getirmiş olur ki, onun yaptığı iş, hadisleri konularına göre tasnif etmekten ibarettir. Hadis tarihinde tasnif, tedvinden sonra gelmektedir.

Her ne kadar Hz. Peygamber zamanında çeşitli sahabîter not dsfterleri yerindeki malzemelere hadisleri yazmışlar ise de bunlar hem şahsi idi hem de çok az hadis ihtiva ediyorlardı. Geniş anlamlı bir faaliyet olarak; yan! tüm hadisleri bir kitapta toplama girişimi hakkında kaynaklar Ömer b. Abdıûa-ziz zamanını ve o zamanda oluşturulan komisyonun başındaki kişi olarak da Zühri'yi kaydederler.

Fitnenin yaygınlaştığı,-hadis uydurma hareketinin önü alınmaz bir durum arzettiği bu günlerde hadisçikr, cerh ve ta'dil faaliyetini başlatarak, hadis rivayet edenleri gözaltında tutmaya ve sıkı bir tenkid süzgecinden geçirdikten sonra güvenilir olanları olmayanlardan ayırmaya, her birinin rivayet ettiği hadisleri sıhhat ve zaafiyet yönünden derecelendirmeye yönelmişlerdir. Hadisçiler bu faaliyeti sürdürürken, fıkhı, ilmi ve takvası yanında çok hadis rivayetiyle de tanınan Halife Ömer b. Abdülaziz de sshih hadislerin, ancak bir kitapta toplanması halinde korunabileceği inana içinde, idaresi altında bulunan valilere ve hadisle meşgul olan bazı ulemâya "Hz. Peygamber 'in hadislerini ve A mm binti Abdirrûhman 'm rivayet ettiği hadisleri araştırıp yazınız ; sira ben ilmin kaybolmasından ve ulemânın gitmelerinden korkuyorum" Şeklinde emir vermiştir.

Ömer b. Abdulaziz'in tedvinle ilgili emrini ilk gerçekleştiren ve topladığı hadisleri Halİfe'ye gönderen kimse Ztthrî olmuştur. Zira aynı emri alan Ebû Bekr b. Hazm, işi tamamlayıp yazdığı kitaplan göndermeden Halife ve* fal etmiş, topladığı hadisler de kendi elinde kalmıştır.

Birinci hicri asnn sonu ile ikinci hicri asrın bası, hadis tedvininin başlangıcı olarak kabul edilmekle beraber, asıl hadis eserlerinin ortaya çıkısı, ikinci asnn ilk yansından sonraki devreye rastlar. Zuhri'nin tedvin faaliyeti ile ilgili olarak Salih b. Keysan'dan nakledilen habere göre, Zuhri'nin Hz. Feygam-ber'den gelen sünen yanında, sünnet olduğu görüşü üe sahabeden gelen haberleri de toplayıp yazdığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan yine bu devrede hadisler belli bir sisteme tâbi olmadan toplanmış ve kaydedilmiştir.

Mümkün olduğu kadar Hz. Peygamber'in hadislerini toplayan kitaplar meydana getirmek ve bu kitapların daha kolay bir şekilde kullanılmalarını sağlamak için, hadislerin gelişigüzel sıralanması yerine, konularına göre ter-tib ve tasnif olunması cihetine gidilmiştir. Bu suretle meydana getirilmiş hadis kitaplarında hadisler konusu ile ilgili bölümlerde yer alıyor; böylece arayıp bulmak kolaylaştırılmış oluyordu.

Yine bu dönemde tasnif sistemlerinin çeşidine göre musannef, müsned, sünen, cami, mu'cem gibi değişik adlarda eserler meydana gelmiştir.

Hadislerin, konularına bakılmaksızın sahabî ravîlerine göre ardarda sıralandığı eserlere "müsned" denmektedir. Bu tür eserlerin ilki olarak Ebû Davud et-Tayalâsi'nin (204/219) Müsned'i bilinmekte olup, eser matbu olarak elde bulunmaktadır. Bunların en meşhur örneğim de Ahmed b. Hanbe!'-in (241/856) Müsned'i teşkil etmektedir.

Hadislerin sahabîlere, şeyhlere veya beldelere göre, çoğu kere alfabetik olarak sıralandığı eserlere "mu'cem"denir.

Mucem türünün en meşhuru Taberânî'nin (360/971) üç mu'cemidir. Mu'cem'ül-Kebir, Mu'cem'ül-Evsat, Mu'ccm'üs-Sağir. Bu üç mu'cem de günümüze intikal etmiştir.

Hadisleri konularına göre ihtiva eden eserlere de genel olarak "mustmnef" denmektedir. Kütüb-i Sitte ile en mükemmel örneklerini veren 'musannif türü eserler sistematik hadis koleksiyonlarını meydana getirirler.

Camiler, bütün dinî konularla ilgili hadisleri toplayan en geniş kapsamlı eserlerdir: Ma'mer b. Raşid'in (152/769) camii, Buhari'nin (256/870)

camii, Müslim'in (261/872) camii bu türdendir.
Taharetten vasiyyete kadar bütün fıkhı konulara ait merfü hadisleri ihtiva eden fıkıh kitaplan tertibindeki hadis kitaplarına da "Sünen" denmektedir. Ebû Davud'un (275/888) Sünen'i, Nesâj'nin (303/915) Sünen'i, İbn Mâ-ce, Dârimî ve Dafekutnî'nin Sünenleri, sünenlerin en meşhur örnekleridir.
Hicri üçüncü asnn sonuna kadar hadisler hıfz, kitabet, tedvin ve tasnif, devirlerinden geçerek kitaplara geçmiş ve hadis ilmi üçüncü asırda altın çağına ulaşmıştır. Zira bu cağda 'Kütüb-i Sitte' diye tanınan altı hadis kitabı telif edilmiş ve günümüze dek en güvenilir kaynak olarak görülmüşlerdir. Daha sonraki eserlerin pek azı müstesna hep bu önceki devirlerde yazılanlara dayanmışlardır.
İlk üç asırda yazılanların sistemlerinde değişiklik yapmak, ravîleri hakkında yeni kitaplar yazmak, hadislerini değişik boyutlarda incelemek, şerhlerini yazmak, ihtisar etmek, şartlanna uyan benzer hadisleri toplamak, aynı hadisleri başka tariklerden toplamak gibi değişik amaçlı olarak yeni isimle birçok eser meydana getirilmiştir. Hadis külliyatının ilk üç asırda oluşturulan eserlere dayandığını ve hadis dalındaki değişik ilimlerin kaynağı olan eserlerin yine o devirde telif edilenler olduğunu söylemek mübalağa olmasa gerektir. [25]

VII. HABİS USÛLÜ'NE DAİR ESERLER

1- sl-Muhaddis'ul-FâMİ Beync!r-Râvî ve'İ-VS'î,
Ebu Muhammed el-Hasen b. Abdurrahmân er-&tmehurmûz£ (360/971)
2- Ma'rifetu Ulûm'iî-Hadis,
d-Hâkira Ebu Abdullah en-Neysâbûrî (405/ 1014)
3- e!-Müstahrec alâ Ma'rifcti USûm'il-Hadis, Ebu Nuaym el-îsfebân? (430/1038)
4- el-ÎCtfâye fi Îim'ir-Rivaye,
eİ-Hatib Ebu Bekr d-Bagdâdî (463/1071)
5- el-Cânıi' li Ahlâk'ır-râvl ve Âdâb'ss-Sâmi', el-Hatib Ebu Bekr eS-Bagdâdî (463/1071)
6- el-lbnft* iia Ma'rifcîi Usürir-Rivaye ve lUryîd'is-Sema', d-K&dî lyaz (544/1149)
7- Mâ iâ Yese'ul-Mühaddise Cehîuh,
Ebu Hah Ömer b. Abdulmecid el-Meyânc? (SS0/11S4)
8- Ulum'-Jl-Hadis (Muksddimet-i Ibn Salah),
îbn. Salah Eba Amr Osman,b, Abdurrahman aş-Şehrizûrî (643/1245)
9- et-lakrîb veft-Te>-sir li Nfc'rifeîi Sünen'ü-Seşîri'n-Neair, Muhyiddin Yahya b. Şeref cn-Nevevî (676/127?)
10- thtisflru Ulûm'ü-Hadis, eî-Hâfiz Ibn Kesîr (774/1373)
11- Nuhbct'ul Fiker fî Mustalahı Ehl'ü-Eser, tbn Kacer ei-Askalânî (852/1448)
12- Tedrîb'ur-Râvî fi Şerhi Hücritfin-Nevevt
Cdfileddin es-Suyûfî (911/1505)
13- el-Manzûîaeî'Ül-Beykûnî,
Önier b. Muharamed el-Beykûnî (Î080/1669)
14- Kavâid'at-Tihdis, Cemâleddin d-KScunl (1332/1914)
15- Tfevcfh'un-Nazar ilâ UriU'U-Eser Tkbir cİ-CtzAin (1338/1920) [26]

VIII. ANA HATLAR! İLE HADİSLERİN TAKSİMÎ

Hadisler, metin ve sened bakımından ya makbul veya merdûd kabul edilir. Kabul vasfını haiz alan bir hadis, ya bu vasfın en üst derecesiadc bulunur, ya da bu derecenin altındadır, Red vasfını haiz alan hadislerde de buna benzer dereceler görülür.
Hadislerin genel görünüşü hakkındaki hu kjs& açık!amadan{ makbul oîan hadisin "sahih", merdûd oîan hadisin ise "myıf1* olduğu anîsşümakta&ır. Bununla beraber, sahihle zayıf arasında, zayıfın üstünde ola», fakat sahihin üst derecesine ytikseleracyen bazı hadisler daha vardır ki, bunlara, da "hasen" ismi verilmiştir. Suyuîî'ye göre 'hasen' tabiii, Şafiî ve Buhârî gibi hhM hadis-çîîer taraftndaîî kullanılmış, aacak hEdîsİerin taksimi içerisine ilk dçvifierds ^rmeaiîştir. Onu, sahihle zayıf arasmda iîçünca bir dertee olarak ilk defa zikreden Hattâbî olmuştur. Şu halde hadisler, üç kısma ayrılmıştır. Sahih,
kısma 'mâtavâtir', İkindi kısma da 'âbSd' demişlerdir, levaıür dermesine haberle aziz' vEr-i âhâdı taksim etmişler, mütevâtiri m bu taksimleri İçe isine almamışlardır. Çünkü Hz. Peygambsr'den tevatür derecesinde nakkdllraiş oJsjî bir hadisin, gerek metni, gerekse isnadı veya nevileri hakkında münazara ve mü-n&kaşa açmaya lüzum hissetmemişlerdir. [27]

A. TEVATÜR DERECESİ AÇISIDAN HADİSLER

1. Mütavatir Hadis
Yalan üzerine birleşmelerin mimkin olmayan raviler topluluğunun her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, işitme veya görmeye dayanan hadisler mtttevatirdir. Kesin bilgi ifade ederler, ledkik ve tenkid dışı bırakılmışlardır.
Botun rivayetlerinde lafızları aynı olan mütevatir hadislere, "lafzen mütevatir" denir. Bu tur hadisler yok denecek kadar az kabul edilmektedir. Aralarında ortak bîr nokta bulunan değişik hükümleri, yalan söylemek üzere anlaşmalarını aklın kabul edemeyeceği kadar çok sayıda bir topluluğun nakletmesiyle ortaya çıkan müşterek mânâya "manen mütevatir" denir. Bu tür mütevatir haberlerin sayısı ise lafzen mütevatir'e oranla daha çoktur.
Mütevatir hadis, zaruri olarak kesin bilgi ifade eder. Bu sebeple de Ra-sülüllah'm mütevatir hadislerini inkar eden kâfir olur. Çünkü böyle bir İnkâr, Rasûlüllah'ı inkâr anlamına gelir. [28]

2. Âhfid Hadisler

Ravi sayısı ve nitelikleri açısından tevatür şartlarına ulaşamamış hadîslere 'âhâd hadis* denir. Hadis kitaplarım dolduran hadislerin hemen hemen hepsi, bu anlamda âhâd hadislerdir. Kendi içinde çeşitlere ayrılmıştır.
a) Meşhur hadis: Her nesilde en az üç ravisi bulunan, fakat mütevatir derecesine ulaşamayan hadislere 'meşhur' denilmiştir. Bununla birlikte, halk arasında şöhrete ulaşmış haberlere de bu isim verilmiştir. Bu takdirde hadisin ravi sayısı bahis konusu değildir. Bu şekilde 'meşhur' terimi bir veya daha fazla ravisi olan hadisleri içine aldığı gibi, hiçbir isnadı olmayan fakat halk arasında meşhur olmuş haberleri de içine alır.
Meşhur hadisin mutlaka sahih olduğu İlk anda alda gelebilirse de, aslında böyle değildir. Tevatür derecesini bulmadığı için, ravileri tenkide tabiidir, ledkik sonuçlarına göre meşhur hadis, sahih, hasen veya zayıf kısımlarından birisine girer. Konu genellemeden kaçınmayı gerektiren özelliğe sahiptir. Meşhur hadise 'Müstefiz' de denilmiştir. Ayrıca, müstefiz'i ibtida ve intihasında müsavi olmakla kayitlayanlar da olmuştur.
b) Aziz hadis: Herhangi bir tabakada en az iki veya üç ravinin rivayet ettiği hadislerdir.
c) Garib hadis: Hangi tabakadan olursa olsun bir ravinin rivayet ettiği hadise 'Garib hadis' denir. [29]

B. KABUL VEYA RED AÇISINDAN HADİSLER

1. Makbul Hadisler

a) MötevaÜK Yukarıda zikredildiği üzere, tevatür şartlarını taşıyan bîr hadis, makbuldür ve kesin bilgi İfade eder.

b- Sahih: Adalet ve zabt sahibi ravilerin muttasıl senedle rivayet ettikleri illetli olmayan hadistir.
Bu tarife göre bir hadîse sahih diyebilmek için şu şartlar gerekmektedir:
a) Senedinin kesintisiz olması
b) Ravilerin âdil ve Öğrendiğini eksiksiz belleyen ve nakleden kimseler olması
c) Sika bir ravinin, kendisi gibi sika ravilere muhalif olarak naklettiği (şâzz) bir hadîs olmaması
d) Hadisin illetten uzak olması (yani, dış görünüşü itibarıyla sahih görünmekle birlikte, konunun uzmanlarınca farkedüebilecek gizli bir kusur taşımaması)
Sahih Hadisin Kısımları
i) Sahih Uzatihv Yukarıda zikretmiş olduğumuz vasıflan kendilerinde en mükemmel bir şekilde toplayan hadisler bu gruba dahildirler. "Sahih hadis" denince ilk akla gelen bu çeşit hadislerdir.
ii) Sahih İigayrihi- Sıhhat şartlarını en üst seviyede taşımamasına rağmen, kendisini 'sahih' derecesine çıkaracak bir başka rivayet bulunan hadislere denir. Bu da hasen hadisin sahih derecesine çıkarılması anlammadır.
Hadisçiler, sahih hadisin hüccet olduğu ve onunla amel etmenin vacib olduğu görüşündedirler. Sahih hadisin ravisinin tek bir kişi olması, ya da tevatür derecesine ulaşamayan iki-uc kişi olması arasında bir fark yoktur.
c- Hasen: Şâz ve illetten salim olarak, zabtı mükemmel olmayan râviler tarafından muttasıl bir senedle rivayet edilen hadistir. Sahih ile hasen hadis arasında bir karışıklığa meydan vermemek için bu tarifte dikkate alınacak husus sudun Sahih hadis ravinin zabt bakımından mükemmel olduğu, hasen hadis ise ravinin bu bakandan noksan olduğu hadistir. Her İki hadis de şâz ve illetten salim olup ihticac ve istişhâda elverişlidir.
Hasen hadis de 'lizatihi' ve 'Hgayrihi' olmak üzere iki kısma ayrılır.
Hasen Uzatikv Mutlak olarak söylendiğinde hasen hadis, 'lizaiihi hasen' demektir. Yani, şâz ve İlletten salim olarak zabtı mükemmel olmayan raviier tarafından muttasıl bir senedte rivayet edilen hadistir.
Hasen Hgayrihi: Senedindeki ravilerden birinin çok hata yapacak kadar dalgın ve yalancılıkla itham edilmemiş olmakla beraber, bu sahada ehliyetli veya ehliyetsiz olduğu anlaşılamayacak kadar kapalı bulunmasıdır. Aynca hadisin metni mutâbi veya şahidle takviye edilmiş olmalıdır.
"Hasen hadis" bütün fakîhlere göre ihticac ve kendisi ile amel edilmek bakımından makbuldür. Hadisçilerin ve usûlcüterin büyük bir çoğunluğu da aynı görüştedirler.
"Hasen Hgayrihi" olanlar da aynı makbuliyet içindedirler. Zira onlar her ne kadar aslında zayıf ise de, başka tariklerle takviye edilmiş olmaları ve kendileriyle çelişen başka hadislerin de bulunmaması sonucu zayıflıkları ortadan kalkmıştır. [30]

2, Merdod Hadisler

Makbul hadis (sahih-hasen) şartlarından herhangi biri noksan olan hadislere "zayıf hadis" denir. Bu şartlardaki noksanlık birden fazla olursa, zayıflık daha şiddetli olur. Bu sebepten zayıf hadisin dereceleri de farklılık arzeder. 49'dan 510'a kadar değişik rakamlarla ifade edilen zayıf hadis çeşitlerinden biz, meşhur olanlarını zikretmekle yetineceğiz.
Hadiste zayıflık genelde iki sebepten kaynaklanmaktadır.
Bunlar: a) Senedde inkıta (kopukluk) bulunması, b) Râvide cerhi gerektiren bir halin mevcut olmasıdır. [31]

a. Senedindeki Kopukluk Sebebiyle Zayıf Sayılan Hedisfer

Mörsel hadis: Tabiînin sahabeyi athyarak Hz. Peygamber'e izafe ettiği hadistir. Zayıflık sebebi ise senedindeki kopukluktur.
Sahabî'nin, Rasûlüllah'tan duymadığı halde diğer bir sahabîyi atlaya rak Rasûtüllah'tan rivayet etmesine "sahabî mürseii" denir.
Mürsel hadisin hükmü hakkındaki görüşler Üç noktada toplanabilir.
Muliaddislerin, fokihlerin ve usûletilerin çoğıraluğuna göre mürset hadis delil olmaz. Onunla ihticac edilmem. Zayıftır.
Ebu Hanife, İmam Malik ve iarafiannca, sikanın mürseii sahih ve hüccettir.
İmam Şafii'ye göre ise, büyük tabiîlerin mürseii ile itibar araştırmasına dayalı olar&k amel edilir. Yoksa 'mûrsel hadis' hüccet olmaz.
Sahabe mürseii ise sahihtir, hükmü île bilittifak amel edilir.
Muakati' hadîs: Senedinden bir kişinin düştüğü ve mübhem birinin zik-redildiği hadistir. Zayıflık sebebi seneddeki kopukluktur. Munkatı' hadis mür-selden daha zayıftır. hadîs: Senedinde birbiri peşine iki veya daha fazla ravinin düştüğü hadistir. Munkatı' hadisten daha kapalı ve mübhemdir.
Mu'dal hadis munkatı'dan, munkatı' da mürselden daha zayıftır.
Muallak hadis: Senedinin baş tarafından bir veya birkaç ravinin ya da sonuna kadar senedin tümüyle hazfolunduğu hadistir. Ta'Iik kısaltma maksadı ile yapılır. Günümüzde bilhassa halk için yazılan hadis kitaplarında sadece sahabî ravisi zikredilerek yapılan rivayetler hep muallaktırlar. Ancak bun-lann asıl kaynaklarda senedleri 'muttasıl* olarak yer almış olduğundan, sıhhatlerimden bir şey kaybetmezler.
Bir ravinin, görüştüğü şeyhten işitmeden, yahut da muasırı olmakla beraber görüşmediği şeyhten işitmiş gibi rivayet ettiği hadislere denir. Hadisçiler arasında, bu çeşit rivayetleriyle şöhret kazananlara "mü-deilis", rivayet tarzına da "tedlis" denilmektedir.
Ttedlis çeşllterl şunlardır
i) îsnadda tedlis: Ravinin görüşmediği veya görüştüğü halde hadis almadığı çağdaşı bir kişiden işitmiş gibi "kale fuîan"veya "an/ulan" diyerek hadisi rivayet etmesidir. Ravinin görüşmediği çağdaşından yaptığı bu rivayetine "Mürsel-i hafi" de denir.
i) ŞÛyuhta (Şeyhlerde) tedlis: Ravinin, durumunu gizlemek istediği şeyhini, haiz olmadığı vasıflarla anması veya bilinen isim ve künyesinden başka bîr isim ve künye İle zikretmesidir.
ii) Tksviye tedüst Ravinin, hadisini makbul ve sahih göstermek için senedde bulunan, fakat kendi şeyhi olmayan birini zayıf ve kendinden daha küçük olduğu için atlayarak, hadisi sâdece sika ravilcr rivayet etmiş gibi göstermesine denir. Tedlisin en kötü çeşidi, büyük ölçüde bir aldatma mevcut olduğu için tesviye tedlisidir. [32]

b. Havide CerfaİGerektiren Hfillere Göre Zayıf Sayılın Hadisler

"Cerh" sözlükte, silahla yaralamak, dürtmek, bir yarayı deşmek, tesir etmek gibi mânâlara gelir. "Tb'dil" ise, doğrultmak, adaletini açığa çıkarmak demektir. Her iki kelime, hadis ravilerinin eleştirilerek hem özel hayatlarında, hem de hadis rivayetinde kusur ve ayıp sayılan hâlleri olup olmadığının açığa çıkarılmasında kullanılan birer terimdir. Bunlardan 'cerh' hadis ilminde ilerlemiş bir âlimin, bir hadis ravisini bazı kusurları dikkate alarak tenkid etmesi sonucu rivayetini çürüğe çıkanp reddetmesidir. 'Tb'-dÛ' ise böyle bir tenkid sonucu ravinin kusursuz bir kimse olduğunun tes-bit edilmesidir.
Hadis ravilerinin tenkidi 'on esas' göz önünde bulundurularak yapılır. Bunlardan beşi râvinin adaleti, beşi de zabt özelliği ile ilgilidir. [33]

Râvinin adaleti ile ilgili tenkid noktalan

1. Kizb'ür-Ravi: Ravinin yalan söylemesi, hadisle ilgili olsun veya olmasın, yalan söylediğinin açığa çıkması.
2. htihâm'ur-Ravî bi't-Kİzb: Râvinin yalan söylemekle İtham edilmesi. Töhmet-i Kizb de denir.
3. Fısk'ur-RâvL- Râvinin dini emirleri yerine getirmekte kusurlu davrandığının tesbh edilmesi.
4. Bid'at'ur-Râvi: Islâmî prensiplere aykırı görüşler ileri sürmesi.
5. Cehalet 'ur-RâvL- Râvinin bilinmeyen, meçhul bir kimse olması. [34]

Ravinin zabtı ile ilgili tenkid noktaları

1. Gaflet; Râvinin dikkatsizliğinin sabit olması.
2. Kesret'ul-Galat: Çok hata yapması, Fuhş-u Galat da denir.

3. Sû'ul-Htff \anhş ve kötü ezberlediğinin belirlenmesi.
4. Vehnv Ezberlediği hadisleri birbirine karıştırıp, ne rivayet ettiğini bilmemesi.
Myfa'Ot-SâHhîn TercOme ve Şerhi
5. Muhalefet'us-Sikâf Sıka denilen, her bakımdan güvenilir rftvikrin rivayetine aykın rivayetlerde bulunduğunun anlaşılması,
CerhedÜen bir rfiviye 'mecruh' veya 'mat'ûn' denir. Mecruh bir râvinin hadisi ise zayıf sayılır.
Aksine bu hallerden uzak olduğu tesbît edilmiş olursa, adaleti (güvenilir olduğu) açığa çıkarılmış demektir. İşte râvilerin hadislerinin değerini tes-bit edebilmek için bu şekilde tenkid edilmesine "cerh ve ta'dil" adı verilir. [35]

C METÂİN-İ AŞERE

Bu bölümde, 'metain-i aşere'&e ilgili olarak on zayıf hadis sıralanacaktır.
1- Mevzu hadis: Hz. Peygamber (s.a) adına yalan uydurmak (kizb) ile cerhedilmiş râvinin rivayetine 'mevzu hadis' denilir. Birtakım iftiracılar, hadis uydurmak için geniş hayaller kuramadıklarında, Rasûtüllah'a kadar uzanan uydurma senedlerle, onun ağzından parlak hikmetler, özlü sözler, yahut veciz misaller elde etme yoluna başvurmuşlardır.
Hadis uydurma sebeplerini şöylece sıralayabiliriz
a) İslâm düşmanlığı- 'Zındık' ismi ile tanınan bu kimseler, Kur'an üzerinde herhangi bir tebdil ve tağyir yapamadıkları için, Hz. Peygamber'in (s.a) hadislerinden istifade yolunu seçmişlerdir. Uydurduktan binlerce hadisle İslâm akaidini bozmaya ve muslumanlann kalplerine şüphe düşürmeye çalışmışlardır.
b) Milliyet, kabile ve mezhep kavgaları- Değişik ırklara, kabilelere ve mezheplere mensup kimseler arasındaki münakaşalar ve mücadeleler de hadis uydurulmasına sebep olmuştur. Bu mücadelelerde her birinin, kendi mensup olduğu topluluğu veya bu topluluğun reisini, yahut imamını övmesi, buna karşılık muhalif olduğu diğer toplulukların reis veya imamlarını yermesi, çok defa bu konularda uydurduğu ve Hz. Peygamber'e İsnad ettiği hadislerle takviye edilmek istenmiştir.
c) Vaaz ve hikayeler Âbid, zâhid ve sâlih görünüşlü birçok kimsenin cami ve mescidlerde yaptıkları vaaz ve nasihatlerini süslemek ve daha tesirli bir sekle sokmak maksadı ile başvurdukları usûllerden biri de, konuşmalarında mevzu hadislere fazlaca yer vermek ve çok defa bu hadisleri bizzat uydurmaktır.
d) Halife veya emirlere yaklaşmak arzusu: Dünya nimetlerini fihiret
nimetlerine tercih ederek halife veya emirlerin heva ve heveslerine göre fetvalar veren kimseler ihtiyaç anında hadis uydurmaktan da çekinmemişlerdir, e) Halta hayırlı işlereyöneltmek arzusu: Müslümanları hayra ve İyi ameller yapmaya teşvik etmek ve dinin çirkin gördüğü kötü hareketlerden sakındır-mak'maksadıyla 'hadis' diye uydurulmuş sözler, mevzu haberler arasında hayli kabarık bir yer tutmaktadır. Allah katında makbul olan bir iş yaptıklarını zannederek hiçbir kayda tâbi olmaksızın hadis îmal edenlerin, zahidler, mutasavvıflar ve daha çok bu kılığa bürünen kimseler olduğu görülmektedir. [36]

Uydurma Hadisleri Tanıma Yollan

a) Hadis uyduran kimsenin, yaptığı işi bizzat itiraf etmesi.
b) Rivayet edilen hadiste bir gramer hatası veya mânâ bozukluğu bulunması. Böyle bir kusurun, Arapların sn fasihi olan Hz. Peygamber'den sâdır olması imkansızdır. Hadis /imiyle meşgul olanlar için bu kaidenin tatbiki gayet kolaydır. Hadis münekkidleri, lafız hatasından önce mânâ bozukluğuna dikkat ederler. Zira mânâ bozukluğu, hadisin uydurma olduğunu gösteren en açık bir delildir.
c) Rivayet edilen hadisin, tevili mümkün olmaksızın akla veya his ve müşahedeye aykırı düşmesidir.
d) 'Hadis' diye rivayet edilen sözün, basit bir iş yüzünden şiddetli cezalar veya büyük mükâfatlar görüleceğini ifade etmesidir. Mesela, mendub bir işin yapılmasıyla veya bir mekruhun terkediîmesiyle binlerce huri ile beraber altından ırmaklar akan cennetlerde ebediyyen yaşanacağını veya yine bir mendubu îerk etmekle yahut bir mekruhu İşlemekle Allah'ın gazabını kazanmış olarak ebediyen cehennemde kalınacağını anlatan uydurma sözler bu kabildendir.
e) Hadis uyduran kimsenin, yalancılıkla meşhur olan, dindar olmayan ve şahsi arzularım tahakkuk ettirmek hevesiyle hadisler ve senedler uydur-makdan korkmayan biri olmasıdır.
2. Metruk Hadis: Yalancılıkla İtham edilmiş bir ravinin rivayetinde yalnız kaldığı hadise 'metruk hadis' denir. Daha kapsamlı olarak şöyle de tarif edilmiştin Hadiste yalan söylemekle itham edilen, davranışı veya sözü bakımından fiskı açık olan ya da çok vehimli olan bir ravinin rivayet ettiği hadîstir.
3. Müsker Hadis: Zayıf bir ravinin sika raviye muhalif olarak rivayet
ettiği hadistir. Sikanın zayıf râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadise de "ma'~ ruf hadis" denir.
4- Şaz Hadis; Sika bir ravinin kendisinden daha sika bir raviye veya ravi-ler topîtiiu£.?.na muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Buna göre. ş&t hs^?t* nutlaka teferrüd ve muhalefet puım ,&^i mılunması lâzımdır. Bu İki özelliği taşıyan bir hadis, sahih olmaktan çıkarak 'zayıf hadisler' grubuna girer, bu durumda onu, zayıf hadislere mahsus olan neviler arasında zikredebiliriz. Anlatılan ravilerin rivayetlerinden daha makbul ravi veya raviler topluluğunun hadisine 'mahfuz hadis' ismi verilmektedir. Yani 'şâz'ile "mahfuz" birbirinin zıddı olmaktadırlar.
5. Muallel Hadis: Dış görünüşü itibarıyla sahih olmakla beraber, bu sıhhati yok edebilecek gizli bir illete sahip olan hadislere "muallel hadis" denir. Mürsel veya munkatı* hadisi mevsul olarak, yahut bir hadisi bir başka hadis içine katmak, mevsul olanı mürsel, merfû, mevkut olarak rivayet etmek gibi cerhe sebep olan hatalara 'vehim' denilmektedir. Bu tür hataları bulunan hadise de 'muallet' denir.
6. Mudsrib Hadis: Birçok rivayetleri bulunmakla beraber, bu rivayetler birbirine eşit düzeyde olduğu için aralarında tercih yapma imkanı olmayan bir ravinin veya İki ya da daha çok ravinin rivayet ettiği hadistir.
Kısaca iki farklı surette rivayet edilen, 'hadis' diye de tarif edilmesi mümkün olan muzdarib hadis, temelde muhalefet unsuruna dayanmaktadır, h-dırab, ravinin zabtının noksanlığına da delâlet eden bir rivayet kusurudur. 'İzdırab' çoğunlukla hadisin isnadında, bazan de metninde olur.
7. Makinb Hadîs: İsnadında, bir veya birkaç ravinin isim veya nesebleri-nin ve metninde bazı kelimelerin -bilerek veya bilmeyerek- değiştirilmiş olduğu hadislere 'maklub hadis' denir. Değişme (kalb) hadisin ya isnadında ya da metninde olur. Bu ise ya kasden yapılır ya da yanlışlıkla ortaya çıkar.
Hadiste yanlışlık şeklindeki değişme, bir hadisçînin hafıza gücünü, hadise karşı rağbeti artırmak ve ölçmek gibi değişik maksatlarla vâki olur.
8. Müdrec Hadîs: Hadisten olmsyan bir kelâmın, hadise bitişik olarak zikredilmesine 'idrac', böyle bir uvgularasya uğramış hadise de 'müdrec' denk Bu, RasûlüBah'ın sözüne herhangi bir lavmin sözünün karışması demektir. Sahabî y% da ondan sonraki ravi, rivayet ettiği hadisin sonuna bir söz ekler veya bir açıklamada bulunur, daha sonraki ravi de bunu hadistenmis gibi rivayet eder, durumu bilmeyen de bütün metnin Rasûlüllah'a ait olduğunu sanır.
'tdrac', sened ve metinde yapılır. Metindeki idrac, başta, ortada ve sonda olmak üzere üç çeşittir.
"Müdrec"in birçok nedenleri vardır. Bazıları şunlardır:
a. Hz. Feygamber'İn hadisindeki bazı garip lafızları açıklama arzusu.
b. Ravinin, Rasûlüllab'ın sözünü söylemeye bir hazırlık olmak üzere zikrettiği şer'î hükümdür ki, metnin başındaki idraciarda olur.
c Hadisten bir hüküm istinbat etmek (çıkarmak) ki, bu da metnin ortasındaki veya sonundaki idraclarda olur. Bütün bunları râvi kasden bite yapmış olsa, onun bu hareketini normal karşılayabiliriz. Bu sebepledir ki, Zührî ve diğer bazı imamlar zikrettiğimiz maksatlardan biri için müdrec yapmakta bir beis görmemişlerdir. Bu saydığımız sebepler dışında kasten yapılan idrac ise, hadis ve fıkıh imamlarının icmaı ile haramdır.
'Müdrec' olan kısım birkaç şekilde bilinir.
a. O kısmın Hz. Peygamber'e İzafe edilmesi muhal olur.
b. Sahabî'rün müdrec cümleyi Hz. Peygamber'den duymadığını açıkça söylemesidir.
c. Bazı raviler müdrec olan sözü merfû metninden ayırarak kimin söylediğini belirtir ve ilave edilen kısımla, edilmeyeni gösterir.
9-10. Musahhaf ve Muharref Hadis: Kelimesi nokta değişikliğine uğramış hadise 'musahhaj hadis' denir. Bu tür değişiklik çoğunlukla

metinde ba-zan da seneddeki isimlerde görülür. Yine bu tür hatalar bilhassa yaz] İr vesikalar İstinsah edilirken daha çok görülür. Bu sebeple de mukabele edilmemiş nüshaların kıymeti olmaz.
Kelimesi hareke değişikliğine uğramış hadise de 'muharref denir. [37]

D. MAKBUL İLE MERDUD ARASINDAKİ MÜŞTEREK OLAN ISTILAHLAR

1. Müsned Hadisten Senedi başından sonuna kadar muttasıl olarak Ra-sÛIüllah'a isnad edilen hadistir. Mutlaka RasÜlttllah'a ref şartı aransa bile 'müsned', makbul olan görüşe göre, merfûnun murâdifı değildir. Merfûnun isnadında inkıta' (kesinti) olabileceği halde, 'müsned hadis' ittisal ve ref şartlarını cem etmektedir. Yani her merfû hadis müsned değildir, fakat her müsned hadis merfûdur.
2. Muttasıl (mevsûl) Hadisler: İster RasûlüHah'a ref edilmiş olsun, ister sahabî veya daha aşağıdaki bir şahısta kalsın, senedinde kesiklik olmayan hadise bu ad verilir. Muttasıl hadis bazen merfû olur, bazen olmaz.
3. Mn'an'an Hadisten Lafzından da anlaşılacağı gibi, tahdis ve sema' sözleri açıkça belirtilmeden senedinde "fûian an /ulan" denen hadistir. Mu'-an'an hadiste itimad edilen görüşe göre üç şart bulunursa 'muttasıl sened' gibi kabul edilir. Bu üç şart şunlardır.
a. Râvinin adaleti.
b. Râvinin rivayeti aldığı zâtla görüştüğünün sübûtu.
c Râvinin tedlisten salim olması.
Bazı münekkidler, Mu'an'an hadisi, "Mürset" gibi telakki ederek îhti-cac edilemeyeceğini söylemişlerdir. Buna rağmen iIeihticac edilebileceğim söyleyen münekkidler de vardır.
4. Müea'en Hadisten Senedinde "haddesena fûlan ennefûlanen kale" denilerek rivayet edilen hadislerdir. Malik b. Enes'e göre "an fûlan" ile "en-ne fûlan" arasında hiçbir fark mevcut değildir. Ahmed b. Hanbel ise "an" ile "enne"rân musâvi olmadığım söylemiştir.
Gerçek şudur ki, ravinin kullandığı muhtelif lafızlar, lisan ulemasınca 'tahdis' olarak kabul edilmektedir. Bu meseledeki ihtilaf örf ve âdet bakımından olup sâdece hadis münekkidini arasında bahis mevzudur.
5. Müselsel Hadisten Senedindeki ravilerin, bazan ravinin bazan da rivayetin sıfat ve hallerini aynen devam ettirerek naklettikleri hadise 'müselsel hadis' denir.
Müselsel hadisin müsned ve muttasıl olup, tedlisten salim oluşu o hadisin sahih olduğunu zannettirebüir. fbn Kesir, "Müselsel hadisin faydası, ted-lis ve inkıta'dan uzak olusudur. Bununla beraber müselsel tarikle gelen bir hadis nadiren sahih olur" demektedir.
6. Âli Hadisten Senedlerindekİ ricalin azlığı dolayısı ile Hz. Peygamber'e yakın olarak rivayet edilen hadislere bu isim verilmiştir, tsnaddaki bu yakınlık, aynı hadisin daha fazla sayıdaki râvilerden müteşekkil diğer bir senedine nisbetle ölçülür.
Senedindeki ricalin azlığı dolayısıyla Hz. Pcygamber'e (s^> olan yakınlığa, 'Uhtvv-i Hskikî'\ el-Ameş, İbn Cüreyc ve Mâlik gibi meşhur hedis imamlarına olan yakınlığa da 'Üiuvv-i Nİsbî' denmektedir. UIuvv-i Nisbî'nin, muvafakat, bedel, musâvât ve musafaha olmak üzere dört çeşidi vardır.
7. Nî-ü'i Hsdisten Âlî hadislerin karşılığı olarak rivayst edilen hadislerdir. Eğer sika (güvenilir) râvilerin ziyadesiyle nazil hadislerin isnadı, âlî bir isnada nisbetle üstün duruma geçerse, nazil hadis elbette diğerine tercih edilir, tbn Mübarek'in dediği gibi, "Hadisin sıhhati, isnadın âlî olmasına değil, ricalin güvenilir olmasına bağlıdır".
8. Mütâbi' Hadisten Ferd olarak bilmen bir hadîsin ravîsine, güvenilir olan ve rivayeti kabul olunan bir başka raviisîn mütâbeat ederek ilk râvinin şeyhirsden aynen ve lafzen rivayet ettiği hadislerdir.
Ferd olan hadisin 'cami', 'sünen', 'cüzler' gibi hadis külliyatından mu-tâbii veya şahidi olup olmadığının araştırılmasına "itibâr' denir.
Mütâbi'i bulunan hadis, önceki rivayeti teferrüdden kurtarırsa da, ravi-lerinin kabul ve red sıfatlarına göre hadis, sahih, basen veya zayıf olabilir.
9. Şshid Hftdislen Ferd zannolunan bir hadîsin ravîsine, bir başka ravi-nîn aynı hadisi diğer bir safcabîden lâfzen ve manen veya sadece mâsâ itiba-nyla benzeyen bir metinle rivayst ederek muvafakat ettiği hadistir. [38]

E. KENDİSİNE İSNAD EDİLENE GÖRE HADİSÎN BÖUÜMLERİ

Hadis metninin kendisine isnad edildiği zât faıkh olabilir. Bu farklılığa göre de hadisler değişik isimlerle adlandırılırlar* Hadis, Allah Teâlâ'ya isnad edilmişse "kudsî", Kz. Peygamber'e isnsd edilmişse "merfû", bir saiıabîye isnad edilmişse "mevkuf*\ bir tabiî veya daha sonraki nesilden birine isnad edilmişse "maktu" adını ahr.
1. Kudsi Hadis: Ayet olmamak kaydıyla, Hz. Peygamber'in (s-a.) "Allah İkâlâ şöyle buyurmuştur" şeklinde Allah'a nîsbet ettiği hadistir. Bunlara "İlahî" veya "Rabbânî" hadisler de denir.
Kudsî hadislerde Hz. Pcygamber'in Allah lcâlâ*dan rivayette buluodu-ğıanun ifede edilmesi, "kudsî hadislerin !qfv Allah'a aittir" diyen âlimlere delil t^V.ü etmektedir. An^sk âlimknü çoğu kudsî hadislerin kfznun Hz. Pry-gsiîiNı 'e, mâoâsınm ise Allah THlâ'ya t\ olduğu ioruşüadcdh; Bbu'l-Bekft da bu göiUşü benims^e^ kanasıini ş&yle belirtmiştir: "Kur'an Kerim 'in hem lafzı, hem de mânâsı vahy-i celî ile Allah Tkâlâ tarafından in-zsl olunmuştur Kudsî hadise gelince, onun İafzı Rasûl-i Ekrem'e mânâsı ise ilham ile yahud uykuda bildirmek suretiyle Allah Teâlâ'ya aittir".
Bu tür hadislerin iki özettiği vardır: 1- Hz. Peygamber tarafından Allah IHlâ'ya izafe edilmesi 1- Konularının genellikle Allah leâlâ'nın sıiailanyla ilgili olmasıdır.
2. Merfu Hadis; Sdz, fiil, takrir, fıtrî veya ahlâkî vasıf olarak açıkça veya doiaylî bir şekilde Hz. Peygamber'e izafe edile» hadistir. İzafe edenin sa-
sında fark yoktur. Bu tariften de anlaşılacağı gibi merfû, her zaman muttasıl olmaz. Bazen bir sahabînin düşmesiyle mürsel, bazan senedinden bir kişinin düşmesiyle munkatt', bazan da iki veya daha fazla râvinin düşmesiyle mü'-dal olur. Hadisin sırf merfû olması, mutlaka "sahih" denmesi için kâfi bir sebep değildir.
Merfû'da sened bir tarafa bırakılarak sadece metnin durumuna bakılır. Bu hSle göre Hz. Peygamber'e izafe edilen her şey merfûdur. [39]

Merfû hadis İki kısma ayrılır

a) Samhaten merfû: Açık bir şekilde Hz. Peygamber'e izafe edilen ha-dîsdir. Yzsâ hadis içince, RasûlUUah'a ait bir söz, bîr fiil, bir takrir veya bir vasıftan söz ediliyorsa bu açıkça merfû bir hadistir. Ayrıca, sahabîlerin "şunu yapmakla emrolunduk, şunları yapmaktan nehyolunduk" şeklinde verdikleri bilgiler de "açık merfû" olarak değerlendirilmiştir.
b) Hükmen merfû: Sahabe'nic şahsi görüş ve kanaatma dayanarak söylemesi mümkün olmayan konulardaki sözlerine de "hükmen merfû" denir. Verdiği bilgileri RasûlülÎah'daB duyduğunu sçıklamasa dahi, konuların özelliği açısından onlan, RasûlüilaH'dan duymuş olduğu, ya ds en azından Hz. Feygamber'den öğrenmiş olan başka bir sahabîden işitmiş olduğu düşünülür. Böylesi haberleri veren şarabînin, îsFSÎUyât'lan nakillerde bulunanlardan olmaması önem kazanır. Aksi halde verdiği bilginin Israüîyât'tan olması mümkündür.**)
3. Mevkuf Hadis: Sahabe'ye ait söz, fiil ve takrirlere mevkuf denilmiştir. Mesela, tabiinden olan birinin: "ömerb. Hattab şöyle dedi, şöyleyaptı" veya "yanında şöyle hareket edildi de ses çıkarmadı" demesidir. Ancak sahabeden rivayet edilen bu gibi haberler, Hz. Peygamber zamanına isnad edilirse (dayandınhrsa) ya da Hz. Peygamber'den öğrenilen herhangi bir meseleye İstinad edilirse bunlara merfû denilir.
Mevkuf hadisler, umumiyetle Hz. Peygamber'in hadislerinden ayırtedil-diği için 'dinde hüccet' olarak kullanılmamıştır. Bazıları bu tür hadisleri zayıf hadisler içerisinde zikretmişlerdir. Halbuki hadisin mevkuf olması onun zayıf olmasını gerektirmez. Mevkuf bir hadise, şartlarını haiz olduğu takdirde 'sahihtir' demekle, onun Hz. Peygamber'e aidiyeti söylenmiş olmamaktadır. Hatta onunla amel etmenin vacib olduğu da belirtilmiş olmamaktadır.
Hz. Peygamber'in hadislerinde olduğu gibi, sahabeden rivayet edilen bu çeşit haberler de sened itibariyle ya muttasıl ya da munkatı' olurlar. Sıhhatleri açısından da sahih, hasen, zayıf olabilirler.
4. Maktu' Hadis: Herhangi bir tabiiye izafe olunan söz, fiil veya takrirlere "maktu' hadis" denilmiştir. Bu konuda Etbâ'ut-Tâbiin de tabiiler gibi

kabul edilmektedir. İmam Ebû Hanife'nin bu-konuda meşhur bir sözü vardır: "Rasûlüllah'dan gelen hadislerin başımız, gözümüz üzerinde yeri var. Sahabeden gelenlerde muhayyeriz. Tabiinden gelenlere gelince, onlar da rical biz de ricaliz"- Ebû Hanife bu sözü ile Maktu'u, ihticac edilmeyen zayıf hadis olarak kabul ettiğini belirtmektedir.
İşte bu sebeple re'y mektebi kıyas-ı celî ile amel etmeyi, tabiinden maktu olarak gelen rivayetlerle amel etmeye tercih etmiştir. Ancak makbul olan görüş şudur: Maktu hadis, isnadının ve metninin durumuna göre, sahih, hasen ve zayıf vasıflarından birini alabilir. Maktû'un sahih ve hasen oluşu, değil Rasûl-i Ekrem'den, sahabeden alındığı mânâsına dahi gelmez. Aksine bizzat tabiinden rivayet edildiği anlamına gelir. Bunlardan sadece büyük sahabîlerle aynı çağda yasamak bahtiyarlığına eren Saİd b. el-Müseyyeb, Şâbi, Nehâî ve Mesruk gibi büyük tabiilerin maktülan ile ihticac etmemiz caiz olur.
Baştan buraya kadar anlattıklarımızı bir sekil halinde şöyle gösterebiliriz. [40]

IX. MUHTELİF'UL -HADİS

İki hadîsin zahirî olarak birbirine zıd mânâlarda rivayet edilmesidir. Hz. Peygamberin hadislerinde varolduğu zannedilen tenakuzun (zıtlığın) İzalesini (ortadan kalkmasını) mUmkün kılan bir ilimdir. Hadis âlimleri "müşkil'ul-hadis" veya "ihıilaf'ul-hadis" denilen bu konu İle meşgul ol-' muşlar ve birbirine zıd görülen hadisler arasın? birleştirerek müşkilin izalesinde basan sağlamışlardır.
Birbirine zıd görülen iki hadis karşısında şu yollara başvurulur.
1. Aralarında cem' mümkün ise, bu durumda ne tearuz ne de nesh ihtimali söz konusudur. Her iki hadisle de amel etmek gerekir.
2. İki hadisin arasında cem* mümkün değilse nesh olup olmadığı araştırılır. Eğer hadislerden biri mensuh diğeri de nasih ise, nasihi alınarak onunla amel edilir.
3. Aralarında nesh de mevcut değilse, (iki hadisten bîri, diğerine nisbet-le râvilerin vasıfları veya rivayetleri yönünden aşağı derece olabilir) bu takdirde aralarında tercih yapılır. Sahih hadis tercih, diğeri ise terk edüir.
Suyutî tercih sebeplerini yedi noktada özetlemiştir. Şöyle ki:
1. Kavilerin hallerine bakılarak tercih edilir.
a) lercih edilen hadisin ravileri, diğerine nisbetle daha çok o visi olanda yalan ve hata nisbeti daha az olur.
b) Tercih edilen hadisin isnadı filî olur.
c) lercih edilen hadisin ravileri daha fakih olur.
2, Hadisin tahammül yollarına bakılarak tercih edilir.
a) Buluğ çağından önce veya bu çağa yakın bir zamanda işitilen hadişe nisbetle olgunluk çağında işitilen hadis daha itimada şayandır (tercih edilir).
b) Hadislerden birinin arz, diğerinim kitabet veya birinin münavele, diğerinin vicade yolu ile alınması,
3. Hadisin rivayet keyfiyetine bakılarak tercih edilir.
a) Hadislerden birisinin lafzen, diğerinin manen rivayet edilmesi.
b) Hadîslerden birisinde sebeb-i vürudun zikredilmesi, diğerinde zikre-dilmemesi.
4. Zaman-ı Vürûduna (ne zaman söylendiğine) bakılarak tercih edilir.
a) Hadislerden birinin Medenî, diğerinin Mekkî olması, (Medenî hadisler, Mekkî hadislere tercih edilir).
b) Birisinin hafifletici, diğerinin şiddetli unsurları ihtiva etmesi. Sonraki devirlerde söylendiğine delâlet ettiği için tahfif, hadisin tercih sebeplerinden biri sayılır.
5. Haberin lafzına bakılarak tercih edilir. Hâssın umumi bir lafza tercihi gibi.
6. Hükme bakılarak tercih edilir. gibi.
Tahrime delâlet eden hadisin ibahât veya vücüba delalet eden hadise tercihi
7. Harici durumuna göre tercih edilir.
Kur'an'ın zahirine, başka bir sünnete, kıyasa, cemaatın veya halifelerin amellerine muvafakat eden hadisin diğerine tercihi gibi.
Aralarında bu yönlerden birisiyle bile olsa terdhde bulunmak mümkün değilse, dördüncü yol olarak o hadislerde tevakkuf edilir. Yani bir tarafa mey-ledici bir kanaat hasıl oluncaya kadar hadisler amelden alıkonur. [41]

X. NASİH VE MENSUH

Kanun koyucunun, önce vaz' edilen bir hükmü, sonraki bir hükümle kaldırmasına "nesh" denmektedir. Bu konuda önceki (kaldırılan) hükme 'men-suh', sonraki (kaldıran) de 'nâsih' denmektedir. Hadis ve Fıkıh uleması, umumiyetle İslâm v,riatmda neshin vukuunu kabul etmişlerdir.
İki hadis arasında neshin varlığı birkaç yolla bilinir:
1. Hz. Peygamber'in tasrihi (açıklaması) ile bilinir. Bu hususta misal olarak zikredilen en meşhur hadis, kabirlerin ziyareti ile ilgilidir. Hz. Peygamber önceleri kabir ziyaretini nehyetmişken, sonradan bu konuda şöyle buyurmuştur: "Sizi kabirlerin ziyaretinden menetmiştim, ziyaret ediniz".
2. Sahabîlerin hadisİCT arasında neshin varlığını açıklamaları ile bilinir.
3. İki nd hadisten birinin tarih itibarıyla önce, diğerinin ise sonra söylenmiş olduğunun bilinmesiyle.
4. Nesh, bazan da icma tankıyla sabit olur. Her ne kadar icma neshet-mez ve nesh de olunmazsa da nâsihe delalet eder. Bu konuda zikredilen misal; Hz. Peygamber'in, üç defa içki içen ve üçünde de üzerinde had tatbik edilen bir kimsenin dördüncü defa içmesi halinde öldürülmesini emretmesi-dir. Bu hüküm icma ile tatbik edilmemiştir. Zira Hz. Peygamber'in de aynı hükmü tatbik etmediğine dair gelen haberkr Ok hükmün, yine sünnetle mensuh olduğuna delâlet ederler. [42]

XI. HADİS KAVİLERİNİN CERH VE TA'DİLİ

Hadis ravilerinin cerh ve ta'dili, bu ilmin en mühim kısımlarından birisidir. Çünkü hadislerin sahih ve sakîmi, makbul vt merdûdu, onları rivayet edenlerin hâl ve meşreblerinin tesbit edilmesiyle bilinir. Bu bakımdan ilim ehli, râvilerin cerh ve ta'düinin müslUmanlar üzerine farz olunduğunu açık bir şekilde beyan etmişlerdir. Kavileri cerhetmenin, müslümanlara haram kılınan gıybetlerden olmayıp, bilakis vacib olduğuna hükmetmişlerdir.
Yukarıda {'Ravilerinin Cerhi Sebebiyle Zayıf Sayılan Hadisler' bölümünde) de kısaca değindiğimiz gibi 'cerh', bir yaranın deşilip içindekilerin açığa çıkarılmasıdır. Istılah mânâsı ise bir ravinin, hadis rivayetini tehlikeye düşürecek her türlü ayıplarının tesbit edilip ortaya konulmasıdır. Bu bakımdan ta'dile nîsbetle daha güçtür ve dinî yönden ağır bir mesuliyeti gerektirir.
İbn Ebi Hâtûn ve İbn Salah'a göre ta'dile delâlet etmek üzere kullanılan tabirler en üst mertebeden başlamak üzere şunlardır:
a) Bir ravi hakkında "sika" veya "mutkın" denildiği zaman, onun tarafından rivayet edilen hadislerin hüccet olarak kullanılacağı anlaşılmaktadır. 'Sebt\ 'hüccet"tabirleri de aynı mânâda kullanılmıştır.
b) "Ennehûsadûkun", "manalluhûsıdk"veya "lâbe'sebihi"gibi vasıflarla anılan ravinin hadislerinin tetkik edilmek üzere yazılabileceğine delalet eder. Çünkü bu ibareler, râvide zabt şartının mevcut olup-olmadığını kat'i bir surette tayin etmez. Bunu tesbit etmek maksadıyla ravinin hadisi itibar maksadıyla yazılır ve başka ravfler tarafından da rivayet edilip edilmediği araş-tınkr. Başka tarikten de rivayet edilmişse ravinin doğruluğuna, eğer başka bir tariki yoksa da onun zayıflığına hükmedilir.
c) Biri hakkında "şeyh" denilirse onun da hadisi itibar maksadıyle yazılır. Bu mertebe de öncekilerden aşağı derecededir.
d) "Sâlih'ut-Hadis" denilen ravinin de hadisi itibar İçin alınır, bu ise daha aşağı mertebededir.
Cerhte kullanılan tabirler ise hafifinden şiddetlisine doğru şöyledir:
a) "Leyyin'ul-Hadis", hadislerinin itibar için yazılabileceği ravinin vasfıdır.
b) "Leyse bi kaviyyin" denilen ravi, birinci derecede olduğu gibi, hadislerin itibar için yazılabileceğine delalet eder. Fakat birincinin

aşağısında olan bir derecedir.
c) Bir ravi hakkında "Daîfu'l-Hadis" denilirse, bundan evvdküerin aşağısında olmakla beraber, yine de hadisleri itibar için yazıfcr.
d)"Metrûk'ûl-hadis", "Zâhib'ul-Hadis", "Kezzâbun", "Vaddâun" şeklinde vasıflandırılan ravinin hadislerine itibar edilmez. Bu derece, cerhin en aşağı derecesidir.
Cerh ve ta'dile delâlet olmak üzere, bazı hadisçiier yukanda zikredilen ibarelerden başka tabirler de kullanmışlardır. Keza cerh ve ta'dil tabirlerinin derecelendirilmesinde de usûl kitaplarımızda farklılıklar görülmektedir. [43]

Mu'telif ve Muhtelif

iki ravi isminin yazı (hat) yönünden aynı, okunuş veya söyleniş bakımından farklı olmasıdır. Ulema arasında büyük değeri olan bir konudur. Bilhassa hadisçiier arasında bu çeşit İsimlerde hata yapanlar şidtetle ayıplanır. Bu konuda en meşhur örnek, "seltam" ismidir. Bunlardan bej isim müstesna diğerleri 'lam' harfinin şeddesi îîe okunur. [44]

Müttefik ve Müfterik

Yazı ve okunuşu aynı olan, fakat ayn ayrı kimselere delalet eden isimlerdir. Mesela 'Halil b. Ahmed'bv çeşit isimdendir. Bu isimde altı fabıs vardır. [45]

Mateşabih

Baba isimleriyle kendi isimleri arasında benzerlik olan kimselerdir. Ha-disçiler bu konuda da kitaplar tertip ederek bu çeşit isimleri belirtmişlerdir. Müteşabih'e misâl olarak, Veh'd b. Müslim, Müslim b. Wd, *ezid tbn'ül-Esved ve d-Esved b. Yerid ilimleri verilebilir.
Sahabe ve aşağı tabakalardan bir ravinin hadis öğrenimi açısından akranı olan diğer bir ravi ile rivayet alışverişinde bulunmasıdır. Hadisin bu ismi alabilmesi için iki raviden her birinin diğerinden rivayette bulunmuş olması gerekmektedir. Bu çeşit rivayet "Rivayet'ul-Akron" ismi ile de anılmaktadır.
Büyük bir ravinin yaşça küçük bir raviden rivayetinden sonra, bu küçükten rivayette bulunan sonraki ravi ile, aralarında uzun bir zaman aralığı meydana gelen ilk büyük ravinin küçük raviden bir rivayette birleşmeleri haline "Rivayet*us-Sâbik ve'l-Lâhık" denir. [46]

İMAM NEVEVİ

Muhyiddin Ebu Zekeriyyâ Yahyâ b Şeref en-Nevevî (631-676/1233-1277)
Nevevî 631/1233 yılı Muharrem ayında Şam'ın bir nahiyesi olan Neva*-da doğmuştur. Buraya nisbetle kendisine Nevevî denilmiştir.
Güçlü bir hafızaya sahip olan Nevevî, daha küçük yaşlarda iken dört buçuk ay gibi kısa bir sürede Kur'an-ı Kerim'i, sekiz buçuk ayda da 'et-Tenbih' adlı eseri ezberlemiştir. 'Mühezzeb' İsimli kitap da ezberlediği eserler arasında yer almaktadır.
Çocukluk yıllarından itibaren kendisini büyük bir istek ve gayretle ilim tahsiline veren Nevevî'nin bir günde değişik hocalardan on iki ders aldığı olmuştur. Henüz on yaşlarında iken arkadaşlanmn kendileriyle oynaması için onu zorlamaları sonucunda ağlaması ve Kur'an okuyarak oradan uzaklaşması ve yine babası kendisini dükkana bıraktığı halde onun Kur'an okumaktan alışverişle ilgilenmemesi gibi olaylar, onun ilim tahsilindeki düşkünlüğünü ortaya koymaktadır.
Fıkıh ve Usûl-ti Fikıh'ta imam idi. Fukaha arasında üstün bir mevkiye sahip olup, ikrah ehlindendi. Şafii mezhebinin gelişip yayılmasında büyük rol oynamıştır. Zamanında Şafii mezhebinin otoritesi idi. Hadis ilmine ve hadis ricaline vâkıf idi. Öyle ki; Hâlid b. Yusuf tankıyla Enes b. Mâlik'den "Bir kimse içtenlikleşehid olmakisterse, fiilen şehid olmasa da şehidsevabım alır" anlamındaki hadisi tahric ederek teferrüd etmiştir. Aynca er-Revahiye medresesinde tıp öğrenimi de görmüştür.
Zühd ve takva sahibiydi. Gecelerini ibadetle geçirir; Kur'an okur, eserler yazardı. lyÜİği emredip kötülükten sakındırıldı. Makam ve mevkii ne olursa olsun herkese tebliğde bulunur, hatta hükümdarlara bile mektuplar yazardı. Onlara hatalı davramşlanm hatırlatır, ilâhî azabtan sakınmalarını İsterdi. Kimseden bir şey kabul etmezdi. Pamuklu elbise giyer, kahverengi sank sarardı.
Hayatında hiç evlenmemişti. Hamama gitmezdi. Şüpheli şeylerden kaçınırdı. Hatta şüpheli gördüğünden dolayı Şam arazisinde yetişen meyveleri de yemezdi, ömrünün sonlarında bile sakalındaki beyaz kıllar birkaç taneyi geçmedi. Hiçbir makamdan maaş almamıştır. Vazife yapmasına rağmen ücret kabul etmemiştir. Bütün bu zühdünü ve iffetini yoksulluk içinde geçen hayatına rağmen devam ettirmiştir. Günde sadece bir defa yemek yerdi. İki yıl yatarak uyumadı. Nevcvî 649'da Şam'a gelmiş ve 665'te Eşrefıyye Medresesi müderrisliğine başlamıştır. Bu medresede reislik de yapmış ve bu görevine vefatına kadar devam etmiştir.
Haksızlığa boyun eğmeyen Nevcvî, Sultan Baybars'm huzuruna çıkarak, Şamlıların el konulan bahçelerinin geri verilmesini, müderrislerin maaşlarının azaltılmamasını, savaş vergilerinin kaldırılmasını istemiş, Baybars bu vergilerin hukukî olduğuna dair fetva vermesi İçin Nevevî'ye ısrar etmişse de Nevcvî kabul etmemiştir.
Nevevî'nin iyiliği emredip kötülükten sakındırma konusunda verdiği mücadeleleri "Tfczkiret'ül-Huffâz" adlı eserinde Zeḥebî, "Hüsn'ül-Muhâdara fi Âhbâr'iz-Zâhire*' adlı eserinde de SuyÛtî anlatır, hükümdarlara, valilere yazdığı mektuplara değinirler. Hatta SuyÛtî bu mektuplardan bir kısmını olduğu gibi eserine almıştır.
İki kere hacca gitmiştir, ömrünün sonlarına doğru yaptığı ikinci hac-cmdan sonra Neva'ya dönmüştür. Babasının yanında hastalanan Ncvevî, 676 yılında Recep ayırım 24. gecesi vefat etmiştir. Doğum yeri olan Neva'da med-fun olup günümüzde halen kabri ziyaret edilmektedir. [47]

ESERLERİ

Bir müslürnan ilim adamına yakışır olgunluğu kendisinde toplayan Ne-vevîs 42'ye yakın değerli eser yazmıştır. Bunlardan banları şunlardır.
1- RiySz'üs-S&lihîn min Kelâmı Seyyîd'il-Marselîn
2- Erbain'ün-Nevevî
3- el-Minhac
4- et Takrib ve't-Teysir li Ma'rifeti Sünen'il-Beşir'in-Nezîr
5- Tfehzîb'ül-Esmâ veM-Luğa
6- el-İrşâd
7- Hılyet'Ol-Ebrâr ve Şîar'ül-Ahyftr fi 1elhîs*İd-Deavâti veM-Ezkâr
8- et-Tîbyân fî Âdabı Hamelet'il-Kur'ftn
9- Mekâsîd'ün-Nevevî
10- Minhâc'üt-Tâlibîn
11- Ravzat'üt-TâİibÎn ve Umdet'ül-Muttakîn
12- Tashîh'üî-'ftnbîh
13- el-tzâhu fi'1-Menltik
14- eİ-MecmÛ*
15- Tabakâful-Fukahft
16- Dckâik'ul-Minhâc
17- el-I%tftvâ
18-Tainîf fi'1-İsüskâ ve fi isühbab'İl-Kıyam
19- Kısroet'ul-Ganfiim
20- Serh'ul-Mahezzeb

21- et-Tahkît:
22- el-İş&rft ilâ mfi VakaİI fi'r-Ravda
23- d-Mübhemât
24- Serhu Müslim
25- Mccâr'üi-HüdA fı'I-V»kfı vc'1-îbtidl
26- Ri&e fi Ehftdis'U-Hayâ
27- Amei'ül-'Vevm ve'î-Leyfc[48]

RİYAZ'ÜS-SÂLİHÎN

Nevevî, Riyâz'üs-Sâlihîn'i, insanlan âhiret hayatım mutlu kılacak sâlih amellere yöneltmek ve haramlardan sakındırmak için telif etmiştir. Bu eseri 670 yılında Ramazan ayının ondördüncü günü tamamlamıştır.
Riyâz'us-Sâlihîn'de bulunan hadislerin çoğu, başta Sahih-i Buhârî ve Sah ih-i Müslim olmak üzere, Tirmizî, Süncn-i Ebî Dâvud, Sünen-i Nesâî ve Sünen-i İbn Mâce'den, diğer bir ifadeyle Kütüb-i Sitte'den seçilmiştir. Bazı yerlerde de Muvattâ'dan ve Hâkim'İn Müstedrek'inden hadîsler almıştır. Eser 656 bâb üzere tertip olunmuştur. 1894 hadis bulunmakta olup her konuyla ilgili ayetleri de ihtiva etmektedir. Bilhassa vaaz ve irşâd hizmetlerinde kullanışlı bir Özelliğe sahiptir. Eser Mekke, Mısır ve Türkiye gibi çeşitli îslâm ülkelerinde tab' olunmuştur. Rİyâz'üs-Sâlihîn'in dört ayrı türkçe tercemesi bulunmaktadır. [49]

ŞERHLERİ

Bizzat müellifi ve birçok âlim tarafından esere şerhler yazılmıştır.
1) "DeüTüI-Falihîn li Türûkı Riyaz'üs-Sâlihîn" hadis ve tefsir âlimlerinden Muhammed Allan es-Sıddîkî (1057) tarafından yazılmış ve bu şerh Mısır'da bir kaç defa dürt cilt alinde basılmıştır. Detaylı bir şekilde yazılmış olan bu şerhte nahiv ve belagata dair bilgilere de yer verilmiştir.
2)"Menherül-Vâridîn Şerhu Rİyâz'üs-Sâlihîn" adlı şerh ise Subbi Sâlih tarafından yazılmıştır. Bu şerh, hadislerin rakamlanması yönlerden güzel bir fihriste sahip olması açısından oldukça kullanışuuk: arzetmek-tedir. Şârih Subhi Salih'in uzunca yazdığı sunuş da ayrıca önemlidir. Çok kısa olarak yazılmış olan bu şerb Türkiye'de de bir cilt halinde basılmıştır.
3) "Nüzhet'ül-Müttakîn Şerhu Riyâz'Os-S&lihtn" adlı şerh ise, Mustafa
Saîd ve Muhammed Emin'in de katılımıyla beş kişilik bir komisyon tarafından yapılmıştır. Hadislerin tahriri, mübhem ve garib kelimelerin açıklanması, hadislerin numaralanması, hadis ricalinin tanıtımı ve fihristinin yapılmış olması gibi Özellikleri şerhin değerini artırmıştır. Şerh ne kısa ne de uzundur.
4) "Tehzîb'ün-Nüftts fi Tertib'id-DürÛs" adlı şerh ise Yusuf b. ismail en-Nehbftnî tarafından yazılmıştır. [50]

ÖNSÖZ

Hamd; tek (biricik), üstün gelip yenen (istediğini zorla yapan), kuvvetli (üstün ve yüce olan), kusurları çokça örten (yargılayıcı), gönül ve basiret ehli için bir hatırlatma, akıl ve ibret sahipleri için de ibret olsun diye geceyi gündüze çeviren Allah'a aittir. O Allah ki; yarattıklarından bir kısmım seçerek bu dünyada onlan zühd ve takva ehlinden kılmıştır. Onları, nefislerini kontrol etme, devamlı düşünme, Öğüt alma ve zikre sarılmakla meşgul etmiştir. Böylece onlan, kendisine tâbi olmada ve Ahiret'e hazırlanmada başarılı kılmıştır. Öfkesine uğramaktan ve cehenneme girmeyi gerektirecek davranışlardan sakındırmış, onların durum ve ortamların değişmesine rağmen bu hususlarda (var güçleriyle çabsarak) ba$anlı olmalarını sağlamıştır.
O'na hamdın en beliği, en temizi, en kapsamlısı ve en yaygın ve mükemmel sekliyle hamd ederim. Kullarına karsı çok iyilik eden Kerîm, Hah-mân ve Rabim olan Allah'tan başka İlah olmadığına sehadet ederini. Yine sehadet ederim ki: Muhsmmed (sjl) Allah'ın kulu, rasûlü, habibi, velisi en doğru yola rehberlik eden, en doğru dine çağırandır. Allah'ın salât ve selâmı ona, diğer peygamberlere, hepsinin inanmış yakınlarına ve iyi k&oselsr üzerine olsun!
AUsh Teâlâ "Ben tinleri de insanları da (başka bir nedenle değil) ancak btrna kutluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan bir rmk istemiyorum. Bana (yemek) yedirmelerini de İstemiyorum." (Zâriyât/56-57) buyurmuştur. Bu ayet insanların ve cinlerin yalnız ibadet İçin yaratıldıklarını açıkça ifade etmektedir. O halde insanların yaratıldıkları gayeye özen göstererek, zühd ve takva 3e dünya zevklerine yüz çevirmeleri gerekir. Çünkü dünya nimetleri tü-kemneye mahkûmdur ve dünya ebedî bîr yer değildir. Bu dünya ahirete götüren bir binektir. Sevinç ve neşe yeri değildir. Ayrılık yeridir. Devamlı kalma yeri değildir. Bunun içkidir ki dünyanın en uyanıktan, Allah'a ibadet ve kul-Juk yapanlardır. En »kileri de zühd ve takva yolunu Desimseyenkrdir.
Allah Teâiâ şöyle buyurmuştur: "Dünya hayatının misâli şu misâl gibidir ki, gökten bir su indiririz ve onunla yeryüzünün -gerek insanların gerek hayvanların yiyeceği- nebat(lar)ı (ağ gibi birbirine örülüp) karışmıştır. Tam yert zinet ve ihtişamım takınıp süslendiği, sahipleri de ona (biçmeye, yemişlerini, mahsullerini toplamaya) herhalde kadir olduklarım sandıklan bir sırada geceleyin veya gündüzün ona emrimiz (don, kasırga ve sel gibi bir âfetimiz) gelivermiştir ki; sanki dün yerinde yokmuş gibi onu tâ kökünden koparılıp biçilmiş bir hâle getirmişizdir. İşte biz iyi düşünecek bir kavim için ayetleri böyle açıklarız." (Yûnus/24). Nitekim bu anlamda ayetler çoktur.
Bu konuda şöyle diyen ne güzel söylemiş?
Allah 'in zeki kullan vardır. Dünyayı boşadılar, fitneden sakındılar. Ona dikkatle bakıp, canlılar İçin vatan olmadığını anladıklarında onu deniz gibi kabul ettiler, tyi amelleri de o denizde gemiler edindiler.
Dünyanın durumu, bizim durumumuz ve yaratılış gayemiz anlattığım gibidir. O halde, sorumlu olan her kimsenin; iyi kişilerin yolundan gitmesi, akıllı ve ileri görüşlülerin yolundan yürümesi, uyardığım hususlara dikkat etmesi gerekir. Bunun için de en doğru yol; öncekilerin ve sonrakilerin efendisi ve en şereflisi Hz. Muhammed'den (sa) sahîh olarak gelen hadislerle edeplen-mektir. Allah'ın salât ve selâmı ona ve diğer peygamberlerin üzerine olsun!
Allah Teâlâ "İyilik ve takva üzerinde yardımlasınız" (Mâide/2) buyuruyor.
RasÛlüllah'dan (s.a) sahîh olarak gelen hadislerde de şöyle buyurulmustur:
"Kim kardeşine yardım ederse, Allah da ona yardım eder", "Biriyiiiğe delâlet eden kimse, o İyiliği yapan gibi sevap elde eder", "Bir kimse hidayete davet ederse o davete icabet eden kimsenin sevabının aynısı ona da verilir." Yine Hz. Ali'ye (r.a) hitaben Rasûlüllah efendimiz "Allah'ın senin sayende bir kimseyi hidayete mazhar buyurması, senin için dünya malının en değerlisine sahip olmaktan daha hayırlıdır" diye buyurmuştur.
Bu nedenle, kişiyi ahime yönelten, içe ve dışa (sîret ve surete) ait ahlâkı kazandıran, teşvik ve tehdîd konularını, sâlih kimselerin diğer edeplerim de İçeren, zühd ve takva, nefis terbiyesi, ahlâkın güzelleştirilmesi, gönül temizliği ve tedavisi, uzuvların korunması ve eğriliklerinin düzeltilmesi ve ariflerin amaçlarından daha başka hususlarla ilgili sahîh hadislerden şu muhtasarı kaleme almayı düşündüm. Bu muhtasardaki her bölümün basına, o konu île İlgili ayetleri yazmayı ve anlamlarında kapalılık bulunan kelimeleri açıklamayı gerekli gördüm. Bir hadisin sonunda "müttefekun aleyh " dediğimde bunun anlamı, bu hadisi Buhârî ve Müslim'in rivayet etmiş olduğudur. Eğer bu kitap tamam olursa, hareketini buna uyduranlan iyiliğe yöneltip, kötülük ve yıkıma götüren her şeyden sakındıracağını umarım.
Bu kitaptan yararlanacak kardeşlerimden bana, ana-babaraa, hocalarıma, diğer dostlarıma ve bütün müslümanlara dua etmesini İstiyorum. İtimâdım ancak Allah'adır. İşlerimi ancak O'na ısmarlar ve yalnız O'na güvenirim. Allah bana yeter ve o ne güzel vekildir! Kötülükten uzaklaşmaya kudret, iyilik yapmaya kuvvet, ancak Aziz olan (üstün gelen), hikmet ve hüküm sahibi Hakim Allah'ın izni iledir! [51]

Muhyîddin Ebu Zekeriyya en-Nevevî

BİRİNCİ BÖLÜM

İHLÂS VE AÇIK-GİZU BÜTÜN İŞ, SÖZ VE DAVRANIŞLARDA

Konu ile ilgili ayetler

"Halbuki onlar Allah'a, O'mın dininde ihlâs (ve samimiyet) erbabı ve muvahhid&r olarak, ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı. En doğru din de budur". (Beyyine,5)
"Onlann (kurbanların) ne etleri, ne de kanlan hiçbir zaman Allah'a erişmez. Fakat sizden ona (yalnız) takva ulaşır". (Hacc, 37)
"De ki: Göğüslerinizin içinde olanı gizleseniz de, açıklasaaız da Allah onu bilir". (Âi-i linrân, 29) [52]

Konu ile ilgili hadisler

I. Emîr'ul-Mü'minîn Ebu Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nufeyl b. Abdi'l-Uzzâ b. Riyâh b. Abdillâh Kurt b. Rezâh b. Adiyy b. Ka'b b. Lüeyy b. Gaüb el-Kureyşî el-Adevî*den (ra) rivayet edilmiştir:
C Ben Rasûlullah'ı (s.a) şöyle derken işittim: "Ameller niyetlere göredir. Herkese yalnız niyet ettiğinin karşılığı varaır. Her kimin hicreti Allah ve Ra-sûlü'ne (rızası için) ise, hicreti de Allah ve Rasûlü'nedir. Her kimin hicreti de kavuşacağı bir dünyahk veya evleneceği bir kadın için ise; hicreti de o göç ettiği şeyedir". Hadisi, muhaddislerin imamı Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğire b. Berdizbe el-Cu'fı cl-Buhârî ile Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim_el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî (ra) tasnif edilmiş kitaplann en güvenilirleri olan, "Sahih berinde rivayet etmişlerdir.[53]
"Emfr'ut-Afü'minîn" lakabı ile anılan ilk halife Ömer b. el-Hattâb'tır. Mutlak anlamda bu lakab ile anılan -bir seriyye'de komutanlığı nedeniyle- AbduUah b. Cahş'tır.
"Ebû künyesini Hz. Ömer'eRasûlullah vermiştir. "Hafs"aslan anlamındadır. Bu künye cesurluğu ve yiğitliği nedeniyle verilmiştir.
Hz. Ömer Rasûlüllah'dan (s.a) 537 hadis rivayet etmiştir.
Hadiste geçen "ameller" Mn ile kastedilen bedenin tüm hareketleri, davranışları, söz ve fiilleridir. "Niyet" ise kasdetmek, yönelmek ve azmetmek anlamlarına gelir. Niyet, bir şeye fiili ile beraber kasdetmek olarak tanımlanır.
Hadisi, "Amellerin sıhhati (tam olması) ancak niyet iledir" şeklinde anlamak da mümkündür.
Ameller, kendisini doğuran niyetler ile değer kazanır. Yani amel sahibinin niyeti ne ise, o amelin karşılığı da o niyete göredir. Niyeti hayır ise, hayır kazanır. Yok eğer niyeti şer ise, şer ile karşılık görür. Allah nzasılçin yapılan amelin karşılığı sevaptır. Kullara karşı gösteriş için yapılan amelin karşılığı ise hüsrandır. Bu hadise göre; niyet İle amelin belirlenmesi de önem kazanır. Farz ve vacib ibadetlerde de niyetin yeri tartışılmaz. Nafile ibadetlerde de niyet Önemlidir.
Sem'ânî; "Mubah bir yapan kişi, bununla Allah'a yakınlığa niyet etmişse; örneğin yemek yemekle kullukta ve O 'na uymada kuvvetli olmayı istemişse sevap alır" demiştir.
Her kimin hicreti Allah ve Rasûlü'nün rızasına uygun olursa, onun bu hicretinin karşılığı, Allah'ın hayırla karşılığını vermesi, Rasûlü'nün de şefaatçi olmasıdır.
Aynca Rasûlullah (s.a) "Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeyleri terkeden kimsedir" buyurmuştur. "Hicret" terketmek demektir. Bu nedenle fitne korkusuyla Dâr'ul-Küfür'den Dâr'ul-Islâm'a göç etmek hicrettir.
Hicret'in aslı ise Allah'ın hoşlanmadığı her şeyi terkederek, O'nun hoşnut kaldığı şeylere yönelmektir.
İslâm'ın ilk yıllarında müslümanlar, müşriklerin işkence ve eziyetlerinden dolayı Mekke'den Habeşistan'a, daha sonra da Medine'ye göç etmişlerdir. Bu göç Mekke'nin müslümanlar tarafından fethine kadar devam etmiştir.
Allah'a ve Rasûlü'ne hicretin karşılığının da yine Allah ve Rasûlü olması; yapılan bu hicretin kabul olduğuna işarettir. "
Hadisin sebeb-i vürudunu (söyleniş nedenim)
daha iyi anlaşılacaktır:
Taberânî, sahih bir isnad ile tbn M* f™ yon "Aramızda, "Ümmü Kays" denilen bir kadınla vardı. Kadın, o adam hicre adam hicret etti ve evlendi, işte bundan dolayı Muhaciri" dîye anlandtrdık'.
Rasülüllah'ın (s*) emrine uyarak, o taa gitmek maksadıyla hicret eden, elbette onun manın karsını alacaktır.
Mal, mülk, makam ve tadın gibi şeyler » kişinin sadece dünyada elde ettıgı şeylerdir. dan yoksundur.
Niyetin yeri kalptir. Amelde ihlâs, o amehn Zira Allah kendi rızasına uygun olmayan hiçbir Banlan hicreti beş kısma ayırmıştır.
1- Habeşistan'a hicret
2- Mekke'den Medine'ye hicret
3- Kabilelerin Rasûlüllah'a (s.a) hicreti
4- Mekkelilerden müslüman olanların hicr
5- Allah'ın nehyettiği şeylerden hicret
Bir kısmı da buna üç kısım daha eklerler, i- II. Habeşistan hicreti 2-Dinî vecîbeler yerine getmlemedıgınd İftm diyarına hicret
3- Fitnelerin zuhurunda (âhir zamanda) l edilmesi için şarttır. Diyarından. [54]

2. Mü'minlerin annesi Abdullah'ın (b. Zübeyr) teyzesi Aişe'den (r.a): Rasûlüîlah (sa) şöyle buyurdu: "(Âhir zamanda birtakım) askerler savaşmak için Kabe'ye yürürler. "Beydâ" mevkiine geldiklerinde öndekiler ve sonda-kiler (hepsi) yerin dibine geçirilir." Aişe (r.a) der ki ben: "Ey Allah'ın peygamberi nasıl (olur da) hepsi birden yerin djbine geçirilir? Halbuki onların içinde çarşı halkı ve onlardan olmayan (ancak, aralarına kansan) lar vardır" dedim. Rasûlüllah, "Evet hepsi birden yerin dibine geçirilirler, sonra da niyetlerine göre diriltilirler" buyurdu, (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir. Metin Buhârî'ye aittir).[55]

Peygamberimizin hanımlarına "Ümm'ül-Mü'mintn" (mü'minlerin annesi) denilmesi; saygı, hürmet ve onlarla evliliğin haram olması bakımındandır. Yüzlerine bakmak ve yalnız olarak bir arada kalmak açısından ise 'anne' makamında değillerdir. Rasûlüllah da (s.a) şefkat ve merhamet bakımından mü'minlerin babası makamındadır. Neseb ve evlatlık açısından başkasını baba kabul etmek ise İslâm'da yasaklanmıştır.
"Ümmü Abdillah" künyesini Hz. Aise'ye Rasûlüllah (s.a) vermiştir. 'Abdullah' Hz, Aişe'nİn kız kardeşi Esmâ'nın oğiu Abdullah b~ Zübeyr'dir.
Hz. Aişe, Ebu Bekr es-Sıddık'ın (r.a) kızıdır. Hicretin 2. yılında 9 yasında iken peygamberimizle evlenmiştir. Rasûlüllah'dan (s.a.v) sonra 40 yıl daha yaşamış, hicretin 58. yılında vefat etmiştir. Hz. Aişe'den 2210 hadis rivayet edilmiştir.
Hadiste geçen "herkesin helak olması" ecellerinin gelmesi nedeniyledir, , Ancak hesap anında herkes niyetine göre karşılık görür.
Tirmizî'nin bir ziyadesinde ise ifade "öndekiler ve arkadakilerle orta-daküerden de kurtulan olmayacağı" şeklindedir.
Zalimlerle, günahkârlarla beraber olmamak ve fakat iyi kimselerle birlikte olmak, bu hadisin verdiği mesajlardandır. [56]

3. Hz. Aişe*den (na): Rasûlüllah (s.a) "Fetih'ten (Mekke fethi) sonra hicret etmek yoktur. Fakat cihad (ve cihada) niyet vardır. Cihada çağırıldığınız vakit hemen koşunuz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[57]

Mekke'nin fethi, hicretin VIII. yılında ramazan ayında olmuştur. Hicret, Dar'ul-Küftir'den Dâr'uMslâm'a göç etmektir. Mekke'nin küfür diyarı olması nedeniyle, orada müslüman olan herkesin Medine'ye göç etmesi gerekiyordu. Mekke'nin fethinden sonra oranın islâm diyân olmasıyla bu göç vecibesi de kaldırılmıştır. Bununla beraber dinî görevlerin yerine getirilemediği kâfir ülkesinden göç etme gerekliliği hâlen kabul görmektedir. Kâfirlerle savaş devam ettikçe, hicret de devam edecektir.
Hattâbî hicreti iki anlamda ele almaktadır.

1- Müslüman olup, kavmi arasında yaşamaya devam eden, ancak kavmi tarafından işkence görenlere emredilen hicrettir. Böylece hem dinî görevlerini yerine getirecekler, hem de kendilerine yapılan işkence ve eziyetten kurtulacaklardır.
2- Mekke'den Medine'ye hicret
Bu hadiste Mekke'nin İslâm yurdu olarak kıyamete kadar devam edece-ğire işaret edilmektedir.
Mekke'den Medine'ye hicret her ne kadar kesilmiş ise de; savaş, itim, vb. durumlar için hicret devam edecektir.
Mekke'nin fethiyle, hicret nedeniyle elde edilecek sevab sona ermiştir. Ancak cihad ve niyet ile bu sevaba ulaşmak mümkündür. Hattâbî, "Mekke'nin fethiyle, Medine'ye hicret edilmesi emri sona erdirilmiştir. Çünkü o zaman Müslümanlar Medine'de az idiler. Müslümanlar RasûtüHah 'a (sn) yardım etmek için onaya göç etmekle emrolunâular. Ancak Mekke'nin fethinden sonra bu durum ortadan kalkmıştır. Zira müslümanlann korkulannm çoğu Mekkelilerdendi" demektedir.[58]

4. Ebu Abdullah, Câbir b. Abdullah el-Ensâri'den (r.a): Bir gazvede Ra-sfllüllah ile beraber idik. (Bir ara) şöyle buyurdu: "Medine'de (gazveden geride kalan) Öyle adamlar vardır ki; yürüdüğünüz her yerde, geçtiğiniz her vâdi'de sizinle beraberdirler. Onlan hastalık alıkoydu". Diğer bir rivayette: "Onlar sevapta size ortak oldular" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[59]

Buhârî'nin Enes'den (r.a) rivayetinde ise: "Rasûlüllah ile birlikte Tebûk gazvesinden dönüyorduk, şöyle buyurdu: Arkamızda Medine'de kalan bazı msanlar var ki; geçtiğimiz her dağ yolunda ve vâdi'de bizimle beraberdirler. Onları (burada bulunmaktan) Özür (îen) alıkoydu".
Câbir (r.a) 19 gazvede Rasûlüllah (s.a) İle beraber bulunmuş, Bedir ve Uhud savaşlarına ise katılmamıştır. Zira babası engel olmuştur. Ancak babası şehid edilince RasûlüUah'in (s.a) katıldığı hiçbir savaştan geri kalmamıştır.
Câbir'in kendisinden gelen bir rivayette "Ben, babam ve dayım Akabe'de Pa-sûtüUah'a (sm) biat edenlerden idik" denilmektedir.
Cabir b. Abdullah'dan (r.a) 1540 hadis rivayet edilmiştir. Câbir, Hicri 73 yılında 94 yaşında iken vefat etmiştir. Medine'de vefat eden son sahabîdir.
Cihada niyeti tam olup, katılmak istemesine rağmen geçerli bir mazeretinden dolayı katılmayan kimselere de cihada katıianlannki kadar sevap vardır. Kur'an'da "İnananlardan özürsüz olarak yerinde oturanlar ile mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz" (Nisa/95) ayettnde-ki karşılaştırma ise özürsüz olarak savaşa katılmayanlarla ilgilidir. Hadis ile ayet arasında çelişki sözkonusu değildir. abuk, Şam tarafmdadır. Rasûlüllah'ın £s.a.) gazvelerinin sonuncusudur, Hicret'in dokuzuncu yılında yapılmıştır. Rasüiüllah bu gazve sırasında Tebûk'ta 10 günden fazla kalmıştır.
Ebu Davud'un Enes'den (r.a) rivayetinde, sahabîler; "Ya Resûlüllah! Onlar şu anda Medine'de bulunmalarına rağmen bizimle beraber nasıl oluyorlar?" diye sormuşlar, Rasüiüllah da (s.a) "(Onları bizimle beraber olmaktan) özür(leri) alıkoydu" buyurmuştur.
Özür (mazeret), bir işi yapmakla yükümlü bulunan kimseye ânz olan bir vasıftır ki, o kimse için o hususta kolaylık sağlanmasına neden olur.[60]

5. Ebu Yezid Ma'n b. Yezid b. el-Ahnes'den kendisi, babası ve dedesi sahabîdir: Babam Yezid sadaka olarak birkaç dinar çıkarıp onları kendi namına sadaka vermesi için mescidde bir adamın yanına koydu. Sonra ben de geSp onlan alarak babama götürdüm. Bunun üzerine babam: "Vallahi sana verilmesi için bırakmamıştım " dedi. Sonunda Rasûlüliah'm (s^) huzuruna çıktık. Râsâîüllah, "Ey Yezid, niyet ettiğin (sadakanın sevabı) sanadır. E& Ma'n, aldığın (dinarlar) da senindir" buyurdu. (Buharı rivayet etmiştir).[61]

"Sahabî": Rasûlüllah'a (sa) mü'min olarak mülâki olan ve mü'min olarak ölen
"Ma'n" adlı sahabî hicri 64 yılında vefat etti. Rasûlüllah'dan (s.a) beş (bir rivayete göre 'iki') hadis rivayet etmiştir.
Hadisten, Yezid'in mescidde bıraktığı dinarların nafile" verilen sadaka olduğu, farz olan zekâtın kastedilmediği anlaşılmaktadır.
Sadaka muhtaç birine verilmek üzere bırakılmıştır. Yezid muhtaç olduğu için oğluna (Ma'n'a) verilmesine niyet etmemişse de maksat hâsıl olmuştur. Zira sadaka fürû İçin caizdir. Zekât ise ne fürû ne de usûl için caizdir. Hadis, sadakanın dağıtılması için vekil tayin edilebileceğine delildir.[62]

6. Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan EbÛ İshâk Sa'd b. Ebî Vak-kâs Mâlik b. Üheyb b. Abdi Mcnâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Lüeyy el-Kureşî ez-Zûhrî'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
Veda haccı senesi Rasülüllah (s.a.), tutulduğum şiddetli bir hastalığımda beni ziyarete geldi. Ben:
Ya Resûlüllah! Gördüğünüz gibi hastahğım arttı. Servet sahibi bir kimseyim. Kızımdan başka da mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak verebilir iniyim?" dedim. Rasülüllah:
Hayır (bu kadarı fazladır), buyurdu.
Ya Rasülüllah! Yarı(sına ne buyurursunuz?) dedim.
Hayır (olmaz), buyurdu. Ben
Ya Rasülüllah! Üçte birini sadaka olarak versem, dedim. O da;
Üçte bir (yeterlidir. Gerçi) üçte biri de çoktur. (Veya büyüktür). Mirasçılarını zegin bırakman, onlan fakir, halktan dilenir bir durumda bırakmandan daha hayırhdır/Allah'in rızasını gözeterek infak ettiğin her şeyde, hatta eşinin ağzına koyduğun lokmaya varıncaya kadar bile sevap kazanırsın" buyurdu.
Ya Rasülüllah (siz Medine'ye döneceksiniz de) ben arkadaşlarımdan geride (Mekke'de) mi kalacağım? dedim. Rasülüllah:
Sen geri kalmayacaksın! Allah'ın rızasını isteyerek (güzel) ameller işleyeceksin de (böylece) derecen artacak, yükseleceksin. Hatta birçok kimseler senden faydalanacak, bazıları (kafirler) da zarar görecekler. Allahım! Ashabımın hicretini tamamla, onlan topukları üzerine gerisin geriye döndürme, ancak zavallı (acınacak) Sa'd b. Havle'dir buyurdu.
Sa'd b. Ebî Vakas der ki: "Rasülüllah (s.a) ona acıdı. Çünkü o Mekke'de Ölmüştü" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[63]

İlk muhacirlerdendir. Bedir savaşı ve diğer savaşlara katılmıştır. Kendisine "Fâris'ul-Islâm" (İslâm'ın süvarisi) denilmiştir. Cennetle müjdelenen 10 sahabîden birisidir. Şûra ehlindendi. Bütün gazvelerinde RasÛlüüah'ı (s.a) korurdu. Rasülüllah (s.a) "Anam-babam sana feda olsun" diyerek hem annesini hem de babasını Sa'd için bir araya getirmiştir. Aynca, okunun hedefine ulaşması ve duasının kabul olması için Sa'd'a dua etmiştir. Yine Sa'd yaralandığında Peygamberimiz (s.a) ona dua etmiş, Sa'd da sağlığına kavuşmuştur. Sa'd, Rasûlüllah'dan (s.a) 270 hadis rivayet etmiştir. Medine'ye 7 mil uzaklıkta 'Akik' denilen yerde, hicretin 55. veya 58. yılında vefat etmiştir.
Rasûlüllah'ın (s.a) Sa'd'ın hastalığında kendisini ziyaret etmesi, yöneticilerin tevazuu ve yönetilenleri ziyareti için Örnek teşkil etmektedir.
O yüxn,"Vedâ haca yılı" olarak adlandırılması Rasûlüllah'ın (sa) o hacc-da veda etmesi nedeniyledir. "Haccet'ul-Belâğ" (tebliğ HâoCı) da denilmiştir. Zira Hz. Peygamber (s.a) hutbenin sonunda "Tebliğ ettim mi?" buyurmuştur. "Haccet'ul-tslâm"&yt de adlandırılmıştır. Çünkü bu hac esnasında, orada sadece müslümanlar vardı.
Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın "Malsahibiyim" sözünden çok zengin olduğu anlaşılmaktadır. Zira o dönemde bu ifade ancak büyük servetler için kullanılırdı. Yine bu söz ile, bir kazançla elde edilen ve zekâtı, sadakası verilen bîr malın biriktirilmesinin cevazına işaret olunmuştur.
Sa'd'ın bu hastalığı anında Aişe adındaki kızından başka çocuğu yoktu.
Âlimler miras malının üçte birini vasiyet etmeyi caiz görmüşlerdir. Zira sözkonusu hadis bu hususa en güzel delildir. Bununla beraber bu miktardan aşağıda (yani dörtte bir, beşte bir miktarını) vasiyet etmeyi tavsiye edenler de olmuştur. Çünkü Rasülüllah (son) üçte bir için "Üçte bir (yeterlidir. Gerçi) üçte bir de çoktur -veya büyüktür-" buyurmuştur.
Hadiste; akraba ziyaretine teşvik, akrabaya iyilik ve mirasçılara şefkat edilmesi istenmektedir.
Ev halkına yapılan harcamalarda Allah'ın nzası gözetildiğinde, sevab kazanılacağına işaret edilmektedir.
Sa'd (u) arkadaşlarından geride (Mekke'de) kalmaktan endişe etmiştir. Zira Sa'd, Mekke'den Medine'ye Allah rızası için göç etmiştir. Mekke'de ka-
îmam Nevevî
ursa hicretinin veya hicret sevabının zedelenmesinden korkmuştur. Allah için terkeîtiğ; bîr yere tekrar dönmeyi çirkin görmüştür.
Bu hadiste; Rasülüllah'm (s.a) birkaç mucizesi görülmektedir.
1- Sa'd ölüm döşeğinden kalkmış ve kırk seneden fazla yaşamıştır,
2- Sa'd komutasında Irak ve birçok ülke İslâm diyarına katilmiş tır. Bu fetihlerde müslümanlar çeşitli ganimetler elde etmiştir. Düşmanlar ise

ya canından ya da malından olmuştur.
3- Sa'd'm bu hastalıktan sonra birçok erkek ve kız çocuğu dünyaya gelmiş ve mirasçıları çoğalmıştır.
Hadis, kişinin mirasçıknm zengin bırakmasının, onları insanlara avuç açar halde bırakmasından daha hayırlı olduğunu, hastanın gerekli bir konuda konuşmasının ve ona salih bir kimsenin dua etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir.[64]

7. Ebu Hüreyre Abdurrahman b. Sahr'dan (r.a) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah sizin bedenlerinize (kalıplarınıza) ve dış görünüşlerinize bakmaz. Fakat kalplerinize bakar". (Müslim rivayet etmiştir)[65]

Abdurrahman, "Ebu Hüreyre" künyesini alışı hakkında şöyle der: Bir-gün elbisemin yeninde bir kedi taşıyordum. Rasülüllah (s.a) beni gördü ve "Bu nedir?" buyurdu.
"Kedi" dedim. Bunun üzerine Rasülüllah:
"Ey Ebû Hüreyre (kedicik babası)" buyurdu.
Ebu Hüreyre (r.a) Hayber'in fethi yılında İslâm ile şereflendi ve RasÛ-lüllah'ia (s.a) beraber Hayber'in fethinde bulundu. Kann tokluğuna Hz. Pey-gamber'e (s.a) bağîands ve ondaa aynîmadı. Rasülüllah nerede ise o da omda olurdu, tüm öğrenmekte çok istekliydi. Sahsbe'nin ezberleme ve unutmama kabiliyetine en çok sahip olanıydı. 5000'dsn fazla hadis rivayet etmişti. Hicretin 58. yıhnda vefat etmiştir.
Mezkur hadisi şu Âyet-i Kerime te'yid etmektedir: "Ne mallarına ne de evlatlarınız size huzurumuzda bir yakınlık sağlamaz. Ancak inanıp faydalı iş yapanlar başka". (Sebe, 37)
Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Sevab ve Allah'a yakınlık, amellerin görünüşü itibariyle değildir. İtibar ancak kalpte olanadır. Niyyetin sadakatli ve îhlash oluşuna göre, kaibin karar kaldığı amellerde sevab vardır.
Kalbin hâiini düzeltmeye, onun isteklerini istikâmette kılmaya önem vermek bu hadisin hedeflerindendir. Ayrıca Allah'ın azabını gerektiren kötü sı-fatİardan kalb temizlenmelidir.
Kalbin düzeltilmesi, uzuvların amelinden öncedir. Zira kalbin ameli diğer dinî ibadetleri de düzenlemektedir.[66]

8. Ebu Musa Abdullah b. Kays el-Eş'arî'den (r.a): Rasûlüllah'dan (s.a) kahramanlık için, kavmini korumak için ve gösteriş için savaşanlardan hangisinin Allah yolunda olduğu soruldu. Cevaben: buyurdu (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[67]

Ebu Msa, Ca'fer ile Hayber'in fethinden sonra Medine'ye dönmüştür; Ebu MÛsa önce Mekke'ye, sonra Habeşistan'a, daha sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Rasûlüllah ona ikram ve iltifatta bulunurdu. Bazı vilâyetlerde vali olarak hizmet vermiştir. Ebu Musa el-Eş'arî RasÛlüllah'dan (sa) 360 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 42. veya 44. yılında, 60 yaşlarında iken vefat etmiştir. Hadisde soruyu soran, Lâhık b. Damia el-Bâtudir.
Başka bîr rivayette "Cesurluğu, kahramanlığı söylensin diye savaşan" ilavesi vardır.
"Kelimetullâh" İslâm dinidir. Zira İslâm, Allah'ın kelâmı'dır. Hadîsin ifâde ettikleri şunlardır: Ameller, Allah katında iyi niyetlerle değer kazanır.
Mücahidler konusunda rivayet edilen faziletler, ancak Allah'ın kelâmını yüceltmek için çarpışanlar içindir. Bununlar beraber savaşta ölen kişiye şe-hid muamelesi yapılır. Yıkanmaz, kefenlenmez, namaz kılınmaz, sadece defnedilir. Kalbinin durumu, iyi niyeti ve kasdı Allah'a havale edilir.[68]

9. Ebu Bekre Nüfey' b. el-Hâris es-Sakafî'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) Şöyle buyurduğu, rivayet edilmiştir:
"îki mûslüman (birbirlerini öldürmek kasdıyla) kılıçlarıyla karşılaştıklarında öldüren de, ölen de cehennemdedir" diyordu. Ben: "Ya Rasûtallah! Şu katilin durumu belli (açık), ölenin suçu ne (ki cehennemdedir)?" dedim.
"O da arkadaşım öldürmeye aşın istekli idi" buyurdu. (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[69]

Ebû Bekre, Rasûlüllah'ın (s.a.) ashabındandır. Basra'da İkâmet etmiştir. Cemel Vak'âsmda bulunmuş, ancak sahabîler ile savaşmaktan kaçınmıştır.
Ebû Bekre, Rasülüllah'dan (s.a) 132 hadis rivayet etmiştir. Hicretin Sİ. (veya 52.) yılında Basra'da vefat etmiştir. İki kişiden herbirinin, diğerini yok etmek niyetiyle çarpışması halinde öldüren bizatihi öldürmesiyle, öldürülen ise diğerini (katili) öldürmekte aşın istekli olması nedeniyle cehennemdedir.
Ebü Bekre rivayet ettiği bu hadis nedeniyle, fitne olur diye çarpışmalardan uzak kalmış, hatta "Bir (mü'min) kimse beni öldürmek için gelse, ona engel olmam" demiştir.
Calbiyle bir kötülüğe azmeden, onu işlemeyi nefsinde kararlaştıran ve o vasıtalara başvuran kimseye, ister o kötülüğü yapsın, isterse yapmasın azab vardır.
Kalbe d.oğan kötülüklerden insanın affedildiğine dair varid olan hadise gelince, o kötülüğün kalpte yerleşmemesi ve ona istekli olmaması şeklinde yorumlanır7~j
Hadis, müslümanlan birbirleriyle çarpışmaktan sakındırmaktadır. Çünkü bu durum onların zayıflamasına ve Allah'ın azabına sebep olur.[70]

10. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûllah'in (sja) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin
"Bir adamın (camide) cemaatle kıldığı namazı, çarşıda fiş yerinde) ve evinde kıldığı namazından yjrmi bu kadar derece fazladır. Bu(nun sebebi) o cemaatten biri güzelce abdest alır, sadece cemaatie namaz kılmak için camiye girinceye kadar attığı her adımdan dolayı bir derecesi yükselir, bîr günahı bağışlanır. Mescide girdiğinde de, namaz onu (diğer işlerden) alıkoyduğu müddetçe namaz (kılıyormuşçasma mükâfaat) da olur. Sizden biri namaz kîdığı yerde kaldıkça kimseye enyet etmediği ve abdesî bozmadığı sürece melekler ona şöyle dua ederler: Ey Allahım buna rahmet eyle. AHahım buna mağfiret et, AHahım bunun tevbesini kabul et!" (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Metin Müslim'iodir)[71]

Hadiste geçen "Sûk" (çarşı), insanların ticaret mallarını oraya sevk etmelerinden veya insanların orada dizleri, ayaklan üzerine durmalarından dolayı bu ismi almıştır.
Çarşıda veya evde tek başına kılınan namazdan, camide cemaatle kılınan namaz daha faziletlidir. Bazı âlimler de "camide de cemaatle kılınan namaz, evde veya başka yerlerde cemaatle veya tek başına kılman namazdan daha faziletlidir" demişlerdir.
Evde kılınan namaz da çarşıda kılınan namazdan faziletlidir. Zira çarşı-pazar, şeytanın daha etkili olduğu yerlerdir. Evde ve çarşıda cemaatle kılınan namaz da, tek başına kılınan namazdan daha faziletlidir.
Hadis, namazın diğer amellerden daha f&züstli olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim meleklerin namaz kılanlara dua etmesi bu dununu ifade etmektedir. Aynca salih kişilerin meleklerden üstünlüğüne işaret vardır Zira sâlih insanlar îbadetieriyk meşgul olup derecelerini yükseltirler. Melekler ise onlara istiğfar ve dua ederler. Huşü'yu gidermesi ve kalbi alıkoyması gibi nedenlerle sokakta, çarşıda namaz kılmak, hoş olmamakla beraber caizdir.
Bazı rivayetlerde olduğu üzere cemaatle aamaz kılmak, tek başına namaz kılmaktan 25, 26 veya 27 derece daha faziletlidir. Tabiî bu sevabia gerçekleşmesi ihlâsa bağlıdır.
Bir kimse abdest aîıp, namazını dosdoğru kılar ve mescidde bir kimseye eza vennezse meleklerin duasına mazhar olur. Çitnkü meleklerin bir görevi de mü'minlere dua etmektir. Nitekim Cenâb-ı Allah: "Arşı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar, Rablerini överek teşbih ederler. O'na inanırlar ve mü '-minler için (şöyle mağfiret dilerler),.." (Gâfir, 7) buyurmaktadır.[72]

11. Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Abbâs b. Abdi'l-Muttalib'den (na) rivayet edudlğine göre Rasûlüllah (s.a) Rabbinden yaptığı rivayette buyurdu ki: "Allah, iyiliklerin ve kötülüklerin yaz(ümasmı meleklere emret)di. Sonra bunları açıkladı: Kim iyilik yapmayı gönlünden geçirir de yapmazsa, Allah onu kendi katında tam bir iyilik (vapümışçasına) yazar. Eğer onu yapmayı diler ve yaparsa, Allah onu on sevaptan yediyüze ve daha fazlasına ksdar katlayarak yazar. Eğer bir kötülüğü gönlünden geçirir de onu yapmazsa, Allah onu tam bir iyilik olarak yazar. Kötülüğü gönlünden hem geçirir hem de yaparsa, Allah onu bir tek günah olarak yazar". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[73]

Abdullah b. Abbâs, hicretten üç yıl önce Benî Hâşim'in (kuşatılıp) boykot edilmesi esnasmda doğmuştur. RasûlüUah (s.a) vefat ettiğinde

Abdullah 13 yaşındaydı. Hz. Peygamber (s.a) onun için "Atlahım, onu dinde anlayışlı kıl, ona hikmet ve te'vili öğret. Allahım ona Kur'ân 'ı te'vil etmeyi (iyi kavrayıp, değerlendirmeyi) öğret»" diye dua etmiştir.
İbn Abbâs Rasûlüllah'tan (s.a) 1660 hadis rivayet etmiştir.
Hicri 58. yılda TâiPte vefat etti ve oraya defnedildi. Muhammed b. el-Hanefiyye cenaze namazını kıldırdı ve "Bu Ümmetin Rabbanisi vefat etti" dedi.
Bu hadis, rivayet r ünden anlaşılacağı gibi Kudsî hadisdir. Kuran ile Kudsî hadis arasında fa» k vardır. Kur'an'ın lafızları Cebrail vasıtasıyla indirilmiştir ve mu'ciz'dir. Kur'an mânâ ve lafız yönünden Allah'tandır. Kudsî hadis ise mâna cihetinden Allah'tan, lafız yönünden Rasülüllah'tandır. Kur'an değiştirilmeden korunmuştur. Abdestsiz ona dokunulmaz. Kur'an mânâ ife rivayet edilemez. Cünüb olarak okunamaz, namazda okunur. Her bir harfine on sevab vardır. Kudsî hadiste ise bu özellikler yoktur. Kur'an tevatür yoluyla gelmiştir. Kudsî hadis ise tevâtüren gelmemiştir.
Her kim bir iyilik yapmak isterse; o iyiliği İşlemese bile ona bir sevab yazılır. Çünkü iyiliğe istek, onu yapmaya sebeptir. Hayra sebep ise sevaptır. Her kim de bir kötülüğe niyet eder ve ondan sadece Allah için vazgeçerse, yine ona bir sevab yazılır. Çünkü onu yapma niyetinden dönmek hayırdır. Bunun karşılığı da sevabtır. "Kişinin kötülüğe niyetinden dolayı neden bir günah yazılmıyor?" denilirse bunun cevabı şudur: Kötülüğü terketmeye niyet daha sonradır ve öncekini (kötülüğe niyyeti) iptal etmektedir. Nitekim Allah Teâlâ, "Muhakkak ki, iyilikler, kötülükleri giderirJ'(Hud, 114) buyurmuştur.
Günahın yapılması için İnsanda oluşan istek beş derecedir.
1- Hâcis; Nefse gelen ilk istek
2- Hatır; Nefiste devam eden istek
3- Hadis'ün-Nefs; Nefiste yapıp yapmama konusunda doğan tereddüt
4- Hemm; "yapmayı veya yapmamayı tercih etmek
5- Azm; Tercih doğrultusundaki niyyetin kuvvet kazanması[74]

12. Ebu Abdurrahmân Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dan (r.a) şöyle rivayet "edilmiştir: Rasülüllah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim:
"Sizden evvel (yaşayan milletlerden) üç kişilik bir cemaat yola çıkmışlardı. Gecelemek için bir mağaraya girdiler. (Az sonra) dağdan bir kaya parçası düşerek, onların üzerine mağaranın (ağzını) kapattı. (Bunun üzerine birbirlerine): Sizi bu kayadan ancak sâlih amellerinizi anarak Allah'a dua (ve iltsca)nız kurtarabilir" dediler.
içlerinden birisi:
"AHahım, benim ihtiyar anne-babam vardı. (Akşam olunca) onlardan evvel ne çocuklar(ım)a ne (de) hizrnetçiler(im)e bir şey yediremezdim. Bir gün (hayvanlarımı otlatacak) bir ağaçlık aramak arzusu, beni uzaklaştırmıştı da onlar uyuyuncaya kadar denememiştim. Akşam sütlerini sağıp geldiğimde; ikisini de uyuyor buldum. KendiİerinI uyandırmayı ve onlardan evvel eoluk-çocuk ve hizmetçiler{im)e İçirmeyi uygun bulmadım. Çocuklar(ım) ayaklarımın ucunda ağîaşırken ben süt bardağı «limde, onların uyanmasını gözeterek şafak sökünceye kadar bekledim. Sonunda uyandılar, akçam sütlerini içtiler. Allahım! Eğer şu yaptığımı senin nzanı kazanmak için yapmışsam, şu (İçinde bulunduğumuz) kaya sıkıntısından bize rahatlık ver'* dedi. Kaya biraz aralandı ise de açılan yerden çıkamadılar.
Diğeri şöyle dedi:
"Allahım, amcamın bir kızı vardı. O bana insanların en hayırlısı.
en sevimiisiydİ (diğer bir rivayette: "Onu; bir erkeğin kadım sevdiği aşırılıkta seviyordum). Ona yaklaşmak istedim. Fakat o benden kaçındı. Nihayet bir kıthğa maruz kalınca bana geldi. Kendisini bana teslim etmesi şartıyla ona. yüz yirmi dinar verdim. Kabul etti. Ona yaklaşmaya imkânım olunca, (diğer bir rivayette: "İki ayağı arasına oturduğumda"), Allah'tan kork! Haksız ye- re (bekâret) mührümü bozma" dedi. Ben de hemen -o bana insanların en se- vimlisi iken- ondan uzaklaştım, verdiğim dinarları da ona bıraktım. Allahım! Eğer ben şu yaptığımı senin rızan için y&ptunsa, İçinde bulunduğumuz belâ- tordan bizi kurtar!". Kaya biraz daha açıldı. Ama yine çıkamıyorlardı.
Üçüncüsü (de) şöyle duâ etti:
"Allahım! işçiler tutmuştum. Ücretlerini verdim. Fakat birisi ücre- tini almadan çekip gitti. Onun parasını (çalıstmp) çoğalttım. Sonunda onun bv ücretinden bir hayli mal çoğaldı Bir taman sonra bı> îsri bana geldi ver "Ey Allah'ın kulu! Ücretimi ver" dedi. Ben de: "Şu gördüğün deve, öküz. koyun ve (bunları otlatan) köle hep senin ücretinden çoğalmıştır (hepsi se- nindir)" dedim. O: "Ey Allah'ın kulu! benimle alay etme" dedi. Ben; "Se- ninle alay etmiyorum" karşılığını verdim. Bunun üzerine adam hepsini al- di, sürüp götürdü, hiçbir şey bırakmadı. Allahım, eğer ben şu yaptığımı senin rızan için yapmış isem, içinde bulunduğumuz bu sıkıntıdan bial kartar". Kaya tamamen açıldı. Onlar da yürüyerek çıktılar. (Buhar! ve Müs- lim rivayet etmişlerdir).[75]

Hadisin ravisi Abdullah b. Ömer bi'seî'ten bir yıl önce doğdu. Babası Ömer b. el-Hattâb ile Mekke'de müslüman oJdu ve babasıyla hicret etti. Be~ dir savasına katılmadı. Uhud savaşında 14 yaşında idi. RasûlüÜah (s.a) onu küçük bulduğu için savaşa kabul etmedi. Hendek savaşında 15 yaşına geldi, RasûlüÜah da (s.a) savaşa katılmasına izin verdi. Bundan sonra Abdullah hiçbir seriyyeden geri kalmadı. RasûlüÜah (s.a) zevcesi Hafsa'ya (Abdullah b. Ömer'in kız kardeşi) şöyle demiştir: "Kardeşin sâlih bir insan, keşke gece ibadeti de yapmış olsa". Abdullah bunun üzerine gece ibâdetini hiç terketmedi.
Sahabe'nin fakîhi, müftüsü ve en zâhidlerindendi. Hz. Ali dönemindeki fitneden çok sakındı. Ne Hz. Ali, ne de Hz. Muaviye tarafını tuttu. Hac menasıkmı en iyi bilenlerdendi. 60 defa hacc, 1000 defa da Umre yaptığı rivayet edilir. 60 yıl kadar fetva verdi. Abdullah, Rasûlüllah'dan (s.a) 1630 hadis rivayet etmiştir. Mekke'de hicretin 73. yılında 86 yaşında iken vefat etti. V İnsanın sıkıntılı anında, önceden yaptığı sâlih amelini dile getirerek dua etmesi ve bu amelinden dolayı Allah'tan yardım dilemesi müstehabtır. ÇünkU hadiste geçen üç kişi. bu metodu uygulamışlar ve duaları kabul olmuştur. Üç kişiden ilk önce ana-babasına iyilik edenin duaya başlaması, anaya ve babaya yapılan iyiliğin diğer iki kimsenin yaptığı iyiliklerden üstün olduğuna işaret içindir.
Hadisimizde geçen "mühür"den maksat kadının ferci (ve kızlık zandır). Bunun hak ile açılması ise, ancak meşru bir evlilikle olur. Hadisteki ikinci kişiye Allah korkusu, amcasının kızına olan sevgisinden üstün gelmiş ve zina etmekten kaçırtmıştır. Bununla da kalmamış ona vermiş olduğu dinarları da almayarak tamamen heva ve hevesten uzaklaşmıştır. Hadisten ana-babaya iyiliğin ve onlara hizmetin çocuklara, ve eşlere hizmetten üstün olduğu anlaşılmaktadır. Hadis, gücün yetmesine rağmen sırf Allah korkusundan dolayı haramlardan uzaklaşmaya teşvik etmektir. Ayrıca, karşılıklı muamelelerde ahde vefa, emaneti edâ etmenin fazileti, sıkıntı anında sıdk ve ihlasla Allah'a yönelen kimsenin duasına icabet olunacağı, özellikle dadana önceden iyi ameli bulunanların bu konuda daha şanslı bulunduğu, güzel amel İşleyenin amelini zayi etmeyeceği gibi hususları da îma etmektedir.[76]

İKİNCİ BÖLÜM

TEVBE

Âlimler "Günahın her çeşidinden tevbe etmek vaciptir" demişlerdir. Eğer günah, kul ile Allah arasından olup insan haklarıyla ilgili bulunmazsa, böyle bir günahtan tevbe etmenin üç şartı vardır:
1) Günahtan tamamen uzaklaşmak
2) Günahı işlediğine pişmanlık duymak
3) Bir daha günaha dönmemeye kesin karar vermek. Bu üç şarttan biri bulunmazsa tevbesi sahih olmaz. .
Eğer günah kul hakkıyla da ilgili olursa, o günahtan tevbe etmenin dört şartı vardır. Üçü (yukarıda) sayılan şartlar(ın) dördüncüsü de, hak sahibinin hakkından arınmaktır. Eğer bu hak, mal ve benzeri ise, sahibine geri verir. Eğer bu (iftira) atmaktan dolayı lâzım gelen bir hakk ise; hak sahibinin o hakkı icra etmesine imkân verir veya ondan bağışlanmasını diler. Eğer o hak gıybet ise, ondan sahibi ile helalleşir. Bu suretle günahların tümünden tevbe etmek vaciptir.
Eğer (kişi) günahların bir kısmından tevbe ederse, Sünnet ehline göre o günah hakkındaki tevbesi doğru olur, diğerleri üzerinde kalır.
Tevbe'nin vacib olduğuna dâir Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerif ve İcmâ-ı Ümmet delilleri birbirini desteklemektedir.[77]

Konu ile ilgili ayetler;

"(Ey iman edenleri) Hepiniz Allah'a tevbe edin kî korktuğunuzdan emin, umduğunuza nflil olasınız". (NÛr, 31)
"Rabbinizden mağfiret isteyin, sonra (ihlâs ile) O'na tevbe cdin-dönün". (Hûd. 3)
"Ey iman edenler! lam bir içtenlikle samimi bir tevbe ile Allah'a tevbe edin-dönün". C&hrim, 8) [78]

Konu ile ilgili hadisler

13. Ebu Hüreyre'den (r.a): Rasûlüllah'ı (s.a) şöyle derken işittim; buyurdu ki: "Allah'a yemin ederim ki; ben günde yetmiş defadan daha çok Allah'tan bağışlanma diliyor ve tevbe ediyorum". (Buhârî rivayet etmiştir). [79]

Hadisten, bir hususu te'kîd için yemin etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Zira Rasûlüllah söze yeminle başlamıştır. Böylece ümmeti tevbe ve af dilemeye teşvik etmiştir. Hz. Peygamber (s.a) yaratıkların en hayırlısı oîmass-/ na ve Allah'ın geçmiş-gelecek günahianm bağışlamasına rağmen günde 70 defa tevbe etmektedir.
"Gün" Fecrin doğuşundan güneşin batısına kadar olan zaman dilimidir. Rasûlüllah'ın (sja) tevbesi günahtan dolayı değil, Allah'a hakkıyla ibadet etmede eksiklik olduğu düşüncesiyle veya her işte olduğu gibi tevbe konusunda da örnek olmak içindir.[80]

14. Eğarr b. Yesâr el-MüzenİI'den (r.a): Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Allah'a tevbe ediniz ve O'ndan bağışlanma dileyiniz. Doğrusu, ben de günde yüz defa tevbe ediyorum". (Müslim rivayet etmiştir).[81]

"Eğarr" isminde üç şahıs bulunduğu ve birisi hadisimizin ravisi el-Müzeni, ikincisi el-Gıfarî, sonuncusu da el-Cühenî olduğu rivayet olunur. Üçünün aynî şahıs olduğu da söylenir.
Hadiste, Allah'ın emrine tam bir bağlılıkla, yasaklarından kaçınmak, günahlardan tevbe etmek, tevbede acele etmek ve istiğfarı çokça yapmak mesajları yer almaktadır.[82]

15. RasÛlUllah'ın (s.a) hizmetinde bulunan Ebû Hamza Enes b. MâuV-tcn (ra), Rasûlüllah'ın (&a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kulunun tcvbe etmesiyle Allah'ın hoşnutluğu, içinizden birinin ıssız bir çölde devesini kaybettikten sonra onu bulduğunda duyduğu sevinçten daha fazladır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.)[83]

Müsüm*in diğer bir rivayetinde: "Kulunun tevbesi ile Allah'ın hoşnutluğu; birinin yiyecek ve içeceği devesi üzerinde olduğu halde ıssız bir çölde giderken onu elinden kaçırması ve bulmaktan umudunu kesip üzüntülü bir şekilde bir ağacın altına gelerek yan üstü yatarken; işte tam bu esnada devesini yanı başında görüvermesi üzerine hayvanın yularından yapışarak ve aşırı sevincinden şaşırarak "Yâ Allah sen benim kulumsun, ben de senin Rab-binim, dediği andaki sevincinden daha fazladır".
Enes (r.a), Rasûlüllah'a (s.a) savaşta ve barışta hizmet etmiştir. Bu hizmet Rasûiüllah'ın (s.a) Medine'ye hicretinden vefatına kadar devam etmiştir.
Hz. Enes (r.a) demiştir ki: "RasûlüUah (sm) Medine'ye geldiğinde, ben on yaşındaydım. O vefat ettiğinde ise yirmi yaşındaydım."
RasûlüUah (s.a) ile sekiz gazvede beraber bulunan Hz. Enes (r.a) peygamber efendimizden 2286 hadis rivayet etmiştir.
Hz. Enes, peygamberimizin bir gün evlerine teşrif ederek annesi Ümmü Süleym'in ikramım oruçlu bulunmasından dolayı kabul etmediğini, evin bîr tarafına çekilerek nafile namaz kıldığım, annesinin, kendisi için Rasûiüllah'ın da (Enes için) dünya ve âhirette her türlü hayır dilediğini ve: "Allah'ım! Ona mal ve evlât ver ve bunları mübarek kıl" buyurduğunu nakleder. Rasû-lüllah'ın duasının gerçekleştiğini ima ederek Enes, "Ben ensânn zenginlerindenim " demiştir. Yine Enes'in evlâdının çok olduğu ve arazisinin yılda iki defa mahsul verdiği rivayet edilir. Enes, yüz yaşından fazla bir ömür sürdürdükten sonra hicri 93 yılında BasraVakınlanndaki ikâmetgâhında vefat etmiştir. Enes, en son vefat eden sahabîlerdendir.
Hadisde, Rasûiüllah'ın (s.a) eğitim ve öğretimde bir konunun daha iyi anlaşılması ve açıklanması için örnekler verdiği görülmektedir.
Aynca Allah'ın, kullarının tevbelerini kabul ederek onları sevdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ "Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever." (Bakara, 222) buyurmuştur.
Hadis, Allah'ın kulunun tevbesine olan hoşnutluğunu, o zamanın insanlarının anlayacağı şekilde izah etmiştir. Zira peygamberimiz: "insanlara anlayacaktan şekilde hitab etmekle emroiundum" buyurmuştur. Hadiste rahatlığın sıkıntı ile, kolaylığın da zorluk ile bir arada bulunduğuna işaret edilmiştir. Allah leâlâ, ' 'Muhakak her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Evet her güçlükle beraber bir kolaylık vardır" (İnşirah, 5-6) buyurmuştur.
Çok kıymetli bir şeyini kaybedip, onsuz yapamayacak hatta ölecek duruma gelen bir kimsenin, tam ümidini kestiği anda birden o kaybettiğine kavuşması, tevbentn ve kabulünün önemini ortaya koymaktadır.[84]

16. Ebu Musa Abdullah b. Kays el-Eş'arî'den (r.a), Rasûiüllah'ın (s.a) ~Şöyie buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah, gündüz günah işleyenlerin tevbe etmeleri için geceleyin elini açar (onların gece tevbe etmelerini ister). Gece günah işleyenlerin tevbe etmeleri için de gündüz elini açar (onların kendisine gündüz tevbe etmelerini ister). Bu durum güneşin battığı yerden doğmasına (Kıyamet'e) kadar devam eder". (Müslim rivayet etmiştir).[85]

"El açmak " ya istemekten ibarettir ki insanlar genel olarak birinden bir şey isterlerse elini açarlar ya da cömertlik (ve men etmekten sakınmaktan) ibarettir. Hadisten tevbenin kabul edileceği ile lütuf ve rahmetin devamlılığı anlaşılmaktadır.
Cenab-ı Allah cömertliğini ve rahmetini isyankârlara saçmaktadır. Gece günah işleyen gündüz, gündüz günah İşleyen de gece Rabbini hatırlayarak, O'na tevbe ettiğinde tevbesi kabul olacaktır.
Allah'ın elini açması mecazî anlamdadır. O yarattıklarına benzemekten münezzehtir. Hadîste Allah'ın tevbeleri kabul etmesi vb. hususlar insanlann anlayacağı şekilde izah edilmektedir. Elin açılması tevbenin kabulünden kinayedir. Bu rahmet kapısının açıkbğt da kıyamete kadar devam edecektir. Can boğazdan çıkmadan, boğaz can çekişmeden dolayı gargara yapar gibi hareket etmeden ve ölüm Meleği de dokunmadan önce yapılan tevbeîer makbuldür. Aksi faalde ölüm Meleğini gördükten ve can çıkmaya başladıktan sonra yapılan tevbe geçersizdir.
Hadisten her ne kadar birinin diğerinden farklılığı olsa da Allah'ın bütün zamanlarda kullarını affedeceği ve rahmetinin kullan için olacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca, gece yahut gündüz işlenen günaha tevbe için, acele davranmaya teşvik edilmektedir.[86]

17. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasû1üÜah'ın»şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim güneş battığı yerden doğmadan önce tevbe ederse, Ailah onun tev-besini kabul eder'*. (Müslim rivayet etmiştir)[87]

Her kim, tevbenin bütün şartlarını yerine getirir, bu tevbesi de kıyametten ve kendi kıyametinden (yani ölüm sarhoşluğundan) önce olursa, Allah onun" tevbesini kabul eder.
Bununla beraber tüm şartlan yerine gelmiş bir tevbeyi, Allah (c.c) kabul etmek mecburiyetinde değildir. Ancak, Allah fazlı ve keremiyîe ihlas ile yapılan tevbeleri kabul etmektedir.
"Ama Rabbinin bazı (kıyamet) işaretleri geldiği gün, daha önce inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye, artık inanması bir fayda sağlamaz..." (En'am, 158).[88]

18. Ebu Abdürrahmân Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dan (r.a) Rasü-luilah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Azze ve Celle, can boğaza gelmedikçe kulunun tevbesini kabul eder". (Tirmizî rivayet etmiş ve "Hadis hasendîr" demiştir).[89]

Allah, erkek olsun kadın olsun, genç olsun ihtiyar olsun, kulunun tevbesini kabul eder, onu bağışlar. Yeter ki can boğaza gelmeden önce

tevbe etmiş olsun. Nitekim Allah Teâlâ, "Kötülükler yapıp da nihayet ölüm gelip çatınca "Ben şimdi tevbe ettim" diyenlere ve kafir olarak ölenlere tevbe yoktur (Öylelerinin tevbesi makbul değildir)" (Nisa, 18) buyurmugtur. tbn Abbâs "Ölüm meleği gelmeden önce yapılan tevbe kabul edilir" diyerek bu ayeti tefsir etmiştir. Bazıları da: "De ki: Üzerinize vekil edilen ölüm meleği canınızı (Secde, 11) âyetine göre; her ölenin, ölüm meleğini gördüğünü söylemişlerdir. Ancak bu konu tartışmalıdır.[90]

19. Zirr b. Hubeyş şöyle demiştir; Mest üzerine meshetmeyi sormak için Safvân b. Assâl'a (r.a) gittim. Safvân "Yâ Zirr, seni buraya getiren şey nedir?" diye sordu. Ben, "İlim öğrenmek" dedim. Safvân "Melekler, ilim isteyenin talebinden hoşnut kaldıkları için, kanatlarım onun üzerine gererler" dedi. Ben, "Büyük ve küçük abdest bozduktan sonra mestler üzerine mesh verme (keyfiyeti) kalbimi kurcaladı. Sen Nebi'nin (sm) ashabından bir kimsesin. Bu konuda Rasûlullah'ı bir şey söylerken duydun mu diye sana sormaya geldim" dedim. Safvân, "Evet, biz seferde veya misafir olduğumuz vakit, cünüplük hali hariç üç gün-üç gece mestlerimizi çıkarmamamızı bize emir buyurdu. Büyük ve küçük def-i hacetten ve uykudan (uyandıktan) sonra mestleri çıkarmazdık" dedi. Ben, "Onu, sev-" giye dair bir şey bahsederken işittin mi?" dedim. Safvân "Evet" dedi: "Bir seferde RasûlUllah üe beraber bulunuyorduk. Onun yanında bulunduğumuz sırada bir bedevi O'na yüksek sesle "Yâ Muhammedi" diye seslendi. Rasûlullah (s.a) onun sesine yakın bir sesle "geliniz" diye karşılık verdi. Ben, "Yazık sana! sesini kıs, Nebi'nin (sja) yanmdasın. O'na karşı sesini yükseltmekten nehyedUdin" dedim. Bedevi "Vallahi yavaş konuşamayacağım" cevabını verdi. Sonra Bedevi (RasÛlullah'a hitaben): "Kendilerine ulaşamadığı topluluğu seven kimse hakkında ne dersin?" diye sordu. Rasû-İüllah: "Kişi kıyamet günü sevdiği ile beraberdir" buyurdu. Safvân b. Assai sözlerine devamla (Rasûlullah) bize güneşin battığı istikâmette bir kapıdan bahsetti ki eni kırk veya yetmiş yıldır, yahut bir süvari onun bir tarafından diğer tarafına kırk veya yetmiş yılda varabilir, dedi.
Bu hadisin Şam bölgesindeki ravilerinden olan Süfyan şöyle der: "Allah Teâla gökleri ve yeri yarattığı gün onu (kapıyı) tevbe için açık olarak yaratmıştır. Güneş batıdan doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır". (Tirmîzî ve diğerleri rivayet etmiştir. Tirmizî, Hadis, hasen-sahihdir demiştir).[91]

Zirr, tâbiîndendir. Câhiliyye dönemini de yaşadığı söylenir. Hz. Ömer ve Hz. Ali'den hadis rivayet etmştir. 120 yıl ömür sürmüştür. Hicretin 82. yılında vefat etmiştir.
Safvân ise sahâbîdir. Rasûlullah (s.a) ile 12 gazvede beraber bulunmuştur. Safvân Peygamberimizden 21 hadis rivayet etmiştir.
Melekler ilim ehlini hem korumak hem de onları dinlemek için adetâ kuşlar gibi kanatlarım açarak inerler. Bu meleklerin, "rahmet melekleri" olması muhtemeldir.
Hadiste zikredilen bedevinin "Ey Muhammed" diye hitap etmesi ya peygamberimize ismiyle hitap etmenin yasaklanmasından önce olmuştur ya da yasaklamadan bedevinin haberi yoktur. Zira uzak bir çölde yaşadığından yasağın kendisine ulaşmama ihtimali vardır.
Enes (r.a) demiştir ki: "İslâm'dan sonra, RasûlülÎah'm (s.a) "Kişisevdi-ğiyle beraberdir" sözüne sevindiğimiz kadar hiçbir sevinçli ânımız olmamıştır."
Yine Enes (r.a) "Ben Allah'ı, Ö'nun Rasûlünti (sm), Ebû Bekir ve Ömer'i seviyorum. Her ne kadar onların yaptığı amellertyapamıyorsam da, onlarla beraber olmayı arzu ediyorum" demiştir.
Hadiste, tevbe kapısının, güneşin batıdan doğuşuna kadar açık olduğu belirtilmiştir. Güneşin batıdan doğuşu, kıyametin büyük alâmetlerindendir. Bu alâmetlerin ortaya çıkmasıyla tevbe etme sorumluluğu kalkmaktadır. Zira büyük alâmetleri gören kimse İster istemez doğruya yönelecektir.
Hadisin ifade ettiği hususlardan bazdan şunlardır:
İlim öğrenmeyi teşvik ve mükellefin din! konularda bilemediğin! ilim ehline sorması, mest üzerine mesh etmenin caiz olduğu, misafir için mest müddetinin geceleriyk birlikte üç gün, mukîm İçin bîr gün ve gece olması.
Meshin müddeti, mest giyilip, hades vâki olduktan sonra baslar. Mes-hin caiz olması için abdestten sonra giyilmesi, topukları örtmesi, yürüyen kimsenin gidip gelmesi için yürümeğe müsait olması gerekir. Küçük hadesier için mest geçerlidir.
Büyük hadesier için mest geçersizdir. Cünüplük, hayız ve nifas gibi durumlarda mutlaka mestin çıkarılması gerekir.
Yine hadiste, âlim ve sâüh kişilere karşı edebi muhafaza etmek, ilim meclisinde sesi yükseltmemek", câhil kimseye edebi, terbiye kaidelerini öğretmek sözkonusu edilirken, İyi insanlarla oturup kalkmaya, onları sevmeye ve onlara yakm olmaya çalışmak, kötü insanlara gönül vermekten sakınmak teşvik edilmektedir. Zira sevgi, sevdiğine İtaate ve onun yoluna çeker. Yine öğüt verirken kurtuluşu ve lütfü müjdelemek de hadiste verilen dersler arasındadır.
Allah'ın rahmetinin genişliği, hidayet yollarını kolaylaştırması ve tevbe kapısını açması gibi hususlar İse mezkur hadisin İrşadı dahilindedir.[92]

20. Ebu Sa'd b. Malik b. Sinan ei-Hudii'den (r.a.) rivayet olunduğuna öre Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: Sizden Önceki (ümmetlerden) bir adam vardı. Doksan dokuz kişiyi öldürmüştü. O zamanın en büyük aliminin (kim olduğunu) araştırdı. Kendisine bir rahip gösterildi. Rahibin yanma vardı ve doksan dokuz cana kıydığını, kendisi için tevbe etme imkânının olup olmadığını sordu.
Rahip "îb*/«r"dedi. Adam rahibi de öldürdü. Bununla yüzü tamamladı. Sonra (yine) dünyanın en büyük aliminin kim olduğunu soruşturmaya başladı. Alim bir kimseyi tavsiye ettiler. Ona yüz kişiyi öldürdüğünü ve kendisi için tevbe (imkânı olup-olmadîğm)ı sordu.
Alim "Evet vardır. Tevbekâr ile tevbesi arasına kim girebilir? Falan yere git, orada Allah'a ibadet eden insanlar vardır. Onlarla beraber sen de ibadet et, kendi memleketine dönme. Çünkü orası fena bir yerdir" dedi. O adam hemen yola çıktı, yolu yarıladığı vakit, ölüm geldi. Onun hakkında rahmet melekleriyle azab melekleri tartıştılar. Rahmet melekleri: "Bu adam tevbe ederek, tüm kalbiyle Allah'a yönelerek geldi" dediler. Azap melekleri: "O hiçbir hayır işlemedi" dedüer. Onlara insan kılığında bîr melek geldi. Onu aralarında hakem yaptılar. O melek: "Geldiği yerle gideceği yer arasındaki mesafeyi karşılaştırınız. Öldüğü yer iki taraftan hangisine daha yakm ise oraya aittir" dedi. Mesafeleri ölçtüler. Gitmek istediği yere daha yakın buldular da onu(n ruhunu) rahmet melekleri aldılar. (Buhar! ve Müslim rivayet etmiştir)[93]

Sahih-i Müslim'deki diğer bir rivayette: "O kimse, halkı iyi olan köye bir karış daha yakın olduğundan o köy halkından sayıldı" buyunılmuştur.
Sahih-i Müslim'deki diğer bir rivayette ise: "Allah Teâlâ (adamın kendi köyüne) "Biraz uzaklaş" gideceği köye "Birazyaklaş", diye vahyetti ve (meleklere) "Her ikisinin arasım ölçünüz" buyurdu. Onu gideceği köye bir karış daha yakın buldular da bağışlandı" denilmiştir.
Başka bir rivayette de: nilmiştir.
'Göğsü ile istediği köye doğru uzaklaştı" de-
Ebu Said el-Hudrî ve babası sahabîdirler. Babası Mâlik, Uhud savaşında şehid olmuştur. Ebu Said Rasûlüllah'dan (s.a> 1170 hadis rivayet etmiştir. Sahabîlerin âlimlerindendi. Hicretin 64. yılında Medine'de vefat etmiştir.
Allah'ın affının büyüklüğüne rağmen küçük bir günahtan bile sakınmak İslâm'ın gereğidir. Ancak bu hadis ile peygamberimiz günahkârları tevbeye teşvik etmektedir.
îlk fetva veren, ilminin azlığı ve ferasetsizliği ile ne fetvasında isabet etti, ne de âdeti adam öldürmek olan bîr kişiden sakındı. Böylece hem fetvasında hata etti hem de canından oldu. Katili başka bir cinayete sürükledi. Yani kendisi helak olduğu gibi, soru soranı da helake götürdü.
Bilerek adam öldürenin de tevbesinin kabul olabileceği hadisten anlaşılmaktadır. Bu konuda âlimler ittifak etmişlerdir, tbn Abbas ise, böyle bir kimsenin tevbesinin kabul olmayacağı görüşündedir.
Hadiste alîm bir kimsenin, ilmi az olup, çok ibadet eden kimseden üstünlüğüne işaret edilmektedir. Zira birincisi rahipti, devamlı ibadet ve taatle meşgul olurdu, insanlar da onu biliyor sanıyorlardı. Halbuki o ilim sahibi değildi. Diğeri ise ilimle meşguldü. İlmin ışığıyla doğru karar verdi. Böylece de hem kendisi yaşadı, hem de soru soranı doğruluğa yöneltti.
Hadisten anlaşılan diğer hususlar şunlardır:
Peygamberimizin metodunun güzelliği!
Mürşidin yönlendirirken ve öğüt verirken gerçek örnekler vermesi gerekir.
İslâm'a aykırı olmadıkça geçmiş milletlerden bahsetmek caizdir.
Hevâ ve heves bir müddet saptırsa da, fıtratı İslâm'a uygun, hayra ve hakka hazır durumdaki insan, istikameti er-geç bulacaktır.
Tevbe kapısı açıktır. Günahlar ne kadar çoğalsa, hatalar ne kadar artsa da tevbekârın tevbesi makbuldür. Hayra çağıran ve nefisleri tedaviye yeltenen kişinin nefisler için uygun olanı bilmesi ve etkili bir hikmet sahibi olması gerekir.
Bilerek adam öldürenin tevbesinin kabul olması, bizden önceki dinlerin kanunlarında olduğu gibi, İslâm'da da geçerlidir.
Günahkârın tevbesinden sonra, günah arkadaşlarım ve günah mahallini terketmesi gerekir.
Tevbekârın iyi insanlarla arkadaşlık kurması ve onlarla beraber olması gerekir.

Allah tevbe edenleri sever. Tevbe edenleri sevdiğini ve tevbe edenlerin tev-besini öğünerek meleklere haber verir.
Salih kimselere ulaşmak için gayret etmeli, güçlüklere katlanmalı. İyilerin amelini işlemek, tevbekârın tevbesinde samimi olduğuna delildir.
Utanılacak veya anlatması uygun olmayan bir konuyu anlatan kişinin, "Ben şöyle şöyle yaptım" diye anlatması yerine, "şöyle yapan kimse" şeklinde anlatması daha uygundur.
Melekler İnsan kılığına girebilirler. Meleklerin insan kılığına girmesi, özellikle hadiste olduğu şekilde insan kılığına girip diğer melekler arasında hakem olması, İnsanın şanını ve şerefini o/taya koymaktadır.[94]

21. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'den -ki babası gözlerini kaybettiğinde oğul-İan arasında Ka'b'm elinden tutup ona yolda kılavuzluk eden oğludur- rivayete göre şöyle demiştir:
Ka'b b. Mâlik'i Tebûk gazvesinde RasûlüUah'dan (s.a) ayrılıp (harpten) geri kaldığını anlatırken işittim, şöyle dedi:
Tebûk pazvesînden başka Rasûlüllah'ın savaşlarının hiç birisinden geri kalmadım. Sadece Bedir gazvesinden geri kalmıştım. Bu gazveden geri kalanlardan hiç kimse azarlanmamişti. Çünkü Rasûlülîah ve müslümanlar (Bedir gazvesine) Kureyş'İn ticaret kervanını takip içiş çıkmışlarken, .Allah Teâlâ onları haberleri olmaksızın, düşmanlarıyla (yolda) birleştirdi. Ben Akabe gecesinde İslâm'a (yardım) üzerine anlaşma yaptığımızda RasûSüllah'm yanında hazır bulundum. Bedir gazvesi halk arasında Akabe bîatından daha çok amlsa da bana göre Bedir'de bulunmak, Akabe'de bulunmak kadar sevimli değildir. Benim Tebûk harbinde Rasûlüllah'dan (s,a) ayrıhp geri kalışımın hikayesi şöyledir.
Ben hiçbir zaman, RasûlUllah'dan ayrılıp o harpten geri* kaldığım zamanki kadar kuvvetli ve varlıklı olmamıştım. Vallahi daha önce hiçbir zaman bir-araya getirememiş olduğum iki binek hayvanını o gazve sırasında bir araya getirmiştim. Bir de o gazveye gelinceye dek, Rasûlüllah herhangi bir yere gazveye karar verdiği zaman onu gizli tutup, başka bir seferi öne sürerdi. Bu gazveye şiddetli bir sıcak altında girişileceği için, uzak ve tehlikeli bir yolculuk ve kalabalık (bir dü$man)la karşılaşacaktı. Bu sebeple savaş hazırlıklarını yapsınlar diye muslümanlara durumu açık-seçik anlatarak, gitmek istediği yönü habeı verdi.
Rasûlüllah'm yanındaki muslümanlar pek çoktu. Onların isimlerinin yazıldığı bir defter de yoktu. (Ka'b sözlerine devamla,)
Firar etmek isteyenler çok azdı. Onlar da haklarında Allah'tan vahiy gelmedikçe yaptıklarının gizli kalacağını sanabilirlerdi. Rasûlüllah bu gazaya meyvelerin olgunlaştığı ve gölgelerin arandığı bir mevsimde gitmişti. Ben de bunlara çok düşkündüm. Rasûlüllah ve beraberindeki muslümanlar hazırlığa başladılar. Ben de onunla beraber hazırlanmak için çıkıyor, bir şey yapmadan geri dönüyor ve kendi kendime "İstediğim zaman hazırlanabilirim" diyordum. Benden başkaları sürekli gayret sarfederken, bende bu gevşeklik hâli devam etti.
Rasûlüllah müslümanlaria birlikle (birgün, erkenden yola koyuldu. Bense hazırlık olarak hiçbir şey yapmamıştım. Sonra sabah evden çıkıyor, fakat akşam hiçbir şey yapmadan eve dönüyordum. Ben bu hâlimde devam ederken onlar sefere çıktılar. Yola çıkıp arkalarından yetişmeyi düşündüm -keşke böyle yapabîlseydim- fakat bu bana nasip olmadı. Rasûlüllah gazveye gittikten sonra halk arasına çıkıp, ortalıkta benim gibisini görememek gücüme gitmişti. Gördüklerim ya münafık olarak bilinen veya Allah'ın özürlü saydığı (mümin) kişilerdi.
Rasûlüllah Tebûk'a varıncaya kadar benden hiç bahsetmedi. Tebûk'ta sahabîler arasında otururken beni hatırlayarak "Ka'b b. Malik ne yaptı?" diye sordu. Benî Selîme'den bir adam (Abdullah b. Üneys): "Ya Rasûlaltah! Onu çifte cübbesi ile kibir içinde sağa sola bakmak, aramıza katılmaktan alıkoydu" dedi. Bunun üzerine Muaz b. Cebel adama: "Ne fena söyledin!" diye cevap verdi ve Rasûlüllah'a hitaben de: "Vallahiya Rasûlallah! Biz onun hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyoruz" dedi.
Bunun üzerine Rasûlüllah sustu. O arada beyaza bürünmüş, serap içinde belirip kaybolan bir adam gördü. Rasûlüllah "Ebu Hayseme ol (aydın)" buyurdu. Bir de ne görsünler; adam gerçekten Ensar'dan Ebu Hayseme idi. Bu adam sadaka olarak bir Ölçek hurma verince münafıklar tarafından alay edilen kimseydi. (Ka'b sözlerine devamla der ki)
Ne zaman ki Rasûlüllah'in Tebûk'den ayrılıp (Medine'ye) döndüğünü duydum, beni şiddetli bir merak sardı, yalanlar uydurmaya başladım. "O'~ nun öfkesinden nasıl kurtulacağım" diyordum. Rasûlüllah'm gelmek üzere olduğu söylenince yanlış düşünceler kafamdan uzaklaştı. Bu yoldan bir şey elde edemeyeceğimi kesin olarak anlamıştım. Bu yüzden gerçeği söylemeye karar verdim. Rasûlüllah bir sabah Medine'ye geldi. O bir seferden döndüğünde ilk defa mescide girer, orada iki rek'at namaz kılar, sonra halkın işlerine bakardı. Rasûlüllah insanların meseleleriyle ilgilenince, savaşa katılmayanlar huzuruna çıktı. O'na karşı mazeretlerini açıklıyorlar, önünde yemin ediyorlardı. Bunlar seksen küsur kadardılar. Rasûlüllah bunların ileri sürdükleri mazeretleri kabul edip, biatlerini tazeledi ve bağışlanmalarım dileyerek, iç yüzlerini Allah'a havale etti. Ben de varıp selam verdiğim zaman öfkeli bir şekilde gülümseyerek "Gel bakalım" dedi. Bunun üzerine, yürüyerek, karşısına oturdum. "Neden harbe katılmadın, kendine binek hayvanı satın almamış miydin?" buyurdu. Şöyle cevapladım:
- Yâ Rasûlallah, eğer senin değil de, dünya halkından bir başkasının karşısında olsaydım; bir mazeret uydurup, onun öfkesinden kurtulacağımdan emin olurdum. Çünkü ben konuşmasına fesahat verilmiş kimseyim. Vallahi kesinlikle biliyorum ki; bugün size karşı öfkenizi üzerimden savacak yalan bir söz söylesem, çok geçmeden Allah, öfkenizi üzerime çekecektir. Eğer size doğruyu söyler ve bu yüzden bana kızacaksanız, doğru konuşmakta Allah'tan hayırlı sonuç bekliyorum. Vallahi hiçbir mazeretim yoktu. Vallahi hiç bir zaman senden geri kaldığım zamanki kadar, güçlü ve geniş imkânh değildim. (Bunun üzerine) Rasûlüllah: "Bu adam doğru söylüyor. Şimdi kalk git. Hakkında Allah hükmünü verinceye kadar bekle" buyurdu.
Beni Seleme'den bazı kimseler ayağa kalkıp peşimden yürüdüler ve bana şöyle dediler: "Vallahi biz senin bundan önce bir suç işlediğini bilmiyoruz. Sen gazadan geri kalan diğer kimselerin ileri sürdükleri gibi mazeret beyan edememen sebebiyle acze düştün. Halbuki Rasûlüllah'm hakkında af dilemesi yeterliydi". (Ka'b diyor ki)
Vallahi beni o kadar kınadılar ki, hatta Rasûlüllah'ın huzuruna dönüp kendi kendimi yalanlamak İstedim. Onlara "Şimdiye kadar aynı muameleye muhatap olan benden başka kimse var mı?" dedim.
Bana "Evet, senden başka iki kişi daha aynı muameleye maruz kaldı. Onlar da senin gibi konuştular ve sana söylendiği gibi onlara da söylendi" dediler. "Onlar kimlerdir?" dedim. "Mürâre b. Rabia'tul-Âmirî ile Hüâl b. Ümeyyet'ül-Vâkifî" dediler. Durumları bana örnek olan Bedir harbine katılmış iki sâlih adamın adını verdiler. Bu iki kişiyi bana söylediklerinde, te-reddütien vazgeçtim, görüşümde sebat ettim. Rasûlüllah harpten geri kalanlar arasında, bizim üçümüzle konuşmaktan herkesi (müslümanlan) me-nettt- İnsanlar da bizden çekindiler veya bize karşı tavırlarını değiştirdiler. O kadar ki, kendi yurdum bana yabancılaşti. Orası arük eski memleketim değildi. Bu halde elli gün kaldık. Diğer iki arkadaşıma gelince, halktan uzaklaşıp boynu bükük iki zavallı haline geldiler. Evlerine kapanıp devamlı ağlıyorlardı. Ben daha genç ve güçlü idim. Bu nedenle evden çıkıp müslüman-larla beraber namazda bulunuyor ve sokaklarda geziyordum. Ancak benimle hiçbir kimse konuşmuyordu. Namazdan sonra Rasûlüliah'm meclisine varır, kendisine selâm verirdim. Kendi kendime "selâmımı almak için, dudaklarını kıpırdattı mı, kıpırdatmadı mı?" diye sorardım. Sonra O'na yakın bir yerde namaza durarak kendisini gizlice gözetlerdim. Namaza durduğumda bana doğru bakıyor, fakat kendisine doğru baktığımda yüzünü başka tarafa çeviriyordu. Müslümanların bana karşı yüz çevirmeleri uzun sürünce gidip Ebû Katâde'nin duvarına tırmanarak aşağıya atladım. O amcamın oğlu ve çok sevdiğim biriydi. Kendisine selâm verdim. Vallahi selâmımı bile almadı. Ona: e'Ey Ebû Katâde, Allah aşkına sana soruyorum. Benîm Allah veRasû-lünti sevdiğimi biliyor musun?" dedim. Cevap vermedi. Sözümü tekrar et-tim. Yine sustu. (Üçüncü defa) AKah aşkına sordum. Bu defa bana "Allah ve Rasûlü bilir" diye karşılık verdi. Bunun üzerine gözlerim yaşardı. Bahçe duvarından atlayarak oradan uzaklaştım.
(Bir gün) Medine çarşısında yürüyordum. Medine'ye zahire satmaya gelmiş Şamlı bir çiftçi, "Ka'bb, Mâlik 'i bana kim gösterir." diyordu. Halk beni göstermeye başladı. Yanıma geldi ve bana Gassan Meliki tarafından gönderilen bir mektup verdi- Okur-yazar olduğum için mektubu okudum. Şöyie
"(Selâmdan) sonra derim ki efendinizin sizi üzdüğünü duyduk. Allah sizi horlanacağınız ve mahrumiyette olacağınız bir yeme bırakmasın. Aramıza katıı, seni bağrımıza basarız".
Mektubu okuduğumda "Bu da bir başka imtihan" dedim ve onu tandıra atıp yaktım. Elli günün kırk günü geçince bir gün baktım ki Rasûlüüah'ın bir elçisi; "Rasûlüllah sana zevcenden ayrı durmanı emrediyor" dedi. Ben: "Onu boşayacak mıyım, yoksa ne'yapacağım?" dedim. "Hayır boşama, ondan uzak dur, kendisine yaklaşma" dedi. Rasûlüllah ayuı emri diğer İki arkadaşıma da iletmişti. Bunun üzerine eşime "Ailenin yanına git ve Allah bu konuda hüküm verinceye kadar onlarda kal" dedim.
Hilâl b. Ümeyye'nin hanımı Rasûiüllah'a giderek: "Ya Rasûlüllah! Hilâl b. Ümeyye gücü kuvveti kalmamış bir ihtiyardır, hizmetçisi de yoktur, O'na hizmet etmemi çirkin görür müsünüz? diye sordu. Rasûlttllah ona "Hayır, ancak saktn sana yanaşmasın"buyurdu. Kadın Rasûlüllah'a hitaben: "Vallahi, onda hiçbir şeye karşı hareket yok, Vallahi bu iş başına geldiğinden be* ri, şu ana kadar devamlı olarak ağlıyor" dedi.
Ka'b diyor ki: Yakınlarımdan biri bana, "Kadının hakkında sen deMa-sûlüllah'ian izin istesen, (bak) Hilâl b. Ümeyye'nin hammıne, kocasına baksın diye izin verdi" dedi. Ben de: "Bu konuda Masûlûllah'tan izin istemem, çünkü ben genç bir adamım" dedim. Bu minval üzere ön gün kaîdsm, böyle-ce bizimle konuşmanın yasaklandığı andan itibaren elli geceyi doldurmuş olduk. Ellinci gecenin sabahı, evlerimfzin birinin damında sabah namazını kıldım. Allah Teâîâ'nın bizden bahsederken belirttiği gibi, hayatım bana güç-Icşmiş ve yeryüzü bütün genişliğine

rağmen başıma dar gelmiş bir halde otururken, Sel tepesine çıkmış bir teîîâhn, gür sesini duydum. "Ey Ka'b b. Mâ~ tik, müjdeler olsun" diye sesleniyordu. Derhal secdeye kapandım. Kurtuluş müjdesinin geldiğini anladım. RasûKUlah sabah namazım kılınca ievbeîEİzin Aîlah tarafından kabul edildiğini halka ilan etti. Halk da bizi müjdelemeye koştu. Arkadaşlarıma da müjdeciler gitti. Adamın biri bana doğru hızla at koşturdu. Es!em kabilesinden biri de yine bana doğru koştu ve tepeye çıktı. Ses s itan daha hızlı idi. Bana müjde veren, sesini İşittiğim kimse bana gelince üzerimdeki iki elbisemi hemen çıkardım. Müjdelik olarak kendisine giydirdim. Vâiiahî o gün bundan başka elbisem yoktu. Bu yüzden ödünç bir takım elbise edinerek giydim ve RasâlüUah'ın huzuruna koştum. İnsanlar grupîar halinde yanıma gelerek^ "Allah 'm tevbeni kabul buyurması, sana kutlu olsun " diyorlardı, levbemin ksbulünden dolayı benî tebrik edfyorladi. Nihayet mescide girdim. Rasûlüllah sahabîSsrm ortasında oturuyordu.

Ka'b sözlerine şöyle devam ediyor: Rasûlülİah'a selam verdiğimde, sevincinden yüzü panîdadı. "Ananın seni doğurduğu günden beri, üzerinden geçen günlerin en hayırlısı ile müjdelendin " dedi. Ben: "Yâ Rasûlallah! Kendi tarafınızdan mı, yoksa Allah tarafından mı?" dedim. "Hayır, Allah tarafından" buyurdu. Rasûlüllah'ın sevindiği vakit yüzü son derece nurla-nırdı. Sanki yüzü ay parçası gibiydi.

Ka'b der ki: Biz bunu biliyorduk. Huzuruna oturduğumda "Yâ Rasü-tüllah, tevbenin kabulü sebebiyle teşekkür için malımın tamamım Allah veRasûlününyolunda tasaddukedeceğim"dedim. Rasûlüllah: "Malının bir kısmını elinde tut, busenin için hayırlıdır"buyurdu. Ben, "Hayber'dekihissemi bırakıyorum " dedim. "Yâ Rasûlallah! Allah beni ancak doğru söylediğim için kurtardı. Hayatta kaldıkça doğru söylemek de tevbemin tamamıdır" dedim. Allah'a andolsun ki, Rasûlüllah'a bu sözleri söylediğim günden beri Allah'ın doğru sözlülükle beni imtihan ettiğinden daha güzel, müslümanlar-dan hiçbirini imtihan ettiğim bilmiyorum. Vallahi Rasûlülİah'a bu sözleri zikrettiğim günden bugüne kadar bilerek hiç yalan konuşmadım. Geri kalan ömrümde Allah'ın beni koruyacağını umarım.

Ka'b devamla; "Allah Teâlâ şu âyetini inzal etti" dedi:

"Andolsun ki Allah, peygamberini içlerinden bir takımının gönülleri hemen hemen eğilmek üzere iken güçlük zamanında, ona (Peygamber'e) tâbi olan muhacirlerle, ensarı tevbeye muvaffak buyurdu ve sonra onlann bu tev-belerini kabul eyledi. Çünkü O çok esirgeyici, çok bağışlayıcıdır. Geri bırakılan (ve haklarında hüküm geciken) üç (kişi)nin (tevbelerini de kabul etti Çünkü) yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet A/lahfın hışmından) yine Allah 'dan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar (da bundan) sonra (Allah) onları da eski hallerine dönsünler diye tevbeye muvaffak buyurdu. Şüphesiz ki Allah (ancak) tevbeyi en çok kabul eden, hakkıyla esirgeyendir. Ey iman edenler, Allah'tan korkun, sâdık olanlarla beraber olun", (Tevbe, 117-119)

Ka'b şöyle devam etti: "Vallahi Allah'ın bana lütfettiği nimetler İçinde beni İslâm'a hidayet ettikten sonra Rasûlülİah'a doğru söylemekle, yalan söyleyip de helak olanlar durumuna düşmekten daha büyük bir nimeti bana vermedi. Zira Allah yalan söyleyenler hakkında vahiy indirdiği vakit, herhangi bîr kimse için söylediğinin en fenasını söyleyerek şöyle buyurdu:

- "Onlar(ın yantn)a döndüğünüz zaman kendilerin^ muâheze)den vazgeçirmeniz için Allah 'a and edecekler. O halde onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardırlar. Yaptıklarının cezası olarak varacakları yer de cehennemdir onların! Kendilerinden hoşnud olmanız için size yemin edecekler, (fakat) eğer siz onlardan razı olursanız, şüphesiz Allah o fasıklar güruhundan razı olmaz". (Tevbe, 95-96)

Kâ'b şöyle dedi: Biz üçümüz o kimselerden deri bırakılmıştık ki, onlar yemin ettikleri vakit Rasülüllah onlann yeminlerini kabûl etti, onlardan biat aldı ve onlar için mağfiret dileğinde bulundu. Rasûlüllah bizim işi, Allah bu hususta hükmünü verinceye kadar erteledi. Neticede Allah hükmünü verdi. "Geriye bırakılan o üç kişi..." diye buyurarak bizim gazveden geri kal-makhğımızı kasdetmiş değildi. Bununla Rasûltillah'm kendisine yemin edip mazeret beyan ettikleri zaman mazeretleri kabul edilenlerden ayrı tutulup hakkımızdaki hükmün geri bırakılması kastedilmektedir. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[95]

Diğer bir rivayette: "Rasülüllah Tebûk gazvesine perşembe günü çıktı, (Sefere) perşembe günü çıkmayı severdi" denilmiştir.

Başka bir rivayette İse: "O seferden yalnız gündüz ve kuşluk vakti dönerdi. Döner dönmez de mescide girerek iki rek 'at namaz kılar, sonra da orada otururdu" buyumlmuştur.

Ka'b'm Abdullah, Abdurrahmân ve Ubeydullah isminde oğullan vardı. Abdullah bu hadisin râvisidir.

Ka'b b. Malik, Akabe biatına katılanlardandır. Bedir ve Tebûk gazvesi hariç diğer gazvelere katılmıştır. Uhud savaşında Allah yolunda çarpışırken 11 yerinden yaralanmıştır. Rasûlüllah'ın şairlerindendir. Ka'b, Rasûlüllah'-dan (s.a) 80 hadis rivayet etmiştir. Medine'de hicretin 50. yılında vefat etmiştir. Ka'b'm katılmadığı Tebük savaşı, hicretin dokuzuncu yılında olmuştur.

Akabe biati bir yılda iki defa olmuştur. I. Akabe biatında ?2 kişi, H. Akabe'de ise 70 kişi vardı. Bunların hapsi de Medineli (ensar) idi.

Ka'b Akabe'de bulunduğunu söylemektedir. I veva II. Akabe diye kayıt lamam aktadır. Mutlak olarak Akabe zikredilirse, bu II. Akabe biatidir.

Akabe biatında Medineliler İslâm üzere yaşayacaklarına, her halükârda peygamberimizi konıyup-gözeteceklerine and içtiler. İslâm tarihinde Akabe biati, İslâm'ın ük ydlannde MedineÜ müsiümanl&rca desteklenmesi ve geliş-mesi açssından önemüdir. Bu sebeple Ka'b kendisinin böyle bir biat ta da bulunduğunu hatırlatıyor ve her ne kadar Bedir savaşı mttslümalar katında büyük görülüyor ve şöhret buluyorsa da, Akabe biatinin daha önemli olduğunu zikrediyor.

Ka'b, Bedir savaşma katılmadığından dolayı sorumlu tutulmadsğmı söylemektedir. Zira Bedir'in, RasûlüUah'ın yanindakilerîe, Kureyş kervanını tâ-kib ederken aniden savaşa dönüştüğünü, savaş çıkacağı önceden bilinmediğinden herkesin katılmasının istenmediğini ileri sürmektedir.

Gerçekten de bazı islâm tarihçileri, sahabîleri tabaka tabaka zikreder-
ken,

Hadiste peygamberimizin askerî dehasına ve orduyu yönetimindeki me-todlanna işaret edilmektedir. Ka'b, RasOlüUah'ın savaşa hazırlık esnasında hedefi gizli tuttuğunu, hatta başka bir yere gidilecek intibaı uyandırdığım belirtmektedir. Ebu Davud'un rivayetindeki "Harp hiledir" ziyadesi bu hususa açıkkk getirmektedir.

Yine askerin mağlûbiyetini ve helakim önlemek için; sıcak bir mevsimde uzağa yapılacak sefer, önceden haber verilmiştir. Böylece askerin teçhizat yönünden tam hazırlığı, psikolojik olarak ds intibakı sağlanmış olmaktadır.

Ka'b'ın savaşa katılmayışindaki pişmanlığını artıran faktörlerden en önemlisi, kendisinin de itiraf ettiği gibi her zamankinden daha iyi durumda, maddî-manevî yönden savaşa katılmaya uygun iken, hiç bir mazereti olmadığı halde savaşa gitmeyisidir. Tebük savaşma katılanların sayısı hakkında 30, 40 ve 70 bin gibi rakamlar verilmektedir.

Savaşın nedeni; Rumların Şam yakınlarında Hirakl komutasında müs-lümalarla savaşmak için hazırlık yaptıklarının duyulmasıdır.

Ka'b savaşa katılmamanın üzüntüsünü daha ilk andan itibsren yaşamaya başlamıştır. Özellikle de geride kalanların çoğunluğunu özürlülerin (sa-kathnn) ve münafıklıkla itham edilenlerin oluşturduğunu görünce bu pişmanlığı daha da artmış, onlarla bir arada bulunmaktan rahatsa olmuştur.

Rasülüllah (s.a) lebûk'a varınca ashabı arasında otururken, Ka'b b. Malik'i hatırlayarak onun durumunu araştırmıştır. Benî Seleme'dcn Abdullah b. Üneys, Ka'b'ıı kibirliliğinin savaşa katılmasına engel olduğunu haber vermiştir. Bazıları Abdullah b. Üneys'in Ka'b'e karşı kin ve hased duygulan taşıdığım, bir kısmı da Abdullah'ın nifak ehlinden olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu ithamlar doğru değildir. Belki düşünmeden Ka'b'e "kibirli" ithamında bulunmuştur. Nitekim Muaz b. Cebel, Rasûlüllah'ın huzurunda onun bu sözlerine karşı çıkmış ve sözünün çirkinliğinden bahsetmiştir.

Ka'b, RasûIüUah'in kendisine savaşa katılmaması sebebiyle öfkelenip kızdığından bahsetmekîcdir. RasÛKillah gerçekte af ve müsamaha örneğidir. Onun yüzü ay gibi parlar, yanındaki herkese sevinç ve sürür verirdi. Nitekim Enes (na) "Rasûlüîlah'a (sm) IÛ yi! hizmet ettim. Yaptığım bir iş için "niçin yap-tın", yapmadığım bir şey için de "niçin yapmadın?" demedi" demiştir. Ancak, söz konusu iş dinin emirlerine uymamak, Allah ve Rasûlü'nün hilafına davranmak olursa; peygamberimiz bu işin karşısında olacak ve İsyankârlara karşı tavır koyacaktır.

Ka'b; yalan söyleyerek belki beşer oSan Rasûlüllah'ı o gün için memnun kılacağım, ancak AHah'ın-bu durumu Rasûlüîlah'a bildireceğini açıklıkla peygamberimize ifade etmiştir. Sahâbe'nin imanı bizlere en güzel örnektir. Rasûlüllah'ın aldatılamayacağı; zira Allah'ın buna müsade etmeyeceği ortadadır. Kişinin aleyhine de olsa doğru söylemek gerekir. Zira Ai-lah doğrularla beraberdir.

Hadisten anlaşılan diğer hükümler de şunlardır

Müslüman ihlaslı ve sadakatli olmalıdır. Mü'mİn eksikliğini ve kusurlarını kabul etmelidir. Hatalarından dolayı özür aramaya çalışmamalıdır. Zorluklara, güçlüklere rağmen, müslümanlar Allah yolunda savaştan geri kalmamalıdırlar. Allah'ın emirlerine boyun eğmekte tereddüt göstermemelidirler. Hemen savaş için gerekli tüm hazırlıkları yapmalıdırlar. Müslüman üzerine farz olan şeyleri yerine getirmemenin ezikliğini hissetmelidir. Hastalıktan geride kaİan mü'mİnler ile, münafık oldukları için savaşa katılmayanların durumunda olmaktan mü'min sakınmalıdır.

Sahabîler kendilerinin aleyhine de olsa Rasûlüllah'dan (s.a) bir şey gizlememişler, O'na her şeyi açık-seçik itiraf etmişlerdir.

İslâm'da zahire göre hükmedilir. Kişinin İç durumu Allah'a havale edilir.

İyilik ve takva sahiplerinin yolundan gitmek, onların ahlakıyla ahlâkla-nıp, onların yolunu izlemek gerekir.

Günahkâra ve münafıklara kulak asmamak ve onları rezil-rüsvay olacakları güne terketmek gerekir.
Günahkârlarla ve isyankârlarla beraber olmamak, hatta onların selâmlanna dahi karşılık vermeyerek, onlara boykot edildiklerini hissettirerek, gü=-nahlardan sıyrılarak tevbe etmeye onları zorlamak gerekir.
Mü'min, kötülük işlediğinden dolayı pişmanlık duyarak Üzülmeli ve ağlamalıdır.,
İslâm; isyankârları toplumdan soyutlamakla da olsa onları terbiye etmektedir.
Rasûlüllah (s.a) ashabına rahmetle ve şefkatle davranıyor, onların sevinç ve mutluluklarına ortak oluyordu.
Mü'min dinî ve dünyevî konularda imtihan olunmaktadır. İyi insanlar Aliah'a ve Rasülü'ne verdikleri sözde dururlar.
Mü'min Allah'a ve Rasûlü'ne itaati diğer tüm yaratıklardan üstün tutar.
Münafıklık ve küfür hâlleri görünen bir kimsenin hanımı, kendisini kocasına takdim etmez.
Ka'b b. Mâlik'in Rasûlüllah'a karşı aşırı sevgisi, Rasûlülîah'm kendisine verdiği cezalar ile sarsılmamıştır.
Namazda İken Ka'b'-n Rasülüllah'ı (s.a) gözleriyle takib etmesi ve ona doğru meyletmesi, bu g oi hâllerde namazın bozulmayacağına delildir.
Fasıklann selâmı alınmaz. Bir kimse konuşmayacağına yemin ettiği kişinin selâmını almakla onunla konuşmuş ve yeminini bozmuş olur.
Mü'min sevinçli bir haber aldığında şükür secdesi yapabilir.
Devlet reisi ve idareci, topluma bir kimse ile İlişkilerini kesmeleri, onunla konuşmamaları için emir verebilir. Bu da bir çeşit cezalandırmadır.
Uzak bir yerden gelen kimsenin nafile namaz kılması müstehaptır.
Talaka niyet etmemişse, kinaye yolu ile-söylenen talak yerine geçmez.
Kadının kocasına hizmet etmesi İstenir. Üzerinde Allah'ın ismi yazılı bir kağıdın hakaret kasdı olmaksızın yakılması caizdir.
Hayırlı bir şeyin müjdelenmesi ve müjdeleyen kişiye hediye verilmesi müs-tehaptır.
Bİr kişi sevinçli bir durumundan dolayı tebrik edilir.
Bir kimsenin bütün malını sadaka olarak dağıtması caiz değildir. Zira geçim sıkıntısı çekebilir ve insanlara el açabilir.
Doğru söleyen hem dünyada hem de âhirette saadete erer.
Günahlarından tevbe edenleri Cenab-ı Allah affeder, onların tevbesini fazl-ı keremiyle kabul eder. İnsan hata etmekten uzak olamaz. Ancak ona yakışan, kötülüğün hemen arkasından iyilik yapmasıdır.
Mümin tevbesinin kabul edilmesinden, doğruluğundan dolayı başarıya ulaşmasından zevk duyar, sevinir.
Ka'b'ın tevbesinin kabul olmasını "anasından, doğduğu günlerin en hayırlısı" şeklinde ifadesi; onun müslüman olduğu günü kapsamaz. İslâm'a girdiği günün önemi herkesçe malum olduğu için aynca zikredilmemiştir. öte yandan tevbesinin kabul edilmesi, Ka'b'm müslümanhğmın, amelinin, imanının, kemâle erdiğine işarettir. Bu bakımdan tevbesinin kabul olduğu günün İslâm'a girdiği günden daha önemli olduğu şeklinde de yorum yapılmıştır.
Rasûlüllah'ın (s.a) yüzünün Ka'b'ın tevbesinin kabulünü duyması sebebiyle nurlanmasından kasıt; nuruna nur katılmasıdır. Zira Rasülüliah'ın se-. vinçli anında yüzü öyle parlak görünürdü ki; âdeta ayna gibi olurdu ve yüzüne bakan kimse kendisini görürdü.[96]

22. Ebu Nüceyd İmran b. el-Husayn el-Huzaî'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Zinadan gebe kalan Cüheyne kabilesinden bir kadın Rasûlüllah'a geldi ve "Yâ RasûlüUâh! Hadd cezası gerektiren bir suç işledim, bu cessyı bana uygula" dedi. Bunun üzeine Peygamberimiz kadının velisini çağırarak; "Bu kadına İyi bak, doğum yapınca da onu bana getir" buyurdu. Kadının velisi de emredileni yaptı. Nihayet kadm doğurup da huzura getirilince, Rasûlül-lah kadının üzerine elbiselerinin sıkıca sarılmasını, arkasından da gömülüp taşlamasını emretti ve kadm gömülüp taşlandı. Sonra da cenaze namazını kıldı. Ömer (r.a) "Ya RasÛlüUah, zina ettiği halde nasıl olup da onun cenaze namazım kılıyorsun?'' diye sordu. RasûlüUâh: "O öyle bir tevbe etmiştir ki, tevbesi Medine'den yetmiş kişi arasında taksim edilseydi hepsine köfı gelirdi Onun canını Allah'ın emri uğrunda feda etmesinden daha faziletli bir davranış bulabilir misin?" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir.[97]

Ebû Nüceyd Hayber'in fethedildiği yılda müsîüman oldu. RasûltilİafE (sa) ile gazvelere katıldı. Ömer b. el-Haîtâb onu kendi halifeliği esnasmda, Basra halkına Islâmî ilimleri öğretici olarak gönderdi. Muammed b. Şîrîn: "Basra'da halkın rağbet ettiği sahabîlerin en evveli tmrân b. Husayn İdi" demiştir. Ebû Nüceyd, Rasûlüllah'dan (s.a) 180 hadis rivayet etmiştir. Basra'da hicretin 52. yılında vefat etti.
Cüheyne kabilesinden olup, zinadan gebe kalarak RasülüHah'dsn (s.a) kendisine hadd'in uygulanmasını isteyen kadm Havle binti Huveylîd'dîr. Havle binti Sa'lebe olduğu da söylenir.
Müslim'in başka bir rivayetinde ise; kadın Rasûlüllah'a (s.a) gelerek "Beni fem/zfe"dediği ziyadesi vardır. Buna göre zina'dan dolayı kendisine hadd tatbik edilen kimse zina günahından kurtulmaktadır. Nitekim Peygamberimiz (s'.a) "Her kim böyle bir şey yapar ve dünyada kendisine hadd vurulursa; bu onun için keffâret o/«r"buyurmuştur. Kadın tevbe ile yetinmemiş, kendisine hadd-cezası verilmesini istemiştir, özellikle Rasülüllah'm (s.a) emriyle uygulanan bir cezanın karşılığının kurtuluş olduğunu bilmektedir. Nasûh üzere olmaması ve diğer şartların yerine getirilmemiş olması tevbe için söz konusu olabilir. Kadın ihtimâl olanı değil, mutlak kurtuluşu tercih etmiştir.
RasûlüUâh (s.a) önce kadının velisini çağırmış ve kadına iyi davranmasını emretmiştir. Zira peygamberimiz, akrabalarının utanma ve kıskançlık duygusuyla kadına baskı yapabilecekleri endişesini taşımıştır. Kadının tevbe ederek haddi istemesinden dolayı ona rahmet ve şefkatle muamele edilmesine işaret etmiştir. Ayrıca kadmm karnındaki çocuğun muhafazasının göz önünde bulundurulmasım ima etmiştir. Hadis, hamile oian bir kadının hadd veya celd cezasının doğuma kadar ertelenmesine delildir. İmam ve salih kişiler recme-dilen kimsenin cenaze namazına katılabilirler.
Hz. Ömer zina eden kimsenin cenaze namazının kılınmasmdaki hikmeti araştırarak, Rasûlüllah'ın (s.a) bu kadının namazına katılmasının sebebini sormuştur.
Peygamberimiz (s,a) Hz. Ömer'e kadının gerçek bir tevbe ettiğini, eğer Medine'de bulunan münafıklar da bu kadmm tevbesi gibi tevbe etmiş olsalar, onlann da günahlarının kalkması için bunun yeterli olacağını bildirmiştir.
Hadis bize şu mesajları vermektedir:
Mü'nün işlediği bir günahtan dolayı pişmanlık duymalı ve zahiren kendisinin aleyhine de olsa günah kirlerinden temizlenmeye çalışmalıdır.[98]

23. İbn Abbâs ve Enes b. Mâlik'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ademoğlu'nun bir vadi dolu altını İki vadi daha olmasını sever. Onun midesini (ağzını) topraktan başka bir şey doldurmaz. Allah tevbe edenlerin tevbesini kabul eder". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir}[99]

însan bir vadi dolusu altını olsa, ikinci bir vadi dolusu altınının olmasını da ister, sonra üçüncü bir vadi, derken insan doyumsuz bir hâl alır. Nitekim Ahmed b. HanbePin Câbir'den (r.a) rivayetinde; RasûlüUâh (s.a) "İnsanoğlunun bir vadi dolu hurması olsa, onun bir benzerini ister. Sonra bir benzerini ister, derken artık vadiler temenni eder. Ademoğlunun ağzım topraktan başkası doldurmaz" buyurmuştur.
İnsanoğlunun çoğunluğunun dünya malına karşı ihtirası bu hadis ile dile getirilmiştir. Baştan itibaren dünya malına kendini kaptırmayan veya çok hırslı davranışlardan sonra tevbe edenlerin Allah katında tevbeleri kabul olunur.
Hadis, kişinin Allah'a itaati ve ibadeti engelleyecek şekilde dünya malına sarılmasını, kalbin ahiretten çok dünya ile meşguliyetini çirkin görmektedir.[100]

24. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasülüllah (s.a) buyuruyor ki: "Noksan sıfatlardan münezzeh ve sânı yüce Allah, biri diğerim öldürüp her ikisi de cennete giren şu iki kimseye hoşnutlukla güler. Bunlardan biri Allah yolunda savaşırken diğeri tarafından öldürülür. Bilâhare Allah o katile tevbe nasib eder, o da müslüman olur (ve bir savaşta) şehid edilir". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[101]

Allah, insanın gülmesi gibi gülmekten münezzehtir. Hadisimizde geçen "Allah'ın gülmesi" her ikisinin de Allah yolunda canlarını feda etmelerinden "Allah'ın razı olması" anlamındadır. Bunu meleklerin gülmesi şeklinde anlamak da mümkündür ki bu melekler, her ikisinin de ruhunu kabzetmişler ve cennete girdirmişlerdir. Tlpkı "Falan kimseyi kral öldürdü" dediğimiz gibi. Halbuki onu bizzat kral öldürmemiş, sadece öldürülmesi için emir vermiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler:
MüsHimanı şehid eden kâfir, bilâhare müslüman olduğunda, cehennem azabını gerektiren bir günah işlemeden Allah yolunda şehid edilirse, her ikisi de cennete girmiş olurlar. Katilin ve maktulün cennette aynı yerde olmalan ve aynı makamda bulunmaları gerekmez. Zira amellere göre cennetteki dereceler de değişir.[102]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SABIR

Konu ile ilgili ayetler

"Ey iman edenler sabr (ve sebat) edin, (düşmanlarınızla) sabır yansı edin". (Âl-i îmran, 200)
"Andolsun sizi biraz korku, (biraz) açlık, (biraz da) mallardan, canlar-dan ve mahsûllerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere (lutf-ü keremimi) müjdele". (Bakara, 155)
"Ancak sabredenlere ecirleri hesapsız ödenecektir". (Zümer, 10)
'Bununla beraber kim sabreder, (suçları) örter (bağışlar)sa işte bu şüphesiz ve elbet azm olacak umurdandır". (Şûra, 43)
"(Ey iman edenler, tâate ve belaya) sabr ile ve bir de namazla (Hak*-dan) yardım isteyin. Şüphesiz ki AUah(ın yardımı) sabr edenlerle beraberdir". (Bakara. 153)
"Andolsun ki, sizi imtihan edeceğiz ki İçinizden mücâhidleri ve sabr ve sebat edenleri belirtelim", (Muhammed, 31)
Sabn emreden ve faziletini açıklayan ayetler çoktur ve bilinmektedir.[103]

Konu ile ilgili hadisler

25. Ebu Mâlik ei-Hâris b. Âsim el-Eş'arî'den (r.a); Rasülüllah'ın (s.a) Şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Temizlik İmanın yarısıdır. "el-Hamdü HHah" sözünün sevabı mizanı doldurur. "Sübhânetfâhi ve'l-Hamdülillâhi" cümlesi de yerle gök arasını doldurur. Namaz nurdur. Sadaka, verenin imanlı olduğuna delildir. Sabır, aydınlıktır. Kur*an, senin lehinde veya aleyhinde açık bir delildir. Herkes sabahleyin işine çıkar, kendisini satar. Ya kurtanr ya da helak eder". (Müslim rivayet etmiştir)[104]

Ebu Mâlik, Uhud savaşında yaralanmıştır. RasûlûUah'dan (s.a) 27 hadis rivayet etmiştir. Hz. Ömer'in hilâfet yıllarında taundan vefat etmiştir.
Hadiste geçen "temizlik" lafzının abdest anlamında olduğunu söyleyenler olmuştur. Bazılan da "Namaz abdestten Üstündür. Buna rağmen namazın imanın yarısı olduğuna dair bir nass mevcut değildir" demişlerdir. Bir kısmı da imandan kastolunamn namaz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nitekim Allah Teâlâ ".. Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir.." (Bakara, 143) buyurmuştur. Âyette geçen "İman"dan kasıt namazdır.
Namaz, abdestsiz kılınmaz. O halde namazla abdest bir bütündür. Namaz bu bütünün yarısı, abdest de diğer yarısıdır. Hamd, Allah içindir. Bu övgü en güzel bir istekle ve tam teslimiyetle yapıldığında değer kazanır. "Elhamdülillah" cümlesi mizanı doldurur.
Mizan; amellerin tartildığı şeydir. "Sübhanellah velhamdülillak"dan biri veya ikisi birlikte göklerle yer arasını doldurur.
Teşbih; Allah'ı kötülüklerden eksikliklerden tenzih etmek ve uzak kılmaktır.
Namazın bizzat kendisi, kabirde ve kıyametteki karanlıklarda sahibi için bir nurdur. Bu aydınlatma namazın özelliğidir, ibadet cinsinden hiçbir fiilde bu durum yoktur, sadece namaz için söz konusudur. Nitekim Rasûiüllah (s.a) "Kim namaza devamda özen gösterirse, kıyamet gününde sahibi için nur, delil ve kurtuluş olur. Her kim de namaz kılmaz ve ona önem vermezse kıyamet gününde onun için ne nur, ne delil, ne de kurtuluş vardır. O kişi Kârûn, Firavun, Hâmân ve Übeyy b. Halefle beraber olur".
"Namaz, kıyamet gününde mü 'minin yüzünde apaçık bir nur olur" denilmiştir. Yİne "Namaz, manevî bir nurdur. Çünkü kötülük ve çirkinliklerden uzaklaştırın doğru olana iletir, tehlikelerden korur. Kurtuluş yoluna ulaştırır" da denilmiştir.
Sadaka burhandır. Yani sadaka, sahibinin imanına delildir. Kıyâmet'te, kişiye malım nereye harcadığı sorulduğunda "Onu sadaka olarak verdim" demesiyle delil olur. Veya sadaka veren kimse kıyamet gününde tanınacak bir nişan ile nişanlanır. Böylece sadaka sahibi için bir delil olur. Nitekim Ebu Davud'un Ukbe b. Âmir'den RasûîüUah'a isnadla rivayet ettiği bir hadis-i şerifte "Kıyamet gününde herkes insanlar arasında hüküm verilinceye kadar sadakasının gölgesinde gölgeknecekür" buyurulmuştur. îşte'bu gölge o kîsinin imanının doğruluğuna ve İtilâsına bir delil teşkil edecektir. Sabır ışıktır. Buradaki sabır Allah'a itaatte ve yasaklarından kaçınmakta göteriten sabırdan daha genel anlamdadır. Buradaki sabırdan namaz ve sadaka'nın peşinden orucun anlaşılmasının daha uygun olacağı da söylenmiştir. Namaz için "nur", sabır için "ışık" denilmiştir.
Kur'an'ın emirlerine uyan ve nehiylerinden kaçınan için bu Kur'an kabirde, mizanda ve sıratta sorulan sorulara karşı bir delil olur. Eğer emirlerine uymaz, nehiylerinden kaçınmazsa aleyhine delildir.
Kur'an, kişinin dünyada meşru haklan için lehine, haklı olan hasmı için de aleyhine delildir. Ayrıca anlaşmazlık halinde başvurulan bir kaynaktır. Bir hadisi şerifte: "Her kim Kur'an'ı önder kılarsa, Kur'an onu c»' • nete iletir. Her kim de Kur'an'ı arkaya bırakırsa, Kur'an onu cehenneme iter" buyrulmuştur.
Herkes menfaati için koşar. Bir kısmı nefsini Allah'a satar ye az: ptan kurtarır. Bir kısmı da nefsini Allah'tan başkasına, nefsine veya şeytana satar ve Allah'ın rızasından uzaklaşarak onu tehlikeye atar.
Burada "ne/sinisatan" yerine "nefsinisatın alan" şeklinde yorum yapmak mümkündür. Yani hepsi çalışıp didinir. Kimisi salih ameller işleyerek nefsini satın alır ve onu azaptan kurtarır. Kimisi de günah işleyerek onu azaba sürükler.[105]

26. Ebu Saîd Sa'd b. Sinan el-Hudrî'den (r.a) rivayet edilmiştir.
Ensar'dan bir grup Rasûlüllah'ti'an sadaka istediler. O da verdi. Sonra yine istediler, yine verdi. Nihayet yanındakiler tükendi. Rasûlüllah elindeki her şeyi verdikten sonra onlara şöyle buyurdu: "Yanımda hayra sarfedilecek bir şey artakalsaydı, onu sizden esirgemezdim. Her kim dilenmekten sakınıp iffetli yaşamak isterse, Allah onu iffetli kılar. Başkalarına muhtaç olmamak isteyenleri Allah hiç kimseye muhtaç etmez. Sabretmek için çaba harcayanlara da* Allah sabır verir. Hiçbir kimseye sabır kadar yararb ve geniş kapsamlı bir ni'met bağışlanmış değildir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[106]

"Nas" kelimesinin aslı "Ünâs"ta. "Enise"den türemiştir. Zira insanlar birbirleriyle dostluk ederler. Veya "Ânese"den türemiştir. Çünkü İnsan görür. Nitekim ayette ".; Tür'un (sağ) yanında bir ateş gördü" (Kasas, 29) diye geçmektedir. "Nesiye"den (unutmak) geldiği de söylenmiştir.
Rasülüllah'dan (s.a) sadaka isteyenlerin kim olduğu belli değildir. Ancak hadisimizin ravisi Ebu SaİD'in bunlardan biri olduğunu, Neseî'nİn yine Ebu Said'den rivayet ettiği bir başka hadisten anlıyoruz. Bu hadiste Ebu Sa-id der ki: Annem beni şiddetle ihtiyaç duyduğumuz bir şeyi istemem için Hz. Peygamber'e gönderdi. Rasûlüllah'a (s.a) gittim, oturdum. Beni karşıladı ve "Kim (başkasından) istemezse, Allah (onun ihtiyacını gidererek) o şeyde onu zengin kılar" buyurdu.
Evs ve Hazrec kabilelerine, Mekke'den Medine'ye hicret edenlere yardım etmelerinden dolayı "Ensâr" ismi verilmiştir.
Rasûlüllah (sva) ensann her isteyişinden sonra istediklerini vermiştir. Zira peygamberimiz cömertlikte eşsizdi. Yanında bulunan bir şeye yok demez, mutlaka verirdi. Hatta başkasından borç alıp isteyene verdiği de olmuştur.
Peygamberimiz, ensan çokça istemekten sakındırmış, onlan kanaat etmeye ve İffetli olmaya teşvik etmiştir.
İnsanlardan istemekten uzak kalıp, onların elindekilere karşı onurunu koruyan kimseyi Allah iffetli ve kanaatkar kılar.
Geçim sıkıntılarım göğüsleyerek Allah'tan başkasına halini arzetmeyen kimseye, Allah öyle bir sabır verir ki, kendisine ânz olan her türlü güçlük bu sabır karşısında çok hafif ve değersiz kalır.
Hadis, gerçek zenginliğin servet zenginliği değil, gönül zenginliği olduğuna işaret etmekte, aynca kanaatkar ve onurlu olmayı teşvik etmektedir. Yine güzel ahlâkın ve yüce sıfatların ancak sabırla elde edilebileceğini bildirmektedir.[107]

27. Ebu T&hya Suheyb b, Sinân'm (r.a) rivayet ettiğine göre RasÛlüllaîı (s.a) buyuruyor ki: "Mü'minin haline şaşarım. Çünkü onun her durumu kendisine yarar sağlar. Bu hâl ancak mü'mine mahsusdur. Eğer sevindirici bir durumla karşılaşırsa şükreder. Bu onun hesabına hayır olur. Eğer üzücü bir durumla karşılaşırsa sabreder. Bu da onun hesabına hayır olur". (Müslim rivayet etmiştir).[108]

Suheyb b. Sinan'a "EbÛ Yahya" künyesini Rasûlüllah (sa) vermiştir. Su-heyb'e "Rûmî" nisbesinin verilmesi ise şöyle olmuştur. Suheyb henüz küçük yaşlarda iken, Rumlar onu bir savaşta esir alıp götürmüşler, sonra Kelbî kabilesinden birisi onu köle olarak satın almış ve Mekke'ye getirmiştir, Mekke'de Suheyb'i Abdullah b. Ced'ân satın aîıp âzâd etmiştir. Ancak Sufaeyb, Abdullah ölünceye kadar yanında kalmıştır. İslâm'ın i!k günlerinde müslü-.man olmuştur. Ammar ile aynı günde müslüman olduğu söylenir. (îslâm i!e şereflenen ilk 30 kişiden sonra müslüman olmuştur). Suheyb fakir ve kimsesizdi. Müşriklerin işkence ettiği sahabelerdendir. RasûlüÜah'in katıldığı bütün gazvelerde bulunmuştur.
Enes(na) "îlk müstûmanlardan ben Arabın ilkterinâenim, Suheyb Rum'un ilkidir, Seîmân Forsların ilkidir, Bilâl de Habeşlilerifc ilkidir" demiştir!
Hz. Ömer Suheyb'i çok sever ve İltifat ederdi. Suheyb, Rasûlaliah'dan (5.a) 30 hadis rivayet etmiştir. 73 yaşında İken hicretin 38. yılında Medine'de vefât etmiştir. Hadisten anlaşıldığı üzere Allah'ı bilen, onun hükümlerine rıza gösteren ve ilmîyle amei eden kâmil bir snü'minin heî işi hayırdır. Her ânı ve işi hayır olan sadece mü'mindir. Çünkü o sevinç veren bir şeyle karşılaştığında bunun Rabbinden geldiğini biîir ve şükreder. Kendisine, çoluk çocuğuna ya da mshna bir zarar gelirse bunun da Allah'tan geldiğini ve bu mu-sîbstte ııBÜfean olduğunu, sabrederse sevap kazanacağın) bilir ve sabreder.
Kâmil bir imana sahip olmayan ise; bir belâ ve musibetle karşı karşıya olduğunda, sıkıntıya düşer, öfke ve kin kendisini sarar, günaha girer. Ni'met ve bolluk ihsan edildiğinde de, bunun kıymetini bilmez, gereği üzere sarfet-mez ve şükrünü eda etmez. Nİ'met bu şahısta artık külfet haline gelir. Bu durumda da günaha girer.[109]

28. Encs'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Nebi'nin (s.a) hastalığı ağırlaşip da acısı artmaya başlayınca, Fatma; (r.a) "Vâh! Babacığım ne kadar ızdırap çekiyor" dedi. Rasûlüllah ona; "Bu günden sonra babanın üzerinde ızdırap yoktur" diye buyurdu. Rasûlüllah vefât edince Fatma: "Ey Rabbin davetine icabet eden babam, ey makamı Cennet 'ül-Firdevs olan babam, ey Cibril'e vefatını bildirdiğimiz babacığım!" diye ağladı.
Rasûlüllah defnedildikten sonra da Fatma (bana hitaben) "Rasûlüllah'-ın (sm) üzerine toprak atmağa gönlünüz nasıl razı oldu" dedi. (Buhârî riva-, yet etmiştir).[110]

Rasûlüllah, (s.a) "Belâ ve musibete maruz kalma yönünden insanların en şiddetlisi peygamberlerdir. Sonra onlara yakın olanlar, sonra onlara yakın olanlardır" buyurmuştur. Bu durum Rasülüllah'da da fs.a) görülmüştür. O'nun ölüm acısı, elbette derecesi ve şerefi nİsbetinde şiddetli olmuştur,
Hz. Fâîıma'nın sabrıma kemâlinden ve Allah'ın takdirine masından şüphe edilemez. Babasının öltîm hâlini seyrederken dayanamayıp, üzüntüsünü, babacağtm ne kadar ızdtrap çekiyor" diyerek dile getirmiştir. Bunu söylerken sesini yükseltmemiştir. Zira sesim yükseltmiş olsaydı bundan neh-yedüirdi.
Rasûlüllah (s.a) "Bu günden sonra baban ızdırap çekmeyecek" buyurmuştur. Zira Peygamberimiz o gün keder ve ızdırap âleminden ahiret âlemine (daimî bir selamete) kavuşmuştur. Mü'min Rabbine kavuşmadıkça rahata eremez.
"Firdevscenneti"için Rasûlüllah (s.a) "Allah'tan istediğinizdeFirdevs'i isteyiniz. Çünkü Firdevs Cennet'in ortasıdır" buyurmuştur.
Yine Firdevs'le ilgili olarak Rasûlüllah, "Firdevs Cennetin ortasıdır. O Cennetin en üst yeridir. Firdevs'in üstü Rahmân'm arşıdır" buyurmuştur.
"Cibril" tbrânice bir isimdir ve "Abdurrahman" veya "Abdullah" anlamlarında olduğu söylenir.
Hadisten, ölüm halindeki kişinin yanında üzüntü ifade eden kelimelerin kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Eğer söylenilen vasıflara uygun ve lâyık ise, ölünün arkasından güzel vasıflan zikredilebilir.
Hz. Fatma, Enes'e "Rasulüllah'ın (sm) üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu" demiştir. Bu sözle; "Sizin kalbiniz yufka idi. Rasûlüllah't da çok seviyordunuz, buna rağmen toprağı O 'nun üzerine nasıl attınız?"^ şeklinde hem hayret hem de hafifçe sitem ifâde etmiştir. Enes ise, Hz. Fatma'nın sorusuna cevap vermemiştir. Ancak Enes, kalbinden "Biz toprağı atarken elbette sevinçte atmadık. Fakat atmak zorunda idik. O da böyle emretmişti" demiştir.
Hadiste Rasulüllah'ın (s.a) ölüm ızdırabına karşı sabn ve buna rızası hatta yanındakileri teskin ettiği görülmektedir. Bununla beraber bir başka hadiste "Göz yaş akıtır, kalb hüzünlenir. Biz ancak Allah'ın rızasına uygun olanı söylüyoruz" buyurulmuştur.[111]

29. Rasulüllah'ın (s.a) azadlısı, dostu ve dostunun oğlu Ebû Zeyd Usâ-me b. Zeyd b. Hârise'den (r.a) şöyle rivayet etmiştir. Hz. Peygamberdin kızı (Zeyneb): "Oğlum ölmek üzeredir, bize geliniz" diye haber gönderdi. Rasûlüllah da kızma selâmları İle birlikte şu cevabı gönderdi; "Almak da vermek de Allah'a aittir. O'nun katında her şeyin belirli bir süresi vardır. Sabretsin ve karşılığım beklesin". Bunun üzerine tekrar haber gönderdi. Rasûlüllah kalktı. Yanında Sa'd b. Ubade, Muaz b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve bazı sahabîler (r.a) olduğu halde kızının evine gitti. Çocuğu Rasûlüllah'a verdiler. Onu kucağına oturttu. Titrek titrek soluyordu. Rasulüllah'ın gözlerinden yaş aktı. Bunun Üzerine Sa'd b. Ubâde: "Ya Rasûlallah bu hal ne?" dedi. Rasûlüllah "Bu gözyaşı Allah'ın kullarının kalblerine koyduğu bir rahmettir" buyurdu.
Diğer bir rivayete göre: "Bu, kullarından dilediğinin kalblerine koyduğu bir rahmet eseridir. Allah ancak kullarından merhametlilere rahmet eder" buyurmuştur. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[112]

Üsâme b. Zeyd İçin, Ebu Zeyd'den başka Ebu Muhammed, Ebu Yezid ve Ebu Hârice gibi künyeler de söylenmektedir.
Peygamberimizi "Üsame bana insanların en sevimlisidir" veya "Bana insanların en sevimlilerindendir" buyurmuştur. Üsâme'nin babası ve dedesi de sahâbî idiler. Üsâme demiştir ki: "Rasûlüllah (sm) Hârîse'yi (dedemi) İslâm'a davet etti. O da Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet etti". Üsâme'nin annesi Ümmü Eymen'dir. Ümmü Eymsn Rasülütlah'ın hizmetinde bulunmuştur. Bymen ise Üsâme'nin kardeşidir, Üsâme'nin babası Zeyd, Rasûlüllah'ın azadh kölesi idi. RasûlüUah onu serbest burkmasına rağmen babasının yanına dönmemiş, peygamberimize hizmet etmeyi tercih etmiştir.
Rasûlüüah (s.a), içinde Ömer b. el-Hattâb'm da (r.a) bulunduğu bir orduya Üsâme'yi komutan tayin etmişti.
Üsâme RasÛlüliah'tan (=,.&) 128 hadis rivayet etmiş, hicretin 54. senesinde vefat etmiştin Hadiste Rasûlüüah'a (s.a) haber gönderen, peygamberimizin km Zeyneb'dir. Hasta olan çocuğun erkek olduğu hadisten anlaşılmaktadır ve ismi Ali'dir.
Hak sahibinin hakkını alması nasıl normal bir şey ise, Allah'ın da verdiği bir cam geri alması o kadar doğaldır. Her şeyi veren Allah'tır. Diğer nimetlerin canlar gibi geri alınması, Allah katında pek âdet değildir. Canlar ise âdeta düzenli bir şekilde geri alınmaktadır.
Allah katında her verilişin ve alınışın bir zamanı vardır. Canlar da öyledir, belli bir zaman için verüir ve alınırlar. Diğer nimetler İçin de şüphesiz yok olma sözkonusudur. Zira dünya ve dünyada bulunan her şey fena bulacak, yok olacaktır. Baki (kalıcı) olan sadece O'dur. Bir rivayete göre Zeyneb (r.a) üç defa ısrarla babasını çağırmıştır. Zeyneb (r,a) babasının hasta çocuğunun yanına gelmesinden bereket ve rahmet üraid etmektedir. RasûlüUah (s.a) ise, Allah'a tam teslimiyet gösterilmesine işaret etmektedir. Bu çeşit davetlere, Velime (düğün) yemeğinin aksine katılmamaya cevaz vardır.
Rasûlüüah (s.a) daha sonra Sa'd b. Ubâde, Muaz b. Cebel, Übeyy b. Ka'b, Zeyd b. Sabit, Abdurrahman b. Afv, Ubâde b. Sâmit ve Üsâme ile beraber çocuğun yanına yürüyerek gitmişler, içeri girmek için izin istemişler ve izinden sonra eve girmişlerdir.
Rasûiüliah (s.a) çocuğu kucağına alıp, çocuğun rahatsızlığını görünce; gözlerinden yaş boşanmıştır. Rasûlüllah'ın (s.a) sabırlı olduğunu bilen Sa'd b. Ubâda dayanamayarak "Ya Rasülallah ağlıyor musun, bu ne haldir?" demiştir. Bir rivayete göre de "Bizf ağlamaktan nehyettiğin halde'"ziyadesi vardır.
Rasûlültah da (s.a) "Bu göz yaşları, Allah'ın kullarının kalblerinde kıldığı rahmetin bir eseridir" buyurmuştur. Başka bir rivayette İse "Allah'ın istediği kullarının kalblerinde" buyurulmuştur.
Zorlanmaksızın kalbin hüzün duymasından kaynaklanan göz yaşlan için sorumluluk yoktur. Sabırsızlık ve kadere rizasızlıktan dolayı bağırıp çağırarak ağlamak ise yasaklanmıştır.
Hadisten anlaşılan hükümler: ölüm halinde olan bîr kimsenin yanına satin kişilerin gelmesi, onlar sebebiyle rahmet ummak, onlardan dua istemek ve üzerlerine yemin vermek caizdir. Kalbin katılığı ve gözün donukluğu iyi değildir. Belâ ve musibete uğrayanı teselli etmek gerekir.[113]

30. Suheyb'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Sizden önceki milletlerden birinde bir hükümdar ve onun bir sihirbazı vardı. Sihirbaz ihtiyarlayınca hükümdara: "Ben yaşlandım, bana bir genç gönder de ona sihir öğreteyim" dedi. Hükümdar ona sihir öğreteceği delikanlıyı gönderdi. Gencin yolu üzerinde bir rahİb vardı. Yola çıktığında onun yanında oturup sözlerini dinlerdi. Rahibin sözleri

hoşuna gitti.
Sihirbaza giderken rahibe uğrar, onunla bir süre otururdu. Sonra sihirbaza vannca da, adam delikanlıyı döverdi. Bu durumdan rahibe şikâyet edince; rah'p "Sihirbazdan korktuğunda, beni ailem alıkoydu; ailenden korktuğun zaman da beni sihirbaz bırakmadı dersin" dedi. O hal üzere gidip gelirken bir gün geçenlerin yolunu kesen büyük bir vahşi hayvanla karşılaştı. Kendi kendine "Büyücü mü yoksa rahib mi daha faziletli bu gün öğreneceğim" dedi. Bir taş aldı ve "AHahım! Eğer rahibin işi sana sihirbazın işinden daha sevimli ise şu hayvanı öldürüver ki halk yoluna devam etsin " diyerek elindeki kaya parçasını attı ve canavarı öldürdü. Halk da geçip gitti.
Bunun üzerine delikanlı rahibe gelerek olup bitenleri haber verdi. Rahib de ona; "Oğlum bugün sen benden daha üstünsün. Senin durumun (derecen) kemâle ulaştı. Fakat yakında imtihandan geçeceksin. Bir belâya uğrar-san benim adımı verme" dedi.
Bu çocuk anadan doğma körleri, Alaca (Bars) denilen cilt hastalıkların! iyileştiriyor ve daha birçok hastalıklara yakalananları tedavi ediyordu. Bu durumu kralın yakın dostlarından olan kör biri duydu. Çeşitli hediyelerle delikanlının yanına gelerek; "Eğer beni iyileştirirsen bunların hepsi senin" dedi. Delikanlı adama; "Ben hiçbir kimseyi iyileştircmem. Şifâyı ancak Allah verir. Eğersen Allah'a îman edersen O'na dua ederim- O da sana şifa verir" dedi. Adam hemfn Allah'a 'man etti. Allah da ona şifâ verdi.
Sonra bu adam hükümdarın yanına gitti. Önceden olduğu gibi onun ya-nıbaşına oturdu. Hükümdar ona; "Sana gözlerini kim iade etti" dedi. Adam
"Rabbim" dedi. Kral "Senin benden başka bir Rabbin mi var?" dedi. Adam "Benim Rabbim de, senin Rabbin de Allah'tır" dedi. Bunun üzerine hükümdar o adamı tutuklattı. Çocuğun yerini söyleyinceye kadar kendisine işkence yaptırdı. Bunun üzerine delikanlı hükümdarın huzuruna getirildi. Kral delikanlıya; "Oğlum! Senin sihrin, anadan doğma körleri, abraşları (bars hastalığına tutulanları) iyi edecek dereceye ulaşmış, şöyle şöyle yapıyormuşsun öyle mt7"dedi. Delikanlı: "Ben hiçbir kimseye şifâ vermiyorum. Şifayı ancak Allah veriyor" dedi. Bunun üzerine Kraî onu da tutuklattı ve devamlı işkence ettirdi. Sonunda rahibin adını söyledi. Hemen rahib geürüdi. Kendisine "Dininden dön" denildi. O reddetti. Bunun üzerine hükümdar testere istedi. Testereyi başının ortasına gelecek şekilde rahibin tepesine koydular. Tfcstere başını ikiye ayırdı. Arkasından hükümdarm yakın dostunu getirdiler. Ona da "Dininden dön " dediler. Reddedince onun da tepesine testereyi yerleştirip, başını ortasından ikiye ayırdılar. Sonra da delikanlıyı getirdiler. Kendisine "Dininden dön" dediler. Reddedince, kral onu adamlarından bir gruba teslim etti. Onlara; "Bunu filan dağın tepesine çıkarın, dağın teesine varınca dininden dönmezse onu aşağıya atın" diye emir verdi. Onlar da onu götürdüler, dağa çıkardılar. Çocuk: "Allahım, dilediğin şekilde beni onlara karşı koru" dedi. Bunun üzerine dağ sarsıldı. Onlar da dağdan aşağı yuvarlandılar. Çocuk yürüyerek hükümdara geldi. Hükümdar ona: "Yanındakilere ne oldu?" diye sordu. Delikanlı hükümdara "Allah beni onlara karşı korudu" diye cevap verdi.
Hükümdar yine onu kendi adamlarından bir gruba teslim etti. "Bunu büyük bir gemiye bindirin, denizin ortasına götürün. Dininden dönmezse onu denize atın" dedi. Onu götürdüler. Delikanlı dua ederek: "Al-Ichım nasıl dilersen beni onlara karşı koru" dedi. Bunun üzerine gemi onlarla beraber alt-üst (alabora) oldu, hepsi boğuldular. O yürüyerek hükümdara geldi. Hükümdar: "Yanındakilere ne oldu" diye sordu. Delikanlı: "Allah onlara karsı beni korudu" dedi ve krala: "Sana emredeceğimi yerine getirmedikçe beni Öldürmeyeceksin" dedi. Kral: "Nedir o?" dedi. Delikanlı şu cevabı verdi: "Halkı bir alana toplar, beni de bir hurma dalına asarsın, sonra ok torbamdan bir ok alarak, yayın tam ortasına yerleştir. Daha sonra; "Delikanlı'nın Rabbi olan Allah'ın adıyla" de. Sonra da al, böyle yaparsan beni Öldürürsün".
Bunun üzerine hükümdar halkı bir meydanda topladı. Onu hurma dalına astı. Sonra (onun) ok torbasından bir ok aldı. Oku yayın ortasına koydu. Sonra "Çocuğun Rabbi olan Allah'ın adıyla" diyerek oku üzerine attı. Ok delikanlının şakağına saplandı. Çocuk elini sakağına koyup öldü. (Bu durumu gören) halk "Delikanlının Rabbi'ne iman ettik" dedi.
Kralın adamlar, yanına vararak ona: "Gördün mü korktuğun şeyi? Val-lahîkorktuğun şey başına geldi, halk iman etti" dediler. Bunun üzerine kral derhal soV.sk başlarında hendekler kazılmasını emretti. Hendekler açıldı. İçlerinde ateşîer yakıldı. Hükümdar: "Her kim dininden dönmezse onu zorla hendeğe atın. Ya da kendilerine haydi hendeklere atlayın denilsin" diye emir verdi. Adamları da dediği gibi yaptılar. Nihayet kucağında bebeği ile bir kadın ateşin önüne geldi. Kadın duraklayıp ateşe düşmekten çekindi. Kucağındaki bebek: "Ey anneciğim sabret. Çünkü hak din üzeresin" dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[114]

Tİrmizî'nin rivayetinde, "Meliklerden birinin inandığı bir kâhin vardı" buyurulmaktadır. Yine aynı rivayette kahin bir gence kehânet ilmini öğretmek için şu gerekçeyi ileri sürmüştür: "O ilmimi öğreteyim. Zira benden sonra bu ilmin yok olmasından ve sizden bu ilmi alacak kimsenin olmamasından endişe etmekteyim".
"Rahib" hristiyanlardan dünya ve dünya lezzetlerinden uzaklaşan, meşakkatlerine sabreden, ehlinden ayrılan ve devamlı ibadet eden kimseye verilen bir isimdir.
Tirmizî'dekİ rivayette; çocuğun rahibin yanına her gittiğinde ona neye inandığını sorduğunu, sonunda rahibin Allah'a ibadet ettiğini açıkladığı belirtilmektedir.
Çocuk, rahibin yanında kalarak ondan istifâde etmekle, kâhinin (ya da sihirbazın) yanına gitmeyi terketmektedir. Bunun üzerine kâhin, çocuğun ailesine haber göndererek, çocuğun kendisine gelmediğini bildirmiştir. Rahib de çocuğa şu tavsiyede bulunmuştur: "Sihirbaz yanma gitmediğin için sen: döğe-cek olursa, ona evde meşgul olduğunu, ailenin göndermediğini söylersin"
Çocuğun, kâhinin yanında kalarak İnancının ve ahlâkının bozulmasından, yalan söylemesi daha ehvendir. Bu iki kişi arasını düzeltmek için söylenen yalan gibidir.
İnsanların yoldan geçmesine engel olan hayvanın aslan olduğu rivayet edilmektedir. Çocuk eline taş) alarak aslana atmış ve Allah o taşla aslanın canım almıştır. "Allahım, eğer rahibin işi sana sihirbazın isinden daha sevimli ise şu hayvanı ölduriiver..." diyerek taşı attığı için, burada hem rahib hem de çocuk için keramet söz konusudur. Çocuğun insanların yolunu açması ve inancı halk arasında yayılmaya başlamıştır. Çocuk da olup bitenleri rahibe anlatmıştır. Böylece kibire yönelmeyen kişilere karşı övgüde bulunmanın caiz olduğunu anlıyoruz.
Rahib çocuğun imtihandan geçeceğini önceden haber vermiştir. Bu, ya keşf yoluyla keramettir veya ferasettir. Ya da genellikle böyle olduğu İçin tecrübe ile bilmektedir. Zira insanların örf ve âdetine, inanana aykırı davrananlar, onların eziyetine maruz kalırlar.
Çocuk kralın yakın dostlarından biri olan kör adamın, (Allah'ın izniyle) hem gözünün hem de kalp gözünün açılmasına vesile olmuştur.
Kral tarafından çocuğun öldürülmesi birkaç defa denenmiş, ancak hiç birinde muvaffak olamamıştır. Allah'a tevekkül eden, ondan yardım isteyen ve kendi neva ve hevesinden sıyrılan kimseye Allah yardım ederek onu galip kılmaktadır. Çocuk, kralın ölüm planlarının sonuçsuz kaldığı her defasında; Allah'ın kendi dinine uyanlara yardım ettiğini krala göstermek ve imana gelmesini sağlamak için yanına gitmiştir. Ne yazık ki kral ve benzerlerinin kalpleri hidayetten nasipsiz katmıştır.
Sonunda çocuk "Sana söylediğimi yapmadıkça beni öldüremeyeceksin'' der ve kraldan halkı toplamasını, kendisinin hurma dalma asılmasını, ok torbasından bir ok alarak yayın tan! ortasına yerleştirmesini, sonra da "Gencin Rabbi olan Allah'ın adıyla" diyerek atmasını istemiştir. Çocuğun böyle davranmaktaki gayesi; Allah'ın birliğini ve varlığını insanlar arasında yaymak, Allah'tan başkasının dediğinin olmadığını göstermektir. Ancak hükümdar bu hususu farkedemedi. Neticede İnsanlar Allah'a iman ettiler. Böylece çocuk da muradına erdi.
Annesinin kucağında konuşarak, annesine ölümden çekinmemesini isteyen çocuğun yedi aylık olduğu rivayet edilir. Beşikte üç çocuktan başka konuşan olmadığına dair bir hadisi şerifte; Hz. İsa, Cüreyc'in şahidi ve zina suçuyla itham edilen kadın götürülürken konuşan çocuk zikredilmektedir. Bununla beraber beşikte konuşanların sayısı ona çıkarılmaktadır. Suyûtî bunları sayarken, hadiste geçen çocuğu da saymış ve diğerlerinin Hz. Muhammed, Hz. Yahya, Hz. Halil İbrahim, Hz. Meryem, Hz. Yusuf'un şahidi ve İbn Mâ-şita olduğunu belirtmiştir.
Hadisten sabnn üstünlüğü, çok zor da olsa dinde sebat etmenin fazileti anlaşılmaktadır. Mü'min ölüme götürücü durumla karşılaştığında kalbte imanı sabit tutmakla beraber, küfre ait sözler söyleyebilir. Ancak söylemeyip şehîd olmayı tercih etmesi daha faziletlidir. Nitekim Ammar b. Yasir, elfâz-ı küfrü söyleme ruhsatını kullanmıştır. Bilâl-ı Habeşî ise "Ahad, ahad (Allah bir)" diyerek, müşriklerin işkencesine katlanmıştır.
Bir hadis-İ şerif bu hususa örnek teşkil eder. Şöyle ki, Müseylemet'üN Kezzâb, sahabîlerden iki kişiyi esir ettiğinde, bunlardan birine "Muhammed hakkında ne dersin?" dedi. O da: "Allah'ın elçisidir" dedi. Müseyleme; "Peki benim hakkında ne dersin?" dedi. O "Sen de (öylesin)" dedi. Müseyleme de onu serbest bıraktı. Diğer mü'mine "Muhammed hakkında ne dersin?" dedi. Sahâbî "Allah'ın elçisidir"dedi. Müseyleme: "Benim için nedersin?" dedi. Sahâbî "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Müseyleme ne kadar sorduysa hep aynı cevabı aldı. Sonunda Müseyleme sahabîyi parça parça etti. Bu durum peygamberimize ulaşınca Rasûlüllah (s.a) "Onlardan biri Allah'ın verdiği ruhsatı kullanmış (ve kurulmuştur), ikincisi ise, Hakk'ı ilan etmiştir. Onun için mübarek olsun" bı.....-muştur.
Hadis evliyanın kerametini ısuaı etmekte, savaş ve benzeri durumlarda yalanı caiz görmektedir. Mü'min imanın sadakatinde ve Hakk'ta sebatında -kendisini tehlikeye atmak pahasına da olsa- imtihana tâbi olur.
Hakkı ortaya koymak ve Allah'a davet için Allah yolunda kurban olmak gerekir.

Eğitimci, yönlendirmede hikâyeye başvurulabilir. Zira bu uslûb kişilere etkili olmaktadır.[115]

31-Enes'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber, kabir başında ağlamakta olan bir kadının yanından geçmekteydi. Ona "Allah'tan kork ve sabırlı ol" buyurdu. Kadın "Haydi çekil yanımdan. Benim başıma gelen senin barına gelmedi. Onu bilemezsin" diye cevap verdi. Kadın Rasü-lüllah'ı tanınıyordu. Kendisine "O zât Rasûlüllah'di" denilince, kadın Ra-sûlüllah'ın kapısına geldi. Onun yanında kapıcılar yoktu. Rasûlüllah'a "Ben seni tanıyamadım" dedi. Rasûlüilah da ona: "Gerçek sabır mûsîbetin ilk ânında söz konusudur" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[116]

Müslim'in rivayetine göre: "Bebeği için ağlıyordu..." denilmiştir.
Kabir başında ağlamakta olan kadının İsmi açıklanmamıştır. Müslim'in rivayetinde belirtildiği üzere bu kadın çocuğu için ağlıyordu. Rasûlüllah'ın (s.a) nehyettiğine göre, kadının sesini yükselterek ağladığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple Rasûlüllah (s.a) kadına Allah'tan korkmasını ve kadere razı olmasını imâ etmiştir. Nitekim bir rivayete göre; kadının yüksek sesle ağladığını Rasûlüllah duymuş, bunun üzerine kadının yanında durarak onu ağlamaktan nehyetmiştir. Rasûlüllah, kadına; sabretmez, bağırıp çağırırsa; kendisine Allah'ın gazabının gelebileceğini, sabrederse, ssvab olarak karşılık göreceğini hatırlatmak istemiştir.
Kadın, Rasûlüllah'ı (s.a) tanımamıştır. Kadına kendisini ikaz edenin Rasûlüllah (s.a) olduğunu Fadl b, Abbâs haber vermiştir. Bunun üzerine kadın, Rasûlüllah'a (s.a) iyi davranmaması sebebiyle başına bir musibet gelmesinden korkarak âdeta ölü halini atmış, benzi kül gibi olmuştur. Kadın kendi kendine bir korkuya kapılmıştır. Sanmıştır ki; Rasûlüllah'ın da (s.a) krallarda olduğu gibi kapıcıları falan var ve kendisinin onunla görüşmesine izin vermeyeceklerdir. Ama kadın doğrudan Rasûlüllah'm (s,a) huzuruna girerek "Ben seni tanıyamadım" diye üzüntüsünü ifade etmiştir.
Rasûlüllah (s.a) ise kadına cevap olarak: Kişiye hayır getiren gerçek sabrın; musibetin geldiği ilk andaki sabır olduğunu belirterek, adetâ: "özür beyan etmeyi bırak, ben Allah hakkı haricindekilere kızmam. Sen kendine bak. Musibetin ilk geldiği anda sabırsızlık göstererek büyük bir sevabı kaçırdığına üzül" buyurmuştur.
Kadın mezar başında iken Rasûlüllah'ın takva emrine karşı, kırıcı davranışından dolayı özür dilemiş, onun enirine şartsız uyacağını ifade etmek istemiştir. Rasûlüllah da (s.a) hakka boyun eğen bu kadına hakîkî sabnn; musîbetin İlk anında teslim olarak, O'ndan gelene 112a göstermek suretiyle yapılan sabır olduğunu, kadın bu duruma hazır halde iken tebliğ etmiştir.
Hadisten sabırsızlığın, takva ile çeliştiği, sahibine hayır getiren sabnn; musıfatJa î'k anında gösterilecek sabır olduğu, (zira günler geçince etkisini kaybettiği), asûlülhh'ın vcvâzuu, câhillere karşı yumuşak davranışı, aynca; iyiliği emredip kötülükten sakındırma ve kadınları kabirleri ziyaret etmesinin cevazı gibi hususlar anlaşılmaktadır.[117]

32. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlüllah (s.a) buyurdu ki: "Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: Mü'min kulum dünya ehlinden sevdiğinin canım aldığım zaman sabrederek mttkâfaatını beklerse, karşılığı ancak cennettir". (Buharî rivayet etmiştü).[118]

Bu bir kudsî hadistir, Kudsî hadis, mânâsı Allah tarafından vahyedil-miş, fekat lafzı Rasûlüllah'a aid olan hadistir, ilâhi veya Rabbani Hadis de denilen Kudsî Hadis, Nebevi Hadis'ten, söz içerisinde ilâhi kelâm ihtiva etmesiyle ayrılır. Kudsî hadisin belirgin özelliği, Allah'ın daima doğrudan doğruya birinci şahıs olarak hitab etmesidir. Üslûb olarak da genellikle kendisiyle kulu veya kullan arasında cereyan eden karşılıklı konuşma tarzı hakimdir. Kudsî hadiste muhataplar, Hz. Peygamber, insanlar ve meleklerdir.
Bu kudsî hadisten anlaşılan hükümler: İnsanın başına gelen musibetlerin en şiddetlilerinden birisi; kişinin çocuğunu, hanımını ve Allah için sevdiği dostunu kaybetmesidir, T&ni onların ölümüdür.
Mü'min, imânı sayesinde amelinden ve duygularından dolayı mükâfatlandırılır.[119]

33. Hz. Âişe'den (r.a) gelen rivayete göre kendisi Rasûlüllah'a (s.a) "Taun" hakkında soru sormuş, Rasûlüİlah ise şu cevabı vermiştir. "Taun, Allah Teâ-lâ'nın dilediği kimselere gönderdiği azaptı da, Allah onu mü'minlere rahmet kıldı. Tâun'a uğrayan herhangi bir kul sabrederek ve ecrini umarak bulunduğu yerde oturur, kendisine Allah'ın takdir ettiğinden başka bir şey isabet etmeyeceğini bilirse, muhakkak ona şehid ecri gibi bir sevap takdir buyuru-lur". (Buhârî rivayet etmiştir).[120]

"Taun" veba hastalığı ya da onun bir benzeridir. Genellikle koltuk altlarında meydana gelen ateşli, çevresini siyahlaştıran, kalp çarpıntısı yapan ve kusturucu olan bir hastalıktır. Vebâ'nın tâun'dan daha yaygın olan bir hastalık olduğu da söylenir. Taun, önceki ümmetler için azap olarak gönderilirken mü'minlere rahmet sebebi kılınmıştır.
Allah kafirlere, büyük günah işleyenlere ve küçük günahlarda ısrar edenlere taunu bir azab olarak gönderirdi. Bu hastalık mü'minlerden büyük günah İşleyenler haricindekiler için rahmet kılınmıştır. Bir mü'min tâun'a yakalandığında kendisine gelene veya bulunduğu şehre İnene sabreder ve ikâmet ettiği yerden dışarı çıkmaz; sabrının sevabını da Allah'tan bekler ve bilirse ki; Allah'ın kendisi için yazdığından başkasıyla imtihan olmayacaktır. işte bu kişiye sabrının karşılığı olarak bir şehidin alacağı sevab kadar bir se-vab vardır. Böyle bir mü'min taun dışında bir nedenle de ölse, yine bu sevaba hak kazanır. Zira o sağlığında olduğu gibi hastalığında da Allah'a dayanmakta, O'ndan başkasına sığınmamaktadır. Allah'tan geleni isyan ve sıkıntıyla karşılamamaktadır. Nitekim peygamberimiz "Kim tâunfa yakalanır ve sabreder ve bun)da(n dolabı) Ölürse, o şehîddir"buyurmuştur, taun sebebiyle de ölse Taun hastalığına tutulup iyileştikten sonra da ölse, yine şehîd sevabı alır.
Tâun'a yakalanan kimse, bulunduğu yerden çıkmamalıdır. Zira çıktığı takdirde (yine Allah'ın izniyle) bu hastalığı başkalarına bulaştırması sözkonusudur.
Günümüzde tıptaki karantina metodunu, o zamanda peygamberimizin uygulattığını görüyoruz.
Şehîd sevabı sadece Allah yolunda çarpışarak ölen kimse için tahsis edilmemiştir. Bilakis, suda boğulma ve doğum sebebiyle ölenlere de bu sevap verilmiştir.[121]

34. Enes (r.a) der ki: Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğunu duydum: "Allah azze ve celie buyurdu ki: İki gözünü alarak kulumu denediğim zaman sabrederse, o iki gözüne karşılık kendisine cenneti veririm". (Buhâri rivayet etmiştir)[122]

Bu bir Kudsî Hadıs'tir. Zira RasûlüİlAh (s.a) bu hadisi Cenâb-ı Allah'tan rivayet etmektedir. Allah bir kulunun iki gözünü aldığında, kul sabreder ve sabrının karşılığını Allah'tan beklerse; iki gözünün karşılığı olarak cennet, Allah katında bu kula tahsis edilmiş olarak bekler.
Tirmizî'nin Ebu Hüreyre'den rivayetinde Rasûlüİlah (s.a) şöyle buyurmuştur: Allah (c.c) buyuruyor: "Kim iki gözünü (geri) aldığımda sabreder ve sevabını da (Ben'den) umarsa, ona karşılık olarak, cennetten başkasına razı olmam".
Gözlerini kaybeden kimse hapse atılan kimse gibidir. Mü'min için dünya bir zindandır. O ancak ahirete kavuşmakla mutluluğu tadar. Nitekim peygamberimiz (s.a) "Dünya mü'minin zindanı, kâfirin cennetidir"^buyurmuştur, îmanın gözleri en önemli uzuvlarıdır. Bu uzuvlara, daha önemli bir karşılık verilmiştir ki, o da cennettir. Zira gözden dünyada faydalanmak kişinin Ölümüyle son bulur. Cennetten faydalanmak ise sonsuz bir şekilde devam eder.[123]

35. Atâ b. Ebî Rabâh'dan (ta) şöyle dediği rivayet edilmiştir: $bn Abbâs (r,a) bana "İster misin sana cennetlik bsr kadın göstereyim?" dedi. Ben de "Evet" dedim. Bunun üzerine "İşte şu siyah kadın, Nefoi'ye (s.a) geldi ve "Ben sar'âya tutuluyorum, bu arada farkında olmaksızın vücudumun bazı yerleri açılıveriyor. Benim için Allah'a dua eî" dedi. Rasûlullah ona "İstersen sabredersin C zaman sam cennet vur. Dilersen iyileşmen için Allah'a dua ederim" dedi. Kadm "Sabrederim, fakat o sımda vücudumun bazı yerleri açılıyor, açılmaması için Allah'a dua et" dedi. Rasûîüuah da'kadının bu isteğinin yerine gelmesi için Allah'a dua etti". (Buhârî \ Müslim rivayet eimiştir).[124]

Aîâ b. Ebî Rabâh; Hz. Aişe ve Ebu Hüreyre'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Jbn Cüreyc ve Ebû Hanife gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır. Aîâ 80 sene yaşamış ve hicri 114 yılında vefat etmiştir. Ibn Abbas'ın Atâ b. Ebî Rabâh'a, "Cennet ehlinâendir" diye gösterdiği kadın Suayre el-Bssdiyye, künyesi de Ümmü Züfer'dir.
Hadiste zikredilen kadın, ssr'âya tutulmasından şikayetçi ve isyankâr de~ .ğüdir. Başıne gelene razıdır. Ancak sar'â «nlsmda farkında olmadan elbisesinin yırtılması veya vücudunun hareketinden dolayı açılmasından rahatsız olmaktadır. Allah'ın kadınlarda örtünmesini istediği

yerlerin açılmasından üzüntö duymaktadır. Sâîiha bir kadm eîarak bu hâlinin giderilmesini istemekte, bu sebeple Masûlüllah'ın duasına başvurmaktadır.
Easûlüîlah {&&} kadım, sabrederek, sabrının karşılığı olarak cennet ile fceadî daasma mazhar olarak iyileşmesi arasında muhayyer kılmıştır.
O Rasûlülîah'ı görme şerefine nail olan mutlu sahâbî kadın, sabn dolayısıyla Rasûlüllah'ın va'd ettiği cenneti tercih etmiştir. O bilmektedir ki Ra-sûlüUah'ın va'di haktır. Ancak örtünmekle emrohinduğu için, hastalığı amnda açılması, (farkında olmayarak da olsa) onun hayası ve iffeti ile bağdaşmamaktadır. Kadm Rssûlülîah'a hastalığına sabredeceğini, fakat açılmaması için duâ etmesini söylemiştir. Allah'ın hükümlerinin tebliğcisi ve rehberi, onun bu İsteğini hemen dua ederek yerine getirmiştir.
Dünya musibetlerine karşı sabrın neticesi cennettir. Hastalığa karşı tedavi olmakla beraber duâ ve sidk ile Allah'a yakanş da şifâ bulmaya sebeptir.
İnsan, îâkatî nisbetinde azimeti tercih etmelidir. Zira azimetin mükâfatı ruhsattan daha üstündür.[125]

36. Ebu Abdurrahmân Abdullah b. Mes'ûd'dî-n (ra), şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlüllah'ın (s.a), peygamberlerden bir peygamber'in durumunu anlatması, sanki hâlâ gözümün önündedir. Kavmi kendisini dövüp kanlar içinde bırakmıştı. O (nebi) yüzünden kara silerken: "Allahım kavmimi bağışla, onlar (gerçeği) bilmiyorlar" diyordu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir) [126]

Ebu Abdurrahman Abdullah b. Mes'ud îslâm'm ilk günlerinde İslâm ile şereflenmiş olan altına müslümandm Habeşistan'a hicret etmiştir. Hz. Fey-gamber'den sonra Kabe'de açıktan Kur'an okuyan ilk sahâbîdir. Bedir savaşında Ebû CehiPi öldürmüştür. Abdullah, Uhud savaşında bîr ara ortaya çıkan panik sırasında peygamberin yanından ayrılmayan birkaç kişiden biridir, Rjgsûlülîah'daii (s.a) 848 hadis rivayet etmiştir. 60 yaşını geçmiş oiarak Medine'de hicretin 32. yılında vefat etmiştir.
Mücahid, mezkur hadiste Rasülüllah'ın (s.a) anlattığı bu peygamberin Hz. Nuh (a.s) olduğunu söylemiştir. İbn Hacer ise, "îsrailoğulları'na gelen peygamberlerden biridir" demiştir. Peygamberlerin hemen hepsi kavmi tarafından çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Nitekim Rasûlüllah'ın (s.a) Uhud savaşında mübarek dişi kırılmıştır. O zaman Rasûlüllah da (s.a) "Allah'ım kavmimi bağışla, onlar gerçeği bilmiyorlar" buyurmuştur.
Hadiste anlatılan peygamber, akan kanını silmiştir ki, o kan yere düşmesin. Zira düşerse kavmin başına musibet iner. Câhil kavmin faziletle karşılanması, dua ile onların bağışlanmasının istenmesi mutlak anlamda olmamıştır. Aksi halde onların hepsinin iman etmesi gerekmektedir. Zira peygamberlerin duası Allah katında makbuldür.
Eğer Rasûlüllah'ın anlattığı Nuh peygamber ise, "(Sun) dedi ki: "Rab-bım yeryüzünde kâfirlerden tek kişi bırakma" (Nuh, 26) ayetiyle, hadisteki sözü çelişki halinde gözükmektedir. Ancak, hadiste geçen câhil kavmin bağışlanması istikametindeki dua; Hz. Nuh'un, kavminin imanlarından ümid kesmemesinden önce olmuştur. Ayette belirtilen beddua ise onların imana gelmelerinden ümid kesmesinden sonra yapılmıştır.[127]

37. Ebu Saîd ile Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebi (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bir müslümana yorgunluk, ağrı, tasa, keder, ezâ, gam, hatta vücuduna batan bir dikene varıncaya kadar herhangi bir şey isabet etse, Allah buna karşılık, onun hatalarından bazılarını affeder". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[128]

Kişi gerçek bir iman sahibi değilse; karşılaştığı acılar onu sıkıntıya ve öfkeye iter, kadere rızasızlık göstertir. Bu davranış sevabı yok ettiği gibi, (Allah korusun) isyan ile İslâm'dan dahi çıkarır. Acılara sabır ise, kişinin inancım tehlikeden kurtarır ve ezaya sabır nisbetinde derecesini yükseltir. Hadiste geçen "Nasab" yorgunluk, "Vasab" ise devamlı acı anlamındadır.
"Hemm" gelecek ile "hüzn" ise geçmiş ile ilgilidir denilmiştir. "Hemm" tasa, kaygı; "hüzn" ise kederlenmek, üzülmek anlamındadır.
"Ezâ" nefse hoş ve uygun olmayan her şeye denir. "Gamm" hüzünden daha şiddetlidir. Nitekim kişinin üzüntüden bayılmasına bu isim verilmiştir.
Rasûlüllah (s.a) müslümana ânz olan her sıkıntının günahlarının bağışlanmasına vesile olacağını buyurduktan sonra bunu bir diken misaliyle daha anlaşılır hâle getirmiştir. Zira o zaman ye zeminde hemen herkes dikeni tanır ve onun insan için çok küçük ve geçici bir acı olduğunu biîir. Böyle bir acı sebebiyle bile müslümamn hatâlarından bir kısmını Allah affediyor. Ne var ki affedilen bu hatalar kul hakkı ile ilgili değildir.
Hastalıklar ve acılar, mü'min için bağışlanmaya sebeptir. İnsan iki kötü neticeye muhatap olmamalıdır. Yâni hem acı çekip hem de acıya sabır karşılığı olan sevabı elinden kaçırmamalıdır. Mü'min uyanıktır. Başına gelene sabrederek, sabrettiği acıyı unutturacak kat kat mükâfatlar elde eder. [129]

38. İbn Mes'ud (r.a) der ki: Nebi'nin (s.a) yanına girdiğimde sıtmaya tutulmuştu. "Yâ Rasûlüllah! Siz şiddetli bir sıtmaya tutulmuşsunuz" dedim. Bana "Evet, ben sizden iki adamın tutulacağı sıtmaya denk sıtmaya tutulurum" buyurdu. Ben de "Bu sana iki kat ecir olduğu için mi?" dedim. Buyurdular ki: "Evet öyledir. Herhangi bir mü'mine küçük bir diken veya ondan daha büyüğü batarsa, Allah bu sebeple onun hatâlarım örter. Ağaç yapraklarım döktüğü gibi küçük günahları da ondan dökülür". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[130]

Rasülüllah'ın (sa) sıtma hastalığının diğer insanların tutulduğu sıtmadan daha şiddetli olması tabiidir. Nitekim bir badis-i şerifte: "Sizin bela ve musibete duçar olarak en çok sıkıntı çekeniniz peygamberlerdir" buyurul-muştur. Hadisin ravisi Abdullah b. Mes'ud hemen bir kıyas yaparak, "Madem ki acı iki kattır, sevabın da iki kat olması gerekir" diye düşünmüş ve bu konuda RasûlttIlah'ın (s.a) fikrini almak istemiştir. RasûİülÎah da (s.a) onun sözlerini tasdik etmiştir. Daha sonra peygamberimiz (s.a) çeşitli belâ ve musibetlere sabretmek suretiyle sevab hasıl olacağını, çekmekte olduğu aa esnasında somut bir örnekle ifade etmiştir. Bir dikenin acısının bile mü'minin günahlarına bağış yolunu açtığını, âdeta ağaç yapraklarının sonbaharda teker teker düştüğü gibi; mü'minin de çektiği sıkıntılara, sabırla katlanması oranında günahlarından arınacağı müjdelenmiştir. Başka bir rivayette Ebu Saîd der ki: "Rasûlüîlah (s,a) sıtmaya tutulmuş bir halde iken, yanına vardım. Örtüsünün üzerine elimi koyduğumda kadifenin üzerinde sıtmanın sıcaklığını hissettim ve "Yâ Rasûlütlah sıtmanız ne kadar da şiddetli" dedim. Rasûlüîlah (sa) "Bizpeygamberlere acı kat kat olur. (Bu nisbette de) ecir katlanır" buyurdu.
Peygamberler daha şiddetli acılara muhatap olurlar ve o oranda da sevap alırlar. Bu Özellik, onlann sabrının kemâlinden ve karşılığını Allah'tan beklemenin de eksiksizliğindendir. Zira Allah onları insanlara örnek kılmıştır.[131]

39. Ebu Hüreyre (ra) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor "Allah her kime hayır dilerse, onu musîbete uğratır). (Buhâri rivayet etmiştir).[132]

Cenab-ı Allah bir kimseye dünyada ve ankette hayır dilerse, ona belft ve musibet yöneltir. Bu bela ve musibet, ya onun bedeninde, ya maunda, ya da çoluk çocuğunda olur. Nitekim bir hadiste: "Mü'min ya hastalıktan, ya fakirlikten, yahut da zilletten birine maruz kalır" denilmiştir. Mü'min musîbete sabrederek Hakka sığınmakla dünyada hayra mazhar olur. Ahirette de günahları affolunur. Böylece hem şimdiki, hem de gelecekteki hayırları kendinde toplamış olur.[133]

40. Enes'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlüîlah (s.a) söyle buyurmuştur: "Sizden biriniz başına gelen bir musibetten dolayı satan ölümü temenni etmesin. Eğer böyle bir istekte bulunması kaçınılmaz duruma gelirse söyie desin: "AUahım, yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat, ölüm benim için hayırlı ise benim canımı al". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[134]

Hadiste, bir musibet sebebiyle ölümün temenni edilmemesi emredilmek-tedir. Temenni lafzının kullanılması herhalde ölüm vaktinin istenildiği an gelmemesi ve gerçekleşmemesi sebebiyledir. İstekler kadere yön veremez. İntihar ve intihara teşebbüs kesinlikle haram kılınmıştır Değil ölümün istenmesi, temenni edilmesi bile bu hadisle yasaklanmıştır.
Kişinin kendine, malına veya kendisiyle İlgili bir şeye musîbet gelebilir. Bundan dolayı ölümü arzulamak, kadere rıza göstermemektir. Ancak, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mülâki olmayı şevkle arzulamak, Allah yolunda se-hîd olmak, mukaddes beldede defnedilmeyi arzu etmek, dinî yükümlülüklerin yerine getirîlemediği fitne zamanlarında ölmeyi arzulamakta sakınca yoktur. Mü'min, dünyevî güçlüklere karşı göğüs gererek yorulur ve ölümü arzu etmekten başka çare bulamazsa; "AUahım rızânı kazanmak, ibadetlerini yerine getirmek, kötülük, gaflet ve isyandan uzak kalmak gibi hallerle hayatım daha hayırlı olacaksa beni yaşat" diye dua etmelidir. En azından İçinde bulunduğu sıkıntılara katlanıp

sabretmekle yine hayır kazanacağı malumdur.
Eğer musîbete sabretmeyerek isyankâr olacak ve her geçen an günah deposu haline gelecekse, ölümünün bir an önce gerçekleşmesi onun menfaatine olacaktır. Bir hadis-i şerifte "Ömrü uzun olup, emeli güzel olana ne mutlu" buyurulmuştur. Tfcvbenin kabulünü ümitle ve iyi amel işlemekle geçen günler elbette güzeldir. Bu hadisle, "Kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever" hadisi arasında çelişki söz konasu değildir. Zira iyi hâllerinin ve sâlih amellerinin kötüye dönüşmesinden, güçlüklere maruz kalarak sabırla karşılık verememe endişesinden, fitne ve fesadın zuhurundan korkan kimsenin ölümü arzulaması, kişinin imanını korumaya verdiği önemi gösterir. Bu gayret ve istek Allah'ın rızasına uygun davranışlardandır.[135]

41. Ebu Abdullah Habbâb b. Eret (r.a) demiştir ki: "(İslâm'ın ilk günlerinde} Rasûlüllah (s.a) bürdesini başının altına koyup Kabe'nin gölgesinde yattığı bir sırada, biz kendisine (Kureyş'in baskılarından) şikâyet ettik ve "Bizim için yardım dilesene, bizim için dua etsene" dedik. O da şöyle cevap verdi: ' 'Sizden önceki ümmetlerden mü 'min bir adam yakalanarak, kendisi İçin açılan bir çukura atılırdı. Sonra bir testere getirilir, başına dayanır, iki parça edilirdi. Demir taraklarla eti ve kemiği taranırdı da bu (işkenceler) onu dininden döndiiremezdi. Vallahi A İlah bu hareketi (İslâm dinini) öylesine hedefine var-dıracakır ki, San 'â 'dan yola çıkan bir binekti, Allah 'tan ve koyunlarına karşı kurdun saldırmasından gayri hiçbir şeyden korkmaksızm Hadramevt'e kadar gidecektir. Lâkin siz acele ediyorsunuz". (Buhârî rivayet etmiştir).[136]

Diğer bir rivayette; "Rasûlüllah (sjlv) paltosunu (başına) yastık yapmıştı. Biz müşriklerden çok zorluklarla karşılaşıyor idik" denilmiştir.
Ebu Abdullah, Habbâb'm künyesİdir. Habbâb islâm ile ilk şereflenen-lerdendir. Altıncı sırada müslüman olduğu söylenir. Allah yolunda işkence çekenlerdendir.
Mücahid der ki; "İslama girdiklerini ilan eden ilk müslümanlar; başta Rasûlüllah (sm) olmak üzere Ebû Bekr, Habbâb, Suhayb, Bilâl, Ammar ve Ammar'ın annesidir. Allah Teâlâ, Rasûlüllah'ı (sm) amcası Ebû Talib sebebiyle müşriklerin kötülüklerinden korumuştur. Ebû Bekr'i de kavmi muhafaza etmiştir. Diğerlerine gelince, onlara demirden elbiseler giydirip güneşin altında işkenceye tâbi tuttular. Güneşin ve demirin kızgınlığında büyük izdi-rap çektiler".
Habbâb, Bedir savaşına ve diğer savaşlara katılmıştır. Habbâb, hastalanmış ve çok acı çekmiştir. Bu acılardantlolayı: "Eğer Rasûlüllah (sm) ölümü istemeyi yasaklamasaydı, ölmek için dua ederdim" demiştir. Hicretin 37. senesinde 73 yaşında iken vefat etmiştir. Küfe'de ilk defa defnedilen sahabîdir.
Ölüm haberi Hz. Ali'ye gelince: "Allah Habbâb'a rahmet etsin. Şevkle müslüman oldu. İstekle hicret etti. Mücahid olarak yaşadı. Bedenîyle imtihan oldu. Allah güzel amel işleyenlerin ecrini yok etmez" dedi. Habbâb Ra-sûlüllah'dan (s.a) 32 hadis rivayet etmiştir. Hadisin ravisi Habbâb, Rasülül-lah'a (s.a) kafirlerin eziyetlerinden şikayet ettiklerini söylüyor. Zira diğer bir rivayette müşriklerden çok azap gördükleri açık bir şekilde İfade edilmektedir. Rasûlüllah'a (s.a) yapılan şikâyet ile Rasûlüllah'ın müşrikleri cezalandırması istenmemektedir. Zaten peygamberimizin buna maddî gücü de yoktu. İstenen şey, Rasûlüllah'ın (s.a) duasıdır. Zira onun duası Allah katında makbuldür. Ancak Rasûlüllah (s.a) ashabını, müşriklerin ezalarına sabra teşvik ederek, Önceki ümmetlerden iman edenlere de imanlarından dönmeleri için azap edildiğini, ama onların inançlanndan taviz vermediklerini, ayrıca öncekilerin bu konuda çektiği ızdıraplann daha çok olduğunu anlatmak için; "Sizden önceki ümmetlerden mü'min bir kimse, yakalanarak kendisi için açılan bir çukura atılırdı. Sonra bir testere getirilir başına dayanır, iki parça edilirdi. Demir taraklarla etleri ve altındaki kemikleri taranırdı da bu (eziyetler) onu imanından döndüremezdi" buyurmuştur. Hadiste, dini için eziyet görenlerin sabırları övülmüştür. Baskı karşısında kalpte imam sabit tutarak dil ile küfür ifade eden kelimelerin söylemesine ruhsat olmakla beraber, azimete sarılarak küfre boyun eğmemek daha faziletlidir.
Peygamberimiz, "Vallahi" diyerek sözüne devam etmiştir. Busunla, mir. istemeden-yemin sözün söylenebileceği anlaşılmaktadır.
"San'â" Yemen'de bir şehirdir. Şam'da da bu isimde bir şehir söylenir. "Hadramevt" ıraya "Hadramut" Tfcmen yakaûannda birşeh&dk Bu iki şehrin özellikle söylenmesi, haik arasında maruf ve meşhur olmasındandır. \ani İslâm o kadar yaygınlaşacak ki; sefere çıkan bir kimse, imanından dolayı kötülük görme ve fitne fesat gibi şeylerden hiçbir endiss duymayacak ve Allah'tan başkasından korku hissetmeyecektir. Fakat acek etmemek, Allah'ın ilminde olup vuku bulacak şeylerin zamanım bekiemsk ge?gkk.
Rasûlüİlah'ın (s.a) gelecekte olacak şeyleri önceden haber vermesi; osun peygamberlik alâmetlerindendir. Nitekim kısa bir zaman sonra htkn âmi yaygınlaşmış ve islâm diyân genişlemiş, San'â ve Hadramevt de İslâm topiafcla-nna dahi! olmuştur.
Bu hadis, Üsd'ül-Ğâbe'de nakledilen "Habbâb k*hç yapan demirci bir köle idi. Rasûlüllah (s.a) yanma uğrardı ve ona iltifatta bulunurda. SShibesi olan kadın, kızdırılmış demiri Habbâb'm başına koyarak işkence ederdi. Hab-bâb da Rasûlülîah'a (s.a) bu durumu bildirdi. Peygamber de (s.a) "Aliahım Habbâb'a yardım et" buyurdu. Sahibesi olan Ümmü EnmSr ismindeki bu kadın başından rahatsızlandı. Kadın köpekler gibi uturdu. Kendisine denildi ki: "Ateşle dağla(mrsan iyi olursun)". Habbâb da kızdırılmış demiri alır, onun başım dağlardı" şeklindeki rivayetle çelişki halinde değildir. Zira Rasülüllsh ümmetinin eziyet çekmesini hiçbir ?aman arzu etmezdi. Hemen her vesile ile onlara dua ederdi. Bununla beraber ümmetinin karşılaştığı eziyetlere katlanmalarını da, sabırlı olmalarını da istemiştir.
Başka bir rivayette Habbâb, kendisi gibi kimsesiz ve fakir müslümanla-nn müşriklerden büyük işkencelere maruz kaldığını belirtmektedir. Nitekim Bilâl'ı güneşin tam şiddetli olduğu öğle vaktinde sırt üstü yatırıp, büyük bir kayayı göğsünün üzerine korlardı. Ammar'ın annesi Sümeyye de, iki deveye bağlanıp, kalbine de mızmk sapIaüiMan için ölmüştü.[137]

42. Ibn Mes'ud (ra) der ki: "Huneyn günü (harb) olup bitince Rasûlüllah (s-a) ganimet taksiminde ban kimselere fa^la (vermek suretiyle) ihsanda bulundu. Akra* b. Hâbis'e yüz deve, Uyeyne b. Hisn'a da o kadar deve verdi. Arapîann ileri gelenlerine de çeşitli şeyler vererek anları bölüşmede üstün tuîtu. Bunun üzerine adamın biri: "Vallahi, bu paylaştırmada ne adalet, ns ds Allah nzası gö&tilmiştir" dedi. Adama "Vallahi, senin bu sözlerini Rvsüîûl-lah'a bildireceğim" dedim. Sonra da Rasûlüllah'a gelerek adamın söylediklerini ona anlattım. Yüzünün rengi birden değişerek pancar gibi kizard*. Soma da şöyle buyurdu: "Allak ve Rasûlü adalet göstermezse Mm gösterir? Allah Musa'ya rahmet etsin. O bundan daha çok ağır sözlerle ezaya uğratıldı da sabretti" buyurdu. Ben de (kendi kendime): "Bundan sonra hiçbir haberi om iletmeyeceğim" dedim. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[138]

"Huneyn" Mekke ve Taif arasında, Arafat'ın gerisinde bir vadidir. Huneyn savaşı hicretin 8. yılında Mekke fethinden sonra şevval ayında olmuştur.
"Akra" başında kellik bulunması sebebiyle bu ismi almıştır. Temim kabilesi ileri gelenlerindendt Câhiliyye ve İslâm dönemlerinde kavmi içinde yöneticilik yapmıştır.
Rasûlüllah'in (s.a) ganimeti dağıtım şekline itiraz eden şahsın Ensar'-dan Muatteb b. Kuşeyr veya Zü'I-Huveysıra olduğu söylenir. "Vallahi, bu paylaştırmada ne adalet, ne de Allah'ın nzast gözetilmiştir" sözü, Rasûlülîah'a isyan ve onun peygamberliğine dil uzatmaktır. Bu söz sahibi kâfir olur. Ra-sülüliah (s.a) kendisine, itiraz edip dinden çıkan bu kimseyi cezalandırma yoluna gitmemiştir. Zira İnsanlar arasında "Muhammed ashabım öldürüyor" gibi bir şayianın yayılmasına ve insanların İslâm'dan uzaklaşmasına neden olur düşüncesiyle münafıklara nasıl muamele ediliyorsa, İtiraz sahibine de aynı muamele yapılmıştır.
Abdullah, bu şahsın sözlerini RasûlUllah'a nakledeceğini yeminle söylemiştir. Bu, bir mecliste söylenilenleri emanete riâyet etmeyerek başkasına aktarmak gibi değildi. Çünkü, "Rasûttüllah kendisi hakkında bu şekilde konuşanı tanımalıdır" düşüncesiyle Abdullah olup biteni Peygamberimize anlatmıştır. Nefsi rahatsız eden "bir şey duyulduğunda nasıl yüzün rengi değişiyorsa, Rasûlüllah da (s.a) bu sözleri duyar duymaz rahatsız olmuş ve yüzünün rengi değişmiştir.
Rasûlüllah (s.a), hidâyetten nasibi olmayanların sözlerine tahammül etmenin, önceki peygamberlerden beri devamlı bir âdet (sünnet) olduğunu beyan ederek "Allah Musa'ya rahmet etsin, O bundan daha çok ağır sözlerle ezaya uğratıldı da, sabretti" buyurmuştur. Hz. Musa'ya çeşitli iftiralar atılmıştır. Bunlardan biri de "Husyeleri büyük " olduğu şeklinde idi. Abdullah b. Mes'ud bir daha Rasûlüllah'a bir söz taşımayacağım ifade etmiştir. Zira Rasûlüllah'ı üzmekten öteye gitmeyen bu gibi haberlerin, ona nakledilmesinin faydalı olmayacağı kanaatine varmıştır.[139]

43. Enes'den (na) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah bir kula iyilik dilerse, cezasını öne alarak dünyada verir. Buna karşılık Allah bir kula kötülük dilerse, günahları sebebiyle ona dünyada ceza vermez. Bütün cezasını kıyamet gününe bırakır. Mükâfaatm büyüklüğü belânın büyüklüğü oranındadır. Allah Teâîâ, bir toplumu severse onlara bela verir. Kim (kaderine) razı olursa o'nun için Allah'ın hoşnutluğu, öfke ile karşılayana da Allah'ın gazabı vardır'*. (Tirmizî rivayet etmiş ve hadîs hasendİr demiştir).[140]

Allah'ın bir kula iyilik dilemesi sebebiyle öne aldığı ceza, o kulun işlediği kötülüğün karşılığıdır. Bu ceza ya kendisine ya çoluk çocuğuna ya da mauna ânz olan bir belâ ve musîbet şeklinde olur. Günahlarının karşılığı cezalar ile dünyada karşılaşmayanlar ve günahlarını ahirete taşıyarak cehennemde azab görecek olanlar, Allah'ın kendilerine hayır dilemediği insanlardır. Zira cehennem azabı, dünyada karşılanan sıkıntılarla mukayese edilemeyecek derecede fazladır.
Kişi dünyada hangi derecede bela ve musibetlerle karşılaşır ve sabrederse, o derecede ahirette sevab ve mükâfata kavuşur.
insanlar dünyanın yeşilliği ve bol nimetleriyle başbaşa kalınca, kalpleri dünyaya meylederek gaflete dalabilmektedirler. Allah sevdiği kullarına çeşitli belâlar vererek; onların daima yaratıcılarını hatırlamalarını sağlamakta ve kadere rızalarına, kendi rızasıyla karşılık vermektedir. Nitekim Allah "İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir?" (Rahman, 60) buyurmuştur.
Her kim de kadere razı olmaz ve isyan içinde bulunursa; onun için Allah'ın azabı vardır. Böyle kimseler büyük bir pişmanlık hissedeceklerdir.
Bir hadis-i şerifte: "Kıyamet gününde belâ ve musibete uğrayanlara sabırlarının karşılığı verildiğinde; dünyâda sıkıntı çekmeyen, sağlık ve afiyet içinde bulunanlar (sabır ehlinin kazandığı sevabtan mahrum kaldıkları için, kendi yaşantılarından pişmanlık duyarlar da) 'keşke dünyada iken ciltlerimiz makaslarla kesilseydi' derler" buyurulmuştur.
Ancak, "belânın sevabı çoktur" diye belâ da aranmamalıdır. Afiyette olmak belâya tercih olunur. Fakat basa gelen belâya sabredilir.[141]

44. Enes'dcn (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bbu lalha'nra (r.a) hasta bir çocuğu vardı. Ebu Talna evinden aynldı-ğı esnada çocuk Ölmüştü. Kendisi eve dönünce; "Oğlum nasıl?" dedi. Çocuğun annesi Ümmü Süleym: "O eskisinden daha rahat" dedi ve kendisine ak-
nasebette bulundu, iş bitince kadın kocasma: "Çocuğu defnediniz" dedi. Sabahleyin Ebu Talna RasûiüÜah'a giderek olup bitenleri anlattı. RasÛIüUah: "Bu gece cinsi münasebetiniz oldu mu?" buyurdu. "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasûlüll&n "Allah'ım! Bunların gecelerini mübarek eyle" diye dua buyurdu. O geceki münâsebetten Ümmü Süleym bîr oğlan doğurdu. Ebû 7&lha bana "Çocuğu al, Rasûlütkth'a götür" dedi ve birkaç tane de hurma verdi. RasûlüUah'm (sa) huzuruna varınca "Çocuğun yanında bir şey var mı?" buyurdu. "Evet birkaç tane hurma var" dedim. Rasûlüllah hurmaları aldı, ağzında çiğnedi. Sonra da ağzından çıkarıp bebeğin ağzına koydu, damağını oğdu ve ona Abdullah adını verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[142]

Buhârî'nin diğer bir rivayetinde îbn Uyeyne'nin şöyle dediği nakledilmiştir: Ensardan biri: "Dokuz oğlan çocuğu gördüm. Hepside Kur'an ehli idi" (diyerek Rasûîüllah'ın dua ettiği ve damağım oğduğu Ebu Talha'nın somadan olan oğlu) Abdullah'tan olan çocukları kastediyordu.
Müslim'in bir rivayeti de şöyledir: "Ebu Talha'nın Ümmü Süleym'den olsa bir oğlu ölmüştü. Ümmü Süleym yakınlarına; "Ebu Talha'ya oğlunun vefat ettiğim ben söylemedikçe siz haber vermeyiniz" dedi. Ebu Talha geldi. Ümmü Süleym ona akşam yemeği hazırladı. O da yemeğini yedi, (suyunu) içti. Kadın kocası için eskisinden daha güzel süslendi. Böylece Ebu Talha onunla cinsî münasebette bulundu. Ümmü Süleym kocasının doyduğunu ve kendisiyle ilişkide bulunup işini tamamladığım görünce ona şöyle sordu: "Ey Ebu Talka bir kavim, bir ev halkına emanet olarak bir şeyler verseler, sonra da bu emanetlerini geri isteseler, ev halkının onları reddetmeye hakları var mı?" Ebu Thlha "Hayır yoktur" dedi. Bunun üzerine kadın kocasına "O halde sen de oğlunun serini (sabrederek) Allah'dan bekle" dedi.
Enes (r.a) der kî: Ebu lalha kızdı ve "Madem öyleydi de beni kirlenin-ceye kadar neden bıraktın da, oğlumun ölümünü sonradan bildirâin" dedi. Hemen kalkıp Rasûlüİlah'jn huzuruna geldi ve olup bitenleri anlattı. Rasû (s.a): "Geceniz hakkınızda hayırlı olsun" dedi. Enes (r.a) der ki: Ümmü Sülcym gebe kaldı. Rasûlüllah seferde idi. Ummü Süleym de kocasıyla beraber RasûlüUah'ın maiyetinde idi. Rasûlüllah bir seferden dönerse Medine'ye geceleyin girmezdi. Ordu Medine'ye yaklaştığında Ümmü Süleym'in doğum sancısı tuttu. Ebu Talha hanımıyla meşgul olmaya başladı. Rasûlüllah yoluna devam etti.
Enes (r.a) diyor ki: Ebu Talha, "Rabbim! Biliyorsun ki, RasûlüUah'la beraber Medine'den çıkıp yine onunla beraber gitmek isterim. Fakat bu defa gördüğüm şu durum nedeniyle geri kaldım" dedi. Bu esnada kadın kocasına: "Eskisi kadar sancım yok, yürüyelim" dedi. Enes der ki: "Biz de yürüdük. Medine'ye vardıklarında kadmm yeniden sancısı geldi ve bir oğlan çocuğu doğurdu. Annem bana "Ey Enes çocuğu sabahleyin Rasûlüllah'a götü-rünceye kadar onu hiçbir kimse emzirmesin" dedi. Sabah olunca çocuğu alıp Rasûlüllah'a götürdüm" dedi ve hadisin tamamını zikretti.
Ebu Talha'nın ölen oğlunun adı Ebu Umeyr'dir. "Ebu Umeyr " künyesi Rasûlüllah tarafından verilmiştir, ömrünün kısa olması sebebiyle Umeyr denilmiştir. Ebû Umeyr'in oynadığı bir serçesi vardı. Bu serçe daha sonra öldü. Rasûlüllah (s.a) bırgün Ümmü Süleym'in yanına vardı ve Ebu Umeyr'i sordu. Serçesi öidüğü için üzgün olduğunu duyduğunda onur.-yanına giderek "Ey Ebu Umeyr! Ne oldu Nuğayr (serçeakt?" di ve onunla şakalaştı. Ebu Umeyr, hadisin ravisi Enes'in kardeşidir. Ebu Talha. Ummü Süleym ile evlenmek istediğinde henüz muslüman olmamıştı ümmü Süleym Ebu Talha'ya muslüman olursa o zaman evlenebileceğim bildirmişti. Ebu Talha da İslâm ile şereflenerek Ummu Süleym ile evlenmişti.
Ebu Talha'nın adı Zeyd b. Sehl olup Ensar'dandır. Ebu Talha'nın Ebu Umeyr isimli oğlu hastalanmamıştı Ebu Talha Rasûlüllah (s.a) yanına gittiğinde çocuk ölmüştü Hanımı Ümmü S1, '.-ym oğlu Enes'ı çağırmış ve kardeşinin ölümünü Ebu Talha'ya haber vermemesini istemiştir. Ebu Talha'nın o gün oruçlu olduğu rivayet edilir. Ebu Talha çocuğun durumunu sorduğunda, kadın çocuğun eskisinden daha sakin olduğunu haber vermiştir. Gerçekten çocuk sıkıntıdan, hastalıktan kurtulmuş, ahirete intikal etmekle rahaı bulmuştu. Ebu Talha ise, çocufun hastalığının şifâ bulduğunu sanmıştı.
Kadın Ebu Talha'ya aksam iftar yemeğini hazırlamış, Ebu Talha da yemeğini huzur içinde yemişli. L'mrau SüJe.'ir. c akşam her zamankinden daha süslü giyinmiş kendine güzelce çeki düzer, vermiş.).
Çocuğun iyi olduğunu öğrenen Ebu Talha karnını da doyurduktan sonra kendisi için süslenmiş karısıyla şakalaşmaya başlar ve cinsi münasebette bulunur. Ümmü Süleym bilâhere çocuğun ölümünü haber verir. Sabahleyin Ebu Talha doğru Rasûlüllah'ın (s.a.v) huzuruna vararak olup bitenleri anlatır. Rasûlüllah'ın (s.a) Ebu Talha'ya, "Bu gece hanımınla cinsi münasebet yaptınız mı?" şeklinde soruşundan Ebu Talha'nın Rasûlüllah'a bıj hususta bilgi vermediği anlaşılmaktadır. Ebu Talha; "Evet cinsi münasebette bulunduk" diye cevap verince, peygamberimiz (s.a) "Allahım bunlar İçin bereketli kıl" buyurmuştur. Bu geceden Ümmü Süleym hamile kalmış ve Abdullah isminde bir erkek çocuğu olmuştur. Rasûlüllah'ın duasına mazhar olan bu çocuğun (Abdullah'ın) nesli bereketli olmuştur. İshâk, Ismâîl, Abdullah, Ya'kûb, Ömer, Kasım, Umara, İbrahim, Umeyr, Zeyd ve Muhammed isminde erkek çocukları, 4 tane de kız çocuğu olmuştur.
Nitekim Ensar'dan Ubâye b. Rûfâa, Abdullah'ın dokuz oğlunu gördüğünü, hepsinin de Kur'an okuduklarını belirtmiştir.
Diğer bir rivayette; Ümmü Süleym, kocasına emanet olarak verilen bir şeyin geri istendiğinde emaneti elinde bulunduranların geri vermemek istemelerinin doğru olmayacağını tasdik ettirdikten sonra; "O halde yanında emanet olarak bulunan oğlunu da, sahibi olan Allah aldı, sabırsızlık gösterip sevaptan mahrum olma. sabret ve karşılığını Allah'tan bekle" demiştir.
Rasûlüllah (s.a) hacca veya savaşa gittiğinde, gece Medine'ye dönmezdi. /ıra sabah veya öğle vakitlerinde dönülürse, kadın kocası için hazırlık yapar, süslenir yemeğini hazırlar, kocasını güzel bir şekilde karşılayarak onun gönlünü hoş eder.
Bir kişi geceleyin evine döndüğünde hanımını pejmürde dağınık bir halde görerek ondan tiksinebilir. Bu konular kadın İçin söz konusudur. Ancak gece döneceği Önceden haberli ise dönmesinde sakınca yoktur.
Hadiste, muslüman kadının keskin zekası ve akıllılığı bakımından güzel bir örnek sergilenmiştir. Kadının, çocuğunun ve benzerlerinin ölümüne sabırlı olması için de güzel bir misal verilmiştir. Hadiste aynca, ölüm haberinin uygun bir şekilde duyurulması, kocasının Üzüntüsünü gidermek için kadının gayret sarfetmesi ve fedakârlıkta bulunması, sahabenin Rasûlüllah*a (s.a) bağlılığı ve hemen her konuda ona başvurması ve istişare etmesi, kan-kocanın birbirlerinin üzüntüsünü gidermeye çalışması, birbirlerine karşı sevgilerinin ve yakınlıklarının devam etmesi için süslenmeleri, çocuklara Abdullah gibi güzel isimlerin konulması ve Allah için bir şey kaybeden kimseye Allah'ın ondan daha hayırlısını vermesi gibi hususlara işaret edilmektedir.[143]

45. Ebu Hüreyre'dcn (ra), RasûluİlafC'm (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Güçlü kimse, (güreşerek) rakibini yenen değildir. Asü güçlü önlendiğinde kendine hâkim olandır". (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir)[144]

Hadiste geçen "gaâab" kelimesini öfke olarak terceme ettik. Gadab, rızanın karşıtıdır. Kişinin isteğinin aksine, kendisinde veya kendisinin tasarrufunda olan ya da kendisiyle ilgili şeyler de vuku bulan bir olaya karşı takındığı tavrı ifade eder.
Kim nefsinin hoşlanmadığı şeylere karşı öfkesine hakim olur ve karşı tarafa hcş görülü davranır; affederse, yüksek dereceler elde eder ve övgüye lâyık olur. Babanın çocuğuna, edeb ve terbiye için- (şer'an caiz görülen miktarda) ceza vermesinde sakınca yoktur.
Nefisle mücâdele, düşmanla mücâdeleden daha şiddetlidir. Nitekim bir hadis-i şerifte; (Bir savaştan dönüldüğünde) "Küçük savaştan büyük

savaşa döndünüz" buyuruimuştur.[145]

46. Süleyman b. Sured'den (r.a), söyle dediği rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) ile oturuyordum. O sırada İki kişi birbirine sövüyorlardı. Bunlardan birinin yüzü kıpkırmızı olmuş, boynunun damarları şişmişti. Rasülüllah (s.a); "Ben bir kelime biliyorum ki, şu adam onu söylese duyduğu öfke kaybolur. Eğer o "Eûzü billahi min'eş-Şeytân'ir-Racîm'1 dese öfkesi geçer" buyurdu. -Bunun üzerine adama "Nebi (s.a) lanetlenmiş şeytandan Allah'a sığınmanı istiyor" diye söylediler". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[146]

Süleyman b. Sured sahâbîdir. Cahiliyye devrinde ismi "Yesâr" idi. Ra-sûiüllah (s.a) ona Süleyman ismini verdi. Huzâa kabilesindendir. Süleyman, kavmi arasında ibadet ve faziletiyle tanınmıştır.
Bir savaşta öldürülerek başı Mervan b. Hakem'e götürülmüştür. 93 yıl yaşamıştır. RasûlüHah'dan (s.a) 15 hadis rivayet etmiştir.
Bu hadis-i şerif "Ne mman şeytandan bir kötü düşünce seni dürtükler-se, Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir" (A'raf, 200) ayetine dayanmaktadır ve "Şeytan" büyükienen, haddi aşan, azan ve isyan eden anlamına gelir. "Racîm" Allah'ın rahmetinden kovulmuş demektir.
öfkelenen kimseye "Rasülüllah (sm) lanetlenmiş şeytandan Allah'a sığınmam İstiyor" denildiğinde, o kimsenin "Ben delirdim mi?" dsdiği rivayet edilir,
öfke, insanın akbnı gidermekte, şeytanın kişinin dinini v£ dünya&nı yıkmasına yardımcı olmaktadır. İnsanın öfkesini yenmesi için istiâzesi (şeytanın şerrinden Allah'a sığınması) gerekir. Hadiste Rasûlüllah'ın (s.a) her vesiîeyte insanî&n irşad ettiği anlaşılmaktadır.[147]

47. Muâz b. Enes'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebi (s.a) buyuruyor kî: "Her kim yerine getirmeye gücü yetmesine rağmen öfkesini -yenerse* Allah onu kıyamet günü bütün insanların huzurunda çağırır ve hurilerden dilediğini almakta onu sebest bırakır". (Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiş, "Bu hasen hadistir" demiştir).[148]

Muâz b. Enes Mısır'da ikâmet etmiştir. Oğlu Sehl kendisinden hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Muâz'dan oğluna intikal eden hadislerin bulunduğu sahifeyi Müsned'inde rivayet etmiştir.
Hadiste geçen bazı kelimelerin izahı:
"Gayz"; kızgınlık anında kişinin değişmesi olup, "öfke" olarak tercüme edilmiştir.
"Huri"; gözün siyahlığının simsiyah, beyazlığının da bembeyaz olmasıdır. "lyn"; gözlerin iriliği ve büyüklüğü anlamında kullanılır.
Bir hadis-i şerifte "Her kim yerine getirmeye gücü yetmesine rağmen öfkesiniyenerse, Allah onun kalbini huzur ve imanla doldurur" buyurulur-ken, bir başka hadiste İse; "Her kim öfkesini yenerse, Allah onun açığını kapatır" bu vurulmuştur.
Hz. Hüseyin'in bir kölesi vardı. Bir gün Hz. Hüseyin abdest alırken o da elindeki ibrikle su döküyordu. Köle ibriği kaldırınca, ibrik Hz. Hüseyin'in ön dişlerine değerek kırılmasına sebep oldu. Hz. Hüseyin köleye baktı. Köle: "öfkesini yenerler" dedi. Hz. Hüseyin "öfkemi yutkundum" dedi. Köle "İnsanları affederler" dedi. Hz. Hüseyin, "Seni affettim" dedi. Köle "Allah da güzei'davrananları sever" dedi. Hz. Hüseyin, "Git, Allah için hürsün" dedi. Köle, "Kölelikten kurtuluşumun hediyesi nedir?" dedi. Hz. Hüseyin "Birkılıçla, birsukabıal, evde başka şeyvar mı bilmiyorum?"dedi. Böylece Hz. Hüseyin "O (takva sahibi ola)nlar bollukta ve darlıkta A lah için harcarlar, öfke(lerin)i yutar, insanları affederler. Allah da güzel davrananları sever" (Âl-i îmran, 134) âyetini bizzat tatbik etmiştir.
Hadis öfkeyi yutmaya teşvik etmektedir. Affetmenin değeri, yerine getirilebilecek bir öfkeyi yenme nisbetinde. artar.[149]

48. Ebu Hureyre (r.a) der ki: Bir adam Nebi'ye (s.a) "Bana bir tavsiyede bulun"dedi. RasûlüUah da: "Kızma" buyurdu. Adam aynı isteği birkaç defa. tekrarladı. RasûlüUah yine "Kızma" buyurdu. (Buhâri rivayet etmiştir)[150]

Hadiste Rasûlüllah'a (s.a) "Bana bir tavsiyede bulun" diyen kimsenin Câriye b. Kudâme olduğu söylenir. Ancak Câriye'nin sahabe ya da tabii olduğu konusunda ihtilâf edilmiştir. Süfyân b. Abdullah es-Sekafi'nin de bu şekilde bir istekte bulunduğu ve Rasûlüllah'ın "Kızma" buyurduğu rivayet edilir. Yine Ibn Ömer, Abdullah b. Amr ve Ebu'd-Derdâ'mn da ayrı ayrı aynı istekte bulundukları ve Rasûlüllah'ın da aynı cevabı verdiğine dair hadisler mevcuttur. Rasûlüüah'dan (s.a) istenen tavsiye dünya ve âhiret hayrım kapsayan niteliklerdir. Nitekim bir hadiste: "Bana bir amel söyle ki (yaptığımda) beni cennete girdirsin" şeklinde müracaat olunduğunda, cennete girdiren amelin öfkelenmemek olduğu RasûlüUah tarafından bildirilmiştir. Öfke, kişinin hem dünyası hem de ahireti için zararlıdır ve tüm kötülüklerin kaynağıdır. Nitekim bir rivayette soran kişi şöyle demiştir. "RasûlüUah (öyle buyurduğunda kendi kendime düşündüm (ki): öfke serlerin hepsini (kendisinde) topluyor"[151]

49. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a) buyuruyor ki:' 'Mü'min erkek ve kadının; kendisine, çocuğuna ve malına devamlı olarak belâ (ve musibet) iner de, (böylece) günahsız olarak Allah'a kavuşur". (Tirmizî rivayet etmiş ve "hadis; hosen-sahih'dir" demiştir)[152]

Kendisine hastalık, fakirlik ve yalnızlık, ya da yabancı bir memlekette (gurbette) bulunması vb. şekilde oltaya çıkar. Çocuğu içia; ölümü, hastalığı, güzel ahlâk sahibi olmaması gibi durumlar söz konusu olabilir, Bütün bu musibetler veya bir kısmı, o mu'miain günahlaıuun tamasra silininceye kadar inmeye devam eder. Mü'mîn bağışlandıktan sonra vefat eder ve böylece ya-ratıcısının huzuruna günahsız olarak gider. Mezkur hadis, mü'minin çok çeşitli musibetlerle denendiğine ve sabredenlerin kurtulduğuna işaret stmekte-dir. Nitekim AHah Teâlâ, "Andolmn, sizi korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmek gibi şeylerle deneriz; sabredenleri müjdele" (Bakara, 155) buyurur.[153]

50. îfen Abbâs'dan (r.a) şöyîe dediği rivayet edilmiştir. Uyeyne b. Hısn Medine'ye geldi ve amc&smın oğlu Hurr b. Kays'a misafir oldu, Hurr b. Kays Hz. Ömer'in (ra) yakınlık duyduğu kimselerdendi. Kurrâ'dan (Kur'an okuyucularından) olsalar gerek yaşlı gerek genç olsun, Hz. Ömer'in sohbet ve istişarede bufcrâduğıı arkadaşları idiler. Uyeyne amcasının oğluna: "Bu emir'in yanında seıûn itibarın var, huzuruna varmam için izin İste" dedi. Hurr, (amcasının oğlu için) izifi istedi. Hz. Ömer de (na) izin verdi. Uyeyne huzura var-dîğrada: "Ey Hattâb'ın oğlu! Vallahi sen bize bol (çok) vermiyor, aramızda adaletle hükmetmiyorsun" dedi. Hz. Ömer bu sözlere çok kadı, hatta onu cezalandırmak istedi. Bunun Üzerine Hurr b. Kays "YâEmir'd-MÜ'minîn' \ittah Teâlâ nebisine (sjx) "Sen afv yolunu tut, iyiliği emret, câhillerden yüz çevir"W diye buyurdu; bu adam da câhillerdendir" dedi.
fbn Abbâs der ki: "Vallahi Hurr bu âyeti okurken, Hz. ömeronaaykı-n davranmaâı. O her zaman Allah'ın Kitah'm at ederdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[154]

Uyeyne b. Hısn Mekke'nin fethi sırasında müslüman oldu. Kuîûb'taR (Kalpleri İslâm'a ısmdınlanlardan) idi. Arapların katı davranan-lanndandı. Dinden dönmüştü. Hz. Ebubekir devrinde esir alındı. İslâm'a tekrar dönünce, Ebû Bekir de onu serbest bıraktı. Hurr b. Kays şahabıdır.
Hadiste geçen ve "kimseler" olarak tercüme ettiğimiz "Nefer" kelimesi, insanların hepsi veya erkeklerden on kişiden aşağı topluluk anlamındadır. Hurr b. Kays fakîh ve kâri idi. Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde bir danışma meclisi vardı ki, Hurr da bu meclisin üyesi idi. Meclistekiler halifeyi hata yapması halinde uyarıyorlar, unuttuğunu da hatırlatıyorlardı,
KÜhûl (olgunluk) devresi, 33 yaşından 50 yaşına kadar olan devredir. 33 yaş öncesi ise, Şebâb (gençlik) çağıdır. 50 yaş sonrası da ihtiyarlık dönemidir.
Hz. Ömer, Uyeyne'nin hak sahiplerine haklarını vermemek ve hükümlerinde adaletsizlik gibi ithamları karşısında öfkelenmiştir. Bu durum karşısında Hurr, Hz. Ömer'in öfkesini yatıştırmak ve Hz. Ömer'i müsamahaya teşvik için ona Rasfiiüllah'ı örnek almasını hatırlatmış ve: "Yâ Enıfre'l-Mü 'minin! Allah Teâlâ nebisine "Sen afv yolunu tut, iyiliği emret, câhillerden yüz çevir {A'raf, 199) buyurdu, bu adam câhillerdendiri'Ğ£m$k. Hz. Ömer bu âyetin hatıdatılmasıyla öfkesini yuttu, zira o, Kur'an'a tam bir teslimiyet içindeydi.
Rivayet edildiğine göre, hgdiste sözü edilen ayet-i kerîme inriiginse, Ra-sûlâllah (s.a) Cebrail'e, bu ayetten neyin kastedildiğini sordu. Cebrai! de bü-
şöyle dedi: "Rabbin sana, seninle akrabalık İlişkisini kesene, senin akrabalığım devam ettirmeni, sana vermeyene vermeni, sana zulmedeni affetmem emrediyor"
Hadis, ilim adamının kıymetini ortaya koymakta ve ayrıca yöneticinin kendisini hayra iletecek arkadaşlar edinmesine işaret etmektedir.[155]

51. İbn Mes'ûd'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a) buyuruyor ki: "Hiç şüphesiz ki, benden sonra adam kayırmalar ve çirkin göreceğiniz işler olacaktır". Sahabîler: "Yâ Rasûlüllah! O durumlarda ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordular. Rasûlüllah da: "Üzerinizdeki hakkı yerine getirir, kendi alacağınızı da Allah'tan istersiniz" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[156]

Hadis, herhangi bir iş için ehliyetli ve lâyık olmalarına rağmen seçilemeyen insanlarla, aynı vasıfta veya daha aşağıda bulunmakla beraber tercih edilen kimselerin çoğalacağına işaret etmektedir.
Adaleti gözetmeden adam kayırma yoluna giren yetkililerden, namazı geç kılmak ve benzeri hoş karşılanmayan eksikliklerin görülmesi tabiidir. Hadiste Hakk'ın nzâsı dışında hareket eden bu yöneticilere karşı sabırla muamele etmek, kaderin hayrına da, şerrine de rıza göstermek ve hikmet sahibi Allah'ın muradına teslim olmak, elde edilemeyen hakları ise Allah'tan istemek tavsiye edilmiştir.[157]

52. Ebu Tfahya Useyd b. Hudayr'dan (na) şöyle rivayet edilmiştir: "En-sâr'dan biri, "Yâ Rasûlüllah! Falan kimseyi âmil tayin ettiğiniz gibi beni de âmil olarak tayin ediniz" dedi. RasÛlıılah ona "Şüphesiz benden sonra adam kayırmalarla karşılaşacaksınız, fakat bunlara karşı sabrediniz ki, (kevser) havuzunun başında benimle buluşastnız" buyurdu". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[158]

Useyd, oğlunun adı Yahya olması sebebiyle "Ebu Yahya" künyesini almıştır. RasûlttİIah'ın (s.a) kendisine "Ebu îsâ" künyesini verdiği de rivayet olunur. Useyd »j. Hudayr, Mus'ab b. Umeyr'in Medine'de İslâm'ı tebliği esnasında müslüman olmuştur. Ebu Bekir Useyde İkram ve iltifatlarda bulunurdu. Useyd II. Akabe biatında bulunmuştur. Uhud ve sonraki savaşlara katılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'i güzel okuyanlardandı. Peygamberimiz (sa) "Useyd b. Hudayr, ne iyi adamdır" büyümüştür. Useyd, Rasûlüllah'dan (s.a) 18 hadis rivayet etmiş ve hicretin 20. yılında vefat etmiştir.
Ensar'dan "Ya Rasûlüllah! Falan kimseyi âmil tayin ettiğiniz gibi beni de âmil olarak tayin ediniz" diyen kişi Useyd b. Hudayr'dır. Suyûtî Useyd'in kendim gizlediğini belirtmektedir. RasÛlttIIah'dan tayin isteğinde bulunurken '/û/on "dan kastedilen kimsenin isminin açıkça belirtilmiş olması muhtemeldir.
Hakkı olan bir şeyin başkasına verilmesi karşısında sabretmenin mükâfatı Rasûlüllah ile kevser havuzunda buluşmaktır.
Rasûlüllah'ın (sa) mucizesidir ki; gerçekten de sonraları devlet adamları, tayinlerde ve atıyyelerde hakkı ve. adaleti gözetmemişlerdir. Bir göreve tayin olmaya talip olunmamahdjr. Talep eden o göreve liyakatli olduğunda ve bir başkası da bu işe ehil bulunmadığında bunun bir sakıncası yoktur.[159]

53. Ebu İbrahim Abdullah b. Ebî Evfâ'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlüllah (s.a) düşmanla karşılaştığında, savaş günlerinden birinde güneş zevale dönünceye kadar beklemişti. Sonra askerlerin arasında ayağa kalkarak: "Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz. Allah 'dan afiyet dileyiniz. Düşmanla karşılaşınca da sabrediniz ve biliniz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır" buyurdu. Sonra Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu: "Ey Kitab'ı (Kur'an'ı) indiren, bulutları yürüten ve (düşman) ordularını dağıtan Allahıml Şu düşmanları perişan eyle ve onlara karşı bizi muzaffer kıl". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmiştir).[160]

Hadisin râvisi Abdullah, Rıdvan biatmda bulunmuş, Hayber ve sonraki savaşlara katılmıştır. RasûlüIIah'ın (s.a) vefatından sonra Kûfe'ye giderek orada ikâmet etmiştir. Kûfe'de en son vefat eden sahabîdir.
Abdullah'a çekirge hakkında sorulduğunda, şöyle demiştir: "Rasûlüllah ile altı savaşa katıldım. (Bu savaşlarda) çekirge yerdik". Abdullah Rasû-lüllah'dan (s.a) 95 hadis rivayet etmiş ve hicretin 86. yılında vefat etmiştir.
Rasûlüllah <s.a) bizzat 27 savaşa katılmış ve bunlardan 9'unda da bizzat savaşmıştır. O askerî sahada da erişilmez bir dehâ İdî.
Rasûlüllah (s.a) savaşı öğle sıcağında yapmazdı. Hava serinleyinceye kadar beklerdi. Böylece savaş malzemesini taşıyan ve kullanan asker güçlük çekmezdi. RasûlüIIah'ın savaşlarında nusret rüzgârı eser ve peygamberimiz de muzaffer olurdu. "RasûlüIIah'ın savaşı geciktirmesinin hikmeti bu rüzgârı beklemesîdir" şeklinde de bir yorum yapılmıştır. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Rasûlüllah (sm) güneş kaybolup, nusret (yardım) rüzgârı esinceye kadar beklerdi" buyurulmuştur.
Rasûîüllab (s.a) "Ey.insanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz" buyurmuşlardır. Bir başka rivayette "Siz onların boyunlarım vuracaksınız, onlar da sizin boyunlarınızı vuracaklar" ziyadesi vardır. Zira İnsan işin sonunun nereye varacağını bilemez. Nitekim "Bana göre sıhhat üzere olup şükretmem, musîbete uğrayıp sabretmemden daha sevimlidir" buyurulmuştur.
Düşmanla ka ulaşmayı arzulamak kibirlenme çeşitlerinden bir çeşittir. Kişinin kendisini kuvvetli sanarak gevşek davranmasına sebep olur. Ayrıca bu düşmanın gücünü kuvvetini önemsememektir. Bu sebeplerle düşmanla karşılaşmayı istemek uygun görülmemiştir. Ancak daima hazırlıklı olmak ve savaşın kaçınılmaz olduğunda azimli bulunmak gerekir.
Düşmanın müslümanlara üstün gelmesinden korkulduğundan RasûlüIIah'ın (s.a) böyle buyurduğu da söylenir. Zira bir hadiste "Sizler nasıl yardım görüyorsanız, onlar (düşmanlar) dayardım olunurlar" buyurulmuşturv Bu bakımdan Cihad'da sabretmek çok önemlidir.
Düşmanla karşılaşıldığında sabırla karşı koymak, onlarla savaşmaktan korkmamak gerekir. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir. Allah, ordusuna mutlak zaferi va'd etmiştir: "Ve üstün gelecek olanlar mutlaka bizim ordumuzdur" (Saffat, 173)
"Biliniz ki, cennet kılıçların gölgesi altındadır"duyurulmuştur. Çünkü kılıç yakın çarpışma âletidir. Böylece lüzumu halinde düşmana yakın olmanın, savaşta sabırlı ve gayretli bulunmanın gereği vurgulanmıştır.
Mezkur hadisin bir benzeri de şu hadis-i şeriftir: "Cennet annelerin ayaklan altındadır"; yani kim annesine iyilik eder ve haklarına riayet ederse cennete girer.
Hadisin devamında peygamberimiz (s.a) yardım dileyerek, "Ey Kitâb'ı indiren, bulutları yürüten ve düşman ordularım dağıtan Al/ahım! Şu düşmanları perişan el ve onlara karşı bizi muzaffer kıl" buyurmuştur. Rasûlüllah dua da edebi göstermek için, söze Allah'a övgüyle başlamıştır, "Kitab" İle Kur'an-ı Kerîm veya diğer ilâhî kitaplar (Tevrat, İncil, Zebur) kastedilmiştir.
Hendek savaşında bütün İslâm düşmanları bir araya gelmiş ve Rasû-lüllah'a karşı savaşmışlardır. Bu sebeple bu savaşa "Ahzâb" da denilmiştir. "Ahzâb"; partiler, gruplar, taraftarlar demektir. Hendek savaşında düşmanların sayısı oldukça fazlaydı. İlâhî kudret üe müslümanlar galip gelmişti. Peygamberimiz bu duasında Hendek savaşındaki düşmanların bozgununa işaret etmektedir.
Mezkur hadis aynca zorlu anlarda duaya teşvik etmektedir. Zira bir hadiste "LÛ havle veta kuvvete İlla bittah 99 hastalığa şifâdır. Bu hastalıklardan en hafifi ise kaderdir" buyurulmaktadır.[161]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SIDK/DOĞRULUK

Bu konu ile ilgili ayetler

"Ey İman edenler! Allah'tan korkun, bir de sâdık olanlarla beraber ohın". (Tevbe, 119)
"...sâdık erkekler ve sâdık kadınlar..." (Ahzab, 35)
"... Bunun için onlar, iş ciddüeşince derhâl Allah'a (yedikleri sözde) sadâkat gösterselerdi, kendileri için elbet hayırlı olurdu". (Muhamtned, 21)[162]

Konu ile ilgili hadisler

54. İbn Mes'ûd'dan (na) Nebi'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
"Doğruluk fsıdfc) iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. İnsan doğru söyleye söyleye sofunda Allah katında doğru olarak yazılır. Yalancılık fenalığa, fenalık da cehenneme götürür. însan yalan söyleye söyleye sonunda Allah katında yalana olarak yazılır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[163]

"iyilik" diye terceme ettiğimiz "birr", bütün hayırlı amellere verilen bir İsimdir. "Cennet" anlamına geldiğini de söyleyenler olmuştur. Salih amelleri ve cenneti kapsaması da uygundur. "İnsan" diye tercümesini verdiğimiz "racul" kelimesi erkek anlamındadır. Ancak burada kadın cinsini de içermektedir. Zira doğru söylemekle onlar da yükümlüdür.
însan doğru söylemeyi tekrar ede ede, artık doğruluk onun bir vasfı ve ahlâkı olur.
Kötülüklerin her biri bir diğerine bağlantılıdır. Bir kötülüğe bulaşan kimse, diğerine de ister İstemez sürüklenir. Bütün bunlar cehennem için sebep teşkil ederler.
Allah katında doğru ve yalancı olarak yazılmaya gelince, bu; "doğruluktan ayrılmayan kimsenin doğruluğuna Allah katında da Hükmedilir, Sıd-dîk, doğru (emin, güvenilir) sıfatına lâyık görülür ve böylece doğruların sevabını da elde eder" anlamındadır. Aynı şekilde yalancılar da yalancılık vasfına ve cezasına çarptırılırlar.
Melekler tarafından yazılan iyilikler ve kötülükler ne kadar tekrar edilirse, iyiliğin ya da kötülüğün sahibi de, o derecede melekler arasında şöhret bulur. Allah katında yazılma bu şekilde de yorumlanabilir. Veya Alhh doğrular İçin insanların kalplerine muhabbet, yalancılar için de buğz ve kin ilkâ eder. insanlar doğrulan kalpleriyle sever, dilleriyle överler, yalancılara ise kalpleriyle buğzedsrler, onları dilleriyle kınarlar.
Ezelde her şey yazılıp tesbit edilmiştir. Allah için sonradan bir şey yazması düşünülemez. Nitekim Cenab-ı Allah doğruluğa teşvik ederek "Ey inananlar! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun" (Tevbe, 119) buyurmuştur.[164]

55. Ebu Muhammed el-Hasen b. Ali b, Ebî Tâlib (r.a) demiştir ki, Rasû-lüUah'dan (s.a) şu sözleri ezberledim: "Sana şüphe vereni bırak, şüpheli oİ-mayana bağlan. Hiç şüphesiz cioğru söz; güven ve sükûnet, yalan İse şüphedir". (Tinnizî rivayet etmiş ve "Hadis, sahih'dir" demiştir).[165]

"Ebu Muhammed" künyesini ve "Hasan" ismini RasûlüUah (s.a) vermiştir. Babası Ali b. Ebî Talib (r.a), annesi Fâtımat'uz-Zehrâ'dır. Câhiliyye döneminde "Hasan" ve "Hüseyin" adlan bilinmiyordu. RasûlüUah (&&.) bu isimleri ilk defa torunlarına vermiştir.
Hz. Hasan hicretin 3. yılında ramazan ayının ortasında doğmuştur. Ye-zid b. Muaviye'nin teşvikiyle hanırru tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Medine'de Bakî mezarlığında medfundur, Hz. Hasan daha fazla müsluman kanı dökülmemesi için hilâfeti terkederek Muaviye'nin tahta geçmesine müsaade etmiştir.
Hz. Hasan, dedesi Rasûlülîah'dan (s.a) 13 hadis rivayet etmiştir.
Mezkur hadis şüpheli şeyleri terketmeyi emretmektedir. Şüpheli şeylerden sakınmak menduptur. Bu nedenle nefsin haram veya helâl olduğuna şüphe ettiği şey îerkedilmelidir. Zira mü'mimn nefsi helâle meyleder, onda huzur bulur, haramdan nefret eder.
Bir hadis-i şerifte RasûlüUah (s.a) bir adama: "Sana şüphe vereni bırak, şüpheli olmayana bak" buyurdu. Adam: "Bunu (şüpheliyi şüpheli olmayandan ayırt etmeyi) nasıl bileceğim?" dedi. RasûlüUah (sa): "Bir şey yapmak İstediğinde, elini göğsüne koy. Zira kalp haramdan titrer, rahatsız olur, helâlden huzur bulur. Vera' sahibi müsluman, küçük günahları büyür korkusuyla terkeder" buyurdu. Diğer bir rivayette ise: "Vera' sahibi kimdir" denildi. RasûlüUah (sa): "Şüpheli şeyde dur(up yapmay)andır"buyurdu. Nitekim bir hadiste de: "Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzım temize çıkarır" buyurulmustur.[166]

56. Ebu Süfyân Sahr b. Harb'den (r.a) Hîrakl kıssasıyla ilgili uzun bir hadisin bir bölümünde şöyle rivayet edilmiştir: Hirakl RasÛlüllah'ı (s.a) kastederek "O size neyi emrediyor?" dedi. Ebu Süfyân der ki; "Ben de: "Sadece Allah'a kulluk ediniz, O'na hiçbir şeyi ortak etmeyiniz. Atalarınızın söylediklerini terkediniz" buyuruyor ve "Bize namaz kılmayı, doğruluğu, haramdan kaçınmayı ve yakınlara sılayı emrediyor" dedim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[167]

Ebu Süfyân, Ebrehe'nin filleri ve ordusuyla Beytullah'a (Kâ'be'ye) saldırmasından 10 yıl önce doğmuştur, önceleri, kalpleri islâm'a ısındmlanlar-dandi, daha sonra tslâm'a bağlılığı arttı.
Ebu Süfyân Huneyn savaşına katıldı. Rasûlüllah ganimet taksiminde ona 100 deve ile başka hediyeler verdi. O zaman Ebu Süfyân: "Vallahi (Yâ Rasûlüllah!) Sen cömertsin. Anam babam sana feda olsun. Sana karşı savaştım. O zaman sen ne güzel savaşçı idin. Seninle sulh yaptım. Sen ne güzel barışçısın. Allah sana hayırlarla muamele etsin" dedi.
Ebu Süfyân TâİF savaşında bir gözünü, Yermûk savaşında da diğer gözünü kaybetti.
Mezkur hadiste sözü geçen Hirakl, Rasûlüllah'ı (s.a) tanımak için "O size neyi emrediyor" diye sormuştur. Bu sorudan, Hz. Peygamber'in kavmine İlâhî emirleri tebliğ ederek dinî yükümlülükler getirdiğinin, o zamanın insanı ve özellikle de hristiyanlar tarafından bilindiği anlaşılmaktadır.
Ebu Süfyân, RasÛlüllah'ın "Sadece Allah'a kulluk ediniz" emrini belirtmekle kalmamış, "Ona hiçbir şeyi ortak koşmayınız" emrini de Have etmiştir.
Bu, İslâm'da tevhid inanana verilen önemi ortaya koymaktadır. Ebu Süf-yan'ın inanışına ters düşen tevhid inancı onda öyle yer etmiş ki; bu hususu pekiştirerek söylemiştir. Aynca, hristiyan olan Hirakl'in teslis itikadından dolayı şirk ite içice olduğunu bildiğinden; İslâm'ın tevhid inancı üzerinde durarak onun İslâm'ın karşısında yer almasına gayret etmiştir.
Hadiste geçen "namaz kılmayı ve doğruluğu " diye terceme ettiğimiz "sa-tât ve sıdk"w yerine "namaz kılmayı ve zekat vermeyi" ifadesininin yani; "salât ve zekât (sadaka)" olmasının daha uygun olduğu görüşünde olanlar vardır. Bazı rivayetler de böyle bir değerlendirmeye yol açmaktadır.
Ebu Süfyân İle Hirakl arasındaki bu konuşma Ebu Süfyân müslüman olmadan önce olmuş ve Ebu Süfyân, bu hadiseyi müslüman olduktan sonra anlatmıştır. Aksi halde müşrikin rivayeti kabul edilmez.
Hadis, RasÛlüllah'ın (s.a) doğruluğa (sıdk'a) verdiği ehemmiyeti ve onun doğruluğu ile şöhret bulduğunu; düşmanlarının bile bu hususu itiraf ettiğinin en güzel delilidir.
Hadiste, İslâm'ın esasının Allah'ın birliği İle O'na şirk koşmamak olduğuna, özellikle de dinî konularda körü körüne taklitçilikten uzak durulması gerektiğine temas edilmiştir.[168]

57. Bedir harbine katılan, Ebu Sabit, Ebu Said ve Ebu'l-Velid ktinyele riyle anılan Sehi b. Huneyfden (r.a) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Her kim samimiyetle Allah'tan şehîd olmayı dilerse, -yatağında ölse bile- Allah onu şehîdler derecesine çıkarır". (Müslim rivayet etmiştir).[169]

Ebu Said, Ebu Sa'd, Ebu'1-Veüd ve Ebu Abdullah künyeleriyle de anılan Ebu Sabit Seht b. Huncyf, Bedir ve diğer savaşlara da katılmıştır. Hz. Ali döneminde valilik yapmıştır. Kûfe'de hicretin 38. yılında vefat etmiştir. Sehl, 40 hadis rivayet etmişir.
Allah Teâlâ, samimi olarak şehîd olmak arzusunu taşıyanı, bu niyyeti-nin sadâkatinden dolayı yatağında bile ölse şehîdler mertebesine yükseltir. Nitekim Rasûlüllah (s.a) bir savaş yolculuğunda: "Medine'de kalıp, özürlerinden dolayı savaşa katılamayan öyle insanlar vardır ki; gittiğiniz her yerde ve aştığınız her derede sizinle beraberdirler (sizin sevaplarınız gibi sevap alırlar)" buyurmuşlardır.
Kalbin samimiyeti, ihtiyaç duyulan şeylerin eîde edilmesine sebep olur. Bir iyilik yapmak arzusunda olan, arzusunu gerçekleştinnese de o iyiliğin karşılığı sevab elde eder. Hadis, şehîd olmayı arzulamanın müstehab olduğuna ve şehîdlik arzusunda ihlash olmaya işaret etmektedir.[170]

58. Ebu Hüreyre'den (r.e), RasulüUah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Peygamberlerden bîri bir gazveye çıku vs kavmine şöyle dedi: "İçinizden yeni evli olup da henüz gerdeğe girmeyenler, ev yapıp da çatısını yapmamış olanlar, gebe koyun ve develer satın alıp da yavrulamalarını bekleysn kimseler, benim arkamdan gelmesinler".
Sefere çıktı. İkindi vakti ya da bu vakte yakın bir zamanda (savaş edeceği) şehre yaklaştı. Güneşe: "Sen de me'mûrsun, ben de me'mûrum*' dedi. Arkasından "Allahım, güneşin batmasını ertele" dedi. Allah onlara zafer nasib edinceye kadar, güneşin batması ertelendi. Sonra ele geçen ganimeti topladı. O ganimeti yakmak için gökten ateş indi. Ancak ganimeti yakmadı. Bunun üzerine o peygamber: "İçinizde ganimete karşı hıyanet edenler var; her kabileden bir adam bana biat etsin" dedi. Biat esnasında bir adamın eli peygamberin eline yapıştı. Nebî: "Hıyanetiyapan sizin (kabileniz) içindedir. Bu sebeple kabilede bulunan herkes bana biat etsin" dedi. Kabile mensuplarından iki veya üç kişinin elleri onun eline yapıştı. Onlara: "Hıyanet sizdedir" dedi. Bunun üzerine inek başı gibi alımdan bir baş getirdiler. Peygamber, bu başı ganimet mallan arasına koydu. Ateş de derhal geldi ve onları yaktı. Bizden evvel hiç kimseye ganimetler helâl değildi. Sonra Allah bizim zayıflık ve

acizliğimizi görünce bize ganimetleri heîâl kıldı". {Buhârî ve MüsÎm rivayet etmişlerdir).[171]

Hadiste geçen peygamberin, Yûşâ b. Nûn olduğu söylenir.
"... Allah onlara zafer nasib edinceye kadar güneşin batması ertelendi" buyurularak, o peygamberin mucizesine işaret edilmiştir. Rasulüîlah (s.a) için de; İsrâ ve Hendek vak'alannda güneş hapsedilmiştir. Güneş hapsedildiğinde yoluna geri dönüp-dönmediği veya olduğu yerde kahp-kalmadsği ya da hareket halinde iken hızının kesiüp-kesİlmediğj gibi konularda ihtilaf edilmiştir.
Yeni evlenip henüz gerdeğe girmemiş, ev yapıp henüz çatısını çatmamış ve gebe koyun ve deve satın ahp henü? yavrulamalarını bekleyen kimselerin akıllan hep bunlara takılı olacağından cihâda ve şehîd olmaya arzulu olmayabilirler.
Hz. Peygamber, cihâda tam olarak sarılmaya enge! olacak şeylere dikkat çekerek askeri dehasını ortaya koymuştur. öy!e ki bu engeller, bu durumdaki kişilere cihâdı kötü bile gösterebilir.
Geçmiş milletlerde; ateşin gelerek tanimeti yakması, o ganimetin kabulüne ve ganimete hıyanet edilmediğine delil sayılırdı. İslâm dininde ise ganimetler mubah kılınmıştır. Ganimetin helâl kılınması, Rasûlüllah'ı (s.a) diğer peygamberlerden ayıran özelliklerdendir.Bu hadiste "Ganimetler bana helal kılındı. Benden önce kimseye helal kılınmamıştı" buyurulmuştur. Hadiste zikredilen peygamber, her kabîleden bir adamın kendisine biat etmesini istemiştir. Ordusunun sayısının 70 bin olduğu rivayet edilir. Herbİ-rinin ayn ayn biat etmesi zaman alacağı ve zor olabileceği için bu yolu tercih etmiştir. O zaman ganimet malına hıyanet etmenin alâmeti, hıyanet edenin elinin yapışmasıydı.[172]

59. Ebu Hâlid Hakîmb. Hizâm'dan rivayet edildiğine göre RasûlüUâh'-ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, ahş-veriş sözleşmesini bozabilirler. Eğer doğru konuşup (varsa ayıplan söyleyerek ve her şeyi) açıklarlarsa, alış verişlerinde bereket olur. Eğer gizlerler ve yalan söylerlerse alışverişlerinin bereketi gidebilir". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir)[173]

Ebu Hâlid Hakîm, Mekke'nin fethinde müslüman olmuştur. Cahiliy-ye ve İslâm dönemlerinde de kavminin ileri gelenlerindendi. önceleri mü-ellefe-i.Kulûb (kalpleri İslâm'a ısındınlanlar)dandı. RasÛlüllah (s.a) Hu-neyn muharebesinde ona yüz deve verdi. Sonra İslâm'a bağlılığı ve İslâmî yaşantısı arttı. Dar'un-Nedve onun idi, Muaviye'ye ytizbin dirheme sattı ve parasını tasadduk etti. Son zamanlarında gözleri görmez oldu. 120 sene yaşadı, ömrünün ilk yarısı câhiliyye döneminde, ikinci yansı da İslâm döneminde geçti. Hicrî 54. veya 58. yılda vefat etti. Rasûlüllah'dan (s.a) 40 hadis rivayet etmiştir. Satıcı malının ayıbını gizlemeyip, doğruyu söylerse, bu davranışından dolayı malında ve kazancında bereket hâsıl olur. Aynı şekilde kul, Rabbine karşı mu&melesinde doğru olup, gösterişten uzak olarak din! vecibelerini yerine getirirse, berekete nail olur, mükâfat ve sevap kazanır.Kişi yalan söylemekle belki zahiren bir şeyler kazanabilir. Ancak o kazandığının bereketi olmaz. Üstelik yalan ve aldatmanın cezasını da çekmekten kurtulamaz. Bir hadis-i şerifte: "Eğer alıcı ve satıcı doğru söylerler ve ayıplan açıklarlarsa altş-verişlerinde bereket otur. Eğer yalan konuşurlar ve ayıplan gizlerlerse belki bir miktar kazanç elde ederler ama o alış verişlerinin bereketini giderirler. Yalan yere yemi matı artırır, (fakat) ka-zprt in bereketini giderir" buyurulmuştur.[174]

BEŞİNCİ BÖLÜM

MURAKABE

Konu üe ilgili ayetler

"... Ki O, (namazda) kıyam ettiğin vakit seni ve secde edenler içinde dolaşmanı (dâima) görendir". (Şuarâ, 218^219)
"... Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir". (Hadid, 4)
"Şüphe yok ki ne yerde, ne gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz". (Âl-Î lmrân, 5)
"Çünkü Rabbin şüphesiz ki rasâd yerindedir (her an nigâhbandır, gö-zetleyicidir)". (Fecr, 14)
"(Allah) gözlerin hâin bakışını, göğüslerin gizleyeceği her şeyi bilir" (Mü'min, 19)[175]

Konu ile ilgili hadisler

60. Ömer b. el-Hattâb'm (na) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Birgün, Rasûlüllah'ın (s.a) yanında otururken bir ara yanımıza elbisesi bembeyaz, saçtan simsiyah bir adam geldi. Üzerinde yolculuk izleri görülmüyordu. (Bununla beiaber) onu aramızdan tanıyanımız da yoktu. Sonra KasûluUah'ın yanına (varıp) oturdu. İki dizini Rasûlüllah'ın iki dizine dayadı. Ellerini uyluklarına koydu ve "Yâ Muhammedi Bana İslâm'ın ne olduğunu anlat" dedi. Rasûlüllah da onu şu cevabı verdi: "İslâm; Allah'-dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, ramazan ayında oruç tutman ve imkân bulduğunda (Kabe'yi) haccetmendir". Bunun üzerine adam RasûlüUah'a, "Doğru söyledin" dedi. Ömer der ki: "RasûlüUah'a önce soru sorun sonra da onu tasdik etmesine hayret ettik". Sonra "Bana iman'dan haber ver" dedi. Rasûlüllah (s.a) "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahi-ret gününe inanman ve bir de kaderin hayır ve senine inanmandır" buyurdu. O yine: "Bana ihsân'dan haber ver' dedi. Rasûlüllah (s.a) "İhsan, Allah'a, onu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Sen O'nu görmemekte isen de, O seni görür" diye cevap verdi. Bu defa: "Bana kıyametin vaktinden haber ver" dedi. Rasûlüllah (s.a) "Bu konuda sorulan, sorandan daha fazla bilgili değildir" dedi. O: "öyle ise kıyametin alâmetlerinden haber ver" dedi. Rasûlüllah (s.a) "Câriye'nin kendi hanımefendisini doğurması ile yalın ayak, çini çıplak koyun gjiden yoksulların yüksek binalar yapmakta birbir~ leri ile yarıştıklarım görmendir" buyurdu. Burada adam çekip gitti. Bir müddet (hayrette) kaldım, Sonra Rasûlüllah (sa) "Ey Ömer! Soranın kim olduğunu biliyor musun?" buyurdu. Ben "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedim. Rasûlüllah (s.a) "O Cebrail idi Size dininizi öğretmeye gelmişti" buyurdu (Müslim rivayet etmiştir).[176]

Hadiste "... elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam geldi Üzerinde yolculuk izleri görülmüyordu. Onu aramızda tanıyanımız da yoktu" bu-yurularak, onun melek olduğu vurgulanıyor. Zira yolcu olsa elbisesinde toz toprak gibi izler bulunur. Şehirli olsa kendisini tanıyan olur. Bununla güzel giyime önem verilmesine işaret edilmiştir. Zahirî edebin güzelliği, dahilî edebin güzelliğini yansıtır. Bu sebeple cuma ve bayram günlerinde güzel elbiselerin giyilmesi sünnettir.
Bazıları, "Meleğin İzin istemesine gerek yoktur" demişlerse de bir rivayette Cebrail "Allah'ın selamı üzerine olsun, ey Muhammedi" demi;, Rasûlüllah da selâmı almış ve Cebrail yakın olmak için izin İstemiştir. Bu izin istemenin kendisini halktan gizlemesi için yaptığı da söylenir.
Mezkur hadiste Cebrail ile RasûlüUah*ın (s.a) soru-cevap tarzındaki muhaveresi, Rasûlüllah'ın eğitim ve öğretimİndeki metodlanndan birisidir. Cebrail'in Rasûlüllah'ın huzuruna oturuşu, ilim meclisindeki saygı ve edebi vurgulamaktadır.
Cenab-ı Allah'ın "Peygamberin çağırmasını, aranızda herhangi birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın. [177]

61, Ebu Zerr Cündüb b. Cünâde ve Ebu Abdurrahmân Muâz b. Ce-bel'den (r,a) rivayet edildiğine göre Rasûlüîlah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Nerede olursan ol, Allah'tan kork. İstediğin bir günahın peşinden, onu silecek bir iyilik yap ve İnsanlara karşı güzel ahlaklı ol". (Tirmizî rivayet etmiş ve Hadis; basendir demiştir)[178]

Ebu Zerr el-Gifârî. ilk müslümanlar arasında dördüncü veya beşinci sırada yer almaktadır. İnsanların en doğru konuşsnlanndandı. Rasûlüllah (s.a) bazı hadîslerinde Ebu Zerr'i övmüştür. Ebu Zerr 281 hadis rivayet etmiştir. Hicri 31 yılında vefat etmiştir.
Muaz b. Cebel, 18 yaşında müslüman olmuş, Akabe biatında bulunmuş. Bedir ve diğer savaşlarda Rasûlüllah'in (s.a) yanından ayrılmamıştır. Muaz'dan 157 hadis rivayet edilmiştir. Rasûlüllah (s.a) "Ümmearr-in helâli ve haramı en iyi bileni Muaz b. Cebel'dir" buyurmuştur. Hicri lî. yılmda vefat etmiştir.
Hadis Allah'tan sakınmayı, O'nun öfkesinden korkmayı; yani takva sahibi olmayı emretmektedir. "Takva" Allah'ın emirlerini yapmak, yalaklarından kaçınmaktır. Bİr hadiste Rasûlüllah (s.a) Ebu Zerr'e "Gizli ve açık tüm işlerinde Allah'tan sakınmanı sana tavsiye ederim" buyurmuştur.

İyilikler kötülükleri giderir. Kötülüklerin giderilmesi konusunda şu görüşler vardır:
a) Kötülükler yazıcı meleklerin kitablanndan silinir.
b) Kişi o kötülüklerden hesaba çekilmez.
c) İyiliklerin giderdiği kötülükler, küçük günahları içermektedir. Büyük günahların giderilmesi ise, ancak bütün şartlan haiz bir tevbe ile olur. Kul hakkı ile ilgili günahlar ise o hakkın iadesi, helalleşmek, (bunlar mümkün olmadığında) hak sahibi adına istiğfar etmekle giderilir.
Hadiste güzel ahlâklı olmak emredilmiştir. Tatlı dil, güler yüz, kötülükten uzaklaşmak, iyilik yapmak ve kendi nefsinin hoşuna gidecek şekillerde diğer insanlara muamelede bulunmak, güzel ahlâkın görûntülerindendir
buyurmasına rağmen, Ceb-nü Peygamberimize "Yâ Muhammed" diye hitâb etmiştir. Melekler bu âyetin emrine dahil olmayabilirler.
Hadiste kıyamet alâmetlerinden bahsedilmiştir. Bazı alâmetler de şunlardır. Hz. İsa'nın nüzulü (yere inmesi), Deccâl'in ortaya çıkması, güneşin batıdan doğması, işin ehHne verilmemesi ve ana-babaya saygısız olunması.
"İslâm, iman ve ihsan nedir?" sorularını Rasûlüllah (s.a) tarif «imce, Cebrail'in "Doğru söyledin" demesine sahabîler hayret etmiştir. Zira soru, soranın bilmediğine, onu doğrulamak ise onun bildiğine delâlet eder. Îîahî Kitaplar yüz dört tanedir. Bunların 100'ü (50'si Şît'e, 30'u İdris'e, iö'ü Adem'e, 10'u İbrahim'e) sahife olarak verilmiştir. Diğer dört tanesi de Ifev^at, îs-dl, Zebur ve Kur'an'dır.
Peygamberlerin sayısı, Ahmed b. HanbeFin Müsned'inde Ebû Zer» dsn nakiediien bir rivayette 1.24 bin olarak belirtilmiştir.
"Yevm'ui-Ahir"; son gün, kıyamet günüdür. "Ahir"; yani "son" denilmesi, o günün gecesinin olmayışındandır. Zira o. dünya haysünm kon günüdür.
Cebrail kıyametin vaktini sorduğunda Rasûlüllah, "Bu konuda sorulan sorandan daha fazla bilgili değildir" buyurmuştur. Müftü sorulanı bilmediğinde "bilmiyorum" demesi, araştınp-öğrenerek, daha sonra cevap vermesi gerekir. Hadis, insanm daima kendisini Allah'ın gözettiğini ve her hâline muttali olduğunu bilerek hareket etmesi ile Allah'ın huzuiunda mes'ul olacağım hissederek amelini güzelleştirmesi gerektiği mesajını vermektedir.
Kıyamet alâmetlerinden olarak zikredilen "Cânye'nin kendi hanımefendisini doğurması" ifadesi başka rivayetlerde "kendi kendisini doğurması" şeklindedir. Bunun; savaşların çoğalacağı, cariyenin efendisine kız ve oğlan çocuğu doğuracağı, bu çocuğun babam gibi annesine efendi olacağı veya kadının bilmeyerek köle elan annelini satm alarak ona köle muamelesi yapacağı şeklinde yorumlan yapılmıştır.
Cebrail istediği suretle gözükebilir. Çoğunlukla; sahabîlerden Dıhye şeklinde görünürdü. Rasûlüliah onu iki defa sûret-t asliyyesi İle görmüştür. Rasûlüllah (s,a) "O Cebrail idi. Size dininizi öğretmeye gelmişti" buyurmakla dinin, islâm, iman ve ihsan'dan oluştuğunun belirtilmesi, "Allah katında din, islâm'dır." (Âl-i İmran, 19) ayeiiyle İslâm'ın "din" olarak isimlendirilmesi çelişki ifade etmez.[179]

62. İbn Abbâs'dan (r.a) rivayet edilmiştir: Bir gün RasûluUah'm bindiği hayvanın terkisinde (arkasında) idim. Bana şöyle dedi: "Ey delikanh! Sana birkaç cümle öğreteceğim; Allah'ın emirlerini gözet ki Allah da seni korusun. Allah'ı hatırından çıkarma ki O'nu önünde bulasın, istediğinde Allah'tan iste (yardım isteyecek olursan Allah'dan iste). Bilesin ki bütün insanlar sana faydaü olmak için bir araya gelseler, Allah'ın sana takdir etti» şeyden başka bir hususta sana faydalı olamazlar.Eger sana karsı bir zarar ıcın hepsi toplamalar, Allah'ın sana yazdığından başka hiçbir zarar veremezler. Kalemler kaldırılmış, sahifelerin mürekkebi kurumuştur". (Tirmizı rivayet etmiş ve Hadis; hasendir demiştir).[180]

Tirmizî'den başkasının rivayetinde ise şöyle buyurulmuştur: "Delikanlı, Allah'ın hukukunu gözet ki O'nu karşısında bulasın. Geniş zamanlar. da Allah 'i bil ki O da sıkıntılı anlarında seni tanısın. Bilesin ki, senden uzaklaşan, sana isabet edecek değildir. Bilmelisin ki, yardım, sabırla beraberdir. Tasanın peşinde ferahlık, güçlüğün ardında da kolaylık vardır".
Binilen hayvanm gücü yetiyorsa ikinci bir kimsenin de geriye binmesi caizdir. Nitekim İbn Abbas, Rasûlüllah'ın (s.a) bindiği hayvanm terkisine bindiğini rivayet etmektedir. Peygamberimizin bindiği hayvanm terkisine ayn ayn zamanlarda aldığı insanların sayısı 40'ın üzerindedir.
RasûlüUah tbn Abbas'a, "Ey ğulöm" diye hitab etmiştir. "Delikanlı" olarak terecine ettiğimiz "ğulâm" çocuğun sütten kesilip, buluğ çağına kadar geçirdiği döneme verilen isimdir. Nitekim îbn Abbas da o zaman on yaşındaydı.
Rasfllüllah (s.a) muhatabın öğrenmeye şevkini artırmak, onu algılamaya hazır hâle getirmek ve dikkatini toplamak için "Ey delikanlı! Sana birkaç cümle öğreteceğim" diye söze başlamıştır.
Allah'ın hukuku, ondan sakınmak, nehiylerinden ve razı olmadığı şeylerden kaçınmak İle gözetilmiş olur. Allah, kendi hukukunu gözeten kimseyi, çoluk çocuğunu, dünyasını ve anketini korur, özellikle ölüm anında imanını muhafaza eder. Zira karşılık, amelin cinsine göredir.
Ebu'l-Hasen eş-Şâzeli; "Nefsimin bana fayda vermesinden ümit kestim. Başkasının bana fayda vermesinden nasıl ümitli olurum?" demiştir, tnsan, başkasından bir şey beklememelidir. Her şeyi Allah'tan istemelidir.
Hasan Basrî de, Ömer b. Abdi'l-Aziz'e yazdığı bir mektupta, "Başkasından yardım dilersen, Allah seni ona havale eder" demiştir.
Allah'a İtaatte ve onun yasaklarından sakınmakta sabırla devam edilmelidir.
Rızık, şifa ve mağfiret gibi ancak Allah'ın gücünün yettiği ve verdiği şeyleri Allah'tan başkasından istemek haramdır, tflre ve borç gibi şeylerin ise insanlardan istenmesinde bir sakınca yoktur.
Allah'ın ilminde bulunan ve Kur'ân-ı Kerim'de olan hiçbir şeyde en kü-j çük bir değişiklik olmamıştır ve olmayacaktır.
Bir sıkıntı Üe karşılanan kişi, bu sıkıntısının çoğalması ve devam etmesi haline, çevresinde bulunanların çaresiz kaldıklarını ve dterindea bir şey gelmediğini görünce, sonunda Allah'a yönelir, O'ndan başkasına umid bağla maz; işte bu tevekküldür.
Mezkur hadîs murakabeyi, Allah'ın emirlerini titizlikle yerine getirip, nehiylerinden kaçınmayı, işleri Allah'a havale etmeyi, O'na tevekkülü teşvik etmektedir.
Sıkıntı ile beraber rahatlık vardır. Allah Teâlâ "Muhakkak her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Evet her güçlükle beraber bir kolaylık vardır" (İnşirah, 5-6) buyurmuştur.[181]

63. Enes'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Siz gözünüzde kıldan daha küçük (önemsiz) görerek bazı işler yapıyorsunuz ki; biz bu işleri, RasülüÜah (s.a.) zamanında helake yo! açan günahlardan sayardık". (Buhârî rivayet etmiştir).[182]

"Hatanın küçüklüğüne bakma, âsi olduğun kimsenin büyüklüğüne bak" denilmiştir. Hataların önemsenmemesi, onların çoğalmasına ve büyümesine sebep olur.
Bîr hadiste, "Mü'min günahım üzerine düşecek bir kaya gibi (büyük) görür. Münafık İse, günahını burnuna konup gidecek bir sinek gibi (küçük) görür" buyurulmuştur.
Bir günâhı küçümsemek, Allah'tan korkunun azlığına; küçük bir günahı büyük görmek ise Allah'tan sakınmaya ve imânın kemâline deüldir.
Allah'ı hakkıyla bilen ve O*ndan en çok sakınanlar peygamberlerden sonra sahabîlerdir. Nîîekim onlar, başkalarının küçümsediği İşleri, helake götüren şeyler olarak telakki etmişlerdir.[183]

64. Hbu Hüreyre'den (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şüphesiz, Allah Teâlâ kıskanır. Allah Teâiâ'nm kıskanması, Allah'ın haram kıldığı şeyi, kulun işlemesidir". (Buharı ve Müslim rivayet etmiştir).[184]

Kişi hanımını kıskanır, başkasının zarar vermesine müsaade etmez, kötü gözle bakılmasını istemez. Allah da haram kıldığı şeylere kulların yaklaşmasını hoş karşılamaz. İnsan kıskançlık anında bazı değişiklikler gösterir, rahatsızlığı belli olur. Cenâb-ı Allah için bu çeşit değişiklikler söz konusu değildir.
Hadis, haram işlemekten kaçınmayı emretmektedir. Zira haram işlenmesi Allah'ın öfkesine sebep olmaktadır.[185]

65. Ebu Hüreyre (r.a) der ki, Hz. Peygamber'i (s.a) söyle söylerken işittim:
-Isrâiloğullan'ndan, abraş (alaca derili), kel ve kör üç kişi vardı. Allah bu üç kişiyi imtihan etmek istedi, kendilerine bir melek gönderdi. Melek ab-raşa geldi ve "Hangi şey sana daha sevimlidir?" dedi. Abraş, "Güzelrenk, güzel deri ve halkın benden iğrendiği abraştığın benden giderilmesi" dedi. Melek onun vücudunu sıvazladı, hemen üzerindeki iğrenç görüntü kaybolarak, kendisine güzel bir renk verildi. Melek, "Hangi mal sana daha sevimlidir?" diye sordu. O "Deve" dedi Kendisine on aylık gebe bir dişi deve
verildi. Melek ona, "Allah bunu sana mübarek eylesin" dedi. Sonra melek kel kişinin yanına gitti. "Ençok hangişeyi istersin?" diye sordu. Kel "Güzel saç ve halkın benden tiksindiği şu kelliğin benden gitmesini" dedi. Melek onu sıvazladı. İğrenç görünüşü kaybolarak kendisine güzel saç verildi. Melek ona, "En sevdiğin mal nedir?" diye sordu. Adam "meJfcMdedi. Kendisine gebe bir inek verildi. Melek ona "Allah bu ineği sana

mübarek eylesin" dedi. Daha sonra melek kör adamın yanına geldi ve "Hangi şey daha çok hoşuna gidiyor?" dedi. Kör, "Allah'ın gözümü bana iade etmesi ve insanla-n görebilmem"dedi. Melek onu da sıvazladı. Allah da ona gözünü iade etti. Melek "Hangi mal daha çok hoşuna gider?" dedi. Kör "Koyun" dedi.
Ona da kuzulu bir koyun verildi. Onların deve ve ineği yavruladı. Bunun da koyunu kuzuladı. Birinin bir vadi dolusu devesi, öbürünün bir vadi dolusu ineği, ötekinin de bir vadi dolusu koyunu oldu. Bir müddet sonra melek adamın iyileşmeden önceki eski kılığına girerek abraş kişiye geldi ve ona "Ben fakir biriyim, yolda kaldım. Bugün gitmek istediğim yere varmak, ancak önce Allah'ın sonra senin sayende olacak. Sana güzel renk, güzel ten ve çokça mal veren Allah hakkı için, ben senden bir deve istiyorum ki, onun safında gideceğim yere varayım" dedi. O eski abraş: "Malımın hak sahipleri çok" diyerek meleği reddetti. Bunun üzerine melek ona "Seni tanıyor gibiyim, sen halkın kendisinden iğrendiği yoksul bir abraş değil miydin?" diye sordu. Adam "Hayır bu mal bana ancak (ecdadımdan) büyüklerden miras kaldı" dedi. Melek, "Eğer söylediğin yatan İse Allah seni eski durumuna çevirsin" detü. Sonra melek ilk görüşmelerindeki suret ve hey'etinde kel adamın yanma vardı. Ona da abraşa dediği gibi dedi. Kel de abraş gibi reddetti. Melek "Eğer yalancı isen, Allah seni daha önceki hâline döndürsün" dedi. Nihayet eski kıbk-kıyafetinde köre geldi. "Ben yoksul bir adamım. Yolcuyum, yolda kaldım. Bugün ben ancak Allah 'in, sonra senin yardımın ile gideceğim yere varabilirim. Sana gözlerini iade eden hakkı için, senden yolculuğumu sağlayacak bir koyun istiyorum" dedi. O kimse, "Ben bir kör idim. Allah bana gözlerimi geri verdi. Bu koyunlardan istediğin kadarını al, istediğini de bırak. Vallahi, Allah için aldığın hiçbir şeyde sana zorluk çıkarmayacağım" dedi. Melek adama "Afalın sende kalsın. Sizler bir imtihana tabi oldunuz. Allah senden razı ol' du. İki arkadaşına da kızdı" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[186]

"İsrail" üz. Ya'kûb'un lakabıdır. "Benîîsrâü"Uz. Ya'kûb'un soyundan gelenlerdir. Hadiste zikredilen Abraş, ke! ve körün denenmesi, onların diğer insanlar için ibret olması ve amellerine göre dünyada ve abirette karşılık görmeleri içindir. Elbette AJlah, onların niyetlerinin ve davranışlarını nasıl olacağını ezelî ilmiyle bilmektedir.
Melek zikredilen bu üç kişiye insan suretinde gelmiştir. Abraş (cilt hastası) diğerlerine nisbetle hastalığı daha belirgin ve daha çirkin gözükmesi sebebiyle, kel ve körden önce zikredilmiştir. Zira ni'metlere nankörlüğü halinde intikamının acele olmasına daha lâyıktır.
İnsanın daha sonra elde ettiği nimetlere şükretmeyerek bunların kendisine babadan-dededen geldiğim iddia etmesi, hem nimeti, hem de nimeti veren Allah'ı inkar etmesidir. Bu kişiyi bu hataya cimriliği iter. Çocukluğunu ve nimetlerden yoksun olduğu anları unutanlar şükretmekten nasipsiz olanlardır.
Melek bu üç kişiye hastalıkları giderilip, istedikleri nimetler kendilerine verildikten sonra denemek için, bu defa onların eski hâlleri Üzere, kendi kıyafetlerine girerek yanlarına varmıştır. Meleklerde erkeklik ve dişilik yoktur. Ancak onlar erkek suretinde olduklarında, Öyle gözükürler. Meleğin abraş ve kele kendi kıyafetlerinde gitmesine ve onlara eski hâllerini hatırlatmasına rağmen onlar cimrilik göstermekte direnmişlerdir.
En kötü ve en çirkin sıfatlardan biri de cimriliktir. Zira cimrilik, hadiste zikredilen iki şahsı, Allah'ın nimetlerini unutmaya ve nankörlüğe itmiştir. Cimrilik ve yalancılık Allah'ın kızmasım-ve öfkesini gerektiren şeylerdendir. Nitekim abraş ve kel, cimrilik edip, yalan söyledikleri İçin eski hâllerine döndürülmüşlerdir.
Doğruluk ve cömertlik, övülen sıfatlardandır. Kör kişi, bu iki sıfatı kendisinde taşıdığından Allah'a şükretti ve cömert davrandı. Böylece Allah'ın rızasına kavuştu.
Hadis, ibret ve mev'ıza için Beni İsrail'den kıssa anlatmanın caiz olduğuna delildir. Zira kıssa, irşad ve tebliğde etkili bir yöntemdir.[187]

66. Ebu Ya'la Şeddâd b. Evs'den (r.a) Nebi'nİn (s.a) şöyle buyurduğu rivaye. edilmiştir: "Akıllı (kişi) nefsini hesaba çeken ve ölümünden sonrası için ameî işleyendir. (Âciz) insan da nefsini kendi nevasına tâbi küan, (sonrada) Allah'tan kurtuluş bekleyendir". (Tirmizî rivayet etmiş ve Hadis hasen-dir demiştir).[188]

Ebu Ya'la, Hassan b. Sâbit'in kardeşinin oğludur. 75 yadında İken hicri 58. yılda Filistin'de vefat etmiştir. Rasülüllah'dan (s.a) 50 hadis rivayet etmiştir.
Kişinin, nefsini hesaba çekerek, onu dininf helak edecek lezzet ve şehvetlerinden alıkoyması, kabir ve ötesinde yalnızlığında kendisine arkadaş olacak iyi ameller işlemesi akılîılığındandir.
Allah aşkına ey nefis dinle ve anla bak ne diyor nâsih!
"İnsana, kabrinde ancak fayda veren; takva ile amel-i sâlİhtir" denilmiştir.
"Gelecekte yaparım " diyerek üzerine düşen vecibeleri terkeden ve nefsini iyi amellere ters düşen şeylere teşvik ve tahrik eden, hevasına tabî iken, ahirette kurtulacağını ümid eden âciz olandır.
Nefis muhasebesi yaparak, nefsi hep kontrol altında bulundurmak suretiyle kulluk görevlerini yerine getirmek akıllılıktır. Yalan duygulara ve aldatıcı vehimlere kapılmamak gerekir. Zira Allah insanlara amelleri ölçüsünde sevap vermektedir. Amel olmaksızın arzu edilen sevaplara ulaşılamaz, özellikle bu İstekte samimiyet ve sadakat yoksa!...[189]

67.Ebu Hureyre'dtfîi (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmeşi, kişinin iyi bir müslüman olduğunun işaretidir". (Hadis hasendir. Tirmizî ve başkaları rivayet etmişlerdir)[190]

Nefsini Allah'ın emirlerine ve hükümlerine boyun eğdiren ve bu istikamette kılan, hiç kuşkusuz iyi bir ahîâka sahib olan kimsedir.
Allah Teâlâ, kendisini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olana gazap etmektedir. Zira kendisini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olmak, kişinin kendisini İgüendiren şeylerle meşgul olmasına engel olur. Zamanı daha iyi de-ğerlenu^lmesi ve insanın fıtratına uygun ve saadetini hazırlayacak şeylerin tercih euJmcsi gerekir.
İnsan dünyada ve ahirette kendine yararlı şeylerle meşgul olmalı, ihtiyacı ohnayan ve faydalanamayacağı şeylerle ilgilenmemelidir. Zira gereksiz işlerle uğraşmak, kişiye zarar ve İşkence olur. Başkasının işlerine karışmaması da, kişinin İstikâmetinin kemfilindendir.[191]

68. Ömer'den (r.a) Nebi'nİn (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Erkeğe kansını niçin dövdüğü sorulmaz". (Ebu Dâvud ve başkaları rivayet etmiştir).[192]

Kan koca arasındaki sırların muhafazası gerekir. Erkeğe hanımına niçin vurduğu sorulamaz. Zira söylenmesinden utanılan bir şey sebebiyle veya gizlenmesi gereken bir hususla ilgili olabilir. Erkek hanımının edebinden sorumludur. Bununla beraber haksız yere hanımına eziyet edemez. Allah zulmedenleri sevmez ve onlan cezalandırır. Hakime başvurulması halinde aile sırlan hakkında suâle ihtiyaç duyulursa cevap verilmesi gerekir. Zira aralarında doğru karar verilmesi ve aralarının düzeltilmesi için bu zaruridir. Hakime müracaat olunmadıkça başkalarının bu işi araştırması doğru değildir. Haksız yere dövülme ihtimali suâl sormayı haklı kılmaz.[193]

ALTINCI BÖLÜM

TAKVA

Konu ile ilgili ayetler

"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak lazımsa öyle korkun!" (ÂI-i tmrfin, 102)
"O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun!". (Teğabûh, 16)
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sözü doğru söylevin". (Ahzab,
"Kim Allah'tan korkarsa (Allah) ona bir (kurtuluş) çıkış yeri ihsan eder. Onu hatır ve hayâline gelmeyecek bir cihetten de nzıklandınr". (Talak, 2-3)
"... Eğer Allah'tan korkarsanız, O size iyi ile kötüyü ayırdedecek (bir ma'rifet ve nur) verir, suçlanma örter, sizi yargılar, Allah büyük lutf-u inayet sahibidir". (Enfâl, 29)[194]

Konu üe ilgili hadisler

69. Ebu Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın R&sûlü! İnsanların en şereflisi kimdir?"denildi. Rasûlüllah, "Allah'tan en çok korkan kimsedir" buyurdu. "Sana bunu sormuyoruz" dediler. RasûlüSIah "Halittüllah (ibrahim) oğlu, Nebiyulhh (fshâk) oğlu, Nebiyullâh Yûsuf'tur" buyurdu. "Sana sorduğumuz bu değil" dediler. Bunun üzerine Rasfılüllah "Her halde bana Arapların meziyetlerini soruyorsunuz? Bu kimselerin caihiliyye döneminde en iyileri, şeriat hükümlerini öğrendikleri takdirde İslâm döneminde de en seçkinleridir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[195]

Hz. Yusuf Allah'ın peygamberidir. Rüya ta'biri ilmine sahiptir. Zamanın devlet idareciliğinde üst seviyede görev yapm;ştır. Güzellikte eşsizdi. Kavmine faydah olmuştur. Bu sebeplerle insanların en faziletlilerindendir.
CâhilİyyE döneminde kavmi içinde şeref sahibi oîaa'ar, islâm'a girdikten sonra îsîâmî hükümleri öğrenir ve tatbik ederjerse, îsîâm dönemlerinde de şerefli durumları daha anar. Zira tsîâm ahlâkı ile kişinin örfen devam e4en güze! hasletleri birleştiğinde üstün bir şahsiyet ortaya çıkar, İnsan Allah'a karşı takva sahibi olmakla şerefe nail olur, kerim sıfatım haiz olur. Muttaki olanın dünyada hayrı çok, âhiretîs de derecesi yüksek oiur.
Ecdadı muttaki olup. kendisi de bu minval üzere bulunan kimse soyunun sopunun şerefi iie şereflenir.
Takva sahibi olanlar, peygamberler, şeref sahibi olaiüardan müslüman oiup isiâmî hükümleri öğrenip yaşayanlar, Allah katında büyük dereceleri haiz kimselerdir.[196]

70. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) Nebi'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dünya tatlı ve renklidir. AİIah sizi dünyada hüküîîiran biaeak da nasıl hareket edeceğinize bakacaktır. Bu sebeple dünyadan sakmıuz. Kadından sakınınız. îsrailoğullan ilk önce kadınlar konusunda denenmiş ve sapıklığa yönelmişlerdir". (Müsiim rivayet etmiştir).[197]

Taüıhk onu latmak için, yeşillik de ona bakmak için rağbet edilen şeylerdir, Her ikisi bîr arada bulunduğunda ise rağbet fazlalaşır. Âdeta dünya tatlı ve yeşil bir meyve ve sebzeye benzetilmiştir ki o nasıl zamanla yok oluyorsa dünya da yok olmaya mahkumdur.
İnsanlar dünyada halîfeler, vekilier kılınmışlardır. Veya her devirdeki 'insanlar, bir öncekilerinin halifeleri ve vekilleridirler. İnsanlar yaptıklarına göre karşılık bulacaklardır. Kendilerinden öncekilerden ibret almak, onların düştükleri hatalara yaklaşmamak, güzel hasletlerini devam ettirmek, sonradan gelenlerin yapması gereken şeylerdir.
îsrailoğıtflan'nin ilk fitnesinin kadınlardan olduğunun belirtilraesİyle Hâ-\ rût ve Mârût kıssasına veya BeVam b. Bâûrâ kıssasına İşaret edilmiş olabilir.
Yabancı kadınlarla bir arada kalmaktan ve fnne doğuracak yerlere bakmaktan sakınmak gibi şehveti tahrik edecek şeylerden uzak durmak gerekir. Böylece kadınların fitnesinden kaçınılmış olur. Kişinin helâl olan kadınıyla fazla meşgul olup, dinî vecibelerini terketmesi de doğru değildir.
Geçmiş milletlerden ibret alınmalıdır. Zira Benî îsrâil için söz konusu : olan şeyler, aynı sebeplere tevessül edildiğinde başkaları için de geçerlidir.[198]

71. İbn Mes'ûd'dan (r.a) Nebi'nin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allahım! Senden hidâyet, takva, iffet ve gönül zenginliği dilerim". (Müslim rivayet etmiştir).[199]

RasÛlÜüah hidayet, takva, iffet ve zenginlik istemişti. "Hidayet" doğruya (İslâm'a) delâlet ve yönelmektir. "Takva" emirlere sarılmak yasaklardan kaçınmaktır. "İffet" mubah olmayan şeylerden sakınmak ve uzak durmaktır.
"Zenginlik" gönül zenginliği, insanların elterindekinde gözü olmamak, onlara el açmamaktır. Rasûlülîah (s.a) zaten bu hasletlere sahiptir. Kendisindeki bu hasletlerin artarak devam etmesini talep etmektedir.
Bütün İşlerde Allah'a sığınmak ve ona boyun eğmek, Rasûlüllah'm (s.a) insanlar içinde Allah'ı en iyi bilen ve O'ndan en çok korkan olduğu mezkur hadisten anlaşılan hususlardır.[200]

72.Ebu Tarîf Adîyy b. Hatim et-Tâî (r.a) der ki; RasÛlüUah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu işittim: "Kim bîr işi yapıp yapmamak için yemin eder, sonra da yeminde belirttiği istikametin dışmda davranmayı takvaya daha uygun görürse, takvaya uygun olanı yapsın". (Müslim rivayet etmiştir).[201]

Adiyy'in babası Hatim et-Tâî, cömertlikte darb-ı mesel olan kimsedir.
Adiyy, hicretin 9. yılında, Rasûlüllah'm yanına bir hey'ette gelmiştir. Müslümanların Adiyy'in kız kardeşi Sefâne binti Hatim'i esir aldıkları, Se-fâne'nin müslüman olarak kardeşine gittiği, onu Rasûlüllah'm yanına getirdiği ve Adiyy'in de müslüman olduğu söylenir. Adiyy Rasûlüllah'tan 66 hadis rivayet etmiştir, Rasûlülîah ona ikram ve iltifatta bulunurdu. Adiyy karıncalara ekmeği ufalayarak verir ve "Onlar komşulardır ve onların da (üzerimizde) hakları vardır" derdi. Hicretin 67, yılında 120 yaşında iken vefat etmiştir.
Namazı terketmeye veya içki içmeye yemin etmiş kimsenin o yeminini bozması farzdır.
Yemin ettiği şeyden daha hayırlı bir iş gördüğünde ise yeminini bozar, daha hayırlı olanı yapar ve yemininin keffaretini verir.
Mezkur hadis takvaya bağlılığı teşvik etmektedir. Bir günaha azmeden kimse, onu işlemekten vazgeçmelidir. O günahı işlemeye yemin etmiş bile olsa, ona terketmeiidir. Günah bir şey için yapılan yeminin bozulmasında ve yerine getirilmemesinde sakınca yoktur.[202]

73. Ebu Umâme Sudayy b. Aclân el-Bâhili'nin (r.a) "Rasûlülîah'ı (s.a) Veda Haccında, hutbede şöyle söylerken işittim" dediği rivayet edilmiş tir: "Allah'tan korkunuz. Beş vakit namazınızı kılınız. Ramazan ayınızda oruç tutunuz. Mallarınızın zekâtını veriniz. Âmirleriniz (in meşru olan isteklerin) e İtaat ediniz". (Tirmizî, "Kitâb'us-Salât"in sonunda rivayet etmiş ve Hadis, hasen-sahihdir, demiştir).[203]

£bu ümâme, sahabHerin meşhurlanndandır. RasüJüllah'dan (s.a) 250 hadis rivayet etmiştir. Mısır'da ve Humus'ta ikamet etmiştir. Hicretin 31. yılında Şam'da vefat etmiştir. Şam'da en son vefar eden şahabıdır.
Ramazan ayı müslümanlann ayıdır. Nkelcim peygamberimiz "Receb AI-fah'mayı, Şa'bân benim ayım, Ramazan ümmetimin ayıdır"buyurmuştur.
Hadiste zikredilen amellere bağlılık, Allah için takvalı bulunmakla orantılıdır. Allah'tan sakınmak (takva sahibi olmak) cennete giden yoldur ve cennete girmenin şartıdır. Dünya'da istikamet üzere olmak ise ahirette kunuiu-şa sebeptir.
Âmirlere Allah'ın haram kıldığı şeyleri emretmedikleri müddetçe itaat edilir. Allah'a isyan söz konusu olan şeylerde ise hiçbir kimseye itaat edilemez.[204]

YEDİNCİ BÖLÜM

YAKÎN VE TEVEKKÜL

Konu ile ilgili ayetler

"Mli'minJer (düjnıan) ordularını) görünce; "İste bu, Allah'ın ve Ra-sûlti'nüa bize va'd ettiği şeydir, Allah ve peygamberi doğru söylemiştir" de-dijer. (Bu), oiüann imanlannı, teslimiyetlerini artırmaktan başka bir şey yapmadı". (Ahzab, 22)
"OnJar öyle kimselerdir ki halk kendilerine,- (düşmanlarınız olan) insanlar size karşı ordu hazırladılar, o halde onlardan korkun" dedi de, bu (söz) onJann imanını artırdı ve "Allah bize. yeter, O ne güzei vtk/ldir" dediler. Bunun üzerine kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan Allah'tan

ni'mef (afiyet ve selamet) ve fazl-u ticaret ile geri geldiler. (Bu suretle) Allah'ın rızasına da uymuş bulundular. Allah çok büyük lütf-u inayet sahibidir" (ÂI-i İmrâE, I73-/174)
"Ölmek sânından olmayan O Baki (Tcâlâ)va
"Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır". (İbrahim, 11)
"Bir kere de azmettin mi artık Allah'a güvenip dayan". (Âl-i İmran, 159) Tevekkülü emreden ayetler pek çoktur.
"Kim Allah'a güvenip dayanırsa, O kendisine yetişir". (Talak, 3)
"Mü'minler ancak onlardır ki Allah anıldığı zaman yürekleri titrer, kar şılannda âyetleri okununca, (bu) onların imanını artırır. Önîar ancak Rab lerine dayanıp-güvenirler". (Enfal, 2)
Tevekkülün fazileti hakkındaki ayetler de pek çoktur.[205]

Konu ile ilgili hadisler

74. İbn AbbâVdan (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Geçmiş ümmetler bana gösterildi. Bir nebi gördüm. Yanında gayet küçük bir cemâat vardı. Bir başka nebi'yi de bir-iki kişiyle birlikte,.diğer bir nebi!-yi ise yanında tek bir kişi dahi yok iken gördüm. Bu sırada gözümün önünde büyük bir kalabalık belirdi. Onlan kendi ümmetim zannettim. Bana "Bu Musa ile kavmidir. Fakat sen ufka bir bak" denildi. Ufka bakınca büyük bir kalabalık gördüm. Bana "Şimdi de diğer ufka bak" denildi. Baktım bir de ne göreyim, çok büyük bir kalabalık (var). "Bu kalabalık senin ümmetindir. Onların arasında yetmiş bin kişi var ki hesapsız ve azapsız cennete gireceklerdir" denildi.
Sonra Rasûlüllah ayağa kalkıp evine gitti. Orada bulunanlar, sorgusuz ve azapsız olarak cennete girecek yetmiş bin kişi hakkında konuşmaya başladılar. İçlerinden biri; "Onlar Rasûlüllah'ın sahabtkri olmalıdırlar" dedi. Bir diğeri "Onlar İslâm olarak doğup Allah 'a şirk koşmayanlar oba gerek" dedi. Bu şekilde çeşitli görüşler ileri sürdüler. Bu esnada Rasûlüllah onların yanına geldi ve "Kimler hakkında konuşmaya daldınız?" buyurdu. Onlar da durumu kendisine anlattılar. Rasûlüllah "Bunlar efsun yapmayanlar ve yaptırmayanlar, teşe'um etmeyenler ve yalnız Rûbblerine tevekkül edenlerdir" dedi. Bunun üzerine Ukkâşe b. Mıhsan ayağa kalkarak "Allah 'a duâ et de, beni onlardan kılsın" dedi. Rasûlüllah: "Sen onlardansın"buyurdu. Arkasından bir başkası da ayağa kalkarak, "Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediniz" dedi. Rasûlüllah "Bu hususta Ukkâşe senden önegeçti" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[206]

"... Yetmiş bin kişi var ki, hesapsız ve azapsız cennete gireceklerdir" buyurulanlann, oruda görülen kalabalıktan başkaları olmadı veya kalabalığa dahil olmala-s da muhtemeldir.
Sahabîlerin kendi araiarmda bu yetmiş bin kişinin kimler olduğu konusunda çeşitli görüştar ileri sürmeleri, şer'î nasslarda araştırma ile ilimde münazaranın esiz olduğunu ifade eder.
Sahabîîerin ileri sünlükleri görüşlerde, İslâm'ın Uk zamanlarından beri RasûlüUah'a arkadaş olup, ona yardım eden, evlerini-barklanm terkederek hicret edenler İle, müslüman olarak doğup, hif şirke girmeden İslâm üzere devam edenlerin faziletleri ortaya konmuştur
Peygamberler ve ümmetlerinin RasûlüUah'a (s,a) gösterilmesi, peygam-berimizin makamının yüksekliğine işarettir. Bu arz olunuş (gösterilme) ya uyku hâlinde olmuştur; zira peygamberlerin rüyâian haktır veya uyanık halde iken, îsrâ gecesinde olmuştur ya da başka bir şekilde olmuştur. Allah (c.c) nebisine İstediği özelliği vermektedir. Rasûlüllah'ın ümmeti, diğer peygamberlerin ümmetlerinden çoktur. Bu da başka bir özelliktir.
Bir zararın dcV edihtıssi, bir menfaatin de elde edilmesi için Allah'a dayanmak ve ona tevekkül etmek gerekir. "Efsun" olarak terceme ettiğimiz "Rukye"\ okuyup üflemek, okuyarak tedavi etmektir. Rukye'nin caiz olduğu ve olmadığı yerler vardır. Kur'an-ı Kerim âyetleri ve Rasüiüliah'in {s.a) yapüğı sabit olan dualarla dua etmek ve okumak caizdir. Câbüiyye âdetlerinde yapıldığı gibi, imana ve tevekküîün kemâline ters düşen sihir ve büyü gibi şeyler yapmak ise haram kalınmıştır. Yine teşe'üm ve kuş uçmasını uğursuz saymak da haramdır.
Ukkâşe b. Mıhsan, sahabîlerin faziletlilerinden ve cssurlanndandır.
Bedir savaşında kılıcı kınlmcaya kadar çarpışmıştır. RasüîülÎah (s.a) ona bir odun parçası vermiş, Ukkâşe onu afep eiinds sallaymca kılıca dönüşmüştür. Ukkaşe onunla, AİIsh müslümanlara fethi müyesser küincaya kadar çarpışmıştır. Bu kılıç, "avn" diye İsimlendirilmiştir. Ukkâşe bu kılıcı ölünceye kadar yanından ayırmamıştır.
Ukkaşe, imarımın kuvveti ve hayra aşsn İstekli ve Allah katmdakiiere arzulu olması dolayısıyla "Beni de onlardan kılması için Allah 'a duû et" dediğinde, Rasûlüüah (s.a) "Sen onlardansın" buyurdu.
Rasûlüilah'ın (s.a) duassyla Ukkâşe'hm onlardan olması; zikredilen vasiflan Ukkaşs'nin taşıması sebebiyle onlardan olması veya RasûKillah'a (s.a) onun da oniardsn olduğunun vahiyle bildirilmiş olması sebebiyle olabilir.
Bir başkasının da kalkarak, "Benide onlardan kılmesî için Allah'a dva et" demesi üzerine de Rasüîülîah (s,a) "Bu konuda Ukkâşe seni geçti" bu-yurtuü£î"T. Ukkâşî'de bulunan faziletler bu şahısta olmadığı için RasûlOÎ-lah'ın bö\le buyurmuştur söylemr."V&rflart belirtilen (bu 70 bin) kişinin makamına duanın jaziletiyle erişmekte seni geçti" buyurulmuştur.
RasûîüUah, faziletinin kemâliyle kimseye hoşlanmayacağı şekilde cevap vermezdi. Bu sebeple "Sen bu tabaka ehlinden değilsin" demeyi uygun
Ukkâşe'nin de onlardan olması için yspılan duanın kabul olduğuna dair vahyin gelmesiyle, "Ukkaşe seni geçti': demiştir. Bu durum başkası için olmamıştır şeklinde de bu hadis yorumlanmıştır, Kurtubt ise; "Ukkâşe'nin istediğini, herkesin ayrı ayrı istememeleri için, güzel bir cevapla bu kapıyı kapamıştır" der. Bu görüş çok daha güzeldir.
Bazıları da, ikinci kiginîn münafık olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu itham doğru değildir. Zira sahabîierde asıl olan, iman ve adî sahibi obualarıdır. Münafık olduklanna dair sahih bir nakil otmadıkça nifakla itham edilemezler. Ayrıca münafıkların böyle bir istekte bulunmaları nadirdir. Zira onlar Aüah katındaki derecelere rağbet eimezler. Nitekim Hatib el-Bağdâdî, bu şahsın "Sa'd b. Ubâde" olduğunu zikretmiştir.[207]

75. İbn Abbas'dan (r.a) RasûlülÎah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allahım! Ancak sana teslim oldum. Yalnız sana inandım. Yalnız sapa dayanıp güvendim. Sana yöneldim ve senin yardımınla düşmanla mücadele ettim. Allahım! Beni doğru yoldan ayırmandan yine sana sıgnuyo-rum. Senden başka ilâh yoktur. Sen daima dirisin. Cinler ve nisanlar ise clürler". (Buhfirî ve Müslim rivayet etmiştir. Metin Müslim'indir. Buhâri muh-tasaran rivayet etmiştir).[208]

"Allahtm! Ancak sana teslim oldum" sözünü, tbn AbdİIberr söyle açıklar: Senin hikmetine ve emrine teslim oldum, salim oldum, memnun kaldım. İman ettim, tasdik ettim ve yakînen inandım. "Sana yöneldim" sözü içinde; "Senin ibâdetlerine döndüm. Sana yaklaştıracak şeylere yöneldim" der.
Buhârf nin muhtasar rivayetinde, "Senin izzetine sığınırım. Senden başka ilâh yoktur. Sen daima dirisin, cinler ve insanlar İse ölürler" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Yalnız Allah'a tevekkül etmek gerekir. Zira kemâl sıfatlarım taşıyan sadece O'dur. Yalnız O'na İtİmad edilir. Bütün mahlukât acizdir, ölüm ile son bulurlar, dolayısıyla mahluka değil, Hakk'a ve Hâlık'a güvenmek lazımdır.
Tam bir sadâkat ve hulüs-i kalble, Rasûlüllah'ın (s.a) buyurduğu bu duâ ile Allah'a dua etmek, peygamberimizin sünnetlerinden biridir.
Kim Allah'tan başkası yanında aziz olursa, Allah onu zelil kılar. Kim Allah'ın yolundan başkasına giderse, şaşırır dalâlette olur. Her kim de Allah'a dayanır, O'nun emirlerine sarılır, yasaklarından da kaçınırsa, aziz olur.[209]

76. Ibn Abbas (r.a) der ki: "Hasbinallâhu ve ni'me't-Vekîl" (Allah bize yeter! O ne güzel vekildir) cümlesini Hz. İbrahim (a.s) ateşe atıldığı zaman söyledi. Aynı sözü Hz. Muhammed de (s.a) söyledi. Şöyle ki; kendisine "İnsanlar, size karsı ordu hazırladılar. O halde onlardan korkunuz"'** dedikleri zaman, bu (söz) onların imanını artırdı ve "Allah bize yeter! O ne güzel vekildir" dediler. (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir).[210]

Ibn Abbas'dan (r.a) gelen diğer bir rivayet şöyledir: "Hz. İbrahim (a.s) ateşe atıldığı zaman son sözü "Hasbinallâhu ve ni'me'l-vekîl" (Allah bana yeter! O ne güzel vekildir)" olmuştur.
Kurtubî, tefsirinde Ibn Îshâk'dan şöyle nakletmiştir: Hz. İbrahim'i yakmak İçin odunlar toplanıp, mancınık hazırlandıktan sonra yer ve gök içinde bulunan melekler, tüm canlılar ve cinler hepsi birden feryad ettiler: "Rabbi-mizt Yeryüzünde ibrahim'den başka sana ibadet eden yok.

Bize ona yardımcı olmamız için izin ver" Allah Teâlâ (c.e): "Sizden yardım dilerse ve yardıma çağırırsa, çağırılan ona yardım etsin. Bu konuda ona izin verdim. Benden başkasından yardım istemezse ben ona yardım ederim" buyurdu. Hz. İbrahim'i ateşe atmak istediklerinde su meleği gelerek, "Ey İbrahim! İstersen ateşi söndüreyim" dedi. Hz. İbrahim "Sana ihtiyacım yok" dedi. Rüzgâr meleği geldi, "Eğer istersen ateşi uçururum" dedi. Hz. İbrahim "Hayır" dedi. Sonra başını semâya kaldırarak "AUahım! Sen semâda teksin, ben de yeryüzünde tekim. Benden başka sana kulluk eden yok! Allah bana kâfi (yeterli) dır. O ne güzel vekildir" dedi.
Nuaym b. Mes'ud el-Eşcaî, Rasülüllah İle sahabîlerîne gelerek; "Ebu Süfyân ve taraftarları sizi yok etmek için büyük bir ordu topladılar. Onlardan korkun ve üzerlerine gitmeyin " dedi. Bu söz onların imaniannı artırdı ve tam bir teslimiyetle "Allah bize yeterlidir! O ne güzel vekildir" dediler.
Mezkur hadiste Allah'a tevekkülün ve peygamberlerinin yolundan gidilmesine işaret edilmiştir.[211]

77. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bir takım kavimler cennete girer ki, bunların kalpleri (naldan konusunda Allah'a dayanıp güvenen) kuşların kalpkri gibidir" (Müslim rivayet etmiştir)[212]

Bütün müminler Allah'ın va'di üzere cennete gireceklerdir. "Kavim" îügaîîe "erkek topluluğu" demektir. Bu topluluğa kadınkr dahil değildir. Nitekim "Ey inananlar! Bir topluluk, (diğer) bir toplulukla alay etmesin. Belki (alay ettikleri kimseler) kendilerinden iyidirler. Kadmlar da (diğer) kadınlarla alay etmesinler. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar" (Hü-curet, 11) buyurulmuşte. Âyette "topluluk" afasak terceme edilen "kavm"t kadınlar dahil edilmeyerek, aynca zikredilmişlerdir. Kur'an'm umumunda ise "kavm"e kadm-erkek dahil edilmiştir. Mezkur hadiste de "k&vimler" sözcüğü kadın ve erkeği kapsar.
Kuşların nsik için çeşitli p!aa ve projeleri yoktur. Onlann vücutları çok hafiftir, dolayısıyla güçlük ve zorluğa dayanamazlar. Allah Teâiâ, bunların zayıflığma rağmen rızık yoÎIannı kolaylaştırır onlar da sayısız nimetler ile mmetlenİrler.
Fakir ve zayıf ama imanlı, ve Allah'a tam tevekkül etmiş nice kuüar vardır ki, âdeta kuş gibi anlayışta seridir, hayırları kabui ederler ve zararsızdırlar. Işîe bunlar cennet adaylarıdır.
Hadis, tevekküle ve kalp inceliğine teşvik etmektedir. Zira tevekkül ve gftnül hoşnutluğu, cennete girme ve ni'metlerden istifade etme sebeplerindendir.[213]

78. Câbir'den (r.a) rivayet-edilmiştir:
Câbir, Rasûluîîah (s.a) yanında Nedd taratma hsrbe gitmiş, RasÛlttl-lah (s.a) dönerken, o da onunla geri donmuşta. Kafile ağaçlı bir vadiye gelince, öğle uykusu için moia zamanı geldi. RasûIOllah bir konaklama yeri beğendi. Halk da gölgelenmek için ağaçların altına dağıtdı. Rasûlüüah (s.a) "Sainura" ağacının altsnda İdi. Kılıcım ağaca astı. Biraz uyumuştuk ki, RasûîüUîm bizi çağınverdİ. Yanında (müşriklerden) bir bedevi duruyordu. Rasûlüüah dedi ki; "Bu bedevi ben uyurken kılıcımı aS;p, bana çekmişti. O elinde çekilmiş halde iken uyandım. Bedevi bana: "teni benim elimde,1! kim kurtaracak?" dedi. Ben de üç defa "Allah koruyacak" dedim". (Câbir der ki:) "Rasöiüliah bedeviyi cezalandırmadı. Yerinde oturdu". (Buhâri ve Müslim rivâyeî etmiştir).[214]

Diğer bir rivayet ise şöyledir:
Câbir (f.s) dedi ki: KasÛlüllah (s.a) ile birlikte Zftt'Ur-Rikfi'da idik. Gölgeli bir ağacın yanma varınca, orayı Rasûlüüah'a bırakıp, oradan ayrıldık. E« esnada müşriklerden biri gelmiş, Rasûlüllah'in (s.a) kılıcı ağaçta asılı bulunürken, kılıcı kınından çıkarıp Rasûlüllah'a (s.a) çekmiş ve "Benden korkuyor musun?" demiş. RasÛlüllah (s.a)"Hayır" diye karşılık vermiş. Bunun üzerine o müşrik "O halde seni benim elimden kim kurtaracak?" diye sorunca, RasûlüUah (s.a) "Allah" diye buyurmuş.
EbÛ Bekr el-lsmâİH'nin Sahih'indeki rivayet ise şöyledir.
Bedevi dedi ki: "Senibenden kim kurtaracak?" RasÛlüllah da "Allah" diye buyurdu. O sırada kılıç adamın elinden düştü. RasÛlüllah hemen kılıcı eline alarak "Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" diye buyurdu. Adam "İntikam alıcılarının en hayırlısı ol"dedi. RasÛlüllah "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah 'in Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?" buyurdu. Bedevi "Hayır! Fakat sana karşı savaşmayacağıma ve seninle savaşanlarla beraber olmamak için sana söz veriyorum" dedi. RasÛlüllah da adamı serbest bıraktı. Adam arkadaşlarının yanma vardığında "İnsanların en hayırlısının yanından geliyorum" dedi.
Zât'ür-Rik'a seferi hicretin 6. yılında olmuştur. Seferin yorgunluğu ve güneşin hararetinden öğle uykusuna yatarak dinlenme gereği duyulmuştur. RasÛlüllah (s.a) uyurken gelip kılıcını alan bedevi, Muhariboğullan kabilesinden Ğavres b. el-Haris'dir. RasÛlüllah bu sefere bu kabile ile harb etmek için çıkmıştı. Allah'ın koruması olmasa İdi, o Rasûlüllah'a (s.a) zarar verebilirdi. Ğavres'in müslüman olduğu rivayet olunur.
Bir rivayette; RasÛlüllah (s.a) kılıç kucağında otururken "Ey Kîuham-med! şu kılıcına bakabilir miyim?" dedi. RasÛlüllah "£Vef"dedi. Adam kılıcı aldı..." denilmektedir.
Zû Kıred gazvesinde de böyle bir olayın olduğunu bildiren rivayeti göz-önünde bulundursak, hadisenin benzerinin birkaç defa olması ihtimal dahilindedir.
RasÛlüllah (s.a) tic defa "Allah"diye cevap vermiştir. Bu ya Rasûlül-lah'm (s.a) Allah lafzından zevkle, daima söylediğindendir ya da bedevi üç defa "Seni benim elimden kim kurtaracak" diye sormuş ve RasÛlüllah da buna karşılık olarak üç defa "Allah" diye buyurmuştur. Nitekim bedevi, Buhârî'nin rivayetinde iki defa sorusunu tekrarlamıştır.
Mezkur hadis Rasûiüllah'ın (s.a) cesaretine, tehlikeli anlarda kalbinin sebatına, Allah'a güvenine, O'na tevekkülündeki sadakatine ve O'na sığınışının güzelliğine işaret etmektedir.
Allah'a tevekkül etmenin neticesi hadiste açık bir şekilde izah edilmiştir. Hadis, Rasûlüllah'm (s.a) affına, ahlâkının üstünlüğüne, kendi nefsi için intikam almadığına, işlerindeki ileri görüşlülüğüne, Hakka davet için insanları eğitmesinin güzelliğine dikkat çekmektedir.
Bir rivayete göre Cebrail bedevinin göğsüne vurmuş, kılıç bedevinin elinden düşmüştür. Bedevi müslüman olarak kavmine dönmüş ve onları İslâm'a davet etmiştir.
Rasûiüllah'ın (s.a) onu serbest bırakmasından sonra bakışlarının tesiriyle, Allah Teâlâ'nm bedevinin kalbini İslâm'a açması ve onun böylece İslâm'a girmiş olması da muhtemeldir.
Bedevî, kendisini RasûlülİIah'ı (s.a) öldürmek üzere gönderen arkadaşlarının yanına döndüğünde de "İnsanların en hayırlısının yanından geliyorum" demiştir.[215]

79. Hz. Ömer'den (r.a) "RasûlüUah'ı (s.a) şöyle derken duydum" dediği rivayet edilmiştir: "Şayet siz Allah'a hakkıyla tevekkül etseydiniz, sabahları açlıktan karınlan çekilmiş olduğu halde çıkarak, akşamlan karınlan dolu olarak dönen kuşlara nzık verdiği gibi Allah size de rızkınızı verirdi". (Tirmizâ rivayet etmiş ve bu hadis hasendir, demiştir).[216]

Bütün hâllerde Allah'a güvenerek hayrın O'nun katında olduğuna tam tevekkül edeni Allah Teâlâ, sabahleyin aç kamına gidip, akşam tok karnına dönen kuşlan doyurduğu gibi doyurur. Hadis, çalışmadan oturup, başkalarına yük olmayı çirkin görmekte ve aynca her işte sıdk ile Allah'a tevekkül etmeyi, çalışmayı ve sebeplere başvurmayı belirtmektedir.
Kuşların sabah erkenden çıkıp uğraşıp didinmeleri gibi hiç durmadan sebeplere tevessül etmek ve çalışmak da Allah'a tevekküldeki sadâkattendir.[217]

80. Ebu Umâre el-Berâe b. Âzib'den (r.a) RasülüIIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey falanca! Yatağına girdiğin zaman şöyle de: "Allahümme eslemîü nefsi Ueyke ve veccehtü vechi ileyks ve/evvadtü emrf ileyke ve elce 'tü zahri i/ey ki rağbeten ve rahbeten Ueyke lâ melce 'e velâ men-câ tnirtke İllâ Ueyke. Ârnenîû bi kitabike 'İlezi enzelte ve mbiyyike 'llezi erselle". (Aliahim! Kendimi Sana teslim ettim. Yüzümü sana döndüm. Korkum da, ümidim de Sen'den olduğu için, her işimi Sana havale ettim. ArkamıSa-na dayadım: Sen'den sığınacak ve "korunacak yer yine Sana'dır. indirdiğin kitabma da, gönderdiğin peygamberine de iman ettim). (Bu duayı ettikten sonra) eğer sen o gece ölürsen, doğduğun zamanki gibi günahsız oiarak ölürsün. Eğer sabaha çıkarsan, hayra nail olursun". (Buhârî ve Millim rivayet etmiştir). [218]

Buhârî ve Müslim'in sâhihJerindeki diğer bir hadiste Berâe'den şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlüilah (s.a) bana: "Yatağına gireceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al. Sonra da sağ yanın üzerine yat ve şöyle şöyle de buyurdu. Duanın aynısını zikretti. Sonra RasÛIüllah, "Son

sözlerin, yatarken söyleyeceğin bu sözler olsun" buyurdu.
Ebu Umâre'ye "Ebu Amr" ve "Ebu Tufeyl" de denilmiştir. Berâe b. Â2İb Bedir savaşında küçük görülerek savaşa alınmamıştır. Uhud savaşına katılmıştır. Rssûlüllah'dan (s.a) 305 hadis rivayet etmiştir. Kûfe'de ikamet etmiş ve orada vefat etmiştir.
PeygamberinuVin (s.a) "Yâfüfân " diye hitab ettiği kişi Useyd b. Hu-dayr*dir.
Mü'mİn yatağına girdiğinde Allah'a hitaben, "Rabbim! Ne/simi Sana teslim ettim. Hikmetlerine itaatle Sana amadeyim. Hükümlerine raziyım. Kaderine gönülden bağlıyım. Tam bir teslimiyette ve rızâm ile bütün benliğimi Sana yönelttim. Bütün dünya ve âhiret işlerimi Sana havale ettim. Sana tevekkül ediyorum. Sen'in koruman için Sana dayandım. Biliyorum ki Sen'den daha kuvvetlisi yoktur, Sen'in sevabını arzuluyor, azabından korkuyorum. Her iki halde de ancak Sana dönüyorum. Sen 'den başka kendine sığınılacak yoktur. Sen 'den başkasında kurtuluş da yoktur. Gönderdiğin Kur'-an 'o ve diğer ilâhi kitaplara inandım. Gönderdiğin peygamberlerin tamamına da inandım "der ve o gece Ölürse imanlı oiarak ölür. Zira bir hadiste "Son sözü "Lâ ilahe illallah " olan kimse cennete girer" buyurulmuştur. Mü'min Allah'tan hem korkmalı, hem de sevabını beklemelidir. Peygamberimiz (s.a) "Mü'minin korkusu ve ümidi tartıisa (birbirine) denk olur" buyurmuştur. Yatağa yatmadan önce abdest almak ve sağ yana yatmak sünnettir. Bu sağ tarafın şerefi ve kalbin uyku halinde sıkışmaması içindir. Sağ tarafa yatıldı-ğında az uyku uyunur ve gece namaza kalkmaya sebep olur.
Hadis, bütün hâllerde Allah'a sığınmayı vurguluyor. Her gece Allah ile ahdi yenileme ve İslâm ile imanı güçlendirmeye teşvik ediyor. Hadiste zikredilen cümlelerin uykudan Önce söylenmesi müstehaptır. Günün en son sözü olarak bu duanın söylenmesi, İçerdiği anlam ile kişiyi iman nurlanyla baş-başa bırakmakta, Allah katında da bunu söyleyeni yükseltmektedir.
Uykudan önce abdest almak, tam bir temizlik içinde uyumaya vesiledir. Hadiste buna da teşvik vardır.[219]

81. Ebu Bekr es-Sıddîk b. Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. leyin b. Mürre b. Kâ'b b. Lüeyy b. Galib el-Kureşî et-Teymî (r.a) kendisi, anası ve babası da sahabîdir (r.a) der ki:
Biz mağarada Rasûlüllah ile beraber iken ve müşrikler başımızın üstünde dolaşırken oniann ayaklanna baktım da "Ya Rasûlellah! Eğer onlardan birisi ayaklarına bakacak olsa mutlaka bizi görür" dedim. Rasûlüllah: "Ey Ebu
Bekr! Üçüncüleri Allah olan iki kimseyi sen ne sanıyorsun?" buyurdu. (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir).[220]

İslâm'da ilk defa "S ilik" lakabıyla anılan Hz. Ebu Bekr'dir. "Ebu Bekr" künyesi ise, isminden daha çok anılmıştır. Hz. Ebu Bekr'in ismi Abdullah'tır. Hz. Ebu Bekr'e "Sıddîk" lakabı, Peygamberimiz (s.a) Mirac'a çıktığında O'nu hemen tasdik etmesi sebebiyle verilmiştir. "Attk" lakabıyla da anılmıştır. Hz. Ebu Bekr'in babası Osman'ın künyesi "Ebu Kuhâfe"dir. Annesi, Ümmü'1-Hayr Selma binti Sahr'dır. Rasûlüllah'm (s.a) İslâm'a davetinde Hz. Ebu Bekr, hiç tereddüt etmeden daveti hemen kabul etmiştir. Hürler içinde erkeklerden ilk müslüman olandır. Babası Ebu Kuhâfe ise, Mekke'nin fethinde müslüman olmuştur. "Rabbimden başka bir dost edinsey-dim, Ebu Bekr'i dost edinirdim" hadis-İ şerifi Hz. Ebu Bekr'in faziletini
açıklamaktadır. Rasûlüllah'dan (s.a) 142 hadis rivayet etmiştir. 63 yaşında iken hicri 13. yılda vefat etmiştir. Rasûlüllah'm (s.a) kabrinin yanına defnedilmİşitr.
Rasûlüllah (s.a) ile Hz. Ebu Bekr Mekke'den Medine'ye hicret ederlerken, Mekkeli müşrikler peşlerine düşmüşler, peygamberimizle Hz. Ebu Bekr de Sevr mağarasına saklanmışlardır. Kur'an-i Kerim'de: "İnkar edenler kendisini (Mekke 'den) çıkardıkları sırada, ikisi mağarada iken arkadaşına ' 'üzülme, Allah bizimle beraberdir!" diyordu..." (Tevbe, 40) buyurulmuştur. Sevr Mağarası'nın mı, Hire Mağarası'mn mı üstün olduğu konusunda İse İhtilaf edilmiştir.
Feyrüzâbâdî: "Sevr mağarası daha faziletlidir. Zira Allah Teâlâ onu Kur'-an 'da zikretmiş (Tevbe, 40) ve bu mağarada Adnanoğullarmın efendisi (peygamberimiz) korunmuştur" demiştir. Bazıları da "Hira Mağarasrdaha üstündür. Zira Rasûlüllah, ibadet için orayı seçmiş ve vahiy orada gelmeye başlamıştır" demişlerdir.
Mağaranın ağzmdan Rasûlüllah ve Hz. Ebu Bekr girmişler, müşrikler ise ağaç dallarını ve örümcek ağını görünce mağarada olmalarına ihtimal vermemişlerdir. İçeride Hz. Ebu Bekr (r.a), Rasûlüllah'a (s.a) bir zarar gelmesinden endişe ederek "Mağaraya girerlerse ne yaparız yâ Rasûlallah!" dediğinde Peygamberimiz (s.a) mağaranın diğer tarafına işaret ederek; "İşte şuradan çıkarız" buyurmuşlardır. Tamamen kaya kütleleriyle kapalı olan yer Rasûlüllah'm işaretiyle beraber Allah'ın kudretiyle açılı vermiştir.
Hadis, Allah'a güvenmenin, O'nun gözetiminde huzur içinde bulunmanın ve tehlike ânında tüm tedbirlere başvurduktan sonra O'na sığınmanın gereğini ifade etmektedir.
Hz. Ebu Bekr'in telâşı kendisi için değil, Rasûlüllah'a bir zarar gelmesi halinde İslâm'ın zarar göreceği düşüncesinden dolayı idi. Hz. Ebu Bekr'in Rasûlüllah'a (s.a) olan sevgisi, ona acıyıp yardım etmek istemesi ve düşmanların ona bir zarar vermesinden korkması onun peygamberimize olan bağlılığını ve imanının mertebesini ortaya koymaktadır.
Hadis, Allah'ın peygamberlerini ve velilerini koruduğuna, onları muzaffer kıldığına delildir. Nitekim Allah Teâlâ "Elbette biz elçilerimize ve inananlara hem dünya hayâtında, hem de şâhidlerin (şahitliğe) duracakları günde yardım ederiz" (Mü'min, 51) buyurmuştur.[221]

82. Mü'minltrin annesi Ümmu Seleme Hind binti Ebu Ümeyyc Huze-yOfe el-Mahzûmiyye'den (r.a) şöyle rivayet olunmuştur:
Hz. Peygamber (s.a) evinden çıktığında şöyle buyururdu: "Allah'ın adiyia sığınıyorum. Allah'a dayanıp güveniyorum. Allahım sapmaktan veya sapti-nlmaktan, zulüm yapmaktan, zulme uğramaktan, saygısızlık etmekten, bana karşı saygısızlık yapılmasından Sana sığınırım". (Hadis sahihtir; Ebu Dâ-. vud, Tirmizî ve diğerleri sahih senedlerle rivayet etmiştir. Tirmizî. hadis sahihtir, demiştir. Buradaki metin Ebu Davud'undur).[222]

Peygamberimiz (s.a) hicretin 4. yıhnda ümmü Seleme ik kocası Ebu Seleme'nin ölümünden sonra evlenmiştir. Ümmü Seleme kocasıyla beraber Habeşistan'a ilk hicret edenler arasında yer almıştır.
Medine'ye hicret eden ilk kadın şahabı olduğu söylenir. Ümmü Seleme 378 hadis rivayet etmiştir. Rasûlüîîah'm (s.a) hanımlar) (mü'minlerin anneleri) arasında en son vefat edendir.
Ebu Davud'un rivayeti; RasûlüUah (s.a) evinden çıktığında bakışlarını semaya kaldırır ve "Allah'ım sena sığınıyorum..." derdi" şeklindedir.
Hadiste zikredilen duayı evden çıkarken okumak müstehaptir. Bu duâ-mn okunması Rasûlüllah'a ittibâ, duanın karşılığı ise bayrı elde etmek ,ve nefsi uyanık bulundurmaktır, öte ysndan bu cümleleri söyleyen; dalâlet, zillet, zulüm ve cehaletten uzak olur.
Hadis Allah'a sığınmayı ve Aüah'ın emirlerine sarılmayı teşvik etmektedir. Böylece kişi sapmaktan ve Hakk yolundan çıkmaktan kurtulur. Ebu DSvud; Kit&b'ul-Edeb, 5094. Ahraed b. Hanbel; ve İbn Mfice; 3884[223]

83. EnesMen (s.a) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim evinden çıkarken, "Bismillahi tevekkeltü atellahi velâ havle vetâ kuvvete illâ billahi" (Allah'ın adı ile Allah'a dayandım. Allah'ın izni olmaksızın hiçbir hareket ve kuvvet yoktur) derse, kendisine Allah tarafından "Sen hidayete erdir ildin. Her ihtiyacın yerine getirildi ve korunduff* denilir. Şeytan da ondan uzak durur". (Ebu Dâvud, Tirmizf, Neseî ve diğerleri rivayet etmiştir. Tirmizî hadis hasendir, demiştir).[224]

Bir kimse evinden çıkarken bütün işlerini Allah'a havale «Ser ve günahlardan ancak O'nun korumasıyla kurtulacağını, İtaat ve ibadeti de yine O'nun yardımıyla yapabileceğini dile getirir. Kendisine Allah veya melek tarafından, Allah'ın ismiyle yardım dilediği ve O'nunla korunmayı arzu ettiği için, hidayette olduğu, dünyevî ve uhrevî işlerinde muvaffak olacağı, her türlü düşmanın şerrinden korunacağı bildirilir. Mümin bütün işlerinde sadakatle Allah'a tevekkül eder, gücü, kuvveti ve her çeşit hareketi, yalnız Allah'a, O'nun iznine izafe ederse, Allah onun koruyucusu olur. Mü'minin Allah'ın koruması altında olduğunu duyan şeytân, bunu diğer şeytanlara naklederek böyle bir kimsenin yolundan saptırılamayacağmı acziyet içerisinde itiraf eder.
Hadis, Allah'a tevekkülün ve Allah'a sığınmanın faziletini beyan etmektedir. Zira bu dua, nnYmini bütün serlerden koruyan bir kaledir. Hadiste zikredilen duanın evden çıkarken okunması, dua sebebiyle hayır elde etmek için müstehaptır.[225]

84. Enes'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber (s.a) zamanında iki kardeş vardı. Biri peygamber'e (s.a) geür-gider, diğeri ise işe (çalışmaya) giderdi. İşe giden, kardeşini (çalışmadığı için) Rasûlüllah'a şikayet etti. Rasûlüllah da ona, "Belki de onun yüzünden rızkım elde ediyorsun" buyurdu. (Tirmizî, Müslim'in şartına göre sahih olan bir senedle rivayet etmiştir)[226]

RasûIüUah'ın (s.a) sözlerini, fiillerini öğrenmek ve yaşamak için onun yanından ayrılmayan kimse, ihtiyaçlarım gideren ve sanat sahibi olan kardeşi tarafından Peygamberimize şikâyet edilmiştir. Bunun üzerine Rasûlüllah {s.a) rızkın Allah'ın elinde olduğunu, kime hangi miktarda dilerse verdiğini hatırlatarak "Belki de kardeşinin işlerini görüp ihtiyaçlarım gidermen rızkınızın artmasına ve kolaylaşmasına sebeptir" buyurmuştur. Zira Allah, din kardeşinin yardımında olan kimseye yardımcıdır. Rızık ve yardım, korunup gözetilmeye muhtaçlar sebebiyledir, îlim tahsilinde olanların rızkını Allah? tekeffül etmiştir.
Kim ilim tahsili ve dinî hükümleri öğrenmek, Allah'ın şeriatini korumak için çalışırsa, Cenab-ı Allah onun işlerini görecek ve ihtiyaçlarını giderecek kimseyi hazır kılar. Hadiste, ilim ehline yardım etmek teşvik edilmiş tir. İnsan, nafakasını temin ettiği şahıslar sebebiyle bereket bulur, bol nzka nail olur.[227]

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DOĞRULUK (İSTİKAMET)

Konu ile ilgili ayetler

"O halde sen (habibim) emrolundugun vech ile dosdoğru hareket et" (Hud, 112)
"Hakikat Rabbimiz Allah'tır" deyip de sonra doğruluğu iltizam edenler (yok mu?) onların üzerlerine "Korkmayın, tasalanmayın, va'd olunduğunuz cennetle sevinin" diye melekler inecektir. Biz dünya hayatında da, âhi-rette de sizin dostlarınız. Çok yargılayıcı, çok esirgeyici (AUah)dan bir fazlu kerem olmak üzere burada canlannız neden hoşlanırsa (hepsi) sizindir. Burada ne isterseniz (hepsi) sizin". (Fussilet, 30-32)
"Rabbimiz Allah'tır, deyip de soara (bütün hareketlerinde) doğruluğu iltizam edenlere, (evet) onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır Onlar (iyi amel ve hareketlerime mükafat olmak üzere orada ebedî olarak kabadırlar". (Ahkâf, 13-14)
"Hakikat Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra doğruluğu iltizam edenler (yok mu?...)" (Fussilet, 30; Ahkâf, 14) ayetiyle hadisimiz mutabakat halindedir. Doğruluk, Allah'ın emirlerim yerine getirmek, nehiylerinden kaçınmaktır. Allah'a kulluk esnasında istikametten ayrılmamaktır. İman, amel olmadıkça yeterli değildir. Zira amel imânın tercümanı ve simgesidir.[228]

Konu ile ilgili hadisler

85. Ebu Amr'dan -Ebu Amre Süfyân b. Abdullah da denilir- (r.a) rivayet edilmiştir: "Yâ Rasûlüllah! Bana fslâm hakkında öyle bir söz söyle ki, bu hususta senden başkasına bir şey sormafya gerek duyma)yayım" dedi. Rasûlüllah (s.a) "Allah 'a iman ettim, de. Sonra dosdoğru ol" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[229]

Süfyan b. Abdullah Hz. Ömer döneminde Taifte vali idi. Süfyan Ra-sûlüüah'dan (s.a) İslâm'ı yaşayabilmesi için öyle bir söz söylemesini istemiştir ki, bu söz ile başkasının açıklamasına ihtiyaç katmasın ve bu sözle amel edildiğinde, o sahibi İçin yeterli olsun.
Rasûlüllah da (s.a) ondan Allah'a iman ve imanın bütün ayrıntılarını dili ile ikrar edip kalbiyle tasdik etmesini, imanın gereği olan tüm amellerde de hiçbir eğrilik yapmadan, dosdoğru hareket etmesini istemiştir.
Hadis, "Cevâmi'ül'Kelim"dendir ki, bu Rasûiüllah'a (s.a) verilen hu-susuyetlerden birisidir.[230]

86. Ebu Hüreyre'den (s.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İşlerinizde mutedil olunuz, dosdoğru olunuz. Biliniz ki içinizden hiçbiri ameli sebebiyle kurtuluşa erecek değildir". Sahabîler, "Ya Rasûlüllah! Sen de mi?" dediler. Rasûlüllah "Evet ben de kurtulamam. Meğer ki Allah katından bir rahmet ve faziletle beni koruya" buyurmuşlardır. (Müslim rivayet etmiştir)[231]

Ne sevap, ne ceza, ne de şer'î bir hüküm, akıl ile sabit olmaz. Bütün bular ancak şeriat ile sabittir. Allah hiçbir şey ile mükellef tutulamaz. Dünya ve âhiret O'nun mülküdür. İstediğini yapar. Bütün itaatkârlara azab etse, onları cehenneme soksa bile bu O'nun adaletindendir. Hatta kâfirleri nimetle cennete soksa dahi! Ancak Allah haber vermiştir ve O'nun haberi doğrudur ki O böyle yapmaz. Bilakis O, mü'minleri bağışlar ve rahmetiyle onları cennete sokar. Kâfirlere azap eder ve onları cehenneme sokar. Bu ise O'nun adaletidir. Hiçbir kimse itaatiyle sevaba ve cennete hak kazanamaz.
"... Yaptıklarınıza karşılık cennete girin" (Nahl, 32) ayetinin, ameller ile cennete girmeye delil olması, hadisimiz ile çelişki teşkil etmez. Bilakis âyet ve benzerleri cennete girmenin ameller sebebiyle olduğuna delildir. Amelleri yapabilmek, bunlarda ihlaslı olmak ve amellerin kabulü Allah'ın rahmet ve keremiyledir. Yani hiç kimse cennete sadece amelle giremez. Hadisten kastedilen de buduî.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Allah'ın kullarına fazlı ve keremi, onların amellerinden daha çok ve daha geniştir. Allah üzerine hiçbir şey vacip değildir. Allah'ın rahmetine nail ol- madıkça kimse amelleri sebebiyle cennete hak kazanamaz.
"... Yaptıklarınıza karşılık cennete girin" (Nahl, 32) ayeti, sırf amel ile cennete hak kazanmaya değil, Allah'ın bunu va'di sebebiyledir. Hiçbir beşer, Rabbinin hakkını tastamam yerine getiremez. Zira Allah'ın nimetleri çoktur. İnsan onlara karşı şükretmekten âcizdir. Nitekim Allah "...Eğer Allah'ın nimetlerini saymak isterseniz sayamazsınız..." (İbrahim, 34) buyurmuştur.
İyi ameller cennete girmek için sebeptir. Cenneti kazanmak ise ancak Allah'ın rahmeti, fazlı ve keremiyle olur.
Mü'min iyi amel işlerken duayı da yanından eksiltmemelidir ki böylece Allah'ın rahmetine nail olsun ve cennete girebilsin.[232]

DOKUZUNCU BÖLÜM

VARLIKLARIN BÜYÜKLÜĞÜNÜ, DÜNYANIN FANİLİĞİNİ, KIYAMETİN KORKUNÇ HÂLLERİNİ, DÜNYA VE ÂHİRET İŞLERİNİN TAMAMINI DÜŞÜNMEK, NEFSİN İSTEKLERİNE MÂNİ OLMAK, ONU ISLÂH EDEREK DOĞRULUĞA YÖNELTMEK

Konu ile ilgili ayetler

"(Habibim) de ki: Ben size sırf Allah için İkişer İkişer, teker teker (karşımda) durmanız, sonra arkadaşınızda hiçbir mecnunluk olmadığını iyi düşürtüp bil)menizi va'z ederim". (Sebe, 46)
"Hakikat göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde (ve uzayıp kısalmasında) akl-ı selim sahipleri için elbet ibret verici deliller vardır. Onlar (o salim akıl sahipleri, öyle insanlardır ki) ayakta iken, otururken, yanlan üstünde (yatar) iken, (hep) Allah'ı hatırlayıp anarlar ve göklerin, yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler. (î'mâli fikir ederler ve şöyle derler): Ey Rabbimiz Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen (bundan) pâk ve münezzehsin. Bizi ateşin azabından koru". (Al-i İm-ran, 190-191)
"Onlar hâlâ (İbretle) bakmazlar mı o deveye, nasıl yaratılmıştır o? O göğe, nice yükseltilmiştir? O dağlara nasıl dikilmiştir? O yere, nasıl yayılıp döşenmiştir? (Habibim) sen hemen (onlara Allah'ın nimetlerini, tevhid delillerini) hatırlat, sen ancak bir batirlatıcısm", (Gasiye, 17-21)
' "Onlar kendilerinden evvelkilerin sonuçlarının nice olduğuna bakmaları için yer(yüzün) de gezip dolaşmadılar mı? Allah onlann kökünü kırmıştır. O kâfirlerin hakkı da bunun benzeridir". (Muhammed, 10)

Bu konuda ayetler pek çoktur.[233]

Konu ile ilgili hadisler

Daha önce zikri geçen (5. Bölüm, 66 nolu hadis)
"Akıllı ne/sini muhasebeye tâbi tutan kimsedir" anlamındaki hadis bu konu ile ilgili hadislerdendir.[234]

ONUMCU BÖLÜM

HAYIRLI ŞEYLERE KOŞMAK VE HAYRA YÖNELENİ CİDDİYET VE TEREDDÜTSÜZCE YÖNELDİĞİ BU HAYIRDA SEBAT ETMESİ İÇİN TEŞVİK ETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Öyle ise siz de (ey mü'minler) hayır işlerine koşun, birbîrinizle yarış edin". (Bakara, 148)
"Rabbinizin mağfiretine ve takva sahipleri için hazırlanmış olan cennete -ki eni göklerle yer (kadardır)- koşuşun". (Âl-i fmrân, 133)[235]

Konu ile ilgili hadisler

87. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, RasûlüÎIah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hayırlı işler yapmakta acele ediniz! Yakında karanlık gece parçaları gibi fitneler olacaktır. Kişi mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak geceler, yine mümin olarak geceler, kâfir olarak sabahlar. Çünkü dünya malı karşılığında dinini satar". (Müslim rivayet etmiştir).[236]

"Beş şeyden önce, beş şeyi ganimet bil! ihtiyarlığından önce gençliğinin, hastalığından Önce sağlığının, fakirliğinden önce zenginliğinin, meşguliyetinden önce boş vaktinin, ölümünden önce hayatının" hadisinde de olduğu gibi engeller çıkmadan önce amel-i salİh işienmelidİr.
Fitneler üst üste gelirse, kalbi ifsad eder ve onda katılık ve gaflet oluşturur ki bu da kişinin nifaka ve küfre girmesine sebep olabilir.
Müslüman kardeşinin malını gasbetmesi veya helâl sayması, faizi, aldatmayı ve buna benzer haramları helal sayması veya küçümsemesi, kişinin küfre girmesi için yeterlidir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Dine bağlılık farzdır. Herhangi bir engel çıkmadan önce salih amelleri işlemekte acele edilmelidir. Çünkü Ahir zamanda peşipeşine dalâlete iten fitneler zuhur edecektir.[237]

88. Ebu Sirvea Ukbe b. el-Hâris (r.a) şöyle anlatır:
Medine'de Hz. Peygamber'in (s.a) arkasında ikindi namazını kılmıştım. Selam verdikten sonra hemen ayağa kalkarak, cemaatin omuzları üzerinden atlayıp, zevcelerinden birinin evine gitti. Halk, onun acele kalkıp gitmesinden endişe etti. Bir müddet sonra çıkıp geldi. Onun çabuk hareketi karşısında halkın şaşırdığını görünce şöyle buyurdu: "Evimizde bir miktar altın ve gümüş olduğunu hatırladım. Bunun beni Allah'a yönelmekten alıkoymasından hoşlanmadım da onun hemen dağıtılmasını emrettim". (Buhâri rivayet etmiştir).[238]

Buhâri'nİn diğer bir rivayeti ise şöyledir: "Evde sadaka olarak verilecek altın veya gümüş bırakmıştım. Onun gece yanımda kalmasını hoş görmedim".
Ebu Sirvea ve kardeşi Ukbe, Mekke'nin fethinde müslüman olmuşlardır. Buhârî Ebu Sirvea'dan üç hadis rivayet etmiştir. Rasûlüllah'ın (s.a) acele etmeden yürümesi âdeti iken, hızlı hızlı yürüdüğünü sahabîler görünce kendilerine bir musibetin gelmesinden endişe etmişlerdir. Rasûlüllah'ın (s.a) evde olan bir miktar altını "Namazda iken hatırladım" buyurduğu da rivayet edilmiştir. Peygamberimiz onları düşünerek Allah'a yönelmekten geri kalmayı hoş karşılamamıştır. Bazıları da; "Dağıtılacak zekâtın geciktirilmesi, kişiyi kıyamet günü hesap için geride bırakmaya sebep olur" demişlerdir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: Kalbi, Allah'tan alıkoyan şeylerden ayıklayıp temizlemek, hayırlı işlerde acele etmek müstehaptır. Doğrudan zekâtım verebilecek kudrete sahip olan kimse, vekil tayin edebilir.[239]

89. Câbir'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir adam Uhud harbinin olduğu gün Nebi'ye (r-a) "Eğer Allah yolunda öldürütürsem, nerede olurum"dedi. RasûlülIah: "Cennet'te (olursun)'*buyurdu. Adam elindeki hurma tanelerini attı. Sonra şehid oluncaya kadar savaştı". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[240]

Hadiste geçen şahsın Amr b. Humâm el-Ensârî olduğu söylenir. Kıssasının Bedir savaşında vuku bulduğunu, anlatılan bu kişinin başkası olduğu da rivayet edilir. Yemekte olduğu hurmalan cihadda aceîe ettiği için normal bir şekilde yiyememiş, hatta Allah'ın rızasına bir an önce kavuşmak İçin onları yiyeceği vakit için dahi sebredememiştir. Nitekim bu şahsın "Bu hurmaları yiyinceye kadar yaşayacak olsam, bu vakit çok uzundur" diyerek hurmaları attığı rivayet edilmiştir. Uhud savaşında ilk şehid olan kimse olduğu da söylenir. Hâkim de Enes'ten şöyle rivayet etmiştir: Siyah renkli bir kimse RasÛIüllah'a (s.a) gelerek: "Yâ Rasûlüllah! Ben siyah renkli, kötü kokan ve malı olmayan bir kimseyim. Ben su kimselere karşı öîdürülünceye kadar çarpışsam nerede olurum?" dedi. Peygamberimiz: "Cennetle Nursun" buyurdular. Bunun üzerine adam şehid oluncaya kadar savaştı. Rasûlüllah (s.a) onun yanına gelerek "Allah yüzünü beyaz, kokunu güzel ve malını çok etsin " buyurdu.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Hayırlı işlerde acele eden kurtuluşa erer. Ihlâs İle Allah yolunda nefsini feda eden için cennet vardır.
Bilmediği şeyi sorup Öğrenmesi kişi için müstehaptır.[241]

90. Ebu Hüreyre (r.a) şöyle anlatır:
Bir adam RasûlüîIah'a (s.a) gelerek "Ya RasÛlellah! Hangi sadaka sevap yönünden daha büyüktür?" diye sordu. Rasûlüüah "Senin sağlıklı, aşırı cimri, fakirlik korkusu ve zenginlik arzusu içinde bulunduğun halde iken verdiğin sadakadır. Can boğaza gelip, "bu falancanın, şu da falancanın" diyeceğin zamana kadar bırakmatnandır. O vakit, saten vermek istediğin falancaların olmuştur" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[242]

"Hangi sadaka, sevap yönünden daha büyüktür?" diye peygamberimize soran sahabînin Ebu Zerr olması muhtemeldir. Zira Ahmed b. HanbeFin ve Abd b. Humeyd'in müsnedlerinde, Ebu Zerr'den bu şekilde bir som rİ-vâyet edilmektedir. Nitekim "Şeytan sizi fakirlikle korkutur (fakir düşeceğinizi söyleyerek sadaka vermekten geri kalmanızı ister)" (Bakara, 268) bu-yurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Sağlıkta verilen sadaka, hastalıkta verilen sadakadan daha faziletlidir. Zİra sıhhatli ânında kişinin cimriliği artar. Hastalığında sadaka vermek isteyen, bilâhere bu hastalığından şifa bularak sağlığına kavuşan kimse m'yyet ettiği sadakayı verirse; bu onun ihlâsına, Allah'a olan sevgisine işarettir. Ancak iyileşmekten ümidini kesen ve malının başkalarına kalacağı düşüncesiyle sadaka veren böyle değildir.
Birtakım engeller çıkmadan önce hayırlı işler yapmakta ve sadaka vermekte acele etmek gerekir. Can boğaza geldiğinde ne vasiyet, ne sadaka, ne de herhangi bir tasarruf makbul değildir. Ebu Davud'un Ebu Said el-Hudrî'den rivayetinde, Rasûlüllah (s.a) "Kişinin sağlığında bir dirhem sadaka vermesi, ölümü ânında yüz dirhem sadaka vermesinden daha hayırlıdır" buyurmuştur.[243]

91. Enes'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) Uhud harbinin olduğu gün eline bir kılıç alarak şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir "Bunu benden kim alacak?". Herkes "Ben, ben" dedi. Rasûlüllah: "Onun hakkını vermek şartıyla kim alacak?"buyurdu. Hak durakladı. Ebû Dücâne (r.a) "Onun hakkını vermek üzere ben alacağım" dedi. Hemen kılıcı aldı ve onunla müşriklerin başlarını ikiye ayırdı. (Müslim rivayet etmiştir).[244]

Hadiste zikredilen Ebu DÜcâne'nin adı; Simâk b. Harşete'dir. Bedir ve Uhud savaşına katılmıştır. Uhud savaşında Mus'ab b. Umeyr ile beraber Ra-sülüllah'ın yanında bulunmuşlar, çeşitli yaralar almalarına rağmen peygamberimizi korumuşlardır. Mus'ab bu savaşta, Ebu Dücâne ise Yemâme savaşında şehid olmuştur.
Ebu Dücâne "Yâ Rasûlüllah! Onun hakkı nedir?" diye sormuş, Rasûlüllah (s.a) "Onunla eğilinceye kadar düşman yüzüne vurmandır" buyurmuştur. Bunun üzerine "O kılıcı alıyorum" demiştir.
Zübeyr'den ise şöyle rivayet edilir: "O kılıcı Rcsülüttah'dan (s.a) istediğimde, onu bana vermemişti. Ebu Dücâne'ye verdiğinde, "Vallahi onun ne yaptığına bakacağım " dedim ve onu takip ettim. San bir sargı alarak başına bağladı. Ensar dedi ki "Ebu Dücâne ölüm sargısını çıkardı". Daha sonra önüne çıkan müşriği öldürdü".
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Ebu Ducâne'nİn cesareti, Allah yolunda nefsini feda etmesi ve dhad-daki sadâkati, sahabîlerin faziletini beyan etmektedir. Kılıcı almakta tereddüt edenler, onun hakkını tam olarak vermeye güç yetiremeyeceklerini düşündükleri için tereddüt geçilmişlerdir. Nitekim Rasûlüllah (s.a) "O'nun hakkını vermek şartıyla kim buyurmadan önce hepsi ellerini uzatmıştır.
Rasûlüllah, ashabını kendilerini daha fazla feda ederek düşmanı hezimete uğratmaya teşvik etmiştir.[245]

92. Zübeyr b. Adiyy'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Enes b. Mâlik'in (r.a) yanına vardık. Haccâc'tan karşılaştığımız şey-Jerden şikayet ettik. Enes "Rabbinize kavuşuncaya kadar sabrediniz. Çünkü her gelen zaman, geçenden daha kötüdür. Bunu peygamberimizden (s.a) duydum, dedi". (Buhârî rivayet etmiştir).[246]

Zübeyr b. Adiy el-Hemedânî el-Yâmî, Rey'de kadılık yapmıştır. Güvenilir bir râvidir. Fakîh'tir. Hicri 131 yılında vefat etmiştir. Haccâc b. Yûsuf es-Sakafî, Abdu'l-Melik b. Mervan zamanında önce Hicaz, sonra da İrak'ta valilik yapmıştır. Enes b. Malik'e bu şikayet Basra'da yapılmıştır.
Buhâri'nin rivayet ettiği başka bir hadiste ise şöyle buyurulmuştur: "Her gün, bir önceki günden daha şerlidir. (Bu durum) Rabbinize kavuşuncaya kadar (devam eder)".
Hasan Basrî "Her yıl, biraz daha zelil olursunuz" demiştir.
Abdu'l-Vehhâb eş-Şa'rânî de, "Allah 'in bir musibetle imtihan edip, sonra ondan daha şiddetlisi ile denemesi âdetidir. Bu, kulun hafiften şiddetliye doğru alışUnlmasıdır. Başlangıçta şiddetli olanla imtihan edilse, belki ona tahammül edemez. Halbuki hafiften şiddetliye doğru böyle değildir" demiştir.
Hasan Basri'ye Haccâc'tan sonra Ömer b. Abdülaziz'in dönemi sorulmuş, O da "insanların teneffüs edecekleri bir zaman gereklidir" demiştir. Bazıları da ' 'Bir asır, genel olarak bir sonraki asırdan deha iyidir" demişlerdir. Aynca Haccâc döneminde sahabîlcrin sayısj çoktu. Bunların hemen hepsi, Ömer b. Abdülaziz döneminde vefat ettiler. Elbette sahabîlerin yaşadığı zaman, sonraki zamandan daha hayırlıdır.
Vakit kılıçtır, eğer onu iyi amellerle kesmez, diğer sıkıntılardan kurtulma zamanım beklersen, o kılıç seni keser. Faydasız bir şekilde en güzel şeyler elinden kaçar.
Hadiste: "RabbinİZe kavuşuncaya kadar sabrediniz" buyurulmuştur. Mü'min RabbİNe kavuşmadıkça huzura eremez. Diğer bir deyişle, dünyada rahatlık yoktur. Hadis Neseî'de rivayet edilen "ümmetim yağmur gibidir. Önü mü, sonu mu hayırlıdır bilinmez" hadisi ile tenakuz halinde değildir. Zira konu ile ilgili hadis, zaman itibariyledir. Neseî'deki hadis ise zaman İçinde yaşayanlarla ilgilidir.
Bir hadiste "Kıyamet, ancak insanların en şerlileri üzerine kopar" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Sıkıntılara sabretmek ve sâlih amellerde acele etmek müstehaptır.
Her günün bir Öncekinden daha meşakkatli ve zor olacağı haber verilmiş ve aynca âhir zamanda fitne ve fesadın daha da yoğunlaşacağına ve yaygın olacağına işaret edilmiştir.[247]

93. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet ' edilmiştir: "Yedi şey gelmeden önce iyi amellere koşun: Unutkanlık getiren ;; fakirlik, azdıran zenginlik, (sağlığı) bozan hastalık, bunaklaştıran yaşlılık, ansızın gelen ölüm, beklenen (ve) bilinmeyen serlerin en kötüsü Deccâl veya v daha korkunç ve daha acı olan kıyametden başka bir şeyi mi bekliyorsunuz?'.' : (Tirmizî rivayet etmiş ve "hadis hasendir" demiştir).(93) [248]

Yedi meşgul edici hâl gelmeden önce, iyi amellerle meşguliyette yarışmak emredilmektedir. İnsan fakirlik sebebiyle çeşitli üzüntülerle karşılaşır. Bu üzüntüler kişide unutkanlık doğurur. Zenginlik, sahibini kulluk görevlerini yerine getirmekten alıkoyar. Akla veya bedene zarar veren hastalık ise ibadetlerin kemâliyle yerine getirilmesine engel olur. Nitekim bir hadis-i ?e rifte: "/*/ nimet vardır ki, insanların çoğu bunlarda atdanmıştır. Bunlar soğuk ve boş Duyurulmuştu.. Aşın yaşlılık da bunaklık denilen, dengesiz konuşma ve hareketlere sebep olur. Ani ölüm veya gençlikte ölüm de, insanın gaflette iken yakalanmasına yol açabilir. Deccâl ise, sayılanların en şiddetlisi ve korkuncudur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Deccâl'in ortaya çıkması kıyamet alâmetlerindendir. Dünya azabı, âhi-ret azabına nisbetle daha hafiftir.
İnsan engeller çıkmadan önce salih ameller işlemeye gayret etmelidir.
Kişiyi hayırdan uzak kılan; şiddetli fakirlik, zenginlik, hastalık ve yaşlılıktır.[249]

94. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) Hayber savaşı günü şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bu bayrağı, Allah'ı ve Rasûlü'nü seven, Allah'ın onun elinde zafer kazandıracağı bir adama vereceğim". (Ebu Htirey-re bu rivayeti sırasında Hz. Ömer'in (r.a) sözlerine yer verir).
Ömer (r.a) demiştir kî: "Sadece o gün emirliği istemekten hoşlandım da, bu işe çağırılırım ümidiyle kendimi göstermeye çalıştım". (Ebu Hüreyre devamla): Rasülüllah Ali b. Ebî Tâlib'i çağırdı. Bayrağı ona vererek "Yürü! Allah sana zaferi müyesser kılana kadar sağına-soluna bakma" buyurdu. Ali (r.a) biraz yürüdü. Sonra bakışlarını ileriye doğru tutarak durdu ve "Ya Rasûlüllah! İnsanlarla hangi şey için savaşacağım?" diye sordu. Rasülüllah: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet edinceye kadar onlarla savaş, şehadet getirdikleri takdirde; şüphesiz, senden canlarını ve mallarını korumuş olurlar. Meğer ki bu cezayı hak etmiş olalar. Onların iç hallerinin hesaplan da Allah'a aittir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[250]

Hayber'in fethi hicretin 7. yılında olmuştur. Allah'ı ve Rasûlü'nü sevenleri Allah ve Rasûlü de sever. Nitekim: "... Allah yakında öyle bir toplum getirecek ki (O) onları sever, onlarda O'nuseverler... "(Maide, 54) buyur ulm ustur.
Hadis Hz. Ali'nin faziletini ifade etmektedir. Hz, Ömer'in bayrağın kendisine verilmesi için olan isteği de bunu te'kid etmektedir. Hz. Ali, zafere erişinceye kadar sağına soluna bakmamakla emrolunmuştur. Hz. Ali bu emre: "Yâ Rasûlüllah! İnsanlarla hangi şey için savaşacağım?" diye sorarken bile bakışlarını ileriye doğru tutmak suretiyle uymuştur. Bu emir, Hayber fethe-dîlinceye kadar düşmana aman vermemekti. Hz. Ali ise, emrin hem zahirine hem de bâtınına uymuştur.
Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmek, onlara iman etmekle ve emirlerine tâbi olmakla mümkündür. Rasûlüllah'ın gelecekteki bilinmeyen bir şeyi haber vermesi mucizedir. Hayber'in fethedileceğini önceden bildirmiştir.
Kelime-i Şehâdet'i söyleyen kimsenin (kasden adam öldürmediği veya dinden çıkacak bir şey söyleyip-yapmadığı sürece) öldürülmesi caiz değildir.
İnsanlann zahirî durumuna göre hüküm verilir, iç âlemleri Allah'a havale edilir. Hadis, zekâtı gönüllü olarak vermeyp"t"e karşı yönetimin zor kullanma yetkisine sahip olduğunu ifade et.[251]

ONBİRİNC! BÖLÜM

MÜCÂHEDE

Konu ile ilgili ayetler

"Bizim uğrumuzda mücâhede edenler(e gelince): Bİz onlara elbette yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah muhsinlerle beraberdir". (Ankebût, 69)
"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et". (Hicr, 99)
"Rabbinin adını an. (İbâdetinde O'ndan başka her şeyden kesilerek) yalnızca O'na yöne!". (Müzemmil, 8)
"işte kim zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa onu(n sevabını) görecek". (Zilzâl, 7)
"önden nefisleriniz için ne hayır gönderirseniz, onu Allah'ın nczdinde bulursunuz. (Hem) bu daha hayırlıdır hem de sevap bakımından büyüktür". (Müzemmil, 20)
"Her ne hayır işlerseniz şüphesiz Allah onu çok iyi bilen (mükâfatını veren)dir". (Bakara, 273)
Konu ile ilgili ayetler malum olup pek çoktur.[252]

Konu ile ilgili hadisler

95. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: kim Benim dostlarımdan birine düşmanlık ederse, ona mutlaka savaş açarım. Kulumu Bana yaklaştıran şeylerin Benim katımda en sevimli olanı, farz kıldığım ibadetlerdir. Kulum nafile ibadetlerle devamlı Bana yaklaşır da, nihayet Ben onu severim. Onu sevdiğim vakit de işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Bana sığınırsa muhakkak onu korurum". (Buhârî rivayet etmiştir)[253]

"Velî" Allah'a itaat ve takva İle dost olan, Allah'ın da kendisini koruduğu ve yardımcı olduğu kişidir. Bir başka şekilde; emirlerine uyup, yasaklarından kaçınarak Allah'a yakın olan, O'nu zikirden ihmal etmeyen, nafile ibadetleri çokça yapan, kalbini O'mın nuru kapladığı için başkasına yer vermeyen, O'nun kudretinin delillerinden başkasını görmeyen, O'nun ayetlerinden başkasını işitmeyen, kısacası ibadet ve itaat dışı hiçbir harekette bulunmayan bir kimse olarak da tarif edilebilir. Böyle bir kimse, muttaki (Allah'tan çok sakınan) dır. Nitekim: "- Onun velileri sadece muttakîlerdir..." (En-fâl, 34) buyuru! muştur.
Allah Teâlâ'nın kulunu desteklemesi, ona yardımcı olması, uzuvlarını koruması, razı olmayacağı şeylerden onu uzak tutması; "işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum" şeklindeki tabirlerden kinayedir. Âdeta Allah, zâtını kulunun yerine koyuyor ve âlet menzilesine iniyor. Kul da bu aletlerden faldalanıyor. Şu anlamda da düşünülebilir. "Kulum benim zikrimden başkasını duymaz; melekûtumdaki şeylerden başkasına bakmaz; razı olduğum şeyler haricine elini uzatmaz; razı olmadığım yerlere gitmez".
Bu hadis-i kudsî'den anlaşıldığı üzere, en önemli ibadetler farz olan ibadetlerdir, öncelikle yapılması gereken ibadetler farzlardır. Ondan sonra nafile İbadetler gelir.
Allah dostlarına, onların hoşuna gitmeyen işler yapmak veya onlara eziyet etmek suretiyle düşmanlık yapmak haramdır. Allah'ın gazabına vesiledir. Ancak bir hak-hukuk sebebiyle mahkemeye müracaat caizdir. Nitekim Allah'ın en iyi dostları olan sahabîler arasında da mahkemeye müracaat edildiği görülmüştür.[254]

96. Enes'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlüllah'ın (s.a) Rabbi'nden rivayet ettiği bir hadis-İ kudsî'de şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kulum Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaştığında, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. O Bana yürüyerek geline, Ben ona koşarak giderim". (Buhârî rivayet etmiştir).[255]

Hadis kudsi hadislerdendir. Hadisin evveli: "Ben kulumun Beni zanm-mn yanındayım. Beni hatırladığında onunla beraberim. Beni kendi nefsinde zikrederse. Ben de onu kendi nefsimde zikrederim. Beni bir toplum İçinde zikrederse, o toplumdan daha hayırlı bir toplumda onu anarım" şeklindedir.
Kirmânî, bu tabirlerin Allah için kullanılmasının mecazî olduğunu belirtir. \fcni; "Az da olsa itaatle Bana yaklaşana, Ben de kat kat sevap ve ikramla yaklaşırım, ttaati ne miktarda artmrsa. Ben de o derecede sevabı artırırım, O Bana ağır ağır hareketle itaat ederse, Ben ona sevabı hızlı bir şekilde ulaştırırım".
Hadis, AİIah'm cömertliğine, rahmet ve affının çokluğuna işaret etmektedir; zira az karşılığında, çok vermektedir.[256]

97. İbn Abbas'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasüiüllah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İki (önemli) ni'met vardır ki; insanların çoğu onlar hakkında aldamp kıymetini bilmemiştir: Onlar, sıhhat ve boş vakittir". (Buhârî rivayet etmiştir)[257]

Hadiste mükellef bir mü'min ticaret yapan birine, boş vakitler de onun sermâyesine benzetilmiştir. Kim sermayesini en güzel şekilde kullanırsa kazanır. Kim de sermayesini kaybederse zarar eder ve pişmanhk duyar. Hadis saglığm ve boş vakitlerin değerlendirilerek Allah'a yakın olmaya ve zaman geçmeden hayırlı işler yapmaya teşvik etmektedir.
İnsanların çoğu bu nimetlerin kıymetini takdir edemiyorlar, zamanlarını faydasız şeylerle geçirip, sağlıklarını bozan şeylerle meşgul oluyorlar, islâm ise, vaktin değerlendirilmesine, sağlığın korunmasına önem vermektedir.[258]

98. Üz. Âişe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
Nebi ayaklan yarılacak hale gelinceye kadar gece namazı kılarken* uzun süre ayakta kalırdı. Ben kendisine: "Ta Rasûlaiîah! Allah 7eâ-İâ, sizin geçmiş ve gelecek günahınızı af/etmiştir. Neden böyle yapıyorsunuz?" dedim. O "Allah'a şükreden bir kul olmayı sevip-istemeyeyim mi?" diye cevap verdi. {Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Metin Buhârî'nin-dir. Benzer bir hadis Muğire b. Şu'be tarikıyla yine Buhârî ve Müslim'de rivayet olunmuştur).[259]

Bazı rivayetlerde; "Ayaklarından su çıkıncaya kadar", "ayaklan şişin-ceye kadar" şeklindedir.
"Şükür" ni'meti itiraf etmek ve onu hizmette kullanmaktır.
Kim bu konuda özen gösterir, titiz davranırsa, "şekûr" olarak adlandırılır. Kur'an-i Kerîm'de "... Kullarımdan şükreden azdır" (Sebe, 13) buyurul-muştur. Teheccüd, şükür yollarından en önemlisidir. Rasüiüllah (s.a): "Gücünüz nisbetinde amel işleyiniz. Zira siz usanmadıkça Allah (ibadetlerinizin karşılığını vermekten) usanmaz" buyurmuştur. Nitekim Peygamberimiz (s.a) ibadetlerde usanmazdı. Nitekim "Göz aydınlığım (nurum) namazda kılınmıştır" buyurmuştur.
Peygamberler büyük günahlardan korunmuşlardır. Bu konuda İcma vardır. Zemmedilen küçük günahlardan da korunmuşlardır. Alimlerin çoğu, onların zelle'den de korunmuş oldukları görüşündedir.
Peygamberlerin zellelerinin "Hasenat'ül-Ebrâr, Seyyiât'Ül-Mukarrabin" cinsinden olduğu söylenir. Yani iyilik sahiplerinin amelleri ÎÎe Allah'ın velilerinin (dostlarının) amelleri eşit olmaz. Peygamberlerin amelleri ise kıyas dahi edilemez. İşte peygamberler, içinde bulunduktan manevî havada kendi mertebelerinde bazı eksiklerini görebilirler. Hiç de sorumlu olmadıkları bir konuda Allah'a daha yakın olabilmek İçin bulundukları hallerden istiğfar ederler. Zira nimetler şükrün arttırılmasına sebeptir.[260]

99. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Ramazan'ın son on günü girince Rasûlüllah (s.a) geceyi ibadet ederek geçirir, ev halkım uykudan kaldırır, kendisini ibadete verir, hanımlarına da yaklaşmazdı". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir). [261]

Ramazan'ın son on günü, ramazanın 21. gününden son gününe kadar olan zamandır. Peygamberimiz, hu on günün gecelerini devamlı ibadetle geçirirdi. Senenin bütün gecelerini ibadetle geçirmek ise yasaklanmıştır. Bu gecelerde ev halkını uykudan kaldırması, bu vakitlerin faziletine dikkatlerini çekmek ve bu vakitlerde sâlih ameller işlemeye teşvik içindir. TirmizTnin Zeynep bintİ Ümmü Seleme'den bir rivayetinde "Rasûlüllah (sm) ehl-i beytinden ramazanın son on gününde geceyi ihya etmeye güç yetirecek herkesi kaldırırdı" buyurulmuştur. Zira bu gecelerden birisi "Kadir gecesi"dir ki, İçinde kadir gecesi bulunan ay bin aydan daha hayırlıdır.

Ramazan gecelerinin, özellikle son on gecenin ihya edilmesi müstehaptır.[262]

100. Ebu Hüreyre'den (r.a), Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Güçlü mü'min, Allah katında zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Fakat her ikisinde de ayrı ayrı hayır vardır. Sana fayda verecek şeye sanl! AUah'dan yardım iste! Acze düşme! Eğer başına bir şey gelirse; "Şayet şöyle yapsaydım, böyle olurdu" deme! Ancak, "Bu Allah'ın takdiridir. O dilediği gibi yaptı" de! Zira "Şayet (şöyle yapsaydım böyle olurdu) denilmesi, şeytanın işine kapı açar*\(Müslim rivayet etmiştir).[263]

"Kuvvetli mümin" imanının kuvvetiyle sebeplere iltifat etmeyen, aksine sebepleri halkeden Allah'a güvenen ve fakat aynı zamanda ahiret işlerine sadakatle rağbet edip, ibadetlere çokça yönelen kimsedir.
Yapılan işler ve alınan tedbirler kadere engel olamaz ve kaderin önüne geçemez. Zira bu tedbirler ve kader karşısında acizlik de kaderde vardır. "Şöyle yapsaydım, böyle olurdu" düşüncesiyle kaderi değiştireceği vehmine kapılan, dalâlete düşmekte şeytana kolaylık sağlamış olur.
Kuvvet ve zayıflık; nefisle mücâhede, ibadetleri yerine getirme, insanlara yararlı işler yapma, onlardan zararlı şeyleri uzaklaştırma açısındandır.
lnsanm, kendisine fayda verecek, dinini, güzel ahlâkını koruyacak her İşe istekli olması, bu konuda Allah'tan yardım dilemesi gerekir. Çünkü Allah'tan yardım isteyen, yardım görür.
Allah'tan gelene tam bir teslimiyette bulunmalı, kadere nza ile gerekli olan çarelere müracaat edilmelidir. Bununla beraber geçmiş bir konuda; "Şöyle olsaydı, böyle olurdu" gibi düşüncelere dalmak doğru değildir. Ancak, Allah'ın takdir ettiğinden fazlasına nail olamayacağım bilerek, kaçırdığı hayra üzelerek "Keşke şöyle olsaydı" demek mekruh değildir.[264]

101. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cehennem şehvetler İle, cennet de nefsin hoşlanmadığı şeylerle örtülmüştür". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[265]

Cennete girmek, ancak haram ve mekruhlarla irtibatı kesmek ve bunlara düşmemek için büyük gayret ve sabır göstermekle olur. Cehennemden de kurtuluş, ancak şehvetleri terketmek ve nefsi onlardan arındırmakla olur. "Yâni cennet nefsin hoşlanmadığı şeyleri işlemekle nefse zor gelen ibadet, taat ve hayırda çalışmakla elde edilir. Ancak kalbin katılaşmasına ve itaatte tembelliğe itecek derecede ibadette aşırılık yasaklanmıştır. Cehenneme de, haram olan şevetlere tâbi olmakla girilir.[266]

102. Ebu Abdullah Huzeyfe b. el-Yemân'm (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir gece, Nebi'nin ,'s.a) arkasında namaz kıldım. Bakara suresini okudu. "Yüzüncü ayette rukû'a varır" dedim. Yüzüncü ayeti geçti, içimden "Surenin tamamını bir rekat'ta okuyacak" dedim. Bunu de geçti. "Rukûa varır" dedim. Sonra da Nisa suresine geçti. Onu da bitirdi. Sonra Âl-i İmrân suresine başladı. Ağır ağır okuyordu. İçinde Allah'ı teşbih etmeyi içeren bir ayet geçince teşbih ediyor. Dua ayetleri geçince, duâ ediyor, sığınmayı ifade eden ayetler geçince de Aliah'a sığmıyordu. Sonra rûku'a vardı. "Sübhane Rabbiyef-Azim" dedi. Rukû'u da kıyam hâli gibi uzun sürdü. Sonra "Semiaîîâhü li-men hamideh, Rabbena lekel hamd" diyerek doğruldu. Neredeyse Rukû'da durduğu kadar bir süre de ayakta durdu. Sonra da secdeye vardı. Secdede "Sübhâne Rabbiye'I Â'Îâ' dedi. Secdesi de, kıyamda duruşuna yakın bir süre tuttu". (Müslim rivayet etmiştir).[267]

Huzeyfe'nin babası da müslüman olmuştur. Uhud savaşında yanlışlıkla müslümanlar tarafından şehid edilmiştir. Huzeyfe o zaman "Ey Allah'ın kullan! O babamdın babam! babam!" diye bağırmış, fakat el-\eman, çoktan
Öldürülmüştü. Huzeyfe "Allah sizi bağışlasın"demiş ve diyetini müsiüman-lara hibe etmiştir.
Huzeyfe, sahabîierin ileri gelenlerindendir. Peygamberimizin (s.a) sır arkadaşıydı. Peygamberimiz ilerde ortaya çıkacak fitneleri ona söylerdi. Birkaç fetihde komutanlık yapmıştır. Hz. Ömer devrinde Medâin'de vali idi. Resû-lüllah'dan (s.a) 100'ün üzerinde hadis rivayet etmiştir. Medine'de hicretin 36. yıhnda vefat etmiştir.
RasÛIüllah'ın (s.a) Bakara'dan Nisa suresine, sonra da Âl-Î îmrân suresine geçerek mushaftaki sıraya riayet etmemesi üzerinde çeşitli görüşler ilsri sürülmüştür. Müteahhir âlimler; "Rasûlüllah (sm) bunun caiz olduğunu beyan için yapmıştır" demişlerdir.
Hadisin ifâde ettiği hükümler şunlardır: Nafile namazda imama uyutabilir. Gece namazını uzun tutmak müstehaptır. Rükû'da ve secdede en az bir defa teşbih yapılmalıdır. Azın en güzeli üç defa yapılması, en çok da on bir defa yapılmasıdır. Daha fazlası Rasûlulah'dan (s.a) çok az vuku bulmuştur.[268]

103. İbn Mes'ûd'un (r.a) şöyîe dediği rivayet edilmiştir: "Bir gece Rasü-lülîah (s.a) ile birlikte namaz kıldım. Kıyamı o kadar uzattı ki, bir ara uygun olmayan bir iş yapmayı düşündüm", kendisine: "Ne yapmayı düşündün?" denilince: "Oturup (kalarak), Rasûlulah'ı ayakta bırakayım diye düşünmüştüm" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[269]

İmama tâbi olarak namaz kılan kimse, farz veya nafile namazda ayakta durmakta zorlanır ve güç yetsremezse, oturarak namaza devam etmesi caizdir, tbn Mes'ûd, edebe aykırı olmasın diye oturmamış ve Rasûlüllah (s.a) ile beraber ayakta devam etmiştir. Rasûlulîah (s.a) gece namazlarını uzatmayı tercih ederdi, tbn Mes'ûd Rasûlüllah'a (s.a) tâbi olmakta çok ihtimam gösterirdi. Ancak Rasûlullah'm namazı alışılandan daha fazla uzun tutması üzerine oturmayı düşünmüş ve fakat bunu da uygun görmemiştir.
Hadis davranışlarda imama muhalefet etmenin uygun olmadığına delildir.
Hadisin ifade ettiği hükümler ise şunlardır: Kapalı kalan bir hususta soru sormak caizdir. Bu nedenle îbn Mes'ûd kendisine "neyapmayı düşündün" diye soranları hoş karşılamış ve düşündüğü şeyi söylemiştir.[270]

104. Enes'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Üç şey öiüye (kabre kadar) eşlik eder. Ev halkı, malı ve ameli. İkisi geri döner, biri (kendisiyle) kalır. Ev halkı ve malı döner. Ameli yanında kalır". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir)[271]

Rasûlüllah (s.a) ön ölüye üç şeyin eşlik edeceğini belirtmiş, daha sonra da bu üç şeyin ne olduğunu açıklamıştır. Bunlardan birinin ölüyle beraber kalacağını, diğer ikisinin geri döneceğim beyan ettikten sonra da; dönen iki şeyin ve kabirde kalanın ne olduğunu açıklamıştır. Peygamberimiz bu öğretim metodu ile konuya dikkatleri çekmeyi ve konunun zihinlerde yerleşmesini sağlamıştır. Zira sayıların söylendiği her defada insan onların ne olduğunu öğrenmeyi İsteyecektir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Kişi, kendisiyle kalacak olan amel-i salihi işlemeye Önem vermelidir. Zira in, anîar onu kabre koyup döndüklerinde, güzel amel kendisiyle beraber kalır.[272]

105. îbn Mes'Ûd'dan (r.a) Nebî'nin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cennet, sizin her birinize takunyanızın kayışından daha yakındır. Cehennem de böyledir" (Buhâri rivayet etmiştir). [273]

Mü'min, hiçbir hayn küçük görerek işlemekten, hiçbir şerri de küçük görerek kaçınmaktan geri kalmamalıdır. Zira kişi Allah'ın hangi iyiliği kabul edip onun sebebiyle bağışlayacağım, hangi kötülüğe kızıp cezalandıracağım bilemez.
Cennet, niyyetin ve itaatin Allah için yapılmasını sağlamakla kazandır.
Kâfirin müslüman olup cennete yaklaşması ne kadar kolay ise, mü'mi-nin dinden çıkarak veya büyük günah işleyerek cehenneme yaklaşması da o kadar kolaydır.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır İtaat cennete, günah cehenneme götürür. Nefsin nevasına muhalefet cennete giden yoldur. Nefsin nevasına uymak ise, cehenneme götürür. İnsanla cennet ve cehennem arasında sadece ikisinden birine itecek bir ameli işlemek' vardır.[274]

106. Rasûlüllah'm (s.a) hizmetinde bulunan ve Suffe ehlinden olan Ebu Firâs Rabia b. Ka'b el-Eslemî'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
RasûlülÎah (s.a) ile birlikte geceler, ona abdest suyunu verir ve gerekli diğer eşyasını getirirdim. Bir gün: "Benden bir şey dile" buyurdu. "Seninle cennette beraber olmak isterim" dedim. RasûlülÎah: "Bundan başka ne istersin?" buyurdu. Ben: "İstediğim budur" dedim, "öyle ise çok secde ederek, nefsine karşı bana yardıma ol" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir) [275]

Ebu Firâs, Peygamberimize barışta ve savaşsa hizmet ederdi. Ehli Saffettendir. Rasûîüllah'dan (s.a) 12 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 63. vefat etmiştir.
Rasûlüllah'dan (s.a) daha cömert insan yoktur. O kendisine hizmet edeni mükâfatlandırmak istemiştir. Rasûlüllah (s.a) Allah'ın izniyle istediği, kişiye bazı hususiyetler verirdi. Hz. Huzeyme'yi (r.a) iki şahidin sâhidüSine denk sayması gibi. Ebu Firâs, Rasûîüllah (s.a) ile cennette beraber o!ma!c istemiştir. Rasûlüllah (s.a) ise bu isteğinin çok büyük ve onu kazanmanın güç olduğunu ima ederek başka bir şey istemesini dilemiştir. Ebu Firas aynı isteğini tekrar edince Peygamberimiz (s.a) onun bu konudaki samimiyetini ve ısrarını görmüş ve "öyleyse çok secde ederek, nefsine karşı bana yardıma ol" buyurmuştur. Nasıl ki doktorun tedavi edebilmesi için, hastama doktorun tavsiyesine uyması gerekiyorsa, Rasûlüllah da (s.a) bu isteğine nail olabilmesi için Ebu Firas'a çokça secde etmesini tavsiye etmiştir. Kim bol bol secde ederse, Rasûlüllah'a ve Allah'a yakınlaşır. Nitekim "(Allah'a} secde e! ve yaklaş!" (Alak, 19) buyurulmuştur. Her bir secde O'iıa yaklaşmak için vesiledir.
Hadisin ifâde ettiği hükümler şunlardır:
itaat ederek nefsini yenen ve onu hevâ-hevesten uzaklaştırmak için uğraşan cennete girecektir. Cennete girenler Rasûlüüah'ı görmek ve ona yakın olmak şerefine nail olacaklardır. Ashâb-ı kiram âhirette Rasûlüllah'a (s.a) yakın obuayı şiddetle arzulamalardır. Abdest suyunun hazırlanmasında yardım kabul etmek ise caizdir.[276]

107. Rasülüllah'in (s.a) azadhsı Ebu Abdullah'ın (r.a) -ki kendisine Ebu Abdurrahmân Sevbân da denilir- RasülttUah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim dediği rivayet edilmiştir: "Çok secde et! Zira Allah için her secde edişinde, Allah seni bir derece daha yüceltir ve bir günahım affeder". (Müslim rivayet etmiştir).[277]

Ebu Abdullah Yemenlidir. Bir savaşta esir alınmıştı. RasülüUah onu azad etmiştir. Satın alarak azad ettiği de rivayet edilir. Peygamberimiz'in (s.a) vefatından sonra HırmVa yerleşmiştir. MuâvİYe döneminde hicretin 54. yılında vefat etmiştir. Rasûlüllah'dan (s.a) 20 hadis rivayet etmiştir.
Her secde edişte kul bir derece yükseltilir ve bir günahı bağışlanır. Namazda tek secde caiz değildir. Her rek'at için iki secde gerekir. Her bir secde İçin yücelme ve bağışlanma söz konusudur.
Tilavet ve şükür secdesi gibi secdelerde İse tek secde yapılır. Bunlar da hadisin kapsamı içerisindedir.
Ma'dân b. lalha'dan şöyle rivayet edilmiştir. Sevban'a geldim ve "Bana Öyle bir amel söyle ki, onu işleyeyim, bu sebeple de Allah beni cennete soksun" veya "Allah katında en sevimli ameli söyle" dedim. Sevban sustu. Tekrar sordum. Yine sustu. Üçüncü defa sorduğumda "Bu konuda RasûlüUah'a (sm) sordum. Rasûlüllah (sm) ise şöyle buyurdu..." diyerek hadisi rivayet etti. Sonra Ibn Talha der ki, Ebu Derdâ ile karşılaştım. Ondan bu konuyu sordum. Bana, Sevban'ın dediği şeylerin benzerini söyledi. Nitekim Ibn Mâce hedisi Ebu Derdâ'dan rivayet etmiştir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
ibadetler kötülükleri gideren şeylerdendir. Müslüman farz ve nafile namazlara önem vererek namazlarını hakkıyla kılmaya çalışmalıdır.[278]

108. Ebu Safvfin Abdullah b. BUsr cl-Eslctnî'dcn (r.a) RasûlüUah'ın (s*) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "İnsanların en hayırlısı, uzun ömürlü olup, ameli güzel olandır". (TiimizS rivayet etmiş ve bu hadis hasendir demiştir).[279]

Rasûlüllah (sa) elini Ebu Safvân'ın başına koymuş ve "Bu çocuk bir asır yaşayacaktır" buyurmuştur. Ebu Safvân 100 sene yaşamıştır. Ebu Saf-vân'ın babası ve annesi de sahabî idiler. Ebu Safvân hicrî 88. (veya 96.) yılda vefat etmiştir. Rasûlüllah'dan (sa) 50 hadis rivayet etmiştir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Güzel amelle süslenen uzun ömür, faziletlidir. Zira iyi amellerin birikimi Allah'a yakınlığı sağlamaktadır. Kötü amellerle doldurulan uzun ömür İse, o derece Allah'tan uzaklaştırır.[280]

109. Enes*den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Amcam Enes b. Nadr Bedir savaşına katılmamıştı. Bundan dolayı: "Yâ Rasûtûtlah! Müşriklerle savaştığın ilk harpte yoktum. Allah bana şayet müşriklerle savaşa katılmayı nasib ederse, neler yapacağımı Allah gösterecektir" dedi. Uhud harbi gününde müslümanlai dağıldığında amcam Enes, arkadaşlarını kastederek "Allahım! Şu müslümanlann yaptıkları yüzünden Sana özür beyan ediyorum" dedi. Müşrikleri kastederek de "Şunların tutumundan da Sana sığınırım" diye dua etti. Sonra savaş için öne atıldı. Sa'd b. Muâz ona karşı geldi. Sa'd'e şöyle dedi: "Ey Sa'd! Arzum cennettir. Ka'be'nin Rabbi olan Allah'a yemin ederim ki, Uhud'un ötesinden cennetin kokusunu alıyorum". Sa'd "Yâ Rasûlüllah.' Onun yaptığım ben yapamadım" dedi. Enes der ki: Onu kimi kılıç yarası, kimisi mızrak yarası, kimi de ok yarası olmak üzere seksen küsur yerinden yaralanmış olarak bulduk. O şehid olmuştu. Müşrikler ona müsle (işkence) yapmışlardı. Onu kimse tanıyamadı. Sadece kız kardeşi onu parmak uçlarından tanıyabildi. Enes devam ederek şöyle dedi: Şu ayetin amcam ve onun gibiler hakkında nazil olduğunu sanıyoruz: "Mü'~ minîer içinde Allah 'a verdikleri sözele sadâkat gösteren nice erler var. îşte onlardan kimi adadığını ödedi. Kimi de bekliyor. Onlar hiçbir suretle akidlerint değiştirmediler" (Ahzab, 23). (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[281]

Enes b. en-Nadi Bedir savaşına katılmadığı için o savaşa katılanların kazandığı sevapları elde edememiş olmanın üzüntüsünü tatmış, bir sonraki savaş için ruhen öyle bir hazırlanmaya başlamıştı ki, kendisini tutamayarak "Yâ Rasûlüllah! Müşriklerle savaştığın ilk harpte yoktum. Allah bana şayet müşriklerle savaşa katılmayı nasip ederse, neler yapacağımı Allah gösterecektir" demiştir. Neler yapacağını açıklamamıştır. Zira belki yerine getirememe veya eksik yapma endişesini taşımıştır. Nitekim bir rivayette "Başka şeyler söylemekten korkmuştur" denilmektedir.
Uhud savaşında Rasûlüllah'ın (s.a) savaş nizamı aldırdığı ve yerleştirdiği sahabtlerin savaşın sonucunu beklemeden yerlerini değiştirerek Rasûlüllah'ın (sa) emrine uymamaları ve böylece savaşın müslümanlar aleyhine dönmesine sebep olmalarına üzülerek "Allahım şu müslümanlann yaptıkları yüzünden Sana özür beyan ediyorum" demiştir. Rasûlüllah ve mü'mmlerle çarpışan hidayetten nasibi olmayan müşrikler için de "Şunların tutumundan da sana sığınırım" demiştir.
Enes b. Nadr ya gerçekten cennetin kokusunu atmış, ya da "Biliyorum cennet, işte bu meydanda kazanılır ve ben de bunun için hazırım" dercesine "Uhud'un yakınından cennetin kokusunu alıyorum" demiştir.
Hz. Enes'in tek basma düşman topluluğunun üzerine gitmesi, savaş hâlinde bu davranışın caiz hatta mendub olduğuna delildir. Sonuçta da Hz. Enes o kadar yara almıştır ki, ev halkı bile kendisini tanıyamamamış-tır. Kız kardeşi onu parmak uçlarından tanımıştır. Burada, parmak izindeki ve parmak ucundaki ilâhi sırra işaret vardır. Nitekim Allah Teâlâ "Evet toplarız, onun parmak uçlarını bile (yapıp) düzeltmeye gücümüz yeter" (Kıyâme, 4) buyurmuştur.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Güzel vaadde bulunmak ve nefsi hayırlı bîr İş için adamak caizdir. Rasû-lüUah'ın (s.a) ashabı şehid olma arzusunda sadakatli ve cennete girmekte istekli idiler.[282]

110. Ebu Mes'ûd Ukbe b. Amr el-Ensâri el-Bedrî (r.a) der ki: "Sadaka ayeti inince, biz sırtımızda hammalbk yapmaya başladık. Adamın biri gelerek büyük bir sadaka verdi. Bazıları "Riyakar" dediler. Başka bir adam da gelip bir sâ' (hurma) verdi. Bu defa bazı adamlar "Allah şu adamın bir sâ' (hunnas)ından müstağnidir" dediler. Bunun üzerine "Sadakalarda (farz olan zekâttan fazla olarak ve gönüllerinden koparak) bağışlarda bulunan mü'min-lerle, (bir türlü) güçlerinin yetebildİğinden başkasını bulamayan (fakir)lerle, (diğer türlü laf atarak ve kaş, göz oynatarak) eğlenenler, (yok mu?) Allah, onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için pek acıklı bir azap vardır" (Tevbe, 79) ayeti nâzi! oldu". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[283]

Ukbe b. Amr II. Akabe bîatında bulunmuştur. Rasûîüilah'dan (s.a) 102 hadis rivayet etmiştir.
Hadiste zikredilen "sadaka âyeti", "Onların mallarından bir miktar sadaka al ki, onunla onlan temizleyesin, yüceltesin. Onlara dua et..." (Tevbe, 103) ayet-i celîlesidir. Bunun üzerine sahabîler, sadakadan hâsıl olan sevaba nail olmak ve Allah'ın rızasını kazanmak İçin hamallık dahi yapmak suretiyle kazandıklarından sadaka vermişlerdir. Büyük bir sadaka veren Abdurrah-man b. Avftır. 8 bin dirhem verdiği söylenir. Bir

sâ' veren sahabînin, Ebu Ukayl (veya Ebu Akîl) olduğu söylenir. Başkasıdır da denilmiştir. Bir sâ" rförî müdd'-dür. Bu kişi, iki sâ' hurma karşılığında kuyudan iple su çıkarıyordu. Bir sâ' hurmayı böyle kazanmıştı.
Sahabîlerden çok vereni "riyakar", az vereni de "Allah şu adamın bir sâ'mdan müstağnidir" diye kınayanlar için "Sadakalar hususunda gönülden veren mü'minleri çekiştirenler..." (Tevbe, 79) ayeti inzal olmuştur.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
İnsan, Rabbine gücü nisbetinde ibadet etmeli, münafıkların ve kötü niyetli kişilerin sözlerine kulak vermemeli, az da olsa gücü oranında sadaka vermelidir. Ne kadar küçük (az) olursa olsun, İyilik küçük görülmemelidir.[284]

111. Saîd b. Abd'ul-Aziz, Rabîa b. Yezîd'den, o da Ebu İdris el-Kavlâni'den, o da Ebu Zerr Cündüb b. Cünâde'den (r.a), o da Nebi'nin (s.a) .Allah Teâlâ'dan yaptığı rivayette şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Ey kullarım! Şüphesiz Ben zulmü kendime haram kıldığım gibi, onu aranızda da haram kıldım. O halde birbirinize zulmetmeyiniz.
Ey kullarım! Benim hidâyet ettiğim kimseler hariç, hepiniz yolunuzu sa-pitmışsıruz. O halde Ben'den hidâyet isteyin ki, sizi doğru yola ileteyim.
Ey kullarım! Benim doyurduklarından başka hepiniz açsınız. Ben'den nzık İsteyin ki sizi yedireyim.
Ey kullarım! Giydirdiklerim dışındı hepiniz çıplaksınız. O halde Ben'den giyecek isteyin ki, sizi giydireyim.
Ey kullarım! Sizler gece-gündüz günah işlersiniz. Ben de günahların tamamını affederim. Bu sebeple, Ben'den bağışlanmanızı isteyin ki, size mağfiret edeyim.
Ey kullarım! Hiçbir zaman, Bana zarar vermeye gücünüz yetmez ki, veresiniz. Bana fayda verecek hale ulaşamazsınız ki, Bana faydanız dokunabilsin.
Ey kullarım! Sizden öncekiler ve sonrakiler, ins ve cirminiz içinizden muttaki bir adamın kalbinin en iyi hâli üzere onun kalbi gibi olsa, bu durum Benim mülkümde en küçük bir şey artırmaz.
Ey kullarım! Sîzden öncekiler ve sonrakiler, ins ve çiniliniz, içinizden en kötfi bir adamın kalbinin bulunduğu en kötü niyyeti üzere toplaasa, bu durum benim mülkümden bir ;ey eksiltmez.
Ey kullarım! Sizden öncekiler ve sonrakiler, ins ve cinniniz bir alanda toplamalar, sonra Ben'den dileklerini isteseler, mahlukatın tamamına İstediklerini versem, iğnenin denize sokulup çıkartıldığında denizden eksilttiği kadar Benim katımdaki hazineyi ancak eksiltebilir.
Ey kullarım! Sizin amellerinizi adınıza zabteder, onların karşılığını eksiksiz size veririm. O halde kim hayır bulursa hemen Allah'a hamdetsin. Kim de kötülükle karşılaşırsa kendi nefsini kınasın".
Saîd der ki: "Ebu İdris bu hadisi rivayet ederken diz üstü çökerdi". (Müslim rivayet etmiştir).[285]

İmam Nevevî diyor ki: Ahmed b. Hanbel'İn "Şamlıların rivayet ettiği, en şerefli hadis budur" dediğini rivayet ettik.
Saîd b. Abdu'1-Aziz Dımeşk'te müftülük yapmıştır. 80 yaşında iken 167 yılında vefat etmiştir. Rabîa b. Yezid'in künyesi "Ebu Şuayb"iix. Dımeşk fakihlerindendir. 112 yılında Afrika'da şehid olmuştur. Ebu İdris Şam'da yaşamıştır. Huneyn savaşının yapıldığı gün doğmuştur. 80 yılında vefat etmiştir.
Mezkur hadis kudsî bir hadistir. Allah Teâlâ "Ey kullarım!" buyurmuştur. Hür, köle, erkek, kadın herkes bu hitaba muhatabtır. "Şüphesiz Ben zulmü kendi nefsime haram kıldım" buyurmuştur. Allah'ın bir fiili nefsine haram kılması, o fiilin kesinlikle olmamasıdır. İnsanın da kendi nefsine emretmesi ve yasaklaması vâkidir. Nitekim ".. Çünkü nefis, daima kötülüğü emredicidir..." (Yusuf, 53) ".. ve kim nefsi kötü heveslerden menederse" (Nâziât, 40) buyurulmuştur. Halbuki insan Allah'ın emrindedir. Buna rağmen kendi kendine emir ve yasak verebilmektedir. Allah'ın üzerinde ne emredici, ne de yasaklayıcı vardır. O'nun kendi nefsine haram kılması müstahü değildir. Allah'ın zulüm etmesi düşünülemez. O'nun adli buna mânidir. Zira zulüm bir şeyi konulması gereken yere değil, konulmaması gereken yere koymaktır. Başkasının hakkını haksızlıkla tasarruf etmek, haddi aşmaktır. Allah Teâlâ bunlardan münezzehtir. Allah'ın itaat ettiği kimse yoktur ki, Allah'ın tasarrufuna sınır koysun da, 'haddi aştı' diyebüsİn. Bilakis her şey O'nundur. Kendisi adaleti sebebiyle helâller ve haramlar koymuştur. O'nu sorgulayacak hâkim yoktur. Kendisi Hâkim'dir, hikmet sahibidir. O'nun üzerinde hiçbir hak te-reddüb etmez. O'nun hakkında böyle bir şey muhaldir. "Şüphesiz Ben zulmü kendi nefsime haram kıldım"buyurması sebebiyle "Allahiçin 'nefis'lafzı ıtlak olunur" diyenler olmuştur. Bazıları da "İnsan nefsine mukabele olarak buyurulmuştur" demirlerdir. Nitekim, "O halde birbirlerinize zulmetmeyiniz"buyurmuştur. Allah için 'nefis' îafzı ıtlak olunsa bile onun nefsi "Her nefis (can) ölümü tadacaktır..." (Âl-i îmran, 185} ayetinde belirtilen "nefis" mukabili delildir.
Allah Tfcâîâ zulmü İnsanlar arasında da haram kılmıştır. Nefsi, nesli, ırzı, malı ve aklı korumak için önceki milletlerde de zulüm haram idi. Zulüm bazan bunların hepsinde, bazan bazısında, bazan da birinde vuku bulmaktadır. Zulmün en büyüğü ise şirktir. Nitekim ".. Çünkü ortak koşmak, büyük bir zulümdür" (Lokman, 13) buyurulmuştur. Şirkten sonra ise büyük günahlar sıralamaya girmektedir. Allah Teâlâ "Ey kullarım!" diye bu lafzı tekrar etmekle insanların şanım yükseltmektedir. Ayrıca gelecek sözlerin önemini belirtmektedir.
"Benim hidayet ettiğim kimseler hariç, hepiniz yolunu sapılmışsınız" buyurmakla, peygamberler vasıtasıyla Allah'ın dininden haberdar olunduğuna veya kişi kendi haline terkedilse haktan sapacağına işaret edilmektedir. Allah Teâlâ peygamberlerinin getirdikleri sayesinde, insanları imanlı olmaya muvaffak kılmıştır veya Allah'ın emirlerine uyup, yasaklarından sakınmakla hidayete erilmiştir. Bu kudsî hadis "Her doğan çocuk îslâm fıtratı üzerine doğar" hadisine ters düşmemektedir. Zira haktan sapmak, insana sonradan arız olmaktadır. Nitekim peygamberimiz "Allah, insanları ve cinleri kendisini tanıyacakları fıtrat üzere yarattı. Şeytan onları sapıttı" buyurmuştur. Her doğan, İslâm'ı öğrenip, yasamaya uygun olarak yaratılmıştır. Ana-babasımn müslüman olması veya birisinin müsiüman olması halinde, çocuk İslâm üzere devam eder. Ana baba kâfir iseier, çocuk onlara tâbi olur. Peygamberimiz "Her doğan îslâm fıtratı üzere doğar. Ancak ana-ba-bası onu yahudileştirir, hırıstiyanlaştırır, ya da mecûsileştİrir" buyurmuştur. Çocukluk çağında Ölenler hakkında ihtilaf edilmiştir. Cennette oldukları görüşü en doğrusudur. Netice olarak denilebilir ki, insan İslâm'ı kabul etmeye ve onu hakkıyla yaşamaya uygun olarak yaratılmıştır. Şu kadar ki, İnsanın yaşayabilmesi için de İslâm'ı Öğrenmesi gerekir. Zira öğrenmeden önce İslâm'ın câhilidir. Bu sebeple "Allah sizi annelerinizin karnından çıkardığı zaman Hiçbir şey bilmiyordunuz..." (NahI, 78) buyurulmuştur. Allah'ın hidayetlerini istediği kimseler, hidayete erenlerdir. Diğerlerinin ise hidayetlerini murad etmemiştir. Nitekim "Rabbin isteseydi, yeryüzünde-kilerin hepsi mutlaka inanırdı..." (Yunus, 99) diye buyuniimuştur. Cenab-ı Allah, tıakk yoluna delâlet etmek ve ona kavuşturmak için "O halde Ben'-den hidâyet isteyin ki, sizi doğru yola ileteyim" buyurmuştur. Zira O*nun fazlı ve keremi olmadan hidayete enlemez. Bizim hidayeti istememizi buyurmakla, bizim hidayete muhtaç olduğumuza ve Allah'a boyun eğmek zorunda kaldığımıza işaret etmektedir. Aynca istenmeden hidayet verilecek olsa, belki bazıları "Bana hidayet, bende olan meziyetler sebebiyle verildi" vehmine kapılabilirler. Rabbinden hidayet isleyen ise, nefsinin kulluğunu, Allah'ın da Rab'liğini itiraf eder. Hidayet konusu, dinî menfaatin kazanılması ve zararın defi için lüzumlu olduğundan ilk önce ele alınmıştır.
İnsanların hepsi kuldur. Onların gerçek anlamda mülkleri yoktur, Rızık hazineleri O'nun elindedir. Alîah Teâlâ fazlıyla bir kimseyi doyurmasa, O'-nun adaletiyle aç olarak kalır. Zira O, hiçbir kimseyi doyurmak zorunda değildir. "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur kî, rızkı Allah'a aid olmasm..." (Hûd, 6) buyurulmuştur. Bu Allah'ın fazhndandır. Asıl olarak görevi olduğundan değildir. Zahirî kazanç sebepleri ve yollan, doyurmanın Allah'a ait olmasına engel değildir. Zira zahirî sebepler de O'nun kudreti ve bâtını hikmetleriyle olmaktadır.
Nimetler Allah'tan istenmelidir. Zira başkasından istenmesi dunımun-ûa da istenilen nzık Allah'tandır.
"Günahların tamamını affederim" buyurulması, şirki İçine almamaktadır. Zira "Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz../"iNisa, 48; 116) buyurulmuştur.
".. Bir adamın kalbinin en iyi hâli üzere, onun kalbi gibi olsanız, ."şeklinde terceme ettiğimiz "en muttaki" kalptir. Başka bir nüshada da "en temiz" anlamındadır. Burada Rasülüllah'ın murad edildiği söylenir.
".. En kötü bir adamın kalbinin bulunduğu en kötü niyyeti üzere..." den ise şeytanın kasdedildiği söylenir.
Tüm insanlar en kâmil şekilde Allah'a iman etseler ve güzel ameller işle-seler, bu O'nun mülkünde bir şey ziyadeleştirmez. Tüm insanlık isyan halinde olsa, bu da O'nun mülkünden bir şey eksiltmez.
Allah Teâlâ, hafaza melekleri ile kulları arasında şâhid olacaktır. Ayrıca insanların organları da şahid olacaktır.
Allah bu amellerin karşılığını verecektir. Zira "... Kıyamet günü ecirleriniz, size eksiksiz verilecektir..." (Âl-i İmran, 185) buyurulmuştur. Peygamber efendimizden, mü'mİnlerin günahlarının karşılığı olan ezâ ve cefayı görecekleri, sevabîarıyla da cennete girecekleri müjdesi vardır. Cennete girenler Allah'a hamd ederler. Cehenneme girenler de kendi nefislerini kınarlar.
Hadisin ifâde ettiği hükümler şunlardır:
Hidayet Allah'ın elindedir. Bu nedenle hİyadet O'ndan İstenmelidir. Rı-zık da Allah'tan istenmelidir. Herkes Allah'ın kuludur. Kimse kendine

fayda veremez. Rızıklar Allah'ın elindedir. İstediğine istediği kadar verir. Bu durum zahiri sebeplere tevessüle ters düşmez; zira sebeplere tevessül de Allah'm izniyledir. Sebepler bizzat rızık için tesirli değillerdir. İstiğfarı çoğaltmak, tev-beyi içtenlikle yapmak gerekir. Niyyet ve istikâmet gerçek olursa, Allah günahları bağalar. Allah'a hiçbir günah zarar vermediği gibi, hiçbir itaat de fayda vermez.[286]

ÖNİKİNCİ BÖIJÜM

ÖMRÜN SONLARINDA HAYRI ARTIRMAYA TEŞVİK

Konu ile ilgili ayetler

"Size iyice düşünecek kimsenin düşünebileceği, öğüt kabul edebileceği bir ömür vermedik mi? Size (azab ile) korkutan (uyaran) da gelmişti". (Fâtır, 37).
İbn Abbas ve diğer muhakkikler, ayetin anlamının "Size altmış yıl ömür vermedik mî?" şeklinde olduğunu söylemişlerdir. İleride zikredeceğimiz hadis de bu manayı te'yid eder. Diğer bir görüşe göre de söz konusu müddet on sekiz senedir. Hasan Basri, Kelbî ve Mesruk, bu ömrün kırk sene olduğunu bildirmişlerdir. İbn Abbas'ın da aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir.
Medine halkının, kırk yaşlarına vardıklarında kendilerini sadece ibadete verdikleri de nakledilmişim
Bir görüşe göre de bu yaş "buluğ çağı"dır. Allah Teâlâ'nın "Size (azab ile) uyaran (korkutan) da gelmişti" sözündeki "nezîr" (uyaran) lafzına gelince, İbn Abbas ve müfessirlerin çoğunluğuna göre bu ayette sözü edilen "nezîr" Hz. Muhammed'dir. İkrime, tbn Uyeyne ve diğer bazı müfessirlere göre ise ihtiyarlıktır.[287]

Konu ile ilgili hadisler

112. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ' 'Allah, yaşı altmış yüa ulaşıncaya kadar ecelini ertelediği kimseye hiçbir mazeret bırakmamıştır". (Buhârî rivayet etmiştir).[288]

Allah Teâlâ altmış ve daha fazla sene ömür verdiği kimsenin özürlerini giderir. "Şayet benim ecelim uzatılsaydı, bana emredileni yapardım" demesine imkan bırakmamıştır. Kendisine verilen ömürle, ibadeti terkine özür hakkı kalmayınca, artık onun için istiğfara, âhirete ve ibadetlere yöneliş vardır. Yani Allah Teâlâ, uzun Ömür verdiği kimseye, ibadeti terkinden dolay: tutuna-bileceği bir özür sebebi bırakmaz.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Allah Teâlâ bir hususta delil getirmedikçe cezalandırmaz. Altmış yıl, ecelin yaklaştığını haber vermektedir. [289]

113. tbn Abbas'ın (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Ömer (r.a), Bedir harbine katılanların yaşlıları ile yaptığı toplantılara beni (de) alırdı. Onlardan birinin (bu duruma) canı sıkıldı ve "Bu (delikanlı) niçin bizimle birlikte toplantıya giriyor? Bizim (de) onun yaşında oğullarımız var" dedi. Ömer (r.a) "Sizin de bildiğiniz bir sebepten" diye cevap verdi. Ömer, bir gün beni çağırdı ve (yine) onlarla beraber meclisine aidi. Bu defa beni onlara göstermek için çağırdığını anlamıştım. Ömer (ra) " 'Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman...' mealindeki ayet-i kerime hakkında ne dersiniz?" dedi. Meclisle bulunanlardan biri "Yardım gördüğümüzde ve bize fetih nasib olduğunda Allah'a hamd etmek ve ondan mağfiret dilemekle emrolunduk" dedi. Birktsmı da sustu, hiçbir cevap vermedi. Bunun üzerine Ömer (r.a) bana "Yâ İbn Abbas! Sen de böyle mi diyorsun?'6 dedi. Ben "Hayır" dedim. Ömer "Pekisen ne diyorsun?" dedi. Ben "O sûre, Rasû-lüllaft 'in (sm) ölümü(nün yakınlığım bildirmektedir. A Hah, bunu Rasûlü 'ne: "Allah'ın nusretinin geldiği vefeth müyesser olduğu zaman, ecelinin yaklaştığına alâmettir, Rabbine hamd İle teşbih et ve O 'ndan mağfiret dile; şüphesiz O, tevbeleri kabul eder" buyurarak haber vermiştir" dedim. Ömer de "Ben de senin dediğin şekilde anlıyorum" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir).[290]

Hz, Ömer, Bedir savaşına katılmış sahâbHerin ileri gelenlerinden bir grupla Önemli konulan görüşür ve onlarla daima istişare ederdi. İbn Abbas'ı da yaşının küçük olmasına rağmen ilminin genişliği ve derinliği sebebiyle istişare heyetine dahil ederdi. Ancak bu ayrıcalık bazı sahabîler tarafından iyi karşılanmamıştır. Bunlardan biri olan Abdurrahmân b. Avf m canı sıkılmış ve "Bu niçin bizimle beraber toplantıya giriyor? Bizim onun yaşında oğullarımız var" demiştir.
Hz. Ömer de, onun Rasûlülîah'ın (s.a) amcaoğlu oluşuna, doğru görüşlerin kaynağından, ilim menbamdan oluşuna, ayrıca ilminin çokluğu sebebiyle yaşıtlarından üstünlüğüne işaret ederek, "Sizin de bildiğiniz bir sebepten" dîye cevap vermiştir. Nitekim Hz. Ömer, ibn Abbas'ın ümî durumunu daha açık bir şekilde isbat etmek için, onu bir başka gün yine meclise davet etmiştir, îbn Sa'd'ın rivayetinde Hz. Ömer: "Bu gün size onun Üstünlüğünü bileceğiniz şeyi göstereceğim" demiştir. Hz. Ömer: "Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman..." (Nasr, 1-3) suresinin tefsirini cemaate sormuş ve yeterli bir cevap akmayınca, İbn Abbas'ın görüşünü belirtmesini istemiştir, tbn Abbas
"Bu sûre RasûlüUah'm ecelinin yaklaştığım haber vermektedir" dediğinde, Hz. Ömer de "Ben de senin dediğin şekilde anlıyorum" demiştir. Gerçekten de Nasr suresinden bir süre sonra Rasûlüllah (s.a) vefat etmiştir. Bu sûrenin Mekke'nin fethinden önce nazil olduğu ve peygamberimizin ecelinin yaklaştığının haber verildiği, alimlerin çoğunun görüşüdür. Bazıları da sûrenin Peygamberimizin vefatından 80 gün önce nazil olduğunu söylemişlerdir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Ecelin yaklaşmasıyla, istiğfar emredilmiştir; zira son olarak yapılan amelin istiğfar olması teşvik edilmiştir. Kişi güzel anlayışı ve ilminin genişIİğiyle yaşıtlarından öne geçebilir.[291]

114. Hz. Aise'nin (r-a) söyle söylediği rivayet edilmiştir: "Allah'ın nusreti ve fetih gelince" mealindeki «Ore nftzû olduktan sonra Rasûlüllah (s.a) her namazm rükûunda ve secdesinde "Rabbimtz! Sana hamdederek, seni tentik ederim. Allahtm! Beni affeyk" derdi". (Buhlrî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[292]

Buhâri ve Müslim'in sahihlerinde Hz. Aişe'den (na) yapılan diğer bir rivayette: "Rasûlüllah (s a) rükû ve secdesinde: "ASahım! Rabbimiz' Sana hamd ile Seni teşbih ederiz. Allahım! Beni affeyle". diyerek çok söyler ve böylece Kur'an'ı(n "Rabbine hamdederek, O'nu noksan sıfatlardan tenzih et ve O'-ndan mağfiret dik" ayetlerini yasayısıyla) tefsir ederdi" denilmiştir.
Müslim'in Hz. Aişe'den yaptığı bir başka rivayet ise şöyledir:
"Rasûlüllah, vefatından Önce çokça "Sübhâneke ve bi hamdike estağfı-ruke ve etûbi ileyke" (ilâhi! Seni bamd ile teşbih ederim. Senden mağfiret dilerim. Sana yönelirim) derdi. Hz. ÂİŞe der ki: Ben "Yâ Rasûlallah! Sizi ilk defa söylerken gördüğüm bu cümleler ne oluyor?" diye sordum. Bana "Allah'ın nusreti ve fetih geldiğinde.»" mealindeki sûre ümmetim içinde bana bir alâmet kılındı. Onu gördüğümde bunları söylerim" buyurdu.
Müslim'in Hz. Aişe'den olan başka bir rivayetinde şöyle denilmiştir:
"Rasûlüliah (s.a) "Sübhanellahi ve bi-hamdihi estağfîrulâh ve etûbu ileyh" cümlelerini çokça tekrarlıyordu. Ben "Yâ Rasûlüllah! Sizi "Sübhanellahi ve bi hamdihi estağfırullah ve etûbu ileyh" (Allah'ı hamd ile teşbih ederim. Allah'tan mağfiret dilerim ve O'na yönelirim) cümlelerini sık sık söylerken görüyorum" dedim. Buyurdular ki; "Rabbim bana ümmetim içinde iken bir alâmet göreceğimi haber verdi. Ben o alâmeti görünce sık sık "Sübhanellahi ve bi hamdihi estağfırullâhe ve etûbu ileyhi" diyorum. Ben bu alâmeti "Allah'ın nusreti ve fetih -bu Mekke'nin fethidir- gelip de, insanların grup grup Allah'ın dinine girdiğini görünce, hemen Rabbini hamd ile teşbih et, O'ndan af dile. Hiç şüphesiz O, tevbelerin kabul edicisidir" ayetlerinde gördüm" buyurdu.
Rasûlüllah (s.a) Nasr sûresi nazil olduktan sonra; "Ey Rabbimiz! Seni teşbih eder, sana hamdederim. Allah'ım! Beni bağışla" duasını çokça söylemiştir. %ni "Seni, Sana lâyık olmayan noksanlıklardan tenzih ederim. Beni

hidayete ulaştırdığın için Sana hama ederim". Veya "Sana hama ederek. Seni tenzih ederim", "Attanım! Her ne kadar günahım olmasa da benim makamıma, mertebeme göre eksiklik olan şeylerden beni bağışla" diye dua etmeyi sıklaştırmıştır.
"teşbih", "tahmid"den öne alınmıştır. Zira eksik ve kusurlardan arındırma, övgüden öncedir. Peygamberler, mutlak olarak günahlardan korunmuşlardır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Rasûlüllah'ın (s.a) istiğfarının, yakarışının ve Allah'a yönelişinin çokluğu, nimetlerin elde edilmesiyle Allah'a şükür etmenin gerekliliğini gösterir. Rasûlüllah'! (s.a) taklid ederek yapılan dua ve istiğfar müstehaptir.[293]

115. Enes'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ Rasûlüllah'ın (s.a) vefatından evvel vahyi peşpeşe (yoğun bir şekilde) gönderdi, öyle ki, Rasûlüllah vahyin en sık indirildiği bir sırada vefat etti". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[294]

Cenab-ı Allah: "... Bu gün size, dininizi olgunlaşırdım. Size nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı beğendim..." (Mâide, 3) buyurmuştur. Bu âyetin inzalinde birkaç ay sonra Rasûlüllah (s.a) vefat etmiştir.
Kur'an ve Sünnet İle hem dünya, hem ahiret işleri kemâle erdikten sonra, Peygamberimiz vefat etmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Rasûlüllah'ın (s.a) hayatının sonlarında vahyin inmesi artmıştır. Bunlar da ecelinin yaklaştığına ve Allah'a kavuşmasına alâmet olmuştur.[295]

116. Câbir'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Herkes, ölmeden önceki hâli üzere diriltilir". (Müslim rivayet etmiştir).[296]

Erkek-kadın, hür-köle herkes ölümünden önceki hâli üzere haşrolacak-tır. Çalgıcı elinde çalgı aletleriyle, sarhoş elinde içkiyle dirilecektir. Kim ne ile meşgul İse, o meşguliyetle dirilecektir.
Hadis, haşr gününde kişiye faydası olması için, onu güzel amel işlemeye, Rasuhillah'a (s.a) ibadetlerinde, ahlâkında ve diğer hâllerinde uymaya, hastalık ve yaşlılık anında ölümün yaklaşması ihtimaliyle diğer vakitlerden daha fazla İbadette bulunmaya teşvik etmektedir.[297]

ONÜÇÜNCÜ BÖUÜM

HAYIR YOLLARININ ÇOKLUĞU

Konu ile ilgili ayetler

"Her ne hayır işlerseniz, şüphesiz Allah onu çok iyi bilen (mükâfatını veren)dir". (Bakara, 215)
"Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir". (Bakara, 197)
"İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy)se, onu(n sevabını) görecek". (Ziizâl, 7)
"Kim iyi amel (ve hareket) ederse bu kendi lehinedir". (Câsiye, 15) Bu konuda ayetler çoktur. [298]

Konu ile ilgili hadisler

Konu ile ilgili hadislere gelince, gerçek şu ki pek çok hadis vardır, sayılamayacak kadardır. Bunlardan bazılarını zikredelim:[299]

117. Ebu Zerr Cündüb b. Cünâde'den (r.a) şöyle rivayet erimiştir: "Yâ Rasûlüitâh! Amellerin hangisi daha faziletlidir?" dedim. "Allah'a îman ve O'nun yolunda cihad etmektir" buyurdu. "Hangi köleyi âzâd etmek daha faziletlidir?" dedim. "Sahibi yanında en değerli ve en pahalı olanı azad etmektir" buyurdu. "Bunları yapamazsam" dedim. "İşi becerene yardım eder, beceriksizin de işini yaparsın" buyurdu- "Yâ Rasûlüllah! Bu işlerden birini görmekten âciz olursam ne buyurursunuz?" dedim. "Halka zararlı olmaktan kendini alıkoyarsın. Busenin nefsine karşı bir sadakadır" buyurdu. (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[300]

Sevabı en çok olan amel, Allah'a inanmaktır. Zira imanın karşılığı Cennette ebedî kalmaktır. Allah'ın rızasına sebeptir. Allah yolunda öyledir. Zira Allah Teâlâ, "Allah, mü'minlerin mallarını ve canlarını cennet kendilerinin olmak üzere satın almıştır..." fîevbe, 111) buyurmuştur,
Azad eden için sevabı en çok olan, kölenin en iyisi, en değerlisi olanın azadıdır. Zira bu, kendilerine en sevimli olanıdır. "Sevdiğiniz şeylerden (Allah için) harcamadıkça asla iyiliğe eremezsiniz.." (Âl-i Imran, 92) bu-yurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Allah yolunda ve İnfakta bulunmanın karşılığı (mükâfat) harcama nis-betmdedir. Sevap, zorluklara göre olur. Bir işi yapmaktan âciz kalan ihtiyaç sahibine yardımcı olmak gerekir. Başkalarına eziyet vermekten sakınmanın sevabı, sadaka vermek ve iyilikte bulunmanın sevabından aşağı değildir. Allah'a iman, amallerin Allah katında kabulünün esâsıdır. Ameller, Snra*K* îney-5£leridir. İslâm köleliğin kaldırılması için çalışmış olduğundan köle azad etmeye müslümanlan çokça teşvik etmiştir.[301]

118. Ebu Zerr'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlüllah (s.a) şöyle bu-, vurmuştur: "Vücudumuzun her eklemi için ayrı ayrı sadaka gerekir. Her teşbih sadakadır. Her hamd cümlesi sadakadır. Her tehlîl, sadakadır. Her tekbir sadakadır. İyiliği emretmek sadakadır. Kötülükten sakındırmak sadakadır. Kişinin duhâ (kuşluk) vaktinde kılacağı iki rek'at namaz buniann yerini îutar". (Müslim rivayet etmiştir).[302]

Vücudunun tüm organları sağlam ve sağlıklı olan kimse, Allah'ın kendisine verdiği bu nimetten dolayı sadaka vermelidir. Çünkü kişinin İşlerini tam olarak yürütebilmesi sağlıklı olmasına bağlıdır. Sadaka belâyı def eder. Vücudun sıhhati İçin verilen sadaka, ona musibetin geimesine engel olur. Sadaka bu anlamıyla vâcib değildir. Çünkü sadaka ve onun yerine geçerli olanlardan duhâ namazı kılmak vacip değildir. Yani teıki halinde günahkâr olunmaz.
Abmed b. Hanbel ve Ebu Davud'un rivayet ettiği bir hadiste, Rasûlüllah "lnsanda üçyüz altmış mafsal vatdtr. İnsanın her bir ma/sah için sadoka vermesi gerekir" buyvmnıştur. "Buna kimin g&cü yeter yâ Rasûlüiiah!" denildiğinde; "Mesddtte bulunan balgamı yok etmen sadakadır. Yoldan geçenlere eza veren şeyi kaldırman sadakadır. Bunları da yapamazsan iki rekât duhâ namazı kılman, sana yeter" buyurmuştur. Nitekim hadisten anlaşıldığı Üzere tahmid; Allah'a övgü, (mesela el-hamduliUah demek) sadakadır. Her lehli! sadakadır. Her tekbîr (Allahu Ekber demek) sadakadır. Şeriatın emrettiğini emretmek, şeriatın yasakladığını .yasaklamak sadakadır. Her ne kadar namaz amellerin en faziletlilerinden de olsa, duhâ vaktinde kılman namaz 360 sadaka vermekten faziletli olamaz. Aynca farz ve varib olan bir ibadetin yerine ise duhâ namazı kaim olamaz. Bununla beraber bütün bu işlerin karşılığı olan sevabın elde edileceğinin belirtilmesi, duhâ namazının faziletine işarettir, öte yandan, namaz tüm kötülüklerden alıkoyan Duhâ namazının da kişiye serden uzaklaştırıp, sayılan diğer faziletlere yöneltmesi ümit edilir. Hadisten çıkarılan hükümler ise şunlardır:
Allah'a, afiyet ve belâlardan korumasından dolayı şükür olarak sadakayı çoğaltmak gerekir. Fullerle şükürden âciz olan, diliyle hamd, teşbih, tekbir ve iyiliği emretmekle şükretmiş olur. Rasûlüllah'ın (s.a) yaptığı zikirlerle Allah'ı zikretmeye ve duhâ namazına devam etmek gerekir. Duhâ namazının en azı iki rek'at, en çoğu da sekiz rek'attır. Sadaka vermeye gücü yeten kimsenin sadaka vermesi, hadiste belirtilen diğer iyiliklerden daha faziletlidir. Hem sadaka vermesi, hem de diğer iyilikleri yapması halinde ise, daha çok sevap elde eder.
Tükürük ve balgam gibi şeylerle mescidi kirletenlerin günahı sadece kendisinde kalmayıp, bunları görüp de gidemeyenlere de şamil olmaktadır. Yoldan getip-geçene rahatsızlık veren şeyleri kaldıran kimsenin bu esnada "Lâi-lahe ilallâh" demesi halinde, "İmanın en aşağıstyla en üstününü olanı cem etmif olur" denilmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Hayır çeşitleri çoktur. O kadar ki, insanların önemsemediği şeyler dahi hayır olabilir. Mesela insanlara rahatsızlık veren bir şeyi yoldan alıp atmak, mesciddeki tükürüğü temizlemek gibi insanlara fayda verecek şeyleri yapmak, zararlı şeylerden de kaçınmak gerekir. Mescidlere

saygılı olmak ve orada edebi muhafaza etmek, uygunsuz davranışlardan sakınmak ve mescidleri her türlü kirlerden temizlemek müstehaptır.[303]

119. Ebu ZerrV-n (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ümmetimin iyi ve kötü amelleri bana arzedüdi. İyi amellerinin arasında (yoldan geçenlere) eziyet veren şeyin yoldan kaldırılmasını, kötü ameller arasında mescidde (bulunup da) üstü örtülmeyen tükürüğü gördüm". (Müslim rivayet etmiştir).[304]

120. Ebu Zerr'den (r.a) rivayet edildiğine göre bazı kimseler Rasûlüllah'a (s.a) "Yâ Rasûlüiiah! Bütün sevapları zenginler aldılar. Zira onlar da bizim gibi namaz kılıyor, bizim gibi oruç tutuyorlar. Ayrıca mallarının fazlasından sadaka da veriyorlar" dediler. Rasûlüiiah: "Allah size sadaka vereceğiniz imkânı bahşetmedi mi? Her teşbih sadakadır. Her tekbir sadakadır. Her hamd sadakadır. Her tevhîd sadakadır. İyiliği emretmek sadakadır. Kötülükten ne-hiy sadakadır. Sizden birinin eşiyle birleşmesinde bile sadaka sevabı vardır"
Isnam Nerevf
buyurdu. "Yâ Rasûlüliah! Şehvetini yerine getirirse ona sevab mı var?" dediler. "Şayet şehvetini haram yolla (zinada) giderse idi, onun üzerine günah olmayacak mıydı? İşte bunun gibi şehvetini hela! yolda tatmin edene de sevap vardır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[305]

Fakir olan sahabîlerin, zenginlerin mallarının çok olmasıyla zekât ve sadaka vererek kendilerinden daha fazla sevap kazandıklarını Rasûlüllah'a (s.a) arz etmeleri, onların sevaplarına gıpta ettiklerindendir. Hayırda yarışmaları ve iyi amellerde çok arzulu olmalarındandır.
Allah (c.c) her bir "Sübhanellak" sözü sebebiyle bir sadaka sevabı vermektedir. Her bir "Allahu Ekber", "Elhamdü lillâh" ve "La ilahe illallah" için de ayrı ayrı sadaka sevabı vermektedir.
İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak için de aynı şey sö'2 konusudur. Bütün bunlar Allah'ın rızasına vesile olan şeylerdir. Her şeyin karşılığını da O vermektedir. İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak vacip olduğu için diğerlerinden sonraya bırakılmıştır. Farz ibadetler bu hasletlerin faziletinden daha üstündür. Zira bir Hadis-i Kudsî'de "Kulum üzerine farz kıldıklarımı yerine getirmekten daha faziletli bir şeyle bana yaklaşamaz" bu-yurulmaktadır.
Sadaka vermeye gücü yeten kimsenin verdiği sadaka, başkasına da faydalı olmasından dolayı sadaka sayılan şeylerden daha faziletlidir" denilmiştir. Faydası.başkasına da geçen bir amel, genellikle faydası sadece kendinde kalandan daha üstündür. Eğer niyyet çok halis olursa-amel, bazen mal ile sadaka sevabına eşit%olabilmektedir. Bu durum sadaka vermekten aciz olan kimse içindir.
Bir hadiste buyurulduğu üzere "Her iyilik sadakadır". îbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadiste ise "Hiçbir gün, gece ve saat yoktur ki; o vakitlerde Allah, kullarından istediğine sadaka (sevabı) bağışlamasın..." buyurulmuş-tur. Müsîümanm her ânı hayar olduğuna göre, o daima sadaka (sevabı) almaktadır.
Peygamberimiz (s.a) "Sizden birinin eşiyle birleşmesinde bile sadaka sevabı vardır" buyurunca, genellikle nefse muhalefet etmek ve nefse zor gelen $eykrden sevap olduğunu düşünerek lezzet alman bir fiille sevap kazanılmasına hayrat eden sahabîter: "Ya Rasûlültah! Şehvetini yerine getirirse, ona sevab m» var?" dediler. RasûİüllahIse şehvetin haram yolla giderilmesi halinde günah olduğu gibi, helâl yolla giderilmesi durumunda da sevap kazanı-lacağmıbelirtmiştir. RasûİüllahIs.a) bununla haram ile helal arasında kıyas yapmıştır. Buna "Kıyas'ut-Aks" denilir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Allah'ın rızasını kazanmak ve sevap elde etmek için hayırlı işlerde müs-lümanlarm birbirleriyle yarış etmeleri ve bu husustaki eksiklikleri için üzülmeleri gerekir.
İslam'da "ibadet" mefhumu oldukça geniştir. Salih niyet ve güzel bir duygu ile yapılan meşru her şeyde sevap vardır. Bunlar çok basit olsalar da sahibi için hayırdır. İbâdet karşılığında sevap alındığı gibi, Allah korkusundan dolayı terkedilen kötülükler sebebiyle de sevaba nail olunur.[306]

121. Ebu Zerr'den (r.a) Nebi'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmişe tir; "Mü'min kardeşini güler yüzle karşılamak da olsa, hiçbir iyiliği küçümseme". (Müslim rivayet etmiştir).[307]

Hiçbir iyilik küçümsenerek veya az görülerek terkedilmemelidir. Zira bu iyilik AİIah'm rızasına vesile olabilir.
Bir Hadis-i Şerifte "Bir kul, Allah'ın hoşnut olduğu kelimelerden bir keiimeyi, ehemmiyet vererek söyler de, Allah o kimseyi bu kelime sebebiyle birçok derecelere yükseltir" buyurulmuştur.
Hayır murad edilerek yapılan hiçbir amel, küçük görülüp horlanmama-lıdır. Başkalarına muhabbet duymak ve gönüllerine sevinç vermek, müslfi-manlar arasında sevgi ve saygı bağlarının yerleşmesi için gereklidir.[308]

122. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Üzerine güneşin doğduğu her gün, her insanın bedenindeki bütün eklemlerine karşılık bir sadaka borcu vardır, iki kişi arasında adaletle hüküm vermen sadakadır. Hayvana binmek isteyen kimseye yardım edip onu hayvan üzerine kaldınvermen de sadakadır. Tatlı bir söz sadakadır. Namaza gitmek için attığın her bir adım sadakadır. Yola düşen bir engeli kaldırıp atman sadakadır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[309]

Müslim'in Hz. Âişe'den (r.a) rivayet ettiğine göre, Rasûlüllah (s&) şöyle buyurmuştur: "Her insanın vücûdunda üç yüz altmış eklem ve oynar kemik vardır. Kim Allah'ı tekbir, Allah'a hamd, Allah'ı tehül, Allah'ı teşbih eder, Allah'a istiğfar eder, halkın gelip geçtiği yoldan bir taş veya diken, yahud da kemik parçası kaldırıp atarsa, iyiliği emreder kötülükten sakındınrsa, bu Üç yüz altmış sayısı kadar iyilik yaparsa, o gün kendini cehennemden uzaklaş-tinnış olarak gezer".
İnsan sağlıklı olmasından ve mafsallarının sıhhatinden dolayı, Allah'a şükretmelidir. Dargınlar, hasımlar ve bir konuda doğru karar vermesi için hakem tayin edenler arasında adalet ve insafla hareket etmelidir. Ne haramı helal, ne de helali haram kılmalıdır. Müslümanlar arasında sevgi ve birlik bağının kurulması, aralarındaki anlaşmazlıkların giderilmesi o kadar önemlidir ki, bu nedenle yalan söylenmesine bile izin verilmiştir. İslâm'da, toplumun birliği ve dirliği için gerçekte hoş karşılanmayan bazı şeylere müsamaha edilmiştir. Yeter ki İnsan, Allah'ın rızasına ve hayra halis bir niyetle yönelmiş olsun. Allah (cx): "Onların aralarındaki gizli konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Yalnız sadaka, yahut iyilik, ya da insanların arasını düzeltmeyi emre-den(in konuşması) müstesna, kim Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla bunu yaparsa, yakında ona büyük bir mükâfat vereceğiz" (Nisa, 114) buyurmuştur.
Rasûlüllah da (s.a) "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, kul Allah katında yükselmek için bir iyilik yaparsa; o amel, kıyamet günü sahibinin elinden tutar, tâ ki cennete girinceye kadar" buyurmuştur.
Hadis insanın 360 mafsal üzere yaratıldığını bildirmektedir. Diğer bîr hadiste ise "İnsanın 360 kemiği vardır" buyurulmuştur. Bir kimse "Allahu ekber", "eî-Hamdü lillâh" "Lâ ilahe illallah", "Sübhânellah'\ "Estağfirullah" veya "Atlahümmeğfîrlî" demekle, yoldan geçenlere zarar veren diken, kemik ve taş gibi şeyleri kaldırmakla, iyiliği emir, kötülüğü de yasaklamakla ve daha başka iyilikler yapmakla, bir günde iyiliklerin sayısını üç yüz altmışa çıkarırsa, o gün her bir mafsalı içüı şükretmiş ve Allah'ın rızasına nail olmuş olur.
İki rekat duhâ namazının bütün bu iyiliklerin sevabına denk olduğu, 118 no'lu hadiste belirtilmişti.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İnsanların arasını adaletle düzeltmeli ve onlara güzel muamele etmeli, mescidde cemaatle namaz kılmaya önem verilmelidir. Hadiste zikredilen ameller sadakanın sevabına eşittir. Kimin sadaka vermeye gücü yetmez, bu iyilikleri yaparsa; sadaka vennişçesine sevaba nail olur. Her kim de hem sadaka verir, hem de diğer iyilikleri yaparsa, her bir amelinin karşılığını alır.
Allah'ın nimetlerine şükrederek, O'na ibadetlerle ve iyiliklerle yaklaşılmaya çalışılmalıdır.[310]

123. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebf nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim sabah ve akşam mescide giderse, her gidişinde Allah ona cennette ziyafet hazırlar". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[311]

Her kim Allah rızası için namaz kılmak, itikafa girmek, Kur'an oku-mak, va'z dinlemek ve İslâmî konularda ders mütâîa etmek gibi şeyler sebebiyle camiye giderse, Allah onun amelinin karşılığı olarak cennette ziyafet hazırlar.
Hadîs, camiye gitmenin faziletini beyan etmekte, özellikle de sabah ve akşam namazlarını orada kılmaya teşvik etmektedir.[312]

124. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûlüIIah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey müslüman kadınlar! Hiçbir komşu kadın, komşusunun (verdiği) koyun paçası bile olsa (iyiliğini) küçümsemesin". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[313]

Müslüman, yapacağı bir İyiliği az görerek yapmaktan kaçınmamalıdır. Zira Allah leâlâ: "Artık kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür" (ZÎîzâl, 7) buyurmuştur. Rasûlüllah da (s.a) "Yarım hurma ile de olsa ateşten korununuz" 'uyunnuştur.
Hadis; ne kadar küçük (az) de olsa, imkânlar nisbetinde hediye ve şadaka vermeye teşvik etmektedir. Zira hangi değer ve miktarda olsa da; hediye ve sadaka hayırlı bîr ameldir.
Ayrıca ne kadar olursa olsun, iyilik yapana da teşekkür edilmelidir. Zira bir hadiste "İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şiikredemez"bnymtoaaştw.[314]

125. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebi'nİn (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "îman, yetmiş bu kadar veya -akmış küsur- şubedir. En yüksek (derecesi) "Lâ ilahe illa'İlâh" sözü, en aşağı (derece)si de, yoldaki bir engeli kaldırıp atmaktır. Haya (utanma hissi), îmandan bir parçadır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[315]

Hadiste sayılan amellere, iman ismi verilmiştir. Yani ameller imanın şubeleridir. Önce imanın şubelerinin yetmiş, sonra altmış küsur olarak belirtilmesi, hadisin ravisinin şekkidir. Az olarak zikretmek, çok zikredilmeye ters düşmez. "Rasûlüllah (sm) önce 60 olarak belirtmiş, sonra fazla olduğunu anlayarak bu defa yetmiş küsur olduğunu söylemiştir" diyenler de olmuştur.
"Bana bir söz söyle ki, senden başkasına sormaya gerek kalmasın" diyen sahâbîye Rasûlüllah (s.a) "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol" buyurmuştur. Bütün ameller asla rücû eder ki, o da imandır. İmanın gereği olan hasletler ise çoktur. Bazıları da "İmanın şubesi 60 küsur idî; sonra W eklendi ve 70 küsur olarak karar kılındı" demişlerdir. İbn Hib-ban: "Allah'ın kitabında Rasûlüllah'ın (sa) sünnetinde saydığı itaatlerin hepsini saydım, onları 79 olarak gördüm. Ne fazla ne de eksiktir. Anladım ki, kastedilen budur" demiştir, tbn Hacer de bunların, kalbin amelleri, dilin amelleri ve bedenin amelleri olarak üçe ayrıldığını söyler.
İman farklı hasletlere ayrıldığına göre, en faziletlisi "Lâ ilahe illaltâh"dır. Zira Allah'a îman her şeyin esâsıdır. Bu olmadan hiçbir amel değer kazanamaz. Allah'a yaklaştıran amellerin en küçüğü de yoldan geçenlere zarar veren şeyleri kaldırmaktır.
Hadisteki "şu'be" ile raurâd haslettir. Yani iman birçok hasletlere sahiptir. Haya da bu hasletlerden biridir. Haya utanmak ma'nasınadır. Ayıplama ve kötüleme durumlarından sakınmak sebebiyle insana arız olan değişme ve kırılmadan ibarettir. Haya fıtrî olur; insanların yanında avret mahallini açmaktan haya gibi. îmanî olur; mü'min olan kimsenin Allah'tan korktuğu için günahlardan sakınması gibi. Rasûlüllah (s.a) imanın en yüksek mertebesini "lâ ilahe illallah", en aşağı mertebesini de yoldan eziyet veren şeyi kaldırmak olarak tayin ettikten sonra, imanın orta mertebesini ise haya olarak tesbit etmiştir. Diğerlerini ise bu üç şeye kıyaslanması için zikrctmemiş-tir. Küsur olarak terceme ettiğimiz "ei-Bid'u" bir Hadis-i Şerifte "el-Bid'u üç ile dokuz arasıdır" diye açıklanmıştır.
Hadisten çıkarılan htiv -Jmler şunlardır:
Amelle îman birbirinden ayrı düşünülemez. Amelin ehemmiyetine göre İman mertebeleri vardır. Haya'mn fazileti, haya ile süslenmek insanı günahlardan uzaklaştırır, ibâdet ve itaate yaklaştırır.[316]

126. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlüllah'ın (s.a; şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Adamın biri yolda yürürken susuzluğu arttı. Bir kuyuya rastladı. Kuyuya inerek (sudan) içti, sonra yukan çıktı. O şuada susuzluktan dilini çıkarıp soluyan bir köpek gördü, öyle susamıştı ki (yaş) toprağı yalıyordu. Adam kendi kendine "Bu köpek de biraz Önceki benim susuzluğum gibi susuz kalmış" diyerek kuyuya indi. Mestine su doldurdu, ağzıyla tutarak yukan çıkardı. Köpeği suladı. Allah da onun bu amelinden razı oldu ve onu bağışladı. "Yâ Rasûlüllahl Hayvanlarda bizim için sevab var mıdır?" dediler. Rasûlüllah "Evet, her yaşayan ciğer sahibinde sevap vardır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[317]

Buhârî'nin bir başka rivayetinde: "Allah, onun bu hareketinden memnun kalarak cennetine koydu" buyunılmuştur.
Buhârî ve Müslim'in bir diğer rivayeti ise şöyledir: "Susuzluktan öleya-zan bir köpek, kuyu etrafında dolaşıp duruyordu. Bu esnada Benî İsrail fahişelerinden biri onu gördü. Hemen çizmesini çıkardı. Onunla su çıkarıp köpeği suladı. Bundan dolayı Allah, o kadını affetti".
Hadiste aşırı susuzluktan dilini çıkaran ve bunu gidermek için yaş toprağı yalayan bir köpeği sulaması sebebiyle günahları bağışlanan bir kişi zikredilmiştir. Hayırlı bir amel, başkalarına ne nisbette faydalı oluyorsa, o oranda sahibi sevabla karşılık görür. Zararlı olduğunda öldürülmesi caiz olan bir hayvana yapılan bir iyilik, Allah katında bu kadar değer görürse, eşref-i mahluk olan insana ve özellikle de sâlih bir kişiye yapılan iyilikler, çok yüksek bir sevap kazandırır. Allah'ın rızasının hangi amelde olduğu bilinemeyeceği İçin, küçük de olsa hiçbir iyilik terkedilmemelidir. Olur ki, küçük bir iyilikle O'-nun nzası kazamlabilir. Ihlâs ile yapılan bir amelin sevabı çok fazla olur.
Hadiste zikredilen kimse, insanların bulunmadığı bir yerde, riyadan, gös-. terişten uzak bir şekilde ihlas İle bu ameli işlemiştir. Mükâfatın tastamam olması, yapılan amelin kemâliyle olmaktadır. Diğer bir rivayette "Köpeği (iyice) kamncaya kadar suladı" buyurulmuştur. Allah da ona nimetini tam olarak vermiştir. Uhrevî bir sevap için bazı eşyaların zarar görmesi normaldir. Mestle suyun çıkarılması elbette mestin zarar görmesine, bozulmasına sebep olur. Daha faziletli olanın az faziletli olana hizmet etmesi de caizdir. Zira insan hayvandan daha faziletlidir. Buna rağmen adam köpek için zahmet çekmis ve yorulmuştur. Hayvanları korumak ve gö2eımek mezkur hadisin ibaretlerin dendir.
Israiloğullan'ndan fahişe bir kadının da susuzluktan öleyazan bir fcîpe-ği sulamastyla İlgili rivayet daha önceki rivayetle çelişkili değildir. Zira benzer olayların çokluğu söz konusudur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Bütün canlılara iyilik etmek gerekir. Zira Allah böyle hayırlı ameitere büyük sevaplar vermekte, sahibini de bağışlamaktadır.
Kendisinin, çoluk-cocuğunun ve hayvanlarının İhtiyacından fazla suyun ihtiyaç sahiplerine verilmesi, kişiyi Allah'a yaklaştıran amellerdendir.
Allah'ın rahmeti umumidir. Yarattığı tüm canlıları kapssr.
Allah'ın fazlı geniştir. O isterse küçük bir iyilik sebebiyle büyük günahları bağışlayabilir.[318]

127. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebi'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yoldan geüp-geçen roüslümanlan rahatsız eden yol üzerindeki bir ağacı kesmesi sebebiyle bir adanır cennette dolaşırken gördüm". (Müslim rivayet etmiştir).[319]

Müslim'in diğer bir rivayetinde: "Bir adam, yol üssünde bir ağaç dalına rastladı, 'Vallahi bunu bumdan kaldıracağım kL Müslümanlara engel olmasın' dedi ve cennete konuldu" denilmiştir.
Buhârî ve Müslim'in bir başka rivayetinde ise: "Adamın biri yürürken yol üzerinde bir diken buldu ve onu kaldırıp anı. Allah, onun bu hareketini beğendi. Kendisini affetti" buyurulmustur.
Hadis, güzel bir fiili sırf ihlasla yapmanın cennete girmeye sebep olduğuna işaret etmektedir. Aynca bu hadis, insanlara yolda geçerken zarar veren şeyleri kaldırmanın faziletine ve mü si umanlara fayda verecek şeyleri yapmaya teşvik etmektedir.[320]

128. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim güzelce abdest alır, sonra cuma namazına gelir, hutbeyi dinler ve susarsa iki cuma arası ve üç gün de fazlasıyla, (bu arada) geçen günahları affedilir. Her kim, hutbe okunurken çakıl taşlan ile oynarsa cuması bâtıl olur". (Müslim rivayet etmiştir).[321]

Abdestin âdabına ve sünnetlerine riayet ederek abdest abp, cuma namazı için camiye giden kimse hutbeyi dinler ve konuşulması mubah olan şeyleri o esnada terkederse; cuma namazı ve dinlenilen hutbeden gelecek ikinci cuma namazı ve hutbesine kadar olan zamanki yedi gün içinde geçen günahları, buna üç günün günahJan da eklenerek on günlük günahı bağışlanır. Böylece yapmış olduğu bu güzel amel karşılığında, bire on sevab kazanmış olur. Çakıl taşının zikredilmesi, o asırda mescîdlerin durumuna işaret etmektedir. Günümüzde hutbe okunurken halı ile meşgul olmak da aynı şeydir. Peygamberimiz cemaati, hutbeye kalbleri ve tüm organları ile yönelerek huşu içinde dinlemeye teşvik etmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardjr:
Abdesti güzel bir şekilde almak gerekir. Hür, âkİJ, bâh'Ç, erkek ve mukîm üzerine farz olan cuma nan*«"mn faziletli olduğu belirtilmiştir. Cuma namazı, mescidde ve ancak cemaat ile kıhnabilir.

Cuma namazı, on günlük küçük günahların bağışlanmasına sebep olur. Zira bir iyiliğe on misli sevap verilir.
Cuma günü hutbe okunurken, hutbeyi dinlemek ve başka bir şeyle meşgul olmamak vaciptir.[322]

129. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman -veya mü'min- bir kul, abdest aldığında yüzünü yıkayınca, gözleri ile bakarak işlediği bütün günahları, su ile birlikte veya suyun damlalarının sonuncusu ile beraber çıkar gider. Ellerini yıkadığında, elleriyle tutup işlediği bütün günahları su ile yahut suyun son damlasıyia ellerinden dökülür. Ayaklarım yıkayınca, ayaklarına bulaşan tüm günahlar, su ile birlikte veya suyun son damlasıyla beraber akıp gider. Böylece (küçük) günahlarından İyice temizlenmiş olur". (Müslim rivayet etmiştir)[323]

Mü'min abdest alırken yüzünü yıkayınca gözleri ile bakarak islediği Allah hakkıyla ilgili küçük günahlardan kutulur. Günahlar bir cisim gibi çıkıp gitmezler. Burada onlann bağışlanması kastedilmektedir. Yüzde bulunan ağız ve kulak, abdest alırken aynca yıkandığı veya meshedildiği için, bu ikisine temas edilmemiştir. Göz aynca yıkanmayıp yüz ile beraber yıkandığından, gözler ve bunlarla ilgili günahlar zikredilmiştir. Diğer organların yıkanmasıyla da bu organlardan neş'et eden, Allah hakkıyla ilgili küçük günahlar bağışlanır.
Hadis, abdestin faziletini, devamlı abdestli bulunmanın günahlardan arınmaya vesile olacağım, bütün bunların Allah'ın mü'mİnlere verdiği lütuflar-dan olduğunu beyan etmektedir.[324]

130. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Büyük günahlardan sakımldığı takdirde, beş vakit namaz, gelecek cumaya kadar cuma namazı, gelecek sene ramazan ayına kadar ramazan orucu, aralarında olan küçük günahlara keffâret olur". (Müslim rivayet etmiştir).[325]

Güzel amellerle ancak küçük günahların bağışlanacağı, alimlerin ittifak ettiği bir husustur. Kul haktan ise kesinlikle sâîih ameller İle giderilemez. Büyük günahlar tevbe ve Allah'ın fazlıyla bağışlanabilir. Beş vakit namaz, cuma namazı ve ramazan orucu günahların bağışlanmasına vesile olur. Sayılan bu ameller ile küçük günahlar varsa bağışlanır. Ne büyük, ne de küçük yoksa, sevaplar yazılır ve Allah katında dereceler yükselir. Eğer büyük günahlar var, küçük günahlar yoksa; o zaman büyük günahlar, güzel amel nisbetinde hafifletilir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Hadiste zikredilen ibadetleri en güzel şekilde eda etmek, Allah'ın fazlı ve keremiyle bu ibadetler arası vuku bulan küçük günahların bağışlanmasına sebeptir. Bu arada büyük günah işlenmiş ise, Allah'ın onun cezasını hafifletmesi umulur. Büyük günahlar için tam bir tevbe gereklidir.[326]

131. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın hataları sildiği ve dereceleri yücelttiği şeyleri bildireyim mi?". "Evet yâ Rasûlüllah bildir" dediler. "Güçlüklere rağmen, eksiksiz ab-dest almak, camilere adımlan çoğaltmak, namazdan sonra gelecek namazı beklemek; bunlar hudutta düşmana karşı nöbet tutmak(la aynı)dır". (Müslim rivayet etmiştir). [327]

Evlerin camiye uzak olması, yakın olmasından hayırlıdır. Zira namaz için camiye giderken atılan adım ne kadar çok olursa, o kadar sevaba nail olunur. Ancak evin camiye uzaklığı, kişiye tembellik ve cemaatle namazı ihmal ettiriyorsa, elbette bu durum faziletli değildir.
Namazdan sonra gelecek vaktin namazının beklenmesi için cami'de kalmak şart değildir. Mescidde beklenebileceği gibi, evde, çarşıda, iş yerinde de beklenebilir. Fikrinin ve kalbinin namazda olması kişi için yeterlidir. Zor şartlara rağmen abdesti güzelce almak, camiye giderken adımlan çoğaltmak ve namaz vaktini beklemek, düşmana karşı nöbet tutmanın sevabına denktir.
"Düşmana kargı nöbet tutmak" diye tercüme ettiğimiz "er-Ribât", müs-lümanlan muhafaza etmek için hudut boylarında düşmanın içeri sızabileceği yerleri beklemek, oraları muhafaza altına almaktır. Devamlı kötülüğe meyleden nefs-i emmareye karşı uyanık olmak, şehvetlerini yok etmek, şeytanın hilelerini boşa çıkarmak, düşmana karşı koymaktır. "Küçük cihaddan, büyük cihada döndük" hadis-i şerifi de bu hususu te'yid etmektedir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Kİyatʼtts-S&lihîn Tfercüme ve Şerhi
Kişinin kendisinin içme v.b. ihtiyacı olduğu su ile veya çok şiddetli sıca*, ve soğukta da olsa abdesti güzel ve tastamam almasına teşvik vardır.
Cemaatte mescidde namaz kılmaya, namazlarda başka bir şeyle meşgul olmamaya önem vermek gerekir, ibadetlerin zorluğuna tahammül etmek, ci-had ve cihada hazırlık gibidir. Hadiste zikredilenler, bağışlanmaya ve Allah'a yakın olmaya vesiledir.[328]

132. Ebu Musa el-Eş'âri'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s;a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim iki soğuk vaktin (sabah ve İkindi) namazlarını kılarsa cennete girer". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[329]

îki serin vakitten murâd, sabah ve ikindi namazıdır. Nitekim Müslim'in rivayetinde "Yani ikindi ve sabah namazları" ziyadesi vardır.
Sabah ve ikindi, gündüzün başlangıcı ile sonuna doğru olan zamanlardır ki, sıcağın şiddeti kaybolmuş ve hava güzelleşmiştir. Beş vakit namaz kılınmadan önce iki rek'at sabah vaktinde, iki rekat da akşam vaktinde kılınır. "İki soğuk vakitten kastedilen, bu dönemde kılman namazlardır" denilmiştir. Ancak bu hususi anlamda olduğu için, hadisin de umuma şamil olması nedeniyle yeterli görülmemiştir. Sabah vakti, uykunun en lezzetli olduğu andır. İkindi vakti, gündüzün işlerinin tamamlanması için uğraşılan ve akşam yemeği için hazırlık yapılan zamandır. Bu iki vakitte namazların kılınması, nefsin tembellikten uzak olduğuna ve ibadete olan muhabbetine delildir.
Bu iki vakitte namazları vaktinde kılan kimse, diğer vakitleri daha da titizlikle yerine getirir. İki serin vakitten maksadın sabah ve yatsı vakitleri olduğu da söylenmiştir. Yatsı vaktinin söylenmesi, o vakitte uyku belirtileri başlar, beden ağırlaşır, namaza karşı tembellik gösterilir. Hareketler yavaşlar ve namaz kılmak zor gelir. Zahirî meşakkat, illet olarak alındığında yatsı namazının meşakkati özellikle günlerin uzadığı mevsimlerde gözardı edilemez. Bu sebeple diyebiliriz ki, sabah ve ikindi vaktinin fazileti yanında yatsı vaktinin de yer alması muhtemeldir.
Hadisten çıkanlan hükümler şunlardır:
Sabah ve ikindi namazlarının vaktinde ve gereğince eda edilmesi faziletlidir. Zira, zabah namazı uykunun en lezzetli ânında, ikindi namazı da gündüzün işlerinin tamamlanmasına çalışılan bir anda olmaktadır. Diğer vakit namazlarına gereken titizliği göstermek ise ayrıca fazilettir.[330]

133. Ebu Musa ei-Eş'âri'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kul hastalandığında veya yolculuğa çıktığında, evinde oturduğu ve sıhhatli zamanlannda yapmakta olduğu (nafile) ibadetler(in sevabı) gibi kendisine sevab yazılır". (Buhârî rivayet etmiştir)[331]

Hadisten çıkanlan hükümler şunlardır:
Hayırlı işlerden birini yaparken yolculuk ve hastalık gibi bir sebeple o işi yanda bırakan kimse, onu yapmışçasına sevab alır. Farz bir ibadet ise tamamlanmadıkça muaf tutulamaz. Farz ibadetlerin mutlaka yerine getirilmesi gerekir. Aksi halde günahkâr olunur. Hadis, çalışan bir kimsenin veya meşru özürlerle cemaatle namaza katılamayanın bu durumunun, onun cemaatle namaz faziletinden mahrum olmayacağı ümidini te'yit etmektedir.[332]

134. Câbir'den (na) RasÛlüUah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: 'Her iyilik (güzel iş) sadakadır". (Buhârî rivayet etmiştir. Müslim de Ebu Huzeyfe tankıyla rivayet etmiştir).[333]

İyilik ve hayır cinsinden yapılan bütün amellerin sevabı sadaka sevabı gibidir.
Hadisten çıkanlan hükümler şunlardır:
Mü "minin yaptığı her hayırlı iş için sadaka sevabı gibi sevap vardır.[334]

135. Câbir'den (r.a) Rasûlüîlah'ın (s;a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir müslüman bir ağaç dikerse, o ağaçtan yenilen onun için sadaka olur. Herhangi bir kimse o ağaca zarar verirse, o da o kimse için sadaka olur". (Müslim rivayet etmiştir).[335]

Müslim'in diğer bir rivayetinde: "Bir müslüman diktiği ağacın meyvesinden herhangi bir insan, hayvan ve kuş yerse, kıyamet gününe kadar diken nâmına sadaka olur" denilmiştir.
Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir: "Bir müslümanın diktiği ağaçtan, ektiği ekinden herhangi bir insan, hayvan ve kuş yerse, (onların yedikleri meyve veya mahsul) onun için sadaka olur". (Buhârî ve Müslim Enes'den (r.a) rivayet etmişlerdir).
Mahsulü yenilen ağaç veya yiyen kimse tarafından tazmin edilmezse yenilen şeyler, sahibi için sadaka sevabı getirir.
Çalınması hâlinde de çalman miktann sadaka olarak verildiğinde getireceği sevaba denk sevab ahr. Elbette çalman sebze ve meyveler, çalan kimse için hela! olmaz. Sahibine iade etmesi, parasını ödemesi veya helâlleşmesi gerekir. Her çeşit hayvanm yediği veya telef ettiği de sahibi için sadatca gibidir. Her ne kadar sahipleri değişse de, ilk defa diken veya eken kimseye kıyamete kadar sevap yazılmaktadır. Sadaka-İ Câriye, kendisinden faydalanılan bir İlim, babasına hayır duada bulunan çocuk, dikilen ağaç, ekilen mahsul, düşmana karşı savaş hazırlığı vb', kişiye Öldükten sonra da sevap getiren şeylerdir.
En faziletli kazanç konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Ticaret, el sanatı ve ziraat en faziletlileri olarak ileri sürülmüştür. ZiraatİN diğerlerinden de üstünlüğü çoğunluğun görüşü olmuştur.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Ağaç ve mahsul, dikip ekmenin fazileti ve bunları diken ve ekenin sevabı ölümü halinde de devam eder. Allah'ın yaratıklarına faydalı olmak, onların işlerini kolaylaştırıp ihtiyaçlarını gidermek sevaptır.
Müslüman, malının çalınması, gasb edilmesi, yok edilmesi halinde sabreder ve karşılığını Allah'tan beklerse sevap kazanır. [336]

136. CâbİR'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Benî Seleme kabilesi Mescid-i Nebevî'ye yakın bir yere göç etmek istedi. Rasülüllah (s.a) bu durumu haber alınca onlara: "Haber aldığıma göre Mescid'in yakınına taşınmak istiyormuşsunuz?" buyurdu. "Evet, yâ Rasûlellah! Bunu arzu ediyoruz" dediler. Rasülüllah: "Ey Benî Seleme! Yurtlarınızdan ayrılmayınız. (Camiye giderken atacağınız) adımlarınız ın sayısınca sevap yazılır buyurdu". (Müslim rivayet etmiştir)[337]

Bir başka rivayette: "Her bir adıma karşılık bir derece vardır" buyurmuştur.
Buhârî de bu anlamda bir hadisi, Enes'den (r.a) rivayet etmiştir.
Benî Seleme Ensar'dan meşhur bir kabiledir. Evleri Mescid-i Nebevî*-den uzaktı. Bu sebeple taşınmak istediler. Rasülüllah (s.a) onların bu arzularına karşı, "Evlerinizde kalınız, mescidin yakınma taşınmayınız. Cuma namazı ve cemaatle namaz kılmak için atılan her bir adıma sevap vardır" buyurmuştur.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Bîr amelin gerektirdiği gayret ve güç nisbetinde sevap vardır. Gereğinden fazlası ve azı için sevap yoktur. Mescidden uzakta da İkamet edilse, mes-cidde cemaatle namaza teşvik edilmektedir.[338]

137. Ebu Münzir Übey b. Ka'b'dan (r.a) şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Bir adam vardı. Ben, evi mescide onun evinden daha uzak bir kimseyi bilmiyorum. Buna rağmen o, cemaatle namazı kaçırmazdı. Ona soruldu -veya ben söyledim-; "Karanlık gecelerde ve sıcak günlerde binecek bir merkep saderken atacağınız) adımlarınızın sayısınca sevab) yazılır" buyurdu". (Müslim rivayet etmiştir).[339]

Bir başka rivayette "Senin için umduğun mükâ/aat vardır" buyurdu.
"Ebu Münzir" künyesini kendisine peygamberimiz vermiştir. Übey H. Akabe biatında Ensar'dan 70 kişi arasında idi. Bedir ve diğer savaşlara katılmıştır. Rasûlüllah'dan (s.a) 164 hadis rivayet etmiştir.
Sahihayn'da Enes'ten rivayet edilen şu hadis, Ebu Münzir'in faziletini ortaya koymaktadır. "Rasulüilah (sm) Übey'e "Kitap ehlinden ve puta tapanlardan (Hakk'ı) tanımayanlar..." (Beyyine) sûresini okudu ve "Allah azze ve celle sana okumamı emretti" buyurdu". Übey Medine'de Hz. Osman devrinde vefat etti. Hz, Ömer devrinde vefat ettiği de söylenir.
Ev mescide ne kadar uzaksa, o ölçüde atılan adımlar da kişiyi Allah'a yaklaştırır. Camiye giderken atılan adımlardan başka camiden dönerken atılan adımlar da sevaba dahiîdir. Zira "Oradan da aileme dönerken attığım adımlar..." denilmiştir. Peygamberimiz de (s.a) bu sahabîye, arzuladığına kavuşacağı müjdesini vermiştir.
İnsanın niyeti ve kasdı ne ise ona göre karşılık göreceği belirtilmiştir.[340]

138. Ebu Muhammed Abdullah b. Amr el-Âs'dan (r.a) RasÛlÜllah'ın (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kırk hasletin en üstünü, sütünü sağıp kullanmak Üzere, başkasına emaneten keçi vermektir. Çünkü sevabım nmarak ve va'd olunan sevabına inanarak bu hasletlerden birini işieyen kimseyi, Allah (işlediği) bu iyilik sayesinde cennete koyar". (Buhârî rivayet etmiştir).[341]

Ebu Muhammed'e "Ebu Abdurnhman" ve "Ebu Nusayr" da denilmiştir. Abdullah ile babası arasında on iki yaş vardır. Abdullah, babasından önce müslüman olmuştur. İlimle meşguliyeti oldukça fazladır. Ebu Hüreyre "Abdullah'tan başka benden daha fazla Rasûlüllah'tan hadis alan yoktur. O yazardı. Ben ise yazmazdım" demiştir. Abdullah, daha çok hadis öğrenmesine rağmen, Mısır'da ikamet etmesi sebebiyle Ebu Hüreyre'den daha fazla hadis rivayet edememiştir. Zira hadis tahsili için Mısır'a gidenlerin sayısı azdır. Bununla beraber Abdullah'tan 700 hadis rivayet edilmiştir. Hicretin 63. yılında 72 yasında Mısır'da vefat etmiştir.
Selam almak, aksırana "yerhamukellâh" demek, yoldan geçenlere zarar veren şeyleri kaldırmak, sanatkâra yardım, işi beceremeyene destek olmak, na'hn tasması vermek, müslümanın maddî manevî ayıbını örtmek, sevindirmek, mecliste yer açmak, hayra delâlet etmek, tatlı dilli olmak, ağaç dikmek, mahsul ekmek, müslümana bir işinde aracılık yapmak, hasta ziyaret etmek, musafaha yapmak, Allah için sevmek, Allah için bugz etmek, müslümanlar-la bir arada sohbet etmek, ziyaretleşmek, hayrı tavsiyede bulunmak, şefkat ve merhamet etmek, sahih hadislerle gelen güzel hasletlerdir.
Rasulüilah (s.a) 40 hasleti saymamıştır, Kendince bu hasletler malum idi. Bunların en faydalısını zikretmiştir. Sütünü sağıp kullanmak üzere başkalarına emanet olarak verilen keçi, koyun ve benzeri hayvanların, 40 haslet arasında en üstün olduğunu belirterek belki de diğerlerinin sayılması halinde, bu hasletin daha net olarak anlaşılmaması endişesiyle, diğerlerini terke-dip sadece bu hasleti zikretmişlerdir.
Hadisin İfade ettiği hükümler şunlardır:
Allah'ın (cx) hayırlı amelleri çoğaltması ve çeşitlerini artırması O'nun fazl ve keremindendir.
Allah haynn azını da, çoğunu da kabul eder. Niyetin hâlis, azmin sâdık olması halinde her türlü bağış Allah katında değer bulur.[342]

139. Adiyy b. Hâtim'den (r.a) Nebi'yi (s.a) şöyie derken işittim, dediği rivayet edilmiştir: Buyurdular ki: "Yarım hurma ile de olsa, cehennemden sakınınız". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[343]

Buhârî ve Müslim'in yine AdİYy b. Hâtıın'den yaptıkları bir başka rivayette RasûîüİlAh (s.a) şöyle buyurmuştur: "Arada tercüman olmaksızın Rab-biniz sizin herbirinizte konuşacaktır. O esnada kişi sağına bakar, ancak önceden gönderdiği iyiliklerini görür. Soluna bakar, ancak daha evvel işlediği kötülükleri görür, önüne bakıp tam karşısında sadece cehennemi görür. O halde yarım hurma ile de olsa cehennemden sakınınız. Bunu da bulamayan güzel bir sözle (cehennemden) korunsun".
Cehennem azabından koruyacak sâlih ameller yapmak ve sadaka vermek sureliyle kişinin ateşten korunması gerekir. Bir hurmanın yarısı veya bir parçası bile oisa, vermek suretiyle kişinin ateşten korunabileceği buyurula-rak, iyiliği küçümsemeden her çeşidine teşvik edilmiştir. "Ahirette kul ile Allah arasında bir elçi olmadan vahiy yoluyla konuşacaktır" şeklinde mezkur hadisi yorumlayanlar da olmuştur.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
tmkân nisbetinde sadaka vermek, güzel ahlâk ile ahlâklanmak, iyi dav tanışlarda bulunmak ve yumuşak konuşmak gereklidir.
Allah'ın huzurunda mahcup olmamak için ibâdetlerle süslenip, kötülüklerden annılmalıdır. Kıyamet gününde Allah ile kulu arasında ne perde, ne bir elçi, ne de tercüman bulunacaktır. Mü'min, Rabbinin emrine muhalefet etmekten sakınmalıdır. Zira Allah her şeyi gören ve hesabını sorandır.
İnsan yaptıklarından sorumludur. O halde iyi amele yönelmelidir. Zira kıyamette kişinin kendisine iyi amelinden başka fayda veren bir şey yoktur.[344]

140. Enes'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah kulunun yemek yemesinden, sonra da ona karşı kendisine ham-detmesinden elbette razı olur". (Müslim rivayet etmiştir).[345]

Yemekten sonra hamdın zlkredilmesİyle az da olsa nimete hamd etmenin gereğine işaret edilmiştir. Rasûlüliah'm sünnetinde olduğu üzere yemekten sonra: "Elhamdülillah" denilmelidir. İbn Melek der ki; "Cemaat halinde yemek yeniliyor ise, "elhamdülillah"yüksek sesle söylenmemelidir. Zira yemeğe devam edenlere duyurarak, onların yemeğe devam etmelerine engel olunmamalıdır".
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Allah'a (c.c) fazlından ve nimetlerinin çokluğundan dolayı şükretmeye teşvik edilmiştir. Zira şükür, kurtuluş ve kabule giden yoldur. Nimetler sebebiyle hamde layık olan sadece Allah'dır.[346]

141. Ebu Musa'dan (r.a) NebİI'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her müslümanın sadaka vermesi gereklidir" buyurdu. Sahabîlerden biri: tr¥a imkân bulamazsa ne tavsiye edersiniz?" dedi. "Elleriyle iş görür, kazanır, hem kendisine faydalı olur, hem de sadaka verir" buyurdu. O sahabî: "Eğer elinden gelmezse ne dersiniz?" dedi. "Güç durumdaki bir zavallıya yardım eder" buyurdu. Sahabî: "Buna da muktedir olmazsa neyi münasib görürsünüz?" dedi. "İyiliği -veya hayrı- emreder" buyurdu. Sahabî: "Şayet bu kadarını da yapamasa ne buyurursunuz?" dedi. RasûlüUah (s.a) ona: "Nefsini kötülükten alıkoyar, bu da bir sadakadır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[347]

Hadiste "Her müslümanın üzerine sadaka vermesi gereklidir" ifadesinden kastedilen, Allah'ın sayılamayan nimetleri karşısında kulun şükret-mesidir. "İnsanın her bir mafsalı için sadaka borcu vardır" hadisinde olduğu gibi, sadaka umumi anlamdadır. Nitekim Ebu Davûd ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde peygamberimiz "İnsanda 360 mafsal vardır, în-sanın her bir mafsalı için sadaka vermesi gerekir" buyurmuşlardır. Saha-bîler "Ya RasûlüUah! Buna kim güç yetirebilir?" dediklerinde peygamberimiz "Mescidde bulunan tükürüğü temizler, yolda eza vereni kaldırır, bunları da yapamazsa iki rek'at duha namazı kılar. Sadaka sevabı olarak bunlar ona yeterlidir" buyurmuşlardır.
Hadis, insanlığı çalışmaya teşvik ederek kazandığı para, ücret veya mahsul ile hem kendisine faydalı olmaya hem de başkalarına sadaka vererek onlara da yararlı olmaya davet etmektedir. Çalışan kimse hem ihtiyaçlarını giderecek; hem de hayırda bulunarak sevap kazanacaktır. Yani madde ile mânâyı bir arada bulunduracaktır. Başkalanna sadaka veremeyecek durumda olanlar ise, gücü kuvveti kalmamış kimselere bedenle yardımcı olarak onların yüklerini bineklerine kadar taşımak, yüklemek, ihtiyacını yetkililere iletmek vb. şeylerle yardım eder. Bir hadis-i şerifte: "Kul mü'min kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da onun yardımında olur" buyurulmuştur.
Bedenle yardımcı olamayan kimse iyiliği emreder. İyiliği emredecek bilgisi yok İse veya kendisine yaşadığı ortamda bu iş bırakılmıyorsa ya da herhangi bir şekilde bu işten mazur ise, o zaman da bütün vecibelerini yerine getirir. Zira farzları eda etmemek de kötülüktür. Bunlar nefsinin dünyada ve 'ahirette selâmette kalmasına, azab görerek helak olmamasına vesile olur ki, bu nefsi için sadaka otur. Bu her insanın yerine getirmekle mükellef olduğu vacib olan şükürdür. Müstehap olan ise, mü'minin nafile ibadetleri ve zikirleri ile başkalarına faydalı olmak için sadaka ve bedenen yardımında bulunmaktır.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Müslüman ihtiyacını gidermek, sadaka vermek, başkasına muhtaç olmamak, işiyle ve sadakasıyla başkasına faydalı olmak için çalışıp kazanmalıdır.
Sadaka, iyi ve hayırlı işlerden çoğunu, hatta kötülükten sakınmayı bile kapsamaktadır.[348]

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İBADETTE ÖLÇÜLÜ OLMAK

Konu ile ilgili ayetler;

"Tâhâ, Biz Kur'an'ı sana zahmet çekesin diye indirmedik". (Tâhâ, 1-2)
"Allah size kolaylık diler, size güçlük istemez". (Bakara, 185)[349]

Konu ile ilgili hadisler

142. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (r.a) bir gün, Hz. AİŞe'nin (na) yanında bir kadın varken, onun odasına girdi. Rasûlüllah (s.a) Hz. Âişe'ye: "Bu kadın kimdir?" buyurdu. Hz. Aişe <r.a): "Falan kadındır, o kadın namazlarından bahsediyor" dedi. Rasûlülîah: "Yeter, güçyetirebi-ieceğiniz şeyleri yapınız. Vallahi siz (amellerden) usanmadıkça, Allah (sevap vermekten) usanmaz" buyurdu. Hz. Âişe (r.a) devamla: "Onun (Rasûlütlah'm) nazarında en sevimli ibadet, sahibi tarafından devamlı yapılanı idi" dedi. (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[350]

Hz. AİŞe'nin yanındaki kadın, Havla binti Süveyb'tir. Bir rivayetle Hz. Aişe kadım "Medine halkının en çok ibadet edeni"t bir başkasında "(Geceleri) Uyumadan devamlı namaz kılar" şeklinde tavsif etmiştir. Rasûlülîah (s.a) bu şekilde ibadet edeni, usamp-bıkmasmdan ve üzerine farz olan ibadetlerden bile uzaklaşma durumuyla karşılaşmasından endişe ederek: "Yeter..." buyurmuştur. Suyûti; "Peygamberimizin Hz. Aişe'yi bir kadını bu şekilde övmesini doğru bulmaması da muhtemeldir" demiştir.
İbadetleri devamlı yapabilmek önemlidir. "Allah'ın nazarında en sevimli ibadet, sahibi tarafından devamlı yapılanıdır"" şeklinde bir rivayet de mevcuttur. Ancak âlimlerin çoğunluğu: "Rasûlülîah nazarında..." şeklinde yorumlamışlardır. Her iki durum arasında çelişki yoktur. Zira Allah katında sevimli olan, Rasûlü'nün yanında da sevimlidir, ibadetlerin sevap yönünden en sevimlisi, devamlı olanıdır. Elbette iyilikte, hayırda, nafile ibadetlerde devamlı olan, bir gün bu hasletlerle beraber olup, bir ay uzaklaşan gibi olmaz.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Usanmaya ve gevşekliğe sebep olduğundan, ibadeti çoğaltmak hoş değildir. İbadetin yerine getirilmesinde orta yolu, itidali tercin etmek gerekir. Az da olsa devamlı olan ibadetler, amellerin sevap yönünden en çok olanlarıdır.[351]

143. Enes'in (r.a) şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Üç kişilik bir grup, Nebi'nin (s.a) ibadetinden sormak için, Nebi'nin (s.a) hanımlarının odalarına geldiler. Kendilerine gereken bilgi verilince. Rasûlüllah'm ibadetini azım-sar gibi oldular da "Biz nerede Rasûlülîah nerede! O'nun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır" dediler. İçlerinden biri "Ben bundan böyle ömrüm boyunca geceleri namaz kılarak geçireceğim" dedi. Diğeri "Ben de seneyi oruçla geçireceğim" dedi. Üçüncüsü de "Kadınlardan uzak kalacağım, asla evlenmeyeceğim" dedi. Bu esnada Rasûlülîah geldi ve şöyle buyurdu: "Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Biliniz ki vallahi ben, sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'ndan en sakmanınızım. Bununla beraber hem oruç tutarım, hem de iftar ederim. Gecenin bir kısmında namaz kılar, diğer kısmında da uyurum. Kadınlarla da evlenirim; kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[352]

Uç kişilik grup; Ali b. Ebî Talib, Abdullah b. Amr b. el-Âs ve Osman b. Ma'zûn'dur. RasûlüUah*m ibadetini azımsamaları konusunda bazıları: "Kendi anlayışları nisbetince az gördüler. Nice şeyler vardır ki bazı şahıslar yanında az görülür. Ama gerçekte çokturlar" denmiştir. Bazı âlimler: "Rasûlüllah'm amellerini çok görerek kendi amellerini aztmsadtlar" demişlerdir. Ancak üç kişinin ''Biz nerede, Rasûlülîah nerede! Onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır" demeleri bu görüşü reddetmektedir. Zira onlar; Rasûlülîah (s.a) ile bizim aramızda çok farklılık var. Uzun mesafeler var. Biz hatalara düşmeye çok yakınız: Günahlara girebiliriz, ama o korunmuştur. Allah Teâlâ "Tâ ki Allah, senin günahından, geçmiş ve gelecek olanı bağışlasın..."
(Fetih, 2) buyurmuştur diyerek; Rasûfüllah'ın ibadetlerinin kendileri için yeterli olmayacağı; zira kendilerinin günahkâr oldukları düşüncesine kapılmışlardır.

Birisi, geceleri namaz kılmayı, hiç uyumamayı; öteki bayram ve (Teşrik) günleri hariç ora; tutmayı söylerken; üçüncüsü de, nefsini lezzetterden uzak tutması ve evliliğinin ibadetini tam olarak yerine getirmesine engel olmaması için, kadınlardan uzak kalmayı, hiç evlenmeyeceğini söylemiştir. Cüneyd der ki: "Evlenip de eski hâli üzere kalan kimseyi görmedik". Ama İslâm, bu üçünü de emretmediği gibi, özellikle son görüş; yani evlenmemek yasakladığı şeydir. Şayet bunlar Allah katında makbul şeyler olsaydı, mutlaka Rasûîüllah onu yapardı. Ama islâm dinde bile olsa aşırılığın karşısındadır. O i'tidalî emreder. Nitekim kendisi bazen oruç tutmuş, bazen de yemiştir. Gecenin bir kısmında namaz kılarak, kulluk hakkını eda etmiş, bir kısmında da istirahat ederek nefsinin hakkım vermiştir. "Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir" hadis-İ şerifi "Benim sünnetimi kamilen yerine getirmemiştir" anlamındadır. "Sünnet" bütün sünnetlere şâmil değildir. Bununla beraber evlilikle İlgili hadisin müteakiben gelmesi de dikkatten uzak tutulmamalıdır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:'
İbadette orta yolu takip etmek gereklidir. Rasûlüllah'm (s.a) ashabının fazileti ve ibadete aşırı istekli oluşları belirtilmiş ve evlilik teşvik edilmiştir.[353]

144. İbn Mes'ûd'dan (na) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet ediî-miştir: "Şiddete gerek olmayan yerlerde aşırılık gösterenler helak oJdu". İbn Mes'ûd, Rasûlüllah'm (s.a) bu sözü üç defa tekrarladığım söyler. (Müslim rivayet etmiştir).[354]

Şiddete gerek olmadığı halde aşırılık gösterenler ve özellikle ağzını dol-dura doldura konuşanlar, nefsine, neva ve hevesine tâbi olarak bu şekilde dav-randıldan için helak olurlar. Peygamber efendimiz (s.a) bunlann tehlikeli bir gidişat üzere olduklarını üç defa tekrarlamakla belirtmiştir.
Rasülüllah (s.a) konuştuğunda sade bir dille, yumuşak bir tavırla ve herkesin anlaması için de üç defa tekrarlayarak anlatırdı.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır;
Sözlerinde ve işlerinde aşırılık gösterenlerin helake gideceğini Rasûlüliah (s.a) ifade etmiştir.
koiiu;,\ırken zorlanmak ve ağızı doldurarak (avurdu doldurarak) konuş-Tiak hoş karşı!anüiü:".ıştır.
Şiddet, hayır getirmez![355]

145. Ebü Hüreyre'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Din (İslâm) kolaylıktır. Kendini (amellerim eksiksiz olsun diye) zera koşup zorlayan herkese bu din üstün gelir. O halde ortalama gidiniz. (Amelin en iyisini yapamasanız da ona) yaklaşanı yapınız. (Eğer böy'e yaparsanız) size müjdeler oîsun! Sabah, akşam ve gecenin bir bölümünde (ibadete muvaffak kılması için Allah'tan) yardım isteyin", (Buhârî rivayet etmiştir).[356]

Buhârî'nin diğer rivayetinde: "Ortalama gidiniz. (Amelin en iyisini yap-masanız da, ona yaklaşanı yapınız. Gündüzün ilk vakitlehyle, akşam vaktinden biraz da geceden faydalanınız- Ona yoldan ayrılmayınız ki maksada erişesiniz" buyurulmuştur.
Dinî ibadetlerde derinleşip, davranışı kendini zora koşan; neticede âciz kalıp amellerin tamamından veya bir kısmından ayrılır. Kişi en iyisini yapamazsa, azim ve fiilleriyle,.kulluğunu az da olsa ibadetleriyle yerine getirirse;
Allah'ın rızasına nail olmakla çok nimetlere hak kazanır. Hadis, amelde itidal ile muameleye teşvik etmektedir. "En iyisini yapacağım" diye uğraşmak, her şey için geçerli değildir. Allah Teâlâ yapabileceğimiz amellerle bizi mükellef kılmıştır. Nitekim Allah Teâlâ: "., Din (işlerin)de üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi..." (Hacc, 78) buyurmuştur. Allah yolunun yolcusu olan ibadet ve taat ehli, gece yolcusu gibidir. Zira sıcak Ülkelerde gündüz yolculuğu çok meşakkatli ve sıkıntılıdır. Sabahın, akşamın ve gecenin serinliği, yolculuk için en uygun vakitlerdir. Bu vakitleri kollayan yolcu, varacağı menzile ulaşır.
Maksûda erişmek; acele etmek ve nefsi perişan etmekle değil, azim ve gayretle beraber, nefsin dinç ve dinamik olmasını sağlamakla olur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: ibadet için yorucu olmayan vakitler tercih edilmelidir.
İbadette i'tidal, Rabbin rızasına ve kulluk görevlerinin yerine getirilmesine vesiledir.
bildirilirken, diğer rivayetlerde ise Hamne binti Cahş'a ait olduğu zikredilmektedir, ipin sahibi Hamne iken, o ipi iki direğe asıp tutunan Zeyneb olabilir. Cahş'ın kızlarının her ikisine de Zeynep dendiği söylenir. Buna göre ipin Hamne'ye ait olduğu ve söylenen diğer adına göre de "Zeynep" denmesi muhtemeldir.
tbn Huzeyme'nin SahÎh'inde "Meymune bint'il-Hâris'in dediler"denilmiştir. Bu rivayet şâzz'dir. Bununla beraber, buna benzer olayın birkaç defa tekrarlanmasının muhtemel olduğu da söylenmiştir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır: ,
İslâm kolaylık dinîdir. Mescidde erkek ve kadınların nafile namaz kılmaları caizdir. Gücü yeten kimse, münkeri eliyle yok etmelidir. Namaz kılan kimsenin bir şeye yaslanması, dayanması mekruhtur.[357]

146. Enes'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Nebî mescide girdi. İki direk arasında çekilip gerilmiş bir ip gördü ve "Bu ip nedir?" diye sordu. "O ip Zeyneb binti Cahş'mdır, namazda yorulduğunda ona tutunur" dediler. Nebî (s.a): "Onu çözünüz. Sizden biri dinç, istekli olduğunda namaz kılsın. Yorulunca da yatıp istirahat etsin" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[358]

Rasûlüllah'a cevap verenlerce bu iki direğe ip çekildiğinin Önceden bilinmesi muhtemeldir. Bazı rivayetlerde ipin Zeynep binti Cahş'a ait olduğu[359]

147. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden birisi, namaz kılarken uykusu gelirse, kendisinden uyku geçinceye kadar yatsın, uyusun. Çünkü uykulu İken namaz kıldığında farkında olmadan istiğfar edeyim derken, kendine sövercesine (kendisine) beddua edebilir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[360]

"Uykusu gelmek" olarak terceme ettiğimiz "Ne'ase" uyku öncesi, uykuya hazırlıktır. Konuşanlann sözlerini işitip, anlamım farkedememek misal olarak verilebilir.
Namaz kılarken uyku geldiğinde, farz olsun, nafile olsun, namaz tamamlanarak selam verilmek suretiyle namazdan aynlımr. Her uyku geldiğinde de namaz terkedilmez. Ancak uyku ağırlaşınça namaz bırakılabilir.
Uykulu halde namaz kılan kimse, harflerin telaffuzunda güçlük çeker. Harflerin değişmesiyle anlam da değişeceğinden, namazı ifsad olduğu gibi, günahkâr da olabilir. Halbuki insan, özellikle nafile namazı Allah katında yükselmek, O'nun rızasını kazanmak ve bağışlanmak için kılmaktadır. Farz namazda İse, harflerin değiştirilmesiyle farz üzerinden sakıt olmamaktadır.
Nefsi, ibadette aşın zorlamak mekruhtur.[361]

148. Ebu Abdullah Câbir b. Semure'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Namazlarımı Nebî (s.a) ile beraber kılardım. O'nun namazı ve hutbesi, ne uzun ne de kısa idi". (Müslim rivayet etmiştir).[362]

Câbir ve babası Semure sahâbîdirler. Câbir bin Semure Rasûlüllah'dan (s.a) yüzkırkaltı (146) hadis rivayet etmiştir. Hicretin 66. yılında vefat etmiştir. Diğer bir rivayette ise Câbir, "Vallahi Rasûlütlah (sm) ile beraber İki binden fazla namaz kıldım" demiştir.
Rasûltillan, sadece cuma ve bayram namazlarında hutbe irad etmezdi. Ümmete tebliğ etmek istediği ve gerek duyulan her vesile ile yaptığı konuşmaya da hutbe denilir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Rasûlüîlah (s.a) hastalara ve ihîiyaç sahiplerine acıyıp, müslümanlara merhamet ettiği için namazj ve hutbeyi kısa tutardı. Rasûlulah'a (s.a) "Cevâmi'ul-Kelim " sıfatı verilmiştir. Yani birçok anlamı, çok kısa kelimelerle ifade ederdi.[363]

149. Ebu Cuhayfe Vehb b. Abdullah'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştin "Nebî (s.a) Sefcnân ile Ebu Derdâ'yı birbiri ile kardeş ilân etmişti. Bir gün Selmân, Ebu Dsrdâ'yı ziyaret etti. (Ebu Derdâ'nın eşi) Ümmü Derdâ'yı eski elbiseler içinde görünce: "Nedir senin ded!. Kadın Selmân'a: "Kardeşin Ebu Derdâ'nın dünyada bir ihtiyacı yok" dedi. Bu sırada Ebu 0er-dâ geldi. Selmân'a yemek hazırlattı ve Selmân'a: "Sen ye, ben oruçluyum" dedi- Selmân da ona: "Sen yemezsen, ben de yemem" dedi. Bunun üzerine Ebu Derdâ da yedi. Gece olunca Ebu Derdâ,

(nafile) namaz kılmak istedi. Selmân ona "uyu" dedi. Biraz sonra yine namaza kalkmak istedi. Selmân ona yine "uyu" dedi. Gecenin son vakti gelince Selmân "şimdi kalk" dedi. Birükte namaz kıldılar. Selmân Ebu Derdâ'ya "Rabinin senin üzerinde hakkı vardın Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin senin üzerinde, hakki vardır. Her hak sahibine hakkını ver" dedi. Ebu Derdâ Nebî'ye (s.a) gelerek olup bitenleri anlattı, Nebî (s.a) "Selmân doğru söylemiş" buyurdu (Buhâîî rivayet etmiştir).[364]

Ebu Cuhayfe, peygamberimizden 45 hadis rivayet etmiştir. Peygamberimiz vefat ettiğinde, Ebu Cuhayfe henüz bulûğ çağına girmemişti. Ali b. Ebî Talib ona ikram eder, onu sever ve ona güvenirdi. Kûfe'de Beyt'ül-Mâl'ı (Hazine) ona emanet ederdi. Ebu Cuhayfe, hicretin 72. senesinde Kûfe'de vefat etmiştir.
Peygamber efendimiz Medine'ye hicretinden sonra, sahabîierin birbirleri ile dayanışması ve dinî görevlerin yerine getirilmesi için Ensar İle Muhacirler arasında kardeşlik te'sis etmişti. Uveymir Ensar'dandı. Ümmü Derdâ'nın ismi Hayre idi. Ebu Derdâ'dan önce vefat etmiştir.
Selmân-ı Fârisî'nin Derdâ'ya "Sen yemedikçe yemem" demesi Ebu Derdâ'nın ibadetlerde ve başka şeylerde nefsine güçlük verdiğini, Ümmü Derdâ'nın şikayet üslubuyla haber vermesiyle bildiği içindir.
Gece namazı konusunda da bu gayeye matuf olarak sahur vaktine kadar müsaade etmemiştir. Çünkü kulda, Rabbin hakkı vardır, nefsin hakkı vardır, eşin hakkı vardır. Nefsin hakkı, ihtiyaç duyduğu yemek ve uyku gibi şeyleri nefse tattırmakla giderilir. Eşin de hakkı, onun maddî-manevî isteklerini yerine getirmektir.
İbn Huzeyme'nin rivayetinde "Misafirin üzerinde hakkı vardır" ziyadesi vardır. Dârekutnî'nİn rivayeti ise şöyledir: "Ebu Derda, Selman'm de-, diklerini haber vermek için Rasûlüllah'a yaklaştığında, Rasûlüllah (sa) "Ey Ebu Derdâ şüphesiz bedeninin senin üzerinde hakkı vardır" buyurdu". Bu rivayete göre peygamberimiz vahiy yoluyla Selmân İle Ebu Derdâ arasında geçenleri öğrenmiştir.Hadiste rivayet edilen şekle göre ise, RasülüÎlah'ın vahiy yoluyla konuya muttali olmasından sonra Ebu Derdâ'nın olup bitenleri detaylı şekilde .anlatması muhtemeldir.
Hadisin ifade ettiği hükümler ise şunlardır.
Din kardeşliği, bir din kardeşinin diğer din kardeşini ziyareti ve evinde gecelemesi caizdir. Müslümanlara nasihatte bulunmak ve ihmal ettiği konu-. larda hatırlatma yapmak gerekir. Gecenin sonlarında kılınan namaz faziletlidir. Güzel muamele kadının kocası üzerindeki haklarındandır. Nafile orucun bozulması caizdir.[365]

150. Ebü Muhammed Abdullah b. Arar b- el-Âs'ın (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Vallahi ömrüm boyunca gündüz oruç tutacağım, gece namaz kılacağım1" diye yemin ettiğimi Nebi (s.a) bildirmişlerdi. Rasûlüllah: "Böylesöy-leyen sen misin?" diye sordu. Ben de "Evet ben söyledim. Anam babam sana/eda olsun yâ Rasûlüllah" d&tim. Bana "Senin buna gücün yetmez. Bazen oruç tut, bazen ye, bazen uyu, bazen (teheccüd) için kalk, her aydan üç gün oruç tut. Bir iyiliğin karşılığı on mislidir. Bu, bütün seneyi oruçlu geçirmek gibidir" buyurdu. Ben "Bundan daha fazlasına muktedirim"dedim. "Ohalde bir gün oruç tut, iki gün İftar et" buyurdu. "Bundan daha fazlasını yapabilirim" dedim. "Öyleyse bir gün oruç tul bir gün tutma; bu Davud'un orucudur ve oruçların en mu'tedilidir -Bir rivayete göre.oruçlarm en üstünüdür-" bnyurda. Ben "Bundan fazlasına da güç yetirebilirim" dedim. "Bundan daha fazlası olmaz" buyurdu. "RasÛlüilah'm (sjo) tavsiye etîiği, ayda üç günlük orucu kabul etseydim, bu bana ehlim ve malımdan daha sevimli olurdu ".
Diğer bir rivayette: Rasülüllah (s.a) bana "Gündüzleri oruç tuttuğun ve geceleri ibadetle geçirdiğin bana haber verilmedi mi sanıyorsun?" buyurdu. Ben "Evet ya Rasûlüllah dyledir" dedim. "Böyle yapma, bazen oruç tut, bazen da ye. Geceleri hem uyu, hem de (tehecctde) kalk. Çünkü vücudunun senin üzerinde hakkı vardır. Gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Eşinin senin Üzerinde hakkı vardır. Misafirin senin üzerinde hakkı vardır. Her ayda üç gün oruç tutman sana yeter. Yaptığın her iyiliğe karşılık on kat mükâfatın var. Bu bütün seneyi oruçlu geçirmen demektir" buyurdu. Ben bu konuda aşın davrandıkça, bana da şiddetli davranıldı. Ben "Yâ Rasûlüllah! (Bundan daha fazlası için) kendimi güçlü hissediyorum" dedim. "Allah'ın Nebisi Davud'un orucu gibi oruç tut. Daha fazla tutma" buyurdu. Ben "Davud'un orucu ne (kadar)dır?" dedim. "Yılın yansı (kadar)dir" buyurdu.
Abdullah yaşlandıktan sonra: "Keşke Rasûlüllah'ın (sji) verdiği ruhsatı kabul etmiş olsaydım" derdi.
Diğer bir rivayette: Abdullah der ki; Rasûlülllah (s.a) bana "Senin, seneyi oruçlu geçirdiğin ve her gece Kur'an okuduğun şeklinde duyduğum haber doğru mu?' buyurdu. "Evet Yâ Rasûlüllah öyle. Böyle yapmakla ancak hayır murad ettim" dedim. "Öyleyse Allah'ın Nebüsi Davud'un orucunu tut. O İnsanların en çok İbadet edeni idi. Ayda bir defa da Kur'an'i hatmet" buyurdu. Ben "Yâ Nebiyyallah! Benirribundan fazlasına gücüm yeter" dedim. "O halde yirmi günde oku (hatmet)" buyurdu. Ben "Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim" dedim, "öyleyse on günde oku (hatmet)" buyurdu. Ben "Yâ Nebiyyaliah! Ben bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim" dedim. "Kur'an'ı yedi günde bir hatmet. Artık bundan fazlasına kalkışma" buyurdu.
Ben isteğimi artırıp, nefsime karşı güçlük çıkardıkça; bana da güçlük çıkarıldı. Halbuki Nebi (s.a) bana: "Sen bilemezsin, belki de ömrün uzun olur" buyurmuştu. Abdullah der ki: "Nebî'nin (s.a) bana söylediği çağa geldim. Yaşlandığımda Allah'ın Nebisi'nin (s.a) ruhsatını kabul etmiş olmayı çok istedim".
Diğer bir rivayette: "Çocuğunun üzerinde hakkı vardır" buyurdu.
Diğer bir rivayette ise: "Senenin tamamını oruç tutanın omcufnda hayır) yoktur" buyurdu ve bu sözü üç defa tekrarladı.
Bir diğer rivayette de "Allah katında en değerli oruç, Davud'un (a.s) orucudur. Allah katında en değerli namaz da Davud'un (a.s) namazıdır. O gecenin yansına kadar uyurdu. Üçte birinde ise kalkıp namaz kılardı. Altıda birinde yine uyurdu. O bir gün oruç tutar bir gün yerdi. Düşman ile karşılaştığında kaçmazdı".
Bir başka rivayette Abdullah der ki: "Babam beni soylu bir kadınla evlendirdi. Zaman zaman gelinine kocasından (şikayetçi olup-olmadığım) sorardı. O da "Ne iyi erkektir! Onunla evlendiğimden beri ne yatağıma (ayak) bastı, ne de eteğimizi kaldırıp baktı" diye söyledi. Bu durum uzayuıca, babam konuyu Nebi'ye (s.a) arzetti. Rasûlüilah da "Onu benimle karşılaştır" buyurdu. Bir müddet sonra Rasûlüilah ile karşılaştım. Bana "Nasıl oruç tutuyorsun?" buyurdu. Ben "Her gün" dedim. Bana "Kur'anı nasıl hatmediyorsun?" buyudu. "Her gece" dedim.
Hz. Abdullah (yukarıda) geçen rivayetlerin benzerini anlattı. Hz. Abdullah gece kolay okuyabilmesi için Kur'an'ın yedide birini gündüz ev halkından birine okurdu. Kuvvetlenmek istediğinde bazı günler oruç tutmazdı. (Ancak tutmadığı bu) günleri sayar, Hz. Nebi (s.a) ile anlaştıkları sayıda bir eksiklik yapmamak için, ;nra bu günler kadar oruç tutardı.
(Bu rivayetlerin hepsi sahihtir. Büyük bir bölümü Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde, bir kısmı da bunlardan birinde yer almaktadır).[366]

Rasûlüllah'ın (s.a) "Senin buna gücün yetmez" buyurması konusunda tbn Hacer el-Askaianî şöyle der: "Hâli hazırda gücün yetmez" anlamında olması muhtemeldir. Zira Peygamberimiz (s.a) Hz. Abdullah'ın nefsini zora koştuğunu ve böylece yapması gereken diğer görevlerini ihmal edeceğini bilerek böyle buyurmuştur. Veya "Gelecekte gücün yetmez" anlamındadır. Nitekim yaşlanıp, aciz kalınca "Keşke Rasûlüllah'ın ruhsatını kabul etseydim" demiştir. Zira Hz. Abdullah Rasûiüllah ile anlaştıkları ibadeti terketmeyi uygun görmemiş, çok zor da olsa; hayatının sonlarında bile, üzerinde anlaştıkları ibadeti yerine getirmiştir.
Peygamberimiz (s.a) Hz. Abdullah'a ayda üç gün oruç tutmasını tavsiye etmiştir. Bu ümmete verilen bir haslet de, bir iyiliğe on kat sevap verilmesidir. Nitekim peygamberimiz de bu konuya işaret ederek, iyiliklerin on misli sevapla karşılık göreceğini ifade etmiştir. Her ay üç gün oruç tutmakla senenin tamamı oruç tutmuş gibi olunuyor. Hz. Abdullah'ın daha fazlasına güç yetirebileceğini ileri sürmesi üzerine, peygamberimiz, bir gün oruç tutup, iki gün yemesini tavsiye etmiştir. Hz. Abdullah'ın buna da razı olmaması üzerine bir gün oruç tutup, bir gün yemesini ve daha da ısrar etmemesini istemiştir. Bir rivayete göre de peygamberimiz: "Sana her ay üç gün oruç tutmak yeterli değil mi?" buyurdu. Ben "Ya Rasûiüllah" dedim. Rasûiüllah "Beş" buyurdu. Ben "Yâ Rasûiüllah" dedim. Rasûiüllah 'Terfi"buyurdu. Ben "Yâ Rasûiüllah" dedim. Peygamberimiz "Dokuz" buyurdu. Ben "Yâ Rasûiüllah" dedim. Peygamberimiz "onbîr" buyurdu. Ben "Yâ Rasûlellah" dedim. Rasûiüllah (s.a) "Davud'un orucundan üstün oruç yoktur. Zamanın yansı bir gün oruç, bir gün yemek" buyurdu. Bu hadisten de anlaşılacağı üzere fazlalık, tedricen olmuştur.
Bir gün oruç tutmak ve bir gün yemek Hz. Davud'un âdeti ve sünnetidir. Peygamberimiz bu oruç için "Oruçların en faziletlisi"buyurmuştur. Zira nefis bir gün yemekle kuvvet bulmakta ve ertesi günün orucuna tahammül sağlamaktadır. Bütün senenin oruçla geçirilmesi halinde ise belki farz kılınan diğer ameller yerine getirilemeyecek ve bu oruç sahibi günaha girecektir. "Hz. Davud'un orucunun Abdullah için en faziletli oruç olduğu, onun gelecekte takat gösteremeyeceği bilindiği için, ona aittir" diyenler de olmuştur. Delil olarak da peygamberimizin devamlı oruçtan Hamza b. Amr'ı bundan yasaklamadığını, bu hususun şahıslara göre değiştiğini söylerler. Ancak Buhârî'nin "Allah katında oruçların en sevimlisi Davud'un orucudur" rivayeti ile Tirmizî'nin "Oruçların en faziletlisi Davud'un orucudur" rivayeti âlimlerin çoğunluğuna göre mutlak olarak fazileti ifade eder. "Din kolaylıktır. Kendisini (amellerim eksiksiz olsun diye) zora koşup zorlayan herkese, bu din üstün gelir" hadis-i şerifi de ibadetlerde i'tidali teşvfk etmektedir. Mezkur hadisin de ana fikri budur.

Hz. Abdullah, ibadette ziyadeliği istemesinin ancak Allah'ın rızasına nail olmak, kulluğunu eda etmek, Rabb'ine gereği üzere taatte bulunmak olduğunu söylemiştir.
Rasûlüliah'm (s.a) "Davud'un orucunu tut. Çünkü o, insanların en çok ibadet edeni İdi" buyurması, Rasûiüllah haricindekiler içindir. Zira konuşan kimse, genelde sözüne kendisini dahil etmez. Öte yandan fazilet, mertebelere ve derecelere göredir. Üstelik Allah'tan bir mevhibedir. Nitekim Allah Teâlâ "Rahmetini dilediğine has kılar" (Âl-i İmran) buyurmuştur.
Peygamberimizin Hz. Abdullah'a: "Belki ömrün uzun olur" buyurması, onun muçizelerindendir. Zira Abdullah'ın ömrü uzun olmuş ve çok yaşlanmışür. "Devamlı oruç tutanın orucu yoktur" hadisini beddua olarak değerlendirenler de olmuştur. "Bayram ve Teşrik günlerinde de onjç tufsnier içindir" şeklinde yorumlayanlar da vard;r. Anc&k devamlı oruç tutmaya bedenin müsait olmadığı şeklinde anlaşılması daha uygundur. Zira büt^n seneyi oruçla geçirmesi Hanua b. Amf e!-£sIemFye gücünün yetEr-eî-i «nebiyle yasaklanmamıştır.
Hz. Davud (a.s), gecenin yansını uyku ile geçirdikten sor^s üçie birinde namaz kılardı ki, bu vakit Rabbin tecelli ettiği ve "İsteye?! var mı, istiğfar eden var m;?"buyurduğu vakittir. Altıda birini yine uykuyla geçirirdi. O bir gün oruç tutar ve bir gün yerdi ki, bedeni hem ibadete karşı, hsm de düşmanlara karşı mukavemet edebilsin. Nitekim hadİs-i şerifte dt "O düşmanla karşılaşınca da kaçmazdı" buyuruimuştur. Nesefde de "Vc'd edince, ona muhalefet etmezdi" ziyadesi vardır. İbn Haeer: "Bu ziyade ile bir ibadete müdavim olup onu terkedenin, va'd edip muhalefet edene benzzdiğine işaret vardır" yorumunda bulunmuştur.
Hz. Abdullah "Babam beni soylu bir kadınla evlendUdi" diyerek, soylu, şerefli kadınlarla evlenmeye işaret etmiştir. Hz. Abdullah'ın hanımı, kocasının kendisini ibadete vererek, kendisiyle ilgilenmediğini, evliliğin gereği ilişkide bulunmadığını, kayınpederine kinayeli bir şekiide anlatmıştır H2. Ab-duIEah'm babası, önce gelininin bu işe razı olduğunu sanmış, fakat tekrar araştırıp gelininden aynı şeyleri duyunca, bu tutumun uzun sürnsesiyîe gelininin eğlu üzerindeki hakkını düsünsrek Rasûlüîlah'a şikayet etmiştir.
Hadisin İfade ettiği hükümler şunlardır:
Bıkıp usanacağından endişe edilen nefse uysal davranmak.
İbadette itidalli öîmak. Abdullah b. Amr b. et-Âs'ın Rasûlüllah'la (s.a) anlaştığı şeye bağlılığı i!e, teheccüd ve gece narnazî teşvik edilmiştir. İslâm'da ruhbanlık yoktur, iyiliklerin kar kat değer görmesi bu ümmetin özeliiklerir-dendir. İslâm'da ibadetler, imam cihüddan ve nzık talebinden uzak îsiâm hem dünya, hem ahlret için çahşmaya davet eder.[367]

151. Rasûlüllah'ın (s,a) vahiy îcatiblerinden biri olan Ebu Rİb'î Hanzaia b. er-Rabî el-Üseydî'den (r.a) şövte dediği rivayet edilmiştir:
Ebu Bekr (r.a) ile karşılaştım. Bana "Ey Hanzaia nasılsın?" dedi. Ben "Haiizala münafık oldu" dedim. "Sübhanellah! Sen ne diyorsun" dedi. Ben: "Çünkü biz Rasûlüllah'ın (s.a) huzurunda bulunuyorken, bize cennetten ve cehennemden bahsediyor. Sanki o anda gözümüzle görür gibi oluyoruz. Ra-sûlüllah'ın huzurundan çıkıp, eşlerimizle çocuklarımızla kanşip oyalanınca duyduklarımızın çoğunu unutuyoruz" dedim. Ebu Bekr (na): "Vallahi biz de aynı şeylerle karşılaşıyoruz" dedi. Bunun üzerine ben ve Ebu Bekr beraber yürüdük, Rasülüllah'ın (s.a) huzuruna vardık. Ben 'Yâ Rasülullah! Han-zaîa münafık oidu" dedim. Rasûlüllah (s.a): "Ne oldu sana?" buyurdu. Ben de "Yâ Rasûlüllah! Huzurunda bulunuyorken, bize cennet ve cehennem-, den bahsediyorsun. O anda sanki cennet ve cehennemi gözlerimizle görüyoruz. Fakat senin yanından çıkınca eşlerimiz ve çocuklarımızla oyalanmaya, işlerimizle meşguliyete başlayınca, sözlerinin çoğunu unutuyoruz" dedim. Ra-sûlüHah (s.a) şöyle buyurdu: "Nefsim kudret eîinds olan Allah'a yemin ederim iti, huzurumdaki haliniz üzere kalsaiuz ve zikrs devam etseniz, yataklarınızda ve yollarınızda melekler sizinfc musâfaha ederdi. Ancak ey Hanzaia! Bir sa&t (ibadetle) bir saat (geçiminizle uğraşımz)" dedi ve bu sözü üç defa tekrarladı'*. (Müslim rivayet etmiştir).[368]

Ebu Rib'î, Kureyş'ten ilk defa yazdan kimsedir. Sonra irtidat etmiştir.
"Allah'a yalan uyduran, ya da O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir»" (En'am, 21,93) ayeti bu konuda nazil olmuştur. Daha sonra roUslüman olmuş, kendisinde yadırganacak bir hâl zuhur etmemiştir. Secde halinde iken vefat etmiştir. Rasûlüllah'ın vahiy katibi iken hıristiyan olarak irtidat ettiği de rivayet edilmiştir. Ebu Rib'î irtidatından sonra tekrar İslâm'a döndüğü için, son hâline göre hüküm verildiğinden, sahâbî olarak vefat etmiştir. Rasülüllah'dan (s.a) üç hadis rivayet etmiştir.
Ebu Rib'î Hanzala, Rasûlüllah'ın (s.a) meclisinde iken korku, murakabe ve ahirete yönetiş içinde bulunmasına rağmen; oradan ayrılıp, işine gücüne dalınca kendisinden bu hâllerin gitmesiyle, münafık halinin anz olmasından korkmuştur. Nifakın aslı, şerri gizleyip, hayrı açığa vurmaktır. Halbuki kalbi şerr ve inkâr ile kaplıdır.
Ebu Bekr'in (r.a) "Vallahi biz de aynı şeylerle karşılaşıyoruz" buyurmasından dolayı Kurtubî "Bu hâl üzere devam ettiğini ve çoluk çocuğuna, malına dönmediklerini iddia edenlerin sözü geçersizdir" demiştir. Zira o, Ra-sûlülîah'dan (s.a) sonra, kıyamete kadar insanların en üstünüdür. Bununla beraber beşer fıtratından çıkamamıştır, insan, şeytan ile melek arasında bir mertebede bulunmaktadır. Melekler emrolunduklan şeyi yaparlar. Onlar "Gece gündüz teşbih ederler, hiç ara vermezler" (Enbiya, 20). Şeytanlar ise emrolu-nanı yapmazlar. Onlar hep şer İle meşguldürler. İnsan ise hem dünya, hem de âhiret işleriyle sorumludur. Her ikisini de ihmal etmek doğru değildir. Biraz dünya, biraz âhiret saadeti ile meşgul olmak gerekir. Nitekim Rasûlüllah "Ey Hanzala! Bir saat (ibadetle), bir saat (geçiminizle uğraşınız) " buyurmuştur. Bir başka hadiste peygamberimiz "Akıllı kimsenin zamanım saatlere bölmesi gerekir. Bir müddet Rabbine itaat eder. Bir bölümünde nefsini muhasebe eder. Bir bölümünde Allah'ın mahlûkatını tefekkür eder. Bir bölümünü de yiyecek ve içecek gibi İhtiyaçları için ayırır" buyurmuştur. Rasûlüllah (s.a) Hanzala'nın korku, murakabe, tefekkür ve ahirete yönelişini devam ettirmekle mükellef olmadığını bildirmiştir. "Ey Hamala bir saat..." diye üç defa tekrar ederek, Hanzala'mn endişesini gidermiştir.
Hanzala, Rasûlüllah'ın (s.a) meclisinde; o maneviyat menbaının yanında iken bulunduğu ulvî duygular ve hâlleri devam ettirecek olsa, meleklerle yollarda ve evinde musafaha ederdi. Ama insan; bedeni, kalbi ve tüm özellikleriyle meleklerden ayrılmaktadır.
Cenneti yalın bir gözle görme hâli geçici bir hâldir. Rasûlüllah'ın yüce makamı, onları kendi atmosferlerinden alıyor. Rasûlüllah'ın müşahedelerinden ve sırımdan lezzet almaya başlıyorlardı. Ama ondan ayrıldıklarında bu hâl kayboluyordu.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İnsan; melekler ve şeytanlar âleminin arasındadır. Zikir ve murakabeye devam etmek, gevşeklik göstermemek gerekir.
Akıllı insan, Rabbine itaat edecek, nefsini hesaba çekecek, Allah'ın mahlûkatını tefekkür edecek ve yiyip içecek vakitleri ayarlayarak tertib üzere uygulayan İnsandır.
islâm; fıtrat, ortayol ve i'tidal dinidir. Dünya ve âhiret menfaatlerini, bedenin ve ruhun ihtiyaçlarım birarada bulundurur.[369]

152. İbn Abbâs'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) hutbe irad ederken ayakta duran bir adam gördü. Kim olduğunu sordu. "O Ebu İsrail'dir. Güneşte ayakta durmaya, oiurmamaya, gölgelen memeye, konuşmamaya ve oruç tutmaya kendi kendine söz verdi" dediler. Nebi (s.a) "Ona söyleyin konuşsun, gölgelensin ve otursun. Orucunu (da) tamamlasın" buyurdu". (Buhârî rivayet etmiştir).[370]

Ebu İsrâîl'in ismi, Yüseyr el-Ensari'dir. Konuşmamayı adamak, konuşmamak ibadet olmadığından dinimizde yoktur. Nafile namazda ayakta durmayı uzatmayı adamak haricinde de ayakîa durmayı adamak da caiz değildir. Oruç tutmayı adamak caiz olduğundan, peygamberimiz (s.a) "Orucunu (da) tamamlasın" buyurmuştur. Peygamberimiz'in (s.a) minberde hutbe okurken, Ebu İsrail'i ayakta beklediğini gördüğü rivayet edilir.
Namaz, ezan, Arafat'da dua gibi ibadetlerde ayakta durulduğu gibi, ihramının) da (erkek) güneşten sakınarak örtünmemesi gerekir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Konuşmamayı adamak, İslâm'da Allah'a yaklaştırın bir amel değildir. Allah leâlâ meşru kılmadığı, izin vermediği, kendine yaklaştıran bir amel kılmadığı şeyleri kabul etmez.[371]

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

AMELLERE DEVAM ETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"İman edenlerin, Allah'ı ve Hak'tan ineni zikr için, kaîblennin saygı İle yumuşaması zamanı hâlâ gelmedi mi? Onlar daha evvel kendilerine kitap verilip de üzerlerinden uzun zaman geçmiş, artık kalbleri kararmış bulunanlar gibi olmasınlar". (HadİD, 16)
"., Arkalarından da Meryem Oğlu İsa'yı gönderdik. Ona İncil'i verdik. Kendisine tâbi olanların yüreklerine bir şefkat ve merhamet koyduk. Onların (yeni bir âdet olmak üzere) ihdas ettikleri ruhbanlığa (gelince), onu üzerlerine biz farzetmedik. Ancak (onlar bunu sırf) Allah'ın rızasını aramak için yaptılar. Fakat buna hakkıyla riâyet de etmediler". (Hadid, 27)
"İpliğini sağlamca büktükten sonra söküp bozan (kadın) gibi olmayın". (Nahl, 92)
'Sana ölüm gelinceye kadar da Rabbine ibadet et". (Hicr, 99).[372]

Konu İle ilgili hadisler

Onlardan biri Hz. Âişe'nin (r.a) "Rasûlüllah'ın katında en sevimli ibadet, sahibinin üzerinde devam ettiğidir" hadisidir ki; önceki bölümlerde zikredilmiştir.
142 no'lu hadiste tercemesi ve şerhi geçmiştir.[373]

153. Ömer b. el-Hattâb'dan (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim, (her) gece (okumayı alışkanlık haline getirdiği) hizbini okumadan veya tamamlamadan uyur da, sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, onu geceden okumuş gibi hesabına sevap yazılır". (Müslim rivayet etmiştir).[374]

Mü'minin gece devam ettiği nafile namaz kılmak, Kur'ân okumak ve zikretmek gibi güzel amelleri, kul ile Rabb arasında manevî bir irtibatı sağlamaktadır. Herhangi bir özürle ihmali İmlinde, sabah namazı ile öğle namaza arasında okuyarak telafi etmelidir. Bu iki namaz arasında insanlar uyku ve günün başlangıcı olarak günlük işlerine daldıkları için, böyle bir anda Allah'a yönelmeye dikkat çekilmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
VİrdIere önem vermek ve devamlı okumak gerekir. Virdini bir özür sebebiyle okuyamayan, onu kaza etmekte acele ederse, vaktinde edâ etmiş gibi tastamam sevabını alır.[375]

154. Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan (r.a) rivayet edilmiştir: "Rasûlüliah (s.a) bana şöyle buyurdu: "Ey Abdullah! Falanca gibi olma. O önceleri, geceleyin ibâdet ederken; sonra gece ibadetini terketti". (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir).[376]

Rasûlüllah'ın (s.a) "falanca gibi" buyurarak o şahsın ismini açıklamaması, hatasını açıkladığı kişiyi gizlemeye yönelik olabilir. Ayıplanacak bir iş yapanın adının öğrenilmesine çabalamanın doğru olmadığı ima edilmiştir.
Rasûlüllah'ın (s.a) muayyen bir şahsı kastetmediği, ancak gece ibadetini terketmekten Hz. Abdullah'ı sakındırmak için böyle söylemiş olması da muhtemeldir.
Farz ve vacip olmasa da, mûtad hale getirilen güzel amelleri terketmek hoş görülmemiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Yerilecek (zemmedilecek) kimsenin adının amlmaması gerekir.
Hayırlı işlere ahşan kimsenin, işlerine devam etmesi müstehaptır. [377]

155. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlüliah (s.a) ağrı ve->ya başka sebepten dolayı gece namazını (teheccüdü) kılamadığında, gündüz ona karşılık on iki rek'at namaz kılardı". (Müslim rivayet etmiştir).[378]

Uykunun bastırması veya önemli bir özür sebebiyle teheccüd namazını küamayan kimse, gündüz on iki rek'at kılar. îbn Hacer der ki; "Tekeccüd kaza edilmez. Ancak faziletinden dolayı terki halinde ielâ/İ etmeye teşvik edilmiştir". Zira Rasülüllah'm (s.a) gece namazının rek'at adedi bu değildir. Ka-za'nın adedi, edanın adedinden fazla değildir. Ancak nafile namazın da kaza edilebileceğine dair Ebu Dâvud'da rivayet edilen ve Tirmizf nin zayıf demesine karşılık "Hasen" olan "Kim vitr ve sünnetlerini kılmadan uyursa, hatırladığında kılsın" hadisi buna delildir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Bir özür sebebiyle bir İbadetten geri kalan kimse, özürünün gittiği zaman o ibadeti telâfi eder.
Mezkur hadis nafilelerin de kaza edilmesine işaret etmektedir.[379]

ONALTINCI BÖLÜM

SÜNNET VE ÂDABINA RİAYETİ EMRETME

Konu ile ilgili ayetler

"Peygamber size ne verdiyse onu alın. Size neyi yasak ettiyse ondan da sakının'*. (Haşr, 7)
"Kendi (re'y-Ü) nevasından söylemez o. O kendisine (Allah'tan) ilkâ edile-gelen bir vahiyden başkası değildir". (Necm, 3-4)
"(Habibim) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki; Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir". (Âl-i îmrân, 31)
"Andolsun ki Rasûlüllah'da sizin içid, Allah'ı ve âhiret gününü umar olanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir (imtisal) numûne(si) vardır". (Ahzâb, 21)
"öyle değil, Rabbine andolsun ki onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde, seni hâkem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar". (Nisa, 65)
"... Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu, Allah'a ve peygambere döndürün, eğer Allah ve ahiret gününe inanıyorsanız". (Nisa, 59)
"Kim o peygambere itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir". (Nisa, 80)
"Şüphesiz ki sen herhalde doğru bir yolun rehberliğim yapıyorsun, (öyle doğru bir yol ki o) Allah'ın yoludur". (Şûra, 52-53).
"Artık onun emrinden uzaklaşıp gidenler kendilerini (dünyada) bir fitne (ve belâ) çarpmasından, yâhud (âhirette) onlara pek acıklı bir azab (gelip) çatmasından çekinsin (ler)". (Sür, 63)
"Allah'ın evlerinizde okunup duran âyetlerini ve hikmeti hatırlayın". (Ahzâb, 34)[380]

Konu ile ilgili hadisler

156. Ebu Hüreyre'deh (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ben sizi (kendi hâlinize) terkettiğim sürece, beni kendi hâlime bırakınız. Sizden öncekileri Nebilerine karşı çok soru sormaları ve onlarla münakaşa etmeleri helake sürükledi. Sizi bir şeyden sakındırdığımda, ondan sakınınız. Size bir şey emredersem, elinizden geldiği kadar onu yerine getiriniz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[381]

RasûlüUah (s.a) "Ey insanlar! Allah üzerinize haca farz kıldı Haccediniz" buyurdu. Bir adam "Her yıl mı? Yâ Rasülüllah" dedi, Rasülüllah sustu. Adam birkaç defa tekrarladı. Bunun üzerine peygamberimiz (s.a) "Şayet evet desem (her yıl) farz olur ve güç yetiremezsiniz" buyurdu ve sonra "Ben sizi (kendi halinize) terkettiğim sürece, beni kendi hâlime bırakınız..-" buyurdu.
Zaruret yokken çokça soru sorulması ve ümmetin parçalara ayrılması haramdır. Zira bu durum helake götürür. İhtilaflarla kalpler dağılır ve din zayıflar. Bu haramdır. Buna sebep olan şeyler de haramdır. Çok soru sormak ile üzmeye, incitmeye, yanıltmaya ve çıkmaza sokmaya sebep olunur. Bu tutum da haramdır. Rasülüllah (s.a) "Size bir şey emredersem, elinizden geldiği kadar onu yerine getiriniz" buyurmuştur. Cenab-ı Allah da "O halde gücünüz yettiği kadar Allah 'tan korkun..." (Teğâbün, 16) buyurmuştur. Bu, islâm'ın çok önemli bir kaidesidİr. Rasülüllah

(s.a) bu hadisi de "Cevami'ül-A'e/Zm"dendir. Zira o sayılamayacak kadar hükümleri, birkaç kelime ile ifade etmektedir. Bu hadis-i şerif ve âyet-i kerime "Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının..." (Haşr, 7) âyetini tahsis etmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler ise şunlardır:
Meseleleri çıkmaza götüren sorular sormak haramdır. Çok soru şüphelere ve ihtilaflara sebep olur. Muhalefet yapma hastalığı, kişiyi heîâka götürür. Isrâîîogullan'nin sorulan hep bu türden idi. Kat'î olarak nehyedilen şeyleri terketmek farzdır. Emredilen şey bazan meşakkatli olabilir. Ancak herkes, gücü nisbetinde yerine getirmeye çalışır.[382]

157. Ebu Necîh eî-trhâd b. Sâriye'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
"RasnUlüah (s,a) bize etkîleyici bir vaaz verdi. Ondan kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Biz "Yâ RasûSüllah! Bu vaaz, veda eden kimsenin vaazına benziyor. Bize ne tavsiye edersiniz?" dedik. RasûlüUah "Siîe Allah'tan korkmayı, başınıza bir köle de getirilse emrini dinleyip üaat etmenizi tavsiye ederim. Sizdfcîi kiEn (uzun süre) ya§srsa, birçok ihtilaf görecektir. Siz benim sünnetime ve hidâyete ermiş Hulefâ-i RâşidİR'm sünnetine yapışı(p takip edinip. Azı dişlerinizle ena sariliniz. Dinde yeni ortaya çıkan (bid'at)lardan kaçınınız. Çünkü her bid'at sapıklıktır".. (Ebu Dâvııd ve Tirmizî rivayet etmiştir. TİrmM "Hadis hasen ve sahihdir" demiştir)[383]

Ebu Nerîh d-İrbâd, Suffe,ehiin<tendir. İslâm'a ilk dördüncü oiarak girdiği söylenir. Muhammed b. Avf "Irbâd b. Sariye de, Amr b. Anbese de "Ben İslâm'a giren ilk dördüncüyüm" diyor. Hangisinin diğerinden önce müslü-man olduğu bilinmez" demiştir. Hicretin 75. yıhnda vefat etmiştir. Ebu Necîh, RasûlttiSah'dan ($&) 31 hadis rivayet etmiştir.
Rasûlüllah (sj) sabah namazından sonra etkili bir vaaz vermiştir. Bu vaazda, alıştıklarının ötesinde peygamberimiz ashabını sakındırmış ve korkutmuştur. Sahabîler, RasûûflİahM ölümünün yaklaştığını farketmişlerdir. Ka-rîneierie bir hükme varmanın caiz olduğuna, sahabîleriu bu tutumları delildir. Onlar, peygamberin aşırı bir şekilde öğütte bulunmasından, bunun veda konuşması olduğu kanaatine varmışlardır. Nitekim "Ya RasûlüUah! Bu vaaz, veda eden kimsenin vaazına benziyor. Bize ne tavsiye edersiniz?" dediklerinde; RasûlüUah, ashabın sözlerini doğrular mahiyette tavsiyede bulunmuştur: "Size Allah'tan korkmayı..." buyurarak, ahiret islerini kazanmak için emirlerin yerine getirilmesini ve yasaklardan kaçınılmasını daha da kısa bir Şekilde aniaımıştır. Zira "takva" emre uymayı da; yasaktan kaçmayı da içermektedir. Peygamberimiz, daha sonra da dünya işlerine îemas ederek "Başınıza bir köle de getirilse emrini dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim" buyurmuştur. Bu darb-ı mesel olarak söylenmiştir. Vâkıa'ya aykırıdır. Zira kölenin devlet başkanlığı sahih değildir: Veya Rasûlüllah'ın gelecekte devlet nizamının bozulacağını, hatta yönetimi ehliyetsiz kişilerin ele geçireceğine işaret etmesi muhtemeldir. Zira İtaati tercih etmek iki zararın en hafifidir. Zira böyle kişilerin yetkisine sabretmek, fitne çıkmasından daha ehvendir. "Sizden kim (uzun süre) yasarsa birçok ihtilaf görecektir" buyurarak kendisinden sonra meydana gelecek olaylara işaret etmesi, O'nun mucizelsrindendİr. Nitekim Huıeyfe'ye ve Eftu Hüreyre'ye gelecekle ilgili bazı bilgiler vermesi, peygamberimizin kendisinden sonra olacaklardan haberdar olduğunu te'yid ettnekîedir. Kurtuluş reçetesi olarak peygamberimiz (s.a) kendi sünnetine ve Hulefâ-i Râşidîn'in sünnetine uyulmasını emretmiştir.
"Azı dişinizle ona sanlınız" emTi ise, hiç bırakmamak üzere sünnete sarılmayı kastetmektedir. "Dini ve dolayısıyla sünneti korumanın çok zor olacağı, bu sebeple bütün acılara ve sıkıntılara katlanarak sabırlı ve dayanıklı olmaya teşvik etmektedir" de denilmiştir.
Sünnetin muhafazası için, bidatlerden sakınma emredilmiştir, Allah ve Rasülü'nün emirleri ile, Hulefai Raşidîn'in uygulamalarına ters düsen her şty bid!attır. İslâm'ın haricindeki her şey, dalâlet ve sapıklıktır. Bid/at ise İslâm'da olmayan şeylerdir.
Hadisin ifâde ettiği hükümler şunlardır;
Allah'tan korkmak, Ö'aun emirlerini yerine getirmek, nehiylerinden kaçınmak. Öze! durumlarına önam vermeksizin Allah'a itaati emrettikleri sürece yöneticilere itsat etmek gerekir. Müslümanlar sonralar* birçok fırkalara aynlnuslardır. Rasû&Hah'm (s.a) önceden haber vermesi, O'nun mudzeîerindendir. Hulefâî Râşidîn, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'den (r.a) müteşekkildir. Bidatin zemmİ, dine muhalif olması ve dinin esaslarına ters düşmesinden dolayıdır.[384]

158. EbuJJüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ümmetimin hepsi cennete girecektir. Ancak imtina edenler giremeyeceklerdir". "Ya RasûîüIlah imtina edenler kimlerdir?" diye soruldu. Ra-sûlülîah "Her kim, bana itaat ederse cennete girer. Her kim de bana karşı çıkarsa imtina etmiş olur (cennete giremez)" buyurdu. (Buhârî rivayet et-miştir).[385]

Hadis, ümmetin hepsinin cennete gireceğini müjdelemektedir. Rasûlüllah'a itaat etmeyerek ona isyankâr olan günahkâr mü'minler ise, günahları nisbetince cehennemde kaldıktan sonra cennete gireceklerdir. Doğrudan cennete girenlerle beraber olamayacaklardır. Rasülüllah'ı ve getirdiklerini kabul etmeyerek ona karşı olan kâfirler İse, zaten cennet'in kokusunu bile alamayacaklardır.
RasûîüIlah'tan imtina etmek, cennetten imtina etmektir. Zira, ona tâbi olmak cennete girmeye sebeptir.[386]

159. Ebu Müslim -kendisine Ebu Iyâs da denildi- Seleme b. Amr b. el-Ekva'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Bir adam Rasûlüllah'm (s.a) yaranda sol eliyle yedi. RasûîüIlah da ona "Sağ elinle ye!" buyurdu. O da "(sağ elimle) yapamıyorum" dedi. RasûltIlah "Tıapamayasın (inşaallah)" diye beddua etti. Adamı RasûiüIlah'm emrine uymaktan kibri alıkoymuştu. (Bu hadiseden sonra) o adam, sağ elini ağzına götüremez oldu". (Müslim rivayet etmiştir)[387]

Ebu Müslim, Rıdvan biatmda da hazır bulunmuştu.'O gün Hudeybiye'-de herkesten önce, üç defa peygamberimize biat etmiştir. RasûîüIlah ile beraber yedi gazveye katılmıştır. Yetmiş yedi hadis rivayet etmiştir. 80 yaşında iken, hicretin 74, yılında Medine'de vefat etmiştir.
RasûiüIlahm (s.a) yanında sol eliyle yemek yiyen "Büsr"dm. Bu sahâbî kibrinden dolayı, peygamberimizin emrini uygulamamıştır. Bazı âlimler, bu tutumundan dolayı nifak İthamında bulunmuşlardır. Ancak mücerred bir kibir sebebiyle itaatsizlik gösterdiği, RasûlüIlah'a ve getirdiklerine ise inandığı için nifak ithamı reddedilmiştir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Sağ elle yemek sünnettir. Sağ elle yemenin Özürlü olmadığı hallerde, sol elle yemek mekruhtur. Ancak sağ elin hastalıklı ve yaralı olması halinde sol el ile yenilebilir. Bütün işlerde sağdan başlanmalıdır. Ancak tuvalette temizlik, sümkürmek gibi işlerde sol eF kullanılır.
Sünnetin terki günahı gerektirmez. Bu sebepledir ki, RasûîüIlah büyük-lenerek sağ eliyle yemek yemeyene beddua etmiştir.[388]

160. Ebu Abdullah Nu'mârı b. Beşir'den (r.a) Rasûlüİlah'ı (s.a) söyîe derken İşittim dediği rivayet edilmiştir. "Ya saflarınızı düzeltirsiniz veya Aîîah yüzlerinizi ayn ayrı yönlere çevirir". (Buhâri ve Müsiim rivayeî etmistir).[389]

Müslim'in rivayetine göre: "RasûluüIah (s.a) okları düzeltir gibi safları-mm düzeltirdi. Bizim anladığımızı görünceye kadar (böyle yapardı.) Bir gün oamaza çıkmıştı. Tam tekbir almak üzsreyken, göğsü saftan dışarıya çıkmış bir adam gördü ve "Allah'ın kullan! Ya soflarınızı düzgün tutarsınız, ya da Allah yüzlerinizi ayrı ayrı yönlerde çevirir" buyurdu".
Nu'man b. Beşir'in babası, II. Akabe biatmda, Bedir'de, Ühud'da ve diğer savaşlarda RasûlüIlah'la beraber bulunmuştur. Ensar'dan ilk defa Ebu Bekr'e biat edendir. Hicretin 12. yılında bir savaşta şehîd olmuştur.
Nu'man, hicret yılında doğmuştur. Hicret'ten sonra Ensar'dan doğan İlk çocuktur. RasülüIlah'dan (s.a) 114 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 64. yılında Şam'da şehîd edilmiştir. RasûlüIlah (s.a) safta duranların aynı hizada olmalarını, aksi halde yüzlerin ayrıayn yönlere çevirileceğini söyleyerek tehdit etmiştir. Âlimlerden bazıİan, gerçekten yüzlerin çevrileceğini, bazıları da âhirette çevrileceğini söylemişlerdir. Ebu Umame'den rivayette ise: "Ya saflar düzeltilir,- ya da yüzler silinir" buyuru!muştur. Nitekim Allah Teâlâ da ".. Biz bazı yüzleri silip, arkalarına döndürmeden..." (Nisa, 47) buyurmuştur.
"Tehdit" mecazî olarak, "Aralarınıza düşmanlık ve kin girerek kalpleriniz dağılır" anlamındadır. "Safları düzeltenler hayra, düzeltmeyenler de şerre yöneltilerek; yüzler ayrı ayrı yönlere teveccüh eder" de denilmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Safların düzgün tutulmasına önem vermek gerekir. Namazla ikâmet arasında, safları düzeltmek gibi şeyler haricinde konuşulmaz.[390]

161. Ebu Musa'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Medine'de bir ev, geceleyin ev halkı ile beraber yanmıştı. Ev halkıma durumları RasûiüIlah'a (sa) anlatıldığında, "Bu ateş sizin düşmamim4ir. Uyuyacağınız zaman onu söndürünüz" buyurdu. (BuhM ve Müslim rivayeî etraiştir).[391]

İslâm, nefsin korunmasına ve malın İsraf edilmemesine önem vermektedir. "Yangm ile hem nefislere, hem de mala zarar söz konusu olduğundan; yangına karşı dikkatli olmak gerekir, *îek başına evde yaşayan kimse, yatmadan önce ya ateşi söndürmeli veya yangm çıkmayacak şekilde önlem almalıdır. Bir evde birden fazla kimse bulunuyorsa, en son yatan kimse yangına karşı tedbir almahdır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Uykudan önce ateşin söndürülmesi gerekir, Rasfltüllah'ın (s-a) ateşin söndürülmesi emri, "irşad içindir" denildiği gibi, "müstehapür" da denilmiştir. Zararından emin olunan aydınlatıcı ve ısıtıcıların söndürülmemesinde bir sakınca yoktur.[392]

162. Ebu Musa'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurmuştun "Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve Üim, yere yağan bol yağmura benzer. O toprağın bir bölümü çok İyidir. Suyu çeker ve bol ot bitirir. O toprağın bir bölümü de çoraktır, suyu dışında tutar. Allah onunla halkı faydalandırır. İnsanlar ondan içer, hayvanlarını sular ve ziraat yaparlar, ^ğmurun yağdığı o toprağın diğer bîr bölümü ise düz ve kaypaktır. Ne su tutar, ne de yeşillik olur. İşte bu misal, Allah'ın dinini anlayıp da Ailah'm benimle gönderdiği şeyler kendisine fayda veren, onu bilip başkalarına öğreten kimsenin benzeri ile, ona doğru başım bile çevirmeyip, kendisiyle gönderildiğim Allah'ın hidayetini kabul etmeyenin benzeridir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[393]

Hadisimizde ilmin bol yağmura benzetilmesinde latif İşaretler bulunmaktadır. Şöyle ki; bol yağmura, suların ve az yağmurların yeterli olmadığı zamanda ihtiyaç duyulur. Rasûlüllah'dan (s,a) önce insanlar ilimsizlikten cahi-liyyenin zirvesinde şaşkın halde idiler. Allah, onlann imdatlarına karşılık vererek, bol ilimle peygamberimizi göndermiştir. Zira gökten inen vahiy, insanların gönüllerini yeşertmiştir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Rasûlüllah (s.a), hidâyet ve ilmi faydalı bir yağmura benzetmiştir. Zira yağmur nasıl toprağı canlandınyorsa, ilim de kalpleri ihya etmektedir.
İlimden faydalanan kimseyi de, güzel toprağa benzetmiştir, timi taşıyıp, onu başkalarına öğreten, fakat kendisi faydalanmayan kimseyi; suyu dışında tutup, insanlara ve hayvanlara faydalı olmayan çorak toprağa benzetmiştir. İlmi ne öğrenen, ne de amel eden kimseyi de suyu tutmayan ve bitki de yetiştirmeyen düz ve kaypak toprağa benzetmiştir. Bu kimse, insanların en şerlisi-dir. İlmi öğrenmeye ve öğretmeye ve onunla amel etmeye, ilimden yüz çevirmekten sakınmaya teşvik eden mezkur hadis, faydalı olmanın ve faydalanmanın faziletini beyan etmektedir.[394]

163. Hz. Câbir'den (r.a) Rasûltillah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Benimle sizin misâliniz, ateş yakıp da çekirge ve pervaneler ateşe düşmeye başlayınca; onları oradan uzaklaştırmaya çalışan adamın hâli gibidir. Ben de sizi ateşe düşmekten korumak için, eteklerinizden tutuyorum. Siz ise elimden kurtulmaya çalışıyorsunuz". (Müslim rivayet etmiştir).[395]

Çekirgeler kendilerine zarar veren şeylerden habersiz olduklarından, onlara zarar göreceğini bilerek, şefkatle engel olan kimsenin, İslâm'dan habersiz olarak, neva ve isteklerine uyarak işledikleri günahlarla cehenneme girmeye hırslı olanlara RasülüHah'm merhametle engel olmasına benzetilmesi vakıayı çok güzel tasvir etmektedir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Rasûlüllah (s.a) hiçbir hayır bırakmamıştır ki, ümmetine öğretmesin. Yine hiçbir şer bırakmamıştır ki, ondan da sakındırmasın.
İnsanların çoğunun dine muhalefeti cehaletinden dolayıdır. Bu muhalefet onları cehennem azabına itmektedir.[396]

164. Câbir'den (r.a) rivayet edilmiştir: "Rasûlüllah (s.a) parmaklan ve yemek tabağım yalamayı emretti ve "Siz bereketin nerede olduğunu bilemezsiniz" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[397]

Müslim'in diğer rivayetinde: "Birinizin lokması yere düşerse onu alsın, ûzerindekileri temizlesin ve onu yesin. Şeytan'a terk etmesin. Parmaklarım yalamadıkça elini mendiline silmesin. Zira bereket, yiyeceğin neresindedir bilemez" buyurulmuştur.
Müslim'in bir diğer rivayetinde: "Şeytan birinizin her İşinde hazır olur. Hatta yemeğinde bile hazır olur. Birinizin elinden lokması düştüğünde, onu alıp üzerindeki şeyi temizleyip yesin, şeytana bırakmasın " buyurulmuştur.
Yenilen yemeğin bereketi, yenilen kısımda mı, geride kaian kısımda mı, parmakla alınmışsa, parmağa bulaşanda mı, tabağın dibinde- olanda mı ve yere düşen lokmada mı bilinmez. Bütün bunları tatmak gerekir ki, bereket hâsıl olsun. Burada "Bereket" ile kastedilen, insanın gıdasını alması, maddî ve manevî yönden gelecekte zarar görmemesi ve Allah'a itaat İçin kuvvet bulması gibi şeylerdir. Parmaklan ve yemek tabağını yalamak nimete verilen önemin ve mütevazi olmanın göstergesidir. Yemek artıklarının bırakılmasında ise nimeti küçümsemek ve ona karsı büyüklenmek söz konusudur.
Düşen lokmayı almamak, çoğunlukla maddî bir bolluk içinde olup, kibirli olanların tavırlar; olarak görülmektedir.
Lokma yere düşmüş ve toz toprak içinde kalmışsa, bununla beraber neci» bir şeye bulaşmamışsa mümkünse yıkanmalıdır ve temizlendiğine kanaat getirilince yenilmelidir. Temizlenmesi mümkün değilse, hayvanlara yedirilmeli, yine şeytâna terk edilmemelidir.
Taberânî'nin Kâ'b b. Ucre'den rivayetinde: "Rasûlüllah 'ı (sjı) üç parmağıyla (yani baş parmağı, şehadet parmağı ve orta parmağıyla) yerken gördüm. Sonra onları silmeden önce, orta parmağım, sonra şehadet parmağım, sonra baş parmağını yaladığım gördüm" buyurulmaktadır.[398]

165. îbn Abbâs'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlüllah bir gün aramızda iken vaaz etmek için ayağa kalkarak: "Ey insanlar! Siz yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah'ın huzurunda toplanacaksınız. Nitekim Allah "ilk yaratışa nasıl başladtksa; üzerimizde (hak) bir va'd olarak yine onu iade edeceğiz- Hakikatde failler biziz) buyurdu. Bilin ki kıyamet günü insanlardan ilk defa İbrahim (a.s) giydirilir. Haberiniz olsun! O gün ümmetimden bir çok kimseler sol taraflarından tutulup getirilirler. Ben "Ey Rabbim! Bunlar benim ashabım" derim. Bunun üzerine: "Onların senden sonra, neler ihdas ettiklerini sen bilmiyorsun" denilir. O zaman ben de salih kulun (İsa a.s) dediği gibi derim. "Onların arasında bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontroicü idim. Fakat vaktâ ki, Sen beni (içlerinden) aldın, üzerlerinde gözetleyici Sen oldun. (Zâten) Sen (her zaman) her şeye hakkıyla sahipsin. Eğer kendilerine azap edersen; şüphe yok ki onlar Sen'in kutlarındır. Eğer entari yargılarsan, mutlak gâlib ve yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan de Sen'sin Senıl{2). Bana denilir ki: "Onlar sen aralarından ayrıldığından beri, gerisin geri dönmüş, mürted olarak kaldılar". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[399]

ResûlüUah'tan (s.a.) sonra bid'atlere dalanlar sahabenin hepsi değildir. Sayıca çok az olan bedevilerden bir kısımdır. Meşhur sahabîlerden bid'ate meyleden olmamıştır. Ayrıca peygamberimizin, "benim ashabım" buyurmasının, "Benim dinime tabi olan ümmetim" anlamında olması da muhtemeldir. Hadisin başında "Ogün ümmetimden birçok kimseler" buyurulması da bu görüşü teyid etmektedir.
Rasûlüllah'a (s.a) onların İslâm dışı davranışlarda bulunduğu haber verilince, peygamberimiz (s.a) adaletin yerine gelmesine ve Hakk'ın emrine teslim olarak sağlığında iken onların bu tutumlarına engel olduğunu, vefatından sonra neler yapüklannı O'nun bildiğini buyurur. Hz. İsa da kendisinden sonra sapıtanlar için böyle demiştir. Eğer Allah onlan cezalandınrsa, bu on-lann işlediklerinin cezası olur. Adaletle hükmetmiş olur. Zira onlar O'nun kullandır. İstediği gibi tasarruf edebilir. Onlardan tevbekâr olanlan bağışlarsa hüküm yine O'na aittir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Rasülüllah'dan (s.a) sonra ilk defa giydirilecek olan Hz. İbrahim'dir. Allah'ın dininde değişiklik yapan isyankârların cezası ise iki çeşittir.
1. Dinden dönenler ki, bunlar cehennemde ebediyyen kalacaklardır.
2. İsyankâr olanlar. Bunlar azab gördükten sonra, Rasülüllah'ın (s.a) şefaatiyle cehennemden çıkanlardır. Rasûlüllah'a (s.a) izafe edilen, ancak Ra-sûlüllah'm söz, fiil ve takririne uygun olmayan amellerin faydası yoktur.[400]

166. Ebu Said Abdullah b. Muğaffel (r.a) der ki: "Rasülüüah (s.a) sapanla taş atmaktan nehyetti ve "O avı öldürmez. Düşmanı da öldürmez, O sadece göz çıkarır ve diş kırar" buyurdu", (öuhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[401]

Bir diğer rivayet ise şöyledir: "İbn Muğaffel'in bir yakını sapanla taş attı. İbn Muğaffel yakınına bunu yapmamasını söyleyerek "Rasülüllah (can-h hedef gözeterek) sapanla taş atmaktan nehyetti ve "Çünkü bununla avlanılmaz" buyurdu, dedi. Sonra o adam yine sapanla taş atınca, İbn Muğaffel "Ben sana Rasülüllah'ın (s.a) bundan nehyettiğini söylediğim halde yine taş atıyorsun. Artık seninle asla konuşmayacağım" dedi.
Abdullah b. Muğaffel, Rıdvan biatında bulunmuştur. Medine'de ikamet etmiş, bilâhare Basra'ya taşınmıştır, Allah için göz yaşı dökenlerdendir.

"Kendilerini (binek sağlayıp) bindirmem için sana geldikleri zaman sen "Sizi bin-direcek bir şey bulamıyorum" deyince harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen.." (Tevbe, 91) ayeti, Abdullah ve diğer bazı sahabîier hakkında nazil olmuştur.
Rasûlüliah'dan (s.a) 43 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 60. yılında Basra'da vefat etmiştir.
Üç günden fazla küs durmanın haramhğı, kişinin şahsi meselelerinden dolayı olan dargınlığı içindir. Bid'at ve dalâlette olanlarla dargınlık daimi olabilir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Sapanla taş atmak caiz değildir. Zira hiçbir faydası yoktur.
Tevbe edinceye kadar isyankarlara dargın olup, konuşmamak caizdir.[402]

167. Abis b. Rabia'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer b. el-Hattâb'ı (na) Hacer'ül-Esved'i öperken gördüm. Diyordu ki: "Ben senin fayda ve zarar vermeyen bir taş olduğunu biliyorum, Rasülüllah'ın se^ ni öptüğünü görmemiş olsaydım, seni öpmezdİm". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[403]

Âbis b. Rabia en-Nehâî "Muhadramûn"dandiT. Tabiin'in büyüklerin-dendir.
Allah'ın izni olmadan Hacer'üİ-Esved ne fayda, ne de zarar verebilir.
Hâkim'in Ebu Said'den rivayeti şöyledir: "Ömer (m) böyle dediğinde, Ali b. Ebf Talib (ra), ona şöyle söyledi: "O zarar da verir fayda da verir, Allah, Ademoğlundan ahd aldığında, bunu bir deriye yazdı, taş da onu alıp yuttu. Rasûlüllah şöyle derken işittim: ' 'Kıyamet gününde Hacer 'ül-Esved getirilir. O çok tatlı ve düzgün bir dille, kendisini kelime-i tevhidie istilam edenlere şahidlik yapacaktır". Bu hadisin senedi oldukça zayıftır. Bir rivayette ise, İbn Abbas şöyle anlatır; "Ömer'i Hacer'ül-Esved'i üç defa Öpüp, sen ne zarar verirsin, ne de fayda. Şayet RasûlüUah 'ı seni Öperken görmeseydim, seni öp-mezdim" dedikten sonra "Rasûlüllah'ı bu şekilde yaparken gördüm" dedi.
Hadisten çıkarılan hükümler:
Rasûlüliah'a (s.a) yaptığı işlerde hikmetini açıklamamış da olsa tâbi olunmalıdır. İbadetler tevkifidir. Mutlaka uyulması ve yapılması gerekir.
Hadisler "Hz. Ömer, puta tapmaktan yeni kurtulan insanlar, Hacer'ül-Esved 7 istilâm etmeyi puta tapmakla karıştırmamaları için böyle söylemiştir" şeklinde de yorumlanmıştır.[404]

---

[1] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/6.
[2] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/8.
[3] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/9-10.
[4] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/11.
[5] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/11-12.
[6] İbn Abdilberr, Cuoi'u Beyan'B-ttm, 11/191
[7] ŞâtıM, Mnvtfakat, İV/26
[8] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/12-14.
[9] Zehebi, Siyeru A'tam'in-Nübela, sh. 96
[10] Buhsrî, th. 32-33
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/15.
[11] Buharf, ıh. İ7
[12] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/15-16.
[13] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/16-17.
[14] Ebu Nuıym, Hüyet'ırt-Evhy», sh. 9
[15] İbn Abdulberr, Cami Bayan'ü-ftm, sh. 94
[16] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/17-18.
[17] Hatib Bağdadi, lakyEd'el-tlm, ıh. 93
[18] ZebeM, UzkiKt'al-Hıffez, 1/3
[19] İbn St'd, ifcbUcât, m/206
[20] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/18-20.
[21] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/21-22.
[22] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/23-24.
[23] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/24.
[24] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/25-26.
[25] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/27-29.
[26] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/30.
[27] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/31.
[28] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/31-32.
[29] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/32.
[30] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/33-34.
[31] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/34.
[32] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/34-36.
[33] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/36.
[34] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/36.
[35] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/36-37.
[36] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/37-38.
[37] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/38-40.
[38] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/40-42.
[39] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/42-43.
[40] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/43-44.
[41] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/46-47.
[42] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/48.
[43] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/49-50.
[44] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/50.
[45] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/50.
[46] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/51.
[47] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/53-54.
[48] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/55.
[49] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/57.
[50] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/57-58.
[51] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/59-61.
[52] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/63.
[53] Buhlrî; Kitftbu Bed'ü-Vıh^TKİlIb'uî-Imân ve Kitâb'ul-ltk. 1/7.1/26,5/117.7/177.9/100. H/496, 12/290; Müslim; Kitlb'ul-lmİrc, 1907; Ebu D*vud; 2201, Timin; 1647; Neseî; 1/59, 60.
[54] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/64-66.
[55] Buhârî; Kitfib'ul-Bûyû 4/284, Müslim; Kitâb'ui-Fiten, 2884

Abdullah b. Zübeyr Hz. Aişe'nİn kızkardcşi Esma'nm oğludur. Hadisin senedinde "Omm" (anne) olarak geçmektedir. Ancak Araplarda teyzeye 'anne' demek âdet olduğundan bu kelimeyi 'teyzesi' diye tercüme ettik.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/67.
[56] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/67-68.
[57] Buhftrî; Kitâb'ul-Cihâd, 4/40,6/3,28,132,202, 7/178, Müsüm; Kitab'ul İmâre, 1353/864, Ebu Dâvud, Ahmed b. Hanbel ve Tirmirf
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/68.
[58] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/68-69.
[59] Câbir hadisi, Müslim; Kitfib'ul-tmâre, 1911, Enes hadisi, Buhârî; Kitâb'ul-Cihâd ve Kitâb'ul-Megazi, 8/96
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/69.
[60] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/69-70.
[61] Buhârî; Kitâb'uz-Zekât, 3/231, 232, 6/34. 35, 8/96
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/70-71.
[62] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/71.
[63] Buhftri; 3/132, Kitab'ul-Cenaız, Kitftb'ul-\fesftyâ, Kitfib'ul-lmân, Kitâb'uUMcğazî, Muşum; Kitftb'ul-Vasıyye, 1628, İmam Malik, Ebu Dâvud, Tinnizî ve Neseî.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/72.
[64] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/73-74.
[65] Müslim; 33, 34 vtt 2364, KitİB'ul-Birr, İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/74.
[66] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/74-75.
[67] Buhârî, 1/197, 6/21, 22, Kitâb'uHlim, Müslim; İSO, 1904, Kitâb'ul-tmfite, Ebu Dâvud, Neseî ve Tinnüd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/75-76.
[68] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/76.
[69] Buhârî; 1/81, 12/173,13/26, 27, Kitâb'ul- Fiten, Kitâb'ul-lmfin ve Kitâb'ud-Diyât, Müslim: 2888. KMb'ul-Fiten, tbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/76-77.
[70] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/77.
[71] Bub&$ 4/285, KİlSb'uâ-Salâî, Kitâb'ui-Ezân ve Kitâb'ul Bûyû, Müslim; 249,272, Kitâb'us-Ssttt, !mam MfiJik, Ahmed b. Hanbd, Ebu Dflvud, Tinniz?, Neseî ve İbn Mace
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/78.
[72] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/78-79.
[73] Buhârî; (U/277, 279 nolu hadisde), Kilâb*ur-Rfltâk ve Kitab'ut-Tfevhîd, Müslim; 131 Kiub'ul-lmftn
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/79-80.
[74] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/80-81.
[75] Bühârî; 4/340,369,5/12,6/367,10/338 notu hadislerde, Kİt&b'ıtl-Enbiyâ, KH&b'td-lcfce, Müslim; 2743; Kititb'ur-Rifcflk, Nesei
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/82-83.
[76] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/83-84.
[77] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/85.
[78] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/86.
[79] Buhârî; KHİb'ud-Deavâ!, İS/85, Neseî ve Timizi, 3255
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/86.
[80] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/86-87.
[81] Mûsüin; Kitâb'uz-Zikr, 2702, Ebu Dâvud; 1515
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/87.
[82] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/87.
[83] Buhârî; Kııab'ud-Deavât, U/91, 92, Müslim; Kitab'ut-Tbvbe, 2747
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/88.
[84] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/88-89.
[85] Müslim; 2759, Kitâb'ut-Tfevbe, Ahmcd b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/89.
[86] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/89-90.
[87] Mflsüra; Kiteb'iK-Zikr ve'd-Du», 2703
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/90.
[88] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/90.
[89] Tînni2£; Kiîâb'ud-Deavai, 3531, Ahmcd b. Hanbel; 6160, 6400 ve !ba Mâce, 4253
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/91.
[90] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/91.
[91] TîimİzI; Kitâb'ud-Deavât, 3529 ve 3530 ve Kitab'ut--ahare, 96, MüsJim, Nesei ve İbn Mâce
(•) Bu şüphe ravîdcödir.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/92-93.
[92] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/93-94.
[93] Buhâri; Kitâb'ui-Enbiyâ, 6/373, 374, Müslim; Kİıâb'ut-Tfcvbe. 27«, İbn Mace
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/95.
[94] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/96-97.
[95] Buhâri; 3/86, 93, Kİtâb'uI-Meğâ» ve Kitâb'ut-Tfefsir, Müslim; 2796, Kitâb'ut-Ttvbe, Ebu Divud, Tirmirf ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/103-109.
[96] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/109-113.
[97] Müslim, KiıSb'ul-Hudüd, 1696. Ebû Davud, 4440, Timizi, 14*5 ve Ncsci, 4/51
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/113-114.
[98] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/114-115.
[99] Buhârî; Kitâb'ur-Rikfik, 11/216-217, Müslim; Kittb'uz-Zekât, 1049, Ahmed b. Hanbel, TirmİzI ve İbn Mftce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/115.
[100] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/115-116.
[101] Buhâiî; Kitfib'ul-Cihâd, 6/29, 30. Müslim; Kitâbu'l-lmâre, 1890
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/116.
[102] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/116.
[103] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/117-118.
[104] MüsHm; Kitâb'ut-T&hâre, 223, Ahmed b, Hanbcl, Tirmteî; 3512 ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/118.
[105] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/119-120.
[106] Buhârî; Kit£bWZek&t, 3/265, il/260, Müslim; Kitâb'uz-Zettt, 1053.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/120-121.
[107] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/121.
[108] Mostra; KfcaVu-ZO&d, 2999, Ahuod b. Hut»)
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/122.
[109] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/122-123.

[110] Buhâri; Kitâbu'l-Megazi, 8/213, Nescî ve îbn Mâc*.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/123.
[111] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/123-124.
[112] Buhârî; Kitâb'ul-Cenâiz, Kitâb'ul-Merdâ, Kitâb'ul-Eymân, 3/124,125, Müslim; Kiîâb'u!-Onâiz, 926, Ebû Dâvud, 3125 ve Neseî 4/21, 22
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/125.
[113] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/125-127.
[114] Müslim; Kitftb'uz-Zûhd vt'r-ReMJk, 3003, Tirmizî.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/129-131.
[115] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/131-133.
[116] fiuhflrî; 3/138, Kitâtful-CenftİZ ve Kitflb'ul-Ahkâm, Müslim; KitSb'ul-Cenaiz, 926, EbÛ Dfivud 3124, Nesd ve Tirmîri 987
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/133-134.
[117] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/134-135.
[118] Buhâri; Kittb'ur-ReMİk, 11/207
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/135.
[119] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/135.
[120] Buhâri; Kitâbut-Tib, 10/163, 164, Ahmed b. Hanbel ve Ncseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/136.
[121] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/136-137.
[122] Buhârî; Kilfib'ul-Mcrdâ, 10/100, Tirmizi; 2402.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/137.
[123] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/137.
[124] BssMri; KMfesuî-Mwdi, 10/99, Mürism; Süsâö'ıü-Biir, 2576
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/138.
[125] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/138-139.
[126] Müslim; Kitâb'uİ-Cthld, 2576
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/139.
[127] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/139-140.
[128] Buhiri; Kitâb'ui-Merdâ, 10/91, Müslim; Kitâb'ul-Birr, 2573, Tirmizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/140.
[129] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/140-141.
[130] Buhârî; Kitâb'ul-Merdâ 10/96,103,106, Müslim; Kitâb'ul-Birr, 2571, Ahmed b. Hanbel, Neseî ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/141.
[131] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/142.
[132] Buhârt; Kilâb'ul-Mcrdâ, 10/94, Abmcd b. Hanbe!
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/142.
[133] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/142-143.
[134] Buhftri; KilAbu AlâmİfinNübÜvve, 6/456
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/143.
[135] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/143-144.
[136] Ebu Dftvud; 2649 ve Nesri; 8/204
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/144.
[137] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/145-146.
[138] Bahiri; Kitöb'ol-Enbiya, Kitlb'ud-Deavü vt Kft&b'ui-Edeb, S/44, 45, Müslim; Kilfib'-U-ZeHt, 1062
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/147.
[139] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/147-148.
[140] Tiraüzî; Kittb'uz-Zahd, 2398
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/148-149.
[141] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/149.
[142] Buhâri; Kitfib'ui-Cenâiz ve KitSb'uI Akika, 3/135, 137, Mfislim; Kilâb'ui-Edei) w Kiih İju Eüdfiii'is-Sahâ»*, 2144, 23
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/151.
[143] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/151-153.
[144] Buhâri; Kitfib'ui-Cenâiz ve KitSb'uI Akika, 3/135, 137, Mfislim; Kilâb'ui-Edei) w Kiih İju Eüdfiii'is-Sahâ»*, 2144, 23
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/154.
[145] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/154.
[146] Btıhfiit ,Hrt. m Sütgb'aî-Edefct 6/242, Mtlstbu: Kiıib'uJ-Birr, 2610
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/155.
[147] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/155.
[148] Ebû Dftvud, Kitlb'ul-Edeb, 4777, Tînnizî; KftUm SıfâTîl-Kiyâme, 2495, İbn M4cc; 4186
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/156.
[149] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/156.
[150] Buhâiî; Kitâb'ul-Edeb, 10/431, Tiraüzi
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/157.
[151] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/157.
[152] Tirmiiî; Kttâb'uz-ZUhd, 2401
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/157.
[153] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/158.
[154] Buhari, Kitâb'm-Tcfsir ve KÜl&'oî-İ'tisflm, 8/229, 13/2Î7, 219
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/158-159.
[155] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/159-160.
[156] Buhârî; Kitâb'ul-Enbiya, Kitâb'ul-Fiten, 13/4, Müslim; Kitâb'ul-lmâre, 1843, Tirmizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/160.
[157] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/160.
[158] Buhârfî Kh&b'ul-Fıten, Ccnâiz, Menâkıb, Me£flzi ve Rikfik, 7/89,13/6, Müslim; KitSb'ul-tmârt 1845
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/161.
[159] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/161.
[160] Buharî; KitİB'ul-CüıİD, 6/109,110, Müslim; Kitâb'uİ-CJhâd, 1742, Ahmed b. Hanbel w EbtıDftvud
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/162.
[161] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/162-164.
[162] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/165.
[163] Buhârî; Kitâb'ul-Ed«b 10/423, Muşum; Kitâb'ul-Birr, 2607, Airaıed b. Hanbd w Tîr-mirf. 1972
[164] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/166.
[165] Tirmizî; Sifat'ul-Kıyâme, 2520
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/167.
[166] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/167-.
[167] Buhârî; Kitâbu Bed'i'l-Vahy w Kitâtfui-Saiat 1/30, 41, Müslim; Kitâb'ul-Cihâd, 1773

İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/168.
[168] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/168-169.
[169] Müslim; Khâb'ul-lmftre, 1909, EbÛ Dflvud, Ncset ve İba Mftce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/169.
[170] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/169-170.
[171] Buhârî; Kkâb'ut-Cihâd ve Kııâb'un-Nikâh, 6/154, 156, Müslim; Kitâb'ul-Cihâd, 1747
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/171.
[172] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/171-172.
[173] Buhftrî; Kit4b'uVBuyû\ 4/275, 276 Müslim; KitftVul-BüyÛ, 1532, Ebu Dâvud, Timiz! veNesd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/172.
[174] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/172-173.
[175] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/175.
[176] Müılim; KiUb'ul-tmân, 8, Ebû Dfivud; 4693 Nesd; 8/97 ve Ibn M9ce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/176-177.
[177] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/177-178.
[178] Tirmizi; Kitâb'ul-BirT ve's-Sıla, 1988
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/179.
[179] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/179-180.
[180] Tirmkk KHâbu Sıfat'ü-Kıyatt*. 2518. tlrmbTnin rivayetini takib eden hadis İse Ahmet b. Hanbel'in MOsned'indedir; 2669, 2804.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/180.
[181] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/180-182.
[182] Buharî; Kitib'ur-Rikflk, İİ/283.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/182.
[183] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/182.
[184] BuhÜrî; Kitib'ur-Rikflk, İİ/283.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/183.
[185] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/183.
[186] Buhârî; Kitfib'ul-Enbiyfl, 6/364, 365, MfisHtn; Kttflb'ofrZfibd, 2964
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/184-185.
[187] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/185-186.
[188] Tirmizî; Kilâb'ul-Kıyâme, 2461, Afanud b. Hanbd; 4/124 ve îbn Mâce; 4260
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/186-187.
[189] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/187.
[190] Timdi!; Kiîâb'uz-Znbd, 2318 ve fba Mftce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/187.
[191] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/187-188.
[192] Ebu Dâvod; Kitlb'ım-Nifcth, 2147, Ahmed b. Hanbd, 127
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/188.
[193] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/188.
[194] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/189.
[195] Buhân; Ki^'tıi-Enbiya, 6/298, 383, 3/273, Mttslim; Küâbu'l-Fsdâil
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/190.
[196] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/190.
[197] Müslim; KitAb'ur-Rik&k, 2742
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/191.
[198] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/191.
[199] Müslim; Kitftb'uz-Zikr, 2721, Tinnüİ ve tbn Mfce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/192.
[200] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/192.
[201] Masum; KitİB'ul-EymİN, 1651
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/192.
[202] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/192-193.
[203] Tinnizî; Kitâbu Sattt'ıl-Cutn'a, 616
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/193.
[204] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/194.
[205] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/195-196.
[206] Buhârî; Kitâb'ut-Tıb; 10/130-131, Müslim; Kitto'ul-îînâıı, 220, Ahmed b. Hıabd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/197.
[207] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/198-199.
[208] Buhfirî; Kitâb'ut-Tevhid, 11/101, Müslim; Kit&b'uz-Zikr ve'd-Duâ, 2717, Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/199-200.
[209] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/200.
[210] Buhârf; Kitab'ut-Tefsir, Tefsını Sureti ÂN tmran, Neseî
(•) Âl-ilmran, 173.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/200-201.
[211] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/201.
[212] M&stim; Küiftıı-Cesae, 2840, Afaraed b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/201-202.
[213] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/202.
[214] Buhârî; Kiîâb'ul-Cihâd ve Kitâb'uî-Megazi, Möslîm; Kitâb'ul-FecESil, S43
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/203.
[215] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/203-205.
[216] Tirmiz; Kitflb'tız-Zahd, 234S, İmam Afamed 1/30, İbn Mflce; 4164
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/205.
[217] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/205.
[218] Buhârî; Kitâb'ud-Deavâl ve Kitâb'ut-Tevhid, Müslim; Kit&b'uz-Zikr ve'd-Duâ, 2710, • Ebu Dâvud, Tirmirf, Neseî ve îba Mâce.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/206.
[219] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/206-207.
[220] Buhfirî; KitSb'ut-Tefsir ve Kitâbu FedâıTis-Sahâbe, Müslim; Kitâbu FedâiPis-Sahfibe 2381, Tirmizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/208.
[221] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/208-209.
[222] Tirmirf; Kitâb'ud-i 6/306, 318, NckÎ;
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/210.
[223] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/210.
[224] Tirmizi Kitâb'ııd-Dcavât, 342, Ebu Dftvsd; Kitftb'ul-B&b, 5095

İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/211.
[225] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/211.
[226] Tinnid; Kitlb'oz-Zühd, 2346
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/212.
[227] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/212.
[228] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/213-214.
[229] Müılîm; Kit&b'ul-tmın, 38, Ahmcd b. Haobel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/214.
[230] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/214-215.
[231] Müslim; KitâVul-Münâfîkin, 2615.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/215.
[232] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/215-216.
[233] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/217-218.
[234] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/218.
[235] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/219.
[236] Müslim; KitAb'ul-Iman, 118, Ahmed b. Hanbcl; 2/304, 5/523 ve Tırmizi; 2195
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/220.
[237] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/220.
[238] BuhSiî; Kitâb'ul-Ezân, Ahmed b. Hanbel; 4/8, 384
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/221.
[239] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/221.
[240] Buharî; Kîtul-Megâzi. Müslim; Kıtâb'ut-tmflre, 1899, Ahmed b. Hınbel; 3/308
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/222.
[241] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/222.
[242] Buhârî; KH&b'uz-Zekftt ve KMb'ul-Vestyl, MâsSro; Kitib'tz-ZeUı, 1032, Ebu DSvud, Tinnizl, Nete! ve Ahiwd b. Hanisi; 2/231, 230
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/223.
[243] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/223-224.
[244] Masum; Kitabı: Fed&l'is-Sahabe, 2470
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/224.
[245] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/224-225.
[246] Masum; Kitabı: Fed&l'is-Sahabe, 2470
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/225.
[247] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/225-226.
[248] Tirmizi; Kitab'uz-Zühd, 2307
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/227.
[249] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/227.
[250] Müslim; Kitâbu Fedâil'is-Sahâbe, 2405
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/228.
[251] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/228-229.
[252] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/231-232.
[253] Buhfirî; Kitâb'ur-Rikâk
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/232.
[254] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/232-233.
[255] Buhârf; KiÜtb'ut'lfevhid, Mailim, Tirmizî, Nesri ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/233.
[256] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/233-234.
[257] Buhârî: Kitflb'ur-RikSk, Tirmizî ve İbn Mlce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/234.
[258] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/234.
[259] Buhftrf; Kitâb'ut-'KheccOd, Mutum; KitâVul-Mürafılcfo, 2819-2520, Tamu, N«a vs İbn Mace
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/235.
[260] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/235.
[261] Buhârt; Kitâbu Salâfit-Terâvih, Müslim; Kitâb'ul-t'tikâf, H74,EbûDâvud,Neseîvetbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/236.
[262] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/236.
[263] Müslim; KitAb'ul-Kader, 2664, Ahmed b. Hanbeİ ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/236.
[264] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/237.
[265] Buhârî; Kitâb'ur-Rikâk, Müslim; Kitâb'ul-Cenne, 2822
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/237.
[266] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/237.
[267] Müslim; KtEâb'ul-Müsâfirin, 772, Ahmed b. Hanbe!; 5/384, 3S7
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/238.
[268] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/238-239.
[269] Müslim; Kitab'ul-Müsâfirin, 773, Buhârî; Kitâb'ut-Tfehecctid ve Ahmed b. Hanbcl; 1/385, 396
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/239.
[270] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/239-240.
[271] Buhâri; Kitâb'ur-Rikâk, Müslim; Kitâb'uz-ZOhd ve'r Rikâk. 2960, Ahrned b. Hanbel, 3/110
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/240.
[272] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/240.
[273] Buhâri; Kit&b'ur-Rikfik
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/241.
[274] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/241.
[275] Müslim; Kitlb'us-Sattt, 489 ve Ahmed b. Hanbd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/241-242.
[276] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/242.
[277] Müslim; Kab'ıu-Sattl, 488, Ahmed b. HubH, Tinnül « Neaet
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/243.
[278] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/243.
[279] Tlrmirf, Kitlb'uz-Zühd, 2330, Dirimi; 2/306, Ahmed b. Hanbel; 4/188, 190. Benzer hadisler için bite Ahmed b. Hanbel; 5/40, 43, 47, 48, 49 ve 50 ve Tirnıiü; 2331.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/244.
[280] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/244.
[281] Bohârt; KıUb-ul-Cüıİd, MüiUid; Kiub'ul-lmlre, TâmM.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/244-245.

[282] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/245-246.
[283] Buhâri; KMb'uz-Zekât, Müslim; Kitâb'uz-Zekât, 1018 ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/246.
[284] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/247.
[285] Müslim; Kitâbul-Birr, 2577, Ahmed b. Hanbel ve Tintüzî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/248-249.
[286] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/249-252.
[287] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/253.
[288] Buhârt, Kiiâb'ur-Rikâk
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/254.
[289] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/254.
[290] Buhâit; Kitab'ut-lfcfrir ve Kitab'ul-Es&ya ve Tirmırf; Kitab'ut-TMsır, 3359
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/255.
[291] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/255-256.
[292] Buhlrî; Kttlb\ıt->ftir, Kitaba Sıfu'is-Sr,^ ve Kitfitrtü-Me|ui, MtaHm; Khlb'us-Salftt, 21S, 219, 220. 484
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/257.
[293] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/257-258.
[294] Buhârî; Kitâbu ftdâiI'it-Kur'&ı, MüiHm; KİtâB'ul-Tîtfsir, 3016, Abmsd b. Hanbd; 3/236
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/258.
[295] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/258.
[296] Müslim; Kitab'uJ-CtaiDet, 2S76, Ibn Mflce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/259.
[297] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/259.
[298] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/261.
[299] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/261.
[300] BuhİIri; KİtâB'uMlk, Müslim; KMb'ul-îmân, 84
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/262.
[301] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/262-263.
[302] Müslim; Kitâb'uz-Zekâ!, 820, Ebu Dâvud ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/263.
[303] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/263-264.
[304] Mtafon; Kittb'ııl-fctetdd, 533
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/265.
[305] Mîisüra; Kitâb'ıı-Zekât, 1006, Ebu Dâvud, Neseî w Ahroed b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/265-266.
[306] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/266-267.
[307] Müslim; Kitib'ul-BİIm 2626
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/267.
[308] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/267.
[309] Buhâiî; KJtftb'ıu-SuUı ve KİUb'ui-Cihid, MOiliro; Kitâbu'z-ZeUt, 1007, 1009
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/268.
[310] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/268-269.
[311] Buhari; Kitabu Sal&t'ü-Cum'a, Muslini; KitaVul-Mesâdd, 669
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/270.
[312] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/270.
[313] Buhârî; Kitab'ul- Hibe ve Kiteb'ul-Edeb, Müslim; Kitabu'z-Zekât, 1030
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/270.
[314] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/270-271.
[315] RuMifc Kitab'ul-Imâa, Müslim; Kiıâb'd-îmân, 35
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/271.
[316] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/271-272.
[317] Buhftrf; KHab'uş-Şûib ve Kitab'ul-MezâHm, Müslim; Kitab'ıu-SeJânı, 2244, 2245
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/273.
[318] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/273-274.
[319] Müalim; Kitib'ul-Kn; »M, 2021, 129), Buhâri; Kiubu Salâl'ü-Cum'a w Kitâb'ul-Merfüm
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/274.
[320] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/274-275.
[321] Mflslia; Hufc'ul-Cum's, 857, 27
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/275.
[322] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/275-276.
[323] Mftdim; Kitab'ın-laharc, 244, İmam Malik, Muvatta
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/276.
[324] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/276-277.
[325] Müslim; (Ülab'ut-Thhârc, 233, 16, Tinniz! ve İmam Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/277.
[326] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/277
[327] Müıîim, Kiub'ut-lfefcâre, 251, İmam Malik ve Tinnizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/278.
[328] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/278-279.
[329] Buhârî; Kitâbu Mevâkît'is-Salât, Mailim; Kitab'ul-Mesâcid, 635
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/279.
[330] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/279-280.
[331] Buhârf; Kiub'ul-abftd ve Ahnwd b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/280.
[332] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/280.
[333] Buhârî; Kiıab'ul-Edd), Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1005, Ebu DavÛd ve İmam Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/280.
[334] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/281.
[335] Buhârî; Kitab'ul-Hars ve'1-MUzâraa, Müslim; Kitab'ul-Müslkât, 1552, 10, 8, 1553
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/281.
[336] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/281-282.
[337] Buhârî; Kitab'ul- Cemaat, Müslim; Kitab'ul-Mesâdd, 664, 665
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/282-283.
[338] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/283.
[339] Müslim ; Kitab'uI-Môâcid, £63

İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/283-284.
[340] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/284.
[341] BuhİrÎ; Kiub'uJ-Hibc ve Ebu Dâvud
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/284-285.
[342] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/285.
[343] Buhar"; Khsb'cl-Edeb, Kitab'uzZekât ve Kitab'ut-lb'hiâ, Müslim; KiUb'uz-Zefc&t, 1016, 67, 68
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/286.
[344] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/286-287.
[345] Müsiiin; Kitab*uz-ZİkrF 2714. Tinnizî, Neseî ve İmam Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/287.
[346] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/287.
[347] Buharı; Kittb'uz-Zekfl! ve Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kiub'uz-Zckflt. 1008
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/288.
[348] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/288-289.
[349] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/291.
[350] Buhârî; Kitab'ul-TiheccOd, Müslim; Kiub'ul-Mttsftfifin, 785
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/292.
[351] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/292.
[352] Buhâri; Kitab'un-Nilcâh, Müslim; 1401, Nesd; 6/60
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/293.
[353] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/293-294.
[354] Mittim; KiMb'ul-tlioı, 2670
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/294.
[355] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/294-295.
[356] Buhârî; Kitab'ul-tman, Kııab'al-Merdâ ve Kitab'ur-Rîkfik, Nesd; S/121, 122
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/295.
[357] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/295-296.
[358] Buhârî; Kitab'ut-Teheccüd, Müslim; Kitab'ul-Müsâfîrin, 784, Ebu Dâvud, 1312 ve Ne-seî; 3/218
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/296.
[359] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/296
[360] Buhârî; Kitab'ul-Vüdü, Müslim; Kitab'ul-Müsâfirin, 786, İmam Ahmed; 6/56,205, Ebu Dâvud, Tinnirf, tbn Mâce ve imam Mâlik
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/297.
[361] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/297-298.
[362] MüiHm; Kitab-uI-Cum'a, 866
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/298.
[363] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/298.
[364] Buhârî; Kitab'us-Ssvm Ve Khab'ul-Edeb, Tirmiz!. 2*15
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/299.
[365] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/300.
[366] Buhar!; Kitab'us-Savm ve Kitab'ul-Enbiya, Müslim; Kitab'ıu-Savm, 1159, Nesri; 4/209, 215
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/302-304.
[367] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/304-306.
[368] Müslim; Kftab'ut-Tfcvbc, 2750, Tirmiri; 2516
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/307-308.
[369] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/308-309.
[370] Buhârî; Kiub'ul-Eymân ve'n-Nüzûr
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/309.
[371] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/310.
[372] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/311.
[373] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/311-312.
[374] MUslim; Kitab'ul-Müsâfuin, 747, Ebu Davud, Tirmizî, Neşe! ve tbn Mace
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/312.
[375] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/312.
[376] Buhârî; Kiiab'ut-Tcheccüd, Müslim; Kitab'us-Styflm, 1159, 185
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/313.
[377] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/313.
[378] Masum; Kiub'ul-MOsâfirbı, 746, 140
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/313.
[379] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/314.
[380] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/315-316.
[381] Buhârî; Kitab'ul-l'tİsâm, Müslim; Kiub'ul-Fedâil, 1337, TinnİzÎ ve Ahmed b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/317.
[382] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/317-318.
[383] Ebu Dgvyd; Kztab'as-Sünns, 4607, Mite*. 42 ve Dârinıî; 1/44, 45
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/318.
[384] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/318-320.
[385] Buhâri; Kitab'ul-t'tisflm
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/320.
[386] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/320.
[387] Müslim; Kitab'ul-Eşiibe, 2021, Ahmed b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/321.
[388] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/321.
[389] Buhirt; Kitab'ul-Ccmâat. Müsüm; Kitab'us-SaJât, 436, 128
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/322.
[390] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/322.
[391] Buhâri; Kıttb'ul-liti'iâu, Müslim; Kitsb'ul-Efribe, 2016 ve İbn Mfloe
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/323.
[392] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/323.
[393] Buhflrî; Kitab'ul-Uim, Müslim; Kittb'ul-Rsdftil, 2282
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/323-324.
[394] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/324.
[395] Müslim; Kitab'ul-Fedâil, 2285 ve Atımed b. Hanbel, (MOsned)
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/325.
[396] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/325.
[397] Müslim; Kitab'ul-Eşribe, 2033, 134, 135

İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/325.
[398] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/326.
[399] Buhâiî; Kitab'ul-Enbiya ve Kitab'ut-Tcfsir, Müslim; Kitab'ul-Ccnnet, 2859, 58 (!) Enbiya, 104 (2) Maide, 117-118
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/327.
[400] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/327-328.
[401] Buhârî; Kitab'ui-Edeb ve Kitab'ut-Tefsir, Müslim; Kitab'us-Sayd, 1954328.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/328-329.
[402] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/329.
[403] Buhârî; Kitab'ul-Hacc Müslim; Kitab'ul-Hacc 1270, 250 ve Ahmcd; 1/35, 39, 46
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/330.
[404] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/331.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Hz. Peygamberin,** *"…. gazâda azıkları tükenmeye yüz tuttuğu veya Medine'de ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman, yanlarında ne varsa getirip bir yaygıya dökerler. Sonra bunu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar, işte bu sebeple ..... bendendir, ben de onlardanım.*" **dediği aile-sülale aşağıdakilerden hangisidir?** (569)
   a) Eş'arîler b) Ensarîler
   c) Hanefîler d) Emevîler

2. **Aşağıdakilerden hangisi** "*gıpta*" **edilecek kişilerden biri <u>değildir</u>?** (572-573)
   a) Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcayan kimse
   b) Kur'an ile gece gündüz meşgul olan kimse
   c) Allah'ın kendisine verdiği güçle gece-gündüz amel eden kimse
   d) Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve başkalarına öğreten kimse

3. **Aşağıdakilerden hangisi** *Allah'ın; gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kıldığı* **peygamberdir?** (571)
   a) Hz. Süleyman b) Hz. Yusuf
   c) Hz. Muhammed d) Hz. Eyyûb

4. "Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz ..... görevlerini unutturan fakirlikten, ... zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ....., gelmesi beklenen şeylerin en fenası....., belâsı daha büyük ve daha acı olan .....başka bir şey mi gözlüyorsunuz."(579)
   I. Deccâlden
   II. Azdıran
   III. Ölümden
   IV. İnsana
   V. Kıyametten

   Hadiste boş bırakılan yerlere getirilmesi uygun olacak seçenekler, aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralama ile verilmiştir?
   a) III, II, I, V, IV b) IV, II, III, V, I c) IV, II, III, I, V d) III, I, V, IV, II

5. **"***Ölümü dilemek***" le ilgili hadislere göre aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır?</u>** (586-587)
   a) Mü'minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır b) Ölümü dilemekte sakınca yoktur
   c) Kötü biri tövbe edip Allah'ın rızasını kazanabilir d) Sıkıntı sebebiyle ölüm dilenmez

6. **"***Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır.....*" (589)
   Aşağıda verilenlerden hangisi bu hadisin devamında <u>yer almamaktadır?</u>

   a) Şüpheli şeylerden sakınmayanlar gittikçe harama dalar.
   b) Allah'ın yasak arazisi, haramlarıdır.
   c) Şüpheli konulardan sakınanlar malını haramlardan korumuş olur.
   d) Kalp iyi olursa, bütün vücut iyi olur; kötü olursa, bütün vücut kötü olur.

7. **Aşağıdakilerden hangisi, hadiste yapılan "***müttaki***" tanımlamasında <u>geçmektedir</u>?** (597)
   a) Yapılması sakıncalı olmayan bazı işlerden bile kaçınan kişidir.
   b) Yapılması sakıncalı olan işlerden kaçınan kişidir.
   c) Günahlardan sakınan kişidir.
   d) Günaha girmekten korkan kişidir.

8. **Aşağıdakilerden hangisi "***cehennemlik***lerden" <u>değildir?</u>** (615)
   a) Katı kalpli kimse b) Kaba ve cimri kimse
   c) Sağ eliyle yemek yemeyen kimse d) Kurularak yürüyen kibirli kimse

9. "Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar....." (618)
   Aşağıdakilerden hangisi hadiste ifade edilenlerden <u>değildir?</u>
   a) Zina eden ihtiyar
   b) Böbürlenerek elbisesini sürüyen genç
   c) Yalan söyleyen hükümdar
   d) Kibirlenen fakir

10. İyi huylu olanlarınız, içinizde en çok sevdiğim ve .... bana en yakın mesafede bulunacak kimselerdir. Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanlar, ... için ..... şişire şişire laf edenler ve .... için .... ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir.
    I. Avurdunu
    II. Kıyamet günü
    III. Bilgiçlik etmek
    IV. Sözünü beğendirmek
    V. Lugat paralayanlar

    Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi gereken kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru sıra ile</u> verilmiştir? (632)

a) II, III, I, V, IV b) IV, II, III, V, I c) II, III, V, IV, II d) II, IV, I, III, V

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Cimrilik, dokunulmaz hakların çiğnenmesine sebep olmasıyla insanları perişan etmiştir. (564)

(D / Y) 12. Dünyada bir garip hatta bir yolcu gibi davran. (575)

(D / Y) 13. Vasiyet etmeye değer bir şeyi bulunan müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan beş gece geçirmesi doğru değildir. (576)

(D / Y) 14. Ölümü hatırlamak hayattan alınacak zevke, zevk katar. (580)

(D / Y) 15. Kabir ziyareti bize günahtan kaçınmayı ihtar eder. (582)

(D / Y) 16. Allah'ın peygamberlerinin –bazıları hariç– bir çoğu koyun gütmüştür. (610)

(D / Y) 17. Dünyada yükselen bir şeyi alçaltmak Allah'ın değişmez kanunudur. (612)

(D / Y) 18. İyilik güzel ahlâktan ibarettir. (625)

(D / Y) 19. İnsanları cehenneme en fazla götürecek şey ağız ve cinsel organdır. (628)

(D / Y) 20. Şaka için bile olsa yalan söylemeyene cehennem haram kılınır. (631)

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR : 1-a, 2-c, 3-d, 4-c, 5-b, 6-c, 7-a, 8-c, 9-b, 10-d, 11-D, 12-D, 13-Y, 14-Y, 15-Y, 16-Y, 17-D, 18-D, 19-D, 20-Y

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Hz. Peygamberin,** *"…. gazâda azıkları tükenmeye yüz tuttuğu veya Medine'de ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman, yanlarında ne varsa getirip bir yaygıya dökerler. Sonra bunu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar, işte bu sebeple ..... bendendir, ben de onlardanım.*" **dediği aile-sülale aşağıdakilerden hangisidir? (569)**
   a) Eş'arîler b) Ensarîler
   c) Hanefîler d) Emevîler

2. **Aşağıdakilerden hangisi** "*gıpta*" **edilecek kişilerden biri <u>değildir</u>? (572-573)**
   a) Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcayan kimse
   b) Kur'an ile gece gündüz meşgul olan kimse
   c) Allah'ın kendisine verdiği güçle gece-gündüz amel eden kimse
   d) Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve başkalarına öğreten kimse

3. **Aşağıdakilerden hangisi** *Allah'ın; gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kıldığı* **peygamberdir? (571)**
   a) Hz. Süleyman b) Hz. Yusuf
   c) Hz. Muhammed d) Hz. Eyyûb

4. "Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz ..... görevlerini unutturan fakirlikten, ... zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ....., gelmesi beklenen şeylerin en fenası....., belâsı daha büyük ve daha acı olan .....başka bir şey mi gözlüyorsunuz."**(579)**
   I. Deccâlden
   II. Azdıran
   III. Ölümden
   IV. İnsana
   V. Kıyametten

   Hadiste boş bırakılan yerlere getirilmesi uygun olacak seçenekler, aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralama ile verilmiştir?
   a) III, II, I, V, IV b) IV, II, III, V, I c) IV, II, III, I, V d) III, I, V, IV, II

5. **"***Ölümü dilemek***" le ilgili hadislere göre aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır?</u> (586-587)**
   a) Mü'minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır b) Ölümü dilemekte sakınca yoktur
   c) Kötü biri tövbe edip Allah'ın rızasını kazanabilir d) Sıkıntı sebebiyle ölüm dilenmez

6. **"***Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır.....*" **(589)**
   Aşağıda verilenlerden hangisi bu hadisin devamında <u>yer almamaktadır?</u>

   a) Şüpheli şeylerden sakınmayanlar gittikçe harama dalar.
   b) Allah'ın yasak arazisi, haramlarıdır.
   c) Şüpheli konulardan sakınanlar malını haramlardan korumuş olur.
   d) Kalp iyi olursa, bütün vücut iyi olur; kötü olursa, bütün vücut kötü olur.

7. **Aşağıdakilerden hangisi, hadiste yapılan "***müttaki***" tanımlamasında <u>geçmektedir</u>? (597)**
   a) Yapılması sakıncalı olmayan bazı işlerden bile kaçınan kişidir.

b) Yapılması sakıncalı olan işlerden kaçınan kişidir.
c) Günahlardan sakınan kişidir.
d) Günaha girmekten korkan kişidir.

8. Aşağıdakilerden hangisi "*cehennemlik*lerden" <u>değildir?</u> (615)
a) Katı kalpli kimse b) Kaba ve cimri kimse
c) Sağ eliyle yemek yemeyen kimse d) Kurularak yürüyen kibirli kimse

9. "Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar....." (618)
Aşağıdakilerden hangisi hadiste ifade edilenlerden <u>değildir?</u>
a) Zina eden ihtiyar
b) Böbürlenerek elbisesini sürüyen genç
c) Yalan söyleyen hükümdar
d) Kibirlenen fakir

10. İyi huylu olanlarınız, içinizde en çok sevdiğim ve .... bana en yakın mesafede bulunacak kimselerdir. Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanlar, ... için ..... şişire şişire laf edenler ve .... için .... ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir.

I. Avurdunu
II. Kıyamet günü
III. Bilgiçlik etmek
IV. Sözünü beğendirmek
V. Lugat paralayanlar

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi gereken kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru sıra ile</u> verilmiştir? (632)
a) II, III, I, V, IV b) IV, II, III, V, I c) II, III, V, IV, II d) II, IV, I, III, V

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Cimrilik, dokunulmaz hakların çiğnenmesine sebep olmasıyla insanları perişan etmiştir. (564)

(D / Y) 12. Dünyada bir garip hatta bir yolcu gibi davran. (575)

(D / Y) 13. Vasiyet etmeye değer bir şeyi bulunan müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan beş gece geçirmesi doğru değildir. (576)

(D / Y) 14. Ölümü hatırlamak hayattan alınacak zevke, zevk katar. (580)

(D / Y) 15. Kabir ziyareti bize günahtan kaçınmayı ihtar eder. (582)

(D / Y) 16. Allah'ın peygamberlerinin –bazıları hariç– bir çoğu koyun gütmüştür. (610)

(D / Y) 17. Dünyada yükselen bir şeyi alçaltmak Allah'ın değişmez kanunudur. (612)

(D / Y) 18. İyilik güzel ahlâktan ibarettir. (625)

(D / Y) 19. İnsanları cehenneme en fazla götürecek şey ağız ve cinsel organdır. (628)

(D / Y) 20. Şaka için bile olsa yalan söylemeyene cehennem haram kılınır. (631)

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR : 1-a, 2-c, 3-d, 4-c, 5-b, 6-c, 7-a, 8-c, 9-b, 10-d, 11-D, 12-D, 13-Y, 14-Y, 15-Y, 16-Y, 17-D, 18-D, 19-D, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

176) Eve Gündüz Dönmek (Yolcunun, Evine Gündüz Dönmesi, Bir Zorunluluk Olmadıkça Gece Gelmemesi)

987. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Uzun bir süre ailesinden ayrı kalan kimse, evine gece vakti ansızın gelmesin!"
Bir başka rivayette[1], Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, yolculuktan dönen kimsenin evine geceleyin dönmesini yasakladı denilmektedir.[2]

988. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuktan döndüğü zaman evine gece girmezdi. Kuşluk vakti veya akşam üstü gelirdi.[3]

* Haber verilme imkanı olmayan yerlerde gündüz gelmek suretiyle evdekilerin şeklen ve ruhen hazırlanmaları ve eve çeki düzen vermeleri uygundur. Belki de uygunsuz ve sürpriz bir durumla da karşılaşılabilir. Uzun yolculuklarla duygusal olarak kırılmış ve soğumuş olan hanımın yeniden sıcak aile ortamını hazırlaması önceden bilgilendirmekle ve haber vermekle toparlanma zamanı olan gündüz saatlerinde eve gelmesine bağlıdır. [4]

---

[1] Müslim, İmâre 184.
[2] Buhârî, Nikâh 130, Umre 16; Müslim, İmâre 183. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 19.
[3] Buhârî, Umre 15; Müslim, İmâre 180.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 292.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

186) Ezanın Fazileti

Buradaki 8 hadis-i şeriften; Ezan okumanın İslam'ın vazgeçilmez esaslarından olduğunu birinci safta namaz kılmanın diğer saflara göre daha faziletli olduğunu cemaata yetişmenin de faziletli olduğunu, sabah ve yatsı namazlarının da münafiklara ağır gelen iki namaz olduğunu müezzinlerin kıyamette boylarının uzun olacağını, Ezan seslerinin ulaştığı yerlerin kıyamette okuyan kişiye şahadetlik edeceğini şeytanın ezan okunurken kaçtığını namaz esnasında da vesvese vermek üzere bazı şeyleri hatırlattığını ezan okunurken yapılması gereken tavır ve duaları ezan ve kamet arasında yapılacak duaların reddedilmeyeceğini öğreneceğiz. [1]

1035. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlar ezan okumanın ve namazda birinci safta bulunmanın ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur'a çekmek zorunda kalsalardı kur'a çekerlerdi. Şayet camide cemaate erken yetişmenin ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, birbirleriyle yarışa girerlerdi. Eğer yatsı namazı ile sabah namazındaki fazileti bilselerdi, emekleyerek ve sürünerek de olsa bu iki namaza gelirlerdi."[2]

1036. Muâviye *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Kıyamet günü boyunları en uzun olanlar müezzinlerdir" buyururken işittim, demiştir.[3]

1037. Abdullah İbni Abdurrahman İbni Ebû Sa'saa'dan rivayet edildiğine göre, Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* ona şöyle dedi:
"Ben senin koyunu ve kır hayatını sevdiğini görüyorum. Koyunlar arasında veya kırda iken, namaz için ezan okuduğunda sesini iyice yükselt. Çünkü müezzinin sesinin ulaştığı yere kadarki alanda olup da onu işiten cin, insan ve her varlık, kıyamet gününde ezan okuyanın lehine şahitlik yaparlar." Ebû Saîd:
Ben bunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*den işittim, dedi.[4]

* Kırda bayırda çölde bile olsa her namaz için ezan okumak gereklidir. Ezan sesini insan cin ve diğer varlıklar da duyarlar.[5]

1038. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Namaz için ezan okunduğu zaman, şeytan ezanı duymamak için arkasını dönüp yellenerek kaçar. Ezan bitince tekrar geri gelir. Namaz için kamet edilince yine arkasını dönüp kaçar. Kamet bittiğinde yine gelir ve kişi ile nefsi arasına sokulur ve ona: Filân şeyi hatırla, filân şeyi hatırla diyerek, namazdan önce aklında olmayan şeyleri hatırlatır da, neticede insan kaç rek'at namaz kıldığını bilemez olur."[6]

1039. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediklerinin aynısını siz de söyleyin. Sonra bana salâvat getirin. Çünkü bir kimse bana bir defa salâvat getirirse, Allah buna karşılık ona on defa salât eder. Daha sonra benim için Allah'tan vesîleyi isteyin. Çünkü vesîle, cennette Allah'ın kullarından bir tek kuluna lâyık olan bir makamdır. O kulun ben olacağımı umuyorum. Benim için vesîleyi isteyen kimseye şefatim vâcip olur."[7]

1040. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ezanı işittiğiniz zaman siz de müezzinin söylediklerini söyleyiniz."[8]

1041. Câbir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim ezanı işittiği zaman: Ey şu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın rabbi Allahım! Muhammed'e vesîleyi ve fazîleti ver. Onu, kendisine vaadettiğin makâm–ı mahmûda ulaştır, diye dua ederse, kıyamet gününde o kimseye şefâatim vâcip olur."[9]

1042. Sa'd İbni Ebî Vakkas *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim müezzini işittiği zaman: Tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şahitlik ederim. Rab olarak Allah'tan, resûl olarak Muhammed'den, din olarak İslâm'dan razı oldum, derse, o kimsenin günahları bağışlanır."[10]

1043. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ezan ile kamet arasında yapılan dua reddedilmez." [11]

* Halk arasında ezan okunmaya başlarken veya ezanı duyan kimseler **azizallah** ve benzeri ifadeler kullanıyorlar bunların sünette yeri yoktur yapmamak lazımdır yukarıdaki hadislerden öğrendiğimiz şekilde ezana karşılık vermelidir. Yani müezzinin sözleri aynen tekrar edilmeli **"Hayyealessalah"** ve **"hayyealelfelah"** sözlerine gelince **"la havle vela kuvvete illa billahilaliyyil azim"** denilmeli kamet yapılırken de aynen yapılmalıdır sadece **"essalatü hayrun minenevm"** denilirken **"sadakte ve bererte"** denilmeli **"kad kametis salatu"** denirken de **"ekamehallahü ve edameha"** denilmelidir.
* **"la havle vela kuvvete illa billahilaliyyil azim"** Çaba ve güç gösterebilmemiz yüce Allah tarafındandır.
* **"ekamehallahü ve edameha"** Allah bu dini ve bu namazı hep ayakta tutsun ve devam ettirsin.
* **"sadakte ve bererte"** Doğru söyledin ve iyi ettin. [12]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 313.
[2] Buhârî, Ezân 9, 32, Şehâdât 30; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît 22, Ezân 31.
[3] Müslim, Salât 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ezân 5.
[4] Buhârî, Ezân 5, Tevhîd 52, Bed'ü'l–halk 12. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 14.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 313.
[6] Buhârî, Ezân 4, Amel fîs'–salât 18, Sehv 6, Bed'ü'l–halk 11; Müslim, Salât 19, Mesâcid 83. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 31; Nesâî, Ezân 20, 30.
[7] Müslim, Salât 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 36; Tirmizî, Menâkıb 1; Nesâî, Ezân 37.
[8] Buhârî, Ezân 7; Müslim, Salât 10–11. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 40; Menâkıb 1; Nesâî, Ezân 33, 35, 37; İbni Mâce, Ezân 4.
[9] Buhârî, Ezân 8, Tefsîru sûre (17), 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 37; Tirmizî, Mevâkît 43; Nesâî, Ezân 38; İbni Mâce, Ezân 4.
[10] Müslim, Salât 13. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 42; Nesâî, Ezân 38; İbni Mâce, Ezân 4.
[11] Ebû Dâvûd, Salât 35; Tirmizî, Salât 158.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 314.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

264) Belli Bir İnsan Veya Hayvana Lânet Etme Yasağı

Bu bölümdeki sekiz hadis-i şeriften mü'min kimseye lanet etmenin onu öldürmek gibi olduğunu, özü sözü doğru olan müslümana lanetçi olmasının yakışmayacağını, lanet edicilerin kıyamet günü ne şefaatçi, ne de şahid olabileceklerini, müslümanların birbirlerine lanet, gazab ve cehennem azabı şeklinde beddua etmelerinin yasaklandığını, gerçek mü'minin kötüleyici, lanetçi ve kötü söz sahibi olmayacağını, kul herhangi bir şeye lanet ettiğinde lanet gökyüzüne çıkar. Semanın kapıları ona kapanır. Sonra sağa sola bakınır, girecek yer bulamaz. Lanet edilen kişiye döner, gerçekten o kişi lanete layık ise onda kalır, değilse, lanet eden kimseye geri döner hadisindeki gerçeği, kendisine lanet okunan devenin, bırakın gitsin denilerek binilmesinin yasaklandığını öğreneceğiz. [1]

1555. Rıdvân bîatında bulunan sahâbîlerden Ebû Zeyd Sâbit İbni'd–Dahhâk el–Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim İslâm'dan başka bir din adına bilerek yalan yere yemin ederse, o kişi dediği gibi (yalancının biri)dir. Kim, ne ile intihar ederse, kıyamet günü onunla azâb olunur. Sahip olmadığı bir şeyi adayanın adağı geçersizdir. Mü'mine lânet etmek, onu öldürmek gibidir."[2]

* Müslümana lanet etmek onu öldürmek gibi büyük günahlardandır. Müslüman müslümana lanet değil, rahmet dilemelidir. Kişi bu dünyada ne ile intihar ederse ahirette aynı şeyle azaplandırılır. Elinde bulunmayan veya sahip olması çok güç olan bir şeyi nezredenin nezri geçersizdir. İslamdan başka bir sistem adına yemin eden kimse yalan yere yemin etmiş olur. [3]

1556. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sıddîka lânetçi olması yakışmaz."[4]

* Özü sözü doğru olan bir kimseye yani gerçek müslümana lanet etmek yakışmaz. Çünkü peygamberimize pek çok eziyetler eden müşriklere lanet okuması teklif edilince, *"Ben lanetçi olarak değil, rahmet olarak gönderildim."* (Müslim, Birr, 87) demiştir. Böyle bir peygamberin ümmeti de ona uyarak lanet etmemelidir. [5]

1557. Ebu'd–Derdâ *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Lânetçiler, kıyamet günü ne şefaatçı ne de şâhit olurlar."[6]

* Kıyamette şefaatçi ve de şahitlikten mahrum kalacak kimseler olduğu anlaşılan ve bu tür mutluluktan mahrum olan bu kimseler böylece cezalarını çekeceklerdir. [7]

1558. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Birbirinize Allah'ın lâneti, gazâbı ve cehennem azâbı ile lânet ve beddua etmeyiniz!"[8]

* Müslümanın müslümana bu ifadelerle hiçbir zaman felaket tellallığı yapmamalıdır. [9]

1559. *İbni Mes'ûd radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Olgun mü'min, yerici, lânetçi, kötü iş ve kötü söz sahibi olamaz."[10]

* Gerçekten İslam ahlakını benimseyen kimsenin bu tür haddi aşmak gibi ahlaksızlık yapması mümkün değildir. [11]

1560. Ebu'd–Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kul, herhangi bir şeye lânet ettiğinde o lânet gökyüzüne çıkar. Semânın kapıları ona kapanır. Sonra yere iner, yeryüzünün kapıları da ona kapanır. Sonra sağa sola bakınır, girecek yer bulamaz da lânet edilen kişiye döner. Eğer gerçekten lânete lâyık ise onda kalır, değilse lânet edene döner."[12]

* Lanetin sonuçta lanetçiye dönmesidir. Çünkü lanet kendisine gökyüzünde ve yeryüzünde yer bulamadığını ve kişinin böylece kendi ağzı ve dili ile kendi felaketini hazırlamış olduğunu görüyoruz. Gerçek mü'min bizleri gülünç ve acı bir duruma düşürmek istemez ve düşürmemelidir. Bunun da en kısa yolu kimseye lanet etmemektir. [13]

1561. *İmrân İbni Husayn radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bir seferde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde bulunuyorduk. Devesinin üzerindeki Medineli bir hanım, devesinden sıkılarak ona lânet etti. Resûlullah *sallahu aleyhi ve sellem* kadının sözünü duyunca:
–*"Üzerindekileri alın, deveyi salın gitsin. Çünkü o deve lânetlenmiştir"* buyurdu.
İmrân der ki: O deve hâlâ gözümün önündedir, insanların arasında gezinirdi de kimse ona ilişmezdi.[14]

* (1559-1560) Dinimizde lanet yasağı sadece insanlara yönelik değildir. Hayvanlara da lanet edilmemelidir. Lanetlenmiş bir hayvanın bile bize yol arkadaşlığı etmesi uygun olmaz diyen peygamberimiz, laneti müslümanın hayatından tamamen kaldırmayı hedeflemektedir. Yani İslam toplumunda lanetlenmiş bir kimse ve hayvan bulunmamalıdır. İslam gerçekten insan ve hayvan haklarını koruyan tek dindir. [15]

1562. Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el–Eslemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Genç bir hanım, üzerinde müslümanların birtakım eşyalarının da bulunduğu bir deve üstünde bulunuyorken, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görüverdi. Dağ yolunun dar yerine gelmişlerdi. Kadın:
– "Deeh, Allahım bu hayvana lanet et!" deyip hayvanı sürmeye çalıştı. Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"Lânetlenmiş bir deve bizimle birlikte bulunmasın!"* buyurdu.[16]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 452.
[2] Buhârî, Cenâiz 84, Edeb 44, 73, Eymân 7; Müslim, İmân 176, 177. Ayrıca bk. Tirmizî, Nüzûr 16; Nesâî, Eymân 7, 11, 31; İbni Mâce, Keffârât 3.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 452.
[4] Müslim, Birr 84. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 72.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 452.
[6] Müslim, Birr 85, 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 45.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 452.
[8] Ebû Dâvûd, Edeb 45; Tirmizî, Birr 48.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 452.
[10] Tirmizî, Birr 48.
1736'da tekrar gelecek.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 453.
[12] Ebû Dâvûd, Edeb 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 48.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 453.
[14] Müslim, Birr 80, 81.

[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 453.
[16] Müslim, Birr 82, 83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

364) Altın Ve Gümüş Kap Kullanmanın Yasak Oluşu (Yemede, İçmede, Taharette Ve Benzeri Yerlerde Altın Ve Gümüş Kap Kullanmanın Haram Olduğu)

1799. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gümüş kaptan bir şey içen kimse karnına cehennem ateşi doldurmuş olur."[1]

Müslim'in bir rivayetinde: *"Gümüş ve altın kaplardan yiyen ve içen kimse"* şeklindedir.[2]

1800. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Şüphesiz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bize ipek ve atlastan yapılmış elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplardan içmeyi yasakladı ve:
"Bunlar dünyada kâfirlerin, âhirette ise sizlerindir" buyurdu.[3]

Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde, Huzeyfe *radıyallahu anh:*
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i *"Saf ipek ve atlas elbise giymeyiniz. Altın ve gümüş kaptan bir şey içmeyiniz. Altın ve gümüş tabaklardan da yemek yemeyiniz"* buyururken işittim, demiştir.[4]

1801. Enes İbni Sîrîn şöyle dedi:
Ben, Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* ile birlikte Mecûsîlerden bir grubun yanında idim. Gümüşten bir kap içinde pelte tatlısı getirildi; Enes onu yemedi. Getiren kişiye, onu başka bir kaba aktarması söylenildi; o da ağaçtan yapılmış bir kaba aktarıp getirdi, Enes de ondan yedi.[5]

* Rasûlullah (s.a.v.) dünyaya ve dünyalığa aşırı düşkünlük alameti sayılan lüks israf aşırılıklardan bizleri sakındırmıştır. Altın, gümüş ve ipek dünyaya bağımlılığın önemli simgelerinden biri kabul edilmiş, her türlü kavga, hırsızlık ve soygunluk ve ölümlerin sebebi olmuştur. Bu tür eşyalar kullanmak kibir, kendini beğenme ve kendini başkalarından üstün görme alameti sayılır. Ahiret nimetleri dünyadakilere göre hem üstün hem de daha süreklidir. [6]

---

[1] Buhârî, Eşribe 28; Müslim, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 17.
[2] Müslim, Libâs 1.
[3] Buhârî, Eşribe 28, Libâs 27; Müslim, Libâs 3, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10; İbni Mâce, Eşribe 17.
777'de geçmişti.
[4] Buhârî, Et'ime 29; Müslim, Libâs 5.
804-809 numaralı hadislere bakınız.
[5] Beyhakî, es–Sünenü'l–kübrâ, I, 28, Tahâret, bâbü'l–men'i mine'l–ekli fî sıhâfi'z–zehebi ve'l–fidda.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 526.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11) Allah'ın Rızası Ve Cenneti Kazanmak İçin Gayret Etmek

Bu bölümdeki altı ayet ve onyedi hadîs-i şerîften Allah yolunda gayret edenlere hayırlı yolların gösterileceğini, Allah'ın iyi davrananlarla beraber olduğunu ve olacağını, ölüm anı gelinceye kadar ibadet ve taata devam edilmesi gerektiğini, her an Rabbimizi anıp O'na yönelmemiz gerektiğini, zerre kadar iyilik yapanın mutlaka karşılığını göreceğini, hayır olarak sağlığımızda ne yaparsak ahirette hesap defterimizde daha fazlasıyla onu bulacağımızı, yaptığımız her hayrı Allah'ın bilip durduğunu, kulun Allah'a yaklaşmasının farzların yanısıra nafilelere de devam etmesiyle mümkün olacağını, Allah'a kullukta bir karış ibadetin arşınla karşılık gördüğünü, yürüyerek Allah yolunda gidene Allah'ın koşarak yardımını göndereceğini, insanların aldandıkları iki nimetten birinin sıhhat, diğerinin boş vakit olduğunu, geçmiş ve gelecek tüm günahları bağışlanan Peygamberimiz (s.a.v.)'in bile geceleri ibadette ayakları şişinceye kadar kulluk yaptığını, niçin böyle yaptığı sorulunca da "Şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurduğunu, Rasûlullah (s.a.v.)'in bilhassa ramazanın son on günü ibadet ve taat için kulluğa soyunduğunu, ömür boyu hayırlı şeyleri elde etmek için çalışmamız gerektiğini, cehennemin nefse hoş gelen şeylerle kuşatılmış olduğunu, cennetin ise nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle kuşatılmış olduğunu, Rasûlullah (sav)'in nafile namazları uzunca kıldığını, hatta tek bir rekatta yüzyedi Kur'ân sahifesin yani altıyüzaltmışiki ayet okuduğunu, cenazeyi üç şeyin takip ettiğini, mal, evlat ve amel bunlardan mal ve evladın geri döndüğünü, amelin kişiyle kaldığını, cennet ve cehennemin kişiye ayakkabısının bağından daha yakın olduğunu, cennete girebilmenin kolay yolunun ibadetleri artırmaktan geçtiğini, secdeleri çok yapmakla günahların bağışlanacağını, insanların en hayırlı olanlarının ömrü uzun ameli güzel olanlar olduğunu, mü'minlerin ilk önce Allah'a verdikleri sözde durmaları gerektiğini, herkesin gücünün yettiği kadar ibadet ve sadaka vermekten sorumlu olduğunu, Allah'ın kullarına asla zulmetmediğini, bol bol verip mükafatlandırdığını, Allah'ın hazinelerinin ne kadar büyük ve çok olduğunu ve kullarından hiç birinin ibadet ve kulluğuna muhtaç olmadığını öğreneceğiz. [1]

"Ama davamız uğrunda, üstün gayret gösterenleri, bize varan yollara mutlaka yöneltiriz. Şüphesiz Allah, iyilik ve güzelliği huy edinenlerle beraberdir." (Ankebût: 29/69)
"Rabbine olan kulluğunu, ölüm sana gelip erişinceye kadar devam ettir." (Hıcr: 15/99)
"Ama hem gece hem gündüz Rabbinin adını an ve bütün varlığınla kendini O'na ada." (Müzzemmil: 73/8)
"Artık kim zerre kadar iyilik yapmışsa, karşılığını görecek." (Zilzâl: 99/7)
"Çünkü hayır olarak kendi nefsiniz adına ne hazırlarsanız onu Allah yanında daha kıymetli ve mükafatı daha büyük bulursunuz ve Allah'tan bağışlanmanızı dileyin. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok acıyandır." (Müzzemmil: 73/20)
"Ne iyilik yaparsanız, doğrusu Allah hepsini bilir." (Bakara: 2/273)

96. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, *"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur"* dedi:
"Her kim (ihlâs ile bana kulluk eden) bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona karşı harb ilân ederim. Kulum kendisine farz kıldığım şeylerden, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık kazanamaz. Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır, nihayet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdetâ) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden her ne isterse, onu mutlaka veririm; bana sığınırsa, onu korurum."[2]

97. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Rabbinden rivâyet ettiği bir hadîs–i kudsîde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Kul(um) bana bir karış yaklaştığı zaman, ben ona bir arşın yaklaşırım; o bana bir arşın yaklaşınca ben ona bir kulaç yaklaşırım; o bana yürüyerek geldiği zaman, ben ona koşarak varırım."[3]

* Zaten Allah'ın kullarını sevmesi ve lutfuyla muamele etmesi Rahmân yani dünyada herkese Rahîm ahirette sadece mü'minlere şefkatli olması da bunun bir göstergesidir. Yapılan iyiliklere en az on katıyla sevap ve mükafat vermesi, bunun yediyüz ve otuzbine varan nisbetlerle çoğalması yine O'nun merhamet ve kullarına olan iyiliklerindendir. Bu konuda bkz. Bakara: 2/261; Nisâ: 4/40; En'âm: 6/160; Furkân: 25/70; Neml: 27/89, Kadir: 97/3. [4]

98. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki nimet vardır ki, insanların çoğu bu nimetleri kullanmakta aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit."[5]

99. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, gece ayakları şişinceye kadar namazı kılardı. Âişe diyor ki, kendisine:
– Niçin böyle yapıyorsun (neden bu kadar meşakkate katlanıyorsun) ey Allah'ın Resûlü? Oysa Allah senin geçmiş ve gelecek hatalarını bağışlamıştır, dedim.
– *"Şükreden bir kul olmayı istemeyeyim mi?"* buyurdu.[6]

* Yani müslüman hangi konumda (hacı, hoca, sakallı, falan veya filan) olursa olsun Allah'ın emrettiği şeyleri yapmak, yasaklarından kaçınmak zorundadır. Bunun en güzel örneği bu hadiste bize verilmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazı zındık ve sapıkların bir kısım ibadetleri yapmadıkları ve Allah bizden onları kaldırdı demelerine inanmamalı, onların sapık olduğunu bilmelidir. [7]

100. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
"Ramazan ayının son on günü gelince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleri ibadetle ihyâ eder, ailesini uyandırır, kulluğa soyunup paçaları sıvardı."[8]

101. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kuvvetli mü'min, (Allah katında) zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevimlidir. (Bununla beraber) her ikisinde de hayır vardır. Sen, sana yararlı olan şeyi elde etmeye çalış. Allah'dan yardım dile ve asla acz gösterme. Başına bir şey gelirse, "şöyle yapsaydım, böyle olurdu" diye hayıflanıp durma. "Allah'ın takdiri bu, O, ne dilerse yapar" de. Zira "eğer şöyle yapsaydım" sözü şeytanı memnun edecek işlerin kapısını açar."[9]

* Bu hadîs-i şerîf kişinin önce sağlam bir müslüman, sonra da sağlam ve sıhhatli bir bünyeye sahip olması gerekliliğini vurgular. Çünkü bedenî yönde güçlü olan müslüman oruç, hac, cihad gibi ibadetlere güç yetirebileceğinden sevabı çok kazanması yönünden tabii ki daha hayırlıdır.
Müslüman başına gelen hadiselerde kendisini ihtimallere kaptırıp Allah'ın kazasına razı olmamak, kadere karşı çıkmak ve sonunda Allah'ı inkar etmek gibi kötü bir hale düşebilir. Gerekli tedbirleri aldıktan sonra başa gelen işlerde şöyle olsaydı böyle olurdu gibi sözlere hiç gerek yoktur. Müslüman bu durumda da bu iş Allah'ın takdiridir diyerek güçlü iradesini kullanır ve böylece güçsüz, iradesi zayıf mü'minlerden Allah'a daha hayırlı ve sevimli olmuş olur ve mü'min her hadise karşısında Bakara: 2/156 da belirtildiği gibi *"Biz Allah için varız yani varlığımız Allah içindir sonunda da O'na döneceğiz"* diyerek teslimiyetini, aciz ve zayıflığını ortaya koyup Allah'ın herşeyin üstünde güç ve kuvvet sahibi olduğunu hatırından çıkarmamalıdır. [10]

102. Ebû Hureyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cehennem, nefse hoş gelen şeylerle kuşatılmış; cennet ise, nefsin istemediği şeylerle çepeçevre sarılmıştır."[11]

* Bu hadis de ne kadar düşündürücü ve özlü bir hadis. "Zehir teneke kapla sunulmaz" atasözüyle ne kadar da uyum sağlıyor. [12]

103. Ebû Abdullah Huzeyfe İbnü'l–Yemân *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
"Bir gece Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ben içimden herhalde yüz âyet okuyunca rükû eder, dedim. O yüz âyetten sonra da okumaya devam etti. Ben yine içimden bu sûre ile namazı bitirecek, dedim. O yine devam etti. Bu sûreyi bitirip rükû eder dedim, etmedi. Nisâ sûresi'ne başladı; onu da okudu. Sonra Âl–i İmrân sûresi'ne başladı; onu da okudu. Ağır ağır okuyor, tesbih âyetleri gelince tesbih ediyor, dilek âyeti gelince dilekte bulunuyor, istiâze âyeti geçince Allah'a sığınıyordu. Sonra rükûa gitti. "Sübhâne rabbiye'l–azîm (büyük rabbimi tenzîh ederim)" demeye başladı. Rükûu da aşağı–yukarı ayakta durduğu kadar uzun oldu. Sonra "semiallâhu limen hamideh, rabbenâ leke'l–hamd (Allah, kendisine hamd edeni duyar, hamd yalnız sanadır ey rabbimiz)" dedi ve kalktı. Hemen hemen rükûna yakın uzunca bir süre ayakta durdu. Sonra secdeye vardı ve "sübhâne rabbiye'l–a'lâ (yüce rabbimi tenzih ederim)" dedi. Secdesini de aşağı–yukarı kıyâmı kadar uzattı."[13]

104. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gece Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldım. Ayakta o kadar uzun durdu ki, en sonunda, içimden hoş olmayan bir şey yapmayı bile geçirdim.
– Ne yapmayı düşündün? dediler.
– Peygamber'i ayakta bırakıp oturmayı düşündüm, dedi.[14]

105. Enes *radıyallahu anh*'den, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Ölüyü (kabre kadar) üç şey takip eder: Çoluk–çocuğu, malı ve ameli. Bunlardan ikisi döner, biri kalır. Çoluk–çocuğu ve malı döner, ameli (kendisiyle) kalır."[15]

***** Mezar amellerimizin bir sandığıdır adeta... Çünkü orada ne mal, ne mülk, ne de sevdiğimiz kişilerle beraber olamayacak amelimizle başbaşa kalacağız ve böylece mezarımız bize ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukur olacaktır. Öyleyse bizi mezarda yalnız bırakacak şeylerle ve kimselerle uğraşmak yerine orada bize hayırlı arkadaş olacak ve bizim cennetteki yerimizi ayarlayacak hayırlı işlere ağırlık vermemiz gerekmektedir. Dünya ahiretin tarlasıdır, mezar ise bu hasılatın konduğu sandıktır. (Müslim Zühd 4) de bildirilen bir hadise göre "Kişinin esas malı yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve ahireti için yapıp ettiği sevaplardır. Bunun dışındaki tüm mallar dünyada kalacak ve varislerin olacaktır ve kişiyle beraber götürülemeyecektir." Buyurulmaktadır. Öyleyse müslüman aklını kullanıp, ahiretteki cenneti elde edecek amellere ağırlık vermeli, boş şeylerle uğraşmaktan vazgeçmelidir. [16]

106. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennet size, ayakkabınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir."[17]

107. Resûlullah'ın hizmetkârı ve Ehl–i suffe'den olan Ebû Firâs Rebîa İbni Ka'b el–Eslemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte gecelerdim. Abdest suyunu ve öteki ihtiyaçlarını ona getirirdim. Buna karşılık bir keresinde bana:
– *"Dile (benden ne dilersen)"* buyurdu. Ben:
– Cennette seninle beraber olmayı isterim, dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Başka bir şey istemez misin?"* buyurdu. Ben:
– Benim dileğim bundan ibarettir, dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Öyleyse çok namaz kılıp secde ederek, kendin için bana yardımcı ol!"* buyurdu.[18]

***** Bu hadis sadece dua ile cennete girilemeyeceğini, ibadet ve Allah'a itaatın yanısıra duanın da geçerli olabileceğini bize anlatıyor. Mü'min: 40/60 da belirtildiğine göre kulluk ve ibadetten yüz çevirmek ve sadece dua ile yetinmek doğru değildir. Önce Allah'a kul olup O'na yönelip hayatımızı O'nun gönderdiklerine göre ayarlayacak, sonra da dua ile Allah'tan her türlü yardımı bekleyeceğiz. Değilse Ra'd: 13/18 de belirtilen akıbet bizi de bulabilir. [19]

108. Ebû Abdullah (veya Ebû Abdurrahman) Sevbân *radıyallahu anh*'den –ki kendisi Resûlullah'ın azadlı kölesidir– rivayet edildiğine göre o "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim" demiştir:
"Çok secde etmeye bak! Zira senin Allah için yaptığın her secde karşılığında Allah seni bir derece yükseltir ve bir hatânı siler."[20]

***** Yapılan her bir işin hiç bir şekilde boşa gitmeyeceği (Zilzâl: 99/7) de beyan edilmiştir. Bunun için en küçük bir ibadeti ve sevap kazandıran ameli küçük görmemek ve terketmemek gerekir. Çünkü müslümanın yapacağı her bir hayırlı işten dolayı kendisine mutlaka sevap yazılır ve derecesi de yükseltilir. [21]

109. Ebû Safvân Abdullah İbni Büsr el–Eslemî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanların en kârlısı, ömrü uzun, ameli güzel olandır."[22]

***** Güzel işler yaparak dünyada uzun ömür süren kişiler yaptıkları iyiliklerle hem kendi sevap ve derecelerini artırırlar, hem de insanlara faydalı olmuş olurlar. Allah ve Rasûlü'nün güzel dediği ve ma'rûf adı verilen iyilikleri yapan mü'min yapmayandan tabii ki daha hayırlı olacaktır. Uzun ömürlü olmak fazilet değildir. Güzel amel ve yaşantı eklenen uzun ömür kıymet ifade eder. Bunun için hayırlı işler yaparak Allah'tan uzun ömürler isteyelim, iyilik ve güzel yaşantılar ortaya koymak için büyük bir gayretin içine girelim. [23]

110. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Amcam Enes İbni Nadr *radıyallahu anh* Bedir Savaşı'na katılmamıştı. Bu ona çok ağır geldi. Bu sebeple:
– "Ey Allah'ın Resûlü! Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah Teâlâ müşriklerle yapılacak bir savaşta beni bulundurursa, neler yapacağımı elbette Allah Teâlâ görecektir" dedi.
Sonra Uhud Savaşı'nda müslüman safları dağılınca, –arkadaşlarını kastederek– "Rabbim, bunların yaptıklarından dolayı özür beyan ederim" dedi. Müşrikleri kastederek de "Bunların yaptıklarından da uzak olduğumu sana arzederim" deyip ilerledi. Sa'd İbni Muâz ile karşılaştı ve:
– Ey Sa'd! istediğim cennettir. Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki, Uhud'un eteklerinden beri hep o cennetin kokusunu alıyorum, dedi. Sa'd (olayı anlatırken) "Ben onun yaptığını yapamadım, ya Resûlallah" dedi.
Enes *radıyallahu anh* devamla şöyle dedi:
Amcamı şehid edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç, süngü ve ok yarası vardı. Müşrikler müsle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu kimse tanıyamadı. Sadece kızkardeşi parmak uçlarından tanıdı.
Enes dedi ki, biz şu âyetin amcam ve amcam gibiler hakkında inmiş olduğunu düşünmekteyiz:
"Mü'minler içinde öyle yiğit erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri sözlerinde durdular. Onlardan kimi ahdini yerine getirdi (çarpıştı, şehid düştü), kimi de sırasını bekliyor. Bunlar aslâ sözlerini değiştirmemişlerdir" (Ahzâb: 33/23).[24]

111. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el–Ensârî el–Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Sadaka âyeti *"Bunun içindir ki, ey Peygamber! Bundan sonra artık onların mallarından zekat al ki; bununla onları günahlarından temizleyesin, onların sevaplarını artırıp, yüceltesin ve onlar için dua et; çünkü senin duan onlar için bir huzur vesilesi olacaktır; ve bütün bunların da üstünde bil ki; Allah her şeyin ve herkesin özünü bilen, mutlak bilgi sahibi olarak olup biten herşeyi işitmektedir."* (Tevbe: 9/103) inince, biz sırtımızla yük taşıyarak, (hammallık yaparak) sadaka vermeye başladık. Derken bir adam geldi çokca sadaka verdi. Münâfıklar, "Gösteriş yapıyor" dediler. Bir başkası geldi, bir ölçek hurma getirdi. Yine münâfıklar, "Allah'ın, bunun bir ölçek hurmasına ihtiyacı yoktur" dediler. Bunun üzerine, *"Sadakalar hususunda gönülden veren mü'minleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için acı bir azab vardır"* (Tevbe: 9/79) âyeti indi.[25]

***** Allah rızası için müslümanlar güçleri nisbetinde fedakarlıkta bulunmalıdır. Yani kalfa, çırak, öğrenci, öğretmen, işçi, patron, memur, amir, zengin, fakir herkes durumuna göre mutlaka infak etmek için çaba harcamalıdır. [26]

112. Saîd İbni Abdülazîz'in Rebîa İbni Yezîd'den; Rebîa'nın Ebû İdrîs el–Havlânî'den, onun Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde *radıyallahu anh*'den; Ebû Zer'in Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den; onun da Allah Tebâreke ve Teâlâ hazretlerinden rivayet ettiğine göre Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
"Kullarım! Ben zulmetmeyi kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Artık birbirinize zulmetmeyiniz.
Kullarım! Benim hidâyet ettiklerim dışında hepiniz saptırmışsınız. O halde benden hidâyet dileyin ki sizi doğruya ileteyim.
Kullarım! Benim doyurduklarım hariç, hepiniz açsınız. Benden yiyecek isteyin ki sizi doyurayım.
Kullarım! Benim giydirdiklerim hariç, hepiniz çıplaksınız. Benden giyecek isteyin ki sizi giydireyim.
Kullarım! Siz gece–gündüz günah işlemektesiniz, bütün günahları afveden de yalnızca benim. Benden af dileyin ki sizi bağışlayayım.
Kullarım! Bana zarar vermek elinizden gelmez ki, zarar verebilesiniz. Bana fayda vermeye gücünüz yetmez ki, fayda veresiniz.
Kullarım! Evveliniz ahiriniz, insanınız cinleriniz, en müttaki bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümde herhangi bir şey arttırmaz.
Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanınız cinleriniz, en günahkâr bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümden en küçük bir şey eksiltmez.
Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanınız cinleriniz bir yerde toplanıp benden istekte bulunacak olsalar, ben de her birine istediğini versem, bu benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp çıkarıldığında denizden ne kadar eksiltebilirse işte o kadar azaltır. (Yani hiç bir şey eksiltmez.)
Kullarım! İşte sizin amelleriniz. Onları sizin için saklar, sonra onları size iâde ederim. Artık kim bir hayır bulursa Allah'a hamd etsin. Kim de hayırdan başka bir şey

bulursa öz nefsinden başka kimseyi ayıplamasın.”
Saîd İbni Abdülaziz dedi ki, Ebû İdris el–Havlânî bu hadisi rivâyet ettiği zaman dizleri üzerine çöküverdi.[27]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 43.
[2] Buhârî, Rikak 38.
Bu hadis ileride 387 numarada tekrar gelecektir. Gerekli açıklama orada verilecektir.
[3] Buhârî, Tevhîd 50. Ayrıca bk. Müslim, Zikir 2, 3, 20–22, Tevbe 1; Tirmizî, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 44
[5] Buhârî, Rikak 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 1; İbni Mâce, Zühd 15.
[6] Buhârî, Tefsîru sûre (48), 2; Müslim, Münâfikîn 81. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 6, Rikak 20; Müslim, Münâfikîn 79–80; Tirmizî, Salât 187; Nesâî, Kıyâmü’l–leyl 17; İbni Mâce, İkâme 200.
Bu hadis ileride 1161 numarada tekrar gelecektir.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 44
[8] Buhârî, Leyletü’l–kadr 5; Müslim, İ’tikâf 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmü’l–leyl 17; İbni Mâce, Sıyâm 57.
Bu hadis ileride 1194 ve 1224 numaralarda tekrar gelecektir.
[9] Müslim, Kader 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 10.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 45
[11] Buhârî, Rikak 28; Müslim, Cennet 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 22; Tirmizî, Cennet 21; Nesâî, Eymân 3.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 45
[13] Müslim, Müsâfirîn 203.
Bu hadis ileride 1176 numarada gelecek, gerekli açıklama orada verilecektir.
[14] Buhârî, Teheccüd 9; Müslim, Müsâfirîn 204.
Bu hadis ileride 1175 de tekrar gelecek, gerekli açıklama orada verilecektir.
[15] Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 46; Nesâî, Cenâiz 52.
Bu hadis ileride 461 numarada tekrar gelecektir.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 45-46
[17] Buhârî, Rikak 29.
Bu hadis 446 numarada tekrar gelecek, gerekli açıklama orada verilecektir.
[18] Müslim, Salât 226. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu’ 22; Nesâî, Tatbîk 79.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 46
[20] Müslim, Salât 225. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu’ 22; Tirmizî, Salât 169; Nesâî, Tatbîk 80, 89.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 46
[22] Tirmizî, Zühd 21, 22.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 46
[24] Buhârî, Cihâd 12; Müslim, İmâre 148.
[25] Buhârî, Zekât 10; Müslim, Zekât 72.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu’s-Salihin Tercümesi: 47
[27] Müslim, Birr 55.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MİZAH VE ŞAKALAŞMA BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA

MİZAH VE ŞAKALAŞMA BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

İslam dini, ölçü çerçevesinde kalınmak şartıyla mizah ve şakalaşmaya da yer verir. İslamî ölçüleri korumak kaydıyla yer verilen şaka ve mizah hem dinlendirici olur, hem de insanlar arasında muhabbet ve sevginin artmasına vesile olur. Şakaya yer vermemek ciddiyet olarak ifade edilirse de, her şeyin fazlası ifrattır ve hoş karşılanmaz. Yani somurtkanlar fazla sevilmez. Çok şaka, azdan daha kötü durumlara sebep olabilir.
Kısacası dinimiz şakayı tecviz etmiştir. Fakat ölçülü olmaya dikkat çekmiştir. Hadis kitaplarımızın hepsinde bu bahse yer verilir. Bazılarında Kitabu'l-Mizah adıyla müstakil bir bölümdür. Bazılarında Babu'l-Mizah diye bir bölümün tali bir başlığıdır. Nitekim görüldüğü üzere, Teysiru'l-Vüsul (ve bunun aslı olan el-Camiu'l-Usûl) müstakil bir bölüm yapmayı uygun görmüştür.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında sıkça şakaya rastlanır. Hatta Hz. Enes: "Resulullah, çocuklarla şakalaşmada insanların en önde olanı" der. Kadın, erkek, kendisiyle temasta olanlara yaptığı şakalardan pek çok örneğe hadis kitaplarında rastlarız.
Resulullah şaka adabıyla ilgili uyarılarda da bulunmuştur. Mesela şakada yalana yer verilmemelidir. Şaka yoluyla başkası küçük duruma düşürülmemelidir. Ateşle, silahla korkutarak şaka yapılmamalıdır. Şaka caizse de ifrata gidilmemeli, hele hele insanları güldürmek meslek yapılmamalıdır vs.
* "Ben şaka yaparım ama sadece doğruyu söylerim."
* "Bir Müslümanın kardeşini korkutması helal değildir."
* "Kardeşinle münakaşa etme, (alaya alarak) onunla şakalaşma."
* "Başkalarını güldürmek için yalan söyleyene yazıklar olsun."
* "Kul, şaka da olsa yalan söylemeyi, doğru da olsa münakaşa etmeyi bırakmadıkça iyi bir mü'min olamaz."
* "Şaka da dahil yalan söylemeyene cennette bir köşk garanti ederim."
Resulullah'ın ashabı arasında şakalarıyla meşhur olanlar vardır. Ebu Hureyre, Nuayman, Abdullah İbnu Huzafe, Zeyd İbnu Sabit, Büreydetu'l-Eslemî hatta Hz. Ömer'in bile şakalarına rastlanır. Bunu büyük ölçüde Resulullah'ın müsamahasıyla izah edebiliriz. Esasen fitrattan gelen bir mizac olan şakacılığa Resulullah müdahale etmemiş, bazı kayıtlar beyan etmiştir. Şakacılığı ile en ziyade meşhur olan Nuayman (radıyallahu anh) Resulullah'a bile şaka yapmıştır. Anlattığına göre, Medine'ye turfanda veya iyi bir şey gelince onu veresiye alır. Resulullah'a "hediye" olarak getirir, ödeme zamanı gelince, Aleyhissalâtu vesselâm'a giderek "hediyesi"nin borcunu isterdi. Resulullah: "Sen onu bana hediye etmiştin ne oldu?" deyince: "Bu güzel şeyi sana layık gördüm, param olmadığı için böyle yaptım" derdi. Resulullah Nuayman'ı hep gülerek karşılar ve ona hiç kızmazmış. Hatta onunla karşılaşınca kendini gülmekten alamazmış. Nuayman'ın bir sefer sırasında kızdığı arkadaşı Süveybit'i "kölem" diye satması da onun meşhur şakalarından biridir.[1]

?5395 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??? ??????? ??????? ?????? ?????????????. ?????: ???? ? ?????? ??? ??????[. ????? ??????? .

1. (5395)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Ashab'tan birkısmı): "Ey Allah'ın Resulü! Sen bize şaka yapıyorsun!" demişlerdi.
"Şurası muhakkak ki (şaka da olsa) ben sadece hakkı söylerim!" buyurdular." [Tirmizî, Birr 57, (1991).][2]

AÇIKLAMA:

Şarihler, Resulullah'a, Ashab'ın: "Sen bize şaka yapıyorsun!" sözünü Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Kardeşinle ne münakaşa yap, ne ona şaka yap, ne de yerine getirmeyeceğin vaadde bulun" sözü üzerine söylemiş olacağını belirtirler. Zira bu hadiste şaka yasaklanmaktadır.
Aleyhissalâtu vesselâm, Cenab-ı Hak tarafından, gerek sözleri ve gerekse davranışları hususunda hatadan korunmuş olma keyfiyetine istinaden, şaka sırasında da haktan, doğru söylemekten uzak olmayacağını belirtmiştir. Öyleyse, Resulullah'ın yasaklaması, şaka sırasında insanların bu kizbe, hataya düşme ihtimaline binaendir. Çünkü sapmalara karşı bir garantileri mevcut değildir.[3]

?5396 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ????????? # ??????: ??? ??????? ?????? ??????????
???? ???????. ??????: ????? ????????? ???? ?????? ??????????. ??????: ??? ??????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????????. ??????: ?????????? # ?????? ?????? ?????? ??? ????????[. ????? ??? ???? ???????? ???? ???? .

2. (5396) Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Beni bir deveye bindir!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Ben seni devenin yavrusuna bindireceğim!" dedi. Adam:"Ey Allah'ın Resulü, ben deve yavrusunu ne yapayım (ona binilmez ki!)" deyince Aleyhissalâtu vesselâm:
"Acaba deveyi deveden başka bir mahluk mu doğurur?" buyurdular." [Tirmizî, Birr 57, (1992); Ebu Davud, Edeb 92, (4998).][4]

AÇIKLAMA:

Deveye bindirmesini talep eden kimseye Aleyhissalâtu vesselâm: "Seni bir devenin yavrusuna bindireceğim" diyerek, yavru kelimesiyle zikre gelen manayı tevehhüm ettirdikten sonra, her devenin gerçekte bir başka deveden dünyaya geldiğine dikkat çekerek muhatabının şaşkınlığını giderir.
Hadis, insana bir söz işitince iyice düşünüp derinliğini, muhtevasını kavramadan reddetmemesi, itirazda acele etmemesi gerektiğini de göstermektedir.[5]

?5397 ?3? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????? ????: ??? ??? ?‘?????????? ??????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (5397)- Yine Enes (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kendisine: "Ey Zü'l-üzüneyn (iki kulaklı)" diye hitap ettiğini, bu sözüyle şaka yapmayı kasdettiğini rivayet etmiştir." [Tirmizî, Birr 57, (1993); Ebu Davud, Edeb 92, (2005).][6]

?5398 ?4? ?????? ???????? ???? ????????:]????? ????? ???? ??‘??????? ????? ????? ??????! ?????????? ???? ????????? ????????? ?????????????? ???? ???????? ????????? # ??? ?????????? ??????? ????? ??? ??????. ??????: ?????????? ?????????? ??????. ?????: ?????????. ??????: ???? ???????? ??????? ???????? ???? ??????? ???????? ????????? # ????????? ???????????? ???????? ????????? ????????? ??????: ??????? ??????? ???? ??? ???????
??????[. ????? ??? ????.»??????« ?? ????? ?????? ?? ???? ‘???? ???.?»?????« ?? ??? ??? ?‘??? ?? ???? ????? ???? ????? .

4. (5398)- Useyd İbnu Hudayr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensardan mizahçı bir zat vardı. (Bir gün yine) konuşup yanındakileri güldürürken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) elindeki çubuğu (şaka yollu) adamın böğrüne dürttü. Bunun üzerine adam:
"Ey Allah'ın Resulü (canımı yaktınız). Müsaade edin kısas yapayım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Haydi yap!" buyurdu. Adam:

"Ama üzerinde gömlek var, benim üzerimde yoktu (kısas tam olması için çıkarmalısınız)!" dedi.
Adamın talebi üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm gömleğini kaldı(rıp böğrünü aç)tı. Adam, Resulullah'ı kucaklayıp böğrünü öpmeye başladı ve:
"Ben bunu arzu etmiştim ey Allah'ın Resulü!" dedi." [Ebu Davud, Edeb 160, (5224).][7]

?5399 ?5? ??? ?????????? ??? ?????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ?????? ?????????????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (5399)- Abdullah İbnu's-Sabit İbni Yezid İbni's-Saib babası tarikiyle ceddi (Yezid İbnu's-Saib) (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kimse, ne şaka ne de ciddi olarak kardeşinin değneğini almasın. Kim kardeşinin değneğini almışsa hemen ona geri versin." [Ebu Davud, Edeb 93, (5003); Tirmizî, Fiten 3, (2161).][8]

AÇIKLAMA:

1- Müteakip hadis, bu hadisin bir başka veçhine benziyor veya Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu hadisi söylemesine, şaka sebebiyle Ashab arasında vukua gelen bir korkma hadisesi sebep olmuştur.
2- Hattâbi bir şeyin şaka yoluyla ve ciddi olarak alınmasını şöyle açıklar: İade etmek maksadıyla alınırsa, bu şaka yoluyla olmaktır. İade etmemek maksadıyla alırsa bu ciddi alıştır.
Hadisin bir veçhinde "şakaciddiyet suretiyle" denmiştir. Bunu, Hattâbî "bidayette şaka niyetiyle alıp, sonradan iade etmemeye karar vermek" şeklinde izah eder.
3- Bu alışların yasaklanma sebebine gelince, ciddiyetle yani geri vermemek üzere alış bir nevi hırsızlıktır, böyle bir alışın yasak olacağı açıktır. Şaka yollu almanın yasaklanmasına gelince: Bunda bir fayda olmadığı gibi, çoğu kere malı almanda öfke meydana getirir ve ona eza verir. Halbuki, mü'minin başkasına eziyet vermesi caiz değildir. Öyleyse eziyete sebep olan davranışlardan kaçınılmalıdır.[9]

?5400 ?6? ??? ??? ??? ?????? ?????:]?????????? ???????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????? #? ??????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ??? ?????? ????? ?????? ????????? ????????. ?????? #: ? ??????? ?????????? ??? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

6. (5400)- İbnu Ebi Leyla anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı radıyallahu anhüm ecmainin bize anlattıklarına göre, onlar bir sefer yürüyüşünde idiler. (Bir konaklama sırasında) içlerinden biri uyurken, arkadaşı gidip ipini alır. Uyanınca ipini bulamayan zat (kaybettim diye) korkar. (Duruma muttali olan) Aleyhissalâtu vesselâm: "Bir Müslümana bir başka Müslümanı korkutmak helal olmaz!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 93, (5004).] [10]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/209-210.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/210.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/210.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/211.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/211.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/211.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/212.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/212.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/212-213.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/213.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

365) Erkeğin Sarı Renk İle Boyanmış Elbise Giymesinin Haram Oluşu

1802. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin sarı renkli koku sürünmesini yasakladı.[1]

1803. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü ve:
"Bunu sana annen mi emretti?" buyurdu. Ben:
Onları yıkarım, dedim.
"Hattâ onları yak" diye emretti.[2]

Müslim'in bir başka rivayetinde:
"Şüphesiz ki bunlar kâfirlerin giysilerindendir. Sen onları giyme" buyurdu.[3]

* Dinimiz kadın erkek elbiselerinin ayrımını ve kafirlere benzememek gerektiği konusunda sert çıkışlarda bulunmuştur. Burada da aynı şekilde elbise ve makyaj konusunda aynı yasaklama getirilmiştir. Her bölge ve her zamanda kafirlere benzememek üzere ve kadın-erkek benzeşmemesi üzerine müslüman tedbirli olmalı ve onlara benzememeye çalışmalıdır. Çünkü "kadınlara benzeyen erkekler ve erkeklere benzeyen kadınlara lanet edilmiştir. Ayrıca kim bir müşrik ve kafir topluma benzemeye çalışırsa o kimse onlardandır" buyurulmuştur. [4]

---

[1] Buhârî, Libâs 33; Müslim, Libâs 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 8; Tirmizî, Edeb 51; Nesâî, Menâsik 43, Zînet 73.
[2] Müslim, Libâs 28. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 95.
[3] Müslim, Libâs 27.
193'de benzeri geçmişti.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 527.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Musannaf'lar:

Hadîsleri bablara göre (ale'l-ebvâb) tasnîf eden grubun bir çeşidini teşkîl eden musannaflar, esâs itibâriyle sünen gibidirler. Ancak, bunlarda mevkuf ve maktu hadîsler de çokça yer alır.
Musannaf adı altında birçok eser verilmiştir:
* Musannafu Ebî Süfyan Vekî İbnu'l-Cerrah er-Rü'âsî (V. 197/812);
* Musannafu Ebî Seleme Hammadi İbni Seleme İbni Dinâr (V.167/783);
* Musannafu Ebî Bekr Abdullahi İbni Muhammed İbni Ebî Şeybe (V. 235/849);
* Musannafu Bakiy İbnu Mahled İbni Yezîd el-Kurtubî (V. 276/889);
* Musannafu Abdirrezzâk İbnu Hammâm es-San'ânî (V. 211/826);
Vs. Bunlar arasında, elimizde hal-i hazırda, matbu olarak bulunan Musannafu Abdirrezzâk-ı ayrıca tanıtacağız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/148-149.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Ahad Haber:

Râvî sayısı bakımından mütevâtir derecesine ulaşmamış hadîsler için kullanılan bir usûl-i hadîs ıstılahı.
Âhâd, lügatta, "bir" manasına gelen "ehad" ve "vâhid" kelimelerinin çoğuludur. Matematikte birler hanesini ifade eder. Haber, herhangi bir şey veya mesele ile ilgili olarak nakledilen bilgi anlamındadır. Hadîs ilminde ise Hz. Peygamber'in kavlî, fiilî ve takrîrî sünnetlerinin sözle ifadesi demek olan "hadîs" kelimesinin müterâdifi olarak kullanılır. Bazı âlimler, Hz. Peygamber hakkındaki rivayetler için "hadîs", Sahâbe ve Tâbiûn sözleri için de "haber" tabirini kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu itibarla "âhâd hadîs" yerine "âhâd haber" deyimi yaygınlaşmıştır.
Hz. Peygamber'den, Sahâbe'den ve Tâbiûn'dan nakledilen haberler, onları rivayet edenlerin sayıları bakımından değişik isimler almışlardır. Bir haber, ilk kaynağından itibaren her nesilde yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olmayan bir kalabalık tarafından rivayet edilmişse buna "mütevâtir haber" denir. Eğer herhangi bir nesilde haberin râvî sayısı en az üçe düşerse "meşhûr" veya "müstefîz"; ikiye düşerse "azîz"; bire düşerse "garîb" veya "ferd" adını alır. Mütevâtir dışında kalan haber çeşitlerinin hepsine birden "âhâd haber" denir.[1]
İlk asırlarda yalnız bir kişinin rivayet ettiği hadisler hakkında "haber-i vâhid" tabiri kullanılıyordu. Nitekim İmâm Şafîî, haber-i vâhidi, "Hz. Peygamber'e veya ondan sonraki bir şahsa ulaşıncaya kadar bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği haber" şeklinde tarif etmiştir.[2] Ancak daha sonraki devirlerde bu tabir, iki, üç ve hatta daha çok kimsenin birbirinden naklettikleri fakat mütevâtirin şartlarına hâiz olmayan bütün haberler hakkında kullanılmıştır.[3]
Haber-i vâhidin kesin bilgi ifade edip-etmediği ve buna bağlı olarak da onunla amel edilip-edilemeyeceği konusundaki görüşlere gelince, şöyle özetlenebilir. İslâm âlimlerinin bir kısmı, râvileri âdil (güvenilir) ve senedi Hz. Peygambere kadar muttasıl (kesiksiz) olan âhâd haberin ilim yani kesin bilgi ifade ettiğini ve ameli gerektirdiğini kabul etmişlerdir. Bazıları ise "zan ifade eder" demişlerdir. Zan ifade etmesi, râvilerinde yanılma ihtimalinin bulunması dolayısıyladır.[4]
Âhâd haberler kesin bilgi vermezler. Gerekli bilgilerin bulunması halinde bile sadece zan ve galip zan ifade ederler. Âhâd haberler küfür ve iman konusunda delil olamazlar. Zira akîdeyi ilgilendiren bir konudaki deliller zan ifade etmemelidirler. Akâid'te zan geçerli değildir. Âhâd haberler fıkhî ve ahlâkî konularda amel edilen haberlerdir.
Âhâd haberlerin delil olamayacağını savunan âlimler genellikle şu ayetleri delil göstermişlerdir:
"Bilmediğin şeyin peşine düşme." (el-İsrâ: 17/36) ve *"Zan, hakdan hiçbir şey ifade etmez."* (en-Necm: 53/28). Ayrıca bu görüşü savunanlar ashâbın tek kişi tarafından rivâyet edilen bir haber için genellikle şahid istediklerini ve bazı sahâbelerin tek yoldan gelen haberle amel etmeyişlerini de ileri sürerler. Ama genellikle âhâd yolla gelen haberler kabul edilmiş ve akîde dışındaki konularda amelde delil sayılmışlardır.
Aralarında Ahmed b. Hanbel'in (241/855) de bulunduğu bir grup, haber-i vâhidin kat'iyyet ifade ettiği görüşündedirler.[5] İbn Hazm der ki: "Resulullah'a (s.a.s.) varıncaya kadar hep adil kimselerin rivayet ettiği haber-i vâhid hem ilim hem de amel ifade eder."[6]
İslâm âlimlerinin çoğuna göre âhâd haberler zan ifade ettiğinden itikadî meselelerde tek başına huccet sayılmazlar. Zira itikatta zannî olmayan kesin delîle itibar edilir. Mâmafih bu görüşte olmayan ve akâîd meselelerinde de, sahîh olmak şartıyla mütevâtir âhâd farkı gözetmeksizin bütün hadîsleri delîl olarak kabul eden âlimlerde mevcuttur. Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye, İbn Kayyim[7] ve İmâm Eş'arî[8] bu kanaattedirler.
Amelî konulara gelince; İslâm âlimlerinin genel kanaatı bu çeşit haberlerin amelî ve ahlâkî konularda delil olması şeklindedir. Ancak burada en önemli şart, haberin Hz. Peygamberden sudûr etmiş olduğunun ve doğru nakledildiğinin tespitidir. Bunun için de, râvisi gereken şartlara haiz olmalı, hadîs her türlü illet ve kusurdan uzak ve hadîs tenkidinin gerektirdiği şartları kendinde toplamış bulunmalıdır.[9] İmâm Şâfîî ve Ahmed b. Hanbel başta olmak üzere fakihlerin çoğunluğu haber-i vâhidin sıhhati hakkında, Hz. Peygamber'den itibaren güvenilir (sika) râvîler tarafından rivayet edilmesinden başka bir şart aramamışlardır.[10] İmam Mâlik ayrıca, Cumhûr'un ve Medînelilerin büyük ekseriyetinin haber-i vâhid hilâfına hareket etmemiş olmalarını şart koşar.[11] İmâm Ebû Hanîfe'nin haber-i vâhidleri kabulü için ileri sürdüğü şartların en mühimleri şunlardır:
1. Mütevâtir ve meşhûr sünnete aykırı olmaması.
2. Kur'an-ı Kerim'in genel hükümlerine ve manası açık ayetlere aykırı olmaması.
3. Herkesin bilmesi ve nakletmesi gereken konularda olmaması.
4. Güvenilir râvîlere muhalefet edilmemiş olması.[12]
Ebû Hanîfe zamanında hadis uydurma hareketi korkunç bir şekilde yayıldığı için o, haber-i vâhidlerle amel etme konusunda ağır şartlar ileri sürmüş, pek titiz davranmış, haber-i vâhidlerin çoğunu reddetmiş, kıyası birtakım hadîslere tercih etmiştir. O bunda mâzûrdur.[13]
Haber-i vâhidin dinde delil olarak kullanılıp kullanılamayacağı hususundaki münakaşaların, Mu'tezilenin zuhuru ile ortaya çıktığı göz önünde bulundurulursa, bu münakaşalarda söz konusu edilen haber çeşidinin sadece bir kişinin haberi olduğunu, aziz ve meşhur denilen haber çeşitlerini bu münakaşaların şümûlü içinde mütalâa etmemek gerektiğini kabul etmek icap eder.[14]
Hz. Peygamber'den yapılan her rivayetin tevâtür derecesine ulaşması elbette mümkün değildir. Ona nisbet edilen her haberi tenkid süzgecinden geçirmeden kabul etmek ne kadar yanlış ise, râvîlerin hatası veya yanılma ihtimali var diye hadîsleri reddetmek de o derece yanlıştır. Bu gerekçe ile hadîsleri bütünüyle reddedenler sapıklığa hatta küfre düşerler. Sahîh hadîsin şartlarını taşıyan âhâd haberler, sadece amelî ve ahlâkî konularda değil, itikâdî konuların açıklanmasında da birer dînî delil sayılırlar.[15]

---

[1] Talât Koçyiğit, Hadîs Istılahları, 118.
[2] eş-Şâfîî, er-Risâle, 160.
[3] Talât Koçyiğit, Hadîs Istılahları, 22.
[4] Talât Koçyiğit, Hadîs Târihi, 183-189.
[5] Âmid, el-İhkâm: 1/108.
[6] İbn Hazm, el-İhkâm: 1/119.
[7] Ali Osman Koçkuzu, İslâm Dininde Haber-i Vâhidin İtikâdî ve Teşrîî Yönlerden Yeri ve Değeri, 63.
[8] Ebû Zehrâ, Târîhu'l-Mezâhibi'l İslâmiyye: 1/185.
[9] Ali Osman Koçkuzu, İslâm Dininde Haber-i Vâhidin İtikâdî ve Teşrîî Yönlerden Yeri ve Değeri, 132.
[10] Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 282.
[11] Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 281.
[12] Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 281-282.
[13] Subhi es-Sâlih, Hadîs İlimleri ve Hadîs Istılahları, 266.
[14] Talât Koçyiğit, Hadîs Istılahları, 24.
[15] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/53-54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

94) Misafire İkram Etmek

"İbrahim'in meleklerden ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? O elçiler, İbrahim'e gelip O'na selam verdiklerinde, size de selam olsun demişti ve kendi kendine, bunlar tanınmayan kimseler diye düşünmüştü. Hemen ailesinin yanına giderek, ikram etmek için kızartılmış bir semiz buzağı eti ile gelmişti ve önüne yaklaştırıp "yemez misiniz?" dedi." (Zariyat: 51/24-27)
"Ve Lut'un kavmi çirkin arzularla koşarak, soluk soluğa Lut'a geldiler. Bunlar daha önce de zaten bu tür kötülükleri işlemeye alışmış kimselerdi. Lut: "Ey kavmim, işte kızlarım, dedi. Onlar erkeklerden daha uygun olur sizler için. Allah'tan korkun da, konuklarıma saldırarak beni rezil rüsvay etmeyin, aranızda hiç mi aklı başında adam yok?" (Hud: 11/78)

707. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!"[1]

* Gerçekten müslüman olduğunu iddia eden kimse mutlaka bu iki şıktan birincisini tercih ederek sevap kazanmalı insanlara yardımcı olmalıdır veya susmak suretiyle kimseye zarar vermemelidir. [2]

708. Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el–Huzâ`î *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:
– *"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine câizesini versin".*
Ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! Misafirin câizesi nedir? diye sordular.
Peygamber *aleyhisselâm* da:
– *"Onu bir gün ve bir gece ağırlamaktır. Misafirlik üç gündür. Misafiri üç günden fazla ağırlamak ise sadakadır."*[3]

Müslim'in bir başka rivayetine göre şöyle buyurdu:
– *"Bir müslümanın din kardeşinin yanında onu günaha sokacak kadar kalması helâl değildir."*
Ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! İnsan din kardeşini nasıl günaha sokar? diye sorunca:
– *"Misafirini ağırlayacak bir şeyi bulunmayan kimsenin yanında oturup kalmakla"* buyurdu.[4]

* Misafiri bir gün bir gece ağırlamak ona yapılacak ikram ve ağırlamanın esası ve temelidir. Üç gün ağırlamak misafirliğin gereği olan ağırlama ve sadaka yapma sevabı kazandırır. Durumu imkanı müsait olmayan kimsenin yanında üç günden fazla kalmakla da ev sahibi günaha sokulmuş olur. Misafirlik yapacak kimseler bu hususlara riayet etmelidirler. [5]

---

[1] Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Îmân 74, 75, 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 233.
[3] Buhârî, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Lukata 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 5; Tirmizî, Birr 43; İbni Mâce, Edeb 5.
[4] Müslim, Lukata 15, 16.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 233.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

110) Kalabalıkla Yemek Yemek

756. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki kişilik yemek üç kişiye, üç kişilik yemek de dört kişiye yeter."[1]

757. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği de sekiz kişiye yeter" buyururken işittim.[2]

---

[1] Buhârî, Et`ime 11; Müslim, Eşribe 179–181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 21; İbni Mâce, Et`ime 2.
[2] Müslim, Eşribe 179–181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 21; İbni Mâce, Et`ime 2.
565'de geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

140) Bir Eve Girerken İzin İstemenin Gereği Ve Uyulması Gereken Edepler

"Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere sahiplerinden izin almadan, selam vermeden girmeyin..." (Nur: 24/27)

872. Ebû Mûsa el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İzin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin."[1]

873. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İzin istemek göz(ün evin ayıplarını görmemesi) için şart kılınmıştır."[2]

* Bu hadisi daha iyi anlamak için (Müslim, Adab 43) de geçen *"Bir kimse izni olmaksızın bir kimsenin evinin içine bakarsa o kimsenin gözünü çıkarmak onlara helal olur."* Bugünkü ismiyle röntgencilik yapmak haramdır. Çünkü bu iş bakan kimse için ahlaki düşüklük ve hasta ruhluluk alameti, bakılan için ise mahcubiyet kaynağıdır. Eve girmek için izin istemek böyle bir gerekçeden dolayıdır. [3]

874. Rib'î İbni Hirâş şöyle dedi:
Benî Âmir'den bir adamın bize haber verdiğine göre, bu zât, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* evde iken, "İçeri gireyim mi?" diye izin istemişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hizmetçisine:
"Çık, bu adama izin istemeyi öğret. Önce es–Selâmü aleyküm desin, sonra gireyim mi diye sorsun?", buyurdu. Adam Peygamberimizin söylediklerini duyarak:
es–Selâmü aleyküm, girebilir miyim? dedi. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ona izin verdi o da içeri girdi.[4]

875. Kilde İbni Hanbel *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim ve selâm vermeden huzuruna girdim. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Geri dön ve es–selâmü aleyküm, gireyim mi de" buyurdu.[5]

---

[1] Buhârî, İsti'zân 13; Müslim, Edeb 33–37. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 127, 130; Tirmizî, İsti'zân 3; İbni Mâce, Edeb 17.
[2] Buhârî, İsti'zân 11; Müslim, Edeb 41. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 17.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 267.
[4] Ebû Dâvûd, Edeb 127. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 369.
[5] Ebû Dâvûd, Edeb 127; Tirmizî, İsti'zân 18.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

154) Ölenin Hâlini Gizlemek (Ölüde Görülen Hoşa Gitmeyen Halleri Söylemekten Kaçınmak)

930. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in âzad ettiği kölesi Ebû Râfi' Eslem *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ölüyü yıkayıp da onda gördüğü hoş olmayan halleri gizleyen kimseyi Allah Teâlâ kırk kere bağışlar."[1]

* Çokluktan kinaye olarak *"kırk kere bağışlar"* denmektedir. Cenaze yıkayan kimselerin bazı sırları saklamaları gerektiği böylece anlatılmış oldu. Müslümanın ayıbını örtmeyi başaranı Allah ta bağışlar olumlu durumları söylemekte bir sakınca yoktur. [2]

---

[1] Hâkim, *Müstedrek,* I, 362. Ayrıca bk. Beyhakî, *es–Sünenü'l–kübrâ*, III, 395.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 278.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6: ORUÇ BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø RAMAZAN AYININ DEĞER VE KIYMETİ

682- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ramazan ayının ilk gecesi girince şeytanlar ve cinlerin şerli olanları zincire vurulur, Cehennem kapıları kapatılır ve hiçbiri açılmaz. Cennetin kapıları açılır hiçbiri kapanmaz ve bir seslenen şöyle haykırır: "Ey hayır isteyen, ibadet ve kulluğa gel, Ey şer dileyen günahlarından vazgeç Allah'ın ateşten koruduğu kimseler vardır ve Ramazan boyunca bu iş her gece yapılır."** (Müslim, Sıyam: 1; İbn Mâce, Sıyam: 2)

Tirmîzî: Bu konuda Abdurrahman b. Avf, İbn Mes'ûd ve Selman dan da hadis rivâyet edilmiştir.

683- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim gerçekten inanarak ve sevâbını Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutar gecesini de ibadetle geçirirse geçmiş günahları affedilir. Her kim de inanarak ve sevâbını Allah'tan bekleyerek Kadir gecesini değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır."** (Buhârî, Terâvîh: 1; Müslim, Sıyam: 40)

Tirmîzî: Ebû Bekir, Ayyaş'ın, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği hadis garibtir. bu hadisin Ebû Bekir b. Ayyaş'ın Ameş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'nin rivâyeti olduğunu sadece Ebû Bekr'in kendi rivâyetinden bilmekteyiz. Muhammed b. İsmail'e bu hadisi sordum şöyle dedi: Hasen b. Rabi, Ebû'l Ahvas yoluyla A'meş'den naklederek Mûcâhid'in şöyle dediğini bize haber verdi: **"Ramazan ayının ilk gecesi olunca…"** diyerek hadisi aktarmıştır.

Muhammed diyor ki: Bu hadis bence Ebû Bekir b. Ayyaş'ın rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø RAMAZAN ORUCUNU BIRKAÇ GÜN ÖNCEDEN ORUÇ TUTARAK KARŞıLAMAK

684- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ramazan ayını bir gün veya iki gün önceden oruçla karşılamayın. Ancak o, bir iki günlük oruç devamlı tutmakta olduğunuz oruca rastlarsa tutulabilir. Ayı görerek oruç tutun ve onu görerek bayram yapın. Eğer hava bulutluysa Ramazan otuz sayın ve sonra bayram yapın."** (Müslim, Sıyam: 3; İbn Mâce, Sıyam: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Peygamber (s.a.v.)'in ashabından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler ve birkaç gün önceden Ramazanı karşılamayı, Aya bakarak başlayıp boşlama, hükmüne güvensizlik olacağı için hoş karşılamazlar ve kişinin alışık olduğu bir oruca rastlarsa sakıncası yoktur, derler.

685- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ramazan ayını birgün veya iki gün öncesinde oruçla karşılamayın. Ancak kişinin tutmayı alışkanlık haline getirdiği oruç o güne rastlarsa onu tutsun."** (Müslim: Sıyam: 3; İbn Mâce, Sıyam: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 3

Ø RAMAZAN'DAN BIR GÜN ÖNCE ORUÇ TUTULMASı GEREĞI

686- Sıla b. Züfer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ammâr b. Yâsir'in yanındaydık kızartılmış bir koyun getirildi ve yeyin dedi. Cemaatten bazı kimseler; **"Ben oruçluyum diyerek kenara çekildiler"** bunun üzerine, Ammâr dedi ki: **"Şek günü denilen Ramazan'dan bir önceki gün oruç tutan kimse Ebûl Kâsım (s.a.v.)'e isyan etmiş olur."** (Müslim, Sıyam: 37; İbn Mâce, Sıyam: 3)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ammâr hadisi hasen sahihtir. Sahabe ve tabiin dönemi ilim adamlarından pek çoğu bu hadisle amel ederler. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup **"Şek günü"** oruç tutulmasını hoş görmezler ve çoğunluk şek günü oruç tutar sonradan o günün Ramazan'dan olduğu ortaya çıkarsa tutmadıkları o gün yerine bir gün oruç tutmaları gerekir.

BÖLÜM: 4

Ø RAMAZAN'ıN GIRIŞINI BILEBILMEK IÇIN ŞABAN HILÂLINI DE SAYMAK

687- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ramazan ayının girişini bilebilmek için önceki ay olan Şaban hilâlini de sayıp bilin."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Ebû Hureyre bu hadisi bu şekliyle sadece Muaviye'nin rivâyetinden bilmekteyiz. Sahih olan Muhammed b. Amr, Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen ve **"Ramazan ayına bir ve iki gün kala oruç tutmayın"** hadisidir. Aynı şekilde Yahya b. ebî Kesir, Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den de Muhammed b. Amr el Leysî'nin hadisinin bir benzeri rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø AYı GÖREREK ORUCA BAŞLAYıP DIĞER AYı GÖREREK BAYRAM YAPMAK

688- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ramazan'dan birkaç gün önce oruç tutmaya başlamayın, hilâli gözetleyerek oruca başlayın hilali görerek bayram yapın. Hilâli görmenize bulut engel olursa orucunuzu otuza tamamlayın."** (Müslim, Sıyam: 2; İbn Mâce, Sıyam: 7)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Bekre ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahih olup değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 6

Ø KAMERÎ AYLAR YIRMI DOKUZ DA ÇEKEBILIR

689- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Ramazan ayı orucunu yirmi dokuz gün tuttuğumuz otuz gün tutmamızdan daha çoktu."** (Müslim, Sıyam: 4; İbn Mâce, Sıyam: 8)

Tirmîzî: Bu konuda; Ömer, Ebû Hüreyre, Âişe, Sa'd b. Ebî Vakkâs, İbn Abbâs, İbn Ömer, Enes, Câbir, Ümmü Seleme, Ebû Bekre'den de **"Bir ay yirmi dokuz gündür"** şeklinde rivâyetleri de vardır.

690- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir ay hanımlarına yaklaşmamaya yemin etmişti ayrı bir odada yirmi dokuz gün bekledi sonra oradan indi. Rasûlullah (s.a.v.)'e bir ay diye yemin etmemiş miydin? Diye soruldu da; bir ay yirmi dokuz gündür buyurdular."** (Müslim, Sıyam: 4; İbn Mâce, Sıyam: 8)

BÖLÜM: 7

Ø MÜSLÜMAN BIR KIMSENIN TEK BAŞıNA HILÂLI GÖRMESIYLE ORUÇ TUTULABILIR

691- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, bir bedevi Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek: **"Ben hilâli gördüm"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed (s.a.v.)'in de Allah'ın elçisi olduğunu kabul ediyor musun? Buyurdu bedevî **"Evet"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de; Bilâl'e emrederek: **"Müslümanlara yarın oruç tutmalarını bildir"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Savm: 14; Nesâî, Sıyam: 8)

Ebû Küreyb, Huseyn el Cu'fî, Zaide ve Simak'den de benzeri bir şekilde hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisinin rivâyetinde değişiklikler vardır. Sûfyân es Sevrî ve diğerleri Simak ve İkrime'den aktardı diyerek mürsel olarak rivâyet ederler. Çünkü Simak'ın arkadaşlarının çoğu Simak'tan ve İkrime'den mürsel olarak rivâyet ediyorlar.

İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel etmişler olup **"Müslüman tek kişinin şâhidliği ile oruç tutulur"** İbn Mübarek, Şâfii, Ahmed ve Küfeliler bu görüştedirler. İshâk diyor ki: **"Ancak iki kişinin şâhidliği ile oruç tutulur."** Oruç açmada iki kişinin şâhidliği konusunda bir ihtilaf yoktur.

BÖLÜM: 8

Ø IKI BAYRAM AYı (RAMAZAN VE ZILHICCE) OTUZDAN EKSIK OLMAZ

692- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; **"Ramazan ve Zilhicce ayları otuz günden eksik olmaz."** (Buhârî, Savm: 12; Müslim, Sıyam: 7)

Tirmîzî: Ebû Bekre hadisi hasendir. Bu hadis Abdurrahman b. ebî Bekre'den mürsel olarak ta rivâyet edilmiştir.

Ahmed diyor ki: "İki bayram ayı eksilmez" hadisinin manası şu demektir. Ramazan ve zilhicce ayları bir yıl içerisinde ikisi birden eksik gelmez biri eksik gelirse diğeri tamam olur.

İshâk diyor ki: "Eksilmez" şu demektir: Yirmi dokuz çekse bile sevap bakımından eksik olmayıp tamdır. İshâk'ın görüşüne göre bir yıl içerisinde bu iki ay otuz günden eksik olabilir.

BÖLÜM: 9

Ø HER BÖLGE HALKıNıN HILÂLI GÖRMELERI KENDILERINI ILGILENDIRIR

693- Küreyb (r.a.)'den rivâyete göre, Ümmü'l Fadl binti Hârise'yi, Muaviye Şam'a göndermişti. Şöyle diyor: Şam'a geldim Ümmü'l Fadl'ın isteğin yerine getirdim. Ben Şam'da iken Ramazan hilâli görülmüştü. Cuma gecesi hilâli gördük ayın sonlarında Medîne'ye geldim, İbn Abbâs bazı şeyler sordu ve hilâli ne zaman gördünüz dedi. Cuma gecesi gördük dedim. Cuma gecesi sen mi gördün dedi. Şam'lılar görüp oruç tuttular Muaviye'de oruç tuttu dedim. Bunun üzerine biz Cumartesi gecesi gördük dedi. Böylece otuz günü tamamlayıncaya kadar veya hilâli görünceye kadar oruçlu kalacağız. Dedi. O zaman ben Muaviye'nin oruç tutması ve hilâli görmesini yeterli görmüyor musun? Dedim, hayır dedi. Rasûlullah (s.a.v.) bize böylece emretti. (Müslim, Sıyam: 5; Ebû Dâvûd, Savm: 9)

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahih garibtir. İlim adamları bu hadise göre amel ederler ve **"Her bölge halkının hilâli görmeleri kendilerini ilgilendirir"** derler.

BÖLÜM: 10

Ø ORUÇ NELERLE AÇıLMALı?

694- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hurma bulabilen hurma ile orucunu açsın hurma bulamayan da su ile iftar etsin. Çünkü su temizdir."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 21; İbn Mâce, Sıyam: 25)

Tirmîzî: Bu konuda Selman b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisini; Saîd b. Âmir'den başkasının Şu'be'den bu şekilde rivâyet ettiğini bilmiyoruz. Bu rivâyet pek sağlam değildir. Abdulaziz b. Suheyb'in, Enes'den rivâyeti hakkında elimizde bir belge yoktur.

Şu'be'nin arkadaşları bu hadisi; Şu'be, Âsım el Ahvel, Hafsa binti Sirin, Rebab, Selman b. Âmir yoluyla rivâyet ediyor ki bu rivâyet Saîd b. Âmir'in rivâyetinden daha sahihtir. Aynı şekilde Şu'be'den, Âsım'dan, Hafsa binti Sirîn'den, Selman'dan (Şu'be, Rebab'tan demedi) rivâyet edilmiştir.

Sahih olan rivâyet: Sûfyân es Sevrî'nin, İbn Uyeyne ve başkalarından, Âsım el Ahvel'den, Hafsa binti Sirîn'den, Rebab'tan ve Selman b. Âmir'i rivâyetidir.

İbn Avn diyor ki: Ümmür Raîh binti Suley', Selman b. Âmir'den diyor **"er Rebab"** Ümmür Raih'in kendisidir.

695- Selman b. Âmir ed Dabbî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz orucunu açacağında hurma ile açsın."** İbn Uyeyne şu ilaveyi yapmıştır: **"Çünkü o hurma bereketlidir. Hurma bulamayan su ile iftar etsin çünkü su temizdir."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 21; İbn Mâce, Sıyam: 25)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

696- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) orucunu namazdan önce birkaç yaş hurma ile, yaş hurma bulamadığı hallerde kuru hurma ile onu da bulamaz ise birkaç yudum su ile iftar ederdi."** (Ebû Dâvûd, Savm: 21; İbn Mâce, Sıyam: 25)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

Tirmîzî: Rasûlullah (s.a.v.)'in kış günlerinde hurma ile, yaz günlerinde ise su ile orucunu açtığına dair rivâyetler vardır.

BÖLÜM: 11

Ø RAMAZAN: ORUCA BAŞLANAN, BAYRAM: ORUÇ BOŞLANAN; KURBAN: KURBAN KESILEN GÜNDÜR

697- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ramazan: Oruca başladığınız gün; Bayram: Orucu bitirdiğiniz gün; Kurban bayramı da: Kurban kestiğiniz gündür."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bazı ilim adamları bu hadisi tefsir ederek şöyle demiştir: Oruç ve bayram halkın çoğunluğu ile yapılmalıdır.

BÖLÜM: 12

Ø GÜNDÜZ BITIP GECE BAŞLAYıNCA ORUÇLU ORUCUNU AÇAR

698- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Gece gelip gündüz gidince ve güneş kaybolunca orucunu açarsın."** (Müslim, Sıyam: 10)

Tirmîzî: Bu konuda İbn ebî Evfâ ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ömer hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 13

Ø IFTAR AÇMAKTA ACELE ETMEK

699- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslümanlar vakti girince iftar etmeye acele davrandıkları sürece daima hayırla beraberdirler."** (Müslim, Sıyam: 9; İbn Mâce, Sıyam: 24)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Âişe ve Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sehl b. Sa'd'ın hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem ilim adamları bu hadisle amel ederek iftarda acele etmeyi müstehab görürler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

700- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allah buyurdu ki: **"Kullarımın bana en sevimli gelenleri oruçlarını açmakta acele edenlerdir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

701- Abdullah b. Abdurrahman (r.a.), Ebû Âsım, Ebûl Muğîre ve Evzâî'den naklederek bu hadisin benzerini aktarmıştır.

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

702- Ebû Atıyye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Mesrûk, Âişe'nin yanına girdik ve: "Ey Mü'min'lerin annesi dedik, Muhammed (s.a.v.)'in ashabından iki adam var ki birisi hem iftarı acele ediyor hem de namazları acele kılıyor diğeri ise iftarı da namazı da geciktiriyor dedik. Âişe; Bunlardan hangisi namazda ve iftarda acele ediyor diye sordu. Biz de Abdullah b. Mes'ûd'tur. Cevabını verdik. Âişe (r.anha) ise; **"Rasûlullah (s.a.v.) de işte böyle yapardı"** dedi. Diğer kimse ise **"Ebû Musa'dır."** (Müslim, Sıyam: 9; İbn Mâce, Sıyam: 24)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Atıyye'nin adı Mâlik b. Ebû Âmir el Hemdanî'dir. Onun Mâlik b. Âmir el Hemdanî olduğu da söylenmektedir. Bu ikinci rivâyet daha sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø SAHUR YEMEĞININ GECIKTIRILMESI

703- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber sahur yemeğini yedik ve sabah namazını kılmaya kalktık, Enes diyor ki: Bu süre yani sahurla sabah namazı arası ne kadardır dedim. Zeyd elli ayet kadardır dedi."** (Müslim, Sıyam: 9; İbn Mâce, Sıyam: 23)

704- Hennâd Vekî' ve Hişâm'dan bu hadisin benzerini rivâyet etmiş ve **"Elli ayet okuyacak kadar"** demiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Huzeyfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: Zeyd b. Sabit hadisi hasen sahihtir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu hadise uyarlar ve sahuru geciktirmek gerekir derler.

BÖLÜM: 15

Ø YALANCı FECR VE GERÇEK FECR HANGISIDIR?

705- Talk b. Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yeyiniz içiniz, yukarıya doğru yükselerek parlayan yalancı fecr sizi rahatsız etmesin yiyip içmenize engel olmasın. Kırmızılık ortalığı kaplayıncaya kadar yani gerçek fecr çıkıncaya kadar yiyip içiniz."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 17; Müslim, Sıyam: 8)

Tirmîzî: Bu konuda Adiyy b. Hatîm, Ebû Zerr, ve Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Talk b. Ali hadisi bu şekliyle hasen garibtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler. Fecri sadık kadar (Gerçek fecr) denilen kırmızılık ortalığı kaplayıncaya kadar yemek içmek serbesttir. Tüm ilim adamları bu şekilde amel etmişlerdir.

706- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ne Bilâl'in okuduğu ezan nede yukarı doğru yükselerek parlayan yalancı fecr sizin sahur yemeği yemenize engel olmasın. Fakat gerçek fecr denilen ortalığın kırmızılıkla kaplanması yeme ve içmenize engel olabilir."** (Müslim, Sıyam: 8; Ebû Dâvûd, Savm: 17)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 16

Ø ORUÇLUNUN ÖZELLIKLE ORUÇLUYKEN GıYBET ETMEMESI GEREKIR

707- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse yalan söylemeyi ve yalanla iş görmeyi bırakmazsa, o kimsenin yemesini içmesini terk etmesine Allah'ın ihtiyacı yoktur."** (Müslim, Sıyam: 29; İbn Mâce, Sıyam: 21)

Bu konuda Enes (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø SAHUR YEMEĞI YEMENIN BEREKETE SEBEB OLACAĞı

708- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurmuştur ki: **"Sahur yemeği yeyiniz, sahur yemeğinde bereket vardır."** (Müslim, Sıyam: 9; Ebû Dâvûd, Sıyam: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Mes'ûd, Câbir b. Abdillah, İbn Abbâs, Amr b. As, Irbad b. Sariye, Utbe b. Abdillah ve Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir.

Yine Rasûlullah (s.a.v.)'den şu şekilde de bir hadis rivâyet edilmiştir: **"Bizim orucumuzla ehli kitap denilen insanların orucunun farkı sahur yemeği yemektir."**

709- Aynı şekilde bir hadisi Kuteybe (r.a.), Leys, Musa b. Ali, babasından, Amr b. As'ın azatlı kölesi ve Amr b. As'dan bir hadis daha rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 18

Ø YOLCULUKTA ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMAYACAĞı

710- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) Fetih yılı Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Küra-ül Gamîm denilen yere varıncaya kadar kendisi de ashabı da oruçlu idiler Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle denildi: **"Oruç insanlara zor geliyor insanlar sizin yaptığınıza bakıp duruyorlar. Rasûlullah (s.a.v.) ikindiden sonra bir bardak su istedi ve insanların gözü önünde içti. Bunu görenlerin bir kısmı oruçlarını açtılar bir kısmı ise oruca devam ettiler. Bir kısım ashabının oruçlarına devam ettikleri haberi kendisine ulaşınca onlar itaat etmiyorlar isyan etmişlerdir"** buyurdular. (Müslim, Sıyam: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Ka'b b. Âsım, İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den **"Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir"** diye de bir hadis rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı alimler yolculukta oruç tutulması taraftarıdırlar hatta bir kısmı yolculukta tutulan orucun kaza edilmesi görüşündedirler. Ahmed ve İshâk yolculukta oruç tutmamayı tercih etmişlerdir. Ahmed ve İshâk yolculukta oruç tutmamayı tercih etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğer bazı alimler ise **"Gücü yeterde oruç tutarsa ne güzeldir ve değerli bir iş yapmış olur"** derler. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübarek bunlardandır. **Şâfii diyor ki:** Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir"** sözünün manası ve **"bazı kimselerin oruçlu kalması haberi ulaşınca"** onlar âsidirler sözünün manası: Allah'ın verdiği bu izni gönlü kaldıramayan kimseler içindir. Kişi yolculukta oruç tutmayı mübah görür fakat dayanabileceği için oruç tutarsa bu benim hoşuma gider.

BÖLÜM: 19

Ø YOLCULUKTA ORUÇ TUTULABILECEĞI

711- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Hamza b. Amr el Eslemî Rasûlullah (s.a.v.)'e yolculukta oruç tutmanın hükmünü sordu kendisi çok oruç tutmanın hükmünü sordu kendisi çok oruç tutan biriydi. Rasûlullah (s.a.v.): **"İstersen tut, istersen tutma"** buyurdular. (Buhârî, Savm: 33; Müslim, Sıyam: 17)

Tirmîzî: Bu konuda Enes b. Mâlik, Ebû Saîd, Abdullah b. Amr, Ebû'd Derdâ, Hamza b. Amr el Eslemî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe (r.anha)'nın: **"Hamza b. Amr Rasûlullah (s.a.v.)'e sordu…"** diye başlayan hadisi hasen sahihtir.

712- Ebû Saîd el Hudrî' (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yolculuğa çıkardık da: "Oruç tutanın tutması, oruç tutmayanın da oruç tutmaması ayıplanmazdı."** (Müslim, Sıyam: 15; Buhârî, Savm: 33)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

713- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yolculuğa çıkardık kimimiz oruç tutar kimimizde oruç tutmazdı ne oruç tutan tutmayanı ayıpladı nede tutmayanlar tutan kimseleri ayıpladı. Kendisinde kuvvet bulup da oruç tutanı iyi ve hoş karşılarlar. Oruca dayanamayıp yiyen kimseleri de iyi ve hoş karşılarlardı."** (Müslim, Sıyam: 15; Buhârî, Savm: 33)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø SAVAŞTA ORUÇ TUTULMAYACAĞı

714- İbn Müseyyeb (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre kendisine savaşta oruç tutmanın hükmü soruldu da; Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediğini aktardı: **"Ramazanda Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber iki savaşa katıldık BEDİR ve MEKKE FETHİ ikisindede oruç tutmadık."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ömer (r.a.)'in hadisini ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Saîd (r.a.)'ın Rasûlullah (s.a.v.)'den aktardığına göre Rasûlullah (s.a.v.) bulunduğu bir savaşta oruç açmayı emretti.

Ömer b. Hattâb'tan da buna benzer bir hadis rivâyet edilmiş olup Rasûlullah (s.a.v.) düşmanla karşılaştığında oruç yemeye izin verdi. Bazı ilim adamları da aynı şekilde söylerler.

BÖLÜM: 21

Ø HAMILE VE EMZIREN KADıNLARıN ORUÇ TUTMAYABILECEĞI

715- (Beş Enes'den biri olan) Abdullah b. Ka'b oğullarından Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in atlıları bizim kabilemize baskın yapmışlardı, Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim yemek yiyordu, yaklaş sende ye buyurdular. Ben oruçluyum dedim. Bunun üzerine yaklaş sana oruçtan bahsedeyim dedi ve: Allah yolculuk yapandan orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır. Hamile ve emziren kadından**

da oruç tutmayı kaldırmıştır. Vallahi Peygamber (s.a.v.) bu iki kadından (emzikli veya hamile) ikisini veya birini söyledi. Enes şöyle devam etti: O zaman Rasûlullah (s.a.v.)'in yemeğinden yemediğim için kendi kendime üzüldüm." (Ebû Dâvûd, Savm: 43; Nesâî, Sıyam: 62)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Ümeyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes b. Mâlik hadisi hasendir. Bu Enes b. Mâlik'in Peygamber (s.a.v.)'den bu hadisten başka bir hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz. İlim adamlarından bir kısmı uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Bazı ilim adamları ise; **"Hamile ve emziren kadınlar orucu tutmaz sonra kaza eder veya fidye verebilirler."** Sûfyân, Mâlik, Şâfii ve Ahmed bu görüşte olanlardır. Bir kısım alimler de diyorlar ki: **"Hamile ve emziren kadınlar orucu tutmaz fidye verir. Kaza lazım gelmez. Dilerse kaza ederler fakat bu sefer fidye vermeleri gerekmez."** İshâk bu görüştedir.

BÖLÜM: 22

Ø ÖLEN KIMSE ADıNA BORCU OLAN ORUCU TUTULABILIR MI?

716- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bir kadın Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve **"Kız kardeşim peş peşe iki ay oruç borcu olduğu halde vefat etti"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Ne dersin kardeşinin borcu olsa onu öder miydin?"** Kadın: **"Evet"** deyince; Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Allah'a olan borç ödenmeye daha layıktır."** (Müslim, Sıyam: 27)

Tirmîzî: Bu konuda Büreyde, İbn Ömer ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

717- Ebû Küreyb (r.a.), Ebû Hâlid el Ahmer ve A'meş'den de bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

Tirmîzî: Muhammed'den işittim şöyle diyordu: **"Bu hadisi Ebû Hâlid el Ahmer, A'meş'den en güzel bir senetle rivâyet etmiştir."**

Muhammed diyor ki: Ebû Hâlid'den başkaları da A'meş'den, Ebû Hâlid'in rivâyeti gibi rivâyet etmişlerdir.

Tirmîzî: Ebû Muaviye ve pek çok kimse bu hadisi A'meş'den, Müslim el Batîn, Saîd b. Cübeyr ve İbn Abbâs'tan rivâyet ettiler ve rivâyetlerinde; Seleme b. Küheyl demedikleri gibi Atâ ve Mûcâhid'i de söylemediler. Ebû Hâlid'in ismi; Süleyman b. Habban'dır.

BÖLÜM: 23

Ø ORUÇ TUTAMADAN VEFAT EDEN KIMSENIN ORUCUNUN KEFFÂRETI NASıL ÖDENIR?

718- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim ölür ve üzerinde bir aylık oruç borcu olursa arkasındaki kimseler her bir orucunun yerine bir fakiri doyursun."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: İbn Ömer'in hadisini merfu olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İbn Ömer'den sahih olan rivâyet mevkuf olarak gelen şeklidir. Bu konuda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlar olup bir kısmı: **Ölen kimsenin borcu olan oruçları yerine başkası oruç tutabilir"** derler, Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle derler: **"Ölü adak orucu bırakmışsa başkaları onun yerine oruç tutabilir. Ölen kimsenin borcu Ramazan orucu ise onun yerine fidye verilir."**

Mâlik, Sûfyân ve Şâfii: **"Kimse kimsenin yerine oruç tutamaz"** derler.

Eş'as; Sevvar'ın oğludur Muhammed ise bana göre İbn Abdurrahman İbn ebî Leylâ'dır.

BÖLÜM: 24

Ø BILE BILE OLMAYARAK KUSAN ORUÇLUNUN DURUMU

719- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Üç şey oruçlunun orucunu bozmaz; Kan aldırmak, elde olmayarak kusmak ve ihtilam olmak."** (İbn Mâce, Sıyam: 16; Ebû Dâvûd, Sıyam: 32)

Tirmîzî: Ebû Saîd'in hadisi pek meşhur sayılmaz.

Abdullah b. Zeyd b. Eslem, Abdulaziz b. Muhammed ve pek çok kimseler bu hadisi Zeyd b. Eslem'den, mürsel olarak rivâyet etmişler ve **"Ebû Saîd'den"** dememişlerdir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiştir.

Tirmîzî: Ebû Dâvûd es Sicezî'den işittim diyor ki: Ahmed b. Hanbel'e, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'i sordum. Dedi ki: Kardeşi Abdullah b. Zeyd zararsızdır.

Tirmîzî: Muhammed'den işittim Ali b. Abdullah el Medinî'nin şöyle dediğini bize aktarmıştır. "Abdullah b. Zeyd b. Eslem güvenilen bir kişidir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ise zayıftır." Muhammed: **"Ben ondan bir şey rivâyet etmem"** dedi.

BÖLÜM: 25

Ø BILEREK KUSAN ORUÇLUNUN DURUMU

720- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim elinde olmayarak kusarsa o orucu kaza etmesi gerekmez, bile bile kusan kimse ise orucunu kaza etsin."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 33; İbn Mâce, Sıyam: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû'd Derdâ, Sevbân, Fedale b. Ubeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen garibtir. Bu hadisin Hişâm b. Sirin'den, Ebû Hüreyre'den rivâyetini sadece İsa b. Yunus'un rivâyetiyle bilmekteyiz.

Muhammed diyor ki: Bu hadis Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde rivâyet edilmiş olup senedi pek sağlam değildir. Ebû'd Derdâ, Sevbân, Fedale b. Ubeyd'den de Rasûlullah (s.a.v.)'in kusarak orucunu bozduğu rivâyet edilmiştir. Bunun anlamı şudur: Rasûlullah (s.a.v.) nafile oruç tutuyordu, kustu zayıf ve güçsüz kaldığı için orucunu devam ettirmedi bu konudaki bazı hadisler bu şekilde yorumlanmıştır. İlim adamları Ebû Hüreyre'nin **"Kim elinde olmaksızın kusarsa kaza gerekmez kim de bile bile kusarsa o günün orucunu kaza etsin"** hadisiyle amel ederler. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 26

Ø UNUTARAK YIYIP IÇEN ORUÇLUNUN DURUMU

721- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim unutarak yer ve içerse orucunu bozmasın devam etsin çünkü o Allah'ın rızıklandırdığı bir rızıktır."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 39; İbn Mâce, Sıyam: 15)

722- Ebû Hüreyre (r.a.)'den bu hadisin bir benzeri daha rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, Ümmü İshâk el Ganevîyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel ederler. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Mâlik b. Enes der ki: Bir kimse Ramazan'da unutarak yerse o orucu kaza etmesi gerekir. Birinci görüş daha sahihtir.

BÖLÜM: 27

Ø BILEREK ORUCU BOZAN KIMSENIN DURUMU

723- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimse Ramazan'da yolculuk hastalık gibi bir durum olmaksızın bir oruç yerse bir yılı oruçlu geçirse bile o orucu ödemiş olmaz."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 38)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin bu hadisini sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Muhammed'den işitim diyor ki: Ebûl Mutavvisin adı Yezîd b. el Mutavvıstır. Bu hadisten başka hadis rivâyet ettiğini bilmiyorum.

BÖLÜM: 28

Ø RAMAZANDA ORUCUNU BOZAN KİMSENİN KEFFÂRETİ

724- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü helak oldum dedi. Peygamber (s.a.v.) seni helak eden şey nedir dedir? Buyurdular. Adamda Ramazan ayında oruçlu iken hanımıma yaklaştım dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.): Bir köleyi hürriyetine kavuşturabilir misin? Buyurdular. Adam hayır dedi. Peş peşe iki ay oruç tutabilir misin? Buyurdular. Adam yine hayır dedi. Altmış fakiri sabah ve akşam doyurabilir misin? Deyince, Adam yine hayır cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) otur bakalım dedi. O da oturdu. Bu arada Peygamber (s.a.v.)'e büyük bir kap dolusu hurma getirildi. Peygamber (s.a.v.) ise bu hurmaları al götür ve sadaka olarak dağıt buyurdu. Adam Medîne'nin iki taşlığı arasında bizden fakiri yok ki deyince Peygamber (s.a.v.) azı dişleri gözükünceye kadar güldüler ve şöyle buyurdular: **"O hurmaları al götür çoluk çocuğuna yedir."** (İbn Mâce, Sıyam: 14)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, Âişe ve Abdullah b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederek Ramazan'da bilerek cinsel ilişkide bulunan kimsenin durumuna göre bu hadisi uygulamaya koymuşlardır.

Ramazan'da bilerek yiyip içen konusunda ise değişik görüşler ortaya koymuşlar bir kısmı o kimseye hem kaza hem de keffâret gerekir diyerek yeme

içmenin cezasını cinsel ilişkinin cezasına benzetmişlerdir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve İshâk bu görüştedirler.

Bir kısım ilim adamları ise: O kimse hakkında kaza lazımdır keffâret gerekmez derler çünkü Peygamber (s.a.v.) keffâreti cinsel ilişki için söylemiştir, yeme- içme hakkında böyle bir şey gelmemiştir. Dolayısıyla yeme-içme cinsel ilişkiye benzetilemez. Şâfii ve Ahmed bu görüştedirler.

Şâfii der ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in orucunu bozan ve sadakayı alan o adama **"Al çoluk çocuğuna yedir"** sözü birkaç manaya gelebilir. **Birinci olarak;** Keffâret gücü yeten kimseye gereklidir. Bu adam ise keffârete gücü yetmeyen birisidir. **İkinci olarak:** Keffâret, yiyecek içecekten artarsa gereklidir. Bu kimse o hurmaları alınca burada bizden fakiri yoktur demekle çok fakir olduğunu ortaya koymuş ve ondan çoluk çocuğuyla yemesi emredilmiş.

Şâfii: "Bu durumda olan kimsenin eline geçen rızkı yemesi gerekir, keffâret ise üzerinde borç olarak kalır. Ne zaman maddi imkana kavuşursa o zaman keffaretini öder demektedir."

BÖLÜM: 29

Ø ORUÇLU KIMSE MISVAK KULLANABILIR MI?

725- Âmir b. Rabia (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) oruçlu oldukları halde misvak kullandıklarını kaç kere gördüğümü sayamam."** (Ebû Dâvûd, Savm: 26; Buhârî, Savm: 27))

Tirmîzî: Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âmir b. Rabia hadisi hasen olup ilim adamları bu hadisle amel etmişler ve oruçlunun misvak kullanmasında bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Ama bazı ilim adamları oruçlunun yaş misvakla misvaklanmasını ve gündüzün sonuna doğru misvak kullanmayı hoş karşılamamışlardır. Şâfii oruçlunun gündüzün öncesinde ve sonrasında misvak kullanması sakıncalı değildir demekte, Ahmed ve İshâk ise gündüzün son zamanında misvak kullanmayı hoş karşılamamaktadırlar.

BÖLÜM: 30

Ø ORUÇLU KIMSE GÖZÜNE SÜRME ÇEKEBILIR MI?

726- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi gözlerimden şikayetim var oruçlu olduğum halde sürme çekebilir miyim? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de "evet" buyurdular."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 31; İbn Mâce, Sıyam: 17)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Rafi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisinin senedi pek sağlam değildir. Zaten bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den sağlam bir hadis rivâyet edilmemiştir. Ebû Atike'nin de zayıf olduğu kaydedilmiştir.

Kimi ilim adamları oruçlunun gözüne sürme çekmesini Sûfyân, İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk gibi hoş karşılamazken, Şâfii gibi bazı ilim adamları ise sürmeye izin veriyorlar.

BÖLÜM: 31

Ø ORUÇLUNUN HANıMıNı ÖPMESI ORUCUNU BOZAR Mı?

727- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) oruçlu olduğu aylarda hanımlarını öperdi."** (İbn Mâce, Sıyam: 19; Ebû Dâvûd, Sıyam: 33)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer b. Hattâb, Hafsa, Ebû Saîd, Ümmü Seleme, İbn Abbâs, Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Oruçlunun hanımını öpmesi konusunda sahabe ve tabiin dönemi ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlardır.

Bir kısmı ihtiyar kimsenin öpmesine izin verirken orucunu tehlikeye düşürme korkusundan dolayı genç olanlara izin vermezler ve cinsel ilişki olmaksızın beraber olmayı ise daha tehlikeli bulurlar. Bazı ilim adamları ise öpmek orucu bozmaz fakat sevâbını azaltır derler. Kişi kendisine hâkim olduğu zaman öpebilir derler, kendisine güvenemeyen kimsenin ise orucunu tehlikeye düşürmemesi için öpmeyi terk etmesi gerektiğini söylerler. Sûfyân es Sevrî ve Şâfii bunlardandır.

BÖLÜM: 32

Ø ORUÇLU IKEN KIŞININ HANıMıYLA MÜNASEBETININ SıNıRı

728- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) oruçlu iken beni sever ve okşardı. O sizden kendisine en güvenen kimse idi."** (İbn Mâce, Sıyam: 19; Ebû Dâvûd, Sıyam: 33)

729- Yine Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) oruçlu iken hanımlarını öper ve onlarla sevişirdi. Çünkü o şehvetine en çok güvenen, hâkim olandı."** (İbn Mâce, Sıyam: 19; Ebû Dâvûd, Sıyam: 33)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Meysere'nin ismi Amr b. Şurahbil'dir. Hadiste geçen **"li irbihi"** kelimesin manası kendisine ve şehvetine demektir.

BÖLÜM: 33

Ø GECE ORUCA NIYET ETMEYEN KIMSENIN DURUMU

730- Hafsa (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse gündüz olmadan oruç tutmaya kesin karar verip niyet etmezse o kimsenin orucu yoktur."** (Ebû Dâvûd, Savm: 72)

Tirmîzî: Hafsa'nın hadisini merfu olarak sadece bu şekliyle biliyoruz. Nafi' yoluyla İbn Ömer'in sözü olarak rivâyet edilmiştir ki bu rivâyet daha sahihtir.

Yine aynı şekilde bu hadis Zührî'den mevkuf olarak rivâyet edilmiş olup sadece Yahya b. Eyyûb, merfu olarak rivâyet etmiştir. Bir kısım ilim adamlarına göre hadisin anlamı şöyledir. Ramazan'da ve Ramazan'nın kazasında ve adak oruçlarında geceden karar verip niyet etmeyenin orucu yoktur. Nafile oruç olursa fark etmez sabahladıktan sonra da niyet edebilir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

BÖLÜM: 34

Ø NAFILE ORUÇ TUTAN ORUCUNU BOZARSA NE OLUR?

731- Ümmü Hâni (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında oturuyordum bir meşrubat getirildi. Rasûlullah (s.a.v.) ondan içti ve bana da verdi bende içtim ve: **"Günaha girdim benim bağışlanmam için istiğfar et"** dedim. **"Neden?"** buyurdular. **"Oruçluydum orucumu bozmuş oldum deyince, sen bir borcunu kaza mı ediyordun?"** buyurdular. O da: **"Hayır"** deyince, **"Nafile ise zararı yoktur"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Savm: 73; İbn Mâce, Sıyam: 26)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

732- Şu'be'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Simak b. Harb'den, Ümmü Hâni'nin çocuklarından biri bana şöyle anlattı dediğini işitirdim; Ben onların en değerlisiyle karşılaştım ismi Ca'de idi Ümmü Hâni, onun ninesi oluyordu. Ninesinden aktardığına göre Rasûlullah (s.a.v.) onun evine geldi ve bir içecek istedi. Kendisi içti sonra ona verdi o da içti sonra Ey Allah'ın Rasûlü oruçtum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Nafile oruç tutan kimse serbesttir; dilerse orucunu devam ettirir, dilerse bozabilir."**

Şu'be diyor ki: Ca'de'ye bunu Ümmü Hâni'den sen mi işittin dedim hayır dedi. Ebû Salih ve aile fertleri bize Ümmü Hâni'den aktardılar(Ebû Dâvûd: Savm: 73; İbn Mâce, Sıyam: 26)

Hammad b. Seleme bu hadisi Simak b. Harb'den rivâyet ederek senedini **"Ümmü Hâni'nin kızının oğlu Harun'dan ve Ümmü Hâni'den"** diyor. Şu'be'nin rivâyeti daha güzeldir. Mahmûd b. Gaylân bize Ebû Dâvûd'tan aynı şekilde rivâyet etmiş olup **"emirû nefsihi"** veya **"eminû nefsihi"** diyerek şüphe üzerine bize aktarmıştır. Değişik şekillerde yine Şu'be'den şüphe edilerek **emir** ve **emin** şeklinde rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ümmü Hâni'nin hadisinin senedi hakkında söz edilmiştir. Sahabe ve tabiin döneminden bazı ilim adamları bu hadisle amel etmişler ve şöyle demişlerdir: **"Nafile oruç tutan kimse orucunu bozarsa kazası gerekmez"** fakat ben kaza etmesini severim. Sûfyân es Sevrî, Ahmed, İshâk ve Şâfii bunlardandır.

BÖLÜM: 35

Ø YIYECEK BIRŞEY BULAMAYAN ORUCA NIYET EDEBILIR MI?

733- Mü'minlerin anası Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün yanıma geldi ve yanımızda yiyecek bir şey var mı? Dedi. Ben de yok dedim. O da **"Ben oruçluyum"** buyurdular. (Buhârî, Savm: 21)

734- Mü'minlerin anası Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün yanımıza geldi ve yanınızda yiyecek bir şey var mı? dedi. Ben de hayır dedim. Bunun üzerine **"Ben oruçluyum"** buyurdular.

Bir seferinde bana geldiğinde **"Ey Allah'ın Rasûlü bize bir hediye getirildi"** dedim. **"Nedir o"** buyurdular. Hays (Hurma yağ ve peynir

karışımından oluşan yemek)'tir dedim. "Ben oruçlu olarak sabahlamıştım dedi ve o yemekten yedi." (Müslim, Sıyam: 32; Ebû Dâvûd, Savm: 71)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 36

Ø NAFILE ORUÇ TUTAN ORUCUNU BOZAR ISE NE GEREKIR?

735- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ben ve Hafsa oruçluyduk, bize bir yemek getirildi. Yemek hoşumuza gitti ve ondan yedik Rasûlullah (s.a.v.) geldi, Hafsa babasının kızı olduğundan benden erken davranarak dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! İkimizde oruçlu idik bize bir yemek çıkarıldı hoşumuza gitti ondan yedik"** Rasûlullah (s.a.v.); **"O orucunuzun yerine başka bir gün oruç tutun"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Savm: 73; Müslim, Sıyam: 32)

Tirmîzî: Salih b. Ebil Ahdar, Muhammed b. Ebû Hafsa bu hadisi Zührî, Urve ve Âişe'den aynı şekilde rivâyet etmişlerdir. Yine Mâlik b. Enes, Ma'mer, Ubeydullah b. Ömer, Ziyâd b. Sa'd hadis hafızı pek çok kimse Âişe'den mürsel olarak rivâyet etmişler olup, **"Urve"** yi zikretmemişlerdir. Bu daha sahihtir. Çünkü İbn Cüreyc'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Zührî'ye sordum: **"Urve Âişe'den sana hadis aktardı mı?** Urve'den bu konuda bir şey işitmedim fakat Süleyman b. Abdülmelik'in halifeliği döneminde bu hadisi Âişe'ye soranların bir kısmından işittim. Dedi. Ali b. İsa b. Yezîd el Bağdadî bu hadisi bize Ralh b. Ubâde yoluyla İbn Cüreyc'den naklederek aynı hadisi bize aktardı. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları bu hadisle amel ederek; **"Nafile orucu bozan kimsenin kaza etmesi gerektiği kanaatindedirler."** Mâlik b. Enes bunlardandır.

BÖLÜM: 37

Ø RAMAZAN DıŞıNDA TÜMÜNDE ORUÇ TUTULAN AY HANGISIDIR?

736- Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in peş peşe iki ay oruç tuttuğunu görmedim ancak Şaban ve Ramazanı tutardı."** (Ebû Dâvûd, Savm: 12; Nesâî, Sıyam: 70)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ümmü Seleme hadisi hasendir. Bu hadis aynı şekilde Ebû Seleme yoluyla Âişe'den şu şekilde rivâyet edilmiştir. **"Peygamber (s.a.v.)'in hiçbir ayda Şaban'da tuttuğu oruçtan daha çok oruç tuttuğunu görmedim çoğunlukla oruçla geçirirdi veya Şaban'ın tümünde oruç tutardı."**

737- Hennâd, Âişe (r.anha)'dan aynı şekilde bir hadis daha rivâyet etmiştir.

Bu hadis hakkında İbn'ül Mübarek'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bu konu yani ayın çoğunu oruç tuttuğu zaman bütün ayı oruçla geçirdi demek, Arapça'da caiz olan bir konuşma şeklidir. Filan kimse tüm geceyi ibadetle geçirdi denilir, o kimse akşam yemeği ve bazı işlerini de o gecede yapmıştır. Yani İbn'ül Mübarek iki hadisin de aynı anlamda olduğu görüşündedir. Ve şöyle demek istiyor: **"Ayın çoğunu oruçla geçirirdi."**

Tirmîzî: Sâlim, Ebûn Nadr ve başkalarından Ebû Seleme yoluyla Âişe'den, Muhammed b. Amr'ın rivâyetinin benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 38

Ø RAMAZANDA DINÇ OLABILMEK IÇIN ŞABAN AYıNıN ONBEŞINDEN SONRA ORUÇ TUTMAMAK

738- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şaban ayının ikinci yarısında oruç tutmayın."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 12; Müslim, Sıyam: 37)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bu hadisi bu şekliyle bu sözcüklerle biliyoruz. Bazı ilim adamlarınca bu hadisin anlamı: **"Ramazan ayına dinç durumda çıkabilmek için şaban ayının ikinci yarısında orucu tutmaz"** derler. Peygamber (s.a.v.)'den buna benzer bir hadis Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir. Şöyle ki: **"Ramazan ayını oruçla karşılamaya çalışmayın ancak tutmakta olduğunuz bir oruca denk gelirse tutabilirsiniz."** Oruç tutmanın hoş olmayışı Ramazan'ı karşılamak için olan oruçtan dolayıdır. Dolayısıyla kişi Ramazan ayında dinç ve hazırlıklı olmuş olur.

BÖLÜM: 39

Ø ŞABAN AYıNıN ON BEŞINCI GECESININ DEĞER VE KıYMETI

739- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a.v.)'i yanımda olmadığını görerek çıktım ve ararken Bakî' mezarlığında buldum. Allah ve Rasûlünün sana haksızlık etmelerinden mi korkmuştun? Buyurdular. Bende dedim ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü, hanımlarından birisinin yanına gittiğinizi zannetmiştim."** Bunun üzerine; **"Allah, Şaban ayının yarısında dünya semesına iner ve Kelb kabilesinin koyunlarının kılları sayısından daha çok günahları veya günah işleyenleri bağışlar"** buyurdular. (Nesâî, Cenaiz: 103)

Bu konuda Ebû Bekir es Sıddık'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe (r.anha)'nın hadisini bu şekliyle sadece Haccac'ın rivâyetinden biliyoruz. Muhammed'den işittim bu hadisin zayıf olduğunu ve Yahya b. ebî Kesir'in, Urve'den işitmediğini söylerdi. Haccac b. Ertae, Yahya b. ebî Kesir'den hadis işitmemiştir.

BÖLÜM: 40

Ø MUHARREM AYıNDA ORUÇ TUTMANıN DEĞER VE KıYMETI

740- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ramazan ayından sonra en kıymetli oruç Allah'ın ayı olan Muharrem ayında tutulan oruçtur."** (Müslim, Sıyam: 38; Ebû Dâvûd, Savm: 56)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasendir.

741- Ali (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Bir kimse Ali (r.a.)'e ramazan'dan sonra hangi ayda oruç tutmamı emredersin diye sordu da bunun üzerine Ali (r.a.) dedi ki: Bu soruyu ben Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında oturuyorken bir kişinin sorduğunu işittim şöyle demişti. Ey Allah'ın Rasûlü, Ramazan'dan sonra hangi ayda oruç tutmamı emredersin? Buyurdular ki: Ramazan'dan sonra oruç tutacaksan Muharrem ayında tut çünkü o Allah'ın aylarından ilk ayıdır. O ayda bir gün vardır ki o günde Allah bir toplumun tevbesini kabul edip bağışlamıştır. Başka bir toplumu da affedip bağışlayabilir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 41

Ø CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMAK

742- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) her ayın parlak günlerinde üç gün oruç tutardı. Cuma günleri oruçlu olmadığı çok azdı."** (Ebû Dâvûd, Savm: 52; İbn Mâce, Sıyam: 37)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah hadisi hasen garibtir. ilim adamlarından bir kısmı Cuma günü oruç tutmayı müstehab görmüşlerdir. Sadece Cuma günü oruç tutmak, öncesinde ve sonrasında tutmamak mekruhtur. **Tirmîzî:** Şu'be bu hadisi Âsım'dan rivâyet ediyor ve Peygamber (s.a.v.)'e kadar ulaştırmamıştır.

BÖLÜM: 42

Ø TEK BAŞıNA CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMADIĞı

743- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz tek olarak Cuma günü oruç tutmasın önce ve sonraki günler tutulursa olabilir."** (Ebû Dâvûd, Savm: 52; İbn Mâce, Sıyam: 37)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Câbir, Cünade el Ezdî, Cüveyriye, Enes ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler. Sadece Cuma gününü oruca tahsis edip o günden önce ve sonra oruç tutmamayı mekruh görürler. Ahmed ve İshâk ta bu görüştedir.

BÖLÜM: 43

Ø CUMARTESI GÜNÜ ORUÇ TUTMAK

744- Abdullah b. Büsr (r.a.)'ın kız kardeşinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cumartesi günü Allah'ın size farz kıldığı dışında oruç tutmayınız. O gün oruçlu olmadığınızı belirtmek için üzüm çubuğu kabuğu veya bir ağaç dalından başka bir şey bulamasanız bile onu çiğneyin veya emin."** (Ebû Dâvûd, Savm: 52; İbn Mâce, Sıyam: 38)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bu hadisteki mekruh olmanın manası; Yahudilerin o günü büyük saymalarından dolayı o günü oruca tahsis etmektir.

BÖLÜM: 44

Ø PAZARTESI VE PERŞEMBE GÜNLERI ORUÇ TUTMAK

745- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Pazartesi ve Perşembe günü oruçlarını dört gözle beklerlerdi."** (Nesâî, Sıyam: 70; İbn Mâce, Sıyam: 42)

Tirmîzî: Bu konuda Hafsa, Ebû Katâde, Ebû Hüreyre, Üsâme b. Zeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi bu şekliyle hasen garibtir.

746- Âişe (r.anha)'dan rivayete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir ayın Cumartesi, Pazar ve Pazartesi günlerini diğer ayda da Salı, Çarşamba ve Perşembe günlerini oruçla geçirirdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Abdurrahman b. Mehdî bu hadisi Sûfyân'dan rivâyet ederek Peygamber (s.a.v.)'e kadar ulaştırmamıştır.

747- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanların amelleri Pazartesi ve Perşembe günleri Allah'a arz olunur. Bu yüzden ben amelimin oruçlu olarak Allah'a arz olunmasını severim."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre hadisi hasen garibtir.

BÖLÜM: 45

Ø ÇARŞAMBA VE PERŞEMBE GÜNÜ ORUCU

748- Ubeydullah b. Müslim el Kureşî (r.a.)'in babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e yıl boyu tutulan devamlı oruçtan soruldu (veya sordum) buyurdular ki: Senin üzerinde çoluk çocuğunun da hakkı vardır. Ramazan ayında, sonraki ay olan Şevval ayında ve Çarşamba ile Perşembe günleri oruç tut. Sen böyle yaparsan seneyi oruçlu geçirmiş gibi sevap kazanırsın ve devamlı oruç tutmamış da olursun."** (Ebû Dâvûd, Savm: 57)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Müslim el Kureşî hadisi garibtir. Bazıları ise bu hadisi Harun b. Selman'dan, Müslim b. Ubeydullah ve babasından rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 46

Ø KURBAN BAYRAMıNDAN BIR GÜN ÖNCE ORUÇ TUTMAK

749- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Arefe günü tutulacak orucun önceki ve sonraki senenin günahlarına keffâret olacağını ümid ederim."** (Müslim, Sıyam: 18; İbn Mâce, Sıyam: 40)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Katâde hadisi hasendir. İlim adamları Hac için arafatta olanlar hariç Kurban bayramı arefesinde oruç tutmayı müstehab görmüşlerdir.

BÖLÜM: 47

Ø AREFE GÜNÜ ARAFATTA ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMADıĞı

750- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'ta oruç tutmadı Ümmü Fadl'ın gönderdiği sütü içti. (İbn Mâce, Sıyam: 40; Ebû Dâvûd, Sıyam: 63)

Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Ömer ve Ümmü Fadl'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İbn Ömer'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte haccettim arefe günü oruç tutmadı. Ömer'le haccettim oruç tutmadı. Osman'la haccettim, oruç tutmadı. Ebû Bekir'le haccettim oruç tutmadı. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel ederler. Arafatta dua yapmaya kuvvet bulabilmek için o gün oruç tutulmamasını müstehab görüyorlar bazı ilim adamları da Arafat'ta oruç tutmuşlardır.

751- Ebû Nüceyh (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Îbn Ömer'e arefe günü Arafat'taki oruç hakkında soruldu da dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte haccettim Arafat'ta oruç tutmadı. Ebû Bekir'le haccettim, o da tutmadı. Ömer'le haccettim o da tutmadı. Osman ile haccettim o da tutmadı. Bende o gün oruç tutmuyorum, tutulmasını da emretmem, tutulmasın da demem."** (İbn Mâce, Sıyam: 40; Ebû Dâvûd, Sıyam: 63)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bu hadis İbn ebî Nüceyh'in babasından başka bir adamdan ve İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Ebû Nüceyh'in ismi **"Yesâr"** dır.

BÖLÜM: 48

Ø MUHARREM AYıNıN ONUNCU GÜNÜ OLAN "AŞÛRÂ" DE ORUÇ TUTMAK

752- Ebû Katâde'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Aşûrâ günü orucunun bir önceki yılın günahlarına keffâret olmasını ümit ediyorum."** (Ebû Dâvûd, Sıyam: 64; Müslim, Sıyam: 20)

Bu konuda Ali, Muhammed b. Sayfiy, Selemetübnül Ekvâ', Hind b. Esma, İbn Abbâs, Rübeyyi' binti Muavviz b. Afrâ, Abdurrahman b. Seleme el Huzaî'nin amcasından, Abdullah b. Zübeyr'den hadis rivâyet edilmiş olup Peygamber (s.a.v.)'in aşûrâ orucunun tutulmasını teşvik ettiğini söylemişlerdir.

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.)'in **"Aşûrâ günü orucu bir senenin keffaretidir"** dediğini sadece Ebû Katâde rivâyetiyle biliyoruz Ahmed ve İshâk'ta, Ebû Katâde rivâyetiyle amel ederler.

BÖLÜM: 49

Ø AŞÛRÂ GÜNÜ ORUCU FARZ DEĞILDIR ARZU EDEN TUTABILIR

753- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Aşûrâ günü cahiliyye döneminde Kureyş'in oruç tuttuğu bir gündü. Rasûlullah (s.a.v.)'de o günü oruç tutardı. Medîne'ye gelince yine o gün oruç tuttu Müslümanlara da oruç tutmalarını emretti. Sonra Ramazan orucu farz kılınca farz oruç olarak Ramazan kaldı. Aşûrâ orucu bırakıldı. Ondan sonra dileyen tuttu dileyen de tutmadı."** (Müslim, Sıyam: 19; Ebû Dâvûd, Sıyam: 64)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Kays b. Sa'd, Câbir b. Semure, İbn Ömer ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İlim adamları Âişe hadisiyle amel ederler ve bu hadis sahihtir. Aşûrâ orucunun vâcib olmadığı kanaatindedirler. Değerli ve kıymetli bir gün olmasından dolayı dileyen o gün oruç tutulabilir.

BÖLÜM: 50

Ø AŞÛRÂ HANGI GÜNDÜR?

754- Hakem b. A'rec (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zemzem kuyusu yanında elbisesini yastık yapmış vaziyette duran İbn Abbâs'ın yanına varmıştım. Dedim ki: **"Aşûrâ günü hangi gündür bana haber ver o gün oruç tutacağım. Dedi ki: Muharrem ayının hilalini gördüğünde günleri say ve dokuzuncu günü oruçlu ol"** dedi. Ben de: **"Muhammed (s.a.v.)'de Aşûrâ orucunu böyle mi tutardı dedim.** İbn Abbâs **"Evet"** cevabını verdi. (Müslim, Sıyam: 19; Ebû Dâvûd, Savm: 65)

755- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Aşûrâ orucunun onuncu gün tutulmasını emretti."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları Aşûrâ günü hakkında değişik görüşler ortaya koydular kimisi Muharrem ayının dokuzuncu günü olduğunu söylerken kimileride onuncu günüdür demişlerdir. İbn Abbâs'ın şöyle dediği de rivâyet edilmiştir. **"Dokuzuncu ve onuncu günleri oruç tutarak Yahudilere muhalefet ediniz…"** Ahmed, İshâk ve Şâfii'de aynı görüştedirler.

BÖLÜM: 51

Ø ZILHICCENIN, ON GÜNÜNÜN ORUCU

756- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'i Zilhicce'nin on gününde hiç oruçlu görmedim."** (Ebû Dâvûd, Savm: 62; İbn Mâce, Savm: 39)

Tirmîzî: Pek çok kimse bu hadisi A'meş'den, İbrahim'den, Esved'den ve Âişe'den rivâyet etmişlerdir. Sevrî ve diğerleri bu hadisi Mansur'dan ve İbrahim'den rivâyet ederek **"Peygamber (s.a.v.)'in Zilhicce'nin on gününde oruçlu görülmediğini"** söylüyorlar.

Ebûl Ahvas'ta; Mansur, İbrahim ve Âişe'den rivâyet etmiş olup **"Esved"** i zikretmemişlerdir. Bu hadiste Mansûr hakkında ihtilaf edilmiştir. A'meş'in rivâyeti daha

sahih isnad yönünden de daha güzeldir.

Tirmîzî: Muhammed b. Ebân'dan işittim şöyle diyordu: Vekî'den işittim şöyle diyordu: A'meş, İbrahim'in hadisini Mansur'dan daha iyi bilendir.

BÖLÜM: 52

Ø ZILHICCENIN ON GÜNÜNDE YAPıLAN IŞLERIN DEĞER VE KıYMETI

757- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Hiçbir gün yoktur ki o günlerde işlenen ameli salih bu Zilhicce'nin on gününde işlenen işlerden Allah'a daha sevimli olsun. Ya Rasûlullah! Dediler. Allah yolunda cihat etmekte mi? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Allah yolunda cihat da daha sevimli değildir. Ancak kişi canı ve malı ile cihada çıkar ve hiçbiri ile geri dönmezse o hariçtir."** (Ebû Dâvûd, Savm: 61; İbn Mâce, Sıyam: 39)

Bu konuda İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahih garibtir.

758- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Zilhicce'nin on gününde işlenen ameller diğer günlerde işlenen ameller ve yapılan kulluktan daha sevimlidir. Bu on günde tutulacak her oruç bir senenin orucuna denktir. Her gecesini namazla değerlendirmekte Kadir gecesini değerlendirme gibidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 39; Ebû Dâvûd, Savm: 61)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Mes'ûd b. Vasıl'ın Nehhas'ın rivâyetinden bilmekteyiz.

Muhammed'e bu hadisi sordum. Bu şekilde ve bu rivâyetle bildiğini başka türlü bilmediğini belirtti ve şöyle dedi **"Katâde'den, Saîd b. Müseyyeb'den ve Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak buna benzer bir şey rivâyet edilmiştir."**

Yahya b. Saîd, Nehhas hakkında hafızası yönünde ileri geri konuşmuştur.

BÖLÜM: 53

Ø ŞEVVAL IÇERISINDE ALTı GÜN ORUÇ TUTMAK

759- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Kim Ramazan orucunu tutar ona Şevval'den altı gün daha eklerse tüm seneyi oruçlu geçirmiş gibidir."** (Müslim, Sıyam: 39; İbn Mâce, Sıyam: 33)

Bu konuda Câbir, Ebû Hüreyre ve Sevbân'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Eyyûb hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarından bir kısmı bu hadisle Şevval'de altı oruç tutmayı müstehab görmüşlerdir.

İbn'ül Mübarek der ki: Her aydan üç gün oruç tutmak güzel bir oruçtur. Bazı hadislerde bu orucun Ramazan orucuna ilave edileceğini ve bu ayın ilk günlerinde tutulmasını tercih ettiğini fakat değişik günlerde de tutulursa caiz olacağını söyler.

Tirmîzî: Abdulaziz b. Muhammed bu hadisi Saffan b. Süleym'den, Sa'd b. Saîd'den, Ömer b. Sabit'den ve Ebû Eyyûb'tan bu şekilde rivâyet etmiştir. Şu'be ise Verka b. Ömer'den, Sa'd b. Saîd'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Sa'd b. Said, Yahya b. Saîd el Ensarî'nin kardeşidir. Bazı hadisçiler Sa'd b. Saîd'i hafızası yönünden tenkit etmişlerdir. Hennâd'ın bize bildirdiğine göre; Huseyn b. Ali el Cufî, İsrail'den, Ebû Musa'dan, Hasan'ı Basrî'den aktardığına göre Hasan'ı Basrî'ye, Şevval'den tutulacak altı gün orucu hatırlatıldığında diyor ki: **"Bu ayda tutulan oruçla Allah; Tüm seneyi oruçla geçirmiş gibi razı olmuştur."**

BÖLÜM: 54

Ø HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAK

760- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana üç şeyi tavsiye etmişti: **"Vitiri kılmadan uyumamayı, her aydan üç gün oruç tutmayı ve kuşluk namazını kılmayı."** (Müslim, Sıyam: 36; Ebû Dâvûd, Sıyam: 68)

761- Musa b. Talha (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Zerr'den işittim diyordu ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Ebû Zerr! Her aydan tutacağın üç gün oruç, o ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleri olsun."** (Müslim, Sıyam: 36; Ebû Dâvûd, Sıyam: 68)

Bu konuda Ebû Katâde, Abdullah b. Amr, Kurrete b. İyas el Müzenî, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Akreb, İbn Abbâs, Âişe, Katâde, İbn Milhan, Osman b. ebil Âs ve Cerir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Zerr hadisi hasendir. Bazı hadislerde şöyle rivâyet edilmiştir: **"Her aydan üç gün, oruç tutmak tüm yılı oruç tutmuş gibidir."**

762- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim her aydan üç gün oruç tutarsa bütün seneyi oruçla geçirmiş gibi sevap kazanır Allah bunun ölçüsünü kitabında şöyle bildirmektedir: "Kim Allah'ın huzuruna iyi bir iş ve davranışla çıkarsa, bu yaptığının on katını kazanacaktır. Ama kim de kötü bir iş ile Rabbinin huzuruna çıkarsa, onun aynısıyla cezalandırılacaktır. Ve kimseye de haksızlık yapılmayacaktır."** (En'âm: 160) Bir gün on gün sayılır. (Müslim, Sıyam: 36; Ebû Dâvûd, Sıyam: 68)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be bu hadisi Ebû Şimr ve Ebû-t Teyyah, Ebû Osman ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiştir.

763- Muâze (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir: **"Âişe (r.anha)'ya Rasûlullah (s.a.v.) her aydan üç gün oruç tutar mıydı dedim. Evet dedi. Hangi günler tutardı dedim. Hangi günde olursa olsun aldırış etmezdi."** Dedi. (Müslim, Sıyam: 36; Ebû Dâvûd, Sıyam: 68)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Yezîd er Rişk, Yezîd ed Dubaî'dir. Yezîd el Kâsım ve Kassam'da yine o'dur. Basra halkı dilinde Rişk el Kassam demektir.

BÖLÜM: 55

Ø ORUÇ TUTMANıN DEĞER VE KıYMETI

764- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rabbiniz buyuruyor ki; Her iyiliğe on katından başlayarak yedi yüz katına kadar sevap yazılır. Oruç ise böyle bir değerlendirmeye tabi olmayıp onun mükafatı bana ait olup onu ben mükafatlandıracağım. Oruç ateşe karşı koruyucu bir kalkandır. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Bilgisiz biri siz oruçlu iken size sataşırsa ben oruçluyum desin başka cevap vermesin."** (Buhârî, Savm: 2; Müslim, Sıyam: 30)

Bu konuda Muâz b. Cebel, Sehl b. Sa'd, Ka'b b. Ucre, Selame b. Kayser, Beşîr b. Hasasıyye ki adı Zahm b. Mabed'tir. Hasasıyye ise annesidir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi bu yönüyle hasen garibtir.

765- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennet'te Reyyan denilen bir kapı vardır. Oruç tutanlardan o kapıdan çağrılacaklardır. Kim gerçekten oruç tutanlardan ise o kapıdan Cennete girecektir. Kim de, o kapıdan girerse ebedi olaral susuzluk çekmeyecektir."** (Buhârî, Savm: 2; Müslim, Sıyam: 30)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

766- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Oruçlunun iki sevinç zamanı vardır; Birincisi iftar ettiği an diğeri Cennet'te Rabbiyle karşılaştığı andır."** (Müslim, Sıyam: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 56

Ø YıL BOYU ORUÇ TUTULUR MU?

767- Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle denildi: Yıl boyu oruç tutan kimse hakkında ne dersiniz? Buyurdular ki: **"Böylesi bir kimse ne oruç tutmuş nede iftar etmiştir. Yahut oruçta tutmamıştır, iftarda etmemiştir."** (Müslim, Sıyam: 36; Ebû Dâvûd, Savm: 5)

Bu konuda Abdullah b. Amr, Abdullah b. Şıhhîr, Imrân b. Husayn ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Katâde hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının bir kısmı yıl boyu oruç tutmayı hoş görmezler. Bir kısmı ise buna cevaz vermişlerdir. Hoş görmeyenler şöyle demektedirler: Bütün seneyi oruçla geçirmek demek Ramazan bayramı, Kurban bayramı ve Teşrik günlerini de oruçla geçirmek demektir. Kim bu günlerde oruç tutmazsa kerahiyet sınırından dışarı çıkmış olur. Ve bütün seneyi oruç tutmuş sayılmaz. Mâlik b. Enes'den bu şekilde rivâyet edilmiş olup Şâfii de aynı kanaattedir.

Ahmed ve İshâk'ta yaklaşık olarak böyle söyleyip şöyle demektedirler: Rasûlullah (s.a.v.)'in yasakladığı oruç tutulamayacak gün sayısı beştir. Ramazan bayramının birinci günü ve Kurban bayramının dört günü.

BÖLÜM: 57

Ø DEVAMLı ORUÇ TUTULUR MU?

768- Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya Rasûlullah (s.a.v.)'in orucunu sordum şöyle dedi: Öyle oruç tutardı ki

bir daha bırakmayacak derdik. Bazen de hiç oruç tutmayacak deyinceye kadar oruç tutmazdı. Âişe (r.anha) şöyle devam etti. Rasûlullah (s.a.v.), Ramazan ayından başka hiçbir ay tam olarak oruç tutmadı. (Müslim, Sıyam: 34; Nesâî, Sıyam: 35; Ebû Dâvûd, Sıyam: 54; Nesâî, Sıyam: 70)

Bu konuda Enes ve ibn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi sahihtir.

769- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'in orucundan soruldu da şöyle buyurdular: **"Bir ayda o derece oruç tutardı ki o ayın tamamını oruçla geçirecek zannedilirdi. Bazı aylarda hiç oruç tutmazdı ki o aydan hiç oruç tutmayacağı zannedilirdi. Onu gece namazı kılarken görmek istersen mutlaka namazda görürdün, uykuda görmek istersen uykuda görürdün."** (Buhârî, Savm: 52)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

770- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"En değerli oruç kardeşim Dâvûd'un orucudur. Bir gün oruç tutar bir gün yerdi, düşmanla karşı karşıya geldiğinde ise kaçmazdı."** (Buhârî, Savm: 58; Müslim, Sıyam: 35)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebûl Abbâs, Mekkeli A'ma şairdir. İsmi Sâib b. Ferruh'tur. Bazı ilim adamları en değerli oruç; bir gün oruç tutup bir gün tutmamaktır. En ağır olan oruç şekli budur.

BÖLÜM: 58

Ø RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMı GÜNLERI ORUÇ TUTMA YASAĞı

771- Abdurrahman Avf (r.a.)'ın azâdlı kölesi Ebû Ubeyd'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kurban bayramında Ömer b. Hattâb'ı gördüm hutbeden önce namaza başladı ve dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in şu iki günde oruç tutmaktan yasaklandığını kendisinden duydum. Ramazan bayramı günü ki orucunuzu bıraktığınız gündür ve Müslümanların bayramıdır. Kurban bayramına gelince kestiğiniz kurbanların etlerinden yeyiniz."** (Buhârî, Savm: 66; Müslim, Sıyam: 22)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abdurrahman b. Avf'ın azâdlısı Ebû Ubeyd'in ismi Sa'd'tır. Kendisine Abdurrahman b. Ezher'in azatlısı da denmektedir. Abdurrahman b. Ezher, Abdurrahman b. Avf'ın amcasının oğludur.

772- Ebû Saîd el Hudrî'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.), iki oruçtan yasakladı. Kurban bayramı günü ve Ramazan bayramı günü."** (Buhârî, Savm: 66; Müslim, Sıyam: 22)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ali, Âişe, Ebû Hüreyre, Ukbe b. Âmir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle uygulama yaparlar.

Tirmîzî: Amr b. Yahya, İbn Umare b. ebû'l Hasen el Mâzinî el Medenî'dir ve güvenilir bir kimsedir. Kendisinden Sûfyân es Sevrî, Şu'be, Mâlik b. Enes rivâyette bulunmuşlardır.

BÖLÜM: 59

Ø KURBAN BAYRAMı GÜNLERI ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMAYıŞı

773- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Arefe günü, bayram günü ve teşrik günleri biz Müslümanların bayram günleri ve yiyip içme günlerimizdir."** (Buhârî, Savm: 66; Müslim, Sıyam: 22)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Sa'd, Ebû Hüreyre, Câbir, Nübeyşe, Bişr b. Suhaym, Abdullah b. Huzafe, Enes, Hamza b. Amr el Eslemî, Ka'b b. Mâlik, Âişe, Amr b. As ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ukbe b. Âmir hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler ve teşrik günleri denilen Kurban bayramı günlerinde oruç tutulmasını hoş karşılamazlar. Ama Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları; Temettü haccı yapan ve kurban bulamayan kimselerin teşrik günlerinde oruç tutmalarına izin vermişlerdir. Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Tirmîzî: Iraklılar: **"Musa b. Ali b. Rebah"** derler. Mısırlılar ise: **"Musa b. Ali"** derler.

Tirmîzî: Kuteybe'den işittim şöyle diyordu: Leys b. Sa'd'ın şöyle dediğini işittim: Babamın adını küçültme şeklinde söyleyen (Ali kelimesini Uley demek) hiçbir kimseye hakkımı helal etmem.

BÖLÜM: 60

Ø ORUÇLU KIMSE KAN ALDıRABILIR MI?

774- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kan aldıran kimsenin ve alan kimsenin orucu bozulmuş demektir."** (Buhârî, Savm: 32; İbn Mâce, Sıyam: 18)

Bu konuda Ali, Sa'd, Şeddâd b. Evs, Sevbân, Üsâme b. Zeyd, Âişe Ma'kıl b. Sinan (Makıl İbn Yesâr), Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Ebû Musa, Bilâl ve Sa'd tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rafi' b. Hadîç hadisi hasen sahihtir.

Ahmed b. Hanbel, şöyle demiştir: "Bu konuda en sağlam rivâyet Rafi' b. Hadîç'in rivâyetidir."

Ali b. Abdullah'dan da şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bu konuda en sahih rivâyet Sevbân ve Şeddâd b. Evs hadisidir. Çünkü Yahya b. ebî Kesir, Ebû Kılâbe'den iki hadisin tamamını rivâyet etmiştir. Sevbân ve Şeddâd hadislerini…

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bir kısım ilim adamları oruçlunun kan aldırmasını hoş karşılamamışlar hatta bazı sahabîler geceleyin kan aldırmışlardır. Ebû Musa el Eşarî ve İbn Ömer bunlardandır. İbn'ül Mübarek'te aynı görüştedir.

Tirmîzî: İshâk b. Mansur'dan işittim şöyle diyordu: Abdurrahman b. Mehdî; **"Her kim oruçlu iken kan aldırırsa o orucu kaza etmesi gerekir."** demişlerdir.

İshâk b. Mansur: Ahmed ve İshâk'da aynı görüştedirler. Za'feranî, Şâfii'nin şöyle dediğini bana anlattı: Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Oruçlu olduğu halde kan aldırdığı ayrıca kan aldıran ve alan kimsenin de orucunun bozulduğu"** konusunda hadisler bize kadar gelmiştir. Dolayısıyla bu iki hadisten hangisinin sabit olduğunu bilemiyorum. Fakat oruçlu kimsenin kan aldırmaması bana daha sevimli gelir. Yinede zaruri olur da oruçlu kan aldırırsa orucunun bozulacağını sanmıyorum.

Tirmîzî: Şâfii'nin Bağdat'taki görüşü böyle idi. Fakat Mısır'da oruçlu kimsenin kan aldırabileceği yönüne meyletmiş, oruçlunun kan aldırmasında bir sakınca görmemiş bu konuda da Rasûlullah (s.a.v.)'in veda haccında ihramlı iken kan aldırdığını delil olarak göstermiştir.

BÖLÜM: 61

ORUÇLU KIMSE KAN ALDıRAMAZ Mı?

775- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ihramlı ve oruçlu iken kan aldırmıştır"** demiştir. (Buhârî, Savm: 32; Müslim, Hac: 11)

776- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) oruçlu iken kan aldırmıştır."** (Buhârî, Savm: 32; Müslim, Hac: 11)

Bu hadis bu şekliyle hasen sahihtir.

777- Yine İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) Mekke ile Medîne arasında ihramlı ve oruçlu olduğu halde kan aldırmıştır."** Buhârî, Savm: 32; Müslim, Hac: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları oruçlunun kan aldırmasında bir sakınca görmemektedirler Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes ve Şâfii bunlardandır.

BÖLÜM: 62

Ø IFTAR ETMEDEN IKI ORUCU BIRBIRINE BAĞLAMAK DOĞRU MUDUR?

778- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.); **"Orucu birbirine iftar etmeksizin birleştirmeyin"** buyurdu. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü sen bu işi yapıyorsun dediler. Buyurdular ki: **"Ben sizin gibi değilim Rabbim beni yedirir ve içirir."** (Buhârî, Savm: 48; Müslim, Sıyam: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Ebû Hüreyre, Âişe, İbn Ömer, Câbir, Ebû Saîd, Beşîr b. Hasasıyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederek orucu birbirine iftar etmeksizin birleştirmeyi hoş görmemişlerdir.

Abdullah b. Zübeyr'in günlerce iftar etmeden oruç tuttuğu da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 63

Ø CÜNÜP OLARAK IMSAK VAKTINE ULAŞAN KIMSENIN ORUCU

779- Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından, Âişe ve Ümmü Seleme (r.anhüma)'dan bize bildirildiğine göre:**"Rasûlullah (s.a.v.) hanımlarından cünüp olmuş iken fecr vakti girerdi de guslederek orucunu tutardı."** (Buhârî, Savm: 22; Müslim, Sıyam: 13)

Tirmîzî: Âişe ve Ümmü Seleme hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem ilim adamlarından çoğunluğu bu hadisle uygulama yapmışlardır. Sûfyân, Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır. Tabiin döneminden bazıları şöyle diyorlar: **"Kişi cünüp olarak sabahlarsa o günün orucunu kaza eder."** Birinci görüş daha sahihtir.

BÖLÜM: 64

Ø ORUÇLUNUN DAVETI KABUL ETMESI GEREKTIĞI

780- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz yemeğe çağrıldığında daveti kabul etsin şayet oruçlu ise ev sahibine dua etsin."** (Müslim, Sıyam: 28; Ebû Dâvûd, Savm: 75)

781- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz oruçlu olduğunda yemeğe çağrılırsa ben oruçluyum"** desin. (Müslim, Sıyam: 28; Ebû Dâvûd, Savm: 75)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre'nin iki hadisi de hasen sahihtir.

BÖLÜM: 65

Ø KADıNıN KOCASıNDAN IZINSIZ NAFILE ORUÇ TUTAMAYACAĞı

782- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Kocası yanında olan bir kadın Ramazan ayı dışında kocasının izni olmadan bir gün bile oruç tutmasın."** (Müslim, Zekat: 26; Ebû Dâvûd, Sıyam: 74)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Ebû'z Zinad, Musa b. ebî Osman ve babasından Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 66

Ø RAMAZAN ORUCUNUN KAZASıNıN GECIKTIRILEBILECEĞI

783- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatına kadar Ramazanlarda tutamadığım oruçların kazasını Şaban ayında kaza ederdim."** (Buhârî, Savm: 39; Müslim, Sıyam: 26)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Bu hadisin bir benzerini Yahya b. Saîd el Ensarî, Ebû Seleme ve Âişe'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 67

Ø YANıNDA YEMEK YENEN, ORUÇLU KIMSENIN DEĞERI VE KıYMETI

784- Ümmü Umare (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Oruç tutmayan kimseler oruçlunun yanında yemek yerlerse melekler o oruçlu için dua ve istiğfar ederler."** (İbn Mâce, Sıyam: 46)

Tirmîzî: Şu'be bu hadisi Habib b. Zeyd'den, Leylâ'dan, ninesinden ve Ümmü Umare'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

785- Ümmü Umare (r.anha)'nın kızı Ka'b el Ensarîyye'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) Ümmü Umare'nin evine geldi o da ona yemek ikram etti. Rasûlullah (s.a.v.)'de ona **"Sende ye"** buyurdular. Ümmü Umare; **"Ben oruçluyum"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Oruçlunun yanında yemek yendiği zaman onlar yemeği bırakıncaya kadar veya doyuncaya kadar melekler oruçlu için dua ve istiğfar ederler."** (İbn Mâce, Sıyam: 46)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

786- Ümmü Umare (r.anha)'nın kızı Ka'b'den, Muhammed b. Beşşâr bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup**"Yemeği bırakıncaya veya doyuncaya kadar"** bölümünü söylemedi. (İbn Mâce, Sıyam: 48)

Tirmîzî: Ümmü Umare, Habib b. Zeyd el Ensarî'nin ninesidir.

BÖLÜM: 68

Ø HAYıZLı KIMSENIN NAMAZı DEĞIL ORUCU KAZA ETTIĞI

787- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında hayız görür ve temizlenirdik bize orucu kaza etmemizi emreder, namazı kaza etmemizi emretmezdi."** (Buhârî, Hayz: 21; Müslim, Hayz: 15)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Muâze ve Âişe'den de aynı şekilde rivâyet edilmiş olup ilim adamları bu hadisle amel ederler, hayızlı kadının orucu kaza edip namazı kaza etmemesi konusunda farklı bir görüş olduğunu bilmiyoruz.

Tirmîzî: Ubeyde; İbn Muattıb ed Dabbî el Küfi'dir. **"Ebû Abdulkerim"** diye künyelenir.

BÖLÜM: 69

Ø ORUÇLUNUN AĞıZ VE BURUNA SU ÇEKMEDE DIKKATLI OLMASı

788- Lakît b. Sabre (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Ey Allah'ın Rasûlü bana abdest hakkında bir şeyler söyle dedim."** Buyurdular ki: **"Abdest organlarını tam ve güzel bir şekilde dikkat ederek güzelce yıka parmaklarının arasına suyu geçir oruçlu olmadığın zamanlarda ağız ve buruna su verirken içine iyice çek."** Ebû Dâvûd, Savm: 27; Nesâî, Tahara: 71)

Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları oruçlu kimsenin burnuna ilaç çekmesini hoş görmemişler ve bu işin orucu bozacağı kanaatindedirler. Bu konuda ve bu hadisle onların bu görüşünü takviye eder mahiyettedir.

BÖLÜM: 70

Ø MISAFIR KIMSE MISAFIR OLDUĞU KIMSELERIN IZNI OLMADAN NAFILE ORUÇ TUTMASıN

789- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimse bir kimseye misafir olursa misafir olduğu kimselerin izni olmadan nafile oruç tutmasın."** (İbn Mâce: Sıyam: 54)

Tirmîzî: Bu hadis münkerdir. Bu hadisi Hişâm b. Urve'den başka güvenilir râvîlerin rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

Musa b. Davut, Ebû Bekir el Medenî'den, Hişâm b. Urve'den, babasından ve Âişe'den benzeri bir hadis rivâyet etmiştir ki:

Tirmîzî: Bu hadiste yukarıdaki gibi zayıftır. Ebû Bekir el Medenî hadisçilerce zayıf görülür. Câbir b. Abdullah'tan hadis rivâyet eden Ebû Bekir el Medenî'nin adı Fadl İbn Mübeşşir'dir. Bu iki Ebû Bekir'den birincisi daha güvenilir olup tarih olarak ondan önce yaşamıştır.

BÖLÜM: 71

Ø PEYGAMBER (S.A.V.), ITIKAFı NASıL YAPARDı?

790- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) vefat edinceye kadar Ramazan'ın son on gününü itikaf ederek geçirirdi."** (İbn Mâce, Sıyam: 58; Ebû Dâvûd, Sıyam: 77)

Tirmîzî: Bu konuda Übey b. Ka'b, Ebû Leylâ, Ebû Saîd, Enes ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmîzî:** Ebû Hüreyre ve Âişe hadisi hasen sahihtir.

791- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) itikaf edeceğinde Ramazan'ın son on gününün ilk gecesinden önceki sabah namazını kılar ve itikaf edeceği yere girerdi."** (Buhârî, İtikaf: 7; Müslim, İtikaf: 9)

Tirmîzî: Bu hadis Yahya b. Saîd'den, Amre'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir. Mâlik ve pek çok kimse Yahya b. Saîd'den, Amre'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. Evzâî, Sûfyân es Sevrî ve başkaları Yahya b. Saîd'den, Amre'den ve Âişe'den bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederek derler ki: **"İtikaf yapacak kimse sabah namazını kılar ve itikaf edeceği yere girer."** Ahmed ve İshâk b. İbrahim'de aynı görüştedirler.

Bir kısım ilim adamları ise: **"İtikaf yapacak kimse itikafa girmek istediği geceden önce itikaf edeceği yere girmeli ve güneş, o orada olduğu zaman batmalıdır"** demektedirler. Sûfyân es Sevrî ve Mâlik b. Enes bunlardandır.

BÖLÜM: 72

Ø KADIR GECESI HANGI GECEDIR?

792- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ramazan'ın son on gününde itikaf edeceği yere çekilir ve Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününde araştırın"** derdi. (Müslim, Sıyam: 40; İbn Mâce, Sıyam: 56)

Bu konuda Ömer, Übey, Câbir b. Semure, Câbir b. Abdillah, İbn Ömer, Feletan b. Âsım, Enes, Ebû Saîd, Abdullah b. Üneys ez Zübeyrî, Ebû Bekre, İbn Abbâs, Bilâl ve Ubade b. Sâmit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Hadiste geçen **Yücâviru** kelimesi itikafa girer anlamındadır. Peygamber (s.a.v.)'den gelen çoğu rivâyetlerde **"Kadir gecesini son on günün tek günlerinde arayın"** şeklindedir.

Ayrıca Peygamber (s.a.v.)'den kadir gecesinin yirmi bir, yirmi üç, yirmi beş, yirmi yedi, yirmi dokuz ve Ramazan'ın son gecesi olduğu da rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Şâfii diyor ki: Allah daha iyisini bilir ama bence Rasûlullah (s.a.v.) soruların şekline göre cevap verdiğinden falan falan gecelerde araştırın demiştir. Bence bu konudaki rivâyetlerin en sağlamı yirmi birinci gece olduğu rivâyetidir.

Tirmîzî: Übey b. Ka'b, Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğuna dair yemin eder ve şöyle derdi: Rasûlullah (s.a.v.), Kadir gecesinin alametlerini bize bildirdi bizde saydık ve öğrendik. Ebû Kılâbe'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Kadir gecesi Ramazan'ın son on günlerinde dolaşır durur."** Aynı şekilde Abd b. Humeyd'te bize bunu Abdurrezzak'tan, Ma'mer'den ve Eyyûb'tan nakletmiştir.

793- Zirr İbn Hubeyş (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Übey b. Ka'b'a; Ey Ebûl Münzir, Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğunu nereden bildin? Dedi ki: Evet biliyorum Rasûlullah (s.a.v.)'in bize haber verdiğine göre: **"O öyle bir gecedir ki sabahında güneş parlak olarak doğmaz"** bunu böylece saydık ve öğrendik.

Allah'a yemin ederim ki; İbn Mes'ûd, o gecenin Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi olduğunu mutlaka biliyordu. Fakat böyle bir söze güvenirler ve ibadetlerini azaltırlar diye insanlara bu bu gecenin bu günde olduğunu söylemeyi hoş karşılamamıştır. (Müslim, Sıyam: 40; İbn Mâce, Sıyam: 56)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

794- Uyeyne b. Abdurrahman (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam şöyle anlatmıştı: Ebû Bekre'nin yanında Kadir gecesinden bahsedildi de o da şöyle dedi: Benim, Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününde aramam Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim bir hadisten dolayıdır. Peygamber (s.a.v.)'den işittiğime göre, şöyle buyurmuştu: **"Kadir gecesini son on günün dokuzunda, yedisinde, beşinde ve üçünde veya son gecede arayın."** Ebû Bekre, Ramazan'ın yirmi gününde normal olarak bir yıl içindeki kıldığı namaz gibi namaz kılar son on gün gelince olanca gücünü harcayarak Kadir gecesini bulmaya ve değerlendirmeye çalışırdı. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 73

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), RAMAZAN'ıN SON ON GÜNÜNDE NE YAPARDı?

795- Ali (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ramazan'ın son on gününde aile fertlerini ibadet etmeleri için uyandırırdı."** (Müslim, İtikaf: 3; Buhârî, Teravih: 6)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

796- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.); Ramazan'ın son on gününde ibadet ve kulluk için gösterdiği çabayı başka zamanlarda göstermezdi. (Müslim, İtikaf: 3; Buhârî, Teravih: 6)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 74

Ø KIŞIN KISA GÜNLERDE TUTULAN ORUÇ ZAHMETSIZDIR

797- Âmir b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Soğukta elde edilen ganimet kış günlerinde tutulan oruçtur."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis mürseldir. Çünkü Âmir b. Mes'ûd, Rasûlullah (s.a.v.)'e yetişmemiştir. İbrahim b. Âmir el Kureşî'nin babasıdır. Şu'be ve Sevrî kendisinden hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 75

Ø BAKARA SÛRESI 184. AYETININ TEFSIRI

798- Seleme b. Ekvâ' (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bakara sûresinin 184. ayeti olan: **"... oruç tutmaya gücü yetmeyenlere veya zorla güç yetirip de orucu tutamayıp yiyen kimselerin üzerine bir yoksulu doyurması gereklidir."** Ayeti nazil olunca dileyenimiz oruç tutmaz fidye verirdi. Devamındaki 185. ayet nazil olunca bu önceki ayeti hükümsüz kılmış oldu. (Müslim, Sıyam: 25)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Yezîd; Seleme b. el Ekvâ'nın azatlı kölesi Ebû Ubeyde'nin oğludur.

BÖLÜM: 76

Ø RAMAZANDA YOLCULUĞA ÇIKARKEN YEMEK, YEMEK VE NAMAZı KISALTMAK

799- Muhammed b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir Ramazan günü yolculuğa çıkmak isteyen Enes b. Mâlik'in yanına geldim; biniti hazırlanmış yolculuk elbiselerini de giyinmişti. Yemek istedi ve yedi. Bende ona: **"Bu yaptığın sünnet midir?"** dedim. **"Sünnettir"** dedi ve binitine bindi. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

800- Muhammed b. Ka'b'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Enes b. Mâlik'e Ramazanda geldim..."** dedi ve önceki hadisin bir benzerini bize nakletti. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Muhammed b. Cafer, Ebû Kesir'in oğlu olup, Medîneli ve güvenilir bir kimsedir. İsmail b. Cafer'in de kardeşidir. Abdullah b. Cafer ise Necîh'in oğlu ve Ali b. el Medinî'nin babasıdır. Yahya b. Maîn onun hadis konusunda zayıf olduğunu söyler.

Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederek: **"Yolculuğa çıkacak kimsenin çıkmazdan önce evinde yemeğini yemesi gerektiğini şehrin ve köyün duvarları görünmez oluncaya kadar da namazı kısaltması gerektiğini"** söylerler İshâk b. İbrahim el Hanzalî de aynı kanaattedir.

BÖLÜM: 77

Ø ORUÇLUNUN ARMAĞANı NEDIR?

801- Hasen b. Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Oruçlunun armağanı koku cinsinden sürünülecek şeyler, tütsülenecek malzemelerdir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Senedi pek sağlam değildir. Bu hadisi sadece Sa'd b. Tarif'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Sa'd b. Tarif'in hadiste zayıf olduğu söylenmiştir. Umeyr b. Me'mûm da aynı şekilde zayıf görülenlerdendir.

BÖLÜM: 78

Ø RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMı NE ZAMANDıR?

802- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Ramazan bayramı; Müslümanların oruçlarını açtıkları gün, Kurban bayramı ise; Müslümanların kurban kestikleri gündür."** (İbn Mâce, Sıyam: 9)

Tirmîzî: Muhammed'e sordum; Muhammed b. Münkedir, Âişe'den hadis işitmiş midir? Muhammed **"Evet"** dedi ve rivâyetinde **"Âişe'den işittim"** diyor.

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 79

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), ON GÜNDEN FAZLA ITIKAF YAPMıŞMıDıR?

803- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ramazan'ın son on gününde itikaf yapardı. Bir sene itikaf yapmamıştı ki; bir sonraki yıl, yirmi gün itikaf yaptı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Enes b. Mâlik rivâyeti olarak bu hadis hasen sahih garibtir. İlim adamlarından bir kısmı niyetine göre tamamlayamayan itikafını bozan kimseye kaza etmesi gerekir derler ve şu hadisi delil olarak kullanırlar: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir defasında itikaftan çıktı ve onun yerine Şevval ayında on gün itikaf yapmıştı."** Mâlik bu görüştedir.

Bir kısım ilim adamları ise: İtikaf yapmayı adak olarak ortaya koyup kendine vâcib hale getirmemiş ise nafile olarak yaptığı bir ibadeti bozmuş ise kaza etmesi gerekmez.

Ancak kendi arzu ve isteği ile yaparsa olabilir. Ama böyle kaza etmek kendisine vâcib değildir. Şâfii'nin görüşü de budur. Şâfii diyor ki: **"Hac ve Umre ibadetleri dışında yapmak mecburiyeti olmadığın bir ibadete girişir sonra da ondan vazgeçer veya bozarsan kaza etmen gerekmez."**

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 80

Ø ITIKAF YAPAN HANGI IHTIYACı IÇIN MESCIDDEN ÇıKABILIR?

804- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) itikafta iken mescide bitişik olan odasından bana başını uzatır ben de saçlarını tarardım. Sadece tuvalet ihtiyacı için itikaf ettiği yerden çıkar eve girerdi."** (Buhârî, Hayz: 3; Müslim, Hayz: 3)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi Mâlik, Şihâb, Urve, Amre ve Âişe'den rivâyet etmişlerdir. Bazı kimselerde Mâlik, İbn Şihâb, Urve, Amre ve Âişe'den rivâyet etmekte olup sahih olan Urve, Amre, Âişe rivâyetidir.

805- Leys b. Sa'd (r.a.)'in, İbn Şihâb'tan, Urve, Amre ve Âişe'den rivâyet ettiği hadis-i şerife göre: İlim adamları; itikafa giren kimsenin sadece insanî ihtiyaçları olan küçük ve büyük abdestini gidermek için itikaf yerinden çıkabileceğine topluca karar vermişlerdir.

Diğer konularda yani hasta ziyareti, cumaya katılmak ve cenazeye katılmak gibi durumlarda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bir kısmı itikafa girerken cumaya katılacağını, cenazeye katılacağını ve hasta ziyaret edeceğini şart koşmuş ise bu şart koştuğu şeyleri yapabilir.

Sûfyân es Sevrî ve İbn'ül Mübarek bu görüştedir. Bir kısım ilim adamları ise bunlardan hiçbirini yapamaz diyorlar ve itikafa girecek kimsenin bir şehrin Cuma kılınan bir mescidinde girmesi gerektiğini söylüyorlar. İtikaf yerinden Cumaya gitmesini hoş karşılamıyorlar ve Cumayı terk etmesine de cevaz vermiyorlar ve **"İtikafa sadece Cuma kılınan bir camide girmesi gerekir"** diyorlar böylece sadece tuvalet ihtiyacı için çıkabileceğini diğerleri için itikaf yerini terk etmesinin itikafını bozacağı görüşündedirler. Şâfii ve Mâlik gibi; **Ahmed;** Âişe'nin hadisine göre: **"Hastayı ziyaret edemez cenazeye de katılamaz"** demektedirler.

İshâk ise: İtikafa girmeden önce şart koşmuş ise; **"Cenazeye de katılabilir hastayı da ziyaret edebilir"** demektedirler.

BÖLÜM: 81

Ø RAMAZAN GECELERINI DEĞERLENDIRMEK

806- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber oruç tuttuk Ramazan ayının son haftasına kadar bize farz namazdan başka bir namaz kıldırmadı. Ramazan'ın bitmesine bir hafta kala gecenin üçte biri geçinceye kadar namaz kıldırdı altıncı gün namaz kıldırmadı beşinci gün gecenin yarısına kadar bize namaz kıldırdı. Bizde dedik ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü bu gecenin geri kalan kısmında da bize nafile namaz kıldırsanız?"** Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Her kim imam namazı bitirinceye kadar onunla namaz kılarsa geceyi ibadet etmiş gibi sevap yazılır."**

Sonra Ramazan ayının son üç günü kalıncaya kadar bize namaz kıldırmadı üçüncü gün kıldırdı çoluk çocuğunu da çağırdı ve **"Felah"** geçirme korkusuna düşünceye kadar bize namaz kıldırdı. Ebû Zerr'e **"Felah"** nedir? dedim. **"Sahur"** dedi. (Nesâî, Sehv: 103; İbn Mâce, İkame: 173)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ramazan gecelerindeki ibadet konusunda ilim adamları farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı vitr ile birlikte **"kırk bir"** rekat kılınması görüşündedirler. Medîneliler bu görüşte olup Medîne'de bu uygulama geçerlidir. İlim adamlarından pek çoğu ise: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından Ömer, Ali ve başkaları tarafından rivâyet edilen **"yirmi"** rekat kılınması görüşündedirler. Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Şâfii'de bu görüştedir.

Şâfii diyor ki: Memleketimiz olan Mekke'de ben **"yirmi"** rekat kılındığına şâhid oldum.

Ahmed ise: Bu konuda pek çok görüşler vardır diyor ve hiçbiri hakkında bir hüküm ortaya koymuyor.

İshâk ise: Übey b. Ka'b'tan rivâyet edilen **"kırk bir"** rekat kılmayı tercih ederim demektedir. İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk Ramazan da gece namazının imamla kılınması gerektiğini tercih etmiştir.

Şâfii ise: Okuması düzgün olan kimsenin kendi başına kılabileceğini tercih etmektedir. Bu konuda Âişe, Numân b. Beşîr ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 82

Ø ORUÇLU KIMSEYE IFTAR VEREN KIMSENIN DEĞER VE KıYMETI

807- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir oruçluya iftar yemeği verirse kendisine onun sevâbı kadar sevap vardır oruçlunun sevâbından bir şey eksiltmeksizin."** (İbn Mâce, Sıyam: 45)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 83

Ø RAMAZAN GECELERINI IBADETLE DEĞERLENDIRMEYE TEŞVIK

808- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.) kesinlikle emretmeksizin Müslümanların Ramazan gecelerini ibadetle geçirmelerini teşvik ederek şöyle buyururdu: **"Her kim inanarak ve karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazan gecelerini ibadetle değerlendirirse o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır."** Ramazan geceleri bu şekilde değerlendirilirken Rasûlullah (s.a.v.) vefat etti Ebû Bekir (r.a.)'ın halifeliği döneminde ve Ömer (r.a.)'ın halifeliğinin başlarına kadar bu şekilde devam etti. (Müslim, Salatül Müsafirin: 25; Ebû Dâvûd, Ramazan: 1)

Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis aynı şekilde Zührî, Urve ve Âişe'den de rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Aynı Hadiste Sahih Ve Hasen Olma Niteliklerinin Birarada Bulunması

Sahih hadisin hasen hadisten ayrı bir kısım olduğu daha önceden belirtilmişti. Bunlar birbirlerinden farklıdırlar; fakat bazen bir hadisin "hasen sahih" diye nitelendirdiğini görebiliyoruz. Aralarındaki bu farklılıkla birlikte bu iki niteliği birarada nasıl anlayabiliriz?
Deriz ki: Eğer hadisin iki rivayet yolu var ise bu şu demektir. Bu iki rivayet yolundan birisi sahih, diğeri hasendir. Böylelikle bu hadiste iki rivayet yolu gözönünde bulundurularak iki nitelik te bulunmuş olur.
Şayet hadisin bir rivayet yolu varsa bu hadisin, sahih mertebesine ulaştı mı, yoksa hasen mertebesinde midir, tereddüt ifade ettiği anlamına gelir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Ahad Haber:

Râvî sayısı bakımından mütevâtir derecesine ulaşmamış hadîsler için kullanılan bir usûl-i hadîs ıstılahı.
Âhâd, lügatta, "bir" manasına gelen "ehad" ve "vâhid" kelimelerinin çoğuludur. Matematikte birler hanesini ifade eder. Haber, herhangi bir şey veya mesele ile ilgili olarak nakledilen bilgi anlamındadır. Hadîs ilminde ise Hz. Peygamber'in kavlî, fiilî ve takrîrî sünnetlerinin sözle ifadesi demek olan "hadîs" kelimesinin müterâdifi olarak kullanılır. Bazı âlimler, Hz. Peygamber hakkındaki rivayetler için "hadîs", Sahâbe ve Tâbiûn sözleri için de "haber" tabirini kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu itibarla "âhâd hadîs" yerine "âhâd haber" deyimi yaygınlaşmıştır.
Hz. Peygamber'den, Sahâbe'den ve Tâbiûn'dan nakledilen haberler, onları rivayet edenlerin sayıları bakımından değişik isimler almışlardır. Bir haber, ilk kaynağından itibaren her nesilde yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olmayan bir kalabalık tarafından rivayet edilmişse buna "mütevâtir haber" denir. Eğer herhangi bir nesilde haberin râvî sayısı en az üçe düşerse "meşhûr" veya "müstefîz"; ikiye düşerse "azîz"; bire düşerse "garîb" veya "ferd" adını alır. Mütevâtir dışında kalan haber çeşitlerinin hepsine birden "âhâd haber" denir.[1]
İlk asırlarda yalnız bir kişinin rivayet ettiği hadisler hakkında "haber-i vâhid" tabiri kullanılıyordu. Nitekim İmâm Şafîî, haber-i vâhidi, "Hz. Peygamber'e veya ondan sonraki bir şahsa ulaşıncaya kadar bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği haber" şeklinde tarif etmiştir.[2] Ancak daha sonraki devirlerde bu tabir, iki, üç ve hatta daha çok kimsenin birbirinden naklettikleri fakat mütevâtirin şartlarına hâiz olmayan bütün haberler hakkında kullanılmıştır.[3]
Haber-i vâhidin kesin bilgi ifade edip-etmediği ve buna bağlı olarak da onunla amel edilip-edilemeyeceği konusundaki görüşlere gelince, şöyle özetlenebilir. İslâm âlimlerinin bir kısmı, râvileri âdil (güvenilir) ve senedi Hz. Peygambere kadar muttasıl (kesiksiz) olan âhâd haberin ilim yani kesin bilgi ifade ettiğini ve ameli gerektirdiğini kabul etmişlerdir. Bazıları ise "zan ifade eder" demişlerdir. Zan ifade etmesi, râvilerinde yanılma ihtimalinin bulunması dolayısıyladır.[4]
Âhâd haberler kesin bilgi vermezler. Gerekli bilgilerin bulunması halinde bile sadece zan ve galip zan ifade ederler. Âhâd haberler küfür ve iman konusunda delil olamazlar. Zira akîdeyi ilgilendiren bir konudaki deliller zan ifade etmemelidirler. Akâid'te zan geçerli değildir. Âhâd haberler fıkhî ve ahlâkî konularda amel edilen haberlerdir.
Âhâd haberlerin delil olamayacağını savunan âlimler genellikle şu ayetleri delil göstermişlerdir:
"Bilmediğin şeyin peşine düşme." (el-İsrâ: 17/36) ve *"Zan, hakdan hiçbir şey ifade etmez."* (en-Necm: 53/28). Ayrıca bu görüşü savunanlar ashâbın tek kişi tarafından rivâyet edilen bir haber için genellikle şahid istediklerini ve bazı sahâbelerin tek yoldan gelen haberle amel etmeyişlerini de ileri sürerler. Ama genellikle âhâd yolla gelen haberler kabul edilmiş ve akîde dışındaki konularda amelde delil sayılmışlardır.
Aralarında Ahmed b. Hanbel'in (241/855) de bulunduğu bir grup, haber-i vâhidin kat'iyyet ifade ettiği görüşündedirler.[5] İbn Hazm der ki: "Resulullah'a (s.a.s.) varıncaya kadar hep adil kimselerin rivayet ettiği haber-i vâhid hem ilim hem de amel ifade eder."[6]
İslâm âlimlerinin çoğuna göre âhâd haberler zan ifade ettiğinden itikadî meselelerde tek başına huccet sayılmazlar. Zira itikatta zannî olmayan kesin delîle itibar edilir. Mâmafih bu görüşte olmayan ve akâîd meselelerinde de, sahîh olmak şartıyla mütevâtir âhâd farkı gözetmeksizin bütün hadîsleri delîl olarak kabul eden âlimlerde mevcuttur. Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye, İbn Kayyim[7] ve İmâm Eş'arî[8] bu kanaattedirler.
Amelî konulara gelince; İslâm âlimlerinin genel kanaatı bu çeşit haberlerin amelî ve ahlâkî konularda delil olması şeklindedir. Ancak burada en önemli şart, haberin Hz. Peygamberden sudûr etmiş olduğunun ve doğru nakledildiğinin tespitidir. Bunun için de, râvisi gereken şartlara haiz olmalı, hadîs her türlü illet ve kusurdan uzak ve hadîs tenkidinin gerektirdiği şartları kendinde toplamış bulunmalıdır.[9] İmâm Şâfîî ve Ahmed b. Hanbel başta olmak üzere fakihlerin çoğunluğu haber-i vâhidin sıhhati hakkında, Hz. Peygamber'den itibaren güvenilir (sika) râvîler tarafından rivayet edilmesinden başka bir şart aramamışlardır.[10] İmam Mâlik ayrıca, Cumhûr'un ve Medînelilerin büyük ekseriyetinin haber-i vâhid hilâfına hareket etmemiş olmalarını şart koşar.[11] İmâm Ebû Hanîfe'nin haber-i vâhidleri kabulü için ileri sürdüğü şartların en mühimleri şunlardır:
1. Mütevâtir ve meşhûr sünnete aykırı olmaması.
2. Kur'an-ı Kerim'in genel hükümlerine ve manası açık ayetlere aykırı olmaması.
3. Herkesin bilmesi ve nakletmesi gereken konularda olmaması.
4. Güvenilir râvîlere muhalefet edilmemiş olması.[12]
Ebû Hanîfe zamanında hadis uydurma hareketi korkunç bir şekilde yayıldığı için o, haber-i vâhidlerle amel etme konusunda ağır şartlar ileri sürmüş, pek titiz davranmış, haber-i vâhidlerin çoğunu reddetmiş, kıyası birtakım hadîslere tercih etmiştir. O bunda mâzûrdur.[13]
Haber-i vâhidin dinde delil olarak kullanılıp kullanılamayacağı hususundaki münakaşaların, Mu'tezilenin zuhuru ile ortaya çıktığı göz önünde bulundurulursa, bu münakaşalarda söz konusu edilen haber çeşidinin sadece bir kişinin haberi olduğunu, aziz ve meşhur denilen haber çeşitlerini bu münakaşaların şümûlü içinde mütalâa etmemek gerektiğini kabul etmek icap eder.[14]
Hz. Peygamber'den yapılan her rivayetin tevâtür derecesine ulaşması elbette mümkün değildir. Ona nisbet edilen her haberi tenkid süzgecinden geçirmeden kabul etmek ne kadar yanlış ise, râvîlerin hatası veya yanılma ihtimali var diye hadîsleri reddetmek de o derece yanlıştır. Bu gerekçe ile hadîsleri bütünüyle reddedenler sapıklığa hatta küfre düşerler. Sahîh hadîsin şartlarını taşıyan âhâd haberler, sadece amelî ve ahlâkî konularda değil, itikâdî konuların açıklanmasında da birer dînî delil sayılırlar.[15]

---

[1] Talât Koçyiğit, Hadîs Istılahları, 118.
[2] eş-Şâfîî, er-Risâle, 160.
[3] Talât Koçyiğit, Hadîs Istılahları, 22.
[4] Talât Koçyiğit, Hadîs Târihi, 183-189.
[5] Âmid, el-İhkâm: 1/108.
[6] İbn Hazm, el-İhkâm: 1/119.
[7] Ali Osman Koçkuzu, İslâm Dininde Haber-i Vâhidin İtikâdî ve Teşrîî Yönlerden Yeri ve Değeri, 63.
[8] Ebû Zehrâ, Târîhu'l-Mezâhibi'l İslâmiyye: 1/185.
[9] Ali Osman Koçkuzu, İslâm Dininde Haber-i Vâhidin İtikâdî ve Teşrîî Yönlerden Yeri ve Değeri, 132.
[10] Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 282.
[11] Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 281.
[12] Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 281-282.
[13] Subhi es-Sâlih, Hadîs İlimleri ve Hadîs Istılahları, 266.
[14] Talât Koçyiğit, Hadîs Istılahları, 24.
[15] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/53-54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÜÇÜNCÜ HADİS

İSLAMIN RÜKÜNLERİ

Ebu Abdurrahman Abdullah bin Ömer bin el Hattab (r.a)'tan şöyle dediği rivayet edildi: Resulullah (sav)'i şöyle buyururken işittim. İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur: Allahtan başka ilah olmadığına şehadet etmek, Muhammedin O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, beytüllahı haccetmek, ve ramazan orucu tutmak" Buhari ve Müslim rivayet etti.
Bu hadisi sahihayn İkrime bin Halidin İbni Ömer (r.a)'den rivatiyle tahric etti, yine Müslim başka iki yolla tahric etti (İbni Ömer'den) O'nun başka yollarıda var, bu hadis Cerir bin Abdullah el Bücliden O'da peygamber (sav)den rivayetlede sabit oldu, hadisinide Ahmed tahric etti. Bu hadisle murad: islam bu beş şey üzerine bina edilmiştir, bunlar rükünler gibidir. Bunu Muhammed bin Nasr el Mervezi essalat kitabındada tahric etti, O'nun lafzı: İslam beş direk üzerine bina edildi... ve zikr etti. Maksad islâmı binaya benzetmek ve bu beşini de binanın direklerine benzetmektir, bina bunlarsız, sabit olamaz, islamın geri kalan hasletleri bu binanı tamamlayıcısı gibidir.
Onlardan biri şeyi yitirirse bina noksan olur fakat bunun bozulmasıyla bozulmaz yine ayaktadır, bu beş direk bunun aksinedir, bunların yitirilmesiyle islâm kayb olur. Aynı şekilde iki şehadetin kaybolmasıyla da koybulur (İslam), iki şehadetle murad) Allaha ve rasulüne iman etmektir, bu bir rivayette böyle gelmiştir, Buhari ta'lik olarak zikretmiştir: İslam beş şey üzerine bina edilmiştir. Allah ve rasulüne iman... ve hadisin geri kalanını zikretti.
Müslimin bir rivayetindede: Beş şey üzerine, Allah tealanın tek kılınması üzerine.. yine O'nun bir rivayetinde Allah'a ibadet edilmesi ve başkasına küfredilesi şeklindedir. Bununla Allah'a ve rasulüne imanın islama dahil olduğu bilinir, geçen hadiste belirtildiği gibi.
Namaz kılmaya gelince: Onu terkedenin islamdan çıkaracağı dair çok hadisler varid oldu, Müslimin sahihinde Cabir (r.a)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Adam ile küfür ve şirk arasında namazın terki vardır " Buna benzer Büreyde, Sevban ve Enes (r.a) ende rivayet edilmiştir.
Muhammed bin Nasr el Mervezi Ubade bin Samit (r.a)'den tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: Namaz kasıtlı olarak terkedilmez, kim kasıtlı olarak terkederse, milletten dinden çıkmıştır (1)
Maz (r.a)dan, peygamber (sav) buyurduki: İşin başı islamdır, onun direğide namazdır (2)
Namazı evin direği gibi kıldı, direk olmazsa ayakta ev durmaz. Ömer (r.a) dedi ki: Namazı terkedenin islamdan payı yoktur. (3) Sa'd ve Ali (r.a) dedi ki: Onu terkeden küfretmiştir Abdullah bin Şakik dedi ki: Rasullulahın (sav) namaz dışında amellerden hiç bir şeyin terkini küfür olarak görmezlerdi (4) Eyyub eSühtiyanı dedi ki: İçinde ihtilafsız olarak namazın terki küfürdür" (5)
Bu söze selef ve haleften bir topluluk katıldı, bu ibnil Mübarek, Ahmed, ve İshak'ın sözüdür, İshak ehli ilmin bunda icmasının olduğunu hikaye ediyor. Muhammed bin Nasr elMervezi dedi ki: Bu ehli hadisin cumhurunun sözüdür Onlardan bir taifede beş rükünden birini terkedenin küfre gideceğini söyledi kasıtlı olarak bu Said bin Cübeyr, Nafi ve Hakemden rivayet etti, ve bu malikilerden İbni Hahibin sözüdür. Darekutni ve başkası Ebu Hureyreden (ra) şöyle dediği tahric etti: Rasullaha, hac her sene midir? denildi, buyurduki: Eğer evet deseydim üzerinize farz olurdu, farz olsaydı güç yetiremezdiniz, onu terketseydiniz küfre girerdiniz" (6)
(1) Taberani ve Muhammed bin nasr elMervezi kitabus salatta tahric ettiler, isnadlarında bir sakınca yoktur. (2) Tirmizi tahric etti. Hadis hasen, sahihtr (3) Malik, ibni ebi Şeybe ve İbni Sa'd tabakatta tahric etti. (4) Bu sahabeden büyük sayıda şahıslardan rivayet edilmiştir terğib ve terhib: 1/386 (5) İbni ebi Şeybe Ondan rivayet etti. (6) Aynı şekilde Abd b. Humeyd müsnedinde tahric eti.
Lalekai Mükemmel tarikiyle tahric etti, dedi ki: Bize Hammad bin Zeyd, O'na da Amr bin Malik elBekri, O'nada ebil Cevza, ibni Abbastan rivayetle anlatı mı, demişki: (S: 91) İslamın kulpu ve dinin kaideleri üçtür: Onlar üzerine islam tesis edilmiştir: Allahtan başka ilah olmadığına şehadet etmek, namaz ve ramazan orucudur, kim onlardan birini terkederse onun sebebiyle kafir olur, kanı helal olur, o gibisini malı çok ve haccetmemiş bulursun ve bu şekilde kafir olarak devam eder, ve bundan dolayı kanı helal olmaz, ve onu mali çok bulursun zekat vermez, bu kelide kafir olarak devam eder ve kanı helal olmaz" Bunu kuteybe bin Said Hammad bin Zeydden mevkuf ve muhtasar olarak rivayet etti. Hammadın kardeşi Said bin Zeyd Ömer bin Malikten bu isnadla merfu olarak rivayet etmiş ve demiştirki: Kim onlardan birini terkederse Allaha küfretmiştir, ondan ne farz nede nafile kabul olunur, kanı ve malı helal olmuştur, ondan sonrasınıda zikretmedi" Ömer (r.a)den haccetmeyne cizye ve yükleme istediği ve şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Onlar müslüman değiller" (1) İbni Mesuddan rivayet edildk: Zekatı terkeden müslüman değildir (2) Ahmedden bir rivayette: Hac ve oruç değil özellikle namaz ve zekatın terki küfürdür"
İbni Uyeyne dedi ki: Mürcie farzları terketmeyi günah saydılar, haram işlemekle aynıdır dediler, fakat bu ikisi eşit değildir, çünkü haramları helal saymaksızın işlemek ma'syettir, farzları cehalet veya özürsüzlük dışında terketmek-küfürdür-bunun açıklamasıda, iblisle peygamber (sav)'in sıfatlarını kabul edipt şeriatıyla amel etmeyen Yahudilerin durumudur,
Ahmed ve İshak namazı terketmenin küfür olduğuna iblisin Ademe secdeyi terk etmesini gösterdiler, çünkü Allaha sevdeyi terketmek daha büyük suçtur.
Sahihi Müslimde Ebu Hureyde (r.a)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Adem oğlu secde ayetini okurda secde ederse, İblis (şeytan) ayrılır ve ağlayarak şöyle der: Bana yazıklar olsun, Adem oğlu secdeyle emrolundu ve secde yaptı, onun için cennet vardır, ve bende cecdeyle emrolundum, bense kabul etmedim banada cehennem var" (3)
Bilki bu beş direklerin hepsi birbirine bağlıdır, İmam Ahmedin müsnedinde olduğu gibi, bir kısmı olmaksızın, bir kısmı kabul edilmeyeceğine dair rivayet vardır. İmam Ahmed Ziyad bin Nuaym el Hadramiden şöyle dediğini rivayet etti: Rasullulah (sav) buyurduki: Dört şeyi Allah islamda farz kılmıştır, kim üçünü yaparsa ona hiç bir fayda vermez, taki hepsini yapıncaya kadar: Namaz, zekat, ramazan orucu ve haccetmek" Bu mürseldir.
Ziyaddan O'na Umare bin Hazmdan O'da peygamber (sav)den rivayet etti, (4) Osman bin Ata el Horasani den rivayet edildi, O'da babasından O'da ibni Ömerden şöyle dediğini rivayet etti: Rasullulah (sav) buyurduki: Din beştr, Allah onlardan bir kısmısız diğereni kabul etmez: Allahtan başka ilah olmadığına ve Muhammedin Allahın rasulü olduğuna şehadet etmek, Allaha meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, cennet ve cehenneme, öldükdükten sonra dirilmeye inanmak, bir dirdir, beş vakit namaz dinin direğidir, Allah imanı ancak namazla kabul eder, zekat günahlar temizleyicidir, Allah imanı ve namazı ancak zekatla kabul eder, kim bu üçünü yapar sonra ramazan gelirde orucunu kasıtlı olarak terkederse, Allah ondan iman, namaz ve zekatı kabul etmez. Kim bu dördünü yaparda sonra hac kendisine kolaylaşırda, ne hac yapar nede hac için vasiyyet verirse ve bazı ehlide onun yerine haccetmezse Allah ondan önceki dört (maddeyi) kabul etmez"
İbni ebi Hatim zikretti ve dedi ki: Babama bunu sordum, dedi ki: Bu hadis münkerdir, bu sözün Ata el Horasaninin kelamından olması muhtemeldir.
Derimki: Açıkçası bu İbni Ömer hadisinin tefsirindendir, ve Ata Şam'ın büyük alimlerindendir, İbni Mesud dedi ki: Kim zekat vermezse onun namazı yoktur, burda kabulün nefliyle sahih oluşu ve terkinden dolayı geri iadesinin gerekliliği murad edilmiyor, bununla razı olunmayacağı murad ediliyor, bu şi yapanın meleği orada övülmeyeceği, meleklerin onunla övünmeyeceği, murad ediliyor, kim bu rükünleri emredildiği vechiyle yaparsa bu manada kabul edilir.
(1) İbni Kesir tefsirinde zikretti. 1/ 386 (2) Tahric daha önce seçti (3) Müslim, Ahmed ve İbni Mace tahric etti, sahihtir. (4) Hadis mürseldir, rivayete, ibni lehia var, O zayıftır.
Kim bazısını yaparsa bu hasıl olmaz, her ne kadar terkeden gibi ceza görmesede, zimmetinden kurtulur ve aynı şeklide sevablanırda.
Burdan da şu bilinirki: Bazı haramları işlemekle iman noksanlaşır ve bazı taatların kabulüne engel olur, islamın bazı rükünlerindede zikrettiğimiz bu mana vardır, Peygamber (sav) buyurduğu gibi: Kim bir falcıya gelirde onun söylediğini tasdikederse kırk gün namazı kabul olmaz (2) ve Hangi bir köle efendilerinden kaçarsa onun namazı kabul edilmez.
İbni Ömerin hadisiyle şuna delil getirilir: Birisim çeşitli şeyleri kapsıyorsa, bazısının yok olmasıyla, ismin tamamen yok olması lazım gelmez. Bununla şöyle diyenin sözü çürütülür. Eğer ameller imana dahilse bir amelin yok olmasıyla dahil olduğu şeyde yok olur, çünkü peygamber (sav) bu beş şeyi islamın direkelri kıldı ve cebrail hadisinde islamı onunla tefsir etti, Talha bin Ubeydillah hadisindede: Bir bedevi arab peygamber (sav)'e islamdan sordu islamı ona bu beş şeyle tefsir etti (4) Bununla beraber imanda ihtilaf edenler diyorlarki: İki şehadet dışında islamdan bir haslet veya dört tanesi yok olsa bununla islamdan çıkılmaz.
Bazıları cebrailin islamın şeriatlarından sorduğunu, islamdan sormadığını rivayet ediyor bu lafiz hadisimamları ve tenkidçileriyanında sahih değildir, onlardan bazıları: Ebu Zür'a er Razi, Müslim binel Haccac ve Ebu Cafer el Ukayli.. ve başkaları Alimler imanı ağaca benzettiler, o ağacın kökü ve dalalrı var,ağaç ismi bunun tamamına şamildir, eğer o ağaçtandalarından bir kısmı yok olsahala ağaç ismi devam eder ve noksan ağaç denilir, veya başkası ondan daha tamdır, denilir.
Allah bu şekilde şu ayette misal verdi: (Görmedinmi Allah nasılbir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dallarıgökte olan güzelbir ağaca (benzetti), (o ağaç) Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir) (5) Kelime (söz) ile murad: Tevhid kelimesidi, onun köküyle murad: Kalblerde sabit olan tevhiddir, onun yemişleriyse: İmandan ortaya çıkan salih amellerdir. peygamber (sav) mü'min ve müslümanı hurmaağacına benzetti (6) Eğer hurma ağacının dalarından veya meyvelerinden bir şey olmasa, hurmaismi tamamen yok olmaz, dalları ve meyveleri noksan olsa bile, İbni Ömerin bu hadisinde cihadı zikretmedi, halbuki cihad amellerin en faziletlisidir, bir rivayette İbni Ömere denildiki: Cihad? hakkında ne dersin) Cihad güzeldir fakat, rasullah (sav) bize bu şeklide bahsetti" dedi, bunu imam Ahmed tahric etti.
Muaz bin Cebel hadisinde: İşin başı islamdır, direği namazdır, zirveside cihaddır"
Zirvesi: Ondan en yüksek olan şeydir, fakat direklerinden değildir, buda iki vecihten dolayıdır:

Birincisi: Cihad ulemanın cumhuruna göre farzı kiyafedir, farzı ayn değildir bu rükünler (beş rükün) böyle deildir (farzı ayndır)
İkincisi: Cihad devamlı değildir, bilakis İsa (as) gelene kadardır, o zaman sadece islamdini kalacak o vakit harb kalmaz ve cihada ihtiyaç kalmaz Bu rükünler böyle değildir, kıyamet kopuncaya kadar mü'minler üzerine farzdır, Allah daha iyisini bilir.
(1) Hadis sahihtir, Müslim İbni Ömerden tahirc etti. (2) Müslim, Ahmed mü'minlerin annesinin bazısından rivayet etti, sahihtir. (3) Hadis sahihtir, Müslim Cabir bin Abdillah (r.a)'dan rivayet etti. (4) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Malik-Ahmed ve ibni Hibban sahihinde rivayet etti. (5) İbrahim suresi, ayet: 24 (6) Hadis sahihtir, Hakim doğrulamıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİYET VE İHLAS.... 4
Kibrin Hakikati Ve Âfetî.... 7
Zahirî Kibrin Sebebleri;.... 7
Tevazu İle Kibretmenin Toplandığı Yerler.... 8
Dünyevî Kemâlât.... 8
Ucbun Âfeti.... 9
Gururdan Kurtuluş.... 12
İMAN.... 12
İman.... 16
İmanın Lügat Manası.... 17
Ahirete İman.... 17
İmanın Şer-i Manası.... 17
İmanın Muhafazası.... 18
İnsanın Allah'ı Tanıması.... 19
Allah'a Yöneliş.... 19
İmanın Şartları.... 20
Sorulu Ve Cevaplı İman Prensipleri.... 21
Peygamberlere İman.... 28
Ahirette İman.... 30
Kaza Ve Kadere İman.... 32
Kaza Ve Kadere İman.... 32
İSLAM.... 33
İslam Dini.... 36
İslam Karşısında Kara Bulutlar.... 37
Velilerin Vazifeleri.... 41
Küfür Yobazlığı.... 43
Yobazlara İlahi İhtar.... 44
İslam Ahlakını Kemiren Kör Fareler.... 45
Zararlı Varlıklar.... 46
İyi Ahlaklar Katili.... 47
HAYA.... 48
Resûl-i Ekrem'in Güzel Ahlâkından Bazıları.... 48
ALLAH'A ŞÜKRETMEK.... 50
ALLAH'IN AZABINDAN KORKMAK.... 56
Allah'dan Korkmak.... 56
Korkunun Hakikati.... 57
Korkunun Dereceleri.... 58
(Allah'dan) Ümid Etmek.... 60
ÖLÜMÜ VE KABRİ ANMAK.... 60
Ölümü Hatırlamak.... 61
Ölümü Hatırlamanın Kalbe Te'sîri.... 62
Uzun Emelli Olmanın Sebebleri.... 63
Can Çıkmanın Dehşeti.... 63
Münker Ve Nekir'in Suâli.... 64
Kaza ve Kadere Rıza Göstermek.... 69
SABIR.... 70
Hikaye.... 74
Sabrın Hakikati.... 74
Her Zaman Sabra İhtiyaç Vardır.... 75
Sabrın İlâcı.... 75
DİNDE KOLAYLIK GÖSTERME.... 76
Din Nedir?.... 77
Dinin Gaye Ve Hedefi.... 77
Dinin Esas Hükümleri:.... 78
İslâm Dininin Dayandığı Temel Esaslar.... 78
İslâm Dininde Aklın Yüksek Yeri:.... 79
KONU: ŞEYTANIN VESVESESİ.... 80
Şeytanın Tuzakları.... 83
Şeytan İle Nefsin, Duygu ve Düşüncelerimiz Üzerine olan Etkileri.... 83
Hikâye.... 84
Şeytanın Nuh Peygamber İle Gemide Karşılaşması.... 84
KONU: CÖMERTLİK VE İYİLİK.... 85
ANLAYIŞLI OLMAK.... 87
İLİM.... 87
İlmin Âfetleri Ve Âhiret Âlimleriyle Fena Âlimlerin Alâmetleri.... 95
İrşâd Edici Muallimin Vazifeleri.... 96
İlimlerin Mertebeleri.... 96
Âhiret Âlimlerinin Alâmetleri.... 97
İmâm Mâlik.... 98
İmâm Azam Ebu Hanîfe.... 99
İmâm Ahmed Ve İmâm Sevri.... 99
Mezmum İlimlerin Yerilmesinin Sebebi.... 99
Lafızlarıyla Delâlet Ettikleri Mânâ Değiştirilen İlimler.... 100
KONU: AMİRLER VE MEMURLAR.... 102
Hikaye.... 111
ALLAH SEVGİSİ.... 111
Sevginin Hakikati.... 112
Sevilmesi İcâbeden Hakîkatta Allahû Tealâ'dır.... 112

Muhabbetin İlacı..... 114
Peygamber Meclisinde..... 115
ALLAH'A DAYANMAK..... 116
Tevekkülün Fazileti..... 116

NİYET VE İHLAS

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Amellerin değeri niyete göredir Ve her kişi için ancak, niyet ettiği şey vardır. Öyle ise; Allah ve Resulü için memleketini terk eden kimse, Allah ve Resulü için göç etmiştir. Dünyalık bir şey elde etmek veya bir kadınla evlenmek için yurdunu terk eden kimse tse; dünyalık bir meta, veya bir kadınla evlenmek için göç etmiş olur." [1]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, herkesin yaptığı işin karşılığını, onun niyetindeki samimiyet kadar verir." [2]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyi niyet, sahibini cennete sokar." [3]

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:
"Halbuki onlar Allah'a, onun dininde ihlâs (ve samimiyyet) erbabı ve muvahhidler olarak ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı. En doğru din de bu idi."
Ey saadet yolunun yolcusu kardeşim!.. -Ulu Allah, cümlemize yardımıyla güç kuvvet versin- Gideceğin aydınlık yol belli olmuştur. Şimdi bu yol boyunca yol alırken işlediğin güzel amelleri, ettiğin ibadetleri fesada uğramaktan ve kaybolmaktan korumalısın. Bu, "samimiyet" ve "Allah'a karşı şükür ve minnet borcunu ödemek" ile olur. İşlenen amellerde samimiyet insanoğluna iki büyük fayda sağlar:
a) Samimi kalble edilen ibadetler Allah katında iyi kabul görür; büyük sevap ve mükâfatlara yol açar. Yalnız Allah rızası için yapılmayan ibadetler ise ya tamamı ile ya da çoğu ile redde uğrar, kabul görmez. Bu konuda sevgili peygamberimiz (s.a.s.) bir sözlerinde şöyle buyurmaktadır:
"Ulu Allah şöyle buyurur: Ben kendisine eş-ortak koşul maktan en çok uzak olanım. Yaptığı herhangi bir amelde bana bir başkasını ortak eden kimseyi. Kıyamet günü bana ortak koştuğu kimse ile başbaşa bırakacağım. Amelinin mükâfatını ondan alsın. Ben samimiyet taşımayan bir ameli asla kabul etmem."
İslam, niyeti, ibadet ve muamelatta temel kabul etmiş, ceza ve mükafaat için şart kılmıştır.
Dünyada iken samimiyetten uzak kalarak işlediği amellerine karşılık sevap ve derece istemeğe kalkışan kimselere ulu Allah şöyle seslenecektir;
"Dünyada istediğin gibi oturup kalkmadın mı, bir yere baş olmadın mı? Dilediğin gibi alıp satmadın mı? Canının istediği gibi izzet ve ikramda bulunmadın mı? Bütün bunları hep gönlünce yaptın, hiç bir zaman bizim hoşnutluğumuzu kazanmayı düşünmedin. Hiç bir hareketinde bize bağlılık göstermedin. Şimdi de kalkmış bizden ne istiyorsun?"
Bu ve bunun benzeri örnekler, edilen ibadetlerin, işlenen amellerin Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak gayesinden uzak, samimiyetsiz hareketler olduğu zaman nice tehlike ve zararlar doğuracağını bize açıkça göstermektedir. [4]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Halis niyyet, Arşa asılıdır... Kul, niyyetine sadık kalınca Arş-ı Ala, o kul affedilinceye kadar sallanır." [5]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse toplum arasında, (aşikarda) namaz kıldığı zaman, namazını (farz, vacip ve sünnetine riayet ederek) güzelce kılar, gizli kıldığı zaman da aynı şekilde namazını güzel kılarsa Yüce Allah: "Şü benim hakkıyla bir kulumdur, buyurur." [6]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüce Allah bir Kudsi Hadiste şöyle buyurmaktadır:
Ben ortakların ortaklığından, uzağım, Bir kimse başkasını benimle ortak tutarak bir amel işlerse, ben o kimseyi ve ortak koştuğunu terkederim. (Amelinin ecrini ortak koştuğundan alsın.)" [7]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kulumun bana yaptığı ibadetlerden en çok sevdiğim ihlas ile başkasına nasihat etmektir." [8]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalnız Allah için yapılan bir Hacc, başka gayeler için yapılan on cihaddan üstündür; yalnız Allah için yapılan bir cihad ise on defa hacc etmekten daha da üstündür." [9]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenab-ı Hak, hitabette bulunan her hatipten hitabesi ile ne kasdettiğini, ne gibi bir gaye ile hitabette bulunduğunun hesabını soracaktır." [10]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet gününde kişiye (dünyada) attığı her adımın hesabı Sorulacaktır." [11]

Bu hadisi şerif İslam dininde mes'uliyet duygusunun önemini belirtmekte, hadisin ihlas bölümünde yer almasının hikmeti de inanç yönünden kişinin düşünce ve kanaatinden de Sorumlu tutulacağını anlatmak içindir. [12]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gösteriş, Şaşaa uğruna batılı yükseltip, hakkı küçük düşüren her makam sahibi, bu tutumu devam ettikçe Allah'ın gazabındadır." [13]

Gösteriş ve alayışın ihlasla bağdaşmayacağı ifham edilmektedir. Özellikle makam sahiplerini gösteriş için halkı ezmemesi öğüt lenmekte ve böyle davrananların Allah'ın gazabında olacakları ifade buyurulmaktadır. [14]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birisine yaranmak maksadiyle, bir şey verilmediği halde -bana şunu şunu verdi- diyerek övücülük yapan kimse iki kat yalancılık kıyafetine bürünmüş gibidir." [15]

Hadisin tahdis sebebi:
"Resulullah'a gelen bir kadın:
"Ya Rasulallah, kocam bana bir şey almadığı halde onun bana şunu şunu aldığını söylememde bir günah var mıdır?" diye sorması üzerine peygamber efendimiz bu hadislerini buyurdular ve bunun da günah olduğunu söylemiş oldular. [16]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kuşkusuz, Allah (c.c.) ancak kendi rızasını kazanmak gayesiyle halisane olarak yapılan amelleri kabul eder." [17]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Allah (c.c) sizin şeklinize ve servetinize bakmaz fakat, işinize ve içinize bakar." [18]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, her işin başında neşe, heyecan vardır ve bu heyecanın sonunda da gevşeme ve bıkkmlık vardır. Amel sahibi, amelinde ifrata kaçmadan sevap kazanmak ve Allah rızasını kazanmak için işe itidalle başlarsa, o kimsenin gayesine ulaşacağına kanaat ediniz. Böyle itidalle değil de parmakla gösteriliyor, ifrat derecede gisterişe yer veriyorsa o kimseyi salih kullardan saymayınız." [19]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse halkın gözü önünde namazını güzelce kılar da, yalnız başına namaz kılarken namazı güzel kılmazsa o kimse bu davranışı ile rabbini hor görmüştür." [20]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim Allah ile kendi arasındaki hukuka güzelce riayet ederse, Allah o kul ile insanlar arasındaki hakların yerine getirilmesinde o kula yardımcı olmaya yeter... Kim gizli işlerini islah ederse, Allah da o kimsenin aşikar olan işlerini yoluna koyar." [21]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İnsanlar kıyamet gününde (dünyadaki) niyyetleri üzere dirilirler." [22]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gizli şirk: Kişinin başkasının görmesi için yaptığı ibadettir. (Farkına varmadan, amellerde Allah'a ortak koşmak anlamına gelir.)" [23]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gizli şirk, düz kaygan taş üzerinde yürüyen karıncanın bırakacağı izden daha da gizlidir... Sana, öyle bir şey göstereceğim ki, bunu yaptığın takdirde senden şirkin büyüğü de gider. Üç defa şöyle de: "Allah'ım ben bilerek sana ortak koşmaktan sana sığınırım. Bilmeyerek yaptıklarımdan da sana istiğfar ederim." [24]

Hadiste şirkin, tıpkı bir mikroba benzetildiğini görmekteyiz. Bir mikrobun sağlam vücudu alil hale getireceği gibi, şirkin de sağlam bir akideyi ifsat edeceği beyan edilmiştir. [25]

21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gizli şirk, ümmetimde karanlık gecede kaygan taş üzerinde yürüyen karıncanın izinden daha gizlidir. Bu şirkin en küçüğü ise; Toplumun herhangi bir ferdine yapılan bir haksızlığı hoş görmek veya hakkaniyete uygun adaletli bir hükme (herhangi bir saikle) buğz etmektedir. Din Allah için sevmek ve Allah için buğz etmekten başka bir şey midir? Yüce mevla: "De ki, ey habibim. Siz Allah'ı seviyorsanız bana tabi olunuz ki, Allah da sizi sevsin, buyurmuştur." [26]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz ki, kıyamet gününde derece bakımından en kötü durumda olan kul: Başkasının dünyası uğruna dinini yok eden kimse olacaktır." [27]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasını memnun edebilmek için Allah'ın gazabını kazanmak, Allah'ın verdiği rızka karşı başkasına şükür etmek, Allah'ın (c.c.) sana vermediği şeyler için insanlara kızmak imanın zayıf olmasındandır." [28]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim şöhret elbisesi giyerse, Cenab-ı Hak kıyamet günü o kimseye öyle bir elbise giydirir ki, sonra onunla ateşi alevlendirir." [29]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Erkeklerden) her kim dünyada ipek elbise giyerse, kıyamet günü Allah {c.c.) ona ateşten bir elbise giydirecektir." [30]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim duyurmak isterse, Allah (c.c.) onun gerçek niyetini herkese duyurur; kim ki, gösteriş isterse Yüce Allah onun bu halini herkese teşhir eder." [31]

Gösteriş, gizli ve açık olmak üzere iki rezilliğin doğmasına, sebep olur.
1- Gizli rezillik: İnsanoğlu bir amel işlediği zaman melekler sevinerek o ameli alıp ulu Allah'ın huzuruna götürürler. Fakat gösteriş için yapılan bu amel hakkında Allah meleklere hemen emir verir:
"Çabuk, götürün o ameli kirli ve kötü amellerin atıldığı hücreye tıkın. Çünkü sahibi o ameli benim hoşnutluğumu kazanmak gayesini güden samimî bir yürekle işlemedi. Başkalarına gösteriş olsun diye yaptı!"
2- Açık rezillik: Bu, kıyamet günü Mahşer kalabalığı arasında vuku' bulacaktır. Bu konuyu sevgili Peygamberimizin mübarek ağzından dinleyelim:
"Dünyada iken başkaları duysun diye ibadet eden kimseler, mahşer topluluğu tarafından şu dört ayrı kötü adlarla çağırılıp takdim edileceklerdir: Ey kâfir, ey günahkâr, ey hâin ve ey hüsrana düşen!... Bütün emeklerin boşa gitti.[32]

27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadece Allah için olan ve sevabı da ondan beklenilen ibadetlerin karşılığı vardır ve ameller niyyete bağlıdır." [33]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu ümmeti, iman nuruyla, doğru yolla, şerefle, yardımımla ve yer yüzünde sürecekleri hakimiyetle müjdele. Kim âhirete ait bir ameli dünyalık için yaparsa, onun ahirette hiç bir nasibi yoktur." [34]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Camiye giren kimsenin gayesi ne ise ancak nasibi odur." [35]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gece namazını kılmak niyyetiyle yatağına giren kimseyi uyku galebe çalıp, uyur ve kalkamazsa o kimse için yine niyyetinin sevabı yazılır ve uykusu kendisine rabbi tarafından verilen bir sadaka olur." [36]

Soru: Samimiyet ve gösteriş (ihlas ve riya) ne demektir, bunların hükmü nedir? İşlenen amellere ne gibi tesirleri olur? Cevaplandırır mısınız?
Cevap: Yetkili din bilginlerimize göre samimiyet (İhlâs) iki kısma ayrılır:
1- Amelde Samimiyet: Amelde samimiyet, Allah'a bir adım daha çok yaklaşmayı dilemek, O'nun buyruklarına derin saygı duymak ve çağrısına koşmak demektir. Sağlam ve sarsılmaz bir inanca sahip olmak sahibini amelde samimiyet ve Allah'a bağlılığa götürür.
Samimiyetin zıddı, nifaktır. Nifak, Allah'tan başkasına yakınlaşmayı dilemek ve başkaları duysun diye ibadet etmek ve amel işlemek demektir.
2- Sevap Beklemede Samimiyet: Sevap beklemede samimiyet, hayırlı işler işleyerek karşılığında öbür dünyada menfaat ummak demektir.
Havariler İsâ Peygamber'e sorarlar:
"Samîmi (hâlis) amel nedir? Allah bağlısı kişi kimdir?" İsâ Peygamber buna şu ibret dolu cevabı verir:
"Samimi amel, katıksız ameldir. Yani yalnız Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı gaye güden ameldir. Allah bağlısı kişi ise yaptığını sadece Allah için yapan, O'ndan başka kimsenin işlediği ameli bilmesini istemeyen kişidir." [37]

Kibrin Hakikati Ve Âfetî

Ululuk taslama iç ve dışda bâzı hareketleri gerektirir ki, buna kibirlenmek denir.
Bilmiş ol ki; kibir, bâtını ve zahirî olmak üzere ikiye ayrılır. Bâtınî kibir,- nefisdeki bir ahlâktır. Zahirî kibir ise a'zâlarda görülen kibirdir. Esasen içdeki ahlâka kibir demek en doğrusudur, Görünüşdeki hareketler bu iç duygudan meydâna gelir. Zâten bu hareketleri meydâna getiren içdeki kibir ahlâkıdır. Bunun için bu hastalık a'zâlarda" kendisini gösterdiği zaman "Kibirlendi" denir. Görünmediği zaman, o, "Kibirlidir" derler. Demek ki, kibrin aslı insan tabîatinde bulunan ahlâktır. Bu da kendisini başkalarına karşı üstün gösterme isteğidir.
Hz. Allah buyuruyor ki:
"Kalbinde zerre kadar kibri olan Cennet'e giremez."
Kibrin Cennet'e girmeğe engel olması, kul ile bütün mü'minlerin arasına girdiği içindir.' O ahlâklar ki, onlar Cennet kaplılarıdır, inşâna Cennet yolunu açarlar. Kibir ve izzet-i nefis ise Cennet kapılarını kaparlar. Zira kibirli insan, ululuk demek olan, kendisi için sevdiğini başkası için sevme vasfına sahip olamadığı gibi. Yine ululuk demek olan ve müttakîlerin ahlâkının başı sayılan tevazu' da kendisinde bulunmaz. Yine terkedilmelerinde izzet ve şeref bulunan; kin, hiddet, çekememezlik gibi hastalıklardan da kurtulamaz. Tatlı nasihatte bulunamaz. Nasihati kabul edemez. İnsanları çekiştirmekten kendini alıkoyamaz. Uzun sözün kısası, kibirli insanlar kibirliliklerini muhafaza için her kötülüğe başvurur ve bütün iyi hasletleri kaybeder. Bunun için içinde zerre kadar kibir hastalığı bulunan kimse, Cennet'e giremez. [38]

Zahirî Kibrin Sebebleri;

Dıştaki kibrin üç sebebi vardır. Bu sebeblerden biri kibirlenende; diğeri kibirlendiği kimseye karşı; üçüncüsü de başkalarına karşı olan sebeblerdir.
Kibirlenenin kendisindeki sebeb: Ucub, yani kendini beğenmedir. Kibirlendiği kimseye karşı olan sebeb: Kin ve çekememezliktir. Başkaları ile alâkalı olan sebeb de: Riya ve gösteriştir.
Bu "bakımdan kibrin sebebleri dörttür. Bunlar da:
a) Ucub (kendini beğenme),
b) Hıkd (kin),
c) Hased (çekememezlik)
ç) Riya (gösteriş)tir.

a) Ucub: Ucbun gizli kibri doğurduğunu, gizli kibrin söz, iş, tavır ve davranışlarda tezahür ettiğini zikretmiştik.
b) Hıkd: Bu, ucubsuz da kendini gösterir. Her hangi bir sebebden dolayı kızdığı zaman, emsaline ve hattâ kendisinden üstün kabul ettiği kimseye karşı da kibirlenebilir. Hiddet, kin hâlini alır, adama içerler ve bu bakımdan, tevâzua lâyık kimse olduğunu bildiği hâlde ona karşı kibreder. Nice ayak takımları vardır ki, kızdıkları büyük kimselere karşı tevazu göstermek için nefisleri kendilerine isyan eder, ona karşı kibirlenir ve hak ondan gelse de onu kabul etmez, öğütlerini dinlemez. Hakkı olmadığını bile bile onu geçmek ister ve ondan özür dilemez.
c) Hased: Bu da hased ettiği kimseye kızar, hattâ onun tarafından hiddetini gerektirecek bir tavır ve davranış olmasa bile yine ona kızar ve bu kızması, onu hakkı inkâra kadar sürükler, öğütlerini dinlemez, ondan ilim öğrenmez. Nice ilme haris câhiller vardır ki, bu hususta kendisinden istifâde edebileceği kimseye hased ettiği için ondan faydalanmaz da câhil kalır. Hasedi, ona karşı kendini kibirlendirir. İçinden bunu irtikâb ettiği hâlde, bile bile böyle yapar.
ç) Riya: Bu da kibri doğurur. Aralarında hased ve kin bulunmayan ve kendini daha üstün kabul etmediği kimseler ile de münazara eder. Karşısındakinin daha üstün olduğu söylenmesin diye ona karşı tevazu' göstermez ve hakkı kabul etmez. Bu suretle kibirlenmeğe başlar. Bu kibrin sebebi riyakârlıktır. Hattâ yalnız kalsalar, bâzan kendisinin üstün olmadığını bildiği hâlde yalandan asalet iddiasında bulunur ve diğerini hakîr görür. Bu iddiasında yalancı olduğunu bildiği için içinde kibir yoktur. Ancak riyakârlık, kibirliliğine sebeb olmaktadır. Umumiyetle bu nevî davranışlarda bulunanlara içindeki kibrinden dolayı mütekebbir denir.[39]

Tevazu İle Kibretmenin Toplandığı Yerler

Bilmiş ol ki; kibir, kulun şekil ve şemailinde gözükür. Surat asıklığı, göz ucu ile bakmak, başını dikerek kimseye bakmamak, bağdaş kurup oturmak veya yaslanmak gibi. Ayrıca kibir sözde olur; ses tonunda, konuşurken doldurup atmasında olduğu gibi. Ayrıca yürümesinde, oturup kalkmasında, duruş ve hareketlerinde ve bütün işlerinde belli eder. Bütün bu hâllerde kibredenler bulunduğu gibi, bunların bâzılarında kibredip, bâzılarında tevazu' gösterenler de vardır. Ayrıca kendisine kıyam edilmesini ve karşısında ayakta durulmasını sevmek suretiyle kibredenler de vardır.
Kibrin kökünü kalbden söküp atmanın ilâcı ilim ve ameldir. Tam şifâ, bunları kullanmaktadır.[40]

Dünyevî Kemâlât

Birincisi: İlimdir. Kibir, sür'atli olarak ulemâ arasında yayılır.
Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlmîn âfeti, sallana sallana kibretmektir."[41]
Âlim, hemen ilmin şerefiyle şereflenmek ister. İlmin cemâl ve kemâliyle süslendiğine inanır. Kendi kendini büyük görerek insanları hakir görmeğe başlar. Onları techîl eder, hattâ onlara hayvan nazarı ile bakmağa başlar. Onlardan her yerde hürmet ve saygı bekler. Gördüğü hürmet ve saygıyı kendi hakkı olarak telâkki eder. Onlar onun hakkında iyi dedikleri hâlde o, onlar hakkında iyi demez. Onlar ziyaretine geldikleri hâlde, o gitmez. Onları kendi işinde çalıştırır. Tembelleşen olursa ona kızar ve onlardan muhtelif kargılıklar bekler. Bu, ilmiyle dünyalık hususundaki kibridir. Ahiret ile alâkalı olarak da' ilmi sayesinde kendini herkesten daha ziyâde Allah'a yakın ve kendini üstün kabul ederek başkaları hakkında daha çok endişeli ve kendini daha çok emniyetli hisseder. Bu gibilere âlim demektense câhil demek daha doğrudur. Gerçek ilim, inşânın kendisini ve Rabbini bilip son nefes tehlikesinden korkması, Allah'ın âlimlere hücceti ve ilmin tehlikelerini bilmesidir. Bunlar; ilim ile kibri tedavi kısmında anlatılacaktır. Bu hakiki ilim, inşânın emniyette olmasını değil, kulun Allah'tan korkusunu, tevazu ve huşûunu arttırır. İlim nimetinin şükrünü ödemediği ve Allahu Teâlâ'nın: "Bu ilim ile ne yaptın?" diye kendisini sorguya çekeceğini düşünerek herkesi kendinden hayırlı görmesini gerektirir. Bunun için Ebû'd-Derdâ (r.a.): "İlmi çoğalan kimsenin sancıları çoğalır." demiştir ki bu, dediği gibidir.
O hâlde bâzı kimselerin bilgilerinin çoğalması ile kibir ve emniyetlerinin de artmasının sebebi nedir? Dersen:
Bilmiş ol ki; bunun da iki sebebi vardır:
1- Meşgul olduğu ilmin asıl ilim olmamasıdır. Asıl ilim, kulun, kendini ve Rabbini bildiği ve Allah'a mülakat arzu ve korkusunu bildiren ilimdir. Bu ilim, kibir ve emniyeti değil, haşyet ve tevazuu artırır.
2- Ahlâkı bozuk ve kalitesi düşük olduğu hâlde ilme dalmaktır. Kula her şeyden önce lâzım olan, nefis mücâhedesiyle ahlâkını güzelleştirmektir. Bu adam çeşitli mücâhede yolları ile nefsini düzeltip kalbini temizlememiş, Allah'a kulluğa razı olmamış, kalbi pislik içinde kalmış, bu hâli ile hangi ilim ile meşgul olursa olsun, elde ettiği ilim pis bir kaba girer. Bu sebeble iyi bir semere vermez, eseri iyilikte görülmez.
Ibn Abbâs (r.a.) diyor ki:
"Bel'am'e ilim verildi. O, yeryüzündeki şehvetlere dadandı. İşte o, köpek gibidir. Terk ederse de ürer, kovalarsan da ürer, yani hikmet versen de o şehvetini terk etmez."
İşte âlime bu tehlike yeter. Acaba şehvetine uymayan hangi âlimdir? Yapmadığı iyilikleri emretmeyen bir âlim var mıdır? Ne zaman ki, bir âlim câhile nisbetle kendisini üstün görmeğe başlarsa, içinde bulunduğu şu büyük tehlikeyi düşünsün. Bunu düşününce, câhile nisbetle mevkii üstün olduğu gibi, tehlikesinin de o nisbette büyük olduğunu anlar. Bu âlim, hayâtı tehlikede olan bir hükümdar gibidir Hükümdarı yakalayıp öldürecekleri zaman: "Keşke yoksul bir ayak takımı olaydım da bu tehlike ile karşılaşmayaydım." der. Allah korusun, nice âlimler var ki Kıyamet günü karşılaşacağı cezayı göreceği zaman: "Keşke câhil olsaydım." diyecektir.
İşte bu tehlike, âlimi kibirden men'eder. Zîra cehennemlik ise domuz ondan kıymetlidir. Daha nasıl kibredebilir? Bir defa bir âlim, bir in olsun, kendini sahabelerden üstün görmeğe yeltenmemelidir. Hâlbuki sahabenin bâzıları: "Keski annem beni doğurmasaydı.", diğeri eline aldığı çer-çöpü göstererek:
"Keşke böyle bir çöp olsaydım", başka biri de:
"Keşke hiç bir şey olmasaydım." demiş ve bütün bunlar, akıbetin tehlikesinden dolayı sarf edilmiştir. Onlar kendilerini hayvanâttan ve topraktan daha âdî görürler. Bir âlim bu tehlikeleri inceden inceye düşünürse, kendiliğinden kibir hastalığından kurtulur. Zira kendisini en âdî bir insan görür. Bu da efendisi kendisine bâzı şeyler yapmasını emrettiği hâlde, bunlardan bir kısmını terk edip, bir kısmını karıştıran, bunları efendisinin emrettiği şekilde yapıp yapmadığını bilemeyen, nihayet efendisinin kendi hakkında bütün elbisesini soyunarak çıplak bir vaziyette güneşin altında beklemesini emrettiğini haber alan ve uzun zaman böyle bekledikten sonra yaptıklarından hesaba çekilip sonunda işkenceli bir ceza evine atılan, efendisinin isyan edenlerin bir kısmını af edip dilediğini cezalandırdığını bilen ve kendisinin hangi tarafta olduğunu kestiremiyen kölenin hâline benzer. Bütün bunları düşününce, kibri kırılır, kendisi düşünceye dalar, korku ve heyecan içinde kalır. Kibir şöyle dursun, bağışlanırım ümîdi ile alçak gönüllü olmağa başlar. Âlim de böyle olmalıdır. Bâtınî ve zahirî kusurlarını düşünüp Allah'ın emirlerindeki kendi noksanlıklarını hatırladığı ve önündeki tehlikeleri düşündüğü takdirde elbette kibrinden vazgeçer.
Bir gün Huzeyf e cemâate namaz kıldırıp selâm verdikten sonra: "Artık bundan sonra ya başka imam bulur veya namazınızı münferid kılarsınız. Ben bir daha imamlık yapmam. Çünkü namaz kıldırırken aklımdan: "Bu cemâatte benden daha liyakatlisi yok" diye bir şey geçti. Bu ise kibir alâmetidir. Binâenaleyh bu vazifeyi bir daha yapmam." dedi.
Huzeyfe gibi bir zât bu tehlike ile kendini karşı karşıya görürse, ya sonradan gelen bu zayıf karakterli insanların hâli ne olur?
"Kula, din kardeşini hakîr görmesi kötülük olarak yeter."
Benî İsrail'den biri yolda giderken bir âbidin boynuna bastı.Âbid:
"Kaldır ayağını, vallahi, Allah seni afvetmez, dedi. Allahu Teâlâ ona:
"Ey benim adıma yemîn eden âbid, onu değil, seni afvetmem" buyurdu. Hasan-ı Basrî de bir sohbetinde böyle dedi. Hattâ sof giyen sofilerin kibri, işlemeli kumaş giyenlerin kibrinden daha şiddetlidir, işlemeli ve kıymetli kumaşlar giyen, kendini sof giyenden üstün görürken, sof giyen de kendini ondan daha üstün görür. Âbidlerin çoğu bu âfetlerden kurtulamaz. Birisi kendisiyle alay ettiği veya kendisine eziyyet ettiği vakit:
"Benimle alay ve bana eziyyet edenleri elbette Allah afvetmez" der de bu sebeble Allah'ın gazabına uğrar. Çünkü aynı eziyet başkasına yapılsa bunu aynı seviyede görmez. Zîra kendisine üstün bir mevkî tanımaktadır. Bu ise kibir, ucbu ve gururu bir araya toplayan bir cehalettir. Hattâ bâzılarının ahmaklık ve cehaleti o dereceye yükselir ki, kendisine eziyet edenler hakkında:
"Onların başına gelecek felâketi yakında görürsünüz." diyecek kadar ileri gider. Bu arada adam gerçekten bir felâkete uğrarsa onu kendi kerametine hamleder ve Allahu Teâlâ'nın kendi nâmına ondan intikam aldığını sanır. Hâlbuki diğer taraftan Allah ve Resulüne sövenler, peygamberlere eziyet edenler, hattâ onları dövüp öldürenler olduğu hâlde çoklarına mühlet verip onları dünyâda muazzeb etmediğini ve hattâ bu cürümlerden sonra müslümân olanları afvedip dünyâda cezalandırmadığı gibi, Âhirette de cezalandırmayacağını görür ve bilir de Allah katında kendisini peygamberlerden üstün saymağa yeltenir. Allah peygamberlerinin intikamını almadığı hâlde kendi intikamını aldığını sanır. Bu haliyle, yani kibir ve ucbu ile Allah'ın gazabına uğramışken ondan habersiz kalır. İşte aldanmışların hâli budur.
Amelî ilâcına gelince; kibrin ameli cihetden tedavisi, Allah için ve bütün insanlar için tevazu' göstermektir. Bu da Peygamber Efendimiz ve diğer sâlihlerin hâllerinden hikâye ettiğimiz gibi, onların gösterdikleri tevazu' ahlâkına devamla mümkündür.[42]

Ucbun Âfeti

Bilmiş ol ki; kendini beğenmenin âfetleri büyüktür. Yukarda anlattığımız gibi, kibrin sebeblerinden biri ucub olduğuna göre, ucub kibre davet eder ve ucubdan kibir doğar. Kibirden ise, sayılamayacak kadar âfetler meydâna gelir. Bu, ucbun kullar arasındaki kötülüğüdür.
Bilmiş ol ki; ucub ve kendini beğenme, mutlak surette kemâl sayılan bir vasıf ile olur.
Allah'a karşı kötülüğüne gelince; ucub, günahları unutturur ve onlara karşı ihmâl etmeğe, onları hatırlayıp araştırmamağa sebeb olur. Çünkü ucub, kendini bu gibi araştırmadan

müstağni kılar, hatırladıklarına da ehemmiyet vermez olur. Telâfisine çalışmaz. Onların bağışlanmış olduğunu sanır.
İbâdet ve amellere gelince; onları beğenir, ibâdet yapıyorum diye böbürlenir. Allah'ın tevfikıyle ibâdet ettiğini unutur. İbâdetini beğendikçe de âfetlerini görmez olur. Amelin âfetlerini araştırmayanın gayretlerinin çoğu boşa gider. Zira zahirî amelleri hâlis olmadıkları vakit faydaları azalır. Bu hâlleri, kendini beğenenler değil, korku içinde olanlar araştırır. Ucub sahibi kendini ve fikrini beğenir, Allah'ın mekrinden emin olur, Allah katında mevki sahibi olduğunu sanır, Allah'a karşı kendini hak sahibi iddia eder. Ucub, kendini övüp tezkiye etmeğe kadar sürükler. Kendini beğenmek, istişare, istifâde ve suâlden kendisini alıkor. Hatâ da olsa kendi buluşlarına sevinir, âdeta bir diktatör, müstebit hâline gelir. Söz dinlemez, nasîhata kulak asmaz olur. Herkesi câhil görür, kendi hatâsında ısrar eder. Bu görüşü dünyalık ise, onu tahakkuk ettirmeğe çalışır. Akaaid ile alâkalı dinî bir mes'ele ise hatalı görüşünde ısrar ettiği için helâke gider. Eğer bu hususlarda kendini tasdik etmezse, Kur'ân'ın nuru ile nurlansa, din âlimlerinden istifâde etse, ilim meclislerine devam etse de basiret sahihlerinden müşkillerinin hâiline çalışsa hakkı bulurdu. İşte bunlar ve benzerleri ucbun âfetleridir. Bunun için tehlikelidirler. Artık ben müstağnî oldum, aradığımı ve istediğimi buldum, diyerek sa' yu gayretten tenbellik ile geri kalması, ucbun en büyük tehlikelerindendir. Bu, şübhe getirmeyecek şekilde açık bir helaktir.
Bilmiş ol ki; her hastalığın tedavisi, onu, sebebinin zıddı ile karşılaştarmaktır. Ucub hastalığının illeti, sırf cehalet olduğu için tedavisi de an cak cehaletin zıddı olan ilimdir. Meselâ, ucbu, kulun irâdesi ile yapılan bir işde tatbik edelim. Bu da ibâdet, sadaka, cihâd ve halkı sevk u idare gibi, inşânın kendi irâdesi altında olan bu gibi işlerle ucublanması, kendi irâdesi dışında kalan güzellik, kuvvet ve neseb gibi şeylerle ucublanmasından daha kuvvetlidir.
Şayet ucublandığın sıfat başkasından ise, bu sıfat ile ucublanmak uzak bir ihtimâl değildir. Bu, hükümdarlar hakkında düşünülebilirse de, mevsûf ile sıfatı îcâd eden Allah hakkında düşünülemez. Sen kendi ibâdetine ucublanırken, ben Allah'ı sevdiğim için Allah beni muvaffak kıldı, dersen, deriz ki; Allah sevgisini sana veren kimdir? Yine O değil midir? Demek ki, sevgi de ibâdet de Onun ni'metidir, karşılıksız bunları sana vermiştir.
Soru: Kendini beğenmişlik ne demektir, işlenen amellere ne gibi tesiri olur ve bunun hükmü nedir, açıklar mısınız?
Cevap: Kendini beğenmişlik, kişinin işlediği güzel amelleri gözünde büyütmesi ve dolayısı ile kendine karşı haddinden fazla güven beslemesidir. İlim adamlarımız bu konuyu daha derinlemesine incelemişler ve şu tarifi yapmışlardır:
"Kendini beğenmişlik, kulun işlediği güzel amellerin kendisine sağladığı şeref ve itibarı Allah'tan başkasından bilmesi, onu ya kendinin becerikliliğinin eseri, ya da kendisini başarıya götüren başkalarının eseri sanmasıdır."
Halbuki işlenen güzel amellere şeref ve itibarı ancak Allah verebilir. O'nun değer vermediği amel hiç bir şeref ve itibar kazanamaz, insanoğlunun bunu böyle bilmesi gerekir.
Ama nerede? Öylesine kimseler vardır ki, kendini çok beğenmişliği yüzünden yaptığı iyi bir işin sadece kendi marifetinin eseri olduğuna inanır. Bazan da başarısının ya bir insanın yardımıyla, ya da her hangi bir varlığın yol gösterisiyle meydana geldiğini ileri sürer. Aslında bütün bunların birer yan sebep olabileceğini, gerçek sebebin Allah olduğunu unutmaktadır.
Kendini beğenmişliğin zıddı, Allah'ın nimetini hatırlamaktır. Bunu şu şekilde açıklayabiliriz. insanoğlunun başarısı ancak Ulu Allah'ın lütuf ve yardımı ile mümkündür, işlenen ameller ancak O'nun biçeceği değere göre şeref ve itibar kazanır. Bir kimsenin kendini beğenmişliğe kapılacağı anda Allah'ın verdiği sayılara sığmaz, nimetlerini hatırlaması farz derecesinde bir borçtur. Ufukta böylesine bir tehlike belirmediği anlarda ise nafiledir.
Ey saadet yolunun durmaz yolcusu!.. Bundan önceki çetin ve tehlikeli geçitleri aşa aşa buraya kadar geldin. Onların bütün çile ve sıkıntılarına göğüs gerdin, güçlük ve zorluklarını yendin. Şimdi korkulu bir geçitte bulunuyorsun. Bu zorlu geçidi de mutlaka aşmalısın. Daha önceki geçitleri aşarken elinde sana yardımcı olarak sermayen yoktu. Sadece kötü huylarını terk etmek ve ibadet etmek suretiyle sermaye edinmeye çalışıyordun. Şu anda bunu başarmış bulunuyorsun. Elinde sermayen var.
Bu zorlu geçitte yol kesiciler boldur; seni soyabilirler; kötü huylarından sıyrılarak ve ibadet ederek alın teriyle kazanıp biriktirdiğin sermayeni elinden alabilirler. Hemen bildirelim ki bu yol kesicilerin en tehlikelileri gösteriş ve kendini beğenmişliktir.
"Ey insanoğlu, gökleri, yeri ve bunlar üzerinde mevcud olan canlı cansız tüm varlıkları ben yarattım. Neden? İlâhî kudret fırçamdan dökülen bu eşsiz sanat tabloma baktığım vakit, kudretimin hudutsuz, ilmimin sınırsız ve sonsuz olduğunu idrâk edesin diye. Ama sen ne yapıyorsun? Güya idrâk eder görünmekte, buna karşılıkta yalan-yanlış iki rek'atlık namaz kılmakta veya sözüm ona hayır islemektesin.
İşte başkaları duysun diye ibadet ederek gösterişe kaçmak, yukarda vermeğe çalıştığımız örnekleri boyuna tekrarlamaktan başka bir şey değildir, ötekinin berikinin sevgisini, övgüsünü ve rızasını kazansak bile neye yarar? Allah'ın rızasına kavuşmanın ve O'nun vereceği mükâfatlara boğulmanın yanında insanların övgüsüne, sevgisine erişmeğe yeltenmek kelimenin tam manasıyle boşuna bir çabadır; bir milyonun yanında bir kaç lira bile değildir.
Sözün burasında kendini beğenmişliğin ameller üzerinde açtığı yaralara dokunmak yerinde olacaktır. Bazı ilim adamlarımıza göre işlediği herhangi iyi bir amelde kendini beğenmişliğe düşen bir kişi, eğer ölmeden önce tövbe kapısını çalarsa, ameli kabul görür. Yok, eğer tövbesiz ölüp giderse işledikleri ameller muameleye girmez, geri teper. Amelin muamele görmemesi sevap ve derece almağa hak kazanamaması demektir.
"İnsanların en kötüsü, iki yüzlü olanları bulursun; zîrâ onlar: birine başka diğerine de başka yüz ile giden iki yüzlü kimselerdir." Yine bunun gibi insanlar arasına katılmakta en az onlara hevesli olduğunu göstermek ve bu hususta mübalâğa etmektir. Bu kimse yalandan kurtulamaz. Mutlaka ya aslında veya mübalâğa etmesinde yalan vardır. Yine bu gibi içinde olmadığı hâlde güya onun derdi ile alâkadar oluyormuş gibi bir tavır takınarak: "Nasılsınız, çoluk çocuk inşâallah afiyettedir?" diye hâl hatır sormak hâli de vardır. Bu hareket sırf nifaktır. Seriyyü's-Sakatı şöyle diyor:
"Dostlarımdan birisi ziyaretime geliyor diye elimle sakalımı düzeltmeğe çalışırsam, münafıklar listesine kaydolmaktan korkarım." Fudayl, Mescîd-i Harânrda tek başına otururken dostlarından birisi yanına geldi. Fudayl:
"Niye geldin" diye sordu, dostu:
"Ya Ebâ Ali! Seni sevdiğim için geldim," dedi. Fudayl:
"Vallahi bu yaptığın dostluktan ziyâde vahşeti ve ayrılığı gerekli kılan bir harekettir. Çünkü bu hareketin, senin bana ve benim sana karşı yaldızlı sözler söylememizi ve karşılıklı yalan konuşmamızı ve neticede, ya senin bırakıp gitmeni veya benim kalkıp gitmemi gerektirir ki bir yakınlıktan ziyâde uzaklaşmaktır," dedi.
Şâir diyor ki:
Ey riyakârlık bataklığına dalarak sevap peşinde koşan insan!,. İyi bil ki mümkün olmayan bir şey peşinde koşmaktasın. Çünkü Ulu Allah riyakâr kimselerin umutlarını mutlaka boşa çıkarır; işledikleri amelleri hükümsüz kılar; yanlarına kâr olarak sadece çalışıp çabalamaları ve ağır yorgunlukları kalır.
Bir adam vardı; bir ara kendini Allah'a ibadete adayarak ün salmayı düşündü. Bunun için de namaz vakitleri girince camiye herkesten önce gelir; bitince de herkesten sonra çıkardı. Namaz vakitleri yaklaştı mı, o hep namaz kılar; bütün günlerini de oruç tutmakla geçirirdi. Hele zikir ve tesbih meclislerinden hiç mi hiç ayrılmazdı.
Adamcağız epey bir süre böylece devam ettikten sonra kendisini görenler;
"Amma da riyakâr adammış ha!" demeye başladılar; adamcağız da bir köşeye çekilerek iyice bir tövbe etti ve bütün ibadetlerini başkalarının gözlerinden uzak, sırf Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak maksadıyla yapmağa karar verdi. Böylelikle riyaya açılan bütün kapıları sımsıkı kapatmış oldu.
Öyleyse ey insan, O'nun aydınlık yolundan git ki, sana hem dünyalık, hem de âhiretlik azığını versin. Şunu iyi bil ki insanlar hiç bir şeye hakkıyle sahip değildir; onların elinden bir şey gelmez. Görüyorsun ki çoğu sapıklığın koyu bataklığında yuvarlanıp durmaktadırlar. Ulu Allah sevdirmedikçe seni sevemezler. Ulu Allah yardım ettirmedikçe sana yardım ellerini uzatamazlar.
Ama yüce Allah'ın rızasına kavuşmayı düşünen insan, bütün söz ve davranışlarında sırf o yüce yaratanın gözüne girmeyi ve sadece O'na yaranmayı birinci plânda tutar; O'nun rızasını kazanmak niyetini taşımayan bütün amellerin boşuna çalışmalardan ibaret olduğunu bilir. Çünkü Cennet de, Cehennem de, her şey, Allah'ın kudret eli altındadır.
Ölüm döşeğinde yatan bir kişiye nasıl olduğunu sorduklarında azıksız olarak yolculuğa çıkan, tek başına ıssız kabre giren, hiç bir güç ve kuvvete sâhib olmadan âdil Melik'in huzuruna çıkacak kimsenin hâli nasıl olur? Diye cevâb vermiştir. Hasan b. Ebû Sinan'a, ne hâldesin? Diye sorduklarında, öldükten sonra dirilip de hesaba çekilen adamın hâli nasıl olur? Demiştir.
Ey insan şimdi iyi düşün! Bizim rabbimiz öyle büyük ve kudretli bir baş hükümdardır ki, gökler, yer ve bunların içinde bulunan canlı-cansız bütün varlıklar O'nu zikreder.
Yine bizim rabbimiz öyle bir ula mabuddur ki, göklerde ve yerde ne varsa tüm varlıklar O'na isteyerekte olsa, istemeyerekte olsa secde eder. Cebrail, Mikail, İsrafil, Azrail gibi baş melekler ve gerçek sayısını sadece Cenabı Hakk'ın bildiği nice büyük melekler kendilerini O'nun hizmetine adamışlardır. Burada zikretmeğe çalıştığımız bu melekler, üstün derece ve mevkilerin sahibidirler. Günah işlemekten uzak, tertemiz yaratıklardır. Onlar Ulu Allah'a ölçüsüz derecede büyük ibadet ederler.
Kâinattaki tüm varlıkların en seçkini olan sevgili Peygamberimizden tutun da aydınlık yolda yiğitçe hizmet vermiş bütün peygamberler ellerinde Kur'an ve imanın şerefli bayrağını dalgalandıran ve gerçeğin yayılması uğruna temiz varlıklarını feda etmekten sakınmayan bütün âlimler; dünyanın geçici ve aldatıcı güzelliklerine kapılmayarak ibadet ve zikri elden bırakmayan âbidler, zâhidler hep kendilerini Allah'a adamışlar. O'nun hizmetine koşmuşlardır.
Ey Hak yolunun yılmaz yolcusu!.. Bu çetin geçidi aşarken çok dikkatli ol, derin gaflet uykusundan uyan! Yoksa hüsrana düşenlerden olursun. Çünkü bu geçit, saadet yolculuğun boyunca karşına çıkacak olan geçitlerden en tehlikelisidir. Bundan önce geçtiğin geçitlerde kazandıklarını kaybetmeden kazasız belâsız buradan geçebilirsen, işte o vakit ele geçmez bir ganimete kondun ve eşsiz bir kazanç sağladın demektir.
Yok, eğer bu önemli geçidi aşamazsan bütün çalışmaların bir anda yok olacak, umutların suya düşecek ve hayatın rayından kayacaktır. Burada, yani kendini beğenmek ve gösterişe kaçmak konusunda dikkat ve titizlik isteyen üç önemli mesele vardır ki, bunlarla daima yüz yüze gelebiliriz.
Allah'a hizmet yolunda en arkada kalanlar, yeryüzünün hükümdar ve devlet adamlarıdır. Bunlar Allah'ın huzurunda yüzlerini toprağa sürerler; acizliklerini itiraf ederek O'ndan af dilerler; O da onların Özrünü yerinde görüp affederse, o vakit mutluluğa erişirler. Yoksa rezil ve perişan bir duruma düşerler, sonları felâkette biter.
Ey insan, işte bizim rabbimiz bunca kudret ve ululuk sahibi olduğu halde yine de senin eksik ve kusurlu ibadet ve tâatini kabul etmekte; huzuruna varmağa hak kazanmadığın, halde seni huzuruna almakta; istediğin zaman dua ve niyazda bulunduğunda, bu seslenişini dinlemekte ve sana tüm rahmet kapılarını açmaktadır.[43]

Gururdan Kurtuluş

Bilmiş ol ki; gururdan kurtulmanın üç yolu vardır. Bunlar akıl, marifet ve ilimdir. Kurtuluş için bu üç şey lâzımdır.
1. Akıl: Yaradılıştaki bir garize ve kendisiyle eşyanın hakikati idrâk edilen asıl bir nurdur. Zekâ ve zeyreklik, ahmaklık ve gabâvet fitrîdir, Bunlar, yaradılıştadır. Ahmak ve gabi insan, kendisini aldanmaktan koruyamaz. Akıl ve fehm, insanın yaradılışında olacak. Yaradılışında akıl ve fehimden mahrum olanlar, bunları sonradan te'mîn edemezler. Ancak bunların asılları kimde varsa, o, tecrübe ve denemelerle bunları inkişâf ettirebilir, geliştirebilir. Demek ki, bütün saadetlerin esâsı, akıl ve zekâdır.
2. Marifet: Marifetten maksadımız, dört şey'i bilmektir. Bunlar da nefsi, Rabbi, dünyâsı ve Âhireti dir.
Nefsini kulluk ve zillet ile ve bu âlemde garîb ve behimî şehvetlerinden kaçınmak ile bilerek tab'an kendisine yaraşan, Allahu Teâlâ'yı bilip yalnız Ona, Onun emirlerine ve rızâsına bakmaktır. Nefsini bilmeyen Rabbini de bilemez.
Rabbini bilmeyene gelince: O da Mahabbet, Kalb, Tefekkür ve Şu konularda anlattıklarımızdan yardım alarak Rabbini öğrensin. Zira orada nefsin vasıflarına ve Allahu Teâlâ'nın Celâlinin vasfına işaret edilmiştir. Onları okumakla kısa da olsa bir malûmat edinir. Kemâl-i marifet ise bundan sonradır ve aynı zamanda mükâşefe ilmidir. Biz bu konuda muamele ilmi üzerindeyiz.
3. İlim: Ne zaman ki, kâmil aklı ile Allah ve nefsini bilerek Allah sevgisi kendisinde galebe çalarsa, o zaman üçüncü bir şey'e muhtaç olur ki, o da ilimdir. Yâni Allah'a giden yola nasıl sülük edilir, onu bilmesi ve Allah'a kendini yaklaştıran ve Allah'tan uzaklaştıran şeyleri öğrenmesi, bu yolun âfet, ukubet ve gaailelerini anlamasıdır.
Son nefesde şeytan Allah'ın bir velîsine giderek:
"Benden kurtuldun" deyince, velî:
"Yok daha bir nefes var, henüz tamamen senden kurtulmuş değilim." dedi. Bu hususta şöyle denilmiştir:
"İnsanlar hep helaktedir yalnız âlimler helakten kurtuldu. Âlimler de helaktedir yalnız ilmîyle âmil olanlar kurtulmuştur, ilmiyle âmil olanlar da helaktedir yalnız ihlâs sahihleri kurtulmuştur, ihlâs sahibleri de büyük tehlikededir. Mağrur helakte, gururdan kaçan muhlis de tehlikededir." Bunun içindir ki Evliyâullah dâima korku üzerindedir.
Ey saadet yolunun yolcusu!.. İnsaflı ve şuurlu düşündüğün vakit, Ulu Allah'ın kuvvet ve kudretinin ululuğunu, buna karşılık insanoğlunun acizliğini ve koyu cahilliğini görecek ve bunlara asla gönül vermeyeceksin. Sakın ha, fani varlıkları överken çok dikkatli ol. Çünkü onları övmekle, onlara büyük değer vermekte hiç bir fayda yoktur. Yaptığın bir iyiliğe, bir ibadete karşılık onların da seni övmelerini asla isteme!
Yine insafla ve şuurla düşündüğün vakit geçici dünya yatının ne derece aşağı ve bayağı olduğunu, hızla yok olmaya doğru gittiğini yakından görecek ve Ulu Allah'a ibadet ederken asla dünyalık arzu ve istekler peşinde koşmayacaksın. Sakın ha, ibadet ve tâat ederken dünyanın geçici ve aldatıcı güzelliklerine gönül vererek dünyaya tapanların durumuna düşme. Nefsine şu fikri aşıla:
"Ey nefsim!.. Kâinatın ortaksız sahibi olan Allah'ı övmek verdiği sayısız nimetlere karşılık O'na olan şükür borcunu yerine getirmek; aciz, cahil, senin amelinin gerçek değerini takdir edip mükâfatını veremiyen, senin gerçek değerini bilemeyen, hatta bazan derecesi çok düşük olan birisini sen den yüksek gösteren; ihtiyaç ânında seni bırakıp kaçan fanî yaratıkları övmekten daha hayırlıdır.
Şimdi düşün ey nefsim, O yaratıklar ki, senin işlediğin amelin gerçek karşılığını veremezler; kendilerine muhtaç olduğun vakit derdine derman bulamazlar .'Şu halde bunların elinden ne gelir? Bunların gücü neye yeter?
Dahası var ey nefsim, onların canı da Allah'ın kudret elindedir. Allah dilediği zaman dilediği gibi onlar üzerinde hükmeder. Öyle ise kendine gel ey nefsim!.. Fani varlıkların sevgisine gönlünde yer vererek değerli amellerini mahva uğratma. Sana en büyük iftihar vesilesi ve en büyük azık olacak olan bir övmeyi kaçırma. Bu, ulu Allah ı övmektir. Ezel ve ebed sıfatlarının sahibi olan Allah'ı övmek sana en büyük iftiharı, en büyük ihsanı sağlıyacaktır.
Saadet yolcusu, ömrünü bu gösterdiğim prensiplere uygun geçirirsen, işlediğin amelleri sırf Alah rızası için işlemiş, O nun korkusunu kalbinde kökleştirmis ve O'na olan minnet ve şükran borcunu hatırlamış olursun. Artık bu durumda sen bu korkulu geçiti aşmış, onun felâketlerinden paçayı kurtarmış aynı zamanda sermayeni de eşkıyalardan korumuş oluyorsun
Bol ve yaygın lütuf ve keremiyle hidayete eriştiren ancak Ulu Allah'tır. O'nun kuvvet ve kudretine son yoktur.[44]

İMAN

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Şeytan içimizden birinin kalbine girerek şöyle bir Soru sorar:
Semayı kim yarattı? Kul, Allah yarattı cevabını verir. Yeryüzünü kim yarattı? Kul, Onu da Allah (c.c.) yarattı. Şeytan, " Peki ama Allah'ı kim yarattı" diye sorar. Biri böylesine sapık bir düşüncenin, vesvesesini kalbinde bulursa, Allah'a ve Hz. Muhammed'in onun hak peygamberi olduğuna iman ettim, desin."[45]

Ulu Allah buyuruyor ki:
Allah'ı bırakarak sana ne faydası ve nede zararı dokunmayan (aciz ve fani) şeylere tapma. Eğer böyle yaparsan, şüphesiz ki öz nefsine yazık etmişlerden olursun. Çünkü Allah senin başına bir belâ verirse bu musibeti yine ancak kendisi giderebilir. Ve yine O, sana bir iyilik dileyecek olursa O'nun bu (cömertlik ve) faziletine hiç bir kimse engel olamaz. O, iyiliği kulları arasından dilediklerine verir. O çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir. [46]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz her şeyin bir hakikati vardır. İman da bir hakikattir. Kişi imanın gerçeğine varabilmesi için kendisine verilen bir şeyin ezelde hükmü ilahiye dayandığını ve onu geri çevirmenin mümkün olmadığını, başına gelen hallerden de kaçınmanın imkansızlığına inanmalıdır."[47]

Ulu Allah buyuruyor ki:
De ki: biricik Allah'tır. Her şey varlığını ve hayatını O'na borçlu olduğu halde O, hiçbir şeye muhtaç olmayan Ulu'dur. O, ne doğurmuş ve ne de doğurulmuştur. Hiç bir şey O'nun dengi ve benzeri olmamış ve olamıyacaktır.
İhlas:
"De ki: Allah'la beraber, dedikleri gibi ilâhlar olsaydı, o takdirde bu ilâhlar Arş'ın sahibine (Allah'a üstün gelmek için) muhakkak ki bir yol ararlardı. Allah, onların söyledikleri şeylerden çok büyük bir yükseklikle münezzehtir. Yedi gök ve yer, bir de bunlar içinde bulunanlar (insan, cin ve melekler) Allah'ı tesbih ederler. Hiç bir varlık yoktur ki. Onu hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz, onların tesbihini (dillerini bilmediğinizden) anlamazsınız. O, gerçekten Halim'dir, Gafur'dur."[48] *buyurulmuştur.*[49]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakkıyle İslâm dinini kabul ederek ona samimiyetle bağlanan kimse, İslâmîyeti kabul etmeden önce (Cahiliyet devrinde) yapmış olduğu kötülüklerden dolayı muahaza edilmez, azap görmez.
İslamiyeti kabul ettikten sonra irtidat etmek suretiyle eski dinine dönen kimse ise hem İslâmiyetten evvel yaptığı kötülüklerden hem de sonraki yaptığı fenalıklardan dolayı ceza görecektir."[50]

Bu hadisi şerifin yukarki hadisle manen irtibatı vardır: Yukardaki Hadisi şerifte dünya için dini terkeden kınanmakta bun da ise bunun ölçüleri anlatılmaktadır. Bunun kiriteri olarak da:
Allah ve resulünü her şeyden çok sevmek, bu sevgiyi her şeyde görmek ve imanı sevip, küfürden nefret etmek, gösterilmiştir. Bu esasa sarılanlar artık imanın hazzına varmış kimselerdir. Bu duygulara malik olmayanlar da kendilerini aldatmasınlar. Zira onlar henüz imanın istediği müminler olamamışlardır.[51]

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim Allaha şirk koşmadan (imanla) ölürse cennete girer."[52]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim ki, Allah (c.c) nın kazasına (kişinin leh ve aleyhine verdiği hükümlere) teslim olmaz ve kadere (alın yazısına) inanmaz ise Allah'tan başka bir ilah arasın."[53]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu ümmetin evvelkileri yekin ve zühtle (Dünyalığı hiçe sayıp, ahirete önem vermekle) kurtuluşa ermişlerdir; sonrakiler ise cimrilik ve uzun emelle (dünyaya lüzumundan fazla önem vererek) helak olacaklardır."[54]

Bu hadisi şerifteki tulu emelden murat: Dünya sevgisinin şuur altına yerleşmesi ve artık bir nevi mal delisi olurcasına imanın gereğini ve ibadetleri ihmal etmek demektir. Yoksa dinimizde dünya için çalışmak suç değildir. Dünya için hiç ölmeyecekmiş gibi çalış, ahiret için de yarın ölecekmiş gibi hazır ol buyuran peygamberimiz ve onun getirdiği din

dünyayı ihmal etmemiş, ancak dünya için dinini ihmal edenin kınanması gerektiğini bildirmiştir.[55]

7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey kendilerinde bulunan kimseler imanın tadını tadarlar:[56]
a- *Allah ve resulünü her şeyden çok sevmek,*
b- *Kişiyi ancak Allah için sevmek,*
c- *Allah,(c.c.)ın küfrün karanlığından çıkarıp iman nuruna kavuşturduğu kimsenin, ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi, tekrar küfre girmekten de o derece hoşlanmaması."*
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hiç biriniz, beni evladından, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz."[57]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz, kendisi için sevdiği bir şeyi diğer din kardeşleri için de sevmedikçe hakkıyle iman etmiş olamaz."[58]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cebrail (a. s.), bana dedi ki: Allah şöyle buyuruyor:
Lailahe illallah cümlesi benim muhkem Kal'emdir. Bu kaleye kim girerse azabımdan korunur."[59]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Nerede bir kâfir kabrinden geçersen onu cehennem azabı ile müjdele."[60]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden iki sınıf vardır ki, onların İslamiyetten nasipleri yoktur:
a) Mürci'e: *İman ettikten sonra işleyeceği küçük-büyük bütün günahların hiçbir zararı olmadığına ve küfürle taatm faydalı olmadığına kani olan kimseler*,
b) Kaderiyye: *"Kul fiilinin hâlikidir" diye inanan yani kulun işlediği fiilleri kendisinin yarattığına ve Allah'ın bir yaratması bulunmadığına inanan kimseler*.[61]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden öylesine iki grup vardır ki, kıyamet günü bunlara şefaatim ulaşmayacaktır: Mürci'e ve Kaderiyedir bunlar."[62]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden öylesine iki sınıf Kimse vardır ki, kıyamet gününde havzımın kenarına gelemiyecekler ve cennete giremiyeceklerdir. Bunlar da Mürci'e ile Kaderiyedir....."[63]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mutlak iman,bir mü'minin hile ile diğer mü'mini öldürmesine engel olacak mânevi bir kötektir; hakiki bir mü'min, hile yapmak suretiyle bir din kardeşini öldüremez. (Şayet bir kimse hile ve desise ile bir mü'mini öldürse bu hakiki manada bir mü'min olamaz."[64]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İman ile amel aynı ipte bağlanan iki ortaktır, biri olmaz ise diğeri kabul olunmayacaktır."[65]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Samimi bir yürekle, Allah'tan başka hak bir mabud olmadığına şehadet eden kimse Cennet'e girer."[66]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse samimi bir kalble, Lailahe illallah Muhammedün Resulüllah (Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in de onun Resulü olduğuna) iman ederse Allah (c, c.) Cehennem'i o kimseye haram kılar."[67]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâm dini artacaktır ve (hiç bir zaman) eksilmeyecektir. (Bu Hadis-i Şerif Peygamberimizin bir mucizesidir. Çünkü: Peygamber imiz bu Hadisi ile çok insanların İslam Dinine gireceğini ve İslâmiyetten ayrılacaklar olsa da bunlarla İslama herhangi bir noksanlık gelmiyeceğini işaret buyurmuştur. Tarih bunu teyit etmiştir.)[68]

"Onun imparatorluğu küçük bir şehir devletinin bazı dar sokaklarından ibaret olarak başlamış, günde ortalama bir hızla 274 mil kare genişlemiştir. On sene gibi kısa bir zaman içinde son nefesini verdiği sırada bir buçuk milyon kilometre kare genişlemiştir. Rusya hariç bugünkü Avrupa büyüklüğünde (Hz. Peygamberin Savaşları, Prof. Muhammet Hamidullah)."[69]

20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslamiyet, daha önceki küfür ve günahı yok eder."[70]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İman iki kısımdır:
a) *Biri (Kötülüklere karşı) sabır,*
b) *Diğeri ise (Emrolunan dini hükümlere karşı) şükür'dür.*[71]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kemali iman, Yemenlilerin imanıdır."[72]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanın alameti Medineli Sahabeleri sevmek, Münafıklığın alameti de Ensar denilen bu kimseleri sevmemektir."[73]

Medineli olup da oraya göç eden müslüman muhacirlere yar dunda bulunan kimselere ensar denilmiştir.
Peygamber efendimiz bu hadisi şerifinde, ilk günlerde müslümanlara maddi ve manevi yardımda bulunan bu kimseleri sevmenin her mümine vacip olduğunu hatta imanlı olup olmadığının alameti olduğunu beyan buyurmuşlardır.
Mekke'de iman edip de orada din hürriyeti olmadığından Medine'ye göç eden kimselere de muhacir denilir.
Gerek muhacir gerekse ensarın İslama hizmetleri büyüktür. Onları sevmek sonradan gelecek olan müminlere vaciptir.[74]

24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey sahabilerim, Yemenliler, (İslam dinini öğrenmek için) yanınıza gelmişlerdir. Onların kalpleri katı değildir, onların kalbleri şefkat ve merhametle doludur. İslam hikmet ve bilgileri Yemenlilere mahsustur."[75]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Münafıkın alameti üçtür:
a- *Konuştuğu zaman yalan söyler*,
b- *Verdiği sözde durmaz*,
c- *Kendisine bırakılan emanete ihanet eder."*[76]

Münafık: İmanlı göründüğü hâlde gerçekte inanmayan kimselere denir. Yani; kalbinde başka iman taşıyan kimse demektir. İman bir kalp işi ve inandım diyen kimseye "Sen inanmıyorsun..." deme hakkı, peygamber dahil hiç kimseye verilmediğinden bu kimseler ancak davranışları ile bilinebilirler.[77]

26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Bid'at sahibi, bid'atını terk etmedikçe Cenab-ı Hak onun amelini kabul etmez."[78]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mü'minin keskin anlayışından sakınınız, çünkü o Allah'ın nuru ile bakar."[79]

Müminin keskin zekasından sakınınız, buyurulmak suretiyle bazı gafil kimselerin sandığı gibi, müslüman adam saf adam aldatmışlar, sözlerinin yersiz ve yanlış olduğunu anlamak kolaydır.
Müslüman kimse her şeyden Önce akıllı ve dirayetli kimsedir. Müslümanlık akılsız kimseleri mümin saymamıştır.[80]

28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mü'minin benzediği bir ağacı söyleyiniz, o öyle bir ağaçtır ki yaprakları hiç dökülmez, meyvaları bir vakit yok olmaz. O işte Hurma ağacıdır." (Mü'min de her yönüyle başkalarına faydalı olmalı ve özviyle meyvasını dağıtmalı)[81]

29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kişinin camiye gitmeyi alışkanlık haline getirdiğini gördüğünüz takdirde onun imanına şehadet ediniz."[82]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyiliklerinden sevinç, kötülüklerinden üzüntü duyduğunuz zaman sen gerçekten bir mü'minsin."[83]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar ile Allah'tan başka ilah olmadığını ve benim de Allah' in resulü olduğumu söyletinceye kadar uğraşmakla emr olundum. Bunu söylediklerinde, hakkın dışında, mal ve canlarını benden korumuş olurlar."[84]
32- Resulullah (s.a.v.)buyuruyor ki:
"Beş şey İslamdandır:
a) *Sünnet olmak,*
b) *Etek tıraşı olmak*,
c) *Bıyıkları kesmek*,
d) *Tırnakları kesmek*,
e) *Koltuk altlarını temizlemek*.[85]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenab'ı Allah Himyerilere, (Yemen halkına) rahmet eylesin. Çünkü onların sözleri güzel, elleri cömert, tam güvenilir ve imanlıdırlar."[86]

34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu dinin başı teslimiyettir. Allah'a teslim olan selamete erişir. Namaz, dinin direğidir. Ama en yüksek şeref ve derece Cihattır. Bu dereceye ancak en üstün Mü'minler ulaşır."[87]

Esefle görüyoruz ki, İslam alemindeki müslümanların çoğu, cihadı fiilen terk etmiş vaziyettedir. Onların defterinin cihat faslı yoktur. Dinsizler, kafirler ve mürtedlerle mücadeleyi terk etmişler; onların dediklerine boyun bükmüşlerdir. En ufak muhalefet, direnme, itiraz yoktur.[88]

35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Allah (c.c.) bu dini ahlaken güzel olmayan bir takım kimmseler ile de kuvvetlendirir."[89]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu ümmetin varlığı kötü olan kimseler ile kaimdir."[90]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey ashabım), bugün siz hak dini olan İslamiyet üzerindesiniz. Ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere iftihar ederim. Benden sonra geri bir dönüşle (Körler gibi) dinden ayrılmayınız.[91]

Allah saklasın kafirler mürtedler namaz kılmayı men etseler, bu yüreksiz müslümanlar:
"Ne yapalım başımıza bu musibet de geldi. Artık camilerde namaz kılamıyacağız. Ne yazık, eh biz de evlerimize kapanır, ses seda çıkarmadan namazı dolapların içinde, kömürlüklerde kılarız" diyeceklerdir. Rusya'daki milyonlarca müslümanın bugünkü feci duruma düşmelerinin sebebi bu uyuşuk zihniyetten gelmiştir. Onlar vaktiyle Çarlık Rusya zamanında, 1917'den beri de Sovyet Rusya devrinde Allah yolunda gerektiği gibi cihat yapmamışlar, mallarıyla, canlarıyla meydanı mücadeleye atılmamışlar ve sonunda bu hale düşmüşlerdir.[92]

İman

Bütün kainatı yoktan var eden, kalblerimizi iman nuru ile aydınlatan, bizleri İslam nimetiyle şereflendiren Rabbimize sonsuz hamdü senalar olsun. Yüce dinimiz ilahi vahye dayanan hak dinlerin sonuncusu ve en mütekamilidir. Gerçekte bütün semavi dinler tevhid akidesine dayanan ve insanları hakka, hakikate ve güzel ahlaka yönelten ilahi bir düsturdur. Bu sebeple hepsine, Allah'a iman ve teslimiyet manasına gelen İslam adı verilir.
İslam dinine girmek ve Müslüman olmak, ancak iman esaslarını, öğrenmek ve onlara inanmakla mümkündür. Şu halde her şeyden önce İslam da imanın ve esaslarının ne olduğunu bilmemiz gerekir.[93]

İmanın Lügat Manası

İmanın lügat manası: Mutlak tasdiktir. Yani bir şeye tereddütsüz, kesin olarak yürekten inanmak, haber verilen bir şeyi tasdik etmek, onun doğru olduğunu kabul edip, haber verenin doğru söylediğine inanmaktır.
İyi ameller imanın etrafında bulunan kaleler gibidir. Adap ve müstehapları terk eden, imanın etrafında ve en dışta bulunan birinci (topraktan) kaleyi şeytana açmış olur. Sünnetleri terk eden İmanın etrafindaki ikinci (taştan yapılmış) kaleyi, vacipleri terk eden; üçüncü (demirden) kaleyi şeytana açmış olur. Farzları terk edip haramları işleyen de, imanı kuşatan (altın ve gümüşten olan) en iç kaleyi şeytana teslim etmiş olur. Böylelikle şeytan imana el uzatır.
Münafiklık alameti olan emanete hiyanet, yalan söz, vadinde dumamaktan ve dargınlık halinde haktan ayrılmaktan korkmamak da münafiklık alametidir. Çok yemin ve mü'mine iftira etmek imana zarar verdiği gibi, yalan yemin de imanın elden çıkmasına sebep olur Kalbimiz de parlatmış olduğumuz iman ışığının hiç sönmeden daima parlaması ve bu nurun her an bir kat daha kuvvetini artırması ve böylece bütün muhitini aydınlatması için ibadet lazımdır. İnsan, sadece inanılması gereken şeyleri tasdik ederek ibadet ve taat yapmaz, sonra da Allah'ın yasak ettiklerini işlerse, dine ve Allah'a olan kalbi bağlılığı da yavaş yavaş zayıflar ve günün birinde sönüp gider. Böylelikle Allah'ın azabını üzerine çeker. Binaenaleyh ibadet hem imam kuvvetlendirir, hem de mu'minin ahiret azabından kurtulmasına ve nimetlerine erişmesine vesile olur.
Namaz, oruç, zekat gibi Allah'ın emreylediği güzel işler ve ibadetler kalbde parlamış olan iman nurunu daha ziyade parlatır, Mü'minin ahiret azabından kurtulmasına, Allah'ın lütuf ve inayetlerini kazanmasına vesile olur. Tembellikle, nefsani arzular peşinde koşmak suretiyle bu ibadetleri bırakan kimseler de günah islemiş sayılırlar.[94]

Ahirete İman

Dinimizin inanç köklerinden biri de, ölüm sonrası tekrar dirilişe ve ahiret alemine inançtır. Ahiret gününe inanmayan müslüman değildir. Allah Teala, bu dünyayı ve içindeki yaratıkları geçici bir zaman için bu aleme göndermiştir. Ahiret günü, bu dünyanın ömrü tükenince başlayacaktır. Başlangıcı bu dünyanın sonudur. Bir gün olacak, ne bu dünyadan, ne de üzerindeki yaratılmışlardan bir eser kalmayacaktır. Bu alem başka bir alem olacak, bu hayat başka bir hayata dönüşecektir. Her şeyin bir ölümü olduğu gibi, bu dünyanın da bir ölümü vardır. Erinde geçince, bu dünyanın, bu yerin ve göğün tetibi bozulacak, yerde, gökte olanlar hep ölecek, kıyamet kopacaktır. İşte dünyanın ölümü ve sonu budur.[95]

İmanın Şer-i Manası

Allah'a ve Hz. Muhammedin haber verdiği şeylerin doğru olduğuna tereddütsüz inanmak, bunların hak ve doğru olduğunu kalben tasdik etmektir. Bu alemi ilmiyle bilen iradesi ve kudretiyle yaratan Hz. Allah'ı bilmedikçe, Peygamberlerin doğru olduklarını bilmek yolu açık değildir.
Allah'a iman, bütün hükümlerin aslına imanı ihtiva eder. Onu bilmeyen bir kimse, ne Peygamberleri, ne melekleri, ne kitapları ne öldükten sonra dirilmeyi ne cenneti ve ne de cehennemi bilir. Binaenaleyh her şeyden önce Allah'ı bilmek şarttır.
İslamiyet tevhid akidesi üzerine kurulmuştur. Bu inanç, her çeşit iyilik ve faziletin, her türlü müsbet hareketin kaynağı ve temel dayanağıdır. Bunun içindir ki; İslamiyet insanların gönüllerine tevhid akidesi yerleştirmeyi hedef tutmuş, iki cihan mutluluğunun elde edilmesinin bu inanca bağlı olduğunu bildirmiştir. Gönlüne bu inanç hakim olan insan, kendi gücü ve istidadı ölçüsünde iyiliklerin hayırların anahtarı; kötülüklerin kilidi haline gelir. Kalbi bu inanç meşalesiyle aydınlanmayan kimse ise en azından huzursuzluğun ve karar sizliğin girdabına düşer. İnsan inanmak zorundadır. Çünkü o, bu istidad üzerine yaratılmıştır. Bütün peygamberler tevhid akidesine bağlı oldukları gibi insanları da bir Allah'a iman etmeye ve yalnız ona, kulluk yapmaya davet etmişlerdir. Haddi zatında inanmak zorunda olan insanları bu davetleriyle yanlış inanç ve kanaatlara saplanmaktan korumaya çalışmışlardır.
İslamiyet, insan fitrasına uygun olan en yüce hakikati öğretirken, aklıselime hitap etmiş ve aklı hakem kılmıştır. Bir de ilim ve burhanı esas almıştır. Yüce kitabımız Kur'an-in insanları aydınlatmada takip ettiği düstur budur. Bundan dolayıdır ki, Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamberin (a.s.) en büyük ve ebedi mucizesi olmuştur.
İslamiyet, aklıselime hitap eden bir dindir. Nerede aklıselim var, İslamiyet oradadır. Aklı selime arka çeviren bir kimseye, İslam Dininin güzelliklerini ve yüce hakikatlarını anlatma

imkanı kalmamış demektir.
Kainatı bu nizam üzerine yaratan Allah Teala birdir. O ilim ve hikmet sahibidir. Bilgisi ve kudreti hudutsuzdur. Onu hiç bir şey aciz bırakamaz. Onun bilgisinden göklerde ve yerde hiç bir şey gizli kalamaz. Yegane yaratıcı O' dur. Ondan başka İlah yoktur. Zatı kibriyasından başka bütün varlıklar, O'nun dilemesi ve yaratması ile vücut bulmuştur. Yüce Allah yaratılmışlardan hiç birine benzemez...
Kendisi alemlerden müstağnidir. Her şey O'na muhtaçtır. Fakat O hiç kimseye muhtaç değildir. O'nun eşi ortağı ve yardımcısı yoktur.
Dinin temeli Allah'ın birliği esasına dayanır. Dindarlığın kemali, Allah'ın birliğine inanmak, ona öz yürekle bağlanmakla mümkün olur, İman esaslarının düğümlendiği nokta da budur. Allah'ın birliği ve varlığı inancı benimsemedikten sonra, diğer iman prensipleri kurulamaz ve gelişemez. Bu esas prensibe İslam da "tevhid" denir. Ve bu Allah'tan başka ilah yoktur, sözü ile formüle edilir. Bunun manası da zatı bir tek olan, ikincisi olmayan, Allah'tan başka Allahlık ile vasıflanmış, ilah ismine layık bir zatın olmadığını ikrardır. İlahlık O'nun zatına mahsustur. O, kendisiyle kaim olandır. Zatında, sıfatında ve efalinde eşi ve benzeri olmayandır. Tevhit Öyle bir esastır ki, kendisinden gayriyi üzerinde bırakmayan bir seibi sıfattır. Allah'ın birliğindeki vahdet, sayılardaki bir dediğimiz kesrette olan vahdet içindir. O, ikincisi olmayan tek birdir. O, Öyle bir birdir ki, ne içinde ve ne de dışında çokluk ve misli mümkün olmayan her manasıyla şirk ve çokluğu nefyeden bir birliktir.
İhlas güresi, Allah'ın birliğini apaçık anlatıp en kesin delillerle ispat ettiği için, bu sureye "tevhid" suresi adı da verilmiştir. Bu surede İslam'ın temeli olan tevhid anlatıldıktan sonra, İslam inancına aykırı düşen diğer bütün inançlar da reddedilmektedir. Bu sürenin esası Allah'ın birliğini anlatmaktadır. Allah Teala, biz insanların aciz idrakinin üstünde olan müteali bir varlıktır. Onun varlığına inanmanın yegane yolu, onun varlığını hissetmektir. Zatını idrakten aciz olduğumuz "O" birdir, hakiki birdir, yegane birdir. Birlik ve teklik ona münhasırdır. Hiç birşey O'na iştirak edemez. O, her bakımdan birdir ve tektir. O, öyle bir Allah'tır ki, ikileşmesi, yok olması, değişmesi ihtimali olmayan birdir. Altında, üstünde, Önünde, ardında ve beraberinde O'na eş ye benzer olacak yoktur. Olması da mümkün değildir. Böyle bir inanca sahip olmak, ondan başka bir Allah tanımak olur ki, işte İslam'ın temeli de bu olmaktadır.[96]

İmanın Muhafazası

İman iyi amellerle muhafaza, kötü amellerle kaybedilir. İyi amellerle kalb nurlanır, günahlarla da kalb manevi noktalar peyda olup bunlar çoğaldıkça kalb kararır. Rabbı Tealayı anmak ve hakkı söylemekten başka boş sözler kalbi katılaştırır. Bu da rahmetten uzaklaşmağa sebep olur. Her şeyde hayırlı niyyette bulunmak da hayırlı iş yapmak gibi imanın kemaline sebep olur. Müslüman, din için yaşamayı kalbinden çıkarmamalıdır.
Dünya1 da bulunan her canlı öldükten ve bu alemin nizamı bozulup yepyeni bir nizam kurulduktan sonra, Allah insanları tekrar diriltecektir. İşte buna da öldükten sonra diriliş, "Basu ba'del mevt" denir. Haşir ve neşir, hesap sual, mizan, sırat, cennet ve cehennem hep o günde, yani ahiret gününde olacaktır. İnsanlar tekrar dirilip kalkınca herkes bu dünyadaki hesabını verecektir. Bu dünyada yapılan en küçük hayrın mükafatı, en ehemmiyetsiz kötülüklerin de cezası o gün görülecektir.
"İnsan öldükten sonra nasıl dirilir? İnsan hayatı bu dünya hayatından ibarettir." demek büyük gaflettir. Çünkü alemlerin yaratıcısı olan yüce mevla için bunu yapmakta hiç bir güçlük yoktur. İnsanı yoktan var eden Allah, öldükten sonra tekrar diriltmeye elbette kudretlidir. "Öldükten sonra nasıl dirileceğiz? Böyle şey olur mu? Buna aklimiz ermiyor." diyenler, her şeyden önce bu dünyaya nasıl geldiklerini düşünmelidirler. Nitekim, Kur'an-ı Kerim de insanların dikkatini bu konu üzerine çekiyor ve Allah Yasin süresinde:
"O, kendi yaratılışını unutarak bize bir misal getirdi: "Bu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?"dedi. Habibim de ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı hakkıyla bilendir. O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır. İşte bakın ateşi çakıp alıyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan Allah, onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. O, kainatı yaratandır, her şeyi hakkıyla bilendir. Onun işi, bir şeyi dilediği zaman, ona ancak "Ol" demesinden ibarettir. O da oluverir. Demek her şeyin mülkü tasarrufu kudretinde bulunan Allah'ın şanı ne kadar yücedir, münezzehtir Siz ancak O'na döndürülüp götürüleceksiniz." buyuruyor.
Ölüm sonrası hayata ve ahiret alemine inanç prensibi bütün ilahi dinlerin ortak prensibidir. İslam dininde de bu inanç ehemmiyetli olan bir iman prensibi olarak tespit edilmiştir. Dinimizin ehemmiyetle bize telkin ettiği bu inanç, bizi saadete erdirir. Ruhumuzu yüceltir. Bu inançtan mahrum olanlar, sapıklığa düşer, her çeşit fenalığa sürüklenir. Dünyada da ahir ette de bedbaht olur. Öldükten sonra tekrar dirileceğimize ve yepyeni bir alemde yeni bir hayata kavuşacağımıza, her şeyin dünya hayatından ibaret olmayıp, bu hayatın ötesinde de bir hayatın varlığına inanç Rabbimizin bize en büyük lutuflarından biridir. Zira, inanan insan gerçek ve mes'ud hayatın ahiret aleminde başlayacağına, kalpten ve tam bir huzur ile inanmıştır. Onun için ölüm, bir vuslatın yolculuğudur. O, ölümden korkmaz, ölümü, beklenilen sevgiliye kavuşma sayar.
İnancımıza göre insan hayatının üç safhası vardır. Bunlar, dünya, kabir ve ahiret hayatıdır, Kur'an-ı Kerim'e göre; insanın hayatı doğumla başlayan ve ölümle biten bir hayat değildir, İnsanoğlu için doğum geçici bir hayata gelişir, ölüm ise ebedi hayata gidişin yoludur. Geçici dünya hayatı, bir gaye değil, sadece sonsuz hayata geçisin, ebedi mükafat veya cezaya hak kazanışın vasıtasıdır. İçinde bulunduğumuz hayat sadece bir imtihan yeri ve bu dünya bir imtihan dünyasıdır. İçinde bulunduğumuz hayat sadece bir imtihan yeri ve bu dünya bir imtihan dünyasıdır. Mezar hayatı, arkasında cennetlerin huzuru veya cehennemlerin ızdırabı dolu bir hayattır. Ölüm insan için bir yokluk veya çıkmazlık bataklığı değildir. Yeniden ve pırıl pırıl açaçak olan aydınlık hayatının ilk sabahıdır.
Halbuki, imansız için, öldükten sonraki zamanın bir hiç olduğuna inanmış insan için böyle midir? İnançsız insanın dünyada iken sıkı sıkıya bağlandığı değerlerin bir anda yok olması cidden elem vericidir. Hiç beklenilmeyen bu felaketle karşılaşmak ne kadar hicranlı bir sonuçtur. Öldükten sonraki hayata inanmayan insan elbette karanlık bir yolun yolcuğudur.
Ölüm sonrası hayata ve ahiret alemine iman dinin temel müeyyidesidir de. Toplum hayatında ahlaki kuralların geçerliliğinde, Allah sevgisi ve Allah korkusu yanında bir hesap ve ceza gününe imanın değeri pek yüksektir. İnsana günahtan ve her çeşit fenalıklardan alıkoyan bu inançtır. Zira bu inanç, insanda geniş bir mes'uliyet duygusu meydana getirir. Her yapılan işin bir hesabı ve bu hesap sonunda da iyi veya kötü bir karşılığı bulunacağını insanın zihnine yerleştirir. İnançlı insan bir gün gelip de, Allah'ın huzuruna çıkacağını, O'nun adil mahkemesinde hesap vereceğini bilir. Bu sebeple, ölüm sonrası hayata inanan insan, dünya işlerini bu inancın verdiği mes'uliyet şuuru içinde düzenler. Bu inanç, insanda vazife aşkını, yurt ve millet sevgisini doğurur. Böylesinin sözü, işleri dosdoğru olur. Yalan, hile, hiyanet, kin, haset, fitne ve fesat bilmez. İnsanlığa faydalı olmaktan başka şey düşünmez. İnançsız insanlar ise, yalnız kendi nefisleri için yaşarlar.
Kendi zevklerinden başka bir şey düşünemezler. Hak, hukuk, ahlak ve fazilet tanımazlar. Yalan, doğru, helal ve haram ayırmazlar. Kendi menfaatlarından başka bir şey bilmezler.[97]

İnsanın Allah'ı Tanıması

Geçmiş peygamberlerin kitaplarında, insan hitabeden şu söz meşhurdur:
Ey insan, Rabbini tanımak için kendini tanı "insanın kendisi bir aynadır, ona bakan hakkı görür. Birçok insanlar kendilerine bakar fakat hakkı göremezler. O halde kendini bilmek, Allahü Tealayı bilmeye hangi yolla vesile olduğunu bilmek lazımdır. İnsan önce kendini bilince anlar ki; bundan önce nice yıllar geçmiştir, kendisinin namı nişanı yok idi. Şimdi ise akıllara durgunluk veren haller onda meydana geldi. Ama bütün bu azaları kendisi mi, yoksa başkası mı meydana getirdi? İnsan zaruri olarak bilir ki, her azası yerinde olduğu halde bir kıl ucu yaratmaktan acizdir. Demek ki, bir su damlası iken daha aciz ve noksan idi. Böylece kendini yaratanın kudretini görür ve bilir ki, her bakımdan tam bir kudret vardır. İstediğini istediği gibi yaratır. Bundan daha üstün hangi kudret olabilir ki, böyle hakir ve aşağı bir damla sudan, olgun, güzel, hikmetli ve şaşılacak bir şahıs yaratıyor.
Kendinde olan akıl almaz bu inceliklere ve organların faidelerine ve her birinin ne hikmetle yaratıldığına, el, ayak, göz ve dil gibi zahiri organlarına bakınca, kendini yaratanın ilmini bilip, her şeyi kuşatmakta olduğunu ve yine böyle bir alimin bilmediği hiç bir şeyi olmadığını anlar.
Çünkü bütün akıllıların aklı bir araya gelse, onlara uzun ömür verilse bu organlardan birini daha iyi yapmayı düşünseler, asla yapmazlar. Mesela, yenilen şeyleri kesmek için keskin olan ön dişlerini kesmek için uçları düz olan azı dişlerini, değirmene öğütebileceği şeyleri atan dil küreğini, yemekleri hamur haline getirecek salgı kuvvetini, sonra boğaza gidip orada kalmamasını, bütün akılları, bundan daha iyi bir şekilde yapamazlar.
İnsanın her parçasında bunun gibi hikmetler vardır. Bir kimse bu hikmetleri ne kadar çok bilse, Allah'ın ilminin azametine hayranlığı o kadar çok olur. İnsan kendi zatının zuhurundan Allahü Teala'nın zatını görür. Etrafındaki şaşılacak hikmetler ve faydalarda, hakkın ilminin kemalini görür. İşte bunun için kendini tanımak Allahü Tealayı bilmenin anahtarı olur.[98]

Allah'a Yöneliş

İçinde yaşadığımız bu alem boşuna yaratılmış değildir. Hayat ve ölümün hikmetlerini kavramak ve kendisini ona göre ayarlamak her insanın başlıca vazifesidir. Yaratılan her şey onun yüzü suyu hürmetine vücuda gelmiş ve onun hizmetine tahsis edilmiştir. Bütün varlıklar gayesinin yolcusu olunca, insan için gayesiz yaşama düşünülebilir mi? Dünya hayatının Allah'a giden ince yollarında gaflet ayaklarının kaba izleri ayıp ve günah değil midir?
O halde kainat karşısında yüceliği ile uygun yaşamak isteyen insana ilahi gaye yoluna girmek zaruri bir hayat şartı oluyor.
Hakikatte yüksek hayat, ancak iman ışığı altında, İslami neş'elerle takip olunabilir. Bunun içindir ki, ilk insan ve Peygamber Adem, (a.s.) dan itibaren asırlar boyunca insanlar din mükellefiyeti karşısında kalmış, imanlı ve faziletli yaşamaya davet olunmuşlardır. Din hilkatle başlayan bir ihtiyaç ve zarurettir. İnsan hayatının en kuvvetli tezahürüdür.
Cehalet ve bozgunculuklarla kaybolan ilahı hakikatleri yenilemek, insanları daldıkları imansızlık ve ahlaksızlık karanlıklarından hak ve fazilet nuruna çıkarmak için zaman zaman peygamberler gönderilmiş ve kitaplar indirilmiştir. Bu Allah'ımızın biz kullarına en büyük lutfu ihsanıdır. Nihayet beşeriyetin ebedi mürşidi, son peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) efendimiz geldi, bu suretle nübüyvet nuru sonsuzluğu gölgesine almış oldu, İslam dini ve Kur'an gelince başka dinlere ve kitaplara lüzum kalmamış, ruhani hakimiyet, hak saltanatı Müslümanlığa nasip olmuş ve onda karar kılmıştır. Artık dindar yaşamak isteyenler için başka din aramağa ihtiyaç kalmadığı gibi, İslam dininden başka dinlere

davet propagandaları da lüzumsuz ve abes bir meşgale halini almıştır.
İslam dini, haiz olduğu ilahi nur sayesinde hayatı beşikten mezara, oradan da ahiret aleminin esrarengiz hakikatlarına kadar aydınlatmakta ve hakiki hayat yolcularına ruhani rehberlik etmektedir. Müslümanlık, cihana hikmet gözüyle bakmayı emretmekte ve hayatın takip olunmasını istemektedir.
İnsan her zaman düşünmeli, kendi kendine Sorular sormalı ve kainata bakıp ibret almalıdır. Ben, yüz sene önce neredeydim. Yüz sene sonra nerede olacağım? Yaratılmam için dilekçemi verdim? Ölümden rüşvetle kurtulabilir miyim? Ben kadir miyim, aciz miyim? Kadir olsam, mademki kadirim kuvvetliyim, yedeğe, içmeye, havaya neden ihtiyaç duyuyorum? Niçin sıcakta yanıyor soğukta donuyorum? Niçin hastalanıyorum ve hemen doktora koşuyorum? Doktor her hastalığa çare bulabiliyor mu? Böbreğin aklı mı var, kandan idrarı nasıl ayırıyor?
Gözümü, kulağımı yapan usta, Asya'da mı, Avrupa'da mı, Amerika'da mı, nerede, nasıl yaptı? Bugün insanlar aya çıkıyor niçin insanın tırnağını bile yapamıyorlar? Gökten yağan yağmur aynı, yerden fışkıran su aynı, güneş aynı fakat yerden çıkan bitkiler, ağaçlar niçin başka başka? Renkler ayrı şekiller ayrı, kokular çeşit çeşit Ayı, güneşi, yıldızları yaratan, dünyayı güneşin etrafında döndüren kim?
Mademki her şey tesadüfi, dünya niçin bir gezegene çarpıp duman olmuyor? Alemde bir nizam, intizam var, tesadüfi diye asla bir şey yoktur.
Sağır ateşe, kör toprağa, aciz suya, ruhsuz havaya tabiat deniyor. Birbirinden aciz olan bu maddeler hiç bir şey yaratabilir mi? Bir basit ilaç uzun yıllar okuyan kimyagerin derin derin düşünerek ince hesabıyla, yaratılmış hazır maddelerden, üç gram birinden beş gram birinden alıp bir araya getirmekle meydana gelir. Öyleyse bu muazzam mahlukatı kör, sağır, akılsız tabiat yaratabilir mi?
Hayır, beni bir yaratan var. Kainatı idare eden bir idareci var. Kuran- ı Kerim tam düşünceme uygun, bana doğru yolu gösteriyor ve beni tefekküre sevk ediyor. Hem dünya ve hem de ahir et için saadet kaynağı, yaratıcının kelamı olduğu lafzıyle, manasıyle ve her yönüyle apaçık. İşte bu yüce kitabın sahibi olan Allah bir gün beni ahir ete davet edecek, tekrar diriltecek ve bana verdiği nimetlerin hesabını teker teker soracak, öyle ise ben Cenab-ı hakkın yolundan nasıl çıkarım. İnsan düşünüp demeli: Ben aciz Allah kaadir, ben cahil Allah alim, ben mahluk Allah halik, o halde ben mi iyi bilirim, yoksa beni yaratan mı? Elbette ki Yüce Allah her şeyi daha iyi bilir. Belki güneş ile mum ışığını mukayese etmek mümkündür, fakat Cenab-ı Hak ile O'nun kulu katiyyen mukayese edilemez.
Nefsiyle caniyle cihat denilince, eski zaman savaşlarında olduğu gibi, eline bir kılıç alıp düşmanın üzerine yürümek anlaşılmasın. Cihat çok geniş manalı bir mefhumdur. Lügat itbarıyle aşırı gayret göstermek, cehit sarf etmek demektir. Allah yolunda yapılan her çalışma cihattır.[99]

İmanın Şartları

Soru: İmanın şartı nedir ve kaç tanedir?
Cevap: İslâm dininde inanılması, tasdik edilmesi gereken ve dince zarurî şeyler olarak sayılan altı temel esasa, imanın şartları diyoruz. İmanın altı şartı vardır:
1- Ulu Allah'a inamak,
2- Meleklere inanmak,
3- Kitaplara inanmak,
4- Peygamberlere inanmak,
5- Âhiret gününe inanmak.
6- Kaza ve kadere inanmak.
Soru: İmanın şartlarından birini inkâr eden hakkındaki hüküm nedir?
Cevap: Yukarıda saymış olduğumuz, imanın altı şartından birini bile -Allah korusun- İnkâr eden, dinden çıkar (kâfir olur).
Soru: Allah'a iman nedir ve kaç sıfatı vardır?
Cevap: Yukarıda da yazdığımız gibi, imanın altı şartından birincisi, âlemin yaratıcısı ve sahibi Yüce Allah'a inanmaktır.
Pırıl pırıl parıldayan yıldızlarıyle üstümüzde muhteşem gök kubbe; çeşitli güzellikleri, yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle altımızda yeryüzü; bu yeryüzünde yaşayan milyonlarca canlı ve bu canlılar arasında yaratanın kendisine üstün vasıflar bahşettiği bir insanoğlu.
Acaba bu düzen, bu âlem, şaşmaz prensiplerle birbirini izleyen çeşitli tabiat olayları gelişigüzel bir rastlantının eseri olabilir mi? Bütün bunlar, akıldan ve mantıktan mahrum bir tabiatın mahsulü olabilir mi? Saat gibi çalışan bu düzenin bir ustası yok mu?
Bu Sorulara muhatap olduğumuzda, kendi kendimize deriz ve düşünürüz ki: Gerçekten bütün bunları yaratan, onlara intizam veren ve yöneten birinin bulunması lâzımdır. Ve bu sonuca vardıktan sonra, aklımıza ikinci bir Soru gelir: "Evet, bütün bunları yaratan, yaşatan ve büyüten biri vardır, fakat bu, kimdir ve neyin nesidir?"
İşte kısır insan mantığının kendiliğinden Cevaplandırmayacağı bu Soruyu, biz Cevaplandıralım:[100]

Sorulu Ve Cevaplı İman Prensipleri

Soru: Allah'ın varlık ve birliğine dair delil gösterilebilir mi?
Cevap: Evet. Hem de pek çok. Bunun için Allah'ın Kitabı Hz. Kur'an'ın şu âyeti yeteri kadar her şeyi açıklıyor: "Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ard arda gelişinde, uzayıp kısalmasında, salim akla sahip olanlar için Yüce Allah'ın varlığını ilân edici ibretli ve büyük deliller vardır. O salim akıl sahibi insanlar ki, ayaktayken, otururken ve yatarken Allah'ı hatırlayarak göklerin ve yerin yaratıcısını inceden inceye düşünürler ve kendi kendilerine şöyle derler:
"Ey Rabbimiz; Sen bunları boşuna yaratmadın. Seni her türlü noksan sıfatlardan uzak tutarız. Bizi Cehennem azabından koru."
Bu âyetlerin ışığı altında düşünen her akıl sahibi kişi, gözlerinin önünde Allah'ın varlığına ve büyüklüğüne dair yüz binlerce delilin belirdiğini görebilir,
Soru: Allah'ın varlık ve birliğine inanmak aklî kidir, şer'i midir?
Cevap: Maturidilere göre, aklîdir. Yani, Yüce Allah, kendi varlığını Peygamberleri vasıtasıyle insanlara bildirmemiş olsaydı bile, insanın kendi akliyle O'nun varlığını bulup, birliğine inanması farz olur.
Eş'arilerin savundukları ikinci görüşe göre ise, bu farz oluş, şer'idir. (Yani, Yüce Allah, varlık ve birliğini Peygamberleri vasıtasıyle insanlara bildirmemiş olsaydı, O'nun varlık ve birliğine inanmak farz olmazdı. Bu görüşe göre Peygamberlerden habersiz olan bir kimsenin Allah'a inanması farz değildir.
Soru: Bu duruma göre, bugün bütün insanların Allah'a inanmaları farz mıdır?
Cevap: Evet. Her iki görüşe göre de farzdır. Zira Maturîdilere göre Allah'a inanmak, aklîdir; ki bu görüşe göre, bütün insanların Allah'a inanmaları farzdır.
Eşarilere göre de şer'idir. Yani, Allah'ın varlığını Peygamberler vasıtasıyle bilmiş olmak lâzımdır ki, farz olsun. Bu duruma göre de bugünkü bütün insanların Allah'a inanmaları farzdır. Zira bugünkü dünyada Peygamberlerden haberi olmayan bir insan pek düşünülemez.
Soru: Allah için bir yer ve şekil düşünmek mümkün müdür?
Cevap: Hayır. Allah için hiç bir şekilde -şöyledir veya böyledir diye- düşünülemez. Ve tahayyül bile edilemez. Yine Allah için, "önde, arkada veya herhangi bir yerdedir." diye bir mekân da belirtilemez.
Allah, zatiyle hiç bir yerde mevcut değildir. Fakat sıfatlarıyle her yerde hazır ve nazırdır.
Soru: Allah bir kül (birkaç şeyden müteşekkil bir varlık) mıdır?
Cevap: Hayır. Allah, birkaç şeyin birleşmesiyle meydana gelmiş bir varlık değildir.
Soru: Allah, bir cüz (bütünün bir parçası) mıdır?
Cevap: Hayır. Allah, bütünün bir parçası değildir.
Soru: Allah'ı dünyada görmek mümkün müdür?
Cevap: Bu hususta iki görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre Allah'ı bu dünyada görmek mümkün değildir.
İkinci görüşe göre ise, bazı Velî ve Peygamberlerin Allah'ı görmeleri mümkündür. Bu görüş fazla taraftar bulmuştur. Zira hepimiz biliriz ki, Hz. Muhammed (s.a.s.) Mir'ac hadisesiyle bu şerefe nail olmuştur.
Soru: Cennet'e girenler, Allah'ı görebilecekler midir?
Cevap: Evet. Âyet ve hadîslerle sabittir ki Cennet'e giren halis kullar, Allah'ın cemalini görmek şerefine nail olabileceklerdir.
Soru: Sonradan var olan bir şey, Allah olabilir mi?
Cevap: Hayır. Sonradan var olan bir şey, Allah olamaz. Çünkü yukarıda da anlattığımız gibi, Allah kadîmdir. Yani, öncesi yoktur. Gördüğümüz şu âlem, milyarlarca asırlardan beri var olsalar da, yine Allah'ın ezeli oluşu yanında en küçük bir ölçü değerine bile sahip olamazlar.
Soru: Sonu olan (yok olacak) bir varlık, Allah olabilir mi?
Cevap: Asla. O, bir var edicinin kendisini yaratmasına muhtaç değildir. Bundan münezzeh ve uzaktır. Çünkü, Allah-ı -hâşâ- var eden bir yaratıcı olsaydı, o zaman Allah, yaratılan olurdu. Halbuki, O'nun varlığı, kendinedir. Ve zaten yaşadığımız âlemin varlığını izah edebilmek için bu gerçekleri kabul ve teslim etmek zorundayız.
Soru: Acaba iki veya daha fazla Allah'ın varlığı düşünülebilir mi?
Cevap: İlmî deliller, bunu reddetmiştir. Bir an iki Allah'ın –hâşâ- var olduğunu farz edelim;
Var sayılan iki Allah'tan biri, başlı başına mümkünler (var ve yok olabilir şeyler) cümlesi diye adlandırdığımız şu varlıklar âlemini yaratmaya muktedir olabilecektir. Bu takdirde,

ikinci bir Allah'ın varlığına muhtaç kalmayacaktır. Şayet bir Allah bu âlemi tek başına yaratmaya muktedir değilse, bu takdirde O, aciz ve zayıf kalır. Kendisine ihtiyaç duyulmayan aciz ve zayıf bir varlığın ise Allah olamayacağını en basit bir akıl ve izan sahibi insan bile takdir ederler.
Soru: Allah'ın kudretine bir misal gösterebilir
Cevap: Evet. Buna en güzel örneğini İnce ve hikmetli tablolarıyla önümüzde duran muhteşem kâinat manzumesi teşkil eder. O'nun büyük kudreti dışında hiç bir kuvvet böyle bir eseri meydana getiremez.
Soru: Bugünkü İlim, bize Allah'ın varlığı hususunda bir fikir veriyor mu?
Cevap: Evet. Bugün fen ilminde ispatlandığına göre; tabiatta hiç bir şey kendiliğinden var olmaz, var olan bir şey de, yok olmaz. Bu İspatın neticesine göre bu koca kâinat kendiliğinden var olamaz. Demek ki, bu âlemi yaratan bir varlık mevcuttur ki, o da Yüce Allah'tır.
Soru: Allah kanunu ile beşer kanunu arasındaki fark nedir?
Cevap: Hak dinin gerçek koyucusu, Yüce Allah'tır. Hiç bir insan ve hatta hiç bir Peygamber, din ve şeriat koyamaz ve getiremez. Allah kanunu ile beşer kanunu arasında aranılacak en önemli fark kanunun tecellisinde insan iradesinin rol alıp almadığı meselesidir. Şunu bilmek gerekir ki, Allah'ın indirdiği tebliğler asla insanoğlunun emeği mahsulü değildir. Bunlar bizzat Yüce Allah'ın iradesiyle zarurî olarak önce Peygamberin vicdanında sabit olur, zarurî bir ilimle açığa çıkar.
Bundan da anlıyoruz ki, Allah'ın kanunu olan hak dini, beşerin, yani Peygamberlerin koyduğu bir din değil, doğrudan doğruya Yüce Allah'ın insanları dosdoğru yola sevk edici ilâhî kanunudur. Burada Peygamberler, aracı ve elçi olmaktan başkaca bir göreve sahip değildir.
Soru: Bir damla suyun İlâhi hikmetleri nelerdir?
Cevap: Hepimizin bildiği gibi insanoğlu ilkin bir damla sudur ve bu sudan kemikler teşekkül eder. Yüce Allah'ın belirli miktarda, belirli şekilde yarattığı kemikler, vücudumuzun âdeta çatısını kuran direklerdir. Bu kemiklerin bazıları kısa, bazıları uzundur. Yumuşak meniden nasıl oluyor da böyle kendisinden apayrı bir madde meydana geliyor?
İşte gerçekten bizi düşündürmesi gereken ve daima hayranlığımızı üzerine çekmesi icab eden bir husus. Ve biz, gene burada da Yüce Allah'ın sonsuz gücünün açık-seçik delillerini görmekteyiz.
Soru: Allah'ın varlığının belirtilmesi bakımından göğün hikmetleri nelerdir?
Cevap: Dünyamıza hayat veren güneşi, ayı ve pırıl pırıl parlayan yıldızları ile gök, Allah'ın sonsuz hikmetlerini bağrında saklayan bambaşka bir âlemdir. Burada sayısız yıldızlar, ay ve güneş hareket eder, doğar ve batarlar. Bu varlıkları hareket ettiren, doğuran ve batıran hangi kuvvettir? Bu kuvvetler ilâhî kanunun ve düzenin dışında hareket edebilirler mi? Elbette hayır... Bütün bunları yapan ve yaratan Yüce Allah'tır. En büyük delil de, onların düzgün hareketlerinin, belirli zamanlarda doğuş ve batışlarının tâbi olduğu ilâhî düzenin tek oluşu ifadesidir.
Soru: Allah'ın varlığına delil olması bakımından yerin hikmetleri nelerdir?
Cevap: Yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle yeryüzü, apayrı bir âlemdir. Türlü-çeşitli nimetleri ve sayısız varlıkları barındıran uçsuz bucaksız yeryüzü, insanoğlunun hizmetine sunulmuş birçok hikmetlerle doludur. Acaba bu âlemde var olan yüce hikmetler az mıdır?
Gerek yerde, gerekse gökte, kişioğluna Yüce Allah'ın ebedî ve ezelî yaratıcı gücünü açıklayan, açık-seçik sayısız hikmet ve deliller mevcuttur. Yeter ki biz bu ilâhî sırları görebilecek basirete sahip olalım.
Soru: Allah'ın sonsuz güç ve iradesini belirtmesi bakımında çocuğun beslenmesindeki hikmetler nelerdir?
Cevap: Çocuk dünyaya geldikten sonra onun hemen annesinin memelerine sarılarak emmeye başladığını hepiniz biliyoruz. Ona bu ihtiyacı duyuran bu hareketleri yaptıran kimdir? Elbette ki Yüce Allah'tır. Çocuk alınan gıdaların hülasası ve beslenmeye en elverişli besin olan sütle beslenir. Ananın süt dolu, ağzına uygun iki göğsünün uçlarından büyük bir keyifle şakır şakır süt emen çocuk, bu hareketlerini Yüce Allah'ın daha doğuştan kendisine bahşettiği içgüdüleri ile yapar. Meme uçları öyle ayarlanmıştır ki, uçlan hem çocuğun ağzına uyacak ve ayrıca sütün hep birlikte gelip çocuğu boğmayacak şekilde ayarlanmıştır. Çocuk neden sütle beslenir, süt nasıl meydana gelir ve bütün bu teşkilât nasıl ayarlanmıştır? Bu Sorulara vereceğimiz Cevaplara daima Yüce Allah'ın sonsuz gücünün tezahürlerini zevkle seyretmekteyiz.
Soru: Allah'ın varlığını mantıkla nasıl isbat ederiz?
Cevap: Mantıkçılar, Allah'ın varlığını isbat için şöyle bir muhakeme yürütürler:
"Kâinat sonradan meydana gelmedir. Çünkü daima değişikliğe uğruyor. Değişikliğe uğrayan her şey sonradan meydana gelmedir. Öyle ise kâinat da sonradan meydana gelmedir. Sonradan meydana gelen her şey bir yaratıcıya muhtaçtır. Kâinat da sonradan meydana geldiğine göre, onun da bir yaratıcıya ihtiyacı vardır, İşte bu yaratıcı, Yüce Allah'tır."
Soru: Kâinatın varlık ve nizamı yaratanın varlık ve birliğine delil olabilir mi?
Cevap: Evet, Bunun ispatı için İmam-ı Âzam ile bir tabiatçı arasında geçen şu konuşmayı yazmak kâfidir.
Tabiatçı, nehrin karşı kıyısındadır İmam-ı Âzam kararlaştırılan saatten biraz geç gider. Tabiatçı onu görür görmez, kızarak:
"Bizi niçin beklettiniz?" diye sorar. İmam-ı Âzam:
"Dağdan ağaçlar kesildi; geldi; biçildi, tahta oldu; kendi kendine çivilenip kayık oldu; ben de bindim geldim; bunun için geciktim." cevabını verir. Tabiatçı:
"Behey akılsız! Dağdaki ağaçlar hiç kendi kendine sandal olur mu?" deyince, İmam-ı Âzam:
"Bir ağaç kendi kendine sandal olamaz da; şu koskocaman sema, sayılamayacak kadar çok yıldız, ay ve güneş, nasıl olur da kendi kendine meydana gelebilir?" demiş. Tabiatçı:
"Peki, Allah'ın şimdi ne yapıyor?" diye sormuş. İmam-ı Âzam, Sorunun cevabını vermek için tabiatçıyı kürsüden indirip, kendisi oraya çıkarak:
"İşte Allah senin gibi bir kâfiri kürsüden indirdi ve benim gibi bir kulunu kürsüye çıkardı." der. Bunun üzerine tabiatçı cevap vermekten aciz kalarak, müslümanlığı kabul etmiş.
Netice; kâinatın varlığı, yaratanın varlığına; kâinattaki nizam ve intizam da yaratanın birliğine delildir.
Soru: Allah'ın varlığına delil olması bakımından tabiattan örnek gösterilebilir mi?
Cevap: Evet. Hem de pek çok. Bunları sırasıyla yazalım:
1- Bir kadın, irade sahibi olduğu halde, çocuk doğurmakta hiç bir fonksiyona sahip değildir. Rahminde ne meydana, gelirse o doğar. Bu çocuğun herhangi bir şekil veya renkte olmasına hiç bir şekilde tesir edemez. Onu meydana getirip getirmemek de kendi elinde değildir. Olanlardan haberi de yoktur. Bütün bunlar, gözle görülmeyen, fakat varlığı akıl yoluyla hissedilebilen sonsuz ilim ve kudretin tesiriyle oluyor.
2- Küçük ve güçsüz bir böcek olan arının, eşsiz bir çalışma örneği göstererek çeşitli bitkilerden toplayıp yaptığı bal, ilâhî kudretin bir tecellisinden başka bir şey olamaz. Bugünkü ilim, bütün imkânlarına ve aralıksız çalışmalarına rağmen, bu küçük hayvanın meydana getirdiği balı yapmaktan acizdir. Koskoca insanlık, ilerlemiş fennine rağmen, böyle bir besini meydana getirmekten acizken, küçük, zayıf bir böceğin böyle bir şey yapması, yaratanın ilhamından başka ne ile izah edilebilir?
3- Minik bir kurtçuğun (ipekböceği) koza içinde, ağzından çıkardığı salya ile meydana getirdiği ipek de Allah'ın kudret ve tecellisinden başka ne ile izah edilebilir?
4- Odun halinde bulunan ağaçtan, bizi hayran bırakan renk, renk çiçeklerin ve çeşit çeşit meyvelerin meydana gelmesi de yine Allah kudretinden başka bir şeyle izah etmek mümkün değildir.
Demek ki içinde yaşadığımız âlemi ve bu âlemde meydana gelen sayısız tabiat olaylarını yaratan, onlara intizam veren Allah kudretinin tecellisinden başka bir şey değildir.
Soru: Allah'ın varlık ve birliğini delillerle gösteren ayetler var mı?
Cevap: Evet. Birkaç tanesini buraya nakledelim:
1- "Hepsi bir su ile sulandığı halde, muhtelif şeyler yaratıyorum."
2- "Deve, sığır, koyun gibi hayvanların karnından kırmızı ve başka başka renkli suları arasından ayırıp süt maddesini memeye indirerek halis beyaz renkli, güzel kokulu ve nefis çul alı süt çıkarırım ki (siz) ondan içersiniz."
3- "Allah-ü Teâlâ, sizi ananızın karnında yaratıp çıkardı. Hiç bir şey bilmezdiniz. Zaman geçtikçe size görme, işitme duygularını ve anlama kabiliyetini ihsan etti. Şükretmeniz lâzım gelmez mi?"
Soru: Tabiatçılara; her şeyin tabiattan değil de, Allah'tan olduğunu nasıl ispat ederiz?
Cevap: Her şeyi rastlantıya bağlayan bir tabiatçıya, aşağıdaki Soruları sorarak, mantık yoluyla Allah'ın varlığını ispat edebiliriz:
Soru: Tabiat dediğin nedir?
Cevap: Tabiatçı, bu soruya ancak çeşitli mantıksız cevaplar verebilir. Halbuki, bir müslüman, Allah'ın bütün üstün sıfatlarıyla kesin olarak bilir.
Soru: : Tabiatın hayatı var mıdır?
Cevap: Yoktur, derse, hiç hayatı olmayan ölü bir tabiat bu kadar canlıyı nasıl yaratabilir?
Vardır derse;
Soru: İlmi var mıdır?
Cevap: Yoktur, derse; ilimsiz bir tabiat, bu kadar ilim sahibi insanı ve bu ilmin neticesi olan çağımızın korkunç fennini nasıl meydana getirebilir?
Vardır derse;
Soru: Tabiat, görme ve işitme duygularına sahip midir?
Cevap: Yoktur, derse; böyle bir kör ve sağır bir tabiat, gören ve işiten canlıları nasıl yaratabilir?
Vardır derse;
Soru: Tabiat konuşabilir mi?
Cevap: Hayır, derse; o takdirde, konuşamayan bir tabiat nasıl olur da konuşan insanı veya öten kuşu yaratabiliyor?
Evet derse;

Soru: Tabiat ebedî midir, yoksa bir sonu var mıdır?
Sonu vardır, derse; sonlu b:r şey, sonsuz ilmi ve sonradan meydana gelebilecek yaratıkları nasıl meydana getirebilir?
Sonu yoktur, derse; biz o zaman deriz ki: O sonsuz olan ve yukarıda sorduğumuz bütün sıfatlara sahip olan Allah'tır.
Tabiatçı bunun üzerine susmak zorunda kalacak ve inandığı şeyini saçma ve tutarsız olduğunu idrak ederek, Yüce Allah'ın birliğini tasdik etmek mecburiyetinde kalacaktır.
Görünen ve görünmeyen, bilinen ve bilinmeyen bütün âlemleri yoktan var eden Yüce Allah vardır ve birdir. Her şeyi yaratan, yaşatan ve öldüren O'dur. O, zamandan, mekandan ve bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. O, hiç bir şeye muhtaç değildir, fakat her şey O'na muhtaçtır.
Yüce Allah'ın birçok kutsal isimleri ve çok büyük sıfatları vardır, isimlerinden bazıları şunlardır: Rahman, Rahîm, Halik, Razzak, Hakim, Aziz, Gaffar, Cebbar, Tevvap, Muhdi, Rabb, Hakk gibi.
Soru: Allah'ın kaç sıfatı vardır ve nelerdir?
Cevap: Yüce Allah'ın birçok sıfatları vardır. Biz bunları üç bölümde inceliyoruz:
a) Sıfat-ı Selbiye,
b) Sıfat-ı Zatîye,
c) Sıfat-ı Subutîye.
Soru: Sıfat-ı Selbîye kaç tanedir?
Cevap: Sıfat-ı Selbiye, altı kısımda incelenir:
a) Vücut,
b) Kadim,
c) Beka,
d) Muhalefetün lil havadis,
e) Vahdaniyet,
f) Kıyam bi nefsihi.
Bunları sırasıyle teker teker açıklayalım:
a) Vücut: Yüce Allah'ın varlığı demektir? Gerçekte Yüce Allah vardır, birdir ve en büyük varlık O'na mahsustur. O'nun yüce varlığına her şey şahittir ve varlığı görüp dokunabildiğimiz, işittiğimiz, kokladığımız ve hattâ kendi varlığımızdan bile daha ayan beyandır. Çünkü O olmasaydı hiç bir şey olmayacaktı.
Hepimiz iyi biliriz ki, şu âlemde hiç bir şey kendi kendisine var olamaz ve var olan bir şey de kendi kendine yok olamaz. Ve yine hepimiz biliriz ki, hiç bir mahlûk, ne bir zerreyi yaratabilir ve ne de bir zerreyi yok edebilir. Halbuki, yaşadığımız dünyada idrak ettiğimiz sonsuz âlemler var.
Her gün bu âlemlerin binlercesi var olurken, binlercesi de yok olup gidiyor. Demek ki bunları var eden, yok eden üstün bir kuvvetin sahibi vardır ki, biz buna Allah diyoruz. Ve varlığını da hiç bir şüpheye yer bırakmayacak bir kesinlikle kabul etmek mecburiyetindeyiz.
Soru: Kadim sıfatı ne demektir?
Cevap: Kadim, öncesi olmamak demektir, öncesi olmayana kadim denir, sonradan olana da hadis denir. Ulu Allah, kadimdir, varlığının başlangıcı ve sonu yoktur. O, ezelîdir, varlığına ve evveline asla yokluk geçmemiştir. **Soru:** Beka ne demektir?
Cevap: Beka, sonu olmamak demektir. Sonu olana fani, sonu olmayana baki denir. Allah da bakidir, ebedîdir, evveli olmadığı gibi, sonu da yoktur. Kâinattaki bütün varlıklar fanidir. Bir gün Allah'ın, "Yok ol!" emri ile yok olacaktır.
Soru: Muhalefetün lil havadis ne demektir?
Cevap: Yüce Allah sonradan yaratılmış varlıklardan hiç birine benzemez. O, varlıklar âleminde gördüğümüz, bildiğimiz, duyduğumuz ve hayal ettiğimiz şeylere hiç bir şekilde benzemez. Yüce Allah, insan hafizasının hatırlayabileceği her şeyden uzak ve başkadır.
Kâinatta her şey sonradan var olmuştur. Ve Allah bunlardan hiç birine asla benzemez. Aynı zamanda yaratıkların muhtaç olduğu (yiyip içme, yatıp kalkmaya, v.s.) şeylere asla muhtaç değildir ve bunlardan münezzehtir.
Soru: Kıyam bizatihi ne demektir
Cevap: Yüce Allah'ın var olması ve durması, kendi kendinedir. Kimse O'nu var etmemiş, O'nun varlığı kendi kendinedir.
Soru: Vahdaniyet ne demektir?
Cevap: Vahdaniyet; birlik, yalnızlık, benzeri olmamak mânâlarına gelir. Artmamak, parçalanmayı kabul etmemek ve eksilmeyi reddetmek gibi mânâları da ifade edebilir. Bu sıfatı taşıyana vahit denir. Yüce Allah, vahit'tir, zatında ve sıfatında birdir, benzerden uzak ve münezzehtir.
Soru: Sıfat-ı zatiye kaç tanedir?
Cevap: Sıfat-ı Zatiye:
1- Hayat,
2- İlim,
3- Semi,
4- Basar,
5- İrade,
6- Kudret,
7- Kelâm,
8- Tekvini olmak üzere sekiz tanedir.
Soru: Hayat ne demektir?
Cevap: Hayat, dirilik demektir. Yüce Allah diridir. Bu sıfat kendisinde bulunmayan bir varlık hiç bir eser meydana getiremez. Halbuki, bu dünyayı Allah yaratmıştır. O halde Allah, hayat sahibidir.
Soru: İlim ne demektir?
Cevap: İlim, bilmek ve anlamak manasınadır: Yüce Allah, ilim sıfatı ile mevsuftur. O, bilir ve O'nun bilgisi, yaratıklarının bilgisi gibi basit ve sınırlı değildir. Her sırra vakıf olan Allah, eğer ilim sahibi olmasaydı, türlü-çeşitli bu âlemi ne yaratabilir, ne de idare edebilirdi.
Soru: Semi ne demektir?
Cevap: Semi, işitmek demektir. Yüce Allah, işitmek sıfatı ile mevsuftur. O, her şeyi işitir. En gizli ve kısık sesleri, en sessiz ve gürültüsü: hareketleri O, daima duyar. Yalnız Yüce Allah'ın duyuşu, duyguların tesiri olmadan, havasız ve kulaksız, yani maddi bir araca ihtiyaç kalmadan olmaktadır.
Soru: Basar ne demektir?
Cevap: İrade, dilemek ve seçmek demektir. Yüce Allah'ın iradesi ezelidir. O, her şeyi dilediği zaman ve mekânda, istediği şekilde hikmetine göre yaratmıştır. O'nun irade buyurduğu bir şey hemen olur. iradesi dışında hiç bir şey vücut bulamaz ve var edilemez.
Soru: Kudret ne demektir?
Cevap: Kudret; güç, kuvvet ve zenginlik mânâlarına gelir. Yüce Allah, önü ve sonu olmayan bir güce ve kuvvete sahiptir. Her istediği şeyi dilediği gibi tasarruf edebilir.
Soru: Kelâm ne demektir?
Cevap: Kelâm, bir mânâsı olan ve bir maksadı anlatan söz demektir. Yüce Allah, kelâm sıfatıyla muttasıftır. Yalnız O, harfsiz, sessiz ve sözsüz konuşur. Yüce Allah'ın, Peygamberlerine dilediği şeyleri vahy ve ilham etmiş olması, kelâm sıfatının tecellisinden başka bir şey değildir. Kur'an'ın inişi de, Yüce Allah'ın kelâm sıfatının tecelli edişi sonudur.
Soru: Tekvin ne demektir?
Cevap: Tekvin; var etmek, icat etmek manasınadır. Bu sıfat da ancak Yüce Allah'a mahsustur. Yüce Allah'ın bu kâinatı yoktan var etmesi, yaşatması ve öldürmesi bu sıfatın tecellisinin neticesinden ibarettir".
Soru: Sıfat-ı subutiye kaç tanedir ve nelerdir?
Cevap: Sıfat-ı Subutiye, sekiz tanedir. Bunları sıra ile açıklayalım
1- Hay: Ulu Allah, yayıcıdır.
2- Alim: Yüce Allah, bilicidir.
3- Semî: Allah duyucu ve işiticidîr.
4- Basir: Yüce Allah her şeyi görücüdür.
5- Mürid: Yüce Allah, dileyip yaratan ve gene isteyip öldürendir.
6- Kadir: Yüce Allah'ın gücü, her şeyi kaplayıcıdır,
7- Mütekellim: Yüce Allah konuşucudur.
8- Mukevvin: Yüce Allah yaratıcıdır.
Soru: Îmanın ikinci şartı nedir?

Cevap: İmanın ikinci şartı, meleklere inanmaktır.
Soru: Melekler nasıl şeylerdir?
Cevap: Melekler, Yüce Allah'ın nurdan yapmış olduğu ve gerçek kimliğini sadece kendisinin bildiği, üstün güçte yaratıklardır.
Soru: Meleklerin ne gibi sıfatları vardır?
Cevap: Melekler, erkeklik-dişilik gibi cins ayrılıklarından uzaktırlar. Yemezler, içmezler, doğmaz ve doğurmazlar. Her biçime girebilirleri
Soru: Meleklerin vazifesi nelerdir?
Cevap: Meleklerin vazifeleri sadece Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirmektir. Bazıları yerde, bazıları gökte vazife görür. Kimisi, daima ibadetle meşguldür, kimisi de kulların sevap ve günahlarını kaydetmek gibi yazıcılıkla uğraşırlar.
Soru: Meleklerin varlığı ne ile sabittir?
Cevap: Şimdiye kadar gelmiş geçmiş bütün Peygamberler, inmiş olan ilâhî kitaplar, meleklerin var olduğunu bildirmişlerdir. Hz. Kur'an'da meleklerin varlığından bahseder.
Soru: Melekleri inkâr eden ne olur?
Cevap: Melekleri inkâr etmek, Peygamberleri, kitapları reddetmek olacağı için, kâfirliktir.
Soru: Duyu organları- ile meleklerin varlığı fark edilir mi?
Cevap: Hayır. Şimdiye kadar bütün âlimlerin üzerinde görüş birliğine vardığı gerçek, beş duyu organının (göz, kulak, burun, deri ve dil) ile tam olarak âlemi tanıyamayacağımız ve meleklerin varlığını fark edemeyeceğimizdir.
Soru: Bugünkü hayatta bize meleklerin varlığını izah eden şeyler mevcut mudur?
Cevap: Evet. Her gün ruh, şuur, akıl, vicdan ve elektrik kablosundan geçen cereyan (elektrik enerjisi) gibi, varlıkların sözünü ettiğimiz halde kendilerini bir türlü göremeyiz. Şu halde, duyu organlarıyla farkına varamadığımız melekler vardır.
Soru: Meleklerin yaradılışındaki hikmet ne olabilir?
Cevap: Yüce Allah insanlarda olduğu gibi, melekleri de, varlığına, sonsuz kudretine ve azametine, birliğine ve gücüne şahitlik etsinler diye yarattı. Ayrıca insanlar, kendilerini bu yüksek gizli kuvvetler sayesinde daima göz hapsi altında tuttuğunu bilerek, Yüce Yaratan'ına karşı saygılı ve uyanık olurlar. Yaradılışının başka bir hikmeti de bu olabilir.
Soru: En büyük dört meleğin adları nelerdir?
Cevap: En büyük dört melek şunlardır: Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil.
Soru: Azrail'in görevi nedir?
Cevap: Azrail (a.s.) vadeleri dolduğu zaman insanların ruhlarını almakla mükelleftir.
Soru: Acaba Azrail, bir anda ölen yüz binlerce insanın canını birden nasıl alabiliyor?
Cevap: Günümüzde bu sorunun cevabı, çok kolaydır. Çünkü koskoca bir şehrin elektrik şebekesi, o şehrin elektrik santralindan bir düğmeye basmak ve çevirmekle idare ediliyor. Düğmeye bir basmakla şehrin bütün lâmbalarını yakıyor veya söndürebiliyoruz. Bu misalden sonra Azrail'in binlerce canı birden nasıl aldığı anlatılmış oluyor.
Soru: Cebrail'in görevi nedir?
Cevap: Cebrail'in görevi; Yüce Allah'ın kitaplarını, Peygamberlere tebliğ etmektir.
Soru: Mikaîl'in vazifesi nedir?
Cevap: Yağmur, rüzgâr, ekin gibi bazı tabiat olaylarının meydana gelmesiyle vazifelidir.
Soru: İsrafil'in ne vazifesi vardır?
Cevap: İsrafil, kıyamet gününün meydana gelmesi ve insanların öldükten sonra tekrar dirilmesi ile vazifelidir.
Yüce Allah insanlara doğru yolu gösterecek birtakım Peygamberler göndermiştir. Bu Peygamberler, insanlar arasından çıkmıştır. Yüce Allah, bazı Peygamberlere de kitaplar indirerek, insanlara emirlerini, yasaklarını, hülâsa gerçek hak yolunu göstermiştir.
Bu kitaplardan bazıları sayfalar halindedir. Dört tanesi de büyük kitaplardır.
Soru: Sayfalar kaçar tane ve hangi peygamberlere gelmiştir?
Cevap: On sayfa Âdem Peygambere, elli sayfa Şit Peygambere, otuz sayfa İdris Peybambere, on sayfa da İbrahim Peygambere verilmiştir.
Soru: dört büyük kitabın adları nelerdir?
Cevap: Bu dört büyük kitap: Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dır.
Soru: Bu Kitaplar hangi Peygamberlere gelmiştir?
Cevap: Kitaplar sırayla şu Peygamberlere gelmiştir: Tevrat Hz. Musa'ya, Zebur Hz. Davud'a, İncil Hz. İsa'ya, Kur'an-ı Kerim de Muhammed'e (s.a.s.) gelmiştir.
Soru: Bu Kitaplar Peygamberlere nasıl inmiştir?
Cevap: Yüce Allah bu semavî kitapları vahy yoluyla Peygamberlerine indirmiştir.
Soru: Kitaplar vahy yoluyla nasıl indirilir?
Cevap: Vahy, ya Cebrail (a.s.) adındaki büyük melek aracılığıyla ya da ilham yolu ile olur.
Soru: Bütün Kitaplara inanmak şart mıdır?
Cevap: Yüce Allah'ın Peygamberlerine indirdiği bütün kitaplarına, her müslümanın inanması gerekir.
Soru: Bu Kitaplara inanmayanlar ne olur?
Cevap: Bu kitaplardan herhangi birisine inanmayanlar, İslâm çerçevesinin dışındadırlar,
Soru: Bugünkü İlâhî Kitaplara inanmalı mıyız?
Cevap: Kur'an dışında bugünkü ilâhî kitaplara inanmayız. Çünkü bunlar, şahıslar tarafından değişikliğe uğratılmış ve asıllarını kaybetmişlerdir. Bu kitaplar indiği zaman, ilâhî vasıf taşıyorlardı. Fakat izah edildiği gibi, sonradan değişikliğe uğratılmışlardır.
Soru: Diğer ilâhî Kitaplar değiştirilmiş olmasaydı Kur'an indikten sonra onlarla amel edilebilir miydi?
Cevap: Hayır. Diğer ilâhî kitaplar hiç bir değişikliğe uğratılmış bulunmasalardı bile, Kur'an-ı Kerim indikten sonra onlarla amel edilmez.
Soru: Kur'an-ı Kerim neden diğer İlâhî Kitapların hükmünü bozdu?
Cevap: Çünkü Kur'an-ı Kerim, on dört asırdan beri en ufak bir değişikliğe uğramamış. Ve de kendi zamanına kadar inmiş olan bütün ilâhî semavî kitapların esaslarını en mükemmel ihtiva etmekte olup, kıyamete kadar en modern toplumların ihtiyacına cevap verebilecek zenginliktedir.
Soru: İlâhî Kitaplardan birini inkâr eden ne olur?
Cevap: İlâhî kitaplardan hiç birisi inkâr edilemez. Çünkü birisini inkâr etmek, hepsini inkâr etmek demektir. Gerçek bir müslüman, bütün İlâhî kitaplara inanır, fakat yalnız Kur'an-ı Kerim'le amel eder.
Soru: Kur'an-ı Kerîm ne gibi konuları ihtîva eder?
Cevap: Kur'an-ı Kerim çok çeşitli ve zengin konulan içine alır. Denilebilir ki, Kur'an-ı Kerim derecesinde konulan ve muhtevası bakımından zengin bir kitap mevcut değildir.
Kur'an-ı Kerim, insanlara kurtarıcı olarak gönderilen Peygamberlerin hayat hikâyelerini anlatır. Onların yaptığı vazifeleri ve verdikleri mücadeleleri bildirir. Geçmiş milletlerin hayatı ve tarihî olaylar nakledilir. Bunlardan insanların ibret dersi almaları için ilâhî davet yapılır,
Soru: Kur'an-ı Kerim'in bize emirleri nelerdir?
Cevap: Kur'an-ı Kerim, müslümanların daima uyanık, dinlerine saygılı, hakkı müdafaa eden kişiler olmasını isteyen büyük kitabımız, gene müslümanların maddi ve manevî bakımdan güçlü olmalarını, her çeşit modern teknik araçlara sahip bulunmalarını ve asla düşmana boyun eğmemelerini emreder. Allah'a karşı ibadet etmeyi, doğru olmayı, yardımcı ve misafirperver olmak gibi insanî hareketlerde bulunmamızı emreder.
Soru: Kur'an-ı Kerîm'in nefis hakkındaki görüşleri nelerdir?
Cevap: İnsanoğlunun en püf noktası olan nefsî duygularını, diğer bir deyimle; duygusal hayatını ele alarak bunların mutlaka frenlenmesini emreden Kur'an-ı Kerim, kişiyi baştan çıkaranın nefs olduğunu bildirmekle, gerçeğin ta kendisini ifade etmiştir.
Bu duygular, kimisini meyhaneye, bazısını kumarhaneye, bir kısmını hapishaneye tıkabiliyor. Hele içki, kumar ve zina insanı maddî ve manevî bakımdan mahveden, idam sehpasının üçayağıdır. Bu bakımdan, Hz. Kur'an, müslümanların daima akıl ve mantık kaidelerine uygun, duygulardan uzak, temkinli ve tedbirli hareket etmeye davet eder.
Soru: Kur'an-ı Kerîmin ilme verdiği değer nedir?
Cevap: Kur'an-ı Kerim, ilme büyük değer vermiştir. *"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"* âyeti celilesiyle bilginlere ve dolayısıyla ilme verdiği değeri belirtmiştir. Ayrıca başka bir âyet-i celîlede; bilgiyi aydınlığa, cahilliği de karanlığa benzeterek bilgililik ile cahillik arasındaki farkı karanlık ve aydınlık arasındaki büyük tezatla izah etmiştir.
Soru: Kur'an-ı Kerim değişikliğe uğratılmış olabilir mi?
Cevap: Hayır. Zira Kur'an-ı Kerim'in âyetleri nazil olduktan sonra, bunlar sahabelere ezberlettirilmiş, Hz. Ebu Bekir zamanında ehliyetli bir heyet tarafından bir nüshası yazılmış, Hz. Osman zamanında ise bu nüshalar çoğaltılıp çeşitli yerlere gönderilmiştir. Ve bugüne kadar da değil bir kelimesi, tek bir harekesi bile değiştirilmiş değildir.
Soru: Bundan sonra değiştirilebilir mi?
Cevap: Buna imkân ve ihtimal yoktur. Zira, bugün hemen hemen her müslümanın evinde bulunmak üzere milyonlarca aslının aynı Kur'an'lar mevcuttur. Bu itibarla, Kur'an'da yapılacak en ufak değişiklik, hemen fark edilecek ve bundan dolayı da Kur'an' da herhangi bir değişikliğin yapılabileceğine ihtimal verilemez.
Ayrıca Yüce Allah, *"Kur'an-ı Kerim'i biz indirdik, kıyamete kadar da biz koruyacağız."* diyerek, bu ilâhî kelâmı değiştirmeye kimsenin gücünün yetmeyeceğini ilân etmiştir.

Soru: Kur'an-ı Kerim ile diğer kitaplar arasında ne gibi farklar vardır?
Cevap: Kur'an-ı Kerim'den başka diğer kitaplar mevziîdirler. Yani, belirli milletlere gönderilmiştir. Bu kitaplarla ancak o milletler belirli bir süre için amel etmekle mükelleftirler. Halbuki, Kur'an-ı Kerim, bütün insanlık için gönderilmiş, kıyamete kadar devam edecek ve en medenî ihtiyaçları karşılayacak yollar gösteren muhtevada bir kitap olarak gönderilmiştir.
Soru: Kur'an-ı Kerim'in değiştirilmiş olduğunu söyleyenler var mıdır?
Cevap: Çağımızda tarafsız Avrupa bilginleri de Kur'an-ı Kerim'in bir noktasının bile değişmemiş olduğu gerçeğini rahatlıkla söyleyebilmektedirler.
Masonluk, siyonist -ve komünizm gibi düşmanlıkları belli bazı teşkilâtlar tarafından söylenilmiş sözler, zaten nazarı itibare alınamaz.
Soru: Kur'anı Kerim tercüme edilebilir mi?
Cevap: Bugün Kur'an-ı Kerim dünyanın belli başlı bütün dillerine tercüme edilmiştir. Çeşitli mütercimler tarafından hazırlanmış birkaç çeşit Türkçe tercümesi de mevcuttur.
Soru: Tercümeler Kur'an'ın asıl mânâsını verebilir mi?
Cevap: Asla. Kur'an-ı Kerim çok geniş anlamlı bir kitaptır. Onun için hiç bir mütercim O'nun kasd etmiş olduğu bütün mânâları vermeye muktedir değildir.
Soru: Tercümeler, Kur'an-ı Kerim sayılabilir mi?
Cevap: Hayır. Yukarıda izah ettiğimiz gibi, tercümeler Kur'an-ı Kerim'in anlatmak istediği bütün mânâları hiç bir zaman veremezler. Bundan dolayı da tercümeler, Kur'an-ı Kerim'in yerini tutamazlar ve bunlara Kur'an-ı Kerim denilemez.
Soru: İlâhî Kitaplara ihtiyaç var mıdır?
Cevap: Kişioğlunu yoktan vat eden Yüce Allah, onun dünyada takip etmesi gereken doğru yolu en iyi bilendir. Ve gene kişioğlu, hak yolunda yürüyerek Yüce Allah'ın, rızasını kazanabilmek için O'nun talimatına göre hareket etmelidir. Yüce Allah'ın kullarından istediği birtakım hak ve vazifeler olmalıdır. Bu yüzden, Yüce Allah'ın kanunlarını bildiren kutsal kitaplara ihtiyaç vardır.
Soru: İlâhî Kitaplar inmeseydi ne gibi zararlarımız olurdu?
Cevap: İlâhi kitaplar, insanların manevî ve maddî hayatlarını, düzene sokan birer ilâhî kanundur. Yüce Allah, insanlara bak ve vazifelerini bu kitaplarda bildirmiştir. Bu kitaplar inmeseydi, kişioğlu nereden geldiğini, nereye gideceğini, niçin geldiğini, niçin gideceğini; âhiret hayatı ve onun çeşitli nimetlerini bilemezdi. Yine bu kitaplar sayesinde insanlar, "Yüce Allah'a karşı hak ve vazifelerini, yaradılışlarının hikmetlerini öğrendiler.
Soru: Bu kitapların inanç yönünden faydaları nelerdir?
Cevap: Kitapların inanç yönünden faydası çok büyüktür. İnsanları; taşlara, ağaçlara, insanlara, tabiat kuvvetlerine ve kendi eli ile yapmış olduğu putlara tapmaktan kurtarmış, Allah'a badet et öğüt alma, doğru yoldan yürüme hakikatine erdirmiştir.
Soru: Öz olarak bu Kitaplar ne için inmişlerdir?
Cevap: İlâhî kitaplar, insanların dünyada selâmetlerini, âhir saadetlerini sağlamak için inmişlerdir ve karanlıkta körleşmiş insanları maddî ve manevî yönden üstün hayata kavuşturmuşlardır.
Soru: Kur'an-ı Kerim'in hukuk anlayışı nedir?
Cevap: Kur'an-ı Kerim tarih boyunca insanlığın arzu ettiği çek adaleti, tam eşitliği, büyük sevgi ve saygıyı, siyasî ve iktisadî riyeti, insana insan olduğu için iyi davranılmasını emreder. Hak ve hukuk anlayışını, "Bütün müslümanlar birbirlerinin kardeşidir." diyerek üstün insanî kardeşliği, ancak bu kitapta bulabiliriz.
Soru: Kur'an-ı Kerim'e uyanlar ne gibi bir kazanç elde ederler?
Cevap: Kur'an-ı Kerim'in gösterdiği aydınlık ilâhî hak yol gidenler, birlik ve beraberlik içinde yaşayarak, üstün çalışkanlıkla sosyal ve iktisadî bakımdan kalkınırlar. Tam bir ahenk ve dostluk içinde hayat sürerler.
Çünkü Hz. Kur'an, insanları; "Allah birdir" hakikati etrafında toplayarak onlara, siyasî, iktisadî ve sosyal alanlarda en medenî ihtiyaç giderecek esas ve prensipleri bildirir. Bunun için insanların Allah'a ve birbirlerine karşı olan hak ve vazifelerini belirtir. Onları zulümden, bencillikten, dalâletten, hıyanetten, gafletten, cimrilikten, kincilikten, düşmanlıktan, tembellikten ve her çeşit kötülüklerden kurtarır. Yüce Allah'ın varlık, birlik ve büyüklüğünü ilân eden Hz. Kur'an, amansız çalışmayı emreder. Kişioğluna, çalışmasının karşılığını elde edildiğini, kendi emeği mahsulünü yiyebileceğini ve harama asla el uzanmaması gerektiğini söyler.
Yüce Allah'ın buyurduğu gibi hak ile bâtılı, yalanla doğruyu birinden ayırt eden Kur'an-ı Kerim, müslümanlar için şifa ve rahmettir. Hz. Kur'an sayesinde kişioğlu, dünyasını da, âhiretini de dörtbaşı mamur bir şekilde öğrenerek kendisini bekleyen kollarını açmış ebedî saadete doğru büyük bir aşkla yol almaktadır. Yüce Allah, he Kur'an'dan ve imandan ayırmasın, âmin.[101] .

Peygamberlere İman

İslâm dİninde Peygamberlere inanmak, imanın dördüncü şartıdır. Peygamber, lûgatta haber getiren ve bildiren demektir. Şeriat dilinde ise, Yüce Allah'ın kullarına dinini bildirmekle görevlendirdiği olgun ve sayın kişilere, "Peygamber" denir. Bu kişiler, Yüce Allah'ın birer elçisidir.
Soru: Peygamberlik nasıl anlaşılır?
Cevap: Allah'ın birer elçisi olan şahısların Peygamber olduğunu, Yüce Allah'ın ihsan ettiği, onlardan çıkan bazı büyüklüklerin ve harikulade olayların mucizelerin yardımıyla anlıyoruz.
Soru: Bu harikulade olaylar nelerdir?
Cevap: Bu harikulade olaylar, mu'cize ve kerametlerdir.
Soru: Mu'cize nedir?
Cevap: Mu'cize, ancak Peygamberlerden çıkabilen olağanüstü olaylardır.
Soru: Keramet ne demektir?
Cevap: Yukarıda anlattığımız olağanüstü olaylar, Allah'ın en yakın dostları olan velîler tarafından açığa çıkar. Bu olaylar, evliyanın tâbi bulunduğu, ümmeti oluğu Peygamberler için birer mu'cize sayılır. Çünkü velîlerin tâbi bulunduğu Peygamber, gerçekten Peygamber olmasaydı, o evliyadan bu türlü, olağanüstü olay çıkmayacaktı.
Demek ki, keramet olayı, evliya denen, Allah'ın yakın dostlarında görülen olağanüstü haller ve durumlardır.
Soru: Maunet ne demektir?
Cevap: Maunet: İstidraç; ne Peygamber, ne de velî olmayıp da alelade bazı kimselerden çıkan fevkalâde durumlardır.
Soru: Bu gibi haller sahibinin büyüklüğüne delil olabilir mi? .
Cevap: Hayır. Bu gibi haller, sahibinin büyüklüğüne delil olmadığı gibi, mu'cize ve kerametde olamaz.
Soru: Peygamber ve Velîlerden başka kimseler mu'cize veya keramet gösterebilirler mî?
Cevap: Hayır. Sahte Peygamberlerden ve yalancı velîlerden ne mu'cize, ne de keramet çıkamaz. Şunu belirtelim ki, bazı illizyonist gösterilerin ve göz bağcılık adı altında harikulade şeylermiş gibi takdim edilen hayret uyandırıcı numara ve olaylar, ya göz yanıltmaları sonucu, ya da bazı ilmî kaidelere dayanan sanat eserleridir.
Soru: Son Peygamber kimdir ve bundan sonra bir Peygamber gelebilir mi?
Cevap: Son Peygamber, Allah'ın kâinatı, yüzü suyu hürmetine yaratmış olduğu sevgili kulu, efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) dır.
Sevgili Peygamberimiz Hz. Muharamed'le (s.a.s.) Peygamberlik kurumu artık şanlı ve kutsal tarihini kapatmıştır. Ondan sonra artık Peygamber gelmeyecektir. Bunun için çağımızda kim olursa olsun, "Ben Peygamberim" diyen şüphesiz yalan söylemiş olur.
Soru: Peygamberlerin başka ne gibi adları vardır?
Cevap: Peygamberlere, Nebi, Resul ve Mürsel adları da verilir. Ancak bu deyimler arasında fark vardır.
Soru: Nebi kimlere denir?
Cevap: Kendinden önceki Peygamberin kitap ve şeriatını ümmetine bildirmeye memur olan zata, yalnızca (Nebi) ya da (Peygamber) denir.
Demek ki kendisine yeni bir kitap yeni bir şeriat verilmeyip de kendinden önceki olan Peygamber'in şeriatını devam ettirmekle memur, zata sadece Nebi ya da Peygamber diyebiliriz.
Soru: Resul kime denir?
Cevap: Kendisine yeni bir kitap ile yeni bir şeriat verilen zata "Resul" denir.
Yeni bir şeriat yeni bir kitap ile ortaya çıkarak, kendinden önceki Peygamber'in şeriatını tekâmül (Evrim) kanununa bağlı bir şekilde getiren zata Nebi, Peygamber, Resul ve Mürsel adlarının hepsini yerebiliriz.
Soru: İlk Peygamber kimdir?
Cevap: Yüce Allah'ın büyük kitabı Hz. Kur'an'ın bize bildirdiğine göre ilk Peygamber, insanlığın babası Hz. Adem'dir.
Soru: Peygamberlerin kesin sayısı biliniyor mu?
Cevap: Peygamberlerin kesin sayıları bilinmiyor. İlk Peygamber Hz. Adem'den son Peygamber Hz. Muhammed'e kadar sayılarını yalnız Yüce Allah'ın bildiği binlerce Peygamber gelip gitmiştir.
Soru: Kur'anı Kerim'de adları geçen Peygamberler hangileridir?
Cevap: Kur'anı Kerim'de adları geçen yirmi beş Peygamber şunlardır:

Adem, İdris, Nuh, Hüd, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Eyyüb, Suayb, Musa, Harun, Davud, Süleyman, Üyas, Ilyesa, Zülkifl, Yunus, Zekeriyya, Yahya, İsa, Muhammed. Yüce Allah'ın) sonsuz salât ve selâmı onlar üzerine olsun Amin...
Soru: Bunlardan başka Kur'anda adları geçen zatlar mevcut mudur?
Cevap: Yukarıda saydıklarımızdan başka Kur'an'da adlan geçen ve kendileri hakkında malûmat verilen üç zatın Peygamber veya Evliya olduğu ihtilâf konusudur. Yalnız bunların Yüce Allanın katında Ulu birer kişi olduğunu bütün İslâm bilginleri tereddüde bırakmayacak şekilde teslim etmişlerdir. Bu zatlar; Üzeyr, Lokman ve Zülkarneyn'dir.
Soru: Peygamberlerin sıfatları nelerdir?
Cevap: Peygamberlerin sıfatlan şunlardır:
a) Sıdk,
b) Emanet,
c) Fetanet,
d) İsmet,
e) Tebliğ.
Soru: Sıdk sıfatı ne demektir?
Cevap: Peygamberler Sıdk sıfatı ile muttasıftırlar. Onlar sadıktırlar, toksözlü, doğru sözlüdürler. Hiç bir şekilde, hiç bir yerde asla yalan söylemezler.
Soru: Emanet sıfatı ne demektir?
Cevap: Peygamberler emirdirler, kendilerine her hususta tam bir güvenle bağlanılabilir. Onların hainlik yapacağı, hiç bir zaman düşünülemez.
Soru: Fetanet sıfatı ne demektir?
Cevap: Peygamberler son derece fatin, yani akıllı, geniş ve uzak görüşlü olağanüstü zekâya sahip, tek kelimeyle birer dahi insanlardır. Onların bir an gafil avlanabileceğini yüksek seçiş ve duyuşlarından mahrum bulunabileceğini ve birtakım meleklerini yitirebileceğini düşünebilmek gerçekle taban tabana zıt bir durum olur.
Soru: İsmet ne demektir?
Cevap: Peygamberler, İsmet sıfatı ile muttarıflar, yani onlar masumdurlar. Gizli açık her çeşit günahtan, ahlâkı düşürücü ve karakteri zayıflatıcı bayağı durumlardan uzak ve münezzehtirler. Peygamberler yeni doğmuş bir çocuk gibi temiz ve günahsızdırlar.
Soru: Tebliğ ne demektir?
Cevap: Peygamberler, Yüce Allah'ın kendilerine indirmiş olduğu kitap ve şeriat hükümlerini ümmetlerine olduğu gibi tebliğ etmekle memur ve güvenilirler.
Soru: Peygamberler ilahı emirleri tebliğ ederken bir kısmını saklamış veya unutmuş olabilirler mi?
Cevap: Peygamberler ilahi emirleri tebliğ ederlerken onların bir kısmını saklamış veya unutmuş olamazlar.
Böyle bir durum Peygamberlik müessesesine yakışmadığı ve uygun düşmediği gibi Yüce Allah'ın ezelî ve ebedî iradesine de aykırıdır.
Soru: İnsanlar Peygamberlere muhtaç mıdırlar?
Cevap: Evet... İnsanlar Peygamberlere muhtaçtırlar.
Yüce Allah dünyayı yaratıp insanoğlunun içine saldı. Tabiatın çoğunu onun emrine vererek ona saygısı çeşitli nimetler ihsan etti. Onu ihya etti.
Bütün bu sonsuz nimetlere karşı insanoğlu Allah'ın birliğini idrak etmeyecek mi? Bütün bunların bir rastlantının eseri olmayıp, yüce yaratanın varlık ve birliğine delil teşkil ettiklerini anlamayacaklar mı?
Şüphesiz ki insanoğlu aklı ile bütün bunların bir yaratanın eseri olduğunu bulacaktır. Fakat yaradılış sebebinin ne olduğunu, neler yaparsa hoşnut edeceğini, hangi şeylerden sakınırsa mükâfat göreceğini, hülâsa nasıl hareket edeceğini bilemezdi. Gene insanlar arasındaki hak ve dayanışmayı ilâhi yönden tayin edemezdi. Ayrıca zaman zaman çirkefleşiyor, sapıtıyor, cehalet kanserine yakalanıyor, ahlâksızlaşıyor ve taş, insan, ağaç gibi maddi varlıklara tapıyordu.
İşte insanları, çirkin ve korkunç akıbetlerini kurtaracak, onlara dini' ve dünyevi yon ve metotlarını öğretecek, dünyada selâmet, ahirette saadet yolunu gösterecek ilâhi birer önder olan Peygamberlerin zuhuru lâzım ve zaruridir.
Soru: İnsanoğlu Allah'ın emir ve yasaklarından habersizdim diye sorumluluktan kurtulabilir mi?
Cevap: Yüce Allah insanlara Peygamberler göndermiş bu peygamberleri vasıtasıyle de emir ve yasaklarından insanoğluna bildirmiştir. Ve böylelikle kişioğlunun kıyamette "Allah emir ve nehileri hakkında bilgin yoktu, ne yapayım" diyerek sorumluluktan kaçmayı sağlayacak açık kapı bırakmamıştır.
Soru: Peygamberlere inanmayanın hakkındaki hüküm nedir?
Cevap: Yüce Allah'ın arzu buyurduğu ve kabul edeceği iman etme yolunu insanlara, tebliğ ve telkin edenin ancak Peygamberler olduğunu söylemiştik. Bu yüzden Peygamberlere inanmayan bir kişi, Allah'a ne kadar inansa da iman etmiş sayılmaz.
Soru: Peygamberlerden birini inkâr eden hakkındaki hüküm nedir?
Cevap: Peygamberlerden birini inkâr etmek hepsini inkâr etmek demektir. Peygamberleri inkâr eden bir kimsenin kâfir olduğunu söylemiştik.[102]

Ahirette İman

İçinde yaşadığımız dünya fânidir. Çünkü Yüce Allah bu âlemi, içindeki türlü çeşitli varlıkları geçici bir zaman için yaratmıştır. Ve buna göre dünya bir gün sona erecek, yok olup gidecektir. Buna kıyamet diyoruz. İşte kıyametten sonra yeni bir sonsuz hayat başlayacaktır. Buna ahi-ret denir. Her müslümanın buna inanması şarttır.
Soru: Ahîret neye denir?
Cevap: Yukarıda da açıkladığımız gibi içinde yaşadığımız bu dünya günün birinde mutlaka yok olacak ve ondan sonra ebedî bir hayat başlayacaktır. Dünyadan sonra başlayacak bu ebedî hayata Ahiret denir.
Soru: Ahîretîn varlığı ne ile sabittir?
Cevap: Ahiret aleminin varlığı kitap (Kur'an), sünnet ve icma ile sabittir.
Soru: Ahiretin varlığını bütün gerçek dinler haber vermiş midir?
Cevap: Evet. Yüce Allah Peygamberleri vasıtasıyla bize bildirmiş olduğu bütün hak dinlerde ahiretin varlığından bahsedilmiştir.
Soru: Yok olan bir şey-tekrar var olabilir mi?
Cevap: Sonsuz gücün sahibi olan Yüce Allah her şeye kadirdir. Bu gördüğümüz alemi ve içindeki insanı hiç yoktan var etme gücüne sahip olduğuna göre yok ettiği şeyleri de tekrar var etmek O'nun için pek güç bir şey olmasa gerek.
Soru: Kıyamet nedir?
Cevap: Kelime manası ile iki ayak üzerine- dikilmek ve öylece kalmak, aynı zamanda bir yöne doğru kopup hareket etmek manalarına da gelir. Dinimizdeki mânâsı ise dünyanın içindeki canlı - cansız bütün varlıklarıyla birlikte havaya savrularak altüst olması ve bir düzlük haline gelmesidir.
Soru: Kıyamet ne zaman kopacaktır?
Cevap: Dinimize göre kıyamet durup dururken kendiliğinden kc pacak değiidir. Bunu haber veren bir takım alametler mevcuttur.
Soru: Kıyametin alametleri nelerdir?
Cevap:
a) İlmin- yok olup cehaletin çoğalması,
b) Zinanın fazlalaşması,
c) Kadın sayısının erkeklere nazaran bire seksen oranın da artması,
d) İçki içmenin salgınlaşıp alışkanlık haline gelmesi,
e) Maddi refah ve zenginlik seviyesinin alabildiğine yüselmesi,
f) Yeryüzünün koyu bir sisle kaplanması,
g) Deccal'ın ortaya çıkması,
h) Debbetül arzın görülmesi,
ı) Güneşin battığı yerden doğması,
i) Biri doğuda, biri batıda, diğeri de Arap yarımadasında olmak üzere üç ay tutulması hadisesinin görülmesi.
Soru: Deccal kimdir?
Cevap: Hadislere göre, Deccal, sol gözü kör, saçları gür, kıyamet alâmeti olan, fessadlığı ile dünyayı ateşe bağlayacak bir insandır.
Soru: Deccal nerelere giremeyecektir?
Cevap: Deccal dünyanın her tarafını dolaşacak fakat Mekke i Medine'ye giremeyecektir. Mekke-Medine'nin her sokak başında melekler nöbet tutacaklardır. Deccal, Medine yakınlarındaki Sehba denilen yere gelince Medine şehri, üst üste üç kere sarsılacaktır; buranın münafik ve kafirleri, şehri terk ederek Deccal'in ordusuna katılacaklardır.
Soru: Deccal ne kadar yaşamaktadır?
Cevap: Peygamberimiz diyor ki: Ümmetim arasında Deccal çıkacak ve kırk gün, ya da kırk hafta veyahut kırk yıl yaşayacaktır.
Soru: Hz. İsa ne zaman inecektir?

Cevap: Deccal'in ortaya çıkışından kırk gün, ya da kırk hafta veya kırk yıl sonra Hz. İsa yere inecektir.
Soru: Hz. İsa'nın vazifesi nedir?
Cevap: Hz. İsa'nın vazifesi Deccali öldürmektir ve O'nu öldürdükten sonra yeryüzünde büyük bir adalet ve refah, kurulacaktır. İsa, Hz. Muhammed'in şeriatıyla amel edecek ve bütün, dünyayı müslüman yapacaktır.
Soru: Dabbetül ard nedir?
Cevap: Dabbetül ard, bir hayvandır. Kıyamet kopacağı zaman çıkarak kimin müslüman kimin kâfir olduğunu yüzlerine haykıracaktır.
Soru: Ye'cüc ve Me'cüc kimlerdir?
Cevap: Bunlar iki millettir ki yeryüzüne dağılacaklar ve bütün yeryüzünü fesada vereceklerdir. Bunların komünistler olduğu kanaati mevcuttur.
Soru: Amel defteri nedir?
Cevap: Kişinin dünyada iken iyi veya kötü olarak yapmış olduğu her şeyin yazılı bulunduğu defterdir. Bu defter, ayrı ayrı her insan için, ikişer yazıcı melek tarafından tutulur.
Soru: Tartı (Mizan) nedir?
Cevap: Yüce Allah mahşer günü, her kişinin sevap ve günahlarını adalet tartışma vuracaktır. Bu tartı sonunda, kişinin günahları mı, yoksa sevapları mı daha çok, iyice anlaşılacaktır.
Soru: Sırat Köprüsü nasıldır?
Cevap: Cehennemin üzerinde kurulmuş bir köprüdür. Bu köprüden, her kişi, ameline göre geçecek veya geçemeyecektir Allah, katında iyi amellere sahip olan kişiler bu köprüyü şimşek hızıyla geçerler. Allah'ın geniş rahmetinden faydalanamıyan bazı müslüman ve kâfirde köprüyü geçemiyerek cehenneme düşeceklerdir.
Soru: Cennet nedir?
Cevap: Cennet, bir mükâfat alemidir. Halen mevcuttur ve sekiz tabakaya ayrılmıştır. Gerçek, yerini ancak Yüce Allah bilir.
Soru: Cennet'e kimler girebilecektir?
Cevap: Cennet'e Allaha ve Peygamberlerine inanan, onların dediklerine uyan Allah'ın halis kulları girecektir.
Soru: Cehennem nedir?
Cevap: Bir ceza âlemidir. Halen mevcuttur ve yedi aşağı tabakaya ayrılmıştır. Nerede olduğunu ancak Yüce Allah bilir. Bütün kâfirler ve bazı günahkâr mü'minler için yaratılmış olan Cehennem, ebedî azap yeridir.
Burada kâfirler küfrünün, müminler de günahlarının cezasını çekeceklerdir. Kâfirler Onun o korkunç ateş alevleri arasında ebedî olarak yanacaklar, günahkâr müminler ise cezalarını çektikten sonra çıkacak ve Cennet'e gireceklerdir.
Soru: Cehenneme kimler girecektir?
Cevap: Cehenneme kâfirler ebedî olarak, Allah'a ve Peygamberlerine inanıp da, onların da emirlerini tam olarak dinlemeyenler ise cezalarının gerektirdiği kadar kalacaklardır.
Soru: Kevser nedir?
Cevap: Kevseri; Ulu Allah'ın mahşer günü, Hz. Muhammed'e (s.a.s.) bahşedeceği büyük bir havuzdur. Bu havuzun suyu gayet tatlı ve durudur. Mahşerin boğucu ve yakıcı havasından bunalan müminler bu havuzun tatlı ve soğuk suyundan içerek serinleyeceklerdir. Bu suyu içen bir daha susamayacaktır.
Soru: Şefaat nedir?
Cevap: Peygamberimiz (s.a.s) ve Ulu Allah katında üstün dereceye ulaşmış kişiler kıyamet günü mahşerde günahkâr müminlerin affedilmesi ile imanını kurtarmışların derecelerinin yükseltilmesi konusunda Yüce Allah'a dua ve ricada bulunacaklardır. Ulu Allah da bu duaları kabul edecektir. İşte buna şefaat denir.
Soru: Ahiret hayatı ebedi midir?
Cevap: Yüce Allah kâinatı yarattı ve insanoğluna en şerefli köşeyi ayırdı. İnsanoğluna akıl ve fikir verdi. Kendisini birçok nimetlere gark etti. Bu verdiklerine karşılık olarak da ona bir takım vazifeler yükledi.
İnsanoğlunun dünyada yaptıkları karşılıksız mı kalacaktır? Elbette ki hayır; Mazlumun zalimden, zayıfın kuvvetliden hakkını alacağı, müminin mükâfatını kâfirin de cezasını çekeceği yani her şeyin hesabının görüleceği Âhiret hayatı vardır ve bu hayat sonsuzdur.[103]

Kaza Ve Kadere İman

İmanın altıncı şartı da kaza ve kadere inanmaktır. Her şeyin yaratıcısı ancak Yüce Allah'tır. O'ndan başka yaşatma gücüne sahip bir kuvvet yoktur. Yaratıcılık vasfı, sadece Yüce Allah'a mahsustur ve bu âlem de meydana gelen her şey Yüce Allah'ın bilmesi, dilemesi ve yaratmasıyla var olur.
Soru: Kader ne demektir?
Cevap: Herhangi bir şeyin, belirli bir şekilde meydana gelmesini Yüce Allah'ın ezelde dilemiş olmasına kader denir.
Soru: Kaza ne demektir?
Cevap: Yüce Allah'ın ezelde dilemiş olduğu şeyi, istediği zaman varetmesine kaza denir. '

Kaza Ve Kadere İman

Soru: Kaza nedir?
Cevap: Kaza; Ezelde takdir olunan şeyin takdir gereğince varlık âlemine çıkarılması (yaratılmasıdır).
Soru: Kader nedir?
Cevap: Kaderin birçok tarifi vardır. Biz burada sadece ikisini vereceğiz:
a) Kader: Cenabı Hakkın ezeli iradesi gereğince her şeye kendi hususiyetini tahsis etmesidir.
b) Kader: Cenab-ı Hak tarafından bütün eşyanın, kâinatın ve hadiselerin ezelde (yaratılmadan evvel) durumları, vasıfları, sebepleri ve şartları; zaman ve mekânlarıyla hudutlandırılmasıdır.
Soru: Kaza ve Kadere inanmak İmanın şartı mıdır?
Cevap: Evet. İslâm dininin altı iman esasından biridir. Peygamberimiz, kendine bir ihsan şeklinde gelerek sualler soran Cebrail aleyhisselâmın; (iman nedir ya Resulullah) sualine:
"İman; Allah'a, Meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kadere; hayrına ve şerrine inanmandır" buyurmuştur.[104]
Soru: Kur'anı Kerim'de Kader ile ilgili Ayetler var mıdır?
Cevap: Bu hususta birçok ayetler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:
"Biz her şeyi bir kader ile yarattık." [105]
Soru: Kadere inanmak şart mıdır?
Cevap: Evet. Daha evvelki Sorulara verdiğimiz Cevaplarda belirttiğimiz gibi Âyet ve hadisle sabit olan kadere inanmak her müslüman için şarttır.
Cevap: Hayır. Kader sadece insanlarla ilgili olan bir şey değildir. Aksine insanlarla beraber canlı ve cansız, yaratılmış ve yaratılacak her varlık ile yakından ilgilidir.
Soru: Kaderin, insandan başka var olan her şeyle ilgili bulunduğuna birkaç örnek vermek mümkün müdür?
Cevap: Mümkündür. İşte bunlardan bazı örnekler:
a) Suyun akıcılığı, taşın sertliği, ateşin yakıcılığı gibi bütün eşyaların hususiyetleri bu takdirin neticesidir.
b) Varlık aleminde bulunan yer çekimi rüzgârın meydana gelmesi, ısınan maddelerin belli bir kanuna göre genişlemesi gibi bütün tabii kanunlar bu ezeli takdire bağlıdır.
c) Hayvanlarda görülen içgüdüler: Ördeklerin yüzmesi, kuşların uçması, Arının bal yapması Allah'ın takdiri ile olmaktadır.
Soru: kadere karşı gelmek mümkün müdür?
Cevap: Kâinatta en küçük parça olan atomdan tutun da güneşe ve en büyük varlıklara varıncaya kadar her şeyin hareketi ve onlarda meydana gelecek değişiklikler, ilâhi takdirle tesbit edilmiştir. Hiç bir varlığın bu takdire en ufak bir sekide karşı gelmesi mümkün değildir. Her varlık kendisi için ne takdir edildi ise tamamen ona uygun durumda olmağa mecburdur.
"De ki her şey kendi yaratılışı üzere hareket eder." [106]Ayeti ile ve Güneş de kendine tayin edilen karargâhta (mahrekde) seyr ve cereyan etmektedir.
"Bu Aziz ve Alim (her şeye galip, her şeyi bilen) Allah'ın takdiridir."[107] Ayetleri bu hususu anlatırlar.
Soru: İnsanın kader bakımından diğer yaratıklardan farkı var mıdır?
Cevap: İnsanın diğer yaratılmışlar arasındaki müstesna yeri ve yaptıklarından sorumlu olma durumu onu takdir bakımından da diğer yaratılmışlardan ayırmaktadır.
Soru: İnsanın kendi kaderini tayin etmesinde bir rolü var mıdır?
Cevap: İnsan diğer yaratılmışların tabi olduğu (mecbur kılan bir kader) yerine, iradesine bağlı olarak yürüyen bir kaderi vardır. Şayet insanın iradeye bağlı olan işlerinde de kaderin mecbur kılan bir hükmü cereyan etseydi o zaman insandan, diğer varlıkların hiç birinden istenmemiş olan yüce vazifelerin bir tanesini bile istemek adalet anlayışına uymazdı. Bundan dolayı diyoruz ki, insan; iradeye bağlı olan işlerinde kaderini kendi tayin eder. Yani kendi hür iradesi ile isterse iyilik tarafını, isterse fenalık tarafını seçer, iyiyi isteyen kötüye sevk edilmediği gibi, fenayı isteyen de Allah'ın hususi bir ikramına uğramadan iyiye sevk edilmez.

Soru: Allah insanların ilerde ne yapacaklarını bilip evvelce yazmış mıdır?
Cevap: Evet. Allah bütün insanların hayatlarında yapacakları her şeyi en ince noktasına varıncaya kadar bilir ve yazmıştır da.
Soru: İnsanın kendi kaderini tayininde bir etkisi var mıdır?
Cevap: Evet. Bu soruyu cevaplandırmak için alttaki soruların cevabını dikkatle okuyunuz.
Soru: Kaderin kaç çeşidi var?
Cevap: Kader iki çeşittir:
a) Muallak kader,
b) Mübhem kader.
Soru: Muallak kader nedir?
Cevap: İnsan iradesi ve kudretinin dışında kalan hadiselere ait kaderdir. Aniden meydana gelen afetlerin neticesi olan zarar ve ziyanlar, fırtınalar ve depremler, ölüm halleri bazı insanların zayıf, bazılarının sağlam bünyeli yaratılmaları hepsi kaderin bu çeşidine girer.
Soru: Mübrem kaderle uğraşmak doğru mudur?
Cevap: Mübrem kaderden bahsetmeyi Peygamber Efendimiz yasaklamıştır. Kendisine "Kıyamet ne zamandır" Sorusunu sorana;
"Kıyamet için ne hazırlığın vardır" diye sorarak, bilinemiyeceğini, bilinmesinde bir fayda sağlanamıyacağını ifade etmek istemişlerdir.
Soru: İnsanın mübrem kaderden olan tabiat olaylarıyla uğraşması, onu değişikliğe uğratmaya çalışması doğru mudur?
Cevap: Kader konusunun bu kısmı çok önemlidir. İnsanlar Allah'ın yaratmış olduğu tabiat kanunlarını hiç bir zaman değiştirmeye yeltenmemelidir. Zira bunu becermek imkânsız olduğu gibi, buna kast etmekte büyük bir günah ve -haşa- Allah'a karşı isyandır. Zaten bir insan\n gece ile gündüz gibi mübrem kaderden olan bir şeyi değiştirmesinde hiçbir etki yaratamayacağı apaçık ortadadır,
Soru: İnsanların bu kanunlar karşısındaki durumu ne olmalıdır?
Cevap: İnsanlar bu kanunlara karşı "gücüm yetmiyor, öyleyse yapacağım bir şey kalmadı" diyerek yatmaları büyük bir hüsrandır. Bu durumda fertlere düşen vazife uyumak değil bu kanunları öğrenip, ona göre hareket ederek insanlığa hizmet etmektir.
Soru: Tabiat kanunlarından faydalanılarak insanlığa nasıl hizmet edilebilir?
Cevap: İnsanoğlu bu çalışmasını birçok şekilde tatbik edebilir. Meselâ: Paratoner ile yıldırımın belli bir sahaya düşmesi sağlanır, barajlar kurarak su taşmaları bir dereceye kadar zararsız hale sokabilir, depremler, fırtınalar bir an önce haber alınarak bunlardan korunma çareleri bulunabilir.
Soru: Kaderin insan işlerine olan tesiri nedir?
Cevap: Allah her hadiseyi bir sebebe bağlamıştır. O sebepler meydana gelmeden o hadiselerin olması mümkün değildir. Meselâ bir şey yemeden doyulmaz. Evlenmeden çocuk sahibi olunmaz v.s. insan, bütün şartlarını yerine getirmeden başarıya ulaşamaz. Yani bir işi yapmak istediği zaman onu başaramazsa bilmeli ki bütün şartlarını yerine getirememiştir.
Soru: İnsanın iman veya küfür yolunu seçmesinde kaderin etkisi var mı?
Cevap: Hayır. Kader, iradesini iman yoluna sarf eden kimseyi küfre, küfür yoluna sevk eden kimseyi de -Allah'ın hususî bir ikramı olmadan- iman yoluna sevk etmede tesir etmez. Şayet maksat yerine gelmişse bu, yapmak istediğimiz şeyin şartlarını tamamladığımızdan dolayıdır.
Soru: Takdir değişir mi?
Cevap: Takdir Allah'ın ilmine bağlıdır. Onun sonsuz ilminin neticesi olduğu için de asla değişmez.
Soru: Şayet -haşa- Allah'ın takdiri değişiyor denirse bir çelişiklik ortaya, çıkar mı?
Cevap: Şayet takdir değişmiş olsa -haşa- Allah'ın o şeyi olduğu gibi bilmemesi lâzım gelir. Bu ise, yani Allah'ın her şeyi olduğu gibi bilmemesi İslâm inancına uymayan batıl bir inançtır. İslâm inancında Allah'ın sonsuz bir ilme sahip olduğu gerçeği biliniyor. Takdirin değişmesi O'nun bu sonsuz ilmiyle bir çelişiklik ortaya koyuyor.[108]

İSLAM

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, yolun aydınlatma lambası ve trafik işaretleri olduğu gibi, İslam Dininin de yolunu aydınlatan lamba ve alametleri vardır."[109]

Hz. Allah buyuruyor ki:
"Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki ni'metimi tamamladım-ve size dîn olarak "İslâm'ı" ihtiyar ettim."[110]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz ki, yolun aydınlatma lambaları ve trafiği düzenleyen işaretleri olduğu gibi, İslam dininin de yolunu gösteren ve düzenini sağlayan lamba ve işaretleri vardır. Bunların başında Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammedin onun kulu ve elçisi olduğuna kesinlikle inanmak, namaz kılmak, zekat vermek ve abdest-gusül gelir.[111]

"Doğrusu Allah katında makbul olan din, İslâm'dır. Kendilerine kitap verilen Hıristiyan ve Yahudiler hakikat, bildikten sonra, aralarındaki ihtirasdan dolayı, İslâm dini hakkında ihtilâfa düştüler."[112]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey sahabilerim, sizden kim Allah m emirlerinden onda birini yaparsa helak olur; sonra öyle kötü bir zaman gelecek ki, o zamanda ilahi emirlerden onda birini yerine getirenler dahil necat bulacaklardır."[113]

"Ey müminler! Gerçek takvaya yaraştığı gibi, Allah'dan sakının ve her halde müslüman olarak-can verin
Korkup sakının ve her halde Müslüman olarak can verin."[114]

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey mü'minler, kafirin elinde bulunan esirleri (tutsakları) kurtarın, sizi bir yere davet edenlerin davetlerini kabul ediniz, açları doyurun, hastalarınızı ziyaret ediniz."[115]

"Kim İslâmdan başka bir din ararsa, o istediği din asla kendisinden kabul olunmaz ve ahirette de ebedî zarar çekenlerdendir."[116]

5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsan vücudunda üç yüz altmış mafsal (eklem) uzuvlar vardır. Bu uzuvlara sahip olan herkesin her bir azası için sadaka vermesi gereklidir. Caminin içine atılan balgam gibi, pislikleri temizlemen, yolda olan engebeleri kaldırman, bunları yapmaya da gücün yetmezse kuşluk zamanını kılman senin için her birisi bir sadakadır."[117]

"Allah, kime hidayet etmeği dilerse, İslama onun göğsünü açar, gönlüne genişlik verir. Her kimide sapıklığa bırakmak İsterse, onun kalbini öyle daraltır sıkıştırır ki, iman teklifi karsısında göğe çıkacakmış gibi (zorlukta) olur. Allah, iman etmeyenler üzerine, böyle azab bırakır."[118]

6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey Abdullah oğlu Süfyan), önce Allah'a iman ettim de! Sonra imanın gösterdiği şekilde doğru ol."[119]

Allah'ın İslâm nuru ile kalbine genişlik verdiği kimse, kalbi mühürlü nursuz gibi midir? Elbette o Rabbinden bir hidayet üzeredir. O halde vay o Allah in zikrini terk eden kalbleri katılara!.. Onlar apaçık bir sapıklık içindedir ler.
Sadece kendimizin müslüman olması yetmez. Hanımımız çocuklarımız da koyu müslüman olacaklar, dinin emirlerine dikkat edeceklerdir. Evlatlarımızı birer İslam mücahidi olarak yetiştirmeliyiz Zira İslam davasının bayrağını bizden sonra onlar yükleneceklerdir.[120]

7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İnsanın iskeletini teşkil eden kemiklerin sayısı kadar sadaka vermesi gerekir. Her gün biri birine dargın iki kimsenin arasını bulmak da bir sadakadır. Bineğine binemeyen bir kimseye yardım etmek veya eşyasını yüklemek de bir sadakadır. Güzel ve faydalı söz söylemek de bir sadakadır. Namaza giderken atacağın her adımın senin için bir sadakadır. Yol göstermek, yolda eziyet veren şeyleri atmak da bir sadakadır."[121]

8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faydalı olan her şeyi söyleyip, öğretmek birer sadakadır."[122]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanlı kişilerin fakire veya zengine yaptığı faydalı işler o kimse için birer sadakadır."[123]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faydalı olan şeyi söyleyip, öğretmek birer sadakadır. Müslümanın alın teri ile çalışıp kazandığı malından, mülkünden kendisi ve çoluk çocuğuna harcadığı da birer sadakadır. Müslüman kişinin ırz ve namusunu korumak için yaptığı harcamalar da sadaka sayılır.
Mü'minin meşru ve helal yollarda harcadığı, infakta bulunduğu mallarının yerine Cenab-ı Hak yenisini koyacaktır. Çünkü Hz. Allah bu türlü meşru harcamaların kefilidir. Ancak, kişinin günah veya bina yapımı için yaptığı harcamalar bu hükmün dışındadırlar."[124]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hayırlı şeyleri söylemek, öğretmek birer sadakadır. Bir hayra delalet eden onu yapmışcasına sevap kazanır. Cenab-ı Hak, mağdur ve sıkıntıda olanların seslerini sever."[125]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Adamın birini Cennette salına salına yürürken gördüm, sebebi ise dalları ile gelen geçen yolculara eziyet veren bir ağacı kesmesidir,* (buyurdu peygamberimiz)."[126]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eşine yedirdiğin senin için bir sadakadır. Çocuğuna, hizmetçine (işçine) yedirmen senin için bir sadaka sayılır, Nefsin için çalışıp yiyip içmen de senin hakkında bir sadakadır."[127]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, kitap sünnet ve sahabilerin amellerinde bulunmayan bir şeyi ihdas ederse vebaliyle birlikte kendisine reddolunacaktır."[128]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Üç şey imandandır:
a- *Haya; (Çirkin ve günah olan şeyleri yapmaktan utanç duymak),*
b- *İffet: (Helal olmayan ve insana yakışmayan hallerden imtina etmek),*
c- *Lisanın korunması, fıkıh ve ilmi konular dışında lisana sahip olmak.*
Bu üçü dünyalık kazançları azaltır, ahiretteki mükafatı çoğaltır. Ahiret mükafatını artıran dünyalık kazancı azaltandan daha da fazladır.
Üç şey de nifaktandır:
a- *Çirkin söz söylemek,*
b- *Çirkin davranışlarda bulunmak,*
c- *Harcanılması gereken yerlerde Cimrilik etmek; Bu üç huy da dünyalık kazancı çoğaltır ve ahiret mükafatını azaltır. Ahiretten azaltılan dünyadaki kazanılandan daha da çoktur."*[129]
16- Resulullah (s.a.v.) Buyuruyor ki:
"Yalnız Allah'a kulluk et ona başkasını ortak koşma, Farz namazları tam kıl, farz olan zekatı ver, Hac ve Umre yap, Ramazan (orucunu tut), insanların sana yaptıkları iyi hareketleri sen de başkasına yap, sevmediğin şeyleri de başkasına da yapma."[130]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ortak koşmayarak sadece Allah'a kulluk et, onu görür gibi olduğun halde ona ibadet et, nefsini daima ölümde say, her taş ve ağacın yanında Allah'ı an. Bir günah işlersen onun akebinden hemen bir sevap işle; yaptığın günah şayet gizli ise yapacağın sevap da gizli olsun, işlemiş olduğun günah işakir ise yapacağın sevap da aşikar olmalıdır."[131]
18- Resulullah (s.a.v.) Buyuruyor ki;
"Muhakkak ki, din nasihattir, (Ya Resulellah bu nasihat kimin diye sorulduğunda) Allah ve Kur'an, bütün peygamberler ve müslümanlar içindir, diye cevap verdiler."[132]

İslam Dini

İslamiyet, Hz. Allah'ın Cebrail vasıtasıyla sevgili peygamberimize (s.a.s.) gönderdiği, insanların dünya ve ahirette rahat ve mesud olmalarını sağlayan ilahi usul ve kaidelerdir.Bütün üstünlükler ve faziletler İslamiyetin içindedir. Eski şeriatların görünür görünmez bütün iyiliklerini İslam kendinde toplamıştır. Yanılmayan, şaşırmayan akılların kabul edeceği esaslardan ve ahlaktan ibarettir.
Yaradılışında kusursuz olanlar, onu reddetmez ve ondan nefret etmez. Onun için de hiçbir zarar olmadığı gibi, dışında da hiçbir menfaat yoktur. İslam; Allah'ın emirlerine saygı göstermeyi, mahlukata karşı merhametli olmayı hayalı ve iffetli olmayı, başkalarının haklarına saygı göstermeyi, boş vakit geçirmeyi, böylece dünya ve ahirette saadete ermeyi istemektedir.
İslam dini, insanların hem ruhi, hem de maddi refahını temin edecek bir şeriat getirmiştir. Bu nizam, sadece fertle Allah arasında rabıta kurmakla kalmayıp, ferdin topluma, hatta insanlık camiasına karşı haklarını ve vazifelerini şümullü olarak tanzim eder. O hep ileriyi gösterir, ilericiliğin ve dinamizmin mümessilidir. Şeriat, insan ruhunu ve bütün insanlığı sevk ve idare edecek prensiplerden ibarettir. Her şey sosyal adalet esasları üzerine kurulmuştur. Sınıflama yoktur ve herkes eşit haklara, aynı itibara sahiptir. Yalnız müslümanların değil, bütün insanlığın hür ve medeni bir hayat seviyesine ulaşmasını emretmekte, bunun için de sosyal adaleti esas tutmaktadır.
İslam dini: Geçmiş asırlardan beri sürüklene gelen batılları; evham ve efsaneleri yıkmış; her türlü karanlık telkinler yerine hakkı, fazileti, hürriyet ve adaleti getirmiş, fikir ve vicdanların aradığı gerçekler baharını tüllendirmiştir. Fanilikte ebedi hakikatlere su sayanların yanık bağrına cennet ırmaklarını çağlatmıştır.
İslam dini, insana kendisini kendinde buldurur, yaratılmışlar m inceliklerine ve güzelliklerine erdirir; kalb aynasını parlatır, canı canana kavuşturur. İlmi, kolaylığı yardımlaşmayı, sevişmeyi, huzur ve sükunu emreder.
Sözde, özde, dışta içte hak ve hayır arar.
Hiç şüphe yok ki İslam dini hangi cemiyette olursa olsun Allah'ın beşeriyete bahşettiği bir varlıktır. Bu varlık ancak insanların kudret ve imkanları çevresinde ve yine onların çalışma nisbetlerine göre elde edilerek, ondan istifadeleri mümkün olabilir. Dinin beşeriyete hizmeti, insanların ona teslimiyeti ile başlar ve onları, maddi im kanları dahilinde sarf ettikleri gayret ve çalışmaları gayelerine ulaştırır.
Bu dinin en önemli meziyeti; onun hiçbir zaman ve mekanda, bir lahza olsa bile insan fitratından mahdut kudret ve imkanlarından ve maddi varlıklarından gafil olmayışındadır. Bunun için İslam dini insaniyeti en yüksek gayelere kolayca rahat adımlarla ye kemali sükunet içinde ulaştırmış ve her zaman da ulaştırmağa müsait bir dindir. Tabi ki bu da insanların çalışmalarına bağlıdır. Fakat bütün hata bu dinin hakiki mahiyetini anlamamaktan, unutmaktan veya ondan meçhul sebeplere dayanan harikalar beklemekten doğuyor.
Bazı kimseler, bu dinin beşer hayatında sanki bir sihir gibi harikulade gizli vasıtalarla işler görmesini beklerler. Beşerin tabiatını, hiç itibara almazlar. İnsan, dinin bu şekilde tesirini göremeyince ve mahdut beşeri kudretlerle ve insan hayatındaki maddi varlıklarla bazen imtizaç ettiğini ve açık bir surette uylaştığını ve bazen de kudretlerinin ve imkanlarının dinin istikametine aksi tesirler uyandırdığını görünce, şehvet ve ihtiraslarının esiri olarak zaaf ve noksanlarını gösterirler. Ve böylece dinin feryatlarına iltifat etmeyerek yolundan ayrılırlar.
Dinin bu hakikatini anlayamayan insanlar, hiç beklenmedik bir ümitsizliğe düşerler. Neticesinde sukutu hayale uğrarlar. Dinîn insan hayatına ve bu hayatın prensiplerine tam manasıyla elverişli olduğundan şüphe ederek itimatları azalır, güvenleri sarsılır ve ona şüpheli nazarlarla bakmağa başlarlar. Bütün bu hatalı düşüncelerin başlıca bir sebebi vardır: O da dinin ilk hakikatini ve istikametini iyice anlamamak veya unutmaktır.
Bizler, tek saadet yolu olan İslam Dinini beşeriyet hayatında gerçekleştirmek için çalışmağa mecburuz. Çünkü o beşeri zaafların doğurduğu neticelerden beri olduğu kadar, cehalet ve nakısların doğurduğu neticelerden de beridir. Onu vazeden bütün insanların halıkı Cenabı Allah'tır. O insanı islah eden onun için faydalı şeyleri bilen, hilkat ve terkibindeki esrara vakıf olan ve bütün hayat boyunca kürrei arzın ve bütün kainatın bilinmeyen sırlarına vakıf olan bir Allah'tır.
Bizler İslam dinini tahakkuk ettirmek için çalışmakla emrolunduk. Çünkü İslam nizamı beşeriyet hayatının tabii temelleri üzerine bina edilebilmesi için, eşsiz ve en sağlam bir nizamdır. Beşer hayatı için vaz olunan her hangi bir nizam, varlıkları şümullü bir surette, tefsir esasına dayanmazsa, tabii temelleri üzerine bina edilmemiş olur. Ve O, uzun müddet yaşamasına imkan olmayan yapmacık bir nizam sayılar. İnsan fitratı bir gün onu yıkıp da, sağlam esaslara bina olunan hakiki nizamına avdet edinceye kadar, o beşeriyet için şekavet kaynağıdır.
İlahi nizamın ihtiva ettiği bu tefsir, bütün mevcudatın ve insan varlığının hakikatlerini çok iyi bilen Halıkın tefsiri olduğundan en doğru tefsirdir. Bundan başka, insan tarafından

bütün varlıkları, insan varlığının kıymetini ve insan varlığından gayeyi bilmen için yapılan her tefsir eksiktir ve yanlıştır. Çünkü insanın kendinden çok büyük olan varlığa şümullü bir tefsir yapmasında imkansızlık vardır. Ve Allah'ın mahlukatından neler istediğini ve insan varlığından gayeyi tayın ve tahdit edebilmek için, insanı yaratan Allah'ın ilmine ihtiyaç olduğu gibi, bu gayeyi tayin ederken de nefis ve hevadan tecerrüt etmek lazımdır. Bu da hiç bir zaman insanoğluna müyesser değildir. İşte bütün bu sebeplerden dolayı, insan hayatı için Cenabı Hakkın vazettiği nizamı yeryüzünde gerçekleştirmek gayesiyle çalışmaya mecburuz. Çalışalım ki, insanlık hakiki yaratanını bulsun. Çalışalım ki beşeriyet, bütün kainata şamil olan ilahi nizama avdet etsin.

Geniş ve derin manasıyla İslamiyet sadece son Peygamber ve Allah'ın en sevgili kulu Hz. Muhammed'in bize getirip öğrettiği dinin adı değildir. İslamiyet gerçekte ilk insan ve birinci Allah Resulü Hz. Adem'den günümüze ve hatta dünyanın son gününe kadar devam eden ve edecek olan biricik dosdoğru Allah yolunun adıdır.

Bu yol ne cüce insan mantığının mahsulü ve ne de doymak bilmez insan hırslarını perde arkasında taşıyan aldatıcı bir kurtarıcının temelsiz buluşudur, O esirgeyiciliği sonsuz ve kudreti hudutsuz olan Yüce Allah'ın insanlara sunduğu en değerli hediyedir. Hz. Adem'den başlayıp basamak basamak yükselerek Kainatın efendisi Peygamberimizle mümkün olan yüksekliklerin son noktasına ulaşmış ve artık değişmez şeklini kazanmıştır. Hz. Adem ve Peygamberimiz arasında insanların idrakleri gelişip ihtiyaçları değiştikçe bu dinî yeniden öğretmeye gönderilen peygamberlerin gerçek sayısını yalnız Ulu Allah bilmektedir. Kur'anı Kerim de bize adları bildirilen peygamberler insanlığın sapıklığa fazlasıyla gömüldüğü devirlerde yeni ve kurtarıcı bir nizam müjdeleyen bir ilahi kitapla birlikte gönderildikleri için ve hakikat davası uğruna çetin mücadeleler, vermek zorunda kaldıkları için bize ibret dolu hikayeleri anlatılan kahramanlardır.

İslam dininin zuhur ve yayılma tarihleri göz önüne getirilirse, o çağlardaki milletlerin halleri nazara alınırsa bu yüksek dinin, ne mes'ut neticelere sebep olduğu, insanlık aleminde ne kadar muazzam bir inkilap vücuda getirmiş olduğu pek güzel anlaşılır. Malum dur ki, İslam'ın zuhurundan evvel bütün yeryüzü din bakımından büyük bir cehalet içinde kalmıştı. Hakiki dinler sönmüş, ilahi ilim ve irfan güneşi batmış, bütün ufukları bir zulmet kaplamıştı. İnsanlar yalnız kendi hırsları uğrunda çalışıyor, çarpışıyor, birbirini esir ediyorlardı. Elleriyle yaptıkları putlara tapıyorlardı da bu hareketlerinden hiç sıkılmıyorlardı.

Kendi kız çocuklarını diri diri kumlara gömerek öldürüyorlardı da hiç bir acı duymuyorlardı. Asırlardan beri başka milletlerin hakimiyeti altında zilletle yaşıyorlardı da bundan hiç üzülmüyorlardı. Hasılı, hiçbir yerde güzel itikattan güzel amelden ve duygulardan e ser kalmamıştı.

Ne zaman İslam güneşi doğmaya başladı, derhal alemin seyri değişti, alem başka bir alem oldu. İnsanlık haktan, adaletten, müsavattan ve kardeşlikten haberdar oldu. Putların ve kendileri gibi insanların ayaklarına eğilip tapman başlar, kainatın ortaktan, benzerden münezzeh olan Haliki için secdelere kapanmak şerefine erdi. Böylece ruhlar yükseldi diller Hak Teala'nın zikriyle bezendi. Gözler büyük yaratıcının bed'i eserlerini temaşadan hasıl olan uyanıklık nurları içinde kaldı.

Tarihen sabit bir hakikattir ki, İslam Dini ilahi dinlerin son halkasıdır. Bu dini tebliğ eden Muhammed Aleyhisselam da peygamberlerin sonudur. Peygamberliği hususi değil, umumidir. Bütün beşeriyete gönderilmiştir. Teliğ etmiş olduğu dinin hükümleri, her zaman ve mekanda yaşayacak olan insanların ihtiyaçlarına kafidir.

İslam dini, hilkatten beri dünyanın herhangi bir yerinde gelmiş) geçmiş olan peygamberlerin hepsini, herhangi bir lisan ile vahyolunan mukaddes kitapları tasdik eder. Sonra olan şeyler, kendisinden evvelkilere nazaran daha mütekamil ve daha şümullü olacağı şüphesizdir. Nasıl ki tekamül kanunu da bunu iktiza eder. Aksini iddia etmek, tekamül kanunlarını inkar etmek demektir. İşte bunun içindir ki; bütün dinlerin sonu ve hepsinin en mükemmeli olan İslam Dini, kendisinden evvel gelen şeriatların ahkamını ilga ve nesh etmiştir. Güneş doğduğu zaman ay ve yıldızların ışığına nasıl ihtiyaç kalmaz ve güneşin ziyası karşısında onlar nasıl sönük ve hükümsüz kalırsa Müslümanlığa nisbetle diğer şeriatlar da böyledir. Onlar hususi birer kandil idi. Güneş çıkıncaya kadar bulundukları yeri bir müddet aydınlatacaklardır. Hakikat güneşi İslamiyet doğduktan sonra onlara ihtiyaç kalmayacağı tabiidir. Güneşi bırakıp ta yıldızların ışığı ile yol bulmağa çalışmak, şüphe yok ki bir dalalettir.

Ulu Allah'ın dinine sadece din denildiği gibi İslâm, şeriat, millet ve İslâm dini gibi birçok adlar da verilmiştir. İslâm dini, bazen güzel ameller, bazen de iman mânâlarında kullanılır. Şeriat dilinde İslâm ile iman eş manâlı kelimelerdir. Kişi dili ile tasdik edipte kalbi ile inanmazsa, münafiktır. Bu kimse görünürde İslâm muamelesine tabi olup gerçekte kâfirdir. Münafiklığı açığa çıkarsa kâfir muamelesi görür.[133]

İslam Karşısında Kara Bulutlar

Sayın okuyucu: Hayat hızla geçen bir fırtına ya da az bir zaman içersinde menzili kat eden bir su veya rüzgara, insan da bunların karşısında koşmakta bulunan bir kervana benzer. Bütün kuvvetiyle ilerlemekte, güvendiği yol yok, vahşet ve karanlık vadisinde kalarak inim inim inlemekte.

Bunun yanında yardımcısı ve yol göstericisi yok. Bastığı toprakların altında şehid düşen babası, kendisini güçlüklerle büyüten kahraman ve vefakar annesi ile kardeşleri yatıyor. Bu ızdırap içersinde kıvranan insanlar, İslam diyarında bulunan kimselerdir...

Bunlar, Allah'ın, peygamberin, din ve Kur'an'ın yolunda savaşan, İslam kahramanlarının diyarında geziyor, . Ruhu sızlıyor içindeki manevi boşluğu dahi dolduramıyor. Yıllardır geceli gündüzlü, hiç durmadan ağladığı halde, bir an dahi olsun yüzüne ışık gelmiyor ve gülmüyor. Kirli ve zehirli fikirlerin karşısında büsbütün eziliyor. Kötü insanların elinde bulunan basın ve dergilerin karşısında artık iyiden iyiye susuyor. Sanki başlarına tokmaklar indirilmiş, bir kere dahi- olsun başını kaldırıp da İslam müdafasını yapamıyor... Acaba bir kurtarıcı yok mu? Diye feryatlarla yalvarıp yakarıyor. Ailesinin yerine, ahlakı, çöküşmüş, keçi gibi bir tarafı açık, reklamını yapan ve İslam kıyafetinden tamamıyla çıkmış, belde, şeytanın birinci tuzağı olan gaflete düşmüş kadınlar tutuyor. Bu masum ve suçsuz yavrularımız, acı ile tatlıyı, hak ile batılı, eğri ile doğruyu birbirinden ayıramayan, Kur'an-ı bir kere dahi olsun açıp okumayan ve Allah kelimesini ağzına almayan sapık insanların ellerinde kalıyor. Ahlaksızlık ve sapıklık derecesinden bu küçük yavrularımızı kim çıkarır? İman aydınlığına ve selamet yoluna kim ulaştırır?

Ey şuurlu ve imanlı kardeşlerimiz!... Dinsizlik ve sapıklık çamuruna düşmüş ve gömülmüş binlerce soydaşlarımıza karşı, inlemek bize yaraşır mı?. .Rahmet hazinesi olan O peygamber; ağlayan gönlü, sızlayan ruhu, harap ve bozuk kafaları, eli kirli, yüzü kara, düşünceleri bozuk, hakikati görmekte gözlerinin kapakları kırık olan insanlar için bir vesile kaynağı olarak getirildi.

Nitekim yüce Allah, bu konuda şöyle buyurmaktadırlar:

"Ey sevgili Habibim! Bütün beşere de ki: Eğer siz, samimi bir yürekle Allah'ı seviyorsanız, benim peşimden geliniz. Çünkü Allah da sizi sever ve günahlarınızı af eder…

Soru: Ey Kur'an bahçesinden fikir incilerini çıkarmak isteyen şuurlu ve imanlı kardeşim!.. Bu ayetin altında yatan ne gibi gül fikirleri vardır?..

Cevap: Ey müslüman kardeşlerim!.. Şunu unutmayınız ki, sevmeden hiçbir zaman sevilemezsin. Bu yüzden de Allah'a karşı olan sevginde samimi ol. Allah'ın aşk çeşmesinden içmedikçe, kendini kirli ve zehirli benliğin hastalıklarından kurtaramazsın. Gururunu kırarak Allah'ın huzurunda secdeye eğilmedikçe, sen gerçek müslümanlardan olamazsın. Zira gerçek müslümanlar Allah'ın büyüklüğünü ve güçlülüğünü tasdik ederek O'nun önünde secdeye varıyorlar. Sevdiği uğrunda her şeyi göze alan ve canını feda ederek onun önünde diz çöküp yalvaran aşıkları düşün. Ve aşkı uğrunda kendisini, kurban ederek ateşin içine doğru menavra yaparak düşen rengarenk güzel kelebekleri düşün. Sevgilisi Leyla uğrunda çöllerde inleyen perişan ve sıkıntılı günler geçiren bahtsız mecnun'u düşün. Çünkü o aşk uğrunda çölleri divane divane dolaşarak mecnun, olmuştur. İşte, bütün bunları düşün de bir ibret dersi al.

Fani varlıklara canını feda eden aşıklar gibi, sende bütün kainatın sahibi olan Hz. Allah uğruna canını feda etmekten niçin çekiniyorsun. Bu tutumun sana yaraşır mı?..

Ey nurlu kardeşim!... Yüce Allah'ın tufsir edilmeyecek kadar büyük olan adını söylemekten korkma. Çünkü canlı ve cansız her varlık onun hakimiyeti ve idaresi altındadır. Bütün gücünle haykırarak açık bir dille bütün dünyaya ilan ederek de ki: "Ben bir müminim"

Evet, sayın din yoldaşlarım!... İslam hedefine kirli düşünce oklarını atanların arasına hiçbir zaman katılma. Hakiki bir dost olduğunu herkese karşı isabet et.

Putları kırdığından ve ilahlarına karşı geldiğinden Nemrut tarafından ateşe atılan Hz. İbrahim karşıdan koşa koşa bir bal arısının gelmekte olduğunu görünce, niçin geliyorsun diye sual sorar. Bal arısı:

"Ey Allah'ın resulü!.. Seni kurtarmak amacıyla bu ateşi söndürmeye geldim". Bunun üzerine Hz. İbrahim:

"Sen, o bir damlacık su ile mi bu koskoca dağ ateşini söndüreceksin?"

Bal arısı:

"Eğer ben bu ateşi söndüremezsem Allah'a ve size karşı dost olduğumu isbat ederim" diyen bal arısından ibret al...

Nerede ve hangi yerde olursan ol dinine sahip çık, dinini lekeleyecek herhangi bir harekette bulunma. Çünkü İslam dini sana teslim edilen namusundan daha üstün ilahi bir emanettir.

Ey şuurlu kardeşim!... Sağlam bir İslam kalesine girerek, kuvvetli imanını elinde bir kalkan gibi tut. Sağ ve solunda, ön ve arkanda küfür karabulutlar ile zehirli şimşekle yüzüne bir kamçı gibi çarpıyor. Seni yolundan ayırmaya çalışıyor. Küfür yobazlığını yapan köpek sürüleri ahlaksızlık salmalarını dimağına akıtmak istiyor.Uyanık ol!.. Fani dünyanın lezzetine aldanma. Zira dünya gerek malıyla ve gerekse eğlenceleriyle seni birkaç dakikalık eğlendiriyorsa da ondan sonra seni kapana kıstırıp tokmaklarını şiddetle yüzüne indiriyor.

Ey imanlı gençler!.. Bugünkü karşılaşmış bulunduğum gençlik, peygamberin ahlakına uygun bir gençlik değildir. Bu gençliğin içerisinde küfrün zehirli ahlaklarıyla yoğrulmuş, imanlı gençlere yakış mayan kirli metotlarıyla senin gibi1 imanlı gençleri yoldan çıkararak kötü fikir uçurumuna yuvarlayan bir organ haline getirilmiştir.

Sana verilen gençliğin, güzelliğin, kudret ve kuvvetin günün birinde toz olarak ortadan kaybolacaktır.

Yüzünde iman nuru yoksa tersine küfür lekeleri bulunuyorsa hiçbir kimsenin bakamayacağı bir hale geleceksin. İnanmak istemiyorsan ihtiyar babana sor. Şimdi babanı dinleyelim.

Evladım kaybettiğim gençliğimi her yerde aradım ama bir türlü bulamadım. Çünkü anladım ki giden bir gençlik bir daha geri gelmiyor. Başıma oklarını indiren ihtiyarlık artık bana yaptırmadığı hiç bir dert bırakmadı. Ben gençliğimde annem ile babamın emir ve nasihatlerine karşı isyan ediyordum. Onlar huşu içinde namazlarını kılıp, ellerini açarak Allah'a karşı olan muhabbet, sevgi ve saygılarını dua ederek gösterirlerken, ben bir yarasa kuşu gibi sokak sokak dolaşarak meyhanelerin karanlık köşelerinde, altından çok daha

değerli paha biçilmez kıymetli dakikalarımı ve ömrümü bir su gibi geçiriyordum.
Evladım!.. Şimdi ise ihtiyarım. Allah'ın emirlerini yerine getirmekten aciz, kötürüm içinde yaşayan zavallı bir insanım. Bir kedi gibi boynu bükük ailelerime karşı bir dilenci gibi ellerimi açıp onlara yalvarıp yakarıyorum.
Evladım!... Şimdi aklım başıma geldi. Fakat ne yazık ki iş işten geçti. Buna rağmen beni affeder ümidiyle kalan zamanımı Rabbime, adadım. İçki, kumar ve haram sayılan her şeyi bıraktım. Helal sayılan her şeye koparılmayacak bir bağ gibi sarıldım. Fakat elimden ne gelir. Nihayet aciz ve perişan bir kimseyim. Ben bu fani dünyaya kapılarak aldandım. Bari sen aldanma. Delikanlılık çağında iken, gençliği, güzelliğimi, kuvvetimi, elime geçen tüm servetimi şeytanın yolunda harcadım. Onu kendime kumar edinip tuzağının esiri oldum. Dünyanın eğlence ve güzelliğine aldandım. Yolumu şaşırarak perişan bir hale düştüm. Haktan ayrılıp batıl yolu kendime bir kurtarıcı olarak seçtim. Fakat aldandım. Çünkü o kötü yol beni karanlık dünyanın zindanlarında esir ederek uçuruma yuvarlanmama sebeb oldu.
Nitekim Hz. Allah bu konuda şöyle buyuruyordu:
"Dünya hayatı, aldatıcı bir oyuncak ve gelip geçici bir oyalamadır." [134]
Soru: Ey Kur'an deryasında şuur incilerini çıkarmak isteyen imanlı kardeşim!... Bu ayetin altında yatan ne gibi ibret dersleri vardır?..
Cevap: Allah'ın fermanın ortaya koyduğu ibret incilerine kulak ver. Sonra pişman olursan "şöyle dedim" deme.
Allah'ın emirlerini okudum, fakat inci gibi ibret derslerine kulak verip dinlemedim. İmanımın yolunu bırakıp kötü yola saptım. Dişlerim dökük, dilim tutuk, ateşi bir nur sanan gözlerim artık görmez oldu. Emri Kur'an'ın karşısında bir isleket gibi kaldım. Ve artık gaflet ve bataklık çamurlarına batarak kurtarılması güç bir kimse haline geldim. Ama bunların acısını şimdi ihtiyarladıktan sonra çekiyorum. Gençliğime, dünyanın lezzet ve eğlencelerine harcadığım gaflet içersindeki geçen zamanlarımı ve ömrümü düşündüm de kendi kendime lanet edip acıyorum. Bari sen kendini kurtar. Aleme rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'in prensiplerine sıkıcı bir kuvvetle bağlan. İslâm yolunda hızla ilerle. Şunu bilmiş ol ki dinsiz hiç bir kimse yoktur. Fakat şuurlu olmak, hak dini bulmaktır. Çünkü yücelerin en yücesi olan Hz. Allah kuranı kerimde şöyle buyuruyor:
"Kim İslam dininden başka bir din aradığı takdirde, aradığı o din kendisine kabul olunmayacaktır. Çünkü İslam dininden daha güzel bir din yoktur. Aynı zamanda o kimse ahirette büyük bir zarara uğrayacaktır.
Evladım!.. Bugünkü gençlerin gidişatı, İslamiyete uymayan bir harekettir. İslamiyete karşı bulunan Avrupa köpek sürüleri kirli ve zararlı fikir salyalarıyla İslamiyete saldırmak cüretinde bulunmuşlardır. Ancak İslam dininin yıkılmaması mümin İslam ailelerinin davranışına bağlıdır. Fakat Avrupalı köpek sürüleri bununla da kalmayarak açık ve saçık resimlerle yayınlanmış bulunan basın organlarını aralarımıza sokarak İslam ailelerini insanlıktan çıkarıp, tıpkı bir hayvan haline getirmişlerdir. Bugünkü İslam ülkesinde yaşayan kız, kadın, çoluk ve çocuklarımız Avrupalıların ahlaksızlık reklamını yapmaktadırlar.
Evladım!... İnsan dünyaya niçin geldiğini ve yarın ne olacağını kesinlikle bilmeli ve kutsal vazifesini yapmaya çalışmalıdır. Çünkü insanlar, yük taşıyan deve, Kurnazlık yapan tilki, gurur içersinde yürüyen kaplan, hayasızca hareket yapan domuz ve sağa sola saldıran canavar kurtlar gibi hayvan olarak yaratılmış değil ki, bunlar yapmış olduğu vazifelerini yapsın.
İnsanlar söz, kıyafet ve ahlaklarıyla örnek olacak nitelikte olmalı. Ve yaratıldığı vazifelerinin ne olduğunu bilip öyle yapmalıdır. Sevgili Peygamber efendimiz (s.a.s.) şöyle buyuruyorlar: "Benden sonra, İslamiyete karşı en zararlı olanlar kızlarımız kadınlarımız olacaktır."
Evladım!... Bu hadisin altında yatan zehirli yılanlara bakarak derin derin düşüncelere dal. Bugün Avrupa hayranı olan kız ve kadınlarımız zehirli birer yılan ve akrep haline getirilmiştir.
Sevgili kızım!.. Sen Avrupa hayvanı olan bedbahtlardan olma. Zehirli propagandaya kapılarak müslüman olduğuna pişman olma, Müslüman olmanın şerefiyle iftihar et. Maymunlar gibi oynamak, keçi gibi açılmak, namusuna, dinine ve milletine yakışır mı?
Hz. Allah, seni yılan, akrep, keçi ve maymun olarak yaratmış değildir ki; bunların yapmış oldukları vazifelerini yapasın. İşte, kardeşim!.. Gençliğinin kıymetini değerlendirip de bilmeyen ancak ihtiyarladıktan sonra gerçeği anlayan ve yaşlı gözlerle pişmanlığını anlatan şahsı dinledin.
Sen madde aleminin İslam diyarında manevi bir kahramanı olmak için yaratıldın. Bir gün ya da yarın dost ve dost ve düşmanlarının karşısında bütün kainatın hakimi olan Hz. Allah'ın önünde hesap vermek zorunda kalacaksın.
Gençliğin, güzelliğin, içinde bulunduğun cilveli hayatın bir rüya gibi canlanacak ve günün birinde dünyâya geliş gayemizi söyleyecek ve büyük bir imtihan vereceksin.
Nitekim Hz. Allah bu konuda şöyle buyuruyor:
"Sizi boş yere yarattığımızı (ve kıyamet günü) huzurumuza gelmeyeceğinizi mi sanıyordunuz?"
Soru: Ey dünya güzelliğiyle aldanmayan şuurlu kişi!.. Ayetin dile getirdiği inci hakikatlerini açıklar mısınız?..
Cevap: İmanlı kardeşim!.. Ayeti celilenin bizim için dile getirdiği birçok hakikat incileri vardır. İnsan başıboş bir varlık değildir. Her zaman Allah'ın murakkabası altındadır. Bitki gibi gelip geçici, bir varlık değildir. Yaptığı her şeyden sorumludur. Günün birinde Allah'ın) huzuruna gelecek ve yaptıklarının hesabını vermek zorunda kalacaktır. Cehennem ateşine atılmayı hak ediyorsa cebren oraya atılacaktır. Cennet'teki mükafatlarını almayı hak ediyorsa oraya gönderilecektir...
Öyle ise Cennet'te saadet bahçesi olan temiz yerlerde bülbül ol!. Yarın Allah'ın huzurunda hesabını vermek zorunda kalacağın hayat defterinin sayfalarına iyi notlar doldurtacak iyilikler yap. Yaşamakta bulunduğun güller filmini iyi çevir. İslam dinine uy, Kur'an'ın gösterdiği değerli meyvelerini ye. Son olarak vereceğin imtihanının cevabını vermeye hazır ol!..
İnsaf elini kalbinin üzerine koy. Hakiki bir mümin olduğunu açık bir delille isbat et. Çünkü bu konuda yücelerin en yücesi olan Hz. Allah, hakiki bir müminin alametini şu ayetle dile getiriyor:
"Hakiki bir mümin, Allah anıldığı vakit yüreği titreyen, karşısında ayetleri okununca imanı artan, Rabbine dayanıp güvenen kimselerdir."
Şuurlu kardeşim!.. Gerçek bir müminin kalbinin titremesi için imanlı olması" şarttır. Ruhun gıdası, bedenin lambası olan iman, nurlandırmadığı bir kalb kokmuş bir mezara, yarasının barındığı rutubetli, karanlık yuvasına benzer.
Böylesine bir kalbde Allah korkusu yok ki, titresin ve gerçek bir mümin olsun. Kalbinde iman lambası bulunmayan bir insanın topluma karşı fenalığından başka ne yararı dokunabilir. Çeşitli kara bulutlarla kaplanmış olan dünya semasından insanların kafasına yıldırım ve şimşekler indiği gibi, kalbi kararmış olan kimselerden de kirli zehirli fikirler ve yıldırım, şimşek gibi düşünceler gelir. Böyle insanlar elleriyle taşlar, kalemleriyle kötü sözler, dilleriyle çirkin kelimeler, kafalarıyla tehlikeli düşünceler, dinin zararına çalışmaktan başka ne işe yarar. Günden güne hapishaneler kuruluyor, binlerce yuvalar yıkılıyor ve masum insanların boş yere kanları dökülüyor. Birbirlerine karşı güvenleri yok. Allah'a ve dine karşı yapılan isyanlar çok. Bunların hepsi iman lambasının bulunmadığı kişilerin zehirli mahsulleri değil de başka ne olabilir?
Şuurlu kardeşim!.. Ahlaksızlığın ve bütün felaketlerin baş sebebi namaz kılmamaktır. Namaz kılmayan bir insan günde beş vakit Allah'ın davetini ret ediyor demektir. Dolayısıyla Allah (c.c.) ile ilgisini kesip, din ile manevi bağlantısının bağlarını koparıyor ve böylece şeytanın amansız zehirli tuzağına düşerek bütün kuvveti, malı ve canıyla onun hesabına çalışmış oluyor.
Soru: Namaz bahçesinde ilahi mükafat güllerini derlemek isteyen imanlı kardeşim!.. Hüviyet cüzdanında müslüman yazanın neden camiye gitmediğini, ilahi ve manevi ibadet sofrasından niçin faydalanmadığını bize açıklar mısınız?..
Cevap: Aziz okuyucu!.. Hüviyet cüzdanında müslüman yazılı olanların bazılarının camiye girmemesinin başlıca sebebleri şunlardır:
a) Zamanında din düşmanlığını yapan bedenen ve ruhen satılmış olan kimseler tarafından gericilik damgası vurulduklarından dolayı, onlarda böylece camiye gitmekten çekiniyorlar. Oysa küfür yobazlığını yapan ve müslümanlara gericilik damgasını vurmakta bulunanlar bilakis kendilerinin sapık ve girici oldukları Kur'an diliyle ifade edilmektedir. Giricilik damgasını yiyen müslümanlar, bütün kainatın sahibi, yücelerin en yücesi olan Hz. Allah tarafından şuurlu ve nurlu kimseler oldukları ve ahiret aleminde mükafata kavuşacakları kesinlikle ifa edilmektedir.
b) Camiye girmekten çekinenlerin Allah'a, peygambere ve Kur'an'a karşı iman ve manevi bağlarının zayıf olmasındandır. Bu kötü derdin tek ilacı, ancak imanla sağlanabilir. İnsanlar Allah'a iman edip, peygambere ve Kur'an-a bağlanıp sarıldığı an, huzur ve selamete kavuşacaktır. Küfür yobazlığını yapan ve müslümanlara giricilik damgasını vuran sapık insanlar, zehirli salyalarını akıtmaktan hiç bir zaman çekinmezler. Çünkü, Allah'dan korkmayan,hakikati görmeyecek kadar gözleri körleşmiş, ateşi bir nur sanan bu sapık insanlar, zehirli salyalarını akıtmaktan hiç çekinirler mi?.. Fakat maddi, manevi ve varlığın gerçek sahibi ve bütün miislümanların hakiki dostu olan Hz. Allah oldukça müslümanlar hiçbir zaman o sapık insanlardan korkmayacaklardır.
Aziz okuyucu!.. Bütün kötülüklere engel olacak olan iman, hayasızlıkla yapılacak bütün hareketlere karşı bir kalkan gibi siper olacaktır. Allah'dan haya etmek zihniyeti insanların kalbinde amirlik vazifesi yapmadıkça insanlık bugün gördüğümüz hayvani yaşamaktan asla kurtulamayacaktır. Aynı zamanda kalblerine Allah korkusu yerleşmedikçe bugünkü gördüğümüz manevi zehirli tehlikelerden hiçbir zaman selamete ve iman saadetine kavuşamayacaktır. Bunun yanında memleketimizin her köşesinde bulanan sapık insanların dilleriyle, kalemleriyle, basın organlarıyla, İslamiyete karşı zehirli fikir tenkidinde bulunmakta ve zehirli küfür rüzgarlarını estirmektedir.
Çünkü her gün milyonları çalan bedbaht gangasterleri, selahiyetini kötüye kullanan memurları, hunharca işlenilen akibeti feci cinayetleri, hayasızca yapılan fuhuşları, okuyup görmekteyiz. Özet olarak şunu söyleyebiliriz ki, bugün İslam memleketinde yaşayan şikayetçi, kadın kocasından, koca karısından, amir memurundan, memur amirinden memnun değildir...
Maddi hastalığın belirtisi olan bu gibi şeyler, maneviyata yer vermeyen, teknik aleminin sahte vücudu arasında inim inim inleyen beşeriyat, sayfaları açık olan bir defterin yazı yazılmayan yaprakları gibi, imanın yerini dolduramamıştır. Kalbler, yanlız bütün alemlerin biricik Rabbi olan Allah'a yönelmeli. Diller onun adını zikretmeli, gözler onun Hz. Muhammed'in vasıtasıyla gönderdiği İslam yoluna büyük bir istekle bakmalıdır. Kalbinde Allah korkusunun zerresi kadar bulunmayanlar, bizim imanımız yok mu? Biz de müslüman değil miyiz? Diyecekler. Öyleyse buyursunlar imtihana. Allah deyince kalpleri bile titremeyen, sözünde durmayan, emrine sadık olmayan, Allah'ın huzurunda cevap bile veremeyen bu insanlar, nasıl bu kelimeyi ağızlarına alabilirler. İsterseniz size emrine sadık, sözünde duran, hakikati bilen birisinin hadisesini anlatayım.
Bir hoca talebeleri arasında bulunan bir çocuğu, diğer talebelerinden daha çok severmiş. Tıpkı Yakup peygamberin on iki çocuğu arasından Yusuf'u sevdiği gibi. Hocalarının sevdiği bu çocuğu kıskanan çocuklar hocalarına giderek:

“Hocam, onunla bizler arasında ne fark var. Biz de onun gibi değil miyiz? Onu bizden üstün tutmanızın sebebini açıklar mısınız?”
Bunun üzerine hocaları:
“Yavrularım!.. Madem öyle, arkadaşınızı da sizi de imtihan edeyim de, neden onu bu kadar çok sevdiğimi o zaman anlarsınız.”
Ve böylece hocaları sevdiği çocukla arkadaşlarına bir miktar para vererek bunları hiçbir kimsenin göremeyeceği bir yere saklamalarını emreder. Bütün çocuklar hocalarının verdiği paraları hiçbir kimsenin görmediği zannıyla saklayıp sevinçle hocalarının yanına gelir. Hocalarının sevdiği çocuk ise paralar aynen elinde olduğu gibi geriye gelir. Hocanın neden bu paraları saklamadan geldin sorusuna, çocuk:
“Hocam aradım fakat hiçbir kimsenin göremeyeceği bir yer bulamadım. Çünkü karanlıkta gezen karıncayı gören, içimizden geçenleri bilen Allah'ın görmediği ve bilmediği hiçbir yer yoktur. Çünkü o,her şeyi bilen ve görendir. Affedin hocam, huzurunuzda af dilemekten başka çare bulamadım. Çünkü siz hiçbir kimsenin göremeyeceği bir yere saklayın, bütün kainatın gerçek sahibi olan Hz. Allah'ı kast etmiştiniz. Oysa onun görmeyeceği ve bilemeyeceği herhangi bir şey yok ki, dediğiniz gibi, bir yere saklayayım. Onun için size imanımın sesini dinleyerek bir suçlu gibi geldim...
Bunun üzerine hocaları sevdiği çocuğu arkadaşlarına işaret ederek:
“Görüyorsunuz ya evlatlarım!... Onu niçin bu kadar sevdiğimi.”
Çocuklar gördükleri manzara karşısında mahcup, boyunları bükük, yaptıklarından utandıkları halde hocalarından özür dilediler.
Evet, imanlı kardeşlerim!... Verdiğim misal gibi, senin de Allah'a karşı olan imanın böyle olsaydı senin her yaptığını Allah'ın gördüğünü bilip de O'ndan haya etseydin hiç günah işler miydin? Elbette ki hayır.[135]

Velilerin Vazifeleri

Ey veliler!.. Size emanet olarak verilen yuvalarınızın gülü kalplerinizin meyvesi, saltanatlarınızın bekçileri olan çocuklarınız ahlaksızlık çamuruna düşmekten koruyunuz. Çünkü gelecekte millet için çırpınarak çalışacak, yetişecek büyük mevki ve makamlara geçecek olanlar, elbette ki bugünün küçüğü, yarının büyüğü olacaktır Bu itibarla memleketimizi bir Cennet diyarı haline getirecek veya Cehennem durumuna sokacak ve başında zebaniler gibi bekleyecek olanlar, yine onlar olacaktır. Öyleyse bunlara karşı din, terbiye ve ahlak hususunda ihmalkar olarak hareket etmeniz sizi ve memleketinizi perişan edecektir.
Ey cehalet gafletinden uyanan şuurlu veliler!.. İnci gibi gerçekleri taşıyan Allah'ın şu ayetine kulak veriniz.
“Ey iman edenler!.. Mallarınıza karşı hırsınız, çocuklarınıza karşı olan şefkatiniz, sizi Allah'ı anmaktan ve faydalı şeyleri yapmaktan alıkoymasın. Bunu yapanlar, hüsrana uğrayan kimselerdir Dünyaya sarılan ve dünya lizzetlerini tercih ederek Allah'ın emirlerine sırt çevirerek hüsrana uğramış Allah'dan uzaklaşarak ebedi saadete mahrum kalmış kimseler sizi şaşırtmasın.”
Evet, evladının dini terbiyelerini vermemekle ona yapmış olduğu zulmün vebalinden nasıl kurtulur? Yücelerin yücesi olan Hz. Allah'ın huzurunda nasıl hesap verebilir. Çünkü böyle yetiştirilen bir evlat, yarın dinine, namusuna karşı bir canavar kesilecek ve bunun mesulu de siz olacaksınız.
Ey veliler. İçinde bulunduğunuz cehalet gafletinden uyanın ve Allah'ın (c.c.) gelecek şu ayetine dikkat ediniz:
“Ey iman edenler, mallarınız, evlatlarınız her an sizlere bir imtihan örneğidir.”
Ayeti Celileden öyle gerçekler anlaşılıyor ki, imtihan için sizlere verilmiş olan evlatlarınıza karşı din ve terbiyesini öğretmeye hazır olun. Senelerce üzerinde titrediğiniz evlatlarımızı imansız, elleri ise Kur'an’sız, kulakları ezansın olarak büyütüp yetiştirmeyiniz. Ve saldırgan canavarlar gibi masum kimselere musallat etmeyiniz. suratmızı asmayınız. (Ben ne yapayım?) demeyiniz.
Ey veliler işte size bir misal:
Hocanın biri mahallede karşılaştığı delikanlıya şöyle sordu:
“Yavrum seni çok heyecanlı görüyorum, nereye gidiyorsun?”
“Maça gidiyorum, efendim.”
(Aksi ya, bu sırada ezan okunur.) Hoca yeniden sorar:
“Yavrum bu ses nedir bilir misin?”
“Ezan sesidir, efendim.”
Ezan okuyanlar o kadar aksi kimselerdir ki, tam maça giderken avaz avaz bağırıyorlar. Sabahleyin yine bağırıp çağırarak bizi tatlı uykumuzdan uyandırıyorlar. Babam da bu duruma oldukça sinirleniyor.
“Yavrum, siz namaz kılmıyor musunuz? Bu ezan, Müslümanları Allah'ın evine davet etmektedir. Siz Müslüman değil misiniz? Bu davete karşı nasıl isyan ediyorsunuz?”
“Öyle ama ben her zaman camiye gitmiyorum. Çünkü orada namaz kılmak için dakikalarca yatıp kalkıyorlar. Tam akşam sinama tiyatro zamanında camiye gidiyorlar.”
Sayın anne ve babalar:
Bu tipte olan bir çocuğun olmadığından emin misiniz?
Bu soruya elbette ki hayır demek gerekir. Çünkü kirli havanın içersinde dinsizlik yağmurlarını yağdıran kötü düşüncelerin arasında yetiştirilen çocuklarınız kafadan hasta, Kur'an’a karşı sağır gerçeklere karşı dilsiz ve imansız bir vücudu taşıyarak sarhoş olmaktan başka ne olabilir?
Sayın Veli:
Bütün maddi ve manevi kuvvetinle çocuğunu yetiştir. Ve böyle kirli bir havanın içerisinde kafadan sakat ve hasta olmaktan korumaya çalışınız.
Gelecek ayeti celilenin taşıdığı fikir ağaçlarının inci dallara konarak dikkatle dinleyiniz:
Ey iman edenler, hanımlarınız, kızınız, oğlunuz ve idarenizin altında bulunan kimseleri kendinizle birlikte yakacağı taş ve insan olan cehennemden koruyunuz.
Ey Veliler:
Akşamleyin tertemiz çocuklarınızı yanınıza alarak sinema, tiyatro ve barlara koşmaktasınız. Bu masum yavrularınızla birlikte Allah'ın evi olan camilere niçin götürmüyorsunuz? Yoksa şeytanların, yavusa ve savaş meydanı olan sinema ve tiyatro Allah'ın evinden sizce daha mı iyidir? Halbuki, kişinin attığı adımlardan yarın kıyamette hesabını vermek için sorguya çekilecektir. Siz evinizden çıkıp şeytanın yuvası olan sinema ve tiyatroya giderken bir adım değil, belki binlerce adımlar atmaktasınız. Bunların hesaplarını verip cezasını çekecek olan yine sizler olacaksınız. Bunun yerine ibadet yeri olan Allah'ın evine ve daha nice faydalı olan yerlere adımlarınızı atacak olursanız, ceza değil, ancak atacağınız her adımın karşılığı olarak, mükafat atıp ebedi saadete nail olacaksınız.
“Hepiniz idareniz altında bulunan herkese karşı birek çobansınız. Yaptıklarınızın da hesabını vermek zorunda kalacaksınız.”
Ey Müslüman çobansın, çoban.
Ehlini etme kurban
Bak ne diyor Hz. Kur'an,
Sende var ise iman ile izan.
Biraz olsun Allah’dan utan utan.
Evet, Sayın Müslüman Kardeşlerim. İşte, bugün görmüş olduğunuz masum yavruların hali budur. Mahalleden gençlerden birisi laubali bir hareketle bizim caminin imamına şöyle dedi:
“Merhaba Hocam,” diyerek selam verdi. Hoca da çocuğun yaptığı bu saygısızca hareketine karşılık ona bir ders vermek istedi
“Oğlum, bana bir türkü söyler misin?”
“Hemen, hayhay efendim ve içten gelen bir arzu ile “ Kızım seni Aliye vereyim mi” türküsünü söyledi. Yine sordum:
“Müslüman mısın?”
“Elbette efendim.”
“Mademki öyle bana bir “Kulhuvallahu ahed” süresini oku.” Çocuk utanarak başını eğdi.
“Niçin sustun?” Fakat çocuk yine aynı sükut halini almıştı.
“Yoksa abdestsiz okumaktan mı çekiniyorsun?”
“Şey, hayır efendim. Ben Evet, şey ben...”
Evet yavrum. Neden yüzün kızardı. Bir şey mi oldu sana?” Neden sonra on yedi ile on sekiz yaşları arasında görünen genç delikanlı hemen kendisini toparladı. Ve:
“Hayır, efendim, bilmiyorum,” dedi. Ama kabahat bende değil, annem ile babamdadır. Onlar bana İslam dinini ve terbiyesi öğretmediler. Böylece ben ona Hz. Muhammed’in doğum yerini ve tarihini daha sonra anne ve babasının adlarını sordum. Fakat alacağım cevap yine hayır olmuştu. Şaşırmıştım. Fakat hayretimi gizleyerek ona:
“Galiba fazla soru sordum. Sen bunları biliyorsun da mahsustan, söylemiyorsun.” dedim.
Delikanlı bana:
“Gerçekten bilmiyorum,” dedi. Bana Kur'an, peygamber ve din nedir? Hakkında hiç bir şey öğretmediler. İçimde her an bir suçluluk duygusu taşıyorum. Sanki içimde doldurulması mümkün olan bir boşluk hissediyorum. Her daima kulağıma ezan sesleri geliyor. O ses gide gide bütün benliğimi sarıyor ve ruhum ile bedenimi sıkıyor. Zira bana hocaları yalancılıkla suçlayarak dinimi yanlış tanıttılar. Güya hocalar, kalkınmanın ve din terakkinin manisidir. Sözlerle beni doğru yoldan ayırıp kötü yola şevkettiler. Ah, akılsız başım. Nasılda anlayamamışım. Beni gitgide cehalete sürüklediler. Ve ben, bugün bataklık çamuruna batmış ve gömülmüş bir cehennem Zebanisi oldum. Yazıklar olsun bana.

Annem ile babam böyle yapmakla kendirine olan ailevi sevgimi sarstılar. Şimdi kumara, içkiye ve yalana dadandım. Mahvoldum hocam. Mahvoldum! Bu on sekiz senelik zamanım boşu boşuna geçti. Babamın dikkati, annemin şefkati bir kuş kadarda mı yoktu? Halime hiç mi acımadılar. Kendilerini mahvettikleri gibi, şimdi de beni mahvetmek istiyorlar. Ama bu böyle devam edemez. Ben masumum, masumum... Haksız mıyım hocam? Ama hakkımı alacağım."
Zavallı bedbaht genç can evinden vurulmuş, vicdansız bir babanın elinde kaldığı için hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Belki de acısını bir pınar gibi akan gözyaşlarıyla dindirmek istiyordu. Bu gibi bazı gençlerin candan ağlayıp pişman olmaları bana çok dokunurdu. Ve kendimi tutamayarak haykırdım:
"İmanlı milletin asil evladı. Her Müslüman gibi senin de imanın, Kur'an'ın ve insanların en yücesi olan Hz. Muhammed gibi bir peygamberin var. Meyus olma. Biliyorum. Seni tuzağa düşürüp aldattılar. Fakat şeytanın tuzağından kendini kurtarmalısın.[136]

Küfür Yobazlığı

İmanlı, aziz kardeşlerim. İslam aleminde diyar diyar gezerken bu günkü Avrupa ahlaksızlık çamurlarına gömülmüş kafirlerin tuzağına düşmüş, zelil hakir olmuş, milyonlarca müslümünları görmektesiniz. Daha önce bütün dünyaya kahramanlık bayrağını açan ve İslam şerefine kavuşmuş iman sancaklarını dalgalandıran, her taraftan kafirlere saldırarak kalplerine korku yağmurlarını yağdıran o necib aziz ve asil atalarımız nerede kaldı? Onların bizlere emanet ettikleri İslam izinden ayrılarak küfür yoluna neden saptık? Bunun sebebi nedir?
Sebebi:
İslam nurunu görmeyen yarasa kuşu gibi küfür karanlıklarını tercih eden Avrupa'dan gelen bütün ahlaksızlıklara karşı kuçak açan ve hoş geldiniz diye karşılayan, küfür yobazlığını yapan kimselerdir. Senelerden beri dünya aleminde İslamiyete karşı bulunan fikir birliğine varan kafirler İslamiyeti ortadan kaldırmak için çalışmaktadırlar.
Aynı zamanda şöyle düşünmekteydiler:
"Biz, bugün etrafında toplanan ve büyük bir şerefe kuvuşan İslamiyetin nurunu söndürürsek ve bunun etrafında toplanmış olan milyonlarca insanları küfür karanlığına düşürdüğümüz takdirde kanatları kırılmış kuşlar gibi, gözleri görmeyen, amalar gibi ellerimize geçirmeye ve bunları kendilerimize köle yapmak bizler için gayet kolay
Bir iştir.
Aziz okuyucu:
Bugün Avrupa alemi arzularına kavuşmuş küfür salyalarını sözde Müslüman bir kaç kişinin ağzına akıtmış, iman nurundan ayırarak kendilerine hizmetçi yapmaya muvaffak olmuşlardır.
İşte size bir örnek:
Almanya'da çalışan ve kafirlerin kucağına bir bebek gibi düşmüş kız ve kadınlardan % 80 kadarı kafirlerin altında ezilmekte ve kölelere yapılan muameleyi çekmekte olduklarını görmektesiniz.
Evet, Sayın Müslüman kardeşlerim. Gözlerimiz önüne serilen bu acı gözler yaşartıcı manzara karşısında dillerimiz kenetlenmiş gibi başımızı eğim sukut etmekteyiz. Daha önce medeni toprakları üçte ikisine sahip olan bizler, bu gün böyle kanatları kırılmış, yol kenarına atılmış, zillet ve perişanlık içinde kıvranan kuşlar haline geldik.
Sayın Müslüman Din Kardeşlerim:
Umudunu kesme. Zira Allah'ın rahmeti bol ve geniştir. Elbette bir gün bize yardım edib yüzümüzü gülderecek ve bizleri tekrar İslam şerefine kavuşturacaktır. Umutsuz olma. İstek ve arzu kanatlarını aç. Yanık bir yürekle yücelerin en yücesi olan Ulu Allah'a yalvar. Elbette onun rahmeti sana herkesten çok daha yakındır. Gelecek ayetin taşıdığı inci hakikatlerine dikkat buyur.
"Kafirler küfür salyalarıyla Allah'ın seçmiş bulunduğu İslam nurunu söndürmeye yelteniyorlar. Kafirler hoş görmezse bile Hz. Allah, İslam nurunu tamamlayacaktır."
Aziz Okuyucular:
Cehalet devrinde peygamberimizin devrine varıncaya kadar bir sürü firavunlar, Ebu Cehiller, bugün de vardır. Onlar İslamiyete karşı küfür silahlarını kullandıkları gibi, bunlar da kullanmakta ve bütün kuvvetleriyle İslam hedefine kirli fikir kurşunlarını saplamaktadırlar. Diğerlerine kalmadığı gibi, bunlara da kalmayacaktır.
Çünkü küçücük pirenin karıncanın mide fibrasının ağıtlarını birbirlerine taban, göz kulak gibi duyu organlarıyla teçhiz eden ve inceden inceye bu küçücük aletlerin niçin yaratıldığını bilen Hz. Allah (c.c.) küfür yobazlığını yapan kimselerin neler yaptıklarım bilmeyecek ve bunları cezasız mı bırakacaktır. Elbette ki hayır.[137]

Yobazlara İlahi İhtar

Hz. Allah buyuruyor ki:
"Allah'ın camilerinde onun adına yapılan ibadetlere engel olmaya çalışan ve tahrip etmeye koyulan kimselerden daha zalim başka kim olabilir?"[138]
Sayın okuyucu:
Bütün ruhunla dinle, aklınla üzerinde dur ve bu ayetin kutsal manalarının altında yatan gerçek hazinelerine dal ve fikir incilerini çıkarmağa çalış. Allah'a karşı gelmek, evlerini tahrip edip şeytanları memnun etmeye çalışan kimselerin arasına katılma.
Çünkü Allah'a karşı gelecek, onu yenecek ve seni de her türlü tehlikeden kurtaracak olan kuvvet, silah ve askerlerin yoktur. Zira Allah'ın yaratmış olduğu, görünen ve görünmeyen, maddi ve manevi, canlı-cansız yerde ve gökte mevcut olan yirmi dört bin varlık Allah'ın (c.c.) in askeri olup ve her an için seni bu askerlerinden biriyle mağlup etmeye kadir olan Hz. Allah'a karşı gelmeye nasıl cesaret edebiliyorsun?
Camilere girip Allah'a kulluk edenlere katılmıyorsun. Neden gitmiyorsun? Diye sorulduğunda:
"Efendim, benim kalbim temizdir, diyorsun ve zayıf bir cevap vermekle mesul olmaktan kurtulduğunuzu mu sanıyorsunuz?"
Meyve vermeyen bir söğüt ağacını, bu bir hurma ağacıdır diye iddia etmek serserilikten başka ne olabilir? Senin kalbince bir iman ağacı varsa ve vardır diye iddia ediyorsun. Dalları nerede ve meyveleri nelerdir?
Evet, kalbindeki meyve ağacını kötü düşünce ateşiyle tutuşturarak, tahrip edenlerin hali budur. Hiç bir şey yapmaz ve sonradan kalbim temizdir. Namaza lüzum yoktur. Kör gözleriyle gerçekleri görmez hakikat şimşeklerini işitmez, gerçek sözleri söylemez, kör, sağır, dilsiz, düşüncesiz yarasa kuşu gibi yobazlık küfür kayalarının yerine girmiş, benden daha iyisi yoktur diye saçma sözler söyler..
Sayın Okurum:
Böyle insanların hakkında yücelerin en yücesi olan Hz. Allah şöyle buyuruyor:
"Böyle düşünenler sağır, dilsiz, kör ve hakka dönmezler."
Ey şuurlu ve imanlı kardeşim. Ellerinden pislik ağızlarından leş kokan, kalplerinde iblislerin cirit attığı, Allah düşmanlarını tanı, tanı da onlar gibi yobaz olup başımıza canavar kesilme. Evladını, efradını, bu sapıkların şirketine ortak etme. Bu gibi insanlar ağızlarından kuduz köpekler gibi salyalar akan kudurmuş ve milletine faydası olmadığı gibi, kendisini de yararı olmayan zavallı mahluklardır.
Ey İmanlı Kardeşlerim:
Bunların aksine olarak sen, ellerinden temizlik, ağızlarından iman kokuları fışkıran ve kalplerinde iman nuru sönmeyen Allah kulu yüce kişilerden ol.
Ağızdan etrafa güneş gibi saçana faydalı bilgiler ve inciler gibi sözler yayılsın. Sen de bunlar gibi bedbaht olup dinine ve vatanına isyankar olma. Onlar bir kere bataklığa saplanmış, yollarını şaşırmış, gerçeği görmeyen gözleriyle yobazlaşmışlar. Bari sen onlardan olma. Gözleri kör değil, fakat gerçeği görmediklerinden kendilerine kör gözlü denilmiştir.
Sana da böyle desinler ister misin? Sen de Allah'a isyan edip onun| kutsal evlerini tahrip etme ki, kafir olmayasın.
Sayın Okuyucu:
Bir Müslüman Türk çocuğunun bir Yuhudiye verdiği dersi düşünde ibret al. Yahudinin birisi şehire gelir ve bir çocuğa havranın nerede olduğunu sorar:
"Yavrum havarinin yerini bana gösterir misin? Ben buraya geldiğim için bilmiyorum. Şayet biliyorsan bir gösteriver."
"Peki efendim." Böylece çocuk Yahudiye gösterir. Bu sırada Yahudi çocuğa:
"Oğlum, ben, seni çok cana yakın buldum. Senden çok hoşlandım. Şu parayı al ve yarın gel de sana cennetin yollarını göstereyim, öğren, der."
Bunun üzerine çocuk, Yahudinin bir haham olduğunu anlar ve bir ders vermek için şöyle der:
"Peki, Haham Efendi, Havranın yolunu bulamayan bir kimse, cennetin yerini nasıl gösterebilir."
Ey imanlı Kardeşlerim:
Dinle de kulak ver. Gökyüzüne doğru yükselen minarelerde, Allah'ın ilahi emirleri söylenirken, müezzin:
"Ey cami yolunu bulamayanlar, cami varken meyhaneye gitmeyin. İşte Allah'ın kutsal evi burada, diye söylerken camiye gelemeyenler düşünmezler mi? Durumunu bilmediği, hiç görmediği o dehşetli kıyamet gününde cennetin yollarını nasıl bulacaklardır.[139]

İslam Ahlakını Kemiren Kör Fareler

Sayın Okuyucu:

Allah'ın varlığını ispatlayan 24 bin varlığın her birerleri birer sahifa gibi üzerinde yazılmış olan yazılarıyla ve lisan-ı halleriyle onun var olduğunu bütün beşere duyurmakta ve ilan etmektedir. Bunları gören insanların iki tane gözleri olduğunu, her şeyin mahiyet ve hüviyetini gören bir beşeriyet gözleri vardır. Yüzlerin sahasında bulunan gözler, insanlarda olduğu gibi hayvanlarda da bulunur. Bunun değeri hiç yoktur. İnsanların değerini ortaya koyan kalp (basiret) gözlerindir. Basiret gözleri kör olan bir insanın diğer gözleri kör olsa bile yine ama sayılır. Bu hususta Hz. Allah şöyle buyurmaktadır:

" Kim dünya aleminde kör olursa, o kimse, ahirette kördür ve yine oraya kör olarak gelir."

Sayın Okuyucu:

"Benim gözlerim sağlamdır. Çünkü doktorun raporu vardır ve bu ayetin dile getirdiği körlerden değilim." deme. Çünkü doktorun verdiği rapor, yüz sahasındaki gözler için der. Oysa Allah' in verdiği rapor, kalbinde ki îman sahasında bulunan ve her şeyi gören gözler içindir. Eğer basiret gözlerin kör ise, öbür gözlerinde kördür. Fakat bunun tersine olarak dünya aleminde yüzündeki gözlerin kor olsa bile kalbindekiler daima sağdır.

Sayın Kardeşim:

Hakikati gördüğün halde, Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi inatçı olup küfür maskesini başına çekme. Her varlığın üzerinde ki manevi yazıları oku. Allah'ın varlığını kabullen. Peygambere bağlı ol. İslama bağlı ol. İslama hizmetçi olup Kur'an'ın yolundan ayrılma. Sonra ilahi tokadın altında inlersin. Hiç bir şeyden korkma. Çünkü sana karşı herhangi bir varlığın faaliyetine geçme yetkisi Allah'ın kuvvet ve kudreti elindedir. Gelecek hadisi dinle ve bu hadisin altından çıkan fikir incilerini toplayıp kulağına küpe yap.

" Ya Ali, fani varlıklardan korkma. Ancak işleyeceğin günahlarının karşılından kork. "

" Ya Ali, hiç bir kimseye yalvarma, ancak Allah'a yalvar. Çalış ve muhtaç olduğun her şeyi Allah'dan iste."

Dünya menfaati için Allah'ı tanımayanların karşısına geçip yüzsuyu dökme. Seni, malini perişan eden günahlarındır. Kendi elinle dünyada iken cehennem dilekçesini yazma. Allaha karşı gelmekle mezarını kazma. Dünya nimetlerine alt anarak azma. Çünkü nimetler, seni azdırmak için değil, Allaha karşı kulluk yapmanız yaratılmışlardır.

Kardeşim. Gelecek ayetin altında yatan hikmet incilerine bak.

"Ey müminler, öz nefsine zulüm etmiş zalimlere ve kafirlere meyil edip onları dost edinme. Küfürlerinden dolayı gelecek Allah m azabı sana da çarpar. Ve seni kurtaracak Allahtan başka hiç bir yardımcı olmayacaktır."

Sende bulunan mal, servet, makam, para ve rütbe gibi hiç bir şeye güvenme. Bunlar, sana emanet olarak verilmiş ve yarın yine senden alınacaktır ve sen anandan doğduğun gibi yine ona gideceksin.

Aziz Kardeşim:

Besiret (kalbi) gözleri kör olanlar, yalnız dünya hayatına inanır, ahret elimine inanmakla beraber İslamiyete dil uzatır. Türlü türlü iftiralar atarak isyan bayrağını açar ve küfür maskesini başına çekerek, hayat yoktur diye iddiada bulunur. Meslekleri olmadığı halde hoca kılığına bürünüp İslam'ın çekiklerini cüce mantığıyla yorumlayıp kör fareler gibi İslam ahlakını kemirir ve Müslüman dinsizlik şüphelerine iterek hak yolundan saptırır.

Sayın Okuyucu:

Dikkatli ol. Vücudunu idare eden kafanı bozma. Vücudunu idare eden kafan bir arabayı idare eden şoföre benzer. Aklını kullanmayarak arabasını uçuruma deviren bir şoförün arabasını oradan çıkarması ne kadar zorsa, vücudu idare eden kafa bozulup, küfür uçurumlarına yuvarlandıktan sonra onu iman yoluna kavuşturmakla o kadar zordur.

Aziz Kardeşim:

Dünya eğlencelerine aldırma. Gelecek ayetin inci gibi sözlerine bir kulak ver. Ve bundan bir ibret dersi al.

"Bu dünya hayatı bir eğlence ve olunacaktır. (Bir imtihan mektebidir) Ahiret alemi ebedi ve asil hayatın bir karargahıdır,"

Bu konuda sevgili peygamber efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

"Dünya, cazibeli ve hayatı tatlı olan bir yeşilliktir. Şüphesiz Hz. Allah sizleri kuşlar gibi salıverir. Dünyada nasıl işler yapacaktır?

Şükranı nimet mi, yoksa küfrani nimete (nimete) doğru hareket edeceksiniz. Dünyanın cazibeli ve hayatının tatlı olmasından kork. Zira İsrail milletinin yok olmasının başlıca sebebi kadınların fitnesi olmuştur. Dikkat ediniz. İnsanoğlu çeşitli olarak yaratılıyor. Bu yaratılan insanları başlıca dört grupta toplayabiliriz

a) Mümin doğar, mümin yaşar, mümin olarak ölür.

b) Kafir doğar, kafir yaşar, kafir olarak ölür.

c) Mümin doğar, mümin yaşar, kafir olarak ölür.

d) Kafir doğar, kafir yaşar, mümin olarak ölür.

Uyanık olun. Her zalimin kıyamet günü eline bir bayrak verilir... Bayrağın üzerinde:

"Bu adam bu kadar kişiyi küfre saptırarak zulüm etmiştir." Cümlesi bulunur.

Caminin imamı vaaz veriyordu. Fakat cemaate bir ibret dersi olması için şöyle bir soru sordu:

Sayın Kardeşlerim:

"Ben üç gün sonra emekliye ayrılıp buradan gideceğim. Eğer beni seviyorsanız, dediğimi yapmanızı istiyorum. Bana derhal bir iki gün içinde bir apartman yapınız. O binada yatmadan da gitmeyeceğim."

Cemaat şöyle bir dalgalandı. Neye uğradıklarını bilemediler. Şaşırıp kaldılar. Acaba bu hoca tımarhaneden mi, yoksa meyhaneden mi geldi? Diyecek hale geldiler. Fakat içlerinden biri bu şaşkınlığı yarıda bıraktı:

"Sayın hocam, dedi. İki gün kalacak iseniz apartman istemek hakkınız değildir. Seni bütün kalbimizle seviyoruz. Evlerimizin kapıları sana açıktır. İstediğiniz ev sizindir. Lakin biz, sizin iki gün için apartman isteyişinize çok şaştık." Cemaat haklı idi. İki gün kalacak diye apartman istemesi, vaaz karşılığı olarak bu teklifi yapması bir delilikti.

Bunun üzerine hoca cemaate dönerek şöyle dedi:

"İki gün kalacağım diye bana bir apartman yaptırmayı lüzumsuz olarak görüyorsunuz da, fani olan dünya hayatınızı, ahiret günü içinde ebedi olarak kalacağınız cennet köşklerine niçin tercih ediyorsunuz?"

Ey gençlik ve ömrünü Allah için harcayan imanlı millet. Bu yurtta seninle gurur duyuyoruz. Yüce Allah'ın selamını almanın saadeti içer sinde olmak kadar zevkli acep ne olabilir?

İşte Allah aşığı tembel bir adamla evli olan salinane bir kadın. Her gün kocası uyuduktan sonra yatağından kalkarak yaşlı gözlerle secdeye kapanarak yalvaran kalp. Bu durum her gün devam ediyor. Bundan kocasının haberi yok. "Karım beni aldatıyor, yazıklar olsun." Diye kalbine şüphe gelen sarhoş koca bir gün uyur gibi yapıyor ve karısının arkasından takip etmeye koyuluyor. Gece yarısı uykusunu bırakıp kıbleye doğru yönelmiş, elleri, dili Allah'a yalvarıp yakarıyor. Kocası peşinde, şüphe içinde gizli olarak dinliyor. Karısı feryadını artırıyor. Kocasından habersiz olan bu salihane kadın:

"Ey Allah 'un huzurunda günahkar gözlerimden akan gözyaşlarını senin yanında makbul ise, benim ve şimdi uyuyup benden şüphe eden ayyaş kocamın günahlarını af eyle. Onu hidayete erdir. Allah'ım o da benim gibi başını secdeye koysun. O zehirin ikrahını ver. Hanim ve rahman olan Yüce Rabbim, duamı kabul eyle." Diye gözlerinden pınar gibi yaşlar akarak ağlar. Bunu duyan kocası da ağlar.

"Ey Allah'ım beni affet. Bu karım benim için ağlarken, ben nasıl ağlamayayım. Nasıl yal varmayayım. Beni İslâmiyet yolundan, iman nurundan mahrum eyleme. Allah'ım şu günahkâr yüzümle yalvarıyorum".

Kardeşim, gördün mü hakiki bir aşık kadının gözyaşları sapık bir erkeği nasıl yola getirdi. Yeryüzünde Hz. Fatma gibi ahlaklı kadınlar ve kızlarımız pek çoktur. Sende insanlığını bir kadın kadar da mı göstermeyeceksin? Hak aşıklarına ne mutlu!...[140]

Zararlı Varlıklar

Şuurlu ve İmanlı Kardeşim: Dünyada üç şeyden titizlikle sakın,

a) Paralar: İkiyi ayrılır.

1- Haram Para: Harama uzanan insanın el ve ayaklarına benzer Harama uzanan el ve yürüyen ayaklar, sahibinin namına ne kadar zararlıysa, haramdan kazanılan ve halal olmayan yerlerde harcanan paralar da bu kadar zararlıdır. Elleri kesik, ayakları kopuk olan nasıl ellerini harama uzatmaktan ayaklarıyla meyhane gibi haram yerlere gitmekten acizse, parası olmayan bu kişi de haram şeyleri işlemekten acizdir.

2- Faydalı Paralar: Helaldan kazılan ve muşru olan yerlere harcanılan para, faydalı yerlere koşar ayaklar gibidir. Böyle paralar sahibinin namına sevabı kazandıran ve onu cennet "gibi mükafatlara kavuşturan değerli sebeplerdir.

b) Şehevi arzular: Bu da iki gruba ayrılır.

1- Zararlı şehevi arzular: Şeriat gemiyle gemlenmiyen sahibini peşinden koşuşturan ve tehlikeli şeylere kavuşturan kendisine hizmetçi yapan, şeytanla birleşip onun namına çalışan sahibinin ismini onun kayıt defterine geçirerek asker yaptıran ve uçurumlara sürükleyip Allah'a karşı getiren, iman ve hidayet yolundan saptıran, göl demetleri gibi şeytan sancaklarını eline veren ve türlü türlü günah rüzgarlarıyla isyan bayraklarını dalgalandıran ve sahibini hakimiyeti altına geçiren haram olan şehvi arzulardır.

2- Faydalı arzular: Ruhumuzu taşıyan vücudumuz bir araca benzer. Araçlar ne kadar bakılmaya muhtaç ise, vücudumuzun da bütün arzuları, dinin gösterildiği şekilde yerine getirilmeye ve beslenmeye muhtaçtır. Yedirilmeyen, içirilip bakılmayan tedavi edilmeyen ve tehlikeli şeylerden korunmayan ve haram olan yerlerde çalıştırılan, bir vücut her an için yıpranmaya tehlikelere yuvarlanmaya eğimlidir. Bir ehliyetsizin idaresi altında bulunan ve uçurumlara yuvarlanarak parçalanmış olan bir arabaya benzer.

Şuurlu, imanlı ve bilen kişi, ehliyetini bir şoför gibi kendi vücut aracını Hz. Allah'ın haram kıldığı uçurumlara yuvarlanmasından korur. Ve böylece vücut aracı ile Allah'a karşı kulluk görevini yapar. Hakikat hedefine ulaşır. İman ve saadet makamı olan cennete varır.

c) Kadınlar: Allah ve dine karşı fitne olan kadınlardır. İslamiyete göre hareket etmeyerek açılıp saçılan ve çıplaklığıyla şeytanın namına çalışan kötü ahlak hareketleriyle İslam hedefine terbiyesizlik kurşunlarını yağdıran, erkekleri zina ağına düşürmeye çalışan tehlikeli muhluklardır. Bütün bunlara karşı uyanık olup haram sayılan her şeyden yüz çeviren, gönülleri yalnız Allah aşkı ile çarpan hakiki aşıklar onlara ne mutlu. Dünyanın zehirli havasını içine çekmeyen şeytan gibi şehevi arzularını yenerek ebedi hapse mahkûm edenlere ne mutlu; Sizler çok bahtiyarsınız, Allah sizlere gelecek ayeti celilesinde şöyle buyuruyor:

"Ey sevgili habibim. Kur'an'ımıza iman edenlerden kim yanınıza gelirse, onlara şöyle diyin: Sizlere selam olsun Rabbiniz sizlere merhametiyle muamele etmesini vacip kılmıştır."[141]

İyi Ahlaklar Katili

Yakıp kavuran, insanlığı inleten, İslam ahlakını çürüten, iman meyvasını kemiren, canıyla, malıyla kalemiyle Avrupa kötülüklerinin bariz reklamını yazıp yaymaya çalışan, ve Avrupa'nın kötü ve zehirli ahlaklarıyla çocukların masum yavruların damaklarını zehirleyerek keçi yavrusu gibi mahrem yerlerini açan, sokaklarda utanmadan gezen kadın ve kızlar vicdanları sızlamayan anne ve babalar, iyi ahlakın katilleridirler.

Müslüman kardeşlerim. Bunları inceden inceye biliyorsunuz. Sizin bitişikteki bir komşu, son yılların modasını benimseyerek kendilerine bir numune olarak kabul eden bir münevver taslağı. Oysa sizde, gördüğüm halde onların kucağında hiç bir çocuk görmüyorum. Nesillerimi tükendi? Yoksa Allah mı vermedi? İşte sana sunduğum bu sorularımın cevabını ver.

Bunu yapan kimseler iyi insan güzel kalmak isteyen ve bunun karşısında maddi sıkıntısı yüzünden çocuk yapmadıklarını veya canlan -diktan sonra düşürdüklerini ileri sürmüştür.

Çocuk yaparak çok zor yetiştirmek sıkıntılı olduğunu söylemişsin.

Peki, gizlisini niçin söylemiyorsun? De ki, madem öyle kalan yarısında ben tamamlayayım. Onlar hayvani ve nefsani duygularını tatmin etmek şehevi arzu ve isteklerinin peşinde koşan, yalnız dış güzelliği ile yetinenlerdir.

Ne luzumu var, gençliğimi ve güzelliğimi çocuk büyütmek uğruna yıpratayım, derler.

Bebek annesinin karnında 2 -3 aylık oldu mu, doktorluk şerefini lekeleyen 20-30 senelik tahsilden sonra canavar ruhuna bürünen, cemiyet hayatını söndüren, vicdansız doktordur.

Kendi öz yavrusunu dünya yüzü görmeden aldıran canavar, kalpsiz anne razı olup da yapılan cinayete ortak olan ruhsuz cani baba. Ve bunda en büyük rolü olan cellatlık damgasını yiyen canavar doktorlar. Göz göre göre Allah'ın verdiği bu masum yavruyu dünya gözü görmeyen toprağa verdikten sonra, milletin adaletini ayaklar altına alan bu üç ana, doktor olan katiller, halk masum ve suçsuz mu sanıyorlar. Hayır. Çünkü onlar şu Allah'ın (c. c.) gelecek ayeti celilesini, apaçık ki unutuyorlar:

"Çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyiniz. Çünkü sizi doyuran biz onları da rızıklandırırız. Gerçekten onları öldürmek büyük bir suçtur."

Çünkü bu ayette belirtildiği gibi Hz. Allah nasıl sizleri rızıklandırırsa, yavrularınıza da rızıklarını verecektir.

Şayet gayeniz Avrupa'yı taklit ederek yükselmek ve bu memleketi kavanoz mezarlığı yapmak ise yazıklar olsun sizlere. Ve yaratılan medeniyete bu canavarlık ve katliamın sonu gelmeyecek mi?

Sayın Okuyucu:

Dünyaya gelmeden evvel çocuğun ruhuna kast ederek aldırmak bir cinayet sayıldığı gibi, dünyaya geldikten sonra İslam ahlakı dışındaAv-rupalılarm kirli ahlaklarıyla yetiştirilmek, dimağlarını zehirlemek , kıyafetiyle kötü ahlaklarının reklamını yaptırmak ve böylece İslamiyetten uzaklaştırarak küfrün kucağına atmak, aynı prensip kılıcıyla boğazlamak daha büyük cinayettir.

Hatta eline aldığı bir hançerle yirmi yaşma girmiş dünya hayatına gözlerini yeni açmış olan bir delikanlıyı öldürmek ne kadar günahsa, İslam ahlakını küfür ve dinsizlik hançeriyle, öldürüp evladını sapıklık ve dinsizlik rejimine teslim etmek daha büyük günahtır. Zira birinci maddi olan cinayet sadece fani hayatına mal olmaktadır. Oysa ikinci manevi olan cinayet ebedi olan hayatına mal olduğu gibi, saadetini de bir kurşunla öldürmüş olur.

Aziz Kardeşim:

Gözlerine nefret perdelerini indirme. Cehalet perdelerinin arkasında şuurunu asla kaybetme. Hayvanların seviyesine değil, meleklerin seviyesine ulaşmak için bütün gücünle çalış. Kainatta mevcut her varlığın üstünde ki yazıyı oku. Allah'ın varlığını kabul et, bu gerçekleri kabul etmekten sana zarar değil, ancak inkarcılık çamuruyla kirlenmekten zarar gelir.

Fakat bu öyle bir hal olmuş ki, hiç bir kanun bu caniliği önleyemeyecektir. Çünkü her hanenin sırrına vakıf olmak yalnız Hz. Allah'a mahsustur. Bundan dolayıdır ki daha Peygamberimiz doğmadan evvel Allahsız kalan dünyanın zevk ve sefasına gömülen Araplar çocuklarını diri diri gömerlerdi. Peki, ama bizimkilere ne oldu? Zevkten kaçmayan vücudunun şekli ve cildi bozulur diye evladım öldüren bir ana ve baba acaba hangi yolun yolcusu?

Ey Müslüman kardeşim. Bir gün sende annen ve baban gibi bir anne ya da bir baba olacaksın. Sakın sende bunlar gibi olup da kendi ellerinle yavru nu öldürüp de yarının canisi olma...[142]

HAYA

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'tan hakkıyla ediniz." Orada bulunanlar:
Ya Resulallah, biz Allahtan haya deriz. Hamd ona mahsustur. Resulullah (s.a.v.) cevaben buyurdu ki:
"Öyle değil, lakin gerçekten Allah'tan hakkıyle haya eden bir kimse baş çevresinin göz, kulak ve burun gibi, Allah'ın haram kıldığı şeylerden korusun. Karnını ve de karnını kapsayan diğer uzuvlarım da Allah'ın yasaklarından korusun. Ölümü ve yarın ne olacağını düşünün.
Kim, ahireti isterse dünyanın zinetini terk eder. İşte böylece hareket eden kimse Allah'tan hakkıyle haya etmiş olur."[143]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her dinin kendine göre bir takım ahlak prensipleri vardır, bu dinin ana prensibi ise haya dır."[144]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geçmiş peygamberlerden biz insanlara şu söz müştereken söylenmiş ve biz insanlara ulaşmıştır: "Haya etmezsen her kötülüğü yap."[145]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlardan utanmayan Allah'tan da utanmaz."[146]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İman, yetmiş kusur dalı bulunan bir ağaca benzer. Bu dallardan en üstünü Kelime'i Şehadet getirmektir. En zayıfı ise gelip geçen yolculara eziyet veren, tasdiken ve çalı gibi şeyleri yoldan temizlemektir. Haya îman ağacının, en kuvvetli dallarından biridir."[147]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Bu ümmetten en önce kalkacak olan Haya ve emanete riayettir."[148]

Resûl-i Ekrem'in Güzel Ahlâkından Bazıları

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) insanların en yumuşağı, en şecaatlisi, en âdili, en çok iffet ve namus sahibi idi. Mahremi olmayan veya nikâhında bulunmayan veya cariyesi olmayan hiçbir kadın üzerine el değdirmemiştir.

Resûl-i Ekrem en cömerdi idi. Onun yanında para akşamlamazdı. Şayet elinde para bulunsa onu dağıtmadan evine gitmezdi. (Bâzı zevceleri nezdinde) azamî bir senelikten fazla nafaka bulundurmamıştır. Bu da hurma ve arpa gibi sâde bir yiyecekten ibaret idi. Eline geçen dîğer serveti Allah rızâsı uğrunda infâk ederdi. Kendisinden istenilen ve kendisinde bulunan her şeyi verirdi.

İnsanlarla güzel geçinmek ve onlara iyi muamelede bulunmak, alçak gönüllü olmak, elinden geldiği kadar herkese iyilik etmek, yemek yedirmek, selâm vermek, kötü adam da olsa müslümân bir hastayı ziyaret etmek, müslümân cenazesini teşyi, müslim ve gayr-ı müslim komşuları ile iyi geçinmek, yaşlı müslümânlara saygı göstermek, davete icabet etmek, davet sahibine duâ etmek, bağışlamak, ara-bulmak, cömertlik, kerem ve semahat, selâm vermeğe önce başlamak. hiddetini yenmek, insanların kusurlarını bağışlamak, İslâm'ın haram ettiği şeylerden kaçınmak, (oyun, kumar, türkü, şarkı vesaire gibi.) gıybet,.yalan, cimrilik, eziyet, hile, hıyanet, söz gezdirmek, ara bozmak, akraba ile alâkasını kesmek, kötü ahlâk, kibir, böbürlenmek, kendini beğenmek, insanlara karşı sallanmak, dil uzatmak, fazla övmek, fahiş sözler konuşmak, kusur araştırmak, kin, çekememezlik, teşe'um, azgınlık, düşmanlık ve zulm gibi kötü hâllerden sakınmak, iyi ahlâktandır.

Enes (r.a.) anlatıyor:

“Hiç bir yiilik yok ki, Resûl-i Ekrem bizi ona davet edip onu yapmamızı emretmemiş olsun. Hiç bir ayıp, kötü ve çirkin iş yok ki, Resûl-i Ekrem bizi onunla korkutup ondan men etmemiş olsun. Yâni dâima bize her türlü iyilikleri yapmamızı teşvik ve emreder, her türlü kötülükten bizi korkutur ve men ederdi.
Misafirine kendi minderini de verdiği ve oturuncaya kadar isrâr ettiği de olurdu.
Karşısına çıkan adama öyle samimi davranırdı ki, herkes kendisinin onun katında en sevimli kimse olduğunu zannederdi. Meclisde bulunan herkese ayrı ayrı yönelir ve sohbetten nasibini verirdi. Herkese teveccüh eder, onunla konuşur, ayrı ayrı hâl ve hatırını sorardı oturması, konuşması ve dinlemesi, güzel davranışları çok samimî idi Bununla beraber meclisi bir haya; tevâzû ve huzur meclisi idi.
İnsanlara en çok acıyan, en hayırlı ve en faydalı olan idi. Onun meclisinde asla sesler yükselmez ve yüksek sesle konuşulmazdı,
Meclisden kalktığı zaman:
“Allah'ım, sana hamd eder ve seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. İbâdete lâyık olan ancak sen olduğuna şehâdet eder, sana tevbe edev ve senden mağfiret dilerim.” der ve “*Bunu bana Cebrail öğretti”* derdi.
Bir gün Resûl-i Ekrem sıkıntın idi. Bedevinin biri bir şey sormak üzere huzuruna girmek istedi. Ashâb-ı Kiram bedeviye:
“Bırak, bu gün Resûl-i Ekrem'in canı sıkıntılı, bir şey sorma,” dediler. Adam:
“Beni bırakın, ben onu güldürmeden bırakmam,” dedi ve Resûl-i Ekrem'e:
“Ey Allah'ın elçisi, duydum ki Deccal insanlara Tirid yedirecek yemeyen insanlar acından ölecek. Ne buyurursun, ben onunla karşılaşırsam yemeyerek acımdan mı öleyim, yoksa yiyip karnımı doyurduktan sonra, yine onu inkâr ve Allah'a imanım üzerine mi kalayım?” dedi. Bunu duyan Resûl-i Ekrem gülümsedi ve dişleri görüldü, sonra da:
“Hayır sen ondan yeme, Allahu Teâlâ seni acından öldürmez,” buyurdu.
Resûl-i Ekrem insanların en neşeli ve güler yüzlü olanı idi. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'in nüzulü veya Âhireti hatırladığı veya va'z u nasihat ettiği zaman çehresi değişirdi.
Onun gönül hoşluğu en güzel bir şekilde idi, va'zı ise çok ciddî idi. O yalnız Allah için gazab eder ve gazabı hâlinde bir şey yapmazdı. Bütün işlerinde hal ve tavrı bu idi.
Bir sıkıntı ile karşılaştığı zaman; *“Lahavle velâ kuvvete illâ billâh”* der ve işini Allah'a havale eder, O'ndan kurtuluş dilerdi. Sonra da şöyle duâ ederdi:
“Allah'ım bana hakkı hak olarak göster ki, ben ona uyayım. Bana kötüyü kötü olarak göster ve ondan uzak kalmağı nasîb et. Senin hidâyetin hilâfına nefsimin arzusuna uyacak karışıklıklardan beni koru. Arzularımı senin tâatine tâbi kıl, rızâm bana nasîb et. Beni hakka hidâyet et. Sen dilediğini doğru yola ulaştırırsın.”
Resûl-i Ekrem bulduğunu yerdi. En çok sevdiği kalabalıkla yemekti. Sofra kurulduğu zaman:
“Allah'ım, bu yemeği, kendisi ile Cennet nimetlerine ulaşacak şükrü ödenmiş nimetlerden kıl.” Derdi. (1067) Umumiyetle yemek yerken Namazda olduğu gibi otururdu. Ancak ayaklarını arkada birbiri üstüne koyup:
“Ben ancak bir kulum, kölenin oturduğu gibi oturur ve yediği gibi yerim.” (1068) Derdi. Sıcak yemek yemez ve:
“Sıcak yemekte bereket olmaz, Allahu Teâlâ bize ateş yedirmez, yemeği soğutunuz.” (1069) buyururdu. Dâima önünden ve üç parmağı ile yerdi. Bazen dördüncü parmağını da yardımcı olarak kullanırdı. İki parmağı ile yemez ve:
“O, şeytanca bir yemektir”, derdi.
“Yâ Âişe, tencere kaynattığınız zaman oraya fazla kabak koyun, zira kabak kalbi takviye eder. Buyurmuştur. Kendisi avlanmaz, fakat avlanan kuş etini yer ve kendisine avlanan kuşlardan getirilmesini arzu ederdi. Et yerken başını ete eğmez, belki eti ağzına getirir ve ısırarak koparırdı. Ekmek ile yağ yerdi. Koyun bacak ve butlarını severdi. Tencerede pişen kabağı, sirkeye doğranmış ekmeği Acve hurmasını sever ve bu hurmaya bereket ile duâ ederdi.
“Bu hurma Cennet meyvelerindendir. Zehir ve sihire karşı şifâdır.” derdi.
Yine Câbir'in (r.a.) rivayetinde; Resûl-i Ekrem Hayber gününde Bilâl'ın elbisesi içinde toplanan gümüşleri taksim ediyordu. Adamın biri:
“Ey Allah'ın Resulü, taksimatını adaletle yap,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“*Yazık sana! Eğer ben adalet etmezsem, kim adalet edebilir? O zaman bu hususta ziyan etmiş olurum!... Binaenaleyh nasıl adalet etmezmişim?”* Buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.):
“Bu adam münafiktır, bunun boynunu vurayım, diye ayağa kalkınca, Resûl-i Ekrem:
“Allah korusun, artık insanlar bunu dillerine dolar ve “Muhammed kendi adamlarını öldürüyor” derler, (1086) buyurdu.
Yine bir savaşta fırsatını bulan bir düşman ekinde kılıcı olduğu hâlde Resûl-i Ekrem'e yaklaşarak:
“ Şimdi seni benim elimden kim kurtarabilir?” Dedi. Resûl-i Ekrem:
“Beni Allah korur,” der demez adamcağızın elinden kılıç düştü ve Peygamberimiz hemen kılıcı alarak:
“Ya şimdi seni benim elimden kim kurtarır?” Buyurdu. Şaşkına dönen adam:
“Sen kılıcı eline alanların iyilerinden ol, yâni beni bağışla,” diye yalvardı. Resûl-i Ekrem kendisine:
“Şehâdet getir,” buyurdu. Adam:
“Hayır, bunu söyleyemem, ancak senin tarafına geçmeyeceğim gibi seninle savaşanlarla da arkadaş olmam ve seninle artık harb etmem,” dedi. Resûl-i Ekrem de kendisini serbest bıraktı. Adamcağız, kendi adamlarına döndüğü zaman:
“İnsanların en hayırlısının yanından geliyorum.” dedi.
Yine Enes'in (r.a.) rivayetinde, yahudi kadınlarından birisi Resûl-i Ekrem'e zehirli koyun eti getirdi. Resûl-i Ekrem:
“Bu zehirli eti niçin bana getirdin?” diye sordu. Kadın:
“Seni öldürmek için getirdim,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Allahu Teâlâ seni muvaffak etmez” buyurdu. Bu kadını katledelim.” diyenlere de:
“Hayır, bırakın gitsin.” Buyurdu.
“Bu, Rabbimin fazlındandır; beni imtihan etmek içindir. Şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü yapacağım? Kim şükreder; kim de nankörlük ederse, muhakkak ki Rabbim onun şükrüne muhtaç değildir, ona yine de nimet verir.”

“Ve düşünün ki, Rabbiniz şunu bildirdi: And olsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım ve eğer nankörlük ederseniz, haberiniz olsun, gerçekten azabım çok şiddetlidir.”

“Ey Rabbim! Bana ilham et ki, hem bana, hem de ebeveynime ihsan uğun nimetine şükredeyim; ve razı olacağın iyi bir âmel yapayım. Rahmetinle salih kullarının arasına (Cennet'e) koy.”[149]

ALLAH'A ŞÜKRETMEK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Her kim, sağlımı yerinde mal ve namus güvenliği içinde ve o günlük yiyeceği yanında sabahlarsa, sanki bütün dünya onunmuş gibi, Allah'a şükretsin.”[150]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Kim, (amalık, topallık, kötürümlük gibi) belaya müptela olan birisini görüp de Allah'a, bana sıhhat verdin diye hamd ederse, her türlü belalardan korunur.”[151]

“Allah'dan korkun ve münafıkların kaçışından kederlenmeyin. Ta ki, şükretmiş olasınız.”[152]

“Eğer küfre dalarsanız şüphe yok ki, Allah sizden müstağnidir; (hiç bir şeyinize muhtaç değildir). O kadar var ki. kullar küfrüne razı olmaz. Eğer şükreder de imana gelirseniz, sizin hesabınıza ona razı olur.”[153]

“Allah size bir güçlük dilemez, fakat sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister; tâ ki şükredesiniz.”[154]

“Allah âyetlerini size böyle açıklıyor ki, şükredesiniz.”[155]

Soru: Hamd ve şükür ne demektir?
Cevap: Alimlerimiz hamd ile şükrü farklı şekillerde açıklarlar. Bunlara göre hamd, zahirî (görünür) amellerdendir. Meselâ dille Allah'ı tesbih etmek ve Kelime-i tevhid getirmek gibi.. Şükür ise batinî (iç) amellerdendir.

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Emniyet ve sağlık, insanların çoğunun değerini bilemedikleri iki nimettir.”[156]

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların Allah'a en çok şükredeni, insanlara teşekkürü en çok edenleridir."[157]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altın ve gümüş, Allah'ın yaratmış bulunduğu madenlerin arasında (Para gibi,) değer taşıyan bir madendir. Kim, bu madenlere konup, şükredip Allah'ın huzuruna gelirse,(kıyamet gününde) her isteği yerine getirilir."[158]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şükredip yiyip içen kimse, sabredip (nafile) oruç tutan kimsenin kazandığı sevabı kazanır."[159]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanlı kişilerin yaptığı işler sevindiricidir. Çünkü imanlıların her işleri hayırlıdır. Ve böyle hayırlı işler müminlere mahsustur. Zira mümine bir servet verilirse ona şükreder ve bu davranışı onun hakkında hayırlı olur, şayet mü'mine bir sıkıntı isabet ederse ona da sabretmesini bilir ve yine onun hakkında hayırlı olur."[160]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların işine şaşıyorum: Müslümanın başına bir musibet isabet ederse o ona sabreder. Ve bu hal onun için hayırlı sonuç doğurur. Ona hayırlı bir servet isabet ettiği zaman da ona da sabreder ve bu da onun hakkında sonuç itibariyle hayırlı olur."[161]

Şükür; Allah'ın verdiği nimetleri yerinde kullanmaktır.
Şükür; gizli-aşikâr bütün azalarla tüm yaratıkların gerçek sahibi olan Allah'a itaat etmektir.
Şükür; Allah'a yürekten saygı besleyerek çirkin günahlardan kaçınmaktır.
Şükür; nimeti verene hürmet ve saygı duymak, ona karşı küfran-ı nimette bulunmamaktır.

"Allah ne dilediyseniz hepsini size vermiştir. Eğer Allah'ın bunca nimetini birer birer saymaya kalkışırsanız bitiremezsiniz. Gerçekten insan pek zâlim ve nankördür."[162]

9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hülasa müslim, ağzına götürdüğü lokmaya varıncaya kadar her şeyden sevap kazanıyor."[163]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten ümmetimden biri pazara gidip de yarım veya üçte bir altına bir gömlek aldığında (Allah'ım bunu sen bana verdin) diye hamdü sena ederse, giyeceği gömlek dizlerine inmeden Cenab-ı Hak o kulunu mağfiret eder."[164]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey ümmetim, dünyalık bakımından sizden aşağı derecede olanlara bakın, dünyada sizden üstün olanlara bakmayınız. Bunu yapmak sizin için çok salim bir yoldur. Çünkü: Böyle düşünmekle hem Allah'ın size verdiği nimetleri hakir görmemiş hem de böyle düşünmekle nimetin kıymetini daha iyi anlamış olursunuz."[165]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah buyurur ki: *Gerçekten ben cin ve insandan büyük bir haber vereceğim. Yaratan benim, o başkasına ibadet eder, rızkı ben veririm, o yine bir başkasına şükreder."*[166]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a şükreden bir kalb onu anan bir lisan, din ve dünya işlerinde sana yardım eden Salih bir zevce (eş) alsın, kıymet verip sakladıkları her türlü servet ve hazineden daha da hayırlıdır."[167]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şükrünü eda edeceğin az bir mal, şükrünü eda edemeyeceğin kadar çok bir maldan daha hayırlıdır."[168]

Açıkça gözler önüne serilmektedir ki, Ulu Allah'ın bahsetmiş bulunduğu kuvvet ve imkânları, kötü yolda kullanmaktan kaçınmak, gerçek nimet sahibi olan Allah'a karşı şükür borcunu ödemektir. Daha başka bir deyimle kişi, sahip olduğu her türlü kuvvet ve imkânın kendisine Allah tarafından verilmiş bulunduğunu bilmeli, bu yüzden de bu kuvvet ve imkânları nimeti verenin, kullanılmasını dilemediği yerlerde kullanmamalıdır. İşte kişioğlunun böyle hareket edişi nimeti veren gerçek sahibine (Allah'a) karşı şükür etmek demektir.

15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a, verdiği nimetlerinden dolayı hamd etmek, o nimetin elden çıkmamasını sağlar."[169]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden birisi servet, evlat bakımından kendisinden üstün olana baktığı zaman, (ona gıpta etmemek için) derhal kendisinden bu nimetler bakımından aşağı durumda olan birisine baksın."[170]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim yeni bir elbise bulup giyince, giydiği elbise vücudundan aşağı doğru indiği zaman: (Bu elbise ile hayatımı süsleyen ve avrat yerlerimi kapayan Allah' a hamd olsun) der ve elbiseyi eskittiği zaman da başkasına tasaddük ederse o kimsenin ölüsü ve dirisi Allah'ın emniyetinde olur. Ve bu kimse Allah'a yakın olur." [171]

Soru: Şükreden mi, yoksa sabreden mi daha üstün derecelidir? .
Cevap: Bu konuda çeşitli görüş ve fikirler vardır. Fakat benim kanaatıma göre, şükreden gerçekten sabır da ediyor demektir. Aynı şekilde, sabreden kimse şükür de ediyor demektir. Açıkçası sabırla şükür iç içe girmişlerdir.
Çünkü şükreden kimse şüphesiz bir takım çile ve sıkıntılarla yüz yüze gelecek ve bunlara karşı sabır gösterecek, var gücüyle dayanacak. Şükür, nimeti veren gerçek sahibine, isyan tanımaz şekilde hürmet ve saygı göstermek demek olduğuna göre, içinde bu manâ saklıdır. Çile ve sıkıntılara karşı dayanıklılık göstermemek, nimeti veren gerçek sahibine isyan tanımaz şekilde hürmet ve saygı duymamak demektir. Böylesine bir durumda ise kişioğlu şükretmiş sayılmaz.
Sabır, sırf Allah'a hürmet ve saygı beslemek kasdiyle belâ ve musibetlere katlanmak, dayanıksızlık göstermek demektir ki, bu da nimeti veren gerçek sahibine, açıkçası Ulu Allah'a karşı isyana kalkışmaya engel teşkil eder. Buna göre belâ ve musibetlere karşı sabır gösteren, bu dayanıklılığı ile nimete de kavuşuyor demektir.
"'Allah şükredenleri daha iyi bilen değil mi?"
Bu Allah kelâmının daha geniş manası şudur:
Ben şanı yüce Allah nimetimi, onun kadru kıymetini bilene veririm. Nimetin kadr ve kıymetini ise ancak ona yürekten istekli olanlar ve onu her şeyin üstünde tutanlar bilir. Bu da şekilde ortaya çıkar. Nimete gönülden istekli olanlar, nimeti tin elde edilmesi için didinip çırpınır ve bu yolda karşılarına çıkacak olan her türlü sıkıntı ve çilelere katlanırlar; ellerine geçirdikten sonra da bunu kendilerine bahşeden Ulu Allah'ına karşı şükür borcunu yerine getirirler ve bu nimeti aziz bir emanet olarak kabul ederler.
Böyle kendilerine verilen sayısız nimetleri takdir edenler, garip ve zayıf kimselerdir.. Böylesine kimselerin nimetimin kadr ve kıymetini bilecekleri ezelde benim bilgim içindeydi.
O yüzden bu kimseler benim nimetlerime daha lâyıktırlar. Sizin mal ve servet sahibi oluşunuzun, soylu ve rütbeli kimseler olmanızın bir kıymeti yoktur.
Benim katımda malın, servetin, soyluluğun, makam ve rütbenin hiç bir değeri yoktur; siz ise soya sopa, makam ve rütbeye değer veriyor; onlarla övünüp gururlanıyorsunuz. Tekrar ifade edeyim ki ben bunlara hiç, ama hiç kıymet vermem. Yine siz azgın nefsinizin kötü havasına kapılmış gidiyorsunuz. Peygamberlerimin size bildirmiş bulunduğu aydınlık dine karşı tereddüt besliyor, ona yan çiziyorsunuz. Demek oluyor ki, sizin yanınızda benim hak dinim önem taşımıyor, gönüllerinize gerçeğin aydınlığını yansıtmıyor.
Halbuki hak yolun yılmaz yolcuları böyle midir? Sizin küçük görmeğe çalıştığınız bu kişiler, benim aydınlık saçan dinimi gönüllerinde en ufak bir şüpheye yer vermemecesine kabul ederler, öğrenme zahmetine katlanırlar, bu uğurda canlan bahasına da olsa çetin bir mücadeleye girişirler.
Ya Allah'a yönelenler! Onlar tüm gayret ve çabalarını azgın nefislerinin kötülük işlemesine engel olmaya harcarlar. Bu gayeyle de nefislerini disiplin ve terbiye altına alırlar; bütün şartlarını yerine getirerek iki rek'at namaz kılabilmek umudu ile tüm hareketlerini kontrol ve baskı altında bulundurlar. Yine hiç değilse ömürlerinde bir kerecik olsun, samimi ve katıksız bir gönülle Allah'a yalvarıp yakarabilmek için yorulmaz bir gayret sarf ederler. Bir anlık da olsa Allah'a saf bir yürekle duada bulunmaları onlar hesabına nimetlerin en büyüğüdür. O yüzden uzun müddet bu hasret anının gelip çatmasını beklerler ve bundan da asla usanç duymazlar.
Öylesine kimseler de vardır ki, dindar olduklarını söylerler veya öyle gözükürler. Fakat bir lokmalık menfaat söz konusu olduğu zaman iş değişiverir. O zaman dinlerini de dindarlıklarını da bir lokmalık menfaat karşılığında satarlar. Bu tip kimseler sağa sola, ileri geri boyuna konuşurlar; dinimizin şiddetle yasak ettiği boşuna konuşmama prensibine ayak uydurmazlar. Yine bu kişilerin Allah rızası uğruna bir saatlik olsun, uykularından vazgeçtikleri görülmüş değildir. Aslında onlara göre bu nevi bir hareket, büyük bir nimet ve saadet değil, sadece basit bir davranıştır.

"Dileseydik o kişiyi ayetlerimizle yüceltirdik. Fakat o, yeryüzüne (dünyaya) sarıldı ve nefsinin havasına uydu. Onun hali tıpkı üstüne varıp kovsan da, kendi haline bıraksan da, dilini çıkarıp soluyan köpeğin haline benzer. Sevgili kulum, artık sen onlara bu kıssayı anlat. Anlat ki belki iyice düşünürler." [172]

Bu âyetlerle dile getirilmek istenen manayı, dana çok açıklığa kavuşturmak istersek, şu şekilde gözler önüne serebiliriz:

Biz şanı yüce Allah, o kulumuza öylesine büyük ve erişilmez nimetler bahşettik ki, bu sayede o, büyük rütbelere yükseldi; yüksek derecelere kavuştu, bizim katımızda değer kazandı. Fakat ne yazık ki bu kulumuz bizim bu nimetlerimizin kadrini bilmedi; geçici ve aldatıcı dünyaya gönül kaptırdı, onun küçük ve düşük nimetleri peşinden koştu nefsinin havasına uymayı, bizim ulu nimetlerimize erişmeye tercih etti. Tüm dünyanın bile bizim en ufak bir nimetimize denk ve eş olamayacağını; onların nazarımızda sivrisineğin kanadına eş bir değer bile taşımayacağını takdir edemedi.

Sonra ne oldu? Ne olacak, hiç. O bu kötü hareketi ve yanlış düşünüşü ile ikramla hakareti, zilletle şerefliliği ayırt edemez bir durum içine düşmüş oldu. Tıpkı, bütün nimeti, bütün yiyeceği bir lokma ekmek veya bir parça kuru kemikten ibaret olan köpek gibi. -Ki köpeğe göre kendisinin de bir taht üzerine çıkartılması ile bir pislik yığını üzerinde oturtulması arasında hiç bir fark yoktur. Köpek bunların hangisinin yüksek, hangisinin düşük bir seviye olduğunu takdir edemez. Çünkü şuuru yoktur. Burada Önemli olan, köpeğe bir lokma ekmeğin veya bir parça kemiğin verilip verilmemesidir. -İşte tıpkı bunun gibi bu kulumuzda gayretsizlik göstererek kendisine verdiğimiz nimetin kadir ve kıymetini bilemedi; şükür borcunu yerine getiremedi.

İşte ey saadet yolcusu, âlimler ilimlerini dünyalık mal ve servet biriktirmek uğruna sattıkları, âbidler kötülük emreden nefislerinin havasına uydukları zaman, bu düşük ve âdi hizmetçi durumuna düşerler Çünkü ulu Allah, onlara ilim vermiş, dini ve din hükümlerini öğretmiş, sonra zevklerin en büyüğünü veren ibadet nimetini bahsetmiştir. Böyle olduğu halde onlar bu üstün nimetin kadri kıymetini bilmezler de, gönüllerinde barındırdıkları dünya sevgisini Allah sevgisinden üstün tutarlarsa elbette ki en küçük duruma düşmüş olacaklardır.

Ulu Allah kullarına, türlü türlü muvaffakiyetler bahşeder; onları çeşitli belâ ve musibetlerden korur. İbadet ederek ve-hizmet vererek, hizmet ve ibadet nurları ile süslenip bezenmelerini temin eder. O ulu, çoğu zaman kullarına merhamet nazarıyla bakar.

Bu nimetleri daha da çoğaltabiliriz. Hatta melekler bile Ulu Allah'ın kullarıyla övünürler; Allah katında onlar adına şefaat edebilme haklarını kullanabilirler; Onları efendiler derecesine yükseltebilirler. Öyle ki o melekler Allah'a yalvarıp yakardıkları vakit, hemen bu temiz seslerine cevap verilir; dilediklerine kavuşturulurlar; hatırlarından geçen bir şeyi dilleriyle söylemeden daha Allah verir.

Açıkça görülmektedir ki insanlar nice nice nimetlerle donatılmışlardır; Allah bütün nimetlerini onlar için yaratmış ve onların emrine vermiştir. İşte insanların Allah karşısındaki durumu budur. Şimdi düşünelim. Bu durumda olan insanlar, kendilerine verilen o üstün nimetlerin kıymetini bilmeseler de, geçici şehvetlerine ve dünyalık zevklerine dalsalar, ne olur?

Ne kadar alçalmış ve küçülmüş olurlar değil mi? Kaldı ki Ulu Allah'ın kullarına vermiş olduğu nimetler sadece bu dünyadakilerden ibaret değil öbür dünyada da sunacağı sayısız ve rengârenk nimetleri vardır.

Ulu Allah'ın bahşettiği rengârenk nimetlerin kadri kıymetini bilmek, bu nimetlerin karşılığında şükür borcunu yerine getirmek, dolayısı ile ebedi olan öbür dünya hayatını kazanmak her fâniye nasip olmayan erişilmesi güç büyük bir nimettir, işte gerçek kula düşen ve yaraşan bu büyük ve erişilmesi güç olan nimete kavuşmaktır. İslâm davasının kahraman yiğitleri olan Peygamberler, bu büyük nimete kavuşmanın ve kavuşturmanın lekesiz mücadelesini verdiler.

"Eğer bütün insanlar kâfirliğe imrenecek bir tek ümmet hâline gelmeyecek olsalardı (ki öyle bir durumda gelecekleri muhakkaktır.) O çok esirgeyici elan Allah'a küfredenlerin evlerinin tavanlarını, üstünden çıkacakları merdivenleri odalarının kapılarını ve üzerlerine oturup yaslanacakları tahtları da hep gümüşten yapardık." [173]

Geçici dünya hayatının geçici ve aldatıcı güzellikleri, çılgın zevk ve eğlenceleri, kadınlı içkili ziyafetler Allah katında hiç bir değer taşımazlar. Bunlara kafir de erişebilir, câhil de, ahlâksız da kavuşabilir, zındık da!.. Dünyalık nimet ve servetlere herkes kavuşabilir. Ama unutmamak gerekir ki bunlar değersiz nimetlerdir. Değersiz nimetlere ise kimler kavuşur? Ancak değersiz kişiler. Bazen insanlıkta en yüksek noktaya, en üstün dereceye ulaşmış bir kişi, bu basit bir dünya nimetinden mahrum kalırken küfrün doruğuna çıkmış nâra atanlar, ahlaksızlık ve cahillik içinde bocalayanlar varlık ve bolluk içinde yüzerler; bütün dünyalık nimetler emirlerine amadedir. Ama bu onların hayrına mıdır? Hayır.

Bu konuda söylenecek söz çoktur; hatta o kadar çoktur ki daha binlerce sayfa yazılsa gene de biteceğini sanmam. Üstelik de vermeğe kalkışsak bile, yazmamız gereken binlerce sayfalık bu bilgi, sadece denizden bir damladır. Varın şimdi siz bu konunun derinliğini tasavvur ediniz. Bakınız Ulu Allah sevgili Peygamberimize bu konuda ne buyurmaktadır:

"Ey Muhammed!.. İşte biz sana da böylece emrimizle Cebrail'i gönderdik. Sen vahiyden önce kitap nedir, insan nedir, bilmezdin. Fakat biz o vahyi bir nur kıldık ki, kullarımızdan dilediğimizi onunla doğru yola eriştiririz. Şüphesiz ki sen de göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah'ın yolunu, doğru yolu göstermektesin. İyi bilin ki bütün işler sonunda dönüp dolaşıp Allah'a varacaktır."[174]

"Ey Muhammed!.. Allah'ın sana lütfu ihsanı ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir kısmı seni bile şaşırtmayı kurmuştu. Fakat onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar. Hiç bir hususta sana zarar veremezler. Nasıl verebilirler ki, Allah sana kitap ve hikmeti indirdi, önceden bilmediğin şeyleri öğretti. Allah'ın sana olan nimeti büyüktür."[175]

Ulu Allah bir kabile topluluğuna şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed!.. Onlar İslam'a girdikleri için seni minnet altında mı bırakmak istiyorlar? Onlara de ki: Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Tersine sizi imana muvaffak ettiği için size Allah minnet eder, eğer siz imanınızda sadık iseniz." [176]

Bir gün birisi Peygamberimizin huzurunda, "Allah'a hamd olsun ki beni müslüman yarattı." diye övünür. Bunu duyan Peygamberimiz şöyle der:

"Rabbinin sana bahşettiği en büyük nimete şükrettin."

Zûnnûn Hazretlerine, "İnsanoğlu en çok hangi yüzden gurura kapılır, en çok neye aldanır?" diye sorarlar. O da, "Eriştiği nimet ve servetler yüzünden mağrur olur ve en çok da yine onlara aldanır." diye cevap verir. Ve Zûnnûn arkadan da şu âyeti okur:

"Sen artık bu sözü (Kur'an'ı) yalan sayanları bana bırak. Biz onları kendilerinin bilemeyecekleri bir yoldan yavaş yavaş azaba yaklaştırıyoruz." [177]

Marifet sahipleri bu âyeti şöyle açıklamaktadır:

"Biz şanı yüce Allah, bol bol nimetler veririz. Bu nimetlere erişenler de onların sarhoşluğu içinde gurura kapılarak şükür borçlarını yerine getirmeyi unutup giderler."

Ey kardeşim, nimetin bolluğu, onun şükrünü yerine getirmeyi unutturur. Bol bol nimet içinde, onun şükür borcunu ödemek güçtür. Hatta nimet bollaştıkça şükretmek, de zorlaşır. Bir nimetten diğerine erişen, bir dereceden diğer bir dereceye ulaşan kimselerin karşılaşacakları tehlikeler de gitgide artar. Açıkçası dereceleri yüksek olanların maruz kaldıkları tehlike ve belâlar da büyüktür. O halde yapılacak şey nedir? Tek çıkar yol şudur: Elde edilen nimet veya dereceyi kaçırmamak için Allah'a yalvarıp yakarmak, onun şükür borcunu yerine getirmek, gafil bulunmamak ve nihayet sonumuzun nasıl ve ne şekilde biteceğinden emin olmamaktır. Evet, gerçek müslümana düşen ve yaraşan bu türlü hareket etmektir.

İbrahim Ethem diyor ki:

Biz sonumuzun nasıl ve ne şekilde biteceğinden nasıl emin olabiliriz ki, bir yanda İbrahim Peygamber;

"Rabbim, bu Mekke şehrini emniyetli kıl. Beni de, oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut!" demekte; diğer yanda, aynı şekilde Yû-

Ulu Allah sana müslümanlığı nasip ettiğine göre şimdi O'nun katında gözde ve itibardasın; O'na yakansın, O'na kavuşmuş durumdasın. Eğer sana verdiği bunca nimetlerine karşı şükretmezsen; O'nun gözünden düşebilir, kapısından kovulabilir ve ondan ayrı kalabilirsin.

Merhameti bol ve yaygın olan Allah'tan dileğimiz odur ki, bizi kendisinden uzak düşürmesin.

Buraya kadar söylediklerimizi özetleyecek olursak şunları ortaya dökmemiz gerekir. Ey saadet yolunun yılmaz yolcusu!.. Bu yedi çetin ve tehlikeli geçidi aştıktan sonra, sayamayacağın ve aklının alamayacağı kadar bol olan Allah nimetlerini düşünürsen gerçek ilme ulaşırsın. Basiretin açılır, günahlarından arınırsın. Bütün engelleri yıkar, zafere erersin.

Artık senin için nice güzel huylar, iyi meziyetler; nice yüksek mevki ve dereceler elde edilmiş olur. Önce basiretin açılır, sonra Allah'a yaklaşırsın. Eğer dilinle bunca sayısız nimetlerin sahibini, hamdü sena ederek zikreder, yüreğinde O'na karşı sarsılmaz sevgi ve saygı besler, vücudunla da ibadet borcunu yerine getirirsen, kâinatın ortaksız yaratıcısına şükretmiş olursun; hem de bu hareketin seninle günahlar arasına bir yıkılmaz set çeker.

Ey saadet yolcusu!. Bu tehlikelerle dolu çetin geçitleri bir bir aşarak boynuna borç olan şükür vazifeni de yerine getirirsen, Ulu Allah seni her işinde muvaffak eder, sana güç kuvvet verir. Umduğundan da daha çok rengârenk nimetlerle seni donatır. Doğruluk ve nimetin artması gibi iki büyük hazineye kavuşursun.

Şimdiye kadar eriştiğin nimetler hiç bir zaman geri alınmadığı gibi, üstelik daha da artar. Yeni kavuştuğun nimetler de asla kaybolmaz. Artık sen bu noktadan sonra ariflerden, âlimlerden ve ilmi ile âmil olanlardansın. Ahlaken tertemizsin. Dünyanın fazilet timsâli kişilerindensin. Hak yolundasın. İçin-dışın bir, tertemizdir. Geçici ve aldatıcı sonu gelmez arzu ve istekler peşinde koşmazlar.

Herkese iyiyi, kötüyü, doğruyu, eğriyi gösterirsin. Alçak gönüllüsün. Allah'tan korkarsın. Tevekkül sahibisin, kader ve kazaya razı olur, belâ ve musibetlere karşı sabredersin.

Hem Allah'tan korkar, hem de rahmetinden ümidini kesmezsin. İhlâs sahibisin. Yaptığın her ibadeti, her iyiliği yalnız Allah'ın yüce rızasını kazanmak için yaparsın, Allah'ın senin üzerinde minnet ve şükür hakkı olduğunu unutmazsın. Kâinatın ortaksız sahibi olan Allah'ın sana vermiş olduğu sayısız nimetlerine karşı şükredersin. Ve bütün bu haslet ve meziyetlere sahip olduğun için de Allah'ın yaygın iltifatına mazhar olursun. İşte bütün bu saydığımız hususları göz önünde tut, ey saadet yolcusu!..

Başarı yalnız Allah'tandır.

Ey Hak yolcuları!.. İyi bilesin ki bu yol, uzunluk - kısalık bakımından, yaya olarak alınan ve alınması da tamamen vücudun güçlülük ve zayıflık durumuna bağlı bulunan maddî mesafelere benzemez. Bu yol manevî ve ruhanî bir yoldur, onda yürüyen de ayaklar ve bacaklar, açıkçası vücut değil, kalb ve kalbin beslediği fikirlerdir. Kalb ve kalbin

beslediği fikirler sağlam bir iman taşıyıp taşımamasına ve basiret sahibi olup olmamasına göre bu Hak yolu ya alır, ya da alamaz. Bu hak yolun aslı esası, kişinin gönlünde doğarak bütün varlığını aydınlığa kavuşturan ilâhî bir nurdur; ilâhî bir nazardır. Kişi o nurla baktığı zaman, ancak dünya ve âhiret hayatının perdesiz, gerçek yüzünü seyredebilir. Dolayısı ile kendi öz nefsini de doğru yola sevk eder.
Bazan kişioğlu bu ilâhî nuru ve ilâhî nazarı yüzlerce yıl arar arar bulamaz. Onun eserme bile rastlayamaz. Bunun sebebi gayet basittir. Arayıştaki hata, çalışmadaki kusur ve bilgisizlik... Bu aydınlık yolu böyle hiç bulamayanlar olduğu gibi, elli yılda, on yılda, bir yılda... Hatta Allah'ın yardımı ile bir anda bulanlar da vardır. Aslında hidayete eriştiren Allah'tır. Yalnız insan da çalışmak, doğru yolu aramakla mükelleftir. Allah mutak hâkimdir. Dilediğini işler, dilediği gibi hükmeder.
Imriül-Kays diyor ki:
"Arkadaşım sultanın sarayının kapışım görünce ağlamaya koyuldu. Kendisine dedim ki:
"Dostum, hükümdar gibi varlık sahibi olamadığımız için sakın tasalanma. Biz de mal ve servet sahibi olmayı arzu ederiz. Sahip olmadan ölürsek mazur sayılırız."
Şimdi aklımızı başımıza alarak iyice düşünelim. Nasıl olur da bir kimse, iki rek'at namaz kılarak veya bir kaç kuruş sadaka vererek veyahut da birkaç gecesini ibadetle geçirerek karşılığında ebediyyen saltanat sürmeyi, ebediyen mutlu olmayı isteyebilir veya kendisine verileceğini umabilir? Arada bir denge var mı? İmrenilen istenilenin karşılığım tutuyor mu? Hayır, asla!
Değil böyle bir kaç ibadet ederek birkaç hayır işleyerek karşılığında sonsuz mutluluğa kavuşmayı istemek veya ummak insanoğlu binlerce ayrı ruh ve bedenden müteşekkil olsa aynı zamanda dünya gibi milyarlarca yıllık bir ömre sahip bulunsa bu uzun zaman süresi boyunca da ibadet etse, iyilik
İşlese, yine de kendisine verilen bunca nimeti hak etmiş olamaz. Bu zaman içinde yaptıklarıyla dünya ve âhiret kurtuluşuna hak kazanamaz.
Eğer insanoğlu kıt kanaat işlediği birkaç ibadet ve iyilikten sonra ebedî mutluluğa erişirse, yani aftan kendisine sonsuz hayatta ebedî saadeti ihsan ederse iyi bilmek gerekir ki O, büyük bir ganimete konmuş demektir. Bu gerçek böyle biline!
Hz. Allah buyuruyor ki:
"Artık onların yaptıklarına bir mükâfat olarak gözlerin aydın olacağı nimetlerden neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilemez." [178]
Aynı konuda sevgili Peygamberimiz de (s.a.s.) şöyle sesleniyor:
"Cennette gözlerin göremeyeceği, kulakların işitemeyeceği ve hiçbir insanın hatırından bile geçiremeyeceği renk renk nimetler yaratılmıştır."
Hz. Allah:
"Hakikat, sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınız size bir rızık vermeye muktedir olamazlar. O hâlde rızkı Allah katında arayın. O'na ibâdet edin. O'na şükredin" [179]buyurmuştur. Diğer âyette de şöyle buyurmuştur:
"Allah'ı bırakıp taptığınız da sizin gibi kullardır"[180]
Dil ile şükür de şükür cümlesindendir. Nitekim rivayete göre hatife Ömer b. Abdülâziz'i ziyaret etmek üzere bir cemaat gelmiş ve bunlardan bir gene söze başlamıştı Ömer b. Abdülâziz:
"Sen dur, yaşlı olanınız konuşsun" dedi. Bu genç:
"Eğer mutlak surette, her iş yaşlıya verilmesi gerekiyorsa senden daha nice yaşlılar var, hilâfette sana sıra gelmezdi" dedi. Bunun üzerine Ömer:
"O hâlde konuş bakalım" dedi. Genç:
"Biz her hangi bir şey'i isteyen veya her hangi bir şeyden korktuğumuz için sizi ziyarete gelmiş değiliz. Çünkü senin üstün faziletin isteklerimize cevap vermiş, adaletin bizi korkudan emin kılmıştır. Bizim ziyaretimiz bütün bunlara karşı bir teşekkürdür. Size dilimizle teşekkür etmeğe geldik, hemen geri dönüyoruz" dedi. İşte şükrün bütün hakikatini ihata eden mânalarının asılları budur. Fakat şükür, in'âm edicinin nimetini saygı ile itiraftır, diyen, kalbin bâzı hâlleri ile dilin işini nazar-ı İtibara almıştır. Şükür, ihsanını' anmak suretiyle ihsan edeni övmektir, diyen de yalnız dilin işini nazar-ı itibâra almıştır.
"Şükür, hürmeti korumağı devam ettirmekle şuhûd minderi üzerinde oturmaktır" diyen de şükrün bir çok mânalarını bir araya toplayandır ki, yalnız dil ile ameli ortada bırakmıştır. Hamdûn-ı Kassar, nimete şükrü, nefsini şükürde tufeyli görmektir, demekle, marifetin yalnız şükrün mânalarından olduğuna işaret etmiştir. Cüneydî'nin:
"Şükür, nefsini o nimete lâyık görmemendir" demesi, özellikle kalbin hâllerinden bisine işarettir. Bütün bu zatların şükür hakkındaki sözleri, kendi hâllerine işaret olduğu için cevapları da ayrı ayrıdır. Aynı zamanda bunlardan birisinin aynı Soruya ayrı cevap verdiği de olur. Bu da başka bir hâle intikal etmiş olmasındandır. Zîra onlar, ancak kendilerine galebe çalan hâllerinden konuşurlar. Tevfik Allah'tandır.[181]

ALLAH'IN AZABINDAN KORKMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her göz kıyamet gününde ağlayacaktır. Ancak: Allah Teala'nın haramlarına bakmayan, Allah yolunda uyumayan (Nöbet veya ibadet için uyumayan) bir de Allah korkusundan (kimsenin bulunmadığı bir yerde) sinek başı kadar kendisinden yaş dökülen göz müstenadır." (Yani bu gözler ağlamazlar gülerler.)[182]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim bildiklerimi siz bilseniz (başınıza gelecekleri düşünür) ve az güler, çok ağlardınız"[183]

Allah'dan Korkmak

Bil ki havf (Allah'tan korkmak) büyük makamlardandır. Fazileti, sebeb ve neticelerine bağlıdır. Sebebi anlatılacağı gibi ilim ve marifettir. Bunun için Allahü Tealâ:
"Allah'tan ancak, âlim kulları korkar" buyuruyor. Resûlüllah (saltâllahü aleyhi ve sellem):
"Hikmet ve ilmin başı Allah korkusudur" buyuruyor. Neticesi ise, iffet, verâ' ve takvadır. Bunların hepsi de saadetin anahtarıdır. Çünkü şehvet ve arzular terke dilmedikçe ve bu yolda sabredilmedikçe, saadet yolu bulunamaz. Şehvet ve arzuları korku gibi hiç bir şey yakıp yok edemez. Bunun için Allahü Teâlâ kendisinden korkanlar için hidâyet, rahmet, ilim ve rızâyı üç âyette topladı ve:
"Hidâyet ve rahmet Allah için günahlardan kaçanlaradır".
"Allah'tan ancak âlim kulları korkar Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdır" buyuruyor. Havfin neticesi olan takvayı Allahü Teâlâ kendine izafe ediyor ve; (Kurbanınızda Allah'a ulaşan et ve kan değil, kurbanda) *"Takva üzere olmanız Allah içindir"* , buyuruyor. Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu: *"Kıyamette insanları yüksek bir yerde topladıkları gün, uzak ve yakındakilerin duyabilecekleri bir ses der ki, ey insanlar, sizi yarattığım günden beri bütün sözlerinizi işittim. Şimdi siz beni dinleyin, dikkatli dinleyin ki, yaptıklarınızı önünüze sereceğim, Ey insanlar! Kendi nesebinizi koydunuz. Ben de nesebimi koydum. Su nefâbinizi çektiniz ve benim nesebimi bıraktınız. Ben? Allah'ın katında en büyüğünüz, en mütteki olanınızdır, dedim. Siz, hayır, büyük fite oğlu filândır. Bugün ben nesebimi tutarım ve sizin nesebinizi atarım. Müttekiler (Takva sâhipleri, Allah'tan korkanlar) nerededir? Bunun üzerine bir sancak açılır, ileri getirilir, müttekîler onun ardından gider. Hepsi hesâbsız Cennete girerler".* Bu sebebtendir ki Allah'tan korkanların sevabı kat kattır. Nitekim âyet-i kerîmede:
"Hesaba çekileceğinden korkana Cennette iki derece vardır" buyuruldu. Resulullah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Allahü Teâlâ buyuruyor: *"İzzetim hakkı için, bir kulda iki korku ve iki emniyet bulundurmam. Dünyada benden korkarsa, âhirette onu emin ederim. Âhiret hususunda emin ise korkuturum"* Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"Allahü Teâlâ'dan korkandan her şey korkar. Allah'tan korkmayanı, her şey'le korkuturlar" Yine buyurdu: *"Sizin en akıllınız, Allah'tan en çok korkanınızdır"* Yine buyurdu:
"Sineğin başı kadar gözünden yüzüne yaş akan kimsenin yüzünü Cehennem ateşi yakmaz" Yine buyurdu:
"Allah korkusundan kulun tüyleri kalkarsa ve bu korkuyu düşünürse, ağaçtan yaprak dökülür gibi günâhları dökülür."

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Ashabım. Benim bil diklerimi siz de bilseydiniz, muhakkak ki, az gülüp, çok ağlardınız. Çünkü: Nifak zuhur edecek, emanet kalkacak, merhamet kalmayacak, doğru ve dürüstler ayıplanacak, doğru ve emin olmayanlara emniyet edilecek, karanlık geceler, vahşi develer gibi, fitne ve fesat sizi saracak."[184]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın rahmetinden ümit ve gazabından korku kendisinde birleşen kalbe Allah ümit ettiğini verir ve korktuğundan da onu korur."[185]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, dünya ve dünyada olanlara şu ayet sebebiyle sevmem: Çünkü Cenab-ı Hak bu ayette şu şekilde buyuruyor "Ey haddini aşarak türlü türlü günah işleyen kullarım, benim rahmetimden ümidinizi kesmeyiniz."[186]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah rızası için geceleyin ibadete kalkan kimse menziline erişir. Biliniz ki, Cennet ucuz değildir."[187]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hikmetin başı Allah korkusudur."[188]

8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, kendisinden başkasından korkanların başına zalim kimseleri musallat eder. Şayet adem oğlu Allah'dan başkasından korkmazsa Allah (c.c.) da onun başına kimseyi musallat etmez. Keza, Adem oğlundan isteyeni Cenabı Hak ademoğluna muhtaç eder. Şayet adem oğlu Allah'tan isterse, Allah'ta onu başkasına muhtaç etmeden, onun rızkını kendisi verir."[189]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete ancak Allah rahmetinden ümitli olanlar girecektir. Cehenneme de yalnız oraya girmekten korkan kimseler gireceklerdir. Allah ancak, merhametli olanlara rahmet edecektir."[190]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların en mükerremi, Allah'tan en çok korkanıdır."[191]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Allah'tan en çok korkan ve onu en iyi bileniniz benim."[192]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer siz Allah'tan hakkıyla korksaydınız, kendisiyle birlikte cehaletin yeri olmayan ilmi elbette ki tahsil ederdiniz. Şayet, siz Allah'ı layıkıyla bilmiş olsaydınız, anlasaydınız, dualarınızla dağlar yerinden oynardı."[193]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, dünyada Allah korkusu ve ümidini, kalbinde birleşmeyen kimseye cehennem korkusunu koklatacaktır. Kalbinden bu iki duyguyu ayırmayana da Cennet kokusunu koklatacaktır."[194]

Şiblî (rahmetullahi aleyh) buyurur:
"Havfın (korkunun) üzerimde gaalib olduğu bir günüm olmadı ki, o gün kalbime hikmet ve ibretten bir pencere açılmamış olsun". Yahya ibn Muâz (rahmetullahi aleyh) buyurur:
"Mü'minin günâhı korku, ceza ve rahmet ümîdi arasında, iki aslan arasında kalmış tilki gibidir". Yine buyurdu: "Zavallı insan, Cehennemden fakirlik gibi korksaydı, Cennete girerdi!" Kendisine kıyamette kim daha emindir dediklerinde:
"Bugün daha çok korkandır", buyurdu. Bir kimse Hasan-ı Basrî'ye:
"Bizi, kalblerimizi parçalayacak şekilde korkutanların meclisi, sohbeti hakkında ne buyurursunuz?" dedikte: "Bugün sizi korkutup yarın emîn edenlerin sohbetini; sizi bugün emîn edip yarın korkuya düşüren kimselerin sohbetinden iyi biliniz ve böyleleri ile sohbet' ediniz", buyurdu. Ebû Süleyman-ı Darânî (rahmetullahi aleyh) buyurur:
"Korku olmayan kalblerden, harâb olmayan bulunmamıştır". Aişe (radıyallahü anhâ) buyurdu:
"Resûlüllah'a (sailâllahü aleyhi ve seliem) Kur'ân-ı Kerîm'de; *"Yaparlar ve korkarlar"*, buyurulması ne içindir"? hırsızlık ve zina mıdır? dedim.
"Hayır, namaz kılarlar, oruç tutarlar, zekât verirler ve kabul olmadı diye korkarlar demektir" buyurdu. Muhammed ibn Münkedir ağladığı zaman, vücûdunu gözyaşı ile siler ve: "Duydum ki gözyaşı değen yeri Cehennem ateşi yakmaz", derdi.
Sıddık (radıyallahü anh) buyurur:
"Ağlayınız, ağlayamazsanız, kendinizi zorla ağlatınız" Kâ'bü'l-Ahbâr buyurur:
"Allahü Teâlâ'ya yemin ederim ki, ağlayıp gözyaşımın yüzüme akmasını, dağ kadar altın sadaka vermekten çok severim" Abdurrahman İbn Ömer (radıyallahü anh) buyurur:
"Allah korkusundan akan bir damla gözyaşını, bin altın sadaka vermekten çok severim."[195]

Korkunun Hakikati

Bil ki havf, kalb hâllerinden bir hâldir. Kalbde meydana gelen uzaklık ateşidir. Bunun da bir sebebi ve neticesi vardır. Sebebi ilim ve marifettir. Âhiret işlerinin tehlikesini ve kendi helakinin sebeplerini hâzır ve kuvvetli görürse bu ateş elbette can evinde meydâna gelir. Bu do iki marifetten doğar:
Birinci marifet, kendi ayıplarını, günâhlarını, tâatteki kusurlarını, ve kötü ahlâklarını hakkıyla görür. Bütün bu kusurları yanında Allahü Teâlâ'nın kendisine verdiği nimetleri de görür. Böyle olan kimse, pâdişâhın nîmet ve iltifatlarına kavuşup, harem ve hazînesine hıyanet eden kimseye benzer. Sonra aniden pâdişâhın, onun bu hıyanetlerini gördüğünü anlar. Ve bilir ki pâdişâh çok gayyur, intikam alıcı ve korkusuzdur
Korkunun dereceleri çoktur. Arzulardan men ediyorsa iffet denir. Haramlardan men ediyorsa verâ1 denir. Şüphelilerden veyû haram korkusuyla helâllerden men ediyorsa takva denir. Allah'a yaklaştıranların gayrisi olan her şey'den men ediyorsa, sidk denir. Böyle kimseye sıddik denir. İffet ve verâ takvanın ve hepsi sıdkın altında kalır. Havf da (korku) hakikatte budur. Amma gözyaşı akıtan ve silen ve, "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm", deyip kalbi gaafil olan kimseye, kadın gibi yumuşak kalbli denir. Bu, korku olmaz. Çünkü bir şey'den korkan kimse, ondan kaçar. Bir kimse eteğinde bir şey saklar. Bunun yılan olduğunu bilirse, "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" ile yetinmez, belki yılanı atar. Zinnûni Mısrî'ye Allah'tan korkan kul kimdir? dediklerinde:
"Kendini hasta görüp ölüm korkusuyla bütün isteklerinden kaçandır", buyurdu.[196]

Korkunun Dereceleri

Havfın üç derecesi vardır: Zayıf, kuvvetli ve mutedil. Beğenileni mûtedil (orta) olanıdır. Zayıfı kadınlar gibi ince kalbli olmak, kuvvetlisi de ümitsizliğe kapılmak olup, hasta olma, kendini bilememe ve hattâ ölüm ihtimâli olabilir. İkisi de kötüdür. Çünkü korkunun, kendi nefsinde bir kemâli, olgunluğu yoktur. Tevhîd, marifet ve muhabbet gibi değildir. Bu sebeptendir ki, Allahü Teâlâ'nın bir sıfatı olamamıştır. Zîra havf (korku) cahillik ve acizlik olmadan olmaz. Cahillik ve acizlik olmazsa, sonu meçhul olmaz ve tehlikeden sakınmak acz ve korku olmaz. Lâkin havfın gaafillerin hâline izafetle bir kemâli vardır. Zîra onlar için, çocukları okuturken veya hayvanı yolda sürerken dövmek ve kamçılamak gibidir Çocuğun hâtırına getirecek, çalıştıracak veya hayvanı korkutacak kadar kuvvetli ise bunları yapması noksanlık olur. İkisi arasında olması gerekmektedir. Günâhlardan sakındıracak tâatleri yaptıracak hâlde olmalıdır. Âlim olanın havfı da o derece mutedil olur. Çünkü ifrata varınca recâ (ümîd) sebeblerini düşünmemeye başlar. Zayıf olunca da işin zararını anlayamam. Korkmadığı hâlde kendine âlim diyen, ilim elde etmemiş boşa zaman harcamıştı. Tıpkı çarşılarda dolaşan, kendine hikmet sahibi diyen ve hikmetten hiç haberi olmayan falcılar gibidir. Çünkü bütün marifetlerin başı, kendini ve Allahü Teâlâ'yı tanımaktır. Kendini ayıplı ve kusurlu Allahü Teâla'yı ise, Celâl, Azamet ve Hâkimiyet sahibi olarak bilmektir. Kendini ve Allahü Teâlâ'yı böyle bilmekten, korkudan başka bir şey doğmaz.
Korkanların çoğu akıbetinin kötü olmasından korkmuşlardır. Çünkü inşânın kalbi değişebilir. Ölüm zamanı müdhiş bir zamandır. O vakitte kalbin neye karar kılacağı bilinemez. Hattâ ariflerden biri şöyle der:
"Bir kimsenin elli sene tevhîd üzere olduğunu bilsem, yanımdan bir duvarın arkasına gitmek kadar uzaklaşsa, tevhîd üzere olduğuna şâhidlik edemem! Çünkü kalb hâli değişebilir ve neye döndüğünü bilemem". Bir başkası da der ki:
"Evin kapısında şehîd olmayı mı, yoksa odanın kapısında müslümân olarak ölmeyi mi seversin deseler, odanın kapısında ölmeyi istemem. Çünkü evin kapısına çıkıncaya kadar İslâm üzere kalacağımı bilemem". Ebû'd-Derdâ (radıyallahü anh) yemin etti ki:
"Hiç kimse, îmânın ölüm zamanında geri alınmayacağına emîn olamaz". Sehl-i Tüsterî buyuruyor ki:
"Sıddîklar her nefeste sû-i hâtemeden korkarlar. Süfyân-ı Sevrî (rahmetullahi aleyh) ölüm zamanında inledi ve ağladı. Allahü Teâlâ'nın afvının senin günâhından büyük olduğunu bilmez misin? Dediler.
"Tevhîd üzere (îmânla) gideceğimi bilsem, dağlar kadar günâhım olsa yine korkmam", buyurdu. Büyüklerden biri vâsîyet eyledi ve elinde olan şey'i bir kimseye verdi ve:
"Tevhîd üzere (îmânla) ölmenin nişanı şöyle şöyledir. O nişanları görünce, bu para ile şeker ve badem içi satın al ve şehirdeki çocuklara dağıt ve bugün filânın sevinç günü saadete erdiği gündür de. Eğer bunu görmezsen, İnsanlara söyle namazımı kılmasınlar benimle meşgul olmasınlar. Hiç olmazsa öldükten sonra mürât olmayayım", dedi. İsâ aleyhisselâm havarilerine:
"Siz günâhtan korkarsınız biz peygamberler küfürden korkarız", buyurdu. Peygamberlerden biri, açlık, susuzluk, elbisesizlik ve daha birçok sıkıntılara mübtelâ oldu. Senelerce sürdü. Nihayet Allahü Teâlâ'ya inliyerek yalvardı. Allahü Teâlâ:
"Kalbini küfürden koruyorum, buna razı olmuyorsun da, hâlâ dünyâyı mı istiyorsun?" buyurdu. Yâ Rabbît tevbe ettim, razı oldum, deyip dünyalık istediği için başına toprak saçtı. Su-i hâtemenin işaretlerinden biri nifaktır Bunun için Ashâb-ı Kiram (aleyhimürrıdvân) kendileri için dâima nifaktan korkarlardı. Hasan-ı Basri (rahmetullahi aleyh) buyurur:
"Bende nifak olmadığını bilseydim, bunu yeryüzünde olan her şey'den daha çok severdim". Yine buyurdu: "İçin dışa, kalbin dile uymaması nifaktan arzu ve şehvetlerinin kendisinden alındığını, dünyâdan kahır ile çıkarıldığını ve istemediği yere götürüleceğini görür ve kendisine böyle yapıldığını görünce, kotu düşüncesi artar, o az sevgi de kalmaz. Tıpkı çocuğunu az seven bir babanın, çocuğundan çok sevdiği bir şeyi bu çocuğu alırsa, çocuğun düşman olması gibi olup eskiden olan o az sevgisi de kalmaz. Bunun için şehidlik mertebesi büyüktür. Çünkü o anda dünya gözünden kalkmış- Allah sevgisi kalbini kaplamış, gönlü ölmeye hazırlanmıştır. Böyle bir zamanda gelen ölüm büyük bir kazançtır. Zira böyle bir hâl çabuk değişir, kalp her zaman o güzel hâlde kalmaz. O hâlde kalbinde Allahü Teala'nın sevgisi her şeyden kuvvetli olanı bu sevgi, kendini bütün varlığı ile dünyâya vermekten men eder. O bu tehlikeden daha emîn olur. Ölüm zamanı gelince, sevgiliyi görmek zamanının geldiğini bilir, ölümü hakîr görmez. Allah sevgisi daha da artar, dünyâ sevgisi büsbütün yok olur. Bu hüsn-i hâteme (îmânla gitme)nin alâmetidir. Bu tehlikeden uzak olmak isteyen, bîd'atten, uzak olmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîs-i şeriflerde olanlara inanır, anladığını kabul eder, anlamadığı için doğrudur der ve hepsine inanır. Allah sevgisinin kendini kaplamasına, dünyâ sevgisinin azalmasına

uğraşır. Bu da ancak, şerîatin hududunu gözenekle olur. Böylece dünyâ kendisine aşağı gelir ve ondan kaçar; Buna mukaabil- Allah sevgisi kalbinde kuvvetlenir. Dâima O'nu zikreder, O'ndan konuşur. Dünyâyı sevenlerle değil, O'nu sevenlerle sohbet ve arkadaşlık eder. Demek kî dünyâ sevgisi gaalib olunca tehlike başlamış demektir Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Ey Muhammed, Hicreti terk edenlere de ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesâddan korka geldiğiniz bir ticâret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'dan, O'nun Peygamberinden ve O'nun yolundaki bir cihaddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceya kadar bekleye durun. Allah fâsıklar güruhunu hidâyete erdirmez."

"Birinizin yaradılışı ana karnında kırk gün nutfe olarak toplanılır. Sonra olusu kadar bir müddet pıhtılaşmış kana döner, sonra o, bu kadar müddet bir çiğnem et paçası olur. Sonra ona bir melek gönderilir de ona ruh üfler. Ve dört (şey)le emrolunur: Rızkını, ecelini, amelini, şakî veya saîd olacağını yazar. Kendinden başka (ibadete lâyık) hiçbir ilâh bulunmayan (Allah) a yemin ederim ki biriniz cennet ehlinin işini yapmaya devam eder, nihayet kendisi ile cennet arasında ancak bir arşın (kadar açıklık) kalır da (ana karnındaki) yazı (lan kader) onun önüne geçer (ek kendisini mağlûb eder) de âteş(-i cehennem) ehlinin işini yaparak cehennemi boylar. Sizden bir kimse, cehennem ehlinin işlediğini yapmaya devam eder, nihayet kendisi ile cehennem arasında ancak bir arşın (kadar açıklık) kalır da (ana karnındaki) yazı(lan kader) onun önüne geçer (ek kendisini maglûb eder) de cennet ehlinin işini yaparak cennete girer."

İblis mel'ûn olduğu zaman, Cebrail ve Mîkâil dâima ağlıyorlardı. Allahü Teâlâ onlara vahiy gönderdi ve:

"Niçin ağlıyorsunuz?" buyurdu. "Mekrinden emîn değiliz," dediler. "Böyle olmak gerek, emin olmama) lı", buyurdu. Muhammed İbn Münkedir der ki:

"Cehennem yaratıldığı zamân, bütün melekler ağlamaya başladı. İnsanlar yaratılınca, ağlamayı kestiler. Cehennemin kendileri için yaratılmadığını anladılar. Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve seüem) buyurdu:

"Cebrail aleyhissslâm bana her geldiği zaman, Allah korkusundan titriyor görürdüm". Enes (radıyallahü anh) der ki, Resûlüllah (aleyhisselâm) buyurdu:

"*Cebrail'e Mîkâil'ın (aleyhisselâm) hiç güldüğünü görmedim. Sebebi nedir? Diye sordum. Cehennem yaratılandan beri hiç gülmedi dedi*". İbrahim aleyhisselâm namaza durduğu vakit, kalbinin coşması, kaynaması, iki mil uzaktan duyulurdu. İmâm-ı Mücâhid (rahmetullahi aleyh) der ki:

Dâvud aleyhisselâm başını secdeye koyup kırk gün ağladı. Gözyaşının aktığı yerde otlar büyüdü.

"Yâ Dâvûd, niçin ağlıyorsun? Açsan, sana yemek vereyim, elbisen yoksa elbise göndereyim" diye bir ses geldi. Hazîn bir sesle inledi. Nefesinin ateşi oradaki odunu yaktı. Sonra Allahü Teâlâ tevbesini kabul etti. Yâ Rabbî, kusurumu elime yaz da, unutmayayım, dedi. Duası kabul edildi. Elini yemeye ve içmeye uzatmadı ki, önce o kusuru görmesin ve ağlamasın. Bâzen kendisine bardakla su verirlerdi. Bardak dolu olmazdı. Gözyaşları ile dolardı. Anlatırlar ki, Dâvûd aleyhisselâm o kadar ağladı ki, takati kalmadı ve:

"Yâ Rabbî, ağlamama merhamet etmez misin?" dedi. Vahiy geldi ki: Ağlamaya âit sözler söylersin, kusurunu unuttun mu?

"Yâ Rabbî, nasıl unuturum, kusurumdan önce Zebur okuduğum vakit, akan sular durur, kuşlar başıma toplanır, dağlardaki vahşî hayvanlar mihrabımı, etrafımı sarardı. Bugün bunlardan hiçbirisi olmuyor. Yâ Rabbî bu ne büyük korku ne müthiş iştir" dedi. Allahü Teâlâ buyurdu ki:

"O tâattaki ünsten, bu ise kusurun korkusundandır. Ey Dâvûd! Âdem benim kulum idi. Onu kudret elim ile yarattım. Ona kendi ruhumdan üfledim. Meleklerin ona secde etmesini emrettim. Ona keramet hil'atını verdim. Vakar tacını başına koydum. Yalnızlığından yakındı, Havva'yı yarattım. İkisini de Cennete koydum. Bir kusur işledi. Mahcûb ve çıplak huzurumdan uzaklaştırdım. Ey Dâvûd! Dinle, doğru dinle! Bana tâat ettin. İstediğini verdim. Kusur ettin, mühlet verdim. Şimdi bütün bunlarla bana geldin, kabul ettim". Yahya İbn Ebî Kesîr der ki:

"Bildirdiler ki Dâvûd aleyhisselâm kusuru için seste ağlamak istediği zaman, yedi gün bir şey yemedi, hanımlarının yanına gitmedi. Sonra sahraya çıktı. Oğlu Süleyman aleyhisselâma, Davud'un (aieyhis-selâm) ağlamasını duymak isteyen mahlûkatın toplanması için, seslenmesini söyledi. Alî İbn Hüseyin Zeynelâbidîa abdest aldığı zaman, yüzünün rengi sararırdı. Sana ne oldu? Dediklerinde:

"Kimin huzuruna çıkacağımı biliyor musunuz?" derdi. Müsevver ibn Muhrebe Kur'ân-ı Kerîm okumaya dayanamazdı. Bir gün tanımadığı bir kimse:

"Hatırla o günü ki, müttekîleri binekler üzerinde Cennette bulundururuz, mücrimleri susuz olarak Cehennem ateşini tatmaya göndeririz" âyet-i kerîmesini okuyordu. Ben müttekîlerden değil, mücrimlerdenim, deyip bu âyeti bir daha oku dedi. Bir daha okudu. Feryâd etti ve can verdi. Hâtem-i Âsem der ki:

"Güzel, süslü yerlere aldanma. Cennetten daha iyi yer yoktur. Adem aleyhisselâmın ne gördüğünü biliyor musun? Çok ibâdet ediyorum diye övünme. İblis'in ne gördüğünü biliyor musun? Binlerce sene ibâdet etti. İlminin çokluğuna güvenme. Bel'am-i Baur ilimde o derecede idi ki, İsm-i Âzami bilirdi. Hakkında ise:

"Onun gibiler köpek gibidir" buyuruldu. İyi dostlara güvenme. Resulüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) akrabası, yakınları, onu çok gördüler, onun sohbetinde bulundular ve fakat müslümân olmadılar. Sırrî Sekâtî buyurur:

"Her gün birkaç defa burnuma bakar, yüzüm karardı mı diye düşünürüm". Atâ Sülemî, çok korkanlardan idi. Kırk sene gülmedi. Gökyüzüne bakmadı. Bir defa göğe baktı ve korkusundan düştü. Her gece birkaç defa kendini yoklar, insanlık şeklinden çıkıp çıkmadığını araştırırdı. İnsanlara kıtlık ve bir belâ gelse, benim yüzümden geliyor derdi. Ahmed İbn Hanbel der ki:

"Korkudan bir kapının bana açılması için duâ ettim. Kabul edildi. Korktum ve aklımı yitireceğimi sandım. Yâ Rabbî, dayanabileceğim kadar ver, dedim. Sonra sükûnet buldum". Kullardan birini ağlarken gördüler.

"Niçin ağlıyorsun?" Dediler.

"Kıyamette insanları suâle çektikleri saatin korkusundan ağlıyorum" dedi. Hasan-i Basrî'ye bir kimse, nasılsın? dedi.

"İnsanlarla beraber bir gemide bulunan ve gemi parçalanıp deniz ortasından herkesin bir tahta üzerinde kaldığı kimsenin hâli nasıl olur?" Buyurdu. Çok korkunç olur, dedi. İşte benim hâlim öyledir, buyurdu. Yine buyurdu ki: Haberde geldi ki bir kimseyi bin sene sonra Cehennemden çıkarırlar. Keşke ben o kimse olsaydım. Bunu son nefeste îmânsız gitmek ve ebedî Cehennemde kalmak korkusundan söyledi.[197]

(Allah'dan) Ümid Etmek

Hz. Allah buyuruyor ki:

"Hakikat şudur ki, kafirler güruhundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez."

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

"O günde ki nice yüzler bembeyaz olacak; nice yüzler de kapkara kesilecek."

Mevlâ-i Zül-Cemâl buyuruyor ki: .

"Şübhe yok ki, Rabbin cezayı çabuk verendir. Muhakkak ki, çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir de."

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

"İyiler, hiç şübhesiz Naiym (cennetin) de, kötüler ise muhakki ateşdedirler."

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

"Şimdi siz bu söze mi şaşıyorsunuz? Ve (istihza ederek) gülüyorsunuz, (günâhlarınıza) ağlamıyorsunuz?

"İşte (o gün) kimin tartılan ağır gelirse, artık o, hoşnud (olacağı) bir yaşayıştadır. Amma kimin de tartılan hafif gelirse, artık onun anası: Hâviye (uçurum) dur."

Ulu Allah buyuruyor ki:

1- *"(Sevgili Peygamberim, Muhammed!...) de ki: Kendisinden (bucak bucak) kaçtığınız ölüm (günün birinde) sizi mutlaka yakalayacaktır. Sonra gizli - aşikâr (her yer) i bilen (Allah) a döndürüleceksiniz de O, yaptıklarınızı (bir bir) önünüze serip anlatacaktır."*[198]

Ulu Allah buyuruyor ki:

1- *"(Tüm varlığa dilediği gibi tasarruf etmek kudretini) elinde bulunduran (Allah)'in şanı ne yücedir!... Şüphesiz ki O, her şeye kadirdir; "hanginiz daha iyi ameller işleyecek" diye sizi denemek için yaşamayı ve ölümü yaratmıştır. O, Ulu ve çok affedicidir."*[199]

ÖLÜMÜ VE KABRİ ANMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Dikkat ediniz. Eğer siz dünya zevkü safa ve eğlencelerine son verdiren ölümü çok hatırlayıp anlasaydınız şimdi gördüğüm durumdan ölüm sizi vaz geçirirdi. Öyle ise lezzetleri kesen ölümü çok hatırlayınız. Çünkü her gün kabir (lisanı hal ile) şöyle der:

Ben yalnızlık, gariplik, toprak ve haşereler eviyim.

İmanlı kul kabre konduğu zaman kabir ona şöyle seslenir: Merhaba, hoş geldin. Sen yeryüzünde yaşayan insanların en iyisi olanısın. Çünkü sen bütün kainatı yaratan Allah'a iman etmiş bir kimsesin, seni bir dost gibi içime aldığım zaman sana lütuf edeceğim, benden iyilikler göreceksin."[200]

Ölümü Hatırlamak

Bütün işlerin sonunun ölüm, duracağı yerin mezar, kendisine gelenlerin Münker ve Nekir, gideceği yerin kıyamet, ebedî kalacağı yerin, Cennet veya Cehennemden biri olduğunu bilen bir kimse için, ölümü düşünmekten daha mühim, ölüm için azık toplama çaresinden daha yüksek bir tedbir olamaz. Bunu yapanlar ancak akıllı olanlardır. Nitekim Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem):
"Akıllı şu kimsedir ki, nefsini emre uydurur ve ölümden sonrası için amel işler, hazırlık yapar" , buyurdu. Ölümü hatırlayan bir kimse, bunun için azık toplamakla elbette meşgul olur. Kabrini Cennet bahçelerinden bir bahçe bulur. Ölümü unutup bütün maksadı dünyâ olan, âhiret azığını aklına bile getirmeyenin mezarı Cehennem çukurlarından bir çukur olur. Bunun için ölümü hatırlamak büyük fazilettir. Peygamber efendimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem):
"Ey dünyâ lezzetlerine dalmış olanlar, bütün lezzetlerin yağma edildiği, yok edildiği zamanı düşünün" , buyurdu. Ve yine buyurdu:
"Ölüm hakkında sizin bildiklerinizi koyun ve sığırlar bilse idi, hiçbir zaman yağlı et yiyemezdiniz." Âişe (radıyallahü anhâ): Yâ Resûlâllah, bir kimse şehidler derecesinde olabilir mi? diye Sorunca:
"Evet, günde yirmi defa ölümü hatırlayan kimse şehidler derecesinde olur" buyurdu. Peygamber efendimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) yüksek sesle gülen insanlar gördü. Buyurdu ki:
"*Bu toplantınızı bütün lezzetleri bozan ile karıştırınız"*. O nedir dediklerinde:
"Ölümdür" buyurdu. Enes (radıyallahü anh) der ki:
Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve seilem) buyurdu ki:
"Ölümü çok hatırla, seni dünyâda zâhid yapar, günâhlarına kefaret olur" Ve yine buyurdu:
"İnsanlara nasihat için ölüm kâfidir". Ashâb-ı Kiram (aleymümdvân) bir kimseyi çok övdüler.
"Kalbinde ölüm için ne vardır?" buyurdu. Ölümden bahsettiğini duymadık dediler.
"O hâlde sandığınız gibi değildir", buyurdu.
Bunu müteakip kabir geniş bir alan halini alır ve kabirden cennete bir kapı açılır.
Böyle bir kul cennetin her nimetinden kıyamete kadar faydalanır.
Yalancı, dinsiz ve facir düşünce ve fiilini taşıyan bir kimse kabre konulduğa zaman kabir ona hitaben şöyle seslenecektir.
Ne diye geldin senden memnun olan var mı ki? Yüzünü bile görmek istemiyorum. Çünkü sen yeryüzündeki insanların en fenası ve en kötüsüsün. Seni içime aldığım zaman yapacağım azap ve eziyetleri, göreceksin. Bundan sonra kabir onu sıkıştırmaya başlar, ta ki kaburgalarını bir birine geçirir. Ve de Hz. Allah o kafir veya facire yetmiş tane zehirli yılanı musallat eder. Kafire türlü türlü eziyetler verir kabir. Bu eziyet ve azaplar ona kıyamete dek devam eder. Çünkü kabir, ölü için ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da Cehennem derelerinden bir çukurdur."
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir kimse dünya hayatında iken tanıdığı bir kimsenin kabri yanından geçerken, ona selam verirse, selam verdiği ölü selam vereni tanır ve salamını alır."[201]
3- Resulullah (s.a.v.)buyuruyor ki:
"Kim, Allah'tan korkarak Allah'ın emirlerine itaat ederse, Allahu Teala o kimseyi bulunduğu insanlar arasında heybet ve azametli kılar, herkes o kimseye hürmet hissi duyar. Kim de Allah'ın emirlerine itaat etmez, Rabbini saymazsa, Allahu Teala o kimseyi her şeyden korkak ve rezil eder."[202]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allahtan korkmalısın. Bütün mevcudiyetinle onun emirlerine itaat etmelisin. Çünkü: Allah korkusu bütün mükemmel ve hayırlı olan şeyleri toplayan bir varlıktır. Nefsin insaf bilmeyen şehevi arzularına ve din düşmanlarına karşı, dinini kalem ve geçerli her türlü silah ile savunmalısın. Müslümanlar için en makbul ibadet budur.
Allah'ı çok an ve Kur'an-ı Kerim-i okumaya devam et. Bunlar yeryüzünde senin için bir nur, semada da Rabbinin ve meleklerinin seni anma sebebidir.
Dilini hayırsız şeylerden korumalısın. Çünkü lisanına sahip olmakla şeytanı yenilgiye uğratırsın."[203]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey insan oğlu, kainata ibret nazarı ile bak. Çünkü, sen dış görünüşlü ve güzellik bakımından kırmızı veya siyah renkli insanlardan hayırlı değilsin, İyi olman ancak Allah korkusuna sahip olmanda, yani takva sahibi bulunmandadır."[204]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey insanoğlu. Gizli ve aşikar bütün yapacağın işlerinde Allah korkusu ve takvalı olmanı sana tavsiye ederim. Cahillik yaparak bir kötülük yaparsan, arkasından hemen onu silecek bir sevap ve iyilik işle, başkasından dilencilik suretiyle bir şey isteme, emanet olarak bir şeyi, zaruret olmadıkça, yanına alma, çünkü nefsin zaafı sonucu onu korumaya muktedir olamazsın, herhangi bir davada iki kişi arasında hakemlik yapma. Çünkü, Allah'ın emirlerine aykırı bir hüküm verirsen büyük bir günah işlemiş olursun. Bununla beraber, Allah'ın emirlerini hakir görerek başka türlü hükme varırsın ve bunun için küfür sandalyesine oturmuş olursun. Cezası ise türlü pişmanlık ve üzüntü içinde kalıp başını dağlara ve taşlara vurmaktır."
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey insanoğlu, sana Allah'a karşı gelmekten sakınmanı tavsiye ederim. Çünkü Allah korkusu her şeyin başıdır.
Cihada devam etmelisin. Çünkü Cihad, ibadettin en yüksek mertebesidir. Allah'ı anmaya devam etmelisin. Kur'anı Kerim'i tilavete devam etmelisin. Bu ikisi seni semada melekler ile buluşturur. Allah'ın rahmetine kavuşturur. Ve de yeryüzünde bulunan herkes seni rahmetle anar."[205]

Ölümü Hatırlamanın Kalbe Te'sîri

Ölüm büyük bir iştir büyük bir tehlikedir, İnsanlar bunu bilmiyorlar. Hatırlasalar da kalplerine fazla te'sîr etmiyor. Çünkü kalpleri dünya meşgalesine öyle dalmıştır ki, kalplerinde başka bir şey'e yer kalmamıştır. Bunun için zikir ve teşbihten de lezzet almazlar. Bundan kurtuluş çaresi yalnız bir yere çekilmek ve bir saat kadar kalbini dünya meşgalelerinden uzak tutmaktır. Nitekim ıssız sahralarda dolaşan bir kimse başkalarından kendisine bir yardım geleceğini düşünmez, başının çaresine bakar, önceden tedbir alır. İşte yalnız bir yerde oturup, kendi kendine demelidir ki: Ölüm yaklaştı, belki bugün gelir. Eğer sana bilmediğin karanlık bir dehlize gir deseler, içerisinde kuyu var mı? Yoksa köpeğe rastlar mıyım veya ne var ne yok bilmiyorum? Deyip dizlerinin bağı çözülür. Ölümden sonraki işin mezardaki korkulu hâlinin bundan aşağı olmadığı, gün gibi meydândadır. Bunu düşünmemek ne biçim bir cesarettir Bunun en güzel çaresi ölen arkadaşlarına bakmak onları düşünmektir Onları hatırlayıp dünyâda her birinin mevkisini, İşlerini, sıkıntılarını, neş'elerini dünyâda neye kavuştuklarını ölümü nasıl unuttuklarını ve beklemedikleri bir zamanda, âhiret için ellerinde azık yokken ölümün gelip onları götürdüğünü düşün! Şimdi mezardaki şekillerin nasıl olduğunu, âzalarının birbirinden nasıl ayrıldığını, etlerini, derilerini, gözlerini ve dillerini böceklerin, kurtların nasıl yediğini, onlar bu hâlde iken, vârislerinin mallarını taksim edip rahat rahat nasıl yediğini, hanımlarının kendilerini unutup başka koca aradıklarını, göz önüne getir! Sonra teker teker bütün arkadaşlarını düşün, seyretmekten, gülmekten, gafletten ve onların meşguliyetinden vazgeç! Onlar bu hâlde yirmi seneden fazla kalmadılar ve bunlar için çok sıkıntılar çektiler. Kefeni dokunurken, yıkanırken haberleri yoktu, düşünmelidir. Sonra yine kendi kendine demelidir ki, sen de onlar gibisin, gafletin, hırsın, ahmaklığın, onların gafleti, hırsı, ahmaklığı gibidir. Halbuki sana, onların senden önce gitmesiyle ibret alıp kurtulmak saadeti verildi.
"Ne bahtiyardır o kimse ki, bir başkasını ona nasîhata gönderirler", buyuruldu. Böylece elini, ayağını, parmaklarını, gözünü, dilini düşünmeli, birbirinden ayrılacaklarını, böceklere, kurtlara yem olacaklarını göz önüne getirmeli. Mezarda pis kokulu bir leş, çürümüş birbirinden ayrılmış bir yığın olduğunu hatırlamalıdır. Bu ve bunun gibi sözleri her gün bir saat kendisine söylemelidir. Belki böylece kalbi ölüme karşı uyanık olur. Çünkü zahiren hatırlamak kalbe tesîr etmez.
Ağzıma koyduğum bir lokmanın ölüm sebebiyle boğazımda kalmayacağını bir kere düşünmemiş değilim", buyurdu. Sonra buyurdu:
"Ey insanlar! Aklınız varsa kendinizi ölü kabul ediniz. Nefsim, kudretinde olan Allahü Teâlâ'ya yemin ederim ki, sizin için vâd olunan elbette gelecektir. Ondan kurtulamazsınız"
Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) küçük abdest bozunca arkasından hemen teyemmüm ederdi. Su yakındır dediklerinde:
"O zamana kadar yaşayacağımı bilmiyorum", buyurdu. Abdullah İbn Mes'ûd (radıyallahü anh) diyor ki: Resûlüllah (aleyhisselâm) bir kare çizdi. İçerisinde doğru bir çizgi, her iki tarafında, balıksırtı gibi girintili çıkıntılı küçük çizgiler çizdi ve buyurdu ki:
"Bu karenin içerisindeki bir insandır. Etrafında bulunan bu kare eceldir. Onu kuşatmıştır, ondan kurtulamaz. İki tarafındaki küçük çizgiler yolundaki âfet ve belâlardır. Birinden kurt ulursa, diğerinden kurtulamaz. Sonra düşer, bu düşüş ölüm düşüşüdür. Karenin dış çizgisi onun amel ve ümitleridir. Dâima Allahü Teâlâ'nın ilminde, ölümünden sonra olacak işleri düşünür" Yine buyurdu:
"İnsan her gün biraz daha ihtiyarlıyor, fakat iki şey'i gençleşiyor. Mal hırsı ve yaşamak arzusu" Haberde geldi ki: İsâ aleyhisselâm bir ihtiyar gördü, elinde sapanı, tarlada çalışıyordu.
"Ya Rabbî, onun kalbinden emeli çıkar," diye duâ etti. Sapan elinden düştü ve uyudu. Bir müddet geçince:
"Yâ Rabbî emelini ona ver", dedi. İhtiyar, kalkıp işine devam etti. İsâ aleyhisselâm, hayrola ne oldu, buyurdu. İhtiyar, kalbime geldi ki, niçin böyle çalışırsın? İhtiyarladın, bugün yarın öleceksin, sapanı bıraktım. Sonra yine kalbime geldi ki, ölünceye kadar yemek lâzımdır. Tekrar kalktım. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Cennete gitmek ister misiniz?"*

"İsteriz" dediler.
"Kısa emelli olun, ölümü dâima göz önüne getirin ve Allahü Tealâ'dan nasıl haya edilecek ise öyle haya ediniz" Rey şehrinden bir ihtiyar, bir kimseye mektup yazdı ve dedi ki:
"Dünyâ rüyadır, âhiret uyanıklıktır. Arada ölüm vardır. Bizim içinde bulunduğumuz hâl, dağınık boş rüyalardır vesselam."[206]

Uzun Emelli Olmanın Sebebleri

İnsanın kalbinden çok yaşamayı geçirmesi iki sebebledir. Biri câhillik, ikincisi dünya sevgisidir. Dünya sevgisi gaalib olunca, ölüm sevdiği şey'i ondan alır. Bunun için ölmeyi sevmez. Kendine uygun bulmaz. İnsan kendine uygun bulmadığı şey'i, kendinden uzaklaştırmak ister. Kendini yemeye, içmeye, eğlenmeye ve oyuna verir. Hepsi kendi kalbinde, kendi arzusuna uygun bir şekil alır.
İnsanlar tûl-i emelde farklıdırlar. Bâzısı devamlı dünyâda kalmak ister. Nitekim Allahü Teâlâ buyurun "Onlardan biri, bin sene yaşasaydım ne olurdu der" Bâzısı ihtiyarlamak ister, bâzısı da bir seneden fazla yaşamayı düşünmez, bir sene sonrası için hazırlıkta bulunmaz. Bâzısı da bir günden fazla yaşamayı ümîd etmez, ertesi günü aklına getirmez. Nitekim İsâ aleyhisselâm buyurdu: Yarınki gün için üzülmeyin. Yaşarsanız rızkınız da devam eder. Yaşamazsanız yarınki gün için niye üzülmüş olacaksınız. Bâzısı da bir saatten, bir ândan fazlasını düşünmez. Nitekim Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) küçük abdest bozunca, suyun yanına gidinceye kadar yaşayıp yaşamayacağımı bilmem buyurup. teyemmüm eylerdi. Bâzıst da ölümü dâima gözünün önünde bulundurur, hiç unutmaz. Nitekim Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Muâz ibn Cebel'e (radıyallahü anh) îmânın hakikatini sorduğu zaman, bir adımımı atınca, diğerini atacağımı düşünemiyorum, dedi. Esved-i Habeşî namaz kılıyordu. Nereye baksa, ne için baktın? Diye sorarlardı. Ölüm meleğinin hangi taraftan geleceğini kolluyorum, derdi.
Velhâsıl insanlar tûl-i emelde farklıdırlar. Bir ay yaşamak isteyen, kırk gün yaşamak isteyenden daha faziletlidir. Bunun te'sîri işlerinde belli olur. Bir kimsenin uzakta iki kardeşi olsa, biri bir aya kadar, diğeri de bir seneye kadar gelecek olsa, önce bir ay sonra gelecek olan kardeşi İçin hazırlık yapıp, diğerini te'hir eder. Herkes kendini kısa emelli sanır.
Kısa emelli olmanın alâmeti, amel etmeye başlamak, bunun için çok acele etmek ve kendisine verilen bir nefeslik zamanın kıymetini bilmekle olur. Nitekim Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem):
"Beş şey'den evvel, beş şey'in kıymetini biliniz: İhtiyarlamadan önce gençliğin, hasta olmadan önce sıhhatin, fakir olmadan önce zenginliğin, meşguliyetten önce boş zamanın ve ölmeden önce hayatın kıymetini biliniz" , buyurdu. Yine buyurdu:
"İki nîmet vardır ki, insanların çoğu bunda aldanmıştır; Sıhhat ve boş zaman" , Peygamber efendimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) eshâbında gaflet eseri görseydi, aralarında:
"Ölüm geldi ve götürdü, kimini şaki, kimini saîd" diye söylettirirdi. Huzeyfe (radıyalfahü anh) diyor ki:
"Hiçbir gün yoktu ki, sabahleyin bir kimse yüksek sesle bağırıp:
"*Ey insanlar, göç için hazırlanın",* dememiş olsun. Dâvûd-i Tâî'yi gördüler. Acele ile namaza gidiyordu. Bu acelelik nedir? Dediler. Askerler şehirdedir beni gözlüyorlar, dedi. Yani kabristandaki ölüler, ben oraya gitmeyince yerlerinden kalkmazlar demek istedi.[207]

Can Çıkmanın Dehşeti

Ölüm açısından önce üç korkunç musibet karşısındadır. Birincisi, can alıcı meleği görmesidir. Hadîs-i şerifte geldi ki:
"İbrahim aleyhisselâm can alıcı meleğe, günahkârların canını aldığın şekilde seni görmek isterim, deyince, melek:
"Dayanamazsın," dedi.
"Olsun istiyorum," dedi. Kendini o surette gösterdi: Siyah yüzlü, tüyleri diken diken, siyah elbiseler giymiş, burnundan ve ağzından ateşler çıkıyordu. İbrahim aleyhisselâm kendinden geçip, düştü. Kendine gelince meleği kendi şeklinde gördü ve ey can alıcı melek, bir günahkâr senin bu şeklini gördükten sonra bir şey görmese ona yeter!" Dedi. İyi amel işleyen, Allahü Teâlâ'ya itaat eden kullar için bu korku yoktur. O meleği, en güzel bir şekilde görürler. Onun güzel yüzüne bakmaktan başka rahatlık bilmezler.
Süleyman İbn Dâvûd (aleyhisselâm) can alıcı meleğe, insanlar arasında niçin eşitlik yapmıyorsun? Birini çabuk götürüyor, diğerini bekletiyorsun, deyince: Bu benim elimde değildir, Hepsi için elime ayrı, ayrı bir sahife veriliyor. Emrolunduğum gibi yapıyorum, dedi. Veheb İbn Menbe diyor ki:
"Pâdişâhın biri bir gün ata binmek istedi, elbise giyecekti. Yüz çeşit elbise getirdiler, hiç birini beğenmedi. İçlerinden en iyisini giydi. Birkaç at getirdiler, en güzeline bindi. Arkasında bir süvari birliği ile dışarı çıktı. Kibrinden, gururundan kimseye bakmıyordu. Can alıcı melek bir fakir şeklinde, yırtık elbiselerle önüne çıktı, selâm verdi, selâmını almadı. Atının dizginlerini tuttu. Elini çek, ne yaptığını bilmez bir delimisin, dedi. Benim bir işim var," dedi. "Bekle attan ineyim," dedi.
"Hayır şu anda," dedi.
"Peki, söyle bakalım," dedi.
"Ağzını kulağına yaklaştırdı ve ben can alıcı meleğim. Şu anda canını almak için geldim," dedi. Pâdişâhın rengi attı! Müsâade et ve gideyim; karıma, çocuklarıma veda edeyim dedi. Mühlet vermedi, hemen canını aldı. Padişah attan düştü. Melekü'l-mevt (can alıcı melek) aleyhisselâm oradan gitti. Bir mü'min gördü,
"sana bir sözüm var?" dedi.
"Nedir?" diye sordu
"Ben Melekü'l-mevt'im," dedi.
"Hoş geldin, geç mi kaldın? Senin yolunu gözlüyordum, bana gelenler içerisinde senden çok sevdiğim yoktur. Hemen canımı al," dedi.
"Önce işini bitir" buyurdu.
"Benim Allahü Teâlâ'yı görmekten mühim hiçbir işim yoktur. Şimdi istediğin gibi canımı al, dedi. Amma bekle abdest alayım, namaza durayım, başım secdede iken canımı al," dedi. Melek de dediği gibi yaptı. [208]

Münker Ve Nekir'in Suâli

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki;
"Kul ölünce yanına iki siyah ve gökyüzlü melek gelir. Birine Münker, diğerine Nekîr denir. Peygamber hakkında ne dersin, derler. Eğer mü'min ise Allahü Teâlâ'nın kulu ve Resûlü'dür, şehâdet ederim ki, Allahü Teâlâ birdir. Muhammed (aleyhisselâm) onun Resulüdür, der. Mezarını enine boyuna yetmiş arşın büyütürler. Nûr ile doldururlar. Bir gelin gibi neş'eli uyu, seni en çok sevdiğinden başka hiç bir şey uyandırmaz, derler. Münafik ise bu suâle, bilmiyorum, insanlardan işittim, bir şey'ler söylediler, ben de söylerdim, der, Bunun özerine toprağa, onu sıkıştır, denir. Kaburga kemikleri birbirine geçer, böylece azâb içinde kalır" Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hazret-i Ömer'e (radıyallahü anh) buyurdu ki:
"Yâ Ömer, kendini nasıl görüyorsun? Ölünce sana eni bir arşın boyu dört arşın bir mezar kazarlar, sonra seni yıkarlar, kefenlerler, mezara koyarlar, sonra doluncaya kadar toprak doldururlar ve dönüp giderler. Münker ve Nekîr gelir. Sesleri gök gürültüsü gibi, gözleri şimşek gibi, sakallarını yere sürerler, dişleriyle mezarını eşerler, seni hareket ettirirler". Hazret-i Ömer (radıyallahü anh):
"Yâ Resûlâllah (aleyhisselâm), o zaman aklım başımda mı olur?" Diye sordu.
"Evet" buyurdu. Öyleyse korkmam, onlara yeterim", dedi. Hadîs-i şerifte geldi ki:
"Kâfire mezarda iki azâb meleği musallat ederler. İkisi de kör ve sağır olup, her birinin de elinde demirden, develerin su içtiği kovalar gibi, topuzlar bulunur. Kıyamete kadar onu döverler, Gözleri yoktur ki, hâlini görüp acısınlar, kulakları duymaz ki, acı feryâdlarını işitsinler". Hazret-i Âişe (radıyallahü anhâ) diyor ki:
"Resûlüüah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kabir sıkması vardır, ölüyü sıkar. Ondan bir kişi kurtulsa idi Saîd ibn Muâz (radıyallahü anh) kurtulurdu". Enes (radıyallahü anh) diyor ki:
"Mustafa'nın (sallâllahü aleyhi ve selem) kızı Zeyneb (radıyallahü anhâ) vefat etti. Onu mezara koydu, mübarek yüzü çok sarardı. Mezardan çıkınca yüzü tekrar eski hâline geldi. Yâ Resûlâllah (aleyhisselâm), bu ne haldir? Dedim.
"Kabir sıkmasını ve kabir azabını hatırladım, ona bunların çok az olacağını bana bildirdiler. Bu az kabir sıkması ile beraber onun feryadını bütün âlem duydu", buyurdu. Yine buyurdu ki:
"Kâfirin mezardaki azabı, doksan dokuz ejderha iledir. Ejderhanın ne olduğunu bilir misin? Her birinin doksan dokuz başı olan doksan dokuz yılandırlar. Onu sokarlar, emerler ve üflerler. Kıyamete kadar böyle devam eder". Yine buyurdu:
"Mezar, âhiret yolculuğunun ilk konağıdır. Bu kolay olursa sonrakiler daha kolay olur. Zor olursa sonrakiler daha zor ve çetin olur"
Bundan sonra olanların birincisi sûr'a üflendiği zamanki korkudur. Sonra kıyamet günü korkusu, Onun uzunluğu, sıcaklığı çok ve şiddetlidir. Sonra hesâb ve günâhlardan Sorulma korkusudur. Daha sonra amel defterlerinin sağdan veya soldan verilme korkusudur. Sonra amel defterlerinde görünen kabahat ve kötülüklerin korkusudur. Sonra terazinin sevap kefesi mi, yoksa günâh kefesi mi ağır gelecek korkusudur. Sonra hakları yenen mazlumların ve onlar için verilecek cevâb korkusudur. Sonra Sırat, Sonra Cehennem, zebaniler, bukağılar, zincirler, zakkum, yılan, akrebler korkusudur.
Susuz çöller yahut şimal kutbu, cenup kutbundaki azap verici yerler, yanardağlar, volkanlar cehenneme alâmet ve remzdir. Oradan çıkan lâvlar cehennem derelerine alâmettir.

Korkunç denizler cehennemde bulunan ateş denizlerine işarettir. Acı, yenmez meyveler cehennem meyvelerindeki zakkumları, kaynar sular da ma-i hamime işarettir. Binlerce korkunç hastalıklar, cüzzamlar, firengiler, firengiden dökülmüş yüzler, cehennemdeki azaplara işarettir. İnsanda bulunan irinler ve cerahatler cehennemde bulunan derelerden akan pis sulara alâmettir. Dünyadaki körler, kâfirlerin gözlerinin kör edilip cehenneme öylece atılacaklarına işarettir. Dünyada sar'alı, nüzullü olanların hastalıkları, dünyada tefecilik yapan, insan hakkına riayet etmeyenlerin sıfatlarına işarettir. Hapishane cehenneme alâmettir, orada bulunan koğuşlar, derekâtı cehenneme işarettir. Katiller, hırsızlar, ağır cezalılar, mahkûmlar cehennem ehline işarettir. Hücreler, zincirler, cehennemde olan azap âletlerine işarettir.
Hapishane müdürü, cehennemin baş meleği olan Malik namındaki meleğe, gardiyanlar cehennemde vazife gören zebanî namlı on dokuz meleğe alâmettir. Kur'anı Kerim her memleketin kendi kanununa alâmettir. Kanunları çiğneyen hâkimin huzuruna sevk edilip ceza gördüğü gibi, hakkın kanununu çiğneyenin de ceza göreceğine alâmettir. Suçluyu mahkemeye sevk ederken, o memleketin kanununu temsil eden inzibat kuvvetleri, polis ve jandarmalar vazife görürler. Bunlar Allah'ın emri ile vazife gören meleklere işarettir. Dünya âleminde bazı kimseleri, gizli polis veya millî emniyet, takip edip yaptıklarını tespit eder ve vakti geldiğinde kendilerine yaptıklarından sual sorarlar. İşte bunun gibi insanda da iki melek vardır ki, onlar bizden ayrılmayıp "hayır ve şer" fiillerimizi tespit ederler. Bu melekler de Allah'ın emniyet memurlarıdır. Bizimle beraber olan bu melekler gizli polislere alâmettir. Bunlara (Kiramen Kâtibin) denir. Yaptığımız hayır ve şer işlerimizi yazarlar. Bunları biz görmeyiz. Onlar bizimle beraberdir, bizi takip ederler.
Bir memlekete vardığımız zaman, o memleketin hududuna yaklaştığımızda, bizi hudutta o memleketin polisi karşılayıp pasaport sorduğu gibi, kabre vardığımızda iki melek gelir bizden pasaport sorar. Yani Allahtan, Peygamberden, dinden imandan ve kitaptan sorarlar. Bir memleketten diğer bir memlekete gitmemiz, dünyadan âhirete, memurların pasaport sormaları, meleklerin bize birtakım Sorular soracağına alâmettir. Pasaportta gideceğimiz memleketin sefaretine tasdi ettirmemize alâmet de, hükümet-i ilâhiyyenin sevgili sefir olan Muhammed (s.a.v.)'in imanımızı tasdikidir, Pasaport tasdik mührü yoksa kabul edilmeyişimiz ve icap ederse tevki edilmemiz imansızların kabirde tevkif olunacaklarına işarettir.
Zelzeleler kıyametin şiddetine, ezan sûr'un üflenmesine mahkemeler mahşer yerine, hesap vermeye, hâkimler Allah; müddeiumumiler Nebilere, suçlarımız dosyalara, mübaşiri münadî olan meleklere, mîzan adalete işarettir. Mahkeme olup davayı kazananın sevinmesi, beraat edenin meserre mü'min kulların hesaptan sonraki sürûruna, cennete lâyık olanın beşaretine alâmettir. Mahkeme olup hapiste yahut idam mahkûm olan kimsenin me'yusiyeti, nedameti âh-u figanı cehenneme sevk olunan günahkârın ve cehennemde ebedî kalacak olan kâfirlerin nedamet ve helâkına işarettir.
Ömür bahçesinin gülü solmadan
Uyan hey gözlerim gafletten uyan
Âcil bir gün bize devran dönmeden
Uyan hey gözlerim gafletten uyan
Nice gafletine mağrur olursun
Kervan geçer gider yolda kalırsın
Billahi sonra pişman olursun
Uyan hey gözlerim gafletten uyan
Derviş Yûnus söyler sözü tutulmaz
Senin kumaşın bu yerde satılmaz
Böyle yatmak ile Hakka varılmaz
Uyan hey güzlerim gafletten uyan..
Ey mü'minler!... Ayaklarımız yürürken, hak için yürüsün. Dillerimiz, hakkı zikr eylesin. Ömür bahçesinin gülleri solmadan, dillerimiz susmadan, çenelerimiz kilitlenmeden gözlerimiz gaflet uykusundan uyansın. Zira ömür denilen o aziz nimet çok çabuk gelir, geçer. Cansız binek bir gün olur, kapıya dayanır. Evin, yuvan matemlere boyanır, Son pişmanlık fayda vermez. Kabrinde, karanlıkta ağlamanın sana hiç faydası olmaz. Geçen ömrün geriye dönmez. Daha dün, çocuktuk. Sonra genç olduk, delikanlı olduk. Bak, şimdi saçımıza, sakalımıza aklar düştü. Yakında, amel sandığı olan kabire gireceğiz. Hakka lâyık ne amel işledik? Sonumuz ne olacak, bir düşündük mü? Bu fâni dünya için, mirasçılarımıza mal ve mülk bırakmak için, haram-helâl demeden mal ve para cem' ettik. Âhiretimiz için ise, hiç bir hazırlığımız yok!... Ellerimiz boş, yüzlerimiz kara. belki de bir çok suçu ve günahı beraberimizde götürüyoruz. Gelin; tövbe edelim. Hakka rücû edelim. Ömür kuşu uçmadan, fırsat elden kaçmadan, ecel bize gelip çatmadan, hak bizleri rahmet ve mağfiretine çağırıyor. Derdine deva, marazına şifa bul. Geride bıraktığın zamanlara nazar eyle, neler oldu? İleriye bak, neler olacak? Akıllı isen, ibret al!...
Dinleyin ahbaplar bir mânâ gördüm
Bir yere vardım gömlek biçerler
Bize de varandır diyerek sordum
Dediler bir yakasızda sana biçeriz bir gön
Kabir dünya gibi bol mu sanırsın
Mindersiz yastıksız yere konursun
Eriyip çürüyüp toprak olursun
Karanlık kuyular açarlar bir gün
Kabir diyorlar bu karanlık yere
Girmeden uğrarsın âh ile zâre
Şifası bulunmaz bir derin yâre
Merhemsiz yâreler açarlar bir gün
Ey Aşkî söylersin ibret almazsın
Ahvali mevtadan haber sormazsın
Hakkın rızasına suvar olmazsın
Bu handan elbet göçeriz bir gün.
Ey cenazeye hazır olan imam ve cemaat efendiler! Cenaze namazını kıldığınızda, bunları düşünmeniz lâzımdır. Bunları düşünmezsek, bizlere ölüm yokmuş gibi hareket edersek, gaflette bulunursak ki bir gün de, bu halin bize gelmesi mukadderdir. Cenaze namazı kılarken yüz bin türlü dalavere düşünen kimsede, iman var mıdır, Yok mudur, size sorarım? Böyle gafletle namaz kıldıran imam efendinin, yakın bir zamanda başındaki sarık yılan olup boynuna dolanacak. Onu nâra iletecektir. Ey İmam Efendi! Senin azabın hiç bir kimsenin azabına benzemez. Sen, Nebi (s.a.a.)'i temsil edensin. Yaptığın cürmün azabı çok büyüktür. İnsafa gel, ölüden ibret al! İnsan olmaya bak. Keçi can kaygusunda, kasap et kaygusunda kabilinden hareket etme. O sarık, o cübbe senin gibi çok imamdan kaldı. Daha nicesinden kalacaktır. Bunu böyle bil de ona göre hareket et. Seni irşad ettiğim için bana kızma. Aleyhimde bulunma. Bunları bana Allah söyletiyor. Söyleyene bakma söyleteni gör. Sana nimeti verene bakma, verdirene nazar et. Sana sopayı vuranı nazar-ı itibara alma, vurduranı anla!
Ey ölümü düşünmeyen, öleceğini hatırına getirmeyen! İyi bil ki, bu ölüm denen korkunç hal senin ve benim de başımıza gelecek, sinelerimizde umulmaz yaralar açacak. Sevgililerimiz bizden kaçacak, sevdiğimiz mallarımız sevmediklerimize kalacaktır.
Bir gün Resul (a.s.) ashabına nasihat ediyordu. Onun bu tatlı sözlerini dinleyen ashab efendilerimiz, kimi hak korkusundan, kimi hak sevgisinden ağlıyorlardı. İçlerinde yalnız Üsame (r.a.) ağlamıyordu. Resûlullah (s.a.) e halinden şikâyet etti. Efendimiz onun göğsüne mübarek ellerini koyup:
"(Uhruc ya iblis)" dediler; yani "çık yâ şeytan!" demektir. Üsame ağlamaya başladı. Sonra ashabına dönüp şöyle buyurdular: Gözün ağlayamaması kâlb katılığından, kâlb katılığı günahın çokluğundan, günahın çokluğu ölümün unutulmasından, Ölümün unutulması tûlu-u emelden, tûlu-u emelin sebebi dünya hayatını fazla sevmekten ileri gelmektedir, buyurdular. Dünyayı İslâm dini, Kur'ani Kerim zemmeyledi; dünya nedir? Dünya mal, mülk, masa, kasa, rütbe, kumaş, evlâd değildir. Her ne şey seni Rabbinden men ederse işte dünya odur. Meselâ, bütün dünyanın her nimetine sahip bir kişi Rabbini unutmaz, ona karşı kulluğunu tam yaparsa bu kişi dünya perest olmayıp, hakkın sevgili kulu, Peygamberimizin ümmetidir. Bir kişi fakir olup dilense o dilenciliği yüzünden Rabbine karşı olan kulluğunu yapmasa, bu kişi dünya peresttir. Hak katında Resûlullah'ın indinde makbuliyyeti yoktur. Sözün kısası elin kârda, gönlün yârda olacak. Bütün dünya senin olacak, sen Hak'kın olacaksın. Hiç ölmeyecek gibi dünyaya çalışacaksın, yarın ölecekmiş gibi âhirete hazırlanacaksın. Herkes senden iyilik görecek. Her mahlûka merhametli olacaksın. Adil, sâdık, dürüst, çalışkan ve doğru olacaksın. Böyle olman lâzım. Zira mü'minler böyle olur. Hem Rabbini, hem peygamberlerini hem de insanları memnun eder. Mü'min demek Allaha inanmış, nebilere, kitaplara, meleklere, kıyamete hayrın ve şerrin, kaderin haktan olduğuna, öldükten sonra dirilip dünya hayatından Allaha hesap vermeğe iman eden kimsedir. Peygamberimiz, Müslüman o kimsedir ki elinden ve dilinden kimseye zarar vermez, buyurmuşlardır. İyilik edemezsen, hiç olmazsa kimseye zararın dokunmasın. Bu sözleri söyleyip kalbiyle inanan kimse fiili ile ispat ederse işte o, kâmil mü'mindir. Yalnız dili ile söyleyip kalbi ile de inanıp fiili bu inandığına uymazsa fâsıktır, günahkârdır. Onun affi Allah'ın rahmetine kalmıştır.
Mü'minler! nâr'dan yani, cehennemden çıkmak var diye, bu nâr'a girişe ehemmiyet vermemezlik yapmayalım. Elini bir defa ateşe daldır, ne kadar tahammül edebileceksin? Cehennem denilen yer, hamam sıcağı kadar hararetli olsa, ne kadar tahammül edebiliriz? Bir düşünelim. O ateşlerin içerisinde yaşayan bir takım hayvanlar var ki, bunlar ehl-i nâr-ı sokacak incitecektir. Yaz geceleri sivrisinek, tahtakurusu, pire ve karasinek gibi insanları ta'cîz eden hayvanların iz'acma tahammülümüz yok, hem de bunlardan kurtulmak elimizde iken, gördüğümüz huzursuzluğu, bir düşünün. Halbuki orada irademiz elimizde olmayıp korkunç azaplara nasıl tahammül ederiz? Hele imansızlar hakkın nimetini yiyip, devletini sürüp, hakka karşı gelen Resulleri tekzip edip, onlara iman etmeyenler ebediyyen orada kalacaklar Allanın azabına dayanamayacaklardır. Fakat ne faydası var! Ciltleri yanıp kül olduktan sonra tekrar ciltleri meydana gelecek ve bu azabı ebediyyen tadacaklardır.
İsa aleyhisselâm, bir gün otlakta otlayan bir sürüden bir koyun yakalayarak, kulağına bir şeyler söyledi. Koyun, ot yemez, su içmez oldu.
Birkaç gün sonra, yine aynı otlaktan geçen İsa aleyhisselâm, çobana o koyunu göstererek:

“Bu hayvan hasta mı? Neden, diğerleri gibi ot yemiyor ve su içmiyor?” Diye sordu. Kendisini tanımayan çoban da:
“Geçenlerde, buradan bir zat geçti ve bu koyunun kulağına bir şeyler söyledi. O günden beri, bu hayvana bir durgunluk geldi,” cevabını verdi.
Acaba, Hazreti İsa koyunun kulağına ne söylemişti?
İsa aleyhisselâm, o koyunun kulağına: “(Ölüm var!)” demiş ve hayvan olduğu halde, ölümü işiten koyun yemeden, içmeden kesilmiş ve bu hale gelmişti.
Ya, biz insanlar? Gözlerimizin önünde, en sevdiklerimiz ölüp, göçtüğü halde sanki ölüm sırası bize gelmeyecekmiş gibi, gülüp oynuyor, Allaha karşı yüz bin isyandan geri durmuyoruz. Halbuki, bize hayvanlardan daha fazla yaslanmak, tasalanmak düşer. Çünkü ölüm bize, hesap ve sual de bizedir. Ölümden ibret almayan, hiç bir şeyden ibret alamaz. Böyle olanlar da, kendilerini çekip çeviremezler ve Allaha kulluk edemezler. Âkil olan, ölümden ibret alır ve bir gün kendisinin de öleceğini düşünür. O korkunç gün için hazırlık yapar. Yaşadığı her günü, Allaha ibadet ve itaatle geçirir. Kıldığı her namazın, belki de son namazı olduğunu hatırına getirir de, Rabbine öylece ibadet eder. Bu şekilde ibadet edenlerden, hiç bir kimseye kötülük gelmez. Çünkü onlar Allah’ın emirlerinden dışarı çıkmazlar. Allanın menettiği şeylere el uzatmazlar.
Bir düşünelim!... Hani babalarımız? Hani dedelerimiz? Hani firavunlar, hani Nemrud'lar hani o dünyaya sığmayanlar? Hani, o Allahlıklarını ilân edenler, hiç ölmeyeceklerini zannedenler? Nereye gittiler, nice oldular?
Şimdi, onların hiç yıkılmayacak sandıkları sarayları, kâşaneleri örümceklere, yılanlara, akreplere mesken oldu. Ey âşık-ı-sâdık:
Bugün tövbe edeyim, yarın tövbe edeyim diyerek ömürlerini nevaya verenler, bu nimetlerden mahrum kalırlar. Yalancılıkla, düzenbazlıkla, hilekârlıkla nefeslerini ve nefislerini tüketenler, ebedî hüsrana uğrarlar. Nefislerine zulmedenler o kimselerdir ki, Allahu Teâlâ'yı inkâr ederler, Resullerine tâbi olmazlar, hiç ölmeyeceklerini, dünya yüzünde baki ve ebedî kalacaklarını sanırlar. Bu gibiler, bütün bu nimetlere erişemedikten başka, azap günü gelip çattığında pek korkunç azaba uğrarlar ve o azap içinde ebediyyen kalırlar. Bu azabın dehşet ve şiddetinden kurtulmaya çalışırlar ama bütün bu gayretlen boş ve beyhudedir. Zira onlar bu azaba daha dünya hayatında iken istihkak kesbetmişler, ölümleri ânından itibaren de ebedî azaba mahkûm olmuşlardır.
Ey mü'min:
Ölüm günü gelip çatmadan tövbe et.. Yaptığın bütün kötülüklere, fenalıklara, kabahatlere, suçlara ve günahlara tövbe et. Bir daha işlemeyeceğine söz ver, nadim ol, ağla ve gözyaşı dök, bir daha kötülük yapmamağa azm-ü-cezm eyle. Allahu Teâlâ, tövbe eden kullarını sever. Allahu Teâlâ, kötülüklerden kaçınan, mâ'nen ve maddeten arınmasını bilen temiz ve tâhir kullarım sever. Ebedî saadet ve ni'metlerini de böylece tövbe eden, arınan ve kötülüklerden sakınan kulları için hazırlamıştır. Bunu bil, bu gerçeğe inan, Hakkın vâ'dine bağlan, gayret kemerini beline kuşan. Tevhidi, tehlüi, temcidi, doğru konuşmayı, hak söylemeyi diline virdedin. Yalandan, gıybetten, boş ve faydasız sözden, seb'den, küfürden, haram yemekten, inciten ve kalp kıran acıt konuşmalardan, şahitliği ketmetmekten dilini temizle ve koru. Gözlerinden gaflet ve hıyanet perdelerini kaldır. Gözlerini, gördüklerinden ibret alır hale getir. İyiyi, güzeli ve doğruyu görmeğe alıştır. Kulaklarını hak kelâmına ver, Allahu Teâlâ'nın sevmediği sözlere kulaklarını tıka. Gıybete, kötü söze, boş ve faydasız konuşmalara kulaklarını kapalı bulundur. Ağızdan alınan zehir; vücudu ifna ettiği gibi, kulaktan alınan zehirli kelâm da insanın ruhunu ifna eder. İki çenen arasındaki et parçası ile iki budun arasındaki et parçasına sahip ol. Ayaklarım da daima doğru yolda bulundur. Sapıkların, azmışların, fisk-ü-fesat yolunda gidenlerin yollarına saptırma. Unutma ki, ölüm bir gün bize de gelecek, bize de yetişecektir. Ölümden kurtuluş yoktur. Bir gün gelecek, bizi de alacaklar, evlât ve ıyalimizi yetim koyacaklar, kabrimize bırakıp savuşacaklardır. Kabir denilen yer, ya cennet bahçelerinden bir bahçe, yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur. İşte, o çukurda amellerimiz ile baş başa kalacak, ya feci bir azaba uğrayacak veya rahat ve güzel yeni bir âleme kavuşacağız. Orada, bizlere ihsan buyurulacak mükâfatları bekleyeceğiz.
Dünya, âhiretin tarlasıdır. Ebedî hayat, buradan kazanılır. Şu var ki, bu ebedî saadeti, bu zevali olmayan baki mülkü; fâni âleme tercih edenler altını teneke ile değişen gafiller gibidirler. Her gün yakınlarından dostlarından, ahbap ve arkadaşlarından ölenleri gördükleri, dünya hayatının fâni ve geçici olduğunu da bildikleri halde, bundan ibret almayanlar, âhiretleri için hazırlık yapmayanlar bu gafletlerini elbette nedametle ödeyecekler ve elbette bu gibilerin âkibetleri iyi olmayacaktır.
Allahu Teâlâ, zâlimlerin mü'ini, yardımcısı değildir. Allahu, Teâlâ muhsinlerin, müttekilerin yardımcısıdır ve onlarla beraberdir. Nereden gelip nereye gittiğini, ne için gelip ne için gittiğini bilmeyen, ne için halk olunduğunu sezemeyen, hilkatinin sebebini arayıp araştırmayan, nefsinin aczini öğrenemeyen, Allahu Teâlâ'nın izzetine iyman etmeyen kişiler, elbette baki âlemde sefil ve rezil olacaklardır.
Hakka gönül veren âşıklar ise, sevdikleri ile haşrolacak, sevdikleri ile ebediyyen beraber kalacaktır.
Kafile kalkacak, günler yaklaştı;
Yakında çıkarsın bâb-ı gafletten.
Yarandan, ihvandan göçler sıklaştı;
Uyan ey gözlerim hâb-ı gafletten.
Yaptığın hesaplar bir gün bozulur
Kafile sessizce yola düzülür.
Düşmanın sevinir, dostun üzülür;
Uyan ey gözlerim hâb-ı gafletten.
Çırçıplak ederler, soyarlar seni;
Bembeyaz kefenle boyarlar seni.
Bir tabut içine koyarlar seni.
Uyan ey gözlerim hâb-ı gafletten.
Cansız binek gelir o gün kapıya.
Vârislerin gelir malın yağmaya.
Var mı kimsen sana Kur'an okuya
Uyan ey gözlerim hâb-ı gafletten.
Üç beş dostun ağlar, ağyar sevinir;
Anan saçın yolar, ehlin döğünür;
Sessizlik evinin yolu görünür.
Uyan ey gözlerim hâb-ı gafletten.

“Fe-İzâ câ'e ecelühüm lâ yeste'hirûne sâ'aten ve la yestakdimûn.”[209]

“(Ecel geleli mi, ne bir lâhza geri kalırlar, ne de bir lâhza ileri gedebilirler.)”

Kâfirlerin, zâlimlerin ölümleri çok acı, çok korkunç ve çok fecidir. Kâfirlerin ve zâlimlerin, ölüm ânında çektikleri azabı, Kur'an-ı-kerim şu yolda haber vermektedir. (Allahu Teâlâ'ya sığınırız).
Dünyayı alırsın boynuna
Hiç ölüm korkusu gelmez aynına
Azrail geldiğinde yanına
Hazine dolu paran olsa ne fayda?
Mü'minler ölmezler. Fâni ve geçici dünya evinden, baki ve ebedî olan âhiret evine göç ederler.
“Herkese yaptığı işin karşılığı tastamam verilir. Zaten Hak Teâlâ onların yaptığını en iyi bilendir.”
Allah celle, Hadis-i-kudside:
“İzzet ve celâlime kasem ederim ki, kulumun kalbinde iki korkuyu ve iki emniyeti cem'etmem. Benden dünyada korkanları ve her işlerinde benim rızamı arayanları, kıyamet günü bütün korkularından emin ederim, onu o müthiş gün korkutmam. Dünyada benden korkmayanları ve emin olanları da, kıyamet günü korkuturum.” buyurmuşlardır.
Bir adam, mescitte namaz kılıyordu. Namazdan çıkınca, bir heybe içinde bıraktığı bin altının yerinde yeller estiğini gördü. Aynı mescitte namaz kılmakta olan Hazret-i Ali (Kerremallahu vechehu) Efendimizin hafidi İmam Cafer sadık efendimize:
“Mescitte ikimizden gayrı kimse yok, paramı ve heybemi sen çaldın, diyerek iftira etti. Hazret-i-İmam, her ne kadar:”
“Ben, Evlâd-ı Resuldenim. Böyle şeylere tenezzül etmem,” dediyse de, dinletemedi:
“Mescitte senden başka kimse yoktu ki başkası almış olsun,” diyerek diretti. Hazret-i-İmam sordu: “Heybende ne kadar para vardı?”
“Bin altın vardı.”
“Öyle ise gel benimle beraber, diyerek parası kaybolan adamı saadet-hanesine götürdü ve şahsına ait paradan kaybolduğu iddia olunan bin altını adama verdi. Parasını aldığı halde, küstahlığı elden bırakmayan müfteri:”
“Almadınsa bana bu parayı neden verdin?” Diye Sorunca da:
“Evlâd-ı-Muhammed'e iftira ettiğinden nâra girmeni istemedim ve bu parayı sana helâl ettim,” buyurarak adamı savdı.
Hazret-i-İmam, bir müslümanı yalancı çıkarmak istememişti. Fakat gelin görün ki, parasının çalındığını iddia eden adam, arkadaşlarının yanına gelince, gülerek kendisine:

“Geçmiş olsun, dediler ve şaka olsun diye kendisi namaz kılarken, içinde bin altın bulunan heybeyi gizlice alıp sakladıklarını söylediler ve heybeyi sahibine teslim ettiler.”
Adamcağız, yaptığı hatayı anlayarak büyük bir üzüntüye kapıldı. Parasını kendi arkadaşları alıp sakladıkları halde, hiç suçu olmayan ve mescitte kendisi gibi namaz kılan bir zatı hırsızlıkla itham ettiğinden utandı. Şahsını tarif ederek bu zatın kim olduğunu sordu. Kendisine:
“O zat, Peygamber-i zişânın amcası oğlu Hazret-i Ali'nin torununun çocuğudur, denilince doğru Hazret-i İmam Cafer Sadık'ın evine koştu, ellerinden öperek affını ve rızasını diledi ve haksız olarak aldığı bin lirayı iade etmek istedi. Hazret-i-İmam kabul etmedi ve adama şöyle buyurdu:
“Bu hane, Evlâd-ı-Muhammed hanesidir. Bu hane, mâ'den-i-nübüvvet, sırrı velayet, vâris-i ulum-u Nebevi hanesidir. Bizim mülkimizden bir şey çıkarsa, tekrar bize avdet etmez. Verdiğimizi geri almak, bizim şânımıza münasip ve lâyık değildir. O altınlar, sana hediyemiz olsun, güle güle harca.
Fânî dünyaya meyleden, dünyası için dinini terk eden, dünya malı için Hak binasını yıkan, ölümden ibret almayan gafil!.. Artık, kötülüklerden elini, eteğini çek. Ölümünü düşün... Neler gördün, daha neler göreceksin... İş, ölmekle bitmiyor. Asıl hayat, ondan sonra başlıyor. Şimdi uykudasın; bu gördüklerin rü'yadan başka bir şey değildir. Yalnız şu farkla ki, rü'yada yaptıklarından mes'ul değilsin amma, dünyada yaptıklarından sorumlusun. Yakında uyanacaksın; bütün insanlar uykuda öldüler mi, uyanırlar diyor Allah Resulü.
Yâ Rab. Bizi, ölmeden uyandır, ibretle bakacak, gerçekleri görecek bir göze sahip kıl. Haya sahibi bir yüz, ağzımıza tatlı bir dil ihsan eyle.. Bize hayatımızda dua edenleri, mematımızda rahmet ve Fatiha ile ananları iki cihanda aziz eyle. Âmin diyen dilleri nârından azad eyle. Âmin, bi-hürmeti seyyid-il-mürseliyn vel-hamdü lillahi Rabbil-âlemiyn, kabul-üd-dua el-Fâtiha.
Her şeyin yaratıcısı, ancak Ulu Allah'tır. O'ndan başka yaratma gücüne sahip bir kuvvet yoktur. Yaratıcılık vasfı, sadece Yüce Allah'a mahsustur.
Bu âlemde meydana gelen her şey Yüce Allah'ın bilmesi, dileme ve yaratmasıyla var olur. İşte herhangi bir şeyin, belirli bir şekilde meydana gelmesini Ulu Allah'ın ezelde dilemiş olmasına Kader denir. Ve Ulu Allah'ın dilemiş olduğu şeyi, istediği zaman var etmesine de Kaza denir.
Ulu Allah'ın falan kişiyi, filân günde yaratmayı ezelde dilemiş olması kader'dir. O kişinin takdir edilen günde dünyaya gelmesi de yaratma, bir kaza'dır. Burada kader ile kaza birbirinden ayrı şeylerdir.
Ulu Allah'ın takdir ve kazasının dışında hiç bir şey düşünülmez. Gerçekten inanmak, aynı zamanda razı olmaktır. Ancak, kaza kadere boyun eğmek, bizi Sorumsuzluğa ve miskinliğe sevk edemez. Çünkü insanoğlunun da bir iradesi vardır. Bu irade ve çalışmanın sonucu olan her şeyden insan, sorumludur. Bu sebeple insan, Yüce Allah'ın rızasına uygun hareket ederek, kötü yollara düşmekten kaçınmak zorundadır. Bir insan günah işlemek ister ve iradesini bu yolda kullanırsa, Ulu Allah da o günahı yaratır. Fakat bundan memnun olmaz. Ve müslümanlara yakışan, en doğru hareket şekli, Yüce Allah'ın memnun kalmayacağı emirlerine aykırı olan her şeyi yapmamaktır. Kaza ve kadere inanmanın birçok fayda ve hikmetleri vardır.
Bir kere, kazaya ve kadere inanan kişi, her şeyin tek yaratıcısı hâkimi olarak, sadece Ulu Allah'ı tanır. Böylece, ruhu yükselir. Kabirlik için atar, karakteri ve ahlâkı düzelir. Gene o kişi, hayatta her şeye girişir, başına gelene göğüs gerer. Ömrü boyunca cesaret ve gücünü kaybetmediği için, basardan başarıya ulaşır. Çünkü kaza ve kadere boyun eğen kimse, bir iş de başarısızlığa uğrarsa; “Bunda bir hikmet ocak.” diyerek aynı şeyi başka yollardan başarmaya çalışır, bunu da yapamaz ise: “Allah bana bu kadar güç vermiş, buna da çok şükürler olsun.” der ve tevekkül eder.
Hemen belirtelim ki, kaza ve kader, insanoğlunun mesuliyetine sorumluluğuna engel değildir. İnsanlar, kendi irade ve güçlerine dayanarak çalıştıkları, kazandıkları, kaybettikleri; tek kelime ile yaptıkları her şeyden, Ulu Allah'a karşı sorumludurlar... [210]

Kaza ve Kadere Rıza Göstermek

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Kim, Rab olarak Allahı, din olarak İslamı, Peygamber olarak da Hz. Muhammed'i kabul ederse imanın zevkini tadar ve dini vecibeleri ifa ederken rahatlık duyar.”[211]

Gökleri ve yeri yaratıp melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan, (peygamberlere gönderen) Allah'a hamd olsun. Allah yarattığı şeylerde dilediği kadar (vasıflar) ziyade eder. Muhakkak ki Allah, her şeye kadirdir.[212]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Kim, Hz. Allah'ın kaza ve kaderine razı olmazsa kendisi için Allah'dan başka bir ilah arasın.”[213]

O Allah ki, göklerin ve yerin tasarrufu hep onun. Hiç bir çocuk edinmemiştir, mülkünde de onun hiç bir ortağı yok... Her şeyi yarattı da ona bir nizam verdi; onun mukadderatını tayin buyurdu.[214]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Bir kimse bir gece hastalanıp da bu hastalığın Allah'tan olduğuna inanarak rıza gösterirse, günahından anasından doğduğu gibi temizlenir.”[215]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Nerde kaza ve kadere razı olanlar? Nerde cennet ve cennetin içindeki saadete ulaşmak için çalışanlar? Ebedi saadet yurdu olan bir cennetin varlığına inanıp da sadece aladatıcı dünya, servet ve saadeti için çalışanlara şaşarım.”[216]
60- *“Aranızda ölümü (ve ecelleri) biz takdir ettik ve biz, dilediğimiz şeyi yerine getirmekten âciz de değiliz.”*
61- *“Kılıklarınızı değiştirmeğe ve bilemeyeceğiniz bir surette sizi yaratmağa da gücümüz yeter.”*
29- “*İçinizdeki kâfir dostluğunu gizleseniz de, açıklasanız da Allah onu bilir, diye söyle. Göklerde ve yerde ne varsa hepsini O bilir ve her şeye hakkıyle kadirdir.”*[217]

SABIR

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Kula, Allah'tan yardım kulların ihtiyaçları miktarında olur. Sabır da Allah tarafından kulun başına gelen musibetlere göre verilir.”[218]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Size verilen (Her nimet) Allah'ındır. Her şeyin Allah'ın indinde bir eceli vardır.”[219]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Benden sonra çok fitnelerle karşılaşacaksınız. Havuzumun başında benimle buluşuncaya kadar o fitne ve fesada karşı sabırlı olunuz. (dininizden ayrılmayın)”

“Innallahe mâ'as-sâbiriyn”[220]

“Sabır, insanı hayvanlıktan kurtarır. Bir maksûd için sabır eyleyen, o maksuduna erer. Fakirliğe sabır eden zenginliğe, gedâlığa sabır eden kişi, baylığa erişir. Düşman zahmetine sabır eden, düşmanına muzaffer olur.”

“Kem min fietin kaliletin galebet fieten kesiyereten biiznillahi vattahu maassabiriyn”.[221]

“Birçok küçük kuvvetlerin, büyük ordulara sabır ile galip oldukları muhakkaktır. Allah, sabırlılar ile beraberdir. Ayrılık zahmetine sabr-u-tahammül gösteren de bir gün olur hasretine kavuşur. Bundan dolayı, (Essabru miftahül-ferec)” denmiştir.

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Hz.Allah İsa Peygambere şöyle demiştir: Ya İsa, senden sonra yeryüzüne öyle bir ümmet göndereceğim ki, onlara sevdikleri, hoşlandıkları bir şey isabet ederse, bana hamd ve şükredenler, hoşlanmadıkları bir felaketle karşılaştıkları zaman da sabrederek sevabını benden isteyeceklerdir. Onların hilm ve ilimleri de yoktur. Hz. İsa, Allah'ın buyruklarına, hayret ederek şöyle sordu: Yarab, ilim ve hilm olmadan bunlar nasıl böyle olabilirler Cenab-ı Hak cevaben şöyle buyurdular: Ben onlara kendi hilm ve ilmimden vereceğim.”[222]

Bunlar Muhammed'e ümmet olmak şerefine kavuşacak Müslüman olan kimselerdir.[223]

5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Biz, (her kötülüklere karşı) sabredelim ve cezalandırmayalım."[224]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenab-ı Hak Teala şöyle buyurmuştur: İmanlı olan kullarımdan birine sıkıntı veren bir bela verdiğimde beni ziyaretçilerine şikayet etmeyip sabır ederlerse ben onu, o hastalıktan şifaya kavuştururum. Sonra da kaybettiği kanını, etini değiştirerek ona daha hayırlısını vererek yepyeni bir vücutla ibadete başlatırım."[225]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse için kendisine verilen en iyi ve hayırlı şey sabırdır."[226]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kimin başına bir bela, bir musibet gelip de o kimse musibeti hatırlayıp, ey Rabbim, senden geldik ve sana gideceğiz, derse, zamanı geçtiği vakit Cenab-ı Hak o kimseye başına gelen belalar kadar sevap yazar."[227]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Erginlik çağına varmadan üç çocuğu ölen bir Müslüman, cennetin sekiz kapışında bu çocukları ile karşılaşır ve istediği kapıdan cennete girer."[228]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi mü'minin ayağına diken ve benzeri bir şey battığında Allah-ü Teala o mü'mine bir sevap yazar ve onun bir hatasını bağışlar."[229]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse belaya maruz kalır ve sabrederse, nimete mazhar olur ona karşı şükranı nimette bulunur. Zulma uğradığı zalimin zulmünü bağışlarsa, kötülük yaptığı zaman istiğfar ederse, böyle kimseler için felaketlerden kurtuluş yolu vardır ve böyle kimseler hidayete ermişlerin ta kendileridir."[230]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rekub: (Nesilsiz olan) Çocuğu yaşamayan değil, hayatta iken çocuğu ölmeyen kimsedir."[231]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rakub: Çocuğu olup da kendisinden önce ölen ve geriye evladı kalmayan kimseleri denir."[232]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rakub: evladı kendisinden önce ölen sonraya evladı kalmayan kimsedir."[233]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cebrail, bana taun ve veba hastalıkları ile geldi. Ben de taun (sıtma) hastalığı Medine'de bıraktım, vebayı da Şam'a gönderdim." Çünkü sıtma hastalığı günahların af ve mağfiretine sebep olduğundan dolayı ümmetim için bir rahmet, bir şehitlik vesilesidir. Kafirler hakkında ise bir ikabdır."[234]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kul, ibadeti kısalttığı zaman Cenab-ı Allah onu hüzün ve kedere mübtela eder."[235]

"Vel-asri innel-insâne lefiy husrin iltelleziyne âmenû ve amiî-us-sâlihati ve tevâ sav bil-hakkı ve tevâ sav bis-sabr."[236]

Meali hâkimi: *"Asr'a yemin ederim ki; bütün insanlar hüsrandadırlar. Ancak, îyman edip âmal-i-saliha işleyenlerle, hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna..."*

"Innemâ yuveffes sâbirûne ecrehüm bigayri hisâb"[237]

17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir kimsenin hayırlı olmasını dilerse, (yaptığı kötülüklere keffaret olsun diye) onu dünyada üzecek hastalık ve fakirlik gibi şeyleri verir. Kötü olmasını istediği bir kimse için de dünyada sağlık ve esenlikler verir. Günahının bağışlanması için sebep olan şeyleri vermez ki, kıyamette, hak ettiği cezayı tam olarak versin. Mükafatın büyüklüğü cezanın büyüklüğü oranındadır. Cenabı Hak, bir kavmi severse onlara belalar verir. Bu hale rıza gösterene Allah da rıza ve mağfiret eder, rıza göstermeyene de Allah'ın gazabı vardır."[238]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanlı bir kişi hastalandığı zaman, Allah (c.c.) onun günahını, körüğün demirin pasını erittiği gibi eritir."
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mü'minin çocuğu öldüğü zaman, Cenab-ı Hak meleklere, şöyle seslenir: (Ey ölüm melekleri kulumun çocuğunun canını aldınız mı? Melekler evet, derler. Hz. Allah, kulumun kalbinin meyvasını kopardınız mı? Diye sorar. Melekler, yine, evet derler. Bundan sonra Cenabı Hak şöyle sorar: Kulum buna ne dedi? Melekler şu cevabı verirler: Sana hamd ve istirca etti. (Yani, veren de Allah, alan da Allah, hepimiz ona varacağız, dedi, derler.) Bunun üzerine Yüce Allah meleklerine şu emri verir: Derhal o kulum için cennette bir köşk inşa edin ve o köşke (Hamd Evi) adını verin."[239]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanlı bir kulun yolculuk veya hastalık sebebiyle, ibadetlerinde bir eksiklik meydana gelirse Cenab-ı Hak o kuluna sağlık ve ikamet halinde iken yaptığı noksansız ibadetlerin sevabını yazar."[240]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki;
"Benim üretim rahmeti ilahiye mazhar olmuş bir ümmettir. Onlara ahirette azap yoktur, onların azabı ancak dünyada maruz kalacakları fitne depremler ve belalardır."[241]

"Sâbirlere ve şâkirlere mükâfat ölçüsüz ve hesapsızdır."
Ebu Aliyyul Dekkak. (Allah ondan razı olsun). Sabır edenler dünya izzetini ve âhiret saadetini kazandılar. Zira, Allahu zülcelâl hazretlerinin maiyetine nail oldular. Bezm-i-lâhuti ilâhiye nail oldular.

22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek sabır, musibetin, insanı ilk sarsmasına karşı gösterilen sabırdır."[242]

Bu hadisi şerifte, musibetin ilk geldiği anda gösterilen sabrın önemi belirtilmekte ve aradan zaman geçtikten sonra onun uhuneti azalacağından, sabrın mükafatı da o nisbette azalacaktır.[243]

23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimsenin malına, yahut cesedine bir musibet gelir de, o kimse onu gizler ve kimseye şikayette bulunmaz ise Allah1 in onu affetmesini hakk eder."[244]
24-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Belanın büyüğü: Az kazançla beraber çok çoluk-çocuk sahibi olmaktır."[245]

Bu hadisi şerifte de "Yoksulluk ateşten gömlektir" atasözünün en veciz şekli ifade buyurulmakta ve özellikle nüfus kalabalığı karşısında aile reislerinin kuruz kalacakları geçim derdinin ne büyük bir sabrı gerektiği ifade edilmekte ve bu hale sabredenlerin, ecir ve mükafatlarının da büyük olacağı anlatılmaktadır.[246]

25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sabır imanın yarısıdır. Yekin ise (Allah'tan geldiğine kesinlikle kanaat etmektir.) imanın tamamıdır."
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sabrın manası rıza göstermektir. Yani: Bela ve musibetin Allah'tan geldiğine inanmak ve rıza göstermektir."
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sabır, belâya maruz kalındığı ilk andaki sabırdır, gözyaşı kimseye söylenmeden, dökülen gözyaşıdır ki kişi bunu kardeşi için döker."

Bu hadisi şerifte Peygamber efendimiz, özellikle musibete ilk anda maruz kalındığı zaman duyulan acının dehşet verici olduğunu ve bunun bir neticesi olarak gözden yaş akacağını, ancak bunu dövünüp, vurunmadan sessizce akıtabilmenin büyük bir sabrın mahsulu olacağını ve sevabının da büyük olacağını beyan buyurmaktadır.[247]

28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hangi kadının üç çocuğu ölürse, bu çocuklar onun için cehennemden perde olurlar." [248]

"Vallâhû yuhibbus-sâbiriyn"[249]

"Allah, sabredenleri sever" buyurarak, sabredenlerin makamlarını ve nail olacakları şerefi ebediyen ilân eylemiştir.

"Ya eyyühellezine amenu esteiynû bissabri vessalâh innallahe maassairin"[250]

Bu âyetin meali şerifinde: *"Ey beni tevhid edenler, bana ve benim Resulüme muhabbet edip, itaat edenler! Kıyamet gününe inananlar, yapacağınız ve terk edeceğiniz her şey de sabır ve namaz ile benden yardım isteyiniz. Muhakkak ki benim yardımım sabredenlerle beraberdir. Ben sabredenlerle beraberim, ben namaz kılanlarla beraberim, benden yardım isteyenlerle beraberim"* buyuruluyor. Ne büyük şeref, ne büyük fazilet, hak ile beraber olmak.
Âyeti kerime'de de sabır ile namazın birbirinden ayrılmaması, beraberce zikredilmesi, sabrın vücutta gizli amellerin en ziyade şiddetli olması, namazında vücudun zahirinde, haricinde en ağırı ve türlü taatı toplayıcı olmasındandır. Sabır, ruh ve namaz ise ceset oluyor. Ruhsuz cesedin kıymeti olmadığı gibi, sabırsızın kıldığı namazın kıymeti de kalmaz. Zira, o kimse, yapacağı fenalıklar ve nefsin arzularına uyması ile kıldığı namazın sevabını giderecektir.
"Yine Rabbül-âlemin, sabır edenleri, müttakilere, Allah'tan korkanlara imam kıldığını beyan buyuruyor. Yâni, müttakilerin, en ön safındakilerin sabreden kimseler olduğunu bildiriyor."[251]

Her şeyin başı sabırdır. İslâm'ın başı sabır, iymanın başı sabır, âmâli salihanın başı sabırdır. Fenalıklardan korunmanın başı, nefsin ile mücadele edip harama sabır eylemendir. Sabırsız kişide ne iyman, ne âmâli saliha ne de namus kalır.
Sabrın bir çok nevileri vardır: Evvelâ iymâna sabır, sonra tâata sabır. Üçüncüsü musibete ve mâ'siyyete sabır. Bir de eşek sabrı vardır ki, buna sabır diyemeyeceğim. Bu ancak inaddır. Zira, sabır esmai-ilâhiden bir mübarek isimdir.
İymana sabır nedir? Bizden evvel gelen ümmetlerden bazılarını, kâfirler îymândan döndürmek için ateşlerde yaktılar, çarmıhlara gerdiler, Velhasıl yüz bin türlü eza ve cefalara lâyık gördükleri halde bunlardan bir tanesini dahi dinlerinden ve hak yolundan döndüremediler. Bunlardan, ashab Uhdud'u, Allah bizlere Kur'anı keriminde bildiriyor. Yine ashabı-kiram-dan mazharı-nûr Bilâli-Habeşi ve Ammârın babası Yaser ve Sümeyyeye yapılmadık eza ve cefa kalmamış, fakat bunlar dini Ahmedîden, mahbubu rahman olan Muhammed'den yüz çevirmemişlerdir.
Birçoklarının gözlerini çıkarmışlar, bir ayağını bir deveye, diğer ayağını başka bir deveye bağlayıp, develeri başka başka istikametlere doğru kamçılayıp, bu mü'minlerin ayaklarını yırtarak parçalamışlar; fakat onlar katiyyen iymanlarını terk etmemiş, bilâkis onların eza ve cefalarına karşı sabır ile tahammül gösterip, Allahu-ehad resül-Ahmed diyerek ve ölüm şerbetini yudumlayarak derecei-şehadeti ihraz eylemişlerdir. Ebul-Hakemin cariyesi Zeyneb'de iyman uğruna Ebû Ezcümle, ehli-salip seferlerinde iymânları uğruna fedayı can eyleyen binlerce mü'minin ruhu adalet-i-İlâhiyyenin tecellisi için, mahkeme-i-kübrayı, arşın altında beklemektedirler. Yine İspanya'da, müslümanlara dinlerini terk etmeleri için yapılan ezâ ve cefâyı tarih kitaplarında okumaktayız. Balkan harbinde, elimizden çıkan ülkelerde oturan müslümanlara, dinlerinden dönmeleri için yapılan zulüm, küçümsenecek bir şey değildir. Şimdi, bile birçok memleketlerde, müslümanları dinlerinden çevirmek için yapılmadık zulüm kalmamakta ve buna tahammül ederek dinlerini ve iymanlarını, namuslarını muhafaza eden din kardeşlerimizin, göğsümüzü kabartacak derecede sabır ve tahammül göstermektedirler. Bu sabır ve tahammüllerinin mükâfatım yakın bir zamanda vacibül-vücûddan alacaklardır.
Bu mazlum kimselere zulm eyleyen kâfirler ise, pek yakın bir zamanda belâlarını bulacaklardır. Ey aşıkı sadık! Gözünü açıp düşmana karşı savaşmazsan, Allah korusun senin de dinin, iymanın, Kur'an'ın, mescidin, medresen, mektebin, türben, ana.ve babanın kabri, ashabı-resülün kabri düşmanların pis çizmesi altında ezilecek, ailenin, evlâdının, vatan evlâtlarının iffet, ırz ve namusu düşman tarafından kirletilecektir.
Vaktiyle Rumeli faciasını gözünün önüne getir. Bütün müslümanlara, bahusus Türk milletine yapılan bu faciaya sebeb, bir avuç Allahsız insanların o günkü günde Türk milletinin başında bulunup; adalet yerine, zulüm, ilim yerine cehil, Sadâkat yerine yalan dolan ve kötülükle memleketi idare etmeleri, namerd düşmandan hakaret görmemize ve masum ahalinin binlerce belâya duçar olup yerlerinden ve yurtlarından; ırz, iffet, namus ve mukaddesatlarının ayak altında çiğnenmesine sebep olmuştur.
Milletimiz bunca zulüm ve hakareti gördüğü halde, dinde ve iymanda sabrü-sebat gösterip dinlerinden dönmemişlerdir. Başımıza gelen bunca felâket, cehlimiz, dinden ve iymandan uzaklaşmamız sebebiyledir.
îlim oku, Ahlâk sahibi ol ki; dinine, devletine sahip bulunasın. Vatanını çok sev! Bu vatanda yaşayanlarla dost ol! Tembelliği, adiliği terk eyle! Hakta ol! Hakkı tavsiye eyle! Fenalara ve din, vatan, millet düşmanlarına göz açtırma! Benliğini kaptırma! Evlâdını okut! Dindar insan, vatana bağlı, vatanını seven, doğruluk önünde can verecek fertler yetiştir! Böyle yapmaz da bu tembellikte kalacak olursak, Allah muhafaza buyursun düşman gelip bizleri dinimizden çevirmek isteyecektir. Acaba böyle bir durumda aşağıda yazacağım hikâyedeki kadının gösterdiği sabır ve metanet kadar bir sabır gösterebilecek miyiz?[252]

Hikaye

İbrahim Edhem, (Allah sırrını takdis etsin) anlatıyor.
"Tevekkül edip yola çıktım, yani yanıma yiyecek, içecek bir şey almadım. Param da yoktu. Olsa da yolumda alınacak bir şey yoktu. Önüm çöldü. Bir gün, bir gece yol aldım. Ertesi günü, iyice acıktım ve susadım. Sabır edip yoluma devam ettim, İkindi vakti olduğunda, fenalıklar geçirmeye başladım O anda, karşıda uzaktan bir kervan göründü. Nefsime bir ümit geldi. Yeniden hayata kavuşuyordum. Birden bire içimden bir his: "Hani, Allaha tevekkül etmiştin, kervandan meded umuyorsun?" dediğinde yolumu değiştirip beni görmesinler diye bir çukura sırt üstü yattım. Bir müddet sonra bir deve geldi, başım üzre durdu. Arkasında bir adam deveyi tutmak için koştuğunda, kervana seslendi
"Burada bir zat var, ölmek üzere. Yatıyor. Yetişin, su getirin" diye çırpınıyordu. Kervandan birçok kimseler geldi. Ben mahsus gözlerimi kapamıştım. Çenemi kilitlemiştim. Yattığım çukura indiler "Vah vah, zavallı açlıktan, susuzluktan ölmek üzere" deyip zorla ağzıma sopa sokup, kilitli çenemi açarak, bal şerbeti, süt ve kaymak yedirip içirdiler. Kervana alıp beni beraberlerinde Mekke'ye götürdüler. Beni, orada nasıl bulduklarını sordum. Kervan, benim yakınlarıma geldiğinde bir devenin ansızın köpürüp, ipini kopararak benim yattığım hendeğe doğru kaçtığını, benim yanıma gelip durduğunu, deveyi tutmak için kovalayan zat da gelip beni ona da bulduğunu ifade ettikleri zaman Rabbime hamdü senalar eyledim."
Dinde yüksek dereceye vasıl olan kişinin, işte böyle tevekkül etmesi şarttır. Dinde, avam olan kişiler; böyle velilerin tevekkülü gibi tevekkül yapıp ta sabrı metanet gösteremediklerinden, iymanları sarsılabilir. Onun için, Hz. Ömer "Biz tevekkülüz" diyen kişilerin bu makamda olmadıklarım görüp, onlara tarlanızı ekin, devenizi bağlayın, sonra Allaha tevekkül edin buyurdu. Zira, bazı kişiler tembel, ve tembelliğini halka bildirmemek için dini kisveye sokup; bâtılı, hak ile öterler. Hz. Ömer radiyallahu anh, işte bu zatlarda bu kemâli göremediğinden hallerini Sorup, bu tavsiyede bulundu. Aynı mescitte, Oturan başka zatlar da var idi. Onlara ne için orada oturduklarını sormadı? İnsan, nerede ne yapılacağını, nerede evet, nerede hayır deneceğini bildi mi kemâle erdi demektir.[253]

Sabrın Hakikati

Sabır insana mahsûstur. Hayvanlarda sabır yoktur. Çünkü çok noksandırlar. Meleklerin ise sabra ihtiyaç, yoktur. Çünkü çok kamildirler ve şehvetten emindirler. O halde hayvan şehvete, isteklere esirdir. Onu şehvetten, istekten başka hâli yoktur. Melekler ise, Allahü Teala'nın aşkına gömülmüşlerdir. Onlar için bu aşka hiçbir engel yoktur ki, o engeli def etmede sabretsinler. Amma insan başlangıçta, hayvanlar sıfatında yaratılmıştır. Elbise, süs, oyun ve çalgı şehvetlerini (arzularını) ona musallat eylediler. Sonra, bulûğ zamanında, kendisine meleklerin nurundan bir nûr verilip, o nûr ile işlerin sonunu görür. Hattâ ona iki melek de verildi. Hayvanlarda ise bu yoktur. Melek ona hidâyet eder ve doğru yolu gösterir Bu onun nurundan kendisine geçen nûr sebebiyle, işlerin sonunu anlar ve işlerin ne için olduğunu bilir. İşte bu nur ile kendini ve Rabbini tanır ve bulunduğu anda tatlı iseler de, şehvetlerin sonunun helâk olduğunu bilir. Yine bilir ki; rahat ve iyiliği çabuk geçer ve uzun bitmeyen sıkıntılar kalır. Bu hidâyet hayvanda yoktur. Fakat bu hidâyet de, yetişmez. Ziyan ve zararda olduğunu bilip, bunu giderecek kudreti yoksa ne faydası olur? Tıpkı bir hastanın, hastalığın kendine zararlı, olduğunu bildiği halde, bu hastalığı gidermemesine benzer. Bunun için Allahü Teâlâ diğer meleği, kuvvet ve kudret vermesi ve kendisi için zararlı bildiği şey'den sakınması için ona verdi. İçinde bir arzu, şehvetini yaptırmak istediği gibi, gelecekteki bir zararı önlemek için şehvete muhalefet eden ikinci bir arzu da meydana gelir. Karşı koyan bu arzu melektendir. Birincisi, yani şehvetlerini yaptırmak arzusu şeytanın askerindendir. Biz bu şehvete uymayan ve arzu ve kuvvete dînî sebeb diyoruz. Şehvet kuvvetine ve arzusuna da hevâ diyoruz. O hâlde bu iki asker arasında daima kavga vardır. Biri yap, diğeri yapma der. İnsan ise bu iki arzu ve kuvvet arasında kalmıştır. Eğer din sebebi, yani dîn kuvveti hevanın, yâni nefsin arzularına kavgada diretirse ve bunda devam ederse buna sabır denir.
Bil ki, îman tek şey değildir. Birçok dalları ve kısımları vardır. Nitekim hadîs-i şerifte:
"İman yetmiş bu kadar babdır. En büyüğü "Lâilâhe illallah" kelimesidir. En küçüğü de yoldaki dikenleri kaldırmaktır". Bu kısımları çok ise de, aslı üç cinstir: Marifetler, hâller ve ameller. Dinde hiçbir mertebe bu üç şey'in dışında kalmaz. Meselâ tevbenin aslı, pişmanlıktır. Bu kalbe ait bir hâldir. Aslı marifettir. Günâhın öldürücü zehir olduğunu bilmektir. Neticesi, günâhdan el çekmek ve hayırlı amellerle meşgûl olmaktır. O halde, bu hâl, bu marifet (böyle bilmek) ve bu amelin üçü de imandandır. İman da bu üçünden ibarettir. Fakat marifete, bilmeye tahsis edebilir. Çünkü onun aslıdır. Hâl ise marifetten meydana gelir. Hâlden de amel meydana gelir. O halde marifet ağaç gibidir. Kalbin marifet sebebi ile değişmesi, ağacın dal vermesi; bu hâllerden meydana gelen ameller de, meyveleri gibidir. O halde îmân iki şeydir Görme ve yapma. Yapma ise sabırsız olmaz. O halde sabır îmânın yarısıdır. Sabır ise iki kısımdır: Biri şehvete (arzulara) sabır, diğeri ise kızmaya sabırdır. Oruç ise arzûlar kısmından olan sabırdır. O halde oruç da sabrın yarısıdır.

Diğer taraftan olduğu gibi amelle bakılırsa, îman ondan ibaret olur. Mü'minin ameli ise sıkıntılara sabır ve nîmete şükürdür. Bu sebepten de sabır îmanın varışıdır. Şükür de îmânın yarısıdır.[254]

Her Zaman Sabra İhtiyaç Vardır

Bil ki kul, her anda nefsinin hoşuna giden veya gitmeyen bir işten ayrı değildir. Her iki halde de sabra muhtaçtır. Fakat arzularına uygun olanlar, mal, nîmet, makam, sıhhat, kadın, istediği çocuk ve buna benzer şeylerdir. Hiçbir halde sabır, bunlardakinden mühim değildir. Çünkü kendini tutmayıp bu nimetlere dalar ve kalbini bunlara bağlarsa ve bu halde olursa, onda nimetlere aşın derecede dalmak ve haddi aşmak meydana gelir. Nitekim herkes mihnete katlanır amma sıddîklar hâriç afiyete sabredilmez demişlerdir. Mal ve nîmet Ashâb-ı Kiram zamanında çok olunca:
"Mihnet ve sıkıntı içerisinde bulunduğumuz zamanlar sabretmek, bugün içerisinde bulunduğumuz nîmet ve zenginliklere sabretmekten daha kolay idi", dediler. Bunun için Allahü Teâlâ:
"Mal ve çocuklarınız ancak imtihan içindir" buyurdu. Velhâsıl zenginliğe sabretmek zor olur. Günâh işlememenin en büyük yolu zengin olmamaktır. Nîmete sabır ise, kalbi ona bağlamamak, ona sevinmemektir. Ariyet olduğunu, çabucak elinden alınacağını bilmelidir. Belki aslında bunu nîmet bilmemelidir. Çünkü kıyamette derecesinin noksan olmasına sebeb olur. O halde, Allahü Teâlâ kendisine mal, sıhhat ve elindeki her nimeti verdiği için şükür ile meşgul olmalıdır. Bunların her birinde sabra ihtiyâç vardır. Amma nefsin arzularına uygun olmayanlar üç kısımdır: Biri, kendi isteğiyle olanlardır. Hayırlı amelleri işlemek ve günahlardan kaçmak gibi. Biri, kendi isteğiyle olmayanlar. Belâ ve musibetler gibi. Biri de, aslı kendi isteğinde olmayan fakat defedilmesi ve karşılık verilmesi isteğinde olanlardır. İnsanların kendisine sıkıntı vermesi gibi.
İyi ameller işlemek gibi kendi isteği ile olan şeylerde, sabra ihtiyâç vardır. Çünkü ibâdetlerin bir kısmı tembellikten dolayı zor gelir; namaz gibi. Bâzısı da cahillikten dolayı zor gelir; zekât gibi. Bâzısı da her ikisinden dolayı zor gelir ve sabırsız yapılamaz; hac gibi. Her iyi amelin başında, ortasında ve sonunda sabra ihtiyâç vardır. Başında olan, niyeti ihlâsla yapmak, riyayı kalbinden çıkarmak gibi. Bunlar ise zordur. Tâat esnasında sabretmek ise, şart ve edeblerini hiçbir şeyle karıştırmamaktır. Meselâ namazda ise, hiçbir tarafına bakmamalı, hiçbir şey düşünmemelidir. İbâdetten sonraki sabır da, yaptığını izhâr etmekten, söylemekten kaçınmak ve bununla ucûbdan sabreylemektir.
Günâhlara gelince, sabretmeksizin el çekmek imkânsızdır. Şehvet ne kadar kuvvetli ve günâh işlemek ne kadar kolay olursa o günâhı işlememeye sabretmek o kadar zor olur. Bunun için dil ile işlenen günâhlara sabretmek daha zordur. Çünkü din hareketi kolaydır. Hele çok konuşursa âdet hâline gelir ve tabiatının âdeti olur.
Buraya kadar olanlardan anlaşıldı ki, kulun her halde sabıra ihtiyâç vardır. Hattâ, bütün şehvetlerinden kurtulup, uzlete çekilse, uzlette yüz binlerce vesvese ve dağınık düşünce kalbinde doğar ve onu Allahü Teâlâ'nın zikrinden meşgul eder. Bu düşünceler, mübâh olsa da, vakti geçiriyor ve sermayesi olan ömrünü ziyan ediyor. Büyük üzüntü meydana gelir. Bundan kurtuluş çaresi evrâd ile meşgul olmaktır. Eğer namazda iken böyle olursa, gayret edip o düşüncelere müsâade etmemeli, kalbin karar kıldığı şeyler olmalıdır. Hadîs-i şerifte:
"Allahü Teâlâ boş duran genci sevmez" buyuruldu. Bunun için buyurdu ki, boş oturan genç, şeytânın vesvesesinden kurtulamaz ve şeytân onun arkadaşı olur Kalbi şeytânın yuvası ojur. Ailahü Teâlâ'nın zikri hâriç onu bir şey oradan atamaz. Ya bir meslekte, ya bir hizmette yahut da bir işte çalışmalıdır kî, kendisini şeytândan meşgul etsin. Böyle bir kimsenin halvette (yalnız bir yerde) oturması doğru olmaz. Kalb işinden âciz olan kimselerin, bedenlerini meşgul etmeleri gerekir.[255]

Sabrın İlâcı

Sabır bir kısım değildir. Her birine sabretmek ayrı bir zorluktur ve her birinin ayrı ilâcı vardır. Evet, hepsinde olduğu gibi bunun da ilâcı ilim ve amel terkibidir. Mühlikât kısmında anlattıklarımızın dörtte biri sabrın ilâcıdır. Burada bir misal ile bir ilâçtan daha bahsedelim. Diğerleri buna benzetilerek anlaşılabilir. Sabır, şehvet kuvvetine karşı, din kuvvetinin dayanması, direnmesidir demiştik. Bu da iki kuvvetin çarpışmasıdır. Bir kimse, iki kişiyi çarpıştırırsa, kavga ettirirse, birinin vermesini ister. Onun yenmesi için çare arar, ona kuvvet vermek ve yardım etmek ister. Bir kimsede şehvetini tatmin isteği kuvvetli olursa yahut fercini koruyamazsa ve sabredemezse, gözünü bakmaktan, kalbini düşünmekten, istediği halde koruyamazsa ve sabredemezse, bunun ilâcı onun şehvet kuvvetini kırmamız, zayıf düşürmemizdir. Bu da üç şeyle olur:
1- Biliyoruz ki, şehvete yardım ve takviye iyi yemeklerden ve gıdalardan meydana gelir. O halde, yardım etmeyiz ve oruç tutmasını söyleriz. Şöyle ki: Geceleri kuru ekmek yer, et ve kuvvetli yemekleri kafiyen yemez.
2- Şehveti harekete geçiren, uyaran yolları tıkarız. İkaz, güzel yüzleri görmekle olur. O halde uzlet etmeli, gözünü korumalı ve kadınların ve çocukların geçtiği yollarda durmamalıdır.
3- Onu mübâh ile yatıştırmaktır. Böylece haram istekler peşinde gitmez. Şehvetinin yatışması için evlenmelidir. Ekseriya, evlenmeden bu şehvetten kurtulamaz. Nefis azgın bir hayvan gibidir. Onu zapt etmek önce, yem vermemekle olur. İkincisi yemi uzak tutarız, yemi görmez. Üçüncüsü, azgınlık yapmayacak kadar yem veririz. Bu üç şey de şehvetin ilâcıdır ve bunlar şehvet kuvvetini kıran, zayıf düşüren ilâçlardır.
Cesaret gelinceye kadar, din kuvvetini ağır ağır şehvetlere muhalefete alıştırmalı ve bunu ödet edinmelidir. Kuvvetlenmesini isteyen kimse, kuvvetini denemelidir. Kuvvetle yapılacak işleri tedricen yapmalıdır ki, ağır ağır tamam olsun. Nitekim Kuvvetli bir kimse ile güreşmek isteyen kimse, önceden ondan kuvvetsizlerle güreşmeli, kuvvetini denemeli idman yapmalıdır. Çünkü bunlar kuvveti arttırır. Bunun için ağır işlerde çalışanların kuvveti çok olur. Bütün işlerde sabır ilâcını elde etmek böyledir.
Yarabbi! Bizleri, ilâhi musibetlere sabırlı kullarından eyle! Allah'ım! Bizleri, şâkir zümresinden eyle! Bizleri, nefsimize mahkûm eyleme, bizi nefsimize hâkim kılıp nefsimizi bizlere mahkûm eyle! Buradan kalkmadan mağfiretinle şâd eyle! Âhir ve âkimetimizi hayır eyle! Son nefeste habibinin cemali ile müşerref eyle! Iyman ile göçür. Salihlere, âşıklara ilhak eyle! Ruhumuzu, habibinin ruhu ile aşina eyle! Son. nefeste bizi korkutma. Ölüm acısı, kabir vahşeti, mahşer dehşeti, hisabta hacâlet, mizanda nedamet, sıratta felâket verme ölümü sevinerek bekliyenlerden, kabirleri cennet bahçesi olanlardan, mahşerde arşın gölgesinde gölgelenenlerden, hesab defteri sağ tarafından verilenlerden, mizanda, sıratta selâme te erenlerden, duhûlü-evvelin ile cennete girenlerden, cennet ten cemalini görenlerden, firdevsten visaline erenlerden ey
Dünyamızı mâmur, ahiretimizi mâmur, gönlümüzü, yüzümüzü pürnûr eyle! Cismimizi hafif, ırzımızı afif, ahlâkımızı nezih eyle! Kalbimizde iyman, aklımızda irfan ve izan, dilimizde Kur'ân, senin zikrinde her an vücudumuza derman ihsan eyle! Gözümüzde ibret, gönlümüzde gayret, fuâdımızda lezzet din ve iymanımızda izzet ihsan eyle! Amelimizi ihlâs ve takva ile ilbas, kalplerimizden ve kalıplarımızdan ihracı vesvas eyle! Gazabtan, riyadan, hasedden, hülyadan, hubbu sıvadan, kibir ve gururdan bizleri halâs eyle! Hisabı mururda, edayı duyunda bizlere inayet eyle! Mala gönül vermekten, Câha ehemmiyet kılmaktan, zâlime meyi etmekten, namerde muhtaç olmaktan, tövbesiz ecel erişmesinden, amelsiz kabre girmekten rabbim bizleri muhafaza eyle! Âsileri ıslah, gafilleri agâh, müznibleri affin ile şâd eyle! Yurdumuzu âbâd, münafikları ibâd, düşmanlarımızı berbâd eyle! Kâmilleri teksir, salihleri tenvir eyle! Gariplere inayet, âşıklara vuslat nasib eyle!
Vücudümüze sıhhat, kalbimize şefkat, suçumuza rahmet eyle! Kâfirlere zillet, müminlere izzet, taatında lezzet ihsan eyle! Cümlemizi canımızla, malımızla dini İslama hadım eyle.
Âmin, bi hürmeti-seyyidil-mürseliyn.[256]

DİNDE KOLAYLIK GÖSTERME

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kolay ve temiz olan bu dine sarılın. Meşru kılınan dini emirlerin üzerine bir şey artırıp da dini zorlaştırmayın, zira sonra bu zorluklara mağlup olursunuz.
Meşru olan emirleri de kısaltmayın, sonra yapılması lazım gelen hususları yapmaktan mahrum kalırsınız, (Demek oluyor ki, İlahi müessese olan dinin esası üzerine ne bir ilave, ne de eksiltme yapmaya kimsenin hakkı olmadığı gibi, bu ikisini yapmak da tehlikeli yoldur.)"[257]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dîni ameli yaparken gücümüz yettiği kadar yapınız. Kendinize meşakkat verecek şekilde ibadet yapmanız sizi usandırır. Sonunda ibadeti terkedersiniz. O halde şunu biliniz ki, siz usanıp ibadeti terketmedikçe Allah'da sevabı terk etmez."[258]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu din haddi zatında metin ve sağlam temeller üzerine oturtturulmuştur. Mugalata ve zorlaştırmaya muhtaç değildir. İbadetlerinizi zorlaştırmayın, nefsinizin yapamıyacağı ibadetlere koyulmayınız, çünkü bu tutum sizi usanç ve amelin terkine zorlar."[259]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben ancak rahmet ve kolaylık yolu göstermek için gönderildim."[260]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben başkalarına azap ve eziyet vermek için değil, rahmet ve iyilik yapmak için gönderildim."[261]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizler insanlara kolaylık göstermek ve iyilik yapmak için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil."[262]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dininizin en iyi tarafı kolay olmasındadır."[263]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gücünüzün yettiği ameli işleyiniz. Çünkü siz usanıp da ibadeti terketmezseniz Cenab-ı Hak da sevap yazmaktan vaz geçmez. Allah'ın en çok sevdiği ibadet, azda olsa,

devamlı yapılanıdır."[264]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslam kolay bir dindir, bu dinde taassuba (zorluğa) kaçan kimse bir gün usanır ve o zorluklara mağlup olur. O halde doğru yoldan ayrılmayın, yaptıklarınızı iyi yaparak en mükemmelini yapmaya çalışınız, müjde veriniz (korkutmayınız), sabah, akşam ve gecenin bir cüz'ünde ibadete sığınınız çalışınız."[265]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Suyu bulamadığınız zaman sadece toprak sizi temizleyicidir. -On haç da olsa- yani on sene devam etse de, Suyu bulduğunuz zaman onunla abtest ve guslediniz."[266]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Düşmanla karşılaştığınız zaman orucu açmak sizin için daha kuvvet ve dinçlik verici olur.(yani oruçlu iken düşmanla karşılaşırsanız orucunuzu bozabilirsiniz.)"[267]
12 - Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Siz, dini emirleri zorluk çıkararak yapmış olamazsınız."[268]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dini emirlerden gücünüz yettiğine başvurunuz. Çünkü siz ibadetten usanmadıkca Allah da sevap yazmaktan usanmaz."[269]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dinde en doğru olam yapınız ve mükemmelini yapmaya gayret ediniz ve kolaylık göstererek müjdeci olunuz. Ve biliniz ki: Biriniz ameli ile cennete giremez hatta ben de. Ancak, Cenab-ı Hak benim bütün günahlarımı af ve mağfiret etmiştir."[270]

Din Nedir?

Yüce İslâm mütefekkirleri (düşünürleri) din hakkında daima birbirini tamamlayan bir çok tarifler ortaya atmışlardır. Biz burada aşağı yukarı bütün tarifleri içine alabilecek bir tarifi sunmakla yetineceğiz:
"Din, akıl sahibi insanları, kendi arzu ve iradeleriyle bizzat hayrolan şeylere götüren, Peygamberin tebliğine dayanan, kemâl gayesine ermek için en doğru ve nurlu yolu gösteren ilâhî bir kanundur."
Bu tariften açıkça anladığımıza göre, dinin kurucusu ve koruyucusu, her şeyin yaratıcısı olan Ulu Allah'tır. İnsanlar şöyle dursun, Peygamberler bile din kuramazlar. Din, insanoğluna nereden geldiğini nereye gideceğini, niçin geldiğini niçin gideceğini, hülâsa kendi mahiyetini başlangıç ve sonunu, yaratılışmdaki gayeyi, Ulu Allah'a karşı yapmakla mükellef olduğu vazifelerini, insanlar arası hak ve vazifelerini, iyiyi kötüyü, fazilet ve rezileti, kendi hür ve muhtar iradesine dayanarak yaptığı işlerin doğuracağı iyi veya kötü sonucu, yâni sevap ve azabı tayin ve tespit eder. Böylece din insana, hidayet ve saadetin nurlu ve ışıklı yollarını gösterir. Hemen belirtelim ki, cehaleti, delâleti, zulmeti, meskeneti ve zilleti kökünden söküp atan bu aydınlık ilâhî kanuna (dine) gerçekten uyanlar, dünyada selâmete, ahirette saadete mutlaka kavuşacaklardır.[271]

Dinin Gaye Ve Hedefi

Hak dinin bir terbiye kanunu olduğunu söylemiştik. Bu itibarla yüce Hak dinin hedef ve gayesi, kişioğlunu önce dünyada sonra da ahirette selâmet ve saadete ulaştırmaktır. Gerçekte din, bizzat hayrolan şeylere sevk eder. Bizzat hayrolan şey sonsuz saadet demektir. Bu saadet de hem dünya ve hem de âhiret saadetini şümulü içine alır. Dinin hedef olarak aldığı sadet yalnız dünya veya yalnız ahirete ait değildir, bu saadet, mutlaktır. Bundan anlıyoruz ki Ulu Allah'ın koymuş olduğu din insanoğlunu dünyada da ahirette de huzur ve mutluluğa kavuşturucu temel prensibe dayanmaktadır. Bu yüzden, tüm ilâhî kitaplar âdemoğlunun huzur ve mutluluğu içindir.
Hak din, hayat ve hayatı bizlere bahşeden yüce Allah hakkında en doğru bilgiyi veren ve insanları yavaş yavaş dünyamızın nefsanî ve hayvanî aşağılık âlemlerinden alarak insanlığın kutsal seviyesine yükselten en doğru ve en temiz yoldur. Bu bakımdan ölçülemeyecek derecede hayatî değer taşır.
Ve esasta dindar olmak, kamçılayıcı, şehvet duygularından, aldatıcı hayvanı yaşayıştan uzak kalarak aydınlığa götürücü Hak dinin dosdoğru ve tertemiz yolunda koşar adımlarla ilerlemek demektir. Bu gerçek ilâhî yaşayışı tüm benliğinde duymaktır, insanoğlu, yüce yaratanı Ulu Allah'a karşı olan kopmaz bağlılığını ve sonsuz sevgisini ne kadar sağlamlaştırsa, onun cüzî iradesi (küçük iradesi) ilâhî irade ile o nispette birleşir ve yükselir. İşte gerçek dinin vazifesi, insanı bu yüksek dereceye eriştirmektir.
İnsanın Ulu Allah ile münasebetinin yükseklik ve temliği onun insanlarla olan münasebetlerinin yükseklik ve temliği ile doğru orantılıdır. Yani bir insan Ulu Allah'ı ne kadar sever va sayarsa, insanları da o derece sever ve sayar. Hemen belirtelim ki dinin insanları bu yüksek gayeye sevk edişi, yukarıda da söylemeye çalıştığımız gibi cebri değil, tamamen insanın hür ve muhtar iradesine bağlı bir durumdur. Ve akim bulunması da şarttır. Özet olarak gerçek saadete kavuşmak için insanın bu gerçek aydınlık yolu kendi isteği ile tutması ve bu yolda sapmadan devamlı yürümesi gerekmektedir. Demek oluyor ki, dinin sadete yöneltmesi şüphesiz, onu yaşamamızda mümkün olacaktır. Bu sadetten de herkes ancak kabiliyeti kadarlik çalışmaları ile hakettiği nasibini alacaktır.[272]

Dinin Esas Hükümleri:

Yüce İslâm dininin esasları üç bölümde incelenir. Bunlar; itikat, ilim ve ameldir.
1- İtikat; inanılması gerekli esaslardır.
2- İlim ve iman; mahiyet ve hakikî anlamını etraflıca bilme zaruretini gideren, usûl (temel) ve furu (talî) olmak üzere iki bölümde incelenen iman, koruyucusu ve kalesi olarak bilinen, birbirine dayalı ve bağlı bir kaideler ve açıklamalar zinciridir.
3- Amel; işlenmesi veya işlenmemesi gerekli şeyler ve bunlara ait hükümler, Ulu Allah'a ibadet ile insanlar arası münasebetleri düzenleyen hükümler.
Bu üç temel esas, tüm semavî hak dinlerde mevcuttur. Gerçekte hak, bir dinde itikada, ahlâka ve yaratıklara ait vazifeleri belirten esasların bulunması şart ve zorunludur. Başka bir deyimle, insanların ilmî, amelî ve vicdanî vazifelerinin tayini dinin esas temelini teşkil eder. Bunlar, o dinin prensip olarak asla değişmeyen temel taşlarıdır. Ancak zamana ve mekâna göre değişen şeklî kısımlarıdır. Fakat şu anlamda, meselâ ibadet bir esas ve tüm dinlerde ortaktır. Ama en son mükemmel şeklini yüce islâm dininde bulmuştur. Bunu şu şekilde açıklayabiliriz: Dini, bize öğettiği gerçekler (hakikatler), iki bölümde özetlenebilir:
1- İtkatımızı teşkil eden ezelî gerçekler,
2- Günlük yaşayışımız ile ilgili gerçekler.
Birinci bölüm gerçekler, mahiyetleri itibarı ile her dinde birdir. Zamana ve mekâna göre asla değişikliğe uğramaz ve uğratılanıazlar.
Yüce İslâm dininde zaman, mekân, kişi ve karakter mefhumları gözönünde bulundurularak, ikinci tip gerçeklerin yalnız umumî (genel) çizgileri çizilmiş ve hususî (özel) seyirleri ilme ve içtihada terk edilmiştir. Bunun için, yüce İslâm dini içtihada, büyük din bilginlerinin tarafsız görüş ve buluşlarına müstesna bir yer ve değer vermiştir. Ve gerçeğe ulaşabilmek için içtihada dayanan hükümlerde ilim metodu ile münakaşa etmeyi bir vazife olarak kabul ve teslim etmiştir.[273]

İslâm Dininin Dayandığı Temel Esaslar

İnsanoğlu öyle devirler yaşamıştır ki, o zamanlar din namına inandığı ve tanıdığı sistem, hiç bir zaman akıl ve mantıkla bağdaşamayacak birtakım safsatalardan ibaretti. Bu sistemlerde insan, yaradılışına karşı direnmiş, kendi öz nefsine azap çektirmiş, akıl ve sağduyusuna karşı inatta İsrar etmiş ve din diye bunları telkin eden din adamlarına da boyun eğmişti. Tüm bu çileleri dolduran insanoğlu, dünyada selâmeti, ahirette saadeti elde edeceğine inanıyordu. En sonunda Ulu Allah, son elçisi Hz. Muhammed'i (s.a.s.), insanlığı kurtarmak üzere Peygamber olarak gönderdi. 0, biricik gaye-ufuk insan, Ulu Allah'ın, her yana ışık saçan ve iman hakikatine ulaştıran kurtarıcı âyetlerini; insanlara okudu. Onlara kitap ve hikmeti öğretti, insanları düştükleri sapıklık bataklığından çıkarıp, ışığa kavuşturdu. Ulu Allah'ın son ve en mükemmel dini olan İslâm'ın ilim, fikir, akıl, vicdan (hürriyet), eşitlik, adalet ve istiklâl dini olduğunu, insanın ruhu, aklı ve vicdanı üzerinde hiç bir kişinin saltanat kuramayacağını herkesin insan olmak bakımından eşit bulunduğunu, Peygamberlerin vazifelerinin bile yalnız tebliğ ve yol göstericilik olduğunu, hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde açıkça beyan etti.
İslâm'ın itikat, ahlâk ve amel bölümleri üzerine buraya kadar vermiş olduğumuz klsa açıklamalardan anlaşıldı ki, düşünen insanlığın aramakta olduğu, insan tabiatına en uygun din, yüce islâmdan başka bir şey değildir. Tüm insanları tatmin edecek din, yalnız İslâm'dır. Çünkü insanın ruhî ve bedenî bütün ihtiyaçlarını, birini diğerine feda etmeksizin, birlikte temin ederek, madde ile mânâyı, beden ile ruhu, dünya ile âhireti yanyana yürüten, hem akla, hem duyguya hitabeden, kişinin mutluluğunu, toplumun mutluluğuna bağlayan din, yalnız ve yalnız yüce ialâmdır. Biz bu dinin itikadında, ahlâkında, ibadetinde içtimaî ve iktisadî alanlarında, akıl, mantık ve varlık âlemi ile çatışacak hiç bir yanmı göremiyoruz. Yüce islâm dininin iman temelleri, hârikalar (akıl üstü şeyler) üzerine değil, aklın alacağı açıklıklar üzerine atılmıştır. Demek istiyoruz ki; yüce İslâm dini, pozitif (müsbet) ilimlerle, akılla, çağdaş fikirlerle asla çatışmaya düşmez.[274]

İslâm Dininde Aklın Yüksek Yeri:

Yüce İslâm dininin dayandığı birinci temel esas, akıl ve muhakemedir. Müslümanhğa göre doğru ve sarsılmaz bir imanm ilk şartı, akıldır. Çünkü, müslümanlığm birinci temel direği, Yüce Allah'a inanmaktır. Ulu Allah'ı bilmek, tanımak ve O'na iman etmek, her mükellef kişinin üzerine ilk farzdır. Bu bilginin doğru yolu, doğru görüştür. Demek istiyoruz ki, tüm âlemi ibret gözü ile seyrederek ve bunlarda cereyan eden terbiye ve tekâmül düzenin oluş şeklini düşünerek ve de fikrî bir sonuca vararak Ulu Allah'ın varlığını, birliğini

ve sonsuz gücünü anlamaya çalışmak, aklın seçtiği doğru yoldur. Önce fikri işleterek, tam ve sarsılmaz bir kanaat elde etmeksizin bir inancı yahut kendi esaslarından birine iman müslümanlığm farzları arasında yoktur. İslâm dini, aklı hâkim tanıdığı için, yüce yaratanı bulmaya yarayacak yegâne delil, ancak kâinatımız ve varlıklar âlemi üzerinde gözlerimizi gezdirerek, derin derin düşünmektir. Evet, müslümanlık, aklı hâkim tanıdığı için, hüküm ve tüm nüfuzunu ona teslim etmiştir. Ve ona, kâinatımızın koca kitabını; "Oku!" diye emretmiştir.
Akla ve düşünceye verilen önemi anlatmak için Kur'an-ı Kerim den bazı âyetlerin mânâlarını vermeye çalışalım:

"Yerin ve göklerin sahibine ve Allah'ın yarattığı şeylere bakmıyorlar mı?"[275]

"İslâm'ın hak olduğu anlaşılıncaya kadar onlara, gerek kendilerinde ve gerekse kendi dışlarında var olan delillerimizi, gücümüzü ispat ve ilân edici hârikaları göstereceğiz."[276]

"Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbirini izlemesinde, insanların menfaatini yüklenerek, denizin üzerinde akıp giden gemide, Allah'ın gökten indirerek kendisi ile ölmüş toprakları diriltip, üzerinde her türlü yaratığa yaydığı su da, rüzgârların şevkin de, yerle gök arasındaki bulutlarda akıllı bir kavim ve millet için, şüphesiz, hakkın varlığına, birliğine ve sonsuz gücüne ait yığın dolusu deliller vardır."[277]

"(Ey Muhammed!) De ki: Göklerde ve yerde olanlara bir kere bakınız..."[278]

Kur'an-ı Kerim'de daha birçok âyetler, insanları, varlıklar ve yaratıklara üzerinde mevcut olan ve var edicinin varhğmu birliğini vej sonsuz gücünü ispatlayan birçok delilleri düşünmeye ve incelemeye sevk ediyor.
İşte tüm bunlar, şüphesiz yüce İslâm dininde akla ve muhakemeye verilen yüksek dereceyi göstermektedir, iman konusunda aklın hâj kim olması meselesi, islâm düşüncelerini bakınız nereye kadar götürmüştür. Sünnet ehli bilginlerinden birçoğu diyorlar ki: Gönlüne düşei şüpheyi kaydırıp atmak ve gerçeğe ulaşmak için, tüm gücünü kullandığı halde maksadına erişmeden ölen, fakat tereddüt içinde durmayarak, hakkı bulmak uğruna çalışmış olan kişi, selâmet ve saadeti bulmuştur. Çünkü bu kişi, şüphe ettiği noktada durmayarak, gerçeği aramaya koyulmuş ve aklını durmadan kullanmıştır. Şimdi insaflı vicdanlara sesleniyoruz: gerçek uğrunda çalışan akıl ve fikir sahipleri için bundan daha büyük hoşgörü ve daha geniş hürriyeti olur mu? Hangi din bu kadar geniş serbesti ve hoşgörü tanımıştır?

"*Allah, kimseye gücünün dışında bir şey teklif etmez."*[279]

"Allah, kimseye gücünün dışında bir şey teklif etmez."[280]

"Dinde cebir ve zorlama yoktur."[281]

Şu âyetlerde de açıkça görüldüğü gibi, din ve Allah hakkında kalbine düşen şüpheyi defetmeye gücü yetmeyen, bununla birlikte gerçeği, doğruyu araştırmaktan bir an bile geri kalmayan bir müslümana, bir düşünüre böyle bir durum karşısında o zavallı kalbin kurtulduğuna, mutluluk onun için olduğuna, yüce islâm dininden başka hükmeden yoktur.
İman konusunda akıl en önemli bir ölçü olduğu için, bir müslümanın, koca kâinat kitabım okuması ve düşünmesi engellenmemiştir. Her müslüman, çevresindeki varlıklar ve yaratıklar âlemine bakacak ve orada yüce yaratanın varlığını ilân edecek bir sürü deliller bulacaktır. Bir insana, "Aklın alsın almasın, iman edeceksin!" denemez. Aksine, kuru bir imanla kalarak, kendi iç gerçeği ile dış gerçek üzerinde düşünmeyen, göklerin ve yerin gizlediği sırlan düşünmemek tembelliğini gösteren kişileri yerici birçok âyet ve hadisler vardır. Kur'an-ı Kerim, insanoğlunu, kendi yaratılışının ilâhî hikmetlerini, varlık âleminde cereyan eden ilâhî gücü ispatlayıcı oluşları düşünmeye, böylece Yüce Allah'ı bulabileceğine gönülden bağlanması için teşvik ediyor.
Göklerin ve yerlerin akıllara durgunluk veren hârikalarını hatırlatan Yunus sûresinin 101'inci âyetinden söz edilirken, yaratılışın hârikalarını düşünmeyenler hakkında biricik gaye-ufuk, insan, Hz. Muhammed'in (s.a.s.): *"Yazıklar olsun, bu âyeti dudakları arasında geveleyip de mânâsını düşünmeyen basiretsizlere..."* diye buyurması kafalarının mutlaka çalışmasını öngören bir uyarmadır. Böylesine kişilerin okumalarına, okumak bile denemeyeceğini açıkça söylemiştir. Peygamber'imiz Yüce İslâm dini, Ulu Allah'ın sahipliği içinde bulunan tüm yaratıklar hakkında düşünmeyi Yüce Allah'a yaklaştıran ibadetlerin en büyüklerinden sayar. Hz. Muhammed'in (s.a.s.); *"Bir an düşünmek, bir yıl ibadet etmekten daha yeğdir"* diye buyurması düşünmenin yer ve değerini dolayisı ile mevkihi en güzel belirten bir ifadedir.
Kâinat adını verdiğimiz şu varlık âlemi üzerinde durmak ve bunu inceliyerek akim buluşları ile ulu yaratan yüce gücünü anlamaya çalışmak her kişi için dini görevdir. Düşünün... Kur'an-ı Kerim'in insanları böyle bir incelemeye ve ilmî araştırmaya teşvik etmesi kitap ehlinin akıl ve ilim ile dinin birbirine zıt iki düşman olduğunda görüş birliğine vardıkları bir zamandaydı. Evet, Hıristiyan dini, iman esasları ile akıl ve ılım arasındabir, çelişme olmakla birlikte gene de dinin ve imanın gösterdiklerine inanmak, akıl ve ilmi bir yana itmek, gereklidir. Hiristiyan hkta akim en ufak bir rolü yoktur. Dinde akla uymayanlar birer sırdır, bunlara düşünülmeden inanılır; din ve iman konularında düşünmek ve akıl yürütmek, küfrü gerektirir.
Batıda dinleri incelemekle meşgul olan bilginler, dinî ayrı şekil ve bi çimlerde tarif etmişlerdir. Bu tariflerden bazılarını buraya alalım.
"Din, ruhun öyle bir kuvvetidir ki, insana aklı ve duyu organların ayn olarak çeşitli isimler ve değişik rumuzlarla sonsuzu idrâk kabiliyetini verir." -Max Müler-
"Din, insan ruhunu gerek kendisine ve gerekse tüm kâinata hâkim olduğuna inandığı sırra ait ruhu birleştiren bir ihtisastır. Bu itibarla din, insan hayatını tehdit ve takyit etmekten ibarettir." –Beville-
"Din insanoğlunun mutlak surette boyun eğmesini ve bağlılığına ait kalbinin derinliklerinde beslediği içten bir duygusudur." -Ş. Maker-
Bu tarifte diğer iki tarife yaklaşan ve onlar gibi eksik olan bir tariftir.
"Din, insanın bilmesi imkânsız olan Mutlak zat'ı bilmek zevkinden ibarettir." –Fuerbach-
Buna göre din, bir arzu bir şevk; Onun tezahürleri olan iman, ibadet ve kurban gibi vecibeler de bu zevkin tecellisidir.
"Din, ruhanî varlıklara inanmaktır." Bu tarifin sahibi Dinler tarihinin yazarı Taylor'dur.
Büyük Filozof Kant, dini şöyle tarif eder:
"Din, vazifelerimizin ilâhi emirler olarak kabulü veya ahlâk kaidelerinin (kurallarının) koyucu suna karşı korku ile karışık duyalan saygıdır."
Son zamanlarda dinler tarihine ait bir eser veren Salmon Reynah'a göre;
"Din, insanın manevi gücünün serbestçe kullanılmasını engelleyen belirli bir takım kayıt ve kuruntuların topudur."
Bu tarif, ilhamını Polonezyalıların bir takım tabulara dayanan dinlerinden almıştır. Ve ilmî bir tarif olmaktan çok uzaktır. Çünkü diğer bütün tariflerde dinin konusu olan Allah fikri, sonsuzluk mefhumunu ve ruhanî varlıklar tasavvurunu içine almayan bu tarif, bu yönden ilmi olmaz. Çünkü dinler bir takım mânâsız kayıt ve kuruntulardan doğan bir vicdan rahatsızlığından ibaret olamaz. İlkel dinler bile insanların vicdanlarını huzurla dolduran bir kaynak görevi görmüştür.
Buraya kadar aktarmaya çalıştığımız Batılı yazar ve bilginlerin içinde Reynahtan başka diğerlerin hepsi dini, ruh ile ilgili bir kurum (müessese) olarak tanımışlardır.
Bununla birlikte en tanınmış din tarihçileri tarafından yapılan bu tariflerden hiç biri itirazdan uzak kalmamış ve daima yanlış olmakla itham edilmiştir.[282]

KONU: ŞEYTANIN VESVESESİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytanın üç türlü vesvese vasıtası vardır:
a) *Sürme*
b) *Dudak Boyası*
c) *Enfiye*
(Şeytanın sürmesi, insanların gözlerini bürüyen gaflet uykusu; Şeytanın boyası demek, yalan söylemektir. Yalan söyleyen kimse şeytanın tuzağına düşmüştür; Şeytanın enfiyesi demek burada mecazi olarak burun dikliği ve burun büyüklüğü anlamında kullanılmış benlik havasına kapılma manasına kullanılmıştır.")[283]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytanın yular ve kemendi vardır. Kement ve yular: Allah'ın nimetini günah ve isyanda kullanmak, Allah'ın nimeti ile gurura kapılmak, kullarını üstünlük taslamak. Allah'ın kullarını hakir gördüğü gibi, Allah Taala'nın zatından gayrisinin havasına kapılmak."[284]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Şeytan (İblis), karargahını su üzerine kurar, sonra askerlerini her tarafa yayar. Bu askerlerin şeytana mevkii en yakın olanı fitne ve fesadı büyük olanlarıdır.*
Bundan sonra etrafa gönderdiği askerlerinden bazıları gelerek ey reis, ben şu şu... Kötülüklerin yapılmasını sağladım, der. Şeytan ona: Sen bir şey yapmış değilsin, der.

Bir başkası gelir ve ben aralıksız olarak yaptığım fitne ve fesat sonucu kişi ile ehlini yani karı ile kocasının arasını bozdum. Tabii ki çocuklar da dağılmış oldular" der. Bu yapılanlardan Şeytan çok memnun kalır ve sen çok önemli işler başardın, der. Ve ona bir rütbe daha vererek kendisine yaklaştırır."[285]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gençlik deliliğin bir türlüsüdür. Kadın Şeytanın ipidir."[286]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir gün Şeytan görünerek namazımı bozmak için üzerime yüklendi. Allah (c.c.) bana imkan vererek onu şiddetle def ettim. Bundan sonra onu tutup mescidin bir direğine balamayı ve sabahtan hepinizin onu görmesini istedim. Ama bu sırada aklıma Süleyman Peygamberin şu duası geldi; Ey Kabbim, bana, benden sonra kimseye nasip olmayacak bir salahiyet ve kuvvet ver. Bunun üzerine Cenabı Hak onu benden ebediyen uzaklaştırdı."[287]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytan, namaz kılanların kendisine ibadet etmesinden ümidini kesmiştir. Fakat, elinde kalan en müessir silahı: Namaz ehlini birbirine düşürerek fitne ve fasat çıkarmaktır."[288]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Şeytan insanoğlunun kanının dolaştığı bütün damarlarında dolaşır."[289]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yeni dünyaya gelen çocuğun feryat etmesi, onu şeytanın sıkmasındandır."[290]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten Şeytanın insanoğlunun kalbine attığı vesvese ve hatırlatmaları vardır. Meleğin de keza hatırlatmaları vardır.
Şeytanın vesvesesi: İman ederseniz, namaz kılarsanız ne çıkar? Gibi şer ve kötü işleri telkin ve hakkı tekzibe dayanır. Melek ise insana hayrı telkin ve hakkı tasdiki ifham eder. Her kim, kalbimde meleğin telkinini bulursa bunu Allah'tan bilsin ve Allah'a hamdetsin. Ötekini bulan da bunu şeytandan bilsin ve şeytandan Allah'a sığınsın Sonra Resulullah şunları okudu: Şeytan sizi farü zaruretle korkutur ve fuhşiyatı emreder."[291]

Ey Saadet yolunun yılmaz yolcusu!.. İbâdet yolunda hedefine varmak üzere ilerlerken önünü kesecek olan üçüncü engel de lânetlik şeytandır. Bu pürüzü de temizleyebilmen için onunla aman tanımaz bir savaşa girişerek onu tepelemeye bakacaksın. İki sebep yüzünden lânetlik Şeytanla savaşa girişmen gerekiyor. Şimdi bu sebepler üstünde duralım:
1- Şeytan, insanoğlunun kendisini sapıklığa sürüklemek sevdasına düşen en amansız düşmanıdır. Öyle bir düşmandır ki hiç bir vakit barış yapmağa yanaşmaz. Küfür silâhını insan üzerine yöneltmiş kesintisiz savaşını devam ettirmektedir. Bu süresiz savaşma onu helake sürükleyene kadar devam eder, başını helake soktuğu zaman rahat bir nefes alır ve savaşına ara verir.
Açıkça görülüyor ki mü'min uzlaşmaz düşmam olan lânetlik şeytana asla emniyet etmemeli, bir an olsun gaflet uykusuna dalmaktan sakınmalıdır. Ulu Allah buyuruyor ki:
"Ey Âdemoğulları!.. Size;"Sakın şeytana tapmayın. O sizin için apaçık bir düşmandır."diye emretmedim mi?"[292]

"Şeytan sizin düşmanınızdır. Siz de onu düşman tanıyın."[293]

Bu âyetlerde açık seçik gözler önüne serilmektedir ki şeytan, kulun en amansız düşmanıdır. O yüzden de ondan şiddetle sakınması gerekir,
Soru: Şeytanla nasıl savaş edebilir, onu nasıl tepeleyebilirim?
Cevap: Bu konuda başlıca iki ayrı görüş vardır. Birinci görüşe göre Şeytanın kurduğu tuzaklardan ancak Allah'a sığınarak kurtulunabilir. Çünkü şeytan, Ulu Allah'ın kullarına musallat ettiği dişli bir köpektir, Onu defetmeye çalıştıkça kudurmuşçasına daha fazla saldırır. Ama sahibine başvurulursa köpeğini susturur. Böylece de insan azgın köpeğin saldırısından kurtulmuş olur.
İkinci görüşe gelince şeytanla amansız bir savaşa girişmek gerekir; açıktan kendisiyle savaşarak onu baştan saymalıdır.
Bence en doğru yol, adı geçen her iki görüşün de gösterdiği yolları birleştirmektir. Yani lânetlik şeytandan hem Allah'a sığınmak, hem de onun akıl almaz tuzak ve hilelerine karşı savaş açmaktır. Eğer mü'min hem Allah'a sığınıp hem de savaştığı halde onu başından savamıyorsa bilmelidir ki sahibi olan Ulu Allah sırf kendisini denemek için şeytanı üzerine musallat etmektedir. Böyle kritik durumlarda sabırlı olmaya çalışmalı ve var gücümüzle karşı koymalıyız. Nitekim bazı zamanlar Ulu Allah kâfirleri mü'minler üzerine saldırtmaktadır. İstese kâfirlerin elinden bu güç ve imkânlarını alamaz mı? Alır, fakat almıyor. Gayesi mü'minleri imtihana çekmek ve onlara cihad ve şehidliğin doyulmaz zevkini tattırmaktır. Bizim güç ve kuvvetimizi, cesaret ve metanetimizi ortaya dökmektir. Ulu Allah buyuruyor ki:

"Böylece Allah'ın ezeldeki ilmini açıklaması içinizden sehidler edinmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez."[294]

"Yoksa siz, Allah İçinizden savaşanlarla savaşmıyanları; hak yolda sebat edenlerle etmiyenleri ayırdetmeden Cennet'e girivereceğinizi mi sandınız!."[295]

"Şeytan insanın kalbine yerleşmiş durmadan ona kötü duygu ve düşünceler telkin eder. Melek de insanın kalbine konmuş ona aydınlık Allah yolunu telkin eder."
Ayrıca Ulu Allah insan varlığında öylesine bir hususiyet yarattı ki, onu daima kötülüklere sürüklemek ister. Bunun adına Nefsin havası denir. Böylece insanoğluna yön vermek isteyen çağırıcılar üçe çıkmış oluyor: İlhamcı melek, vesveseci şeytan ve nefsin havası.
Buraya kadar vermiş olduğumuz izahlar ile kalbimize doğan çeşitli duygu ve düşüncelerin kök ve kaynağını, nereden beslendiklerini ortaya koymuş olduk. Şöyle bir soru kafaları kurcalıyabilir. Kalbe doğan duygu ve düşünceler nedir? Hemen cevap vererek söyliyelim ki, bunlar öylesine tesir edici kuvvetlerdir ki insanoğlunu bazı kusurları yapıp yapmamağa sürüklerler ve insanoğluna aynı zamanda ıstırap kaynağı olurlar. Meydana gelişleri ve beslenme kaynaklan görünürde yukarda adı geçen çağırıcılar aracılığı ile gerçekleşir. Fakat gerçekte çağırıcılar sadece bir sebep durumunda olmaktan öte gitmemekte, yanlız Ulu Allah'ın bilgisi altında O'nun sınırsız kuvvet ve kudretiyle oluşmaktadırlar. Evet, duygu ye düşünceleri gönlümüze doğuran kudreti sınırsız olan Allah'tır. Bu düşünceleri dört madde halinde dile getirebiliriz.
1- Allah'ın doğrudan doğruya insanın kalbinde doğurduğu duygu ve düşünceler.
2- Nefsin havasına yani sonu gelmez arzu ve isteklerine uygun olarak Allah'ın kalbde meydana getirdiği duygu ve düşünceler. Bu çeşit duygu ve düşüncelerden doğacak sorumluluk nefse aittir.
3- İlhamcı Melek'in çağrısı sonunda Allah'ın kalbde yarattığı duygu ve düşünceler. Bu nevi duygu ve düşüncelere ilham denir.
4- Vesveseci şeytan'ın çağrısı sonunda Allah'ın kalbde doğurduğu duygu ve düşünceler. Şeytanın bu çağrısına vesvese (kötü duygu ve düşünceler) adı verilir. Bu kötü duygu ve düşüncelerin gönülde doğmasının sebebi şeytandır. O yüzden de bunların neticesinden başta şeytan, sonra da sahibi sorumludur.
Ey mü'min, şunu iyi bil ki, Ulu Allah tarafından doğrudan doğruya kalbe doğurulan duygu ve düşünceler bazan kula bir izzet ve ikram olsun diye iyilik hususunda, bazan da imtihan etmek gayesiyle kötülük hususunda olabilir.
İçimize doğan bir duygu veya düşünce işlediğimiz bir günahın peşi sıra geliyorsa Allah'tandır. İşlediğimiz günahın sebep olduğu bir uğursuzluk olarak kalbimize doğmuştur. Ulu Allah buyuruyor ki:
"Hayır! Gerçek öyle değil. Onların işledikleri günahlar yığıla yığıla gönüllerini pas bağlatmıştır."[296]

Açıkça görülüyor ki işlediğimiz günahlar gönüllerimizin kirlenmesine ve pas bağlamasına sebep olur.
Eğer içimize doğan duygu ve düşünce işlediğimiz bir günah sonucu değilse umumiyetle şeytandan gelir. Bizi kötülük işlemeğe davet etmektedir.
İçimize doğan duygu ve düşünce, Allah'ın anılmasından hoşlanmıyorsa onu şeytan telkin ediyor demektir.[297]

Şeytanın Tuzakları

Şeytan, insanoğlunun hedefine varmak üzere koyulduğu doğru yolda önünü kesmek için can atan baş düşmanlarından biridir. Başlıca yedi türlü taktik ve tuzakla insanı doğru yoldan sapıtmaya çalışır.
1- İbadetten alıkoymak. Şeytan ilkin mü'mini ibadeti terk ettirmeye, Allah yolundan ayırmaya gayret eder. Eğer
kişi, "benim ibadet etmeğe ihtiyacım var, sonsuz hayatım için bu gelip geçici dünyada kendini kurtaracak olan azığı hazırlamalıyım" diyerek şeytanın aşılamak istediği kötü duygu ve düşünceleri reddederse, şeytan bu tuzağında başarıya ulaşamaz. Mü'min de böylece ilk tehlikeyi atlatmış olur.
2- Oyalamak. Kurduğu birinci tuzakta başarı elde edemeyen lânetlik şeytan bu defa mü'niine şu zehirli fikirleri aşılamaya bakar:
Acelesi yok, daha henüz ömrün çok. Nasıl olsa ibâdete çok vakit bulacaksın. Biraz da dünyadan nasibini almaya
bak. Sonra tövbe eder; tam mânasıyle Hak yola koyulursun.
Mü'min bu zehirli telkinlere asla kanmamak, bütün basîretiyle onu susturmalıdır.
Ecelimin ne zaman geleceği elimde olan bir şey değildir. Bugünün işini yarına bırakırsam yarının işini ne zaman yapacağım. Çünkü her "günün vaktini dolduracak, zamanını

alacak bir işi bulunur diyerek de şeytana karşı çıkmalıdır. Böyle hareket ederse bu tuzağı da atlatmaya muvaffak olur.

3- Aceleciliğe sürüklemek. Şeytanın üçüncü tuzağı kulu giriştiği her iyi işte acele etmeye sürüklemektir. "Acele et; acele et" der. "Hemen bu hayırlı işi bitir, sonra bir ikincisine başlarsın." Şeytanın bu çirkin tuzağının farkına varan uyanık mü'min, onu asla yutmıyacak ve bu tehlikeyi de atlatmasını bilecektir. "Eksiksiz olarak neticeye vardırılan az iş, kusurlu olarak yarıda bırakılmaya mahkûm olan çok işten hayırlıdır." diyerek ayak diretecektir.

4- Gösterişe saptırmak. Şeytan uyanık mü'minin yukarıda verdiği cevaptan başka bir kurnazlığa başvurarak faydalanmaya kalkışır. Riyaya bulamak! "Çok güzel ve eksiksiz ibadet ediyorsun." der. "Herkes bu dürüst ibadetini görse de seni örnek alsa, ne iyi olur." Lânetlik şeytanın gayesi kulu riya bataklığına sokmaktır. Fakat uyanık mü'minin buna karşı da cevabı sert ve susturucu olacaktır. "Ulu Allah'ın gördüğü yetmez mi? İnsanların görmesiyle ne kazanırım? Hayır, olmaz. Kimse beni Örnek almasın. Ben sırf Allah için kendimi ibadete veriyorum." Ama hiç şeytan durur mu?

5- Kendini beğenmişlik taslatmak. Lânetlik Şeytanın kula karşı kurduğu beşinci tuzak onu işlediği amellerden ötürü kendini beğenmeye zorlamaktır.

6- Gizliliğe davet. Burada şeytan en büyük kozlarından birini oynamaktadır. Bilhassa mü'min şeytanın bu tuzağın-düşmemeğe bakmalıdır.

7- İbadetin lüzumsuzluğuna inandırmak, işte şeytan, bütün kozlarım tek tek kullandıktan ve başarıya ulaşamadıktan sonra son olarak bir daha şansını deneyecek ve açıktan açığa mü'mini ibadet etmemeğe teşvik edecektir. "İbadete ne lüzum var?" diyerek aldatmacasına son bir hamleyle devam edecektir. Dahası var. "Niye ibadet edeceksin, buna ihtiyaç var mı? Diyecek. "Eğer sen gerçekten iyi bir kul olarak yaratıldı isen ibadeti boşlamakla bir şey kaybetmiyeceksin. Yok, kötü bir kul olarak yaratıldı isen ibadetinin zâten sana bir faydası olmaz.[298]

Şeytan İle Nefsin, Duygu ve Düşüncelerimiz Üzerine olan Etkileri

İlham Melek'inin vasıtasıyla gönülde doğan duygu ve düşünceler sadece hayır ve iyilik üzerinedir. Çünkü O, doğru yol gösterici ve bu yol hakkın öğüt çekici yolu olarak tayin e-dilmiştir. Vazifesidir bu onun.

Vesveseci Şeytan'ın doğmasına sebep olduğu duygu ve düşünceler mutlak kötülük üzerinedir. Fakat bazan da tuzak kurmak için iyiliğe de davet edebilir. Kanmamak gerek.

Nefsin Havası'nın doğmasına sebep olduğu duygu ve dü şünceler de kötülük işletmek içindir. Fakat nefis de bazan bir taktik ve kurnazlık olarak iyiliğe davet edebilir.

Gönlümüze doğan çeşitli duygu ve düşüncelerin kaynağını, nereden beslendiklerini ortaya dökmüş bulunuyoruz. Burları böylece açıklığa kavuşturduktan sonra şimdi de şu üç hususu bilmek gerekir:

a) Duygu ve düşüncenin hayır mı, şer mi olduğu:

b) Eğer, şer ise bunların Allah'tan bir imtihan için mi, yoksa şeytandan veya nefsin havasından mı geldiği ve aralarındaki farkın ortaya dökülmesi;

c) Eğer kalbe doğan duygu ve düşünce iyi ise buna Allah'ın mı, ilhama Melek'in mi, yoksa Vesveseci Şeytan ile nefsin havası'nın mı sebep olduğunun bilinmesi.

Duygu ve düşüncelerimiz üzerinde şeytanın da nefsin de ayrı ayrı tesirleri vardır. Yine ilim adamlarımız diyor ki: İçinize doğan bir duygu ve düşüncenin Allah'tan mı, şeytandan mı yok nefsin arzu ve isteklerinden mi ileri geldiğini kavrayabilmek için üç yola başvurmak gerekir:

1- İçimize doğan duygu ve düşünce kesin olarak bir değişikliğe uğramıyor, aynı durumunu muhafaza ediyorsa Allah'tan veya nefsin havasından geliyor demektir. Eğer bir değişikliğe uğruyorsa şeytandandır. Ermişlerden bazıları diyor ki:

"Nefsin havası yırtıcı bir kaplana benzer. Saldırıya geçtiği vakit yaralamadıkça veya öldürmedikçe vazgeçmez. Yahut haricî mezhebine tutkun bir kimseye benzer. İnancı uğruna savaş verir; gerekirse başını ortaya koyar, fakat o bâtıl inancından caymaz."

Şeytan azgın bir kurda benzer. Bir yandan kovalarsanız, bir yandan dolaşıp yine gelir üstünüze saldırır.

İşte insanoğlunun nefis denen sinsi düşmanı bu derece korkunç ve tehlikeli. Öyle ise ona karşı durabilmesi için aklı başında olan bir kimsenin şiddetli tedbirler alması gerek. Uyanık olması gerek. Onun çirkin arzularına boyun eğmemesi gerek. Hidayet sadece Allah'tandır.[299]

Hikâye

Şeytan, günlerden bir gün köşkün bahçesinde bir kazığa bağlı olan koçun bağını gevşetmiş. Koç, sağa sola çeke çekiştire kazığı yerden sökmüş ve sürükleyerek köşkün içine girmiş. Giriş salonunda bulunan büyük endam aynasına bakınca, kendi hayalini görmüş ve başka bir koç sanmış. Gerilemiş, gerilemiş olanca gücüyle bir kafa vurarak koskoca aynayı parça parça ederek kırmış. Gürültüye evin hanımı yetişmiş ve baba-dedesinden yadigâr ve antika aynanın koç tarafından kırıldığını anlayınca, hemen bir kasap çağırtarak koçu kestirmiş. Akşam, evin beyi gelmiş ve evlât gibi elinde büyüttüğü sevgili koçunun hanımı tarafından kestirildiğini öğrenince, karısına Öyle bir tokat aşketmiş ki, kadıncağız hemen oracıkta düşmüş ve ölmüş. Hanımın kardeşleri, ablalarının enişteleri tarafından bir tokat darbesiyle öldürüldüğünü öğrenince, tabancalarını ateşlemişler ve onlar da eniştelerini öldürmüşler. Öldürülen enişte beyin kardeşleri de intikam kaygusuna düşmüşler ve onlar da elbirliği ile ağabeylerini öldürenleri öldürmüşler. Neticede, daha bir gün öncesine kadar birbirlerine hısım-akraba ve canciğer olan aynı dinden, aynı milletten ve hattâ aynı aileden bu zavallı kişilerin kimisi kabre gitmiş, kimisi de zindanı boylamış.

Bütün bunlar olup bittikten sonra, şeytan saf ve masum bir ifade ile boynunu bükerek:

"Bunlara ne oldu bir türlü anlayamadım? Demiş. Hem, benim ne suçum var? Ben, yalnız koçun kazığını gevşettim o kadar."[300]

Şeytanın Nuh Peygamber İle Gemide Karşılaşması

Günlerden bir gün; bir ihtiyar, yanında genç bir delikanlı olduğu halde, Nuh'un yanına varıp:

"Oğlum! Bu adama sakın aldanma. Bunun dinini kabul etme!" diye tenbih ettiğinde, genç delikanlı dedesinin elindeki asayı, yâni bastonu alıp Nuh Aleyhisselâmın başına kuvvetle vurdu. Dedesine dönüp

"Şimdi benden memnun oldun mu?" dediğinde; ihtiyar:

"Şimdi bana lâyık evlâd olduğunu isbat ettin" dedi. Hz. Nuh'un başından akan kan mübarek sakallarından damlıyordu.

Allaha niyaz edip:

"Yarab! İlmi gayıptan bana haber ver. Bu kavim bana iyman edermi?" dediğinde:

"Hayır ya Nuh! îyman etmezler" cevabı geldi. "Peki yarabbi! Bunlar, bana iyman etmezler. Bellerindeki sularından geleceklerden bana iyman eden olur mu?" dediğinde

"Hayır! İyman etmezler" beyanı geldi. Bunun üzerine, Hazreti nebi şöylece beddua etti:

"Bu kâfirleri helak eyle. Dünyada bir tek kâfir kalmasın." dediğinde duası müstecâp olup:

"Artık onları davetten vaz geç, Bir gemi inşa et!" emri zuhura geldi.

Nuh aleyhisselâm, bu emri-ilâhiyyeyi yerine getirmek için hemen bir gemi inşa etmeye başladı. Fakat kâfirler tecavüz etmeden durur mu? "Ne oldu sana ya Nuh. Risaleti bırakıp, marangozluğa mı başladın?" derler, kendisine lâf atarlar ve taşa tutarlardı. Arada da "Haydi gidelim; Nuh'un yaptığı gemiyi kirletelim" diye sözleşerek gelip Hz. Nebinin gemisine lâyık olmayacak hakareti icra ederler, kirletirlerdi. Hz. Nuh: bunlara mâni olmaya kalksa, onu döverlerdi. Mübarek başını da birçok defalar yarmlşlardı.

Gemi tamam oldu, ilham ile her cinsten bir çift hayvan gemiye gelip yerleşiyordu. Allah celle, Hz. Nuh'a "Tandırında su çıktığında hemen gemiye bin." diye vahy etmişti. Evet, bir gün tandır su ile doldu. Bunu gören Nuh aleyhisselâm, kendine iyman edenlerle beraber gemiye bindi. O anda, gökler kararıp, sema simsiyah oldu. Müthiş bir yağmur yağmaya başladı. Sanki gökyüzü delinmiş, semadan deryalar dökülmeye başlamıştı.

Bu arada, oğullarından kendine iyman etmeyen Kenan'ı görüp, babalık şefkati taştığından:

"Kenan gemiye gel!" diye seslendi. Fakat o, gemiye gelmedi

"Ben yüksek yerlere çıkar, kendimi korurum." dedi. Cenabı Hak:

"Ya Nuh! Ne yapıyorsun? Kâfiri neden kurtarmak istiyorsun?" dediğinde:

"Yarap! Oğlum benim ehlimdir." dedi. Allah celle:

"O senin ehlin değil, o ameli gayri sâlih bir kâfirdir." dedi.

İşte mü'minler! İnsanın sulbünden gelen değil, yolundan gelenin ehil olduğu bu âyet ile sabittir.

Hazreti Nuh'un, kâfir oğlu için "Ehlim" demesinin yevmi-kıyamette şefaati kübradan mahrumiyyetine sebep olduğunu haber vermişlerdir.

Şurasını anlatmadan, geçemiyeceğim: Gemiye, en son olarak eşek gelmiş. İblis, eşeğin kuyruğundan tutunca; eşeğin bir türlü gemiye giremediğini gören Nuh:

"Gir. Ya Mel'un" der. Bunun üzerine eşekle birlikte şeytan gemiye girmiş, bir müddet sonra gemide iblisi gören Nebi aleyhisselâm

"Ya melun! Burada işin ne? Ne hakla gemiye bindin?" dediğinde; İblis:

"Ya Nuh! Sen emir verdin. Ben girdim" dedi. Nuh Aleyhisselâm:

"Hayret! Ben sana müsaade vermedim" dediğinde "Eşeğe (Gir ya mel'un) demedin mi? Mel'un olan benim. Bu benim için izindir" dedi. Buradan, anlaşılıyor ki, insan ağzından çıkacak söze sahip olmalıdır."

Cenabı Eba Bekir sıddık, mübarek ağızlarında ufak bir taş bulundurur, söyleyeceği sözü düşünmek için bu taşı, ağzı şeriflerinde dolaştırır, söz eğer indi-ilâhide makbul olacak ise, cevap verir; değil ise sükût ederlermiş.

Gemide, şeytan ile Nuh aleyhisselâmın arasında şöyle muhavere olduğunu "Kısası Enbiya" haber vermede. Şeytan:
Hz. Nuh'a: "Bu belâ insanların başına neden geldi?" diye sordu. Hz. Nuh Cevap verdi:
"Allah ve Resulü olan bana iyman etmediler." "Doğru ya Nuhî Fakat işin başı yalnız bu değil. Ben, Âdem'e hased etmeseydim, husuru izzetten, rahmeti sübhaniyeden kovulmaz, bu âdemoğullarını azdırmaz idim. Asil sebep Hased ile kibirdir" cevabını vererek mübtelâ olduğu hastalığını beyan etmiştir.
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytanın göze sürülen sürmesi ve ağzı boyayan boyası vardır. İnsan onun sürmesi ile sürmelendiği zaman, gözleri Allah'ı görmeyecek derecede uykuya dalar, Harama bakarken Allah'ı hatırlayamaz. Şeytanın boyası ile boyanan kimselerin harama karşı dili açılır. Ve hakka karşı lisanı tutulur."[301]

KONU: CÖMERTLİK VE İYİLİK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir yolcu bir kavme konuk olarak indiği zaman, şayet ev sahipleri o kimseye bir şey etmezler ve o konuk aç olarak sabahlarsa, muztar durumda kalan bu kimsenin ev sahiplerinin yiyecek ve içeceklerinden karnını doyuracak kadar alıp, karnını doyurmasında dinen bir mahzur yoktur,"[302]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi misafir bulunduğu evde aç kaldığı takdirde, o civarda bulunan her Müslümanın aç kalan misafirin, misafir bulunduğu evde yiyecek ve içeceklerden alarak karnını doyurmasında, ona yardımcı olmaları lazımdır."[303]

Ey ehl-i aşk:
İyman, cesette ruh gibi, günah ise cesette hastalık gibidir. Mademki ruhun var; cesedini bu âlemde tedavi et. Hakka lâyık hale getir.
Ey hak yolcusu:
Dünya hayatı, yalnız koşup kaçmak için değildir. İnsanoğlu dünyaya ancak mâ'buduna iyman ve ibadet etmek, Allahu Teâlâ'ya doğru bir yol açmak için gelmiştir. Bu yolun hududu, zaten mahduttur. Habl-i metin-i ilâhi olan Kur'an-ı kerime sarılan, dâr-üs-selâm olan cennât-ı âliyata elemsiz kedersiz varır gider.
Başta Fahr-i âlem sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz olmak üzere bütün Enbiyâ-i mürseliyn, sahi ve câmert idiler.

3- Resulullah (s.a.v.)buyuruyor ki:
"Üç huy kimde bulunursa, o kimse nefsinin cimrilik hastalığından korunmuş olur:
a) *Zekatı eda etmek,*
b) *Konuğu ağırlamak,*
c) *Din kardeşinin başına bir felaket geldiği zaman yardımına koşmak."*[304]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zenginlik malla, iyi insan olmak tekva ile olur."[305]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Hz. Allah'ın sana nimetiyle ihsan ettiği gibi, sen de o nimeti layık olduğu yere harcamak suretiyle, kendi nefsine iyilik et."[306]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey Bilal), Allah'ın sana verdiği mallarından infak et. Arş sahibi Allah'ın cömertliğine şüphe ve güvensizlik ederek, sakın malının azalacağından korkma."[307]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey Ebubekir kızı Esma) Allah yolunda malını harca. (bu veya şu kadar kaldı diye) sayma. Yoksa Cenab-ı Hak da sana harcadığın malın yerine yenisini verirken sayılı verir. Ve malını hapsetmek ve harcamamak için kapalı olan kaplara koyup, saklama. Yoksa Hz. Allah da senden saklar."[308]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki kişi için hazırlanan yemek üç kişiye, üç kişi için hazırlanan yemek de dört kişiye yeter. O halde yemeklerinizi ayrı ayrı yemeyiniz, topluca yiyiniz. Toplu olarak yenilen yemekte bereket vardır."[309]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kişi için hazırlanan, yemek iki kişiye, iki kişinin yemeği dört kişiye, dört kişinin yemeği de sekiz kişiye yeter. (Yemeklerinizi beraber yiyiniz.)"[310]

Cennât-ı âliyat, cömertlerin evidir. Cömertlik, cennet-i âlâdan dünyaya uzanmış bir daldır. Her kim o dala tutunursa, o dal kendisine tutunanı cennete çeker.
Ashab-ı kiram efendilerimiz, aleyhissalâtü ve sellem efendimiz hazretlerine:
"Yâ Resûlallah. Dünyada yaşamanın hayırlı olduğu zaman, ne zamandır? Dünyada yaşanmaktansa, ölümün hayırlı olduğu zaman hangi zamandır?" diye sordular.
Resûl-ü zişân efendimiz, saadetle buyurdular:
"Sizi idare eden âmirleriniz ve emirleriniz, sizlerin en hayırlı olanlarınız bulundukça, zenginleriniz cömert oldukça, bütün işleriniz şura ile görüldükçe, dünyada yaşamanız hayırlıdır. Ancak, böyle oiduğu takdirde, toprağın yüzü içinden hayırlıdır. Kötüleriniz, âmirleriniz ve emirleriniz ve tamahkâr ve hasisleriniz, zenginleriniz olunca, işleriniz kadınlara kalınca ve sizler onların hükmü altına girince, dünyada yaşamanız, yaşamamanızdan hayırlıdır. Bu takdirde de, toprağın içi size dışından daha hayırlıdır."
Cömert, fâsık dahi olsa, ehl-i cennettir. Tamahkâr ve hasis, zahit dahi olsa cennete giremez.
Malı, gerçekten kendisine ebedî; olarak kalacak ve ebedî bir hayat verecek sanır.
İnsaf ile söyleyiniz; içinde yaşadığımız cemiyette, bu tipte insanlar yok mudur? Bu gibiler, zannederler ki, topladıkları bu mallar, onları dünyada ebedî kılacak ve ölümden kurtaracaktır. Heyhat!.. Hiç te böyle değil. Onların topladıkları mal, kendilerini ölümden kurtaramayacak, dünyada ebedî kılamayacak, hattâ kendilerine dahi kalmayacaktır. Şeref ve fazileti malda ve parada vehmedenler, cahil denîlerdir. İnsanın şerefi, fazileti ve haysiyyeti, hiç bir zaman mal ile para ile değildir. İnsanın, ind-i Bâri'de şeref ve fazileti, tahsil-i mâ'rifetullah ile yani Allahu teâlâ'yı bilmek, Allahu Teâlâ'yı bulmak ve Allahu Teâlâ'yı anmakla gerçekleşir. Riza-i Bâriye nail olmayınca; ne malla, ne güzellikle, ne mansabla, ne kasa ve kese ile şeref ve fazilet sahibi olunamaz. Eğer, kadr-şeref para ile çok mal ile olsaydı; Hz. İsa aleyhisselâm fakirliğinden ötürü semaya çıkmazdı. Karun da, zenginliği dolayısıyla yere batmazdı. Hz. İsa aleyhisselâmın, semaya urucuna sebep, dünya malına meyletmemesi, Karun'un yerin dibine batması da malının çokluğuna güvenmesi ve şımarmasıdır. Fasit zanları olanlar, başkalarında kusur ve noksan ararlar. Bu, tıpkı bir körün, diğer bir körün görmemesini ayıplaması gibidir.
İnsan-ı kâmil odur ki, kendi ayıplarını görmekten, başkalarında ayıp aramaya fırsat ve imkân bulamaz. Kendi ayıl gören ve bilen, başkalarının ayıplarını göremez;
Kimse takdir edemez âlemde,
Kendi mahiyyetinî re'yile,
Münhasır vasıta-i rü'yet iken,
Göremez kendini dide bile.
Ey hak yolcusu:
Fırsat elde iken, iraden elinde iken, zikr-i Huda di iken, ruh kuşu beden kafesinde iken ve henüz tövbe kapıları kapanmadan, çenen kilitlenmeden, nutkun tutulmadan gafletle aylak aylak vakit geçirme!.. Sana emanetullah olan bu vücudunu mâ'siyyetlerle göçürme!.. Ayağını, sırattan sürçtürme!. Vakitler geçiyor, geceler ve gündüzler, durmadan ömür kuı şını biçiyor. Gün batıyor, şafak atıyor. Her gün, nice güneş hilâller, hilâl kaşlılar, âhu bakışlılar batıyor. Selvi boylar devriliyor, taze kabirler sivriliyor. Kaçtıkça ecel ardımızdan geliyor, kaçındıkça iradelerimiz elden gidiyor. Gelin, Allahu Teâla'ya rücû edelim. İradelerimiz elde, zikr-ü tevhidimiz dilde, kuvvet ve kudret belde iken, gaflete düşmeyelim, aldanmayalım, dünyaya güvenmeyelim. Gün olur, iradelerimiz elden, zü tevhid dilden, kuvvet ve kudret belden gidiverir. Son pişmanı fayda etmez. O zaman ağlamanın ve çırpınmanın hayrı olmaz. Yalvarmak ve yakarmak, kaybettiklerimizi geri getirmez, işten geçmeden, can kuşu beden kafesinden uçmadan, fırsat elden kaçmadan hakka rücû edelim, tövbe ve istiğfarda bulunalım, doğru yolu bulalım.
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cömert kimsenin yemeği devadır. (ilaçtır) cimrinin yemeği ise zehirlidir, (Çünkü cömertin yemeğini yiyen kişi, ikramda bulunanın hoşa giden güler yüzlü halini görünce yemeği rahat ve huzurla yiyeceği için o yemeğin hazmı da kolay olur ve vücuduna bir ilaç misali fayda sağlar. Ama, cimrinin somurtkan ve ekşi yüzünü gören misafir, o yemeği değil yemek, onu yer ve asabı bozulduğundan yediği yemek kendisi için yararlı olmaz.)"[311]

ANLAYIŞLI OLMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İleri görüşlü ve akıllı kişi, nefsine hakim olan kimsedir. Aciz ve beceriksiz kişi ise nefsine uyan ve sonra da Allah'tan kurtuluşu hayal eder."[312]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Ammar, iki şeyi seçmek durumunda kaldığı zaman mutlaka doğru ve en yakınını seçer."[313] (Ammar ashabdan bir zattır.)
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Anlayışlı mü'min, yılan ve akrebin yuvasında iki defa ısırılmaz."[314]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin ayakta durabilmesini sağlayan akıldır. (Yani bir kimsenin dünyada ve dolayisiyle ahirette var olmasını ve huzur ve saadete kavuşmasının tek sebebi aklın bulunmasıdır.)
Aklı olmayanın dini de olmaz."[315]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beş şey vardır ki, bunlar kendisine verilen kimse Ahiret amelini terketmeye hiç bir surette mazur olamaz.
1. *Saliha bir eşe sahip olan,*
2. *İtaatkar evlada sahip bulunan,*
3. *Güzel bir aileyi geçime sahip olan,*
4. *Geçimini kendi memleketinde sağlayan,*
5. *Peygamber ailesini seven kimseler."*[316]

İLİM

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Beş şeyi Allah'tan başka kimse bilemez:
a) *Kıyametin ne zaman kopacağı,*
b) *Yağmurun ne zaman yağacağı,*
c) *Rahimlerde olan (erkek veya kız çocuğunun doğacağını)*
d) *Herkes yarın ne kazanacağını,*
e) *Her nefis nerede öleceğini bilemez."*[317]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alim ol, veya öğrencisi ol, yahut öğrenmek için dinleyici ol, hiç olmazsa bunlardan birini seven ol. Sakın beşinci ola yoksa helak olursun."[318]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Az da olsa başarılı olmak hiç başarı göstermeyen akıllı olmaktan iyidir. Sadece dünya işlerinde akıllı ve anlayışlı olmak zararladır. (Çünkü, bütün hayatını fani olan dünyayı kazanmaya hasreder,)
Ahiret işlerinde zeki ve anlayışlı olmak sevindirici, ferahlık vericidir. (Çünkü, bu tür çalışma kişiyi ölümsüz saadete ve cemali ilahiye eriştirir.)"[319]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bildiklerini gizleyen (öğretmeyen ve gerektiğinde halkı uyarmak için söylemeyen) kimse yarın kıyamet gününde, ağzına ateşten bir gem vurulmak suretiyle ve acı bir şekilde gemlenir."[320]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Süleyman Peygamber, mal mülk ve ilim arasında bunlardan birini tercih etmekle muhayyer kılındı. (Allah tarafından bunlardan birini seçebilirsin denildi.)
Süleyman Aleyhisselam ilmi seçti. İlmi seçtiği için ilim sayesinde kendisine mal ve mülk de verildi."[321]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çok cahil abidler ve de çok facir alimler vardır. Siz cahil abidden de facir alimden de sakınınız."[322]

"De ki, hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[323]

7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah (c.c.) bize ve Musa ya rahmet etsin. Eğer Musa peygamber Hızır ile arkadaşlık ettiği zaman gördüğü acaip olaylar karşısında sabredebilseydi Hızır'dan daha çok şaşırtıcı bilgiler öğrenirdi."[324]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem Zebanileri, put-perestlerden daha önce fasık kuralları (hafizları) cehenneme koyacaklardır. Bunun üzerine o fasık kurralar: Biz puta tapanlardan önce ha? Diye sorarlar. Onlara (Bilenler bilmeyenler gibi olamaz) denilir. Yani siz suçu bilerek ve isteyerek yaptığınız için, bilmeden isteyerek yapanların suçu ne kadar büyük olursa olsun, sizden fazla olamaz, denilecektir."[325]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim öğrenmeye koşunuz. İlmin gereğini dosdoğru söyleyen bir alimden bir mesele öğrenmek dünyadan ve dünyada bulunan bütün altın ve gümüşten hayırlıdır."[326]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim öğrenmek için yastığına dayanarak ilmi eserlere bakan (masa başında oturup mütalaada bulunan öğrencilerin) bir saatlik zamanını harcaması, ilim tahsil etmeden yapılan yetmiş sene ibadetten daha hayırlıdır."[327]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sünneti Resulullah sahibi olan kişi, iyi bir amel işlerse bu hayırlı işi kabul edilir. Şayet, o sünnete kötü bir şey katsa da bağışlanır."[328]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetimden öyle bir kavim gelecek ki, onların, fıkıhcıları (hukukçuları) şöhret uğruna zor meseleleri kolaylaştırırlar. İşte bunlar benim ümmetimin en kötüleridirler,"[329]

"Kendilerine îlim verilenler, yazık size dediler, inanıp iyi işler yapanlar için Allahu Teâlâ'nın sevabı daha hayırlıdır."[330]

13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ahir zamanda kurtçuklar misâli dünya hususunda hasis hafizlar türeyeceklerdir. Onlara erişen bir mü'min şerlerinden Allah'a sığınsın."[331]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ahir zamanda ümmetimden öyle kimseler türeyecekler ki: Ne sizin, ne de babanızın duymadıkları şeyleri, din ile ilgisi olmadığı halde, dindenmiş gibi söyleyeceklerdir. Onlardan şiddetle kaçınınız"[332]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" İlim sahibi için her şey hatta denizdeki balık dahi istiğfar eder."[333]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tam'a yani: Dünyayı yutma hırsı ulemanın kalbinden hikmeti giderir."[334]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamette azabı en şiddetli olan insan, ilminden fayda görülmeyen alim olacaktır."[335]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her şeyin bir temel direği vardır. Bu dinin temel direği ise fıkıh bilimidir. Elbetteki bir fıkıhçı şeytan hesabına bin abitten daha çetindir."[336]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ulema, Allah'ın (halk içerisinde insanlar) arasında güvenilir kullarıdır."[337]

"Hakikaten biz onlara öyle bir kitâb gönderdik ki, inanacak herhangi biri insan topluluğuna, doğru yolu göstermek ve rahmet olmak için tam bir ilim üzere onu kısım kısım ayırdık." [338]

"Kulları arasında Allahu Teâlâ'dan -en çok- korkanlar âlimlerdir."[339]

"De ki, benimle sizin aranızda Allah ve bir de nezdinizde kitâb bilgisi bulunanların şahadeti kâfidir."[340]

20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Size en cömerd olandan haber vereyim mi? Cömertlerin en cömerdi Allah'tır. İnsanlara rızıklarını ivazsız olarak veren O 'dur. Ben de Adem oğlunun en cömerdiyim. Benden sonra insanların en cömerdi: İlmi öğrenip, insanların bir ümmet olarak var olabilmeleri için yayan kimsedir. Bir ek o kimse ki: Allah yolunda katloluncaya kadar çalışan, çarpışan kimsedir."[341]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim İslam in hayatı, imanın ana direğidir. Kim, ilmi öğretirse Allah onun ecrini tam olarak verecektir. Kim de öğrenir ve öğrendiği ile amel ederse ona bilmediğini de öğretir,"[342]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim mü'minin dostudur; akıl kılavuzudur. Amel mü'minin bekçisidir. Yumuşak huyîuluk onun veziridir, sabır askerlerinin komutanlarıdır. Rıfk mü'minin anasıdır. Yumuşaklık, kırmadan konuşmak mü'minin kardeşidir."[343]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim dindir. Namaz da dindir. Din ve tekva sahibi için ilmi öğretmesi gerekir. Namazı da keza; İlmi öğrendiğiniz kimsenin hakkını gözetin ve namazı nasıl kıldığınızı size öğretenin de hakukuna riayet ediniz. Biliniz ki, kıyamet gününde bundan sorumlusunuz."[344]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki çeşit ilim vardır:
a) *Kalbde olan ilim. Faydalı olur, onu amele şevkedir,*
b) *Lisanda kalan ilim, bu ise sahibinin faydalı olmayacağı gibi onun ıkab görmesi için aleyhine bir şahit olur,"*[345]

"Fakat o Kur'ân kendilerine bilgi verilenlerin sinelerinde yerleşmiş açık ve parlak âyetlerdir."[346]

Hak Teâlâ yine buyuruyor:
"İnsanı yarattı, ona açık söyemeyi belleti."[347]

25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim ve mal insanın her türlü ayıbını örter. Cehalet ile yoksulluk ise insanın her çeşit ayıbını ortaya koyar."[348]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Ulemâ ümmetimin güvenliğidir."[349]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alimler peygamberlerin mirasçılarıdırlar. Gök ehli (Melekler) onları sever, öldüklerinde kıyamete kadar denizlerdeki balıklar onlar için istiğfar ederler."[350]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim adamları kendilerine uyulması lazım gelen kimselerdir. Tekva sahipleri ise efendilerdir. Bunların meclisinde oturmak dinin ve ilmin zirvesine tırmanmaktır."[351]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ulema üç kısımdır:
a) *İlmi ile kendisi ve nasm da kendisi ile birlikte ondan faydalanarak yaşadığı alim,*
b) *Tahsil ettiği ilmi başkasına öğreten, onun irşatlarından başkası faydalanıp, ilimli ahlaklı yaşadığı halde kendisi ilmiyle amil olmadığından faydalanmayan ve kendisini helak eden alim,*
c) *İlmi ile kendisine faydalı olup, başkasına faydalı olmayan alim."*[352]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim üçtür:
1) *Her şeyi açıklayan kitap,*
2) *Geçmişlerin doğru yolu,*
3) *Bilinmeyen hususlarda susmak."*[353]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim üç ana kaynaktandır, geri kalanı füzûlidir:
1) *Mahkem Ayetler,*
2) *Yahut, sağlam Sünnet,*
3) *Kur'an ve sünnetten müstenbit olan adil hükümler."*[354]

"Okusunlar da diğerleri (muharebeden) döndüklerinde onlan korkutsunlar. Umulur ki, çekinirler."[355]

32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öğretmenle öğrenci sevapta ortaktırlar. Sair nasta yani: bilmediği gibi, öğrenmek ihtiyacını hissetmeyenlerde, hayır yoktur."[356]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alim, ilmi ile Allah rızasını talep ederse, yani: Onun rızasını kazanmak için çalışırsa, herşey ona hürmet eder, böyle davranmaz da ilmini dünyayı kazanmak için alet ederse o kişi herkesten korkak olur ve başkaları yanında küçük de düşer. (İlmi mehabetini kaybeder.)"[357]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alim yer yüzünde Sultan'dır. İlahi emir ve hikmetleri tebliğ ve talim eder. Her kim alimin aleyhinde bulunur onu ayıplamaya yeltenirse, helak olur, ilahi gazaba çarpılar adeta."[358]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim bence ibadetten fazla faziletlidir. Dininizin hayırlısı da: Şüpheli şeylerden kaçınmaktır."[359]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(İlmi ile amil olan) alim, cahil abitten 70 derece daha üstündür. Öyle ki, her derece arasında, yerle gök arasındaki kadar mesafe vardır."[360]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim tahsili için evinden çıkan talebeyi korumak için melekler kanatlarını gererler. Onu korurlar."[361]

"Onlardan bir kısmı din ve şerî'at ilimlerini öğrenmek için geri kalsın." [362]

"Eğer bilmiyorsanız zikr ehlinden (âlimlerden) sorunuz."[363]

"Nezdinde kitâbdan ilmî olan, dedi ki: Onu (Belkis'in tahtım sen gözünü kırpmadan sana getiririm."[364]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim öğrenmek isteyen kişi sabah akşam (can ve malı ile) Allah yolunda savaşan kişi gibidir."[365]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlmi arayan, rahmet arayandır. İlmi öğrenmek İslam'ın esasını teşkil eder. İlim öğrenenlerin ecirleri peygamberler ile beraber verilir."[366]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin yaşadığı devirlerin özelliği beş tabakada toplanmıştır. Bunların beheri 40 senedir:
Birincisi, benim ve ashabımın devrini teşkil eden ilim ve iman devridir. Sonra ikincisi bunu takip eden kırk senede yaşayanların devriki, sekseninci seneye kadar devam eder. Takva ve züht devridir. Üçüncüsü bunu takip eder ve 120. seneye kadar devam eden kırk senedir ki, biri birlerine karşı şefkat ve merhametli kişilerin yaşayacakları devirdir. Sonra bunu takip eden ve 160. sene kadar sürecek olan kırk sene ki, bu devir biri birine sırt çeviren ve tedbir alan kimselerin devridir. Bunları takip eden ve 200. sene kadar sürecek olan beşinci devir ise harp, darp ve hile ve fesat devrini yaşayacak olan kimselerin devridir. (Ümmetimin yaşacakları bütün devirlerin özelliği bu beş devirde toplanmıştır.)"[367]

41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim tahsili her Müslümana farzdır. Şüphesiz ilim tahsil eden için her şey dua ve istiğfar eder ta denizdeki balıklara kadar."[368]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim öğrenmek her Müslümana farzdır. Cenab-ı Hak ilim öğrenmek için zorluk çeken ve ses ve hareketleriyle gayret edenleri sever."[369]

"Şu günü hatırla ki: Allah; Kitâb verilenlerden şöyle bir söz almıştı. Elbette onu insanlara anlatacak ve gizlemiyeceksiniz." [370]

43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öğretilmeyen ilim, infak edilmeyen hazineye benzer."[371]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlmi Batini, Allah'ın sırlarından bir sır ve hükümlerinden bir hükümdür ki: Cenab-ı Hak onu kullarından dilediğinin kalbine atar."[372]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bizce bilinmesi mümkün olamayan garip şeyler beş tanedir. Onları Allah'tan başka hiç kimse bilemez:
a) *Yarın ne olacağını,*
b) *Ana rahminde olanın ne olduğunu,*
c) *Kıyametin ne zaman kopacağını,*
d) *Kişinin ne zaman nerede öleceğini,*
e) *Yağmurun ne zaman ve nereye yağacağını, Allah'tan başka kimse doğruyu bilemez."*[373]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öğretiniz ve kolaylaştırınız, sakın zorlaştırmaymız. Müjdeleyiniz, korkutarak ürkütmeyiniz. İçinizden biriniz kızdığı zaman hemen susun."[374]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faydalı şeyleri öğreten kişi için her şey, denizdeki balıklara varıncaya kadar istiğfar eder."[375]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet gününde üç kimse şefaat edecektir. Bunlar:
1) *Peygamberler,*
2) *(Sonra) Ulema,*
3) *(Daha sonra) Şehitler."*[376]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İstediğiniz kadar ilim öğreniniz, Allaha kasem ederim ki: Siz öğrendiğiniz ilimle amel etmedikçe ilim toplamakla mükafat alamazsınız."[377]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öğrenilmesi farz olan şer-i hükümleri ve Kur'an-ı Kerim'i öğreniniz. Ve bunları halka öğretiniz. Çünkü günün birinde ben aranızdan ayrılacağım."[378]

"Şüphesiz, onlardan bir kısmı bilerek hakk'i gizlerler."[379]

51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birinizin karnını cerahatla doldurup, onun kokusunu duyması, içini şiirle doldurmasından daha iyidir."[380]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herkese hayırlı şeyleri öğretip de kendisini unutan alimin durumu etrafını aydınlattığı halde kendisini aydınlatmayan, yanıp giden muma benzer."[381]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim tahsil edip de onu başkasına söyleyip öğretmeyen kimsenin durumu: Hazine sahibi olup da ondan kimseye vermeyen kişiye benzer."[382]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim ve hikmet meclisin de oturup hikmetle ve faydalı şeyler öğrenip de oradan ayrıldıktan sonra başkalarına duyduğu faydalı değil zararlı şeyleri söyleyen kimse:
Bir çobanın yanına gelip de ondan kesmek için bir koyun isteyen ve çobanın git en iyisinin kulağından tut (kes) demesi üzerine gidip sürünün köpeğinin kulağından tutan, kimseye benzer."[383]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlme dayanmadan fetva veren kimseye yerin göğün tüm melekleri lanet ederler."[384]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlimsiz fetva vererek yanlış yola saptırdığı kimselerin günahı, fetvayı verene racidir. Kardeşinin bilmek istediği bir meseleyi bildiği halde söylemeyen kimse kardeşine ihamet etmiştir."[385]

"Ben müslümânim deyip iyi ameller işleyerek Allah'a da'vet edenden daha güzel sözlü kimdir?" [386]

"(İnsanları) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et!"[387]

57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, meşru ve faydalıbir bilgiyi başkasına öğretirse, o meşru bilgiyi öğrenip amel eden kimsenin sevabı kadar sevap kazanır. Amel edenin sevabına bir eksiklik gelmeden"[388]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerim'den bir ayet veya ilimden bir bölüm öğrenirse Cenab-ı Hak onun sevabını kıyamete kadar daim kılar."[389]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, öğrendiği bilgiyi ehli ıyalinden saklarsa; kıyamet günü ağzına kızgın ateşten yapılmış bir gem vurulur."[390]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim tahsil edebilmek için çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolunda cihad etmiş gibidir."[391]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Doymak bilmeyen iki haris vardır:
a) *Talibi ilim (ilim isteklisi)*
b) *Dünya isteklisi (dünya aşıkı)"*[392]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisine, rabbinden bir ilim, mevıze verilen kişi bilsin ki, bu kendisine verilen bir nimettir. Bu öğüt ve bilgiyi kabul ederek amel ederse şükrünü eda etmiş olur. Yok böyle yapmaz da aksine hareket ederse, azap görmesi için aleyhinde bir delil olur ve o kimse üzerine rabbin gazabının artması için günahının çoğalmasına sebep olur."
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlmi şeffat ve yumuşak huylulukla öğretiniz. Çünkü şefkatli bir öğretmenden daha harılıdır. Öğretirken şiddet göstermeyiniz."[393]

"Ve onlara kitâb ve hikmeti öğretecek..."[394]

Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İlim yolunu tutana, Allah Cennet yolunu açar."[395]

64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Erkeklerinize Maide suresini öğretiniz,, kadınlarınıza da Nur suresini öğretiniz. (Maide suresinde erkeklere ait dini hükümler, Nur suresinde de kadınlara ait dini ahkam vardır.)"[396]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vay haline cahilleri öğretmeyen alimlerin, vay başına alimlere itaat ederek öğrenmeyen o cahillerin."[397]

66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü huylu alimlerin yüzünden, vay ümmetimin haline.(Çünkü ilim adamları halkın örneğidir. Halk alimin davranışını örnek alır. Onların yaptıklarını dine uygun sanarlar. Şayet ilim adamları sapıklıklar gösterirse halk bunların yaptıklarının doğru olduğunu sanarak yoldan çıkar. Bu hadisi şerifte ahir zamanda bir çok alimin kendi ihtirasları uğruna yanlış hareket edecekleri ve bunun bir sonucu olarak halkın da sapıtmasına, sebep olacaklarına İşaretler vardır.)"[398]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vay haline cahilin, eğer Allah dilese de onu bildirse başına gelecek azabı görürdü. Vay haline alim olup da amel etmeyenin onun başına yedi türlü azap gelecektir."[399]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İsrail oğullarından, dini hükümlerin dışında, bahsedebilirsiniz. Bunda bir sakınca yoktur."[400]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden duyduklarınızı, benden sudur ettiği doğru olmak şartıyle, başkasına söyleyiniz. Doğru olduğunu araştırmadan bana isnat ederek yalan uydurup başkasına nakleden kimse cehennemdeki yerine hazırlansın."[401]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Melekler, ilim öğrenmek için yola çıkan öğrenci üzerine kanatlarını gererler. Yaptığı iyi işten dolayı onu hoşnut etmek isterler."[402]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yeryüzünde alimlerin bulunması, gökteki yıldızlara benzer. Nasıl ki yer ve denizin karanlığında yol bulmak için gökteki yıldızlardan faydalanırsa, ulemanın var olduğunu da ümmetimin iman yolunda şaşırmadan yürümesini sağlar. Keza, yıldızlar bulutların ardında kalınca yollar ve izler karanlığa karışırsa, ilim adamları olmasa cahil kitleler de yollarını şaşırır ve şuursuzca bir hayatın esiri olurlar."[403]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alimin (ilmi ile amel eden alimin) cahile üstünlüğü benim içinizde bulunanlardan en aşağı seviyedekine olan üstünlüğüm kadardır. Şüphesiz, halka hayırlı şeyleri öğreten alime Allah Azze ve celle, melekler, gök ehli ve yer sakinleri denizdeki balıklara varıncaya kadar rahmet ve istiğfar ederler."[404]
73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fukaha (İslam Hukukçuları yani fıkıhcılar), dünyaya dalmayip mevki'e düşkünlük göstermedikçe peygamberin güvendikleri kimselerdir. Onlar bu zaafa kapıldıkları zaman siz onlardan kaçınız."[405]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fıkıh ilminden az daolsa bilmek çok ibadet etmekten daha hayırlıdır. Kulun Rabbına ibadet etmesi fikhi bilgi bakımından kendisine yeter. Cahil olması içinde yap tıklarını beğenmesi kendisine yeterlidir.
İnsanlar iki kişi gibidirler:
a) *Mümin,*
b) *Cahil,*
Sakın mümine eziyet etme cahille de mücadele etme."[406]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar iki sınıftır:
a) Alim,
b) Öğrenmeye devam eden.
Bu iki vasa sahip olmayanlarda hayır yoktur."[407]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar üç kısma ayrılır:
a) Salimler: Kendisine ve başkasına zararı olmayan kimseler.
b) Zenginler: Marufu emreden ve münkerden men1 eden kimse. Yani: Dinen güzel ve yapılması faydalı olan şeyi herkese emreden, yapılmasını söyleyen, çirkin ve kötü olan şeylerin de yapılmamasını başkasına da söyleyen, onu da men eden kimse,
c) Helak da olan: Hem kendisine hem de başkasına zararı dokunan kimse olup, kendisini helake götüren kimse."[408]

Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim öğrenmek, her Müslümâna farzdır."[409]

"Kıyamet günü alimin mürekkebi ile Allah yolunda din düşmanları ile çarpışarak can veren şehidin kanı amel terazisinin karşılıklı kefelerinde tartılacak ve her ikisi de denk gelecek, biri diğerinden daha ağır basamayacaktır. İlim öğrenmek gayesiyle bir kere sabahleyin erken kalkarak ilim öğreten bir yere doğru yola çıkmak, Allah yolunda yüz kere savaşa katılmaktan üstün derecelidir." -Hz. Muhammed (s.a.s.)-
"İlmi ile Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak isteyen kimseye Allah kucak kucak halkın sevgi ve hayranlığım da nasip eder.
Meşhur olup halkın saygı ve takdirlerini kazanmak için âlim olan kimseden Ulu Allah'ın kendisi yüz çevirdiği gibi böyle bir kimseyi halkın saygı ve ilgisinden de mahrum eder."-
Yezid İbn-i Meysere
"Alimin en ufak bir hatası davul zurna ile duyurulurcasına çabucak halk arasında yayılırken cahilin kusurlarına caniliği perde olur." -Hz. Muhammed-
"Sana, en büyük cömertlik hangisidir söyleyeyim mi?"
"Buyur ey Allah'ın Resulü" Bu Soruya peygamber şu cevabı verdi.
"Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak maksadı ile elde edilen din ve dünya ilmidir." Adam yine sorar
"Ey Allah'ın resulü!.. Ben sizden amellerin en üstünü hangisidir diye sordum. Siz bana ilimdir diye cevap veriyorsunuz. İlim amel değildir ki." Allah Resulünün soru sahibine verdiği cevap şudur.
"İlim, kıt amelin boşluklarını doldurabilir. Ama iiimsiz amelin istediği kadar bol olsun, hiç bir faydası yoktur."
-Hz. Muhammed -
Eğer ilim adamları, üstün şeref ve haysiyetlerini koruyabilmeyi bilseler, küçültücü ve haysiyet kırıcı davranışlardan sakınarak ilmin üstün değerine îeke sürmemeyi becerebilseler şüphe etmemeli ki alimlerin önünde zorbalar boyun eğer. Halk da onları üstünde tutardı.
Hazret-i Ömer (r.a.): "Bu ümmet hakkında en çok korktuğum, ilim sahibi olan münafiktır" buyurdu.
"Bilgili münafık nasıl olur?" suâline:
"Lisânlariyle âlim, kalb ve amelleriyle câhil olmakla." diye cevâb vermiştir. Hasan (Allah rahmet etsin):
"Hukemâ'nın yeniliklerini, âlimlerin ilmini toplayıp da, amel babında sözü işine uymayan şefin kimselerden olma." buyurmuştur. Ebû Hureyre'ye (r.a.) biri:
"İlim öğrenmek isterim, fakat sonra kaybederim diye korkuyorum." demesi üzerine Ebû Hureyre:
"Asıl ilmi kaybetmek bu düşünce ile onu öğrenmemektir." diye cevap vermiştir. İbrahim b. Uyeyne'ye:
"En çok pişman olan kimdir?" diye sorulunca:
"Dünyâ'ca yaptığı iyiliği takdir edilmeyen, âhirette ise, âlim olduğu hâlde ameli son derece noksan olan kimsedir" diye cevâb vermiştir. Halîl b. Ahmed (Nahv âlimi):
"İnsanlar dört kısımdır." diyor.
1- Anlar ve anladığını bilir (yâni bildiği ile amel eder); bu âlimdir, buna uyun.
2- Anlar fakat anladığını bilmez. Bu gafildir. Bunu ikaz edin.
3- Bilmez fakat bilmez olduğunu bilir (Buna cehl-i basit derler) ; bu yol arıyor, buna doğru yoFu gösterin.
4- Anlamaz, fakat anlamaz olduğunu bilmez (Bilirim zanneder, buna cehl-i mürekkeb derler, tedavi kabul etmediği için); onu terk edin.
Süfyân-ı Sevrî (r.a.):
"İlim, ameli da'vet eder; eğer amel geldiyse ne güzel, gelmezse ilim de göç eder." buyurmuştur. İbn Mübarek:
"Âlim, okumağa devam ettiği müddetçe âlim dir. Ne zaman âlim olduğunu zanneder ve ilmini arttırmaktan vaz ge çerse işte o zaman câhil olur." demiştir. Fuday1 ise şöyle diyor:
"Ben üç kişiye acırım:
1- Bir kavim'in ulusu iken küçük düşenine,
2- Zengin iken fakîr olana,
3- Dünyâ'nın elinde oyuncak olan âlime." Hasan:
"Ulemâ'nın azabı, kalblerinin ölümü iledir. Kalplerinin ölümü de âhiret ilmiyle dünyalık istemektir." Bu husûsta şâir şöyle diyor:

“Hidâyeti verip sapıklığı alana şaşarım. Bundan daha şaşılacak dînini verip dünyâyı alandır. Bunlardan da daha şaşılacak şey, başkasının dünyalığı için kendi dinini satandır.”
Şeytânın kendilerini aldatamayıp, dünyâ ziynetleri kendilerine zarar vermeyen kullardan olmamızı Allah'dan dileriz.
“Ben, sizin için, çocuğuna karşı bir baba gibiyim.”
(Anne baba çocuğunu dünyâ ateşinden koruduğu gibi) Peygamber Efendimiz de ümmetini âhiret ateşinden korur. Âhiret ateşinden korumak ise, daha mühimdir. Bu sebeptendir ki, muallimin hakkı anne baba hakkından üstündür.[410]

İlmin Âfetleri Ve Âhiret Âlimleriyle Fena Âlimlerin Alâmetleri

İlim ve âlimlerin faziletlerini bildiren bâzı âyet ve hadîsleri yukarıda zikr etmiştik.
Fena âlimler hakkında da, Kıyamet gününde en ağır azâb'a uğrayacaklarını bildiren büyük korkutmalar vardır.
Mühim dâ'vâlardan birisi de dünyâ âlimleri, yâni gayeleri yalnız dünyalık, servet, rütbe ve mevkî' elde etmek olan maddiyatçılar ile âhiret âlimlerini ayırmaktır. Peygamber Efendimizin şu mübarek sözleri, bunları ayırmaktadır:
“Kıyamet gününde en ağır azabı görecek olan, Allahu Teâlâ'nın ilminden kendisini faydalandırmadığı âlimlerdir.”
Yine Peygamber Efendimiz:
“Kul, bildiği ile amel etmedikçe, âlim olamaz.”
Buyurmuştur.[411]

İrşâd Edici Muallimin Vazifeleri

Bilmiş ol ki, servet kazanmakta olduğu gibi, ilimde de insânıd dört hâli vardır. Mal sahibinin, istifâde hâli var, bu hâli ile servet kazanır. Tutumluluğu hâli var, bununla zâtını ihtiyâcdan kürtarır, kendini bakması hâli var, bununla da kazancından faydalanmış olur. İlim de, mâl gibi elde edilir. İlmi aramak ve kazanmak hâli var, ilme sahip olma hâli var, bu sayede başkasına sormaktan kurtarır, aydınlanma hâli var ki bununla öğrendiklerini düşünür ve onlardan fâidelenir. Bir de başkasını öğretme hâli var, bu da en şereflisidir. Kim, öğrenir, öğrendiği ile amel eder ve başkalarını öğretirse, manevî âlemde saygı ile anılır. Bunlar: Güneş gibidir, hem kendisi nurludur ve hem de başkalarını aydınlatır, misk gibidir kendisi de güzel kokar başkalarına da güzel koku saçar. Bildiği ile amel etmeyenler: (Sahîfeleri ilimle dolu) defter gibidir. Başkasına kârı var fakat kendisi bir şey anlamaz. Bileği-taşı gibidir. Bıçağı biletil fakat kendisi kesmez. İğne gibidir. Başkasını giydirir fakat kendisi dâima çıplak durur, lâmba fitili gibidir başkasına ışık verir fakat kendisi yanar. Nitekim ilminden istifâde etmeyip başkalarına faydası dokunan kimse hakkında şâir:
“O ancak lâmba fitilidir, kendisi yanarken başkasını aydınlatır.) demiştir,
(Kendisini ilimle kemâle eriştirdikten sonra) öğreticilikle meşgûl olmağa başlayınca büyük bir işi boynuna aldığını ve şerefli işe giriş tiğini bilmeli ve bumm için de muallimliğe uygun olan edeb ve nezâ kete riâyet etmelidir.[412]

İlimlerin Mertebeleri

Allahu Teâlâ'ya mülakatın saadetine ve avam tabakası ile kelâm cıların anladığı gibi değil de, Peygamberlerin anlayıp istedikleri gibi zât'ın cemâline bakmak saadetine hisbetle, ilimler üç mertebede dü şünülür. Vereceğimiz şu misâl ile bu dereceler daha kolay aüaşılı
Köleye denildi: “Eğer hacc edersen hem âzâd, hem de pâdişal olacaksın, yok eğer hacc için hazırlandıktan sonra bir engel olur da hacc edemezsen kölelik bağından kendini kurtaracaksın, fakat pâöi şah olmak saadetine ulaşamıyacaksın.” Şimdi bu vazifeyi alan köle nin üç meşgalesi var:
1- Azık, su ve binit gibi vâsıtaların tedâriki,
2- Yola girmek ve konak konak mesafeleri kat'ederek ana yurl tan uzaklaşmak,
3- Haccın erkâniyle meşgul olmak ve vazifeyi ifâ ederek ihramdan çıktıktan ve veda tavafını yaptıktan sonra âzâd olup padişahlığa hak kazanmak. Şebeklerini hazırlamağa başladığından tamamlayıncaya, yola girdiğinden Kabe'ye gidinceye, Kabe'ye gittikten hacc ve zîfelerini tamamlayıncaya kadar her makamda bir çok menziller vardır. Haccin rükünlerini ifâya başlayanın padişahlığa olan yakınlığı daha yeni azık tedârik etmekte olan ile bir olmadığı gibi, yola çıkan ile de bir değil, belki her ikisinden de daha yakındır. İlimler de aynen bunun gibidir. Bir kısmı aynı azık ve vâsıta hazırlamaya benzer ki bunlar da tıb, fıkıh ve dünyâda bedenin düzelmesine yarayan diğer ilimler gibi. Diğer bir kısmı da, yola girip mesafeleri aşmağa benzer. Bu da kalbi kötü huylardan temizlemek ve Allahu Teâlâ'nın tevfîk ettiklerinden başkasının erişemediği yüksek makamlara erişmektir. İşte bu, tarîk'a sülük (Bâtınî-yola girmektir).
Kalbi temizlemenin ilmini öğrenmek, yolların istikâmet ve mesafelerini öğrenmek kabîlindendir. Yola girmeden yalnız yolları ve konak yerlerini bilmek bir kâr sağlamıyacağı gibi, ahlâk düzeltmeğe çalışmadan yalnız ahlâk ilimlerini bilmek de bir değer taşımaz. Bununla beraber bilgisiz bir işe başlamak da mümkün değildir.
Üçüncü kısım da bi'l-fi'il hac işini icra gibidir. Bu da Allahu Teâlâ'nın zâtını, sıfatlarını, ef'âlini ve meleklerini ve mükâşefe ilminin açıklamalarında anlattığımız ilimlerin hepsini bilmektir.
Ey âhiret yolcusu, işte kurtuluş ve ebedî saadete ulaşmak buradadır. Yalnız kurtuluş ise: Gayesi hakka, selâmete ulaşmak olan her doğru yola giren için mümkündür. Fakat saadete ulaşmak ise ancak Allahu Teâlâ'yı bilen ariflere mahsûstur. Civar-ı ilâhîde ve Cennet-i Naîm'de huzûr'a kavuşup ebedî nimetlere ulaşan mukarrebler bunlardır. Bu zirveye ulaşmayan yolculara yine necat ve selâmet vardır; fakat evvelkiler gibi üstün derecede değildir. Nitekim Hak Teâlâ Kur'-ân-ı Kerîm'de şöyle buyuruyor:
“Mukarreblerden olanlar için istirahat, temiz rızık ve ni'metlerle dolu Cennet vardır.” [413]
Bu, üstün vasıflara ve olgunlara işarettir.
“Defterleri sağlarından verilen veya iyilik sahibi olanlar'a: Ey yemin sahipleri sizlere sağcılardan selâm.”[414]
Bu da ikinci sınıfa girenlerin de selâmete ereceğini ifâde eder. Kim ki maksada yönelmez ye bütün mevcûdiyyetiyle buna sarılmaz veya bu yola ubûdiyyet için değil, peşin gayeler için girerse, bu solculardan yâni günahkârlardan, amel defteri solundan verileceklerden ve sapıklıkta olanlardandır. Bunlara kurulacak sofrada “hamim” (yutulamıyacak sıcak su) vardır; girecekleri yer de Cehennemdir.
Bilmiş ol ki anlattığımız, hakîkî âlimler için hakîkî yakîn'dır. Yâni onlar basiret nuru ile bunu görür ve bilirler ki, o basiret gözü, başımızdaki gözümüzden daha kuvvetlidir. Onlar, yalnız dinlemek sayesinde tâbi' oldukları taklit mertebesinden bu makâm'a yükselmişlerdir. Bunların hâli, verilen haberi tasdik ettikten sonra müşahede ile gerçekleştiren kimsenin hâline benzer. Diğerleri ise, hükmü güzelce tasdik ve îmân ile kabul etmiş, fakat görmekle hazzını alamamıştır. Saadet, mükâşefe ilminden sonradır. Mükâşefe îimi de âhiret yoluna giriş demek olan muamele ilminden sonra gelir. Sıfatlanın merhalelerini geçip, yerilen nitelikleri atmak yoluna girmek, sıfatlar ile alâkalı ilimleri bildikten sonradır. Bu kötü huyların tedavi yollarını bilmek ve bu yollara girmek, selâmet-i beden ilminden sonra gelir. Sıhhî sebeblerin müsâadesi ve beden'in selâmeti için, yiyecek, giyecek ve mesken gibi muhtaç olduğu şeyleri te'min etmek de bir araya gelmek ve yardımlaşma ile mümkündür.[415]

Âhiret Âlimlerinin Alâmetleri

İlmiyle dünyalık istememek. Çünkü âlimlerin en küçük, derecesi, Dünyânın (Allah yanında) hakîr, âdi ve lezzetlerinin geçici olduğunu, âhiret'in yüceliğini, devamını, ni'metlerinin sâfîliğini ve mülkünün azametini, dünyâ ve âhiret'in, bir araya toplanması mümkün olmayan iki zıd olduklarını bilmektir. Bunlar birer kuma gibidir: Birini memnun ederken diğerini küstürürsün. Terazinin iki gözü gibidir: Birini ağdırırken diğerini yeğnikletirsin. Doğu ile Batı gibidir: Birine yaklaşırken diğerinden uzaklaşırsın. Birisi dolu diğeri boş iki bardak gibidir: Birinden öbürüne suyu aktarırken diğeri boşalacaktır. Bütün bunları bilmelidir.
Dünyânın adîliğini, mihnet ve meşakkatini, lezzetlerinin kederlerle karışık olduğunu, sonra iyiliklerinin tez kaybolacağını bilemiyenler ahmaktır. Tecrübe ve müşahedelerimiz işin iç yüzünün böyle olduğunu göstermektedir. (Elbette bunu anlamayanın aklı yoktur.) Aklı olmayan âlim olabilir mi? Âhiret'in devamını ve yüceliğini bilmeyen ise kâfirdir. İmânı olmayan âlim olabilir mi?
“Onlara o herifin kıssasını da oku ki, ona âyetlerimizi sunmuştuk da o, onlardan sıyrıldı çıktı; derken Şeytan kendisini arkasına takdı da sapıklardan oldu. Eğer dileseydik, onu o âyetlerle yükseltirdik ve lâkin o, yere (alçaklığa) saplandı ve nevasının ardına düştü, artık onun meseli şu köpeğin meseline benzer ki: Üzerine varsan dilini salar solur, biraksan yine dilini salar solur.” [416]
İşte fâcir âlim de bunun gibidir. Be'lam'a Allahu Teâlâ'nın kitabından ilim verildiği hâlde şehvetlere daldı da köpeğe benzetildi. Yâni bu gibilere hikmet verilsin verilmesin, dâima şehvetlere susamıştır. İsâ aleyhi's-selâm:
“Fena âlim, suyun ağzındaki taş'a benzer. Kendisi suyu içmediği gibi bahçelere suyun akmasına da engel olur. Yine kötü âlim pislik üzerinde biten ot'a benzer: Dışarısı parlak, fakat içerisi pislik kokar. Yine fena âlim mezara benzer: Dışardan çiçekli türbe fakat içerisi kemiklerle doludur.”
Bütün bu rivayetler, yalnız dünyalık için bilgi edinenlerin câhillerden çok azâb göreceklerini açıkça ortaya koymaktadır. Kurtuluşa erecek ve umduğunu bulacaklar ise âhiret âlimleridir.
Dâvûd aleyhi's-selâm'ın haberlerinde Allahu Teâlâ'dan hikâye olarak şöyle buyuruluyor:
“Arzularını sevgim üzerine tercih eden âlim'e vereceğim cezanın en küçüğü, bana yalvarmasının tadını ona haram etmektir. Yâ Dâvûd, Dünyâ sevgisi kendisini mest eden âlimi benden sorma, bu gibiler, bana muhabbetten insanlara mâni olurlar; kullarımın, bana gelen yollarını keserler. Yâ Dâvûd, beni arayan birini görürsen yâni bulursan ona hizmetçi

ol. Yâ Dâvûd, bir kaçağı bana iade eden zâtı, basiretli ve anlayışlı yazarım. Kimi anlayışlı yazarsam ona asla azâb etmem."
Bu sebebten Hasan (r.a.) diyor ki:
"Ulemânın cezası, kalblerinin ölmesidir. Kalblerinin ölmesi ise, âhiret ameliyle dünyalık istemeleridir." Yine bu sebebten Yahya b. Muâz da şöyle buyuruyor:
"İlim ve hikmetin nuru, kendileriyle dünyalığın istenmesi hâlinde kaybolur." Sa'd b. Müseyyeb (r.a.):
"Amirleriyle düşüp kalkan âlim, eşkıyadır." buyuruyor. "Hazret-i Ömer (r.a.):
"Âlim'i dünya'ya meyleder gördünüz mü, dininiz adına onu töhmetleyiniz. Çünkü herkes sevdiği şeye dalar." buyurmuştur. Mâlik b. Dînar diyor ki:
"Bâzı eski kitâblarda okudum ki: Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Dünya'yı sevdiği vakit âlim'e vereceğim en küçük ceza, kalbinden bana münâcât sevgisini çıkarmaktır."
Birisi kardeşliğine yazdığı mektûbda:
"Sen âlim oldun, sakın ilminin aydınlığını günah karanlığı ile söndürme, sonra ilim sahipleri ilmin ışığı ile yol alırken sen karanlıkta kalırsın." diye yazmıştır.
Yahya b. Muâzer-Razî, dünya âlimlerine şöyle hitâb ediyor:
"Ey âlimler! Köşkleriniz Kayserlerin sarayları, evleriniz Kisrâ'nın evi, elbiseleriniz Vezîr Tâhir'in elbiseleri, ayakkabılarınız, Câlut'un ayakkabıları, binitleriniz Karun 'un binitleri, kap-kacak, mefruşatınız Fir'avn'ın mefruşatı, yeyip içmeniz Câhiliyet devrinde olduğu gibi. Tuttuğunuz yol şeytanet yolu, nerde kaldı islâmiyet?"
Şâir de şöyle diyor:
"Çoban, koyun'u kurttan korur, çoban kurd olursa koyun'un hâli ne olur?" Diğer bir şâir de şunları söylüyor:
"Ey yemeğin tuzu demek olan memleket âlimleri! Her şeyi bozulmaktan tuz korur, tuz bozulduğu zaman onu hangi şey düzeltebilir?"
Bâzı ariflere sordular:
"Günâhdan zevk alan kimsenin Allahı bilmediğine hükmedebilir misiniz?" Cevâbında:
"Dünyâyı âhiretten üstün tutanların, Allahu Teâlâ'yı (hakkıyle) bilmediklerinde asla şübhe etmem." demişlerdir.
Salih b. Keysân el-Basrî diyor ki:
"Birçok büyüklere yetiştim; onlar sünneti bildiği hâlde fenalık edenlerden Allahu Teâlâ'ya sığınırlardı."
Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber Efendimizden şöyle rivayet ediyor:
"Kendisiyle Allahu Teâlâ'nın rızâsı kazanılacak olan bir ilmi dünyalık için arayanlar kıyamette cennet kokusunu alamazlar."
Allahu Teâlâ, fena âlimleri, ilim ile dünyalık elde edenler diye vasıflandırdı. Âhiret âlimlerini de huşu' ve zühd ile vasıfandırmıştır. Dünyâ âlimleri hakkında şöyle buyuruluyor:
"Vaktiyle Allah kendilerine kitâb verilen okur yazarlann şöyle mîsâkını aldı: Celâlim hakkı için onu nâs'a anlatacaksınız, ket m etmiyeceksmiz, derken onlar onu omuzlarının arkasına attılar da mukaabilînde biraz para aldılar."[417]
Allahu Teâlâ ilim ehlini, "Âhireti Dünya ya tercih edenler" diye tâ'rîf etmiştir.
Âhiret âlimlerinin alâmetlerinden birisi de, işinin sözüne sidir. Kendisi yapmadığı şeyi başkasına buyurmamalıdır.
"Yapmadığınız şeyi yaptık demeniz. Allah katında büyük gazaba sebeb olur."[418]
Kâ'b (Allah ona rahmet etsin):
"Âhır zamanda öyle âlimler olacak ki, insanları, zühd'e davet edecek, fakat kendilerinde zühd nâmına bir şey olmıyacaktır; insanları korkutacak fakat kendilerinde korkudan eser kalmıyacaktır; insanları büyüklere gönül vermekten men'edecek, fakat kendileri büyüklerden ayrılmıyacaklardir; dilleriyle Dünyâyı yerecek, fakat zenginlere yaklaşıp, fukaradan yüz çevireceklerdir; kadınların erkeklerine muhalefeti gibi, ilimlerine muhalefet edecekler, dostlarını başkaları ile görseler, onlara kızacaklardır. İşte bunlar, zâlimler ve Allahu Teâlâ'nın düşmanlarıdır." diyor.
Peygamber Efendimiz:
"Muhakkak şeytan, çok kere sizi, ilim ile meşgul etmek suretiyle amelden alıkor," buyurunca:
"Bu, nasıl olur? Diye sordular. Peygamber Efendimiz de cevabında:
"Şeytan: İlim öğren, öğrenmeden amele lüzum yok, der ve daima ilmi teşvik eder, ameli sona bıraktırır, derken adam amel etmeden ölür gider," buyurmuştur.[419]

İmâm Mâlik

İmâm Mâlik de (r.a.) .yukarıda açıklanan beş hasletle süslenmiştir.
Kendisine :
"İlim talebine ne dersin?" diye sorulunca:
"Çok güzeldir, fakat öğreneceğin, günlük yaşayışında sana lâzım olan ilim olsun," demiştir.
Dînî bilgilere o kadar ehemmiyet verir ve saygı gösterirdi ki bir hadis rivayet edeceği zaman hemen abdest alır, sakalını tarar koku sürünür, vakar içinde diz üstü oturur ve ondan sonra hadisi rivâvet ederdi.
"Niçin böyle yapıyorsunuz?"Diye kendisine Sorulunca:
"Peygamber Efendimizin mübarek ağzından çıkan değerli sözlere saygı göstermek için." Diye cevâp verirdi.
İmâm M âl i k buyuruyor ki:
"İlim, fazla okuyup rivayet etmek değildir; belki Allahu Teâlâ'nın dilediği kimseye verdiği bir nûr'dur." İlme olan bu saygı ve hürmeti Allahu Teâlâ'nın yüceliğini kuvvetle bildiğine bir delildir.
İlmiyle Allahu Teâlâ'nın rızâsını kasdettiğine şu sözü açıkça delâlet eder:
"Dinde mücâdele (Din mes'elelerinde münâkaşa ve adâvet) hiç bir değer taşımaz. (Mezmûm bir haslettir.)"
Yine faziletine, İmâm Şafii'nin şu sözü de delâlet etmektedir:
"Ben Mâlik hazretlerine kırk sekiz mes'eleden Sorulup da otuz iki tânesine "bilmiyorum" diye cevâb vermiş olduğunu biliyorum." İlmiyle, gayesi Allah rızâsı olmayıp benlik olanlar "bilemiyorum" diyecek kadar semahat ve tevazu' gösteremez. Bu sebebden yine İmâm Şâfiî:
"Âlimler arasında İmâm Mâlik, parlak bir yıldız gibidir. Mâlik kadar minnetdârı olduğum kimse yoktur." demiştir.
Rivayet olundu ki: (Halîfe) Mansûr, cebren karıyı boşamaktan bir şey lâzım gelmediğine dâir, hadîs rivayetinden Mâlik hazretlerini men' etmişti. Sonra, bu mes'eleyi soran bir adamı gizlice kendisine gönderdi, o da halk huzurunda:
"Cebren karısını boşayanın karısı boş olmaz." dedi. Bunun üzerine Halîfe, kendisini kamçı ile döğdüğü hâlde yine rivayetinden vaz geçmemiştir. Yine Mâlik:
"Kişi rivayet ettiği hadîsde yalancı olmaz, doğruyu söylerse, ihtiyarlığında hastalanmaz, aklı kaybolmaz, hasseleri bozulmaz, ateh getirtmez." demiştir.
İşte İmâm Mâlik'in dünyâ'da zühdü böyle idi. Vaktâ ki ilmi etrafa ün saldı ve her taraftan bol hediyeler gelmeğe başladı, bunları tamamen hayır işlere taksim ederdi. Bu derece cömertliği, zühdünün ve dünyâya meyli olmadığının açık delilidir. Esasen zühd, fakirlik demek değil, kalbin mal'a meyletmemesi demektir. Nitekim Süleyman (a.s.) büyük bir varlık içinde yine zâhidlerden idi. İmâm Şâfiî 'den rivayet edilen şu vak'a da onun dünyâya kıymet vermediğinin açık bir misâlidir. İmâm Şâfi'î (r.a.) diyor ki:
"Mâlik'in kapısında Horasan atlarının, Mısır katırlarının en güzellerini görünce: Mâlik'e:
"Bunlar ne güzel" dedim. Mâlik:
"Benden sana hediye olsun" dedi. Ben de:
"Bir tanesini olsun kendine binek olarak bırak" dedim Mâlik:
"Resûlullah'ın bulunduğu beldenin topraklarını ben atımın tırnağına nasıl çiğnetirim," dedi. Mâlik'in, bütün hayvanları birden Şâfiî'ye hediye edişindeki cömertliği ile Peygamber Efendimiz'in medfûn bulunduğu Medine'ye olan saygısına bakın ki (saygıdan hayvana binmemiştir.)
Dünyalığa kıymet vermeyip bilgisiyle Allah rızâsını kasdettiğine, kendisinden rivayet edilen şu hikâye açıkça delâlet eder. Buyuruyor ki:
"Hârûnü'r-Reşîd'in huzuruna çıktım. Hârûnü'r-Reşîd:
"Yâ Ebâ Abdullah (Mâlik'in künyesi), buraya gelip çocuklarımıza, Muvatta' okutsan iyi olurdu" dedi. Ben de: "Allahu Teâlâ Emîrimizi yüceltsin, bu ilim (hadîs) sizden yâni Kureyş'den çıktı. Eğer siz bunu yüceltirseniz o yücelir, eğer kıymet vermezseniz o da düşer; ilim kimsenin ayağına gitmez, ilmin olduğu yere gidilir" dedim. Bunun üzerine Hârûnü'r-Reşîd:
"Doğru diyorsun" dedikten sonra, çocuklarına:
"Siz de câmi'e gidin ve diğer kimselerle bir arada dinleyin" diye emretmiştir."[420]

İmâm Azam Ebu Hanîfe

Ebû Hanife de aynı şekilde âbid, zâhid, Allahu Teâlâ'yı bilen ve ondan korkan ve Allah rızâsını dileyen bir zât idi.
Âbid olduğu İbn Mübârek'in şu rivâyetiyle bilinir: İbn Mübarek diyor ki:

“Ebû Hanîfe'nin mürû'eti (her iyiliğe istidâdı) ve çok gece namazı var idi. Hammâd b. Süleyman:
“Geceyi tamamen namaz ile geçirirdi.” diyor. Yine rivayet olundu ki:
“Halîfe tarafından Bağdâd'm baş kadılığına dâ'vet edildiğinde:
“Ben kadılığa selâhiyetli değilim, senin de bu vazifeyi bana vermen doğru olamaz.” dedi.
“Niçin böyle dedin?” diye kendisine sorulunca:
“Eğer doğru bir adam isem bu vazife bana yaramaz, eğer yalancı isem, yalancılar kadı olamaz.” diye cevâp verdi.”
Âhiret yoluna, dîn ilmine ve Allahu Teâlâ'yı ma'rifetteki ilmine gelince:
“Dünyalıktan yüz çevirmesi ve Allahu Teâlâ'dan son derece korkusu bunun açık delilidir. İbn Cureyh:
“Ebû Hanîfe Nu.'mân b. Sâbit'in Allahu Teâlâ'dan son derece korktuğunu sizin Kûfe'lilerden öğrendim.” dedi. Şureyk-i Naha'î de:
“Ebû Hanîfe, daimî düşünce ve uzun sükût sahibi, insanlarla az konuşan bir zât idi.” dedi. Bu hasletler, bâtınî bilgisinin ve dînde mühim mes'elelerle uğraşmasının en açık delilidir. Kim ki sükûtu iltizâm eder, dünyâya meyletmezse ilmin bütününe sahip demektir. İşte bu saydıklarımız üç İmâm'm bir nebze terceme-i hâlidir.[421]

İmâm Ahmed Ve İmâm Sevri

Ahmed b. Hanbel ile Süfyân-ı Sevrî'ye (Allah onlara rahmet etsin) gelince: Bunlara uyanlar az, hele Süfyân-ı Sevrî'nin tâbi'leri daha azdır. Fakat bunların harâm'dan kaçınmaları, dünyâya arka dönmeleri, vera ve zühd'leri daha meşhurdur. Bu kitâb onların işleri ve sözleriyle dolu olduğundan burada tafsilâta girişmeğe lüzum yoktur. Sen bu anda şu üç İmâm'ın ahlâk ve ahvâline bak vs düşün ki bu sözler, bu işler, bu hâl ve dünyâdan î'raz etmek ve yalnız Allah'a yönelmek sâde fikh'ın fürû'dan olan selem, icâre, aifcâr. ilâ, li'ân gibi mes'eleleriyle mümkün müdür? Yoksa başka bir ilim böyle bir netice verebilir mi? Bir bunlara bak da “Biz bunlara uyduk” diyen i âlimlerin yalancı veya doğru sözlü olup olmadıklarını düşün.[422]

Mezmum İlimlerin Yerilmesinin Sebebi

“Eşyayı olduğu gibi bilmek ve tanımak olduğuna ve bu da aynı zamanda Allahu Teâlâ'nın sıfatlarından bulunduğuna göre, nasıl olur da ilim mezmûm olur” dersen bilmiş ol ki, ilim bizatihi mezmûm değil, belki iki sebebden biriyle insanlar hakkında mezmûmdur. Bunları açıklayalım:
1- Sahibini veya başkasını zararlandırması bakımından mezmûm olur. Sihir ve Tılsımat ilimleri gibi. Sihir vâki'dir. Kur'ân bunu haber vermiştir; hattâ çok samimî olan karı-koca arasını açmak için bir vâsıta olarak ona baş vurulur. Peygamberimize bile sihir yapılmış ve kendisi hastalanmıştır. Cebrâil aleyhi's-selâm'ın haber vermesi üzerine kuyu dibinde taş altındaki sihir vâsıtası çıkarılmıştır. (Buhârî ile Müslim, Hz. Âişe'den rivayet etmişlerdir.)
Sihir, yıldızların doğuş yerlerini hesâb ederek maddelerdeki hassaları bilmekle istifade edilen bir nevi' ilimdir. O maddelerden, sihir edilecek adam'ın heykeli yapılır, yıldızların doğumunun muayyen saati beklenir, şerî'ate uymayan fahiş ve küfür sözler söylenerek Şeytandan yardım istenir ve bütün bunlardan âdet-i ilâhî gereğince sihir yapılan kişide acâib hâller görülür. İlim olmaları bakımından bunları öğrenmek fena değilse de, bunlar insanları zararlandırmaktan başka bir şeye yaramazlar. Fenalığa yol açan her şey, fena olduğu için bu ilim de mezmûmdur. Hattâ, iyi bir adamı öldürmek isteyen bir zâlime, bulunduğu yeri göstermek, bildiği şey'i olduğu gibi ifâde etmek bakımından bir ilimdir, fakat zarar doğurduğu için mezmûmdur. Burada yalan söylemek vâcibdir.
2 - Çok kere sahibine zararı dokunması bakımından mezmûm olur. İlm-i Nücûm gibi. Bu ilim de zâti bakımından mezmûm değildir. Çünkü bu iki kısımdır. Bir bölümü hisâbdır. Kur'ân-ı Kerîm, güneş ve ayın hisâb ile seyrettiğini nâtıktır:
“Güneş ve Ay hisâb iledir.” [423]
Yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:
“Az muvaffakiyyet çok bilgiden hayırlıdır.”
İsâ aleyhi's-selâm da
“Ağaçlar çok ama hepsi meyve vermez. Meyveler çok ama hepsi tatlı olmaz, ilimler çok ama hepsi faydalı olmaz” buyurmuşlardır.[424]

Lafızlarıyla Delâlet Ettikleri Mânâ Değiştirilen İlimler

Bilmiş ol ki, mezmûm ilimlerin şerî'at ilimleriyle karıştırılmalarının kaynağı, fena maksatlarla, onların öğülen adlarını tahrif edip, birinci asırdaki iyi insanların murâd ettikleri mânâların hilâfına nakletmektir. Bunlar da fikh, ilim, tevhîd, tezkîr ve hikmet olmak üzere öğülen beş isimdir. Bunlar ile bezenenler, dinde rütbe sahibi kimselerdir. Ne yazık ki, bu lâfızlar şimdi verilen mânâlarda nakledilmiş ve bu isimlerin onlara verilmesi şöhret bulduğu için, gönüller bunların mânâlariyle vasıflanan kimseleri yermekten nefret etmektedir.
Birinci Lâfz: Fıkh'dır. Bu sözü, başka mânâya aktarmadı ve değiştirmediler. Yalnız bu kelimeyi fürû'-ı fikhın fetvâlardaki garîb mes'elelerini bilmeğe, illetlerinin inceliklerini anlamağa, bu husûsda sözü uzatmağa ve bunlarla alâkalı makaaleleri ezberlemeğe isim vermekle husûsîleştirdiler. Kim ki, fürû'-ı fikhın inceliklerini bilir ve onlarla fazla meşgul olursa, ona daha fakîhdir derler. Halbuki birinci asırda âhiret yolu ve nefsin âfetlerinin incelikleri bilgileriyle amelleri bozan şeyleri bilmeğe, dünyalığa kıymet vermeyip, âhiret nimetlerine bağlanmağa ve kalbini Allah korkusunun kaplamasına birden “Fıkh ilmi” denirdi.
Ferkad es-Sencî Hasan-ı Basrîye bir şey sordu ve cevabını aldıktan sonra, “Fakîhler, niçin senin fetvâlarına itiraz ediyorlar?” diye sordu. Hasan:
“Annea seni kaybetsin ey Ferkadcik sen şu gözlerinle fakîh mi gördün? Fakih dediğin dünyâya arka verip âhirete yönelen dini koruyan, kusurlarını görebilen Allahu Teâlâ'ya karşı ibâdete devâm eden müslümânların (ve hattâ bütün insanların) ırzına goz dikmekten kendini koruyacak derecede hazer eden saman, insanların malına tamah etmeyen ve halka nasihatte bulunur.
İkinci Lâfz: İlim, lâfzıdır. Aslında, Allahu Teâlâ'nın zâtını âyetlerini ve yaratıklarına olan muamelesini bilmeğe, ilim denirdi. Hattâ Hazret-i Ömer'in (r.a.) ölümünde İbn Mes'ûd (k.a.):
“İlmin onda dokuzu öldü.” dediği vakit ilim kelimesini “El-ilmu” şeklinde L (Lâm) ile ma'rife olarak getirdi ve bu ilmi de Allahu Teâlâ'yı bilmek ile açıkladı. Halbuki onlar bu kelimeyi de husûsî mânâda kullanmakla değiştirdiler. Çok kere ilim kelimesini fikıh ve diğer mes'elelerde karşılıklı münazara mânâsında kullandılar da, bu gibilere: Hakîkî alim, fuhûl-i ulemâ (âlimlerin üstünü) dediler. Bu gibi mücâdeleye giremiyenler ise gerçek bilginlerden sayılmayıp-alelâde bilginler meyâmında kaldı. İşte bu da ilim kelimesinde değişiklik ve onu husûsî mânâda kullanmaktır. Halbuki Kur'ân ve hadîsde faziletlerinden bahsedilen bilgi ve bilginler Allahu Teâlâ'nın zâtını, ahkâm, ef'âl ve sıfatlarını bildiren ilim ve âlimlerdir. Şimdi şerî'at ilimlerini lâyıkiyle kavramamış, ancak mantık yoluyla mücâdeleye girip hasmını ilzama kalkışan kimselere bu isim verildi. Tefsir, hadîs ve mezhep ilimlerinde câhil olduğu hâlde, bu gibiler üstün bilgin mânâsında “âlimlerin erkeği” diye sayıldı ve bu hâl pek çok ilim talibinin helakine sebeb oldu.
Üçüncü Lâfz: “Tevhîd” dir. (Tevhîd, aslında bütün kemâl sıfatlariyle Allahu Teâlâ'nın birliğini bilmek iken) şimdi kelâm ilminden ve mücâdele yollarını bilmekten, hasmın delillerini çürütmeyi iyice anlamaktan, bir çok şüpheler ortaya koyacak Soruları, çenelerini eğe-büke cevaplandıracak kudrette olmaktan ve hasmı ilzam için deliller tertip etmekten ibaret olduğunu sandılar. Hattâ bunlarla uğraşanlardan bir kısmı (Mu'tezile) kendilerine “Adi ve tevhîd ehli” unvanım verdiler. Kelâmcılara da “Tevhîd bilginleri” adını verdiler. Halbuki asr-ı evvelde (Sahabe ve Tâbi'în devrinde) kelâm ilminin bütün hususiyetlerinden hiç biri bilinmiyordu. Hattâ böyle mücâdele mevzuu açmak isteyenler şiddetle reddedilirdi. Ama Allahu Teâlâ'nın birliğini ifâde eden ve ilk duyuşda kolaylıkla anlaşılan Kur'ân âyetleri ise hepsinin malûmu idi. Kur'ân-ı Kerîmi bilmek, her şey bilmek demekti. Birinci asırdakilere göre: Tevhîd, ekseri kelâmcıların anlayamayacağı ve şayet anlayan olursa onunla vasıflanamıyacağı başka bir mânâda idi. O da: Vâsıta ve sebeblere yönelmiyecek şekilde her şeyi Allahu Teâlâ'dan bilmektir. Ehl-i tevhîd hayrı da şerri de ancak Allahu Teâlâ'dan bilir.
Dördüncü Lâfz: Zikr ve lezkîr'dir. Zikr hakkında Allahu Teala:
“Hatırlat, hatırlatmak mü'minlere fayda verir.”[425] buyurmuştur. Zikr meclislerini öğen bir çok hadîsler vardır. Nitekim bir hadis'inde Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:
“Cennet bahçelerine uğradığınızda faydalanın -çiçeklerini koklayın” - buyurunca sordular:
Cennet bahçeleri hangileridir,”
“Zikr meclisleri,” buyurdular.”
(Horasanlı) Ibn Avn diyor ki:
“İbn Sîrîn'i ziyaret ettim.” İbn Şîrîn:
“Bu gün ne haber var,” diye bana sordu. Ben de:
“Pâdişâh, hikayecilerin hikâye anlatmalarını yasak etti”, dedim. İbn Şîrîn:
“Doğru harekette bulundu,” dedi.”
A'mş, Basra camilerinden birine girdi. Orada bir hikayeci:
“A' meş bize böyle anlattı, diyerek hikâyesine devam ediyordu. A' meş bunu görünce dinleyiciler arasına girdi ve koltuklarını yolmağa başladı. Bunu gören hikayeci:
“Ey ihtiyar, (İlim meclisinde bu hareketten) utanmıyor musun? Deyince, A'meş;
“Neye utanayım, ben temizlik yapmakla sünneti işliyorum, sen ise yalan konuşuyorsun, işte A'meş dediğin benim, ben sana ne zamân böyle bir şey anlattım, dedi. Ahmed (b. Hanbel):

"En çok yalan söyleyenler, kıssacılar ile fazla soru soranlardır" demiştir.
Hazret-i Ali (r.a.), hikayecileri Basra câmi'lerinden çıkarmış, fakat Hasan-ı Basrî'yi dinleyince, ona birşey dememiştir. Çünkü Hasan-ı Basrî, âhiret ilmini, ölümü düşünmeği, kendi kusurlarını düzeltmeği, amellerin âfetlerini, Şeytan'ın vesvesesini ve ondan korunma çârelerini anlatıyor, Allahu Teâlâ'nın nimetlerini ve bu nimetlerin şükrünü edadaki kusurları hatırlatıyor, Dünyâ'nın adiliğini, ayıplarını, devamı olamıyacağını, vefasızlığını, âhiret'in tehlike ve çetinliklerini açıklıyordu ki, işte şer'an öğülen ve Ebû Zerr'in rivâyetiyle teşvik edilen va'z da budur.
"Okuyun öğrenin, zira Allah için ilim edinmek Allah'a karşı ta'zim ve ibâdettir. Müzâkeresi tesbîh, mübâhasesi mücâhededir. Bilmeyene öğretmek sadaka, liyakatlisine bolca okutmak Allah'a yakınlıktır. İlim, yalnız ve kimsesiz yerlerde sıkıntıyı gideren bir arkadaş, doğru yola kılavuz, zorlukta kolaylık ve sabır merci'idir. İlim dostlar yanında vezîr, yabancılara yakınlıktır. Cennet yoluna ışık tutar. İlim sayesinde Allahu Teâlâ bir kısım insanları yükseltir, iyi işlerinde izlerinden gidilen rehber ve öncü yapar. İyilikleri anılır, eserleri kalır. Melekler onları sever ve kanatlarını üzerlerine gererler. Yaş ve kurudan her ne varsa, denizdeki balıklar, karadaki canlı varlıklar ay ve yıldızlara varıncaya kadar her şey, âlimler için Allahu Teâlâ'dan mağfiret dilerler. Çünkü ilim, kalb gözünü açar, karanlıkta gözlere ışık saçar, zayıflıkta bedene kuvvet verir, insanı yüksek mertebelere ve ebrâr derecesine ulaştırır. İlmî tefekkür, gündüz orucuna ve gece ibâdetine denktir. Allahu Teâlâ'ya itaat, ibâdet, tevhid, saygı, şübheli şeylerden korunmak, sılayı rahm'de bulunmak ilim ile olur. Helâl ve haram ilim ile bilinir. İlim Öncüdür; amel ise ondan sonra gelir. İyilere ilham olur; fenalar ondan mahrum olur."
Hazret-i Ali (r.a.) Kümeyl'e hitap ederek:
"Ey Kümeyl, ilim mâldan hayırlıdır. Çünkü malı sen koruyacaksın, fakat ilim seni korur. İlim hâkim, mâl mahkûmdur. Mâl sarf etmekle azalır, ilim sarfiyatla çoğalır." buyurmuştur.
Yine Hazret-i Ali (r.a.):
"Bir âlim, gündüzleri oruçlu olduğu hâlde harb eden, geceleri de ibâdetle geçiren mücâhid âbid'den daha üstündür. Bir âlimin ölümü ile İslâm âleminde açılan boşluğu, onun gibi yetişecek bir âlimden başkası dolduramaz." demiştir. Yine Hazret-i Ali (r.a.) bir manzumesinde şöyle buyuruyor:
"Övünmek ancak ehl-i ilme mahsûstur. Çünkü onlar doğru yolda oldukları gibi arzu edenlere de doğru yolu gösterirler.
Herkesin derecesi bilgisi ile ölçülür. Câhiller ise, âlimlere düşmândırlar.
Âlim ol ki, ölmeyesin. Çünkü insanlar ölür, fakat âlimler diridirler."
Ebû'l-Esved:
"İlimden daha değerli bir şey olamaz; çünkü sultânlar insanlara hükm ederken, âlimler sultânlara da hâkimdir." diyor. İbn Abbâs (r.a.):
"Süleyman Aleyhisselâm mal, ilim ve hükümdârlık arasında muhayyer iken ilmi tercih etti ve bu sayede diğer ikisine de mâlik öldü." buyuruyor.
İbn Mübârek'e sordular:
"Kâmil insanlar kimdir?" İbn Mübarek:
"Âlimlerdir," dedi. Yine sordular:
"Melikler kimlerdir?" İbn Mübarek:
Zâhidler (Dünyâyı terk edip Allah için çalışanlar)'dır, dedi.[426]

KONU: AMİRLER VE MEMURLAR

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, bir kavim hakkında hayır murat ederse, onların kin gazaba sahip olmayan yumuşak huylarını idari amirlik mevkiine getirir, ilmi ile alim olanlarını da hakimlik mevkiini getirir ve bu kimseler aralarından kazai hükümler verirler. Serveti de içlerinden cömert olanlara verir.
Bir milletin kötü olmasını isterse, başlarına ahlaken düşük, sefih kimseleri reis yapar. Cahil kimseler de aralarında zuhur edecek ihtilafları hallatmek için hüküm verirler. Serveti de aralarında en cimri olanlarına verir."[427]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenab-ıHak, bir devlet başkanı hakkında hayır dilerse onun yanına özü ve sözü doğru bir vezir verir. Bu vezir, başkanın unuttukları hususları hatırlatır, hatırladıkları hususlarda da kendisine yardımcı olur.
Şayet Hz. Allah devlet başkanına faydalı olmasını dilemediği zaman yanına kötü bir adamı vezir (Bakan) yapar. Başkan bir hususu unutursa ona hatırlatmada bulunmaz, hatırlarsa yardımcı olup doğrusunu yapması için gayret göstermez."[428]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetimi zalimden korkar gördüğüm zaman, ona "sen de zalimsin" demelisin. Onlar artık dirileri yanından ayrılmış, çöllerin ortasında kalmış manevi olan bir ölü gibidirler."[429]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başınıza, kafasının tüyleri üzüm tanesi gibi siyah tüylü bir habeş köle dahi kumandan olursa (O hak ve adaletten ayrılmadıkça), onu dinleyip itaat ediniz,"[430]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Mikdat, sen bir amir, katip veya nakip olmadan ölürsen kendini felaha kavuşmuş say, bil."[431]

Bilmiş ol ki, âmirler, memurlar ve zâlimlerle düşüp kalkmanın üç hâli vardır:
1. Meclislerine giderek onlara yaklaşmandır ki, en kötüsü budur.
2. Onların sana yaklaşması ve sana gelip gitmeleridir. Bu, birinciden ehvendir.
3. Ne onlar seni, ne de sen onları görmiyecek şekilde onlardan uzaklaşmandır. En selâmetti yol budur.

6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hain olan emniyet amiri yüz koyun cehenneme atılır."
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vergi toplamak için gönderdiğimiz tahsildarlara ne oluyor? Vergileri topladıktan sonra yanıma gelerek şöyle diyorlar:
"Şunlar devlet için topladığını vergiler, şunlar da bana verilen hediyeler."
Sorarım size, bu adam anasının veya babasının evinde otursa idi ve bekleseydi ona hediye veren olurmuydu? Olmaz mıydı? Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki: Böyle devlet hesabına vergi topladığı zaman kendisine hediye ismi altında gayri meşru menfaat temin eden kimse yarın kıyamet gününde o mal sırtında ortaya çıkacak ve bunun hesabını verecektir. Hediye ismi altındaki bu mal deve ise deve sesi çıkararak, sığır ise, sığır gibi böğürerek, koyun ise koyun sesi çıkararak o hayvan sırtında mahşer halkına bunun hesabını verecektir."[432]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah (c. c.) bir kimsenin müminlerin başına emir olmasını murad ettiği zaman yardım elini onun alnına koyar (yardım elini onun yüzünün ak çıkması için uzatır.)"[433]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, idare mevkiinde bulunan herkesten hesap soracaktır. İdaresi altındakilerin haklarını gözetip gözetmediğini, yoksa zayi mi ettiğini muhasebe edecektir. Hatta kişiyi evi halkı hakkında muhasebe ve gerekirse muaheze edecektir."[434]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sen bir şehirde hükümdar yoksa oraya uğrama, çünkü adil olan hükümdar Allah'ın rahmet gölgesi ve yer yüzünde kalkanıdır."
Diğer rivayette: *"(Her mazlum ona sığınır.)"*[435]

Birincisi: Bu gibilere yaklaşarak onlarla düşüp kalkmak, şerî'atin ciddî olarak çirkin gördüğü bir harekettir. Bu hususta ağır ve şiddetli veîdler vardır. Bu gibi hareketin şer'an mezmûm olduğunu bildirmek için önce bu hususa dâir rivayet edilen hadîslerle büyüklerin sözlerini anlatalım.

11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakimler üç kısımdır: İkisi cehennemde, birisi cennettedir. Bu hakimlerin nitelikleri şöyledir:
a) *Bir hakim ki, hissi tesirler ile hüküm verir, o cehennemdedir.*
b) *İlimsiz olarak, yanlış hüküm veren cahil hakim de cehennem dedir.*
c) *Hak ve adeletle hükmeden hakim ise cennetlik hakimdir."*[436]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Size, gecesi gündüzü gibi olan aydın bir din bıraktım. Bu dinden ancak ve ancak kendisine felaket hazırlamak isteyen kimse ayrılır. İçinizden yaşayacak olanlar yakında çok ihtilaflar görecektir.

Böyle karışık bir durumda karşılaştığınız takdirde yapacağınız iş benim ve sünnetime sımsıkı bağlı olan hulefai Raşidi'nin sünnetine sarılınız. Başınızda habeşi bir köle de kumandan olsa ona itaat ediniz. Çünkü mümin, burnundan zincire bağlı ve nereye bağlanırsa ora ya bağlanan deveye benzer."[437]

13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Her yetki sahibi idaresi altında bulunan insanların yönetiminden kıyamet gününden Allah'a karşı sorumludur."[438]

14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Şüphesiz, Hz. Allah gönderdiği Nebi ve Halifeler ile iki sırdaş gönderir. Sırdaşlardan birisi onu doğru yola sevkeder, kötülük yapmaktan engeller, öteki ise ötekinin aksine her türlü kötü fikirleri, fitne ve fesade müncer olacak icraatı onun kalbine sokmaya çalışır.
Hangi, devlet reisi bu ikincisinin kötülüklerinden sakmmasını başarırsa kendisini korumuş olur."[439]

15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Şüphesiz Allah, hakimlerle beraberdir. Adaletten ayrımadıkca. Adaletten ayrılınca ondan uzaklaşır ve o hakimi Şeytan tesiri altında tutar."[440]

16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Cenab-ı Hak sizden üç şeyde memnun olur, diğer üç şeyden de nefret eder. Yüce Allah'ın memnun olacağı üç şey:
a) *Yalnız Allah'a kulluk edip, ona ortak koşmayınız,*
b) *Hep beraber Allah'ın ipi mesabesinde olan İslam dinine sarılın ve ayrıcalık yapmayınız,*
c) *İdareniz elinde olan amirler ile karşılıklı öğüt vererek münasebette bulunmanız,*
Allah'ın nefret ettiği üç şey ise:
a) *Dedikodu yapmak,*
b) *Gereksiz ve maksatlı sorular sormak,*
c) *Boş yere, servet heba etmek. (Bu üç şey Allah'ın sizden hoşlanmamasına sebep olur.)"*[441]

17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Adil bir devlet reisi sağ yanı üzerine kabre konulunca, o hal üzre terkedilir, devlet başkanı zalim ise sağ tarafı üzerine kabre konulsa dahi melekler tarafından, sol tarafa çevrilir. Yani Cenab-ı Hak onu kötü duruma sokturur."[442]

18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Amir halkın kötü taraflarını aramaya koyulur. Onlardan şüphe ederse, onları ifsat eder."

19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Adaletli yöneticiler, kıyamet gününde nurdan minberler üzerinde oturturuîmuş oldukları halde Rahman'ın sağında, onun iki eli arasındadırlar. Onlar öyle adil kimselerder ki, hükümleri dost, ehli ıyal ve malları ile de olsa adalet üzredirler."[443]

20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Kıyamet gününde Allah'ın en sevgilisi ve ona en yakın olan insan adaletli olan devlet başkanıdır, Allah'ın en çok gazap ettiği ve kendisinden uzak tuttuğu kimse ise zalim devlet başkanıdır."[444]

21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

" Hüküm sahibi insanlar meşakkat kapısındadırlar. Ancak Allah'ın korudukları müstesnadır."[445]

22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Biz memuriyet isteyene onu vermeyiz ve bu tür kimseleri devlet işlerinde kullanmayız."[446]

23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Yakında hepiniz devlet hizmetinde bulunmayı arzu edeceksiniz. Halbuki, o istediğiniz memurluk kıyamet gününde size pişmanlık ve üzüntü kaynağı olacakatır. Devam eden sevinç ne iyi, sonunda kesilecek olan sevinç ise ne fena"[447]

24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İtaat marfıadır. Yani: Başınızdaki amir habeş köle de olsa, ona itaat ediniz, şeklindeki hadisten maksat, ilahi kanuna bağlı ve adaletten ayrılmayan amire itaat ediniz demektir. Körü körüne itaat etmek değildir."[448]

25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"En çok korktuğum ümmetimin başına gelecek sapık devlet reisleridir."[449]

26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İsterseniz size amir ve memurluğun sonuçlarından haber vereyim. Memuriyetin evveli zorluk, ikincisi pişmanlık ve üçüncüsü de kıyamet gününde azaba uğramaktır. Adalet üzre olanlar bundan müstesnadır."[450]

27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Adaletten ayrılan devlet büyüklerinin yüklenmiş bulundukları günahlar kendilerine aittir, (onlar Allah'ın emirlerine ayakırı hareket etmedikçe itaat etmeniz gerekir.) Ama onların yaptıkları zulme rıza gösterip, zalim olmaları hususunda meydan verdiğinizden bu masiyete itaatin cezası ise size aittir."[451]

Bu husustaki hadîsler: Resûl-i Ekrem (s.a.v.), zâlim emirleri anlattıktan sonra şöyle buyurmuştur:

"Onları inkâr edip onlarla mücâdele eden kurtulur. Onlardan uzaklaşan selâmet bulur veya selâmete yaklaşır. Dünyalıklarında onların arasına katılıp, onlarla düşüp kalkanlar da onlardandır."

Çünkü mücâdele etmeden yalnız onlardan uzak kalmak, belki insanı mes'ûliyetten kurtarır, fakat onlarla mücâdeleyi terkettiği için, nazil olacak umûmî belâ dışında kalamaz. Yine Resûl-i Ekrem:

"Benden sonra, ileride yalan söyleyip zulmeden emirler türeyecektir. Onların yalanlarını tasdik edip zulümlerinde onlara yardımcı olanlar, benden değil ve ben de onlardan değilim. (Kıyamet günü) Havzıma uşrayamazlar." buyurmuştur.[452]

28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Yüce Allah'ın büyüklüğündendir: Yaşlı ihtiyar müslümanlara,(galatsıza) hakkını vererek Kur'an-ı Kerim'i ezber edenlere ve adaletli kumandanlara ikram etmesi."[453]

29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Devlet Başkanı, müslümanların manevi bir kalkanıdır. Din düşmanlarına karşı onunla savaşılır."[454]

30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Benden sonra bir çokdevlet adamı gelecek ki, onlar namazı vaktinde kılmayacaklar. Siz namazınızı mutlaka vaktinde kılınız. Hatta onların huzurlarında dahi olsanız namazını tehir etmeden vaktin de kılınız."[455]

31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Benden hemen sonra başınıza öyle devlet başkanları geçecek ki, bunlar sizin ve dininizin iyi görmediği bir takım işlerin yapılmasını emredecekler ve (sizin ve dininizin) çirkin gördüğünüz ahlak dışı bir takımı ameller işleyeceklerdir.
Bunlar sizin başınızda bulunması lazım gelen devlet ricali değildirler."[456]

32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Yakında, benden sonra bir takım önderler gelecekler ki, bunların her dediği olacak (kimse cevap vermeyecek.) onlar başını kaldırıp, gözünü yumup giden maymunlar gibi, kendilerini ateşe atacaklardır."[457]

33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Benden sonra, ümmetimden bir kavim gelecektir. Bunlar Kur'an okurlar ve dini ahkamı iyi anlarlar. Buna rağmen kendilerine sokulan Şeytan şöyle der:
(Eğer siz sultanın yanına giderseniz hem dünyanızı kazanırsınız hem de dini bilgilerinizin sayesinde onları da yola getirirsiniz) Ama, hiç de böyle olmayacaktır. Çünkü çalışan dikenden başka bir şey koparılamayacağı gibi, devlet adamına yakın bulunmak da insana hata ve günahtan başka bir şey kazandırmaz."[458]

34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Adil ve alçak gönüllü bir devlet başkanı Allah'ın yeryüzündeki gölgesi ve mızrağıdır. (Zayıfları himaye eder ve onlara saldıranlara karşı korur.) Böyle müslümanlar (Hükümdarlar) için yetmiş Sıddıkın sevabı yazılır."[459]

35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Günah işlemeye emridilmedikçe (hoşa gidilsin veya gidilmesin) mümin kişiye dinlemek ve itaat etmek gerekir. Zulüm ve masiyete emrolunulduklarında da dinleme ve itaat etme yoktur."[460]

36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Sana kolay veya çetin hoşa gidecek veya gitmeyecek ve başkalarını senden üstün tutacak bir hususta da olsa, kanun ve adaletten ayrılmayan amire itaat etmek düşer."[461]

37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yakın gelecekte bu din, Allah yanında dinden nasibi olamayan kimseler ile kuvvetlendirilecektir."[462]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ahir zamanda devlet başkanlarının yanlarında, devletin disiplin işlerim yürütmekle görevli öyle memurlar geleceklerdir ki:
Allah'ın gazabı ile kalkar yine gazabı ile yatarlar. Böyle kimselerle dost olmaktan kaçınınız." [463]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra öyle devlet reisleri gelecektir ki: Devlerin çoğaldığı gibi, fitne onların kapılarında çoğalıp toplanacaktır. Onlar, halktan birisine, devlet hizmeti veya ihsanda bulunmaya görsünler, bunun karşılığı olarak onun dininden tavizde bulunmasını isterler ve bunu yaparlar."[464]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Benden sonra, başmıza halkı adaletle yönetecek olan Halifeler (Yani, halkı Allah ve Resulü adına yönetenler) gelecektir. Halifelerden sonra Emirler yer alacaktır. Emirlerden sonra melikler gelecektir" Meliklerden sonra ise zalimler gelecek ve halka şiddetli zulüm yapacaklardır. Bundan sonra ehli beytimden bir kişi çıkacak ve yeryüzünün daha önce zulümle dolduğu gibi, bu defa onu adaletle dolduracak. Daha sonra Kahtanlı birisi idareyi ele alacak ve daha önceki benim soyumdan olan adil hükümdar gibi yeryüzünü, Allah'a kasem (yemin)ederim ki, ondan az olmak kaydiyle adaletle idare edecektir."*[465]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her biri büyük bir felaket olan üç kimse vardır:
a) *Bir devlet başkanı ki, iyilik yaparsan bilmez, kusur işlersen affetmez,*
b) *Kötü komşu; İyilik görürse inkar eder, bir kötülük görmeye görsün, onu etrafa yayar,*
c) *Yanında bulunduğun zaman sana eziyet eden, bulunmadığın zaman ihanet eden eş."*[466]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimi öldürecek kavgalardan, helak edecek düşmandan korkmuyorum. Fakat sapık devlet başkanlarının getirecekleri felaketlerden korkuyorum. Zira ona itaat etmiş olsalar fitneye maruz kalırlar, karşı gelirlerse onlar ümmetimi katlederler."[467]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra gelecek olan halifelerime; Allah'ın gazabından korkup emirlerim eksiksiz yerine getirmelerini tavsiye ederim. Keza, İslam camiasına da: Büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi ve merhamet etmelerini, mallarını artırmalarını, biri birlerine zarar vermemelerini, zillete düzmemelerini, herhangi birini dövmemelerini hak ve hukuklarını korumalarını, zayıfı kuvvetlinin yememesi için kapılarını zayıflara kapamamalarını tavsiye ederim."[468]

Sultânlar (devlet idarecileri) zâlim olursa, iki hususa dikkat edilmelidir:
1. Zâlim sultânın emri altında çalışmak caiz olur mu? Zâlim sultân, ya azledilmiş veya da azli vâcibtir. Aslında sultân addedilmeyen bu gibi adamın elinden para almanın câiziyeti üzerinde düşünmek gerekir.
2. Zâlim Reis, herkesin hakkını vermediğine göre, ondan para almak, caiz olur mu, olmaz mı? Şayet böyle bir sultândan para almak caiz olursa, hakkı kadar mı, yoksa verdiği kadar mı almak caizdir. Bütün bunlar düşünülmelidir.
Birincisine gelince, bize göre hakkını almasında beis yoktur. Nüfuzlu zâlim ve câhil sultânın atılması güç olur veya azledilmesi karışıklıklara sebebiyyet verirse, onu yerinde bırakmak, âmirlere itaat etmek vâcib olduğu gibi, ona da itaat etmek vâcib olur. Hadîs'de, emirlere itaatle emrolunmuş ve onlara karşı gelmekten men'edilmiştir. Bizim görüşümüz, hilâfet, Abbâsîlerindir. Velayet ise, her taraft halîfeye bağlı olan sultânların nüfuzundadır. Sözün kısası şudur: Bizim, sultânlarda aranacak şart ve vasıflara rîâyetimiz, dinî ve dünyevî maslahatların meziyyetini süslemek içindir. Şayet, şimdiki valilikler bâtıldır, desek, o zaman süs ve ziynet şöyle dursun, âmme hizmeti kökünden kaybolur.

44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra öyle devlet adamları gelecek ki, dininizin ve sizin güzel gördüğünüz şeyleri çirkin, çirkin gördüğünüz şeyleri güzel göreceklerdir. Yani onlar kendilerine göre iyilikleri ve kötülükleri tayin edeceklerdir. Kim bunların isteklerine karşı gelerek onlara uymazsa iki cihanda kurtulmuş olur. Bunları terkeden selamete ermiş olur, kim de bunların (günah kervanına) karışırsa felakete sürüklenir."[469]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra öyle bir kavim gelecek ki, bir avuç toprak için biribirlerini öldüreceklerdir."[470]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden idarenizin başına öyle adamlar gelecekler ki, dininizin ve sizin kötü kabul ettiği şeyleri onlar iyi kabullenecekler, sizin iyi ve güzel kabul ettiğiniz davranışları da kötü sayacaklardır.
Böyle bir kötü devre sizden hanginiz erişirse, Allah'a isyan edene itaatin olmayacağını bilsin."[471]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yakında idarenizin başına öyle amirler geçecektir ki, Allah'ın islah ederim sizin için seçip gönderdiği dininizin bir takım ana prensiplerini bozmaya çalışacaklar. O amirlerden kim Allah'ın emirlerine itaat ederse onlara büyük bir ücret verilecek, size de düşen vazife bunlara karşı şükür etmektir. Onlardan kim isyanla amel ederse onun için de büyük bir vebal vardır. Size düşen de onlara itaat etmemekle beraber sabırla karşı koymaktır."[472]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Devlet reis ve hakimleri, yer yüzünde Allah'ın adalet gölgesidir. Haksızlığa uğrayan herkes ona sığınır. Şayet devlet reisi adaletle olursa, onun için büyük ecir ve sizin için de şükür söz konusudur. Onlardan günah ve zulümle hareket edenler için büyük bir vebal halka düşen de sabırdır.
Devlet adamları adaletin ve hkkaniyetin hilafına icraatta bulunurlarsa yağmurlar kıtlaşır, zekât verilmezse hayvanlar (hastalık ve benzeri zahiri sebepler ile) helak olmaya başlar. Fuhuş ve zina zuhur ettiği zaman yoksulluk artar, devletin idaresi altındaki ehli kitaba zaman İslamiyet kuvvetini kaybeder."[473]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hepiniz çobansınız ve her biriniz idarenizin altında bulunanların yönetiminden sorumlusunuz.
Devlet başkanı da bir çobandır ve halkın yönetiminden sorumludur. Aile reisi bir çobandır ve çoluk çocuğunun yetişme ve yönetiminden mes'uldur, kadında bir çobandır ve evin idaresinden sorumludur, hizmetçi efendisinin malının çobanıdır ve onun idaresinden sorumludur. Evlat, babasının malının çobanıdır ve o malın idaresinden sorumludur. Hulasa hepiniz çobansınız ve çobanlığınızdan hesap vereceksiniz." [474]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her şeyi ifsat edecek bir bela vardır, bu dinin afeti de kötü idarecilerdir."[475]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü bir kişi şöyle bir temenni de bulunacaktır: Ne olaydı, Süreyya yıldızından düşüp parça parça olsaydım da halkın başına idareci olarak geçmemiş olsaydım."[476]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi devlet adamlarına sokulduğu nisbette, Allah'tan uzaklaşır. Devlet adamım saranlar çoğaldıkca, Şeytanları daçoğalır. Devlet başkanının malı çoğaldığı nisbette hesabı da artar."[477]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"On ve de daha fazla insana emreden kimse, adaletten ayrıldığı takdirde, kıyamet günü elleri-kelepçeli, boynu zincirli olarak hesap yerine getirilir."[478]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim bu ümmetin başına amir olarak geçtikten sonra adaletten şaşarsa, Hz. Allah onu yüzüstü cehenneme atacaktır."[479]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir devlet başkanı veya vali, kapısını yoksul, düşkün ve iş sahiplerine kaparsa Cenab-a Hak da ona ihtiyaç ve dileklerine karşı semanın kapısını kapatır."[480]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öfkelendiği zaman tabâasını affeden devlet reisini Cenab -ı Hak affedecektir."[481]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir idareci eli bağlı olarak kıyamet günü huzura geldiğinde adil ise adalet onu kurtaracak, zalim ise zülüm onu felakete sürükleyecektir."[482]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, iltimas ve torpille hakim olmak isterse (Allah'tan yardım görmez) kendi nefsine terk edilir, kim de istemediği halde zorla hakim yapıldığı takdirde, Hz. Allah adalet işlerinde ona yardım edecek bir belek gönderir."[483]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, Müslümünların arasında hükmetmek mevkiinde kalırsa onların aralarında işlerini bakma, işaret etme, yer gösterme ve her türlü davranışları ile adaletli olsun.

(Hükmün dışında kalan fakat hükümde de adaletli olacağını ihsas eden tarafsız harekette bulunsun.)"[484]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Halktan herhangi bir kimse, devlet adamlarını Allah'ın gazabına çeken hareketler ile memnun etmeye çalışırsa o kimse dininden çıkmış olur."*[485]

Yani şart ve vasıflar, kâr gibidir. Saltanat ise sermayedir. Kârı ararken sermayeyi kaybetmek doğrumudur? Şimdi velayet ancak nüfuza, şevket ve azamete bağlıdır. Şevket ve nüfuz sâhibleri kime bi'at ederse, o, halîfedir. Hutbesinde, parasında halîfeyi, tanıyıp ona itaat eden şevket v,e nüfuz sahibi kimseler de hükmü nafiz- sultânlardır.
Sultanların, etrafını saran tebe'a ve işçilerin hepsi de onlar gibi, zalimdirler, Allah için onlara buğz etmek vâcibdir. Sultanların yardımcılarından birisi gideceği yolu Osman b. Zâide'ye (481) Sorunca, gideceği yerde zulüm yapacağını ve kendisinin yol göstermekle ona yardımcı olacağını düşündüğünden, dilsizmiş gibi davrandı ve cevâb vermedi.
Tüccar, hamamcı, boyaca, kan alıcı, san'atkâr ve benzeri kimselerden fâsik olanlarla yapılan bu gibi muamelelerde, bu kadar mübalağa, seleften rivayet edilmemiştir. Hatta zimmîlerle yapılan muamelelerinde bile bu mübalağa görülmemiştir. Bu şekil muamele ancak yetim ve mazurların mallarını yiyenler ve müslümânlara devamlı surette eziyet edip, Şerî'atin şi'annı bozmak isteyenlere tatbik edilmiştir. Çünkü isyan, biri lâzım diğeri müteaddı yani birisi şahsa ait, diğeri de başkalarına sirayet etmek üzere ikiye ayrılır. Fısk ve küfür, şahsa râci' ve yalnız Allah'a karşı işlenmiş birer cinayettir. Bunların cezası Allah'a aittir, fakat valilerin zulümleri müteaddı olup halka sirayet ettiği için, onlara cephe alınır. Zulümlerinin şümulü nisbetinde Allah'tan uzaklaşır ve azaba uğrarlar. Bunun için onlardan uzaklaşmak ve muamelelerinden kaçınmak lâzımdır. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.v.): *"(Zâlim) polislere: "Elinizdeki kamçıyı atın ve Cehennem'e girin" denir."* buyurmuştur. Diğer bir hadîs'de: *"Kıyametin, alâmetlerinden birisi de, ellerinde sığırkuyruğu gibi kamçıları bulunan bazı erkeklerin türemesidir."* buyurmuştur. İşte onların hükmü budur. Bunu bilen onları da bilmiştir.

61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümünlarm işlerinin birinin başına geçen kimse memuriyetine düşen vazifelerini yapıp, onların ihtiyaçlarını gidermedikce Cenab-ı Hak o kimsenin yüzüne asla bakmaz, ona yardım etmez."[486]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hüküm verirken adaletten ayrılan hakim, işkence altında bıçaksın olarak kesilen canlıya benzer."[487]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin helaki, Kureyş Kabilesinden gelecen olan bazı genç hakimler tarafından olacaktır."[488]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vazifesini yerine getirmeyen bir devlet adamının azabı, idaresi altında bulunan halkın intizarından ileri gelecektir. Ancak, öğüt ve nasihat ile zor kullanmadan vazifesini yerine getiren idareciler müstesnadır."[489]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Devlet reislerine sövmeyiniz, onların iyilikleri için Allah'a dua ediniz. Zira onların iyiliği haddi zâtında sizin de iyiliğinizdir."[490]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kalbinizi, devlet adamlarına küfürle doldurmayınız, onlara dua ederek Allah'a yaklaşınız ki, kalbleri de size karşı yumuşasın."[491]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Devlet başkanlarının kapılarına yanaşmayınız. Çünkü onların kapılarına yarmak sizin için çetin bir kayba sebep olur."[492]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a itaat etmeyene itaat olmaz."[493]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a karşı günah işleyen fiillerde, kimseye itaat yoktur. İtaat ancak dinen iyi cıduğu bilinen hususlardadır."[494]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim bir kimseyi on kişi üzerine amir tayin eder ve de o, on kişi içerisinde bu kimseden daha üstün bir kimsenin bulunduğunu bilirse, o kimse Allah'a, Resulüne ve bütün İslam toplumuna ihanet etmiş olur."[495]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların başına idareci olarak geçen kimse, kendi için istediği şeyleri müslümünlar için istemez, onlara şefkat duygusu taşımazsa, cennetin kokusunu koklayamaz. (Cennetin kokusunu bulamaz)"[496]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Hangi idareci, idaresi altında bulunanlara ihanet ederse cehennemdedir."[497]
73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra ümmetimin idaresini üzerine alan her idareci, kıyamet günü sırat teşrinde durdurulur. Ve amel defterine bakılır. Şayet, adil bir idareci ise, adaletinin sayesinde köprüden geçer. Yok, öyle değil de zalim ise üzerinde bulunduğu köprü şiddetle sarsılır. Öyle bir sarsılma olur ki zalim idarecinin her uzvu yüz senelik mesafeye atılır. Sonra, dağılan bu uzuvları toplayarak sıratın üzerinde yakılır. İlk olarak alevler temas edecek olan uzuvları yüz ve burun kısımları olacaktır."[498]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yönetiminde bulunan kim selere merhamet etmeyen, yöneticiye Cenab -ı Hak, cennetine haram kılar."
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların işlerinden bir işin tedvirini üzerine alan kimse, kendi nefsi için verdiği öğüdü onlara vermez ve kendisi için gösterdiği gayreti onların işlerinde göstermez ise Cenab-ı Hak, o kimseyi (kıyamet günü) yüzü koyun cehennemine atacaktır."[499]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sapıklığa davet eden kimseye, onun etkisi ile sapıtanlarm vebalları kadar (Onların günahları ağırlığından bir şey eksilmeden) günah vardır. Hidayete çağıranların, çağrılarına uyulduğu takdirde de, bu güzel çağrıya uyanların toplam sevapları kadar sevap bu çağrıda bulunan kimse için vardır. Hidayete kavuşanların sevaplarına bir eksilme olmaksazın."
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu üç şarta riayet ettikleri takdirde idareciler Kureyştendir:
a) *Zayıflara karşı merhametli oldukları müddetçe,*
b) *Herhangi bir şeyi taksim ederken hak olan ölçüdan ayrılmadıkça,*
c) *Hükümlerinde adaletten ayrılmadıkça (adaletli oldukça)"*[500]
78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Amirler Kureşten olmalıdırlar. Çünkü Kureyşin iyi kumandanları, iyi insanlar için, kötü kumandanları da kötü insanlar içindir.
Kureyş, başınıza kıvırcık saçlı bir habeş köleyi kumandan tayin etse dahi, bu kimse ya İslam dinînden dönünüz, ya da başınıza vururum demedikçe, ona itaatte devam ediniz, sözünü dinleyiniz. Bir kimse böyle bir teklifle karşı karşıya gelir ve birini yapmak zorunda kalırsa başını vurdursun, dininden dönmesin."[501]

Huzeyfe (r.a.):
"Fitne yerlerinden sakının," dedi. Kendisine:
"Fitne yerleri nerelerdir?" diye sorulunca, Huzeyfe:
"Onlar, âmirlerin kapularıdır. Sizden biriniz onların huzurlarına girer, yalanlarını tasdik eder ve onlarda olmayan vasıfları, söyler," buyurdu. Ebû Zer-i Gıfârî, Seleme b, Kays'e:
"Sultânların kapularına sokulma; zîrâ sen, dîninin çoğunu onlara vermedikçe, onların dünyalığından bir şey alamazsın." buyurdu. Süfyân-ı Sevrî:
"Cehennem'de bir dere vardır. Orada, melikleri ziyaret eden okuyuculara azâb edilir." demiştir. Evza'î:
"Allah katında âlimin, âmili ziyaretinden daha çirkin bir şey yoktur." demiştir. (Buradaki âmil, devlet memurlarıdır.) Semnûn:
"Bir âlim için, aranıp bulunmadığı ve soruldukta: "Emîr'in yanındadır", denmesi ne çirkin bir şeydir; zîrâ ben hocalarımdan şöyle işittim:
"Dünyalığı seven âlimi gördüğünüz zaman, onu dininiz adına itham edin." Bunu bizzat, kendim denedim. Dâima arzularına muhalefet ve kendilerine karşı geldiğim hâlde yanlarına girip çıktıktan sonra, kendimde onlara karşı bir temayül hissettim." demiştir. Ubâde b. es-Sâmit (r.a.):
"Âlimlerin, âmirleri sevmesi nifak, zenginleri, sevmesi ise riyadır." dedi. Ebû Zer (Ş.A.):
"Zâlim bir kavmin karaltısını çoğaltan (yâni zâlimler arasına karışan) kimse onlardandır," buyurdu. İbn Mes'ûd (r.a.):
"Bâzı kimseler, sultânlar huzuruna dinli olarak girer, fakat dinsiz olarak çıkarlar." demiştir.
"Niye böyle oluyor?" diyenlere, İbn Mes'ûd:
"Çünkü o, sultânı memnun eder, Allah'ı gazablandırır." şeklinde cevâb verdi. Ömer b. Abdülâzız, bir kişiyi âmil tâyin etti. Sonra kendisine:
"Bu adam, Haccâc devrinde de âmil idi." dediklerinde, hemen adamı azletti. Adamcağız, Ömer b. Abdülâzîz'e; "Haccâc'ın emrinde çok az vazife gördüm." deyince, Ömer b. Abdülâzîz:

"Şûm ve kötülük bakımından, onunla yarını gün sohbette bulunman da senin için kâfidir." dedi. Fudayl:
"Kişi sultân'a ne kadar yakın olursa, Allah'tan o kadar uzaklaşır." demiştir. Saîd b. Müseyyeb, zeytinyağı alır satar ve:
"Bu sayede sultânlara muhtaç olmam." derdi. Vüheyb:
"Meliklere yaklaşanların bu ümmete verdikleri zarar, kumarcıların zararından daha çoktur" demiştir. Muhammed b. Seleme de:
"Pislik üzerinde sinek, melikler kapusundaki âlimlerden daha güzeldir." dedi.
Zâlim sultânların kadıları, valileri ve diğer memurları ile yalan muamele, aynen kendileri ile yapılan muamele gibi olup, belki daha da ağır bir haramdır.
Kadılara gelince: Onlar, sultânların haram olduğu bilinen mâllarını alır ve bunları biriktirirler. Ulemâ kılığına girdikleri için, insânlar onlara aldanır. Kadılar sultânlarla ihtilât eder, mâllarından alır. İnsanın tabiatı, yaradılış itibariyle haşmet ve mevki sâhiblerine heves eder ve onlar gibi olmayı arzu eder. İnsanların onlara bağlanmalarının sebeb ve hikmeti budur..
İşçi ve hizmetçilerine gelince: Zâten bunların kazançları, efendilerine dayanarak, vurgunculuktan başka bir şey değildir. Bunların eline miras ve cizye gibi helâl para geçmiyeceği gibi, helâl olmasına en küçük bir ihtimâl olacak şekilde de para geçmez ki, helâl de karışmıştır, diye bir şübhe uyandırmış olsun. Nitekim Tavus:
"Haklı olsalar da ben onların nezdinde şehâdette bulunmam; çünkü şahide de kötülüklerinin sirayet edeceğinden korkarım." demiştir.
Hülâsa: Çalıştırdıkları memurların bozulması, başlarındaki meliklerin bozulması; meliklerin bozulması da âlimlerin bozulması iledir. Eğer kötü kadılar ve fâsid âlimler bulunmasaydı, melikler de bozulmazdı. Çünkü onlardan çekinirlerdi. Bunun için Resûl-i Ekrem:
"Okuyucular (âlimler) emirlere meyletmedikçe, bu ümmet, Allah'ın himayesinde ve yed-i kudretindedir." buyurmuştur.
Bâzıları, zâlim sultânlara karşı o kadar ileri gitmiş, onlara hakaret olsun diye, selâmlarını almaktan bile çekinmişler ve bunu bir ibâdet saymışlardır. Fakat selâmlarını almamak, doğru değildir. Çünkü verilen selâmı almak vâcibdir. Bu vücûb, zulüm ile düşmez. Verdiği selâmı iade eder. Sultanların huzuruna giren kimse, bütün bu hususlara riayet ederse, oturacağı minderlerin (koltukların) haram olma ihtimali kuvvetli olduğu için, bunlara da oturması caiz değildir. İşte bunlar, iş bakımından günah olan kısımlardır.
Sükûtuna gelince: Sultanlar meclisinde; gümüş kaplar, ipek minderler ve erkek hizmetçilerde ipek elbiseler görülür ki; bunlar, haramdır. Fenalığı görüp sükût edenler, ona ortak olurlar. Ayrıca, yalan, küfür ve sövüp sayma gibi kötü sözleri de duyulur. Bütün bunlara sükût, haramdır. Yedikleri, giydikleri ve ellerinde olanların hepsi haramdır. Bütün bunları görüp susmak, asla caiz değildir. Eli ile bozmağa gücü yetmezse de, dili ile emr-i ma'rûf ve nehy-i münker etmesi vâcibdir. Şayet, ne yapsın korkar, bu bakımdan ma'zurdur, dersen: Bu doğrudur, fakat keyfî olarak aralarına girip bu hâle düşmesine de bir sebeb yoktur. Çünkü sultanların yanlarına sokulup meclislerine katılmasa ve bu hâli müşahede etmese, bu mes'ûliyet karşısında kalmaz ve mazeret aramağa da lüzum olmazdı. Buna göre, ben derim ki:
"Önleyemiyeceği bu gibi fesâd yerlerine bilerek gidip susması caiz değil, belki bunları görmekten sakınması lâzımdır."
Söze gelince: Zalime dua etmek, onu övmek, asılsız ve çürük sözlerinde kavuk sallamak, güler yüz göstermek veya açık ifade ile onu tasdik etmek, ona sevgi göstermek, ona kavuşmağa heves etmeğe, üzün ömürlü olmasını dilemek gibi hâllerdir. Çünkü sultanların sohbetine katılanlar, yalnız bir selâm ile kifayet etmez. Bütün bu sözleri ile sultanları takviyeye çalışırlar.
Duâ'ya gelince: Zâlimlere dua, helâl değildir. Ancak:
"Allah, seni ıslah etsin, hayırlı işler yapmağa muvaffak kılsın, kendisine kulluk ve ibâdet etmek suretiyle uzun ömürler versin." diyebilir ve benzeri duaları yapabilir. Fakat:
"Sultânım, Allah sizi korusun, başımızda dâim etsin, bol ni'metler ihsan etsin." gibi dualar caiz değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.v,):
"Zâlime, bekası için dua eden, yeryüzünde Allah'a isyan edilmesini seven kimsedir." buyurmuştur. Şayet daha da ileri giderek, kendisinde bulunmayan vasıflarla övmeye başlarsa, yalancı, münafik ve zâlime ikram etmiş olur ki, bunların her biri ayrı ayrı birer suçtur. Resûl-i Ekrem:
"Fâsık, övüldüğü zaman, Allahü Teâlâ muhakkak gariab eder." buyurmuştur. Diğer hadîs'de:
"Fâsık olana ikram eden, açıkça İslâmiyeti yıkmağa cür'et etmiştir." buyurulmuştur. (464) Şayet bu hâli, zâlimi sözünde tasdik etmeye, işinde tezkiye ile medhu senaya kadar vardırırsa, onu tasdik etmek ve yardımcı olmak suçları ile de âsi olur. Zira zalimi tezkiye ve onu övmek, isyanda ona yardım etmektir. Bir yarım kelime ile de olsa, isyana yardım, mâsiyettir. Süfyân-ı Sevrî'ye sormuşlar:
"Bir zâlimi, çölde susuzluktan ölüme mahkûm olmuş görürsek, ona su verelim mi?" Süfyân:
"Vermeyin bırakın ölsün. Çünkü ona su verip onu hayata kavuşturmak, yapacağı zulümde ona yardımcı olmaktır." dedi.
"Diğerleri ise ölmeyecek kadar su verilir. Başka hiç bir suretle tarafına bakılmaz," demişlerdir.
Şayet, bu medh u sena sevgi derecesine yükselir ve onun bekasını temenni ve ona mülakata iştiyak derecesine varır ve bunu yalan yaparsa, yalancılık ve münafiklık suçu ile suçlanır. Samimî ise, zâlimin bekaasını sevmekle cezalanır. Halbuki onun hakkı, Allah için ona buğz etmektir. Bu ise, vâcibdir. Mâsiyeti sevip, mâsiyete rızâ gösteren, âsidir. Zâlimi, zulmünden dolayı seven, âsidir.[502]

Hikaye

Sultan Murad Han her yıl Medine-i münevvere'de. Halil-ür-Rahman'da ve Kudüs'te bulunan sadata ve fukaraya hediyyeler, atıyyeler gönderir, yoksullarını ve muhtaçlarım sadakalariyle sevindirirdi. Kendi ülkesinde bulunan seyyidlere, şeriflere, âlimlere, şeyhlere keza hediyyeler takdim eder fakirlere de yardımda bulunurdu.
Bir sene, parmağındaki doksan bin altın değerindeki yüzüğünü de sattırmış, gerek bu parayı ve gerekse Ankara civarındaki kâin Balık hisarı kariyyesinin gelirlerini Haremeyne hediyye etmişti. Balık hisarı, devletin malı değildi. Harpte kendi hissesine düşen ganimetti. O devirde padişahlar, harp ganimetlerinin beşte birine sahip olurlardı. Çünkü Kur'an-ı Kerîm'in hükmü ve taksimi de böyle idi.
Bir sene, yine Haremeyn'e hediyyeîer göndermek istiyordu. Fakat parası yoktu. Fazlı paşadan borç almak istedi. Fazlı paşa, kendisine para yerine akıl vermeğe kalkıştı:
"Padişahım, dedi. Bu iş böyle olmaz. Tebaan çok zengindir. Sen padişahsın, öyle olduğu halde paran yok ve hazinen bomboştur. Bazı kanunlar çıkarmalı, halktan para toplamalı ve hazinem doldurmalısın."
Sultan Murad Han, Fazlı Paşanın bu tavsiyelerine son derece sinirlendi ve öfkelendi:
"Fâzlı... Fazlı diye haykırdı. Bu nasıl söz, bu nasıl tavsiye? Milletimin parasını ve malını zorla elinden alacağım ve bu para ile ordularımı besleyeceğim öyle mi? Bu haram parayı, askerlerime yedireyim de, askerlerim haramzâde olsun mu istiyorsun? Şunu iyi bil ki, haram ile beslenen askerde itaat ve şecaat kalmaz. Haram yiyen asker, düşman karşısında duramaz, düşmandan kaçar. Benim askerlerim, i'lâ-i-kelimetullah için savaşır gazilerdir. Bize yalnız üç lokma helâldir: Birisi, düşmandan alman haraçtır. İkincisi, harpte elde olunan ganimetlerdir. Üçüncüsü madenlerden, toplanan vergilerdir." (Padişahın bu sözünden anlaşılıyor ki, o devirde madenlerimiz işletilmekteimiş.)
"Yoksa milletim karun kadar zengin olsa, ellerinden zulüm ile mallarını alamam. Harama el süremem. Askerlerime ve bendegânıma haram yediremem," dedi ve kendisine zulme ve haksızlığa, daha doğrusu padişahın tabiriyle haram yemeğe sevk ve teşvik etmek isteyen Fazlı paşayı hemen oracıkta azletti.
Bu zevat-ı âli-kadr, böyle dürüst, böylesine âdil, iyman ve irfan sahibi olduklarından, Allah celle bunların oğullarını ve torunlarını dört kıt'ada hükmetmeye lâyık ve müstehak gördü ve birçok milletlerin idarelerini onların namuskâr ellerine ve tertemiz vicdanlarına havale etti. Onları, cihana sultan eyledi. İyi bilmelidir ki, Allahu Teâlâ'ya kul olanlar ve kulluk görevlerini hakkıyle yerine getirenler, cihana sultan olurlar. Nefislerine kul olanlar ise, önünde sonunda rezil ve bednam olarak ebedî hüsrana uğrarlar.
İşte, böyle daima helâl yiyen ve haramdan kaçınan babanın evlâdı da, Fatih Sultan Mehmed Han gibi, ulu ve cihanşümul bir sultan olur.[503]

ALLAH SEVGİSİ

1- Peygamberimiz buyuruyor ki:
"Cenab-ı Hak, bir kulunun felakete sürüklenmesini isterse (önce) ondan hayayı kaldırır. Haya hislerinden yoksun olan bu kimseyi müslümanlardan, müslümanların da ondan memnun kalmadıklarını görürsün. Bu tutum devam ettikçe o kimseden bu kez de enamet duygusu kalkar ve hain olur. Kul, tövbe edip kendini islah etmez, bu hal Üzere devam ve israr ederse, kendisinden merhamet duyguları da alınır. Hiyanetten ayrılmadığı takdirde kendisinden boynundan İslam halkası çıkartılır."[504]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir kulunu severse, Cebraili çağırır ve ben bu kulumu seviyorum, onu kendime dost edindim sen de sev. Cebrail o kimseyi sever, sonra bütün semavet ehline Allah'ın bu kulunu dost edindiğini ve onların da dost edinmesini söyler. Bütün gök ehli bu kimseyi dost edinir. Daha sonra yeryüzüne de bu türbir sinyal verildiğinden bütün yeryüzü sakinleri de bu kimseyi severler.
Bir kulu sevmediği zaman da, Cebraili çağırarak falan kimseyi sevmediğini ve onun da bu kimseyi sevmemesini söyler. Bunun üzerine Cebrail gök ehline Cenab-ı hakk'ın falan kimseden nefret ettiğini bunun için onların da bu kulu sevmemeleri gerektiğini söyler. Bu kez, bütün gök ehli o kuldan nefret eder. Daha sonra da o kimse için yeryüzüne nefret duyguları konulur (o kimseyi fazla sevmez)"[505]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü Cenabı Hak şöyle buyurur: Nerde dünyada iken benim için biribirini sevenler? Onları bugün ben Arşımın gölgesinde (gölgenin bulunmadığı zaman) gölgelendireceğim."[506]

1. Allahü Teâla'yı sevmek, makaamların en yükseğidir. Belki bütün makaamlardan maksad bu sevgidir.
Allahü Teâlâ'nın sevgisinden alıkoyacak şeylerden temizlenmek içindir. Bundan önce, münciyât kısmında anlattığımız tevbe, zühd, sabır, havf ve diğerleri bu sevginin

başlangıçlarıdır. Bundan sonra anlatacağımız şevk ve rızâ, Allah sevgisinin meyve ve neticeleri gibidir. Kulun kemâlinin sonu Allah sevgisinin kendinde gaalib olmasıdır. Hattâ bu sevgi kendisini tamamen kaplar. Eğer bu olmazsa, bari diğer şeylere karşı olan sevgiden çok olmalıdır. Muhabbetin hakikatini anlamak o kadar zordur ki, kelâm âlimlerinden bir kısmı bunu kabul etmeyip, kendi cinsinden olmayan bir kimse sevilemez. Allahü Teâlâ'yı sevmek demek, O'nun emirlerini yapmak demektir, dediler. Böyle sanan, dinin aslından birşey anlamamıştır. Bunu açıklamak çok mühimdir. Biz önce, Allah sevgisini isbat etmek için şer'î delilleri, sonra hakikatini ve hükümlerini anlatacağız.
Bütün müslümânlar, Allahü Teâlâ'yı sevmenin farz olduğunu sözbirliği ile bildirmişlerdir. Allahü Teâlâ:
"Allah mü'minleri sever ve mü'mînler de Allah'ı sever" buyuruyor. Resûlüllah (sallâliahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki:
"Allahü Tealâ'yı ve Resûlü'nü, herşey'inden çok sevmeyenin îmânı sağlam değildir".
"İman nedir?" diye sorduklarında:
"Allah ve Resûlü'nü, bunlardan başkasından çok sevmektir", buyurdu. Yine buyurdu:
"Kul, Allahü Tealâ'yı ve Resûlü'nü, çoluk çocuğundan, malından ve bütün mahlûkattan çok sevmedikçe, mü'mîn olmaz"[507]

Sevginin Hakikati

Bu sevgi öyle zordur ki, bâzıları Allahü Teâlâ sevilemez dediler. Bunu açıklamak çok mühimdir. Bundan bahsederek sözün, çok ince olması icâbetttği ve herkesin bunu anlayamayacağını bildiğimiz hâlde vereceğimiz misâllerle uğraşan anlayabilecektir.
Evvelâ sevginin aslının ne olduğunu öğrenmek lâzımdır. Sevgi, iyi olan birşey'e karşı kendiliğinden olan bir meyildir. Bu meyil kuvvetli olursa, aşk denir. Düşmanlık da, iyi olmayan birşey'e karşı kendiliğinden olan nefrettir, İyilik ve kötülüğün olmadığı yerde, sevgi ve düşmanlık da bulunmaz. O hâlde iyiliğin ne olduğunu bilmek gerekiyor. İyi şey'ler herkesin yaratılış icâbı üç kısımdır. Biri, tabiatına uygun olup yapar. Yaratılışına uygun olduğu için iyidir der. Biri tabiatına uygun olmayıp, yapmaz. Yaratılış icâbı ondan kaçar. Buna kötü der. Muvafik ve muhalif olmayana ise, ne iyi deriz, ne kötü. Buradan anlaşılıyor ki, anlaşılmayan şey, hakkında iyi denmez. Bir şey'i anlamak his ve akıl ile olur. Hisler (duygular) beştir. Her birinin bir lezzeti vardır. O lezzet sebebi ile o şey'i sever. Yani tabiatı ona meyleder. Gözün lezzeti, güzel yüzler, şekiller, suretler, yeşillikler, akarsular ve buna benzer şey'lerdir. Elbette bunları sever. Kulağın lezzeti güzel ve vezinli seslerdir. Elin lezzeti yumuşak şey-îeri tutmaktadır. Bütün bunları severler. Yani tabiatın bunlara meyli vardır. Bunların hepsi hayvanlarda da vardır. Fakat inşanın kalbinde, ruhunda, akıl, nûr veya basiret denen altıncı bir his (duygu) vardır. Dilediği sözü, bununla söyler. İnsan hayvanlardan, bununla ayrılmaktadır. Bir de müdrikesi (anlayış kuvveti) vardır. Bu insana iyi gelir ve bunu sever. Diğer lezzetlerin duygu organlarına uygun olması ve onların sevmesi gibi olur. Bunun için Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"Dünyadan bana üç şey sevdirdiler: Kadınları, güzel kokuyu ve gözümün nuru olan namazı" Namaza daha üstün derece verdi. Hayvan gibi olup, kalbden haberi olmayan, hislerden başka birşey bilmez. Namazın iyi olduğuna ve sevilebileceğine kat'iyyen inanamaz. Akılla iş yapan ve hayyan sıfatlarından uzak olan kimse, kalb gözünü Allahü Teâlâ'nın cemâline çevirip, onun yarattıklarından nizâm ve uygunluğu, zâtının cemâlini ve sıfatlarına bakmayı, baş gözü ile güzel suretlere, yeşilliklere ve akar sulara bakmaktan daha cok sever. Hattâ Allahü Teâlâ'nın Cemâli kendisine açılınca, bütün bu lezzetler, nazarında aşağı kalır.[508]

Sevilmesi İcâbeden Hakîkatta Allahû Tealâ'dır

Aslında sevilmeye Allahü Teâlâ'dan başka lâyık olan yoktur. O'ndan başkasını seven câhildir. O'ndan başkasının sevilmesi ancak O'nunla olan münâsebeti sebebiyle sevilebilir. Nitekim Peygamber efendimizi (sallâllahü aleyhi ve sellem) sevmek, O'nu sevmek gibidir. Çünkü bir kimse, bir kimseyi severse; onun resulünü (elçisini) ve mahbûbunu (sevgilisini) de sever. O hâlde âlimleri ve takva sâhiblerini sevmek, Allahü Teâlâ'yı sevmek olur. Bu da sevgi sebeblerine dikkat etmekle anlaşılır;
Birinci Sebeb: İnsan kendini ve kendi kemâlini sever ve bu sebeble Allahü Teâlâ'yı sever. Çünkü kendi varlığı, kemâli ve bütün sıfatlan Allahü Teâlâ'nın varliğındandır. Eğer onu yaratmak ihsanında bulunmasaydı var olmazdı. O'nun fazlı olmasaydı varlıkta duramazdı. O'nun lûîfu oimasaydı, azalarını, sıfatlarını ve kemâlini elde edemezdi. O hâlde sıcaktan kaçıp bir ağacın gölgesinde serinlemek istemeyi seven bir kimsenin yanında, ağaç altında serinlenenlerin, gölgeyi sevmemeleri şaşılacak bir hâldir. Kendinin ve sıfatlarının Allahü Teâlâ ile varlıkta durduğunu bilen kimse O'nu nasıl sevmez. Bunu bilmeyene sözümüz yoktur. Câhil bir kimsenin O'nu sevmemesinde şübhe yoktur. Çünkü O'nun sevgisi, O'nu tanımanın neticesidir.
İkinci Sebeb: İnsan kendisine iyilik yapanı sever. Bunun için Allahü Teâlâ'dan gayrisini sevmek cahillik olur. Çünkü kendisine Allahü Teâlâ'dan başka hiç kimse bir iyilik edemez ve etmemiştir. O'nun kullarına ihsanları, iyilikleri sayıya, hesaba gelmez. Nitekim şükür ve tefekkür kısmında buna temas etmiştik. Başkalarından görünen ihsanları da O'ndan bilmek lâzımdır. Başkasından bilmek cahillik olur. Çünkü O, bir şey'in sana verilmesini isteyince onu birisinin eliyle gönderir. O kimse buna muhalefet edemez. Onun kalbine, sana verdiği bu şey sebebi ile din ve dünya için sevâb ve faydaya kavuşma arzusunu vermiştir. O da kendi maksadına böylece kavuşmak ister. Demek ki, o şeyi sana vermesi, senin sebebinle âhirette sevaba kavuşmak veya medh edilmek, iyi isim bırakmak veya bunun gibi şey'ler içindir. Fakat onu sana veren hakîkatta Allahü Teâlâ olup, o kimseyi sebebsiz yere aracı eylemiştir. Sana bunu vermesi için de ona sevâb isteği vermiştir. Bunu şükür aslında anlatmıştık.
Üçüncü Sebeb: Kendisine yapılmazsa da iyi işi sevmektir. Nitekim dünyanın bir tarafında âdil, işleri iyi, insanlara şefkati çok, hazinelerini fakirlere dağıtan, kimsenin kendi memleketinde kötülük ve zulüm yapmasına göz yummayan bir padişahın bulunduğunu duysa, her ne kadar onu göremeyeceğini ve ondan bir istifade etmeyeceğini bilse de, yaratılış icabı onu sever. Bu sebeble Allahü Teâlâ'dan başkasını sevmek cahillik olur. Çünkü O'ndan başka ihsan eden yoktur. Âlemde ihsan etmiş olanlar, O'nun zorlaması ve emri ile ihsan ederler. Gerçekte Allahü Teâlâ'nın kullarının ellerindeki nîmetin değeri pek azdır. İhsan, bütün mahlûkatı yaratıp hepsine lâzım olanları vermesidir. Hatta lâzım olmayıp; süs ve zînet için olanları da vermiştir. Göğün ve yerin melekûtuna, bitkilerdeki ve hayvanlardaki inceliklere dikkat edip, onlardaki akıllara durgunluk veren hâlleri görmekle bunu anlayabilir. Nimetlerinin ve ihsanlarının sayısız olduğunu görür.
Dördüncü Sebeb: Bir kimseyi cemali (güzelliği) için sever. Yani kalb güzelliği için sever. Bir kimsenin İmâm-ı Şafiî'yi ve Hazret-i Alî'yi (radıyallahü anhümâ) sevmesi bir başkasının da Hazret-i Ebû Bekir'i ve Ömer'i (radıyallahü anhümâ) sevmesi, bir başkasının da bunların hepsini sevmesi, hattâ bütün peygamberleri sevmesi böyle olan sevgidir. Bu sevginin sebebi onların manevî güzellikleri ve zatlarının sıfatları güzel olmasıdır. Dikkat edilirse buna kavuşmak üç şey'le oluyor. Birincisi, ilim güzelliğidir. Çünkü ilim ve âlim sevgilidir. Bunlar iyi ve şereflidir. İlim ne kadar çok olursa bilinenin şerefi o kadar anlaşılır ve güzelliği o nisbette görünür. İlimlerin en şereflisi Allahü Teâlâ'yı tanımaktır. O'nun meleklerini, kitâblarını, resullerini, gönderdiği dinleri ve peygamberlerini, dünya ve ahiret mülk ve melekûtunu tedbir ve idare etmesini anlamak ve bilmektir. Sıddîkların ve peygamberlerin sevgili olmasının sebebi bu bilgilerinin çok olmasındandır. İkincisi, kudret güzelliğidir. Onların kendi nefislerini islâh etme, insanları doğru yola getirme, idare etme, dünya ve dinin hakikatini anlama ve bunlarda nizam üzere bulunma kudreti çoktur. Üçüncüsü, ayıb, noksan, kusur ve çirkin huylardan kalbi temizleme güzelliğidir. Bu büyüklerin sevgili olması bu sıfatlan sebebiyledir. Çünkü bu sıfatlar sebebiyle olmayan işler beğenilemez. Nifak ve gaflet sebebiyle olan işler gibi olurlar. O hâlde bu sıfatlarda üstün olanların sevgisi üstünlük derecelerine göredir.
Beşinci Sebeb: Sevgide münasebet vardır. İnsanın da Altahü Teâlâ ile hususî bir münasebeti vardır.
"Ey habîbim, onlara de ki, rûh Rabbimin bileceği şey'dir" buna işaret etmektedir.
"*Allahü Teâlâ, Âdemi kendi suretinde yaratmıştır"* bunu bildirmektedir. Allahü Teâlâ buyuruyor ki:
"Kulum bana onu sevmem için yaklaşmak ister. Onu sevince onun kulağı, gözü ve dili ben olurum" Yine buyurdu:
"Yâ Mûsâ (aleyhisselâm), hasta oldum, hâlimi sormaya gelmedin". Sen âlemlerin Rabbisin, nasıl hasta olursun? deyince: "Filân kulum hastalanmıştı, onun hâlini sorsa idin, benim hâlimi sormuş olurdun" buyurdu. Âdem'in,
Allhü Teâlâ'nın sureti ile olan münâsebetini kitabımızın başında anlatmıştık. Diğer manaları kitâblarda anlatılamaz. Çünkü insanlar bunu anlayamazlar. Birçok zeki kimseler bunun hakkında birçok şey'ler söylemişlerdir. Bazısı benzetme yoluna saptılar ve görünen suretten başka suret olmaz sandılar. Bazısı hulul ve ittihadı, yani inşanın içerisine girer ve onunla birleşir, düşündüler. Bunu anlamak çok zordur.
Maksadımız sevgi sebeblerini bildikten sonra Allahü Teâlâ'nın sevgisinden başka sevgilerin cahillikten olduğunu bildirmektir. Kelâm ilminden bahsedenin kendi cinsinden başkasını sevemez, Allahü Teâlâ bizim cinsimizden olmadığına göre O'nu sevmek olamaz sözü ne kadar zavallı olduğunu göstermeye yetişir. Sevgiye, emirieri yerine getirmekten ibarettir diyen ve sevgi deyince, kadınları şehvetle sevmekten başka bir şev anlamayan ahmağın aşağılığı meydandadır. Şübhesiz bu şehvet cins ile ilgilidir, Fakat bizim açıkladığımız sevgi, suretteki aynı sinsten olma değil, manadaki cemal ve kemaldir. Çünkü peygamberi seven onun da kendisi gibi başı, yüzü, eli ve ayağı olduğu için sevmez. Onunla manevî münasebeti olduğu için, kendisi gibi diri, âlim, irade sahibi, konuşan, işiten ve gören ve bu sıfatların o peygamberde kemâl üzere bulunduğunu bildiği için sever. Bu münasebetin aslı burada da vardır. Fakat aradaki fark sıfatların kemalinin Allahü Teâlâ'da sonsuz olmasındadır. Kemalin çokluğu sebebiyle meydana gelen ayrılık ve uzaklık sevgiyi arttırır. Münasebet üzere kurulmuş olan sevginin aslını kesip atamaz. Herkes münasebetin iç yüzünü ve hakikatini bilmese de bu münasebeti kadar bir şeyler söyler.
(İyi bilin ki, kalpler Allahü Teâlâ'nın zikriyle mutma'in olur.)
"İn Tensurullhe yensurkûm."[509]
"(Siz, Allahü Teâlâ'ya yardım ederseniz, o da size yardım eder.)"[510]

"(Kim, Allahu Teâlâ'ya ve Resulüne itaat ederse, Allah'u Teâlâ onu ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere ithal eder. Ve her kim, tâ'atinden yüz çevirirse, onu da elim bir azap ile azaplandırır.)"[511]
"(Onlar ki, o Nebiyyi tasdik ve ona tâ'zim ve yardım ederler, onunla birlikte indirilen nur'a tâbi olurlar. İşte, onlar felah bulanlar, azaptan kurtularak Allahu Tealâ'nın

rahmetiyle cennete girmeye lâyık olanlardır.)"[512]

Muhabbetin İlacı

Muhabbet en yüksek makaam olunca, ilâcını bilmek de mühim olur Bir güzele âşık olmak isteyenin, ondan başka herşey den kesilmesi, yüz çevirmesi lâzımdır. Onun yüzünü görünce devamlı ona bakar. Eli ayağı, saçı örtülü olsa da, yine, güzeldir. Onları da görmeye uğraşır. Gördüğü her güzellik, ona bağlılığını arttırır. Buna devam edince, az veya çok bit meyil, kendisinde hâsıl olur. Allahü Teâlâ'yı sevmek de böyledir.
Birinci şart, yüzünü dünyadan çevirmek ve kalbini, dünya sevgisinden temizlemektir. Çünkü Allahü Teâlâ'nın sevgisinden başka sevgi, O'nu sevmeğe mâni olur. Bu, ekin ekilecek toprağı, dikenlerden ve zararlı otlardan temizlemek gibidir. Bundan sonra O'nu tanımak ister. Kemâl ve Cemâl kendiliğinden sevgili ise de, O'nu sevmeyen, tanımadığı için sevmez. Sıddîk ve Faruk'u (radıyallahü anhümâ) tanıyan, onları sevmemezlik edemez. Çünkü onları öven haberler ve onların menkıbeleri kendiliğinden sevgilidir. Marifete kavuşmak temizlenmiş toprağa tohum ekmek gibidir Bundan sonra, devamlı zikir ve fikir ile meşgul olmalıdır. Zikir ve fikir, tohumun açılması ve büyümesine yardım eden su gibidir. Bir kimse, bir kimseyi severek çok anarsa, şübhesiz onunla bir ünsiyet, yakınlık peyda eder.
Her mü'minde, muhabbetin esasından bir şey vardır. Aralarındaki fark şu üç sebebten ileri gelmektedir: Birincisi, dünya sevgisinde ve onunla meşgul olmada farklıdırlar. Bir şey'in sevgisi, diğer bir şey'in sevgisine noksanlık verir. İkincisi, marifette (tanımakta) ayrıdırlar. Bir câhîlirt Şafii'yi sevmesi onu kısaca, büyük âlim bildiği içindir. Fakat onu, cahilden daha iyi tanır. Üçüncüsü, ünsiyetin elde edilmesine sebeb olan zikir ve ibadette farklıdırlar. Muhabbetin farklı olmasının sebebi bunlardır. Fakat onu hiç sevmeyen, hiç tanımayandır. Görünen güzellik, yaratılış icabı sevildiği gibi, kalb suretinin güzelliği de, bunun gibi sevgilidir. O halde muhabbetin semeresi, meyvesi marifettir. Marifeti tam olarak elde etmenin ise iki yolu vardır: Biri, tasawufçuların yoludur. Bu da mücâhede etmek ve devamlı zikir ile kalbi temizlemek olup, kendini ve Allahü Teâlâ'dan başka her şey'i unutur. Bundan sonra, onun kalbinde öyle işler meydana gelmeye başlar ki, bunlara Allahü Teâlâ'nın azameti gaayet açık olarok görünür. Müşahede makamına çıkar. O, kurulan bir tuzağa benzer. Bâzan av düşer, yakalar bâzan da düşmez, yakalayamaz. Bâzan fare, bâzan da kartal düşer. Aradaki fark büyüktür Saadet rızık miktarıncadır. İkinci yol, marifet ilmini öğrenmektir. Kelâm ve diğer ilimleri öğrenmek değil. Bunun da başlangıcı, tefekkür kısmında işaret etti ğimiz gibi, Allahü Teâlâ'nın yarattıklanndaki, nizam ve hâlleri düşünmektir. Bundan sonra, ilerleyerek zatının Celâl ve Cemalinde tefekkür edip, isim ve sıfatların hakîkatları kendisine bildirilir. Bu uzun bir ilimdir. Fakat arif bir üstâd bulunca, zeki olanların buna kavuşması mümkündür. Anlayışı az olanlar buna kavuşamaz. Bu tuzak kurmak gibi değildir ki, bâzan av düşsün, bâzan da düşmesin. Ticaret ve ziraat ve alışveriş gibidir. Şöyle ki, bir kimse bir erkek ve bir dişi koyun alır. Bunların çiftleşmesinden, elbette malı artar. Ancak yıldırım gibi bir şey'le malı helak olur. Muhabbet yolundan gayri bir yolla marifet arayanın, araması boş olur. Marifeti de bu iki yolun dışında arayan, bulamaz. Allahü Teâlâ'nın muhabbeti olmaksızın, âhirette saadete kavuşmayı sanan, yanılmıştır. Çünkü âhiret, Allahü Teâlâ'ya kavuşmaktan başka bir şey değildir. Bir şey'e kavuşan bir kimse, o şey'i önceden sevip ve bazı sebebierle ondan uzak kaldıysa ve bir zaman onu elde etme şevki ile bulunduysa, ona kavuşunca, engeller aradan kalkınca, büyük lezzete erişir ve saadeti bu olur. Önceden sevmemişse, onda hiç lezzet bulmaz. Az sevmişse, az lezzet bulur. Demek ki saadet, aşk ve muhabbet miktarıncadır. Eğer, Allah korusun, Allah sevgisinin zıddına aşina olur, ona tutulur ve onunla ilgilenirse, âhirette karşısına çıkan bunun tersi olur. Helak olup, üzüntü ve elem içinde kalır. Başkalannrn saîd iyi olduğu şey'le, o Şaki ve kötü olur. Bu kimse şu çöpçüye benzer: Attarlar çarşısına girer, güzel kokunun te'sîrinden düşer, bayılır. Ayıltmak için gelip, başına gülyağı ve misk dökerler. Baygınlığı daha çok artar. Bir zamanlar çöpçülük yapan bir kimse oraya gelinceye kadar öyle yatar. Ne olduğunu sorar. Bir parça pislik getirir, ona koklatır. Kendine gelir ve güzel koku, işte budur der. Dünya lezzetleri ile ünsiyet peyda edip onu kendine maşuk, sevgili edinen bu çöpçü gibidir. Attarlar çarşısında bir güzellik bulamaz. Oradaki herşey'i tabiatının alışkanlığının zıddı olarak bulur ve sıkıntısı, bu sebeble artar. Sevdiği ve içinde yaşadığı pislikleri orada bulamaz. Âhirette de böyledir. Dünya şehvet ve arzularından birini bulamaz. Oradakilerin hepsi, tabiatının alışık olduğu şey'lerin zıddıdır. Hepsi üzülmesine ve şakı olmasına sebeb olur.
Demek ki âhiret ruhlar âlemidir ve Allahü Teâlâ'yı görmek âlemidir. Saîd (iyi) o kimsedir ki burada iken, kendini onunla münasebette bulundurur. Orada da kendine uygun olana kavuşur. Bütün riyazet, ibadet ve marifetler bu münasebet içindir. "*Nefsini temizleyen kurtuldu"* âyet-i kerîmesi bunu bildirmektedir. Bütün günahlar, şehvetler ve dünyâ sevgileri bu münâsebetin zıddıdır. "Nefsini doğru yoldan ayıran, helak eden ziyan etti" bunu haber veriyor.
Muhabbeti kabul etmeyen şevk'i de kabul etmez. Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve selem) bir duasında: *"Yâ Rabbî! Senden seni görmek şevkini ve zâtına bakmak lezzetini istiyorum"*, buyurdu. Ve yine buyurdu: *"Allahü Teâlâ buyuruyor ki: İyi kimselerin beni görmek için olan şevkleri, arzulan uzadı. Ben onları onların beni istemelerinden daha çok istiyorum"*. O hâlde Allahü Teâlâ için olan şevkin ne olduğunu bilmek lâzımdır. Çünkü muhabbet şevksiz olmaz. Tanınmayan, bilinmeyen kimseye karşı şevk olmaz. Yani arama isteği olmaz. Bilinip tanınıp, yanında bulunana karşı da şevk olmaz. O hâlde şevk, bir bakımdan hazır, bir bakımdan gaaib olana karşı olur. Tıpkı hayalinde bulunup, gözünden uzak olan bir sevgili gibi; Şevk bir şey'i gözü ile görüp onu anlama isteğinin tamamlanmasıdır. O hâlde buradan anlaşılıyor ki, dünyada Allahü Teâlâ'ya kavuşmak olmadığına göre şevkin sonu yoktur. Marifeti hazır ise de, müşahedesi gaaibdir. Görmek, hayalin en mükemmeli olduğu gibi, müşahede de, marifetin eri mükemmelidir. Ölümden önce bu şevk kalkmaz. Hatta öldükten sonra da şevkin bir çeşidi kalıp âhirette bile kalkmaz. Bu dünyada anlamaktan aciz olmak iki sebebledir. Birincisi: Marifet görmeye benzeyen bir idraktir. O hâide ince bir perdenin veya sabah beyazlığına benzeyen bir örtünün arkasındadır. Âhirette perde açılır ve bu şevk biter. İkincisi: Bir kimsenin sevgilisi olur. Yüzünü görmüş olup saçını, azalarını, görmemiş olur ve bütün bunların da çok güzel olduğunu bilir ve görmek ister. Bunun qibi, Allahü Teâlâ'nın Cemâli nin sonu yoktur. Bir kimse ne kadar çok bilirse, bilmediği o kadar çok oiur. Çünkü O'nun bilinmesinin, sonu yoktur. Hepsi bilinmeyince, Allahü Teâjâ'mn Cemâli idrâk edilemez. Bu ise insan için dünyâda da, ahirette de mümkün değildir. Çünkü insanın ilmi sonsuz olamaz. Ahirette görme arttığı müddetçe lezzet de artar. Bu nihayetsiz olur. Kalbin bakması hazır olana olunca hâli dâima rahat ve neş'eli olur. Buna ünsiyet denir. Kalbin bakışı bilemediklerine olursa kalb istek üzere olur. Buna da şevk denir. Bu şevkin İse dünyada da ahirette de sonu yoktur. Ahirette daima: "Yâ Rabbî, bizim nurumuzu tamamla" der. Çünkü Allahü Teâlâ'nın Cemâlinden aşikâr olan her şey nurdur. Onlar da bunun tamamını isterler. Fakat dayanamazlar. Çünkü Allahü Teâlâ'yı kendinden başka hiç kimse tam bilemez. Tam bilinmeyince tam görülemez. Fakat arzu edenlerin yolu açıktır. Onların devamlı keşif ve görmeleri artar. Cennetteki lezzetlerin sonsuz olmasının esâsı budur. Böyle olmasa idi, daima aynı lezzet içerisinde kalırdı. Çünkü devamlı olan ve kalbin alıştığı lezzet her zaman aynı zevki vermez. Bir yenilik olursa lezzet artar. O hâlde Cennettekilerin kavuştukları nimetler her an yenilenmekte bir an öncekini az görmektedir. Çünkü her gün artmaktadır. Buradan ünsiyetin de ne demek olduğu anlaşıldı. Çünkü ünsiyet hazır olan bir şey'e karşı kalbe izafe edilen bir hâldir. Kavuştuklarından başkasına bakmayınca, ünsiyet değişmez. Kavuşamadıklarına bakınca, şevk hâli olur. Bundan anlaşılıyor ki, Allahü Teâlâ'yı sevenlerin hepsi bu dünyada ve öbür dönyâda ünsiyet ve şevk arasında bulunurlar. Allahü Teâlâ, Dâvûd aleyhisselâm'a buyurdu ki:
"Yeryüzünde olanlara benden haber ver ve de ki: Beni sevenleri ben de severim. Halvette (yalnız bir yerde) benimle beraber oturanlarla beraberim; Beni zikir edenlerin ve zikrime alışanların munisi (yakını) yım. Beni arkadaş kabul edenin arkadaşsyım. Beni seçeni ben de seçerim. Emrimi yapanın emirlerini yaparım. Kullarımın kalbini bilirim. Kullarımdan beni sevip de kendisini sevmediğim ve ona öncelik vermediğim kimse yoktur. Beni arayan bulur. Başkasını arayan beni bulamaz. Ey insanlar! Tutulduğunuz, atdandığınız bu işlere güvenmeyin; yüzünüzü benimle olmaya, benimle bulunmaya, benimle ünsiyet peyda etmeye çevirinizi. Bana yakın olunuz, bana alışınız, ben de size yakın olayım, ben de size alışayım. Çünkü ben kendi dostlarımın tıynetini (yaratılış hamurunu) dostum olan İbrahim'in (aleyhisselâm) tıynetinden yarattım. Musa (aleyhisselâm) benim sırdaşımdır ve Muhammed (aleyhisselâm) benim en seçkin kulumdur. Bana müştak olanların kalbini kendi nurumdan yarattım. Onları kendi Celâlim ile terbiye eyledim".

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Allah, İslamı ona itaat edenleri bu davranışlarından dolayı sevmek, günahkarları da kötü davranışlarından dolayı sevmemekle tavsif etmiştir. (İslamiyetin en bariz vasfı budur.)"[513]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennette, yakuttan sütunlar üzerine oturturulmuş köşk ve otaklar vardır. Kapıları açık bulunan bu köşkler inci tanesi yıldızlar gibi parlarlar. İşte bu köşklere, dünyada Allah için buluşup, oturup ve birbirlerini sevenler gereceklerdir."[514]

Peygamber Meclisinde

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sahabelerden birinin, ya Resulullah biz sizin meclisinizde bulunduğumuz zaman kalplerimiz, yumuşuyor, dünya sizin için kıymetsiz oluyor. Ama sizin yanınızdan çıktığımızda eşlerimiz yanımıza gelip, çocuklarımızı koklayınca o an hemen duygularımızı kaybediyoruz. Bunun sebebi nedir?" Diye Sorunca:
Resulullah efendimiz şu hadisi buyurdular:
"Şayet siz benim yanımda bulunduğunuz duygu ve halet üzere devam etmiş olsanız melekler gelir ve sizinle musafaha ederler, sizi sık sık ziyaret ederlerdi. Ancak, şunu da biliriz ki: Siz hiçgünah iş lememiş olsanız (kullarını affetmeyi seven yüce Allah) o zaman da sizi giderir ve bir kavim getirir ki, onlar hata işlesinler de onları affetsin. (Çünkü o affetmeyi sever.)"

Tevhid İlahisi

Hakkın metin kal'ası Nefsi aşka sevkeyle
Nur burcunun balâsı Zikri dile zevkeyle
Zikrullahın alası Gel diyelim şevk ile
Lâ ilahe illallah.. Lâilahe illallah.

Dervişlerin maksudu Tevhid kalbin cilâsı
Âşıkların matlûbu Siler kalplerden pası
Zikirlerin mahbubu Razı olur Mevlâsı
Lâ ilahe illallah Lâ ilahe illallah
Halka-i-zîkre otur Âşıkların dermanı
Aşk badesini doldur Mü'minlerin fermanı
Zikrin ef'dali budur Hakkın bize ihsanı
Lâ ilahe illallah Lâ ilahe illallah[515]

ALLAH'A DAYANMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer siz Allah'a layıkı ile tevekkül etmiş olsanız, o sizi, nasıl ki sabah karnı aç olarak yuvasından ve akşam tok olarak dönen kuşları rızıklandırıyor, Öyle rızıklandırır."[516]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, insanların en kuvvetlisi olmayı arzu ederse, Allah'a dayansın."[517]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, Davut Peygambere vahy yolu ile şöyle seslendi:
Ya Davut, hangi kulum yarattıklarıma değil de bana dayanırsa, -Ben onu niyyetinden anlarım- ona bütün gök ve göktekiler hile yapmak isteseler de ben ona kurtuluş yolunu açarım. Her hangi bir kulum da bana değil de yaratıklarıma dayanırsa- Onu da niyyetinden bilirim- onun dayandığı bütün dalları keserim. Ve ayağının altından güvendiği şeyleri kaydırırım.
Bana itaat eden kulumun isteklerin o talep etmeden veririm, o istiğfar etmeden günahlarını bağışlarım."[518]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herkes dayandığı şey ile terkedilir. (Allah'a dayanan, Allah'la, kula veya maddeye dayanan madde ile)"[519]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Davut oğlu Süleyman peygamber şöyle demişti:
Ben bu gece nikahımda bulunan yüz kadınla münasebette bulunacağım ve bunların hepsi Allah yolunda cihad edecek birer erkek çocuk dünyaya getirecekler."[520]

Tevekkülün Fazileti

Allahü Teâlâ herkese tevekkülü emreylemiştir. ve:
"Tevekkül îmanın şartıdır", buyurmuştur. Sûre-i Mâide'de:
"*Eğer îmanınız varsa, Allah'a tevekkül ediniz"* . Sûre-i İmrân'da:
"Allahü Teâlâ tevekkül edenleri elbette sever". Sûre-i Talâk'da:
"Bir kimse Allahü Teâlâ'ya tevekkül ederse, Allahü Teâlâ ona kâfidir". Sûre-i Zümer'de:
"Allahü Teâlâ, kuluna kâfi değil midir?" gibi daha nice âyet-i kerîme vardır.
Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki:
"Ümmetimden bir kısmını bana gösterdiler. Dağları, sahraları doldurmuşlardı. Böyle çok olduklarına şaştım ve sevindim. Sevindin mi? dediler. Evet dedim. Bunlardan ancak yetmiş bin adedi hesâbsız Cennete girer," dediler.[521]

---

[1] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/2.
[2] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/2.
[3] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/2.
[4] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/2-4.
[5] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/4.
[6] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/4.
[7] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/4.
[8] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/4.
[9] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/4.
[10] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/4.
[11] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[12] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[13] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[14] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[15] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[16] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[17] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[18] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[19] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/6.
[20] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/8.
[21] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/8.
[22] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/8.
[23] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/8.
[24] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/8.
[25] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/8.
[26] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/8.
[27] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/10.
[28] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/10.
[29] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/10.
[30] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/10.
[31] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/10.
[32] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/10.
[33] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/10.
[34] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/12.
[35] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/12.
[36] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/12.
[37] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/12.
[38] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/13.
[39] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/13-14
[40] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/14
[41] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/15
[42] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/15-17
[43] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/17-22
[44] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/23-24

[45] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/26
[46] Yunus: 10/107. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/26
[47] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/26
[48] İsrâ: 17/ 42-44
[49] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/26
[50] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/28
[51] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/28-29
[52] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/28
[53] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/28
[54] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/28
[55] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/28
[56] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/28
[57] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/30
[58] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/30
[59] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/30
[60] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/30
[61] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/30
[62] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/30
[63] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/30
[64] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[65] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[66] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[67] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[68] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[69] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[70] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[71] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[72] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/32
[73] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[74] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[75] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[76] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[77] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[78] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[79] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[80] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[81] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/34
[82] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[83] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[84] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[85] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[86] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[87] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[88] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/36
[89] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/38
[90] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/38
[91] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/38
[92] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/26-38
[93] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/38
[94] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/38-39
[95] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/39
[96] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/39-41
[97] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/ 41-43
[98] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/43-44
[99] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/44-46
[100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/46/1
[101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/46/2-60
[102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/61-65
[103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/65-68
[104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/69
[105] Efl-Kamer: 54/49
[106] Isra: 17/84
[107] Yasin: 36/38
[108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/69-72
[109] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[110] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[111] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/76
[114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[115] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/76
[116] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[117] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/76
[118] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[119] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/76
[120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74
[121] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/76
[122] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/78
[123] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/78
[124] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/78
[125] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/78
[126] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/78
[127] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/80
[128] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/80
[129] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/80

[130] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/80
[131] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/82
[132] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/82
[133] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/74/85
[134] En'am: 6/32
[135] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/86-93
[136] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/93-97
[137] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/97-98
[138] Bakara: 2/114.
[139] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/99-100
[140] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/101-104
[141] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/104-106
[142] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/106-107
[143] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/109
[144] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/109
[145] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/111
[146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/111
[147] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/111
[148] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/111
[149] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/109-115
[150] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/116
[151] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/116
[152] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/116
[153] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/116
[154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/116
[155] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/116
[156] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/118
[157] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/118
[158] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/118
[159] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/118
[160] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/118
[161] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/118
[162] İbrahim: 14
[163] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/120
[164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/120
[165] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/120
[166] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/120
[167] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/120
[168] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/120
[169] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/122
[170] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/122
[171] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/122
[172] A'raf: 7/175-176
[173] Zuhruf: 43/33-34
[174] Şûra: 26/52-53
[175] Nisa: 4/113
[176] Hucurat: 49/17
[177] Kalem: 68/44
[178] Secde: 32/17
[179] Ankebût: 29/17
[180] A'raf: 7/194
[181] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/116-131
[182] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/132
[183] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/132
[184] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/134
[185] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/134
[186] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/134
[187] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/134
[188] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/134
[189] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/134
[190] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/136
[191] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/136
[192] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/136
[193] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/136
[194] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/136
[195] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/132-137
[196] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/137
[197] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/137-141
[198] Cuma: 62/8
[199] Mülk: 67/1-2. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/141-143
[200] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/144
[201] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/146
[202] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/146
[203] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/146
[204] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/148
[205] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/148
[206] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/148-150
[207] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/150-151
[208] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/151-152
[209] Â'raf: 7/34
[210] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/152-165
[211] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/166
[212] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/166
[213] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/166
[214] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/166

[215] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/166
[216] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/166
[217] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/166-167
[218] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/168
[219] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/168
[220] Bakara: 2/153
[221] Bakara: 2/249
[222] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170
[223] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170
[224] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170
[225] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170
[226] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170
[227] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170
[228] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170
[229] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/172
[230] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/172
[231] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/172
[232] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/172
[233] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/172
[234] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/172
[235] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/172
[236] Asr: 103/1-3
[237] Zümer: 39/10
[238] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/174
[239] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/174
[240] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/174
[241] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/174
[242] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/176
[243] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/176
[244] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/176
[245] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/176
[246] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/176
[247] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/176
[248] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/176
[249] Âl-i-İmran: 3/146
[250] Bakara: 2/153
[251] Secde: 32/24
[252] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/170-179
[253] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/179-180
[254] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/180-181
[255] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/181-183
[256] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/183-185
[257] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[258] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[259] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[260] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[261] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[262] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[263] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[264] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186
[265] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/188
[266] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/188
[267] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/188
[268] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/188
[269] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/188
[270] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/186-188
[271] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/188-189
[272] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/189-190
[273] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/190
[274] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/190-191
[275] A'raf: 7/186
[276] Fussilet: 41/51
[277] Bakara: 2/165
[278] Yunus: 10/101
[279] Bakara: 2/276
[280] Taha: 20/6
[281] Bakara: 2//256
[282] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/191-195
[283] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/196
[284] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/196
[285] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/196
[286] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/198
[287] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/198
[288] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/198
[289] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/198
[290] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/198
[291] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/198
[292] Yasin: 36/60
[293] Fâtır: 35/6.
[294] Al-i İmrân: 3/140
[295] Al-i İmrân: 3/142
[296] Mutaffifin: 83/19
[297] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/196-201
[298] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/201-202
[299] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/202-203

[300] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/204
[301] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/204-207
[302] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/208
[303] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/208
[304] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/210
[305] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/210
[306] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/210
[307] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/210
[308] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/210
[309] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/210
[310] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/210
[311] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/208-214
[312] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/214
[313] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/214
[314] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/214
[315] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/214
[316] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/214
[317] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216
[318] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216
[319] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216
[320] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216
[321] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216
[322] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216
[323] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216
[324] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/218
[325] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/218
[326] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/218
[327] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/218
[328] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/218
[329] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/218
[330] Kasas: 28/80
[331] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/220
[332] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/220
[333] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/220
[334] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/220
[335] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/220
[336] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/220
[337] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/220
[338] A'raf: 7/52
[339] Fâtır: 35/28
[340] Ra'd: 13/43
[341] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/222
[342] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/222
[343] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/222
[344] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/222
[345] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/222
[346] Ankebut: 29/49
[347] Rahmân: 55/3-4
[348] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/224
[349] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/224
[350] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/224
[351] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/224
[352] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/224
[353] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/224
[354] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/224
[355] Tevbe: 9/122
[356] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/226
[357] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/226
[358] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/226
[359] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/226
[360] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/226
[361] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/226
[362] Tevbe: 9/122
[363] Nahl: 16/43
[364] Neml: 27/40
[365] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/228
[366] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/228
[367] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/228
[368] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/228
[369] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/228
[370] Âl-i İmrân: 3/187
[371] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[372] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[373] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[374] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[375] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[376] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[377] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[378] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/230
[379] Bakara: 2/146
[380] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/232
[381] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/232
[382] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/232
[383] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/232
[384] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/232

[385] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/232
[386] Fussılet: 41/33
[387] Nahl: 16/125
[388] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/234
[389] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/234
[390] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/234
[391] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/234
[392] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/234
[393] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/234
[394] Âl-i İmrân: 3/48
[395] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/234
[396] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[397] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[398] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[399] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[400] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[401] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[402] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[403] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/236
[404] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/238
[405] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/238
[406] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/238
[407] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/238
[408] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/238
[409] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/238
[410] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/216-241
[411] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/241
[412] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/242
[413] Vâkı'a: 56/88-89
[414] Vâkı'a: 56/90-91
[415] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/243-244
[416] A'râf: 7/175-176
[417] Âl-i İmrân: 3/187
[418] Saff: 61/3
[419] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/244-247
[420] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/247-249
[421] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/249
[422] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/249-250
[423] Rahman: 55/5
[424] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/250-251
[425] Zâriyat: 51/55
[426] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/251-256
[427] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/256
[428] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/256
[429] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/256
[430] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/256
[431] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/258
[432] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/258
[433] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/258
[434] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/258
[435] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/258
[436] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/260
[437] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/260
[438] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/260
[439] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/260
[440] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/262
[441] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/262
[442] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/262
[443] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/262
[444] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/262
[445] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[446] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[447] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[448] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[449] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[450] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[451] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[452] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/264
[453] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/266
[454] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/266
[455] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/266
[456] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/266
[457] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/266
[458] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/266
[459] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/268
[460] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/268
[461] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/268
[462] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/268
[463] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/268
[464] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/268
[465] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/270
[466] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/270
[467] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/270
[468] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/270
[469] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/272

[470] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/272
[471] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/272
[472] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/272
[473] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/272
[474] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/274
[475] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/274
[476] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/274
[477] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/274
[478] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/274
[479] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/276
[480] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/276
[481] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/276
[482] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/276
[483] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/276
[484] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/276
[485] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/276
[486] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/278
[487] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/278
[488] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/278
[489] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/278
[490] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/278
[491] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/278
[492] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/278
[493] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/280
[494] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/280
[495] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/280
[496] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/280
[497] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/280
[498] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/280
[499] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/282
[500] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/282
[501] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/282
[502] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/256-285
[503] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/285-287
[504] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/288
[505] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/288
[506] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/288
[507] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/2288-289
[508] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/289-290
[509] Er-Ra'd: 13/28
[510] Muhammed: 47/7
[511] El-Feth: 48/17
[512] El-Araf: 7/157. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/290-293
[513] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/298
[514] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/293-298
[515] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/298-299
[516] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/300
[517] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/300
[518] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/300
[519] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/300
[520] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/300
[521] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/300

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Meşhur Haber:

Âhâd haberler içinde râvî sayısı en fazla olan hadis. Herkes tarafından bilinen ve nakledilen haber manasına gelen haber-i meşhûrun hadîs ıstılahındaki tarifi şöyledir: En az üç isnadla rivayet edilen, fakat tevâtür derecesine erişmeyen hadîslere "meşhûr" denir.[1] Tarifte yeralan "en az üç isnad" şartı ilk tabakada aranmaz. Bu sebeple her tabakada en az üç râvîsi olduğu halde bir veya iki sahabîden rivayet edilen hadîsler de meşhûr hadîs sayılırlar. Nitekim *"Ameller ancak niyetlere göredir..."* hadîsi sadece Hz. Ömer tarafından rivayet edildiği için, sonradan çok meşhûr olmasına rağmen mütevâtir değil, meşhûr hadis kabul edilir.[2] Rivayet edenlerin sayısı her tabakada eşit olursa o hadise "müstefiz" denir. Buna göre müstefiz hadîs, meşhûrun bir çeşidi olmaktadır.
Tariften anlaşıldığı üzere bir haberin meşhûr olması, onu rivayet edenlerin sayısı bakımındandır. Bu itibarla meşhûr hadisler, sıhhat bakımından sahih, hasen, zayıf, hatta mevzû olabilirler. Sahih olan meşhûrun misali şu hadistir: *"Allah Teâlâ, ilmi, insanların arasından çekip almak sûretiyle değil, alimleri vefat ettirmek sûretiyle ortadan kaldırır. Nihayet ortada alim kalmayınca, halk birtakım câhilleri kendilerine lider seçer. Bunlara birşeyler sorulur, onlar da bilmeden fetva verirler. Böylece hem kendileri doğru yoldan saparlar, hem de başkalarını saptırırlar."* Hasen olan meşhûrun misali şudur: *"İlim öğrenmek her müslümana farzdır."* Zayıf olan meşhûr hadîse örnek: ise *"İlmi, Çin'de bile olsa, öğreniniz"* hadîsidir.
Halk arasında hadîs olarak meşhûr olmuş ıstılah anlamının dışında kullanılan meşhûr rivayetlerden bazıları ise şunlardır: *"Kendini (nefsini) iyi tanıyan Rabbini de bilir", "Ben bilinmeyen bir hazine idim..."; "Ümmetimin âlimleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir"*[3]
Hadîslerin meşhûr olması nisbîdir. Dolayısıyla bazı hadîsler sadece muhaddisler arasında meşhûr olduğu halde bazıları hem hadîsçiler hem diğer âlimler hem de halk arasında meşhûrdur. Meselâ, "Resulullah (s.a.s) bir ay müddetle rükûdan sonra kunût olarak Ra'l ve Zekvân kabîlelerine beddua etmiştir." hadîsi özellikle hadisçiler arasında meşhûrdur. *"Allah indinde helâlın en sevimsizi, bir kimsenin eşini boşamasıdır"* hadîsi İslâm hukukçuları arasında meşhûrdur. *"Ümmetim, hata, unutma ve zorlanmak suretiyle yaptıkları hareketlerden mesûl tutulmamıştır"* hadîsi de usulcüler arasında meşhûrdur. *"Halka iyi muamele etmek sadakadır", "Bizi aldatan bizden değildir"* hadîsleri ise halk arasında meşhûr hadislerdendir.
"Müslüman, elinden ve dilinden diğer müslümanların zarar görmediği kimsedir" hadîsi, hem hadisçiler hem bütün İslâm alimleri hem de halk arasında meşhûrdur.[4]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 219.
[2] Tecrîd-i Sarîh Tercemesi: 1/104, 108.
[3] Subhi es-Sâlih, Hadîs İlimleri ve Hadis Istılahları, Çev. Yaşar Kandemir, Ankara 1973, s. 195-196.
[4] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/ 1972, s. 387-389; Subhi es-Sâlih, A.g.e., s. 195-197; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/249.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İmam Şafi'nin Sünnete Bakışı

İmam Şafii (r.a.) Risale'sinde şöyle der: Beyhaki de[1] onun sözünü Medhal'inde[2] nakleder:
Allah Teala (c.c.), İslam dini, farzlar ve Kur'an'la ilgli olarak Rasulünü (s.a.v.) öyle bir yere koymuştur ki; onu, farz kıldığı taatlar ile haram kıldığı masiyetlerin kendisiyle bilindiği bir meşale olarak insanlara gönderdiğini açıklamıştır. Ayrıca kendisine imanla Rasulüne (s.a.v.) imanı beraberce zikrederek Rasulullah'ın faziletini beyan etmiştir.
Allah Tebareke ve Teala (c.c.) bunu şöyle ferman ediyor:
"Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz kur'an'a iman ediniz. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır"
(Teğabun: 64/8)
Yine Allah Teala (c.c.) şöyle buyuruyor:
"Muhakkak mü'minler onlardır ki, Allah'a ve Rasulüne iman etmişlerdir ve onun maiyetinde ictimai bir işle meşgul bulundukları zaman da ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler" (Nur: 24/62)
Allah Teala (c.c.) bu ayette, onun dışında kalan hususların kendisine tabi olduğu imamın, başlangıçta tam olmasını Allah'a (c.c.) ve Rasulune (s.a.v.) beraberce inanma şartına bağlamıştır.
İmam Şafii şunu da söyler:
Allah Teala (c.c.) insanlara kendi vahyine ve Rasulünün (s.a.v.) sünnetine uymayı farz kılmıştır. Nitekim Kur'an'da şöyle buyurmaktadır:
"Her ne kadar daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlar idiyse de, içlerinden,kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkardan) temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur" (Al-i İmran: 3/164)
Allah Teala (c.c.) başka ayetlerde de kitap ve hikmeti bir aarada zikreder. Bu hususta İmam Şafii şöyle diyor:
Allah Teala (c.c.) (ayette) kitabı zikretmiştir. Bu Kur'an-ı Kerim'dir. Hikmeti de zikretmiştir. Kur'an bilgisini beğendiğim bir kimseden bununla ilgili olarak şöyle dediğini duydum:
"Hikmet, Rasulullah'ın (s.a.v.)sünnetidir"
Allah Teala (c.c.) bir ayette de şöyle buyurmaktadır:
"Ey iman edenler! Allah Teala'ya itaat ediniz ve peygambere de, sizden olan emir sahiplerine de itaatta bulununuz. Sonra birşey hakkında ihtilafa düşerseniz, onu Allah Teala'ya ve peygamberine arz ediniz"
(Nisa: 4/59)
İlim ehlinden bazılar bu ayette geçen "emir sahipleri"nden muradın Rasulullah'ın (s.a.v.) gönderdiği seriyyelerin komutanları olduğunusöylemişlerdir. "İhtilafa düşerseniz"in manası da -yine de Allah Teala (c.c.) en iyisini bilir- birşeyde anlaşmazlığa düşerseniz demektir. İhtilafa düşerseniz diye kastedilenler de seriyyeye katılanlar ve itaat etmekle emrolundukları komutanlarıdır" Onu Allah Teala'ya ve peygamberine arz ediniz" kavlinden murad, Allah'ın (c.c.) ve Rasulu'nun (s.a.v.) sözüne bakın demektir. Yine de burada kastedilene en iyi Allah bilir (c.c.).
İmam Şafii bunları söyledikten sonra açıklamalarına devam etmiş, sonra şöyle demiştir:
Allah Teala (c.c.) onlara, Rasulüne itaatın kendisine itaat demek olduğunu bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:
"Hayır; Rabbine andolsun ki! Aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntıduymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikce iman etmiş olmazlar"
(Nisa: 4/59)
İmam Şafii Rasulullah'ın (s.a.v.) emrine uymanınfarz oluşuna şu ayeti de delil getirir:
"(Ey mü'minler!) Peygamberi, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper ederek sıvışıp gidenleri, muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar" (Nur: 24/63)
İmam Şafii şu ayeti de delil olarak getirir:
"Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa da ondan kaçının" (Haşr: 59/7)
İmam Şafii bu ayetlerin dışında, Rasulullah'ın (s.a.v.) emrine uymayı, ona taatın zaruri olduğunu göteren diğer ayetleri de zikreder. Bu durumda Allah Teala (c.c.) Rasulüne (s.a.v.) itaatı farz kıldığından dolayı, hiçkimse Rasulullah'ın emrini reddedemez.

---

[1] Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali Ebubekir. Hadis imamlarından. Nisabur'daki Beyhaki köylerinden biri olan Husrevcird'de doğdu. Yıl 384/994. Beyhak'ta yetişti ve Bağdat'a, Kufe'ye, Mekke'ye ve başka yerlere ilim yolculuğunda bulundu. Sonra Nisabur'a döndü. 458/1066 yılında vefat edinceye kadar burada kaldı. İmamu'l Harameyn şöyle der: "Beyhaki'nin ise Şafii'nin üzerinde ihsanı ve hakkı vardır. Çünkü onun mezhebini destekler, görüşlerini şerh eder ve de takviya eder mahiyette pekçokeseri vardır" Zehebi de şöyle der: "Beyhaki dileseydi kendi adına bir mezhepte ictihad edebilecek çapta bir insandı. Çünkü çok geniş ilmi ve ihtilaflı hususlarla ilgli malumatı vardı" Yüz cüzden fazla eser yazmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Es-Sünenu'l Kübra es-Sünenu's Suğra el-Esma ve's Sifat, el-Mearif, Delalilu'n Nübüvve, el-Camiu'l Musannef fi Şuabi'l İman, Menakubu'ş Şafii, el-İ'tikad, Fedailu's-Sahabe, el-Medinal ve diğerleri. Bkz.
Şezeratu'z Zehep: 3/304; Tabakatu'ş Şafiyye: 3/3;
Mu'cemu'l Budan: 2/346; el-Muntazam: 8/242; İbnu Halikan: 1/20;
el-Lubab: 1/165; el-A'lam: 1/116.
[2] İmam Şafii bu sözlerini Risale, s. 73'de ve devamında zikretmektedir. Keza Beyhaki de Delailu'n Nübüvve, 1/20 ve devamında Rasulullah'tan (s.a.v.) gelen haberlerin kabul edilmesi başlığı altında aktarmaktadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Abdurrezzak Ve Musânnaf'ı:

El-Hâfizu'l-Kebir Ebu Bekr İbnu Hammâm Abdurrezzâk es-San'ânî (126/743-211/826). Yemen'in büyük muhaddislerindendir. Babası Hemmâm, amcası Vehb, Ma'mer İbnu Râşid, Ubeydullah İbnu Ömer el-Amrî, Eymen İbnu Nâil, İkrime İbnu Ammâr, İbnu Cüreye, Evzâî, İmam Mâlik, es Süfyâneyn, Zekeriya İbnu İshâk el-Mekkî gibi pek çok meşhurları dinleme imkânını bulmuştur. Şam'a ticâri maksadla yaptığı bir seyahat, bir çok büyük hadîsçilerle karşılaşmasına imkân tanımıştır. Kendisinden İbnu Uyeyne, Mu'temir İbnu Süleymân (ki her ikisi de şeyhlerindendir). Vekî', Ebu Usâme, Ahmed, Ishâk, Ali İbnu'l-Medînî, Yahya İbnu Ma'în, Ebu Heyseme, Ahmed İbnu Sâlih, Muhammed İbnu Yahya ez-Zühlî, vs. pekçok tanınmış muhaddisler hadîs rivâyet etmiştir.
Ahmed İbnu Salih el-Mısrî der ki: "Ahmed İbnu Hanbel'e: "Hadîste, Abdurrezzâk'tan daha hasen birini gördün mü?" diye sordum da bana "Hayır" cevabını verdi". Ebu Zür'a ed-Dımeşkî de Abdurrezzak'ın rivâyetlerinin sâbit olduğunu belirtmiş, Ma'mer de, kendisinden hadîs alan dört kişiyle kıyaslayarak Abdurrezzak'ı yüceltmiş ve: "Eğer yaşarsa âlimler onu görmek için uzak diyarlardan kendisini ziyarete gelecektir" demiştir.
Abdurrezzâk hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş, telkîn'e mâruz olarak, kendinden olmayan rivayetlere "benden" diyebilmiştir. Bu sebeple ondan amalığından sonra alınan hadîsler zayıf addedilmiştir: Abdurrezzâk, daha ağır ithamlara da hedef olmuştur. Kizb, sarakat, şiîlik gibi. Şiî diyenler, daha çok Hz. Ali'yi tafdîl eden, münferid rivayetlerini delil getirmişlerdir. Kendisinin de: "Hz. Ebu Bekir ve Ömer'i Ali'den (radıyallahu anhüm) efdâl bulurum. Çünkü Hz. Ali onları kendisine tafdîl etmiştir. Şayet Hz. Ali onları tafdîl etmemiş olsaydı, ben de tafdil etmezdim" dediği rivayet edilmiştir. Muhammed İbnu İsmâil el-Fezârî'nin şu sözü de bu hususu aydınlatıcıdır: "Biz San'a'da iken kulağımıza, Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Mân'in, Abdurrezzâk'ın hadîsini terkettikleri haberi ulaştı, buna çok üzüldük. Hac sırasında İbnu Mân'i gördüm ve durumu ona arzettim. Bana: "Ey Ebu Sâlih!, Abdurrezzâk irtidat bile etse onun hadîsini terketmeyiz" dedi." Rivâyete göre Abdurrezzâk şunu söylemiştir: "Hacc ettim, Mekke'de üç gün kaldım. Ashâbu'l-hadîs'ten kimse bana uğramadı. Ka'be'nin örtüsüne asılarak: "Ey Allah'ım dedim, neyim var, ben bir yalancı veya müdellis miyim?" Bundan sonra bana geldiler.
"Hakkında söylenenler ona olan güveni sarsmamıştır. Onun rivâyetlerini alanlar arasında başta Buhârî, Kütüb-i Sitte imamlarının hepsi vardır.
MUSANNAF'ına gelince; günümüze kadar gelebilmiş ve onbir cilt halinde basılmıştır. Zehebî'nin tâbiriyle büyük bir "ilim hazînesi"dir. İçerisinde 21033 adet hadîs mevcuttur. Son kısmını (10. cilt 379 sayfadan itibâren) Ma'mer İbnu Râşid'in el-Câmi'i teşkil eder. el-Cami'in Ma'mer'den rivâyeti de Abdurrezzâk vâsıtasıyla yapılmaktadır.
Bu Musannafın tertib hususiyetleri daha sonra te'lif edilenlere yakınlık arzeder. Onlar'ın çoğunda görüldüğü gibi bu da Kitâbu't-Tahâretle başlar, Kitâbu'l-Hayz, Kitâbu's-Salât, Kitâbu'l-Cum'a, Kitâbu'l-Fedâilu'l-Kur'ân, Kitâbu'l-Cenâiz gibi ibâdâta müteallik bölümlerden sonra... Kitâbu'l-Ferâiz, Kitâbu Ehli-l-kitâbeyn diye muâmelât bahisleriyle devam ederek Ma'mer'in "Kitâbu'l-Câmi"ine ulaşır. El-Cami'de "Kitap" diye ana bölümler yoktur, 282 adet bâb vardır. Bâblar, müstakil üniteler olup çoğu kere bir önceki veya bir sonraki bâbla mantıkî bir irtibat taşımaz. Bâblar birçok hadîsi içine alır, az da olsa tek hadîsten müteşekkil bâblar da mevcuttur.
Kitabın birinci cildinin başında nâşirin haber verdiği eseri tahkîk eden Abdurrahman el-A'zamî tarafından hazırlanmakta olan -müstakil bir cild hacmindeki eserle ilgili tahlîlî mukaddime henüz basılmamıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/149-150.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Meşhur Haber:

Âhâd haberler içinde râvî sayısı en fazla olan hadis. Herkes tarafından bilinen ve nakledilen haber manasına gelen haber-i meşhûrun hadîs ıstılahındaki tarifi şöyledir: En az üç isnadla rivayet edilen, fakat tevâtür derecesine erişmeyen hadîslere "meşhûr" denir.[1] Tarifte yeralan "en az üç isnad" şartı ilk tabakada aranmaz. Bu sebeple her tabakada en az üç râvîsi olduğu halde bir veya iki sahabîden rivayet edilen hadîsler de meşhûr hadîs sayılırlar. Nitekim *"Ameller ancak niyetlere göredir..."* hadîsi sadece Hz. Ömer tarafından rivayet edildiği için, sonradan çok meşhûr olmasına rağmen mütevâtir değil, meşhûr hadis kabul edilir.[2] Rivayet edenlerin sayısı her tabakada eşit olursa o hadise "müstefiz" denir. Buna göre müstefiz hadîs, meşhûrun bir çeşidi olmaktadır.
Tariften anlaşıldığı üzere bir haberin meşhûr olması, onu rivayet edenlerin sayısı bakımındandır. Bu itibarla meşhûr hadisler, sıhhat bakımından sahih, hasen, zayıf, hatta mevzû olabilirler. Sahih olan meşhûrun misali şu hadistir: *"Allah Teâlâ, ilmi, insanların arasından çekip almak sûretiyle değil, alimleri vefat ettirmek sûretiyle ortadan kaldırır. Nihayet ortada alim kalmayınca, halk birtakım câhilleri kendilerine lider seçer. Bunlara birşeyler sorulur, onlar da bilmeden fetva verirler. Böylece hem kendileri doğru yoldan saparlar, hem de başkalarını saptırırlar."* Hasen olan meşhûrun misali şudur: *"İlim öğrenmek her müslümana farzdır."* Zayıf olan meşhûr hadîse örnek: ise *"İlmi, Çin'de bile olsa, öğreniniz"* hadîsidir.
Halk arasında hadîs olarak meşhûr olmuş ıstılah anlamının dışında kullanılan meşhûr rivayetlerden bazıları ise şunlardır: *"Kendini (nefsini) iyi tanıyan Rabbini de bilir", "Ben bilinmeyen bir hazine idim..."; "Ümmetimin âlimleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir"*[3]
Hadîslerin meşhûr olması nisbîdir. Dolayısıyla bazı hadîsler sadece muhaddisler arasında meşhûr olduğu halde bazıları hem hadîsçiler hem diğer âlimler hem de halk arasında meşhûrdur. Meselâ, "Resulullah (s.a.s) bir ay müddetle rükûdan sonra kunût olarak Ra'l ve Zekvân kabîlelerine beddua etmiştir." hadîsi özellikle hadisçiler arasında meşhûrdur. *"Allah indinde helâlın en sevimsizi, bir kimsenin eşini boşamasıdır"* hadîsi İslâm hukukçuları arasında meşhûrdur. *"Ümmetim, hata, unutma ve zorlanmak suretiyle yaptıkları hareketlerden mesûl tutulmamıştır"* hadîsi de usulcüler arasında meşhûrdur. *"Halka iyi muamele etmek sadakadır", "Bizi aldatan bizden değildir"* hadîsleri ise halk arasında meşhûr hadislerdendir.
"Müslüman, elinden ve dilinden diğer müslümanların zarar görmediği kimsedir" hadîsi, hem hadisçiler hem bütün İslâm alimleri hem de halk arasında meşhûrdur.[4]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 219.
[2] Tecrîd-i Sarîh Tercemesi: 1/104, 108.
[3] Subhi es-Sâlih, Hadîs İlimleri ve Hadis Istılahları, Çev. Yaşar Kandemir, Ankara 1973, s. 195-196.
[4] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/ 1972, s. 387-389; Subhi es-Sâlih, A.g.e., s. 195-197; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/249.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e İsyan Etmeyi ve O'na Her Türlü Eziyeti Yasaklayan Ayetler;

"Kim Allah'a ve O'nun Rasulüne karşı gelir ve O'nun sınırlarını aşarsa, Allah onu ebedi kalacağı ateşe sokar. Onun için alçaltıcı bir azab vardır."[1]
"Kim de kendisine doğru yol belli olduktan sonra Peygambere karşı gelir ve mü'minlerin yolundan başka bir yola uyarsa, onu döndüğü yolda bırakırız ve Cehennem'e sokarız. Ne kötü bir gidiş yeridir orası!"[2]
"Bu böyledir. Çünkü onlar Allah ve Rasulüne karşı çıktılar. Allah ve Rasulüne de kim karşı çıkarsa muhakkak ki Allah'ın cezası çetin olur."[3]
"İnkar edip Peygambere isyan edenler, o gün kendilerinin yerle bir edilmesini isterler. (onlar) Allah'tan hiçbir sözü de gizleyemezler."[4]

"Kim peygambere itaat ederse, Muhakkak Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse zaten seni onlara muhafiz göndermedik."[5]
"Ey iman edenler! Allah'a ve Rasulüne ihanet etmeyin!.."[6]
"Şunu gerçekten bilmediler mi ki; kim Allah'a ve Rasulüne karşı gelirse, artık şüphesiz onun için, içinde ebedi olarak kalıcı olduğu Cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur."[7]
"Medine halkının ve çevresindeki bedevilerin, Allah'ın Rasulünden geri kalmaları ve onun canından (önce) kendi canlarını düşünmeleri (doğru) olmaz…"[8]
"(münafiklar;) "Allah'a ve Peygamber'e itaat ettik!" diyorlar. Sonra da içlerinden bir taife bunun ardından yüz çeviriyor. İşte bunlar mü'min kimseler değildirler. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasulüne çağırıldıkları zaman bir de bakarsın ki, onlardan bir taife yüz çeviricidirler. Eğer hak, kendi lehlerine olursa, ona itaat eden kimseler olarak gelirler. Kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa (Onun peygamberliğinden) şüphe mi ettiler? Yahut Allah'ın ve Rasulünün kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır! İşte onlar zalimlerin ta kendileridir!"[9]
"(Ey mü'minler!) Peygamberin çağırmasını kendi aranızda herhangi birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın! Allah içinizden birbirinin arkasına gizlenerek azar azar sıvışıp gidenleri muhakkak biliyor. O'nun emrine muhalif hareket edenler, artık başlarına bir bela gelmesinden veya elemli bir azaba uğramalarından sakınsınlar!"[10]
"Şüphesiz ki inkar edip Allah yolundan men edenler ve kendilerine hidayet belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, elbette Allah'a hiçbir zarar veremezler. Çünkü Allah, onların amellerini boşa çıkaracaktır."[11]
"Şüphesiz ki, sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir. Artık kim (biatını) bozarsa, o takdirde ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a hakkında söz verdiği şeyi yerine getirirse, bunun üzerine (Allah) ona yakında büyük bir mükafat verecektir."[12]
"Ey iman edenler! Allah'ın ve Rasulünün önüne geçmeyin! Ve Allah'tan sakının! Şüphesiz ki Allah işitendir, bilendir. Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinin üstüne çıkarmayın! Birbirinize bağırmanız gibi O'na sözü öyle yüksek sesle söylemeyin! Yoksa siz farkında bile olmadan amelleriniz boşa gider! Doğrusu, Allah Rasulünün huzurunda seslerini kısanlar var ya, işte onlar öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini takva için imtihan etmiştir. Onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat vardır."[13]
"Ey iman edenler! Birbirinizle gizli konuşacağınız zaman, o takdirde günah, düşmanlık ve peygamber'e isyan hakkında gizlice konuşmayın, fakat iyilik ve takva hakkında sessizce konuşun ve huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun!"[14]
"…O halde kim Allah'a ve Rasulüne isyan ederse, artık şüphesiz ki ona Cehennem ateşi vardır (ve onlar) orada ebedi olarak kalıcıdırlar."[15]
"Allah'a ve Rasulüne eziyet edenler (yok mu), Allah onlara dünyada ve ahirette lanet etmiş ve onlar için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."[16]

---

[1] Nisa, 14
[2] Nisa, 115
[3] Enfal, 13
[4] Nisa, 42
[5] Nisa, 80
[6] Enfal, 27
[7] Tevbe, 63
[8] Tevbe, 120
[9] Nur, 47-50
[10] Nur, 63
[11] Muhammed, 32
[12] Fetih, 10
[13] Hucurat, 1-3
[14] Mücadele, 9
[15] Cin, 23
[16] Ahzab, 57

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İslam Dininin Akla Verdiği Önem:

İslam dini aklın varlığını mükellefiyetin esası saymış bunun yok olması ile kişiden mükellefiyetin kalkacağını bildirmiştir. İslam Dini muhafaza edilmesi gereken beş şeyden birisinin akıl olduğunu söylemiştir.
Görevini tam yapan akıl, heva ve taklitten sıyrılan, munharif görüşlerden etkinlenmeyen akıldır. İslam davetini taşıyan onun emir ve yasaklarına uyan gerçek akıl budur. İlahi hükümlerin hepsi makul olup aklı muhatap almakta, aklı tedebbür, tefekkür ve basirete davet edip, kör taklitten sakındırmaktadır. Kur'an akli delil ve burhan örnekleriyle doludur. Felsefe ve kelamcılar Kur'anın bu delillerini getirmekten acizdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tevfik Sıdki'nin İddiaları:

1. Hz. Peygamberin bütün yaptiklari ve söylediklerinin hiçbir bagliligi yoktur veya sadece yasadigi asirdaki insanlari baglar. Diger insanlar ise, Kur'an'dan hüküm çikararak ihtiyaçlarini giderirler.
2. Hz. Peygamberin yerlestirdigi hukuk sistemi, belli bir zamana mahsus hazirlik dönemi seriatidir.
- Hadis inkarcilarindan biride, hicri 1350 yilinda Misir'da sünnetin tarihi ile ilgili bir kitap yayinlayan Ismail Ethem'dir. Buna göre, hadisin temelde varligi kesin degildir.
- Misir müftüsü Muhammed Abduh'ta sadece Müslümanlarin üzerinde ittifak ettikleri hadislerin kabul edilmesi, sünnet ve hadisin büyük bir kisminin reddedilmesinin gerekli oldugunu savunur.
- Misir'da ilk olarak, sünnet etrafinda ortaya konulmaya çalisilan süpheleri derleyip toparlayarak bir kitap halinde nesreden ilk sahis Mahmud Ebu Reyye'dir. Kitabini1958'de *Edvaun ale's-Sünneti'l-Muhammediye* ismiyle yayinladi.
Mustafa Siba'i, Ebu Reyye'nin bu eserindeki kaynaklarini söyle siralar:
1. Mutezile imamlarindan yapilmis nakilleri içeren bazi kitaplar.
2. Sii bagnazlarin kendi düsüncelerine yer vermis olduklari kitaplar.
3. Müstesiklerin kendi kitaplari yani sira, Islâm ansiklopedisine yerlestirdikleri görüsler.
4. Bazi edebiyat kitaplarinda yer alan asilsiz hikayeler.
5. Uzun yillar boyunca, yazarin zihninde dolasan kimi gizli düsünce ve gayeler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KANDİL GECELERİNE REDDİYE

Peygamber salallahu aleyhi ve sellem'den kutlaması hakkında sahih bir nakil sabit olmayan ve genellikle İslam aleminde ve özellikle de ülkemizde, kutlanan bazı kandil geceleri hakkında, müslümanları uyandırmayı kendimize görev bilerek bu araştırmayı yaptık. Cenabı Hak'dan bütün müslümanlar için faydalı olmasını dileriz.
Şimdi ise bu kandil gecelerini tertip üzerine arz edip, onları kutlamanın meşru ve gayrı meşru olması konusunda İslam alimlerinin görüşlerini de zikredeceğiz.[1]

---

[1] Mustafa Dönmez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORYANTALİST JAMES ROBSON'UN SÜNNET VE HADİS KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİNİN TENKİDİ

Mustafa Dönmez (Seminer) BURSA 1999

İslami ilimlerle uğraşan her araştırıcının bildiği gibi, batıdaki islami araştırmaların tarihi XVII.yüzyıla kadar geri gitmektedir. Oryantalistlerin ilk dönemlerinde en belirgin özelliği, savunmacı ve polemikçi tutum ve gayretleri ön planda olmasıdır. Bu tutumun kaynağı Haçlı seferinde savaş propagandalarının var olmasıdır. [1][1]
İşte bu menfi propogandaların etkileri yüzündendirki, oryantalist bilim adamlarının peşin hükümlerden uzak olacak biçimde İslam ve müslümanlara bakmaları oldukça zor olmuştur. XIX.yüzyılın ortalarına doğru bazı oryantalistlerin tutumlarında az da olsa, olumlu bir değişmenin olduğu görülmektedir. Bilhassa İslami kaynakların bir kısmının kataloglarının hazırlanmasına, neşredilmesine ve batı dillerine tercümesine bu dönemde başlanmıştır. XX. asrın başlarından itibaren oryantalistliğin, İslami araştırmalarla alâkalı kısmı iyice dalbudak salmaya başlamış ve kısa bir süre içerisinde, klasik bir forma ulaşmıştır. Bu seviyeye gelinmesinde, Goldziher, Massignon, Gibb ve benzer oryantalistlerin, hizmetlerinin büyük olduğunun hatırlanmasında fayda vardır. Bu gün inceleme ve tenkid konusu edilen eserler, daha ziyade bu insanların ve onların yetiştirdiği kimselerin kaleme aldıkları yazılardır.
Bu tenkidli yazılardan biride, James Robson'un İslam Ansiklopedisinin 2. baskısında, sünnet ve hadisle ilgili maddede yazdığı makaledir. J. Robson, diğer oryantalistlere nazaran daha mutedil ve insaflı görünmesine rağmen, sünnet ve hadis konusunda, kendisinden önce Goldziher ve J. Schacht gibi oryantalistlerin etkisi altında kaldığı bir gerçektir. Biz onun bu konudaki görüş ve iddialarını ele alıp cevaplandırmağa çalışacağız.
Konunun daha derli ve toplu olarak sunulabilmesi için, dört ana başlığa ayırdık.
Bu başlıklar da sırasıyla şunlardır:
1- Sünnetin Kur'andan sonra ikinci kaynak oluşu,
2- İsnadın başlangıcı
3- Hadis kritiği
4- Bazı hadisler üzerine getirdiği şüpheler

Hemen şunu belirtelim ki Robson, tenkid ve iddialarını ifadelendirirken, ileride görüleceği gibi çok genel ve belirsiz bir uslup kullanmaktadır. Herhalde bu ifade tarzını, muhatabanı sünnet ve hadis konusunda daha kolayca kuşkuya düşürmek için seçmiş olsa gerek.

---

[1][1] W. M. Wat. 'Islamic values in the modern world', Dr. Zakir Hussain, Pres. v., New Delhi,1968, s.154.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TÜRKİYE'DE SÜNNET VE HADİS KONUSUNDA NEŞREDİLEN TARTIŞMALI ESERLER

1- İslam Düşüncesinde Sünnet Hayri Kırbaşoglu
2- İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi Hayri Kırbaşoglu
3- Sünnetin Anayasal Niteliği Mevdudi
4- Hadislerin Doğru Anlaşılmasında Karşılaşılan Problemler Saffet Sancaklı
5- Hadislerin Kur'an'a Arzı Ahmet Keleş
6- Kur'an Sünnet Bütünlüğü Necati Kara
7- Hadisleri Yeniden Düşünmek Mehmet Emin Özafşar
8- Sünneti Anlamada Yöntem Yusuf el-Kardavi
9- Kitabu's-Sünne Musa Carullah Bigiyef
10- Hadis Araştırmaları Selahattin Polat
11- Uydurma Hadislerin Doğuşu ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi Sadık Cihan
12- Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu Mehmet Görmez
13- Hadis Problemleri Enbiya Yıldırım
14- Sahabenin Sünnet Anlayışı Bünyamin Erol
15- Sünneti Anlamak Osman Kara
16- Sünnetin Etrafindaki Şüpheler M. Tahir Hekim
17- Kur'ani Çizgide Sünnet Abdullah Ali Mahmud
18- Sünneti İnkar Fitnesi İsmail Mutlu
19- Sünnet Bize Nasıl Ulaştı İsmail Mutlu
20- İslam Tarihinde Metodoloji Sorunu Fazlurrahman
21- Modern İslam Düşüncesinin Tenkidi I Ebu Bekir Sifil
22- Modern İslam Düşüncesinin Tenkidi II Ebu Bekir Sifil
23- Oryantalist Bir Yaklaşıma İtirazlar M. Emin Özafşar
24- Hadis Müdâfâsı I Ebu Şehbe
25- Hadis Müdâfâsı II Ebu Şehbe
26- Sünnet Müdâfâsı İbn Kuteybe
27- Hadise Selefi Bir Yaklaşım el-Elbâni
28- İslamda Hadis ve Sünnnetin Yeri Kamil Çakın
29- Hadis İnkarcilari Kamil Çakın
30- Resulü Ekrem Zamanında Sünnet Hüsamettin Yıldırım
31- Sünnetin Neliği Sorusuna Metodik Bir Yaklaşım Muhammed Yusuf Guraya
32 -Yaşam Modeli Olarak Peygamberin Sünnetini Tanıma ve Tanıtma Salih Çört
33- Hadisleri Tespitte Yöntem Sorunu Yavuz Ünal
34- İdeolojik Hadisçiliğin Tarihi Arka Plani M. Emin Özafşar
35- Sünneti Terk Kuranla Amel Meselesi Mahmut Denizkuşları
36- İslam Hukukunda Sünnetin Yeri Mehmet Çaglayan
37- Delil Olma Yönünden Sünnet Ali Toksarı
38- Kuranı Doğru Anlamada Hadislerin Rolü Nihat Hatipoglu
39- Fikihçilara ve Hadisçilere Göre Nebevi Sünnet Muhammed Gazali
40- Kuran ve Sünnet Üzerine (Makaleler) Hikmet Zeyveli
41- Sünnet-Kuran İlişkisi Saffet Alsancak
42- Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması Mahmut Ebu Reyy
43- İslam Hukukunda Sünnet Mustafa es-Sibai
44- İslam Fıkhı ve Sünnet Mustafa el-Azami
45- Hücciyyetü's-Sünne Abdulgani Abdulhalik
46- Akil-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet Mehmet Erdoğan
47- Kur'an ve Sünnet Üzerine Ali Bulaç
48- Hadisin Dünü – Bugünü ve Geleceği Sempozyumu Samsun Ilim Yayma ve Egitim Vakfi
49- Sünnetin Dindeki Yeri (Sempozyum) İsav Vakfi
50- Kur'an ve Sünnet Sempozyomu İrfan Vakfi
Uludağ Ünıversıtesı Ilahıyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalı
Türkıye'de Sünnet Ve Hadis Konusunda Neşredılen Tartışmalı Eserlerın Kataloğu

Hazirlayan Mustafa Dönmez Bursa-2001

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VAHİY VE BAĞLAYICILIK YÖNÜNDEN SÜNNETİN DEĞERİ

Mustafa Dönmez (Seminer) BURSA -2000 İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalı

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎS TARİHİ

İslâmî ilimlerin en eskisi hadis ilmidir[1]: Hadîs ilmi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la başlayıp zamanla kemâle ermiş bir ilimdir. Hatta bu ilmin, başlangıçtan beri ara vermeden gelişmeler kaydederek yol aldığını, günümüzde bile insanlığa hizmetler vererek tekâmülünü devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Elbette her devirde aynı derecede terakkî ve parlama gösterememiştir. Çok parlak gelişmeler ve şaşaalı asırlar, kemâlin zirvesine ulaştığı devreler yaşadığı gibi, durakladığı, hizmet ve tesirinin sınırlandığı zamanlar da olmuştur. Hulâseten şu söylenebilir: Hadîs tarihi, şaşaa yönüyle, İslâm tarihiyle belli bir paralellik arz eder: İslâm'ın parlama döneminde o da parlamış, güzîde, en orijinal ve en mûteber muhalled eserlerini vermiştir. İslâm'ın duraklama döneminde de duraklamış, orijinallikten uzaklaşmış, öncekilerin tekrarından dışarı çıkamayan eserler vermiştir. Şu demek oluyor: Mü'minler Nebilerinin sünnetine ehemmiyet verip ilmini geliştirdikçe, Allah da maddi terakki, siyasî üstünlük şeklinde onları mükâfatlandırmıştır.

Araştırıcılar, umumiyetle, hadîs sahasında yapılan çalışmaların mahiyetini göz önüne, alarak, hadîs târihini başlıca dört safhaya ayırırlar: **1-** Tesbit Safhası **2-** Tedvin Safhası **3-** Tasnif Safhası **4-** Tehzib Safhası. [2]

---

[1] Hadis nedir, ne değildir, gibi "hadis"le ilgili teknik açıklamayı usul-i hadisle ilgili bölümde yapacağız. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/5.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCEMESİ İZAHLI 2000 HADİS -I
Konu: Şehidliği Gerektiren Sebepler
Konu: Allah'ın Teklifleri Ancak İnsanların Yararlanmaları İçindir
Konu: Din Hükümlerini Değiştirmek
Konu: Allah'ın Rahmetini Gerektiren İyi Ameller
Konu: Yararlı Ameller
Konu: Cezayı Gerektiren Veya Gerektirmeyen Ameller
Konu: Günahların Af Olunmasına Sebeb Olan İyilikler
Konu: Zina
Konu: Kadın Boşamak
Konu: Süt Akrabalığı
Konu: Adaklar
Konu: Yeminler
Konu: Günah İşlemenin Nedenleri
Konu: Allah'a İtaat Etmenin Feyzi, Günahların Felâketi
Konu: Büyük Günahlar
Konu: Bazı Haramlar
Konu: Rızkı Aramak
Konu: Helâl Ve Haram
Konu: İstikamet (Doğrultu)
Konu: Müslümanlara Yapılan Eziyetlerin Vebali
Konu: Hz. Muhammed'in Ehlinin Fazileti
Konu: Allah'ın Hakiki Dostları
Konu: Bazı Memleketlerin Üstünlüğü
Konu: Hakiki Müminlerin Vasıfları
Konu: Zayıf Bünyeli Müslümanların Faziletleri
Konu: İyi Ahlâk
Konu: Üstün Ahlâk
Konu: Alış-Veriş (Ticaret)
Konu: Tazminat Ödemek
Konu: Vasiyet Etmek
Konu: Rehine Vermek
Diyetler
Şer'î Cezalar
Ödünç
Konu: Kaybolan Malların Hakkında İslâmi Hükümler
Konu: Normal (İktisadî) Yaşam
Konu: Kıyamet Gününde Allah'ın Rahmet Gölgesinde Bulunan Kimseler
Konu: Kıyametin Alametleri
Konu: Kıyamet Ve Fitneleri
Konu: Cennetin Güzellikleri
Konu: Cehennemin Sıfatları
Cennet Ve Cehennem
Özet II
Konu: Dünya Fitneleri
DÜNYA VE ALDATMALARI
Dünyanın Dış Hayatımıza Tesirleri
Dünyanın İş Hayatımıza Tesirleri
Konu: İyilik Ve Faziletleri
Konu: Tövbe

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCÜMESİ İZAHLI 2000 HADİS -I

Konu: Şehidliği Gerektiren Sebepler

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şehidliği gerektiren dört sebep vardır. Bu sebeplerden birisiyi ölen bir kimse şehid olur:
a) *Allah yolunda savaşarak öldürülen bir kimse, bu hakiki bir şehiddir.*
b) *Suda boğularak ölen bir kimse,*
c) *Karın ağrısından ölen bir kimse,*
d) *Veba hastalığına tutularak ölen kimselerdir. Bunlar hakiki şehit değil, hükmi şehiddir."*[1]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dul (ve kimsesiz) kadınlar ve günlük yiyeceklerini sağlamaktan, aciz olan fakirlere yardım edip bakan bir kimse, Allah yolunda cihad eden veya gecelerini namazla, gündüzlerini de oruçla geçiren bir kimse gibidir."[2]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Böbrek hastalığıyla ölen kimseler, (hükmen) şehiddirler."[3]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şehidlik, Allah yolunda yapılan savaş neticesinde ölmenin dışında başlica yedi kısma ayrılır:
a) *(Cihadın dışında ilim tahsili ve camiyegitmek gibi) dinin herhangi bir vazifesini yaparken Allah yolunda ölen,*
b) *Veba hastalığına yakalanarak ölen,*
c) *Suda boğularak ölen,*
ç) *Ciğer hastalığına yakalanarak ölen,*
d) *Karın ağrısından dolayı ölen,*
e) *(Allah rızası için düşman cephesinde) nöbet tutarken ölen,*
f) *(Duvar gibi) her hangi bir şeyin altında kalarak ölen,*
h) *Hamileyken ölen kimseler."*[4]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
a) *Derecesi en yüksek olan şehiddir. (Yüreğinde) temiz bir -imanı barındırmaktadır; düşmanla karşılaştığı vakit Allah'a olan bağlılığı uğruna can verir. Kıyamet günü, insanlar o kimseyi görebilmek için (ayak parmakları üzerine dikilerek) boyunlarını yukarıya doğru kaldıracaklardır.*
b) *Bu da (yüreğinde) temiz bir iman barındırmakta olan bir müslümandır. Fakat düşmanla karşılaştığı vakit, içine düşen korku nedeniyle, sanki derisine mız dikeni batırılmış gibi ürküntü duyar. (Bu sırada) beklenmediği taraftan gelen bir düşman oku vücuduna saplanarak ölümüne sebeb olur. Bu kimse de, ikinci dereceden bir şehiddir.*
c) *Bu da kötü amelleri birbirine karıştıran (sevab kadar günahta işlemekten geri durmayan) bir müslümandır. Din uğrunda düşmanla çarpışarak canını feda eden bir kimsedir ki, bu üçüncü dereceden bir şehiddir.*
ç) *Sevabtan çok kötü amel işleyen âsi, fakat düşmanla karşılaşınca, Allah'a karşı olan bağlılığını, dine karşı da doğruluğunu ortaya koyarak canını feda eden bir kimsedir. Bu da dördüncü dereceden bir şehiddir.*[5]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şehidler, (öldüğü andan kıyamet kopuncaya kadar geçen zaman içersinde) cennet kapısında suyu berrak gibi olan bir nehrin kenarında yeşil bir kubbe içinde bulunurlar. (Bunlar şehidlik hallerine uygun bir hayat sürerlerken) sabah ile akşam yiyecekleri cennetten başuçlarına getirilecektir."[6]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şehidler, Allah'ın nezdinde hiç bir gölgenin bulunmadığı bir günde Allah'ın arşının gölgesi altında misk tepelerinin üzerinde bulunan yakut taşlarından yapılmış minberler üzerindedir. Bu duruma karşı Hz. Allah kendilerine şöyle buyururlar:
"Ben, şehidlik mükafatını size verip doğru olan vaadimi yerine getirmedim mi?" Şehidler:
"Evet Yarab!.. verdiniz...
Doğru olan sözünüzü de yerine getirdiniz..."[7]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ciğer hastalığından ölen bir kimse, hükmen şehiddir."[8]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakkını veya malını müdafaa ederken ölen bir kimse bir şehiddir."[9]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Taun hastalığı her müslüman için bir şehidlik vesilesidir." [10]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Taun hastalığı İsrailoğullarından bir gurubun yaptığı (zina, içki gibi Allah'ın azabını gerektiren kötülüklerin yüzünden) başlarına inen bir azabın kalıntısıdır.
Ey müminler!... Bulunduğunuz yere bu hastalık gelirse, yerinizden ayrılmayınız. (Kurtulmak ümidiyle memleketinizden ayrılıp başka yere göç etmeyiniz. Çünkü muhtemel olarak size bulaşan bu hastalığın başkalarına da bulaşmasına sebep olursunuz.)
Taun hastalığının bulunduğu yere de girmeyiniz. (Çünkü size bulaşabilmesi muhtemel olduğundan kendinizi ölümün eşiğine atmış olursunuz."[11]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Taun hastalığı öylesine bir azabdır ki, Hz. Allah o hastalığı dilediği herhangi (dinsiz) bir milletin başına musallat eder. Şüphesiz Hz. Allah bu hastalığı müslümanlar arasında bir rahmet olarak yaratmıştır. Çünkü taunun olduğu şehir veya kasabada sabır ederek Allah'a karşı olan bağlılığını en samimi bir yürekle gösterip orada kalır ve Allah'ın takdir etiğinden başka herhangi bir ona isabet etmeyeceğini bilerek inanan bir kimse için, hakiki bir şehidin sevabı vardır."[12]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Taun hastalığı, (insan vücudunun çeşitli yerlerinde) devenin ağzından çıkan yara gibi yara çıkarır. Taun hastalığı bulunduğu veya girdiği yerde kaçmayıp sabır gösteren kimseler için, şehidlerin kazandığı kadar sevab vardır. (Çünkü -bulaşan hastalığın diğer yerlere yayılmasına engel olur.) Taun hastalığının bulunduğu yerden kaçan bir kimse, düşman cephesinden kaçan kimse gibidir."[13]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Taun hastalığı, şehidlik vesilesi, aynı zamanda kâfir düşmanlarınız olan cinler içinde bir azabdır. Devenin ağzından çıkan yaralar gibi, insanların koltuk altlarında ve derisi ince olan yerlerinde çıkar. Bulunduğu yerden kaçmayan bir kimse, Allah'ın yolunda düşman cephesinde nöbet bekleyen bir kimse gibidir. Kaçan kimse de, düşman cephesinden kaçan kimse gibidir."[14]

Konu: Allah'ın Teklifleri Ancak İnsanların Yararlanmaları İçindir

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir hadisi kutside şöyle buyuruyorlar: "Ey kullarım"... (Ben, bütün kâinatı yaratmış olmama rağmen) kendime her türlü zulüm etmeyi haram kıldığım gibi, aynı zamanda size de haram kıldım... Öyleyse birbirinize zülüm etmeyiniz.
Ey kullarım!., (Şehevi arzuların azgınlığı sebebiyle) hepiniz sapık kimselersiniz. Ancak iman ve hidayet yoluna kavuşturduklarım müstesnadır. Öyleyse Benden hidayet isteyiniz ki, sizi hidayete kavuşturayım...
Ey kullarım!.. duyurduklarımın dışında, hepiniz aç ve muhtaç kimselersiniz.. O halde, Benden rızık isteyiniz ki, ben de size rızrk vereyim...
Ey kullarım!... Giydirdiklerim müstesna, hepiniz (elbiseden ve iyi ahlâktan) çıplaksınız. Öyleyse, benden isteyiniz ki, sizi giydireyim...
Ey kullarım!... Şüphesiz hepiniz geceli gündüzlü günah işlemektesiniz. Ben de (samimi bir yürekle yaptığınız tevbeleriniz nedeniyle) bütün günahlarınızı af edecek büyük bir merhamet sahibiyim.. O halde, benden af dileyiniz ki, sizi affedeyim...
Ey -kullarım!... Sizler bana zarar verecek bir durumda değilsiniz ki, beni bir zarara sokasınız. Aynı zamanda bana menfâat verecek bir kuvvet ve saltanata sahip değilsiniz ki, bana her menfâatiniz dokundurabilesiniz...
Ey kullarım!., Geçmiş ve gelecekleriniz, insan ve cinleriniz, hepiniz iyi huylu, temiz kalbli tek bir insan gibi olsanız bile, Benim mülk ve saltanatıma bir şey ilâve ettiremezsiniz...
Ey kullarım!... Geçmiş ve gelecek insan ve cinlerinizin -hepsi kötü bir insan gibi fena bir ahlâka sahip olsaydılar, Bana ve saltanatıma zerre kadar bir noksanlık veremezler..
Ey kullarım!... Geçmiş ve gelecek insan ve cinlerin hepsi bir araya gelip, her birerlerinin istedikleri çeşitli ihtiyaçlarını versem bile, bende bulunan zengin hazinelerimi tek bir noksanlık bile getirmez. Ancak onların aldıkları, denize batırılıp çıkarılan bir iğnenin getirdiği su kadardır.
Ey kullarım!... İşlediğiniz amellerinizi teker teker saydırmakta ve zapt etmekteyim. Kıyamet aleminde olduğu gibi, karşılığını vereceğim. Yaptıklarının karşılığını 'iyi olarak bulan bir kimse, Allah'a hamd etsin. Ceza olarak 'bulan bir kimse ise, bunun sebebini başkalarında değil, kendisinde arasın."[15]

Konu: Din Hükümlerini Değiştirmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, Yahudileri yok etsin. Zira Hz- Allah Yahudi milletine, (onları denemek maksadıyla) kesinlikle her türlü iç yağını haram kılmıştır. (Onlar ise, Allah'ın hükümlerini hiçe sayarak) iç yağını eritip sattıkları gibi karşılığını da alıp yediler."[16]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yine Hz. Allah, Yahudileri yok etsin. Çünkü onlar, (gösterilen kıbleyi terk ederek) peygamberlerinin türbelerini kıble edip, ibadetlerini ona göre kıldılar." [17]

Konu: Allah'ın Rahmetini Gerektiren İyi Ameller

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın rahmetini gerektiren sebeplerden birisi de (kişinin karşılaştığı din kardeşine) bol bol selâm vermesi ve tatlı dille konuşmasıdır."[18]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Allah'ın hoşnutluğunu kazandıracak sebeblerden birisi de, müslüman kardeşlerini sevindirmektir."[19]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Büyük günahlardan kaçınmak şartıyla kılınan beş vakit namaz, aralarındaki işlenilen küçük günahların kefareti olduğu gibi, bir Cuma namazı da gelecek diğer bir cuma namazına ve bir ramazan orucuda, gelecek ikinci bir ramazan orucuna kadar, aralarında işlenilen her türlü küçük günahların kefaretidir."[20]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Büyük günahlardan kaçınmak şartıyla kılınan beş vakit namaz, aralarında işlenilen küçük günahların kefareti olduğu gibi, kılınan bir cuma namazıda, diğer bir cuma namazına ve üç günde ilâve etmek suretiyle (toplam on günün) aralarında işlenilen bütün küçük günahların kefaretidir."[21]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Ey insanlar! Kıyamet günü, Hz. Allah'ın müminlere neler soracağından ve müminlerin de nasıl cevap vereceklerinden size haber vereyim mi?* Hz. Allah:
"Ey müminler! (Benim rızamı kazandıracak) iyi amelleri yapmasını sever misiniz?
Müminler:
"Ey Rabbimiz! Elbette severiz." Hz. Allah:
"Niçin seversiniz?" Müminler:
"Af ve mağfiretinize nail olmak için." Hz Allah:
"Ey salih Kullarım! Ben, mağfiretimi sizler için vacip kıldım."[22]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tam mürakkaba kırk gün nefsiyle mücadele edip mürakkabasının altında bulundurarak hakim olmaktır. O halde kim, (zaruretinin dışında) alış veriş yapmamak ve konuşmamak üzere, nefsini mürakkabasının altında bulundurursa, anasından doğduğu gibi, tertemiz olarak bütün günahlarından arınmış olur."[23]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a yaklaşarak kötülüklerin bütün yollarını kapatınız. Çünkü mümin, herhangi bir uzvuna bir diken batasıya kadar başına gelen küçük, büyük her belâ, onun için bir kefaret sayılır."[24]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Girmek istemeyenlerin dışında, ümmetimin her ferdi Cennete girecektir." Peygamberimizin huzurunda bulunan cemaat şöyle dediler:
Ya Resûlullah!.. Girmek istemeyenler kim?.. Peygamberimiz:
"Bana itaat eden, girmek isteyenler, karşı gelenlerde girmek istemeyenlerdir."[25]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden, üç kızını veya üç kız kardeşini güzellikle yetiştiren bir kimse için, onlar (yetiştirdiği kızlar), kıyamet günü, Cehenneme karşı bir perde olurlar. (Hak ettiği Cehennem ateşine girmesine engel olurlar.)"[26]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir müminin, Allah korkusunun dışında elde ettiği itaatkâr ve salih bir zevceden daha iyi bir servetten faydalanamaz. Çünkü, kocası yüzüne baktığı zaman onu sevindirir, emrettiği vakit itâat eder, ayrıldığı vakit malını ve iffetini korur, yemin ile kendisine yasakladığı herhangi bir şeyi yapmaz ve kocası da yeminini bozmaz."[27]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adamın birisi yürüdüğü herhangi bir yolda karşılaştığı ağaç parçalarını "Vallahi gelip geçen müslümanların ayaklarına takılıp eziyet vermesin" diye onu yoldan attığı için, Cennete girmeyi hak ediyor."[28]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet kapısının anahtarı, "lâilahe illallah" cümlesidir."[29]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet kapısının anahtarı namaz, namazın anahtarı da abdesttir."[30]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın affu mağfiretini gerektiren sebeplerden olan müslümanları doyurmaktır."[31]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, dört şeyden sakınırsa, Cennete girmeyi hak eder."[32]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, müslümanların gelip geçtiği yoldan, ayaklarına takılıp eziyet veren şeyleri yoldan atarsa, (Böylesine yaptığı her hareketine karşılık) kendisine bir sevab yazılır, sevabı kabul olunan kimseler de Cennete girer."[33]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim öğrenmek için evinden ayrılmak isteyen bir kişi, evinden ayrılırken adımını atmadan bütün küçük günahları af olunur."[34]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borcunu veremeyen bir kimseye mühlet veren, alıp ertelediği her gün için kendisine alacağı kadar sadaka sevabı verilir."
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, din kardeşinin ırz ve namusuna atılan iftiraları, red ederse, (onun sevabı, girmeyi hak ettiği Cehennem ateşine karşı engel bir perde olacaktır."[35]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, (sel gibi zarar verecek) azgın sulara veya yangın afetlere yol açacak ateşlere engel olursa, onun için bir şehidin sevabı vardır."[36]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, Allah'dan gelen (belâ ve musibetler gibi) şeylere razı olursa, Hz. Allah'da, kendisinden razı olur."[37]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, yoldan, eziyet veren taşları kaldırıp atarsa, (attığı her taşa karşılık kendisine) bir sevab yazılır. Kendisi için sevab yazılmış olan kimseler de Cennete girer."[38]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, bir âmânın elinden tutup kırk adımlık yere götürürse, Cennete girmek ona vacib olur."[39]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, bir amanın elinden tutup kırk adımlık bir yere götürürse geçmiş bulunan bütün küçük günahları af olunur."[40]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet kapıları, pazartesi ile perşembe günü ardına kadar açılır. Dargın olanların dışında Allah'a ortak koşmadan tevbe eden her müslümanın günahları af edilir. Birbirine dargın olan kimseler için de meleklere şöyle emir verilir: "Bu dargın olan kimselerin günahlarını, barışıncaya kadar silmeyiniz."[41]

Konu: Yararlı Ameller

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, yoldan diken ve çalı çırpılarını yoldan atan bir kimsenin geçmiş ve gelecek her türlü küçük günahlarını af eder."[42]
Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zamanında zina etmiş bir kadın, ayağından çıkardığı mestini başındaki tülbenti bağlıyarak kuyudan aldığı su ile susuzluktan ölecek hale gelen köpeği suladığından dolayı Allah'ın affına mazhar olmuştur."[43]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın nezdinde amellerin en sevimlisi, vaktinde namaz kılmaktır, sonra ana babaya iyilik yapmak, ondan sonra (İslâm sancaklarının dalgalanması, yayılması ve yerleştirilmesi için) Allah yolunda cihad etmektir."[44]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın nezdinde amellerin en sevimlisi, Allah'ı çokça anan, dilinde nem eseri bulunduğu halde ölmektir."[45]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın nezdinde amellerin en sevimlisi (başkalarını severken) Allah için sevmek ve (başkalarına buğuz ederken yine) Allah için sevmemektir."[46]

Bu hadisi şeriflerde geçen iyiliklerden faydalanılmak için iman etmek şarttır. İmanı olmayan bir kimse, yağmur damlalarının ve deniz dalgalarının sayısı kadar iyilik yapsa bile, Allah'dan herhangi bir mükâfata nail olamaz.[47]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Allah, bir kulun iyi olmasını dilediği zaman, o kimseyi çalıştırır. Peygamberimiz (s.a.v.)in huzurunda bulunan sahabilerden birisi:
"Ey Allah'ın Resûlu!... Çalıştırmak ne demektir?" Bunun üzerine sevgili peygamberimiz cevaben şöyle dediler: *"Hz. Allah ölüm döşeğine uzanmış bir kimse için, "Lâilâhe illallah" cümlesi ile iyiliklere karşı bir kapı açar. O kimse de bu iyiliği yaparak çevresindekileri memnun edip dünyadan ayrılır. (Böylelikle ölüm döşeğinin etrafında bulunan kimseler de o kimsenin iyi olduğuna şahitlik ederler.)*[48]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakim, bir şeyin hakkında hüküm verirken, araştırarak hakka isabet edip hüküm verirse, o hakim için iki sevab vardır: (Birisi araştırdığı için, diğeri ise hakka isabet ettiği içindir) Bütün kuvvetiyle araştırdığı halde hakka isabet etmezse, o hakim için, tek bir sevab vardır."[49]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Hakimler! Bir şeyin 'hakkında hüküm verdiğiniz zaman, adaletten ayrılmayınız. Düşmanlarınızı öldürdüğünüz vakit, ta'zip etmeden güzellikle öldürünüz. Çünkü Hz. Allah güzel iş yapanları sever."[50]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Evinden çıkmak istediğin zaman, iki rekât namaz kıldıktan sonra çık ki, kıldığın o iki rekât namaz, seni tehlikeye düşmekten korusun. Evine girme istediğin vakit, iki rekât namaz kıldıktan sonra gir ki, kıldığın o iki rekâtlık namaz, seni ailevi kavgalar gibi fitneye düşmekten kurtarsın."[51]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine değerli dört kimseler vardır ki, (kıyamet günü) yaptıkları iyiliklerinin karşılığı kendilerine iki kat olarak verilecektir.
a) *(s.a.s) in (validemiz olan) hanımları,*
b) *Ehli kitap, (Yahudi ve hıristiyanlar)dan İslâm dinini kabul eden kimseler,*
c) *Güzel olan cariyesini, hürriyete kavuşturduktan sonra kendisiyle evlenen kimseler,*
ç) *Allah'ın hukukunu, kendi efendisinin işlerini hakkıyla yapan köle (ve işçi) olan kimseler."*[52]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(İslâmiyetin, bize, getirdiği yeniliklerden) 40 tane iyilik vardır. Bunların en üstününü (başkası sağacak sütünden de kendisi ve çoluk çocukları faydalanacak.) keçi gibi hayvanı tasadduk etmek. (Bu kırk tane iyilikler öylesine değerlidir ki, sevabını alacak inancıyla bunlardan bir işini işleyecek olan mümin bir kulu, Hz. Allah cennete koyacaktır."[53]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Farz, vacip ve sünnetleriyle birlikte) tam bir abdest almak, imanın yarısıdır. (Çünkü imanı tam olmayan bir kimse, soğuk ve sıcak günlerinde zorluklara katlanıp abdest almazlar) Allah'ın verdiği nimetlerine hamd ve şükür etmenin sevabı, terazinin kefesini doldurur.
Allah tesbih etmek, (Subhanallah demekle Allah'ın her türlü noksanlıklardan uzak olduğunu ifade etmenin ve tekbir getirmenin sevabı sema ile yeri doldurur. Namaz, kılanlar için bir nûr'dur. (Ancak onunla Cennet yolunu bulur.)
Zekât vermek delildir. (Kişi, kıyamet günü, Allah'ın huzurunda müslüman olduğunu ancak onunla ispat eder..)
Sabır: (sıkıntılara karşı sabır etmek,) selâmet ve huzur yoludur.
Kur'an: iman edip ona göre amel edersen, senin için, bir müdafacıdır. (O'nun ahkâmıyla amel etmezsen) senin aleyhinde bir davacıdır.. Her insan, sabahleyin evinden (çıkarak imtihan çarşısına) gider. (Akşama kadar bütün işlerini Allah'ın kanunlarına göre uygulayıp bitirdikten sonra evine dönerse,) 'kendisine yaptığı işleriyle birlikte Allah'a satmış ve dolayısıyla Cehennemlik olmaktan azad ettirmiş olur. (Allah'ın kanununu uygulamadığı takdirde, öz nefsini tehlikeye atmış olur.)"[54]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhtiyara saygı ve iyilik yapan bir genç, ihtiyarlayıp muhtaç olduğu zaman, Hz. Allah kendisine yardımcı olarak gençlerden bir tanesini gönderir."
14 - Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kantar: 12 bin hokka altın ve gümüştür. Bunlardan Allah için tasadduk edilen bir hokka, dünya ve sema arasındaki her türlü varlıktan daha hayırlıdır."[55]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, gelip geçen müslümanlara, (eziyet veren çalı-çırpı, taş gibi) herhangi bir şeyi yol üzerinden kaldırıp atarsa, Hz. Allah buna karşılık o kimseye bir sevap yazdırır ve sevap yazdırdığı bir kimseyi de muhakkak Cennetine koyar."[56]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir hadisi kutside şöyle buyuruyorlar: "Mümin bir kul, samimi bir yürekle yaptığı ibadetlerle Bana bir karış yaklaşırsa. Ben (rahmet ve mağfiretimle) ona (bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben, bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelen mümin bir kuluma, Ben, rahmetimle koşarım."[57]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, dünyadan ahiret alemine ayrılan bir mümini, ancak, üzüntü ve karanlık içinde annesinin karnından dünya aydınlığına çıkan bir çocuğa benzetirim."[58]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki müslüman karşılaşırlarken, tokalaşıp sevişirlerse, birbirlerinden ayrılmadan önce küçük günahları af olunur."[59]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, şehevi arzularına hakim olan gençlerden hoşlanır."[60]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz öldüğü vakit, lâyık olduğu Cennet veya Cehennemdeki mevkisi, kıyamete kadar kendisine sabah akşam gösterilir.
Bu kişi, Cennetlikse, Cennetteki makamı, Cehennemlikse, Cehennemdeki mevkisi gösterilirken kendisine şöyle seslenilir: "İşte, Hz. Allah seni diriltip oraya yerleştirinceye kadar, bu anda bekleyeceği ve kıyamete kadar kalacağın yer, burasıdır."[61]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a iman ettikten sonra kişinin yapacağı iyiliklerin en üstünü, -kendisini insanlara sevdirmesidir."[62]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İbadetlerin en üstünü, (içinde bulunduğu sıkıntılardan) huzura kavuşmayı sabırla beklemektir."[63]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyiliklerin en üstün olanları:
1) *Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmek,*
2) *Allah yolunda cihad etmek,*
3) *Makbule geçecek şartları yerine getirerek tam bir hac ibadeti yapmaktır.*
Bu üçünün, geriye kalanlardan olan üstünlükleri, doğu ile batının arasındaki mesafe kadardır."[64]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyiliklerin en üstünü, Allah için, (iyi kimseleri) sevmek ve yine Allah için, (kötü insanları, yaptıkları kötülüklerinden dolayı) sevmemektir."[65]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İman dallarının en üstünü, zorluklara karşı sabır etmek (ve insanlara karşı) müsamaha etmektir."[66]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cihadların en üstünü, zalim ve fasık devlet adamlarının karşısında hakkı söylemektir."
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cihadların en üstünü, kişinin kendi nefsinin meşru olmayan arzularıyla mücadele etmesidir."
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminlerin İslâmca en üstünü, diğer müslümanların dil ve ellerinden selim kaldıkları (eziyet görmedikleri) kimselerdir.
İman bakımından müminlerin en üstünü, ahlâkı en güzel olanlardır.
Muhacirlerin en üstünü, (mal ve memleketini terk eden değil,) Allah'ın haram kıldığı şeyleri terk etmektir...
Mücahitlerin en üstünü, (düşmanlarla çarpışan değil,) Allah'ın emirlerini yerine getirmekte ve haram kıldığı şeyleri de bırakmak hususunda kendi nefsiyle savaşan ve yenen kimselerdir."[67]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hayırlı ve faydalı şeyleri başkalarına gösteren, dolayısıyla ona yaptıran bu kimse, onu yapanlar gibidir."[68]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslüman bir kimsenin ömrü uzun olmakla beraber, hayır ve faydası da o nisbette çoktur."[69]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Meyve ağaçlarının fidelerini dikip yetiştiren bir kimse için, o ağacın meyvesinden faydalanıldığı kadar, ona sevab yazılır."[70]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Savaşta,) bir din kardeşinin ayakkabı bağlarını vermek yardımında bulunan bir kimse, Allah yolunda sırtında savaşılacak bir binek hayvanını vermiş gibi olur."[71]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyilikler, çürüyüp bitmez, günahlar da unutulup kaybolmaz. (Çünkü bunları unutmayan ceza veya mükâfatını verecek olan) Allah için ölüm yoktur. Nasıl yaşarsan, öyle öldüğün gibi, nasıl ölürsen o şekilde mükâfat veya cezayı bulursun."[72]

34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet, size, ayakkabınızın bağlarından daha da yakındır. (Fakat bu, imanla birlikte iyiliklere bağlıdır.)
Cehennemde, size o kadar yakındır. (Lâkin sizi oraya sokacak olan başlıca sebebler, kötülükleriniz olacaktır.)"[73]

Konu: Cezayı Gerektiren Veya Gerektirmeyen Ameller

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah ümmetim konuşmadığı ve yapmadığı müddetçe kafalarından geçen hayali düşüncelerini afeder."[74]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, ümmetimin hata ile unutarak veya başkasının zorbalığı ile yaptıkları kötülüklerini afeder."[75]

Hata ile yapılan kötülüklerden dolayı kişi, Allah'ın nazarında sorumlu değildir. Çünkü bunu yaparken, isteyerek değil, istemeyerek yapmaktadır. Meselâ: Bir hakim, bir davanın hakkında hüküm verirken bütün delillere baş vurup araştırdıktan sonra vereceği karar, hakka isabet etmezse, bu konuda hakim, mesul tutulmaz. Fakat hükmünü araştırmadan verirse, bu konuda Allah'ın nazarında sorumludur. Yine oruçlu olan unutarak yemek yiyip, su içerse, bu konuda sorumlu olmamakla beraber, orucu da bozulmaz. Yine başkasının tehdidiyle içki içmek gibi, mecbur kalarak bir kötülük yapan bir kimse sorumlu tutulmaz.
O halde, felâkete uğrayacak olan kişi, sebebini Allah'dan değil, kendisinden arasın.[76]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz bir kimse, Cennetliklerin yaptıkları iyilik ve ibadetleri yaparak insanların nazarında iyi bir kimse olduğu görünür. Oysa kendisi Cehennemliktir.
Şüphesiz adamın birisi, Cehennemliklerin yaptığı kötülükleri yapar. İnsanların nazarında Cehennemlik olduğunu uyandırır. Halbuki kendisi, Allah'ın nazarında Cennetliktir. Çünkü yapılan bütün işler niyet ve sonuçlara bağlıdır."[77]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her insanda üç türlü huy vardır:
a) *(Başlamak istediği bir işte) uğursuzluğun var olduğu inancına kapılmak,*
b) *Zanna kapılmak,*
c) *Kıskançlık.*
Birinci hastalıktan kurtulmasının çaresi; yapmak istediği işten vazgeçmektir.
İkinci hastalıktan kurtulmanın yolu; zannettiği gibi hareket etmemektir.
Üçüncü hastalıktan kurtulmanın şifası; kıskandığını gerektiren sebeplerden uzaklaşmaktır."[78]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, iyi şeyleri de, kötü şeyleri de açıklayıp tek tek yazmaktadır. Öyleyse kim, bir iyilik yapmak istediği halde yapmaya muvaffak olamazsa, Hz. Allah o kimseye bir, yapmaya muvaffak olursa, ondan yedi yüze kadar katlı olarak sevab yazdırır.
Yine adamın birisi (zina gibi herhangi) bir kötülük yapmak istediği halde, sonradan da kendi arzusuyla (Allah'dan korkup, Hz. Muhammedden de utanıp) vazgeçerse, Yüce Allah, vazgeçtiği kötülükten dolayı o kimseye bir sevab yazdırır. O kötülüğü yaptığı takdirde ona bir günah yazdırır... (Özet olarak şunu belirtelim ki, Allah'ın rahmeti bol ve yaygındır...)"[79]
6 - Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Her insanın omuzunda iki melek bulunur. Sağdaki melek iyilikleri, soldaki de kötülükleri yazar.) Şüphesiz soldaki melek, müslüman bir kulun yaptığı herhangi bir kötülüğü yazmayarak kendisine altı saatlik bir zaman için mühlet verir. Kişi bu zaman itinde (pişman olup) tövbe ve istiğfar ederse, melek elindeki kalemi atıp, kulun işlemiş olduğu günahı yazmaktan vazgeçer. Eğer müslüman kişi, bunun tersini yaparsa, melek onun yapmış olduğu kötülüğünü amel defterine bir günah olarak yazar."[80]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz kötülük yaptıktan hemen sonra, (pişmanlık duyup tövbe ve istiğfar etmek gayesiyle) iyilik yapan bir kimse, tıpkı, üzerinde bulunan daracık zırh elbisesinin halkalarını teker teker koparıp yere atan bir kimseye 'benzer. (Yapacağı sevabla, kötülük halkalarını, koparıp günah kirlerinden arınan bir kimse de, tıpkı, bunun gibidir...)"[81]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah (c.c.), ümmetinden yanlışlık, unutkanlık veya tehdid altında mecburi olarak yaptıkları kötülüklerini afeder."[82]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlâhi kalem üç kimsenin yaptıkları kötülükleri yazmaktan kaldırılmıştır:
a) *Uyanıncaya kadar, uykuda 'bulunan bir kimse,*
b) *İyi oluncaya kadar deli olan bir kimse,*
c) *Büyüyünceye kadar, çocuk olan kimseler,"*
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlâhi kalem, ümmetimden, hata, unutkanlık veya tehdid altında kalarak işlediği kötülükleri yazmaktan kaldırılmıştır."[83]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(İyilik ve kötülükleri yazan ilâhi) kalem, üç kimsenin yaptıkları kötülükleri yazmaktan kaldırılmıştır:
a) *İyi oluncaya kadar, kötülük yapan deli kimseler,*
b) *Buluğa varıncaya kadar, kötülük işleyen çocuklar,*
c) *Uykuda iken (kötü söz söyleyip yahut ayaklarını oynatarak zararlara yol açan) kimseler,"*[84]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küçük günahları işlemekten kaçınınız. Çünkü, (kadınlara bakmak gibi, devamlı olarak) işlenilen küçük günahlar, bir kavmin fertleri tarafından azar azar toplanıp bir araya getirilen yakacakla, ekmeklerini yakan bir ateşe benzer. (Zira küçük günahlar, büyüye büyüye sahibini sürükleyip tehlikenin eşiğine atar. Ve yaptığı iyiliklerini de bir ateş gibi yakıp yok eder.)
Şüphesiz küçük günahlar, (Israr edildiği takdirde, büyük günahlara inkilap ettiği gibi,) sahibi de bu yüzden hesaba çekilirken, tehlikeden tehlikeye sürüklenir."[85]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küçük günahları işlemekten kaçınınız. Zira onlar, bir araya gelerek toplandığı takdirde, yapanı da tehlikeden tehlikeye sürükler. Bu adamın işlediği küçük günahlar, herhangi bir çölde bulunan bir kimsenin rastladığı cemaatle birlikte yığınak haline getirip topladıkları yakacak maddeleriyle yemeklerini yakıp yok eden, kendilerini de aç ve perişan bırakan bir ateşe benzer."[86]

Konu: Günahların Af Olunmasına Sebeb Olan İyilikler

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmam, fatiha sûresini bitirip amin dediği zaman, sizde hemen onun akabinde amin deyiniz. Çünkü o anda meleklerde iştirak ederek amin derler. Kimin dediği amin cümlesi, meleklerin amin cümlesine rastlarsa, o kimsenin geçmiş ve gelecek bütün küçük günahları afolunur."[87]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, inanarak, sevabını da Allah'dan isteyerek kuşluk namazını iki, (dört, altı veya sekiz) rekât olarak kılmaya devam ederse, geçmiş ve gelecek bütün günahları af olunur."[88]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, cuma günü, imam selâm verdikten sonra, oturduğu yerden ayrılmadan önce fatiha, ihlâs, nas ve felâk sûrelerini yedişer kere okursa, geçmiş ve gelecek her türlü küçük günahları afedilir."[89]

Konu: Zina

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadın için, erkeklerden (babası, kardeşi gibi) mahremi bulunmadan uzun bir yolculuğa tek başına çıkamaz."[90]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadın evinden çıkmak yetkisine sahip değildir. Ancak, yanında hizmetçisi, (veya işini görecek çocukları) olmayan bir kadın, bazı zaruri ihtiyaçlarını görmek için dışarıya çıkabilir. Bunun dışında 'hiç bir zaman, dışarıya çıkamaz, ancak kurban ve ramazan gibi bayram günleri çıkabilir. Yine kadın, dışarıya çıktığı zaman, yolun ortasından değil, yolun kenarından yürümelidir."[91]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Genç ve güzel olan) kadınlar, ne selâm verir, ne de erkeklerin selâmını alabilir. (Erkeğinde kendisine selâm vermesi ve selâmını alması sakıncalıdır. Fakat kadın ihtiyar veya fitneyi uyandıracak şekilde güzel değilse saydıklarımızdan hiç birisi sakıncalı değildir. Ancak genç olana mekruh, ihtiyar olana da mubahtır.)"[92]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz ben, kadınlarla asla tokalaşmam."[93]

Hadisin sebebi: Kadınlardan birisi, diğer ensari kadınlarla birlikte Peygamberimize gelerek şöyle dediler:
"Ey Allah'ın Resulü!.. Allah'a ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, başkasına iftira etmemek, İslâm dinînin güzel gördüğü konularda âsi olmamak için, seninle anlaşmaya ve söz vermeye geldik. Elinizi uzatın ki, bu hususta elinizi tutup söz verelim" Bunun üzerine sevgili peygamber efendimiz (s.a.s):
"Ben, kadınlarla tokalaşmam. Çünkü bu, İslâm dinince haramdır." cevabını verdiler.[94]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah rızası için, ümmetimin erkekleri hamama girerken, havlu ile girsin. Kadınlar ise, (kendi evlerinde yıkansınlar,) hamama gitmesinler."[95]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz ümmetimden en fazla korktuğum tehlike, lût kavminin yaptıkları Lîvate (cinsi sapık olan kötülük) dür."[96]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey müminler!., Benden duyunuz: "Şüphesiz Hz. Allah, (ceza durumu belli olmayan ziya eden kadınların durumu için) ceza yolunu açıklamış bulunmaktadır... Zina eden bakirelerin cezası: Erkekse, yüz sopa ile bir senelik sürgün, kadınsa yanlız yüz sopadır.. Evlilik üzerinden geçmiş erkek ve kadınların cezası ortalama taşlarla öldürmektir."[97]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Recm (taşla öldürmenin cezası), kadının yaptığı zinanın karşılığı ve kefaretidir."[98]

Hadisin sebebi: Sahabilerden İbnu Sevid bu konuyu şöyle naklettirmektedir. Sevgili peygamberimiz zamanında zina eden bir kadını götürüp recm cezasını verdikten sonra peygamberimizin huzuruna gelerek şöyle dedim:
"Ey Allah'ın Resülu!... Zina kötülüğünü işleyen kadını cezasını verdik." Bunun üzerine sevgili peygamber efendimiz (s.a.s) geçen hadisi şerifi buyurdular:
a) Gözlerin zinası: *(Kişinin kendi arzusuyla yabancı bir kadına) bakmasıdır.*
b) Kulakların zinası: *(kadının tatlı ve manalı sözlerini) dinlemesidir.*
c) Dilin zinası: *(Kadınla tatlı, cilveli ve birleşme hususiyetini andıran cümlelerle) konuşmasıdır.*
ç) Ellerin zinası: *(Kadın ile bir istek peşinde olduğunu andıracak bir şekilde) ellerini tutup sıkmasıdır.*
d) Ayakların zinası: *(Fuhuş yapacak, kadının 'bulunduğa yere kadar) yürümesi veya onunla birlikte gezip dolaşmasıdır.*
e) Kalbin zinası: *Zina kötülüklerini arzu etmesidir.*
(Bu uzuvların yaptıkları zinalar, günah bakımından zina sayılır, ceza bakımından ise, sayılmaz.) Fakat tenasül uzuv harekete geçerse, hakiki zina olduğunu tasdik eder, geçmezse, yalanlar (ve mecazi olduğunu ortaya koyar.)...[99]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zina eden, (dünyada şer'i cezasını görmeyen) kimseler, kıyamet günü, yüzleri ateş renginde parlayacaktır."[100]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz kadın, (kocasını aldatma konusunda) gelirken ve arkasını çevirip giderken şeytan şeklinde görünür. (Böylece bakanları da aldatarak kendisiyle birlikte fitneler sürükler.) O halde, biriniz hoşunuza giden bir kadın gördüğü zaman, (peşine takılıp gitmeyin. Bilâkis) evinde kendi arzusunu yerine getiren hanımının yanına gitsin."[101]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanoğlunun yapacağı zina nasibi, (ezeli ve ilâhi bir kalemle) yazılarak zapt edilmiştir... Şüphesiz kişi, bundan kaçamaz ve nisabine yetişecektir. (Bu itibarla vücudun uzuvlarının ayrı ayrı zina hisseleri vardır)"[102]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karşıki yabancı cinse bakan her göz, zina edendir. Kadın, kendisine mahsus koku sürünüp erkeklerin bulunduğu yerden geçerse, kendisi de zina etmiş sayılır."[103]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir erkeğin, Allah'a ortak koşması kadar büyük bir günah yoktur. Bundan sonra, nikâhsız olan bir kadının rahmine meniyi dökmesinden daha büyük bir günah yoktur."[104]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zina eden bir kimsenin kafasından imanı çıkar. Şayet o kimse bir daha yapmamak üzere tövbe ederse, Hz. Allah, o kimsenin yaptığı tövbeyi kabul eder (ve imanını da kendisine geri verir.)"[105]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah zina edip içki içen bir kimsenin imanını başından, bir kimsenin gömleğini çıkardığı gibi çıkarır."[106]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zina eden bir kimse, (karısıyla, kızıyla) hatta duvarıyla olsa bile, mutlaka edilir."[107]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, iffetli ve namuslu bir kadına, zina yaptığını görmediği halde, zinayı isnad ederse, Hz. Allah, kıyamet günü, o kimseyi ateşten yapılmış bir kamçı ile döver."[108]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, (eziyet vermek maksadıyla) haksız yere bir kimseyi zalim emirlere şikâyet ederse, şikâyet eden o kimse, doğru bir sülâleye mensup değildir, ya da soy-sopunda bir karışıklık vardır."[109]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, dilin şerrinden, midenin haram lokma yutmasından, tenasül uzvun fuhuş yapmasından korunursa, Cennete girmeyi hak etmiş olur."[110]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah her kimi, iki çene arasındaki dil ile boğazın ve iki ayağın arasındaki tenasül uzvun -kötülüklerinden korursa, o kimse Cennete girmeyi hak etmiş olur."[111]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kocasından ikide bir boşanmak talebinde bulunan veya (kocası için değilde, başkaları için) süslenen kadınlar münafik kimselerdir."[112]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadının her yanı avrettir. (Erkeklere görünmesi haram olana yasak bir bölgedir.) Dışarıya çıktığı zaman, şeytanların gözleri açılır ve onu bir fitne aleti yapmak maksadiyle hemen harekete geçip yanına yaklaşırlar."[113]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altın ve kokularla süslenip (masum olan kimseleri kötülük fitnelerine uğratan) kadınların vay hallerine!..."[114]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey erkekler!., yabancı kadınların bulunduğu yerlere girmekten sakınınız."[115]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zinadan sakınınız. Çünkü zinada, başlıca dört büyük tehlike vardır:
a) *Zina, yapanın yüzünden iman güzelliğini giderir.*
b) *Rızkından Allah'ın feyz ve bereketini yok eder.*
c) *Allah'ın gazabını gerektirir.*
ç) *Cehneme; bir daha çıkmamak üzere girmesini icab ettirir."*[116]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Bir kadın, başkasının evinde, (fuhuş yapmak maksadıyla) elbisesini çıkarır veya fitne uyandıracak bir şekilde bacaklarını açarsa, Hz. Allahı, o kadının manevi perdesini üzerinden kaldırır ve (kıyamet günü), bir toplumun huzurunda rezil ettirir."[117]

27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendilerine mahsusu kokular sürünüp erkeklere koklatmak için evinden çıkıp erkeklerin yanından geçen kadınlar, (İslâm nazarında) zina etmiş sayılır.
Yabancı kadınlara isteyerek bakan gözler de, zina etmiş sayılır."[118]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kul, zina etmeye başladığı zaman, imanı kalbinden çıkıp, başının üzerinde bir gölge gibi bekler.. Ancak, zinadan feragat ettikten sonra geriye döner."[119]

29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey erkekler! Kadınlarınızı dışarıya çıkarmamak ve terbiye etmek konusunda elbise ve zinet eşyalarını az giydirmekle faydalanınız... Çünkü kadının elbiseleri çok, zinet eşyaları da olduğu zaman, evden dışarıya çıkmaktan hoşlanır."[120]

30 - Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın gazabı, zina edenlere karşı çok şiddetli olur."[121]

31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın gazabı, çocuklarını, gizli ve mahrem işlerini öğrenmek maksadıyla başkalarının kapılarına ya da evlerine gönderen kadınlara karşı çok şiddetlidir."[122]

32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yabancı kadınları ansızın gören gözlerini hemen geriye çevir."[123]

33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, Ademoğullarının yapacakları zina nasiblerini yazdırarak zapt etmiştir. Bundan dolayı yetişerek yapacakları zina kötülüğünü hiç bir şekilde (her ne kadar tenha bir köşede yapsalar bile,) Allah'dan gizleyemezler. (Çünkü Allah her şeyi gören ve bilendir.)
Gözlerin zinası bakmak, dilin konuşmaktır. Nefis ister ve temenni eder, tenasül uzuv ise, bunların istediklerini yerine getirerek ya doğrular veya yerine getirmeyip yalanlar." [124]

34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz bir kimsenin, on kadınla yapacağı zinanın günahı, komşusunun ailesiyle yapacağı zinanın günahından daha hafiftir.
Şüphesiz bir kimsenin on evden yapacağı hırsızlık, kendi komşusunun evinden yapacağı hırsızlığın günahından daha azdır."[125]

35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gözler, eller, ayaklar ve tenasül uzuv zina ederler. Bütün vücudun her uzvu, ayrı ayrı zina ederler."[126]

36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gözler, (akıl denilen kumandanının) gözleyicileri, kulaklar; huni (telefon santrallari,) dil, tercümanı, eller; kanatları.
Karaciğer; şefkat ve merhamet aracı, dalak; sevinç ve gülmek vasıtası, akciğer; nefes alma cihazı, böbrekler; hile ve düzenbazlık aleti, akıl ise bunların amiridir... Amir düzelirse, (yararlı = Rabbini bilen, iyi ile kötüyü, faydalı ile zararlıyı birbirinden ayırd eden bir kumandan ise,) idaresinin altında bulunan vücudun uzuv askerleri faydalı olur. Kumandan sapıtmış bozuk bir varlık ise askerleri de bozuk ve zararlı olur."[127]

37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın gazabı, benim yakın akrabalarıma hakaret eden ve bana eziyet verenlere karşı çok şiddetli olur."[128]

38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, zina yoluyla doğurduğu, dolayısıyla kocasının malın; varis kıldığı bir çocuğun annesine verilecek olan azab, bir ümmete verilen azabın yarısı olacaktır."[129]

39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, komşusunun karısı ile zina eden bir erkeğe, kıyamet günü, rahmet nazarıyla bakmaz. Yaptığı zinanın kirinden temizlemeyip ona şöyle der: "Cehenneme girecek olanlarla birlikte gir."[130]

40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zina, fakirlik ve zillet getirir."[131]

41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetim, (şeriat kanunlarını ve İslâm ahlâkını terk ederek) zina etmeyi ve ipek elbise sayacak zaman yaklaşmıştır."[132]

Konu: Kadın Boşamak

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Talak: Boşama yetkisi kocanın elindedir... (Kocadan başka yakın akrabası olan babası ve amcası olsa bile, karısını boşayacak hakka sahip değildirler.)"[133]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cariyeleri boşama sayısı iki tanedir. Boşandıktan sonra (başkası ile evlenebilmek için) iddet (bekleme müddeti): İki kere aybaşı görmesidir."

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey kocalar!., Karılarınızı sebebsiz yere boşatmayınız. Ancak, bir kötülük işlediklerine dair delile dayanan bir şüphe görüldüğü takdirde boşanabilinir. Çünkü Hz. Allah, sâdece zevk için evlenen, sonradan da sebebsiz olarak boşanan erkek ve kadınlardan hoşlanmaz."[134]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir erkeğin başkasının karısını boşamaya ve hiç bir kimsenin efendisi olmadığı köle ve cariyeleri azad etmeye, sahibi olmadığı malı satmaya yetkisi yoktur."[135]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tehdid altında kalan bir kimsenin ettiği yemin, geçerli değildir... (Bozduğu takdirde kefareti yoktur.)"[136]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şaka olarak karısını boşayan yahut köle ve cariyesini azad eden bir kimse, ciddi olarak söyleyen bir kimse gibidir."[137]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç kimseler vardır ki, (geceli gündüzlü) dua etseler bile, hiç birisinin duası kabul olunmaz:
a) *Ahlâkı kötü olan karısını boşamak istemeyen bir kocanın duası,*
b) *Başkasına, iki şahit tutmadan ödünç veren bir kimsenin duası, (Çünkü Hz. Allah'ın iki şahid tutarak veriniz emrine muhalefet etmiş olduğu gibi, inkâr edildiği takdirde bir fitnenin çıkmasına sebep olur.)*
c) *Anormal bir çocuğa, ölen babasından kalan mirası veren bir velinin duası, (Çünkü böyle bir çocuğa miras olarak kalan mallar, teslim edildiği takdirde, zayi olacağı muhakkaktır. Buna sebep olan veli, Elbette Allah'ın nazarında mesuldür.) Zira Hz. Allah, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuşlardır: "Ey veliler!., sefillere, kalan malları vermeyiniz."*[138]

Konu: Süt Akrabalığı

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Süt kardeşlerinize dikkat ediniz!.. Çünkü süt akrabalığı, ancak henüz iki yaşını doldurmayan bir çocuğun emzirilmesiyle olur. (İki yaşını dolduran bir çocuğun emzirilmesinin hiç bir tesiri yoktur. Çünkü iki senenin içinde bulunan bir çocuğun, emdiği kadının sütünden dolayı, vücudunun kan ve etinde bir tesir bırakır. Budan dolayı da süt akrabalığı almış olur.) [139]

Konu: Adaklar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir hadisi kutside şöyle buyuruyor: "Ademoğlunun adadığı adaklar, onun için, takdir ederek yazmadığım herhangi bir menfaat kazandırmaz, veyahutta ondan herhangi bir kazayı atlatamaz. Fakat adaktan istenilen arzular, bazen kader yazısına rastlar. Şüphesiz adağı şu yönden meşru kıldım ki, cimriyi onunla cimrilikten kurtarayım. Çünkü önceleri Benim için harcamak istemedikleri şeyleri, adadıktan sonra gönül arzusuyla harcamaktadırlar."[140]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi, sahip olmadığı bir malı adayamaz. Müminlere lanet okumak, öldürmek kadar günahtır. İntihar eden bir kimse, kıyamet günü, intihar ettiği aletle tazib edilecektir. Kim, İslâmiyetin dışında başka bir din üzerine yemin ederse, (şu işi yaparsam, Hıristiyan veya Yahudi olayım deyip sonradan da ettiği yemini bozarsa) yemin ettiği gibi

kabul edilir. Yani İslâmiyetten çıkıp hıristiyan ya da Yahudi olur.
Bir adam, din kardeşine küfrü isnad erse, (ey kâfir derse), onu öldürmesi kadar günahtır."[141]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adak, ademoğluna, Allah'ın takdir ettiğinin dışında hiç bir şey kazandırmaz. Fakat bazen adaktan istenilen arzular, Allah'ın takdir ettiğine tesadüf eder. Adadığını verir ve böylelikle cimri olmaktan kurtulur."[142]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz adama, ne bir şeyi ileriye aldırır ve ne de geriye götürür. Ancak, insanı cimrilikten kurtarır."[143]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, Allah'a itaat etmeyi adarsa, aynı konuda itaat etsin. Kim, Allah'a karşı gelerek günah sayılan herhangi bir şeyi adarsa, onu yerine getirmesi ve kefaretini de vermesi gerekir."[144]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, adamada bulunduğu bir şeye isim vermezse, (meselâ, gurbette olan babam gelirse, benim adağım olsun der, fakat iki gün oruç tutarım veya hayvan kurban ederim demeden adakta bulunursa,) böyle bir adamanın kefareti, yemin kefaretidir."[145]

Konu: Yeminler

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, babanız veya (değer sayar) herhangi bir şey üzerine yemin etmenizi yasak kılmıştır-.. Çünkü Allah'dan başka bir varlık ile yemin etmek haramdır."[146]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Allah'ın, kulları arasında öylesine değerli kimseler vardır ki, vallahi bu iş böyle olacak diye yemin ederse, Hz, Allah yaptığı yemin hususunda (meşru ise) onu kırmadan yeminini yerine getirir."[147]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, yemin-i sabır (hakimin huzurunda yalan yere yemin) eder ve onunla bir müslümanın malını aldırıp, gerek kendisinin gerekse başkasının zimmetine geçirmek isterse, o kimse öldükten sonra kıyamet günü, Allah'ın kendisine karşı buğuz ve öfkesi olduğu halde karşısına çıkacaktır."
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, yemin ederken "İnşallah" derse, o kimse istisnai bir yemin etmiş olur. (Meselâ: Valiahi ben bu işi inşallah yapmayacağım, dedikten sonra, aynı işi yaparak yeminini bozarsa, kefaret vermesi lâzım gelmez. Çünkü yemin ederken, manâsı "Allah dilerse" olan "inşallah" sözü ile başlamıştır. Allah'ın dileyip dilemeyeceğini bilmediğinden ettiği yemin kesin bir yemin değil, belki istisnai bir yemindir.)"[148]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, (namaz, oruç ve hac gibi) farzlardan birisine yemin ederse, o kimse bizden değildir. (O, seçkin, değerli bir müslüman değildir.)"[149]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, bir şey üzerine yemin eder (meselâ: filân yere gideceğim der) de ondan başkasını daha hayırlı görürse yemininden dolayı kefaret yapsın ve hayırlı olanı işlesin."[150]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, ancak Cenneti istemek için, vasıta edilebilir."[151]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemin ya bozulur veya gereği yapıldıktan sonra pişman olunur."[152]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemin, malın satışını kolaylaştırır, fakat kazancın bereketini giderir."[153]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç gruba ayrılan dokuz kimseler arasında üç kimselerin yaptıkları yeminin bozulması gerekli değildir. İkinci üç kimse daha vardır ki, bunlara lanet edilir. Diğer üçüncü yemin eden üç kimse daha vardır ki, bunların hakkında şüpheliyim.
Yemin eden birinci gurup:
a) *Oğul ile babasının arasında yapılan yemin gerekli değildir. (Meselâ: Çocuk, babasının verdiği emrine karşı "Vallahi yapmayacağım" diye karşı gelip yemin ederse, bu çocuğa düşen ödev, babasının yaptığı emir, dine aykırı değilse, babasının emrine edip yemini bozar ve kefaretini de verir.)*
b) *Koca ile karısının arasında yapılan yemin gerekli değildir. (Kadın, kocasının hoşuna gitmeyen bir şey üzerine yemin ederse, sonradan kocasına itaat ederek yeminini bozar ve kefaretini de verir.)*
c) *Efendi ile kölenin arasında, yemin gerekli değildir. (Bozulur ve kefareti de verilir.)*
Allah'ın lanetine uğrayan kimseler:
a) *Baba ve annesine lanet ederek eziyet veren bir çocuk,*
b) *Allah'dan başkasının adına kurban kesen kimseler,*
c) *Aralarındaki sınırları değiştiren kimseler Allah'ın lanetini hak etmiş olurlar.*
Hakkında şüpheli bulunduğum kimseler:
a) *Üzeyr adındaki şahsın peygamber olup olmadığı hakkında şüpheliyim.*
b) *Tubba adındaki kişinin İslâm dinini kabul edip etmediği hakkında şüpheliyim.*
c) *Şer'i cezasını gören bir kimsenin, dünyada gördüğü cezanın yarın kıyamet günü, kendisini Cehennem azabından kurtarıp kurtaramayacağı hakkında şüpheliyim."*[154]

Sonradan Hz. Cebrail peygamber efendimizin yanına gelerek, Üzeyrin peygamber olduğunu, Tubba İslâm dinini kabul ettiğini ve zina yapıp şer'i cezasını gören bir kimsenin de kıyamet gününde, gördüğü cezanın kendisini ikinci bir cezadan kurtaracağını açıklamıştır.[155]

Konu: Günah İşlemenin Nedenleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gurur ve kibir taslamaktan kaçınınız. Çünkü iblisin, Adem peygamberi kıble edip Allah'a secde etmemesinin sebebi, gururu ve kibiri olmuştur.
Hırs (ve çok istekli olmak)tan kaçınınız. Çünkü, Adem peygamberin, Allah'ın haram kıldığı ağacın meyvelerini yemesinin 'başlıca sebebi, hırsı olmuştur.
Bunlar, (kibir, hırs ve kıskançlık,) bütün kötülüklerin kaynağıdır."[156]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendilerine mahsus koku sürünen kadın, benimle birlikte yatsı namazını kılmak için (camiye) gelmesin."[157]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kocasının yatak odasının dışında (hamam gibi) herhangi bir yerde elbisesini çıkarıp açılıp saçılan bir kadın, Allah ile kendisinin arasındaki merhamet perdesini yırtmış (ve dolayısıyla Allah'ın azabına uğramayı hak etmiş) olur."[158]

Konu: Allah'a İtaat Etmenin Feyzi, Günahların Felâketi

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kavmin arasında bulunan salih bir kimsenin öldükten sonra geriye bıraktığı çocuğuna kendi ismini takan o kavme, Hz. Allah manevi bir mükâfat lûtf edecektir."[159]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her müminin iki kapısı vardır:
a) *Birinci kapıdan, işlediği namaz, oruç ve hac gibi iyilikleri yükselir. (Arş-i âlâda kayıt defterine yazılır.)*
b) *Diğer kapıdan ise rızkı iner.*
Bu iki kapının sahibi öldüğü zaman, her iki kapı, sahiplerini, kaybettikleri için ağlarlar."[160]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Her müslüman erkek, ilk gördükleri kadından (Allah'dan korkup ve haya ederek) gözlerini kapatıp geriye çevirirse, Hz. Allah, o müminin kalbinde bir ibadet zihniyetini yaratır. Ve kişi dolayısıyla o ibadetin tadını kalbinde hisseder."[161]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir müslüman, fakir bir müslümanı giydirirse, giydirdiği o elbise fukaranın üzerinde bulunduğu müddetçe Allah'ın himayesi altında bulunur."[162]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim gösteriş (başkalarının görmesi) için, iyilik yaparsa, Hz. Allah'da kendisine karşı gösteriş yapar. (Gösteriş için yaptığı İyiliklerinin sevabını yakar ve kendisini de rezil eder.)
Kim başkası işitsin diye iyilik yaparsa, Hz. Allah o kimsenin yaptığı iyiliklerini imha eder ve kötü bir insan olduğunu etrafa duyurtur."[163]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, borçlu olan fakir bir kimseye kolaylık gösterirse, Hz. Allah'da o kimsenin dünya ve ahiret işlerini kolaylaştırır."[164]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, her iki çenenin arasındaki diline ye her iki bacaklarının arasındaki tenasül uzvuna hakim olacağına dair kefil olursa, Bende onun Cennete gireceğine dair kefil olurum."[165]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yapmış olduğu kötülüğün cezasını dünyada gören bir kimse, bu cezayı ahirette görmeyecektir."[166]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir din kardeşinin herhangi bir ihtiyacının (sıkıntısını) gideren bir kimsenin, Allah'da ihtiyacını görür."[167]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fakire verilen sadaka, sahibini (boğulmak, yanmak gibi) her türlü tehlikelerden korur."[168]

Konu: Büyük Günahlar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine 5 türlü büyük günah vardır ki, onları af ettirecek hiç bir şey yoktur.
a) *Allah'a şerik koşmak,*
b) *Öldürmeyi gerektiren (dinden dönmek, evli olduğu halde zina etmek gibi) herhangi bir sebep yokken adam öldürmek,*
c) *Mümin olanlara iftirada bulunmak,*
ç) *Düşman cephesinden kaçmak,*
d) *Hakkı olmadığı halde yalan yeminle başkasının malını almak. Birinci maddenin dışında bu hadiste geçen diğer dört günahları af olunması için tecavüzde bulunduğu kimselerle helâlleşmesi gerekir.)"*[169]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine beş ağır günah vardır ki bu günahları işleyenlerin cezasını Hz. Allah dünyada iken verir. (Ahirete ertelemez.)
a) *Zulüm etmek,*
b) *Verdiği sözü tutmamak,*
c) *Ana babaya hakaret etmek,*
ç) *Akrabalarıyla ilgiyi kesmek,*
d) *İyiliklere karşı nankörlük yapıp iyilikleri hiçe saymak."*[170]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, Huzaî kabilesinden olan Amirin oğlu Amr'in cehennemin içinde peşinden barsaklarını sürüklediğini gördüm. Çünkü devesini yavrusuyla birlikte putlara ilk adayan kimse o olmuştur. (Bugün, -heykelleri put sayarak ta'zim gayesiyle çelenk koyan kimse bu hadiste anlatılmak istenen manâyı teşkil etmektedir."[171]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın fiezdinde üç kimse insanların en kötüsüdür.
a) *Kâbenin civarında (zina, içki, gibi) günah işleyenler,*
b) *(Pavyon, bar, gazino gibi) kâfirlere ait bulunan herhangi bir müesseseyi İslâm aleminde faaliyete sokanlar,*
c) *Öldürülen akrabasının katilinin yerine, iftira ederek masum bir kimseyi göstermek."*
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki kişi vardır ki, kıldıkları namazlar, kendilerinden ayrılır. (Kayıt defterine geçirilmez.)
a) *Efendisinden kaçan köle,*
b) *Kocasına karşı gelen kadın,*
Kadın kocasına karşı geldikçe, köle de efendisine dönmedikçe günahları devam eder."[172]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cahiliyet devrine ait müslümanlara yakışmayan iki büyük günah vardır:
a) *Temiz bir insanın soyuna sopuna çamur atmak. (Sen, babanın çocuğu değilsin. Piçin tekisin gibi kötü sözler söylemek.)*
b) *Ölünün üzerinde iyiliklerini saymak, elbisesini yırtmak, saçını yolmak, yüzüne vurmak gibi hareketler yaparak bağırıp çağırmak."*[173]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine ağır iki günah vardır ki, bunların cezasını Hz. Allah ahirete bırakmayıp dünyada iken acele olarak verir,
a) *Zulüm etmek,*
b) *Ana babaya hakaret etmek."*[174]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tehlikeli yedi büyük günahdan kaçınınız:
a) *Allah'a şerik 'koşmak,*
b) *Başkasına büyü yapmak,*
c) *Öldürülmesini gerektiren sebepler yok iken Allah'ın haram kıldığı kimseleri öldürmek.*
d) *Yetimin malını yemek.*
e) *Düşman cephesinden kaçmak.*
f) *Temiz bir kadına zina iftirasında bulunmak."*[175]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey imanlılar!) Allah'ın yasakladığı (Zina, cinsi sapıklık gibi) kirli günahlardan sakınınız. (Buna rağmen) kim, bu günahlardan birini yapmak isterse, -kimsenin görmediği ıssız bir yerde yapsın. (Başkalarını alıştırmaksızın) bu yaptığı kirli günahtan sığınsın. Çünkü böyle bir günahı, açıkça yapan kimseleri, Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in gösterdiği cezalara çarptırırız."[176]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra ümmetimi (doğru yoldan saptıracak) üç şeyden korkarım:
a) *Hakimlerin adaletten ayrılıp zulüm etmeleri,*
b) *Yıldızların müessir olduklarına İman etmeleri,*
c) *Kader yazısına (meydana gelmeden önce Allah'ın bilip her şeyi takdire bağladığına inanmamaları"*[177]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir amirin kabul ettiği hediye rüşvettir. Hakimin kabul ettiği rüşvet ise, küfür kadar büyük bir günahtır. Çünkü rüşvet, hakimi adaletten ayırır, hak sahibini haksız, haksızı da haklı çıkaracak bir niteliktedir."[178]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Dinin haram ve zararlı saydığı) kötülükler, gizli yapıldığı müddetçe sadece yapan kimseye zarar verir. Fakat açıkça yapıldığı zaman, yalnız yapan kişiye değil aynı zamanda bütün topluma zarar verir."[179]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey müminler!) cahiliyet devrine ve kâfirlerin adetlerine uygun bir kıyafete girer, onların arzu ve isteklerine yaraşır hareketlerde bulunan kişilerin yaptıklarını duyduğunuz veya gördüğünüz zaman, onları ima ile değil, en açık bir şekilde rezili rüsva ediniz."[180]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zina, aralarında açıkça yapıldığı bir toplumu (dünyevi büyük bir felâkete sürükler ve) Allah'ın azabına uğratır."[181]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fuhuş açıkça yapıldığı zaman depremler olur, hakimler adaletten ayrılıp zulüm ettikleri zaman yağmurlar azalır, gayri müslime zulüm edildiği takdirde düşmanlar galip gelir."[182]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetim, dünya işlerini, din ve ahiret işlerinden üstün görüp önem verdikleri zaman, İslâm sevgisini kaybederler.
Allah'ın ve İslâm dininin güzel gördüğü şeyleri başkalarına emretmediği kötülüklerden milleti vazgeçirmediği takdirde, Kur'an-ı Kerimin bereketinden mahrum kalırlar.
Ümmetimden bazıları küfür ederek birbirlerine düştükleri takdirde Allah'ın rahmet nazarından düşüp yardım elinden mahrum kalırlar."[183]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin bir kişi, din kardeşini "kâfir" diye çağırdığı takdirde o ikisinden buna lâyık olan bu sözü hak etmiş olur. (Eğer ikisi de buna lâyık değilse, o zaman arkadaşını kâfir diye çağıran kişi günahkâr olur.)"[184]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın kendilerine karşı gazaba geldiği (kötü huylu) dört kimse vardır:
a) *Çok yemin eden tüccar,*
b) *Gururlu fakir,*
c) *Zina yapan orta yaşlı yetki sahibi kişiler*
d) *Adaletten ayrılan yetki sahibi kişiler."*[185]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü Allah'ın nezdinde en şiddetli azab gören kimseler, Allah'ın yarattıklarının benzerlerini yapanlardır. (Çünkü, bugün İslâm memleketine getirilen batı aleminin kirli arzularının baş sebebi, kötü resimler olmuştur.)"[186]
20 - Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz dört büyük günah vardır:
a) *Allah'a şerik koşmak,*
b) *Ana babaya hakarette bulunmak,*
c) *Yalan yere yemin etmek,*
Çünkü, hakimin karşısında yalan yere yemin eden bir kimse, yeminine karıştırdığı yalan sözü kalbinde öylesine kara bir leke olur ki, o leke kıyamete kadar kalacaktır."[187]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın ilk olarak yasakladığı şey put putlara tapmaktır. Ondan sonra içki içmeyi ve sonra da başkalarıyla boş yere mücadele ve münakaşa etmeyi yasaklamıştır."[188]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların en kötüsü (Salih peygambere mucize olarak verilen) devesini keserek öldüren kadın ve kardeşini öldüren Adem peygamberin oğludur. Bu yüzden öldürülecek kişilerin veballarının bir kısmı da ona yazılacaktır, Çünkü ilk olarak insan öldürmeye alıştıran o, olmuştur."[189]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a and olsun ki, muhakkak ki, içki içen bir kimse, puta tapan bir kimse gibidir."[190]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Allahu Tealâ'ya and olsun ki, Cebrail (a.s.) bana gelerek dedi ki: "Devamlı içki içen bir kimse, puta tapan bir kimse gibidir."[191]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fahişe bir kadının zina yapması, bin erkeğin ziya yapması gibidir. (Birçok erkekleri yoldan çıkarması yüzünden çok zararlıdır.) Namuslu bir kadının güzel hareketleri, (sevap bakımından) iman ve amelde samimi olan 70 erkeğin hareketleri gibidir."[192]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem ateşi (dolayısıyla azabı) 70 kısımdır. Bu azabdan 69 u haksız yere emir edenler, geriye kalan diğer birisi de sebepsiz olarak insanı öldürenler içindir"[193].
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendilerini görmediğim iki grup cehennemlikler vardır:
a) *Sığırların kuyruğu gibi ellerinde bulunan kamçılarla (keyif olarak) insanları döven kimseler,*
b) *Başları devenin ürkeçine benzeyen, haktan ayrılmış zengin erkeklerin ahlâklarını bozan kadınlardır. Bu kadınlar, cennetin kokusunun en uzak yerlere kadar yayılmış olmasına rağmen, ondan mahrum kalırlar."*[194]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Cansız ve hareketsiz birer madde olmalarına rağmen) bir dağ diğer bir dağa hakarette bulunursa, hemen parçalanacaklardır."[195]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zulümlerin en büyüğü, kişinin din kardeşinin hakkı olan toprağından yarım metrelik dahi olsa yer almasıdır. Çünkü kişinin, din kardeşinden haksız olarak aldığı taş ve toprak, kıyamet günü ateşten bir halkaya dönüşüp boynuna geçirilecektir."[196]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Büyük günahlar yedi tanedir:
a) *Allah'a ortak koşmak,*
b) *Anne babaya karşı hakaret etmek,*
c) *Allah'ın yasakladığı (haram kıldığı) halde, insan öldürmek,*
ç) *İffetli, namuslu ve mümin kadına iftirada bulunmak,*
d) *Düşman cephesinden kaçmak,*
e) *Yetim malını yemek,*
f) *Müslümanlarla birlikte hicret ettiği yere tekrar dönmektir."*[197]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En büyükler şunlardır:
a) *Allah'a şerik koşmak,*
b) *İnsan öldürmek,*
c) *Yalancı şahitlikte bulunmaktır."*[198]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah, kendi kudret eliyle yarattığı cenneti kâfirlere ve devamlı içki içen-sarhoş olan kimselere haram kılmıştır"[199]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah (işlenen kötülüklere karşı) hiddete geldiği gibi, hakiki müminler de hiddete gelir. Allah'ın hiddete gelmesi, Müminin kendisine haram kılınan şeyleri işlemesindendir."[200]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın ortaya çıkarıp rezil etmediği halde, (zina gibi) çirkin ve kötü bir şeyi başkalarına ifşa eden kimselerin dışında, ümmetimden herkesin affedileceğini umuyorum."[201]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ve diğer bedduaları kabul olunan peygamberlerin lanet ettiği yedi kimse vardır:
a) *Allah'ın kitabı olan Kuran-ı Kerime ilâve eden,*
b) *Kader yazısını yalanlayan,*
c) *Mekke'nin hareminde (yasak olan bölgede) Allah'ın haram kıldıklarını işleyen,*
ç) *Benim sülâlemden olan bir kadını iğfal eden,*
d) *Benim yolumu bırakarak bar, gazino, randevuevi gibi dinin mubah saymadığı her hangi bir şeyi icad eden kimse.*" [202]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Ümmetimden öylesine kimseler vardır ki, benim şefaatimden faydalanamazlar:
a) *Zalim, hilebaz devlet adamları,*
b) *Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerime ilâve eden kimseler."*[203]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ü Taâlâ'nın kıyamet günü, kendilerine rahmet nazarıyla bakmadığı ve konuşmadığı üç kimse vardır:
a) *Yalan yere yemin ederek (satılık olan şu malıma senden) daha fazla verildi diyerek başkasını aldatan kimse,*
b) *Bir müslümanın malını zimmetine geçirmek için, yalan yere yemin eden kimse,*
c) *Kuyusunda fazla su olduğu halde, muhtaç olan kimselere vermeyen kimseler. Hz. Allah kıyamet günü o kimseye şöyle seslenir: Bugün seni dünyada muhtaçları mahrum kıldığın gibi, ben de seni rahmetimden mahrum kılarım."*[204]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın kıyamet günü kendileriyle hiç konuşmadığı, affetmediği ve onlara rahmet nazarıyla bakmadığı üç kimse için şiddetli azab vardır.
a) *Zina eden yaşlı kimseler,*
b) *Yalancı devlet adamı,*
c) *Gururlu olan fakir."*[205]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine üç türlü iş vardır ki, onlarla birlikte işlenilen hiç bir sevabın faydası yoktur:
a) *Allah'a eş koşmak,*
b) *Dindar olan anne ve babaya karşı hakaret etmek,*
c) *Düşman cephesinden kaçmak."*[206]

Konu: Bazı Haramlar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gelecek olan şeyler müminin ahlâkı değildir:
a) *Fazla sevgi. (Çünkü fazla sevmek ve başkasını şımartmak kişiyi doğru yoldan çıkarır.)*
b) *(Başkasının malına servetine göz dikmek) kıskanmak. Bu, İlim uğrunda mubah olmanın dışında her konuda haramdır."*[207]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bildiği halde babasını bırakarak "ben, filânca kimsenin oğluyum diye iddia eden" kişi, büyük bir günah işlemiş olur.
Kendisinin malı olmadığı halde benimdir diyen bir kimse cehennemdeki yerine hazırlansın.
Kim başkasını "Ey kâfir, Ey Allah'ın düşmanı veya ey Yahudi diye çağırırsa, o kimse o söze lâyık değilse, söylediği kötü sözler kendisine döner.
Kim, kötü bir isnatta bulunduğu kişi, iddia ettiği gibi değilse, isnat ettiği kötü sözler kendisine döner."[208]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alacaklı, borçlunun yanından memnuniyetle dönerse, denizde yaşayan tüm canlı varlıklar o borçluya dua ederler.
Borcunu ödemeye gücü yettiği halde, alacaklıya taciz eden borçluya, borcunu vermediği her gün ve her gece için Hz. Allah günah yazar."[209]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasının malını zorla almaya teşebbüs eden, soyan veya soydurtan kötü ahlâklı kimseler biz müslümanlardan değildir."[210]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başka milletlere kendisini benzeten kimse, biz müslümanlardan değildir. Öyleyse, ey müslümanlar, kendilerinizi Yahudi ve hıristiyanlara benzetmeyiniz.
Yahudilerin selâmları parmak işaretiyle, Hıristiyanların el işaretiyledir. (Müslümanların selâmları ise "esselâmualeyküm" sözüyle birlikte elle olur."
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'dan başka herhangi bir varlığa yemin eden, başkasının ailesini aldatarak yoldan çıkartan veya kölesine (İşçisine, hizmetçisine) hakaret eden kimseler bizden değildir."[211]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendi öz nefsinin veya başkasının yumurtalarını çıkaran bizden değildir. (Nefsine hakim olamıyorsan) oruç tut ve eteklerini tıraş etme."[212]

Hadisin sebebi: Mahzun oğlu Osman adlı bir kimse bir gün peygamberimizin yanına gelerek şöyle dedi:
"Ey Allah'ın resulü, ben şehevi arzularıma çok düşkünüm. Yumurtalarımı çıkarma konusunda bana izin verirmisiniz." Bunun üzerine peygamberimiz (s.a.s.) bu hadisi buyurmuştur.[213]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkalarını kavimcilik ve katarcılığa çağıran bizden değildir, Yine kavimcilikten dolayı insan öldüren veya bu yolda ölenler de bizdin değildir."[214]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Yakınlarından biricinin ölmesi gibi,) herhangi bir musibetten dolayı yüksek sesle bağırıp çağıran, başını tıraş; eden veya elbisesini yırtan bizden değildir."[215]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir musibetten dolayı cahiliyyet devrine ait sözlerle bağırıp çağıran, yüzüne vuran, yakasını, yırtan bizden değildir."[216]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küçükleri sevmeyen, büyükleri saymayan ve bizi aldatanlar bizden değildir. Çünkü mümin bir kimse, kendi öz nefsi için istediğini başkası için istemedikçe gerçek bir mümin olmaz."[217]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Başkasının mal ve servetine göz dikerek) kıskanan, söz taşıyıcılık yaparak iki kişinin arasını bozmak, gelecekten haber veren kahinler bizden, ben onlardan değilim."[218]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Öylesine kötü bir zaman gelecek ki,) benim ümmetimden bazı -kimseler, çalgıyla birlikte oynayarak şarkı söyleyen kadınların karşısında çeşitli isimler taktıkları içkiler içeceklerdir. Hz. Allah (yaptıkları kötülüklerine karşılık) onları yerle bir edecek veya maymun, domuz gibi hayvanların şekline sokarak cezalandıracaktır."[219]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine kötü üç kimse vardır ki, onlar için Allah'dan af dileme ve durumlarını sorma.
a) *İslâm topluluğundan ayrılarak iman ve adaletten ayrılmayan devlet adamına karış geldiği halde ölen kimseler.*
b) *Efendisinden haksız yere kaçarak ölen köleler,*
c) *Kocasından gizli olarak zina yapmak için süslenip evinden ayrılan kadınlar."*[220]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Kötü insanlardan öylesine) gururlu üç kimse vardır ki, onların hakkında hiç bir şey sorma:
a) *Allah'ın cübbesini alıp giymek yani Allah'a mahsus olan azamet ve büyüklüğünü kendisine yakıştırmak konusunda Allah ile münakaşa edenler,*
b) *Allah'ın gömleğine yani izzet ve şerefine sahip çıkma konusunda Allah'la münakaşa edenlerdir.*
c) *Allah'ın emirlerinde şüpheye düşen ve rahmetinden ümidini kesendir."*[221]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Manevi kirli öylesine) üç kimse vardır ki, rahmet melekleri kendilerine yaklaşmazlar.
a) *Kafirlerin ölüsü,*
b) *Kadınlara mahsus olan kokuları sürünen kadınlar,*
c) *Sebepsiz olarak gusül(boy) abdestini erteleyen cünuplu kimseler."*
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem azabından kurtulamayacak (kötü ahlâklı) üç grup insan vardır:

a) *İki kişinin arasında söz taşıyıcılığı yapan kimseler,*
b) *Anne, babasına (haksız yere) hakaret eden kimseler,*
c) *Devamlı olarak içki içen kimseler."*[222]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allahu Tealâ yalvarıp yakarmalarına cevap vermeyeceği ve sıkıntılara maruz kalacak) kötü olan üç grup insan vardır:
a) *Hırsızların barındıkları yerlere giren kimseler,*
b) *Yolun ortasını işgal eden kimseler,*
c) *Hayvanını bağlamadan serbest bırakıp salıverdikten sonradan korunmasını dileyen kimseler."*[223]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, yemek yemek ve su içmek için altın ve gümüş kaplar kullanan kimseler, midelerine cehennem ateşi sokmuş gibi olurlar."[224]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetime geçmiş milletlerin hastalıkları bulaşacaktır
a) *Allah'dan gelen her türlü nimetlerini inkâr etmek,*
b) *Allah'ın verdiği mal ve servetiyle gururlanıp çeşitli günahlar işleyerek Allah'a karşı gelmek,*
c) *Ahiret işlerini bırakarak dünyalıklarını çoğaltmakla birbirleriyle yarış etmek,*
ç) *Dünya işleri konusunda birbirleriyle münakaşa etmekle meşgul etmek.*
d) *Birbirlerini severek aralarında birlik ve beraberlik kurmaları gerekirken, birbirlerine kızıp aralarında dargınlık yaratmak.*
e) *Birbirlerinin mallarına göz dikerek kıskanmak*,
f) Birbirlerine zulüm ve hakaret etmek."[225]

Konu: Rızkı Aramak

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuklarının nafakasını kazanmak amacıyla evinden çıkan kişi, Allah'ın yolunda cihad etmiş gibidir.
Gene yaşlı olan aciz anne ve babasının ihtiyaçlarım sağlamak için evinden çıkan bir kişi, Allah'ın yolunda cihad etmiş gibidir.
Dilencilikten kurtulup namuslu bir şekilde yaşamak içki evinden para kazanmak amacıyla çıkan kimse Allah yolundadır.
Riyakârlık ve gösteriş yapmak için evinden çıkan kimse, şeytanın yolunda çalışmış gibidir."[226]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâmet, huzur ve mutluluk on kısımda toplanır. Onda dokuzu din ve dünya işlerini araştırıp elde etmek, biri de diğer işler içindir."[227]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah rızık ve geçim sebebini gösterdiği biriniz, ondan ayrılarak başka bir sebep aramasın. Ancak gösterilen sebebin, etkisini değiştirmesi halinde terk edilebilir."[228]

Konu: Helâl Ve Haram

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Helâl ve haramın belli olduğu ortadadır. Bu ikisinin arasında insanların çoğunun helâlmı, haram mı diye şüpheye düştükleri şeyler vardır. Şüpheli şeylerden kaçınan müminler, dinini, ırz ve namuslarını selâmete çıkarmış olurlar.
Şüpheli şeyleri işleyenler, (günün birinde) haramı da işlerler. Bu da korunun veya yasak -bölgenin kenarında sürülerini otlatan bir çobana benzer ki, her an korunun içine girme tehlikesi var. Uyanın! Her paşanın kendilerine mahsus bir yasak bölgesi vardır (ki, hiç bir -kimse oraya yanaşamaz)
Allah'ın yeryüzünde yasak bölgesi vardır. O da, haram kıldığı şeylerdir. Uyanık olun!.. İnsanların cesedinde (bir parça) et vardır. O, doğru yol da yürüdüğü zaman, ceset de doğru yürür, yolunu sapıttığı zaman, ceset de yolunu sapıtır. O parça et de hiç şüphesiz, kalbidir."[229]

Helâl, şeriatın kesin olarak haram kılmadığı, haram ise, şeriatın haram olduğuna kesinlikle bildirdiği şeylere denir. Fakat haram ile helâl arasındaki şüpheli görülen şeylerin de terk edilmesi gereklidir. Çünkü şüpheli şeylerden sakınmayan ve onu alışkanlık haline getiren kimselerin günün birinde haram olan şeyleri de alışkanlık haline getirebilir. Hiç çekinmeden koru veya yasak bölgenin etrafında hayvan sürülerini otlatarak dolaşan bir çobanın idare ettiği hayvan sürüsü, koru veya yasak bölgenin içine girebilir. Bu yüzden haramın olduğu yerlere yaklaşarak şüpheli görülen şeyleri yapan bir kimsenin haramı da işleyemeyeceği ne malûm?[230]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Helâlinde, haramında belli olduğu ortadadır, O halde şüpheli gördüğün şeyleri bırak, olmayanları seç."[231]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faizden kazanılan bir dirhem para, Allah'ın nezdinde günah bakımından otuz altı kere yapılan zinadan daha kötüdür." [232]

Faizin zinaden daha kötü olmasının nedeni; zina yapan bir kimse kesinlikle tövbe edip onu bırakırsa, Allah'ın rahmetine mazhar olabilir. Oysa faiz, (karışarak arttırılmış bulunan bir serveti) haramlıktan tasfiye etmek, onu yeniden helâl ve meşruluğuna kavuşturmak mümkün değildir. Haramdan kurtarılmayan ve ömür boyu onunla zevku sefa sürerek ölen bir kimsenin Allah'ın rahmetine mazhar olması şüpheli olduğundan hadisi şerifte faizin zinadan daha kötü bir günah olduğu açıklanmıştır.[233]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüpheli olan şeyleri bırak, olmayanları seç. Doğruluk, huzur ve mutluluktur. Yalancılık ise, şüpheli ve kötü gaflettir."
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüpheli olan şeyleri bırak, şüpheli olmayanları seç. Çünkü Allah için şüpheli olan şeyleri bırakıp kaçınman, seni ondan gelecek sıkıntılara maruz bırakmaz."[234]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altın, İpek gibi zinet eşyaları, benim ümmetimden ancak kadınlara helâldir, erkeklere ise, haramdır."[235]

Kadınlar zinet ehli olduğundan, altın ve gümüş gibi zinet eşyaları kendilerine helâl kılınmıştır.[236]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altın, kâfir olan erkeklerin, gümüş ise müslüman erkeklerin zinetidir. Demir ise, cehennem ehlinin zinetidir."[237]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, helâldan kazanarak fazla israfa kaçmayan harcayan ve sevabına muhtaç olduğu kıyamet günü için, malının artan kısmını fakirlere sadaka olarak veren kimselerden razı olsun."[238]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rüşvet alanda verende cehennemliktir."[239]

Rüşvet, insanlık için tehlikeli olan bir mikroptur. Bunun için davasında haklıyı haksız, haksızı da haklı çıkaran ve hakimi vereceği kesin hükmünden çevirdiğinden haram kılınmıştır.[240]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra ümmetimin çoğunluğu, yardımcıları devlet adamları olan ve kendilerine birçok isimler verdikleri içkiler içeceklerdir."[241]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytan düşünceli olan kimseler, daha çok (kötülüklerinin karargâhı olarak) hamamları tercih ederler."[242]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Etini yemiyorum bu yüzden haramdır" diye kertenkele hakkında kesin bir hüküm vermiyorum."[243]

Sevgili peygamberimiz, kertenkelenin "etini yemem ve bunun için başkalarına haram da kılmam" sözüyle ortaya koyduğu kapalı ifadenin sebebi; böyle bir hayvanın Mekke ve Medine civarında bulunmaması, aynı zamanda çeşitlerin çok olması (bazılarının da yenilmemesi) nedenlerine dayanılmaktadır.[244]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" İpekli elbiseyi, ahirette bir nasibi olmayan (erkek olan) kimseler giyer."[245]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altın gibi zinet eşyaları ve ipekli elbiseleri, ümmetimden kadınlara helâl, erkeklere ise haram kılınmıştır."[246]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biz müslümanlara eti helâl kılınmış olan iki çeşit ölü hayvan ve bunun yanında helâl kılınmış olan iki çeşit de kan vardır:
Eti helâl olan ölü hayvanlar, balık ile çekirge, helâl olan kan ise, ciğer ile dalaktır."[247]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dört yerde bile kullanılması kabul olunmayan dört çeşit kazanç vardır: İhanetle, hırsızlıkla, ganimet ve yetim malından elde edilen mallardır. Bunların, hacda, umrede, cihadda, savaşda kullanılması ve sadaka olarak da olsa, verilmesi makbul değildir. (Allah'ın nezdinde sevapları kabul olunmaz.)"[248]

Hadisi şerifte gayri meşru yollarla elde edilen kazançların sevap olan yerlerde harcanılmasının doğru olmaması, sevap olmayan yerlerde ise harcanılmasının hiç doğru olmadığı kastedilmektedir.[249]

17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kazançların en güzeli, kişinin alın teriyle, el emeğiyle alış verişle kazandığı meşru maldır."[250]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Hz. Allah, haram kıldığı şeyleri, sizlerden bazılarının işleyeceğini bildiğinden haram kılmıştır.
Uyanık olun!., şüphesiz ben, kelebeklerin ne olacağını düşünmeden ateşe, sineklerin sivri maddelerin içine atlamaları gibi, günah işlediğinizden dolayı ateşe atlamanızı önlemek için, arkadan eteklerinize yapışıyorum."[251]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sarhoşluk yapan her şey içki, içki olan her şey de haramdır. O halde dünyada iken, içki içmeye devam edip tövbe etmeden ölen bir kimse, ahirette (cennete girse bile) cennetin tatlı meşrubatlarından içmeyecektir".[252]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sarhoşluk yapan her madde haramdır. Çoğu sarhoşluk yapan bir maddenin bir avuç kadarı dahi haramdır."[253]

Hadisde geçmiş olan "Ferâk" kelimesi 16 litre demektir,[254]

21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Malı istediği şekilde harcamak, ancak sahibinin hakkıdır."[255]

Bu hadisi şerifte İslâmiyette mülkiyet, adalet ve hürriyetin bulunduğunu ve mülkiyeti tanımayan komünizm rejimini de red ettiğini ifade eder.[256]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Köpek dişini taşıyan her yırtıcı hayvanın eti haramdır."[257]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı anma gibi ibadetlerin dışında yapılan her türlü iş, (Allah'ın nazarında) eğlence ve boş oyalanmadır. Bunlardan yanlız dört hüküm müstesnadır:
a) *Kocanın hanımıyla oynaşması,*
b) *Erkeğin (savaş için) atını terbiye etmesi,*
c) *İki ordunun arasında kişinin gururla dolaşması,*
d) *Kişinin yüzme gibi faydalı şeyleri öğrenmesi."*[258]

Bu hadisde Allah'a yapılan kulluk ve ibadetlerin dışında bulunan her türlü dünyevi işlerin basit, önemsiz, eğlencelerden ibaret olduğu anlatılıyor.
Ancak, dinimizin haram saymadığı şeylerin yapılması helâldir. Bunlarda, helâl yoldan ticaret yapmak, kazanç sağlamak ve hayatımızı düşmanlara karşı korumak için yapılan işlerdir.[259]

24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Topukların aşağı kısmına kadar elbise giymek (kişinin gururlanmasına neden olduğundan) giyeni cehenneme sokar."[260]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Şimdiye kadar ben) sizleri tulumun dışında her türlü kablarda (hurma, üzüm gibi) maddelerin şıralarını tutmaktan men ediyordum. Şimdi ise, sorhoşluk durumuna sokmayacak şartıyla tutup içebilirsiniz."
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bu ana kadar) ben, sizleri bütün kablarda (hurma, üzüm gibi) maddelerin şıralarını tutmaktan men ediyordum. Şimdi ise, sarhoşluk durumundan kaçınmak şartıyla tutup içebilirsiniz."[261]

25-26 - Her iki hadisin ifade ettiği gerçek şudur: Hurma, üzüm, elma, armut, bal gibi maddelerin şıraları içkiye dönüşmeden evvel içilmesi helâldir. Fakat rakı, şarap, bira gibi sarhoşluk yapan maddelere dönüştükten sonra içilmesi kesinlikle haramdır,[262]

27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bu ana kadar) ben, sizleri -zenginler fakirlere yardım etsinler diye- üç günden fazla kurbanların etini yemekten ve saklamaktan men ederdim. Şimdi ise, dilediğiniz şekilde yiyip yedirebildiğiniz gibi saklayabilirsiniz de."[263]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Şimdiye kadar) ben, sizlerin kabirleri ziyaret etmenizi yasakladım. Dikkatli olun! Kabri ziyaret edebilirsiniz. Çünkü kabri ziyaret etmek, kalbi yumuşatır, gözleri yaşartır, ahireti hatırlatır. (Yanlız yüksek sesle ağlamak, bağırıp çağırmak, elbisesini yırtmak gibi hareketler yaparak kötü sözler söylemeyin)"[264]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Helâl mi, haram mı diye) kalbini kurcalanan her şeyi terk et."[265]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların göreceklerini istemediğin şeyleri tenha yerlerde yapma."[266]

Kişinin Allah'ın rızasına ve dinin hükümlerine aykırı olduğu için başkalarının huzurunda yapmaktan çekindiği gibi, tenha yerlerde de yapmaması gerekir. Çünkü Allah'ın görmesi, başkalarının görmesinden daha önemlidir.[267]

31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Mal sahibinin rızası olmadan) kaçırmak ve zorla almak gibi vesilelerle elde edilen her türlü mal, (senin için) helâl değildir."[268]
n)
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zorla elde edilen mal, (haramlık bakımından ölü bir hayvanın etini yemekten farklı değildir."[269]

Başkasının malı, senin için ancak alış-veriş gibi rızasını tahsil eden sebeplerle helâl olabilir.
Bunun dışında hiç bir şekilde başkasının malı senin için, helâl olmaz. Çünkü İslâm dininde mülkiyet hakkı vardır.[270]

33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Allah'ın nezdinde günahların en büyüğü kişinin nafakasını vermekle mükellef bulunduğu (oğlu, kızı gibi) kimseleri yok etmektir."[271]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, dünyada karnı en tok olan (dolayısıyla gaflet, içinde ömrünü tüketen kimseler) kıyamet günü en aç kimseler olacaktır."[272]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, fizik kapısı arş-ı âlâdan yere kadar açıktır. Hz. Allah her kulun azmine çalışma gayretine göre rızkını verecektir."[273]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, (araştırıp sormadan, helâl-haram demeden, denize dalar gibi) ellerine geçirdikleri her türlü malı yiyenler için, cehennem ateşi vardır."[274]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hiç bir kimse, alnının teri ve ellerinin emeğiyle kazandığından daha iyisini yememiştir.
Şüphesiz Davud peygamber, el emeğinden kazandığını yerdi."[275]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Elma ve hurmadan yapılan alkollü her madde içkidir."[276]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Buğday, hurma, arpa, üzüm ve baldan imal edilen alkollü şeyler içkidir."[277]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Helâli araştırmak için peşinden koşan sonra da geceyi yorgunluk içinde geçiren kimsenin günahları af olunur."[278]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalancı şahitlikte bulunarak bir müslümanın malının elinden alınmasına veya kanının dökülmesine sebep olan kimse, cehennem ateşini hak etmiş olur."[279]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çoğu sarhoşluk yapan bir maddenin azı da haramdır."[280]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kedinin eti satılarak elde edilen paranın yenilmesi yasaklanmıştır. (Çünkü yırtıcı olan hayvanların eti yenilmediğinden, kedi de yırtıcı bir hayvan olduğu için, eti haramdır.)"[281]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kertenkelenin etinin yenilmesi yasaklanmıştır."[282]

Peygamber efendimiz 12. hadisinde *"ben kertenkelenin etini yemem ve başkalarına da haramdır demem"* sözüyle kapalı olarak buyurduğu ifadenin sebebi; kertenkelenin haram olması hakkında henüz Allah'ın vahyi inmemesinden dolayıdır. Peygamberimizin bu hadiste kertenkelenin etinin yenilmesini yasaklamasının sebebi, vahiyden sonra gelen Allah'ın kesin emrindendir. Bu yüzden iki hadisin arasında herhangi bir çelişki yoktur.[283]

45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz, köpek dişini taşıyan ve pençeli olan her kuşun etinin yenilmesini yasaklamıştır."[284]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz ehli olan eşeklerin etlerinin yenilmesini, yasaklamıştır."[285]

Ehli olan merkeplerin eti haramdır. Fakat yabani merkeplerin eti helâldir.[286]

47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamber efendimiz at, katır, merkep ve köpek dişli olan yırtıcı hayvanların etlerinin yenilmesini yasaklamıştır."[287]

Peygamber efendimiz atların etinin yenilmesini haram olduğundan değil, belki savaş için araç olduğu için, yasaklamıştır.
Katır anasına bağlı olduğundan dolayı anasına göre hüküm verilir. Anası kısrak ise, eti yenir, merkep ise eti yenmez.[288]

48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz, herhangi bir yerde beklettirilerek okla öldürülen hayvanın etinin yenilmesini yasaklamıştır."[289]

Konu: İstikamet (Doğrultu)

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dinin gösterdiği istikametten ayrılmayınız. Sizin istikametiniz ne kadar güzel bir şey. Amellerinizin (işleyeceğiniz iyiliklerin) en iyisi, namazdır. Vaktinde abdest alıp muhafaza eden ancak mümindir."[290]

Konu: Müslümanlara Yapılan Eziyetlerin Vebali

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haksız yere mücadele ederek mümine eziyet vermek, küfür kadar bir vebal (günah) dır. Ona küfür etmek fasıklık (büyük terbiyesizlik) tir."[291]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir mümini öldürmek, Allah'ın nezdinde dünyayı yerinden oynatıp yok etmekten daha büyük günahıdır."[292]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vaiz olarak zamanın olayları, dostları birbirinden ayırmak, mazlumu zalimin zulmünden kurtarmak için ölüm yeterlidir."[293]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminin yalan söyleyebilmesi için, bütün işittiklerini (sağa sola) söylemesi yeterli bir delildir. Kişinin borçluya "senden bütün hakkımı tek bir kuruş bile bırakmadan alacağım." demesi, cimriliği için yeterli bir delildir."[294]

Sağdan soldan duyulan söylentiler tamamıyla doğru değildir. Bunu işitip etrafa yayan bir kimse, yalan söylediği gibi, fitneliklere de yol açtığından, büyük bir vebalin altına girmiş olur.[295]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Devamlı olarak herkesle dava açman, senin için yeterli bir günahtır"[296]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkalarına eziyet eden kimseler, cehenneme girmeyi hak etmiş olur."[297]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminin din kardeşine, eziyet verecek bir bakışla bakması haramdır."[298]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Mümine zarar veren bir kimse, lanet olunmayı hak etmiş olur."*[299]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslüman bir kimseye eziyet veren bir kimse bana eziyet etmiş, bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş olur."[300]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanları yolundan alıkoyarak eziyet eden kimseler, lânetlenmeyi hak etmiş olurlar."[301]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, bir mümini (silâh gibi şeylerle) korkutursa, Hz. Allah o kimseyi kıyamet gününün korkunç afetlerinden emin bırakmaması Onun hakkıdır."[302]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, helâl lokmayı yiyip, (peygamberimizin gösterdiği) yolda yürüyüp insanlara eziyet vermeden güvenliğini sağlarsa, o kimse cennete girmeyi hak etmiş olur."

[303]

Hadiste geçen kelimeler:
Tayyib: Helâl lokma
Sünnet: Peygamberin yolu
Bavaik: Tehlikeli yok edici şeyler.
Peygamberin yolunda yürüyerek helal lokmayı araştırıp yiyen ve müminlere eziyet vermeden güvenlik içinde yaşayan kimse cennete girecektir.[304]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biz müslümanlara silâh çeken kimse bizden değildir."[305]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a ve kıyamet gününe iman edenler, müslümanları korkutmasınlar."[306]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kölesine bir tokat atan veya döven bir kimsenin yaptığı kötülüklerine karşılık o köleyi azat etmesi gerekir."[307]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fazla olan suyunu muhtaçlara ve gene fazla olduğu halde hayvan yemini, hayvanları aç olan kimselere veremeyenleri Hz. Allah, kıyamet günü faziletinden mahrum bırakır."[308]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanları tehdit etmeyiniz. Çünkü müslümanları tehdit etmek, büyük bir zulümdür."[309]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminin sırtı (hatta bütün cesedi) Allah'ın himayesi altındadır. Yalnız kısas ve irtidad (dinden dönmek gibi) haklar bu hükmün dışındadır."[310]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Zulüm üç kısma ayrılır:
a) *Allah'ın affetmeyeceği zulüm,*
b) *Allah'ın affedeceği zulüm,*
c) *Allah'ın cezasız bırakmayacağı zulümlerdir.*
Allah'ın affetmeyeceği zulüm; Ona şirk koşmak, ortak yapmaktır. Nitekim bu konuda Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor: "Şüphesiz şirk, Allah'a ortak yapmak, (affin dışında kalan) büyük bir zulümdür. Allah'ın affedeceği zulüm; İnsanlarla Allah'ın arasında bulunan hak ve hukuklara karşı yapılan zulümlerdir.
Allah'ın cezasız bırakmayacağı zulüm; insanların aralarında birbirlerine karşı yaptıkları zulümdür."[311]

Hadisde geçen kelimeler: Zulüm. Haksızlıklar.
Şirk: Allah'a ortak koşmak
Allah (c.c.) ile kulun arasındaki çiğnenilen hukuklar; namaz, oruç, hac gibi Allah'ın emrettiği şeylerdir.
Kulların aralarında birbirlerine karşı yaptıkları haksızlıklar; hırsızlık, dargınlık, dövmek, öldürmek, sülâlesine hakaret etmek, hile yapmak, gıybet, söz taşıyıcılık, iki yüzlülük gibi şeylerdir.[312]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dine karşı silâh çeken bir kimse, çektiği silâhını kılıfına sokmadığı müddetçe, melekler ona lanet ederler."[313]

Hadisde geçen kelimeler:
Eşhere: Silâh çekmek.
Yeşimehû: Silâhını kınına koymak.[314]

Konu: Hz. Muhammed'in Ehlinin Fazileti

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Hasan ve Hüseyin cennet ehli olan gençlerin önderleridir."[315]

Seyyid: Efendi, önder, lider.
Şebab: Delikanlı.[316]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Hasan ve Hüseyin cennet ehli olan gençlerin önderleri, babaları Hz. Ali ise, onlardan daha üstündür."[317]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin cennet ehli olan gençlerin önderidir. Ancak Halem oğlu, Hz. İsa İbni Meryem ve Yahya İfani Zekeriya bundan müstesnadır. (Bu iki peygamber, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den daha üstündür.) Hz. Fatma, cennet ehli olan tüm kadınların, efendisidir. Ancak Hz. Meryem bu hükmün dışındadır."[318]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Hasan, benden, Hz. Hüseyin ise Ali'dendir. (Hz. Hasan bana benzediğinden benden, Hz. Hüseyin ise, Hz. Aliye benzediğinden Ali'dendir.)"[319]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden evlendiğim bir kadının ve ehlimden birisiyle evlenecek olan ümmetimden bir erkeğin benimle cennete girmesi için Allah'a yalvarıp yakardım. Allah (c.c.) da bu dileğimi kabul etti."[320]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ailemizle birlikte bizlere zekât sadakası helâl değildir."[321]

Hz, Muhammed'e ve aile efradına, zekât sadakası, malın kiri olduğundan verilmesi yasak edilmiştir.[322]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey müminler, muhakkak ki, siz benden sonra ehli beytimle imtihan olunacaksınız."[323]

Hz. Muhammed bu hadisi şerifin ifadesiyle O'nun vefatından bir kaç yıl sonra müslümanların arasında vuku bulacak Cemel savaşına ve Kerbela vakasına işaret etmek suretiyle gaybden verdiği bir haberdir.[324]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz oğlum Hasan, gerçek bir efendidir. Hz. Allah, Onun yapacağı arabuluculuk vasıtasıyla karşı karşıya gelecek iki İslâm ordusunun arasını İslah eder. (Fitneliğe son verdirerek binlerce müslümanın kanının dökülmesine engel olur.)"[325]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Hüseyin, ben ondan, o da benden bir parçadır. Hz. Allah onu seveni sever.
Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin iki torunumdur."[326]

Sıbd: Torun[327]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Hamza İbni Abdulmüttalib benim sütkardeşimdir."[328]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Hz. Hamza, kıyamet günü şehitlerin efendisidir."[329]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların arasında bulunan her türlü münasebet ve akrabalık, kıyamet gününün gelmesiyle kesilecektir. Fakat İslâm münasebeti ve benim akrabalığım asla kesilmez."[330]

Hadisi şerifden alacağımız hisse:
Kıyamet gününün gelmesiyle dünyada iken insanların arasında bulunan İslâm dini dışında, diğer tüm dini münasebetler ve akrabalık bağları tamamiyle kesilir. Fakat islâm kardeşliği ve peygamberimizin akrabalarıyla olan münasebeti bağlı kalacaktır. Asla kopmaz. Çünkü din kardeşliği her türlü yakınlık ve münasebetten daha üstündür. Bu bütün müslümanlar için büyük bir şeref ve müjdedir. Hz. Allah cümlemizi İslâm kardeşliğinden mahrum bırakmasın. Amin...[331]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Oğlum Hüseyin zekât sadakası olan hurmadan vazgeç. Biz zekât sadakasını yemediğimizi bilmez misin?"[332]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her insanoğlu, babasına isnad edilir. Fakat Hz. Fatma'nın oğullan bunun dışındadır. Çünkü onların velisi ve en yakın akrabası benim."[333]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Benim ceddim olan Abdülmüttalibin çocuklarına (dünyada) iyilikte bulunan kimseler, kıyamet gününde bana kavuştuğu (öldüğü) zaman, onun mükâfatı bana aittir."*[334]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Fatma benim bir parçamdır. Onu kızdıran beni kızdırmış olur."[335]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Fatma benim bir parçamdır. Onu kızdıran beni kızdırmış onu sevindiren beni sevindirmiş olur. Kıyamet gününde her türlü bağlantı kesilir. Yalnız İslâm ve benim akrabalık bağlarım kalır."[336]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim bir tüyüme (aile efradımdan herhangi birisine) eziyet veren, bana, bana eziyet veren de Allah'a eziyet vermiş olur."[337]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Semada yaşayanlar için, yıldızlar bir güven alâmetidir. (O yıldızlar, nizamlarını kaybedip birbirlerine düşmedikçe, orada yaşayan melekler vesaire güven içinde bulunurlar.)"
Ehli beytim, ümmetimin güvenleridir."[338]

Hz, Muhammedin aile efradları yeryüzünde kesilmediği müddetçe, ümmetine zarar gelmez. Bu kesilme iki türlüdür:
a) Ölmekle kökün,
b) İslâm dinînden ayrılarak küfür karanlığına düşmekle.[339]

21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Ali'nin yüzüne bakmak bir ibadettir."[340]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz ben, sizler için yerime geçecek iki halife (vekil) bıraktım.
a) *Yerle semanın arasında uzatılmış sağlam bir ip olan Allah'ın kitabı (Kur'an-ı kerim).*
b) *Ehli beytimdir.*
Bu iki vekil, (kıyamet günü) havuzun yanına gelinceye kadar, birbirlerinden ayrılmayacaklar."[341]

Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı kerim, semadan yere kadar uzanan bir ipe benzer. O ipe sarılan kimseler, çeşitli ahlâksızlık, kötü düşünce ve fikir içine düşseler bile, yine sahip oldukları temiz imanları sayesinde kurtulurlar, O ipe sarılmayan, bedbaht, şuursuz, midesine düşkün, fani hayatına bağlanmış kimseler ise, bozuk fikir ve düşüncenin yılan ve akreplerine yem olmaktan kurtulamayacaklardır.
Hz. Muhammed (s.a.s.)'ın aile efradından (Hz. Ali, İbni Abbas gibi) alimler, Kur'an-ı kerime bağlı kalmak ve hizmet etmekten aldıkları iman nuru ile kendi zamanındaki ve gelecek zamandaki inşalar için, Allah'ın birer halife ve vekilleridir.[342]

Konu: Allah'ın Hakiki Dostları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Allah'ın öylesine dostları vardır ki, Yüce Allah onları öldürülmekten korur, iyilik yapmaları için uzun ömürlü kılar, iyi rızıklandırır günahtan arındırır ve afiyet içinde yaşatır, ruhlarını kendi yatakları üzerinde iman bütünlüğü içinde alarak şehitlerin makamına yükseltir."[343]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Allah'ın öylesine temiz ruhlu dostları vardır ki Yüce Allah, onların rızıklarını rahmetiyle birlikte verir. Afiyet içinde yaşatıp, iman bütünlüğü içinde canlarını alır ve cennetine koyar. Onlar, öylesine temiz kimselerdir ki, gecelerin dehşet ve korku veren karanlıkları gibi, fitne ve dinsizlik fırtınalarıyla karşılaştıkları halde, iman bütünlüğü içinde kalırlar."[344]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki insanlar arasında Allah'ın hakiki dostları vardır.
a) *Kur'an-ı okuyan ve emirlerine uyan, Allah'ın has kulları."*[345]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Allah (c.c.)'ın yeryüzünde yaşayan, insanların cesedlerinde tertemiz kapları vardır. O kaplar ise, salih müminlerin kalbleridir. O kalblerin en sevimlisi, yumuşak ve ince olanlarıdır."[346]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah (c.c.)'ın nezdinde tekbir (Allahuekber), tahmit (Elhamdülillah), tesbih (Subhanallah), tehlil (Lailâheillallah) cümleleriyle Allah'ı zikrederek İslâm duyguları içinde yaşayandan daha faziletli, üstün bir kimse yoktur."[347]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hiç bir varlık kendi cinsinden olanbir varlıktan daha üstün değildir. Yalnız insanlar bu hükmün dışındadır."[348]

Hiç bir varlık, kendi cinsinden diğer bir varlığa karşı üstün değildir. Fakat insanlar bu hükmün dışındadır.
İmanlı, şuurlu ve zengin bilgilere sahip olan bir alim, bu sıfatlardan yoksun 1000 (bin) kişiden daha üstündür. Çünkü Allah'ın rahmet yağmurunu kabul eden tertemiz bir toprak; bitireceği çeşitli bitkileriyle, akıtacağı sularıyla binlerce canlı varlıklara yarayacağı ve yepyeni hayatlar bağışlayacağı gibi Allah'a yaklaştıran, iman ışığında dünyevî ve uhrevi ilimlerle bezenmiş bir alim, binlerce insanları öldürücü cehalet sisinden kurtarır, yepyeni şuurlu ve yararlı bir hayata kavuşturur. Böylesine bir alim, 1000 kişiden elbette daha üstündür.
"Bence kulumu bana yaklaştıran (namaz, oruç gibi) farz olan emirlerden daha sevimli bir şey yoktur. Ben sevinceye kadar kulum, sünnetleri yerine getirmekle bana yaklaşmaya devam eder."
"Ben, kulumu sevdiğim zaman, (kulakları hakikati işittiğinden, gözleri gerçekleri gördüğünden, elleri helâl lokmaya ve hayırlı şeylere uzandığından, ayaklan meşru yerlere yürüdüğünden) kulakları, gözleri, elleri ve ayakları ben olurum. Benden dilediği her şeyi verir bana sığındığı tehlikelere karşı onu korurum."
"Ölümü istemeyen mümin kulumun ruhunu almakta tereddüt ettiğim kadar hiç bir şeyde tereddüt etmem. Fakat ben, mümin kulumun ölüme karşı olan isteksizliğinden hoşlanmadığım için, onun isteksizliğini sevgi ve muhabbete çevirerek onu kendi rahmetime kavuştururum."[349]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah (c.c.)'ın nezdinde imanlı kişiden daha üstün bir kimse yoktur."[350]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Muhakkak ki, Hz. Allah şöyle buyurmuştur: "Benim dostlarıma karşı düşmanlık eden kimseleri (yok edeceğimi) savaşacağımı ilân ederim."[351]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geçmiş ümmetlerden İlham yoluyla doğruluğu, Allah'dan alan ve başkalarına faydalı olan kimseler vardır. Eğer ümmetimin arasında onlardan biri varsa, o da Hattaboğlu Ömer olsa gerek. (Çünkü Kur'an'ın bir çok yerlerinde onun görüşü ayetlerle birleşmiştir.)"[352]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Samimi olarak kalbini imana bağlayan, küfür kirlerinden arınan, doğru sözlü olan, iman istikametinde huzur içinde bulunan, kulakları hakikati işiten ve gözlen gerçeklere bakan bir mümin, muhakkak saadete kavuşacaktır."[353]

Eflehe: Saadete ermiş.
Ehlese: Samimî Bir Yürekle iman etmek,
Sadık: Doğru sözlü
Üzün: Kulak.
Ayn: Göz.
Nazire: Bakıcı.[354]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz.Allah şöyle buyuruyor:
"Benim için sevişenler, (yine benim için birbirlerine nasihat eden, birbirlerini kötülük etmekten kurtarmaya çalışan ve faydalı olmaya uğraşan kimseler) için, öylesine nurdan minberler vardır ki, peygamberler, şehitler bile gıpta ederler."[355]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim için, birbirlerini seven, birbirleriyle oturan, birbirlerine yardım eden kimseler, sevgimi hak etmiş olurlar."[356]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, öylesine (temiz, yürekli, imanlı) kullar vardır ki, yeminle üzerinde durup dilediklerini Allah yerine getirir."[357]

Konu: Bazı Memleketlerin Üstünlüğü

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şamlılar, Allah'ın kamçısıdır. Allah, o kamçıyla dilediği kişilerden intikamını alır."
"Şamlı münafiklarının müminlerine karşı galip gelmeleri ve üstün olmaları haramdır. Şamlı münafiklar, üzüntü, düşünce ve öfke sebebiyle öleceklerdir."[358]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemenlilerin kalbleri, daha ince, yumuşak ve itaatkârlardır."[359]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâm ülkelerinin en çetini ve verimsizi Şam ülkesidir."[360]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Medine toprağı, sokuşturulan (ahlâksızlık ve dinsizlik gibi) pasları yok edip temizleyen ve kokusunu güzelleştiren bir körük gibidir."[361]

Medine, İslâm güneşi, alemlere rahmet olarak gönderilen, şanı merhameti bol, müminleri cennetle müjdeleyen, Hz, Muhammed (s.a.s,)'ın içinde medfun bulunduğu bir şehirdir. Hz. Muhammed (s.a.s)'e hürmeten Medine'ye küfür ve dinsizliğe ait hiç bir düşünce ve fikir sistemi giremez. Girse bile yaşayamaz. oranın toprağı ve havası, ateşin demirleri eritip paslarını temizlemesi gibi, içine giren tüm düşünce ve fikir sistemleri yakıp yok eder.[362]

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim, yedi çeşit kıraat üzerine indirilmiştir. O halde Kur'an-ı Kerimi size en kolay gelen kıraat usulüyle okuyunuz."[363]

Hadisde yedi kıraat manâsını taşıyan "sebgeti ehrufin" kelimesine hadisciler tarafından iki türlü manâ verilmiştir:
a) Kur'an-ı Kerim yedi kıraat üzerine indirilmiştir.
b) Kur'an-ı Kerîm, Arapların büyük kabilelerin konuştukları yedi dil üzerine indirilmiştir. Yani Kur'an-ın bazı kelimesi filânca kabilenin konuştuğu dile, diğer bazı kelimelerde öbür kabilelerin konuştukları dil üzerine inmiştir.[364]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Kur'an-ı Kerim, Allah'ın ziyafetidir. O ziyafetten gücünüz yettiği kadar kabul edip faydalanmaya çalışınız."[365]

Hadisde geçen kelimeler; Me'dubet: Ziyafet sofrası.[366]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamber efendimiz (s.a.s.)'in ahlâkı, tamamiyle Kur'an ahlâkına uygundur."[367]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bakara sûresinin sonunda öylesine değerli iki ayet vardır ki (akşamleyin) o iki ayeti okuyan kimse, geceyi tamamiyle ibadetle geçirmiş gibi olur."
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı okumaya devam ediniz. Çünkü öz nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Kur'an-ı Kerim, bir devenin ayaklarına bağlı olan ipini koparıp kaçmasından daha çok, insanın (unutkanlık sebebiyle) kalbinden kaçıp gider."[368]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü, misk tepeleri üzerinde oturacak olan değerli üç grup insan vardır ki, onları hiç bir şey korkutmadığı gibi, onlar da hiç bir şeyden korkmazlar."
a) *(Dünya malı için değil). Allah'ın rızasını ve ilâhi mükâfatını dilemek maksadıyla Kur'an-ı öğrenip bütün işlerini içindeki ilâhi hükümlere göre yapanlar.*
b) *Allah'ın rızasını ve ilâhi mükâfatını dilemek maksadıyla günde beş vakit namaz için ezan okuyarak milleti namaz kılmaya davet eden müezzinler.*
c) *Allah'ın ibadetlerine engel olmayacak kölelik yükünü taşıyacak köleler."*[369]

Küsban: Tepeler.
Fezeg: Korkunç Şeyler.
Yefzegu: Korkmak[370]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üzerime benzeri görülmeyen saygı değer ayetler indi. Onlarda Felâk ve nâs sûrelerinin ayetleridir."[371]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üzerime inen saygıdeğer on ayeti kim anlamlarını düşünüp (İfade ettikleri gibi hareket ederek) okumaya devam ederse, mutlaka cennete girecektir. O ayetler de müminûn sûresinin başındaki ayetlerdir."[372]

Bu sûrenin başında bulunan on ayetten bazıları insanları iyiliğe, teşvik etmeğe, bazıları kötülüklerden vazgeçirmeğe teşvik eder. Bazıları ise, dinin ana temelini teşkil eden maddelerden bahseder. En son ayetleri de imanın ana esaslarını ifade eder ki, bu yüzden Kur'anda bu ayetlerin benzerleri az bulunur.[373]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İbrahim peygamberin mektupları Ramazan'ın ilk gecesinde, Tevrat kitabı altıncı, İncil on üçüncü, Zebur on sekizinci, Kur'an-ı kerim ise yirmi yedinci gecesinde indirilmiştir."[374]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ın en değerli sûresinden sizleri haberdar edeyim mi? O da "Fatiha-ı Şerif" süresidir."[375]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Musibetlere karşı) insanların sığınakları en faydalı surelerden size haber vereyim mi? Onlar "Felâk ve Nâs" sûreleridir."[376]

Yaratılmış maddi varlıklara karşı manevi varlıklarda vardır. Maddi ilâçlara karşı manevi ilâçlar, sığınılacak kalelere karşı manevi kaleler de vardır.
Başı belâda olan kişiler kalelere sığındığı gibi gerektiğinde Kur'an-ın sığınaklarından olan Felâk ve Nâs sûrelerine de sığınmalı ve bu iki sûrelerine de sığınmalı ve bu iki sureyi bolca okuyup Allah'dan yardım dilemelidir. [377]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden evvel diğer peygamberlerin ümmetleri, kendi kitapları hakkında düştükleri ihtilâfları yüzünden helak olmuşlardır."[378]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim yedi kıraat üzerine indirilmiştir. Her kelimenin zahiri (açık) ve batını (gizli) olmak üzere iki manâsı ve bir hükmü vardır. Her hükmün içinde bir kurtuluş yolu vardır."[379]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim, üç dil üzerine, inmiştir. Kur'an-ı kerim'in hakkında ihtilâfa düşüp mücadele etmeyiniz. Zira Kur'an-ın tümü kutsaldır. Sizlere okunduğu gibi okuyunuz."[380]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennetin dereceleri (makamları)nın sayısı Kur'an ayetlerinin sayısı kadardır. Kur'an-ı öğrenip içinde hükümleri işlerinde uygulayan kimseler, en yüksek makama geleceklerdir."[381]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim-i öğrenip, kendinize önder ve mürşit edininiz. Çünkü o, alemlerin sahibi olan Allah'ın kelâmıdır. Ondan geldiği gibi, orta dönecektir."[382]

17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, siz en çok Kur'an-ı Kerim-i okumakla Allah'a yaklaşırsınız."[383]

Hadisde geçen kelimeler: Terciûne: Yaklaşmak.[384]

18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim-i ezberleyen bir kimsenin durumu, ipini muhafaza ederse duran, etmezse kaçıp giden ayakları bağlı bulunan bir devenin sahibine benzer."[385]

İbîl: Deve.
Muekkele: Bağlı.[386]

19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zilzal sûresi, sevap bakımından Kur'an-ın yarısına, Kâfirun sûresi dörtte birine, ihlâs sûresi ise üçte birine eşittir."[387]

Zilsal sûresi, kur'an-ın yarısına eşittir. Haolsin ifade ettiği mananın sebebi: Kur'an-ı Kerim, dünya ve uhrevî işlerinden bahseder. Zîlzal sûresi, yalnız ahiret eşlerinden bahsettiğinden Kur'an-ın yarısına eşit olur. Kafirûn sûresi ise dörtte birine eşittir. Hadisin ifade ettiği manânın hikmeti: Kur'an-ı Karim, tevhidden, peygamberlikten, dünya ve ahiret meselelerinden bahseder. Kafirûn sûresi ise, yalnız Allah'ın tevhidinden bahsettiğinden Kur'an-ın "İhlâs sûresi, Kur'an-ın üçte bîrine eşittir" şeklindeki hadisin sebebi: Kur'an-ı Kerim, geçmiş milletlerin ibretle dolu kıssalarından, şer'î hükümlerinden ve Allah'ın sıfatlarından bahseder. İhlâs sûresi ise, yalnız Allah'ın sıfatlarından bahsettiğinden Kur'an-ın üçte birine eşit olur.[388]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz, geceleyin kalkıp namaza başladığı zaman, ağzını misvakla (diş fırçasıyla) temizlesin. Çünkü namazda. Kur'an okumaya başlayınca, oraya gelen melek, ağzını, okuyan kimsenin ağzına yaklaştırır ve onun ağzından çıkan kelimeleri ağzına alır."[389]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı ezberleyen kimse, gece ve gündüz okumaya devanı ederse, unutmaz, fakat ihmalkârlık yapıp devam etmezse unutur."[390]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerimde arş-ı alanın altındaki ilâhi hazineden indirilmiş dört kısım ayet vardır:"
a) *Fatiha sûresi,*
b) *Ayet-ül Kürsî.*
c) *Bakara sûresinin son ayetleri.*
d) *Kevser süresi."*[391]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim-i çokça müzakere ediniz. Çünkü O, bir devenin bağlı ipinden kurtulup kaçmasından daha çok, insanların kalbinden unutkanlık sebebiyle kaçar."[392]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim-i güzel sesle okuyunuz. Çünkü güzel ses (ve makam) Kur'an-ın güzelliğini arttırır."[393]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Maddi ve manevi) hastalıklarınızın şifası, Allah (c.c.)'ın insanlardan evvel öz nefsini övdüğü fatiha ve İhlâs sûreleridir. Çünkü Kur'an-ı Kerimde şifasını bulamayan bu kimsenin şifası yoktur."[394]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'in manâlarını öğrenmeğe ve anlaşılması zor olan kelimelerin anlamlarını çıkarmağa çalışınız."[395]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tevrat'ın yerine uzun, Zebur'un yerine ayetleri yüzden fazla, İncilin yerine de ayetleri yüzden az olan sûrelerin bana verilmesiyle, diğer tüm peygamberlere verilen kitaplardan (mufassal sûrelerle) farla olmak şerefiyle faziletlendirildim."[396]

Hadisde geçen kelimeler:
Seb-i tival: Bakara sûresinden Tevrat sûresine kadar olan sürelerin ismi.
Elmeîn: Ayetleri yüzden fazla olan süreler.
Elmesani: Ayetleri yüzden aşağı olan sûreler.
Mufassal: Hucurat sûresinden nâs sûresine kadar olan sûrelerin isimleri.[397]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sefa-i mesani adlı bir sûre olan Fatiha-i Şerif, Kur'an-ın ve bütün semavi kitapların anasıdır."[398]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hamim sûreleri, Kur'an-ın ipekli elbisesidir."[399]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hamim sûreleri, cennet bahçelerinden bir bahçedir."[400]

Hadisde geçen kelimeler:
Râvze: Bahçe.

Hamim sûrelerine "bahçe" denilmesinin sebebi:
Bu sûrelerde bulunan kelimelerin inceliği, helavet ve güzelliğinin yanında ifade ettiği manâlarda o denli güzeldir. Bu yüzden çeşitli çiçeklerle bezenmiş bahçelere benzetilmiştir.[401]

31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hamim sûreleri, cehennem kapıları gibi yedi tanedir. Bu sûrelerden her biri, cehennem kapılarının önünde bekleyerek şöyle seslenecektir: "Allah'ım!. Bize iman ederek bizi okuyan kimseleri bu kapılardan cehenneme sokma: (Cehenneme girmekten kurtulmuş kimselerden eyle.)"[402]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, Kur'an-ı öğrenip öğretenlerinizde."[403]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ın dolaştığı yerde dolaşın."[404]

"Siz, nerede olursanız olun, Allah'ın azametini hatırlayıp, O'nun desturu olan Kur'an-ı Kerim'i gözünüzün önünde bulundurup yapmakta olduğunuz bütün işlerinizi onun hükümlerine göre ayarlayınız."[405]

34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı güzel seslerinizle güzelleştiriniz."[406]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-da çok değerli otuz ayetli bir sûre vardır ki, cennete sokuncaya kadar kendisini okuyanın müdafaasını yapar. O da tebareke süresidir."[407]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kehf sûresi, okuyan kimse ile cehennem arasına bir perde olarak gireceğinden tevratta haile (perde) ile anılmaktadır."[408]

Kef sûresi, kıyamet günü, işlediği bir takım kötülük sebebiyle cehenneme girmeyi hak eden ve ismi geçen kehf sûresini okumaya devam eden kişi ile cehennem arasına sağlam bir perde gibi inerek onun ateşe düşmesine engel olur. Çünkü kehf, sûresinde, Allah'ın varlığım birliğini ispat eden bir takım deliller olduğu gibi çekici nasihat ve hikmetlerle dolu kıssalarda vardır. Bunun için, kehf sûresine büyük yetkiler verilmiştir.[409]

37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların önderi Hz. Adem, Arapların Hz. Muhammed, Rumların Süheyp, İranlıların Selman, Habeşilerin Hz. Bilâl, dağların Turisina; ağaçların sidre, ayların muharrem, günlerin cuma, sözierin Kur'an, Kur'an-ın bakara sûresi, bakara sûresinin önderi ise ayet-ül Kürsî'dir. Çünkü ayet-ül Kürsî de öylesine beş kelime vardır ki, her kelimede elli tane feyzu bereket-i ilâhiye vardır."[410]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hüd sûresi ve onun arkadaşları olan vakıa, Karia, Hakka, Şems ve Seâle Sailün sûreleri beni ihtiyarlattı."[411]

Hud sûresinde, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e öylesine bir ayeti celile takdim edilmiştir ki, bu ayetin üzerinde düşünüp, manâsını anlamak insanı gerçekten ihtiyarlatır.
"Festekim kema ûmirte"
"Emir olunduğun gibi doğru ol- Yani olduğun gibi görün ve Allah'ın emirlerinden ayrılma."[412]

39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hûd sûresi ve onun eşleri olan, kıyamet bahsi ile ümmetlerin kıssaları beni ihtiyarlattı."[413]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ağzınızı misvakla güzelleştiriniz. Çünkü ağız, Kur'an-ın yoludur."[414]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir gecede 100 ayet okuyan bir kimse için ibadetle ihya edilmiş tam bin gecenin sevabı yazılır."[415]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geceleyin kişinin okuduğu Bakara sûresinin son iki ayet-i celilesi o gecenin belâ ve musibetlerine kâfi gelir."[416]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cuma gününde Kehf sûresini okuyan kimse, o cuma ile gelecek ikinci cuma arasında ilâhi bir nura kavuşmuş olur."[417]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, kehf sûresinin son on ayeti celilesini (Her gün bir defa) okursa, Deccal'ın fitnesinden kurtulmuş olur."[418]

Hadisde geçen kelimeler: Usime: Kurtulmak. [419]

45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kehf sûresinin (başındaki üç ayeti (her gün bir kere) okuyan bir kimse, Deccal'in fitnesinden kurtulmuş olur."[420]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yasin-i Şerifi (uyanık ve huzur içinde) bir kere okuyan bir kimse, Kur'an-ı Kerim-i on defa okumuş gibi olur."[421]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalnız Allah rızası için, Yasin-i Şerifi okuyan kimsenin geçmiş tüm küçük günahları affolunur. Öyleyse, ölen yakınlarınızın başucunda yasin-i şerifi okuyunuz."[422]

İbtiade: İstemek,
Vechillâhi: Allah rızası.
Zenb: Günah.[423]

48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dûhan sûresini her gece (bir kere) okuyan kimsenin geçmiş tüm küçük günahları affolunur."[424]
49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vakıa sûresini her gece (beş kere) okuyan kimse ebediyyen fakirlik sıkıntısı çekmez."[425]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhlâs sûresini okuyan bir kimse, Kur'an-ın üçte birini okumuş olur."[426]
51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhlâs sûresini on defa okuyan bir kimse için, Hz. Allah cennette bir köşk inşa eder."[427]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhlâs sûresini elli defa okuyan kimsenin elli senelik tüm (küçük) günahları af olunur."[428]
53- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı güzel bir şekilde ezberleyen bir hafiz, Kur'an-ı Kerim'i levhû mahfuzda nakil etmeye görevli bulunan melekelerle beraberdir. (Allah'ın nezdinde meleklerle eşittir.)
Tereddüd içinde zorluk çekerek Kur'an-ı okuyan bir kimse için de iki sevap vardır." [429]
54- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arş-ı Âlâ'nın altındaki ilâhi hazineden bana verilmiş olan bakara sûresinin son ayetleri, benden önce hiç bir peygambere verilmemiştir."[430]
55- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ın en faziletli sûresi Fatiha-i Şerifedir."[431]
56- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetimin en faziletli ibadeti, yüzünden Kur'an-ı okumaktır."[432]
57- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Kur'an-ı Kerimi her ayda bir defa hatmediniz. (Her gün için bir cüz okuyunuz.)
Ben, bazen on, bazen yirmi, bazen de yedi günde hatmediyorum. Fakat yedi günden daha kısa bir sürede okumayınız, (Çünkü yedi günden aşağı bir süre içinde hatmedilen Kur'an-ı Kerimde kıraat hukuklarını gerektiği gibi riayet etmek mümkün değildir.)"[433]
58- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gücün yetiyorsa, Kur'an-ı Kerinvi üç günde de hatmedebilirsin."[434]

Üç günde okunan hatmin sevabı eksiktir. Kıraat, kelime ve harflerin gereken şekilde okunması, hukukları yerine getirilmediği için, daha doğrusu getirilmesi mümkün olmadığından okunan hatmin sevabı da eksik olacaktır.[435]

59- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Felâk ve Nâs sûrelerini her namazdan sonra oku."[436]
60- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kalblerimiz huzur ve arzu içinde bulunduğu müddetçe Kur'an-ı Kerim'i okumaya devam ediniz. 'Fakat isteksizlik ve yorgunluk baş gösterdiği zaman okumaya ara veriniz."[437]
61- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'i (bolca) okuyunuz. Çünkü kıyamet günü, okuyanlar için, Kur'an şefaatçi olarak gelecektir."
Kur'an-ın güzel ve değerli iki sûresi olan Bakara ve Âl-i imran sûrelerini okuyunuz. Zira, bu iki sûre, kıyamet günü (yakıcı hararetlerine karşı) iki bulut halinde gelip kendilerini okuyanları gölgesi altında barındırır, ya da iki, saf duşlar halinde gelip müdafaasını yapar.
"Bakara sûresini çokça okuyunuz. Zira, onu okumak bereket getirir. Terk etmek ise, üzüntü ve nedamet getirir ki, tembel insanların gücü de buna yetmez."[438]
62- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-i Kerim-i çokça okuyup içindeki ilâhi amirlere göre işlerinizi ayarlayınız. Kur'andan uzak durup ilâve etmeyiniz, okuduklarınıza karşılık ücret almayınız ve hatmi indirtenin pazarlık yapmadan verdiğine razı olup daha fazlasını istemeye kalkışmayınız."[439]

Kur'an-ın hatmini indiren ve indirten arasında pazarlık yapılmadan verilen hediye şeklindeki ücretler helâldir. Fakat pazarlık yapılarak, Kur'an-ın adi bir malmış gibi ücrete tabi tutulması haramdır. Öğretmek için alınan para ise, öğretenin emek vermesi, eziyet çekmesi nedeniyle helâldir.[440]

63- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öğrettikleriniz arasında en fazla hak ettiğiniz ücret, Kur'an-ı Kerim'in ücretidir."[441]
64- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'i Arapların şive ve makamlarıyla okuyunuz. Yahudi ve hıristiyanların aynı zamanda fasıkların (dinle ilgisi olmayanların) şive ve makamlarından kaçınınız. Çünkü benden sonra öylesine bir millet türeyip yeryüzüne gelecek ki, Kur'an-ı kendi boğazlarında çevirerek şarkı, türkü gibi ve ruhbanlık ruhbanların okuduğu şekilde bağırarak söyleyeceklerdir. Kur'an-ın anlamı boğazlarından kalblerine giremez. Onların ve onları severek dinleyenlerin kalbleri fitneyle doludur."[442]
65- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Önem verilmeden okun yaydan atılması gibi, Kur'an-ı düşünmeden acele edip okuyacak bir millet henüz gelmeden, Allah'ın rızasını dileyerek Kur'an-ı Kerim'i okuyunuz."[443]
66- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Cebrail Kur'an-ı. Kerim'i bana Arapların konuştukları dillerden bir dil üzerinde okutturdu. Bende bunu az bularak arttırılmasını istedim. Bunun üzerine okuturdu. Bende bunu az bularak arttırılmasını istedim. Bunun üzerine Hz. Cebrail Kur'an-ın Arapların dillerinden olan yedi dile varıncaya kadar arttırdı."[444]

Kur'an-ı Kerîm Arapların konuştukları yedi dil üzerine inmiştir. Yani Kur'an'ın bazı kelimesi filânca kabilenin konuştuğu dil, bazı kelimeleri de diğer kabilelerin konuştukları dil üzerine inmiştir.[445]

67- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden olan münafıkların çoğu kurra'lardır- (Kur'an-i ezberleyen hafizlardır.)"[446]

Kur'an-ı ezberleyenlerin çoğu, Kur'an-ı geçimlerine alet ettikleri gibi, içindeki ilâhi emirlere de uymazlar.

68- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetim denizde boğulma tehlikesinden "Bismillahi mecrâha ve mursâha inne rabbi le gafurun rahim" ayeti veya "makaderullahe hakke kadrini innetlahe lekeviyyün aziz." ayeti celilesini okumakla emin olabilir. (Güvenliği sağlayabilir.)"[447]

Birinci ayetin anlamı:
"Geminin yürümesi de, durması da ancak Allah'ın izniyle olur. Çünkü Allah, esirgeyici ve merhameti bol olandır." [448]
İkinci ayetin anlamı:
Onlar, Allah'ın azametini gereği gibi takdir edip bilemediler. Şüphe yok ki, Allah yegâne kuvvet sahibidir, her şeye karşı üstündür.[449]

69- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'in anası olan Fatiha sûresine "Sabgul mesani" (Kur'an-ın içinde en çok tekrarlanan sûre) ismi verildiği gibi, Büyük Kur'an ismi de verilmiştir."[450]
70- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'i öğreniniz ve bolca okuyunuz. Çünkü müminin öğrenerek okuduğu ve içindeki ilâhi hükümleri yerine getirdiği Kur'an-i Kerim'in durumu, temiz kokusunun her tarafa yayıldığı miskle dolu olan ağzı açık bir kabın durumuna benzer."[451]
71- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'i öğrendiği halde okumayan bir kimse, ağzı kapalı (kimsenin faydalanmadığı) miskle dolu bir kaba benzer."[452]
72- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Allah nimetlerin arasında en iyisi olan Fatiha süresini bana ihsan ettiği zaman şöyle buyurmuştu: "Ey habibim! Cennetin hazinelerinden sana verdiğim Fatiha-i şerifeye benimle senin aranda ikiye taksim etti. (Yani başından malikiyevmiddine kadar olan ki kısım, benim, gerisi ise senindir.)"[453]
73- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah sema ile yeri yaratmadan iki bin sene evvel yarattığı Kur'an-ı Kerim arş-ı âlâ'nın yanında bulunuyordu- Hz. Allah o Kur'an'dan indirdiği iki ayet-i celile ile Bakara sûresini tamamladı Bu iki ayet-i celileden ard arda üç gece okunduğu eve şeytan yaklaşamaz.[454]*"*
74- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'in kalbinde bulunmadığı bir insan, harabe bir eve benzer."[455]

Sadece Kur'an-ı ücret almak için öğretmek caiz değildir. 1 kat, Allah'ın rızasını tahsil etmenin yanında ücret almak için, öğretmek caizdir[456].

75- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öğrettikleriniz arasında en fazla hak kazandığınız Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerimdir. Şüphesiz Kur'an-ı Kerimde otuz ayetli öylesine değerli bir ayet vardır ki, o sûre affoluncaya kadar kendisini okuyan kimseye şefaat eder. O sûrede Tebâreke süresidir."[457]
76- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, cennetin derecelerinin sayıları, Kur'an-ı Kerim'in derecelerinin sayısı kadardır. Kur'an-ı Kerim'i okuyanlardan cennete girecek olanların girdikleri makamdan daha üstün makama hiç kimse giremez."[458]

Derece: Basamak basamak yükselen basamaklardır.[459]

77- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim-i okuyan bir kimsenin indirdiği her hatmin sonunda kabul olunacak bir dua yetkisi vardır. O kişinin gireceği cennette öylesine yüksek bir ağaç vardır ki, o ağacın tepesine karga ihtiyarlasa bile varamaz."[460]
78- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birinizin şu veya bu ayeti unuttum demesi, kendisi için kötü bir şeydir. "Belki münasip görülmediğinden bana unutturuldu" demesi gerekir."[461]

İndirilen hatmi şerifin iki sevabı vardır:
a) Kabul olunacak bir dua.
b) Çok yüksek bir ağacın meyvesi ve gölgesi.[462]

79- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her şeyin yüksek bir tarafı vardır. Kur'an-ı Kerim-in de en yüksek ve değerli tarafı Bakara süresidir. Onu geceleyin okuyan bir kimsenin evine üç gece, gündüz okuyan kimsenin evine ise üç gün şeytan giremez."[463]
80- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her varlığın bir kalbi vardır. Kur'an-ın kalbi ise, -Yasin süresidir. Yasin'i şerifi (huzur ve şevk içinde) okuyan bir kimseye Hz. Allah on defa okunan Kur'an-ı Kerim'in sevabını, verir."[464]

Yasin'i şerifin, Kur'an-ı Kerim'in kalbi olmasının sebebi: Yasin'i şerif de, Allah'ın varlığını ispat eden bir çok delillerin ve başkaları kötülüklerden engelleyecek, küfür çamuruna düşmekten kurtaracak ibretli ders ve kıssaların mevcut olması, kâinatı yaratan Hz. Allah'ın ahiret alemini, cehennem ve cenneti yaratmaya, insanları diriltip amellerine göre yüksek makamlara çıkarmaya kadir olduğunu ortaya çıkaran bir çok delillerin bulunmasıdır.[465]

81- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın büyüklüğüne yakışan, şüphesiz Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip içindeki ilâhi hükümleri yerine getiren ve ücretle satmayan yaşlı müslümanlarla, adaletten ayrılmayan devlet adamlarına ihsanda bulunmaktır."[466]
82- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Kur'an-ı Kerim, Arap dillerinden yedi dil üzerine inmiştir. Size en kolay gelen dil üzerine okuyunuz."[467]
83- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim, Allah'ın ziyafetidir. O halde, gücünüzün yettiği kadar bu ziyafeti kabul ediniz."[468]
84- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fatiha sûresi, zehire karşı bir ilâçtır."[469]
85- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fatiha sûresi her türlü hastalıklara karşı ilâhi bir nurdur.[470]*"*
86- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fatiha sûresi (sevap bakımından) Kur'an-ı Kerim'in üçte ikisine eşittir."[471]
87- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fatiha sûresi ile ayet-ül Kürsî'yi okuyan kimseye okuduğu yerde insan ve cinlerin nazarı değmez."[472]
88- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fatiha sûresinin kazandırdığı sevap ve mükâfatı, Kur'an-ın hiç bir sûresi kazandırmaz."
Fatiha sûresinin sevabı terazinin bir kefesine, Kur'an'ın sûrelerinin sevabı da terazinin diğer kefesine konulsa, muhakkak ki, Fatiha sûresinin sevabı yedi kat daha fazla ağır gelir."[473]
89- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'in bütün kitaplardan üstünlüğü, Hz. Allah'ın tüm varlıklardan olan üstünlüğü kadardır."[474]
90- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen hafizların, hafiz olmayanlara karşı üstünlüğü, Hz. Allah'ın yarattıklarına karşı olan üstünlüğü kadardır."[475]
91- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-i Kerim'in yüzüne bakılarak okunmasının, ezberden okunmasına karşı olan üstünlüğü, farz namazlarının sünnet namazlarına karşı olan üstünlüğü kadardır."[476]
92- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisinde iki secde ayeti 'bulunması nedeniyle Hac sûresi, diğer sûrelerden üstün kılınmıştır. O halde Hac sûresini okuyan bir kimse, bu iki secdeyi yerine getirmezse, o sûreyi okumamış sayılır."[477]
93- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın kitabı olan ıKur'an-ı Kerim'e göz değilmemesi için, içinde sekiz ayet vardır. Fatiha ile ayet-ül Kürsî bu sekiz ayetten ikisidir. Bir kimse, evde (veya herhangi bir yerde) bu ikisini okuyup kaldığı müddetçe insan ve cinlerin nazarları kendisine deymez."[478]
94- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak (öyle kötü bir zaman gelecek) ki ümmetimden Kur'an okuyan bazı kimseler, okun yaydan çıkması gibi, İslâm dininden çıkıyorlar."[479]

Hadisi şerif zamanımızda yaşayan bazı hafizlara işaret ediyor. Dünyalıktan için ücret karşılığında Kur'an-ı okudukları halde, kalben inanmadıklarından okun yaydan çıkması gibi dinden çıkmış olurlar.[480]

95- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyan bir kimse, (sevap bakımından) sadakayı açık olarak veren bir kimse gibidir. Kur'an-ı gizli olarak okuyan bir kimse ise, sadakayı gizli olarak veren bir kimse gibidir."[481]

Riyakârlıktan emin olmayan bir kimsenin yüzünden Kur'an-ı okuması veya açık olarak sadaka vermesi, sevap bakımından ezbere olarak Kur'an-ı okuyan veya gizli olarak sadaka veren kimsenin kazandığı sevaba nazaran daha aşağıdır.
Eğer riyakârlıktan korkusu yoksa açık olarak sadaka vermesi ye yüzünden Kur'an-ı okuması, başkalarını teşvik etmek yönünden daha üstündür.[482]

96- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kehf sûresini devamlı olarak okuyan bir kimse, cehennem yüzünü görmeyecektir. Kehf süresi, okuyan ile cehennem arasına girdiğinden tevratta perde adı ile anılır."[483]
97- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Enbiya sûresini devamlı okuyan bir kimse, cehennem yüzünü görmeyecektir. Çünkü bütün yüzlerin kara olduğu gün, kendisini okuyan kimsenin yüzünü ak yaptığından tevratta "ak yapıcı" adı ile anılır."[484]
98- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hadit, vakıa, Rahman sûrelerini okumaya devam eden bir kimse, yerde ve gökte "cennet ehli" ismi ile anılır."[485]
99- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tekasur sûresini okumaya devam eden bir kimse, yerde gökte "şükran borcunu ödeyen kimse" adıyla anılır."[486]
100- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Namaz içinde Kur'an-ın okunması, namaz dışında okunmasından daha üstündür. Namazın dışında Kur'an-ın okunması "Subhanallah, elhamdülillah" cümlelerinin okunmasından daha üstündür. "Subhanallah" cümlesi sadakadan, sadaka ise sünnet (nafile) orucundan daha üstündür. Oruç ise cehennem ateşine karşı ilâhi bir kalkandır."[487]
101- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin Kur'an-ı Kerim'i ezberden okumasına karşılık kendisine bin sevab yazılır. Kur'an-ı yüzünden okuyan kimseye ise iki bin sevab yazılır."[488]

Kur'an-ı Kerim-i ezberden okuyan bir kimse, her an için yanlış okuma tehlikesiyle baş başa olduğundan sevabı, Kur'an-ı yüzünden okuyanlardan daha düşüktür. Aynı zamanda Kur'an-ı yüzünden okuyan bir kimse, kalben ve ruhen Kur'an'dan hissesini aldığı gibi, satıhlar üzerinde dolaşan gözlerde hissesini alır. Bunun içindir ki, Kur'an-ı yüzünden okumak, ezber okumaktan daha üstündür.[489]

102- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhlâs sûresi, (sevap bakımından) Kur'an-ı Kerim'in üçte ikisine eşittir."[490]
103- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Allah'ın büyük mahkemesinin kurulduğu kıyamet gününde) şefaati kabul olunacak olan Kur'an-ı Kerim, kendisini okuyana karşı şefaatçi ve müdafaacısı olacaktır. Kur'an-ı Kerim, kendisini önder olarak kabul eden ve peşinden yürüyen kimseleri, cennete, kendisini arkasına atan ve peşinden yürümeyen kimseleri ise cehenneme sokacaktır."[491]
104- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerim, semadan yere inen sağlam bir iptir."[492]

Yeryüzü, üzerinde esen küfür, dinsizlik rüzgârlarıyla, akrep ve zehirli yılanlarla dolu bir kuyuya benzer.
Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerim ise, içinde bulunan Allah'ın emirleriyle birlikte semadan dünyaya indirilen kopmaz sağlam bir ipe benzer. Bu ipe sarılan kimseler, dünya kuyusuna düşmekten ve küfür rüzgârlarına kapılıp sürüklenmekten kurtulurlar. Bu ipe sarılmayan zavallı bedbaht kimseler ise, her an için kuyunun içine düşmeye, küfür rüzgârlarına kendilerini kaptırmaya mahkûmdurlar.[493]

105- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerimde zikredilen kunut kelimesi, itaat anlamındadır."[494]

Kur'an-i Kerim'd'e zikredilen kunut kelimelerinin "itaat" anlamına gelmesinin sebebi:
Kunut bir kaç manâya geliyorsa da, en güzel manâsı itaattir. Çünkü itaat, Allah'ın emirlerine sarılmak ve yasakladığı şeylerden de sakınmaktır.[495]

106- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ziyafet veren (değerli) her kişi, davet ettiği kimselerin ziyafetine gelmesini elbette ister. Allah'ın ziyafeti ise, Kur'an-ı Kerim ('in okunup dinlenmesi) dir. O halde Onu terk etmeyiniz."[496]
108- Rasulullah (s.a.s) buyuruyor ki:
"Hz. Muhammed (s.a.s) Kur'an-ı Kerim'i medlere varıncaya kadar kıraatin bütün hukuklarını yerine getirerek okurdu. Kıraatında herhangi bir eksiklik yoktu."[497]
109- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Muhammed (s.a.s.), Kur'an-ı Kerim'i üç günden daha az bir zamanda hatim etmezdi."[498]
110- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Muhammed, benî îsrail ile zumer sûrelerini okumadan uyumazdı."[499]
111- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Muhammed bazı geceleri tenzil ile mülk sûrelerini okumadan yatmazdı."[500]
112- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah, bir erkeğin cariyesinin güzel sesini dinlemeyi arzu etmesinden ziyade yüksek olarak Kur'an-ı güzel sesle okuyan kimseyi dinlemesini ister."[501]

Hadisde geçen kelimeler:
Ezenen: Dinlemek-
Yecherû: Yüksek sesle okumak.
Kayne: Cariye.
Hadisin anlamı: Bir erkek, çok sevdiği hanımının veya cariyesinin güzel sesle söylediği türkü ve şarkıları bütün arzuyla dinlemeyi istediği gib Hz. Allah da Kur'an-ı Kerim'in güzel sesle okunmasını ister.
Hadisin özü: Erkeklerin hanımlarının güzel seslerini dinlemeleri helâldir. Fakat başka kadınların seslerini dinlemeleri haramdır. Çünkü Allah'ın, haram olan şeylere benzetilmesi yasaktır.[502]

113- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bana inen on ayeti celileyi okuyup onunla amel eden kimseler mutlaka cennete girecelctir. Bunlar da müminin sûresinin başındaki ayetlerdir."[503]
114- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her şeyin bir zineti vardır. Kur'an-ın zineti ise "Errâhman"süresidir."[504]
115- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'in içinde bulunduğu kılıfa bile ateş dokunmaz."[505]

Hadisde geçen kelimeler:
İhar: Kılıf anlamına gelir. Fakat bundan gaye, Kur'an-ı Kerim'in içinde mahfuz bulunan müminin kalbidir.
Ekalet: Yemek. Asıl maksat ise dokunmaktır;[506]

116- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir gecede Kur'an-i Kerim'den yüz ayet okuyan bir kimse, gafillerden yazılmaz."[507]

Hadisde geçen kelimeler:
Leyle: Bir gece; Fakat bundan maksat "her gece" dir.
Hadisin özü: Her gece Kur'an'dan yüz ayet kadar okuyan bir mümin, Allah'ı unutarak gaflet çamuruna düşmüş ikmeseler olamaz. Mümin her an için, Allah'ı hatırlar. Emirlerine riayet ederek yerine getirmeye çalışır. Yasaklarından da yılandan kaçar gibi kaçar.[508]

117- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, bakara sûresini (devamlı olarak) okursa, cennette şeref tacını kazanmış olur."[509]
118- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Fatiha'dan Enam sûresine kadar olan) yedi sûreyi ezberleyen bir kimse, büyük bir sevap kazanır."[510]
119- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın kitabı olan Kur'an-i Kerim'den okunan bir ayeti dinleyen kimse için, bir sevap yazılır. Üç ayeti okuyan kimse, kıyamet günü ilâhi bir nura kavuşacaktır."
120- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ı ve Hz. Muhammedi sevmeyi arzu eden kimse, Kur'an-ı Kerim'i (ezberden değil) yüzünden okusun."[511]
121- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim'i (dine uygun olmayan) ilime dayanmayan, kendi akıl ve mantığına göre tefsir eden bir kimse, cehennemdeki yerine hazırlansın."[512]
122- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ayet-ül Kürsî'yi her namazdan sonra okuyan kimsenin cennete girmesine, ölünceye kadar olan yaşamından başka hiç bir şey engel olamaz."[513]
123- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhlâs suresini elli kere okuyan kimsenin Hz. Allah elli senelik günahlarını affeder."[514]
124- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhlâs (Kulhuvallahu ahed) sûresini bin kere okuyan ise öz nefsini cehennem azabından satın alarak azad etmiş olur."[515]

125- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-i Kerim'i okuyan bir kimse, onunla Hz. Allah'dan dilediğini istesin. Çünkü öylesine gelecek olan kötü bir millet Kur'an-ı Kerim'i okuyacak onunla Allah'dan değil, insanlardan dileyecek."[516]
126- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kur'an-ı Kerim, on kısım üzerine indirilmiştir:
a) Beşir: *Müminleri imanın mükâfatıyla müjdeleyen ayetler*
b) Nezir: *Kâfirlerin acı akibetseri olan cehenneme gireceklerini haber veren ayetler,*
c) Nasıh: *Daha önce gelen ayetlerin hüküm veya kıraatini bozan ayetler,*
d) Mensuh: *Sonradan gelen ayetlere kendisi nedeniie kur'andan hükmen çıkarılan veya kıraati bozulan ayetler.*
e) İze: *Vaaz ve nasihatlere dair ayetler,*
f) Mesele: *Geçmiş milletlerin kıssalarını ve maceralarını dile getiren ayetler.*
g) Muhkem: *Manâsı açık ve sağlam hükmü ifade eden ayetler,*
n) Mütaşebe: *Manâsı kapalı, kesin hüküm ifade etmeyen ayetler,*
ı) Helâl: *Meşru şeyleri ifade eden ayetler,*
i) Haram: *Haram olan meseleleri dile getiren ayetlerdir.*[517]

Konu: Hakiki Müminlerin Vasıfları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin, müminin aynasıdır."[518]

Bir insan aynaya baktığı zaman, kendisinin güzel ve kusurlu yönlerini gördüğü gibi, mümin bir kimse de, diğer bir mümine baktığı zaman, kendi kusur, ayıp ve güzel taraflarını görür.

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin, müminin aynası ve kardeşidir. Din kardeşinin namus, şeref ve bütün işlerini korur, mümkün olan işlerini ise görür. Olmadığı zamanlarda (onu aratmadan) işlerini yapar"[519]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminler birbirlerine karşı, taşları birbirini tamamlayıp kilitleyen bir duvara benzer."[520]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin, gerek eli, gerekse dili ile müminlerin can ve mallarına zarar dokundurmayan kimsedir. Muhacir ise, (Yurdunu terkeden değil) Allah'ın haram kıldığı şeyleri terkeden kimsedir."[521]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Gerçek mümin, tek bir barsağıyla, kâfir ise yedi barsağını doyuruyor."*[522]

Açıklama:
Mümin, bir barsağını doyuruyor sözünden maksat az yemesi, yani tokgözlü olması, kâfirin ise çok yemesi yani açgözlü olmasıdır.[523]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin, (ölüm anında) şakaklarının teriyle tanınır.[524]

Açıklama:
Hakiki bir mümin, ölüm anında çok eziyet çekmesinden dolayı, şakaklarından ter döker ve böylece ahiret aleminde hak ettiği azabının tümünü ölüm anında vererek fani hayattan ayrılır. Oysa kâfirin durumu çok daha değişiktir. Kâfir bir kimseyi, ölüm anında çektiği azabtan çok ahîrette çekeceği azab bekler.[525]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakiki bir mümin, başkalarını seven mümindir. Sevmeyen ve sevilmeyen kimseler faydalı değildirler. İnsanların en iyisi, başkalarına faydalı olandır.[526]*"*
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakiki bir mümin, (dinine aykırı olan kötülüklere karşı) hiddetle gelendir. Allah ise, daha fazla hiddete gelir."[527]

Hakiki bir mümin, dinine aykırı bir hareket gördüğü zaman, anında harekete geçip onu oiduğu yerde yek etmeğe çalışmalıdır. Çünkü kötülükler olduğu yerde imha edilmediği takdirde, geçici bir hastalık gibi olduğu yerde kalmayıp etrafa yayılır. Böylece dinsizlik, ahlâksızlık bugün önü alınmayıp her tarafa baş gösteren salgın hastalık halini almıştır. Böyle hastalıklardan Allah cümlemizi korusun. Amin...[528]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin, (herkesi kendisi gibi bildiğinden) aklanan, fakat ahlâkı güzel olandır. Kâfir aldatıcı olduğu gibi, ahlâkı da kötü olandır."[529]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten mümin her durumda iyidir. (Allah'dan gelen iyilik ve musibetlere karşı rıza gösterir.) Allah'a hamdû senada bulunarak ruhu iki kanadının arasında uçup gider."[530]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin, (işlediği kötülükleri iyilik yapmakla karşılayan) kefaret sahibidir."[531]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar (ve cemiyetler) arasına karışarak eziyetlere tahammül eden müminler, insanların arasına karışmayan ve eziyetlerine sebat göstermeyen müminlerden daha üstündür."[532]

İmanını ve dini ahlâkını bozmadan toplum arasında yaşayan kimseler elbette ddaha üstündür. Çünkü o, kuvvetli bir imanın sahibi olduğunu ortaya koyup, binlerce cahile doğruluk yolunu göstererek İslahına çalışan kimseler, toplumdan kaçıp tenha yerlerde tek başına yaşayan müminlerden daha üstündür.[533]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin, müminin kardeşidir. (Kendisinden gelen iyilik veya kötülük gibi) her halinde nasihatini terketmez."[534]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin, öylesine kolay ve yumuşak bir ahlâka sabipdir ki, onu ahmak zannedersin."[535]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin, (devamlı olarak şeytanın hücumuna maruz kaldığından kötülüklere karşı zayıf bünyeli, fakat açtığı günah yaralarını tövbe ile) yamalayandır. Said (şuurlu, mutluluğu bilen ıkimse), tövbe yamasının üzerinde ölendir."[536]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakiki bir mümin, her yönüyle faydalıdır. Onunla yürür, tanışır ve ortaklık yaparsan, sana menfaati dokunur. Çünkü müminin yaptığı her iş yararlıdır."[537]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin öylesine kolay ve yumuşak huyludur ki, o, götürülmek istendiğinde kayanın üzerinde olsa bile, (sahibine) itaat ederek çöken bir deveye benzer."[538]

Hakiki, şuurlu ve imanı tam bir mümin, devenin sahibine itaat etmesi gibi, Allah'ına, peygamberine ve dininin emirlerine itaat eder. Çünkü mümin, deveden daha aşağı bir varlık değildir. Deve görevini nasıl arzu ile yapıyorsa, müminde; Allah'a, peygambere ve dine karşı olan görevlerini içten gelen bir aşk ile yapmalı ve böylece hakiki bir mümin olduğunu ortaya koymalıdır.[539]

18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Gerçek müminin verdiği sözü yerine getirmesi vacibtir."[540]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Cimrilikten daha kötü bir hastalık varmıdır?"* [541]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakiki bir mümin, hurma ağacına benzer. Hurma ağacından ne koparırsan sana faydası dokunur."[542]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek ve gerçek olmayan dört kısım mümin vardır:"
a) *Kur'an-ı Kerim-i okuyarak (içindeki Allah'ın emirlerine göre hareket eden) bir mümin, kokusu hoş ve tadı güzel olan bir turunca benzer.*
b) *Kur'an-ı okumayan bir mümin, tadı güzel, kokusu olmayan hurmaya benzer.*
c) *Kur'an-ı okuduğu halde O içindekilerine inanmayıp, buna rağmen imanlı olduğunu iddia eden) bir münafik, tadı acı, kokusu güzel olan reyhan çiçeğine benzer.*
d) *Kur'an-ı okumayan (fakat imanlı olduğunu iddia eden) bir münafik; tadı acı, kokusu olmayan hind kavnununa benzer."*[543]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek mümin, içi mamur, dışı harabe olan bir eve benzer. İçine girdiğinde her yanı güzel bulursun. Kâfir bir kimse ise, dışı beyaz ve güzel olan bir kabre benzer. Dışı görende hayranlık uyandırır. Fakat içi aslında pis kokularla doludur."[544]

Konu: Zayıf Bünyeli Müslümanların Faziletleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim rızam için, zayıf (yaşlı olan) kimseleri araştırıp getiriniz (ki, onlarla birlikte dua edelim). Çünkü siz, zayıf olan yaşlılarınızın yüzü suyu hürmetine (Allah tarafından) rızıklanıyor ve yardım görüyorsunuz."[545]

Hz. Muhammed zayıf bünyeli yaşlı müminleri, büyük bir önem vererek sevmiştir. Peygamberimiz bir hadislerinde: "*İhtiyarlarınız, sibyanlarınız, hayvanlarınız olmasaydı yaptığınız kötülüklere karşı Hz. Allah, rızkını kesip, sizlere musibetler yağdırırdı."* buyurmuştur. Bu hadislerde alacağımız ders; kıtlık gibi umumi belâ ve musibetlerle karşılaştığımız zaman, ihtiyarlarınız ve çocuklarınızla birlikte bir araya gelip, o belânın defi için dua etmemizdir.[546]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zenginlerin yanına (elinizden geldiği kadar) az gitmeye çalışınız. Çünkü bu, sizlerin Allah'ın size verdiği nimetleri, az görmenizi ve hiçe saymanıza engel olmaya daha elverişlidir."[547]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Allah'ın nezdinde" ümmetimin en iyi olanları, kendilerini azdıracak kadar çok mal ve dilenciliğe sevkettirecek kadar da az mal verilmeyen orta halli kimselerdir."[548]

Hadîsde geçen kelimeler:
Feyebteru: Azmak.
Yukatter: Az verilmesi.
Hadisin özü:
Müslümanların yolunu sapıtmaması için, genellikle orta halli olmaları faydalıdır. Çünkü çok mal, sahibini azdırır, çeşitli günahlar yaptırır ve Allah'a karşı düşman diktirir. Az mal ise, Allah'a karşı isyana sevkeder.[549]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Hz. Allah namuslu fakir aile reislerini sever."[550]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah şefkatli, merhametli (ve Allah'ın azabından) korkan kalbleri sever."[551]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, yetmiş yasında olan müminleri sever ve seksen yaşındaki müminleri de azablandırmaktoan haya eder."[552]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten, dünya ehlinin şerefi, mal ve servettir."[553]

Dünya ehlinin şeref ve faziletleri, dünya malına bağlıdır. Fakat ahiret ehli olan kimselerin şerefi, din ve takvalığına bağlıdır. Bunun içindir ki, Hz. Allah (c.c.) bir ayeti celilesinde şöyle buyurmuşlardır:
"Allah'ın nezdinde en şereflileriniz, Allah'ın emirlerine itaat ederek en takva olanlarınızdır."[554]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim nezdimde en fazla gıpta edilen insan, kendisini azdıracak kadar malı, doğru yoldan saptıracak olan çocuğu ve Allah'ın taatinden meşgul ettirecek hanımları olmayan, namazdan hissesi olup ibadetlerini güzel yapan, gizli yerlerde Allah'a itaat eden, çok iyi kimsedir. Diye halk arasında parmakla gösterilmeyecek kadar basit, normal olan rızkına karşı sabırlı ve genç olarak olduğu halde ağlayanı ve geride bıraktığı mirası az olan müminlerdir."[555]

Hadisde geçen kelimeler:
Ağbete: İmrenmek, Gıpta Etmek
Hafifülhaz: Yükü Az Olan.
Zu Hazzın: Hisse Sahibi
Ga'mit: Basit Kimse.
Kefafen: Normal, Orta.
Meniyye: Ölüm.
Türasühü: Miras.[556]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küfür diyarından göç edenlerin fakirleri, zenginlerden 500 yıl evvel cennete girecektir."[557]

9. hadis ile 10. hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur Çünkü 9. hadisde anlatılan fakirler dinîne bağlı ve Allah'ın emirlerine ita at etmek bakımından 10. hadisdeki fakirlerden daha üstündür.[558]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küfür memleketinden kaçan muhacirlerin (bazı) fakirleri, zenginlerinden 40 yıl kadar önce cennete girecektir."[559]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Az olan rızkına ve sıkıntı, belâ ile dolu olan hayatına karşı büyük (bir sabır gösteren kimseyi, Hz. Allah Firdevs adlı cennetinden dilediği yere yerleştirir."[560]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey müminler, siz Allah'dan, kâfirlere karşı ancak fakir kimselerin sayesinde yardım ve rızık görüyorsunuz."[561]

Konu: İyi Ahlâk

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olanlardır."[562]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Ümmetimin en hayırlıları, kötülük yaptıkları Aman tövbe eden, iyilik yaptıkları zaman da sevinen kimselerdir."[563]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Evlerin en hayırlısı, kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu bir evdir."[564]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arkadaşlarınızın en hayırlısı, size nûrani yüzüyle Allah'ı hatırlatan, faydalı konuşmasıyla iyi amelinizi arttıran ve yaptığı işlerle size ahireti andıran kimselerdir."[565]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete girerken, insanların çoğunluğunu saf kimselerin teşkil ettiğini gördüm."[566]

Hadisde geçen kelimeler: El Bülhü: Saf, temiz[567]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın şehirlerinden en iyisi Şam'dır. Şam'dan başka bir yere gitmek için göç eden kimse, Allah'ın öfkesini, başka bir yerden de Şam'a gitmek isteyen kimse ise rahmetini kazanır."[568]

Şam'ın diğer şehirlerden üstün olmasının sebebi; peygamberlerin meskeni ve gönderildikleri yer olmasındandır.
Sâfvet: En iyi.
Yectebi: Seçmek.
Sahde: Buğuz, öfke.[569]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şam, (kıyamet günü) insanların toplandıkları mahşer meydanıdır."[570]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, borcunu en güzel ödeyenlerinizdir."[571]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, eşlerine karşı, en güzel hareket edenlerinizdir."[572]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, ömrü uzun ve ameli güzel olanlarınızdır."[573]
Şüphe yok ki, Allah'ın nezdinde en iyi olan kimseler, uzun ömürlü ve yaptıkları her işi güzel olanlardır. Çünkü böyle kimseler, çok çalışıp altın ve gümüş tesfiye eden veya ipekli kumaşları imal eden fabrikaya benzer. Fabrikaların en iyisi de muhakkak ki, uzun ömürlü imal ettikleri malın en güzel ve en faydalısı olandır. İnsanların en kötüsü, içki, rakı gibi zehirli ve kötü maddeler imal eden bir fabrikaya benzer. İmal ettiği mallarla insanları akıldan yoksun bırakıp sahoşluk deliliği kaptıran fabrikalar, fabrikaların en kötüsü olduğu gibi, uzun ömürlü, yaptığı müstehcen davranış ve hareketlerle iyileri doğru yoldan saptıran kimseler de insanların en kötüsüdür.[574]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, nûrani yüzüyle size Allah'ı hatırlatan, faydalı konuşmasıyla iyi amelinizi arttıran ve yaptığı güzel işleriyle size ahireti teşvik edenlerinizdir."[575]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın nezdinde arkadaşların en iyisi, arkadaşlarına, komşuların en iyisi ise komşularına en iyi davrananlardır."[576]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Erkeklerin en iyisi, peygambere yardım eden ensar Medineliler, yemeklerin en iyisi ise etli yemeklerdir."[577]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Evvelinde Hz. Muhammed'in, sonunda ise semadan yere inicek olan İsa peygamberin bulunmasından dolayı, bu ümmetin en iyisi evveli ve sonudur. Şu iki devrin arasında öylesine eğri ve sapık bir yol vardır ki, o yol üzerinde yaşayan kimseler bu ümmetten değildir."[578]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, ailesine karşı iyi olanlarınızdır. Fakat ben, aileme karşı hepinizden en iyi olanımdır."[579]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, eşlerine karşı en iyi olanlarınızdır."[580]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, ailesine karşı iyi davrananlardır. (Muhakkak ki,) ben aileme karşı hepinizden en iyi olanımdır. Kendilerine karşı iyi davrananlar iyi insan, ihanet edenler ise, kötü insanlardır."[581]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, (muhtaç olanlara) yemek yediren ve (din kardeşlerinin) selâmını alandır."
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, borcunu güzel bir şekilde ödeyendir."[582]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyi olanlarınız, çağdaşlarımdır (zamanımdakilerdir.) (İkinci derecede) iyi olanlarınız, çağdaşlarımdan sonra gelecek olanlardır. (Üçüncü derecede) iyileriniz ise, bunlardan sonra gelecek olanlardır. Bundan sonra öylesine -bir millet gelecek ki, onlar emanete karşıihanet eder ve kendilerine güven duyulmaz, şahitliğe çağrılmadan, şahitlik yapar, adakta bulunduklarını yerine getirmez, (sadece midelerine hizmet ettiklerinden) şişmanlık -hastalığı kendilerinde baş gösterir."[583]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, eşlerine ve kız çocuklarına en iyi olanlarınızdır."[584]

Allah'ın nezdinde en iyi olanlarınız eşi ve kız çocuklarıyla iyi geçinip onları İslâm dînînin emrettiği şekilde yaşatarak onlara Allah'ın emirlerini öğretip, dine karşı gelerek şeytanın hizmetinde askerlik yapan sokak kızlarından kurtaranlarınızdır.[585]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz kölelerine (işçi ve hizmetçilerine) karşı en iyi olanlarınızdır."[586]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, aşiret ve kabilelerine karşı günah sayılmayı konularda müdafaa edenlerinizdir."[587]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, kendisinden iyilik beklenilen ve kötülüklerinden de emin olunanlardır. En kötüleriniz ise, kendisinden ancak iyilik beklenilmeyen ve şerrinden emin olunmayanlardır."[588]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, dünyaya az, ahiret işlerine çok önem verenlerinizdir."[589]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâmca en iyileriniz, dinini bilen ahlâkı en güzel olanlarınızdır."[590]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Her insan, Allah'a karşı ibir aile gibidir. Bunların arasında Allah'ın nezdinde en sevilen, diğer, aile ferdlerine karşı faydalı olanlarınızdır."*[591]

Her insan Allah'a karşı bir aile ferdidir. Bir ailenin kendi reisîne karşı gelmesi, terbiyesizlik sayıldığı gibi, Allah'a karşı gelmek de o kadar büyük bir terbiyesizlik ve nankörlüktür.[592]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Demirden balıklara varıncaya kadar bütün canlı ve cansız varlıklar, insanlara faydalı bilgiler öğreten kimselere selavat gettrir. (Ona dua ve istiğfar ederler.)"[593]

Tüm varlıklar, faydalı şeyleri öğreten kimselere dua ve istiğfar ettikleri gibi, kötüyü zararlı bilgiyi öğreten kimselere de lanet ederler.[594]

29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tüm faydalı şeyler, yaşça büyük olanlarınızla birliktedir. (Öyleyse, dünyevi ve uhrevi birçok işlerinizde onlara başvurup danışınız."[595]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Baş ve yüzde görülen) beyaz kıl, müminin nurudur. Öyleyse islâm dinini kabul eden bir kişinin baş ve yüzünde görülen her beyaz kıla karşı bir sevap yazılıp bir derecesi yükselir."[596]

Hadisde geçen kelimeler: Eşşeybu: Kişinin baş ve yüzünde görülen beyaz kıllar.[597]

31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın yeryüzünden seçtiklerinden birisi de Şah şehridir. Zira Allah'ın yarattığı seçkin kimselerin birçoğu burada yaşar. Muhakkak ümmetimden üç grup insan hesap ve azapsız olarak cennete gireceklerdir."[598]

Konu: Üstün Ahlâk

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üstün ahlâk on kısımdır: Bunlar bazen kişide bulunduğu halde çocuğunda bulunmaz. Bazen de çocuğunda bulunduğu halde babasında bulunmaz. Kölede bulunur, efendisinde bulunmaz veya efendisinde bulunur, kölesinde bulunmaz. Bu ahlâkları Hz. Allah, dilediği kimselere verir. Bu on üstün ahlâk:"
a) *Doğru konuşmak.*
b) *Düşman cephesinden kaçmamak.*
c) *İhtiyaç sahibi kimselere yardım eliniuzatmak.*
d) *Gördüğü iyiliklere karşı iyilik yapmak.*
e) *Emanete ihanet etmemeık.*
f) *Akrabalarla ilgisini kesmemek,*
g) *Komşulara eziyet vermemek*
h) *Arkadaştan gelen kötülüklere karşı töhammül etmek,*
ı) *Misafirleri iyi karşılamak.*
i) *Bunların en büyüğü ise haya etmektir."*[599]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ancak iki kimseden kıskanmak (gıpta etmtek) doğru sayılabilir:
a) *Helâlı helâl, haramı da haram kabul eden ve Allah'ın kendisine Kur'an-ı Kerim'i nasip ettiği kimseyi kıskanmak.*
b) *Allah'ın kendisine vermiş olduğu dünya malı ile akraba ve yakınlarına yardım elini uzatan ve Allah'ın emirlerini yerine getiren kimseyi kıskanmak.*
Ey müslüman!.. sen bunlar gibi olmayı temenni edebilirsin.[600]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haya ettiğin her şeyde hayır vardır."[601]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haya, iman ağacının bir dalıdır."[602]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haya etmek, ancak hayır getirir."[603]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haya imandandır. İman ise sahibini cennete koyar. Terbiyesizce söz söylemek (başkasına yapılan) kötülük ağacının bir dalıdır. Kötülük ise sahibini cehenneme götürür."[604]

Haya, karşılaştığı kötülükleri yapmaktan utanmaktır. Bu ise, sahibini cennete götürür. Kötü söz söylemeye alışan bir insan, her an içi diliyle günah işlemeye ve çeşitli kötülükleri işlemeye daha yakındır. Kötü söz söylemek ise, sahibini cehenneme götürür. Çünkü her aletin açtı yaralar iyileşebilir. Fakat dilin açtığı yaralar hiç bir zaman iyileşemez.

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haya etmek ve fazla söz söylemekten aciz kalmak, imanın dallarındandır. Terbiyesizce söz söylemek ve hitabette boşboğazlık yapma ise, münafıklığın iki şubesidir."[605]

Hadisde geçen kelimeler:
Eliyyu: Söz söylemekten utanıp aciz kalmak.
Elbezau: Gevezelik yapmak, terbiyesizce konuşmak.
Elbeyanu: Söz söylemekte fazla ileri gitmek.
Açıklama:
Haya iman ağacının dallarından biri, olmasının sebebi:
Elinde hayayı kalkan gibi tutan, yerli yersiz fazla konuşmaktan aciz kalan kişi elbette Allah'ın haram kıldıklarına karşı yanaşamaz. Bunun için, elindeki haya kalkanı onu cennete götürür. Terbiyesizce söz söylemek, doğru ve yanlış olduğunu düşünmeden fazla konuşmak, sahibine çeşitli kötülükleri işletip, onu münafıkların arasına cehenneme sürükler.[606]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın sevdiği ve nefret ettiği iki şer huy vardır:
a) *Allah'ın sevdiği huylar:*
I. *Cömertlik.*
II. *İşlerinde kolaylık göstermek.*
b) *Allah'ın sevmediği huylar:*
I. *Kötü âhlâk.*
II. *Cimriliktir.*
Hz. Allah bir kimsenin hayırlı olmasını dilediği zaman, onu milletin ihtiyaçlarını yapmaya memur kılar."[607]

Hadîsde geçen kelimeler:
Essehau: Cömertlik, malını helâl yerlerde harcamak.
Essemahâ: Muamelelerinde kolaylık yapmak,
Süulhülk: Kötü ahlâk.
Bühür: Cimrilik.[608]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, Adn cennetini yarattı ve fidanları kendi kudret eliyle dikti. Bundan, sonra diktikleri ağaçlara "Konuşunuz!" buyurdu. Ağaçlar "Müminler elbette kurtuluş ve saadete ermişler ve erecekler" diye konuştular."[609]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, ahlâkça en güzel olanlarınızdır."[610]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyileriniz, ahlâkça en güzel olanlarınız ve müminlerin ihtiyaçlarına karşı kanatlarını gerdiren yumuşak huylu olanlannızdır. En kötüleriniz ise, serseri çok konuşan,

dudaklarını ardına kadar açarak boşboğazlık yapanlarınızdır."[611]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlara verilen servetlerin en iyisi iyi ahlâktır."[612]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişiye verilenlerin en hayırlısı güzel ahlâk, eh fenası ise güzel şekil, kötü kalbdir"[613]

İyi ahlâk verilen bir insana sanki her şey verilmiş gibidir. Çünkü iyi ahlâk sayesinde, insanoğlu elde edemediği en büyük zenginlikleri elde edebilir. Gene sureti, şekli güzel, fakat ahlâki kötü olan bir kimsenin serveti bol olsa bile, her an için, yok olmaya mahkûmdur. Böyle bir kimse, içi öldürücü zehirle dolu yaldızlı, parlak bir şişeye benzer. Şişenin güzelliğine aldanıp içindekini içmeye kalkışan bir kimse, kendisini ölümün kucağına attığı gibi, şekil ve sureti güzel, fakat kalbi vesveseyle dolu kötü bir insana aldanan kimse de kendisini ölümün kucağına atmış gibi olur.[614]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben sizlere insanların iş ve ahlâkından bahsedeyim:
a) *Erken kızıp öfkelenen, fakat pişman olup öfkesinin gerektirdiğini yapmadan vazgeçen kimseler. Bu tür insanlar bu konuda sevap veya günah kazanmadıkları için normal sayılırlar. (Çünkü baştan yaptığı öfkesinin günahı, hemen akabinde duyduğu pişmanlıkla sildirmiştir.)*
b) *Geç kızıp öfkelenen, fakat erken pişman olup vazgeçen kimselerdir. Bu tür kimseler içinde günah veya sevap yoktur. (Çünkü tez duyduğu pişmanlıkla, geç olarak duyduğu öfkesinin günahını imha eder.)*
c) *Alacağını iyilikle alan ve borcunu da iyilikle veren kimseler. Böyle kimseler için günah veya sevap yoktur.*
d) *Alacağını iyilikle alan, fakat borcunu kötülükle ödeyen kimseler. Bu giibL insanların sevapları yok, ama günahları vardır.*[615]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ziyafetlerin en kötüsü düğün ziyafetidir. Çünkü gelmek isteyen, aç fakirler red edilir, istemeyen zenginler ise davet edilir.
Kendisini Allah için çağıranın davetini kabul etmeyen kimse, Allah'a ve peygamberine karşı gelerek günah işlemiş olur."[616]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben henüz küçük bir çocuk iken, amcalarımla birlikte temiz kokulu bir çok kabilelerin (mazlumun hakkını zalimden alma konusunda) ittifak ettiklerini gördüm (ve buna çok sevindim) ki, bu anlaşmayı bozmama karşılık Arapların sevdikleri tüm kırmızı develeri bana verseler bile, gene beni memnun edemezler."[617]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyi ahlâk, sıcak suyun buzu eritmesi gibi, kötülükleri eritip yok eder. Kötü ahlâk, sirkenin balı bozması gibi, insanın iyi amellerini bozar."[618]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmandan sonra gelen en üstün akıllılık, insanlara kendisini sevdirmektir."[619]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Derece bakımından) imandan sonra gelen en üstün akıllılık, haya ve iyi ahlâktır."[620]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşlerde yumuşak huylu olmak, serveti arttırıp bereketlendirir: Yumuşak huylu olmaktan mahrum olan bir kimse, hayırh her şeyden mahrum kalmış demektir."[621]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşlerinde yumuşak ve güzel huylu olmak, bazı ticari işleri yapmaktan daha hayırlıdır."[622]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yumuşak ve geniş huylu olmak, kişiye uğur getirir. Sert ve dar huylu olmak ise, uğursuzluk getirir."[623]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü ahlâk uğursuzluktur."[624]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü ahlâk uğursuzluk, kadınlara itaat etmek ise pişmanlık getirir. Maliki olduğu mala karşı iyi hareketlerde bulunmak, bereket doğurur."[625]

Kötü ahlâkın dallarından bazıları:
a) Her şeye karşı öfkelenmek.
b) Çok cimri olmak ve elde ettiği servetin üzerine, tavuğun civcivin üstüne oturması gibi oturup, o serveti cemiyete, millete karşı faydalı olmaktan çıkarıp zararlı hale getirmek. Faiz ile şuna buna para vermek, bol faiz almakla birçok kimsenin saadetini yıkarak ölümün kendisini ölümün kucağına itmek.
c) Kötü şakalar yapmak. Şakayı kavgalara dönüştürerek fitnelere sebeb olmak ve birçok kimseleri birbirine düşman kılmak.
d) Yalan söylemek, millete karşı itibarını zedelemek ve başkalarını da aldatıp zararlara sokmak.
Özet olarak şunu söyleyebiliriz ki; Allah'ın peygamberin, İslâm dininin haram kıldığı her şeyi yapmak ahlâksızlıktır. Genellikle kadınların sözünü dinlemek de nedamettir. Çünkü onlar Allah'ın emirlerine göre değil, kendi şehevi isteklerine göre ettiklerinden, hem kendilerini, hem de başkalarını Allah'ın emirlerine karşı getirmek ahlâksızlığa ve küfür pençesine kaptırırlar.[626]

25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cimrilik kötü söz söylemek, kötü ahlâk kötü celsedir."[627]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, eteklerini basacak kadar uzatıp gururlanırsa, cehenneme o uzun etelerine bastığı halde girer."[628]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cömertlik, dalları dünyaya sarkmış cennet ağaçlarından birisidir. O cömertlik ağacının dallarından birini yakalayıp üzerine konan kimseyi, konduğu dal cennete götürür.
Cimrilik, dalları dünyaya sarkmış cehennem ağaçlarından birisidir. O ağacın dallarından birine tutunan kimseyi, tutunduğu dal, cehenneme götürür."[629]

Cömertlik, iman ağacının bir dalıdır. Çünkü tam anlamıyla Allah'a inanarak malının bir kısmını fakirlik ızdırabı içinde kıvranan yoksullara dağıtan ve onları kurtarıp rahat bir hayata kavuşturan kişiyi, sarıldığı cömertlik dalı, elbette cennete götürür.
Hadisde geçen kelimeler:
Eğsan: Dallar.
Mütadelüyat: Sarılmak.
Kadehu: Sokmak, koymak, götürmek.
Bûhl: Cimrilik.[630]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cömertlik, büyük olan Allah'ın ahlakıdır,"[631]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cömert bir kimse, Allah'a, insanlara ve cennete yakındır. Cimri ise, Allah'dan insanlardan uzak, fakat cehenneme yakındır. Hz. Allah, cahilde olsa cömert olan kullarını a'bidler (gece gündüz ibadet eden) den daha çok sever."[632]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din ve dünyevi işlerinde kişiye güvenilmesi saadet ehline delil olması bakımından yeterlidir."[633]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin işittiklerini (yalan ve doğru olduğunu düşünmeden) etrafa yayması, kendisine yeterli bir günahtır."[634]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin bakmak zorunda olduğu kimseler bakmayıp zayi etmesi (perişan duruma düşürerek ölüme sürüklemesi), kendisine yeterli bir günahtır."[635]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin önüne sunulan yemekleri hakir görüp yememesi, kendisi için yeterli bir günahtır."[636]

34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın emrettiği her ahlâk güzeldir. Hayırlı şeyleri yaptıran bir kimse, (sevap bakımından) yapan kimse gibidir."[637]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hastalık gibi belâlar altında) ezilen kimselerin figan ve feryatlarla yardım istemelerini sever."[638]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz, akraba (ve tanıdık) kimselerin birbirlerine karşı, merhamet vesilesi olan hediyenin verilmesini emrederdi."[639]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey mümin! Zaruretin dışında olan her şeyi bırak ki, insanların en abidi olasın. Allah'ın sana verdiğine kanaatkar ol ki, insanların en çok şükür edeni olasın. Kendin için dilediğini başkası için de iste ki, kâmil bir mümin olasın. Komşularına karşı iyi komşuluk yap ki, gerçek bir müslüman olasın. (Mümkün olduğu kadar) az gülmeye çalış. Çünkü çok gülmek kalbinin iman nurunu çıkararak ölüme sevkeder."[640]

Hadisde geçen kelimeler:
Elvereu: Zaruretin dışmds: her şeyi bırakıp ibadete sarılmak.
Kani: Allah'ın verdiğine razı olup başkalarının malına ve dünya servetine göz koymamak
Hadisin özü: İhtiyacın dışında bulunan her şeyden ilgisini keserek yalnız ibadete sarılan bir kimse, insanların en abidi ve ibadet konusunda en iyisi olmayı elbette hak etmiştir.
Allah'ın verdiğine rıza gösteren ve başkalarının malına, servetine, ırz ve namusuna göz dikmeyen bir kimse, şükran borcunu yerine getiren en iyi bir kimse olur.
Kendisi için dilediklerini başkaları için de isteyen bir kimse; her kişinin hukuklarına riayet eder ve kâmil müminlerin arasına girmeyi hak etmiş olıer.
Az gülmek, insanın ağırlık değeridir. Çok gülmek insanın itibarını zedeler.[641]

38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin (herhangi bir iş için) yerine getirmek niyetiyle verdiği sözü sonradan yerine getirememesi halinde muhalefet etmiş sayılmaz. Fakat yerine getirmemek niyetiyle kişi, verdiği sözüne uymazsa, muhalefet etmiş olur."[642]

Bir kimse, ikinci bir şahsın dilediği şeyi yerine getirmek maksadıyla verdiği sözü yerine getirmezse, sözünden dönmüş, fakat günah işlemiş sayılmaz- Çünkü bu kişi, söz verirken yerine getirmek niyetiyle söz vermiştir. Sonradan bir olayın bu sözü yerine getirmesine neden olması, onun için bir suç teşkil etmez. Oysa yerine getirmemek niyetiyle söz veren kimsenin, bu sözü sonradan yerine getirmemesi, hem söz vermesi ve hem de yerine getirmemesi nedeniyle, onun için bir günah eder.[643]

39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanoğlunda ilim ile müsamakârlığın birleşmesinden daha iyi iki şey birleşmemiştir."[644]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlâhi terazide iyi ahlâkdân daha ağır bir sevap bulunamaz."[645]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslüman bir kimsenin dünyada mutluluğunu sağlayan üç şey vardır:
a) *Dinine bağlı, her işinde yararlı olan komşu,*
b) *Geniş bir ev.*
c) *Uysal bir merkep."*[646]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Faydalı olan üç çeşit huyun bulunduğu kimseyi, Hz. Allah himaye perdesini üzerine örtüp cennetine koyar.*
a) *Çaresiz kimselere acımak.*
b) *Ana-babaya şefkatli olmak*
c) *Köle ve işçilere iyilik yapmak."*[647]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Nasihatte bulunduğu din kardeşinin sükût edip dinlemesi, onun anlayışlı olmasındandır."[648]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ayakkabı bağının kopması gibi herhangi engelleyici bir sebepten dolayı kişinin, geride kalan arkadaşını beklemesi, onun sahip olduğu iyi bir yolculuk anlayışlığındandır."[649]
45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir kimseye iyi ve yumuşak bir huydan pay verilmesi, ona sanki çok hayırlı bir şey verilmiş demektir. Bundan yoksun olan kimseler ise, hayırlı ve faydalı güzel olan şeylerden mahrum kalmış demektir."[650]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, din kardeşinin yaptığı kötülüğü gördüğü halde etrafa yaymayıp gizli tutan kimsenin dünyada iken yaptığı kötülüğünü kıyamet günü yaymadan rahmet örtüsü ile gizler."[651]

Din kardeşinin yaptığı kötülüğü gizlemek, yayıp da onu ezil etmekten daha iyidir. Çünkü ona bir ders olsun demekten ziyade kendisine karşı fitnelerin kapısını açmış olur. Fakat bu kötülüğü gizlemekle fitnelerin kapısını kapatan kimseyi Hz. Allah kıyamet gününde mükâfat landırır.[652]

47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, (ticari işlerinde) kolaylık gösterir, (din kardeşlerine karşı) yumuşak huylu, kırık kanatlı olursa, Hz. Allah o kimsenin vücudunu cehenneme karşı, haram kılar."[653]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arkasından aleyhinde bulundukları din kardeşini müdafaa eden kimseye, Hz. Allah dünya ve ahirette işlerinde yardımcı olur."[654]
49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müddetini uzatmak veya bir kısmını almamak gibi borçlusuna karış kolaylık gösteren veya borcunun bir kısmını affeden kimse, kıya' met günü arş-ı âlâda (Allah'ın rahmet) gölgesi altına alınır."[655]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Hasta iken) ziyaretine gelmiyenin ziyaretine git. (Muhtaç iken) sana yardım elini uzatmayanın yardımına koş."[656]
51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminin verdiği söz boynunun borcudur. Diliyle söz vermek elinden tutup kendisine bir senet imzalamak gibidir."[657]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyi ahlâktan ayrılma. (Mecbur olmadıkça) uzun bir zaman için de olsa sükût et. Varlığımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu iki haslet ve bunların benzerlerine hiç bir kimse kolay kolay tahammül edemez."[658]
53- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yumuşak huyluluktan ayrılma. Çünkü ancak yumuşak huyluluğun girdiği yeri süsler. Çıktığı yeri de çirkinleştirir."[659]
54- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyi ahlâk, Allah'dandır. Hz. Allah, iyi olmasını dilediği kimse ye iyi ahlâk, kötü olmasını dilediği kimseye de kötü ahlâk verir."[660]
55- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey mümin!.. Hz. Allah, senin yaradılışını güzel kıldığı gibi, sen de ahlâkını güzel kıl"[661]
56- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Seleme, sen ilk olarak bu duayı eden kimse gibisin. "Allah'ım! bana öz nefsimden daha iyi bir dost ihsan eyle."[662]

Hadisin sebebi: Seleme Binu Ekver ile Hûdeybiye kasabasına gelen sevgili peygamberimiz onun silâhsız olduğunu anlayınca kendisine kalkan ile kılıç vermiştir. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra, peygamberimiz Selemeye verdiği kılıç ve kalkanı göremeyince sorarlar:
"Sana verdiğim kılıç ve kalkanı ne yaptın?" Seleme:
"Savaşa katılmak isteyen amcamın silâhı olmadığından, bana verdiğiniz silâhları ona verdim."

Bunun üzerine peygamberimiz bu hadisi şerifi buyurmuştur.[663]

57- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz ben, ne verdiğim sözü bozar, ne de düşman elçilerini esir ederim."[664]

Hadisin sebebi. İslâmîyetî kabul etmeyen Kureyş kabilesi tarafından elçi olarak Hz. Muhammedîn yanma gönderilen Ebu Rafi'den rivayet ediliyor:
"Ben, Hz. Muhammedin yanına gidip onu görünce, Hz. Allah birden kalbime islâm nurunu akıttı ve "Ya Resulullâhi ben bir daha düşmanların yanına dönmeyeceğim." dedim. Bunun üzerine Hz.Muhammed şöyle dedi:
"Ben ne verdiğim sözü bozar ne de düşman elçisini esir ederim. İslâmiyeti kabul ediyorsan oraya döndükten sonra gelebilirsin."[665]

58- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz siz, malınızla başkalarından daha üstün olamazsınız. Fakat güleryüzlülük ve iyi ahlâkla üstün olabilirsiniz."[666]
59- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."[667]
60- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer siz, Allah'ın ve peygamberin sizleri gerçekten sevmesini istiyorsanız, sizlere teslim edilen emaneti geriye verdiğiniz zamanaldığınız gibi verin. Doğruluğunuza güvenilerek çağrıldığınızda doğru olarak konuşunuz. Komşularınıza karşı komşuluk vazifenizi gerektiği şekilde yapınız."[668]

61- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, İbrahim peygambere şöyle buyurdu: "Ey gerçek dostum İbrahim, kâfirlere karşı olsa bile, iyi ahlâkla muamele et ki, seçkin kulların makamına yükselesin. Çünkü iyi ahlâklı kimseler hakkında benden şöyle bir söz sadır olmuştur: "Ben, iyi ahlâk sahibi kimseleri "hiç bir himaye gölgesinin bulunmadığı kıyametgünü) arş-ı âlâda merhametimin gölgesi altına alıp kutsal olan cennetin ortasına yerleştirerek rahmetin bulunduğu yere yaklaştırırım."[669]

Arkadaşınız, kâfir olsa bile en iyi davranmak ve iyi ahlâkla karşılamak, Hz. Allah'ın emridir. Çünkü müslümanlardan iyi muamele gören bir kâfir dine gelebilir. Fakat kâfirlerle iş yapan bir müslüman, dinîne zarar gelmemesine de dikkat etmelidir.[670]

62- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey müminler, dininize aykırı olmadığı müddetçe) cahiliyyet devrine ait düşmanlarınızla yaptığınız her türlü anlaşmaya riayet ediniz. Çünkü, yapılan anlaşmaları ancak islâmiyet sağlamlaştırmıştır. Dininize aykırı aniaşmalar icad etmeyiniz."[671]
63- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Amel bakımından kâmil olan müminler, ahlâkça en iyi olanlardır."[672]
64- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, yeryüzü tatlı, cazibeli, fakat aldatıcı bir yeşilliğe benzer. Hz. Allah sizleri dünyaya ne tür hareket edeceğinizi saptamak için salıvermiştir. O halde, dünya işlerinde ve kadınlardan sakınınız. Çünkü, Benî İsrail, milletinin ilk olarak fitnelere düşmesine sebep kadınlar olmuştur."[673]

Dikkatli olun! insanoğlu bir çok şekiller üzerinde yaratılmıştır:
a) Mümin olarak doğar, yaşar, ölür.
b) Kâfir oîarak doğar, yaşar, ölür.
c) Mümin oîarak doğar, yaşar, fakat kâfir olarak ölür.
d) Kâfir olarak doğar, yaşar, fakat mümin olarak ölür.
Dikkat edin öfke insanoğlunun göğsünde kıvılcım saçan bir ateş parçasıdır. Gözlerin kızarmasını, şah damarının şişmesini görmez misiniz? Biriniz öfkelendiği zaman (bunun gerektirdiği belâdan kurtulması için), derhal yere otursun. (Yine insanların çeşitli huyları vardır:)
a) İnsanların en iyisi, geç öfkelenip, erken barışanlardır.
b) İnsanların en kötüsü, erken öfkelenip, geç barışanlardır.
c) Geç öfkelenip, geç barışan veya tez öfkelenip, tez barışan bir kimse için, günah veya sevap yoktur. Çünkü yaptığı kötülüğü iyilikle karşılamıştır.
d) Dikkat edin, tüccarların en iyisi, borcunu iyilikle ödeyen ve alacağını iyilikle isteyendir.
e) Tüccarların en kötüsü, borcunu kötülükle ödeyen ve alacağını da kötülükle isteyendir.
f) Borcunu iyilikle ödeyen, alacağını da kötülükle alan veya borcunu kötülükle ödeyen, alacağını ise, iyilikle alan kimseler için, bu konuda günah veya sevap yoktur. Çünkü işlenilen kötülükler iyilikle karşılanmıştır.
Dikkatli olun!.. Muhakkak ki, kıyamet günü, zalimin zulmünü belirten bir sancağı vardır.
Uyanık olun!., zulmün en büyüğü, adil, imanlı devlet adamlarına karşı gelmektir.
Dikkat edin!., insan korkusu, kişiyi bildiği gerçeği söylemekten men etmesin.
Cihadın en üstünü, zalim devlet adamlarına hakkı söylemektir.
Uyanık olun!., dünyanızın geriye kalan zamanı geçmişe nazaran, bugünden kalan zaman gibidir.[674]

65- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Hırsızlık gibi haram olan şeylere karşı) eline hakim ol."[675]
66- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Yalan söylemek, gıybet etmek gibi helâl olmayan, şeylere karşı) diline hakim ol."[676]
67- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Diline hakim ol. Evin geniş olsun. İşlediğin günahların (affi için) ağla."[677]
68- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah'ın İslâm dinini (bütün dinlerin arasndan kendisi için seçmiştir. Dininize ancak cömertlik ve iyi ahlâk yaraşır. Uyanın, dininizi bunlarla süslendiriniz."[678]
69- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak Hz. Allah terbiyesizleri, çirkin söz ve hareketler sokakta bağıranları sevmez."[679]

İnsan ağzı, temiz bir kubbeye benzer. "Lâ ilahe illallah" gibi cümleler, o kubbenin süsüdür. Böyle süslü ve temiz bir kubbeye kötü s söylemekle pislikler atmak, kişinin ne dinine ve ne de temiz ağzına ya sır. İnsanın ağzı içinde dolaşan çirkin sözler, insanın ağzı içinde dolaş ve sonradan çeşitli yerlerini sokarak yaralayan bir yılana benzer.
İnsanın yay gibi ağzından atılan kötü sözler, insanların vücuduna saplanan zehirli oklara benzer. Atılan oklar, yaydan ayrılmadan geri teper sahibini öldürdüğü gibi, çirkin sözler söyleyen kimsenin de bazen soy dikleri kötü sözler, hayatlarına mal olabilir.[680]

70- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, terbiyesizlik, kötü söz ve hareketler, islâmdt değildir. İslâmca, insanların en iyisi, ahlâkı en güzel olandır."[681]
71- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Doğru ve yararlı yollarda yürümek, har bakımından güzel bir kıyafet giymek, iktisadi hareketlerde bulunmak, peygamberliğin 25 sıfatlarından biridi."[682]
72- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak çocuk, cimrilik, cahillik ve üzüntü aletidir. (Çünk ana babasını cimriliğe, korkaklığa, mantığın kabul etmediği din dışı şeyleri yapmaya ve üzüntü yaratan şeylere davet eder.)"[683]

Hadisde geçen kelimeler:
Mezbele: Cimrilik.
Mecbene: Korkaklık.
Mechele: Cehalet.
Mahzene: Üzüntü.[684]

73- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak, Allah'ın nezdinde insanların en üstünü ilk olarak selâm verendir."[685]
74- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak, bu ümmetin en iyisi evveli, en kötüsü ise sonudur. Çünkü bunlar ihtilâfa düşen ve tefrikeciliği yaratanlardır. O halde Allah'a ve kıyamet gününe iman eden bir kimse, ölünceye kadar kendisi için (dilediğini başkaları için de istesin."[686]
75- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Allah'ın nezdinde kıyamet günü makamca en kötü kişi, terbiyesizliğinden dolayı insanların kendisinden kaçındıkları kişidir."[687]
76- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eyüp peygamber, insanların en müsamahakârı, en sabırlısı ve öfkesini en çabuk yenen bir kimsedir."[688]
77- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennemde öylesine kötü ve şiddetli bir kapı vardır ki, bu kapıdan ancak, Allah'ın sevmediği (öldürmek, vurmak, sövmek gibi) hareketlerle öfkesini tedavi eden (gideren) kimseler girecektir."[689]
78- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ademoğlu, namaz, arabuluculuk ve iyi ahlâkı elde etmekten daha güzel bir kazanç elde edemez."[690]
79- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü söz ve boşboğazlık neyin hakkında yapılırsa, onu kötü-ieştirerek değerini düşürür. Haya da neyin hakkında gösterilişe, onu güzelleştirerek yüceltir."[691]
80- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her ademoğlunun bir değeri vardır. Mütevazilik yaptığında onun omuzundaki meleğe "Bu adamın değerini biraz daha arttır" diye emredilir. Gurur ve kibirliğe başladığında ise, meleğe "bu adamın değerini düşür" diye emredilir."[692]

Hakeme: Atın burnunun üstündeki demir. Hadisde ise asıl teşkil ettiği manâ "değer, şeref" dir.[693]

81- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir kimseyi, ırz, namus ve şerefine tecavuz ederek rezil eden kimseyi, yardımına muhtaç olduğu bir yerde rezil eder."
Bir kimse, ırz, namus ve şerefine tecavüz edilerek rezil etmek istenilen bir kimsenin müdafaasını yaparsa, muhtaç olduğu bir yerde Hz. Allah da yardım ederek onu selâmete çıkarır.[694]
82- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlarla anlaşmak bir sadakadır."[695]

Mudare: Dünya ve dînini kurtarmak için, maiımn bir kısmın fede etmek, harcamak. Fakat dünyasını veya malını kurtarmak için, dinin den fedakârlık etmek haramdır.[696]

83- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine anlayışsız kimseler vardır ki, din kardeşinin gözlerinde gördüğü küçük bir lekeyi dahi görüp ayıplar. Oysa kendi gözündeki büyük bir ağaç gibi bulunan kusurlarını unutarak görmemezlikten gelir."[697]
84- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü söz söylemek ve boşboğazlık yapmak, uğursuzluktur. Köle ve işçilere kötü muamele etmek, sahibinin namına kötü sonuçlar doğurur."[698]
85- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dış kıyafetine önem vermemek (fakat içini temizlemek) imandandır."[699]
86- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Uyanık olun! Bedene en kolay gelen ibadetten haber vereyim mi? (İhtiyacın olmadığı zamanda) sükût etmek ve iyi ahlâktır."
87- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tüm hayırlı şeyler güzel ahlâkdır. Günah, kalbini kurcalayan ve başkasının görmesini istemediğin şeylerdir."[700]
88- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tüm hayırlı şeyler, (müminin) kalbinin razı olup tereddüd etmediği ve tatminkâr olduğu şeylerdir. Müftü sana fetva verse bile, günah, olan her şey, kalbinin tereddüt edip tatminkâr olmadığı şeylerdir."[701]

Helâl olan şeyler, müminin kalbinin helâl olduğuna kanaat getirdiği, haram olan şeyler de, müminin kalbinin haram olduğuna kanaat ge-irdiği şeylerdir. Çünkü selim bir akla sahip olan bir kimse, mahiyetini bilmediği şeyler hakkında helâl mi? Yoksa haram mı? diye tereddüde düşer.
Helâl olduğuna dair kalbin kesinlikle hüküm verdiği şeyler helâl, ha-am olduğuna dair kesinlikle hüküm verdiği şeyler ise haramdır. Fakat hiç irisine kesin olarak hüküm vermeyip tereddüde düştüğü şeyler ise, şüpheli olduğundan haram yakındır. Bunun için de kişinin haram veya harama yakın olan şeylerden mümkün olduğu kadar kaçınması gerekir.[702]

89- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hased (kıskançlık), yapraklarını (kalbinizden) çıkarıp düşürünüz."[703]
90- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yumuşak huyluluk ve mütevazilik davranmak, her işinde iktisadiyi elden bırakmamak, doğru yolu seçmek, peygamberliğin 24 sıfatının bir parçasıdır."[704]
91- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Güvendir, doğru bir tüccar, mahşere peygamber, sıddıkîn ve şehitlerle birlikte gelecektir."[705]
92- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alla'h'ın nezdinde iyi ahlâkın kapsamına giren üç şey vardır:"
a) *Sana zulüm edeni affetmek. (Dolayısıyla aradaki düşmanlığı iyiye çevirmek)*
b) *Sana muhtaç olduğun şeyi vermeyene senin vermen. (Cömertliğe alıştırıp dostların arasına sokmak)*
c) *Seninle akrabalık ilgisini kesenlere karşı, senin akrabalığı devam ittirip yardım elini uzatmandır."*[706]
93- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Din kardeşinle ilgiyi kesip onunla) konuşmamak anlayışı (İslâmiyetin gelmesiyle ortadan) kaldırılıp atılmıştır. (Çünkü İslâm bunu haram kılmıştır.)"[707]
94- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Samimiyet içinde tokalaşınız ki, kalbinizdeki kıskançlık ve kin (mikrobu) ortadan kalksın."[708]
95- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Hz. Allah çok cömerttir. Cömertliği ve iyi ahlâkı sever, kötü ahlâktan ise nefret eder."[709]
96- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz cennette öylesine temiz ve güzel bir saray vardır ki, bu saraya cömertler sarayı denir."[710]
97- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak, sende mümkün olan iki huyu Hz. Allah sever.
a) *Müsamahakârlık. (Her işde her yerde herkese karşı 'mümkün olan kolaylığı göstermek.*
b) *Yumuşak huyluluk."*[711]
98- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların yetişip peygamberlerin sözlerinden aldıkları son cümle şu olmuştur: "Hayayı yitirdiğin anda her kötülüğü yapabilirsin."[712]

Hadisin arifemi:
Bütün dinlerin ittifakla kabul ettikleri ve peygamberlerin birbirlerinden aldıkları bu cümle olmuştur. İnsanlar haya etlikleri müddetçe iyiyi seçer, kötü ve zararlı olan tüm şeyleri bırakır, başkalarına da iyi olan şeyleri emredip, kötü oian şeyleri nehy eder.
Fskat insanoğlu utanmaz bir duruma geldiğinde artık insanlıktan ayrılıp haysdan yoksun hayvanlar arasına katılır, onlarla birlikte hayvanca yaşayıp belli bir otlakta barınmaz. Vahşî bir hayvan gibi etrafa saldırıp işi olan şeyleri bırakıp tüm kötülükleri yapmaya koyulur.[713]

99- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben (değerli ve güzel yemekleri aramadan) bir kölenin, yeyip oturduğu gibi yeyip otururum."[714]
100- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*İslâm dininin güzel gördüğünü yap, çirkin saydığını ise bırak. Yanından kalkıp ayrıldığın kavmin, hakkında konuştuklarından hoşuna gidenleri dikkatle yap, hoşuna gitmeyenleri ise bırakıp başkalarına da tavsiye etme."*[715]
101- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Dine uygun) bir davete çağrıldığınızda kabul edip gidiniz."[716]
102- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Nerede olursan ol, Allah'ın azametinden kork. (Cehaletinden dolayı) işlediğin günahı yok edecek bir sevap işle. İnsanlara güzel ahlâkla yaklaş."[717]

İslâm dininin güzel gördüğü her şeyi güzel görmek, kötü gördüğünü ise kötü görmek, muhakkak iman ağacının dallarındandır. Bunun tersini iddia etmek ise, küfrün ta kendisidir. Çünkü Allah'a acizlik ve cehaleti isnad etmek sonuçlarını doğurur. Hatta dinin ortaya koyduğu herhangi bir hükmün başka kanunlar ile karşılaştırıldığında, dinden yana olmak ve onun hükmünü daha üstün görmek, yine iman ağacının bir parçasıdır.
Medeniyet kanunu gibi, başka bir devletin ortaya koyduğu kanunları din kanunlarından daha üstün görmek ise, küfürdür.
Allah cümlemizi böyle kötü sonuçlar doğuracak düşünce ve fikirler den korusun. Amin...

103- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Su ile dolu kovayı su çekenin kovasına boşaltmak, din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi islâm dininin güzel gördüğü hiç bir şeyi hakir görme.
Elbisenizi yerde sürünecek kadar uzatmaktan çekinin. Çünkü bu, kibrin ta kendisidir ki, Hz. Allah bunu hiç sevmez.
Sana küfreden veya sende olmayan bir kusurla seni ayıplayan kimseyi, kendisinde kusur dahi olsa ayıplama. Onu kendi haline bırak. Çünkü işlediği günahlar onun, sevapları ise senindir. Hiç bir kimseye küfür etme."[718]
104- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haram olan her şeyden kaçın ki, insanların en abîdi olasın. Allah'ın senin için verdiği kısmetine razı ol ki, insanların ne zengini olasın. Komşularına her zaman iyilik yap ki, gerçek bir mümin olasın. Kendin için dilediğini başkaları için de isteki, hakiki bir müslüman olasın. Çok gülme. Çünkü çok gülmek, kalbi öldürür."[719]
105- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka olarak vereceğin hurma tanesi bile olsa (işi sevapla) kendini cehennem ateşinden koru."[720]
106- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Öldürmek, küfür etmek gibi) öfkenin doğurduğu sonuçlardan kaçınınız."[721]
107- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın yanında kulların en sevgilisi, ahlâkı en güzel olandır."[722]
108- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bir adam diline hakim olmayarak) "insanlar helak olduğu zaman helak olan aslında kendisidir."[723]
109- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendin için dilediğini başkaları için de dile."[724]
110- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fakir olan müslümanları sevip onlarla birlikte oturunuz. Arap milletine karşı samimi ol. Kendi nefsinde bildiğin ayıp ve kusurları gör ki, dilinle başkalarının ayıp ve kusurlarını araştırmaktan kendini alıkoyasın."[725]

Bu hadis üç faziletten bahseder:
a) Fakirleri sevip onlara karşı gurur ve kibir göstermeden yardım etmek. Çünkü gurur ve kibir, şeytanın boynuna lanet halkasının geçirilmesine sebeb olmuştur.
b) Arap müslümanlari sevmek bir fazilettir. Çünkü Hz. Muhammedin anne ve babası Araplardan olduğundan, Arap milletini sevmemiz gerekir.
c) Başkalarının ayıplarını araştırmamak, buna karşın kendi kusurlarını araştırıp tedavi etmelidir.[726]

111- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey mümin! İki çenenin arasındaki dilini (haram olan sözleri) söylemekten ve iki bacağın arasındaki tenasül uzvunu fuhuş yapmaktan koru."[727]
112- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Babanın ahbablarına karşı sevgi ve dostluğu koparıp atma ki, Hz. Allah da senin nurunu söndürmesin."[728]
113- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Köleleriniz, kardeşlerinizdir. Çünkü Hz. Allah, onları öz malınız gibi vermiştir. O halde müslüman bir köleye sahip olan bir kimse, giydiğini ve yediğini ona da giydirip yedirsin. Gücünün yetmediği bir işi teklif etmesin."[729]
114- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bekri kardeşiniz "zameri kabilesine güvenmeyin" demiştir:[730]

Açıklama:
Abdullah bin Gafra şöyle anlatıyor:
Sevgili peygamberimiz, bana biraz malverip Mekke'deki Kureyş kabilesine dağıtmam, için beni Ebu Süfyan'a göndermek istiyordu. Kendine bir arkadaş bul diye bana emretti. Bunun üzerine ben de kendime bir arkadaş bulmak için aramaya çıktım. Zameri kabilesine mensup Amru ile karşılaştım.
Amru:
"Bir arkadaş mı soruyorsun?"
"Evet." Amru:
"Beni arkadaş olarak kabul edersen seninle gelirim."
Bundan sonra Peygamberimize gidip Amruyla konuştuklarımızı aynen naklettim.
Peygamberimiz;
"Amru'yu yanına alabilirsin. Yalnız Mekke'ye giderken yolun kenarında Zameri kabilesinin bulunduğu semte varınca çok dikkatli ol. Çünkü değerli kardeşimiz Bekri, bu kabileden sakınmamızı söylemişti."[731]

115- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sana güvenerek bıraktığı emaneti sahibine aldığın gibi ver. Sana ihanet edene sen, ihanet etme."[732]
116- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın sana farz kıldıklarını yap ki, insanların en abidi olasın. Haramdan uzak dur ki, kötülüklerden sakınan insanların en seçkini olansın. Allah'ın kullar arasında taksim ederek sana verdiği nasibine razı ol ki, insanların en zengini olasın."[733]
117- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse, başka bir kimseyle ahbablık kurmak istediğinde kendisinin, babasının ve mensup olduğu kabilenin isimlerini sorup öğrensin. Çünkü bu, aradaki sevgiyi birleştirip kökleştirmeye daha elverişlidir."[734]
118- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanlarına misafir olarak gelen bir yabancıyı merhaba, hoşgeldin diye sevgi ve saygı ile karşılayan bir kavim, kıyamet günü, Hz. Allah'dan gösterdikleri misafirperverliğin mükâfatını göreceklerdir. Fakat yanlarına misafir olarak gelen bir yabancıyı kıtlıkla (kötü karşılayan) bir kavim ise, kıyamet günü, misafirleer karşı gösterdikleri hoşnutsuzluklardan dolayı Hz. Allah'dan mükâfat olarak kıtlık göreceklerdir."[735]

Yanlarına misafir olarak gelen bir yabancı merhaba, hoşgeldin gibilerle sevgi içersinde karşılayan bir kavim, kıyamet günü, Hz- Allah'dan, gösterdikleri misafirperverliklerinin mükâfatını göreceklerdir. Fakat yanlarına misafir olarak gelen bir yabancıyı kıtlıkla (kötü karşılayan) bir kavim ise, kıyamet günü misafirlere gösterdikleri hoşnutsuzlardan veya kısmetimi teper korkusuyla rızkından mahrum bırakmaları yüzünden, Hz Allah'dan mükâfat olarak sadece kıtlık göreceklerdir. Müslüman evine gelen misafire karşı cömert ellerini, misafirperver gönlünü açarsa, müslümandır. Yoksa bunun tersini yapmak müslümanlık değil, şeytanın yaptığını yapmaktır. Allah'ın verdiğini başkalarından

esirgemektir. Misafir misafıı olarak geldiği eve kısmetiyle geldiği bilinmelidir. Yoksa kısmetim azalır veya kısmetimi teper diye bir şey düşünmek, mantık dışı, din dışı saçma bir fikirden başka bir şey olmasa gerek.[736]

119- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanınıza uğrayan kabile reislerini iyi karşılayınız."[737]
120- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir ev halkının iyi olmasını dilediği zaman, aralarına, birleşme ve yumuşak davranma anlayışını bahşeder."[738]
121- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir işte başarı yolu elde edinceye kadar acele etmeyiniz."[739]
122- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Devlet adamı (millete karşı) veya hakim (davalıya karşı) öfkelendiği zaman, şeytan musallat olup onu adaletsizliğe sürükler."[740]
123- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karşılaştıklarında (güleryüzle) tokalaşıp Allah'a hamdu sena ettikten sonra, birbirleri için Allah'dan mağfiret dileyen iki müslümanın daha önce işledikleri küçük günahları affolunur."[741]
124- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karşılaştıklarında selâm veren müslümandan Allah'ın nezdinde en sevgili olan, arkadaşına güleryüzle daha fazla yakınlık gösterendir. Bu sevgi içinde toka'laşırlarsa, Hz. Allah kendilerine 100 rahmetini indirir ki, bu yüz rahmetden doksanı ilk selâm verip sevgi gösteren için, onu ise karşılığını veren içindir."[742]
125- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Su-i zanda bulunduğunuz zaman, o zanın gerektirdiğini yapmayınız. (Bir kimsenin elindeki malını) kıskandığınız zaman, kıskançlığın gereği olan zuimü yapmayınız. (Başlamak istediğiniz hayırlı bir işin hakkında) bu iş uğursuzluk getirir diye kalbinizde bir düşünce doğarsa, ona kapılmayıp işin sonunu getirmeye çalışıp Allah'a tevekkül ediniz. Müşteriye) malmızı ölçüp tarttığınızda, ağır olarak ölçüp tartınız."[743]
126- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sende dört huy olduğu zaman, elde edemediğin dünya serveti için üzülme.
a) Doğru konuşmak.
b) Emanete ihanet etmemek.
c) İyi ahlâklı olmak.
d) Namus ve iffet sahibi olmak."[744]
127- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dört çeşit huyun bulunduğu bir kimse öz münafik sayılır. Bu dört ahlâktan birisi kendisinde bulunduğu müddetçe, ktşi o nisbette münafik sayılır."
a) *Konuştuğu zaman yalan söylemek.*
b) *Verdiği söze muhalefet etmek (sözünü yerme getirmemek),*
c) *Anlaştığı kimselere hile yapmak.*
d) *Açtığı davasında yalan konuşmak."*[745]

Münafıkların müsiümanları tuzağa düşürmek için, münafik olduklarını gizleyen dört çeşit karakterleri vardır:
a) Hiç bir zaman doğru konuşmamak. Bu, bütün işledikleri kötülük ve münafıkların ana temelidir.
b) Verdikleri sözleri yerine getirmemek. Münafıklar bununla, müsiümanları n arasına lâyık oldukları sevgi ve saygıyı ortadan kaldırıp yerine gizli gizli düşmanlıkları gerçekleştirip yerleştirmek.
c) Yaptıkları anlaşmaları bozup müminleri tuzağa düşürmek için, her türlü hileye başvurmak.
d) Açtıkları her davada yalan söylemek, haklıyı haksız, haksızı da haklı çıkarıp din, kanun ve namusu bir yana atarak bilmemezlikten gelmek[746]

128- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin yükselişi ve şerefi dinine, insanlığı olgun aklına fazilet ve üstünlüğü ise iyi ahlâkına bağlıdır."[747]
129- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın sevmesi, kızdırıldığı halde öfkesine hakimi kişiler için vacibdir. (Yani, kızdırılmasına rağmen öfkesini yenip sabır gösterenler, Allah'ın sevgisini kazanmayı hak etmişlerdir.)"[748]
130- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Ayşe! Mahremin olan misafirinle beraber ye. Çünkü o yalnız olarak sofrada yemek yemekten utanır."[749]
131- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En üstün olanınızdan haber vereyim mi işte o, kızdığı zaman, öfkesini en çabuk yenenizdir."[750]
132- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sonradan özür dilenecek her çeşit kötü hareket ve davranışlardan sakınınız."[751]
133- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kulağa hoş gelmeyen sözlerden sakınınız."[752]
134- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Aşırı cimrilikten kaçınınız. Çünkü sizden evvelki milletin yok olmasına sebeb aşırı cimrilikleri olmuştur. Aşırı cimrilik, cimrilik hareketlerini, akrabalık bağlarını koparmayı ve yalan söylemeyi emir ettiğinden, millet de cimriliğe, akrabalık bağlarını koparmaya ve yalan söylemeye başlarlar. (Ki, buda onların sonu olur.)[753]
135- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Milletin servetine karşı olan) kıskançlıktan kaçınınız. Çünkü ateşin odunu yakıp kül ettiği gibi, kıskançlık da iyilikleri yok eder."[754]
136- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Açılıp saçılmaktan kaçınınız. Çünkü sizinle birlikte öylesine rahmet melekleri vardır ki, sizden hiç bir zaman ayrılmazlar. Ancak, abdest bozulduğu veya erkeğin hanımıyla cinsi temasta bulunduğu vakitte sizden ayrılırlar. Öyleyse onları sayıp haya ediniz."[755]

Erkeğin veya kadının yalnızken bile açılıp saçılmaları dinen yasak edilmiştir. Çünkü hem Allah'a karşı saygısızlık, hem de kendileriyle birlikte bulunan meleklere karşı saygısızlıktır. Zira melekler, açılıp saçılmış olan bir kimseyi gördükleri vakit lanet ederler. Açılıp saçılmaya alışan bir kadının kocasının da bu duruma rıza göstermesi, dinsizliktir. Hele yabancı erkeklerin karşısında yarı soyunuk bir halde oturan bir kadının mahrem yerleri göründüğü halde kocasının buna ses çıkarmaması, hem kadın, hem de erkek için ahlâksızlık ve dinsizlikten başka bir şey değildir. Çünkü eşini kıskanmayan tek canlı domuzdur. Domuzdan başka tüm canlılar eşlerini kıskanıp müdafaasını yaparlar.[756]

137- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şehevi isteklerinize' boyun eğmekten kaçınınız. Çünkü şehevi arzular, sahibini sağır ve kör eder."[757]
138- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü arabuluculuktan kaçınınız. Çünkü kötü arabuluculuk bu konuda (elde edeceğiniz sevabı kökten) kazdırıp yok eder."[758]
139- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Emanete sadakat göstermek bol rızık, ihanet ise fakirlik getirir."[759]
140- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Siz, insanları çeşitli madenler gibi görürsünüz. İslâmiyeti kabul etmeden evvel insanların en iyisi olan, islâmiyeti kabul ettikten sonradan da insanların en iyisidir. İslâmiyeti kabul etmeden önce, islâmiyetten en çok nefret eden kimseleri, islâmiyeti kabul ettikten sonra insanların en iyisi olduğunu göreceksiniz. Kıyamet günü insanların en kötüsü, birine başka diğerine başka bir yüzle gelen ikiyüzlü kimselerdir."[760]

İnsanlar değer bakımından altın, gümüş, demir, tunç ve bakır igibi farkıdırlar. Fakat cahiliyet devrindeki iyi kimseler, islâmiyetle şereflendikten sonra da îslâmca en iyi kimseler olmuştur. İslâmiyete karşı in-.sanların en faydalısı, kabul etmeden evvel İslama en çok düşmanlık besleyenlerdir. Örneğin: Hz. Ömer, Halit bin Velid gibi.
İki yüzlü bir kimse, en kötü bir madene benzer ki, birine bir yüzle, diğerine başka bîr yüzle giderek iki kişinin arasını bozar.[761]

141- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin şerefi mal ile keremliği ise takva ile olur."[762]

142- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların (başkalarıyla) anlaşması bir sayılır. Öyleyse, müslümanlardan birisi kâfirlere anlaşma ve emin olunacak bir imza verdiği takdirde onu bozmayınız. Kıyamet günü, her zalim için, eline kendisini tanıtacak bir bayrak verilir."[763]
143- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Temiz, faydalı İyi bir arkadaş, misk satan kimseye, kötü arkadaş da körük sallayan bir demirciye benzer. Misk satan kimseden sana zarar gelmez, bilâkis ondan misk satın almak veya koklamak gibilerle yararlanabilirsin. Demirciye gelince, elbiseni yakmak veya kötü bir koku alılmak gibi ancak zarar alırsın."[764]
144- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ruhlar toplu halde bulunurlar. Sıfat ve ahlâkları birbirine uyan ruhlar, bir araya gelip tanışabilirler. Tanışıp anlaşamayan ruhlar ise, her zaman ihtilâfa düşüp bir araya gelemezler."[765]

Ruhlar kendi alemlerinde bir arada yaşarlar. Sıfat, ahlâk ve anlayış karakterleri birbirine benzeyen ruhların bir araya gelerek tanışıp anlaşmaları mümkündür. Fakat sıfat, ahlâk ve anlayış karakterleri birbirine uymayan ruhlar, birbirleriyle asla anlaşamazlar. Kendi aleminde böyle olan ruhlar, dünya alemine gelip insan kalıbına girdikten sonra aym davranış ve hareketleri gösterirler. Yani Ervah aleminde anlaşanlar, insanlar aleminde de anlaşırlar. Ervah aleminde anlaşamayanlar, insanlar aleminde de anlaşamazlar.[766]

145- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü zandan kaçınınız. Çünkü kötü zanlar, söz taşıyan olayların en yalanıdır. Din kardeşlerinizin gizli işlerini araştırmayınız ve kulaklarınızla da takip etmeyiniz. Birbirinizle dalaşmayınız, kıskançlık göstermeyiniz, kin yapmayınız ve birbirlerinize karşı sırt çevirmeymiz- Birbirinizle kardeş olup Allah'ın temiz, doğru kullan olunuz. Bir din kardeşinin istemekte olduğu kızı nikahlayıp almadıkça, başka bir erkek onu istemeye kalkışmasın."[767]
146- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine üç şey vardır ki, buniafm yapılması her müslüman için, yapılması nakdin"
a) *Hastayı ziyaret etmek.*
b) *Cenaze işlerinde bulunmak.*
c) *Hapşıran bir kimsenin hemen akabinde "ehamdülillah" demesine karşıhk "Yerhamukellah" (Allah sana rahmet eylesm" diyerek karşılık vermek."*[768]
147- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kölelerine (hizmetçilerine, işçilerine ve çoluk çocuklarına) karşı iyidavranmak, uğur getirir. Kötü ahlâklı, olmak uğursuzluk, kadına itaat etmek ise nedamettir. Sadaka ise, kaza ve belâları def eder."[769]
148- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine üç çeşit huy vardır ki, bu huylara sahip olmayan kimseden köpek bile daha faydalıdır:
a) *Ver'a: Allah korkusu ki, kişiyi Allah'ın haram kıldığı şeylerden korur.*
b) *Hilîm: Sabırlı ve yumuşak huylu olmak. Bu, sahibini cahilin hakaretinden kurtarır.*
c) *Hüsnü Hûlk: Güzel ahlâk. Buna sahip olan kişi, insanlar arasında ancak bununla yaşayabilir."*[770]

Konu: Alış-Veriş (Ticaret)

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faiz yiyen, yediren, yazacılığını yapan -saydığımız kimseler, eğer faiz olduğunu biliyorlarsa- döven, dövdüren, zekâtını vermeyen ve hicretten sonra dininden dönenler, Hz. Muhammed'in dilinden lanet olunmuşlardır"[771]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Allah'ın nezdinde en sevimsiz insan, açtığı davada giden (anlaşmaya yanaşmayan) dır."*[772]

a) *Murtet: Hak dinini kabul ettikten sonra dönen,*
E'rabi: Bedevi.
b) *Eleddu: Şiddetli."*[773]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir şeyi başkasına bağışlayan bir kimse, bunun karşılığını almadıkça bağışından dönebilir."[774]

Hadisde geçen kelimeler:
1) Akilû: Faiz yiyen.
Mukilû: Yediren.
Vasime: Döven.
Mevşume: Dövdüren.
Lavî: Sadaka vermeyen.[775]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yiyecek maddelerinde (Mekke ve Mekke'nin dışında) karaborsacılık yapmak, doğru yoldan çıkmaktır (ki, bu da haramdır.)"[776]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, satarken, borcunu verirken, alacağını alırken kolaylık gösteren kimseleri, cennete koyacağına dair hüküm vermiştir."[777]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz, veresiye olarak para verdiğmiz bir din kardeşinizin, hediye sermek ve bineğine binmek gibi tekliflerini kabul etmesin. (Çünkü bunu kabul etmek, manevi bir faizdir.) Fakat hediye daha evvel adet halinde ise, alabilir."[778]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Siz, iğnet usulüyle alış-veriş yaptığınız, Allah yolunda cihadı bırakıp yalnız ziraat (ve benzeri şeylerle) uğraştığınız zaman, Hz. Allah size (düşmanlarınız tarafindan) zilleti musallat eder. Siz, bu kötü durumunuzdan dinin emirlerine dönüp sarılmadıkça, Hz. Allah bu zilleti üzerinizden kaldırıp atmaz."[779]

İğnet: Örneğin; 80 bin liraya ihtiyacı olan Ali, Veli'nin yanına giderek bu parayı kendisinden ödünç olarak ister. Veli ise, vereceği 80 bin lira para için 20 bin lira faiz ister. Fakat Veli haram olan bu paranın vebalinden kurtulmak için, seksen bin lira değerindeki evini veresiye olarak yüz bin liraya Ali'ye satar. Aradan bir müddet geçtikten sonra evi Ali'den seksen bin liraya tekrar alır ve bu parayı Ali'ye verir. Aralarında tayin ettikleri beş aylık bir bir zamandan sonra seksen bin lirayı yirmi bin lira ile alır. İşte buna, faizi helâllaştırmak için, iğnet hilesi denir. Bu da doğru değildir.[780]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, yaratan, rızık daraltıp yaydıran, tüm canlıların rızkını veren, her mala belirli bir fiat koyduran Hz- Allah'dır."
Ben ise, kan veya mal için, hiçbirinize zulüm yapmadan Allah'ın rahmetine kavuşmak isterim."[781]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, satarken, alırken, borcunu öderken kolaylık göstererek iyi muamele yapanı sever."[782]

Açıklama:
Sevgili peygamberimizin zamanında birçok malların fiyatlarının durmadan yükselişi karşısında çaresiz kalan halk, peygamberimiz (s.a.s.)'e gelerek şöyle dediler:
"Ya Resulûllah fiyatı durmadan yükselen bu mallara belirli bir fiyat koyunuz." Bunun üzerine peygamberimiz *"bunu yaparsam mal sahiplerine zulüm etmiş olurum"* şeklindeki düşüncelerini hadisde buyurdular. Bu hadisden ilham alan Hanefi, Şafiî, Hanbeli mezheplerinin imamları hiç bir kimse tarafindan malların fiyatlarını tayin etmek caiz değiidir düşüncesini ortaya koydular. Fakat Maliki mezhebinin imamı, ihtiyaç anında devlet tarafmdan belit bir fiyatın konulması caizdir görüşünü savunmuşlardır.[783]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah (ortaklık konusunda) şöyle buyuruyorlar:

"Ortaklık yapan iki kimseden biri diğerine ihanet etmediği müddetçe, üçüncü ortaklan ben olurum. (Yani fayzu bereketim o iki kimsenin açtığı şirketten eksik olmaz.) Fakat birbirlerine ihanet ettikleri zaman, aralarından çıkarım."[784]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borcunu ödeyinceye kadar, alacaklı borçluya karşı her zamanhak sahibidir"[785]

Açıklama:
Adamın biri, Hz. Muhammed (s.a.s)'in yanına gelerek alacağını isterken hakaret ima eden bazı cümleler sarfetmiştir. Bu durumu gören sahabiler o kimseyi hırpalamak istemişlerse de, Hz. Muhammed:
"Ey sahabilerim durun. Çünkü alacaklı her zaman hak sahibidir" diyerek müdahale etmiştir."[786]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Pazarcılardan vergi alan zorbaların gidecekleri yer, cehennemdir."[787]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mallarınızın (kıtlığından) fiyatların yükselmesi veya (bollaşmasından) fiyatların düşmesi Allah'a aittir.
Muhakkak ben, mal ve kan konusunda hiç birinize zulüm yapıp hakkınızı benden istemeden Allah'ın rahmetine kavuşmak isterim."[788]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alıcı ve satıcının satış yerinde hazır, bulundurdukları hayvanları bikirlerine tesikn etmek şartıyla bir hayvanı iki hayvanla değiştirip satmalarmda bir sakınca yoktur."[789]

Elkamhu: Buğday.
Eşşairu: Arpa.
Meksin: Vergi.

15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Alıcı ile satıcının) satış yerinde birbirlerine teslim etmeleri şartıyla az olan buğdayı daha fazla olan arpa ile değiştirmelerinde bir sakınca yoktur."[790]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanına bir emanet bırakılan kişinin (bir kusur işlemeden emaneti çaldırması) kendisi içki tazminat ödeme zorunluğu yoktur."[791]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karaborsacılık kötü insanlara mahsustur."[792]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Pazarcılardan vergi alan zorbalar cennete giremeyecektir."[793]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borcunu ödemeyen borçlunun daha evvel alacaklıyla bıraktığı rehinesi alacaklının malı olamaz."[794]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her müslümanın (Yapmak istediği işlerde koştuğu meşru olan) şartları yerine getirmesi gereklidir."[795]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ödemeye gücü yettiği halde) borcunu ödeme zamanı ertelemek, zulmün bir çeşididir."[796]

Elma'ku: Uzatmak.
Hûkre: Karaborsacılık.[797]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminin (ölümünden sonra) ruhu borcunu ödeyinceyekadar semada muallâk (cennete girmeyi hak etse bile, ödeyemediği borcu için, ruhu semada bağlı) kalır."[798]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s) karaborsacılığı, satıcı şehre girmeden müşterinin (ucuz almak gayesiyle satıcının önüne çıkıp) karşılaşmasını, güneş çıkmadan alış-veriş yapmasını, damızlık hayvanların kesilmesini yasaklamıştır."[799]

Essevmu: Satmak.
Kınen: Damızlık.
Ganen: Koyun.[800]

24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir şeyi başkasına bağışlayan bir kimsenin, bunun karşılığını almadıkça, bağışından dönüp onu almak konusunda daha haklıdır."[801]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhtilâm çağına gelen çocuk, yetim değildir. Sabahtan akşama kadar konuşmaksızın sükût etmek ibadet değildir."[802]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alış-verişde çok yemin etmekten kaçınınız. Çünkü o, malın satışını çoğaltır, fakat bereketini kökten kazdırtır."[803]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü davacı olacağım üç kısım insan vardır. Oysa ben, davacı bulunduğum bir kimseyi haksız çıkarabilirim.
a) *Benim adıma söz verip sonradan anlaşmayı bozarak ihanet edenler.*
b) *Özgür insanları köle olarak satıp karşılığında aldığı parayı yiyenler.*
c) *Tutup çalıştırdığı işçinin hakkını vermeyen kimselerdir."*[804]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çalınmış mal olduğunu bildiği halde alan bir kimse, çalan kimsenin hırsızlık vebalinde ortaktır."[805]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhabere alış verişini terk etmeyen bir kimse, Allah ve Resûlüne karşı muhabereye hazırlansın."[806]

"Muhabere; tohumu çalışana ait olmak şartıyla gelecek mahsulün bir kısmı karşılığında tarlayı i çareye vermek anlamına gelir. Böyle bir icare alış verişi dinimizce haramdır.[807]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, köle olan (anne, baba ve kardeşlerinden) birisini satın olarak alırsa, aldığı o kimse hürdür."[808]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Efendisinden gebe kalarak doğum yapan bir cariye, efendisinin ölümüyle birlikte hür olur. (Efendisinin sağlığında veya ölümünde asla satılamaz.)"[809]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Müşteriyi aldatmak maksadıyla müşteri şeklinde görünüp) fiat artışı yapan bir kimse, faiz yiyen kimse gibi, Allah'ın lanetini hak etmiş olur."[810]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Muhammed gelecek şu alış-veriş şekillerini yasaklamıştır:
a) Muhakele: *Başaklarda bulunan buğdayı, başaklarından arındırılmış buğdayla değiştirip satmak. Yasaklanmasının sebebi, aldanma ihtimalinin olmasındandır.*
b) Muhazere: *Tarla vebahçelerde ağaçların tepesindeki oigunlaş-marmş meyveleri satmak. Yasaklanmasının sebebi ise, hasad zamanı gelinceye kadar herhangi bir tehlikeyle karşılanması ve müşterinin zarara uğraması.*
c) Mûlamese: *Sonradan pişman olmamak şartryla eşyalardan ilk gördüğünü veya ellediğini 20 lira ile sana satmış olayım yasaklanmasının sebebi, müşterinin aldanma ihtimalinin olmasıdır.*
ç) Münabeze: *Eşyalara atılan halkaların isabet ettiği şeyin satılmış olarak kabullenmesi. Yasaklanmasına neden, pazarlık halinde satılacak malın meçhul olmasıdır.*
d) Müzabene: *Hurma veya üzüm gibi kuru olan meyveleri aynı meyvelerin yaşı ile değiştirmek. Yasaklanmasının nedeni, aralarında şart olan eşitliğin*

bulunmamasındandır."[811]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz macriyi; hayvanın karnındaki yavruyu veya annesi ile birlikte yavruyu ayrı ayrı fiat ölçerek satılmasını yasaklamıştır. Yasaklanmasının nedeni, birinci maddede satılanın, ikinci maddede ise ikisinden birinin meçhul olmasıdır."[812]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz muhabereyi; tohumu çalışana ait olmak şartıyla meydana gelecek mahsulün bir kısmı karşılığında tarlanın icare edilmesini yasaklamıştır."[813]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz ücretini belirtmeden işçiyi çalıştırmayı yasaklamıştır."[814]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz, olgunlaşmamış meyvenin ve hurma ağacının tepesindeki belirginleşmemiş hurmaların satılmasını yasaklamıştır."[815]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgilipeygamberimiz, erkek hayvan tohumlarının satılmasın ve gelecek mahsulün bir kısmı karşılığında kenarındaki su ile birlikte tarlanın icare edilmesini yasaklamıştır."[816]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz sonradan getirip teslim etmek şartıyla, hayvanların birbirleriyle değiştirilip satılmasını yasaklamıştır."[817]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuğun (ortak olduğu tarlada diğer ortağın hissesini başkasına satmasından mütevellid olan) şüf'e de bulûğa erinceye kadar hakkı vardır. Çocuk bulûğa erdiğinde, isterse hakkını ister, isterse hakkından vazgeçer."[818]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir malını başkasına hibe ettikten sonra ondan vazgeçerek tekrar malına sahip çıkan bir kimsenin meselesi, karnı doyduktan sonra kusan ve bu kustuğunu yiyen bir köpeğin durumuna benzer."[819]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Musa peygamber, namus ve şerefini korumak, helâl lokma yemek için nefsini icareye (başkalarına on sene işçilik yaparak çalışmaya) vermiştir."[820]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alış-veriş ancak alıcı i!e satıcının rizisı halinde olabilir."[821]

Hadisin sebebi:
Kıtlık zamanında yahudilerden bir tüccar buğday ile i arpayı Medine-i Münevverede satmak için getirir. Fakat, yüksek fiat istemesi karşısında çaresiz kalan halk, peygamberimize gelerek belli bir fiatin konulmasını rica etmişlerdir. Bunun üzerine peygamberimiz:
"Ben böyle bir şey yapmam. Çünkü alış-veriş, ancak satıcı ile alıcının rızaları ile olabilir" karşılığını hadisde buyurmuşlardır.[822]

44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faiz, ancak veresiyeden dolayı olabilir."[823]
45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah sizden evvel kimselerden bazılarını, satarken, alırken, borcunu verirken, alırken kolaylık ve iyilik göstergelerine karşılık affetmistir."[824]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geçmiş ümmetlerden veresiye olarak mal satımı yapan bir kimse vardı. Vadesi gelen kimselere muhasebecisini gönderirken ona:
"Fakir olan borçlulara gittiğin zaman veremeyen durumda olanlar için mühlet verip onları sıkıştırmaya kalkışma. Hiç veremeyenlerden ise vazgeç ki, Hz. Allah da günahlarımızdan dolayı bizi tazip etmekten vazgeçsin" dedi.[825]

Borcunu veremeyen bir fakire bir, bağışlamak ise iki sadakadır.
a) Fakire yardımda bulunmak,
b) Fakiri sıkıntısından kurtarmak.[826]

47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın kitabına (emirlerine) uymayan alış-verişlerde koşulan şartlar batıldır. Bu şartlar istenildiği kadar çok olsa daha aynı hükmü taşır"[827]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"And olsun ki, ben ancak Kureyş, Ensari-Sâkafi ve Devsî gibi temiz soylu kimselerden hediye kabul etmeye niyet eyledim."[828]

"Kötü soylu insanlardan hediye kabul etmek doğru değildir. Çünkü hediye kabul ettikten sonra kişi, bir sürü dedikodu ve başa kakmak gibi durumlarla karşılaşır ki, bu da insan için çok zordur. Fakat kişi hediye kabul etmek isterse, o vakit hediyeyi temiz soylu, iyi ahlâk sahibi kimselerden kabul etsin.[829]

49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalara iyilik yapmak fazilet, fakat akrabalardan aldıklarının karşılığını vermek fazilet değildir. Akrabalara iyilik etmek, onlara ancak karşılıksız yardım etmekle olur."[830]

"Akrabaların arasındaki akrabalık Allah'ın bir nimetidir. O nimeti ayaklar altına almak yanında akrabalarla ilişkiyi kesmek, Allah'ın bahşettiği nimete karşı en büyük nankörlüktür. İslâmda din kardeşliği ne kadar değerli ilâhi bir faziletse, akrabalık da öylesine ilâhi bir fazilettir. Ancak dinine zarar veren akrabalarla ilgi kesilebilir. Çünkü dinin himayesi, akrabalığın hamiyesinden daha üstündür. Bunun içindir ki, dine zarar veren akrabalardan kaçınmak en doğru bir hareket olacaktır.[831]

51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Malını faizden çoğaltan bir kimsenin çoğalttığı malının akibeti azalmaktır. (Böyle bir mal, maddi bakımdan azalmaya mahkûm olduğu gibi, sahibini de Allah'a karşı getirip, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmanın yanında cehennemi boylamasına da sebeb olur.)[832]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir müslüman, malı hakkında vasiyet etmek istediği takdirde, iki gecede bir yatağına uzandığı vakit, vasiyetnamesini başucunda bulundurması gerekir."[833]
53- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir zenginin, borcunu vermeyerek ertelemesi zulümdür. Biriniz, (fakir olan) borçlusu tarafından zengin bir kimseye havale edildiği zaman, bunu kabul edip alacağını zenginden taleb etmeye başlasın."[834]

"Böyle bir alış-verişe havale denilir. Havale konusunda düşünülmesi gereken şu dört husus vardır;
a. Muhil: Kendisinden alacaklı olan kişiyi, alacaklı bulunduğu bir başka kimseye havale eden.
b. Muhal: Havale edilen ikinci kişi.
c. Muhai-u Aleyhi: Borçlu tarafından, kendisinden alacaklı olan bir kimsenin alacaklısına havale edildiği üçüncü kişi.
d. Muhai-u bihi: Havale edilen para.[835]

54- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Satılmış bir köleyi kabul veya red etme müddeti üç gündür."[836]
55- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alış-veriş'in geçerli olabilmesi için alıcı ve satıcının) ancak rızaları ile olabilir"[837]
56- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hainliğin en büyüğü, vali (gibi devlet adamları)'nın halk arasında alış-veriş yapmasıdır. (Çünkü devlet adamı, idaresi altında bulunan devlet malını satar. Ya da yetkisini kullanarak aiış-veriş konusunda başkalarını aldatır. Oysa bunların her ikisi de haramdır.)"[838]
57- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Yığın halinde bulunan hububattan buğday, arpa gibi bir malı satın alan kimsenin onu ölçüp başka bir yere nakletmeden satmaması gerekir."[839]
58- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sahipsiz bir yerin etrafını duvarla çeviren bir kimse, onu kendisine mal etmiş olur."[840]
59- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanlara karşı yiyecek ve içeceklerde karaborsacılık yapan bir kimseyi, Hz. Allah, cüzzam hastalığı veya iflâsa sürüklemekle cezalandırsın."[841]
60- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, sahipsiz ve elverişsiz bir yeri, bitek (elverişli) bir hale getirirse, o yer kendisinin olur. Ancak, başkasına ait olan yeri, ağaç dikmekle elde etmeye çalışarak zulüm eden bir kimse, o yer hususunda hiç bir hak taleb edemez."[842]
61- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, sahipsiz ve ölü bir yeri (ekin ekerek, ağaçlar dikerek bitek bir hale getirip ihya ederse, büyük bir sevap kazanır. Aynı zamanda, o yerin ekin ve meyvelerinden canlı varlıkların yediklerine karşılık da kendisine sadaka olarak sevap verilir."[843]
62- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Milletin malını sahibine vermek niyetiyle (zalim yangından ve sel gibi felâketlerden) kurtaran kimseye, Hz. Allah yardım etsin."
(O malı, bu niyetle değilde, bilâkis) kendisine mal ya da niyetiyle kurtarırsa, Allah da o kimseyi yok etsin."[844]
63- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Müslümanların (amme menfaatine tahsis edilmiş) yolu (gibi herhangi bir malıj'na tecavüz eden kimse, kıyamet günü, o yerin yedinci tabakasına varıncaya kadar topraklarını omuzlayarak mahşere gelecektir."*[845]
64- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sonradan almak amacıyla parasını veren (selef akdini yapmak isteyen) kimse, ölçekle veya tartıca malûm, müddeti belli bir şey için versin."[846]

Selef: Selemin aynasıdır. Bu iki kelimede, meselâ; alıcının iki ay sonra gibi belli bir zaman parasını peşin vererek kararlaştırdığı bir akdin isimleridir.[847]

65- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim (fasulye gibi) bir mal üzerine kararlaştırdığı sedef akdini malı alma zamanı gelince (nohut gibi) başka bir malın akdine çeviremez."[848]
66- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey şehir sakinleri! Dışardan mal getiren) satıcıları rahat bırakın. (Satıcılar şehre inip mallarının değerini öğrenmeden onları aldatmaya kalkışmayınız) ki, alıcı ile satıcı birbirinden faydalansınlar. Fakat içinizden biri (dışardan getirilen malın değerini öğrenmek gayesiyle) din kardeşinden bilgi talebinde bulunabilir."[849]
67- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Satıcıyı kendi haline bırakın. (Satmak istediği malına fiyat koymayın.) Çünkü hak sahibi söz sahibidir."[850]
68- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Aynı cinsten) olan altınlar birbirleriyle değiştirilebilir. Fakat biri diğerinden (tartı bakımından) fazla olmaması gerekir. Gümüş (ve diğer) pereler birbiriyle değiştirilebilir. Fakat birbirlerine eşit olmaları gerekir."[851]
69- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, tuz tuzla değiştirilip satılabilir. Fakat birinin diğerinden (ne sayı, ne de ölçek bakımından) fazla olmaması gerekir."[852]

Hadisde geçen kelimeler:
Dinar: Altın
Dirhem: Gümüş
Sa': Miktar, belli bir ölçek
Hintâ: Buğday.[853]

70- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Vermeğe kadir olduğu halde) borcunu vermeyen bir kimse, (öldükten sonra) kabrinde hapis edilerek yalnızlıktan Allah'a şikâyette bulunur."[854]
71- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Gücü yettiği halde) borcunu ödemeyen bir kimse, kabrinde bağlı kalır. (Hak ettiği saadete kavuşamaz ve yalnızlıktan da kurtulamaz). Ancak borcunun ödenmesi onu kurtarır."[855]

Mağlulun: Bağlı kalmak[856]

72- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi (emanetle, zorla veya hırsızlıkla) el koyduğu bir malı sahibine iade etmek zorundadır. (Vermeyip yanında telef olduğu takdirde tazminatını ödemesi yani değerini vermesi gerekir.)"[857]
73- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Tartı ile) aralarında bir fazlalık oknamak şartıyla altın altınla, gümüş gümüşle değiştirilebilir. Altına muhtaç olan kişi gümüşünü altınla, gümüşe muhtaç olan kişi de altınını gümüşle değiştirebilir veya bozabilir. (Çünkü cinsleri bir olmadığından aralarında bir fazlalık olabilir. Bunun için her ikisinin de açıkta olması ve aynı anda birbirlerine teslim etmeleri gerekir."[858]
74- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Eşit ve hazır bulundurup teslim etmek şartıyla altın altınla, gümüş gümüşle, arpa arpayla, hurma hurmayla, tuz tuzla değiştirilebilir. Bu saydığımız çeşitleri kendi cinsinden başka ayrı cinslerle değiştirmek istediğinizde, hazır bulundurup teslim etmek şartıyla satabilirsiniz."[859]

Hadislerde geçen bazı kelimeler:
Fızze: Gümüş
Birre: Buğday
Şe'ır: Arpa
Temir: Hurma
Mılh: Tuz[860]

75- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, kolaylık göstererek malını satan, alan, borcunu ödeyen veya alacağını alan kişiden razı olsun."[861]

Semhen: Kolaylık gösteren
Keza: Borcunu ödemek
İkteza: Alacağını almak[862]

76- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bana sattığın malın bedelini) ağırca tart ve al."[863]

Hadisin sebebi: Sevgili peygamberimiz pazarda satın aldığı bir gömleğin bedelini tartıyla verirken kendisine satan kişiye hadisdeki gibi buyurmuştur.[864]

77- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz ihtiyaçtan fazla kalan suyun para ile satılmasını yasak kılmıştır."[865]
78- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz veresiye olarak altınla gümüşün birbiriyle değiştirilmesini yasak kılmıştır."[866]
79- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Sevgili peygamberimiz bir kaç sene ardarda ağaçtaki hurmaları bir akidde satrlmasmı yasak kılmıştır, (Çünkü tou senelerden birinde meyve vermemiş olabilir.)"[867]
80- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz ölçüsü bilinmeyen yığınak halindeki hurmanın satılmasını yasak kılmıştır."[868]

Subret: Ölçüsü belli olmayan, yığmak
Keyil: Ölçek.[869]

81- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz (deve gibi) gebe olan bir hayvanın yavrusunun yavrusu (ve aynı zamanda yavrusu) nunda satılmasını haram kılmıştır."[870]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Habelilhabeleti: Yavrunun yavrusu veya gebe olan hayvanın yavrusu.
Kali'i: Alacak.[871]

82- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz bir kişinin alacağı başka bir kişinin alacağı ile satılmasını haram kırmıştır. (Çünkü herhangi birisinin almaması mümkündür.)[872]
83- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz yaş hurmanın kuru hurma ile satılmasını haram kılmıştır. (Çünkü yaş olan hurma kuruduktan sonra azalabilir.)"[873]
84- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz azat edilmesi içki antlaşması yapılmış bir kölenin satilmasmı veya hibe edilmesini yasak etmiştir."[874]
85- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz belli bir yerden atılan taşın vardığı yere kadar olan arsanın ve elde edilmesi mümkün olmayan (kayıp mal gibi) bir şeyin satılmasını yasak etmiştir. (Çünkü alıcı veya satıcıdan biri aklanabilir.)"[875]

Hadiste geçen kelimeler:
Beyül Hasat-ı: Bu şeriat elinde bir kaç mana ifade eden bir cümledir:
a) Atılan taşın ulaştığı yere kadar olan kısmı sana sattım.
b) Atılan taşın düştüğü yere kadar olan bu arsayı veya tarlayı sana satım. Bunlar haramdır. Çünkü ya satıcı veya alıcı almış olur.[876]

86- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz olgunlaşmamış hurmanın, başakları cılız (kuvvetlenmemiş) ekinin satılmasını yasak kılmıştır. Çünkü ham hurma ile başaktaki yetişmemiş buğday herhangi semavi bir afetle yok olabilir. Bundan dolayı müşteri aldanabilir."[877]
87- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz yaş hurmanın kuru hurmayla, yaş üzümün kuru üzümle, başaklardan arındırılmamış buğdayın buğday tanesi ili değiştirilip satılmasını yasak kılmıştır."[878]
88- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz mecbur kalmış bir kimsenin malının değerinden aşağı olarak alınmasını ve de meçhul bir şeyin satılmasını yasak kılmıştır. (Çünkü birinci şıkta satıcının, ikinci şıkta ise alıcının aldanması vardır.)"[879]

Mecbur kalmış bir kimsenin malını değerinden daha aşağı bir fiatla almak haram olduğu gibi kimsesiz kalmış bir kimsenin elindeki malını zor kullanarak elde etmek de haramdır.[880]

89- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Satılan köpeklerden ve zinadan kazanılan para haramdır. Kan almayı meslek edinmek ise kötü bir şeydir."[881]
90- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşte (borçlu olarak ölen) bu kişi (borcunun ödenmesiyle) şimdi rahat ve azabtan kurtuldu."[882]

Hadisin sebebi: Sevgili peygamberimiz borçlu olarak ölen bir kişinin cenaze namazını ancak Ebu Kutada adındaki bir sahabenin ölen adamın borcunu ödemesi halinde kılmış ve bunun üzerine:
"İşte borçlu olarak ölen bu adam şimdi rahat ve azabtan kurtulmuştur" hadisi şerifi buyurmuştur.[883]

91- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yerin hakiki sahibi ve ysratıcısı Allah'dır. İnsanlar da Allah'ın kuludur. O halde kim sahipsiz bir toprağı (sürmekle) ihye ederse, o toprak onun olur."[884]
92- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alış verişin bereketi, pazarlık eden (alıcı ile satıcının) birbirlerinin tutup sıktıkları ellerindedir."[885]
93- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alıcı ile satıcı pazarlık yaptıkları yerden ayrılmadan önce muhayyerdir. Alıcı ile satıcı isterlerse kabul, isterlerse red ederler. Bu ikisi satıp aldıkları malın hakkında doğru konuşup ayıplarını gizlemezlerse, alış verişe ilâhi bir bereket girer. Ayıplarını gizleyip yalan söyleyerek birbirlerini aldatırlarsa, yaptıkları alış verişte hayır ve bereket kalkar."[886]
94- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alıcı ile satıcınının arasında ihtilâf olduğu zaman alıcı aldıklarını satıcıya, satıcı da aldığını alıcıya iade edebilir."[887]
95- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Açılan her davada şahit göstermek davacıya ait, yemin etmek ise davalıya düşer. Fakat öldürülen bir kişinin kan bedeli hakkında acıtan dava bunun tam tersidir. (Yani, yemin etmek davacıya, şahit göstermek ise davalıya düşer.)"[888]
96- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Pazarlık edilen yerde, eşit ve birbirlerine teslim etmek şartıyla hurma hurma ile buğday buğday ile arpa arpa ile tuz tuz ile değiştirilerek satılabilir. (Bunların her biri kendi cinsi ile satılması kararlaştırıldıktan sonra) kim arttırır veya arttırma talebinde bulunursa, faiz almış olur. Ancak cinsleri bir olmayanlarda faiz olmaz. Çünkü biri diğerinden fazla olabilir."[889]
97- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçkiden, zinadan ve satılan köpeğin bedeli olan her türlü para ve davul çalmak haramdır."
"Köpeğini sana satan ve sonra gelipte parasını isteyenin eline toprak koy. İçki içmek, kumar oynamak ve insanı sarhoş yapan her madde haramdır."[890]
98- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz şehirde bulunan tacirlerin dışardan mal satmaya getirenlerin şehre inmeden karşılanıp kendilerinden mal alınmalarını yasaklamıştır."[891]
99- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz satılan köpeğin, domuzun, zinanın ve erkek atın tohum mayasının parasını haram kılmıştır"[892]
100- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz alıcının satıcıdan borç almak şartıyla ancak istediğini ona (satıcıya) satabileceğine dair yapılan alış-verişi, iki şartlı alışverişin yapılmasını, senin olmayan ve satın alınmış fakat henüz teslim edilmemiş bir malın başkasına satılmasını haram kılmıştır."

Hadiste iki şartlı alış verişten kastedilen manâ şudur: Malını satmak isteyen satıcının alıcıya "Bu malımı peşin yüz lira, veresiye 150 lira ile sana sattım sattım" şeklinde yaptığı alış-veriş haramdır. Çünkü alıcı peşin verecek param yok, ancak veresiye alabilirim dediğinde faiz olmuş olur.[893]

101- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Sevgili peygamberimiz zarar verecek küçük bir maim bölünmesini haram kılmıştır."[894]
102- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz başkasından kan alınmasının meslek edinilmesini yasaklamıştır."[895]
103- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz hacının -melekede kayıp ettiği malı bulan kimsenin bir yıl içinde sahibini bulmamasına rağmen gene de kendisine mülk edinmesini yasaklamıştır."[896]
104- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuk babasının kazancıdır. (Öyle ise zarar vermemek şartıyla çocuğun her türlü malından babasının yeyip içmesi helâldir.)"[897]
105- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâm dininde, sahipsiz topraktan istediği kadar himayesine geçirmek yetkisi hiç kimseye verilmemiştir. (Ancak amme menfaati için devlet amirlerine verilebilir). (Almak maksadıyla değilde) başkasını aldatmak gayesiyle pazarlığı yapılan bir malı arttırmak haramdır."[898]
106- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz urban satışını yasak kılmıştır."[899]

Urban: Alıcının pazarlık edip anlaştığı bir mal için verdiği cüzi bir parayı, malı görüp beğendiği takdirde fiyatından sayması, beğenmediği takdirde ise satıcıya bırakması. Sevgili peygamberimizin böyle bir satışı haram kılmasının sebebi; aldanma ihtimali ve satışında kesinlik kazanmamasındandır.[900]

107- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz diri bir koyunun bir kaç kilo et ile satılmasını haram kılmıştır. (Çünkü diri hayvanın etinin keyfiyeti meçhuldür.)"[901]
108- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz erkek hayvanın tohumunun, hayvanın karnındaki yavrusunun ve yavrusunun yavrusunun satılmasını yasak kılmıştır."[902]
109- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ancak ölçerek teslim alınan bir mal ikinci bir şahsa satılırken meydana gelen noksanlık veya fazlalık alıcınındır. (Sattığı kişiye ait değildir.)"[903]
110- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz, sağılması terkedtldivinden memeleri şişmiş olan bir hayvanın satılmasını yasak kılmıştır."[904]
111- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz bir antlaşmayla iki alışveriş yapılmasını yasak kılmıştır."[905]

Bu hadis yasak olunan iki konuyu kapsar:
a) Meselâ, satıcının şu malını 150 lira ile bana satarsan ben de sana bu malımı şu kadarla satarım gibi yapılan ikili antlaşmalar.
b) Örneğin, bir malın peşin olarak yüz, veresiye olarak da yüz elli lirayla satış anlaşması yapılması. Bu faiz olduğundan haramdır.[906]

112- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Aldanma ihtimali olacağından sudaki balıklarını birbirinize satmayınız"[907]
113- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz diyor ki: Sizden öncekilerden birisi hesaba çekildi, fakat iyi bir sevabına rastlanmadı, Ancak zengin olari bu adam mal sattıktan sonra gönderdiği tahsil memurlarına şöyle emrederdi. "Borcunu vermeyen fakir kimseleri af ediniz." Bunun üzerine Hz. Allah hesaba çekilen bu kulu hakkında meleklerine şöyle buyurdu: "Biz o zengin tacirden daha büyük bir af etme yetkisine sahibiz. Ondan vazgeçip benim rahmetime bırakınız."[908]

Konu: Tazminat Ödemek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Kişinin telef ettiği) yemek yemekle, kab ise benzeri olan başka bir kabla ödenir."[909]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadına ait (kişinin telef ettiği) yemek başka bir yemekle, kap ise başka bir kapla ödenir."[910]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir hayvanı vurup yaraladıkları için maksatsız olarak açılan kuyuya ve deri maddeleri çıkarmak maksadıyla açılan çukurlara düşüp ölen kimseler için tazminat ödenmesi gerekmez. Cahiliyet devrine ait definelerin çıkarılması için açılan çukurlara düşüp ölenler için ise, tazminat olarak ordan elde edilen definenin beşte biri ödenir."[911]

Konu: Vasiyet Etmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey Sait, sen vasiyet etmek istiyorsan) malının üçte biri yeterli, hatta çok bile. Çünkü mirasçılarını zengin olarak bırakıp gitmen, fakir ve dilenci olarak bırakıp gitmenden daha hayırlıdır. Hatta hanımının ağzına koyduğun lokmaya varıncaya kadar Allah için harcadığın her harcaman için sana mükâfat verilecektir."[912]

Hadisin sebebi: Sahabilerden Sait ibni Ebi Vakkas ölüm anımla peygamberimize dedi ki:
"Ye Rasulullah! Ben malımın üçte ikisini sadaka olarak vermek istiyorum. Ne buyurursunuz?"
Bunun üzerine peygamberimiz bunun çok olduğunu söylediklerinde Sait "malımın üçte birini vermek istiyorum. Ne dersiniz?" dedi. Peygamberimiz de bunun yeterli hatta fazla bile olduğunu cevaben verdiler.[913]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben yapılan zulüm ve hakaretler için şahit olamam."[914]

Hadisin sebebi: Ümmül Numan ölüm döşeğinde yatan babasından malının bir kısmının kendisine verilmesini istedi.
Babası, "Ben bu istediklerin hakkında Peygamberimize sorup onu şahit olarak tutmadıkça bir şey diyemem" dedi. Bu konuyu peygamberimize danıştığında peygamberimiz "başka çocuğun varmı" diye sordu. Peygamberimiz bu çocuğundan başka bir kız çocuğu olduğunu öğrenince, "Ben böyle haksız olan şeylere şahit olamam." diye cevap verdiler. Bu hadisten dolayı hukukçular mirasda evlâtlar arasında ayrıcalık yapmanın ve malın yalnız bir evlâda tahsis edilmenin haram olduğu konusunda fikir birliğine varmışlardır.[915]

Konu: Rehine Vermek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Borçlu olan bir kimse, rehine olarak gösterdiği at, deve gibi binilecek hayvanın) sırtına ancak kendisi bindiği gibi o hayvana yapılan masrafı da kendisi karşılar. Yine rehinenin sütünü kendisi içtiği gibi onun masrafını da kendisi görür. Çünkü rehine olan hayvan m sırtına binmek ve sütünü içmek, hayvanı rehine bırakan borçlunun hakkı olduğu gibi masrafın karşılanması da borçlunun hakkıdır."[916]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rehine olarak bırakılan hayvanın sırtına binildiği gibi sütü de içilir"[917]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rehin edilmiş hayvana, nafakasına karşılık binilir. Rehin edilen sütlü hayvanın sütü de içilir."[918]

Diyetler

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şibh-i amd'ın diyeti, amd'ın diyeti gibi mugallaza'dır. Şibh-i amd'ın faaili öldürülmez."[919] Ebû Davut bu hadisi İbn-i Amrbin El-As' da rivayet etmiştir.

Şibh-i Amd: Katli meşru olmayan bir insanı âlât-i câriha'dan sayılmayan bir şeyle kasden öldürmek ki, bunun adına İslâm hukukunda şibh-î amd, yani yarı kasıt denilmektedir. Amd; Kasten ve âlât-i câriha'dan biriyle öldürmek. Musallaza: Diyet-i mugaliaza: Hıkka ve cezalardan otuzar ve yüklülerden kırk olmak üzere yüz devedir.[920]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadının diyeti, erkeğin diyetinin üçte birine varıncaya dek onun diyeti kadardır."[921] En-Nesrî bu hadisi İbn-i Amr bin El-Âss'dan rivayet etmiştir.

Kadının diyeti, erkeğin diyetinin üçte birine kadar eşittir. Ancak üçte birden sonra kadının diyeti, erkeğin diyetinin yarısı kadardır.[922]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir aşiret'e (mensup kişiler) in diyetleri bütün aşiret hatkının üzerine düşer."[923] Ahmet ve Müslim bu hadisi bir'den rivayet etmişlerdir.

Bir aşiret içinde yanlışlıkla işlenen cinayetlerin kan bedeli, yanlış cinayeti işleyen tarafından değil, bütün aşiret halkı tarafından ödenmesi gerekir.[924]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zimmîlerin diyeti Müslümanların diyetinin yarısı kadardır."[925] En-Nesâî bu hadisi İbn-i Ömer'den rivayet etmiştir.
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kasıtlı işlenen cinayette kısas ve yanlışlıkla işlenen cinayette diyet vardır"[926] Et-Taberânî bu hadisi Amr bin Hizâm'dan rivayet etmiştir.
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muâhed'in (zimmî veya müttefikin) diyeti, hürrün diyetinin yarısı kadardır."[927] Ebû Davut bu hadisi İbni Ömer'den rivayet etmiştir.
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kâfirin diyetinin tutarı, Müslümanın diyetinin yarısı kadardır."[928] Tirmizî bu hadisi İbn-i Amr bin El-Âss'dan rivayet etmiştir.
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zimmînin diyeti, Müslüman diyeti kadardır."[929]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"El ve ayak parmaklarının diyeti eşittir. Her biri için ödenen bedel on devedir."[930]

Hadisi şerifin özeti: Bir kimsenin başka birisinin kopardığı bir parmağın kan bedeli 10 devedir. İki parmağın kan bedeli ise 20 devedir. Ayak ve el parmakları bu konuda eşittir.[931]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ev, harem (kutsal yer) dir. Her kim sana saldırarak haremine girerse onu öldür."[932] Ahmet ve Et-Taberânî bu hadisi Ubâde bin Es-Sâmit'ten rivayet etmişlerdir.
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Meryem'in oğlu İsa, bir adamı hırsızlık ederken gördü ve ona:
"Çaldın mı?" diye sordu. Adam:
"Kendisinden başka gerçek tanrı bulunmayan zat'a yemin ederim ki, hayır!.." diye karşılık verdi. Bunun üzerine İsa şöyle dedi:
"Allah'a inandım ve gözümü yalanladım."[933] Buharî ve daha başkaları bu hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet etmişlerdir.

İsa peygamber, bir adamın hırsızlık yaptığını görünce kendisine şöyie sordu:
"Hırsızlık mı yaptınız?"
Adam:
"Hayır, Allah'ın birliğine yemin ederim ki, herhangi bir şey çalmadım."
İsa peygamber, adamın böyle demesi karşısında;
"Ben, Allah'a iman ettim. Gözlerimin gördüğünü yalanlıyorum,"
İşte... Böyle bir şüphe, hırsızlık konusuna girince, hırsızlık yaptığı iddia edilen adamın eli kesilmek cezasından kurtuldu.[934]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kulakta yüz deve ve akılda yüz de (diyet) vardır."[935] El- Beyhakî bu hadisi Muâz'dan rivayet etmiştir.
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dilde, konuşmayı önlediği takdirde (tam) diyet vardır. Erkeklik uzvunda, haşefe kesildiği takdirde (tam) diyet vardır. İki dudakta da tam diyet vardır." [936] İbn-i Adiyy ve daha başkaları bu hadisi İbn-i Ömer'den rivayet etmişlerdir.
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanlışlıkla işlenen cinayetin diyetinde hıkka, cezea, bint-i mehaz, lebûn ve ibn-i mehaz'dan yirmişer olmak üzere yüz deve vardır"[937] Ebû Davut bu hadisi İbn-i Mes'ûd'dan rivayet etmiştir.
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şahit olarak kılıç yeter."[938] İbn-i Mâce bu hadisi Seleme bin El-Muhabbak'tan rivayet etmiştir.

Hadisin sebebi:
Şer'î cezalara dair ayetler inmişti. Çok kıskanç kişi olan Ebû Sâbit'e
"Karın Ümm-î Sâbit'in yanında bir adam bulsaydın ne yapardın?" diye soruldu.
"İkisini de kılıçtan geçirirdim." karşılığını verdi ve şöyle devam etti.
"Dört şahit getirinceye kadar bekleyecek miydim? Adam da işini görür ve giderdi. Veya şöyle, böyle mi oldu, diyecektim! O zaman da bana kar zif (zina iftirası) cezası verilir ve ömür boyu şahitliğim de kabul edilmezdi." Ebû Sâbit'in bu sözleri Peygamber Efendimize iletilince bu hadîsi şerifi buyurdular. Hadis, meseleye kılıç tarafından bir had koyulduğu anlamını taşımaktadır: Bazıları bu hadise dayanarak koca hakkında kısas lâzım gelmeyeceğine kail olurken kimi de kısas gerektiği hükmüne varmıştır.[939]

16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Doktorluğu bilinmediği (halk arasında doktor olarak tanınmadığı) halde tedavi eden kişi, (sebebiyet verdiği zararı) tazmine mecburdur."[940] Ebû Davut ve birçokları bu hadisi İbn-i Amr bin El-Âss'dan rivayet etmişlerdir.
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kesici âletten başkasıyle (öldürücü olmadığı genel olarak kabul edilen bir aletle) işlenen suç yanlışlık suçudur ve her yanlışlık suçu için diyet vardır."[941] Et-Taberânî bu hadisi En-Nu'mân bin Beşîr'den rivayet etmiştir.
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kan bedelini aldıktan sonra öldüren kişiyi affetmem."[942] Et-Tayâlisî bu hadisi Câbir'den rivayet etmiştir.

Bu hadisin şerhinde ilim adamları şöyle demektedirler: Adam öldüren kişi kısas olarak öldürülür. Ancak ölüm, kılıç gibi keskin ve yaralayıcı olmayan bir aletle vuku bulmuş ise bu durumda kısas değil, diyet lâzım gelir. [943]

19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kasten suç işlediğini kabul eden katilin akrabalarına kan bedelinden hiç bir şey yüklemeyiniz. (Zira böyle bir cinayetten mütevellit olan kan bedeli katile aittir.)"[944]

Diyetin, katilin asabesi tarafından ödenmesi için yalnız katilini itirafı yeterli bulunmamaktadır. Suç, hukukî yönden ispatlanmış veya asa-be tarafından da kabul edilmiş olması şarttır. Asabe, katilin baba tarafından akrabası olup diyeti ödemekle yükümlü olan kişilerdir.[945]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanlışlıkla işlenen bir cinayetin kan bedeli katilin akrabalarına yüklenir. Düşürülen bir ceninin kan bedeli bir köle veya cariye vermektir. (Veya bunların karşılığı verilecektir.)"[946]

Şer'î Cezalar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şer'î cezaları şüphelerle önleyiniz ve soylu kişilerin sürçmelerini bağışlayınız; ancak Allah'ın tayin ettiği şer'î cezaların hiç birinde, bağışlama olmaz."[947] Abdurrazzak bu hadisi İbn-i Abbâs'dan rivayet etmiştir)!

Şer'î cezayı gerektiren bir suç olmadıkça soylu kişilerin ufak tefek hataları ve sürçmelerinin bağışlanması emrediliyor. Aynı zamanda suçun isnat edilen kişi tarafından işlenip işlenmemiş olmasında meydana çıkacak olan herhangi bir şüphe ile ceza önlenebilir. Ancak bu şüphenin şer'î yönden geçerli olması şarttır.[948]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İspatsız olarak bir kimseyi taşlayacak olsam şu kadını taşlardım."[949] Ebû Ya'lâ bu hadisi İbn-i Abbâs'dan rivayet etmiştir.

Fahişelik yaptığı yayılan ve ancak şahit veya itirafla sabit olmayan bir kadın hakkında Resûl-î Ekrem Efendimiz bu hadisi buyurmuşlardır.[950]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yağmacının, aşırtıcının ve emanete hiyanet edenin eli kesilmez."[951] Ahmet ve birçokları bu hadisi Câbir'den rivayet etmişlerdir.
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sihirbazın cezası, boynunun kılıçla vurulmasıdır."[952] Tirmizî bu hadisi Cündüb'den rivayet etmiştir.
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir ülkede tatbik mevkiinde bir ceza, o ülke halkı için kırk sabah yağan yağmurdan daha yararlıdır."[953] En-Nesâî bu hadisi Ebu Hüreyre'den rivayet etmiştir.
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir anne, çocuğunun suçundan sorumlu olmaz."[954] En-Nesâî bu hadisi Tarık El-Muharibî'den rivayet etmiştir.
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"On kırbaçtan daha fazla tekdir (azarlama) cezası vermeyiniz."[955] İbn-i Mes'ûd bu hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir.
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hırsızın eli ancak çeyrek Dinar (değerinde olan bir mal) veya daha fazlasında kesilir."[956] Müslim ve daha başkaları bu hadisi Aişe'den rivayet etmişlerdir.
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Meyve ve hurma çiçeğinde el kesme cezası yoktur."[957] Ahmet ve birçokları bu hadisi Râfi' bin Hadîc'den rivayet etmişlerdir.
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Genel açlık zamanlarında el kesme cezası yoktur." [958] El-Hatîb bu hadisi Ebû Ümâme'den rivayet etmiştir.
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beyin zarına ulaşan yarık veya içe nüfuz eden yaralama veya kemiği ufalayan yarıkta kısas yoktur."[959] İbn-i Mâce bu hadisi El-Abbâs'dan rivayet etmiştir.
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendi aranızda bağışlama yolu ile şer'î cezaları hallediniz! Bana iletilen ceza mutlaka vacip (yerine getirtmesi gerekli) olur."[960] Ebu Davut ve daha başkaları bu hadisi İbn-i Amr bin El-Âss'dan rivayet etmişlerdir.
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden önceki milletlerin helak olmalarının gerçek sebebi, içlerinden soylu kişi çaldığı zaman onu bırakırlar ve güçsüz kişi hırsızlık ettiği zaman onu cezalandırırlardı."[961] Ahmet, Buhârı ve daha başkaları bu hadisi Aişe'den rivayet etmişlerdir.

Ödünç

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ödünç alınan şey geri'verilmeli, ekininden yararlanılmak üzere alınan toprak sahibine iade edilmelidir."[962] İbn-i Mâce bu hadisi Enes'den sahih bir senedle rivayet etmiştir.
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ödünç alınan şey geri verilecek, ekininden yararlanılan tarla sahibine iade edilecek, borç ödenecek, kefil ve tazminat ödiyecektir." [963] Ahmet ve birçokları bu hadisi Ebû Ümâme'den rivayet etmişlerdir.

Konu: Kaybolan Malların Hakkında İslâmi Hükümler

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kaybolan (deve, sığır, manda gibi) canlı hayvanlar ve düşürülen (altın, gümüş gibi) malları bulduğun yerde tarifini yap. Sahibini bulduğun zaman onu sahibine ver. Eğer sahibini bulamazsan o mal sana kalır. Çünkü malın hakiki sahibi Hz. Allah'dır. Allah dilediği kişiye verir."[964]

Konu: Normal (İktisadî) Yaşam

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yahudilerden Beni Nezir kabilesinin Medine'de bırakıp terkettikleri hurma ağaçlarını satan sevgili peygamberimiz elde ettiği paradan ancak ailelerine bir senelik yetecek nafakalarını ayırırdı."[965]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Harcamada iktisadi hareket, yaşamanın yansıdır. İnsanlarla iyi geçinmek aklın, bilmediklerini sormak ise ilmin yarısıdır."[966]

Konu: Kıyamet Gününde Allah'ın Rahmet Gölgesinde Bulunan Kimseler

1. *"Hz. Allah, hiç bir gölgenin bulunmadığı kıyamet günü kendi rahmet gölgesi altına alacağı yedi kimseler vardır:"*
a) *Adaletten ayrılmayan imanlı devlet adamları.*
b) *Alla'h'a karşı tam olarak kulluk vazifesini ihmal etmeyen gençler.*
c) *Bir dahaki vakte dönünceye kadar camilere kalbleri bağlı olarak kalan kişiler.*
ç) *Allah için sevip aynı sevgiyle toplandıkları gibi aynı sevgi üzerinden ayrılan kişiler.*
d) *Yalnız olduğu zaman Allah'ı anarak sevinçten gözyaşı döken kimseler.*
e) *Soylu ve güzel bir kadının "Ben bütün alemin sahibi olan Allah'dan korkarım diyerek teklifini red eden kimseler.*
f) *Sağ eliyle verdiğini sol elinin bile farkına varamayacak kadar gizli sadaka veren kimseler."*[967]

Şüphe yok ki, kıyamet günü geiip de dayandığı zaman, güneş mahşer meydanında toplanmış olan tüm insanların başlan üzerine yaklaşıp her yeri şiddetle yakıp kavururken, Yüce Allah orada bulunan tüm insanların arasından kendisine kulluk eden yetmiş gurubu ayırır ve rahmetinin gölgesi altında barındırır. İşte bu hadisde ismi geçen yedi gurub, yetmiş gurubun içinde olanlardandır.[968]

Konu: Kıyametin Alametleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hiç bir peygamberin söz konusu etmediği deccalden bahseden ve onu size tanıtacak bir hadisden bahsedeyim mi? "Deccal bir gözü kör olarak ve cennet misali bir bolluk, cehennem misali bir yetkiyle gelecektir. Onu gören milletin zannettikleri gibi o rezaletlerle dolu cennet ve cehennemin ta kendisidir."
Nuh peygamberin, milletine akıbeti acı Allah'ın azabından haber verdiği gibi, şüphesiz ben de deccalin tehlikeli ve dinsiz bir mahlûk olduğunu sizlere haber veriyorum.[969]

Kıyamete yakın geleceğinden haber verilen insanhğın başına büyük felâketler doğuracak tehlikeli kâfir deccaldan bahseden bu hadisi şerifdeki sözü geçen cennet ve cehennem maddi değil, aslında manevi olan cennet ve cehennemdir. Ne yazıkki, deccalin getireceği cennetin benzeri günümüzde tüm çirkinliğiyle gözlerimizin önünde gün geçtikçe yayılıp çoğalmakta. Gazinolar, pavyonlar, barlar ve fuhuşun, zinanın açıkça yapıldığı genelevler. Söyleyin, insanların zahiren cennet gibi saydıkları bu çirkin ve günah kiriyle dolu yerlerin, yakın gelecekte insanlığın başına felâket getirecek olan deccalin cennetinden ne farkı varki. Rezaletlerle dolu olan zamanımızdaki bu çirkin yerler aslında cennet değil, cehennemin ta kendisidir. Bugünkü müslümanın içinde bulunduğu hayat ve gerçekleştirdiği dini hükümler belki cehennem azabı gibi zor, ama cennet gibi güzeldir. İşleyenleri cehennemden kurtarıp cennete götüren bu kadar güzel bir şey olabilir mi ki, bunlar, gerçek müminler için gerçekten de azap değil, Allah'a karış duyulan sevginin bir timsalidir.[970]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlardan ilk olarak kalkacak olan huzurdur. (Huzurun: kalkacağı o zamanda zenginlik ve bolluğun ne yararı var ki.)"[971]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu ümmetten ilk olarak kalkacak olan şey, haya ve güvenirlik olacaktır. (Hayanın kakmasından daha büyük bir tehlike düşünülemez. Bütün kötülüklerin kapısı olan hayanın kalkmasıyla tüm kötülüklerin kapısı da insanlara açılmış olur. Böylelikle insanların birbirlerine karşı1 olan güvenleri ortadan kalkar. Güven duygusunun kalktığı yerde ise mutluluk ve huzur kalmaz)"[972]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlardan ilk kalkacak olan güvenlik, son kalkacak olan da namaz olacaktır. Çünkü namaz kılan çok, fakat Allah'ın nezdinde kılınan namazın karşılığı olmayacaktır."[973]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Kıyamete yakın bir zamanda) yerden Dabbe adında canlı (herkesin iş durumunu bilen) bir varlık çıkacaktır. Yanında Süleyman peygamberin mührü (hatemi), Musa peygamberin de asası bulunacaktır. Asa ile müminin iki kaşı arasına dokunduğunda o imanlı kişinin yüzü nûrani ve bembeyaz, mühür ile kâfirin burnu üzerine damga vurduğunda, kâfirin yüzü simsiyah kesilecektir. Öyleki orada bulunan insanlar, müminin yüzüne baktıklarında bu mümindir, kâfirin yüzüne baktıklarında ise bu kâfirdir diyebilecekler. (Çünkü mühürdeki mümin, asadaki kâfir kelimesi aynen görünüp okunur.)"[974]

Hadîsde geçen Hatim, Süleyman peygamberin mührü değil, sadece onun bir benzeri, asa da Musa peygamberin asası değil, onun bir benzeridir. Buna mukabil aynı yetkiye sahiptir.[975]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine üç şey vardır ki, bunlar göründüğü zaman, o ana kadar iman etmemiş kimselerin edecekleri iman kendilerine fayda vermeyecektir:"
a) *Güneşin batıdan doğması,*
b) *Deccalin ortaya çıkması,*
c) *Dabbenin meydana çıkması."*[976]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah kullarından ilmi alıp yok etmez. Ancak ulemaların canını almakla ilim yok olur. Hiç bir alim kalmayınca, o zamaninsanlar, alimlerin yerine cahri emirlere sorar, onlar da ilimsiz, bilgiye dayanmayan yanlış fetva verir. Sonuç, hem kendileri dinden sapar hem de başkalarının dinden sapmalarına sebep olurlar."[977]

Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) veda haccında bulunduğu sırada *"ilim ortadan kalkmadan öğrenmeye çalışınız"* buyurdu. Bunun üzerine sahabelerden Ebu Ûmame dedi ki: "Ya Rasulûllah o bahsettiğiniz din ilmi ortadan kalkabilir mi?" Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.) yukarıdaki hadisi şerifi buyurdular.[978]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, kıyametin alâmetlerinden bazıları şunlardır:
a) *Dine dair ilimlerin kalkması.*
b) *Cehaletin ortaya çıkması.*
c) *Zinanın açıkça yapılması.*
e) *Elli kadını bir erkeğin idare edecek kadar, erkeklerin azalıp kadınların çoğalması."*[979]

Bu hadisin son şıkkı, kıyamete yakın bütün dünyayı kapsayan bir savaşın çıkması ve bu savaşta erkeklerin her ellide kırkdokuzunun ölüp yok olmasına işaret eder.[980]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin işaretlerinden birisi de insanların camilere gitmelerini iftihar meselesi yapmaları."[981]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin alâmetlerinden bazıları, şunlardır:
a) *Fuhuşun yaygınlaşması.*
b) *Ahlâk dışı, terbiyesiz sözlerin söylenmesi.*
c) *Akrabalar arasındaki akrabalık bağlarının kopması.*
d) *Güvenilir kişilere ihanet etmek.*
e) *Hainlere güvenmek."*[982]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin alâmetlerinden bazıları şunlardır:
a) *Kişinin iki rekâtlık namaz kılmadan caminin ortasından geçmesi.*
b) *Kişilerin ancak tanıdıklarına selâm vermesi.*
c) *Gençlerin ihtiyarları işçi olarak çalıştırmaları."*[983]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin yakın olduğuna işaret eden delillerin bazıları:
a) *Yağmurun çok yağmasına rağmen bitkilerde bereketin azalması.*
b) *Hafizların çoğalıp, âlimlerin azalması.*
c) *Amirlerin çoğalıp bunların arasından güvenilir kişilerin azalması."*[984]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tesbih tanelerinin birbirini takip etmesi gibi, kıyametin alâmetleri de birbirini takip edecektir."[985]

Kıyametin alâmetleri, tesbih tanelerinin ardı sıra gelmesi gibi gelecektir buyuruyor sevgili peygamberimiz. Kıyametin alâmetlerine örnek verecek olursak şunları sıralayabiliriz. İsa peygamberin gökyüzünden yeryüzüne inmesi, Deccalin ortaya çıkması Dabbe adındaki yerden çıkacak olan mahlûk, yeryüzünü fitneye boğacak olan Yecüc-Mecüc adındaki iki milletin çıkması, güneşin batıdan doğması. Bütün bunlar birbirlerini takip edeceklerdir. O ana kadar iman etmemiş olan kâfirlerin iman etmeleri bile fayda vermeyecektir. Mümin olanlar, Allah'a inananlar kurtulacak, münafıklar, kâfirler ve içlerinde şüphe taşıyanlar ise felâketin doğurucusu olacak olan Deccalla ve Ahirette ise şeytanla birlikte ebedi bir azaba çarptırılacaklar. Allah hepimizi şeytanın şerrinden, Deccalin fitnesinden kurtarsın. Amin...[986]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Kıyametin alâmetlerinden altısı şunlardır;
a) *Fani alemden baki aleme göç etmemesi.*
b) *Beyt-ül mukaddesin fethedilip müslümanların eline geçmesi.*
c) *Kişinin eline bin dinar geçmesine rağmen az görüp öfkelenmesi.*
ç) *(Batının kötü ahlâk) fitnelerinin müslümanların evine girmesi,*
d) *Koyunların arasında ölümlerine sebep olan Kısas hastalığının çıkması gibi, insanların arasında da ansızın ölümlerine yol açacak bir felâketin doğması.*
e) *Her sancağın altında oniki bin askerin bulunacağı seksen sancak altında toplanan rum ordularının savaşa başlaması.*
f) *Mısır'da burun kemikleri eğri, Ümmiye kabilesine mensup bir hükümdarın bir sultana karşı gelerek savaşta yenildikten sonra rum diyarına kaçıp rumlardan teşkil edeceği bir orduyla İskenderiye'ye gelip İslâm ordusuyla savaşması."*[987]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kudüsde büyük bir tamirin olması; Medine'nin harab olması, büyük bir savaşın çıkması, İstanbul'un fethedilmesi de (İslâmiyete karşı) deccalların çıkması demektir."[988]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah ipekten daha da yumuşak (bir hastalık getiren) Yemen'den bir rüzgâr estirir (tüm İslâm ülkelerine yaydırır). Bu rüzgâr, kalbinde zerre'kadar dahi iman bulunan kimselerin ölümüne sebep olur. (Böylece iyi insanlar yok olur, kıyamet de kötü insanların başına kopar."[989]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz on alâmet vuku bulmadıkça kıyamet kopmayacaktır."
a) *(Doğu ile batıyı kapsayan) ve kırk gün bekleyip insanları çeşitli hastalıklara sürükleyecek) bir duman.*
b) *(İslâmiyete karşı çeşitli inkılâplar yaratacak ve fitne tohumlarını saçacak olan) deccalin çıkması.*
c) *(Kendisine büyük bir yetki verilecek olan) Dabbe adındaki bir mahlûkun ortaya çıkması.*
ç) *Güneşin batıdan doğması.*
d) *(Büyük bir çapta zarar verecek) üç depremin çıkması.*
e) *Doğudan bir depremin olması.*
f) *Batıdan bir depremin olması.*
g) *Arap yarımadasında bir depremin çıkması. (Bu üç deprem sırasıyla vuku bulacaktır.)*
h) *Yecûc-Mecûc adlı tehlikeli iki (Rus ile Çin olabilir) milletin fitnelerinden (İslâm ülkelerine karşı) iki kapının açılması."*[990]

Hadisçe geçen bazı kelimeler:
Duhan: Duman demektir. Bunun ne demek olduğunu sevgili peygamberimize soran sahabelere peygamber efendimiz (s.a.s) şöyle cevap vermişlerdir:
"Bu öylesine büyük bir belâdır ki, doğu ile batının arasını doldurur kırk gün bekler ve bu zaman içinde insanlar arasında çeşitli hastalıkların doğmasına sebeb olur. Ancak müminler için bu hastalık nezle veya gırıp gibi hastalıklardan öteye gitmeyecektir. Oysa kâfirler için sarhoşluk, çılgınlık ve delilik gibi tehlikeler doğuracak olan bu duman, böylece birçok kâfiri ölüme sürükleyecektir." Bu konuda Yüce Rabbimiz şöyle buyurmuşlardır: *"Ey habibim! Üzülme. Semadan çıkacak ve bütün insanları kapsıyacak bir dumanın geleceği günü bekle. Bu ne kederli bir azabdır."* (Ki tafsir etmek kelimelerle imkânsızdır.)
I) (Kıyametin en son alâmeti) Adn isminde yerin derinliğinden çıkacak olan bir ateşin insanları haşr meydanına varıncaya kadar toplayıp götürmesi. Bu ateş İnsanları beraberinde haşr meydanına götürürken, insanların geceleri durduğu yerde durur, gündüzleri ise geçtiği yerde yürür.[991]

19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, mutlu olan kişi, küfür fitnelerinden korunmuş olan, bu fitnelere tutulup da sabreden ve kabul etmeyen kişidir."[992]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vuku bulacak kıyametin ilk alâmetleri şunlardır:"
a) *Güneşin batıdan doğması.*
b) *Kuşluk zamanında Dabbe adlı bir mahlûkun çıkması.*
Bu ikisinden hangisi ilk önce ortaya çıkarsa, diğeri de hemen onun akabinde ortaya çıkacaktır."[993]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, kıyamete yakın bir zamanda milleti yoldan çıkarıp dinsizliklere sevkedecek bir grup insan bulunacaktır. Onları dinsizliğin acı abbetinden uyarınız."[994]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz kıyamete yakın bir zamanda öylesine acı günler gelecek ki, o günlerde dini bilgiler ortadan kalkacak, yerine cehalet yerleşecek, insanların arasında çatışmalar, döğüşmeler, birbirini öldürmeler adeta bir salgın halini alacaktır."
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben sizin için, bir koyunun kurttan korkmasından daha da çok (küfre kaymanızdan) korkuyorum. Dikkat edin! İyi olmayan koyun, sebepsiz olarak ölen koyundur."[995]

Sebebsiz ölen koyun, sürüsünden ayrılıp kurtlara yem olan koyundur, Sebebsiz ölen insan ise, din camiasından ayrılıp canavar gibi kominizme yem olan kişidir.[996]

24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, ben sizin için fakirlik fitnesinden ziyade zenginlik içinde olan hayat fitnesinden korkuyorum. Çünkü siz, fakirlikle imtihan olundunuz ve buna sabır göstererek selâmete kavuştunuz. Oysa dünya tatlı, cazibeli olan yeşil bir bahçedir."[997]

Sevgili peygamberimiz bizim fakirlik, darlık içinde geçen hayatımızdan ziyade, servet ve bolluk içinde geçen hayatımızdan korkmakta. Zenginlik insanı yoldan saptırıp azdırır. Bu konuda Hz. Allah şöyle buyurmakta: *"Eğer kullarımıza bol servet verirsek, yeryüzüne fitne tohumu saçıp azarlar."* Hz. Allah diğer bir ayette ise şöyle buyurmaktadır: *"İnsanlara bol rızık ve servet verirsek bizden yüz çevirip unutkanlık köşesine otururlar."* Evet sayın okuyucular, görüldüğü gibi zenginlik insanları nasıl yoldan çıkarıp azdırmakta. Oysa fakirlik her an müslümanlara Allah'ı hatırlatmakta ve mütevaziliği diğer insanlara telkin etmekte. Fakir bir kul, dinden ayrıldığı zaman demiyelim de yoldan çıktığı zaman bile, kötü yoldan Allah'a dönüş yapar. Bunun için peygamberimiz hâdisde olduğu gibi. Ben sizin başınıza belâ olan fakirlikten ziyade daha büyük bir belâ olan zenginlik içinde geçen hayatınızdan korkarım buyurmakta.[998]

25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bütün dünyayı yakıp kavuracak) büyük bir savaşın çıkması, İstanbul'un fethi, (küçük) deccalların ortaya çıkması. (Bunların zamanları o kadar birbirlerine yakındır ki, hepsi) yedi ay gibi kısa bir zamanda olacak gibidir."[999]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Mehdi benim neslimden olup alnı geniş, tüysüz ve burnu uzuncadır. Ahlâksızlık ve zulümle dolu olan bu dünyayı yeniden adaletle doldurup iyiye dönüştürecektir."[1000]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya, mal ve serveti ile makam ve rütbeler kötü kişilerin eline, geçmedikçe kıyamet kopmayacaktır."[1001]

Lûka': Kötü insanlar.
Hadisin işareti: Bu hadis, kıyamete yakın bir zamanda dünyanın ma ve servetinin kötü kişilerin eline geçeceğine ve devletin önemli mevkilerine soy-sopatı belirsiz kişilerin geçip işgal edeceklerine işaret etmektedir.
Bunun nedeni kötü kişilerin serveti gayri meşru yollardan veya meşru clmad/ğını araştırmadan çeşitli hilelerle ele geçirip üzerine konmasıdır. Bu da karga düşünceli, kadınh-içkili hayata alışmış maneviyatını kaybetmiş sapık kişilerin çiçekler misâli islâmiyeti, Avrupa'nın küfür hukukundan aşağı görerek kendilerine göre değiştirip tamamiyle islâm ilkelerinden çıkarıp atmalarından ileri gelir. Böylece Allah'ın meşru kıldığı yolları araştırmadan haram yollardan elde ettikleri servete kargaların leşe konması gibi konarlar.[1002]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden bir gurup, kıyamet kopuncaya kadar galip gelip hak dinden ayrılmayacaktır."[1003]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yeryüzünde tam imanla "Allah Allah" denildikçe kıyamet kopmayacaktır"[1004]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar, camilerin inşaat ve tezinininde iftihar edip yarışmadıkça kıyamet kopmayacaktır."[1005]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü İnsanlar dünyada (kondukları servetten ötürü) mutlu sayamadıkça kıyamet kopmayacaktır."[1006]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyi ve şuurlu kimseler bir mezarın yanından geçerken "burada yatan kimsenin yerinde keşke ben olsaydım" demedikçe kıyamet kopmayacaktır."[1007]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kâbeye ziyaret edildikçe kıyamet konmayacaktır."[1008]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kâbeden Hacer-ül Esvet (kara taş) kalkmadıkça, Hafizların kalbinden de Kur'an unutturulmadıkça kıyamet vuku bulmayacaktır."[1009]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yeryüzüne yetmiş yalancı (bir peygamberin küfre karşı yaptığı devrimler kadar, islâmiyete karşı devrimler yapan) kişiler gelmedikçe kıyamet vuku bulmayacaktır."[1010]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Yeryüzünden yavaş yavaş göçüp giden iyi insanlara karşılık, kötü insanlar, yaramayan çürük buğday veya hurma taneleri gibi kalır. Fakat Hz. Allah bunların yüzüne rahmet nazarıyla bakmaz."*[1011]

Sevgili peygamberimiz diğer bir hadisde de *"kıyamet kötü insanların başına kopacaktır"* şeklinde buyurmuştur. Yukarıda geçen hadis bunun gerçek bir tercümesidir. Çünkü iyi insanların dünyadan göçüp gitmesiyle azalan imanlı kişilerin yerine, çoğalan Allah'ı inkâr etmiş sapık düşünceli kötü insanlar yerleşecektir. Ceza anlamına gelen acı, izdırap ve felâketlerin birleşeceği o kıyamet gününün kötü insanların başına yıkılması Allah'ın dünya nizamına koyduğu adaletin bir gereğidir.[1012]

37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Meryem oğlu İsa peygamber (müslümanlara rahmet olarak son zamanda gökyüzünden) Dümüşk'in doğusunda bulunan beyaz bir minarenin üzerine iner."[1013]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Deccal, gözleri (cam gibi) yeşil olan kâfirdir."[1014]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Deccal dediğimiz kâfirin sol gözü kör, sağ gözü ise kusurlu, iki gözü arasında "bu adam kâfirdir" yazılı yazıyı gören her müslüman okuyabilecektir."[1015]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sol gözü kör, saçları gür olan deccalın aynı zamanda yanında cennet ve cehennem gibi iki yeri olacaktır. (Müminlerin girecekleri cehennem aslında cennet, münafıkların girecekleri cennet de aslında cehennem gibidir.)"[1016]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuğu olmayacak olan Deccal Mekke ve Medine'ye giremeyecektir."[1017]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Deccal, doğudan Horasan denilen bir yerden çıkacaktır. Çıktığı anda peşinden kendisini yüzleri kalkan gibi büyük ve geniş bir topluluk takip edecektir."[1018]

Hadisin işareti: Deccalın, doğuda Allah'a inanmayan, komünizm fitnesini tüm düityaya saçarak insanları felâketlere sürükleyecek olan Rusya milletinden gelmesi mümkündür. Çünkü deccal gibi en kötü düşünceler taşıyacak bir dinsiz ve devrimcinin, en kötü bir milletten gelmesi gerek.[1019]

43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamete yakın bir zamanda çok karışık günler ve (tüm dünyayı kapsayacak) savaşlar olacaktır."[1020]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamete yakın bir zamanda şu olaylar olacaktır:"
a) Mesh: *İnsanların kıyafet veya ahlâk bakımından hayvanlaşır.*
b) Hasif: *Dünyanın bazı yerlerinde büyük depremlerin olması ve bu depremler sonucu birçok canlının toprağın altına gömülmesi.*
c) Kazf: *Semadan yağmur yerine taşların yağması."*[1021]

Konu: Kıyamet Ve Fitneleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâm beldeleri arasında en son yıkılacak olan yer, Medine olacaktır."[1022]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamberimiz bu hadisi parmaklarını birbirine giriştirerek dile getirdi ve şöyle anlattı: "İnsanların verdikleri sözlerine sadık kalmadığını ve emanete ihanet ettiklerini gördüğün zaman; evinde otur, diline hakim ol, Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçın, sana ait olan işlerine sarılıp amme işleriyle uğraşmayı bir yana bırak."[1023]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yaşayan bir kavmin, yerin yarılmasıyla gömülüp kaybolduğunu işitiğiniz zaman, biliniz ki, kıyametin kopması yaklaşmıştır."[1024]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din ve devlet işleri, ehli olmayan (soy, sopatı belirsiz); teslim edildiği zaman, kıyametin kopmasını bekleyiniz."[1025]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Sahabiler, hanefi ve şafii mezheplerinin imamları gibi) geçmiş büyüklere küfür edecek olan bu ümmetimiz sonrakilere karşı, o büyükler hakkında gelen hadisleri gizleyen (böylece onları müdafaa etmeyen) kimseler, Allah'ın bana indirdiklerini gizlemiş (inkâr etmiş) olur."[1026]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Üç yerde hiç kimse, bir başka kimseyi düşünemeyecektir:"*
a) *"İlâhi terazide iyilik ve kötülükler tartılırken, kişinin iyiliklerinin konulduğu terazinin kefesinin ağır mı yoksa hafif mi geleceğini bilinceye kadar,*
b)*"Allah'ın emri olan kitabınızı alıp okuyun" denilerek herkesin eline amel defteri verildiğinde, kişinin kitabının sağından mı, solundan mı yoksa arkasından mı verileceğini anlayıncaya kadar,"*
c) *Allah'ın dilediği kimseyi düşüreceği engelleyici çengellerle donatılmış, cehennem üzerine kurulu sırat köprüsünden geçekken, kişinin geçecek miyim, yoksa bu engellerden birine takılıp düşecekmiyim diye düştüğü kaygıdan kurtuluncaya kadar, hiç kimse, bir başka kimseyi düşünemeyecektir."*[1027]

Hadisin sebebi: Validemiz Hz. Ayşe'nin günün birinde cehenne mi hatırlayarak ağladığını gören peygamberimiz bunun sebebini sorunes Hz. Ayşe:
"Cehennemin içindeki azabın, ateşin çeşitlerini hatırladım, bunun için ağladım" sonra tekrar devam etti:
"Ya Resulûllah! Kıyamet gününün bu kadar zor ve dehşetli olmasına rağmen, herkes ailesini düşünecek mi? Bunun üzerine sevgili peygamberimiz,
"Ya Aişe! Kişi, kıyamet gün karşılaşacağı olaylar karşısında bir başkasını düşünemez" diyerek hadis de olduğu gibi buyurmuşlardır."
Çocuğun anne veya babasına benzemesinin hikmeti; erkeğin mayası kadının mayasından önce ana rahmine dökülürse, çocuk babasına, kadının mayası daha önce dökülürse, çocuk annesine benzer.[1028]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin kopması için gereken şartlardan birisi, İnsanları batıya kaydıracak Doğudan bir ateşin çıkması. (Bu ateş büyük ve manevi felâket fitnesi de olabilir)"
Cennet ehlilerinin yiyeceği ilk yemek, balık ciğeri olacaktır."[1029]

Muhakkak ki, sevgili peygamberimizin Medine'ye gelerek peygamber olduğunu, milleti cehaletten kurtarıp iman nuruna kavuşturmaya ve islâm dinini yaymaya çalıştığını işiten yahudilerden Abdullah binu Selâm, peygamberimizi imtihan etmek gayesiyle bulunduğu yere gelip şöyle der:
"Ben, size ancak peygamberlerin bileceği üç şey soracağım"
a) İnsanları mahşere sevkedecek, kıyametin ilk alâmeti nedir?
b) Cennetliklerin ilk olarak yiyecekleri nedir?

c) Doğacak olan çocuğun anne veya babasına benzemesinin hikmeti nedir?
Bunun üzerine sevgili peygamberimiz cevap olarak yukarıda geçen hadisi buyurdular.[1030]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, kıyamet günü yakıcı terin içinde kalacak olan kişi şöyle yalvaracaktır:
"Ey Rabbim!. Cehennemin içine koymakla olsa bile beni rahata kavuştur."[1031]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bugün Hicri tarihinin sekizinci yılında) Yecüc ve Mecüc (Çin ile Rusya'nın olması muhtemel) iki milletin karşısında manevi engeller olan sedden bir kapı açılmış oluyor."
Sevgili peygamberimiz kapının büyüklüğünü, birleştirdiği başparmağıyla işaret parmağı arasında kalan boşluğa benzeterek gösterdi.[1032]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabrin fitne ve imtihanı bana ettiğiniz samimi iman nisbetinde kolaylaşır. O halde benim size peygamberliğimden sorulduğu zaman, hiç bir şüpheye düşmeden gerçeği söyleyiniz."[1033]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Düşman) kılıçlarının bir şehidin başında parlaması, fitne ve felâket için yeterlidir."[1034]

Adamın birisi sevgili peygamberimizin huzuruna gelerek dedi ki;
"Ya Reşûlullah!. Ölen her mümin kabirde birçok zorlu ve tehlikeli şeylerle karşılaştığı halde, düşman kılıçlarıyla can veren şehitler herhangi bir zor olayla karşılaşmamakta-Nedenini söyler misiniz?" sorusuna cevap olarak peygamberimiz yukarıda geçen hadisi şerifi buyurdular.[1035]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin alâmetleri ipliğe dizilmiş teşbih tanelerine ıbenzer. İpliği koptuğu an, tesbih taneleri düşerken birbirlerini izledikleri gibi, kıyametin alâmetleri de başladığı zaman birbirlerini izleyerek gelecektir."[1036]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, insanların, üzerine öyle kötü günler gelecek ki, o günlerde tam (imanlı) kimseler yalancı kabul edilirken, yalancı kişiler de doğru ve iyi olarak ıkabul edilir. Gene emin kişiler hain olarak gösterilirken hain kişler de doğru olarak gösterilirler. Ve yemin etmekle beraber şahitliğe çağrılmadığı halde, şahitlik yaparlar. O günlerde en mutlu insan, Allah ve Resulüne inanmayan (refah ve servet içinde olan) kötü kişiler olacaktır."[1037]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, yakın bir zamanda öylesine kötü günler olacak ki, insanlar mal ve servet kazanırken, kazandıkları mal ve serveti helâl veya haram olduğunu düşünmeden elde etmeye çalışacaklardır."[1038]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine kirli bir zaman gelecek ki, yaşayan her insan (dolaylı yollardan olsa bile) mu'hakkak faiz yiyecektir. Yemeyenlere dahi bu faizin tozu bulaşacaktır."[1039]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz iki ayakkabının birbirlerine denk ve aralarında bir fark olmaması gibi, israiloğullannın başlarına gelen felâketlerin aynısı benim ümmetimin elebaşına gelecektir. Öyle ki, yanudiierden birisi açıkça anasıyla rina ederse, ümmetimden de anasıyla zina edenler olacaktır."
Beni İsrailoğulları aralarında (inanç bakımından) 72 firkaya ayrılmış, benim ümmetim ise 73 firkaya ayrılacaktır. Bunlardan biri hariç, diğerlerinin tümü cehenneme girecektir. O tek firkada, ancak ben ve sahabelerim gibi iman yolunda yürüyen imanlı kişiler olacaktır."[1040]

Bu hadisi şerif, kıyamete yakın bir zamanda islâm ülkelerinden iman nuru sönecek milletlerin islâm dan ayrılıp küfür karanlığına gömüleceğine, cehalet devrinde olduğu gibi, yahudiler ve benzeri olan ehli küfrün kötü ahlâklarını benimseyeceklerine, hatta mahremi olan anne ve kız-kardeşleriyle cinsi münasebette bulunacaklarına işaret etmektedir.[1041]

17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, Sura üfürüldüğünde yer ve semada bulunan her canlı ölecek, ancak bunların arasında Allah'ın dilediği kimseler sağ kalacaktır" ayetindeki sağ kalan kişilerin kimler olduğunu Cebraile sorduğumda Hz. Cebrail, "Bunlar Allah'ın ölenlerden ayırdığı şehit kimselerdir ki, bunların kılıçları arş-ı alâ denilen semanın tavanında asılıdır" diye cevap verdi.[1042]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz meryemoğlu İsa peygamber, deccalı (ordusuyla yapacağı mücadele ve müsademelerden sonra) Lüdde denilen şehrin kapısında öldürecektir.[1043]*"*
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet kopmadan evvel, Hazri mevt denilen yerden öylesine bir ateş çıkacak ki, bu ateş insanları (Doğudan toplayıp) haşır meydanına kadar sürükleyecektir."[1044]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminler, kıyamet günü cehennem üzerine kurulu sırat köprüsünden geçerken, söyleyecekleri dua cümlesi şu olacaktır: "Ey Rabbim!. Beni selâmete ulaştır."[1045]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sırat köprüsünden geçerken benim ümmetimin şiarı şu olacaktır:
"Ya men la ilahe illa ente" Ey senden başka ilâh olmayan Allah'ım! Beni bu felâketten kurtar. [1046]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabirlerinden dirilip mahşere doğru giden müminlerin sembolü "la ilahe illallahu ve alallahi fel yetevekkeül mü'minun."
Anlamı:
"Allah'dan başka ilâh yoktur. Öyleyse müminler ancak Allah'a güvenip tevekkül ederler."[1047]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin karanlıklarında müminlerin şiari (sembolü), "La ilahe illa ente" cümlesi olacaktır.
Anlamı:
"Allah'ım! Senden başka hiç bir ilâh yoktur."[1048]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü üfürülecek olan sur (boru) boynuz şeklinde bir alettir. O alete (üç kere) üfürülecektir:"
a) *Kıyamete yakm bir zamanda insanların korkması,*
b) *Yeryüzünde yaşayan canlıların yok olması ve kıyametin kopması.*
c) *Kıyametin kopmasından kırk yıl sonra tekrar insanların dirilmesi."*[1049]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanları doğudan batıya kadar sürükleyip haşır meydanında toplayacak ilk vasıta, büyük bir ateş olacaktır."[1050]

Ahiret günü, ölen her insanın dirildikten sonra haşır meydanına gelebilmesi için bir vasıtanın olması gerekir. Bu durumda dünyada ettikleri imandan ötürü imanlılara sağlarında ve önlerinde olmak üzere iki kandil verilir. Mümin kişide bu ışıktan yararlanarak haşır meydanına kadar gelir. Fakat iman etmeyen kimseler karanlıkta kalacağından, kâinatın etrafından çıkan bir ateş, o insanları doğudan batıya kadar sürükleyip haşır meydanına getirir. Böylece Allah'ın kurulacak mahkemesinde, müminler cennet makamına varırken, kâfirler de hak ettikleri cehenneme atılacaklardır.[1051]

26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ademoğlunun her uzvunu toprak yiyip, çürütecektir. Ancak kuyruk sokumunda olan bir kemik çürümeyecektir. Çünkü insan bu kemikten yaratıldığından, gene ondan meydana gelip dirilecektir."[1052]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah, bu ümmetin (kıyamet günü bütün hesaplarını) yarım gün içinde görmekten aciz kalmaz."[1053]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasının evini (tecavüz ederek) darlaştırman, yolunu kesen veya eziyet eden kimselere (katıldıkları) savaştaki sevap gelmez. (Çünkü kazandıkları sevap, ancak yaptıkları kötülüklerini örter.)[1054]

29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benimle (karada) yapılan savaşa katılmayan kimse, denizde yapılan savaşa katılsın."[1055]

Sevgili peygamberimiz, hadisde buyurdukları gibi, deniz savaşma, karada yapılan savaştan daha çok önem vermiştir.[1056]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanlı bir esiri düşman elinden kurtaran kimse, beni kurtarmış gibi olur."[1057]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâm dini, yeryüzüne garip olarak geldiği gibi, gene geldiği yere garip olarak dönecektir. (İslâm dininin garip sayıldığı o zamanda) garip sayılan o müminlere ne mutlu![1058]

Hadisin işareti: Kıyamete yakın bir zamanda islâmiyeîi, Öylesine bir dinsizlik ve ahlâksızlık kaplayacak ki, insanlar yılandan kaçar gibi, islâmiyetten kaçıp uzaklaşacaktır. Biliyoruz ki, islâm dininin ortaya çıkışında da insanlar kaçıp uzaklaşmış, İslama ve islâmca yaşayanlara karşı cephe almışlardı. Tıpkı o zamanlarda olduğu gibi gene, kıyamete yakın bir zamanda islâm dini garip sayılacak ve yayıldığı yer oian Medine'ye de garip olarak dönecektir. Bu sıralarda islâmiyete göre yaşayan kimseler de gene o zamanlarda olduğu gibi, garip sayılıp hor görülecek ve sanki yabancı bir misafirmişcesine itibar görmeyeceklerdir. Fakat Allah'ın nezdînde evliya derecesinde itibar göreceklerdir. Ne mutlu o müminlere.[1059]

32-Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, kıyamet günü, (mahşerde toplanan insanlardan), yetmiş arşın yere geçecek ve sonra yükselip insanların ağız ve kulakları hizasına kadar gelecek terler dökülecektir."[1060]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyametin kopması anında bile olsa, biriniz elinizdeki hurma fidanını, dikmeye gücü yetiyorsa, dikmeden ordan ayrılmayınız."[1061]

Sevgili peygamberimiz, insanlar için ziraatın her şeyden ço önemli olduğunu, insanların her şey haricinde ancak ziraatle yaşamların sürdürebileceklerini, bunun için de ziraate çok önem vermeleri gerektiği ni hadisde olduğu gibi belirtmişlerdir.[1062]

34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'dan, kıyamet günü, ümmetimi (haşır meydanında durdurup) hesaplarını yarım gün erteleyerek taciz etmemesini diliyorum."[1063]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü ümmetimin fakir müminleri, zenginlerinden 500 yıl önce -kurtuluşa ereceklerine sevinsinler- Bu arada (beş yüz yıllık zaman içinde) fakir müminler cennette mutluluğa ermiş iken, zengin müminler (haşır meydanında) hesap vermekle uğraşırlar."[1064]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Kabe her an günvenlik içinde olacaktır. Hatta onu yıkmaya gelecek bir düşman ordusu, çöle vardığında, ordunun orta kısmı ansızın yerin yarılmasıyla yok olacak, ön kısmında bulunanlar, arkada bulunanları çağırıp dehşet dolu olayı gösterirken kendileri de tekrar yarılar toprağın altına gömüleceklerdir. Ardlarında, onların acı akıbetlerini haber verecek yalnız bir kişi kalacaktır."[1065]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ahireti hatırlamak için, mezarları ziyaret ediniz. Ölüyü yıkayınız. Çünkü ruhdan boş hareketsiz bir cesed yıkamakta çok ibret veric dersler vardır.
Cenaze namazını kılınız. (Çünkü cenaze namazını kılmanız) sizi üzgün kılar. Üzgün olarak ölen bir kimse, kıyamet günü, Allah'ın rahmet gölgesi altına girer ve kendisi için hayırlı şeylerle karşılaşır."[1066]

Sevgili peygamberimiz, bu hadisi şerîfde insanların muhakkak yapmalarını gereken faydalı üç şeyi emretmiştir:
a) Mezarlığa ziyaret etmek: Mezarlığı ziyaret eden kimseler, "benim en son diyarım burasıdır" diye düşünerek Allah'a daha çok yaklaşırlar.
b) Ölüyü yıkamak: Ölüyü yıkayan bir kimse, ölünün yıkanacağı yerin bir teneşir, yatacağı yerin ise bir mezar olduğu inancıyla, kötü hareketlerinden vazgeçer, bütün benliğiyle Allah'ına bağlanır.
c) Cenaze namazını kılmak: Cenaze namazını kılan bir insan, muhakkak bir gün ölüp bu tabuta konulacağını düşünüp üzülür, kötülüklerden vazgeçer.
Allah bizi, hakikati gören, Hak'ka inanan kullardan eylesin. Amin.[1067]

38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülerinizi, kabre koyduğunuz zaman, (çıkardığınız toprağı) kabrin üstünde toplayınız. (Bir karış kadar yükseltiniz.)"[1068]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Meclisinizi, zevk-u sefayı yok edecek ölümden bahsetmekle değerlendiriniz."[1069]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çoğunlukla kabir azablarına neden idrar sızıntılarıdır."[1070]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabir azabı haktır." [1071]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabir azabına çoğunlukla idrar sızıntıları neden olur. O halde elbisesine idrar sızıntıları bulaşan kimseler, o idrarı temizlesin. Su bulamayan kişi de toprakla ovalayarak kurutsun."[1072]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabir azabı haktır. O halde ona iman etmeyen kimse, onun yüzünden azab görecektir."[1073]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin kişinin terazisinin sevap kefesine konacak ilk sevabı ailesine karşı yaptığı harcamalar olacaktır."[1074]

Sevgili peygamberimiz, başka bir hadisde de, "en iyi olanlarınız, ailesine karşı en iyi davrananlarınızda" buyurmakta. Çünkü mümin kişinin kıyamet günü sevap kefesine konulacak ilk sevabı, çocuklarına, zevcelerine, yakın akrabalarına harcadıklarının sevabı olacaktır. Ailelerine karşı harcama hususunda kusur yapan kimseler Allah'ın nezdinde sorumlu tutulacaktır. Muhakkak ki, ailesine haram maldan yediren, Allah'ın lanetlediği içkiden içiren ve terbiyelerinde kusur işleyen kimseler, kıyamet günü, ancak Allah'ın yarattığı azabdan başka hiç bir hisse alamayacaklardır.[1075]

Konu: Cennetin Güzellikleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet, (tabaka halinde olan) yüz dereceden (makamdan) oluşmuştur. Her birinin arasındaki mesafe, yerle gök arası kadardır. Cennetin dört büyük ırmağı, en üst tabakadaki firdevs denilen cennet makamından akar. O halde, Allah'dan dilerseniz, arş'ın altında bulunan firdevs cennetini dileyiniz."[1076]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete girecek olan kişiler, büyük servete kavuşur, yokluk yüzü görmez, bir güçlükle karşılaşmaz, giydikleri elbise ve gençlikleri asla yıpranıp tükenmez."[1077]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetimin cennete girecekleri rahmet kapısının genişliği, cinsi güzel bir ata binmiş kimsenin gideceği üç gün-üç gecelik mesafe kadardır. Buna rağmen, o kapıdan girecek olan müminler, öylesine bir izdiham içersinde girecekler ki, nerdeyse omuzları kopar."[1078]

İslâm ümmeti için, müminlerden başka hiç bir kimsenin gireme yeceği özel bîr kapı vardır. Oradan girecek olan müminler öylesine kala balık olacaklar ki, kapının çok geniş olmasına rağmen gene de, yol bula mayıp birbirlerinin omuzları üstüne çıkacaklar.[1079]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Kevser, etrafindaki duvarları altından, suyunun aktığı yer yakuttan, toprağı miskten daha güzel kokulu, suyu baldan tatlı, kardan beyaz olan cennette bir nehirdir."*[1080]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet köşklerinin duvarlarındaki taştan altın ve gümüşten, harçları kokulu sarı renkli miskten, içindeki çakıl taşlan billûr yakuttan, toprağı zaferandan, olan bir cennete girecek olan kimseler, büyük bir nimete konup asla fakirlik yüzü görmez, orada ebediyyen kalıp ölmez, elbiseleri yıpranmaz, gençlikleri ise tükenmez."[1081]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altmış mil yüksekliğinde ve her köşesinde müminin, arkadakilere öndekileri göremiyeceği kadar kalabalık olan sevdiklerinin oturduğu cennet çadırları inciden yapılmıştır." [1082]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tuba, cennette öylesine büyük bir ağaçdır ki, gölgesinin kapladığı alan, süratli bir atın yüz senede varacağı bir mesafe uzunluğundadır. Cennet ehlinin elbiseleri onun goncalarından çıkar."[1083]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tuba, cennette, yüksekliği ancak Allah tarafından bilinen öylesine bir ağaçdır ki, gölgesinde bir atlının yetmiş sene yürüyebileceği kadar uzun dalları, herbirinin üzerine deve büyüklüğünde kuşların konabileceği kadar kuvvetli mücevherden yaprakları vardır."[1084]

Tahte: Alt
Gusnin: Dal
Harif: Yaz. (Fakat hadisde yıl anlamında kullanılmıştır.)
Verak: Yaprak
Hulel: Zinetler
Dayr: Kuş
Buht: Deve[1085]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete ilk girecek olan zümre, ayın ondordü, ikinci girecek olan zümre ise semadaki en parlak yıldızın güzelliğinde olacaktır. Her birinin, bacaklarının ilikleri dıştan görünen ve üzerlerinde yetmiş zinet bulunan ikişer hanımları olacaktır."[1086]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En aşağısının bile seksen bin hizmetçisi, yetmiş iki zevcesi olacak olan cennet ehlilerine yakut, zübercan ve billur mücevherlerinden yapılmış Gabiye ve Sena ülkeleri genişliğinde köşkler verilecektir."[1087]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, İlliyin (cennetin en yüksek makam)'ı hak etmiş, yüzü en parlak bir yıldız gibi parlayan cennet ehlilerinden birisi, makam bakımından daha aşağı cennet ehlilerine göründüğü zaman, onları bambaşka bir aydınlığa gark eder."[1088]

Dünyadaki nurların tümü, sevgili peygamberimizin nurudur. Allah'a inanmış, ömür ve hayatını O'nun yoluna adamış, İslâmın yükselmes için, geceli gündüzlü çalışarak kuvvetli iman nuruna sahip olmuş, öldükten sonra da imanı sayesinde yüksek makamlara çıkmış olan bir müminin aşağı makamlardaki müminlere iman nurunu göstermesiyle, o müminle bambaşka bir aydınlığa kavuşurlar. Semada bulunan yıldız ve gezegenle (ışıklı veya ışıksız olsunlar) güneşten aldıkları ışık sayesinde aydınlığa kavuştukları gibi, muhakkak ki, o müminlerde öylesine bir aydınlığa kavuşurlar.[1089]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, cennet ehlilerinden bir erkeğe, (dünyada, yüz erkeğe verilmiş yemek, içmek, sehvi ve cinsiyetteki kuvvetin tümü verilir. Küçük ve büyük abdestlerinin yerine misk kokusundan bir ter dökerler. Yedikleri yemeklerden dolayı şişmiş olan karınları da küçülüp tekrar eski halini alır."[1090]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz cennete giren mümin kişi, makamının yükseldiğini görünce "bu bana nereden verildi." diye sorar. Ona "dünyada bıraktığın çocuğunun duası sayesinde verildi" diye cevap sunulur.[1091]

Müminler öldükten sonra, dünyada bıraktıkları arasında ancak iki şeyden fayda bulurlar:
a) Cari sadakalar. (Hayatta iken yaptırdığı cami köprü ve çeşme gibi kalıcı eserler.)
b) Ardında bıraktığı salih evlâtlar.
Bunlar ölmüş olan arta ve babalarının ruhlarına dua ve istiğfarda bulunmakla onlara sevap işlerler. Bunun içindir ki, anne ve babalar hayatta iken hak etmedikleri yüksek makamlara ulaşırlar.[1092]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, şehidlerin ruhları, meyvelerinden faydalanmak için yeşil bir kuş gibi cennet ağaçlarının dallarına konarlar."[1093]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, cennet erkeklerinin hanımları hiç bir kimsenin işitemeyeceği şekilde en güzel bir sesle kocalarına cennet türküleri söylerler."
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet ehlilerinin ilk olarak yiyecekleri şey, cennet balıklarının akciğeri olacaktır."[1094]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, yiyip içecek, fakat asla yellenmeyecek, küçük ve büyük abdest bozmayacak, sümkürmeyecek olan cennete girecek müminler, aynı zamanda yedikleri yemeklerden dolayı ağızları geğirmez, abdest bozmaları halinde de misk kokusunda terler dökerler. Onlar, nefeslerini, sizin nefes alıp verdiğiniz grbi değil, "subhanallah velhamdulillah" cümleleriyle alıp verirler."[1095]

Cennete girecek olan müminler, sayılmayacak kadar çok olan cennetin yiyecek ve meşrubatlarından yiyip içerler, fakat asla tükürüp sümkürmez, abdest bozmaz, yediklerini de miskten daha güzel bir koku olacak olan terleriyle dışarıya çıkaracaklar. Nefeslerini ise la ilahe illallah, subhanallah velhamdulillah" cümeleriyle alıp verirler.[1096]

18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete girdiğimde, kenarları inci ve billurdan yapılmış bir nehirle karşılaştım. Elimi suyun aktığı yere koyduğumda sarı renkli misk gibi koktuğunu gördüm. Hz. Cebraile "Bu nedir?" diye sordum. Cebrail ise bana:
"Bu Allah'ın sana cennette bağışladığı kevser nehridir" diye cevap verdi."[1097]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennetliklerin yüz ve bedenleri tüysüz, gözleri sürmeli, gençlikleri tükenmez, giydikleri ise yıpranmaz olacaktır."[1098]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Cürud: Tüysüz beden.
Mürd; Sakalsız yüz.
Kühul: Sürmeli gözler.
La Yefna: Bitip tükenmez.
Şebabühum: Gençlik
Vela tebla: Yıpranmaz.
Siyabühum: Elbiseler.[1099]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet ehlileri, (dünyada iken) başkalarının haklarında iyi sözler söylediği, Cehennem ehlileri ise, aleyhlerinde konuştuğu, kötü sözler söyledikleri kimselerdir."[1100]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, aşağı makamdaki cennetliler, üst makamdaki köşklerde oturan cennet ehlilerini, dünyada iken semadaki yıldızları gördüğünüz gibi

görürler."

Cennete girecek olan imanlıların mertebeleri birbirinden farklıdır. Ahiretteki makam ve rütbeler, imanlılara, dünyada yaptıkları iyilik ve islâma ettikleri hizmetlere göre verilir. Günlerden bir gün peygamberimize galip "cennette içi dıştan, dışı dışı içten görünen cennet köşkleri kimindir" diye soran bir arabiye sevgil peygamberimiz *"bu yüksek mükâfat ve makamlar, şüphesiz, tatlı, güleryüzlü ve terbiyeli konuşan, geceleyin herkesin uyuduğu zamanlar bile namaz kılıp oruç tutan kimseler içindir"* cevabını verdi.[1101]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, deve ve kuşlardan başka hiç bir hayvanın bulunmayacağı cennette, cennet ehlileri birbirlerini yakut taşı gibi bembeyaz develerle ziyaret edecekler."[1102]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, cennet ehli olan erkeklerin cinsi temasta bulundukları cennet kızları tekrar eski bekârlıklarına dönerler."[1103]

Cennet kızlarının değerlerini arttıran bakirelikleri, izale edildikten az bir zaman sonra tekrar eski haline döner.[1104]

24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, (cennetin her köşesinde dolaşıp gezen) cennet nehirlerinin tümü, cennete su, bal, süt ve (sarhoşluk yapmayan) içki denizlerinden akarlar."[1105]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak iki, dünyada hayvanlarınızın olduğu gibi, cennette her yanı misk kokacak olan istirahatgâhlar olacaktır."[1106]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, cennette öylesine büyük ağaçlar vardır iki, o ağaçların gölgesinde cinsi güzel süratli atlar, yüz sene koşsalar bile gene sonuna varamazlar."[1107]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, cennette (müminler için) kimsenin görmediği, işitmediği, hatta kalbinden bile geçirmediği değerli ve bol nimetler hazırlanmıştır."[1108]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak iki, cennette alışverişin olmadığı, buna karşılık çok sayıda kadın ve erkek resimlerinin bulunduğu ve oraya girecek olan erkeğin veya kadının istediği, beğendiği bir resmin şekline girebileceği bir sokak vardır."[1109]

Hadiste olduğu gibi, cennete girecek olan bir mümin hanımına karşı, hanımı da kendisine karşı dünyada olduğu gibi tek bir şekil ve güzellikte kalmayıp beğendikleri en güzel şekle girebilecekler.[1110]

29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, cennette sevinç, evleri diye anılan öylesine evler vardır iki, o evlere ancak çocukları sevindirip şenlendirecek müminle girebilecektir."[1111]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz cennette bir mümin için inciden yapılmış altmış mil uzunluğunda bir çadır vardır ki, o çadırda yalnız o mümini seven aile toplumu olacaktır. Mümin kişi (dilediğinde) oraya girip dolaşır. Fakat oradaki insanlar öylesine kalabalık olacak ki, birbirlerini dahi görmezler."[1112]

Cennete girecek olan bir mümin, hiç bir zaman yabancılık görmeyecektir. Kendisi için hazırlanmış çadır ve köşke binlerce ahbabları yerleştirilmiştir. Mümin kişi oraya girdiğinde kendisine sevgi ve saygı gösterilerinde bulunurlar.[1113]

Konu: Cehennemin Sıfatları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, cehennemin içine kenarından bir taş atılsa, yetmiş sene düşer de, gene dibine ulaşamaz."[1114]

Sehrete: Taş, Kaya
Sefiri: Cehennem Kenarı
Fetehvi: Düşmek
Karârıha: Dib, Sonu[1115]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Yakıcı cehennem ateşine dayanılmaları için) kâfirlerin vücutları öylesine büyütülür ki, dişleri bile Uhud dağından daha büyüktür. Muhakkak ki, onların vücutlarının dişlerine oranı, vücudlarınızın dişlerinize olan büyüklük oranındadır."[1116]

Hadislerde geçen bazı kelimeler:
Dirsehu: Azı dişi.[1117]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, cehennem ehlisi, öylesine ağlayıp gözyaşı dökerler ki, döktükleri gözyaşlarında gemiler yüzdürülseydi, yüzerlerdi. Şüphesiz onlar kanlı gözyaşları dökerler."[1118]

Leyeküne: Büyütülmek
Leceret: Yüzmek
Dem: Kan.[1119]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehenneme girecek olan kâfirlerin derilerinin kalınlığı, Cebbar meleğinin kırk zira' (bir zira' beşyüz cm., toplam yirmi metre) kalınlığındadır. Onların dişlerinin büyüklüğü Uhud dağı büyüklüğünde, cehennemde oturdukları yer ise Mekke ile Medine arası kadardır."[1120]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, imanlılardan dünyadaki tüm (cehennemi hak etmiş) hür, köle ve cariyeler ard arda cehenneme atılırken, (cennete girmeyi hak etmiş salih kimselerin şefaati sayesinde) kurtulup ardı sıra cennete gireceklerdir."[1121]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, dünyadaki ateşiniz, cehennem ateşinde parçalanarak etkisini kaybetmiş yetmiş parçadan bir parçadır. Eğer bu ateş, iki kere su ile yıkanmamış olsaydı, (şiddetli hararetinden dolayı) ondan faydalanamayacaktınız. Öyle ki, o kendisini tekrar cehennem ateşine yollamaması için Allah'a dua eder."[1122]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem ateşinin korlarından biri, doğuda olsaydı, onun ısısı batıda bulunurdu."[1123]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem ateşinin balyozlarından birisi yeryüzüne getirilseydi, tüm insan ve cinler onu ordan kaldırmak isteseler, muhakkak kaldırmaya güçleri yetmeyecektir. Cehennemliklere vurulan balyoz, bir dağa vurulsaydı; dağ parçalanıp toz haline gelirdi."[1124]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Mukmâ: Balyoz.
Hadid: Demir
Ğubar: Toz.[1125]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Bir damlası bile dünya ehlinin hayatını bozmaya yetecek zakkum ağacını yiyecek ve içecek olan cehennemlik kişinin hali ne olur acaba."[1126]

Zakkum: Cehennemde pis kokulu, tadı zehirli bir ağacın ismidir. Cehennemliklerin yiyeceği andan olacaktır.[1127]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü cehennem ehlilerinden azabı en hafif olan, ayaklarının topukları altına cehennem ateşinin konulan iki koruyla beyinleri kaynayan kişiler olacaktır"[1128]

Ehven: En hafif
Âhmes: Topuk.
Kadem: Ayak.
Cemere: Ateş koru.
Yağli: Kaynar. [1129]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü cehennem ehlilerinden azabı en hafif olanı Ebu Talip'tir. O da ateşten yapılmış giyeceği bir çift ayakkabıdan beyni kaynayacaktır."[1130]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem ateşi kıpkırmızı oluncaya kadar bin senelik, sonra beyaz oluncaya kadar bir bin senelik daha yakılmıştır. Bu sefer simsiyah oluncaya kadar bin senelik daha yakılan cehennem ateşi, karanlık gecenin karanlığı gibi simsiyahdir."[1131]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kâfirin dişlerinin (cehennem ateşine karşı dayanıklı olması için) kıyamet günü, uhud dağı büyüklüğünde olacaktır. Derilerinin kalınlığı ise üç günlük mesafe kadar olur."[1132]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü kâfirin dişleri Uhud dağı, baldırları Beyza dağı büyüklüğünde, cehennemde kaplayacağı yerin genişliği ise otuzaltı mil kadar olacaktır."[1133]

Cennet Ve Cehennem

Cennet, Allah nimetlerinin en seçkinlerini barındıran bir mükâfat, bir huzur ve safa diyarıdır. Oraya girenler gözlerinin görmediği, kulaklarının işitmediği ve hayallerinin canlandıramadığı zenginlik ve bollukta Allah nimetleri ile karşılaşacaklar ve hallerinden sonsuz derecede memnun kalarak Allah'a ölçüsüz derecede şükredeceklerdir. Fakat Cennetliklerin kazanacakları en büyük derece bizzat Ulu Allah'ın cemâlini görmek şerefine kavuşmak olacaktır. Bu kelimelere sığmaz derecede ulu mazhariyet her türlü nimeti gölgede (bırakacak ve Cennetlik kullara dünyada iken Allah'a bağlı kalmış olmanın en şerefli rütbesi olarak bağışlanacaktır.
Cehennem ise kâfirlerin ve kötülük işleyenlerin atılacağı bir âzab ve ıstırap çekme âlemidir. Oraya atılanlar, dünyada iken derece derece Allah'a karşı çıkmanın, dünyalık 'mal ve servet biriktirmenin peşinde koşarak boşu boşuna ömür tüketmenin cezasını çekecekler, O'nun azgın alevleri arasında boy vereceklerdir. Yüreğinde iman nuru taşıyan hiçbir mü'min ebediyyen Cehennemde kalmıyacaktır. Cezasını çeken, cezası bitince Cennete yerleştirilecektir.
Ey Allah yolunun durmaz yolcusu!.. Cennetlikler ile Cehennemlikler hakkında inen şu iki âyetin manâlarını düşün. Bak ulu Allah Cennetlikler hakkında ne buyurmaktadır:
1. *"Cennetliklerin üzerlerinde ince ve kalın yeşil ipekten yapılmış elbiseler vardır. Gümüş bilezikler takarlar. Rableri onlara tertemiz bir şarap içirmiştir. Ve onlara "Şüphesiz ki işte bu, sizin mükâfatınızdır. Ameliniz makbul olmuştur."* denir. [1134]
Cenabı Hak Cehennemlikler 'hakkında da şöyle buyurmaktadır:
2. *"(Cehennemlikler Allah'a yalvaracaklar) Ey rabbimiz, bizi bu Cehennem ateşinden çıkar (tekrar dünyaya gönder). Yine küfre dönersek gerçekten kendimize yazık etmişlerden oluruz. Ulu Allah da onları şu cevabı verir: Susun, sizin orada! Bana bir şey söylemeyin."* [1135]
Ulu Allah Cehennemliklere yukarki hitapta bulunurken onlar da köpek suretine girerek Cehennemde ulumağa başlıyacaklardır. Allah'ın böylesine acı azabından O'nun yaygın merhametine sığınırız.- Çünkü Meâz Oğlu Yahya'nın da dediği gibi bu iki hâl, yani Cennet'e girmekten mahrurr kalmakla Cehennemi boylamak birbirinden baskın çıkan iki felâkettir. Ne Cennetten ayrı ve uzak kalmağa sabredilir, ne de Cehennem ateşinde yanmağa tahammül edilir. Açıkçası her ikisine de dayanılamaz.
Bununla birlikte rengârenk Cennet nimetlerifvden uzak kalmağa katlanmak, Cehennemin o tüyler ürpertici korkunç azabına çarpmaktan dans kolaydır. En büyük felâket, küfür ve inkâra saplanarak İmanından olup ebe dî Cehennemde kalmaktır. Bir süre azab çektikten sonra kurtulma ümidi olursa iş kolay demektir. Bütün düğüm noktası, imanı kurtarabilmekte Yoksa temelli bir azaba hangi yürek, hangi insan dayanabilir? Bu yüzder İsâ Peygamber demiştir ki:
"Cennet veya Cehennemde temelli kalma fikri, yüreğinde korku duygusu taşıyan insanların yüreklerini parçalar."
Bir gün Hasan Basrî'nin yanında bir hikâye anlatırlar. Cehennemde "Ey Hannân (çok veren), ey Mennân (minnet eden)" diye ağlayıp sızlaya rak bin yıl azab çektikten sonra en son çıkanın "Hinâd" adında birisi olduğunu söylerler. Sözün burasında oluk oluk gözyaşı akıtarak ağlamaya başlıyan Hasan Basrî:
"Keşke" der "Ben Hinâd olsaydım."
Bu sözleri üzerine yanında bulunanların hayretten dona kaldıkların gören Hasan Basrî şu ibretli konuşmayı yapar:
"Neden dona kaldınız? Hinâd denilen adam nasıl olsa bir gün Cehennemden çıkmayacak mı? Çıkacak. Benim ise çıkacağım da belli değil."
Bütün iş; bellerimizi büken, benizlerimizi solduran, ciğerlerimizi dağ layan, yüreklerimizi parçalayan, gözlerimizden kanlı yaşlar akıtan bir tel noktada düğümlenmektedir. Bu nokta da, "son nefeste imansız gitme korkusu" dur.
Yüreklerinde Allah korkusu taşıyanların yüreklerini parçalayan korku nun asıl gayesi budur. Yine gece gündüz oluk oluk gözyaşı akıtanların ası ağlayıp sızlamaları bu yüzdendir. Bütün gaye, "son nefeste imanı kurtarmak"tır.
Din ulularımızdan bazıları derler ki, gam ve keder şu üç şey yüzün den doğar:
1. Yapılan ibadetin kabul edilmeme ihtimalinden;
2. İşlenen günahın bağışlanmama ihtimalinden;
3. Son nefeste imansız gitme ihtimalinden.
Büyük ihlâs sahibi 'kimseler, tek ve gerçek gam ve kederin "Son nefeste imansız gitme korkusu" nun olması gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü bunun dışında kalan gam ve kederler örtülebilir, giderilebilir. Sebebi de onların bir sonu, bir 'bitiş noktası olmalarındadır. Ama imansız gitmenin gam ve ıkederi Cehennemi boylayarak temelli azâb çekmektir.
Es'bât Oğlu Yusuf anlatıyor:
Bir gün Süfyan Sevrî'ye uğramıştım. Onu öylesine ağlamış, öylesine gam ve kedere kapılmış gördüm ki, ikendimi tutamayarak:
"Nedir bu haliniz?" dedim.
"Bu derece ağlamanızın sebebi günahlarınızın çokluğu mu?"
"Hayır" diye cevap verdi ve ardından şu sözleri ekledi:
"Allah'a karşı işlediğimiz günahlar benim korktuğumun yanında çok hafif kalır. Benim korktuğum son nefeste imansız gitme ihtimalidir!"
Ulu Allah'tan tek dileğimiz, bizi böyle bir felâkete uğratmaması, bizden rengârenk nimetlerini esirgememesi ve hepsinden önemlisi de son nefesimizde cümlemize tam imanla gitmek nasip etmesidir, âmin...
Soru: Korku Yolu'na mı, yoksa Umut Yolu'na mı gireyim?
Cevap: Her ikisine birden... Sadece birisi yeterli değildir. Esas olarak gerçek umut, kofku ile birlikte beslenilir. Yine aynı şekilde gerçek korku da, umut ile birlikte duyulur. Açıkçası umutsuz korku olmadığı gibi, korkusuz da umut olmaz. Gerçek mü'min hem Allah'ın ululuğu karşısında kork duyar, hem de bol ve yaygın rahmetinden umudunu kesmez. Bu yüzden denilir ki:
"Umut bağlayanlar, aynı zamanda korku duyarlar. Korku duyanlar da aynı zamanda umut beslerler."
Soru: Bu iki yoldan birinin, az da olsa diğeri üzerine üstünlüğü olabilir mi?
Cevap: Esas itibariyle olamaz. Yani korku ile umut birlikte duyulmalıdır. Fakat bazı durumlarda birinin diğeri üzerine ağır bastığı olabilir. Meselâ, kişioğlu sağlam, güçlü ve varlıklı olduğu zamanlar, korku başta gelmelidir. Hasta ve güçsüz olduğu zamanlar ise umut önde gelmelidir. Âlimlerimiz bu ıkonuyu böyle açıklamakta ve çözümlemektedirler.
Hastalık ve güçsüzlük zamanlarında Allah'ın bol ve yaygın rahmetine karşı daha çok umut bağlamak şu kudsî hadise dayanmaktadır. Ulu Allah diyor ki:
"Ben, benim korkumdan gönülleri kırık olanların yanındayım."
Sağlıklı, güçlü ve geniş imkânlara sahip olduğu zamanlarda gönlün de Allah korkusu taşıyan kimsenin, hastalık ve zayıflık anlarında Allah'ı yaygın merhametine sığınması daha çok yerinde olur. Nitekim bu konuda Kur'ani Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:
"Gerçekten (Rabbimiz Allah'tır) deyip, sonra da dosdoğru yolda sebs edenler yok mu? Onların üzerine ölüm veya dehşet anında (korkmayın üzülmeyin, size va'dedilen

Cennet'le sevinin) diye Melekler inecektir."[1136]
Soru: Ulu Allah'ın daima iyilik etme yolunu benimsediği hususund iyi niyet sahibi olmamızı gerektiren ve bizi buna teşvik eden birçok deliller vardır. Buna göre Umut Yolu'nun ağır basması gerekmez mi, ne dersiniz?
Cevap: Evet, doğrudur. Ulu Allah'ın daima iyilik-etme yolunu benin sedîği iyi niyetini gütmek gerekir. Fakat Yüce Allah'a karşı gelmekten sakınmak, azabından korkmak ve O'nun hizmetine kendimizi adamak da iyi niyet sahibi olmak demektir.
Bu konuda, yani iyi zan, iyi niyet sahibi olmak hususunda birçok kin seferin yanılgıya düştükleri önemli bir nokta vardır. Hemen belirterek söyleyelim ki bu önemli nokta, umut ile temenniyi birbirine karıştırmaktır.
Yine hemen söyliyelim ki bunlar farklı şeylerdir. Umut, bir ana teme le dayanır. Temenni'de ise böyle bir şey yoktur. Şimdi bunu bir örnek ve rerek açıklamıya çalışalım.
Meselâ, iki çiftçi düşununüz. Bunlardan biri, zamanında tarlasını iyice sürmekte, tohumunu ekmekte ve gayet normal olarak da mahsûller alınırken; "Şu kadar mahsul alabilirim." diye beklemektedir. Bu, çalışkan çiftçinin hakkıdır. İşte buna umut adı verilir. Burada umut, bir ana temele dayanmaktadır ki o da çiftçinin daha önceden tarlasını iyice sürüp, zamanıt da tohumunu ekmiş olmasıdır.
Bir de diğer öbür çiftçiyi göz önüne getirelim. Zamanında tarlası; sürmemiş, tohumunu ekmemiştir; hiç bir gün çalışmamış, bütün bir yıhr derin ibir uyku ve gaflet içinde tüketmiştir. Veya yapsa da hiç bir işini vaktinde yapmamıştır. Ondan sonra da mahsûl zamanı gelince, "Şu kade mahsul alabilirim" diye beklemektedir. İşte bu hiç bir temele dayanmıya bir umuttur ki, bunun adına temenni diyoruz. Kaldı ki buna da ancak boş bir temenni diyebiliriz.
İşte Allah'a kulluk ve ibadet ıkonusunda kisioğlunun durumu da tipi bu verdiğimiz örneğe benzer. Allah'a ibadete kendini adayarak tüm kötülüklere paydos diyen bir kimse, İbadetinin kabul edilmesini, ufak tefek kusurlarının bağışlanmasını, üstün sevap ve derecelere yükseltilmesini Allah'tan bekliyebilir. Onun bu hareketi iyi niyet sahîbi oluşu manâsını taşır. Ana dayanağı olan bir umuttur. Birinci çalışkan çiftçi misâli o, tarlasını zamanında ve tavında sürmüş, tohumunu atmıştır. Mahsûl alma zamanında da, "Şu kadar mahsûl alabilirim." diye bir umut beslemek artık hakkıdır.
Yok eğer kişi bu ana dayanak noktasından gafil kalır, ibadete sırt çevirerek alabildiğine günah işler. Allah'ın gazabına çarpmaya 'boş verir, hoş-nudluğu kazanmaya aldırış etmez, azabına uğramaktan, korku duymaz, üstelik de Cennete girmeyi umar, Cehennemden kurtulmayı beklerse O'nun bu hareketi safdilliktir; hiç bif dayanak noktası bulunmayan boş ve kuru bir temenniden ibarettir. Böylesine bir harekete iyi niyet güden bir hareket gözüyle ıbakamayız; buna iyi zan da diyemeyiz. Bu doğrudan doğruya katıksız bir sapıklık ve eşsiz bir hatadır. Haylaz çiftçi misâli tarlasını zamanında sürüp ekmiyen ıbu kişinin mahsûl zamanı, "şu kadar mahsûl alabilirim" demeye hakkı yoktur. Bu konuyu şaif şu veciz ifadesiyle ne güzel dile getirmiştir;
"Kurtuluş istersin, fakat kurtuluşa götüren yollara da girmezsin. Hiç karada gemi yürür mü?"
Peygamberimiz (s.a.s.) şu sözleriyle bu gerçeği daha güzel açıklığa kavuşturmaktadır:
"Akıllı insan, kendini bilen ve ölümden sonrası için hazırlık yapan kimsedir. Âciz insan ise nefsinin sonu gelmez arzu ve istekleri peşinde koşan; her kötülüğü işleyen; sonra da Allah'tan Cennet'e girmeyi, Cehennem'den kurtulmayı temenni eden kimsedir."
Hasan Basrî, diyor ki:
"Bazı insanlar vardır ki, hiç bir dayanakları olmadan Ulu Allah'ın kendilerini yarlıgamasım temenni ederler. Hatta o dereec umutlu görünürler ki, hiç bir iyilikleri olmadığı halde bu hareketlerinde ayak diretirler. Ve bu yüzden de iflâs etmiş, sevapsız insanlar olarak dünyadan ayrılırlar. İçlerinden birine "nenize güveniyorsunuz?" diye bir soru sorsanız şu cevabı verirler:
"Rabbimiz hakkında iyi zan, iyi niyet sahibiyiz; bize iyi muamele edecektir."
Bunlar düpedüz yalan söylemektedirler. Eğer Ulu Allah hakkında iyi niyet sahibi olsalardı, şüphesiz nefislerinin sonu gelmez arzu ve istekleri peşinde koşmıyacaklar, tersine kâinatın ortaksız yaratıcısına ibadet ve taât edecekler, en güzel amelleri işlemekten geri kalmıyacaklardı.
Bunları belirttikten sonra Hasan Basrî şu âyetleri okur:
"Rabbine kavuşmayı arzu ve umut eden kimse, iyi ameller işlesin. O'na ibadet ve tâatte hiç kimseyi ortak tutmasın. [1137]
"Rabbine karşı beslediğiniz şu iyi zannınız yok mu? İşte sizi o helak etti; bu yüzden hüsrana düşenlerden oldunuz."[1138]
Cafer Dab'î anlatıyor:
Bir gün Ebu Meysere'yi gördüm. Fazla ibadet ve tâate düşmekten öylesine zayıflamıştı ki, hiç sormayın. Nerede ise Kaburga kemikleri sayılıyordu. Kendisine dayanamayıp su soruyu yönelttim:
"Ey Meysere -Allah'ın yaygın rahmeti üzerinize olsun- Kendini niçin bu kadar sıkıntıya sokuyorsunuz? Rabbinizin rahmeti bol değil mi?
Benim bu sözlerim karşısında kızan Meysere şu ibret dolu cevabı verdi.
"Bende, Allah'ın bol ve yaygın rahmetinden umut kestiğime dair bir alâmet, bir belirti görebiliyor masunuz? Unutma ki -Allah'ın bol rahımeti, O'nun yolundan gidenlere yatkındır- Cafer diyor ki, sözlerinin burasında ırmak ırmak gözyaşları akıtmaya başlayarak Meysere şöyle anlatmağa devam etti:
"Bütün Peygamberler, bütün ermişler Allah'ın rahmetinin bolluğun herkesten daha iyi bildikleri halde gece gündüz O'nun yolundan çıkmamışlar; ibadet etmişler, günah işlemekten şiddetle kaçınmışlardır. Onları bu yola sevk eden nedir? Bunlara ne dersin, ey Cafer? Onlar böyle hareke etmekle Allah'ın rahmeti hakkında iyi zan beslememiş mi oluyorlar? Hayır, tam tersine! Onların Allah'ın cömertliğine, yaygın rahmetine karşı iyi niyet ve iyi zanları tamdır. Fakat onlar esas önemli olan şu noktayı bilmektedirler ki, Allah'a karşı ibadet ve tâat borcunu yerine getirmeden, bu yo da çile çekmeden sadece iyi zan, iyi niyet sahibi olmak, derin bir aldanıştan, boş bir temenniden başka bir şey değildir.
Ey saadet yolunun yılmaz yolcusu!.. İşte bu ince noktayı göz önündeı kaçırma. Peygamberin, ermişlerin ve daha nice Allah yolunda çile çekmiş insanların bu durumlarını düşün. Artık derin gaflet uykusundan uyan, silkin, bir diriliş yap.
Muvaffakiyet, çalışanın hakikini dalma gözeten Ulu Allah'tandır, âmin.[1139]

Özet II

Ey saadet yolcusu!.. Allah rahmetinin yaygınlığını; O'nun merhametinin gazabına baskın çıktığını ve her zerreyi kuşattığını; Allah'ın seni merhametine mazhar olmuş olan islâm ümmetinden eylediğini ve sayısız nimetlere gark ettiğini; kitabı Kur'an'a (Rahman ve rahim, yani dünyada bütün kullarını, âhirette ise sadece mü'min kullarını esirgeyen ve bağışlayan) manâsını taşımakta olan adlarının bulunduğu besmele'yi' başlık attığını; hiç bir aracı olmadan sana gizili-açık sayısız derecede nimetler bahşettiğini düşün.
Diğer yandan rabbimin heybet ve ululuğunun olgunluğunu, gazabına göklerin ve yerin bile dayanamıyacağını; buna karşılık "kendinin gaflet içinde yüzdüğünü ve günahlarının çokluğunu; O'nun ise bütün bu kusur ve eksikliklerine vâkıf olduğunu; akılların idrâk edemeyeceği derecede sevap ve mükâfatlar vereceğini; buna karşılık hatırlanması bile yürekleri durduracak ve parçalayacak derecede azâb vermeğe güçlü olduğunu düşün.
İşte bütün bunları hatırlayarak düşündüğün zaman bir kere rabbinin yaygın lütfuna, bir'kere yakıcı azabına, bir kere eşsiz merhametine, bir kere de günahtan günaha dalan nefsine bakacaksın. Bütün bu düşünüş ve bakışlar seni korku ve umut yoluna sokacaktır. Artık sen dinin şaşmaz ana yoluna girerek gayene ulaşmış durumdasın; lekesiz kurtuluş yolunu tutmuş bir insansın.
Ne nefsinin her isteğine boyun büktüğü halde boş ve saçma bir temenni ile kendilerini avutanlardan; ne de Allah rahmetinin yaygınlığını unutarak büsbütün karamsarlığa tutulanlardansın. Sen başına felâket açacak olan ileri gitmek (ifrat) geri kalmak (tefrit) gibi hareketlerden uzaksın. Sen bunların arasında kalan saadet yolunun şarabını içtin. Bu yolun tadını damaklarında duydun.
Yalnız umut yolu dondurucu soğuğu ile yalnız korku yolu ise kavurucu sıcağı ile üstünde yürüyenleri helake sürükler. Ama sen bu tehlikeli yollara düşmekten kurtuldun. Öyle sanıyorum ki sen, varlıklı, zengin bir kimse olarak lekesiz gayene eriştin. Sağ-salim iki tedavi olmaz hastalığı atlattın. Böylece de maddi - manevî bir şifaya kavuştun.
Ve sen azgın nefsini itaat altına aldın. Kendini gece - gündüz demeden devamlı olarak Allah'ın hizmetine adadın. Bu vadide yol alırken cahilliği, gafilliği bütün varlığiyle ardına attın. Bütün günahlara, tüm kötülüklere sırt çevirdin. Sen, Nevf-ül Bükâli'nin "Cenneti hatirlasan şevkin artar, Cehennemi hatırlarsan uykuların kaçar." dediği cinsten katıksız bir mü'min oldun.
Sen artık, Allah'ın:
"Gerçekten Peygamberler hayır işlerinde birbirleriyle yarışırlar, umarak ve korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize derin saygı duyanlardandır."[1140] Diye nitelendirdiği/hâlis kullarındansın.
Ey saadet yolunun yılmaz yolcusu!..
Ulu Allah'ın yardımı ile Allah korkusunu gönülde yerleştirmek ve Allah'ın yaygın rahmetinden umut kesmemek geçidini de aştın. Şimdi sfeni bu dünyada da, öte dünyada da nice nice nimetler beklemektedir.
Ulu Allah'tan dileğimiz cümlemizi ve cümle mü'minleri bu pürüzsüz yolda daim eylesin. Çünkü O, esirgeyenlerin en esirgeyicisi, bağışlayanların en bağışlayıcısı, cömertlerin de en cömertidir. O'nun kuvvet ve kudretine son yoktur.[1141]

Konu: Dünya Fitneleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey iman edenler!) şaşırtıcı karanlık bir gecenin gelmesi gibi fitneler gelmeden iyi işler (kuluk ve ibadetler) yapmaya çalışınız. (Kötü fikirlerle dolu öylesine kötü

günler gelecek ki,) Kişi, sabahleyin mümin olarak kalkarken, akşamleyin kâfir, akşamleyin kâfir ise, sabahleyin mümin olarak kalkar. Çünkü dinini zamanı az dünya menfaatleriyle satarlar."[1142]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"(Ey iman edenler) hayatı bulandıran ihtiyarlık, ansızın gelen ölüm, hapseden hastalık, ümitsizlik veren zaruri ertelemeler gelmeden iyilikler yapmaya çalışınız."[1143]

Hadisde Geçen Bazı Kelimeler:
Harem: İhtiyarlık, Yaşlılık
Nağız: Hayatı Yok Eden, Usandıran.
Mevt: Ölüm.
Merad: Hastalık.
Habız: Hapis Eden.
Tevsif: Ertelemek.
Muyis: Umud Kestiren[1144]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"(Ey iman edenler) şu altı tehlike gelmeden önce iyi ameller işleyiniz:"

a) *Güneşin (nizamı bozulup) infilâka uğrayarak batıdan doğması.*

b) *(Bütün dünyayı ikapsayan ve etrafını zehirle boğacak olan) bir dumanın çıkması.*

c) *(Elindeki asasıyla müminleri işaret edip) "bu adam mümindir" cümlesini yazan Dabbe adlı (canlı bir varlığın) ortaya çıkması.*

d) *Kadınlı-içkili günah dolu kirli bir hayat cenneti ve cehennemini ortaya koyan Deccalin ortaya çıkması.*

e) *Hayatınıza son veren ani ölümün gelmesi,*

f) *Kıyametin kopması."*[1145]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Ey imanlılar! Altı olay gelmeden iyi işler yapmakta acele ediniz.

a) *Akli dengesi bozuk, kötü düşünceli kişilerin başınıza amir kesilmesi,*

b) *Tahsildar gibi memurların çoğalması,*

c) *Hakimlerin para mukabilinde haksızlara karar satması. (Hakimi rüşvet mukabilinde mahkeme kararı ile haksızı suçsuz gösterirken, haklıyı da suçlu göstermesi.)*

d) *Önem verilmeden insan kanının dökülmesi,*

e) *Akrabalık bağlarının kopması.*

f) *Bazı gençlerin çalgıyla şarkı söyler gibi, Kur'an-i Kerim'i teğenni ile okuması. Bunlar, içlerinden birini bilgisi az olsa bile (kürsüye çıkartıp türkü söyler gibi Kur'an okuturlar."*[1146]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Yedi hadise vuku bulmadan iyilik yapmakta acele ediniz:"

a) *İnsanlara öz nefislerini unutturacak fakirliğin gelmesi,*

b) *(Veya) azdırıcı zenginliğin gelmesi,*

c) *Kişinin vücudunu bozup kuvvetini düşürecek bir hastalığın ortaya çıkması,*

ç) *Yıpratıcı ihtiyarlığın baş göstermesi,*

d) *Ani ölümlerin gelip çatması,*

e) *(Dinsizlik metoduyla birlikte) deccalın yeryüzüne çıkması. Çünkü bu, beklenilen felâketlerden biridir.*

f) *Kıyametin kopması. Bu ise, acı ve dehşet dolu büyük bir hadisdir."*[1147]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İki çeşit sarhoşluk sizi kaplamak üzere

a) *Dünyayı haddinden fazla sevmek gafletine düşmek,*

b) *Zararını düşünmeden cehaleti sevmek gafletine saplanmak? Bu iki belânın karşısında artık siz Allah'ın emirlerini öğretip yaptırmaktan, yasaklarını ise terk ettirmekten vazgeçersiniz. (Bu tehlikeli zamanda) Allah'ın kitabını ve peygamberin hadislerini kendisine rehber yaparak bütün işlerinde uygulayan kimseler, Allah'ın nezdinde muhacir Mekkeli, ensari Medineli sahabiyeler kadar değerlidir."*[1148]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Tehlikelerle dolu karanlık geceler gibi, fitne ve belâlar etrafınızı çevirmek üzere. (Bu dinsizlik ve ahlâksızlık) fitnelerinden kurtulacak olan kişiler, yüksek dağlarda koyunlarının sütünü içen veya atının gemine yapışıp dağlarda kâfirlerle savaşan kimselerdir."[1149]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Eğer, sizin için, gizlenmiş olan hazineler (cennet nimetlerin)'in ne kadar çok olduğunu (bilseydiniz, muhakkak iki, peşine düşüp nail olamadığınız dünya nimetleri için üzülmezdiniz."[1150]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Eğer, siz ölümden sonra ne gibi tehlikelerle karşılaşacağınızı bilseydiniz, tam istekle yeyip içmez, huzur içinde eve girip oturmaz, bilâkis yollara düşüp göğsünüze vurarak ağlardınız."[1151]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Cüfeyc adlı rahip, alim olup dini bilgilere sahip olsaydı, anasının çağırmasına icabet etmenin ibadetten daha üstün olduğunu anlardı."[1152]

Takriben bundan 2000 sene önce, iman edip hak dinine kavuşmuş, gecesini gündüzünü ibadetle geçiren Cüreyc adlı bir rahip, günün birinde anasının kendisini namazdayken çağırışına icabet etmemesi yüzünden, annesinin bedduasına neden olmuştu.

"Ey Allah'ım! oğlum sesimi duyduğu halde çağırışıma cevap vermedi. Onun canını bu dünyadan, zina damgasıyla rezil ettirmeden alma."

Aradan bir müddet geçtikten sonra vadinin eteğinde bir kadının çobanla kurduğu ilişkiden ötürü gebe kaldığı görüldü. Ailesinin baskısı sonunda doğurduğum çocuk rahibtendir" demek zorunda kalan kadına, yakınları:

"Bu çocuk bir zina mahsulüdür. Bunun temizlenmesi gerek" diyerek rahibin üzerine saldırdılar. Bunun üzerine geçmişte annesinin kendisine yaptığı bedduayı hatırlayan rahip güldü ve onlara çocuğu getirmelerini söyledi. "Baban kimdir!" Bu soru üzerine konuşan bebek:

"babam (falanca) çobandır." dedi. Belki rahip, zina felâketinden kurtuldu, ama rezil olmak damgasında kurtulamadı.

Din hukukçularımız, bu hadisten dolayı, namaz içinde olan kişinin, annesinin çağrısı üzerine icabet edip etmemesi konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. En doğrusu, İslâm dinine göre, namaz kılan bir kimse, annesinin kendisini çağırmasına icabet ederek namazını bozmaması gerekir. Fakat rahibin mensub olduğu dine göre, böyle bir ruhsat olabilir, Bizim dinim de ise böyle bir şey olamaz.[1153]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Benden sonra tehlikelerle dolu karanlık geceler gibi, fitneler etrafınızı sarıp kuşatacaktır: (O zaman da) kişi, sabahleyin mümin iken akşamleyin kâfir olur. Gene (o zamanda) birçok kimseler, dünya menfaatleri uğruna dinini satarlar."[1154]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Benden sonra, kâfirler gibi birbirinizin boynunu vurarak küfre dönmeyiniz."[1155]

13-Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Her ümmetin bir fitne sebebi vardır. Benim ümmetimin fitne si (ahlâksızlık, dinsizlik çamuruna sürükleyecek sebeb) dünya malıdır."[1156]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Ademoğlunun yeyip içtikleri her ne kadar güzel ve çeşitli ise de, dönüştüğü madelere bak."

İşte Ademoğlunun yeyip içtiklerinin (pisliklere dönüştükten sonra aldığı hali) dünya malının bir örneği değil midir? (Nitekim dünya malı da böyle yok olup gidecektir.)[1157]

15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Ben, ümmetim için en çok korktuğum fitne, kadın ve içkidir. (ki olacaktır)."[1158]

Sevgili peygamberimiz, kendisine peygamberlik verildiği andan kıyamete kadar ilâhi ve manevî bir aletle, müsiümanların karşılaşacağı birçok fitneleri görmüştür. Fakat islâmiyeti yıpratacak ve müslümanları dinden uzaklaştıracak, batının kirli ahlâk ve adetlerine sokacak en zararlı fitne olarak kadın ve içkiyi görmüştür.
Sayın okuyucu! Bugün İslâm aleminde fitne ve belâ kurşunlarını yağdırarak, İslâm dininin çökmesine, müslümanların da ahlâksızlık kuyusu düşmelerine neden en zararlı fitne kadın ve içkiden doğmakta.[1159]

16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya mal ve şerefine karşı kişinin içinde beslediği hırsının dinini, koyun sürüsüne saldıran iki kurttan daha zararlıdır."[1160]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geleceği benim gördüğüm kadar göremezsiniz. Şüphe yok ki, ben fitnelerin, yağmur tanelerinin düşmesi gibi, evlerinizin arasına düştüğünü görüyorum."[1161]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadınlar erkeklere karşı galiptirler."[1162]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zararlı fitnelerin olacağı bir zamanda, o fitneye katılmayıp evinde oturanlar, katılmaya hazırlananlardan; katılmaya hazırlananlar, fitnenin bulunduğu yere yürüyenlerden; o tarafa doğru yürüyüp te henüz karışmamış kimseler de, karışanlardan daha selâmette olurlar.
Kim, fitnelere yaklaşmak istiyorsa, fitneler de ona yaklaşır. O fitnelerden kurtulmak için sığınak arayan kimseler de, buldukları sığınaklara bir an önce sığınmaya baksınlar."[1163]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ademoğlunun hoşlanmadığı iki şey vardır:
a) *Ölüm: Oysa ölüm, ademoğlu için, (küfür) fitnelerine girmesinden daha hayırlıdır.*
b) *Az mal: Halbuki az maldan hesap vermek daha kolaydır."*[1164]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adamın biri doğumu yaklaşmış bir köpeğin bulunduğu evin sahibine misafir olarak gider. Bunu gören köpek "bundan sonra sahibinin misafirini havlayarak karşılamam" diye kendi kendine yemin eder. Bunun üzerine karnındaki yavrusunun havladığını gören adam:
"Bu ne acaib şey" diye kendi kendine söylenir. Hz. Allah, o zamanın peygamberine vahiy yoluyla şöyle buyurur: "Bu olay, sizden sonra gelecek bir ümmetin (Hz. Muhammed'in ümmetinin) durumuna benzer ki, iyi olmayanları iyi olanlara hakaret eder (havlar.)"[1165]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(İslâm ülkelerinde öylesine kötü) fitneler baş gösterecek ki, sabahleyin mümin olarak kalkan kişi, akşamleyin kâfir olur. (O zaman da) ancak, Allah'ın, dini ilim sayesinde iman hayatı verdiği kimseler kurtulacaktır."[1166]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine sağır ve dilsiz edici fitneler baş gösterecek ki, kendisine yaklaşanları bile içine alacaktır. Diliyle ona yaklaşan kimseler, kılıç darbelerinin altına girmiş gibi olur."[1167]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bundan sonra (müslümanlarm arasında) olaylar, fitneler, ayrılıklar ve kargaşalıklar baş gösterecektir. Bu fitneler vuku olduğu zaman gücün katil (bir kâfir) değil, mümin bir maktul olmaya yetiyorsa, hemen yapıver."[1168]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gelecek (zararlı) fitnelerden kişinin kurtulması, evinden dışarı çıkmamasına bağlıdır."[1169]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine felâketlerle dolu bir zaman gelecek ki, o zamanda üç şeyden daha az hiç bir şey olmayacaktır:"
a) *Helâl para,*
b) *Temiz, samimi bir arkadaş,*
c) *Amel edilen peygamberimizin sünneti,"*[1170]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine kötü bir zaman gelecek ki, bu zamanda hafizlar çoğalırken, alimler azalacak, ilim alınıp itibarını kaybedecek, kargaşalık çoğalacaktır. Bundan sonraki zamanda hafizlar Kur'an-ı, kalben, ruhen okumayacaklardır. Bundan sonra gelecek zaman ise, kâfirler müminlerle mucadelelerinde müminin haklı bulunduğu konularda galip gelirler."[1171]

Ardı sıra gelecek olan üç zamanın her biri, kendinden önceki zamandan daha kötü olacaktır.
a) Bu zamanda ilmin itibarı yok olur, İlimleriyle amel eden alimler azalır. Buna karşılık katillerin çoğalması gibi hafizlar çoğalır.
b) Bu zamanda ilim ortadan kalkarken, hafizların Kur'an-ı kalben değil de ağızdan okumaları,
c) Bu zamanda ise, Allah'ın kitabı ve peygamberin hadisleri ile amel etmeyen müminler, müşrikler karşısında mağlûp olurlar. Kalbindeki imanı zayıf, dini bilgisi yetersiz olan müminler kâfirlerle mücadele ederken her an yenilmeye mahkûmdur.[1172]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar, öylesine kötü bir zamanla karşılaşacak ki, o zaman da kişi, aciz ve beceriksiz olmakla, işini gayri meşru yollarda kazanmanın arasında kalır. Bu durumda, mümin olan kişi birinciyi ikinci unsurdan üstün tutsun (tercih etsin.)"[1173]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benden sonra kâfirler gibi birbirinizin boynunu vurarak küfre dönmeyiniz."[1174]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer Ademoğlu için, bir vadi dünya malı ile dolu olsa, bir ikincisini ister. İki vadi dolu olsa üçüncüsünü de ister. Kısacası, insanoğlunu topraktan başka hiç bir şey doyurmaz. Fakat Hz.Allah (dünyamalına karşı beslediği) kötü hırsından dolayı tövbe eden Ademoğlunun tövbesini kabul eder."[1175]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Uhut dağı kadar altının olsa, aradan üç gün geçmeden yanımda bir kuruşun dahi kalmaması beni sevindirir. Yalnız ödenmesi gereken borcum için, ayırdığım müstesnadır."[1176]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer Allah'ın nezdinde Dünya (içindekilerle birlikte) bir sivrisineğin kanadı kadar değerli olsaydı, kâfirler ondan bir damla su dahi içemezdi."[1177]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Su içinde yürüyen bir kimse, ayaklarını ıslanmaktan kurtaramadığı gibi, dünya işlerini (ahîret işlerinden daha) üstün tutan bir kimse de kendini günah işlemekten kurtaramaz."[1178]

Ayağı ıslanmaksızın su içinde yürüyüp te çıkan bir kimse olabilir mi? İşte bunun gibi, dünyayı ahirete tercih eden bir kimse de dünyadan günahsız olarak ayrılamaz. Hele derin bir suda bir kimsenin vücudunun tümünün ıslanması gibi, dünya malına karşı hırs batağına düşmüş olan bir kimsenin de ruhuyla, kalbiyle ıslanmadan kirlenip kurtulması düşünülemez.[1179]

34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, kişinin malında, ailesinde ve çocuklarında bir fitne vardır."[1180]

Mal, kişi için bir fitnedir. Dünya malı, insanın el ve ayakları gibidir. El ve ayakları olmayan bir kimsenin kötü yerlere gitmesi muhtemel dışıdır. Malı olmayan bir kimsenin de, kötü yerlere gidip günah işlemesi mümkün değildir. El ve ayakları kötülüklere uzanmaya, meyhaneye gitmeye alışmış bir insan, her an için fitnelere düştüğü gibi, mal; olan bir kimse de, hele malıyla günah işlemeye ahşmışsa her an için fitne içindedir.
Kişinin ailesi de bir fitnedir. Muhakkak ki, kocasına gayri meşru şeyleri yapmaya zorlayan bir zevcenin ne kadar büyük fitne olduğu malûmdur Çocukların fitnesinin de bundan bir farkı yok.[1181]

35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zamanı yaklaşmış belâdan ötürü araplara ne yazık. (Bu belâdan) el ve diline hakim olan kişiler kurtulacaktır."[1182]

Peygamberimiz bu hadisiyle, takriben yirmi sene sonra arap lar arasında başgösterecek fitneleri haber vermektedir.
a) Hz. Osman'ın öldürülmesi,
b) Cemel ve safin denilen iki savaşın baş göstermesi, dolayısıyla iki İslâm ordusunun birbirlerini imha etmesi,
c) Emevilerin müslümanların başına buyruk ve halife olarak muşallat olmaları,
d) Bundan sonra Abbasîlerîn Arapların başına halife seçilerek Emevilerin bir çoklarını katletmesi,
e) Türklerin hakimiyeti altına girdikten sonra ikinci dünya harbinin patlak vermesi sonucu, Türklerin yardım ellerini çekip korumamaları yüzünden her bir Arap devletinin kâfir devletlerin boyunduruğu altına girmeleri.[1183]

DÜNYA VE ALDATMALARI

Dünya insanoğlunu Allah'a ulaştıran yolun çetin ve güç yol veren başlıca engellerinden biridir. Türlü türlü geçici nimetleri, renk renk güzellikleriyle dünya âdeta hayatımızın tabii akışını asıl yolundan saptırmak istemektedir.
Ulu Allah buyuruyor ki:
"Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma gezen güzel atlara, (deve, sığır, koyun, keçi gibi) hayvanlara tarlalara tutkun bir sevgi ile bağlanmak insanlar için süslenip bezenmiştir. Halbuki bunların hepsi geçici, dünyalık servetlerdir. Varılacak yerlerin en güzeli ise Allah'ın nezdindedir."[1184]
"İyi biliniz ki dünya hayatı bir oyun, eğlence, aldatıcı bir süs, karşılıklı boş bir öğünme, servet biriktirme ve evlât sahibi olma yolunda bir yarıştır. (Âhiret için bir kazanç sağlamayan) bu dünya hayatı çiftçinin yüzünü güldürecek gelişkinlikte mahsûller yetiştiren bir yağmura benzer. Fakat çok geçmeden bu gelişkin eskinin sararıp kuruduğunu ve sonunda çer-çöp halini aldığını görürsün. Ayrıca dünya hayatının aldanmişlarını âhirette ağır bir azap beklemektedir."[1185]
Bu âyetlerde Ulu Allah'ın açık açık gözlerimizin önüne serdiği dünya manzarası ne tüyler ürpertici bir gerçeği dile getirmektedir!.. İnsanlar arasında doğru yoldan ayrılarak Allah'ın emirlerine ters bir yol tutturanların hepsine, teker teker dikkat buyurunuz. Hepsi kendini var gücü ile bir dünya işine vermiş, o yoldan kazandığı servet, şöhret ve rütbelere aldanarak şımardıkça şımarmış ve artık varlıkların bir yaratıcısı olduğunu; kendisinin de O'na karşı yerine getirmek zorunda bulunduğunu tamamen unutmuştur.
Böyle kimseleri, varlığına varlık katmak, rütbesine yeni rütbeler eklemek, şöhret ve itibarını daha da artırmak 'için rakipleri ile gözleri dönmüşçesine kıyasıya bir yarışmaya girişmiş görürsünüz. Yollarının üzerinde dikilip onlara âhiret hayatları için ve Allah için ne gibi hazırlıklar yapmakta olduklarını sorsanız konuşmaya bile ayıracak vakitleri olmadığını, önür de yığın yığın işlerin kendilerini beklediğini ileri süreceklerdir. İşte bı meşguliyetler içinde oyalanırken günün birinde ölüm meleği canlarını almağa gelince aldanmtş ve boş ellerle Ulu Allah'ın huzuruna doğru yol çıkmak zorunda kalırlar. (*)[1186]
Evet, mü'minin ibadet yolunda ilerilerken yüzyüze geleceği baş enge terden biri dünyalık meşgalelerdir. Bu engeli aşarak esas hedefe ulaşabi mök için dünyadan el-etek çekerek gerçek manasiyle Allah'a yönelmek ge rekir. Mü'min iki sebebe dayanarak dünyadan el-etek çekmek zorundadır.
1. Mü'min, ibadet yolunda hedefe doğru ilerlemek üzere dünyay onun geçici, aldatıcı ve yolayıcı nimet ve güzelliklerine, öbür dünyaya v; sıta olabilmelerinin dışında bir değer tanımamalıdır. Çünkü dünyaya gönül verenler, ona sımsıkı sarılanlar tüm maddi kuvvetlerini dünyalık kazanma uğruna seferber ederler. Daha başka bir deyişle dünyaya bel bağlıyanlar bir yandan da maddî güçlerini dünyalık mal ve servetler peşinde seferber ederler. İnsan artık dünya ile öylesine bir dostluk havasına girmiştir dünyalık nimetler gece-gündüz hayali önünde resmigeçit yapmaktadırlar. İşte bir insanın bu derece dünya ile içli-dışlı olması ibadet yolunda as hedefe ulaşmak üzere yol almasına engel çıkar. Çünkü insanoğlu birbir ne zıt olan dünya ile âhiretin her ikisine de aynı zamanda bel bağhyama Bir kere birbirine zıt iki şeyle aynı zamanda uğraşamaz, bir. Uğraşmaya kalkışsa bile ne buna, ne o tam manası ile bağlılık gösteremez, iki.
Dünya ile âhiret; bir erkeğin iki kıskanç karısına benzerler. Birini ho nut etsen, diğeri darılacaktır. Yine dünya ile âhiret birbirine zıt iki yön doğu ile batı gibidir. Birine ne derece yüzünü dönersen, diğerinden de derece yüz çevirmiş olacaksın.
Dünya insanoğlunu hem dış varlığı, hem de iç varlığı ile tesir alai içine çekerek boyuna oyalar durur. Bir yandan vücut azaları ile dünya) kapılan insan, diğer yandan da gönlü ile ona tutkun tutkun sarılmağa çalışır.[1187]

Dünyanın Dış Hayatımıza Tesirleri

Dünya İnsanı çepçevre kuşatmıştır. Bütün renk renk nimetleri tür türlü aldatıcı güzellikleriyle onu kıskacı altına almak istemektedir,
Sahabilerden Ebudderdâ diyor ki:
"Ticaretle ibadeti, dünya ile ahreti at başı götürmek istedim. Ama yan yana yaklaştıramadım. Bu yüzden de ibadet ve âhirete sarılarak dünya ve ticareti başladım." Hz. Ömer diyor iki:
"Eğer dünya ile âhireti bir arada yan yana yürüten bir kişi olsaydı, bu işi aynı şekilde ben de berecebilirdim."
Bütün bu anlatılanlardan açıkça anlaşılıyor ki, birinci plânda âhiret hayatını düşünmek, söz ve hareketlerimizi bu düşünce etrafında yoğunlaştırmak zorundayız. Gönlünü dünyaya kaptırıp da sonsuz âhiret hayatını zindan denler büyük bir aldanışa düştüklerini Allah'ın huzuruna varır varmaz anlıyacaklardır. Ama yazık!...

Dünyanın İş Hayatımıza Tesirleri

Dünya insanoğlunun gönlünü de çalmaya uğraşır. Çoğu gönüllerin çalındığı da ayrı bir gerçektir. Daima dünyalık işlerinin nasıl bir yol alacağını düşünen kimsenin kafası dünyayı düşünür, kalbi dünya için çarpar, duygu ve düşünceleri o yönde gelişir. Böylece de insan ibadetini sekteye vurur, âhiretini yıkar. Peygamberimiz (s.a.s) diyor iki:
"Dünyasına karşı sevgi duyup da ona gönül kaptıranlar, âhiretleri hesabına zarar ve ziyana girmektedirler. Âhireti ne karşı sevgi duyup da gönül yaptıranlar da dünyası hesabına zarar ve ziyana girmektedirler. Ey ümmetim!.. Bu geçici dünya hayatına, ebedi olan öbür dünya hayatını tercih ediniz."
Ey ibadet yolu yolcusu!. Bu açıklamalarımızdan da açık seçik anlaşılıyor ki içinle de dışınla da, daima dünya ile meşgul olursan, ibadet yolunda korkusuzca yol alamazsın; gereği gibi ibadete sarılamazsın. Fakat hem içinle, hem de dışınla, dünyadan el-etek çekerek tam bir bağlılıkla Al'lah'a yönelirsen, ibadet yolunda yol aman ve ibadet etmen kolaydır. Hatta bu hususta sana tüm azaların bile yardımcı olabilmek için can atarlar. Selman-ı Fârisî diyor ki:
"Kul dünyadan el-etek çekerek Allah'a yöneldi mi kalbi aydınlanır ve ibadet ederken de tüm azaları kendisine yardımcı olur."
"İbadet yolunda ilerliyebilmek için önümüzü kesen dünya engelini ortadan kaldırmak gerekir. Bunun için de dünyadan el-etek çekerek Allah'a yönelmek zorunda olduğumuz meydandadır. Dünyadan el-etek çekmeyi gerektiren ikinci sebep de şudur: Dünyadan elini eteğini çekerek tam manasıyle Allah'a yönelen bir mü'minin ibadetinin değeri artar, şerefi yücelir. Sevgili Peygamberimiz diyor ki:
"*Yüreği yalnız Ulu Allah sevgisiyle atan bir âlimin kıldığı iki rek'âtlık namaz, gönüllerinde Allah sevgisinden başka herhangi fani varlıkların sevgisini taşıyanların bir ömür boyunca edecekleri ibadetten daha hayırlıdır."*
Açıkça görülüyor ki, arkasını Allah'a dayandıranların ibadeti değer ve şeref bakımından daha büyük bir üstünlük taşımaktadır. Durum böyle olunca da mü'min tüm kalbiyle Allah'a bağlanacak, ayrıca bu geçici ve aldatıcı dünyadan da elini eteğini çekecektir. Büyük kurtuluşa varmanın tek yolu budur.
Soru: Dünyadan el-etek çekmek ne demektir ve bu nasıl gerçekleştirilir, anlatır mısınız?
Cevap: Dünyadan el-etek çekmek, ilim adamlarımıza göre, iki yoldan gerçekleştirilebilir:
1. Mü'minîn dünyada erişemediği nimetleri ille de ele geçireceğim sevdasından vazgeçmesi; kendisini dünyaya bağlıyan mai ve servetini Hak yolunda düşkün ve yoksullara dağıtması ve bir daha tekrar mal ve servet biriktirme fikrini taşımaması yoluyla olur ki, bu tamamen kulun kendi eli ile lfadesi altındadır. Gerçekten, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve lekesiz kurtuluşa kavuşmak isteyen her kul bu yola başvurabilir.
2. Dünya nimetlerinden, dünyalık meşgalelerden nefret etmek ve soğukluk duymak yolu ile. Dünyadan her şeyi ile nefret duymak insanoğlunun eli ve iradesi altında değildir. İsteyen istediği zaman dünyadan ve de dünyalık nimetlerden nefret duyamaz.
Fakat insanoğlu birinci şıkta söylediğimiz esaslar içinde hareket ederse, zamanla yüreğinde dünyaya karşı bir soğukluk belirmeğe yüz tutar; bu soğukluk öyle bir noktaya varır ki, artık gönlünden dünyalık her türlü duyguyu atmış ve bütün varlığı ile biricik Allah'a bağlanmıştır. Zaten Allah'a gerçek bağlamış gönülde O'ndan başka herhangi, bir fani varlığın sevgisini taşımamaktır.
Burada kulun önünü kesen en güçlü engel, dünya sevgisini yürekten söküp atmaktır. İşte bu husus, pek sanıldığı kadar kolay değildir. Nice kimseler vardır ki söz ve davranişlarıyle dünyayı sevmez görünürler; fakat için için dünyaya tutkun oldukları inkâr edilmez bir gerçektir. Onlar derin bir kasvet ve yakıcı bir ıstırabın pençesi altında yanıp tutuşmaktadırlar. Aslında önemli olan nokta da dünyayı yürekten sevmemek ve ona karşı derin bir nefret duygusu beslemektir. Ulu Allah buyuruyor ki:
"İşte âhiret yurdu! Biz orayı yeryüzünde büyüklük taslamayanlar ve kargaşalık çıkarmak istemeyenlere veririz."[1188] Bu âyette Ulu Allah öbür dünyada sonsuz mutluluğa kavuşmanın, bu dünyada büyüklük taslamamak ve fesad çıkarmamak gibi iyi hareketlere bağlı bulunduğunu açık açık dile getirmektedir.
Konuyla ilgili şu âyetleri de buraya aktaralım. Ulu Allah buyuruyor ki:

"Âhiret kazancını isteyenin kazancını arttırırız. Dünya kazancını isteyene de dünyalık kazanç veririz. Ama dünyalık kazanç isteyenin âhirette hiç bir nasibi yoktur." [1189]
"Kim bu hemencecik gelip geçen dünyayı isterse biz de dilediğimize, dilediğimiz şeyi çarçabuk veririz. Sonra da onu cehenneme sokarız. O oraya kınanmış ve rahmetten kovulmuş olarak girer,
Kim iman ederek âhireti diler ve bu hususta gayretli çalışma yaparsa, işte1 onlar mutlaka bu çalışmalarının mükâfatının görürler." [1190]
Ey mü'min!-. Görmüyor musun foak, bu âyetlerde hep istemekten söz edilmektedir. Öyleyse en önemli nokta, herhangi bir şeye erişmeyi kalbin isteyip istememesidir. Bir kimse fiilen dünyaya bağlı görünmese de, kalben bağlı ise, tam manası ile Allah'a bağlılık duygusu besliyemez. Ne var ki ıkul, kendisini dünyaya karşı sevgi aşılayan mal ve servetini düşkün ve yoksullara dağıtır, erişemediği arzularına ille de kavuşacağım sevdasından vazgeçerse, umulur iki Ulu Allah onu, gönlünden dünya sevgisini kazıyıp atmaya muvaffak eder. Çünkü varlıkların ortaksız yaratıcısı olan Allah bol bol ikram edicidir.
Dünyanın bir sürü musibet ve belâlarıyle insanın başına her an felâket yağdırdığı, şöyle bir göz atılınca sayısız derecede kusur ve eksikliklerle mallû bulunduğu düşünülecek olursa mü'min, kendiliğinden birikmiş mal ve servetini dağıtmaya, gönlünde taşıdığı arzu ve ihtirasları söküp atmaya başhyacaktir. Bazıları diyor ki:
"Dünyanın zenginliği geçici ve değersiz, gam ve tasası çok, insanları hasis ve cimridir. Üstelik dünya da hızla yokluğa doğru yol almaktadır. İşte bu sebeplerden biz dünyadan el-etek çekmiş bulunuyoruz.
Hemen belirtelim ki bu sözlerde dünyaya bağlılık kakmaktadır. Çünkü birisinin ayrılığından şikâyet eden kimse, onun hasretini çeker, onun gelişine sevinir. Rakipleri arasında bir İşi terk eden kimse, yalnız kalınca hemen o işe koyulur, hiç değilse bile ona karşı içinden bir hoşnutluk duyar.
Bu konuda en gerçek şudur:
"Dünya, Allah'ın amansız düşmanıdır. Sen ise ondan hoşlanmakta, ona karşı sevgi duymaktasın. Halbuki insan sevdiğinin düşmanına en az öz düşmanı kadar kin duymak zorundadır.
Gerçekte dünya bir pislik kuyusudur. Dünya hayatının sonu murdarlıktır; ıstırap ve yok olmaktır. Ama o güzel ve süslü püslü bir gelin gibi görünür. Gafiller de onun bu dış gösterişine kapılırlar. Akıllılar ise gerçeği görerek Allah'a yönelip bağlanmağa bakarlar.
Soru: Dünyadan el-etek çekmek, zevk ve safasına yüz çevirmek farz mıdır?
Cevap: Dünyadan el-etek çekmek ve zevk safına yan çizmek iki hususda olabilir.
1. Haramlarda,
2. Helâllerde,
Dünyada haramlardan el-etek çekmek, her mü'mlnln boynuna farz derecesinde borçtur; yalnız helâllerde ıborç değildir; kul isterse helâl olan bir nimetten el-eteik çekerek uzaklaşabilir-
Hak yolda ilerlemek üzere dosdoğru yol alan Allah bağlısı mü'minlerin gözünde haram, kokuşmuş pislikli bir ölüye benzer. Ona yaklaşmak asla doğru değildir. Zaruret olup da ille yaklaşmak gerekiyorsa, zararı baştan savacak ölçüde yaklaşmak gerekir. Helâl ise sadece ölüye benzer. Ona da ihtiyaç duyulduğu ölçüde yaklaşmak gerekir. Yine aynı kimselerin gözünde haram yakıcı ateşten farksızdır. Ona sokulmak bir mü'minin aklından bile geçmez. Tersine ona karşı tiksinti duyar, nefret besler. Gönlünde dünyaya karşı en ufak bir sevgi taşımaz.
İşte mü'min bu anlattığımız manada dünya ve dünyalık nimetlere karşı soğukluk duymakta, o yüzden de bu dünyaya öbür dünyasına basamak yapmaktan öte bir değer tanımamaktadır.
Soru: İnsanın gözünde bunca zevk ve safa imkânları bahşeden dünya, nasıl olur da pis ve kokuşmuş bir ölü veya yakıcı bir ateşe benzer? Üstelik de mizaç ve tabiatımız zevk ve safâya öyle düşkün ki!..
Cevap: Ulu Allah'ın geniş ve yaygın lütfuna erişenlerin gözünde dünya gerçekten insanı kötülükten kötülüğe iten bir pislik veya yakmak, tutuşturmak İsteyen bir ateş deryasıdır. Hemen belirtelim ki bu, renk renk geçici nimetleri aldatıcı türlü türlü güzellikleri ile bütün oldu bittisi ne vakıf olan gerçek ve uyanık mü'minlerîn gözünde böyledir, fakat dünyanır iç yüzünü kavramayıp da görünüşündeki çekici mal ve servetlerine, kadir ve eğlencelerine kendilerini kaptıran basiretsiz kimselerin gözünde dünya bir zevk ve safa yurdu, mal ve servet yığma yeridir. Şimdi bu noktay küçük örnekle açıklığa kavuşturmaya çalışalım:
"İşinin ehli bir adamın güzel ve nefis bir tatlı hazırladığını tasav vur edelim. Yanında da iki kişi var. Adam tatlıyı yaparken içine birazcık öldürücü zehir akıtmıştır. Yanındaki iki kişiden biri bunun farkında, diğer de farkında olmasın. Sonra tatlıcı tatlıyı hazırlayınca güzel ve yaldızlı tabaklara koyarak iki kişinin önüne sunuyor, ne olacaktır?
İçine zehir akıtıldığını bilen adam o tatlıdan asla yemiyecektir. Tabakların güzelliğine ve yaldızına kanmıyacaktır. Çünkü o tatlı onun gözünde yakıcı bir ateşten farksızdır; kendisini ölümün soğuk kollan arasına doğru çekmek istemektedir- Nasıl yesin, yer mi? Birazcık tatlı yiyip mideye ziyafet çekmek uğruna canını feda eder mi?
Ama gelelim tatlının içine zehir damlatıldığının farkında olmayan ikinci kahramanımıza. O güzel ve yaldızlı tabaklarda "beni yiyin" diye kurulan nefis tatlıyı bir an önce yemeye can atacaktır; hırsla saldıracak ve oburca yiyecektir. Hatta yanındakini de neden yemiyor diye azarlıyacak, enayilikle suçlayacaktır.
İşte dünyada Allah'ın yasak ve haramlarından sakınan uyanık müminlerle, hiç bir şeyin farkına varamayan gâfil kişilerin durum ve tutumları!.. İcabında öz canlarına bile mal olabilecek açık görüş farkı, duyuş, biliş ve seziş farkı!.. Aydınlık Allah yoluna baş koyanlarla, geçici dünyalık nimetler peşinde koşanlar arasındaki fark!..
Aynı örneği bir daha ele alalım. Ama bu defa tatlıcı tatlının içine zehir koymasın da tükürsün veya sümkürsün. Sonra da güzelce karıştırarak yine aynı göz alıcı tabaklarla sunsun. Ne olacaktır? Yine bunun farkında olan adam tiksinti duyacak, nefret edecek ve mecbur kalmadıkça yemeyecektir. Ama öteki?.. O iştahla yemeye ve tıkabasa midesini şişirmeye bakacaktır.
İşte bu da dünyanın helâl ve mubah olan nimetleri karşısında şuurlu ve uyamk müVninlere; ilimsiz, fikirsiz, basiretsiz kişilerin durumları ve tutumlarıdır!.. Gönlünü Allah'a açanla, dünyaya açanlar arasındaki fark!
Örneğimizin iki kahramanı tabiat ve mizaç bakımından aynıdır. Daha açıkçası her ikisi de Allah'ın bahşettiği aynı bünye ve oluşa sahiptir. Ama söz ve hareketleri apayrı bir durum arzediyor. Neden? Çünkü birisi bilgili, görgülü ve düşüncelidir; o yüzden de zehirli tatlıyı yemeye yanaşmamıştır- Diğeri ise ilimsiz, fikirsiz ve basiretsiz bir kimsedir; zehirli tatlıya oburcasına saldırmıştır. Eğer o da diğeri gibi zehirli veya tükürüktü olduğunu görse, iblise veya sezse idi, elbette ki yemiyecektir. Tıpkı bunun gibi diğeri de zehir katıldığını bilmeseydi, yiyecekti.
Bu örnekten açıkça gözler önüne serilen gerçek odur ki üç buçuk günlük geçici dünya hayatında helâl - haram demeden zevk ve safa peşinde koşanlar bunu tabiatları icabı yapıyor değillerdir; sadece koyu bir bilgisizlik ve derin bir gaflet onları peşinden sürüklemekte ve diz iboyu felâketler içinde bocalatıp durmaktadır.
Soru: Varlığımızı devam ettirebilmek için bize bir mikdar dünyalı lâzım. Gıdasız olamayacağına göre dünyadan el-etek nasıl çekebiliriz?
Cevap: Gıda almaktan maksat, Allah'a gereği gibi ibadet edebilmel için vücudumuzu ayakta tutabilmektir. Zevk için yemek, içmek değildir Zaten burada önemli olan keyif için yapılan şeylerden sakınmaktır. Yoks; Ulu Allah dilerse herhangi bir sebeple, dilerse de meleklerde olduğu gib sebepsiz olarak kullarını ayakta tutabilir. Kullarına hiç akıllarına bile esmeyen yerlerden, rızk kapılarını açabilir. Ulu Allah buyuruyor ki:
"*Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir kurtuluş yolu yaratır. Onu aklına hayaline gelmiyecek bir yerden rızıklandınr. Kim Allah'a güvenir ve dayanırsa Allah ona yeter."* [1191]
Âyete göre rızık, istenmeden ve çalışılmadan da elde edilebiliyor. Zevk ve safâya dalmak için değil, fakat Allah'a tam manasiyle ibadet ede bilmek için rızık iste. O vakit yorulmaların, çalışıp çabalamaların düny uğruna değil de, Allah adına olmuş olur. Böylece de hem dünyadan el-ete çekmiş, hem de rızkını temin etmiş olursun. Bunu böyle bilesin.[1192]

Konu: İyilik Ve Faziletleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah,(müminlerin işlediği) iyiliklerinin mükâfatını, kötülüklerinin ise cezasını yazdıktan sonra, (meleklerin zamanında yazmaları için) açıklar. Öyleyse kim bir iyilik işlemek istediği halde işleyemezse, Hz. Allah sanki işlemiş derecesinde ona tam bir, işlemesi halinde ise bunun 700 derece veya daha fazlasını sevap olarak yazar. Gene Hz. Allah, Mümin bir kişi, işlemek istediği bir kötülüğü sonradan (Allah'ın haram kılması nedeniyle) işlemekten vazgeçerse, ona tam bir sevap onu kendi isteğiyle işlemesi halinde ise, tek bir kötülük olarak yazar."
Kısaca, (Allah'ın müminlere karşı olan merhameti öylesine çoktur k kendisini helak etmek isteyen bir kimse, Allah nezdinde ancak helak olur."[1193]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir müminin vücudunun herhangi bir azası bir belâ ile karşılştığında, Hz. Allah o müminin omuzundaki koruyucu meleklerine şöyle emir buyurur: "Kulumun sağlığında olduğu gibi, hastalığından ötürü işlemediği iyiliklerinin sevabını işlemiş gibi yazın."[1194]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, (dünyada tüm yaptıklarından) hesaba çekilecek olan kimse azabdan kurtulamaz. Ancak Allah'ın kolaylık göstermesi ve affetmesi ile az bir hesapla kurtulabilir.)"[1195]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Müminlerin) iyilikleri pazartesi, perşembe günleri Allah (c.c.)'a, Cuma günü de peygamberler ve ölmüş olan anne babalara arz edilir. Çocuklarının iyilikleri kendilerine arz edildiğinde anne ve babalar bundan ötürü sevinirler. Yüzlerindeki nur ve beyazlık artar. Öyleyse Allah'dan korkunuz ve kötülüklerinizle ölülerinize

eziyet vermeyiniz."[1196]

Konu: Tövbe

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her insan hata işleyebilir. Fakat en iyileri, işlediği hatalarından dolayı (Allah'a) tövbe edenlerdir."[1197]

Yüce M evlamız Hz. Allah, iman şerefine nail olmuş müminlere karşı rahmeti, denizlerden daha bol, fakat buna karşın müminin işlediği günahlar denizden bir damla bile değildir. Yine Hz. Allah'ın tövbe kapış her mümin için ardına kadar açıktır. Yeter ki, mümin Allah'ın rahmetinden faydalanmasını bilsin ve tövbe kapısının zilini çalıp içli bir sesle yalvarıp günahı için Allah'dan af dilesin. Böylesine bol olan rahmet denizinden her yaratık faydalanabilir. Yalnız Allah'ın var olduğunu lisan-î haliyle hav kıran yer ve gökdeki milyonlarca canlı ve cansız yaratıklarını görmeyeı kâfir ve münafıklar faydalanamaz, o rahmet denizinden bir damla su dahi içemezler.[1198]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her günahın Allah'dan af edilmesi umulur. Yalnız kâfir olarak ölen ve kasten mümin bir kimseyi öldürenin günahları bu affın dışındadır."[1199]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ademoğlunun (işlediği veya) konuştuğu tüm kötü sözler (melekler tarafından) onun aleyhine yazılır. O halde ademoğlu günah işledikten sonra tövbe etmeyi seviyorsa (istiyorsa), yüksek bir yere çi'kıp ellerini ileriye doğru uzatarak şöyle dua etsin: "Allah'ım! İşlediğim günahlardan tövbe eder, tekrar emirlerinize döner ve bir daha da günah işlemeyeceğime söz veriyorum." Yüce mevlâmız böyle tevbe eden bir kimseyi, işlediği günaha dönmedikçe af eder."[1200]

---

[1] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/3
[2] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/3
[3] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/3
[4] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/3-4
[5] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/4
[6] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/4
[7] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/4
[8] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/5
[9] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/5
[10] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/5
[11] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/5
[12] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/5
[13] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/5
[14] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/3-6
[15] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/6-7
[16] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/7
[17] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/7
[18] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/7
[19] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/7
[20] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/7-8
[21] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/8
[22] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/8
[23] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/8
[24] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/
[25] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[26] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[27] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[28] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[29] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[30] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[31] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[32] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/9
[33] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[34] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[35] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[36] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[37] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[38] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[39] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[40] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/10
[41] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/7-11
[42] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/11
[43] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/11
[44] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/11
[45] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/11
[46] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/11
[47] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/11
[48] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/12
[49] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/12
[50] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/12
[51] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/12
[52] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/12
[53] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/13
[54] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/13
[55] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/13
[56] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/114
[57] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/14
[58] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/14
[59] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/14
[60] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/14
[61] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/14
[62] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/14
[63] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/14
[64] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/15
[65] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/15

[66] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/15
[67] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/15
[68] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/15
[69] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16
[70] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16
[71] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16
[72] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16
[73] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/11-16
[74] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16
[75] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16
[76] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/17-18
[77] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16-17
[78] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/17
[79] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/17
[80] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/18
[81] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/18
[82] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/18
[83] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/18
[84] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/18-19
[85] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/19
[86] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/16-19
[87] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/19
[88] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/19
[89] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/19
[90] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/20
[91] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/20
[92] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/20
[93] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/20
[94] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/20
[95] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/20
[96] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/21
[97] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/21
[98] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/21
[99] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/21-22
[100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/21
[101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/21
[102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/21
[103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/22
[104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/22
[105] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/22
[106] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/22
[107] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/22
[108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[109] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[110] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[111] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[115] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23
[116] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/23-24
[117] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/24
[118] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/24
[119] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/24
[120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/24
[121] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/24
[122] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/24
[123] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/24
[124] Bunun daha tafsilâtlısı II. nolu hadiste yazılıdır. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/25
[125] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/25
[126] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/25
[127] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/25
[128] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/25
[129] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/25
[130] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/26
[131] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/26
[132] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/20-26
[133] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/26
[134] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/26
[135] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/26
[136] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/26
[137] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/27
[138] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/26-27
[139] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/27
[140] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/27
[141] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/28
[142] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/28
[143] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/28
[144] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/28
[145] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/27-28
[146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/28
[147] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/29
[148] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/29
[149] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/29
[150] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/29

[151] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/29
[152] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/29
[153] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/29
[154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/30
[155] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/30
[156] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/31
[157] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/31
[158] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/30-31
[159] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/31
[160] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/31
[161] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/32
[162] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/32
[163] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/32
[164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/32
[165] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/32
[166] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/32
[167] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/32
[168] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/31-32
[169] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/33
[170] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/33
[171] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/33
[172] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/34
[173] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/34
[174] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/34
[175] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/34
[176] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/34
[177] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/35
[178] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/35
[179] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/35
[180] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/35
[181] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/35
[182] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/35
[183] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/35-36
[184] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/36
[185] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/36
[186] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/36
[187] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/36

[188] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/36
[189] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/36
[190] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/37
[191] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/37
[192] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/37
[193] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/37
[194] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/37
[195] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/37
[196] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/37
[197] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/38
[198] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/38
[199] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/38
[200] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/38
[201] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/38
[202] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/38-39
[203] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/39
[204] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/39
[205] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/39
[206] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/33-39
[207] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/40
[208] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/40
[209] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/40
[210] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/40
[211] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[212] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[213] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[214] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[215] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[216] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[217] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[218] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/41
[219] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/42
[220] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/42
[221] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/42
[222] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/42-43
[223] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/43
[224] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/43
[225] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/40-43
[226] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/43-44
[227] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/44
[228] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/43-44
[229] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/44-45
[230] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/44
[231] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45
[232] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45
[233] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45
[234] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45

[235] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45
[236] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45
[237] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45
[238] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/45
[239] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[240] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[241] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[242] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[243] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[244] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[245] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[246] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/46
[247] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/47
[248] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/47
[249] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/47
[250] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/47
[251] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/47
[252] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/47
[253] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[254] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[255] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[256] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[257] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[258] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[259] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[260] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/48
[261] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[262] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[263] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[264] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[265] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[266] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[267] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[268] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/49
[269] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[270] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[271] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[272] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[273] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[274] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[275] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[276] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[277] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/50
[278] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[279] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[280] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[281] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[282] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[283] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[284] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[285] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[286] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/51
[287] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/52
[288] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/52
[289] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/44-52
[290] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/52
[291] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/52
[292] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/52
[293] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/52
[294] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[295] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[296] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[297] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[298] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[299] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[300] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[301] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[302] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/53
[303] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[304] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[305] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[306] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[307] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[308] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[309] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[310] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/54
[311] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/55
[312] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/55
[313] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/55
[314] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/55
[315] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/55
[316] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/55
[317] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/55
[318] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56
[319] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56

[320] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56
[321] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56
[322] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56
[323] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56
[324] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56
[325] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/56
[326] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[327] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[328] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[329] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[330] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[331] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[332] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[333] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57
[334] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/57-58
[335] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/58
[336] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/58
[337] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/58
[338] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/58
[339] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/58
[340] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/58
[341] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/59
[342] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/59
[343] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/59
[344] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/59
[345] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/60
[346] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/60
[347] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/60
[348] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/60
[349] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/60
[350] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/60
[351] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/60-61
[352] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/61
[353] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/61
[354] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/61
[355] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/61
[356] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62

[357] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62
[358] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62
[359] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62
[360] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62
[361] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62
[362] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62
[363] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/63
[364] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/63
[365] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/63
[366] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/63
[367] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/63
[368] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/63
[369] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/64
[370] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/63
[371] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/64
[372] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/64
[373] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/64
[374] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/64
[375] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/64
[376] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/65
[377] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/65
[378] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/65
[379] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/65
[380] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/65
[381] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/65
[382] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/65
[383] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[384] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[385] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[386] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[387] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[388] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[389] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[390] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/66
[391] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/67
[392] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/67
[393] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/67
[394] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/67
[395] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/67
[396] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/67
[397] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/67
[398] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[399] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[400] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[401] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[402] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[403] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68

[404] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[405] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[406] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[407] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/68
[408] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/69
[409] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/69
[410] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/69
[411] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/69
[412] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/69
[413] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/69
[414] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/69
[415] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[416] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[417] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[418] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[419] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[420] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[421] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[422] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[423] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[424] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/70
[425] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[426] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[427] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[428] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[429] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[430] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[431] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[432] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/71
[433] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/72
[434] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/72
[435] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/72
[436] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/72
[437] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/72
[438] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/72
[439] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/73
[440] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/73
[441] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/73
[442] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/73
[443] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/73
[444] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/73
[445] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/73
[446] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/74
[447] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/74
[448] Hûd: 11/41
[449] Hac: 22/74. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[450] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/74
[451] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/74
[452] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/74
[453] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[454] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[455] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[456] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[457] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[458] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[459] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[460] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/75
[461] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/76
[462] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/76
[463] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/76
[464] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/76
[465] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/76
[466] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/76
[467] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[468] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[469] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[470] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[471] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[472] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[473] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[474] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[475] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/77
[476] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/78
[477] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/78
[478] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/78
[479] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/78
[480] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/78
[481] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/78
[482] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/78
[483] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/79
[484] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/79
[485] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/79
[486] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/79
[487] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/79
[488] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/79

[489] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/79
[490] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/80
[491] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/80
[492] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/80
[493] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/80
[494] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/80
[495] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/80
[496] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/80
[497] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/81
[498] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/81
[499] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/81
[500] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/81
[501] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/81
[502] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/81
[503] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/81
[504] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/82
[505] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/82
[506] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/82
[507] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/82
[508] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/82
[509] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/82
[510] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/82
[511] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/83
[512] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/83
[513] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/83
[514] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/83
[515] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/83
[516] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/83
[517] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/62-84
[518] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/84
[519] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/84
[520] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/84
[521] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/84
[522] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/84
[523] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/84
[524] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[525] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[526] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[527] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[528] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[529] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[530] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[531] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/85
[532] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[533] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[534] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[535] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[536] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[537] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[538] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[539] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/86
[540] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/87
[541] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/87
[542] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/87
[543] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/87
[544] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/84-87
[545] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/87
[546] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/87
[547] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[548] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[549] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[550] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[551] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[552] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[553] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[554] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/88
[555] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/89
[556] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/89
[557] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/89
[558] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/89
[559] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/89
[560] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/89
[561] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/87-89
[562] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[563] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[564] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[565] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[566] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[567] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[568] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[569] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[570] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90
[571] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91
[572] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91
[573] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91

[574] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91
[575] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91
[576] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91
[577] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91
[578] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/91
[579] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[580] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[581] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[582] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[583] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[584] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[585] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[586] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/92
[587] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[588] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[589] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[590] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[591] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[592] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[593] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[594] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[595] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/93
[596] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/94
[597] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/94
[598] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/90-94
[599] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/94
[600] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/94-95
[601] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/95
[602] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/95
[603] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/95
[604] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/95
[605] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/95
[606] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/95-96

[607] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/96
[608] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/96
[609] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/96
[610] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/96
[611] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/96
[612] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/96
[613] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/97
[614] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/97
[615] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/97
[616] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/97
[617] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/97-98
[618] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[619] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[620] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[621] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[622] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[623] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[624] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[625] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98
[626] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/98-99
[627] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/99
[628] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/99
[629] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/99
[630] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/99
[631] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[632] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[633] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[634] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[635] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[636] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[637] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[638] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[639] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/100
[640] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/101
[641] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/101
[642] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/101
[643] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/101
[644] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/101
[645] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[646] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[647] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[648] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[649] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[650] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[651] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[652] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/102
[653] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103
[654] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103
[655] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103
[656] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103
[657] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103

[658] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103
[659] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103
[660] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/103
[661] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/104
[662] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/104
[663] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/104
[664] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/104
[665] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/104
[666] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/104
[667] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/104
[668] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/105
[669] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/105
[670] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/105
[671] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/105
[672] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/105
[673] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/105
[674] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/106
[675] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/106
[676] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/106
[677] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[678] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[679] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[680] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[681] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[682] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[683] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[684] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/107
[685] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[686] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[687] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[688] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[689] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[690] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[691] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[692] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[693] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/108
[694] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/109
[695] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/109
[696] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/109
[697] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/109
[698] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/109
[699] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/109
[700] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/109
[701] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/110
[702] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/110
[703] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/110
[704] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/110
[705] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/110
[706] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/110
[707] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/111
[708] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/111
[709] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/111
[710] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/111
[711] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/111
[712] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/111
[713] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/111
[714] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/112
[715] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/112
[716] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/112
[717] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/112
[718] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/112
[719] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[720] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[721] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[722] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[723] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[724] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[725] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[726] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/113
[727] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/114
[728] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/114
[729] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/114
[730] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/114
[731] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/114
[732] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/115
[733] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/115
[734] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/115
[735] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/115
[736] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/115
[737] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/115
[738] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/116
[739] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/116
[740] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/116
[741] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/116
[742] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/116

[743] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/116
[744] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/116
[745] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/117
[746] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/117
[747] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/117
[748] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/117
[749] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/117
[750] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/117
[751] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/118
[752] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/118
[753] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/118
[754] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/118
[755] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/118
[756] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/118
[757] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/118
[758] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/119
[759] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/119
[760] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/119
[761] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/119
[762] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/119
[763] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/119
[764] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/119
[765] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/120
[766] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/120
[767] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/120
[768] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/120
[769] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/120
[770] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/94-121
[771] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/121
[772] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/121
[773] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/121
[774] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/121
[775] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/121
[776] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/122
[777] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/122
[778] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/122
[779] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/122
[780] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/122
[781] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/122
[782] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/123
[783] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/123
[784] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/123
[785] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/123
[786] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/123
[787] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/123
[788] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/124
[789] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/124
[790] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/124
[791] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/124
[792] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/124
[793] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/124
[794] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[795] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[796] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[797] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[798] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[799] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[800] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[801] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[802] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[803] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125
[804] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/125-126
[805] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/126
[806] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/126
[807] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/126
[808] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/126
[809] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/126
[810] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/126
[811] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/126-127
[812] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/127
[813] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/127
[814] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/127
[815] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/127
[816] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/127
[817] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/128
[818] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/128
[819] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/128
[820] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/128
[821] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/128
[822] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/128
[823] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[824] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[825] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[826] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[827] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129

[828] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[829] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[830] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[831] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/129
[832] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/130
[833] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/130
[834] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/130
[835] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/130
[836] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/130
[837] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/130
[838] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/130
[839] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/131
[840] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/131
[841] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/131
[842] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/131
[843] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/131
[844] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/131
[845] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/131
[846] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[847] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[848] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[849] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[850] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[851] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[852] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[853] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/132
[854] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/133
[855] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/133
[856] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/133
[857] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/133
[858] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/133
[859] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/133
[860] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/133
[861] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[862] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[863] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[864] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[865] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[866] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[867] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[868] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[869] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[870] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[871] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/134
[872] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/135
[873] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/135
[874] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/135
[875] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/135
[876] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/135
[877] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/135
[878] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/135
[879] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[880] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[881] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[882] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[883] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[884] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[885] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[886] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/136
[887] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/137
[888] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/137
[889] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/137
[890] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/137
[891] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/137
[892] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/137
[893] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/137-138
[894] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[895] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[896] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[897] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[898] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[899] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[900] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[901] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/138
[902] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/139
[903] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/139
[904] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/139
[905] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/139
[906] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/139
[907] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/139
[908] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/121-139
[909] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/140
[910] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/140
[911] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/140
[912] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/140

[913] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/141
[914] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/140
[915] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/141
[916] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/140141
[917] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/141
[918] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/141
[919] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/141
[920] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[921] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[922] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[923] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[924] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[925] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[926] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[927] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[928] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/142
[929] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/143
[930] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/143
[931] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/143
[932] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/143
[933] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/143
[934] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/143
[935] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/143
[936] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/144
[937] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/144
[938] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/144
[939] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/144
[940] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/144
[941] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/144
[942] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145
[943] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145
[944] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145
[945] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145
[946] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145
[947] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145
[948] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145
[949] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[950] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[951] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[952] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[953] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[954] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[955] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[956] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[957] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[958] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/146
[959] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/147
[960] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/147
[961] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/145-147
[962] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/147
[963] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/147
[964] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/147
[965] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/148
[966] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/148
[967] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/148
[968] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/148
[969] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/149
[970] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/149
[971] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/149
[972] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/149-150
[973] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/150
[974] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/150
[975] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/150
[976] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/150
[977] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/150-151
[978] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/150
[979] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/151
[980] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/151
[981] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/151
[982] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/151
[983] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/151
[984] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/15152
[985] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/152
[986] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/152
[987] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/152
[988] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/152
[989] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/153
[990] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/153
[991] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/153-154
[992] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/154
[993] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/154
[994] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/154
[995] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/154
[996] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/154
[997] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/155

[998] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/155
[999] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/155
[1000] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/155
[1001] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/155
[1002] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/155
[1003] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/156
[1004] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/156
[1005] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/156
[1006] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/156
[1007] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/156
[1008] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/156
[1009] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/156
[1010] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1011] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1012] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1013] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1014] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1015] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1016] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1017] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/157
[1018] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/158
[1019] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/158
[1020] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/158
[1021] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/149-158
[1022] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/158
[1023] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/158
[1024] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/158
[1025] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/159
[1026] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/159
[1027] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/159
[1028] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/159
[1029] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/159
[1030] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/160
[1031] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/160
[1032] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/160
[1033] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/160
[1034] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/161
[1035] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/161
[1036] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/161
[1037] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/161
[1038] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/161
[1039] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/161
[1040] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/161-162
[1041] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/162
[1042] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/162
[1043] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/162
[1044] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/162
[1045] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/162
[1046] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/162
[1047] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/163
[1048] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/163
[1049] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/163
[1050] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/163
[1051] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/163
[1052] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/163
[1053] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/164
[1054] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/164
[1055] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/164
[1056] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/164
[1057] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/164
[1058] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/164
[1059] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/164
[1060] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/165
[1061] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/165
[1062] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/165
[1063] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/165
[1064] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/165
[1065] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/165
[1066] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/165-166
[1067] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/166
[1068] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/166
[1069] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/166
[1070] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/166
[1071] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/166
[1072] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/166
[1073] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/166
[1074] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/167
[1075] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/158-167
[1076] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/167
[1077] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/167
[1078] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/167
[1079] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/167
[1080] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/168
[1081] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/168
[1082] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/168

[1083] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/168
[1084] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/168
[1085] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/168
[1086] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/169
[1087] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/169
[1088] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/169
[1089] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/169
[1090] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/169
[1091] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/169
[1092] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/170
[1093] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/170
[1094] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/170
[1095] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/170
[1096] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/170
[1097] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/170-171
[1098] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/171
[1099] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/171
[1100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/171
[1101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/171
[1102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/171
[1103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1105] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1106] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1107] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1109] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1110] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/172
[1111] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/173
[1112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/173
[1113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/167-173
[1114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/173
[1115] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/173
[1116] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/173
[1117] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/173
[1118] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174
[1119] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174
[1120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174
[1121] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174
[1122] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174
[1123] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174

[1124] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174-175
[1125] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/174
[1126] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/175
[1127] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/175
[1128] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/175
[1129] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/175
[1130] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/175
[1131] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/175
[1132] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/175
[1133] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/176
[1134] İnsan: 76/21-22
[1135] Mü'min: 40/107-108
[1136] Fussilet: 41/30

[1137] Kehf: 18/110
[1138] Fussilet: 41/23
[1139] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/176-181
[1140] Enbiya: 21/90
[1141] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/18183
[1142] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/184
[1143] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/184
[1144] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/184
[1145] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/184-185
[1146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/185
[1147] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/185
[1148] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/185-186
[1149] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/186
[1150] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/186
[1151] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/186
[1152] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/186
[1153] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/186-187
[1154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/187
[1155] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/187
[1156] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/187
[1157] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/187
[1158] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/187
[1159] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/187
[1160] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/188
[1161] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/188
[1162] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/188
[1163] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/188
[1164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/188
[1165] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/188

[1166] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/188-189
[1167] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/189
[1168] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/189
[1169] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/189
[1170] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/189
[1171] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/189
[1172] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/189
[1173] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/190
[1174] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/190
[1175] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/190
[1176] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/190
[1177] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/190
[1178] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/190
[1179] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/190
[1180] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/191
[1181] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/191
[1182] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/191
[1183] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/184-191
[1184] Alî İmran: 3/14
[1185] Hadîd: 57/14

[1187] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/192-193
[1188] Kasas: 28/83
[1189] Şûra: 26/20
[1190] İsra: 17/19-20
[1191] Talâk: 65/2-3
[1192] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/193-199
[1193] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/199
[1194] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/199
[1195] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/199-200
[1196] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/199-200
[1197] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/201
[1198] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/201
[1199] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/201
[1200] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/201

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MESCİDLER BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ
MESCİDLERİN İNŞA EDİLMESİ
* MESCİDLERE MÜTEALLİK AHKÂM:

MESCİDLER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki bab vardır)

*

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ BAB

MESCİD İNŞAASI

*

MESCİDLE İLGİLİ AHKÂM

UMUMİ AÇIKLAMA

Mescid, lügat olarak secde yeri demektir. Dolayısıyla öncelikle Müslümanların cemaatle ibadetlerini yaptıkları yerin adıdır. Bu yerler, bilhassa Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde, içtimâî faaliyetlerin her çeşidinin odak noktasıdır. Çeşitli hizmetlerin görüldüğü ana merkezdir.
Mabeddir: Herkes ibadetini cemaat halinde orada yerine getirir.
Yabancı elçilerin kabul edildiği, ağırlandığı, İslam'ın onlara öğretildiği yerdir.
Mekteptir: Müslümanlar suffadaki hususi yazı ve kıraat muallimlerinden yazı ve kıraat öğreniyorlar, ilmihal öğreniyorlardı.
Hapishanedir: Bazı suçlular mescidin direğine bağlanmıştır.
İrşad yeridir: Hutbeler, vaazlar, dinî sohbetler orada yapılır.
Buluşma, görüşme yeridir: Müslümanlar mescide her seferinde sadece ibadet için gelmezler. Buluşmak, konuşmak üzere de gelirler, meselelerini hallederler.
İstirahat yeridir: Rivayetler, Resulullah zamanında kaylule denen öğle uykusuna uyumak üzere birkısım sahabinin mescide uzandıklarını göstermektedir.
Mahkemedir: Bir kısım davaları Resulullah mescidde hükme bağlayıvermiştir.
Düğün yeridir: Hadislerde Aleyhissalâtu vesselâm nikahın ilan edilmesini, onun mescidde yapılmasını emreder.
Spor merkezidir: At yarışlarında başlama ve bitiş yeri olarak mescid tespit edilmekten başka bayramlarda Habeşiler kılınç kalkan oyunu oynamışlardır. Hz. Aişe Aleyhissalâtu vesselâm'ın izniyle bunu seyretmiştir. Günümüzde bu meselenin gündeme getirilmesi, bazılarınca haklı bir endişe ve itiraza sebep olabilir. Ancak biz bunu, spor meselesine dindarların sahip çıkarak meşru istikamette gelişmesinin sağlanması gereğine Nebevî bir işaret kabul ediyoruz. aksi takdirde, inananlar meseleyi gündem dışı bırakınca, o iş, mü'min vicdanları sızlatan ve gerçekten de zararlı olan bir istikamette serbestçe gelişir ve başını alır gider. İslam medeniyet dinidir, her meseleye el atar, ölçüsünü koyar. Spor da İslam'ın ilgi alanına girer.
Mescidde yemek: Aleyhissalâtu vesselâm fakirlerin yemesi için mescidin direklerine hurma salkımları astırmıştır.
Mal taksim yeri: Taşradan gelen zekat ve sadaka mallarını, ganimeti, mescidde taksim etmiştir.
Abdest alma yeri: Resulullah'ın mescidin içinde abdest aldığı rivayetlerde gelmiştir. Bu tatbikatı atalarımız Bursa Ulu Camii'nde olduğu üzere, mescidin içerisine şadırvan yaparak müesseseleştirmiştir.
Şiir kürsüsü: Efkar-ı umumiyeyi hazırlamada mühim bir yer tutan şiirin okunması, şairlerin desteklenmesi gayesiyle mescidde imkan hazırlanmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm hususi şairi Hassan İbnu Sabit için hususi bir şiir kürsüsü ihdas etmiştir.
Kültür Evi: Aleyhissalâtu vesselâm'ın mescidi daha geniş manada kültürel faaliyetler, edebî yarışmalar için de kullanılmıştır. Temimlilerlerle yapılan mufahara buna misal olarak gösterilebilir. Mufahara iki tarafın şairleri ve hatipleri arasında yapılan edebî bir yarışmadır: Şairler şiir okuyarak, hatipler konuşma yaparak yarışırlar.
Misafire ma'bed: Aleyhissalâtu vesselâm, kendisiyle anlaşma yapmak üzere gelen Necranlı Hıristiyanlara, ayinlerini yapmaları için bir pazar günü Mescid-i Nebevi'yi göstermiş, onlar da, girip doğuya yönelerek ibadetlerini yapmışlardır.
Görüldüğü üzere İslam'da mescid son derece mühim bir yer işgal eder. Bu sebeple Müslüman bir cemaatin olduğu yerde ilk düşünülecek şey mesciddir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm hicret ettiği zaman Medine'ye gelmeden ilk uğrak yeri olan Kuba'da bir müddet kalmış ve derhal bir mescid inşa etmiştir. Medine'ye geliği zaman, henüz bir ikametgâh tesbit etmeden Mescid-i Nebevi'nin yerini tesbit etmiş ve derhal mescidin inşaatına başlamıştır.
Mescidlerin inşa ve imarı bizzat Kur'an-ı Kerim tarafından ele alınan, teşvik edilen bir meseledir. Ayet-i kerime mescide taraftar olup olmamayı küfürle imanı ayıran bir alâmet olarak kaydeder.
"Müşrikler, küfürlerine kendileri şahid oldukları halde Allah'ın mescidlerini imar edemezler. Öylelerinin bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar ebedî olarak cehennem ateşinde kalıcıdırlar" (Tevbe 17).
Rabbimiz Teala hazretleri bu ayetin devamında gerek maddî yardımıyla mescidin fizikî imarına ve gerekse cemaate katılarak manevî imar ve hayatiyetine katkıda bulunmayı, imanda kemal ifade eden bir alamet olarak zikir buyurmaktadır.
"Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazlarını dosdoğru kılan, zekatlarını veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır" (Tevbe 18).
Şu ayet, mescidlerden men edenleri insanları "en zalimi" ilan etmektedir:
"Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının anılmasına mani olan ve mescidleri tahribe çalışan kimseden daha zalim kim vardır? Onlar, mescidlere ancak korku içinde gireceklerdir. Dünyada onlar için bir rezillik, ahirette ise pek büyük bir azab vardır" (Bakara 114).
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Müslümanların yaşadığı yerlerde mescid inşaasına fevkalâde ehemmiyet vermiş, her bir meskun mahalde mescidler açılıp "temiz tutulması" için ta'mim çıkarmıştır. Kaynaklarımız Medine civarında kırktan fazla mescidin isminden ve yerinden, Resulullah'ın onlarla olan alâkasından bahseder, bilgi verir. Medine'nin içinde ise, Mescid-i Nebevi'den başka dokuz ayrı mescidin varlığı belirtilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bunlara da imam tayin etmiş, meseleleriyle ilgilenmiştir. O sıralarda Medine'nin on bin nüfuslu bir şehir olduğu tahmin edilmektedir. Bu duruma göre, ortalama bin nüfusa bir mescid düşmektedir.
Resulullah mescid inşasına teşvik için ???? ????? ????????? ?????????? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ?? ??????????.
"Kim Allah'ın rızasını düşünerek bağırtlak kuşunun yuvası kadar bir mescid inşa ederse, Allah onun için cennette bir mislini inşa eder" buyurmuştur. [1]

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

?5504 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ????????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ?? ??????????? ???? ????: ????? ?????? ???? ???????? ?? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (5504)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescid inşa ederse, Allah ona cennette bir ev inşa eder.
"Bir diğer rivayette: "...Allah, onun için, cennette bir mislini inşa eder" buyrulmuştur. [Buhârî, Salat 65; Müslim, Mesacid 25, (533); Tirmizî, Salat 237, (318).][2]

AÇIKLAMA:

Hadiste, mescid inşasına teşvik edilmektedir. "Mescid" tabiri mutlaktır. Alimler "büyük" veya "küçük" hepsinin buna dahil olduğunu belirtir. Mamafih bazı vecihlerinde "bağırtlak kuşunun yuvası kadar da olsa" denmiştir. Kuş yuvası secde etmeye, mescid olmaya elverişli büyüklükte olmadığına göre, mübalağa kastedildiği açıktır. Yani mescid inşaatlarına azıcık bir katkıda bulunmaya da teşvik edilmiş olmaktadır. Sözgelimi, cennette kuş yuvası kadar bir yer kazanmak, mü'min açısından büyük kazançtır. Çünkü başka hadislerde "cennette kamçı kadarlık yerin dünyadan hayırlı olacağı" ifade edilmiştir. Çünkü o ebediyete mazhardır.
Alimler, ismini yazdırmak üzere veya ücret mukabili yaptırılacak mescidler için sevap olsa da, hadiste vaadedilen ücretin verilmeyeceğini belirtir. Bu ücret ihlasa bağlıdır, sırf Allah'ın rızasını düşünerek mescid yaptırmış veya mescid inşaatına katkıda bulunmuş olmalıdır.
Alimler, bu maksadla bir yeri duvarla çevirenin veya yine rızayı İlahî düşüncesiyle binasını mescid olarak vakfedenin de aynı ücrete mazhar olabileceğini söylerler.
Hadiste geçen "cennette bir mislini" ibaresi şu soruyu getirmiştir: A-yette yapılan her haseneye on katı sevap vaadedildiği halde, burada "misli" ile kayıtlanmaktadır. Alimler, bu ifadenin mezkur ayetin nüzulundan önce varid olmuş olabileceği ihtimaline dikkat çekmekten başka:
* Hadisten muradın "Allah bunun mislinden on tane bina yapar" olması muhtemeldir.
* Birle kayıtlanmış olması, ziyadeye mani değildir.
* Misli adettir, fazlası fazldır, lütuftur.
* Burada misil sayı yönüyledir, keyfiyet yönüyle değildir. Biri diğerinin misli olan nice binalar, değer bakımından bire yüz farklıdır.
* Misilden maksad, "bu amelin mükâfaatı bina cinsindendir, başka şey cinsinden değil" demektir gibi yorumlar yapılmıştır.
Mamafih Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde "...Allah onun için cennette daha iyisini bina eder"; Taberânî'deki bir rivayette "...Ondan daha genişini..." denmiştir.
Nevevî mananın "Cennette inşa edilecek bu binanın diğer binalara üstünlüğü, dünyada mescidlerin evlere üstünlüğü gibidir" şeklinde olabileceğine de dikkat çekmiştir.
İbnu Hacer, "cennette binası olmak"tan muradın,"o kimsenin cennete mutlaka gireceğinin müjdesi" olduğunu belirtir. Çünkü der, kişi cennete girdikten sonra orada bina sahibi olabilir.[3]

?5505 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ??????? ????????? ????? ??????????? ??????????? ????????? ???? ???????????? ?????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ??? ????? ????????? ????????? ????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (5505)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimin ücreti bana arzedilip gösterildi. Öyle ki mescidden çıkarılıp atılan bir çerçöpün sevabını bile gördüm. Ümmetimin günahı da bana arzedil(ip gösteril)di. Kişiye Kur'an'dan kendine gelen sure veya ayeti unutmasından daha büyük bir günah görmedim." [Ebu Davud, Salat 16, (461); Tirmizî, Fezailu'l-Kur'an 19, (2917).][4]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zahiri Kur'an'dan öğrenildikten sonra sure veya ayet unutmanın müeyyidesinin büyüklüğünü ifade etmektedir.
Büyük günahlar arasında bunun zikredilmemiş olması, alimlerimizi, farklı yorumlar yapmaya sevketmiştir.
* Nisyan (unutma) meselesine böyle ağır bir vaid, Kur'an-ı Kerim'in şeriat-ı garranın temelini teşkil etmesindendir. Onun unutulması şeriatın ihlali gibi değerlendirilmiştir.
* "Unutmaya muaheze yok" denecek olursa, buradan muradın "âmden terkedilmesi"dir diye cevap verilebilir.
* "Büyük günah" tabiriyle "küçük günahların büyüğü" de kastedilmiş olabilir, yeter ki bu unutma, istihfaf ve hürmetsizlikten ileri gelmesin.
2- Hadisin ikinci yarısı bir ayetten muktebestir. "Allah buyurur: "Öyleydin. Fakat sana ayetlerimiz geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de sen böyle unutulursun" (Taha 126). Gerçi müfessirlerin çoğu ayetteki unutulandan maksadın müşrik olduğunu ve nisyanın da imanı terki ifade ettiği söylenmiştir. Zaten ayette, "verildi"ği zikredilmiş, ezberlendiği zikredilmemiş, böylece onun büyük bir nimet olduğuna işaret edilmiştir. Şu halde bunun unutulması bu nimete karşı bir küfrandır, nankörlüktür. Bu nokta-i nazardan unutma, kebairden olmasa da en büyük bir cürümdür" (Aliyyu'l-Kârî).
3- İbnu Raslan, bu hadisin mescidleri temizlemeye teşvik gayesi güttüğünü en ufak bir pisliğin atılmasıyla bile hesaba yazılan bir sevab hasıl olduğunun bildirildiğini belirtir. [5]

İKİNCİ BAB

MESCİDLERİN İNŞA EDİLMESİ

?5506 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ????????????? ???????? ?? ?????????? ?? ????? ??????? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ???????? ????????. ????? ??????? ??? ??‘? ????? ??????????? ????????? ????????????? ??????????? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? # ???? ??????????? ????? ?????? ???????? ????‘? ????? ?????????? ????????? ????? ???? ????????? ???? ??????? ?‘????????? ?????? ?????? ????? ?????: ??? ????? ??????????? ??????????? ????????????? ????. ???????: ?? ??????? ??? ???????? ???????? ??? ??? ??????? ??????? ???? ?????? ????????? ???????????????? ????????. ??????? ??????? ?????? # ?????????? ????????? ?????????? ????????????? ??????????? ???????????? ??????????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ?????????? ???????????? ??????????? ???????? ?????????????? ????????? ?????? # ????????? ?????? ??????????:?????????? ?????? ? ?????? ??? ?????? ?Œ????? ????????? ?‘??????? ????????????????[. ????? ?????? ? ???????.»??????????« ?? ??????? ?? ???? ???????? ??? ???? ??? ???????? .

1. (5506)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiği zaman, Medine'nin yüksek kısmında, kendilerine Benî Amr İbni Avf denen bir kabileye indi. Onların yanında on dört gece kaldı.
Sonra Benî Neccar'a haber gönderdi. Onlar kılınçlarını kuşanmış olarak geldiler. Ben (şu anda) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı devesi üzerinde Ebu Bekr'i de terkisinde, Benî Neccar'ın ileri gelenleri etraflarını sarmış olarak görür gibiyim. Aleyhissalâtu vesselâm, (yükünü) Ebu Eyyub el-Ensârî'nin evinin avlusuna indirdi.
"Ey Benî Neccar! buyurdular, şu bahçenin fiyatında pazarlık edelim!" buyurdu. Onlar:
"Hayır! dediler. Vallahi biz senden onun bedelini istemiyoruz, Allah'tan istiyoruz!"
Bu arsada hurma ağaçları, müşriklere ait kabirler ve bazı yıkıntılar vardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hurma ağaçlarının kesilmesini, müşrik kabirlerinin kaldırılmasını, harabelerin de düzlenip arazinin tesviyesini emretti. Hurma kütükleri mescidin kıble tarafına (direkler halinde) dizildiler, kapının iki yanı taşla örüldü.
(Bu inşaat devam ederken Müslümanlar) şu beyti terennüm ediyorlardı, Resulullah da onlara katılıyordu:
"Ey Rabbimiz, ahiret hayrından başka hayır yok!
Öyleyse muhacir ve ensara yardım et!" [Buhârî, Salat 48, Fezailu'l-Medine 1, Büyû 41, Vesaya 27, 30, 34, Menakıbu'l-Ensar 46; Müslim, Mesacid 9, (524); Ebu Davud, Salat 12, (453, 454); Nesâî, Mesacid 12, (2, 39).][6]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, hicretle Medine'ye gelen Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın, ikametgâh yerini tesbit etmeden, mescid yerini tesbit ettiğini göstermektedir. Başka rivayetler, ensarın Aleyhissalâtu vesselâm'ı ağırlama yarışına girdiklerini, Resulullah'ın da herhangi birini gücendirmemiş olmak için "deveyi serbest bırakmalarını, onun memur olduğunu, nerede

dururs a orada misafir kalacağını" söylediğini belirtir. Yularından serbest bırakılan deve, bugünkü Mescid-i Nebevi'nin yerine kadar gelir ve orada çöker. Aleyhissalâtu vesselâm oranın mescid olmasını emreder. Oraya en yakın ev de Ebu Eyyub el-Ensari'nin evidir, oraya taşınır. Böylece Ebu Eyyub hazretleri Fahr-i Âlem'in mihmandarlığı şerefine erer.
2- Resulullah Beni Neccar'ı çağırmıştır. Çünkü onlar Abdulmuttalib'in dayıları idi. Annesi Selma onlardandı. Kuba'dan Medine'ye gelince onların arasında oturmak arzu etmişti. Benî Neccar, ensarın büyük kabilelerinden biri idi, Hazrec'in bir koluydu.
3- Resulullah Kuba'yı bir cuma günü terketmiş, cuma namazını da yolda Ranuna denen mevkide ikamet eden Benî Selim İbnu Af yurdunda kılmıştır. Şehre girişi namazdan sonradır.
Halk, Resulullah'ı beklemekte olduğu için yollara dökülmüştü, merasimle, heyecanla karşılamıştır.
4- Medine'ye girişte Aleyhissalâtu vesselâm'ın bindiği deve, Kasva adındaki devesi idi. Hz. Ebu Bekir'i Aleyhissalâtu vesselâm teşrifen terkisine almış olmalıdır. Aksi takdirde hicret sırasında onun ayrıca devesi vardı.
5- Hadis müşrik kabirlerinin açılabileceğini, yerine mescid inşa edilebileceğini de göstermektedir.[7]

?5507 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ????????? ??????????? ????????? ????????????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ?? ?????? ??????? ?????? #? ????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ????????? ??????? ???????? ????????????? ????????????? ???????????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ??????[. ????? ??????? ???? ????.»???????«: ???? ???? ??? ?????? .

2. (5507)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Mescid, Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm zamanında kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallarıyla örtülmüştü. Direklerini hurma kütükleri teşkil ediyordu. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) buna (gerek tezyin ve gerekse tevsi yönüyle) hiçbir ilave getirmedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh), (enini boyunu) artırarak mescidi, Resulullah devrindeki tarz üzere [kerpiç ve hurma dallarıyla] yeniden inşa etti. Onu esaslı şekilde Hz. Osman (radıyallahu anh) (hem tezyin hem tevsi yönleriyle) değiştirdi ve pek çok ilavelerde bulundu. Duvarlarını nakışlı taşlarla ve kireçle inşa etti. Direklerini de nakışlanmış taşlardan yaptı. Tavanını da (pek kıymetli olan) sac ağacından yaptı." [Buhârî, Salat 62; Ebu Davud, Salat 12, (451).] [8]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Mescid-i Nebevî'nin ilk yapıldığı zamanki halini ve müteakiben dört halife devrinde geçirdiği tadilatları anlatmaktadır.
İlk yapıldığı sırada son derece sadedir: Duvarları kerpiç, tavan sadece güneşe karşı gölge yapmak üzere hurma dallarıyla örtülmüş, taban da hurma kütükleri üzerine oturtulmuştur. Başka rivayetler zeminde herhangi bir sergi bulunmadığını, yağmur yağdığı zaman tavandan olduğu gibi geçip zemini ıslatıp çamur haline getirdiğini ve secde sırasında alınların çamura bulandığını tasrih eder. Resulullah'ın verdiği bu ilk örnek mescidlerin inşasında sadeliğin esas olduğunu ifade eder. Aşırı süslenme ve bilhassa zuhruf denen yaldız kullanma işi mekruh addedilmiştir. Kerahet, bunun israf oluşundan, tevazuya aykırı bulunmasından, ibadet sırasında dikkatleri çekerek fitneye sebep olmasından ileri gelir.
Buhârî, mescidin yeniden inşaası sırasında Hz. Ömer'in ustaya: "Sen, insanları yağmurdan koru, inşaata allı sarılı tezyinat katarak insanları fitneye atmaktan sakın!" tenbihinde bulunduğunu belirtir. Bu açıklık Hz. Ömer zamanındaki tadilatta tavanın yağmur geçirmeyecek şekilde örtüldüğünü söylemeye imkan verir.
Rivayetten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevî, her yönüyle ciddi bir tadilatı Hz. Osman (radıyallahu anh) zamanında görmüştür. Duvarlar, sütunlar nakışlı taştan örülmüştür. Böylece hem genişletilmiş ve hem de inşaat malzemesi değiştirilmiş, ayrıca estetikî unsurlara yer verilmiştir. Hz. Osman'ın inşaat malzemesi arasında yer alan sac ağacının Hindistan'da yetişen ve abanoza benzeyen sert, dayanıklı bir ağaç nevi olduğu bilinmektedir. Kamus'ta buna "Hint ardıcı" ve "Hint çınarı" dendiği de belirtilir.
İslam uleması mescidlerin süslenmesini hoş karşılamamıştır. Buhârî, Hz. Enes'in rivayet ettiği: "(Öyle bir devir gelecek ki) insanlar mescidlerle öğünme yarışına girerek (süslü ve masraflı inşaatlara yer verdikleri halde) onları pek az ma'mur ederler, (içinde namaz kılmaya gelmezler)" hadisini muallak olarak kaydeder.
Mescid süsleme bid'ati Sahabe devrinin sonlarında başlamıştır. Buna ilk tevessül eden Emevi halifelerinden Melik İbnu Abdülmelik İbnu Mervan'dır. O sıralarda umeranın, ulema üzerindeki terörü sebebiyle ulemanın bu bid'aya "fitne çıkar korkusuyla" karşı koymayıp sükutla geçiştirdiği belirtilir. Bilahare, evlerin tezyinata boğulması karşısında mescidlerin sade kalması, onlara olan ihtiramı azaltabilir mülahazasıyla mescidlerin tezyin edilmesine fetva veren alimler çıkmıştır. Her halukârda, bu çeşit içtimâî gelişmeler, mescidlere olan ta'zim ve alâkayı artırmak kasdıyla ve Müslümanların resmî ve müşterek hazinelerinden (devlet bütçesinden) çıkmamak kaydıyla mescidlerin tezyinine verilmiş olan fetvalar benimsenmiş, tatbikat buna göre yapılır olmuştur. Hanefi ulema bu görüştedir. İbnu Hacer, "Tezyinden yasaklama selefe uyma gayesine matufsa, bunda asıl olan yasaklamadır" der.
Mescid-i Nebevi müteakip asırlarda yeni tadilatlara, genişlemelere mazhar olacaktır. Günümüzde icra edilmekte olan tadilat hepsinden fazladır.[9]

?5508 ?3? ??? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ????????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ??????? ?? ??????????[. ????? ??????? .

3. (5508)- Amr İbnu Abese (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim içerisinde Allah(ın adı) zikredilsin diye bir mescid bina ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder." [Nesâî, Mesacid 1, (2, 31).][10]

?5509 ?4? ??? ??? ????????? ???:]??????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?? ??????????? ??????: ????????? ????? ???????? ?????????? ?'???? ??????????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ??? ???????? ??????????? ????????. ???????? ????? ??????? ?????? # ?????????. ?????: ??? ??????? ????[. ????? ??? ???? .

4. (5509)- Ebu'l-Velid anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e Mescid(i-Nebevi)deki çakıldan sordum. Dedi ki:
"Bir gece yağmura yakalanmıştık.Yerler hep ıslandı. Kişi giysisinin içinde çakıl taşı taşıdı ve onu altına yaydı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı tamamlayınca: "Bu (yaptığınız) ne iyi!" buyurdular." [Ebu Davud, Salat 15, (458).][11]

AÇIKLAMA:

Hadis, Mescid-i Nebevi'nin altını çakılla döşemeye nasıl geçildiğini göstermektedir. Ayrıca mescidin zeminini çakılla döşemenin cevazına delildir. Ashab'ın, birkısım işleri, emr-i Nebevî olmadan kendi iradeleriyle yaptığına da hadis delil olmaktadır. Resulullah, uygun bulduklarını takdirle karşılamıştır, burada olduğu gibi.[12]

?5510 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

5. (5510)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Mescid deki) çakıllar, kendilerini dışarı çıkaran kimsenin tekrar mescide koyması için Allah'a talebde bulunur." [Ebu Davud, Salat 15, (459).][13]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Ebu Davud'daki metni, mana yönüyle aynı olsa da lafız yönüyle biraz farklı: "Çakıllar, hiç kimsenin kendilerini mescidden dışarı atmaması için Allah'a talepde bulunur."
2- İslam inancı cansız eşyayı tamamen ölü kabul etmez. Kur'an'da pek çok ayet, herşeyin Rabbini tesbih ettiğini belirtir. Her eşyanın müekkel meleği vardır. Onun tesbihini Rabb Teala'ya takdim eder. Burada çakılın, Allah'a ibadet edilen mahalden ayrılmak istemediği ifade edilmektedir.[14]

?5511 ?6? ??? ???????? ???? ?'????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ??????? ???????[. ?????

??????? ???? ???? .

6. (5511)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Minberle duvar arasında bir koyun geçecek kadar aralık vardı." [Buhârî, Salat 91, 95; Müslim, Salat 263, (509); Ebu Davud, Salat 222, (1082).][15]

AÇIKLAMA:

Resulullah'ın mescidinde mihrab yoktu. Namazları minberin yanında kılardı. Minberle kıble duvarının arasında koyun geçecek kadar aralık bulunmaktadır. İbnu Hacer'in açıkladığına göre, alimler bu hadisi, musalli ile sütresi arasındaki mesafeyi tesbitte esas kılmışlardır. Çünkü Resulullah, mescidinde mihrab olmadığı için, minberin yanında namaz kılmaktadır. Dolayısiyle, minberle duvar arasındaki mesafe Resulullah'la duvar arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. Bunu daha da vazıh kılan bir diğer rivayet yine Buhârî'de gelmiştir. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yapıldığı ve yerine konduğu zaman minberin üzerinde namaz kıldı." Bu hadis, minberin genişliği hakkında bir bilgi vermektedir: Üzerinde namaz kılınabilecek uzunluktadır. Resulullah bunun yanında namaz kıldığına göre, verilen ölçü -bir koyunun geçebileceği aralık- kıble duvarı ile Aleyhissalâtu vesselâm'ın arasındaki -veya musalli ile sütresi arasındaki- mesafeyi belirlemektedir.
İbnu Battal, bu -koyun geçme- mesafesini musalli ile sütre arasında bulunması gereken asgarî mesafe olarak değerlendirir. Ancak, Resulullah'ın Ka'be'de duvardan üç zira' geride namaz kıldığını ifade eden hadisi esas alan bazı alimler "sütre mesafesi en az üç zira' olmalıdır" demiştir. Fakat Davudi, en azı koyun geçme aralığı, en fazlası üç zira'dır diyerek iki görüşü cemetmiştir.
Bazı alimler: "Önceki, kıyam ve kuud halini, ikincisi ise ruku ve sücud halini gösterir" demiştir. İbnu Salah da: "Koyun geçme aralığını üç zira' ile takdir ettiler" diyerek bir başka cem şeklini hatırlatmıştır. Bagavî: "Biriniz sütreye karşı namaz kılınca sütresine yakın dursun. Ta ki, şeytan namazını kesmesin" hadisini esas alarak "musallinin imkan nisbetinde sütreye yakın durmasını müstehab addetmişlerdir" der. Bu durumda, sütre, normal secde yapılabilecek mesafede olmalı, ne yakın ne de uzak olmamalı.[16]

*** MESCİDLERE MÜTEALLİK AHKÂM:**

?5512 ?1? ?? ???? ????? ????? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ????????? ?? ???????? ?????????? ?????? ????? ????????? ??????? ????????? ???????? ???????: ???? ????????? ???? ????? ??? ???????? ????????? ???????? ???????? ??? ???? ??????? ???????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ???? ????????? ??? ?????? ????????? ????? ????? ?????? ?????????? ???????? ????? ????? ????? ???????? ???? ??????? ????? ?????: ??? ???????? ?????[. ????? ??????? ????????.»??????????« ???? ???? ?? ??? ????? ?? ???? ?????.

1. (5512)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidin kıble (duvarında) balgam gördü. Bu onun ağrına gitti, kalkıp eliyle kazıdı ve: "Sizden biri namaza kalkınca, Rabbine hususi hitapta bulunur veya Rabbi(nin kıblesi) kendisi ile kıblesinin arasındadır. Öyleyse hiç biriniz kıble cihetine tükürmesin. (İlla tükürecekse bari) soluna veya ayağının altına tükürsün!" buyurdular. Sonra, (göstermek için) ridasının bir kenarını alıp içine tükürerek elbisesinin kenarını üst üste katladı, sonra da: "Veya şöyle yapsın!" buyurdu [ve tükrüğü katlar arasında ovdu]." [Buhârî, Salat 33, 35, 36, 39, Mevakîtu's-Salat 8, el-Amel fi's-Salat 12; Müslim, Mesacid 54, (551); Nesâî, Taharet 193, (1, 163), Mesacid 35, (2, 52, 53).][17]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, namaz esnasında tükürme edebini göstermektedir: Sağ ve kıble cihetine tükürülmemelidir. Ayak altına tükürme ruhsatını o günün şartlarında değerlendirmek gerekir: Mescidde sergi mevcut değildir. Elbisenin kıvrımına tükürmeyi de o günün şartlarında değerlendirmek esastır. Mendil taşıma gelenek ve âdeti olmayınca, tükürmek zorunda kalan kimsenin elbisesinin kıvrıntısına tükürmesi tavsiye edilmiştir. Yine Buhârî'de yer alan bir başka hadiste "Mescidde tükrük hatadır, kefareti, yok edilmesidir" buyrulmuştur. Bir başka hadiste "Kim mescidde balgam çıkarırsa, bir başka mü'minin beden veya elbisesine değdirip ona eza vermeden yok etsin" denmiştir. Alimler, bu hadislerden hareketle, mescidde tükürüp, balgamı çıkarmamanın esas olduğu, ancak elinde olmadan balgam gelecek olursa bunu da başkasını rahatsız etmeyecek şekilde yok etmesi gerekeceği hükmünü çıkarmışlardı. "Yok etsin" diye çevirdiğimiz kelimenin aslı "defnetsin" dir. Bazı alimler bunu "tükrüğün mescidden çıkarılmasıyla gerçekleşeceğini" söylemiştir. Bazıları da yere gömmekle gerçekleşeceğini söylemiştir. Bazı alimler, mescide tükürme iznini, dışarı çıkma hususunda özrü olanlara hamletmiş, "özrü olmayana caiz değildir" demiştir.
2- Kıble cihetindeki tükrüğü Aleyhissalâtu vesselâm bizzat kazıyor. Bazı rivayetlerde kazıma işini bir hurma dalı vasıtasıyla yaptığı tasrih edilmiştir. Keza bazı rivayetler, Resulullah'ın duvarda balgamı görünce mescid ehline öfkelenip kızardığını tasrih eder. Resulullah bu hadiste kıble cihetinin hürmetinin büyüklüğünü de tesbit etmektedir. Rabb'in kişi ile kıblesi arasında bulunması ibaresini, Allah'a mekan izafesi olarak anlamamak gerekir. Allah mekandan münezzehtir. Öyleyse musallinin kıble ciheti onun için ehemmiyet taşımaktadır.
3- Bazı alimler, bu hadisten hareketle, mescidde veya başka yerde, kıblecihetinde tükrüğün haram olduğuna hükmetmiştir. İbnu Hibban ve İbnu Huzeyme'nin Sahihlerinde "Kim kıble cihetine tükürürse, kıyamet günü, tükrüğü iki gözünün arasında olduğu halde gelir" buyrulmuştur. Bazı hadislerde, imam olarak namaz kıldığı sırada kıble cihetine tüküren kimseye Resulullah'ın "bu namaz olmadı", "sen Allah ve Resulü'ne eziyet verdin" dediği belirtilir.[18]

?5513 ?2? ???? ????? ????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ?? ??????????? ????????? ?????????????? ?????????[. ????? ?????? .

2. (5513)- Yine Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mescidde tükrük hatadır, onun kefareti defnedilmesidir." [Buhârî, Salat 37; Müslim, Mesacid 55, (552); Ebu Davud Salat 22, (474, 475, 476); Tirmizî, Salat 401, (572); Nesâî, Mesacid 30, (2, 50, 51).][19]

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti.

?5514 ?3? ??? ??? ??? ????? ????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????????? ????????? ?????????? ???? ?????????? ??? ??????????? ?????? ????? ???? ???????????: ???????? ?????????????? ????????? ???????? ???????????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ??? ???????? ???????? ????. ???????: ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????????: ???????? ??????????????[. ????? ????? ???? ???? .

3. (5514)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Birinizin hanımı mescide gitmek için izin talep ederse ona mani olmasın (izin versin)" dediğini haber vermişti. Bilal İbnu Abdillah:
"Allah'a yemin olsun biz onlara mani olacağız!" dedi. Bunun üzerine Abdullah (radıyallahu anh), ona yaklaşıp öyle hakaretâmiz söz sarfetti ki, böylesini hiç işitmedim. Sonra şunu ekledi:
"Ben sana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan haber veriyorum; sen ise durmuş, "Vallahi mani olacağız" diyorsun!" [Buhârî, Cum'a 12, Ezan 162, 166, Nikah 116; Müslim, Salat 134, (442); Muvatta, Kıble 12, (1, 197); Ebu Davud, Salat 53, (566, 567, 568); Tirmizî, Salat 400, (570).] [20]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde "geceleyin mescid için izin taleb ederlerse..." denmiştir. Bazı alimler "Fitne ve şüphe endişesi daha çok geceleyin mevcuttur, gece mani olunmazsa, gündüz hiç mani olunmaz" demiştir.
Nevevî, hadisten "kadınının evden dışarı çıkması kocasının iznine bağlıdır" hükmünü çıkarır. Bazı alimler, "kadının izinsiz çıkma yasağı zaten malum, mukarrer bir durumdur, hadis, istisnayı bildiriyor, çıkması caiz olan durumu belirtiyor, o da mesciddir, mescid dışı yerlerin yasaklığı bakidir" demiştir.
Hadiste, mezkur olan iznin, vücub ifade etmediğine işaret mevcuttur. Zira, eğer vacib olsaydı izin isteme manası kalmazdı. Zira, bu (izin isteme işi), izin istenen kişinin, isteneni kabul veya reddetmede muhayyer olmasıyla gerçekleşir, mana kazanır. Ancak, İbnu Ömer sünnete olan bağlılığı sebebiyle bunu vacib gibi anlamıştır.
Şu halde, bu meselede esas, içinde bulunulan şartlara göre, erkek, hanımını mescide bile olsa gitmekten alıkoyabilmesidir.[21]

?5515 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????????? ?? ????????? ?????? ???? ???????? ?? ????????? ????????? ?? ??????????? ??????? ???? ?????? ?? ?????????[. ????? ??? ????.»???????« ??? ????? ??????: ????? ?????? ?? ???? ????? ?????? .

4. (5515)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kadının odasındaki namazı holündeki namazından üstündür. Mahda'ındaki namaz ise odasındaki namazından üstündür." [Ebu Davud, Salat 54, (570).][22]

AÇIKLAMA:

Hadiste, kadının, tesettüre en çok imkan taşıyan yerde namaz kılması tavsiye edilmektedir. Bu sebeple evin odasında (beyt) kılınan namazın oda kapılarının açıldığı ara odadaki (hücredeki)[23] namazından daha hayırlı olduğu belirtilmektedir. Mahda'da kılınan namaz ise hepsinden hayırlıdır. Çünkü mahda' oda içerisinde tesis edilen, kadına mahsus daha dar ve küçük hücreye denmektedir. Nitekim, bazı hadislerde kadınların mescide gitmelerine mani olunmaması tasviye edildiği halde, evindeki namazının daha hayırlı olacağı da ilave edilmiştir. Bir Ebu Davud hadisi şöyle: "Kadınlarınızı mescide gitmekten men etmeyin. Ancak evleri onlar için daha hayırlıdır." Bu husustaki hadislerin hepsini nazar-ı dikkate alan alimler: "Kadınları mutlak şekilde veya geceleyin mescidden men etmek kocalarına haramdır. Ancak, kadınlar bilmelidir ki, evdeki ibadetleri daha hayırlıdır" demiştir.
Hz. Aişe'nin bir yorumu mevzuyu aydınlatıcı mahiyettedir: "Eğer Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların (zinet, koku, güzel elbise vs. erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekici cazib şeylerden) ihsas ettikleri şeyleri görseydi, onları mescide gitmekten men ederdi. Tıpkı Benî İsrail kadınlarının men edilmeleri gibi.
Bazı alimler bunu esas alarak, kadınları mescidden mutlak surette men etmek gerektiğine hükmetmiştir.
Fakat İbnu Hacer der ki: "Bu hüküm itiraz götürür. Zira buna hükmün değiştirilmesi terettüp etmez. Çünkü, Hz. Aişe hükmü, bulunmayan bir şarta ta'lik etmiştir. O şart da zanna dayanan zannıdır: "Resulullah görseydi men ederdi" diyor. Buna mukabil "Görmedi ve yasaklamadı, öyleyse hüküm devam etmektedir" denilir. Hatta, her ikisi de men etme görüşünde olduğunu ihsas etse bile Hz. Aişe de yasak hususunda kesin açık bir şey söylemiş değildir. Keza, Allah olacakları bildiği halde, Resulüne, kadınların mescidden men edilmesini vahyetmemiştir. Eğer onların ihdas edecekleri bid'alar, onların mescidlerden men edilmelerini gerektirseydi, sokağa, çarşıya çıkma gibi başka şeylerden evleviyetle men ederdi. Ayrıca bid'a ihdası bütün kadınlardan değil, bazılarından olmuştur. Eğer bid'a sebebiyle men edilmeleri kesinlik kazanırsa, bunu ihdas edenler men edilir.
En doğrusu, fesad çıkmasından korkulan şeye dikkat edip, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın irşadı üzere ondan kaçınmaktır, koku ve süslenme meselesinde olduğu gibi, gece ile kayıtlamak da böyle." [24]

?5516 ?5? ??? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????????? ???? ???????? ??????????? ????? ???????: ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ????? ?????[. ????? ??? ???? .

5. (5516)- Nafi, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu kapıyı kadınlara ayırsak" buyurmuştu. Nafi der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anh), ölünceye kadar o kapıdan hiç girmedi" [Ebu Davud, Salat 54, (571).][25]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mescid-i Nebevi'nin giriş kapılarından birinin kadınlara ayrılmasını dilemiş ve oradan erkeklerin girip çıkmamasını söylemişti. Bugün Mescid-i Nebevi'de halen bir kapı kadınlara mahsustur, oradan sadece onlar girip çıkarlar.
Hadis, Hz. İbnu Ömer'in sünnete bağlılığındaki şiddeti göstermektedir. Bu hususta o meşhurdur.[26]

?5517 ?6? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ?????? ?? ??????????. ??????: ???? ????? ??? ????????? ?'??????? ?????? ??????? ?????? #: ? ????????? ??????? ???????? ??????????? ????? ???????? ????[. ????? ????.???? »??? ??? ??? ????? ?'???« ?? ?? ???? ???? ???? ????? ?????? .

6. (5517)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam mescidde yitiğini ilan etti ve: "Kim kızıl deveyi gördü?" dedi. Bunu işiten Aleyhissalâtu vesselâm: "Bulamaz ol! Mescidler neye yarayacaksa onun için inşa edilmiştir (gayesinden başka maksadla kullanılamaz)!" buyurdular." [Müslim, Mesacid 80, (569).][27]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mescidde kayıp ilanını yasaklamaktadır. Alimler bu hususta ihtilaflıdır. Bir kısmı buna mekruh derken, bir kısmı haram demiştir. Keza alışveriş, icare gibi akitler de bu hükme dahil edilmiştir.
Camilerde yüksek sesle konuşmak da mekruh addedilmiştir. İmam Malik ve bir grup alim "İlim için bile olsa!" diyerek yasağı âmm kılmıştır. Ebu Hanife ve Malikîlerden Muhammed İbnu Mesleme ilim, dava vs. gibi insanların muhtaç olduğu meselelerin mescidde yüksek sesle konuşulmasında beis görmemişlerdir.
Resulullah'ın: "Mescidler ne maksadla yapılmışsa o iş içindir" sözü, mescidlerin sadece ibadet ve zikrullaha tahsisini gerektirir. Bu sebeple İmam Malik gibi bir kısım alimler "çocuk okutma"yı bile bu gayenin dışında görerek caiz bulmazlar. Sanat icrası, ticaret yapılması da caiz olmaz. Ancak savaş için gerekli olan silah ıslahı gibi bazı işlerin olabileceği de söylenmiştir.[28]

?5518 ?7? ??? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????????? ??????????? ?? ??????????? ????? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ????? ?????.»?????« ??? ????? ??? ????: ??????? ?? ????? .

7. (5518)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde alışveriş yapmayı, yitik ilan edilmesini, şiir okunmasını, yasakladı. Keza cuma günü namazdan önce (ilim, vaaz) halkası teşkil edilmesini de yasakladı." [Ebu Davud, Salat 220, (1079); Tirmizî, Salat 240, (322); Nesaî, Mesacid 22, 23, (2, 47, 48).][29]

?5519 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????? ????????? ???? ??????????? ?????? ? ??????? ??????????? ????????? ??? ??????[. ????? ??? ???? .

8. (5519)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu evlerin yönünü mescidden çevirin. Zira ben, mescidi ne hayızlı kadına ne de cünüb kimseye helal kılmıyorum!" [Ebu Davud, Taharet 93, (232).][30]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevi'nin civarındaki bazı evlerin giriş kapısı doğrudan mescide açılıyordu. Buradan doğru geçip mescide girebiliyorlardı. Temiz olunmayan durumlarda da mescidden geçme olabiliyordu. Bu sebeple, Aleyhissalâtu vesselâm, evlerin mescide bakan duvarlarındaki kapıların iptal edilerek başka cihetlerinden kapılar açılmasını emretmiştir.
2- Hadisle istidlal eden alimler, cünüblerin ve hayızlı kadınların mescidlere girmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Alimler, ayet ve hadisin gelen bazı tasrihatı nazar-ı dikkate alarak bu tahrimi az veya çok "mescidde kalma" ile kayıtlamışlardır, hiç durmaksızın içinden geçmeye cevaz vermişlerdir. Bazı alimler, mescidi kirletme ihtimali olursa "geçme"ye de ruhsat tanımamıştır. "Kirletmeyeceği hususunda kesin kanaat varsa geçmeleri caizdir" demişlerdir.
Şafii ve Malik hazretleri kalmaksızın mecsidden geçmeyi caiz görenlerdendir. Bir ihtiyaç için olsa da olmasa da farketmez derler. Ebu Hanife, İshak, Süfyan-ı Sevrî ve Ebu Hanife'nin ashabından da bunların, zaruret halinde abdest aldıktan sonra geçebilecekleri rivayet edilmiştir. Su bulamazlarsa teyemmüm ederler demişlerdir.
Ahmed İbnu Hanbel de: "Bir şeyi almak veya bırakmak gibi bir maksadla veya yolun oradan geçmesi hallerinde mescidden geçmenin mübah olduğunu" söyler, başka durumlarda geçmenin haram olduğuna hükmeder.[31]

?5520 ?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ?? ??????????? ?????????????? ???? ????????? ????? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

9. (5520)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz mescidde iken uyuklayacak olursa, bulunduğu yerden bir başka yere gidip orayı değiştirsin." [Ebu Davud, Salat 239, (1119); Tirmizî, Salat 379, (526).][32]

AÇIKLAMA:

Hadisin, Ahmed İbnu Hanbel'de gelen veçhinde "cuma günü" kaydı mevcuttur. Öyleyse, cuma günü, hutbe sırasında veya daha önce, uykusu gelen bir kimseye Resulullah, uykuyu dağıtmak için, yer değiştirmeyi tavsiye etmektedir. Bu emirdeki hikmet, hareketin uykuyu dağıtması olabilir. Hikmet, kendisine uyku sebebiyle gaflet basmış olan yeri değiştirme de olabilir. Nitekim -bir sefer sırasında- sabah namazı vaktinde uyku basan vadiden de çıkılmasını emretmiş, namazlar bir başka yerde kaza edilmişti. Şarihler: "Namazı beklemek üzere oturan kimse namazda sayılır, namazda uyku ise şeytandandır. Öyleyse, yer değiştirme emri şeytana ait olan şeyin giderilmesi içindir. Böylece mescidde oturanın zikir, hutbe dinleme veya menfaatli bir başka meşguliyetine karşı gelen gafleti dağıtarak onu şeytandan kurtarmak gerekir" derler. [33]

?5521 ?10? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ???????? ??????? ?? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

10. (5521)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz mescide gidince orada ellerini kenetlemesin, çünkü o namazdadır." [Ebu Davud, Salat 57, (562); Tirmizî, Salat 284, (386).][34]

AÇIKLAMA:

Muhtelif sahabi tarafından rivayet edilen hadislerde, namaz için abdest alındıktan sonra parmakların kenetlenmemesi Resulullah tarafından emredilmekte, "Çünkü, denmekdedir, kişi abdestten sonra namazda sayılır, ellerin kenetlenmesi ise şeytandandır." Bazı rivayetlerde mescidde elleri kenetleyerek oturanları görünce Resulullah'ın müdahale ettiği belirtilir.[35]

?5522 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???????? ?????????? ??????????. ????? ????? ???????: ?????????????????? ????? ?????????? ?????????? ????????????[. ????? ??? ????.???: ???? ??? ??????? ??? ??? ?????? ??? ?????? ????.»??????????« ?????? ?????? ??????? ?????? .

11. (5522)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben mescidlerin yükseltilmesiyle emrolunmadım!"
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki: "Yemin olsun! Sizler mescidlerinizi, Yahudi ve Hıristiyanlar gibi süsleyeceksiniz!" [Ebu Davud, Salat 12, (448); Buhârî Salat 62 (muallak olarak).][36]

AÇIKLAMA:

Hadis, mescidlerde süslemeyi yasaklamaktadır. Mescidler, mabedler, İslam'a göre sade olmalıdır. Onun imarı, güzelliği cemaatledir. Öyleyse, cemaate katılmak suretiyle mescidlere olan alâkanızı göstermek gerekirken, süslemek, şatafatlı kılmak suretiyle alâka gösterilecektir. Aleyhissalâtu vesselâm bu duruma düşülmemesi için Yahudi ve Hıristiyanları misal verir. Onların gerek ayetlerde ve gerek hadislerde belirtilen hususiyetleri, kitaplarını tatbik etmemeleri, dinlerini hayatlarından çıkarmalarıdır. Her hususta tahrifata yer vermişlerdir. Kitap ahkamı rafa kaldırılınca mabedlerin tezyinine ehemmiyet vermişlerdir. Resulullah, Müslümanların da bu meş'um, bu istenmeyen noktaya geleceklerini haber vermektedir. Hadisin devamı İbnu Abbas'ın sözü gibi görünüyor ise de Resulullah'ın sözüdür. İbnu Abbas geleceğe ait bir meseleyi böylesi kesin bir üslubla ifade edemez, bunu vahye mazhar olan söyleyebilir.
Mescidlerin süslenmesi meselesini daha önce açıkladık (5507).[37]

?5523 ?12? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?????????? ????? ?????????? ?? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????« ?? ?????? .

12. (5523)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mescidler hakkında övünme olmadan kıyamet kopmaz." [Ebu Davud, Salat 12, (449); Nesai, Mesacid 2, (2, 32).][38]

AÇIKLAMA:

Resulullah, kıyamete doğru insanların İlahî ölçülerden uzaklaşarak mescidlerle de övünmeye başlayacaklarını belirtiyor. Mescidin boyu, genişliği, inşaatta kullanılan malzemenin çeşidi, süsleme ve tezyini, sergisi ayrı ayrı övünme, gösteriş vesilesi kılınabilir. Halbuki dinî hizmetlere kıymet kazandıran şey kemiyet değil, keyfiyettir, ihlastır, sırf Allah rızası için yapılmış olmasıdır. İhlasta övünmenin yeri yoktur. Bu çeşit tefahur bir bakıma muhtevaya gösterilmesi gereken alâkayı kıracağı için zemmedilmiştir. Kişi madde ile övünerek tatmin bulur ve mana, muhteva eksikliğini görme veya araştırma tasasına düşmez.
İbnu Raslan der ki: "Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın açık bir mucizesi var. Çünkü, kendinden sonra vukua gelen şeyleri aynıyla haber vermiş olmaktadır. Zira bu zamanda melikler ve emirler, Kahire'de, Şam'da, Kudüs'te mescidleri tezyine yöneldiler ve onların süsüyle çokça övünmeye başladılar. Üstelik, halktan zulüm yoluyla mallarını alıp, onu estetik yönüyle üstün medreseler inşa etmede harcıyorlar."[39]

?5524 ?13? ??? ?????? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ??????
??? ??????? ?????? # ????????????? ??????????? ??????? ?????????????? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????????????????? ???? ?????? ?????????? ??????? ??????? ????????? ???????????? ????? ??????? ????? ??? ???????? ???????: ???? ????????? ??????????? ???????????? ??????????? ?????????? ???? ????????? ???????????? ?????????. ?????????: ???? ????????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ????????. ???????: ???????? ???? ???????? ???????? ? ????????? ??? ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ???????????? ????? ????????? ?????????? ??????????????? ????????? ???????????? ???? ???‘?????? ????????????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????? ?‘????? ?????: ???????? ?????. ????? ??????????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????.»??????????« ???? ???? ?‘?? ??? ???? ?‘????? ???? ?? ?? ????? ?? ?‘??? ??? ????? ????? ??? ?? ?‘???? ???? .

13. (5524)- Talk İbnu Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a heyet olarak yola çıktık. Gelip ona biat ettik. Onunla namaz kıldık. Kendisine, memleketimizde Ehl-i Kitaba ait mabedin olduğunu haber verdik. Abdest suyunun fazlasından bize hibede bulunmasını talep ettik. Su getirtip abdest aldı, mazmaza yaptı, sonra bunu bir kaba bizim için döktü. Dedi ki:
"Haydi gidin! Memleketinize varınca (o eski) mabedinizi yıkın. Bu suyu onun yerine çileyin, orasını mescid yapın!
"Biz: "Ama yerimiz uzak, hararet şiddetlidir. Bu su (buharlaşıp) kurur " dedik. Bize:
"Ona bir müdd su ilave edin. O (abdest artığı) öbürünün (ilave edilen suyun) güzelliğini de artırır" buyurdular. Oradan ayrılıp memleketimize geldik. Mabedimizi yıktık. Sonra yerine o suyu çiledik, orayı kendimize mescid yaptık. İçerisinde ezan okuduk. Rahibi, Tayylı bir adamdı, ezanı işitince:
"Bu, hak bir davettir!" dedi. Sonra dağın sırtındaki sel yataklarından birine yöneldi. Bir daha onu görmedik." [Nesâî, Mesacid 11, (2, 38-39).] [40]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, büyüklerin artığı ile teberrük etmenin cevazı var. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest suyunun artığından isteyen bu heyetin talebini yerine getiriyor. Artık nedir? İki mana üzerinde durulmuştur:
1) Abdest aldıktan sonra kalan kullanılmamış su.
2) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdestte kullandığı ve azalarını yıkamış bulunduğu su. Hadisin elfazı iki manayı da anlamaya imkan tanır. Resulullah'ın mübarek uzuvlarına değmiş bulunan su ile teberrük, Ashab-ı Kiram hazeratının müstemir bir âdetidir. Sadedinde olduğumuz hadiste talep edilen artığın da bu olması ihtimale daha yakındır.
2- Hadiste mübarek addedilen az bir suya ilave edilecek suyun da aynı şekilde bereket kazanacağı ifade edilmektedir.
3- Rahibin ezan sesini duyar duymaz, imana geldiği anlaşılmaktadır. Bir daha görülmemesi, Cenab-ı Hakk'ın onu ricalu'lgayb denen insanlara dahil etmiş olma ihtimalini hatıra getirmektedir. [41]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/314-316.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/317.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/317-318.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/318-319.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/319.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/320-321.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/321-322.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/322.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/323-324.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324-325.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325-326.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/327.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/327-328.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/328.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/328.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329.
[23] Şimdiki kullanışta hol demektir.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329-330.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331-332.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332-333.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/333.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/333.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334-335.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/335.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/335.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/336.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/337.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

366) Gün Boyu Konuşmadan Susup Durmanın Yasak Oluşu

1804. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğunu işitip ezberledim:
"Büluğ çağına ulaştıktan sonra yetimlik kalkar. Bütün gün geceye kadar susmak yoktur."[1]

1805. Kays İbni Ebû Hâzim şöyle dedi:
Ebû Bekir es–Sıddîk *radıyallahu anh,* Ahmes kabilesine mensup Zeynep isimli bir kadının yanına gelmişti. Onun hiç konuşmadığını görünce:
– Bu kadına ne oldu ki hiç konuşmuyor? diye sordu. Orada bulunanlar:
– Suskunluk ibadeti yapıyor, dediler. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ona:
– Konuş! Çünkü bu yaptığın iş helâl değildir; bu Câhiliye amelidir, dedi. Bu uyarı üzerine kadın konuştu.[2]

* Yetimlerin hukuku Kur'an ve hadislerde korunmuştur. Bu konuda Nisa: 4/6-10 ayetleri ile kitabımızın 33. bölüm 262-276 no'lu hadislerine bakılabilir.
Dindarlık ve ibadet modeli sayılan konuşmamak, cahiliye döneminde yapılan iyi işlerdendi. İslam bunlara yasaklama getirerek bunun yerine Allah'ı zikretmeyi, insanları irşadı ve hayırlı sözler söylemeyi tavsiye etmiştir. [3]

---

[1] Ebû Dâvûd, Vesâyâ 9.
[2] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 26. Ayrıca bk. Dârimî, Mukaddime 23.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 526.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Mütevatir Haber:

Yalan üzerine anlaşma ihtimali olmayan bir topluluğun verdiği ve ilim vasıtalarından biri sayılan haber.
Mütevâtir, lügatte "arkası kesilmeksizin birbirini takip etmek, birbirinin peşisıra gelmek"[1] manâsındaki "tevâtür"den ism-i fâildir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de *"Sonra birbiri peşinden peygamberlerimizi gönderdik"* (el-Mü'minûn, 23/44) buyurulmuştur. Ayetteki *"tetrâ"* kelimesi aynı köktendir.
Mütevâtir haber, yalan üzere birleşmelerini aklın tasavvur edemeyeceği bir topluluğun, mümkün ve mahsûs olan bir şeye dair verdiği haberdir.[2]
Bir haberin mütevâtir olmasının şartlarını şöylece özetlemek mümkündür:
1) Haber, yalan üzerinde kasıtlı veya kasıtsız birleşmelerini aklın kabul etmediği kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmelidir.
2) Haber, aklen mümkün olan, görülen ve işitilen şeylerden olmalıdır. Dolayısıyla, doğruluğu nakle değil burhana muhtaç olan veya muhal olan şeyleri nakledenler ne kadar çok olursa olsun tevâtür sayılmaz. Meselâ, Allah'ın varlığını inkâr edenlerin sayısı ne olursa olsun bu hakikati ifade etmez.[3]
"Yukarıdaki şartları taşıyan mütevâtir haber, ilm-i zarûrî ifade eder; yani onu işiten red ve inkârı mümkün olmayan, aksine tasdik ve kabulü zorunlu olan bir bilgi hasıl olur. Bu bilgi dine taalluk eden bir bilgi olduğu zaman, ona inanmayı, amele taalluk ediyorsa onunla amel etmeyi gerektirir. Hz. Peygamber'in hadisleri arasında yukarıda belirtilen şartları bir araya toplamış olanlara "Mütevâtir hadis" denir"[4]
Mütevâtir haberin kat'î ve kesin bilgi ifade etmesi, nakledenlerin çokluğu sebebiyledir. Onun için, herkes tarafından haber verilen şey hakkında insan aklı, bu kesinlikle doğrudur, hükmünü verir.[5] Halkı kâfir olan bir şehir halkının verdiği haber hakkında bile ilm-i yakînî hasıl olur.[6] Nitekim görülmeyen ve ulaşılmayan, şimdiki ve tarihteki birçok ülke ve şahıs hakkındaki haberler mütevâtir haberlerdir. Bu tür bilgilerin doğruluğundan şüphe edilmez; ilim sebeplerinden ve vasıtalarından sayılır.[7]
Mütevâtir haber İslâm hukukunda da kesin bir delil olarak kabul edilmiştir. Mecelle'de bu meyanda şu maddeler yer almıştır:
"Tevâtür, ilm-i yakîn ifade eder. Binaenaleyh tevâtürün hilâfına beyyine ikame olunmaz"[8]
"Tevâtürde muhbirlerin aded-i muayyeni yoktur. Ancak akıl, onların kizb üzere ittifaklarını tecvîz etmeyecek mertebede bir cemm-i ğafir olmaları lâzımdır."[9]

---

[1] Cevherî, es-Sıhâh Kahire 1399/1979, II, 843.
[2] Abdülkâhir b. Tâhir el-Bağdâdî, Usûlü'd-Dîn, İstanbul 1346,12; İsmail Hakkı İzmirli, Yeni İlm-i Kelâm, Ankara 1981, 34.
[3] Şerafeddin Gölcük, Süleyman Toprak, Kelâm, Konya 1988, s. 78; Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime s. 102.
[4] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 346-347.
[5] Ali Arslan Aydın, İslâm İnançları ve Felsefesi, İstanbul 1968, s. 91-92.
[6] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 382.
[7] Gölcük, Toprak, a.g.e., s. 78; Aydın, a.g.e., s. 92.
[8] Madde, 1733.
[9] Madde, 1735; Osman Öztürk, Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle, İstanbul 1973, s. 407; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) İlme Teşvîk:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in; ilme olan teşvikleri de sünnetin öğrenilmesinde, öğretilmesinde büyük rol oynamıştır. Zira başlangıçta "ilim" kelimesi yaygın şekilde "sünnet" ve "hadîs" kelimesi yerine kullanılmıştır. Bu sebeple eski metinlerde geçen ilim için seyahat tabiriyle hadîs dinlemek için yapılan seyahat kastedilir. Keza tâlibu'l-ilm tabirinden de ekseri durumlarda tâlibu'l-hadîs anlaşılır. Öyle ise Kur'ân ve hadîste ilme teşvik, ilme övücü, ilim tâlibi ve âlime vâdedilen üstünlük ve sevaplar, okuma ve yazmanın inkişâfı için alınan tedbirler, kurulan maarif müesseseleri vs. hepsi bir yönüyle hatta ağırlıklı ve daha mühim yönüyle sünnetin tesbitini hedeflemiş ve öncelikle buna yaramıştır, denebilir.
Durum böyle olunca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ilmî gelişme için aldığı tedbirler, doğrudan doğruya hadîslerin zabtını ilgilendiren bir konudur. Bu meselenin iyi bilinmesi, bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından hadîs zabtı için alınan tedbirlerin anlaşılması için gerekli olmaktadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında ve Selef devrinde hadîsin zabtı hususunda tereddüt uyandırmaya çalışanlara ve hususen zamanımızda bu meseleyi fazla kurcalamak isteyen suiniyet sâhiplerine muknî bir cevap verebilmek maksadıyla, biz bu konuya az ileride genişçe ve müstakil olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in İlmi Yayma Tedbirleri başlığı altında ele alacağız. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAM MÂLİK B. ENES VE MUVATTA'I:

Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebi Âmir el-Asbahî. Mâliki Mezhebinin imamı, Muhaddis ve mutlak müctehid.
İmam Mâlik, Medine'de doğmuştur. Onun doğum tarihi hakkında, Hicrî 90'dan 98'e kadar değişen farklı rivayetler vardır. Ancak, yaygınlıkla kabul edileni 93 (711-712) tarihinde doğmuş olduğudur.[1]
İmam Mâlik'in ailesi aslen Yemenli olup, dedesi Zû Asbah kabilesine mensup olan Mâlik b. Ebu Amir el-Asbahî, Yemen valisinden gördüğü zulüm üzerine Medine'ye gelip yerleşmiştir. Annesi de, yine Yemenli Ezd kabilesinden, Aliye binti Şüreyk el-Ezdî'dir.
İmam Mâlik'in dedesi Medine'ye yerleştikten sonra, Kureyşe mensup Benû Teym b. Murra kabilesi ile hısımlık kurarak, bu kabile mensuplarıyla dostluk (velâ) akdetmiş ve gerektiğinde onlardan yardım görmüştür.
İmam Mâlik'in ailesi, Medine'ye yerleştikten sonra ilimle meşgul olmuş, özellikle hadisleri toplamaya ve Ashab'ın fetvalarını öğrenmeye büyük önem vermişlerdi. Dedesi Mâlik b. Ebu Amir, Tâbiînin büyüklerinden olup, Hz. Ömer (r.a), Osman (r.a), Talha (r.a) ve Aişe (r.anh)'dan hadis rivayet etmiştir.
İmam Mâlik, babasından sadece bir hadis rivayet etmiştir. Bu da, babasının hadisle fazlaca meşgul olmadığını göstermektedir. Ancak amcası Süheyl hadis âlimlerinden olup, İsmail b. Cafer'in hocasıdır. Ayrıca, ez-Zuhrî de ondan ders okumuştur. Onun Nadr ismindeki kardeşi de hadis tahsil etmişti. İmam Mâlik, hadis derslerine başladığı zaman, bu kardeşinin şöhretine binaen Ahu'n-Nadr (Nadr'ın kardeşi) diye çağrılmakta idi. Daha sonra, İmam Mâlik, hadiste onu geçmiş ve kardeşi ona nisbet edilmeye başlanmıştır.
Hulefâ-ı Râşidîn devrinde Medine, Ashab'ın ileri gelen âlimlerinin bir arada bulunduğu ve ilim tahsilinin zirvesine ulaştığı bir merkez konumundaydı. Emevîler devrinde ise Medine, çoğalan fitnelerden ve idarecilerin zulmünden kaçan bir takım âlimlere sığınılacak bir yer görevi görmeye başlamıştı. Ayrıca, Tabii'nin çoğu Medine'de oturmakta, Ashab'ın rivayet ve fikhını, etraflarını halkalayan ilme susamış talebelere aktarmakta idiler.
İmam Mâlik, kendini tamamen ilme vermiş bir aile muhitinde büyümüş ve çok canlı bir ilmî hareketliliğin yaşandığı Medine'de ilim tahsil etmeye başlamıştı. Böyle bir çevrede bulunması ona, çağın en ileri seviyesindeki alimlerden ders okuma imkânını vermişti.
İmam Mâlik önce, Kur'an-ı Kerîm'i hıfz etmiş, peşinden de hadisleri ezberlemeye başlamış ve bilhassa annesinin teşvik ve yönlendirmeleri ile Medine'nin büyük ve meşhur âlimlerinden Rabia b. Abdurrahman'ın ders halkalarına katılmıştı.[2]
Daha sonra o, bir şeyler öğrenebileceği bütün âlimlerin yanına gitmeye ve onlardan hadis, sahabelerin fetvaları ve fıkıh konularında istifade etmeye başlamıştı.
Yüze yakın âlimden yararlanan İmam Mâlik'in yetişmesinde, fikrî ve ilmî yapısının oturmasında, başta Abdurrahman ibn Hürmüz, Rabîa, Şıhab ez-Zührî, Ebu Zinad, Yahya b. Sa'id el-Ensârî ve Hz. Ömer (r.a)'ın azadlısı Nâfi'in büyük katkıları olmuştur.
İbn Hürmüz, hadis ve şer'î ilimlerde söz sahibi bir âlim olup, ayrıca zamanın bütün fikrî, siyasî gelişmelerini takip eden ve onların iç gerçeklerine nüfûz eden bir kültür genişliğine sahipti. O, İmam Mâlik'e çok şey öğretir ancak, maslahata uygun görmediği için bunlardan çok azını açıklamasına müsaade ederdi. İbn Hürmüz, sorumluluğundan korktuğu için, Mâlik'ten, hadislerin senedinde kendi adını zikretmemesini istemişti.
İmam Mâlik, Hz. Ömer (r.a) ile Abdullah b. Ömer'in fikhını ve fetvalarını, Nafi'den öğrenmişti. Ebu Davud, Malik'in Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den rivayetini senet yönünden en sağlam olanı kabul eder.
İmam Mâlik, yetişip olgunlaştıktan sonra, fıkıhta hocası olan Rabia'nın bazı görüşlerini tenkit etmeye başladı. Bundan sonra o, Rabia'nın derslerini bırakıp, Zühri'nin hadis derslerine devam etti. Ancak, onun fikhî görüşlerinde, Rabia'nın büyük tesiri vardır.
Bundan sonra o, Zühri'nin dersi dışında evine kapanıyor, o zamana kadar kağıtlara kaydettiklerini derleyip toparlamaya çalışıyordu.
Ayrıca İmam Mâlik, Cafer-i Sadık'ın derslerini hiç bir zaman kaçırmazdı. Onun ilmine, zühd ve takvasına hayranlık duymakta idi. İmam Mâlik onun hakkında; "Abdesti olmadan hadis rivayet etmez, Hz. Peygamberin adı anılınca yüzü sararırdı" demektedir.
O, Medine'nin ilmini tamamen öğrendiğine iyice kanaat getirmeden ders vermeye başlamadı. Medine'de bulunan âlimlerin çoğunun kendisini ders verme hususunda yeterli görmesini açıklamalarından sonra güvenilir ravilerden aldığı hadisleri insanlara öğretmek, fetva soranların problemlerini halletmek ve etrafında toplaşan öğrencilere dersler vermek zorunluluğunu hissetmiştir. İmam Mâlik bu konuda şöyle söylemektedir: "Her aklına esen mescitte oturup ders veremez. Âlimlerden yetmiş kişinin beni yeterli görmesine kadar ben, ders ve fetva vermekten kaçındım". İmam Mâlik ayrıca, hocaları Zühri ve Rabia'ya, ders verip veremeyeceğini sorup olumlu cevap aldıktan sonra bu işe başlamıştır.
İmam Mâlik, derslerini Mescid-i Nebî'de vermeye başlamıştı. Ancak sonraları idrarını tutamama (prostat) hastalığına yakalanınca mescite gelmez olmuş ve derslerine evinde devam etmeye başlamıştır. O, Mescid-i Nebî'de ders okuttuğu zaman, Hz. Ömer (r.a)'in ders okuturken oturduğu yere oturmaya özen göstermiştir. Burası Resulullah (s.a.s)'in mescitte oturduğu yerdir. Ayrıca Medine'de Abdullah b. Mesud'un oturduğu evde ikamet ederek, onların hatırasını zihninde canlı tutmayı arzulamış ve Ashab'ın yaşadığı manevî atmosferi hissetmeye çalışmıştır.
İmam Mâlik'in dersleri, hadis ve fikhî meselelerle verdiği fetvalar şeklinde cereyan ederdi. O, vuku bulmuş olaylara fetva verir ve değerlendirmelerde bulunurdu. Vuku bulmamış, farazî olaylar için kesinlikle bir görüş beyan etmezdi. Bu da İslâm hukukunun en önemli özelliğidir.
Hastalığının ilk dönemlerinde, mescite namaza gelir, sonra evine dönerdi. Bir zaman sonra namazlara gelemez olmuş, daha sonra cuma namazı için de evinden çıkamaz hale gelmişti. Bu durumunu soranlara hastalığını, ta ölüm döşeğine yatana kadar söylememiştir.
İmam Mâlik, ilimde olgunlaşıp dersler vermeye başladıktan sonra, bilgilerini daha da derinleştirmek ve farklı fikhî görüşleri, incelikleriyle kavrayabilmek için âlimler ile ilişkisini yoğun bir şekilde sürdürmüştür. Hacca gelen âlimlerle görüşüp, onlarla ilim alışverişinde bulunurdu. O, büyük fakih Ebu Hanife ile de görüşür, onunla münazaralarda bulunurdu. Onların bu görüşmeleri gayet nezih bir şekilde cereyan eder ve herbiri diğerinin fıkıhtaki üstünlüğünü överdi. Bunun gibi o, Keys, Evza'î, Ebu Yusuf, Muhammed b. Hasan, Hammad vb. çağın seçkin âlimleri ile ilmî sohbetlerde birlikte olur, onlarla bir araya gelme fırsatı bulduğunda bunu hiç bir zaman kaçırmazdı. İmam Mâlik'in yaşadığı dönem, Medine'nin ilim, inceleme ve araştırmaların odağı olduğu bir dönemdi. Bunun sebebi, Resulullah (s.a.s)'in mescidinin ve kabrinin burada bulunması dolayısıyla İslam coğrafyasının her tarafından, farklı fikhî ekollere mensup âlimlerin, her hac mevsiminde buraya akın akın gelmeleri idi.
İmam Mâlik ayrıca, ilmini yenilemek ve asrının diğer fakihlerinin görüşlerini öğrenmek için mektuplaşma yolunu da kullanıyordu. O, görüşme imkânı olmayan uzak şehirlerdeki âlimlere mektuplar yazar, değişik konulardaki görüşlerini sorar ve kendi değerlendirmelerini onlara iletirdi.
İmam Mâlik keskin bir zekâ ve kuvvetli bir hafızaya sahipti. Bu da ona, dinlediği hadisleri kolayca ezberleme ve fikhî konulara rahatça nüfuz edebilme imkanını sağlıyordu. Hadisleri sağlam ravilerden kusursuz olarak bellemiş olduğu halde, bir maslahat görmedikçe hadis rivayet etmezdi. Hadis nakletmenin sorumluluğu onu sıkıntıya sokar ve naklettiği her hadisi için; "Onları nakletmektense herbiri için bir kırbaç yemeyi yeğlerdim" demekte idi.
Sadece Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak için ilim tahsil etmiş, hayatı boyunca takva yolunu terketmemiştir. Ona göre ilim bir nurdur ve ancak huşu ve takva sahibi bir kalpte yerleşebilir. Fetva verirken yavaş hareket eder, iyice düşünür, soran kimseyi göndererek meseleyi tetkik ve tesbit ettikten sonra cevap verirdi. O fetva konusunda hiç bir şeyin kolay olamayacağı görüşünde olup, helâl ve haram ile ilgili her meselenin zor olduğunu söylerdi. Din konusunda kimseyle tartışmaya girmez, insanlar arasında kin tohumları ekeceği için bunu çok kötü bir davranış olarak değerlendirirdi.
İmam Mâlik, bedenen heybetli bir yapıya sahipti. İlim ve büründüğü takva elbisesi onun bu heybetine manevî bir yön katıyordu. Onun bakışlarından herkes etkilenir, insanlara büyüklük taslayan idareciler, valiler onun yanında küçülür ve ona saygı gösterirlerdi.
İmam Mâlik'in babası ok imalatçısı idi. Ancak, İmam Mâlik'in bu mesleği icra ettiğine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Kardeşi hem hadis okur, hem de ticaretle uğraşırdı. İmam Mâlik'in de bir miktar sermayesi kardeşi tarafından çalıştırılmakta idi. Buna rağmen onun, öğrencilik yıllarında biraz maddî sıkıntı çektiği anlaşılmaktadır.
İmam Mâlik'in yaşadığı dönem fikrî ve siyasî fitnelerin zirvesine ulaştığı bir dönemdir. O, hem Emeviler, hem de Abbasiler döneminde yaşamıştır. Ömer b. Abdülaziz'i takdir eder ve onu ümmetin işlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışan adil bir halife olarak görürdü. Ancak o, ne tahtlarını korumak isteyen hükümdarlara taraf olmuş, ne de ayaklanmalarına meşru zemin oluşturmak isteyen isyancı gruplara destek vermiştir. Her zaman gerçekleri yaymaya gayret göstermekle birlikte, anarşinin, müslüman kitleleri perişan ederek fitne ve fesadın yaygınlaşmasına sebeb olacağını düşündüğü için o, isyanları tasvip etmemiştir. Bununla birlikte gayrimeşru bir şekilde ümmetin başına gelen yöneticileri de onaylamamıştır. Bu yüzdendir ki o, bir defasında takibata uğramış ve Abbasiler'in ikinci halifesi Ebu Cafer el-Mansur'un Medine valisi tarafından kendisine işkence yapılmıştır. Buna sebeb olarak da, zorlama ile yapılan bey'atın geçersizliğine fetva vermiş olması gösterilir.[3] Bu işkenceler sırasında, o kırbaçlanmış ve kolu çekilmek sûretiyle sakatlanmıştır.
Ancak daha sonra Mansur, bu olaydan haberi olmadığını ve bu işi yapan valisini cezalandırdığını söyleyerek ondan özür dilemiş, İmam Mâlik de onu bağışlamıştır.[4]
O, halife ve idarecilere, Hac için Medine'ye geldikleri zaman, halkın menfaatı ve selâmetini gözetip hak ve adalet üzere yürümelerini öğütler, ayrıca yüz yüze görüşme imkânı olmayanlara da mektuplar göndererek onları ıslah etmeye çalışırdı. Bununla beraber o, emir ve hükümdarlardan daima uzak durmuştur. Fakat, samimiyetine inandığı idarecileri derslerine kabul etmiştir. Harun er-Reşid bunlardan biridir. Harun er-Reşid'in İmam Mâlik'in evindeki dersler esnasında sultanların tavrıyla davranmaya kalktığında İmam Malik ona, ilmin her türlü dünya makamından üstün olduğunu ve yücelmenin ancak ilme saygıyla mümkün olabileceğini anlattığında tahtından inmiş ve öteki öğrencilerin arasında

onun derslerini dinlemeye devam etmiştir.[5]
İmam Malik'in hastalığı ağırlaşıp, vefat edeceğini anladığında o zamana kadar gizlediği hastalığını ve gizleme sebebini dostlarına şöyle açıklıyordu: "Eğer hayatımın son günleri olmasaydı size bildirmeyecektim. Benim hastalığım idrarımı tutamamamdır. Peygamberin mescitine tam abdestli olmaksızın gelmek istemedim. Rabbime şikayet olmasın diye de hastalığımı kimseye söylemedim"[6] İmam Malik, Hicri 179 yılında Rabiulevvel ayının on dördüncü günü vefat etmiştir. Safer ayında öldüğüne dair rivayetler de vardır. Cennetu'l-Bakî mezarlığına defnedilmiştir.[7]
O, hem bir hadis âlimi hem de büyük bir fakihti. Onun devrinde ortaya çıkan siyasî ve itikadî fitneler halkın akaidini tehdit eder hale gelmişti. İmam Malik böyle bir ortamda, Sünnet çizgisine sımsıkı sarılarak, insanları sapıtıp delâlete düşmekten kurtarmak için var gücüyle çalışmıştır. Ona göre İslam'ı yaşamak, Resulullah'ın sünnetine ve peşinden gelen Raşid Halifelerin uygulamalarına tabi olmakla mümkündür. Medinelilerin ameli onun için uyulmaya, ahad haberden daha lâyıktır. Çünkü Resulullah (s.a.s), Medine'de yaşamış ve Medineliler, yaşayışını ona uydurmuşlardı. Dolayısı ile Medineliler'in yaşayışı Sünnetin amelî şekilde rivayetidir. Bu, onun fıkıh usulünde de açıkça görülür. Kitap ve Sünnet'ten sonra delil olarak Medineliler'in amelini alır.
İmam Malik, imanın kalben tasdik, dil ile ikrar ve amel olduğunu söylerdi. Bu söylediklerini Kur'an'a ve hadislere dayandırırdı. Yine hakkında ayet bulunduğu için imanın artabileceğini söyler, eksilmesi hakkında susardı. Kader, büyük günah, Kur'an-ı Kerim'in mahluk olup olmadığı ve ru'yetullah konularında sahih Ehli sünnet ulemâsı ile aynı görüşleri paylaşmaktadır. Yalnız, o, Ebu Bekir (r.a), Ömer (r.a) ve Osman (r.a)'ın fazilet sıralamasındaki üstünlüklerini kabul ettiği halde, Hz. Ali (r.a) hakkında, diğer âlimlere muhalefet etmiş, onu Hulefâ-i Râşidînden saymamıştır. Buna sebeb olarak da, hilâfeti isteyenle istemeyenin bir olamayacağını gösterirdi.
İmam Malik'in fıkhı, öğrencileri tarafından hazmedilip daha onun sağlığında Mısır başta olmak üzere Kuzey Afrika'da yayılmaya başlamış, oradan da Endülüs'e ulaşmıştır.
İmam Malik'in ilimdeki büyüklüğü hakkında onun önünde diz çökmüş ve ilminden feyz almış büyük fakîh İmam Şafiî şöyle demektedir: "Malik, Allah Teâlâ'nın, Tabiinden sonra kullarına karşı hüccet olarak gönderdiği bir insandır"[8]
Hayatı boyunca Medine'den başka bir yere gitmeyen İmam Malik, Resulullah (s.a.s)'e olan aşırı sevgi ve saygısından dolayı, Medine'de bir defa olsun at sırtında dolaşmamıştır.[9]

---

[1] Ömer Rıza Kehhale, Mu'cemü'l-Müellifîn, Beyrut (t.y.), VIII, 168; ayrıca bk. Suyutî, Tezyinü'l-memalik, 7.
[2] Muhammed Ebu Zehra, İmam Mâlik, Terc. Osman Keskioğlu, Ankara 1984, 30.
[3] Ebu Zehra, a.g.e., 77.
[4] İbnü'l-İmâd el-Hanbeli, Şezerâtuz-Zeheb, Beyrut t.y., I, 290.
[5] İbnu'l-İmad el-Hanbeli, a.g.e., I, 291.
[6] Ebu Zehra, a.g.e., 286.
[7] Ömer Rıza Kehhâle, Mu'cemu'l-Müellifîn, Beyrut, t.y, VIII, 168.
[8] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 330.
[9] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/54-56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS USÛLÜNE GİRİŞ

Önsöz:

Hamd Allah'a mahsustur. Ona hamdeder, Ondan yardım ve mağfiret diler, Ona tevbe ederiz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah kimi hidayete iletirse, kimse onu saptıramaz. Kimi de saptırırsa kimse onu hidayete iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Bir ve tektir, ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür. Allah ona, aile halkına, ashabına, kıyamet gününe kadar güzel bir şekilde onların izinden gidenlere salât ve selâm eylesin.
Gerçek şu ki Allah, Muhammed *Sallallahu aleyhi vesellem*'i hidayet ile ve hak din ile -onun dinini diğer bütün dinlerin üzerine üstün kılmak üzere- göndermiş, ona kitabı ve hikmeti indirmiştir. (Kitap Kur'ân-ı Kerim, hikmet te sünnettir). Ta ki insanlara kendilerine indirilenleri açıklasın, belki iyice düşünürler, hidayet bulur ve kurtulurlar.
Kitap ve sünnet, yüce Allah'ın kullarına karşı delilinin, kendileri ile ortaya konulduğu iki esastır. İtikâdî ve amelî hükümler, emir ya da yasak itibariyle onlar üzerine bina edilir.
Kur'ân'ı delil gösteren bir kimse bir tek hususu gözönünde bulundurmalıdır. O da nassın hükme delâletini tetkik etmektir. Onun senedine bakmaya ihtiyacı yoktur. Çünkü Kur'ân-ı Kerim hem lafiz, hem de mana itibariyle mütevatir nakil ile kesin bir şekilde sabit olmuştur:
"Şüphe yok ki o zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik. Onu koruyacak olanlar da elbette bizleriz." (el-Hicr, 15/9)
Sünneti delil gösteren bir kimsenin ise iki hususu birden gözönünde bulundurması gerekir:
Birincisi, sünnetin Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sübutûnu tesbit etmek. Çünkü Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e nisbet edilen herşey sahih değildir.
İkincisi, nassın hükme delâletini gözönünde bulundurmak.[1]
Birinci husus dolayısıyla Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e nisbet edilenler arasında kabul edilebilir durumda olan ile reddedilmesi gerekenin birbirinden ayırdedilebilmesi için gerekli kanun ve kuralların konulmasına gerek duyulmuştur. İlim adamları -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu işi yerine getirmiş ve buna "Mustalahu'l-Hadis: Hadis İstilahları, Terimleri" adını vermişlerdir.
Biz ilmî enstitülerin lise kısımlarının birinci ve ikinci sınıfları için kabul edilmiş müfredat programına uygun olarak, bu önemli ilim dalını kapsayan orta hacimde bir kitap hazırladık ve ona "Mustalahu'l-Hadîs" adını verdik.
Bu kitabı iki kısma ayırdık. Birinci kısım birinci senenin müfredat programını, ikincisi ise ikinci sınıfın müfredat programını ihtiva etmektedir.

Yüce Allah'tan bu amelimizi kendi zatı için ihlasla yapılmış, rızasına uygun ve kullarına faydalı kılmasını niyaz ederiz. Şüphe yok ki o, pek cömerttir ve pek lütufkârdır.[2]

---

[1]
[2] Muhammed Salih el- Useymin, Hadis Usulüne Giriş, Guraba Yayınları.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Aynı Hadiste Sahih Ve Hasen Olma Niteliklerinin Birarada Bulunması

Sahih hadisin hasen hadisten ayrı bir kısım olduğu daha önceden belirtilmişti. Bunlar birbirlerinden farklıdırlar; fakat bazen bir hadisin "hasen sahih" diye nitelendirdiğini görebiliyoruz. Aralarındaki bu farklılıkla birlikte bu iki niteliği birarada nasıl anlayabiliriz?
Deriz ki: Eğer hadisin iki rivayet yolu var ise bu şu demektir. Bu iki rivayet yolundan birisi sahih, diğeri hasendir. Böylelikle bu hadiste iki rivayet yolu gözönünde bulundurularak iki nitelik te bulunmuş olur.
Şayet hadisin bir rivayet yolu varsa bu hadisin, sahih mertebesine ulaştı mı, yoksa hasen mertebesinde midir, tereddüt ifade ettiği anlamına gelir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Mütevatir Haber:

Yalan üzerine anlaşma ihtimali olmayan bir topluluğun verdiği ve ilim vasıtalarından biri sayılan haber.
Mütevâtir, lügatte "arkası kesilmeksizin birbirini takip etmek, birbirinin peşisıra gelmek"[1] manâsındaki "tevâtür"den ism-i fâildir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de *"Sonra birbiri peşinden peygamberlerimizi gönderdik"* (el-Mü'minûn, 23/44) buyurulmuştur. Ayetteki *"tetrâ"* kelimesi aynı köktendir.
Mütevâtir haber, yalan üzere birleşmelerini aklın tasavvur edemeyeceği bir topluluğun, mümkün ve mahsûs olan bir şeye dair verdiği haberdir.[2]
Bir haberin mütevâtir olmasının şartlarını şöylece özetlemek mümkündür:
1) Haber, yalan üzerinde kasıtlı veya kasıtsız birleşmelerini aklın kabul etmediği kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmelidir.
2) Haber, aklen mümkün olan, görülen ve işitilen şeylerden olmalıdır. Dolayısıyla, doğruluğu nakle değil burhana muhtaç olan veya muhal olan şeyleri nakledenler ne kadar çok olursa olsun tevâtür sayılmaz. Meselâ, Allah'ın varlığını inkâr edenlerin sayısı ne olursa olsun bu hakikati ifade etmez.[3]
"Yukarıdaki şartları taşıyan mütevâtir haber, ilm-i zarûrî ifade eder; yani onu işiten red ve inkârı mümkün olmayan, aksine tasdik ve kabulü zorunlu olan bir bilgi hasıl olur. Bu bilgi dine taalluk eden bir bilgi olduğu zaman, ona inanmayı, amele taalluk ediyorsa onunla amel etmeyi gerektirir. Hz. Peygamber'in hadisleri arasında yukarıda belirtilen şartları bir araya toplamış olanlara "Mütevâtir hadis" denir"[4]
Mütevâtir haberin kat'î ve kesin bilgi ifade etmesi, nakledenlerin çokluğu sebebiyledir. Onun için, herkes tarafından haber verilen şey hakkında insan aklı, bu kesinlikle doğrudur, hükmünü verir.[5] Halkı kâfir olan bir şehir halkının verdiği haber hakkında bile ilm-i yakînî hasıl olur.[6] Nitekim görülmeyen ve ulaşılmayan, şimdiki ve tarihteki birçok ülke ve şahıs hakkındaki haberler mütevâtir haberlerdir. Bu tür bilgilerin doğruluğundan şüphe edilmez; ilim sebeplerinden ve vasıtalarından sayılır.[7]
Mütevâtir haber İslâm hukukunda da kesin bir delil olarak kabul edilmiştir. Mecelle'de bu meyanda şu maddeler yer almıştır:
"Tevâtür, ilm-i yakîn ifade eder. Binaenaleyh tevâtürün hilâfına beyyine ikame olunmaz"[8]
"Tevâtürde muhbirlerin aded-i muayyeni yoktur. Ancak akıl, onların kizb üzere ittifaklarını tecvîz etmeyecek mertebede bir cemm-i ğafir olmaları lâzımdır."[9]

---

[1] Cevherî, es-Sıhâh Kahire 1399/1979, II, 843.
[2] Abdülkâhir b. Tâhir el-Bağdâdî, Usûlü'd-Dîn, İstanbul 1346,12; İsmail Hakkı İzmirli, Yeni İlm-i Kelâm, Ankara 1981, 34.
[3] Şerafeddin Gölcük, Süleyman Toprak, Kelâm, Konya 1988, s. 78; Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime s. 102.
[4] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 346-347.
[5] Ali Arslan Aydın, İslâm İnançları ve Felsefesi, İstanbul 1968, s. 91-92.
[6] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 382.
[7] Gölcük, Toprak, a.g.e., s. 78; Aydın, a.g.e., s. 92.
[8] Madde, 1733.
[9] Madde, 1735; Osman Öztürk, Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle, İstanbul 1973, s. 407; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİSLERLE HANEFİ FIKHI
Önsöz
Müctehîdlerin Dereceleri (Tabakaları)
Müctehid'de Bulunması Gerekli Şartlar:
İ'lâü's-Sünen'in Telif Süreci
TEMİZLİK BÖLÜMÜ
I. ABDEST
1. Abdestin Almış Şekli ve Fazileti
2. Başın Dörtte Birini Mesh Etmek
Sarık Üzerine Mesh
a. Sarığa Meshi İfade Eden Hadislerin Değerlendirilmesi
b. Konuyla İlgili Şâz Hadis ve Hükmü
c. Konuyla İlgili Fiilî Hadislerin Değerlendirilmesi
d. Fiilî Hadislerle İlgili İddiaların Değerlendirilmesi
3. Sakalları Hilâllemek
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sakalı
4. Ellerin Yıkanmadan Kaba Sokulmasının Yasak Oluşu
5. Abdestte Besmelenin Müstehap Oluşu
6. Misvak Kullanmanın Sünnet Oluşu
a. Dişleri Parmaklarla Ovmak
b. Misvakın Kullanılış Şekli
7. Ağza ve Burna Su Vermenin Sünnet Oluşu
8. Ağız ve Burun Temizliğini Ayrı Ayrı Yapmak
9. Kulakların Mesh Edilmesi
10. Sakalı Hilallemenin Sünnet Oluşu ve Şekli
11. Parmakları ve Diğer Abdest Uzuvlarını Ovalamak
12. Abdestte Uzuvları Üçer Defa Yıkamanın Sünnet Oluşu
13. Abdestte Niyetin Farz Olmadığı
14. Suyun Temizleyiciliği
15. Başın Her Tarafını Mesh Etmenin Sünnet Oluşu
16. Başın Kolların Yıkandığı Islak Elle Mesh Edilebileceği
17. Abdestte Tertibin Farz Olmayışı
18. Sağdan Başlamanın Müstehap Oluşu
19. Uzuvların Ara Vermeden Birbiri Ardınca Yıkanması
20. Boyunun Mesh Edilmesinin Müstehap Oluşu
Sakalın Meshi
21. Abdestte Yüz ve Ayakları Fazla Yıkamanın Müstehap Oluşu
22. Boy Abdestinden Sonra Abdest Almanın Mekruh Oluşu
23. Gusülden Artan Suyla Abdest ve Gusül Alınması
24. Abdestten Arta Kalan Suyu Ayakta İçmenin Müstehap Oluşu
25. Küçük Abdest Sonrası Eteğe Su Serpmenin Sünnet Oluşu
26. Yıkamadan Önce Ayaklara Su Serpmenin Müstehap Oluşu
27. Bir Abdestle Birden Fazla Namazın Kılınabileceği
28. Göz Pınarlarının Oğulmasınm Sünnet Oluşu
29. Abdest Alana Su Dökerek Yardımcı Olmak
30. Abdestten Sonra Okunacak Duâ
31. Abdesti Bozan Durumlar
a. İdrar ve Dışkı Yolundan Çıkanlar
b. Burundan Kan Gelmesi, Ağız Dolusu Kusmak, Vedi, Mezi Ve Akan Kan
c. Mafsalları Gevşeyecek Şekilde Uyumanın Abdesti Bozacağı
d. Namazda Kahkaha İle Gülmek

HADİSLERLE HANEFİ FIKHI

Önsöz

El-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin ve's Salâtü ve's Selâmü alâ Resûlinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ve selüm.

Misvak Neşriyat olarak hassas ve gayretli bir çalışmanın mahsûlü olan "İ'lâüs-Sünen" isimli eseri Arapçadan Türkçeye terceme ve tahriç ettirip istifadenize sunmuş bulunuyoruz. Kaynaklarıyla Hanefi fıkhını anlatmakta olan bu kitap; kolay istifade edilir olduğu gibi, ayrıca ne kadar büyük bir hazinenin içerisinde olduğumuzu bizlere göstermektedir.
Yaratılışımız Cenâb-ı Hakk'm dilemesiyle olmuştur. "Hani Rabbin Meleklere; "Muhakkak ben yeryüzünde bir halife yaratacağım " demişti. Me-İekler de; "Biz seni hamdinle teşbih ve noksanlıklardan tenzih etmekte olduğumuz halde, orada fesat çıkaracak ve kan dökecek kimse mi yaratacaksın?" demişlerdi. Allah (c.c.); "Ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim" buyurdu. Allah (c.c.) Hz. Âdem aleyhisselâma bütün isimleri öğretti. Sonra eşyayı meleklere gösterip; "Eğer sadıklardansanız bunların isimlerini bana haber verin" buyurdu. Melekler; "Biz seni tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir ilmimiz yok. Muhakkak sen herşeyi bilensin. Üstün hikmet sahibisin" dediler. Allah (c.c), Hz. Âdem (a.s.)'a; "Ey Âdem, varlıkların isimlerini meleklere haber ver" buyurdu. Âdem aleyhisselam da meleklere o isimleri (ve yaratılış hikmetlerini) haber verince Allah (c.c.); Ben size demedim mi, göklerin ve yerin gayblarmı ben bilirim. Açıkladığınızı da gizlediğinizi de elbette ben bilirim" buyurdu.[1]
Murâd-ı ilâhî ile yaratılan insanın "Biz gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık"[2] âyet-i kerimesiyle en güzel surette yaratıldığı ifade edilirken, "Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım ' [3]buyurarak yaratılış hikmeti ve gayesi belirtilmiştir.
îlk insan ayrıca ilk peygamberdir. Yani vahye muhataptır. Bilginin ilk kaynağı da yine vahiydir. Vahiyden uzaklaşan insanlara, topluluklara Allah, belirli aralıklarla peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Peygamberlerini yalanlayan nice kavimlerin suda boğulduğu, yerin dibine batırıldığı veya gökgürültüsüyle helak olduğu âyetlerle bildirilmiştir.
Son peygamber olarak Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.), âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. "(Habîbim), biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[4]
Âlemlere Rahmet olarak göndermiş olduğu Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'e öyle bir yetki vermiş ki "O Resul size neyi emretmişse onu alın, neden sakındırmış ise ondan kaçının"[5] buyurmuştur. Başka bir âyeti kerimede " (Resulüm) de ki; Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, hemen bana uyun ki, Allah da sizleri sevsin ve günahlarınızı bağışlasın"[6] buyurarak Allah'ın rızasını kazanmanın ve bağışlanmanın yolunun tek olduğunu görüyoruz; O da Allah Resulü (s.a.v.)'i sevmek ve O (s.a.v.)'e tabii olmaktır.
Peygamber (s.a.v.) Efendimizin ashabı bizzat gördükleri ve sohbetinde bulundukları ve var bildikleri herşeye Allah ve Resûlü'nü tercih ettikleri için Allah'ın razı olduğu topluluk olarak yaşamışlar ve kazanmışlardır. Bizim de dünya ve âhiret saadetini elde etmemizin yolu düzgün bir itikada, salih bir amele sahip olmaktan geçmektedir. Bu da ancak; ilimsiz, amelsiz ve ehil olmayan kişilerin arkasından gitmekle değil, ilmini, ahlâkını, ehliyetini İslam âleminin kabul ettiği müctehid imamların arkasından gitmekle elde edilir.
İctihâd Ve Müctehid: İctihad, lügatte meşakkate tahammül etmek gücü ve kuvveti yettiği kadar çalışmak manâsındadır. Fıkıhta geniş bir bilgiye (yed-i tûlâ) sahip din alimlerinin fer'î olan (ayrıntılı, ikinci derecede) bir şer'î hükmü, Kur'an-ı Kerim ve Hadîs-i Şeriflere dayandırarak hüküm çıkarmasıdır. Müctehid ise, bu hususta bütün kuvvetini sarf eden zâta denir. İstinbat, lügat manası kuyudan güçlükle su çıkarmak demektir. Fıkıhta ise şer'î deliller çerçevesinde bir söz veya içten derin, ince ve gizli manalar çıkarmak demektir.
İçtihadın Mahiyyeti Ve Şartları: Ferî olan şer'î mes'elele-rin hepsinde içtihada muktedir olan zata mutlak müctehid, bu mes'elelerin yalnız bir kısmı hakkında içtihada kadir olan zâta da mukayyed müctehid denilir.
Mutlak müctehidin içtihadı için iki temel şart vardır ki bunlar; İçtihadın ehlinden sadır olması ve mahalline sarf olunmasıdır. Ehüyyet; Kitabui-lah'a, Siinnet-i Nebeviyyeye, gelecek icmaya ve kıyasın bütün ayrıntı ve inceliklerine vukuf ile hasıl olur. Şöyle ki; Herhangi birŞer'i mes'ele hakkında kendi usûl ve kaideleri dairesinde ictihadda bulunacak bir zatın, ahkama dair Kur'an âyetlerinin lügat ve şeriat bakımından manalarını ve bunlara ait ilimleri ve bunların hâss, umûmi, mücmel, müfesser, nâsih, mensuh gibi kısımlarını layıkıyla bilsin. Keza; Ahkamla ilgili sünnet-i se-niyyenin metinlerini, senedlerini yani bunların lügat ve şer'i manalarını ve kısımlarını bizlere ne suretle rivayet edilegelmiş olduklarını tamamıyla kamilen bilmiş olması gerekir.
İşte İmam-ı A'zam (r.a.) ile diğer üç mezheb imamı; İmâm-ı Mâlik, İmâm-ı Şafii, îmam-ı Ahmed ibn Hanbel (r.a.) Hazeratı birer mutlak müctehid olduklarından bu şartları kendilerinde toplamışlardır.
İçtihada ehil zâtlar, furûâttan olan şer'i mes'elelerde ictihad yaparlar, sarih, kat'i naslar ile veya icmâ ile sabit olan mukaddes hükümler hakkında ictihad asla yapılamaz. Meselâ, namazın, orucun rükünleri, adetleri, vakitleri hususunda içtihada asla yer yoktur.

Müctehîdlerin Dereceleri (Tabakaları)

Bu tasnifi 9. Osmanlı Şeyhülislamı, Müftiü's - Sakaleyn Ahmed Şem-süddin İbn Kemal (k.s.a.), diğer bir adıyla Şeyhülislam Kemalpaşazâde yapmıştır.
1. Müctehid-i Mutlak (Dinde Müctehid): Usûl ve şer'i mes'elelerde asla başka bir müctehidi taklid etmeyip mutlak olarak ictihad sahibi müctehİdlerdir. Usûl ve kaideleri hazırlayarak naslardan hükümlerini çıkaran âlimlerdir. Bunlar mezheb sahiplen, mezheb kurucuları olan zatlardır. İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.a.), İmam-ı Malik (r.a.), İmam-ı Şafiî (r.a.), İmam-ı Ahmed İbn Hanbel (r.a.), İbrahim Nehâi, İbn Ebî Leylâ, Süf-yan-i Sevrîgibi.
2. Müctehid Fi'l-Mezheb (Bir mezhebde müctehit olanlar): Doğrudan doğruya nasiardan (şer'i delillerden) hüküm çıkarma selahiye-tını haiz ve kadir olduğu halde böyle yapmayıp bağlı bulunduğu mezheb imamının ictihad yoluna uyarak onun usûl ve kaidelerine tabi olan müctehidlerdir. İmanvı Ebû Yûsuf, İmam-ı Muhammed, İmam-i Züfer (r.a.) gibi.
3. Müctehid Fi'l-Mes'ele (Muayyen bir meselede müctehid olanlar): Mensubu bulunduğu fıkhı mezhebde hükmü bulunmayan mes'eieler hakkında ictihad etmeğe muktedir olan zata denir. Bunlar mez-heb kurucusu imama muhalefet edemezler. Tahâvi, Serahsî, Pezdevî (r.a.) gibi.
4. Ashâb-Itahric (Tahric yapan fakihler): Bağlı bulundukları mezhebde hükmü bulunmayan, sonradan meydana gelmiş mes'elelerin hükümlerini o mezhebin usûl ve kaidelerine göre bulup çıkarırlar, fakat kendileri ictihad edemezler.
5. Tercih Yapabilen Müctehidler: Bir mezhebteki çeşitli ve birbiriyle çelişkili kavillerden, rivayetlerden birini deliline bakarak diğerlerine tercih etmeye muktedir olan ve "bu kavil sahihtir" diyebilen fakih kimselerdir.
6. Temyiz Yapabilen Fakihler: Bağlı bulunduğu mezhepteki zahir olan rivayetlerle nadir olan rivayetlerin arasını tefrik etmeğe ve kuvvetli olan kavillerle zayıf olan kavillerin arasını temyiz etmeye muktedir olan fakihlerdir.
7. Sadece Taklid Yapabilen Zatlar: İctihad, tahric, tercihe selâhiyet sahibi olmayıp sadece kendi mezhebinin hükümleri ile mes'ele-leri ve rivayetlerinin büyük bir kısmını hıfz etmiş ve bunları eserlerine der-cetmiş zatlardır.

Müctehid'de Bulunması Gerekli Şartlar:

1- Arapçayı bilmek: Usûl-ı fıkıh bilginleri, bir müctehid için arap dilini bilmenin zaruri oluşu üzerinde ittifak etmişlerdir.
2- Kur'an İlmine Sahip Olmak: Zira Kur'an, İslâm şeriatının direği, Allah'ın kıyamete kadar baki olan kitabı ve bu şeriatın kaynağıdır.
3- Sünneti Bilmek: Bu şart üzerinde de ittifak edilmiştir. Sünnetin na-sih ve mensuhunu, âmm ve hâss'ını, mutlak ve mukayyedini, tahsis edilmiş olanlarını bilmesi gerektiği gibi hadislerin rivayet yollarını, senedleri-ni, ravilerin kuvvet dereceleriyle birlikte hal ve yaşayışlarını da bilmesi gerekir.
4- Üzerinde icmâ ve ihtilaf edilen konuları bilmek.
5- Kıyas'ı bilmek (bütün şekil ve metodlarıyla).
6- Hükümlerin amaçlarını bilmek.
7- Doğru bir anlayış ve iyi bir takdir gücüne sahib olmak.
8- İyi niyetli ve sağlam itikad sahibi olmak.
İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.a.) bütün eh!-i sünnet alimleri tarafından saygı gören dört büyük müctehid mezhep imamının birincisidir. Gerek kıdem ve gerekse mezhebindeki genişlik ve büyüklük bakımından kendine verilen "İmam-ı A'zam" unvanına hakikaten layık olduğunu göstermiştir. Hicri 120 yılında hocası Hammad b. Süleyman (r.a.)'in vefatı üzerine boşalan kürsüye geçmiş, dörtbinin üzerinde öğrenci yetiştirmiş bunlardan 40'ı ictihad derecesine ulaşmıştır.
İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.a.), başta tabiin imamları olmak üzere dörtbin kadar kişiden ve bu ilmi büyük bir itina ile öğrenmiş olduğundan İmam-ı Zehebi ve onun gibi meşhur tarihçiler yanında hafız muhaddisier tabakasına dahildir. (Hadis hafızı; Hadis ilminin bir çok esas ve detaylarını ezbere bilen, yüzbin hadisi senetleriyle birlikte ezberlemiş oian kimse demektir.)

O'nun hadis ilmine az İ'tina gösterdiği şeklinde yanlış düşünceye sahip olanlar, bilgisizliklerinden veya hasedlerinden bu hataya düşmüşlerdir. Büyük muhaddislerden İmam-ı A'meş hazretlerine bir takım mes'eleler sorulduğunda, o sırada yanında bulunan İmam-ı A'zam (r.a.)'e hitaben: "Şu mes'elelerin cevabını veriniz" dedi. İmam-ı A'zam (r.a.) de güzel bir şekilde problemi halledince A'meş (r.a.)'in: "Bu cevapları siz nereden çıkarıyorsunuz?" diye şaşkınlığını ifade etmesi üzerine: "Sizden dinlediğim hadislerden" deyip zikredilen hadisleri senedleriyle beraber okumaya başladı. Bir çoğunu açıkladıktan sonra A'meş (r.a.) şöyle dedi: Okuduklarınız kafidir. Benim bir ayda öğrendiğim bunca hadisi bir anda bana okuyorsunuz. Bu hadislerin gereğine tam anlamıyla uyduğunuzu zannetmezdim. Ben bilirim ki; büyük fakihler hazik tabiplere benzerler, bizler de (muhaddisier) eczacı ve artarlara benzeriz. Ey Ebû Hanife! Sense her iki kesiminde özelliğini bir arada toplamışsın." (İmam Ebû Hanife (r.a.), s. 249)
Imam~ı A'zam (r.a.)'in ictihadındaki usûlü; önce Kur'an'a başvurur, bulamadığı zaman sünnete başvururdu. Ebû Hanife (r.a.)'in ictihad şûrasında birçok hadis hafızı bulunurdu. Hadislerin sahihliğini kabul konusunda çok titizdi. Sünette de bulamazsa, bilginlerin icmâını kabul ederdi. İcma bulun-
mazsa sahabelerin söz ve uygulamalarına bakardı. Sahabelerin ittifak ettikleri görüşü tartışmasız kabul eder, ihtilafa düşmeleri halinde birini tercih ederdi. Sahabeden sonra gelen neslin (tabiîn) görüş ve fetvalarına uymayı zorunlu görmez ve şöyle derdi; " Hasan-ı Basrî, îbrâhim en-Nehâi, Said bin el-Mûseyyeb'e gelince biz de onlar gibi ictihad ederiz." (İbni hacer, Hey-temi).
İslâm dîni, kıyamete kadar meydana gelecek şahsi ve içtimâi hâdiselerin ahkâmına kefil olduğu için rey ve içtihada büyük ve geniş bir yer vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, hakkında vahiy bulunmayan bazı hususlarda ashabı (r.a.) ile istişare etmişler ve ashabının ictihâdda bulunmalarını buyurmuşlardır. Çeşitli yerlere çeşitli vazifelerlerle gönderdikleri Ashabından pekçok sahabenin ictihad yaptıkları görülmüştür. Bu hususta pekçok Örnekten bir tanesini zikredelim;
Fahr-i Kâinat (s.a.v) Efendimiz Muâz İbn Cebel (r.a.)'i Yemen'e elçi olarak gönderirlerken Muâz İbn Cebel (r.a.)'e hitaben: "-Orada neyle hükmedeceksin?" Muâz (r.a.) de; "-Allah'ın kitabıyla" diye cevab verdiler. Re-sûllulah (s.a.v.) de "-Onda bulamazsan neyle hükmedeceksin?" buyurdular. Muâz (r.a.) cevaben; "ResûluİIah (s.a.v) Efendimizin sünnetiyle" diye cevab verdiler. ResûluİIah (s.a.v.) tekrar; "-Ya onda da bulamazsan, ne yaparsın?" diye sordular. Muâz (r.a.) de; "-Re'yimle ictihad ederim." diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûiullah (s.a.v.) Efendimiz "-Resulünün elçisini, Resulün hoşnud olacağı şeye muvaffak buyuran Allah'a hamdede-rim." diyerek memnuniyetlerini izhâr buyurdular.
Eğer ictihad caiz olmasaydı, Peygamber (s.a.v) Efendimiz, Muâz İbn Cebel (r.a.)'in bu cevabından hoşnud olmaz, onu ictihâddan men ederlerdi.
İmam- A'zam (r.a,) Hz. Hüseyin (r.a.) Efendimizin torunu Muhammed Bakır (r.a) ile Medine-i Münevverede karşılaştıkları zaman, "Sen ceddim, ResûluİIah (s.a.v)'in hadis-i şeriflerine kıyas ile muhalefet ediyormuşsun" demiş. İmam-ı A'zam (r.a.) de "Hayır efendim Allah (c.c.) korusun, bunu hiçbir zaman kabul edemem. Olurunuzda anlatayım. Ceddiniz hürmetine sizlere saygı göstermeye hepimiz borçluyuz. Muhammed Bakır (r.a.) oturunca İmam-ı A'zam (r.a.) de karşısında diz çöküp oturarak şöyle demiştir. "-Acaba erkekler mi daha zayıftır, kadınlar mı?, Muhammed Bakır (r.a.); "-Kadınlar" diye cevab verdi. İmam-ı A'zam (r.a.) "-Mirasda hangisinin
payı fazladır? diye sordu. Muhammed Bakır (r.a.); "-Erkeklerin" deyince, İşte ben, eğer kıyas ile hükmetmiş olsaydım kadınların payını artırırdım, dedi. Daha sonra "-Namaz mı daha faziletlidir, oruç mu?" diye sordu. Muhammed Bakır (r.a.); "-Namaz daha faziletlidir" deyince, "-Eğer ben re'y ile hükmetsem hayız! ı kadınlara namazı kaza etmeyi emrederdim, orucu değil" diye karşılık verdi. Sonra dedi ki; "-Bevl mi daha pistir yoksa meni mi?" diye sordu. Muhammed Bakır (r.a.); "-Bevl daha pistir" deyince şöyle dedi; "-Eğer ben re'ye uyanlardan olsaydım, meni sebebiyle değil bevl sebebiyle guslü gerekli kılardım." Ben hadis-İ şeriflere aykırı görüş belirtmekten Allah'a sığınırım. Gayem Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözlerine hizmet etmektir. Bunun üzerine Hz. Hüseyin (r.a.)'in oğlu yerinden kalkıp İmam-ı A'zam (r.a.)'in mübarek yüzünü öptü. (İmam Ebû Hanife (r.a.), s. 226)
Hz. Peygamber (s.a.v) Efendimiz; "Sözümü işittiği gibi muhafaza edip, başkasına nakledenin Allah (c.c.) yüzünü nurlandırsın, zira kendisine hadis nakledilen nice kimseler nakleden kişiden daha kavrayışlıdır. (Ebû Davud, ilim) buyurmuş, İmam-ı A'zam Hazretleri de şahsında bunu göstermiştir. Çünkü fıkhı, ilk tedvin eden olmuş, âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerdeki maksûd manayı, derin, ince anlamları İslam hukukuna yansıtmış, İslam Aleminin istifadesine sunmuştur.
İmam-ı Malik (r.a.)'e İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.a.)'i sordular; "Süb-hanallah! O'nun gibisini görmedim. Eğer, şu sütun altındır dese, bu sözünün doğruluğunu kıyasî delillerle ısbat eder." diye cevap vermiştir. İmam-ı Şafiî (r.a.); "Her kim Fıkhı anlamak isterse İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.a.)'e ve onun ashabına sımsıkı sarılsın. Çünkü fıkıh sahasında insanların tamamı İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.a.)'in iyalidirler." İmam-ı Gazalî (r.a.); "İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.a.)'e gelince gerçekten O, dahi, abid, zahid, arif-i billah, Allah'tan korkan ilim ile Allah'ın rızasını dileyen bir zat idi."
Günümüzde ilmi olmadan, mealleri okuyarak, haddini bilmeden alim geçinip içtihada kalkanları görünce Muhterem Ömer Öztürk ağabeyimizin 'Hanefi Fıkhı'nm güzel örneklerinin yayılmasmdaki ısrarını daha da iyi anlamış oluyoruz. Elinizdeki bu eser Muhterem Ömer Öztürk ağabeyimiz tarafından ehil kimselerce terceme ettirilip istifadenize sunulmuştur. İlk cildi baskıya hazırlanan eserin tamamı yaklaşık 20 cilt civarında olup belirli aralıklarla tamamlanacaktır.
İmam-i A'zam Ebû Hanife (r.a.), hakkında en çok araştırma yapılıp eserler verilen büyük zatlardan birisi olmuştur. Hakkında re'y ehlidir diyerek başlangıçta tenkid eden alimler, zamanla büyüklüğünü anlamışlar, hakkını teslim etmişlerdir.
İşte yakın tarihimizde böyle muhteşem bir eseri kaynaklarıyla Hanefi Fıkhını İslam AÎemine kazandıran merhum Eşref Ali et-Tehânevi ve Zafer Ahmed el-Osman et-Tehânevî hazretlerine Allah'tan rahmet diliyor, fatihalarla yâdediyoruz.
Ayrıca Mürşid-i Kamil Hz. Mahmûd Sâmî (k.s.) Hazretlerinin yetiştirmiş olduğu ve hayatını ehl-i sünnet i'tikadının yayılmasına ve bid'atehli olmaktan kaçınılmasına adayan Muhterem Ömer Öztürk ağabeyimiz bu eseri terceme ettirerek okuyup, son kontrolünü yaparak üzerinde hassas bir çalışma yapmış olup hem zamanını hem maddi ve manevi desteklerini esirgememişlerdir. Kendilerine sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.
Ve yine terceme ve tetkik ekibinde bulunan hocalarımıza, yayın kuruluna, tasarım, dizgi, baskı, cilt aşamalarında emeği geçenlere, maddi ve manevi her türlü destekte bulunanlara teşekkür ediyoruz.
Bu eseri, Mürşid-i Kamil Hz. Mahmûd Sâmî (k.s.) Hazretlerine ve Muhterem Ömer Öztürk ağabeyimizin babaları merhum Hacı Mehmet Öztürk ve anneleri Hacı Hatun Öztürk'ün ruhlarına ithaf ediyoruz.
Gayret bizden, tevfik Allah (c.c.)'dendir.
MİSVAK NEŞRİYAT
İstanbul, 2006

İ'lâü's-Sünen'in Telif Süreci

Ümmetin hakimi üstat Eşref Ali et-Tehânevî uzun zamandan beri bazı kimselerin mezhebinin hadislere dayanmadığı, re'yi sahih hadise tercih ettiği ve benzen delilsiz iddialarla İmam Ebû Hanife'ye dil uzattıklarını müşahede etmekteydi. İmam Ebû Hanife'nin delil olarak kullandığı hadisler klasik kaynakların önemli bir kısmında bulunmaktadır. Ancak bunlar farklı kitap ve risalelerde dağınık bir şekildedirler. Ümmetin hakimi üstat Eşref Ali et-Tehânevî bunları bir kitapta toplamayı istemiş ve bu amaçla İh-yâü's-sünen isimli eseri telif etmeye başlamıştır. Bu eserde o İmam Ebû Hanife'nin her konuda delil olarak kullandığı sahih hadisleri bir araya getirmiştir. Ancak eser müsvedde halinde iken basılmadan kaybolmuştur. Allah'ın dilediği olur, O'nun dilemediği ise olmaz.
Daha sonra üstat aynı amaçla ve metodunu da değiştirerek yeniden eser telifine başlamış ve onu Câmiu'l-âsâr diye isimlendirmiştir. Bu eserde Hanefîlerin delil olarak kullanıp hüküm çıkardıkları hadisleri toplamıştır. Onda özet olarak hadislerin isnadları hakkında bilgi vermiş nasıl delil olarak kullanıldıklarını açıklamıştır. Ona ilave ettiği Tâbiu'l-âsâr isimli ta'likinde ise görünürde çelişkili olan hadisler arasındaki ihtilafı gidermeye çalışmıştır. İkisi birlikte tek cilt olarak hicrî 1315'te Diyobend'de basılmıştır.
Ancak her ikisi de oldukça kısa tutulmuştu ve sadece namaz konuları ele alınmıştı. Halbuki rahmetli Eşref Ali et-Tehânevî daha önce telif ettiği eserdeki gibi hadislerin derinlemesine sened ve metinleri açısından incelenmesini, konuların hem rivayet ve hem de dirayet yönünden irdelenmesini arzu etmekteydi. Bu önemli hizmeti üstat Tehânevî'nin görevlendirdiği Ahmed Hasan es-Senbehlî üstlenmişti. O metin kısmında konuyla ilgili hadis, sahabe ve tabiîn görüşlerini zikretmiş, isnadları hakkında kısa bilgiler vermişti. Açıklama kısmında ise hadislerin sened ve metinleri hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuştu. Metin kısmını İhyâii's-sünen açıklama kısmını ise eî-Tevdîhu'l-hasen diye isimlendirmişti. Ümmetin ha-kîmi Eşref Ali et-Tehânevî onun yazdıklarını kelime kelime okuyor ve gerekli gördüğü yerlere müdahale ediyordu. Bu durum hac

ile ilgili bölüme kadar devam etti. Ahmed Hasan es-Senbehlî üçüncü defa kontrol ettiğinde daha önce yazdıklarının çoğunun değiştirme yoluna gitti ve bunlardan üstat Tehânevî'yi haberdar etmedi. Çok az yerde ona başvurdu. Bunun sonucunda eser, hem yöntem hem de içerik olarak değişmiş, Üstat Tehâne-vî'nin inisiyatifinden çıkmıştı. Fakat üstat Tehânevî ancak eserin ilk cildi basıldığında bunların farkına varabildi. Üstat eserin baskısını görünce birçok değişikliklerin bulunduğunu ve ayrı bir kitap halini almış olduğunu gördü. İçinde onun kabul edemeyeceği birçok husus vardı. Bunun üzerine amcasının oğlu Zafer Ahmed el-Osmânî'den onun bu ciltte eksik bıraktıklarını tamamlayan, gerekli düzeltmeleri yapan bir eser yazmasını istedi. Bunun üzerine Zafer Ahmed el-Osmânî el-İstidrâku'l-hasen ala İhyâü's-sünen isimli bir çalışma yaptı ve bu müstakil olarak basıldı.
Bu eseri beğenen üstat Tehânevî, Senbehlî'nin kitabının neşrini durdurmuş ve Zafer Ahmed el-Osmânî'den istediği kitabı yeniden yazmasını istemiştir. Bunun üzerine o namaz bölümünden başlayarak fıkıh konularını on altı cüzde tamamlamıştır. Üstat Tehânevî, Senbehlî'nin hukukuna riayetinin bir gereği olarak, bu çalışmayı öncekinden ayırt etmiş ve ona İhyâü's-si'men adını vermemiş, aksine Zafer Ahmed'in yazdığı ciltlerin metin kısmına İ'lâü's-sünen şerh kısmına da İsdâü'l-minen adını vermiştir. Sonraki on altı cüz bu yeni isimle basılmıştır.
Netice itibariyle eser önce İhyâü's-sünen ismiyle, onun eksikliklerini tamamlayan kısmı el-İstidrâku'l-hasen adıyla geri kalanı ise İ'lâü's-sünen başlığıyla basılmıştı. Bu durum okurların zihnini karıştırınca Zafer Ahmed el-Osmânî ikinci baskıda İhyâü's-sünen'i el-İstidrâkii'l-hasen ile birleştirerek tek metin haline getirdi ve hepsini müstakil bir kitap olarak neşretti. Bu, üstat Tehânevî'nin vefatından sonra gerçekleşmiştir. Yaşlılığı dönemi ve ömrünün sonlarında Zafer Ahmed bu iş için çok sıkıntılara katlandı. Böylece söz konusu kitap müstakil bir eser halinde onun eseri olmayı hak etti. Dolayısıyla okuyuculara bu eser İ'lâü's-sünen'in birinci cildi olarak sunmak daha isabetli oldu.
Eserin telif süreci ve aldığı farklı isimlerin özeti bundan ibarettir. Artık eser İ'lâü's-sünen adıyla ve müellifi de Zafer Ahmed el-Osmânî olarak tanınmaktadır. Burada esere yazılan üç mukaddimeden de bahsetmeliyiz.
Bunlar:
1. İ'lâü's-seken ila men yutâliu İ'lâe's-sünen'm birinci cildidir. Zafer Ahmed el-Osmânî tarafından kaleme alınmış olup hadis usulü ile ilgili önemli kuralların açıklandığı önemli bir çalışmadır. Çalışmanın Tehânebi-hûn'da birkaç taş baskısı ayrıca Karaçi'de bir baskısı yapılmıştır. Çalışma-nın Kavâidfi ıtlıımi'l-hadîs isminde üstadımız münekkit araştırmacı Abdül-fettâh Ebû Gudde tarafından yapılan ve Halep'te neşredilen ayrı bir baskısı daha bulunmaktadır. O, baskıda çalışmanın değerini artıran önemli ilave bilgiler vermektedir. Allah onu en güzel şekilde mükâfatlandırsın.
2. İ'lâü's-seken ilâ men yutâliu İ'lâe's-sünen'ın ikinci cildidir. Habib Ahmed el-Gîrânevî tarafından kaleme alınmış olup fıkıh usulü ile ilgili önemli kuralların açıklandığı önemli bir çalışmadır. 1385'te Karaçi'de neşredilmiştir.
3. Üçüncüsü, încâü'l-vatan ani'l-izdırâbi İmâmı 'z- zaman'dır. Zafer Ahmed el-Osmânî tarafından kaleme alınmış olup İmam Ebû Hanife (r.a.)'in hadis ümindeki yeri, hadis âlimlerinin onun hakkındaki övgüleri, önde gelen hadis âlimlerinden hoca ve talebeleri zikredilmekte, onun hadis ilmine hizmetleri incelenmektedir. Ayrıca İmam Ebû Hanife (r.a.) hakkındaki şüphe ve itirazlara cevap verilmektedir.
Zafer Ahmed el-Osmânî'nin el-İstidrâku'l-hasen'i kitabın aslıyla birleştirerek tek metin haline getirmesi ve onu İ'lâü's-sünen diye isimlendirmesi üstat Tehânevî'nin vefatından sonra olsa da o İ'lâü's-sünen'in ikinci cildin mukaddimesinde böyle bir arzusunun olduğuna işaret etmiştir. Onun İhyâü's-sünen'm ikinci baskısına yazdığı mukaddimedeki işareti şöyledir:
Hamd Allah'a mahsustur. Ona hamd eder, ondan yardım ve bağışlanmamızı isteriz. Nefislerimizin şerrinden ve kötü fiiller işlemekten Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola ilettiğini kimse saptiramaz, Onun saptırdığını kimse doğru yola iletemez. Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Hz. Mu-hammed (s.a.v.)'in O'ntın kulu ve peygamberi olduğuna şahadet ederim. Allah onu en son peygamber olarak cennetle müjdeleyen cehenneme karşı uyaran hak Peygamber olarak göndermiştir. Allah ve Resulüne itaat Qğqu doğru yola ulaşır. Allah ve Resulüne isyan eden ise Allah'a değil kendisine zarar verir.
Bu kitap, tanınmış dört mezhep imamlarının ilki olan İmam Ebû Hanife (r.a.)'nin bazı meselelerdeki delillerini ihtiva etmektedir. Allah onlardan ve yolunda olanlardan razı olsun. Günümüzde ona yöneltilen eleştiriler böyle bir kitabın yazılmasını ihtiyaç haline getirmiştir. Bu eleştiriler karşısında sessiz kalmak doğru değildir. Yıllarca önce bu amaçla bütün fıkhı konuları ihtiva eden müsvedde halinde bir kitap telif etmiştim. Onu İhyâu's-sü-nen diye isimlendirmiştim, fakat o kayboldu. Bu da Allah'ın bir imtihanıydı. Daha sonra önceki metoda uygun kitap yazmaya tekrar başladım ve bu kitabıma Câmiu'l-âsâr ismini verdim. Allah'a hamd olsun eser tanındı fakat sadece namazla ilgili konuları ihtiva etmekteydi. Onu tamamlamak bana nasip olmadı. Nihayet ilimle meşgul olan ve ilme hizmet edenlerin teşviki, bu yükü benimle paylaşanların yardımı ve Allah'ın lütfuyla tamamlanabildi. Bu aşamada kolay ve el-Hidâye'nin tertibini esas alması sebebiyle İhyâu's-sünen'in metodu da bize yardımcı oldu. Bu defa sadece araları cem edilmesi gereken ihtilaflı meselelerle yetinilmedi, bunların yanında az da olsa gerek görülen yerlerde ittifak edilen konulara da yer verildi.
Bu yapılan çalışma müsvedde halindeki İhyâü's-sünen'e tam bir benzerlik arz ettiği için ona aynı ismi vermeyi uygun gördüm. Bu kaybolma sonucu boşa giden bir emeğin de bir anlamda ihyası olacaktı. Önemli her büyük projeyi tamamlamayı nasip eden Allah'tır. Daha sonra hadislerin anlamlarını açıklayan isnadlannı inceleyen bir şerh yazdım ve ona et-Tavdî-hu'l-hasen ala İhyâü's-sünen ismini verdim.
Söz konusu çalışmayı müellifinden sonra hac bölümüne kadar kelime kelime okudum. Gerekli gördüğüm yerlerde değişiklikler yaptım. Daha sonra müellifi ikinci defa gözden geçirdi ve kendisine göre gerekli gördüğü yerleri tashih etti. O daha önce yazdığı birçok yeri düzeltmek durumunda kaldı. İçinden çıkamadığı çok az konuda bana müracaat etti. Düzeltmelerin çoğunu ise bizden habersiz kendisi belirledi. Böylece o kitabın metot ve konusunu da değiştirdi. Ancak ben bu duruma ilk baskısından sonra vakıf oldum. O, şimdi elinizde olan kısımdır. Bu yüzden onun üzerine sözü edilen eksiklik ve olumsuzlukları telafi için ayrı bir çalışma (istidrâk) yapılmaya ihtiyaç duyuldu. Haşiyede görülen birçok Hintçe atıf, bu ihtiyacı göstermektedir. Sözü edilen İstidrâke 1331 Ramazan'ının son Cuma gününde başlanmıştır.
Üstat Tehânevî'nin İ'lâu's-süneri'in ikinci cilde yazdığı mukaddime yazısı ise şöyledir:
Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve bağışlanmamızı isteriz. Nefislerimizin şerrinden ve kötü fiiller işlemekten Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola ilettiğini kimse saptıramaz, O'nun saptırdığını kimse doğru yola iletemez. Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Hz. Mu-hammed (s.a.v.)'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şahadet ederim. Allah onu kıyamet öncesi cennetle müjdeleyen cehenneme karşı uyaran hak Peygamber olarak göndermiştir. Allah ve Resulüne itaat eden doğru yola ulaşır. Allah ve Resulüne isyan eden ise Allah'a değil kendisine zarar verir.
Ey Dost! Öncelikle İhyâü's-sünen'in ilk kısmının mukaddimesini okumalısın. Orada eserin gerçek durumunu öğrenirsin. Burada zikretmeye gerek duymadığımız bazı sebeplerden dolayı eserin yeniden telifi görevi akıllı, zeki ve yetenekli yeğenim Zafer Ahmed'e havale edildi. Allah onu en uygun metodu kullanmaya muvaffak kıldı ve yaptığı değerli çalışma ile eserinin gerçek sahibi oldu ve İhyâü's-sünen ismini İ'lâü's-sünen olarak değiştirdi. O, üzerine yazdığı şerhin adını da et-Tavdîhu'l-hasen''den îs-dâü'l-minen'e çevirdi. Önceki kısmın adını İhyâ'u-sünen olarak korumakla birlikte, daha önce onda neşredilmiş olan birçok hususu tashihe çalışması ve telafi edici çalışmalar yapması, aslında o kısmı da kendisinin bir çalışması haline getirmiştir. Bu durumda o kısım İ'lâü's-sünen'in birinci kısmı, devam eden çalışması da ikinci kısmı olarak değerlendirilebilir. Buna göre elinizdeki eser onun çalışmasının ikinci kısmını başlangıcı olmaktadır.
ilkinde olduğu gibi bu cildi de kelime kelime inceledim ve - Allah'a hamd olsun ki - rivayet, dirayet, konuların yeterince incelenmesi, az da olsa değiştirilmesi gerekenlerin değiştirilmesi ve benim açıklamalarım ile kendi yaptığı açıklamaların birbirinden ayırt edilmesi açılarından birinciden daha başarılı olduğunu tespit ettim. Ortaya çıkan bu çalışmadan ve verdiği nimetlerden dolayı Allah'a hamd olsun. Bu çalışma bize ahiret azığı olsun. Bizim için ahiret dünya hayatından daha önemlidir.

TEMİZLİK BÖLÜMÜ

I. ABDEST

1. Abdestin Almış Şekli ve Fazileti

"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı mesh edip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın."[7]
î. Abdülaziz b. Abdullah el-Üveysî > İbrahim b. Sa'd > İbn Şihab > Atâ b. Yezid isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Osman (r.a.)'in azatlısı Humrân b. Ebân onu abdest alırken gördüğünü ifade ederek şöyle anlatmaktadır: Önce bir kap su istedi ve ellerine üç defa su döküp onlan yıkadı, sonra sağ eliyle kaba daldırarak aldığı su ile ağzını çalkaladı, burnuna su verip dışarı attı, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra

dirseklere kadar üç defa kollarını yıkadı, sonra başını mesh etti, sonra ayaklarını topuklarına kadar üçer defa yıkadı, ondan sonra da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisini nakletti: "Kim benim abdest aldığım gibi abdest alır da kendisini tamamen Allah'a vererek iki rekât namaz kılarsa, Allah onun geçmiş günahlarını affeder."[8]

Ebû Davud'un sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunmadan Ebû Alkame'den yaptığı rivayeti "Hz. Osman (r.a.) su istedi ve abdest aldı. Suyu önce sağ eliyle sol eline döküp iki elini bileklerine kadar yıkadı"

şeklindedir. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 51) İbn Hacer söz konusu hadisi et-Telhî-sü'l-habîr isimli eserinde 'Ebû Davud'un Hz. Osman (r.a.)'den rivayet ettiği meşhur hadis' diyerek nakletmektedir.

Müellif hadiste yer alan "ile'l-mirfakayn: dirseklere kadar" ifadesiyle ilgili Gunyetü'l-mütemellt (s. 16-17) isimli eserden özetle aşağıdaki bilgileri nakletmektedir. İmam Züfer ve Dâvûd ez-Zâhirî katılmasalar da dirsekler ve topukların yıkanması abdeste dâhildir. Bu iki âlim ihtilaf olmayan hususu esas almışlardır. Zira "ilâ" edatından sonra gelen kelime bazen önceki kelimeye dâhil olurken bazen de aksi söz konusu olabilmektedir. Nitekim Zemahşerî "ilâ" edatının sadece sonuç noktası bildirdiğini, kendisinden sonraki kelimenin ondan önce gelen kelimenin hükmüne dâhil olup olmamasının ise ayrı bir delile ihtiyacı bulunduğunu ifade etmektedir.

Dirsek ve topukların abdestte yıkamaya dâhil olduğu hususundaki delilimiz konuyla ilgili icmâdır. Nitekim el-Bahrü'r-râik'ta da, "Doğrusu, bu konuda getirilen deliller sözü edilen hususların farziyeti için yeterli değildir. Bunların farziyetini belirlemede icmâ delili tercih edilmelidir" denilmektedir. İmam Şafiî de el-Ümm isimli eserinde, "dirseklerin abdeste dâhil olduğu hususunda aykırı bir görüş belirten bir âlim bilmemekteyiz" açıklamasını yapmıştır. Böylece o konuyla ilgili icmâ bulunduğunu haber vermektedir. İbn Hacer de Fethu'l-bârf de İmam Şafiî'nin bu açıklamasını naklettikten sonra, "buna göre Züfer'in görüşü icmâ delili karşısında zayıf düşmektedir. Dâvûd ez-Zâhirî'nin durumu da aynıdır. Bu konuda İmam Mâlik'ten net bir görüş sahih olarak nakledilmemiştir. Eşheb onun "topukların hükmü dirsekler gibidir" şeklinde farklı yorumlanabilecek bir görüşünü haber vermiştir.

el-Müntekâ'da nakledildiğine göre Ebû Hüreyre (r.a.) abdest alırken yüzünü iyice yıkadı. Sonra sağ ve sol ellerini pazılarına kadar yıkadı, başını mesh etti, sağ ve sol ayaklarını baldırlarına kadar yıkadıktan sonra 'Resûlullah (s.a.v.)'i bu şekilde abdest alırken gördüm.' O (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Siz. abdesti mükemmel almanız, sebebiyle kıyamet gününde (abdest organlarından) alınları ve ayakları nurlanmış olarak diriltileceksiniz. İmkânı olan daha iyi yıkamak suretiyle kıyamet günü alınları ve ayaklarındaki nuru artırsın"[9] demiştir.

Konuyla ilgili Şevkânî Neylü'I-evtâr'da (I, 148) şöyle demektedir: Bu hadisten abdestte dirseklerin -keza ayak topuklarının- yıkanmasının farz olduğu anlaşılmaktadır. Zira âyet bu hususta kapalı (mücmel) olup Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulaması onu açıklamaktadır. Buna göre dirseklerin yıkanması hususundaki kapalılık ortadan kalkmakta ve farz olduğu anlaşılmaktadır. Azîzî, Resûlullah (s.a.v.)'ın abdest aldığında dirseklerini su ile döndürerek yıkadığını belirtmiş konuyla ilgili Dârekutnî'nin Cabir b. Abdullah (r.a.)'ten yaptığı rivayetin[10] hasen li-gayrihi olduğunu söylemiştir.

2. Tirmizî'nin hasen-sahih diyerek rivayet ettiğine göre Rubeyyi' bint Muavviz b. Afra Resûlullah (s.a.v.)'in abdest alışını gördüğünü ifade etmiş ve "Hz. Peygamber (s.a.v.) başının ön ve arka tarafını, gözle kulak arasında kalan kısımlarını ve kulaklarını birer kere mesh etti" demiştir..[11]

Alimler ayakların mesh edilmesinin yıkanmaları yerine geçmeyeceği ve bunun abdest için yeterli olmayacağı hususunda icmâ etmişlerdir. Ancak ayakların mesh edilmesinin yeterli olacağına delâlet eden rivayetler de bulunmaktadır. Burada önce söz konusu rivayetleri zikredecek sonra da bu görüşün isabetli olmadığını ortaya koyacağız. Kenzü'l-ummâl'da (V, 102) bulunan bir haberde Abbâd b. Temîm'in nakline göre babası şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüm, sakalını ve ayaklarını su ile mesh etti." Bu haber İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Adenî, Begavî, Bâ-rûdî, Ebû Nuaym tarafından da rivayet edilmiş, ayrıca Buhâri et-Târîhi, Taberânî ise Mu'cemü'l-kebîr* inde ona yer vermişlerdir. el-İsâbe'de de ravilerinin güvenilir olduğu belirtilmiştir. Ben de haberin Heysemî tarafından Mecmeu'z-zevâid'dt Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebtr'i kaynak gösterilerek zikredildiğini ve ravilerinin güvenilir olduğunu belirttiğini gördüm.[12]

Hüseyin b. İsmail > Yusuf b. Musa > Hişam b. Abdülmelik ve Haccac b. Minhal > Hemmam > İshak b. Abdullah b. Ebî Talha > Ali b. Yahya b. HaÎlad > babası > amcası isnadıyla Dârekutnı'nin rivayetine göre Hz. Ri-fâa b. Râfi (r.a.) şöyle anlatmıştır: Biz Resûiullah (s.a.v.)'in yanında oturuyorduk veya Resûiullah (s.a.v.) oturuyordu biz de etrafında bulunuyorduk. Bir adam çıka geldi ve kıbleye yönelip namaz kıldı. Namazını bitirince [13] geldi ve Resûiullah (s.a.v.)'e ve çevresindekilere selam verdi. Resûluliah (s.a.v.) "ve aleyke" diye selamını aidi ve "Git, namazını tekrar kıl, çünkü namazın olmadı" buyurdu. Adam namazını kılmaya başladı. Biz de göz ucuyla onu izliyor namazındaki hatasının ne olduğunu bilmiyorduk. Adam namazını bitirince tekrar Resûiullah (s.a.v.)'e ve çevresindekilere selam verdi. Resûiullah (s.a.v.) selamını aldı ve "Git, namazını tekrar kıl, çünkü namazın olmadı" buyurdu. Ravi Hemmam der ki: Ona namazı iadesini iki mi yoksa üç defa mı emrettiğini hatırlamıyorum. Sonunda adam, 'nama-zımdaki eksiğimi bilmedikçe tekrar kılmayacağım' dedi. Bunun üzerine Resûiullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Abdesti Allah'ın emrettiği gibi tam almadığınız müddetçe namazınız eksik olur. Şöyle ki bir kimse yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini yıkar, başını ve topuklarına kadar ayaklarını mesh eder. Sonra tekbir getirerek namaza durur, ona hamd eder, fatiha sûresi ve Kur'an'dan dilediği sûreyi okur. Sonra tekbir alır ve rükûa gider, ellerini dizlerine koyup sırtı ve başı aynı hizada olacak şekilde bir müddet rükûda bekler, 'semiallahu limen hamideh'diyerek rükûdan doğrulup uzuvları sakin oluncaya kadar bir süre kıyam vaziyetinde bekler, sonra tekbir alır ve secdeye gider, yüzünü yere koyup uzuvları sükun buluncaya kadar bir süre secdede bekler, tekbir alarak oturağı üzerine sırtı düz olacak şekilde bir süre oturur, dört rekâtı da böylece kılar ve namazını tamamlar. Bu şekilde olmadığı sürece namazınız eksik olur. "[14]

Azîmâbâdî et-Ta'lîku'l-muğnî ale's-sünen-i Dârekutnî isimli eserinde hadisin isnadında yer alan Hişam b. Abdülmelik'in güvenilir ravilerden hadiste hafız ve imam seviyesine ulaşmış bulunan Ebü'l-Velid et-Tayalisî, Hemmâm'ın ise güvenilir ravilerden Hemmam b. Yahya olduğunu ve is-nadda yer alan diğer ravilerin de güvenilir olduklarını söylemiştir.

Münkiri de et-Terğib'âe (i, 44) şöyle nakleder: Hz. Rifâa b. Râfi (r.a.) Hz. Pevgamber (s.a.v.)'in yanında oturmakta iken O (s.a.v./in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Abdesti Allah'ın emrettiği gibi tam almadığınız müddetçe namazınız eksik olur. Şöyle ki bir kimse yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini yıkar, başını ve topuklarına kadar ayaklarını mesh eder." Hadisi İbn Mâce ceyyid bir isnadla rivayet etmiştir.[15]

Humrân b. Ebân Hz. Osman (r.a.)'i abdest alırken gördüğünü ifade ederek şöyle anlatmaktadır: Önce bir kap su istedi ve ellerini üç defa yıkadı, sonra ağzını çalkaladı, burnuna su verip temizledi, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra üç defa kollarını yıkadı, başını ve ayaklarının sırtını mesh ettikten sonra güldü ve "Niçin güldüğümü neden sormuyorsunuz?" dedi. Biz, "Müminlerin emiri niçin gülüyorsun?" diye sorunca, "Kul abdest alıp yüzünü yıkadığında Allah onun yüzüyle işlediği günahları siler. Kollarını yıkadığında başını mesh ettiğinde ve ayaklarını temizlediğinde de durum aynıdır" şeklinde cevap verdi. Söz konusu haberi Ahmed b. Hanbel (I, 58),[16] Bezzâr (Heysemî, Keşfü'l-estâr, s. 271), Ebû Ya'lâ[17] rivayet etmişlerdir. Ebû Nuaym haberin sahih olduğunu belirtmiş (Hılyetü'l-evliya, II, 224), Ali el-Muttakî de Kenzü'l-ummâVda (V, 106) zikretmiştir.[18]

Abdest âyetinde geçen kelimenin "ercüliküm" şeklinde 'Lâm' harfinin esresiyle okunması mütevâtirdir. Buna göre Kur'an ve hadislerden anlaşılan ayakların meshi olmalıdır. Konuyla ilgili mezheplerin görüşlerinin detayları hakkında Şevkânî'nin eserine (Neylü'Uevtâr, I, 163) bakılabilir. Neve-vî'nin konuyla ilgili açıklaması şöyledir: Bu konuda âlimlerin ihtilafı söz konusudur. Ancak asırlar boyunca değişik bölgelerdeki âlimlerin çoğu topuklarla birlikte ayakların yıkanmasının farz olduğunu, mesh etmenin yeterli olmadığını ve ayakları yıkadıktan sonra ayrıca meshe gerek kalmadığı görüşünü benimsemişlerdir. İcma hususunda görüşü dikkate alınan herhangi bir âlimin buna aykırı bir görüşü bulunduğu bilinmemektedir. İbn Hacer el-Askalânî ise şöyle demektedir: Sahabeden Hz. AH, Hz. İbn Ab-bas ve Hz. Enes b. Mâlik (r.a.e.) dışında farklı bir görüş açıklayan olmamıştır. Bunların da daha sonra bu görüşlerinden vazgeçtikleri bilinmektedir. Saîd b. Mansur'un rivayetine göre Abdurrahman b. Ebî Leylâ abdest-te ayakların yıkanmasıyla ilgili sahabenin icmâ ettiğini söylemiş, Tahâvî ve İbn Hazm da ayakları mesh etmenin mensuh olduğunu belirtmişlerdir. Buna mukabil İmâmiyye abdestte ayaklan mesh etmenin farz olduğunu iddia etmiştir. Müfessir, muhaddis, zahid Muhammed b. Cerir et-Taberî, Cübbâî ve Hasan-i Basrî ise abdest alırken ayaklarını yıkama veya mesh etme hususunda kişinin serbest olduğunu, ikisinden dilediğini tercih edebileceğini söylemişlerdir. (İbn Hacer, Fethü'l-bân, I, 320)

Bize göre ayakların mesh edileceğini ifade eden söz konusu rivayetlerin delil olamayacağı iki açıdan ortaya konulabilir. İcma abdestte ayakların yıkanması yönünde olup bu meshle ilgili haberlerin nesh edildiğini göstermektedir. Ayrıca Şevkânî'nin Neylü'l-evtâf'da (I, 164) belirttiği gibi ayakların yıkanmasını ifade eden rivayetler mütevâtir seviyesine ulaşırken mesh rivayetleri bu derecede değildir. Ayakların meshinin yeterli olacağını ileri sürenlerin aksini ifade eden mütevâtir seviyesine ulaşmış rivayetler karşısında ne diyeceklerini ben de merak ediyorum. Bunu iddia edenlerin Kur'ân'a ve kavlî ve fiili mütevâtir sünnete muhalefet etmelerinin dışında konuyla ilgili ikna edici bir delil getirebilmeleri de söz konusu değildir. Fakat onlar 'rivayetler arasındaki tearuzu gidermek amacıyla Taberî'nin de belirttiği gibi ayakların yıkanmasının da mesh edilmesinin de mümkün olabileceğini' söyleyebilirler. Buna verilecek cevap şöyle olacaktır: Üstadımın da ifade ettiği üzere Resûlullah (s.a.v.) ökçelerini yıkamayan birini gördüğünde, "Ateşte yanacak Ökçelerin vay haline!" (Müslim, "Taharet", 242)[19]

buyurmuştur. Yıkamamak sözü edilen adamın ıslak elini topuğuna değdir-mediği anlamına gelmez. Buna rağmen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü edilen tehdidi, abdestte ayaklan mesh etmenin yeterli olmadığına delalet etmektedir. Böylece yasaklayıcı delilin, cevaz verici delile öncelenmesi söz konusu olmaktadır.
Önde gelen âlimlerden İbnü't-Türkmânî'nin konuyla ilgili açıklaması ise şöyledir: Bu hadisle istidlal tartışmaya açıktır. Zira ayakların mesh edilmesinin farz olduğunu ileri sürenler, meshin ayakların tümüne yapılmasının gerekli olduğunu söylemektedirler. "Ayaklarınızı topuklarınıza kadar"[20] âyetinin zahiri de bunu gerektirir. Buna göre söz konusu teh-did ayağın tamamının mesh edilmemesiyle ilgilidir. Müslim'in rivayeti de (Müslim, "Taharet", 241) bunu gösterir. Ancak hadiste suyun topuklara ulaşmadığından bahsedilmektedir. Bu durum ise ayakların yıkanılacak uzuv olduğunu göstermekte, bunun dışındaki uygulamanın ise abdest için yeterli olmadığını göstermektedir. Daha önce ifade edildiği gibi hadisteki tehdit mesh hakkında olmayıp ayakların tamamının yıkanmamasıyla ilgilidir. İbnü't-Türkmânî'nin bu açıklaması ikna edici değildir. Zira söz konusu hadisin diğer rivayeti 'biz ayaklarımıza mesh ederken Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ateşte yanacak topukların vay haline!" diye uyardı (Müslim, "Taharet", 241) şeklindedir.
'Hz. Peygamber (s.a.v.) onların topuk ve ayaklarını mesh etmesine değil, ayaklarını meshedip hem de yıkamalarına karşı çıkılmıştır' denilebilir. Buna şöyle cevap verilir. Ancak onlara göre de ayakları yıkamak mesh yerine geçmektedir. Dolayısıyla ayakların hem mesh hem de yıkanması sebebiyle karşı çıkılmış olduğu iddiası yerinde değildir.. Ayette geçen kelimenin "ercüliküm" şeklinde 'Lâm' harfinin esresiyle okunması hususuna gelince, bu konu temel kaynaklarda yeterince ele alındığı için burada tekrar etmeye gerek görmemekteyiz.

2. Başın Dörtte Birini Mesh Etmek

3. Başın dörtte birinin meshinin yeterli olacağı hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest alışıyla ilgili Hz. Muğire b. Şu'be (r.a.)'in rivayet ettiği uzun hadiste "perçemine, sarığının üzerine ve mestlerine mesh etti" (Müslim, "Taharet", 81) açıklaması yer almaktadır.. Nesâî'nin rivayeti şöyledir. "Resûlullah (s.a.v.) abdest aldı. Perçemine, sarığına ve mestlerine mesh etti". O hadis hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. (Nesâî, "Taharet", 87) Hocası hariç Nesâî'nin isnadı Müslim'in senediyle aynıdır. Nesâî'nin hocası ise İbn Hacer'in de belirttiği gibi (Takrîb, s. 16) Kütüb-i sitte ravilerinden olup güvenilir bir hadis hafızıdır.. Aynı hadisi Müslim'in isnadıyla Tirmizî "Resûlullah (s.a.v.) perçemine ve sarığına mesh etti" (Tirmizî, "Taharet", 75) şeklinde rivayet etmiştir. Söz konusu hadisi Müsedded hariç Müslim'in isnadıyla Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Müsedded ise Buhârî ravilerinden güvenilir bir hadis hafızıdır. Ebû Davud'un rivayeti "Resûlullah (s.a.v.) abdestte mestlerine ve perçemine mesh ederdi" (Ebû Dâvûd, "Taharet", 60) şeklindedir.
Müellif hadiste yer alan "perçem" kelimesi hakkında şöyle demiştir: el-Bahr'da. zikredildiği üzere nâsıye başın üst ön kısmından dörtte biridir, el-Bahr isimli eserde ifade edildiği gibi başın dörtte birinin mesh edileceği hususunda konunun başında zikredilen âyetin delil olarak kullanılışı şu şekildedir: Ayetteki "ruûs=baş" kelimesinin başında bulunan ba harfi bitiştirmeye (ilsak) delâlet etmektedir. M-s-h fiili bazen ba harfi ile meshin kendisiyle yapıldığı "yed=el" kelimesini tümleç olarak alır. Bu durumda "Yetimin başını elimle sıvazladım" cümlesinde olduğu gibi başın tamamının mesh edileceğini ifade eder. M-s-h fiili bazen de ba harfi mahalle yönelik olur. Bu durumda fiil alet miktarı ile sınırlı kalır. Bu durumda âyette olduğu gibi "Elinizin tamamıyla başınızı mesh edin" anlamı çıkar. Buna göre baş bütünüyle değil elin tamamı kadarı mesh edilecektir. Genellikle elin tamamı ise sadece başın dörtte biri kadar yer tutar. Böylece âyette kastedilenin de bu olduğu anlaşılır. Teyemmüm yapılırken mesh edilecek uzunların tamamının mesh edilmesi ise Kâsânî'nin belirttiği gibi âyetle değil sünnetle sabittir. (Bedâiu's-sanâl, I, 15)
Başın dörtte birinin mesh edileceği hususunda sözü edilen hadis iki açıdan delil olmaktadır. Birincisi âyette olduğu gibi ba harfinin mesh edilmesi gereken "ruus" kelimesinin başında bulunması, ikincisi ise hadiste yer alan "nâsıye" kelimesidir. Zira yukarıda ifade edildiği üzere nâsıye başın üst ön kısmından dörtte birine tekabül etmektedir. Hadisten dil özelliği gereği ilk anlaşılan nâsiyenin tamamının mesh edilmesidir. Aksi takdirde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdestini anlatan söz konusu haberde Kur'ân'ın ifadesi değiştirilmeden "meseha bi-re'sihi=başmı mesh etti" şeklinde ifade edilmesi daha uygun olurdu. Bu haberde âyette geçen re's=baş yerine perçem anlamındaki nâsiye kelimesi tercih edildiğine göre bundan anlaşılan perçemin tamamının mesh edilmesidir. Başın bundan daha azının mesh edileceğine dair herhangi bir bilgi nakledilmemiştir. Bu itibarla bize göre daha azının mesh edilmesi yeterli değildir. Başın tamamının mesh edileceğine dair rivayetler ise sünnet ve meshin kemal haline delâlet etmektedir.
Hadiste mesh edilecek yerin sınırları belirtilmeksizin mutlak olarak ifade edilmesi ile âyette mücmel olarak zikredilmesi meselenin aslını değiştirecek bir durum değildir. Zira el-Hidâye müellifi Merğinânî'nin de değişik vesilelerle zikrettiği gibi farz olmadığının açıkça belirtilmesi, kastın farklı olduğunun açıklanması ve benzeri aksini ifade eden aykırı bir delil bulunmadıkça Hz. Peygamber (s.a.v.)'in terk etmeden bir fiile devam etmesi onun farz olduğuna dair müstakil bir delildir. Hz. Peygamber (s.a.v.) abdestte başın dörtte birinden daha az asla mesh etmiş değildir. Dörtte birle ilgili haberler ise tevatür seviyesine ulaşmıştır. Konuyla ilgili diğer hadislerin anlamları da açıktır.

Sarık Üzerine Mesh

Hadiste söz konusu edilen sarık üzerine mesh hakkında İmam Muhammed el-Muvatta isimli eserinde "Bize ulaştığına göre sarık üzerine mesh başlangıçta söz konusu idi ancak daha sonra terk edildi" demiştir. Konuyla ilgili İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: İlk dönem âlimleri sarık üzerine meshin ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Sarığın perçemin mesh edilmesinden sonra tamamlayıcı olacağı söylenmiştir. Müslim hadisinin buna delalet ettiği yukarıda ifade edilmişti. Sadece sarık üzerine meshin yeterli olmayacağı âlimlerin çoğunun görüşüdür. Nitekim Hattâbî, "Allah başın mesh edilmesini emretmiştir. Hadiste söz konusu edilen sarığın mes-hi ise yoruma açıktır. Kesinlik ifade eden âyet ihtimale açık hadis sebebiyle terk edilemez" demiştir. Burada Müslim'in rivayetinin "Resûlullah (s.a.v.) alnına, sarığına ve mestlerine mesh etti" şeklinde olduğunu hatırlatmalıyım. (İbn Hacer, Feîhu'l-bârî. I, 365, 367, 369)
İbnü'l-Kayyim Ebû Davud'un eseri üzerine yazdığı Hâşiyetü's-sünen isimli eserinde şöyle demektedir: Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (na.)'in mesh etmeleri sebebiyle sarık üzerine mesh edilebilir. Nitekim Cûzcânî'nin dediğine göre başta Hz. Peygamber (s.a.v.) olmak üzere Hz. Selmân-ı Fârisî, Hz. Sevbân, Hz. Ebû Ümârae, Hz. Enes b. Mâlik, Hz. Muğire b. Şu'be, Hz. Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve râşid halife Hz. Ebû Bekir (r.a.e.) sarığa mesh etmişlerdir. Hz. Ömer (r.a.) ise, "Sarık üzerine mesh etmekle abdesti yeterli görmeyeni Allah temiz kılmasın" demiştir. Buna göre sarık üzerine mesh etmek değişik bölgelerdeki âlimlere göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'den beri devam ede gelen meşhur bir sünnettir. Gerek kendisinin gerekse Münzirî'nin (HaşiyeiiVs-sünen, I, 95) herhangi bir açıklamada bulunmadıkları Ebû Davud'un Sevbân'dan naklettiği hadis şöyledir: Resûlullah (s.a.v.) askerî bir birlik göndermişti. Şiddetli bir soğuğa tutuldular. Resûlullah (s.a.v.)'in yanına döndükleri zaman onlara (bu gibi durumlarda) sarıklarının ve ayakkabılarının üzerine mesh etmelerini emretti.[21]
İbn Hacer Bulûğu'l-merâm''da (I, 11) şu bilgiyi vermektedir: Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd rivayet etmiş Hâkim en-Nîsâbûrî de sahih olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Abdürrezzak > Muhammed b. Raşid > Mekhûl > Nuaym b. Hımâr isnadıyla rivayetine göre Resûîullah (s.a.v.), "Mestlere ve başlığa mesh edin" buyurmuştur.[22]
Hadisin isnadında yer alan Abdürrezzak Kütüb-i sitte ravilerindendir. Hadis münekkitlerinin çoğu güvenilir olduğunu soylemişlerse de Muhammed b. Râşid hakkında ihtilaf edilmiştir. Mekhûl Buhârî hariç Kütüb-i sitte ravilerindendir. İsnadında yer alan Hz. Nuaym, Nuaym b. Himar'dır. İbn Himar, Hidar, Hımar ve Hımar el-Gatafânî eş-Şâmî olarak da zikredilmektedir. Kendisi şahabıdır. Burada raviler hakkında verdiğimiz bilgilerin kaynağı İbn Hacer'in Tehz.îbü't~Tehzıb isimli eseridir. Birinci hadiste ifade edilen serpuşa (başlığa) mesh, mazeretle ilgilidir. Yıkamaktan zarar geleceği endişesi olduğunda söz konusu şekilde mesh edilebilir.
Zeylaî hadisi naklettikten sonra şöyle demiştir: Ahmed b. Hanbel'in, "Daha Önce vefat ettiği için Râşid b. Sa'd Sevbân'dan işitmiş olamaz" şeklindeki açıklaması da tartışmaya açıktır. Zira âlimler Râşid b. Sa'd'ın Muâviye ile birlikte Sıffin savaşına katıldığını, Sevbân'm 54 senesinde, Râ-şid'in 108 yılında vefat ettiğini söylemişlerdir. Ayrıca İbn Maîn, Ebû Hatim, İclî, Ya'kub b. Şeybe ve Nesâî onun güvenilir olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Hazm onlara muhalefet ederek zayıf olduğunu söylemişse de doğru olan bu değil, onların açıklamalarıdır. Hadiste yer alan "asâib" kelimesi sarık, "et-tesâhîn" ise ayakkabı anlamındadır. (Nasbu'r-râye, I, 86) Yapılan itirazlarla ilgili cevaplar ilerdeki sayfalarda ele alınacaktır.
4. Hz. Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: Ben Resûlullah (s.a.v.)'i başında Kıtr kumaşından bir sarıkla abdest alırken gördüm. Elini sarığın altına sokarak başının ön tarafını mesh etti, başından sarığı çözmedi. Hadisi Ebû Dâvûd ("Taharet". 58)[23] rivayet etmiş, herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Hadis onun kriterlerine göre delil olmaya elverişlidir. Azimabâ-dî hem Ebû Davud'un hem de Münzirî'nin Telhisimde herhangi bir açıklama yapmadıklarım söylemiştir. (Ğâyetü'l-maksûd, I, 145) Şevkânî de İbn Hacer'in 'isnadı problemlidir' dediğini nakletmiştir. Bunun sebebi ise hadisi Hz. Enes b. Mâlik'ten nakleden Ebû Ma'kıl diye zikredilen râvinin kim olduğunun bilinmemesidir. İsnadda yer alan diğer raviler ise Sahih'in ravilerindedir. (Neylü'l-evtâr, 1, 52)

ibn Hacer "Resûlullah (s.a.v.) sarığını başından çıkarttı ve başının ön kısmini mesh etti" şeklinde aşağıda zikredeceğimiz mürsel rivayeti naklettikten sonra şöyle demiştir: Bu mürseldir. Ancak başka bir isnadla muttasıl olarak rivayet edildiği için güçlenmiştir. Ebû Dâvûd onu Hz. Enes b. Mâlik (r.a.)'ten rivayet etmiştir. İsnadında Ebû Ma'kıl vardır. Bununla birlikte mürsel ve mevsul rivayet birbirini desteklemek suretiyle güçlenmişlerdir. Konuyla ilgili Hz. Osman (r.a.)'in abdestin alınışım anlatan rivayetinde "başının ön kısmını mesh etti" ifadesi bulunmaktadır. Bunu Saîd b. Man-sur rivayet etmiştir. İsnadında güvenilirliğinde ihtilaf edilen Halid b. Yezid b. Ebî Mâlik bulunmaktadır. Hz. İbn Ömer (r.a.)'nın başın bir kısmının mesh edilmesinin yeterli olacağı görüşünde olduğu sahih bir yolla nakledilmiştir. İbnü'l-Münzir ve diğer âlimler de bu görüştedirler. İbn Hazm'ın belirttiğine göre bu hususta sahabeden farklı bir görüş ileri süren de bilinmemektedir. Bütün bunlar söz konusu mürsel rivayeti güçlendirmektedir. (Fethu'l-bârî, 1,254)

Müellif gerek söz konusu iki hadisin gerekse İbn Ömer (r.a.)'in uygulamasının konuyla ilgili delâletlerinin açık olduğunu belirtmiştir.

5. İbn Ömer (r.a.) başını mesh edeceği zaman serpuşunu kaldırır ve başının ön tarafını mesh ederdi. (Dârekutnî, es-Sünen, I, 40). Azimabâdî bu haberin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. (et-Ta'lîkıı'l-muğnî, I, 107)

6. Müslim İbn Cüreyc tarikiyle Atâ'dan şöyle nakleder: Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken sarığını sıyırır ve başının ön tarafını -veya perçemini su ile- mesh ederdi.[24]

7. İmam Mâlik'in belağ sigasiyla nakline göre sarığın meshiyle ilgili soruya Câbir b. Abdullah el-Ensâri (r.a.)'e sarığa mesh soruldu. O, "Hayır, saç su ile mesh edilmedikçe yeterli olmaz" diye cevap verdi.[25]

Süfyan İmam Mâlik'in "belağanî" şeklinde belağ sigasıyla naklettiği haberlerin isnadının güçlü olduğunu söylemiştir. Benzeri açıklamayı el-Kâ-rî de yapmıştır. {et-Ta'lîku'l-mümecced, s. 70) Söz konusu haberi Tirmizî Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir vasıtasıyla muttasıl bir isnadla rivayet etmiştir. Buna göre Ebû Ubeyde şöyle anlatmıştır: Hz. Câbirb. Abdullah (r.a.)'e mest üzerine meshi sordum. "Sünnettir, yeğenim" diye karşılık verdi. Sarık üzerine meshi sordum. "Saçın mesh edilmesi gerekir" diye cevapladı. (Tirmizî, 'Taharet", 75)

Ebû Ubeyde hariç sözü edilen haberin ravileri güvenilirdir. Ebû Ubeyde ise Sünen-i erbaa ravilerinden olup İbn Maîn ve Abdullah b. Ahmed b. Hanbel onun güvenilir olduğunu söyler. İbn Ebî Hâtim'in nakline göre ise babası Ebû Hatim rivayetlerinin münker, başka bir yerde ise hadislerinin sahih olduğunu söylemiştir. (İbn Hacer, Tehzîb, I, 460) Bu durumda bize göre hadis hasendir.

Bize göre İmam Mâlik'in belağ sigasıyla rivayet ettiği sözü edilen hadis sadece başlığa mesh etmenin yeterli olmayacağını açıkça ifade eden bir delildir. Sahabe ve tabiînden birçok âlim baş mesh edilmeden sadece sarığa meshin yeterli olmayacağı görüşündedir. Süfyan es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübarek ve Şafiî de bu görüşü benimseyen âlimlerdir. Tirmizî'nin nakline göre (Tirmizî, "Taharet", 75) Ebû Hanife ve öğrencileri de aynı görüştedirler. Biz bunu yukarıda ifade etmiştik. İbn Hacer de Fethu'l-bârî isimli eserinde, âlimlerin çoğunun sarığa mesh etmenin yeterli olmayacağı görüşünü benimsediklerini ifade ettikten sonra Hattâbî'nin, "Allah başın mesh edilmesini farz kılmıştır. Hadiste söz konusu edilen sarığa mesh ise yoruma açıktır. Bu durumda kesin bilgi ifade eden âyet yoruma açık olan hadis sebebiyle terk edilemez" şeklindeki açıklamasını nakletmektedir.

a. Sarığa Meshi İfade Eden Hadislerin Değerlendirilmesi

Burada yukarıda zikredilen hadislerden önce kavlî daha sonra da fiilî olanların konuya delâletlerini inceleyeceğiz. Öncelikle Sevbân hadisinin sarığa mesh edilmesine açıkça delâlet etmediğini ifade etmeliyiz. Zira hadiste yer alan asâib kelimesi ısâbe'nin çoğulu olup mendil, bez parçası ve sarık gibi sargı olarak kullanılabilen her türlü eşya anlamına gelmektedir. Nitekim el-Kamus''ta, "Isâbe, sargı ve sarık gibi dolamalı olarak kullanılan eşyadır. Teassabe ise sargılandı anlamına gelir" denilmektedir. (Firuzabâdî, el-Kâmus, i, 64) Dolayısıyla hadiste yer alan "ısâb" kelimesiyle sarık da yara üzerine sarılan sargı bezi de kastedilmiş olabilir. Eğer ikinci manası kaste-dilmişse bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yara üzerine sarılmış sargı bezlerine mesh edilmesini emrettiği anlamına gelmektedir. Fıkıh ve hadiste isâbe kelimesinin bu manadaki kullanımı ise yaygındır.

Taberânî'nin İshak b. Dâvûd es-Savvâf > Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Ukayl > Hafs b. Ömer > Râşid b. Sa'd > Mekhûl isnadıyla nakline göre Hz. Ebû Ümâme (r.a.), 'ibn Kami'e Uhud harbinde yaraladığında Resûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüm. Sargıyı çözdü ve üzerine ab-dest suyu ile mesh etti" demiştir.[26]

Hadisin isnadında yer alan ravilerin hepsi güvenilirdir. Heysemî'nin açıkladığına göre (Mecmaü'z-zevâid, I, 3) Zehebî Mîzânü'l-i'tidârde Taberânî'nin İshak b. Dâvûd es-Savvâf da dâhil hadis aldığı hocalarından herhangi birinin zayıf olduğunu söylememiştir. Muhammed b. Abdullah'ın güvenilirliğini Nesâî "lâ be'se bin", Müslim ise "sika" lafızlarıyla ifade etmişlerdir. (İbn Hacer, Tehzîb, IX, 164) İbn Ebî Hatim, Hafs b. Ömer el-Adenî'nin güvenilir, (İbn Hacer, Tehzîb, II, 410) diğer hadis münekkitleri ise zayıf olduğunu söylemişlerdir. İsnadda yer alan diğer raviler güvenilirlikleriyle tanınmaktadır.

Hadiste bulunan "isâbe" kelimesiyle Resûlullah (s.a.v.)'in yarası üzerine sardığı bezin kastedildiği açıktır.. Sevbân hadisinde yer alan "isâbe" kelimesiyle de aynı şeyin kastedilmesi uzak bir ihtimal değildir. Zira savaşa katılanlar yaralanıyor ve yaralarına sargı sarıyorlardı. Resûlullah (s.a.v.) de soğuğun vereceği zarara engel olmak amacıyla yara üzerindeki sargılara mesh etmelerini emrediyordu. İhtimal ifade eden bir hadis delil olarak kullanılamaz.

Nuaym b. Hımar hadisini Resûlullah (s.a.v.)'den rivayet eden aslında Hz. Bilâl (r.a.)'dir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden de anlaşıldığı üzere Ebû Nadr Haşini b. Kasım el-Bağdâdî, Hişam b. Saîd et-Talakâ-nî ve Benî Hâşim'in azatlısı Ebû Saîd söz konusu hadisi Muhammed b. Râşid > Mekhûl > Nuaym b. Hımar > Bilâl isnadıyla rivayet etmişlerdir. (Ahmed b. Hanbel, VI, 12, 13, I4)[27] Bu sebeple Ahmed b. Hanbel hadisi Nuaym b. Hımar değil "Müsnedi Bilâl" başlığı altında zikretmiştir. Ayrıca başlık üzerine meshle ilgili Bilâl hadisi hem isnad hem de metni açısından problemlidir. İsnad açısından sorunludur. Çünkü İmam Müslim, A'meş > Hakem >

Abdurrahman b. Ebî Leylâ > Ka'b b. Ucre > Bilâl isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mest ve başlık üzerine mesh ettiğini rivayet etmiştir. (Müslim, 'Taharet'*, 84) Dârekutnî bu hadisin senedini tenkit etmiş ve hadisin isnadında ve A'meş'ten rivayet hususunda ihtilaf bulunduğunu, bazı ravilerin is-naddan Hz. Bilâl (r.a.)'i düşürerek Ka'b b. Ucre'den rivayet ederken diğerlerinin Bilâl'i zikrederek Ka'b b. Ucre'yi düşürdüklerini, bazı ravilerin Hz. Bilâl (r.a.) ile Abdurrahman b. Ebî Leylâ arasına Berâ'yı ilave ettiklerini, bazılarının ise Hz. Ali b. EbîTâlib (r.a.) vasıtasıyla Hz. Bilâl (r.a.)'den naklettiklerini söylemiştir.[28]

Burada hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde (VI, 12, 13) olduğu gibi bazı raviler tarafından Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.) vasıtasıyla Hz. Bilâl (r.a.)'den nakledildiğini, ayrıca yukarıda geçtiği üzere Muhammed b. Râşid'in ise Mekhûl > Nuaym b. Himâr > Bilâl isnadıyla rivayet ettiğini hatırlatmalıyım.

Hadisin metnindeki probleme gelince, Müslim rivayetinde olduğu gibi Hz. Bilâl (r.a.)'in bazen onu "Hz. Peygamber (s.a.v.) mestleri ve başlığı üzerine mesh etti" veya buna yakın bir ifade ile "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i mestleri ve örtüsü üzerine mesh ederken gördüm" şeklinde rivayet ederken bazen de Ahmed b. Hanbel'in Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.) vasıtasıyla naklettiği gibi "Hz. Peygamber (s.a.v.) mestleri, başlığı ve sarığı üzerine mesh etti" (Ahmed b. Hanbel, VI, 12) veya yine Ahmed b. Hanbel'in "Hz. Peygamber (s.a.v.) mestleri ve başlığı üzerine mesh ederdi" (Ahmed b. Hanbel, VI, 15) şeklinde nakledilmesidir. Bütün bu rivayetlerdeki ihtilaf Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamasıyla ilgilidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in konuyla ilgili açıklaması Muhammed b. Râşid tarafından "Mestlere ve ba~ şınızdaki örtüye mesh edin'1 şeklinde rivayet edilmiştir. Bu ise hadisin delil olarak kullanılmamasını gerektiren bir durumdur. Bu rivayetler arasında isnadı ve metni açısından tercihe şayan olanı İmam Müslim'in el-Câmiu's-sahfh* inde naklettiği olmalıdır. Nitekim Nevevî de, "Bu hadisi rivayet edenlerin çoğu Müslim'in naklettiği gibi rivayet etmişlerdir" demiştir, (ei-Minhâcjf Şerhi Sahîhi Müslim, I, 135) Bunun Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulaması olduğu açıktır. Bu tür uygulamalar genellenemez. Aşağıda zikredileceği ü?ere farklı şekillerde yorumlanmaya açıktır.

b. Konuyla İlgili Şâz Hadis ve Hükmü

Muhammed b. Râşid'in "mesh edin" şeklindeki emir ifade eden rivayeti mûnkerdir. Çünkü sika ravilerden onun dışında bu şekilde rivayet eden bulunmamaktadır. Hz. Bilâl (r.a.)'den rivayet edenlerin tamamı onu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü değil uygulaması olarak nakletmişlerdir. Bu hususta Muhammed b. Râşid'i destekleyen de yoktur. Muhammed b. Râşid ile diğer raviler arasındaki söz konusu durum aralarını gidermek mümkün olmayan bir çelişkidir. Söz ile uygulama arasında ise çok önemli fark bulunmaktadır. Suyûtî'nin de belirttiği gibi böylesi bir muhalefet adalet ve zabt sahibi güvenilir raviler tarafından yapıldığında merdud şâz kapsamına girer. Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Abdülvahid b. Ziyad > A'meş > Ebû Salih > Ebû Hureyre isnadıyla merfû olarak rivayet ettikleri "İki rekât sabah namazını kılan sağ yanı üzerine uzansın" (Ebû Dâvûd, "Salât", 293; Tirmizî, "Sa-lât", 311)[29] hadisi metni açısından merdud şazın misalidir. Nitekim Beyha-kî'nin açıklaması şöyledir:

Abdülvahid b. Ziyad birçok raviye muhalefet etmiştir. Zira bunu güvenilir raviler Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü değil uygulaması olarak rivayet etmişlerdir. Abdülvahid b, Ziyad, A'meş'in ra-vileri arasında onu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü olarak nakletmekte tek kalmıştır.
Abdülvahid b. Ziyad Kütüb-i sitte ravilerinden olup güvenilir biridir. Buna rağmen görüldüğü gibi güvenilir ravilere muhalefeti ve rivayetinde tek kalması sebebiyle naklettiği hadis merdud şâz olarak nitelendirilmiştir. Buna göre güvenilirliği hususunda ihtilaf edilen Muhammed b. Râşid'in rivayetinin durumunu düşünün. Bazıları onu sika bulmaktadır. İbn Hibbân onun takva sahibi biri olmakla birlikte hadis âlimi olmadığını, birçok mün-ker rivayetinin bulunması sebebiyle terk edilmesi gerektiğini, Dârekutnî tek başına rivayet ettiklerinin delil olamayacağını, İbn Hıraş zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Hacer'in Tehzîbü"t~Tehzîb\çki (IX, 159-160) açıklamaları kısaca bundan ibarettir. O et-Takrîb'de ise "doğru sözlü fakat yam-lan biriydi, kaderi olmakla itham edilmiştir" (İbn Hacer, Takrîb, s. 182) açıklamasını yapmıştır.
Bütün bu açıklamalardan sonra Muhammed b. Râşid'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Mestlere ve başımzdaki örtüye mesh edin" şeklinde emrettiğine dair rivayetinin delil olamayacağı ortaya çıkmaktadır. Bu rivayet onun münker ve hatalı rivayetlerinden biridir. Sahih (mahfuz) olan ise çoğunluğun naklettiği Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz konusu uygulamasıdır. Şayet Muhammed b. Râşid'in rivayeti sahih olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu Hz. Bilâl (r.a.)'e özel bir durum sebebiyle emrettiği onun ise genel bir hüküm olarak anlayıp naklettiği şeklinde yorumlanması gerekirdi. Hz. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'nin rivayeti de bu görüşü teyit etmektedir. O şöyle anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir gazveye katılmıştık. Bir göl kenarına gelince Resûlullah (s.a.v.) devesinden indi. Biz de indik. Namaz vakti gelince Resûlullah (s.a.v.) Bilâl'e "Bilal! Kalk ezan oku!" buyurdu. Hz. Bilâl (r.a.) önce su döktükten sonra gölün kenarına geldi. Yüzünü ve ellerini yıkadıktan sonra mestlerine eğildi. Onun iki siyah mesti bulunmaktaydı. Bu durum Resûlullah (s.a.v.)'in gözleri önünde cereyan etmekteydi. Resûlullah (s.a.v.) Bilâl'e hitaben, "Mestlere ve başındaki örtüye mesh et" diye seslendi.[30] Bu rivayetin isnadında Gassan b. Avf vardır. Ezdî'nin de belirttiği gibi o zayıf bir ravidir. {Heysemî, Mecmau'z-z.evâid,\, 104)
Gassan b. Avf, Ebû Davud'un ravilerindendir. O onun hakkında 'şeyhun Basriyyun' demiştir, (bk. İbn Hacer, Tehzîb, VIII, 247) Suyûtî'nin de belirttiği gibi bu ifade ta'dîl lafızlarından biridir. (Suyûtî, Tedrtb, s. 126) Zehebî de mahal-lühü's-sıdk, lâ be'se bih, salihu'l-hadîs, yüktebü hadîsuhu, şeyh ve benzeri tabirlerin ravilerde mutlak bir zayıflığın bulunmadığına delâlet ettiğini söylemiştir. (Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, I, 3) İbn Hacer onun hakkında leyyinü'1-ha-dîs tabirini kullanmış, (İbn Hacer, Takrîb, s. 168) Ebû Dâvûd da Sünen'inde ("Taharet", 59) hadis hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bu durumda onun rivayet ettiği hadis en azından hasen seviyesindedir.
Bu rivayet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in baştaki örtüye mesh etmeyi bir gazve esnasında Hz. Bilâl (r.a.)'e özel olarak emrettiğini ve bunun genel bir hüküm olmadığını göstermektedir. Hz. Bilâl (r.a.) rivayetinde 'mesh edin' yerine 'mesh et' ifadesinin kullanılması da bu durumu teyit etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz konusu emri, bir özründen dolayı ona özel bir durum iken Hz. Bilâl (r.a.)'in genel bir hüküm haline getirmesi de mümkündür. Konuyla ilgilenenlerin bildiği üzere hadislerde buna benzer birçok misal bulunmaktadır. Hz. Âişe (r.anhâ)'nin açıkça ifade ettiği üzere üç talakla boşanan Fatıma bint Kays da, kendisiyle ilgili Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "barınma ve nafaka hakkı yok" (Müslim, "Talak", 37) ifadesini kadınlarla ilgili genel bir hüküm haline getirmiştir. Yoruma açık metinlerin delil olarak kullanılması yanlıştır.
Hz. Ömer'in, "sarık üzerine mesh etmekle abdestini yeterli görmeyeni Allah temiz kılmasın"[31] açıklaması, Cûzecânî tarafından isnadsız olarak nakledilmiştir. Bunun, sahih olduğu kabul edilirse, sarığını çıkarmadan başının bir kısmını mesh etmeyi yeterli görmeyip vesveseye kapılan kimseler hakkında bir reddiye olmak üzere söylendiği şeklinde anlaşılabilir. Bu ise yasak olan dinde aşırılık anlamına gelmektedir.. Şöyle ki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sangını başından çözmeden perçemini mesh ettiği sabittir.. İbn Ebî Şeybe'nin rivayeti de bu durumu desteklemektedir. Onun nakline göre Hz. Ömer (r.a.), "ister sangın üzerine mesh et istersen sarığını çıkar öyle yap" demiştir. (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 22; Ali el-Muttakî, Kenzii'l-ummâl, V, 112) Böylece sarık üzerine meshe mukabil sarığı çıkarmayı zikretmiştir. Bizim söylediğimiz de bundan farklı değildir. Bu, istersen sarığı çıkarmadan başının bir kısmını istersen sarığı çıkarıp başın tamamını mesh edebilirsin demektir. Alâ ba'dı re'sike (başının bir kısmını) ifadesinde yer alan "alâ" konuşmalarda olduğu gibi beraber manasındaki "maa" anlamındadır. Nitekim el-Kâmûs'ta, Sibeveyh'in de ifade ettiği gibi "alâ" üzerinde ve beraberlik belirten "maa" anlamında bir isim olarak da kullanılmaktadır. Nitekim "Tutkuyla mallarını harcar" âyetinde[32] de bu anlamda kullanılmıştır" (Fîrûzâbâdî, el-Kâmûs, II, 96) açıklaması yapılmıştır. Bir metin yoruma açık olduğunda, delil olamaz.

c. Konuyla İlgili Fiilî Hadislerin Değerlendirilmesi

Şimdi de konuyla ilgili delil olarak zikredilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamaları hakkındaki iddialara cevap verelim. Cevabımızın daha anlaşılır olması ve doğrunun sabah gün ışığı gibi ortaya çıkması için bazı hususların zikredilmesi yerinde olacaktır. Öncelikle belirtelim ki Allah (c.c), "başlarınızı mesh edin"[33] âyetiyle başın mesh edilmesini farz kılmıştır. Âyetin anlamı da açıktır. İkincisi sarığın mesh edilmesi hakikat anlamında başın mesh edilmesi değildir. Bir sözün hakikat anlamıyla amel etmek mümkün olduğu sürece mecaz anlamına gidilmez. Kelimeyi hakikat manasında anlamak mümkün olduğu sürece mecaza yorulmaz. Üçüncüsü, haber-i vâhid Kur'ân'a ilavede bulunamayacağı gibi onu nesh de edemez. Dördüncüsü, hadis meşhur veya mütevâtir, delâleti de açıksa Kur'ân'a ilave bulunduğu gibi onu nesh de edebilir.
Birinci husus ayrıca izaha ihtiyaç duymayacak şekilde açıktır. Zira âyette zikredilen mesh ve baş ile kastedilen herkes tarafından bilinmektedir. İkinci husus da açıktır. Çünkü âyette zikredilen "baş" bilinen uzvumuz anlamında hakikattir ve açıktır ki sarık değildir. Bu itibarla sarık üzerine yapılan mesh hakikat anlamda başa yapılmış mesh olmaz. Dolayısıyla sarık âyetin kapsamına dâhil değildir. Şevkânî'nin konuyla ilgili karşı açıklaması şöyledir: Baş olarak isimlendirilmediği halde saça mesh etmek abdest için yeterli oluyor. Burada "saç ona bitişik olduğu için mecaz anlamıyla baş olarak da isimlendirilebilir" diye itirazda bulunulabilir. İyi ama sarıkla baş arasında da aynı mecazî ilişki vardır. Nitekim birinin sarığını öpen kimse "onun başını öptüm" diyebilmektedir. (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, I, 161) Ne var ki Şevkânî saçlı başa mesh etmekle sadece saça meshi birbirine karıştırmıştır. Birincisi gerçekte başa mesh etmek iken diğeri mecaz yoluyla başa mesh etmek anlamına gelmektedir. Zira baş üzerinde saç bulunsun veya bulunmasın bilinen bir uzvumuzdur. Asıl olan da saçlı olmasıdır. Elbette ki üzerinde saç bulunan başı mesh etmek aynı zamanda saçları da mesh etmek şeklinde olacaktır. Elleri gezdirerek mesh etmek hakikat anlamda başı mesh etmektir. Bu durumda elin sadece saça değmiş olmasının yeterli görülmesi, saça meshten değil saçla örtülü başa mesh olduğu içindir. Nitekim başa dokunmadan sadece saçın baştan sarkan kısımlarını mesh etmek yeterli değildir. Zira bu saçla örtülü başı değil, sadece saçı mesh etmek demektir. Saç ise baş olarak isimlendirilemez. Bu, üzerinde ot bulunsun veya bulunmasın yere oturan kimseye 'yere oturdu' dememiz gibidir. Bu durumda söz konusu kimse hakikat anlamında yere oturmuştur. Üzerinde hasır veya sergi bulunan yere oturan kimseye 'yere oturdu' dememiz ise mecazîdir. Buna göre başında saç bulunan kimsenin mesh etmesi üzerinde ot bulunsun veya bulunmasın yere oturan kimse gibi hakikat anlamındadır. Sarık üzerine mesh ise hasır veya sergi bulunan yere oturan kişi de olduğu gibi mecazîdir. Buna göre birincisi âyetin anlamına dâhil ikincisi ise hariçtir. Bu durum, başında saç bulunan kimsenin meshi ile sarık bulunan kişinin meshinin aynı olduğu iddiasının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Birçok kimsenin yanıldığı husus olan bu noktaya dikkat edilmelidir.
Mecazî olarak başı mesh etmek anlamına geleceğinden hareketle sarığa mesh etmenin yeterli olacağı görüşünü kabul edenlere, öyle ise teyemmümde yaşmak veya eldivenler üzerine meshin de yeterli olması gerekir şeklinde karşı bir cevap verilebilir. Zira sarığı öptüğü halde 'başını öptüm', eldivenleri öptüğü halde 'ellerini öptüm' veya yaşmağını öptüğü halde 'yüzünü öptüm' denmesi de hakiki manada değil mecazî anlamdadır. Âlimlerin çoğunun görüşüne göre böyle bir şeyin olmayacağı ise bilinmektedir.
Üçüncü ve dördüncü hususları usul âlimleri kitaplarında ele aldıkları için burada konu uzatılmayacaktır. Bütün bunlardan sonra burada diyoruz ki: Sarığa mesh etmekle ilgili haberlerin tümü, abdest âyetinin nüzulünden sonra söz konusu olduğu ve meşhur veya mütevâtir yolla gelip başa hiç dokunmadan sadece sarığa mesh etmenin yeterli olacağına delâlet ettiği tespit edilmedikçe delil olamayacağına vurgu yapmamız gerekmektedir.
Bunun aynı zamanda Cûzecânî'nin "değişik bölgelerdeki âlimlere göre sarık üzerine mesh etmek Resûlullah (s.a.v.)'den beri uygulana gelen meşhur bir sünnettir" açıklamasına da cevap teşkil ettiği fark edilecektir. Zira o söz konusu ifadesiyle bizzat sarık üzerine de mesh etmeyi kastetmişse, İbn Hacer el-Askalânî'nin onun nâsıbî bir bid'atçı olduğuna dair açıklamasını da dikkate almadan (Hedyü's-sârî, s. 388) bunu kabul etmek mümkündür. Ancak o bununla başı değil de sadece sarığı mesh etmenin meşhur sünnet olduğunu kastetmişse bunu kabul etmek mümkün değildir. Zira meşhur sünnet bir tarafa bunun ahâd haberlerle bile gelmesi mümkün değildir. Bu bütünüyle yanlış bir anlayıştır.
Bütün bu açıklamalardan başla birlikte sarığın ayaklarla birlikte mestler gibi olduğu anlaşılmaktadır. Sadece sarığa mesh etmenin başa mesh yerine geçtiğini söyleyebilmek için mestlere mesh etmek hususundaki gibi meşhur veya mütevâtir olarak gelen bir haberde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ilgili âyet nazil olduktan sonra bununla yetindiğinin veya herhangi bir mazeretleri olmadığı halde insanlara bunu emrettiğinin açıkça ifade edilmesi gerekir. Nitekim Ebû Hanife mestlere mesh etmek hususunda, "gündüzün aydınlığı gibi apaçık bir bilgi ifade eden haberler gelmeseydi mest üzerine mesh edileceğini söylemezdim" demiştir. Ebû Yusuf da, "Kur'an'ın sünnetle neshi ancak mestlere mesh etmek hususundaki hadisler gibi (meşhur) hadislerle mümkündür" açıklamasını yapmıştır. (Kâsânî, Bedâiu's-sanâi, I, 7)

Konuyla ilgili İbn Hacer şöyle demiştir: Îbnü'l-Münzir'in nakline göre Abdullah b. Mübarek, "Mestler üzerine mesh etmek hususunda ashap arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Nitekim onlardan olumsuz görüş ifade edenlerden aynı zamanda müsbeti de rivayet edilmiştir" demiştir, îbn Abdilber de şöyle demiştir: Bu konuda îmam Mâlik dışında olumsuz görüş beyan eden herhangi bir âlim bilmiyorum. Ancak sahih haberler onun da olumlu kanaatte olduğu yönündedir. Hadis hafızlarından birçok kimse mestler üzerine mesh hakkındaki haberlerin mütevâtir seviyesinde olduğunu belirtmişlerdir. Bazı âlimlere göre konuyla ilgili hadisler seksen sahabe tarafından rivayet edilmiştir. Aşere-i mübeşşere de bunlar arasında bulunmaktadır. İbn Ebî Şeybe (bk. İbn Hacer, Fethü'l-bârî, 1,366) ve diğer hadis kaynaklarında belirtildiğine göre Hasan-ı Basrî, "Mest üzerine mesh konusunu bana yetmiş sahabe rivayet etti" demiştir. (İbn Hacer, Fethü'l-bârî, I,264)
Buhârî'de şöyle rivayet edilir. Cerir (r.a.) küçük abdestten sonra abdest aldı ve mestlerine mesh etti. Sonra da namaz kıldı. Kendisine bu durum sorulduğunda ise "Resûlullah (s.a.v.)'i böyle yaparken gördüm" diye cevap verdi. (Buhârî, "Salât", 25) İbrahim en-Nehaî, "Bu, âlimlerin hoşuna giden bir haberdir. Zira Cerir abdest âyetinden çok sonra müslüman olanlardandır" demiştir. İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: îmam Müslim, Cerir'in müslüman olması Mâide suresinden sonra olduğu için bu haberi tercih etmiştir. (Buhârî, "Salât", 25) Ebû Dâvûd da, 'Cerir, Mâide suresinden sonra müslüman oldum' ifadesi vardır. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 60)[34] Taberânî'nin Muham-med b. Sîrin vasıtasıyla Cerir'den nakline göre söz konusu olay veda hac-cında meydana gelmiştir.[35] Tirmizî hadis hakkında şu bilgileri vermektedir: Bu hadis konuya açıklık getirmektedir. Zira mestler üzerine meshi kabul etmeyenler Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mestleri üzerine meshinin Mâide suresinde söz konusu edilen abdest âyetinden önce olduğunu ve âyetin bunu nesh ettiğini ileri sürmüşlerdir. Cerir ise Mâide suresi nazil olduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'i mestleri üzerine mesh ettiğini gördüğünü ifade etmektedir. Mestler üzerine meshi kabul etmeyenlerin görüşlerini çürüttüğü için İbn Mes'ud'un talebeleri de Cerir hadisini tercih etmişlerdir. (İbn Hacer, Fethü'l-bârî, I, 416)
Buhârî'nin Muğire b. Şu'be'den nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ihtiyacı için dışarı çıktı. Muğire su kabıyla onu takip etti. İhtiyacını giderdikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest aldı Muğire de ona su döktü. Resûlullah (s.a.v.) abdestinde mestleri üzerine mesh etti. (Buhârî, "Vudu", 48) Ibn Hacer'in hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Hadisin İmam Mâlik, Ah-med b. Hanbel ve Ebû Dâvûd'da yer alan Abbâd b. Ziyad > Urve b. Muğire isnadıyla rivayetinde, olayın Tebük gazvesinde ve sabah namazında meydana geldiğinde şüphe bulunmadığı ifade edilmektedir.[36] İbn Hacer, hadisin Mâide süresindeki abdestle ilgili âyetle nesh edildiği düşüncesiyle mestler üzerine meshi kabul etmeyenlerin görüşlerini çürüttüğünü söylemiştir. Çünkü abdest âyeti Müreysi' gazvesinde nazil olmuş söz konusu olay ise ittifakla ondan sonra Tebük gazvesinde meydana gelmiştir. Bez-zâr, olayı Hz. Muğire (r.a.)'den altmış kişinin rivayet ettiğini belirtmiştir. İbn Hacer'in açıklamaları bazı ufak tasarruflarla bu şekildedir. (İbn Hacer, Fethü'l-bârU 1,265-266) Tahâvî de mukim ve misafir için meshin müddeti konusunda mest üzerine mesh ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v.)'den yapılan rivayetlerin mütevâtir olduğunu söylemiştir. (Şerhu meâni'1-âsâr, I, 83)
Özet olarak ifade etmek gerekirse, mukim ve yolculuk halinde ayakları yıkamak yerine mestler üzerine mesh etmenin yeterli olacağına dair Hz. Peygamber (s.a.v.)'den nakledilen hadisler mütevâtir seviyesindedir. Bu durumda -Allah aşkına cevap verin- size göre Mâide süresindeki abdest âyetinden sonra sarık üzerine meshin başa yapılan mesh yerine geçeceğine dair bunu açıkça ifade eden meşhur seviyesinde bir hadis nakledilmiş midir? Bu soruya kesinlikle olumlu cevap veremezsiniz.

d. Fiilî Hadislerle İlgili İddiaların Değerlendirilmesi

Şimdi de konuyla ilgili zikredilen hadislere ve bunların değerlendirilmesine geçebiliriz. Bunlardan biri Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği Hz. Selman-ı Fârisî (r.a.) hadisidir. Buna göre abdesti bozulduğu için mestlerini çıkaran birini gören Hz. Selman-ı Fârisî (r.a.), ona mestlerine ve sarığına mesh etmesini emrederek, "Ben Resûlullah (s.a.v.)'i mestlerine ve başındaki örtüye mesh ederken gördüm" demiştir. (Ahmed b. Hanbel, V, 439)[37] Şevkânî hadisi Tirmizî'nin de el-llelü'l-kebîr'mde (s. 56) rivayet ettiğini[38] ancak "başörtüsü" yerine "Perçemi" lafzını zikrettiğini söylemiştir. Hadisin isnadında Ebû Şureyh bulunmaktadır. Hadisle ilgili Tirmizî şu açıklamayı yapmıştır: Muhammed b. İsmail el-Buhârî'ye 'senedinde yer alan Ebû Şureyh'in ismi nedir?' diye sordum. 'Bilmiyorum' dedi. İsnadında yer alan Zeyd b. Savhan'ın azatlısı Ebû Müslim de bilinmeyen bir kimsedir. Nitekim Tirmizî onun hakkında "ismini ve bundan başka bir hadis rivayet ettiğini de bilmiyorum" demiştir.
Bize göre Ebû Şureyh meçhul bir ravi değildir. Zira Katâde ve Muhammed b. Zeyd el-Abdî'nin kendisinden rivayette bulunmaları Ebû Şureyh'in kim olduğuyla ilgili bilinmezliği (cehâletü'l ayn) ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca onu İbn Hibbân es-Sikâfmda İbn Hacer de et-Tehzîb'İnde (XII, 126) zikretmişlerdir. İbn Hacer et-Takrîb'inde ise onun makbul bir ravi olduğunu ifade etmiştir. Meçhu* bir ravi sika ve makbul olarak vasıflandınlamaz. Hz. Selman (r.a.) hadisi Ahmed b. Hanbel'de "Selman-ı Fârisî abdesti bozulduğu için mestlerini çıkaran birini gördü ve ona mestlerine ve sarığına ve perçemine mesh etmesini emretti" lafızlarıyla rivayet edilmektedir. (Ahmed b. Hanbei, V, 439-440)[39] Burada Hz. Selman-ı Fârisî (r.a.)'in sadece sarığa mesh etmekle yetinmeyip başına da mesh etmesini emrettiği açıkça ifade edilmektedir. Ancak Hz. Selman-ı Fârisî (r.a.)'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamasıyla ilgili naklettiği ise ihtilaflıdır. Nitekim Ahmed b. Hanbel Hz. Selman-ı Fârisî (r.a.)'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'i mestlerine ve başörtüsüne mesh ettiğini gördüğünü rivayet ederken Tirmizî onun Hz. Peygamber (s.a.v.)'i mestlerine ve perçemine mesh ettiğini gördüğünü haber vermektedir. Bu sebeple de hadis delil olamamaktadır. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Selman-ı Fârisî (r.a.) rivayetleri cem ederek, "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i mestlerine, sarığına ve perçemine mesh ettiğini gördüm" şeklinde nakletmektedir. Ancak raviler ihtisar yoluna gitmiş ve bir kısmı "başındaki örtüye" diğerleri de "Perçemine" şeklinde rivayet etmişlerdir.
Konuyla ilgili başka bir rivayet Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr'm naklettiği Sevbân hadisidir.[40] Buna göre Sevbân, "Resûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüm. Mestlerine ve baş üstündeki örtüye mesh etti" demiştir. (Ahmed b. Hanbel, v, 281) İsnadında yer alan Utbe b. Ebî Ümeyye'yi İbn Hibbân es-Sikâfmda zikretmiş ve 'isnadı kopuk (munkatı) hadisler nakleder' demiştir. Heysemî de Mecmau'z-zevâid1İnde (I, 104) aynı açıklamayı yapmıştır. Utbe hadisi Ebû Sellâm el-Esved > Sevbân isnadıyla nakletmiştir. Yahya b. Marn ve Ali b. Medînî'ye göre Ebû Sellâm el-Esved, Sevbân'dan hadis işitmemiştir. Ahmed b. Hanbel de,' 'Onun Sevbân'dan hadis işittiğini zannetmiyorum" demiştir. (İbn Hacer, Tehzîb, X, 296) Aşağıda zikredileceği üzere Ahmed b. Hanbel'in rivayeti "Hz. Peygamber (s.a.v.) mestlerine, başındaki örtüye sonra da sarığına mesh etti" şeklindedir.
Konuyla ilgili bir diğer rivayet Taberânî'nin naklettiği Hz. Enes b. Mâlik (r.a.) hadisidir. [41] Enes b. Mâlik şöyle anlatmıştır: "Vefatından bir ay önce ResûluUah (s.a.v.)'e abdest aldırdım. Mestlerine ve sangına mesh etti." Heysemî, isnadında yer alan Ali b. Fudayl b. Abdülazîz'i zikreden bir kimse bulamadığını ifade etmiş, bu hadisi "Vefatından bir ay önce" kısmı hariç İbn Mâce'nin de rivayet ettiğini belirtmiştir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 104) Burada İbn Mâce'nin "sarığına" kısmını da zikretmediğini hatırlatmalıyız. Zira İbn Mâce'nin rivayetine göre Enes şöyle anlatmaktadır: Bir savaşta ResûluUah (s.a.v.) ile birlikteydim. "Su var mı?" diye sordu. Sonra abdest aldı. Mestlerine mesh etti ve orduya imamlık yaptı. (İbn Mâce, "Taharet" 84)[42] Görüldüğü gibi burada ve Taberânî rivayetinde sarığa mesh söz konusu edilmemektedir. AH b. Fudayl'ın durumu bilinmedikçe bu rivayet delil olarak kullanılamaz. Sahih olduğu kabul edilse bile hadisin eksik nakledildiği düşünülmelidir. Zira Ebû Davud'un Hz. Enes b. Mâlik (r.a.)'ten naklinden de anlaşıldığı üzere ravi burada başa mesh kısmını hazf etmiştir. Ebû Davud'un Enes b. Mâlik'ten rivayeti şöyledir: Resûhıllah (s.a.v.)'i başında Kıtr kumaşından bir sarıkla abdest alırken gördüm. Elini sarığın altına sokarak başının ön tarafını mesh etti de sangı başından çözmedi.[43] Azi-mabâdî, Ebû Dâvûd ve Münzirî'nin hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmadıklarını söylemiştir. (Ğâyetül-maksûd, 1, 145)
Bizce söz konusu hadis her ikisine göre de delil olabilecek seviyededir. İbn Hacer, Ebû Ma'kıl er-Râvî > Enes isnadında meçhul bir ravi bulunduğunu tespit etmiş daha sonra İmam Şafiî'nin Müsned'inde yer alan mürsel rivayetin onu desteklediğini ifade etmiştir. Nitekim İmam Şafiî'nin Müslim > İbn Cüreyc > Atâ isnadıyla nakline göre ResûluUah (s.a.v.) abdest alırken sarığını geriye doğru kaldırdı ve başının ön kısmına veya perçemine suyla mesh etti. (Şafiî, Müsned, s. 14) İbn Hacer, "mürsel ve muttasıl rivayet birbirini desteklemiş ve güç kazanmışlardır" demiştir. (Fethü'l-bâri, I, 254) Bu durumda "ResûluUah (s.a.v.)'in baş yerine sadece sarığını mesh etmekle yetindi" şeklindeki Taberânî'nin rivayet ettiği Hz. Enes b. Malik (r.a.) hadisi delil olamaz. Aslında Hz. Enes (r.a.) hadisinin zahirinden Resûlul-lah (s.a.v.)'in hem başını hem de sarığını mesh ettiği anlaşılmaktadır. Bazı raviler sadece sarığını diğerleri ise başını mesh ettiğini rivayet etmişlerdir. Bu durumda kesin bilgi ifade etmeyen yoruma açık hadis delil olarak kullanılamaz.
Konuyla ilgili bir başka rivayet Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebîr ve Mu'cemü'l-evsat'mda rivayet ettiği Hz. Ebû Ümâme (r.a.) hadisidir.[44] Hz. Ebû Ümâme (r.a.)'nin nakline göre ResûluUah (s.a.v.) Tebük savaşında mestlerine ve sarığına mesh etmiştir. İsnadında yer alan Ufeyr b. Ma'dân zayıf bir ravidir. (Heysemî, Mecmuu'z-zevâid, I, 105)
Bu rivayet sarığa mesh etmenin başa mesh yerine geçeceğine dair delil olamaz. Zayıf olmasının yanında İmam Müslim'in Hz. Muğire b. Şu'be (r.a.)'den rivayeti de onun delil olamayacağını göstermektedir. Nitekim Hz. Muğire b. Şu'be (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken perçemine, sarığına ve mestlerine mesh etmiştir. (Müslim, "Taharet", 83) İbn Hacer'in bunun Tebük savaşında olduğuna dair

açıklaması yukarıda zikredilmişti. Hz. Muğire b. Şu'be (r.a.) hadisinin sahih olması durumunda Ebû Ümâme rivayetinin olayın tamamını ifade etmediği anlaşılır. Hz. Ebû Ümâme (r.a.) rivayetinin isnadı hakkında gerekli bilgi verilmişti. Sonuç olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mâide süresindeki abdest âyeti nazil olduktan sonra sarığa mesh etmekle yetindiği anlamı açık ve sahih bir delil ile sabit olmuş değildir.
Ölümünden bir ay önce sadece sarığına mesh ettiğini belirten Hz. Enes (r.a.) hadisi ile Tebük savaşında sarığına rnesh ettiğini ifade eden Hz. Ebû Ümâme (r.a.) rivayetinin zayıf olmaları yanında olayın tamamını ihtiva etmedikleri de anlaşılmaktadır. Hz. Enes b. Mâlik (r.a.)'ten nakledilen başka bir hadiste Resûlullah (s.a.v.)'in başın ön kısmını mesh ettiğinin açıkça belirtilmesi ve Hz. Muğire b. Şu'be (r.a.) rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Tebük savaşında hem başına hem de sarığına mesh ettiğinin ifade edilmesi de bu durumu teyit etmektedir.
Konuyla ilgili bir diğer rivayet, Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebîr'inde[45] yer verdiği Hz. Ebû Ümâme (r.a.) hadisidir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) yolculukta mestlerine ve sangına üç gün, yolcu olmadığı zaman bir gün mesh ederdi. Zehebî ve Heysemî'nin (Mecmau'z-zevâid, i, 106) ifade ettikleri gibi bir hadisin isnadında bulunan Ebû Seleme bilinmeyen (meçhul) bir kimsedir. Bize göre meshin müddetiyle ilgili rivayetler mütevâtirdir. Bunların hiç birinde bu rivayette olduğu gibi sarığa mesh söz konusu edilmemektedir. İsnadında bulunan ravinin meçhul olmasının yanında güvenilir ravilerin rivayetlerine de aykırı olan böyle bir habere dayanarak hüküm verilemez.
Konuyla ilgili bir başka rivayet Taberânî'nin Mu'cemü 'l-evsat'ına (I, 256) aldığı Hz. Ebû Hüreyre (r.a.) hadisidir. O şöyle anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüm. Sarığına ve mestlerine mesh etti.[46] İsnadında bulunan Abdülhakim b. Meysere zayıf bir ravidir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, 1, 104) Dârekutnî'nin mesh konusunda Hz. Ebû Hüreyre (r.a.)'den gelen bütün rivayetlerin zayıf olduğunu //erinde ifade ettiğini Zeylaî'nin et-Telkîh müellifinden naklettiğini (Nasbu'r-râye, 1,88) burada hatırlatmalıyım.
Konuyla ilgili bir diğer rivayet Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebîr'md[47] naklettiği Hz. Ebû Eyyüb (r.a.) hadisidir. O "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i mestlerine ve başındaki örtüye mesh ederken gördüm" demiştir. İsnadında bulunan Salt b. Dînâr metruk bir ravidir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 105)
Hz. Ebû Eyyüb (r.a.)'den sahih olarak nakledilen haber ise şöyledir: Abdest almak üzere mestlerini çıkarırken çevresindekiler ona bakınca, "Resûlullah (s.a.v.)'i mestler üzerine mesh ederken gördüm. Fakat bana abdest almak daha güzel geliyor"[48] diye karşılık vermiştir. Bunu Ahmed b. Han-bel ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Kavileri güvenilirdir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 401) Birinci rivayetteki 'başındaki örtü' kısmı ravilerinden Salt b. Dînâr'in hatasından kaynaklanmaktadır.
Konuyla ilgili başka bir rivayet Taberânî'nin Mu'cem'inde[49] yer verdiği Hz. Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) hadisidir. İsâ b. Sinan > Dahhak b. Abdur-rahman > Hz. Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) isnadıyla nakline göre Resûlullah (s.a.v.) abdest almış ve çoraplarına ve pabuçlarına mesh etmiştir. Hadis Nasbu'r-râye'de (i, 97) de bu şekildedir. Ğâyetü" l-maksâd'da. (I, 144) Şev-kânî'den yapılan nakilde ise "sarığına" ilavesi de bulunmaktadır ve Taberânî'nin 'İsâ b. Sinan rivayetinde tek kalmıştır' açıklamasına yer verilmektedir. Ebû Dâvûd da "isnadı muttasıl değil, sıhhat bakımından güçlü değil" açıklamasını yapmış, Beyhakî bunu, 'Dahhak b. Abdurrahman Hz. Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'den hadis iş itmem iştir. İsâ b. Sinan'ın da rivayetleri delil olarak kullanılamayacak zayıf bir ravidir' sözleriyle açıklamıştır. (Nasbu'r-râye, 1, 97) İbn Hacer de et-Takrîb'de leyyinü'l-hadîs tabirini kullanmak suretiyle onun rivayetinde gevşek olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda onun rivayetinde tek kaldığı hadisleri makbul değildir.
Konuyla ilgili diğer bir rivayet Taberânî'nin Mu'cemü'l-evsafmda[50] naklettiği Hz. Ebû Zer (r.a.) hadisidir. Buna göre o, "ResûTulIah (s.a.v.)'i çizmelerine ve başındaki örtüye mesh ederken gördüm" demiştir. Hadis Ğâyetü'l-maksûd'da (I, 144) aynı şekildedir. Burada îbn Adiy'in isnadda yer alan Müseyyeb b. Vâdih'm birçok münker rivayetini zikrettiğini, Kü-îüb-i sitîe müelliflerinin de onun hadislerini almadıklarını hatırlatmalıyım. Nesâî'nin ona bakışının olumlu, İbn Hibbân'ın da es-Sikât'm& almasına rağmen[51] Dârekutnî Sünen* inin birçok yerinde onun zayıf olduğunu söylemiş, es-Sâcî birçok rivayetinin tenkit edildiğini belirtmiştir. Şu halde onun hakkında ihtilaf edilmiştir. Geniş açıklama aşağıda gelecektir.
Konuyla ilgili başka bir rivayet Taberânî'nin Mu''cemü's-sağır''ine[52] aldığı Hz. Ebû Talha (r.a.) hadisidir. Onun nakline göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken mestlerine ve başındaki örtüye mesh etmiştir. Taberânî Mu'cemü'l-evsat't&[53] da Hz. Huzeyme b. Sabit (r.a.)'in "Resûlullah (s.a.v.) mestlerine ve başındaki örtüye mesh ederdi" dediğini nakletmiştir. Mec-maü'z-zevâid'de de ifade edildiği gibi bu hadisin isnadı hasen seviyesindedir.
Konuyla ilgili diğer bir rivayet Hz. Bilâl (r.a.) hadisidir. O, "Resûlullah (s.a.v.) mestlerine ve başındaki örtüye mesh etmiştir" demiştir. Bu hadis, İmam Müslim, Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tarafından rivayet edilmiştir.[54] Hadisle ilgili Nesâî'nin Sünen'me haşiye yazan Sin-dî'nin sarığa meshin başı mesh yerine geçeceğine dair görüş belirtenlere karşı cevabı şöyledir: Hadiste geçen hımar (başörtüsü) ile sarık kastedilmektedir. Zira erkekler başlarını sarık, kadınlar ise başörtüsüyle örterler.
Hadîse rağmen sarığa meshin yeterli olmayacağını söyleyenler, onun bir haber-i vâhid olduğunu ve Kur'an'la çelişemeyeceği görüşünde oldukları için haklıdırlar. Kur'an, başın meshini farz kılmakta, sarığın meshi ise başın mesh edilmesi anlamına gelmemektedir. Kaldı ki hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir uygulaması nakledilmektedir. Resûlullah (s.a.v.)'ın başındaki sarığı altına su geçirecek derecede küçük ve ince olabilir. Hımar kelimesiyle ifade edilmesi de bu durumu teyit etmektedir. Hımar, kadınlzrm başlarını örttükleri örtüdür ve genelde bol su ile mesh edildiğinde altına suyu geçirecek şekilde ince olur. Başörtüsü gibi küçük olması sebebiyle Resûlullah (s.a.v.)'in başındaki sarığın hadiste "hımar" diye isimlendirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca söz konusu hadisin abdest âyetinin nazil olmasından önceki uygulamayla ilgili olması da muhtemeldir. (Sindî, Haşiye alâ su-nen'in Nesâî, I, 31)
Hz. Bilal (r.a.) hadisiyle İlgili Sindî'nin birinci cevabını Ahmed b. Han-bel'deki Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.) rivayetinin de desteklediğini burada hatırlatmalıyım. Zira bu rivayet "Resûlullah (s.a.v.) mestlerine ve sangın örtüsüne mesh etti" (Ahmed b. Hanbel, VI, 12) şeklindedir. Ahmed b. Han-bel'deki Sevbân hadisi ise "Resûlullah (s.a.v.) mestlerine, başörtüsüne sonra da sarığa mesh etti" Iafızlarıyla yer almaktadır. Her iki rivayet de daha önce zikredilmişti. Bu son rivayetten başörtüsü (hımar) ile sarığın farklı şeyler olduğu anlaşılmaktadır. Burada humardan, başın yağından korumak amacıyla sarığın altına konulan örtü kastedilmiş olabilir. Bu ise bol su ile mesh edildiğinde genellikle altına suyu geçirecek şekilde olur. Bu durumda kesin bilgi ifade etmeyen yoruma açık hadis delil olarak kullanılamaz.
Sindî'nin ikinci cevabını İmam Muhammed'in Muvaîta isimli eserindeki "sarık üzerine mesh başlangıçtaydı daha sonra terk edildi" şeklindeki açıklaması desteklemektedir. Bu, aynı zamanda isnadları sahih, delâletleri açık olduğu takdirde sarığa mesh etmenin yeterli olduğunu ifade eden kav-Iî hadisler için de söz konusudur. Bunların dışındakiler ise yukarıda zikre-dildiği üzere dikkate alınmayacak derecede zayıf munkatı rivayetlerdir. Kaldı ki, konuyla ilgili Hz. Peygamber (s.a.v.)'in fiilî hadisleri, farklı şekillerde yoruma açık uygulamalarıdır ve genelleşemez. Nitekim Muhammed Tahir el-Fettenî'nin konuyla ilgili açıklaması şöyledir: Sözü edilen hadisleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başın üst ön kısmına mesh etmekle farzı yerine getirdiği, sarığa meshin ise ona tabi olarak kemal için olduğu şeklinde yorumlamışlardır. "O halde ravi başın üst ön kısmını (nâsiye) neden zikretmemiştir?" diye sorulabilir. Ancak ravi başın üst ön kısmına (nâsiye) mesh etmenin herkes tarafından bilindiğini düşünerek zikretmeye gerek görmemiş, önemine dikkat çekmek amacıyla kemal için olan sarığa meshi nakletmek istemiştir. (Fettenî, Meanau'l-bihâr, I, 39) Hemen belirtelim ki ilk dönemlerden itibaren ravilerin hadiste ihtisar yaparak sadece önemli gördükleri kısmını rivayet etmelerinin yaygın oluşu bu durumu desteklemektedir. Hadislerin bütün tariklerini bir araya getirenlerin yakinen bildikleri gibi bazı raviler hadisi tamamıyla rivayet ederken bazıları da önemli gördükleri kısmı nakletmekle yetinmektedirler. Nitekim Hz. Muğire b. Şu'be (r.a.) hadisini Muhammed b. Beşşâr bir yerde "Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken mestlerine ve sarığa mesh etti" bir başka defasında ise "Resûlullah (s.a.v.) başının üst ön kısmına ve sarığına mesh etti" şeklinde rivayet etmiştir. Tirmizî şöyle demektedir: Hz. Muğire b. Şu'be (r.a.) hadisi birçok tarikten rivayet edilmektedir. Bir kısmı onu "Resûlullah (s.a.v.) başının üst ön kısmına ve sarığına mesh etti" şeklinde rivayet ederken bazıları ise başının üst ön kısmını (nâsiye) zikretmemektedir. (Tirmizî, "Taharet", 75)
Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başının üst ön kısmını (nâsiye) mesh ettiği açıkça zikredilmesinden hareketle sadece sarığına mesh ettiğine dair rivayetlerin ihtisar edildiği şeklinde anlamak gerekmektedir. Zira Şevkânî'nin İbnü'l-Kayyim'den naklettiği gibi bir şeyi zikretmemek onun yok olduğunu göstermez. (Neylü'l-evtâr, i, 151)
İbnü'l-Kayyim'in açıklaması, "Hz. Enes b. Mâlik (r.a.)'in zikretmemesi onun (başının üst ön kısmını meshin) yokluğuna delâlet etmez. Nitekim Hz. Muğîre b. Şu'be (r.a.) hadisi bunun varlığını ifade etmektedir. Açıkça başa veya başın üst ön kısmına meshin terk edilmesini ifade eden hadis olmadıkça sadece sarığa meshten bahseden rivayetler delil olarak kullanılamaz. Açıkça başa veya başın üst Ön kısmına meshin terk edilmesini ifade eden herhangi bir hadis de bilinmemektedir. Ayrıca böyle bir hadis bulunduğu takdirde bunun Mâide suresinden sonra söz konusu olduğu ve herhangi bir mazeretle ilgisinin bulunmadığı da tespit edilmelidir. Böyle bir durumda ise anlamı kapalı (mücmel) olan mânası açık (müfesser) olana, belirli bir kayıtla sınırlı olmayan (mutlak) sınırlı olana (mukayyed) göre yorumlanır. Bu, mânası açık (müfesser) ve belirli bir kayıtla sınırlı (mukayyed) olanın isnadı daha sahih ve diğerlerinden meşhur ise özellikle uygulanması gereken bir husustur. Burada da böyle bir durum söz konusudur.
Zira Hz. Muğîre b. Şu'be (r.a.) hadisi konuyla ilgili rivayetlerin en meşhurudur ve sarıkla birlikte başın üst ön kısmının mesh edilmesini de ifade

etmektedir.
Hz. Ebû Bekir'in başını mesh etmeden sadece sarığına mesh ettiği açıkça ifade edilmedikçe Cûzcânî'nin, "Râşid halife Hz. Ebû Bekir (r.a.) de böyle uygulamıştır" şeklindeki açıklamasının herhangi bir önemi olamaz. Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in başmı mesh etmeden sadece sarığına mesh ettiği.ıi açıkça ifade eden herhangi bir rivayet de bulunmamaktadır. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin Abdurrahman b. Useyle es-Sunâbihî'den nakli, "Hz. Ebû Bekir'i başının üzerindeki örtüye mesh ederken gördüm" (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef\ I, 22) şeklindedir. Diğer rivayetlerde olduğu gibi burada da başın üst ön kısmına mesh yaygın olarak bilindiği için zikretmeye gerek görülmeden önemine dikkat çekmek amacıyla sadece örtüye mesh söz konusu edilmiş olabilir. Aynca başının üzerindeki örtü anlamında zikredilen hımar kelimesiyle yukarıda zikredilen açıklamalar da kastedilmiş olabilir.
Konuyla ilgili Umdetü'r-riâye'de şöyle denilmektedir: Sarığa, başlığa ve yüz örtüsüne mesh etmek caiz değildir. Zira meshin, su ile yapılan yıkama hükmü yerine geçeceği kıyasa aykırıdır. Bu gibi durumlarda naslarla belirlenen miktarla sınırlı kalınır. Bu sayılan şeylere mesh ile yetinilebile-ceğine, meshin yıkama yerine geçeceğine dair herhangi bir şer'î açıklama bulunmamaktadır. Bu konu, rey ve içtihat ile belirlenecek bir alan da değildir ki, mest üzerine meshe kıyas edelim de cevazına hükmedelim. Bunlar âlimlerin çoğunun benimsediği görüşlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Ev-zâî'nin mestlere meshin birçok rivayette yeterli olacağı belirtilmesine rağmen sarık üzerine meshi caiz görmeleri, sadece Ömer b. Ümeyye ed-Dam-rî (Buharı, "Vudu", 48) ve Hz. Bilâl (r.a.) (Müslim, "Taharet", 275) rivayetleri İle Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sabit olması (kıyasla değil) sebebiyledir. Onlarda da Resûlullah (s.a.v.)'in perçemine ve sarığına mesh ettiği açıkça ifade edilmektedir. Mest üzerine meshe gelince, bu konuda pek çok hadis sadece meshin yeterli olacağını göstermektedir.. (Umdetü'r-riâye, l, 97)
Bize göre de bu, karşı çıkılamayacak bir cevaptır. Sarığa mesh edilebileceğini ileri sürenlerin delili ise sadra şifa verecek derecede değildir. Doğrusu Hattâbî'nin açıkladığı şekildir. Allah başı mesh etmeyi farz kılmıştır. Sarığa meshle ilgili hadis ise yoruma açıktır. Kesin bilgi veren delil, yoruma açık olanla terk edilemez. İbn Hacer'in sarığa meshle ilgili başın üst ön kısmından sonra sanğa da mesh edilebilmesi şeklindeki izahı kabul
edilebilir. Buna aykırı herhangi bir delil bulunmamaktadır. Bazılarının bu durumun kavlî hadislerde bulunmadığına dair iddialarını daha önce reddetmiştik. Sonuç itibariyle herhangi bir kimse sarığa meshle ilgili rivayetlerin tevatür veya meşhur seviyesinde olduğunu iddia ederse bunu kabul edebiliriz. Bu bizim görüşümüze de aykırı değildir. Ancak başa meshi terk ederek sadece sarığa meshin yeterli olduğu konusunda tevatür bulunduğu iddiasını kabul etmek mümkün değildir. Haber-i vâhid ile Kur'ân'a ilave hüküm getirmek söz konusu olamaz. Sıhhati ve delâleti tartışmaya açık olan haberlerin ise herhangi bir hüküm getirmesi zaten düşünülemez. Doğruya ulaştıran sadece Allah (c.c.)'dür.

3. Sakalları Hilâllemek

Bu konu, suyu seyrek sakalın dibine ulaştırmanın, sık sakalın ise dışının yıkanmasının farz olmasıyla ilgilidir. Her iki hususta da sahih bir hadis bulunmamaktadır. Yüze dâhil olduğu ve dibine ulaştırmanın kolaylığı sebebiyle suyu seyrek sakalın dibine ulaştırmanın gerekliliği "Yüzlerinizi yıkayın"[55] âyetinden anlaşılmaktadır. Sık sakalın dışının yıkanmasının farz olmasıyla ilgili İhya şerhindeki açıklama şöyledir: Sık sakalın sadece dışının yıkanması farzdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest alırken bir avuç suyla yüzünü yıkamıştır. (Buhârî, "Vudu", 7)[56] Bir avuç suyla yıkanması durumunda genellikle suyun sık sakalın dibine ulaşması mümkün değildir. Şu halde hadisten sık olan sakahn dibine suyun ulaşmasının gerekli olmayacağı anlaşılmaktadır.
Abüdlkerim b. Muhammed er-Râfiî'nin açıklaması şöyledir: Sık sakal sahibi kadın, sık sakalı olan sadece dışının yıkanmasının farz olması hükmünden istisna edilir. Böylesi kadının suyu sakallarının dibine ulaştırması farzdır. Çünkü kadınlarda sık sakal bir tarafa seyrek sakalın bulunması bile nadirdir. Sakalın bitmesini problemi giderici olarak düşünmediğimizde çift cinsiyetli veya cinsiyeti belirsiz kimseler için de durum aynıdır.
İhya şerhinde muhaddis Seyyid Mürtezâ ez-Zebîdî el-Hanefî aynı görüşleri ifade ettikten sonra şu açıklamayı yapmaktadır: Mezhebimizin kitaplarındaki açıklamalar da bu şekildedir. Nitekim kaynaklarımızda belirtildiği üzere fetvaya esas olan görüşe göre sık sakalın dışının yıkanması gerekir. Çünkü bu durumda sakal yüz yerine geçmekte ve onu yıkamak farz olmaktadır. Bunun dışında yüzün üçte birinin veya dörtte birinin yıkanması ya da tamamının mesh edilmesi ve benzeri açıklamalar dikkate alınmaması gereken görüşlerdir. (îthâfü's-sâdeti'l-muttakîn, II, 358)
Konuyla ilgili Tehânevî şöyle demektedir: Sözü edilen hüküm sakalın tamamı değil sadece yüz sınırları içinde kalan kısmı hakkındadır. Çene altındaki sakal bu hükmün dışındadır. Bu husus fıkıh kitaplarında da zikredilmektedir. Başa kıyasla sakalın da dörtte birinin mesh edilmesini ileri smen kimse yanlış bir kıyas yapmış olur. Zira yüzün aksine saç olmasa da başın dörtte birini mesh etmek farzdır. Yüzün ise sakal olmasa da tamamını yıkamak farzdır. Bu durumda nasıl yüz ile baş birbirine kıyas edilebilir? Fıkıh kitaplarında mezhebin diğer görüşleri de yer almaktadır. Üstadımın da ifade ettiği üzere burada ihtiyata uygun olanı zikredilmiştir.
es-Siâye'de şöyle denilmektedir: Hatîb eş-Şirbînî'nin el-İknâ isimli eserinde belirttiğine göre sakal kadını erkekleştirirse böyle durumlar nadiren görüldüğü için sık bile olsa iç ve dış ayırımı yapılmaksızın her tarafı yıkanır. Çift cinsiyetli veya cinsiyeti belirsiz kimseler için de durum aynıdır. Bu, mezhebimizin kurallarına aykırı değildir. (es-Siâye, I, 100)
Kenzü'l-ümmâl'de (V, 102) bulunan rivayette Abbâd b. Temîm'in nakline göre babası, "Resûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüm. Suyla sakalına ve ayaklarına mesh etti" demiştir. Söz konusu haberi Ahmed b. Han-bel, İbn Ebî Şeybe, el-Adenî, Begavî, Bârûdî rivayet etmiş, Buhârî Tâ-n'/z'inde, Taberânî ise Mu'cemü'l-kebîrİnde zikretmişlerdir. İbn Hacer'in el-îsâbe'âe belirttiğine göre Ebû Nuaym söz konusu haberin ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiş, Heysemî de Mecmau'z-zevâid'de (I, 95) Ta-berânî'nin Mu'cemü'l-kebîr'İnde rivayet edildiğini zikrettikten sonra ravilerinin güvenilir olduğunu ifade etmiştir. Mecmau'z-zevâid'"deki (I, 93) bir başka rivayete göre Humrân b. Ebân şöyle anlatmaktadır: Mescidin kapısında abdest almak amacıyla su isterken Hz. Osman b. Affân (r.a.)'i gördüm. Önce ellerini yıkadı, sonra ağzını çalkaladı, burnuna su verip temizledi, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra dirseklere kadar üç defa kollarını yıkadı, başını mesh etti, sonra parmaklarıyla kulaklarının dışını mesh etti, sakalını hilâlledi, ayaklarını topuklarına kadar üçer defa yıkadıktan sonra iki rekât namaz kıldı ve "Resûlullah (s.a.v.)'den gördüğüm gibi abdest aldım ve onun kıldığı gibi iki rekât namaz kıldım" dedi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in iki rekât namazdan sonra, "Kim benim abdest aldığım gibi abdest alır da gönlünden hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, Allah onun bir gün önce kıldığı namazdan bu namazına dek günahlarını affeder" buyurdu. Haberi Ahmed b. Hanbel de (i, 68) rivayet etmiştir.[57] Özet halinde Buhârî'nin el-Câmiu's-sahîh'm'dt de bulunmakta olup ravileri güvenilirdir.
Dârekutnî'nin rivayetine göre Hz. Osman (r.a.), "Gelin size Resûlullah (s.a.v.)'in abdestini göstereyim" dedikten sonra yüzünü ve pazılarını da ıslatacak şekilde dirseklere kadar kollarını yıkadı, başını mesh etti, parmaklarıyla kulaklarını mesh etti, sakalını hilâlledi ve ayaklarını yıkadı. (Dârekut-nî, Sünen, I, 31; Azîmâbâdî, et-Ta'lîku'l-muğnî, III, 81). Hz. Osman (r.a.) hadisiyle ilgili Fethü'l-bârfde İbn Hacer'in yaptığı açıklama şöyledir: İsnadı hasen seviyesindedir. Ancak bu hadis yüz yıkama esnasında sakalın mesh edilmesi hususunda delil olarak kullanılamaz. Sakalın hilâllenmesi ilgili yerde zikredilmiş olup abdestin gereklerindendir. Burada söz konusu edilen ise kulaklardan sonra sakalın mesh edilmesi olup abdestin müstehapl arından -dır. Zira Hz. Osman (r.a.)'in bu hadisinde sakalın kulaklardan sonra mesh edilmesi açıkça ifade edilmektedir. Bu durum da söz konusu edilen meshin sakalın hilâllenmesiyle îîgili olmadığını göstermektedir. Üstadımın açıklaması da bu şekildedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sakalı

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sakalı hakkında İbn Hacer'in (et-Tdhîsü'l-habîr, 1,20) açıklaması şöyledir: Kadı İyaz Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sakalının gür olduğunun sahih isnadla birçok sahâbîden nakledildiğini ifade etmiştir. İmam Müslim'in Câbir'den rivayetine göre de Resûlullah (s.a.v.)'în sakalı gür idi. (Müslim, "Fedâil", 109) Beyhakî'nin Hz. Ali (r.a.)'den naklinde de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sakalının gür olduğu ifade edilmektedir. (Beyhakî, Delâil, I, 217; Zebîdî, İthâfd's-sâdeti'l-muttakîn, II, 396) Hind b. Ebî Hâle (r.a.), Hz. Âişe (r.a.) ve Ümmü Ma'bed (r.a.)'den yapılan rivayetlerde de Resûlullah (s.a.v.)'in sakalının gür olduğu belirtilmektedir.
Burada konuyla ilgili şu açıklamayı yapmalıyım: Azîzî (III, 106) Hz. Ali (r.a.)'in söz konusu hadisini naklettikten sonra üstadının görüşlerini naklet-miştir. Buna göre Hz. Ali (r.a.) hadisi sahihtir. Ümmü Ma'bed hadisini Be-gavî, İbn Şahin, İbnü's-Seken, İbn Mende, Taberânî, Hâkim en-Nîsâbûri rivayet etmiştir. Beyhakî onun sahih olduğunu söylemiş, Ebû Nuaym hadisi Hizam b. Hişam b. Hubeyş b. Halid > babası > dedesi isnadıyla nakletmiş[58], el-Hasâisü'l-kübrâ'da (I, 188) olduğu gibi hadisi ayrıntısıyla zikretmiştir. Ancak orada sakalın gür olduğunu ifade etmek üzere kesâfe kelimesi yerine kesâse denilmektedir. Büyük ihtimalle bu durum kitabın çoğaltılması esnasında yazanlardan kaynaklanmıştır. Aynı hadis Târîhu'l-hu-lefada (s. 171) da bulunmaktadır. İbn Asâkir'in birçok tarikten yaptığı nakle göre Hz. Osman (r.a.)'de

orta boylu ve gür sakallı bir kimseydi. İbn Ha-cer de Hz. Osman (r.a.)'in orta boylu, güzel şimali, nazik tenli ve gür sakallı olduğunu ifade etmektedir.

4. Ellerin Yıkanmadan Kaba Sokulmasının Yasak Oluşu

8. Ebû Hüreyre (r.a.)'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Biriniz uykudan uyandığında elini üç defa yıkamadan su kabına daldırmasın. Zira elinin nerede gecelediğini bilemez" buyurmuştur.[59]
Müellifin Ebû Hüreyre (r.a.)'in rivayetiyle ilgili açıklaması şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Zira elinin nerede gecelediğini bilemez" buyurması, yasağın tenzihen mekruh olduğunu göstermektedir. Dihlevî ab-dest almak isteyen kimsenin yıkamadan abdest suyu bulunan kaba elini daldırmasının yasak oluşunu şöyle izah eder: Uyku halinde insan temizlik halinden uzak olur, gaflet halinde bulunur. Bu da ellerine pislik ve kir bulaşması ihtimalini artırır. Bu halde iken ellerini suya daldırması halinde, suyu kirletir veya bulandırır yahut tiksinti uyandırır. O, içilecek suya üflemenin yasaklanmasının sebebinin de aynı olduğunu belirtir. (HUccetullahi'l-bâli-ğa, s. 180) İçilecek suya üflemeyi yasaklayan hadis Mecmaü'z-zevâid'âe (I, 175) bulunmaktadır. Zeyd b. Sabit (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) secde yerine ve içilecek suya üflemeyi yasaklamıştır. Hadisi Tabe-
rânî de Mu'cemü'l-kebîr'mĞQ rivayet etmiştir.[60] Ancak isnadında bulunan Halid b, İlyas metruk ravilerdendir.

5. Abdestte Besmelenin Müstehap Oluşu

9. Rebah b. Abdurrahman b. Huveytıb'ın nakline göre ninesi şöyle anlatır: Hz. Peygamber (s.a.v.)'den duydum o şöyle diyordu: "Bana iman etmeyen Allah 'a iman etmiş olmaz. Ensârı sevmeyen de bana iman etmiş olmaz. Abdesti olmayanın namazı, abdeste başlarken besmele çekmeyen kimsenin de abdesti yoktur."[61] Ahmed b. Hanbel söz konusu hadisi hem doğrudan Rebah'ın ninesinden hem de babasından rivayet etmiştir.
Buharı, "fi hadîsihi nazar" tabirini kullanmak suretiyle isnadında bulunan Ebû Sifal'm son derece zayıf olduğunu ifade etmiştir. İsnadda yer alan diğer raviler ise Sahih'in ravilerindendir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 92) Rebah'ın ninesinin hadisi doğrudan kendisinin duyması da başkasından işitip kendisine ulaşan lafızlarla nakletmesi de mümkündür. İsnadında bulunan Ebû Sifal, Sümâme b. Vâil b. Husayn olup künyesiyle tanınmaktadır. İbn Hacer'e göre "makbul" bir ravidir. (İbn Hacer, Takrîb, s. 17) Ancak hakkında ihtilaf edilmiştir. Bu onun hakkında olumsuz düşünmeyi gerektirecek bir durum değildir.
İsnadda yer alan Rebah, Tirmizî'de zikredildiği gibi ("Taharet", 20) Rebah b. Abdurrahman b. Huveytıb, Abdurrahman b. Ebî Süfyan b. Huveytıb'ın oğlu Rebah'Ur. Etbâü't-tâbiînden olan bu Rebah'ı İbn Hibbân es-Sikât'ta zikretmiş, İbn Hacer de beşinci tabakadan makbul bir ravi olduğunu ifade etmiştir. (İbn Hacer, Tehzîb. III, 234; Takrîb, s. 57) Bu İtibarla EbÛ Hatim ve Ebû Zür'a'nın onun hakkında meçhul olduğuna dair görüşleri (İbn Hacer, Telhî-sü'l-habîr, 1, 27) dikkate değer değildir. Zira ravi hakkında bilgi sahibi olan bilgisiyle onun hakkında bilgi sahibi olmayana öncelenir. İbn Hacer'in belirttiği gibi (bk. TeMsü'l-habîr, I, 27; Takrîb, s. 289) Rebah'ın ninesi Esma bint Saîd b. Zeyd b. Amr olup sahabeden olduğu söylenmektedir.
Rebah'ın ninesi Esma bu rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bizzat işittiğini söylemiştir. Zebîdî'nin İhya şerhindeki nakline göre Nevevî'nin el-Ezkâr isimli eserindeki açıklaması şöyledir: Abdestte besmele çekmek konusunda birçok zayıf hadis bulunmaktadır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in "Abdestte besmele hususunda sabit bir hadis bilmiyorum" dediği bilinmektedir.
İbn Hacer et-Telhîsu'l-habîfdt şöyle demektedir: Bilmemek yokluğu gerektirmez. En azından sabit olmaması zayıf olduğu anlamına gelmez. Çünkü sabit ile sahih olması da kastedilebilir. En azından bazılarının sabit olmadığını söylemek tamamının sabit olmadığı anlamına gelmez. Abdestte besmele çekmekle ilgili hadislerin tamamını zikrettikten sonra İbn Hacer, Ebü'1-Feth el-Ya'murî'nin, "konuyla ilgili hadislerin delaletleri açık ancak sahih olmadıkları ortadadır. Ne var ki İbnü's-Salah bütün rivayetler birlikte düşünüldüğünde hadisin hasen seviyesine ulaşacağını söylemektedir" şeklindeki açıklamasını nakletmektedir.
İbn Seyyidinnâs en-Nef'u'ş-şezîfîşerhi'l-Câmii't-Tirmizîisimli eserinde, Şevkânîde Neylü'l-evtâr'mâa (1,131) bu konudaki hadisler ya hasen ve delaleti açık, ya da sahih fakat delaleti kapalı durumda bulunduğunu ifade etmişlerdir. el-Bahrü'r-râik isimli eserde "Abdeste başlarken besmele çekmeyen kimsenin abdesti yoktur" hadisi nakledildikten sonra şöyle denilmektedir: Hadisin zahirinden besmelesiz abdest olmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak haber-i vâhid olması hasebiyle onunla Kur'ân'a ilave hüküm getirilemez. Engelleyici bir durum olmadığı sürece emir farziyet ifade eder. Birkaç satır sonra şöyle devam eder. el~Mebsût'da Tirmizî'nin hasen olarak nitelediği hadiste abdest öğrettiği bedevîye Hz. Peygamber (s.a.v.)'in besmeleden söz etmemesinin farziyetini engelleyici bir durum olduğu zikredilmektedir. et-Telhîsu'l-habîfâz (I, 27) nakledildiğine göre Bezzâr'ın açıklaması ise şöyledir: Hadisle besmele çekmeyenin abdestinin olmayacağı değil, faziletinden mahrum olacağı kastedilmektedir. Beyhakî abdestte besmele çekmenin farz olmadığına dair delil olarak Rifaa b. Râfi hadisini zikretmektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdestini Allah'ın emrettiği gibi tam alıp yüzünü iyice yıkamadıkça namazı tam olmaz" buyurmuştur. Merfû olan bu hadis Ebû Dâvûd tarafından uzunca haliyle rivayet edilmiş ve sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır.[62]
10. Ebû Hüreyre (r.a.)'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ebû Hüreyre! Abdest aldığında 'bismillah' ve 'elhamdülillah' demeyi ihmal etme. Buna devam edersen abdestin bozulun-caya kadar senin için sevap yazılır. "[63]
Hadis Taberânî'nin Mu''cemü's-sağîf'inde hasen bir isnadla rivayet edilmiştir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 89) Reddü'l-muhtâr isimli eserde (I, 113) de Aynî'nin Şerhu'l-Hidâye''sinden naklen hadisi Taberânî'nin Mu'ce-mü's-sağîr'İnde hasen bir isnadla rivayet ettiği belirtilmektedir.
Yukarıdaki hadis hakkında zikredilen gerekçelerle bu hadiste söz konusu edilen besmele çekmenin de farz değil müstehap olduğunu hatırlatmalıyız.
11. Berâ b. Âzib (r.a.)'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kul abdeste besmeleyle başladıktan sonra her bir uzvunu yıkarken 'Allah'ın bir ve ortağı bulunmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim'der, abdesti bitirdiğinde ise 'Allahım beni tövbe edip temizlenen kullarına dâhil et/' diye dua ederse cennetin sekiz kapısı da onun için açılır ve dilediğinden içeri girer. Sonra da hemen akabinde kalkar ve bilinçli bir şekilde iki rekât namaz kılarsa namazın bitiminde annesinden doğduğu günkü gibi tertemiz olur ve ona 'haydi hayata yeniden başla' denilir." (Ali el-Muttakî, Kenzü 'l-üm-ınâl, IX, 299)
Müstağfirî ed-Deavât isimli eserinde hadisin hasen garib olduğunu söylemiştir. (AH el~Muttakî, Kenzü'l-ümmâl, V, 72) Hadisin abdest alırken besmele çekmenin ve dua etmenin faziletiyle ilgili olduğu açıktır..
12. Münzirî'nin nakline göre Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, 'Besmele çekmeden abdest alanın abdesti yoktur' buyurduğu sabittir" (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 3) demiştir. (Münzirî, et-Terğîb, I, 42)

6. Misvak Kullanmanın Sünnet Oluşu

13. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her abdest aldıklarında misvak kullanmalarını emrederdim. "[64]
Hadisi İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, Nesâî rivayet etmiş, İbn Huzey-me sahih olduğunu söylemiş, Buharı ise muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer de Bulûğu''Ümerâm isimli eserinde muallak olarak zikretmiştir.
Hadisin misvak kullanımını teşvik ettiği açıktır. Ancak misvak kullanımının ıstılahı mânada sünnet olduğuna delâlet etmemektedir. Zira bu hadiste Resûlullah (s.a.v.)'in misvak kullanmaya sürekli devam ettiğine dair herhangi bir delâlet bulunmamaktadır. Aşağıdaki hadiste ise Resûlullah (s.a.v.)'in misvak kullanmaya devam ettiği açıktır. Zira onda süreklilik ifade eden bir kelime bulunmaktadır. el-Hidâye müellifinin Resûlullah
(s.a.v.)'in devam ettiğine işaret ederek misvak kullanmayı abdestin sünnetleri arasında zikretmesi isabetlidir. İbnü'l-Hümam, "Açıkça ifade eden bir hadis bilmemekle birlikte misvak kullanmak abdestte devam edilmesi istenen bir husustur" dedikten sonra misvak kullanmanın faziletiyle ilgili hadisleri zikretmiştir. (Fethü'l-kadir, 1,22) Onun söz konusu açıklamasıyla amacı misvak kullanmanın mendup olduğunu ifade etmektir. Ona göre misvak kullanmak müstehaptan başka bir şey olamaz. Onun böyle bir sonuca varması kendi bilgisi ile sınırlı kalması sonucudur. Bilindiği üzere misvak kullanmaya devam etmek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetinde sabittir. Keza diğer hadislerin misvak kullanmanın faziletine delâletleri açıktır. Bütün bunlardan abdest esnasında misvak kullanımının müstehap değil sünnet olduğu sonucu çıkar.
Kütüb-i sitte'de Ebû Hüreyre (r.a.)'den merfû olarak rivayet edilen "Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her namazda misvak

kullanmalarını emrederdim"[65] hadisinde Şevkânî'nin de belirttiği gibi {Neylü'l-ev-tar, 1, 101) "her namazda" ifadesi takdirî bir tamlama ile "namaz için alman her abdestte" anlamındadır.. Özellikle İbn Hibbân rivayeti olmak üzere konuyla ilgili diğer hadisler bu hadisi açıklamaktadır. Misvak kullanmak, akılla kavranabilir bir hükümdür. Konuyla ilgili diğer hadislerin de delâlet ettiği üzere her namazda değil abdest alırken yapılması gereklidir. Zira misvak kullanmak sonuçta bir temizliktir. Temizlik ise namazdan önce abdest alırken yapılır.
Burada hem mutlak hem de mukayyetle amel edip misvakın hem abdest esnasında ve hem de namaz öncesinde kullanılabileceği ileri sürülebilir. Ancak bize göre misvakın amacı dikkate alındığında bu mümkün gözükmemektedir. Zira abdest alırken misvak kullanmakla ağız temizliği yapılmıştır. Bu durumda namaz öncesinde tekrarlanan misvak kullanımı boşuna ve gereksiz olur.
Hadiste bulunan "her namazda" ifadesi namaz öncesinde ağzın temizlenmesinin, namaz için gerekli olduğuna "her abdestte" ifadesi ise misvakın kullanılacağı zamana işaret olur.
14. Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) evinden namaz için her çıkışında misvak kullanırdı.
Hadisi Taberânî sahih sayılabilecek bir isnadla rivayet etmiştir. Heyse-mî (Mecmau'z-zevâid, I, 181)[66] de hadisin ravilerinin güvenilir olduğunu ifade etmiştir.
15. Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her abdest aldıklarında misvak kullanmalarını emrederdim. "[67]
Taberânî Mu'cemü'l-evsaf ında (II, 138) rivayet etmiştir. İsnadında güvenilir fakat müdellis olan İbn İshak bulunmaktadır. Ancak burada hadisi doğrudan hocasından aldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla isnadı hasen seviyesindedir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 89)
16. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her namaz esnasında abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim. "[68]
Hadisi İbn Hibbân Sahih1 inde rivayet etmiştir, (bk. İbn Hacer, Telhtm'l-habîr, I, 23)
17. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Misvak ağzı temizler ve Allah 'in rızasını kazandırır."
Ebû Ya'lâ iki ayrı isnadla rivayet etmiştir. Birinde güvenilir fakat müdellis olan İbn İshak bulunmakta, diğerinin isnadı ise Sahih'in ravilerinden meydana gelmektedir. Ahmed b. Hanbel ve Nesâî sahih isnadla rivayet etmişlerdir. Buhârî (Nimevî, Âsârü's-sünen, s. 34) muallak olarak nakletmiştir.[69]
Azîzî'nin (II, 331) "misvak kullanmak, cuma günü boy abdesti almak her müslümana vaciptir" hadisini Ebû Nuaym Kitâbü's-sivak isimli eserinde Abdullah b. Amr b. Halhala ve Râfi b. Hadîc'ten merfû olarak rivayet etmiştir. Bu hadisle ilgili Üstat şöyle demiştir: Hadis hasen seviyesindedir. Burada zikredilen vaciple vacibe yakınlık kastedilmiştir. Söz konusu hadis de bu durumu desteklemektedir. Nevevî'nin açıklaması ise şöyledir: İcmada görüşü esas alınan âlimlere göre namaz için veya başka bir amaçla misvak kullanmak vacip değil sünnettir. Cuma günü boy abdesti almanın "vacip"liği konusu ise ilgili kısımda ele alınacaktır. (Nevevî, eUMin-hâc fi Şerhi Sahîh-i Müslim, I, 127)

a. Dişleri Parmaklarla Ovmak

Misvak bulunmadığında parmaklar onun yerine kullanılabilir. Nitekim et-Telhîsü'l-habîr'dt (1,25) zikredilen bir hadis böyle durumlarda parmakların misvak yerine geçtiğini ifade etmektedir. Hadisi İbn Adiy, Dârekutnî ve Beyhakî[70] Abdullah b. Müsennâ vasıtasıyla merfû olarak Nadr b.
Enes'ten rivayet etmişlerdir. İsnadı problemlidir. Ancak Ziya el-Makdisî isnadında bir sakınca görmediğini et-Telhîsü'l-habîr müellifinin de aynı görüşte olduğunu iddia etmiş ve konu ile ilgili Ahmed b. Hanbel'in Müs-/Winde Ali b. EbîTalib (r.a.)'den naklettiği hadisin daha sahih olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre Ali b. Ebî Talib (r.a.) bir su testisi istemiş onunla yüzünü ve ellerini üç defa yıkadıktan sonra birkaç parmağını ağzına sokup ovarak ağzını yıkamıştır. Daha sonra, "bu Resûlullah (s.a.v.)'in aldığı abdesttir" demiştir. (Ahmed b. Hanbel, I, 158)[71]
Bize göre hadisin sıhhatiyle ilgili ihtilaf onu delil olarak kullanmaya engel değildir. Bu hususta İbnü't-Türkmânî'nin açıklaması şöyledir: Güvenilir bir ravinin itimat ettiği isnad hakkındaki ihtilaf dikkate alınmaz. Nitekim bu nevi ihtilaftan Sahihayn hadislerinin çoğu kurtulamaz. Kitabının başlarında yer alan "suyu temiz--" hadisi hakkında Beyhakî de benzeri şeyi yapmıştır. O söz konusu hadisle ilgili ihtilafları zikrettikten sonra, "Ancak isnadı güvenilirdir. Onu İmam Malik el-Muvatta'mda, Ebû Dâvûd da Sünen'inde. rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (İbnü't-Türkmânî, el-Cev-herü'n-nakî, I, 40) Zeylaî, Ebû Davud'un rivayet ettiği "Allah da kula yönelmeye devam eder... "[72] hadisini bunun başka bir misali olarak zikretmektedir. Buna göre Münzirî'nin Uddu'l-mevdûd fi havâşî Sünen-i Ebî Dâvûd isimli eserinde hadisle ilgili açıklamaları şöyledir: Hadisin isnadında yer alan Ebü'l-Ahvas kimdir? İsmi bilinmemektedir. Benî Leys kabilesinin azatlısıdır. Benî Gıfar kabilesinin azatlısı olduğu da söylenmiştir. Ondan Zührî'den başka rivayette bulunan bilinmemektedir. Yahya b. Maîn şiddetli cerh lafızlarından "Ieyse bi-şey" ile cerhetmiş, Kerâbîsî, onun hadis münekkitlerine göre sağlam olmadığını söylemiştir. Nevevî el-Hulasa isimli eserinde "Ebü'l-Ahfas tam olarak tanınan bir ravi değildir. Ancak bundan dolayı hadis zayıf olarak nitelenemez" demiştir. Ona göre hadis hasendır. {Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 265) Burada Ebû Davud'un Sünen'ında "zayıf olmadıkça hadisi delil olmaya elverişli (salih) kabul ettiği" kaidesini hatırlatmalıyız.
İbn Hacer'in Beyhakî'nin tenkit ettiği hadisle ilgili açıklaması da şöyledir: Ahmed b. Hanbel ve İbnü'l-Münzir bu hadisi delil olarak kullanmışlardır. Onların bu husustaki kesin tavrı onlara göre hadisin sahih olduğunu göstermektedir. Mecmau'z-zevâid'de (I, 81) Kesir b. Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî > babası > dedesi isnadıyla rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.), "Misvak bulunmadığı zaman parmaklar misvak yerine geçer" buyurmuştur. Hadisi Taberânî[73] rivayet etmiştir. İsnadda bulunan Kesir b. Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî zayıftır. Tirmizî ise hadisin hasen seviyesinde olduğunu söylemiştir. (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 170) Burada hadisin sıhhatiyle ilgili ihtilafın delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmediğini hatırlatmalıyız. Mutlak ifadeler bazen mukayyed esas alınarak yorumlanabilir. Böylece misvak bulunmadığı zaman parmakların onun yerine kullanılması sonucuna ulaşılır.

b. Misvakın Kullanılış Şekli

Dişlerin misvakla enine, dilin ise uzunlamasına temizleneceğine dair hadisler rivayet edilmiştir. İbn Hacer, Ebû Davud'un MerâsiFmde[74] Atâ vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Suyu süzerek içiniz. Dişlerinizi enine misvaklayınız" buyurduğunu rivayet ettiğini haber vermektedir. (İbn Ha-cer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 23)
Burada Atâ ile ilgili bazı açıklamalarda bulunmamız yerinde olacaktır. el-MerâsîVde de zikredildiği üzere o, Mısırlı Atâ b. Ebî Rebah'trr. Mürsel rivayetleri zayıf olup âlimlere göre delil olarak kullanılamaz. Bu husustaki İbn Hacer'in açıklamaları da şöyledir: Ali b. Medînî, "Mücâhid'in mür-sellerini Atâ'mnkilere tercih ederim. Zira Atâ her raviden hadis almaktadır" demiştir. Fadl b. Ziyad'ın nakline göre de Ahmed b. Hanbel "Mürsel-lerin en sahihi Saîd b. Müseyyeb'e ait olanlardır. İbrahim en-Nehâî'nin mürsellerinde de bir sakınca yoktur. Mürsellenn en zayıf olanları ise Atâ ve Hasan-ı Basrî'ye ait olanlardır. Zira onlar her raviden hadis almaktadırlar" açıklamasını yapmıştır. (İbn Hacer, Tehzîb, VII, 202)
Burada söz konusu mürselin zayıf olduğunu belirtmeliyiz. Ancak konusu haram-helâl değil fezâil ile ilgilidir. Alimler fezail konusunda bu nevi zayıf hadislerle yetinmektedir. Ayrıca İbn Hacer'in Fethü'l-bârî isimli eserinde belirttiğine göre Ukaylî'nin ed-Duafâ adlı kitabında sözü edilen hadisin muttasıl rivayetleri de bulunmaktadır. Hasan-ı Basrî ve İbrahim en-Nehâî'nin mürselleri hakkında ilerleyen sayfalarda değerlendirmelerde bulunulacaktır.
Misvakın kullanılışıyla ilgili İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: Ebû Musa'nın Sahihayn'da yer alan rivayetine göre misvakın enine kullanılması diş temizliğiyle ilgilidir. Dil temizliğinde ise misvak uzunlamasına kullanılır. Ahmed b. Hanbel'in lafzı "misvakın ucu dilinin üzerinde ağzın üst kısmına doğru temizlerdi" şeklindedir. Hadisi nakleden ravi bunu "misvakı uzunlamasına kullanırdı" şeklinde açıklamıştır. (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 23)
Misvakın Erâk ağacından olması uygun olur. İbn Hacer'in verdiği bilgiye göre Abdullah b. Mes'ûd (r.a.), "Ben Resûlullah (s.a.v.)'e Erâk ağacından misvak devşirirdim" demiştir. (et-Telhîsü'l-habîr, I, 23) Hadisi Taberânî başta olmak üzere Ebû Ya'lâ Müsned* inde, İbn Hibbân da Sahih'inde rivayet etmiş, Ziyâüddin el-Makdisî de el-Ahkâm isimli eserinde sahih olduğunu söylemiştir.[75] Heysemî'nin Ebû Hayre es-Sabâhî'den nakline göre o şöyle anlatmıştır: Ben Resûlullah (s.a.v.)'e gelen heyet içerisindeydim. Ei-ze dişlerimizi temizlemek üzere Erâk ağacından yapılmış misvak verdi. "Ey Allah'ın Elçisi, yanımızda ceridden misvak bulunmaktadır. Ancak senin bize olan ikram ve bağışım kabul ediyoruz." dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Allahım Abdülkays kabilesini zorla değil gönül rızasıyla müslümanlığı kabul etmeleri halinde bağışla! Islâmı kabul etmeyip geride kalanları ise rezil et" diye dua etti. Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-ke-bîr1 de (XII, 179)[76] rivayet etmiş olup isnadı hasendir.

7. Ağza ve Burna Su Vermenin Sünnet Oluşu

Bu başlık altında abdestte ağza ve burna su vermenin sünnet olduğu, her biri için ayrı ayrı su verilmesi gerektiği ve bunların ramazan ayı dışında bol su ile temizlenmeleri ile ilgili rivayetler ele alınacaktır.
18. Ebû Vâil Şakik b. Seleme şöyle anlatmaktadır: Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Osman (r.a.)'m abdest azalarını üçer defa yıkadıklarını, ağza ve burna ayrı ayrı su verdiklerini gördüm. Daha sonra onlar, "Resûlullah (s.a.v.)'i böyle abdest alırken gördük" demişlerdir. [77] İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'de belirttiğine göre söz konusu haberi Ebû Ali b. es-Seken Sahih'inde rivayet etmiştir.
Müellif Asârü's-sünen üzerine yazdığı et-Ta'lîku'l-hasen'de söz konusu haberi naklettikten sonra şu bilgileri vermektedir. Bu haberin isnadım bulamadım. Onu İbn Hacer et-Telhîsü'l-habîr'de nakletmiş ve Ebû Ali b. es-Seken'in Sahih'inde rivayet ettiğini söylemiştir. Onun açıklaması şöyledir: Rafiî, Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Osman (r.a.)'le ilgili haber konusunda İmâmü'I-Haremeyn Cüveynî'nin Nihâyetü'l-matlab eserindeki bilgilere dayanmaktadır. İbnü's-Salah buna karşı çıkmış ve konuyla ilgili geniş açıklamalarda bulunduktan sonra böyle bir haber bilinmediğini, Ebû Davud'un Hz. Ali (r.a.)'den bunun aksini rivayet ettiğini söylemiştir. Bize göre bu haberi Ebû Ali b. es-Seken'in Sahih'inde Ebû Vâil Şakik b. Seleme'den rivayet etmiştir. Bu bilinen bir husus olup İbnü's-Salah'ın açıklamalarını boşa çıkarmaktadır.. Bize göre İbn Hacer'in açıklamaları söz konusu haberin sahih olduğunu göstermektedir. İbnü's-Seken'in Sahih'ine alması da bu sebeple olmalıdır. Hadisin metninde yer alan "efredâ" kelimesinden Hz. Ali (r.a.) ve Osman (r.a.)'in ağız ve burnu ayrı ayrı suyla temizledikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu ifade ağız ve burun temizliğini aynı tek sayıda yapmış oldukları şeklinde de yorumlanabilir.
19. Abdestle ilgili bir soruya İbn Ebî Müleyke şöyle cevap vermiştir: Abdest Hz. Osman (r.a.)'e da sorulmuştu. Önce su istedi, kendisine bir leğen getirildi. Önce leğeni eğdirerek sağ eline döktü ve yıkadı. Sonra elini suya daldınp aldığı su ile üç defa ağzını çalkaladı, üç defa burnuna su verip temizledi, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra üçer defa sırayla sağ ve sol kollarını yıkadı, elini suya sokup aldığı suyla başını mesh etti, kulaklarının içini ve dışını bir defa yıkadı, en sonunda da ayaklarını yıkayıp, "abdest hakkında soranlar nerede? Ben Resûlullah (s.a.v.)'i böyle abdest alırken gördüm" dedi.[78]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir ("Taharet", 51). Sıhhatiyle ilgili Ebû Dâvûd da Münzirî de herhangi bir açıklama, yapmamıştır. (İbn Hacer, et-Tel-hîsü'l-habîr, I, 31) Âsârü's-sünen de (I, 31) ise isnadının sahih olduğu belirtilmiştir.
20. Süfyan es-Sevrî'nin rivayetlerini topladığı cüzde Ebû Bişr ed-Dûlâ-bî, Muhammed b. Beşşâr > Abdurrahman b. Mehdi > Süfyan > Ebû Ha-şim > Asım b. Lakit > babası isnadıyla rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Oruçlu olmadığın zaman abdest alırken ağız ve burnu bol su ile temizle."
Neylü'l-evtar'da.(1,178) belirtildiğine göre İbnü'l-Kattân el-Mağribî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Hadisin son kısmının ağız ve burnu bol su ile temizlemeye delalet ettiği açıktır.
21. Amr b. Yahya el-Mâzinî babasından nakleder: Bir adam Amr b. Yahya'nın dedesi Abdullah b. Zeyd (r.a.)'e, "Resûlullah (s.a.v.)'in abdest alışını bana gösterebilir misin?" diye sordu. Abdullah b. Zeyd (r.a.), "Evet" dedikten sonra su istedi. Eline su dökerek onu iki defa yıkadı. Üç defa ağzını çalkaladı, üç defa burnuna su verip dışarı attı, üç defa yüzünü yıkadı. İkişer defa dirseklerine kadar kollarını yıkadı. Ön taraftan arkaya ve arkadan öne olmak üzere iki eliyle başını mesh etti. Mesh ederken başının ön tarafından başlayıp ellerini ensesine götürüyor sonra da ellerini gerisin geriye ilk başlangıç yerine getiriyordu. En sonunda da ayaklarını yıkadı. Hadisi Buhari rivayet etmiştir.[79]
Hadisin metninde bulunan "kâne" devamlılığa delalet etmektedir. Böylece ağza ve burna su vermenin sünnet olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynî el-Hidâye'ye yazdığı şerhte "ağza ve burna su vermenin birleştirilmesi hususundaki rivayetler bunun caiz olabileceği şeklinde yorumlanmalıdır" demektedir. (Aynî, el-Bidâye fîşerhi'l-Hidâye, i, 93)
İbn Hacer'in açıklaması ise şöyledir: Abdullah b. Zeyd b. Asım'ın rivayeti Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettiği hadislerden olup birçok is-nadla nakledilmiştir. "Ağzını ve burnunu aynı avuçla aldığı suyla temizledi ve bunu Üç defa yaptı", (Buhârî, "Vudu", 41; Müslim, "Taharet", 18) Buhârî'nin rivayetine göre "ağzım ve burnunu üç avuç suyla üç defa temizledi", (Buhârî, "Vudu", 39) Buhârî ve Müslim'in rivayetine göre "ağzını ve burnunu üç avuç suyla Üç defa temizledi", (Buhârî, "Vudu", 41; Müslim, "Taharet", 18) İbn Hibbân'ın rivayetine göre "ağzını ve burnunu ayrı ayrı üç avuç suyla üç defa temizledi"[80], Buhârî'nin diğer rivayetine göre "ağzını ve burnunu bir avuç suyla üç defa temizledi" (Buhârî, "Vudu", 46) bunlardan bir kısmıdır. Dâ-rimî, İbn Hibbân ve Hâkim en-Nîsâbûrî'nin İbn Abbas (r.a.)'den rivayetine göre ise Resûlullah (s.a.v.) birer birer abdest almış, ağız ve burun temizliğini birleştirmiştir. [81] Aynı hadis Buhârî'nin rivayetinde "bir avuç suyla ağız ve burnunu temizledi" şeklindedir. (Buhârî, "Vudu", 7)
Aynî'nin açıklaması şöyledir: Şöyle denilemez: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir fiili devamlı yapması onun farz olduğuna delâlet eder. O yüzden Ehl-i hadis Resûlulîah (s.a.v.)'ın devamlı yapmasından hareketle ağız ve burun temizliğinin hem gusül hem de abdestte farz olduğu sonucuna varmışlardır. Buna cevabımız şu şekildedir: Bize göre Hz. Peygamber (s.a.v.) bazı dua ve zikirleri iki defa yapmasında olduğu gibi ibadetlerle ilgili bir fiili farz olduğu için değil bazen faziletinden dolayı devamlı yapardı. Bu durumda ayrıca bir delil bulunmadıkça sadece devamlı yapması bir fiilin farz olduğuna delalet etmez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de abdest için belirli uzuvların yıkanması emredilmiştir. Bunlar arasında ağız ve burun yoktur. (Aynî, el-Bidâye fîşerhi'l-Hidâye, I, 91)
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ağız ve burun temizliğinin yapılmasını emrettiği sabittir. Emri ise esas itibariyle vücup ifade eder. Bu böyle olmakla birlikte burada zahir (vücup) anlamında alınamaz. Zira abdestle ilgili âyette yüzün yıkanması emri yeterince açıktır. Bu durumda ağız ve burun temizliği emri abdestin farzlarını tamamlayıcı mahiyette olabileceği gibi âyette zikredilmeyen ilave bir farzın konulması mânasına da gelebilir. Böyle bir ihtimale açık olan bir nas delil olma özelliğini kaybeder. Bu itibarla söz konusu emir kipiyle farz değil sadece kesin olan müstehaplık hükmü sabit olur.
Sözü edilen emir, şu hadislerde geçmektedir: Buhârî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdest alan burun temizliği yapsın, kaza-yi hacetten sonra taşla temizlenen (bîr, üç, beş gibi) tek taşla yapsın!" buyurmuştur. (Buhârî, "Vudu", 25) Ebû Dâvûd ve başkalarının Lakit b. Subre'den rivayetlerine göre de Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdest aldığın zaman ağzına su ver!" buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 56)[82] İbn Hacer ve Şevkânî (Neylü'l-evtar, I, 135) hadisin isnadının sahih olduğunu söylemişlerdir.
İbn Hacer, "Abdest alan burun temizliği yapsın!" hadisi hakkında şöyle demektedir: Âlimlerin çoğunluğu buradaki emrin mendup olduğu görüşündedir. Nitekim Tirmizî'nin hasen olarak nitelediği, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin de sahih olduğunu belirttiği hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) bir bedeviye "Allah'ın emrettiği gibi abdest al" (Tirmizî, "Salât", 226; Hâkim en-Nîsâbûrî, ei-Müsîedrek, 1,242)[83] buyurmak suretiyle âyetteki gibi abdest almasını istemiştir. Bilindiği gibi âyette burun temizliğinden bahsedilmemektedir. İbnü'l-Münzir'in nakline göre konuyla ilgili emir sahih olmasına rağmen İmam Şâfiî terk edenin namazı iade edeceğine dair aykırı bir görüşün bulunmamasını abdestte burna su vermenin farz olmadığının delili olarak kabul etmiştir. Bu, sağlam bir delildir. Zira Atâ dışında sahabe ve tabiîn âlimlerinden herhangi birinin böyle bir durumda namazın iade edileceği görüşünde olduğu bilinmemektedir. Atâ'nın da görüşünden vazgeçtiği bilinmektedir.
Burada şunu da belirtelim ki hocamın da ifade ettiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz konusu emrinin müstehaplığa delalet etmesi abdestte bu organların yıkanmasının sünnet oluşuna engel değildir. Zira sünnet hükmü, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunları devamlı olarak yıkamasıyla sabit olmaktadır.

8. Ağız ve Burun Temizliğini Ayrı Ayrı Yapmak

22. Abdullah es-Sanâbihî (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kul abdest alırken ağzını temizlediğinde ağzıyla işlediği, burnunu temizlediğinde burnuyla işlediği günahlardan kurtulur. Yüzünü yıkadığında göz kenarlarındakiler de dâhil yüzüyle işlediği, ellerini yıkadığında tırnak altları da dâhil elleriyle işlediği günahlardan temizlenir. Başını mesh ettiğinde kulakları da dâhil başıyla işlediği günahlardan kurtulur. Ayaklarım yıkadığında ayak tırnaklarının dipleri de dâhil ayaklarıyla işlediği günahlardan temizlenir. Daha sonra namaz kılmak için mescide yürümesi ve kıldığı namaz kâr hanesine ayrıca yazılır. "[84]
Hadisi İmam Malik, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiş (el-Muvatta, "Taharet", 30; Nesâî, "Tahâret",108; İbn Mâce, "Taharet", 6), Hâkim en-NîsâbÛrî de (el-Müstedrek, I, 129) Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ve sıhhatini zedeleyici bir kusurunun bulunmadığım söylemiştir. et-Terğîb'de (I, 40) de belirtildiği üzere Abdullah es-Sanâbihî (r.a.) tanınmış sahâbılerden-dir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "kul abdesî alırken ağzını temizlediğinde ağzıyla işlediği, burnunu temizlediğinde burnuyla işlediği günahlardan kurtulur" şeklindeki ifadesi ağız ve burun temizliğinin ayrı ayrı yapılacağına delalet etmektedir. Zira hadisin metninde bulunan "fa" harfi iki fiilin peş peşe yapılacağına delalet etmektedir. "İstinşar" kelimesi "istinşak" manasında olup burna su çekerek temizlemek anlamındadır. Taberânî'nin Ebû Hüreyre'den istinşak kelimesini kullanarak "abdest alırken burnunu temizlediğinde burnundan akan her su damlasıyla

koklayarak işlediği her günah da temizlenir" şeklindeki rivayeti de bunu göstermektedir. Heyse-mî'nin de ifade ettiği gibi söz konusu rivayetin ravileri güvenilirdir.

23. Talha b. Musarrıf 'm babasından nakline göre dedesi şöyle demiştir: Resülullah (s.a.v.) abdest alırken huzuruna girdim. Sular yüzünden ve sakalından bağrına doğru akıyordu. O'nu ağzına ve burnuna ayrı ayrı su verirken gördüm.[85]

Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. ("Taharet", 55) Kendilerine göre delil olarak kullanılacak seviyede bulunmasına rağmen gerek kendisi gerekse Münzirî sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. (Azîmâbâdî, Ğa-yetü'l-maksûd, I, 137) Şevkânî es-Seylü'l-cerrâr'da. ve Bulkînî'nin ise el-Ar-fu'ş-şezfde (s. 31) nakline göre İbnü's-Salah söz konusu hadisin hasen seviyesinde olduğunu söylemiştir. Aşağıda zikredeceğimiz üzere Taberânî'nin rivayeti "her biri için yeniden su alırdı" şeklindedir.

es-Siâye (i, 23) müellifi, Talha b. Musarrıf > babası > dedesi isnadıyla rivayet edilen hadislerin sahih olduğunu, hadis âlimlerinin bunları delil olarak kullandıklarını söylemiştir. Ebû Dâvûd ve Münzirî'nin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamaları, İbnü's-Salah'm ise hasen olduğunu ifade etmesi bu durumu teyit etmektedir. Nitekim Aynî de, "Ebû Davud'un sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmaması sahih olduğunu düşündüğü anlamına gelmektedir" açıklamasını yapmıştır. (el-Bidâye fi şerhi 'l-Hidâ-ye, 1,691) Zeylaî, Ebû Davud'un rivayet ettiği "Allah da kula yönelmeye devam eder..." hadisini bunun başka bir misali olarak zikretmektedir. Buna göre Münzirî'nin Uddu'l-mevdûdjf havâşî Sünen-i EbîDâvûd isimli eserinde hadisle ilgili açıklamaları şöyledir: Hadisin isnadında yer alan Ebü'I-Ahvas kimdir? İsmi bilinmemektedir. Ondan Zührî'den başka rivayette bulunan yoktur. Nevevî el-Hulasa isimli eserinde "Ebü'l-Ahvas tam olarak tanınan bir ravi değildir. Ancak Ebû Dâvûd bundan dolayı hadisi zayıf olarak nitelenemez. Ona göre hadis hasendir" demiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 265) Bize göre bazıları Musarnf 'in tanınmayan bir ravi olması sebebiyle zayıf olduğunu ileri sürseler de Talha b. Musarrıf hadisi de böyledir. Zira Ebû Dâvûd onun zayıf olduğunu söylememiş Münzirî de sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bu durum ona göre hadisin hasen olduğunu göstermektedir.

İbn Hacer de hadisin zayıf olduğunu söyleyenlerdendir. Ona göre el-Mahşî şöyle der: Söz konusu hadis Leys b. Ebî Süleym'in rivayetindendir. O zayıftır. Süfyan es-Sevrî, "onun zayıf olduğu hususunuda âlimlerin ittifakı bulunmaktadır" demektedir. (Bulûğu'l-merâm, I, 10) Ancak biz Tirmi-zî'nin onun rivayetini hasen olarak nitelediğini bilmekteyiz. (Tirmizî, "Eşri-be", 3) Heysemî'nin Mecmaü'z-zevâid'de onunla ilgili açıklaması ise şöyledir: O müdellis olmakla birlikte güvenilir bir ravidir. İbn Hacer et-Teh-ztb'de İmam Müslim ve sünen müelliflerinin ondan hadis rivayet ettiklerine Buhârî'nin ise onun rivayetine eserinde muallak olarak yer verdiğine işaret etmektedir. Daha sonra İbn Hacer, Ebû Davud'un sorduğu soru üzerine onun hakkında Yahya'nın "lâ be'se bih: onda bir sakınca yok", İbn Adiy'in ise "onun elverişli rivayetleri bulunmaktadır. Zayıf olmasına rağmen Şu'be b. Haccâc ve Süfyan es-Sevrî ondan hadis rivayet etmişlerdir. Hadisleri yazılabilir" şeklinde cevap verdiklerini nakletmektedir. Berkâ-nî'nin açıklaması da şöyledir: Onu Dârekutnî'ye sordum. "Sâhibu sünne, hadisleri rivayet edilebilir. Ancak o Atâ, Tâvûs ve Mücâhid'in rivayetlerini birbirine karıştırdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir" şeklinde cevap verdi. Söz konusu ravi, hakkında ihtilaf edilen bir kimsedir. Hadisi hasen seviyesinden aşağı düşmez.

Yukarıdaki açıklamalarda Leys b. Ebî Süleym'in müdellis olduğu ifade edilmektedir. Ancak Taberânî'nin Mu'cem'inde yaptığı rivayette onun tedis yapmadığı ortaya çıkmaktadır.[86] Nitekim Taberânî'nin Hüseyin b. İshak ;t-Tüsterî > Şeybân b. Ferrûh > Ebû Seleme el-Kindî > Leys b. Ebî Sü-eym > Talha b. Musarrıf > babası > dedesi Ka'b b. Amr el-Yâmî isnadıy-la rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken üç defa ağzına üç defa da burnuna su vermiş ve her biri için yeniden su almıştır. Rivayet Ğaye-tü'l-maksûd"da (1, 137) da aynı şekildedir. Burada Leys b. Ebî Süleym hadisi Talha b. Musarrıf'tan semâ yoluyla bizzat aldığını "haddesenî" lafzını kullanmak suretiyle ifade etmiştir. Böylece Musarrıf'm tanınmayan birra-vi olması dışında hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir kusur kalmamıştır. Yukarıdaki açıklamalarımızla Musarrıf hakkındaki bilgi eksikliği de giderilmiştir. Tedrîb'de ifade edildiği üzere bu şekilde tanınmayan raviler İbn Hibbân'a göre güvenilirdir. Bu hususta açıklaması şöyledir: Hakkında cerh ve ta'dil ile ilgili bilgi bulunmayan, hadis aldığı hocası ve kendisinden rivayet eden talebesi güvenilir ve münker rivayeti de bilinmeyen ravi güvenilirdir. O'nun es-Sikât isimli eserinde böyle raviler bulunmaktadır. İbn Hibbân hakkında cerh ve ta'dil ile ilgili bilgi bulunmayan ravileri güveni-İir oJarak nitelediği için tenkide uğramıştır. Ancak bu ona ait özel bir yaklaşım olduğu için tenkit edilmemesi gerekir.

Hadisi Musarrıf'tan rivayet eden oğlu Talha Kütüb-i süte ravilerinden olup güvenilirdir. Onun hadisi aldığı Ka'b b. Amr'ın sahâbî olduğu söylenmiştir. Nitekim Ğayetü'l-maksûd'da (1,130) şöyle denilmektedir: Bilindiği gibi hadis âlimlerinin çoğuna göre Ka'b b. Amr Hz. Peygamber (s.a.v.)'i görmüştür. Onu destekleyen sahih hadislerin bulunması rivayetinin münker olmadığını göstermektedir.. Nitekim yukarıda zikredilen Ebû Vâil Şa-kik b. Seleme rivayeti bunlardan biridir. Buna göre o şöyle anlatmaktadır: Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Osman (r.a.)'in abdest azalarını üçer defa yıkadıklarını, ağza ve burna ayrı ayrı su verdiklerini gördüm. Daha sonra onlar "Resûlullah (s.a.v.)'in böyle abdest aldığını gördük" dediler. İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'de. (I, 38) belirttiğine göre söz konusu haberi Ebû Ali b. es-Seken Sahih'mdt rivayet etmiştir.

Bütün bu açıklamalardan sonra Talha rivayetinin delil olabileceği kesinlik kazanmaktadır. Ayrıca bu bilgiler Ebû Vâil Şakik b. Seleme rivayetinde söz konusu olabilecek ihtimali de ortadan kaldırmaktadır. Zira bu rivayete göre aynı suyla ağız ve burunun ayrı ayrı temizlendiği de anlaşılabilmektedir. Taberânî'nin Resûlullah (s.a.v.)'in ağız ve burun temizliğinde her biri için yeniden su aldığına dair rivayeti ise sözü edilen ihtimali ortadan kaldırmaktadır. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ağız ve burun temizliği için ayrı su kullanmıştır.

Talha rivayetini destekleyen bir diğer haber de yukarıda zikredilen Asım b. Lakît hadisidir. Zira bu hadiste ağız ve burnun bol su ile temizlenmesi söz konusu edilmektedir. Bilindiği gibi bu, ağız ve burun temizliğinde ayrı ayrı su kullanmayı gerektirmektedir. Zira ağız ve burun temizliğinin aynı suyla yapılması durumunda bol su kullanmaktan bahsedilemez. Buna göre Ebû Hanife (r.a.) ve onun görüşünü benimseyenler isabet etmişlerdir. Çünkü bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hem açıklaması hem de uygulaması bulunmaktadır. Ağız ve burun temizliğinin aynı suyla yapılmasını savunanlar için böyle bir durum söz konucu değildir. İleride zikredileceği üzere bunların delili farklı şekillerde anlaşılabilecek bir uygulamadan ibarettir.

24. Hz. Osman (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ellerini, sonra ağzını, sonra burnunu, sonra yüzünü üçer defa, dirseklerine kadar kollarım yıkayıp başını mesh ettikten sonra ayaklarını yıkayarak abdest alan kimse başka bir şey konuşmadan 'Allah'ın bir olduğuna, ortağı bulunmadığına ve Muhamnıed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim' derse iki abdest arasında işlediği günahları bağışlanır. "[87]

Kenzü'l-ummârde de zikredildiği üzere Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edilen bu hadis zayıftır. Burada bir önceki rivayeti desteklemesi amacıyla zikredilmiştir.

Hadiste burun temizliğinin ağız temizliğinden sonra ayrı olarak zikredilmesi bunların ayrı ayrı temizleneceğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hadis zayıf olsa da daha önce zikredilen ve aşağıda söz konusu edilecek rivayetler tarafından desteklenmektedir.

25. Habbân'ın rivayetine göre babası Vâsi', Abdullah b. Zeyd b. Asım el-Mâzinî'yi Resûlullah (s.a.v.)'i gördüğünden bahsedip abdest alışını naklederken işitmiştir. Abdullah b. Zeyd (r.a.) şöyle demiştir: Ağzına, sonra burnuna su verdi, sonra yüzünü üç defa yıkadı...

Hadisi Saîd b. Mansur, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.[88]

Hadisin ağız ve burun temizliğinin ayrı ayrı yapılacağına dair delâleti açıktır. Hadiste yer alan "istinsâr" kelimesiyle, burun temizliği anlamına gelen "istinşâk"ın kastedildiği yukarıda zikredilen Hz. Osman (r.a.) hadisi, Talha b. Musarrıf in babası vasıtasıyla dedesinden nakli ve diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır.

Ağız ve burun temizliğinin aynı su ile birlikte yapılacağını ifade eden rivayetler abdestte böyle bir kolaylığın da olabileceği şeklinde anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bazen bir[89] bazen iki[90] defa yıkadığı rivayet edilmesine rağmen abdest uzuvlarının üçer defa yıkanmasının daha faziletli olduğunda İslâm ümmetinin icmâ etmesi de böyledir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in az yıkaması abdest uzuvlarının üçten az da yıkanabileceğim göstermektedir. Bize göre ağız ve burun temizliğini ayrı suyla ve ayrı ayrı temizlemek daha faziletli olmakla birlikte bunları aynı suyla birleştirerek yapmak da mümkündür.

9. Kulakların Mesh Edilmesi

Bu başlık altında başın mesh edildiği suyla kulakların da mesh edileceği ve bunun şekli ele alınacaktır.

26. Resûlullah (s.a.v.)'in abdest alışını İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Bir avuç su alıp yüzünü, sonra bir avuç su alıp sağ kolunu, sonra bir avuç su alıp sol kolunu yıkadı. Sonra bir avuç su alıp başını ve kulaklarını mesh etti. Kulak içlerini şahadet parmakları, kulak dışlarını ise başparmak-larıyla mesh etti. Böylece hem içlerini hem dışlarını mesh etmiş oldu. Ardından bir avuç su alıp sağ ayağını, tekrar bir avuç su alıp sol ayağını yıkadı.

Hadisi İbn Hibbân, İbn Huzeyme ve İbn Mende rivayet etmişlerdir.[91]

Hadis başın ve kulakların aynı suyla mesh edileceği ve kulakların mesh ediliş şekli hususunu açıkça ortaya koymaktadır.

27. İbn Abbas (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.), "Kulaklar baştandır" buyurmuştur.
Hadisi Dârekutnî {Sünen, I, 98-99J rivayet etmiştir. Zeylaî, Îbnü'l-Kattân el-Mağribî'nin, "isnadı muttasıl, ravileri güvenilirdir" dediğini nakletmiş-tir.
Zeylaî hadisi zikrettikten sonra ayrıca şu bilgilere de yer vermektedir. Dârekutnî hadisin isnadında problem olduğunu söylemiştir. Ona göre hadisin isnadında bir yanılma söz konusudur. Zira hadis mürseldir. Dârekutnî onu İbn Cüreyc > Süleyman b. Musa isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etmiştir. (Dârekutnî, Sünen, I, 99) Azimâbâ-dî de Dârekutnî gibi düşünmekte ve şöyle demektedir: İsnadın kendisine dayandığı İbn Cüreyc, hadisi Süleyman b. Musa vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etmektedir. Bu durum hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü hadisin hem mürsel hem de muttasıl olarak nakledilmesine herhangi bir engel bulunmamaktadır. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, ! i)
İbn Abbas (r.a.)'in rivayet ettiği söz konusu iki hadisin delil olmasıyla ilgili Kureşî'nin açıklaması şöyledir: Resûlullah (s.a.v.), sözü edilen hadi-siyle ya kulakların başta olduğunu veya onların da baş gibi ayrıca mesh edileceğini açıklamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bununla kulakların başta olduğunu açıkladığı söylenemez. Zira O (s.a.v.)'in gönderiliş amacı bu olmadığı gibi herkes tarafından bilinen hususta böyle bir açıklamaya da ihtiyaç bulunmamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu hadisiyle kulakların baş gibi ayrıca mesh edileceğini açıkladığı da söylenemez. Zira iki şeyin bir hususta müşterek olması onlardan birinin diğerine dâhil olmasını gerektirmez. Nitekim her ikisinin de abdestte yıkanması sebebiyle "ayaklar yüzdendir" veya mesh etmekteki müştereklikleri-nden dolayı "mest baştandır" denilemez. O halde Hz. Peygamber (s.a.v.) söz konusu hadisiyle kulakların baştan arta kalan suyla mesh edileceğini açıklamıştır. Çünkü kulaklar hakiki veya mecazî olarak başa dâhil ise baştan arta kalan suyla mesh edilebilirler. "Madem kulaklar baştandır. Öyle ise onları mesh etmekle başın meshine gSrek kalmamalıdır" şeklinde bir itiraz söz konusu olabilir. Bu eleştiriye "kulakların baştan olduğu haber-i vâhidle belirlenmiştir. Bizzat Kur'an'ın tespit ettiği başın meshi hükmünün yerini tutmaz. Aksi halde haber-i vâhidle Kur'an'ın neshi gibi bir durum söz konusu olur." tarzında cevap verilebilir. (Kureşî, elAnâye fi ' tahrîcıl-Hidâye, I, 24)
Bize göre Kureşî'nin bu cevabı Tahâvî'nin şu sözleriyle reddedilebilir gözüküyor: "Kulakların bütünüyle baştan olduklarına dair rivayetler tevatür seviyesine ulaşmıştır. Aksini ifade edenler ise mütevâtir değildir". (Şer-hu meâni'l-âsâr, I, 20) Buna göre kulağın baştan olduğu hükmü mütevâtir bir haberle sabit olmakta, kulakların baştan olduğuna dair hükmün haber-i vâhidle belirlendiği ileri sürülerek verilen cevap itirazı gideremememektedir. Buna verilecek asıl cevap şu olmalıdır.: Kulakların meshinin başın meshi yerine geçmeyeceğine dair ümmetin icmâı bulunmaktadır. Bu ise baş yerine kulakların meshinin yeterli olmasının önündeki en önemli engeldir. Rahmetti'l-umme'de "Baş yerine sadece kulağa mesh vermek yeterli değildir. Bu konuda icmâ vardır" denilmektedir.
28. Abdullah b. Zeyd (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kulaklar baştandır" buyurmuştur.
Hadisi İbn Mâce ("Taharet", 53) rivayet etmiştir. İsnadı Habib b. Zeyd hariç Müslim'in ravilerinden meydana gelmektedir. Zeylaî (Nasbu'r-mye, I,13) ve İbn Hacer'in (et-Telhîsü'l-habîr, I, 33) de ifade ettikleri üzere İbn Hibbân onu es-Sikât'mda etbeü't-tâbiîn arasında zikretmektedir. Münzirî ve İbn Dakîkul'îd de bu görüşü desteklemişlerdir.
Müellif hadisin konuyla ilgili delil oluş şeklinin İbn Abbas (r.a.) rivayetinde zikredildiğini söylemiştir. îbn Hacer et-Telhîsu'l-habîr'de söz konusu hadisi zikrettikten sonra, "onun müdrec olduğunu da ifade etmeliyim" açıklamasına yer vermektedir. Suyûtî Tedrîbü'r-râvVdt şöyle demektedir: "Kulaklar baştandır" hadisi zayıf ve meşhur hadisin misallerinden ı biridir. Hâkim en-Nîsâbûrî de onu meşhur hadise örnek olarak zikretmektedir. Konuyla ilgili diğer hadisler kulakların mesh ediliş şekli hususunu | açıkça ortaya koymaktadır.
Kulakların baştan olmadığını ifade eden hadisler de bulunmaktadır. Bu-Irada önce bu hadisleri zikredecek sonra da gerekli açıklamaları yapacağız, jIbn Hacer et-Telhîsu'l-habîr'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest alışıyla ilgili naklettiği Abdullah b. Zeyd (r.a.) hadisine göre Resûlullah (s.a.v.) kulaklarını başından arta kalan suyla değil ayrı bir suyla mesh etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin hadisi sahih bir isnadla rivayet ettiği görülmektedir. O hadisi Harmele > İbn Vehb > Amr b. Haris > Habbân b. Vâsi' > babası isnadıyla rivayet etmiştir. Beyhakî ise Osman ed-Dârimî > Heysem b. Harice > İbn Vehb isnadı ve "Resûlullah (s.a.v.) kulaklarını mesh etmek için başını mesh ettiği sudan başka bir su kullanmıştır" lafzıyla rivayet etmiş ve "isnadı sahihtir" açıklamasını yapmıştır. Ancak İbn Dakîkul'îd el-İmâm isimli eserinde İbnü'l-Mukrî'nin İbn Kuteybe > Harmele isnadıyla rivayetinde söz konusu hadisi "Resûlullah (s.a.v.) başını elinde arta kalan sudan başkası ile (yeni bir suyla) mesh etmiştir" şeklinde gördüğünü ve bu rivayette kulaklardan bahsedilmediğini ifade etmiştir. Burada İbn Hibbân'm Sahih'inde îbn Müslim > Harmele isnadıyla Tirmizî'nin de Ali b. Haşrem > İbn Vehb isnadıyla aynı şekilde rivayet ettiklerini hatırlatmalıyız.[92]
İmam Malik'in Nafi > İbn Ömer (r.a.) isnadıyla rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) kulaklarını mesh etmek üzere parmaklarını ayrıca suyla ıslatırdı. (el-Muvatta, "Taharet", 37) İbn Hacer'in de belirttiği üzere kulaklar baştandır hadisi sihhatiyle ilgili eleştirilmiştir. İbn Hacer'in Bulûğu'l-me-ram isimli eserinde nakline göre Abdullah b. Zeyd (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'i başını meshten sonra kulakları için ayrı su kullandığını görmüştür. Bu haberi Beyhakî rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiş, (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 65) Tirmizî eserine almış sahih olduğunu belirtmiştir. (Tir-mizî, "Taharet", 27) Müslim'de söz konusu hadis aynı isnadla "Resûlullah (s.a.v.) başını ellerden arta kalan suyla değil ayrı bir suyla mesh etti" (Müslim, "Taharet", 19) şeklinde rivayet edilmiştir. Sahih olan da budur. Burada müellifin "Tirmizî sahih olduğunu belirtmiştir" sözünden kastın, İmam Müslim'in rivayetinin sahih olduğunu ifade etmeliyiz. Nitekim Tirmizî'nin rivayeti de "Resûîullah (s.a.v.) başını ellerden arta kalan suyla değil ayrı bir suyla mesh etti" şeklindedir. (Tirmizî, "Taharet", 27) Buna göre söz konusu iki hadis aynı isnadla rivayet edilmiş demektir. Bu rivayetlerle ilgili Zeylaî'nin "mezhebimizin ravilerinin ve isnadlannm çokluğunu esas alarak yaptıkları tercih yerindedir ve kulakların meshi için ayrıca su kullanmak bunun da olabileceğine (cevazına) delâlet etmektedir" (Nasbu'r-râye, i, 13) şeklindeki açıklaması yerindedir. Nitekim konuyla ŞevkânîÎbnü'1-Kay-yim'in şöyle dediğini nakletmektedir: Resûlullah (s.a.v.)'in kulakların meshi için ayrı su kullandığına dair sahih bir haber nakledilmemiştir. Bu konuda sahih olan haber İbn Ömer (r.a.)'le ilgilidir. (Neylü'l-evtar, I, 57) Aynî de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kulakların meshi için ayrı su kullandığına dair hadisleri "kollarım yıkadıktan sonra elinde ıslaklık kalmadığı için ayrı bir su almıştır" şeklinde anlaşılacağını söylemiştir. (el-Bidâyefîşerhi'l-Hidâye, I. 96-96) Burada kulakların meshi için ayrıca su kullanıldığına dair rivayetlerin de böyle olabileceğine (cevaza) delâlet ettiğine veya Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kollarını yıkadıktan sonra elinde ıslaklık kalmadığı için ayrı bir su aldığı şeklinde anlaşılabileceğini hatırlatmalıyız.
Müellif, İbn Abbas (r.a.) hadisinden itibaren söz konusu edilen rivayetlerin kulaklara meshin şekline delâlet ettiklerinin açık olduğunu belirtmiştir.
29. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) kulak içlerini şahadet parmaklan, kulak dışlarını ise baŞparmaklarıyla mesh etti. O kulakların hefii içlerini hem de dışlarını mesh etmiştir.
Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir.[93] Zeylaî de İbn Dakîkul'îd'in el-îmâm isimli eserinde isnadının sahih olduğunu ifade ettiğini nakletmiştir. (Nas-bu'r-râye. I, 12)
30. Mahmud b. Halid ile Hişam b. Halid el-Ma'nî "Velid bize bu isnad-la Resûlullah (s.a.v.) kulaklarının içini ve dışını mesh etti şeklinde nakletti" demişler, Hişam ise "Parmaklarını kulak deliklerine soktu" cümlesini de ilave etmiştir.
Ebû Dâvûd hadisi rivayet etmiş ve sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 51) İbn Hacer et-Telhisu'l-habîr'de, "Ebû Dâvûd ve Tahâvî Mikdam b. Ma'dîkerib hadisini rivayet etmişlerdir. Mikdam hadisinin isnadı hasen seviyesindedir" açıklamasını yapmıştır.
31. İbrahim b. Saîd'ın Veki > Hasan b. Salih > Abdullah b. Muhammed b. Akîl isnadıyla nakline göre Rubeyyi' bint Muavviz "Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken iki parmağını kulak deliklerine soktu" demiştir.
Ebû Dâvûd hadisi rivayet etmiş ve sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 51)
Burada hadisi Tirmizî'nin de, Abdullah b. Muhammed b. Akîl vasıtasıyla Rubeyyi'den rivayet ettiğini ve hasen-sahih diye nitelediğini hatırlatmalıyız. Tirmizî hadisle,ilgili şu açıklamayı yapmaktadır: Hadisin isnadında bulunan Abdullah b. Muhammed b. Akîl, zabtı itibariyle bazı âlimlerce tenkit edilmişse de sadûk (doğru sözlü) bir ravidir. Onun hakkında Buhârî'nin "Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye ve Humeydî, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'in hadisini delil olarak kullanmışlardır" dediğini işittim. Ayrıca Bu-hârî onu mukaribüT-hadîs (rivayetleri güvenilir ravilerin rivayetlerine yakındır) şeklinde nitelemiştir. (Tirmizî, "Taharet", 26) Bize göre Buhârî'nin bu açıklaması onun güvenilirliği için yeterlidir. Bu durum, özellikle rivayetlerinin diğer ravilerin nakilleriyle uyum halinde olduğunda daha da geçerli olmaktadır. Hadisin diğer ravileri ise İmam Müslim'in de ravileridir.
32, Rebi el-Müezzin'in Esed > İbn Lehîa > Muhammed b. Aclân > Abdullah b. Muhammed b. Akîl isnadıyla Rubeyyi' bint Muavviz b. Afrâ'dan nakline göre Resûlullah (s.a.v.) onun yanında abdest aldığında, başını saçlarının tamamını kapsayacak şekilde, şakaklarını ve kulaklarının içini ve dışını mesh etmiştir.[94]
Hadisi Tahâvî rivayet etmiş olup ravileri güvenilirdir. îsnadda bulunan İbn Lehîa'yı Ahmed b. Hanbel güvenilir olarak nitelemiş, Tirmizî de rivayetlerinin hasen olduğunu söylemiş, birçok âlim de onun rivayetlerini delil olarak kullanmıştır. Hâkim en-Nîsâbûrî isnadda yer alan Abdullah

b. Muhammed b. Akîl'in rivayetlerini el-Müstedrek (1,152) isimli eserinde delil olarak zikretmek ve hakkında "müstakîmü'l-hadîs (rivayetleri sağlamdır), şerefçe öndedir" demek suretiyle onun durumunu güçlendirmiştir. Tahâvî çok sayıda farklı tarikten Abdullah b. Muhammed b. Akîl > Rubeyyi' > Hz. Peygamber (s.a.v.) isnadıyla benzeri anlamda hadis rivayet etmiş ve bunları değerlendirmek amacıyla şöyle demiştir: Bu rivayetlerde ön ve arka taraflarıyla kulakların hükmünün başa dâhil olduğu görülüyor. Bu hususla ilgili rivayetler tevatür seviyesine ulaşmıştır. Aksini ifade edenler ise tevatür seviyesinde değildir.
Rebi el-Müezzin hadisinin konuya delâleti açıktır. Kulakların başa dâhil olduğuna dair merfû ve mevkuf birçok rivayet bulunmaktadır. Bunun anlamı Kureşî'nin açıklamasında şöyle ifade edilmektedir: Kulakların baştan
olması, onların baş suyu ile mesh edilmesi demektir. Bu durumda "kulakların baştan olduğu haber-i vâhidle belirlenmiştir. Bizzat Kur'an'ın tespit ettiği başın meshi hükmünün yerini tutmaz. Aksi halde haber-i vâhidle Kur'an'ın neshi gibi bir durum söz konusu olur." (el-Înâye fi tahrîri"l-Hidâye, 1,24) Bu görüşe "Tahâvî bu konudaki rivayetlerin tevatür seviyesine ulaştığını iddia etmektedir" şeklinde itiraz edilebilir. Ancak Tahâvî bu konuda mütevâtir bir hadisin bulunduğunu değil, konuyla ilgili rivayetlerin hepsi birlikte düşünüldüğünde tevatür seviyesine ulaştıklarından bahsedilebile-ceğini iddia etmektedir. Ona göre konuyla ilgili bütün rivayetler birlikte düşünüldüğünde kulaklar yüz ile değil başla birlikte mesh edilmelidir ve kulakların meshi için ayrıca su kullanmaya da gerek yoktur. Onun "bu rivayetlerde ön ve arka taraftarıyla kulaklar başa dâhildir" şeklindeki açıklaması buna delâlet etmektedir. Zira Tahâvî'nin zikrettiği rivayetlerin tamamı -ki çoğu uygulamayla ilgilidir- kulakların baştan olduğuna değil başla birlikte mesh edileceğine delâlet etmektedir. Onun rivayet ettiği kavli hadis sadece Şehr b. Havşeb isnadıyla naklettiği Ebû Ümâme hadisidir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken kulaklarını başıyla birlikte mesh etmiş ve "Kulaklar baştandır" buyurmuştur. Şevkânî'nin nakline göre bu kısmın mûdrec olduğu (hadise sonradan ilave edildiği) tespit edilmiştir (Neylü'l-evtar, 1,155) "Kulaklar baştandır, onları da mesh ediniz" (a.g.e., i, 203) şeklinde İbn Ömer (r.a.)'ya nispet edilen mevkuf bir rivayet de bulunmaktadır. Her iki mevkuf rivayet de mütevâtir değildir. Bu durumda Tahâvî'nin "kulaklar baştandır" hadisi' hakkında tevatür iddiasında bulunduğunu söylemek isabetli değildir. Onun tevatür iddiasında bulunduğu hususun kulakların başla birlikte mesh edileceği meselesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada problem kulakların baştan olduğu değil, meshi meselesidir. Zira kulakların başla birlikte mesh edilmesi hükmü onunla aynı olmasını gerektirmez. Bu durumda da kulakların meshinin başın meshi yerine geçeceği söylenemez.
el-Inâye sahibi Kureşî'nin "kulakların baştan olduğu haber-i vâhidle belirlenmiştir" sözü doğrudur ve Tahâvî'nin açıklamasıyla çelişmemektedir. Zira dikkatle inceleyen kimselerin fark edebileceği üzere Tahâvî bu konuda mütevâtir haberin bulunduğunu iddia etmemektedir. Yukarıda onun kastettiği mütevâtirin hangi mânada olduğuna işaret edilmiştir.
"Tedrîbü'r-râvfds belirtildiği üzere Hâkim en-Nîsâbûrî 'Kulaklar baştandır ' hadisini zayıf ve meşhur hadisin misallerinden biri olarak zikretmektedir" şeklinde bir itirazda bulunulabilir. Bu itirazla ilgili şunları söylemeliyiz. Meşhur hadisin tek bir sahih isnadının bulunması, bizzat o senetle şöhret bulmadıkça onun "sahih meşhur" olmasını gerektirmez. "Kulaklar baştandır" hadisi sahih bir isnadla meşhur olmamış, aksine eleştiriye açık bir senetle şöhret bulmuştur. Beyhakî şöyle bir açıklamada bulunur: Hadisin en meşhur isnadı Hammad b. Zeyd > Sinan b. Rebîa > Şehr b. Havşeb > Ebû Ümâme (r.a.) tarikidir. Ahmed b. Hanbel, Kuteybe rivayetinde hadisin merfû veya mevkuf olduğunda tereddüt etmiş ve "Bu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mi yoksa Ebû Ümâme (r.a.)'in sözü müdür? Bilmiyorum" demiştir. Diğer yandan Süleyman b. Harb, onu Hammad b. Zeyd'den rivayet etmekte ve "o Ebû Ümâme (r.a.)'in sözüdür" açıklamasını yapmaktadır. (Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 65-66) İbn Dakîkıl'îd'in söz konusu hadisle ilgili el-İmâm isimli eserindeki açıklaması da şöyledir: Hadis iki açıdan illetlidir. Birincisi isnadında bulunan Şehr b. Havşeb ve Sinan b. Rebîa'nın tenkit edilmesi, ikincisi ise merfû olup olmadığı hususundaki şüphedir. Ancak Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Ya'kub b. Şey-be, Şehr b. Havşeb'in güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Sinan b. Rebîa'nın ise Buhârî rivayetlerini eserine almıştır. Ayrıca rivayetlerinde gevşek olsa da onun hakkında İbn Adiy "ercû ennehû lâ be'se bih: bir sakıncası bulunmadığını ümit ediyorum", Yahya b. Maîn ise "leyse bi'1-kavî: çok da güçlü değil" açıklamasını yapmışlardır. Bu durumda bize göre hadisi ha-sen seviyesindedir. Zeylaî'den yaptığımız özet bundan ibarettir. (Nasbu'r-râ-ye, I, 10-11) Sonuç itibariyle söz konusu hadis hakkında onun sahih meşhur değil hasen meşhur olduğu söylenebilir.
Burada "hasen meşhur hadisle de Kur'an hükmüne ilavede bulunulabilir" şeklinde bir görüş ileri sürülebilir. Hadisin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e aidiyeti hususunda kesin bilgimiz ve delâletinin açık olması durumunda buna evet diyebiliriz. "Kulaklar baştandır" hadisi ise meşhur olsa da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendi sözü olduğu hususunda kesinlik söz konusu değildir. Zira bilindiği gibi hadisin merfû veya mevkuf olduğunda şüphe bulunmaktadır. Burada, "merfû veya mevkuf olduğu hususundaki şüphe Hammad'la ilgilidir. Nitekim ondan rivayette bulunan İbn Harb, mevkuf Ebü'r-Rebi' ise merfû olarak rivayet etmiştir" denilebilir. Ancak aynı durum Müsedded'in Hammad'dan rivayetinde de söz konusudur. Hadisi Mü-sedded, Hammad'dan merfû olarak rivayet ederken başkaları mevkuf olarak nakletmektedir. Zeylaî'nin de belirttiği gibi bir hadisi güvenilir ravi merfû diğerleri mevkuf olarak veya kendisi bir defa merfû başka bir zaman ise mevkuf olarak rivayet ederse merfû rivayet tercih edilir. Çünkü sika ravilerin ziyadesi makbuldür. Bir kimsenin bir defasında onunla fetva vermesi bir başka zamanda ise merfû hadis olarak onu nakletmiş olması pekâla mümkündür. Bu, ravinin yanıldığı şeklindeki yaklaşıma tercih edilir. Bütün bunlara rağmen bu haliyle hadisin merfû olduğunda kesinlik bulunmamaktadır. Merfu olması ancak zan ifade edecek düzeydedir.
İbn Hacer, İbn Mâce'nin sahih bir isnadla rivayet ettiği (İtm Mâce, "Taharet", 53)[95] ve Münzirî ile İbn Dakîkı'l-îd'in de ona katıldıkları Abdullah b. Zeyd (r.a.) hadisinin mûdrec olduğunu söylemiştir. Şevkânî de aynı hususu ifade etmektedir. (Neylü'l-evtar, I, 155) Bu durumda İbnü'l-Kattân'ın ravi-lerinin güvenilir ve isnadının muttasıl olmasını zikrederek sahih olarak nitelediği İbn Abbas (r.a.) hadisi dışında konuyla ilgili sahih merfû hadis bulunmamaktadır. Ancak o da zan ifade etmektedir. Zeylâî'nin yaptığı araştırmadan anlaşılacağı üzere diğer hadislerin tamamı zayıftır. Ayrıca söz konusu hadisin delâleti de açık değildir. Zira hadis mesh konusunda kulakların baştan olduğunu veya böyle olmamakla birlikte onlann başla beraber mesh edilecekleri manalarına gelebilmektedir. Meşhur hadisin delâleti açık değil, farklı şekillerde ani aş îab iliyorsa haber-i vâhid gibi kabul edilir ve onunla Ku'an'a ilave hüküm söz konusu olamaz. Sonuç itibariyle Kure-şî'nin "kulakların başa dâhil olduğu haber-i vâhidle belirlenmiştir" açıklaması isabetlidir.
33. Ebû Ümâme (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kul abdest alırken ellerini yıkadığında elleriyle işlediği günahlardan temizlenir. Yüzünü yıkadığında gözüyle bakıp işlediği günahlardan temizlenir. Başını mesh ettiğinde kulaklarıyla işlediği günahlardan kurtulur. "[96]
Hadisle ilgili Mecmau'z-zevâid'de şu açıklamalara yer verilmiştir: Hadisin Ebû Galib dışındaki ravileri güvenilirdir. Ebû Galib'in rivayetlerinin delil olarak kullanılabileceği ise ihtilaflıdır. Onun rivayetini Tirmizî hem sahih hem de hasen olarak nitelemiş, Ahmed b. Hanbel de onun bu hadisini birçok sahih yoldan rivayet etmiştir. Burada, Abdullah es-Sanabihî tarafından "Başını mesh ettiğinde kulakları da dâhil başıyla işlediği günahlardan kurtulur" lafzıyla rivayet edilen hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî'nin Sa-hîhaynm şartlarına uygun olduğunu ifade ettiğini, Münzirî'nin de buna katıldığını hatırlatmalıyız.
Hadisin burada delil olarak zikredilmesi "Başını mesh ettiğinde kulaklarıyla işlediği günahlardan kurtulur" cümlesiyle ilgilidir. Zira burada kulakların baştan olduğu ve yüz ile değil başla birlikte mesh edileceği açıkça ortaya konmaktadır. Zeylâî'nin belirttiğine göre (Nasbu'r-râye, i, 12) İbn Abdilber et-Temhîd isimli eserinde Abdullah b. es-Sanabihî hadisinin Ebû Hanife (r.a.) için delil olduğunu zikrederek şöyle demektedir: Zira hadiste "Kul abdest alırken ellerini yıkadığında elleriyle işlediği günahlardan temizlenir. Yüzünü yıkadığında gözüyle bakıp işlediği günahlardan temizlenir. Başını mesh ettiğinde kulaklarıyla işlediği günahlardan kurtulur" buymlmaktadır. Aksi görüşü savunanlar kulakların yüze dâhil olduğuna dair Hz. Ali (r.a.) hadisini delil olarak zikrederler. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) namaza başladığında "veccehtü vechı yüzümü çevirdim..." duasını okurdu. Secdeye vardığında ise "Allahım sana secde ettim, sana inandım, sana teslim oldum, yüzüm kendisini yaratan, şekillendiren, kulak ve göz verene secde etmiştir" diye dua etti. (Müslim, "Müsâfirîn", 201) Bu hadiste kulak ve gözün yüzün bir parçası olduğu ifade edilmektedir. Buna şöyle cevap verilebilir. O 'nun yüzünden başka her şey yok olacaktır, [97] âyetinde olduğu gibi bu hadiste de yüz ile kastedilen "zaf'tır. Vücudun bir organının zikredilip tüm bedenin (zat) kastedilmesi bir mecaz şekli olarak dilde yaygın olarak kullanılır. Yüzle birlikte diğer azaların da secdeye gitmesi bu durumu desteklemektedir. Öte yandan "şehrin bahçeleri" ifadesinde olduğu gibi bazen bir şey zikredilir ve bitişik şeyler de kastedilir. Bu da bir başka mecaz yoludur.

10. Sakalı Hilallemenin Sünnet Oluşu ve Şekli

34. Hz. Osman (r.a.)'in rivayetine göre abdest alırken Resûlullah (s.a.v.) sakalını hilallerdi.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olarak nitelemiştir (Tirmizî, "Taharet", 23). İbn Hacer'in Bulûğu'l-merâm"da nakline göre îbn Huzeyme de söz konusu hadisin sahih olduğunu söylemiştir,[98]
Müellif, hadisin sakalı hilallemenin sünnet olduğuna delâletinin açık olduğunu ifade etmiştir. Zira hadiste yer alan "kâne" lafzı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sakalını hilallemeyi sürekli bir biçimde yapmakta olduğunu gösterir. Sünnet bu şekilde sabit olmaktadır.

35. Hz. Aişe (r.anhâ)'mn rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.), abdest alırken sakalını suyla hilallerdi.[99]
Mecmau'"z-zevâid"de belirtildiğine göre hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir (Ahmed b. Hanbel, VI, 234) ve ravileri güvenilirdir. İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi hadisin isnadı hasendir. (et-Telhîsu't-habîr, s. 31 i)
Hadisin sakalı hilallemenin sünnet olduğuna delâleti açıktır.
36. Enes b. Malik (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Abdest alırken Resûlullah (s.a.v.)'e hizmet ediyordum. Çene altından parmaklarını daldırdı ve sakalını hilalledi. Ben, "Bu nedir?" diye sordum. Resûlullah (s.a.v.) "Rabbim bana böyle emretti" şeklinde cevap verdi.[100]
Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-evsaf da (III, 466) rivayet etmiştir. Heysemî de ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, 1,96)
Hadisin sakalı hilallemenin sünnet olduğuna delâleti açıktır. Ağız ve burna su alma konusunda açıklandığı üzere, burada da Resûlullah (s.a.v.)'in "Rabbim bana böyle emretti" buyurmasından sakalı hilallemenin farz olması hükmü çıkmaz.
37. Sadûk (doğru sözlü) bir ravi olan Muhammed b. Halid es-Saffâr'm Muhammed b. Harb > Zebîdî > Zührî > Enes (r.a.) isnadıyîa rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken parmaklarını çenesinin altından sakalının arasına sokarak hilaller ve 'Rabbim bana böyle emretti'buyururdu.[101]
İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'dc belirttiğine göre hadisi Zühlî ez-Züh-riyyâf ında rivayet etmiş, Hâkim en-Nîsâbûrî ve İbnü'l-Kattân el-Mağribî de sahih olduğunu söylemişlerdir.
İbn Hacer et-Telhîsü'l-habîr'de hadisi naklettikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: Ravileri güvenilir olmakla birlikte hadis illetlidir. Zira Zühlî hadisi Yezid b. Abdirabbih > Muhammed b. Harb > Zebîdî > Enes (r.a.) isnadıyla rivayet etmiştir. Bu isnadda Zebîdî (hocası Zührî'yi zikretmeden) hadisi Enes b. Malik (r.a.)'ten aldığını belirtmektedir. Hâkim en-Nîsâbûrî ve İbnü'l-Kattân el-Mağribî de sahih olduğunu söylemişlerdir. Ancak söz konusu illet onlara göre hadisin sıhhatine zarar verecek bir seviyede değildir.
Bize göre de hadis sahihtir. Sahih olarak gelen bir hadisi, onun zayıf bir isnadını esas alarak reddetmek doğru değildir. Sözü edilen hadis Zebîdî'ye önce Zührî olmadan ulaşmış daha sonra ise Zührî vasıtasıyla ulaşmış olabilir. Zebîdî önce belirli bir sebeple Zührî'den bahsetmemiş daha sonra bu ortadan kalkınca zikretmiş de olabilir. Hadisin sakalı hilallemenin sünnet olduğuna delâleti ise açıktır. İsnadı hakkında hadisin sıhhatine zarar vermeyecek seviyede tenkitler bulunmaktadır. Gayetü'l-maksûd"da zikredildiği üzere İbnüT-Kayyim bu eleştirileri delilleriyle reddetmiştir.
38. Enes b. Malik (r.a.)'in rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) abdest esnasında aldığı bir avuç suyla elini çenesinin altından sokarak sakalını hilaller ve "Aziz ve Celil olan Rabbim bana böyle emretti" buyururdu.
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Gerek Ebû Dâvûd gerekse Münzirî hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Azîzî de hadisi Ebû Dâvûd ("Taharet", 57) ve Hâkim en-Nîsâbûrî'nin {el-Müstedrek, I, 149) rivayet ettiğini ifade ederek sahih olduğunu söylemiştir.[102]
Abdullah b. Ahmed'in nakline göre babası "sakalı hilalleme konusunda sahih bir rivayet bulunmamaktadır" demiştir. İbn Ebî Hâtim'in rivayetine göre de babası "sakalı hilalleme konusunda Hz. Peygamber (s.a.v.)'den hadis sabit olmuş değildir" açıklamasını yapmıştır.
Oysa biz konuyla ilgili sahih hadislerin bulunduğunu görmüştük. Burada Azîzî'deki (III, 121) rivayetleri de tekrar hatırlatalım. Resûlullah (s.a.v.)'in abdest esnasında suyla sakalını hilallediğini Ahmed b. Hanbel ve Hâkim en-Nîsâbûrî Hz. Âişe (r.anhâ)'den,[103] Tirmizî ve Hâkim en-Nîsâbû-ri Hz. Osman (r.a.)[104] ve Ammar b. Yasir (r.a.)'den,[105] Hâkim en-Nîsâbûrî Bilal-i Habeşî (r.a.)'den,[106] İbn Mâce ve Hâkim en-Nîsâbûrî Enes b. Malik (r.a.)'ten,[107] Taberânî Mu'cemü'l-kebîr'de (VIII, 278)[108] Ebû Ümâme (r.a.), Ebu'd-Derdâ (r.a.) ve Ümmü Seleme (r.a.)'den, Mu'cemii'i-evsafta (ı, 317)[109] ise Abdullah b. Ömer'den sahih isnadlarla merfû olarak rivayet etmişlerdir.

11. Parmakları ve Diğer Abdest Uzuvlarını Ovalamak

39. Lakît b. Subre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdest aldığında parmaklarım hilalle (aralarını ovarak yıka)!" buyurmuştur.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olarak nitelemiştir.[110]
40. tbn Abbas (r.a.)'m nakline göre Resûlullah (s.a.v.), "Abdest aldığında el ve ayak parmaklarını ovala" buyurmuştur.[111]
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-garib olarak nitelemiştir. (Tirmizî, "Taharet" 30) İbn Hacer et-Telhîsü'l-habîf'de hadisle ilgili şöyle demektedir: İsnadında bulunan Salih Mevle't-Tev'eme zayıftır. Ancak Musa b. Uk-be > Salih isnadıyla naklinde Musa b. Ukbe'nin ondan hadisi ihtilat öncesinde sema yoluyla alması sebebiyle Buhârî hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
41. Müstevrid b. Şeddâd el-Fihrî (r.a.), "Resûlullah (s.a.v.)'i abdest esnasında serçe parmağı ile ayak parmaklarının arasını ovduğunu gördüm" demiştir.[112]
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve "Bu sadece İbn Lehîa vasıtasıyla bildiğimiz garib hadistir" demiştir. İbn Hacer et-Telhîsü"I-habîr'de hadisle ilgili şöyle demektedir: Ancak Leys b. Sa'd ve Amr b. Haris, İbn Lehîa'ya mütabaat etmişlerdir. Hadisi Beyhakî ve Ebû Bişr ed-Dûlâbî rivayet etmişlerdir. Dârekutnî de Garaibi Mâlik'de İbn Vehb vasıtasıyla üç kişiden rivayet etmiştir. İbnü'l-Kattân el-Mağribî de hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
42. Abdullah b. Zeyd (r.a.)'in nakline göre (abdest alırken) Resûlullah (s.a.v.) 2/3 müd miktarında getirilen suyla kollarını ovalamıştır. [113] İbn Hacer'in Bulûğu'1-meranC'da (s. 9) verdiği bilgiye göre hadisi Ahmed b. Han-bel rivayet etmiş İbn Huzeyme de sahih olduğunu söylemiştir. Şevkânî'nin Neylü'l-evtar'âa nakline göre Abdullah b. Zeyd b. Asım (r.a.) "Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest aldı ve uzuvlarını böyle ovaladı" demiştir.. O hadisi Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiğini ve bunun Abdullah b. Zeyd b. Asım (r.a.)'in naklettiği üç meşhur hadisten biri olduğunu da söylemiştir.
43. İbn Ömer (r.a.)'mn nakline göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken yanaklarını ovalar, sakalını parmaklarıyla alttan hilallerdi.[114]
İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr'dt verdiği bilgiye göre hadisi İbn Mâce, Dârekutnî ve Beyhakî rivayet etmiş İbnü's-Seken de sahih olduğunu söylemiştir. Ayrıca o hadisle ilgili bazı eleştirilere de yer vermiştir. Ancak hadisin sıhhatini belirlemede ihtilaflara itibar edilmeyeceği için bunlar hadise zarar verecek seviyede değildir. Azîzî de, hadisi İbn Mâce'nin rivayet ettiğini ve isnadının hasen olduğunu söyler.
Müellifin açıklaması şöyledir: Hadislerin konuya delâletleri açıktır. Başka türlü su ulaşmadığında abdest uzuvlarını hilallemenin farz olduğunda şüphe yoktur. Uzuvlara su ulaştığında ise onları hilallemek müstehaptır. Uzuvları ovalamak da müstehaptır. Zira emredilen yıkamak bu şekilde mümkün olabilmektedir. Bazı fakihler ovalamanın sünneti müekkede olduğunu söylemişlerdir. Bize göre de doğrusu budur. Son hadisteki "kâne" lafzı buna delâlet etmektedir. Bu hadiste sadece yanakların ovalanması söz konusu edilmişse de diğer hadislerden Resûlullah (s.a.v.)'in abdest uzuvlarını ovalaya geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim ed-Dürrü'l-muhtaf'da ovalamak abdestin sünnetleri arasında zikredilmiş, Reddü'l-muhtar'da ise el ve diğer abdest uzuvlarının ovalanması güzeldir denilmiştir. Abdest uzuvlarını ovalamak el-Feth'de abdestin mendupları arasında zikredilmiş, el- Bahr ve'n-nehr'de ise buna uyulmamıştır. Aşağıda zikredileceği üzere müellif mendup olduğu görüşünü benimsemiştir. Bize göre Dürrü'l-muhîar müellifinin çelişkili açıklamalarda bulunması sonucunda el-Bahr ve'n-nehr müellifi ovalamayı sünnet, el-Feth yazarı ise mendup olarak kabul etmişlerdir.

12. Abdestte Uzuvları Üçer Defa Yıkamanın Sünnet Oluşu

Bu başlık altında abdest uzuvlarının üçer defa yıkanmasının sünnet oluşu, bir veya iki defa yıkamanın yeterli olabileceği, ve üç defadan fazla yıkamanın yasaklandığı hususları incelenerektir.
44. Abdülaziz b. Abdullah el-Üveysî > İbrahim b. Sa'd > İbn Şihab > Atâ b. Yezid isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Osman (r.a.)'in azaJısı Humrân b. Ebân onu abdest alırken gördüğünü ifade ederek şöyle anlatmaktadır: Önce bir kap su istedi ve ellerine üç defa su döküp onları yıkadı, sonra sağ eliyle aldığı su ile ağzını çalkaladı, burnuna su verip temizledi, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra dirseklere kadar üç defa kollarını yıkadı, başını mesh edip ayaklarını topuklarına kadar üçer defa yıkadıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisini nakletti: "Kim benim abdest aldığım gibi abdest alır da gönlünden hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, Allah onun geçmiş günahlarını affeder". (Buhârî, "Vudu", 24)
Hadisi Buhârî rivayet etmiştir. Hadisin abdest uzuvlarının üçer defa yıkanmasının sünnet oluşuna delâleti açıktır. Yukarıda "Ağza ve Buruna Su Vermenin Sünnet Olduğu" başlığı altında zikredilen Abdullah b. Zeyd hadisinin söz konusu fiili Hz. Peygamber (s.a.v.)'in devamlı yaptığına delâleti de açıktır. Azizi"de nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) abdest uzuvlarını birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkar, bunların her birini uygulardı. Bunu Taberânî Mu'cemü'l-kebir'de Muaz (r.a.)'dan rivayet etmektedir. Al-kamî de hadisin hasen olduğuna işaret etmiştir. Onda ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest uzuvlarını çoğu kez üçer defa yıkadığı da kaydedilmektedir. (Azîzî, III, 154)

45. Enes b. Malik (r.a.) şöyle anlatır: Resûlullah (s.a.v.) abdest için su istedi ve onunla yüzünü, ellerini ve ayaklarını birer defa yıkadıktan sonra, "Bu daha azını Allah'ın kabul etmeyeceği kimsenin abdestidir" buyurdu. Bir müddet sonra tekrar su istedi ve onunla yüzünü ve ellerini ikişer defa yıkadıktan sonra, "Bu Allah'ın sevabını artırdığı kimsenin abdestidir" buyurdu. Bir müddet sonra tekrar su istedi ve onunla yüzünü ve ellerini üçer defa yıkadıktan sonra, "Bu da, Peygamberimiz (s.a.v.) 'in ve O (s.a.v.) 'nden önceki peygamberlerin abdestidir" buyurdu.
İbn Hacer'in nakline göre (et-Telhîsü'l-habîr, I,85) hadisi Ebû Ali b. Seken Sahih'inde rivayet etmiştir.
Bu ve sonraki hadisler abdestte uzuvları üçer defa yıkamanın en faziletlisi ve peygamberlerin sünneti olduğuna, fazilet açısından daha sonra sırasıyla ikişer ve birer defa yıkamanın geldiğine, uzuvları en az birer defa yıkamadan alınan abdestle namazın sahih olmayacağına delâlet etmektedirler. Abdest uzuvlarını üçer defa yıkamak Hz. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte diğer peygamberlerin de sünneti olduğu için Resûlullah (s.a.v.) de genelde bu şekilde davranmış, nadiren birer veya ikişer defa yıkamıştır. Böylece yukarıda zikredilen Muaz (r.a.) hadisinde uzuvların üçer, ikişer ve birer defa yıkanmasının aynı olduğuna dair görüşe de cevap verilmiş olmaktadır. Zira Muaz (r.a.) hadisinde hepsinin başında süreklilik bildiren "kâne" bulunduğu için hepsini aynı şekilde uyguladığı anlamı çıkmaktadır.
46. Übey b. Ka'b (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Uzuvlarını birer defa yıkayan abdestini almış olur. Uzuvlarını ikişer defa yıkayarak abdest alan iki kat sevap kaz.anmış olur. Uzuvlarını üçer defa yıkayan ise benim ve benden önceki peygamberlerin abdestini almış olur."[115]
et-Terğîb'de de belirtildiğine göre hadisi Ahmed b. Hanbel ve îbn Mâ-ce rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadında da Zeyd el-Ammî bulunmakta olup güvenilirliği bazı âlimler tarafından ifade edilmiştir. Ahmed b. Han-bel'in diğer ravileri ise Sahih'in ravileridir.
47. İbn Abbas (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) uzuvlarını birer defa yıkayarak abdest aldı. (Buhârî, "Vudu", 22)
48. Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) uzuvlarını ikişer defa yıkayarak abdest aldı. (Buhârî, "Vudu", 23)
Hadisin abdest uzuvlarının ikişer defa yıkanacağına delâleti açıktır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir gerekçeye dayalı olarak böyle davranma ihtimali söz konusu olabilir ve gerekçe olmadığında uygulama değişebilir düşüncesiyle Resûlullah (s.a.v.)'in sözü edilen uygulamasının cevaza delâleti reddedilemez. Zira hadiste herhangi bir gerekçe zikredilmemekte, zahirinden böyle bir gerekçe bulunmaksızın da uzuvların ikişer defa yıkanacağı anlaşılmamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önceki iki hadisindeki açıklamalarıyla bu konuda cevaz olduğu sabit olmaktadır. Uygulamanın cevaza delâleti ancak konuyla ilgili açıklamayla birlikte düşünülebilir. Âyetten anlaşıldığı üzere uzuvların birer defa yıkanabileceği Kur'an'la ortaya konulmaktadır.
49. Amr b. Şuayb (r.a.)'in babası vasıtasıyla dedesinden nakline göre bir adam Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'e gelip "Yâ Resûlallah (s.a.v.) abdest nasıl alınır?" diye sordu. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) de bir kap su isteyerek, ellerini üç kere, yüzünü üç kere, kollarını üç kere yıkadı. Başını mesh etti. Şahadet parmaklarını kulaklarına sokarak uçlarıyla içini, başparmaklarıyla dışlarını mesh etti. Daha sonra ayaklarını üç kere yıkadı ve "Abdest böyle alınır. Buna bir şey ilave eden veya eksilten (Resûlullah (s.a.v.)'a muhalefetten dolayı) kendisine kötülük etmiş ve abdestin hakkını vermeyerek (zulmetmiş) olur" buyurdu.[116]
Hadisle ilgili müellifin açıklaması şöyledir. Ebû Dâvûd Haşiye 'sinde verilen bilgiye göre eş-Şeyh Veliyyüddin şöyle demektedir; Resûlullah (s.a.v.)'n uzuvlarını ikişer ve birer defa da yıkaması ve âlimlerin de birer kere de yıkanabileceğinde icmâlarının bulunması sebebiyle el-Hâkim abdest uzuvlarını üçten az yıkayan kimsenin kötülük veya zulmetmesi meselesinin izaha muhtaç olduğunu söylemiştir. Azîmâbâdî, Gayetü'l-maksûd isimli eserinde bunun izanıyla ilgili şöyle demektedir: Önde gelen bazı âlimler hadisin metninde hazif bulunduğunu ve metnin "bir defa yıkamayı eksik yaparsa" şeklinde olduğunu böylece onunla uzuvlarda yıkanmamış yerin kastedildiğini ifade etmişlerdir. Nuaym b. Hammad b. Muaviye'nin Muttalib b. Hantab vasıtasıyla rivayet ettiği merfû hadis de bunu teyit etmektedir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) "Abdestte uzuvlar birer ve üçer defa yıkanır. Birden az üçten fazla yıkayan kimse hata etmiş olur" buyurmuştur. Muttalib b. Hantab küçük tabiîlerden olduğu için hadis mürseldir. Ra-vileri güvenilirdir. Hadis Amr b. Şuayb rivayetindeki kapalılığı açıklamaktadır. Bize göre de Azîmâbâdî'nİn bu yorumu, sözü edilen problemle ilgili güzel bir açıklamadır.

13. Abdestte Niyetin Farz Olmadığı

50. Enes b. Malik (r.a.) şöyle anlatır: Ömer kılıcını kuşanmış bir şekilde jiderken Benî Zühre'den bir adamla karşılaştı. Adam ona, "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Ömer, "Muhammed (s.a.v.)'i öldürmeye" dedi. Adam, "Muhammed (s.a.v.)'i öldürdüğünde Benî Haşini ve Benî Zühre kabilelerinden kendini nasıl kurtaracaksın?" diye sorunca Ömer, "Senin de dinden çıkmış olduğunu görüyorum" dedi. Adam, "Sana daha ilgincini haber vereyim. Enişten ve kız kardeşin de senin dinini terk edip onlara katılmıştır" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer yolunu onlara doğru çevirdi. Onlara gittiğinde Habbâb (r.a.) da oradaydı. Ömer'in geldiğini duyunca evde bir yere gizlendi. Onlar da Tâhâ suresini okuyorlardı. Ömer eve girer girmez "Duyduğum ses neydi?" diye sordu. Onlar, "aramızda konuşuyorduk" diye karşılık verdiler. Ömer, "Siz dininizi değiştirdiniz değil mi?" dedi. Eniştesi, "Ey Ömer! Hakikat senin dininde değilse" deyince Ömer ona saldırdı, üzerine çullandı ve şiddetlice tekmelemeye başladı. Kız kardeşi kocasını kurtarmaya çalışınca Ömer ona da indirdi ve yüzünden kanlar akmaya başladı. Bu halde iken kız kardeşi de öfkeyle, "Hakikat senin dininde değilse de mi?" dedikten sonra "Ben Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim" diye ilave etti. Bunun üzerine Ömer, "Yanınızdaki kitabı verin de ben de okuyayım" dedi. Ömer okumasını bitirdi. Kız kardeşi, "Sen pissin, ona ise ancak temiz olanlar dokunabilir. Kalk boy abdesti veya abdest al ondan sonra!" dedi. Ömer kalkıp abdest aldı sonra da Kur'an'ı eline aldı ve Tâhâ suresini okudu.[117]
Hadisi İbn Sa'd, Ebû Ya'lâ, Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmişler, Beyhakî de ed-DelâiVm&e. zikretmiştir. Ebû Nuaym'm ed-DelâiVın&z ve İbn Asâkir'deki İbn Abbas (r.a.)'den yapılan diğer rivayete göre Ömer (r.a.), "Kalktım, boy abdesti aldım. Bunun üzerine bana Kur'an âyetleri yazılı bulunan bir sahife verdiler" demiştir. Bütün bu rivayetler Suyûtî'nin Târî-hu'l-hulefâ isimli eserinde bulunmaktadır. İsnadlarıyla ilgili detay bilgilere ulaşabilmiş değilim. Sadece aşağıdaki isnadı destekleyici olması amacıyla zikrettim.
51. Ahmed b. Muhammed b. İsmail el-Ademî'nin Muhammed b. Ubey-dullah el-Münâvî > İshak el-Ezrak > Kasım b. Osman el-Basrî isnadıyla rivayetine göre Enes b. Malik (r.a.) şöyle anlatmıştır: Hz. Ömer (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'i öldürmek amacıyla kılıcını kuşanmış bir şekilde giderken kendisine, "Enişten ve kız kardeşin de senin dinini terk edip onlara katılmıştır" denilmişti. Bunun üzerine Ömer yolunu doğru onlara çevirdi. Onlara vardığında muhacirlerden Habbâb (r.a.) da oradaydı. Birlikte Tâhâ suresini okuyorlardı. Ömer'in kız kardeşi, "Sen pissin, ona ise ancak temiz olanlar dokunabilir. Kalk önce boy abdesti veya abdest al" dedi. Ömer kalkıp önce abdest aldı sonra da Kur'an'ı aldı ve Tâhâ suresini okudu. (Dârekutnî, Sünen-, I, 123)
Bunu Dârekutnî rivayet etmiş, Zeylaî Nasbu'r-râye'de her iki rivayeti de ceyyid olarak niteleyerek nakletmiştir.
Müellif birinci rivayetin konuya delil olmasını şöyle açıklamıştır: Kafirin niyetine itibar edilmez. Buna göre söz konusu olayda Hz. Ömer (r.a.)'in Kur'an'a dokunabilmesi için abdestinin geçerliliği ancak abdestte niyetin şart olmamasıyla mümkündür. Mezhebimizde de abdestte niyet şart değildir. Bu durumda mezhebimize göre Hz. Ömer (r.a.)'in abdesti sahihtir. Abdestte niyeti şart koşanlara göre Hz. Ömer (r.a.)'in abdestinin sahih olmaması gerekmektedir. Görüldüğü gibi bu yanlış bir görüştür. Abdestte niyetin şart olduğu dinen de tespit edilebilmiş değildir. Bunun gibi konularda şahsî re'yle hüküm verilemeyeceği için mevkuf hadis de merfû hadis hükmündedir. İkinci rivayette Hz, Ömer (r.a.)'in sadece boy abdesti aldığı söz konusu edilmektedir. Boy abdesti, abdesti de içine alır. Çünkü abdest almadan sırf yıkanmış olmak Kur'an'a dokunmak için yeterli değildir. Bu açıdan da niyetsiz abdestin sahih olduğu ortaya çıkmaktadır.
el-Bahr müellifinin açıklaması şöyledir: Abdestte niyetin farz olmaması, buna dair delil bulunmaması sebebiyledir. Konuyla ilgili "Ameller niyetlere göredir" hadisi ise hem sübut hem de delalet bakımından zannidir.
Siibut bakımından zanni oluşu açıktır. Delâletinin zatini oluşuna gelince, hadisin terkip şeklinde zikredilmesi gerekli iken bunun terk edilmesidir. Zira biz biliyoruz ki amellerin çoğunun niyetsiz meydana gelmekte olduğu bir olgudur. Bu durumda hadiste mecaz bulunmakta ve hadis "amellerin hükmü niyetlere göredir" takdirindedir. Hadiste "amellerin hükmü" şeklindeki terkipten tamlanan (muzaaf olan) hüküm hazfedilmiş, onun yerine de geçmek üzere tamlayan (muzafun ileyh) zikredilmiştir. Hüküm de sevap-günah, mubah-fesad kısımlarına ayrılmaktadır. Böyle bir durumda iki hükümden hangisinin olduğunda ihtilaf edildiğinde mecaz, müşterek halini alır ve ittifak edilen kısım doğrusu olarak kabul edilir. Burada ittifak edilen kısım ise hükmün uhrevî olmasıdır. İhtilaf edilen kısımda görüşümüzün aleyhine bir delil bulunmamakta dolayısıyla bu, aleyhimize delil teşkil etmemektedir. (el-Bahr, I, 26)
Merğinânî'nin açıklaması ise şöyledir: Bize göre abdestte niyet etmek sünnettir. İmam Şafiî'ye göre ise ibadet olduğu için niyet farzdır ve teyemmümde olduğu gibi niyetsiz abdest sahih olmaz. Bize göre abdestin kurbet olması niyetsiz olmaz. Ancak niyetsiz haliyle namaz için yeterlidir. Abdest teyemmüme de benzetilemez. Çünkü abdestte araç olarak kullanılan su, niyet olmasa da temizleyicidir. Teyemmümde kullanılan toprak ise Özü itibariyle temizleyici değildir. Bu itibarla orada niyete ihtiyaç vardır. Kaldı ki teyemmüm kelimesi de "kasıt" yani niyet anlamındadır. Dolayısıyla teyemmümde niyetin gerekli olması, aynı zamanda lafzın da gereğidir. (Merğinânî, el-Hidâye, I, 6)

Müellif İbn Hacer'in Lisânü'l-Mîzân isimli eserinden naklen ikinci rivayetin isnadında bulunan Kasım b. Osman hakkında Buhârî'nin "onun desteklenemeyecek rivayetleri bulunmaktadır" açıklamasını yaptığım söylemiştir. (İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, IV, 463) Burada sahih olan metnin İshak el-Ezrak rivayeti olduğunu hatırlatmalıyız. Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman olmasıyla ilgili nakledilen olay ise son derece zayıftır. Kasım b. Osman er-Rahhâl olarak da tanınmaktadır. Ukaylî onun hakkında "onun desteklenemeyecek rivayetleri bulunmaktadır" demiş, îbn Hibbân es-Sikât'ma. almış, Dârekutnî de es-Süneriinde leyse bi'1-kavi (kuvvetli değildir) lafzıyla nitelemiştir. Daha Önce de belirtildiği gibi ravi hakkındaki ihtilaf onun güvenilirliğine zarar vermez. Zeylaî'nin söz konusu rivayeti sahih olarak niteleyip yukarıdaki şekilde yorumlaması, İbn Hibbân'ın sözü edilen raviyi güvenilir olarak tavsif etmesi sebebiyle olmalıdır.

14. Suyun Temizleyiciliği

52. Allahii Te'âlâ şöyle buyurur: "Gökten tertemiz su indirdik"[118]. Deniz suyuyla ilgili Ebû Hüreyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir" buyurmuştur.[119]
Tirmizî hadisi hasen-sahih olarak nitelemiş, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân Sahihlerinde, İbnü'l-Cârûd el-Münteka'smda, Hâkim en-Nîsâbûrî, el~Müstedrek\e rivayet etmişlerdir. İbnü'I-Münzir, İbn Mende ve Begavî de hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Begavî, "bu sahihliğinde ittifak edilen bir hadistir" demiş İbnü'1-Esîr, "Bu, âlimlerin kitaplarında rivayet ettikleri sahih ve meşhur bir hadistir. Onu âlimler delil olarak kullanmıştır. Ravileri de güvenilirdir" açıklamasını yapmıştır. Bu bilgiler Şevkânî'nin Neylü't-evtar'mda da zikredilmektedir.
Müfessir en-Nîsâbûrî "Gökten tertemiz su indirdik" âyeti hakkında şöyle demektedir: Ayetin suyun temiz ve temizleyici olduğuna dair delil olduğu fakihler arasında bilinen bir hususturr. Ahmed b. Yahya'nın da aralarında bulunduğu bazı âlimler âyette geçen "tahûr" kelimesini temiz ve temizleyici olarak yorumlamışlardır.. el-Keşşaf müellifi Zemahşerî, "Bununla temizliğindeki mübalağayı kastediyorlarsa doğrudur. Faul vezninde-ki tahûr kelimesinin temizleyici mânasına geldiği kastediyorlarsa bu doğru değildir" diyerek buna itiraz etmiştir. Aslında Zemahşerî Arap dilinde tahûr kelimesinin biri sıfat diğeri isim olmak üzere iki şekilde kullanıldığını kabul etmektedir. "Mâün tahûrun" cümlesinde olduğu gibi sıfat olarak kullanıldığında "temiz su" anlamına gelmektedir. İsim olarak kullanıldığında ise "vadû': abdest suyu" ve "vekûd: yakıt" kelimelerinde olduğu gibi "temizleyen, temizleyici" anlamına gelmektedir. Bu durumda Zemahşerî'nin itirazına gerek kalmamakta, tartışma da ortadan kalkmaktadır. Zira su kendisiyle temizlenilendir ve dolayısıyla başkasını temizleyicidir. Buna göre Allah (c.c.) âyette "gökten suyu temizleyici olarak indirdik" buyurmuş olmaktadır. Bu ise suyun kendisinin de temiz olmasını gerektirmektedir. Allah (c.c.)'ün müminlere verdiği nimetleri zikri esnasında söz konusu ettiği "Sizi temizlemek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu "[120] âyeti de bu yorumu teyit etmektedir. Zira bu âyette su nimet olarak söz konusu edildiğine göre temiz olmasıyla değil ayrıca temizleyici özelliğiyle zikredilmelidir.
Kâsânî Bedâiu's-sanâi''de şöyle demektedir: "Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman"[121] âyetinde niyetten bahsedilmeksi-zin abdest uzuvlarını yıkamak ve mesh etmek mutlak olarak zikredilmektedir. Mutlakın takyidi ise ancak bir delil ile mümkün olabilir. Abdestle ilgili söz konusu âyetin sonunda "Allah sizi tertemiz kılmak ister" ifadesinden de anlaşıldığı üzere abdest emrinin amacı temizliktir.. Temizliğin olabilmesi ise niyete bağlı değildir. Temizlik niyet olmasa da temizleyici maddenin kullanılmasıyla mümkün olur. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Su temizleyici olarak yaratılmıştır. Tadını, rengini ve kokusunu değiştirmedikçe başka bir nesne onu kirletemez" (İbn Mâce, "Taharet", 76) hadisinde belirttiği gibi temizleyici de sudur. "Gökten tertemiz su indirdik" âyetindeki "tahûr" kelimesi hem kendisi temiz hem de başkasını temizleyen anlamına gelmektedir. Kullanıldığı yerlerde su ile temizliğe kabildir. Suyun yaratılış özelliğinin temizleme olduğu anlaşılmaktadır. Bunun için ayrıca dil ile niyet etmeye gerek yoktur. Hatta kişi yağmur altında kalsa ve iyice ıslansa bu abdest ve boy abdesti yerine geçer. Bunun için ayrıca niyet şartı aranmaz. Zira niyet kişinin tercihine bırakılmış bir durum için gerekir. Böylece abdest için asıl olanın temizlik olduğu, ibadet anlamının ise zaid olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre abdest niyet edilerek alınırsa ibadet olur. Niyet edilmeden alınırsa ibadet olmaz. Ancak cuma namazına gitmenin namaza vesile olması gibi temizliği temin ettiği için niyetsiz alman abdest de namaz klimaya vesile olur. (Kâsânî, Bedâiu's-sanâi, I, 20)
Burada konuyla ilgili İbn Ebî Hâtim'in rivayet ettiği İbn Abbas (r.a.)'in açıklamasını da hatırlatmalıyız. Nitekim İbn Abbas (r.a.), "Su her şeyi temizler, hiçbir şey onu temizlemez. Çünkü Allahü Te'âlâ 'Gökten tertemiz su indirdik' buyurmaktadır" demiştir. Bu bilgiyi Suyutî de nakletmektedir. (ed~Dürrü'i-mensûr, v, 73) Bu durum âyette zikredilen "tahûr" kelimesinin temizleyici anlamına geldiğini teyit etmektedir. Celâleyn müellifi Celal el-Mahallî de âyeti aynı şekilde tefsir etmiştir.
"Tahûr" kelimesi hakkında el-Kâmus\& şöyle denilmektedir: Tahûr masdardır. O isim olarak temizlik âleti, temiz ve temizleyici manalarına gelmektedir. (Fimzabâdî, el-Kâmus, 1,293) Bize göre âyette ve hadiste masdar anlamında kullanılmamıştır. Temizleme âleti veya temiz ve temizleyici anlamında kullanılmıştır. en-Nîsâbûrî'nin ifade ettiği gibi temiz ve temizleyici olmak birbirini tamamlayan iki hususturr. Fetennî'nin Mecmau'l-bihârfî luğati'l-ehâdîs ve'l-âsâr isimli eserinde en-Nihâye fî garibi'l-hadîs'inden nakline göre İbnü'1-Esîr şöyle demiştir: el-Mâü't-tahûr, maddi ve manevi kirleri temizleyen su demektir. Çünkü "tahûr" kelimesi mübalağa kalıbın-dadır. et-Tâhir kelimesi ise "tahûr" kelimesinden farklıdır. Zira onunla maddi ve manevi kirler temizlenmez. Denizin suyu temizdir hadisinde bu-iunan "tahûr" kelimesi de maddi ve manevi kirleri temizleyen su anlamındadır. (Fetennî, Mecmau'l-bihâr, II, 342)
Kur'an ve hadis suyun temizleyici özelliğini ifade ettiğine göre abdest âyetinde emredilen yıkama emrinin amacı uzuvların temizlenmesine yöneliktir. Bunun için gerekli olan niyet değil uzuvların temizleyici olan suyla yıkanmasıdır. Böylece suyun yaratılışının temizlik için olduğu, bunu gerçekleştirmek amacıyla ayrıca niyete gerek olmadığı, niyetin temizlik için olan abdesti ayrıca ibadet derecesine yükseltmek amacına matuf olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda abdest niyetsiz de gerçekleşebilmektedir. Bu mezhebimizin de görüşüdür.
Şafiî mezhebine mensup olanlar ve onlar gibi düşünenler bu konuda "Ameller niyetlere göredir" (Buhârî, "Bed'ü'1-vahy", I; Müslim, "İmâre", 155) hadisini delil göstererek, "İbâdetlerin sıhhati ancak niyetle mümkündür. Abdest ve boy abdesti de ibadet olduklarına göre niyet olmadan geçerli olmazlar" demişlerdir. Halbuki Şafiî mezhebine göre ibadet sayıldığı halde tahiyyetü'l-mescit, kocası Ölen kadının iddet beklemesi, elbisedeki pisliği temizlemek, borç ödemek, emaneti iade etmek, ezan okumak, Kur'an okumak, yol göstermek, zikir yapmak, zarar veren şeyleri yoldan kaldırmak gibi hususlar niyetsiz gerçekleşmekte ve sahih kabul edilmektedir. Hatta Aynî Umdetü'l-kârfde bu hususta son yedisinde icmâ bulunduğunu söylemiştir. İbn Hacer de ilk ikisinde niyetin şart olmadığını belirttikten sonra şöyle demiştir: Namaza yetişen kimse niyet etmese de tahiyyetü'l-mescit namazını kılmış olur. Şöyle ki bir kimse mescide girdiğinde oturmadan farz veya sünnet namazı kılarsa bu onun için aynı zamanda niyet etsin ya da etmesin tahiyyetü'l-mescit namazı yerine geçer. Zira tahiyyetü'l-mescit namazının amacı camiye girer girmez ibadetle meşgul olmaktır. Farz veya sünnet namaz kılındığında da bu gerçekleşmiş olmaktadır. Böylece hadisin umumî anlamından, husulü kısmen kastedilen hariç tutulmuş olur. Zira bu durumda Özel olarak niyete ihtiyaç yoktur. Tahiyyetü'l-mescit namazı daniyete ihtiyaç duyulmaması açısından kocası ölüp de haberi iddet süresinden sonra kendisine ulaşan kadının durumu gibidir. Bu durumda haber kendisine ulaştığında iddet süresi sona ermiştir. İddetin amacı ise kadının hamile olmadığının tespitidir. Bu da hâsıl olmuştur. (İbn Hacer, Fethü'l-bârt, I, 12-13)
Boy abdesti ve abdestin amacı da uzuvların temizlenmesidir. Bu ise niyet olmaksızın suyla yıkamakla yapılabilmektedir. Nitekim el-Vecîz'de (1,7) "Elbiseni tertemiz tut"[122] âyetinden dolayı maddî kirliliği gidermek ibâdet olmasına rağmen niyetin şart olmadığı ifade edilmektedir. Sözü edilen hadis umumîlik ifade.etmekte olup tahsis edilmiştir. Kur'an'ın mutlak ifadesine bu hadisten hareketle niyet şartı ilave edilemez. Bu hususta el-Bahr isimli eserden konunun başında yaptığımız nakil tekrar gözden geçirilmelidir.
'Fethu'l-bârî'de ifade edildiği gibi "Ameller niyetlere göredir" hadisi manen mütevâtirdir. Bu durumda el-Bahr müellifinin 'sübutunun zannî olduğu açıktır' açıklaması doğru olamaz" şeklinde itiraz edilebilir. Bize göre problemin temelinde manevî mütevâtirin bilinmemesi bulunmaktadır. el-Bahr müellifinin söz konusu açıklaması, "Ameller niyetlere göredir" hadisi amellerin niyetlere göre olduğunu ifade eder ancak sübutu zannîdir" mânasına gelmektedir. Bu açıklamanın doğruluğunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Amellerin niyetlere göre olduğu hadisin lafzından anlaşılmaktadır. Hadisin başında hasr edatı olan "innemâ"nın yer alması ve "a'mâl" kelimesinin başında kapsayıcılığa delâlet eden "elif-lâm" takısının bulunması bu durumu teyit etmektedir. Hadisin manevî mütevâtir olması, bu özel anlamın mütevâtir olmasını gerektirmez. Manevî mütevâtir ile farklı hadislerde ifade edilen müşterek anlam kastedilir. Bütün bunlarla genelde dinde niyetin Önemli olduğunu ancak bu abdest ve boy abdestinde niyetin farz olduğu anlamına gelmediğini söylemek istiyorum. Zira bir şeyin genelde önemli olması her hususta temel kural olmasını gerektirmez.
Suyutî Tedrîbü'r-râvt isimli eserinde mütevâtirle ilgili şöyle demektedir: Usûl âlimleri mütevâtiri lafzî ve manevî olmak üzere iki kısma ayırmaktadır. Lafızlan tevatürle gelenlere lafzî mütevâtir denilir. Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayacak bir topluluğun farklı olaylardan bahsetmelerine rağmen belirli bir noktada birleşmeleri ise manevî mütevâtirdir. Söz gelimi Hâtem-i Tâî'den bahseden kimselerden bir kısmı onun deve, bir kısmı at bir kısmı da dinar verdiğini nakletse hepsinin müşterek noktası Hâtem-i Tâî'nin cömertliğidir. Dolayısıyla bu haberin manevî mütevâtir olan yönü onun cömertliğidir. Zira hepsinin müşterek olarak naklettikleri nokta budur.

Suyutî eserinde söz konusu hadisle ilgili şu bilgileri de vermektedir. Ha-lîlî ve Hâkim en-Nîsâbûrî'nin şâz hadisi tanımlan da problemlidir. Onlar sika ravinin tek başına kaldığı veya sika ravinin isnadından başka bir sened-le nakledilmeyen hadisi şâz olarak nitelemektedirler. Böylece onlar "Ameller niyetlere göredir" hadisi gibi adalet ve zabt sahibi raviler tarafından rivayet edilen hadisleri tek kaldıkları için reddetmektedirler. Halbuki söz konusu hadisi sahabeden sadece Hz. Ömer (r.a.) ondan Alkame ondan Mu-hammed b. İbrahim ondan da Yahya b. Saîd rivayet etmiştir. Velânın satışı ve hibe edilmesiyle ilgili hadis de aynı şekilde nakledilmiş olup bunlar sahih hadis kitaplarında rivayet edilen ferd hadislerdir. Bazılarına göre niyet hadisi sadece Hz. Ömer (r.a.) tarafından rivayet edilmiş de değildir. Dâre-kutnî ve daha başkalarının zikrettiğine[123] göre niyet hadisini sahabeden Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) de rivayet etmiştir. İbn Mende ise niyet hadisini on yedi sahâbînin rivayet ettiğini ileri sürmüş ve isimlerini zikretmiştir. Ancak sahih olarak gelen rivayet sadece Hz. Ömer (r.a.) isnadıyla gelendir. Hz. Ömer (r.a.), Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Hz. Ali (r.a.), Enes ve Ebû Hüreyre (r.a.) rivayetlerinin lafızlan aynıdır. Ancak Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) rivayetinde İmam Malik'ten nakleden İbn Ebî Davud'un hata yaptığı, Dârekutnî ve diğerlerinin de yanıldıkları tespit edilmiştir. Ehl-i beyt isnadıyla gelen Hz. Ali (r.a.) rivayetinde kırk Şiî ravi bulunmakta ayrıca isnadda tanınmayan raviler de yer almaktadır. Enes rivayetini £mâ/rsinin baş tarafında Yahya b. Saîd > Muhammed b. İbrahim > Enes isnadıyla nakleden îbn Asâ-kîr, "Son derece zayıf bir hadistir. Sahih olan Hz. Ömer (r.a.) rivayetidir" açıklamasını yapmıştır. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayeti ise zayıf bir isnadla Re-şîd el-Attâr'a ait bir cüzde bulunmaktadır. Söz konusu sahâbîlerin "niyetleri üzerine diriltilirler, savaşanlara niyetlerinin karşılığı vardır" ve benzeri rivayetleri mutlak olarak niyetle ilgilidir. Tîrmizî de el-CâmV inde "bu konuda falan sahâbîlerden de rivayet edilmiştir" şeklinde bilgi verirken zikrettiği hadisin rivayet edildiğini değil, konuyla ilgili kaydedilebilecek başka hadislerin de bulunduğuna işaret etmektedir. Bu açıklamalarla manevî mütevâtirin anlamı, konu hakkındaki mütevâtir rivayetlerin niyetten mutlak olarak bahsettikleri ve amellerin sıhhatinin niyetsiz olmayacağından söz etmedikleri anlaşılmıştır.

Fethü'l-bârVyi inceleyen kişi de aynı muhtevanın orada da bulunduğunu görecektir. İbn Hacer Taberî'nin şöyle dediğini nakletmektedir: Niyet hadisi bazı isnadlarında ferd olduğu için reddedilmiştir. Nitekim onu sahabeden sadece Hz. Ömer (r.a.) ondan Alkame ondan Muhammed b. İbrahim ondan da Yahya b. Saîd rivayet etmiştir. Önceleri ferd iken Yahya b. Sa-îd'den itibaren meşhur olmuştur. Bu durumu Tirmizî, Nesâî, Bezzâr, İb-nü's-Seken ve Hamza b. Muhammed el-Kinânî de açıkça belirtmişlerdir. Hattâbî de niyet hadisinin sadece bu isnadla bilindiği hususunda hadisçiler arasında herhangi bir ihtilafın bulunmadığını söylemiştir. Hattâbî'nin açıklaması iki şartla doğrudur. Birincisi bu isnadın sahih olduğu hususudur. Zira niyet hadisi Dârekutnî, Ebü'l-Kasım b. Mende ve başkaları tarafından illetli isnadlarla da rivayet edilmiştir. İkinci husus ise aynı mânada ve mutlak olarak niyet hakkında başka sahih hadislerin de bulunduğudur. Nitekim niyetle ilgili Hz. Aişe (r.anhâ) ve Ümmü Seleme (r.a.)'nın rivayet ettiği "Niyetleri üzerine diriltilirler" (Müslim, "Fiten", 8), İbn Abbas (r.a.)'in naklettiği "Hicret yok ancak cihad ve niyet vardır (Buhârî, "Cihad", 1, 27, 194; Müslim, "Hac", 445), Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) tarafından rivayet edilen "Kim Allah'ın dininin yücelmesi niyetiyle savaşırsa Allah yolunda olan odur" (Buhârî, "İlim", 45; "Cihad", 15; Müslim, "îmâre", 149), İbn Mes'ud (r.a.)'in naklettiği "Savaşa katılan niceleri vardır ki niyetlerini Allah bilir" (Ahmed b. Hanbel. I, 397)[124], Übâde (r.a.) tarafından nakledilen "Kim savaşa elde edeceği bir dünyalık (ip) için katılırsa sadece niyet ettiğinin karşılığını alır" (Nesâî, "Cihad", 22)[125] ve burada zikredilemeyecek kadar hadis bulunmaktadır. Verilen bilgilerden Hz. Ömer (r.a.) rivayetinin mütevâtir olduğuna dair iddianın yanlışlığı ve onun manevî mütevâtir olduğu söylenebilir. (İbn Hacer, Fethü'l-bârî, IX, 9)

Burada Hz. Ömer (r.a.) dışındaki sahâbîlerden sahih olarak nakledilen hadislerin niyetin amellerin sevabı ve kemaliyle ilgili olduğunu ve fiillerin geçerliliği için temel şart olmadığını ortaya koyduğunu belirtmeliyiz. Zira söz konusu hadislerde hasr edatı "innemâ" ve kapsayıcılığa delâlet eden 'eîif-lâm" takısı bulunmamaktadır. Bu duruma İbn Hacer şöyle işaret etmektedir: Niyetle ilgili aynı mânaya gelen başka hadisler de bulunmaktadır. Bu anlamın tevatür seviyesine ulaşması Hanefîlerin görüşüne zarar vermediği gibi karşı görüşü de desteklemez. Hatta Hanefîlerin dışındakilerin görüşünün zayıflığım ortaya koyduğu da açıktır, el-Bahr müellifinin "ameller niyetlere göredir" hadisi zahiri itibariyle karşı görüştekileri desteklemekte bizim görüşümüzü ise olumsuz etkilemektedir. Ancak "hadisin sübutu zannîdir" şeklindeki açıklamasının doğruluğunda herhangi bir şüphe yoktur. Hadisin mütevâtir olması da zahiri mânasının dışında anlaşılmayacağını göstermez. Nitekim hadis mutlak olarak niyetten söz etmektedir. Dolayısıyla bu hadisten hareketle abdest ve benzeri ibadetlerde niyetin farz olduğu ve geçerliliğinin ona bağlı olacağı ileri sürülemez.

İbn Hacer'in "verilen bilgilerden Hz. Ömer (r.a.) rivayetinin mütevâtir olduğuna dair iddianın yanlışlığı, ancak olsa olsa onun manevî mütevâtir olabileceği anlaşılmıştır" şeklindeki açıklamasıyla bazı kimselerin yaptığı gibi söz konusu hadisin kesin bir üslupla manevî mütevâtir olduğunu iddia etmediği anlaşılmıştır. Zira İbn Hacer bu açıklamasıyla hadisin mütevâtir olduğunu iddia edenlerin görüşlerini tashihinin ve imkân ölçüsünde yo-rumlanabilmesinin bir ihtimal olduğuna işaret etmiştir. Hadisin mütevâtir olduğunu iddia etmekle İbn Hacer'in yaptığı bu yorum birbirinden tamamıyla farklıdır.

15. Başın Her Tarafını Mesh Etmenin Sünnet Oluşu

Bu başlık altında başın her tarafını bir defa mesh etmenin sünnet oluşu ve bunun yapılış şekli incelenecektir.

53. Amr b. Ebî Hasan, Resûlullah (s.a.v.)'in abdest alışını sorduğunda Abdullah b. Zeyd (r.a.) bir kap su istedi ve onlara abdestin alınışını gösterdi. Önce kabı eğdirerek ellerini suyla üç defa yıkadı. Sonra elini kabın içine daldırıp aldığı suyla üç defa ağzını çalkaladı, üç defa burnuna su verip temizledi, sonra elini kaba daldırdı üç defa yüzünü yıkadı. İkişer defa dirseklerine kadar kollarım yıkadı. Elini Ön taraftan arkaya ve arkadan öne olmak üzere başını mesh etti. Mesh ederken başının ön tarafından başlayıp ellerini ensesine götürüyor sonra da ellerini gerisin geriye ilk başlangıç yerine getiriyordu. En sonunda da ayaklarını yıkadı. Vüheyb rivayetinde "başını bir defa mesh etti" denilmektedir.

Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.[126]

Hadisle ilgili müellifin verdiği bilgiye göre İbn Hacer et-Telhîsü''l-ha-btr'de (I, 31) şöyle demektedir: Söz konusu hadisin Hz. Osman (r.a.)'den birçok garib isnadla nakledildiğini belirten Beyhakî bunlarla ilgili şu açıklamalara yer vermektedir. Bu rivayetlerde güvenilir ravilere aykırı olarak başın üç defa mesh edildiği zikredilmektedir. Bunlar ilim ehline göre delil değildir. Nitekim Ebû Dâvûd, Hz. Osman (r.a.)'den gelen abdest konusundaki sahih hadislerin hepsinin diğer uzuvların üçer, başın ise bir defa mesh edildiğini ifade ettiğini söylemiştir. İbn Hacer Fethu'l-bârfde (I, 258) ise şöyle demektedir: Ebû Davud'un Hz. Osman (r.a.)'den gelen abdest konusundaki sahih hadislerde başa meshin sayısından bahsedilmediğine dair açıklamasını daha önce zikretmiştik. Başa meshin sayısını belirten iki rivayet bulunmaktadır ve İbn Huzeyme bunlardan birinin sahih olduğunu söylemiştir. (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 227) Güvenilir ravinin ziyadeli rivayeti makbuldür. Bu durumda Ebû'Davud'un açıklamasının bu iki isnad dışında-kilerle alakalı olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Onun söz konusu açıklamasını sanki "bu iki isnad dışındakiler" diyerek yaptığı düşünülmelidir. Abdullah b. Zeyd (r.a.)'in, Resûlullah (s.a.v.)'in başın her tarafını mesh ede geldiğini belirten rivayeti başta olmak üzere hadislerin tamamının konuya delâleti açıktır. "Abdestte Ağız Temizliği" başlığı altında İmam Şafiî'nin "ab-destte her uzvu ayrı suyla üçer defa yıkamaya itibarla başın da ayrı ayrı suyla üç defa mesh edilmesi sünnettir" görüşünü naklettikten sonra Mer-ğinânî şöyle demektedir: Başın üçer defa mesh edilmesiyle ilgili rivayet 'aynı suyla mesh etme" şeklinde anlaşılmalıdır. Böyle bir yorum Ebû Ha-nife (r.a.)'in görüşüne de uygundur. Zira farz olan başın mesh edilmesidir. Ayrı su kullanarak meshin tekrar edilmesi durumunda ise mesh, mesh olmaktan çıkar yıkamaya dönüşür. Sünnet olan ise bu değildir. Buna göre başa mesh, mest üzerine mesh gibi olur. Yıkama ise böyle değildir. Bir organın tekrar tekrar yıkanması yıkama hükmüne zarar vermez. (Merğinânî, el-Hi-dâye, I, 8)

Burada abdestte uzuvların üçer defa yıkanmasıyla ilgili şunları söylemeliyiz. Ebû Hüreyre (r.a.)'in rivayet ettiği konuyla ilgili rivayeti - İsnadı Sa-jhih'in ravilerinden oluşmaktadır - Heysemî eserine almıştır.[127] Buna göre | hadis, "Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken üç defa ağzını çalkaladı, üç defa burnuna su verip temizledi, üç defa yüzünü yıkadı. Üçer defa kollarını yıkadı. Başını üç defa mesh etti. En sonunda da ayaklarını üçer defa yıkadı." şeklindedir.

Abdullah b. Zeyd (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken kollmuhı iki defa yüzünü üç defa yıkamış, başını ise iki defa mesh etmiştir. Hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. [128] İsnadı sahih hadis ravilerinden oluşmaktadır. Bu rivayetteki başın iki defa mesh edilmesiyle ilgili yapılacak açıklama üçer defa meshle ilgili yorumla aynıdır.

54. Abdurrahman b. Ebî Leylâ şöyle demiştir: Ben Hz. Ali (r.a.)'i abdest alırken gördüm. Üç kere yüzünü üç kere de kollarım yıkadı, bir kere de başını mesh etti. Sonra da "Resûlullah (s.a.v.) işte böyle abdest almıştı" dedi.

Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 51)

55. Saîd b. Cübeyr'in nakline göre İbn Abbas (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'in abdest aldığını görmüş ve O (s.a.v.)'in bütün abdest uzuvlarını üçer kere yıkadığını, kulaklarıyla birlikte başını da birer kere aynı suyla mesh ettiğini haber vermiştir.

Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır.[129] Şevkânî hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel'in

rivayet ettiğini belirttikten sonra şöyle demektedir: Dârekutnî hadisin illetli olduğunu ileri sürmüş İbnü'l-Kattân el-Mağribî İse onun illet saydığı şeyin aslında öyle olmadığı iddiasında bulunmuş ve hadisin sahih veya hasen olduğunu İfade etmiştir. {Neylü'l-evtar, I, 155)

16. Başın Kolların Yıkandığı Islak Elle Mesh Edilebileceği

Bu başlık başın kolların yıkandığı ıslak elle mesh edilebileceği, ayrı bir suyla meshinin ise müstehap olduğu incelenecektir.
56. Rübeyyi b. Muavviz b. Afra (r.a.)'nın nakline göre Resûlullah (s.a.v.) elinde arta kalan ıslakla başını mesh etmiştir.
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. ("Taharet", 130) Müellif hadisin, başın kolların yıkandığı ıslak elle mesh edilebileceği konusuna delâletinin açık olduğunu ifade etmiştir.
57. İmrân b. Harise'nin babasından nakline göre Resûlullah (s.a.v.) "Başın meshi için ayrı su kullanınız!" buyurmuştur.[130]
Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-kebîfde, rivayet etmiştir. Ancak bir takım cerh-ta'dü âlimleri isnadında bulunan Düheym b. Kırân'ın zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân ise onu es-Sikâfmda zikretmiştir. (Heysemî,: 14
Mecmau'z-zevâid, I, 95) Azîzî (II, 226) hadisi Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebîr'de Câriye b. Zafer vasıtasıyla rivayet ettiğini ve isnadının hasen olduğunu söylemiştir.
Hocamın da belirttiği gibi söz konusu rivayetler arasındaki çelişkinin giderilmesi için bu hadisi başın ayrı bir suyla meshinin müstehap olduğuna delâlet ettiği şeklinde yorumlamak daha isabetlidir.
58. Abdullah b. Zeyd b. Asım el-Mâzinî el-Ensârî (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest alırken ağzını çalkaladı, burnuna su verip temizledi, üç defa yüzünü yıkadı. Üçer defa sırasıyla sağ ve sol kollarını yıkadı. Başını yeni bir suyla mesh etti. En sonunda da ayaklarını iyice temizleninceye kadar yıkadı. Hadisi Müslim rivayet etmiştir. ("Taharet", 236) Müellif hadisin ayrı bir suyla mesh edileceğini ve eğer hadis sahih ise bunun müstehaplığına delâletinin açık olduğunu ifade edeceğini belirtmiştir.

17. Abdestte Tertibin Farz Olmayışı

59. Ebû Musa'nın naklettiği uzun hadiste Ammar (r.a.) şöyle demiştir: Sonra gelip toprakta belendiğimi anlattığımda Resûlullah (s.a.v.) "Böyle yapman sana yeter" buyurdu ve önce elini toprağa vurup silkeledi sonra sol eliyle sağ kolunu sağ eliyle de sol kolunu mesh etti. Daha sonra da yüzünü mesh etti.
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş fakat sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. ("Taharet", 121) [131] Muhammed b. Süleyman el-Enbârî hariç ravileri Sahih'in ravileridir. İbn Hacer'in belirttiği üzere o da doğru sözlü (sadûk) bir ravidir. (İbn Hacer, et-Takrîb, I, 84)
Müellif hadisle ilgili şu açıklamaları yapmaktadır: Hadisi naklettikten sonra el-Bahrü'r-râik müellifi şöyle demiştir: Uzuvların peş peşe yıkanması veya mesh edilmesi hem abdest hem de teyemmümde ihtilaf edilen bir husustur. Dolayısıyla teyemmümde tertibin gerekli olmadığının tespit edilmesi abdestte de vacip olmadığını ortaya koymak anlamına gelmektedir. O, şöyle devam eder. el-M'irac ve benzeri eserlerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başını mesh etmeyi unutup hatırladığında başım mesh ettiği, ayaklarını ise yeniden yıkamadığına dair rivayet hakkında Nevevî onun zayıf olduğunu ve bilinmediğini söylemiştir. Aslında abdestte tertibin farz olmadığına dair delil getirmemize ihtiyaç yoktun Zira asıl olan budur. Bu itibarla farz olduğunu iddia edenin delil getirmesi gerekir. Zeylaî'nin, Şafiî'den rivayet edilen "Allah, abdesli Önce yüzünü sonra kollarım yıkamak suretiyle tertip üzere almayan kimsenin namazını kabul etmez" hadisini[132] delil olarak zikretmesine gelince Nevevî bu hadisin zayıf olduğunu itiraf etmektedir. Bu itibarla ayrı bir açıklama yapmaya ihtiyaç bulunmamaktadır. Zeylaî'nin önceki açıklaması ise şöyledir: Nevevî'nin "aynı hükme tabi olanları" peş peşe gelmesi gerekirken Allah'ın mesh edilecek uzuvları yıkanacaklar arasında zikredip sonra birini diğerine atfetmesi tertibin farz olduğuna delâlet etmektedir" açıklaması isabetli değildir. Zira Zemahşe-rî'nin el-Keşşâfmda (I, 28) zikredildiği üzere bu, özellikle ayaklar yıkanırken suyu israf edilmemesi konusuna dikkat çekmeye yöneliktir.
İbnü't-Türkmânî şöyle demektedir: Şafiî delil olarak Kur'an'in zahiri ve abdestin almışı ile ilgili Abdullah b. Zeyd (r.a.) hadisini kullanmıştır. Bize göre ilgili âyette abdest uzuvları zikredilirken aralarında "vav" harfi bulunmaktadır. Bu tür sıralama tertibe delâlet etmez. Abdullah b. Zeyd (r.a.) rivayetinde söz konusu edilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulaması da tertibin farz olduğunu göstermez. Ayrıca âyette "Dirseklerinize kadar etleriniz" (ei-Mâide 5/6) buyrulmasına rağmen hem Şafiî hem de muhaliflerine göre kollar, dirseklerden parmaklara doğru yıkanabilir. Âyette dirseklerden ellere doğru yıkanması ifade edilmesine rağmen lafzın gereği olmayan bu sıraya uyulması lafzın gereği olmasına rağmen gerekli olmadığına göre abdest uzuvlarının yıkanmasında tertip, tercih edilmekle birlikte farz olmaması evleviyet arz eder. Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Huzeyfe (r.a.)'den rivayet ettikleri hadis de "vav" harfinin tertip ifade etmediğini göstermektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) "Mâ sâallah ve sâe fulân (Allah ve filan dilerse) demeyin. Mâ şâallah sümme şâe fulân (Allah sonra da filan dilerse) deyin" buyurmuştur.[133] "Vav" harfi tertip ifade etseydi Hz. Peygamber (s.a.v.) ikincisinde tertibe delâlet eden "sümme" edatını zikretmez-di. Resûlullah (s.a.v.) her ikisini de zikrettiğine göre aralarındaki söz konusu farka işaret etmiştir. (İbnü't-Türkmânî, el-Cevher'ün-nakÛ I, 21-22)
Konunun başında abdestin alınışı hakkında Hz. Osman (r.a.)'den rivayet edilen hadiste yer alan "sümme/sonra" edatı ise tertibe delâlet etmektedir. Nitekim Şevkânî, "Hadiste bulunan sümme edatı delil gösterilerek abdest uzuvlarını yıkama veya mesh etmede tertibin farz olduğu söylenmiştir" demekte ve bu görüşün yanlışlığını ortaya koymaktadır. (Neylü'l-evtâr, I, 137) Ona göre Abdullah b. Mes'ûd (r.a.), Mekhûl, Saîd b. Müseyyeb, İbrahim en-Nehaî, Atâ, Hasan-ı Basrî, İbn Şihâb ez-Zührî, Süfyan es-Sevrî, İmam Ebû Hani-fe ve İmam Mâlik abdestte tertibin farz olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Konunun başında nakledilen hadiste bulunan "sümme/sonra" edatından hareketle abdestte tertibin farz olduğu iddia edilemez. Zira bu raviye ait bir ifade olup olsa olsa Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest alış şeklini ifade eder. Resûlullah (s.a.v.)'in uygulaması ise tek başına bir hususun farz olduğunu belirlemez. Aynî'nin nakline göre Şafiî âlimlerden İmâmü'1-Ha-remeyn'in konuyla ilgili açıklaması şöyledir: Mezhebimiz âlimleri "vav" harfnin tertibe delâlet ettiğine dair açıklamaları zorlama, verdikleri misaller de delil olacak durumda değildir. Zira "vav" harfi tertibe delâlet etmemektedir. Bunu söyleyen kimse ispatsız bir iddiada bulunmuş olur. Neve-vî de bu açıklamasında İmâmü'l-Haremeyn'in haklı olduğunu ifade etmiştir. (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1, 112)
60. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) şöyle anlatır: Cüniiplükten dolayı boy ab-desti alırken vücudunun bazı yerlerini yıkamayı unutan kimse hakkında soran kimsenin durumunu sordu. Resûlullah (s.a.v.), "Unuttuğu yeri yıkar sonra da namazını kılar" şeklinde cevap verdi.
Hadisi Taberânî rivayet etmiş olup ravileri güvenilirdir.[134]
Boy abdestiyle ilgili hadiste yer alan "vücudunun bazı yerlerini" ifadesi her uzvu kapsayabilecek umumî bir ifadedir. Boy abdestinin içinde abdest vardır. Yıkanması unutulan yer abdest uzuvlarından biri de olabilir. Böylece tertip bozulmuş olmaktadır. Bu durum tertibin farz olmadığını gösterir.
Bütün bu açıklamalar abdestte tertibin farz olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak tertip sünnettir ve bu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in devamlı buna riayet etmesi sebebiyledir. Nitekim es-Siâye'de önce ağza su verip sonra burun temizliği yapmak abdestin sünnetlerinden olduğu ifade edilmiş, el-Bahr müellifi de tertibi abdestin sünnetleri arasmda zikretmiştir. İcmâ da bu durumu desteklemektedir. Gerek Hz. Peygamber (s.a.v.) gerekse sahabeden nakledilen haberler de bu yöndedir. Onlardan birinin söz konusu tertibi değiştirdiğine dair herhangi bir bilgi nakledilmemiştir. (es-Siâye, i, 122) Abdestte tertibin farz olmadığına dair Zeylaî Hidâye'nin hadislerini tahrici çalışmasında Büsr b. Saîd'den şöyle nakleder: "Hz. Osman (r.a.) oturulan yere geldi ve abdest suyu istedi. Ağız ve burnunu temizledi. Sonra yüzünü, kollarını ve ayaklarını üçer defa yıkadı, sonra başını mesh etti ve 'Resûlullah (s.a.v.)'i böyle abdest alırken gördüm. Öyle değil mi?' diye sordu. Orada bulunan Ashâb (r.a.e.) 'evet' diye cevap verdiler". (Zeylaî, Nasbu'r -râye, 1,20) Zeylaî'nin rivayet ettiği bu hadis delil olacak seviyede değildir. Zira söz konusu haberi Dârekutnî rivayet etmiş ve "başın meshinin sona bırakılması kısmı hariç sahihtir, bu kısmı ise sahih değildir" şeklinde uzunca bir açıklama yapmıştır.[135]
Mikdâm b. Ma'dîkerib (r.a.) şöyle nakletmiştir: Resûlullah (s.a.v.)'e abdest suyu getirildi ve abdest aldı. Önce ellerini sonra da yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, sonra ağzına ve burnuna üçer defa su verdi. Nihayet başını, kulaklarının içini ve dışını mesh etti.
Hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.[136] Ahmed b. Hanbel rivayetinde "ayaklarını üçer kere yıkadı" ilavesi bulunmaktadır. Hadisin isnadı sahihtir. Hadisi Makdîsî (ö. 643/1245) el-Muhtâre isimli eserine almıştır. Şevkânî'nin de ifade ettiği gibi {Neylü'l-evtâr, I, 139) hadis, ağız ve burna su verirken, yüz ve kollar yıkanırken tertibe riayet etmenin vacip olmadığına delâlet etmektedir.
Dârekutnî'nin İbrahim b. Hammad > Abbas b. Yezid > Süfyan b. Uyey-ne isnadiyla Abdullah b. Muhammed b. Akîl' den rivayetine göre Ali b. Hüseyin onu Resûlullah (s.a.v.)'in abdest alışını öğrenmek üzere Rübeyyi' bint Muavviz'e göndermiştir. Zira Rübeyyi, Resûlullah (s.a.v.) onlara geldiğinde abdest suyu tuttuğunu söylerdi. Abdullah b. Muhammed b. Akîl şöyle anlatır: Rübeyyi' bint Muavviz'e gittim. Bir kap getirdi ve 'Resûlullah (s.a.v.)'in abdest suyunu hazırladığım kap budur' dedi ve şöyle anlattı: Resûlullah (s.a.v.) ellerini kabın içine daldırmadan önce

üç kere yıkardı. Sonra abdest almaya başlar üç kere yüzünü yıkar, üçer defa ağız ve burnunu temizler, kollarını yıkar sonra önden arkaya ve arkadan öne olmak üzere başını mesh eder, nihayetinde de ayaklarını yıkardı. Bunu amcaoğlun Ibn Abbas geldiğinde de anlattım. O "Allah'ın kitabında iki defa yıkama ve iki kere de mesh etme var" dedi.[137]
Hadisin isnadı rivayetleri delil olarak kullanılabilecek ravilerden oluşmaktadır. Dârekutnî, İbrahim b. Hammad'ın güvenilir olduğunu söylemiştir. (Dârekutnî, Sünen, 1,229) Bazılan tenkit etmişlerse de âlimler Abbas b. Ye-zîd'in güvenilir olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Hacer'in verdiği bilgilerden yapılan tenkitlerin güvenilirliğine zarar verecek seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. (Tehzîb, V, 134) Süfyan es-Sevrî Küîüb-i sitte ravilerinden olup hadiste imam ve hüccet olarak nitelenmektedir. Abdullah b. Muhammed b. Akil hakkında ihtilaf edilen bir ravidir. Zehebî onun hakkında "rivayetleri hasen seviyesindedir" demiştir. (MîzâmVl-i'tidâl, II, 68) Tirmizî, "doğru sözlü (sadûktur), bununla birlikte bazı âlimler zabt açısından onu eleştirmişlerdir" demiş ve Buhârî'yi, "Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye ve Humey-dî onun rivayetlerini delil olarak kullanırdı" derken işittiğini nakletmiştir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 106) Ali b. Hüseyin Zeynelabidîn ise İbn Hacer'in belirttiği gibi Kütüb-i sitte ravilerinden olup güvenilirliği "sika" ve "sebt" lafızlarıyla ifade edilmiş ibadet, fazilet ve fıkıh bilgisiyle tanınan bir ravidir. (İbn Hacer, Takrîb, s. 148)
Bu hadis ağız, burun temizleme ile yüz yıkamada tertibin farz olmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu, Ebû Davud'un Bişr b. Mufaddal > Abdullah b. Muhammed b. Akil isnadiyla Rubeyyi'den "Resûlullah (s.a.v.) ellerini ve yüzünü üçer defa yıkadı, ağız ve burnunu da bir kez temizledi" ("Taharet", 5i) şeklinde ağız ve burun temizliğinin yüzden sonra yapıldığına delalet eden "sümme" atıf harfi olmaksızın naklettiği rivayetle çelişmektedir. Kenzü'l-ummâV'de yer alan rivayete göre de Abdullah b. Muhammed b. Akil, Rubeyyi' bint Muavviz hadisini uzunca nakletmektedir. Buradaki nakle göre Resûlullah (s.a.v.) abdeste başlamadan Önce ellerini kabın içine sokmadan yıkardı. Sonra üç defa ağzını, üç defa burnunu temizler üç defa yüzünü yıkardı. Ali el-Muttakî hadisi Abdürrezzak es-San'ânî, Saîd b. Mansûr, İbn Ebî Şeybe ve başka âlimlerin rivayet ettiklerini söylemiştir. (Kenzü'l-ummâl, V, I03)[138] Dârekutnî rivayetinin aksine burada ağız ve burun temizliği önce, yüz yıkama ise sonra yapılmıştır. Bu rivayet Hz. Osman (r.a.), Hz. Ali (r.a.)'in de içlerinde bulunduğu Ashâb-ı Bedir'den olan sahâ-bîlerin nakliyle uyum halindedir. Dârekutnî rivayetindeki muhalefetin kaynağının manayı rivayete dayalı ravi tasarrufu olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda metinde yer alan "sümme/sonra", vakit itibarıyla sonra değil de rütbe (önem) itibariyle sonra şeklinde yorumlanır. Zira rivayetlerde bir olay anlatılmaktadır ve olayın tekrar ettiği şeklinde yorumlamak da mümkün gözükmemektedir.
61. Avf'm Abdullah b. Amr b. Hind vasıtasıyla nakline göre Hz. Ali (r.a.), "Abdestimi tamamladıktan sonra abdeste hangi uzuvdan başladığıma aldırmam" demiştir.
Hadisi Dârekutnî ve Beyhakî Sünen'lerinde rivayet etmişler, sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır. Azîmâbâdî et-Ta'lîku'l-muğnfde Abdullah b. Amr b. Hind sebebiyle hadisin illetli olduğunu söylemiştir. Onun ZehebVninMîzânii'l-i'tidârinden yaptığı nakle göre Abdullah b. Amr b. Hind, Mahzum kabilesindendir ve sadece Hz. Ali (r.a.)'den rivayette bulunmuştur. Ondan da sadece Avf rivayet etmiştir. Dârekutnî ise onu "leyse bi'1-kavi/kuvvetli değildir" lafzıyla nitelemiştir.[139] Bizim tespitlerimize göre o, el-Muradî el-Cemelî el-Kûfî nisbeleriyle de tanınmaktadır. Nitekim İbn Hacer onun bu nisbelerle anıldığını zikretmektedir. (Lisâ-nü'l-Mîzân, 1,588) Tirmizî onun rivayetinin hasen olduğunu ifade etmiş, İbn Huzeyme Sahihime Hâkim en-Nîsâbûrî de el-Müstedrek'ine almışlardır. İbn Hacer diğer eserinde onu "hasenü'l-hadis/rivayetleri hasendir" lafzıyla nitelemiştir. (Tehzîb, I, 241) Hadisin isnadında bulunan diğer raviler ise güvenilirdir. Abdullah b. Amr, Hz. Ali (r.a.)'den doğrudan hadis işitmediği için isnadda kopukluk bulunmaktadır. Ancak bu bize göre hadisin sıhhatini zedeleyecek seviyede bir kusur değildir.

18. Sağdan Başlamanın Müstehap Oluşu

62. Hz. Âişe (r.anhâ)'nın nakline göre Resûlullah (s.a.v.) ayakkabılannı giyerken, başını tararken, temizlik yaparken başta olmak üzere her işine sağdan başlamaktan hoşlanırdı.
Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.
63. Ebû Hüreyre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) "Abdest aldığınızda sağınızdan başlayınız" buyurmuştur.
Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiş, İbn Huzey-me de sahih olduğunu ifade etmiştir.[140]
Hadisle ilgili el-Bahr'da şöyle denilmektedir: Hadiste yer alan "hoşlanırdı" ifadesi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sağdan başlamayı devamlı yaptığı anlamına gelmemektedir. Zira bilindiği gibi Resûlullah (s.a.v.) hepsini devamlı yapmadığı halde rnüstehapların tamamından hoşlanırdı. Eğer devam etseydi müstehap değil sünnet olurdu. Ancak Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) "Abdest aldığınızda sağınızdan başlayınız" buyurmuş, abdest alınışını nakleden birçok sahâbî de O (s.a.v.)'in sağ taraftan başladığını ifade etmiştir. Bu durum Resûlullah (s.a.v.)'in abdestte sürekli sağdan başladığını göstermektedir.. Çünkü ashab Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sürekli yapmakta olduğu abdest alış şeklini nak-letmiştir. Bu ise sünnet olduğu anlamına gelir. Abdestte başın tamamını mesh etmenin sünnet olması da böyledir. Zira ashab Resûlullah (s.a.v.)'m mesh etmesini de aynı şekilde nakletmişlerdir. Konuyla ilgili Fethu'l-ka-öffr'deki açıklama da aynıdır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir şeyi sürekli yapması ibâdet kasdıyla yapmış olması halinde sünnet olur. Şerhu 7-vikâye'de de ifade edildiği üzere Resûlullah (s.a.v.)'in elbisesini giyme veya yemek gibi ibâdet dışındaki hususlarındaki sürekliliği sünnet değil, müstehap veya mendup olur.
Müellif "müstehap veya mendup olur" şeklindeki hükmün yukarıdaki hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabılarını giyerken ve başını tararken sağdan başlamasının temizlikle birlikte zikredildiğinden hareketle verildiğine dikkat çekmekte ve şöyle demektedir: Dârekutnî'de rivayet edildiğine göre abdeste soldan başlayan kimsenin durumu sorulduğunda Abdullah b. Mes'ud "bunda bir sakınca yoktur" diye cevap vermiştir.[141]

19. Uzuvların Ara Vermeden Birbiri Ardınca Yıkanması

64. Nafi'in nakline göre Abdullah b. Ömer (r.a.) çarşıya çıktığında küçük abdestini bozduktan sonra abdest aldı. Yüzünü ve kollarını yıkadı, başını mesh etti. Mescide girdiğinde kendisinden cenaze namazı kıldırması istendi. Önce mestleri üzerine mesh etti sonra cenaze namazı kıldırdı.
Hadisi İmam Malik, Muvatta'mâa rivayet etmiş olup isnadı sahihtir.[142]
el-Bahfd& zikredildiğine göre hadisle ilgili Nevevî Şerhu'I- Mühez-zeb'de (1,29) şöyle demiştir: Bu, sahih bir rivayettir. Konuyla ilgili delil olarak kullanılması da yerindedir. Çünkü Abdullah b. Ömer (r.a.) bunu cenaze namazına katılanların huzurunda yapmış buna itiraz eden de olmamıştır.
el-Vikâye sarihi uzuvları peş peşine yıkamayı sünnetler arasında saymıştır. Uzuvların ardı ardına yıkanmasının sünnet olduğunu ortaya koymak için ona devam edildiğini ispat etmek mümkündür. Zira açıklama yapılması gereken yerde bunu yapmamak da başka bir açıklama çeşididir. Eğer uzuvların ardı ardına yıkanması çokça terk edilseydi, bu mutlaka nakledilirdi. Çünkü abdest alma devamlı yapılan bir şeydir. Asıla aykırı olanın sıkça yapılması durumunda nakledilmemesi adeten mümkün değildir. Uzuvların birbiri ardı sıra yıkanması ise asıldır. Böylesi bir durumda hocamın da ifade ettiği gibi onun açıkça nakledilmesine ihtiyaç duyulmaz.
el-Müntekâ'da. Halid b. Ma'dân'ın Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinden birinden naklettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) ayağının üstünde dirhem miktarı su değmemiş kuru bir yer bulunduğu halde, namaz kılmakta olan bir adam gördü ve abdestini yeniden almasını emretti. Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd'da "ve namazını iade etmesini emretti" ilavesi bulunmaktadır. ("Taharet", 66) [143] Esrem, "isnadı sahih mi?" soruma Ahmed b. Hanbel "sahihtir" cevabını verdi demiştir. Hadis böyle bir durumda abdestin yeniden alınmasının farz olduğuna delâlet etmektedir. Zira emir farzı gerektirmektedir. Merfû olan bu hadisle yukarıda zikredilen mevkuf rivayet arasında bir çelişkiden söz edilse de, aslında öyle değildir. Şöyle ki, sözü edilen hadisteki emrin abdestin yeniden alınmasının müstehap olduğuna delâlet ettiği şeklinde yorumlanmalıdır. Zira İmam Müslim'in rivayet ettiği başka bir hadis bunun farz olmadığını ifade etmektedir. Hz Ömer (r.a.)'in nakline göre bir adam abdest almış fakat ayağı üzerinde tırnak kadar bir kuru yer bırakmış olduğu halde Resûluîlah (s.a.v.)'in huzuruna gelmişti. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) de ona; "Dön, abdestini güzelce al!" buyurdu.[144] Bunun üzerine adam dönüp namazını kıldı. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) ona tekrar abdest almasını emretmemiş, abdestini daha güzel yapmasını söylemiştir. Abdestini daha güzel yapması ise unuttuğu uzvu güzelce yıkamasıyla mümkün olmaktadır. Bunun için ayrıca abdestini tekrar almasına gerek yoktur. Sonuç itibariyle bize göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdesti iade emri bunun müstehap olduğuna, daha güzel yapmasını (unuttuğu uzvu yıkamasını) emri ise farz olduğuna delâlet etmektedir. Hadis uzuvların fasılasız birbiri ardı sıra yıkamanın farz olmadığı hususunu desteklemektedir.

20. Boyunun Mesh Edilmesinin Müstehap Oluşu

65. Füleyh b. Süleyman'ın Nafi' vasıtasıyla İbn Ömer (r.a.)'dan nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdest alıp da boynunu mesh eden kimse kıyamet gününde boyuna geçirilecek cehennem halkasından kurtulur" buyurmuştur.
Hadisi Ebü'l-Hasan b. Faris rivayet etmiş ve "bu hadis inşallah sahihtir" (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 34) demiştir.[145]
66. İbn Ömer (r.a.)'nın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdest alıp da boynuna mesh eden kimse kıyamet gününde boyuna geçirilecek cehennem halkasından kurtulur'1 buyurmuştur.
Zebîdî'nin belirttiğine göre hadisi Ebû Mansur ed-Deylemî Müsnedü 7-fırdevs'mdç zayıf bir isnadla rivayet etmiştir. (Zebîdî, Şerhu İhyâi'l-ulûm, II, 365)
Söz konusu hadislerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Bu hadisler boynu mesh etmenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu sürekli yaptığına dair bilgi bulunmaması sebebiyle onun sünnet olduğunu söylemek mümkün değildir. Dürrii'l-muhtaf da (i, 129) "ellerin tersiyle boynu mesh etmek müstehap, boğazı mesh etmek ise bid'attır" denilmektedir.. Reddü'l-muhtar'da ise "boğazı mesh etmek bid'attır, çünkü bu konuda herhangi bir sünnet bilinmemektedir" açıklaması yapılmaktadır.
67. Leys'in Talha b. Musarnf > babası isnadıyla nakline göre dedesi Resûlullah (s.a.v.)'i ense ile kulak arasından boynun ön tarafına kadar başını mesh ederken görmüştür.
Şevkânî'nin ifade ettiği gibi hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. (Ahmedb. Hanbel, III, 481)[146] Leys'in güvenilirliği ve Talha b. Musarrıf 'in babası vasıtasıyla dedesinden naklettiği hadisin hasen olduğu daha önce zikredilmişti. Tahâvî "Resûlullah (s.a.v.) ön kısmından başlayıp ense ile kulak arkasından boyun başlangıcına kadar başını mesh etti" şeklinde rivayet etmiştir. İsnadda Leys'e kadar olan ravilerin hepsi güvenilirdir. Taberânî'nin rivayetine göre Talha b. Musarrıf in dedesi başını mesh ederken Resûlullah (s.a.v.)'i böyle gördüğünü ifade ederek ellerini başının ön kısmından ensesine kadar götürmüş boyun altından çıkarmıştır. Hadisi Azîmâbâdî de Ğa-yetû"I-maksûd'da bu lafızlarla nakletmiştir. Ravileri hakkındaki bilgi "Ağız ve Burun Temizliğini Ayrı Ayrı Yapmak" başlığı altında verilmiştir.
Hadisin boynun mesh edileceğine delâleti açıktır. Lügatleri ve ilgili hadisleri incelememizden vardığımız sonuca göre boyunun başlangıç ve bitiş noktası başa bitişik olan kısmıdır. Boyunun başlangıcı kulak arkasından başın boyuna bitiştiği yerdir. Boyunun son kısmı ise sırtın başladığı yerdir. Ta-hâvî'nin rivayetinde yer alan "Kulak arkasından boynun başa bitiştiği yere kadar başını mesh etti" ifadesi de buna delildir. Gerek Kâmûs gerekse diğer kaynaklarda belirtildiği üzere burası başın son bulduğu kısımdır. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde "kulak arkasından boyunun bitiştiği yere" ifadesinden boyunun başlangıcının boynun başa bitiştiği yer olduğu anlaşılmaktadır.
Boynun gırtlağın olduğu kısmının enseyle bir ilişkisinin olmadığı bilinmektedir. Bu durumda "boyunun başlangıcı gırtlak kısmıdır" iddiası bütünüyle yanlıştır. Tıpçılara göre boyun yedi kemikten meydana gelmektedir. Gırtlağın boyun kemikleri ile ilgisi olmadığı kıkırdaktan meydana geldiği de bilinmektedir. Akciğer gül rengi etler ve nefes borusu kıkırdak dokusundan meydana gelmektedir. Nefes borusu, gırtlaktır. Böylece gırtlak kısmının boynun bir parçası olmadığı, solunum sisteminin bir uzvu olduğu anlaşılır. Buna göre boyuna mesh denilince, gırtlak kısmı anlaşılmaz.
İbn Manzur'un açıklaması şöyledir: Boyun, baş ile vücudu birleştiren organdır. Gırtlağın baş ile vücudu birleştirmediği ise bilinmektedir. Gırtlağın üst kısmına hançere denilmektedir. Gırtlağın sıkıldığını ifade etmek üzere "hannaka", boğazını sıktığını belirtmek için "annaka", gırtlağı kestiğini zikretmek için "zebeha", boynunu kırdığı zaman "kassa" kelimeleri kullanılmaktadır. Bütün bu kullanım şekilleri, boyun ve gırtlağın ayrı ayrı uzuvlar olduğunu ve birinin diğerini içermediğini göstermektedir. (İbn Manzur, Lisâna 'l-arab, XII, 144) Evet, bunlar birbirine bitişiktir, ama bu ikisinin bir olduğu, birinin diğerinin bir parçası olduğu anlamına gelmez.
Reddü 'l-muhtar'da. (V, 286) verilen bilgiye göre aslında "hulk" diye ifade edilen boğaz, aslında gırtlak kısmıdır. Başka bir ifadeyle gırtlak çıkıntısı ile boynu göğse bağlayan kısım arasıdır. et-Tuhfe, el-Kâfî ve diğer eserlerde verilen bilgi, mecaz ilişkisi ile gırtlak kısmının boyun anlamında da kullanıldığım göstermektedir. Bu, bazen boğaz mecazî olarak boyun yerine kullanılsa da ikisinin ayrı şeyler olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda boğazın meshinin müstehap oluşu boynun boğazı da kapsadığından dolayı ise bunun yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü temel ortadan kalkınca onun üzerine bina edilen şey de yok olur. Konuyla ilgili bizim görüşümüz budur. Bu, geniş anlamıyla boynun yutağı da kapsadığını inkâr ettiğimiz anlamına gelmemektedir. Geniş anlamıyla baş da aynı şekilde kullanılmaktadır. Nitekim boğazı ve boynu kesilen kimse hakkında "başı kesilmiş" de denilmektedir. Bu durumda boğazın meshedilmesine dair boyun kelimesinin zikredildiği bazı zayıf rivayetleri delil olarak getirmeye ihtiyaç da yoktur. Zira buna göre delil olarak başın meshedileceğini ifade eden hadisler hatta başlarınızı meshedin[147] âyeti de yeterli olmalıdır. Ancak bu yaklaşımın yanlışlığı ortadadır.
Ayrıca boynun boğazı kapsadığı kabul edilse bile meshinin müstehap olduğu iddiası doğru olamaz. Zira diğer rivayetlerde boyun (unuk) ile kastedilen açıklanmıştır. Nitekim İbn Hacer'in verdiği bilgiye göre Ebû Ubeyd, Kitâbü't-tahâre'de Abdurrahman b. Mehdî > Mes'ûdî > Kasım b. Abdur-rahman isnadıyla Musa b. Talha'nın "başıyla birlikte ensesini mesheden kimse kıyamet gününde boyuna geçirilecek cehennem halkasından kurtulur" dediğini rivayet etmiştir.[148] Bu rivayetle ilgili İbn Hacer, "İçtihad" mahalli olmayan bir konuda olduğu için mevkuf olsa da merfû hükmünde olduğu ileri sürülebilir. Bu haliyle rivayet mürseldir" açıklamasını yapmıştır. İbn Hacer'in hadisin ravilerinden bahsetmemesi ona göre onların güvenilir olduğuna delâlet etmektedir. İbn Hacer, İbn Ömer (r.a.)'nın içinde boyun (unuk) kelimesi geçen rivayetinin ise isnadını eleştirerek İbn Faris ile Fuleyh arasında kopukluk bulunduğunu ifade etmiştir. (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 34)
Bu rivayetle ilgili Şevkânî'nin açıklaması şöyledir: Sözü edilen rivayet Ahmed b. isa'nın EmâlVsı ile Şerhu't-tecrîd'de muttasıl bir isnadla Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nisbet edilmektedir. Ancak o Hüseyin b. UJvân > Ebû Halid el-Vâsıtî[149] isnadıyla ve başıyla birlikte ensesini ve boynunun yanlarını mesheden kimse kıyamet gününde boyuna geçirilecek cehennem halkasından kurtulur lafzıyla rivayet edilmiştir. (Neylü'l-evtar, I, 159) Bize göre
mürsel olarak nakledilen ve sözü edilen kusurlara sahip olmayan Musa b. Talha rivayetinde boyun (unuk) yerine ense (kafa) kelimesi geçmektedir. Böylece boyun kelimesiyle boğazın değil ensenin kastedildiği ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili rivayet edilen fiilî hadisler de bu durumu desteklemektedir. Taberânî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) enseden kulakların ardından boyu altına kadar meshetmiştir. Bezzâr'ın Vâil b. Hucr (r.a.)'den nakline göre de Resûlullah (s.a.v.) başını ve kulaklarının dışını üçer defa ayrıca ensesini de meshetmiştir. Sakallarının dışını da üç defa meshettiğini söylediğini zannediyorum. Hadisin isnadında bulunan Mu-hammed b. Hucr hakkında Zehebî "Bir takım münker rivayetleri bulunmaktadır", Buhârî "rivayetlerinde bazı şüpheler bulunmaktadır" Ebû Hatim ise "Kufe'li bir hadis şeyhidir" şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır. (İbn Hacer, Lisanü'l-Mîzân, V, 119) Daha önce de belirttiğimiz üzere ihtilaf edilmekle birlikte "şeyh" ta'dil laftzlarındandır. Bu rivayette İbn Ömer (r.a.) hadisinde olmayan bilgiler bulunmaktadır. Bundan da hareketle bazı rivayetlerde zikredilen boyun (unuk) lafzıyla kastedilenin ense olduğu anlaşılmaktadır. Şu halde boyun (unuk) bazılarının ileri sürdüğü gibi boğazı kapsamamaktadır. Bu durumda Hanefî âlimlerinin boğazı mesh etmek bid'attır görüşü doğrudur. Zira bu hususta herhangi bir sünnet bilinmemektedir.

Sakalın Meshi

Bezzâr'ın rivayet ettiği Vail b. Hucr (r.a.) hadisi yüz yıkanırken sakalın meshedileceğine delâlet etmektedir. Hadisin metni şöyledir: Sonra ellerini kaba daldırıp üç defa yüzünü yıkadı, parmaklarını sokarak kulaklarının içini temizledi, boynunu ve sakalının diplerini meshetti. Sonra sağ elini kabın içine sokup sağ kolunu yıkadı. Dârekutnî'nin rivayeti ise şöyledir: Yüzünü üç defa yıkadıktan sonra sakalını oğdu, suyun ulaşmasını temin amacıyla serçe parmağını içine sokarak kulaklarının içini meshetti, yüzünden artan suyla boynunu ve sakalının diplerini meshetti. Sonra başını üç defa mesh etti. Başından artan suyla kulaklarını, boynunu ve sakalının diplerini mesh etti. (Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, XXII, 118)[150] Nesâî, "leyse bi'3-kavi/kuvvetli değildir" lafzıyla hadisin isnadında bulunan Saîd b. Abdülcebbâr'ın zayıf olduğunu ifade ederken İbn Hibbân onu es-Sikât'ma. almıştır. (Heysemî, Mec-mau'z-zevâid, I, 94)
İbnü'l-Hümâm, Vail b. Hucr'un rivayet ettiği söz konusu hadisi Feîhu'l-kadîfâz (I, 23) zikretmiştir. O hadisi Tirmizî'nin rivayet ettiğini söylemiştir. Ancakbu hata kendisinin değil ondan nakilde bulunan müstensihe ait olmalıdır. Zira İbnü'l-Hümâm isnadda Muhammed b. Hucr'un yer aldığını açıklamıştır. Muhammed b. Hucr'un gerek Tirmizî gerekse diğer Sünen müelliflerinin ravilerinden olmadığı ise bilinmektedir. Bu durumda İbnü'l-Hümâm gibi bir âlimin hadisi Tirmizî'ye nisbet etmesi düşünülemez. Böylece sözü edilen hatanın müstensihlerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. "Hadis Tirmizî'de bulunmamaktadır" diyerek (Azîmâbâdî, Ğayetü'l-mahûd, I, 130) söz konusu hatayı İbnü'l-Hümam'a nisbet eden Azîmâbâdî'ye şaşmamak mümkün değildir. O bu haliyle hadisin aslının bulunmadığı vehmini uyandırmıştır. Oysa ki hadis Nasbü'r-râye'de (I, 8) bulunduğu gibi Mec-maü'z-zevâid'de (I, 195) de Bezzâr'm rivayeti olarak zikredilmektedir.
Azîmâbâdî'nin, "Hadis başın ve kulakların üçer defa meshedilmesini ifade etmektedir. Bu ise Hanefî mezhebine aykırıdır. Buna rağmen onlar söz konusu hadisi muhaliflerine karşı nasıl delil olarak kullanabilirler?" şeklindeki itirazına iki şekilde cevap verilebilir. Hanefi'ler başın üç defa

meshedil-mesine karşı çıkmamaktadır. Onlar bunu aynı suyla üç defa mesh etmek şeklinde yorumlamaktadırlar. Merğinânî'nin Hasan vasıtasıyla Ebû Hanife (r.a.)'den naklettiği üzere (el-Hidâye, 1,30) bu meşrudur. Bu durum yukarıdaki Taberânî rivayetinde de açıkça ifade edilmektedir. Aynı husus kulakların üçer defa meshi için de geçerlidir. Zira bize göre kulaklar, hüküm olarak başa dahildir. İkincisi Bezzâr'ın rivayetinde Muhammed b. Hucr'un, Taberâ-nî'nin rivayetinde ise Saîd b. Abdülcebbâr'ın güvenilirliklerinde ihtilaf edilmiştir. Güvenilirliği hususunda ihtilaf edilen ravinin sika ravilere muhalefet etmesi durumunda çoğunluğun rivayeti tercih edilir. Böyle bir ravi diğer ravilerin nakletmediğini rivayet ederse hasen hadis ravisi olduğu için ziyadeli nakli kabul edilir. Başkalarına aykırı olmadığı sürece tek başına kaldığı rivayet de kabul edilir. Boyunun arkasını meshetmek güvenilir ravilerin rivayetine aykırı değil, aksine diğerlerinin zikretmediği bir ziyadedir. Bu durumda bu kısmın kabul edilmesi gerekir. Üç defa mesh etmek ise başın bir defa meshedilmesini nakleden güvenilir ravilerin rivayetine aykırıdır. Bu durumda güvenilir ravilerin rivayeti tercih edilir.

21. Abdestte Yüz ve Ayakları Fazla Yıkamanın Müstehap Oluşu

68. Nuaym b. Abdullah el-Mücemmid şöyle anlatmaktadır: Ebû Hürey-re (r.a.)'i abdest alırken gördüm. Yüzünü yıkadı ve abdestini güzel bir şekilde aldı. Sağ ve sol kollarını pazusuna kadar yıkadıktan sonra başını mesnetti. Sağ ve sol ayaklarını baldırlarına kadar yıkadıktan sonra, "Ben Resû-lullah (s.a.v.)'i böyle abdest alırken gördüm" dedi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Abdesti güzelce aldığınızdan dolayı kıyamet gününde abdest uzuvlarınız nurlu olarak diriltileceksiniz. İmkan ölçüsünde abdest uzuvla-rınızdaki parlaklığı artırınız" buyurduğunu rivayet etti.
Hadisi Müslim ("Taharet", 34) rivayet etmiştir.
Hadisle ilgili müellif şöyle demiştir: Hadisin konuya delâleti açıktır. Münzirî hadisi, "Kıyamet günü ümmetim abdest sebebiyle abdest uzuvları parlak olarak gelirler. İmkân ölçüsünde alnınız ve bacaklarınızdaki parlaklığı artırınız" şeklinde nakletmiş tir. (Münzirî, et-Terğîb, I, 39) Hadis bu şekliyle Buhârî ve Müslim'de yer almaktadır. (Buhârî, "Vudu'\ 3; Müslim, "Taharet", 35) Birçok hadis âlimi söz konusu hadisin "İmkan ölçüsünde alnınız ve bacaklarınızdaki parlaklığı artırınız" kısmının Ebû Hüreyre (r.a.)'in sözü olup hadise sonradan ilave edildiğini söylemiştir. Nitekim bu hususta İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: İmam Müslim'in Nuaym b. Abdullah vasıtasıyla rivayet ettiği "İmkan ölçüsünde alnınız ve bacaklarınızdaki parlaklığı artırınız" hadisinin Ahmed b. Hanbel rivayetinde Nuaym "İmkân ölçüsünde" kısmının Ebû Hüreyre (r.a.)'in sözü veya hadisin bir parçası olduğunu bilemiyorum" (Ahmed b. Hanbel, II, 334)[151] açıklamasını yapmaktadır. (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habtr, I, 21)
Bize göre abdest alırken ayaklan topukları aşacak şekilde yıkamanın Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulaması olduğu tesbit edilmiştir. Ayrıca bize göre Resûlullah (s.a.v.)'in hadisine aykırı olmayan sahâbî sözü de delil olarak kullanılabilir. Bu durumda hadise sahâbî sözünün ilave edilmiş olması konumuz açısından önem arzetmemektedir. Reddü'l-muhtar ve el-Bahr'âa, "hadiste zikredilen yüzdeki parıltı (gurre), yüz için belirlenen sınırdan fazlasını yıkamaktır" denilmektedir. el-Hılye'âe ise şöyle denmektedir: Hadiste zikredilen abdest uzuvlarının sekili olması (tahcîi), kollar ile ayaklarda söz konusudur. Bunun belirli bir sınırının olup olmadığı hususunda mezhebimizde herhangi bir açıklama yapıldığını bulabilmiş değilim. Nevevî bu konuda Şafiî mezhebinde üç farklı görüş bulunduğunu nakletmektedir. Buna göre tahcîi, belirli bir sınır olmaksızın kolların ve topukların üst kısmına doğru yıkanması, ikincisi kollarda pazunun ayaklarda ise baldırın yansına kadar yıkanması ve üçüncüsü de kolların omuzlara ayakların diz kapaklara kadar yıkanması mânalarında anlaşılmaktadır. Hadislerden bu üç mânayı anlamak mümkündür. Kollarda pazunun ayaklarda ise baldırın yarısına kadar yıkanması şeklindeki ikinci görüşü Şerhu'ş-şir'â isimli eserden özet olarak nakletmiştir.
İbn Hacer konuyla ilgili Müslim ve İbn Ebî Şeybe'de bulunan iki hadis daha rivayet etmektedir. (et-Telktsü'l-habîr, I, 32) İmam Müslim'in rivayetine göre Ebû Hâzim şöyle anlatmaktadır: Namaz için abdest alırken Ebû Hü-reyre (r.a.)'in ardında idim. Kollarını koltuğunun altına kadar yıkadığını görünce, "Ey Ebû Hüreyre (r.a.) bu nasıl abdest almak?" diye sordum. Ebû Hüreyre (r.a.), "Senin burada olduğunu bilseydim bu şekilde abdest almazdım. Ben dostum Hz. Peygamber (s.a.v.)'i "Mü'minin nuru abdest suyunun ulaştığı yere kadardır" buyururken işittim" diye karşılık verdi. (Müslim, "Taharet", 40) İbn Ebî Şeybe de Veki' > el-Ömerî > Nafı isnadıyla İbn Ömer (r.a.)'nm yaz aylarında abdest alırken kollarını koltuğunun altına kadar yıkadığını rivayet etmektedir.[152] Aynı haberi Ebû Ubeyd daha sahih olan Abdullah b. Salih > Leys > Muhammed b. Aclân > Nafi isnadıyla nakletmiştir. İbn Hacer'in de belirttiği gibi her iki isnad da hasendir. (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 208) Abdestte belirli miktar fazlasını yıkamak suretiyle ilave sevap elde edilebilir. Fakat mükemmelinin abdest uzvunun tamamıyla yı-kanmasıyla gerçekleşeceği açıktır.
İbn Hacer şöyle demektedir: İbn Battal ve bazı Mâlikî âlimlerin, "Âlimler Ebû HüreyreXr.a.)'in görüşünün aksinde ittifak etmişlerdir" şeklindeki açıklamaları, İbn Ömer (r.a.)'dan yaptığımız nakille geçerliliğini kaybetmiştir. Ayrıca Şafiî ve Hanelilerin çoğu ile selef âlimlerinden bir grup Ebû Hüreyre (r.a.)'in yaptığının müstehap olduğunu açıklamışlardır. (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, 1,208)

22. Boy Abdestinden Sonra Abdest Almanın Mekruh Oluşu

69. Hz. Âişe (r.a.)'nm nakline göre Resûlullah (s.a.v.) boy abdestinden sonra abdest almazdı.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve "birçok sahabe ve tabiîn boy abdestinden sonra abdest alınmayacağı görüşündedir" açıklamasını yapmıştır.[153] Azîzî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim en-Nîsâbû-rî'nin rivayet ettiğini zikrettikten sonra onun sahih olduğunu söylemiştir.
Nafile ibadetlere düşkün olmasına rağmen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in boy abdestinden sonra abdest almayı terketmeye devam etmesi bunun mekruh olduğunu göstermektedir.
70. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) "Boy abdestinden sonra abdest alan bizden değildir" buyurmuştur.
Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-kebîr, Mu'cemü'l-evsat ve Mu'cemü's-sa-ğfr'inde rivayet etmiştir. (Taberânî, Mu'cemU'l-kebtr, XI, 213; Mu'cemü's-sağîr, I, 106)[154] ibn Maîn, Mu'cemü'l-evsaftaki rivayetin isnadında bulunan Süleyman b. Ahmed'i yalancılıkla itham etmiş, bazı âlimler de onun zayıf olduğunu söylemiştir. Abdan ise onun güvenilir olduğunu belirtmiştir. (Heyse-mî, Mecmau'z-zevâid, I, 113) Daha önce bu tür ihtilafların çok önemli olmadığını belirtmiştik. Bu rivayetin de konuya delâleti açıktır.

23. Gusülden Artan Suyla Abdest ve Gusül Alınması

Bu başlık altında cünüplükten dolayı gusleden kişi ile hayız halinden temizîenmek üzere yıkanan kadından arta kalan suyla abdest ve gusül alınabileceği konusu ele alınacaktır.
71. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) hanımları-nından birinin guslettiği kaptan abdest almak istemişti. Hanımı, "Ey Allah'ın Elçisi ben bu kaptan cünüp iken yıkanmıştım" diyerek hatırlatmada bulununca Resûlullah (s.a.v.) "Su hiçbir zaman cünüp olmaz" buyurdu.
Hadîsi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olarak nitelemiştir.[155]
Hadisin kadının guslünden artan suyla abdest alınabileceğine delâleti açıktır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kadının (kaba ellerini daldırarak) gusletmesinin suyu cünüp yapmayacağını ifade etmesi cüniiplüğün suya herhangi bir etkisinin olmayacağını göstermektedir.
72. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Ben ve Resûlullah (s.a.v.) aramızdaki bir kaptan yıkanırdık. O (s.a.v.) benden önce davranınca ben, "bana da bırak, bana da bırak" derdim. Hz. Aişe (r.anhâ) cünüplük sebebiyle yıkandıklarını da zikretmiştir. Diğer rivayet, "Resûlullah (s.a.v.) ile ben cünüplükten dolayı aramızdaki bir kaptan yıkanırdık. Ellerimiz kabın içine girip çıkardı" şeklindedir. (Müslim "Hayz", 43-46)
73. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) abdest almak istediğinde hanımlarından biri, "Ben bu sudan abdest almıştım" diye hatırlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez" buyurdu.[156]
Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Heysemî de ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir. (Mecmaü'z-zevâid, I, 86)
Hz. Aişe (r.anhâ) hadisinin, erkeğin kadının guslünden, kadının da erkeğin guslünden artan suyla abdest alabileceğine delâleti açıktır. İbn Abbas (r.a.) hadisi de erkeğin kadından artan suyla abdest alabileceğini göstermektedir. Ayrıca bu noktada gusülden dolayı yıkanmakla hayız sebebiyle yıkanmak arasında bir farkın bulunmadığı da anlaşılmaktadır. Rahmetü'l-ümme'de zikredildiği üzere bu, üç mezhep imamının da (İmam Ebû Hanife (r.a.), İmam Malik ve İmam Şafiî'nin de) görüşüdür. Buna göre üç mezhep imamı cünüp veya hayız sebebiyle yıkanmadan artan suyla abdest ve boy abdesti alınabileceğinde ittifak etmişlerdir. Konuyla ilgili Ahmed b. Hanbel'in açıklaması ise, "erkeğin yıkanırken görmediği kadından artan suyla abdest alması caiz değildir" şeklindedir. Buna göre Ahmed b. Hanbel de kadının erkek veya kadından artan suyla abdest alabileceği hususunda diğer imamlarla aynı görüştedir. Nitekim Nevevî Şerhu Sahihi Müslim'de şöyle demektedir: Konuyla ilgili hadisler sebebiyle kadın ve erkeğin aynı kaptan yıkanabilecekleri hususunda müslümanlar icmâ etmişlerdir. Kadının erkekten artan suyla

abdest alabileceği hususunda da icmâ bulunmaktadır. Kadın suyu tek başına veya kocasıyla birlikte kullansın, erkeğin kadından artan suyla yıkanması ise İmam Şafiî, İmam Malik ve İmam Ebû Hanife (r.a.) başta olmak üzere âlimlerin çoğuna göre caizdir. Mezhep âlimlerimizden bir kısmı konuyla ilgili nakledilen sahih hadisler sebebiyle bunda bir sakınca bulunmadığını söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Da-vûd ez-Zâhirî ise kadının kendi başına yıkandıktan sonra artan suyu erkeğin kullanamayacağı görüşünü benimsemişlerdir. Sahabeden Abdullah b. Sercis ile tabiînden Hasan-ı Basrî'nin de bu görüşte oldukları nakledilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in mezhebimize uygun görüşü benimsediği de rivayet edilmiştir. İmam Muhammed'in Muvatta'mda. şöyle denilmektedir: İster cünüp isterse hayız olsun kadından artan suyla abdest almakta herhangi bir sakınca yoktur. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.anhâ) ile aynı kaptan birlikte guslettikleri bize ulaşmıştır. Bu, cünüp kadından artanla yıkanmak anlamına gelmektedir. Ebû Hanife (r.a.) de bu görüştedir.
Kadından artan suyla abdest alınamayacağını ifade eden hadisler de bulunmaktadır. Nitekim Şevkânî'nin zikrettiği üzere (Neylü'l-evtâr, i, 26) Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) erkeğin, kadının yıkanmasından artan su ile abdest almasını yasaklamıştır.. Hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.[157] İbn Mâce ve Nesâî'de "kadının abdestinden artan" şeklindedir. Tirmizî hadisin hasen olduğunu ifade etmiş, İbn Mâce de başka bir hadis daha naklettikten sonra Hakem b. Amr el-Gifârî'nin rivayetinin sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân da hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Kadından artan suyla abdest alınamayacağını ifade eden diğer rivayet İbn Hacer'in Bu-lûğu'l-merâm'da zikrettiği hadistir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından birinin nakline göre Resûlullah (s.a.v.) kadmın erkekten kalan suyla, erkeğin de kadından arta kalan suyla yıkanmasını yasaklamıştır. (Hadisin ravi-lerinden Müsedded hadisi rivayet ederken) "Kadın ve erkek suyu beraber avuçlasınlar" sözünü ilave etmiştir. Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiş olup isnadı sahihtir.[158] Konuyla ilgili yasak ifade eden bir diğer hadis de Mecmau 'z-zevâid'de zikredilen Meymûne (r.anhâ) hadisidir. Meymûne (r.anhâ)'nın rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) "Kadının cünüplük sebebiyle yıkandığı sudan arta kalanla abdest alınmaz" buyurmuştur. Hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup isnadı sahih hadis ravilerinden meydana gelmektedir. (Ahmed b. Hanbel, V, 66;)
Bu hadislerle ilgili ileri sürülen iddialara verilecek cevap, Şevkânî'nin Fethü'l-bârfdzn (I,26) naklen belirttiği gibi onların tenzihen mekruha delâlet ettiklerini ifade etmektir. Bu hususta erkek için kadından arta kalan suyla, kadın için erkekten arta kalan su arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Kadın ve erkeklerin aynı kaptan abdest aldıklarını belirten rivayet bunun en açık delilidir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Muhammed b. Ubeyd > Ubeydullah > Nafi isnadıyla nakline göre İbn Ömer (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında erkeklerin kadınlarla beraber aynı kaptan abdest aldıklarım haber vermiştir..[159] Hadisin isnadı Küîüb-i sitte ravilerinden meydana gelmektedir. Hadisi İmam Şafiî de Malik > Nafi isnadıyla İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet etmiştir. Buna göre İbn Ömer (r.a.) "Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında erkekler ve kadınlar birlikte abdest alırlardı" demiştir. (Şafiî, Müsned, 1,23)[160] Şevkânî de, "kadın ve erkeğin birlikte gusül ve abdest almalarında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır" demiştir. (Neyia'l-evîâr, I, 27)
Konuyla ilgili büyük âlim ve arif İmam Şa'rânî'nin açıklaması şöyledir: Üç mezhep imamı (İmam Ebû Hanife (r.a.), İmam Malik ve İmam Şafiî) cünüplük veya hayız sebebiyle yıkanmadan artan suyla abdest ve boy ab-desti alınabileceğinde ittifak etmişlerdir. Konuyla ilgili Ahmed b. Hanbel'in açıklaması ise, "erkeğin yıkanırken görmediği kadından artan suyla abdest alması caiz değildir" şeklindedir. Ahmed b. Hanbel'in bu görüşe sahip olmasının sebebi de genellikle kadınların kirlerinin çok ağır olmasıdır. Bu sebeple o "yıkanırken görmediği kadından" kaydını koymuştur. Zira erkek, kirli olmadığı halde kadın temizlenirken suyun kirlendiğini düşünebilir. Yıkanırken görmesi durumu ise böyle değildir. Çünkü gördüğünde suyun temiz veya kirli olması hususundaki bilgisine göre davranır.
Bize göre hocamın da ifade ettiği gibi vakıaya uygun olmasa bile kadınlar da erkeklerin iyi temizlik yapmadıklarım iddia edebilirler. Buna göre söz konusu durum erkekten arta kalan suyla abdest hususunda kadınlar için de geçerli olmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından birinin naklettiği söz konusu hadisle ilgili birçok kitabı incelemem ve dönemin âlimleriy-le yaptığım istişareler sonunda en isabetli açıklama olarak bunu görmekteyim. Ancak burada bunun bütünüyle doğru olduğunu da söyleyemediğimi ifade etmeliyim.

24. Abdestten Arta Kalan Suyu Ayakta İçmenin Müstehap Oluşu

74. Hüseyin b. Ali (r.a.)'nın nakline göre Hz. Ali (r.a.) bir kap su istedi ve daldırmadan önce ellerine üç defa su döküp onları yıkadı, sonra üç defa ağzım çalkaladı, üç defa burnuna su verip temizledi, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra üçer defa dirseklere kadar sağ ve sol kolunu yıkadı, başını bir kere meshedip üçer defa topuklarına kadar sağ ve sol ayaklarını yıkadıktan sonra ayağa kalkarak bana, "suyu ver!" dedi. Artan abdest suyunu ona verdim ve ayakta içtiğini görünce de şaşırdım. Bu durumu farkedince o, "Şaşırma ben dedeni böyle yaparken gördüm. O (s.a.v.) de artan abdest suyunu istedi ve ayakta içti" dedi.[161]
Hadisi Nesâî ("Taharet", 78), Tahâvî ve İbn Cerîr rivayet etmiş, Ebü'ş-Şeyh de sahih olduğunu söylemiştir. (Kenzü'l-ümmâl, V, 107)
Hadisin konuya delâleti açıktır. Hocamın da işaret ettiği üzere hadiste söz konusu edilen abdesten artan su, elini içine daldırmadan küçük bir kaptan dökülerek alınan su değil, yayvan bir kap içindeki elini içine daldırarak aldığı abdest suyudur.
Hüseyin b. Ali (r.a.)'nın "şaşırdım" demesi, ayakta su içmeyi yasaklayan hadis sebebiyledir. Nitekim Azîzî, Resûlullah (s.a.v.)'in ayakta su içmeyi ve yemek yemeyi yasakladığını ve konuyla ilgili Enes b. Malik (r.a.) hadisini Makdîsî'nin (ö. 643/1245) el-Muhtâre isimli eserinde rivayet ettiğini, hadisin isnadının sahih olduğunu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zararları sebebiyle böyle davranmayı tenzihen mekruh olarak yasakladığını söylemiştir. (Azîzî, III, 391)
Azîzî hadisle ilgili açıklamalarına şöyle devam etmektedir: Hz. Peygamber (s.a.v.) ayakta yemenin ayakta içmekten daha çirkin olması sebebiyle böyle davranmayı hoş karşılamamıştır. Hz. Aişe (r.anhâ)'nin "Resû-lullah (s.a.v.)'in hem ayakta hem oturarak su içtiğini, hem ayakkabısıyla hem ayakları çıplak namaz kıldığını, hem sağına hem de soluna rukye için üflediğini gördüm" haberi, her iki davranışın da yapılabileceği şeklinde anlaşılmalıdır. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın söz konusu haberini Taberânî Mu'ce-mü'l-evsafta rivayet etmiş olup isnadındaki ravileri güvenilirdir. (Taberânî, Mu'cemü'l-evsat, II, 123; Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, V, 80)

25. Küçük Abdest Sonrası Eteğe Su Serpmenin Sünnet Oluşu

75. Mücahid'in Hakem veya İbnü'l-Hakem vasıtasıyla babasından nakline göre Resûlullah (s.a.v.) küçük abdestini bozduktan sonra abdest almış ve eteğine su serpmiştir.
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.[162]
Hadisin isnadındaki tereddüt ravinin ismiyle ilgili olup kastedilen kişi ise aynıdır. İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: Hailal'm İbn UyeyneMen nakline göre Hakem sahâbî değildir. Tirmizî ^/-/tefinde Buhârî'nin de bu görüşte olduğunu nakletmiştir. İbn Ebî Hatim el-İleVlnde babasının "doğrusunun Hakem b. Süfyan an ebîhi" şeklinde olması gerektiğini söylediğini zikretmiştir. Tirmizî el-lleVmde. Buhârî ve Zühlî'nin nakline göre Ali b. Medînî'nin de bu görüşte olduğunu haber vermiştir. İbrahim el-Harbî, Ebû Zür'a ve diğer âlimler ise Hakem b. Süfyan'ın sahâbî olduğunu söylemişlerdir, (îbn Hacer, Tehzîb, II, 426) Biz, bu tür ihtilafların herhangi bir zararının bulunmadığını daha önce de ifade etmiştik. Bu hadis aşağıda zikredilecek iki hadisle birlikte konuyu açıkça ortaya koymaktadır.
76. Hakem b. Süfyan'ın nakline göre (küçük abdest bozduktan sonra) Resûlullah (s.a.v.) abdest alır ve eteğine bir avuç su serperdi.
Hadisi Ahmed b. Hanbel, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmiştir.[163] Müellif hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Hadisle ilgili bu bilgiler Azîzî'de de (i, 21) yer almaktadır.
77. Üsame b. Zeyd (r.a.)'in nakline göre Cebrail (a.s.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek abdest almayı öğretmiş, abdest bittikten sonra bir avuç su alarak eteğine serpmiştir. Bundan sonra Resûlullah (s.a.v.) de abdestten sonra eteğine su serpmekteydi.
Hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.[164] Heysem b. Harice bir rivayete göre de Ahmed b. Hanbel hadisin isnadında bulunan Rişdm b. Sa'd'm güvenilir olduğunu söylemişlerse de diğer âlimler onun zayıf olduğunu ifade etmişlerdir. (Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, 1,98) Bu tür ihtilafların herhangi bir zararının bulunmadığını daha önce de ifade etmiştik.

26. Yıkamadan Önce Ayaklara Su Serpmenin Müstehap Oluşu

78. Ebü'n-Nadr'ın nakline göreTalha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Ali b. EbîTalib ve Sa'd (r.a.e.)'in de bulunduğu bir sırada Hz. Osman (r.a.) abdest suyu istedi ve onların huzurunda abdest aldı. Üç defa yüzünü yıkadı, üçer defa sırayla sağ ve sol kolunu yıkadı, üçer defa sağ ve sol ayağına su serpti ve onları üçer defa yıkadıktan sonra etrafındakilere, "Allah için söyleyin, Resûlullah (s.a.v.)'in da benim gibi abdest almakta olduğunu biliyorsunuz değil mi?" diye sordu. Onlar da "evet" diye cevap verdiler. Hz. Osman (r.a.) bunu bazı kimselerin abdest alışları hakkında kendisine ulaşan bilgi üzerine yapmıştır.

Bu haberi İbn Meni', Haris b. Ebî Üsâme ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Bûsirî haberin ravilerinin güvenilir olduğunu ancak isnadda kopukluk bulunduğunu söylemiştir. Zira Ebü'n-Nadr, Hz. Osman (r.a.)'den hadis işit-memiştir. (AH el-Muttakî, Kenzü'l-ümmâl,W, 105) Bize göre hadisteki kopukluğun herhangi bir zararı yoktur.[165]
Müellif hadiste yer alan "sağ ve sol ayağına su serpti" ifadesinin konuya delâletinin açık olduğunu söylemiştir. Dürrü" l-muhtary da söz konusu serpmenin kış aylarıyla sınırlandırılması, bunun abdestin edeplerinden olduğunu göstermektedir. Ayaklarda kuruluk bulunması durumunda suyun onların her tarafına ulaşmadığı ihtimalini doğurmaktadır. Fakihler ayaklara su sepmenin abdeste başlamadan önce olduğunu söylemişlerdir. Hadis ise abdest esnasında yapıldığını ifade etmektedir. Bu durumda hadisin konu başlığına delâleti nasıl olabilir? şeklinde sorulabilir. Ancak burada asıl amaç, suyun ayaklara en kolay biçimde ulaşmasını sağlamaktır. Amaç nasıl gerçekleşiyorsa öyle yapılmalıdır. Hadisin bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olduğu ise açıktır. Amaç, suyu serpmenin belirli bir zamanda yapılması olmadığına göre bunun hadiste özellikle belirtilmemesinin herhangi bir sakıncası da bulunmamaktadır.

27. Bir Abdestle Birden Fazla Namazın Kılınabileceği

Bu başlık altında bir abdestle birden fazla namaz kılınabileceği ve her namaz için ayrı abdest almanın miistehap olduğu incelenecektir.
79. Büreyde (r.a.)'in nakline göre ResûlulİÎah (s.a.v.) her namaz için ayrı abdest alırdı. Fetih günü ise namazları bir abdestle kılmış, Hz. Ömer (r.a.)'in, "şimdiye kadar yapmadığın bir şey yaptın" demesi üzerine "Bunu bilerek yaptım" buyurmuştur. (Müslim, "Taharet", 86)
80. Ebö Hüreyre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) "Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her namaz için abdest almalarını, her abdest aldıklarında da misvak kullanmalarını emrederdim" buyurmuştur.[166]
Münzirî'nin de ifade ettiği üzere hadisi Ahmed b. Hanbel hasen bir is-nadla rivayet etmiştir. İbn Teymiyye ise hadisin isnadının sahih olduğunu Söylemiştir. (İbn Teymiyye, el-Müntekâ, I, 204)
Söz konusu hadislerin konuya delâletleri açıktır. Ancak burada Tirmizî rivayetini de söz konusu etmeliyiz. Tirmizî'nin Enes b. Malik (r.a.)'den nakline göre ResûlulİÎah (s.a.v.) abdestli olsun veya olmasın her namaz için abdest alırdı. "Siz nasıl yapıyordunuz?" sorusuna ise Enes (r.a.), "biz bir abdestle yetiniyorduk" şeklinde cevap vermiştir. Tirmizî hadisi hasen-ga-rib olarak nitelemiştir. (Tirmizî, "Taharet", 44) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadiste sözü edilen uygulaması, genel tavrı olduğu şeklinde anlaşılmalıdır.

28. Göz Pınarlarının Oğulmasınm Sünnet Oluşu

81. Ebû Davud'un Süleyman b. Harb > Hammad, Müsedded ve Kutey-be > Hammad b. Zeyd > Sinan b. Rebia > Şehr b. Havşeb isnadlarıyla nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest ahşı zikredildiğinde Ebû Ümâme (r.a.), "ResûlulİÎah (s.a.v.) göz pınarlarını oğardı" demiş ve "kulaklar baştandır" diye ilave etmiştir. Hadisin ravilerinden Süleyman b. Harb'in "kulaklar baştandır" ifadesinin Ebû Ümâme (r.a.)'e ait olduğunu söylemiştir. Kuteybe de, "Hammad bunun Ebû Ümâme (r.a.)'e mi yoksa Hz. Peygamber (s.a.v.)'e mi ait olduğunu bilemiyorum" dediğini nakletmiştir. Kuteybe hadisi Sinan b. Ebî Rebîa (r.a.)'den aldığını ifade etmiş, Ebû Dâvûd ise onun künyesinin Ebû Rebîa (r.a.) isminin Sinan b. Rebîa olduğunu söylemiştir.[167]
Hadisin isnadında, hakkında ihtilaf edilen Şehr b. Havşeb bulunmaktadır. Azîmâbâdî'nin Zeylaî'den nakline göre İbnü'l-Kattân el-Vehm ve'l-îhâm isimli eserinde şöyle demektedir: Şehr b. Havşeb hakkında bazıları onun zayıf, diğerleri de güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel ve îbn Maîn, onun güvenilir olduğunu belirtmişler, Ebû Zür'a da güvenilirliğini "lâ be'se bih/onda herhangi bir kusur yoktur" lafzıyla ifade etmiştir. Ebû Hatim onun Ebü'z-Zübeyr'den daha zayıf olmadığını söylemiştir. Bunların dışındaki âlimler ise onun zayıf olduğunu ifade etmişlerdir. Ben onun zayıf olduğuna dair herhangi bir delil bilmiyorum. (Azîmâbâdî, Ğa-yetü'l-maksûd, I, 131)
Bu tür ihtilafların etkileyici olmadığını daha Önce belirtmiştik. Hadisin isnadında bulunan Sinan hakkındaki ihtilaf da böyledir. Ğayetü'l-maksûa"d& belirtildiğine göre onun hakkında da ihtilaf edilmiştir. Özellikle Ebû Davud'un herhangi bir açıklamada bulunmadığı durumlarda bu tür ihtilafların bir mahzuru yoktur. Hadisin konuya delâleti açıktır.

29. Abdest Alana Su Dökerek Yardımcı Olmak

Bu başlık altında abdest alan kimseye su dökerek yardım etmenin mekruh olmadığı ele alınacaktır.
82. Muğire b. Şu'be (r.a.) anlatmaktadır: Gece yolculuklarından birinde Resûfullah (s.a.v.) ile birlikteydim. Yanında su var mı? diye sordu. "Evet" deyince devesinden indi ve gecenin karanlığında kayboluncaya kadar uzaklaştı. Döndüğünde abdest alması için ibrikteki suyla ona hizmet ettim. Yüzünü yıkadı. Üzerinde yün cübbesi vardı. Kollarını çıkarmaya çalıştı, bu mümkün olmayınca onları cübbenin aşağısından çıkardı ve kollarını yıkadı, başını mesnetti. Ben mestlerini çıkarmak için eğiünce, "Bırak, ben onları abdestli giydim" dedi ve onları meshetti.
Hadisi Müslim (Müslim, "Taharet", 77) rivayet etmiştir.
83. Üsâme b. Zeyd (r.a.) anlatmaktadır: Arafattan inerken Resûlullah (s.a.v.)'in terkisinde idim. Vadiye varınca devesini indirdi ve büyük abdes-tini yapmak için uzaklaştı. Döndüğünde abdest alması için ibrikteki suyla ona hizmet ettim. Abdestini alınca devesine bindi ve Müzdelifeye geldi. Burada akşam ve yatsı namazlarını birleştirerek kıldı. (Müslim, "Hac", 276)
84. Bişr b. Mufaddal > Akîl isnadıyla nakledildiğine göre Rubeyyi' bint Muavviz şöyle demiştir: Abdest alırken Resûlullah (s.a.v.)'e su döktüm. O (s.a.v.), "Dök!" buyuruyor, ben de döküyordum.
Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek'mde, Ebû Müslim el-Keccîde 5w«en'inde rivayet etmişlerdir.[168]
Hadislerin konuya delâletleri açıktır. Bunların dışında konuyla ilgili daha başka zayıf hadisler de bulunmaktadır. İbn Hacer bunları et-Telhîsü'l-habîr'dz zikretmiştir. Abdest alana yardım edilmesini yasaklayan zayıf hadisler de vardır. Bunlardan birinde Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdest alırken başkasının yardımcı olmasını istemem" buyurmuştur. Resûlullah (s.a.v.) bunu kendisine abdest suyu dökmek isteyen Hz. Ömer (r.a.)'e hitaben söylemiştir. (Ibn Hacer, et-Telhîsü'l habîr, I, 35) Hadisle ilgili Nevevî Şerhu'l-Mü-hezzeb'&ç. şöyle demektedir: Bu, aslı olmayan bir rivayettir. Mâverdî onu el-HâvVdt farklı şekilde zikretmiştir. Onun zikrettiğine göre Ebû Bekir (r.a.) abdest almak üzere olan Resûlullah (s.a.v.)'in eline su dökmek istemistir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdest alırken başkasının bana yardımcı olmasından hoşlanmam" buyurmuştur. Fakat ben söz konusu iki hadisi de bulamadım.
Burada biz sözü edilen hadislerle ilgili şu bilgileri vermeliyiz. Mâver-dî'nin zikrettiği hadisi İbn Hacer Fethu'l-bârfdt söz konusu etmiştir. Ancak hadiste Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in zikredilmesi hatalı olup doğrusu Hz. Ömer (r.a.)'dir. Bu rivayeti Bezzâr taharetle ilgili bölümde (Heysemî, Keş-fü'l-estâr, I, 136) Ebû Ya'lâ da Müsned'mde rivayet etmiştir. Ebû Ya'îâ'nın Nadr b. Mansur isnadıyla nakline göre Ebu'l-Cenûb şöyle anlatmıştır: Hz. Ali (r.a.)'i abdest almak amacıyla su çekerken gördüm ve hemen onun için davrandım. Bunun üzerine o, bunu yapma, çünkü ben de Hz. Ömer (r.a.)'i abdest almak amacıyla su ararken gördüğümde hemen onun için davranmıştım. O, bunu yapma zira ben Resûlullah (s.a.v.)'i abdest almak amacıyla su çekerken gördüğümde hemen onun için davrandığımda, "Ömer bunu yapma! Çünkü abdest alırken herhangi bir kimsenin bana yardım etmesini istemiyorum" buyurdu demiştir.[169]
Osman ed-Dârimî, "Nadr b. Mansur > İbn Ebî Ma'şer > Ebu'l-Cenûb" isnadıyla nakledilen hadisi biliyor musun? diye sorduğunu Yahya b. Ma-în'in ise, "bunların hepsi de odun hammalıdır" karşılığını verdiğini söylemiştir (İbn Hacer, et-Telhîsü'l habîr, 1,97) Bu husustaki başka bir rivayet de İbn Mâce ve Dârekutnî'nin rivayet ettiği İbn Abbas (r.a.) hadisidir. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken herhangi bir kimseden yardım istemiyordu.[170] Hadisin isnadında bulunan Matar b. Heysem zayıftır.
Konuyla ilgili Şevkânî'nin açıklaması şöyledir: Bu hadislerin tamamında abdest alırken su dökmesi için başkasından yardım istenebileceği hususu işlenmektedir. Bunun mekruh değil caiz olduğunda icmâ bulunmakta-
dır. Burada ihtilaf edilen nokta, abdest azalarını yıkatmak üzere başkasından yardım istenip istenmeyeceği hususudur. (Neylü'l-evtâr, I, 171)
Konuyla ilgili Reddü'l-muhtar'dakı (I, 131) bilgi şöyledir: Sonuç itibariyle abdest alırken suyun getirilmesi ve dökülmesi şeklinde yapılacak bir yardımın herhangi bir sakıncası yoktur. Ancak herhangi bir özrü bulunmadığı halde abdest azalarını başkasının yıkamasını veya meshetmesini istemek mekruhtur. Bu sebeple et-Tatarhâniyyey de şöyle denilmektedir: Başkasından yardım istemesi caiz olsa da abdesti kişinin bizzat kendisinin alması, abdest azalarını kendisinin yıkaması onun adabmdandir.

30. Abdestten Sonra Okunacak Duâ

85. Ukbe b. Amir'in Hz. Ömer (r.a.)'den naklettiği uzun hadiste Resû-lullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Güzel bir şekilde abdesîini aldıktan

sonra 'Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim' diyen kimseye cennetin sekiz kapısı açılır ve oraya istediğinden girer."[171]
86. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Abdest aldıktan sonra Kadir suresini bir defa okuyan sıddîk-lar, iki defa okuyan şehitler üç defa okuyan ise peygamberlerle birlikte haşrolunur."
Hadisi Deylemî rivayet etmiştir. (Kenzü'l-ummâl, V, 72) Suyutî'ye göre isnadı zayıftır.[172]
87. Sehl b. Sa'd (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirmeyen kimsenin abdesti olmaz. "
Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-kebîf de rivayet etmiştir.[173]
88. Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz abdest aldığında besmeleyle başlasın... Abdesti bitirdiğinde ise 'Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim'desin ve bana salavat getirsin. Kim bunun derse onun için rahmet kapıları açılır."
Hadisi Beyhakî rivayet etmiştir.[174]
Hadislerin konuya delâletleri açıktır. "Abdestte Besmele Çekmenin Müstehap Olduğu" başlığı altında da zikrettiğimiz üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "abdesti olmaz" şeklindeki beyanı abdestin mükemmel olmaya-cağıyla ilgilidir.

31. Abdesti Bozan Durumlar

a. İdrar ve Dışkı Yolundan Çıkanlar

89. Safvan b. Assai (r.a.) anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) bize misafir olduğumuz zaman dışkı, idrar ve uyku söz konusu olsa da mestlerimizi üç gün üç gece çıkarmamamızı emrederdi. O (s.a.v.) bu süre içinde mestlerimizi sadece cünüplük sebebiyle çıkarmamızı emrederdi.
Hadisi Nesâî, Tirmizî ve İbn Huzeyme rivayet etmiştir. Buradaki lafızlar Tirmizî'ye aittir. Tirmizî ve İbn Huzeyme hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.[175] Hadisin konuya delâleti açıktır.

b. Burundan Kan Gelmesi, Ağız Dolusu Kusmak, Vedi, Mezi Ve Akan Kan

90. İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: İdrar yolundan meni, mezi ve vedi[176] gelir. Mezi ve vedi sebebiyle erkeklik organı yıkanır ve abdest alınır. Meni geldiğinde ise gusül gerekir. (Tahâvî, Âsârü's-sünen, 1,47)
Şevkânî imâmiyyeden bir kısmı hariç âlimlerin mezinin necis olduğunda ittifak ettiklerini söylemiştir. {Neylü'l-evtâr, 1,52) Bize göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisiyle çelişmediği sürece sahâbî görüşü delildin Söz konusu haberin mezi ve vedinin abdesti bozduğuna delâleti açıktır.
91. Hz. Ali (r.a.) anlatmaktadır: Ben mezisi çok gelen biriydim. Kızıyla evli olduğum için bu durumu Resûlullah (s.a.v.)'e sormaktan utandım. Bu durumu sormasını Mikdad b. Esved (r.a.)'den istedim. O da sordu. Resû-lullah (s.a.v.), "Bu dururmda olan erkeklik organını yıkar ve abdest alır" buyurdu.
Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Urve'nin Hz. Ali (r.a.)'den naklettiği Ebû Dâvûd rivayeti "erkeklik organını ve hayalarını yıkar" şeklindedir.[177] Fakat Urve, Hz. Ali (r.a.)'den hadis işitmemiştir. Ancak söz konusu ilave Ubeyde vasıtasıyla Hz. Ali (r.a.)'den Ebû Avâne'nin Sahihimde de rivayet edilmiştir ve isnadı tenkit edilmemiştir. (İbn Hacer, et-TeUıísü'l-ha-bîr, I, 42)
92. İsmail b. Ayyaş > İbn Cüreyc > İbn Ebî Müleyke > Hz. Aişe (r.an-hâ) i,snadıyla rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kime kusma, burun kanaması veya mezi isabet ederse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden devam etsin."[178]
Aslında Hadis mürseldir. İbn Mâce Haşiye's'ında bunun dışında sahih bir isnadla yapılan rivayeti bulunmaktadır.
Hadisle ilgili İbn Hacer'in değerlendirmesi şöyledir: Birçok âlim söz konusu hadisin İsmail b. Ayyaş'ın İbn Cerir el-Hicâzî'den rivayeti sebebiyle İlletli olduğunu Söylemiştir. (İbn Cerir Hicazlıdır. bk. Şevkânî, NeylU'l-evtâr, i, 183) İsmail b. Ayyaş'ın Hicazlılar'dan rivayeti ise zayıftır. İbn Cüreyc'in ravilerinden hafız seviyesinde olanlar ona muhalefet etmiş ve hadisi İbn Cüreyc > babası isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Muhammed b. Yahya ez-Zühlî ve el-lleV'ında de Dârekut-nî bu isnadın sahih olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim, İsmail b. Ayyaş rivayetinin hatalı olduğunu ve İbn Maîn'in onu zayıflıkla nitelediğini belirtmiştir. İbn Adiy, İsmail b. Ayyaş'ın sözü edilen hadisi biri sözü edildiği gibi diğeri İbn Cüreyc > babası > Aişe (r.anhâ) olmak üzere iki farklı isnadla rivayet ettiğini ve her ikisinin de zayıf olduğunu ifade etmiştir. Ah-med b. Hanbel ise doğrusunun İbn Cüreyc > babası > Hz. Peygamber (s.a.v.) şeklindeki mürsel rivayet olduğunu söylemiştir. (İbn Hacer, et-Telhî-sü'l-habîr, I, 106)
Bize göre mürsel hadisler de delildir. Ayrıca söz konusu mürseii daha sonra zikredilen rivayetler de desteklemektedir. Mürsel rivayetin Dârekut-nî'deki isnadlan şöyledir:
1. Ebû Bekir en-Nîsâbûrî > Muhammed b. Yahya ve İbrahim b. Hani > Ebû Asım > İbn Cüreyc > babası > Hz. Peygamber (s.a.v.)
2. Ebû Bekir en-Nîsâbûrî > Muhammed b. Zeyd b. Tayfur ve İbrahim b. Merzuk > Muhammed b. Abdullah el-bnsârî > İbn Cüreyc > babası > Hz. Peygamber (s.a.v.)
3. Ebû Bekir en-Nîsâbûrî > Ebü'l-Ezher ve Hasan b. Yahya > Abdürrez-zak > İbn Cüreyc > babası > Hz. Peygamber (s.a.v.)
Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Namazda iken kusan, burnu kanayan veya mezisi gelen kimse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden devam etsin." Hadisin ravisi Ebû Bekir en-Nîsâbûrî, hadisi bize rivayet eden Muhammed b. Yahya'nın, "İbn Cüreyc'ten sahih olarak nakledilen hadis budur ve mürseldir" şeklindeki açıklamasını işittim demiştir.[179] Dârekutnî'nin mürsel olarak naklettiği diğer bazı isnadlarmda burun kanaması anlamında "er-ruaf' kelimesi yer almaktadır. Aşığıda zikredileceği üzere Zeylaî bu rivayetin muttasıl olarak da sahih olduğunu söylemiştir.
Aşağıda açıklanacağı üzere hadiste yer alan "kay'" kelimesi ağız dolusu kusmak anlamındadır. Hadiste yer alan "ruâf' kelimesi hakkında Kâ~ mus'ta şöyle denilmektedir: Raafe fiili, nasara, menaa, kerume, anâ ve se-Imia fiillerinin vezinlerinden gelmektedir. "Burnu kanamak" manasına gel-ıekte olup mastarı "ra'f' ve "ruâf şeklinde gelmektedir. Kelime "kan" ınlamında da kullanılmaktadır. "Semia" vezninde "Raife'd-dem" şeklinde :ullanıldığmda "kan aktı" anlamına gelmektedir. Buna göre "ruâf akan :an manasına tahsis edilemez. Ancak tanınmış doktor Abdülmecid Han'ın [al e bel erinden doktor Muhammed Haşim et-Tehânevî'nin de ifade ettiği lizere kan akıcıdır ve akmaması nadir bir durumdur.
Abdestin bozulması için kusmanın ağız dolusu olması gerektiği hadiste /er alan "kalas" kelimesi sebebiyledir. Kâmus'ta da belirtildiği üzere bir »Örüşe göre "kalas", boğazdan gelen ağız dolusu kusmuk anlamındadır. Di-j;er anlama geleceğine dair ise müçtehid için herhangi bir delil bulunma-ıaktadır. Hadiste "kalas" kelimesinin "kay'" kelimesine atfedilmesi duru-mnda, Kâmus'ta da belirtildiği üzere ister dışarı çıksın ister çıkmasın cay" kelimesinin "az kusmuk" anlamına geldiğini göstermektedir. Sonuç (ibariyle abdestin bozulması için kusmanın ağız dolusu olması şarttır. Dı-ırı çıkıp çıkmaması ise şart değildir. Söz konusu iki kelimenin anlam farını zikretmeden Kâmus'ıa da belirtildiği üzere "ev" umumi olarak atıf edatı veya çeşit bildiren edatı olduğunu ifade ederek sözü edilen kelimenin boğazdan çıkan ağız dolusu veya daha az kusmuk anlamına geldiği söylenemez. Zira burada söz konusu edatın umumilik ifadesine ihtiyaç bulunmamaktadır. Burada öz olarak kusmuğun boğazdan çıktığını ifade eden mutlak bir kelime yeterlidir. Kamus müellifi şöyle demektedir: Hamr, üzüm suyundan elde edilen ve sarhoşluk veren şey "ev/veya" genel anlamıyla şaraptır. Bazan üzüm suyundan elde edilen için kullanılmakla birlikte umumi anlamda şarap olarak kullanılması daha doğrudur. Hocamın da ifade ettiği gibi buradaki "ev" edatının kullanımıyla "kalas" kelimesiyle kullanımı arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.
Dârekutnî'nİn Süleyman b. Erkanı > Atâ > İbn Abbas (r.a) isnadıyla naklettiği Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Namazda iken burnu kanayan namazdan ayrılıp burnunu yıkasın, abdest alsın, sonra da namazını baştan yeniden kılsın." (Dârekutnî, Sünen, 1,152)[180] buyurduğuna dair hadis, zayıf olması sebebiyle abdest alıp namaza kaldığı yerden devam edilmesini ifade eden hadisle çelişmekte denilemez. Nitekim Dârekutnî, Süleyman b. Er-kam'ın metruk bir ravi olduğunu söylemiştir. Bu hadisin abdest aldıktan sonra konuşulması ile ilgili olduğu veya namazı yeniden kılmanın müste-hap olduğuna delâlet ettiği şeklinde anlaşılması mümkündür.
Ayrıca Kütüb-ü hamse'de bulunan ve İbn Hibbân'ın sahih olarak nitelediği (İbn Hacer, Bulûğu't-merâm, I, 32) Ali b. Talk rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), Biriniz namazda iken yellenirse (namazdan) ayrılıp abdest alsın ve namazı iade etsin buyurmuştur. (Ebû Dâvûd,

"Taharet", 81; "Salat", 187; Tirmizî, "Radâ'", 12; îbn Hibbân, VI, 8)[181] Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
93. İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Kişi namazda iken burnu kanar, kusar veya mezi gelirse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da konuşmadığı sürece namazını kaldığı yerden tamamlasın. (Abdürrezzak es-Sanânî, el-Musannef, II, 339) Tahâvî isnadının sahih olduğunu söylemiştir. (Âsârü's-sünen, I, 35)
94. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz namazda iken kusarsa, burnundan kan gelirse veya abdesîi bozulursa namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da namazına kaldığı yerden devam etsin."
Hadisi Dârekutnî rivayet etmiş, İbn Hacer de isnadının hasen oiduğunu söylemiştir.[182]
95. el-Cevherü'n-nakfde zikredildiğine göre İbn Ebî Şeybe, Ali b. MüshİR > Saîd b. Ebû Arûbe > Katâde > Hailas isnadıyla Hz. Ali (r.a.)'in "Namazda iken burnu kanayan veya kusan kimse abdest alsın sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden devam etsin" dediğini rivayet etmiştir.
Haberin isnadı, Sahih'in ravilerinden oluşmaktadır. (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 275)
96. Ebü'd-Derdâ (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) kustuğunda abdest almıştır. Dımaşk mescidinde Sevbân'la karşılaştığında bu durum kendisine soruldu. O, "Evet doğru söylemiş, abdest alması için suyunu ben tutmuştum" diye cevap verdi. (Tirmizî, "Taharet", 64; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müs-tedrek, I, 326)
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve, "Hüseyin el-Muallim bu hadiste tedfis yapmıştır. Ancak konuyla ilgili en sahih hadis budur" açıklamasını yapmıştır. Zeylaî de Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî'nin rivayet ettiğini ve, "eserlerine almadıkları halde Sahihayn'm şartlarını taşımaktadır" açıklamasını yaptığını söylemiştir. (Nasbu'r-râye, I, 22)
97. "Hz. Aişe (r.anhâ)'nm nakline göre Fatıma bint Ebî Hubeyş Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek, "Ey Allah'ın Elçisi sürekli kan gören ve bir türlü temizlenemeyen bir kadınım, böyle durumlarda namaz kılmayı bırakayım mı?" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) "Hayır, çünkü bu hayız değil, damardan gelen kandır. Normal hayız günün geldiğinde namazı terkedersin. Hayızın sona erdiğinde akan kam yıka ve namazını kıl" buyurdu. (Buhârî, "Vudu", 63) Hadisin ravisi Hişam b. Urve (r.a.); babam, "Hayız vakti gelene kadar her namaz için abdest afif açıklamasını yaptı demiştir.
98. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre Fatıma bint Ebî Hubeyş (r.anhâ) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek, "Ey Allah'ın Elçisi ben sürekli kan gören bir kadınım ve bundan kurtulamıyorum, böyle durumlarda namaz kılmayı bırakayım mı?" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) "Hayır, çünkü bu hayız değil, damardan gelen kandır. Normal hayız günün geldiğinde namazı terkedersin. Hayızın sona erdiğinde akan kanı yıka ve namazını kıl" buyurdu. Ebû Muaviye rivayetinde, "Hayız günü gelinceye kadar her namaz için abdest al" ziyadesi bulunmaktadır.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve onu hasen-sahih olarak nitelemiştir.[183]
Hadiste yer alan "Bu damardır" ifadesi hakkında el-Bahr'da (I, 135) şöyle denilmektedir: Hadiste abdest almasının gerekçesi damardan gelen kan olarak ifade edilmiştir. Bu her kan için geçerlidir. "Her namaz için abdest alınacağına dair açıklama Urve'ye aittir" şeklindeki iddia ihtilaflıdır. Zira bunu ifade etmek üzere "tetevaddau" yerine söz ahenginin gereği doğrultusunda Resûlullah (s.a.v.)'in açıklamasına uygun olan "tevaddaî" kelimesinin kullanılmış olması bunun da Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait olduğuna delâlet etmektedir.
Görüldüğü gibi Tirmizî'nin rivayetinde söz konusu açıklamanın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait olduğu açıkça ifade edilmektedir. Resâilü'l-er-kan'da (s. 15) şöyle denilmektedir: Damardan kan akması istihaze halindeki kadının abdestinin bozulmasının sebebi olduğu hadisle tesbit edilmiştir. ^Hadisle tesbit edilmiş sebebin bulunduğu her yerde aynı hüküm geçerlidir. Buna göre yaradan akan kan da damar kanıdır ve abdesti bozar. Akmayan kan ise abdesti bozmaz. İrin de kan hükmünde olup akıcı olduğunda abdesti bozar. Böylece abdestin bozulması hususunda akıcı kan ile akıcı olmayan kan arasındaki fark anlaşılmış olmaktadır,
Buhârî'nin[184] bir rivayeti şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bulunduğu Zatü'r-rika' gazvesinde bir sahâbî okla yaralanmış, akmakta olan kanla birlikte rüku ve secdeye giderek namazına devam etmişti. İbn Hacer bu Cabir hadisinin İbn İshak'ın eî-MegâzVsinde muttasıl olarak rivayet ettiğini söylemiştir. Buna göre İbn İshak hadisi Sadaka b. Yesar > Akîl b. Cabir > babası isnadiyla uzunca rivayet etmiştir. Hadisi İbn İshak tarikiyle ayrıca Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Dârekutnî, İbn Huzeyme, İbn Hib-bân ve Hâkim en-Nîsâbûrî de rivayet etmiştir. İbn Huzeyme ve İbn Hib-bân hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. İbn İshak'ın hocası Sadaka güvenilir bir ravidir. Akîl b. Cabir'den Sadaka'dan başka rivayette bulunan başka bir ravi bulunduğunu bilmiyorum. Söz konusu hadiste zikredilen olay özetle şöyle meydana gelmiştir: Bir vadiye gelindiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu gece bizim için kim nöbet tutacak? " diye sordu. Muhacirlerden bir, Ensardan bir olmak üzere iki kişi vadinin ağzında gece nöbete kadılar. Nöbeti aralarında sırayla tutmak üzere anlaştılar. Muhacir uyudu, nöbet tutan Ensâr'dan olan ise namaz kılmaya başladı. Bu esnada düşmandan biri gelerek namaz kılan ensarlı zata bir ok attı. Ok isabet etti. Ensâr'dan olan oku çıkarıp atarak namazına devam etti. Düşmanın attığı ikinci ve üçüncü oklarda da aynısını yaparak namazını tamamladı ve arkadaşını uyandırdı. Arkadaşı uyanıp akan kanı görünce, "ilk oku attığında beni neden uyandırmadın?" diye hayiflandi.[185] Bu rivayet aslında bizim için bir delildir.
TirmİzÎ ve Beyhakî'nin farklı bir isnadla yaptıkları rivayette nöbet tutan Ensâr'dan olan sahâbînin Abbad b. Bişr (r.a.), muhacir olan sahâbînin ise Ammar b, Yasir (r.a.), namazda okunan surenin de Kehf sûresi olduğu kaydedilmektedir.[186]
Bu görüşe verilecek cevap, hocamın Tâbiu'l-âsâr'da belirttiği üzere bu durumun Resûlullah (s.a.v.)'e ulaşmamış olma ihtimalinin bulunmasıdır. Ancak Avnü'l-ma'bûd'öa (I, 78) Aynî'nin Şerhu'l-Hidâye'sinden yapılan nakle göre hadiste, bu durumun Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştığı ve onlara hayır dua ettiği ilavesi de bulunmaktadır.. Ayrıca Aynî, "durum kendisine ulaştığında Hz. Peygamber (s.a.v.) ona abdest almasını ve namazını yeniden kılmasını emretmemiştir" şeklinde açıklama da yapmıştır. Vebali ona! Biz söz konusu kaynaklarda sözü edilen ilaveyi bulabilmiş değiliz. Burada bir yanlışlığın bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Aynî'nin sözü edilen şerhinin Hind baskıları önemli ölçüde hatalar içermektedir. Biz, bu baskılarda yer alan söz konusu ilaveye de güvenilemeyeceği kanaatindeyiz.
Dârekutnî'nin Enes b. Malik (r.a.)'ten rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) hacamat yaptırdıktan sonra abdest almadan namaz kılmıştır. (Dârekutnî, Sünen, 1,15I)[187] Bu, kan akmasına rağmen hacamatın abdesti bozmadı-gına delâlet etmektedir. Buna cevabımız şöyle olacaktır. Bir kere bazan hacamatta kan akmadığı söz konusu olabilmektedir. İhtimalin bulunduğu husus ise delil olarak kullanılamaz. Ayrıca İbn Hacer'in de belirttiği üzere Dârekutnî hadisin zayıf olduğunu da ifade etmiştir. Bu durumda sözü edilen hadis delil olarak kullanılamaz. Dârekutnî, sözü edilen haberi "Hz. Peygamber (s.a.v.) hacamat yaptırdıktan sonra abdest almadan namaz kılmış, hacamat aletlerini yıkamadan başka bir şey yapmamıştır"[188] şeklindeki rivayetinde isabet etmiştir. Zira İbn Ebî'l-İşrîn hadisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nispet etmiş, Evzâî'den rivayetinde Ebü'l-Muğîre ise mevkuf olarak rivayet etmiştir. Doğrusu da mevkuf olarak nakledilendir.
İmam Züfer, "kusmanın azı da çoğu da eşittir ve akma şartı da bulunmamaktadır" demiştir. Yukarıda zikrettiklerimiz, bunun doğru olmadığını ortaya koymaktadır.
Merğinânî Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kusma sebebiyle abdest almadığının rivayet edildiğini zikretmiştir. [189] Zeylaî ise bu rivayetin son derece ga-rib olduğunu söylemiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 21)
99. Ma'mer'in nakline göre Ubeydullah b. Ömer şöyle anlatmıştır: Salim b. Abdullah'ı sabah namazını kılarken gördüm. Bir rekât kıldığında burnu kanayınca çıktı, abdest aldı ve namazına kaldığı yerden devam etti.
Haberi İbn Ebî Şeybe el-Musannefindt rivayet etmiş, İbnü't-Türkmânî de sahih olduğunu söylemiştir. (el-Cevherü'n-naki, 1,39)
100. Namazda iken burnu kanayan Saîd b. Müseyyeb (r.a.)'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ)'nın evine gelerek abdest aldığı sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden devam ettiği rivayet edilmiştir.
101. Tavus'un, "Namazda iken burnu kanayan kimse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da namazına kaldığı yerden devam etsin" dediği rivayet edilmiştir.
102. Hasan-ı Basrî'nin akıcı kanın abdesti bozduğu görüşünde olduğu rivayet edilmiştir.
İbnü't-Türkmânî el-Cevherü'n-nakVde bu rivayetlerin üçünün de isnadınm sahih olduğunu söylemiş ve konuyla ilgili tbn Abdilberr'in şöyle dediğini nakletmiştir. İbn Ömer (r.a.)'nın burun kanamasından dolayı abdes-tin bozulduğu görüşünde olduğu bilinmektedir, vücudun herhangi bir yerinden akan kan da aynı şekilde abdesti bozar. Hz. Ali (r.a.) ve İbn Mes'ud (r.a.)'in da bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.
103. Ma'mer'in Eyyüb vasıtasıyla nakline göre kan tüküren kimse hakkında İbn Şîrîn, "Tükürükte kan hakimse abdesti bozar" demiştir. (Abdür-rezzak es-San'ânî, el-Musannef, I, 146)
İbnü't-Türkmânî Abdürrezzak'm rivayet ettiği bu haberin sahih olduğunu söylemiştir. (el-Cevherü'n-naki, 1,40)
Söz konusu haberlerin konuya delâleti açıktır. İbn Abdilberr'in el-İstiz-to'daki açıklaması şöyledir: îbn Ömer (r.a.)'nm burun kanamasından dolayı abdestin bozulduğu görüşünde olduğu bilinmektedir. Burundan kan akması abdesti bozan hususlardan biridir. Vücudun herhangi bir yerinden akan kan da aynı şekilde abdesti bozar. Abdürrezzak'm Ma'mer>Zührî> Salim isnadıyla nakline göre îbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Namazda iken burnu kanayan, kusan veya mezisi gelen kimse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden

devam etsin. (Abdürrez-zak es-San'ânî, el-Musannef, II, 339)
İbn Abdilber sözlerine şöyle devam etmektedir: İbn Ömer (r.a.)'mn abdesti gerektirdiğine dair icmâ olan mezi ile birlikte kusma ve burun kanamasını zikretmiş olması onun bu konudaki görüşünü açıklayıcı olmaktadır. Benzeri görüş Hz. Ali (r.a.), İbn Mes'ud (r.a.), Alkame, Esved, Şa'bî, Ur-ve, İbrahim en-Nehaî, Katâde, Hakem ve Hammad'dan da rivayet edilmiştir. Bu âlimlerin hepsi burun kanaması ve vücuttan akan her türlü kanın abdesti bozduğu görüşündedirler. Ebû Hanife (r.a.) ve taraftarları, Süfyan es-Sevrî, Hasan b. Yahya, Abdullah b. Hasan, Evzâî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye de burun kanaması ve vücuttan çıkan her türlü pisliğin abdesti bozduğu kanaatindedirler. Bunlara göre vücuttan çıkan pis sıvı (kan, irin...) az miktarda ve akıcı değilse abdesti bozmaz. (Ayrıca bk. İbnü't-Türkmânî, el-Cevherü'n-naki, \, 40)
Mezhebimizin kanın abdesti bozduğuna dair bir delili de İbn Mâce'nin rivayet ettiği hadistir. İbn Mâce'nin İsmail b. Ayyaş > İbn Cüreyc > İbn Ebû Müleyke > Aişe (r.anhâ) isnadıyla nakline göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kime kusma, burun kanaması veya mezi isabet ederse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden devam etsin." (İbn Mâce, "İkâme", 137)[190] Söz konusu rivayeti İsmail b.Ayyaş'm İbn Cerir el-Hicâzî'den rivayeti sebebiyle illetli olduğunu söylemiştir, îbn Cerir Hicazlıdır. (Şevkânî,Neylü'l-evtâr, 1,183) İsmail b. Ayyaş'm Hicazhlar'dan rivayeti ise zayıftır. İbn Cüreyc'in ravilerinden hafız seviyesinde olanlar ona muhalefet etmiş ve hadisi İbn Cüreyc > babası isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den miirsel olarak rivayet etmişlerdir. Muhammed b. Yahya ez-Zühlî ve el-îleV\nfe de Dârekutnî bu isnadın sahih olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim, İsmail b. Ayyaş rivayetinin hatalı olduğunu ve İbn Maîn'in onu zayıflıkla nitelediğini belirtmiştir. İbn Adiy, İsmail b. Ay-yaş'ın sözü edilen hadisi biri sözü edildiği gibi, diğeri İbn Cüreyc > babası > Aişe (r.anhâ) olmak üzere iki farklı isnadla rivayet ettiğini ve her ikisinin de zayıf olduğunu ifade etmiştir. Ahmed b. Hanbel ise doğrusunun İbn Cüreyc > babası > Hz. Peygamber (s.a.v.) şeklindeki mürsel rivayet olduğunu söylemiştir. (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 106)
Zeylaî hadisle ilgili bu eleştirilere, "İsmail b. Ayyaş isnada Hz. Aişe (r.anhâ)'yı göre İbn Maîn İsmail b. Ayyaş'ın güvenilir olduğunu söylemiştir, ilave etmiştir. İbn Maîn, İsmail b. Ayyaş'ın güvenilir olduğunu söylemiştir. Güvenilir ravinin ziyadesi ise makbuldür" şeklinde cevap vermiştir. (Nasbu'r-râye, 1,22) Bu açıklamaya iki gerekçe ileri sürülerek itiraz edilebilir. Birincisi İbn Maîn hadisin zayıf olduğunu söylediğine göre İsmail b. Ayyaş hakkındaki güvenilirliği ile ilgili açıklamasının önemi bulunmamaktadır. Nitekim ehli tarafından bilindiği üzere bazan ravisi güvenilir olduğu halde başka sebeplerden dolayı hadis zayıf olabilmektedir. İkincisi ise îbn Maîn'in İsmail b. Ayyaş'ı Hicazhlar ve Şamlılar'dan yaptığı rivayetleri delil olarak kullandığı kabul edilse bile hem mürsel hem de merfu nakledilen rivayette herhangi bir gerekçeyle mürseli öne alma imkânı bulunmadığı zaman merfu olan tercih edilir. Burada ise durum böyle olmamıştır. Mürsel olarak rivayet edenler çoğunlukta ve üstelik onlar hadis hafızıdırlar. İsmail b. Ayyaş da bazı rivayetlerinde onlara muvafakat etmiştir. Bu tür rivayeti diğerlerine tercih edilir.
"İbn Maîn hadisin zayıf olduğunu söylediğine göre İsmail b. Ayyaş hakkındaki güvenilirliği ile ilgili açıklamasının önemi bulunmamaktadır. Nitekim ehli tarafından bilindiği üzere bazan ravisi güvenilir olduğu halde başka sebeplerden dolayı hadis zayıf olabilmektedir" şeklindeki itiraza Suyutî'nin hadis hafızı ve münekkidi olarak nitelediği (Suyutî, Hüsnü'l-muhâdara, i, 151) Zeylaî cevap vererek şöyle demiştir: İbn Maîn'in bu hadisi zayıf saymasının sebebi bazılarının şaz hadis tarifine uygun tarzda diğer ravilerden farklı bir şekilde merfû rivayet etmesi sebebiyle olmalıdır. Tedrîbü'r~ra-vf de Ebû Ya'lâ el-Halîlî'nin şaz hadisle ilgili şöyle dediği nakledilmektedir: Hadis hafızlarına göre şaz, sika ya da başkası ravinin rivayetinde tek kaldığı hadistir. Bu tanımda rivayette muhalefet aranmamış, şaz olması için mutlak teferrüd yeterli görülmüştür. Hâkim en-Nîsâbûrî de şaz hadisi, kendisini destekleyecek başka bir rivayetin bulunmaması tarzında sika ravinin tek kaldığı hadis olarak tanımlamıştır. Buna göre muttasıl ve merfû olan Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi şaz olmaktadır. Zira onun merfû olduğu hususunda İsmail b. Ayyaş tek kalmıştır. İbn Maîn de bu sebeple hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Halbuki yukarıda ifade edildiği üzere îbn Hacer de Muhammed b. Yahya ez-Zühlî, Dârekutnî ve Ebû HâtinVin hadisin mürsei rivayetini sahih kabul ettiklerini söylemiştir. Bu durumda İbn Maîn'in hadisi zayıf olarak nitelediği nasıl ileri sürülebilir? Sonuç itibariyle Zeylaî'ye Muhakkik âlimlere göre ise reddini gerektiren çoğunluğa muhalefet söz konusu değilse güvenilir ravinin ziyadesi makbuldür. Burada da durum böyledir. Bilindiği gibi merfû rivayetin mürseî ile çeliştiği düşünülmez ve tercih edilir. Ayrıca bu rivayet doğru tanımıyla şaz hadis de değildir. Zira Suyutî'nin Tedribü'r-ravf&e zikrettiği üzere Ebû Ya'lâ el-Halîlî ve Hâkim en-Nîsâbûrî'nin şaz hadisi, çoğunluğun rivayetine aykırı olsun veya olmasın güvenilir ravinin tek kaldığı hadis şeklinde tanımlamaları isabetli değildir. Sonuç itibariyle hadis hafızlarının çoğu gibi İbn Maîn hadisi şaz kabul ettiği için zayıf olduğu görüşüne varmıştır.. Zeylaî ise muhaddis-lerin de benimsediği üzere şaz olmadığı görüşüne katılarak sahih olduğunu kabul etmiştir.
İbn Hacer'in hadiste ziyade ile ilgili açıklaması şöyledir: Ziyadenin bulunmadığı rivayetle çelişmeyen ziyadeli rivayet makbuldür. Ziyadenin bulunmadığı rivayetle çeliştiğinde ziyadeli rivayetin kabulü diğerinin reddini gerektiriyorsa tercih esasları dikkate alınarak ikisi arasında tercih yapılır. Tercih edilen alınıp diğeri reddedilir. (Şerhu'n-Nuhbe, s. 37) Bize göre merfû muttasıl rivayetle mevkuf mürsel arasında sözü edilen şekilde bir çelişkiden bahsedilemez. Bu durumda incelediğimiz hadisteki ziyade kabulü gerekli olan sika bir ravinin ziyadesidir. Bununla birlikte bu konuda muhad-disler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Buna göre güvenilir ravilerden bir kısmı hadisi mürsel bir kısmı muttasıl veya bir kısmı mevkuf bir kısmı merfû ya da bazan muttasıl bazan merfû veya bazan mürsel bazan mevkuf rivayet etmesi durumunda muhaddislerin farklı yaklaşımları söz konusudur. Böyle bir durumda muhaddislerin bir kısmına göre mürsel ve mevkuf rivayet tercih edilmelidir. Hatib el-Bağdâdî bunun muhaddislerin çoğunun görüşü olduğunu ifade etmiştir. Muhaddislerden bir kısmı da bu durumda çoğunluğun rivayetinin tercih edileceğini benimsemişlerdir. Bir kısım mu-haddise göre ise hıfzı daha sağlam olan ravinin rivayeti tercih edilmelidir. Buna göre başkalarının merfû ve muttasıl rivayetini hıfzı daha sağlam olan ravinin mürsel veya mevkuf olarak rivayet etmesi onun adaletine herhangi bir zarar vermez. Başkalarının mürsel rivayetini muttasıl veya mevkuf rivayetini merfû olarak nakletmesinin hıfzı daha sağlam olan ravinin adaletine zarar vereceği de söylenmiştir. (Suyutî, Tedrîbü'r-ravi, s. 77)
Muhtemelen Zeylaî, tbn Maîn'in sözü edilen görüşlerden birini tercih ettiğini ve İsmail b. Ayyaş'ın rivayetini buna göre zayıf olarak kabul ettiğini bilmektedir. Ancak o isabet etmemiştir. Çünkü muhaddisler, fakihler ve usulcülere göre söz konusu durumda hıfzı kendi denginde ya da daha sağlam olanın veya çoğunluğun rivayetine aykırı da olsa muttasıl merfû rivayet tercih edilir. Zira bu güvenilir ravinin ziyadesidir ve makbuldür. (Suyutî, Tedrîbü'r-ravi, s. 76)
Nevevî'nin Müslim Şerhi'nm girişinde yaptığı konuyla ilgili açıklaması şöyledir: Güvenilir ravilerden bir kısmı muttasıl diğerleri mürsel veya bir kısmı mevkuf diğerleri merfû rivayet eder ya da güvenilir ravi hadisi bazen muttasıl bazen merfû veya bazen mürsel bazen mevkuf nakledebilir. Bu durumda Hatib el-Bağdâdî, muhakkik muhaddisler, fakihler ve usulcülerin benimsediği doğru olan görüşe göre, hıfzı kendi ayarında yahut daha sağlam olanın veya çoğunluğun rivayetine aykırı da olsa muttasıl merfû rivayet tercih edilir. Zira bu güvenilir ravinin ziyadesidir ve makbuldür. (Şerhu Sahihi Müslim, I, 16)
Nevevî'nin konuyla ilgili "Gece Namazı" başlığı altındaki açıklaması da şöyledir: Hadis hem merfû hem mevkuf veya hem muttasıl hem mürsei rivayet edildiğinde doğru olan görüş, fakihlerin, usulcülerin ve muhakkik muhaddislerin benimsediğidir. Buna göre ravi sayısı ve hıfz bakımından daha sağlam veya zayıf olmaları dikkate alınmadan tercih edilecek rivayet merfû ve muttasıl olandır. Zira buradaki ziyade güvenilir raviye aittir. (Şerhu Sahth-i Müslim, 1,256) Bu durumda Zeylaî'nin söz konusu rivayetin merfû olduğuna dair gayreti, az bir grup muhaddisin muhalefetine rağmen muhakkık âlimlerin görüşüne uygun ve doğrudur.
Böylece yukarıda zikredilen ikinci itiraza da cevap verilmiş olmaktadır. Zira hem mürsel hem de merfu nakledilen rivayette herhangi bir gerekçeyle mürseli öne alma imkânı bulunmadığı zaman merfu olan tercih edilir. Burada ise durum böyle olmamıştır. Mürsel olarak rivayet edenler çoğunlukta ve hadis hafızıdırlar, Nevevî'nin "muttasıl rivayet eden güvenilir ise, mürsel olarak nakledenler çoğunlukta ve hıfz bakımından da daha iyi olsalar bile muttasıl rivayet tercih edilir" şeklindeki açıklaması yukarıda zikredilmişti. Ancak doğru olan, hıfz ve sayı bakımından az veya çok olduğuna bakılmaksızın merfû muttasılın tercih edilmesidir.
"İsmail b. Ayyaş mürsel rivayette bir kez çoğunluğa muvafakat etmiştir. Bu durumda çoğunluğun rivayeti tercih edilmelidir" denilebilir. Bize göre bu, rivayetle ilgili herhangi bir şekilde etkili olmaz. Nitekim İbnü't-Türk-mânî şöyle demiştir: Dârekutnî'nin Muhammed b. Mübarek > İbn Ayyaş > Abdülaziz b. Cüreyc > babası isnadıyla nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Namazda iken kusan kimse..." buyurmuştur. İbn Cüreyc, "İbn Ebî Müleyke, Hz. Aişe (r.anhâ) vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den benzerini nakletti" demiştir. Dârekutnî, Muhammed b. Sabbah vasıtasıyla da muttasıl olarak nakletmiş ve "İbn Ayyaş her iki isnadla da aynısını rivayet etti" demiştir. Rebi' b. Nafi' ve Davud b. Reşîd de îbn Ayyaş'tan sözü edilen iki isnadla rivayet etmişlerdir. İbn Ayyaş'ın mürsel ve muttasıl rivayetleri bir araya getirmesi hata değildir. Zira güvenilir ravilerin mevkuf rivayetlerini merfû olarak nakletseydi, yanıldığı söylenebilirdi. Halbuki İbn Ayyaş mür-se! rivayette güvenilir ravilerle ittifak etmiş ayrıca onlardan fazla olarak merfû olarak da rivayette bulunmuştur. Bu ise onun rivayetteki sağlamlığına ve hıfzına delâlet etmektedir. (İbnü't-Türkmânî, el-Cevherü'n-naki, I, 39)
"İsmail b. Ayyaş Şamlılardan rivayette güvenilir, Hicazlılardan rivayette ise böyle değildir" denilebilir. Ancak bize göre Zeylaî hadisin sahih olduğunu tespitte İbn Ayyaş'ın belirli rivayetlerinde değil mutlak olarak güvenilir olduğunu belirten âlimlerin görüşlerini esas almış ve "el-Cevhe-rü'n-nakVde zikredildiğine göre İbn Ayyaş'ın güvenilir olduğunu başta ibn Maîn olmak üzere diğer âlimler de söylemiştir. Nitekim Ya'kub b. Süf-yan onun güvenilirliğini "sika-adl" lafızlarıyla, Yezid b. Harun da "Hafızası ondan daha sağlamını görmedim" diyerek ifade etmişlerdir"

demiştir. İbn Ayyaş'ın mutlak olarak güvenilir olması sebebiyle Zeylaî'nin bu görüşü reddedilmesi mümkün olmayan bir gerçektir.
Beyhakî'nin nakline göre İmam Şafiî sözü edilen hadis başta olmak üzere konuyla ilgili İbn Ömer (r.a.) ve diğer rivayetlerde, zikredilen abdest almayı bazı uzuvların yıkanacağı şeklinde yorumlamıştır. Ancak bize göre İbn Mâce'de bulunan İbn Ayyaş'ın merfû rivayeti (İbn Mâce,"İkâme", 137)[191] ile Abdürrezzak'ın İbn Ömer (r.a.)'dan rivayeti (Abdürrezzak cs-San'ânî, el-Musannef, II, 339) buna engeldir. Bu rivayetlerde abdesti bozanlar olarak burun kanamasıyla birlikte mezi de zikredilmektedir. Mezinin abdesti bozduğu ve bazı uzuvların yıkanmasının yeterli olmadığı hususunda icmâ bulunmaktadır. Aksini savunanlar görüşlerine delil olarak Buhârî'nin rivayet ettiği Ensâr'dan olan sahâbî olayını zikretmektedir. Buna göre sözü edilen sahâbî namaz kılarken okla yaralandığında akan kanı ile namazına devam etmiştir. Bu görüşü benimseyen İmam Şafiî ve taraftarlarının bu görüşüne Aynî cevap vermiştir. Ona göre bu hadis problemlidir. Zira kan aktığında kişinin bedenine hatta elbisesine bulaşır. Şafiîlere göre de az da olsa üzerine kan bulaştığında kişinin namazı bozulur. "Kan yaradan fışkırdıgı için bedenine bulaşmamıştır" diyebilirler. Ancak böyle bir iddia son derece basit olur. Zira böyle bir şeyin olması mümkün değildir. Bize göre ayrıca söz konusu hadise herkesi ilgilendirmeyen şahsa özel bir olaydır. O bir sahâ-bînin fiilidir. Muhtemelen o bu davranışının hükmünü de bilmiyordu. Zikrettiğimiz rivayetler ise bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözlü açıklamaları olup esas alınmaları gerekir.
Şafiîlerin delilerinden biri de Buhârî'nin muallak olarak rivayet ettiği[192] Hasan-ı Basrî'nin, "Yaralı olmalarına rağmen müslümanlar namazlarina devam ede gelmişlerdir" açıklamasıdır. Bize göre bu açıklama görüşümüze zarar vermez. Çünkü bize göre yaranın kanı dinmiyorsa sahibi özürlü kabu! edilerek bu durumu namaza engel olmaz. Özürlünün abdestini akan kan değil vaktin çıkması bozar. Ayrıca Hasan-ı Basrî'nin açıklamasında müslümanlarm kan akarken namazlarına devam ettiklerine dair herhangi bir ifade de bulunmamaktadır. Belki de onlar yaraları bağlı iken namazlarına devam etmişlerdir. Bu durumda da sadece kan çıkmasıyla namazları bozulmamıştır. Zira abdestin bozulabilmesi için kanın akıcı olması gerekmektedir. Üstelik akmayan kan sebebiyle abdestin bozulmadığına, sadece kanın bulunduğu yerin yıkanmasının yeteni olacağına dair Hasan-ı Basrî'nin açıklamasını yukarıda sahih bir isnadla nakletmiştik. (Ayrıca bk. İbn Ha-cer, Fethu'l-bârî, \, 246) Konuyla ilgili hadisin anlamı açık olduğu için karşı görüşü benimseyenler ravileri hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Delil olarak zikrettikleri Buhârî'nin sözü geçen muallak rivayeti ise anlam açısından açık olmayıp farklı şekillerde yorumlanabilmektedir.
Kullandıkları bir başka delil de İbn Ömer (r.a.)'nın sivilcesini sıktığında kan çıkmasına rağmen abdest almadığına dair Buhârî'nin muallak rivayetidir.[193] Bize göre İbn Ömer (r.a.)'nın sivilcesini sıktığında akmayan az bir kan çıkması da muhtemeldir. İbn Ebî Şeybe'nin sahih bir isnadla naklettiği haber de bunu desteklemektedir. İbn Ebî Şeybe (r.a.)'in Abdülvehhab > Süleyman et-Teymî isnadıyla nakline göre Bekir şöyle anlatmıştır: İbn Ömer (r.a.)'yı yüzündeki sivilceyi sıkarken gördüm. Bir miktar kan çıkmıştı. Onu parmaklarıyla sildi sonra da namazını kıldı. Bu haber, Umdetü'l-kâ-7-f'de (1,797) de nakledilmektedir. Haberde yer alan "bir miktar kan" ifadesi bizim görüşümüzü desteklemektedir. Ayrıca söz konusu hadise de herkesi ilgilendirmeyen şahsa özel bir olay olup farklı şekillerde yorumlanabilir. İbn Ömer (r.a.) ile ilgili daha önce zikrettiğimiz sözdür, ona genel bir hüküm verilir. Burada sözü edilen ise fiildir. Söz fiile tercih edilir. Bu haberle ilgili Aynî'nin cevabî açıklaması ise şöyledir: Bu haber Hanefîler için delildir. Zira temel kaynaklarında zikredildiği üzere onlara göre sıkmak suretiyle çıkarılan kan abdesti bozmaz. Abdesti bozan kan çıkarılan değil, çıkandır. Burada çıkarılan kandan kastedilen kendi haline bırakılsaydı akmayacak olan kandır.
Kullandıkları bir başka delil de İbn Ebî Evfâ (r.a.)'in kan tükürmesine rağmen namazına devam ettiğine dair Buhârî'nin muallak rivayetidir. [194] Haberle ilgili Aynî'nin açıklaması şöyledir: Bu, onların lehine bizim ise aleyhimize bir delil değildir. Zira haberde sözü edilen kanın karın boşluğundan gelmiş olması ihtimali vardır ve bu durumda ağız dolusu olmadıkça zaten abdesti bozmaz. Kanın ağız dolusu olduğuna dair haberde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Eğer kan dişlerinden akmakta ise bu durumda da kan veya tükürüğün çokluğu ölçü olmaktadır. Bu konuda ravinin herhangi bir açıklamasının bulunmaması, haberin delil olamayacağı anlamına gelmektedir. (Umdetü'l-kârt, I, 798)
Kullandıkları bir başka delil de hacamat yaptıran kimsenin sadece kan alma âletlerinin yıkamasının yeterli olacağına dair İbn Ömer (r.a.) ve Ha-san-ı Basrî'nin yaptığı açıklamayla ilgili Buhârî'nin muallak rivayetidir.[195] Bize göre bu haberin metni problemlidir. Nitekim İbn Ebî Şeybe ve İmam Şafiî söz konusu haberi "İbn Ömer (r.a.) kan aldırdığında âletleri yıkardı" şeklinde rivayet etmişlerdir. Hasan-ı Basrî ile ilgili haberi İbn Ebî Şeybe muttasıl olarak rivayet etmiştir. Buna göre, "kan aldıranın yapması gereken nedir?" şeklindeki soruya Hasan-ı Basrî, "âletlerin iz bıraktığı yerleri yıka-masıdır" diye cevap vermiştir. İbn Hacer'in nakli de böyledir. (Fethu'l-bârî, 1,246) Sözü edilen haberle ilgili Buhârî ravileri arasında ihtilaf bulunmaktadır. Buhârî ravilerinden Müstemlî metinde "illâ/sadece" lafzını zikrederken başta Küşmîhenî olmak üzere diğer ravilerin rivayetlerinde onun yerine "ğayr/başka" lafzı bulunmaktadır. Bu bilgi Aynî'de de yer almaktadır.
(Umdetü'l-kârî, I, 798) Bu durumda Buhârî'nin söz konusu muallak rivayeti delil olmaya elverişli değildir.
İbn Ebî Şeybe ve İmam Şafiî'nin rivayet ettiği İbn Ömer (r.a.) ayrı ile ilgili haberde ise abdestin bozulduğuna dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Hasan-ı Basrî ile ilgili İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiği haberde de abdestin bozulduğu hakkında bir açıklama yoktur. Böyle bir sonuç ancak mefhumu muhalifle elde edilebilir. Bize göre mefhum delil değildir. Kaldı ki kan aldırma, her zaman kanın akışını gerektirmez. Eğer Müstem-lî'nin rivayet ettiği "illâ"lı lafzın sıhhati kabul edilirse o takdirde bu ibarede, akıcı kanın çıkışı sebebiyle abdestin bozulmayacağına dair bir delalet bulunmaz. Aksine bu rivayet, daha önce İbn Ömer (r.a.) ve Hasan-ı Bas-rî'den naklettiğimiz "kanın akıcı olması abdesti bozar" şeklindeki görüşüne aykırı olmaması için çıktığı yerde kalan kana yorulması gerekir. Yahut İbn Ömer (r.a.) ve Hasan-ı Basrî'nin, "sadece bıçak vurulan yerleri yıkaması gerekir" tarzındaki açıklamaları "bu sebeple bütün vücudun yıkanması gerekmez" şeklinde de anlaşılabilir. Nitekim bazı sahâbîler "Boy abdesti Cuma, cünüplük, kan aldırma ve Ölü yıkama olmak üzere dört sebeple alınır" hadisinden hareketle kan aldırdıktan sonra boy abdesti alınması gerektiği görüşündeydiler. Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve Dârekutnî İbnü'z-Zübeyr > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den naklet-mislerdir[196] Bu durumda "İbn Ömer (r.a.) ve Hasan-ı Basrî, bu sözleriyle kan aldırma sebebiyle abdestin gerekli olmadığını değii, gusiün gerekmediğini belirtmek istemişlerdir" denir. Bu izahı da değerli dost Sehârenfûrî yapmıştır. (Sehârenfûrî, Bezlü'l-mechûd, I, 122) Yukarıda Aynî benzeri görüşlere cevap vermişti. Ona göre abdesti çıkarılan kan değil çıkan kan bozmaktadır.
104. Ahmed b. Ferec > Bakıyye > Şu'be > Muhammed b. Süleyman b. Asım b. Ömer b. Hattab > Abdurrahman b. Eban b. Osman b. Affan > Zeyd b. Sabit (r.a.e.) isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Akan her kan sebebiyle abdest bozulur" buyurmuştur.[197]
Hadisi İbn Adiy el-Kâmil isimli eserinde Ahmed b. Ferec'in tercerne-sinde nakletmiş ve "Bu hadisi sadece Ahmed b. Ferec vasıtasıyla bilmekteyiz. O, hadisi delil olarak kullanılan ravilerden değildir. Ancak hadisleri yazılabilir. Zayıf olmasına rağmen insanlar onun hadisini almışlardır" açıklamasını yapmıştır. Zeylaî'nin nakline göre İbn Ebî Hatim de el-İlel'ında, "Ahmed b. Ferec'ten hadis yazdık, bize göre o doğru olduğu söylenebilecek bir ravidir" demiştir. (Nasbu'r-râye, i, 21) Bize göre o, hasen hadis ravi-lerindendir. İsnaddaki diğer raviler ise güvenilirdir. İsnadda yer alan Bakıyye'nin tedlis yapmaktan başka bir kusuru yoktur. Burada ise hadisi Şu'be'den işittiğini açıkça ifade etmiştir. Muhammed b. Süleyman da güvenilir bir ravidir. Zira ondan rivayette bulunan Şu'be sadece güvenilir ravilerden rivayette bulunmaktadır. İbn Hacer'in de belirttiği gibi Abdurrah-man b. Ebân da güvenilir bir ravidir ve rivayetleri Kütüb-i erbaa'da yer almaktadır. (Takrîb, s. 118) Buna göre Hadis hasendir.
105. Yezid b. Halid > Yezid b. Muhammed > Ömer b. Abdülaziz > Temim ed-Dârî (r.a.) isnadıyia nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Akan her kan sebebiyle abdest bozulur" buyurmuştur.
Zeylaî'nin belirttiğine göre hadisi Dârekutnî Sünen'inde rivayet etmiştir. Ayrıca o, "Ömer b. Abdülaziz, Temim ed-Dârî'yi görmemiş ve ondan hadis işitmemiştir. Yezid b. Halid ve Yezid b. Muhammed de meçhul iki ravidir" demiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 121) es-Siâye'dt belirtildiğine göre Yezid b. Halid ve Yezid b. Muhammed hakkında ihtilaf edilmiştir. Zehe-bî'nin el-Kâşif inde zikredildiği üzere bazıları onların güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Bize göre bu önceki rivayeti desteklemektedir. Dârekut-nî'nin sözü edilen ravilerin meçhul olduklarına dair açıklamaları başkalarının güvenilir olduklarını ifade etmeleriyle ortadan kalkmaktadır. Zira meçhul olan ravinin güvenilir olduğu söylenemez. Ömer b. Abdülaziz'in Temim ed-Dârî'den hadis işitmemesi ise bizim görüşümüzü etkilemez. Zira ikinci ve üçüncü asırlarda isnaddaki kopukluk bize göre hadisin sıhhatini etkileyecek bir kusur değildir. Özellikle Ömer b. Abdülaziz gibilerinin yaptığı mürsel rivayetler kusur olarak kabul edilemez.
Ahmed b. Ferec ve Yezid b. Halid rivayetlerinin konuya delâletleri açıktır. Ahmed b. Ferec rivayeti Dârekutnî'ye göre zayıftır. İsnadında kopukluk bulunsa da daha önceki rivayet ve haberler tarafından desteklendiği için bize göre hasen seviyesindedir. Konuyla ilgili Dârekutnî'nin Sünen'inds altı hadis daha zikredilmektedir. Ancak hepsinin isnadı da zayıftır. İsnadların bir kısmında metruk raviler bulunmaktadır. Bu sebeple onları zikretmeye gerek görmedik. Usul eserlerinde zikredildiği gibi isnadların çokluğu hadisi, aslı olmayan konumundan kurtaracağı anlayışıyla değerli dost Sehâ-renfûrî bunları kendi eserinde zikretmiştir. İsteyen onun eserine bakabilir. (Sehârenfûrî,fc/w7-mec/îMt/, I, 122, 123)

c. Mafsalları Gevşeyecek Şekilde Uyumanın Abdesti Bozacağı

106. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Uzanıp uyumadıkça secdede iken uyuyana abdest gerekmez. Zira kişi uzanıp

uyuduğunda mafsalları gevşer" buyurmuştur.[198]
Hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'Iâ rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirdir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 101)
107. Hz. Ali (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.), "Dübürün bağı gözlerdir (Göz uyudu mu bağ çözülür). Bu sebeple uyuyan kimse abdest alsın."
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Münzirî, İbnü's-Salah ve Nevevî ha-sen olduğunu söylemiştir.[199]
108. Yezid b. Kasît'in nakline göre Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: Oturarak, ayakta iken veya secde ederken uyuyana abdest gerekmez. Abdest ancak yatarak uyuyana lâzımdır.[200]
İbn Abbas (r.a.) hadisinin konuya delâleti açıktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) abdestin bozulmasının sebebini uzanmak halinde mafsalların gevşemesi olarak belirlemiştir. Öyle ise asıl olan mafsalların gevşemesidir. Bunun sonucu da mafsalların gevşemesi sonucunu doğuracak şekilde uyumanın ab-desti bozacağıdır. Zikredilen diğer hadislerin konuya delâletleri de açıktır. et-Telhîsü'l-habîr'ĞQ zikredildiğine göre ikinci hadisin isnadı eleştirilmiştir. Ancak önemli değildir. Dışkı, idrar ve uykunun abdesti bozduğuna dair Afvân b. Assai rivayeti konunun başında geçmişti.
Konuyla ilgili sözü edilen hadislere aykırı rivayetler de bulunmaktadır. Bunlardan biri İbn Hacer'in Bulûğu'l-merâm'da zikrettiği Enes b. Malik (r.a.) hadisidir. O şöyle haber vermiştir: Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı, başları öne düşecek kadar (uyuklayarak) yatsı namazını beklerlerdi. Daha sonra abdest almadan namaz kılarlardı.[201] Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Dârekutnî ise sahih olduğunu söylemiştir. Hadisin aslı Müsiim'de de bulunmaktadır.
Mecmaü'z-zevâid'de zikredilen başka bir rivayete göre Enes b. Malik (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı yanları üzerine uzanıyorlardı. Daha sonra namaz kılmak için kimi abdest alır, kimi ise abdest almadan namazlarını kılardı. (Heysemî, Keşfü'l-estâr, I, 147; Mecmaü'z-zevâid, 1,248)[202] Haberi Bezzâr rivayet etmiştir. İsnadı, Sahihin ravilerinden meydana gelmektedir. Ebû Ya'lâ'nın Enes b. Malik (r.a.) vasıtasıyla bazı sahâbîlerden nakline göre de Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı yanlan üzerine yatıyor ve uyuyorlardı. Daha sonra namaz kılmak için bir kısmı abdest alıyor, bir kısmı ise abdest almadan namazlarını kılıyordu. (Ebû Ya'lâ, Müsned, V, 467) [203] İsnadı, sahih hadis ravilerinden meydana gelmektedir. Birinci hadis Nasbu'r-râ-ye'de özet halinde zikredilmekte ve Ebû Dâvûd tarafından rivayet edildiği ve Nevevî'nin isnadının sahih olduğunu söylediği ifade edilmektedir.
Dârekutnî'nİn Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz > Muhammed b. Humeyd > Abdullah b. Mübarek > Ma'mer> Katâde isnadıyla nakline göre Enes b. Malik (r.a.) şöyle demiştir: İçlerinden birinin horlamasını duyacak şekilde uyumakta olan ashabın namaza uyandıklarını gördüm. Onlar namazlarını kılıyor abdest almıyorlardı. Abdullah b. Mübarek, "Bizdeki rivayet oturarak uyumakta oldukları" şeklindedir demiştir. Dârekutnî, hadisin bu haliyle sahih olduğunu söylemiştir. (Dârekutnî, Sünen, I, 130)[204]
Bu üç rivayetle ilgili verilecek cevap şöyledir: Birinci rivayet sahabenin yatsıyı oturarak bekledikleri şeklinde anlaşılabilir. Nitekim Zeylaî başın öne düşmesinin oturarak uyuyan kimse için söz konusu olacağını belirtmiştir. (Nasbu'r-râye, I, 66) İkinci ve üçüncü rivayetler, iyice uykuya dalınca abdest alınacağı aksi halde abdeste gerek olmadığı şeklinde anlaşılabilir. Dördüncü rivayet ise birinci hadiste olduğu gibi hafif uyuma ile ilgili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Şeyhimin halifelerinden Doktor Mevle-vî es-Sûfî Muhammed Yusuf el-Becnûrî ve Doktor Muhammed Haşim et-Tehânevî'nin de tecrübelerine dayanarak ifade ettikleri gibi horlama hafif ve oturarak uyuma halinde de olabilir ve her zaman uykunun derinliğine alamet sayılmaz.
Hocam kadınla teni tene değecek şekilde kucak kucağa olmanın abdes-ti bozmasının da bu hadisle desteklendiğini söylemiştir. Zira ResûluUah (s.a.v.) uykunun abdesti bozmasının sebebinin uyunduğunda mafsalların gevşemesi olduğunu, gözlerin ise dübürün bağı konumunda bulunduğunu açıklamıştır. Nitekim başka bir hadiste de asıl abdesti bozanın yellenmek olduğu açıkça belirtilmiştir. Mafsalların gevşemesi yellenmeye sebep olmaktadır. Böylece hadiste gerçek sebep yerine abdestin bozulmasına vesile olan mafsalların gevşemesi zikredilmiştir. Kadına sarılma da buna kıyas edilebilir. Nitekim böyle bir durumda asıl abdesti bozan mezi gelmesidir. Zira kadına sarılma sonucunda genellikle mezi gelir. Burada da kadına sarılma mezinin gelmesine sebep olmaktadır. Böylece gerçek sebep yerine abdestin bozulmasına sebep olan kadına sıkı sarılmak zikredilmektedir. Burada şu husus akla takılabilir. Bir kere uyku ile kucak kucağa olma arasında fark vardır. Çünkü uyku, vücuttan çıkanı bilmemeyi gerekli kılar. Oysa kucaklamada kişi uyanık olduğu için vücudundan neyin (mezi) çıkıp çıkmadığını bilir. Bu durumda bu ikisi birbirine nasıl kıyas edilebilir? Bu te-reddütü şöyle izale edebiliriz. Vücuttan çıkanı bilmeme hali uykuya mansus değildir. Vücuttan çıkanın az ve gözden uzak olması ve bedene bulaşması ihtimaline de bağlıdır. Bu yüzden ihtiyata riayet ilkesi bu durumda abdestin iadesini gerekli kılar.
Bazı fakihlerin konuyla ilgili açıklamaları da uyku halinde abdesti asıl bozanın yellenmek olduğu görüşünü desteklemektedir. Onlara göre sürekli yellenme hastalığına tutulan kimsenin abdesti uyku sebebiyle bozulmaz. Şu halde abdesti bozduğu kesin olan abdesti bozmayınca abdesti bozma ihtimali olanla abdest nasıl bozulur? Bu, ihtilaflı olsa da içtihat ve araştırma konusudur. Kadına dokunmadan dolayı abdestin bozulması da farklı görüşlerin ileri sürülebileceği içtihat konusudur. Bizim burada asıl dikkat çekmek istediğimiz husus İse verilen hükmün sadece re'ye dayanmadığı, dinî bir delile de dayandığıdır. Konuyla ilgili delil hakkında fakihlerin açıklamalarına göre kadına sarılma genellikle mezi gelmesine sebep olmaktadır. Böyle bir durumda mezi gelmeyeceğini söylemek kabul edilemez. Zira bu gibi hallerde az da olsa mezi gelebilir ve vücuda yayılacağı için de fark edilmeyebilir. Bu durumda gerçek sebep yerine abdestin bozulmasına sebep olarak kadınla kucak kucağa olmanın zikredilmesi ve abdesti yenilemenin gerekli görülmesi ihtiyata uygun olmaktadır.

d. Namazda Kahkaha İle Gülmek

109. Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Gözleri iyi görmeyen bir adam ResûluUah (s.a.v.) namaz kılarken mescide girdi ve orada bir çukura düştü. Namaz kılanlardan birçok kimse güldü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) gülenlerin yeniden abdest alıp namazlarını tekrar kılmalarını emretti.
Bu haberi, Taberânî Mu'cemü'l-kebîf'inde rivayet etmiş olup isnadında bulunan ravileri güvenilirdir. Ancak bazıları ile ilgili değerlendirmede ihtilaf vardır. (Heysemî, Mecınau'z-zevâid, II, 82)
Hadisin konuya delâleti açıktır. Heysemî hadisi zikrettikten sonra, "isnadında yer alan Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî hakkında bilgi bulamadım, diğer ravileri ise güvenilirdir" demiştir. Hadisin metninden bahsederken de bir vesileyle isnaddaki bazı raviler hakkında ihtilaf bulunmakla birlikte diğerlerinin güvenilir olduğunu ifade etmiştir. Öyle anlaşılıyor ki o, Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî hakkında bazı bilgiler elde etmiş ve senedi ceyyid göstermiştir. Sonra kendisine Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî'nin Dârekutnî'de mevkuf bir rivayeti de bulunduğu ve Dârekutnî'nin onu zikrettikten sonra sahih olduğunu da ifade ettiği bildirilmiştir. (Dârekutnî, Sünen, 1,118) Bu ise onun Muhammed b. AbdüİmeIik ed-Dakîkî'nin güvenilir olduğunu söylediği anlamına gelmektedir. İbn Hacer onu Tehzîbü't-Tehzîb'de (IX, 317) zikretmiş, özetle Ebû Dâvûd dışındaki âlimlerin onu güvenilir olarak niteledikleri, Ebû Davud'un ise, "hadis naklinde sağlam değildir" dediğini ifade etmiştir.
Şu halde hadis delil olarak kullanılabilir. Ancak et-Ta'lîku'l-hasen'de (I, 36) hadisin muttasıl olmadığı ileri sürülerek şöyle denilmektedir: Hadisin bir başka illeti de Mehdî b. Meymun dışında Hişam b. Hassan'dan rivayette bulunan hadis hafızlarının isnadda Ebû Musa (r.a.)'ı zikretmeden mürsel olarak rivayet etmeleridir. Hadisin muttasıl olarak bir başka rivayeti ise Dârekutnî'de bulunmakta olup bu şekilde nakleden tek ravi de Halid b. Abdullah el-Vâsitî'dir. Halid, hadisi "Ebü'l-Âliye > Ensardan bir adam" şeklinde nakletmektedir. Hadisle ilgili Dârekutnî'nin açıklaması şöyledir: Hadisin rivayetinde beş güvenilir hadis hafızı Halid b. Abdullah el-Vâsıtî'ye muhalefet etmektedir. Doğru olanı güvenilir ravilerin rivayetidir.
Hadisin mürsel olarak rivayetiyle ilgili bu itiraza şunları söylemeliyiz. Hadisi muttasıl olarak rivayet eden Mehdî b. Meymun İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi (Takrîb, s. 215-216) Kütüb-i sitte ravilerinden olup güvenilir bir kimsedir. Halid b. Abdullah el-Vâsitî de Kütüb-i sitte ravilerinden güvenilir bir ravidir. (îbn Hacer, Takrîb, s. 50) Her ikisi de güvenilir olan Mehdî b. Meymun ve Halid b. Abdullah el-Vâsıtî isnada Ebû Musa (r.a.)'i ilave etmek suretiyle hadisi muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. Bu bir ziyadelik-tir. Aksini tercihi gerektirecek bir durum bulunmadığı sürece güvenilir ra-vinin ziyadesi makbuldür. Burada da tercihi gerektirecek bir durum bulunmamaktadır. Gerçi iki ravinin mürsel rivayetine karşılık beş ravinin muttasıl rivayeti tercihi gerektirecek bir durum olarak düşünülebilir. Ancak bazen ravi hadisin hem muttasıl hem de mürsel rivayetini bilmekte fakat hocasından aldığı şekliyle rivayet etmektedir. Bu sebeple Heysemî hadisin mürsel olduğundan bahsetmemiştir. Sonuç itibariyle söz konusu hadis muttasıldır ve delil olarak kullanılabilir.
110. Ebû Hanife (r.a.), Mansur b. Zâzân > Hasan-ı Basrî isnadiyla şöyle anlatılmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kılarken a'mâ olan bir adam namaz kılmak üzere kıble tarafından gelmişti. İnsanlar da sabah namazı kılmaktaydı. Adam bir çukura düşünce bazıları kahkahayla güldü.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), "Kahkaha ile gülenler yeniden abdest alıp namazlarını tekrar kılsınlar" buyurdu.[205]
Hadisi İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî Kitâbu'l-âsâr'ında rivayet etmiştir. Hadisle ilgili İbnü't-Türkmânfnin açıklaması şöyledir: İbn Mende Ma'rifetü's-sahâbe isimli eserinde söz konusu hadisi Ebû Hanife (r.a.)'in Mansur b. Zâzân > Hasan-i Basrî >Ma'bed b. Ebû Ma'bed isna-dıyla Hz. Peygamber (s.a.v.), Namazda kahkaha ile gülen yeniden abdest alıp namazını tekrar kılsın buyurdu şeklinde naklettiğini söylemiştir. Daha sonra Ma'n vasıtasıyla Ebû Hanife (r.a.) isnadını zikrettikten sonra İbn Mende, "Bu ondan rivayet edilen meşhur bir hadistir. Ebû Yusuf, Esed b. Amr ve başkaları da rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (İbnü't-Türk-mânî, el-Cevherü'n-nakit I, 42)
Burada hadisin İmam Ebû Hanife (r.a.) isnadıyla hem muttasıl hem de mürsel olarak rivayet edildiğini, el-Âsâr'dakı ravilerin güvenilirliğini ve isnaddaki Ma'bed'in sahâbî olduğunu hatırlatmalıyız.
İsnadda bulunan Mansur ve Hasan-ı Basrî Kütüb~i sitte ravilerinden olup güvenilir ve tanınmış ravilerdir. İmamımız Ebû Hanife (r.a.) gibilerinin durumu ise araştırılmaz. İbnü't-Türkmânî'nin belirttiği üzere İbn Hib-bân Sahih'inde ondan rivayette bulunmuş, Hâkim en-Nîsâbûrî ise Müs-tedrek'mde onun rivayetini destekleyici olarak zikretmiştir. (el-Cevherü'n-naki, II, 172) İbnü't-Türkmânî'nin Ma'bed hakkında verdiği bilgi ise şöyledir: İbn Mende'nin Ma'rifetü's-sahâbe'de zikrettiğine göre Ma'bed b. Ebî Ma'bed, İbn Ümmî Ma'bed olup Resûlullah (s.a.v.)'i gördüğünde henüz çocuktu. İbn Mende daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'in Ümmü Ma'bed'in çadırına uğradığım, annesinin küçük Ma'bedi kendisine gönderdiğini zikretmekte ve "Ebû Hanife (r.a.) ondan hadis rivayet etmiştir" diyerek söz konusu hadisi nakletmektedir. Tecrîdü Üsdü'l-ğâbe'ût zikredildiğine (ii, 92) göre Ma'bed b. Ebî Ma'bed el-Huzâî, henüz müslüman olmamasına rağmen Uhud harbinden sonra Ebû Süfyan'ın Medine üzerine yürümesine engel olan kişidir. Daha sonra da müslüman olmuştur.
Hadisle ilgili Zeylaî'nin açıklaması şöyledir: Kahkaha hadisini el-Kâ-miTinde Ali b. Medînî'den muttasıl olarak rivayet eden İbn Adiy, onun açıklamalarını da nakletmiştir. Buna göre Ali b. Medînî hadis hakkında şu
açıklamaları yapmıştır. Kahkaha hadisini en iyi bilenlerden Abdurrahman b. Mehdî bana onun Ebü'l-Âliye'ye dayandığını söyledi. Ben, "Hasan-ı Basrî onu Hz. Peygamber (s.a.v.)'den miirsel olarak rivayet etmekte değil mi?" diye sorunca o, "Hadis bana, Hammad b. Zeyd > Hafs b. Süleyman > Hasan-ı Basrî > Hafsa > Ebü'l-Âliye isnadıyla gelmiştir" şeklinde cevap verdi. Ben, "İbrahim en-Nehâî de hadisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mür-sel olarak rivayet etmiştir değil mi?" diye sordum. O, "Hadis bana, Şerîk > Ebû Haşim < İbrahim > Ebü'l-Âliye isnadıyla gelmiştir" diye cevap verdi. Ben, "Zührî de hadisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etmiştir değil mi?" deyince o, "Ben bu hadisi Zührî'nin kardeşinin oğlunun kitabında okudum, Zührî'nin yeğeni > Zührî > Süleyman b. Erkam > Hasan-ı Basrî isnadıyla nakledilmekteydi" dedi.
Beyhakî'nin Sünen'inds nakline göre Ahmed b. Hanbei'in açıklaması ise şöyledir: Zührî ve Hasan-ı Basrî konuyla ilgili sahih bir hadis bilselerdi, aksi görüşü benimsemezlerdi. Nitekim Hasan-ı Basrî'nin namazda iken gülen kimsenin abdestinin bozulmayacağı görüşünde olduğu Katâde'den sahih olarak rivayet edilmiştir. Zührî'nin de namazda iken gülen kimsenin abdestini de namazını da iade etmeyeceği görüşünde olduğu Şuayb b. Ebî Hamza ve başkalarında nakledilmiştir. Beyhakî, "hadis muttasıl isnadlarla rivayet edilmiştir, ancak hepsi de zayıftır" demiştir. O konuyla ilgili hadisler el-Hilâfiyyât isimli eserinde zikretmiştir.
İbn Adiy el-Kâmil'mde şöyle demektedir: Bu hadisi Hasan-ı Basrî, Ka-tâde, İbrahim en-Nehaî ve Zührî mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Ancak hadis onların her birinden hem mürsel hem de muttasıl olarak nakledilmiştir. Hepsinin hadisi aldığı kaynak Ebü'l-Âliye'dir. Hadisin kaynağı Ebü'f-Aliye'dir ve o bu rivayetle tanınmaktadır. Âlimler onu bu rivayeti sebebiyle tenkit etmişlerdir. Diğer rivayetleri ise sahihtir. Zeylaî'nin verdiği bilgiye göre İbn Adiy, Yahya b. Maîn'in "İbrahim en-Nahaî'nin tâcirü'1-bah-reyn ve kahkaha hadisleri dışındaki mürselleri sahihtir" dediğini de naklet-miştir. (Zeyiaî, Nasbu'r-râye, I, 51-52) Kahkaha hadisi bilinmektedir. Burada tâciru'l-bahreyn hadisi hakkında da bilgi vermemiz faydalı olacaktır. İbn Ebî Şeybe'nin, Veki > A'meş > İbrahim en-Nehaî isnadıyla nakline göre bir adam, "Ben ticaretle meşgul biriyim, Bahreyn'e gidip geliyorum" deyince Hz. Peygamber (s.a.v.) "Dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kıl" buyurdu. (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, II, 448) Müellif bu mürsel rivayetin isnadının Kütüb-i sitte ravilerinden meydana geldiğini, ancak A'meş'in müdellis olduğunu söylemiştir.
Zeylaî'den yaptığımız nakillerde, İmam Ebû Hanife (r.a.)'in rivayeti metin bakımından eleştirilmekte, aynı şekilde metnin sonunda zikredilen Ebü'l-Âliye rivayetinde eleştiri konusu edildiği anlaşılmaktadır. Buna bir cevap vermek gerekmektedir. Hasan-ı Basrî rivayeti hakkında yöneltilen eleştiriyle ilgili onun yanında söz konusu rivayetin isnadının bundan ibaret olmayacağını onu başka isnadlarla da elde etmiş olabileceğini hatırlatmalıyız. Hasan-ı Basrî'nin konu hakkında farklı bir görüş benimsemesi onun rivayet ettiği hadis için bir eleştiri olamaz. Zira onun sözü edilen görüşü kendisine bu hadis ulaşmadan önce benimsemiş olması da söz konusudur. Ebü'l-Âliye'nin mürsel rivayetine yönelik eleştiriye gelince, bir kere onun isnadı sahih, muttasıl rivayeti de delil olarak kullanılabilir. Dolayısıyla hadisi bir defa mürsel başka bir defa muttasıl rivayet etmiş olması hadisin eleştirilmesini gerektirmez. Zira hadis ona her iki şekliyle de gelmiş olabilir. Bu rivayet, Hasan-ı Basrî'nin mürsel rivayeti ile de güçlenmiştir. Böylece kahkaha ile gülmenin abdesti bozduğu makbul isnadlarla tesbit edilmiştir.
İbnü't-Türkmânî'nin nakline göre İbn Hazm sözü edilen mürsel rivayetin ravilerinin çokluğu sebebiyle Mâlikî ve Şafiî'lerin onunla amel etmeyi gerekli gördüklerini söylemiştir. Bize göre Hanbelî'leri de onlara dahil etmek gerekir. Zira Hanbelîler de mürsel hadisi delil olarak kullanmaktadır. Haydi diyelim ki onlar mürseli delil saymıyorlar. Bir mürselin en alt düzeyde değerlendirilmesi onu zayıf hadis saymaktır. Onlara göre zayıf hadis, bu konuda dayandıkları kıyasa tercih edilmelidir. Bize göre İbnü't-Türkmânî'nin "onlara göre zayıf hadis kıyasa tercih edilmelidir" açıklaması delili olmayan bir iddiadan ibarettir. Zira önde gelen âlimlerin zayıf hadisi delil olarak kullanırken kastettikleri hasen hadisin altında kabul edilen zayıf değildir. Onlar zayıfla sahih seviyesine ulaşmayan hadisi kastetmekteydiler. Istılahta bu, hasen hadis olarak ifade edilmektedir. Doğrusu ben uzun zamandan beri önde gelen âlimlerin zayıf hadisle amel ettikleri konusunu düşünüyor ve bu âlimlerin zayıf hadisi delil olarak kullanmalarını bir türlü anlayamıyordum. Sonra konuyu Allah'ın yardımıyla anlayabildim. Özetini burada zikrettim. Konuyla ilgili geniş bilgi almak isteyen büyük âlim mu-haddis el-Kadî eş-Şeyh Hüseyin b. Muhsin el-Ensârî el-Yemânî'nin et-Tuhfetü'l-merdıyye (s. 270) isimli eserine bakabilir. Onun nakline göre hocalarımızın da hocası olan büyük âlim es-Seyyid Abdurrahman b. Süleyman el-Menhecü's-sevîy isimli eserinde konuyla ilgili bilgiler vermektedir. Zayıf hadisle mutlak olarak amel edileceğine -ki bunu başkaları da reddetmemektedir- ve zayıf hadisin re'ye tercih edileceğine dair Ahmed b. Han-bel 'den nakledilen görüşle ilgili İbn Allan şöyle demektedir: Ahmed b. Hanbel ve ilk dönem âlimlerine göre burada kastedilen zayıf, sahih olmayan anlamındadır. Zira onlara göre hadis sahih ve zayıf olmak üzere iki kısma ayrılmaktaydı. Sahih olmayan her hadis zayıf olarak nitelendirilmekte ve hasen hadisleri de ihtiva etmekteydi. Daha sonra meşhur olan ıstılaha göre ise zayıf, kabul şartlarını taşımayan hadis anlamında kullanılmaktadır. Bu durumda Zerkeşî'nin belirttiğine göre İbnü'I-Arabî'nin hocasından naklettiği zayıf kastedilmemektedir. İbn Huzeyme'nin, "Hanefîler Ebû Ha-nîfe (r.a.)'in zayıf hadisi re'ye tercih ettiğinde ittifak etmişlerdir" şeklindeki açıklamasında söz konusu edilen zayıf da bu mânada olmalıdır.
Tuhfetü'l-merdıyye'de (s. 270) zikredildiğine göre konuyla ilgili İbn Tey-miye'nin açıklaması da şöyledir: Hasen, Tirmizî'ye ait bir ıstılahtır. Tirmi-zî'nin dışındakilere göre hadis sahih ve zayıf olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bunlara göre sahih seviyesine ulaşmayan hadislere zayıf denmektedir. Bu durumda zayıf, bazen yalanla itham edilen veya çok hata yapan ravinin rivayet ettiği metruk, bazen da yalanla itham edilmeyen ravi-nin naklettiği hasen olabilir. Ahmed b. Hanbel'in, "Zayıf hadisle amel, kıyasa tercih edilir" şeklindeki açıklamasının mânası da budur.
Tuhfetü'l-merdıyye'Ğe (s. 270) zikredildiğine göre İbnüM-Kayyim'in î'lâmü>l-muvakkîn''dQkı konuyla ilgili açıklaması ise şöyledir: İmam Ahmed b. Hanbel'in dördüncü temel prensibi konuyla ilgili daha güçlü bir delil bulunmadığında mürsel ve zayıf hadisi delil olarak kullanmasıdır. O zayıf hadisi kıyasa tercih etmektedir. Ancak onun zayıf hadisle kastettiği delil olarak kullanılmaları ve kendileriyle amel edilmesi asla uygun olmayan uydurma, münker ve yalancılıkla itham edilen ravilerin rivayetleri değildir. Onların zayıfla kastettiklerinin bir kısmı sahih bir kısmı da hasen hadise dâhildir. Zira onların döneminde hadis sahih, hasen ve zayıf olmak üzere üç kısma ayrılmamıştı. Sahih ve zayıf olmak üzere iki kısımda incelenmekteydi. Ahmed b. Hanbel'e göre zayıf hadis farklı seviyelerde olabilmektedir. Ona göre bir konuda aksini ifade eden daha güçlü bir rivayet, sahâbî kavli ve icmâ bulunmadığında zayıf hadisi kıyasa tercih edip delil olarak kullanmak gerekmektedir.
Bir başka yerde İbnü'l-Kayyim şöyle demektedir: Hanefîler, Ebû Hanife (r.a.)'nin zayıf hadisi kıyas ve re'ye tercih ettiğinde ittifak etmişlerdir. Ebû Hanife (r.a.) mezhebini bu temel prensip üzerine kurmuştur. Ebû Ha-nife (r.a.) ve Ahmed b. Hanbel'in zayıf hadis ile sahâbî kavlinin kıyas ve re'ye tercih edileceğine dair ifadelerinde zikredilen zayıf, müteahhirûn âlimleri tarafından kullanılan zayıf hadis değildir. Zira mütekaddimûn âlimlerinin zayıf olarak niteledikleri bu hadise müteahhİrûn âlimleri hasen demektedirler.
Açık gerçek budur. Gerçek araştırmacı bundan başka bir sonuca ulaşamaz. Yani, onların kastettiği zayıf, delil olabilecek seviyede olan hadistir. Bu ise müteahhirûn âlimlerinin hasen olarak niteledikleri hadistir. Nitekim müteahhirûn âlimlerine göre zayıf hadisin herhangi bir değeri bulunmamaktadır. Bu durumda âlimlerin böylesi zayıf hadisi delil olarak kullandıkları nasıl düşünülebilir? Doğru yola ileten Elçisi (s.a.v.)'in faziletli âlimlerinin de delaletiyle bu konudaki problemin çözümünü bize nasip eden Allah'a sonsuz şükürler olsun.
Merğinânî sözü edilen hadisin rüku ve secdesi olan namazlarla ilgili olduğunu söylemiştir. (el-Hidâye, I, 12) Şerhu'l-vikâye'ğq namazda iken

kahkaha ile abdestin bozulmasının akıl baliğ kimseler için söz konusu olduğu, böyle bir durumda çocukların abdestinin bozulmayacağı ifade edilmektedir. Konuyla ilgili hocam şöyle demektedir: Namazda iken kahkaha ile abdestin bozulmasının akıl baliğ kimselerle sınırlandırılmasının delili, dikkatlerimi hadisin kıyasa aykırı olduğu hususuna çekti. Kıyas dışı bir konuda hüküm verilirken konuyla ilgili hadiste bulunan kayıtlara riayet edilir. Sözünü ettiğimiz hadiste ise çocukların bulunduğu kesin değildir. Bu durumda onların da abdestlerinin bozulacağını söylediğimizde kıyas yapmış oluruz. Kıyasa uygun olmayan hususlarda kıyas yapılmayacağını ise bilmektesin. Biz böyle bir durumda çocukların abdestinin bozulmayacağına bu konuda bir delil bulunduğu için değil, bozulacağına dair delil bulamadığımızdan dolayı hükmetmekteyiz. Zira biz böyle bir durumda çocukların abdestlerinin bozulmayacağını biliyorduk. Ancak söz konusu hadisle bozulup bozulmayacağı hususunda şüphe oluştu. "Kesin bilgi şüpheyle ortadan kalkmaz" kuralı gereği böyle bir durumda çocukların abdestlerinin bozulmayacağına hükmettik. Kadınlarla ilgili durum ise böyle değildir. Hadiste kadınların sözü edilen namazda bulundukları kesin değilse de onlar hakkında ihtiyat prensibine göre hükmettik. Zira ahkâm konusunda erkeklerle kadınlar arasındaki farklar son derece azdır. Kadınlar için farklı bir hüküm söz konusu olabilmesi, ayrıca bir delil bulunmasını gerektirmektedir. Böyle bir delil bulunmadığında erkekler hakkındaki hüküm onlar için de geçerlidir. Böylece, "Çocuklar hakkında neden ihtiyat prensibi esas alınarak hüküm verilmemiştir?" sorusuna da cevap verilmiş olmaktadır. Kadınlar da erkekler gibi mükellef oldukları için onlar hakkında ihtiyat prensibi uygulanmış, çocuklar ise mükellef olmadıklarından dolayı söz konusu prensibin uygulanmasına gerek görülmemiştir.

Bazı fakihler Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kahkahanın abdesti bozması sebebiyle değil, yaptıklarının doğru olmadığını belirtmek ve onları uyarmak amacıyla yeniden abdest almalarını emrettiğini söylemişlerdir. Bu sebeple çocukların bu hususta uyarılmalarına gerek olmadığı gibi kahkaha onların abdestini de bozmaz. Bu konuda geniş bilgi için es-Siâye isimli esere bakılabilir. Fethü'l-kadîr'de (I, 47) kahkahanın çocuğun abdestini hem bozar hem de bozmaz diyenlerin bulunduğu ifade edilmektedir. Dürrü'l-muh-tar'da (1,150) ise kahkahanın çocuğun ve uyuyanın abdestini hatta namazını bozmadığı belirtilmekte fetvanın da buna göre olduğu hatırlatılmaktadır.

el-Vikâye sarihinin, "kahkaha çocuğun abdestini bozmaz" diyerek yaptığı açıklamalar hakkında es-Siâye (I, 246) müellifi şöyle diyor: Bu konuda bir sözüm bir de cevabım olacaktır. Sözüm şudur: Abdestin bozulmasıyla kastedilen yeniden abdest almadan namaz kılınamayacağı ise bu, diğer abdesti bozan hususlarda olduğu gibi çocuk için geçerli değildir. Çünkü abdesti bozulduktan sonra yeniden abdest almadan namaz kılan çocuğun haram işlediği ve günah kazandığı söylenemez. Zira çocuk mükellef değildir. Eğer, "kahkaha çocuğun abdestini bozmaz" sözleriyle bunu kastediyorlar-sa o takdirde de bunu tahsis etmeye gerek yoktur. Eğer bununla, "abdesti bozan diğer hususlarda olduğu gibi bu durumda da velisi yeniden abdest almasını isteyemez" demek istiyorlarsa bu kabul edilemez. Zira mükellefin sorumlu olduğu her husus çocuğa da öğretilmeli ve buluğ çağına ermeden önce alışkanlık kazanmasına yardımcı olunmalıdır.. Cevaba gelince o da şudur: Onlar birinci anlamı kastetmektedirler. Bunun sonucu da şu örnekte ortaya çıkmaktadır. Örneğin çocuk, abdest alıp namaz kılarken kahkaha ile gülmesi sonra da buluğ çağına ulaşması durumunda abdesti bozan diğer hususların aksine kahkaha abdestini bozmadığı için ilk abdestiyle namazını tamamlayabilir.

111. Ma'mer > Katâde > Ebü'l-Âliye er-Riyâhî isnadıyla nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) ashabıyla namaz kılarken a'mâ biri kuyuya düş-tü. Namazdakilerden bazıları güldü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) namazda gülenlerin yeniden abdest almalarını ve namazlarını tekrar kılmalarını emretti.[206]

Hadisi Abdürrezzak b. Hemmam e I-M usannef inde rivayet etmiş olup isnadı Sahîhayn ravilerinden meydana gelmektedir ve sahihtir. Âsârü's-sü-«erc'deki (1,36) rivayetin isnadı mürseldir ve senedin hepsi zikredilmemektedir.

112. İbn Cevsâ > Atıyye b. Bakıyye > Babası > Amr b. Kays es-Sukûnî > Atâ > îbn Ömer (r.a.) isnadıyla nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) "Kahkaha ile gülen kimse yeniden abdest alıp namazını tekrar kılsın" buyurdu.[207]

Hadisi Beyhakî rivayet etmiştir. (İbnü't-Türkmrnî, el-Cevherü'n-nakî, I, 43) İbnü'l-Cevzî, isnadda bulunan Bakıyye'nin genelde tedlis yaptığını, bu rivayeti de bazı zayıf ravilerden alıp ismini zikretmemiş olabileceğini belirterek rivayeti eleştirmiştir. İbnü't-Türkmânî ve Zeyiaî bu iddiaya, "Bakıyye sadûk (doğru sözlü) bir ravidir. Bu rivayetinde hadisi hocasından aldığını açıkça ifade etmiştir. Sadûk (doğru sözlü) olup tedlis yapan ravi hadisi hocasından aldığını açıklarsa tedlis yapmadığı anlaşılır" şeklinde cevap vermişlerdir. (Nasbu'r-râye, I, 26) Bize göre, İbnü'l-Cevzî'nin zikretmemesinden de anlaşıldığı gibi isnaddaki diğer raviler güvenilirdir. İbn Cevsâ hakkında ihtilaf edilmişse de güvenilir olduğu söylenmiştir. Atâ'nın İbn Ömer (r.a.)'dan hadis işittiği ihtilaflıdır. Tercih edilen görüş Atâ'nın İbn Ömer (r.a.)'dan hadis işittiği şeklindedir. Kaldı ki isnaddaki inkıta bize göre yeterli bir illet değildir. Destekleyen başka rivayetler de bulunması sebebiyle hadis hasendir.

İbn Hacer, Tehzib'de Atâ b. Ebî Rebah'm hayatından bahsederken Ha-lid b. Ebî Nevf den Atâ b. Ebî Rebah'ın "ikiyüz sahâbîye yetiştim" dediğini nakletmektedir. Onun nakline göre İbn Abbas (r.a.) de, "Ey Mekkeü-ler! Yanınızda Atâ varken niçin bana geliyorsunuz" demiştir. Aynı açıklamanın İbn Ömer (r.a.)'dan da nakledildiği kaydedilmektedir. (Tehzîb, VII, 201) Tezkiretü'l-huffâz'da (VII, 201) verilen bilgiye göre Süfyan es-Sevrî, Amr b. Saîd'in babasının şöyle dediğini nakletmiştir: Mekke'ye geldiğinde İbn Ömer (r.a.)'e soru sorulmaya başlanınca, "Yanınızda Atâ varken sorularınızı bana getiriyorsunuz" dedi. İbn Ömer (r.a.)'nm böyle bir sözü Atâ'nın sahip olduğu bilgiye vakıf olmadan söylemesi düşünülemez. Bu ise ancak uzun süre birlikte olmakla mümkün olabilir. İbn Hacer'in belirttiğine göre Atâ Hz. Osman (r.a.)'in hilafeti döneminde 27 senesinde doğmuş, İbn Ömer (r.a.) ise 73 senesi sonlarına doğru ya da bir sonraki senenin başında vefat etmiştir. İbn Ömer (r.a.) vefat ettiğinde Atâ 46 veya 47 yaşlarındaydı. Bu durumda bu uzun süre içinde Atâ'nın İbn Ömer(r.a.)'dan hadis işitmemiş olması düşünülemez. Bu durum özellikle Atâ'nın Mekke-li olduğu, İbn Ömer (r.a.)'rım ise hac, umre ve başka amaçlarla sık sık Mekke'ye gittiği dikkate alındığında daha da netleşmektedir. "An" sigasıy-la nakledilmesi durumunda iki ravinin buluşma imkânını esas alanlara göre bu rivayet muttasıldır. İmam Müslim'in el-Câmiu's-sahih mukaddimesinde belirttiği üzere hakim olan görüş de budur. Kesin olarak yerini hatırlamamakla birlikte İmam Müslim'in Atâ'nın İbn Ömer (r.a.)'dan naklettiği hadisi rivayet ettiğini zannediyorum.[208]

İbn Ebî Hâtim'in el-Merâsü'ında nakline göre Ahmed b. Hanbel, "Atâ, İbn Ömer (r.a.)'dan hadis işitmerniştir", Ali b. Medînî ve Ebû Abdullah ise "Atâ, İbn Ömer (r.a.)'yı görmüş fakat ondan hadis işitmemiştir" demişlerdir. (İbn Hacer, Tehzîb, VII, 203) Câmiu-mesânîdi'l-İmâm'da (II, 494) nakledildiğine göre BuhârîTârîh'inde Atâ hakkında şöyle demektedir: Atâ b. Ebî Rebah'ın künyesi Ebû Muhammed'dir. Benî Cehm'in azatlısıdır. el-Kure-şî, el-Fihrî, el-Mekkî nisbeleri bulunmaktadır. Ebû Rebah'ın ismi Es-lem'dir. Hayve b. Şureyh'in Abbas b. Fadl'dan nakline göre Hammad b. Zeyd, "Mekke'ye Atâ'nın vefat ettiği 114 senesinde geldim" demiştir. Ebû Nuaym ise Atâ'nın 115 senesinde vefat ettiğini söylemiştir. Atâ, İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Cabir ve İbn Ömer (r.a.e.)'den hadis işitmiş-tir. Bize göre de doğru olan budur. Yani Atâ, Buhârî'nin de açıkladığı gibi İbn Ömer (r.a.)'dan hadis işitmiştir. Kitabımızın bazı yerlerinde Atâ'nın îbn Ömer (r.a.)'dan rivayetlerinin munkati olduğundan söz ettik. Bu açıklamalar bizzat yaptığımız araştırmalara değil, Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı âlimlerin görüşüne dayanmaktadır.

Konuyla ilgili aksi görüşü benimseyenler delil olarak Buhârî'nin muallak olarak rivayet ettiği Cabir b. Abduilah (r.a.)'in görüşünü zikretmektedirler. Buna göre Cabir b. Abdullah (r.a.), "Namaz kılarken gülen kimse abdestini yenilemeden namazını tekrar kılar" demiştir. [209] Bu görüşe Aynî şöyle cevap vermektedir: Ebû Hanife (r.a.)'irt görüşü onun zikrettiği gibi değildir. Ebû Hanife (r.a.)'in görüşü Cabir ile aynıdır. Ona göre de gülmek namazı bozar, abdesti bozmaz. Kahkaha, hem abdesti hem de namazı bozar. Tebessüm ise her ikisini de bozmaz. Gülmek, kişinin sadece kendisinin işitebileceği miktardır. Kahkaha, kişinin hem kendisinin hem de yanın-dakinin işiteceği kadar gülmektir. Tebessüm ise gülümsemedir ve sessiz olur. "Kahkahadan bahsetmeyip sadece gülmekten söz eden Dârekutnî'nin rivayetini Hanefîler nasıl delil olarak kullanmaktadır?" sorusuna şöyle cevap verilebilir: Hadiste yer alan "gülen kimse" ile kastedilen "kahkaha ile gülen"dir. İbn Ömer (r.a.) rivayeti de buna delâlet etmektedir. İbn Ömer (r.a.) rivayetiyle ilgili İbnü'l-Cevzî'nin eleştirisi hakkında Zeylaî ve İb-nü't-Türkmânî'nin cevaplan yerindedir Hadisler, birbirlerini tamamlar ve açıklar. (Aynî, Umdetü'l-kârî, 1,793)

Bize göre Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin el-Âsâr'mdakl rivayeti de bu görüşü desteklemektedir. Nitekim Ebû Hanife (r.a.)'in Mansur b. Zâzân > Hasan-ı Basrî isnadıyla mürsel olarak rivayetine göre namaz kılarken bazıları kahkahayla gülmüşlerdi. Bunun üzerine namazı bitirince Re-sûlullah (s.a.v.), "Kahkaha ile gülenler yeniden abdest alıp namazlarını tekrar kılsınlar" buyurmuştur. (Şeybânî, el-Âsâr, 1,421-422) Hadisin isnadı tanınmış güvenilir ravilerden meydana gelmektedir. İbn Mende Ma'rifetü's-sahâbe'sinâo, Ma'n > Ebû Hanife > Mansur b. Zâzân > Hasan-i Basrî > Ma'bed b. Ebî Ma'bed isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.), "Namazda iken kahkaha ile gülen yeniden abdest alıp namazını tekrar kılsın" şeklinde rivayet etmiştir. Daha sonra İbn Mende hadisin Ebû Hanife (r.a.) rivayetiy-le meşhur olduğunu, ondan da Kadı Ebû Yusuf, Esed b. Amr ve başkaları tarafından da nakledildiğini söylemiştir. (İbnü't-Türkmânî, el-Cevherü'n-nakî, 1, 42)

İsnadda yer alan Ma'bed, İbn Ümmî Ma'bed (r.a.)'dir. Medine'ye hicret ettiğinde Resûlullah (s.a.v.) onun çadırına uğramıştır. Ma'bed, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i çocukluğunda gören bir sahâbîdir. İbn Mende onu eserinde bu şekilde zikretmiştir. İbn Hacer el-îsâbe's'ında (VI, 142) İbn Ebî-Ma'bed ile İbn Ümmî Ma'bed'in ayrı kimseler olduğuna dikkat çekmektedir. Onun açıklamasına göre her ikisi de sahâbî olup İbn Ebî Ma'bed Üm-mü Ma'bed'in oğlundan daha büyüktür. Burada söz konusu edilen Ma'bed, Beyhakî'nin iddia ettiği gibi kader hakkında konuşan Ma'bed el-Cühenî değildir. Beyhakî bu bilgiyi herhangi bir isnad zikretmeden vermektedir. Bu sebeple de inceleme imkânı bulunmamaktadır.

Ayrıca onun kader hakkında konuşan Ma'bed el-Cühenî olduğu düşünülse bile kesin bir şekilde sahâbî olmadığı söylenemez. Nitekim İbn Abdilberr'in el-İstî-âfc'ında verdiği bilgiye göre Vâkıdî onun sahâbî ve erken yaşlarında müs-lüman olduğunu söylemiştir. İbn Ebî Hatim ve el-Künâ'sında Ebû Ahmed de her ikisinin de sahâbî olduğunu söylemişlerdir. Aynı bilgiler el-Cevhe-rü'n-nakVde (1,42) de bulunmaktadır.
"Hasan-ı Basrî'nin Ma'bed b. Ebî Ma'bed'den hadis işittiği bilinmemektedir. Üstelik o mürsel rivayetleriyle tanınmaktadır. Buradaki rivayetini de "an" sigasıyla yapmıştır" şeklinde itiraz edilebilir. Bu itiraza cevabımız şöyledir: Bize göre bunun hadise herhangi bir zararı yoktur. Çünkü biz isnaddaki kopukluğu bir kusur olarak görmemekteyiz. Ayrıca İbnü't-Türkmânî, "Ben hadisi İmam Ebû Hanife (r.a.)'in Müsned'mde okudum. Hadisi Mekkî b. İbrahim > Ebû Hanife > Hasan-ı Basrî > Ma'kıl b. Yesâr > Ma'bed isnadıyla rivayet etmektedir" demiştir. Aşağıda zikredileceği üzere Hasan-ı Basrî'nin Ma'kıl b. Yesâr'dan hadis işittiği ise bilinmektedir. Bu
durumda isnad hakkında iddia edilen inkıta kusuru da bulunmamaktadır.
Beyhakî'nin iddia ettiği gibi isnadda bulunan Ma'bed'in Ma'bed el-Cü-henî olduğu kabul edilse bile, bize göre burada zikredilen kader hakkında konuşan Ma'bed değildir. Nitekim İbn Hacer Ma'bed el-Cühenî başlığı altında şunu söyler: "Ebû Ömer bu kader konusunda konuşan Ma'bed değildir" açıklamasını yapmıştır. Onun kader hakkında konuşan Ma'bed el-Cühenî olduğu da söylenmiştir. Ancak bize göre bu ikinci görüş yanlıştır. Çünkü kaderi" olan Ma'bed'in ismi, nesebi ve babasmm ismi sözü edilen sahâbî ile aynıdır, (el-îsâbe, VI, 118) Buna göre muhtemelen Beyhakî de sahâbî ravinin el-Cühenî nisbesini görünce onu kader konusunda konuşan Ma'bed el-Cühenî zannedenlerdendir. Aslında bunlar iki ayrı şahıstır. Biri sahâbî olan Ma'bed b. Halid el-Cühenî (r.a.) diğeri ise sahâbî olmayan Ma'bed'dir. Bu durumda İbnü't-Türkmânî'nin onun kader konusunda konuşan Ma'bed olduğunu kabul ettikten sonra sahâbî olmasını iddia etmesi isabetli değildir. Onun yapması gereken sahâbî ravinin el-Cühenî nisbesi bulunduğunu kabul etmesi, kader konusunda konuşan Ma'bed'in ise sahâbî olduğunu ise reddetmesi ve bizim yaptığımız gibi bu ikisinin ayrı ayrı iki kişi olduklarını tespit etmektir.
113. Bakıyye > Muhammed el~Huzâî > Hasan isnadıyla nakledildiğine göre İmran b. Husayn, namaz kılarken gülen bir adama Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Yeniden abdest al" buyurduğunu haber vermiştir.[210]

---

[1] Bakara, 30-33
[2] Tin, 4
[3] Zariyat, 56
[4] Enbiya, 107
[5] Haşr, 7
[6] Âl-i İmran, 31
[7] Mâide 5/6
[8] Buhârî, "Vudu", 24. Hadisi Ebû Dâvûd, İçinde makbul olarak nitelenen bir ravinin bulunduğu bir isnadla nakletmiş ("Taharet", 51) ve isnad açısından Buhârî'ye mütabaat etmiştir.
[9] Müslim, "Taharet", 34.
[10] Dârekutnî, es-Siinen, I, 83. Dârekutnî bu rivayetin İsnadında yer alan Abdullah b. Akîl sebebiyle illetli olduğunu söylemiştir. Bize göre ravilerinden Kasım da zayıftır. Konuyla ilgili Sa'lebe b. Abbâd'ın babası vasıtasıyla rivayet ettiği meıfû bir hadis de bulunmaktadır. Abdestin faziletiyle ilgili bu hadiste "sonra kollarını dirseklerine de su değdirerek yıkadı" denilmektedir. Hadis Tahâvî'nin Şehıı meâni'l-âsâr'ı (I. 22), Taberânî'nin Mu'cetniİ'İ-kebîr'ı ve Heysemî'nin Mecmau'z-zevâ-/<f inde rivayet edilmiş olup ravileri güvenilirdir.
[11] Tirmizî, "Taharet", 25; Ebû Dâvûd, "Taharet", 51; İbn Mâce, "Taharet", 52; Ahmed b. Hanbel, VI, 359. Tirmizî hadisi hasen bir isnadla rivayet etmiştir. Ancak onun bu değerlendirmesi muhtemelen hadisin birçok isnadla nakledilmesi sebebiyledir. Ayrıca İmam Tirmizî, "gerek sahabe gerekse daha sonraki âlimler uygulamada bunu esas almışlardır" açıklamasını yapmıştır. O devamla Ca'fer b. Muhammed, Süfyan es-Sevri, Abdullah b. Mübarek, İmam Şafiî ve İshak b. Râhûye'nin de bu görüşü benimsediklerini ve başın bir defa mesh edilmesini yeterli gördüklerini haber vermiştir. Nitekim Muhammed b. Mansur el-Mekkî'nin nakline göre Süfyan b. Uyeyne Ca'fer b. Muhammed'e "başı bir defa mesh etmek yeterli midir?" diye sorduğumda "Evet vallahi" şeklinde cevap vermiştir.
[12][12] Müellif haberin söz konusu lafızlarla zikrettiği kaynaklarda bulunduğu hususunda yanılmıştır. Zira bu haberi zikredilen kaynaklardan rivayet edenler "sakal" lafzı olmaksızın nakl etmişi erdir. Nitekim "sakal" lafzının geçtiği tek kaynak Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebîr'ıdır (II, 60). Konuyla ilgili İbn Hacer'in el-İsâbe'de (I, 185) yer alan açıklaması şöyledir: Sözü edilen haber İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Amr, Begavî, Taberânî, Bârûdî ve başkaları tarafından rivayet edilmiş, Buhârî et-Târîh'İnde zikretmiştir. Hepsi de sözü edilen haberi Ebü'l-Esved> Abbâd b. Te-mîm el-Mâzinî > babası vasıtasıyla rivayet etmişlerdir. Temîm el-Mâzinî: "Resûiullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüm, ayaklarını su ile mesh elti" demiştir. RavilerİI-nin tamamı güvenilirdir. İsnadın zayıf olduğunu sadece İbn Ebî Ömer ileri sürmüştür. Begavî İse Abbâd'ın babasından bundan başka bir rivayetini ve ona mütabaatı bulunan olup olmadığını bilmediğini ifade etmiştir. Ancak bunun doğruluğu tartışmaya açıktır. Nitekim İbn Mende bundan başka Abbâd'dan biri abdestin bozulup bozulmadığında şüphe etmekle ilgili olmak üzere İki hadis daha rivayet etmiştir. İbn Lehîa bunu amcasından naklettiği hususunda hata etmiştir. İkinci hadisi İse önce Ebü'I-Hasen el-Hâşimî'nin'(ö. 415/1024) Fevâid W I-İsevî'den Leys > Hişam b. Sa'd > İbn Şihab > Abbâd b. Temîm > babası ve amcası isnadıyla elde etmiştik. Buna göre onlar Resûiullah (s.a.v.)'i sırt üstü yatarken görmüşlerdir. Bu, Abbâd'ın amcasından rivayeti olarak bilinmektedir. Abbâd'ın hem babası hem de amcasından rivayet etmesine engel bir durum da söz konusu değildir. Bârûdî ise sözü edilen haberi Ebû Bekir el-Hüzelî - İbn Şihab ez-Zührî - Abbâd isnadıyla babasından veya amcasından olduğu hususundaki şüphesini de ifade ederek nakletmektedir. Ayrıca o çoğunluğa göre söz konusu haberin Abbâd'ın babası ve Hz. Abdullah b. Zeyd b. Asım el-Mâzinî'nin kardeşi Hz. Temim b. Zeyd el-Ensârî'den de rivayet edildiğini söylemiştir. Temim b. Zeyd el-Ensârî'nin Abdullah b. Zeyd b. Asım el-MâzİI-nî'nin anne bir kardeşi, babasının İse Gaziyye b. Abd-i Amr b. Atıyye b. Hansa olduğu da söylenmiştir. Dimyâtî İse İbn Sa'd'ı esas alarak bunun kesinliğine hükmetmiştir. İbn Hibbân da Temim b. Zeyd el-Mâzinî'nin sahâbî olduğunu, hadislerinin •oğlunun yanında bulunduğunu, onların Ahmed b. Hanbe! el-Müsned, IV, 40 ve İbn Huzeyme (Sahih, I, 101) tarafından rivayet edildiğini söylemektedir. Burada Temim'den de rivayet edildiğini de hatırlatmalıyım.
[13] Dârekutnî'nin Sünen'inde 'namazını tamamlayınca' şeklinde de geçmektedir. Ayrıca 'Resûiullah (s.a.v.) ona dedi..' ifadesi de yer almaktadır. Bk. Dârekutnî, Sünen, I, 96; Azîmâbâdîet-Ta'lîku'l-muğnû 1,95. Bu hadisenin aslı Sahihayn'da da bulunmaktadır.
[14] Dârekutnî, Sünen, I, 35.
[15] İbn Mâce, "Taharet", 57.
[16] Hadis sahihtir.
[17] Ebû Ya'Iâ'nın Müsned'lnde söz konusu hadis bulunamamıştır (Çev.).
[18] Heysemî haberin sahih ve muhtasar olduğunu, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından tam oiarak rivayet edildiğini ra-vilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir (bk. Mecmaü'z-ıevâid, V, 106). Münzirî de haberin Ahmed b. Hanbel tarafından ceyyid bir isnadla rivayet edildiğini, Ebû Ya'lâ'nın eserine aldığını Bezzâr'ın da "başını mesh ettiğinde de durum aynıdır" ilavesiyle ve güvenilir bir isnadla naklettiğini söylemiştir (Münzirî, et-Terğfb, I, 152).
[19] Müslim'in lafzı "iki topuğunu" şeklindedir.
[20] ei-Mâide 5/6
[21] Ebû Dâvûd, "Taharet", 58; Ahmed b. Hanbel, V, 277; Hâkim en-NîsâbûrÎ, el-Müs-îedrek, 1, 169. Hadîsle ilgili İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: Hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Hâkim en-Nîsâbûrî munkati bir isnadla rivayet etmişlerdir. Bey-hakî de, zayıf olduğunu belirttikten sonra Buhârî'nin 'sahih olmayan bir hadistir' açıklamasını yapmıştır (İbn Hacer, ed-Dirâye, 1, 72). Bizim tercihimiz de bu şekildedir. Zeylaî ise söz konusu hadisin sahih olduğu görüşündedir. Hâkim en-Nîsâbû rî 'nîn 'bu hadis Müslim'in şartına uygundur' şeklindeki açıklaması üzerine Zey-laî'nin değerlendirmesi şöyledir: Bu tartışmaya açık bir husustur. Zira hadis Sevr b. Yezid vasıtasıyla Râşid b. Sa'd'dan rivayet edilmektedir. Halbuki Sevr b. Ye zid'in Müslim'in el-Câmiu's-sahih'ındo rivayeti bulunmadığı gibi Buhârî ve [viüs-lim Râşid b. Sa'd'ın rivayetlerini de delil olarak kullanmamıştır. Ahmed b. Hanbel, "daha önce vefat ettiği için Râşid b. Sa'd'ın Sevbân'dan işitmiş olamaz" şeklindeki açıklaması da tartışmaya açıktır. Zira âlimler Râşid b. Sa'd'ın Muâviye ile birlikte Sıffin savaşına katıldığını, Sevbân'm 54 senesinde vefat ettiğini söylemişlerdir. Ayrıca İbn Maîn, Ebû Hatim, İclî, Ya'kub b. Şeybe ve Nesâî onun güvenilir olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Hazm onlara muhalefet ederek zayıf olduğunu söyle-misse de bu doğru değildir. Hadiste yer alan "asâib" kelimesi sarık, "et-tesâhîn" ise ayakkabı anlamındadır.
Nevevî'nin nakline göre {el-Mecmıı, 1,499-500) İbnü'l-Münzir ve Tehzîbü's-Sünen (I, 121-122) İsimli eserinde ise İbnü'l-Kayyim çorap üzerine meshin Hz. Ali, Hz. Ammâr, Hz. Ebû Mes'ud el-Ensârî, Hz. Enes, Hz. İbn Ömer, Hz. Berâ b. Azib, Hz. Bilal, Hz. Abdullah b. Ebî Evfâ ve Hz. Sehl b. Sa'd (r.a.e.) olmak üzere dokuz sa-hâbîden rivayet edildiğini söylemişlerdir. Ebû Dâvûd söz konusu sahâbîlere Hz. Ebu Ümâme, Hz. Amr b. Hureys, Hz. Ömer ve Hz. İbn Abbas (r.a.e.)'i de ilave etmiştir. Saîd b. Müseyyeb, Atâ, Hasan-ı Basrî, Saîd b. Cübeyr, İbrahim en-Nehâî, A'meş, Süfyân es-Sevrî, Hasan b. Salih, Abdullah b. Mübarek, Züfer, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Ebû Sevr, Ebû Yusuf ve Muhammed de bu görüştedirler.
[22] Ahmed b. Hanbel, VI, 13. Müellif bazı açık hatalar ve metinde değişiklikler yapmıştır. VI, i 3 şeklinde verdiği cilt ve sayfa numarası doğrudur. Burada hadis ve isnadı şöyledir. Abdürrezzak > Muhammed b. Râşid > Mekhûl > Nuaym b. Hımar > Bilal isnadıyla nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.), "Mestlere ve başlığa mesh ediniz" buyurmuştur. Bu rivayette tespit edilen hatalar şunlardır:

1. Mekhûl hadisi Nuaym'dan aldığını açık bir şekilde İfade etmemiştir. Hadis metninin söz konusu şekilde olması da düşünülemez. Zira MekhûTün sahabeden rivayetleri mürseldir. O Hz. Enes b. Mâlik (r.a.) dışındaki sahâbîlerden doğrudan hadis almamıştır (İbn Ebî Hatim, el-Merâsîl, s. 165).
2. Nuaym b. Hımar'ın hadisi aldığı Hz. Bilal (r.a.) isnaddan düşmüştür. Bana göre bu durum metinin naklinde yapılan bir değişikliktir. Zira Ahmed b. Hanbel eserinde bîr sonraki hadisin isnadında Hz. Bilal (r.a.)'i zikretmektedir. Bu durumda söz konusu isnad zayıftır. Hadis el-Müsned'de iki ayrı İsnadla daha rivayet edilmekte olup buniar da aynı gerekçeyle zayıftırlar. Hadisi Süyûtî el-Câmîu's-sağîr, Münzirî ona yazdığı şerhte Şevkânî ise Neylü'l-evtâr'da. (I, 208) zikretmişler fakat hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamışlardır..
Burada Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn mestlere ve serpuşa meshettiğİnin sahih olarak nakledildiğini, Mestlere ve serpuşa mesh ediniz şeklinde emir olarak naklinin ise sahih olmadığını ifade etmeliyim. Hadis "Mesh ediniz" şeklinde emir olarak gelseydi engelleyici başka bir delil bulunmadığı takdirde farziyet İfade ederdi. Halbu ki biz Hz. Peygamber (s.a.v.)'in fiillerinin zorunlu bir durum ifade etmediği sürece farziyete delil olarak kullanılamayacağı görüşündeyiz. İleride zikredileceği üzere müellif senedinde ve metninde bulunan problemler sebebiyle hadisi reddetmiştir.
[23] Ayrıca bk. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 351.
[24] Şafiî, Müsned, s. 6. Atâ'nın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yetişememesi sebebiyle hadis mürseldir. Ancak Buhârî ve Müslim'in Muğire b. Şu'be'den "Resûlullah (s.a.v.) perçemine, sarığına ve mestlerine mesh etti" şeklindeki rivayetleri onun sahih olduğuna delâlet etmektedir. Buhârî, "Vudtı", 48; Müslim, "Taharet", 83.
[25] el-Muvatta, "Taharet", 38. Süz konusu hadisi Tirmizî de sahih bir isnadla rivayet etmiştir. ("Taharet", 75)
[26] Taberânî, el-Mu'cemtl'I-kebîr, VIII, 131; Heysem?, Mecmaü'z-zevâid, I, 264; Zey-laî, Nasbu'r-râye, I, 98. İsnadı zayıftır. Heysemî isnadmdaki Hafs b. Ömer el-Adenî'nin zayıf olduğunu söylemiştir.
[27] Konuyla ilgili detaylı açıklama yukarıda geçmişti.
[28] Dârekutnî, et-İlel, VII, 171; Nevevî, el-Minhâc fî Şerhi Sahıh-i Müslim, I, 135. Dârekutnî el-İİel isimli eserinde Hz. Ali b. EbîTâlib (r.a.)'m Hz. Bilâl (r.a.) vasıtasıyla naklettiği "Hz. Peygamber (s.a.v.) mestleri ve başlığı Üzerine mesh etti" hakkındaki soruyu şöyle cevaplamıştır: Bu hadisi Hakem b. Uteybe rivayet etmiş ancak bununla ilgili ihtilaf edilmiştir. Seyhan'ın Leys > Hakem >Şureyh b. Hâni > Ali > Bilâ! isnadıyla yaptığı rivayete Mu'temir muhalefet etmiş bunda da ihtilaf edilmiştir. Nitekim Müsedded, Amr b. Ali ve A1İ b. Hüseyin ed-Dirhemî, Mu'temir > Leys
> Hakem > Habib b. Ebî Sabit > Şureyh b. Hâni > Bilâl isnadıyla nakletmişler ancak İbn Ebi's-Seri, Mu'temir > Leys >Talha b. Miısarrıf > Şureyh b. Hâni > Bilâl isnadıyla nakletmek suretiyle onlara muhalefet etmiştir. Ayrıca Musa b. A'yen, Mu'temir > Leys > Hakem > Habib > Şureyh b. Hâni > Bilâl isnadıyla; Ebü'l-Mih-yât, Leys > Hakem > İbn Ebî Leylâ > Ka'b b. Ucre > Bilâl isnadıyla rivayet etmişlerdir. A'meş de ona muhalefet etmiştir. Nitekim Ebû Muaviye ed-Darîr, Ali b. Müshir, İsa b. Yunus Ebû Züheyr Abdurrahman b. Miğrâ, Ebû Ubeyde b. Ma'n, Ebû Hamza es-Sükkerî, Abdullah b. Nümeyr, Ebû İshak el-Fezârî ve Mıihammed b. Fııdayl, A'meş > Hakem > Abdurrahman b. Ebî Leylâ > Ka'b b. Ucre > Bilâl isnadıyla rivayet etmek suretiyle ona muhalefet etmişlerdir. Ziyad b. Eyyüb de Mıihammed b. Fudayl'dan rivayet etmiş ancak isnad'dan Ka'b b. Ucre'yi düşürmüştür. İsnaddan Ka'b'ı kendisi de hocası da düşürmüş olabilir. Abdüsselam b. Harb, A'meş Hakem > İbn Ebî Leylâ > Ka'b b. Ucre isnadıyla rivayet etmiş Bilâl'i ise zikretmem iştir. A1İ b. Abis de Yezid b. Ebî Ziyâd > İbn Ebî Leylâ > Ka'b b. Ucre isnadıyla rivayet etmiş Bilâl'i zikretmemiştir. Zaide b. Kudâme, Ammâr b. Rezîk, Hafs b. Gıyâs ve Ravh b. Müsnfir ise A'meş > Hakem > Abdurrahman b. Ebî Leylâ > Berâ > Bilâl isnadıyla rivayet etmişlerdir. Süfyan es-Sevrî ve Şerik de A'meş
> Hakem > İbn Ebî Leylâ > Büâl isnadıyla rivayet etmişler ikisi arasında herhangi bir ravi zikretmemişlerdir. Ebû Sa'd Muhammed b. Mey sere, Süfyân es-Sevrî >
. Mansur ve A'meş > Hakem > İbn Ebî Leylâ > Bilâl isnadıyla rivayet etmiştir. Zeyd b. Ebî Enîse, Ömer b. Âmir, Haccac b. Ertât, Ebû Şeybe İbrahim b. Osman e!-Vâ-sıtî ve Abdullah b. Muharrer de Hakem > İbn Ebî Leylâ > Bilâl isnadıyla rivayet etmişlerdir. Sözü edilen hadisi Şu'be de rivayet etmiştir. Ancak ondan rivayette ihtilaf edilmiştir. Bakıyye > Şu'be > Haccac b. Ertât > Hakem İsnadıyla yapılan rivayet hatalıdır. Zira Şu'be b. Haccac > Hakem > İbn Ebî Leylâ > Büâi isnadıyİa yapılan rivayet sahihtir. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ rivayetinde de ih tilaf edilmiştir. Zira Süfyan b. Uyeyne > Ebân b. Tağlib ve İbn Ebî Leylâ > Hakem > İbn Ebî Leylâ > Bilâl şeklinde iki farklı şekilde nakledilmiştir. İbrahim b. Tah-man ve Ömer b. Yezid'in İbn Ebî Leylâ'dan rivayetleri de aynı şekildedir. Yezid b. Hâdî'nin Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ > babası > Bilâl isnadıyla rivayetinde de Hakem senedden düşürülmüştür. Ebû Sa'd el-Bakkal'in Abdurrahman b. Ebî Leyîâ > Bilâl isnadıyla rivayeti ise muhtemelen mevkuf bir rivayettir.
[29] Tirmtzî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
[30] isnadı zayıftır. Taberânî, Mu'cemii'l-evsat, II, 25-26; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 256; Ukaylî, ed-Duafâ, III, 439-440.
[31] Bu haber, sahih olması durumunda, Kur'an'da olanla yetinme iddiasıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisini reddetmeye kalkışan kimsenin reddine yönelik olur.
[32] el-Bakara 2/177
[33] el-Mâide 5/6
[34] Hadis hasendir.
[35] Ibn Hacer, bu rivayetin hasen olduğuna işaret etmekle yetinmiştir (İbn Hacer, Fethü'l-bârî, I, 590). Taberânî olayın veda haccında meydana geldiğini ifade eden ilave kısmını Mu 'cemü 'l-evsat'mda Muhammed b. Nuh b. Harb b. Şeyban b. Ferruh > Harb b. Şureyh > Halid el-Hazâ > Muhammed b. Şîrîn > Cerir b. Abdullah el-Becelî isnadıyla rivayet etmiştir, (bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 163).
[36] Hadis sahihtir.
[37] Hadis zayıftır. Hadisi ayrıca Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (Müsned, II, 46), İbn Ebî Şey-be (ei-Mıısannef, I, 23), İbn Mâce ("Taharet", 89), Dûlâbî {el-Künâ, II, 113), İbn Hibbân {Sahîh, IV, 175) ve Ebû Nuaym {et-Tûrîh, II, 96) rivayet etmişlerdir. Söz konusu âlimlerin hepsi hadisi Ebû Şureyh > Zeyd b. Savhân el-Abdî'nin azatlısı Ebû Müslim > Selman isnadıyla "Resûlullah (s.a.v.)'i mestlerine ve başörtüsüne meshederken gördüm" şeklinde rivayet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivayeti ise "mestlerine ve perçemine mesh etti" şeklindedir. İbn Hibbân'in es-Sikâfında, belirttiği üzere bu, Ebû Şureyh ve Ebû Müslim'in hatasıdır. Bize göre hadis hakkında hüküm verilirken üzerinde tartışılan Muhammed b. Zeyd hakkında söz konusu edilen kim olduğunun bilİnmemesinin (cehâletü'I-ayn) ortadan kaldırılması onun nasıl biri ol-duğuyia ilgili cehaleti ortadan kaldırmaz. Ebû Şureyh ve Ebû Müslim ise makbul ravilerdir.
[38] Hadisin senedi zayıftır.
[39] Hadisin sıhhatiyle ilgili açıklamalar yukarıda zikredilmiştir.
[40] isnadında meçhul bir ravi bulunmaktadır. Hadisi Bezzâr ve Taberânî (el-Mu'ce-mü'l-kebîr, II, 92) de rivayet etmiş, Heysemî de Mecmau'z-zevâid'mde (I, 255) zikretmiştir.
[41] Hadis zayıftır. Taberânî onu Mu'cemii'l-evsafta Abdurrahman > Ömer ve Ebû Zür'a > Ali b. Ayyaş el-Elhânî > Ali b. Fudayl b. Abdülazîz el-Hanefî isnadıyla nakletmiştir.
Hadisi "Ölümünden bir ay önce" kısmı hariç İbn Mâce de aynı isnadla rivayet etmiş ("Taharet", 84), Heysemî de Mecmau'z-zevâid'inde (I, 255) zikretmiştir. Ebû Ya'lâ da Müsned'ine (V\l, 18-119) almıştır. Onun İsnadında zayıf ra-vilerden çok tedlis yapmasıyla tanınan Bakıyye b. Velid bulunmaktadır.
[42] Hadis zayıftır. İsnadında güvenilirliği hakkında bilgi bulunmayan (mestur) bir ravi olan Ömer b. Müsennâ bulunmaktadır.
[43] Ebû Dâvûd, "Taharet", 59. Hadisle ilgili İbn Hacer'in açıklaması (bk. Fethü'l-bâ-rî, I, 351) yerindedir.
[44] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, VIII, 169; Mu'cemü'l-evsat, II, 61; Heysemî, Mec-tnau'z.-zevâid, I, 257. Hadis Heysemî'nin de ifade ettiği gibi zayıftır.
[45] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, VIII, 122; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 260. Hadis Heysemî'nin de İfade etliği gibi zayıftır.
[46] Hadis Heysemî'nin de ifade ettiği gibi zayıftır.
[47] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, IV, 153; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, 1, 275. Rivayet son derece zayıftır.
[48] Ahmed b. Hanbel, V, 421; İbn Ebû Şeybe, el-Musannef, I, 176; Beyhakî, es-Süne-nü't-kübrâ, I, 293; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 255. Ayrıca Zeylaî (bk. Nasbu'r-râye, 1, 168) Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr'e aldığını belirtmiş, İshak b. Râhûye ve Haris b. Ebî Üsâme de rivayet etmişlerdir.
[49] Hadisi Taberânî'den başka İbn Mâce ("Taharet", 88) ve Tahâvî (Şerhu meânÎ'l-âsâr, I, 97) rivayet etmişlerdir. Hepsi de hadisi İsâ b. Sinan > Dahhak b. Abdurrahman > Hz. Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) isnadıyla "Resûlullah (s.a.v.)'i abdest aldı. Çoraplarına ve pabuçlarına mesh etti" şeklinde rivayet etmişlerdir. TİrmizÎ konuyla ilgili kısımda buna işaret etmiş, Ebû Dâvûd da hadisi naklettikten sonra "isnadı muttasıl değil, sıhhat bakımından güçlü değil" açıklamasını yapmıştır. Bununla Ebû Dâvûd, Dahhak b. Abdurrahman'ın Hz. Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'den hadis işitmediğini ve îsâ b. Sinan'ın da hakkında ihtilaf edildiğini kastetmektedir. Nitekim Iclî ve bazı âlimler onun güvenilir olduğunu söylerken Zehebî rivayetlerinde gevşek olduğunu, hadisi ancak yazılabilecek seviyede bulunduğunu ifade etmiştir.
[50] Taberânî, Mu'cemü'l-evsat, I, 439. Taberânî hadisi Hz. Enes b. Malik (r.a.)'ten de rivayet etmiştir. Ebû Zer hadisi ise Muhammed b. Ali es-SayİĞ > Müseyyeb b. Vâdıh > Mahled b. Hüseyin > Hişam b. Hassan > Humeyd b. Hilal > Abdullah b. Sâmit isnadıyla "Resûlullah (s.a.v.)'i çizmelerine ve başındaki örtüye mesh ederken gördüm" şeklinde rivayet edilmşştir.
[51] Benzeri açıklamalar için bk. İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, VI 40.
[52] Taberânî, Mu'cemü's-sağîr, II, 95; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 255. Ömer b. Şebbe hadisi Haremey b. Umâre'den rivayetinde tek kalmıştır. Taberânî, Mu'cemü's-sağîr'dc hadisi Muhammed b. Fadl b. Esved en-Nadrî > Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî > Haremey b. Umâre > Şu'be > Amr b. Dînâr > Yahya b. Ca'de > Abdül-kadir > Hz. Ebû Talha (r.a.) isnadıyla "Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken mestlerine ve başındaki örtüye mesh etmiştir" şeklinde rivayet etmiştir. İsnaddaki

ravilerin hepsi güvenilirdir.
[53] Taberânî, Mu'cemü'l-evsat, II, 256; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 256.
[54] Ahmed b. Hanbel, VI, 12; Müslim, "Taharet", 84; Tirmizî, "Taharet", 75; Nesâî, "Taharet", 86; İbn Mâce, "Taharet", 89. Ayrıca bk. Azimabâdî, Ğâyetü'l-maksûd, I, 143.
[55] el-Mâide 5/6
[56] Burada hadisin sadece ilgili kısmı nakledilmiştir. Hadis için ayrıca bk. Şevkânî, Neylü't-evtâr, 1, 143.
[57] Aslı itibariyle Buhârî'de de bulunmaktadır. Bk. Buhârî, "Vudu", 24, 28; Müslim, "Taharet", 3,4.
[58] Hadis sahihtir. Begavî, Şerhu's-sünne, XIII, 262; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, II, 1916; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, III, 9. Hâkim hadisin sahih olduğunu belirtmiş Zehebî de onunla aynı görüşü paylaşmıştır. Burada İbn Ebî Hâtim'in hadisin ravilerinden Hişam b. Hubeyş hakkında cerh veya ta'dil ifadesi zikretmeksizin eserine aldığını ve oğlundan başka kimsenin ondan rivayette bulunmadığını kaydettiğini hatırlatmalıyız. Bu durumda hadisin isnadı sahih olamaz. Hadis Hâkim en-Nî-sâbûrî'nin zikrettiği diğer tariklerin desteğiyle hasen veya sahih mertebesine ulaşabilir. Nitekim Zehebî de söz konusu tariklerin Sahih'\n şartlarına uyduğunu ifade etmiştir. Hadisi Beyhakî (Delâil, I, 278) ve Ebû Nuaym da {Delâil, s. 117) rivayet etmişlerdir.
[59] Müslim, "Taharet", 87.
[60] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, V, 137; Mu'cemii'l-evsat, II, 288; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, II, 83. Heysemî hadisin isnadının kopuk olduğunu, Dakîkî'nin Övgüde bulunmasına rağmen isnadındaki ravilerden Muallâ b. Abdurrahman'ın son derece zayıf olduğunu söylemiş, İbn Adiy'in onda bir beis bulunmadığı görüşünü de nakletmİştir (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, V, 20).
[61] Ahmed b. Hanbel, II, 418; VI, 382; Ebû Dâvûd, "Taharet", 48; İbn Mâce, "Taharet", 41; Dârekutnî, Sünen, s. 29; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Miistedrek, I, i46; Beyha-kî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 43, Hadis Ya'kub b. Seleme > Babası > Ebû Hüreyre İs-nadıyla merfu olarak rivayet edilmiş Hâkim en-Nîsâbûrî de sahih olduğunu söylemiştir. Ya'kub b. Seleme ve babasının meçhul olduğu gerekçesiyle onun bu görüşü reddedilmiştir. Ancak hadisi güçlendirecek birçok rivayet bulunmaktadır. Nitekim Münzirî, İbn Hacer bunları zikrederek hadisin güçlendiğini belirtmişlerdir. Ira-kî, İbıiü's-Salah, İbn Kesîr hadisin basen seviyesinde olduğunu ifade etmişdir.
[62] Ebû Dâvûd, "Salât", 148. Hadis sahihtir.
[63] Taberânî Mu'cemü's-sağîr'de rivayet etmiş, Heysemî Mecmau'z-zevâid'de zikretmiştir (bk. I, 220). İbn Hacer'in Telhîsü'l-Habtr'de (I, 73) nakline göre söz konusu hadisi Taberânî Mu'cemü'l evsaf'da Ali b. Sabit > Muhammed b. Şîrîn > Ebû Hüreyre isnadıyla rivayet etmiştir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ebû Hüreyre! Abdest aldığında 'bismillah' ve 'elhamdülillah' demeyi ihmal etme. Buna devam edersen abdestin bozuluncaya kadar senin için sevap yazılır." Sözü edilen hadisin naklinde Amr b. Ebî Seleme İbrahim b. Muhammed'den rivayetinde tek kalmıştır. Ayrıca bk. İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûâî, III, 186.
[64] Hadis sahihtir. Hadis "her abdest aldıklarında"-şeklinde rivayet edildiği gibi "her namaz kıldıklarında" lafzıyla da nakledilmiştir. Ebû Hüreyre, Zeyd b. Halid, Ali b. Ebî Talib, Abbâs b. Abdülmuttalib, İbn Ömer, Abdullah b. Hanzele ve ismi zikredilmeyen bir başka sahâbî olmak üzere yedi sahabe (r.a.e.)'den rivayet edilmiştir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den nakledilen hadisin farklı isnadları şöyledir:
a. Ebü'z-Zinâd > A'rec > Ebû Hüreyre (r.a.). Bu isnadla hadis "her namaz kıldıklarında" şeklinde nakledilmektedir. Bk. Buhârî, "Cum'a", 8; "Temenni", 9; Müslim, "Taharet", 42; Ebû Dâvûd, "Taharet", 25; Tirmizî, "Taharet", 18; Nesâî, "Taharet", 6; "Mevâkît", 20; İbn Mâce, "Taharet", 7; Ahmed b. Hanbel, II, 531; Şafiî, Tertî-bü'i-Müsned ve's-sünen, I, 27; Tahâvî, Şerhu Müşkili'l-âsâr, 1, 26-27; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 35.
b. Muhammed b. Amr > Ebû Seleme. Bk. Tirmizî, "Taharet", 18; Ahmed b. Hanbel, II, 339, 419. Bazıları da Ebû Seleme > Zeyd b. Halid isnadtyla rivayet etmiştir. Tirmizî, "Bana göre her iki isnad da sahihtir" demiştir.
c. Ubeydullah b. Ömer > Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî > Ebû Hüreyre. Bk. İbn Mâce, "Taharet", 107; Ahmed b. Hanbel, II, 433. Aynı isnadla Beyhakî "abdest alırken" lafzıyla rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel de aynı lafızla nakletmiştİr. Ayrıca Beyhakî Abdurrahman b. Serrâc > Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî isnadıyla ve "abdest alırken misvak kullanmayı farz kılardım" şeklinde de rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek''ine almış (I, 146) ve Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de bunun isabetli olduğu görüşüne varmıştır. O Ebû Ma'şer > Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî isnadjyla naklettiği hadiste hem "her abdest aldıklarında" hem de "her namaz kıldıklarında" lafızlarına yer vermektedir. Bu isnadla Tayâlisî de rivayet etmiştir {el-Müsned, I, 48).
d. Mâlik > İbn Şihab > Humeyd b. Abdurrahman b. Avf > Ebû Hüreyre isnadıyla "her abdest alındığında" lafzıyla rivayet edilmiştir. Bk. Ahmed b. Hanbel, II, 460, 517. Tahâvî ve Beyhakî de aynı isnadla rivayet etmişlerdir. Buhârî aynı isnadla ve "her abdest alındığında" lafzıyla muallak olarak rivayet etmiş, îbn Hacer ise bu rivayeti Nesâî ve İbn Huzeyme'nin İmam Mâlik'ten muttasıl olarak naklettiklerini söylemiştir.
e. İbn İshak > Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî > Ümmü Habîbe'nin azatlısı Atâ > Ebû Hüreyre isnadıyla "her namaz kıldıklarında" lafzıyla rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel (II, 509), Tahâvî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Bir önceki ile bunun isnadı hasen seviyesindedir. Zeyd b. Halid el-CÜhenî hadisini İbn İshak > Muhammed b. İbrahim et-Teymî > Ebû Seleme b. Abdurrahman isnadıyla Ahmed b. Hanbe! (IV, 114, 116) Ebû Dâ-vûd, Tirmizî, Tahâvî ve Beyhakî (es-Sünenü'I-kübrâ, I, 37) "her namaz kıldıklarında" lafzıyla rivayet etmişlerdir. Tirmizî söz konusu rivayeti hasen-sahih olarak nitelemiştir.
A1İ b. Ebî Talib hadisini İbn İshak > Abdurrahman b. Yesar > Ubeydullah b. Ebî Râfi > Ebû Râfi isnadıyla Ahmed b. Hanbel, oğlu Abdullah ve Tahâvî rivayet etmiştir.
Abbas b. Abdülmuttalib hadisini Ca'fer b. Temmâm > babası isnadıyla "onlara ab-desti farz kıldığım gibi her namazda misvak kullanmalarını da farz kılardım" şeklinde Hâkim en-Nîsâbûrî (bk. el-Müstedrek, I, 146) rivayet etmiştir. Abbas b. Ab-dülmuttalib'in müsnedleri arasında naklettiği halde Ahmed b. Hanbel başka bir tarikten Ca'fer b. Temmâm > babası isnadıyla Hz. Abbas b. Abdülmuttalib'i zikretmeden mürsel olarak rivayet etmiştir. Beyhakî aynısını Abdullah b. Abbas (r.a.) hadisi olarak muttasıl bir isnadla rivayet etmiştir. Müsned'i neşreden Ahmed Şakir söz konusu hadisin isnadıyla ilgili geniş açıklamalar yaptıktan sonra, "rivayetlerin tamamı hadisin sahih olduğuna delâlet etmektedir. O Temmâm b. Abbas > babası isnadıyla da nakledilmiştir" demiştir.
Abdullah b. Ömer (r.a.) hadisini Tahâvî rivayet etmiş ve hasen-garib olarak nitelemiştir. Nitekim Ukaylî de onun rivayetlerinde hataların bulunduğunu belirtmiştir. Ancak Taberânî başka bir tarikten Ubeyd b. Ömer > Nâfi > Abdullah b. Ömer isnadıyla, Lisânü'l-Mîzân'da ifade edildiği üzere Ahmed b. Hanbel de Nâfİ'den üçüncü bir isnadla rivayet etmişlerdir. Bütün bunlar Abdullah b. Ömer hadisinin aslının bulunduğunu göstermektedir.
Sahabeden ismi zikredilmeyen kişinin hadisini Ahmed b. Hanbel (V, 410) rivayet etmiştir ve isnadı sahihtir. Bunu Tahâvî de "Muhammed (s.a.v.)'in ashabı" şeklinde n ak I etmiştir.
Zeyneb binî Cahş hadisini Ahmed b. Hanbel (Vİ, 429) Ümmü Habibe vasıtasıyla rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel (VI, 325) doğrudan Ümmü Habibe'den de rivayet etmiştir. İbn Hacer'in belirttiğine göre {eî-Telhîsü'l-habîr, s. 23) İbn Ebî Hay-seme de aynı isnadla Târîh'inde nakletmİştir.
Abdullah b. Hanzala b. Ebî Âmir hadisini ise Ebû Dâvûd, Hâkim en-Nîsâbûrî ve başkaları basen bir isnadla rivayet etmişlerdir.
[65] Buhârî, "Cum'a", 8; "Temenni", 9; Müslim, "Taharet", 42; Ebû Dâvûd, "Taharet", 25; Tirmizî, "Taharet", i 8; Nesâî, "Taharet", 6; "Mevâkît", 20; İbn Mâce, "Tahâ ret", 7.
[66] Ayrıca bk. MünzİrÎ, et-Terğîb, I, 43.
[67] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 221.
[68] İsnadı hasendir. İbn Hibbân hasen bir isnadla rivayet etmiştir (bk. Sahih, III, 351, 352). Bezzâr İdris b. Yahya el-Vâsıtî > Muhammed b. Hasan el-Vâsıtî > Muaviye b. Yahya > Zührî > Urve > Aişe isnadıyla rivayet etmiştir (Müsned, 493). Bezzâr hadisi Ebû Hüreyre'den Zührî vasıtasıyla hadis hafızlarının rivayet ettiğini» bu rivayette Muaviye b. Yahya'ya mütebaat eden birini bilmediğini söylemiş ve hakkında leyyinü'l-hadis tabirini kullanmak suretiyle onun zayıf olduğunu ifade etmiştir. Heysemî de, "Bezzâr rivayet etmiştir. Ancak isnadında bulunan Muaviye b. Yahya es-Sadefî zayıftır" açıklamasını yapmıştır (Mecmau'z-zevâid, I, 97).
[69] Hadis sahihtir. Ebû Ya'lâ, Müsned, I, 103; VIII, 51, 73, 315. Aşağıda görüleceği üzere Ahmed b. Hanbel eserinin birçok yerinde rivayet etmiştir. Nesâî eserine aj-mış, Buhârî de muallak olarak nakletmiştir. Burada hadisin kaynakları, İsnadları ve sıhhatiyle ilgili aşağıdaki açıklamaları yapmalıyız. Hadisi Ahmed b. Hanbel (VI, 47, 62, 124, 238), Şafiî (el-Üm, I, 20), Nesâî (Taharet, 4) nakletmişlerdir. Beyhakî. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.)'den iki ayrı isnadla rivayet etmiştir (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 34). Bu rivayette "Hz. Âişe'yi Resûlullah (s.a.v.)'den naklederken işittim" denilmektedir. Hadisi İbn Huzeyme ve İbn Hibbân da Sö/w7ı'terinde rivayet etmişlerdir. Beyhakî hadisi Kasım b. Muhammed vasıtasıyla Hz. Âişe (r.anhâ)'dan iki farklı isnadla nakletmiştir. Bunlar İbn Hu-zeyme'nin Sahih'ı (I, 70) ve İbn Hibbân'ın Sahih'inde (II, 201) yer almaktadır. Buhârî bu rivayeti söz konusu ilave olmadan İbn Abbas'tan et~Târîhu'l-kebîr'mde (VIII, 396) rivayet etmiştir. İsnadı zayıftır. Ancak destekleyen diğer rivayetlerle güç kazanmaktadır. İbn Adiy aynı hadisi başka bir isnadla Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.)'den merfû olarak rivayet etmiştir.
[70] Hadis zayıftır. İbn Adiy hadisi es-Sâcî > Muhammed b. Musa > İsa b. Şuayb > Ab-dülhakem el-Kasmelî > Enes isnadıyla rivayet etmiştir (el-Kâmil, V, 334) Beyhakî ise hadisi İsa b. Şuayb > Abdülhakem el-Kasmelî el-Basrî > Enes isnadıyla merfû olarak rivayet etmiştir. Bu rivayette "yucziu" yerine "tücziu" yer almaktadır. Hadis zayıftır. Nitekim Buhârî "Abdülhakem el-Kasmelî el-Basrî, Enes ve Ebû Bekir (r.a.)'den rivayet etmekte olup rivayetlerinin çoğu münkerdir" demiştir. Sözü edilen hadisi Beyhakî de rivayet etmiştir. O, İsa b. Şuayb'ın her iki isnadda da tefer-rüt ettiğini, sahih olanın İbnü'l-Müsennâ rivayeti olduğunu söyleyerek birinci isnadı Abdullah b. Müsennâ el-Ensârî > ailesinden biri > Enes b. Malik olarak zikretmektedir. Daha sonra ikinci isnadla da hadisi nakletmektedir. Ancak bu isnadda meçhul ravi bulunmaktadır. Beyhakî hadisi Ebû Ümeyye et-Tarsûsî > Abdullah b. Amr el-Hammal > Abdullah b. Müsennâ > Sümâme > Enes isnadıyla da rivayet etmiştir. Abdullah b. Amr el-Hammal Hatîb el-Bağdâdî'nin Târîlıu Bağdâfte (X, 23) söz konusu ettiği Abdullah b. Amr el-

Hammal'dır. Onun Medine'li olduğunu ve273 tarihinde Bağdat'a geldiğini zannediyorum. Hatîb el-Bağdâdî hakkında cerh veya ta'dil ile İlgili herhangi bir açıkiama yapmamıştır. Amr b. Avf rivayeti onun hadisini desteklemektedir. Ancak Taberânî'nin Mu'cemü'l-evsat'mda. rivayet ettiği bu hadis de son derece zayıftır. İsnadında yalancılıkla itham edilen Kesir b. Abdullah b. Amr bulunmaktadır.

[71] Hadis zayıftır. Ahmed b. Hanbel onu Muhammed b. Ubeyd > Muhtar > Ebû Matar isnadıyla nakletmektedir. Bu isnadla hadis "Biz mescitte müminlerin emiri Ali ile birlikte otururken..." şeklindeki ifadelerle başlamaktadır. Burada isnadla ilgili şu bilgileri kaydetmeliyiz. Muhtar b. Nafi et-Temmâr zayıf bir ravidir, Buhârî onu et-Tânhu'l-kebîr''inde (VII, 386) zikretmiş fakat cerh etmemiştir. et-Târîhu's-sa-ğîr'de (11, 93) ise onun zayıflığını ifade etmek üzere münkerü'l-hadîs lafzını kullanmıştır. ed-Duafâ'da (s. 34) da Ebû Zür'a'nın onun hakkında vâhi'l-hadîs lafzını kullandığını ifade etmiştir. İbn Hacer'in Ta'cîlü'l-menfaa'da (s. 595) verdiği bilgiye göre isnaddaki diğer ravi Ebû Matar eî-Cühenîel-Basrî hakkında Ebû Hatim meç-hu! olduğunu ve Hafs b. Gıyâs'ın onu terk ettiğini, Ebû Zür'a da isminin bilinmediğini söylemiştir. Buhârî el-Künâ'da (s. 75) "Hz. Ali (r.a.)'den hadis işİtmiştir. Kendisinden de Muhtar b. NâfÎ hadis rivayet etmiştir" demektedir.

[72] Hadis zayıftır. Ebû Dâvûd, "Salât", 161. Münzirî'nin de ifade ettiği gibi ondan Zührî'den başka kimse rivayette bulunmamıştır.

[73] Hadis son derece zayıftır. Taberânî Mu'cemü'l-evsat''mda rivayet etmiş, Heysemî ise Mecmau'z-zevâid'de (II, 100) zikretmiştir. Ebû Nuaym da "Kitâbü's-sivâk"t& rivayet etmiştir. Suyutî zayıf olduğuna işaret etmiş, Münâvî de Kesir b. Abdullah ve Ebû Gaziyye sebebiyle zayıf olduğunu söylemiştir.

[74] Hadis zayıftır. Beyhakî (es-Sünenti'l-kübrâ, I, 40) Ebû Davud'un Merâsil'indeki isnadıyla rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd hadisi Hüşeym > Muhammed b. Halid el-Ku-reşî > Atâ b. Ebî Rebah isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etmiştir. Mü-nâvî'nin eleştirisi şöyledir: Suyutî Îbnii'l-Kattân'ın "isnadında vefatı bilinmeye Muhammed b. Halid bulunmaktadır" açıklamasını esas almak suretiyle yanılmıştır. Zira İbn Hacer "İbn Maîn ve İbn Hibbân onun güvenilir bir ravi olduğunu söylemişlerdir" diyerek İbnü'I-Kattân'ın yanlışlığım ortaya koymuştur. Münâvî'nin bu eleştirisi araştırmadan İbn Hacer'i taklide dayandığı için zayıf kalmaktadır. Nitekim İbn Hacer'in et-Telhîsü'i-hahîr isimli eserindeki (I, 23) ifadeleri de aynen Miinâ-vî'nin naklettiği gibidir. Burada her yiğidin bir tökezlemesi olduğu gibi Münâ-vî'nin fark edemediği husus, İbn Maîn'nin Muhammed b. Halid hakkında güvenilir olduğunu söylediğine dair sözü edilen açıklamayı başta İbn Hacer'in kendisi dâhil hiçbir âlimin söz konusu etmemesidir. Bunun Münâvî'nin kendi hatası olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim İbn Hacer Takrtbü't-Tehzîb'de onun meçhul bir kimse olduğunu açıkça belirtmiş, İbnü'l-Kattân da tanınmayan biri olduğunu ifade etmek suretiyle ona katılmıştır. Zehebî de Mîzânü'l-i'tidaVde aynısını söylemiştir. Bu âlimlerin meçhul biri olduğunu söyledikleri bir kimseyi İbn Maîn'in güvenilir olarak nitelemesi makul olabilir mi? Bunun olabileceğini kabul etsek bile söz konusu isnad tedlis ve irsal illetlerinden kurtulabilir mi?

[75] Hadis sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakât, III, 155; Tayâlisî, Müsned, 355; Ahmed b. Hanbel, I, 420-421; Fesevî, el-Ma'rife, II, 545-546; Bezzâr, Müsned, 2678; İbn Hibbân, Sahih, XVI, 53; Ebû Ya'lâ, Müsned, IX, 209-210; Ebû Nuaym, Hılyetü'l-evliya, I, 127; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, IX, 289. Heysemî'nin hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî benzeri isnadlarla rivayet etmiştir. İsnadda bulunan Asım b. Ebi'n-Nücûd zayıf olmakla birlikte hasenü'I-hadis olarak nitelendirilebilir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ'nın diğer ravileri güvenilirdir. İbn Hacer'in verdiği bilgiye göre (et-Telhîsü'l-habîr, I, 26) söz konusu hadisi İbn Hibbân Sahih'inde rivayet etmiş, Ziyâüddin el-Makdisî de el-Ahkâm isimli eserinde sahih olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel'in Hz. Ali (r.a.)'den rivayeti de (I, 114) bunu desteklemektedir. Ancak isnadı hasen olan bu rivayette Erâk ağacı zikredilmemektedir. TayâlİsÎ'nin (Müsned, I, 186) Muaviye b. Kurre'den rivayetine göre Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir misvak getirdiğinde ashâb dikkatlice ona bakıyordu. Hadisin ravileri güvenilirdir. Ancak isnadı kopuktur. TayâlİsÎ'nin Müsned'imn ravisi Yunus b. Habib, "Ebû Dâvûd da aynı isnadla rivayet etmiştir. Ebû Davud'un dışındakiler Şu'be > Muaviye b. Kurre > babası isnadıyla rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. Heysemî'nin de belirttiği gibi ravileri güvenilirdir. Hâkim en-Nîsâbûrî de hadisi rivayet etmiş ancak misvak kısmını zikretmemiştir. O isnadının sahih olduğunu söylemiş Zehebî de aynı görüşü paylaştığını belirtmiştir.

[76] Hadis sahihtir. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, II, 100.

[77] İbnü's-Seken'in Sahih'irim günümüze ulaştığı bilinmemektedir. Söz konusu haber için bk. İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 79.

[78] Hadis sahihtir.

[79] Buhârî, "Taharet", 38, 39, 41, 42, 45, 46; Müslim, "Taharet", 18, 19; Ebû Dâvûd, "Taharet", 51; Tirmizî, "Taharet", 24; Nesâî, "Taharet", 79, 80; İbn Mâce, "Taharet", 51.

[80] İsnadı Sahihayn isnadı şartlarını taşımakta olup hadis sahihtir. İbn Hibbân, Sahih, III, 340.

[81] Hadis sahihtir. Dârimî, "Vudu", 28; Nesâî, "Taharet", 84; İbn Hibbân, Sahih, III, 340 (sahih isnadla); Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müsîedrek, h 150 (Zehebî de Hâkim en-Nîsâbûrî ile aynı görüştedir); Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, I, 50.

[82] İbn Hacer'in ifade ettiği gibi hadis sahihtir.

[83] Hadis sahihtir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin Sahihayri'm şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de aynı görüşü paylaşmıştır.

[84] Hadis sahihtir.

[85] Hadis zayıftır. Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, XIX, 181. Bize göre de isnadında yer alan Musarrıf b. Amr tanınmayan bir ravidir.

[86] Biz burada müellifin görüşüne katılmamaktayız. Daha önce müellifin naklettiği âlimlerin görüşleri ile zikrettiklerimizden kanaatimiz anlaşılmaktadır.

[87] Hadis zayıftır. Ebû Ya'lâ ve Dârekutnî (Sünen, I, 92) tarafından rivayet edilmiştir. Hadisle ilgili Heysemî'nin açıklaması şöyledir: Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edilen hadisin isnadında bulunan Muhammed b. Abdurrahman el-Beylemânî'nin zayıf bir ravi olduğunda icmâ edilmiştir {Mecmaü'z-zevâid, I, 238-239). İmam Busûrî'nin de belirttiği gibi hadisi Muhammed b. Abdurrahman el-Beylemânî'den alan SaÜh b. AbdÜlcebbar da zayıftır.

[88] Müslim, "Taharet", 19; Ebû Dâvûd, "Taharet", 51; Tirmizî, "Taharet", 36.

[89] İbn Abbas (r.a.)'İn Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest uzuvlarını birer defa yıkadığını haber verdiğine dair bk. Buhârî, "Vudu", 22.

[90] Abdullah b. Zeyd (r.a.)'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn abdest uzuvlarını İkişer defa yıkadığını haber verdiğine dair bk. Buhârî, "Vudu", 23.

[91] İbn Hibbân, Sahih. III, 340; İbn Huzeyme, Sahih, I, 77. Hadis hasendir. Hadis için ayrıca bk. İbn Mâce, "Taharet", 52; Beyhakî, Sünen, I, 55, 73.

[92] Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müsîedrek, I, 151; Beyhakî, Sünen, I, 65. Hadisi Tirmizî, Beyhakî ve İbn Hibbân (Sahih, III, 324) sahih isnadla rivayet etmişler ve sahih olduğunu belirtmişlerdir.

[93] İbn Mâce, "Taharet", 52.

[94] Tahâvî, Şerhıı meâni'l-âsâr, I, 33. Burada hadisin isnadında bulunan İbn Lehîa'nın tercih edilen görüşe göre zayıf olduğunu hatırlatmalıyız. Hadis için ayrıca bk. TİR-mizî, "Taharet", 25; İbn Mâce, "Taharet", 52.

[95] Hadis sahihtir.

[96] Ahmed b. Hanbel, V, 263; Hâkim en~Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 129. Hadisin diğer kaynaklan 22 nolu hadiste zikredilmiştir.

[97] el-Kasas 28/88

[98] İbn Huzeyme, 1, 78-79. Hadis sahihtir.

[99] İsnadı hasendir. Ahmed b. Hanbel'in hocası olan Zeyd b. Habbâb dışındaki ravileri güvenilirdir. Zeyd b. Habbâb İse sadûk (doğru sözlü) olmakla birlikte hata yapabilmekteydi.

[100] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd, Velid b. Zevran > Enes (r.a.) isnadıyla rivayet etmiş ("Taharet", 57), Velid b. Zevran'ın hadis rivayetine ehliyeti hakkında açıklama bulunmamıştır. Ancak İbn Dakîku'1-îd Kütüb-i sitîe müelliflerinin ondan rivayette bulunduklarını söylemiştir. İbnü'l-Kattân el-MağrİbÎ'nin onu meçhul olarak nitelemesi, Kütüb-i sitte müellifleri rivayet etseler bile raviyi ta'dildeki titizi iğinden kaynaklanmaktadır. Gerek İbnü'l-Kattân'in bu tutumu gerekse İbn Dakîku'l-îd'İn Kütüb-i sitte müelliflerinin ondan rivayette bulunmalarını ravinin güvenilirliği İçin esas alıp yeterli görmesi İlginçtir. Doğrusu VelİD b. -Zevran kendisinden dört ravİnİn rivayette bulunmasıyla zatıyla ilgili meçhul olmaktan kurtulmuştur. Ancak hadis rivayetine ehliyeti hakkında açıklama bulunmaması sebebiyle vasfıyla ilgili meçhul olması devam etmektedir. İbn Hibbân onu bilinen prensipleri çerçevesinde es-SİkâF\x\&& zikretmiştir. Hadis Enes b. Malik (r.a.)'ten birçok İsnadla rivayet edilmiştir. Bunlardan Hâkim en-Nîsâbûrî'nin İbrahim b. Muhammed el-Fezârî > Musa b. Ebî Âişe is-nadıyfa nakline göre Enes b. Malik şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.v.)'i abdest esnasında sakalını hilallerken gördüm. Rabbim böyle yapmamı emretti buyurdu." Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu ifade etmiş, Zehebî de ravileri güvenilir olduğu İçin aynı görüşü paylaşmıştır. Ancak hadiste illet bulunmaktadır. İbn Adiy Musa b. Ebî Âişe hadisini rivayet etmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: Hadis Zeyd b. Ebî Enîse > Yezid er-Rakkâşî >.Enes isnadıyla da rivayet edilmiştir. Bu İsnadda yer alan YezİD er-Rakkâşî zayıftır. Ebü'l-Eşheb Ca'fer b. Haris rivayeti de tenkit edilmiştir. Alimler onun güvenilir olduğunu söyleseler de o yanılmasıyla tanınmaktadır. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin benzeri bir rivayeti Muhammed b. Vehb b. Ebî Kerîme > Muhammed b. Harb > Zebîdî > Zührî > Enes b. Malik (r.a.) isnadiyladır. Hâkim en-Nîsâbû rî hadisin sahih olduğunu ifade etmiş, Zehebî de ravileri güvenilir olduğu için aynı görüşü paylaşmıştır. İbnü'l-Kattân el-Mağribî de bu rivayetin sahih olduğu görüşündedir. Hadisin illetli kabul edilmesi Muhammed b. Yahya ez-Zühlî'nin ez-Züh-riyyâfte Yezid b. Abdirabbih isnadıyla nakliyle ilgilidir. Zira bu isnadda Zebîdî (hocası Zührî'yi zikretmeden) hadisi Enes b. Malik (r.a.)'ten aldığını belirtmektedir. Ancak bu hadisin sıhhatine zarar verecek bir illet değildir. Hadisin bir başka rivayeti ibn Ebî Şeybe'nin el-Musannef indeki Veki > Heysem b. Cimar > Yezid b. Ebân > Enes b. Malik (r.a.) isnadıyla naklidir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bana Cibril geldi ve abdest aldığında sakalım hilalle! dedi" buyurmuştur. İsnadda yer alan Heysem b. Cimar zayıf bir ravidir.

[101] Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 149; İbn Hacer, et-Telhîsu'l-habîr, I, 86.

[102] Hadis sahihtir.

[103] Hadis hasendir. Ahmed b. Hanbel, VI, 234 (Heysemî ravüerİnin güvenilir olduğunu söylemiştir); Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 150 (İbn Hacer et-Telhîsu'l-habir'ûç, I, 86 İsnadının hasen olduğunu belirtmiştir).

[104] Tirmizî, "Taharet", 23; İbn Mâce, "Taharet", 50; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 149.

[105] Tirmizî, "Taharet", 23; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 149.
[106] Hadis bulunamamıştır.
[107] İbn Mâce, "Taharet", 50; eUMüstedrek, I, 149. Hadis sahihtir.
[108] Taberânî'nin Ebû Ümâme (r.a.) rivayetinde isnadında bulunan Salt b. Dînar metruk bir ravidir. Ebu'd-Derdâ (r.a.) rivayetinde isnadında yer alan Temmam b. Necih'i Yahya b. Maîn güvenilir olarak nitelemişse de Buhârî ve birçok âlim onun zayıf olduğunu söylemiştir. Ümmü Seleme (r.a.) hadisinin {Mu'cemii'i-kebîr, XXIII, 297) isnadında bulunan Halid b. İlyas'ın kim olduğunu ise bulamadım. Heysemî onu son derece zayıf raviler hakkında kullanılan metruk (Mecmau'z-zevâid, II, 83), miinke-rü'1-hadis ve leyse bi şey (Mecmau'z-zevâid, IX, 392) lafızlarıyla nitelemiştir.
[109] Heysemî isnadında yer alan ravîlerden Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bezze'yi bulamadığını söylemiştir {Mecmau'z-zevâid, II, 235).
[110] Tirmizî, "Taharet" 30. Hadis sahihtir. İbn Huzeyme, İbn Hibbân, Hâkim en-Nîsâbûrî, Begavî, İbnü'j-Kattân da hadisin sahih olduğunu soylemişdir.
[111] Hadis sahihtir.
[112] Ebû Dâvûd, "Taharet", 59; Tirmizî, "Taharet", 30; İbn Mâce, "Taharet", 54.
[113] Ahmed b. Hanbel, IV, 390; İbn Huzeyme, Sahih, I, 62; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 161. Hadis sahihtir,
[114] İbn Mâce, "Taharet", 50; Dârekutnî, Sünen, I, 152; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 77. Hadis zayıftır. Busîrî Zevâidi İbn Mâce'âe hadisle ilgili şöyle demektedir: Hadisin isnadında bulunan Abdülvahid hakkında İhtilaf edilmiştir. Dârekutnî de hadisi Sünen'mde onun vasıtasıyla rivayet etmiştir. İbn Ebî Hatim babasının hadisle ilgili görüşlerini şöyle aktarmaktadır: Bu hadisi Velid, Evzâî > Abdülvahid > YezİD er-Rakkâşî ve Katâde (r.a.) isnadıyla rivayet etmiştir. Yezid er-Rakkâşî ve Katâde (r.a.) "Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle yapardı" diyerek mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Doğru olan da budur. İbnü'l-Kattân el-Mağribîde "Hadisi Ebü'l-Muğîre Evzâî vasıtasıyla İbn Ömer (r.a.)'ya nispet etmiştir, doğru olan da budur" demiştir. İbn Ebî Şeybe de hadisi Mıısannef'inde NafİI > İbn Ömer (r.a.) isnadıyla rivayet etmiştir.
[115] Hadis zayıftır. Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (r.a.)'den rivayet etmiştir (II, 92. tbn Mâce ise Übey b. Ka'b (r.a.) ve İbn Ömer (r.a.Vdan rivayet etmiştir ("Taharet", 47) İsnadda bulunan Zeyd el-Ammî ve Abdullah b. Urâre eş-Şeybânî zayıftır. Bize göre Übey b. Ka'b (r.a.) hadisinin Ahmed b. Hanbel'de bulunduğu bilgisi Münzi-rî'nin (eî-Terğîb, I, 220) hatasıdır. Heysemî ise İmam Busîrî'nin Zevâid'inden şu bilgileri aktarmaktadır. Bu isnad zayıftır. Gerek Zeyd Ebü'l-Hıvârî - ki- o el-Am-mî'dir - gerekse ondan rivayette bıiıunan ravi zayıftır. Dârekutnî de hadisi Sü-«e/7'iııde bu İsnadla rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ise onu Esved b. Amir > is-râîl > Zeyd el-Ammî > Nafi isnadıyla İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet etmiştir.
[116] Ebû Dâvûd, "Taharet", 52; Nesâî, "Taharet", 105; İbn Mâce, "Taharet", 48; İbn Huzeyme, Sahih, I, 89 "Eksiltirse" kısmı hariç hadis sahihtir. İbn Hacer Fethu 'l-bâ-rf de güzel bir şekilde yorumlamıştır.
[117] İbn Sa'd, et-Tabakât, III, 267; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 219. Hadis hasen-dir. İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'Ğe belirttiğine göre Dârekutnî, el-Metâlibü'l-âli-;ye!de(IV, 193) zikrettiğine göre Beyhakî ed-DelâiVûe zikretmiş, Ebû Ya'lâ'da eserine almıştır. Mecmaü'z-zevâid'dç (IX, 62) de Taberânî'nin rivayet ettiği belirtilmiştir. Hadisin başka birçok isnadı bulunmakta hepsi birlikte değerlendirildiğinde hasen olduğu ortaya çıkmaktadır.
[118] Furkan 25/48
[119] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, II, 237; Ebû Dâvûd, "Taharet", 41; Tirmizî, "Taharet", 53; Nesâî, "Taharet", 46; İbn Mâce, "Taharet", 38; İbnü'l-Cârûd, el-Münte-ka, s. 23; İbn Huzeyme, Sahih, I, 59; İbn Hibbân, Sahih, IV, 49; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 140-141. Âlimlerin büyük çoğunluğu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
[120] el-Enfâ! 8/11
[121] el-Mâide 5/6
[122] ei-Müddessir 74/4
[123] Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) rivayetiyle ilgili müellifin açıklaması aşağıda gelecektir. Bize göre de doğru olan müellifin açıklamasıdır.
[124] İsnadı zayıftır.. İsnadında İbn Lehîa bulunmaktadır. Ayrıca isnadında kopukluk da vardır. Bk. Ahmed Şakir, Şerhul-Müsned, IV, 25-26.
[125] Hadis hasendir.
[126] Buhârî, "Taharet", 38, 39, 41, 42, 45, 46; Müslim, "Taharet", 18, 19.
[127] Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-evsafta rivayet etmiştir. Bk. Heysemî, Mecmau'z-ze-vâid. I, 93, 230.
[128] Hadisin isnadı sahihtir. Ahmed b. Hanbel, IV, 40.
[129] Ebû Dâvûd, "Taharet", 51. Hadis zayıftır. Hadis için ayrıca bk. Nesâî, "Taharet", 84; Tirmizî, "Taharet", 28; İbn Mâce, "Taharet", 52. Ahmed b. Hanbel rivayetinde (I, 369) isnadda "an" sigasıyla nakleden ve müdellis olan Abbâd b. Mansur bulunmaktadır.
[130] Hadis son derece zayıftır. Taberânî, Dehsem b. Kıran > Nimran b. Câriye > babası vasıtasıyla merfû olarak rivayet etmiştir. (Mu'cemü'l-kebîr, li, 260-261) İbn Hacer isnadda bulunan Dehsem b. Kıran'ın metruk bir ravi olduğunu söylemiştir. Heysemî hadisi Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebîr'de rivayet ettiğini ve âlimlerin isnadında yer alan Dehsem b. Kıran'ın zayıf olduğunu belirttiklerini İbn Hibbân'ın ise onu es-Sikût'mda zikrettiğini haber vermiştir (Mecmau'z-zevâid, I, 234). Onun son derece zayıf bir ravi olduğunu Ahmed b. Hanbel metrukü'1-hadîs (rivayetleri terkedilir), Nesâî ise leyse bi sika (güvenilir bir ravi değildir) lafizlanyla ifade etmişlerdir. İsnadda yer alan Nimran b. Câriye ise Zehebî ve İbn Hacer'in de belirtikleri gibi meçhul (tanınmayan) bir ravidİr. Benzeri mânada bir hadis Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir. Beyhakî'nin Heysem b. Harice > Abdullah b. Vehb>Amrb. Haris > Hibbân b. Vâsi' el-Ensârî > babası vasıtasıyla nakline göre Abdullah b. Zeyd (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüğünü ve O (s.a.v.)'in kulaklarını başını meshten artan suyla değil ayrı bir su alarak mesh ettiğini söylemiştir. Beyhakî isnadın sahih olduğunu da açıklamıştır. Beyhakî aynı hadisi Abdülazîz b. Amman b. Miklâs > Harmele b. Yahya > İbn Vehb isnadıyla da rivayet etmiştir. İmam Müslim'de el-Câmiu's-Sahîh'de Harun b. Ma'rûf, Harun b. Saîd el-Eylî ve Ebü't-Tâhir > İbn Vehb İsnadıyla - ki sahih bir isnaddır - Abdullah b. Zeyd'in Resûfuliah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüğünü ve abdest alış şeklini naklettiğini rivayet etmiştir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken başını kollardan arta kalan suyla de-ğîl ayrı bir su kullanarak mesh etmiştir. Öncekinden daha sahih olan bu rivayette kulakların meshİnden bahsedilmem ektedir. İbnü't-Türkmânî "İbnü'l-Mukrî > Harmele > İbn Vehb isnadıyla nakline göre de Resûlullah (s.a.v.) abdest alırken başını kollardan arta kalan suyla değil ayrı bir su kullanarak mesh etmiştir" diyerek eleştiride bulunmuştur. Yukarıda geçtiği üzere Beyhakî bunun daha sahih olduğunu söylemiştir. Bu birinci rivayetin şâz olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Hacer de Bulûğu'î-merâm isimli eserinde söz konusu rivayetin şâz olduğunu belirtmiştir. Bana göre de bu noktada herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Zira Ebü't Tâhir ve diğer üç raviyi destekleyen rivayetler bulunmaktadır. Nitekim Haccac b. İbrahim el-Ezrak, Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb ve Süreye b. Nu'mân rivayetleri onları desteklemektedir. Haccac b. İbrahim el-Ezrak, Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb'in rivayetleri Ebû Avâne'nin Sahîh'inde (I, 249), Süreye b. Nu'mân'm rivayeti ise Ahmed b. Hanbel'in Müsned'mde (IV, 41) yer almaktadır. Rivayetler arasında birbirine aykırılık bulunduğunda altı ravinin rivayetinin onlara muhalefet eden üç ravinin rivayetlerine tercih edileceğinde ise herhangi bir şüphe yoktur. Ayrıca İbn Hibbân'ın Abdullah b. Lehîa vasıtasıyla İbn Vâsi'den yaptığı rivayette söz konusu altı raviyi desteklemektedir. Zayıf da olsa Dârimî ("Vudu", 37) ve Ahmed b. Hanbel (IV, 39-42), İbn Lehîa'dan rivayette bulunmuşlardır. Zira birçok hadis âliminin de belirttiği gibi İbn Lahîa'nın sözü edilen üç Abdullah'dan rivayetleri sahihtir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'e göre Abdullah b. Mübarek de ondan sözü edilen üç Abdullah'dan birinin rivayetini almıştır. Bu durum da altı raviyi desteklemekte, diğer üç ravinin rivayetlerinin şâz olduğu hususundaki görüşü teyit etmektedir. Şu halde konusunda başka bir rivayet bilmediğimiz ve son derece zayıf olan söz konusu hadisi destekleyen herhangi bir rivayet bulunmamaktadır. Şayet bu rivayet şâz değil de sahih olsaydı yine de onu destekleyen başka bir rivayet bulunamazdı. Zira o zahiri itibariyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamasının aksine bir hüküm ifade etmektedir.
Kulakların baştan arta kalan suyla veya ayrı bir suyla mesh edileceği hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. İmanı Şafiî ve Ahmed b. Hanbel kulakların baştan arta kalan suyla mesh edileceği görüşündedirler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başı ve kulakları mesh ettiği nakledilmiş fakat her biri İçin ayrı su kullandığı zİkrediimemiş-tir. Eğer Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu yapsaydı mutlaka nakledilirdi. "Kulaklar baştandır" hadisi de bunu desteklemektedir. Hadis hakkında San'ânî "isnadı tenkit edilmişse de birçok tarikten nakledilmiştir ve bunlar birbirini takviye etmektedir" açıklamasını yapmıştır (I, 71). Biz onun birçok sahih isnadı bulunduğunu tespit ettik ve el-Ehâdîsü's-sahîha isimli eserimizde zikrettik. Sonuç itibariyle kulakları mesh için ayrı su kullanılacağına dair herhangi bir sünnet bulunmamaktadır. Başın kollardan arta kalan suyla mesh edildiği gibi kulaklar da baştan arta kalan suyla mesh edilebilir. Nitekim Rubeyyi' b. Muavviz'in "Resûlullah (s.a.v.) kollarından arta kalan suyla başını mesh etmiştir" (Ebû Dâvûd, "Taharet", 5 I) hadisi bunu ifade etmektedir. Sahih-i Ebû Dâvûd isimli eserimde açıkladığım üzere bunu Ebû Dâvûd ve başkaları hasen bir isnadla rivayet etmişlerdir. Bu hadis konunun başında zikredilen hadisin zayıf olduğunu da teyit etmektedir. Ayrıca el-Ehâdîsü 'd-daîfe (II, 421) İsimli eserime de bakılabilir.
[131] Hadis sahihtir.
[132] İbn Hacer et-Telhîsu'l-habîr'de (I, 59) söz konusu hadis hakkında şöyle demektedir: Daha önce Râfiî ve İbnü's-Semânî de zikretmelerine rağmen "Allah, abdesti önce yüzünü sonra kollarım yıkamak, başını mesh etmek ve ayakları yıkamak suretiyle tertip üzere almayan kimsenin namazını kabul etmez" hadisini bu lafızla bulamadım.
[133] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, V, 384, 394, 398; Ebû Dâvûd, "Edeb", 84; Dari-mî, "İsti'zân", 63; Tahâvî, Müskilü'l-âsâr, 1, 90; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 216. Ahmed b. Hanbel, hadisi Şu'be > Mansur b. Mu'temir> Abdullah b. Yesar > Huzeyfe (r.a.) isnadıyla rivayet etmiştir. Nesâî ve İbn HİbbÂn onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Muhtasarü'l-Beyhakî'de Zehebî de söz konusu hadisin isnadının salih olduğunu ifade etmiştir. Bize göre de hadisi destekleyen başka rivayetler de bulunmaktadır.
[134] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, X, 231; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, 1, 113, 273.

[135] Dârekutnî, Sünen, I, 91, 885. Dârekutnî sözü edilen haberi Ahmed b. Muhammed b. Ziyad > Abdullah b. Ahmed b. Hanbel > Ahmed b. Hanbel > İbnü'l-Eşcaî > babası > Süfyan es-Sevrî > Salim > Ebü'n-Nadr > Büsr b. Saîd isnadiyla rivayet etmiştir. Buna göre Hz. Osman (r.a.)'e oturması için bir oturak ve abdest suyu getirildi. Ağız ve burnunu temizledi. Sonra yüzünü, kollarını ve ayaklarını üçer defa yıkadı, sonra başını mesh etti ve 'Resûlullah (s.a.v.)'i böyle abdest alırken gördüm. Öyle değil mi?! diye sordu. Orada bulunan Ashâb (r.a.e.) 'evet' diye cevap verdiler. Hadisi naklettikten sonra Dârekutnî şöyle demiştir: Başın meshinin sona bırakılması kısmı hariç haber sahihtir, bu kısmı ise sahih değildir. Zira İbnü'l-Eşcaî babası > Süfyan isnadıyla bu kısmı rivayette tek kalmıştır. Abdullah b. Velid, Yezid b. Ebî Hakîm, Firyâbî, Ebû Ahmed ve Ebû Huzeyfe Süfyan es-Sevrî'den aynı isnad-la nakletmişler ve "başını mesh etti" kısmını zikretmemişlerdİr. VekİI' b. Cerrah, Süfyan es-Sevrî > Ebü'n-Nadr > Ebû Enes > Hz. Osman (r.a.) isnadıyla nakletmek suretiyle onlara muhalefet etmiştir. Veki' b. Cerrah, "Haber, Ebû Ahmed > Süfyan es-Sevrî > Ebü'n-Nadr > Ebû Enes Malik b. Ebî Âmir isnadıyla da nakledilmiştir. Ancak Süfyan es-Sevrî > Ebü'n-Nadr > Büsr b. Saîd > Hz. Osman (r.a.) meşhur isnadıdır" demiştir.

[136] Ahmed b. Hanbel, IV, 132; Ebû Dâvûd, "Taharet", 51. Hadis sahihtir.

[137] Dârekutnî, Sünen, I, 96, 97. Hadisin isnadı hasendİr.

[138] Hadis için ayrıca bk. Abdürrezzak es-San'ânî, el-Musannef, I, 37; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 9.

[139] Dârekutnî, Sünen, I, 88, 89; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 87; Azîmâbâdî, et-Ta'lîku'l-muğnî, I, 89. Bu rivayet zayıftır.

[140] Ebû Dâvûd, "Libas", 44; Tirmizî, "Libas", 28. İbn Mâce, "Taharet", 42. Hadis sahihtir. Tirmizî'nin rivayeti "Resûlullah (s.a.v.) elbisesini sağdan başlayarak, giyerdi" şeklindedir ve İsnadı sahihtir. Hadis için ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, H, 354; İbn Huzeyme, Sahih, I, 91; İbn Hibbân, III, 370; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, VI-II, 415. İbn Ebî Şeybe, rivayeti Ebû Hüreyre (r.a.)'in sözü olarak nakletmektedir.

[141] Dârekutnî, Sünen, I, 89. Haber sahihtir. Dârekutnî de haberin sahih olduğunu açıklamıştır.

[142] el-Muvatta, "Taharet", 43. Hadis sahihtir. Hadisin isnadı Malik > Nafi' > İbn Ömer (r.a.) şeklinde olup sahihtir.

[143] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd hadisi Bakıyye > Buhayr b. Sa'd > Halid b. Ma'dân > sahâbîlerden biri isnadıyla rivayet etmiştir. Zehebî'nin Telhts'te belirttiği gibi (s. 35) gerek Ahmed b. Hanbel'in MüsnecTİnde gerekse el-Müstedrek'te Bakıyye'nin hadisi semâ yoluyla aldığı ifade edilmektedir. Burada da hadisin "Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinden birinden" nakledildiği belirtilmektedir. Böylece hadiste tedlis bulunmadığı ve hadisin sahih olduğu tespit edilmektedir. Bazıları, sahâbî ra-visinin bilinmemesinin hadisin sıhhatini engelleyen bir kusur olduğunu İleri sürmüşlerdir. Ancak bu durum hadisin sıhhatine zarar vermez. Zira sahabenin tamamı adaletlidir. Sahîhi Sünen-i Ebû Dâvûd isimli eserimde (Hadis. No: 167) bu hususta geniş bilgi verdim. Orada Ahmed b. Hanbel'in söz konusu hadisin isnadını cey-yid (sahih) olarak nitelediğini, İbnü't-Türkmânî ve İbnü'l-Kayyim'in de hadisin sahih olduğuna dair deliller zikrettiklerini ifade ettim. Hadisi destekleyen başta Ebû Dâvûd olmak üzere (Ebû Dâvûd, "Taharet", 66) temel hadis kaynaklarında yer alan Enes b. Mâlik (r.a.) rivayeti de bulunmaktadır (bk. Ebû Avâne, Sahih, I, 253; İbn Mâce, "Taharet", 139; Cürcânî, Târih, s. 361; Dârekutnî, Sünen, I, 40; Beyha-kî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 83; Abdullah b. Ahmed, Zevâidü'l-Müsned, III, 146; İbn Adiy, el-Kâmil, II, 51; Ebû Nuaym, Ahbâru İsbahân, I, 123; Makdîsî, el-Muhtâre, I, 180). Enes b. Mâlik (r.a.)'in rivayetine göre bir adam abdest almış fakat ayağı üzerinde tırnak kadar kuru bir yer bırakmış olduğu halde Resûluîlah (s.a.v.)'in huzuruna geldi. Resûî-i Ekrem (s.a.v.) de ona; "Dön, abdestini güzelce al" buyurdu. Yukarıda zikrettiğim eserimde açıkladığım üzere hadisin isnadı sahihtir. Konuyla ilgili hadisi destekleyen bir başka hadis de Müslim'in rivayet ettiği Hz. Ömer (r.a.) hadisidir. (Müslim, "Taharet", 31) Hz. Ömer (r.a.) hadisini Ebû Avâne, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Arûbe Ebü'z-Zübeyr vasıtasıyla Cabir b. Abdullah (r.a.)'den da rivayet etmişlerdir. Hz. Ömer (r.a.) hadisini Ukaylî, Muğire b. Siklâb > Vâzi' b. Nâfı > Salim b. Abdullah b. Ömer > Ömer isnadıyla nakletmiş ve "böylesi bir raviyi ancak kendisi gibi başka bir ravi destekleyebilir" açıklamasını yapmıştır (Ukaylî, ed-Duafâ, s. 413). Ukaylî bu açıklamasıyla zayıf bir ravi olan Mu-ğire'yi kastetmektedir. Vâzi' b. Nâfı ise metruk bir ravidir.

Burada Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd'da hadisin Ma'dân vasıtasıyla ismi zikredilmeyen bir sahâbî'den rivayet edildiğini, müellifin ise sahâbîden söz etmeden mürsel olarak naklettiğini hatırlatmalıyız. Bu durumda Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd'da "sahabeden biri" ve "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşlerinden biri" olmak üzere iki farklı şekilde zikredilmesi ve müellifin sehven kaydetmemesinin sebep olduğu söylenebilir.

[144] Müslim, "Taharet", 31.

[145] Müellifin İbn Hacer'in hadisle ilgili açıklamalarının tamamını zikretmemesini anlayabilmiş değilim. Ebü'l-Hasan b. Faris'in söz konusu açıklamasını zikrettikten sonra İbn Hacer şöyle demiştir: İbn Faris ile Füleyh arasında kopukluk bulunmaktadır. Buna dikkat edilmelidir {Telhîsü'l-habîr, I, 93. İbn Ömer (r.a.) rivayeti Ebû Nuaym'ın Târihu İsbahân' mda. (II, 115) bulunmaktadır. Ali el-Kâri eI-Mevzuat'ın-da (s. 73) Firdevs'in Müsned'mde. zayıf bir isnadla nakledildiğini zikretmiştir. Yahya b. Saîd el-Kattân "Hasan'dan tuhaf rivayetleri vardır" demek suretiyle onun son derece zayıf olduğunu ifade etmiştir. İbn Arrak Tenzîhü's-şerîa isimli eserinde söz konusu hadisi Ebû Nuaym'ın Târîhu İsbahân'möan naklettikten sonra, "Ira-kî'nin belirttiğine göre onun zayıf olmasının sebebi Ebû Nuaym'ın hocası Ebû Bekir el-Müf id'in isnadda bulunmasıdır" açıklamasını yapmıştır.. Resûluîlah (s.a.v.)'in abdest alınışını anlatan rivayetlerden Talha b. Musarrıf dışındakilerde boynunu mesh ettiğinden söz edilmemektedir. Talha b. Musamf'ın babası vasıtasıyla nakline göre dedesi, "Resûluîlah (s.a.v.)'i başını bir defa mesh ederken gördüm. Ensesine kadar mesh ediyordu" demiştir. Diğer rivayet, "Resûluîlah (s.a.v.)'i başını ön tarafından arkaya doğru mesh etti, ellerini kulaklarının altından çıkardı" şeklindedir. Hadisi Ebû Dâvûd ve başkaları rivayet etmiştir. İbn Uyeyne bunun münker olduğunu zikretmiştir. O bu görüşünde haklıdır. Zira sözü edilen hadisin zayıf olmasına sebep olacak üç illeti bulunmaktadır. Bunlar, Talha b. Musamf'ın babasının zayıf kabul edilmesi, tanınmaması ve sahâbî olduğunda İhtilafın bulunmasıdır. Nevevî, İbn Teymiyye, İbn Hacer el-Askalânî ve başka âlimler de bu sebeple hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bu durumu Datfü Sünen-i Ebû Dâvûd isimli eserimde (Hadis no: 15) ben de açıkladım. Ancak sonradan söz konusu rivayetin bir başka kusuruna daha rastladım. İsnadda bulunan Amr b. Muhammed b. Hasan'Ia ilgili Hatîb el-Bağdâdî şöyle demektedir: O A'sem diye tanınırdı. Aslen Basra'li olup Bağdat'a yerleşmiştir. Dârekutnî ondan rivayette bulunmuş ve onu "münkerü'l-hadîs (rivayetlerinin çoğu münker)", başka bir nakle göre de "zayıf ve çok yanılgan" olarak nitelemiştir (Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, XII, 204). Lisânü'l-Mî-zâtt'da zikredildiğine göre ise onun hakkında Hâkim en-Nîsâbûrî, "Bazılarından onların nakletmediği mevzu hadisler rivayet eden düşük biridir" açıklamasını yapmıştır. Benzeri açıklamalar İbn Hibbân ve en-Nikâşî tarafından da yapılmıştır. Dolayısıyla bu rivayetinde onu yalancılıkla itham etmek Ebû Nuaym'ın hocası hakkında ithamda bulunmaktan daha iyidir. Zira Ebû Nuaym'ın hocası hem isnadda ondan daha önce hem de ondan daha zayıftır.

[146] Hadis zayıftır. Hadis için ayrıca bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 30; Taberânî, Mu'cemii'l-kebîr, XX, 276-277. Nevevî, İbn Teymiyye, İbn Hacer el-Askalânî ve başka âlimler de bu sebeple hadisin zayıf olduğunu söyfemişlerdİr.

[147] el-Mâide 5/6

[148] Hadisin isnadında bulunan Mes'ûdî hafıza kaybına (ihtilata) maruz kalmıştır. Bu sebeple hadis merfû da olsa delil olamaz.

[149] İsnadının kusuru Ebû Halid el-Vâsıtî'dir. Bk. Şevkânî, Neylü'l-evtar, I, 207.

[150] Hadisin isnadı zayıftır. Hadisle ilgili müellifin açıklaması isabetlidir.

[151] Fuleyh b. Süleyman rivayetinde Nuaym "İmkân ölçüsünde" kısmının Ebû Hüreyre (r.a.)'in sözü veya hadisin bir parçası olduğunu bilemiyorum" açıklamasını yapmaktadır. İbn Hacer rivayeti naklettikten sonra şöyle demektedir: Ebû Hüreyre (r.a.)'in de dâhil olduğu on sahabeden rivayet eden raviler arasında Nuaym'ın yaptığı söz konusu açıklamayı yapan başka birine rastlamadım. İbnü'I-Kayyim'in Hâ-di'l-ervaKdaki (I, 316) açıklaması da şöyledir; Bu kısım Ebû Hüreyre (r.a.)'in sözü olup hadise sonradan ilave edilmiştir. Birçok âlîm bu durumu ifade etmiştir. Nitekim hocamız da, "Bu kısmın Hz. Peygamber (s.a.v.)'in açıklaması olması düşünülemez. Zira sözü edilen parlaklık elde değil yüzde olur ve uzatılması da mümkün değildir. Çünkü söz konusu parlaklık başa dâhil olduğunda hadiste belirtildiği gibi "gurre" olarak ifade edilmez" demiştir. İbnü'l-Kayyim Zâdü'l-meâd'da. (I, 69) sözü edilen Ebû Hüreyre (r.a.) hadisini aynı şekilde zikrettikten sonra, "Hadis abdes-tin sözü edilen uzuvlarda uzatılmasına değil dirsek ve ayak topuklarının abdeste dâhil olduğuna delâlet etmektedir" açıklamasını yapmıştır. Ancak Müslim'in İbn Ebî Hilâl'den "kollarını omuzlarına kadar yıkar" şeklinde rivayet ettiği hadis İbnü'I-Kayyim'in görüşünün doğru olamadığını ortaya koymaktadır. Zira bu rivayette kolların omuzlara kadar yıkanacağı açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bu rivayetle ilgili İbnü'l-Kayyim'in itiraz edebileceği nokta Müslim'in Sahih'inde bulunmasına rağmen Ahmed b. Hanbel'in de belirttiği üzere İbn Ebî Hilâl'İn İhtilata maruz kalması (hafızasının son derece zayıflaması) ve bu hadisi ihtilat öncesi veya sonrasında rivayet ettiğinin bİlinmemesidir.

[152] Bize göre inançla ilgili olmayan ve konu hakkındaki hadislere aykırı bulunmayan bu tür haberlerin isnadlarında mütesahil davranıp ve onların hasen olduğuna hükmedilebilir. Haber için bk. İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 55.

[153] Ahmed b. Hanbel, VI, 68; Tirmizî, "Taharet", 79; Nesâî, "Güsl", 24; İbn Mâce, "Taharet", 96; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 153. Hadis sahihtir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş Zehebî de ona katılmıştır.

[154] Hadis son derece zayıftır. Hepsinin isnadında Süleyman b. Ahmed bulunmaktadır.

[155] Tirmizî, "Taharet", 48.

[156] Heysemî, Kegfü'l-estâr, I, 132; Ebû Ya'lâ, Müsned, IV, 301; Dârekutnî, Sünen, I, 15; İbn Huzeyme, Sahih, I, 48; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek. I, 159. Hadis sahihtir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadîsin sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona katılmıştır.

[157] Ahmed b. Hanbel, IV, 213; Ebû Dâvûd, "Taharet", 40; Tirmizî, 'Taharet", 47; Nesâî, "Miyah", i I; İbn Mâce, "Taharet", 34.

[158] Ahmed b. Hanbel, IV, 110, 111; V, 329; Ebû Dâvûd, "Taharet", 40; Tirmizî, "Taharet", 47; Nesâî, "Miyah", 11; İbn Mâce, "Taharet", 34.

[159] Hadisin isnadı sahihtir. Ahmed Muhammed Şakİr de hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir (Fethu'r-rabbânî, I, 208). Ahmed b. Hanbel, II, 103.

[160] Hadisin isnadı sahihtir.

[161] Hadis sahihtir.

[162] Ebû Dâvûd, "Taharet", 64; Tirmizî, "Taharet", 38; Nesâî, "Taharet", 101; İbn Mâce, "Taharet", 58.

[163] Ahmed b. Hanbel, III, 410; IV, 179,212; Ebû Dâvûd, "Taharet", 64; Nesâî, "Taharet", 102; İbn Mâce, "Taharet", 58; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 171. Hadis sahihtir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin SahihayrCm şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmiş, Zehebî de ona katılmıştır.
[164] Hadisin isnadı zayıftır. Ahmed b. Hanbel, V, 203. Âlimlerin çoğu isnadda bulunan Rişdîn b. Sa'd'm zayıf olduğu görüşündedir. "Raviler hakkındaki ihtilafın bir zararının bulunmadığı" kuralını her zaman uygulanacak bir kaide olarak kabul ettiğimiz zaman isnadlarla ilgili hatalı kararlara sebep olabiliriz. Dolayısıyla bir kaide olarak kabul etmekle birlikte bunun mutlak olarak her zaman kullanılacağı söylenemez.
[165] Biz müellifin "hadisteki kopukluğun herhangi bir zararı yoktur" görüşüne katlimi yoruz. Zira isnaddaki kopukluk hadisin sıhhatine zarar vermektedir. Nitekim uydurma hadislerin çoğunun isnadında kopukluk bulunmaktadır. Ayrıca başta İmam Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce olmak üzere hadis âlimlerinin çoğuna göre isnaddaki kopukluk hadisin sıhhatine zarar vermektedir.
[166] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, II, 258. Ahmed Muhammed Şakir de hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
[167] Ebû Dâvfıd, "Taharet", 51; Tirmizî, "Taharet", 29; İbn Mâce, "Taharet", 53. Hadis sahihtir.
[168] Hadis İçin ayrıca bk. İbn Mâce, "Taharet", 39; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 152; İbn Hacer, et-Telhîsü'l habîr. I, 97.
[169] Ebû Ya'lâ, Müsned, 231. Heysemî söz konusu hadisi Bezzâr ve Ebû Ya'iâ'nın rivayet ettiğini isnadda bulunan Ebu'l-Cenub'un İse zayıf olduğunu söylemiştir (Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, I, 227). Bize göre ise her ikisinin de isnadında bulunan Nadr b. Mansur da zayıftır.
[170] Hadisin isnadı zayıftır. İbn Mâce, "Taharet", 30. Burada hadisi Dârekutnî'de bulamadığımızı hatırlatmalıyız. Burada ya müellif hata yapmış veya hadis Dârekutnî'nin Sünen dışındaki eserlerinde yer almaktadır. Suyûtî el-Câmiu'l'kebîr'ında hadisin sadece İbn Mâce'de bulunduğunu zikretmiştir. Bûsîrî de hadisin isnadının zayıf olduğunu, isnadda bulunan Alkame b. Ebî Hamza'nın meçhul, Matar b. Heysem'in ise zayıf olduğunu söylemiştir (bk. Misbâhu'z-zücâce, I, 154).
[171] Ebû Dâvûd, "Taharet", 65; Müslim, "Taharet", 17.
[172] Suyutî'nin de belirttiği gibi hadisin isnadı zayıftır., (bk. Suyutî, cl-Hâvîfı'l-fetâvâ, I 542)
[173] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, VI, 121; Ali el-Muttakî, Kenzü'l-ummâl, V, 72. Hadis zayıftır. Suyutî hadîsin zayıf olduğuna işaret etmiştir.
[174] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I,44; Zebîdî, Şerhu İhyâü'l-ulûm, I, 39. Beyhakî hadisle ilgili şöyle demiştir: Bu, zayıf bir hadistir. A'meş'ten onu Yahya b. Ha-şim'den başka rivayet edeni bilmiyorum. Yahya b. Haşim ise metruk bir ravidir. Hadis İbn Ömer (r.a.)'dan başka isnadla da rivayet edilmiştir.
[175] Tirmizî, "Taharet", 71; Nesâî, "Taharet", 98; İbn Huzeyme, Sahih, I, 99; İbn Ha-cer, Bulûğu'l-merâm, s. 11. Hadis hasendir.
[176] Meni, erlik suyu; Mezi, halk arasında abdest bozan diye bilinen erkeklik organının uyanması sonucunda gelen beyaz yapışkan İnce sıvı; Vedi ise, erkeklik organından idrardan sonra prostat salgısı olarak gelen koyu-beyaz sıvıdır.
[177] Buhârî, "İlim", 51; Müslim, "Hayız", 17; Ebû Dâvûd, "Taharet", 83.
[178] İbn Mâce, "İkâme", 137. Bûsîrî bu isnadın zayıf olduğunu, İsmail b. Ayyaş'ın hadisi zayıf olan Hicazlılar vasıtasıyla naklettiğini söylemiştir (Bûsîrî, Misbâhu'z-zü-câce, I, 399). Ancak İbn Ebî Şeybe'nin Musannef inde Şa'bî, Hakem, Miksem, Selâm ve diğer ravİler vasıtasıyla nakledilen rivayetler söz konusu hadisi desteklemektedir. Bûsîrî'nin sözü edilen eserinde zikrettiği üzere TİrmizÎ el-Câmi'inde bunlardan bir kısmını Ebü'd-Derdâ (r.a.)'den rivayet etmiştir.
[179] Dârekutnî, Sünen, I, 155. Zeylaî'nin verdiği bilgiye göre Dârekutnî, İbn Cüreyc'in ravilerinden hafız seviyesinde olanların hadisi İbn Cüreyc > babası isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)*den mürse! olarak rivayet ettiklerini söylemiştir. İbn Adiy e/-Kâmil'inde İsmail b. Ayyaş'ın tercümesinde hadisi naklettikten sonra şöyle demiştir: İsmail hadisi bazen bu İsnad bazen da İbn Cüreyc > babası > Aişe (r.anhâ) İsnadıyla rivayet etmiştir ve her ikisi de sahih değildir. Netice itibariyle İsmail b. Ayyaş'ın sadece Şamlılar'dan rivayetleri yazılıdır ve delil olarak kutlanılır. Onun Hi-cazlılardan rivayetlerinde ise mevkufu merfu, munkatıyı muttasıl, mürseli müsned yapmak gibi hataları bulunmaktadır. HazimÎ'nİn en-Nasih ve'l-mensuh İsimli eserindeki açıklaması ise şöyledir: Kendisi Şamlı olduğu için İsmail b. Ayyaş sadece Şamlılardan yaptığı rivayetlerde güvenilir kabul edilmiştir. Zira hadisleri almada, gevşeklik, titizlik ve benzeri hususlarda her bölgenin kendine özel ıstılahları bulunmaktadır. Kişi kendi bölgesinin ıstılahını ise daha iyi bilir. Onun rivayetleri arasında çok tanınmayan bazı kimselerden münker rivayetleri bulunmaktadır. Söz konusu sebeple âlimler onun Şamlılardan rivayetlerini delil olarak kullanırken Hicaz, Küfe ve diğer bölgelerden yaptığı rivayetleri terk etmişlerdir. Beyhakî de Sünen'inde İbn Adiy'in yukarıdaki açıklamalarını naklettikten sonra hadisle ilgili Ahmed b. Hanbel'in görüşlerine yer vermektedir. Buna göre Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: İsmail b. Ayyaş'in İbn Cüreyc > İbn Ebî Müleyke > Aişe (r.anhâ) isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den "Abdestli iken kusan veya burnundan kan akan..." şeklinde naklettiği hadisi İbn Cüreyc, babası vasıtasıyla Hz. AİŞe (r.anhâ)'yi zikretmeden doğrudan Resûlullah (s.a.v.)'den de rivayet etmiştir. İsmail b. Ayyaş'ın Şamlılardan yaptığı rivayetler sahih, Hicazlılardan yaptıkları ise sahih değildir. Beyhakî hadisi Dârekutnî vasıtasıyla Abdürrezzak > İbn Cüreyc > babası > Hz. Peygamber (s.a.v.) isnadıyia mürsel olarak rivayet etmiş ve "İbn Cürec'in sahih rivayeti budur" demiştir. Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ebû Asım en-Nebîl, Abdülvehhab b. Atâ ve diğer raviler de Abdürrezzak gibi rivayet etmişlerdir. Başkalarının da rivayet ettiği gibi İsmail b. Ayyaş da hadisi bazen mürsel olarak rivayet etmiş sonra da Şafiî'ye nispet etmiştir. Bu rivayet sahih değildir. Sahih olsa bile abdestin alınmasına değil kanın yıkanmasına delâlet ettiği şeklinde anlaşılmalıdır. Beyhakî'nin bu yorumu İsabetli değildir. Zira bu hadisteki "vudu" kelimesi sadece kanın yıkanmasına delâlet etseydi, namazdan ayrılması sonra da kanı yıkamasıyla namazı bozulur ve namazına tekrar devam etmesi de söz konusu olmaz, aksine namazı yeniden kılması gerekirdi. İbn Maîn İsmail b. Ayyaş'ın güvenilir olduğunu söylemiştir. O, isnada Aişe (r.anhâ)'yı ilave etmiştir. Güvenilir ravinin ziyadesi ise makbuldür. Ayrıca mezhebimize göre mürsel hadis de delildir (bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 38).
[180] Hadisin isnadı zayıftır. Dârekutnî hadisi Muhammed b. Ahmed b. Amr b. Abdiilha-lik > Ebû Alâka Muhammed b. Halid > babası > İbn Seleme > Süleyman b. Erkam > Atâ > İbn Abbas (r.a.) isnadıyla rivayet etmiş ve Süleyman b. Erkam'ın metruk olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd onun metruk olduğunu belirtmiş, Ebû Zür'a'da zayıflığını zahibü'l-hadis lafzıyla ifade etmiştir.
[181] Hadis zayıftır. İbn Hibbân'ın isnadı zayıftır. İsnadında bulunan Müslim b. Sellâm meçhul bir ravidir. Burada İbn Mâce'nin söz konusu hadisi müellifin delil olarak kullanmasına uygun şekilde rivayet etmediğini de hatırlatmalıyız.
[182] Burada müellifin İbn Hacer'den yaptığı nakilde ciddi bir hata yaptığını hatırlatmalıyız. Zira İbn Hacer hadisin isnadının hasen olduğunu söylememiş aksine hadisi zayıflıkla nitelemiştir. Müellifin bu hususu gözden kaçırdığı görülmektedir. İbn Ha-cer'in hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Konuyla ilgili İbn Abbas (r.a.)'in hadisini Dârekutnî, İbn Adiy ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Namazda iken burnundan kan gelen kimse kanı yıkasın, abdestini yenilesin ve namazını baştan yeniden kılsın" buyurmuştur. Hadisin isnadında metruk ra-vilerden Süleyman b. Erkam bulunmaktadır. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) rivayeti ise şöyledir: "Biriniz namazda iken kusarsa, burnundan kan gelirse veya abdesti bozulursa namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da namazına kaldığı yerden devam etsin." Bu hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir. İsnadı zayıftır. İsnadında metruk raviler-den Ebû Bekir ed-Dâhirî bulunmaktadır. Abdürrezzak b. Hemmam eUMusan-nef inde bunu Hz. Ali (r.a.)'e nispet etmektedir ve isnadı hasendir. Benzeri el-Mu-vatta'da Süleyman b. Erkam tarafından İbn Ömer (r.a.)'nın sözü olarak da rivayet edilmektedir. Buna göre İbn Ömer (r.a.), "Biriniz namazda iken burnundan kan gelirse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden devam etsin" demiştir. İmam Şafiî'nin başka bir isnadla nakline göre göre İbn Ömer (r.a.), "Namazda iken burnu kanayan, mezisi gelen veya kusan kimse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da namazına dönsün" demiştir. (İbn Hacer, et-Telhî-su'Uhabtr, I, 275)
[183] Tirmizî, "Taharet", 93. Hadis sahihtir. Hadisin aslı Sahihayn'da bulunmaktadır.
[184] Buhârî hadisi "Abdestin Sadece İdrar ve Dışkı Yollarından Çıkanlar Sebebiyle Gerekeceğini Söyleyenler" başlığında temriz (meçhul) sığayla muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer'in hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Buhârî'nin "Cabir'den rivayet edildiğine göre" diyerek naklettiği söz konusu hadisi İbn İshak el-Maegâ-zî'sinde muttasıl olarak rivayet etmiştir. Buna göre İbn İshak hadisi Sadaka b. Yesar > Akîl b. Cabir > babası isnadıyla uzunca rivayet etmiştir. Hadisi İbn İshak tarikiyle ayrıca Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Dârekutnî, İbn Huzeyme, îbn Hibbân ve Hâkim en-Nîsâbûrî de rivayet etmiştir. İbn Huzeyme ve İbn Hibbân hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. îbn İshak'ın hocası Sadaka güvenilir bir ravidir. Akil b. Cabir'den Sadaka'dan başka rivayette bulunan başka bir ravi bulunduğunu bilmiyorum. Buhârî ya bu sebeple veya özet olarak rivayet ettiği ya da îbn İshak'ı zikretmemek için hadisi temriz (meçhul) sigasıyla muallak olarak rivayet etmiştir (bk. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 245)
[185] Ahmed b. Hanbel, III, 343; Ebû Dâvûd, "Taharet", 78; Dârekutnî, Sünen, I, 223. Hadis İçin ayrıca bk. îbn Hibbân, Sahih, III, 375 (İsnadında Akîl b. Cabir bulunmaktadır ve zayıftır); İbn Huzeyme, Sahih, 36; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 156; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IX, 150; îbn îshak, es-Sîre, III, 101-102. Hadisi hepsi de Akîl b. Cabir > babası İsnadıyla rivayet etmişlerdir. Akîl b. CabÎr'le ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. İbn Hacer et-Takrîb isimli eserinde onun makbul olduğunu söylemiştir. Beyhakî ed-Delâil (III, 387) isimli eserinde Vâkidî İsnadıyla rivayet etmiştir. Ancak o da metruk bir ravidir.
[186] Beyhakî, ed-Delâil, III, 387.Yukarıda da ifade edildiği üzere isnadı zayıftır.
[187] Dârekutnî hadisi Salih b. Mukatil > babası isnadıyla rivayet etmiştir. Ebu't-Tayyib el-Ebâridî hadisi Beyhakî'nin de rivayet ettiğini söylemiştir. İbnü'l-Arabî'nİn de Dârekutnî'nin hadisin sahih olduğunu ifade ettiğini belirtmiştir. Ancak bu doğru değildir. Nitekim Beyhakî el-Hilâfiyyâfta, Ebû Abdullah el-Hâkim'in Salih b. Mukatil > babası isnadıyfa rivayet ettiği hadisi Dârekutnî'ye sorduğunu onun, da "kuvvetli değildir" şeklinde cevap verdiğini haber vermektedir.
[188] Dârekutnî, Sünen, I, 157. Bize göre de mevkuf olan rivayet tercih edilmelidir.
[189] Aşağıda 100, 101 ve 102 nolu hadislerde zikredileceği üzere bu rivayet sahih değildir.
[190] Hadis hakkında gerekli açıklamalar 92 nolu hadiste zikredilmiştir.
[191] Dârekutnî'nİn, İsmail b. Ayyaş > îbn Cüreyc > İbn Ebû Müleyke > Aişe (r.anhâ) isnadıyla nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kime kusma, burun kanaması veya mezi isabet ederse namazdan ayrılıp abdest alsın sonra da konuşmadan namazına kaldığı yerden devam etsin" buyurmuştur (bk. Dârekutnî, Sünen, I, 154). İsmail b. Ayyaş'ın Hicazlılar'dan yaptığı rivayetler zayıftır ve İbn Cüreyc de Hicazlı-dır. Dârekutnî hadisle ilgili şöyle demiştir: İbn Cüreyc'in hafız

seviyesindeki talebeleri onu İbn Cüreyc > Babası > Hz. Peygamber (s.a.v.) isnadıyla mürsel olarak rivayet etmişlerdir (bk. Dârekutnî, Sünen, I, 153). Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Yahya ez-Zühlî ve Ebû Hatim bu rivayetin sahih olduğunu söylemişlerdir. Dârekutnî onu el-îlel ve Simen'inde (I, 154) İsmail b. Ayyaş isnadıyla zikretmiş ve, "Hadisi Atâ b. Aclan ve Abbad b. Kesîr de Ebû Müleyke > Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet etmişlerdir. Atâ b. Aclan ve Abbad b. Kesîr ise zayıf ravilerdir" demiştir.

[192] Buhârî söz konusu haberi "Abdestin Sadece İdrar ve Dışkı Yollarından Çıkanlar Sebebiyle Gerekeceğini Söyleyenler" başlığında cezm (malum) sigayla muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer'in haberle ilgili açıklaması şöyledir. Sözü edilen haberi Saîd b. Mansur ve İbnü'l-Munzir sahih bir isnadla muttasıl olarak rivayet etmişlerdir (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 337).

[193] Buhârî söz konusu haberi "Abdestin Sadece İdrar ve Dışkı Yollarından Çıkanlar Sebebiyle Gerekeceğini Söyleyenler" başlığında cezm (malum) sigayla muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer'in haberle ilgili açıklaması şöyledir: İbn Ebî Şeybe onu sahih bir İsnadla ve muttasıl olarak rivayet etmiştir. İbn Ebû Şeybe "Sonra namazını kıldı" kısmını da ilave etmiştir.

[194] İsnadı sahihtir. Buhârî söz konusu haberi "Abdestin Sadece İdrar ve Dışkı Yollarından Çıkanlar Sebebiyle Gerekeceğini Söyleyenler" başlığında muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer'in haberle ilgili açıklaması şöyledir: Bu haberi Süfyan es-Sevrî Câmf inde Atâ b. Saib'den muttasıl olarak rivayet etmiştir. Süfyan es-Sevrî, Ata b. Saib'i bu şekilde namaz kılarken görmüş ve sözü edilen haberi ondan İhti-latmdan önce bizzat kendisinden işitmiştir. İsnadı sahihtir, (bk. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 338).

[195] Buhârî söz konusu haberi "Abdestin Sadece İdrar ve Dışkı Yollarından Çıkanlar Sebebiyle Gerekeceğini Söyleyenler" başlığında cezm (malum) sigayla muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer'in haberle ilgili açıklaması şöyledir: İbn Ömer (r.a.)'nın açıklamasını İmam Şafiî ve İbn Ebî Şeybe, "İbn Ömer fr.a.) kan aldırdığında bıçak vurulan yerleri yıkardı" şeklinde rivayet etmişlerdir. Hasan-ı Basrî ile ilgili haberi de İbn Ebî Şeybe muttasıl olarak rivayet etmiştir. Buna göre, "kan aldıranın yapması gereken nedir?" şeklindeki soruya Hasan-ı Basrî, "kan alınan yerleri yıkamasıdır" diye cevap vermiştir. İbn Hacer söz konusu haberlerin hasen olduklarına işaret etmekle yetinmiştir, (bk. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 338).

[196] Ahmed b. Hanbel, VI, 152; Dârekutnî, Sünen. I, 113; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müs-tedrek, I, 163. Hadis zayıftır. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş Zehebî de ona katılmıştır. Bize göre isnadda bulunan Zekeriya b. Ebî Zaide hadisi "an" lafzıyla rivayet etmiş, Mus'ab b. Şeybe ise rivayetinde gevşek biridir. Hadisi İbn Huzeyme de rivayet etmiştir (bk. İbn Huzeyme, Sahih, I, 126). Ancak sözü edilen iki kusur onda da bulunmakladır. Mus'ab b. Şeybe Ahmed b. HanbePin isnadında da vardır.

[197] Hadis zayıftır. Söz konusu hadisi Dârekutnî, Bakiyye > Yezid b. Halid > YezÎd b. Muhammed > Ömer b. Abdülaziz > Temim ed-Dârî (r.a.) İsnadıyla nakletmektedir. Ancak Dârekutnî, Ömer b. Abdülaziz'in Temim ed-Dârî (r.a.)'den hadis işitmediğini de söylemiştir (Dârekutnî, Sünen, I, 157). Bize göre Dârekutnî, isnadda bulunan Yezid b. Halid ve Yezid b. Muhammed'in meçhul olduklarını zikretmemiştir. Nitekim Zeylaî onların ikisinin de meçhul olduğunu ifade etmiştir (bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 37). Müdellis olan Bakıyye'nin hadisi "an" lafzıyla rivayet etmesi de isnaddaki bir başka kusurdur. Abdülhak da el-Ahkam isimli eserinde, "Bu isnadı kopuk zayıf bir hadistir" açıklamasını yapmıştır. İbn Adiy de söz konusu hadisi Ahmed b. Ferec'in tercemesinde vererek, "O, hadisi delil olarak kullanılacak ra-vÎIerden değildir. Ancak zayıf olmasına rağmen hadîsi alınmıştır, hadisi yazılabilir" demiştir (bk. İbn Adiy, el-Kâmil, I, 190; II, 77). İbn Ebû HâtÎm de ^/-//e/'inde, "Ahmed b. Ferec'ten hadis yazdık, bize göre o doğru olduğu söylenebilecek bir ravidir" demiştir. Hatib el-Bağdâdî'nÎn nakline göre Ahmed b. Ferec'i şarap içmekle itham etmiş ve "Allah'a yemin olsun ki o yalancının biridir" demiştir (bk. Hatib el-Bagdâdî, Târîhu Bağdâd, IV, 341). Onun yalancı olduğunu söyleyen başka âlimler de bulunmaktadır. Bu durumda hadislerinin tamamı dikkate alınamayacak haldedir. Delil olarak kullanılmaları bir tarafı desteklenmek amacıyla bile yazılmaz durumdadır, îbn Adiy'İn el-KâmiV'mc yeniden baktığımda söz konusu hadisi naklettikten sonra başka bilgilere de rastladım. Buna göre Bakıyye'nin Şu'be'den naklettiği bir kitap bulunmaktadır. İçerisi garib rivayetlerle doludur. Bu garib rivayetlerinde Bakıyye hep tek kalmaktadır. Belki de bunların Şu'be'ye nisbeti tamamen İftiradır. Doğrusu kandan dolayı abdestin bozulduğuna dair sahih bir hadis bulunmamaktadır. Şevkânî başka âlimleri de ifade ettiği üzere asıl olan abdestin bozulma-masıdır. Nitekim Hicaz âlimlerine göre de kan sebebiyle abdest bozulmamaktadır. Medineli yedi fakih ve onlardan önce bazı sahâbîler de bu görüştedir. İbn Ebî Şey-be'nİn el-Musannef inde (I, 92) ve Beyhakî'de (es-Sünenü't-kübrâ, I, 141) sahih isnadla nakledildiğine göre Hz. Ömer (r.a.) yüzündeki sivilceyi sıkınca bir miktar kan çıkmıştı. Onu parmaklarıyla sildi sonra da abdest almadan namazını kılmıştır. İbn Ebî Şeybe benzerini Ebû Hüreyre (r.a.)'den de nakletmiştir. Abdullah b. Ebû Evfâ (r.a.)'in da namazda iken kan tükürdüğü halde namazına devam ettiği sahih bir yolla nakledilmiştir. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 222-224; Ayrıca Buhârî muhtasarına yaptığım ta'lika da bakılabilir (I, 57).

[198] Hadis zayıftır. Ahmed b. Hanbel, I, 256; Ebû Ya'Iâ, Müsned, IV, 369; İbn Ebî Şey-be, el-Musannef, I, 132. ibn Hacer, Ebû Halid ed-Dâlânî'nin rivayetinde tek kaldığını ve hadisin sahih olamayacağını söylemiş, Zehebî, âlimlerin isnadındakİ Yezid b. Abdurrahman'ın zayıf olduğunu ifade ettiklerini nakletmiş, İbn HİbbÂn, Ebû Ha-üd ed-Dâlânî'nin çok hatâ yaptığını ve sadece güvenilir ravilere uygun nakillerinin delil olabileceğini zikretmiştir (bk. Münâvî, Feyzü'l-kadîr, V, 372).

[199] Hadis hasendir. Hadis için bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 97; Ebû Dâvûd, "Taharet", 79; İbn Mâce, "Taharet", 62.

[200] İsnadı ceyyiddir. Beyhakî, es-SünenU'l-kübrâ, I, 122; İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 44. Beyhakî haberin mevkuf olduğunu söylemiş, sıhhati konusunda herhangi bir açıklama yapmamıştır.

[201] Ebû Dâvûd, "Taharet", 79; Dârekutnî, Sünen, I, 131. Hadisin aslı Müslim'de de bulunmaktadır.

[202] Haber sahihtir. Ayrıca Ebû Dâvûd da, "Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı yanları üzerine yatıyor ve uyuyorlardı. Daha sonra namaz kılmak için kalktıklarında bir kısmı abdest alıyor, bir kısmı ise abdest almadan namazlarını kılıyordu" şeklinde rivayet etmiştir (bk. Ebû Dâvûd, Mesâilti'l-Îmam Ahmed, s. 318). İsnadı, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir.

[203] Senedi sahihtir.

[204] Hadis sahihtir. Dârekutnî de hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Ebu't-Tayyib el-Abâdî'nin açıklaması şöyledir: Enes b. Malik (r.a.) rivayetini İmam Müslim, Şâfîî, Tirmizî ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir. Şu'be'nin Katâde'den rivayetinde "Hz. Peygamber zamanında" ilavesi bulunmaktadır. Tirmizî'nin Şu'be vasıtasıyla rivayeti şöyledir: İçlerinden birinin horlaması duyulacak kadar uyurken Resûlullah (s.a.v.)'in ashabının namaz İçin uyandınIdıkfarını gördüm. Onlar bu halde iken namazlarını kılıyor abdest almıyorlardı. Abdullah b. Mübarek, "bize gelen rivayet 'oturarak uyuyorlardı' şeklindedir" demiştir. Beyhakî, Abdurrahman b. Mehdî ve Şafiî'nin hadisi buna göre yorumladıklarını haber vermiştir. İbnü'l-Kattân'ın açıklaması ise şöyledir: Müslim'in rivayetinden sahabenin oturarak uyudukları anlaşılmakta, âlimlerin çoğu da böyle olduğunu düşünmektedir. Ancak böyle anlaşılmasını engelleyen başka bir rivayet bulunmaktadır. Nitekim Yahya b. Saîd el-Kattân > Şu'be > Katâde > Enes isnadıyla nakledildiğine göre ResûluUah (s.a.v.)'in ashabı namazı beklerken yanları üzerine yatıyor bir kısmı da uyuyordu. Daha sonra da namaz kılmak için kalkıyorlardı. İbn Dakîkü'I-îd bu rivayette söz konusu edilenin, hafif bir uyku olarak düşünülebileceğini ancak bunun Tirmizî'nin naklettiği horlama rivayetiyle çeliştiğini ifade etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Saîd el-Kat-tân, Tirmizî de Bündâr vasıtasıyla "yanları üzerine yatıyorlardı" şeklinde rivayet etmişlerdir. Bunu Beyhakî ve Bezzâr da rivayet etmişlerdir.

[205] Şeybânî, el-Âsâr, I, 421; Ebû Hanife (r.a.), Müsned, I, 248; Dârekutnî, Sünen, I, 167; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, i, 146.

[206] Abdürrezzak es-San'ânî, el-Musannef, III, 376; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 146; Zeyiaî, Nasbu'r-râye, I, 50. Beyhakî şöyle demiştir: Bu mürsel bir hadistir. Ebü'l-Aliye'nin mürsellerinin İse herhangi bir kjymeti yoktur. Zira o Muhammed b. Sîrîn'in de belirttiği gibi hadisi kimden aldığına dikkat etmezdi. Hadisi Hasan-i Basrî, İbrahim en-Nehaî ve Zührî de mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

[207] Hadis zayıftır. İbnü't-Türkmânî'nin hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Beyhakî de onu İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet etmiştir. Onun İbn Cevsâ > Atıyye b. Bakıyye > Babası > Amr b. Kays es-Sukûnî > Atâ > İbn Ömer (r.a.) isnadıyla nakline göre Re-sûlullah (s.a.v.) "Kahkaha ile gülen kimse yeniden abdest alıp namazını tekrar kıl sın" buyurmuştur. Gerçi İbnü'l-Cevzî el-İlelü'l-miitenâhiye'de şöyle demiştir: Bu rivayet sahih değildir. Zira Bakjyye genelde tedlis yapmaktadır. Bu rivayeti de bazı zayıf ravilerden alıp ismini zikretmemiş olabilir. Ancak bize göre Bakıyye sadûk (doğru sözlü) bir ravidir. Bu rivayetinde hadisi hocasından aldığını açıkça ifade etmiştir. Sadûk (doğru sözlü) olup tedlis yapan ravi hadisi hocasından aldığını açıklarsa tedlis yapmadığı anlaşılır. Ayrıca söz konusu hadis daha Önce de zİkredildiğİ üzere Bakıyye ve Ma'bed vasıtasıyla İbn Sîrîn'den de mürsel olarak rivayet edilmiştir. Bütün bunlar böyle iken bu rivayetlerin dayandığı kimsenin Ebü'I-Aliye olması nasıl söz konusu olabilir? Ancak biz burada îbn Adiy'in hadisin isnadları hakkında verdiği detaylı bilgi için el-Kâmil'İne (III, 181) bakjlabileceğini hatırlatmalıyız.

[208] Burada İmam Müslim'in Atâ'nın İbn Ömer (r.a.)'dan naklettiği bu hadisi el-Câ-miu's-sahîh'inde rivayet etmediğini hatırlatmalıyım.

[209] Buhârî söz konusu muallak rivayeti "Abdestin Sadece İdrar ve Dışkı Yollarından Çıkanlar Sebebiyle Gerekeceğini Söyleyenler" başlığında zikretmiştir. İbn Hacer, Fethu'l-bârfde bu rivayeti Saîd b. Mansur, Dârekutnî ve başkalarının muttasıl olarak rivayet ettiklerini ve bunun sahih olduğunu söylemiştir.

[210] İbn Adiy, el-Kâmil, III, 167. İbn Adiy hadisle ilgili odukça önemli ve detaylı bilgi vermektedir. Burada bazı noktalara işaret etmeliyiz. Konuyla ilgili en sahih rivayet Cabir b. Abdullah (r.a.)'İn açıklamasıdır. Bu açıklama Hz. Peygamber (s.a.v.)'e de nispet edilmiştir. Ancak bu zayıftır. İbn Hacer'in belirttiğine göre Dârekutnî Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn "Gülmek namazı bozar abdesti ise bozmaz" buyurduğunu CabİR b. Abdullah (r.a.)'den nakletmektedir. Ebû Bekir en-Nîsâbûrî'nin, "Bu mün-ker bîr rivayettir, Dârekutnî onu merfû olarak rivayette hata etmiştir. Doğrusu onun Cabir b. Abdullah (r.a.)'e ait olmasıdır" dediği nakledilmiştir. İbnü'l-Cevzî'nin nakline göre Ahmed b. Hanbel ve Zühlî, "Gülmenin abdesti bozacağına dair sahih bir hadis bulunmamaktadır" demişlerdir. Cabir b. Abdullah (r.a.)'le ilgili rivayetin isnadında bulunan Ebû Şeybe, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'nin dedesi olup nisbesi el-Vâsıtî'dir. İbnü'l-Cevzî onun Abdurrahman b. İshak olduğunu söylemek suretiyle yanılmıştır. İbnAdİy'İn nakline göre de Ahmed b. Hanbel, "Gülmenin abdesti bozacağına dair sahih bir hadis bulunmamaktadır" demiştir. Kuyuya düşen amâ hakkındaki hadisin dayandığı kimse Ebü'l-Âliye'dir. Bu husus problemlidir. Beyhakî el-Hilâfiyyâf'ta bu hususta geniş bilgi vermektedir. Ebû Ya'lâ el-Hanbelî de rivayetin bütün İsnadlarını bir araya getiren müstakil bir cüz telif etmiştir (bk. îbn Hacer, et-Telhîsu'l-habîr, I,

115).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SAHABENİN SÜNNET ANLAYIŞI
ÖNSÖZ
Üçüncü Baskıya Önsöz
GİRİŞ
A-Konunun Önemi Ve Amacı
B- Araştırmanın Metodu Ve Planı
Kavramsal Çerçeve
B- Sünnet'in Kavramlaşma Süreci
1- Arap Dilinde ve Kur'an'da Sünnet
2- Hz. Peygamber'in Dilinde Sünnet
a- "Sünnet" Kelimesinin Fiil Olarak Kullanımı
b- "Sünnet" Kelimesinin İsim Olarak Kullanımı
3- Sünnet'in Geç Döneme Alt Bir Kavram Olduğu iddiası
4- Sahabenin Dilinde Sünnet
a- Büyük Sahabilerin Dilinde "Sünnet" Tabiri
2- Hz. Ömer'in Dilinde " Sünnet" Tabiri:
3- İbn Mes'ud'un Dilinde "Sünnet" Tabiri:
4- Hz. Osman'ın Dilinde "Sünnet" Tabiri:
5- Hz. Alinin Dilinde "Sünnet" Tabiri:
6- Ebü Hureyre'nin Dilinde "Sünnet" Tabiri:
b- Genç Sahdbilerin Dilinde "Sünnet" Tabiri
2- Hz. Aişe'nin Dilinde "Sünnet" Tabiri ;
4- İbn Abbas'ın Dilinde "Sünnet" Tabiri:
5- İbn Ömer'in Dilinde "Sünnet" Tabiri:
6- Enes b. Malik'in Dilinde "Sünnet" Tabiri:
Arap Toplumu Kur'an-ı Kerim
C- Sahabede Peygamber Telakkisi
1- Beşer Olarak Hz. Muhammed
2- Peygamber Olarak Hz. Muhammed
3- Hâkîm / Müftü Olarak Hz. Muhammed
4- Lider Olarak Hz. Muhammed
5- Hz. Peygamberin Sahabe Nezdîndekî Otoritesi
a- Sahabenin Hz. Peygamber'e İtaat ve İttibaları
b- Sahabe ve Hz. Peygamber
c- Sahabenin Hz. Peygambere İtaatta Gecikmeleri
d- Sahabenin Hz, Peygamberin Sözünü Dinlememeleri

SAHABENİN SÜNNET ANLAYIŞI

ÖNSÖZ

Peygamberler, hem dünyada hem de ahirette insanlığın mutluluğa erişmelerini sağlamak amacıyla Yüce Allah tarafından gönderilmiş elçilerdir. Onların temel görevleri, Allah'tan aldıkları ilâhi mesajları insanlara ulaştırmak, onlara hakikat yollarını göstermek, bu uğurda bilfiil önderlik ve örneklik yapmaktır.
Bu kutlu elçilerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (s.a.v.) de aynı misyonu icra etmiştir. O, risaleti ile birlikte, kendisine inanan insanlara rehberlik etmiş, onlar için örnek bir hayat sergilemiştir. Rasulullah (s.a.v.) gerek sahabe, gerekse sonradan gelen inananlar için ideal bir şahsiyettir. O'nun sözlerinde olsun, davranışlarında olsun, inanan kimseler için güzel bir örnek vardır. Bu sebeple, hangi asırda yaşarsa yaşasın, ona inanan insanların ideal bir mümin olabilmeleri; büyük ölçüde onu tanımaları, çizgisini takip etmeleri, ortaya koyduğu ideal davranışlara uymaları ile mümkün olacaktır. Bu noktada, herşeyden önce, onun çizgisinin, ideal davranışlarının, yani sünnetinin ne olduğu, nasıl anlaşılması gerektiği, geçmişte ve günümüzde en çok konuşulan, tartışılan konuların başında gelmektedir.
Bugün Hadis-Sünnet sahasında çalışanların en çok üzerinde durdukları konu, Sünnetin doğru bir şekilde anlaşılması, yorumlanması ve bunun için yeni bir metodoloji oluşturulmasıdır. Hz. Peygamberin ilk muhatapları olan sahabenin sünnet anlayışının bu doğrultuda yapılan çalışmalara katkısı bulunabileceği düşüncesiyle, böyle bir konuyu tedkik etmenin yararlı olacağına inandık. Önemi kadar, zorluğu da ortada olan böyle bir alanda yaptığımız çalışmamızın bu yolda atılmış mütevazı bir adım olarak hüsn-i kabul görmesi, en büyük arzumuzdur.
"Sahabenin Sünnet Anlayışı" isimli doktora tezimizin danışmanlığını lütfetme nezaketinde bulunan, muhterem hocamız Prof. Dr. Talat Koçyiğit'e şükranlarımızı arzetmek bir vefa borcumuzdur. Yine, çalışmalarım esnasında; konuların müzakere ve mütâlâasında, bazı bölümlerin okunması, tashih ve değerlendirilmesinde ve tezin yazılması esnasında emeği geçen, bize yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocalarımıza, değerli arkadaşlarımıza, kardeşlerimize teşekkürlerimizi arzediyoruz.
Elinizdeki bu eserin, çalışmalarımızda bize daima yol gösteren Prof. Dr. M. Said Hatiboğlu'nun da aralarında yer aldığı yedi kişilik bir jüri tarafından 1996 yılı T. D.V. İslam Araştırmaları ödülüne layık görülmesi, araştırmamızın basılması yönünde bizi teşvik etmiş, bize cesaret vermiştir. Öte yandan, gerek jürinin, gerekse çalışmamı dikkatle okuyarak bazı hususları tashih edip tavsiyelerde bulunan başta Doç. Dr. M. Hayri Kırbaşoğlu ve Doç. Dr. İ. Hakkı Ünal olmak üzere, bütün değerli hocalarımızın katkılarından son derece yararlandığımı ve kendilerine teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim.
Ayrıca kitabın basımı esnasında her türlü gayreti gösteren Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Mat. ve Tic. İşl. yetkilileri ve çalışanlarına teşekkür ederim.
Basım öncesinde sözünü ettiğimiz katkılar doğrultusunda yeniden gözden geçirdiğimiz bu mütevazı çalışmamız, samimî bir gayretin ürünü olup, değerli okuyucuların eleştirileri ve katkıları ile daha da olgunlaşacaktır. Gayret bizden, tevfik Rabbimizdendir.
Bünyamin Erul Ankara-1998

Üçüncü Baskıya Önsöz

Gerek Hz. Peygamber'in, gerekse onun hikmetli yolu ve sözleri olan Sünnet ve Hadisin doğru anlaşılması üzerine ilmî tartışma ve çalışmalann yoğun bir şekilde yapıldığı günümüzde, meseleyi sahabe zaviyesinden ele alan bu çalışmanın üçüncü baskısını yapma fırsatı veren Yüce Rabbimize hamdeder, her yönüyle bize örneklik ve rehberlik eden sevgili peygamberimize salât ve selam ederiz.
İlk baskısı 1999'da yapılan elinizdeki bu çalışmanın, 2000 yılında ikinci baskısının yapılması, ikinci baskıda bazı düzeltme, ilave veya çıkartma gibi yeni bir katkıda bulunma imkanı vermedi. Zira geçen bir yıl içerisinde yeterince tartışılmadan, değerli meslektaşlarımızdan ve dikkatli okurlarımızdan gelecek tespit, tenkit ve her türlü tepkileri tam olarak alamadan bu çalışmaya yeni bir önsöz yazmanın pek anlamlı olmayacağını düşündük. Aradan geçen beş yıllık bir zaman diliminde ise, beklediğimiz bu değerlendirmeleri büyük ölçüde aldığımızı söyleyebiliriz. Bu süre içerisinde konu, Ankara, İstanbul, Kayseri ve Konya gibi bazı şehirlerde düzenlenen çeşitli platformlarda anlatıldı ve tartışıldı. Çeşitli dergilerde, kitaplarda ve internet ortamında çalışma hakkında olumlu ve olumsuz değerlendirmeler yapıldı. Çalışmayı hayli önemseyerek Türk okuyucusuna tanıtma lütfunda bulunan değerli hocam Prof. Dr. M. Hayri Kırbaşoğlu ile aziz dostum Yard. Doç. Dr. Ahmet Yıldırım'a minnettarım. Kitabı hem Türkçe, hem de içerik bakımından titiz bir şekilde okuyup değerlendirme inceliğini gösteren vefakâr dostum Dr. Necmettin Yurtseven'e; kendi ifadesiyle "hızlı okuma yoluyla gözden geçiren" ve değerli tashihler ve tekliflerde bulunan saygıdeğer Prof. Dr. Mehmet Erdoğan Bey'e; Konya'daki DİB Eğitim Merkezi'ndeki kursiyerlerle birlikte yaptığı okumaların sonucunu "Hadis Metinlerini Anlamada Öznellik Sorunu" başlıklı yazıya dökerek eserin içeriğine ilişkin bir eleştiri yayınlayan [1] Yusuf Acar dostuma; "Sahabe Uygulaması Olarak Sünnete Bağlılık" adlı çalışmasında birkaç yerde dipnot düşerek tenkitler yönelten değerli meslektaşım Yard. Doç. Dr. Aynur Uraler'e burada ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Burada çalışmaya yöneltilen yazılı ve sözlü bazı eleştirileri -kısa da olsa- değerlendirmede fayda mülahaza etmekteyim:
a- Yusuf Acar tarafından, yoğun bir emek ve mesai harcanarak hazırlandığı ve alanında ilk olduğu kabul edilen çalışmamız, sosyal bilimlerdeki öznellik sorununun rivayet ilimlerindeki yansımasına ilişkin somut örnekler içerdiği için önemli görülmüştür. Ayrıca, çalışmada, gerek senet gerekse metin kritiği yapılırken anlayan öznenin içinde bulunduğu (inanç, kültür, önyargılar ve tercihler vs.) ortamın bir izdüşümü durumundaki zorlama çıkarsamalar ve benimsenen yöntemin bütün rivayetlerde standart bir şekilde sürdürülememesi gibi sübjektifliklerin varlığı iddia edilmiştir.
Hemen ifade edelim ki, sosyal bilimlerde, özellikle de rivayetlere dayalı ilimlerde öznelliğin, her zaman ve mekan için geçerli olduğu bir hakikattir. Hatta bu durumun, rivayetlerin tedvin ve tasnif edildikleri dönemlerde -itikadı, fıkhı ve siyasî yansımaların neticesi olarak- çok daha fazla olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Sayın Acar'ın benzetmesini kullanacak olursak, aslında kendi dönemlerindeki belli şartlar altında, okyanustaki yüzbinlerce balık içerisinden sadece birkaç bin tanesini yakalayan ve talebi de dikkate alarak bunları tablalarında sergileyenler, muhaddislerimiz olsa gerektir. Bizlerin yapmaya çalıştığı ise, sadece tablalarda mevcut olan balıklan tanımaya, tanıtmaya, onlar içerisinden de en taze ve sağlıklı olanlarını seçmeye yönelik belli tercihler yapmaktır. Elimizden gelen bütün cehd ve gayretimizin sonucu yaptığımız bu tercihlerimizde yanılma payımızın olabileceği bir gerçektir. Burada bir başka gerçek daha var ki o da, hatalı bile olsa ulaşılan sonuçlardan dolayı ilim adamlarına bir ecir vadederek onları sürekli ilmî inceleme ve araştırmaya, cehd ve içtihada teşvik eden dinimizin engin hoşgörüsüdür. Sayın Acar'ın bu doğrultudaki eleştirilerini cevabi yazımızda değerlendirdiğimiz için onları burada tekrar etmeyeceğiz. Gerek Acar'ın, gerekse Uraler'in dile getirdikleri öznellik, taraflılık, önyargı vb. iddialarının bizim için geçerli olduğu kadar, başta iddia sahipleri olmak üzere geçmişteki ve günümüzdeki bütün ilim adamlan için de geçerli olduğunu hatırlatmalıyım. Elbette her ilim adamının yetiştiği ortam, kazandığı bakışaçısı, kullandığı üslup, benimsediği yöntem ve dayandığı kaynaklar doğrultusunda ulaştığı sonuçlar da farklı olabilecektir. Bu farklılığı, bir öznellik olarak değil de, yapılan tespitler tasvip edilmese de, onları Hadis kültürümüz için bir zenginlik olarak kabul etmek kanaatimizce daha isabetli olacaktır.
b- Eleştirilerde dile getirilen bir başka husus da, çalışmada yapılan "Zahirî, Fıkhı ve İçtihadı Yaklaşımlar" şeklindeki üçlü tasniftir. Nitekim sayın Acar, "Sahabenin zahirî, fıkhı ve ictihâdî yaklaşımlar şeklinde kategorize edilmesinin, sağlıklı olmadığını, asr-ı saadeti bize aktaran rivayetler açısından da pek isabetli görünmediğini" belirtmiştir. Oysa biz, çalışmamızda amacımızın, "Şu sahâbîler müctehittir, şunlar fakihtir, şunlar da hadisçidir" şeklinde onları ta'dad ederek kesin çizgilerle kategorik bir ayırıma tabi tutmak olmadığını, yalnızca sünnet anlayışları ve genel temayülleri doğrultusunda meşhur sahâbîleri ele aldığımızı açıkça belirttik. Bu çalışmamız esnasında verdiğimiz birçok misalde de görüldüğü üzere, şeklî ve lafzı yaklaşımı ile meşhur bir sahâbînin, genel din anlayışı ve karekterinin hilafına, başka bîr meselede diğer fakih sahâbîler gibi değerlendirmeler yapabildiğini, hatta kişisel kanaatini dile getirebildiğini; buna mukabil fıkhı ve içtihadı ile meşhur bir sahâbînin de bazen tamamen zahirî bir anlayış sergileyebildiğim de hatırlatmıştık. Bunun en tipik misallerini Hz. Ömer ile oğlu Abdullah'ın yaklaşımlarında açıkça görmekteyiz. İstisnaî bir iki misalden hareketle sayın Uraler'in çalışmasında "Baba-oğulun sünnete bakışı da aynıydı" (s. 212) şeklindeki yargısı, bize yönelttiği eleştirilerde kullandığı kendi ifadesiyle söyleyecek olursak, gerçeği ile izah edilebilir (s. 117, 449. dipnot). Yaptığımız bu üçlü tasnife yapılan diğer bir itiraz da, bunun zahirî, fikhî ve ictihâdî yaklaşımlar şeklinde isimlendirilmesiyle ilgilidir. Aslında okuyucularımız bunda haksız da sayılmazlar. Şu kadar var ki, bunlann yerine ne diyebileceğimize ilişkin arkadaşlarımızla haftalarca istişare ettiğimizi, tartıştığımızı, sunulan alternatiflerin de merammızı ifadeye yetmediğini burada ifade etmeliyiz. Mesela, sırasıyla "Alıcı-anlayıcı-sorgulayıcı yaklaşımlar" veya "yüzeysel kavrayıcı yorumlayıcı yaklaşımlar" dile getirilen öneriler arasındaydı. Aynca, fikhî yaklaşım ile ictihâdî yaklaşım şeklinde yaptığımız ayınm da sayın Erdoğan gibi, başkaları tarafından da pek uygun bulunmadı. Fıkıh ile ictihad kavramlarının birbiriyle ne kadar içice iki kavram olduğunun farkındayız. Ancak ilgili yerde izah etmeye çalıştığımız gibi, iki kavram arasında bize göre "umum-husus min vechin" durumu sözkonusudur. Bu konuda hayli kafa yormamıza rağmen, maalesef ideal bir isimlendirmeye gidemediğimizi itiraf ediyor, hâlâ tekliflere açık olduğumuzu ve bu hususta okurlanmızdan yardım beklediğimizi belirtmek istiyoruz.
c- Yukarıda zikredilen çalışmalarda tespit edilen birkaç maddi hata, tarafımızdan değerlendirilmiş ve bu baskıda gerekli tashihler yapılmıştır. Bu değerli katkılarından dolayı adı geçen arkadaşlara tekrar şükranlarımızı arzediyoruz. Yeri gelmişken, daha sonra rastladığımız yeni malzemeler ve tespitler ışığında, bizim de bazı tashihler yaptığımızı hatırlatmalıyız. Yaptığımız yeni araştırmalar neticesinde özellikle Sünnetin Kavramlaşma Süreci kısmında iki üç hadisi değerlendirirken önemli değişiklikler yapma ihtiyacı hissettik. Ancak, bu tashihlerin hiçbiri, eserdeki ana fikri değiştirecek, onun esas ve içeriğini bozacak türden düzeltmeler değildir.
d- Aldığımız eleştirilerden bir kısmı da çalışmanın hacmiyle ilgilidir ve değerli okurlarımız bu hususta da haklıdırlar. Ancak, çalışma örnekleme yöntemiyle yapıldığı için, ister istemez hacim artmış oldu. İki baskıyı yapan bir çalışmanın üçüncü baskısında, sırf hacmi biraz hafifletmek gayesiyle birçok şeyi çıkarmanın da doğru olmadığını düşündük. Fakat hacmin yeni malzemelerle daha da fazlalaşmaması için pek ilavede de bulunmadık. Allah izin verirse ileride bu çalışmayı "Sünnet Kavramı: Oluşum ve Gelişim Süreci", "Sahabenin Peygamber Anlayışı" ve "Sahabenin Sünnet Anlayışı" şeklinde herbiri biraz daha genişletilmiş üç ayrı kitaba dönüştürmeyi planlıyoruz. Hacim probleminin ancak bu şekilde aşılabileceği kanaatindeyiz.
e- Çalışmada kullandığımız üslup da en fazla dile getirilen bir husustur. Konu ve rivayetlere yaklaşım üslubumuzu, çok olumlu, ılımlı, dengeli ve ihtiyatlı bulanlar çoğunlukta olmakla birlikte, bir süre okuduktan sonra okumayı bırakacak kadar sert bulanlar da oldu. Bu durum kısmen, bazı okurlara farklı gelen değerlendirmelerimizden kaynaklanabilirse de, daha çok okuyucunun genel birikimi, bu konulardaki bilgi seviyesi ve belki de ön kabulleri ile ilgili olsa gerektir. İnsaf ehli okuyucularımızın kolaylıkla görebileceği gibi biz, çalışmanın başından sonuna kadar, olumlu ve ihtiyatlı bir üslup kullanmaya gayret ettik. Tahrik edici, rencide edici yahut dayatmacı bir üsluptan sakınmaya çalıştık. Hatta bazı arkadaşlarımızın dikkatlerinden kaçmayan "Şayet hadis sahih ise..." şeklinde kullandığımız ifadeler de bu ihtiyatın bir sonucudur. Geleneğimizde birçok alimin kullandığı bu "in sahha" tabiri, sözü edilen hadisin metni hakkında bazı endişelerin bulunduğunu, aslında sahih olmayan bu metnin sahih sayılması halinde ne şekilde değerlendirilebileceğini belirtmek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla, her bir hadis hakkında kabul veya red şeklinde mutlaka kesin bir değerlendirmenin yapılması beklenmemeli, kullanılan bu ihtiyatlı üslup da yadırganmamalıdır.
f- Araştırmalarımız esnasında cd'leri kullanmadığımız halde, dipnotlarda hayli erken dönem kaynaklarının bulunması ve dipnotların zenginliği hemen herkes tarafından takdir görmüştür. Elbette bunun ne kadar zaman alan ve durmak yorulmak bilmez bir mesai aldığını bu işin ehli fazlasıyla bilir.
İşte bütün bu tepki ve değerlendirmelerden makul olanlar dikkate alınarak çalışma baştan sona tekrar gözden geçirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır, Buna rağmen eserin hâlâ tashih edilmeyi beklediğini, bunun ancak siz değerli okuyucularımızın tespit ve tenkitleriyle gerçekleşebileceğini ve bu hususta gelecek her türlü katkıya canu gönülden müteşekkir olacağımızı ifade etmek isteriz.
Şu âna kadar aldığımız olumlu olumsuz tepkiler göstermektedir ki Sünnettin anlaşılması ve yorumlanmasında sahabe belirleyici bir çığır açmıştır. Sahabenin farklı bakış ve yaklaşımlarını ele alan bu mütevazı çalışma, günümüz Hadis-Sünnet çalışmalarına, özellikle de yöntem arayışlarına hayli malzeme vermişse, hatta belli ölçüde katkı sunmuşsa kendimizi bahtiyar hissedeceğiz.
Gayret bizden, tevfik Rabbimizdendir.
Bünyamin Erul
Ankara/Şubat-2004

GİRİŞ

A- Konunun Önemi Ve Amacı

Sünnet, İslam'ın Kur'an'dan sonra ikinci temel kaynağıdır. Geçmişte ve günümüzde müslümanların benimsemiş oldukları İslam anlayışını, Kur'an ve Peygamber-Sünnet anlayışı belirlemiştir. Ancak anlama ve anlayış bir tarafıyla da insan ile ilgili bir olgudur. Bu sebeple sahabeden günümüze kadar Kur'an ve Sünnet, ümmetin müşterek referansları olmasına rağmen, ilk nesillerden itibaren ortaya farklı anlayışlar çıkabilmiştir. İlerleyen asırlar içerisinde bu farklı anlayışlar daha da büyümüş, bazen ifrata, bazen tefrite dönüşmüş ve neticede, sağlıklı bir Peygamber telakkisi ve sünnet anlayışının yeniden ortaya konmasını adeta zorunlu hale getirmiştir.
Şüphesiz sağlıklı, tutarlı ve doğru bir İslam anlayışı, onun temel kaynaklarının doğru anlaşılmasına bağlıdır. İnsanların anlama kabiliyetleri ve anlama yöntemleri neticesinde elde ettikleri bu farklı anlayışların sağlamasını yapmak için de, elbette yine Kur'an ve Sünnetin yanısıra, ilk müslüman nesle, sahabeye başvurmamız en doğru yol olacaktır. Çünkü sahabe, daha sonraki nesillerden farklı olarak, Kur'an ve Hz. Peygamberin muhatapları, sebeb-i nüzul ve vürudların canlı şahitleri olup, kaynaklara en yakın insanlar olma imtiyazına sahiptirler. Dolayısıyla sahabenin Peygamber telakkisi ve Sünnet anlayışı, bize göre sağlıklı bir anlayış ortaya koymada önemli bir katkı sağlayacaktır.
Böyle bir konuyu seçip çalışmaktaki amacımız ise, ana hatlarıyla da olsa, sahabenin sünnet anlayışını tesbit etmektir. Şüphesiz bunu, binlerce sahabî arasından ancak az sayıda sahabînin kanaatlerinden faydalanarak gerçekleştirmeye çalışacağız. Daha çok, ileri gelen sahabilerin yakalaşımlanna müracaat ederek, onlardaki genel anlayışı, farklı yaklaşımları, değişik eğilimleri ortaya koymaya çalışmak, tezin ana hedefleri arasındadır. Ayrıca bu farklı anlayış ve yaklaşımların sebepleri ile, esas aldıkları kriterleri ve dikkat ettikleri hususları tesbit ederek, onların sünneti anlama yöntemini ortaya koymaya çalışmak temel amaçlarımızdandır.
Ayrıca bu çalışmadan ortaya çıkan sonucun, bugün bizlerin sünnet anlayışına ışık tutacağına ve yol gösterici olacağına inanıyoruz. Sünneti, sahabenin anladığı yöntemlerle anlamak, onların yaklaşımlarıyla benzer uygulamalar yapmak, şüphesiz birçok hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasını, birçok problemin çözümünü kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla tezin amacı, sadece ondört asır öncesindeki bir durumun tesbitinden ibaret değildir. Aksine biz, ortaya koyabildiğimiz kadarıyla, sahabenin sünnet anlayışının, sünnet anlayışımıza sağlam bir temel teşkil edeceği inancı içerisindeyiz. Bu nedenle diğer bir amacımız da, geçmişte var olan bu yaklaşımların, sünneti anlamaya yönelik olarak yapılan çalışmalar için bir temel olduğunu ortaya koymak, bu hususta sahabenin sünnet anlayışına başvurulması gerektiğini vurgulamaktır.

B- Araştırmanın Metodu Ve Planı

Öncelikle belirtmeliyiz ki, konumuz bir ilk dönem çalışmasıdır. Konu sahabenin sünnet anlayışı olunca, mevcut en erken dönem kaynaklarına başvurmamız kaçınılmazdır. Dolayısıyla biz, ulaşabildiğimiz kadarıyla en eski kaynakları taramaya gayret ettik.
Bu sahada elimizde bazı eserleri mevcut olan Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153) Cami adlı eserine, Malik (ö. 179), Muhammed eş-Şeybânî (ö. 179), Ebû Yusuf (ö. 182), Şafiî (ö. 204) gibi imamların kitaplarına, özellikle Abdurrazzak (ö. 211) ile İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235) Musannelerine, Saîd b. Mansur'un (ö. 227) Sünen'ine ve Humeydî'nin (ö. 219) Musned'ine müracaat ettik. Ayrıca, Fezâri (ö. 186), Vâkıdî (ö. 207), İbn Hişâm (ö. 213) ve İbn Sa'd (ö. 230) gibi tarihçilerin eserlerine de sık sık başvurduk. Elbette bunların yanaşıra Kütüb-i Sitte ve diğer temel hadis koleksiyonlarımız en fazla başvurduğumuz referanslarımız olmuştur.
Konu erken dönem çalışması olunca, tabiî ki sıhhatli gördüğümüz rivayetlere dayanarak örnekleme yöntemini kullandık. Elde edebildiğimiz mevcut misallerden hareketle bazı sonuçlara varmaya çalıştık.
Fakat bu sahada elimizdeki en erken kaynakların bile, Hz. Peygamber'den yüz elli, iki yüz yıl sonrasına ait olduğu dikkate alınırsa, asıl kaynağa, hakîki malumata ulaşmada karşılaşacağımız zorluklar bir nebze anlaşılabilecektir. Bu çalışmada karşılaştığımız zorluklardan ilki, mümkün mertebe erken kaynaklara başvurmakla beraber, yine de, kaynaklanmızdaki bazı rivayetlerin gerçekten o lafızla Hz. Peygambere veya herhangi bir sahabîye ait olup olmadığı, ravilerin tasarrufunun veya müdahalesinin bulunup bulunmadığı hususlidur. Bu rivayetleri değerlendirirken, Hadisçilerin isnad tenkidiyle ilgili koymuş oldukları kriterlerin yanısıra, Kur'an ve sünnetin bütünlüğü içerisinde, yer yer metin tenkidi yapmayı da ihmal etmedik. Yani hem sened, hem de metin kritiğini yapsuretiyle eleştirel bü anlayışla yaklaşmaya, sahih rivayetleri tesbit etmeye alıştık. Özellikle rivayetlerin karşılaştırılması yöntemiyle sağlıklı sonuçlara ,aşmaya özen gösterdik. Yaptığımız bu tahliller neticesinde, rivayetler arasında en sahih gördüğümüzü tercih ederken, diğerleri hakkındaki tereddütlerimizi ve ihtiyatımızı dile getirdik.
Karşılaştığımız ikinci zorluk ise, daha önce bu sahada derli toplu müstakil calışmaların yapılmış olmamasıdır. Araştırma konumuza en yakın çalışma, yine değerli hocam Talat Koçyiğit'in yönetiminde hazırlanan Nevzat Aşık'ın "Sahabe ve Hadis Rivayeti" isimli doktora tezidir. Ancak hemen belirtmeliyiz ki, bizim çalışmamız, hadis rivayetiyle ilgili değil, sünnet dirayeti ile ilgilidir ve gerek Hz. Peygamberin hayatında ve gerekse vefatından sonra, sahabenin yalnızca sünnet anlayışını konu edinmektedir.
Sünnetin Kavramlaşma Süreci konusu ile, Sahabede Sünnete Yönelik İçtihadı Yaklaşımlar kısımlarında, sahabîlere kronolojik olarak yer verilmiştir. Gerekli görülen yerlerde, bazı rivayetlerin şema halinde isnadı, bazılarının da Arapça metinleri verilmiştir.
Tartışılan konuların değerlendirilmesi esnasında, zaman zaman seleften, mezhep imamlarından ve ilim adamlarından bazılarının farklı değerlendirmelerine yer verildiği gibi, gerek bazı rivayetlerin akabinden, gerekse hemen her kısmın ardından tarafımızdan da değerlendirmeler yapılmıştır.
Araştırmanın Planına gelince:
Araştırma, iki ayn bölümden oluşmaktadır. Her bölümde de, üçer kısım bulunmaktadır.
Kavramsal Çerçeve diye isimlendirdiğimiz ilk bölümün, birinci kısmında, "sahabi tanımı üzerinde durulmuş, bu konudaki farklı görüşlere yer verilmiş, usulcülerin tanımı tercih edilmiştir.
İkinci kısımda, "Sünnet" kelimesinin kavramlaşma süreci incelenmiştir. Burada kısaca Arap dilinde ve Kur'an'daki kullanımına işaret ettikten sonra, sırasıyla Hz. Peygamber, büyük sahâbîler ve genç sahabîlerin kullanımlarına yer verilerek, bu süreç ortaya konulmuştur.
Üçüncü kısımda Sahabede Peygamber Telakkisi ele alınmıştır. Konunun ehemmiyetine değinildikten sonra, sahabenin Hz. Muhammed'e, sırasıyla bir beşer, Peygamber, hakim ve lider olarak bakışları; Kur'an'ın ve Hz. Peygamberin beyanları ile sahabenin kanaatleri doğrultusunda tesbit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamberin sahabe nezdindeki otoritesi de değerlendirilmiştir.
Araştırmanın ikinci bölümü, Sahabenin Sünnet Anlayışını konu edinmektedir. Araştırmamız esnasında tesbit ettiğimiz üç ayrı yaklaşım, bu bölümün kısımlarını oluşturmaktadır.
Birinci kısımda Sahabenin Sünnete Yönelik Zahirî Yaklaşımları incelenmiştir. Burada, Hz. Peygamberin sözlerine karşı lafzî, davranışlarına karşı da şeklî yaklaşımlar araştırılmış ve bu yaklaşımın genel bir kritiği yapılmıştır.
İkinci kısımda Sahabenin Sünnete Yönelik Fıkhı Yaklaşımları incelenmiştir. Fakih sahabilerin sünnet anlayışında gözetmiş oldukları hususlar ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Sırasıyla sünnetin menşeine, Hz. Peygamberin içtihatlarına, onun gözetmiş olduğu illet ve maksatlarına, sünnetin bağlayıcılık, kapsayıcılık ve devamlılık yönlerine bakışları üzerinde durulmuştur. Herbiri hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.
Üçüncü kısımda ise, Sahabenin Sünnete Yönelik İçtihadı Yaklaşımları araştırılmıştır. Bu kısımda müctehit sahabilerden yalnızca Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Muaviye'nin sünnet ile alakalı bazı icraat ve içtihatları değerlendirilmiştir. Yönetimin başında bulunan bu halifelerin sünnet anlayışları
tesbit edilmeye çalışılmıştır.
Araştırma, genel bir hulasa niteliğindeki sonuç ile tamamlanmıştır.

Kavramsal Çerçeve

A- Sahabi Kavramı Üzerine

Arapçda sahabi kavramı bir kişiyle birlikte bulunma dost ve arkadaş olma anlamlarına gelen sahabe kullanımında ifade edilen ve dost olan kimse anlamına gelen tekil bir isimdir.Aynı kökten tekil bir ism-i fail olan sahıb kelimesi ile sahb, ashab ve sahabe şeklinde çoğul olarak kullanılır.
Kur'an'daki kullanımlarından bu fiilin daha çok beraber yaşamayı bir arada bulunmayı ifade ettiği anlaşılmaktadır.
Yine hem İslam öncesinde hem de sonrasında Hz. Peygamberle birlikte yaşayan hicret yolculuğunda da O'na refakat edn en yakın dostu Hz. Ebu Bekir'i kastederek Yüce Allah'ın;
"O ikisi mağarada iken, O, arkadaşına (li sahibihi) üzülme, Allah bizimle beraberdir diyordu." Ayeti de bu birlikteliği ön plana çıkarmaktadır.
Aynı şekilde Yüce Allah, Hz. Musa'nın peygamberliğine inanan ve bir süre Mısırda onunla yaşadıktan sonra, firavundan kurtulmak için, ilahi emir gereğince Hz. Musa ile birlikte yola çıkan İsrailoğullarından söz ederken "Ashabu Musa, Musa'nın Ashabı" tamlamasını kullanmıştır.
Kanaatimizce bu iki ayette geçen sahib ve ashab ifadeleri daha sonra hadis litaretüründe ıstılahlaşan sahabi ve ashab tabirleriyle örtüşmektedir. Hatta biz bu ifadelerin Arablar arasındaki yaygın olarak kullanımından çıkartılıp, yalnızca Hz. Peygamberin inanan arkadaşlarına özel bir isim olarak tahsis edilerek kavramlaşmasında bu iki ayetteki kullanımların ışık tutmuş olabileceğini düşünüyoruz.
İlgili rivayetlere bakıldığında söz konusu kavramlaşma sürecinin çabuk gerçekleştiği görülmektedir. Hz. Peygamber de, etrafındaki müslümanlar hakkında birçok defalar ashâbi, derken, gerek sahabe ve gerekse tabiîler sâhıbu'n-Nebî, ashâbu'n-Nebî, ashâbu Rasülillah, ashâbu Muhammed gibi bazı tamlamaları kullanmışlardır. [2]
Burada üzerinde durmamız gereken bir husus, bir kimseye sahâbî denilebilmesi için Hz. Peygamber ile asgarî birarada bulunma müddetinin ne kadar olması gerektiğidir. Acaba, Hz. Peygamberi sadece bir-iki kez gören veya dinleme fırsatı bulan, fakat onunla birlikte yaşamayan kimselere de sahâbî denilebilir mi ?
Bu hususta gerek Hz. Peygamberden, gerekse sahabeden gelen rivayetlere baktığımızda, sohbet ile, daha çok dostluğu, arkadaşlığı, uzun süre beraberce yaşamayı kasdettikleri anlaşılmaktadır. Mesela Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'i (ö. 13) sohbeti (arkadaşlığı, beraberliği) ve malı konusunda insanların en emini olarak görürken [3]hicret esnasındaki arkadaşlıklarını da aynı kelime ile ifade ediyordu. [4]
Halifeliği döneminde suikasta uğrayan ve acılar içerisinde bulunan Hz. Ömer'i (ö. 23) teselli eden İbn Abbas (ö. 68), "Ey müminlerin emîri, her ne kadar bu vuku bulduysa da, sen Rasûlullah ile sohbet ettin (birlikte yaşadın) ve sohbetini (arkadaşlığını) da güzel yaptın ve o, dünyadan senden hoşnud olarak ayrıldı. Sonra Ebu Bekir ile sohbet ettin ve onunla da sohbetini güzel yaptın." [5] derken sohbet ile beraber yaşamayı kasdetmekteydi.
Velid b. Ukbe'yi şikayet etmek üzere Halife Hz. Osman'a (ö. 35) gelen bir sahâbî, "Sen Rasûlullah ile sohbet ettin ve onun yolunu gördün." deyince o, "Evet, dediğin gibi ben iki defa hicret ettim, Rasûlullah ile sohbet ettim, ona bey'at ettim. Vallahi, Allah onu katına alıncaya kadar ona ne isyan ettim, ne de onu aldattım" karşılığını vermiştir. [6]
Ebû Hureyre (ö. 59) Rasûlullah ile ne kadar bir arada bulunduklarını ifade etmek için "Rasûlullah (s.a.v.) ile üç yıl sohbet ettim." derken, [7]tabiûndan Humeyd b. Abdurrahman da (ö. 95) "Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber ile dört yıl sohbet etdiği gibi, onunla yine o kadar sohbet etmiş bir kimse ile karşılaştım" dedikten sonra o sahâbîden duyduğu hadisi naklediyor. [8]
Yine uzun bir ömür yaşayan Enes b. Malik'e (ö. 93), "Rasülullah'ın ashabından senden başka kimse kaldı mı?" diye sorulduğunda O, "Onu gören bazı bedeviler var ama onunla sohbeti bulunan kimse kalmadı" diye cevap vermiştir. [9]
Burada sadece birkaçını zikrettiğimiz bu ve benzer haberlerden, onların sohbet ile, Hz. Peygamberle beraberliği kasdetükleri anlaşılmaktadır. Bu kanaati paylaşan tabiunun büyüklerinden Said b. Museyyib'in (ö. 93) bu hususta bazı şartlar ileri sürdüğü ve: "Biz, ancak, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir veya iki sene ikamet eden ve onunla birlikte bir veya iki gazveye katılanları sahâbî sayıyoruz" [10] dediği rivayet edilmektedir. Basra'lı muhaddislerden Asım b. Süleyman el-Ahvel (ö. 141), seksenli yıllarda vefat eden Abdullah b. Sercis hakkında, "O, Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördü ama, onunla sohbeti olmadı" demektedir. [11] Asım'ın bu ifadesinden onun, sahâbîliği ancak örfî anlamda bir sohbet (beraberlik) ile gerçekleşeceği kanaatinde olduğu anlaşılmaktadır.[12] Abdullah b. Sercis'in, (hadisçilerin koymuş oldukları Hz. Peygamber ile) karşılaşma ve hadis dinleme esasına göre sahabe arasında zikredilmesinde ihtilaf edilmediğini hatırlatan İbn Abdilberr (ö. 463), Asım'ın bu sözü ile, Said b. Museyyib ve başkalarının benimsediği uzun süre beraberlik şeklindeki sohbeti kasdettiğini söylemektedir. [13]
Kâdî Ebû Bekir el-Bâkıllânî (ö. 403) ise, sohbet kelimesinin lugavî ve örfi anlamları üzerinde durarak şu değerlendirmeyi yapar: "Sahâbî isminin, es-suhbe masdarından türediğinde ve bu hususta belli bir sürenin tahsis edilmediğinde dil alimleri arasında ihtilaf yoktur. Bilakis ister az olsun, ister çok olsun, Hz. Peygamber ile beraberliği olan herkes hakkında bu isim geçerlidir. Fiilden türeyen isimlerin hepsi de böyledir. Nitekim, "felan ile bir yıl veya bir ay veya bir gün ya da bir süre beraber bulundum" denilir ki, burada sohbet ifadesi, azı için de, çoğu için de kullanılmaktadır. Bununla birlikte, bu husus ümmetin örfünde şöyle yerleşmiştir: Onlar, bu ismi ancak Hz. Peygamber ile uzun

süre birlikte olan kimseler için kullanırlar. Ve bu ismi, Hz. Peygamber ile bir an için karşılaşan veya onunla birkaç adım yürüyen kimselere değil, ancak onunla uzun süre birarada yaşayan kimselere caiz görürler. Dolayısı ile bu isim, ancak böyle olan kimseler için geçerli olur. Ama bununla birlikte, Hz. Peygamberle beraberliği uzun olmasa ve ondan sadece bir hadis rivayet etse dahi, emin ve güvenilir bir kimsenin haberi kabul edilebileceği gibi, onunla amel de edilir." [14] Görüldüğü gibi Bâkıllâni (ö. 403) bu hususta sohbetin çokluğuna ve devamlı görüşmeye, beraberliğe itibar etmektedir. [15]

Ebu'l-Huseyn el-Basrî (ö. 436) ise bir kimsenin sahâbî olabilmesi için şu iki özelliği taşıması gerektiğini ileri sürer:

1- Hz. Peygamber ile uzun süre beraber arkadaşlık etmesi lazım, çünkü dışarıdan gelen heyetler vb. onunla fazla görüşemeyip, sadece görenler sahâbî diye isimlendirilmezler.

2- Onu uzun süre dinlemiş, ondan bilgi almış ve ona ittiba etmiş olması lazımdır. [16]

Sahabenin adaletini tartışırken benzer bir ayırımı gözeten Mâzerî [17] de (ö.536) "biz, 'sahabe âdildir' derken, onu birgün gören veya nadiren ziyaret eden, ya da onunla herhangi bir maksatla bir araya gelip, işi bitince çıkıp giden kimseleri kasdetmiyoruz. Bununla biz, Hz. Peygamberle birlikte yaşayan, ona saygı gösteren, yardım eden ve ona indirilen Nur'a uyan şu kurtuluşa eren kimseleri kastediyoruz" [18] demektedir.

Aynı şekilde İmam Gazzâlî (ö. 505) de, ancak Hz. Peygamber ile sohbeti bulunana sahâbî denilebileceğini, bu ismin verilebilmesi için kısa bir sürenin yeterli olduğunu ifade ettikten sonra, örfün onu sadece sohbet süresi uzun olanca tahsis ettiğini söyler. [19]

Su halde Usulcülere göre sahâbî, Hz. Peygambere uymak ve ondan (sünnetlerini) elde etmek amacıyla onunla uzun süre birlikte yaşayan kimsedir. Dolayısıyla dışarıdan gelen ve fazla kalmadan hemen ayrılan heyetler bu tarifin içerisine girmez. Bu durumda usulcüler sahâbî olmada Rasûlullah ile altı ay veya daha fazla beraberliği şart koşmaktadırlar. Fakat bu sürenin kesin olmadığı, yaklaşık bir ölçü olduğu da söylenmektedir. [20]

Hadisçiler ise böyle uzun bir beraberliği şart koşmazlar. Onlara göre, Hz. peygamberi bir kez dahi görmek, çok kısa bir görüşme yapmak, bir anlık beraber bulunmak sohbet etmiş olmak için yeterlidir.

İbnu'l-Medînî'ye (ö. 234) göre, "Günün herhangi bir ânında da olsa Hz. Peygamber ile birarada bulunan veya onu görmüş olan kimseler, onun ashabındandırlar." [21] Ahmed b. Hanbel (ö. 241)'e göre sahâbî, "Rasûlullah ile bir ay veya bir gün veya bir an beraberliği olan veya onu gören kimse" diye tanımlanırken, [22] Buhârî (ö. 256)'ye göre ise, "Müslümanlardan Hz. Peygamber ile birlikte bulunan veya onu gören kimseler onun ashabındandır." [23] Şu halde hadisçiler, Hz. Peygamberden bir hadis veya herhangi bir söz rivayet eden herkese sahabe ismi veriyorlar, hatta onu tek bir defa gören kimseyi de sahabeden sayarak (çemberi) geniş tutuyorlar, görme şerefinden dolayı, onu gören herkese sahabe hükmünü veriyorlar. [24] Bu tariflerden anlaşılacağı üzere hadisçiler, Hz. Peygamber ile çok kısa da olsa buluşmuş, görüşmüş olmayı esas almışlar ve sahabe hakkında yazmış oldukları biyografik eserleri de bu tarif doğrultusunda hazırlamışlardır. Hatta onların özellikle, çocukluğunda gördüğü halde, Hz. Peygamber ile beraber bulunamayan kimseler hakkında, "Hz. Peygamberi görmüşlüğü vardır ama, sohbeti yoktur" şeklinde değerlendirmeler yaptıklarını, fakat neticede onları da sahabeden saydıklarını görüyoruz. [25] Hadisçiler içerisinde sahâbî tanımını en geniş tutan İbn Hacer (ö. 852) şöyle der: "Sahabî, Hz. Peygambere mümin olarak mülâki olan ve İslam üzere ölen kimsedir." Ona mülaki olan ifadesi içerisine, onunla birlikte uzun süre veya kısa bir müddet oturup kalkan, ondan rivayet eden veya etmeyen, onunla birlikte savaşan veya savaşmayan, onunla birlikte oturmasa bile, onu bir defa gören veya âmâlık gibi bir arızadan dolayı göremeyen kimseler de girmektedir. [26]

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, her ne kadar yukarıda verilen tariflerde, Hz. Peygamberi kısa bir süre için gören kimselere de sahâbî ismi verilmiş olsa bile, onu görenler arasında diğerlerinden önce müslüman olanlar ve bütün ömürlerini onun yanında geçirenler vardır; onunla birlikte gazvelere iştirak edenler vardır; onunla birlikte İslam'ın yayılması, Allah isminin yüceltilmesi için çalışanlar, mücadele edenler vardır; onunla birlikte müşrikler tarafından tehdit edilenler vardır; eş ve çocuklarını terkedip başka yerlere hicret etmek zorunda kalanlar vardır; nihayet şehid olanlar vardır. Elbette bütün bunlar arasında derece farkı olması tabiidir ve Hz. Peygamberi yalnız bir saat içinde görüp ondan işittiği tek bir hadisi rivayet eden sahâbî ile, bütün ömrünü onun hizmetine vermiş, yahut İslam için onunla birlikte mücadele etmiş, yahutta bu yolda şehit olmuş sahâbî arasında bu derece ayrımım yapmak gerekmektedir; kısacası her sahâbîyi fazilet bakımından bir ve aynı mertebede saymak mümkün değildir." [27]

Şüphesiz Hz. Peygamberi görmek, onunla çok kısa bir süre için de olsa görüşmek, konuşmak, buluşmak, Allah'ın o insanlara lütfettiği büyük bir şeref, sonsuz bir bahtiyarlıktır. Hatta kaynaklarımızda, onu görür görmez, onun yalancı biri olmadığını anlayan, onu ilk görüşüyle müslüman olan, ona en fazla kızan bir düşman iken en çok seven bir dost haline gelen, yahut duyduğu bir hadisi veya dinlediği bir hutbesi ile dünya görüşü değişiveren, insanların seviyelerini, dertlerini, ilgi alanlarını dikkate alarak onlara en samimi bir biçimde yaklaşan Hz. Peygamberin oldukça etkileyici cazibe alanına giren, dolayısıyla kısa sürede fevkalade büyük değişimleri yaşayan birçok insandan bahsedilmektedir.[28] Çölden gelen bir bedevinin yapmış olduğu her türlü kabalıklarını sabır ve anlayışla karşılayan, onları tevazu, hilim ve ilimle düzeltmeye çalışan, şefkat ve merhamet abidesi bir Peygamberin etkileme gücü elbette kaçınılmazdır. Aynı şekilde Mekke'li aristokratlarca yıllardır ezilen, hor hakir görülen fakirler, köleler ile Rahmet Elçisi arasında yaşanan en küçük ilişkilerdeki etkileşim bile en kısa sürede kendisini gösterecektir.

Fakat kabul etmeliyiz ki, yine de bir insanı tanımak, onun hakkında doğru bir kanaata varabilmek elbette zaman ister, onunla farklı alanlarda, değişik ortamlarda, çeşitli ilişkiler içerisinde olmayı gerektirir. Onun söz ve davranışlarını, hal ve hareketlerini bilmeyi, izlemeyi gerekli kılar. Durum böyle olunca, kendilerinden yararlanacağımız sahâbîlerin, bize sağlıklı bir peygamber telakkisi ile sünnet anlayışı aktarabilecek kadar bilgi, görgü ve birikim sahibi kimseler olmaları kaçınılmazdır. Bunun içinse, o telakki ve anlayışı elde edebilecek kadar, belli bir süre onunla birlikte yaşamaları adeta zorunlu hale gelmektedir. Gece gündüz, evde mescidde, çarşıda pazarda, seferde hazarda, zorda darda, savaşta barışta, sevinçte ve kederde onunla bir arada bulunan, bütün bu hallerde onu dinleyen, müşahede eden, soran, konuşan, görüşen insanlar elbette onu daha yakından tanıyacaktır.

Nitekim Abdulhay el-Leknevî (ö. 1304) de "Ashabdan murad; Râşid Halifeler gibi, Muhacirler, Ensar ve başkalarından seferde hazarda, Hz. Peygamberle birlikte bulunan, ondan vahyi alan, şeriati, hükümleri ve İslamın edeblerini öğrenen, nasih ile mensuhu bilen kimselerdir. Yoksa onu bir veya daha fazla gören herkes değil" [29] demektedir. Leknevî'nin zikrettiği bu hususlar ile, bizim bu çalışmamızda sahabeden kasdettiğimiz şeyler hemen hemen örtüşmektedir. Zira biz, Hz. Peygamber hakkındaki en tutarlı telakkilerin, en isabetli kanaatlerin, en yakın müşahedelerin, ancak bu vasıflan haiz sahâbîler tarafından ortaya konulabileceğine inanıyoruz. Bizim için Hz. Peygamberin konumunu, sünnetini tesbit edebilmek açısından, onunla yeterli beraberliği olan sahâbîlerin kanaatlari, anlayışları önemli ve belirleyicidir. Zira onlar, Hz. Peygamberi sadece dinlemek, görmek ve izlemekle kalmamışlar, onunla birlikte, onun gibi yaşamaya çalışmışlar, onu en iyi okuyanlar, en güzel anlayanlar olmuşlardır.

Zaten fiilî durum, ya da vakıa bizi buna zorlamaktadır. Zira, Ebû Zur'a er-Raziye (ö. 264) göre Hz. Peygamber vefat ettiğinde, onu görmüş ve dinlemiş 114.000 kişi vardı. er-Râfiî ise, bunun 60.000 olduğunu iddia etmektedir. Neticede hadisçilerin tarifine göre on binlerce sahâbî gelip geçmiştir. Ancak, sahabe isimlerini veya biyografilerini veren kitaplara baktığımız zaman, sahâbî olup olmadıkları tartışılanlar ve çocuklar da dahil olmak üzere az veya çok kendisinden bahsedilen sahabe sayısı 8.000'e dahi ulaşmamaktadır. Bu ise, geride kalan onbinlerce sahabeden hiç haberimizin olmadığı anlamına gelmektedir. Çünkü bu kitaplarda, Tebük'te olduğu gibi, savaşa iştirak eden on binlerce meçhul askerden, heyetler halinde gelip müslüman olduktan sonra dönüp giden Medine dışında yaşayan onbinlerce insandan, bedeviden, son olarak Hz. Peygamber ile birlikte veda haccına katılmış onbinlerce kadın, çocuk ve değişik bölge halklarından kahir ekseriyeti yer almamaktadır. Dolayısı ile Hz. Peygamberi ve sünnetlerini onlardan öğrenmek şöyle dursun, çoğunun kimliği hakkında dahi bilgimiz yoktur. Kendilerini bir parça tanıdığımız bu 8.000 kişiden de yalnızca 1008 veya 1060 ya da en fazla 1300 sahâbî hadis rivayetinde bulunmuştur. Bu 1000 sahâbîden 800 kişinin bir ile dokuz arası hadis rivayet ettiği göz önünde bulundurulursa, kalan 200 sahâbînin on ve daha fazla hadis rivayet ederek bu iş ile meşgul oldukları söylenebilir. Bunlardan yedi kişi; binin, dört kişi; beş yüzün, 27 kişi; yüzün ve 194 kişi de onun üzerinde hadis rivayet etmişlerdir. [30] Şu halde Hz. Peygamber ve sünnetleri hakkında rivayetleri ile bizleri bilgilendirecek, diğer bir deyişle telakki ve anlayışlarına baş vuracağımız sahabe sayısı ancak 200-300 kişi dolaylarında olacaktır.

Netice itibarıyla biz, sahabenin sünnet anlayışı derken, daha çok Hz. Peygamberin çevresinde kümeleşen. onun eğitim ve terbiyesinde yetişen, onun sadık dostlarının, İbn Kuteybe'nin (ö. 276) ehl-i hâssa[31] diye nitelendirdiği özel arkadaşlarının telakki ve anlayışlarını esas alacağız. Bunun dışında kalan ve hadisçilere göre sahâbî sayılan bedevileri, dışarıdan gelip dönen heyetleri, çocuk veya genç olan, ya da geç müslüman olanlan ikinci planda tutacağız. Bunu şu şekilde gösterebiliriz;

Burada birinci halkayı oluşturanlar, genellikle İslam'ın ilk yıllarından itibaren Hz. Peygamberin etrafında toplanan, sürekli onunla birlikte yaşayan, onun sohbet ve sünnetleriyle yetişen sahâbîlerdir. Bu halkaya öncelikle, Mekke'li Muhacirler ile Medine'li Ensar girmektedir. Bir de, Medine'ye yerleşip onlar arasına katılan, sonradan onlara dahil olanlar o halka içerisindedir. İkinci halkayı oluşturanlar ise, bunlardan başka, müslüman olduktan sonra memleketlerine dönen, Medine haricinde yaşayanlar, bedeviler, Mekke fethinde ve daha sonra müslüman olanlar ile Medine'li olmalarına rağmen, Hz. Peygamberi görüp te sohbetine yetişemeyen çocuklardır.

Biz sahabeyi çok kesin çizgilerle yeniden tarif ve tahdit edecek değiliz. Burada sahabenin sünnet anlayışını ortaya koyabilmek için, hem teorik, hem de pratik olarak usulcülerin sahâbî tanımı çerçevesinde hareket ettik. İstisnaları olmakla birlikte, görüşlerine ve anlayışlarına başvurduğumuz sahâbîler genellikle Hz. Peygamberin etrafındaki ilk halkayı oluşturan meşhur sahâbîlerdir. Böylelikle biz, hadisçilere göre sahâbî sayıldığı halde bir türlü o sert mizacından kurtulamayan, sünnet terbiyesinden de yeterince nasiplenememiş, olumsuz davranışlar sergileyen bir bedevi ile, daima Hz. Peygamberin manevi iklimindeki [32] medenî şahsiyetler arasında, mizaç, ahlak, fazilet vb. farkını gözetmemizin daha sağlıklı olacağı kanaatine vardık.

Aslında Kur'an'a baktığımızda sahabeden söz eden ayetlerde de, onların Hz. Peygambere yetişmiş olmaları ve onu görmüş olmaları değil, ona iman, itaat ve ittiba etmeleri, onunla beraber olmaları, ona yardımcı ve destek olmaları önplana çıkartılmıştır:

"Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o Elçi'ye, o ümmî Peygambere uyarlar.Ona inanan, destekleyerek ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla beraber indirilen nura uyanlar, işte kurtuluşa erenler bunlardır. " [33]

"Ey Peygamber! (yardımcı olarak) Allah sana ve sana tabi olan müminlere yeter." [34]

"Andolsun Allah, Peygamberin ve o güçlük anında ona uyan Muhacirlerin ve Ensar'ın tevbelerini kabul etti.." [35]

"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Onun beraberinde bulunanlar: kafirlere karşı sert, kendi aralarında ise merhametlidirler..." [36]

"Fakat, Rasul ve onunla beraber inananlar, mallarıyla canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve işte murada erenler onlardır." [37]

Bazı ayetlerde ise sahabe, Hz. Peygambere inanan ve bu yüzden doğup büyüdükleri Mekke'den hicret etmek durumunda kalan Muhacirler, onlara kucak açan ve her türlü yardımı yapan Ensar ve daha sonra aralarına katılan sahâbîler olmak üzere üç kategoride zikredilir:

"İman edenler, hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler ve (Muhacirleri) barındırıp yardım edenler, işte hakkıyla mümin olanlar bunlardır. Bağışlanma ve hudutsuz rızık onlar içindir. Sonradan iman edenler, hicret edenler ve sizinle birlikte cihad edenler, işte bunlar da sizdendir." [38]
"(Allah'ın verdiği bu ganimetler) bilhassa yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden muhacir fakirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır. Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Onlardan sonra gelenler: 'Rabbimiz. bizi ve bizden önce inanmış kardeşlerimizi bağışla, kalbimizde müminlere karşı kin bırakma. derler. " [39]
"Muhacirlerden ve Ensar'dan (İslam'a girmekte) ilk öne geçenler ile, bunlara güzelce tabi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. (Allah) onlara altlarından ırmaklar akan. içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur." [40]
Muhtelif ayetlerde ise savaşanlar ile savaşmayanlar; cihad edenler ile inandıklarını iddia edenler, Fetih öncesi savaşanlarla, Fetih sonrası savaşanlar arasında mukayese yapılmış ve bunların birbirine eşit olmadıkları vurgulanmıştır:
'İnananlardan özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihad edenleri, derece bakımından oturanlara üstün kılmıştır. Gerçi Allah hepsine de güzellik vadetmiştir, ama mücahidleri, oturanlardan çok daha büyük ecirle üstün kılmıştır." [41]
"Elbette sizden (Mtekke'nin) fethinden önce (hak yolunda) harcayan ve savaşan (lar ile sonrakiler) bir olmaz. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha büyüktür. Bununla beraber Allah, hepsine de en güzel sonucu vadetmiştir." [42]
Çöllerde yaşamaları sebebiyle farklı mizaçlara sahip olan ve Hz. Peygamber ile daha az görüşme fırsatı bulan bedeviler hakkında ise Kur'an, onların müsbet yönleri kadar, menfi yönlerinden de bahseder:
"Ne Medine halkının, ne de onların çevresinde bulunan bedevi Arapların, Allah'ın Rasulünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarının kaygısına düşmeleri onlara yakışmaz..." [43]
"*Bedevî Araplardan kimileri, de var ki, Allah'a ve ahiret gününe inanır, verdiğini Allah'a yakın dereceler kazanmaya ve Rasulün duasını almaya vesile sayar. Gerçekten o, kendileri için yakınlık vesilesidir. Allah onlan merhametinin içine sokacaktır. "* [44]
Bedevilerden bahseden diğer ayetlerde ise Kur'an, onlardan bazılarının takındıkları olumsuz tavırları dile getirmiş ve onlan sert bir şekilde eleştirmiştir. Özellikle bu eleştiriler, Hz. Peygamber tarafından savaşa veya umre yolculuğuna çağırıldıkları halde, yenilme, bir musibetle karşılaşıp geri dönememe korkusuyla çeşitli bahaneler ileri sürerek izin isteyip bu davete katılmamaları, [45] inanmadıkları halde, zekat alabilmek için inandıklarını iddia etmeleri ve bunu Hz. Peygamberin başına kakmaları, biraz daha fazla ganimet alabilmek için kaba davranarak onu incitmeleri, [46] Allah yolunda infaktan kaçınma, Allah'ın hükümlerini tanımama, müslümanların aleyhine ve hatta küfür ve nifaktan yana olumsuz tavırlar sergilemeleri [47] üzerinde yoğunlaşmıştır.
Buraya kadar zikrettiğimiz bu ayetlerde açıkça görüldüğü gibi Yüce Allah, sahabenin ne şahıslarından, ne Hz. Peygamberi görmüş olmalarından ve ne de aynı zaman ve mekanda yaşamış olmalarından söz etmektedir. Bilakis onlan başkalarından üstün ve faziletli kılan vasıflarından, yüksek erdemlerinden bahsetmektedir. Gayet açıktır ki, onlara vadedilen güzellikler, yapılan müjdeler, Allah'ın hoşnudluğuna erişmiş olmaları, sırf Hz. Peygamberi görmelerinden, O'nun çağdaşların olmalarından değil; ilahi övgüye mazhar olduklan iman, ittiba, itaat, bey'at, hicret, cihad, infak, kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma mallarını ve canlarını Allah yolunda seve seve feda edebilme gibi tarihte eşine hiç rastlanmayan yüce meziyetlerden kaynaklanmaktadır. Ashabın bu meziyetler yönünden eşit olmadıklarını ifade eden bu ayetlerden hareketle biz sahabeyi beş kategoride ele alabiliriz:
1- Mekke döneminde müslüman olanlar: Bunlar İslamın öncüleri, ilk inananları olma şerefini taşıyan, Mekke'deki en sıkıntılı işkence ve abluka yıllarını yaşayan, ardından önce Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret eden Mekke'li olsun veya olmasın bütün muhacirlerdir.
2- Medine'li Müslümanlar: Bunlar; Hz. Peygamberin Medine'yi teşriflerinden önce, I. ve II. Akabe bey'atlarında bulunanlar başta olmak üzere, hicret öncesinde veya sonrasında müslüman olan, Muhacirlerle kardeş olup, onlara evlerini, yurtlarını açan, onları himaye eden, ellerinden gelen hiç bir yardımı esirgemeyen Medine'li yardımcılar, yani Ensar'dır.
3- Hicret ile Fetih arasında müslüman olanlar: Medine ve çevresinden veya dışarıdan gelip müslüman olan, sonra da Medine'ye yerleşen ve Muhacirlere ve Ensar'a güzelce uyum sağlayanlardır.
4- Mekke Fethi sonrası müslüman olanlar: Risaletin ilk yıllarından beri, Mekke'de Hz. Peygambere ve ashabına karşı her türlü düşmanca tavrı sergiledikleri halde, Mekke'nin fethi ile boyun eğmek durumunda kalan; özellikle misilleme ve intikam imkanı olduğu halde, kendilerini affeden Hz. Peygamberin hoşgörüsünden sonra müslüman olan Mekke'liler ile, İslamın gücü karşısında müslüman olmak üzere her taraftan gelen heyetler de bu tabakayı oluşturmaktadır. Bunlar, hem Medine dışında yaşamaları, hem de geç müslüman olmaları sebebiyle, Hz. Peygamber ile, bir veya birkaç kez görüşebilen, ancak fazla beraberliği olmayan kimselerdir. Aynca küçük çocuklar da bu katagoriye dahildir.
5- Genel olarak bedeviler: İster Mekke döneminde, isterse Medine döneminde olsun gelip müslüman olan, istisnalar bir yana, bedevilikten ve onun tabiî sonucu olarak bir takım olumsuz tavırlardan kurtulamayan sert ve kaba mizaçlıdır ki, onlardan ancak bir kısmı medenileştirilebilmiştir.
Zikrettiğimiz ilk üç maddedeki müslümanların, usulcülerin tarif ettiği sahâbîlerden oluştuğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. İşte bizim de bu araştırma esnasında sahabeden kasdettiğimiz, Hz. Peygamberin çevresinde, onunla birlikte yaşayan sahâbîlerdir. Bunlar, zikrettiğimiz ayetlerde "*Onun beraberinde bulunan Muhacirler, Ensar ve onlardan sonra gelip de onlara en güzel bîr şekilde uyan*" diye nitelendirilip övülen, derece olarak sonrakilerden üstün görülen sahabe-i kiramdır.
Şu halde Kur'an, açık bir şekilde sahâbînin tanımını yapmamışsa da, bu ayetlerin tavsifinden anlaşılan sahâbî ile, usulcülerin benimsedikleri örfî anlamdaki sahâbî büyük oranda örtüşmektedir. Ancak tekrar belirtelim ki, bütün bu söylediklerimiz geneli itibariyledir. Ayetlerden hareketle yaptığımız bu beşli tasnif, [48] onların iman, ittiba ve teslimiyetleri esas alınarak yapılmıştır. Bedevilerden veya Fetih sonrası müslüman olanlardan da pekala benzer gayret içerisin ie bulunanlar olabileceği için biz, hadisçilerin görüşmeyi esas alan tarifini de reddediyor değiliz. Ne var ki, onlar Hz. Peygamberle görüşme şerefi itibarıyla sahâbi sayılsalar bile, bizim konumuz açısından onlardan istifade etmemiz pek mümkün değildir. Zira bizim için önemli ve belirleyici olan, Hz. Peygamberi yeterince tanımış, onun sünnetlerini büyük oranda kavramış olmalarıdır ki, bunu bize nakledebilenler hiç şüphesiz daha çok, onunla beraberliği olan sahâbîlerdir. Aynca, ilk müslümanlardan olup, vefatına kadar Hz. Peygamberle yaşadığı, bütün savaşlara katıldığı halde, bazı büyük sahâbîler, değişik sebeplerden dolayı bizlere fazla birşey nakledebilmiş değillerdir. [49] Bu yüzden biz, kanaat ve anlayışlarını rivayetleriyle nakletmiş olan belli sayıdaki ileri gelen sahâbîlerin telakki ve görüşleriyle yetinmek durumundayız. Şüphesiz Hz. Peygamberi, kendilerinden sonraki nesillere tanıtma, onun sünnetlerini sözlü ve fiili olarak nakletme gibi oldukça büyük bir hizmeti yerine getiren bu sahâbîlerin kanaatleri, onların genelinin anlayışları hakkında yeterli bir fikir verecektir.

B- Sünnet'in Kavramlaşma Süreci
1- Arap Dilinde ve Kur'an'da Sünnet

"Sünnet" kelimesinin kökeni olan S-N-N maddesi, İslam öncesi Arap toplumu ve edebiyatında da, gerek isim ve gerekse fiil olarak, soyuttan somuta birçok anlamlan içeren zengin bir kelime grubuna kaynaklık etmiştir. Biz burada kelimenin semantik tahliline girmeksizin, sadece sünnet kavramı ile yakından ilgili olan bazı kullanımlara işaret etmekle yetineceğiz. [50]
İsim olarak sünnet kelimesi; yol, yol güzergâhı, yaşam tarzı (siret), davranış tarzı (tabiat) vb. anlamlara gelmektedir. Fiil olarak senne ve türevleri ise, bıçak, kılıç vb. bilemek, parlatmak, zırha bürünmek, göz yaşlarının akması, üzerine su dökünmek, develeri güzelce gütmek, güzel ve süslü konuşmak, dişleri temizlemek, yeni bir şekil vermek, ihdas etmek, çığır açmak, bir yola girip yürümek, sülük etmek, yolun işlek olması, bir durumu belirlemek-beyan etmek, toplum için kural koymak vb. anlamlarda kullanılmaktadır. [51]
Bu kullanımlardan anlaşılacağı üzere, Cahiliyye döneminde de S-N-N maddesi daha çok davranışlarla ilgilidir. [52] Cahiliyye Arapları bununla bilhassa babalarından intikal eden ve kendileri için örnek davranış olan çeşitli örf ve adetleri kastederler. [53] Nitekim İslam öncesi Arapların yabancısı olmadıkları sünnet kelimesi, Kur'an'da tekil formuyla, çeşitli terkiplerde yer almak suretiyle ondört kere kullanılmış; iki yerde de çoğul şekliyle geçmiştir. [54] Bunlardan sadece sekizi sünnetullah şeklinde iken, [55] diğerleri sünnetuna, sünnetu men..., [56] ve sünnetu'l-Evvelîn [57] gibi isim tamlamalarında yer almaktadır. [58] [59]

2- Hz. Peygamber'in Dilinde Sünnet

Burada bizi ilgilendiren ve asıl üzerinde duracağımız husus, sünnet kavramının Hz. Peygamber tarafından ne şekilde ve hangi anlamlarda kullanıldığıdır. Özellikle kavramlaşma sürecinde Hz. Peygamberin bu mefhuma katkısı ne kadardır, onu rivayetlerden tesbit etmeye çalışacağız.

a- "Sünnet" Kelimesinin Fiil Olarak Kullanımı

Hz. Peygamberden gelen rivayetlerin bir kısmında onun, sünnet kelimesini tamamen sözlük anlamıyla kullandığını görmekteyiz.
1- İyi olsun, kötü olsun bir işte öncülük etme, çığır açma, başkaları tarafından izlenecek davranışlar sergileme anlamında:
İbn Ebi Şeybe (ö. 235) ve Müslim'in (ö. 261) tafsilatlı olarak naklettiklerine göre, Medine'ye Mudar kabilesinden başı açık, yalın ayak, üstü başı yırtık, ama kılıçlarını kuşanmış bir grup gelir. Onların ihtiyaç içerisinde olduğunu görünce rengi değişen Hz. Peygamber, ashabını mescidde toplayıp, bazı ayetlerle ahireti hatırlatarak onları, bu muhtaç misafirlere yardım etmeye teşvik eder. Bir müddet sonra Ensar'dan bir zat, neredeyse bir avuçtan fazla bir kese (para) getirerek yardımı başlatır. Diğer insanlar da onu izler ve kısa sürede iki öbek yiyecek giyecek toplanır. Bunun üzerine sevincinden yüzü gülen Hz. Peygamber şöyle buyurur:

"Kim İslam'da güzel bir sünnet başlatırsa, ona hem kendi ecri, hem de ecirlerinden hiç birşey eksilmeksizin kendisinden sonra o işi yapanların ecri vardır. Kim de İslam'da kötü bir sünnet başlatırsa, ona hem kendi günahı, hem de günahlarından hiç birşey eksilmeksizin kendisinden sonra o işi yapanların günahı vardır. " [60]
Bu rivayette Hz. Peygamber, öncülük yapma, çığır açma anlamında senne fiilini, hem iyi, hem de kötü işler için bir arada kullanmaktadır. Onun bu ifadesinde senne fiili, sözlük anlamında olup, iyiye de kötüye de delalet edebilen nötr bir anlam taşımaktadır. Şu kadar var ki, Hz. Peygamber bu ifadeleriyle, birincisine teşvik ederken, ikincisinden sakındırmaktadır. Bu hadisin, başka kaynaklarda farklı lafizlarla rivayet edildiğini görmekteyiz. Serme fiilinin anlaşılması bakımından, mana ile rivayet edilen bu haberin diğer varyantlarından sadece ilk kısımlarını vermemiz yeterli olacaktır:
a- [61]
b- [62]
c- [63]
d- [64]
e- [65]
f- [66]
g- [67]
h- [68]
Bu rivayetlerin ilk dördünde sünnet-i hasene x sünnet-i seyyie yerine, saliha x seyyie, hayr, x şerr, hayr x seyyie ve dalâl x hudâ karşıtlıkları kullanılmıştır. Aynı şekilde, 5 ve 6. rivayetlerde de, senne fiili yerine deâ ilâ fiili kullanılmıştır ki, davet etme, teşvik etme ve sevk etme anlamlarını taşımaktadır. Son iki rivayette ise konu farklı bir mecraya kaymakta, ölmüş sünnetlerin ihyasından bahsedilmektedir. Bu sebeple biz, onların sıhhatleri konusunda ihtiyatla davranmaktan yanayız. Şu kadar var ki, bu rivayetlerde sünnet-i seyyie yerine, bid'at ihdas etme ifadesinin kullanılması ilginçtir. Zira, ihdas etme anlamı da olan sünnet kelimesi ile, ilk defa kötü bir davranış sergileyerek başkalarına kötü örnek olma anlamındaki bid'at ihdas etme, burada birbiriyle örtüşmektedir.
Hz. Peygamberin sünnete nötr olarak ihdas etme anlamı vermesi, biri olumsuz, diğeri olumlu olmak üzere şu iki kullanımda da mevcuttur.
a- Kardeşini öldürmekle ilk cinayeti işleyen Hz. Adem'in oğlu Kabil hakkında [69] Hz. Peygamber şöyle buyurur:
"Haksızlıkla öldürülen her kimsenin kanından dolayı Hz. Adem'in ilk oğluna bir günah yazılır. Çünkü o, öldürmeyi ilk defa ihdas edendir. " [70]
Görüldüğü gibi burada senne, tam manasıyla fiilleriyle eş anlamlıdır. Çünkü yeni ve orjinal bir davranış tarzı olmaları itibarıyla fiilleri birbirleriyle örtüşmektedir. Bu, sünnet kelimesinin orjinallik karakterinin yanısıra, bünyesinde barındırdığı nötrlük karakterini yansıtması bakımından da önemli bir noktadır. [71]
b- Hz. Peygamberin, sünnet fiilini olumlu anlamda kullandığına dair de şu misali verebiliriz:
"Muaz b. Cebel'in anlattığına göre bir defasında o, namaza gecikmiş ve bazı rekatları kaçırmıştı. Hz. Peygamber selam verince Muaz kalkıp, kaçırmış olduğu rekatları tamamlamıştı. Onu gören Hz. Peygamber:
"Muaz (ilk defa böyle birşey yapmakla) size bir sünnet ihdas etti. [72] *Artık siz de böyle yapınız!"* buyurdu [73]Başka bir rivayette ise benzer bir davranışı İbn Mes'ud sergilemiş, Hz. Peygamber de aynı şekilde *"İbn Mes'ud size bir sünnet ihdas etti, artık bu sünnetle amel edin!"* buyurmuştur [74]
Bazı rekatların kaçırılması halinde ne şekilde hareket edileceğine dair Hz. Peygamberin herhangi bir beyanatı olmamasına rağmen, Hz. Muaz burada kendi rey ve içtihadıyla eksik rekatları tamamlama cihetine gitmiştir. Bu kadarıyla Muaz'ın bu davranışı, ilk defa ihdas anlamında nötr bir davranış tarzıdır. Fakat İbnu'l-Kayyim'in (ö. 751) de dediği gibi [75]Hz. Muaz'ın bu yeni davranışı, Hz. Peygamberin takrir ve tasvibini aldıktan ve "*siz de böyle yapın!"* buyurduktan sonra meşruiyyet kazanmış ve ıstılahı anlamda uyulması istenen bir sünnet haline gelmiştir. Bunu şu şekilde formüle edebiliriz:
Muaz'ın davranışı = ihdas + Hz. Peygamberin onayı = sünnet.
Hz. Muaz'ın reyine dayalı bu davranışı, şayet Hz. Peygamberin onayını almamış olsaydı, onun ne meşruiyyetinden, ne de sünnet oluşundan söz edilebilirdi. Aynı durum İbn Mes'ud'un davranışı için de geçerlidir. Ayrıca ıstılahı anlamda sünnet koyma, yalnızca Hz. Peygambere ait bir olgu olduğundan, herhangi bir sahâbînin reyine dayalı bir davranışının, direkt olarak Hz. Peygamberin sünneti gibi bir sünnet sayılması mümkün değildir.
2- Beyan etme, belirleme anlamında:
İmam Malik'in, isnadsız olarak rivayet ettiği bir habere göre Hz. Peygamber:
"Ben beyan etmek sünnet belirlemek için (li esunne) unuturum veya unutturulurum" buyurmuştur. [76] İsnadsız olması sebebiyle bir hayli eleştirilen [77] bu rivayeti İbnu'l-Esîr (ö. 606), "Yani ben insanları doğru yola iletebilmek için unutkanlığa sevkedilirim ve kendilerine unutkanlık ârız olduğunda ne yapmaları gerektiğini onlara beyan ederim" şeklinde anlamaktadır. [78] İbn Abdilberr (ö.463) ise, "eu unessâ" ifadesinin râviden kaynaklanan bir şek olduğunu söyledikten sonra, Hz. Peygamberin bununla, "unutkanlık ârız olduğunda bana uymaları, benim fiilimi örnek almaları için ben ümmetime sünnet belirliyorum koyuyorum" demek istiyor" açıklamasını yapmaktadır. [79]
Görüldüğü gibi, bu ifadede serine fiili, beyan etme, belirleme anlamında lûgavî manasıyla kullanılmıştır. Ancak bunun, Hz. Peygamberden sadır olduğu kabul edilirse, onun özellikle ibadetler sahasındaki beyanı veya kasıtlı olarak herhangi bir davranış tarzını belirlemesi, bu ifadeyi sözlük anlamından çıkartıp, ıstılahtaki sünnet anlamına taşıyacaktır. Zira neticesi itibarıyla Hz. Peygamberin söz konusu beyanı veya belirlediği davranış, ümmetin uyması beklenen bir sünnettir. [80]
Dolayısıyla ibareye sözlük anlamı veren İbnu'l-Esir de (ö. 544), terim anlamı veren İbn Abdilberr de (ö. 463), metni farklı yönlerden doğru anlamaktadırlar.
3- Belli bir kural uygulama, muamele etme anlamında:
Malik (ö. 179) ve Abdurrazzak'ın (ö. 211) isnadlarıyla naklettiklerine göre Hz. Ömer (ö. 23), ne Araplardan, ne de Ehl-i Kitap'tan sayılabilen Mecûsilerden cizye alıp almama konusunda nasıl davranacağını bilemediğini söyleyince, Abdurrahman b. Avf (ö. 32), "Ben tanıklık ederim ki, Rasûlullah'ı şöyle buyururken işittim:
"Onlara Ehl-i Kitab'a uygulanan muameleyi uygulayın!" demişti. [81]
Yani, "Mecûsİleri Ehl-i Kitap ile bir yol ve minval üzere tutun ve cizye kabulünde onlara uyguladığınız muameleyi, Mecûsilere de icra edin!" demektedir. [82] Buna göre Hz. Peygamberin Ehl-i Kitab'a uygulamış olduğu cizye uygulaması, [83] Mecûsilere de uygulanacaktır. Onun vermiş olduğu bu talimat gereği, Mecûsilerden de tıpkı Ehl-i Kitap'tan alındığı gibi cizye tahsil edilecektir. Görülüyor ki bu hadiste sünnet kelimesi, emir kipi olarak sözlük manasıyla, isim olarak ta terim anlamına yakın bir anlamda kullanılmıştır.
4- Örnek davranış sergileme, sünnet koyma anlamında:
Ebû Seleme'nin, babası Abdurrahman b. Avf'dan naklettiğine göre Hz. Peygamber, Ramazan ayı, oruç ve teravih ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"O (Ramazan ayı) öyle bir aydır ki, Allah size orucunu farz kıldı, ben de size /müslümanlara kıyamını (geceleri namaz kılmayı) sünnet kıldım. Kim orucunu tutar, geceyi ihya ederse, annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından arınır. [84]
Oysa çeşitli kaynaklarda yer alan ve yine Ebû Seleme'nin, Ebû Hureyre'den naklettiği rivayetlerde "Geceleri kıyamını sünnet kıldım" ifadesi bulunmamaktadır. [85] İki grup rivayeti nakleden İmam Nesâî, Ebû Seleme'nin, babası Abdurrahman b. Avf dan rivayetinin bir hata olduğunu, doğrusunun Ebû Seleme'nin, Ebû Hureyre'den naklettiği rivayet olduğunu tespit etmiştir. [86] İmam Buhârî de aynı kanaattedir. [87] Ayrıca, bir grup hadis imamının kesin olarak belirttiğine göre, Ebû Seleme'nin, babası Abdurrahman b. Avf'dan hadis işittiğini ifade eden rivayetler sahih değildir. "Senentu" ifadesinin geçtiği en-Nadr b. Şeybân tarafından nakledilen yukarıdaki hadisin zayıf olduğu aşikardır. [88]
5- İzinden gitmek, yol izlemek anlamında:
Kaynakların Huzeyfe b. Yeman'dan (ö. 36) naklettiğine göre, birgün o, Rasûlullah (s.a.v.)'a içinde bulundukları hayırdan sonra şerrin olup olmayacağını sormuş, Hz. Peygamber de "evet" dedikten sonra bu şerri şöyle anlatmıştır:
"(O gelecek olan şerr) öyle bir toplumdur ki, benim yolumdan başka yollar izlerler, gösterdiğim yolun dışında yürürler. Sen onların kimisini tanırsın, kimisini ise tanımazsın." [89] Müslim'in (ö. 261) naklettiği ikinci rivayet ise, bundan bazı farklılıklar arzetmektedir:
"Benden sonra öyle yöneticiler gelecek ki, benim rehberliğimde yürümeyecekler, benim yolumu izlemeyecekler.[90]
Görüldüğü gibi her iki rivayette de sünnet kelimesi, izinden gitme, yolunu izleme anlamına gelen hedy kelimesiyle açıklanmaktadır. Sünnet kelimesinin sözlük anlamı burada kendisini açıkça göstermektedir.
Dârekutnî (ö. 385), ikinci rivayetin ravisi olan Ebû Sellam'ın Huzeyfe'den hadis işitmediğini, dolayısıyla bu haberin mürsel olduğunu söyler. Nevevî (ö. 676) bunu tasdik etmekle birlikte, metnin birinci tarik cihetiyle muttasıl ve sahih olduğunu, Müslim'in onu mutabi' olarak zikrettiğini, neticede bununla ihticacın sahih olduğunu belirtir. Ona göre hadiste Ömer b. Abdulaziz (ö. 101) sonrası yöneticileri kastedilmiştir ve burada Rasûlullah (s.a.v.)'ın bazı mucizeleri vardır. Nitekim O'nun haber verdiği bu durumların hepsi vuku bulmuştur. [91]
Mesela ilk haberde şer ile tavsif edilen toplumdur. Daha sonra insanları cehennem kapılarına çağıran davetçiler gelecektir ve icabet edenleri cehenneme atacaklardır. Onlar Araptır ve Arapça konuşurlar. Onlara karşı çözüm olarak Hz. Peygamber, müslüman cemaate ve onların yöneticisine bağlanmasını, şayet bir yönetici ve cemaat yoksa, bütün firkalardan ayrılıp ölüm gelinceye kadar bir ağaç kovuğuna sığınmasını tavsiye etmektedir.
Mursel olduğu söylenen ikinci haberde ise, şer addedilen güruh toplum değil, yöneticilerdir. Onlar içerisinde İnsan görünümünde, fakat kalpleri şeytanların kalpleri gibi olan bazıları söz sahibi olacaktır. Hz. Peygamberin Huzeyfe'ye buradaki tavsiyesi ise, dövülse de malı alınsa da yöneticiyi dinleyip itaat etmesi şeklindedir. Hatta sonunda Hz. Peygamber ona tekrar "*Onu dinle ve itaat eti*" diye emretmektedir.
Doğrusu bu kadar olumsuz anlatılan şerir bir yöneticiye ve şirret bir topluma her ne pahasına olursa olsun mutlak bağlılığı, kesinlikle dinleyip itaat etmeyi, firkalardan ayrı kalmayı ve nihayet bir cemaat ve yönetici yoksa ölünceye kadar ağaç kavuğuna sığınmayı öngören bu haberleri karşılıyoruz. Zira, yönetici kim olursa olsun, ona mutlak itaat ve teslimiyeti ve kabuğuna çekilme anlayışını Kur'an ve Sünnetle bağdaştıramadığımız gibi, böyle bir anlayışı genel olarak sahabede de görebilmemiz mümkün değildir.
Sözkonusu haberlerin durumu ne olursa olsun, sünnet ile hedy kelimelerinin eş anlamlı olarak kullanılması bizim için önemlidir. Nitekim bu kullanımı, Cabir b, Abdullah (ö. 80),

Irbâd b. Sâriye (ö. 75) ve İbn Mes'ud'un (ö. 32) rivayet ettikleri Hz. Peygamber'in şu hutbesinde de görmekteyiz:
"*Şüphesiz sözün en hayırlısı, Allah'ın Kitabıdır. Rehberliğin en hayırlısı da, Muhammed'in rehberliğidir,"* [92]
Bu ve benzer rivayetlerde sünnet yerine hedy kelimesinin kullanılması, sünnet kelimesinin henüz kavramlaşma sürecini tamamlamadığını gösterir.
Yukarıdan beri verdiğimiz rivayetlere bakılacak olursa, Hz. Peygamberin, sünnet kelimesini genellikle senne fiiliyle kullandığı anlaşılmaktadır. İstinân kalıbıyla kullanımına ise, daha çok sahabe ve sonraki dönemlerde rastlanmaktadır.

b- "Sünnet" Kelimesinin İsim Olarak Kullanımı

Hz. Peygamberin sünnet kelimesini isim olarak daha fazla kullandığı görülmektedir:
1- Yol, adet, hayat biçimi davranış tarzı anlamında:
"Sizden öncekilerin yolunu, karış-karış, adım-adım izleyeceksiniz, hatta onlar bir keler deliğine girseler, siz de onları izleyeceksiniz!". Dedik ki, "ey Allah'ın Rasulü, onlar Yahudiler ve Hristiyanlar mı?" O; " ya kim olacak?" buyurdular." [93]
Bu ve benzer rivayetlerdeki "Sizden öncekilerin sünneti, geçmiştekilerin sünnetleri, İsrail Oğullarının sünnetleri" [94] şeklindeki kullanımlarda sünnet, geçmişteki bu milletlerin gidişatlarını, adetlerini, hayat tarzlarını ifade etmek üzere ve olumsuz anlamda kullanılmıştır. Yani "Onların düştüğü kötü yollara siz de düşeceksiniz, onların kötü adetlerine uyacaksınız" demek istemektedir.
Buna benzer diğer bir kullanımda Hz. Peygamber, Allah'a en sevimsiz gelen üç sınıf insandan birisinin de "İslam'da cahiliyye sünnetini isteyen kişi" olduğunu haber vermektedir. [95] Buradaki cahiliyye sünneti, cahiliyyeye özgü cahilî âdet ve davranış tarzlarını ifade eder. Kan davası, tefecilik, kavmiyetçilik vb. anlayış ve davranışlar cahiliyye döneminin en belirgin tavırlarıdır ki, İslam cahiliyyeye ait böylesi kötü gelenekleri toptan reddetmiştir. İslam'ın şiddetle reddettiği bu tür cahilî gidişatı, İslam'a girdikten sonra, İslam toplumunda da yaşamak ve yaşatmak isteyen kişi, elbette Allah'ın en çok buğzettiğ Harem'deki mülhid ve kan davası güden ile bir tutulacaktır.
İbn Mace (ö. 273), Ahmed (ö. 241) ve Taberani'nin (ö. 360) rivayet ettiği zayıf bir haberde de Hz. Peygamberin, kurban hakkında soranlara;
"Babanız İbrahim'in sünnetidir" [96] cevabını verdiği rivayet edilmektedir. Burada Hz. İbrahim'den itibaren nesilden nesile intikal eden güzel ve örnek bir davranış biçimi anlamındaki "sünnet" kelimesi, ıstılahtaki anlamını da taşımaktadır. Bir peygamber olarak Hz. İbrahim'in kurban ameliyyesinin sünnet olarak zikredilmesi gayet tabiidir.
Nitekim bu meyanda diğer bir hadiste ise Hz. Peygamber:
"Şu dört şey, peygamberlerin sünnetlerindendir; haya [97]*, güzel koku kullanma, diş temizliği ve nikah"* [98] buyurmuşlardır. Yani bu dört haslet veya amel, peygamberlerin yapageldikleri örnek davranışlardan, sünnetlerdendir. Oldukça farklı bir kullanım da Hz. Peygamberin kendi sünneti ile birlikte halifelerin sünnetini tavsiye ettiğine dair şu rivayette görülmektedir:
"Benden sonra yaşayanlarınız birçok ihtilaf görecektir. Siz sünnetime ve doğru yola ileten halifelerin sünnetine sarılın!" [99]
Kaynaklarımızda ondört tarikten rivayet edilen bu haber, yalnızca Irbâd b. Sâriye'den (ö.75) gelmesi hasebiyle hadis usûlüne göre ferd-i mutlak bir hadis olması, Hz. Peygamberin mescidde yapmış olduğu bir vaaz olmasına rağmen ikinci bir sahâbî tarafından rivayet edilmemiş olması itibarıyla senedi; kendi sünnetinin yanısıra, kimler olduğu belli olmayan raşit-mehdi halifelerin sünnetini tavsiye etmesi ve arkasından, sonradan çıkan herşeyin bid'at ve her bid'atin sapıklık olarak nitelendirmesi itibarıyla da metni eleştiri konusu olmuştur. [100] Zira bundan başka rivayetlerde rastlanmayan "raşid halifeler" nitelemesi, büyük bir ihtimalle ilk halifelerden sonra çıkmıştır. Ayrıca sünnetlerine uyulması emredilen bu halifelerin ileride genişçe üzerinde duracağımız gibi içtihadı tasarruflarıyla ihdas ettikleri pekçok yenilik ve değişiklikler vardır. Dolayısı ile bir taraftan halifelerin sünneti, öbür taraftan onların şartlar ve maslahatlar gereği birçok yeniliklerinin mevcudiyeti ve her ihdas edilen yeniliğin bid'at ve dalalet sayılması gibi çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, ilgili rivayete ihtiyatla yaklaşılması daha uygun olacaktır.
2- Hz. Peygamberin yaptığı veya belirlediği davranış tarzları anlamında:
Daha çok sünneti sünnetenâ veya es-sünne şeklinde kullanıldığına şahit olduğumuz bazı rivayetleri burada kısaca zikredelim:
a- Hz. Peygamberin eşlerine, onun gece ibadetini sorup öğrendiklerinde adetâ bunu azımsayan ve onun gelmiş-geçmiş bütün günahları bağışlanmış bir peygamber oluşuna bağlayan, bu sebeple birisi, ömür boyu geceleri namaz kılmaya, öbürü hergün oruç tutmaya, diğeri ise hanımlardan uzaklaşmaya karar veren üç sahâbînin bu sözleri üzerine Hz. Peygamber;
"Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız, en fazla sakınanızım. Fakat ben, bazen oruç tutarım, bazen tutmam. Bazen namaz kılarım, bazen de uyurum. Hanımlarlada evlenirim" dedikten sonra:
"Şu halde her kim benim sünnetimden yüzçevirirse, o benden değildir" buyurdular. [101]
Hz. Aişe'nin (ö. 57) rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber, o sahâbîlerden Osman b. Maz'un'a (ö. 2):
"Ey Osman, sünnetimden yüz mü çeviriyorsun?" deyince O: "Vallahi hayır, ey Allah'ın Rasulü! ben senin sünnetini istiyorum" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Şüphesiz ben, hem uyurum, hem namaz kılarım, hem oruç tutarım, hem tutmam, hanımlarla da evlenirim. Ey Osman Allah'tan sakın! Ailenin sende hakkı var, nefsinin sende hakkı var. Sen de bazen oruç tut, bazen tutma, biraz namaz kıl, biraz uyu!" [102] buyurdu.
b- Buhârî'nin Berâ'dan (ö. 71) naklettiğine göre, bir Kurban Bayramı hutbesinde Hz. Peygamber, *"Bugün ilk önce yapacağımız iş, (bayram) namazlarımızı kılmamız, sonra dönüp kurbanlarımızı kesmemiz olacaktır"* dedikten sonra:
"Her kim böyle yaparsa, sünnetimize uygun hareket etmiş olur. Kim de namazdan önce keserse, kurban değil sadece ailesine et kesmiş olur" buyurmuştur [103]
Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Berâ'dan naklettikleri diğer bir varyantta "Sünneti" yerine "Kurban ibadetine uygun hareket etmiş olur" şeklinde geçmektedir. [104]
Buhârı ve Müslim tarafından yine Berâ'dan nakledilen üçüncü bir rivayette ise:
"Kim kurbanını namazdan sonra keserse, kurbanı tamamlanmış ve müslümanların sünnetine uymuş olur" buyurmuştur. [105]
Mana ile rivayet edilen üç rivayet de Berâ-Şa'bî ortak isnadıyla gelmekte ve Şa'bî sonrasında dağılmaktadır. Bu rivayetlerin üçü de devamında kurbanım kesmekte acele eden Ebû Burde b. Niyâr'ın (ö. 45) sorusuna yer vermektedir. "Müslümanların sünnetine uymuş olur" ifadesinin yer aldığı son rivayet ise, Buhârî'de aynca Enes b. Mâlik'den gelen başka bir isnadla da nakledilmiştir. Dolayısıyla son rivayetin lafzı, hem Buhârî ve Müslim tarafından nakledilmiş olması, hem de ikinci bir sahâbî tarafından rivayet edilmiş olması itibarıyla tercih edilmelidir.
c- Yolculukta su bulamadıkları için teyemmümle namazlarım kıldıktan sonra suya rastlayan iki şahıstan birisi abdest alıp namazı iade ederken, diğeri iade etmemişti. Gelip bunu anlattıklarında Rasûlullah (s.a.v.) iade etmeyene:
"Sen sünnete uymuş oldun ve namazın yerine gelmiş oldu" derken, iade edene de, *"Sana ise, iki ecir vardır"* buyurdular. [106] Şayet Hz. Peygamberin cevabı bu şekilde sadır olmuşsa, onun, bu ifadesinde sünneti, şer'î ruhsat anlamında kullandığı anlaşılıyor. Zira o, onu takrir ile kabul ederken, iade edeni takdir ederek iki ecir kazandığını bildiriyor.
d- Bir defasında Hz. Peygamber abdest bozarken Hz. Ömer, abdest alması için ona su götürünce o:
"Ben her tuvalet ihtiyacımı giderdiğimde abdest almakla emrolunmadım. Şayet böyle yapsaydım, o mutlaka sünnet olurdu" buyurmuştur. [107]
Görüldüğü gibi bu haberlerde sünnet, Hz. Peygamberin, ümmeti için ortaya koyduğu, ya da tavsiye ettiği örnek davranışlarını ifade etmekte ve bu kullanımlarda ıstılahı bir anlam taşımaktadır. [108]
3- Sünnet-Kur'an birlikteliği şeklinde:
Kaynaklarımızda mevcut bazı haberlerde, Hz. Peygamberin, Kur'an ile sünnetten bir arada söz ettiği rivayet edilmektedir. Buna dair birkaç rivayeti zikretmemiz yerinde olacaktır:
a- Hz. Peygamberin, vefatından sonra sarılmaları için ümmetine bıraktığı rehberler hakkında farklı rivayetler gelmiştir:
1- İmam Malik'in "belağanî" diyerek isnadsız bir şekilde naklettiğine göre Hz, Peygamber:
"*Size iki şey bıraktım ki, onlara sarıldığınız sürece sapıtmazsınız: Allah'ın Kitabı, Peygamberinin sünneti"* [109] buyurmuştur.
Vâkıdî'nin (ö. 207) Hudeybiye Musalahasi'ni anlatırken Ka'b b. Ucre (ö. 51) [110] tarikiyla naklettiği bir rivayette, Hz. Peygamber umre maksadıyla çıktığı bu yolculuğunda Cuhfe'ye varınca insanlara seslenmiş ve kendilerine iki şey bıraktığını ifade etmiştir. Vakıdi'nin bu rivayetinde sözkonusu iki husus:
"*Allah'ın Kitabı ve elinizdeki O'nun sünneti*" şeklinde ifade edilmiştir. Peşinden ise:
"Size Allah'ın Kitabını ve Peygamberinin sünnetini bıraktım" şeklinde de söylenildiği hatırlatılmıştır. [111]
Öncelikle ifade edelim ki, yukarıdaki hadis nakledilirken, metnin ortasında yer alan "Naciye b. Cundeb dedi ki:İfadesinden sonra gelmesi, hadisin gerçek râvîsi hakkında bizi tereddüde düşürmektedir. Şayet hadisi nakleden sahâbî, Ka'b ise, hadisçilerin Vâkîdî hakkındaki olumsuz beyanları dışında [112]hadisin isnadı sahih gözükmektedir. [113] Fakat eğer râvî Naciye b. Cundeb ise, [114] bu hadisin isnadı yoktur, muaallaktır.
Rivayetin metnine bakılacak olursa, görüldüğü gibi burada "sunnetehû" ifadesindekî zamir, Allah'a râcidir ve ilk cümlede Hz. Peygamber'den ve onun sünnetinden söz edilmemektedir. İkinci cümlede yer alan "ve yukâlu" "denilir" ifadesi ise, herşeyden önce "temrîz" sîgasıdır ve cezm sîgası olmadığı için, nakledilen metnin zayıflığını, nakledenin de bu hususta tereddüdünü gösterir.
Diğer bir husus, *"Kitâbellâhi ve sunnetehû bi eydîkum*" ifadesi, bazı rivayetlerde *"Kitâbellâhi ve sebebehû bi eydîkum*" şeklinde zikredilmektedir. [115] Öyle anlaşılıyor ki, noktasız olarak aynı şekilde yazılan "sunnetehû" ve "sebebehû" kelimeleri üzerinde sehven veya kasten tashif yapılmıştır.
Aynca, Hz. Peygamber, etrafındaki insanlara seslendiği halde, böyle önemli bir tavsiyesinin, söz konusu umre ziyaretini anlatan başka sahâbîler tarafından nakledilmemiş olması da ilginçtir. Daha çok Veda Haccı esnasında söylenilen bu hadisin, umre ziyareti esnasında ifade edilmesi de aynı şekilde gariptir, dolayısıyla bu rivayetlerin ihtiyatla karşılanması yerinde olacaktır.

Benzer bir rivayeti Veda Haccını naklederken İbn Hişam (ö. 213) da aktarmaktadır:
"*Size öyle birşey bıraktım ki, ona sarılırsanız asla ve kesinlikle sapıtmazsınız: Allah'ın Kitabı, Peygamberinin sünneti"* [116]
Taberi'nin (ö. 310) Abdullah b. Ebî Necîh'ten naklettiği benzer rivayetin isnadı ise maktu yani kopuktur. [117] Söz konusu rivayeti, aynı lafızlarla İbn Abbas'dan İkrime yoluyla nakleden Hâkim (ö. 405), yalnızca Allah'ın Kitabına sarılmayı tavsiye eden rivayeti hatırlattıktan sonra, "Bu hutbede, sünnete sarılmanın zikredilmesi garip olup, ona (başka tariklerle desteğe) ihtiyaç duyulmaktadır" demekte ve ona şahid olarak bulduğu Ebû Hureyre'nin şu rivayetini kaydetmektedir:
"*Size iki şey bıraktım, o ikisinden sonra sapıtmayacaksınız: Allah'ın Kitab'ı ve benim sünnetim. Bu ikisi, havuza varıncaya kadar birbirinden ayrılmayacak"* [118]
2- Bu hususta gelen rivayetlerin bir kısmında da, Allah'ın Kitabı ile Ehl-i Beyt'in bırakıldığı ifade edilmektedir.
Ebû Said el-Hudri'nin (ö. 74) rivayetlerine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ...
"Ben size öyle birşey bıraktım ki, onu aldığınız müddetçe benden sonra sapıtmazsınız. O, şu iki ağırlıktır: Birisi diğerinden daha büyüktür ki o, Allah'ın semadan yere uzatılmış ipi olan Kitabı; diğeri ise benim yakınlarım, ev halkımdır. Haberiniz olsun ki o ikisi, havuza varıncaya kadar birbirinden ayrılmayacaktır." [119]
Zeyd b. Erkam'dan (ö. 68) gelen rivayet ise daha uzun ve tafsilatlıdır. Tabiînden bazı kimseler kendisinden, Rasûlullah'ı görmüş, dinlemiş, beraber savaşmış, arkasında namaz kılmış birisi olarak Hz. Peygamberden işittiklerinden bazılarını rivayet etmesini istemişler; o da yaşının ilerlediğini, ihtiyarladığını ve Rasûlullah'tan bellediği bazı şeyleri unuttuğunu hatırlattıktan sonra, "Size söylediklerimi kabul edin, söylemediklerim hakkında da beni sorumlu tutmayın" demiş ve Rasûlullah'ın Mekke ile Medine arasındaki Hunun denilen bir göletin yanında kendilerine va'zu nasihat ederek :
"Ey insanlar ben de ancak bir beşerim. Rabbimizin elçisi (Ölüm meleği) nin gelmesi ve onun davetine icabet etmem yakındır. Ben size şu iki ağırlığı bırakıyorum: Birisi, Allah'ın Kitabı'dır ki, onda hidayet ve nur vardır. Allah'ın Kitabını alın ve ona sarılın!" Hz. Peygamber, Allah'ın Kitabına uymayı bir hayli teşvik ettikten sonra
"*Diğeri ise, Ehl-i Beytim'dir. Ehl-i Beyt'im hakkında size Allah'ı hatırlatıyorum*" buyurdu ve bunu üç defa tekrarladı. Sorulan soru üzerine Zeyd, Hz. Peygamberin hanımlarının yanısıra, kendilerine zekat haram olan Hz. Ali, Akîl, Cafer, ve Abbas ailelerinin de Ehl-i Beyt'ten olduklarını söylemektedir. [120]
Cabir b. Abdullah'tan (ö. 80) gelen başka bir rivayete göre Hz. Peygamber bunu Arafat'ta devesinin üzerinden hitap ederken söylemiştir:
"Ey insanlar! size öyle birşey bıraktım ki, onu aldığınız sürece sapıtmazsınız: Allah'ın Kitabı ve yakınlarım Ehl-i Beyt'im. " [121]
3. Rivayetlerin önemli bir kısmında ise, Hz. Peygamberin ümmetine sadece Allah'ın Kitabı'nı bıraktığı ifade edilmektedir.
Vaki di (ö. 207), zikrettiğimiz önceki rivayetinin aksine Veda Hutbesini naklederken İbn Abbas-İkrime yoluyla gelen şu habere yer vermektedir:
"Size birşey bıraktım ki, onunla sapıtmazsınız. O, Allah'ın Kitabıdır. Dikkat buyurun, tebliğ ettim mi?"[122]
İbn Ebî Şeybe (ö. 235), Müslim (ö. 261), Ebû Davud (ö. 275) ve İbn Mace'nin (ö. 273) yine Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettikleri oldukça uzun olan veda hutbesinde Hz. Peygamber'in,
"Size öyle birşey bıraktım ki, ona sarıldıktan sonra asla sapıtmazsınız. O, Allah'ın Kitabıdır" [123]buyurduğu bildirilmektedir.*
Zikrettiğimiz bu rivayetlerden, Hz. Peygamberin ümmetine neyi veya neleri bıraktığı konusunda üç farklı sonuç çıkmaktadır:
1- Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti: Mâlik, Vâkıdî, İbn Hişam, Taberi. Hâkim ve İbn Abdilberr tarafından rivayet edilmiştir.
2- Allah'ın Kitabı ve Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyti: Müslim, Ahmed, Tirmizî ve Dârimî tarafından rivayet edilmiştir.
3- Allah'ın Kitabı: Vâkıdî, İbn Ebî Şeybe, Müslim, Ebû Dâvud ve İbn Mâce tarafından rivayet edilmiştir.
Burada kaydettiğimiz rivayetlerin sened ve metinleri itibarıyla bir kritiğini yapmamız yerinde olacaktır. Öncelikle belirtmeliyiz ki, kaynaklarımızın çoğuna göre, Hz. Peygamber bu vasiyeti Veda Haccı esnasında en az onbinlerce müslümanlara hitap ederken yapmıştır. Ne var ki, onun Veda Haccında birkaç ayrı yerde irad ettiği bu hutbeleri ancak birkaç sahâbîden gelmiştir. Hz. Peygamberin bu ifadesi, Buhârî'nin Veda Haccı babında mevcut değildir. [124]
Yine kaydettiğimiz rivayetlerin çoğundaki,
"*Size birşey bıraktım, ona sarıldığınız sürece sapıtmazsınız*" ifadesinden, bırakılan şeyin tek olduğu anlaşılırken, aynı rivayetlerin sonunda ise iki ayrı şey zikredilmektedir. Oysa, Hz. Peygamberin ya iki şey bıraktığını söylemesi, ya da bırakılan şeyin çift değil tek olması gerekirdi. Şu halde Hz. Peygamber birşey bıraktığını söylemiş ve ona sarılmayı tavsiye etmiş de, ibarenin sonunda iki farklı şey ifade edilmişse bu durumda, ikinci hususun ravilerce metne idrac edilme ihtimali ortaya çıkmaktadır.
Öte taraftan iki şey bıraktığını söyleyen rivayetler ise birbirileriyle çelişmektedir. Zira bırakılan ikinci rehber, bazı rivayetlere göre sünnet, bazılarına göre ise Ehl-i Beyt'tir. Ayrıca iki şey bıraktığını söyleyen rivayetlerin bazısı, sahih bir senedden yoksundur. Hatta, İmam Malik ve İbn Hişam'ın naklettikleri rivayetlerin hiç senedi yoktur. Vakıdi'nin naklettiği Ka'b b. Ucre rivayetinde, mezkur şüphe ve tereddüt sözkonusudur. Taberi rivayeti maktudur. Hakim'in naklettiği İbn Abbas-İkrime tarikinde Kitab-Sünnet bırakılırken, Vakıdi'nin aynı tarikten gelen rivayetinde yalnızca Allah'ın Kitabı bırakılmaktadır. Burada Vakıdi'nin (ö. 207), Hakim'den (ö. 405) iki asırlık önceliğini göz önünde bulundurmalıyız. Onun şahid olarak Ebû Hureyre'den naklettiği, senedinde metruk bir ravi bulunan haber ise, Ehl-i Beyti tavsiye eden Ebû Said hadisleriyle aynı cümle kurgusuna sahiptir: [125] [126]
Dolayısıyla bu rivayetleri ihtiyatla ele almamız daha isabetli olacaktır.
Zeyd b. Erkam rivayetinde ise muhteva bir hayli farklıdır. Zira bu rivayette Hz. Peygamber, bıraktığı iki ağır emanetten Allah'ın Kitabını almayı, ona sarılmayı emredip teşvik ederken, Ehl-İ Beyt hakkında böyle bir emir vermeyip, üç defa hatırlatmakla yetinmiştir. "Hadis metninde Humm'dan bahsedildiğine göre, bu hutbenin Veda Haccı dönüşü söylendiği ihtimali kuvvet kazanmaktadır. O tarihte Rasûlullah (s.a.v.)'ın dokuz hanımı bulunuyordu. Ev halkı tabirinden özellikle bunlar kastedilmekteydi. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'ın hanımları, Kur'an'ın bildirdiği üzere "müminlerin anneleri" idiler [127] ve onun ölümünden sonra yine Kur'an'ın emri gereği evlenemeyeceklerdi. [128] Bu durumda Rasûlullah (s.a.v.)'ın onlar hakkında ümmetini uyarması çok makuldü ve gerekliydi. Ümmeti, öncelikle hanımları hakkında Allah'ın koymuş olduğu ölçülerden ayrılmamalıydı. Maddî ihtiyaçları da yine aynı ölçüler içerisinde karşılanmalıydı.
Hadiste Kur'an ve Ehl-i Beytin farklı özelliklerde oldukları; birincisinin hidayetine uyulması, ikincisinin beşerî haklarının gözetilmesi gereği açıktır. Tirmizi'nin (ö. 279) hasen-garib diye değerlendirdiği Cabir b. Abdullah rivayeti; İbn Ebî Şeybe, Müslim, Ebû Davud ve İbn Mace'deki Cabir rivayetiyle ortak isnada sahip olmalarına rağmen, ikincisinde olmayan Ehl-i Beyt ziyadesini taşımaktadır. Bu iki rivayetin isnadını şema ile gösterelim:
Şemada da açıkça görüldüğü gibi, Cabir b. Abdullah, Muhammed Bakır (ö. 14) ve Cafer-i Sadık (ö. 148), isnadın ilk ve ortak ravileridir. İsnadında Ehl-i Beytin [129]en büyük iki imamı bulunmasına rağmen, İbn Ebî Şeybe, Müslim, Ebû Davud ve İbn Mace'nin yalnızca Kur'an'ı tavsiye eden rivayetleri karşısında, ikinci rivayetteki Ehl-i Beyt ziyadesinin diğer raviler tarafından yapılmıştır. Nitekim Ebû Hatim, Nasr b. Abdurrahman'ın rivayet Atiğini ezberleyebilen bir şeyh olduğunu ve onu iyi ve güzel ahlaklı biri olarak gördüğünü söylerken Tirmizi rivayetindeki Zeyd b. Hasen'in ise munkeru'l-hadis olduğunu [130] haber vermektedir. Bu ise bizim endişelerimizi artırmaktadır.
Netice olarak, bu üç grup rivayet içerisinde, gerek sened ve gerekse metin itibarıyla, görünür bir problemi olmadığı için, sadece Kur'an'ı tavsiye eden haberler daha sıhhatlidir ve şüphesiz diğerleri üzerine rüçhaniyetleri vardır. Özellikle ziyade edilmeye oldukça müsait olan böyle bir haberin Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt olmak üzere iki itikadı mezhebe mensup bazı mutaassıpların mezhepleri lehine metne idrac yapmış olmaları hiç te uzak bir ihtimal değildir.
Burada hemen hatırlatmalıyız ki, biz bütün bunları söylerken yalnızca rivayeti ve onun sübutunu tartışmaktayız. Yani Hz. Peygamberin bıraktığı şeyler hakkında ne buyurduğunu tesbit etmeye çalışmaktayız. Yoksa tarihi bir vakıa ve hakikat olarak elbette Kur'an ile birlikte geriye onun rehberliği yani sünneti kalmıştır. Tebliğ ettiği Kur'an'ın beyanı ve tatbikatı olarak Hz. Peygamberin ümmetine sünnetini de bıraktığından zerre miktarı şüphemiz yoktur. Nitekim sünnet anlayıştan ve uygulamaları ile tezimizin konusunu oluşturan sahabe, bunun en canlı şahitleridir. Aynı şekilde Hz. Peygamberden geriye, her türlü hürmet ve muhabbete layık güzide şahsiyetler olarak Ehl-i Beyt'in kaldığı da bir gerçektir. Ayrıca kritiğini yaptığımız bütün bu rivayetlerdeki muhtemel ziyade ve idraclardan hareketle, onların ortak noktasını veya kesişimini aldığımızda da, Hz. Peygamberin ümmetine Kur'an'ı bıraktığı yolunda bir açıklama yaptığı sonucuna varabiliriz. Nitekim Abdullah b. Ebî Evfâ'ya (ö. 86) Rasûlullah (s.a.v)'in herhangi bir vasiyeti olup olmadığı sorulduğunda o, O'nun Allah'ın Kitabını bıraktığını söylemiştir. [131]
b- Hz. Peygamberin Kur'an ile birlikte sünneti kullandığına dair ikinci misalimiz birçok kaynaklarda yer alan, Hz. Huzeyfe'nin rivayet ettiği şu merfu hadistir. Buna göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Emanet (önce) kişilerin kalplerinin derinliklerine indi, sonra Kur'an indi ve onlar (onu önce) Kur'an'dan öğrendiler, (sonra) sünnetten öğrendiler."
Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu rivayet, hemen hemen aynı lafızlarla Mamer (ö. 153), Humeydî (ö. 219), Buhârî (ö. 256), Müslim (ö. 261), Tirmizi (ö. 279),
İbn Mace (ö. 273), Ahmed b. Hanbel (ö. 241) ve İbn Hıbban (ö. 354) gibi hadis kaynaklarımızda yer almaktadır.[132]
Haberi Ebû İshak el-Fezârî'nin (ö. 186) Siyerinden nakleden Ebû Nuaym'ın (ö. 43) Hılye'sindeki rivayette ise metnin son kısmı şeklindedir ve sünnet kelimesi yoktur. [133] Sözkonusu haber, Fezârî'nin eksik haliyle basılan eserinde bulunmamakta olup, muhakkik tarafından Hılye'den iktibas edilmektedir.[134]
Burada râvilerden kaynaklanan bir hazf (düşürme) ya da "sünnet" kısmının metne ilave edilmesi ihtimalinden söz edilebilirse de, Fezârî'den gelen bu rivayetin diğerleri karşısında şaz kaldığı anlaşılmaktadır. Fezârî rivayetinde nasihlerden kaynaklanabilecek gaflet, unutma vb. kasıtsız hatalar ile, bazı art niyetli kimselerin kasıtlı olarak son kelimeyi silme, imha etme gibi desiseleri de sözkonusu olabilir. [135]
Kur'an-Sünnet ikilisinin zikredildiği bu rivayete göre, Sünnetin, Kur'an yanında bir bilgi kaynağı olduğu gerçeği bizzat Hz. Peygamber tarafından ifade edilmektedir. Gerçekten de insanlar, emaneti yani sorumluluk duygusunu öncelikle fıtrattan almışlar, vahyin inmesiyle bunun teorisini Kur'an'dan, pratiğini ise Hz. Peygamber ve onun sünnetinden öğrenmişlerdir.
c- Hz. Peygamberin Kur'an-Sünnet kullanımına dair üçüncü bir misal de, onun imam olmada öncelikleri zikrettiği Ebû Mes'ud (ö. 40) hadisidir:
"Bir topluluğun imamlık yapmaya en layık olanı, Allah'ın Kitabını en iyi okuyanıdır. Eğer kıraatta eşit olurlarsa, o zaman sünneti en iyi bilenleridir. Şayet sünneti bilme konusunda da eşit olurlarsa, daha erken hicret edenidir. Eğer hicrette de eşit olurlarsa, o zaman yaşça büyük olanıdır..." [136]
İlk üç ravisi itibarıyla ortak bir senede sahip olan rivayetlerin bazısında sünnet ile hicret yer değiştirirken, [137] bazılarında ise sünnet kısmı hiç zikredilmemiştir. [138] Abdurrazzak'ın Enes b. Malik (ö. 93), Ebû Seleme (ö. 94) ve Amr b. Seleme el-Cermi'den [139] (ö. 85) naklettiği rivayetlerde ise Hz. Peygamberin yalnızca Kur'an'ı en çok ve en

iyi bilenin imamlık yapmasını istediği belirtilmekte, sünnet, hicret ve yaş gibi hususlardan söz edilmemektedir. [140]
Aslında hem sünnetten söz eden, hem de sünnete yer vermeyen Ebû Mes'ud rivayetlerinin ilk üç ravileri aynıdır:
a- Ebû Mes'ud - Evs b. Dam'ac - İsmail b. Raca - A'meş...
b- Ebû Mes'ud - Evs b. Dam'ac - İsmail b. Raca - Şu'be... A'meş (ö. 148) kolundan gelen varyantlarda, imamet önceliği için sünneti iyi bilme bir kriter olarak zikredildiği halde, Şu'be (ö. 160) kolundan gelen varyantlarda ise sünnetten hiç söz edilmemektedir.
Burada da bilerek ya da bilmeyerek metinden bir hazf veya metne bir ziyade sözkonusudur. Yine A'meş ile Şu'be rivayetleri, o kadar dengelidir ki, sened itibanyla aralarında tercih yapabilmemiz zorlaşmaktadır.
Hattabî; aynı ortak kanaldan Sufyan es-Sevri'nin naklettiği, Kur'an, sünnet, hicret ve yaş tertibini ihtiva eden rivayetin [141] sahih ve müstakim olduğunu söylemekte ve buradaki sünneti, namaz hükümlerini ve bu konuda Rasûlullah (s.a.v)'ın koymuş olduğu, belirlediği sünnetleri bilme, kavrama olarak açıklamakta, hatta her ne kadar sünnet tertipte ikinci sırada zikredilmişse de, namaz için caiz olacak miktarda Kur'an okuduktan sonra, sünneti iyi bilen kimsenin imamette önceliği olması gerektiğini savunmaktadır. [142]
Nitekim bu sünnetlere riayet etmeyerek kıldırdığı namazı çok fazla uzattığ için şikayet edilen Muaz'ı sert bir şekilde uyaran Hz. Peygamber, [143] ta'dil-i erkanı tam yapmayan bir kimseye namazının olmadığını söyleyerek iade etmesini istemiş, iki-üç defa geri çevirdiği bu şahsın daha iyisini bilmediğini söylemesi üzerine ona namazı nasıl kılacağını tarif etmiştir. [144]
Son olarak, Hz. Peygamberin Kur'an-sünnet kullanımına dair, sahabenin anlatımları ile, onun huzurunda bu tür kullanımlara birkaç misal vereceğiz:
a- Rasûlullah (s.a.v) hicretin onuncu yılında Halid b. Velid'i (ö. 21) Necran'i göndermiş, savaşmazdan önce onları üç kez İslam'a davet etmesini, icabet ederlerse aralarında kalıp, onlara Allah'ın Kitabını, Peygamberinin sünnetini ve İslam'ın öğretilerini öğretmesini emretmişti. Halid, bu talimatı aynen uygulamış halkın İslam'a girmeleri üzerine onlara İslam'ı, Allah'ın Kitabını ve Peygamberinin sünnetini öğretmek üzere aralarında kalmıştı. Sonra Halid, Hz. Peygambere yazdığı mektubunda, onun yukarıdaki emirlerini hatırlatmış ve kendisinin de bu doğrultuda hareket ettiğini bildirmiş, peygamberin sünneti ifadesini iki defa tekrarlamıştır. [145]
Ahmed b. Hanbel'in naklettiği başka bir haberde de benzer bir kullanımı görmekteyiz. Hz. Peygamber Ensar'a Hecer Bölgesinden gelen heyete ikram etmelerini istemiş, ertesi gün de heyete *"Kardeşlerinizin ikramını nasıl buldunuz*?" diye sormuş, onlar da şu cevabı vermişlerdi: "Hayırlı kardeşler, yataklarımızı yumuşak, yemeklerimizi de güzel yaptılar, (bizimle birlikte) geceleyip sabahladılar ve bize Rabbimizin Kitabını ve Peygamberimizin sünnetini öğrettiler." Bu durum karşısında çok memnun kalan Hz. Peygamber, sonra bize dönüp, teker teker neler öğrendiğimizi sordu. O zaman kimimiz et-Tahıyyât ve Fatiha'yı, bir-iki sure ve bir-iki sünneti öğrenmişti..." [146]
Görüldüğü gibi burada önce Rabbimizin Kitabı, Peygamberimizin sünneti ifadeleri, sonra da bir-iki sure, bir-iki sünnet şeklinde heyetin, Rasûlullah huzurundaki kullanımlarına şahid olmaktayız. Metindeki bir-iki sünnet ifadesiyle, Hz. Peygamberin namaz içerisinde, Kur'an dışında okumuş olduğu tahıyyât vb. bazı duaları kasdettikleri anlaşılmaktadır. Hz. Peygamberin, namazlarda devamlı okuduğu bu duaların sünnet olarak anılmaları ilginç, ilginç olduğu kadar da önemlidir.
b- Rasûlullah'ın huzurunda sahabenin Kitab-sünnet kullanımına dair başka bir misalimiz de, Enes b. Malik'in şu rivayetidir:
"Yemen halkı Hz. Peygambere geldiklerinde ona "Bizimle birlikte, bize Rabbimizin Kitabını ve sünneti öğretecek bir şahıs gönder" dediler. [147] Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in yine aynı kanaldan naklettikleri rivayette bu ifade, "Bizimle birlikte, bize Kur'an ve sünnet öğretecek kimseler gönder" şeklinde, [148] başka bir rivayette ise, "Bizimle birlikte bir şahıs gönder ki, o bize sünneti (hayat tarzını) ve İslam'ı öğretsin" şeklinde kullanılmıştır. [149]
Mânâ ile rivayet edilen bu haberlerden ilk ikisinde Kur'an - sünnet kullanımı geçmekte, sünnet marife olarak zikredilmektedir. Bununla Hz. Peygamberin sünneti kastedilmiş olabileceği gibi, üçüncü rivayette olduğu üzere siret, gidişat ve hayat tarzı anlamında da kullanılmış olabilir. Nitekim o rivayette, sünnetin İslam kelimesinden önce zikredilmiş olması, öncelikle nasıl bir hayat tarzı öngörüldüğünün öğretilmesini, ardından da İslam ve Kur'an'ın öğretilmesini ifade etmektedir.
Ancak, bu hususu nakleden diğer kaynaklarımızda bu ifadelere rastlayarmıyoruz. [150] Bu ise sözkonusu haberlerin, mânâ ile rivayet edildiğini ve ravilerin tasarruflarına açık olduğunu gösterir. Dolayısıyla bu haberlerede ihtiyatla yaklaşk gerekir.
c- Sahabenin Hz. Peygamberin huzurunda Kur'an-sünnet ikilisini kullandıklarına dair diğer önemli bir misal de meşhur Muaz hadisidir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber Muaz'ı Yemen'e gönderirken ona nasıl hükmedeceğini sorunca o: "Allah'ın Kitabı ile hükmederim" demiş; Hz. Peygamber,
"Ya Allah'ın Kitabında yoksa?" deyince Muaz "Rasûlullah'ın sünnetiyle" demiş, O (s.a.v),
"Şayet Rasûlullah'ın sünneti de yoksa?" buyurunca Muaz, "Reyimle ictihad ederim" demişti. Bunun üzerine Hz.Peygamber *"Rasûlullah'ın elçisini muvaffak kılan Allah'a hamdolsun*" buyurmuştu. [151]
Görüldüğü üzere bu rivayette hem Muaz, hem de Hz. Peygamber tarafından Rasûlullah'ın sünneti tamlaması kullanılmıştır. Buna mukabil, İmam Şafiî (ö. 204), [152] Ebû Huseyn el-Basrî (ö. 436), Kadi Abdulcabbar (ö. 415) [153] el-Hatib el-Bağdâdî (ö. 463), [154] İbnu'l-Kayyim (ö. 751), [155] Tehânevî, [156] ve Kevseri [157] gibi alimler ise bu hadise itibar etmekte, onu delil getirmekte ve hatta savunmaktadırlar. Verdiğimiz bu örnekler açıkça gösteriyor ki, Hz. Peygamber de sünnet kelimesini, gerek fiil ve gerekse isim halinde müteaddit defalar kullanmıştır. Bu rivayetlerden şu neticeleri çıkartabiliriz:
Bu rivayetlerin önemli bir kısmında Hz. Peygamber onu sözlük anlamıyla kullanmıştır. Bu tür kullanımlar, cahiliyye ve Arap edebiyatındaki kullanımlardan farksızdır.
Kanaatimizce başlangıçta iyi kötü diye nitelendirilerek nötr olarak kullanılan sünnet kelimesi, kavramlaşma süreci içerisinde ilerleyen yıllarda, daha çok olumlu, mutedil, ahlâki ve şuurlu davranışlar için kullanılmaya başlanmıştır.
Zikrettiğimiz bu rivayetlerin bir kısmında Hz. Peygamberin kullanımı, hem lügavî, hem de ıstılahı anlamlan muhtemildir. Kavramlaşma sürecini yaşayan her mefhum için bu tabii bir durumdur.
Bu rivayetlerin hemen hepsi mana ile rivayet edildiği için, gerçekten Hz. Peygamberin bu lafızları kullanıp kullanmadığından pek emin değiliz. Elbette bu kullanımların bir kısmı Hz. Peygambere ait olduğu gibi, bir kısmıda sünnet kavramının yerleşmesinden, kavramlaşma süreci tamamlandıktan sonra, raviler tarafından mana ile rivayet neticesinde o şekilde ifade edilmiş olabilir. Nitekim bu husus muhtelif versiyonların bir araya getirilmesiyle anlaşılmaktadır.
Yine kaydettiğimiz bu rivayetlerin bazıları zayıftır. Hatta Hz. Peygambere nisbet edilen çok zayıf veya uydurma olması muhtemel veya kesin uydurma haberler mevcutsa da, biz daha çok muahhar kaynaklarda rastladığımız bu haberlere burada yer vermedik. Zikrettiğimiz zayıf rivayetler hakkındaki endişelerimizi ve onlara ihtiyatla yaklaşmamız gerektiğini belirttik.
Görüldüğü üzere Hz. Peygamber, sünnet kelimesini, öncekilerin sünneti, cahiliyye sünneti şeklinde olumsuz; Peygamberlerin sünneti, İbrahim'in sünneti şeklinde de olumlu olmak üzere isim tamlaması olarak kullanmıştır.
Ayrıca Hz. Peygamber sünnet kelimesini, benim sünnetim veya sünnetimiz şeklinde kendilerine izafe ederek kullanmıştır. Gerek bu kullanımlarda ve gerekse yalın olarak es-sünne kullanımlarında ıstılahı anlam kendini hissettirmektedir.
Hz. Peygambere nisbet edilen rivayetlerin bir kısmında sûnnet-bid'at karşıtlığı şeklinde bir kullanım mevcut isede, bunu isbat için yeterli sayıda ve sıhhatte merfu habere sahip değiliz. Bu sebeple ilgili rivayetlere ihtiyatla bakmaktayız. [158]
Yine bu rivayetlerin bazısında gördüğümüz Kitabullah-sünnet beraberliğine dair kaydettiğimiz haberler de farklı varyantları karşılaştırıldığında, gerek senedleri ve gerekse muhtevaları itibarıyla bu hususta kesin konuşmamızı engellemektedir.
Hz. Peygamberin, sünnetim, sünnetimiz şeklinde kendine izafetle bazı kullanımları var ise de, Sünnetu'n-Nebî veya Sünnetti Rasulillah şeklinde bir tamlama kullandığına dair sahih rivayetlere sahip değiliz.

3. Sünnet'in Geç Döneme Alt Bir Kavram Olduğu İddiası

Cahiliyye döneminden beri kullanılagelen sünnet kelimesinin, Arap edebiyatında, Kur'an'da ve Hz. Peygamberin dilindeki kullanımlarından sonra, kelimenin kavramlaşma sürecindeki seyrini takip edebilmek bakımından, onun sahabe tarafından nasıl kullanıldığını ortaya koymamız yararlı olacaktır. Kronolojik bir şekilde bazı sahâbîlerin kullanımlarına başvurarak, onların bu kelimeye ne anlamlar yüklediklerini, onu daha çok hangi bağlamlarda kullandıklarını tesbit etmeye çalışacağız.
Ancak bu hususa geçmeden önce, burada bazı oryantalistlerin "Peygamber'in Sünneti" tabiri, onun doğuşu, yayılışı, taşıdığı anlam ve muhtevası hakkındaki bazı değerlendirmelerine yer vereceğiz.
Aslında müslümanlar ne bu mefhumu ve ne de onun amelî değerini îcad etmek durumunda kalmışlardır: bunlar eski müşriklerde bile kullanılır haldedirler. Onların nazarında Arap dünyasının geleneklerine, atalarının ahlak ve adetlerine tekabül eden şeyler sünnet olarak görülüyordu. İslam dininin kendilerine hemen hemen pek tesir etmediği Arap muhitlerinde sünnet kelimesi, İslâmi devirde dahi, aynı manada kullanılmıştır. İslam'da değişikliğe uğrayan, işte sadece bu mefhumun muhtevası ile ona tekabül eden kelimenin manasıdır. Hz. Muhammed'in müttakî halefleri nezdinde ve en kadim müslüman cemaatinde, Peygamber ve onun ilk müridleri tarafından yapılmış oldukları gösterilebilen herşey sünnet olarak kabul olunuyordu. Müşrik Arap nasıl atalarının sünnetine bağlı idiyse, müslüman cemaati de öylece, yeni sünnete en yüksek itibarı gösterecek, ona uyacaktı. İslamî sünnet anlayışı, eski bir Arap telakkisinin yeniden gözden geçirilmiş şeklidir. Öyle görünüyor ki, sünnetin tatbike konuşu ilk önce müttakî Medine çevrelerinde olmuştur." [159]
"Bu zeki araştırmacıya göre, Hz. Peygamberin gelmesiyle birlikte, onun uygulaması ve davranışları, genç İslam toplumu için sünnet teşkil etmiş ve İslam öncesi Arap sünnetinin idealliği birden sona ermiştir." [160]
Schacht'a göre "Iraklılar İslam'ın ikinci yüzyılının başlarında "Peygamberin sünneti" teriminin siyasî ve kelamı anlamını, hukukî bir kavram şekline sokmuşlar ve onu mahallî bir cemaatin idealleştirilmiş tatbikatı ve bu cemaate mensup bilginlerin doktrini demek olan "sünnet" ile bir tutmuşlardır. Esas itibarıyla Irak'lıların bu "Peygamberin sünneti" anlayışı, Suriye'liler tarafından benimsenmiş; onların "yaşayan gelenek" fikri Peygamberle başlayıp ilk halifeler ve daha sonraki hükümdarlar tarafından ve bilginlerce

benimsenerek, bütün müslümanların sürekli tatbikatı olmuştur. Öte yandan Medine'liler bu kavramı nadiren kullanmışlardır." [161]
Schacht'a göre sünneti "Peygamberin örnek davranışı" olarak tarif eden ilk fakih İmam Şafii'dir ve ondan önceki fakihlerin nazarında sünnetin mutlaka Peygamberle alakalı olması şart değildir. Çünkü sünnet, ananevî ve genel kabul görmüş tatbikatla aynı derecede tutularak "yaşayan sünneti (veya geleneği)" oluşturuyor, ideal olmakla beraber cemiyetin geleneksel adetlerini temsil ediyordu." [162]
Keza, Schacht'a göre, ilk sünnet anlayışı eski fikıh ekollerinin anladığı yaşayan gelenek (living tradition) demekti. Bu yaşayan sünnet te, "gelenek" veya "üzerinde ittifak edilen amel (el-amel, el emru'l-muctema' aleyh) demekti. Bu kavramın Peygamberin hayat tarzı ile hiç alakası yoktu." [163]
Schacht, "Peygamber'in sünneti" terimini İbn Hişam'ın (ö. 218) Sire'sinde ancak bir yerde bulabilmiş ve buradan hareketle, terimin farklı bir kontekstte kullanıldığını iddia etmiştir. [164]
Montgomery Watt da Schacht ve Goldziher'in bu görüşlerine atıfta bulunarak, aynı kanaati paylaşmaktadır. [165]
Fazlur Rahman'a göre, Ignaz Goldziher, Snouck Hurgronje, Morgoliouth, Lammens ve Joseph Schacht gibi müsteşriklerin münhasıran Nebevi sünnet kavramını reddetmelerinin sebepleri şunlardır:
1- Onlar sünnet muhtevasının bir kısmını İslam öncesi Arap adet ve değerlerinin doğrudan bir devamı olarak görüyorlardı.
2- Sünnet muhtevasının büyük bir kısmı ilk İslam hukukçularının hür düşünce hareketinin bir neticesiydi ve hepsinden önemlisi bu muhteva içinde Yahudi kaynaklarından, Bizans ve İran idarî tatbikatından yeni unsurlar da yer alıyordu.
3- Hadis hareketi Hicri II. yüzyılın sonlarından itibaren büyük çaplı bir hareket halini aldığı zaman ilk devrin bütün sünneti, "Peygamberin sünneti" kavramı adı altında Hz. Peygambere sözlü olarak atfedildi.
Fazlur Rahman, bu açıklamaları "Peygamberin sünneti" kavramı açısından yanlış bulmakta "Hz. Peygamberin sünneti İslam'ın başlangıcından beri geçerli ve işlerliği olan anlayıştı ve sonuna kadar da öylece devam etti" [166] demektedir.
Biz adı geçen müsteşriklerin, aşağıda vereceğimiz çok daha erken döneme ait sahih haberleri görmezlikten gelip, oldukça geç dönemlerde ve tamamen farklı kontekstlerde bir-iki mektuptaki kullanımlardan hareketle "Peygamberin sünneti" kavramının ancak bu dönemlerde ortaya çıktığını ve muhtevasının değişik olduğunu iddia etmelerine doğrusu fazla şaşırmadık. Bu hususta asıl bizi şaşırtan, Muhammed Arkun gibi müslüman bir bilim adamının da aynı iddiayı, hatta biraz daha geciktirerek ortaya atmış olmasıdır. el-Fikru'l-İslami-Kıraa İlmiyye (İslam Düşüncesi- Bilimsel Okuma) adlı eserinde bu konuda şöyle demektedir: "Hal-i hazır bilgilerimizde ve sahip olduğumuz belgelerimizde biz, "Peygamberin sünneti" tabirinin ilk defa ancak H. 80/ M.700 yılında meşhur halife Ömer b. Abdulaziz (ö. 99/717) tarafından istimal edildiğini bulmaktayız. Ve bu tabir, ikinci meri kaynak veya Kur'an'dan sonra şeriatın ikinci aslı sıfatıyla, nebevi sahih hadisler mecmuası olarak sünneti farz mesabesine koyan İmam Şafii (ö. 204) ile birlikte ilerlemesini bir adım daha tamamlayacaktır." [167] Biz burada, söz konusu iddiaların hepsine tek tek cevap verecek değiliz. [168] Zikredeceğimiz rivayetler, bir taraftan bu tabirin sahabenin dilinde ne zaman ve hangi muhtevalarda kullanıldığını ortaya koyacak, diğer taraftan da sünnet ve Peygamberin sünneti terimlerinin kavramlaşma sürecindeki seyrini gösterecektir. İnanıyoruz ki kaydedeceğimiz bu haberler, sözkonusu kavramın doğuşu ve muhtevası ile ilgili bu iddialara yeterli bir cevap teşkil edecektir.

4- Sahabenin Dilinde Sünnet

a- Büyük Sahabilerin Dilinde "Sünnet" Tabiri

1- Hz. Ebû Bekir'in (ö. 13) Dilinde "Sünnet" Tabiri:
Kays b. Ebî Hâzim'in (ö. 77) [169] rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber'in vefatından sonra halife olan Hz. Ebû Bekir, müslümanlan mescidde toplamış ve onlara şöyle hitap etmiştir:
"Ey insanlar! gerçekten bu işe benim yerime bir başkasının gelmiş olmasını isterdim. Eğer siz, beni Peygamberinizin sünneti ile mes'ul tutacaksanız, ben ona güç yetiremem. Çünkü o, şeytandan korunmuş olduğu gibi, kendisine semadan da vahy gelmekteydi." [170]
Abdurrazzak'ın (ö. 211) rivayetinden ise, onun şöyle konuştuğunu öğrenmekteyiz: "Vallahi sizin en hayırlınız ben değilim. Bu makamımda istemeyerek bulunuyorum ve benim yerime içinizden birisinin geçmesini gerçekten isterdim. Şimdi siz benim aranızda Rasûlullah (s.a.v)'ın sünneti ile amel edeceğimi zannediyorsunuz. Halbuki ben bunu gerçekleştiremem. Çünkü Rasûlullah, vahy ile korunmakta ve yanında bir melek bulunmaktaydı. Oysa benim başımda ise bir şeytan var. [171]
Ancak, İbn Sa'd'ın (ö. 230) yine el-Hasan el-Basri'den (ö. 110), başka bir sened ile naklettiği aynı haberde Hz. Ebû Bekir'in "Eğer siz beni aranızda Rasûlullah (s.a.v)'ın muamelesi gibi muamele etmekle sorumlu tutarsanız, ben onu gerçekleştiremem." dediği nakledilmekte,[172] Rasûlullah'ın sünneti yerine Rasûlullah'ın ameli ifadesi kullanılmaktadır.
Burada şayet ilk iki haberin lafızlarına itibar edecek olursak, Hz. Ebû Bekir'in daha ilk hutbesinde, yani H. 11. yılda sünnetu nebiyyikum veya sünnetu Rasûlillah tabirlerini kullandığı sonucuna varırız. Dikkat edilecek olursa Halife, bu tabiri halifelik sıfatıyla ve siyaset-yönetim bağlamında kullanmaktadır. Yani, Hz. Peygamberin halifesi olmakla kendisinden, masum olduğu kadar, vahyin de muhatabı olan Rasûlullah'ın ortaya koyduğu idare, icraat ve siyasetin aynısı beklenmemelidir. Çünkü bu, Hz. Peygamber gibi masumiyeti bulunmayan, vahyin denetiminde olmayan birisi için takatin üzerinde bir durumdur.
Şüphesiz sahabe, hem risalet, hem de imamet sıfatıyla Hz. Peygamberin yönetimi altında en mesut günlerini yaşamışlardır. O, Medine site devletinde ideal bir İslam toplumu oluşturmuş, örnek bir yönetime önderlik etmiştir. Şurası gerçektir ki, onun on yıllık Medine idaresinde, ümmetin kendisinden alacağı pekçok ölçüler, dersler, örnek uygulamalar vardı ve gelen bütün halifeler bu nebevi tatbikattan azami derecede yararlanmaktaydı. Ancak Allah Rasulünün idaresiyle, bir halifenin idaresi ve siyaseti arasında elbette önemli farklılıklar olacaktı. Kabul etmeliyiz ki, Hz. Ebû Bekir bu tabiri, siyasî bir kontekstte ve çok genel bir anlam yükleyerek kullanmıştır. Ümmet için örnek davranış tarzı veya uyulması istenen nebevi yol anlamında sünnet mefhumu, aslında bu ifade içerisinde mündemiçtir. Zira, Hz. Peygamber, idare ve siyaset de dahil, hayatın her alanında rehber ve örnektir. Dolayısıyla bir halifenin idare ve icraatında, uyması uygulaması gereken pekçok sünnetler mevcuttur ve o, bunlara gücü nisbetinde tâbi olacaktır. Bununla birlikte tâbi ile metbu, peygamber ile halifesi arasında elbette Önemli ölçüde farkların ortaya çıkması da kaçınılmazdır.
Fakat son rivayeti kabul edecek olursak, Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamberin icraat ve uygulamasından söz ederken Rasûlullah'ın ameli ifadesini kullandığı; dolayısı ile önceki rivayetlerde geçen sünnet tabirlerinin, bunun adeta bir tercemesi olduğu anlaşılacaktır. Bu ise, sünnet tabirinin kavramlaşmasından sonra, bilerek ya da bilmeyerek ravilerin tasarruflarının bir neticesidir.
Hz. Ebû Bekir'in Sünnet tabirini kullandığına ikinci bir misal de meşhur nine hadisidir: Malik, Ebû Davud, Tirmizi ve İbn Mace'nin Kabîsa b. Zueyb'den rivayet ettikleri bu habere göre Hz. Ebû Bekir'e bir nine gelip mirasını isteyince o, nineye şu cevabı verir:
"Senin hakkında Allah'ın Kitabı'nda bişey yoktur. Ben, Rasûlullah'ın (s.a.v) sünnetinde de senin için birşey (verildiğini) bilmiyorum. Sen şimdi dön, ben insanlara bunu bir soraym." Sonra Hz. Ebû Bekir meseleyi sahabeye sorar ve Muğire b. Şu'be Rasûlullah (s.a.v)'ın nineye mirastan 1/6 hisse verdiğini söyler. Hz. Ebû Bekir, bunu ondan başkasının işitip-işitmediğini sorunca, Muhammed b. Mesleme el Ensarî kalkar ve Muğire'nin söylediğini tekrarlar ve Hz. Ebû Bekir de bunu uygular. Sonra Hz. Ömer'e de başka bir nine, (babaanne) gelir ve o da mirasını ister. Hz. Ömer ona, "Sana Allah'ın Kitabı'nda birşey yoktur. Daha önce verilmiş hüküm ise senden başkası içindir. Ben, feraiz konusuna birşey ilave edecek değilim ama bu yine 1/6 dır..." der. [173] Görüldüğü gibi Hz. Ebû Bekir, ninenin mirası ile ilgili olarak, önce Kur'an'a başvurmuş, onda birşey bulamayınca, Rasûlullah'ın (s.a.v) sünnetine müracat etmiş ve Muğire'nin haberi karşısında önce ihtiyatlı davranmış, tesebbüt etmiş, [174] ancak Muhammed b. Mesleme de o doğrultuda şehadet edince haberi kabul edip uygulamaya koymuştur.
Burada Hz. Ebû Bekir'in sünnetu Rasûlillah veya sünnetu nebiyyillah tabirleri, Kur'an'dan sonra başvurulacak bir kaynak olarak, Hz. Peygamberin hukukî hükümlerini ve uygulamalarını ifade eder. Buna göre onun nezdinde Hz. Peygamberin hükümleri, Kur'an'dan sonra ikinci bir asıl niteliğindedir ve o bunu Rasûlullah'ın sünneti şeklinde tabir etmiştir. Birinci misalde daha çok siyasî bir kontekstte kullanılan bu tabir, burada tamamen hukukî bir muhtevada kullanılmıştır.
Aslında Meymun b. Mihran'a (ö. 118) göre, meselelerin çözümünde bu yaklaşım tarzı, Hz. Ebû Bekir'in genel bir metodu idi. O, önce Kur'an'a bakar, onda bir çözüm bulursa onu uygular, bulamazsa sünnetten bildiği ile amel eder, bilmiyorsa sahabeye sorar ve onların verdiği haberlerle amel eder, eğer sahabe de Rasûlullah'tan herhangi bir sünnet bilmiyorsa, bu defa sahabenin ileri gelenleriyle istişare eder, onların ortak kanaatlarıyla hüküm verirdi.[175]
Ancak bu haberde dikkatimizi çeken başka bir husus da, Hz. Ömer'in, Allah'ın Kitabı'ndan açıkça bahsettiği halde, Rasûlullah'ın sünneti ifadesini kullanmayıp, onun yerine, daha önce verilmiş hüküm şeklinde üstü kapalı bir ifade kullanmasıdır. Onun bu sözünde, söz konusu hükmü, Hz. Peygambere mi, yoksa Hz. Ebû Bekir'e mi izafe ettiği açık değildir. Netice itibanyla, Hz. Ömer'in aynı hükmü verdiği halde, Peygamberin sünneti ifadesini kullanmamasını, bu tabirin henüz yaygınlaşmamış olmasına bağlayabiliriz.
Öte taraftan aynı haberi, aynı isnad ile nakleden diğer kaynakların lafizları da farklıdır. Hz. Ebû Bekir'in bu ifadesi, Abdurrazzak ve Said b. Mansur'da:
"Ben Rasülullah / Peygamber (s.a.v)'in senin için herhangi bir hüküm verdiğini işitmedim" [176]; İbn Ebi Şeybe'de ise:
"Ben senin hakkında Rasûlullah'tan birşey işitmedim" şeklindedir. [177]
Görüldüğü gibi bu üç kaynağın naklettikleri varyantlarda, İmam Malik ve ondan nakleden Tinnizi, Ebû Davud ve İbn Mace'nin rivayetlerinde olduğu gibi Hz. Ebû Bekir açıkça Rasûlullah'ın sünneti ifadesini kullanmamıştır. Aksine bu rivayetlerde o, Rasûlullah'tan bu hususta birşey işitmediğini, onun herhangi bir hüküm verdiğini duymadığını ifade etmektedir. Bu ise, hadisin mana ile rivayet edildiğini, metin ve lafizlarda ravilerin bazı tasarruflarının bulunduğunu göstermektedir.
Hadisin ilk ravisi olan Kabîsa (ö. 86), hicretin ilk yılında veya Mekke'nin fethedildiği yılda doğmuş, ancak bazı sahâbîlerden rivayette bulunabilmiştir. [178] Malik'in (ö. 179) rivayetindeki Osman b. İshak b. Harşe, Zuhri'nin (ö. 124) hocası olup, Kabîsa'dan hadis işitmiştir ama fazla tanınmaz, ancak sika görülmüştür. [179] Rivayetin senedini şu şekilde gösterebiliriz:
Çizelgeden de anlaşıldığı gibi, Malik'in rivayetinde Zuhrî, haberi hocası Osman vasıtasıyla alırken, diğerlerinde ise direkt olarak Kabîsa'dan almıştır. Bu durumda her bir kaynağın, Kabîsa ile aralarında ikişer ravisi bulunmaktadır. Daha erken bir kaynak olmasına rağmen Malik, bu lafzıyla tek kalmaktadır. Kanaatimiz o ki, şayet Hz. Ebû Bekir

böylesine temel bir kavramı kullanmış olsaydı, diğer kaynaklar da bunu aynen kullanırlar ve bu şekilde farklı ve herhangi bir özelliği olmayan lafızlarla rivayet etmezlerdi. Dolayısıyla Malik'in rivayetindede Hz. Peygamberden işitilen şeyin, onun verdiği hükmün, sünnet şeklinde terceme veya tabir edilme ihtimali sözkonusudur.

2- Hz. Ömer'in Dilinde " Sünnet" Tabiri:

Kaynaklarımızdaki çeşitli rivayetlere göre Hz. Ömer'in, müteaddit defalar bu tabiri kullandığı görülmektedir. Şimdi onun kullanımlarına bazı misaller verelim:
Fatıma bint Kays'ı kocası Ebû Amr b. Hafs üç talakla boşamış, ancak Hz. Peygamber ona (kocasının vereceği) ne kalacak ev, ne de nafaka tayin etmişti. [180] Müslim ve Ebû Davud'un naklettiklerine göre, Şa'bî (ö. 103) bu haberi rivayet edince, el-Esved (ö. 75) [181] buna tepki göstererek Hz. Ömer'in şöyle dediğini aktarmıştır:
"Biz, ezberlediğini veya unuttuğunu bilmediğimiz bir kadının sözünden dolayı Allah'ın Kitabını ve Peygamberimizin sünnetini terketmeyiz. Onun (iddeti bitinceyedek) barınak ve nafaka hakkı vardır. Zira Yüce Allah:
"Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Ancak apaçık bir edepsizlik yaparlarsa başka" buyurmuştur. [182]
Tirmizi ve Darimi'de ise, Hz. Ömer'in bu sözü, İbrahim en-Nehai (ö. 96) tarafından rivayet edilmektedir.[183]
Aslında boşanmış kadına barınak ve nafaka verilip verilmemesi hakkında sahabe ve selef bir hayli ihtilaf etmişlerdir. [184]
Fatıma bint Kays, Hz. Peygamberin kendisi hakkında verdiği bu hükmü, üç talakla boşanmış hanımlar için genel bir hüküm olarak alırken, [185] Talak Suresi 1. ayetinin dönüşü olan ric'î talak ile boşananlar hakkında olduğunu söylemektedir. [186]
Oysa Hz. Aişe'ye göre bu hüküm, Fatıma'nın evinin ıssız bir yerde olması, baskına uğramasından korkulması, Fatıma'nın diliyle ailesini rahatsız edeceğinden endişe duyulması vb. sebeplerden dolayı sadece ona verilmiş bir ruhsattır. [187] Bu nedenle Hz. Aişe, onun bu hükmü rivayet etmesine karşı çıkmış, Fatma'yı rivayetinden dolayı ayıplamış, bu hükmü zikretmesinde onun için bir hayr olmadığı gibi, zikretmemesinin de ona bir zarar vermeyeceğini söylemiştir. [188]
Ancak, Hz. Ömer'e nisbet edilen yukarıdaki rivayetlerin sübutu ve sıhhati konusunda ciddi itirazlar mevcuttur. Fatıma bint Kays'ın bu durumu ile ilgili rivayetleri ve yöneltilen eleştirileri zikrettikten sonra bu eleştirilere tek tek cevap veren İbnu'l-Kayyim'e göre Hz. Ömer'den böylesine batıl bir sözün sadır olması, asla sahih değildir. Darekutni ise aksine sünnetin kesinlikle Fatıma'nın lehinde olduğunu, Hz. Ömer nezdinde üç talakla boşanmış kadına barınak ve nafaka verileceğine dair Rasûlullah (s.a.v)'tan sadır olmuş bir sünnetin bulunmadığını [189] "sunnetu nebiyyina" ifadesinin, mahfuz olmayan bir ziyade olduğunu ve güvenilir ravilerin bunu zikretmediğini söylemiştir. [190]
Nitekim Müslim ve Ebû Davud'un rivayetleriyle aynı ortak isnada sahip olmasına rağmen (Hz. Ömer-Esved-Ebû İshâk-Ammâr b. Zurayk) Nesâî'nin naklettiği rivayette "sunnetu nebiyyina" ifadesi bulunmamaktadır. [191]
Yine İbrahim en-Nehai, (ö. 96) [192] Hz. Ömer'in vefatından (ö. 23) yıllar sonra doğduğu için, bu haberi munkatı yani isnadı kopuktur. Dolayısı ile Hz. Ömer'in bu tabiri kullandığına dair zikrettiğimiz rivayet, hadis tekniği açısından ihtiyatla ele alınmalıdır.
Şayet bu rivayetler makbul addedilecek olursa, öyle anlaşılıyor ki, Hz. Ömer daha çok İslam'ın insana verdiği değerden, muamelat ve ahval-i şahsiyye ile ilgili ortaya koyduğu genel prensiplerden hareketle, boşanmış bir hanıma geçim ve hayatini sürdürebilmesi için barınak ve nafaka gibi hakların verilmesi gerektiği kanaatindedir. Hatta Şevkani'ye (ö. 1255) göre Hz. Ömer, "Biz Rabbimizin Kitabını terketmeyiz" derken, aynı suredeki, hem bir, hem de üç talakla boşanmış kadınlar hakkında inen *"(Boşadığınız) o kadınları, gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerde oturtun, evden çıkmalarını sağlamak için onları sıkıştırıp zarar vermeye kalkışmayın!..."* ayetini kasdetmişti. [193]
O, Fatıma'nın rivayetini reddederken, bu ayete ve İslam'ın genel prensiplerine muhalif gibi görmüş olmalıdır. O kadar ki, kalbi, aklı, tecrübesi ve meselelere bakışaçısı, kendisini o rivayetin sıhhati konusunda ikna edememiştir[194]
Hz. Ömer'in "Peygamber'in sünneti" tabirini kullandığını gösteren ikinci misal, es-Subeyy b. Ma'bed'in anlattığı şu rivayetidir:
"Ben Hristiyan bir adam idim, sonra müslüman oldum ve hac ile birlikte umre yapmak üzere telbiye getirdim. Benim bu ikisine birden niyet ettiğimi duyan Zeyd b. Sûhan ve Selman b. Rabia'nın (ö. 28-31) benim hakkımda "Bu, develerinden daha şaşkın!" dediklerini duyunca sanki üzerime bir dağ çöktü. Bunun üzerine ben de Hz. Ömer'e varıp durumu haber verdim. Hz. Ömer o ikisine döndü ve onları kınadı, sonra bana dönerek şöyle dedi: "Sen Peygamberinin sünnetine yöneltilmişsin, sen Peygamberinin sünnetine yöneltilmişsin." [195]
Öyle anlaşılıyor ki, hadise Hz. Ömer'in temettü haccından nehyetmesinden sonra yaşanmıştır. Her ikisinin de sahâbîlikleri ihtilaflı olan Selman b. Rabia [196] ve Zeyd b. Sunan, [197] Hz. Ömer tarafından yasaklanan bir hacca niyet ettiği için es-Subeyy b. Ma'bed'i ayıplamalarından, onların kıran ve temettü haclarını bilmedikleri ve Hz. Ömer'in ilgili yasağını asıl kabul ettikleri anlaşılmaktadır.
Hz. Ömer ise nehyine rağmen, hem es-Subeyy'm Hristiyan iken İslam'a yeni girmiş olmasına ve hem de muhtemelen onun Kadisiyye [198] gibi nisbeten uzak bir yerden gelmesine bakarak, yaptığının Hz.Peygamberin sünnetine muvafik olduğunu söylemiştir.
Nesai ve Ebû Davud rivayetlerinde es-Subeyy ayrıca Hz. Ömer'e kendisinin cihada çok istekli olduğunu, ancak hac ve umreyi kendisine farz gördüğünü, bunu bazılarına sorduğunu ve "ikisini cem et" dediklerini de haber vermektedir. Sindî'nin de işaret ettiği gibi, Hz. Ömer demek ki, kıran haccının onun maslahatına daha uygun olduğunu düşündü ve verilen fetvanın Hz. Peygamberin sünnetine uygun olduğunu ikrar etti. [199]
Aslında Hz. Ömer'in hacc-ı ifradı tercih ettiğini bilmekteyiz. Nitekim o, Ebû Musa'nın kendisine böyle bir kanaata nasıl vardığını sorması üzerine şöyle cevap vermişti: " Eğer biz, Allah'ın Kitabını alırsak, Yüce Allah:
"Allah için hac ve umreyi tam yapın!" buyurarak tamamlamayı emrediyor. Şayet Peygamber (s.a.v)'in sünnetini alırsak, o da kurbanını yerine ulaştırmadan ihramdan çıkmadı. [200]
İleride detaylı bir şekilde üzerinde duracağımız bu konuda Hz. Ömer, Rasûlullah (s.a.v)'ın fiilî uygulamasını tafdil etmekle birlikte, hac ile ilgili bu uygulamaları Peygamberin sünneti olarak nitelendirmektedir.
Mesela namaz içerisinde yapılması gereken hareketlerden biri hakkındaki Hz. Ömer'in şu sözü, kanaatimizi desteklemektedir:
"(Rükuda) diz kapaklarınızdan tutmanız size sünnet kılındı, artık diz kapaklarınızdan tutun! Bu konuda sünnet olan, diz kapaklarını tutmaktır. [201]
Kaynaklarımızda Hz. Ömer'in gerek bazı mektuplarında ve gerekse bazı talimatlarında sünnet veya sünnetlerden söz ettiğine dair bir takım haberler mevcuttur.
Mesela Katade'nin (ö. 118) [202] anlattığına göre Hz. Ömer (ö. 23), Ebû Musa el-Eş'ari'ye (ö. 44) yazdığı bir mektubunda "Ben, size Kur'an'ın emrettiklerini emrediyor, Hz. Muhammed'in yasakladıklarını yasaklıyorum. Size fikha ve sünnete uymanızı emrediyorum!" talimatını vermektedir. [203] Yine Hz. Ömer'in başka bir rivayete göre aynı mektupta şöyle dediği nakledilir: "Hüküm verme; sağlam bir fariza, uyulan bir sünnettir (sunnetun muttebaatun). Hakkında Kur'an ve Sünnet bulunmayan ve tereddüt ettiğin hususlarda anlayışla (içtihadınla) hareket et!" [204]
Ancak bu mektubun sıhhati hakkında ciddi endişe ve eleştiriler bulunduğu için [205] biz, gerek bu rivayetlere ve gerekse lafızlara ihtiyatla yaklaşmaktayız.
Mamer b. Raşid'in (ö. 153) Urve'den naklettiği bir habere göre Hz. Ömer sünnetleri yazmak istemiş. Rasûlullah'ın ashabıyla bu konuda istişare etmiş, onlar da yazması doğrultusunda görüş bildirmişlerdi. Hz. Ömer bu hususta ayrıca bir ay istihare etmiş, sonra da önceki kavimlerin bu şekilde kitaplar yazıp onlara yöneldiklerini ve Allah'ın Kitabını terkettiklerini hatırlamış ve Allah'ın Kitabına asla birşey karıştırmayacağını söylemiştir. [206]
Öte taraftan Hz. Ömer'in sünnet kelimesini tamamen sözlük anlamıyla kullandığını da görmekteyiz: "(Benden sonraki halifeler için) sünnet olacağından korkmasaydım, (halife olduğum halde) müezzinlik yapmayı terketmezdim." [207] Burada Hz. Ömer sünnet ifadesini; çığır açma, örnek olma, adet kılma vb. anlamlarında kullanmış ve halifelerin ezan okumaları gibi bir çığır açmaktan çekindiğini bu şekilde dile getirmiştir.
Buna benzer bir kullanımı da şudur: Umre yolculuğu esnasında, ihtilam olduğu elbisesinin kirlenen yerini yıkayan Hz. Ömer'e, Amr b. As (ö. 43), sararan bu elbiseyi çıkartıp yıkatmasını, yeni temiz bir elbise giymesini söyleyince Hz. Ömer: "Hayret sana ey Amr! hadi sen bir elbise bulabiliyorsun, peki herkes elbise bulabilecek mi? dedikten sonra, "Vallahi, şayet ben bunu yapsaydım, o mutlaka sünnet olurdu. Bilakis ben gördüğümü yıkarım, görmediğimi ise su ile silerim" [208]demişti.
Görüldüğü gibi Hz. Ömer burada, insanların kendisini izlediklerinin farkında ve yaptığı her hareketin özellikle bilmeyenlerce örnek alınabileceği endişesini taşımaktadır. Ayrıca, onların yedek bir elbise bulamayacaklarını göz önünde bulundurmakta ve böyle bir durumda, namaz için kafi olan temizliği yapmayı tercih etmektedir. Zira Amr'ın dediğini yapsaydı, oradaki insanlar, kirlenen kısmın yıkanmasının yeterli olmayacağı ve elbisenin tamamen değiştirilmesi gerekeceği zannına kapılabilirlerdi. Böylece Hz. Ömer, imkanı dahilindeki bir davranışıyla, imkansızlık içerisinde bulunan kimselere zorluk ve meşakkat vermek istemedi. Bu nedenle o, namaz için caiz ve kafi olacak miktardaki ruhsatla amel etmeyi tercih etti. Hz. Ömer bu tür konularda oldukça titizdir. Ona göre asıl ideal davranış tarzı olan sünnet, Rasûlullah'ın sünnetidir. Ne kendisinin, ne de bir başkasının herhangi bir görüşü veya ameli ümmet için sünnet olmamalıdır. O, şöyle der: "Sünnet, Allah ve Rasulünün belirlediklerdir. (İnsanlardan sadır olan) hatalı görüşleri ümmet için sünnet yapmayın!" [209] [210]
Yine, bir birlik komutanı, cepheden Hz. Ömer'e yazdığı bir mektubunda, arkalarından gelecek ve nöbet değişimi yapacak olan birliğin gittiğinden ve mevzilerini terkettiklerinden şikayet ederken, "(Onlar bu şekilde hareket etmeleriyle) insanlar için kötü bir örnek oldular /çığır açtılar [211]diye yazmaktadır. Bu haber göstermektedir ki, cemaatle teravih namazını başlattığında "Bu, ne güzel bir bid'at!" [212] diyen Hz. Ömer'in döneminde (13-22) hâlâ olumsuz nitelemelerle sünnet kelimesi lügavi olarak kullanılmaya devam etmektedir. O kadar ki, bir tarafta "güzel bid'at", diğer tarafta ise "kötü sünnet" aynı dönemde kullanılabilmektedir. Burada hem sünnet, hem de bid'at kelimelerinin, "yeni bir davranış ihdas etme" anlamını taşımaları gayet ilginçtir. [213]

3- İbn Mes'ud'un Dilinde "Sünnet" Tabiri:

Burada üçüncü olarak Abdullah b. Mes'ud'dan (ö. 32) gelen bazı rivayetlerde sünnet kelimesinin kullanılışına bakalım:
İbrahim en-Nehai'nin (ö. 96) naklettiğine göre İbn Mes'ud'un Arafat'tan dönerken telbiye getirdiğini gören insanlar ona hayretle bakmaya başlayınca o : "Onlara ne oluyor ki?!

Peygamberlerinin sünnetini mi yitirdiler, (yoksa unuttular mı)?" dedikten sonra telbiye getirmeye devam eder. [214] Bu haberi, Şeybani (ö. 179); Muhammed b. Eban b. Salih el-Kuraşi- Hammad-İbrahim kanalından rivayet etmektedir. Halbuki Ebû Yusuf'un, (ö. 182) Ebû Hanife-Hammad-İbrahim kanalından naklettiği rivayette ise İbn Mes'ud'un şöyle dediği zikredilir: "Bu insanlara ne oluyor ki!? insanlar (bunu) unuttular mı, bilmiyorlar mı, yoksa uzun bir zaman mı geçirdiler? [215] Beyhaki'nin (ö. 458) naklettiği bir başka varyantta ise, insanların telbiyesine müdahele etmeleri üzerine İbn Mes'ud, "İnsanlar bilmiyor mu, yoksa unuttular mı? Muhammed (s.a.v)'i hak olarak gönderene yemin ederim ki, Rasûlullah ile birlikte Mina'dan Arafat'a çıktım ve o, cemreyi atıncaya kadar telbiyeyi terketmedi..." demiştir. [216] Tahavi'nin (ö. 321) naklettiği rivayette de İbn Mes'ud'un sadece "İnsanlar unuttu mu, yoksa şaşırdı mı?" [217] dediği zikredilmektedir.

Zikrettiğimiz bu rivayetler, İbn Mes'ud'un sözünün raviler tarafından mana ile ve kısmen tasarruflarla nakledildiğini göstermektedir. Unutulan veya bilinmeyen şeyin Hz. Peygamberin bir fiili olduğu düşünülürse, rivayetlerde bunun hazfedilmesi ya da mahzufun açıkça ifade edilmesi gibi bir durum sözkonusudur. Yani son rivayetlerde İbn Mes'ud, sözünü ettiği Hz. Peygamberin ilgili tatbikatını açıkça ifade etmediği halde, ilk rivayette bu hususun Peygamberlerinin sünneti olduğu ifade edilmiştir. Kanaatimizce bu, maksudun, ravilerce ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim, yine İbn Mes'ud'dan hac menasiki ile ilgili olarak nakledilen şu rivayetlerde de bunu görmekteyiz:

İbn Ebî Şeybe ve Buhâri'nin naklettiklerine göre İbn Mes'ud, tan yeri ağarıncaya kadar Müzdelife'de kaldıktan sonra "Müminlerin emiri (Hz. Osman) şimdi haraket edecek olursa, sünnete uygun davranmış olur" demiştir. [218] Oysa ortak kanaldan gelen onun bu sözü, Ahmed b. Hanbel'de şöyledir:

"Müminlerin emiri, şimdi hareket etse, isabetli davranmış olur." [219] İki haberin ortak senedini şu şekilde çizebiliriz:

Görüldüğü gibi haber, İbn Mes'ud -Abdurrahman b. Yezid- Ebû İshak'tan oluşan ortak bir kanaldan gelmesine rağmen, İbn Ebî Zaide ve İsrail'in rivayetinde "sünnet" ifadesine yer verilirken, Cerir rivayetinde ondan söz edilmemektedir. Dolayısıyla burada da ya mahzufun takdiri veya maksudun beyanı, ya da sünnet gibi anahtar bir kavramın ihmali veya iskatı ihtimali mevcuttur.

İbn Mes'ud'un, özellikle ibadetlerde Hz. Peygamberin her hal ve hareketini ümmet için mutlaka uyulması gereken bir ölçü olarak aldığı, insanlann yaptıklarını bu ölçüye göre değerlendirdiğini de bilmekteyiz. Ona göre insanlar, Hz. Peygamberin davranışına uygun hareket ederlerse isabet; aykırı hareket ederlerse hata etmiş sayılacaklardır. Nitekim o, namazda ayaklarını bitiştiren bir adam için diğer bir rivayete göre ise, sünnete aykırı davrandı /sünnete göre hatalı davrandı" [220] demiştir.

Buna benzer bir ifadeyi de, namaz vaktinin girmesi üzerine söylüyor: "Eğer emîriniz Peygamberinizin sünnetine uygun hareket ediyorsa şimdi çıkar." Ravi, "Vallahi, İbn Mes'ud daha sözünü tamamlamamıştı ki, (Kûfe Emîri) Ammar b. Yasir (ö. 34) "namaza!" diyerek çıktı" [221] demektedir.

Abdurrazzak, Müslim, Nesai, İbn Mace ve Ahmed b. Hanbel'in naklettikleri diğer bir haberde İbn Mes'ud "Kim yarın Allah'a müslüman olarak kavuşmak isterse, ezanlar okundukça şu namazları muhafaza etsin" dedikten sonra şöyle bir açıklama getirmiştir:

"Şüphesiz Allah, Peygamberinize hidayet yollarını (göstermeyi) meşru kılmıştır, ve o namazlar (için mescitlere devam) da hidayet yollarındandır. Eğer siz, şu evinde kalan (ve orada kılan) kimse gibi evlerinizde kılarsanız, Peygamberinizin sünnetini yolunu terkedersiniz. Eğer Peygamberinizin sünnetini terkederseniz şaşırırsınız..." [222]

İbn Mes'ud'un bu sözünde sünnet kelimesinin hem lügavî, hem de ıstılahı kullanımını bir arada görmekteyiz. Buna göre Hz. Peygamber hidayet yollarını yani sünnetlerini ortaya koymuştur. Bu sünnetlerden birisi de toplumsal kaynaşma, dayanışma ve kardeşliğin tesis edilmesinde en etkili bir yol olan cemaata devam sünnetidir. [223] Nitekim, Hz. Peygamber ve sahabe, hastalık, yolculuk vb. meşru mazeretleri olmadıkça cemaatle namazı terketmemişlerdir.

Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği şu haberler ise, Hz. Peygamberin bir davranışının, İbn Mes'ud tarafından nasıl sünnet olarak anlaşıldığını ortaya koyan önemli delillerdir:

Yalancı peygamber Museyleme'nin, İbnu'n-Nevvaha ve İbn Esal adlı iki elçisi Hz. Peygambere gelirler. Hz. Peygamber, onlara kendisinin Allah Rasulü olduğuna tanıklık edip etmediklerini sorduğunda onlar, "Biz Museyleme'nin Allah Rasulü olduğuna tanıklık ediyoruz" deyince Hz. Peygamber "Ben de Allah'a ve Rasulüne iman ettim. Eğer bir elçiyi öldürecek olsaydım, ikinizi de öldürürdüm" buyurmuştu. Bunu naklettikten sonra İbn Mes'ud şöyle diyor:

"İşte, 'elçiler öldürülmez' şeklindeki sünnet böyle teşekkül etmiştir." [224]

Bu haberden açıkça anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber, Museyleme'yi Allah'ın Rasulü olarak kabul eden bu insanları, sırf orada elçi sıfatıyla bulundukları için öldürmemiştir. Bu olayın şahidi olan İbn Mes'ud, Hz. Peygamberin bu tutum, tavır ve davranışından "elçiler öldürülmez" şeklinde genel bir prensip, bir sünnet çıkarmıştır. Şüphesiz burada, Hz. Peygamberdeki bir fikrin fiile dönüşmesi, sonra da sahabenin bu fikir ile fiili bir prensip olarak ifade etmesi gibi bir durum söz konusudur. Bunu şu şekilde formüle edebiliriz:

İbn Mes'ud'dan nakledilen bir başka kullanım da, sünnet x bidat karşıtlığını ifade eden şu meşhur sözüdür:

"Sünnet çerçevesinde itidalli davranmak, bid'at içerisinde çaba sarfetmekten daha hayırlıdır." [225] İbn Mes'ud, özellikle nafile namaz, oruç, zikr vb. amellerden Hz. Peygamberin yaptığı kadar yapılmasını, o miktardan daha fazlasına tercih ve tafdil etmektedir. Zira Hz. Peygamberin her davranışında bir ölçü vardır ve o, bu ölçüyle de örnek alınmalıdır. Bu anlayışından dolayıdır ki İbn Mes'ud, Hz. Peygamber ve sahabenin yapmadıklan halde, birtakım insanların mescidde toplanarak "Şu kadar şunu söyleyin, şu kadar bunu söyleyin!" diye zikir yaptıklarını görünce şiddetle karşı çıkmış ve onlara "Siz kötülüklerinizi sayın! Çünkü ben, Allah'ın iyiliklerinizi sayacağına kefilim!" [226] demiştir [227]

İbn Mes'ud'un yukandaki meşhur sözüne parelel bir ifade de Ubeyy b. Ka'b'dan (ö. 19) gelmektedir:

"Siz (Hak) yola ve sünnete sarılın!...Çünkü böyle bir yol ve sünnet dahilinde itidal; bu yol ve sünnetin hilafına çok amel etmekten daha hayırlıdır. Öyleyse amellerinize bakın, ister fazla, ister mutedil olsun, (yeter ki) peygamberlerin yöntemine ve sünnetine uygun olsun! [228]

Bu rivayette, sünnet, yol ve yöntem kelimelerinin birbirinin müteradifi ve atf-ı tefsiri olarak kullanılması oldukça dikkat çekicidir.

4- Hz. Osman'ın Dilinde "Sünnet" Tabiri:

Bu hadiseden elli sene sonrasının münakaşasız bir kaynağı, bize açık bir şekilde gösteriyor ki, Peygamberin sünneti tabiri, muhakkak ki bu ilk asırda mevcuddu, fakat, resmî ve müstakil bir düstur olarak, Kur'an ile ilk iki halifenin sünneti arasına henüz dahil edilmiş değildi, ve onlardan sonraki halifelerin takib ettikleri siyasete müteveccih tenkidler, daima, onların Kur'an'dan ve Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in sünnetinden uzaklaşmış olduklarını söylemekle yetiniyordu..." [229]

Öncelikle belirtmeliyiz ki, Hz. Ali yukarıda ifade edildiği gibi, seleflerini örnek edinmeyi reddetmiş değildi. Bilakis o; Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre "Gücüm yettiği oranda", [230] Taberi'nin rivayetlerine göre "Bilgim ve gücüm oranında öyle yapacacağımı, amel edeceğimi umuyorum" veya "Hayır! ancak gayretim ve takatim nisbetinde (üstlenebilirim)" şeklinde [231] gayet ihtiyatlı ve gerçekçi ve biraz da tevazu içerisinde bir cevap vermiştir. Bu Hz. Ebû Bekir'in ilk naklettiğimiz sözüne parelel nitelikte bir sözdür. Yani, onlann örnekliğini kabul ediyor ama, bunu ancak gücü nisbetinde gerçekleştirebileceğini açıkça ifade ediyordu. Bizce burada asıl altı çizilmesi gereken husus, aynı bağlamda kullanılmış olmasına rağmen, Hz. Peygamberin icraatları için sünnet, ilk iki halifenin icraatları içinse siret ve fiil kelimelerinin kullanılmasıdır.

Ayrıca, kullanılan tabirin, siyasî bir bağlamda geçiyor olması, onun hukukî muhtevasının bulunmadığını gösterir mi? Kaldı ki, İslam'da siyaset hukukunun, genel hukuktan ayrı mütala edilemeyeceği de ilmi ve tarihi bir gerçektir. Diğer taraftan siyasî otoritelerin, bilhassa ilk halifelerin İslam'ın genel hukukunun işletilmesine dair fonksiyonları da ortadadır. Özellikle, II. halife Hz. Ömer'in hukuktaki yeri, etki ve katkısı herkesçe bilinmektedir. Dolayısıyla, siyasî mesailde "Peygamberin sünnetine riayet edeceğim" demek, "Hukuk da dahil olmak üzere, hayatın her alanında ona uyacağım" şeklinde anlaşılmalıdır...O bakımdan burada önemli olan nokta, "Peygamberin sünneti" tabirinin kullanılmış olmasıdır. Aynca, kullanımın bu kadar erken bir zamanda var olduğunu müsteşriklerin onaylamış olmaları da anlamlıdır." [232]

Nitekim, Abdurrahman b. Avf, Kur'an'a, Hz. Peygamberin sünnetine ve ilk iki halifenin sîretine riayeti tekeffül ettiği halde "Ben Ömer'in sünnetini terketmedim" demiştir. Bu konuda Hz. Osman, Hz. Ömer'in sünneti hakkında "Ben Ömer'in sünnetini de terketmedim. Ancak ona ne ben güç yetirebilirim, ne de o!" [233] şeklinde cevap vermiştir.

Şüphesiz Hz. Osman'ın cevabî savunması gerçeğin bir ifadesi ve itirafıdır. Ne Hz. Osman'ın, ne Abdurrahman veya bir başkasının Hz. Ömer'in tarihe altın harflerle yazılmış adaletini, yüzyılları kucaklayan ileri görüşlü ve geniş ufuklu siyasetini gerçekleştirmeleri o kadar kolay değildi. Zira Hz. Ömer, adaleti, cesareti, feraseti ile siyasî bir deha idi ve insanlar üzerinde bir mehabeti ve karizması vardı.

Yeniden ifade edelim ki, burada özellikle Ömer'in sünnetinin dile getirilmesi, sadece Hz. Osman'ın selefi olması hasebiyledir. Yoksa adı geçen oryantalistlerin düşündüğü gibi bu, onun sünnetinin, Hz. Peygamberin sünnetinden daha önemli ve öncelikli olduğunu göstermez. Zira, Hz. Ömer'in, imkanı ölçüsünde Hz.Peygamberin sünnetini, Hz. Ebû Bekir'in siyasetini izlediği, ihtiyaç halinde de kendi ictihad ve icraatlarını ortaya koymaktan çekinmediği herkesçe bilinen tarihi bir hakikattir.

Hz. Osman'a karşı eleştiriler çoğalınca, H. 34 yılında ileri gelen bazı sahâbîlerin Halife'ye gönderdikleri Hz. Ali, Hz. Osman'ın huzuruna çıkarak ona şu uyarılarda bulunmuştur:

"Ey Osman! şunu iyi bil ki, Allah katında kullarının en üstünü, doğru yola yönlendirilen, yönlendiren, bilinen sünneti uygulayan, terkedilmesi gereken bid'atı öldüren adil bir yöneticidir. Vallahi herşey apaçıktır. Sünnetler ortadadır ve alametleri bellidir. Bid'atlarda ortadadır ve onların da alametleri bellidir. Allah katında insanların en kötüsü de; kendisi saptığı gibi, başkalarını da saptıran, bilinen sünneti öldürüp, terkedilmiş bid'ati yaşatan zalim yöneticidir." [234]

Hz. Ali'nin bu sözlerinde, hem sünnet, hem de bid'at kelimeleri, daha çok, doğru veya yanlış icraatlar ifade etmektedir. Elbette bu icraatlardan Hz. Peygamberin sünnetine, tatbikatına uygun olanlar sünnet; ona aykın olanlar ise, bidat ifadesiyle dile getirilmiştir. Yine burada doğru yolu ve sapmayı belirleyen temel kriterler, şüphesiz Kur'an ve Hz. Peygamberin sünnetidir.

Hz. Osman'ın H. 35 yılında abluka altındayken Mekke'lilere yazdığı mektubunda şu satırlar da yer almaktaydı: "Kim Allah'ın rızasını, hoşnudluğunu, Ahiret yurdunu, ümmetin düzelmesini, Rasulullah'ın ve ondan sonraki iki halifenin ortaya koydukları güzel sünneti isterse, bunun karşılığını size ancak Allah verir." [235]

Burada da sünnet-i hasene, genel olarak Hz. Peygamberin ve onun ardından gelen iki halifenin güzel görülen, örnek gösterilen bütün uygulamalan ve icraatlandır. Her iki rivayet, aynı zamanda siyasî bir muhtevaya sahiptir.

Yine o günlerde, işgalcilerin, Hz. Osman'dan hilafeti bırakması yolundaki baskılar üzerine Abdullah b. Ömer'in Halife'ye :

"İslam'da böyle bir çığır açılmasından (en tusenne hâzini's-sunne) yana değilim. Zira (sen bu yolu açarsan) yöneticisine kızan her toplum onu azletmeye kalkar..." dediği nakledilir ki, [236] burada sünnet ifadesi, çığır açma, ihdas etme ve kötüye örnek olma gibi lugavî anlamlarda kullanılmıştır.

5- Hz. Alinin Dilinde "Sünnet" Tabiri:

Kaynaklarımızda Hz. Ali'nin (ö.40) de bu tabiri birçok kez kullandığına dair değişik rivayetlere rastlamaktayız. Yukarıdakilere ilave olarak burada da bazılarını nakledelim:
H. 36 yılında Kays b. Sa'd b. Ubade (ö. 59-60) [237] Mısır'a gitmiş ve minberden, halka Hz. Ali'nin yazdığı şu mektubu okumuştu: "Allah'ın bu ümmete ikramlarından ve özel olarak onlara verdiği faziletlerden birisi de onlara Muhammed (s.a.v)'i göndermesidir ki, O, doğru yolda olmaları için onlara Kitabı, hikmeti, feraizi ve sünneti öğretmiştir... Sonra müslümanlar iki salih emiri halife seçmişler, onlar da Kitap ve sünnetle amel etmişler, güzel bir gidişat ortaya koymuşlar, sünnetten vaz geçmemişlerdir... Biliniz ki, sizin bizim üzerimizdeki hakkınız, Allah'ın Kitabı ve Rasulünün sünnetiyle amel etmemiz, Kur'an'ı hakkıyla uygulamamız ve sünneti uygulamamız olacaktır."
Mektuptan sonra halka hitap etmeye devam eden Kays ise halkı Hz. Ali'ye bey'at etmeye çağırıken "Şu halde ey insanlar! Kalkın ve Allah'ın Kitabı ve Rasulünün sünneti üzere ona bey'at ediniz" demiştir. [238]
Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bir haberde de Hz. Ali, "Biliniz ki ben, ne peygamberim, ne de bana vahy geliyor. Fakat ben, gücüm yettiği kadar Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti ile amel ediyorum" [239] dediği rivayet edilmektedir.
Keza, Hz. Ali'nin Hacer-i Esved'i "Allahım, Kitabını ve Peygamberinin sünnetini tasdikleyerek" deyip selamladığını bilmekteyiz. [240]
Hz. Ali'ye göre Bayram namazına çıkmazdan önce, birşeyler yemek ve yürüyerek gitmek sünnet olduğu gibi, [241] Bayram namazının musallada kılınması da sünnet idi. Nitekim, Kufe'de musallaya çıkmakta zorlanan bazı zayıf kimseler için mescidde bayram namazı kılmaları talimatını verdiği zaman,
"(Musallada kılmak) sünnet olmasaydı, ben de mescidde kılardım" [242] demişti
Ona göre vitr namazı, farz namazları gibi, kesinlikle emrolunan bir namaz değil, lakin Rasûlullah'ın koyduğu bir sünnet idi. [243]Yine ileride üzerinde genişçe duracağımız üzere, ona göre Rasûlullah (s.a.v) içki cezası konusunda belli bir sünnet koymamıştı [244] fakat Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in daha sonraki uygulamalarının hepsi de sünnetti [245]
Hz. Ali'ye, kişinin kurbanlık devesine binip binemeyeceği sorulunca o, bunda bir beis olmadığını, zira Hz. Peygamberin, yürümekte olan kimselere kurbanlarına binmelerini emrettiğini söyledikten sonra,
"Peygamberinizin sünnetinden daha üstün birşey aramayın!"[246] demişti.
Buhâri'nin rivayetine göre Hz. Ali, Halife Osman'ın hac ile birlikte umre yapılması yasağına dair talimatına aldırış etmemiş ve :
"Ben bir kimsenin görüşünden dolayı Hz. Peygamberin sünnetini terkedecek değilim" [247]demiştir. Oysa aynı ortak kanaldan gelen İbn Ebi Şeybe'nin rivayeti:
"Ben, senin görüşünden dolayı Rasûlullah'ın yaptığını terkedemem" [248] şeklinde, Ahmed b. Hanbel'inki ise,
"Ben senin görüşünden dolayı, Rasûlullah'ın görüşünü terkedecek değilim" [249] şeklindedir. Bu üç haberin ortak senedini şöyle gösterebiliriz:
Görüldüğü üzere haberin ilk iki ravisi aynıdır. En erken kaynak olan İbn Ebi Şeybe (ö. 235) rivayetinde Hz. Ali'nin sözü, "Resulullah'ın fiili"; Ahmed'in (ö. 241) rivayetinde "Rasûlullah'ın kavli (görüşü)" diye ifade edilirken, Buhâri'nin (ö. 256) rivayetinde ise bu "Peygamberin sünneti" şeklinde tabir edilmiştir. Aynı ortak kaynaktan gelmesine rağmen bu üç varyanttaki lafız farkları, ravilerin onu mana ile rivayet ettiklerini ve biraz tasarruf ile, belki de manayı kavramlarla ifade ettiklerini göstermektedir. [250]
Buna benzer başka bir misali, yine Buhâri'nin nakletmiş olduğu şu kullanımda görmekteyiz. Ebû Vail'In naklettiğine göre Huzeyfe (ö. 36), rükû ve secdesini tam yapmadan namaz kılan birisini görmüş, namazını bitirince ona "Sen namaz kılmadın" demişti. Devamla Ebû Vail "Ve sanıyorum o şöyle demişti: "Eğer sen (bu şekildeki namazınla) ölsen, Muhammed'in (s.a.v) sünnetinden başka birşey üzere ölürsün!" [251]
Oysa Abdurrazzak'ın Zeyd b. Vehb kanalından naklettiği başka bir varyantta, kırk yıldır bu şekilde namaz kıldığını söyleyen bu adama Huzeyfe'nin söylediği söz şöyledir:
"Eğer (bu hâl üzere) ölürsen, Muhammed'in (s.a.v) ortaya koyduğu şeklin dışında birşey üzere ölmüş olursun." [252]
Görüldüğü gibi zaten "sanıyorum" ifadesi ile tereddüdünü dile getiren Ebû Vail, haberi mana ile rivayet etmiş, Hz. Peygamberin namaz kılış biçimini ifade için kullanılan fitrat kelimesi yerine, yine aynı anlama gelen sünnet tabirini kullanmıştır. Burada gerek Ebû Vail'in tereddüdü ve gerekse Abdurrazzak'ın (ö. 211), Buhâri'den daha erken bir kaynak olması sebebiyle, ikinci rivayeti tercih etmekteyiz.
Ancak burada laûz farklı olsa da, mana aynıdır ve Huzeyfe o şahsın kıldığı namazın, Hz. Peygamberin namaz kılış tarzına uygun olmadığını, diğer bir ifade ile sünnete muhalif olduğunu söylemektedir. Şu halde "sünnet" tabiri, isim olarak kullanılmasa dahi, bir mana ve mefhum olarak, uyulması gereken bir ölçü ve model olarak mevcuttur.
Bu ve benzer bazı rivayetler karşılaştırıldığında, bazı raviler, işte bu mana ve mefhumu, kendi dönemlerinde iyice yerleşen, kavramlaşan sünnet tabiri ile ifade edebilmişler, hatta bir anlamda "hedy, fitrat, [253] fiil vb. bazı kelimeleri, aralarında yaygın hale gelen sünnet kelimesi ile terceme etmişlerdir. Bu sebepledir ki, bu tür rivayetleri, muhtemel ravi tasarruflarından dolayı, mutlaka - varsa daha erken kaynaklara müracat edip- diğer varyantlarıyla karşılaştırmamız ve böylece orjinal lafzı tesbit etmeye çalışmamız gerekmektedir.

6- Ebu Hureyre'nin Dilinde "Sünnet" Tabiri:

Ebû Hureyre'ye (ö. 58) ait bir-iki kullanımı burada kaydetmek istiyoruz. Onun anlattığına göre, Uhud Savaşından birkaç ay sonra yaşanan Raci' vak'asında (H. 4) Hz. Peygamberin gönderdiği on gözcü, Lihyan Oğulları'ndan iki yüz okçu tarafından sarılmış, onlardan yedisi şehit edilmiş , üçü de esir edilmiştir. Bu esirlerden birisi olan Hubayb b. Adiyy, [254] (ö. 4) satılmak üzere Mekke'ye getirilmiş ve onu Haris Oğulları, Bedir Savaşında öldürdüğü babalarına karşılık olarak öldürmek üzere satın almışlardı. Sonra onu öldürmek için Harem Bölgesi dışına çıkarmışlar, öldürülmezden önce Hubayb onlardan izin alarak iki rekat namaz kılmış ve namazının ardından onu öldürmüşlerdi. Ebû Hureyre bunu anlattıktan sonra:
"İşte böylece Hubayb, savunmasız öldürülen her müslümana (ölmezden önce) iki rekat namaz kılmayı sünnet kılmış oldu. [255] demiştir. Hadiseyi nakleden Taberi'de ise bu ifade:
"Böylece savunmasız öldürülen kimselerin iki rekat namaz kılması bir sünnet oldu" [256] olarak zikredilmiştir.
Burada her ne kadar Ebû Hureyre, Hubayb'ın müslümanlar için bu namazı sünnet kılmasından söz ediyorsa da bu, Hz. Peygamberin herhangi bir davranışı sünnet kılması gibi değerlendirilmememelidir. Zira Hz. Peygamberin emri, tavsiyesi veya onayı olmadıkça kim olursa olsun bir sahâbînin davranışı sünnet addedilemez. Biz bu hususta Hz. Peygamberin tasvibine dair bir bilgiye sahip değiliz. Şu halde Hubayb, bu namazı kendi içtihadı ile kılmış, ilk defa böyle bir amel ortaya koymuş, iyi bir adet ihdas etmiş, güzel bir çığır açmıştır. Onun ilk defa gerçekleştirdiği bu sünnet-i hasene, elbette daha sonra gelen müslümanlarca da güzel görülmüş ve Zeyd b. Harise (ö. 8) ve Hıcr b. Adiyy (ö. 51) gibi müslümanlar onun açtığı bu çığırdan yürümüşlerdir. [257] Dolayısıyla Hz. Ebû Hureyre'nin bu sözünde sünnet, Hz. Peygamber'e özgü örnek davranış tarzı olarak değil, ihdas etme, çığır açma anlamında lugavî olarak kullanılmış bir ifadedir. Ayrıca her ne kadar Ebû Hureyre H. 58'de vefat etmişse de, biz onun H. 4. yılda gerçekleşen bu hadiseyi oldukça erken yıllarda anlattığını ve sünnet kelimesini sözlük anlamında kullandığını tahmin ediyoruz.
Yine Ebû Hureyre'ye göre, namazda selamın uzatılmaması da sünnettir. [258]
Burada büyük sahâbîlerden Ebû Musa ve Sa'd b. Ebi Vakkas'dan gelen birer kullanıma da işaret etmeden geçemeyeceğiz.
Ebû Musa el-Eşarî (ö. 44) Hz. Peygamberin, namazın ne şekilde kılınacağına dair bir rivayeti öncesinde, "Rasûlullah (s.a.v) bize hitabetti ve bize sünnetlerimizi beyan etti, namazımızı öğretti", [259] diğer bir varyantta ise, "Bize namazımızı öğretti ve sünnetimizi belirledi" [260] demektedir.
Sa'd b. Ebi Vakkas (ö. 54) da hastalandığında, Rasûlullah kendisini ziyaret etmiş, vasiyet edip etmediğini sormuş, o da, bütün malını fakir ve miskinlere ayırdığını söylemişti. Hz. Peygamber ona öyle yapmamasını söylemiş, bunun üzerine o 2/3'ünü ayırmış, ama Hz. Peygamber yine razı olmamış, bu defa o malının yarısını ayırmış, ancak Hz. Peygamber yine kabul etmemiş, nihayet 1/3'ünü ayırdığını söyleyince Hz. Peygamber, onu bile çok görmekle birlikte kabul etmiştir. İşte bizzat yaşadığı bu hadise üzerine Sa'd:
"Rasûlullah (s.a.v) 1/3'ü benim hakkımda belirledi (senne)" [261] demiştir.
Buraya kadar verdiğimiz misaller ışığında genel bir değerlendirme yapacak olursak, şunları söyleyebiliriz:
Birçoğu sahih olmakla beraber, bu rivayetlerin hemen hepsi mana ile rivayet edilmiş olup, lafız ve üslup itibarıyla onlardaki ravl tasarrufları açıkça görülmektedir.
Rivayetlerin bazısında sünnet tabirinin siyasî kontekstte kullanıldıkları doğrudur. Ancak az sayıdaki bu kullanımlardan hareketle, adı geçen oryantalistlerin vardıkları sonuçlar taraflı olduğu kadar, zorlamadır da.
Bu rivayetlerin bir kısmında sünnet kelimesinin lugavî anlamlardaki kullanımının hâlâ devam ettiği görülmektedir.
Sünnet tabirinin, Hz. Ömer ve özellikle İbn Mes'ud ile Hz. Ali tarafından daha çok ıstılahı anlamda kullanılmaya ve bu kullanımın çoğalmaya başladığı anlaşılmaktadır.
Gittikçe yaygınlaşan tabir, rivayetlerde de görüldüğü gibi, bazen Kur'an ile birlikte, bazen bid'at karşılığı olarak, birçok defa da "Peygamberin sünneti" şeklinde tamlama veya "es-sünne" şeklinde marife olarak kullanılmaktadır.
Nihayet ancak bir kısmını vermekle yetindiğimiz bu rivayetler göstermektedir ki, "Peygamberin sünneti" veya kısaca "sünnet" tabiri, Hz. Peygamberin vefatından sonraki ilk 30 yıl içerisinde Raşit Halifeler, Abdurrahman b. Avf, İbn Mes'ud, Huzeyfe ve Ubey b. Ka'b gibi büyük sahâbîler tarafından dahi -çeşitli bağlam ve kontekstlerde de olsa- birçok defa kullanılmış, yıllar ilerledikçe kullanım artmış ve en azından kavramlaşma sürecinde gerekli olan altyapı oluşmuştur. Kanaatimiz o ki,sırf bu kavramın sahabedeki kullanımı üzerine daha titiz bir inceleme yapıldığında, gerek adı geçen sahâbîler ve gerekse bu dönemde yaşayan diğer sahâbîlerde, birçok kullanım ortaya çıkartılabilecektir.

b- Genç Sahailerin Dilinde "Sünnet" Tabiri

1. İman b. Husayn'ın Dilinde "Sünnet" Tabiri:

İmran b. Husayn (ö. 52) birgün çevresindekilere şöyle der: "Kur'an indi ve Rasûlullah (s.a.v) sünnetleri belirledi / koydu. Siz bize uyun. Vallahi, eğer bunu yapmazsanız,

sapıtırsınız!" [262]
Burada İmran, kendilerinin, Kur'an'ın muhatapları, sünnetin şahitleri olmaları, aynı şekilde esbab-ı nüzul ve esbab-ı vürudu bilfiil yaşamış olmaları sebebiyle, muhtemelen Kur'an ve sünnetin anlaşılması ve yaşanması cihetiyle "Bize tabi olun" demektedir. Kanaatimizce İmran, sahabeyi, Kur'an ve sünnet yanında üçüncü bir otorite olarak değil, Kur'an ve sünnet ile amel edebilmek için izlenmesi gereken bir vasıta olarak öne çıkarmaktadır.
Yine İmran'a bir şahsın şahit bulundurmaksızın hanımım boşadığı ve yine şahit bulundurmaksızın hanımına tekrar döndüğü sorulunca, şu cevabı vermiştir: "Onun bu yaptığı şey ne kötü! Bid'at içerisinde boşamış, sünnet dışında geri dönmüştür. Yaptığına şahit bulundursun!" [263] Bu rivayette de "bid'at" ile "sünnet dışı" ifadelerinin kullanılması, sünnet - bid'at karşıtlığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

2. Hz. Aişe'nin Dilinde "Sünnet" Tabiri ;

Hz. Peygamber'in eşi olması hasebiyle, kendisine en yakın olma imtiyazını onun sünnetlerini gelen nesillere aktarmada güzel bir şekilde kullanan Hz. Aişe (ö. 58)'nin de sünnet tabirini sık sık kullanması gayet tabiîdir. Onun Safa ile Merve arasındaki sa'y ile ilgili söylediği şu sözler, hem sünnet tabirini kullanışı, hem de onun sünnet anlayışını göstermesi bakımından önemlidir.
"Müslüman olmazdan önce Ensar ve Gassan, Menât denilen bir put adına telbiye getiriyorlardı. Müslüman olduktan sonra Merve ile Safa arasında sa'y etmekte zorlandılar. Çünkü şu, onların babalarının bir sünneti idi: 'Menât için ihrama giren, Safa ile Merve arasında sa'y etmezdi'. Onlar müslüman olup da bunu Rasûlullah'a sorunca Yüce Allah bu hususta "Safa ile Merve, Allah'ın sembollerindendir. Her kim Beyt'i hacceder veya umre yaparsa, o ikisi arasında sa'y etmesinde bir günah yoktur..." [264] ayetini indirdi.
Bu ayete dayanarak, "Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen kişiye birşey gerekmez kanaatindeyim, o ikisi arasında sa'y etmesem aldırış etmem!"deyen yeğeni Urve b. Zubeyr'e Hz. Aişe şöyle demekteydi:
"Ey kızkardeşimin oğlu! ne kötü söyledin! (Safa-Merve arasında) Rasûlullah (s.a.v) tavaf etti, (O'na uyarak) müslümanlar da tavaf etti ve böylece sünnet oldu," [265] Ancak, Zuhrî-Urve-Aişe şeklinde bu haberi ortak isnad ile nakletmelerine rağmen, "Böylece sünnet oldu" ifadesi Buhârî'de bulunmadığı gibi, Humeydî'nin rivayetinde ise, [266] "Sufyan dedi ki: Mücahid: "böylece sünnet oldu" dedi" şeklinde geçmektedir ve dolayısıyla bu ifade, Mucahid'e aittir. Oysa, hem Humeydî (ö. 219), hem de Müslim (ö. 261), hadisi Sufyan-Zuhrî-Urve-Aişe kanalıyla nakletmektedirler. Buradan, söz konusu rivayette de râvî tasarruflarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir rivayette ise:
"Rasûlullah (s.a.v) o ikisi arasını sa'y etmeyi sünnet kıldı ve artık kimse için onları sa'y etmeyi terkedemez" demektedir. [267]
Görüldüğü gibi, bu üç rivayette Hz. Aişe, önce İslam öncesine ait bir gelenekten "babaların sünneti" diyerek bahsediyor. Zira bu, Ensar ve Gassan'ın hac menasikinde riayet ettikleri bir davranış tarzı idi ve onlar bu kurallara göre hac yapıyorlardı. Ancak İslam sonrasında bu sünnetin hiçbir geçerliliği kalmadığı, aksine inen ayetle onların sa'y etmelerinde bir sakınca olmadığı belirtilirken, Hz. Peygamberin tatbikatıyla sa'y, müslümanlann terkedemeyeceği bağlayıcı bir sünnet haline gelmiş oldu. Bunu şu şekilde fomüle edebiliriz:
Hz. Aişe'ye göre sa'y; cahüiyye döneminde müşriklerin bir adeti iken, Kur'an bunda bir mahzur olmadığını belirtmekle yetinmiş, ancak Rasûlullah (s.a.v)'ın bizzat sa'y etmesi ve sahabenin de ona tâbi olarak devam etmesi neticesinde, terkedilemeyecek nitelikte, bağlayıcı bir sünnet haline gelmiştir.
Yine Hz. Aişe'ye göre, Rasûlullah (s.a.v) Ebtah'ta, sırf oradan hareket etmesi daha müsait olduğu için konaklamıştır ve dolayısıyla burada konaklamak sünnet değildir. [268]
Hz. Aişe'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.) kuşluk namazı kılmıyordu. Çünkü "O, insanların sünnet edinmelerini (sünnet olmasını) istemediği bazı şeyleri terk ediyordu." [269]
Görüldüğü gibi sünnet tabiri Hz. Aişe'nin hem zihninde, hem de dilinde kavramlaşma sürecini tamamlamıştır. O, Hz. Peygamberin hal ve hareketlerini, onun gözettiği illetler ve maksatlar açısından değerlendirmekte ve buna göre neyin sünnet olduğunu, neyin sünnet olmadığını söylemektedir. Keza Hz. Peygamberin ibadet kastıyla yaptığı bir davranışın, ümmet için terkedilemez bir sünnet haline dönüştüğü kanaatini dile getirmektedir. Şu halde onun düşüncesinde, sünneti normatiftik ve bağlayıcılık özellikleri belirlemekte ve Hz. Peygamberin her davranışı sünnet sayılmamaktadır. Özellikle onun şu değerlendirmesi, sünnet tabirinin Hz. Aişe'nin zihninde artık iyice yerleşmiş bir kavram haline geldiğini gösterecektir:
"Berîre' (nin meselesin) de üç sünnet vardır. Bu üç sünnetten birisi: o, azad edilince, kocası (ile evliliği devam ettirip-ettirmeme) hususunda muhayyer bırakıldı. Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.)
Velâ hakkı, azad edenindir" [270] " buyurdu. Hz. Peygamber, sadaka yemediği halde, Berire'ye verilen sadaka etten yemiş ve *"Bu onun için sadaka, bizim içinse hediyyedir*" demiştir.." [271]

4- İbn Abbas'ın Dilinde "Sünnet" Tabiri:

Sünnet tabirini en çok kullanan sahâbilerin başında İbn Abbas (ö. 68) gelir. Dinde fakih olması için Hz. Peygamberin duasına mazhar olan İbn Abbas, [272] genç olmasına rağmen bu duanın bereketiyle Hz. Peygamberin birçok hal ve hareketini anlamaya çalışmış, bunlardan nelerin sünnet, nelerin sünnet olmadıklarını tahlil etmiştir. Onun özellikle, Hz. Peygamberin namaz, oruç, ve hac ile ilgili davranışlarını bu yönden değerlendirdiğini görmekteyiz. Bunlara geçmeden önce, onun sünnet ile ilgili bazı genel kullanımlarına işaret edelim.
İbn Abbas, Kur'an-ı Kerim'deki
"Sizin her biriniz için bir şeriat ve yol vaz'ettik." [273]ayetindeki şir'a ve minhâc kelimelerini, sebil ve sünnet şeklinde anlamaktadır [274] ki buradan onun sünneti, yol ve yöntem ile eşanlamlı gördüğü sonucunu çıkartabiliriz.
Arafat'ta kardeşi Fadl'ı yemeğe davet ettiğinde, onun oruçlu olduğunu söylemesi üzerine Fadl'a: "Orucunu boz! Çünkü Hz. Peygambere bir kap süt ikram edildi ve bu günde ondan içti. Oysa insanlar şimdi sizi örnek alacaklar (yesten-nûne bikum)" [275] demişti.
Görüldüğü gibi İbn Abbas, burada Hz. Peygamber'in Arefe günü oruç tutmadığını, kendilerinin tutmaları halinde insanların bunu sünnet zannedeceklerini, dolayısıyla böyle bir yanlış anlamaya mahal verilmemesini istemektedir.
İbn Abbas'a göre, hac için, (mevsim öncesi değil de) hac ayları içerisinde ihrama girilmesi sünnettendir. [276] Ona göre temettü haca da, Hz. Peygamberin sünnetidir. [277] Çünkü Yüce Allah, onu Kitabında indirmiş, Peygamberi de onu sünnet olarak belirlemiş ve Mekke'li olmayanlara bunu mubah kılmıştır. [278]
Hz. Ali gibi o da Hacer-i Esved'i "Allahım sana inanarak, Kitabını ve Peygamberinin sünnetini tasdik ederek/ Peygamberinin sünnetine uyarak" [279] diye selamlamaktaydı.
Diğer taraftan İbn Abbas'a göre Safa ile Merve arasındaki vadinin içinde koşmak sünnet değildi, bilakis o bir cahiliyye adetiydi. [280] Yine onun kanaatına göre Hz. Peygamber, deve ile tavaf ettiği halde bu sünnet değildir. Keza, tavaf esnasında Kureyş'lilere gösteriş için yapılan remel (heybetli yürüyüş) de sünnet değildi [281] Ancak bunu Hz. Peygamber veda haccında, ilk üç tavafta yapmıştır ve böylece sünnet olmuştur. [282]
İbn Abbas'ın anlattığına göre Sa'd b. Ubâde, Hz. Peygamber'e annesinin bir nezri olduğunu, fakat onu yerine getiremeden vefat ettiğini söyleyerek, onun adına bunu yapıp yapamayacağını sormuş, Hz. Peygamber de ona, yerine getirmesi doğrultusunda fetva vermiş, bundan sonra da bu sünnet olmuştur. [283]
İleride bu rivayetler üzerinde duracağımız için yalnızca sözlerini naklettiğimiz İbn Abbas, görüldüğü üzere, tıpkı Hz. Aişe gibi, Hz. Peygamberin fiillerinden bazılarının sünnet olduğunu, bazısının ise sünnet olmadığını belirtmektedir. Şüphesiz, bu değerlendirmelerinde daha çok gaî yorum yapmakta, Hz. Peygamberin gözettiği illet ve maksatlara bakmakta, yaşanan ortam ve şartlara itibar etmektedir.
Bazı rivayetlere göre İbn Abbas, üç husus hariç, Rasûlullah'ın koyduğu sünnetleri bildiği iddiasındadır. [284] Nitekim birgün, ikindi sonrası hutbeyi uzatınca, cemaatten namaz vaktinin geçtiği uyarısında bulunan birisine "Anasız kalası! bana sünneti mi öğretiyorsun?! Ben Rasûlullah'ın öğle ile ikindiyi, akşam ile de yatsıyı cemettiğini gördüm" [285] diye cevap verirken, Mekke'de ahmak bir ihtiyarın arkasında namaz kıldığını ve onun 22 tekbir getirdiğini söyleyen İkrime'ye de aynı şekilde "Anan seni doğurmayıp düşürseydi ya! onlar Ebu'l-Kasım'ın sünnetidir" [286] diye çıkıştığını görmekteyiz
İbn Abbas'a göre, namazda ayakları dikerek üzerine oturmak da sünnettir. Bunun kişiye ayağa cefa verdiği kanaati dile getirilince İbn Abbas, "Bilakis o, Peygamberinizin sünnetidir" [287] demiştir.
Akşam namazının ikinci rekatında yanlışlıkla selam verdikten sonra kalkıp namazı tamamlayan ve sehv secdesi yapan kimsenin bu yaptığına "Peygamberinin sünneti [288] diyen İbn Abbas'a göre, cenaze namazında Fatiha Suresinin okunması da sünnettendir. [289] Hatta o, insanların bunun sünnet olduğunu öğrenmeleri için Fatiha'yı (sesli) okumuştur. [290]
Yine hem İbn Abbas'a, hem de İbn Ömer'e göre yolculukta da vitr namazı kılmak sünnettir. [291] Hatta İbn Abbas'a göre, bir kimsenin oturduğunda, terliklerini çıkartıp sağ tarafına koyması bile sünnettir. [292]

5. İbn Ömer'in Dilinde "Sünnet" Tabiri:

Abdullah b. Ömer (ö. 73) de, İbn Abbas gibi, sünnet tabirini sık sık kullanmış, özellikle ibadetlerle ilgili fer'î meselelerden nelerin sünnet olduğuna dair görüş beyan etmiştir.
İbn Ömer kendisine yolcunun namazının nasıl olduğunu soranlara "Siz zaten Peygamberinizin sünnetine uymuyor musunuz, size (bunu) haber vermedim mi?" deyince onlar: "Elbette sünnetlerin en hayırlısı Peygamberimizin sünnetidir" mukabelesinde bulunmuşlar, bunun üzerine İbn Ömer, Rasûlullah'ın Medine'den çıkınca, dönünceye kadar iki rekattan fazla kılmadığını haber vermiştir. [293] Ona göre güven içinde de olsa, yolculukta ikişer rekat kılmak Hz. Peygamberin sünnetidir. [294]
İbn Ömer, namazda bağdaş kurarak oturmuş, kendisini gören genç oğlu da öyle oturunca onu bundan nehyetmiş ve "Namazın sünneti, sağ ayağını dikmen ve solu

yatırmandır" demiş ve ayakları gövdesini çekmediği için bağdaş kurmak durumunda kaldığını belirtmiştir. [295] Hz. Peygamberin Kabe'yi yedi kez tavaf ettiğini, Makam-ı İbrahim'de iki rekat namaz kıldığını, Safa ile Merve arasında sa'y yaptığını ve bunun sünnet olduğunu [296] söyleyen İbn Ömer, ihramlı iken, insanlar vakfeden dönmeden önce Beyti tavaf etmeyi yasaklayan birinden şikayetle soru soran kimseye de "Rasûlullah hac yaptı. Beyti tavaf etti, Safa ile Merve arasında sa'y etti. Eğer sadık isen Yüce Allah'ın ve Rasulünün sünneti, tâbi olunmaya, falan oğlunun sünnetinden daha layıktır" [297] cevabını vermiştir. Babası Ömer'in temettü haccını yasaklaması ile ilgili olarak da "Sünnetine uymamıza Rasûlullah (s.a.v.) mı daha layık, yoksa Ömer'in sünneti mi?!" demiştir. [298]

Rivayetlere göre Halife Abdulmelik (ö. 86), Haccac'a hac konusunda İbn Ömer'e muhalefet etmemesini yazmış, İbn Ömer de onlara bir nevi rehberlik yapmıştı. Arefe günü, güneşin zevalinden sonra İbn Ömer, Haccac'a vararak "Eğer sünneti (yaşamak) istiyorsan, (hutbe için) gitme (vakti geldi)" derken, oğlu Salim de, "eğer sünnete uymak istiyorsan, hutbeyi kısa tut, vakfede acele et!" demiş, babası Abdullah da onu tasdiklemişti. Aynı şekilde Salim ona, "Eğer sünneti (yaşamak) istiyorsan, Arefe günü namazı ilk vaktinde kıl!" demiş, İbn Ömer yine oğlunu tasdikledikten sonra, "Onlar (sahabe) sünnete uyarak, öğle ile ikindiyi cem ediyorlardı" demişti. İbn Şihab, Salim'e "Rasûlullah bunu yaptı mı?" diye sorunca ondan şu cevabı almıştır: "Siz bu hususta ancak, onun sünnetine uyuyorsunuz" [299]

Yine oğlu Salim'in naklettiğine göre İbn Ömer, hacda şart koşmayı [300] kerih görüyor ve şöyle diyordu: "Size Peygamberinizin sünneti yetmez mi? zira o, şart koşmadı." [301] İbn Ömer'in hacda şart koşmaya karşı çıktığını bildiren diğer rivayetler onun bu görüşünü açıklar mahiyettedir: "Size Rasûlullah'ın sünneti yetmez mi? Sizden biri hacdan geri kalırsa, Beyti tavaf eder, Safa ile Merve'yi sa'y eder, sonra herşeyiyle ihramdan çıkar ve gelecek yıl tekrar hac yapar, kurban keser veya bulamazsa oruç tutar. [302]

Yukarıdaki rivayetlerde İbn Ömer, Hz. Peygamberin hacda şart koşmadığını söylüyorsa da, biz onun haccetmek istedikleri halde rahatsızlıklarını dile getirerek ne yapacaklarını soran bazı hanımlara "Allah'ın durdurduğu yere kadar" diye şart koşarak haccetmelerini istediğini görmekteyiz. [303] Muhtemelen İbn Ömer Hz. Peygamberin vermiş olduğu bu izinden habersizdir. Zira Beyhakî'nin (ö. 458) de dediği gibi, şayet bu haberler ona ulaşsaydı, o bu görüşü benimser ve şart koşmaya karşı çıkmazdı. [304]

Ancak burada bizi ilgilendiren, onun bu kavramı kullanması ve o meselede Hz. Peygamberin sünnetinin yeterli bir kıstas olduğunu söylemesidir. Ona göre, hem Hz. Peygamberin hac için şart koşmaması, hem de hacdan geri kalındığında ne yapılacağının onun tarafından belirlenmesi, bu konuda yeterli bir sünnettir ve bu yüzden şart koşmaya da gerek yoktur. [305]

İbn Ömer, kurbanın vacip olup olmadığı doğrultusundaki bir soruya "Rasûlullah (s.a.v.) kurban kesti, ondan sonra müslümanlar da kestiler ve bu şekilde sünnet cari oldu" [306] cevabını verirken, devesini çöktürerek kesmek üzere olan bir adama, "Onu Muhammed (s..a.v.)'in sünneti üzere ayakta boğazla!" [307], diğer bir rivayette ise, "Onu ayakta, bağlı olarak Muhammed (s.a.v.)'in sünneti üzere gönder!" [308] demiştir.

Hz. Peygambere hemen her davranışında ittiba ettiği için, insanların gözleri daima İbn Ömer'in üzerindeydi. Kendisi de bunun farkında olduğu içindir ki, çok kıllı olan kollarını, boynunu ve boğazını da berbere traş ettirirken, kendisini izleyenlere "Ey insanlar, bu sünnet değildir, ama kıllarım beni rahatsız ediyordu" diyerek bunun sünnet olmadığını, kişisel bir ameliye olduğunu haber verme ihtiyacı hissetmiştir. [309]

İbn Ömer de sünneti, Kur'an'ın yanısıra, hükümler için ikinci bir kaynak olarak kabul etmektedir. Nitekim Cabir b. Zeyd'e "Sen Basra'nın fakihlerindensin. Sen, sadece Kur'an'ın açık hükmü ile veya sabit bir sünnet ile fetva ver! Bundan başka birşey yaparsan, kendin de helak olursun, başkalarını da helak edersin" [310] demiştir. Aynı zamanda onun bu ifadelerinden Kur'an ve Sünnette bulunmayan meselelerde rey ve içtihada başvurmaktan çekindiği, başkalarını da sakındırdığı anlaşılmaktadır.

Beyhakî (ö. 458), onun Safa tepesinden şöyle dua ettiğini nakleder: "Allahım, beni, Peygamberinin sünneti üzere yaşat, onun milleti üzere canımı al, ve beni fitnelerin sapıklıklarından koru!" [311]

İbn Ömer'in Abdulmelik b. Mervan'a (ö. 86) bey'ati münasebetiyle yazdığı mektubunda ise onun daha farklı bir kullanımını görmekteyiz:

".. .Allah'ın sünneti ve Raşidünün sünneti üzere (olduğun sürece) gücüm nisbetinde seni dinleyip itaat edeceğimi ikrar ederim." [312] Bey'atle ilgili olması hasebiyle, buradaki sünnet ifadeleri, siyasî bir kontekstte kullanılmış gibi gözüküyorsa da, kanaatımızca burada Allah ve Rasulünün yolu, diğer bir ifade ile Allah'ın Kitabı ve Rasulünün sünneti de kasdedilmiş olabilir.

6. Enes b. Malik'in Dilinde "Sünnet" Tabiri:

Burada son olarak Enes b. Malik'in (ö. 93) bu tabiri kullanımına dair bir-iki misal verelim:

Muhammed b. Ka'b anlatıyor: "Ramazanda Enes b. Malik'in yanına varmıştım. O, yolculuğa çıkmak üzereydi, bineği getirildi, yol elbisesini giydi ve yiyecek isteyip yemeğini yedi. Ben ona "Bu (şekilde yolculukta oruç tatmamak) sünnet mi?" diye sorunca, o, "Sünnettir dedi ve sonra bineğine bindi." [313]

Enes b. Malik'in şu sözünü nakletmeden önce "Eğer isteseydim, 'Hz. Peygamber şöyle buyurdu' diyebilirdim" hatırlatmasını yapan Ebû Kılâbe, Enes'in şöyle dediğini rivayet eder: "Sünnet olan; bir kimsenin bakire ile evlenmesi halinde onun yanında yedi gün, dul ile evlenmesi halinde ise üç gün kalmasıdır." [314] Diğer bir rivayette ise Enes'in sözü, kalıbıyla verilmekte, Ebû Kılabe'nin sözü ise "İsteseydim Enes bunu Hz. Peygamberden merfu olarak naklediyor derdim" şeklinde nakledilmektedir, [315]

Ebû Kılabe'nin bu sözünden, Enes'in "Bu sünnettir/sünnettendir" ifadesinin aslında merfu bir haber hükmünde olduğunu, ancak kendisinin, aynen Enes'in söylediği gibi nakletme titizliği gösterdiğini anlıyoruz.

Yeri gelmişken burada özellikle usulcülerimizin tartıştığı bu meseleye kısaca değinelim. Sahabenin "Şunu yapmak sünnettendir" değerlendirmesinin aslı; (Hz. Peygambere ait) bir fiil olabileceği gibi, bir söz de olabilir. [316] Cumhurun kanaatine göre, sahabenin bu sözünden, Rasûlullah (s.a.v.)'ın sünneti kasdedilmektedir. [317] Yine sahabe mutlak olarak "es-Sunne" dediklerinde de bununla Hz. Peygamberin sünnetini kasdediyorlardı. [318] Zira sahabe arasında "sünnet" denildiğinde, hem asıl olan, hem de ilk akla gelen, Hz. Peygamberin sünnetidir. [319] Dolayısıyla sahabenin bu ifadeleri, cumhura göre marfû hükmündedir. [320]

Ancak bazı usulcülerimize göre, onunla bir beldenin veya yöneticilerin, özellikle de Raşit Halifelerin sünnetinin de kasdedilmiş olması ihtimal dahilindedir ve bu sebeple merfu addedilemez. [321] Hanefî'lerden Ebû Hasan el-Kerhî (ö. 340), Serahsî (ö. 490), Pezdevi (ö. 482); Şafiî'lerden Kâdî Ebû Bekir es-Sayrafî (ö. 330), Cuveynî (ö. 478) ile Zâhirî'lerden İbn Hazm (ö. 456) cumhurun bu kanaatına katılmayan usulenlerdendir. [322]

Nitekim bu usulcülerden İbn Hazm, sahabeden bazısının "Sünnet şudur/şöyledir" sözünün, ancak onun ulaştığı bir içtihadını ifade edebileceğini söyledikten sonra, buna İbn Ömer'in "Size Peygamberinizin sünneti yetmez mi?" şeklindeki değerlendirmesini misal verir ve şöyle der: "Hiçbir imam arasında ihtilaf yoktur ki, Hz. Peygamber'in Mekke'ye girmesine engel olununca, Kabe'yi tavaf etmediği gibi, Safa ile Merve arasında sa'y da etmemiş, aksine (geri çevirildiği) Hudeybiye'de iken ihramdan çıkmaktan başka birşey yapmamıştır. Bu sebepledir ki İbn Ömer'in zikrettiği husus, asla Rasûlullah (s.a.v.)'tan vaki olmuş değildir. " [323]

Şüphesiz gerek adı geçen usulcülerin ve gerekse İbn Hazm'ın işaret ettiği bu husus fevkalade önem arzetmektedir. Çünkü sahabenin sünnet anlayışındaki farklı yaklaşımlar, onlan farklı değerlendirmelere ve ietihadlara götürmüştür. Aynı fiil, birisine göre sünnet iken, diğerine göre sünnet değildir. Buna sahabe arasındaki bilgi, kültür, muhakeme gücü, yaş ve Hz. Peygamber ile beraberlik süresi, müşahede farkı, rivayet ve dirayet farkı vb. faktörler de eklenecek olursa, bu ifadelerin yerine göre sübjektif kanaatler, kişisel ictihadlar olabileceği rahatlıkla anlaşılacaktır. Dolayısıyla sahabenin bu ifadelerden kasıtları daima Hz. Peygamberin sünneti olsa dahi, bu, hadd-i zatında onun gerçekten sünnet olduğunu göstermeyebilir. Fakat her halükârda bu, o sahâbînin bir içtihadıdır ve ona göre o davranış sünnettir.

Burada asıl üzerinde durduğumuz konu, değerlendirme ve ietihad farklılıkları bulunmakla birlikte, farklı eğilimlere sahip sahâbîlerin sünnet tabirini kullanmaları ve onunla Hz. Peygamberin sünnetini kasdetmeleridir.

Dört büyük halife ve akranlarından sonra, "sünnet" tabirini kullanımlarına yer verdiğimiz Hz. Aişe, İbn Abbas ve İbn Ömer gibi genç sahâbîlerin, bu tabiri daha çok kullandıkları görülmektedir. Bu ise sünnet tabirinin, artık iyice yaygınlaşıp-yerleştiğinin bir göstergesidir.

Genç sahâbîlerde dikkatimizi çeken bir husus, onlann Hz. Peygamber ve büyük sahâbîlerde olduğu kadar, sünnet kelimesini lugavî olarak kullanmamalarıdır. Bilakis onların bu tabiri genellikle Hz. Peygamberin örnek davranışları anlamında ıstılahı olarak kullandıkları görülmektedir. Özellikle onlann, Hz. Peygamberin davranışlanndan neyin sünnet olup, neyin olmadığını tartışmalan, herhangi bir davranışın, sünnete uygun veya muhalif olduğunu tartışmalan; "sünnet" veya "Peygamberin sünneti" tabirinin kavramlaşma sürecini tamamladığını ortaya koymaktadır. Artık bu dönemde "es-Sünne" denildiğinde büyük ölçüde Hz. Peygamberin örnek davranışı, yapmış olduğu bir uygulaması kasdedilmektedir. Ancak farklı anlayışlar sebebiyle, onlardan bazılarının "Bu sünnettir" veya "Şu sünnet değildir" şeklindeki bazı kanaat ve beyanatlan, her ne kadar yine Hz. Peygamberin belli bir davranışı ile ilgili ise de, bu bazen sadece o sahâbîlerin görüşüne göre sünneti iiade eder. Zira her hangi bir nebevi davranış, bir sahabîye göre sünnet iken, diğerine göre sünnet olmayabilir.

Genç sahâbîlerin kullanımlarından ortaya çıkan diğer ilginç bir husus da, onların bu tabiri daha çok namaz, hac, oruç, kurban gibi amelî ibadetlerle ilgili olarak kullanmış olmalarıdır. Kısmen fukahanın kullanımını çağrıştıran bu durum; söz konusu ibadetlerin, onlann günlük hayatlarında yoğun olarak yer işgal etmeleri ve bu ibadetlerde nasıl hareket edileceği hususunda sünnetin daha fazla belirleyici olmasından kaynaklanmış olabileceği gibi, onlann yönetim içerisinde yer almamalan nedeniyle, daha fazla bu konularda fetva vermeleri veya görüş beyan etmelerinden ve bir de bizim araştırmamız esnasında muamelat, ukûbât ve feraiz gibi konulardan ziyade ibadetleri tercih etmemizden kaynaklanmış olabilir. Sözkonusu alanlarda da titiz bir tarama yapıldığında, bu sahâbîlerin sünnet tabiri ile ilgili birçok kullanımının tesbit edileceğini sanıyoruz.

Onların birçok fer'î meselede sünnete başvurmalan, sünneti, Kur'an'dan sonra müracaat edilecek ve uyulacak bir referans olarak kabul ettiklerini gösterir.

Burada, "sünnet" ya da "Peygamber'in sünneti" tabirinin kavramlaşma süreci ile ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak, kelimenin şöyle bir seyir takip ettiği ortaya çıkmaktadır:

"Sünnet" kelimesi, birçok türevleriyle birlikte Araplann bildiği ve edebiyatında kullandığı bir kelimedir. Onlar tarafından, daha çok bir kavmin âdeti, atalarının geleneği anlamında kullanılmıştır.

Arabm âşinâ olduğu bu kelimeyi Yüce Allah, Kur'an'da kendine izafe ile "sunnetullah" veya "Allah'ın öncekiler hakkındaki uygulaması" anlamında "sunnetu'l-evvelîn" [324] şeklinde kullanmıştır. "Allah" kelimesinin içerik farkına rağmen, İslam ve Cahiliyye kültürünün ortak bir kelimesi olduğu ve Kur'an'ın bu kelimeyi kullanmaya başladığında çağdaş Arapların kullanımlarına yeni ve yabancı bir isim getirmediği, [325] aynı durumun "sünnet" kelimesi için de aynen geçerli olduğu düşünülürse, Kur'an'ın getirdiği bu

yeni kullanım, sünnet kelimesinin çağnştırdığı anlamı, Allah'a izafe etmekten başka birşey değildi ve bundan "Allah'ın öteden beri süregelen ve sürecek olan, kendine özgü, değişmeyen bir davranış tarzı" olduğu anlaşıldı. [326]
Kur'an'ın bu hususta ilk yaptığı iş; ata, ecdat, kabile ve putlann yerine yerleştirdiği Allah ve sünnet kavramlannı birleştirmek olmuştur. Kur'an'ın işe başlarken, Hz. Muhammed'in sünnetinden değil de, Sünnetullah'tan söz etmesi, hem İslamın temel düşüncesiyle örtüşmüş, hem de sanki ileride tabiî olarak doğacak olan Peygamberin sünnetine zemin hazırlamıştır. [327]
Hz. Peygamber ise, bir taraftan içerisinde yetiştiği Arap kültürü ve lisanı doğrultusunda sünnet kelimesini sözlük anlamıyla nötr olarak, iyi veya kötü nitelemeleriyle kullanırken; diğer taraftan, kendisine inen bu Kur'an ayetlerinden ilham alarak farklı içeriklerde kullanımlar ortaya koymuştur. Muhtemelen Kur'an'daki
"Allah size (hükümlerini) açıklamak, sizleri, sizden öncekilerin sünnetlerine ulaştırmak ister..." [328] ayetinden esinlenerek "peygamberlerin sünnetleri" ile "İbrahim (s.a.v.)'in sünnetinden söz etmiştir.
Özellikle Kur'an'ın, Hz. Peygamberi büyük bir ahlak sahibi ve [329] müminler için en güzel bir örnek olarak takdim etmesi [330] ve onları ona uymaya, itaat etmeye çağırması, [331] Hz. Peygamberi zaman zaman kendi sünnetinden de bahsetmeye sevketmiş olmalıdır.
Şüphesiz, Kur'an'ın Rasülullah'a biçtiği konum ile, Hz. Peygamberin sahabe arasındaki konumu dikkate alınırsa, hem bir fikir olarak, hem de yaşanmış bir olgu olarak Hz. Peygamberin sünnetinin varlığı, hayatiyeti inkar edilemez. Ancak kabul etmeliyiz ki, Hz. Peygamberin risaletinden itibaren var olduğuna inandığımız bu sünnet fikri ile, Hz. Peygambere uyma şeklindeki tarihî vakıaya rağmen, bu düşünce ve eylemin isimlendirilmesi, özellikle de kavramlaşması bilahare gerçekleşmiştir. Bunu şu şekilde formüle edebiliriz:
Fikir-Eylem-İsim-Kavram
Gerek Kur'an'ın telkin ve teklif ettiği, gerekse Hz. Peygamberin ortaya koyduğu üsve-i hasene ve buna ittiba edilmesi fikri, kısa sürede gerçekleşerek eyleme dönüşmüş ve bu eylem ilk yıllarda amel, fiil, kavi, hedy, fitrat, sünnet gibi çeşitli kelimelerle ifade edilmiştir. Kavramın henüz oluşmadığı bu yıllarda, sözkonusu eylem ve mefhumdan bu ve benzer ifadelerle bahsedilmiştir. Az da olsa Hz. Peygamber ve büyük sahâbîler bu eylemden bahsederken sünnet tabirini kullanmaya başlamışlardır. Hatta özellikle Hz. Ömer, İbn Mes'ud ve Hz. Ali gibi sahâbîlerin bazı kullanımlarında, sünnet kelimesinin artık sözlük anlamından çıkıp, bir terime dönüşmeye başladığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, sünnetin kavramlaşma sürecindeki asıl temelleri de bu dönemde atılmış, kavram için gerekli altyapı böylece hazırlanmıştır.
Kaydettiğimiz rivayetlerden çıkardığımız netice şudur ki, sünnet ifadesinin kavramlaşması, yaygınlaşması, Hz. Aişe, İbn Abbas ve İbn Ömer gibi genç sahâbîler vasıtasıyla tekamül ve tahakkuk etmiştir. Bu ise zaman olarak, büyük sahâbîlerin vefatıyla, onların rivayet otoriteleri haline geldikleri döneme yani yaklaşık olarak H. 40-70 yıllan arasına tekabül etmektedir. Sonuç olarak "sünnet" tabiri, az da olsa, Hz. Peygamber tarafından ve sağlığında bazı sahâbîlerce kullanılmış, büyük sahâbîler kavramlaşma sürecinde temeli oluşturmuş, genç sahâbîler de bu süreci tamamlamıştır. Anlattıklarımızı şöyle bir tablo ile gösterebiliriz:
Arap Toplumu: Cahiliyye Dönemi
Kur'an-ı Kerim: M. 610-632
Hz. Peygamber: M. 610-632
Büyük Sahabiler: M. 632-661 (I. 30 yıl)
Genç Sahabiler: M. 661-691 (II. 30 yıl)
Mümkün mertebe güvenilir ve erken dönem kaynaklardan naklettiğimiz bu rivayetler; yukarıda adı geçen oryantalistlerin, sünnet tabirinin oldukça geç bir döneme ait, geç bir kavram olduğu yolundaki iddialarının gerçeği yansıtmadığını, aksine bu tabirin başlangıçtan beri az da olsa kullanıldığını ve bir kavram için geç sayılmayacak bir süre içerisinde kavramlaştığını göstermek için yeterlidir kanaatindeyiz.

C. Sahabede Peygamber Telakkisi

"Peygamber telakkisi" ifadesiyle biz, çeşitli yönleriyle Rasûlullah (s.a.v.)'ın hayatı, şahsiyeti, misyonu, bilgisi, tavır ve davranışları hakkında, sahabenin zihinlerinde oluşan, söz ve davranışlarına yansıyan kanaatlerini, tasavvurlarını, kısaca Peygamber anlayışını kastediyoruz.
Herhangi bir şahsiyet hakkında en doğru ve sağlıklı bilgiler, daha çok onu yakından tanıyan aile, akraba ve arkadaşlarından elde edilebilir. Aynı durum, bir beşer olan, herkes gibi çevresi ve dostları bulunan Hz. Peygamber için de geçerlidir. Amacımız sağlıklı bir Peygamber telakkisi elde etmek olunca, Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'in kendi beyanlanndan sonra, onun hakkında en isabetli telakkilerin, sahabeden geleceğini düşündüğümüz için, onların anlayış ve kanaatlarına başvurmamız en doğru yol olacaktır. Bu hususta sahabenin birkaç yönden, diğer nesillere tercihi sözkonusudur:
1- Sahabeden özellikle Mekke'liler, kendilerinden birisi olan Muhammed b. Abdullah'ın (s.a.v.) nesebini, onun doğumundan peygamberliğine kadar olan hayatını gayet iyi bilmektedirler. Risalet öncesi kırk yıllık hayatında onun Mekke'liler üzerinde bıraktığı imaj fevkalade mühimdir ve bu, çevresinden birçok insanın hiç tereddüt etmeden İslam'a girmesinde çok etkili olmuştur.
2- Kur'an'ın ilk muhatapları olan sahabe, Kur'an'dan pasajlar indikçe, onun nasıl Peygamber olduğunu, nereden hangi konuma geldiğini bizzat görerek ve yaşayarak idrak eden kimselerdi. Onlarda oluşan Peygamber inancı ve telakkisinin en etkin ve belirleyici kaynağı Kur'an idi. Onlar böylece câhili Peygamber anlayışından arındırılmış, Kur'ânî Peygamber anlayışıyla beslenmişlerdir.
3- Sahabe Hz. Peygamberin de ilk muhataplarıydı. Onu göremeyen, başkaları aracılığıyla tanımaya çalışan nesillerin aksine onlar, onunla birlikte yaşadıkları için, onun hayatına bizzat kendileri şahit olmuşlardı. Sonraki nesillerin çeşitli vasıtalarla öğrenmeye çalıştıkları hususlan, sahabe bütün gerçeklikleriyle yaşamışlardı. Onlardaki Peygamber telakkisinin Kur'an'dan sonra gelen müessir kaynağı bizzat Hz. Peygamberdi. O, hem sözlü, hem de fiilî olarak kendisini onlara tavsif ve takdim ettiği gibi, onlarda gördüğü yanlış davranışları da tashih etmiştir.
4- Sahabeden birçoğu, Hz. Peygamberin vefatından sonra da uzun yıllar hayat sürmüşlerdi. Böylelikle onlar, Hz. Peygamberin risalet öncesini, risaletini ve onun aralarından ayrılışını, diğer bir ifade ile yokluğunu da yaşamışlardı. Onlar gerek kendi nesillerine ve gerekse değişik çevrelerden, farklı din ve kültürlerden gelip müslüman olan kimselere, bir ömür beraberce yaşadıktan Hz. Peygamberi bütün gerçekliğiyle anlattılar. Rasûlullah'a yetişemeyenler, onu daha çok duygusal bir şekilde tahayyül ve tasavvur etmeye çalışırken, sahabe onlara müşahedelerine dayanarak Peygamber gerçeğini anlatmaya, onlardaki yanlış kanaat ve düşünceleri düzeltmeye çalışmışlardır.
Biz burada, sahabenin sünnet anlayışına geçmezden önce, buna bir zemin oluşturacağı düşüncesiyle onların Peygamber telakkisini bir nebze yansıtmaya çalışmamızın yararlı olduğunu düşündük. Şüphesiz Kur'an'a, Rasûlullah'a ve sahabeye göre Peygamber telakkilerinden herbiri ayrı bir tez ve araştırma konusu olabilecek evsaftadır. Dolayısıyla burada biz, sadece ana hatlarıyla sahabenin Hz. Peygambere, bir beşer, Rasul, hâkim ve lider olarak bakışları ve Hz. Peygamberin sahabe nezdindeki otoritesi üzerinde durmakla iktifa edeceğiz.

1- Beşer Olarak Hz. Muhammed

Kur'an, Hz. Musa, Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın doğum ve çocukluk dönemlerinden söz ettiği halde; [332] yetimliğinden başka, [333] Hz. Peygamberin çocukluğundan bahsetmemiştir. Bazı rivayetlerin aksine [334] bu, onun olağanüstü, mucizevî herhangi bir durum yaşamamış olmasına bağlanabilir. Muhtemelen aynı sebepten dolayıdır ki, Kur'an'da onun risalet öncesi hayatından da fazla söz edilmemiştir. Kur'an'da risalet öncesi ile ilgili olarak sadece, onun bir arayış içerisinde iken hidayete eriştirildiği, yoksul iken zenginleştirildiği, [335] Kitap nedir, iman nedir bilmediği, daha önce herhangi bir kitap okuyup-yazmadığı, [336] aralarında kaldığı bir ömür boyunca sessiz kaldığı [337] gibi birkaç hususta gayet az bilgi verilmektedir.
Hz. Peygamberin risalet öncesi hayatı ana başlıklar halinde; gençlik yıllarında sürü otlattığı, [338] yirmi yaşındayken aktif bir görev icra etmeksizin amcalarıyla beraber Kureyş saflarında Ficar Harbine katıldığı, [339] Hılfu'l-Fudûl denilen bir antlaşmaya iştirak ettiği, [340] Mekke'nin ileri gelen tacirlerinden Hz. Hatice'nin kervanında alıştığı [341]bilahare onunla evlendiği, Mekke'de ortaya çıkan bazı anlaşmazlıklarda hakemliğine başvurulduğu [342] şeklinde özetlenebilir. Risalet öncesi yıllarda gördüğü salih rüyalar ve Ramazan aylannda Hira Mağarası'nda geçirdiği inziva günleri, [343] onun gibi bir beşerin, beşerüstü tecrübelere psikolojik olarak hazırlanmasında yardımcı olsa da, Cibril ile ilk karşılaşmasının ardından yasadığı korku ve endişeler, [344] onun beşer oluşunun tabiî bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Başından geçen bu ilk tecrübenin verdiği telaş ve heyecanla yorganına bürünen Hz Peygamber vefakâr eşine kendisine birşeyler olmasından korktuğunu söyleyince, Hatice onu "Hayır, Allah seni asla utandırmaz! Çünkü sen akrabalık ilişkilerini gözetir, güçsüzlerin sıkıntılarını yüklenir, yoksulun ihtiyacını karşılar, misafiri ağırlar ve zulme uğrayan hak sahibine yardım edersin!" diyerek teselli ederken, yanına götürdüğü Ehl-i Kitap kültürüne sahip olan Varaka b. Nevfel de, bu gördüğü şeyin bir melek olduğu konusunda onu yatıştırmaya çalışıyordu. [345]
Hz. Muhammed'in risalet öncesi hayatı her yönüyle tabiî, sade ve mutedil bir hayat olarak nitelendirilebilir. O, bu dönemde ticari, askeri, siyasî ve hatta dinî yönden bile, Mekke'nin ileri gelenlerinden addedilemez. Onun Mekke'de en dikkat çeken yanı; Muhammedu'l-Emîn yani güvenilir, dürüst, ahlaklı bir kişiliği olmasıdır [346] ve bu sebepledir ki onu yakından tanıyanlar peygamber olmasına fazla şaşırmarmışlardır. Fakat aynı şeyi Mekke'nin ileri gelenleri başta olmak üzere, müşrik Araplar için söylemek mümkün değildir. Çünkü onların, "Özellikle Ehl-i Kitap'tan öğrendiklerine dayanarak bir Peygamberin geleceğini bekleyip durdukları halde, Hz. Peygambere karşı tepkilerinin sebeplerinden birisi de, Arap toplumundaki peygamberlik ve Peygamber tasavvuru ile, Hz. Peygamberin şahsında gördükleri tezahür ve kudret arasındaki çelişkidir. Çünkü önceki peygamberlerin kıssalarından edindikleri malumata göre, peygamber beşerüstü ve harikulade bir varlıktı. Onlar, Hz. Musa, İshak, İsa, Davud, Süleyman, İbrahim, Lût, Salih ve Şuayb peygamberlerin mucizelerinden habersiz değillerdi. Oysa Peygamber olduğunu iddia eden, vahy geldiğini söyleyen Hz. Peygamberi, kendilerinden farksız yer-içer, gezer birisi olarak görüp de özel bir nitelik, açık bir alâmet ve olağanüstü bir kuvvetle göremeyince şaşırdılar..." [347] İşte Kur'an, müşriklerdeki bu cahili peygamber

telakkisini tashih ve onların beklentilerine cevap niteliğinde birçok ayet indirerek Hz. Peygamberin bir beşer olduğunu tekrar tekrar vurgulamıştır. [348]
Kur'an'ın ısrarla altını çizdiği bu konuda Hz. Peygamberin de oldukça hassasiyet göstermesi kaçınılmazdı. O daima beşer ve kul olduğunun bilinci içerisinde hareket etmiş ve peygamberliğinden sonra da önceki sadeliği, tabiîliği terketmemiş, tevazuyu asla elden bırakmamıştır.
Birgün şehadet kelimesini öğrettiği bir şahıs "Şehadet ederim ki, Muhammed O'nun Rasûlü ve kuludur" deyince Hz. Peygamber, derhal müdahele ederek
"Ben Rasûl olmazdan önce kul idim, 'Şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür' de!" buyurmuştur. [349]
Hz. Peygamberin diz çökmüş bir vaziyette yemek yediğini gören bir bedevi, şaşırarak "Bu oturuş da neyin nesi?"diye sorunca o,
"Allah beni kerim bir kul eyledi, zorba ve muannit biri yapmadı!" [350] diye cevap verirken, başka bir vesile ile de
"Ben köle/ kulun yediği gibi yer, kulun oturduğu gibi otururum. Çünkü ben de ancak bir kulum" buyurmuştur. [351]
Hz. Peygamber, ashabının, kendisine hürmet ve tazim adına da olsa, ölçülü olmalarından yana tavır koymuş, yanlarına vardığında ayağa kalkmalarını dahi yasaklayarak
"Acemin birbirine tazim için ayağa kalktıkları gibi siz de kalkmayın!" [352] diğer bir rivayette ise,
"*Siz de İran'ıların ulularına yaptıkları gibi yapmayın!"* [353] buyurmuştu. Bu sebepledir ki Hz. Enes'in (ö. 93) söylediğine göre, "Kendilerine Rasûlullah (s.a.v.)'dan daha sevimli kimse olmamasına rağmen sahabe, hoşlanmadığını bildikleri için onu görünce ayağa kalkmazlardı." [354]
Mekke'nin Fethi günlerinde, Hz. Peygamberin huzuruna gelen ve kendisiyle konuşurken titreyen bir şahsa O,
"Kendine gel! Ben bir kral değilim. Ben sadece kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!" [355] deme ihtiyacı hissetmişti. Gerek böylesi rahatsız edici bazı tavırlara, gerekse, Hristiyanların davranışlarına bakarak, ashabına şu uyarıda bulunmuştu:
"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları gibi beni aşırı şekilde methetmeyin! Ben ancak Allah'ın kuluyum. Öyleyse bana 'Allah'ın kulu ve Rasûlü' deyin" [356]
Ebû Musa'nın anlatışıyla "Rasûlullah (s.a.v.) merkebe biner, (kaba) yün elbise giyer, koyun sağar ve misafir ile bizzat kendisi ilgilenirdi." [357] İbn Abbas'ın rivayetine göre de, "O, yere oturur, yerde yer, koyun sağar, bir arpa ekmeği için bile olsa, çağıran kölenin davetine icabet ederdi." [358]
Gerek Kur'an'da Hz. Peygamberin beşeriyetini vurgulayan ayetler ve gerekse Rasûlullah'ın bu beyanları doğrultusunda sahabe, onun risalet vasfının, beşer vasfını değiştirmediğinin idraki içinde, onunla öteden beri var olan ilişkilerini normal bir şekilde devam ettiriyorlardı. [359]
Rivayetlerden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamberin dış görünümünde, normal bir bakışla farkedilebilecek bir ayrıcalık, fizikî yapısında, yüz hatlarında onun Peygamber olduğunu gösteren herhangi bir işaret veya alamet yoktu. Bu nedenledir ki, daha önce görmeyenler, ashabı arasında onu tanımayabiliyorlardı. Hicret yolculuğu esnasında Hz. Ebû Bekir'i tanıyanlar, ona yanındaki şahsın kim olduğunu sormuşlar, o da "Bana yol gösteren bir kılavuz" diye cevap vermişti. Ebû Bekir, bununla hayır ve hidayet yolunu kasdederken, onlar normal yol rehberi arılıyorlardı. [360] Aynı şekilde yorucu bir yolculuktan sonra Küba'ya vardıklarında, müslümanlar onlan coşkulu bir şekilde karşılamışlardı. Hz. Peygamber istirahat için bir hurmanın gölgesine oturmuş, kendilerini karşılayanlarla Hz. Ebû Bekir ilgilenmiş, onları ayakta kabul etmişti. Ensar'dan Rasülullah'ı daha önce görmeyenler, onun ayaktaki zat olduğunu sanarak Hz. Ebû Bekir'i selamlamışlardı. Ancak Hz. Peygamberin üzerine güneş vurup da, Hz. Ebû Bekir onu elbisesiyle gölgelendirmeye yönelince Hz. Peygamberin oturan şahıs olduğunu anlamışlardı. [361]
Yine Dımâm b. Sa'lebe, [362] Medine'ye ilk geldiğinde Hz. Peygamberi tanıyamamış olmalı ki, "Hanginiz Muhammed?" diye sormak durumunda kalmıştı. [363] Aynı şekilde ölen oğlunun kabri başında ağlayan kadın da, kendisine sabretmesini tavsiye eden Allah Rasûlünü tanımamış, hatta başkası zannederek "Benim başıma gelen senin başına gelmedi ki!?" diye cevap vermiş, sonradan kendisine onun Hz. Peygamber olduğu söylenince pişman olmuş, doğru onun yanma giderek kendisini tanıyamadığını söylemişti. [364]
Babasıyla birlikte Hz. Peygamberi görmeye gelen ve henüz çocuk veya genç olduğunu zannettiğimiz Ebû Rimse et-Teymî'nin [365] Rasülullah'ı gördükten sonra söylediği şu sözü, hem onu görmezden önceki peygamber tasavvurunu, hem de Hz. Peygamberin normal görüntüde bir beşer olduğunu göstermesi bakımından oldukça ilginçtir: "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'ı insanlara benzemeyen (farklı) birşey zannediyordum. Bir de gördüm ki, o da (bizim gibi) uzun saçlı bir beşermiş!" [366] Ebû Rimse'nin doktor olan babası ise, Hz. Peygamberin omuzları arasında bulunan ve daha sonra "nübüvvet mührü' diye nitelendirilen güvercin yumurtası büyüklüğünde ben şeklindeki et kütlesini görünce, onu tedavi etmek için izin istemiş Hz. Peygamber ise buna müsade etmemiştir. [367]
Fakat insanların karakterleri hakkında daha derin bilgi sahibi olanlar, O'nun yüz hatlarına, sözlerine bakarak, onun faziletini, yüceliğini kolaylıkla anlayabiliyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber Medine'ye vardığında, onu görmeye gelen Yahûdî bilginlerinden Abdullah b. Selam, (ö. 43) onunla görüştükten sonra "Rasûlullah'ın yüzünü gördüğümde hemen anladım ki, onun yüzü, bir yalancı yüzü değildir" [368]demiş ve kısa süre sonra da müslüman olmuştur. [369]
Bir beşer olarak Hz. Peygamberin de korunmaya ihtiyaç duyduğunu, sahabe tarafından korunduğunu [370] görmekteyiz. Medine'ye geldiğinde bir gece uyuyamamış ve "Keşke ashabımdan müsait birisi bu gece beni korusa?" demiş, az sonra silahıyla gelen Sa'd b. Ebî Vakkas (ö. 55) gelip onu beklemiş, ve böylece Hz. Peygamber uyuyabilmiştir. [371] Bedir'de Sa'd b. Muaz (ö. 5), Uhud'da Muhammed b. Mesleme (ö. 42) ve Hendek'te Zubeyr b. Avvam (ö. 36) onu korumuşlardır. [372]
Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamberi Mekke'de iken Amcası Abbas (ö. 32), ya da Ebû Talib'in gönderdiği kimseler korumaktayken, "Allah seni insanlardan koruyacaktır" ayeti [373] inince Hz. Peygamber amcasına artık korunmaya ihtiyacının kalmadığım bildirmiştir. [374] Hz. Peygamberin Mekke'de amcaları tarafından korunmuş olmaları mümkün ise de, bu ayetin o dönemde inmesi ve bundan dolayı onun korunmayı terketmiş olması tarihî gerçeklere aykırıdır. Zira Kurtubî'nin (ö. 671) de dediği gibi, Maide Suresi, icma ile Medine'de, Hudeybiye'den dönüşte H. 6. yılda inmiştir. [375]
Hz. Aişe'den gelen başka bir rivayette ise, Hz. Peygamberin bu ayet ininceye kadar korunmakta olduğu, ayet ince çadırdan başını çıkartıp, Allah'ın kendisini koruyacağını haber vererek korumalarını gönderdiği anlatılmaktadır [376]Şüphesiz. birçok ayette Allah'ın ona yardımı, desteği, onu himayesi, gözetip koruması açıkça ifade edilmiştir. [377]
Ancak bu ayetlere dayanarak Hz. Peygamberin savaşta barışta, hiçbir zaman ve mekanda gerekli tedbir, hazırlık, strateji ve esbaba tevessülü terkettiğini görmemekteyiz.[378]
Hatta Allah'ın onu insanlardan koruyacağını ifade buyuran ayet indikten sonra dahi o, korunmaya devam etmiştir.
Mesela, Hz. Peygamber, H. 7. yılda Hayber Savaşı sonrasında, Hayber Yahudilerinden Safiyye ile zifafa girdiklerinde; babası, kocası ve kavmi öldürülen bu hanımın ona herhangi bir zarar verebileceği korkusuyla Ebû Eyyûb el-Ensarî (ö. 50) kılıcını kuşanmış ve sabaha kadar çadırın etrafında beklemiştir.[379] Yine Mekke'nin Fethi için gelen İslam ordularının durumunu öğrenmeye çalışan Ebû Sufyan ve iki arkadaşını Rasûlullah'ın nöbetçileri görmüş ve yakalamışlardır. [380] H. 9. yılda çıkılan Tebuk Seferinde dahi Hz. Peygamber gece namaz için kalktığında sahabeden bazı kimseler tarafından korunmaktaydı. [381] Bu rivayetler açıkça göstermektedir ki, ilgili ayetin inişinden sonra da Hz. Peygamber ihtiyaç duyuldukça korunmuştur. Hatta özellikle savaşlarda, onu koruyabilmek için sahâbîler canlı birer kalkan olmuştur [382]
Ama neticede Allah, dinini ve nurunu tamamlamak için, çoğu zaman ashabı vasıtasıyla, bazen de görünmez ordularıyla, ya da melekleriyle desteklemiş ve böylece onu, işkence, suikast, zehirlenme, savaşta öldürülme vb. çeşitli musibetlerden korumuştur. Onun korunmasını, onun şahsında risaletinin korunması olarak algılarsak[383] sarfedilen bütün beşeri gayretlerin ardından gelen ilahî yardımlarla Allah'ın korumasını da anlamamız kolaylaşacaktır.
Hz. Peygamberin beşerî yönünün en bariz tezahürlerinden bir tarafını da onun aile hayatı oluşturur. Eşi Hz. Aişe onu bir eş ve aile reisi olarak anlatırken bu yönüne işaretle "Rasûlullah (s.a.v.) herhangi bir beşer(den farksız) idi. Kendi elbisesini yamar, koyununu kendi sağar ve kendi işini kendisi yapar, ev işlerinde ailesine de hizmet ederdi" diye tavsif etmektedir. [384]
Bir eş olarak, günlerini eşleriyle eşit şekilde paylaşmasına rağmen,
"Allah'ım bu benim gücümün yettiği taksimdir. Senin sahip olduğun, ama benim gücümün yetmediği konularda beni sorgulama! "[385] diyerek beşerî zafiyetini îma eden Hz. Peygamber, Hz. Aişe'yi daha çok sevdiği ve aralarında adaletli davranmadığı gerekçesiyle diğer hanımlarının şikayetlerine maruz kalmaktan kurtulamıyordu. [386]
Hz. Peygamberi birbirinden kıskanan eşleri, bazen bu yüzden onu zor duruma sokabilmişlerdir. [387] Hatta Hz. Peygamber sırf onlardan bazısının gönlünü alabilmek için, normalde helal olan bazı hususları kendisine yasak ettiği için Yüce Allah'ın itabına maruz kalmıştır. [388]
Yine eşlerinin zaman zaman Hz. Peygambere karşı seslerini yükseltebilmeleri, [389] ona karşılık vermeleri, darılmaları, [390] ondan ısrarla çeşitli dünyalıklar istemeleri, onların adetâ onun aynı zamanda bir Peygamber olduğunu gözardı edercesine böylesi tavırlar sergileyebilmeleri, onların nazarında Hz. Peygamberin ne denli sade ve tabiî bir eş olduğunu gösterir. Özellikle bu son isteklerinden dolayı onlara gücenen Hz. Peygamber, 29 gün onlardan ayn yaşamış, neticede eşlerinin dünyalıklar ile Allah'ın nzası ve ahiret arasında tercih yapmalarını isteyen ayetlerin inmesi üzerine [391] hanımlar nedamet içerisinde Allah ve Rasulünü tercih etmişlerdir. [392]
Rasûlullah (s.a.v.) da bir insan olarak üzülür, hüzünlenir ve hatta gözyaşı dökerdi. Nitekim biricik oğlu İbrahim can çekişmeye başlayınca gözleri yaşlarla dolmuştu. Onun bu halini gören Abdurrahman b. Avf (ö. 32) "Sen de mi ağlıyorsun ey Allah'ın Rasûlü!" diye taaccüp edince O,
"Bu, merhamettendir, zira göz ağlar, kalp mahzun olur. Ama biz ancak Rabbimizin razı olacağı şeyleri söyleriz." [393] diye cevap vermiştir. Bazı rivayetlerde onun ağlamasına şaşırıp soran sahabî, Sa'd b. Ubade[394] (ö. 14) veya Ubade b. Samit'tir. [395] (ö. 34) Kanaatimizce bu sahâbîlerin taaccüpleri, ölülere bağırıp-çağırarak, yırtınıp-dövünerek yapılan yas tutma veya ağıt yakma şeklindeki yas tutmaya yönelik nebevi yasağın,[396] ağlamayı da içine aldığını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim hem Sa'd b. Uba-de'nin "Ölülere ağlamayı yasakladığın halde kendin ağlıyor musun?!" şeklindeki sorusu, hem de, Hz. Peygamberin Abdurrahman'a verdiği cevapta
"Ben, insanları bağırıp-çağırarak yapılan yastan (niyâha) nehyetmiştim" [397] buyurması bu kanaatimizi desteklemektedir.
Bir beşer olarak Hz. Peygamber'in de bazı hadiseler karşısında kızdığı, öfkelenip morali bozulduğu olurdu. Sahabe çoğu zaman onun hiddetlendiğini yüzünden anlardı. [398] Hatta bu öfkeli halinde bazı ağır sözler söylemesi, beddua etmesi bile mümkündü. Nitekim Hz. Selman (ö. 36), insanlar arasında ihtilaf ve ayrılıklara yol açabileceği gerekçesi ile onun bu tür sözlerinin rivayet edilmesini hoş görmediği için Huzeyfe'yi (ö. 36) uyarma gereği duymuş, bundan vaz geçmemesi halinde kendisini Hz. Ömer'e (ö. 23) bildireceği tehdidini savurmuştu. [399]
Ezberlemek kastıyla Hz. Peygamberden, işittiği her sözü yazan Abdullah b. Amr'a (ö. 65) Kureyş'liler "Sen Rasûlullah'tan işittiğin her şeyi yazıyorsun, halbuki Rasûlullah da bir beşerdir, hoşnud iken konuştuğu gibi, öfkeliyken de konuşur!" [400] diyerek uyarma lüzumu hissetmişlerdir.
Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) da kendisinin bir beşer olduğunu, herkes gibi kendisinin de kızdığını ifade etmiş, bu öfke halinde müminlere karşı kendisinden sadır olan her türlü sözlü ve fiilî olumsuz tasarrufların, Kıyamet günü onları Allah'a yaklaştırma vesilesi, tezkiye, rahmet, ecir ve keffaret vesilesi yapması için Rabbine dua etmişti.[401] Ancak

onun bu tür davranışları az sayıda ve istisnaî durumlar olsa gerektir. Zira Kur'an'da
"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, onlar çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyleyse onlar(ın kusurlarını) affet, onlar için mağfiret dile."[402] buyurulmaktadır.
Hz. Peygamberin Allah ve kulların hukuku konularında daha hassas davrandığı, bunun korunması adına sert çıkışlar yaptığı görülürken, kendi nefsine yönelik durumlarda ise sabrettiği bilinmektedir. Mesela. Hz. Muaz'ın (ö. 18) namaz kıldırırken Bakara Suresini okuyarak namazı uzatmasından dolayı, cemaattan ayrılıp namazını tek başına kılan şahsın daha sonra onu Hz. Peygambere şikayet etmesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Muaz'ı *"Sen fitnecimisin? Fitne mi çıkarmak istiyorsun?!"* [403] diyerek sert bir şekilde azarlamıştır.
Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Rasûlullah (s.a.v.) müminlere emrettiğinde, güçlerinin yeteceği amelleri emrederdi. Fakat onlar "Ey Allah'ın Rasulü, biz senin gibi değiliz, çünkü Allah senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır" diyerek (bunu azımsarlar ve daha fazlasına gereksinim duyarlardı). Bunun üzerine o kızar ve kızdığı yüzünden bilinir, sonra şöyle derdi:
"Şüphesiz, Allah'ı en iyi bileniniz, O'ndan en fazla sakınanınız benim!" [404]
Yine Hz. Aişe'nin anlattığına göre, "Rasûlullah, her ne zaman iki şey arasında muhayyer bırakılsa, günah olmadığı müddetçe en kolayını tercih ederdi. Şayet günah varsa o, bundan insanların en uzağıydı. Rasûlullah nefsi için hiç intikam almamıştır. Ancak Allah'ın haramları çiğnenmişse, o zaman bundan dolayı Allah için cezalandırmaktaydı." [405]
Her beşer gibi onun da bazen unuttuğu oluyor ve sahabe bunu müşahede ediyordu. Bir defasında namaz için kamet getirilince Hz. Peygamber mescide girmiş, namaz kıldıracağı yerde durduktan sonra, birden yıkanması gerektiği halde yıkanmadığını hatırlamış ve sahabeye
"Yerlerinizde bekleyin!" buyurmuş, sonra odasına girip yıkandıktan sonra başından sular damlar vaziyette çıkıp gelmiştir. [406] Aynı şekilde kıldırdığı bir namazın rekat sayısında yanılmasından dolayı bazı sahabîler tarafından uyarılmış, namazda bir değişiklik olup olmadığı sorulmuş, bunun üzerine Hz. Peygamber
"Ben ancak bir beşerim, sizin gibi hatırlar, s zin gibi de unuturum" [407] buyurmuştur.
Diğer taraftan sair insanlar gibi Hz. Peygamber de sevinir ve neşelenirdi. Sahabe onun neşesini de yüzünden anlardı. Ka'b b. Malik (ö. 40-51) "O neşelenince yüzü ay parçası gibi aydınlanırdı ve biz sevindiğini bundan anlardık" demektedir. [408]
Hatta zaman zaman insanlar arasında mizah unsurunu dahi ihmal etmeye Rasûlullah, oldukça güzel şakalar ve seviyeli espiriler yapar, ama bunları yaparken de haktan ayrılmamaya özen gösterirdi. Daha çok kelime oyunu, mecaz veya tevriye şeklinde olan ve mantığa dayanan espirilerini bazılan anlayamazken, onun bu yönünü iyi bilen bazı sahâbîler de mukabil şakalar yapmakta gecikmemişler ve kaynakların naklettiği güzel latifeler ortaya koymuşlardır. [409]
Fakat Hz. Peygamberin bu yönünü bilmeyenler onun şaka yaptığını görünce şaşırmışlar ve "Ey Allah'ın Rasulü, gerçekten sen de bizimle şakalaşıyorsun (öyle mi)?!" deyince O,
"Ama ben ancak hakkı söylerim" [410] diye cevap vermişlerdir. Bu şaşıran sahâbîlerin kim olduklarırını bilmiyoruz. Muhtemelen onlar, ya şaka ve şakalaşmadan, ve bunu O'ndan beklemeyen sahâbîlerdir; ya da, Hz. Peygamberi yakından tanımayan ve bir Peygamberden böylesi beşerî tezahürlerin sudur edebileceğine ihtimal vermeyen dışarıdan gelen heyetlerdendir.
Yine Hz. Peygamberin güreştiği ve yarıştığı da rivayet edilmektedir. Meşhur pehlivan Rukâne ile yaptığı güreşte onu yıkmış, [411] eşi Hz. Aişe ile yaptığı koşulardan ancak ikincisinde onu geçebilmiştir. [412] Neredeyse hiç geçilemeyen devesini, devesiyle bir bedevinin geçivermesi, sahabenin zoruna gitmiş, bunun üzerine Hz. Peygamber
"Dünyada yükselen herşeyin, birgün geri indirilmesi ilâhi bir hakikattir" [413] buyurarak onlara her kemalin bir zevali olduğu gerçeğini hatırlatmıştır.
Hz. Aişe'nin anlattığına göre Mina (Kurban Bayramı) günlerinde, iki cariye onun odasında def çalmış, Hz. Peygamber de (sadece) elbisesine bürünmüş (ve onlara bunu yasaklamamıştı.) Az sonra gelen Hz. Ebû Bekir onları azarladığında Peygamber:
"Bırak onları ey Ebû Bekir! Çünkü bu günler bayram günleridir." buyurmuştu. Aynı şekilde Habeş'lilerin mesciddeki oyunlarına bakması için Hz.Aişe'yi de götürmüş, Habeş'lileri de Hz. Ömer azarlayıp kovmaya kalkışınca yine Hz.Peygamber müdahale ederek
"Bırak onları (gösterilerini) rahatça yapsınlar!" buyurmuştu. [414]
Bazı varyantlarda Hz. Ebû Bekir'in cariyeleri azarlarken "Hz. Peygamberin de şeytan çalgısı mı?!" diyerek çıkışması, [415] def ile yapılan bu mûsikiyi de şeytana izafe etmesi, onun, müziği caiz görmediğini, kendisine vahy inen bir Peygamberin evinde ise buna asla müsaade edilmemesi gerektiği düşüncesinde olduğunu gösterir. Ancak rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla o, Allah'a isyan ve batıl inanaçlar içermeyen bu tür mûsikilerin, neşe ve sürür günleri olan Bayram günlerinde caiz olduğunu bilmediği gibi, uyuduğunu zannettiği Hz. Peygamberin bu mûsikilerden haberdar olduğunu da bilmemekteydi. Zira Hz. Peygamberin müsade ettiği birşeye Hz. Ebû Bekir'in yine onun huzurunda ve bu şekilde karşı çıkması düşünülemezdi. [416] Diğer taraftan ister Hz. Peygamberin iznini alarak olsun, isterse onun engin hoşgörüsüne sığınarak olsun, Hz. Aişe'nin, Rasûlullah'ın yanında cariyelere def çaldırması, babasının aksine, o anda Hz. Peygamberi müsamahakâr bir eş olarak gördüğünü açıkça gözler önüne sermektedir.
Görüldüğü üzere Hz. Peygamber cariyelerin şarkılarına, Habeşlilerin oyunlarına değil, onlara karşı çıkan Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e müdahale etmiştir. Bizce bu iki büyük sahâbî, bu tür oyun ve eğlencenin, Allah'ın evi olan mescidde ve Rasul'ünün evinde icra edilmesine karşı çıkmışlardır. Hz. Peygamber ise, her yönüyle örnek bir insan olarak, oyun ve eğlenceden caiz olanlarını da bu vesilelerle göstermiş olmaktaydı.
Bazı rivayetlerde ise, o cariyelerin söyledikleri şarkılar içerisinde:
"Aramızda yarın ne olacağını bilen bir Peygamber var" demeleri üzerine Hz. Peygamber
"Ama bunu demeyin, zira yarın ne olacağım ancak Allah bilir " [417] ikazında bulunmuştu.
Hz. Peygamberin bu hoşgörüsü, tevazuu, sabrı, halim selim ve sakin oluşu karşısında sahabe, O'nun yanında daha rahat ve serbest haraket etmekteydi. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın (ö. 55) anlattığına göre birgün Kureyş'ten bazı kadınlar, Hz. Peygamberin yanında biraz fazlaca ve yüksek sesle konuşuyorlar iken, Hz. Ömer'in geldiğini duyar duymaz derhal kendilerini toparlamışlardı. İçeri girdiğinde Hz. Peygamberin güldüğünü gören Hz. Ömer, "Allah yüzünden gülmeyi hiç eksik etmesin (niçin gülüyorsun ey Allah'ın Rasulü?)" diye sorunca, O:
"*Benim yanımdayken rahatça duran şu kadınların, senin sesini duyunca derlenip toparlanmalarına hayret ettim de"* diye cevap vermişti. Bunun üzerine Hz. Ömer "Ey Allah'ın Rasulü, sen onların çekinmelerine daha layıksın" dedikten sonra o kadınlara da "Ey kendilerinin düşmanları! Demek Allah'ın Rasulünden çekinmiyorsunuz da, benden mi çekiniyorsunuz?!" diye çıkışınca onlar da "Evet, sen Rasûlullah'tan daha sert ve katı kalplisin!" demişlerdi. [418]
Hz. Peygamber ile sahabe arasında zannedildiği gibi bir resmiyet ve sun'ilik olmadığını, aksine tamamen samimî ve tabiî bir ilişki olduğunu göstermesi açısından şu rivayetler de dikkat çekicidir: Cabir b. Semure'ye (ö. 73) Rasûlullah ile birlikte oturup, diğer insanlarla yaptıkları gibi sohbet ve muhabbet edip etmedikleri sorulunca o, "Evet, çok defa (yapardık), Rasûlullah (s.a.v.) sabah namazını kıldıktan sonra namazgahından güneş yükselinceye dek kalkmazdı. O arada sahabe onunla birlikte konuşurlar, mescidde şiirler okurlar, insanlar cahiliyye işlerini anarlar ve gülerler, o da tebessüm ederdi" [419] diye anlatmıştır. Zeyd b. Sabit (ö. 45) ise böyle bir soruya "Dünyadan bahsedersek, bizimle beraber o da bahseder; yemekten söz edersek, bizimle beraber o da söz ederdi. Bütün bunları da mı size haber vereyim?" şeklinde cevap vermişti. [420]
Sahabe, bir insan olarak Hz. Peygamberin vücudunun tıpkı kendileri gibi çeşitli ârizî durumlardan, dış etkilerden, hastalık vb. değişik sebeplerden dolayı nasıl etkilendiğine de tanık oluyorlar ve bunu gayet normal görüyorlardı.
Nitekim onlar, Hz. Peygamberin bazen uzun süre namaz kılması sebebiyle mübarek ayaklarının nasıl şişip çatladığını, [421] üzerine yatmış olduğu hasırın vücudunda nasıl iz yaptığını, [422] hastalandığında nasıl şiddetli ağrı çektiğini, ateşinin ne kadar yükseldiğini. [423] başağrısı ve çeşitli rahatsızlıklardan dolayı birçok defalar hacamat yaptırıp kan aldırdığını, [424] Uhud Savaşında ne şekilde yaralandığını, [425] attan düşerek derisinin yüzüldüğünü ve bu sebeple oturarak namaz kıldırdığını[426] tek tek haber vermişler ve kaynaklarımız da bunlan bizlere nakletmişlerdir. Sahabe Hz. Peygamberin ayaklarının şişmesine veya hasırın vücudunda iz yapmasına değil, bunları sırf kendi arzusu ile yapmasına şaşırmışlardır. Onlar, yukarıdaki rivayetlerde ona, geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmış olduğu halde niçin bu kadar namaz kıldığını sormuşlar ve karşılığında
"Çok şükreden bir kul olmayayım mı?" cevabını almışlardır. Yine hasırın izlerini onun vücudunda görünce duygulanıp ağlayan Hz. Ömer, "Şu Kayser ve Kisra mal mülk içinde saltanat sürerlerken, sen Allah'ın Rasulü ve seçtiği kulu olarak bu çardaktasın?" deyince, Hz. Peygamber
"Ey Hattab oğlu, dünyanın onların, ahiretinse bizlerin olmasını istemez misin?" diye cevap vermişti.
Ve nihayet beşer oluşun en büyük tezahürü olan ölümü Allah'ın sevgili Rasulü de tatmış, sahabeden bazılarının gözleri önünde ruhunu teslim ederek Allah'a kavuşmuştur. Sahabe, Ahirete irtihal eden her müslümana yaptıkları gibi, O'nu da yıkamışlar, kefenlemişler, namazını kılmışlar ve toprağa vermişlerdir. [427]
Kaynaklarımızdaki bazı rivayetlerde yer alan Hz. Ömer'in çeşitli gerekçeler ileri sürerek Rasûlullah'ın ölmediğini veya mutlaka geri gönderileceğini söylediğine dair gelen rivayetler [428] şayet sahih ise, kanaatimizce bu Hz. Ömer'in, çok sevdiği Peygamberinin beklenmedik ayrılışı karşısında şok haliyle söylediği, şuursuzca sarfettiği ifadelerinden başka birşey değildir. Ömer başta olmak üzere şok halini yaşayan sahabeyi sakinleştirmeye çalışan Hz. Ebû Bekir ise gayet metin olarak onlara şu şekilde hitap etmiştir: "Kim Hz. Muhammed'e tapıyorsa, bilsin ki, Hz. Muhammed vefat etmiştir. Kim de Allah'a tapıyorsa, bilsin ki, Allah diridir ve ölmez. Nitekim O Allah şöyle buyurmuştur:
"(Habibim,) sen de Öleceksin onlar da ölecekler. [429] *Muhammed, sadece bir Rasuldür. Ondan öncede Rasuller gelip geçmiştir. Şimdi o ötür, yada öldürülürse, siz ökçelerinizin üzerinde geriye mi döneceksiniz? Kim ökçesi üzerinde geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez.Allah şükredenleri mükafatlandıracaktır"* [430] Onun bu hutbesiyle herkes yatışmış acı hakikati kabul etmişlerdir.
Kimileri canlarından çok sevdikleri Allah Rasulünden ayrıldıkları için ağlarken, Hz. Peygamberin dadılığını yapmış olan Ummu Eymen (ö. 11) gibi bir hanım, Hz. Peygamberin vefatına değil, vefatıyla göğün haberinin, yani vahyin kesilmesine ağlamıştır. [431] Yine bazıları, onun vefatından sonra fitneye düşme korkusuyla ondan önce ölmüş olmayı arzularken, Ma'n b. Adiyy (ö. 11) gibi bir sahabî ise, Peygamberini hayatta iken nasıl tasdiklediyse, vefatından sonra da onu aynı şekilde tasdik edebilme arzusuyla bunu hiç istememiş ve Yemame'de şehit olmuştur. [432]
Şu halde biz, Hz. Ömer ve bazı kimselerin Hz. Peygamberin ölmediği veya ölmeyeceği gibi bir inanç ya da saplantı içerisine düşdüklerine asla ihtimal vermemekteyiz. Bunlar o halet-i ruhiye içerisinde acı haberin verdiği psikolojik bir reaksiyondan, depresyondan öteye geçmez.

Verdiğimiz bu misaller, kısmen de olsa Hz. Peygamberin beşeri yönünü ve sahabenin bu açıdan ona bakışlarını yansıtmak için yeterlidir. Buradan anlaşılmaktadır ki, sahabe hem Kur'an'ın, hem de bizzat Hz. Peygamberin hassasiyetle üzerinde durduğu onun beşer vasfını daima dikkate almışlar, bunu bilfiil yaşayarak idrak etmişler, onu bir melek veya beşerüstü bir varlık olarak görmemişlerdir. O, kendisinin de ifade ettiği gibi bir kral değildir, ama sahabeden gördüğü ilgi, saygı, bağlılık hiçbir krala nasip olmamıştır.
Diğer taraftan Allah Rasulü, onların nazarında sıradan bir insan da değildir. O, bir Peygamberin taşıdığı bütün özellikleri de taşımaktadır. Onun, kendisine vahy gelen bir Rasul oluşunu sahabe hiçbir zaman gözardı etmemiştir. Bu nedenle Hz. Muhammed ile sahabe arasındaki ilişkiler, sahabe ile beşer Rasul arası ilişkiler olarak gerçekleşmiştir. Bu ilişkilerde genel olarak Kur'ânî ve nebevi ölçüler hakimdir. Bundan dolayıdır ki, Hz. Muhammed ile sahabe arasındaki beşerî münasebetlerde, Rasûl ümmet ilişkilerinde, yönetici-tebaa ilişkilerinde genellikle bu ölçü, denge ve itidal korunmuştur. Sahabenin bu Peygamber anlayışı, aym şekilde sünnet anlayışı için de fazlasıyla geçerlidir. Dolayısıyla, onlann sünnet anlayışını işlerken de, bu husus belirgin bir şekilde kendisini gösterecektir. Burada bu kadarıyla iktifa ederken, Kur'an'ın Hz. Peygambere söylemesini emrettiği şu ayetlerle noktalıyoruz:
"*De ki Ben Rabbimi tenzih ederim. Ben sadece bir beşer-Rasül değil miyim?"* [433]
"De ki Ben de sizin gibi bir insanım; (tek farkla ki) Tanrınızın bir tek Tanrı olduğu bana vahyolunuyor. " [434]
"De ki: Ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmem. Size ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyuyorum." [435]

2- Peygamber Olarak Hz. Muhammed

Hz. Peygamberin, bir insan olduğunu vurgulayan ayetlerde altı çizildiği gibi, O'nun diğer insanlardan en önemli farkı kendisine vahyedilmesidir. O, inen vahy'lerle Allah tarafından nübüvvet ve risalet ile görevlendirilerek peygamber olmuştur. Hz. Peygamber, kırk yaşında iken kendisine inen vahye ilk önce kendisi inanmış, [436] [437] ardından bu ilahî mesajı, adetâ bir sır gibi, ancak kendisini çok yakından tanıyanlara açmış, onlar da onu tasdik etmiş ve getirdiği mesaja inanmışlardır. Her ne kadar vahy tecrübesini Hz. Peygamber bizzat yaşıyorsa da, şüphesiz bir başkası için bu, sadece bir iddiadan öteye geçmiyordu. Zira bu aşamada o, yalnız başına yaşadığı bu tecrübeyi sadece yakın çevresindekilere anlatmış, risaletle görevlendirildiğini söylemiş ve onlara Kur'an'dan inen sûre ve âyetlerden bazılarını okumuştur. Özellikle gaybî konularda cin ve şeytan olgusunun Arap zihninde önemli bir yeri olduğu hatırlanacak olursa, Hz. Muhammed'in oldukça zor olan bu davasında, çevresi tarafından tasdik edilmesinde şu iki hususun büyük rolü olduğu anlaşılır:
1- Hz. Muhammed'in güvenilir şahsiyeti,
2- İnen vahylerin, Arap edipleri acze düşüren güçlü üslubu ve muhtevası.
Ancak bize öyle geliyor ki, işin başlangıcında, birinci faktörün, yani, onun Muhammedu'l-Emîn, güvenilir, hiç yalan söylememiş bir şahsiyet olmasının rolü, ikincisinden daha fazla idi. Yani O'na ilk inanan insanlar, onun şahsına itimad ettikleri ve onun herhangi yalancı bir sevda, ya da uçuk bir hayâl peşinde olmadığını ve olamayacağını bildikleri için onu ve getirdiklerini kabul etmekteydiler.
Hz. Peygamberin nübüvvet ile görevlendirilişi, Rasûl olarak gönderilişi, ilk dönemde inen sûrelerin en önemli konusunu oluşturmaktadır. Hz. Peygamber kendisine yüklenen bu ilahi vazifeyi, çevresine söz konusu vahyleri okumak suretiyle duyurmaya çalışmaktaydı. Dolayısıyla aralannda kırk yıl gayet normal bir hayat yaşamış olan Hz. Muhammed'in bürünmüş olduğu bu yeni kimliğini, risalet misyonlu kişiliğini, inansın veya inkar etsin çevresindekiler, onun bu yönümü konu edinen ayetlerden dinliyorlardı. Elbette ona ve getirdiği vahye inanan sahabe için, Hz. Peygamberi ve misyonunu en güzel ve net bir şekilde anlatan, O'nu tanıtan, onun Allah, Kur'an ve insanlar nezdindeki konumunu belirleyen en önemli kaynak yine Kur'an idi. Bu sebepledir ki sahabe, Yüce Allah'ın kendilerine takdim ettiği bir peygamber tasavvuru ile yetişmekteydiler. Kur'an, bir taraftan O'nu bütün gerçekliğiyle takdim ve tavsif ederken, bir taraftan da câhili Arap zihniyetindeki olağanüstü güçlerle donanmış, melekleşmiş hatta âdeta ilahlaştırılmış [438] beşerüstü bir peygamber telakkisini tashih etmeye çalışmış, müşriklerin Hz. Peygamberden bu doğrultudaki beklentilerine en güzel cevapları vermiştir.
Bu câhili peygamber anlayışına sahip olan müşrikler, bir uyarıcı beklemekte olmalarına rağmen, onun "Kendileri gibi beşer neviinden oluşunu",[439] hele hele "(Mekke ve Taif gibi) iki büyük şehirin ileri gelenlerinden birisi olmayışını"[440] kabul edemiyorlardı. Oysa Kur'an'a göre, içlerinden, kendilerinden bir Rasûl gönderilmesi Allah'ın onlara büyük bir lütfuydu.[441] Ayrıca Allah risaletini nereye ve kime vereceğini daha iyi bilmekteydi ve Allah'ın rahmetini onlar taksim edecek değillerdi. [442] Fakat bu cahili peygamber telakkisinden dolayı müşrikler, böyle bir Rasulün, kendileri gibi yemek yemesini, çarşılarda yürüyüp gezmesini de kabullenemiyorlardı.[443] Onlara göre bir Peygamberin yanında, kendisine inmiş uyarıcı bir meleği, kendisine bahşedilmiş hazineleri, bağlar bahçeleri ve Rabbinden kendisine verilmiş mucizeleri olmalıydı. [444] Dolayısıyla onlar, Hz. Peygambere yerden pınarlar fışkırtmadıkça, aralarından ırmaklar akan hurma bahçeleri ve üzüm bağları olmadıkça, gökten parçalar inmedikçe, Allah'ı ve melekleri getirmedikçe, altından yapılma bir evi olmadıkça, göğe çıkıp hazır bir kitap getirmedikçe kendisine inanmayacaklannı haykmyorlar, Kur'an ise ona kısaca
"Ben Rabbimi tenzih ederim, ben sadece bir beşer-Rasûl değil miyim?" cevabını verdiriyordu. [445] İşte bu ve benzer ayetlerden, özellikle risalet vasfının, beşer vasfıyla bir arada bulunması-bütünleşmesi bakımından, cahili peygamber anlayışı ile Kur'ânî peygamber anlayışının birbirinden tamamen ayrıldığını görmekteyiz. Şu halde sahabedeki peygamber anlayışı, doğrudan Yüce Allah'ın ve zaman zaman da bizzat Rasûlullah'ın ortaya koyduğu Kur'anî bir peygamber anlayışına dayanmaktaydı. Bu sebeple, burada sahabedeki peygamber telakkisini tesbit bakımından bazı ayet ve hadislere atıfta bulunmamız yerinde olacaktır.
Kur'an, Hz. Muhammed'in, Allah'ın Rasûlü olduğunu, O'ndan önce de rasuller gelip-geçtiğini, O'nun ilk defa ortaya çıkan bir türedi olmadığını, ama peygamberlerin sonuncusu olduğunu açıkça ifade eder.[446] *"O, müşriklerin iddia ettikleri gibi, kahin, mecnun, şair, büyülenmiş, büyücü, yalancı birisi* [447] değildir, aksine büyük bir ahlâk üzere olduğu gibi, dosdoğru bir hidayet üzeredir. [448] Çünkü Yüce Allah O'nu hidayetle ve Hak din ile, bütün insanlara müjdeci ve uyancı, yol gösterici ve âlemlere rahmet olarak göndermiştir. [449]
Şimdi Kur'an'ın Hz. Peygambere yüklediği görevlerin, neler olduğunu kısaca hatırlatalım:
a- Şahidlik: Yüce Allah, ilk indirdiği sûrelerden 73. Muzzemmil Sûresinde
"*Firavun'a bir Rasûl gönderdiğimiz gibi, şahid olarak size de bir Rasûl gönderdik*" buyurmaktadır. [450] Bilakis Rasûlullah'ın "şahid oluşu", dünya ile ilgilidir ve kendisine risaletin verilmesiyle birlikte, hâl ile tebliğ niteliğinde icra ettiği önemli bir misyondur. Nitekim, Yüce Allah onu şahid, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdiğini hatırlattığı diğer bir ayette, bunun gerekçesini,
"Allah'a ve Rasûlüne inanmanız, onu desteklemeniz ve ona saygı göstermeniz için" [451] diye tasrih etmektedir. Buna göre, "şahid olma", hemen risaletin akabinde , müjdeleme ve uyarma görevlerinden de önce gelen ve insanlann Allah'a ve Rasûlüne inanmalarında rolü ve katkısı büyük olan bir durumdur.
Şu halde o, bir Rasul olarak, hakkın, vahyin şahididir, tanığıdır. O, risalet öncesi ve sonrası örnek şahsiyetiyle, bizatihi ilahî mesajın, risaletin en büyük delilidir. Yani Peygamber, Allah'ın dininin temel dayanakları olan ilkelerin gerçekliğine şehadet etmeli, bunlann hak, buna aykırı olan herşeyin ise batıl olduğunu açıkça söylemelidir. Uygulamada şehadetine gelince, yani Peygamber, bütün insanlara sunmak üzere görevlendirildiği şeyleri önce kendi nefsinde uygulayarak göstermelidir. O'nun karakter ve davranışları, davetinde ne kadar samimi olduğuna şehadet etmelidir. O'nun şahsı, getirdiği talimatın öyle bir modeli olmalıdır ki, onu gören bir kimse, tüm dünya, davet ettiği iman ile nasıl bir insan oluşturmak istediğini, o insana nasıl bir karakter yerleştireceğini ve bu insan sayesinde dünyada nasıl bir hayat tarzı, nasıl bir sistem kuracağını hemen anlayabilmelidlr. Buradan, Allah'ın Peygamberi şahit kılarak ona nasıl büyük bir sorumluluk yüklediği ve bu yüce makama layık olan şahsın ne kadar büyük bir şahsiyet olduğu fikri ortaya çıkmaktadır, [452]
b- Uyarma: Hz. Peygamberin risalet misyonunda, önemli ve öncelikli görevlerinin başında "inzâr" yani uyarma vazifesi gelmektedir. Vahyin verdiği endişe ve dehşetin etkisiyle yatağa giren Hz. Peygamberden ilk istenen, *"Kalk ve uyar!"* emri olmuştur. [453] Başlangıçta sadece yakın akrabalarına yönelik olan bu uyarma görevi, bilahare bütün Mekke'ye ve çevresine, nihayet Kur'an'ın ulaştığı herkese yöneltilmiş, böylece Hz. Peygamber, insanları Kur'an ve azab günü ile uyarmıştır. [454] Kendilerinden birisinin "uyarıcı" olmasına hayret eden müşriklere cevaben Kur'an, O'nun da önceki peygamberler gibi bir uyarıcı, hatta *"Apaçık bir uyarıcı*" olduğunu tekrar tekrar ifade etmiştir. [455]
Hz. Peygamber, Rasul olarak gönderilişinden,
"Artık emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve müşriklere aldırma!, yakın akrabanı uyar!" [456] şeklinde, dini açıkça ortaya koymasının emredilişine kadar üç yıl bu işi gizli yürütmüştü. [457] İbn Abbas'ın anlattığına göre bu ayetler inince Hz. Peygamber birgün Safa tepesine çıkıp bütün Kureyş'e seslenmiş, toplandıklarında ise onlara
"Ne dersiniz, size şu dağın arkasında (sizinle savaşmak üzere düşman) atlılar bekliyor diye haber versem, bana inanır mısınız?" diye sorunca onlar "Evet, zira biz senden hiç yalan işitmedik" dediler. Bunun üzerine,
"Öyleyse haberiniz olsun ki, ben, şiddetli azab öncesinde size gönderilmiş bir uyarıcıyım [458] ve:
"Allah bana en yakın akrabalarımı uyarmamı emretti. Bilin ki, 'Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur" demeniz dışında benim size ne dünyada bir menfaatim, ne de ahirette bir nasibim dokunur!" [459] buyurdu.
Yine Hz. Peygamber bu misyonunu, şu nefis teşbih ve temsiliyle şöyle anlatır:
"Benim ve Allah'ın bana verdiği misyonun misali, bir kavme gelip 'Ben çıplak, uyarıcıyım, düşman ordusunu gözlerimle gördüm. Derhal kaçın! Kaçın!" diyen kimsenin misaline benzer. O toplumdan bir kısmı, onun bu uyarısına itaat etmiş ve geceleyin sessizce kaçıp kurtulmuş; bir kısmı ise onu yalanlamış ve sabahleyin gelen ordu tarafından helak edilmiştir. [460] *İşte bana itaat edip, getirdiğime tâbi olan kimsenin misali ile, bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanın misali buna benzer."* [461]
Gerçekten de Allah tarafından gönderilen bu uyananın uyarısını, ancak zikr'e tâbi olan, kendisini görmediği halde Rahman'(a inanıp O'nun azabın)dan korkan, O'nun huzuruna haşrolunacağı korkusunu taşıyanlar dikkate alacak; kalpleri, kulakları ve basiretleri körelmiş kimseler bu ilahî uyarıya aldırış etmeyecektir. [462]
c- Müjdeleme: Hz. Peygamberin, uyancılıkla birlikte zikredilen diğer bir vasfı da, müjdeci oluşudur. [463] Yüce Allah
"Biz o (Kur'an'ı) senin dilinde (indirerek) kolaylaştırdık ki, onunla korunanları müjdeleyesin" buyurmaktadır. [464] Birçok ayette Hz. Peygamber, inanıp dürüst iş

yapanlara, müminlere, sabredenlere, mütevazilere, muhsinlere, Allah'ın kullarına çeşitli mükafatları; [465] münafiklara, kafirlere ve ilahi mesajı duymak istemeyen müstekbirlere de acıklı bir azabı müjdelemekle emrolunmuştur. [466]

Şüphesiz müjdeleme, insanlara ümit aşılama, onlara aşk, şevk ve heyecan bahşederek motive etme, Hz. Peygamberin hem bizzat yaptığı, hem de ashabına emir buyurduklan önemli bir yöntemdir [467]

d- Öğüt verme: Bu aşamada bir Peygamber olarak Rasûlullah'tan istenen bir diğer görev de, insanlara va'z u nasihat etmesi, onlara öğüt vermesidir. O, Allah'tan kendisine gelen mev'ıza ve öğüt türü âyetleri, onlara hatırlatmakla da emrolunmuş ve her fırsatta bu görevini hakkıyla yerine getirmiştir. [468]

e- Davet: Risaletin veriliş sebeplerinden en önemlisi ve her Rasulün en büyük görevi insanlan Allah'a davet etmektir. Hz. Peygamberin misyonunu en kapsamlı bir şekilde anlatan şu ayette şöyle buyurulur: *"Ey Peygamber! Biz seni şahid, müjdeci, uyarıcı ve izniyle Allah'a davetçi ve aydınlatıcı bir lamba olarak gönderdik*. [469]

Hz. Peygambere, Rabb'inin yoluna hikmet ve güzel tavsiyeler ile davet etmesi, insanlarla en güzel bir tarzda mücadele etmesi emredilmiş, o da bu emre uygun olarak, insanları Allah'a basiretle davet etmiştir. [470] Hz. Peygamber, insanları Allah'a davet görevinde o kadar ısrarlı ve hırslı bir çalışma yürütmüştür ki, neticede Allah tarafından kendisine müteaddit defalar itab edilmiştir. [471] Ayrıca ondan davet çalışmaları esnasında müşriklerin her türlü olumsuz tepkilerine karşı daima sabırlı olması da istenmiştir. [472] Şüphesiz vahyin güdüm ve gözetiminde [473]devam eden davet çalışmalarında, Rabbani ve nebevi bir stratejinin takip edildiği görülür. Onun hedefine ulaşmak için takip ettiği merhaleler, kullandığı vasıtalar, gözettiği ilkeler ve şartlara göre ortaya koyduğu farklı metodlar, gerek sahabe için, gerekse bütün ümmet için davet yönteminin ideal bir pratiğini oluşturur. Onun çok yönlü olarak ortaya koyduğu bu nebevi davet metodu, günümüz davetçilerinin de önünü aydınlatacak en büyük ışıktır. Bu sebepledir ki, günümüzde O'nun davet metodu hakkında birçok çalışma neşredilmiştir. [474]

f- Teblîğ: Rasûlün aslî görevlerinden birisi de Allah'tan aldığı mesajları aynen insanlara ulaştırmasıdır. Hatta bu, risaletin en vazgeçilmez şartıdır denilebilir. Nitekim Yüce Allah *"Ey elçi! Rabbinden sana indirileni duyur! Eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini yapmamış olursun!"* buyurmuştur. [475] Hz. Aişe bu ayete dayanarak, Rasûlullah (s.a.v.)'ın Allah'ın Kitabından herhangi birşeyi gizlediğini iddia veya rivayet edenlerin yalan söyleyip, Allah'a iftira etmiş olacaklarını söylemektedir. [476] Çünkü yine onun ifadesine göre, "Eğer Allah Rasulü, Allah'ın kendisine indirdiklerinden birşeyler gizlemiş olsaydı, aleyhindeki şu ayeti gizlerdi:

"...(Zeyd'e) 'Eşini yanında tut, Allah'tan kork!" diyordun. Fakat Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun, insanlardan çekiniyordun. Oysa asıl çekinilmeye layık olan Allah idi.." [477] Dolayısıyla Hz. Peygamberin, hiçbir şekilde inen vahyleri gizlemesi, onları değiştirmesi veya ilavede bulunması sözkonusu değildir. [478] Nitekim Veda Haccında onu dinleyen sahabe de, O'nun tebliğ görevini yaptığına, risalet ve nasihat vazifelerini yerine getirdiğine dair şahitlik etmişlerdir.[479]

Hz. Peygamber, sadece kendisine indirilen vahye tabi olmakla emrolunmuştur. [480] O her ne pahasına olursa olsun insanların hidayetini veya itaatini sağlamakla memur değildir, O'na düşen yalnızca tebliğ etmektir.[481] Hz. Peygamber de bunun bilincindedir ve

"Ben sadece tebliğciyim, hidayet eden ise Allah'tır", [482]

"Allah beni tebliğci olarak gönderdi, zorlayıcı olarak göndermedi" demektedir. [483]

"Gerçekten de O, insanlar üzerine ne bir bekçi, ne insanların bir vekili, ne de bir zorlayıcıdır." [484] Bu ve benzer ayetler, yine Hz. Peygamberin tebliğ ve davet görevinde fazlasıyla çaba sarfettiğini göstermektedir.

g- Tilâvet: Tebliğ vazifesinin en önemli kısmını, Hz. Peygamberin Rabb'ından gelen vahyleri, âyet ve sûreleri insanlara okuyarak duyurması oluşturur. [485] Hz. peygamber, daha önce Kitab nedir, iman nedir bilmezken, yine hiçbir Kitab okumuş yazmış birisi değilken, kendisine bir Kitap verileceğini de ümit etmezken, aralarında bu şekilde bir ömür boyu kaldıktan sonra ilahi irade O'nu Allah'ın Kitabını insanlara okumakla görevlendirmişti.[486] İnsanlara Allah'ın ayetlerini okuması, Hz. Peygamberin Kur'an'da anlatılan en büyük görevleri arasında zikredilmektedir. [487]

Buraya kadar zikrettiğimiz şahidlik, uyarma, müjdeleme, nasihat, davet, tebliğ ve tilavet şeklindeki Hz. Peygamberin görevleri, inanan inanmayan ayırımı gözetmeksizin genel olarak tüm muhataplara yönelik görevlerdir. Bundan sonra zikredeceğimiz görevler ise daha çok inananlarla ilgilidir.

h- Talîm: Hz. Peygamberin inen vahyleri tebliğ ve tilavetinin yanısıra, inananlara Kitabı, hikmeti ve hatta onlara bilmedikleri şeyleri öğretme gibi önemli bir vazifesi daha vardır. [488] Allah'ın Kitabını öğretmesi, daha çok amelî konularla ilgili olup, pratiğe yöneliktir. Ayetlerde ifade edildiği gibi onun talim vazifesi sadece Kur'an ile sınırlı değildir. O, Kur'an'ın yanısıra, hikmeti de öğretmektedir. Bazı alimlerimiz tarafından "sünnet" olarak anlaşılan hikmet, [489] sünnet olsun yada olmasın, O'nun öğrettiği bütün öğretileri ve hikmetli bilgileri ifade eder. Şüphesiz onun bilgilerinin asıl kaynağını Kur'an ve hikmet oluşturmaktaysa da, o, aklı, fetaneti, feraseti ve basireti kadar, tecrübe, çevre kültürü vb. başka kaynaklara da sık sık başvurmuştur.

O, vahiyle donanmış, hikmetle bezenmiş bilge bir muallimdir. Bazı rivayetlerde kendisinin de buyurdukları üzere o, muallim olarak gönderilmiştir. [490] İbn Mes'ud'un ifade ettiği gibi, Rasûlullah (s.a.v.) hayrın başlangıçlarınıda, sonuçlarını da öğretmiştir. [491] O, hayatın her alanında, insanlara faydalı olduğunu düşündüğü pekçok şeyi ashabına öğretmiştir. Hatta Hz. Peygamberin en ince ayrıntılara varıncaya kadar birçok şeyi öğretme cihetine gitmesi, müşrikler tarafından hayli yadırganmıştır. Nitekim Selman-ı Farisî'ye (ö. 36) "Sizin Peygamberiniz, tuvalet yapış tarzınıza kadar size herşeyi öğretmiş, öyle mi?!" şeklinde alayvâri bir soru yönelttiklerinde o, "evet" dedikten sonra, tuvalette kıbleye yönelmeme, sağ el ile, üçten az taş ile temizlenmeme, tezek veya kemik ile taharetlenmeme şeklindeki nebevi talimatları sıralamıştı. [492] Hz. Peygamber, bu tür detayları öğretirken

"Ben size, bir babanın evladına öğrettiği gibi öğretiyorum" demekteydi. [493]

Aksıran birisine, namazda olduğu halde "Allah sana merhamet etsin" dediği için, sahabenin sert bakışlarına ve omuz darbelerine hedef olan bedevi Muâviye b. Hakem es-Sulemî, namaz bittikten sonra Hz. Peygamberin kendisini çağırdığını ve kendisine namaz içerisinde insanların sözlerinden hiçbir şeyi söylemenin doğru olmayacağını; zira namazın, tesbîh, tekbîr, tehlîl ve Kur'an okumaktan ibaret olduğunu hatırlattığını söyledikten sonra, "Anam-babam ona feda olsun, vallahi ondan daha hayırlı bir öğreticiyi asla görmedim. Vallahi beni ne eleştirdi, ne de bana kızdı" demektedir. [494]

Yine Ramazan içerisinde yaptığı zıhan bozduğu için, kavmi tarafından bir hayli eleştirilen Seleme b. Sahr el-Beyazî adlı fakir sahâbî, Hz. Peygamber ile görüşüp durumunu ona arzettikten ve meselesini hallettikten sonra kavmine dönerek şöyle diyor: "Ben, sizde dar görüşlülük ve anlayışsızlık; Rasûlullah (s.a.v.)'da ise hoşgörü ve anlayış buldum." [495]

I- Beyan: Hz. Peygamberin, Allah'ın Kitabını inananlara öğretmesinin diğer bir tarafının da, indirilen ayetlerin onlara açıklaması oluşturur. Yüce Allah:

"Sana da, insanlara kendilerine indirileni açıklayasın diye bu Zikr'i (Kur'an'ı) indirdik" buyurmaktadır. [496]

Hz. Peygamberin Kur'an'ı beyanı da çeşitli şekillerde olmaktaydı. O, bazen Kur'an'da bulunan bir hükmü, kendi lisanıyla ona uygun bir şekilde ifade etmiştir. Onun bu kabil beyanları, Kur'an'daki bazı konulara vurgu yapmayı, önemine işaret etmeyi amaçlamıştır. Hz. Peygamberin asıl beyanı; bazen Kur'an hükümlerinden mücmel olanı beyan, müşkil olanı tavzih ve mübhem olana açıklık getirme; bazen de umum olanı tahsis, mutlak olanı takyid etme şeklinde tahakk ediyordu.[497] Nüzul ve vürûd ortamlarının şahitleri, Kur'an ve Rasûlullah'ın muhatapları olan sahâbîler, Hz. Peygamberin, Kur'an'ı sadece tebliğ etmekle kalmayıp, aynı zamanda onu tatbik ve beyan ettiğini de müdriktiler. Rivayete göre tabiûndan bir şahsın, İmran b. Husayn'a (ö. 52) Kur'an'da aslını bulamadıkları bazı konuların rivayet edilmesinden yakınması üzerine İmran ona Kur'an'ı okuyup okumadığını sorar. Olumlu cevap aldıktan sonra ona "Peki, Kur'an'ın hiçbir yerinde yatsı namazının (farzının) dört, akşamın üç, sabahın iki, ikindi ve öğlenin dört rekat olduğuna rastladın mı?" diye sorar. Adam "hayır" deyince o, "Peki, bunları kimden aldınız? Bizden almadınız mı? Biz de Rasûlullah'tan almadık mı?" der. İmran, zekat ve hac ile ilgili bazı tatbikatı da aynı şekilde ondan aldıklarını söyledikten ve Hz. Peygamberin bazı yasaklarını hatırlattıktan sonra "Peki, Allah Teâlânın Kur'an'da şöyle buyurduğunu duymadınız mı? *"Rasûl size neyi verirse onu alın, neyi de yasaklarsa ondan sakının."* demiştir. [498]

Yine İbn Mes'ud'un (ö. 32), dövme yapana-yaptırana, yüzündeki kılları aldırana, güzellik adına Allah'ın yarattığı (beden, âzâ vb.) değiştirene ve dişlerinin arasını seyrekleştirene Allah'ın lanet ettiğini haber vermesinden ve bunları yapmayı Rasûlullah'ın yasakladığını hatırlattıktan sonra Yüce Allah'ın

"Rasul size neyi verirse onu alın, sizi neyi de yasaklarsa ondan sakının" ayetine dayanmasında da aynı anlayışı görmekteyiz. [499]

Hz. Aişe'nln (ö. 57), hayızlı hanımın orucunu kaza ettiği halde, niçin namazını kaza etmediğini soran hanıma kızarak, kendilerinin Rasûlullah döneminde orucun kazasıyla emrolundukları halde, namazın kazasıyla emrolunmadıklarını hatırlatması da bu cümledendir. [500]

Aynı şekilde İbn Ömer'e (ö. 73) "Biz Kur'an'da korku ve hazar namazını bulduğumuz halde, sefer namazını bulamıyoruz?" diye sorduklarında O, "Ey yeğenim, biz birşey bilmezken Allah bize Muhammed (s.a.v.)'i gönderdi ve biz de onun ne yaptığını görmüşsek öyle yapıyoruz" cevabını vermişti. [501]

Çeşitli konular hakkındaki sahabenin bu yaklaşımları, onların Hz. Peygamberin Kur'an dışında da belli hükümler getirdiğini, Kur'an üzerine bazı ziyade hükümler koyduğunu ve Kur'an'da bulunmayan birçok beyanlan bulunduğunu kabul ettiklerini gösterir. [502]

Hz. Peygamberin beyan misyonu içerisinde mütalaa edilmesi gereken diğer bir husus da; onun, Kur'an'da zikredilmeyen bazı şeylerin hükmünü beyan edip, onları ilgili Kur'an hükümlerinin kapsamına dahil etmesidir. Bununla, Kur'an'ın arzetmiş olduğu, maruf-münker, helal-haram, tayyibât-habâis gibi genel hükümlerin altına girebilecek yeni hükümler beyan etmesini kastediyoruz. Kur'an, indiği dönemde yaygın olan bazı kötülükleri, pis olan şeyleri ve haramları zikrederken, [503] bazı ayetlerde ise, sadece genel olarak güzel şeyleri helal kıldığını, gizli-açık her türlü ahlaksızlığı haram kıldığını ifade buyurmuştur.[504] Kur'an'ın belirlediği az sayıdaki haramlar ile münkerâtın dışında, Hz. Peygamberin nelerin bu kategoriye gireceğini, nelerin de helal ve temiz addedilebileceğini beyan etme görevini şu ayete dayandırmaktayız:

"Onlar ki, ellerindeki Tevrat ve İncil'de yazılı bulunan o elçiye, o ummî Peygambere uyarlar. O (Peygamber) ki, kendilerine iyiliği emreder, onlara kötülüğü yasaklar; onlara temiz ve hoş olan şeyleri helal, pis ve çirkin olan şeyleri haram kılar, üzerlerindeki ağır yükleri ve kendilerini bağlayan bağları kaldırır. O Peygambere iman edip, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura tabi olanlar, işte kurtuluşa erenler onlardır." [505]

Şâtıbî (ö. 790), Hz. Peygamberin bu hususta ki beyanının, Yüce Allah'ın helal kıldığı tayyibât ile haram kıldığı habâis şeklindeki iki aslın arasında kalan ve ikisinden birine dahil edilmesi mümkün olan hususların durumlarını vuzuha kavuşturmak olduğunu belirttikten sonra, bu cümleden olarak, Hz. Peygamberin vahşi hayvanların, yırtıcı pençeli kuşların ve ehli eşeklerin, pislik yiyen ellâle" denilen hayvanların yenilmelerini "habâis" kategorisinde gördüğü için nehyettğini, [506] öte taraftan, keler, toy, tavşan vb. hayvanları da "tayyibât"a dahil ettiğini anlatır [507]ve şu habere yer verir: İbn Ömer'e kirpinin yenilip yenileyeceği sorulunca, o, sorana "ye!" demiş, ve

"De ki bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki pistir- ve Allah'tan başkası adına kesilmiş fisk(hayvan)dan başka birşey bulamıyorum" ayetini okumuştu. Onlardan birisi, "Fakat Ebû Hureyre Hz. Peygamberin kirpi için "o habâisten bir habistir" buyurduğunu rivayet ediyor" deyince İbn Ömer "Eğer Hz Peygamber öyle buyurmuşsa, mesele onun buyurduğu gibidir" demiştir. [508]

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus da, Hz. Peygamberin beyanlarının ne kadar olduğu, diğer bir ifade ile beyan etmediği konuların bulunup bulunmadığı meselesidir.

Ma'mer b. Raşid'in (ö. 153), arkadaşı İmran'dan naklettiği mürsel bir habere göre Rasûlullah (s.a.v.), *"Sizi cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak hiçbir şey bırakmadım, hepsini size beyan ettim"* buyurmuştur. [509]

İmam Şafiî de (ö. 204), senediyle benzer bir haber aktarır. Muttalib b. Hantab'ın naklettiğine göre bu rivayette Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın size emrettiği hiç birşeyi terketmeyip size emrettim. Yine Allah'ın size yasakladığı hiçbir şeyi terketmeyip size yasakladım," [510]

Ancak, bu konuda Hz. Ömer'den gelen farklı bir değerlendirmeye rastlamaktayız. Bazı kaynaklarımız onun şöyle dediğini nakletmektedir: "Şu üç şeyi Rasûlullah (s.a.v.) bize beyan etmiş olsaydı, bu benim için dünyadan ve dünyadakilerden sevimli idi. Bunlar; hilafet, kelâle ve ribadır." [511] İkinci bir rivayette ise, faiz yerine, zekat vermeyenlere savaşın helal olup olmaması zikredilmektedir. [512]

Kaynaklarımızda yer alan başka bir habere göre Hz. Ömer, bir hutbesinde, şarap ve çeşitli içkilerin insanın aklını karıştırdığından söz ederken, aklını karıştıran bu konuları hatırlayarak şöyle demiştir: "Ey insanlar! Şu üç şey var ki, Rasûlullah (s.a.v.)'ın bu konularda nihâi bir beyanat vaz'etmiş olmasını çok isterdim. Bunlar; dedenin mirası, kelâle ve ribâ çeşitlerinden bazılarıdır." [513]

Şa'bî'nin (ö. 103) naklettiği diğer bir haberde ise onun şöyle dediği nakledilmektedir: "Ey insanlar! acaba size helal olmayan birşeyi mi emrediyor, ya da helal olan birşeyi mi size haram kılıyoruz, bilmiyoruz? Çünkü en son inen ribâ ayeti idi ve Rasûlullah (s.a.v.) onu beyan etmeden vefat etti. Şu halde siz şüpheli olanı bırakın, şüpheli olmayana bakın!" [514]

Görüldüğü gibi zikrettiğimiz bu rivayetlerin her birinde Hz. Ömer üç hususta söz etmiş olmasına rağmen, muhtemelen râvî tasarruflarından kaynaklanan bir muhteva farklılığı neticesinde, onun Rasûlullah (s.a.v.) tarafından beyan edilmiş olmasını çok arzuladığı bu meseleler; kimin halife olacağı, kelâlenin kim olduğu, riba, dedenin mirası ve zekat vermeyenlere savaş ilan edilip edilemeyeceği olmak üzere beş hususa çıkmaktadır. Fakat asıl problem; kelâle, dedenin mirası ve faiz meselelerinde odaklanmaktadır.

Ukbe b. Amir'e (ö. 58) göre, sahabeyi en fazla uğraştıran, en çetrefil konu kelâle meselesiydi [515]Kelâleden söz eden iki ayet inmiş olmasına rağmen, [516] Hz. Ömer için konu tam olarak vuzuha kavuşmamış olacak ki, Rasûlullah'a kelaleden sormuş, o da,

"Bu hususta yazın inen 4. Nisa Suresinin son ayeti sana yeter" buyurmuş [517]ve başka bir açıklama yapmamıştır. Ancak, ilgili ayetteki açıklamalara ve orada Yüce Allah'ın *"Şaşırmamanız için Allah size (hükmünü) açıklıyor"* buyurmasına rağmen, Hz. Ömer'in "Allahım, kelâleyi beyan ettiğin kimselere ettin, ama ben hâlâ anlayamadım" dediği nakledilmektedir. [518]

Bütün bu rivayetlerin toplamından, Yüce Allah'ın kelâle konusunda indirdiği iki ayeti Hz. Peygamberin yeterli bulduğu, ancak Hz. Ömer'in meseleyi yine de tam olarak kavrayamadığı ortaya çıkmaktadır. Anlaşılan o ki, Hz. Ömer, içki ile ilgili ayetler tedricî olarak indikçe, "Allahım, bize şarap hakkında (sadra) şifa olacak / yeterli bir beyan indir" diye dua ettiği gibi, [519] bu konuda da hiçbir tereddüde mahal kalmayacak şekilde net bir beyan istemekteydi. Ancak Şâtıbî'nin (ö. 790) de dediği gibi, bu ve benzeri bazı meseleler, sahabe ve diğer müctehidlerin içtihadına bırakılmıştı. [520]

Nitekim, Hz. Ebû Bekir'e kelâle sorulunca o, "Size bu hususta reyimle cevap vereceğim, eğer doğru ise, Allah'tandır, hatalı ise benden ve şeytandandır" dedikten sonra, onun, "(Kendisine varis olacak) babası ve oğlu olmayan kimse" olduğunu söylemiştir. [521]

Hz. Ömer ise. Önce 4. Nisa 176. ayetten hareketle kelâleyi "(kendisine varis olacak) çocuğu olmayan" şeklinde anlamış, sonra halife olunca "Hz. Ebû Bekir'in söylemiş olduğu birşeyi reddetmekten Allah'a sığınırım" diyerek onun görüşünü benimsemiş, ölüm döşeğinde ise kelâle konusunda kat'î bir görüşü olmadığını bildirerek, meseleyi ümmete bırakmıştır. [522]

Hz. Ömer'in sözünü ettiği ve kendisine kapalı gelen dedenin mirası meselesinde de, hem onun, hem de diğer sahâbîlerin birçok ihtilafı vardır. O kadar ki, Ubeyde b. Amr (ö. 72), sadece bu mesele hakkında Hz. Ömer'den birbirinden farklı yüz hüküm bellediğini söylemektedir. [523]

Riba konusunda ise Hz. Ömer'in muhtemelen riba'l-fadla [524] işaret ettiğini, zira riba'n-nesîe (veresiye satıştan doğan riba) [525] nin sahabe arasında ittifakla kabul gördüğünü söyleyen İbn Hacer'e (ö. 852) göre, sözün akışından Hz. Ömer'in faiz ile ilgili bazı konularda nasslara sahip olduğu, ancak kalan bazı hususlarda bilmediği hükümleri de Hz. Peygamber'den öğrenmek istediği anlaşılmaktadır. [526]

Biz faiz konusunda Hz. Ömer'in oldukça hassas ve ihtiyatlı olduğunu, muamelelerde faizin tahakkuk etmesi korkusuyla daima dikkatli davrandığını bilmekle birlikte,[527] kelâle ve dedenin mirası meselelerinde olduğu gibi, onun çözemediği veya ihtilaf ettiği bir faiz meselesine rastlayabilmiş değiliz. Her rivayette Hz. Ömer'in saydığı bu üç hususta üçüncüsünün, faiz değil de, zekatı vermeyenlere savaş açılıp açılmayacağı meselesi olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Abdurrazzak'tan (ö. 211) kaydettiğimiz rivayetlerden birisinde durum böyle olduğu gibi, [528] onun bu konuda Hz. Ebû Bekir ile yapmış olduğu tartışma da çok meşhurdur. [529]

Yoksa onun bu sözlerinden Hz. Peygamberin bu konularda hiçbir beyanı olmadığı sanılmamahdır. Çünkü bu meseleler hakkında hem Kur'an'ın, hem de Hz. Peygamberin beyanları mevcuttur. Şu kadar var ki, ilgili ayetlere ve rivayetlere rağmen, farklı anlayışlar ortaya çıkabilmiştir. Diğer bir ifade ile, birçok konuda olduğu gibi, bu hususta nasslar da, farklı ictihadların serdedilmesine müsaittir.

Hulasa, gerek Kur'an'da Yüce Allah, gerekse O'nun Rasulü, özellikle o günkü muhatapların ihtiyaç duydukları konulan yeterli gördükleri oranda beyan etmişlerdir. [530] Kur'an ve Sünnetin ortaya koyduğu beyanatın ilahî iradenin arzuladığı miktarda gerçekleştiğini, insanların hidayetini, dünya ve ahiret saadetini temin edebilecek kadar genel ilkelerin, külli kaidelerin vaz' edildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Yalnızca Hz. Ömer'in dile getirdiği birkaç husus ise, cüzî fer'î meselelerden ibaret olup, ümmetin içtihadına bırakılmış ve sahabeden itibaren müctehidler bu meseleleri kendi reyleriyle çözmeye çalışmışlardır. Anlaşılan o ki, sahabe, Hz. Peygamberin gerek Kur'an hakkındaki ve gerekse onun dışındaki beyanlarına daima değer vermişler, özellikle Peygamber vasfıyla ortaya koyduğu her türlü beyanat ve talimatına itibar etmişlerdir.

1- Tezkiye: Hz. Peygamberin Kur'an'da bahsedilen görevlerinden biri de tezkiyedir. [531] Kısaca tezkiye, Hz. Peygamberin tebliğ ettiği ilahi ve nebevi öğretiler vasıtasıyla, inananları ve onlardan oluşturduğu toplumu, maddî ve manevî her türlü pislikten arındırma, temiz bir toplum oluşturma vazifesidir. Kanaatimizce Cafer b. Ebû Talib'in (ö. 8) Habeşistan'a hicret ettiklerinde Necaşî'ye hitaben söylediği şu sözler, Hz. Peygamberin tezkiye görevini bütün yönleriyle ortaya koymaktadır:

"Ey Kral! Biz putlara tapan, ölü eti yiyen, her türlü fuhşiyatı yapan, akraba ilişkilerini koparan, komşuya kötü davranan cahili bir toplum idik. Bizden güçlü olan, zayıf olanı yerdi. İşte Allah bize içimizden nesebini, doğruluğunu, güvenilirliğini ve iffetini bildiğimiz bir Rasûl gönderinceye kadar bu haldeydik. Oysa gönderilen bu Rasûl, bizi, Allah'ı birlemeye, O'na kulluk etmeye, O'ndan gayrı babalarımızın taptığı taş ve putları terketmeye çağırdı. Bize doğru sözlülüğü, emaneti yerine getirmeyi, akrabalarla ilişkileri devam ettirmeyi, iyi komşuluğu, haramlardan ve kan dökmekten el çekmeyi emretti ve bize fuhşiyatı, yalan sözle şahitliği yetim malı yemeyi, iffetli hanımlara iftira etmeyi yasakladı. Bize yalnızca bir Allah'a kulluk etmemizi ve O'na hiçbir şeyi şirk koşmamayı emretti, namazı, zekatı ve orucu emretti." Daha başka İslam emirlerinden saydıktan sonra devamla "Biz de onu derhal tasdik ettik, ona inandık ve Allah'tan getirdiğine uyduk, yalnızca Allah'a kulluk ettik ve O'na hiçbir şeyi şirk koşmadık. Onun bize haram kıldığını haram, helal kıldığını da helal kıldık..." [532]

Gerçekten de Hz. Cafer'in çok veciz bir şekilde ifade ettiği gibi, Hz. Peygamber, asırlardır süregelen bir cahiliyye toplumunu, 23 yıllık risaleti süresince asr-ı saadet toplumuna çevirmeyi başarmıştır. Allah'ın hidayeti ve Hz. Peygamberin tezkiyesi neticesinde cahiliyye döneminin zorba ve müşrik insanlarının, çok kısa sürede gerçekleşen bu toplumsal değişimle, nasıl örnek bir nesil olduklarına tarih şahittir. İşte bu sebeple olmalıdır ki, bazı usulcülerimiz, "Rasûlullah (s.a.v.)'ın nübüvvetini isbat için hiçbir mucize olmasa dahi, sadece onun ashabı bile (bunun isbatına) yeter" demişlerdir. [533] Yani, O'nun tezkiyesiyle oluşan bu yeni ve medenî toplumun, bir "ashab-ı kiram" toplumunun vücuda gelmesi âdeta mucizevî bir değişimdir ve yalnızca böyle bir neslin oluşumu bile onun Peygamberliğini isbat için yeterlidir.

3- Hâkîm / Müftü Olarak Hz. Muhammed

Hz. Peygamberin beşer ve risalet vasıflarından sonra diğer bir vasfı da, hâkimlik vasfıdır. Biz, bu vasfıyla onun hem Kur'an ahkamını tatbik etmesini, hem de müslümanlar arasında ortaya çıkan davalara bakmasını, insanların sordukları çeşitli meselelere fetvalar vermesini kastediyoruz. O, Kur'an ahkamını tatbik ettiği gibi, Kur'an dışında da hükümler ve fetvalar verdiğinden, onun bu vasfında risalet yönü ile, beşeri yönü birleşmektedir.

Hz. Peygamber, hem devlet başkanı sıfatıyla, hem de hakim sıfatıyla Allah'ın indirdikleriyle ve adalet üzere hükmetmekle emrolunmuştur. [534] Bu hususta Yüce Allah "*Biz sana Kitab'ı hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin.*" buyurmuştur. [535] Hz. Ömer, bu ayetin zahirine dayanarak. Yüce Allah'ın Rasulüne göstermesi sebebiyle onun reyinin isabetli, kendi reylerinin ise, yalnızca zan veya tekellüften yani zorluğu üstlenmekten ibaret olduğu kanaatini dile getirmektedir. [536]

Kaynağı ister Kur'an olsun, isterse kendi içtihadı olsun, Hz. Peygamberin verdiği nihâî bir hüküm, bütün müslümanlar için bağlayıcıdır. Nitekim ilgili ayetlerde, Allah ve Rasûlü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı olmadığı bildirilmiş, [537] Hatta Yüce Allah kendisi üzerine yemin ederek, müslümanların, aralarında çıkan çekişmeli işlerde, Hz. Peygamberi hakem yapıp, sonra da onun verdiği hükme karşı içlerinde bir sıkıntı duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olamayacakları hükmünü vermiştir. [538]

Bilindiği üzere Hz. Peygamber, kendisine vahy gelmeyen konularda reyiyle hükmetmiştir. [539] O, bu vasfıyla kendisine sorulan yüzlerce meseleye fetva verdiği gibi, çeşitli alanlarda kendisine arzedilen pekçok dava hakkında da hüküm vermiş, çözümler getirmiştir. Hatta onun bu fetva ve hükümleri hakkında da müstakil eserler tedvin edilmiştir. [540]

Her yönüyle müslümanlara örnek olduğu için, kendisine arzedilen çeşitli davalarda Hz. Peygamber de herhangi bir hâkim gibi zahire göre hükmetmiştir. [541] Hz. Peygamberin

bazı davalarda, bâtınla hükmettiğini ortaya koyan rivayetlerin bir kısmının sıhhatleri tartışılır mahiyette olduğu gibi, bir kısmının da onun fetanet, feraset, sezgi ve basireti ile açıklanması mümkündür. "Allah'ın göstermesi" kabilinden olan birkaç rivayet, şayet sahih ise, istisnaî durumlarla ilgili olmaktan öteye geçmez. [542] Nitekim, kendisine arzedilen bir dava neticesinde Hz. Peygamberin söylediği şu sözleri, onun hem beşerî yönünü, hem de genellikle zahire göre hüküm verdiğini göstermesi bakımından çok önemlidir:

"Ben, ancak bir beşerim. Siz bana bazı davalarla geliyorsunuz. Belki biriniz, delilini diğerinden daha güzel ifade eder ve ben de ondan duyduğuma göre onun hüküm vermiş olabilirim. Bu şekilde kime kardeşinin hakkından birşey vermişsem, o, onu asla almasın! Zira o takdirde ben ona ancak bir ateş parçası vermiş olurum. [543]

Sahabenin, gerek yukarıda zikrettiğimiz ayetler ve gerekse Allah'a ve Rasulüne itaatı, muhalefetten sakınmalarını emreden ayetler doğrultusunda [544] Hz. peygamberin verdiği hükümlere genellikle boyun eğdiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak sahabenin Hz. Peygamberin bu yönüne bakışını tam olarak yansıtabilmemiz açısından burada bazı haberlere yer vermemiz yerinde olacaktır.

Mesela, Manzum Kabilesinden hırsızlık yapan bir kadına Hz. Peygamberin verdiği cezayı düşürmesi için, Ömer b. Ebî Seleme (ö. 83) [545] gelip onun halası olduğunu söylerken; kadının akrabaları da, Rasulullah'ın çok sevdiği Üsame'yi (ö. 54), tavassut etmesi için ona gönderebilmişlerdir. Fakat, Rasûlullah (s.a.v.) Allah'ın hududlarından birisi için aracı olduğundan dolayı Üsame'ye çıkıştıktan sonra, halka bir hutbe îrad ederek, önceki kavimlerin güçlü kimseler çaldıklarında bırakıp, zayıflar çaldıklarında had uygulamaları yüzünden helak olduklarını belirttikten sonra

"Kızım Fatıma da olsa, mutlaka elini keserdim" [546] buyurmuştur.

Yine Mâiz b. Mâlik bir cariye ile zina edince, Hezzal b. Ziâb el-Eslemî ona "Rasûlullah'a git ve yaptığını ona haber ver, belki senin için istiğfar diler" derken bununla bir çıkış yolu umuyordu. [547]

Bir arazi davasında Hadremevt'li davacının delili olmayınca, Hz. Peygamberin Kinde'li davalıya yemin vermesi üzerine davacı "Ya Rasulallah, bu adam facirdir, yeminine aldırılmaz, o hiçbir şeyden çekinmez!" [548] diye müdahele edebilmiş, ancak Hz. Peygamber bunu nazar-ı itibara almamıştır.

Yine, bazı kimseleri sırf töhmet nedeniyle hapsetmesi üzerine Hz. Peygamberin, hapsedilen şahsın kavminden birisi tarafından eleştirildiğini görmekteyiz. [549]

Kaynakların naklettiğine göre, Huzeyl Kabilesinden iki kadın birbiriyle dövüşmüş, birisinin attığı taşın, diğerinin karnına isabet etmesi neticesinde, hem kadın, hem de karnındaki cenin ölmüş, Rasûlullah (s.a.v.) kadının diyetini âkılesine (akrabalarına) yüklerken, cenin hakkında da bir köle veya cariye vermelerine hükmetmişti. Bunun üzerine, öldüren kadının kardeşi bedevi Alâ b. Mesrûh "Ya Rasulallah! Yemeyen, içmeyen, konuşmayan, hatta sesi dahi çıkmayan bu ceninden dolayı ben nasıl diyete mahkum olurum?! Bu gibi şeylerin hükmü batıl olur, diyeti ödenmez!" diye itiraz edince, Hz. Peygamber;

"Bu adam kahinlerin kardeşlerindendir" [550]buyurmuştur.

Başka bir haberde de, birisi tarafından ayağından yaralanan şahıs hakkında Hz. Peygamber gerekli hükmü vermiş olmasına rağmen, yaralı şahıs kısas istemiş, Hz. Peygamber ona, yarası iyileşinceye dek beklemesini söylemiş, ancak o, kısasta israr edince, kısas yapmıştı. Fakat bir süre sonra, kısas yapılan şahıs iyileştiği halde, asıl yaralı aksak kalmıştı. Bunun üzerine o, Hz. Peygambere gelerek, kendisinin topal kaldığı halde, kısas yaptığı hasmının iyileştiğini söyleyince Hz. Peygamber

"Sana yaran iyileşinceye kadar kısas yapma! demedim mi? Ama sen bana isyan ettin. Allah seni (benden) uzak etsin, aksaklığın da bir işe yaramasın!" [551] Diğer bir rivayette ise ona *"Sana hiçbir şey yok, çünkü sen hakkını aldın!"* buyurmu şiardır. [552]

Araştırmamız esnasında rastladığımız bu birkaç misalde Hz. Peygamberi verdiği hükümden dolayı eleştiren veya hükmüne itiraz eden onu dinlemeyen şahısların hepsi, onu yeterince tanımayan, onun terbiyesinde yetişmemiş, çöl hayatı yaşayan bedevilerdir. Aslında bizim benimsediğimiz sahabe tanımı içerisine girmeyen bu a'râbîlerin sözkonusu olumsuz tavırlarını, Hz. Peygamberle birlikte yaşayan, onu bütün yönleriyle tanıyan sahabeye teşmil etmemiz mümkün değildir. Mizaçları ve nebevi terbiyeden uzak kalmaları sebebiyle bedevilerden sadır olan bu tavrı, sahabede pek görmemekteyiz.

Ancak bağlayıcı bir hüküm ifade etmeyen, mahkeme ve dava öncesinde tarafları uzlaştırmaya, anlaştırmaya yönelik sulh veya arabuluculuk kabilinden, Hz. Peygamberin ortaya attığı teklifleri karşısında ise sahabenin tavrı farklı olabilmiştir. Ka'b b. Malik'in (ö. 40-51), Hz. Peygamberin bir el işaretiyle tartışmaya sonvererek, alacağının yarısından vazgeçmesinde olduğu gibi [553] kimisi bu teklifleri anında kabul ederken; kimileri de, ancak bir hayli itirazlar ve pazarlıklar neticesinde razı olmuşlardır. [554] Öte taraftan kendilerinin haklı olduklarını gören bazı sahâbîler ise, Hz. Peygamberin aracılığını kabul etmeyebilmişlerdir.[555]Bu durumlarda Hz. Peygamber onlara müdahele etmemiş, haklar konusunda onların kişisel kararlarına saygıduymuş, teklifini kabul etmediklerinden dolayı onları kınamamıştır. Fakat Hz. Peygamberin aracılığı yanlış yorumlanmış veya haksız itiraz görmüşse, o da buna karşı tepkisiz kalmamıştır. Zubeyr (ö. 36) ile Ensari'nin tarla sulama meselesinde, Hz. Peygamberin Zubeyr'e öncelik vermesini, onun halasının oğlu olmasından kaynaklandığını zannederek itiraz eden Humeyd el-Ensârî'nin kısmen sudan mahrum etmekle cezalandırılması bunun güzel bir misalini oluşturur. [556] Halbuki, Hz. Peygamberin Zubeyr'e suladıktan sonra suyu komşusuna salması talimatında, hem Zubeyr, hem de Ensarî için geniş bir hoşgörü vardı. Fakat Ensarî, Hz. Peygamberin onu kayırdığı zannıyla kızarak anlaşmaya yaklaşmayınca, bu defa Hz. Peygamber, aslında haklı olan Zubeyr'e hakkını verdi ve suyun daha da geciktirilmesiyle Ensarî'yi cezalandırmış oldu.

Hz. Peygamberin şahısların durumlarını, çevre şartlarını gözönünde bulundurarak vermiş olduğu daha çok şahsa özel diyebileceğimiz fetvalar ile, yukanda bazılarına işaret ettiğimiz arabuluculuklar dışında kalan hükümlere sahabe, gerek Hz. Peygamberin hayatında, gerekse vefatından sonra muntazaman uymuşlardır. Onun vefatından sonra karşılaştıkları çeşitli mesele ve davalarda şayet Kur'an'da açık bir hüküm bulamamışlarsa, bu hususta Hz. Peygamberin vermiş olduğu bir hüküm olup olmadığını araştırmışlar, buldukları nebevi hükümle amel etmişlerdir. Şayet ictihad ettikten sonra nebevi bir hükme vakıf olmuşlarsa, derhal kendi görüşlerini terkedip, onunla amel etmişlerdir. [557]

4- Lider Olarak Hz. Muhammed

Bilindiği gibi, risalet öncesinde Hz. Muhammed, Mekke'de gayet sade ve tabii bir hayat yaşamış, herhangi bir şekilde riyaset veya liderlik iddiasında bulunmamıştır. Ancak Yüce Allah tarafından Rasul olarak seçilip risalet ve tebliğ görevine başladığında kendisine güvenen, getirdiği mesaja inanan bağlılan, önceleri gizli, sonralan ise alenî ve gittikçe büyüyen bir cemaat oluşturmuştu. Fakat "Söz konusu bağlılık, herhangi bir politik otoriteye binaen değildi, çünkü bu safhada Muhammed (s.a.v.)'in böyle bir otoritesi olmadığı gibi, bizzat kendisi de Mekke siyasî düzeninin baskısı altındaydı. Bu safhada Muhammed (s.a.v.)'in yakın takipçilerinin bağlılık ve sadakati öncelikle rûhânî, maddî olmayan bir zeminde olmak durumundaydı." [558]

Mekke döneminde, kendisine inanan sahâbîler için söz konusu olan Hz. Peygamberin, daha çok risalet vasfına dayalı cemaat liderliği ve otoritesi, bi'setin 11. yılında gerçekleşen I. Akabe Biatı'nda bir beyat şartı olarak açıkça telaffuz edilmişti. Kaynaklarımızın verdiği bilgiye göre, Medine'den gelen 12 kişi, Hz. Peygambere yapmış oldukları bu ilk beyatta "İyilikte ona isyan etmeyeceklerine, [559] iyi günde kötü günde her türlü sıkıntıda kendisini dinleyip itaat edeceklerine" dair söz vermişlerdi. [560]

Ertesi yıl aynı yerde, bu defa 75 kişinin katılmış olduğu II. bey'atta, Hz. Peygamberin, Medine'ye hicretini gündeme getirmesi ve dokuzu Hazreç'ten, üçü de Evs'ten olmak üzere kabilelerden sorumlu 12 nakîb tayin etmesi ve kendisini de bütün müslümanların kefili addetmesi, [561] onun bu görüşmede, daha çok içtimâi ve siyasî bir açılımın, teşkilatlanmanın zeminini oluşturmuştur. Nitekim bir yıl sonra Medine'ye hicret etmesi, ardından Mekke'li Muhacirlerle, Medine'li Ensar'ı kardeşleştirmesi, onu bütün müslümanların fiilen dînî ve siyasî lideri haline gelirken;[562] hicretin ilk yıllarında Medine'li müslümanlarla Yahudiler arasında Hz. Peygamberin öncülüğünde gerçekleştiği belirtilen ittifaka dair Medine Vesikası [563]ise, onun siyasî liderliğini yasallaştırmıştır.

Adı geçen vesikayı İslam dünyasında ilk kez ciddi olarak inceleyen ve yayılmasına vesile olan merhum M. Hamidullah, bu gelişmeler neticesinde Medine toplumunu, İslam Devleti; Hz. Peygamberi bu devletin başkanı ve Medine Vesikasını da ilk İslam Devletinin anayasası olarak nitelemektedir [564]Aslında siyasî liderlik, Peygamberlik geleneğinde mevcut olan bir durumdur. Nitekim, İsrail Oğullarını hep Peygamberleri yönetmiştir. [565] Dolayısıyla Hz. Peygamberin de, Medine'de kazandığı bu yeni vasfıyla mezkur geleneğe uyduğu söylenebilir.

Hicretin ikinci yılında cihada izin verilmesi üzerine[566] irili ufaklı birçok gazveye komuta eden Hz. Peygamber, liderliğini askeri alanlara da kaydırmak du-munGa kalmıştır. Netice olarak risaletinden itibaren Hz. Peygamberin liderliği, Mekke'de müslüman cemaatın lideri; Medine'de ise İslam Devletinin başkanı ve İslam ordusunun komutanı olmak üzere dînî, siyasî ve askerî liderliği bünyesinde toplamaktadır. [567]

Yine tekrar hatırlatmalıyız ki, varlığı itibarıyla bir beşer, ama misyonu itibarıyla vahy ile mücehhez ve müeyyed bir Rasul olan Hz. Peygamberin hakimlik vasfında olduğu gibi, liderlik vasfından da onun nübüvvet vasfını tecrit etmemiz mümkün değildir. O, nasıl bir beşer-Rasûl ise, aynı şekilde lider Rasuldür. Nitekim bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber, melik-nebî yani kral-Peygamber olmayı değil, kul-nebî olmayı tercih etmiştir. [568] "Allah'ın Rasulü kul-nebî tercihini yapmış olmakla beraber bu tercih temelde melikliğin gösteriş ve debdebesinden uzaklaşma niteliğindeydi. Yoksa Allah'ın Rasulü ömrünün sonuna kadar sosyal ve siyasal olayların içinde kalarak idareci rolünü sürdürmüştür. Hz. Peygamberin bu yönü, peygamberliği manevî bir kılavuz olarak gören kimi kesimlerin onu anlamamasına yol açmıştır. Peygamberliği Hz. İsa'nın şahsında manevî hayata kılavuz olma şeklinde gören ve anlayan batılıların, çoğu zaman inkarlarına mesned olarak Hz. Peygamberi sosyal ve siyasal hayata fazla angaje olmuş görmelerinin sebebi, yeni bir sosyal düzenin kurucusu olan ve manevî hayat kadar maddî ve sosyal hayatta da insanlara kılavuz olma görevi yüklenmiş bulunan Rasûlullah'ın manevî (dinî) tatbikatlarının beşeri faaliyetleriyle örtülü olmasıdır. Din ile hayatın maddî olanlarının birbirinden ayrıldığı modern dünyada, yalnızca manevî hayatı değil, yeni bir sosyal ve siyasal düzen kurmayı da içeren bir "peygamberlik" misyonu birçokları tarafından kavranılamamakta, bu durum onlara imkansız gibi gözükmektedir. [569] Sürdürdüğü gayet tabiî ve mütevazi hayatından çok iyi bilmekteyiz ki o, dünyanın meşhur kralları kadar imkanlara sahip olmasına rağmen, krallığa özenmek şöyle dursun, en küçük davranışıyla dahi krallara benzemekten şiddetle kaçınmıştır. Onun devlet başkanı ve komutan olarak geçirmiş olduğu Medine dönemindeki hayatı ile, siyasî ve askeri liderliğinin olmadığı Mekke dönemindeki hayatında önemli hiçbir fark yoktur. O, sahabenin kendisine bir kral gibi davranmalarına meydan vermediği gibi, diğer krallar gibi yatak, kıyafet, lüks vb. edinmesi yolundaki onlardan gelen tekliflere de asla iltifat etmemiştir. [570] O, hayatının bu yönleriyle de bütün müminler için en güzel örnekleri sergilemiş, tarihe ahlâk-ı hamîdenin eşsiz misallerini altın harflerle yazdırmıştır.

Nitekim o, Bedir Savaşı'na giderken, ellerinde bulunan 70 deveyi müslüma askerleriyle birlikte nöbetleşe paylaşan ve Hz. Ali (ö. 40) ve Ebû Lubâbe (ö. 35) gibi sahâbîlerin kendi

nöbetlerini ona ikram etmek istediklerinde onlara
"Ne siz benden daha güçlüsünüz, ne de ben sizin aldığınız ecirden müstağniyim" buyuracak kadar [571] mütevazi bir komutan; kendisine ve ashabına yıllarca düşmanlık yapmakla kalmayıp, onları anayurtları olan Mekke'den çıkartan Mekke'li düşmanlarını elleri-kolları bağlı denilebilecek şekilde fethettikten sonra, onlardan o yılların intikamını alması beklenirken, genel af ilan edebilecek kadar merhametli bir devlet başkanı idi. Onun, Uhud'da yaralandığını, Hendek Savaşı'nda da ashabıyla beraber hendek kazdığını biliyoruz. [572] İşte zaferlerle dolu siyasî ve askeri liderliğindeki başarısında elbette onun eşsiz ahlakının yanısıra, savaş ve devlet idaresinin gerektirdiği her türü taktik ve stratejilere başvurmasının, Allah yolunda gözünü kırpmadan canını verebilecek kadar iman ve moral gücü yüksek bir sahabe ordusu oluşturmasının ve bunların akabinden mazhar oldukları ilahî yardımların rolü büyüktür.
Unutmamak gerekir ki o, bu liderlik vasfıyla birlikte, son tahlilde bir Peygamberdir. Her ne kadar o, bir insan olarak daima beşerî şartlar dahilinde bir liderlik ortaya koymuşsa da, Peygamber olması hasebiyle de Yüce Allah ona ihtiyaç duyduğu yardımları esirgememiştir. [573]
Zikrettiğimiz bu ve benzer sebeplerden dolayıdır ki o, dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir liderin, tebeasında göremeyeceği bağlılığı, sevgi ve saygıyı, ashabında görmüştür. [574]
Nitekim Mekke Fethi henüz gerçekleşmeden bir-iki gün önce, ashabın Hz. Peygambere olan bağlılığını, itaat ve ittibaını, orduların disiplinini bir parça seyreden henüz müslüman olmamış Ebû Sufyan (ö. 31-34), yanında bulunan Hz. Abbas'a (ö. 32) "Vallahi kardeşinin oğlunun saltanatı çok büyümüş!" diyerek hayretini dile getirdiğinde Hz. Abbas ona "Yazık sana ey Ebû Sufyan! Bu, nübüvvettir!" demek suretiyle ikaz etmiş, o da bunu kabullenmiştir. [575] Ancak Hz. Peygamberin risalet vasfıyla beşer ve liderlik vasıfları o kadar içiçedir. Aynı şekilde O (s.a.v.); bazılarının görmek ve göstermek istediği gibi ne sadece tarihin büyük dahîlerinden, kahraman kumandanlarından [576] ne de bazı siyer, meğâzî, menâkıb ve delâil kitaplarını dolduran birçok rivayetin yansıttığı gibi her an mucizelerle, olağan üstülüklerle hareket eden ve âdeta beşeriyetinden soyutlamak suretiyle ümmete örnek olmaktan çıkartılmış beşerüstü bir varlıktır. [577] Gerçekten Hz. Peygamberin bütün bu vasıfları, onun şahsiyetinde mezcolmuş ve bir bütünü oluşturmuştur.
Aslında ne Kur'an, ne bizzat Hz. Peygamber ve ne de sahabe, onun bu vasıflarını açık bir şekilde ve kesin çizgilerle birbirinden ayırmıştır. Ancak bu, Hz. Peygamberin sözkonusu vasıflarının hiç gözönünde bulundurulmadığı anlamına da gelmez. Mesela, Kur'an bir taraftan Hz. Peygambere yapacağı işler hakkında sahabeyle istişare etmesini emrederken, [578] diğer taraftan gerek bu emre uygun olarak ashabıyla istişare ettikten sonra Bedir esirlerinin fidye karşılığı salıverilmesi sebebiyle, [579] ve gerekse Tebük Savaşma çıkarken bazı bahanelerle ayrılmak isteyen münafıklara izin vermesi sebebiyle [580] Hz. Peygamberi eleştirmiştir. Şüphesiz bu ayetler bir cephesiyle Hz. Peygamberin beşerî ve liderlik yönünü yansıtırken, savaşla ilgili askerî konularda dahî ilahî iradenin ona müdahele etmesi, ancak Hz. Peygamberin risalet vasfıyla açıklanabilir. Aynı şekilde Hz. Peygamberin içtimaî bir iş görüşmesinde, sahabenin ondan izin almadan gitmemelerinin istenmesi, [581] Bedir Savaşı öncesi bazı sahâbîlerin orduyla karşılaşmamak için Hz. Peygamberle tartışmaları ile, [582] Uhud Savaşında da yine bazı sahâbîlerin birbirleriyle çekişmeleri ve ona isyan etmelerinin eleştirilmesi, [583] ganimetlerden söz ederken *"Rasûl size ne verirse onu alın!"* buyurulması, [584] Yüce Allah'ın askerî ve siyasî alanlarda dahi Peygamberine itaat edilmesini istediği şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan Hz. Peygamberin de, özellikle savaş, barış, antlaşma vb. konularda ashabıyla sık sık istişare etmesi, onlardan gelen makul ve uygun teklifleri kabul ederek kendi görüşünden vazgeçmesi, bu sahalarda farklı uygulamalar ortaya koyabilmesi ise, Hz. Peygamberin böylesi hususlarda daha çok beşer ve liderlik vasıflarıyla hareket ettiğini gösterir.
Fakat Karâfî'nin (ö. 684) de dediği gibi, "Hz. Peygamberin tasarruflarının çoğu tebliğ yoluyla olmuştur. Çünkü onun risalet vasfı, en ağırlıklı olanıdır. Sonra diğer tasarruflar gelir. Bu tasarrufların bir kısmının tebliğ ve fetva, bir kısmının da imamet nitelikli olduğunda icma edilmiştir. Bazı tasarruflar, iki veya daha fazla nitelikli olduğundan, alimler onlar hakkında ihtilaf etmişlerdir. Kimilerine göre bir nitelik ağır basarken, diğerlerine görede başka bir nitelik ağırlık kazanmaktadır. Buna bağlı olarak, Allah Rasulünün bu niteliklerle ilgili tasarruflarının dindeki neticeleri de farklıdır... [585] Özellikle Medine döneminde İslam Devletinin teşekkülü ile Hz. Peygamberin devlet başkanı olarak yaptığı bazı tasarruflar var ki, bunlar, ittifakla yönetici tasarrufu olarak kabul edilmiştir. Mesela, düşman üzerine ordu gönderilmesi, âsilere nasıl karşı konulacağı, Beytulmal ve zekat gelirlerinin nasıl toplanacağı, bunlanın ilgili yerlere dağıtılması, memur ve kadı tayini, ganimetlerin taksimi, kafirlerle antlaşmalar yapılması ile ilgili tasarruflar böyledir. [586] Sahabeden özellikle icraat mevkiindeki müctehidler, Hz. Peygamberin tasarruflarındaki bu espiriyi çok iyi kavradıkları için, kendi dönemlerinde farklı uygulamalar yapabilmişlerdir. [587] Çünkü onun tasarruflarının önemli bir kısmı da imamet niteliklidir ve o, bu yönetim konusunda da ümmete örnektir. Devlet yönetimiyle ilgili kararlannın tebliğ değil de, imamet nitelikli tasarruflarına dayanması, kendisinden sonraki yöneticilere büyük bir hareket alanı ve serbestisi bırakmıştır.
Başta Hz. Ömer olmak üzere Raşid Halifeler, Hz. Peygamberin tasarruflarının hangi nitelikli olduğunu çok iyi takdir etmişler ve bir devlet başkanı olarak değişen şartlara ve müslümanların yararına en uygun olan düzenlemeleri yapmışlardır. Şüphesiz ki onlar, bunları yaparken kendilerine Hz. Peygamberi ve bilhassa onun imamet nitelikli tasarruflarındaki esneklik ve tedbir yetkisini örnek alıyorlardı. Hatta Hz. Peygamberin imamet nitelikli olmayan bazı tasarruflarında da, devlet başkanlığı takdir ve yetkilerini kullanarak yeni uygulamalar getirebiliyorlardı. Onların bu uygulamaları, daha sonraki alimler ve yöneticiler tarafından tam ve doğru olarak değerlendirilememiş, onların açtığı çığır devam ettirilememiştir. Hz. Peygamberin Sünneti ve Raşit Halifelerin uygulamalarının bu açıdan da değerlendirilmesi, günümüz problemlerine sağlıklı İslami çözümlerin bulunmasına pek çok katkıda bulunacaktır kanaatindeyiz. [588]
Hz. Peygamberin bu vasfına dayanan tasarruflarına müctehid sahâbîlerin yaklaşımlarıyla ilgili birçok misal ikinci bölümde zikredilecektir. Burada özellik Hz. Peygamberin bu vasıflarına göre tasarruflarını ilk defa genişçe ele alan Karafi'nin (ö. 684) vermiş olduğu bir misal [589] üzerinde durmakla yetineceğiz.
Kaynakların naklettiğine göre Hz. Peygamber,
"Savaşta düşmanı öldüren, onun üzerinden çıkan eşyaya sahip olur" buyurmuşlardır [590]Ancak, Mûte Savasında kumandan olan Halid b. Velid (ö. 21), müslüman askerlerden birisinin öldürdüğü düşmandan kalan eşyaları "çok bulduğu için" vermeyebilmiş, [591] aynı şekilde Hz. Ömer (ö. 23) de böylesi eşyalar çok bulduğu zaman ganimete dahil edebilmiştir. [592] Bu konuda İmam Malik (ö. 179) yetkiyi tamamen yöneticiye vermekte, ondan izinsiz böyle bir eşyanın alınmasını caiz görmemektedir. [593] Ebu Hanife (ö. 150) de aynı kanaattedir. Ancak Şafiî (ö. 204) ve diğer bazı müctehidler bu yetkiyi yöneticinin iznine bırakmazlar ve onu öldürenin bir hakkı olarak görürler. Çünkü onlar bunu fetva ve tebliğ kabilinden bir tasarruf addetmişlerdir [594]
Burada cevap bekleyen önemli bir soru, acaba Hz. Peygamberin nübüvvet vasfıyla söyledikleri yaptıkları ile, yöneticilik vasfıyla söyleyip yaptıkları birbirinden nasıl ayırdedilecektir? Çünkü bu husus önemli olduğu kadar da zordur. Bunun ancak belli karinelerin bilinmesiyle ayırdedilebileceğini söyleyen Karadavî bu konuda şu iki noktaya işaret etmekle yetinir:
1- Hadisin konusunun, devletin siyasî, iktisadî, askerî veya idarî işleriyle alakalı maslahata dayalı bir iş olması,
2- Sözkonusu nassın yanısıra (aynı konuda) başka bir nassın hatta ona muhalif nasların bulunması ki bu ihtilafın yer, zaman ve halin farklılığından kaynaklandığı ve bununla genel ve ebedî bir teşri kasdedilmeyip, özel ve geçici, cüzi bir maslahata riayet edildiği anlaşılacaktır. [595]
Biz Karadavi'nin belirttiği bu iki hususa şunları da ilave edebiliriz:
3- Genel olarak Hz. Peygamberin ashabıyla istişare ettiği veya onların görüşlerini aldığı konular olması,
4- Hz. Peygamber'in herhangi bir kanaat ve karar karşısında sahabenin çeşitli öneri ve alternatifler sunabildiği konular olması ki, çoğu zaman bu teklifler O'nun tarafından kabul edilmiştir.
5- Hz. Peygamberin talimat veya tatbikatı olmasına rağmen, başta ilk halifeler olmak üzere müctehid sahâbîlerin farklı uygulamalar yaptığı konular. Özellikle bu sonuncusu belki de en belirleyici olan kriter addedilebilir. Zira Rasûlullah (s.a.v.)'a son derece bağlılıkları ile temayüz etmiş bu büyük sahâbîler, icraatın başına geçtiklerinde, nebevi bir nass ya da uygulamanın bulunduğu bir konuda yeni, değişik, farklı, ondan daha fazlalığı veya eksikliği içeren uygulamalara gidebiliyorsa, hatta bazen şartlar ve maslahatlar gereği ihmal edebiliyolarsa, bu onların ilgili nebevî talimat ve tatbikatın ondan risalet vasfıyla değil, imamet vasfıyla sadır olduğu kanaatini taşıdıklarını gösterir.
Ancak, konunun tartışmalara ve içtihada açık olduğu unutulmamalıdır.

5- Hz. Peygamberin Sahabe Nezdindekî Otoritesi

Daha önce de söylediğimiz üzere, Hz. Peygamberin, peygamber olmadan önce, insanlar üzerinde herhangi bir otoritesi olmadığı gibi, İslam kitlesel bir hareket haline gelinceye ve Mekke'de bir İslam cemaati oluşuncaya kadar risaletin ilk yıllarında da, onun hakkında kelimenin tam anlamıyla bir otorite söz edilemez. Kaldı ki bu ilk yıllardaki durum da, sınırlı sayıdaki fertler üzerinde "manevi" bir otorite olmaktan öteye geçmiyordu. Risaletin 5. ve 7. yıllarında Hz. Peygamberin bazı müslümanları Habeşistan'a göndermesi ve özellikle Hz. Cafer'in (ö. 8) Necaşî'ye hitaben söyledikleri, onun kendisine inanan ashab nezdindeki otoritesinin gittikçe geliştiğini; Medine'ye yapılan hicret, Medine Sözleşmesi'nin imzalanması ve Medine Site Devleti'nin kurulmasıyla, otoritesinin iyice pekiştiğini, dînî ve siyasî yönleriyle karizmatik bir şahsiyete dönüştüğünü söyleyebiliriz.
Hemen belirtmeliyiz ki, Hz. Peygamber bu otoritesini, mutlak otorite olan Yüce Allah'tan almıştır. Risalet onun otoritesinin yegane kaynağıdır. Bu otorite, "Göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan" Yüce Allah tarafından "yet-kilendirilmesi" suretiyle meşru kılınmış ve şahsına mahsus risalet vasfı sayesinde karizmatik kimlik kazanmıştır. [596]
Muhammed (s.a.v.), Allah ve müslümanlar arasında aracıdır, Allah tarafından insanlara rehberlik etmek üzere gönderilen bir elçidir. Dolayısıyla Peygamberin otoritesi, Allah tarafından seçilmiş olmakla meşruluşmuştur. Otorite hiyararşisi, Allah'tan Muhammed (s.a.v.)'e ve ondan insanlara; itaatin yönü ise, insanlardan Muhammed (s.a.v) vasıtasıyla Allah'adır. Muhammed (s.a.v.)'e itaat, kendisi ile Allah arasında bağ oluşturan risaletinin, Allah'ın elçiliğinin bir sonucudur. Muhammed (s.a.v.) vasıtasıyla Allah'ın otoritesinin yeryüzünde ikamesi öngörülürken, Allah (c.c.) vasıtasıyla Muhammed (s.a.v.)'in otoritesi meşru kılınmıştır. er-Risalet el-Muhammed (Muhammedi elçilik), Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın elçisi olarak sahip olduğu karizmatik otoriteyi ifade eder. [597]
Dolayısıyla karizmatik bir şahsiyet olan Hz. Peygamber, söz konusu otorite karizmasını ne kişisel gayretlerinden ve dehasından, ne kabile, kavim ve geçmiş ecdadından, ve ne de kendisine inanmış, bağlanmış olan ashabından almıştır. Elbette, risalet sonrası Allah'ın kendisine tanıdığı bu otoritenin insanlar tarafından kabullenilmesi, Mekke'den Medine'ye uzanan bir süreçte gerçekleşmiştir. Bu süreç içerisinde insanların ona inanmakla otoritesini kabullenmelerinde, onun beşerî yönünün, güvenilir bir şahsiyet oluşunun getirdiği sevgi ve saygının katkısını da inkar edemeyiz. Ancak risalet olmasaydı, belki de bu şahsiyetin, Mekke'deki diğer haniflerden pek te fazla farklı bir yönü

olmayacakü. Bu sebeple onun karizmasının sahabe ve insanlar nezdinde yerleşmesinde, elbette kendisine sonsuz güven duyulan bir insan, âdil bir hakim ve devlet yöneticisi olmasının, ölçülü, disiplinli ve başarılı bir komutan oluşunun da rolleri büyüktür.
Muhammed (s.a.v.)'in karizmatik hareketi Arabistan'ın siyasî kültüründe kelimenin tam anlamı ile bir devrimdi. Kendisinin başansı, kokuşmuş, ya da müflis bir siyasî kültürün üzerinde yükselmiyordu. Onun karizmatik otoritesi yeni bir sosyal dayanışma düzeni tesis etti. Geleneksel Arap pratiklerine ters düşecek biçimde kan kardeşliği yerine din kardeşliğini ikame etti. [598] Kabilecllik ve kavmiyetçilik fikri yerine, ümmet fikrini yerleştirdi. Hz. Cafer'in deyişiyle "Güçlünün zayıfı yediği" bir toplumda, zayıfların ve mazlumların sığınağı ve hâmisi oldu, haksıza karşı haklının yanında yer aldı. Kısaca ideal bir ümmet oluşturabilmek için, hayatın çeşitli alanlarına ait sosyal kurumlardan kimisini tamamen reddederken, kimisini de ıslah etti. Gerektiğinde de kendine has alternatiflerini üretti. Böylece, Muhammed (s.a.v.)'in nebevî otoritesi, geleneksel Arap otoritesinin yerini en kapsamlı tarzda aldı. Geleneksel otoritenin kimi unsurlarının yeni tanımla birleştirilmesine rağmen, Muhammedi otorite selefinin işlevselliğine hiç yer bırakmadı. [599]
Sonuç olarak Hz. Peygamber, otoritesini zorla sağlamış bir lider değildir. Zira Kur'an'ın da sloganlaştırdığı üzere
"Dinde zorlama yoktur" [600] ve Hz. Peygamber "zorlayıcı" olmadığı gibi, [601] insanlar üzerine bir bekçi [602]ve vakil değildir. [603] Burada Hz. Peygamber'in sahabe üzerindeki otoritesi, farklı ilişki boyutlarıyla ele alınarak ve birçok örnekle ortaya konulacaktır.

a- Sahabenin Hz. Peygamber'e İtaat ve İttibaları

Sahabenin Hz. Peygamber'in otoritesini kabullerinde herşeyden önce iman hidayet, muhabbet, teslimiyet ve samimiyet vardır. Onlar Allah Rasulünü her yönüyle kendilerine örnek ve rehber edinmişler, ona kalp ve gönül bağıyla bağlanmışlardır.
Kur'an birçok ayetinde, inananlara Allah ile birlikte Rasulüne de itaat etmelerini emretmiş, [604] hatta Rasule itaat eden kimsenin, Allah'a itaat etmiş olacağını,[605] keza ona bey'at edenlerin de Allah'a bey'at etmiş olacaklarını [606]haber vermiştir. Öyle ki, Allah'ı sevme iddiasında olanların, Allah sevgisine nail olabilmeleri için, Hz. Peygambere ittiba etmeleri şart koşulmuştur. [607]
Şüphesiz, cahiliyyeyi tasvip etmeyen ya da o çirkefliğin içerisinde horlanan insanlar, kendileri için hem dünya, hem de ahiret saadetini vadeden Hz. Peygambere güvenmişler, inanmışlar, içtenlikle ona bağlanmışlardır. Onların bu içten bağlılıkları, onun otoritesine de uygun olarak, ona itaat ve ittiba etmeyi beraberinde getirmiştir.
Fazlur Rahman'ın dediği gibi, "Hz. Peygamber hükümler verirken, ahlakî ve hukukî emirlerde bulunurken, Kur'an dışında rakipsiz bir otoriteye sahip olmuş, hatta normal olarak böyle bir otoriteyi uygulamıştır. Nitekim Kur'an Allah Rasûlünün örnek davranışlarından da söz etmiştir. Bu nedenle vahyin yanında bir de örnek davranış yani, Hz. Peygamberin sünneti yer almıştır.[608] Ayrıca Hz. Peygamberin hayatı ve karekterinin dinî bir ruhla yoğurulduğunu söyleyen Fazlur Rahman, bu sebeple sahâbîlerin onun hayatını normatif dînî bir örnek olarak algıladıklarından şüphe duymamak gerektiğini ifade etmektedir.[609] Ona göre, Hz. Peygamberin sahâbîleriyle istişare etmesine, verdiği kararlara arasıra bazı çevrelerde itiraz edilmesine ve bizzat Kur'an'ın bazen onu eleştiriye tabi tutmasına [610]onun dinî otoritesi bağlayıcı idi. [611] Bu sebepledir ki, Hz. Peygamber ünnetini anlamada sahabe arasında yaklaşım farklılıkları mevcut ise de, ona itaat ve ittiba etmişlerdir.
Nitekim Hz. Peygambere karşı sahabenin bağlılığını Hudeybiye'de müşahede imkanı bulan Kureyş'in ulularından Urve b. Mes'ud'un Kureyş'e aktardığı izlenimleri şöyledir: "Ey kavmim, vallahi ben birçok krallar gördüm, heyet olarak Kavsere Kisrâ'ya ve Necaşi'ye gittim. Vallahi, ashabının Muhammed'e tazim ettiği kadar, hiçbir kralın adamlarının tazim ettiğini görmedim.." [612] Yine Hudeybiye sulhunu yenilemek için Medine'ye gelen, fakat ne Hz. Peygamberden, ne de sahabeden olumlu bir cevap alamayan Ebû Sufyan da Mekke'ye vardığında "Size hepsinin kalpleri tek bir kalbe bağlı bir toplumdan geldim" demekteydi. [613]
Kur'an'ın da müteaddit defalar zikrettiği üzere sahabenin Hz. Peygambere iman, ittiba ve itaatları; mallarıyla, canlarıyla onunla birlikte Allah yolunda olmaları, bey'at, hicret ve cihadlarıyla örnek bir İslam toplumu gerçekleştirmeleri tarihî bir vakıadır [614]Onların Hz. Peygambere olan sevgi, [615] itaat ve ittibaları herkesçe bilinen, kabul edilen müsellem bir husus olduğundan, biz burada sahabe tarafından ona yöneltilen eleştiriler, itirazlar, itaatta gecikmeler ve hatta onun sözünü dinlememeleri üzerinde durmak istiyoruz. Sözünü ettiğimiz bu hususlarla ilgili olarak kaynaklarımızda karşılaşmış olduğumuz bazı rivayetlere dayanarak, bu tavırların sebepleri, kimlerden ve hangi konular ve alanlarda tahakkuk ettiğini ortaya koymaya çalışacağız. Şüphesiz Hz. Peygamberin sahabe nezdindeki otoritesinin mahiyetini ve sınırlarını tesbit bakımından bu tür tavırların tahlili yararlı olacaktır.

b- Sahabenin Hz. Peygambere Yönelttikleri Eleştirileri

Hz. Peygamberin yukarıda anlattığımız karizmasına, otoritesine ve sahabenin ona son derece bağlı olmalarına rağmen, zaman zaman bazı tasarruflarından görüyoruz. Bununla ilgili olarak araştırmamız esnasında tespit ettiğimiz birkaç eleştiriye yer vereceğiz.
1- Enes b. Malik'in anlattığına göre. Yüce Allah Huneyn Savaşı'nda (H. 8) Rasülüne Hevazin Kabilesi'nin mallarından birçok ganimet nasip etmiş, Hz. Peygamber Kureyş'ten bazı kimselerden herbirine yüzer deve vermeye başlamıştı. Bunu gören Ensar'dan bazı kimseler "Allah, Rasûlullah'ı bağışlasın, kılıçlarımızdan onların kanları akıp dururken, bizi bırakıp onlara veriyor [616]"Savaş olunca biz çağrılıyoruz, ganimetler ise başkalarına veriliyor!" demişlerdi. [617] Enes, onların bu sözlerini Hz. Peygambere ulaştırınca, hepsini deriden yapılma bir çadırda toplayıp, onlardan sadır olan bu sözün neyin nesi olduğunu sordu. Bunun üzerine Ensar "Bizim aklı başında olanlarımız hiçbir şey söylemedi. Ama yaşları küçük bazı yeni yetmeler şöyle şöyle dediler" cevabını verdiler. Hz. Peygamber ise onlara "*Ben bunları, ancak küfür döneminden tam kurtulamamış bazı insanları (İslam'a) ısındırmak için verdim. Yoksa siz o insanlar evlerine mallarıyla giderken, evlerinize Allah'ın Rasulüyle dönmeye razı değil misiniz? Vallahi sizin götüreceğiniz, onların götürdüklerinden daha hayırlıdır"* buyurunca, onlar "Evet ey Allah'ın Rasûlü, biz razı olduk" diye cevap verdiler.
İbn Teymiye (ö. 728) bu hususta şu değerlendirmeyi yapar: "Hz. Peygamberin maslahat cihetiyle ortaya koyduğu bir uygulamanın bilgisi, ya vahyden, ya da onun içtihadından kaynaklanır. Ensar gençleri burada itiraz ederken, onun kendi içtihadıyla taksim ettiğini düşündüler. Nitekim onlar, din maslahatlarıyla ilgili dünyevi işler hakkındaki icühadlarında Hz. Peygambere itiraz edebiliyorlardı. Bazen de itiraz için değil de durumu öğrenmek, onun kararlılığını tespit, sünnetlerini kavrayabilmek, illetlerini öğrenebilmek için soruyorlardı. İşte onlann bu meşhur itirazlarının sebebi, şu iki şekilden farklı değildir:
a- Eğer, içtihadın caiz olduğu siyasî işlerden ise, bu hususta Hz. Peygamberin görüşünü tam olarak elde etmek,
b- Ya da ona hatırlatarak bu durumun niçin böyle olduğunu ortaya çıkarmak, ilim, iman ve anlayış olarak birşeyler öğrenmeye çalışmak. [618]
Aslında söz konusu eleştirilerin Ensar'ın ileri gelen, yaşlı, tecrübeli kimselerinden değil de gençlerinden gelmesi gayet önemlidir. Çünkü yaşlılar yıllardır Hz. Peygamberle birlikte yaşamışlar, onun konumunu, ictihadlarını, farklı yönleriyle ortaya koyduğu tasarruflarını kavramışlar, onun tavır ve davranışları hakkında tecrübe sahibi olmuşlardı.Gençlerinse yaşları gereği henüz bunları elde edebilmiş olmaları mümkün değildi. Onlar yaş faktörünün verdiği bir toyluk ve acelecilikle, Hz. Peygamberin bu tutumunda göstermiş olduğu maksad ve maslahatı düşünmeksizin böyle bir eleştiriyi gündeme getirebilmişlerdir. Buradan bir kez daha anlaşılıyor ki, sahabenin Peygamber telakkisi ve sünnet anlayışında faktörü ve sohbet süresi oldukça önem arzetmektedir. Şüphe yok ki, bu ve benzer konularda Hz. Peygamberle uzun süre beraber yaşayan, yaşlı ve tecrübeli sahâbîlerin görüş ve kanaatleri, en sağlıklı ve tutarlı malumatı verecektir.
Bu gençlerin eleştirilerine cevaben söylediği gibi Hz. Peygamber, onlan İslam'a ısındırmak için, yani şer'î bir maslahat için böyle bir uygulama sergilemiştir. Nitekim onlardan birisi olan Safvan b. Umeyye (ö. 42) şu itirafta bulunmuştur: "Rasûlullah, insanlar içinde en sevmediğim kimse idi. Fakat Huneyn günü, bana o kadar mal verdiki, neticede bana insanların en sevimlisi haline geliverdi." [619]
2- İkinci eleştiri de yine Ensar'dan gelmiştir. Hz. Peygamberin Mekke'yi fethettiğinde, beklenenin aksine, Kureyş'ten intikam almaması, onlan affetmesi, Ebû Sufyan'ın evine sığınanlarla evlerine girip kapılarını kapatanların güvende olduğunu ilan etmesi, Ensar'da Hz. Peygamberin ana yurdu Mekke'ye yerleşeceği endişesini uyandırmış ve birbirlerine "Adamı, şehrine karşı bir rağbet, aşiretine karşı bir merhamet aldı yürüdü" demişlerdi. Hadiseyi seneler sonra nakleden Ebû Hureyre "Bunun üzerine vahy geldi. Vahy geldiğinde ise biz bunu bilirdik ve vahy bitinceyedek kimse gözünü bile Rasululah(s.a.v.)'a çevirmezdi. Vahy bitince Rasûlullah
"Ey Ensar topluluğu! Siz böyle mi dediniz?" diye sormuş, onların "evet" demeleri üzerine
"Hayır, ben Allah'ın kulu ve Rasulüyüm, ben 'Allah'a ve size hicret ettim. Hayatım da sizinle, ölümüm de sizinle olacak" buyurdu. Onun bu sözlerini duyunca ağlaşan sahabe "Vallahi biz bunu, sadece Allah'ı ve Rasulünü kıskançlıktan dolayı söyledik" demişler, Hz. Peygamber de
"Allah ve Rasûlü sizi tasdik ediyor ve mazur görüyor [620]buyurmuştur.
İbn Hişam'da ise hadise şöyle anlatılmaktadır: "Bana Yahya b. Said'den ulaştığına göre Hz. Peygamber Mekke'yi fethedip şehre girince, Safa Tepesi'ne çıkıp Allah'a dua etmeye başlamış, Ensar da etrafını çevirmiş, kendi aralarında Allah fethi müyesser kıldıktan sonra, ister misiniz, Rasûlullah kendi beldesinde ikamet etsin?" diye söylenmişlerdi. Hz. Peygamber, duasını bitirdikten sonra;
"Siz az önce ne dediniz?" diye sormuş, onlar önce "Birşey değil ey Allahın Rasûlü" dedilerse de, O fazlaca ısrar edince konuşmalarını haber vermişlerdi. Bunun üzerine O;
"Bundan Allah'a sığınırım! hayatımız da beraber, mematımız da beraber!" buyurmuştu. [621]
Görüldüğü gibi, aynı hadise kaynaklarımızda oldukça farklı bir üslupla anlatılmaktadır. Ensar'ın eleştirisinin vahyle bildirildiğini anlatan birinci rivayet sened itibarıyla daha sahih, Hz. Peygamberin muhtemelen onların bazı sözlerini işitmesi üzerine, bizzat kendilerinden dinlediğini anlatan ikinci rivayet ise daha makul ve gerçekçidir. Zaten o ortam içerisinde Hz. Peygamberin Ensar'dan bu tür endişelerin sadır olabileceğini sezmesi, tahmin etmesi de gayet mümkündür. Ya da bir önceki rivayette Ensar'ın eleştirilerini Enes'in gelip haber vermesinde olduğu gibi, bu sözleri de herhangi bir şahsın haber vermiş olması imkan dahilindedir. Kaynaklarımızda beşerî ihbarın bulunmasına rağmen, aynı hadiselerin ilahî ihbar şeklinde rivayet edildiğine dair başka birçok misalin bulunduğunu [622] gözönünde bulunduracak olursak, Ebû Hureyre rivayetindeki Ensar'ın eleştirisinin Hz. Peygambere vahyle bildirilmesi kısmını ihtiyatla karşılamamız daha uygun olacaktır.
Ensar'dan bazılarının yaptığı bu eleştiri, aslında Hz. Peygambere olan sevgi ve bağlılıklarından kaynaklanmış, ayrılık endişesiyle gündeme gelmiş ve bu yüzden de kendileri mazur görülmüştür. İbn Teymiye'nin (ö. 728) dediği gibi, muhabbetten, tazimden, teşriften ve sevgi saygıdan dolayı ağızdan çıkan sözlerin sahibi bağışlanır, hatta övülür. [623]

Burada Ensar'ın sözleri de aynı şekilde muhabbetten kaynaklandığı için onlar, olumsuz anlamda bir eleştiri addetmiyoruz.
3- Hz. Peygamber, vefatından kısa bir süre önce, Üsame'yi, aralarında Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in bulunduğu Mûte'ye gönderilen sahabe ordusunun komutanlığına atamıştı. Bunun üzerine bazıları, bu atamadan dolayı Hz. Peygamber'i eleştirmeye, endişe ve hoşnudsuzluklarını dile getirmeye başladılar. Onların eleştirilerini İşiten Hz. Peygamber bir hutbe irad ederek, bazı kimselerin, Üsame'nin (ö. 54) atanmasını eleştirdiklerini, onların daha önce de (H. 8 yılında yine Mûte seferinde tayin edilen komutanlardan biri olan ve şehid düşen [624]) babası Zeyd'i (ö. 8) dile doladıklarını, oysa kendisinin ikisini de çok sevdiğini ve bu iş için onlan liyakatli bulduğunu, ona hayırlısını tavsiye etmelerini ve emrini uygulamalarını istemişti. [625]
Şüphesiz Hz. Peygamber genç bir mevâli olan Üsame'yi ileri gelen yüzlerce sahabenin üzerine komutan tayin ederken İslamın öngördüğü yönetim anlayışında sınıf ve yaş farkının değil, ehliyet ve liyakatin asıl olduğunu fiilî olarak göstermek istemişti. Elbette Üsame'nin ordusu içinde, kendisinden daha tecrübeli büyük sahâbîler de vardı. Ancak Hz. Peygamberin özellikle bir mevaliyi komutanlığa ataması, hem yönetimde sınıf ve kabile faktörünün hiçbir öneminin olmadığının müslüman kafalara yerleştirilmesi bakımından, hem de hangi kesimden olursa olsun gençlere imkanlar tanınması, onların yetiştirilmesi bakımlarından oldukça mühimdir. Bu tayinden dolayı ortaya atılan eleştiri sahiplerinin kimler olduğunu bilmiyoruz. [626] Ancak iyimser bir tahmin yürütecek olursak, bunlardan bir kısmı tamamen Hz. Peygamberin vahy dışı içtihadı bir tasarrufu olan bu atamaya, sırf genç ve tecrübesi az olan [627] bir komutanla girecekleri savaşta muhtemelen bazı olumsuz sonuçlara duçar olma endişesiyle ta'netmiş olabilirler. Eleştirilerin bir kısmı ise henüz -Hz. Peygamber de tayin etse- azadlı bir kölenin oğlunun, çocuk denecek yaşta genç bir mevalinin emri altına girmeyi içlerine sindirememiş İslama yeni girenlerden veya bedevilerden, ya da sahip oldukları mizaçlarıyla, cahiliyye kültür ve taassubunun etkisinden hâlâ kurtulamamış, İslamî Öğretileri tam özümseyememiş bazı kimselerden gelmiş olabilir. Zaten bu kesimlere mesaj vermek isteyen Hz. Peygamber ise, onların ortaya attığı söylentilere aldırış etmemiş, emrini uygulamıştır. Buna mukabil başta, Medine'de kalmasına ihtiyaç duyduğu Ömer için komutanı Üsame'den izin isteme nezaketi gösteren Halife Hz. Ebû Bekir olmak üzere, gerek Hz. Peygamberin atamasında ve gerekse vefatından sonra halifenin onaylayıp göndermesinde Üsame'ye itaat eden pekçok sahâbî, hem İslam'ın, hem de kendilerinin ne denli erdemli olduklarını burada bir kez daha ispatlamışlardır.
Bu üç misalde olduğu üzere sahabenin Hz. Peygambere yönelik eleştirileri, daha çok onun siyasî ve askeri yönleriyle ilgilidir. Eleştirilerden ilki, Ensar'ın gençlerinden, ikincisi muhabbet ve kıskançlıkla muhtemelen yine Ensar'ın bazı gençlerinden gelmiştir. Son eleştiri ise ordu komutanı tayini ile ilgilidir. Dolayısıyla söz konusu eleştirilerde Hz. Peygamberin nebevi yönünü veya onun dini otoritesini rencide edecek ciddî olumsuz bir tavır göze çarpmamaktadır. Ayrıca, sahabenin, siyasî ve askerî yönleriyle de ilgili olsa, Hz. Peygamberi eleştirebilmeleri, Kur'an'a uygun bir beşer-Rasul telakkisine sahip olduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

c- Sahabenin Hz. Peygambere İtirazları

Kaynaklarımızda, zaman zaman bazı sahâbîlerin, Hz. Peygamberin birtakım tasarruflarına karşı çıktıklarını, ona itiraz ettiklerini görmekteyiz. Bu hususu da tespit ettiğimiz birkaç misal ile ortaya koymamız, Peygamber sahabe ilişkisinin bir başka yönünü göstermesi bakımından yararlı olacaktır. Önce Hz. Ömer'den gelen bazı itirazlar üzerinde duralım.
1- H. 6. yılda Hz. Peygamber ve sahabe, ilk defa Kabe'yi ziyaret etmek üzere yola çıkmışlar, ancak Mekke'li müşrikler tarafından Hudeybiye'de durdurulmuşlar ve onlarla bir anlaşma imzalamak durumunda kalmışlardı. Yapılan bu anlaşmaya göre, müslümanlar bu ziyaretlerinden vazgeçip Medine'ye geri dönecekler, üç günden fazla olmamak ve silahsız gelmek şartıyla ertesi yıl ziyaret edebileceklerdi. Ayrıca müslümanlar Mekke'li bir müslümanı götüremeyecekleri gibi, Medine'ye gelenleri de geri çevireceklerdi. Oysa bunun aksi olursa, yani, Medine'lilerden Mekke'de kalmak isteyenler olursa, onlar geri çevirilmeyecekti.
Zahiren şartlar çok ağır ve müslümanların aleyhine gibi gözüken bu antlaşmaya Hz. Ömer sert bir şekilde itiraz etti. Kaynakların naklettiğine göre Hz. Ömer "Vallahi müslüman olduğumdan beri, sadece o gün şüpheye düştüm" demiş [628]sonra Hz. Peygambere gelerek, "Sen Allah'ın hak Peygamberi değil misin ? Biz hak üzere, düşmanımız batıl üzere değil mi?" diye sormuştu. Hz. Peygamberin bu sorulara "evet" demesi üzerine Hz. Ömer, "Öyleyse niçin dinimizden taviz veriyoruz?" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber,
"Ben Allah'ın Rasûlüyüm ve O'na isyan edecek değilim ve o bana yardım edecektir" buyurdu. Hz. Ömer bu defa "Peki, sen bize Beyte varıp onu tavaf edeceğimizi haber vermemiş miydin?" diye sorunca, O;
"Evet ama sana bu sene varacaksın dedim mi? Sen oraya varacaksın ve onu tavaf edeceksin" buyurdu."[629] Rivayetin devamında onun aynı soruları Hz. Ebû Bekir'e de sorduğu ve benzer cevaplar aldığı anlatılmaktadır. Bu davranışı üzerine, hakkında Kur'an ayetleri inmesinden korkan Hz. Ömer, Hz. Peygamberin, fethi müjdeleyen Feth Suresini tebliğ etmesiyle teskin olmuşsa da, bu itirazından sonra (keffaret olarak) birçok ameller yaptığını söylemektedir. [630]
Öncelikle belirtelim ki, Hz. Ömer'in bu sert tepkisine rağmen, bazı rivayetlerde ifade edildiği gibi, onun inancında şüpheye düştüğü veya düşebileceği kaatinde değiliz. Bilakis o, Hak Peygambere, onun Kabe'ye gireceğine dair vadine o kadar inanmış ki, altı yıldır hasretini çektikleri Kabe'ye gireceklerinden zerre miktarı şüphesi yoktu. Hakkın daima batıla üstün geleceğine o denli güvenmektedirki, batıl tarafından engellenmeyi, yenilgiyi ve kendi ifadesiyle "taviz vermeyi" kabullenemiyordu. Bu inanç ve psikolojik şartlanma neticesinde, Hz. Peygamberin gördüğü rüyasına dayanarak vadettiği Kabe ziyaretinin [631] gerçekleşmemesinin doğurduğu hayal kırıklığının ardından, tamamen aleyhlerine gibi gözüken böyle bir antlaşma yapılmasını Hz. Ömer'in havsalası almıyordu. Ancak unutmamak lazımdır ki, Hz. Peygamberin böylesi konularda ashabıyla istişare etmesi, bazen kendi reyiyle, bazen de sahabenin görüşleriyle hareket etmesi; onlara Hz. Peygamberin savaş, barış vb. askeri ve siyasî tasarruflarına müdahele cesaretini vermiştir. Elbette böylesi bir atmosfer içerisinde Hz. Ömer'in ne kadar cesur, gayur ve acul bir mizaca sahip olduğunu da unutmamak gerekir. Oysa aynı ortamda Hz. Ebû Bekir, daha sabırlı, temkinli, ağırbaşlı ve teenni ile haraket eden mütevekkil bir şahsiyet portresi çizmektedir. Hz. Ömer'in bu mizacını çok iyi bildiği içindir ki Hz. Peygamber, onun bu tavrnnı anlayışla karşılamış, onu dinledikten sonra kınama cihetine gitmemiş, inen 48. Fetih Suresini ilk ona tebliğ etmek suretiyle onu teskin etmeye çalışmıştır. Nitekim zaman, Hz. Ömer'in bu hususta yanıldığını ortaya çıkarmış, başlangıçta müslümanların aleyhine gözüken bu antlaşma, bir müddet sonra onların lehine dönüşmüştür.
2- Medine'de münafıkların reisi olan Abdullah b. Ubey b. Selûl [632] ölünce (ö. 9), namazını kıldırması için Hz. Peygamber davet edilip de buna icabet etmek istediğinde, yine Hz. Ömer'in sert itirazlarıyla karşılaşmıştı.
İbn Abbas'ın Hz. Ömer'den naklettiğine göre o, Rasûlullah (s.a.v.) cenaze namazı için kalktığında yanına vanp "Ey Allah'ın Rasulü! Falan falan gün, şöyle şöyle dediği halde, [633] İbn Ubey'in namazını kılacaksın öyle mi?!" diye itiraz ederek o günlerde söylediklerini sıralamıştı. Rasûlullah (s.a.v.) tebessüm ederek Ömer'den kendisini rahat bırakmasını istemiş, ancak Ömer daha da üsteleyince bu hususta kendisinin muhayyer bırakıldığını ve namazını kılmayı tercih ettiğini söyleyerek namazı kıldırmış, az sonra
"(Ey Peygamber!) onlardan ölen hiçbirisinin asin namazını kılma! ve kabri başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve Rasûlünü inkar etmişler ve fasık olarak ölmüşlerdir" mealindeki ayetler [634] inmişti. [635]
İbn Ömer'in rivayet ettiği haberlerde ise Rasûlullah (s.a.v.) onun cenaze namazını kılmak isteyince Hz. Ömer, Rasûlullah'ın elbisesinden tutarak "Ey Allah'ın Rasulü! Rabbin onun namazını kılmanı onlara istiğfar dilemeni yasakladığı halde o münafığın namazını mı kılacaksın?!" diye itiraz edince Hz. Peygamber;
"Allah, şöyle buyurarak beni şu iki hususta serbest bıraktı: 'Onlar için ister mağfiret dile, ister dileme! Onlar için yetmiş defa mağfiret dilesen dahi, Allah onları bağışlamayacaktı.r" ayetini [636] okudu ve az sonra 9. Tevbe 84 ayeti indi." [637]
Bu rivayetler, Buhâri ve Muslini gibi sahih kaynaklarımızda da mevcut olmasına rağmen, özellikle Hz. Peygamberin 9. Tevbe 80 ayetinden bu şekilde muhayyerlik anlamı çıkarmış olamayacağı, dolayısıyla bu ayete dayanarak İbn Ubey'in cenaze namazını kılmış olamayacağı noktalarından hareketle birçok alim tarafından eleştirilmiştir. Bakıllânî (ö. 403), İmamu'l-Haremeyn (ö. 478), Gazzalî (ö. 505), Ebû Ca'fer Ahmed b. Saîd ed-Davûdî (ö. 402) ve Kuşeyrî gibi alimler bu rivayetleri sahih görmezken[638] Tahavî (ö. 321) de İbn Abbas (ö. 68) rivayetinin lafızları itibarıyla daha uygun olduğu, ancak Hz. Peygamberin cenaze namazını kılmadığı kanaatini dile getirmektedir. [639]
Kanaatimizce Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in itirazlarına rağmen çeşitli mulahazalar ve maslahatlar gereği, siyaseten İbn Ubey'in cenaze namazını kılmak istemiş ancak Yüce Allah'ın münafıklarla ilgili olarak indirdiği ve yeni bir dönemi başlatan ve yeni bir politika belirleyen 9. Tevbe 73-84 ayetleri uyarınca onun cenaze namazını kılmamıştır. [640] Nitekim bazı rivayetlerde de namazını kıldırdığı tasrih edilmemiştir. [641]
Burada asıl bizi ilgilendiren husus ise, Hz. Ömer'in böylesi cenaze namazı gibi bir konuda Hz. Peygamberin davranışına itiraz veya müdahele edebilmesidir. Şüphesiz bu, bir sahâbînin, Peygamberinin tavır ve davranışlarını dahi, zihninde oluşan İslamî anlayış çerçevesinde nasıl test edebildiğini, ilgili ayetler henüz inmemiş olmasına rağmen, nasıl Kur'anî bir perspektiften bakabildiğini, bu kanaatini, engin anlayışına güvenerek Hz. Peygambere, hem de bu denli açık yüreklilik ve israrla haykırabildiğini göstermesi açısından son derece önemli bir tavırdır. Bu, bir taraftan Hz. Ömer gibi fakîh sahâbîlerde ne kadar güçlü bir muhakeme gücü ve tenkit zihniyeti olduğunu gösterirken; diğer taraftan, Rahmet peygamberinin, en azılı düşmanlarına karşı bile, kin ve intikam duygusu beslemediğini, onların dahi bağışlanmasını arzu ettiğini, bu konuda elbisesinden tutarak kendisine engel olmak isteyen Hz. Ömer'in celadetini, salabetini, hırs ve şiddetini anlayış ve hoşgörüyle karşıladığını ortaya koymaktadır. Burada Hz. Ömer'in tavrını, ondan önce alemlere rahmet olarak gönderilmiş olan [642] Hz. Peygamberin göstermiş olması beklenmemelidir. Zira o, nehyedilmedikçe daima rahmet yönü ile tavır koymaya çalışmıştır. Nitekim o, sırf bu rahmet ve merhametinden kaynaklanan bazı tasarrufları sebebiyle Kur'an'da eleştirilmiştir. [643] Burada Hz. Peygamber insanları kurtarmaya çalışan bir Rahmet Elçisi; Hz. Ömer ise, Allah ve Rasulüne karşı düşmanca ve sinsice tavırlar sergileyen birisinin cenaze namazının boykot edilmek suretiyle cezalandırılmasını, böylelikle diğer münafıklara da bir ders verilmesini isteyen gayet net ve sert bir tavır koyan bir sahabîdir. Nitekim aynı tavır Bedir esirleri konusunda da gözükmektedir. Bir tarafta "Ey Allah'ın Rasulü! Onlar seni yalanlayıp yurdundan çıkardılar, getir boyunlarını vuralım" diyen Ömer; diğer tarafta ise, belki kalpleri yumuşar da müslüman olurlar ümidi ile onları fidye karşılığı serbest bırakmak isteyen Peygamber! [644] Fakat her iki hadisede de inen vahyler Hz. Ömer'in tavrını teyid etmiştir. Ancak Hz. Ömer, daha sonra Hz. Peygambere karşı bu itirazını biraz sert bulmuş olacak ki.
"Allah ve Rasulü daha iyi bildikleri halde, o gün Rasûlullah'a karşı göstermiş olduğum cür'etime sonraları hep şaşırmışımdır" demiştir. [645]
3- Rasûlullah (s.a.v.) birgün Ebû Hureyre'yi
"Git, Allah'tan başka ilah olmadığına kalpten kesin olarak inanıp şehadet getirenleri cennetle müjdele!" diyerek göndermiş, ancak ilk karşılaştığı Hz. Ömer buna şiddetle karşı çıkmış, fakat onu bizzat Hz. Peygamberin emrettiğini kendisinden de dinledikten sonra ona "Böyle yapma, zira insanların buna güvenerek gevşemelerinden korkuyorum, bırak onları, amel etsinler" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber de;

"Öyleyse bırakın onları (amel etsinler)" buyurmuştu. [646]
4- Hevazin Seferinde sahabenin yiyecekleri tükenince, develerini kesmek için Hz. Peygamberden izin istemişler, o da onlara müsade etmişti. Hz. Ömer izin alan kimselerle görüşünce onlara "Develerinizi kestikten sonra geriye neyiniz kalacak?" diyerek buna karşı çıktı. Sonra Hz. Peygamberin yanma gelerek ona da aynı şeyleri söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)
"İnsanlara seslen, fazla yiyeceklerini getirsinler..." buyurarak [647] develerin kesilmesinden vazgeçti.
Bu son iki itirazda, Hz. Ömer sözkonusu nebevi emirlerin kısa vadede faydalı olsa da, uzun vadede müslümanların zararına bir netice verebileceğini görebilmiş, bu konuda Hz. Peygamberi uyarmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) da onun bu itirazını yerinde ve daha makul bulmuş, kendi kararlarından vazgeçmiştir.
5- İbn Hişam'ın İbn Abbas'tan naklettiğine göre, Hz. Peygamber Bedir Savaşı öncesinde ashabına *"Ben Haşim Oğulları'ndan ve başkalarından savaşa kerhen çıkan bazı kimselerin olduğunu biliyorum, onları öldürmemize hacet yok. Dolayısıyla kim Haşim Oğulları'ndan birisiyle karşılaşırsa öldürmesin. Kim Ebu'l-Bahteri b. Hişam b. Haris b. Esed'le karşılaşırsa öldürmesin. Kim Rasâlullah'ın amcası Abbas b. Abdulmuttalib'le karşılaşırsa öldürmesin. Çünkü o da ancak zorla savaşa çıkartıldı"* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Huzeyfe [648]"Biz babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi ve aşiretimizi öldüreceğiz de Abbas'ı terkedeceğiz! Vallahi onunla karşılaşırsam, kılıcımı onun yüzüne çalacağım!" dedi. Onun bu sözünü duyan Rasûlullah (s.a.v.) Hz. Ömer'e
"Rasûlullah'ın amcasının yüzüne kılıç vurulur mu?" diyerek tepkisini dile getirdi. Daha sonra pişman olan Ebû Huzeyfe "Ben o gün söylediğim bu sözden dolayı hâlâ kendimden emin değilim ve korkmaktayım. Ancak bunun keffareti şehadet olur" dermiş, ve nitekim Yemame'de de şehid düşmüştür. [649]
İbn İshak'ın verdiği bilgiye göre, Ebu'l-Bahteri, Hz. Peygamberi, Mekke'de koruyup kollayan, ondan yana koyduğu tavırlarıyla bilinen birisiydi. [650] Aynı durumun Hz. Abbas hakkında da fazlasıyla geçerli olduğu [651]düşünülürse, Hz. Peygamberin onların öldürülmemesi yolunda verdiği talimatın, Ebû Huzeyfe'nin anladığı gibi, sırf Rasûlullah (s.a.v.)'ın amcası olduğu için değil, gerek Mekke'de iken, gerekse hicretten sonra gizliden gizliye Hz. Peygamberin lehinde olması sebebiyle verdiği anlaşılacaktır. Hatta Hz. Abbas'ın Mekke'de Bedir savaşından veya hicretten önce müslüman olduğunu, ancak kavminden korktuğu için müslümanlığını gizlediğini belirten bazı rivayetler de mevcuttur. [652] Fakat, Bedir'de esir düştüğünde Rasûlullah'ın ondan fidyesini vermesini istemiş olması bu rivayetleri zayıflatmaktadır. Ayrıca onun Hayber'in fethinden önce müslüman olduğunu belirten rivayetler de vardır. [653] Yine İbn Sa'd'ın naklettiği diğer bir rivayette Ebû Huzeyfe, Hz. Peygambere kendi babası, amcası ve kardeşi öldürülmüş olduğu için bunun kendisine zor geldiğini söylemiş, Rasulllah (s.a.v.) da,
"Baban, amcan ve kardeşin bizimle savaşa zorlanmaksızın, kendi istekleriyle çıktılar, oysa bunlar, bizimle savaşa kendi istekleriyle değil, zorlanarak çıkarıldılar" [654] şeklinde bir izah getirmiştir. Bu rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Ebû Huzeyfe, en yakınlarıyla karşı karşıya geldiği ve onların öldürüldüğü savaş ortamındaki bu halet-i ruhiye içerisinde, iyice düşünmeksizin, kendi yakınları ile Hz. Peygamberin zikrettiği şahıslar arasındaki farkı gözetmeksizin fevri bir çıkış yapmış, duygusal bir reaksiyon göstermiştir. İşte bu psikolojik durum sebebiyle o, bir an, Hz. Peygamberin kendi yakınlarına ayrıcalık tanıdığı gibi hatalı bir zanna kapılmış ve bu talihsiz itirazını yapmış, ancak sonra bu tepkisinden dolayı da pişman olmuştur. Hz. Peygamber ise, bu duygusal tepkisinden dolayı onu mazur görmüş olmalı ki, ona sadece sözkonusu iki grup arasındaki farkı anlatmakla yetinmiştir.
6- Hz. Peygamber hastalanıp ta rahatsızlığı iyice artınca,
"Ebû Bekir'e emredin, insanlara namazı kıldırsın!" buyurmuştu. Bunu duyan Aişe "O, yufka yürekli bir adamdır, senin makamına durunca, ağlamaktan dolayı sesini duyuramaz ve namazı kıldıramaz" uyarısında bulundu. Hz. Peygamber aynı emrini, Hz. Aişe de aynı ikazını tekrarlayınca Rasûlullah (s.a.v.) ona dönerek
"Ona emret, namazı kıldırsın, siz kadınlar tıpkı Yusuf' un arkadaşları gibisinizdir" [655]buyurdu [656]
Hz. Peygamberin kesin emir buyurmasına rağmen, eşi Aişe, babasının namaz kıldırmasına itiraz ederken, o anda Hz. Ebû Bekir'in ağlamadan dolayı namazı kıldıramayacağı şeklinde bir mazeret belirtmişse de, aslında onun itiraz gerekçesi bir hayli farklıdır. Daha sonra kendisinin açıkça ifade ettiğine göre o, Rasûlullah'tan sonra yerine geçecek kimsenin halk tarafından hayatının sonuna kadar sevilmeyeceğini, bir müddet sonra uğursuz addedileceğini düşünmüş ve bu yüzden Rasûlullah'ın Hz. Ebû Bekir'den vaz geçmesini arzu etmiştir. [657] Hz. Aişe'nin itirazı ister önce izhar ettiği gibi masumane bir mazerete, isterse sonradan açıkladığı gibi babası adına bir maslahata mebnî olsun, neticede Hz. Peygamber tarafından hoş karşılanmamış ve azarlanmasına yol açmıştır.
7- Ebû Saîd el-Hudrî'nin (ö. 64) naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'nin Yemen'den gönderdiği bir miktar külçeyi, Uyeyne b. Bedr, Akra' b. Habis, Zeyd el-Hayl ve Alkame veya Amir b. Tufeyl'den oluşan dört kişi arasında taksim etmişti. Bunu gören ashabından biri, "Biz buna onlardan daha müstehak idik" dedi. Rasûlullah'a bu söz ulaşınca
"Sabah akşam bana semadan vahy geldiği ve göktekiler bana güvendiği halde siz bana güvenmiyor musunuz?!" diye onlara sitem etti. Bunun üzerine göz çukurları içeri gecik, yanakları dışa çıkık, alnı açık, sakalı gür, başı tıraşlı, elbisesi sıvanmış bir adam kalkıp "Allah'tan kork ey Allah'ın Rasulü!" dedi. Hz. Peygamber
"Yazıklar olsun sana, yeryüzünde Allah'tan korkmaya en layık kişi ben değil miyim?" buyurdu. Sonra adam dönünce Halid b. Velid (ö. 21) "Ya Rasulallah! (izin ver) şunun boynunu vurayım! dedi. O,
"Hayır, belki o namaz kılıyordur" buyurunca, Halid, "Nice namaz kılan var ki, kalbinde olmayanı diliyle söyler" uyarısında bulununca Hz. Peygamber
"Ben insanların kalplerini delmekle, içlerini yarmakla emrolunmadım" buyurdu. Sonra adam giderken arkasından bakan Hz. Peygamber,
"Bunun neslinden öyle bir kavim türeyecek ki, çok rahat Kur'an okuyacaklar ama bu onların boğazlarından aşağıya geçmeyecek. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar. [658]buyurdu.
Ebû Said'den gelen başka bir rivayette bu şahsın Temim Oğullarından Zu'I-Huvaysıra olduğu, "Ey Allah'ın Rasulü, adil ol!" deyince, Hz. Peygamber'in
"Yazıklar olsun sana! ben adil olmazsam kim adil olacak?!" buyurduğu, bunun üzerine Hz. Ömer'in, "İzin ver şunun boynunu vurayım" dediği, ancak Hz. Peygamberin benzer gerekçelerle izin vermediği anlatılmaktadır. [659]
Abdullah b. Mes'ud'un rivayetine göre ise, hadise Huneyn günü (H. 6) yaşanmıştır. Hz. Peygamber o taksimde Arapların ileri gelenlerini başkalarına tercih edince, orada bulunan bir adam "Vallahi, bu, adalet gözetilmeyen, Allah'ın rızası kasdedilmeyen bir isimdir" demiş, bunu haber alan Hz. Peygamber'in yüzü kıpkırmızı kesilmiş,
"Allah ve Rasulü adil olmazsa, başka kim adil olur?!" dedikten sonra,
"Allah Musa'ya rahmet eylesin. O bundan daha çok eziyet görmesine rağmen sabretti" buyurmuştur [660]
İlk rivayette her ne kadar "ashabından biri" deniliyorsa da, bu şahsın kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. İbn Hacer, onun ismine vakıf olamadığını söylerken, [661] son rivayetteki şahıs Vakıdî'nin rivayetine göre münafiklardan Muattib b. Kuşeyr el-Amri'dir. [662] İkinci rivayette zikredilen Zu'l-Huvaysıra'nın ise, Hurkûs b. Zuheyr es-Sâidî [663] olduğu söylenmektedir. [664] "Rivayetin tarihî bibliyografyasını veren Wellhausen, Hurkûs b. Zuheyr isimli bu Temîmî'nin, hakikatte tamamen meçhul bir şahsiyet olduğunu, rivayetin de esâtîri bir kıssa hüviyetinde bulunduğunu, asıl hedefin, İslam'ın prensiplerinde gösterdikleri teşeddüt (aşırılık) yüzünden, tenkidleriyle, bizzat Peygambere tecavüze kadar varan Haricîleri haklı olarak tenkid etmek olduğunu belirtmektedir." [665] Hz. Peygambere karşı münafiklardan veya bedevilerden böylesi sert tepkilerin gelebilmesi imkan dahilinde olmakla birlikte, özellikle bu itirazın akabinde anlatılan ve her yönüyle Haricîleri tavsif edip adeta resmeden son kısmını oldukça ihtiyatla karşılıyoruz. Haberin bizi ilgilendiren ve aynı zamanda kabul edilebilir yanı, bir şahsın Hz. Peygamberin taksimine gayet ölçüsüz bir üslupla itiraz etmesi ve bu şahsın sahabî olup olmadığıdır.
Hemen belirtelim ki, Hz. Peygambere bu kadar ağır ve kaba bir şekilde itiraz eden mezkur şahıs, ister İbn Mes'ud ve Hz. Ömer'in niteledikleri gibi bir münafik olsun, isterse Wellhausen'in dediği gibi, tamamen meçhul birisi olsun, neticede bizim benimsediğimiz sahabe tanımının dışında kalmaktadır. Veya çok iyimser bir tahminle bu zat bir çöl bedevisi bile olsa, biz onu sahabeden ayrı mütala etmeyi tercih ediyoruz. Nitekim Yüce Allah da, zekatların dağıtımı hususunda bedevilerin Hz. Peygambere dil uzattıklarından söz etmektedir. [666] Hatta Hz. Peygamberi fazla tanımayan, sünnetten yeterince nasiplenmemiş bazı bedevilerin, bu tür ortamlarda onu fiilen taciz ettikleri dahi rivayet edilmiştir. [667] Dolayısıyla bedevilerin en karekteristik özelliği olan bu sert tutum ve kaba davranışlar sebebiyle, sahabeye bu konuda herhangi bir tarizde bulunulması kabul edilemez. Elbette sahabeden de belli eleştiriler ve itirazlar gelmiştir. Ancak sahabenin ya haklı, ya da mazur olduğu bu tavırlarında bile bir ölçü mevcuttur. Bu sebeple Hz. Peygambere karşı bedevilerin bu tür olumsuz davranışlarının, sahabenin davranışlarıyla karıştırılmaması gerektiği kanaatindeyiz.
Buraya kadar verdiğimiz misallerden sahabenin, Hz. Peygamberin davranışlarının içyüzünü kavrayamadıkları veya meseleyi tam olarak anlayamadıkları ya da maslahata muvafik görmedikleri zaman gayet samimi ve tabiî bir şekilde ona itiraz ettikleri anlaşılmaktadır. Onlann itirazlarındaki gaye veya temel espri, İslam'ın ve müslümanların menfaat ve maslahatını temin etmek, maddî ve manevî gelebilecek zararlara mani olmak, ümmeti daha iyi ve ideal olan davranışlara sevk etmekti. Hz. Peygamberi çok iyi tanıdıkları için sahabe böylesi durumlarda hiç çekinmeden, gayet açık ve cesur bir şekilde ona itiraz edebilmekte; Rasûlullah (s.a.v.) da onların iman, ihlas ve niyetlerinin yanısıra, mizaçlarını ve psikolojilerini fazlasıyla göz önünde bulundurduğu için onlardan bazılarının itirazlarını makul bulup kabul etmekte, diğer bazılarını ise mazur görüp, anlayışla karşılayabilmektedir. Bu yüzdendir ki, Hz. Peygamber bu tavırları sebebiyle sahâbîlerin itirazlarından pek rahatsız olmamış, onlara gücenmemiştir.
Oysa münafikların itirazlarında içlerine gömdükleri İslam'a karşı kin ve düşmanlık, bedevilerin itirazlarında ise daha çok çıkarcılık duyguları yatmaktadır. Diğer bir ifade ile, Hz. Peygambere karşı itirazlarda sahabe, İslam'ın lehinde; münafiklar aleyhinde, bedeviler ise, kendi egoları istikametinde tavırlar sergilemişlerdir.

d- Sahabenin Hz. Peygambere İtaatta Gecikmeleri

Araştırmamız esnasında Hz. Peygambere karşı sahabede gördüğümüz bir tavır da onun bazı talimat ve emirlerini yerine getirmede zaman zaman gecikmeleridir. Bir bakıma, bu, itirazın eyleme dönüşmüş şeklidir. Ancak onlar her ne kadar ilk anda emre imtisal etmede veya kısa bir süre içinde ona itaat etmede gecikseler de, onun israrını ve kararlılığını, emrin kesinliğini görünce itaattan geri kalmamışlardır. Bununla ilgili rastladığımız birkaç misal verelim:
1- Hz. Peygamber, Bedir Savaşı öncesinde ashabından kendisine katılan üç-yüz kişi ile Şam'dan gelen Ebû Sufyan başkanlığındaki ticaret kervanını vurmak istemişti. Ancak bunu haber alan Ebû Sufyan, güzergâhını değiştirdiği gibi, Kureyş'ten de bin kişilik bir ordunun çıkmasını sağlamıştı. Bu durumda sahabe ya kervanla ya da orduyla

karşılaşacaktı. Özellikle hiç yoktan bir savaş ihtimali, sahabenin bir kısmında rahatsızlık ve isteksizlik doğurmuştu. Hatta Yüce Allah onlara bu iki taifeden birinin, yani kervan veya Kureyş'in onların olacağını vadediyor olmasına rağmen, onlar güçsüz olan kervanı istiyorlardı. O kadar ki, hak ortaya çıktıktan sonra bile, sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi Hz. Peygamberle tartışmışlardı, [668] Medine'den çıkarken kervana diye çıkan ve savaş niyetleri olmayan sahabe, ilk defa ve bin kişilik bir ordu karşısında savaşmakla karşı karşıya kalacaklarını anlayınca bir hayli tereddüt etmişler, isteksizliklerini dışa vurmuşlardı. Çünkü onlar böyle bir savaşa hem psikolojik olarak, hem de sayı, silah ve süvari olarak yeterince hazır değillerdi. Bu sebeplerden dolayı, savaşı istemediklerini dile getirmişler, bu hususta Hz. Peygamberle mücadele etmişlerdi. Fakat biraz gecikerek de olsa sonradan ikna olmuşlar ve korktukları savaşa razı olmuşlardı. Bunu sağlamada Hz. Ebû Bekir (ö. 13), Ömer (ö. 23), Mikdad b. Amr (ö. 33) ve Sa'd b. Muaz (ö. 5) gibi sahâbîlerin cesaret verici konuşmalarının da payı olsa gerektir. Nitekim Mikdad, "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın sana gösterdiği şeyi yerine getir, biz seninle beraberiz. Biz, İsrail Oğullarının Hz. Musa'ya dedikleri gibi 'Sen ve Rabbin gidin savaşın! Biz burada oturacağız' demeyeceğiz" derken, Sa'd da "Biz sana inandık, tasdik ettik, getirdiğinin hak olduğuna şahitlik ettik, bu uğurda sana itaat edeceğimize, seni dinleyeceğimize dair ahd u misak verdik, şu halde sen istediğini yap, biz seninle beraberiz. Seni hak olarak gönderene yemin ederiz ki, eğer bizi denize sürsen, seninle birlikte biz de dalarız ve bizden bir kişi bile ayrılmaz. Artık yarın düşmanla karşılaşmaktanda çekinmemekteyiz" demişti. [669]

Hazırlıksız bir şekilde savaşa girmek durumunda kalan bazı sahâbîlerin başlangıçtaki bu bocalama, tereddüt ve tartışmalannı tabii karşılamak lazım gelir. Özellikle de bunun ilk tecrübe olacağı düşünülecek olursa, elbette birer insan olarak sahabe, Hz. Peygamberle birlikte olmalarına ve ilahî va'de rağmen, ilk etapta acı bir tecrübe yaşamaktan çekinmişlerdi. Ama sonradan bu tereddüt yerini itaata, teslimiyete bırakmış ve vadedildiği üzere Allah'ın yardımı ve zafer onların olmuştur. [670]

2- Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye'de müşriklerin ileri sürdüğü şartlar kabul ederek antlaşmayı imzalamıştı. Yapılan antlaşma gereği müslümanlar, bu sefer Kabe'yi ziyaret edemeyecekler ve geri dönecekler, ancak ertesi sene üç günlüğüne kısa bir ziyaret gerçekleştirebileceklerdi. Antlaşmanın yazılması tamamlandıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.) ashabına;

"Kalkın, kurbanlarınızı kesin, sonra da tıraş olun!" buyurdu. Haberin ravileri olan Misver b. Mahreme (ö. 64) ile Mervan b. Hakem [671] (ö. 65) diyor ki: "Vallahi o bunu üç defa tekrarladıysa da onlardan hiçbir kimse kalkmadı. Kimse kalkmayınca, kendisi kalkıp Ummu Seleme'nin (ö. 59) yanına girdi ve ona insanlardan karşılaştığı bu durumu haber verdi. Ummu Seleme "Ey Allah'ın Peygamberi, bunu yapmak istiyor musun? Çık ve kendi kurbanını kesinceye ve berberini çağırıp tıraşını oluncaya kadar onlardan kimseyle konuşma!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kalktı, dışarı çıktı ve kimseyle konuşmadan kurbanını kesti, tıraşını oldu. Onun bunları yaptığını görünce sahabede kalkıp kurbanlarını kestiler ve birbirlerini traş etmeye başladılar ama, neredeyse kederden birbirlerini öldüreceklerdi!" [672]

Daha önce Hz. Ömer'in bu antlaşmaya itirazından söz ederken belirttiğimiz gibi, bu olayda sahabe, Hz. Peygamberin, rüyasına dayanarak onlara müjdelediği Kabe'yi ziyaret va'dine tam olarak inanmaları, ona güvenmeleri, Mekke'ye ve Kabe'ye yıllardır özlem duymaları ve bu beklentilerin akabinden, yapılan antlaşma ile hayal kırıklığına uğramaları ve özellikle şartların tamamen aleyhlerinde gözükmesi sonucu ciddî bir moral bozukluğu içerisinde Hz. Peygamberin ilgili emrine imtisalde biraz gecikmişlerdir. Hiç şüphesiz onlan böyle bir tavır göstermeye iten en önemli etken; onların bu hasretleri, suküt-u hayale uğramaları, hiç beklemedikleri bu engellemelerle karşılaşmanın sonucu o anda yaşadıkları halet-i rûhiyeleri, bir anlamda şok hali, kısaca tepki psikolojisidir. İkinci önemli bir sebep veya etken de onların antlaşmayı feshedecek, ziyaretin tamamlamasını sağlayacak bir vahyin inmesi ihtimali ve ümidi ile, [673] nebevi emre imtisalde ağırdan almış olmalarıdır. Zira onlar, Hz. Peygamberin, aldığı bazı kararlardan sonra gelen vahiylerle itab edildiğini, bu kararların bazısının Allah tarafından düzeltildiğini, bazı davranışlarına ise müsade edilmediğini bilen, hadiselere bizzat şahit olan kimselerdi. Müslümanların onur ve izzetinin muhafazası, Kabe gibi şerefli bir mekanın ziyareti gibi manevi değerler uğruna bu gecikme, acaba yeni bir ilahî mesajın inmesine sebep olabilir miydi? Hz. Ömer gibi bazı sahâbîlerin bütün itirazlarına rağmen önlenemeyen bu anlaşma, acaba gelmesi muhtemel bir vahy ile önlenebilirmiydi? İşte sahabe bu duygu ve düşüncelerle, bu ümitlerle şimdiye dek pek yapmadıkları bir şeyi yaptılar ve Hz. Peygamberin mezkûr emrine, üç kez tekrarlamasına rağmen imtisal etmediler. Çünkü onlar hâlâ ümitlerini yitirmiş değilerdi.

Hz. Peygamber de, onların, emrini duydukları halde buna uymayıp sadece yüzüne bakmalarına bir hayli kızmış, eşinin [674]yanına gelmiştir. Ancak sahabî hanımların fakihlerinden sayılan eşi Ummu Seleme'nin [675]tavsiyesiyle, Hz. Peygamberin, emrettiği bu hususları önce fiilî olarak kendisinin yapması, bu emrin artık tamamen kesinleştiğini, değişme ihtimalinin kalmadığını göstermiş oldu ve bunu gören sahabe bu halet-i ruhiye içerisinde de olsa, sonunda ona uydular.

Burada dikkatimizi çeken bir husus, Hz. Peygamberin fiilinin, onun kavlinden daha etkili ve de bağlayıcı olduğudur. Bu noktayı çok iyi tespit ederek Hz. Peygambere çözüm yolu gösteren Ummu Seleme'nin tavsiyesinde yatan temel espri budur. Sahabenin Hz. Peygamberin fiiline derhal ittiba etmeleri, gerçekten onların, nebevi emrin gelebilecek bir vahy ile değişeceğini ümit ettiklerini, gecikmenin onun şahsına karşı bir itaatsizlik olmadığını, sadece bu emrin kesinleşmesini beklediklerini göstermektedir.

3- Hac yolculuğu esnasında Hz. Peygamber, bazı sahâbîlere, kurbanlık develerine binmelerini emretmesine rağmen, bazıları o hayvanların kurbanlık olduğunu söyleyerek binmemişler, Hz. Peygamber iki üç defa tekrarladıktan ve nihayet

"Yazıklar olsun sana! Kurbanlık da olsa bin!" buyurarak azarladıktan sonra binmişlerdir. [676]

Hz. Peygamberin

"Binek buluncaya kadar kurbanlığa güzellikle binin!" [677] buyurarak, ihtiyacı olan kimselere kurbanlarına binme hususunda açıkça ruhsat vermiş olmasına rağmen, o şahsın buna yaklaşmaması, kafasında cahiliyyeden kalma "kurbanlığa binilmez" anlayışının [678] henüz silinememesinden kaynaklanmaktadır. Zaten Hz. Peygamberin bu hususta ısrarla tekrar tekrar emretmesi de, bu cahilî inancı yıkmaya, ihtiyaç halinde buna ruhsat vermeye yönelikti. Burada da yine Hz. Peygamberin şahsına itaatsizlik sözkonusu olmayıp, cahiliyye kaynaklı da olsa kurbanlığa binmeyerek ona şefkat ve hürmet gösterme gibi bir mazeret mevcuttur. Ancak Hz. Peygamberin bu konudaki ısrarı ve kararlılığı neticesinde, geç de olsa, ilgili emir yerine getirilmiştir.

4- Buna benzer bir durum da haccın umreye çevrilmesi hususunda yaşanmıştır. Sahabe hacca diye niyet ettikleri halde, Hz. Peygamber Mekke'ye varınca onlara ihramlarından çıkmalarını, umre yapmak suretiyle, temettü haccı yapmalarını emretmişti. Ancak onlar "Biz sadece hacca diye niyetlendiğimiz halde, bunu nasıl temettuya çevirebiliriz?" diyerek mukabelede bulundular. Hz. Peygamber;

"Ben size neyi emrediyorsam onu yapın! Şayet kurban getirmiş olmasaydım, mutlaka ben de size emrettiğim gibi yapardım. Fakat artık bana kurbanımı yerine ulaştırmadıkça ihramın getirdiği haramları yapmak helal olmaz" buyurdu ve bunun üzerine sahabe emrin gereğini yaptılar. [679]

Başka bir rivayette ise Hz. Peygamberin kızgın bir şekilde Hz. Aişe'nin yanına girdiği, bunu gören Aişe'nin "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah seni kızdıranları ateşe atsın!" dediği, Hz. Peygamberin de ona insanların, bu emri karşısında (âdeta) tereddüt ettiklerini haber vermiştir. [680]

Sahabenin bu gecikmesinde de benzer sebepler mevcuttur. Herşeyden önce onlar hacca diye niyet etmişlerdi ve son anda niyetin değiştirilmesine şaşırmışlardı. Sonra zihinlerinde, hac mevsiminde umre yapmanın dünyanın en çirkin işlerinden olduğu şeklinde cahili bir şartlanmışlık ve inanç vardı [681]ve onlar bunu bir anda kabullenmede zorlanmışlardı. Ayrıca Hz. Peygamberin yaptığı hacca uymak gibi bir gerekçe de zikredilebilir.

Bu misallerde sahabenin Hz. Peygambere itaatta gecikmelerinde doğrudan onun şahsına yönelik bir hoşnutsuzluk veya itaatsizlik görülmemektedir. Hz. Peygamberin ansızın buyurdukları bu emirler karşısında sahabe, gerek zihnî ve gerekse fiilî olarak hazırlıklı olmadıkları için veya iç yüzünü kavrayamadıkları bazı nebevi emirlerin vahyle tashih edileceği beklentisinde oldukları için, yahut da cahiliyye döneminden kalma bazı inanç ve anlayışlarına ters düşen bu emirleri ve gereklerini kabullenmede ister istemez zorlandıkları için bir miktar tereddüt etmişler, emre imtisalde gecikmişlerse de. Hz. Peygamberin kararlılığını ve emrin değişmeyeceğini anladıktan sonra derhal ona itaat ve ittiba etmişlerdir.

e- Sahabenin Hz. Peygamberin Sözünü Dinlememeleri

Kur'an'da Allah'a ve Rasûlüne itaat etmekle emrolunan müminler, [682] aynı şekilde Allah ve Rasûlüne karşı isyan etmekten de nehyedilmişlerdir [683]Yüce Allah şu ayetleriyle müminleri Hz. Peygambere karşı gelmekten, ona muhalefet etmekten sakındırmaktadır:

"Kim kendisine doğru yol belli olduktan sonra Rasûl'e karşı gelir ve müminlerin yolundan başka bir yola uyarsa, onu döndüğü yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir gidiş yeridir orası!" [684]

"Peygamberin çağırmasını, aranızda herhangi birinizin çağırması gibi tutmayın... Artık o (Allah Rasulü)'nün emrine aykın davrananlar, kendilerine bir belanın çarpmasından, yahut onlara acı bir azabın uğramasından sakınsınlar." [685]

Bu ilahî ikazların ilk muhatapları olan sahabe, Allah'a ve Rasûlüne itaatları teslimiyyetleri ile rıza-i Bârî'ye, Kur'anî övgüye mazhar olmuş bahtiyar insanlardır. [686]Ancak insan olmalan hasebiyle, zaman zaman onlar da Hz. Peygamberin bazı emir ve yasaklarını çeşitli sebeplerden dolayı yerine getirmeyip, bir anlamda onun sözünü tutmayabilmişlerdir. Daha çok Hz. Peygamberin verdiği bir talimatı dinlememe şeklinde gerçekleşen bu tavırlann bir kısmı zahiren muhalefet gibi gözükse de neticede kabul görmüş olumlu davranışlardır. Bir kısmındada her ne kadar itaat yoksa da, "emir" veya "nehy" formu olmasına rağmen, bağlayıcı olmayan, dolayısıyla yerine getirilmediği takdirde itaatsizlik ya da isyan sayılamayacak bazı davranışlar mevcuttur. Diğer bir kısmında ise belli mazeretleri olsa da, neticede Hz. Peygamberin direktiflerine uymama, onun emrini yerine getirmeme, yasağını delme, talimatını ihlal etme gibi bazı olumsuz tavırlar sözkonusudur. Sırasıyla bunları misallendirmemiz yerinde olacaktır.

1- İslamî davetin henüz açığa vurulmadığı günlerde Hz. Peygamberi işiten Ebû Zerr (ö. 32), O'nu görmek üzere Mekke'ye gelmiş, yaptıkları gizli görüşmede müslüman olmuştur. Hz. Peygamber ona İslam'ı talim ve telkin ettikten sonra;

"Ey Ebû Zerr, bu işi gizli tut ve memleketine dön! Sonra bizim ortaya çıkışımızın haberini alınca gel!" diye tenbihlemişti. Daha orada Ebû Zerr, Hz. Peygambere "Seni hak olarak gönderene yemin ederim ki, ben o kelimeyi onların tam ortasında haykıracağım" demiş ve sonra da Kabe'ye varıp Kureyş'lilerin ortasında dediğini yapmış, onlardan adeta ölünceye kadar dayak yemiş, kendisini Abbas kurtarmıştır. Hatta aynı sahneler ertesi gün tekrar yaşanmıştır. [687]

2- Uhud Savaşında iki taraftan sıkıştırılınca bir hayli zayiat verip, bozguna uğrayan İslam ordusu dağa tırmanmıştı. Ebû Sufyan yüksekçe bir yere çıkıp "İçinizde Muhammed var mı? Ebû Bekir var mı? Ömer varmı?" diye tek tek sormuş, Hz. Peygamber de her seferinde;

"Ona cevap vermeyin" diye emir buyurmuştu. Bu emir gereği sahabe cevap vermeyince Ebû Sufyan "Onlar mutlaka öldürüldüler, şayet sağ olsalardı mutlaka cevap verirlerdi!" deyince Hz. Ömer kendine hakim olamamış ve "Yalan söylüyorsun ey Allah düşmanı! Allah seni hüzünlendirecek kadarını senin için sağ bıraktı" diye cevap vermişti. [688]

3- Hudeybiye Musalahası'na "Allah'ın Rasûlü Muhammed..." şeklinde yazılmasına Mekke'liler "Biz senin Allah Rasûlü olduğunu bilseydik, hiç bir şekilde engel olmazdık, sen Muhammed b. Abdullah'sın" diyerek itiraz ettiler. Buna cevaben Hz. Peygamber;

"*Ben hem Allah'ın Rasûlüyüm, hem de Muhammed b. Abdullah'ım*" dedikten sonra Hz. Ali'ye *"Rasûlullah kısmını sil!"* buyurdu. Ancak Hz. Ali "Hayır vallahi, ben onu asla silmem!" demişti. [689]

4- Birgün Rasûlullah (s.a.v.) aralarını sulh etmek için Amr b. Avf Oğullarına gidince, namaz vakti girmiş, Hz. Ebû Bekir halka namazı kıldırmaya başlamıştı. Biraz sonra gelen Hz. Peygamber, kendisini gören Ebû Bekir'e yerinde kalmasını işaret etmişse de, o derhal geri çekilmiş ve Rasûlullah (s.a.v.) öne geçmişti. Namazdan sonra Hz. Peygamber;

"Ey Ebû Bekir, sana emrettiğim halde orada kalmana mani olan ne idi?" diye sorunca o "Ebû Kuhâfe'nin oğluna Allah Rasulünün önünde namaz kılması yakışmaz" diye cevap vermişti. [690]

5- Rasûlullah (s.a.v.) hasta bir hanımın durumunu sormuş,

"Ölürse bana haber verin" demiş, ancak onlar geceleyin vefat eden bu hanımı kendileri defnetmişler ve ona haber vermemişlerdi. [691] Başka bir rivayete göre, onlar haber vermek üzere Hz. Peygambere gelmişler, fakat gerek onu uyandırmak istemediklerinden, gerekse gece karanlığı sebebiyle bir zarar gelir korkusuyla onu uyandırmamışlardı. [692]

6- Rasûlullah (s.a.v.) bir gece Hz. Ali ile Fatıma'nın evine gelip onlara;

"Namaz kılmayacak mısınız?" diye seslenince Hz. Ali, "Ey Allah'ın Rasûlü, canlarımız Allah'ın elinde, O bizi diriltmek istediği zaman diriltir" cevabını vermişti. Bunu duyan ve ona cevaben birşey söylemeyen Hz. Peygamber, dönüp giderken hem elini dizine vuruyor, hem de;

"İnsan ne kadar da çok cedelcidir!" [693] diyordu. [694]

7- Hz. Peygamber ashabının birbirini şikayet etmelerini yasaklamış olmasına ve İbn Mes'ud da bunu çok iyi bilmesine rağmen, onun mal taksiminde Allah'ın rızasını ve ahireti gözetmediğini söyleyen şahısları gidip ona haber vermiştir. [695]

8- Hz. Peygamberin Mekke'ye yaptığı bir yolculukta insanlar oruç tutmakta zorlanmışlar ve gözlerini ona dikmişlerdi. Bunu üzerine Hz. Peygamber ikindiden sonra bir bardak su istemiş ve herkesin gözleri önünde içmişti. Onu gören bazıları derhal orucu bozarken, bazıları da oruca devam etmişlerdi. Hz. Peygamber bazılarının oruç tuttuğunu duyunca;

"Onlar asilerdir" demişti. [696]

Verdiğimiz bu misallerde, adları geçen sahâbîler Hz. Peygamberin kendilerine vermiş olduğu ruhsat ve izinleri kullanmak yerine, inandıkları yüce değerler doğrultusunda kendilerine göre en uygun davranışı tercih etmişlerdir. Burada Hz. Peygambere karşı sahabenin bir itaatsizliğinden değil, tam tersine ona saygı, iman, bağlılık gibi olumlu duygulanndan söz edebiliriz. Burada Hz. Peygamber ashabını, onlar da onu düşünmektedir. Ulvî değerlere sahip çıkma adına yapıları bu tür davranışlar, kınanacak bir davranış değil, aksine övülecek bir davranıştır. Dolayısıyla burada zahiren onu dinlememe var ise de, gerçek anlamda Kur'an'da yasaklanan tarzda bir itaatsizlik veya isyan sözkonusu değildir.

Özellikle son misallerde sahabe, Hz. Peygamberin söz ve fiillerini bağlayıcı görmemişler, o konularda onun talimat ve tatbikatına rağmen daha rahat hareket edebilmişlerdir. Dolayısıyla buradaki tavırları, Hz. Peygamberin sözünü tutmama, onu dinlememe şeklinde değerlendirebiliriz. Ancak Hz. Peygamber, bu ve benzer hususlarda onlara kızmamış, bu davranışları sebebiyle onları kınamamıştır.

Burada söz dinlememenin de ötesinde nebevi emri ihlal sayılabilecek iki misal daha verelim:

1- Uhud Savaşında Rasûlullah (s.a.v.) Abdullah b. Cubeyr (ö. 3) komutasında bir okçu birliğini, stratejik önemi haiz bir boğazın yamacına yerleştirmiş ve onlara,

"Bizim onları yendiğimizi görseniz bile yerinizden ayrılmayın! Yenildiğimizi görseniz dahi bize yardıma koşmayın!" diye sıkı sıkı tenbihlemişti. Buna rağmen, müşriklerin bozguna uğradığını gören bu okçuların birçoğu "ganimet! ganimet!" diye bağırmaya başlamışlar, Abdullah b. Cubeyr, onlara Hz. Peygamberin emrini hatırlatmışsa da, dinlemeyip savaş meydanına inmişler ve neticede hezimete uğramışlardır. [697]

Onların bu hareketini Kur'an şu şekilde anlatır:

"Sizler Allah'ın izniyle düşmanlarınızı öldürürken, Allah size olan vadini yerine getirmişti. Nihayet öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınız galibiyeti size gösterdikten sonra za'fa düştünüz, (Peygamberin verdiği) emir konusunda birbirinizle çekiştiniz ve isyan ettiniz. Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz de ahireti istiyordu. Sonra Allah sizi denemek için onlar(ı yenme)den alıkoydu. Ama yine de sizi affetti." [698]

Hz. Peygamberin, bu okçu birliğine kesinlikle yerlerini terketmemeleri direktifini vermesine rağmen, onların çoğu, ganimet sevdasıyla, herşeyin bittiğini, maksadın hâsıl olduğunu zannederek bu emri ihlal etmişler, kazanılmış bir zaferin hezimetle sonuçlanmasına, yetmiş kişinin şehit olmasına sebep olmuşlardır. Oysa komutanları Abdullah ile birlikte yerlerinde sebat eden okçular ise, "Biz Allah'ın Rasulüne itaat edip, yerlerimizde durur, onun emrini terketmeyiz" diyerek [699] emre itaati, ahireti ve şehadeti tercih etmişlerdir.

Sibâî'nin dediği gibi, Rasûlullah (s.a.v.)'ın ordunun arkasına yerleştirdiği bu okçular, onun emrettiği şekilde yerlerinde kalsalardı, müşrikler onları kuşatamaz ve çarpışmanın başındaki hezimetlerini sonunda zafere çeviremezlerdi. İşte isyan, bu şekilde fırsatların kaçmasına, düşmanların da zafer kazanmasına sebep olur. Nitekim Allah müminleri Rasul'lerinin emrine muhalefet etmeleri halinde onlan şöylece azab ile uyarmıştır: [700]

"Onun emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar. [701]

Görüldüğü üzere -bir komutan olarak da olsa- Hz. Peygamberin emrinin ihlali, Kur'an tarafından dahi isyan olarak nitelendirilmiş ve söz konusu muhalefet, hiç yoktan bir musibet ve hezimete sebebiyet vermiştir. Fakat Allah, bu vesile ile müminleri denemiş, neticede onlara iyi bir ders vermiş ve nihayet herşeye rağmen onlan affettiğini açıklamıştır.

2- Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi için hazırlıklara başlamış, ancak bunu gayet gizli tutmuş, hatta Kureyş'e herhangi bir casus veya haberin ulaşmaması için dua etmişti. [702] Ancak, Hâtıb b. Ebî Beltaa (ö. 30), Kureyş'e bir mektup yazarak Hz. Peygamberin Mekke'ye savaş için hazırlandığını haber vermek istemiş ve mektubu bir kadınla göndermişti. Bu durumdan haberdar olan Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Zubeyr'i göndererek kadını yakalatmış, mektubun ulaşmasına mani olmuştu. Bu faaliyetinin ortaya çıkması üzerine Hâtıb, kendisinin Kureyş'te bir sığıntı olduğunu, diğer muhacirlerin ailelerini ve mallarını koruyacak akrabaları olduğu halde, kendi ailesini himaye edecek yakınları bulunmadığını, bununla onlar nezdinde yakınlarını koruyacak bir eli olmasını arzuladığını, bunu dininden dönmek, İslamdan sonra küfre rıza göstermek kasdıyla yapmadığını söylemiştir. Hz. Peygamber onun doğru söylediğini belirtmiş, münafık olduğu gerekçesiyle boynunu vurmak için izin isteyen Hz. Ömer'e de, onun Bedir Savaşına katıldığını söyleyerek müsade etmemiştir. Bu olay üzerine şu ayetlerin indiği belirtilmektedir: [703]

"Ey inananlar! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri velîler edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkar ettikleri ve Rabb'iniz Allah'a inandığınızdan dolayı, Rasûlü ve sizi (yurdunuzdan) çıkardıkları halde, siz onlara sevgi ulaştırıyorsunuz. Şayet benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için çıkmışsanız, (nasıl olup da) içinizde onlara sevgi besliyorsunuz? Oysa ben sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz herşeyi bilirim. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur."

[704]

Burada da Rasûlullah (s.a.v.)'ın fetih için yapacağı seferi Mekke'lilere bildirmek isteyen Hâtıb'ın Hz. Peygamberin genel emrine muhalefet ettiğini, bu hareketi sebebiyle yukarıdaki ayetlere konu olduğunu, dolayısıyla hem onun, hem de bütün müminlerin bu konuda uyarıldığını görmekteyiz. Hâtıb'ın bu davranışı, her ne kadar Mekke'deki ailesinin himaye edilmesini temin gibi bir mazerete mebni ise de, neticede bunun söz konusu emre aykırı bir davranış olduğunda şüphe yoktur. Ancak hedefine ulaşmadan engellenen onun bu girişiminin akîdevî bir boyutu olmayıp da, sadece böyle ailevî bir sebebe dayanmış olması, onun doğru söylemesi ve özellikle de İslam'ın ilk savaşı olan Bedr Savaşı'na katılmış olması, Hz. Peygamberin onu affetmesine yetmiştir.

Hz. Peygamberin emrine muhalefet sadedinde dikkatimizi çeken bu iki misal dışında bazı zayıf haberler de mevcut ise de, [705] biz sadece bunları zikretmekle yetiniyoruz. Görüldüğü gibi bu misaller de savaşla, yani Hz. Peygamberin komutanlık yönüyle ilgilidir. Ancak böylesi konulardaki muhalefetler hakkında dahi ayetlerin inmesi, oldukça önem taşımaktadır.

Yukarıdan beri zikrettiğimiz -ister medhi, isterse zemmi gerektirsin- Hz. Peygamberin söz ve emrine aykırı bu davranışlarda hiçbir şekilde onun şahsını rencide edecek, gerek bir Peygamber olarak ve gerekse bir lider veya komutan olarak onun otoritesini zedeleyebilecek -mutlak anlamda- bir itaatsizlik veya isyan sözkonusu değildir. Yirmi üç yıllık risalet dönemi içerisinde sahabeden Hz. Peygambere karşı sadır olan eleştiri, itiraz, itaatta gecikme ve nihayet birkaç söz dinlememe ve emri ihlal şeklindeki bu davranışlar, aslında sahabenin Hz. Peygamberin otoritesini ne kadar tanıdıklarını, ona karşı ne denli bağlı ve saygılı olduklarını gösterir. Şu halde araştırmamız boyunca rastladığımız bu misaller, Hz. Peygamberin sahabe nezdinde sarsılmaz bir otoritesinin ve fevkalade güçlü bir karizmasının bulunduğunu göstermek için yeterlidir. Bütün bunlar risalet boyunca, yüzlerce sahabe içerisinde sadece bazılarından südûr etmiş istisnaî davranışlardır. İstisnalar ise kaideyi bozmadıkları gibi, tam tersine kaideyi güçlendirir.

Verdiğimiz bu misaller, Rasûl ile ashabı arasında oldukça tabiî ve samîmi bir diyolog olduğunu gösterir. Ayrıca ashabın bu tavırlarından, onların Allah Rasûlü karşısında bile ne derece geniş bir fikir hürriyeti ve tenkit zihniyeti içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Onlar, zaman zaman Hz. Peygamberin künhünü kavrayamadıkları veya kabullenemedikleri bazı beklenmedik davranışlarını sorgulayabilmişlerdir. Hz. Peygamberin onlara gösterdiği engin hoşgörü ve anlayış doğrultusunda sahabe, Kur'an ve sünnete dayalı bilgileri, sahip oldukları muhakeme güçleri sayesinde Hz. Peygamberin bir takım emirleri ve kararlarına eleştiri ve itiraz yöneltecek medenî cesareti gösterebilmişlerdir. Karşılıklı güven ve anlayışa dayalı bu tavırlar, sahabenin ona olan iman, itaat ve ittiba anlayışlarından hiçbir şey eksiltmemiştir.

Biz, sahabede, cahili peygamber telakkisinden arınmış, Allah ve Rasûlünün yaşayarak takdim ettiği ve bizim için de ideal bir Peygamber telakkisi görmekteyiz. Sağlıklı bir Peygamber telakkisine sahip olmak istiyorsak, Kur'an ve Rasûl'ün muhatapları olan ashabın bu Peygamber anlayışı bizler için belirleyici bir ölçü niteliğini taşımalıdır.

Hz. Peygamberin vefatından itibaren başlayan ve her asırda birçok inanç, kültür ve medeniyetlerle karşılaşan müslümanların sahabe asrından uzaklaştıkça, Kur'ânî bir

Peygamber anlayışından da uzaklaştıkları malumdur. İster rahmet elçisine olan aşk, muhabbet ve hasret sebebiyle olsun, isterse farklı din ve kültürlerden etkilenerek olsun, ilerleyen asırlarda ümmet, maalesef daha çok duygusal, muhayyile gücüne dayalı efsanevi, esrarengiz, neredeyse beşeri hüviyetinden tecrit edilmiş, âdeta melekleştirilmiş bir Peygamber anlayışı sergilemişlerdir. Zaman içerisinde bu anlayışların rivayetlere dönüşmesi de fazla gecikmemiştir. Neredeyse her asırda, her bölgede Hz. Peygamber hakkında farklı bir sîret, farklı bir edebiyat, farklı bir kültür oluşmuştur. O kadar ki, sahabedeki Kur'an ve sünnete dayalı saf Peygamber anlayışı ile tabiûn dönemi Peygamber anlayışı bile birbirinden farklılık arzetmektedir. Aynı şekilde ikinci asrın Peygamber anlayışı başka, üçüncü asrınki daha başkadır. Daha sonraki asırlardan günümüze kadar anlayışlardaki menfî değişim ve gelişimin, tepeden yuvarlanan bir kartopu gibi gittikçe büyüdüğü söylenecek olursa işin vehameti daha kolay anlaşılacaktır.

Günümüzde yazılı veya görsel birçok yayınlarda, fevkalade zengin olan kültür, edebiyat ve tasavvuf tarihimizdeki büyük-küçük pekçok şahsiyetin dahi menkıbelerini, kerametlerini ve faziletlerini anlatma adına, onların beşeri özelliklerinin gözardı edilip, adeta beşerüstü kutsal birer varlık gibi takdim edildiklerini esefle görmekteyiz. Dolayısıyla bugün temel eğitimden itibaren yetişen nesillerimiz, Kur'an'ın, bizzat Hz. Peygamberin ve sahabenin anlattığı Peygamber'i değil; kültür ve edebiyatımızın takdim ettiği, neredeyse herşeyi bilen, herşeyi gören, herşeyi işiten, her an mucizeler göstererek her derde deva olan, her müşkilatı çözen bir Peygamberi öğrenmektedirler.

Asıl üzücü olan taraf ise bu anlayışların kısmen temel kaynaklarımıza bile girebilmiş olmasıdır. Bu sebepledir ki, bu kanaatlerin bir kısmı öteden beri nasıl Hz. Peygambere izafe edilerek rivayet şeklinde nesilden nesile aktanlmışsa, aynı şey fazlasıyla sahabeye izafe edilerek de yapılmıştır. Dolayısıyla temel kaynaklarımızdan yararlanırken dahi, rivayetlerin sıhhatini tesbit etmede, sağlamasını yapmada Kur'an'ın ortaya koyduğu Peygamber tipolojisi, bizim için en vazgeçilmez bir mihenktaşıdır. Bunun arkasından Hz. Peygamberin sahih hadislerle gelen kendi tavsif ve takdimleri, üçüncü olarak ta, yine sahih olarak gelmek şartıyla sahabenin şehadetleri gelecektir. Bu münasebetle Hz. Peygamberin herhangi bir cephesini araştırırken, mutlak surette Kur'an'dan hareket etme ve mümkün mertebe en erken kayanaklara başvurma ve iyi bir tenkit süzgecinden geçirme zarureti vardır. Erken ve geç dönem kaynaklardaki aynı konular ve hatta aynı hususu işleyen aynı ravilerden gelen rivayetlerin ne kadar farklılık arzettiği görülecektir. Bu münasebetle biz de kaynaklara ve rivayetlere seçmeci ve eleştirel bir yaklaşımla başvurduk. Rivayetlerden gerek senedi ve gerekse metni itibarıyla mümkün mertebe güvenilir olanlarını tercih ederek sahabedeki Peygamber telakkisini ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken bazı noktalarda yanılmış olmamız muhtemel ise de, biz sahabenin sahip olduğu Peygamber anlayışının doğruya en yakın ve en makul anlayış olduğuna inanıyoruz.

---

[1] Marife, yıl: 1. sayı: 3, s. 153-160. Aynı derginin bir sonraki sayısında ise bu eleştirilere cevabî yazımız yayınlanmıştır.

[2] Bu hususta birçok misali bulabilmek için bkz: Wensinck A. J, Concordance Et Indices De ta Tradition Musulmane, (el Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevi) İstanbul- 1986. III. 250-9, S-H-B- maddesi.

[3] Buhâri, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, el-Camiu's-Sahih, İstanbul-1981, Menâkıbu'l-Ensar 45, IV-225; Fedâilu'l-Ashâb I , IV. 188.

[4] İbn Hişâm, Ebü Muhammed Abdulmelik, es-Siretu'n-Nebeviyye, tah. Mustafa es-Seka, İbrahim el-Ebyârî, Abdulhafiz Şelebî, Kahire-1955, II. baskı, I. 485.

[5] Buhâri, Fedailu's-Sahabe 6, IV. 201.

[6] Buhârî. a.y. 7, IV. 202-3.; Menakıb 37, IV. 244-5.

[7] Humeydî. Ebu Bekir Abdullah b. ez-Zubeyr, el-Müsned, II. 455. no: 1056. tah. Habiburrahman el-A'zamî. Haydarâbâd-1963.; Buhâri, Menâkıb 25, IV. 175.

[8] Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, es-Sünen, İstanbul -1981, Tahare 147, I. 130 Ebû Hureyre'nin sohbet süresi ile ilgili ihtilaf için bkz: İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Barîu'I-Bâri bi Şerhi Sahihi'l-Buhâri, tah. Muhibbuddin el Hatib, el-Mektebetu's-Selefiyye, Kahire-1407, III. baskı, VI. 704.

[9] İbnu's-Salah. Ebû Amr Osman b. Abdurrahman, Ulumu'l-Hadis. (Mukaddime), Muessesetu'l-Kütübi's-Sakafiyye, y.y.- 1350, s.258. İbnu's-Salah, burada Enes hadisini Müslim'in, Ebü Zur'a'nın huzurunda 15 rivayet ettiğini ve isnadının ceyyid olduğunu hatırlatmaktadır.

[10] İbnu'l-Esir, İzzuddin Ebul-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, Usdu'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe, Kahire-1970. I. 18.

[11] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, İstanbul 1982, V. 82-3. Abdullah b. Sercis'den gelen bazı hadisleri Asım kendisi rivayet etmiş ve onları Müslim (ö. 261) ve Sünen sahipleri nakletmiştlr. Bkz; Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac. es-Sahih, tah. M. Fuad Abdulbaki, İstanbul-1981, Hac 250, 426, I. 925, 979; Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, es-Sünen, İstanbul-1981, Salat 294, no: 1265, II. 49; Tirmizî, Ebü İsa Muhammed b. İsa, es-Sünen, İstanbul-1981, Birr 66, no: 2010, IV. 366.; İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvini, es-Sünen. tah. M. Fuad Abdulbâkî, İstanbul-1981, Tahare 34, no; 374, I. 17 133

[12] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII. 6.

[13] Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Osman, Siyeru A'lami'n-Nubelâ, tah. Şuayb el-Arnavut. Huseyn el-Esed, Beyrut-1990, VII. baskı, III. 426.

[14] İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğâbe, I. 19.

[15] Irâkî, Zeynuddin Abdurrahim b. el-Hüseyn, et-Takyid ve'l-İzâh, Muessesetul-Kütübi's-Sekafiyye, y.y.-1350. s. 256.

[16] Ebu'l-Hüseyn Muhammed b. Ali el-Basri, Kilabu'l-Mu'temed fi Usuli'l-Fıkh, tah. Muhammed HamidulIah. Dımaşk-1965, II. 666 7,

[17] Mâzerî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Ömer, hakkında geniş bilgi için bkz: el-Mu'lim bi Fevâid-i Müslim, tah. Muhammed eş-Şazelî en-Neyfer, Beyrut-1992, II. baskı, Daru'l-Garbi'l-İslami .Takdim 1-23-104.

[18] İbn Hacer el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe, Mısır-1328,1. 10-1. Gönderme yapılan ayet için bkz : A'raf: 7/157.

[19] Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl Bulak-1322, III, I. 165.

[20] Tehânevî. Muhammed Ali el-Faruki, Keşşafu Istilahati'l-Fünun, tah. Lutfi Abdulbedi". Mısır-1977, IV. 200. es-Sahabi maddesi.; Ayrıca bkz: Ensârî, Abdulalî Muhammed b. Nizamuddin, Fevâtihu'r-Rahmût Bulak-1322, II. 158; Curcâni, es-Seyyid eş-Şerif Ali b. Muhammed. et-Ta'rifat, tah. Abdurrahman Umey- Beyrut-1987, s. 172.

[21] İbn Hacer, Fethu-l-Bari, VII. 7.

[22] Hatib, Ebü Bekir Ahmed b. Ali el-Bagdadi. et-Kifaye fi Ilmi'r-Rivaye, tah. Ahmed Ömer Haşim. Beyrut-1986. s. 69.; İbnu'I-Esir, Usdu'l-Ğabe, I. 19.

[23] Buhârî, Fedailu's-Sahabe 1, IV. 188.

[24] İbnu's-Salah, Mukaddime, s. 225.

[25] Misaller için bkz: lraki, Takyid, s.252-3. Aslında Hz. Peygamberi görenlerin faziletine dair bazı merfu haberler vardır. Hadisçilerin sahâbiyi tanımlarken bu rivayetleri delil olarak kullandıklarını görmemekle birlikte, onların muhtemelen bu ve benzer rivayetlerden ilham almış olabileceklerini düşünüyoruz. Bu haberler için bkz: Müslim, Fedâilu'l-Ashab 208. II. 1962.; Ahmed. V. 48. 50. 248, 257.: Tirmizi, Menâkıb 57, no: 3858. V. 694. Sadece İbn Kesir'in böyle bir haberi zikrettiğine rastladık. Bkz: İhtişam Ulumi'l-Hadis, tah. A. Muhammed Şakir. Kahire-1979, s. 153.

[26] İbn Hacer, İsabe, I. 7.

[27] Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, Ankara-1988, II. baskı, s. 71.

[28] Mesela bkz: Buhâri. Meğazi 70, V. 118.; Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame 42, no: 2485, IV. 652.; Ebû Dâvûd. Cihad 163. no: 2758. III. 190.; Ahmed, VI. 8.

[29] Leknevî, Ebu'l-Hasenat Mubammed Abdulhay, Tuhfetu'l-Ahyar bi İhydi Sünneti Seyyidi'l-Ebrar. tah. A.

[30] Verilen bu rakamlar ile ilgili farklı görüşler ve detaylar için bkz: Suyûti, Celaluddin Abdurrahman, Tedribu'r-Ravi fi Şerhi Takribin-Nevevi, tah. Abdulvahhab Abdullatif, el-Medinetu'l-Münevvara-1972, II. 220-1.; İbnus-Salah, Mukaddime, s. 263 vd.: Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, s. 74-6.; Aşık Nevzat. Sahabe ve Badis Rivayeti, İzmir-1981. s. 28-31. ve 116-123.

[31] Ibn Kuteybe. Abdullah b. Müslim, ed-Dineverî, Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis. Kahire- t.y. s. 30.

[32] Bkz: Tirmizî, Kıyame 59, no: 2514. IV. 666-7; Cenne 2, no: 2526.

[33] Araf: 7/157. Ayrıca bkz: Bakara: 2/143. 285; Al-i İmran: 3/68,110: Tevbe: 9/26.

[34] Enlal: 8/64. Yine bkz: Bakara: 2/143.

[35] Tevbe: 9/117.

[36] Fetih: 48/29.

[37] Tevbe: 9/88.

[38] Enfal: 8/74-5 ve ayrıca bkz: 72. ayet.

[39] Haşr: 59/8-10.

[40] Tevbe: 9/100.

[41] Nisa: 4/95-6.

[42] Hadid: 57/10.

[43] Tevbe: 9/120.

[44] Tevbe: 9/99 ve bkz: 102.

[45] Feth: 48/11-2;Tevbe: 9/90.

[46] Hucurat: 49/14, 17;Tevbe: 9/58.

[47] Tevbe: 9/97-8.

[48] İbn Sa'd, Muhammed, et-Tabakât, (Beyrut-1985) adlı eserinde sahabeyi;

1- Bedir'e katılan Muhacirler,

2- Bedir'e katılan Ensar,

3- Bedir'e katılmayan ilk müslümanlar,

4- Fetihten öncekiler,

5- Fetihten sonrakiler olmak üzere 5 kategoriye ayırırken (III. 5. 252. IV. 6, 419.); Hâkim Ebü Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Neysaburi ise, onları müslüman oluşları, hicretleri, bey'atleri vb. itibarıyla 12 kategoride ele almaktadır. Bkz: Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, Beyrut-1980, s. 22-4.

[49] Bkz: İbn Kuteybe. Te'vil s. 30.
[50] Sünnet kelimesinin anlam alanı ve semantik tahlili için bkz: Özsoy, Ömer, Sünnetullah, Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması. Ankara-1994, s. 45-54; Görmez, Mehmet, Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu, Ankara-1997, s. 218-240; Abdulganî Abdulhâlık, Hucciyyetu's-Sunne, Beyrut-19S6, s. 45-51.
[51] Bkz; İbn Manzür, Lisân. III. 2121-6; el-Cevheri, İsmail b. Hammad, es-Sıhâh, tah. Ahmed Abdulgafur Attar, Mısır-t.y., III. 2138-2141; ez-Zebîdî. Muhammed Murtaza, Tâcu'l-Arüs, min Cevâhiri'l-Kâmûs, Mısır-1306, V. 242-6; el-Ezheri, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed. Tehzîbu'l-Luga, tah. Ahmed Abdulhalim el Berdûnî, t.y.,y.y.. ed-Darul-Mısrıyye. XII. 298-306: İbnu'l-Esir, Mecduddin Ebu's-Saâdât el-Mübarek b. Muhammed, en-Nihâyefı Garibi'l-Hadis ve'l-Eser, tah. Tahir Ahmed ez-Zâvi, Mahmud Muhammed et-Tanahi, Kahire-t.y., II. 409-413.
[52] Bkz: Fazlur Rahman, Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu., ter. Salih Akdemir, Ankara-1995, s. 13-4.
[53] Mesela Lebid b. Rabia (ö. 42/662) müslüman olmazdan önce inşad ettiği bir şiirinde şöyle der:
"(O), atalarının sünnetler bıraktığı bir toplumdandır,
Her toplumun bir sünneti, sünnetin de bir önderi vardır." Bkz: İbn Manzür, Lisân, I. 134. (E-M-M maddesi); Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari, el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an, Beyrut, t.y.. IV. 216; Ahmed Hasan, The Sünnet- Its Early Concept and Development, Islamic Studies, Pakistan, vol: VII. no: 1, 1968. Lebid Hakkında bilgi için bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l Ğâbe, IV. 514, no: 4521.
[54] Al-iİmran: 3/137: Nisa: 4/26.
[55] Ahzab: 33/8, 62; Fâtır: 35/43;Gâfir: 40/85; Feth: 48/23.
[56] İsra:717/7.
[57] Erdal: 8/38; Hicr: 15/13; Kehf: 18/55; Fâtır: 35/43.
[58] Özsoy, Ömer, a.g.e., s. 55. Özsoy bu çalışmasında, 4 Nisa 26'daki kullanım dışında bu ayetlerde geçen sünnet tamlamalarının sünnetullah ile anlamdaş kabul edilebileceği görüşündedir. Bkz; a.g.e., s. 61. Kanaatimizce 4 Nisa 26'da peygamberlerin sünnetleri kastedilmektedir.
[59] Bkz: Fazlur Rahman, Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu., ter. Salih Akdemir, Ankara 1995.
[60] Humeydî, II. 352-3, no: 805; İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed. el-Kitabu'l- Musannef. tak. Kemal Yusuf el-Hut, Beyrut-1989, II. 350, no: 9802-3; Müslim, Zekat 69,1. 704-5, İlim 15, III. 2059; Nesâî, Zekat 64, V. 75-7; Ahmed IV. 357. 359, 361; İbn Mâce, Mukaddime 14, no: 203. 207,1. 74-5; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, es-Sunen. İstanbul-1981, Mukaddime 44, s. 130-1.
[61] Mamer b. Râşid. Kitabu'l-Câmi', (Abdurrazzâk, Ehû Bekir Abdurrazzâk b. Hemmam es-San'ânî'nin, el-Musannef adlı eserinin X. 379. sayfadan itibaren XI. ciltleri içerisinde, tah. Habiburrahman el-A'zamî, Beyrut- t.y.,) XI. 466, no: 21024-5; Ahmed, IV. 360.
[62] Tirmizî, İlim 15, no: 2675, V. 43.
[63] Ahmed, V. 387; İbn Mâce, Mukaddime 14, no: 206, I, 74: Ahmed. V. 387: Şâtıbî, Ebû îshak İbrahim b. Musa, Mısır-t.y., el- İ'tisam, I. 184. (hayr x şerr karşıtlığı var)
[64] Ahmed, II. 505.
[65] Muslim. İlim 16, III. 2060; Tirmizî, İlim 15, no: 2674, V. 43; İbn Mâce , Mukaddime 14, no:206,1. 75; Darimî. Mukaddime 44. s.130-1.
[66] İbn Mâce, Mukaddime 14, no: 205, I. 75.
[67] İbn Mâce, Mukaddime 15, no: 209, I. 76.
[68] İbn Mâce, a.y.; Tirmizî, İlim 16. no: 2677, V. 45. Tirmizî, hadisin hasen olduğunu söylerken. İbn Receb el-Hanbeli.Zeynuddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Şihabuddin, râvi Kesir b. Abdullah'ın zayıf olduğunu bildirmektedir. Bkz: Camiu'l-Ulûmi ve'l-Hıkem, tah. Şuayp el-Arnavut, İbrahim Bacis, Beyrut-1991, II. baskı, II. 128; Zehebî. Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, Mizanu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl tah. Ali Muhammed el-Becavi, Fethiye Ali el-Becavi, Daru'l-Fikri'l-Arabi, y.y.,t.y.. IV. 326-7, no: 6943.
[69] Bkz: Maide: 5/27-31.
[70] Abdurrazzak, X. 464, no: 19718; Humeydî, I. 65, no: 118 ; Buhârî, Cenaiz 33, II, 79-80; Enbiya 1, IV.104;İ'tîsam 15, Vlll. 151; Müslim, Kasame 27, II. 1303-4; Ahmed, I. 383, 433.
[71] Bkz: Özsoy Ömer, Sünnetullah, s, 49-50, 53; Kirbaşoglu. M. Hayri. İslam Düşüncesinde Sünnet, s. 60-1; Görmez Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 261, 266; Tehânevî, sünnetin sözlükte, iyi olsun kötü olsun yol anlamına geldiğini söylerken [Keşşaf, IV. 53); Curcâni de onu razı olunan, ya da olunmayan yol olarak tarif eder.(Ta'rifat, s. 161) Benzer değerlendirme için bkz: Amidî, Seyfuddin Ebu'I-Hasen Ali b. Ebî Ali,
el-İhkâm fı Usûli'l-Ahkam, Kahire-t.y., I. 241.
[72] Abdurrazzâk, II. 229, no: 3175; Ahmed, V. 246
[73] Ahmed, v. 246.
[74] Abdurrazzak, II, 229, no: 3176.
[75] İbnu'l-Kayyim, İ'lamu'l-Muvakkûn, an Rabbi'l-Alemîn, Kahire- t.y. Dâru'l-Hadis, (I-IV), II. 171-2.
[76] Mâlik b. Enes, el-Muvatta', tah. M. Fuad Abdulbakî, İstanbul. 1981, Sehv 2. I. 100; Şeybânî, Muhammed b. el-Hasen, Muvattaa'l-İmam Mâlik, tah. Abdulvehhab Abdullatif, Beyrut, t.y., s. 339. no: 970. Buradaki haberin lafzı "innî unessâ it esunne" şeklindedir.
[77] İbn Abdilberr şöyle der: "Hadisin bu şeklinden başka, Hz. Peygamberden ne musned, ne de maktu' olarak rivayet edildiğini biliyorum. O, başka kaynaklarda, musned veya mursel olarak da olsa bulunamayan. Muvatta'daki dört hadisten biridir. Usûl açısından manası sahihtir." İbn Hacer, onun aslının olmadığını söylerken; Zurkânî, bunun o rivayetin uydurma olduğu anlamına gelmediğini, çünkü ilim erbabı nezdinde özellikle Mâlik'ten belâğ tarikıyla gelen haberlerin uydurma olmadığını söyler. Nitekim İbn Uyeyne'nin, Mâlik'in belağ'ının sahih olduğunu söylediği nakledilmiştir. Bkz: Şeybânî, Muvatta, s. 339"da esere talik yazan Abdulvehhab Abdullatif'in 970. dipnotu. Ancak biz, yine de ihtiyatla yaklaşılmasından yanayız.
[78] İbnu'l-Esir. Nihaye, II. 41; İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, III. 2124.
[79] İbn Abdilberr. Ebû Ömer Yusuf en-Nemeri, el-İstizkâr, tah. Ali en-Necdi Nâsıf, Kahire-1973. II. 264.
[80] Hz. Peygamberin namazda unuttuğunda ne yaptığı ve unutulduğunda ne yapılacağına dair fiilî ve sözlü sünnetler için bkz: Buhari, Sehv 1-9, II. 65-9.
[81] Mâlik, Zekat 42. I. 278: Ebû Yusuf, Yakup b. İbrahim, Kitabu'l-Harac, tah. İhsan Abbas, Beyrut-1985, s.284; Abdurrazzâk, VI. 69, no: 10025; X. 325. no: 19253; Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn, es-Sunenu'l-Kubra, Beyrut, t.y., IX. 189-190.
[82] İbnu'l-Esir, Nihaye, II. 410; İbn Manzûr, Lisan, III. 2125.
[83] Cizye hakkında bkz:Tevbe: 9/29; Ebü Yusuf, a.g.e., s. 268-288: Mâlik, Zekat 41-5, I. 278-280; Buhâri, Cizye 1-4. IV. 62-5; Erkal, Mehmet, Cizye Maddesi İsl. Ans. TDVY, VIII. 42-5.
[84] İbn Ebî Şeybe, II. 165, no: 7705: İbn Mâce, Ikame 173, no: 1328, I. 421; Nesâî, Siyam 40, IV. 158; Ahmed, I. 191-5: İbn Huzeyme, Sahih. IH. 335.
[85] Buhâri, Teravih 1, II. 251-2; Müslim. Musâfirin 173-175,1. 523-4; Nesâî. Siyam 39-40, IV. 155-8; İbn Mâce, Siyam 2, no: 1641. 1. 526; İkame 173, no: 1326. I. 420; Tirmizi, Savm 1, no: 682. III. 67.
[86] Nesâî, Siyam 40, IV, 158.
[87] Bkz: İbn Hacer, Tehzib, X. 438.
[88] Bkz: İbn Hacer. a.g.e., X. 439. XII. 117.
[89] Buhârî, Fiten 11. VIII. 93; Menâkıb 25. IV. 178; Müslim. İmare 51, II. 1475; İbn Mâce. Fiten 13. no: 3979,II. 1317' deki rivayette bu kısım yoktur.
[90] Müslim, İmare 52, II. 1476.
[91] Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya b. Şeref, el-Minhac fi Şerhi Sahih-i Müslim İbni'l-Haccac. Kahire-ty., Daru'r-Rayyan li't-Turas. XII. 237-8. Buhârî'nin bu haberi verdiği babın başlığı "Alamâtu'n-Nubuvveti fi'l-İslam'dır ki buradan onun da aynı kanaata sahip olduğu anlaşılmaktadır.
[92] Ahmed, III. 310. 371: Müslim, Cum'a 43, L 592; Darimî, Mukaddime 23, s. 69; İbn Mâce, Mukaddime 7, no: 45, I. 17; Nesâî. İdeyn 22, III. 188-9; Ahmed, IV. 126-7 ve Darimî. Mukaddime 16. I. 44-5'de Irbâd b. Sâriye'den; İbn Mâce, Mukaddime 7, no: 46, I. 18'de ise İbn Mes'ud'dan nakledilmektedir.
[93] Müslim, İlim 6. III. 2054; Buhârî. Enbiya 50, IV. 144; İbn Mâce. Fiten 17, no: 3994, II. 1322: Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 369. no: 20764-5.)
[94] Mamer, Cami; (Abdurrazzâk, XI, 369. no: 20763-5); Tirmizî, Fiten 18. no: 2180, IV. 475; Ahmed. IV. 125.
[95] Buhârî, Diyât 9, VIII. 39; Beyhakî, Sünen, VIII. 27.
[96] Ahmed. IV. 368; İbn Mâce, Edahi 3, no: 3127, II. 1045. (Ravi Nefi' b. el-Haris'in metruk ve hadis uydurmakla itham edilmiş olduğu bildirilmiştir. Bkz: a.y.; Taberâni, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, eV-Mu'cemu'l-Kebir, tah. Hamdi Abdulmecid es-Selefı, Musul-1984, II. baskı. V. 197, no: 5075. (hadis zayıf görülmüstür. Bkz: a.y.)
[97] Metindeki el-hayâ kelimesinin aslında el-hıtan= sünnet olmak veya el-hınnâ=kına olması gerektiğini, burada bir tashifin olduğunu ileri süren tartışmalar için bkz: İbnu'l-Kayyim, el-Menâru'l-Munîf, 131-2.
[98] Said b. Mansur, el-Horasânî, Kitabu's-Sunen, tah. Habiburrahman el-A'zamî, Bombay-1982. ed-Dâru's-SeIefiyye, 1, 167- no: 167; Ahmed. V. 421; Tirmizi, Nikah 1, no: 1080. III. 391. Hadis, hasen- garibdir.
[99] Ebü Dâvûd, Sünne 6, no: 4607, V. 13-5; Tirmizî, İlim 16. no: 2676, V. 44-5; İbn Mâce, Mukaddime 6. no: 42-4,1. 15-7; Darimî, Mukaddime 16, s.44-5: Ahmed, IV. 126-7; Hakim, Ebû Abdullah en-Nişâbûrî, el- Mustedrek alâ's-Sahîhayn, Beyrut- t.y. Dâru'l Ma'rife.I. 95.
[100] Bu hadisin sened ve metin tahlili ve eleştirisi için bkz: Ünal İ. Hakkı, Seçmeci ve Eleştirel Yaklaşım veya Hz. Peygamber'i Anlamak, İsl. Arş. Hadis-Sünnet Özel Sayısı-1997, s. 47-52; Askerî Seyyid Murtaza, Maâlimu'l-Medreseteyn, el-Mecmau'I-İlmî el-İslâmî, Kuleynî Matbaası. III. baskı. II. 242-3.
[101] Buhârî, Nikah 1. VI. 116; Müslim. Nikah 5, II. 1020; Nesaî. Nikah 4. VI. 60; Ahmed. II 158, III. 341. 258-9, V. 409. VI. 268; Said b.Mansur, Sünen , I. 163. no: 487.
[102] Ebû Dâvüd, Salat 317. no: 1369, II. 101.
[103] Buhari. İdeyn 8, II. 6; Edahi 1, 11, VI. 234, 238.
[104] Ebû Dâvüd. Dahâyâ 5. no: 2800, III. 233-4; Nesâî. Dahâyâ 17. VII. 222-3.

[105] Buhârî, Edahi 1, 8. VI. 234, 237; Müslim. Edâhi. II, 1552.
[106] Ebû Dâvüd. Tahare 128. no: 338,1. 241. Ebû Davud'a göre hadis murseldir.
[107] Efaû Dâvüd. Tahare 22, no: 42. I. 38; İbn Mâce. Tahare 20, no: 327. I. 118; Ahmed, VI. 95.
[108] Benzer kullanımların görüldüğü diğer bazı zayıf haberler için bkz: İbn Hişâm, II. 594-5; Taberi, Tarih, III. 128-9; Tlrmizî. İlim 6, no: 2678, V. 46; 2520, IV, 669; Ebû Dâvüd, Feraiz 1, no: 2885, III. 306-7: İbn Mâce, Mukaddime 8. no: 54, I. 21: Ahmed, V. 75,
[109] Mâlik. Kader 3, II. 899. İbn Uyeyne'nin, Mâlik'in belâğ sığalarını sahih gördüğünü hatırlatan Zurkanî, İbn Abdilberr'in bu rivayeti senediyle tahric ettiğini söyler. Bkz: Zurkânî, Muhammed, Şerhu'z-Zurkani ala Muvattai'l- İmam Mâlik, Beyrut-1978. IV. Ne var ki, sened içerisinde hadisçilerin metruk saydıkları hatta Ebû Davud'un "Ruknun min erkâni'l-kizb" diye nitelediği Kesir b, Abdullah'ın bulunması dikkat çekicidir. Bkz: Zehebi, Mizan, IV. 326-7, no: 6943.
[110] Hakkında bilgi için bkz: İbnu'l Esir, Usdu'l-Ğâbe. IV. 481-2, no: 4465; Zehebî. Nubelâ, III. 52-4.
[111] Vâkıdî, Muharamed b. Amr b. Vâkıd, Kitabu'l-Meğâzî, tah. Marsden Jones, Beyrut-1966, Âlemu'l-Kütüb, l-ll, ll. 577-9.
[112] İbn Ebî Hâtim- el-Cerh ve't-Ta'dil, VIII. 20-1; Zehebî. Mızânu'l-İtidâl, V. 108-112.
[113] İsnad şöyledir; Ka'b b. Ucre-Abdurrahman b. Ebî Leylâ-Mucâhid-Seyf b. Süleyman-Vâkıdî.
[114] Naciye b. Cundeb el-Eslemî, Hz. Peygamber'in kurbanlık develerine bakan Medineli bir sahâbî olup, Muâviye zamanında vefat etmiştir. Bkz: İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-Ta'dil, VIII. 486; İbn Hacer. el-İsâbe, III. 541
[115] Tahâvi, Şerhu Muşkili'l-Asâr, V. 13, no: 1760. Bkz: İbn Ebî Asım, Kitâbu's-Sunne, II. 245, no: 1558, Mektebetu'l-İslâmî Beyrut-1980.
[116] İbn Hişâm II 604.
[117] Taberî, Tarih, III. 151.
[118] Hâkim, Mustedrek, I. 93.
[119] Ahmed, III. 59, 14, 17, 26.
[120] Müslim, Fedailu's-Sahabe 36-7, H. 1873-4; Ahmed. IV. 366-7; Darimî, Fedailu'l-Kur 'ân 1. s. 327-8 (muhtasar olarak)
[121] Tirmizî, Menâkıb 32, no: 3786. V, 662. Tirmizî onun bu vecihten hasen-garib bir hadis olduğunu söyler.
[122] Vâkıdi, Meğazi. III. 1103. 1113.
[123] İbn Ebî Şeybe, III. 336, no: 14705; Müslim, Hac 147, I. 890; Ebû Dâvûd, Menasik 57, no: 1905, II. 462 İbn Mâce Menasik 84, no: 3074. II. 1025.
[124] Bkz: Buhârî. Meğazi 77, IV. 123-8.
[125] Hâkim. Mustedrek, I. 93,
[126] Ahmed. III. 26.
[127] Ahzab: 33/6.
[128] Ahzab: 33/53.
[129] Razi. Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hatim, Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil, Haydarabad t.y., VIII. 472. no: 2163.
[130] Razi. Cerh, III. 560, no; 2533; Zehebî, Mizan, 11. 292. no: 3001.
[131] Humeydî. II. 315, no: 722; Buhâri, Meğâzi, 83. V, 144; Vasâyâ 1. III. 186; Müslim. Vasiyye 16, II. 1256.
[132] Mamer, (Abdurrazzak, XI. 157, no: 20194); Humeydî, 1. 211. no: 446; Buhâri, Rikak 35, VII. 188: Fiten 13. VIII. 93; İ'tisam 2, VIII. 139: Müslim, İman 230,1. 126; Tirmizi. Fiten 17, no: 2179, IV. 474; İibn Mâce. Fiten 27, no: 4053, II. 1346; İbn Belban. İhsan XV. 164, no; 6762; Ahmed. V. 383
[133] Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-lsbahani, Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ, Kahire-1987, V.baskı, VIII. 258-9.
[134] Bkz: Fezan, Ebû ishak, Kitabu's-Siyer, tah. Faruk Hamade, Beyrut-1987, s. 307, no:575 (Hılye'den iktibas edilmiştir.) Fezan, rical otoriteleri tarafından tadil edilmiş, adalet ve sikalığında ittifak edilmiş bir ravi olup, Kutub-i Sitte sahipleri ve Ahmed b. Hanbel onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Ancak, İbn Sa'd onu sika, fazıl ve sünnet sahibi şeklinde tavsif etmekle birlikte, onun hadisinde hatasının çok olduğunu söylemiştir. İbn Sa"d'ın bu değerlendirmesine itirazlar ve geniş bilgi için bkz: a.g.e., s. 23-61 (muhakkik F. Hamade'nin yazdığı geniş mukaddime).
[135] Bu hususta geniş bilgi ve misaller için bkz: İdlebi, Salahuddin b. Ahmed, Menhecu Nakdi'l-Metninde-Ulema'l-Hadisi'n Nebevi, Beyrut-1983, s. 56-9.
[136] Abdurrazzâk, ll. 389, no: 3809; Humeydî, I. 217, no: 457; Müslim, Mesacid 290, I. 465: Ahmed, IV. 121. V. 272; Tîrmizî, Salat 174, no: 235, I, 458-9; Nesâî, İmame 3, II. 76; Ebu. Dâvûd, Salat 61, no: 584, I 393.
[137] Abdurrazzâk, II. 389, no: 3808.
[138] Müslim, Mesacid 291, I, 465; Ebû Dâvûd, Salat 61, no: 582, I. 390-1; İbn Mâce, İkame 46, no: 980, I-313-314: Ahmed, IV. 118.
[139] Hakkında bilgi için bkz: İbnu'l-Esir. Usdu'l-Ğâbe. IV. 234-5, no: 3945: Zehebi, Nubelâ. III. 523-4.
[140] Abdurrazzâk, II. 390-1, no: 3810-2, 3815.
[141] Abdurrazzâk. II. 389, no: 3809.
[142] Hattâbî, Meâlimu's-Sunen, (Ebû Dâvûd. I. 391-2'de 2 nolu dipnot)
[143] Buhârî, Ezan 60, 63. I. 172-3; Edeb 74. VII. 97; Müslim. Salat 178-9, I. 339-340; Ahmed. lll. 124,299, 300, 308. 369.; Nesâî, İftîtah 71. II. 173: İbn Mâce, İkame 48, no: 986. I. 315
[144] Buhâri, Eyman 15, VII. 226; Nesâî. İftitah 7, II. 124; Tatbik 15, II. 193; Sehv 67. 111. 59, İbn Mace, İkame 72, no: 1060. I. 336-7.
[145] İbn Hişâm, II. 592-3; Taberi, Tarih III.126-7; Hamidullah, Vesaik, s. 165-6.
[146] Ahmed, IV. 206. (Şihab b. Abbad, Abdulkays Heyetinden bazılarından rivayet etmektedir.)
[147] Ahmed, III. 212.
[148] Müslim, İmare 147, II. 1511; Ahmed, III. 270.
[149] Müslim. Fedailu's-Sahâbe 54, II. 1881; Ahmed, Ill. 286.
[150] Bkz: Vakıdi, Meğazi. I. 346; İbn Sa'd, II. 52; İbn Hişâm, II. 184; Müslim. Fedail 55,11.1882 (Huzeyfe'den); Buhâri, Cihad 9. III. 204; Meğazi 28, V. 42.
[151] Tirmizî. Ahkam 3, no: 1327, III. 616; Ebû Dâvûd, Akziye 11, no: 3592, IV. 18; Ahmed, V. 236, 242; İbn Sa'd, II. 347.
[152] Şafiî. Muhammed b. İdris, Kltabu'l-Umm, Kahire- 1987, VII. 273.
[153] Basrî, Ebu'l-Huseyn, Mu'temed, II, 722, 736.
[154] Hatib, Ebü Bekir Ahmed b. Ali el-Bağdâdî. Kitâbul-Fakih vel-Mutefakkıh, Beyrut-980, Dâru'I-Kütübi'l-Ilmiyye, (MI) I. 188-190.
[155] İbnu'l-Kayyim. İ'lam, I. 175.
[156] Keyranevî, Habib Ahmed, Kavaid fi Ulumi'l-Fıkh (Mukaddimetu İ'lâu's-Sunen, II. 151-3), Pakistan-t.y.
[157] Kevseri, Muhamed Zahid, Makâlât, y.y.-ty., s. 60-4.
[158] Sünnet x bid'at karşıtlığını ihtiva eden bazı haberler için bkz: Abdurrazzâk, II. 383, no: 3788; Tirmizî, Kıyame 21, no: 2453, IV. 635; İbn Mâce. Cihad 40, no: 2865, II. 956; Ahmed, V. 409, II. 158, 165. 188. 210, IV. 105, I. 400; İbn Belban, İhsan, 1. 187-8, no: 11.
[159] Goldziher, Ignaz, Muhammedaniche Studien. Halle-1989-90. ter. M. Said Hatiboğlu. Hadis Tetkikleri (basılmamış), I. bölüm, IV. pasaj.
[160] Fazlur Rahman. Metodoloji, s. 16.
[161] J- Schacht, İslam Hukukuna Giriş, s. 43-4.
[162] J. Schacht, The Origtns of Muhammadan Jurisprudence, Oxford-1950, s. 2; Bkz: Ünal İ. Hakkı, Fazlur Rahman'ın Sünnet Anlayışı ve "Yaşayan Sünnet" Kavramı Üzerine, İslami Araştırmalar, Ekim-1990, Fazlur Rahman Özel Sayısı, s. 287, 11. dipnot.
[163] Schacht, a.g.e.,s. 58; A'zami, a.g.e., s. 45.
[164] Ahmed Hasan, The Early Development of lslamic Jurisprudence, İslamabad-1988, s. 89.
[165] Watt, W. Montgomery, The Formative Period of lslamic Thought, ter. Ethem Ruhi Fığlalı, İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri, Ankara-1981. s. 321-3.
[166] Fazlur Rahman, Metodoloji, s. 17-8. ayrıca geniş değerlendirmeleri için bkz: s. 18-52; Ünal, İ. Hakkı, a.g. makale, s. 285-6.
[167] Arkun Muhammed, el-Fikru'l-lslami- Kıraa Ilmiyye, ter. Haşim Salih. Beyrut-1987. s. 22.
[168] Schachf'ın bütün iddialarına en kapsamlı cevabı M. M. A'zamî adı geçen reddiyesinde vermiştir. Ayrıca Fazlur Rahman da Metodolojide bu iddiaları değerlendirmektedir. s .16-27: Ayrıca bkz: Özafşar M. Emin. 18a Hadisi Yeniden Düşünmek, s. 51-54, Ankara-2003, Ankara Okulu Yay., II. baskı.
[169] Sahabiliği tartışmalıdır, muhadram olduğu söylenmektedir. Bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğâbe, IV. 417, no:
[170] Ahmed, I. 14.
[171] Abdurrazzâk, XI. 336. no: 20701. el-Hasan el-Basri, meçhul bir adamdan rivayet ettiği için rivayet zayıftır.
[172] İbn Sa'd, III. 212.
[173] Mâlik, Feraiz 4, II. 513; Tirmizi. Feraiz 10, no: 2101, IV. 420; İbn Mâce, Feraiz 4, no: 2724, 11-910; Ebû Dâvûd. Feraiz 5. no: 2894. III. 317.
[174] Zehebi onun hakkında "haberleri kabulde ilk defa ihtiyatlı davranan o idi" der. Bkz: Tezkiratu'l-Huffâz, Haydarabad-1955 baskısından ofset, Beyrut, Daru'I-Kütüb el-Ilmiyye, I. 2.
[175] Darimî, Mukaddime 20. s. 58.
[176] Abdurrazzak. X. 274, no: 19083 ; Said b. Mansur. 1. 73. no; 80.
[177] İbn Ebi Şeybe. VI. 268. no: 31272.
[178] İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, IV. 382-3. no: 4257.

[179] Zehebî, Mizanu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl, tah. Ali Muhammed el-Becâvi, Fethiye Ali el-Becâvî, y.y.. t.y, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, III. 428. no: 5487.
[180] Müslim. Talak 44, 46, II. 1118-9; Ebû Dâvûd. Talak 39. no: 2286-7, II. 714-5; Tirmizî, Talak 5, no: 1180, III. 484.
[181] el-Esved b. Yezid, Hz. Peygamber hayatta iken müslüman olmuştur. Sahabi olduğu tartışmalıdır. Muhadram olduğu da söylenmektedir. Bkz: Zehebî, Nubela, IV. 53. no: 13.
[182] Müslim. Talak 46, II. 1118-9; Ebû Dâvûd, Talak 40, no: 2291. II. 717-8. Ayet: 65 Talak 1.
[183] Tirmizî, Talak 5, no: 1180, III. 484; Darimî, Talak 10, s. 561.
[184] Bkz: Tirmizî, a.y.. s. 485.
[185] Müslim, Talak 44, II. 1118.
[186] Müslim, Talak 41, II. 1117 ; Ebû Dâvûd. Talak 39, no: 2290, II. 716-7.
[187] Buhâri. Talak 41-2, VI. 183-4; Ebû Dâvûd, Talak 40, no: 2292, 2294, 2296, II. 718-720.
[188] Buhârî. Talak 41-2, VI. 183-4 ; Müslim, Talak 40. 52-4, II. 1116. 1120-1 ; Ebû Dâvûd. Talak 40, no: 2293, 2295, II. 718-9.
[189] İbnu'l-Kayyim, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir, Zâdu'l-Maâd Hedy-i Hayri'l-Ibâd, tah. Şuayb el-Arnavut, Abdulkadir el-Arnavut, Beyrut-1987, XV. baskı. Muessesetu'r-Risâle, V. 539.
[190] Nevevi, Ebû Zekeriyya Yahya b. Şeref, el-Minhac fi Şerhi Sahîh-i Müslim b. el-Haccac, Kahire-t.y., Dâru'r-Rayyân li't-Turâs, X. 95. Bu hususta geniş değerlendirmeler için bkz: Dârekutnî, Sünen. IV. 26-7. Cessâs. Ebû Bekir Ahmed er-Râzî, Ahkamu'l-Kur'ân, y.y., t.y. Dâru'l-Fikir, I-III. III.459-464; İbn Ruşd. Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed. Bidayetu'l-Muctehid ve Nihâyetu'l-Muktasid. İstanbul-1985, Kahraman Yayınları. II. 78-9; İbnu'l-Kayyim, Zad, V. 522-542; Şevkâni, Muhammed b. Ali b. Muhammed. Neylu'l-Evtâr Şerhu Muntakâl-Ahbâr, Kahire-t.y. Mektebetu Dâri't-Turâs. VI. 303-4: Azimabadi, Avn, VI. 388-395 ; Bıltaci, Muhammed. Dirâsât fi's-Sünne, Kahire-1983, s. 25-33.
[191] Nesâî, Talâk 70, VI. 209.
[192] Bkz: Zehebi, Nubela, IV. 527, no; 213.
[193] Şevkâni, Neylu'l-Evtâr, VI. 303; Ayet: 65 Talak 6.
[194] Bıltaci, a.g.e., s. 28-32.
[195] Humeydî, 1. 11. no: 18; Ahmed, 1.25, 14,34.37. 53; İbn Mâce, Menasik 38. no: 2970,11. 989; Ebû Dâvûd. Menasik 24, no: 1798-9, II.. 393-4 ; Nesâî, Menasik 49, V. 146-8.
[196] O, Hz. Peygambere yetişmiş ama, sohbeti olmamıştır. Sahabi olup olmadığında ihtilaf vardır. H. 28-31 yıllarında öldürülmüştür. Bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğâbe, II. 415-6, no: 2146. 15
[197] Sahabiliği ihtilaflıdır. Hz. Peygamberden hiç rivayeti yoktur. Bkz: İbnu'l-Esir, a.g.e. II. 291, no: 1848.
[198] İbn Mâce rivayetinde geçmektedir.
[199] Bkz: Sindî, Muhammed b. Abdulhadi, Haşiye alâ en-Nesâî, Nesâî. V. 147-8.
[200] Buhârî, Hac 32. 125, ll. 150. 188; Müslim. Hac 154-5. I. 894-5. Ayet: Bakara: 2/196.
[201] Tirmizî, Salat 192. no: 258. II. 43; Nesâî. Tatbik 2. II. 185.
[202] Bkz: Zehebî, Nubela, V. 269-282, no. 132.
[203] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 213, no: 20356.)
[204] Dârekutnî, Ali b. Ömer. Sünen, Beyrut-1986, IV. 206-7: Beyhaki, Kitâbu's-Sunen el-Kebîr, Beyrut, t.y.. Daru'l-Ma'rife, X. 150 : Hamidullah, Muhammed, Mecmuatu'l-Vesâik es-Siyasiyye li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l-Hılâfeti'r-Râşide, Beyrut-1985. Daru'n-Nefâis, V. baskı, s. 425-8.
[205] Bkz: s. 385-8'deki 1233-6 no'lu dipnotlar.
[206] Mamer, (Abdurrazzak, XI. 258, no: 20484.)
[207] Abdurrazzâk, I. 486, no: 1870.
[208] Mâlik, Taharet 83, I. 50: Abdurrazzâk. I. 369-371. no: 1445-8. Bkz: İbn Hazm. İhkâm, VI. 88-9.
[209] İbnu'l-Kayyim, İ'lam, I. 45. (Bu haberi daha erken kaynaklarda bulamadık.)
[210] İbnu'l-Kayyim, İ'lam, I. 45. (Bu haberi daha erken kaynaklarda bulamadık.)
[211] Abdurrazzâk, V. 291-2. no: 9651.
[212] Mâlik, Ramadan 3, 1. 114-5 ; Abdurrazzâk. IV. 258-9, no: 7723 ; Buhâri, Teravih 1. 11. 252.
[213] Hz. Ömer'den gelen başka kullanımlar için bkz: Mâlik. Hudud 10. II. 824 ; İbn Sa'd. III. 334; Darimî, Mukaddime 17, 46, S. 49. 138.
[214] Şeybânî. Ebû Abdullah Muhammed b. el-Hasen. Kitabu'l-Hucce alâ Ehl-i'l-Medine, Beyrut-1983, II. 88-91.
[215] Ebû Yusuf. Yakub b. İbrahim el-Ensari. Kitabu'l-Asâr, Haydarabad-1355, s.98, no: 474.
[216] Beyhakî. Sünen. V. 138.
[217] Tahâvî. Ebû Cafer b. Ahmed b. Muhammed. Şerhu Maâni'l-Asâr, tah. Muhammed Zuhri en-Neccâr. Beyrut-1987, Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, II. 225.
[218] İbn Ebi Şeybe. III. 387. no: 15186; Buhâri, Hac 99, II. 179.
[219] Ahmed, I. 410.
[220] Nesâî. İftitah 13, II. 128.
[221] Ahmed, I. 459.
[222] Abdurrazzâk, I. 516. no: 1979; Müslim. Mesacid 257, I. 453; Nesâî, İmamet 50, II. 108-9; İbn Mâce, Mesacid 14, no: 777. I. 225; Ahmed, I. 382. 414-5. 419. 455.
[223] Özellikle Hanefilerde görülen sünen-i hüdâ ve sünen-i zevâid olmak üzere sünnetin iki kategoride ele alınması bu rivayete dayansa gerektir. Sünen-i hüdâ: Bayram namazı, ezan, kamet, cemaatla namaz; Sünen-i Zevâid; misvak kullanma, belli nafileler, Rasûlullah'ın oturup-kalkma, binme ve giyinme tarzı vb. hususlardır. Bkz: Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed, Usûlu's-Serahsî, İstanbul-1984, Kahraman Yay., 1. 114; Tehânevî. Keşşaf, IV. 56; Curcânî, Ta'rifat, s. 161.
[224] Ahmed, I. 390-1, 396 ; Beyhakî, Sünen. IX. 211-2.
[225] Darimî, Mukaddime 23. s. 72.
[226] Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir. IX. 125-8, no: 8628-8638 ; Darimî, Mukaddime 23, s. 68.
[227] İbn Mes'ud'dan gelen başka misaller için bkz: Darimî, Mukaddime 17, 20. s. 46, 60-1; Nesâi. Adâbu'l-Kudât 11, VIII. 230-1.
[228] Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd. İstanbul-1993, İz Yayıncılık, II. 290. no: 109i; Kadi Iyaz, Ebu'l-Fadl lyâd b. Musa el-Yahsubi, eş-Şifâ bi Ta'rifi Hukûku'l-Mustafâ, tah. Ali Muhammed el-Becâvî. Kahire-1977, Mektebetu'z-Zehrân, (MI) II. 557.
[229] J. Schacht. 'Peygamberin Sünneti' Tabiri Hakkında, ter. M. S. Hatiboğlu, AÜİFD, XVIII. 81.
[230] Ahmed. I. 75.
[231] Taberî, a.y.
[232] Özafşar, M. Emin, Hadisi Yeniden Düşünmek, s. 52-3.
[233] Ahmed, l. 68.
[234] Taberî, Tarih, IV. 337.
[235] Taberî, Tarih, IV. 410.
[236] İbn Sa'd, III. 66.
[237] Bkz. İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğâbe, IV. 424-6.
[238] Taberî, a.g.e.IV. 548-9; Aynı şekilde Hz. Ali. Hz. Ebu Bekir'in halife seçilince, Rasulullah'ın ameli ile amel ettiğini, ölünceye kadar onun sîretine uygun yaşadığını, Hz. Ömer'in de aynı şeyi yaptığını söylemektedir. Bkz: Ahmed. I. 128.
[239] Ahmed. I. 160.
[240] İbn Ebî Şeybe, III. 441. no: 15797.
[241] Tirmizî. Salat 382. no: 530, II. 410;
[242] Zeyd b. Ali. b. Huseyn b. Ali, Musnedu'l-İmâm Zeyd, derl. Abdulaziz b. İshak el-Bağdâdi, Beyrut-1983. II. baskı, Daru'l-Kütüb el-İlmiyye, s. 128.
[243] Fezari, Siyer, s. 314. no. 600; Tirmizî, Salat 333, no: 453, II. 316; Nesâi, Kıyamu'l-Leyl 27, III. 229; Ahmed. I. 86. 120.
[244] Abdurrazzâk, VII. 378. no: 13543: Buhâri. Hudud 4, VIll. 14; Müslim. Hudud 39. II. 1332; Ebû Dâvûd, Hudûd 37, no; 4486. IV. 626.
[245] Abdurazzâk, VII. 379, no: 13554; İbn Ebi Şeybe. V. 503. no: 28407; Müslim, Hudud 38, II. 1331-2.
[246] Ahmed. I. 121.
[247] Buhari, Hac34, II. 151.
[248] İbn Ebi Şeybe, III. 289. no: 14288.
[249] Ahmed. I. 95.
[250] Hz. Ali'den gelen diğer kullanımlar için bkz: Ahmed, I. 93. 107, 116, 121. 140-1, 143, 153.
[251] Buhâri, Salat 26, I. 102; Ahmed. V. 396.
[252] Abdurrazzâk. II. 368. no: 3732-3; Ahmed. V. 384.
[253] Misal için bkz: Nesâî, Zine 1, VIII. 126-8"de merfu ve muttasıl olarak gelen Hz. Aişe rivayetinde "On şey fıtrattandır" denirken, bu senedin ravilerinden Talk b. Habib'den mursel olarak gelen rivayette ise "On şey sünnettendir" şeklinde rivayet edilmektedir.

[254] Bkz: İbnu'l-Esir, Usdul-Ğâbe, II. 120-2, no: 1417.
[255] Buhâri, Cihad 170, IV. 30; Meğazi 10, 28. V. 12, 41; Ahmed. II. 295; Vâkıdî, I. 358; İbn Hişâm. II. 173,
[256] Taberî Tarih II 541
[257] Bkz: İbnu'l-Kayyım, Zad, III. 246.
[258] Tirmizî, Salat 223. no: 297, II. 93-4.
[259] Abdurrazzâk, II. 201. no: 3065.
[260] Darimî, Salat 71, s. 300-1.
[261] Ahmed. I. 174. Bu rivayetin metni ve muhtevası ile ilgili analitik bir çalışma için bkz: Iftikhar Zaman, The Evolution of a Hadis Transmission, Growth and The Science of Rical in a Hadis of Sa'd b. Abt Waqqas, Chicago Universty-1989, basılmamış doktora tezi. Bu kapsamlı çalışmanın metodu hakkında özet bilgi için bkz: Özafşar, M. Emin, Hadisi Yeniden Düşünmek, s. 209-211.
[262] Ahmed, IV. 445.
[263] Abdurrazzâk, VI. 136. no: 10255-8: Beyhakî. Sünen, VII. 373.
[264] Müslim, Hac 263, I. 930: Bakara: 2/158.
[265] Müslim, Hac 261. I. 929.
[266] Humeydî, I. 107. no: 219.
[267] Buhâri, Hac 79. II. 169; Müslim, Hac 262, I. 930.
[268] İbn Ebî Şeybe. III. 191. no: 13346; Müslim, Hac 339-340. I. 951; Ebû Dâvûd, Menasik 87, no: 2008, II. 513; Ahmed. VI. 190; Bkz: Buhârî, Hac 147, II. 196.
[269] İbn Ebî Şeybe. II. 172, no: 7779; Abdurrazzâk, III. 78, no: 4867; Ahmed. VI. 33-4, 86.
[270] Vela hakkı; azad edilenin ölmesi halinde ona, azad edenin ya da varislerinin miraşcı olması demektir. Araplar bu hakkı satıyor veya hibe ediyorlardı ki bu İslam'da yasaklandı. Bkz: İbnu'l-Esir, Nihaye, V. 227 ; Ömer Nasuhi Bilmen ise şöyle açıklar: Mevla ile memlükü arasında ıtk (azad) neticesi olarak vücuda gelmiş bir velâdan, bir tenasürden ibaretdir ki, rau'tak (azadlı) bir cinayet İşledigi takdirde diyetini mevlası verir, vefat edip derecesi mukaddem varis bırakmayınca da mirasına mevlası nail olur." Bkz: Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul-t.y. III. 353.
[271] Mâlik. Talak 25, II. 562; Buhârî, Talak 14. VI. 171; Nikah 18, VI. 124; Et'ıme 31, VI. 208; Müslim, Itk 14. II. 1144-5; Nesâi, Talak 29, VI. 162. Geniş bilgi için bkz: Buhârî. Talak 16. VI. 171-2; Ebû Dâvûd, Talak 19, no: 2231, II. 670-1; Darimî, Talak 15, s. 565-6; Ahmed, I. 215; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri. IX. 319-326.
[272] Buhârî, Vudû 10. I. 45.
[273] Maide: 5/48.
[274] Buhârî, İman 1, I. 8.
[275] Ahmed, I. 321, 367.
[276] İbn Ebî Şeybe, III. 323, no: 14617, ayrıca bkz: Buhârî, Hac 33, II. 150.
[277] Buhârî, Hac 34, II, 152.
[278] Buhârî, Hac 37. II. 153-4,
[279] Abdurrazzâk, V. 34, no; 8898-9.
[280] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar 27, IV. 238.
[281] Müslim, Hac 237. I. 921-2: Ebû Dâvûd, Menasik 51, no: 1885. II. 444-5; Ahmed. I, 229, 233, 247, 297 305, 373.
[282] Ebû Dâvûd. Menasik 51. no: 1889. II. 448: Ahmed. I. 247, 305.
[283] Buhârî, Eymân 30, VII. 233.
[284] Ahmed. I. 257-8.
[285] Müslim, Müsafirin 57. I. 491; Ahmed, I. 251.
[286] Abdurrazzâk, II. 65. no: 2506: Buhârî, Ezan 117,1. 191; Ahmed. I. 216, 241-2, 250. 290, 292. 339.
[287] Tirmizi, Salat 210. no: 283, II. 73-4.
[288] Ahmed, I. 351
[289] Tirmizi, Cenaiz 39. no; 1026-7, III. 345-6; Ebû Dâvûd, Cenaiz 59. no: 3198, III. 538.
[290] Buhârî, Cenaiz 66, II. 91: Nesâi, Cenaiz 77, IV. 75: Ahmed, II. 83.
[291] Ahmed, I. 241, II. 57 ; İbn Mâce, İkame 124. no: 1194. 1. 377.
[292] Ebû Dâvûd, Libas 44, no: 4138, IV. 377. Başka bir kullanımı için bkz: Darimî, Mukaddime 20. s. 57.
[293] Ahmed, II. 124.
[294] Ahmed, II. 20, 31, 57.
[295] Abdurrazzâk, II. 194, no: 3043-4 ; Buhâri, Ezan 145, I. 201; MâİIk, Salât 50.1.89.
[296] Ahmed, II. 85.
[297] Ahmed. II. 56-7.
[298] Ahmed, 11.95.
[299] Buhâri, Hac 87, 89. 90, II. 174-5.
[300] Hacda şart koşmadan murad, kişinin niyet ederken "Sağ olduğum sürece veya ulaşabildiğim yere kadar ya da çevirilmediğim müddetçe vb." bazı şartlar veya kayıtlar getirmesidir.
[301] Ahmed, 11.33: Krş: Nesâî, Menasik 61, V. 169.
[302] Buhâri, Muhsar 2, II. 207; Nesâî, Menasik 61, V. 169.
[303] Bkz: Müslim, Hac 104-8, I. 867-9; Nesâî, Menasik 59-60, V. 167-8; Ebû Dâvûd, Menasik 22, no: 1776, II. 376;Tirmizî. Hac 97, no: 941, III. 278; Ahmed. VI. 164, 202, 349, 360,420; Beyhaki, Sünen, V. 221-3.
[304] Beyhaki, Sünen, V. 223.
[305] Geniş bilgi için bkz: Benna Ahmed Abdurrahman. Fethu'r-Rabbani, Kahire-ty., XI. 137
[306] İbn Mâce. Edahî 2. no: 3124, II. 1044; Krş : Tirmizî, Edahi 11, no: 1506, IV. 92.
[307] İbn Ebî Şeybe, III. 428, no: 15665, 15662.
[308] Buhârî, Hac 118, II. 185; Müslim. Hac 358,1.956; Ebû Dâvûd, Menasik 20. no: 1768. II. 371: Ahmed, II.
[309] İbn Sa'd, IV. 154-5.
[310] Darimî, Mukaddime 20, s. 59.
[311] Beyhakî, Sünen, V. 95.
[312] Mâlik, Bey'at 3, II. 983; Şeybâni, Muhammed b. Hasan, Muvattau'l-İmam Mâlik, tah. Abdulvehhab Abdullatif, Beyrut-t.y., Daru'l-Kalem. s. 319, no: 900.
[313] Tirmizi, Savm 76. no: 799, III. 163-4. Aynı şekilde İskenderiyye'den çıkar çıkmaz yemek yiyen Ebu Basra el-Gifari'ye, henüz evlerin bile gözükmekte olduğu söylenince o, "sen Rasûlullah (s)'ın sünnetinden yüz mü çeviriyorsun?!" demişti. Bkz: Ahmed, VI. 7. Ebû Basra hakkında bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğâbe, VI. 34-5.
[314] Buhârî. Nikah 100, VI. 154;Tirmizî. Nikah 41, no: 1139.111.445: Muslim, Rada' 44, II. 1084.
[315] Buhârî, Nikah 101, VI. 154-5; Müslim, Rada' 45, II. 1084: Ebu Dâvûd. Nikah 35. no: 2124, III. 595. Geniş bilgi için bkz: İbn Hacer. Fethu'l-Bâri, IX. 224-6.
[316] Bkz: Aşkar. Muhammed Süleyman, Efâlu'r-Rasûl ve Delâletuhâ alâ'l-Ahkâmi'ş-Şeria, Beyrut-1988, II. baskı. Müesscsetu'r-Risâle, (l-ll) l. 485.
[317] Basri, Mu'temed, II. 668; Gazzali, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. el-Mustasfâ min İlmi'l-Usûl, Bulak-1322, (l-ll) I. 131; Amidî, Seyfuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi Ali, el-İhkâm, fi Usûli'l-Ahkâm, Kahire-t.y., Daru'l-Hadis, II. 140: Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, İrşadu'l-Fuhûl ilâ Tahkîki'l-Hakki min Ilmi'l-Usûl, y.y., t.y. Darul-Fikir. s. 60; Suyûtî, Tedrihu'r-Râvi, I. 189.
[318] Suyûtî, a.y.
[319] Amidî, a.y.
[320] Suyûtî, a.y.
[321] Oldukça ihtilaflı olan bu konudaki tartışmalar için bkz: Amidî, İhkâm, II. 135-140; Serahsi, Usûl, I. 379-381; Aşkar, a.y.; Görmez, Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 178-9 .
[322] Bkz: San'ânî, Muhammed b. İsmail el-Emîr, Tavdîhu'l-Efkâr li Maânî Tankihıl-Enzâr, Beyrut-1946. Daru İhyai't-Turas, (l-ll), I. 265-7.
[323] İbn Hazm, İhkâm, II. 72.
[324] Özsoy. Ömer, Sunnetullah, s, 58.
[325] Bkz: Izutsu, Toshihiko, Kur'an'da Allah ve İnsan, ter. Süleyman Ateş, Ankara- t.y., s. 88-9.
[326] Bkz: Özsoy, Ömer, a.g.e., s. 53.
[327] Görmez. Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 225.
[328] Nisa: 4/26.
[329] Kalem: 68/4.
[330] Ahzab: 33/21.
[331] A'raf: 7/158; Al-i İmran: 3/31-2; Nisa: 4/80; Maide: 5/92.

[332] Bkz: Kasas: 28/7-35; Meryem: 19/5-33.
[333] Duhâ: 93/6.
[334] Bkz: Abdurrazzâk, V. 318, no: 9718; İbn Hişâm, I, 158. 166; İbn Sa'd, I. 98-103; Ebû Nuaym, el-Isbahânî, Delâilu'n-Nubuvve, tah. Muhammed Ravvâs Kal'acî, Halep-1970, Mektebetu't-Turas el-İslamî. (l-II). I-86-9. no: 35-6; Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin, Delâilu'n-Nubuvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sahıbi'ş-Şeria, tah. Abdulmuti' Kal'acî. Kahire-1988, Daru'r-Rayyan, (I-VII). 1.110; Kâdi Iyâz, Şifâ, I. 518-9. Bu tür bazı haberlerin eleştirisi için bkz: Önkal Ahmed, İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi. İsl. Arş.,VI.192. sayı: 3.
[335] Duhâ: 93/7-8.
[336] Şûra: 42/52; Ankebut: 29/48.
[337] Yunus: 10/16.
[338] İbn Sa'd, l. 125-6; Buhârî, İcare 2, III. 48; Müslim. Eşribe 163, II. 1621; Ahmed, III. 17, 326.
[339] İbn Sa'd, I. 128; İbn Hişâm, I. 184-6. (Ona göre Hz. Peygamber o zaman 14-15 yaşlarındadır.)
[340] İbn Sa'd, I, 128-9; İbn Hişâm, I. 133-4.
[341] İbn Sa'd, I. 129-131; İbn Hişâm, 1. 187-9.
[342] İbn Sa'd, l. 145-6, 157; İbn Hişâm, I. 197: Ahmed, III. 425
[343] Buhârî, Bed'u'l-Vahy 3, 1. 3; İbn Hişâm, I-235.
[344] Bkz: Müzzemmil: 73/1-2; Müddessir: 74/1-2; Kalem: 68/1-2; İbn Sa'd, I 194-5; Taberî, Tarih. II. 302.
[345] Buhari, Bed'u'l-Vahy 3. I. 3; Müslim, İman 252. I. 139-142.
[346] Bkz: İbn Sa'd. I. 200; Buhâri, Tefsir 26 / 2, VI. 16-7; 111 / I, VL 94-5; Müslim, İman 355, I. 194.
[347] Derveze. İzzet, Asru'n-Nebî, ve Bîetuhû Kable'l-Bi'se, Dımaşk-1946. s. 411-4.
[348] İsra: 17/90-95; Fussilet: 41/6; Kehf: 18/110; Kaf: 50/2; Sad: 38/4-8; Yunus: 10/2; Enbiya: 21/3; Furkan: 25/7.
[349] Abdurrazzâk, II. 205, no: 3076.
[350] Ebû Dâvûd, Et'ıme 18, no: 3773, IV. 143; İbn Mâce, Et'ime 6, no: 3263, II. 1086.
[351] Mamer, (Abdurrazzâk. X. 415-7, no: 19543-4); İbn Sa'd, I, 371, 382, 388; Heysemî, Nuruddin Ali b. Ebî Bekir, Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid, Beyrut-1982, Daru'l-Kitabi'l -Arabi, (I-X), IX. 21.
[352] Ebû Dâvud, Edeb 165, no; 5230. V. 398; Ahmed. V. 256.
[353] İbn Mâce, Dua 2, no: 3836, II. 1261.
[354] Tirmizî, Edeb 13. no: 2754, V. 90.
[355] İbn Mâce, Et'ıme 30, no: 3312, II. 1101; Hâkim, Mustedrek, III. 48.
[356] Abdurrazzâk, V. 441, no: 9758; Humeydi, I. 16, no: 27; İbn Hişâm, II. 658; Buhâri, Enbiya 48, IV. 142; Ahmed, I. 23-4, 47, 55; Darimî, Rekâik 68, s. 716; Heysemî, IX. 21.
[357] Heysemî, a.g.e. IX. 20.
[358] Mamer, (Abdurrazzâk, X. 418, no: 19555); Heysemî, a.y.
[359] Bunu teyit eden bazı haberler için bkz: Darimî, Mukaddime 13-4, s. 35-6.
[360] İbn Sa'd, I. 234-5: İbn Ebî Şeybe, VII. 346, no: 36625: Buhâri, Menâkıbu'l-Ensar A5, IV. 259.
[361] İbn Hişâm. I. 492; Buhârî, a. y.
[362] Hakkında bkz: İbnu'l-Esir. Usdu'I-Ğâbe, III. 57-8, no: 2568.
[363] Buhârî, İlim 6. I. 23; İbn Hişâm, II. 573-5; Taberî, Tarih, III. 124-5,
[364] Abdurrazzâk, III. 551; Buhâri, Cenaiz 32, II. 79: Müslim, Cenaiz 15, I. 637; Ebû Dâvûd, Cenaiz 27. no: 3124. III. 491.
[365] Bkz: İbnu'l-Esir, Usdul-Ğâbe. VI. 111-2, no: 5882.
[366] İbn Sa'd, I. 429: Ahmed, II. 226-7.
[367] İbn Sa'd, I. 425-7: Humeydî, II. 383, no: 866.
[368] İbn Sa'd, I. 235; Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyame 42, no: 2485, IV. 652.
[369] İbn Hişâm, I. 516-7.
[370] Ahmed, IV. 397, 404, V. 232.
[371] Buhârî, Cihad 70. III. 222-3; Müslim, Fedallu's-Sahabe, 39-40, II. 1875.
[372] İbnu'l-Kayyim, Zad, I. 127.
[373] Maide: 5/67.
[374] Bkz: Kurtubî, Ahkamu'l-Kur'ân', VI. 244: Meragî, Tefsir, VI. 160.
[375] Kurtubî, a.g.e. VI. 30, 244.
[376] Tirmizî. Tefsir 6, no: 3046, V. 251; Hâkim, Mustedrek, II. 313. Tirmizî, hadisin garib olduğunu ve aynı isnadla gelen diğer rivayetlerde sadece Hz. Peygamberin korunduğunun belirtildiğini, Hz. Âişe'den birşey zikredilmedlğini hatırlatırken, İbn Hacer, (Fethu'l-Bâri. VI. 96'da) ise hadisin senedinde ittisal ve irsal yönünden ihtilaf bulunduğunu söylemektedir. Hâkim onu sahih görmüş, Zehebî onaylamış ise de, biz ne Hz. Peygamberin, ne de sahabenin sözkonusu ayetteki Allah'ın korumasını bu şekilde anladıkları kanaatindeyiz.
[377] Bkz: AI-i İmran: 3/123; Enfal: 8/26,62; Tevbe: 9/14,25,40; Muhammed: 47/7; Feth: 48/3: Tur: 52/48; Haşr: 59/11.
[378] Hicret yolculuğunda Hz. Peygamberin, yerine Hz. Ali'yi yatırması, Ebû Bekir'le arkadaşlığı, kılavuz, muhbir ve iz kapatıcı kullanması, şaşırtmak için ters istikamete gitmesi, Sevr Dağında bir mağarada üç gün gizlenmesi bunun en tipik misallerinden sadece birkaçıdır.
[379] İbn Hişâm, II. 340.
[380] Buhâri, Meğazi 48. V. 91.
[381] Ahmed. II. 222.
[382] İbn Hişâm, 11.81.
[383] Bkz: Gazzalî, Muhammed, Fıkhu's-Sire, Dımaşk-1989, Daru'l-Kalem. s. 198-9; İbn Kesir, Imaduddin Ebi'l-Fidâ İsmail, Muhtasaru Tefsir-i İbn Kesir, ihtisar: Muhammed Ali es-Sâbûni, (l-lll) I. 534.
[384] Mamer, (Abdurrazzâk. XI. 260, no: 20492); Ahmed, VI. 256, 106; Buhârî, Ezan 44. I. 164. Hz. Peygamberin beşeri yönünü ortaya koyması bakımından onun aile hayatı hakkında geniş bilgi için bkz: Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, İstanbul-1989, (İSAV neşr. muhtelif ilim adamlarının tebliğlerinden oluşan derleme)
[385] İbn Sa'd, VIII. 168; Ebü Dâvüd, Nikah 39, no: 2134, II. 601.
[386] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 431-2, no: 20925); İbn Sa'd, VIII. 171-2: Buhâri, Hibe 8, 111. 132.
[387] Bkz: Abdurrazzak, III. 571, no: 6712.
[388] Tahrim: 66/1-3; İbn Sa'd, VIII. 85, 170. 185-7.
[389] Ebû Dâvud, Edeb 92, no: 4999, V. 271.
[390] İbn Sa'd, VIII. 182-4.
[391] Ahzab: 33/28-34.
[392] İbn Sa'd, VIII. 179-181.
[393] Buhâri, Cenaiz 44, II, 85; Müslim, Fedail 62. ll. 1807-8; Ahmed. I. 268, III. 194, V. 204-6.
[394] Ahmed, V. 207.
[395] İbn Mâce, Cenaiz 53, no: 1588, I. 506.
[396] Buhâri, Ahkam 49, VIII. 125; İbn Mâce, Cenaiz 51. no: 1579-1586, I. 503-5.
[397] Abdurrazzâk, III. 552-3. no; 6672.
[398] Buhâri, Deavat 19, VII. 153: Enbiya 28, IV. 130; İlim 28, I. 31.
[399] Ebû Dâvud, Sunne 10, no: 4659. V. 46; Ahmed, V. 437-9.
[400] Ebû Dâvûd. İlim 3. no: 3646, IV. 60-1; Ahmed, II. 162, 192; Darimî, Mukaddime 43. I. 125.
[401] Bkz: Müslim, Birr 88-95, III. 2007-9; Buhâri, Deavat 34, VII. 157; Ahmed, II. 243. V. 437-9, VI. 225; Ebü Dâvûd, Sünnet 10, no: 4659, V, 46. Ayrıca bkz: İbn Sa'd, I. 367.
[402] Al-i İmran: 3/159.
[403] Müslim, Salat 178-9, I. 339-340.
[404] Buhâri, İman 13, I. 10; bkz: İbn Hacer, Fethul-Bâri l. 90-1.
[405] Buhâri, Menâkıb 23. IV. 166-7; Müslim, Fedail 77, 79. II. 1813-4; İbn Sa'd, I. 366.
[406] Abdurrazzak, II. 347, no: 3642; Ahmed. 1. 99.
[407] Müslim, Mesacid 92-4.1. 402; Ahmed, I. 379, 420, 424.
[408] Buhâri, Menâkıb 23, IV. 166; Meğazî, 79, V. 134.
[409] Bu latifelerin birçoğunu Bedruddin Ebu'l-Berekât Muharamed el-Şazzî (ö. 984), el-Murah fi'l-Muzâh adlı değerli çalışmasında toplamıştır. Neşr. es-Seyyidel-Cemîlî, Kahire-1986, l-5S.Ayrıca bkz:

Köten Akif. Hz. Peygamberin Sünnetinde Şaka ve Şakacı Sahabiler, Bursa-t.y., Vefa Yay.
[410] Tirmizi, Birr 57. no: 1990, IV. 357; Ahmed, II. 340, 360.
[411] Ebû Dâvûd, Libas 24. no: 4078, IV. 340-1; Tirmizî, Libas 42. no: 1784, IV- 247.
[412] Ahmed, VI. 39, 129, 264.
[413] Buhâri, Cihad 59, III. 220: Ebû Dâvûd, Edeb 9, no: 4802-3, V. 151-2.
[414] Buhari menakıb 15, .161-2..
[415] Buhari ideyn 2, ll, 3, müslim, İdeyn 16, l, 607 İbn Mace, Nikah 21, no; 1898, l, 612.
[416] Bkz. İbn hacer Fethu'l-Bari, ll, 513-4.
[417] Bkz. Buhari, Megazi 12, Tirmizi, Nikah 6, no 1090 399, İbn Mace, Nikah 21, 1898, 612.
[418] Buhârî, Fedâilu'I-Ashâb 6. IV. 199; Muslim, Fedailu's-Sahabe 22, II. 1863-4. Benzer bir misal için bkz: Tirmizî, Menâkıb 18. no: 3690, V. 621; Ahmed, V, 353, 356; Fedailu's-Sahabe, I. 333-4, no: 480.
[419] Müslim, Mesacid 286, I. 463; İbn Sa'd, II. 372.
[420] İbn sad, l, 365.
[421] Abdurrazzâk. llI. 50, no: 4746-7; Ahmed. IV, 369.
[422] Müslim, Talak 30, II, 1106-7.
[423] Buhârî, Merdâ 3, 16, VII. 3, 9; Müslim, Birr 44-5, III. 1990-1.
[424] Buhârî, Tıbb 11-2, 14-5, VII. 14-5; Müslim, Hacc 87-8, I. 863-4.
[425] İbn Hişâm, II. 79.
[426] Humeydî, II. 502. no: 1189; Tirmizî, Salat 267, no: 361, II. 194-5.
[427] İlgili rivayetler için bkz: İbn Hişâm, II. 654-6; İbn Sa'd, II. 205-6, 257-260, 277-306; Abdurrazzâk, V. 428-439, no: 9754-7; İbn Ebî Şeyhe, VII. 427-430, no: 37021-37041; Buhârî, Meğazi 83, V. 137-144.
[428] Bkz: İbn Hişâm. II. 655-661; İbn Sa'd, II. 266-271; Abdurrazzâk. V. 434, no: 9754; İbn Ebi Şeybe, VII. 427, 429. no: 37021.37036; Ahmed, VI. 220; Buhârî. Fedâllu'l-Ashâb. IV. 194; Meğazi 83, V. 143.
[429] Zümer: 39/30.
[430] Al-i İmran: 3/144. Hz. Ebû Bekir'in hutbede okuduğu bu ayetler sahabeyi ikna ve teselli etmeye yetmişse de, asırlar sonra gelecek bazı alimleri ikna edememiş olmalı ki onlar bu hususta Hz. Peygamberin hem cesedi, hem de ruhuyla yaşadığı gibi garip kanaatlara kapılabilmişlerdir. Geniş bilgi için bkz: Hatiboğlu, M.Said, Hz. Peygamberi Yanlış Yorumlama Tezahürleri, İsl. Arş. sayı: 2, s. 5-11, Ekim-1986.
[431] İbn Ebi Şeybe. VII. 428, no: 37026-7; Ahmed. III. 212.
[432] İbn Hişâm, II. 660.
[433] İsra: 17/93.
[434] Kehf: 18/110; Fussılet: 41/6.
[435] Enam: 6/50.
[436] Bakara: 2/285.
[437] Bakara: 2/285.
[438] Yahudilerin Hz. Uzeyr. Hristiyanların Hz. İsa hakkındaki telakkiler için bkz: Tevbe: 9/30; Mâide: 5/73,116.
[439] Sad: 38/4,8.
[440] Zuhruf: 43/30-2.
[441] Al-i İmran: 3/164; Bakara: 2/129, 151: Cuma: 62/2
[442] En'am: 6/124; Zuhruf: 43/32.
[443] Hûd: 11/12.
[444] Furkan: 25/7-8 ; Yunus: 10/20; Ankebût: 29/50-1.
[445] İsra: 17/90-5. Ayrıca bkz. Muddessir: 74/52; Furkan: 25/21; Taha: 20/133-5; Enbiya: 21/5; Ra'd: 13/7, 27, 31; Hıcr: 15/7, 14-5; En'am: 6/7,37,109, 124, 158; Nisa: 4/153; Bakara: 2/118.
[446] Feth: 48/29; Al-i İmran: 3/144; Ahkaf: 46/9; Ahzab: 33/40.
[447] Tur: 52/29-30; Sad: 38/4; İsra: 17/47; Furkan: 25/8.
[448] Kalem: 68/4; Hac: 22/67.
[449] Tevbe: 9/33; Feth: 48/28; Saf: 61/9; Sebe: 3428; A'raf: 7/158; Ra'd: 13/7, 48; Enbiya: 11/21,107.
[450] Muzzemmil: 73/15.
[451] Feth: 48/8-9.
[452] Mevdûdî, a.g.e. IV. 430.
[453] Muddessir: 74/1-2.
[454] Bkz: Şuara: 26/214; En'am: 6/92, 19; Şura: 42/7; Meryem: 19/97; Kasas: 28/46; Secde: 32/3; Yasin: 36/6; Enbiya: 21/45; İbrahim: 14/44.
[455] Sad: 38/4,70;Neml: 53/56; Zariyat: 51/50,1; Mülk: 67/26; Ankebut: 29/50; Hac: 22/49; A'raf: 7/184; Hicr: 15/89; Şuara: 26/115; Ahkaf: 46/9; Necm: 67/26.
[456] Hicr: 15/96; Şuara: 26/214,5.
[457] İbn Hişâm, I. 262-3.
[458] Buhâri, Tefsirl 26/2, VI. 16-7: 111 / 1, VI. 94-5; Müslim, İman 355. I. 194.
[459] İbn Sa'd, I. 200.
[460] Buhâri, Rikak 26, VII. 186.
[461] Buhâri, İ'tisam 2, VIII. 140; Müslim. Fedail 16, II. 1788-9; Ayrıca bkz: Ramehurmuzi, Ebû Muhammed el-Hasen b. Abdurrahman b. Hallâd. Kitâbu Emsali'l-Hadis. tah. Abdulalî Abdulhamid el-A'zamî, Bombay-1983. Daru's-Selefiyye. s. 29-33, 22-3; İbn Hacer, Fethul-Bâri, XI. 323,
[462] Bkz.Yasin: 36/8,11; Bakara: 2/6,7.
[463] Bakara: 2/119; Sebe: 34/28: İsra: 17/105; Furkan: 25/56; Ahzab: 33/45-6; Feth: 48/8,9; A'af: 7/184,8; Fatır: 35/24; Fussilet: 41/4.
[464] Meryem: 19/97.
[465] Bakara: 2/25,155, 223; Tevbe: 9/112; Yunus: 10/2,87; Hac: 22/34,37; Zumer: 39/17.
[466] Nisa: 4/138; Tevbe: 9/3,34; Lokman: 31/7; Casiye: 45/8; Al-i İmran: 3/21; İnşikak: 84/24.
[467] Bkz: Buhârî, İman 29, I. 15; İlim 11. I. 25; Cizye 1. IV. 63; Ahmed, IV. 402, 411.
[468] Nisa: 4/63: Sebe: 34/46; Nahl: 16/125; Kaf: 50/45; Zariyat: 51/55; Tur: 52/29; A'la: 87/9; Gaşiye: 88/21,2.
[469] Ahzab: 33/45,6.
[470] Nahl: 16/125; Kasas: 28/87; Şûra: 42/7; Hac: 22/67,8: Yusuf: 12/108.
[471] Şuara: 26/3,4; Yunus: 10/99; Hud: 11/12; Yusuf: 12/102,4; En'am: 6/35; Kehf: 18/6; Nahl: 16/37: Neml: 27/70; Fatır: 35/8.
[472] Enam: 6/34; Ahkaf: 46/35.
[473] Tur: 52/48.
[474] Bkz: et-Tayyib Berğus, Menhecu'n-Nebî fi Hımayeti'd-Da've, USA -1996; Sald Havva, er-Rasûl, Kahire-t.y.; el-Esas fi's-Sunne ve Fıkhihâ, Kahire-1989.l-IV; Bûtî, Fıkhu's-Sire, Dımaşk-1977: el-Adevî, Muhammed Ahmed, Da'vetu'r-Rasûl ilallahi Teâlâ, Mısır-1935; Önkal, Ahmed, RasûluIlah'ın İslam'a Davet Metodu. Konya-1984, II. baskı.; Gazzali, Muhammed, Fıkhu's-Sire, Dımaşk-1989,,Daru'l-Kalem.
[475] Maide: 5/67.
[476] Buhârî, Tefsir 5 /7, V. 188; 53/1, VI. 50; Tevhîd 46, VIII. 210 ; Muslim, İman 287, I. 159; Tirmizî, Tefsir 33, no: 3278, V. 395; Ahmed, VI. 50.
[477] Buhârî, Tevhid 22; VIII. 175-6 ; Müslim, İman 288. I. 160; Ahmed. VI. 241, 266; Tirmizî, Tefsir 33. no: 3207-8; V. 352-3: Ayet: Ahzab: 33/37.
[478] Yunus: 10/15,6; Ankebût: 29/48; Hakka: 69/46,8; Kıyame: 75/16,9.
[479] Müslim, Hac 147, I. 890. ,
[480] En'am: 6/50,56,106; Yunus: 10/15,109; Ahzab: 33/2: Kıyame: 75/18; Araf: 7/203; Ahkaf: 46/9.
[481] Al-i İmran: 3/20; Maide: 5/92,99; İbrahim: 13/52: Nahl: 16/35, 82; Nûr: 24/54; Ankebut: 29/18: Şura: 42/48; Tegabün: 64/12.
[482] Ahmed, IV. 101.
[483] Tirmizî, Tefsir 66, no: 3318, V. 423.
[484] En'am: 6/104,7,66; Şasiye: 88/21,2.
[485] İsra: 17/106; Kehf: 18/27; Ankebût: 29/45.

[486] Şûra: 42/52; Ankebût: 29/47,8; Kasas: 28/86; Yunus: 10/16.
[487] Bakara: 2/129,151; Al-i İmran: 3/164; Kasas: 28/59; Cuma: 62/2; Talak: 65/11; Beyyine: 98/2.
[488] Bakara: 2/129,151; Al-i İmran: 3/164; Cuma: 62/2.
[489] Şafîî, Muhammed b. İdris el-Muttalibî, er-Risâle, tah. Ahmed Muhammed Şâkir. Beyrut-ty. d-Mektebetu'l-Ilmiyye, s. 78. Hikmet ile ilgili diğer ayetler için bkz: Bakara: 2/231: Nisa: 4/113; Ahzab: 33/34.
[490] Ahmed, III. 328 ; İbn Mâce, Mukaddime 17, no: 229. L 83.
[491] Ahmed, I. 408; Nesaî, Tatbik 100. II. 238.
[492] Müslim, Tahare 57, I. 223-4; İbn Mâce, Tahare 16, no: 316, I. 115; Ahmed, V. 437-9."
[493] İbn Mâce, Tahare 16, no: 313, 1. 114.
[494] Abdurrazzâk, ll, 331, no; 3577; Müslim. Mesacid 33, I, 381-2; Ahmed, V. 447-8.
[495] Ebû Dâvûd, Talak 17, no: 2213, II. 661-2; Tirmizî, Tefsir 59. no: 3299, V. 406; Ahmed. V. 436.
[496] Nahl: 16/44.
[497] Bu konuda geniş bilgi ve misaller için bkz:Yıldırım Suat, Peygamberimizin Kur'ân'ı Tefsiri, İstanbul-1983. Kayıhan Yay., s. 200-303; Erul Bünyamin, Sünnetin Kur'ân Dışında Hükümler Getirmesi Meselesi, basılmamış yüsek lisans tezi. s. 8-17.
[498] Mamer, (Abdurrazzak, XI. 255, no: 20274) ve Ebû Dâvûd, Zekat 1, no: 1561, II. 211 dışında daha çok muahhar kaynaklarda bulunan, muhtevası ve lafızları oldukça farklı olan, dolayısıyla ihtiyatla yaklaştığımız bu ilginç rivayet için bkz: Beyhakî. Delall, I. 25; Hatîb, Fakîh, 1. 76-7; İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf en-Nemerî, Camiu Beyâni'l-Ilmi ve Fadlih, Beyrut- t.y., Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, II. 191; Şatıbi, İbrahim b. Musa, el-Muvafakat fi Usûli'ş-Şeria, neşr. Abdullah Dıraz, Beyrut-t.y.. Daru'l-Ma'rife. (I-IV) , IV. 26; Suyûtî, Celaluddîn b. Abdurrahman, Miftahu'l-Cenne fi'l-İ'tisami bi's-Sunne, tah. Mustafa Aşûr, Kahire-t.y.. Mektebetu'l-Kur'ân, s. 29, 58.
[499] Buhari, Tefsir 59 / 4, VI. 58; Libas 82-7, VII. 62-4; Müslim. Libas 119-120. II. 1677-8; Ahmed, I. 83, 87.107, 121, 133, 150. 159.
[500] Müslim, Hayz 20, I. 83; bkz: Buhârî. Hayz 67-9, I. 265.
[501] Mâlik, Sefer 7, I. 145-6; Nesâî, Taksir 1. !I. 116-7; İbn Mâce, İkame 73, no: 1066, I. 339.
[502] Peygamberimizin Kur'ân'ı Tefsiri adlı çalışmanın sahibi Suat Yıldırım, Hz. Peygamberin Kur'ân'dan ne kadarını beyan ettiğine dair tartışmalara genişçe yer verdikten sonra, onun mükellef olduğu kadarıyla Kur'ân'ı beyan etme işini yerine getirdiğini, itikad. ibadet ve amelî hükümlere ait mücmel ayetleri, teferruatına varıncaya kadar açıkladığını, bunlardan maksûd-ı ilahiyi kavliyle ve fiiliyle beyan ettiğini, alimlerin içtihadıyla ulaşabilecekleri bir kısım mücmel ayetleri ise açıklamadığını, netice itibarıyla onun beyanının Kur'an'ın tümünü kapsamasa da, hiç denecek kadar da az olmadığı sonucuna varmıştır. Bkz: a.g.e., s. 45-70, 336. Rivayet tefsirlerinin en kapsamlısı olarak kabul edilen büyük muhaddis İbn Ebî Hatim'in (ö. 327) Tefsiri üzerine analitik bir çalışma yapan değerli arkadaşımız M. Akif Koç'un bu tefsirde yaptığı sayıma göre. Hz Peygamber'in sözlü beyanlarının oranı %4, sahabeye ait rivayetlerin oranı ise %22'dir. Taberî Tefsirindeki merfû hadislerin oranı ise %7.8'dir. Bkz. M. A. Koç. İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri, s. 102-3, 107.
[503] Bkz, Bakara: 2/173,275;Nahl: 16/115; Maide: 5/3,90; En'am: 6/145.
[504] Bkz: Maide: 5/4,5,87; A'raf: 7/32,3.
[505] A'raf: 7/157. Bkz: Tevbe: 9/29; Tahrim: 66/1,2.
[506] Ebû Dâvûd, Et'ıme 33, no:3802-3811. IV. 159-164; Et'ıme 25, no: 3785, IV. 148-9.
[507] Ebû Dâvûd, Et'ıme 27-9, no: 3791-7, IV. 152-5
[508] Ebû Dâvud, Et'ıme 30, no: 3799, IV. 157; Ahmed. 11.381; Şatıbî, Muvafakat. IV. 33-47; Enam: 6/145.
[509] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 125, no: 20100.) Benzer bir haberi, Hâkim. Mustedrek, II. 4'te İbn Mes'ud'dan merfu olarak rivayet etmiştir.
[510] Şafîî, Risale, s. 87, no: 289. Ayrıca muhakkik A. M. Şakir'in değerlendirmeleri için bkz: s. 93-5.
[511] Abdurrazzâk. X, 302- no: 19184; İbn Mâce,
[512] Abdurrazzâk. X. 302, no: 19185.
[513] Buhârî, Eşribe 5, VI. 243; Müslim, Tefsir 32-3, III, 2322; Ebu Dâvûd. Eşribe 1. no; 3669, IV. 78-9.
[514] Darimî, Mukaddime 18, s. 51-2; İbn Mâce, Ticaret 58, no: 2276. II. 764.
[515] İbn Ebi Şeybe, VI. 298. no: 31602; Darimî, Feraiz 26, s. 762.
[516] Nisa: 4/12,176.
[517] Mâlik, Feraiz 7. II. 515; Müslim. Feraiz 9, II. 1236; İbn Mâce, Feraiz 5. no: 2726,11. 910-1; Ahmed, I. 26. 38, IV. 301, 293. 295.
[518] Abdurrazzâk, X. 305. no: 19193-4.
[519] Ebu Dâvûd, Eşribe 1. no: 3670. IV. 79-80; Tirmizi, Tefsir 6, no: 3049, V. 253.
[520] Şâtıbi, Muvafakat, III. 341.
[521] İbn Ebî Şeybe. VI. 298, no: 31600; Darimî, Feraiz 26, s. 762. Ayrıca bu hususta icma olduğu kanaati için bkz: İbnu'I-Munzir, Kitabu'l-İcma, s. 70. ter. Abdulkadir Şener, s. 47, Ankara-1983.
[522] Abdurrazzâk. X. 304. no: 19190-1; Müslim, Feraiz 9, II. 1236; İbn Mâce. Feraiz 5, no. 2726, II. 910-1; Darimî. a.y. Ayrıca geniş bilgi için bkz: Cessâs, Ahkam, II. 86-7; Tehânevî, İ'lâ, XVIII. 356-7: Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili. II. 1310.
[523] Bkz: İbn Hacer, Fethul-Bâri, XII. 20-4; Ayni, Umde, XVII. 297. Ubeyde. Hz. Peygamberin vefatından iki sene önce müslüman olmuş, ancak onunla görüşememiş, Hz. Ömer. İbn Mes'ud ve Ali'nin çevresinde bulunmuş, tabiûnun büyüklerinden fakih bir şahsiyettir. Bkz: İbnu'I-Esîr, Usdu'l-Câbe, III. 552. no: 3526.
[524] "Ölçü ve tartı ile alınıp satılan şeyleri kendi cinsleriyle, peşin ve biri diğerinden fazla olarak mübadele etme" şeklinde tarif edilen fazlalık ribasıdır. Bkz: Döndüren, Hamdi, Ticaret ve İktisat İlmihali, İstanbul-1993. s. 388.
[525] Bkz: Döndüren Hamdi, a.y.
[526] İbn Hacer. a.g.e. X. 52.
[527] Bkz: Mâlik, Buyu' 33-6, 38. II. 634-7; Müslim, Musakat, 72, 79-80. II. 1207. 1209-1210
[528] Abdurrazzâk. X. 302, no: 19185.
[529] Bu hususa ikinci bölümde geniş yer verilecektir. Bkz: s. 377-380.
[530] Hz. Peygamberin beyanı konusunda müstakil bir risale yazan İbn Teymiye'ye (ö. 728) göre ise "Rasûlullah (s) dinin usûlünü ve fürûunu, bâtınını ve zahirini, ilmini ve amelini beyan etmiştir ve bu, ilim ve iman asıllarından bir asıldır." Yine ona göre Rasûl, insanların fürû', şeriat ve fıkıh dedikleri amellerle ilgili hususları da en güzel bir şekilde beyan etmiştir. O, Allah'ın emrettiği veya nehyettiği, helal veya haram kıldığı herşeyi beyan etmiştir. Zaten Yüce Allah'ta " *Bugün size dininizi tamamladım"* (Maide: 5/3) İbn Teymiye, Meâricu'l-Vusûl ilâ enne Usüle'd-Dîni ve Furûahû kad Beyyeneha'r-Rasûl, (Mecmûatu'r-Resâil içerisinde), Mısır-1323, s. 2, 10. Ne gariptir ki, İbnTeymiye (6. 728) sırf bu konuya tahsis ettiği mezkur risalesinde, Hz. Ömer'den gelen sözkonusu rivayetlere hiç yer vermemiştir. Hatta, beyanın ihtiyaç halinde gecikip-gecikmeyeceğine dair uzun tartışmalara giren Usulcülerimiz de Hz. Ömer'in bu sözlerine pek atıfta bulunmamışlardır. (Bkz: Serahsî, Usul, II. 26-35; Gazzali, Mustasfa, I 368-382; Amidî, İhkâm, III. 66-70; İbn Hazm, İhkâm, I, 84-95. Görebildiğimiz kadarıyla sadece Ebu'l-Huseyin el-Basrî, Mü'temed, I-357'de kısaca Hz. Ömer'in anlayamamasına değinir ve burada beyanın gecikmediğini, yalnızca anlaşılamadığını söyler.) Oysa bize göre Hz. Ömer'in bu sözleri, hem Kur'an'ın, hem de Hz. Peygamberin beyanı açısından üzerinde titizlikle durulması, ayrıca tahkik edilmesi gereken ehemmiyeti ha" izdir.
[531] Bkz ; Bakara: 2/151,129; 3 Al-i İmran: 2/164; Tevbe: 9/103; Cuma: 62/2.
[532] İbn Hişâm, I. 336 ; Ahmed. I. 203.
[533] Karafi, Şihabuddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. İdris, el-Furûk, Beyrut-ty., Alemu'l-Kütüb. (MV), IV. 170.
[534] Maide: 5/42,48,9.
[535] Nisa: 4/105.
[536] Ebû Dâvud, Akziye 7, no: 3586, IV. 15. (İbn Şihab'tan gelen munkatı' bir haberdir.)
[537] Ahzab: 33/36.
[538] Nisa: 4/65.
[539] Ebû Dâvud, Akziye 7, no: 3585, IV. 15.
[540] Bkz:, İbnul-Ferec Abdullah b. Muhammed el-Mâlikî, el-Kurtubî (ö. 550), Akzıyetû Rasûlillah, Beyrut-1987, tah. Kasım eş-Şem'ânî er-Râfii, 1-237; İbnu'I-Hanbelî Nâsihuddin Abdurrahman el-Ensârî, (ö. 634) Akyisetu'n-Nebîyyi'l-Mustafa Muhammed, Mısır-1973. tah. Ahmed Hasan Cabir, Ali Ahmed el-Hatîb, 1-204; İbn Kayyim el-Cevziyye, Fetâvâ Rasûlillah, Kahire-1980, tah. Mustafa Aşûr, 1-190.
[541] Bkz: Şafîî, Risale, s. 155, Buhâri, İ'tisam 5. VIII. 146.
[542] Bu tür rivayetler için bkz: Abdurrazzâk, X. 202-4. no: 18832-4; VIII. 522. no: 16137; Beyhakî, Sünen, X. 37; İbn Kesir, Muhtasar Tefsir, I. 433-4. Ayrıca bu hususta Suyûti'nin şu müstakil eseri mevcuttur: el-Bâhir fi Hukmi'n-Nebiyyi (s) bi'l-Bâtin ve'z-Zâhir, Kahire-1987, tah. M. Hayri Kırbaşoğlu. Kahire-1987. Daru's-Selâm, 1-70.
[543] Mâlik, Akziye 1, II. 719; Humeydî, I. 142. no: 296; Buhâri, Şehâdât 27, III. 162; Hıyel 10. VIII. 62; Ahkam 20, VIII. 112; Müslim, Akziye 4-5, II. 1337-8; Ebû Dâvûd, Akziye 7, no: 3583; IV. 12-4; Tirmizî, Ahkam 11, no: 1339, III. 624 ; Ahmed, VI. 307, 320.
[544] Nisa: 4/14, 59,80,115: Enfal: 8/20; Nur: 24/63.
[545] Ömer b. Ebî Seleme. Hz. Peygamberin eşi Ummu Seleme'nin önceki kocasından oğludur. Hz. Peygamberin vefatında henüz dokuz yaşında bir çocuk olduğu belirtilmektedir. Bkz: İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Câbe, IV. 183, no: 3830.

[546] Abdurrazzâk, X. 201-2, no: 18830-1; Buhârî, Enbiya 18. IV. 213-4; Müslim, Hudud 8-11, II. 1315-6: Ebû Dâvûd, Hudud 4. no: 4373, IV. 537.
[547] Ebû Dâvûd, Hudud 24. no: 4419, IV. 573.
[548] Müslim, İman 223-4, I. 123-4; Ebu Dâvûd, Akziye 26, no: 3623, IV. 42-3; Tirmizî, Ahkam 12, no: 1340. III. 625. Benzer bir dava Eş'as ile bir yahudi arasında geçmektedir. Bkz: Buhârî, Husumat 4, 111- 90-
[549] Abdurrazzâk, X. 216, no: 18891. Benzer bir olayı nakleden 18892 no'lu haberde, Gatafan'lıların develerini kaybettiği ve Gifar Kabilesinden birisini töhmet altında bıraktıkları anlatılmaktadır ki, ikisi aynı hadise olabilir.
[550] Abdurrazzâk, X. 56-62, no: 18338-9. 18346, 18349, 18351. 18356; Buhari Tıb 46, VII. 27-8; Müslim, Kasame 36-8. II. 1310-1; Ebû Dâvüd, Diyât 21, no: 4574. 4576, IV. 700-3; Ahmed, IV, 245-6, 249.
[551] Abdurrazzâk, IX. 454, no: 17991; Ahmed, II. 217.
[552] Abdurrazzâk, IX. 453, no: 17989.
[553] Buhâri, Salat 83, I. 121; Sulh 10, 14. III. 170, 172; Müslim. Musakat 20-1, II.1192-3.
[554] Çeşitli misaller için bkz: Abdurrazzâk, V. 406-7. no; 9746; IX. 462-3, no: 18032; Buhâri, Sulh 8, III. 169; Ebû Dâvud, Diyat 3. 13. no: 4499, 4501, 4503. 4534, IV. 638-643, 672-3; Akziye 31. no: 3636, IV. 50; 580 Ebû Yusuf- er-Radd alâ Siyeri'l-Evzai, s. 32-3; İbn Sa'd, I. 115.
[555] Misaller için bkz: Tez metni s.
[556] Bkz: Buhâri, Sulh 12. III. 171; Müslim. Fedail 129, II. 1829. Zubeyr, " Nisa: 4/65 ayetinin ancak bu ayet üzerine indiğini sanıyorum" demektedir.
[557] Misaller için bkz: Abdurrazzâk, IX. 397-8, no: 17764; Şafiî, Risale, s. 426-430; Darimi, Mukaddime 54.s. 153; Hatib, Fakih, I. 138-141; Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 74; Slbaî, Mustafa, es-Sünne ve Mekânetuha fi't-Teşrî'l-İslâmî, Beyrut-1985, IV. baskı. El-Mektebu'l-İslâmi, s. 68-9.
[558] Dabaşî, Hamid, İslam'da Otorite, ter. Süleyman E. Gündüz, İstanbul-1995, s. 99.
[559] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensar 43, IV. 251; İman 11. I. 10; Ahmed, V. 313, 323; İbn Hişâm, I. 433-4.
[560] Ahmed, V. 318-321.
[561] İbn Hişâm. I. 443-6.
[562] Bkz: Dabaşî. a.g.e., s. 99-100.
[563] Medine Vesikası hakkında bilgi ve farklı değerlendirmeler için bkz: İbn Hişâm, I. 501-4; Beyhakî, Sünen, VIII. 106; Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi, ter. Salih Tuğ, İstanbul-1980, İrfan Yay. l-ll, I-204-229; İslam Hukuku Etüdleri, s. 33-49. İstanbul-1984; Avvâ, M. Selim. Fi'n-Nizami's-Siyasî li'd-Devleti'l-İslamiyye, Kahire-1989, s- 50-64; Umeri Ekrem Ziya, Medine Toplumu, ter. Nurettin Yıldız. İstanbul-1988, s. 78-98; Özafşar M. Emin, Fıkhı Hadisler, basılmamış doktora tezi, Ankara-1995, s. 25-30; Birsin Mehmet, Hz. Peygamberin Devleti, İstanbul-1996. s. 35-69; Ayrıca Bilgi ve Hikmet Dergisi, bu Vesikayı esas alan özel bir sayı çıkarmıştır. 1994/ 5.
[564] Hamidullah, İslam Peygamberi, I. 204-218.
[565] Buhârî, Enbiya 50, IV. 144; Ahmed. ll. 297.
[566] Hac: 22/39.
[567] Hz. Peygamberin bu yönleri ile ilgili olarak bkz: el-Arabî, Muhammed Mahmud, Devletur-Rasûl fi'l-Medine, Kahire-1988,1-366; Birsin Mehmet. a.g.e.; Hattab Mahmud Şit, Komutan Petgamber, ter. Ahmed Ağırakça, İstanbul-1988. 1-355. el-Kettani, Muhammed Abdulhay (ö.1915), Nizamu'l-Hukûmeti'n-Nebevi (et-Teratîbu'l-İdariyye), Beyrut-ty.; Armuş, Ahmed Ratıb, Kıyadetu'r-Rasul es-Siyasîyye ve'l-Askeriyye, Beyrut-1989, Daru'n-Nefais
[568] Ahmed. ll, 231.
[569] Özel, Ahmed. et-Teratîbu'l-İdâriyye ter. İstanbul-1990, Önsöz, VIII.
[570] Mâlik, Libas 18. II, 917-8; İbn Sa'd; I. 466-7; Buhârî, Cuma 7,1. 213-4; Tefsir 66 / 2, VI. 70; Müslim. Libas 6, 7. II. 1638-9; Ahmed, 11.103, 146, 337; Tirmizî, Zühd 44, no: 2377, IV. 588.
[571] Ahmed, I. 411; Hâkim, Mustedrek, III. 20.
[572] İbn Hişâm, II. 79-80, 216.
[573] Bkz: Al-i İmran: 3/154; Enfal: 8/ 11; Tevbe: 9/26, 40; Ahzab: 33/9.
[574] Bkz: Abdurrazzzak. V.336, no; 9720; Ahmed, IV. 329-330.
[575] İbn Ebî Şeybe, VII. 399, 402, no: 36900, 36902; Taberî, Tarih. III. 54; Heysemi. Mecma' VI. 167; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, el-Metalibu'l-Aliye bi Zevâid-i'l-Mesânidi's-Semâniye, tah. Habiburrahman el-A'zamî, Beyrut-t.y.. Daru'I-Ma'rife, (l-lV) ,IV. 247, no; 4362.
[576] Bu yönde eleştirileri için bkz: Bütî, Flkhu's-Sire, s. 25-6.
[577] Benzer değerlendirmeler için bkz: Hattab Mahmut Şit, Komutan Peygamber, s. 9-12.
[578] Al-i İmran: 3/159.
[579] Enfal: 8/67,8. Bkz: İbn Kesîr, Muhtasar Tefsir, II. 117-9.
[580] Tevbe: 9/43.
[581] Nur: 24/62.
[582] Enfal: 8/5,8.
[583] Al-i İmran: 3/152,4.
[584] Haşr: 59/7.
[585] Karâfi, Furûk, I. 205-6.
[586] A.g.e. I. 207. Ayrıca Karâfî, hakim ile yöneticinin tasarrufları ve fetva ile hüküm arasındaki farkları ele aldığı, bu hususta muştakil olarak telif ettiği "el-İhkâm fi Temyizi'l-Fetâvâ ani'l-Ahkâm ve Tasarrufâti'l-Kâdî ve'l-İmâm", Tah. Ebû Bekir Abdurrazzâk, Kahire-1989. isimli eserinde bu tür tasarrufları 20 nevi olarak daha geniş bir şekilde işlemiştir. Bkz ; s. 90-6, 55.
[587] Bkz: Karadâvi, Şeria. s. 146-150.
[588] Köten Akif, Hz. Peygamberin İmamet Tasarrufu (Devlet Başkanı Olarak Hz. Peygamberin Tasarrufları), Din-Devlet İşleri Sempozyumu, Bildiriler, 3-4 Nisan 1993-Bursa. İstanbul-1996, s. 110,
[589] Karafi, Furûk, I. 208-9; İhkâm, s. 59-60.
[590] Mâlik, Cihad 18-9, II. 454-5; Tirmizî, Siyer 13. no: 1562, IV. 131-2; Bkz: Buharî, Humus 18. IV. 57; Meğazi 54. V. 101; Müslim. Cihad 42, II. 1373.
[591] Müslim, Cihad 43-4, II. 1373-4; Ebû Dâvüd, Cihad 148. no: 2719, III. 164-5.
[592] Tirmizî, Siyer 13, no: 1562, IV. 132.
[593] Mâlik, Cihad 19, II. 455.
[594] Tahir b. Aşur, Mekasıd. s. 32; Karafi, a.y. ; Tirmizî, a.y.
[595] Karadavî. el-Canibu't-Teşrlî fi's-Sünne, es-Sunne ve Menhecuhâ, II. 1013
[596] Dabaşî, Hamid, İslam'da Otorite, ter. Süleyman E. Gündüz, İstanbul-1995, s. 77.
[597] A.g.e.. s.102. 78.
[598] A.g.e., s.83. 86.
[599] A.g.e..s. 87.
[600] Bakara: 2/256.
[601] Gaşiye: 88/22.
[602] Nisa: 4/80; En'am: 6/104,107; Şurâ: 42/48.
[603] En'am: 6/107,8, 66; Zümer: 39/41; Şûra: 42/6; İsra: 17/54.
[604] Al-i İmran: 3/32,132; Nisa: 4/59; Maide: 5/92; Enfal: 8/1,20,46.
[605] Nisa: 4/80
[606] Feth: 48/10.
[607] Al-i İmran: 3/31.
[608] Fazlur Rahman, İslam, s. 70.
[609] A.g.e., s. 72.
[610] Bkz: Tevbe: 9/44; Abese: 80/1.
[611] Fazlur Rahman, a.g.e., s. 97.
[612] Abdurrazzâk, V. 336, no: 9720; İbn Ebî Şeybe, VII. 388, no: 36855; Ahmed, IV. 329-330. Benzer itiraflar Ebû Sufyan'dan da gelmiştir. Bkz: Vakıdî, Mecazî, II. 816.
[613] Abdurrazzâk, V. 375-6. no: 9739. Benzer bir müşahede için bkz: Ebû Dâvûd, Libas 28, no: 4084. IV. 344. 2
[614] Bakara: 2/143; Al-i İmran: 3/110; A'raf: 7/157; Enfal: 8/64,72,74-5; Tevbe: 9/117,88,100; Feth: 48/29.
[615] Bkz: Avcı Seyyit, Sahabede Peygamber Sevgisi, İstanbul-1992, M.Ü.S.B.E. basılmamış yüksek lisans tezi, (1-122). Avcı bu çalışmasında, sadece Hz. Peygamberi sevmenin gereği, bunun sahabe hayatındaki tezahürleri, onların Hz. Peygambere olan sevgileri, ona uymaları ve ona muhalefet edenlere karşı çıkmaları üzerinde durmakla yetinmiştir.
[616] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 59-60. no: 19908); Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 1. IV. 221; Müslim, Zekat 132-4, I. 733-5; Benzer bir haber için bkz: Abdurrazzâk, X. 156, no: 18676.
[617] Buhârî, Meğazi 56. V. 104-6. Buhârî rivayetlerinden bazısında Hevazin denildiği halde, bazısında yer alan Mekke'nin Fethi günü ifadesinin tarihî olarak yanlış olduğunu ortaya koyan eleştiriler

için bkz: Ertürk Mustafa. Metin Tenkidi Prensipleri Açısından Sahih-i Buhârî'deki Bazı Fiten Hadislerinin Değerlendirilmesi, İstanbul-1995. basılmamış doktora tezi, s. 91-2.
[618] İbn Teymiye. es-Sârimu'l-Meslûl, s. 191.
[619] Muslim, Fedail 59, II. 1806; Tirmizî, Zekat 30, no: 666. lll. 53.
[620] İbn Ebî Şeybe, VII. 397, no: 36899: Müslim, Cihad 84-6; II. 1405-8; Ahmed, II. 538.
[621] İbn Hişâm, II. 416.
[622] Misaller için bkz: Hatiboğlu M. Said, Hadis Tarihi Notları (basılmamış ders notları), s. 28-32.
[623] İbn Teymiye, es-Sârimu'l-MeslüI, s.198-9.
[624] Bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Čabe, II. 283.
[625] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 234-5, no: 20413); İbn Ebî Şeybe, VII. 415. no: 36980; Şeybânî. Muvatta, s. 333: İbn Sa'd IV. 66-7; II. 249-250; Said b. Mansur, II. 368, no: 2890; Buhâri, Fedâilu'l-Ashâb 17, IV. 213; Müslim, Fedail 63-4. II. 1884;Taberî, Tarih, III. 226.
[626] İbn Hacer, Fethu'I-Bâri, VII. 759'da eleştirenlerden sadece Ayyaş b. Ebi Rabia el-Mahzûmî'nin ismini vermektedir. Hakkında bilgi için bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, IV. 320-1, no: 4139.
[627] Hz. Peygamber, Üsame'yi daha önce de, Cuhayne'nin bir kolu olan Huraka kabilesine göndermişti. Bkz: Buhârî. Meğazi 45. V. 88; İbn Sa'd, II. 119.
[628] Bu ifadeyi yalnızca Abdurrazzâk, V. 339-340, no: 9720'de görmekteyiz. Oysa baştan sona aynı isnadla ve kelimesi kelimesine Abdurrazzâktan nakleden Buhâri, Şurût 15. III. 182 ve Ahmed. IV. 330-1'deki rivayetlerde bu ifade mevcut değildir. Onlar, bunu ya Hz. Ömer'in inancında şüpheye düştüğü anlaşılabilecek bu cümleyi söyleyemeyeceği kanaatiyle nakletmemek için çıkartmış olabilirler. Ya da bu ifade Abdurrazzâk'ın nüshalarına Buhârî ve Ahmed b.. Hanbellerden sonra Hz. Ömer karşıtı bazı şiîlerce idrac edilmiş olabilir. Bunu tespit edebilmek için mevcut elyazması nüshalarına bakılması gerekecektir. Ayrıca hadisi, senedsiz olarak Ebu Said el-Hudri'nin Ömer'den anlatması şeklinde veren Vakıdi'de ise, Hz. Ömer iki defa "O gün benim içime şüphe düştü" demektedir. Güya bundan dolayı nice köleler azad etmiş ve dehr orucu tutmuştur...Bkz: Vâkıdî. II. 607.
[629] Abdurrazzâk, V. 339-340, no: 9720; Buhâri, Şurût 15. III. 182: Ahmed. IV. 330-1- Farklı anlatımlar için bkz: Vâkıdî. II. 607-9; İbn Ebî Şeybe, VII. 384-5, 388-9. no: 36847, 36855: İbn Hişâm, II. 316-7: Buhâri, Cizye 18, IV. 70; Tefsir 48 / 5, VI. 45-6; Müslim, Cihad 94, II. 1411-2; Ahmed, III. 486.
[630] Hadiseyi nakleden yukarıdaki kaynakların hepsinde lafız farklılığıyla birlikte bu hususa yer verilmektedir.
[631] Bkz: Feth: 48/27; İbn Hişâm, II. 318.
[632] Hazrec Kabilesinin reisi olup, Medine'nin idaresi kendisine verilmek üzereyken Hz. Peygamberin oraya hicretiyle bundan vazgeçmiştir. Bu sebeple, Bedir savaşından hemen sonra müslüman olmuş görünmesine rağmen Peygambere ve onun tebliğ ettiği dine karşı beslediği kin ve düşmanlık duygularından hiçbir zaman kurtulamamıştır. Mekke müşriklerinin tahrikleri ve Yahudi muhabbetiyle yaşamış olup, onun bu tavrını haber veren birçok ayet inmiştir.! Munafikûn: 63/1,8) Bkz: Koçyiğit Talat, Abdullah b. Übey b. Selül mad.. İsl. Ans. TDVY. I. 139-140.
[633] Münafıkların başı olarak bilinen İbn Ubey, Mekke'den gelen Peygamberi ve arkadaşlarını kasdederek "Bize geldiler, barındılar. Vallahi bizim asıl düşmanımız şu Kureyş artıklarıdır. Onlara yemek vermeyin ki dağılıp gitsinler. Bunlarla olan durumumuz, tıpkı 'Besle köpeğini, yesin seni!" diyen adamın durumu gibidir. Ama Medine'ye dönersek, üstün olan, zelil olanı çıkartacaktır" demişti. Bkz: Buhârî, Tefsir 63 / 1-7, V. 63-7; Müslim, Munafikîn 1, III. 2140
[634] Tevbe: 9/84.
[635] Buhârî, Cenaiz 85, II. 100; Tefsir 9 / 12. V. 206: Tirmizî, Tefsir 10, no: 3097, V. 279; Nesaî. Cenaiz 69. IV. 67-8
[636] Tevbe: 9/80.
[637] Buhârî, Tefsir 9 / 12-3, V. 206-7; Müslim, Fedallu's-Sahabe 25, II. 1865;Tirmizi, Tefsir 10. no: 3098, V. 279-280; İbn Mâce, Cenaiz 31, no: 1523, I. 488; Ahmed, II. 18.
[638] Bkz: İbn Hacer, Fethu'I-Bâri, VIII. 189; Kurtubî, Ahkâmu'l-Kur'ân; VIII. 219; Zemahşeri, Keşşaf, II. 164; Merağı, Ahmed Mustafa, Tefsiru'l-Merâğî, Beyrut-t.y., Daru İhyai't-Turas el-Arabî, (I-XXX). X. 176
[639] Tahâvi, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, Şerhu Muşkili'l-Asâr, tah. Şuayb el-Arnavut. Beyrut-1987' Muessesetu'r-Risâle, (I-XV), I. 70-81.
[640] Benzer bir mütalaa için bkz: Mevdûdî, Tefhim. II. 258.
[641] Buhârî, Cenaiz 78, II. 95: Müslim, Munafikin 2, 111. 2140; Nesaî, Cenaiz 92. IV. 84; Ahmed. III. 371. Bu hususta Hz. Peygamberin, ganimetten aşıran, intihar eden ve borçlu ölen müslümanların da namazını kılmadığını belirterek, münafıkların reisinin namazını kılmış olamayacağını söyleyen Tahâvi'nin zikrettiği rivayetler ve değerlendirmeleri için bkz: Muşkil, I. 74-81.
[642] Enbiya: 21/107.
[643] Enfal: 8/67,8; Tevbe: 9/43,80,5,113; Munafikun: 63/6; Abese: 80/1,10; Kasas: 28/56; Kehf: 18/6; Şuara: 26/3.
[644] Bkz: İbn Ebî Şeybe, VII. 359, no: 36690; İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir, II. 117-9.
[645] Buhâri, Cenaîz 2Z, 85, II. 76,100; Tefsir 9/12, V. 206: Tirmizî, Tefsir 10, no: 3097: V. 279; Nesâî, Cenaiz 69, IV. 67-8; Tahâvî, Muşkil, I. 70-81.
[646] Müslim, İman 52. I. 59-60; Ahmed. IV. 402-411.
[647] Buhârî, Şerike 1, III. 109.
[648] Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabîa, Kureyş'li ilk müslümanlardan olup, hem Habeşistan'a, hem de Medine'ye hicret etmiş. Hz. Peygamberle bütün savaşlara katılmış ve 53-4 yaşlarında Yemame'de (H. 11) şehid olmuş ashabın faziletlilerindendir. Bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, VI. 70-1.
[649] İbn Hişâm, 1. 629; İbn Sa'd, IV. 10-1.
[650] A.g.e., a.y.
[651] Bkz: İbnu'I-Esir, Usdul-Gâbe, III. 165, no: 2797.
[652] İbn Hişâm, I. 646; İbn Sa'd IV. 10, 31; İbnu'l-Esir, a.y.
[653] Abdurrazzâk, V. 466, no: 9771; İbnu''l-Esir, a.g.e. I. 457-8.
[654] İbn Sa'd. IV. 11.
[655] Burada Hz. Aişe bu itiraz gerekçesi sebebiyle, gönlündekinin hilafını izhar etme bakımından, ziyafeti bahane edip hakkında dedikodu yapan hanımlara Hz. Yusuf'u gösteren Züleyha'ya benzetilmektedir. Bkz: M. Fuad Abdulbakî, Mâlik, Sefer 83. I. 170 (ta'lîk): bkz: Nevevi, Minhâc, IV. 140.
[656] Buhârî, Ezan 46, I. 165-6; Mâlik, Sefer 83. I. 170; Müslim, Salat 94-5,101, I. 313-4. 316.
[657] Buhârî, Megazi 83. V. 140; Müslim, Salat 93, I. 313.
[658] Buhari, Megazi 61, V. 110-1; Müslim, Zekat 144, 1. 742.
[659] Buhari, Edeb 95, VII. 111; Menâkıb 25, IV. 179; Müslim, Zekat 148, I. 744; İbn Hişâm, II. 496-7; Ebû Dâvud, Sünne 31, no: 4764. V. 121-3.
[660] Humeydî, 1. 61, no: 110; Buhâri, Enbiya 28. IV. 130; Meğazi 56. V. 106; Müslim, Zekat 140-1, I. 739.
[661] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, VII. 667.
[662] Hakkında bilgi için bkz: İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Čâbe, V.225, no: 5010.
[663] Hurmuzan'a karşı komutan olarak savaştığı ve onun hezimete uğratılmasında rolünün büyük olduğu. Hz. Ali ile Siffin'de beraber iken, sonra Haricîlerden tarafa geçtiği, Hz. Ali'nin en aşırı karşıtlarından olduğu ve H. 37'de öldürüldüğü bildirilmektedir. Bkz: İbnu'l-Esîr, Usdul-Čâbe, I. 474-5. no: 1127.
[664] Bu ve farklı isimler için bkz: İbn Beşkuvâl, Gavâmıd, II. 544-5; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII. 652.
[665] Bkz: Hatiboglu. M. Said, Siyasî-İctimâî Hadiselerle Hadis Münasebetleri, basılmamış doçentlik tezi, s. 40.
[666] Tevbe: 9/58, Bkz:İbn Kesir, Muhtasar Tefsir, II. 149.
[667] Buharî, Enbiyâ 28. IV. 129-130.
[668] Bkz: Enfal: 8/5,8; Bkz: İbn Hişâm, I. 606-7.
[669] İbn Hişâm, I. 615.
[670] Enfal: 8/9,26.
[671] Misver, bu olayda orada hazır bulunmadığı için, Mervan da sahabi olmadığı için bu haber mürseldir. Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, V. 392,
[672] Abdurrazzak, V. 340, no: 9720: Buhâri, Şurut 15, III. 182; Ahmed, IV. 331. Farklı ahlatımlar için bkz: Vâkıdî, II. 613; İbn Ebî Şeybe, VII. 383. 389. no: 36840, 36855; İbn Hişâm. II. 319. İbn Hişâm nebevi emre ve sahabenin imtisalde gecikmesine hiç yer vermemiş, yalnızca onun fiilini ve sahabenin ittibaını zikretmiştir. "Čammen=kederden" ifadesinin aynı anlamı için bkz: Âl-i İmrân: 3/153.
[673] Bu ve başka yorumlar için bkz: İbn Hacer. Fethu'l-Bâri, V. 409.
[674] Vakıdî. II. 613.
[675] Zehebi, Nubelâ, II. 203.
[676] İbn Ebî Şeybe. III. 359. no; 14922-3, 14925; Buhâri, Hac 103. 112. II. 181,184.
[677] İbn Ebî Şeybe, Ill. 358, no: 14916.
[678] Bkz; Aynî, Umde, VIII. 193; Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, s. 68.
[679] Buhârî, Hac 34, II. 152-3; Müslim, Hac 143, I. 884-5; Ahmed, VI. 175.
[680] Müslim, Hac 130. I. 879; İbn Mâce. Menâsik 41, no: 2982, II. 993; Ahmed. IV. 286.
[681] Buhârî, Hac 34. II. 152; Müslim, Hac 198, I. 909
[682] Bkz: Nisa: 4/59, 64,5,80; Enfal: 8/20,24.
[683] Bkz: Ahzab: 33/36; Nisa: 4/14,65.
[684] Nisa: 4/115.

[685] Nur: 24/63.
[686] Bkz: Feth: 48/18,9,10,29; Hadid: 57/10; Haşr: 59/3,10; Bakara: 2/143,285; Al-i İmran: 3/68; Nisa: 4/95,6; A'raf: 7/157: Enfal: 8/64,72,74-5; Tevbe: 9/88,100,117.
[687] Buhârî, Menâkıb 6. IV. 158-9; Müslim, Fedalîu's-Sahabe 132-3, II. 1923-4.
[688] Buhârî, Meğazi 17. V. 30.
[689] İbn Ebî Şeybe, V. 383, no: 36841; Buhârî, Megazi 43, V. 85.
[690] Buhârî, Ezan 48, I. 167; Cenaiz 8, II. 69.
[691] Abdurrazzâk, III. 518, no: 6542.
[692] Bkz: Taberâni, Kebîr, VI. 84, no: 5586.
[693] Kehf: 18/54.
[694] Buhârî, Teheccüd 5, II. 43. Oysa Abdullah b. Ömer. Hz. Peygamberin kendisi hakkında "Abdullah ne iyi bir adam, bir de gece namazı kılsa" dediğini duyduktan sonra geceleri ancak az birşey uyuyordu. Bkz: Buhârî, Fedâilu'l-Ashâb 19, IV. 215.
[695] Ahmed, I. 396.
[696] Humeydî, II. 540, no: 1289; Müslim, Siyam 90.1. 785; Tirmizî, Savm 18, no: 710, III. 89-90. Her ne kadar burada isyandan söz edilmişse de. Hz. Peygamberin başka yolculuklarda oruç tutmayı kişilerin iradesine bıraktığı, tutanları da kınamadığı bilinmektedir. Bkz: Müslim, Siyam 88-9. I. 785. Dolayısıyla bu ifadeyi "söz dinlemezler" gibi daha yumuşak bir eleştiri olarak anlamak daha isabetli olacaktır.
[697] Buhârî, Meğazi 17, V. 29-30; Ebû Dâvûd, Cihad 116. no: 2662. III. 117-8; Ahmed, 1.287.
[698] Al-i İmran: 3/152. Bkz: Kurtubî, Ahkâmu'l-Kur'ân', IV. 233-8; İbn Hişâm, II. 113-4.
[699] Taberî, Tarih, II. 509-510.
[700] Havva, Said. el-Esas fi's-Sunne, II. 595'ten naklen.
[701] Nûr: 24/63.
[702] İbn Hişâm, II. 397; Taberi, Tarih. III. 47.
[703] Buhari, Megazi 9, 46, V. 10, 89; Tefsir 60/1, VI. 60; Müslim, Fedailus-Sahabe 161-2, II. 1941-2: Ebû Dâvûd, Cihad 108, no: 2650, III. 108; Ahmed, I. 80, 105, II. 296; Vakıdî, II. 796-7; İbn Hişâm, II. 398-9.
[704] Mumtahıne: 60/1,9.
[705] Bkz: Mâlik, Sefer 2, I. 143-4; Abdurrazzâk, II. 545-6, no; 4399; V. 177-9, no: 9291, 9294, 9296.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15. CİHAD BÖLÜMÜ

1. Hicret Ve Bâdiye (Çöl)De Yerleşim
2. Hicret Sona Ermiş Midir?
3. Şam'da Yerleşme(Nın Önemi)
4. Cihadın (Kıyamete Kadar) Devam Edeceği
5. Allah Yolunda Savaşmanın Sevabı
6. (İbâdet Maksadıyla) Seyahat Etmek Yasaklanmıştır
7. Allah Yolunda Savaştıktan Sonra Yurda Dönmenin Fazileti
8. Rum (Halkı Gibi Ehli Kitap Olan Milletler) İle Savaşmak (Ehli Kitap Olmayan) Diğer Milletlerle Savaşmaktan Daha Faziletlidir
9. Deniz Araçlarına Binerek Savaşa Gitmek
Deniz Savaşının Fazileti
10. Kâfir Öldüren Kimsenin Üstünlüğü
11. Savaşa Giden Mücahidlerin Hanımları Savaşa Gitmeyen Erkeklere Haramdır
12. Ganimetsiz Olarak Dönen Bir Seriyye(Nin Fazileti)
13. Allah Yolunda Yapılan Zikrin Sevabının ,Kat Kat Olacağı
14. (Allah Yolunda) Savaşırken Hayatını Kaybedenler
15. Nöbet Tutmanın Fazileti
16. Azız Ve Celıl Olan Allah Yolunda Nöbet Tutmanın Fazileti
17. Allah Yolunda Savaşa Çıkmayı Bırakmanın Kerâhati
18. Müslümanların Toptan Harbe Çıkma Mükellefiyetlerinin Özel Bir Taife(Nin Harbe Çıkmaması Emrinin Gelmesi) İle Yürürlükten Kaldırılması
19. Bir Mazeretten Dolayı Harbe Katılmama İzni
20. Cihada Denk Olabilen Amel
21. Cesurluk Ve Korkaklık
22. Kendinizi "Kendi Ellerinizle Tehlikeye Atmayın!" Âyet-İ Kerimesi
23. Atıcılık
24. Dünyalık Elde Etmek Ümidiyle Savaşan Kimse
Allah'ın Dinini Yaymak İçin Savaşan Kimse
25. Şehitliğin Fazileti
26. Şehid (Yetmiş Kişiye) Şefaat Edebilecektir
27. Şehidin Kabrinde Görülen Nur
28. Savaşa Gitmesi Gereken Bir Kimsenin Kendi Yerine Ücretle Başka Birini Göndermesi
29. Savaşa Çıkan Gazilerin Savaş İçin Yardım Almaları Caizdir
30. Hizmetinin Ücretini Alıv.Ak Üzere Savaşan Kimse
31. Anne Ve Babası Razı Olmadığı Halde Savaşa Çıkan Kimse
32. Savaşa Katılan Kadınlar
33. Zâlim Bir Yönetici Emrinde Harbetmek
34. İnsan Başkasının Hayvanına Binerek Savaşa Gidebilir
35. Hem Kazanmak Hem De Ganimet Elde Etmek İçin Savaşan Kimse
36. (Allah Rızası İçin) Kendini Feda Eden Kimse
37. Müslüman Olup Da Allah Yolunda Savaşırken (Hiç Namaz Kılmadan Ve Oruç Tutmadan) Öldürülen Kimse
38. Kendi Silah(nın Kendine Dönmesi) İle Ölen Kimse
39. Düşmanla Karşılaşınca Dua Etmek
40. Yüce Allah'dan Şehidlik Dileyen Kimse
41. Atların Yele Ve Kuyruklarını Kesmenin Kerâhati
42. Atların Hangi Rengi Daha Çok Sevilir?
Atın Dişisine De "Feres" Denilebilir Mi?
43. Hoşa Gitmeyen Atlar
44. Hayvanlara Karşı Yerine Getirilmesi Emredilen Görevler
Yolculukta Bir Yerde Konaklamak
45. Atların Boynuna Yay İpi (Kiriş) Takmak
Atlara İyi Bakmak, Onları Harbe Hazır Bulundurmak Ve Onların Kaba Etlerini Kaşağılamak
46. Hayvanların Boynuna Çan Takmak
47. Dışkı Yiyen Hayvana Binmek
48. İnsan, Sahip Olduğu Hayvanlara Özel İsimler Verebilir
49. Harbe Çıkılacağı Zaman "Ey Süvariler, Allah'ın Atlarına Bininiz" Diye Nida Etmek
50. Hayvanlara Lanet Etmek Yasaklanmıştır
51. Hayvanları Birbirine Kışkırtmak Ve Aralarını Kızıştırmak
52. Hayvanları Dağlayarak Damgalamak
Hayvanların Yüzünü Ateşle Damgalamak Ve Yüzlerine Vurmak Yasaktır
53. Eşekleri Kısraklara Çekmenin Keraheti
54. Bir Hayvana Üç Kişinin Binmesi
55. Hayvan Üzerinde Binili Olarak Beklemek
56. Yedek Hayvanlar
57. Yolculukta Hızlı Yürümek Ve Geceleyin Yol Üzerinde Konaklamaktan Sakınmak
Yolculuğu Geceleyin Yapmak
58. Hayvan Sahibi Hayvanının Ön Tarafına Binmeye Başkalarından Daha Layıktır
59. Harpte Hayvanların Topukları Üzerinde Bulunan Sinirleri Kesmenin Hükmü
60. Yarışta Kazanan Kimse İçin Ortaya Ödül Koymak
61. Yayalar Arasında Düzenlenen Koşular
62. Muhallil (Denilen) Yarışmacı Hakkında
63. Yarışta Atı Daha Hızlı Koşmaya Zorlamak Maksadıyla Atın Peşine Nâra Atan Ve Çığlık Koparan Bîr Kimse Takmanın Hükmü
64. Kılıç Süslenebilir
65. Ok İle Mescide Girmenin Hükmü
66. Kınından Sıyrılmış Halde İken Kılıcın Alınıp Verilmesi Yasaktır
67. İki Parmak Arasında Gön Kesmek Yasaktır
68. Zırh Giymek
69. Bayraklar Ve Sancaklar
70. (Zayıf Atlar, Yada) Zayıf Atlılar Ve Aciz Kimseler Yüzüsuyu Hürmetine (Allah'tan Düşmana Karşı) Zafer İstemek

71. Kişinin Parola Kullanması
72. Kişi Yolculuğa Çıktığı Zaman Nasıl Dua Eder?
73. Mücâhîdleri Uğurlarken Yapılacak Dua
74. İnsan (Bir Hayvana Veya Araca) Bindiği Zaman Nasıl Dua Eder?
75. Bir Yerde Konaklayan Kimse Hangi Duayı Okur?
76. Akşam ile Yatsı Arasında Yolculuk Yapmanın Kerahati
77. Hangî Gün Yolculuğa Çıkmak Müstehabdır
78. Erken Yola Çıkmanın Fazileti
79. Kişinin Yalnız Başına Yolculuk Yapması
80. Yolculuğa Çıkan Bir Topluluk İçlerinden Birini Başkan Seçer
81. Bir Kimsenin Yanında Bulunan Bir Mushafla Birlikte Düşman Ülkesine Yolculuk Yapması
Ordu, Arkadaşlar Ve Müfrezelerde Müstehab Olan Şeyler
82. (Harbden Önce) Müşrikleri (İslama) Çağırmak
83. (Savaşta) Düşmanın Yurtlarını Yakmak
84. Casus Göndermek
85. Yolcu (Yolda) Rastladığı Hurmayı Yiyebilir, Ve Önüne Gelen (Temiz Hayvanların) Sütünden İçebilir Mi?
Bir Kimsenin (Başkasına Ait Bir Bahçedeki Ağaçların Dallarından Ere) Düşenleri Yiyebileceğini Söyleyenler(İn Delili Olan Hadis)
86. Bir Kimse Herhangi Bir Sağmal Hayvanı Sahibinin İzni Olmadan Sağamaz Diyenlerin Delili
87. (Allah'a, Rasûlüne Ve Ulü'l-Emre) İtaat Etmek
88. Yolculukta Askerin Toplanması Ve Yayılması İle İlgili Emirler
89. Düşmanla Karşılaşmayı Temenni Etmek Hoş Değildir
90. Düşmanla Karşılaşınca Nasıl Dua Edilir?
91. Savaştan Önce Müşrikleri İslama Davet Etmek
92. Harpte Hile Yapmak
93. Geceleyin Baskın Yapmak
94. Artçı Birlikleri Bulundurmanın Gereği
95. Müşriklerle Niçin Savaşılır?
Secdeye Sığınan Bir Kimseyi Öldürmek Yasaktır

15. CİHAD BÖLÜMÜ

Cihâd, gayret sarfetmek, son derece fazla çalışmak demektir. Terim olarak, Allah yolunda savaşmaya "cihad" denilir.
Hanefi ulemasına göre, bir ıstılah olarak cihad, "kâfirleri hak din olan İslama çağırmak, kabul etmeyenlere karşı malla canla savaşmak demektir. Sözü geçen ulemaya göre cihadın bu şekilde anlaşılması şu âyet-i kerimelere dayanır.[1] "Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."[2] "Allah müminlerden mallarını ve canlarını cennet kendilerinin olmak üzere satın almıştır. Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Bu Allah'ın üzerine bir borçtur. Gerek Tevratta, gerek İncil'de, gerek Kur'an'da (Allah, kendi yolunda çarpışanlara cennet vereceğini va'detmiştir) Allah'dan daha çok ahdini yerine getiren kim olabilir?"[3]
Şafiî ulemasına göre ise Cihad "İslamın muzaffer olması için kafirlerle savaşmak" demektir.[4] Görülüyor ki Hanefi ulemasının cihad tarifi ile Şâfiîlerin tarifi arasında netice itibariyle bir fark yoktur. Diğer mezhep imamlarının tarifleri de Hanefi ve Şafiî ulemasının tarifine yakındır.[5]
Bu manada cihad müslümanlara farz-ı kifayedir. Fakat seferberlik halinde farz-ı ayn olur, dolayısıyla bütün müslümanların savaşa katılması gerekir.
Cihad, kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Kur'ân-ı Kerim'de; "Allah'a ve âhirete inanmayanlarla harbediniz..."[6], "Müşriklerin sizinle toptan har-bettikleri gibi siz de onlarla harbedin."[7] buyurulmuştur. Cihad, çocuk, kadın, kör ve kötürümlere farz değildir. Fakat bir İslam ülkesine düşman hücum ettiği zaman bütün müslümanlara düşmanı püskürtmek farz olur.
Müslümanların cihad sahasına atılmaları için şu üç şartın bulunması gerekir:
1. Düşman, İslama girmeleri için yapılan çağrıyı yahut cizye vermeyi reddetmiş olmalıdır.
2. Müslümanlarla düşman arasında bir antlaşma bulunmamalıdır.
3. Müslümanlarda cihad için gerekli güç bulunmalıdır. Bu durumlar
bir araya geldiğinde cihadın farziyeti gerçekleşir.
Cihad harble olacağı gibi normal şartlarda mal, dil ve kalple de yapılır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Mü'minler ancak ve ancak o kimselerdir ki Allah ve Rasûlüne iman ederler, sonra da şüpheye düşmezler. Hak yolunda mallan ve canları ile cihad ederler. İşte sadakat sahibi kimseler bunlardır."[8] Hz. Peygamber ise; "Müşriklerle mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad ediniz."[9]; "Allah benden evvel hiç bir ümmete bir nebi göndermemiştir ki, o ümmet içinde kendisine yardımcı olan havarilere, tesis ettiği geleneklere göre hareket eden arkadaşlara ve emirlerine İtaat eden dostlara sahip olmamış olsun. Sonra bunları bir nesil takip eder, yapmadıklarını söyler, emredilmeyen işleri yaparlar. Bunlarla eli ile fiilen mücâdele eden mü'mindir, kalbi ile mücâhede eden mümindir. Bunun dışında kalanların hardal tanesi kadar da olsa îmanları yoktur"[10]; "Şüphesiz ki mü'min kılıcı ve dili ile cihad eder."[11] buyurmuştur.
Müslüman, kendi nefsiyle de cihad eden kimsedir. Nefsine karşı cihadı kazanamayan, düşmanın karşısına çıkmak için kendisinde güç ve cesaret bulamaz. Hz. Peygamber Tebük seferinden dönerken ashabına dönerek şöyle buyurmuştur: "Küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz."[12] Bu hadisinde Hz. Peygamber en kalabalık bir ordu ile katıldığı Tebük seferini "Küçük cihad" olarak vasıflandırırken nefse karşı verilecek mücâdeleyi "büyük cihad" olarak nitelendirmektedir. "Hakiki mücâhid nefsine karşı cihad açan kimsedir"[13] hadisi de aynı manayı ifade etmektedir.[14]

1. Hicret Ve Bâdiye (Çöl)De Yerleşim

2477. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, bir bedevi, Peygamber (s.a.)'e hicreti sormuş da Peygamber (s.a.);
"Yazık sana, hicret zor iştir. Senin develerin var mı?" buyurmuş. (O kimse de)
Evet diye cevap vermiş. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
“Peki onların zekatını veriyor musun?" buyurmuş. (O şahıs da);
Evet diye karşılık vermiş. (Rasülü Ekrem de).
"Sen şehirlerden uzakta (Allah'ın emirlerini yerine getirmeye) çalış. Allah senin amelin(in sevabın)dan hiçbir şeyi zayi etmeyecektir." buyurmuştur.[15]

Açıklama

Metinde geçen; kelimesi eksiltmek, noksanlaştırmak, zayi etmek, manâlarına gelen "vetr" kökünden gelmektedir. Nitekim bu kelime, "O sizin amellerinizi zayi etmeyecektir."[16] mealindeki ayeti kerimede de bu manaları ifade etmektedir.
Veyh kelimesi acıma ve şefkat bildirir.kelimesi ise, azab ve gazâb ifâde eder.
Bihâr kelimesi, köyler ve şehirler mânâsına gelir. Metinde geçen kelimesiyle, halk kitlelerinin yaşadığı yerleşim merkezlerinden uzak, ıssız dağbaşları kasdedilmiştir.
Hicret, küfür ülkesinden, îslâm ülkesine göç etmek demektir.[17]

Bazı Hükümler

1. Küfür diyarından İslam diyarına göç etmek niyetinde olduğu halde buna muvaffak olamayan bir kimse hicret sevabına nail olur.
2. Hicret ancak gücü yeten kimselere düşen bir vecîbedir. Gücü ve imkânı olmayan kimseler hicret edemediklerinden dolayı mes'ul değillerdir.[18]

2478. ...Mikdam b. Şureyh'ın babası (Şureyh)'den; demiştir ki: Ben Âişe (r.anha)'ya kırlara geziye çıkmayı sordum. (Şöyle) Cevap verdi; Rasûlullah (s.a.) şu kırlardaki sel yataklarına geziye çıkardı. Bir defasında kır gezisine çıkmak istedi de bana (binilmesi) yasak olan bir zekat devesi verip;
"Ey Âişe! (Buna) yumuşak davran. Şüphesiz ki, yumuşak davranmak hangi işte bulunursa, mutlaka onu süsler. Bjrşeyden de alınırsa kesinlikle onu lekeler" buyurdu.[19]

Açıklama

Hz. Peygamber bazan şehirden uzaklaşarak kırlara, bayırlara çıkar oralarda kendini dinleme imkanı bulur, kırların temiz havasını teneffüs eder, Cenab-ı Hakkın kudretinin eserlerini görüp derin düşüncelere dalar, bu tabii güzelliklerin tadını çıkarırdı.
Hz. Âişe'nin ifadesinden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber bir gün yine böyle bir geziye çıkarken, Hz. Âişe'yi de beraberinde götürmek istemiş ve bu maksatla ona zekat develerinden bir deve verip yolculuk esnasında bu deveye iyi muamele etmesini, sert ve katı davranmamasını tavsiye etmişti.
Peygamber (s.a.)'in, Hz. Âişe'ye deveye merhametli davranmasını hatırlatmasının sebebi şudur: Zekat develerine binmek yasak olduğu için o develer binilmeye alışkın olmazlardı. Dolayısıyla kendilerine ilk defa binil-diği zaman bazı huysuzluklar gösterirlerdi. Bu sebeple Hz. Âişe'ye, üzerine hiç binilmemiş olan bir deveye yumuşak davranmasını hatırlatmak lüzumunu hüssetti.
Burada, "zekat develerine binmek yasak olduğu halde Hz. Peygamber nasıl olur da Hz. Âişe'ye bir zekat devesi verir?" diye akla bir soru gelebilir.
Bezlu'l-Mechûd yazarı Şeyh Halil Ahmed bu soruya şöyle cevap veriyor:
"Aslında zekat develerine binmek yasaktır. Fakat bu deveyi Hz. Peygamber daha önce zekat olarak Hz. Âişe'ye vermişti ve o deve Hz. Âişe'nin Özel malı olduğu için zekat devesi olmaktan çıkmıştı. Hz. Âişe'nin malı olduğu halde zekat develerinin içinde bulunuyordu." Bu hadis 4808 numarada tekrar edilmiştir.[20]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamberin hanımlarının zekat almaları ve zekat mallarını kullanmaları caizdir.
2. Yumuşaklık Övülmüş, sertlik ise yerilmiştir.[21]

2. Hicret Sona Ermiş Midir?

2479. ...Muaviye (b. Ebi Süfyan)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)'ı; 'tevbe (vakti) sona ermedikçe hicret (vakti) de sona ermez. Güneş battığı yerden doğmadıkça da tevbe sona ermez" buyururken işittim.[22]

Açıklama

Küfür ülkesinden İslam ülkesine göç etmek, müslüman-lar için kıyamete kadar devam edecek olan dinî bir görevdir. Hadis-i şerifte hicretin, Allah'a dönmek ve O'na iman etmek manalarına gelen tevbenin sona erdiği vakte kadar; tevbenin de; güneşin, batıdan doğuncaya kadar devam edeceğinden bahsedilmesi bunu ifade eder. Metinde geçen "tevbe (vakti) sona ermez" anlamına gelen cümlede "...Ama Rabbinin bazı (kıyamet) alametleri geldiği gün daha Önce inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye, artık inanması bir fayda sağlamaz."[23] âyet-i kerimesine bir işaret vardır. Nitekim bir başka hadis-i şerifte de şöyle buyuruluyor: "...Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmaz. Güneş batıdan doğup da insanlar onu görünce hepsi iman ederler. Fakat daha önce iman etmemiş olanlara o günkü imanları asla fayda vermez."[24]
Hadis ulemasından Hattâbî'nin beyânına göre, İslam'ın ilk yıllarında Allah yolunda hicret mendup idi. Allah Teâiâ ve tekaddes hazretleri; "Allah yolunda hicret eden kimse, yeryüzünde gidecek çok yer bulur, bolluk bulur,"[25] buyurarak müslümanları Allah yolunda hicrete teşvik etti. Mekke müşriklerinin müslümanlara yaptıkları zulüm son haddine erişince, cenab-ı Hak bu ayet-i kerimeyi indirerek onları hicrete teşvik etti ve hicret eden kimselere genişlik ve bol rızık va'detti. Nihayet Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince müsİümanların bulundukları yerlerden Hz. Peygamberin bulunduğu Medine'ye göç etmeleri, dinlerini peygamberlerinden öğrenip gerektiğinde müsİümanların safına katılarak onlara yardımcı olmaları farz kılındı. Daha sonra Mekke fethedilip de, Allah'ın emirlerini yerine getirmeye müsait bir ülke haline gelince artık hicretin farziyyeti sona erip men-dupluğa dönüştü. Yani Mekke'nin fethinden sonra müslümanlar için hicret farz olmaktan çıkıp mendup ve müstehab oldu. Bu hadis-i şerifte kıyamete kadar devam edeceğinden bahsedilen hicretten maksat, mendub olan hicrettir. Meseleyi bu şekilde ele alınca bu hadis-i şerifle bir numara/sonra gelecek olan "Fetihden sonra hicret yoktur" anlamındaki hadisin arasını uzlaştırmak mümkün olur. Bir başka ifadeyle, fetihten sonra yürürlükten kalkan, hicretin farziyyetidir.Kıyamete kadar devam edecek olan ise, mendub iyy etidir.
Esasen bu iki hadisten, mevzumuzu teşkil eden Muaviye hadisinin senedi tenkid edilmiştir. Bir numara sonra gelecek olan hadis ise, sahih ve muttasıl bir senetle rivayet olunmuştur.[26]
İbn Hacer el-Askalâni'ye göre ise, hicret iki türlüdür: Biri korku diyarından güven diyarına hicret; diğeri küfür diyarından İslam diyarına hicrettir. Mekke'den Habeşistan'a hicret ve Allah'ın Rasûlünün hicretinden önce Medine'ye göç, birinci tür hicret idi. Hz. Peygamber'in Medine'ye yerleşmesinden sonra Medine'ye hicret ise, ikinci tür hicrettendir. Ama Mekke fethedildikten sonra Mekke'den hicret kalkmıştır. Küfür diyarından hicret ise, devam etmektedir. Abdullah b. Ömer'in de belirttiği üzere dünyada küfür diyarı var olup kâfirlerle savaş sürdükçe küfür diyarından hicret de devam edecektir. Nitekim Allah'ın elçisi (s.a.); "Düşmanla çar-pışıldığı sürece hicret devam eder."[27] buyurmuştur. Bu hadise göre hicretin farz olduğu küfür diyarı, savaşın sürdüğü, müslümamn baskı ve zulüm altında tutulup dinini açığa vuramadığı ülkedir. Fakat müslümanların dînî vecibelerini yapabildikleri İslam ülkeleriyle barış veya ittifak antlaşması yapmış memleketlerden hicret etmek farz değildir. Çünkü oralarda insan, dinini izhardan ve dininin gereklerim yerine getirmekten korkmaz .Bugün en geniş anlamıyla özgürlüğün bulunduğu, herkesin inancında tamamen serbest olduğu Avrupa ve Amerika'dan hicret etmek farz değildir. Ama durum değişir, bu ülkeler müslümanlarla savaşa girer ve buralarda yaşayan müslümanlar da onların ordularıyla beraber müslümanlara karşı savaşa zorlanırlarsa o zaman oralardan İslâm diyarına hicret etmek farz olur.[28]

Bazı Hükümler

1. Hicret kıyamete kadar devam edecektir.
2. Kıyamete kadar tevbe kapısı açıktır.
3. Güneşin batıdan doğması kıyamet alâmetlerindendir.[29]

2480. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Rasûlıülah (s.a.) Fetih (yani) Mekke'nin fethi günü (şöyle) buyurdu; "(Artık) hicret yoktur. Fakat cihad ve niyet vardır. (Devlet idarecileri tarafından) toptan cihada çağırıldığınızda cihada çıkınız."[30]

Açıklama

Bir numara önceki hadis-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi, Mekke fethedildikten sonra, orası İslârn ülkesi haline geldiğinden ve insanlar kitleler halinde Allah'ın dinine girmeye başladığından dolayı Mekke'den Medine'ye hicret etmenin farziyyeti kalkmış ve hicretin yerini cihad ile cihad için niyyet almıştır. Binaenaleyh Allah yolunda cihad maksadıyla bulunduğu yeri terketmek, kıyamete kadar meşru kalacaktır.
Hafız îbn Hacer'in beyânına göre, islâmın ilk yıllarında hicretin farz kılınışının hikmeti Mekke'de bulunan müstumanların oradaki kâfirlerin akıl almaz zulümlerine maruz kalmalarıdır. Mekke kafirleri oradaki müs-İümanları dinlerinden döndürmek için akla hayale gelmedik işkenceler uygulamaya başlayınca Allah Teâlâ zulme uğrayan bu müslümanlar hakkında şu ayet-i kerimeyi indirmiştir: "Kendilerine yazık eden kimselere, canlarını alırken melekler: Ne işte îdiniz? dediler. (Bunlar): Biz yeryüzünde aciz düşürülmüştük, diye cevap verdiler. Melekler dediler ki: Peki Allah'ın yeri geniş değil miydi, ki onda göç edip gönlünüzce yaşayabileceğiniz bir yere gideydiniz? İşte onların durağı cehennemdir. Ne kötü bir gidiş yeridir orası."[31]
Bu hüküm, küfür diyarında kalıp da orada dinini korumaktan ümidini kesen fakat hicret etmeye gücü yeten kimseler için kıyamete kadar geçerlidir. Bu duruma düştüğü ve hicrete de gücü yettiği halde hicret etmeyen kimseler hakkında Allah'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur;
"-Müslüman olduktan sonra (Allaha) ortak koşan bir müşrik kafirlerden ayrılıp müslömanlara katılmadıkça Allah onun hiçbir amelini kabnl etmei."[32]

"Ben müşrikler arasında yerleşip kalan kimselerden beriyim."[33]
Bu mevzuda İbnü'l-A'râbî şunları söylüyor: "Hicret, küfür diyarından tslam memleketine göç etmektir. Rasûlulİah (s.a.) zamanında hicret farz idi. Hicretin farziyyeti, hayatı tehlikede olanlar için ondan sonra da devam etmiştir. Esasen durdurulan hicret, Peygamber (s.a.) nerede olursa olsun, onun yanma gitmek için yapılan hicrettir."
Metinde geçen "fakat cihad ve niyet vardır" manasına gelen cümle hakkında et-Tıybî (-743) ile diğer bazı ulema şunları söylemiştir:
"Bu istidrak, kendinden sonraki hükmün kendinden evvelki hükme muhalif olmasını iktiza eder. Mana şudur: Vatanından ayrılıp Medine'ye gitmekten ibaret olan hicret bitmiş, yerini cihad sebebi ile memleketinden ayrılmaya bırakmıştır. Binaenaleyh cihad sebebi ile hicret bakidir. Küfür diyarından kurtulmak, okumak için gurbete çıkmak, fitneden kaçmak gibi halisane bir niyyetle yapılan hicret de öyledir. Bunların hepsinde niyyet mu'teberdir."
İmam Nevevî diyor ki: "Mânâ; hicretin sona ermesi ile inkıta'a uğrayan hayrı, cihad ve iyi niyetle elde etmek mümkündür; demektir." İslam devletlerinin zayıflaması veya müslümanların gayr-i müslim devletlerin idaresine geçmeleri neticesinde hicret olayı hicretten sonra da günümüze kadar devam edegelmiştir. Gayr-i müslim idaresinde kalan müslüman halk çeşitli zuîüm ve işkencelerle zorla hristiyanlaştırılmaya veya dinsizleştiril-meye maruz kaldıkça, bunlar zaman zaman İslâmî ülkelere hicret etmek için çare aramışlardır. Nitekim Endülüs ve Sicilya ile Dobruca, Macaristan, Kuzey Sırbistan ve Kuzey Bosna (Milad 9-12. asırlarda) bunun en bariz misalleri olmuşlardır.[34]

Bazı Hükümler

1. Mekke'nin fethinden sonra müslümanlardan (Medine ye) hicret etme mükellefiyeti kaldırılmıştır.
2. Cihad kıyamete kadar devam edecektir.
3. Cihad etmek, ilim tahsil etmek, fitneden kurtulmak gibi iyi niyetlerle memleketini terkeden bir kimse de hicret sevabına nail olur.
4. Mekke kıyamete kadar İslam ülkesi olarak kalacaktır.
5 . Allah yolunda yürüyerek, manevi âlemlerde terakki etmek isteyen bir kimseden, önce nefsinin bütün alışkanlıklarım terketmesi, manevi fütuhat gerçekleşinceye kadar buna devam etmesi istenir. Eğer fetih müyesser olmazsa o zaman Allah rızasını kazanmak niyetiyle nefsine ve şeytana karşı cihad etmesi emredilir.[35]

2481. ...Âmir dedi ki; etrafında bir topluluk varken Abdullah b. Amr (r.a.)'a bir adam gelip yanına oturdu ve;
Bana Rasûîullah (s.a.)'den işittiğin bir şey söyle. dedi. Bunun üzerine (Abdullah şöyle) dedi:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i (şöyle) buyururken işittim; "Gerçek müs-lüman, müslümanların (onun), elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir. Gerçek muhacir de Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak kalan kimsedir."[36]

Açıklama

Bilindiği gibi mutlak lafız, kemaline masruf olduğundan, metinde geçen "el-müslim" kelimesiyle kâmil müs-lümanlar kasdedilmiştir. Yoksa "müslümanların elinden ve dilinden emin olmadığı kimseler müslüman değildir" demek istenmemiştir.
Bazı ilim adamları ise, "o zaman, elinden ve dilinden müslümanların emin olduğu kimselerin hepsinin kâmil müslüman olması icabeder" diyerek bu görüşe itiraz etmişlerse de onlara; "buradaki kâmil müslimden maksat, müslümanların elinden ve dilinden emin olmaları yanında, İslâmın diğer emirlerini de yerine getiren ve yasaklarından kaçınan müslüman kasdedilmiştir" diye cevap verilmiştir.
Gerçekten Araplar, "Alim Zeyd'dir", "mal devedir" dedikleri zaman; "Kâmil âlim Zeyddir", "en iyi mal devedir" demek isterler. Hadis ulemasının ileri gelenlerinden el-Hattâbî bu cümleye, "Müslümanların en faziletlisi Allah'ın hukuku ile kulların hukukunu hakkıyla edâ eden kimsedir" diye mânâ vererek bütün bu incelikleri belirtmek istemiştir.
Bazılarına göre ise, bu cümle ile bir kimsenin müslümanlığının alâmetleri kasdedilmiştir. Nasıl ki "konuşunca yalan söylemek, verdiği sözden dönmek, emânete hıyanet etmek" bir münafığı tanımaya yarayan alâmetlerse[37] müslümanların bir kimsenin elinden ve dilinden emin olmaları da o kimsenin müslüman olduğunun alâmetidir.
Ayrıca bu cümle ile müslümanları Allah'ın emirlerini hakkıyla yerine getirmeye teşvik manası da kasdedilmiş olabilir. Çünkü kulların hakkına riâyet eden ve onları incitmeyen bir kimsenin Allah'ın hakkına öncelikle riâyet etmesinden daha tabii birşey olamaz. Binaenaleyh, bu hadiste müslümanların hakk ve hukukuna riâyete teşvik edilmekle, ondan daha önemli olan Allah'ın hukukunun öncelikle yerine getirilmesi gerektiği vurgulanmak istenmiş olabilir.
Metinde geçen "müslümanlar" kelimesiyle müslüman erkeklerle birlikte tağlib yoluyla bütün müslüman kadınlar ve müslümanların idaresinde yaşayan bütün zımmîler kasdedilmiştir. Bu bakımdan kâmil bir müslüman eliyle ve diliyle müslüman erkekleri incetmediği gibi müslüman kadınları ve zımmileri de incitmez. însanyı bütün duygu ve düşüncelerine tercüman olması itibariyle hadisi şerifte insanın organları içerisinden özellikle "dil" zikredildiği gibi bütün işlerin yapılmasında kendisine en çok ihtiyaç duyulması bakımından da el zikredilmiştir.
Alkame'nin beyânına göre zâhirr ve batmî olmak Üzere iki türlü hicret vardır.
Zahiri hicret bir kimsenin dinini muhafaza için küfür diyarından müslüman diyarına göç etmesidir.
Batınî hicret ise, nefsi emmâresini ve şeytanın emir ve teşviklerini terkedip Allah'ın emirlerine sarılmaktır. Fahr-i kainat efendimiz, vatanını terkederek bir islam Ülkesine göçetmek isteyen kimselere, hicretin sadece yurt değiştirmekten ibaret olmadığını, aslında hicretin dini bir mânâ ifâde ettiğini ve Allah'ın emirlerine sarılmanın önemli bir görev olduğunu

hatırlatmak maksadıyla bu hadis-i şerifte, "Gerçek muhacir Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak kalan kimsedir" buyururken, aynı zamanda Mekke'nin fethinden sonra hicretin sona ermesiyle hicrete fırsat bulamayan kimseleri de teselli etmiştir. Çünkü hicretin asıl manası, Allah'ın yasaklarından uzak kalmakla gerçekleşir.[38]

Bazı Hükümler

1. Müslümanları incitmek yasaklanmıştır.
2. Kamu müslümanlar olduğu gibi noksan müslümanlar da olabilir. Bu hadis, "Müslümanın noksanı olmaz" diyen mürcie mezhebi taraftarları aleyhine bir delildir.
3. Günahları terketmek, nehyedilenlerden kaçınmak teşvik edilmiştir.[39]

3. Şam'da Yerleşme(Nın Önemi)

2482. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan; demiştir ki: RasûluÜah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim:
(Medine'ye) "Hicret (edildik)ten sonra (Şam'a da) hicret olacaktır. (Hz.) İbrahim'in hicret yeri (olan Şam), yer yüzü sakinlerinin en hayırlı olanlarını (kendi içerisine) alacak, dünya(mn Şam'ın dışında kalan kısımların)da, dünyanın en şerli halkı kalacaktır. (Sonra) onları da kendi toprakları (dışarı) atacaktır. Allah onlardan hoşlanmayacak da (oradan oraya) atacak (sonra) maymunlar ve domuzlarla birlikte kendilerini ateş saracaktır."[40]

Açıklama

Yeryüzünde Allah'a kulluk iyice azalıp da yerini isyan ve tuğyana terkettiği, fitne ve fesadın kol gezmeye başlayıp, İslam ülkelerini kafirler istila ettiği zaman, müslüman kuvvetlen Şam'a hâkim olup orada îslam düşmanlarına galebe çalacak ve Deccali öldürmeye muvaffak olacaklardır.
İşte o fitne dönemleri geldiği zaman Şam, müslümanların en emniyetli bir sığmağı haline gelecek müslümanlar orada dinlerini ve imanlarını muhafaza imkanı bulacaklardır. Yeryüzünün en şerli insanları ise, bulundukları yerlerde yaşamaya devam edeceklerdir. Fitne ve fesadı önemsemeyerek Şam'a göç etmek lüzumunu hissetmeyeni müslümanlar, bütün hasletlerini kaybedip son derece rezîl ve sefil bir duruma düşerek memleketlerini terketmek zorunda kalacaklar ve daha- Önce müslümanlarla birlikte Şam'a hicret etmemeleri nedeniyle Allah onlardan hoşlanmadığı için Şam'a göç edip oraya sığınmalarına da imkan vermeyecektir. Neticede onları domuz ve maymun tabiatlı kafirlerle birlikte fitne ateşi kasıp kavuracaktır.
Bezl'ül-Mechûd yazarı Halil Ahmed'in beyânına göre, Medine'nin faziletiyle ilgili hadis-i şerifler kıyamete kadar bütün zamanlar için geçerlidir. Mevzurnuzu teşkil eden ve Şam'ın müslümanların'en emin sığınağı haline geleceğini ifade eden hadis ise, belli bir dönemle (yani Mehdi'nin çıktığı dönemle) ilgilidir. Doğrusunu Allah bilir.[41]

2483. ...İbn Havâle'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
(İslam âleminde, İslâmî meselelerde) durum sizin (İslâm kelimesi etrafında toplanma yahutta İslama tâbi olma hususunda bölük pörçük olan) ordular haline geleceğiniz bir şekle dönüşecektir. (Ordulardan) Bir ordu Şam'da, bir ordu Yemenide bir ordu da Irak'ta bulunacaktır." (Ben);
Ey Allah'ın Rasûlü, eğer ben bu (zama)na yetişecek olursam (bunlardan hangisine katılayım? Şimdi bunlardan birini) benim için tercih ediver! (dedim).
"Sana gereken Şam'a gitmendir. Çünkü Şam Allah'ın (kendi mülkü) olan yeryüzünden tercih ettiği (bir ülke)dir. Kullarından tercih ettiğini de orada toplayacaktır." Eğer, (Şam'a gitmekten) çeki-nirseniz size, Yemen (e gitmeniz) gerekir. (Oraya giderseniz ,oradaki) havuzlarınızdan içiniz. Gerçekten Allah bana Şam ve Şam halkı hakkında teminat verdi." buyurdu.[42]

Açıklama

İslam âlemi, fitne ve fesadın kol gezdiği, bütün müslümanların, İslam adına ortaya çıktıkları halde İslamı uygulamada ve onu yaşamada muhtelif fırka ve kamplara ayrıldıkları bir ortam haline gelecektir. Fitne ve fesadın böylesine kol gezdiği ve müslümanları paramparça ettiği bir ortamda halk üç büyük bölgede kurulan üç ayrı ordu etrafında toplanacaktır.
İşte müslümanlar arasındaki ayrılıkların bu dereceye geldiği bir sırada Şam kıtası gerçek müslümanların karargahı haline gelecek, Allah'ın gerçek kulları oraya hicret ederek İslam ordusuyla bütünleşecekler ve imanlarını koruyacaklardır. Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri Şam ve Şam'a sığınanları bu şekilde koruyacağını Rasûlüne va'dederek O'na bu hususta teminat vermiştir.
Maamafih bu babta geçen hadislerin zayıf olduğu da söylenmiştir.[43]

4. Cihadın (Kıyamete Kadar) Devam Edeceği

2484. ...İmran b. Husayn'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Her asırda) ümmetimden bir topluluk kendilerine düşmanlık edenlere karşı üstünlük sağlayarak hak uğrunda savaşmaya devam edeceklerdir. Nihayet onların en sonuncusu (olan topluluk) da Mesih deccali öldürecektir."[44]

Açıklama

Yeryüzünde kıyamete kadar cihad devam edecektir. Bir yerde başlatılan bir cihad sona erince başka bir yerde yeni bir cihad başlayacaktır.
Kendilerine düşmanlık eden kimselerin güç ve kuvvetinden çekinmeden bu cihadı yürüten mücâhidler cihadlarına devam ettikleri sürece Allah'ın lütuf ve yardımına mazhar olarak, İslam düşmanlarına karşı her zaman zaferden zafere koşacaklardır.
Bu hadis-i şerif, Allah yolunda savaşan mücahidierin erişecekleri zaferlerin kıyamete kadar devam edeceğini müjdelemektedir.
"Allah yolunda cihad yapacak olan bu cemaatin elde edecekleri zaferler, kâfirleri susturucu hüccetler ile hak ve, hakikati isbat edici kati delil ve burhanlardan ibarettir", diyen hadis ulemasına göre, sözkonusu cemaattan maksat İslam âlimleridir.
Allah'ın va'dettiği bu zaferi silahların desteğinde ve harb sahalarında elde edilen muvaffakiyetlerle açıklayanlara göre ise, sözü geçen bahtiyar cemaatten maksat, Allah yolunda çarpışan gazilerdir.
Hadis ilminin mümtaz simalarından İmam Buhârî'ye göre bu cemaatta^ maksat İslam âlimleridir. İmam Ahmed b. Hanbel ise, "Bunlar hadis âfT&ıleri değilse, kimler olacağını ben de bilmiyorum" demiştir. Kadı İyâz'a göre, Ahmed b. Hanbel, bu sözüyle, "Anılan cemaatten maksadın, hadis ulemasının yolunda giden ehl-i sünnet ve'1-cemaat olması gerektiğim" ifade etmek istemiştir.
İmam Suyûti de; "bu cemaatten maksat müctehidlerdir. Çünkü mukallide âlim denilemez" diyerek bahis mevzu olan cemaatin gerçek ilim adamları olduğunu ve içtihadın kapısının kıyamete kadar açık olduğunu ve dolayısıyla içtihada ehil olan kimselerin kıyamete kadar mevcud olacağını vurgulamıştır.
Şafîî ulemasından İmam Nevevî ise, bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor: "İhtimal ki bu topluluk mü'minler arasına yayılmıştır. Bazıları cengaver yiğitler, bir takımları fıkıh ve hadis uleması kimisi de bu ümmetin irşad görevini üstlenmiş emri bi'1-ma'ruf yapan tasavvuf erbabı-dır. Hepsinin bir yerde olması gerekmez. Aksine ümmet-i Muhammed arasına yayılarak ayrı ayrı mevzilerde görevlerini yaparak zafere doğru adım adım ilerlerler.
Günümüzde Cihâd dünyanın birçok bölgesinde kendini göstermektedir. Bu, konumuzu teşkil eden hadisi şerifte olduğu gibi mü'minlerin belli bir bölgede toplanıp topyekûn cihadı başlatmaları şeklinde olmasa bile, yeryüzünün birçok bölgesinde küçük gruplar halinde küfre karşı hareketler olarak mevcuttur. Yani Cihâd sürekliliğini korumaktadır.
Ulemadan bir kısmı Şam'ı ve Şam halkını Öven bir önceki hadise ve benzerlerine bakarak, Allah yolunda savaşıp kafirlere karşı üstün zaferler kazanacak olan bu cemaatin, şam halkı olacağını söylemişlerse de Bezlü'l-Mechûd yazan Halil Ahmed, bu topluluğun Şam cihetinden gelecek olan bir topluluk olacağını söylemenin daha isabetli olacağını, meseleye bu şekilde yaklaşınca, Şam cihetinde bulunan ve tarihte Allah yolunda cihadın en güzel örneklerini veren müslüman Türk halkının da bu hadisin şümulü içerisine girmiş olacağını ifâde etmektedir. Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, "Garp ehli kıyamet kopuncaya kadar h&kka yardıma devam edecektir."[45] buyurularak bu cemaatin çevresi, daha da geniş tutulmuştur. Metinde kendilerinden, "En sonuncu topluluk" diye bahsedilen ve Mesih Deccali öldürecekleri ifade buyrulan topluluktan maksat, Hz. Mehdi ile İsa (a.s.) ve onların tâbileridir.
Mesih Deccal kendi emrindeki şer kuvvetleriyle, içlerinde Mehdi aley-hisselamın da bulunduğu müslüman kuvvetleri muhasara ettiği bir sırada İsa (a.s.) Şam'ın doğusunda bulunan ak minarenin yanına inecek ve Deccali Lüdd kapısında öldürecektir.[46]
İsa aleyhisselam hayatta kaldığı sürece kafirlerden eser kalmaz. Ancak İsa (a.s.)'ın vefatından sonra yine inkarcılar çoğalır. İşte ortalıkta küfrün tekrar canlanıp kuvvetlendiği bir sırada Cenab-ı hak misk kokusu gibi bir rüzgar gönderecek, teması ipeğin teması gibi olacak ama kalbinde bir tahıl tanesi ağırlığı kadar imanı olan hiçbir kimesyi bırakmayıp öldürecek, sonra insanların kötüleri kalacak kıyamet de onların üzerine kopacaktır.[47]
Mesih hem İsa hem de deccalin sıfatıdır. İsa (a.s.)'a niçin mesih denildiği ulema arasında ihtilaflıdır. Vahidi'nin nakline göre, Ebu Ubeyd ile Leys bu kelimenen esas itibariyle İbranice de mesiha şeklinde telaffuz edildiğini Arapların onu biraz değiştirerek Mesih şeklinde telaffuz ettiklerini, nitekim Musa kelimesinin ibranice aslının Musa yahut Mişâ olup arapların Musa şeklinde telaffuz ettiklerini söylemişlerdir. Bu taktirde kelime müştak değil camid bir isimdir. Fakat yine Vahidi'nin beyanına göre ekseri ulema bu kelimenin müştak olduğuna kaildirler.
Cumhurun kavli de budur. Fakat hangi kelimeden müştak olduğu ihtilaflıdır. İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Mesih'den müştaktır. Çünkü İsa (a.s.) hangi hastaya dokunsa, o hasta iyileşirdi.
İbnu'l-A'râbî ile diğer bazı ulemaya göre Mesih, Sıddık demektir. Bazıları Hz. İsa'nın ayaklan dümdüz olup çukurları bulunmadığı için kendisine Mesih denildiğini, diğer bazıları Zekeriyya (Aleyhisselam) ona eliyle dokunduğu için kendisine bu isim verildiğini söylemişlerdir. Yeryüzünde Mesh ettiği yani seyahatta bulunduğu için Mesih denildiğini iddia edenler bulunduğu gibi, doğarken vücudu yağla kaplı bulunduğu için kendisine bu isim verildiğini söyleyenler de vardır.
Aynî, Hz, İsa'ya niçin mesih denildiği hususunda yirmi üç görüş bulunduğunu ve bunları bir eserinde topladığını bildiriyor. Kamus sahibi bu görüşleri elliye çıkarmıştır. Rağıp Müfredal'inda şöyle demektedir: "Mesh, aslında bir şey üzerine elini sürmek ve bir şeyden eseri gidermektir."
Deccal'a Mesih denilmesi bazılarına göre gözü silik yani dümdüz olduğu içindir. Diğer bazılarına göre; gözü kör olduğu için mesih denilmiş-ıir. Zira bir gözü kör olanlara mesih derler. "Deccal çıktığı zaman yeryüzünü dolaşacağı için ona bu isim verilmiştir" diyenler bulunduğu gibi daha başka sebepler gösterenler de olmuştur. Aynî, Deccal'a Mesih denilmesi hususunda beş, Deccal denilmesi hususunda on görüş bulunduğunu ve bunları "Zeynü'l-Mecâlis" namındaki kitabında birer birer saydığını söyler.
Kaadı İyâz diyor ki: "İsa (a.s.) hakkında kullanılan Mesih kelimesinin Mesih şeklinde okunacağı hususunda ravilerden hiç birinin hilafı yoktur. Fakat bu kelimenin Deccal hakkında ne şekilde okunacağı ihtilaflıdır. Ekseri ulemaya göre İsa (a.s.)

hakkında nasıl okunursa Deccal hakkında da öyle okunur. Lafız itibarı ile aralarında fark yoktur. Yalnız İsa (a.s.), Mesih-i hidayet, Deccal ise Mesih-i delalettir. Bazı raviler bu kelimeyi Deccal hakkında "Missih" şeklinde rivayet etmişlerdir. Bu takdirde kelime nok-ıalı ha ile yazılır. Birtakımları da Misih şeklinde rivayet etmişlerdir."[48]

5. Allah Yolunda Savaşmanın Sevabı

2485. ...Ebu Said (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.);
Mü'minlerin iman yönünden hangisi daha olgundur? diyı sorulmuş da;
"Allah yolunda malı ve canı ile cihad eden kimse ve kuytulardan bir kuytuya çekilip de Âllaha ibâdet eden ve kendi şerrinden Halkı azade kılan kimsedir" karşılığını vermiş.[49]

Açıklama

Bu hadis-i şerif genel olarak, "Allah yolunda malı ve canı ile savaşan bir kimsenin mü'minlerin en hayırlısı" olduğunu ifade etmektedir. Ancak ulema ve sıddıkların fazileti ile ilgili hadis-i şerifler bu hadisi tahsis etmiştir. Bu bakımdan ulema ve sıddıklar, Allah yolunda malı ve canı ile savaşan kimselerden daha faziletlidirler. Şi'b: İki dağ arasındaki vadidir. Ancak burada sadece bu mana k!asdcdilmiş değildir. Burada kasdedilen, tenha ve insanlardan uzak yerdir. Vadiler ekseriyyetle insandan hali olduğu için Şi'b kelimesi misal olarak zikredilmiştir.
Bu hadis tenhada yalnız başına yaşamayı insanlar arasına karışmaktan evlâ gören ulemânın bir delilidir. Ancak mesele ihtilaflıdır. Alimlerin çoğunluğuna göre fitneden emin olmak şartıyla insanların içinde olmak efdaldir. Bazı taifeler uzletin yani tenhada ayrı yaşamanın daha faziletli olduğuna kaildirler. Cumhur-ı ulema bunlara cevap vermiş; "bu hadis fitne ve harb zamanlarına hamledilmiştir. Yahut' insanlarla iyi geçinemeyen kimse hakkındadır" demişlerdir.[50]
Nitekim, "İnsanların arasına katılıp da onların eziyetlerine katlanan bir mü'minin ecri, insanların arasına katılmayıp onların eziyetine katlanmaktan uzak kalan bir müminden daha fazladır"[51] mealindeki hadis-i şerif de Cumhur-ı ulemanın bu görüşünü desteklemektedir.
Hz. Peygamberin mektebinde yetişmiş olanların ve onların izinden giden selef-i salihîn her fırsatta insanların arasına karışarak onların eziyetlerine katlanmışlar, eziyetten kurtulmak için uzleti tercih etmemişlerdir.
Bu mevzuda Tirmizinin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şu mealdedir; "Size ashabımı, sonra onların peşinden gelenleri ve sonra bunların peşinden gelenleri tavsiye ederim. Daha sonra yalan yayılacaktır. Hatta kişiye (yalan yere) yemin ettiği için yemin verdirilmeyecek ve şahide (yalan yere) şehâdet ettiği için şahidlik yaptırılmayacaktır. Dikkat! Bir erkek bir kadınla başbaşa kalmasın, aksi halde üçüncüleri behamahal şeytandır. Ce-maat](îslam topluluğundan ayrılmayın.Tefrikadan önemle sakının! Çünkü şeytan, yalnız kalanla beraberdir ve (birlik olan) iki kişiden daha uzaktır. Her kim, cennetin mu'tena yerini istiyorsa cemaattan ayrılmasın! Her kim, iyiliği sevindiriyor ve kötülüğü üzüyorsa işte o kimse mü'mindir".[52]

6. (İbâdet Maksadıyla) Seyahat Etmek Yasaklanmıştır

2486. ...Ebû Ümâme'den rivayet olunduğuna göre, bir adam; Ey Allah'ın Rasûlü, bana seyahat etmek için izin ver demiş de Peygamber (s.a.);
"Ümmetimin seyahati yüce Allah'ın yolunda cihad etmektir." buyurmuştur.[53]

Açıklama

Siyahat, Süyûh, seyhan, şeyh kelimeleri, nefsin arzulannı terk ve ibadet maksadıyla yerleşim merkezlerinden uzaklaşarak seyyah olup mecnun gibi çöllere düşmektir. İsa (a.s.) da, yeryüzünde çok gezip dolaştığı için kendisine mesih ismi verilmiştir.[54]
Hz. İsa'nın dininde büyük şehirlerden kaçarak dağ başlannda manastırlar inşa edip oralarda ibâdetle vakit geçirmek çok makbul, çok sevaplı bir işti.
Fakat bu hareket insanın cuma ve cemaati, ilim tahsilini ve cihadı terketmesine sebep olacağından İslâmiyette yasaklanmış, müslümanlara ibadet maksadıyla yeryüzünde yapacakları seyahat yerine cihad meşru kılınmıştır. Bu yüzden Fahr-i kâinat efendimiz, ibâdet niyetiyle memleketini terkederek mecnun gibi seyyah olup çöllere düşmek üzere izin isteyen bir sahâbîyi bundan menetmiştir. Ona Muhammed ümmetinin, Allah'ın rızasını umarak, seyyah olup yollara düşmekle bir sevab kazanamayacağını ancak onların içinde yaşadıkları toplumun hidâyet üzere olabilmesi için çalışarak ve mücadele ederek, Allah'ın istediği şekilde hayatlarını düzenleyip onun hükümlerini hakim kılmak endişesiyle yaşamalarının gerektiğini vurgulamıştır. İşte bu maksatla Rasûlullah (s.a.) ilim tahsili, düşmanla savaş gibi cihadlarla en büyük mükafatlarla erişeceklerini, veciz bir şekilde ifâde buyurmuştur. Ancak Münziri, bu hadisin râvilerinden "eI-Kasım"m bir çoklarınca tenkid edilmiş bir râvi olduğunu söylemiştir.[55]

7. Allah Yolunda Savaştıktan Sonra Yurda Dönmenin Fazileti

2487. ...Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.); (savaştan sonra) "Dönüş de savaş gibi (faziletli)dir." buyurmuştur.[56]

Açıklama

Allah yolunda savaş İslâmın en faziletli amellerinden biri olduğundan mücâhidlerin savaş bittikten sonra yurda dönmeleri de Allah yolunda savaşa çıkmaları gibi kıymetlidir. Bir başka ifadeyle gaziler savaştan dönerlerken de aynen savaşa çıkarlarmış gibi ecir alırlar. Çünkü savaştan sonra yurtlarına dönen gaziler düşmanın tehlikesini ortadan kaldırarak dönmeleri yanında ayrıca yanlarına döndükleri ailelerine huzur, sükun ve emniyeti de beraberlerinde getirdikleri gibi bir de düşmana karşı yeni harp hazırlıklarına girişirler. Bu bakımdan savaştan dönerken de aynen savaşa gider gibi sevab alırlar.
Hattâbî'nin açıklamasına göre düşmanı pusuya düşürmek için yapılan geri çekilme hareketleri de savaştan dönme kelimesinin şumûlü içerisirie girmektedir.[57]

8. Rum (Halkı Gibi Ehli Kitap Olan Milletler) İle Savaşmak (Ehli Kitap Olmayan) Diğer Milletlerle Savaşmakta Daha Faziletlidir

2488. ...Sabit b. Kays b. Şemmas'dan; demiştir ki: Ümmü Hallad diye anılan bir kadın (yüzü) peçeli olarak Peygamber (s.a.)'e gelip şehid düşen oğlu(nun Allah yanındaki durumu)nu sordu. Peygamber (s.a.)'in (orada bulunan) Sahâbilerinden birisi (o kadına hitaben); .
"Oğlunu sormaya yüzün kapalı olarak mı geldin?" dedi. O da;
Oğlumu kaybettiysem de utanma duygumu hiçbir zaman kaybetmeyeceğim, diye karşılık verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
"Senin oğlun için iki şehid sevabı vardır" buyurdu. Kadın;
Ya Rasûlallah bu niçindir? diye sordu. (Hz. Peygamber de);
"Çünkü onu kitab ehli Öldürdü" cevabını verdi.[58]

Açıklama

Metinde, Benû Kureyza gazvesinde (M. 627) şehid olan oğlunun eriştiği makam ve mükafatı öğrenmek için fahr-i kainat efendimize geldiğinden bahsedilen kadın Ümmü Hallad künyesiyle meşhur olan bir kadındır. Cahiliyye döneminde çocuğunu kaybetmek gibi bir musibete giriftar olan bir kadının yüzünü gözünü açıp feryâd-ü figan etmesi âdet olduğu halde, Allah'a ve Rasûlüne iman etmek şerefine eren bu mübarek sahâbiyye hanımın hiçbir telaşa kapılmadan ve cahiliyye adetlerine hiç iltifat etmeden yüzü kapalı olarak imanın verdiği huzur ve sükûn içinde Hz. Peygamberdin huzuruna gelip, oğlunun şehâdet şerbetini içmekle kavuştuğu manevi mükafatı sorması orada bulunan bir sahâbinin dikkatini çekti. Bu sebeple sözü geçen sahabî bu kadına oğlunu kaybettiği halde Arap kadınlarının adetlerini hiçe sayarak Hz. Peygamberin huzuruna yüzü kapalı gelişinin sebebini sormaktan kendini alamadı. Kadın bu soruya "oğlumu kaybettiysem de utanma duygusunu hiçbir zaman kaybetmeyeceğim" diye cevap vermekle bu hareketinin ince bir şuur ve derin bir imandan kaynaklandığını çok zarif bir ifâde ile dile getirdi.
Hadis ulemasının beyanına göre Rasûl-i zîşan efendimizin sözü geçen kadına, ehli kitab tarafından şehid edilen oğluna iki şehid sevabı verileceğini müjdelemesi kitab ehli ile yapılan savaşın ecrinin kitap ehli olmayan milletlerle yapılan savaşın ecrinin iki misli olduğuna delâlet eder.
Ümmü Hallad diye anılan bu kadının oğlu, Benu Kureyza Gazvesinde (M.627) Benâne isimli Yahudi bir kadının damdan attığı bir taşın isabet etmesiyle şehid olmuştu. Sonra Rasûl-i Ekrem, Benû Kureyzahlarla birlikte bu kadım öldürtdü, diğer kadınlara dokunmadı.
Bu hadisin senedinde bulunan Abdu'l-habîr, Ebu Hatîm, İbn Adiyy ve îmam Nevevi gibi* hadis uleması tarafından cerh edilmiştir.[59]

9. Deniz Araçlarına Binerek Savaşa Gitmek

2489. ...Abdullah b. Amr (r.a.) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu, demiştir:
"Hacca gidecek veya umre yapacak olan kimse ile Allah yolunda savaşacak olan kimsenin dışında hiçbir kimse deniz nakliye araçlarına binemez. Çünkü denizin altında ateş, ateşin altında da deniz vardır."[60]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "Deniz yolundan başka bir yolla hacca gitme imkanı bulunmayan bir kimsenin haccı terkedebileceğini" söyleyen kimseler aleyhine bir delildir. Çünkü hadis-i şerif, Allah yolunda cihad edecek ya da hac veya umre yapacak olan kimselerin bu gayelerine erişebilmek için her halükârda deniz yolculuğu yapabileceklerini açıkça ifade etmektedir.
Binaenaleyh Hanefi ulemasından Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin de dediği gibi, hacca gitmek için deniz yolculuğundan başka çaresi olmayan bir kimseye denizin genellikle tehlikelerden emin olması halinde deniz yoluyla hacca gitmesi farz olur. Fakat denizde böyle bir emniyetin bulunmaması halinde ise, o kimse hacca gidip gitmemekte serbesttir.[61] Zamanımızda ise deniz yolculuklarının tam bir güven içinde yapıldığı bilinen bir gerçektir. Hanefi ulemâsından Aynî'nin Ebu Ömer'den naklettiğine göre denizin çalkantılı olması halinde deniz yoluyla hacca gitmenin vâcib olmadığında görüş birliği vardır. Hadis

ulemâsından Hattabî de bu mevzuda şunları söylemiştir:
"Hacca gitmek için, deniz yolunu takibetmekten başka bir yolu bulunmayan kimselerin hac farizasını yerine getirebilmek için deniz yoluyla hacca gitmeleri üzerlerine farz olur. Hadis-i şeriften anlaşılan mânâ budur. Fıkıh ulemasından pek çok kimseler de bu görüştedirler. İmam ŞâfİÎ (r.a.) ise, bu görüşe katılmamıştır. Metinde geçen; "Denizin altında ateş, ateşin altında da deniz vardır" cümlesi bazılarına göre zahiri mânâsına hamledilerek denizlerin altının gerçekten ateşle kaplı olduğu ve ateşin altında da yine denizlerin bulunduğu kabul edilmiştir. Hattâbî ise, bu cümleyi te'vil ederek "bu cümle deniz yolculuğunun korku ve tehlikelerle dolu olduğunu, deniz yolculuğu yapan kimselerin helak olma tehlikesiyle her an karşı karşıya bulunduğunu ifade etmektedir" demiştir. Bugün deniz altı sıcak suları bilinmektedir.
Hafız el-Münziri bu hadisin senedinde izdırab bulunduğunu çünkü bir başka rivayette bu hadisin Beşir b. Müslim'e doğrudan doğruya Abdullah b. Amr vasıtasıyla değil de ismi ve kimliği meçhul bir şahıs tarafından ulaştırıldığını ifade etmektedir. Musannif Ebu Davud bu hadisin senedinde bulunan ravilerin kimliklerinin meçhul olduğunu ifade ederken et-Tarihu'I-Kebirde hadisi rivayet eden Buharı ve Hattâbî de hadisîn senedinin zayıf olduğunu söylemişlerdir.[62]

Deniz Savaşının Fazileti[63]

2490. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki: Ümmü Süleym'ın kızkardeşi Ümmü Haram bint Milhan'(ın) bana anlattığına göre); Rasûlullah (s.a.) (Ümmü Haram'in da içlerinde bulunduğu) bir cemaatın yanında öğle uykusuna yatmış, biraz sonra gülerek uyanmış. (Ümmü Haram sözlerine devam ederek Enes b. Malik 'e şunları) söylemiş;

Ey Allah'ın Rasûlü, seni güldüren şey nedir? dedim.
"Rüyamda (ümmetimden) bir cemaatı, tahtlar(ı) üzerinde (kurulu) padişahlar gibi şu denizin üstünde (yüzen gemilere) binerek (Allah yolunda savaşa çıkarken) gördüm" buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın Rasûlü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et dedim.
"Sen onlardansın!" buyurdu. Sonra yine öğle uykusuna yattı ve hemen arkasından gülerek uyandı.
Ey Allah'ın Rasûlü! Seni güldüren şey nedir? dedim, (ilk) sözünün bir benzerini söyledi. (Ben de:)
"Ey Allah'ın Rasûlü, beni de onlardan kılması için Allah'a dua et!" dedim.
"Sen birincilerdensin" buyurdu. (Enes b. Malik) dedi ki: "Bir süre sonra Ubâde b. es-Sâmit bu kadınla evlenip deniz savaşına katıldı, onu da beraberinde götürdü. (Denizden çıkıp da karaya) dönünce binmesi için Ümmü Haram'a bir katır getirdi. (Katır üzerinden atıp) onu yere serdi. (Bu yüzden) kadının boynu kırıldı ve öldü.[64]

Açıklama

Avn'ül-Ma'bud yazarı el-Azîmâbâdî'nin açıklamasına göre Ümmü Haram, Hz. Enes'in teyzesidir. İbn Abdilber ise, bu kadının Rasûlü zişan efendimizin süt teyzelerinden biri olduğunu söylemiştir. Bazıları da Onun fahr-i kâinat efendimizin babasının ya da dedesinin teyzesi olduğunu söylemişlerdir.
Rasûl-i zişan efendimizin sevinçle uykudan uyanmasının sebebi rüyasında ümmetini tahtlarına kurulmuş hükümdar tavrıyla denizaşırı ülkelere savaşa giderken görmesidir.
Bu rüya, ümmet-i Muhammed'in istikbalde denizaşırı ülkelere hâkim olup nesillerinin kıyamete kadar devam edeceğine dair bir alâmet olduğundan Hz. Peygamberin sevinçle uykudan uyanmasına sebep olmuştur.
Onun bu sevincini yüzündeki tebessümünden anlayan Hz. Ümmü Haram bu gülümsemenin sebebim sorunca rüyanın aslım öğrenmiş oldu.
Hz. Fahr-i kainatın rüyasında deniz aşırı ülkelere savaşa giderken gördüğü bu gazileri tahtlarına kurulmuş kumandanlara benzetmesinin sebebi, bazılarına göre onların cennetteki makamlarıyla ilgilidir. Şafîî ulemasından Nevevi'ye göre, o gaziler dünya hükümdarları gibi şevket ve izzete kavuşacakları için Rasûl-i Ekrem onları bütün haşmet ve şevketiyle tahtlarında oturan hükümdarlara benzetmiştir.
Hz. Peygamberin her iki rüyadan da ayrı ayrı sevinç duyarak uyanması ve Hz. Ümmü Haram'ın her ikisinde de Hz. Peygambere "Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et." diye ricada bulunması ikinci rüyanın birinci rüyadan ayrı olduğunu gösterir. Kurtubî'nin beyânına göre ilk deniz savaşına çıkanlar ashâb-ı kiram, ikinci deniz savaşına çıkanlar da tabiûn olmuştur .Bezl'ül-mechûd yazarının beyanına göre ilk deniz savaşına gidenler arasında tabiîler de vardı fakat ashab daha fazla idi. İkinci deniz savaşına çıkanlar arasında da tabiünun sayısı ashab-ı kiramın sayısından daha fazla idi. Rasûlü Ekrem'in birinci rüyasında deniz, ikinci rüyasında da kara şehidlerini gördüğünü söyleyenler de vardır. Hadis-i şerifte Hz. Ümmü Haram'ın da katıldığı ifâde edilen bu deniz savaşının ne zaman yapıldığı ihtilaf konusu olmuşsa da aslında Hz. Osman'ın hilafeti zamanında hicretin yirmisekizinci senesinde yapılmıştır. O sıralarda Hz. Muaviye Şam valisi idi. BezPül-Mechud müellifinin beyanına göre, Halife b.' Hayyat meşhur tarihinde, hicri yirmisekizinci yılı olaylarını sayarken o sene Hz. Muaviye'nin bir deniz savaşı yaptığını yanında da kızkardeşi bint-i Kurza'nın, Ubâde b. es- Sâmit'in yanında da karısı Ümmü Haram'ın bulunduğunu ifade etmektedir. Gerçekten Hz. Muaviye, Hz. Ömer'den deniz savaşına gitmek için izin istemiş fakat Hz. Ömer o gün için buna izin vermemişti. Aynı şekilde Hz. Osman'dan da deniz savaşı yapmak üzere izin isteyince Hz. Osman buna izin verdi. Hz. Muaviye'nin de katıldığı bu deniz seferi Kıbrıs'a yapılmış ve Ümmü Haram hazretleri de kıbrısta hayvanından düşerek şehid olmuştur. Bilindiği gibi Allah yolunda hayatlarını kaybedenler şehid olurlar. Çünkü Rasûlü Ekrem Efendimiz "Kim Allah yolunda öldürülürce o şehiddir. Kim allan yolunda ölürse o da şehiddir."[65] buyurmuştur. Hz. Ümmü Haram'ın kabri bu gün Kıbrıs'ta "Hala Sultan türbesi" olarak bilinmekte ve ziyaret edilmektedir.[66]

Bazı Hükümler

1. Erkek mahremi olan bir kadının yanına girerek onunla yalnız başına bir arada kalabilir. Yanında uyuması da caizdir.
2. Öğle vakti bir süre istirahata çekilmek caizdir.
3. Sevinç anında gülmek caizdir. Çünkü Peygamber (s.a.) ümmetinin kendisinden sonra İslamiyet uğrunda denizde bile cihad edip muzaffer olacaklarını gördüğü için sevincinden gülmüştür.
4. Gaza için denize açılmak caizdir. Ashab-ı Kiram deniz yoluyla ticâretde ederlerdi, cumhur-ı ulemânın görüşü budur.Yalnız Ömer b. el-Hattab ile Ömer b. Abdulazîz (r.anhum) denize açılmayı mutlak surette menetmişlerdir. Bazıları bunu dünyalık için denize açılmak manasına almış, âhiret için denize açılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. İmam Malik'e göre kadınlara deniz seyahati mutlak surette mekruhtur. Çünkü tesettürlerine mânidir. Bazıları, bunun küçük gemilere mahsus olduğunu, kadınların büyük gemilere binmelerinde kerahet olmadığını söylemişlerdir.
5. Kadınların denizde cihad etmesi mubahtır.
6. Hadisi şerif bir mucizedir. Bu mucize de Peygamber (s.a.) gâibden bazı şeyleri haber vermiştir. Ümmetinin denizde cihad edeceğini haber vermesi ne halde cihad edeceklerini bildirmesi, Ümmü Haram'a, "Sen evvelkilerdensin" diye tebşirde bulunması bunlardandır.
7. Peygamberlerin rüyaları haktır.
8. Cihad yolunda bulunup fiilen harbe iştirak etmeden ölen kimseye harbedenlerin ecri kadar ecir verilir..
9. Deniz şehidinin mi yoksa kara şehidinin mi daha ziyade ecir kazandığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları karada şehid edilenin daha ziyade ecir kazandığına kail olmuş, birtakımları da bunun aksini iddia etmişlerdir. Fakat aslolan her iki durumda da ecrin büyük olduğudur.[67]

2491. ...İshak b. Abdillah b. Ebi Talha'dan; O Enes b. Malik'i şöyle derken işitmiştir; "Rasûlullah (s.a.) Küba'ya gittiği zaman Üm-mü Haram'ın yanına giderdi. (O sıralarda Ümmü Haram) Ubâde b. es-Sâmit'in nikahı altında idi. Bir gün onun yanına uğradı. (Ümmü Haram da) kendisine yemek yedirdi ve oturup onun başını taramaya başladı" (Hadisin bundan sonraki kısmında İshak b. Abdullah) şu bir Önceki hadisi nakletti.[68]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bint Milhan (Ümmü Haram), Kıbrıs'ta vefat etmiştir."[69]

Açıklama

Hz. Ümmü Haram'ın bir kadın olarak Hz. Peygamberin başını taraması ulema arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. İbn Abdilber, Hz. Peygamberin, başını taramaya izin vermesini, Ümmü Haram'ın, Hz. Peygamber'in süt annesi, ya da süt teyzesi olmasıyla açıklamıştır. Ayrıca Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalib'in annesinin Neccar oğullarından olması cihetiyle yine Ümmü Haram'ın Rasûl-i Ekrem'in teyzesi mesabesinde olduğuna dair Yahya b. İbrahim b. Mezih'den bir haber rivayet ettiği gibi İbn Vehbi'in de Hz. Ümmü Haram'ın Hz. Peygamberin süt teyzesi olduğunu söylediğini kaydetmiştir. îbni Abdilber bu görüşleri naklettikten sonra, "Her iki halde de Hz. Ümmü Haram'ın. Peygamber (s.a.)'in mahremi olâuğu ortaya çıkar" demektedir.
Bazıları ise, Rasûl-i Ekrem'in, Hz. Ümmü Haram'ın evinde kalmasını ve saçlarını taramasına izin vermesini, Hz. Ümmü Haram'ın kendisinin, mahremi olmasına değil de Hz. Peygamberin günahlardan masum olmasından dolayı kendisine verilen özel bir izine bağlamışlardır. Kadı Iyâz; "Bu halin Rasûl-i Ekreme dair özel bir izin olduğunu iddia edebilmek için bir delile dayanmak gerekir. Oysa buna dair bir delil bulmak mümkün değildir" derken Hafız İbn Hacer de; "Bu hususta yapılan açıklamaların en güzeli bu halin Hz. Peygambere ait özel bir durum olduğunu ortaya koyan görüştür. Bu görüşün en büyük delili de hadisenin kendisidir" demiştir.[70]

2492. ...Ümmü Süleym'in kızkardeşi er-Rumeysâ'dan; demiştir ki: (birgün) Peygamber (s.a.), uyudu ve hemen arkasından uyandı. O sırada er-Rumeysa başını yıkıyordu. Peygamber (s.a,) (uykusundan) gülerek uyan(mış)dı. Bunun üzerine (Rumeysa):
Ey Allah'ın Rasûlü! Başım(i yıkadığım)a mı gülüyorsun? diye sordu. (Hz. Peygamber de):
"Hayır" diye karşılık verdi.
(Bu hadisi Rumeysa'dan rivayet eden Atâ b. Yesâr hadisin bundan sonraki kısmında) Şu (önceki hadisi bazı) eksiklik ve fazlalık(lar)Ia nakletmiştir.[71]
Ebû Dâvud dedi ki: "Rumeysa, Ümmü Süleym'in süt kız kardeşidir."[72]

Açıklama

Musannif Ebu Davud, Ata b. Yesar'ın Hz. Rumeysa'dan rivayet ettiği bu hadisin önceki hadise benzediğini, fakat bazı kısımlarının önceki hadisin metninden daha uzun bazı kısımlarının da daha kısa olduğunu ifada etmekle yetinmiş metnin tümünü nakletmemiştir. !
Hafız İbn Hacer'in beyânına göre Musannif Ebû Davud'un nakletmekten kaçındığı bu metni, Abdürrezzak, ei-Musannef inde tam olarak vermiştir. Abdürrezzak'in rivayet ettiği bu metne bakılırsa burada anlatılan olay ile önceki olay birbirinden tamamen farklıdır. İbn Hacer bu metni tahlil ettikten sonra, önceki hadis-i şerifte anlatılan olayın Hz. Ümmü Haram'la,

mevzumuzu teşkil eden ve metnini Abdürrezzak'ın Musannef-inden öğrendiğimiz hadis-i şerifte anlatılan kıssanın da Hz. Ümmü Ha-ram'ın kızkardeşi Ümmü Abdullah ile ilgili olduğunu beş cihetten isbata çalışmıştır.
Yine Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre Ebu Davud'un, hadisin sonuna ilave ettiği; "er-Rumeysa Ümmü Süleym'in süt kızkardeşidir," sözü doğru değildir. Hz. Ümmü Haram Ümmü Süleymin anne-baba bir kızkardeşidir ve Hz. Ümmü Haram bint Milhan b. Halid b, Zeyd b. Haram el-Ensariyye, Hz. Enes b. Malik'in teyzesidir. Ümmü Süleym bint Milhan b. Halid el Ensariyye ise Hz. Enes'in annesidir. Bu iki kardeş künyeleriyle meşhur olmuş iki sahâbiyedir. Bunlardan Hz. Ümmü Haram "Rumeysa", Ümmü Süleym'de "Gumeysa" künyesiyle meşhurdur.[73]

2493. ...Ümmü Haram (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur; "(Allah için sefere çıkıp ta) denizde başı dönerek kendisine kusma arız olan kimse için bir şehid, boğulan kimse için de İki şehid sevabı vardır."[74]

Açıklama

Metinde geçen "Mâid" kelimesi ikinci babtandır. (Mâde-yemûdu); Sallanmak ve sarsılmak manalarına gelir. Nitekim Allah Teâlâ'nın şu ayet-i kerimesinde de bu manâda kullanılmıştır: "Sizi sarsar diye arza ağır baskılar attı..."[75] Bu hadis-i şerifte ise, denizin sarsmasından dolayı başın dönmesi manasında kullanılmıştır.
İbnu'l-Esir'in en-Nihâye'deki açıklamasına göre kelimesi suda boğulup ölen kimse anlamına gelir. Bazıları bu kelimenin sulara battığı halde ölmeden kurtulan kimseler için kullanıldığını öylemişlerse de, "el-Meşârık" isimli eserde bu görüş reddedilmiştir. Gerçek olan şudur ki bu kelime sulara batıp ölen kimse anlamına gelen kelimesiyle eş anlamlıdır.
Münzirî bu hadis hakkında şunları söylemiştir: Bu hadisin senedinde Hilal b. Meymûn vardır. İbn Meîn onun güvenilir bir ravi olduğunu, Ebu Hatim er-Râzî ise, pek sağlam bir râvi olmamakla beraber kendisinden hadis alınabileceğini söylemiştir.
Hanefi ulemasından el-Aynî, bu hadisi şerifin, deniz savaşının kara savaşından daha faziletli olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir. İbn Abdil-ber ise, et-Temhîd isimli eserinde bu mevzu'da çok teferruatlı açıklamalarda bulunmuştur.[76]

2494. ...Ebû Ümâme el-Bâhilî'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.);
"Üç kişi vardır ki üçü de aziz ve celîl plan Allah'a emânettir. (Birincisi) Aziz ve Celil olan Allah'ın yolunda savaşa çıkan kimsedir. Bu kimse (Allah) ruhunu kabzedip de cennete koyuncaya veya-hutta (savaştan) elde ettiği sevab ve ganimetle evine döndürünceye kadar Allah'a emanettir. (İkincisi de) Mescide giden adamdır. Bu kimse de (Allah) ruhunu kabzedip de cennete koyuncaya veyahat da elde ettiği sevap ve ganimetle (evine) döndürünceye kadar Allah'a emanettir. (Üçüncüsü de) evine selamla giren kimsedir. Bu kimse de Aziz ve Celil olan Allah'ın emânetindedir."[77] buyurmuştur.[78]

Açıklama

Metinde geçen "dâmin" kelimesi her ne kadar ism-i fâilse de, "rnadmûn" manasında kullanılmıştır. Bir başka tabirle ism-i mef ûl manasında kullanılmış bir ism-i faildir.Nitekim "Artık o memnun edici bir hayat içindedir"[79] âyet-i kerimesinde "radiyeh" kelimesi ile "atılan bir sudan"[80] âyet-i kerimesindeki "dâfik" kelimesi ismi mef'ûl manasında kullanılmış ismi faillerdir. Bu itibarla "râdiyeh" kelimesi, "kendisinden memnun olunan", "dâfik" kelimesi de "atılan" manasına gelmektedir. "Ruhunu kabzedip de cennete koyuncaya veyahut da (savaştan) elde ettiği ganimetle evine döndürünceye kadar" cümlesinden maksat ise, Allah yolunda savaşan kimsenin şehid olduğu takdirde kesinlikle cennete gireceğini, şehid düşmediği takdirde ise, şayet ganimetler dağılmışsa hem Allah yolunda savaşmanın sevabı, hem de savaştan hissesine düşen ganimetlerle birlikte döneceğini, şayet ganimet elde edilmemiş veya elde dilen ganimetler taksim edilmemiş ise, sadece Allah yolunda savaşması sevabıyla döneceğim, binaenaleyh, eli boş olarak dönmesinin söz konusu olmayacağını ifade etmektir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, "evine selamla giren kimse" cümlesini iki şekiled açıklamak mümkündür:
1. Allah'ın, "Evlere girdiğiniz zaman Allah tarafından kutlu, güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (kendinizden olan ev halkına) selam verin"[81] emrine uyarak, eve girerken ev halkına selâm vererek giren kimse.
2. Fitnelerden ve fesatlardan salim kalabilmek ümidiyle evine kapanıp uzlete çekilen kimse.
Binaenaleyh bu iki şıkka giren kimselerin hepsinin de mevzumuzu teşkil eden hadisi şerifte vadedilen mükafaata erişmeleri ihtimal dahilindedir.
Mescide gittiği için, Allah'ın emanetinde ve himayesinde olduğu ifade medilen kimselerin içerisine mescide sadece ibâdet maksadıyla gidenler dahil olduğu gibi, ilim öğrenmek ve öğretmek için gidenler de dahildir. Binaenaleyh bu kimselerin mescidden eli boş dönmeleri düşünülemez. Ya sadece ibâdet etme veya ilme çalışma sevabıyla dönerler veyahut da bu sevaplarla birlikte dünyevî birtakım ganimetleri de beraberlerinde götürürler.[82]

10. Kâfir Öldüren Kimsenin Üstünlüğü

2495. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s,a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kafir ile, onu öldüren kimse ebediyyen, Cehennemde bir araya gelmeyeceklerdir"[83]

Açıklama

Diğer bir hadisi şerifte de, Fahr-i kainat efendimizin;

Cehennemde ikisi birbirine zarar verecek şekilde bir araya gelmezler," buyurduğu, Bunlar kimdir ya Rasûlallah diye sorulunca; "Bir kafiri öldürüp de sonra doğru yolu tutan mü'm in (ile onun öldürdüğü kafir)", karşılığı vermiştir.[84]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif hakkında Kadı Iyâz şunları söylemiştir: "Kafirle birlikte cehennemde birleşmeyeceği haber verilen bu kimseden maksat, kafiri savaşta öldüren kimse olsa gerektir." Kadı Iyâz bu sözüyle, pasaport ile müslüman topraklarına giren veya müslümanlarla aralarında sulh yapmış olan kafirleri öldüren kimselerin bu hadis-i şerifteki müjdeye dahil olmadıklarını ifade etmek istemiştir. Kadı Iyâz sözlerine şöyle devam etmiştir: "Çünkü bu müslümamn o kafiri öldürmesi günahlarına keffaret olur. Bu sebeple hayatında işlemiş olduğu günahlardan dolayı azabdan kurtulur. Yahut da bu kimsenin azabdan kurtulmasının sebebi (Allah'ın rızasına uygun olarak kalbinde beslediği) özel bir niyeti veya (Allah'ın bildiği) özel bir halidir. Sözkonusu müminin cehenneme girmemesinden kasdedilen mânâyı şu şekilde açıklamak da mümkündür: Bu kimsenin cehenneme girmemesinden maksat, günahlarının cezasından tamamen kurtulması değil de eğer cezalandırılacak sa, cennete sokulmayarak cennetle cehennem arasında bulunan ve A'raf denilen yerde tutulmak suretiyle cezalandırılmasıdır. Hiç cehenneme girmeden bu şekilde cezalandırılması ihtimal dahilinde olduğu gibi kafirlerin bulunmadığı bir yerde ateşle cezalandırılması da mümkündür." Tîybî'ye göre bu ihtimaller içerisinde en isabetli olanı "Bu kimsenin savaşta bir kâfiri yok etmesinin onun günahlarına keffaret olacağını" ifade eden görüştür.[85]

11. Savaşa Giden Mücahidlerin Hanımları Savaşa Gitmeyen Erkeklere Haramdır

2496. ...İbn Büreyde'nin babası Büreyde'den; "RasûluIIah sallalahü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" demiştir: "Mücâhidlerin hanımları (evlerinde) oturan erkeklere anneleri gibi haramdır. (Evinde) oturanlardan bir erkek, mücahidlerden bir adama ailesi hususunda vekil olur (da sonra ona hıyanet ederse, vekil kalan kimse) kıyamet gününde mücahid için durdurulur ve (mücahide); "şu (adam) ailen hususunda sana (kötü bir) vekil olmuştu. Onun iyiliklerinden dilediğin kadarını al" denir. RasûluIIah bize dönüp; (Mücahid'in onun sevabını alma hususundaki tutumunun nasıl olacağı hakkında) "Tahmininiz nedir?" diye sordu.
Ebû Dâvud dedi ki: (Bu hadisin râvilerinden) Ka'neb iyi bir insandı. Ebu Leylâ ona bir iş teklif etti. Ka'neb de; (Benim) bir dirheme ihtiyacım var, onu temin etmek istiyorum. Bunun için bana yardım edecek birini arıyorum, diyerek bu teklifi reddetti. (Ebu Leylâ da);
Hangimiz ihtiyacı için yardım istemiyor ki? diye karşılık verdi. (Ka'neb);
Beni (buradan) çıkarınız da (duruma bir) bakayım dedi. sonra oradan çıkıp gözden kayboldu. Süfyan dedi ki; "Tam gözden kaybolduğu sırada üstüne duvar yıkıldı da öldü"[86]

Açıklama

İmam Nevevi'ye göre savaşa giden mücahidlerin hanımlan, geride bıraktıkları vekillerine iki cihetten anneleri gibi haramdır:
1. Bu vekillerin, mücahidlerin hammlarıyla başbaşa kalıp da onlara kötü gözle bakmaları ve birtakım kötü niyyetlerle yaklaşarak onlarla sohbet etmeleri, aynen kendi annelerine kötü gözle bakmaları gibi haramdır.
Vekillerin onlara hizmette kusur etmeleri aynen kendi annelerine hizmette kusur etmeleri gibi haramdır.[87]
Bu hadisin Müslim tarafından rivayet edilen metninde 'bulunan "Ev halkı" ifadesinden anlaşılıyor ki mücahid'in evinde bulunan anne-baba, kız, câriye gibi bütün ev halkı da aynen mücahid'in hanımı gibi hürmete layıktır. Bunlara ihanet eden kimseleri, sırattan geçerlerken görevli melekler durdurup, Mücâhid'e dönerek, "îşte senin cihada giderken aileni emanet ettiğin kimse budur. Bu kimse senin emânetine hıyanet etmiştir. Onun sevabından istediğin kadarını alabilirsin." diyeceklerdir.
Artık herkesin kendi derdine düşüp babanın oğuldan, oğulun da babadan kaçtığı o günde eline böyle fırsat geçen bir kimsenin bu fırsatı kaçırmayıp son haddine kadar değerlendireceğini açıklamaya bile lüzum yoktur. Rasûl-i Zîşan Efendimiz, mücahid ailelerinin nasıl bir hürmete lâyık olduklarını anlattıktan sonra onlara ihanet eden kimselerin kıyamet gününde Mücahidler karşısındaki acıklı durumunu ifade etmek için, "tahminin nedir?" buyurmuş ve bu sözüyle; "Artık eline bu fırsatı geçiren bir mücahidin, o kimsenin bütün sevaplarını elinden alacağını tahmin edebilirsiniz" demek istemiştir.
Hadisin sonunda yer alan cümlelerinde Ebû Dâvud, râvilerden Ka'neb hakkında bilgi vermektedir. Bu cümlelerin hadisin asıl konusu ile alakası yoktur. Zaten bu ilâve Ebû Davud'un bazı nüshalarında da bulunmamaktadır.[88]

12. Ganimetsiz Olarak Dönen Bir Seriyye(Nin Fazileti)

2497. ...Abdullah b. Amr (r.a.), "Rasülullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir: "Allah yolunda savaşıp da ganimet elde eden (her) savaşçı, (birlik) ahiret (teki) sevablarının üçte ikisini peşin olarak (dünyada) almış olurlar. Kendileri için (ahirete sadece) üçte bir (nisbetinde sevap) kalır. Eğer herhangi bir ganimet elde edemeden dönerlerse (ahirette) sevabları tam olarak Verilir."[89]

Açıklama

Seriyye; sayıları beşten üç yüze kadar ulaşan ve düşman üzerine ansızın baskınlar yapmakla görevli askeri birlik-
lere verilen isimdir.
Bu hadis-i şerifte savaşa katılıp da savaştan ganimet elde ederek sağ-salim yurtlarına dönen mücâhidlerin, ahirette ellerine geçecek olan cihad sevabının üçte ikisini dünyada iken peşin olarak almış olacaklarım, savaştan bir ganimet elde etmeden

dönen veyahut da yurduna dönemeden savaş meydanında can veren mücâhidlerin ise, bu cihadlarının sevabını ahirette tüm "olarak alacaklarını ifade etmektedir.
İmam Nevevî, hadisin bu mânâya geldiğini ifade ettikten sonra Kadı Iyâz'ın bü hadisle ilgili görüşlerini nakledip, bu görüşlerden sadece bu manayı tercih ettiğini ve diğer görüşlerin hepsini de asılsız ve yanlış ilan ettiğini söylemektedir.
İmam Nevevi'nin açıklamasına göre, Kadı Iyâz'ın yanlış ilan ettiği bu görüşleri şöylece özetlemek mümkündür: "Bu hadis sahih değildir. Mücâhidlerin dünyada elde ettikleri ganimetle ahiretteki sevapları azalmaz. Nitekim Bedir mücâhidleri, Bedir savaşının ganimetlerini dünyada iken aldıkları halde ahîretteki sevabları azalmamış, bu ganimeti dünyada iken almış olmaları, onların mücâhidlerin en faziletlileri olma şerefine ermelerine engel teşkil etmemiştir."
İmam Nevevi, Kadı Iyâz'ın bu görüşlerini naklettikten sonra sözlerine şöyle devam ediyor: "Her ne kadar bazıları (2497 nolu hadis hakkında) "Bu hadisin râvilerinden "Ebu Hânî"nin kimliği meçhuldür. Binaenaleyh, "savaşa giden bir mücahidin hem ganimetle hem de büyük sevaplarla dönüp geleceğine, Allah'ın kefil olduğunu" ifade eden 2494 numaralı hadis-i şerif tercih edilir. Çünkü sözü geçen hadîs-i şerif meşhur bir hadistir. Râvileri de aynı şeklide meşhurdur. Ayrıca o hadis, hem Buhari, hem de Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Ebu Hânî'nin rivayet ettiği 2497 numaralı hadisi Müslim rivâyei etkmişse de, Buhârî Sahih'ine almamıştır. Demişlersede bu söz asla doğru değildir. Çünkü bu iki hadis arasında birini diğerine tercih etmeyi gerektiren bir sebep yoktur. Eğer iki hadis arasında herhangi bir çelişki olsaydı o zaman birini diğerine tercih yoluna gidilirdi. Oysa burada böyle bir durum sözkonusu değildir. Zira 2494 numaralı hadis-i şerifte sadece savaştan dönen bir gazinin sevab ve ganimetlerle döneceği ifade edilmekle ye-tinilmekte, elde ettiği ganimetlerin alacağı sevabın miktarını azaltıp azaltmayacağından asla söz edilmemektedir. Ayrıca 2494 numaralı hadisin ifadesi mutlak, 2497 numaralı hadisin ifadesi mukayeddir. Binaenaleyh, bu iki hadisi birlikte değerlendirirken 2497 numaralı hadis-i şerifteki kayıt-layıcı ifadeleri nazar-ı itibara almak icabeder.
Ebu Hani'nin kimliğinin meçhul olduğu iddiası da doğru değildir. Çünkü bu râvi imamlardan pek çoğunun kendisinden hadis rivayet ettiği meşhur ve güvenilir bir râvidir. Onun hadisini Müslim'in rivayet etmiş olması kendisinin güvenilir bir râvi olduğuna yeterli bir delildir.
İmam Nevevi mevzumuzu teşkil eden hadise yöneltilen tenkidi de şöyle reddetmiştir;
"Bir hadisin sahih sayılabilmesi için Buhari'de veya müslim'de bulunması şart değildir. Binaenaleyh bazı kimselerin sırf Buhâride bulunmadığı için bu hadisin şahinliğini kabule yanaşmamaları doğru değildir."
Bedir mücahidlerinin, Bedir ganimetlerini bölüştükleri halde müca-hidlerin en faziletlileri olduğunu delil getirerek savaştan elde edilen ganimetten payını alan mücâhidlerin, ahirette savaştan alacakları sevabın üçte ikisini dünyada peşin olarak almış olacaklarını ifade eden 2497 numaralı hadise yöneltilen tenkidi de şöyle reddetmiştir:
"Evet Bedir mücahidleri de Bedir savaşından hisselerine düşen ganimeti aldıkları için bu savaştan ahirette ellerine geçecek olan sevabın üçte ikisini dünyada almışlardır. Bedir mücahidlerinin ahirette elde ettikleri se-vab erişilebilecek sevapların en üstünü ve son haddi değildir. Eğer dünyada savaş ganimetlerini almamış olsalardı daha da büyük sevaba erişmeleri mümkündü. Ama bununla beraber Bedir mücahidlerinin cennetteki makamları çok büyüktür."[90]

13. Allah Yolunda Yapılan Zikrin Sevabının ,Kat Kat Olacağı

2498. ...Sehl b. Muaz'ın babası (Muaz)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.); "Namaz, oruç ve zikr(in sevabı) Allah yolunda harcanan mal(ın sevabm)dan yedi yüz kat fazladır." buyurdu.[91]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, ihlasla Kur'an okumak ve Sübhânallah, la ilahe illallah, Allâhü ekber diyerek, Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve oruç tutmak suretiyle kazanılacak sevapların, Allah yolundaki savaşlar için yapılan harcamalarla kazanılan sevablardan yediyüz katı fazla olduğu ifade edilmektedir. Her ne kadar senedinde Zeb-bân b. Fâid ile Sehl b. Muaz olduğu için bu hadisin zayıf olduğu söylenmişse de aslında bu hadisi destekleyen başka rivayetler de vardır.
Nitekim bu mevzuda Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilen bir hadis-i şerif şu mealdedir: Rasûlullah (s.a.)'a;
Kıyamet günü Allah katında derece bakımından kulların hangisi daha üstündür? diye soruldu ve Rasûlullah (s.a.);
"Allah'ı çokça zikredenler" buyurdu.
Ya Rasûlallah Allah yolundaki gaziden de mi üstündür? dedim.
"Kırılıncaya ve kana boyanıncaya kadar kılıcını kâfirlere ve müşriklere çalsa da, Allah'ı çok zikredenler, derece bakımından şüphesiz ondan daha üstündür." buyurdu.[92]
Yine aynı mevzuda Hz. Ebu'd-Derda'dan rivayet edilen diğer bir hadis-i şerifde şu mealdedir:
Peygamber (s.a.); "Dikkat! Amellerinizin en hayırlısı, hükümdarı (tan-rı)nın katında en temizi ve derecelerinizin de en yükseğini, sizin için altın ve gümüş dağıtmaktan daha hayırlı ve düşmanlarınızla karşılaşıp sizin onların boyunlarını vurmanızdan ve onların da sizin boyunlarınızı vurmalarından daha yararlı olanı size bildireyim mi?" buyurdu. Ashab;
Evet dediler. Rasûli Ekrem de;
"Allah'ı zikirdir" buyurdu.
Muaz b. Cebel dedi ki: "Allah'rn azabından kurtarıcı olarak, Allah?-ın zikrinden daha iyi bir şey yoktur."
Tirmizi dedi ki: Bazıları bu hadisi Abdullah b. Said'den buradaki gibi aynı senedle rivayet etmektedir. Kimi de yine ondan bu hadisi mürsel olarak rivayet etmiştir.[93] Hadis-i şerifin zahirinden anlaşılıyor ki, namaz, oruç ve zikrin sevabı Allah yolundaki bir savaşta yapılan harcama sevabının yediyüz katına kadar çıkan bir artış gösterir. Ancak bu fazlalığın derecesi namaz

kılan, oruç tutan ya da zikreden kimsenin ihlasına göre değişir.
Namazın, Allah yolundaki savaşlar için yapılan harmacalara olan üstünlüğünü izaha lüzum yoktur. Çünkü Resûl-i Zîşan Efendimiz "Allah katında en iyi amel hangisidir?" sorusuna "Vaktinde kılınan namazdır"[94] cevabını vermekle bu gerçeği en açık bir şekilde ifade buyurmuştur.
Orucun üstünlüğü ise, sevabının Allah'dan başka kimsenin bilmeyeceği kadar çok olmasından[95] ve orucun bir nevi sabır anlamına gelmesi[96] cihetiyle oruç tutanların Allah'ın sabredenler hakkındaki: "...Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir."[97] müjdesine girmelerinden anlaşılmaktadır. Zikrin fazileti hakkında ise şöyle bir haber rivayet edilmiştir: "Kim bir defa sübhanallah derse kendisine 124 bin basene yazılır."[98]
Feyzu'I-Kadir sahibi Münâvi'nin beyânına göre namaz, oruç, zikir ve cihadla ilgili bu hadisler Rasûl-i Ekrem'e bu mevzuda soru yönelten şahısların, şahıslarıyla ilgili özel cevaplarıdır. Fahr-i kainat efendimiz zahiri ve batınî bütün dertlerin ilacını bilen bir doktor olduğu için, kendisine soru yönelten kişilerin özel hallerine uygun düşen özel cevaplar vermiştir.
Zengin olanlara zekatı, cihad için maddi yardımda bulunmayı ve bunların faziletlerini açıklamışken, fevkalade güçlü ve kahraman kimselere cihadın faziletini açıklayıp onları cihada teşvik etmiş bunlara gücü yetmeyen kimseleri de durumlarına göre kimisini oruca, kimisini namaza, kimisini de zikre teşvik etmiş ve onlara teşvik ettiği bu ibadetlerin faziletim açıklamıştır.[99]
Hafız Şemseddin b. Kayyum'un açıklamasına göre genel olarak cihadla zikir kendi aralarında şu şekilde derecelendirilirler:
1. Zikirle birlikte yapılan cihad birinci sırayı alır. Çünkü Allah Teâlâ; "Ey inananlar bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya ensesiniz."[100] mealindeki âyet-i kerimesinde cihadla zikri bir arada anmıştır.
2. İkinci dereceyi cihadsız yapılan zikir teşkil eder. Bu şekilde yapılan zikir cihadla birlikte yapılan zikirden derece itibariyle aşağıdadır.
3. Zikirsiz yapılan cihad. Bu cihad, derece itibariyle üçüncü sırayı alır. Çünkü cihaddan gaye de Allah'ı zikirdir.[101]
Yine İbn Kayyim'in beyânına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis zikrin, Allah yolunda yapılacak savaşlar için para harcamaktan daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir. Fakat bu hadisin, cihad esnasında yapılan namaz ve zikrin cihad için para harcamaktan daha faziletli olduğu anlamına geldiğini söylemek de mümkündür.[102] Nitekim bu babın ismine bakılırsa, Musannif Ebu Davud'un da bu mânâyı tercih ettiği anlaşılır.[103]

14. (Allah Yolunda) Savaşırken Hayatını Kaybedenler

2499. ...Ebû Malik el-Eş'arî'den; demiştir ki: "Ben, Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim":
"Her kim Allah yolunda (savaşa) çıkar da (aldığı bir yarayla) ölürse veya öldürülürse o kimse şehiddir. Yahut da atı ya da devesi onu (yere çarpıp) boynunu kırar, veya zehirli bir hayvan onu sokar ya da yatağında ölürse veya Allah'ın dilediği bir ölümle ölürse, o kimse şehiddir. Ve onun için cennet vardır."[104]

Açıklama

kelimesi bir kimsenin evinden ve yurdundan çıkıp gitmesi anlamına gelir. Nitekim; "Tâlût askeriyle ayrılınca..."[105] âyet-i kerimesinde de bu mânâda kullanılmıştır.
kelimesi ise, deve veya benzeri bir hayvanın binicisini yere atıp boynunu kırması anlamına gelir.kelimesi de yılan gibi zehirli haşerelerin ısırması için kullanılır.
Hadîs-i şerifte Allah yolunda savaşa çıkan bir kimsenin herhangi bir sebeple hayatını kaybetmesi halinde şehid olacağı ifâde edilmektedir.
Binâenaleyh bu şekilde hayatını kaybeden bir kimse şehidlik rütbesine erişeceğinden, şehidler ve salihlerle birlikte cennete.ilk sırada girme saadetine erenlerden olacaktır.
Ancak Hafız el-Münzirî'nin ifade ettiği gibi senedinde Bakıyye b. el-Velid ile İbn Sabit bulunduğundan bu hadis zayıftır.[106]

15. Nöbet Tutmanın Fazileti

2500. ...Fedâle b; Ubeyd'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah sallalahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ölen her kişinin amel (defter)i kapanır. Ancak (Allah yolunda) nöbet tut(arken hayatını kaybetmiş ol)an kimse müstesna. Onun ameli kıyamet gününe kadar artırılır. Ve o kimse kabir imtihanının acısın)dan emin olur."[107]

Açıklama

Ölümünden sonra her insanın amel defteri kapandığı halde, nöbet mahallerinde Allah için nöbet bekleyen kimselerin amel defterleri kapanmaz, onların sevap hanelerine kıyamete kadar yeni sevapların yazılmasına devam edilir.
Çünkü bu kimse Allah'ın dinini yüceltmek, müslümanları düşmanlarından korumak için hayatını feda etmiştir. Bu hadis-i şerifte nöbet beklerken ölen kimselerin dışında herkesin amel defterinin kapanacağı ifade edildiği halde, Ebu Hüreyre'den rivayet edilen; "İnsan öldüğü vakit bütün namelleri kesilir. Yalnız üç şey(in sevabı) kesilmez: Sadaka-i ceriye, faydalanılan ilim, ona dua eden salih evlad"[108] mealindeki hadis-i şerifte sadaka-i cariye sahipleriyle arkasında ilmi eserler ve kendisine dua edecek hayırlı evlat brrakan kimselerin de amel defterlerinin kapanmayacağının haber verilmesi, bu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü ölen bir kimsenin amel defterindeki sevapların artmaya devam etmesi iki şekilde

olur:,
1. Bir başka kimse vasıtasıyla artar. Ölen bir kimsenin Ölürken bıraktığı bir kuyudan bir başka insanın gelip su içmesi gibi. Bu insanın su içmesi kuyu sahibinin amel defterindeki sevabının artmasına sebep olur.
2. Hiçbir kimsenin aracılığı olmadan artar. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatılmak istenen bu ikinci şıkka giren cinstendir. Allah yolunda nöbet beklerken hayatını kaybeden kimselerin amel defterindeki sevapları işte bu şekilde hiçbir kimsenin aracılığı bulunmadan artmaya devam eder.
Ebû Hureyre'den rivayet.edilen hadis-i şerifte anlatılmak istenen kimseler ise, öldükten sonra amel defterlerindeki sevaplarının artması diğer bir kimsenin aracılığına bağlı olan kimselerdir. Neyrül-Mearib isimli eserde nöbet tutmanın Mekke'de ikâmet etmekten faziletli olduğu, Muğnî isimli eserde ise, nöbetin en azının bir saat, tamamınmsa kırk gün olduğu, Siyeru-Kebir'de de en azının bir gün, en çoğunun kırk gün, vasatının da üç gün olduğu ifade edilmektedir.[109]

16. Azız Ve Celıl Olan Allah Yolunda Nöbet Tutmanın Fazileti

2501. ...Sehl b. el-Hanzaliyye şöyle anlatmıştır: (Hz. Peygamberin sahabilerinden) bir cemaat Huneyn (savaşı) günü Rasûlullah (s.a.)'la birlikte yürüdüler. Yürüyüşü uzattılar. Nihayet akşam üstü oldu. Ben de Rasûlullah'ın yanında (ikindi) namaz(ın)da hazır bulundum. O anda atlı bir adam geldi ve;
Ey Allah'ın Rasûlü, ben sizin önünüzden gitmiştim şöyle bir dağa çıktım. Bir de baktım ki Havazin kabilesi develerine binili kadınları, develeri ve koyunlarıyla birlikte hiç kimse geri kalmamak kaydıyla Huneyn'de toplanmışlar, dedi. Rasûlullah (s.a.)'de gülümsedi ve;
"İnşallah onlar yarın müslümanların ganimeti olacaktır" buyurdu. Sonra,
"Bu gece bizi kim bekleyecek?" diye sordu. Enes b. Ebu Mersed el-öanevi;
Ben (bekleyeceğim) ya Rasûlallah cevabını verdi. (Hz. Peygamber ona);
"Bin!" dedi. O da kendisine ait bîr ata binip Rasûlullah (s.a.)'a geldi. Rasûlullah da ona (şöyle) emretti:
"Şu boğaza git tepesine çık. Bu gece senin tarafından (gelecek) bir pusuya düşmeyelim". Sabahladığımız vakit Rasûlullah (s.a.) namazlarım) kıldığı yere çıkıp iki rekat naımaz kıldı. Sonra;
"Atlınızı gördünüz mü?" dedi.
Görmedik ya Rasûlallah, diye karşılık verdiler. Namaz için kamet getirildi. Rasûlullah (s.a.) namaza durdu ve boğaza da bakıyordu. Nihayet namazı bitirip de selâm verince:
"Müjde size (işte) atlınız geldi'* buyurdu. Biz ağaçların arasından boğaza (doğru) bakmaya başladık. Bir de ne görelim (atlı) gelip Rasûlullah (s.a.)'ın huzuruna durdu. Selam verdi ve (şöyle) dedi:
Ben gittim şu boğazın tepesine, Rasûlullah (s.a.)'in emir buyurduğu yere kadar çıktım. Sabah olunca boğazın iki yanındaki tepelere çıkıp (etrafı) gözetledim kimseyi göremedim. Rasûlullah (s.a.) ona;
"Bu gece (atından hiç) indin mi?" diye sordu. (O da);
Hayır. Ancak namaz kılmak veya abdest bozmak için inmem hariç diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.) ona;
"Sana (cenneti) kazandıran bir amel işledin. Bundan sonra (başka) bir amel işlemesen de zararı yok." buyurdu.[110]

Açıklama

iki dağm arasında bulunan geçittir. Yolcular bu geçitler sayesinde dağları aşıp menzillerine varma imkanı bulurlar.
Hadis-i şerif önemli geçitlerden veya askeri noktalardan düşmanı gözetlemenin Allah yanındaki değerini ve sahibine cenneti kazandıracağını ifade etmektedir. Nitekim bir hadis-i şerifte de (şöyle) buyurulmaktadır: "İki göz vardır ki onlara cehennem ateşi dokunmaz. Allah korkusundan ağlayan göz Allah yolunda (düşmanı) gözetleyen göz".[111]
Hakim'in Sehl b. el-Hanzala'dan rivayet ettiği bir hadisten anlaşıldığına göre, Rasûl-i Ekrem'in düşmanı gözetlemek üzere gönderdiği Enes b. Ebu Mersed gözetlemekte olduğu tepeden, Hevazin kabilesinin büyük bir askerle ve hayvan sürüleriyle yaklaşmakta olduklarını gördüğünü ifade etmiştir.
Bilindiği gibi bu savaş müslümanların zaferiyle ve pek çok ganimetleri ellerine geçirmeleriyle neticelendi. Bu hadisin bir kısmı daha önce 916 numaralı hadis-i şerifde geçmişti.[112]

Bazı Hükümler

1. Allah yolunda düşmanı gözetlemenin sevabı çok büyüktür.
2. Namaz esnasında göz ucu ile sağa-sola bakma namazı bozmaz.[113]

17. Allah Yolunda Savaşa Çıkmayı Bırakmanın Kerâhati

2502. ...Ebu Hureyre (r.a.)'m rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.)'şöyle buyurmuştur: "Bir kimse (Allah yolunda) savaşmadan ye onu gönlünden geçirmeden ölürse bir çeşit nifak üzere ölür."[114]

Açıklama

Allah yolunda hiçbir savaşa çıkmadan veya Allah için savaşa çıkmayı samimi olarak gönlünden geçirmeden ölen bir kimse

bir çeşit nifak üzere ölmüş olur. Bu hadis-i şerifte, din düşmanlarıyla savaşı terkeden kimseler Hz. Peygamberle birlikte savaşa çıkmaktan kaçan münafıklara benzetilmiştir: "Bir kavme benzeyen kimse o kavimdendir"[115] hadis-i şerifine göre de münafıklara benzeyen bir kimse münafıklardan sayılır.
Abdullah b. el-Mübârek bu hükmün Hz. Peygamber zamanına ait olduğunu söylemişse de ulemanın büyük çoğunluğu bu hükmün genel olduğunu, binaenaleyh bütün devirler için geçerli olduğunu söylemişlerdir. Tîbî'ye göre nefisle ve şeytanla savaşı terkedenler de bu hadisin şümulüne girmektedirler.[116]

Bazı Hükümler

1. Allah yolunda savaşa katılmaya azmetmek akıl ve balıg olan her müslümana farzdır. Umumi seferberlik ilan edildiği zamanlarda bu savaşa bilfiil katılmak farz-ı ayn olur. Genel seferberlik ilan edilmemekle beraber Allah yolunda yapılan harplerin devam ettiği zamanlarda ise, müslümanların bu savaşlara bilfiil katılmaları farz-ı kifâye olur.
2. Harbi tamamen bırakmak veya hiçbir zaman harbe katılmamaya karar vermek münafıklık alâmetidir.
3. Bir ibâdete niyet edip de onu yapmadan ölen kimse hiç niyet etmeden ölen kimse gibi değildir.
Bir namazı vaktinin evvelinde kılmaya imkan varken vaktin sonuna doğru kılma niyetiyle geciktirerek kılamadan Ölen kimse ile haccetme imkanına sahipken onu gelecek senelere tehir ederek haccetmeden ölen bir kimsenin günahkar sayılıp sayılmayacağı meselesi ise, ulema arasında ihtilaflıdır.[117]

2503. ...Ebu Ümâme (r.a.)'m rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim savaşa katılmaz veya savaşa katılan bir gaziyi (harp aletleriyle) donatmaz ya da savaşa giden mücâhidin ailesine hizmette ona hayırlı bir vekil olmazsa, her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah onu bir felâkete uğratır.
(Bu hadisin ravilerinden) Yezid b. Abdirabbih rivayetinde "kıyametten önce" (Allah onu bir felâkete uğratır) demiştir.[118]

Açıklama

Kâria, "insanın başına ansızın gelen felaket" demektir. Çoğulu kavâri' gelir.
Bu hadis-i şerifte harbe katılmadığı halde harbe katılan bir mücâhidin harb aletleriyle donatılmasına yardımcı olmadığı gibi, savaşa giden mücâhidin ailesine hizmetten geri durarak ona hayırlı bir vekil olmaktan da uzak duran kimseleri cenab-i hakkın ani felâketlere uğratarak onlardan intikam alacağı ifâde buyurulmaktadır.
Önceki hadisin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi Abdullah b. el-Mubârek, bu hadisteki tehdidin sadece Hz. Peygamber devrinde yaşan müslümanlar-ia ilgili olduğunu söylemişse de Abdullah b. el-Mübârek'in dışında tüm ulema, bütün müslümanların bu hadisteki tehdide muhatab olduğunu lemişlerdir.
Tîbî ise, nefis ve şeytanla savaşı terkeden kimselerin de bu tehdide hedef olduklarını ifâde etmiştir.[119]

2504. ...Enes b. Malik'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Müşriklere karşı mallarınızla yanlarınızla ve dillerinizle savaşınız."[120]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mal, can ve dille cihad etmenin farz olduğuna delildir. Mal ile cihad onu Allah yolunda savaşan mücâhidlerin nafaka ve silahını temin etmek için sarf etmektir. Canla cihad ise, bilfiil din düşmanlarının karşısına çıkarak onlarla savaşmaktır. Birçok âyetlerde "Mallarınızla, canlarınızla mücahede edin."[121] buyurula-rak bu mana ifade edilmiştir.
Dille mücahede kâfirlere karşı delil getirmek, "onları Allah'a imana davet etmek, harbeden iki taraf karşı karşıya geldikleri vakit "Allah, Allah!" veya buna benzer sözlerle düşmanı kahr-u perişan etmektir.
Onların da bilfiil mukabeleye geçip de Allah'a ve Rasûlüne küfretmelerine sebep olmayacak şekilde onların inançalnnın bâtıllığmi isbat için kuvvetli deliller ve burhanlar ikâme etmek suretiyle onların inançlarının bâtılhğını isbat etmek de dille cihadın kapsamı içerisine girer. Nitekim Rasûlullah (s.a.), bu hususta Hz. Hassan'a "Hiç şüphe yok ki kafirleri hicvetmek kendilerine ok isabetinden daha şiddetli gelir"[122] buyurmuşlardır.
Dil ile cihad hem basit hem de zordur. Her insan cebinden birşeyler harcamadan dili ile İslama hizmet edebilir. Fakat İslâmı anlatmak için İslâmı çok iyi bilmek gerekir. İslam'ı bilmeden dil ile yapılan bir hizmet ise yarar yerine zarar getirir.
Dine karşı yapılan saldırılar karşısında sükutu tercih etmek ise, İslâmı cihad anlayışıyla taban tabana zıttır. Nitekim, yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyurmuştur: Allah, kitap verilenlerden, onu insanlara açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz, diye söz almıştı. Onlar ise, onu arkalarına atıp az bir değerle değiştirdiler. Alış-verişleri ne kötüdür."[123]
Günümüzde dille yapılacak cihadın kapsamı içine girecek çalışmaları şöylece sıralamak mümkündür:
1. İslâmî kitap ve broşür yazmak ve dağıtmak
2. Gazete, dergi çıkarmak
3. Vaaz ve konferanslar tertiplemek
4. Sohbet toplantıları tertiplemek
5. TV ve radyo yayıncılığı.[124]

18. Müslümanların Toptan Harbe Çıkma Mükellefiyetlerinin Özel Bir Taife(Nin Harbe Çıkmaması Emrinin

Gelmesi) İle Yürürlükten Kaldırılması

2505. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Eğer topluca (savaşa) çıkmazsanız, (Allah) size acı (bir şekilde)

azabeder..."[125] (âyet-i kerimesi) ile "Ne Medine halkının..."[126] âyetini "Yapacakları"[127] kelimesine kadar, bunları takibeden "Bütün insanların, toptan savaşa çıkmaları doğru değildir..."[128] (âyet-i kerimesi) neshetmiştir.[129]

Açıklama

Nefr: Müheyyic bir. sebepten dolayı bir yerden bir yere fırlayıp çıkmaktır.[130] Burada ise, bu kelime toptan savaşa çıkmak anlamında kullanılmıştır. Bu hadis-i şerifte Hz. Îbn Abbas'-ın, metinde mealleri geçen Tevbe sûresinin 39. ayetiyle 120 ve 121. âyetlerinin yine Tevbe sûresinin 122. âyet-i kerimesiyle neshcdilidği görüşünde olduğu ifade edilmektedir.
Beyzavî tefsirinde ise, bu mevzuda şu görüşlere yer veriliyor: Katâde'yc göre; "Ne Medine halkının, ne de onların çevresinde bulunan bedevilerin, Allah'ın Rasûlünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarının kaygısına düşmeleri onlara yakışmaz..."[131] âyet-i kerimesi Hz. Peygambere ait özel bir hüküm ifade etmektedir. Binaenaleyh Hz. Peygamber harbe çıktığı zaman özür sahiplerinin dışında hiçbir kimsenin bu savaştan geri kalması caiz değildir. Hz. Peygamberden sonra işbaşına gelen devlet idarecilerinin harbe katılmaları halinde ise, savaşa katılmalarına ihtiyaç duyulmayan kimselerin bu harbe katılmaları mecburiyeti yoktur.
el-Velid b. Müslim'in rivayetine göre el-Evzaî ile İbnu'I-Mubârek ve Said b. Abdilaziz bu âyetin hükmünün, Rasûl-i Ekrem'in hayatında olduğu gibi kıyamete kadar da geçerli olduğu görüşünü savunurlarken, tbn Zeyd bu âyetin hükmünün fslamin ilk devirlerinde müslümanların sayılarının az olduğu günler için geçerli olduğunu, müslümanların sayısının çoğalmasıyla Allah Teâlâ hazretlerinin bu âyetin hükmünü; "Bütün insanların toptan sefere çıkmaları doğru değildir..."[132] âyet-f kerimesiyle neshet-tiğini iddia etmiştir.
Aslında Tevbe suresinin 122. âyetiyle 39. 120. ve 121. ayetleri arasında herhangi bir çelişki olmadığı için 122. âyetin diğerlerini neshetmesi düşünülemez. Çünkü 122. âyetin hükmü geneldir. Diğer âyetler ise Hz. Peygamberle harbe çıkmak istemeyen belli bir cemaatle ilgilidir.
İmam Taberî de şu sözleriyle bu gerçeği dile getirmektedir: "Eğer topluca (savaşa) çıkmazsamz (Allah) size acı (bir şekilde) azabeder..."[133] âyet-i kerimesindeki tehdid, Rasûl-i Ekrem kendilerini savaşa çağırdığı halde bu emre uymayan'kimselere ait özel bir tehdiddir." Aynı şekilde Hafız İbn Hacer de bu âyetin Tevbe suresinin 122. âyetiyle neshedildiği iddiaısı-m reddederek "Bu âyet mensuh değildir. Fakat tahsis edilmiştir" demektedir. Hafız Münzirî de Hz. İbn Abbas tarafından neshedildiği iddia eden Tevbe suresinin 39. 120. ve 121. âyetlerinin aslında muhkem olduklarını ve dolayısıyla neshedilmelerinden bahsedilemeyeceğini ifâde etmiştir.[134]

2506. ...Necde b. Nüfey'den; demiştir ki: İbn Abbas'a şu; "Eğer topluca (savaşa) çıkmazsamz (Allah) size (acı bir şekilde) azabeder..."[135] (mealindeki) âyeti sordum da;
Onlardan yağmur kesildi. (Yağmurun kesilmesi) onların azabıydı diye cevap yerdi.[136]

Açıklama

Hz. İbn Abbas, metindeki âyet-i kerimede Hz. Peygamberle harbe katılmak istemeyen kimselere yöneltilen tehdidin o kimselere, yağmursuzluk, kıtlık ve kuraklık şeklinde tecelli ettiğini ve ilâhi tehdidin bu şekilde gerçekleştiğini haber vermiştir.
Bazı müfessirlerin açıklamalarından da anlaşıldığına göre, bu ayet-i kerime Hz. Peygamber kendilerim harbe çağırdığı halde harbe katılmayan Arap kabileleri hakkında inmiştir. Allah onlara çok acı bir azabın geleceğini haber vermiş, bir süre sonra da yağmurlarını kesmiştir.
Her ne kadar bu âyet-i kerime belli kimseler hakkında nazil olmuşsa da, âyetin iniş sebebinin özel olması hükmün genel olmasına engel değildir. Binaenaleyh Hz. Peygamberin emrine muhalefet edenler dünya veâhi-rette- rezîl, rüsvay ve helak olurlar. Âyetin devamında yüce Allah Rasülünün emrine uymayan kimseleri helak edip yerlerine başka bir kavim getirerek o kavimle Rasûlünün imdadına yetişip onu muzaffer kılacağını va-detmiştir.
Hz. Peygamberin makamında bulunan bir zatın dine muvafık emirleri de aynen Rasûlünün emri gibidir. Ona itaat vâcib olur. Muhalefet eden günahkar ve rezil olur.[137]

19. Bir Mazeretten Dolayı Harbe Katılmama İzni

2507. ...Zeyd b. Sabit (r.a.)'den; demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'ın yanında (oturuyor) idim. Kendisini bir sükûnet kapladı. Derken Rasûlullah (s.a.)'ın dizi benim dizimin üzerine düştü. Rasûlullah'ın dizinden daha ağır birşey görmedim. Sonra (bu hal) ondan çekilip gidince (bana hitaben);
"Yaz!" dedi. Ben de (onun mübarek ağzından çıkan; "inananlardan yerlerinde oturanlar ile mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cîhad edenler bir olmaz. "[138] âyetini sonuna kadar bir kürek kemiği üzerine yazdım. Bu esnada âmâ bir adam olan İbn Ümm-i Mektum mücâhidlerin faziletini işitince ayağa kalktı ve;
Ey Allah'ın Rasûlü müzminlerden cihada gücü yetmeyenlerin durumu nasıldır? dedi. (İbn Ümm-i Mektum) sözünü bitirince

Rasûlullah (s.a.)'i (yeniden) bir sükunet hali daha kapladı ve dizi dizimin üzerine düştü. Dizinin ağırlığını (bu) ikinci defa (ki düşüşün) de de (aynen) birinci defaki gibi (herşeyden daha ağır) buldum. Sonra (bu hal) Rasûlullah (s.a.)'den çekilip gidince (bana hitaben);
"Ey Zeydî (yazdığını) oku!" dedi. Ben de (yazdığım âyetin) (kısmım) okudum. Rasûlullah (s.a.)'de (bu kısma)
" = özürsüz olarak (sözü ilâve edilecek)" dedi (ve) âyetin tümünü okudu. Zeyd dedi ki: Allah (bu âyette bulunan -özürsüz olarak- anlamındaki) kelimeyi başlıbaşına indirdi. Ben de (âyete) ilâve ettim. Hayatım elinde olan Allah'a yemin olsun ki onun kemikte bulunan çatlağın yanındaki ilâve edildiği yeri görür gibiyim.[139]

Açıklama

Bu hadisi şeriften anlaşılıyor ki Asr-ı saadette bazı müslümanlar, inançlarında şüphe olmadığı halde psikolojik veya herhangi bir sebeple cihada katılmamışlar, bunların Allah indindeki durumları sorulunca cihada katılanlarla katılmayanların mertebesini belirtmek üzere bu âyetler inmiştir. " = zarar sahibinden başka" cümlesi, maddi bir özürle cihada katılmayanları bu hükümden istisna etmektedir. Bilindiği gibi bir özürle cihada katılmayanların sevabı eksilmez, derecesi düşmez. Çünkü yüce Allah; "köre güçlük yoktur (Bunlar savaşa katılmak zorunda değillerdir) kim Allah'a ve onun elçisine itaat ederse (Allah) onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar..."[140] buyurmuştur.
Ayetin ifadesine göre cihad eden mü'minler, cihada gitmeyenlerden üstündürler. Ama Allah "...Gerçi Allah, hepsine de güzellik va'detmiştir..."[141] âyet-i kerimesiyle bütün mü'minlere güzellik va'detmiştir. Bu da cihadın farz-ı ayn değil farz-ı kifâye olduğunu gösterir. Çünkü farz-ı ayn olsaydı bunu yapmayanlarda hiçbir fazilet kalmaz, tersine günahkâr olurlardı.[142]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerimi levha ve kemik üzerine yazmak ve yazdırmak caizdir.
2. Kesilen hayvanın kemiklerinden yararlanmak caizdir. Bunlardan istifade edilebilir.
3. Körlük, topallık ve hastalık gibi Özrü bulunan kimseye, cihad farz değildir. Harbe gitmedikleri halde bu gibi özür sahiplerine sevap verilebilir.
Ancak Nevevi'ye göre sevapları mücâhidler derecesinde değil, niyyetlerine göre verilir. Allâme Aynî İse, cihada niyeti olduğu halde bir özürden dolayı cihada katılamayan kimseye mücâhid sevabı verileceğini söylemiştir. Nitekim; "Medine'de Öyle insanlar var ki: Biz bir vadiyi veya dağ yolunu tuttuk mu (gönülden) onlar da bizimle beraber olurlar. Ama kendilerine özür mani olmuştur." mealindeki 2508 numaralı hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.
4. Cihad, farz-i kifayedir. Hadis-i şerif Peygamber (s.a.) zamanında cihadın farz-ı ayn olduğunu iddia edenlerin sözünü reddetmektedir. Cihad her devirde farz-ı kifayedir. Ancak Küffar istilâ ettiği zaman farz-ı ayn olur. Yada, kâfirlerin hâkim olduğu topraklarda, mü'minlere zulüm söz-konusu ise yine farzı ayndır. Cihad'sa küfrü reddetme eyleminin fiili şeklidir.[143]

2508. ...Enes b. Malik'den Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Vallahi siz Medine'de öyle bir cemaat bıraktınız ki onlar sizin yürüdüğünüz (bütün) yol(lar)da ve sarfettiğiniz (her) malda, geçtiğiniz (her) vadide sizinle beraberdirler."
(Bunun üzerine ashab-ı kiram);
Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar Medine'de oldukları halde nasıl bizimle olurlar dediler. (Hz. Peygamber de);
"Onları mazeret(leri) alıkoydu." diye karşılık verdi.[144]

Açıklama

Bu hadis-ı şerif bir işe iuyyet edipte herhangi bir özründen dolayı onu yapamayan bir kimsenin o ışı yapan kimse gibi sevap alacağına delildir. Bu hadisi Ebu Avâne ile İbn Hibbân da rivayet etmiştir. Fakat Ebu Avâne ile îbn Hıbban'ın hadisinde, "sizinle beraberdirler" cümlesi, "sevapta size ortaktırlar" şeklinde rivayet edilmiştir. Bu da mazereti sebebiyle savaşa katılamayan kimselerin katılanlarla beraberliğinin sevab yönünden olduğunu ifade eder.
Metinde geçen mazeret kelimesi hastalıktan daha genel bir manada kullanılmıştır. Her ne kadar Müslim'in rivayetinde "kendilerini hastalık hapsetmiştir" ifâdesi varsa da bu ifade, mazeretin sadece hastalıktan ibaret olduğunu değil, fakat insanların harbe katılmasına en çok hastalığın engel olması hasebiyle kullanılmıştır.[145]

Bazı Hükümler

1. Harbe giden 8âzUerle niyyet olarak beraber olup da hastalık veya başka bir sebeple harbe fiilen iştirak edemeyen kimseler, harbe katılan gaziler gibi sevaba nail olacaklardır.
2. Farz-ı kifâye veya farz-ı ayn olarak yani umûmi seferberlikte cihada iştirak etmeye niyetlenmek her mü*mine farzdır.[146]

20. Cihada Denk Olabilen Amel

2509. ...Zeyd b. Halid el-Cüheni, Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kim Allah yolundaki bir mücahidi donatırsa (Allah yolunda) savaşmış olur. Kim de bir mücahide ailesi hakkında hayırlı bir

vekil olursa, o da (Allah yolunda) savaşmış olur."[147]

Açıklama

İbn Hibban metinde geçen; "Allah yolunda savaşmış olur" cümlesini; "Gerçeklen savaşmadığı halde yine de aynen Allah yolunda savaşan bir mücâhid gibi sevab alır." şeklinde tefsir etmiştir.
Hafız İbn Hacer bu hadis-i şerif hakkında yaptığı açıklamada Müslim'in rivayet ettiği "Hanginiz savaşa çıkan mücâhide ailesi ve malı hakkında hayırlı bir vekil olursa, ona mücahidin ecrinin yansı verilir."[148] mealindeki hadis-i şerifi delil getirerek; "kendini harp malzemeleriyle donattıktan ya da ailesinin nafakasını temin ettikten sonra savaşa çıkan bir mücâhide, başkasının yardımıyla yada ailesinin nafakasını temin etmeden savaşa giden bir mücahidin sevabının iki misli sevap verileceğini" söylemiştir.
Hafız İbn Hacer'e göre, "Mücâhidin ailesini ve malını koruyup gözeten kimseye mücâhidin ecrinin yarısının verileceği"ni ifade eden hadis-i şerifle mevzumuzu teşkil eden ve; "mücâhidin ailesini koruyup gözeten kimsenin aynen bilfiil cihadeden mücahid gibi sevab alacağını" ifade eden hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü Müslim'in hadisinde geçen; "Mücâhidin ecrinin yarısı" tabirinden maksat, mücahidin şahsına isabet eden sevabın yansı değildir. Bu kelimeyle kasdedilen, mücâhidin Allah yolunda savaşmasıyla hem kendisi hem de onun ailesini koruyan kişi için hasıl olan sevapların toplamının yarısıdır. Bu demektir ki mücâhidin ailesini, malını ve mülkünü koruyan kimse için de aynen bilfiil harbe katılan bir mücahid gibi sevab verilir.
Hadis-i şerifte mücâhidin silahlanması için gerekli yardımı yapan kimsenin de aynen mücahid gibi sevap alacağı ifade edildiğine göre, kendi kendini donatarak harbe giden mücahid ile geride bıraktığı ailesinin nafakasını temin ederek savaşa giden bir mücâhide, başkasının yardımıyla ya da ailesinin nafakasını temin etmeden savaşa giden bir mücâhidin sevabının iki misli sevap verilecek demektir.[149]
Her ne kadar hadis-i kudsî'de "...Her kim bir iyilik yapmaya niyetlenir de yapamazsa Cenab-ı Hak onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar (kabul eder). Eğer hem niyetlenir hem de o iyiliği yaparsa on iyilik sevabı yazar ve bu sevabı yediyüz ve daha fazla katına çıkarır..."[150] buyuruluyorsa da, mücahidi donatan veya onun ailesinin nafakasını temin eden kimse iyi niyetinin sonucu olarak sadece bir cihad sevabı almakla kalmaz, bilfiil savaşa katılan mücâhid gibi cihadın sevabını da kat kat fazlasıyla alır. Çünkü mücâhidlere yardım eden kimseler de niyyetlerini bilfiil harekete geçiren kimselerdir.[151]

Bazı Hükümler

1. Mücahidi harp malzemeleriyle teçhiz eden bir kimse aynen bilfiil harbe katılan mucahıd gibi sevap alır.
2. Mücahidin geride bıraktığı ailesinin nafakasını temin eden bir kimse aynen bilfiil harbe katılan mücâhid gibi sevap alır.
3. Kendi kendini donatarak bu savaşa giden bir mücâhid başkasının yardımıyla savaşa giden bir mücâhidin iki misli sevap alır.
4. Ailesinin nafakasını temin ederek savaşa giden bir mücâhid, ailesinin nafakasını temin etmeden savaşa katılan bir mücahidin iki misli sevap alır.[152]

2510. ...Ebu Said el-Hudri (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.)'Beni Lihyan'a (karşı savaşmak üzere bir müfreze) gönder(mek iste)miş ve;
"Her iki adamdan biri çıksın!" buyurmuş. Sonra oturan(lar)a; "Çıkanın ailesi ve malı hakkında hanginiz hayırlı bir vekil olursa, çıkanın yarı sevabı ona verilir" buyurmuş.[153]

Açıklama

Hicretin dördüncü yılında Beni Lihyân, Rı'lzekvân ve Usayya kabileleri, Peygamberimizden, kendileri için din adamları ve yardımcılar istemişler, gönderüince de onları Bi'ri Maûne'de şehid etmişlerdi.[154]
Peygamberimiz onların öçlerini almak üzere, Beni ühyânları bulup onlara ansızın baskın yapmayı tasarladı. Bunun için hemen sefere hazırlanmalarını ashabına emretti.[155] İşte bu sefer esnasında, Fahri kainat efendimiz her evde bulunan iki erkekten birinin veya her kabiledeki erkeklerin yarısının harbe çıkıp, diğerlerinin evde kalmasını emretmiş ve evde kalanların mücâhidlerin ailesine bakmakta kendilerini aratmamaları ve onlara hayırlı bîr vekil olmaları halinde onların cihadından hasıl olan sevabın yarısına nail olacaklarını ifade buyurmuştur.[156]
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi mücahidin aile halkının nafakasını temin eden kimsenin, müchadin ecrinin yarısını almasından maksat, mücâhidin hissesine düşen ecrin yarısı değildir mislidir.[157]

21. Cesurluk Ve Korkaklık

2511. ...Ebu Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir: "İnsanda bulunan (huy)ların en kötüsü, hırslı bir cimrilik ve şiddetli bir korkaklıktır"[158]

Açıklama

Şuhh, "Cimrilik" demektir. Cömertliğin zıddı ve nefsin yakalandığı tedavisi güç bir hastalıktır. Şer'an ve insanî bakımdan malı harcanması gereken yerlerde harcamaktan kaçınmak demektir. Tamahkarlıkta ileri gidenler ilk önce, "bahil - cimri" unvanım alırlar. Sonra bunun aşırısına uğrayarak hakirliğe ve adiliğe düşerler. Bazılarına göre şuhh cimriliğin aşırı derecesidir.[159]
Yüce Allah cimriliğin kötülüğünü şöyle açıklıyor: "Cimrilik eden, kendisini müstağni gören, güzel kelimeyi (şehâdet kelimesini) yalanlayan kimseye, güçlüğe götüren yolları kolaylarız, helak olduğunda onun malı fayda vermez."[160]
"Kendisini cimrilikten koruyan kimse felah bulmuştur."[161] Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: Zulümden kaçınırız. Çünkü zulüm, kıyametde karanlıklara sebeptir. Cimrilikten de korununuz. Çünkü cimrilik, sizden evvel geçenleri helak etmiş, onları kan dökmeye, haramı helal görmeye sevketmiştir."[162]
Cebânet ise, korkaklık ve cesaret yokluğu demektir. Korkan insan, hayal ve vehmin zanların esiri olup herşeyden ve belki kendi gölgesinden bile korktuğu için genel görünüşüyle kendisinden fayda umulan hür kişilerden sayılmaz; sözüne, mukavelesine, ahitleşmesine güvenilmez, yolculuk etmek, hele sabır ve sebat gerekli olan yerlerde (savaş gibi) bulundurmak doğru olmaz.
Bu gibi korkakları küçük bir görevle bile savaşta bulundurmak düşmana imkan vermek demektir.[163] Ahlak ulemasının beyânına göre cimrilik korkaklıktan, cömertlik de cesaretten neşet eder.[164]

22. Kendinizi "Kendi Ellerinizle Tehlikeye Atmayın!" Âyet-İ Kerimesi[165]

2512. ...Ebu îmran, Eşlem (b. Yezid)'den; demiştir ki: "Biz İstanbul'u kasdederek Medine'den savaşa çıktık. Cemaatin başında Abdurrahman b. Halid b. el-Velid vardı. Rum (askerleri) sırtlarını (İstanbul) şehrin(in) surlarına dayamışlardı. Derken (bizden) bir adam (tek basma) düşmana saldır(ıp düşman safları arasına dal)dı. Bunun üzerine halk "Vazgeç, vazgeç! lâilahe illallah kendi elleriyle kendini tehlikeye atıyor!" diye feryada başladı. (Bunu gören) Ebû Eyyûb (el-Ensârî) dedi ki: "Bu âyet biz Ensâr topluluğu hakkında indi. (Yüce) Allah Peygamberi (Muhammed) (s.a.)'e yardım edip İslâmi-yete destek olunca (kendi kendimize);
"Haydi gelin mallarımızın başında duralım, onları düzene koyalım" demiştik. Bunun üzerine Yüce Allah; "Allah yolunda sarf ediniz de kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayınız!"[166] (mealindeki âyet-i kerimeyi) indirdi. (Kendi) eller(imiz)le kendimizi tehlikeye atmak (demek), mallarımızın başında onları düzene koymakla uğraşmamız ve cihâdı terk etmemiz (demektir."
Ebu İmran dedi ki: Ebu Eyyub (Şehid olup ta) İstanbul'a defn edilinceye kadar cihada devam etti.[167]

Açıklama

Çoğu kere hastalık ve kötü alışkanlıklarla mücadelede söz konusu edilen; "Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın" mealindeki ayetin sebeb-i nüzulünü açıklayan büyük sahabi ve büyük mücahid Ebu Eyyub el-.Ensarî hazretleri, bizzat veya bilvasıta Cihada iştirak etmekten kaçınanları uyarmakta, cihada hazır olmamanın ve mutlak sulh taraftarı görünümüne bürünmenin tehlikesine ciddi şekilde dikkatleri çekmektedir.
Harbi; tehlike, sulhu ise, tehlikeden uzak kalmak sanmanın yanlışlığını ortaya koyan âyet, müslümanlar için bir hareket ve fedakarlık kaynağıdır. Görünüşe aldanmama ihtarıdır. Zâten savaşla ilgili bir ayette, kişisel kanaat ve görüşlerin kısırlığı, ilâhi emirlerin ve yasakların maslahat-ı nassa uygunluğu şöyle açıklamış bulunmaktadır:
"Savaş -hoşunuza gitmediği halde- size farz kılındı. İhtimal ki hoşlanmadığınız bir şey sizin İyiliğinizedir ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şeyde kötülüğünüzedir. Allah bilir, siz bilmezsiniz."[168]
Savaşın fevkalade sıkıntıları olduğu muhakkaktır. Kişiyi ölüm tehlikesiyle burun buruna getirdiği de doğrudur. Ancak cihada iştirak etmek demek, mutlaka ölmek demek de değildir. Allah yolunda savaşırken ölene zaten "ölü" denemez. Çünkü yüce Allah Kur'ân-ı Kerîminde; "Allah yolunda öldürülenlere ölü demeyin, zira onlar diridirler, fakat siz farkında değilsiniz." "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma, Bilakis Rableri katında diridirler. Allah'ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar, arkalarından kendilerine ulaşamayan kimselere, kendilerine korku olmadığını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler."[169] buyurmaktadır.
İyilik ve tehlikeden uzaklık olarak değerlendirilen sulh ya da cihad-dan geri durmanın tehlikesi ise, kişiyi mal kazanmaya ve rahata alıştırması, dünyayı sevdirmesi, ölümden korkma hissini yaygınlaştırması ve fedakârlık ruhunu öldürmesi olarak sayılabilir. İnançları çerçevesinde, kendi ülkesinde özgür yaşama mutluluğunun önemini takdir edemeyen fertlerden oluşan bir milletin varlığı görülmüş değildir. Bu yüzden mutlak sulh taraftarı olmak, tehlikeyi tam anlamıyla kucaklamak demektir. Gerektiğinde cihada koşmasını ve ölmesini bilmeyen milletler yaşama haklarından kendi kendilerine vazgeçmiş olmaktadırlar, İşte bu kişilerin kendi elleriyle kendilerini tehlikeye atması olur. Nitekim Allah Teâlâ bir ayet-i kerimede cihaddan geri kalanların durumuna ışık tutmakta, acı sonlarını bizlere şöyle açıklamaktadır; "Ey inananlar, size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın" dendiği zaman yere çakılıp kaldınız? Ahireti bırakıp dünya hayatına mı razı oldunuz? Oysa dünya hayatının geçimi ahirete göre pek az bir şeydir. (Cihad'a) çıkmazsamz, Allah size can yakıcı aza bin azab eder ve yerinize başka bir millet getirir. Ona bir şey de yapamazsınız, Allah her şeye kadirdir."[170]
Tefsir alimlerinin beyanına göre bu ayeti kerimeler her halükârda savaşa hazırlıklı ve uyanık bulunmanın ve bunun için gerekli harcamaları yapmanın farz olduğunu ifade etmektedir.[171]

23. Atıcılık

2513. ...Ukbe b. Âmir'den; demiştir ki: Ben Rasûluüah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim; "Aziz ve celil olan Allah bir ok sebebiyle uç kişiyi cennete sokar, hayır uman ve bu sebeple onu yapan ustasını, onu atanı, onu atana vereni.
Atıcılık ve binicilik yapın. Atıcılık yapmanız bana binicilik yapmanızdan daha sevimlidir. Üç oyundan başka (mubah) oyun yoktur. İnsanın atını terbiye etmesi, ailesi ile oynaşması, yayı ve oku ile atması. Kim (ok) atmasını öğrendikten sonra ondan yüz çevirerek atışı terkederse -ki ok atmak gerçekten (büyük) bir nimettir-Onu(n şükrünü) terketmiş olur. Yahut da (ravi şöyle) dedi: "Ona nankörlük etmiş olur."[172]

Açıklama

Allah Teâlâ'nın bir ok sebebiyle cennete sokacağını va'dettiği üç kişiden biri oku atana onu veren kimsedir. Bir kimsenin oku atana vermesi iki şekilde olur:
1. Bir kimse yanına okları alır ve oku atacak kimsenin" yanında durur. Oku atacak olan kimse elindeki oku attıkça o kimse de yenilerini ona verir. Bu suretle okçuya yardımcı olur.
Günümüzde makineli silahların veya topların tetiğini çeken ve mermileri hedefe gönderen kimselere bazı askerlerin makinelilerin ve topların ağzına mermi koyarak yardım etmeleri gibi.
2. Oku atan kimse elindeki okları attıkça elinden giden okları düştükleri yerlerden toplayıp gelmekle olur. İşte ok atan kimseye bu iki yoldan biriyle yardım eden kimseyi de Allah cennetine sokacağını va'detmiştir.
Ancak buradaki oku sadece eski devirlerde yayla atılan oklardan ibaret zannetmek yanlış olur. Mevzumuzu teşkil eden ok, devrin en modern ve en tesirli silahını ifade etmektedir. Bu, devrin şartlarına ve düşmanın durumuna göre değişebilir, Müslüman, düşmanlarından daha güçlü olmak ve onlara karşı onların silahlarından daha üstün silah kullanmakla mükelleftir.
Metinde geçen "Atıcılık ve binicilik yapın*' cümlesi ise "hedefe atacağınız silahları sadece yaya olarak atmakla kalmayın, deniz, hava, kara vasıtalımın en modernlerinden de istifade ederek silahlarınızı uçaklar, jetler, füzeler, tanklar, deniz altıları, torpidolarla düşmanlarınız üzerine atın. Yerine göre bazan yaya olarak, bazan da vasıtalarla kullanınız" demektir.
et-Tîbî "atınız", "bininiz" cümlelerinden ikinci cümlenin birinci cümle üzerine atfedilmiş olduğunu nazar-ı dikkate alarak bu iki cümlenin birinin diğerinden tamamen farklı olduğunu, çünkü bir cümlenin diğer bir cümle üzerine atfedilebilmesi için cümlelerin birbirinden tamamen farklı olması gerektiğini ifade ettikten sonra "atınız" cümlesiyle ok atmak, "bininiz" cümlesiyle de mızrak atmak kasdedilmiştir. Zira ok yaya olarak, mızrak da süvari olarak kullanılır demiştir.
Bu iki cümleyi bu şekilde açıklayan Tîbî (r.a.)ye göre metinde geçen "atıcılık yapmanız bana binicilik yapmanızdan daha sevimlidir" cümlesi "sizin ok atarak savaşmanız, mızraklarla savaşmanızdan bana daha sevimlidir" anlamına gelmektedir.
Hanefi ulemasından Aliyyü'l-Kari'ye göre bu cümle '"ok atıcılığı yapıp bunu öğrenmek, at terbiye edip onun üzerinde harp talimleri yapmaktan bana daha sevimlidir" anlamına gelmektedir. Çünkü at terbiye edip onun üzerinde harp talimleri yapmak çoğu zaman sahibine gurur ve kibir getirir. Ok atmada ise böyle bir durum yoktur ve ok atıcılığında genel bir fayda vardır. İşte bu hikmete bağlı olarak; "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad İçin bağlanıp beslenen atlar hazırlayın."[173] âyet-i kerimesinde atıcılık at terbiye etmekten önce zikredilmiştir. Yine aliyyü'l-Kari'ye göre bu hadis-i şerifte mızrak kullanmaya delalet eden bir ifade mevcut değildir.[174]
Hadis-i şerifte düşmanla savaş için atış talimi yapmanın, at terbiye etmenin kişinin eşiyle oynaşmasının dışında bütün oyunların gayrı meşru olduğu ifade edilmektedir, Çünkü istisna edilen bu üç oyunda netice itibariyle hakka yardımcı olma cihada hazırlanma mânâsı vardır. İnsanı harbe karşı hazırlayacak ve onu maddeten ve manen düşmana karşı güçlü kılacak her hareket bu hükmün kapsamı içine girer. Hattâbî'nin beyanına göre her ne kadar ulemadan bazıları harbe hazırlayacağı zannıyla satranç oynamanın mubah olduğunu söylemişlerse de, onu kumarla oynayanların fasık, kumarsız oynamakla beraber oyuna kendilerini kaptırarak oyun esnasında sinirlenerek kötü sözler sarfedenlerin veya namazlarını geciktirenlerin şahitlikleri kabul edilmez.[175]

Bazı Hükümler

1. Allah, İslam düşmanlarına karış atılan bir silahı kullanan kimseyi cennete koyacağım va dettiği gibi, düşmana karşı kullanılması niyetiyle o silahı imal eden ustayı ve silaha mermi temin eden kimseyi de cennete koyacağını va'detmiştir.
2. Kişinin eşiyle oynaşması, cihada hazırlık maksadıyla atış talimi yapması ve atını terbiye etmesinin yanında insanı harama sürükleyici olmaktan uzak olan eğitici ve insan fıtratının ihtiyaç duyduğu sağlıklı oyunların dışındaki oyunlar haramdır.
3. Atış öğrendikten sonra onu unutan veya terkeden kimse nimete nankörlük etmiş olur. Çünkü atıcılığı taze tutmak ve daima savaşa hazırlıklı olmak gereklidir.[176]

2514. ...Ebu Ali Sümame b. Şüfeyyi'l-Hemdanî, Ukbe b. Amir el-Cühenî'yi şöyle derken işitmiş. Ben Rasûlullah (s.a.) minber üzerinde: "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın..."[177] (ayeti kerimesini okuduktan sonra) Dikkat!; kuvvet atmaktır. Dikkat! kuvvet atmaktır. Dikkat! kuvvet atmaktır!" derken işittim."[178]

Açıklama

Hz. Ukbe'nin Hz. Peygamberden işittiği âyet-i kerime-nin tamamı meâlen şöyledir; "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar (savaş araçları) hazırlayın. Bunun Allah'ın düşmanım ve onlardan başka sizin bilmediğiniz Allah'ı bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size ödenir, hiç haksızlığa

uğratılmazsınız."[179]
Tefsir âlimlerinin beyânına göre âyet-i kerimede geçen "kuvvet" kelimesi düşmana galebe teminine yarayan araç ve gereçlerin tümünü kapsamı içine almaktadır.
Zırhlı torpido, denizaltı gemileri, uçak, tank, makineli araba, hayvan, silah, demiryolu, şose, ordu, kışla, depo, istihkam, yiyecek, içecek, giyecek, harp sanatı, beden kuvveti, idmanlar, hulâsa harbe yarayan her-şey bu kuvvet kelimesinin anlamı içerisine girmektedir. Bütün bunları tam bir surette ve vaktinde hazırlamak müslümanlar üzerine borçtur.[180]

24. Dünyalık Elde Etmek Ümidiyle Savaşan Kimse

2515. ...Muaz b.Cebel'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Savaş ikidir:
Allah'ın dinini yüceltmek isteyen, devlet başkanına itaat eden, (cihad yolunda) malım ve canını harcayan, (silah) arkadaşına kolaylık gösteren ve fesattan kaçan kimse(nin yaptığı savaş). Bu şekilde savaşan kimsenin uykusu da uyanıklığı da sevabtır.
Övünmek, gösteriş ve ün için savaşan, devlet başkanına itaat etmeyen" ve yeryüzünde fesat çıkaran kimse(nin savaşı). Bu (şekilde savaşan) kimse (günahını karşılamaya) yeterli bir sevab ile dönmez."[181]

Açıklama

"Kefâf" kelimesi; hayır, sevab, yeterli rızık, manalarına gelir. İbnu'I-Esir'in Nihâye'deki ifadesine göre ise, bu kelime bir şeyin ihtiyaca cevab verecek mikdanni ifade etmek için kullanılır.
Kadı Iyâz metindeki bu kelimenin bulunduğu cümleye "bir sevapla dönmüş olmaz" diye mana vermiştir. Ancak şunu ifade edelim ki Kadı lyâz'ın verdiği bu mana, söz konusu kelimedeki kâfin kesre ile "kifaf" şeklinde okunmasıyla ilgilidir. Eğer bu kelimedeki kâfetha okunacak olursa, Kadı Iyâz'a göre sözü geçen cümleye, "kıyamet gününde kendisine yetecek kadar olan bir rızıkla dönmüş olmaz" diye mana vermek gerekir. Çünkü "kefaf" kelimesi "yeterli rızık" anlamına gelir.
el-Muzhır ise, "kefaf" kelimesi denklik, eşitlik manasına geldiğinden bu cümleye, "günahına denk bir sevapla dönmüş olmaz" diye mânâ vermiştir. el-Muzhır'ın verdiği bu manaya göre övünmek, gösteriş ve ün için savaşan, devlet reisine veya onun tayin ettiği kumandanlara itaat etmeyen ve yeryüzünde fesat çıkaran kimsenin savaştan kazandığı sevab günahını karşılayamaz. Bilakis günah sevabından daha fazla olarak savaştan dönmüş olur. Nitekim Tîbî ve Hafız Münzirî de bu manayı tercih etmişlerdir. Çünkü ibâdetler salim bir niyetle yapılmadıkları zaman günaha dönüşürler. Günah işleyenler ise günahkâr olurlar.
Ancak bu hadisin senedinde Bakiyye b. Velid vardır. Bu râvi çok tenkide uğramıştır.
Bilindiği gibi ibâdetlerde riya dört şekilde bulunur:
1 . İbâdette sâdece riya bulunur, sevap kasdı bulunmaz. Riyanın en şiddetlisi budur. Bu kimse bu ibadetinden dolayı günahkâr olur.
2. Hem sevab kasdı hem de riya bulunur. Fakat riya sevap kasdından daha fazladır. Bu çeşit riya birinci derecedeki riyaya yakındır.
Bu hastalığa tutulan kimse de her ne kadar ibâdetlerinde Allah'ın rızasını kazanma niyyeti varsa da bu niyyet çok az olduğundan o kimseyi ibadete zorlayacak güçte değildir. Tenhada kaldığı zaman ibadet yapamaz. Riya ile yaptığı ibâdetlerinden dolayı da günahkâr olur.
3. Riya ile sevap kasdı eşittir. Bu kimseyi yaptığı ibâdetlere sürükleyen kuvvet ne sadece gösteriş yapma duygusudur, ne de sadece sevab kazanma arzusudur. Onu ibadete sürükleyebilen riya ile sevap kasdının bir-leşmesidir. Çünkü içindeki riya onu tek basma ibâdete sürüklemeye yeterli olmadığı gibi, sevap kazanma duygusu da onu tek başına ibadet yapmaya sürüklemek için yeterli değildir. Bu kimseye ibadetinden dolayı sevap verilmediği gibi günah da yazılmaz.
4. Sevap kazanma arzusu gösteriş arzusundan daha çoktur. İşte ibâdetlerine bu şekilde bir riya karışan kimseye ibadetinden dolayı sevab verilirse de bu sevab amelinin tam karşılığı değildir. Çünkü ibadetine az da olsa riya karışmıştır. Bu riya amelini tamamen ibtal etmezse de sevabım azaltır. Riyanın bundan Önceki derecelerine ise asla sevap verilmez.[182]

2516. ...Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre bir adam (Hz. Peygambere);
Ey Allah'ın Rasûlü, bir adam Allah yolunda savaşmak istiyor ve aynı zamanda ganimet elde etmek istiyor (buna ne buyurursunuz)? diye sormuş. Rasûlullah (s.a.) da;
"Onun için bir sevab yoktur." buyurmuş Halk bu cevabı (gözlerinde) büyüterek o adama (bu soruyu); Rasûlullah (s.a.)'e tekrarla, herhalde sen cevabı iyi anlayamadın demişler. Bunun üzerine o adam;
Ey Allah'ın Rasûlü adam Allah yolunda savaşmak istiyor ve aynı zamanda ganimet elde etmek arzu ediyor! diyerek soruyu tekrarlamış. (Hz. Peygamber de);
“Ona sevab yoktur" buyurmuş. (Orada bulunanlar) (sözü geçen) adama (soruyu);
Rasûlullah (s.a.)'e bir daha tekrar et demişler. O da Hz. Peygamber'e (soruyu) üçüncü defa tekrarlamış* (Hz. Peygamber yine); "-Ona sevap yoktur" cevabını vermiş.[183]

Açıklama

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre metinde geçen; "Bir adam Allah yolunda savaşmak istiyor ve aynı zamanda

ganimet elde etmek arzu ediyor' 'cümlesine iki şekilde mana vermek mümkündür:
1. "Bir adam görünüşte Allah yolunda cihad etmek istiyor. Ama asıl maksadı cihad etmek değil, dünyalık temin etmektir."
2. "Gerçekten, Allah'ın rızâsını kazanmak için Allah yolunda savaşmak istiyor. Fakat bu cihad arzusunun yanında aynı zamanda ganimet elde etmek de istiyor."
Hz. Peygamberin "Ona sevap yoktur" buyruğunu da yukarıdaki cümleye verilecek manaların ışığında anlamak gerekiyor.
Buna göre, eğer yukarıdaki cümleye birinci mana verilecek olursa, "ona sevap yoktur" cümlesi, "ona bu cihadından dolayı hiç bir sevap verilmez" anlamına gelir.
Eğer sözü geçen cümleye ikinci mana verilecek olursa, "ona sevap yoktur" cümlesi, "ona tam bir cihad sevabı verilmez sevabı eksik olarak verilir" anlamına gelir. Riyanın ibâdetlerin sevabını hangi ölçüde azalttığını bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmedik. Ayrıca harpten elde edilen ganimetin, ahirette elde edilecek cihad sevabının üçte ikisini eksilteceği 2497 numaralı hadis-i şerifte ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için sözü geçen hadisin şerhine müracaat edilebilir.[184]

Allah'ın Dinini Yaymak İçin Savaşan Kimse[185]

2517. ...Ebu Musa (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, bir a'râ-bî Rasûlullah (s.a.)'e gelip;
Ya Rasûlallah "Adam ün için, övülmek için, ganimet elde etmek için ve (kahramanlıktaki) derecelerini göstermek için savaşıyor." (Bu kimse hakkında ne dersin?) demiş. Rasûlullah (s.a.)'de;
"Kim Allah'ın kelimesinin hakim olması için savaşırsa o kimse aziz ve celîl olan Allah'ın yolundadır." buyurmuş.[186]

Açıklama

Hafız îbn Hacer'in açıklamasına göre "Allah'ın kelimesi"nden maksat, Allah'ın insanları İslama davetidir. Avnü'l-Ma'bûd müellifi ise, Allah'ın kelimesinden maksadın "La ilahe illallah" kelimesi olduğunu söylüyor. Buna göre Allah'ın bu davetini veya kelime-i tevhidini yaymak ve onu her tarafta hakim kılmak için savaşan kimseler Allah yolunda savaşmış sayılırlar. Bunun dışında herhangi bir maksatla savaşa çıkan kimselerin ise Allah yolunda savaşmış olmalarından bahsedilemez.
Ancak bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi asıl maksadı kelime-i tevhidi yaymak ve Allah'ın davetini insanlara ulaştırmak olduğu halde bunun dışında, fakat ikinci derecede kalan birtakım dünyevi maksatları da bulunarak savaşa katılan kimseler ise her ne kadar tam bir cihad sevabı alamazlarsa da yine de Allah yolunda cihad etmiş sayılırlar. Nitekim İbn Cerir et-Taberî'de:
"Allah'ın dinini yaymak maksadıyla savaşa çıkan kimseye savaş esnasında birtakım dünyevi maksatların arız olması o kimsenin savaşının Allah yolunda olmasına engel değildir." diyerek bu görüşü savunmaktadır. Ulemanın büyük çoğunluğu da bu görüştedir.
Bezlü'l-Mechûd müellifi Şeyh Halil Ahmed bu mevzudaki görüşünü şöyle özetlemiştir; "İnsanı savaşa sevkeden kuvvetler akıl kuvveti, öfke kuvveti ve şehvanî kuvvet olmak üzere üçtür. Bunlardan sadece aklın şevkiyle harbe giren kimse Allah yolundadır. Öfkesinin veya şehevânî arzularının zebûnu olarak harbe giren kimselerin ise, Allah yolunda savaştıkları söylenemez."[187]

2518. ...Amr (b. Mürre); "Ben Ebû Vail'den hoşuma giden bîr hadis işittim" dedi ve (önceki hadisin) mânâsını rivayet etti.[188]

Açıklama

Bu hadisin kaynakları ve açıklaması bir önceki hadisin şer-hinde geçmiş bulunmaktadır.[189]

2519. ...Abdullah b. Amr'den; demiştir ki: Abdullah b. Amr; Ey Allah'ın Rasûlü bana cihadı anlat dedi. (Hz. Peygamber'de); "Ey Abdullah b. Amr! Eğer sen sabrederek ve sevabım sadece Allah'dan bekleyerek savaşırsan, Allah da seni sabreden ve (yaptığı savaşın sevabını sadece Allah'dan) uman (bir kişi) olarak diriltir. Eğer gösteriş için (ya da mal) çokluğuyla övünmek için savaşırsan, Allah seni gösterişçi ve (mal) çokluğuyla övünen (bir kimse) olarak diriltir. Ey Abdullah b. Amr, hangi hal üzere savaşırsan Allah da seni o hal üzere diriltir" buyurdu.[190]

Açıklama

Tekâsür: Çokluk kuruntusu, gururu, iddiası manalarına gelir. "Biz çoğuz", "hayır biz çoğuz" diye insanların birbirleriyle çokluk yarışı yapmaları, çokluk sevdası veya çokluk izharı ile tefâhur etmeleridir ki, genellikle dünya ehlinin kapılıp aldandığı bir gurur halidir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte bu kelimeyle kasdedilen mânâ ise, "savaşa katılan bir kimsenin savaştan elde edeceği mal, şöhret, ün, şan gibi cihadın ruhuna aykırı olan dünyevi zenginliklerle övünerek başkalarına üstünlük taslamasıdır. Nitekim Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri; "Bilin ki dünya hayatı bir oyun, eğlence, süs, kendi aranızda (birbirinize karşı) övünme, mal ve evlat çoğaltma yansıdır."[191] Ve "Çoklukla övünmek sizi oyaladı."[192] mealindeki ayet-i kerimelerinde insanların mal ve evlat çokluğuna düşkünlüklerinin kendilerini nasıl oyalayıp felâkete sürüklediğine dikkatler çekilmiştir.

Harpten elde edeceği dünyevi ganimetlerle başkalarına üstünlük sağlamak maksadıyla veya şan ve şeref ümidiyle savaşan kimselerin âhirette savaşa hangi maksatlarla girdiklerinin ortaya çıkacağı gibi ihlasla savaşanların da itilasının olanca açıklığıyla ortaya döküleceği çok veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte de; "Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle hasredilirsiniz" buyurularak bu manaya işaret edilmiştir. Metinde geçen; "Eğer sen sabrederek ve sevabını sadece Allah'dan bekleyerek savaşırsan" anlamındaki şart cümlesinde geçen "sabredici" ve "sevabını sadece Allah'dan bekleyen" kelimelerinin cevap cümlesinde nekre olarak zikredilmeleri bu vasıflarla harbe giren kimselere kıyamet gününde verilecek sevabın mikdannın hesaplanamayacak kadar çok, Allah'dan başka kimsenin bilemeyeceği kadar fazla olduğunu ifade etmek içindir. Gösteriş için veya benzeri duyguların şevkiyle savaşa giren kimselerin ellerine savaştan bir sevabın geçip geçmemesi meselesini 2515-2516 numaralı hadislerin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[193]

25. Şehitliğin Fazileti

2520. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Rasülullah (s.a.), şöyle buyurdu; "Uhud'da kardeşlerinize (şehidlik) isabet edince Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içine yerleştirdi. (Bu ruhlar yeşil kuş suretindeki taşıyıcılarına binerek) cennet nehirlerine uğrar meyvelerinden yerler (sonra), arşın gölgesinde asılı olan altından kandillere dönerler. (Şehidîer) Yediklerinin, içtiklerinin ve kaldıklara yerin güzelliğini görünce, "Bizim cennette diri olup da (Şehadetten dolayı cennet nimetleriyle) rraklandınldığımızı, cihada yönelmeleri ve harb-den korkup kaçmamaları için (dünyada bulunan) kardeşlerimize iletecek kim var? derler. (Bunu nüzerine) Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah; "(bunu) sizden onlara ben eriştireceğim" buyuracak. (Nitekim) Allah; "Allah yolunda öldürülenleri ölü zannetmeyin...'[194] (mealindeki) ayet-i kerimeyi sonuna kadar indirdi.[195]

Açıklama

Normal ölümle ölen kimseye "ölü" denir. Allah yolunda hayatını feda eden kimseye de "şehîd" denir. Şehid, Allah katında yüce bir hayata nail olacağı gibi, toplumu tarafından da rahmetle anılır. Hem toplumu içinde ebediyyen yaşar, hem de gayb aleminde gerçek hayata erer. Ulema bu hadis-i şerifin şerhinde şu iki mesele üzerinde ihtilaf etmişlerdir;

1. Şehidlerin ruhları cennette kuşların içine mi gireceklerdir, yoksa kuş şekline mi gireceklerdir?

2. Cennet ırmaklarında uçuşup cennet nimetlerinden faydalananlar sadece şehidlerin ruhları mıdır, yoksa bu nimetlere erme saadeti tüm müs-lümanlara ait genel bir lütuf mudur?

Gerçekten bu mevzuda gelen haberlerin tümü gözden geçirildiği zaman görülür ki mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte olduğu gibi hadislerin bazılarında şehidlerin ruhlarının yeşil renkli kuşların içine girecekleri ifade edilirken, bir kısmında da yeşil renkli kuşlar şeklinde cennette gezecekleri ifade buyurulmaktadır.[196]

Mâliki ulemâsından İmam Kurtubî, şehidlerin ruhlarının yeşil kuşlar suretine gireceğini ifade eden rivayetlerin yeşil kuşların içine gireceklerini ifade eden rivayetlerden daha sahih ve kuvvetli olduğunu söylüyor.

Hanefi ulemasından Aliyyu'l-Kâri de aslında şehidlerin ruhlarının kuşların kursaklarına girecekleri ifadesiyle kuş suretine girecekleri ifadesi arasında bir fark olmadığını, aslında bu ruhların kuşların kursaklarına girmesinden maksat, kuş şekline girmeleridir demektedir.

İbn Kesir ise bu mevzuda farklı bir görüş ileri sürüyor ve, "Şehidlerin ruhları kuşların kursaklarına girerler ve kuşlar onların bir biniti hükmüne gelir. Şehid olmayan müminlerin ruhları ise, kuş şekline girer" diyor.

Bezlu'l-Mechûd yazarı Şeyh Halil Ahmed ise; "şehidlerin ruhları cennette, ruhsuz olarak kuş suretinde bulunan cesetlere girerler, cesetleri mesabesinde olan bu suretlerin cennet nimetlerinden yiyip içmeleri sayesinde onlar da cennetten nasiblerini ve zevklerini alırlar." diyor.

Sindi ise, insan şeklinin kuş şeklinden daha güzel olduğunu, dolayısıyla şehidlerin kuş suretine girmelerinin aslında onlar için bir nimet sayılamayacağı noktasından hareket ederek; "şehidlerin ruhlarının kuş suretine girmeleri demek onların, kuşlar gibi sür'atli olmaları demektir" diyor.

3. Cennette yeşil kuşlar gibi yaşayıp cennet nimetlerinden istifâde etme imkanının sadece şehidlere ait bir lütuf mu yoksa bütün mü'minlerin ruhlarına ait genel bir lütuf mu olduğu meselesi de ulema arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Başta İbn Kesir olmak üzere ulemâdan bazıları; "mü'-minin ruhu öldükten sonra tekrar dirileceği güne kadar cennetteki ağaçlardan birine konar bekler."[197] hadisine bakarak bu lütfün bütün mü'min-lere şâmil olduğunu söylerken, İbn Abdi'1-Berr ve el-Kurtûbîgibi ilim adamları da bu lütfün sâdece şehidlere ait olduğunu, şehid olmayan diğer mü'-minlerin ruhlarının ise hemen ölür ölmez cennete giremeyeceklerini ancak sabah-akşam cennetteki makamlarını görmek suretiyle mesrur olacaklarım söylüyorlar.[198]

Bu mevzuda İmam Nevevi de şunları söylüyor:

Ulemâ ruhla nefsin aynı manaya gelip gelmediğinde ihtilâf etmişlerdir. Bir çok meânî ulemâsı ile, batın ilmi ve kelam ulemâsı ruhun hakikati bilinmez, onu tavsif etmek de doğru değildir; o kulların bilmediği şeylerdendir, demişler: "De ki Ruh Rabbimin işidir'* ayeti ile istidlal etmişlerdir.

Feylosoflar taşkınlık ederek ruhun yokluğuna kail olmuşlardır. Doktorların ekseriyeti ruhun bedene dağılan latif bir buhar olduğunu söylerler. Üstadlardan bir çoğu ruh hayattır, demişlerdir. Diğerleri, ruh latif bir takım cisimler olup, cismi sarmıştır. Cisim onunla yaşar, onun ayrıldığı an cismi öldürmek Allah Teâlâ'nm âdetidir, demişlerdir..."

Nevevî: "bizim ulemamıza göre ruh, bedene girmiş latif bir takım cisimlerdir; bu cisimler bedenden ayrıldı mı insan ölür" diyor.

Ulema ruhla nefsin aynı mânâya gelip, gelmediğinde de ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre ikisi bir mânâdır. Birtakımları nefis

kandır, demiş; bazıları da nefsin hayat demek olduğunu söylemişlerdir.
Kadı Iyâz'm beyânına göre tenasüh, yani ruhların bir bedenden başka bir bedene geçebileceğine, güzel suretlere girerlerse nimet ve ikram, çirkin suretlere girerlerse azab göreceklerine kaail olan bazı mülhidler, bu ve benzeri hadislerle istidlal etmiş ve; "Sevap, ikâb bundan ibarettir" demişlerse de bu kavil açık bir delâlet ve şeriatın isbat ettiği haşır, neşir, cennet ve cehennem gibi hakikatleri inkardır.
Allah Teâlâ'nm cennete girenlere: "Bir şey arzu eder misiniz?" diye sorması onlara yapılan ikram ve ihsanda mübalağa içindir. Yoksa kendilerine bir insanın hatırından büe geçmeyen nimetler ihsan etmiştir. Bundan sonra daha ziyadesini istemeye teşvik buyuracak fakat onlar bu verilenden daha' fazlasını bulamayarak ruhlarını bedenlerine döndürmesini zira Allah yolunda can vererek bundan lezzet almak istediklerini söyleyeceklerdir.[199]

Bazı Hükümler

1. Cennet yaratılmış ve hâlen mevcuttur.
2. Ölüler kıyametten önce sevab ve azab görürler.
3. Ruhlar ölmez.
4. Şehidler el'ân cennettedirler ve diridirler.[200]

2521. ...Hasnâ bint Muaviye dedi ki: Amcam (Eşlem b. Selîm) bize (şunları) söyledi: Ben Peygamber (s.a.)'e;
Kimler cennettedir? diye sordum da;
"Peygamber(ler) cennettedir, şehit(ler) cennettedir, çocuk(lar) cennettedir, diri diri toprağa gömülen kız (çocukları) cennettedir." buyurdu.[201]

Açıklama

Metinde geçen "mevlûd" kelimesiyle henüz bülüğ çağına ermeden günahsız olarak ölen çocuklarla cansız olarak doğan ve düşük ismi verilen çocuklar kasdedilmiştir. Veid ise, diri diri toprağa gömülen kız çocuğu demektir. Nitekim; "Ve o diri diri toprağa gömülen kıza sorulduğu zaman."[202] âyet-i kerimesinde de bu kelime bu manada kullanılmıştır. Bu hadis-i şerifte, günahsız olarak vefat eden erkek çocuklarla, diri diri gömülen kız çocuklarının, peygamberlerin ve şehidlerin cennete girecekleri ifade edilmektedir. Buradaki şehidlerden maksat, hakiki ve hükmi şehitler değildir. Buradaki şe-hidler kelimesi hakiki ve hükmî şehitlerden daha genel bir mânâda kullanılmış ve bütün müminlere şâmil kılınmıştır. Nitekim; "Allah'a ve Rasû-lüne inananlar (yok mu) işte Rableri yanında onlar, sıddıklar (çok doğru olanlar) ve şehidlerdir."[203] mealindeki âyet-i kerimede de şehid kelimesiyle hükmî ve hakiki şehidlerle birlikte Allah'a ve Rasûlüne inanan kimseler kasdedilmiştir. Nitekim Mücâhid, "Allah'a ve Rasûlüne inanan herkes ,sıddıktır ve şehiddir" demiştir.[204]
Şehid kelimesi bir sıfat-ı müşebbehe olarak ism-i fail manasında kullanıldığı kabul edilirse, Allah katındaki nzıkları gören kimse anlamına gelir.
İsm-i mef'ûl manasında kullanıldığı kabul edilirse kendisine cennet gösterilmiş ve hazırlanmış anlamına gelir. îsm-i fail manasında kullanılan şahidin çoğulu şühedâ ve eşhâd gelir. Şen idler: Dünya şehidi, âhiret şehidi hem dünya hem ahiret şehidi olmak üzere üç kısma ayrılır. Bunlardan üçüncüsüne, "Kâmil şehid" denir. Bunlardan birincisi sadece dünyevi hükümler itibariyle, ikincisi de yalnız âhirette verilecek ecirce şehitler kısmına katılmıştır.
Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Allah'a ve Rasûlüne inanan herkesin şehid olduğu ifade ediliyorsa da bir önceki hadis-i şerifte Bakara Suresinin 154. ve Al-İ İmrah suresinin 169. âyetlerinde öldürüldükleri andan itibaren cennete girip orada rızıklandırıldıkları ifade edilen şehidlerden maksat, Allah yolunda öldürülen ve "hakiki şehid", "kamil şehid" isimleriyle anılan kimselerdir.[205]

26. Şehid (Yetmiş Kişiye) Şefaat Edebilecektir

2522. ...Nimran b. Utbe ez-Zimârî dedi ki: Biz Ümmü'd-Derdâ'nın yanına girdik ve hepimiz yetim idik. Ümmü'd-Derdâ (biz görünce şöyle) dedi: "Size müjdeler olsun. Çünkü ben Ebu'd-Derdâ'yı;,,"Rasûlullah (s.a.);
"Şehid ailesinden yetmiş kişiye şefaat edecektir'* buyurdu, derken işittim.
Ebû Dâvud dediki; Nimrân b. Utbe'nin yeğeninin isminin doğrusu, Rebâh b. Selîd'dir.[206]

Açıklama

Kıyamet gününde şehide, ailesinden yetmiş kişiye şefaat etme hakkı verilecektir. Şehidin ataları ile kendi nesJin-den gelen kimseler bu yetmiş kişinin içine girebileceği gibi şehidin eşleri ve diğer akrabaları da girebilir. Hafız Abdurrauf el-Münavi'nin açıklamasına göre buradaki, "yetmiş" kelimesiyle, "yetmiş" sayısı değil çokluk kasdedilmiştir. Binaenaleyh şehidin şefaat edebileceği kimselerin sadece yetmiş kişi olduğunu kabul etmek doğru değildir. Hadisi "şehid kıyamet gününde ailesinden pek çok kimselere şefaat edecektir." şeklinde anlamak lazımdır.[207]
Bu hadisin senedinde geçen el-Velid b. Rebah isminin aslı Rebah b. el-Velid'dir. Ravilerden birisi bu ismi naklederken yanlış nakletmiştir. Bilindiği gibi bir hadisin ravilerinin isimlerinin veya metnindeki lafızların bu şekilde altüst edilerek rivayet edilmesine "kalb" ismi verilir. Bu şekilde rivayet edilen hadislerde de maklûb hadis denir.[208]

27. Şehidin Kabrinde Görülen Nur

2523. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Necâşi öldüğü zaman biz (kendi aramızda); "artık onun kabri üzerinde bir nur görünüp duracaktır," diye konuşurduk.[209]

Açıklama

Bilindiği gibi Necaşi Habeşistan krallarına verilen bir ünvandır. Kral, hükümdar manalarına gelir. Hadis-i şerifte sözkonusu olan Necâşî'nin özel isminin Asham, Azhama veya Abhar olduğu söylenir.[210]
Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, İslamın ilk yıllarında Kureyşli müşriklerin zulmünden Habeşistan'a sığınan müslümanlara hüsn-i kabul gösteren ve daha sonra müslüman olduğu için gıyabında Hz. Peygamberin cenaze namazı kıldığı bilinen Necâşî, şehitlik sebeplerinden bir sebeple öldüğü için hükmen şehid olmuş, bunu bilen Sahâbe-i kiram da kendi aralarında onun şehid olduğunu ve kabrinde kıyamete kadar bir nurun parlamaya devam edeceğini konuşmaya başlamıştır. Sahabe arasında yayılan bu konuşmalar Hz. Peygamber ya da sahabenin ileri gelenlerinden biri tarafından herhangi bir şekilde tenkide uğramamıştır. Bu konuların tenkide uğramayışı bu sözlerin doğru olduğunu gösterir.[211]

Bazı Hükümler

1. Habeşistan kralı Necaşi Asham müslüman ve şehıd olarak olmuştur.
2. Şehidlerin kabrine devamlı olarak nur iner.[212]

2524. ...Ubeyd b. Halid es-Sülemi'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) iki adam arasında kardeşlik kurmuştu. Bunlardan biri (Allah yolunda) öldürüldü. Bir hafta ya da bir haftaya yakın bir zaman sonra da öbürü öldü. Onun cenaze namazını kıldık. Rasûlullah (s.a.), (bize onun hakkında)
"Nasıl dua ettiniz?" diye sordu. Biz de;
Ey Allahım! Onu bağışla ve kardeşi(nin derecesi)ne eriştir diye dua ettik dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
(İik ölenin) namaz(lar)ından sonra (ikinci ölenin kıldığı) namazlar), (ilk ölenin) oruç(lar)ından sonra (ikincinin tuttuğu) oruç(lar)i-[213] (ilk ölenin hayırlı) amel(ler)inden sonra (ikinci ölenin işlemiş olduğu hayırlı) amelleri nerede. İkisi arasında gök ile yerin arası kadar (fark) vardır." buyurdu.[214]

Açıklama

Bilindiği gibi Rasûl-i Zişan Efendimiz Medine'ye hicret ettikten sonra üzerinde durduğu en önemli meselelerden biri de müslümanlar arasında birlik ve beraberliği sevgi ve saygıyı tesis etmekti.
Bunun için müslümanlarm biribiriyle din kardeşi olmaları yanında bir de her iki müslüman arasında özel bir kardeşlik kurmak istedi. Bunun için müslümanlardan her iki kişiyi bir araya getirip birbirleriyle manevi kardeş olduklarını ilan etti. İslam tarihinde buna "muâhât" denir. İşte bu hadisenin bir neticesi olarak Hz. Fahr-i kainat efendimiz, aynı yılda müslüman olmuş iki kişiyi biribiriyle kardeş ilan etmişti. Bunlardan biri Allah yolunda savaşırken şehid edildi. Bir süre (yedi gün kadar) yaşadıktan sonra diğeri de kendi yatağında vefat etti. Müslümanlar bu iki kişiden Allah yolunda savaşırken şehid olan kimsenin Allah katında, kendi yatağında ölen kimseden daha faziletli olduğunu zannediyorlardı. Çünkü birincisi savaşta ölmüştü. Bu sebeple bunlardan kendi yatağında ölen kimse için; "Ey Allahım! Bunu da kendinden öncevefat eden kardeşinin derecesine ulaştır" diye dua ettiler. Rasûlü Zişan Efendimiz bunu öğrenince müs-lümanlan uyararak sonradan vefat eden kimsenin ilk vefat eden kimseden çok daha.faziletli olduğunu çünkü onun daha çok yaşamış olması sebebiyle daha çok namaz kılıp, daha çok oruç tuttuğunu ve hayırlı amellerde bulunduğunu hatırlatmıştır.
Bu hadise İmam Ahmed'in Müsned'inde şöyle anlatılıyor: "...Bir defa beni Uzeyr'e mensub iki adam, şerefi İslam ile müşerref ve Hazreti Talha'ya misafir olmuşlardı. Bunların ikisi bir arada ve bir günde müslüman oldukları halde biri ötekinde daha gayretli idi. Bu gayretli olan müslüman cihad etmiş ve cihadda şehit olmuştu. Ötekisi ise bir sene daha yaşamış ve ondan sonra yatağında darı bakaya intikal etmişti. Hazreti Talha rivayet ediyor ki: "Bir gün uyku aleminde kendimi cennet kapısının, önünde gördüm. Derken o iki adamı da gördüm. Cennetin içinden bir görevli çıkmış ve önce yatağında vefat eden zata sonra şehid olana içeri girmeleri için izin vermişti, daha sonra bunların ikisi birden içerden çıkarak bana; "Haydi sen geri dön, senin vaktin daha gelmedi" dediler."
Talha bu rüya ve müşahedesini nakletmiş, herkes yatağıda ölen zatın harb meydanında şehid olan zata tekaddüm etmesinden hayret etmişler. Mesele Rasûl-i Ekrem (s.a.) Efendimize aksettirildi. Rasûl-i Ekrem bu müşahedeyi ona anlatanlara; "-Ne için hayret ediyorsunuz?" buyurmuşlar, oradakiler de;
Ya Rasülallah cennete girmekte geri kalan zat daha çok gayretli idi, sonra şehid oldu. Bununla beraber yatağında ölen ona tekaddüm etti, dediler. Rasûl-i Ekrem şu soruyu sordu;
"Yatağında vefat eden ötekinden bir sene fazla yaşamadı mı?"
Evet dediler.
"Ramazanı idrak ederek orucunu tutmadı mı?"
Evet dediler. Sonra;

"Bu adam bu kadar ibâdet etmedi mi?, şunu yapmadı mı, bunu yapmadı mı?" diye onun bütün amelini saydı ve orada bulunanlar hepsine de;
Evet cevabını verdiler. Bunun üzerine;
"O halde ikisinin arasındaki fark yerle gök arasındaki mesafe gibidir" buyurdular.[215]
Bu hadisle "şehidin kabrinde görülen nur" başlığı arasında bir münâsebet yokmuş gibi görünüyorsa da Avnu'l-Ma'bud müellifi Azimâbâdî bu hadisle bab başlığı arasında şöyle bir münâsebet kuruyor: "Şehidlerin kabri üstüne nur iner, fakat bu hadis-i. şerifte anlatılan şehidin kabrine inen nurun görülmediği gibi, bazı şehidlerin kabirlerine inen nur, herkes tarafından görülemez. Binaenaleyh Azimâbâdi'nin sözünden de anlaşılıyor ki şehidlerin kabrine nur iner ama her inen nurun her zaman ve herkes tarafından görülmesi gerekmez.[216]

Bazı Hükümler

1. İhlaslı insanlar ihlasla kıldıkları namaz, tuttukları oruç ve işledikleri salın amellerle Allah yolunda savaşırken ölen kimselerin erişemedikleri derece ve makamlara erişebilirler.
2. Şehidlerin kabirlerine devamlı nur iner. Fakat bu nurun her zaman ve herkes tarafından görülmesi gerekmez.[217]

28. Savaşa Gitmesi Gereken Bir Kimsenin Kendi Yerine Ücretle Başka Birini Göndermesi

2525. ...Ebu Eyyûb (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre kendisi Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işitmiş:
"Yakında birçok şehirler fethedilecek ve (ülkenizde) büyük topluluklardan oluşan ordular bulunacak sizin bu orduda askerlik yapmanız emredilecek. Bunun üzerine sizden bir kimse bu orduda (ücretsiz) asker olmak istemeyerek kavminden kaçacak sonra, "Beni kendi yerine askerlik yapmam için kiralayacak birisi yok mu?" diye (diğer) kabileleri dolaşarak kendini onlara arzedecek. Dikkatli olunuz bu (adam) kanının son damlasına kadar (da çarpışsa yine de) kiralık bir kimseden başka birisi değildir."[218]

Açıklama

Cîle yahut ceâle kelimeleri masdardır ve ücret,"kira anlamına gelirler. Burada mânâsı, devlet tarafından savaşa gitmesi kararlaştırılan bir kimsenin, kendi yerine gönderdiği kimse için ödediği ücrettir.
Hadİs-i şerifte ücretle savaşa giden bir kimsenin ücretli diğer işçilerden farksız olduğu ve cihad sevabından en küçük bir nasibi olmadığı ifade edilmektedir. İmam Muhammed'in es-Siyeru'l-Kebîr'de açıkladığına göre: Bir insanın dünyevi bir menfaat peşinde koşması iki şekilde olur:
1. Yaptığı işten asıl maksadı dünyalık elde etmektir.
2. Yaptığı işten asıl maksadı, sevab kazanmaktır, bunun yanında dünyevi menfaat temin etmek de ister. Fakat dünyalık temin etmek arzusu asıl maksat değildir. Bir başka ifadeyle onu savaşa çıkaran yegâne saik, dünyalık temin etme arzusu değil, sevap kazanma arzusudur. Fakat sevap kazanma arzusu yanında dünyalık temin etme arzusu da vardır.
Birinci kısımda zikredildiği gibi sadece dünyevi maksatlarla savaşa giren kimselerin cihad sevabından hiçbir nasibi yoktur. Fakat ikinci kısımda açıklandığı şekilde esas maksatları cihad sevabı kazanmak olduğu halde bunun yanında menfaat elde etmek arzusunu da taşıyan kimseler tam bir cihad sevabına erişemezlerse de cihaddan ihlasları nisbetinde mükâfatlarını alırlar. Nitekim âyet-i kerimede; "Rabbinizin lütuf ve keremini aramanızda sizin için bir günah yoktur..."[219] buyurulmuştur.
Hanefi ulemasından İbn Melek de bu hadisi açıklarken bu esastan hareket etmiştir. Bu mevzuda Aliyyü'l-kâri özetle şunları söylüyor: "Cihad karşılığında ücret almanın caiz olup olmaması meselesinde ulema ihtilaf etmiştir. İmam Zühri ile îmam Malik ve Hanefi uleması bunu caiz görmüşlerse de ulemâdan bir cemaat buna asla cevaz vermemişlerdir. İmam Şafîî de aynı şekilde ücret karşılığında cihad etmenin caiz olmadığını ve ücret karşılığında cihada çıkan bir mücâhidin aldığı ücreti sahibine reddetmesi gerektiğim söylemiştir.
İbn Battâl'ın açıklamasına göre bir kimsenin sevab kazanmak maksadıyla mücâhidlere maildi yardımda bulunmasının caiz olduğunda ittifak olmakla birlikte bir kimsenin ücret karşılığında savaşa çıkmasının caiz olup olmaması meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e göre bir kimsenin ücret karşılığında savaşa çıkması veya atını bir mücâhide kiraya vermesi mekruh olduğu gibi yine bir kimsenin düşman kalesine baskın yapıp onu ele geçirmek için ücret alması da mekruhtur. İmam Ebû Hanife (r.a.) de; Cihad işleri için harb halinde beytü'l mal'den, ya da servet sahiplerinden ücret almanın bir mücâhid için mekruh olduğunu ancak, İslam ordusunda kuvvetin azalması, beytülmâlde mücâhidleri idare edecek maddi imkânın tükenmesi gibi hallerde mücâhidlere sarfedilmek üzere halkdan para toplamak caizdir. Ancak bu paranın cihad ücreti adıyla toplanmış olmaması gerekir diyor.
İmam Şafîî'ye göre ise, ücret karşılığında cihad etmek asla caiz değildir. Ancak devlet başkanı cihada sarf etmek için halktan maddi yardım toplayabilir. Başkasının bu maksatla yardım toplaması caiz değildir. Çünkü cihad farz-ı kifâyedir. Ücret karşılığında farz eda edilemez.
Bu mevzuda Hafız İbn Hacer de şunları söylüyor:
Bir mücâhid savaşta iki şekilde bulunur: Ya ücret karşılığında savaşın dışında herhangi bir hizmeti yapar ya da ücret karşılığında düşmanla savaşır. Birinci halde bulunan kimse yaptığı hizmetten dolayı ganimetten bir pay alamaz. İmam Evzâî ile İmam Ahmed ve İshak bu görüştedirler. Ulemanın pek çoğuna göre ise, bu kimsenin ganimetten pay almak hakkı vardır. Aynen diğer mücâhidler gibi ganimetten pay alır.

İmam Sevrî'ye göre ise, ücretle savaşa giden bir kimse düşmanla bilfiil savaşırsa, ganimetten pay almaya hak kazanır. Fakat cephede savaşın dışındaki hizmetlerinden dolayı ganimetlerden pay alamaz.
Mâliki uletnasıyla Hanefi ulemasına göre bu kiralık kimse sadece düşmanla savaşmak üzere kiralanmış olsa, yine de savaşta elde edilen ganimetlerden bir pay elde edemez. Fakat ulemanın ekseriyetine göre bu kimse ganimetten pay alır. Delilleri ise, Müslim'in rivayet ettiği Rasûl-i Ekrem'in, Talha b. Ubeydillah'ın hizmetçisi Hz. Seleme'ye ganimetlerden hisse verdiğini ifade eden hadistir.[220]
İmam Ahmed'e göre eğer bir adam veya bir kavmi devlet reisi ya da temsilcisi savaşmak üzere kiralamışsa o kimse sadece savaşmak üzere anlaştığı ücreti alır. Ganimetten bir pay alamaz.
İmam Şafiî'ye göre ise, bu hüküm üzerine cihad farz olmamış kimseler için geçerlidir. Bulûğ çağına ermiş mükellef kimseler harp sahasına vardıkları zaman düşmanla savaşmak üzerlerine borç olur. Bu sebeple üzerinde anlaştıkları ücreti alma hakkını kaybederler. Fakat ganimetten pay almaya hak kazanırlar.[221]

29. Savaşa Çıkan Gazilerin Savaş İçin Yardım Almaları Caizdir

2526. ...Abdullah b. Amr'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) şöyle, buyurmuştur;
"Mücâhid için (sadece kendi cihadının) sevabı vardır. (Ona silah temininde) yardımcı olan kimse için hem (yardımının) sevabı hem de cihad sevabı vardır."[222]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi bir kimsenin yaptığı savaş karşılığında ücret almasının caiz olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Başta İmam Şafiî olmak üzere ulemâdan bazıları bir kimsenin yaptığı savaş karşılığında ücret almasının caiz olmadığını savunurlarken diğer bazıları da bunun sahih olduğunu iddia etmişlerdir. Ücretle asker kiralamanın caiz olmadığını savunan ilim adamlarına göre metinde geçen "câi!" kelimesi, mücâhidi harp aletleriyle teçhiz eden, onu cihad için lüzumlu olan harp malzemeleriyle donatan kimse demektir. Ve hadis, "Gazi için bir sevab, gaziyi teçhiz eden kimse için de iki sevab vardır" anlamına gelir.
Savaş karşılığında ücret almanın caiz olduğunu savunan kimselere göre ise, metinde geçen "câil" kelimesi bir kimseyi ücretle savaşa gönderip de ona savaşı karşılığında ücret ödeyen kimse demektir ve bu hadis-i şerif; "Gazi için bir sevab vardır. Ücretle savaşa asker gönderen kimse içinse biri kendi sevabı biri de gazinin sevabı olmak üzere iki sevab vardır" anlamına gelir. Bu görüşü savunan ulemaya göre ücretle savaşa asker gönderen kimseye iki sevab ödenmesi iki sebepten ileri gelmektedir: Birincisi gaziye ücret ödemesi, diğeri de gazinin savaşmasına sebep olmasıdır.[223]

30. Hizmetinin Ücretini Alıv.Ak Üzere Savaşan Kimse

2527. ...Ya'lâ b. Münye (Ümeyye)den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.), seferberlik ilan etti. Ben de yaşlı bir ihtiyardım. Hizmetçim de yoktu. (Savaşta) Benim hizmetimi karşılayacak ücretli birini aradım. (Ganimetten kendisine düşecek olan) payını da kendisine verecektim. Derken (bunu kabul eden) bir adam buldum. Hareket (vakti) yaklaşınca bana gelip;

(Ganimetten elime geçecek) hisselerin ne kadar olduğunu ve payıma ne düşeceğini bilmiyorum. Binaenaleyh bana bir mikdar tâyin et. (Çünkü) harbin sonunda ganimetten bana düşecek bir pay ya bulunur, ya da bulunmaz, dedi. Ben de ona üç dinar tayin ettim. Ganimeti (ortaya) gelince ona hissesini vermek istedim, (onun için tayin ettiğim) dinarları hatırladım. Ve Peygamber (s.a.)'e varıp bu adamın durumunu anlattım.
"Ben (bu kimsenin eline) bu savaştan dünya ve ahirette (kendisine) tayin edilen dinarlardan başka (birşey geçeceğini) zannetmiyorum." buyurdu.[224]

Açıklama

Bir kimsenin işini görmek veya hayvanlarına bakmak üzere ücretle tutulan ve bu işleri yürütürken aynı zamanda savaş meydanında hazır bulunan kimsenin bu savaşın ganimetlerinde bir pay alıp-alamayacağı meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bu kimse savaşa katılsa da katılmasa da ganimetten bir pay alamaz. Sadece hizmetinin ücretini alır. İmam Evzâî ile İshâk (r.a.) bu görüştedirler. İmam Şafiî'nin ilk görüşünden biri de budur. İmam Mâlik ile İmam Âhmed'e göre bu kimse savaş anında mücâhidler ile beraber bulunmuşjise kesinlikle ganimetlerden pay almaya hak kazanır. İsterse bilfiil savaşmış olmasın. Bazılarına göre ise, bu kişi ganimetlerden pay almakla, hizmetinin ücretini almak arasında muhayyerdir. Binaenaleyh isterse ücretini alır, isterse ganimetten hissesine düşen payı alır.
Hanefi ulemasından Aliyyü'1-Kâri bu mevzuda şunları söylüyor: En doğrusunu Allah bilir. Bana öyle geliyor ki, bu kimse sadece bir iş için kiralanmış ve alacağı ücret karşılığında savaşması şart koşulmamışsa, yaptığı hizmet karşılığında ücret almaya hak kazandığı gibi bunun yanında yaptığı savaşa karşılık ganimetten pay almaya da hak kazanır. Binaenaleyh, hem ücret hem de ganimetten pay alır. Çünkü ganimetle ücret birbirine aykırı şeyler değildir. Bilakis birbirlerinin tamamlayıcısıdırlar. Bizim mezhebimizde ücretle mükafat bir elde birleşebilir.[225]

31. Anne Ve Babası Razı Olmadığı Halde Savaşa Çıkan Kimse

2528. ...Abdullah b. Amr'den; demiştir ki: Bir adam Rasûjullah (s.a.)'e gelerek;
Hicret etmek üzere seninle antlaşmaya geldim. Annemi ve babamı da (arkamda) ağlıyor olarak bıraktım dedi. (Hz. Peygamber (s.a.)'de);
"Geri don onları ağlattığın gibi güldür." buyurdu.[226]

Açıklama

Bu hadisi Hattâbî şöyle açıklamıştır: "Savaşa çıkacak olan bir kimse eğer bu savaşa mecbur olmadan sadece sevap kazanmak arzusuyla çıkacaksa, annesinin ye babasının izni olmadan çıkamaz. Fakat üzerine farz olan bir cihadı ifâ etmek isteyen bir kimsenin anne ve babasından izin alması gerekmez."
Bu hükümler müslüman olan anne ve babalar içindir. Annesi ve babası kâfir olan kimselerin cihada çıkmak için onların iznini almaları söz konusu değildir. İsterse çıkmak istediği cihad nafile olsun.
Aynı şekilde borcunu acele olarak ödemesi gereken bir kimse de alacaklının iznini almadan üzerine farz olan cihadı ifâ etmek üzere cepheye gidemez. Hacca gitmek de böyledir.
Her ne kadar metinde annesinin babasının iznini almadan Hz. Peygamber'den hicret etmek için izin isteyen bir kimseden bahsediliyorsa da hicret etmekle savaşa çıkmanın hükmü bir olduğundan ulema buradaki hicret meselesini cihad yönünden ele almışlardır. Bu bakımdan Musannif Ebû Davud bu hadisi anne ve babası razı olmadığı halde savaşa çıkan kimse başlığı altında vermiştir. Musannif Ebû Dâvud bu adamın hicret ettikten sonra savaşa çıkacağım kabul ederek bu hadisi bahis konusu başlık altında zikretmiş de olabilir.[227]

2529. ...Abdullah b. Amr'dan; demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a)'e gelerek;
Ey Allah'ın Rasûlü ben cihada çıkabilir miyim? dedi. (Peygamber (s.a.)'de);
"Senin annen baban var mı?" diye sordu. (O kimse de); Evet diye cevap verdi. (Bunun üzerine Peygamber); "Öyleyse onların hizmetinde (bulunarak) cihâd et!" buyurdu. Ebû Dâvud dedi ki; Ebu'l-Abbas, ismi es-Sâib b. Ferruh olan şâir (râvi)'dir."[228]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, üzerine cihad farz olan bir kimsenin anne ve babasından izin alması gerekmez. Ancak cihad mevzuunda anne ve babadan izin almak sadece sevab kazanmak maksadıyla yapılan nafile cihadlar için söz konusudur. Bu nevi cihadlar için anne ve babanın gönlünü almak gerekir. Anne ve babasının iznini almadan nafile bir cihada katılan kimseler günahkar olurlar. Fakat umûmî seferberlik ilan edilmesi gibi, cihâdın farz-ı ayn olması halinde anne ve babanın iznini almak gerekmez.
Bu hükümler müslüman olan anne ve babalar içindir. Müslüman olmayan anne ve babalara gelince, farz olsun nafile olsun hiçbir cihad için bunların iznini almak gerekmez.
Aynı şekilde bir müslüman, anne ve babasından birinin razı olmaması halinde, nafüe hac veya umre için yolculuğa çıkamaz, nafile oruç tutamaz. Çünkü onlara itaat farzdır. Yapmak istediği cihad ise nafiledir.
Bu hadisin râvilerinden Ebu'l-Abbas, es-Sâib b. Ferrûh isimli şâir bir kimsedir. Tirmizî onun Mekkeli âmâ bir kimse olduğunu; Buharı ise, bu kimsenin rivayetlerinden dolayı herhangi bir kusurla itham edilmediğini söylüyor. Musannif Ebû Dâvud da onun ismini açıklamakla, kimliği meçhul bir kimse olmadığını, bilâkis adaleti ve zabtı ile meşhur güvenilir bir râvi olduğunu ifade etmek istemiştir.[229]

2530. ...Ebu Said el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre bir adam (cihada katılmak için) Yemen'den Rasûlullah (s.a.)'ın yanına hicret etmiş, Rasûl-i zişan efendimiz de ona;
"Yemen'de herhangi bir kimsen var mı?" diye sormuş. (Adam);
Annemle babam var, cevabını vermiş. (Fahr-i kâinat);
"(Buraya gelmen için) Sana izin verdiler mi?" diye (ikinci bir soru daha) sormuş (O zat tekrar);
Hayır diye cevap vermiş. (Bunun üzerine Fahr-i Kâinat efendimiz);
"Dön onlardan izin iste, eğer izin verirlerse cihada katıl, yoksa onlara hizmet et." buyurmuştur.[230]

Açıklama

Bu hadisin râvilerinden Derrâc Ebu's-Semh'in ismi Derrac b. Sem'ân'dır. Ahmed b. Hanbel onun rivayet ettiği hadislerin münker olduğunu söylerken Yahya b. Main onun güvenilir bir râvi olduğunu söylemiştir. el-Acunî'nin rivayetine göre musannif Ebû Dâvud, onun Ebu'l-Heysem ve Ebû Sâid el-Hudrî zincirinin dışındaki senetlerle rivayet ettiği hadislerin tümünün sahih olduğunu söylermiş. Nesâî, Ebu Hatim, Dârefcutnî Ahmed b. Hanbel gibi hadis otoriteleri de onun sağlam bir râvi olmadığı görüşünde birleşirlerken, îbn Şahin bu hadisin senedinde bir zayıflık olmadığım söylemiştir.
Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, cihad için anne ve babanın izni ancak nafile cihadlara giderken söz konusudur. Farz-ı ayn olan cihadlar için anne ve babanın iznini almaya gerek yoktur.
Bu hadis-i şerif ve benzerleri anne ve babaya itaatin lüzumunun dere cesini ve haklarının büyüklüğünü, onlara itaatten dolayı

kazanılacak sevabın çokluğunu açıkça ifade etmektedirler. Ulemâdan bazıları bu gibi hadislere bakarak anne ve baba hakkının cihaddan daha büyük olduğunu söylemişlerdir. Ancak anne ve babanın kâfir olmaları halinde gerek farz ve gerekse nafile cihad için izinlerini almaya lüzum yoktur.[231]

32. Savaşa Katılan Kadınlar

2531. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki "Rasûlullah (s.a.) su taşımaları ve yaraları tedavi etmeleri için Ümmü Süleym ve Ensar'dan (bazı) kadınları harbe götürmüştür."[232]

Açıklama

Hadis ulemasından Hattabî şunları söylüyor: "Bu hadis-i şerif, yaralıların tedavisi ve askere su taşıma gibi geri hizmetlerde kendilerinden yararlanılmak için kadınların savaşa götürülebileceğine delâlet etmektedir."
Her ne kadar bir hadis-i şerifte Hz. Peygamberin kendisiyle birlikte savaşa çıkan kadınları cepheden geri çevirip evlerine gönderdiği ifade ediliyorsa da bunun müslümanların zayıf olmaları sebebiyle zafer ümidinin bulunmadığı bir savaşta olduğu düşünülebilir. Çünkü bu durumda kadınların düşmanın elinde kalması tehlikesi söz konusudur. Bu yüzden Hz. Peygamber kadınları cepheden geri çevirmiş olabileceği gibi, savaşa katılan kadınların çok genç olmaları sebebiyle fitneye sebebiyet verebilecekleri endişesiyle geri çevirmiş de olabilir.
Savaşa katılan kadınların harp ganimetlerinden hisse alıp alamayacakları meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. Genellikle ilim adamları savaşa katılan kadınların harp ganimetlerinden erkekler gibi bir hisse alamayacağı görüşündedirler.
Hz. İbn Abbâs'a göre bu kadınlara harp ganimetlerinden bir bağış verilebilir. Süfyân es-Sevrî ile Hanefi uleması ve İmam Şafiî bu görüştedirler. İmam Mâlik'e göre ise, bu kadınlara ganimetlerden bir pay verilemeyeceği gibi, bağış da verilemez.
Harbe katılan kadınların yaralıları tedavi etmeleri mevzuunda ise, imam Nevevî şunları söylüyor: "Kadınların harpte yaralıları tedavi etmeleri meselesi kendilerine nikah düşmeyen yakın akrabaları ile kocalarına mahsus özel bir durumdur. Kendilerine nikah düşen kimselerin tenine dokunmaları ise, haramdır. Bu bakımdan eğer bu kadınlar kendi kendilerine nikah düşen erkekleri tedavi etmek mecburiyetinde kalırlarsa, ancak tedavi için dokunmaları zarurî olan yerlere dokunabilirler."[233]

33. Zâlim Bir Yönetici Emrinde Harbetmek

2532. ...Enes b. Malik (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Üç şey imanın esasındandır. (Birincisi) Lâ ilahe illallah diyen bir kimseye (el ve dil uzatmaktan) çekinmemiz, (işlemiş olduğu) bir günah yüzünden onu kâfir saymamamızdır. (Yani İslâm'a uymayan) bir fiilinden dolayı onu İslam dışı ilan etmememizdir. (ikincisi) Cihad, Allah'ın beni (Peygamber olarak) gönderdiği andan, ümmetimin en çok neslinin Deccal'le savaşacağı ana kadar devam edecektir. Adaletli (bir idareci)nin adaleti onu ortadan kaldıramayacağı gibi zâlim (bir idarecinin zulmü de kaldıramaz. (Üçüncüsü ise) Kadere inanmaktır."[234]

Açıklama

Bu hadisi şerifte imanla ilgili üç mühim esas üzerinde durulmaktadır. Bunlardan birincisi; "Lâ ilahe illallah Muhammedür rasûlullah" diyen bir kimseye el ve dil uzatmaktan çekinmek, bu kelimeyi söyleyen bir kimsenin malına, canına saldırmak haramdır. Binâenaleyh, bu kelimeyi telaffuz eden bir kimseye el veya dil uzatmaktan kaçınmak her müslümanın üzerine düşen kaçınılmaz bir görevdir.
Her ne kadar metinde sâdece, "Lâ ilahe illallah" diyen kimsenin İslâm dairesine girdiği ve müslümanların saldırısından emin olduğu ifade ediliyorsa da, burada, Lâ ilahe illallah diyen kimse sözü ile, "La ilahe illallah Muhammedürrasûlullah" diyen kimse kasdedilmiştir.
Bu "'yü üç defa okuyan kimse bir hatim sevabı alır" sözüne benzer. Çünkü 'yü okumaktan maksat sadece lafzını söylemek değil, bu sûreyi sonuna kadar okumaktır. Aynı şekilde, "Lâ ilahe illallah" demekten maksad da bu kelimeyi sonuna kadar okumak, bir başka ifade ile, "Lâ ilahe illallah Muhammedürrasûlullah" demektir. [235]
Ehl-i sünnet uleması bu hadisi şerife ve benzerlerine sarılarak kelimey-i tevhîdi söyleyen bir kimseyi müslüman kabul etmişler, işlemiş olduğu günahlardan ve îslâma aykırı bazı davranışlarda bulunmasından dolayı onu kâfir saymamışlardır. Ancak günah işleyen bir kimsenin yine müslüman kalabilmesi için o kimsenin işlemiş olduğu günahı veya İslama aykırı olarak yaptığı işi helal kabul ederek işlemiş olmamasını şart koşmuşlardır. Binâenaleyh, Ehl-i sünnet ulemasına göre bir müslüman günah işleyince dinden çıkmış sayılmamakla beraber, o işin günah olduğunu inkâr etmesi halinde derhal dinden çıkmış sayılır. İsterse o günahı işlemiş olmasın. Ehl-i sünnet ulemâsı bu esası, "amel imandan cüz değildir" sözüyle kaideleştirmişlerdir.
Ehl-i sünnetin karşısında olan Havaric ise her büyük günah işleyenin dinden çıkacağını, Mutezile mezhebi taraftarları da büyük günah işleyenlerin kafir sayılamayacaklarını fakat müslüman olarak da kalamayacaklarını, binâenaleyh küfür ile iman arasında bulunacaklarını söylemişlerdir.
Mevzumuzu teşkil eden Hadis-i şerifte imanın esaslarından birisi olarak üzerinde durulan ikinci mes'ele cihâdın Deccal'in öldürüleceği ana kadar devam edeceğidir. Rasûl-i Zîşan efendimizin açıklamasına göre, müslüman nesiller DeccaPi öldürecekleri ana kadar Allah yolunda savaşa devam edeceklerdir. Deccal'in öldürülmesinden sonra ise ,cihad sona erecektir.

Çünkü Deccal'in öldürülmesinden sonra Ye'cuc ve Me'cûc ortaya çıkacaktır. Müslümanlar onlarla savaşacak güçte olmayacakları için cihadla mükellef tutulmayacaklardır. Ye'cuc ve Me'cûc'u Allah Teâlâ helak ettikten sonra yeryüzünde kâfir kalmayacağından yine cihad olmayacaktır. Çünkü Hz. İsa hayatta olacak ve İslam her tarafa yayılacaktır. Hz. İsa'nın vefatından sonra ise, küfür yeniden canlanacak o zaman da Cenâb-ı Hak tatlı bir rüzgar estirerek müslümanların ruhunu kabzedecek, ondan sonra da kıyamet kopacaktır.[236]
Hadis-i şerifte söz konusu edilen üçüncü mesele, kâinatta vuku bulan her olayın Allah'ın kaza ve kaderiyle vuku bulduğu, hayır ve şerrin Allah'ın yar at m asıyla meydana geldiği meselesidir. Ehl-i sünnet uleması bu hadisi şerife sarılarak kaza ve kadere inanmayı imanın altı esasından biri saymışlar ve kaza ve kaderi inkar etmenin küfür olduğunu söylemişlerdir.[237]

2533. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"İyi olsun kötü olsun her (müslüman) devlet reisi ile birlikte cihad üzerinize (düşen) kaçınılmaz bir görevdir. İyi olsun kötü olsun her müslüman (imam)ın arkasında namaz kılmanız üzerinize (düşen) kaçınılmaz bir görevdir. (Hatta o imam) büyük günahlar işlemiş bile olsa. İyi olsun kötü olsun (ölen) her müslümamn üzerine (cenaze) namaz(ı) kılmak farz(-ı kifaye)dir. Büyük günahlar işlemiş olsa bile."[238]

Açıklama

Cihad islâmın ayakta kalmasını ve müslümanların hür olarak şerefle izzetle yaşamalarını sağlayan çok faziletli dînî bir görevdir.
Bu bakımdan devlet reisinin ya da onun tayin ettiği kumandanların zalimliği veya günahkârlığı bahane edilerek cihad terk edilemez. Hafız İbn Hacer el-Askalanî'nin de ifâde ettiği gibi yetkili idareciler, Allah'ın dinine aykırı emirler vermediği sürece onların emrine itaat edilir ve onların safında cihad edilir. Fakat Allah'ın dinine aykırı olarak verdikleri emirlere itaat edilmez.
Aynı şekilde bir müslüman, mescid imamının günahkârlığını bahane ederek namazını cemaatle kılmayı terkedemez. Çünkü farz namazları cemaatle kılmak İslâm'ın şiarıdır. Bu bakımdan farz namazları cemaatla kılmanın sünneti müekkede olduğunu söyleyenlerin yanında, farz olduğunu söyleyenler bile vardır.[239] Ayrıca zahiren müslümanlığı sabit kılan bir cenaze üzerine cenaze namazı kılmak tüm müslümanlar üzerine düşen bir farizadır. Bir kısmının bu farzı yerine getirmesiyle diğerleri bu sorumluluktan kurtulmuş olurlar. Ölünün sağlığında büyük günahlar işlemiş olması, müslümanlardan o kimse üzerine namaz kılma mükellefiyetini kaldırmaz. Ancak bu kimsenin küfrünün sabit olmasıyla müslümanlardan bu mükellefiyet kalkmış olur.
Münzirî bu hadisin munkatı olduğunu, çünkü Mekhûl'ün, Hz. Ebu Hureyre'den hadis işitmediğini söylemiştir.[240]

34. İnsan Başkasının Hayvanına Binerek Savaşa Gidebilir

2534. ...Câbir b. Abdillah'ın naklettiğine göre Rasûlullah (s.a.) (bir gün) savaşa gitmek isteyince;
"Ey muhacir ve ensar toplulukları, sizin (din) kardeşlerinizden mal ve akrabası olmayan kimseler var. Sizin her biriniz (onlardan) iki veya üç kişiyi bağrına bassın. Bizden birinin (savaşa giderken) kendisini taşıyacak (özel) bir bineği olamayabilir. Ancak onlarınki gibi nöbetleşe binebileceği bir bineği olabilir" buyurdu.
(Câbir b. Abdillah) dedi ki: B mn üzerine ben (onlardan) iki veya üç kişiyi yanıma aldım. Benim de ancak onlarla (birlikte) kendi deveme sıram geldiğinde binme hakkım vardı.[241]

Açıklama

Hz. Peygamber müslümanların çok fakir olup savaşa gitmek için yeterli erzak ve hayvan bulamadıkları dönemlerde, herkesin (özel olarak) kullandığı hayvandan başkalarının da faydalanmalarını sağlamak maksadıyla, hayvan sahiplerine, fakir kimseleri yanlarına alarak hayvanlarına onlarla nöbetleşe binmelerini emretmiştir. Bunun üzerine ashâb-ı kiram o fakirleri yanlarına alıp hayvanlarına yol boyunca onlarla ortaklaşa ve sırasıyla binmişlerdir. Metinde geçen, "...Sizin din kardeşlerinizden malı ve akrabası olmayan kimseler vardır... Ancak onlarınki gibi nöbetleşe binebileceği bir bineği olabilir..." anlamına gelen cümlelere bakarak İmam Ebu Hanife (r.a.) ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed (r.a.) aynen hac gibi cihad için de binek ve azığa sahip olmayı şart koşmuşlar, bu iki imkâna sahip olmayan kimselere cihadın farz olmayacağını söylemişlerdir. İmam Malik (r.a.)'e göre ise, cihadın farz olması için azık ve binek sahibi olma şartı yoktur. Bu hadisi şerif, nöbetle bile olsa başkasının hayvanına binme imkanına sahip olan bir kimsenin savaşa gitmekle mükellef olacağına delâlet etmektedir.
Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere, cihad ile mükellef olanlarda aranılan vasıf Bunların harbe kadir, arızalardan berî bulunmalarından ibarettir. Binâenaleyh, çocuklar, ihtiyarlar, zayıflar, körler, topallar, nafakadan yani zâd ile binekten mahrum olanlar, cihad ile mükellef olamazlar. Binek hayvanının lüzumu, "mesâfe-i sefer" denilen en az onsekiz saatlik bir mesafe için söz konusudur. Daha yakın bir mesafe için binek şart değildir. İmam Ahmed'e göre nafakadan maksat, savaşa katılacak şahıs ile geride kalacak ailesine yetecek maldır.[242]

35. Hem Kazanmak Hem De Ganimet Elde Etmek İçin Savaşan Kimse

2535. ...İbn Zıığb el-Eyâdî dedi ki: Abdullah b. Havale (bir gün misafirim olarak) yanıma gelip bana (şunları) anlattı: (Bir defasında) Rasûlullah (s.a.) bizi yaya olarak ganimet elde etmeye göndermişti. Biz de hiç bir şey ele geçiremeden dönüp geldik. (Çektiğimiz) yorgunluğu yüzlerimizden anladı. Bunun üzerine ayağa kalkıp bizim İçin; "Ey Allahım! Onları(n işini)

bana bırakma. Çünkü ben onlar(a yardım)dan âcizim. Onları(n işini) kendilerine de bırakma. Çünkü (kendi) nefislerinin ihtiyaçlarını temin)den (kendileri de) âcizlerdir. Onları insanlara da bırakma. Çünkü insanlar (kendilerini) onlara tercih ederler." diye dua etti. Sonra da elini başımın üzerine koydu. (Râvi İbn Züğb burada tereddüd edip) Yahut da, (Abdullah b. Havale, Rasûlullah elini), tepeme koydu (demiş olabilir) dedi. (İbn Havale sözlerine şöyle devam etti): Sonra (Hz. Peygamber) buyurdu ki:
"Halifeliğin Şam'a intikal ettiğini gördüğün vakit (içtimaî) sarsıntılar ve bunalımlar ve önemli hadiseler yaklaşmış olacaktır. İşte o gün kıyamet (alâmetlerinin ortaya çıkması), insanlara, elimin senin başına olan yakınlığından daha yakındır."[243]
Ebû Dâvud dedi ki: "Abdullah b. Havale, Humus'ludur"[244]

Açıklama

Bu hadisi Abdullah b. Havâle'den rivayet eden Abdullah b. Züğb'ün sahâbî olup olmadığı ihtilaflıdır.Kendisi Şam'hdır. Musannif Ebû Dâvud ondan kıyametle ilgili tek bir hadis rivayet etmiştir.
Taberânî ise ondan; "Kim bilerek bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın" anlamında bir hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Züğb'ün hadîsi bizzat Rasûl-i Ekrem'den işittiği açıkça ifade edilmektedir. Abdullah b. Havale ise, Ezd kabilesindendir. Rasûl-i Ekrem'le bizzat görüştüğü kesinlikle bilinmemektedir. Hadis-i şerif, hilâfetin emevi hanedanlığı payitahtına ve Medine'den Şam'a intikal etmesiyle, kıyamet alâmetlerinin ortaya çıkmaya başlayacağını ifâde etmekte ve dolayısıyla halifeliğin saltanata dönüşerek İslâm âleminde sosyal bunalımların, patlamaların ve kargaşalıkların ortaya çıkacağını dile getirmektedir. Gerçekten de öyle olmuştur. Bu bakımdan bu hadis-i şerif RasûM Zişan Efendimizin gaybtan haber veren mucizelerindendir. Kıyametin ne zaman kopacağını ancak Allah bilir. Yalnız Hz. Peygamber, kıyametin kopmasına yakın bazı hadiseler olacağını haber vermiştir. Bunlara eşrât-ı saat (kıyamet alametleri) denir.
Kıyametin Alâmetleri:
Kıyametin alâmetleri küçük ve büyük olmak üzere iki kısma ayrılır:
Küçük alametler, din konusundaki bilgisizliğin her tarafa yayılması, alkollü içkilerin çokça içilmesi, zina gibi fuhuş olaylarının çoğalması, öldürme hadiselerinin artması, kadın nüfusunun erkek nüfusundan çok fazla olması, refahın artması, ehliyet ve liyâkatin ortadan kalkması, hürmet ve dostluğun yok olması, haksızlıkların artması, din dahil her şeyde Allah rızasının yerini dünyevî çıkarların alması gibi hususlardır.
Kıyametin büyük alâmetleri ise şunlardır:
1. Mü'minleri nezleye tutulmuş gibi bir hale getiren ve kâfirleri sarhoş eden bir duhan (duman)ın zuhuru.
2. Deccal adındaki bir şahsın çıkıp tanrılık davasında bulunması, sonra kaybolup gitmesi.
3. Ye'cüc ve Me'cüc adlı iki kabilenin yeryüzüne dağılarak bir müddet yeryüzünü fesada çalışmaları.
4. Hz. İsa'nın gökten İnip bir müddet Hz. Peygamberin şeriatı ile amel etmesi.
5. Dâbbetü'I-arz adlı bir yaratığın çıkması.
6. Hicaz'da büyük bir ateşin ortaya çıkması.
7. Doğuda Batıda ve Arap Yarımadasında birer yer parçasının çökmesi.
8. Güneşin geçici olarak Batıdan doğması.
Kıyamet kötü insanlar ve kâfirler üzerine kopacaktır. Zira Hz. Peygamber bu konuda şöyle buyurmuştur: "Kıyamet ancak kötü insanlar ve kâfirler üzerine kopacaktır."[245] Kıyametin kopma zamanında mü'minler daha evvel ruhları alınarak ahirete göçmeleri temin edilecek ve kıyamet özellikle kâfirlerin başlarında patlayacaktır.[246]

36. (Allah Rızası İçin) Kendini Feda Eden Kimse

2536. ...Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Aziz ve Celil olan Rabbimiz, Allah yolunda savaşıp da arkadaşları bozguna uğrayınca (harpten kaçmanın) kendi üzerindeki vebalini düşünerek tekrar (düşman üzerine) dönen ve kanı dökülünce-ye kadar savaşan kimseyi çok beğenir de meleklerine (şöyle)der: "(Şu) Kuluma bakınız! Benim yanımdaki sevaba rağbet edip yanımdaki (âzabdan) korkarak (tek başına düşmanla savaşmak için) geri döndü. Nihayet (bu yolda) kanı döküldü."[247]

Açıklama

Metinde geçen "acibe" kelimesi lügatte, şaştı, hayret etti gibi mânâlara gelir. Hafız Abdurrauf el-Münâvi bu kelimeye, "razı oldu", "güzel buldu" manalarını vermiştir. İbnu'l-Esîr, Nihâye isimli eserinde bu kelimeye, "Allah'ın yanında değeri büyük oldu" mânâsını verdikten sonra taaccüb etme ve şaşma gibi durumların, hadiselerin sebeplerini ve aslını bilmeyen insanlara mahsus olduğunu, hiçbir şeyin sebebi Allah'a gizli olmadığından şaşma ve hayret etme gibi fiillerin Allah için söz konusu olamayacağını bu sebeple bu kelimelerin Allah için kullanıldıkları zaman ancak mecazi anlamlarda kullanılmış olabileceklerini ifade ediyor. Bizde bu açıdan hareket ederek bu kelimeye, "Allah çok beğenir" diye mana verdik.
Bu hadisi şerif hakkında Alkamî şunları söylüyor: "Savaşta arkadaşları bozguna uğrayan bir mücâhidin, düşmanı yenmek için tek başına savaşa devam etmesinin müslehab olduğuna, fakat vâcib olmadığına bu hadis-i şerif delildir. Nitekim es-Sübki de şöyle demiştir: "Şayet, savaş meydanında tek başına kalan bir mücâhidin savaşa devam etmesi sadece onun helakini mûcib olacaksa, o zaman kaçması vâcib olur."
Görülüyor ki savaş meydanında tek başına kaldıktan sonra düşmanı yenmek ve bunun sevabına erip, harpten dönmenin

vebalinden kurtulmak için savaşan bir kimse bu hadis-i şerifte övülmüş fakat bu durumda kalan bir kimsenin harbe devam etmesine dair kesin bir emir verilmemiştir. Ulemânın açıklamasına göre bu gibi naslar farziyyet değil, müstehablık ifâde eder. Hanefi ulemasından İbn Abidin bu mevzuda şunları söylüyor: "Öldürme, yaralama yahut hezimete uğratma gibi bir şey yaptıktan sonra kendisinin öldürüleceğini bilen bir kimsenin tek basma düşmana hücum etmesinde bir beis yoktur. Nitekim Uhud muharebesinde Peygamberimizin huzurunda Ashâb-ı Kirâm'dan bir cemaat böyle yapmıştır. Peygamberimiz onları bu yaptıklarından dolayı medljetmiştir. Ama düşmana hiç bir suretle zarar vermeden kendisinin öldürüleceğini bilen bir kimsenin düşmana hücum etmesi caiz değildir. Çünkü bu şekilde saldırmada dîne hizmet yoktur. Fakat şer'an susması için her ne kadar ruhsat var ise de kendisini öldüreceklerini bilen bir kimsenin fasık olan müslümanlan fena fiillerden neh-yetmesinde bir beis yoktur. Çünkü müslümanlar fasık olsalar bile kendilerine emreden kimsenin emrettiği şeyin hak olduğuna inanırlar. O yüzden öldürdükleri kimsenin öldürülmesi içlerinde derin tesir bırakır."[248] Bezlü'l-Mechûd müellifi Şeyh Halil Ahmed'in açıklamasına göre bu hadîs-i şerifle, "İnsanlardan öylesi var ki kendisini Allah'ın rızasına satar"[249] mealindeki âyet-i kerime arasında bir ilgi vardır.[250]

37. Müslüman Olup Da Allah Yolunda Savaşırken (Hiç Namaz Kılmadan Ve Oruç Tutmadan) Öldürülen Kimse

2537. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle rivayet edilmiştir: "Amr b. Akyeş'in câhiliye devrinde bir faiz (alacağı) vardı. Onu alıncaya kadar müslüman olmayı uygun bulmuyordu. Uhud günü (müslümanların yanına) gelip;
Amcamın oğulları nerede? diye sordu. Onlar da;
Uhud'da diye cevap verdiler.
Falan nerededir? diye sordu. Onlar da;
Uhud'dadır diye karşılık verdiler.
Falanca nerededir? diye sordu.
Uhud'dadır cevâbını verdiler. Bunun üzerine zırhını giydi ve merkebine bindi. Sonra onların tarafına hareket etti. (Uhud'daki) müslümanlar onu görünce;
Ey Amr! Bizden uzaklaş dediler. O da;
Ben iman ettim deyip yaralariincaya kadar (düşmanla) savaştı. Yaralı olarak ailesine götürüldü. Derken Sa'd b. Muaz onun yanına geldi ve onun kız kardeşine (hitaben);
Kavmini korumak için mi yahut onlar için (onların düşmanlarına duyduğun) öfkeden dolayı mı yoksa Allah için (kâfirlere duyduğun) öfkeden dolayı mı (savaşıyorsun?) diye ona bir sor, dedi. Bunun üzerine (Amr);
Allah ve Rasûlü için (kâfirlere duyduğum) öfkeden dolayı savaştım deyip öldü ve Allah için hiç namaz kılmadan cennete girdi.[251]

Açıklama

Bilindiği gibi bir kâfir müslüman olmakla küfür hayatındaki günahlarının yükünden kurtulur.Bir başka ifâde ile İslâmiyyet, kendisiyle müşerref olan kimsenin daha önceki günahlarına keffârettir.[252] Ayrıca Allah yolunda cihad, amellerin en faziletlilerindendir. Nitekim;
"Amel ve ibâdetin, Azız ve Celîl olan Allah'a en yakın olanı, Allah yolunda cihaddır! Fazilette ona hiçbir şey yaklaşamaz."[253]
"Allah yolunda savaşan kimse Allah'ın teminatı altındadır. Onu ya şehid olarak süratle mağfiret ve rahmetine kavuşturur yahut gazı olarak sevap ve ganimetle memleketine gönderir. Allah yolunda harbeden kimse savaşdan dönünceye kadar usanmadan gündüzleri oruç tutan geceleri durmayıp ibâdet eden kimse gibidir."[254]
"Allah yolunda geçen bir sabah veya bir akşam, dünyadan da onda olan şeylerden de hayırlıdır."[255] buyurulmuştur. Bu sebeple içinde bulunduğu küfür halinden dönüp İslâm şerefiyle şereflenerek ölünceye kadar savaşan bir kimsenin hayatında hiç namaz kılmamış da olsa cennetlik olacağı yadırganamaz. Ancak bu kimsenin cennetlik olduğuna hükmedebilmek için yaptığı savaşı AHah yolunda yapmış olması gerekir. Çünkü Allah'ın ve Rasûlünün rızası hesaba katılmadan, ırkçılık, çapulculuk, riya ve sum'a gibi duygu ve düşüncelerle savaşan kimseler bu şeref ve faziletten mahrumdurlar. Nitekim bir gün Hz. Peygamber'e soruldu:
Kim Allah yolundadır? Ganimet kazanmak için harbeden mi, cesur diye şöhret kazanmak isteyen mi, yoksa kabilesi ile tesânüd halinde olmak isteyen mi? Muhammed (s.a.) şöyle cevap verdi;
"Bunlardan hiçbirisi, fakat sadece Plâ-yı kelimetullah için savaşanlar."[256]
İşte Hz. Sa'd b. Muaz'ın, Hz. Amr'ın yanına geldiğinde onun ne maksatla savaştığını anlamak için, Hz. Amr'ın kızkardeşine bazı sorular yöneltmesinin sebebi bu inceliği tesbit gayesine matuftur.[257]

38. Kendi Silah(nın Kendine Dönmesi) İle Ölen Kimse

2538. ...Seleme b. (Sabit) el-Ekvâ dedi ki: Hayber günü olunca kardeşim şiddetli bir şekilde savaşa girdi. Derken kendi kılıcı geri dönüp kendisim öldürdü. Rasûlullah (s.a.)'ın ashabı onun hakkında konuşmaya başladılar. Onun hakkında -kendi silahıyla ölen bir adam-(diye) şüpheye düştüler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"O, Allah'a itaat yolunda çalışan bir mücâhid olarak can verdi." buyurdu.
İbn Şihâb dedi ki: Sonra ben (bu hadiseyi) Seleme b. el-Ekva'ın oğluna sordum. (Hadiseyi) bana babasından (aynen) bu

şekilde nakletti. Ancak Rasûlullah (s.a.)'ın; "Yanılmışlar. O Allah'a itaat yolunda çalışan bir mücâhid olarak can verdi. Onun sevabı iki mislidir." buyurduğunu da ilave etti.[258]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerifte Hayber günü düşmanla savaşırken silahın geri tepmesiyle şehîd olan zâtın, Seleme b. Sabit b. el-Ekvâ'ın kardeşi olduğu ifâde ediliyorsa da, bazı hadislerde bu zatın Hz. Seleme'nin amcası olduğu ifâde edilmektedir. Hafız İbn Hacer'in İsâbe'deki açıklamasına göre, bunun izahı şu şekilde yapılabilir; "Aslında silâhı geri teperek şehid olan Amir b. el-Ekvâ adındaki bu zat Seleme b. Sabit b. el-Ekva'ın hem anne tarafından kardeşidir hem da amcasıdır. Câhiliyye devrinde bu gibi evlilikler meşru sayılırdı. Hem amcası, hem de süt kardeşi olması da mümkündür." Müslim'de açıklandığına göre Hz. Amir b. el-Ekva Hayber savaşında harbin kızıştığı bir anda, bir yahudiyi bacağından yaralamış kılıcını, ona indirmek üzereyken kılıcının keskin tarafı ters dönerek Amir'in dizine isabet etmiş ve aldığı bu yara yüzünden hayatını kaybetmiş."[259] Halk Hz. Amir'in kendi kılıcıyla kendini öldürerek intihar ettiğini zannederek, onun hakkında şüpheye düşmüşler ve ona rahmet dilemekten çekinmişlerdir.
Hayber dönüşü durum Rasûl-i Zîşân Efendimize anlatılınca, bunu söyleyenlerin yanıldıklarını ve Amir'in taat uğrunda çalışan bir mücâhid olduğunu, bu yüzden de ona diğer mücâhidjere verilen ecrin iki misli ecir verileceğini ifâde buyurmuştur. Ulema'ya göre, buradaki iki ecirden biri Allah'a taat uğrunda bütün gücü ile çalışmış olması karşılığında, diğeri de Allah yolundaki mücâhidliği ve gaziliği karşılığında verilmiştir. Yani onlar buradaki "câhid" kelimesini ciddi çalışan manasına almışlar "mücahid"i de gazi diye tefsir etmişlerdir.[260]

2539. ...Peygamber (s.a.)'in sahabîlerinin birinden; demiştir ki: Biz Cüheyne'lilerden bir kabile üzerine baskın yapmıştık. Müslümanlardan birisi Cüheyne kabilesinden bir er diledi. (Bu müslüman) ona vurmak istedi . Fakat isabet edemedi, yanlışlıkla kılıcı kendisine vurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.),
"Ey müslümanlar, kardeşinizle ilgilenin!" buyurdu. Halk (süratle) ona (doğru) koştular ve onu ölü halde buldular. Rasûlullah (s.a.) onu elbisesi ve kanıyla sardı ve üzerine namaz kılıp kabre koydu. (Orada bulunanlar);
Ey Allah'ın Rasûlü! O şehid midir? dediler. (Hz. Peygamber de);
"Evet, şehiddir. Ben de onun için şahidim" buyurdu.[261]

Açıklama

Bu hadis-i şerif savaşta yanlışlıkla kendisini vuran kimsenin şehid olduğunu ve Rasûl-i Zişân efendimizin bu şekilde can veren bir kimsenin üzerine cenaze namazı kıldığını ifâde etmektedir. Bu bakımdan hadis-i şerif, şehid üzerine namaz kılınmaz diyen Şafîî ve Mâlikî ulemasının aleyhine bir delildir. Hanefi ulemasına göre ise, hadis-i şerifte savaşta yanlışlıkla kendi kendisini öldürdüğünden bahsedilen kişi, âhirette sevaba nail olma yolunda şehiddir. Bilindiği gibi Hane file re göre âhiret şehidleri, dünyada yıkanır kefenlenir ve üzerine namaz kılınır. Çünkü cenazesi yıkanılmayan şehid düşmanın fiiliyle öldürülen kişidir. Bu adam ise, kendi fiiliyle öldürülmüştür. Haliyle kendisi ma'zurdur. Çünkü kasdı düşmana vurmaktı. Onun için âhiret açısından şehiddir.[262]

39. Düşmanla Karşılaşınca Dua Etmek

2540. ...Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu"
"İki (dua) reddolunmaz. Yahut da pek az reddolunurlar: (Biri) Ezan okunduğu zaman (diğeride) savaş başlayıp da (iki taraf) birbirini öldürmeye başlayınca yapılan dua".
Musa'(nın) Rızk b. Sa'd b. Abdurrahman, Ebu Hazim (zinciriyle) Sehl b. Sa'd'dan rivayet etti(ğine göre Hz. Peygamber bu hadisin sonunda); "Ve yağmur yağarken" (yapılan dua da reddolunmaz)" buyurmuştur.[263]

Açıklama

"Lahime" dördüncü babdan "öldürdü" demek tir.Hadis-i şerifte duanın genellikle kabul edildiği üç vakitten bahsedilir. Bunlardan birisi ezanı işiten her müslümanın yapacağı; "Allahını! Ey bu tam davetin -yani mübarek ezanın- ve kılınmak üzere bulunan namazın mukaddes Rabbî. Peygamberimiz Muhammed (s.a.)'e vesileyi fazileti ve yüksek dereceyi ihsan et ve onu kendisine va'd buyurmuş olduğun makam-ı mahmuda eriştir. Şüphe yok ki sen va'dinden dönmezsin." anlamındaki ezan duasıdır.
İkincisi: Allah yolunda gazilerin saf bağlayıp düşman saflarına dalarak savaşa başladıkları vakit; üçüncüsü de yağmur yağarken yapılan duadır. Çünkü o an Allah'ın rahmetinin indiği andır.[264]

40. Yüce Allah'dan Şehidlik Dileyen Kimse

2541. ...Muaz b. CebeFden rivayet edildiğine göre o, Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işitmiş:
"Kim devenin iki sağımı arasındaki süre kadar Allah yolunda savaşırsa, onun için cennet(e girmek) kesinlesin Kim de içinden gelerek, sadâkatle Allah yolunda şehid olmak ister de sonra (yatağında) ölür veya öldürülürse, ona şehid sevabı vardır."

(Ravi) İbnü'l-Musaffa buraya (Hz. Peygamber'den naklen şu cümleleri de) ilave etti: "Kim Allah yolunda (düşmandan) bir yara alırsa, ya da (Allah yolunda bir kaza geçirerek) yaralanırsa o yara, kıyamet gününde dünyadaki en derin haliyle getirilir. Rengi zâferan rengi, kokusu da misk kokusudur. Kimin vücudunda da Allah yolunda iken bir çıban çıkarsa, (bu çıban) o kimsenin üzerine şehitlik mührü olur."[265]

Açıklama

Hadis sarihlerinin açıklamalarından anlaşıldığına göre "fuvak" kelimesi sağmal bir hayvanın iki sağımı arasında geçen süre anlamına gelir. Bir başka ifâde ile sağmal hayvan sağılırken yavrusuna saklamak için sütünü memesinden bırakmaz. Sütünü bırakması için bir ara yavrusu onu emmeye bırakılır. Yavrusunu gören hayvan sütünü bırakıverir. îşte bu anda tekrar sağmaya başlanır. İşte bu iki sağım arasında geçen zamana "Fevâk" veya "fuvak" denir. Sabah sağımı ile akşam sağımı arasında geçen süreye "fevak" denildiğini söyleyenler bulunduğu gibi, bir kap sütle dolunca o kabı kaldırıp diğer bir kaba sağmaya başlayıncaya kadar geçen zamana da "fuvak" denildiğini söyleyenler de vardır.
Burada bu kelime ile anlatılmak istenen şey;
Allah yolunda ihlasla savaşan bir kimsenin, yaptığı savaş, çok kısa süreli de olsa, Allah'ın lütfü ile cennete girmeye hak kazanacağıdır.
Metinde geçen "cerh" kelimesi yara manasına gelir. "Nekbe" kelimesinin de aynı şekilde yara manasına geldiğini söyleyenler vardır. Bazılarına göre "cerh", düşmanın açtığı yara, "nekbe"de mücâhidin bir kaza neticesinde kendi kendine açtığı yaradır. Hanefi ulemâsından Aliyyül-Kâri, bu ikinci görüşü tercih etmiştir.[266] Biz de tercümemizde Aliyyü'l-kâri'nin bu görüşünü esas aldık.
Metinde geçen "O yara kıyamet gününde dünyadaki en derin haliyle getirilir" anlamına gelen cümledeki "O" zamiri, "nekbe" kelimesine dönmektedir. Bilindiği gibi "nekbe" kelimesi diken batmak, taş değmek gibi insanın kendi hatası sonucu aldığı küçük yaralar için kullanılır. İşte sözü geçen zamirin bu nekbe kelimesine dönmesinde, Allah yolunda kendi hatası sonucu aldığı ufak yaralarla cennete girmeyi hakkeden bir gazinin, düşmanın kılıcıyla veya başka bir sebeple Allah yolunda alacağı büyük yaralarla çok daha büyük makamlara erişebileceğine işaret vardır.
Aliyyül-Kâri'nin açıklamasına göre ise, bu zamir hem "cerh", hem de "nekbe" kelimesine dönmektedir. Cerh ve nekbe kelimeleri her ikisi de Allah yolunda alınan bir yara, Allah yolunda başa gelen bir musibet olmaları cihetiyle netice itibarıyla aralarında bir benzerlik vardır. Bu bakımdan bir zamirle ikisine birden işaret edilmiştir. "Altun ve gümüşü yığıp da Allah yolunda sarf etmeyenler var ya..."[267] mealindeki âyet-i kerimede olduğu gibi.[268]

Bazı Hükümler

1. Allah yolunda ölmeyi istemek caizdir. Her ne kadar dünyanın sıkıntısına dayanamamaktan dolayı ölmeyi istemek caiz değilse de, cennette yüksek makamlara erişmek için Allah yolunda ölmeyi istemek caizdir. Aslında Allah yolunda şehid olmayı istemek insanın kâfire mağlup olmayı arzu etmesi demek gibi anlaşılabilirse de, bir mü'minin kâfire mağlup olmayı istimesi asla düşünülemeyeceği gibi, buradaki şehid olma isteği, küfrü yok etme kastıyla mücadeleye girişip kişinin bu yolda Allah'ın vâdettiği o büyük mertebeye yani şe-hidlik mertebesine ulaşma çabasıdır.
2. Allah yolunda şehid olmayı arzu edenler, yataklarında bile ölseler şehid olurlar.
3. Allah yolunda yara ve bere alanlar kıyamet gününde üzerlerinde şehidlik mühürü bulunduğu halde hasredilirler.[269]

41. Atların Yele Ve Kuyruklarını Kesmenin Kerâhati

2542. ...Utbe b. Abd es-Sülemî'den rivayet olunduğuna göre kendisi Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işitmiştir:
"Atların ahn(larındaki saç)lannı, yelelerini ve kuyruklarını kırkmayınız. Çünkü kuyruğu onun yelpazesidir, yelesi elbisesidir, alınlannda ise, hayırlar düğümlenmiştir."[270]

Açıklama

Atların alınlarından sarkan perçemlerim kesmek doğru değildir.Çünkü cihad için beslenen atlar sahiplerinin devamlı olarak cihad sevabı kazanmalarına ve ganimetler elde etmelerine vesile olan hayırlı yaratıklardır. Atların alınlarında hayırların toplanmasından maksat, onlar vasıtasıyla elde edilen sevaplar ve ganimetlerdir. Nitekim "Birinize ölüm geldiği zaman mal bırakırsa..."[271] âyet-i kerimesinde de "hayr" kelimesi, mal anlamında kullanılmıştır. İşte böyle hayırlı olan bu hayvanların en şerefli organları alınları olduğu için alınlarında bulunan perçemlerini kesmek uygun görülmemiştir.
Atın alnından murad alnına sarkan yelesidir. Hattâbî ve diğer bazı âlimler alın kelimesiyle atın bütününün kastedildiğini söylemişlerdir. "Hayır düğümlenmiştir" cümlesinden murad, hayr düğümlenmiş gibi onlardan ayrılmaz demektir. Burada bir istiâre-i mekniyye vardır. Çünkü hayır maddi şeylerden değildir ki, alnının üzerine düğümlensin. Lâkin burada aklî olan şey, maddi gibi tasavvur edilmiş ve mübalağa yolu ile maddeye verilen hüküm ona da verilmiştir. Alım zikretmek istiareyi tecrit içindir. Ayrıca onları soğuktan ve sıcaktan koruyan yeleleri ile, kendilerini rahatsız eden zararlı böcekleri kovalamalarına yarayan kuyruklarını kesmek de hoş karşılanmamıştır. Bu hadisin senedinde kendisinden, "bir adam" diye bahsedilen râvinin kimliği meçhuldür. Fakat bu hadis diğer hadislerle takviye edilmiştir. Bu hadis-i şerif ile, Buhfiif de geçen; "uğursuzluk (telakkisi adet olarak) ancak üç şeyde; atta, kadında, evde hâsıl olur."[272] mealindeki hadis-i şerifin arasında bir çelişki

bulunduğu söylenemez. Çünkü Buhârî'deki hadis, câhiliyye dönemindeki arapların uğursuzluk telakkilerini belirtmek için söylenmiştir. Islâmiyette ise, bu sayılan şeylerde uğursuzluk söz konusu değildir. Nitekim Tahâvî*nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte bildirdiğine göre, uğursuzluk konusunda Hz. Âişe'ye bir soru sorulmuş da Hz. Âişe buna şöyle cevap vermiştir; "Kur'ân'ı Muhammed'e gönderen Allah'a yemin ederim ki, katiyyen Rasûlullah (s.a.) böyle bir şey söylememiştir. O yalnız câhiliyye halkının kadınla, evle ve atla teşe'üm ettiklerini bildirmiştir."[273]

42. Atların Hangi Rengi Daha Çok Sevilir?

2543. ...Ebû Vehb el-Cüşemî'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:"
"Doru, sakar (beyaz alınlı), ayaklan sekili yahut da al, sakar, ayakları sekili, ya da siyah, sakar, ayaklan sekili (olan) atları besleyiniz."[274]

Açıklama

Bu hadisin râvisi Ebû Vehb (r.a.), Rasûl-i Ekrem'le sohbet etmek şerefine eren bahtiyarlardandır. Her ne kadar onun tabiînden olduğunu söyleyenler varsa da, imam Ahmet (r.a.) gibi, muhakkik ulema ashabdan olduğunu söylemişlerdir.
el-Beğavî'nin açıklamasına göre, Hz. Ebû Vehb, Şam'a yerleşmiş ve kendisinden sadece iki hadis rivayet olunmuştur. Birisi mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, diğeri de; "Çocuklarınıza peygamberlerin isimlerini koyunuz."[275] anlamındaki hadis-i şeriftir.
Nitekim Musannif Ebu Davud da bu râvinin sahâbî olduğunu ifâde etmiştir. Hadis-i şerif yukarıda belirtilen özellikleri taşıyan atların bu özellikleri taşımayan atlardan daha kıymetli ve cihad için daha elverişli olduğunu ifâde etmektedir.[276]

2544. ...Ebu Vehb (El-Kilaîyden; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu": "Al, sakar, ayaklan sekili yahut da doru, sakar atlar besleyiniz."
Daha sonra (Ebu'l-Muğire yahut Muhammed b. Muhacir, önceki hadisin) benzerini rivayet etti. Muhammed b. Muhacir dedi ki: Ben Akîl (b. Şebîb)e,
Niçin al (at diğerlerinden) üstün kılındı? diye sordum.
Çünkü Peygamber (s.a.), bir akıncı birliği göndermişti de Feth (haberin)i ilk getiren al (at) sahibi oldu, diye cevap verdi.[277]

Açıklama

Bilindiği gibi "kümeyt", kırmızı ve siyah karışımı bir renk taşıyan atlar için kullanılır. Memleketimizdeki bu renkteki atlara, "doru at" ismi verilir."Eşkar" ise, katıksız kırmızı renkli atlar için kullanılır. Memleketimizin bazı bölgelerinde böyle kırmızı renkli atlara, "Yeşil at" ismi verilir. "Edhem" ismi ise, siyah renkli atlar için kullanılır ki memleketimizde bu rengi taşıyan atlara, "yağız at" denir. İmam Muhammed (r.a.)Mn açıklamasına göre bu hadis-i şerifte söz konusu edilen atları tanımak için atların yeleleriyle kuyruklarına bakılır. Şayet yele ve kuyrukları kırmızı ise, ona "eşkar", şayet siyah iseler, ona "kiimeyt" denir. Alnında bir dirhem yahut daha küçük mikdarda beyazlık olan ata "ekran" denir. Şayet bu beyazlık daha çok ise "eğarr = sakar" denir. Siyah ata ise "el-edhem" adı verilir. "el-Ersem" ise üst dudağında ve burun deliklerinin üzerinde beyazlık bulunan atlar için kullanılır.[278]
Ulemâdan bazılarına göre Hz. Peygamber kendi tecrübesine dayanarak sözü geçen özellikleri taşıyan atların cihad için diğer atlardan daha elverişli olduğunu söylemiştir. Nitekim hadisin sonunda bulunan; "Çünkü peygamber (s.a.) düşman üzerine bir akıncı birliği göndermişti de fetih (haberini) ilk getiren al (at) sahibi oldu." cümlesi de bu görüşü te'yîd etmektedir. Sahâbî Ebu Vehb el-Cüşemî'nin rivayet ettiği bir önceki hadis merfû idi. Üzerinde bulunduğumuz hadis ise mürsel'dir.[279]

2545. ...İbn Abbas'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.); "Atların bereketi, kırmızılarındadır" buyurmuştur.[280]

Açıklama

Ebu Bekr el-Bezzâr'ın açıklamasına göre, Ali b. Abdillah b. Abbas babasından bu hadisten başka müsned bir hadis rivayet etmemiştir. Tirmizî de bu hadis hakkında, "Bu hadis gariptir. Onu yalnız bu senedle, Şeybân'ın rivayeti olarak biliyoruz" demiştir. Kırmızı atların bereketli ve uğurlu olduğunu ifade den bu hadis-i şerifle; "Atların en hayırlısı alnı beyaz ve üst dudağında ve burun deliklerinde aklık bulunan siyah attır..."[281] mealindeki hadis-i şerif arasında bir çelişki bulunduğu söylenemez. Çünkü kırmızı atların bereketli olması yağız atların hayırlı olmasına engel olmadığı gibi, yağız atların hayırlı olması da diğer atların uğurlu ve bereketli olmasına engel değildir. İmam Mu-hammed'in Salih b. Keysan'dan rivayet ettiği; "Atların en hayırlısı (yelesi ve kuyruğu) kızıl olanıdır." anlamındaki hadis-i şerifle, Abdullah b.Ebî Necih es-Sekafî'den rivayet ettiği, "Bereket; alnı sakar, yağız, üst dudağında beyazlık bulunan, üç ayağı sekili ve sağ ayağı lekesiz olan atlardadır. Bu atlar yoksa siyah at bu vasfı taşır."[282] anlamındaki hadis-i şerif de nazarı itibara alınınca, bu vasıfları taşıyan atların bu vasıfları taşımayanlardan daha iyi oldukları anlaşılacağı gibi, bu vasıfları taşımayan atlarda da hayır bulunduğu, fakat atların bu vasıfları taşıyan atlar kadar hayırlı olamadıkları kolayca anlaşılır.[283]

Atın Dişisine De "Feres" Denilebilir Mi?[284]

2546. ...Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) atın dişisiae de, "Feres" derdi."[285]

Açıklama

Kâmûs müellifinin açıklamasına göre, Arapça da at cinsinin dişisine de erkeğine de feres denilebilir.Hz. Ebu Hureyre'nin bu hadisi nakletmekten maksadının, bir lügat bilgisi vermek olduğu düşünülemez. Hadis sarihlerinin açıklamalarına göre Hz. Ebu Hureyre'nin bu hadisi nakletmekten maksadı, Hz. Peygamber'in, harbe erkek atla iştirak eden mücâhidle dişi atla giren mücâhide ganimette aynı hisseyi verdiğini, bir başka ifâde ile, ganimetlerin taksiminde süvarilerin hisselerini verirken bindikleri atların erkek ve dîşi olduğuna önem vermeden hepsine süvari hissesi verdiğini ifâde etmektir.[286]

43. Hoşa Gitmeyen Atlar

2547. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Peygamber (s.a.) atların şikal olanını beğenmezdi. Şikal, atın sağ arka ayağı ile sol ön ayağında yahut da, sağ ön ayağı ile sol arka ayağında beyazlık olmasıdır."
Ebû Dâvud dedi ki: "(Ayak renklerinin) çapraz olmasıdır."[287]

Açıklama

Hanefî ulemâsından Aliyyü'l-Kâri'nin açıklamasına göre bu hadisde bulunan şikalle ilgili açıklama Hz. Peygambere ait değildir. Râvîlerden birine aittir. Eğer bu açıklama gerçekten Hz. Peygambere ait olsaydı, o zaman şikal'in ne olduğu açıklığa kavuşurdu ve ihtilafa mahal kalmazdı. Bu sebeple şikal Üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Burada şikal, atın sağ arka ayağı ile sol ön ayağında yahut sağ ön ayağı ile sol arka ayağında bulunan beyazlık diye tarif edilmiştir. Bu tarif, görüşlerden sadece bir tanesidir. Ebû Ubeyd ile, lügat ulemâsının büyük çoğunluğuna göre şikal, atın üç ayağının sekili olmasıdır. Üç ayağı sekili olan bir at köstekli ata benzediği için bu ismi alır. Çünkü köstek genellikle atların üç ayağına vurulur. Ebû Ubeyde sadece bir ayağı sekili olan atlara da şikal denildiğini söylemiştir.
İbn Düreyd ise, şikal atın bir tarafındaki ayaklarında beyazlık bulunmasıdır. Eğer bu beyazlık çapraz ayaklarda bulunursa ona "çapraz şikal" denir, demiştir.
Şikal atın ön ayaklarında bulunan beyazlık diye tarif edenler olduğu gibi arka ayaklarında bulunan beyazlık diye tarif edenler ve hatta önayak-ları ile bir arka ayakta veya arka ayaklar ile bir Ön ayakta beyazlık bulunmasıdır diye tarif edenler de vardır.
Ulemâdan bâzılarına göre Hz. Peygamberin bu şekildeki atlan sevmemesi, atın köstekli imiş gibi görünme-sindendir. Bâzıları ise, "Rasûlullah (s.a.)'m bu şekildeki atları beğenmemesini genellikle aradığı necabeti onlarda bulamamış olması ihtimaline bağlamışlardır. Bâzıları da "ayaklan bu şekilde sekili olan atların alınları beyaz olursa, sevimsizliği gider." demişlerdir.[288]
Hadis sarihlerinden Hattâbî mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen şikalle ilgili açıklamalar üzerinde durduktan sonra diyor ki: "Şikal atın ön ayaklarıyla arka ayaklarından birinin beyaz olması ve geriye kalan bir ayağının da sâde olmasıdır. Hadiste geçen açıklamadan bazı kelimelerin yanlışlıkla düşmüş olması ihtimali vardır."[289]

44. Hayvanlara Karşı Yerine Getirilmesi Emredilen Görevler

2548. ...Sehl b. el-Hanzaliyye'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (açlıktan) karnı sırtına yapışmış bir deveye rastladı da; "Bu dilsiz hayvanlar hakkında Allah'dan korkunuz. Onlara (binmeye) elverişli hallerinde bininiz ve (yenmeye) elverişli hallerinde onları yiyiniz," buyurdu.[290]

Açıklama

Rasûl-i Zişan Efendimiz bu hadis-i şerifte hayvanların haklarına riâyet etmenin önemine dikkatleri çekerek, onları, aç veya susuz bırakmanın, üzerlerine güçlerinin yetmediği yük yüklemenin Allah'ın gazabını ve azabını mucib kılacağını dile getirmiştir, onlara ancak binmeye müsait bir hale geldikleri zaman binilebileceğini ve iyice semirmeden kesilip yenilmelerinin doğru olmayacağını açıklamış, konuşmaktan âciz, ağzı dili yok tabiriyle de onların merhamete ne kadar muhtaç olduklarına çok veciz bir şekilde işaret etmiştir.[291]

2549. ...Abdullah b. Ca'fer'den; demiştir ki: "Bir gün Rasûlullah (s.a.) beni terkisine aldı da bana sır olarak bir söz söyledi ki ben onu insanlardan hiçbir kimseye söylemem.
Rasûlullah (s.a.)'in abdest bozmak için arkasına gizlenmeyi en uygun bulduğu şey ya yüksek binalar yahut da sık hurma ağaçlan idi." (Abdullah) dedi ki: (Hz. Peygamber bir gün) ensardan bir adamın bostanına girdi. Bir de ne görsün, bir deve! Rasûlullah (s.a.)'i görünce (deve) inledi, gözlerinden yaşlar aktı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) onun yanına gelip kulak kökünü okşadı, (hayvan da) sakinleşti. Peygamber (s.a.):
"Bu devenin sahibi kimdir, kimindir bu deve?" diye sordu. Ensar'dan bir genç gelip;
Ey Allah'ın Rasûlü o benimdir, dedi (Peygamber (s.a.)'de)
"Allah'ın, seni kendisine sahip kıldığı şu hayvan hakkında Allah'tan korkmuyor musun? Gerçekten bu hayvan senin kendisini aç bıraktığını ve yorduğunu bana şikâyet ediyor." buyurdu.[292]

Açıklama

Metinde geçen "el-haış" kelimesi birbirine geçmiş sık hurma ağaçlan anlamına gelir.Müslim'in rivayetinde ifade edildiğine göre, râvi İbn Esma bu kelimenin, "Hurma bahçesi"'manasına geldiğini söylemiştir.Hedef kelimesi ise, yüksek bina, tepecik gibi manalara gelir."Zifra" kelimesi ise, İbnü'l-Esîr'in, Nihâye'de ifâde ettiğine göre, "kulağın kökü" manasına gelen müennes bir kelimedir.
Hadis-i şerif hayvanları güçlerinin yetmediği işlerde kullanarak onlan bitkin bir hale getirmenin, onları aç ve susuz bırakmanın Allah'ın gazabını, Rasûlünün de itabını mucib olduğunu ifâde etmektedir.
Kadı Iyâz bu hadiseyi, şifâ-i şerifte değişik şekillerde anlatmış ve Aliyyü'l-Kâri'de bu olay hakkında bir açıklama yapmaktan kaçınmıştır.[293]

2550. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir adam yolda giderken çok susamıştı. Bir kuyu buldu. Ona inip, su içti, sonra çıktı. Bir de ne görsün, (dilini çıkarmış) soluyan, susuzluktan ıslak toprağı yalayan bir köpek. Adam (kendi kendine); "Gerçekten bana gelen susuzluğun aynısı bu köpeğe de gelmiş" deyip kuyuya indi ve mestini suyla doldurdu. Mesti ağzıyla tutup (kuyudan) çıktı, köpeği suladı. Allah onun bu iyiliğini kabul etti ve onu bağışladı. (Orada bulunan ashab);
Ey Allah'ın Rasûlü, hayvanlarda olan davranışlarımızdan dolayı bizim için sevap var mıdır? dediler. (Peygamber (s.a.)de);
"Her karaciğeri yaş olan (hayvan) da bizim için sevap vardır." buyurdu.[294]

Açıklama

Metinde geçen, "Her karaciğeri yaş olan (hayvan) da bizim için sevap vardır*' cümlesinden murad, her canlıyı doyurup sulamakta ve yardımda bulunmakta sevap vardır, demektir. Canlıya, "karaciğeri yaş olan" denilmesi ölünün cismi ve ciğerleri kuruduğu içindir. Nevevi diyor ki, bu hadiste muhterem olan hayvana iyilikte bulunmaya teşvik vardır. Muhterem hayvandan maksat, öldürülmesi emredilmeyen hayvandır. Öldürülmesi emredilen hayvan hakkında ise, şeriatın emrine imtisal olunur. Öldürülmesi emredilen harbî, kâfir, mürted, kuduz köpek, hadiste sayılan beş fâsık hayvan,[295] ve bu manada olanlardır. Muhterem hayvanı sulamak ve doyurmak gibi iyiliklerde bulunmakla sevap hasıl olur. Bu hususta hayvanın sahibi olup olmaması, kendinin veya başkasının olması önemli değildir.
Davudî: "bu hadis bütün hayvanlar hakkındadır." demiş. Ebû Ab-dülmelik ise, onun Benî İsrail'e ait olduğunu söylemiş, müslümanlıkta köpeklerin öldürülmesi emrolunduğunu hatırlattıktan sonra hadisin bazı zararsız hayvanlar hakkında varid olduğunu iddia etmiş; "Çünkü domuz gibi öldürülmesi emrolunan hayvan zararı artsın diye su vererek kuvvetlendirilmez" demiştir. Allâme Aynî, Ebu Abdülmelik'e cevap vermiş, hadisin Benî İsrail'e ait olduğu iddiasını delilsiz bir iddia olarak vasıflandırmış, köpeklerin öldürülmesi emrinin de neshedildiğini hatırlatıp bu hadisin bazı zararsız hayvanlara mahsus oluşu iddiasını da tahakküm saymıştır. Bundan sonra sözü Nevevî'ye tevcih eden Aynî şunları söylemiştir: "Nevevî'ye de şaşarım, hadisin bütün muhterem hayvanlar hakkında oldğunu iddia ediyor. Bu dahi delilsiz davadır. Hadisin mesajı Allah Teâlâ'nın yarattıklarına şefkat göstermeye yöneliktir. Şefkat göster-mekse zararlı hayvanı Öldürmeye engel değildir. Böyle bir hayvanı sular sonra öldürürüz. Çünkü biz öldürmeyi bile güzel yapmakla memuruz."
Allah'ın şükretmesinden murad, onun amelini kabul buyurması sevab yazması ve affetmesidir.[296]

Yolculukta Bir Yerde Konaklamak[297]

2551. ...Enes b. Mâlik (r.a.) dedi ki: "Biz (yolculukta) bir yere konakladığımız zaman, hayvanların yükü indirihnedikçe nafile namaz kılmazdık."[298]

Açıklama

Sünen-i Ebû Davud'un bir nüshasında kelîmesi yerinde kelimesi bulunmaktadır.O zaman bu hadis, "Biz hayvanların yükünü indirmedikçe nafile namaz kılmazdık" manasına gelir.
Diğer bir nüshada da, "hatta tühalle" kelimesi yerinde "hatta nünîha" kelimesi geçmektedir. Bu nüsha nazar-ı itibare alındığı takdirde ise, sözü geçen cümle "Biz hayvanları istirahata çekmedikçe nafile namaza durmazdık" manasına gelir. Hadis-i şerif, nafile namaz kılmaya son derece önem veren ashâb-ı kiramın, hayvanların hakkına riâyet etmeye, nafile namaz kılmaktan daha fazla önem verdiklerini, yolculuk esnasında bir yerde konakladıkları zaman kuşluk namazı gibi belli vakitlerde kılınan nafile namazların fevt olması pahasına da olsa, hayvanların yüklerini indirip onları rahata kavuşturmadıkça o namaza durmadıklarını ifâde etmektedir. Ashâb-ı kiramın- ibâdetle ilgili meselelerdeki uygulamalarının kendi ictihadlanndan kaynaklandığı düşünülemez. Çünkü ibâdetlere ait uygulamalar ictihad konusu olamazlar. Bu itibarla onların bu uygulamasının Rasûl-i zîşân efendimizin talimatından kaynaklandığını kabul etmek icabeder. Bu da hayvanların haklarına riâyet etmenin ve onlara acımanın nafile namaz kılmaktan daha önemli olduğunu ifâde eder.[299]

45. Atların Boynuna Yay İpi (Kiriş) Takmak

2552. ...Ebu Beşir el-Ensârî'nin dediğine göre kendisi Rasûlullah (s.a.) ile bir yolculukta bulunmuş. Rasûlullah (s.a.) bir elçi göndermiş. (Bu hadisi Ebu Beşir'den nakleden) Abdullah b. Ebi Bekir dedi ki; "Öyle zannediyorum ki (Ubâde b. Temini) dedi ki; (Hz. Peygamber bu elçiyi gönderdiği sırada, kendilerine elçi gönderilen) insanlar geceledikleri yerlerinde idiler (ve Hz. Peygamber elçiye şunları söylemesini emretmiş); "Hiçbir devenin boynunda (takılı) bir yay ipi (kiriş), veya bir gerdanlık kalmasın hepsi kesilsin."
Mâlik dedi ki: "Bunların göz değmesinden korunmak) için (takılmış) olduklarını zannediyorum."[300]

Açıklama

İbn Hacer, Ebû Bişr'in Hz. Peygamber'le beraber bulunduğu bu seferin hangi sefer olduğunu tesbit edemediğini söyler.
Metinde geçen "insanlar geceledikleri yerlerinde idi."cümlesi, bazı nüshalarda; "insanlar öğle uykusuna yattıkları yerlerinde idi." şeklînde geçiyorsa da hadisin özüne tesir edecek derecede önemli bir fark değildir.
İbnü'l-Cevzî'nin açıklamasına göre Hz. Peygamberin, develerin boyunlarına takılan bu iplerin kesilmesini emretmesi hakkında üç görüş vardır:
1. Câhiliyye döneminde yaşayan araplar develerin boynuna kiriş ve gerdanlık gibi şeyler takarlar ve bunların göz değmesine mâni olacağını zannederlerdi, tşte Hz. Peygamber, bu gibi şeylerin Allah'dan gelen musibetleri önleyemeyeceğini bildirmek İçin, onların kesilmesini emretmiştir. İmam Mâlik bu görüştedir.
2. Hayvanların boynuna takılan bu gibi gerdanlıklar bazı hallerde onların boğazını sıkıp Ölümlerine sebep olacağı için, Rasûlullah bunların kesilmesini emretmiştir. Hanefi imamlarından İmam Muhammed bu görüştedir. Ebu Ubeyde de bu görüşü tercih etmiştir.
3. Câhiliyye araplan develerin boynuna kiriş takarlar ve bu kirişlere de çan asarlardı. Bu çanlar da geceleyin düşmanın onların bulundukları yeri sezmesine sebep olurdu. İşte burada esas yasaklanmak istenen, develerin boynuna kirişler takmak değil, bu kirişlere çan asmaktır.
Nevevî'nin beyânına göre bu hadis-i şerifteki nehy kerâhet-i tenzihiyye içindir. Ulemadan bazılarına göre ise, kerahet-i tahrîmiyye içindir. Hayvanlara takılan bu gerdanlıkların ihtiyaç duyulduğu anda takılmalarının caiz, ihtiyaç duyulmadan takılmalarının ise, haram olduğunu söyleyenler de vardır. İmam Malik hayvanların boynuna gerdanlık takmanın mekruh oluşunu göz değmesine engel olması gayesiyle takılmış olmasına bağlamakta bu maksadın dışında hayvanların boynuna çeşitli takılar takılmasında bir sakınca görmemektedir.
Bütün bu görüşler, içinde Kur'an âyetleri ya da me'sur dua bulunmayan takılar hakkındadır. İçinde âyet veya me'sur dua bulunan, insanlara ve hayvanlara takılan muskalara gelince, bunlar teberrük için takıldıklarından sakıncalı değillerdir. Kibir ve gurur vermemek israfa varmamak şartıyla süs için boyunlara takılan şeyler de aynı şekilde zararsızdır. Bunları takmakta bir sakınca yoktur.[301]

Atlara İyi Bakmak, Onları Harbe Hazır Bulundurmak Ve Onların Kaba Etlerini Kaşağılamak[302]

2553. ...Ebû Vehb el-Cüşemî'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Atlan (her an harbe hazır tutmak için) bağlayınız, alınlarını ve sağrılarını sıvazlayınız" buyurdu. Yahut da "kabalarını (sıvazlayınız)" dedi. (Sonra sözlerine şöyle devam etti); "Onlara gereken gerdanlıktan takınız. (Fakat yayın iki ucu arasına gerilen) kirişleri takmayınız."[303]

Açıklama

"Atlan bağlayınız" cümlesi, "onları hazır tutunuz ve harb için onları iyi hazırlayınız*' anlamındadır. Atların alınlarını ve sağrılarını sıvazlamaktan maksat, onların alınlarını ve sağrılarını elle okyaşıp onları memnun etmek ve ayrıca hayvanın sözü geçen yerlerini tımar ederek onların istirahatını sağlamaktır.
Bu hadisi rivayet eden râvi Hz. Peygamberin, "atların sağrılarını sıvazlayınız" mı, yoksa, "kabalarını sıvazlayınız*'mı dediğinde şüpheye düşmüştür. Harb vasıtası olan bir hayvanın kaba etlerini elle sıvazlayıp tımar etmek onun rahatlamasına ve kuvvetlenmesine sebep olacağı için ibâdet hükmündedir. Hadis-i şerifte geçen "onlara (gereken) gerdanlıkları takınız (fakat yayın iki ucu arasına gerilen) kirişleri takmayınız." cümlesinden maksat, "onlara istediğiniz gerdanlıkları takarak din düşmanlarının üzerine sürünüz. Fakat câhiliyye dönemi araplarının yaptığı gibi göz değmesini önleyeceği inancıyla onlara yay kirişi takmayınız" demektir. At besleme mevzuunda gelen hadislerden bazıları da şu mealdedirler.
1. At beslemek kişi için ecirdir, yâni sevabı muciptir.
2. Kişi. için perdedir, siperdir.
3. Kişinin Üzerinde günahtır, yâni günahı muciptir."
Atın kendisine sevap kazandırdığı adam, onu Allah yolunda bağlamış, onun ipini bir çayıra yahut bir bahçeye uzatmıştır. İşte o at, içinde bağlı olduğu o çayırın, yahut o bahçenin neresine değip geçerse o kısım onun için sevabı mucip olur. Eğer o, bir nehre uğrar da sahibi sulamak istemediği halde su içerse bu da sahibi için sevabı mucip olur. Atın kendisine siper olduğu adam, onu insanlara muhtaç olmamak ve perde olmak için yani fakirliğini gizlemek ve de teaffüf yani evlad-ü lyalini nâ-muskârâne geçindirmek için bağlamıştır. Ona iyi bakmak, hoş binmek ve yük yüklemek hususlarında Allah'ın hakkını unutmamaktadır. İşte o hayvan, kendisi için siperdir.
Diğer adam ise, atı sırf böbürlenmek, gösteriş ve düşmanlık için bağlamıştır. Bu da kendisi için günahı muciptir."[304]

46. Hayvanların Boynuna Çan Takmak

2554. ...Ümmü Habibe (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
“Melekler aralarında çan (sesi) bulunan yolcularla arkadaşlık etmezler.''[305]

Açıklama

kelimesini "ra"nın zammesi ile "rüfkaten" şeklinde okumak caiz olduğu gibi "ra"nın kesresi ile "rifkaten" şeklinde okumak ta caizdir. Bu kelime, "toplu halde yolculuk yapan yol arkadaşları" anlamına gelir.
Hadis-i şerifte aralarında çan sesi bulunan yolculara meleklerin arkadaşlık etmeyeceği ifâde edilmektedir.
Avnü'l-ma'bud müellifi Azimâbâdî'nİn açıklamasına göre, aralarında çan sesi bulunan yolculara arkadaşlık etmekten kaçınan bu melekler, h'a-faza meleklerinden başka meleklerdir. Çünkü hafaza melekleri insanı hiçbir zaman terketmezler. Azîzî ise, el-Câmiu's-sağir şerhinde, bü meleklerin rahmet melekleri olduğunu söyler.[306]
Yine Avnü'l-ma'bud yazarının açıklamasına göre bu meleklerin, aralarında çan sesi bulunan yolculara arkadaşlık etmekten kaçınmaları şu iki mânâya gelebilir:
1. Meleklerin bu yolcuları tamamen terketmeleri ve asla onlarla beraber olmamaları anlamına gelebilir.
2. Melekler o yolcularla beraber bulunurlar. Fakat onlara istiğfarda bulunmazlar ve onlara dua etmezler anlamına gelebilir.
Avnü'l-ma'bud yazarı Azîmâbâdî, meleklerin bu yolcuları terketmelerinin sebebini de şöyle açıklıyor: "Çünkü çan sesi çok çirkindir ve çan sesi kilise çanlarının sesini hatırlatır. Nitekim hadis-i şerifte de çan sesi şeytanların çalgısının sesine benzetilmiştir. Ayrıca çan sesi savaşta sahibinin yerini düşmanların öğrenmesine sebep olur. Oysa Hz. Peygamber düşmanlarına ansızın baskın yapmayı severdi. Şemsü'l-eimme İmam Serahsî, es-SiyerıTI-Kebir Şerhi'nde mevzumuzu teşki eden bu hadisle ilgili görüşlerini şöyle açıklıyor; "Bazı âlimler bu rivayetin zahirine bakarak, savaşta olsun başka hususlarda olsun bineğe çıngırak takmayı mekruh görmüşlerdir.
Hz. Âişe'den yapılan bir rivayete dayanarak, küçük çocuğun ayağına çıngırak takmayı da mekruh görmüşlerdir. Bu rivayete göre, Hz. Âişe bir kadının yanında ayağına çıngırak takılmış bir çocuk görmüş ve kadına, "meleklerin nefret etliği şu şeyi ondan uzaklaştır" demiştir. Bizce bu rivayetlerin izahı, darü'l-harb'te gaziler için çıngırak takmanın mekruh olduğudur. Şayet düşmana gece bir baskın yapmak isteseler, düşman hemen onların farkına varır. Şayet düşman topraklarına sızan bir seriyye olsalar, düşman hemen onları bulup öldürür. Bu durumlarda müşriklere yardımcı olduğu için çıngırak kullanmak mekruhtur. Ama dârü'l-İslâm'da hayvan sahibine faydası dokunacağından çıngırak kullanmakta sakınca yoktur.
Meselâ çıngırağın sesi yolcuların uykusunu kaçırtıp yola devam etmelerine yardımcı olur. Kervanın arkasında kalıp gece yolunu şaşıran kimseler çıngırak sesleri yardımıyla kervanlarını bulurlar. Bazı hayvanlar bu sesten zevk duyarak, daha süratli yürür. Şayet hırsız ve yol kesicilerden korku yoksa bu durumuyla çıngırak faydalıdır ve kullanılmasında sakınca yoktur. O da develerin sür'atli ve düzenli yürümelerini sağlamak için söylenen şarkılara benzer. Nitekim Rasûlullah (s.a.)'in kendîsininde hazır bulunduğu bir gece yolculuğunda bazı şarkılar söylenmiş, kendisi de buna izin vermiştir. Çocukların ayaklarına takılan çıngıraklara gelince, bunlar şayet sırf eğlence için takılıyor ve başka bir faydası yoksa, hoş karşılanmaz. Ama faydası varsa sakıncası yoktur."[307]
Bu mevzuda İmam Nevevi de şunları söylüyor: Buradaki keraheti tenzihiyyedir. Şam'ın eski ulemasından bir cemaat büyük çanın mekruh olduğunu küçüğünün mekruh olmadığını söylemişlerdir. Ancak Tuhfetu'l-ahvezi yazarı'nın da dediği gibi, hadisteki "çan" kelimesi, mutlak olarak kullanıldığından çanın büyüğü de küçüğü de aynı hükümdedir.[308]

2555. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu":
"Melekler, aralarında köpek ve çan sesi bulunan yoldaşlara arkadaş olmazlar.”[309]

Açıklama

Bilindiği gibi Cibril aleyhisselam Hz. Peygamberle görüşmek üzere bîr vakit tayin ettiği halde, Hz. Peygamber'in bulunduğu evde bir köpek yavrusu bulunduğu için, o eve girememiş ve sözünü yerine getirememişti. Hz. Peygamber bu köpeği dışarı çıkarınca Cibril aleyhisselam derhal içeri girmiş ve Rasûl-i Zişân Efendimize, "Bana senin evindeki köpek mani oldu. Biz içinde köpek ve suret bulunan eve girmeyiz."[310] demişti.
Ulema bu mesele üzerinde durmuş ve Hattâbî gibi bazı hadis alimleri edinilmesi haram olan köpeklerin bulunduğu yere, rahmet meleklerinin girmediğini, fakat av köpeği, ekin veya çoban köpeği gibi köpeklerin bir yerde bulunmasının, rahmet meleklerinin oraya inmesine mani olmadığını söylemişlerdir.
Yolculukta da hüküm böyledir. Edinilmesi haram olan köpeklerin, beraberinde bulunduğu yolcuların yanına rahmet melekleri inmezler. Fakat av köpeği, çoban köpeği gibi köpeklerin yolcuların yanında bulunmaları rahmet meleklerinin o yolcuların yanına inmesine engel değildir. Meleklerin, aralarında köpek bulunan yolcuların yanına inmeyişinin sebebini ulema şöyle izah ederler: "Çünkü köpekler çok pislik yerler ve pis kokarlar. Ayrıca bazı köpekler şeytan tabiatlıdır. Meleklerse şeytanların zıddıdır." Rahmet meleklerinin aralarında çan sesi bulunan yolcuların yanına inmemesi meselesini bir Önceki hadiste açıkladık.[311]

2556. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) çan hakkında "şeytan'ın düdüğüdür'*

buyurmuştur.[312]

Açıklama

Mizmar, sözlükte, kaval, ney ve düdük gibi nefesli müzik aletleri manasına gelir. Güzel ses ve şarkılar için de kullanılır.
Aliyyü'l-kâri'nin açıklamasına göre, çan sesinin şeytana izafe edilmesinin sebebi, özellikle yolculukta bu gibi sesler sürekli olduğunda aynen şeytan gibi sürekli olarak insanın gönlünü meşgul edip, onu zikir ve fikirden alıkoymasıdır. Hayvanlara çan takmanın hükmü hakkında ulemanın görüşlerini 2554 numaralı hadiste açıklamış bulunmaktayız.[313]

47. Dışkı Yiyen Hayvana Binmek

2557. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: "Dışkı yiyen hayvana binmek yasaklanmıştır."[314]

Açıklama

Bilindiği gibi dışkı yiyen hayvana = cellâle, denir. Bu dışkı ister koyun, sığır, deve gibi dört ayaklı hayvan dışkısı olsun, isterse kaz, Ördek, tavuk gibi kümes hayvanları dışkısı olsun.
İbn Hazm,Cellâle isminin sadece dört ayaklı hayvanların dışkısını yiyen hayvanlara verilebileceğini iddia ederken, bazı ilim adamları da, yiyeceklerinin ekserisi pis hükmündeki şeyler olan hayvanların cellâle sayılacağını, yiyeceklerin ekseriyeti temiz olan hayvanlarınsa cellâle sayılamayacağını söylemişlerdir. İmam Nevevi, "Tashih'üt-tenbih" isimli eserinde bu görüşü savunmuşsa da; "er-Ravda" isimli eserinde Râfiî'ye uyarak, "Bu hususta nazar-ı itibare alınacak Ölçü, hayvanın etsuyunun veya etinin, tadı, rengi ve kokusunun bozulup bozulmamasıdır. Eğer hayvanın etinin tadı, rengi ya da kokusu bozulmuşsa hayvan cellâledir, yoksa cellâle değildir." demiştir.
Bu mevzuda Hattâbî de şöyle diyor; "İnsanlar dışkı yiyen hayvanın etinin yenip yenmeyeceği ve sütünün içilip içilmeyeceği konusunda ihtilaf etmişler, rey ehli ile İmam Şafîî ve Ahmed b. Hanbel bu hayvanların etlerinin yenmesini ve sütlerinin içilmesini mekruh görmüşlerdir. Sözü geçen ulemaya göre böyle bir hayvan birkaç gün hapsedilip temiz yemlerle beslenmedikçe etleri yenmez ve sütleri içilmez.
Bir hadis-i şerifte rivayet edildiğine göre dışkı yiyen bir hayvanın etini yiyebilmek için hapis süresi kırk gündür. Buna göre, dışkı yiyen sığırların etlerinin ve sütlerinin helal olması İçin, kesilmeden önce en az kırk gün hapsedilip temiz yemlerle beslenmeleri icâbeder. Hz. Ömer tavukları üç gün hapseder ondan sonra keserdi.
İshak b. Rahûye dışkı yiyen hayvanların etini güzelce yıkadıktan sonra yemekte bir sakınca olmadığını söylerdi.
Hasan el-Basri (r.a.) ise, Cellâle'nin etini yemekte bir sakınca görmez ve hiçbir işleme tabi tutmadan onun etinin yenilebileceğini söylerdi. Mâlik b. Enes de bu görüştedir.
İbn Reslan "Şerhu's-Sünen" isimli eserinde şunları söylüyor: "Dışkı yiyen hayvanın ne kadar hapsedilmesi gerektiğine dair tesbit edilmiş belli bir süre yoktur. Bazı âlimler bu sürenin deve ve sığır cinsi için kırk, koyun cinsi için yedi, tavuk cinsi için de üç gün olduğunu söylemişlerdir, et-Tahrir ve el-Mühezzeb isimli eserlerde de bu görüş tercih edilmiştir."[315]
Bu mevzuda Bezrül-Mechûd müellifi şunları söylüyor:
"Cellâle: Pislik yiyen ve bu pisliğin tesiri etinde sütünde ve terinde görülen hayvandır. Bunun etinin ve sütünün mekruh oluşunun sebebi, etinin ve sütünün yediği pisliklerle karışmış olmasıdır. Eğersiz veya semersiz olarak binilmesinin mekruh oluşunun sebebi ise, onun kokusunun ve terinin binen kimeseye geçmesidir. Bu gibi hayvanlara binmek alışkanlık haline gelmesin diye yasaklanmıştır. Kıymetli âlimlerimizden merhum Ö.Na-suhi Bilmen, Hanefi mezhebinin bu mevzudaki görüşünü şöyle Özetliyor: "Temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır, deve gibi hayvanların etleri bir müddet hapis edilmeksizin hemen kesildikleri takdirde mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena kokudan hali olmaz. Hapis müddeti, tavuklar için üç, koyunlar için dört, sığırlar ile develer için on gündür. Böyle pislikle teayyüş eden bir hayvana "cellâle" denir."
Bu hayvanlar, temiz olmayan şeylerden etleri kokmayacak miktar da yemiş oldukları takdirde hepisleri lazım gelmez. Etleri kerâhetsiz olarak yenilebilir.[316]

2558. ...îbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki:
"Rasülullah (s.a.) pislik yiyen develere binmeyi yasakladı."[317]

Açıklama

Önceki hadisle ilgili açıklamalar bu hadis için de geçerlidir.[318]

48. İnsan, Sahip Olduğu Hayvanlara Özel İsimler Verebilir

2559. ...Muaz (r.a.)'dan; demiştir ki. ' Ben Ufeyr denilen bir merkebin üzerinde, Rasûlullah (s.a.)'in terkisinde idim."[319]

Açıklama

Ridf (veya) redif: Hayvan üzerinde bulunan bir kimsenin terkisine yani arkasına oturandır.
Ufeyr: Peygamber (s.a.)'în merkebinin ismidir. Bu kelimenin aslı "a'fer" olup, kaideye göre "üayfîr" şeklinde tasgir yapılması gerekirken, kaideye aykırı olarak, elifi hazfedilmek suretiyle "ufeyr'* şeklinde tasgir edilmiştir. Nitekim "esved" kelimesini de bu şekilde kaideye aykırı olarak 'süveyd' şeklinde tasgir edilmiştir. Oysa A*fere benzeyen Ahmer ve Esfer gibi kelimeler, kaideye uygun olarak ühaymir ve üsayfir şeklinde tasgir edilmişlerdir. Bu hayvana ceylan gibi hızh koştuğundan dolayı bu ismin verildiğini söyleyenler bulunduğu gibi bu hayvanın toprak gibi boz renkli olduğu için bu ismi aldığını söyleyenler de vardır. Çünkü araplar beyaz ve kızıl karışımı toprağa "afre" derler.
Hayvanlara özel isim vermek araplann eski adetlerinden kalma bir âdettir. Eski araplar, silahlara ve harp aletlerine de özel isimler verirlerdi. Hz. Peygamber Arapların bu adetini tasvib ve takrir etmiş, kendisi de kılıcına, "zülfikar" bayrağına; " = El-ukab", zırhına, "zat-ül-Füdûl", katırına; = "düldül" ismini vermiştir.[320]

Bazı Hükümler

1. Hayvanlara, silahlara ve harp aletlerine özel isim vermek caizdir.
2. Hayvanın iki kişiyi taşıyacak güçte olması şartıyla bir hayvana iki kişinin birlikte binmesi caizdir. Hayvanın zayıf olması ve dolayısıyla iki kişinin binmesiyle zarar göreceğinin bilinmesi halinde bu caiz değildir.[321]

49. Harbe Çıkılacağı Zaman "Ey Süvariler, Allah'ın Atlarına Bininiz" Diye Nida Etmek

2560. ...Semûre b. Cündüb (r.a.)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir; "Gelelim sadede; Biz (düşman tehlikesinden) korktuğumuzda Rasûlullah (s.a.) süvarilerimizi, "Ey Allah'ın süvarileri," diyerek çağır(ır)dı. Ve korkuya kapıldığımız zaman bizden toplu halde sabırlı ve sakin olmamızı isterdi. Harbe çıktığımız zaman da (aynı şeyleri emrederdi)"[322]

Açıklama

Nefir savaşa çıkmak demektir. Metinde geçen kelimesi atlar manasına geldiği gibi süvariler (atlılar) manasına da gelir. Binâenaleyh kelimesi "Allah'ın atlan" mânâsına geldiği gibi Allah'ın atlıları manasına da gelebilir. Fakat başına nida harfi sonuna da emri ilâve edildiği zaman bu kelimenin süvariler manasında kullanıldığı belirlenmiş olur. Bu bakımdan bazı hadis sarihleri bu babın başlığında bulunan "ya haylallahi" kelimesinin aslında "Ey Allah'ın atlarının binicileri" şeklinde zincirleme bir tamlama olduğunu fakat, bu tamlamadan, "fîrsân" kelimesinin düştüğünü söylemişlerdir. Suyutî'nin ifâdesine göre, el-Askeri'nin, "el-Emsal" isimli eserinde rivayet ettiği şu hadiste el-Hayl kelimesi süvariler anlamında kutlanılmıştır: "Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre; Harise b. en-Nu'man (bir gün),
Ey Allah'ın Peygamberi, şehid olmam için bana dua et! dedi. Hz. Peygamber de onun için dua etti. Bir gün; "Ey Allah'ın atlıları atlarınıza bininiz" diye nida edilince ilk atına binen ve ilk şehid olan atlı Harise olmuştu."
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte de hayl, "süvari - atlı" manasında kullanılmıştır. Râğıb-î İsfehânî'nin açıklamasına göre, "Afevtü an sadakati'l-hayl= "atların zekâtını size bağışladım*' cümlesinde, "hayl" kelimesi, "atlar" anlamında kullanılmıştır." Görüldüğü gibi mevzumuzu teşkil eden bu hadisi şerif harbe çıkıldığı zaman süvarilere, "ey Allah'ın atlıları!" diye nida etmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Hazret-i Peygamberin Allah'ın süvarileri ismini verdiği müslüman süvarileri, bir korkudan dolayı, "Ey Allah'ın atlıları" diye çağırdığı ilk hadise, hicretin altıncı yılında cereyan eden zükared, diğer ismiyle Ğâbe gazasıdır. Tarih kitapları bu gazanın sebebini şöyle anlatırlar: "Peygamberimizin Ğâbe meralarında yayılmakta bulunan sağmal ve doğurmaları yaklaşmış yirmi devesini Uyeyne b. Hısn el-Fazarî'nin Gatafan ve Fâzereler-den kırk atlı salarak baskın yaptırıp sürdürmesi ve Ebu Zer el-Gıfârî'nin oğlunu da şehid ettirmesidir."[323]
Bu olayda Hz. peygamber'in İslâm süvarilerine nida ederek onları harbe çağırışı da tarih kitaplarında şöyle anlatılıyor:
"Seleme b. el-Ekva'ın "ya Sabahah!" diyerek bağırdığı Peygamberimize haber verildi. Bunun üzerine "Yetişiniz! yetişiniz!", "Ey Allah'ın süvarileri» atlarınıza bininiz!" denilerek Medine'de seslenildi.[324]

50. Hayvanlara Lanet Etmek Yasaklanmıştır

2561. ...İmran b. Husayn (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) seferde iken bir lanet (sözü) işitmiş de;
"(lanet eden) bu (kadın) kimdir?'* diye sormuş (Orada bulunanlar);
Bu (kadın) falan kadınadır devesine lanet etti, demişler. Bunun üzerine;
"Hayvanın üzerinden (semerini ve yüklerini) indiriniz çünkü o lanetlenmiştir." buyurmuş. (Oradakiler de) hayvanın üzerinden (yükünü ve semerini) hemen indirmiştir.
İmrân dedi ki: "Boz rengiyle o deveyi hâlâ görüyor gibiyim."[325]

Açıklama

Bu hadisenin cereyan ettiği seferin hangi sefer olduğu hususunda hadis sarihleri kesin bir açıklama yapamıyorlar. Sadece bunu tesbit edemediklerini söylemekle yetiniyorlar. Aynı şekilde devesine lanet eden kadının kimliği hakkında onun Ensar'dan bir kadın olmasının ötesinde bİF bilgi de verilmiyor.

Her ne kadar bazı ilim adamları, "Kadının hayvana laneti geçtiği ve bedduası kabul edildiği ve dolayısıyla hayvan mel'ûn olduğu için, Hz. Peygamber o hayvandan uzak durulmasını emretmiş, üzerine binilmesini yasaklamıştır", demişlerse de, imam Nevevî'ye göre Hz. Peygamberin bu hayvana binmeyi yasaklamaktan maksadı; lanetleme yasağına uymayan kadını cezalandırmaktır. Çünkü Hz. Peygamber daha önce lânetlemeyi yasakladığı halde sözü geçen kadın bu yasağı çiğneyerek devesine lanet etmiştir. Rasûl-i Zişân Efendimiz de onu bu fiili bir daha işlememesi için bu şekilde cezalandırmıştır. Ancak bu yasak hadisenin cereyan ettiği yolculuk süresince geçerlidir. Etinin yenmesi, satılması ve sözü geçen yolculuk bittikten sonra Hz. Peygamberin beraberinde olmamak şartıyla üzerine binilmesi caiz olduğu gibi, lanetten önce onun hakkında caiz olan tasarrufların hepsi yine caizdir, Bezlü'l-mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in o deveye binmeyi yasaklamasını onun lanetlenmiş olmasına bağlamak çok yanlıştır. Çünkü deve lanete layık ve ehil bir hayvan değildir. Bir hadis-i şerifte de açıklandığı gibi lanete müstehak ve ehil olmayan bir varlığa yapılan lanet, sahibine döner.[326]

51. Hayvanları Birbirine Kışkırtmak Ve Aralarını Kızıştırmak

2562. ...îtjn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) hayvanları biri birine kışkırtmayı yasakladı."[327]

Açıklama

Tahriş = Hayvanları birbirine kışkırtarak onları döğüş-türmek demektir.Günümüzde rastlanan deve güreşleri ve horoz döğüşleri gibi yarışlar bunun en canlı örneğini teşkil ederler. Bu gibi yarışlarda insanlık hesabına hiçbir fayda bulunmadığı, sadist ruhları tatminden başka bir işe yaramadığı gibi, döğüşen hayvanlara büyük bir acı çektirdiği için yasaklanmıştır. Çünkü İslam, insanlığın hayrına olmayan işlere izin vermez. îslamın her emir ve nehyinde çok büyük hikmet ve maslahatlar vardır.
Bu hadisi Tirmizi bir defa mürsel olarak, bir defa da merfû' olarak rivayet etmiştir. Hafız el-Münzirî, Tirmizi'nin mürsel plan rivayetinin merfu olan rivayetinden daha sahih olduğunu söylemiştir.[328]

52. Hayvanları Dağlayarak Damgalamak

2563. ...Enes b. Malik (r.a.)'den; demiştir ki: "Kardeşim yeni doğduğu zaman damağına (yiyecek) bir şey sürmesi için onu, Peygamber (s.a.)'e getirmiştim. Bir de baktım ki kendisi bir ağılda koyunları ateşle damgalıyor."
(Bu hadisi Hişam'dan rivayet eden Şu'be) dedi ki: "Öyle zannediyorum ki (Hişam) "(Hz. Peygamber hayvanların) kulaklarına (damga vuruyordu)" dedi.[329]

Açıklama

Tahnîk: Hurma gibi tatlı bir şeyi çiğneyerek yeni doğan çocuğun damağına sürmektir. Bundan maksad, tahnik yapan kimsenin ağzından çıkan lokmayı çocuğa yutturarak teberrükde bulunmaktır.
Vesm: Hayvanın derisini ateşle dağlayarak onun vücuduna damga basmaktır. Bu iş genellikle demir bir çubuğun ateşte kızdırılarak hayvanın kulağına basılmasıyla olur! Hayvanlara vurulan bu damga, kime ait olduğunun bilinmesini ve dolayısıyla onun kaybolması ya da başkalarına ait hayvanların içine karışması halinde kime ait olduğunun kolayca tanınıp sahibine iade edilmesini ve daha önemlisi, kişinin zekât olarak verdiği hayvanları yanlışlıkla satın almaktan korunmasını sağlar. Herkes kendine ait hayvanına kendisine ait özel bir damga vurursa bu sayede hayvanın kime ait olduğu kolayca bilinir.
Buharî'nin rivayetinin birinde Hz. Enes'in Resûl-i Zişân Efendimizi koyunları damgalarken gördüğü ifâde edilirken[330] diğer bir rivayetinde develeri damgalarken gördüğü[331] ifâde edilmektedir. Bu durum Hz. Enes'-in, Hz. Peygamber'i bir ağılda karışık halde bulunan koyun ve develeri damgalarken gördüğünü ortaya koymaktadır. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre bu hadis hayvanları ateşle dağlayarak damgalamanın caiz olduğunu söyleyen cumhur-u ulemânın delilidir. Ancak Hanefi uleması hayvanlara ateşle işkence yapmanın yasaklığım[332] nazarı itibare alarak, cumhur-u ulemaya muhalefet etmiştir.
Yine Hanefi ulemasından bazılarına göre hayvanları ateşle dağlayarak damgalama İslâm'ın ilk dönemlerinde caizdi, fakat sonradan neshedildi. Cumhur-u ulemâya göre ise, mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerif, hayvanlara ateşle işkence etme yasağının genel hükmünü tahsis ederek, hayvanlara ateşle damga vurmayı caiz kılmıştır. Bazı Şafiî ulemâsına göre, zekat hayvanlarına bu şekilde damga vurmak müstehabdır. Hayvanların kulaklarını keserek onlara en vurmaya gelince Buharı sarihlerinden Kirmânî bunun caiz olduğunu söylemiştir. Ancak Hanefi ulemasından Aynî, "Hayvanın diri iken kuyruğunu ve kulağını kesen kimseye Allah gazâb etsin."[333] hadis-i şerifini delil getirerek bunun caiz olmadığını söylemiştir. Oysa hadis-i şerifte yasaklanan kulağın tümünü kesmektir. En vurmak ise, kulağın bir kısmını kesmekle olur.[334]

Bazı Hükümler

1. Hayvanların kulağını ateşle dağlayarak damgalamak caizdir.
2. Kulak yüzden değildir.
3. Yeni doğan çocuğa tahnik yapmak müstehabdır.
4. Yeni doğan bir çocuğu teberrük için salah ve takva sahiplerinden birine götürmek müstehabdır.
5. Hz. Peygamber son derece cömert idi, zekât ve cizye gibi müs lümanlara ait amme işleriyle ilgilenir ve bunları bizzat kendi

elleriyl hallederdi.[335]

Hayvanların Yüzünü Ateşle Damgalamak Ve Yüzlerine Vurmak Yasaktır[336]

2564. ...Câbir (r.a.)'dan' rivayet olunduğuna göre, peygamber (s.a.)'in yanına yüzüne damga vurulmuş bir merkeb getirilmiş, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.); "Benim hayvanların yüzünü (ateşle) damgalayan ve onların yüzüne vuran kimselere lanet ettiğim haberi size erişmedi mî?" demiş ve bunu yasaklamıştır."[337]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bilumum hayvanların yüzüne vurmanın dînen yasaklandığını ifâde etmektedir. Bu mevzuda insan hakkındaki yasak ise, daha da şiddetlidir. Çünkü yüz insanın bütün güzelliklerinin toplandığı yerdir .Yüze vurulduğu zaman orada eseri kalır. Hatta yüzde bulunan ve büyük önemi haiz olan görme işitme, tatma ve koklama gibi duyu organlarının bu yüzden zarar görmesi ve hatta tamamen tahrib olması da mümkündür.
Ancak hayvanların yüzlerinin dışında vücudlarının diğer kısımlarına ateşle damga basmak caiz olduğu gibi, gerektiği zaman yüzlerinin dışında kalan yerlerine zarar vermeyecek şekilde vurmak da caizdir. Bezl'ül-mechud müellifinin açıkladığı üzere bir hayvanı kiralamış olan kimse, adete uygun olarak ona vurup yürümesini ya da kafileye yetişmesini sağlayabilir. Nitekim Hz. Peygamber'in Hz. Câbir'in devesine vurduğu Hz. Ebu Bekr'in de kendi devesine bastonuyla vurduğu bilinmektedir. Ayrıca hayvanları terbiye eden bîr kimsenin terbiye için onlara vurması ve öğretmenin de terbiye için Öğrencisini dövmesi caizdir. Bu gibi kimselerin terbiye ettikleri hayvanları veya çocukları döverlerken onlara verdikleri zararı ödemeleri lâzım gelmez, tmam Mâlik ile İmam İshak, Ebu Yûsuf ve Muhammed bu görüştedirler.
İmam Sevri ile îmam Ebû Hanife'ye göre bu zararı ödemeleri gerekir, tmam Şafîî'ye göre ise, muallim dövmüş olduğu çocuğa verdiği zararı ödemekle mükellef ise de hayvan terbiyecisi dövdüğü hayvanın bu yüzden uğradığı zararı ödemekle mükellef değildir.
Hayvanın yüz kısmına ateşle damga vurmayı bazı ulemâ mekruh görmüş, hatta haram olduğuna işaret edenler de bulunmuştur. Çünkü Hz. Peygamber bu işi yapanlara lanet etmiştir.[338]

53. Eşekleri Kısraklara Çekmenin Keraheti

2565. ...Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)'e bir katır hediye edildi de ona bindi. Bunun üzerine Ali (r.a.);
Biz de eşekleri atlara çekseydik de bizim de bunun gibi (katırlarımız) olsaydı (ne güzel olurdu) dedi. Rasûlullah (s.a.) de;
"Bunu ancak bilmeyenler yapar." buyurdu.[339]

Açıklama

"Bunu ancak bilmeyenler yapar" sözü, "atı kısrağa çekmenin, eşeği kısrağa çekmekten daha hayırlı olduğuna delâlet eder. Binaenaleyh eşeği kısrağa çekenler, dinin bu husustaki ahkâmını ve kendileri için hayırlı olanı bilmeyen kimselerdir.
Hadis ulemasından Hattâbî bu hadisle ilgili olarak özetle şunları söyler: "Eşeğin kısrağa çekilmesiyle at cinsinin üremesi ve dolayısıyla atlardan elde edilecek menfaatler azalır. Bu durum fert ve cemiyetin aleyhine bir gelişmedir. Çünkü atlar binmeye, koşturmaya, üzerlerine binip düşmana saldırmaya ve ganimet elde etmeye yarayan hayırlı yaratıklardır. Etleri yenir, harbe katılması halinde aynen bir mücahid asker gibi ganimetten pay hakkeder. Bu payı onun namına sahibi alır. Eşeğin kısrağa çekilmesiyle dünyaya gelen katırda ise, bu özellikler yoktur. Bu sebeple Hz. Peygamber, atın kısrağa çekilip de bu çiftleşmeden at üremesini, eşeğin kısrağa çekilipte katır üremesine tercih etmiştir.
Fakat atın eşeğe çekilerek bu çiftleşmeden bir katırın dünyaya gelmesi, caiz olabilir. Çünkü at nesline zarar getirecek olan durum, kısrağın rahminin eşek nesliyle meşgul edilip ondan at yerine katır doğmasıdır. Eşeğin rahminin at nesli ile meşgul olması böyle olmayabilir.
Her ne kadar bazıları, katır cinsinin birtakım hilkat bozukluklarını huysuzluk gibi kusurları taşıdığı için eşeği kısrağa çekmekle atı eşeğe çekmenin arasında bir fark olmadığını söylemişlerse de aslında bu görüş isabetli değildir. Çünkü Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri "Binmeniz ve süs için atları, katırları ve merkepleri yarattı..."[340] buyurarak Kur'an-ı Keriminde katırı övmüştür. Çirkin olan bir şeyin Kur'an-ı Kerim'de medhedil-mesi düşünülemez. Ayrıca Hz. Peygamber de sağlığında katır taşımış hazarda ve seferde ona binmiş Huneyn savaşında katır üzerinden müşrikler üzerine çakıl taşları atıp onları perişan etmiştir. Eğer atı, eşeğe çekmek caiz olmasaydı, bu çiftleşmeden dünyaya gelmiş olan bir katıra Hz. Peygamber binmezdi.
Tîbî'ye göre ise, eşeği kısrağa çekmek caiz olmadığı gibi atı eşeğe çekmek de caiz değildir. Fakat bu çiftleşmelerden doğan katırlara binmek ve onları taşımak caizdir. Bu tıpkı yatak ve sergilere resim işlemeye benzer. Bilindiği gibi yatak ve sergilere canlı resimleri işlemek haramdır. Resimlerin işlenmiş olduğu yatak ve sergileri kullanmaksa caizdir.
İmam-ı Ebû Hanîfe ile tmam-ı Ebû Yûsuf ve İmam-ı Muhammed'e göre ise atı eşeğe çekmede bir sakınca olmadığı gibi, eşeği kısrağa çekmede de bir sakınca yoktur.[341]

54. Bir Hayvana Üç Kişinin Binmesi

2566. ...Abdullah b. Câ'fer'den; dedi ki: Peygamber (s.a.) bir yoldan geldiği zaman bizim tarafımızdan karşılanırdı. îlk önce hangimiz tarafından karşılanırsa onu (hayvanının) önüne alırdı. (Bir gün ilk önce) benim tarafımdan karşılandı. Beni önüne aldı sonra Hasan ya da Hüseyin tarafından karşılandı. Onu da arkasına aldı. Ve biz Medine'ye bu şekilde girdik.[342]

Açıklama

Hz. Peygamber bir yolculuktan dönerken ehl-i beytinden birtakım çocuklar tarafından karşılanırdı.Bu çocuklar babaları tarafından Hz. Peygamberi karşılamaya gönderilirdi. Hz. Peygamber de karşısına ilk çıkan çocuğu hayvanının önüne, kendisini ikinci olarak karşılayan çocuğu da arkasına bindirir ve hayvanda kendisiyle birlikte üç kişi bînili olduğu halde şehre girerdi Hz. Peygamberin bu uygulaması gücü yeten bir hayvana üç kişinin binmesinin caiz olduğunu ifâde eder. Şâfi? ulemasından İmam Nevevi bu mevzuda şunları söylüyor: "Bizim mezhebimize ve tüm ulemaya göre, bir hayvana üç kişinin binmesinin kesinlikle yasak olduğu nakledilmişse de aslında bu görüş doğru değildir."
Hafız İbn Hacer ise İmam Nevevi'nin bu görüşünü tenkid ederek, "Aciz bir hayvana üç kişinin binmesinin caiz olduğunu açıkça söyleyen bir ilim adamı bulunmadığı gibi, gücü yeten bir hayvana üç kişinin binmesinin caiz olmayacağını söyleyen bir ilim adamı da mevcut değildir," der.
Bütün bu açıklamalardan ve Hz. Peygamberin uygulamasından anlaşılan şudur ki: Hayvanın gücü yetmesi kaydıyla bir hayvana üç kişinin birlikte binmesinde bir sakınca yoktur.[343]

Bazı Hükümler

1. Yoldan dönen kimselerin kendilerini karşılayan çocukları hayvanlarına ya da arabalarına bindirerek onların gönüllerini almaları müstehabdır. tmam Nevevi bunun sünnet olduğunu söylüyor.
2. Gücü yeten hayvana üç kişinin binmesi caizdir.[344]

55. Hayvan Üzerinde Binili Olarak Beklemek

2567. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hayvanlarınızın sırtını minberler edinmekten sakınınız. Çünkü (yüce) Allah sadece zorlukla varabileceğiniz yerlere sizi iletmeleri için onlan sizin emrinize verdi. Arzı da sizin için yarattı. Binâenaleyh ihtiyaçlarınızı arzın üzerinde karşılayınız."[345]

Açıklama

Aliyyül-Kârî'nin açıklamasına göre metinde geçen "Hayyanlarınızın sırtını minberler edinmekten sakınınız." sözünden maksat, "hayvanları durdurup da sırtlarında oturarak başkalarıyla sohbet ederek veya bir alışveriş için pazarlığa girişerek, onları lüzumsuz yere yormayınız. Bu gibi işlerinizi yapmak istediğiniz zaman onların üzerinden ininiz, ondan sonra işlerinizi yapınız." demektir.
Nitekim bu cümleyi takibeden ve hayvanların, üzerlerinde insanların konuşmaları için değil, inşaları bir yerden bir yere taşımak için yaratıldığını ve insanların üzerinde ihtiyaçlarını görmeleri için de arzın yaratılmış olduğunu ifâde eden cümleler de AIiyyül-Kâri'nin bu görüşünü desteklemektedir.
Hafız Şemsüddin b. el-Kayyim'in de ifâde ettiği gibi her ne kadar Rasûl-i zîşân Efendimiz veda haccında devesinin üzerinde halka hutbe irad etmişse de bu hutbe hayvanı yoracak kadar uzun sürmemiş ve halkın genel bir ihtiyacını yerine getirmek gayesiyle olmuştur.Yasak olan, hayvanı keyfi olarak durdurup üzerinde uzun süre konuşmak ve bunu âdet haline getirmektir.[346]

56. Yedek Hayvanlar

2568. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Şeytanlar için develer ve evler olur. Ben şeytanların develerini gördüm. (Şöyle ki) biriniz yanında iyice beslemiş olduğu yedek develerle birlikte (yolculuğa) çıkar onlardan hiçbirine binmez ve (yaya yürümekten iyice) bıkmış bir (din) kardeşine rastlar, onu da bindirmez. Şeytanların evlerine gelince ben onları görmedim."[347]
(Abdullah b. Ebi Yahya dedi ki) Said (b. Übey şöyle) dedi: "Öyle zannediyorum ki bu (şeytanların evleri) insanların ipeklerle örttükleri (ve develerin sırtına yükselttikleri hevdec denilen) kafeslerdir."[348]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, insanların hiç ihtiyaçları olmadığı halde sırf gösteriş yapmak ve çalım satmak için besledikleri, yola çıkarken başkalarına karşı bir zenginlik taslamak için yanlarına aldıkları, üzerinde binicisi bulunmayan develerin şeytanlara ait olduklarını ifâde etmektedir. Aliyyül-Kârî bu mevzuda şunları söylemektedir:
"Söz konusu develerden maksat, bir kimsenin yola çıkarken hiç ihtiyaç olmadığı halde yanına aldığı, iyi beslenmiş develerdir ki, bunlara kendi binmediği gibi yolda rastladığı yürümekten âciz kalan bir din kardeşinin binmesine de izin vermez.

Şeytanların evleri ise develerin sırtına konan ve üzerleri ipek kumaşlarla örtülen içine yolcuların binmesine yarayan kafeslerdir. Bunları daha ziyâde zenginler kullanırlar. Bu âdet, tabiîler zamanında ortaya çıkmış ve bazı tabiiler bu kafesleri görmüşlerdir.
Her ne kadar el-Eşref "Bu hadiste geçen cümlelerin tümü de Hz. Peygamber'e aittir. Çünkü Hz. Peygamber develerin sırtına konan ipekli hevdecleri görmemiştir. Onun zamanında ipeklerle örtülen hevdecler yoktu. Hadisin sonunda bulunan râvi Said'in sözleri de bunu açıkça ortaya koymaktadır," demişse de bu görüş doğru değildir. Nitekim et-Tibî (r.a.) de bu görüşün hiç bir dayanağı olmadığını ifâde etmiştir.
Gerçek olan şu ki, hadisin sonunda bulunan "Öyle zannediyorum ki şeytanların evleri, insanların ipeklerle örttükleri kafeslerdir" sözü bir tabii olan Said b. Übeyy'e ait olunca, daha yukarıda geçen "Şeytanların evlerine gelince ben onları görmedim." cümlesinin bir sahâbiye ait olması gerekir. Çünkü bir tabiî olan Said bu sözü bir sahâbîden rivayet etmiştir. O da Hz. Ebu Hureyre'dir.[349]

Bazı Hükümler

1. Aleme gösteriş yapmak ve çalım satmak için deve, at gibi binek hayvanları beslemek caiz değildir.
2. İpekli kumaşlar kullanmak haramdır.[350]

57. Yolculukta Hızlı Yürümek Ve Geceleyin Yol Üzerinde Konaklamaktan Sakınmak

2569. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasû-lullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Verimli yerlerde yolculuk yaptığınız zaman develere haklarını veriniz. Çorak yerlerde yolculuk yaptığınız zaman da (oralarda) yürüyüşü hızlandırınız. Geceleyin mola vermek istediğinizde yollar (da konaklamaktan kaçınınız."[351]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, hayvanlara karşı gösterilecek şefkatin ve onların haklarına riâyet etmenin önemini ifâde etmektedir.
Bir hayvanla yolculuğa çıkan kimse, otu bol yerlere uğradıkça, altında bulunan hayvanın o otlardan yemek istediğini kokuları, şekilleri ve tatları ayrı ayrı olan bu otların buram buram kokularıyla hayvanı cezbettiklerini düşünmeli ve zaman zaman mola vererek buralarda hayvanı otlatmak suretiyle onun hakkını vermeye çalışmalıdır. Bu hayvanın hakkıdır.
Yolu, kurak yerlere uğrayınca da oralarda eğlenmeden, mümkün olduğu kadar süratle geçmeli hayvanın oralarda yorgun düşüp, yemsiz kalmasına imkân vermemelidir.
Ayrıca geceleyin bir yerde konaklamak zorunda kalırsa, yol üzerinde konaklamaktan sakınmalıdır. Yol üzerinde konaklamaktan kaçınmanın lüzumu Müslim'in rivayetinde şöyle açıklanıyor: "Çünkü yol geceleyin böceklerin barınağıdır."[352]

2570. ...Şu (önceki) hadisin bir benzerini de Peygamber (s.a.)'den Câbir b. Abdillah rivayet etmiştir. (Ravi Câbir, önceki hadiste geçen develere) "haklarım" (veriniz) sözünden sonra, (şu sözü) de rivayet etti: "Alışılagelen (günlük) mesafeleri aşmayınız."[353]

Açıklama

Bu hadiste bir önceki hadisten fazla olarak "Hayvanla yolculuk yapan kimselerin alışılagelen günlük mesafeden fazla yolculuk yapmalarının ve yolcuların mola verip istirahat etmeleri için yapılmış olan özel yerlerde mola vermeden geçip gitmelerinin doğru olmayacağı, çünkü bu şekilde hareket etmenin hayvanları ve sürücülerini lüzumsuz yere yoracağı ifâde edilmektedir.
Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere "yolculukta gece-gündüz mütemadiyen yola devam edilmez. Bazan istirahata da ihtiyaç görülür. Bazı fıkıh kitaplarımızda -sefer müddeti üç gün üç gecedir- denilmesi buna mâni değildir. Bu cihetle bir günlük mutedil yürüyüş vasatı olmak üzere altı saat kabul edilmiştir."[354]

Yolculuğu Geceleyin Yapmak[355]

2571. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasülullah (s.a.) şöyle buyurdu": "Size gereken yolculuğunuzu gece yapmanızdır. Çünkü yer geceleyin durulur."[356]

Açıklama

kelimesi "Gecenin ilk kısmında yolculuk yaptı" manasına gelen "edlece" fiilinden türetilmiş bir isimdir. Bazılarına göre ise, idlâc gecenin tümünde yolculuk yapmak demektir. Hadisin sonunda bulunan "Çünkü yer geceleyin dürülür" cümlesine bakılırsa, bu hadis-i şerifte dülce kelimesinden kasded:len mânâ da budur. Yani gecenin tüm saatlerinde yolculuk yapmak tavsiye edilmektedir. Çünkü her gece Allah Teâlâ adına bir melek semâya inerek insanlara hitaben; "Tevbe eden bir kimse yok mu I ev besi kabul edilecektir."[357] diye nida eder. Bu s.ebeple yolculuk için geceler gündüze nisbetle daha bereketlidir.

Binaenaleyh geceleyin yola çıkan kimseler, gündüz yaptıkları yolculuğa nisbetle geceleyin daha çok yol alırlar. Nitekim Allah Teâlâ veTekaddes hazretleri de Kur'an-ı Kerim'inde "Melekler dediler kî: Ey Lut, biz senin Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana dokunamazlar. Gecenin bir kısmında aileni yürüt..."[358] buyurarak gece yolculuğunun önemine işaret buyurmuştur. el-Muzhir'e göre ise dülce kelimesi, "gecenin son kısmında yolculuk yaptı" manasına gelen "edellece" fiilinden türemiştir. Dolayısıyla hadis, "sadece gündüzün yolculuk yapmakla yetinmeyin, geceleyin de yolculuk yapın, çünkü gece yolculuğu kolaydır. Geceleyin yolculuk yapan bir kimse daha çok yol alır" mânâsına gelmektedir. Özellikle sıcak iklim bölgelerinde ve yaz aylarında en rahat yolculuk gece yapılır.[359]

58. Hayvan Sahibi Hayvanının Ön Tarafına Binmeye Başkalarından Daha Layıktır

2572. ...Ebû Büreyde demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) yürüyüp giderken bir adam eşekle geldi ve;
Ey Allah'ın Rasûlü (sen de) bin dedi ve (eşeğin ön tarafından) geriye çekildi. Rasûlullah (s.a.) de
"Hayır! Sen hayvanının ön tarafına (binmeye) benden daha layıksın. Ancak orasını bana ayırman (nezaketinde bulunma) başka!" buyurdu. (Adam da).
Öyleyse orasını sana bırakıyorum, dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber o hayvanın ön tarafına) bindi.[360]

Açıklama

Bir merkebin üzerinde Hz. Peygamberin yanına gelip de merkebin arka tarafına çekilen ve hayvanın ön tarafını Hz. Peygamber'e ayırarak, "Ya Rasûlallah buyur sen de bin diyen" kimsenin bu ilk davetini Hz. Peygamber reddetmiş ve hayvana binmemiştir. Çünkü sözü geçen adam hayvanın ön tarafına binmeye faziletçe daha üstün olan kişilerin binmeye herkesten daha layık olduklarını zannediyordu. İşte Hz. Peygamber sözü geçen kimseyi bu konuda uyarmak ve gerçeği ona anlatmak için onun ilk teklifini reddetti ve ona hayvanın ön tarafına binme hakkının öncelikle sahibine ait olduğunu, sahibi izin vermeden hayvanın o kısmına kimsenin binemeyeceğini anlattı. Hayvan sahibi bu durumu öğrendikten sonra ikinci defa Hz. Peygamberi hayvanın ön tarafına binmeye davet edince, Hz. Peygamber bu davete uyarak hayvanın ön tarafına bindi. Çünkü adam Hz. Peygambere bile bile bağışlıyordu.[361]

59. Harpte Hayvanların Topukları Üzerinde Bulunan Sinirleri Kesmenin Hükmü

2573. ...Abbâd b. Abdülah b. ez-Zübeyr (dedi ki) Mürre b. Avf oğullarından birisi olan ve Mûte savaşına katılan süt babam (şunları) söyledi: "Allah'a yemin olsun ki ben Ca'fer'i kızıl atından atlayıp da onun (ayaklarıyla diz kapakları arasında kalan) sinirleri kestiğini sonra da şehid edilinceye kadar düşmanla savaştığını görür gibiyim."[362]
Ebû Dâvud dedi ki "bu hadis kavi (sahih) değildir."[363]

Açıklama

vezninde olan kelimesi atların ayak eklemleri ile diz kapakları arasında bulunan ve denilen sinirleri kesmek anlamında kullanılır. Hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere Hz. Cafer b. Ebî Tâlib, Mûte Muharebesinde düşmanın eline geçeceğini kesinlikle anladığından dolayı ve düşmanın işine yaramaması için atından inerek onun sinirlerini kesmiştir. Hadis sarihlerinin verdikleri bilgiye göre İslâm tarihinde düşmanın eline geçmemesi için atının sinirlerini ilk kesen de Hz. Ca'fer-i Tayyar olmuştur.
Müslümanların düşmana mağlup olacakları ve dolayısıyla müslümanlara ait hayvanların düşmanın eline kalacağı kesinlikle anlaşılınca, bu hayvanların, müslümanların aleyhine kullanılmasını önlemek maksadıyla onların sinirlerim kesmenin caiz olup olmaması meselesi ulema arasında ihtilaflıdır.
Hattâbî'nin beyânına göre, İmam Mâlik bunun caiz olduğunu söylemiştir. İmam Ebu Hanife (r.a.)'e göre ise, müslümanlar ele geçirip de memleketlerine götürmekten âciz kaldıkları hayvanları keserek etlerini yakarlar. İmam Evzâî ile İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel (r.a.)'ya göre ise, bu hayvanları, düşmanın eline geçmesin diye imha etmek mekruhtur. İmam Şafiî "haksız yere bir serçeyi öldüren kimseden kıyamet günü Allah hesap soracaktır."[364] mealindeki hadisi bu görüşüne delil olarak göstermiş ve yemek kasdı olmaksızın hiçbir temiz hayvanı öldürmenin caiz olamayacağını söylemiştir.
Her ne kadar musannif Ebû Dâvud bu hadisin sağlam olmadığını söylemişse de Bezlü'l-mechûd yazarı bu hadiste, senedinde îbn İshak'ın bulunmasından başka hiçbir kusur bulunmadığını, İbn İshak'ın zayıf bir râvi olup olmadığında ihtilaf olduğunu, söylerken[365] bazıları da bu hadisin İsnadının sahih olduğunu ifâde etmiştir.[366]

60. Yarışta Kazanan Kimse İçin Ortaya Ödül Koymak

2574. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu; "Yarış (ödülü) sadece deve, at ve ok yarışmasında olur."[367]

Açıklama

kelimesi yarışmayı kazanan kimseye verilen mükâfat veya hediye manalarına gelir. Hadis-i şerif müsabakayı kazanan kimselere verilmek üzere mükâfat" koymanın sadece at ve deve gibi harpte kendilerinden istifâde edilen hayvanların

yaptıkları koşular ile ok yarışları için caîz olduğunu ifâde etmektedir. Çünkü bu çeşit yarışmalar için ödül koymakta cihada teşvik mânâsı vardır. Hattâbî'nin beyânına göre bu mevzuda eşekler ve katırlar arasında düzenlenen koşular da atlar arasında düzenlenen koşular gibidir. Çünkü harpte bu hayvanların süratli koşmalarından ve yük taşımalarından istifâde edilir.
Güvercin gibi kuşlar arasında yapılan yarışlar için ödül koymaksa caiz değildir. Çünkü bu hayvanların yarışlarında cihada hazırlık mânâsı yoktur. Binâenaleyh bı »evi kuşlar arasında yapılan yarışmalardan dolayı alınan ödüller kumar parası hükmündedir. Metinde geçen "huff" deve tabanı, "hâfir" at ayağı, "nasl" ise, okun ucuna takılan ve temren denilen demir manasına gelir. Burada cüzünü zikir küllünü kasd kabilinden birer mecaz vardır. Bu sebeple devetabanı kelimesiyle deve, at ayağı kelimesiyle at okun demiri kelimesiyle de ok kasdedilmiştir. Bu bakımdan biz tercümemizde bu mânâyı esas aldık. Yahut da bu kelimeler birer izafet terkibi olup muzafları hazfedilmiştir. Buna göre deve tabanından maksat; raba-nın sahibi (yani deve) at ayağından maksat; ayağın sahibi (yani at) demirden maksat; demir sahibi (yani ok demektir).
Hanefi ulemasından İbn Melek'in açıklamasına göre bu mevzuda filler deve hükmündedirler. Bazı ilim adamları da ayaklarla ve taş atışlarıyla yapılan müsabakaları da meşru müsabakalardan saymışlardır.[368]

2575. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) Hafyâ'da idmanlı atlar arasındaki koşuya katıldı (müsabakanın) bitiş yeri Seniyyetü'1-vedâ (denilen tepe) idi. İdmansız atlar arasında (yapılan) ve Seniyye (tepesin)den Beni Zureyk mescidine kadar süren koşuya da katıldı. İbn Ömer de yanşa katılanlardandı.[369]

Açıklama

Hafyâ, Seniyyetü'1-Vedâ denilen yere 5-6 veya 7 mil uzaklıkta bulunan bir yerdir.
Seniyyetü'l-veda ise, Medine-i Münevvere'nin kenarında bulunan bir tepedir. Câhiliyye Arapları yolcularıyla burada vedâlaştıkları için bu ismi vermişlerdir.
Koşu atlarının idmanı için önce ona kuvvetlensin diye bol bol yem verilir, sonra yem ölçülü bir şekilde azaltılır, sonra at kapalı bir yere bırakılarak vücudu bir örtü ile sarılır. Hayvan burada iyice terletilir ve teri Ruruygnca cisminde muazzam bir çeviklik hasıl olur. İşte uzun mesafeli koşulara bu şekilde terbiye edilmiş atlar sokulurdu.
Hz. Peygamber de bu tür yarışlara özel usullerle terbiye edilmiş atlarla bizzat ve bilfiil katılarak bu yarışların cevazına ve lüzumuna işaret etmiştir.
Hafız İbn Hacer'in beyânına göre ulemâ ödülsüz olarak yapılan yarışların cevazında icma etmişlerdir.
Fakat İmam Mâlik ile Şafîî bu cevazın sadece at ve deve koşulan ile ok atışı yarışmalarına ait olduğunu, ulemadan bir kısmı da sadece at koşularına ait olduğunu söylemişlerdir. Ata b. Ebi Rebah ise, bu cevazın ödülsüz olarak yapılan tüm yarışlar için geçerli olduğunu söylemiştir.
Ancak ödül karşılığında yapılan yarışmaların caiz olabilmesi için bu ödülün yarışmacıların dışında kalan birisi tarafından konmuş olması ayrıca bu ödülü koyan kimsenin yarışmalara kendisi katılmadığı gibi kendisine ait bir atın da katılmaması gerekir.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise, yarışmacılardan birisinin "Sen beni geçersen sana şu kadar mükafat vereceğim. Ben geçersem, senden birşey almayacağım" diyere kortaya koyduğu ödülü kazanmak için yapılan müsabakalar caiz olduğu gibi, iki kişinin karşılıklı olarak ödül koydukları bir yarışma da onları geçmesi mümkün olan üçüncü bir şahsın ödül koymadan yarışa katılmasıyla kumar olmaktan çıkar. Mubah olur. tki taraftan yarışı kazanan kimsenin ödülü alması her iki tarafın da ödül koyması şartıyla düzenlenen yarışmalar ise kumardır. Bunun kumar olduğunda ittifak vardır. Ancak ortaya hiçbir ödül koymadan üçüncü bir şahsın da yarışmaya .iştirak etmesiyle bu yarışma kumar olmaktan çıkmış olur.[370] Müsabakanın haram olmaktan kurtulmasına sebep olduğu için üçüncü ata, "muhalin1" yani "helal kılan" derler. İki din âliminin ihtilâf ettikleri bir meselede, hakkında ortaya mükafat koyarak başka bir âlime müracaat etmelerinde de bu hükümler câridir. Zira cihada râci bir mânâdan dolayı atlar arasında müsabaka caiz olunca, ilim tahsiline teşvike medar olacak müsabakanın caiz hatta mendup olması evleviyyette kalır. Atış talimi ile insan koşusu gibi şeyler dahi menduptur.
Araya mükafat koymadan yapılan koşular mubah ise de, sırf eğlence için tertib edilen müsabakalarla, hayvanı müşteriye iyi göstermek maksadı ile yapılanlar mekruhtur.[371] Tuhfetü'l-ahvezî müellifinin naklettiğine göre, "İki kişinin karşılıklı olarak koydukları mükafatı kazanmak için yapılan yarışmaların kumar olmaktan çıkması için muhallilin hayvanının onları geçip geçmeyeceği önceden kesinlikle bilinmemelidir." Şerhü's-siinne isimli eserde de şu görüşlere yer verilmektedir: "Eğer ödül, yanşa katılan tarafların dışında olan bir kimse tarafından konmuşsa bu ödülü kazanmak için müsabaka yapmak caiz olduğu gibi, yarışmacılardan sadece biri tarafından konulan ödülü kazanmak için yapılan yarışmalar da caizdir. Fakat karşılıklı olarak her iki tarafın da koydukları ödülleri kazanmak için yarışmak caiz değildir. Ancak bu yarışmaya onları geçmesi mümkün olan bir yarışmacının katılmasıyla bu yarışma kumar olmaktan çıkar.
Bu durumda sonradan yarışa katılan ve muhallil denilen üçüncü şahıs, yarışta birinci gelirse her iki tarafın da koyduğu ödülleri alır. Eğer ödül koyan iki yarışmacı yarışı birlikte kazanırlar da muhallil ikinci duruma düşerse, kimse ödülü kazanamaz. Fakat ödül koyan yarışmacılardan birisi birinci olurken öbürü tek basma ikinci olursa ya da diğer yarışmacıyla birlikte ikinci gelirse, birinci gelen yarışmacı hem kendi koyduğu hem de diğer yarışmacının koymuş olduğu ödülü alır. Eğer muhallil yarışmacılardan birisiyle beraber birinci gelirse, yansı birlikte kazandığı yarışmacıyla birlikte diğer yarışmacının koyduğu ödülü paylaşırlar. İşu kumar sayılan bir yarışmayı helâl hale getiren muhaililin katıldığı yarışma bu şartlar içerisinde yapılır. Bu şartlar içerisinde yapıldığı için yarışma kumar olmaktan kurtulur. Çünkü kumar, yanşan kimselerin ya tamamen kazanması ya da tamamen kaybetmesiyle olur. Üçüncü bir ihtimal yoktur. Oysa muhaililin katıldığı yarışmalarda görüldüğü gibi başka ihtimaller de bulunmaktadır.[372] Nitekim 2579 -numaralı hadis de bu gerçeği ifâde etmektedir.

Hanefi ulemâsından Aynî'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber at koşulan düzenlemiş, yarışmacılardan birinciye, Yemen kumaşından yapılmış üç elbise, ikinciye iki elbise, üçüncüye bir elbise, dördüncüye bir dinar beşinciye de bir dirhem, altıncıya da bir gümüş vermiş ve yarışmacılara bu yarışmaların hayırlı, uğurlu ve mübarek olması temennisinde bulunmuştur.[373]

Bazı Hükümler

1. At yarışları düzenleyerek derece alanlar için Ödül koymak caizdir.
2. Hayvanı çevikleştirmek ya da koşuya hazırlamak için aç bırakmak caizdir.
3. Koşuda mesafe tâyini caizdir.
4. Bir mescid yaptıran şahsa izafe ederek falancanın mescidi demek, caizdir.[374]

2576. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) atları terbiye edip onlarla yarışmalara katılırmış.[375]

2577. ...îbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) atlar arasında (yapılan yarışlar için) ödül koymuş ve (en uzun mesafeli yarışma için de) beş yaşındaki atları tercih etmiştir."[376]

Açıklama

2575 numaraİ1 hadisle ilgili açıklamalar bu hadisler için de geçerlidir.Ancak burada sadece şunu belirtmeye lüzum görüyoruz; Hz. Peygamber'in en uzun menzilli yarışmalar için beş yaşındaki atlan tercih etmesinin sebebi bu, yaştaki hayvanların diğerlerine nisbetle uzun mesafelerde daha dayanıklı olmalarıdır.[377]

61. Yayalar Arasında Düzenlenen Koşular

2578. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre, kendisi Peygamber (s.a.) ile beraber bir seferde imiş. (Âişe sözlerine devam ederek şöyle) dedi; "Ben Hz. Peygamber ile yaya olarak bir koşu yaptım ve onu geçtim. Bir süre sonra şişmanlayınca onunla bir müsabaka daha yaptım bu sefer o beni geçti ve "işte bu, (benim seni geçmem) şu (daha önceki senin beni) geçme(nin) karşılığıdır" buyurdu.[378]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif Hz. Peygamber'in aile fertlerinin gönüllerini almak ve onların morallerini yükseltmek için ne kadar hassas olduğunu ve aile fertleri içerisindeki alçak gönüllülüğünü ifâde etmektedir.[379]

62. Muhallil (Denilen) Yarışmacı Hakkında

2579. ...Ebü Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) (şöyle) demiştir ; "Kim, yarışı kaybedeceği önceden kesinlikle belli olmayan bir atı, iki atın arasına (yarışmak üzere) sokarsa, (bu ödüllü yarışma) kumar değildir. Eğer bir kimse, kaybedeceğinden kesinlikle emin olduğu bir atı, (yarışmacı) iki at arasına (yarışmacı olarak) sokarsa bu kumardır."[380]

Açıklama

Tarafların karşılıklı Ödüller koyarak düzenledikleri ödüllü at koşularına, yarışı kazanıp kazanamayacağı kesinlikle bilinemeyen ve binicisi yahütta sahibi tarafından hiçbir Ödül konmayan üçüncü bir atın iştirak etmesiyle bu "koşular kumar olmaktan ve dolayısıyla ortaya konan ödüller de kumar parası olmaktan çıkar. Fakat bu üçüncü atın yarışı kaybedeceği kesinlikle bilinirse, yarış kumar olmaktan kurtulamaz. Zira her iki tarafın karşılıklı olarak koymuş oldukları ödülleri kazanmak için yapılan bir yarış kumardan başka bir şey değildir. Bilindiği gibi kumar her iki tarafın mevcut olan malına bir yenisini katmak ya da mevcut malından bir kısmını kaybetmek uğruna düzenlenen bir yarışmadır. Yansı kaybedeceği önceden kesinlikle bilinen üçüncü bir yarışmacının böyle bir yarışmanın neticesini değiştirmeyeceği kesinlikle bellidir. Bu bakımdan onun yanşa katılmasıyla katılmaması arasında bir fark yoktur. Yarışma da kumardan başka birşey değildir. Yarışmaya sonradan katılacağını farzettiğimiz üçüncü yarışmacının yarışı kazanacağının Önceden bilinmemesi halinde ise, sözügeçen yarışmaların kumar olduğu söylenemez. Fakat bu nevi yarışmalar bahse girerek bir malı elde etme gayesine matuf bulunduklarından ye diğer yarışmacıların da spora katılma isteklerini kırdığından caiz değildir. Fakat üçüncü bir yarışmacının yarışmayı kazanma şansının esas yarışmacılara denk olması ve dolayısıyla yarışı kaybedip kaybetmeyeceğinin önceden kesinlikle bilinememesi halinde ise bu yarış, kumar olmaktan çıkar. Her ne kadar bu durumda da bir bahs sonunda mal kazanma şansı varsa da, tüm yarışmacıları spora teşvik ettiğinden ve cihada hazırlayıcı bir çalışmayı gerçekleştirmek gibi dini bir menfaatten vğ zaruretten dolayı meşru kılınmıştır.
Aynı şekilde taraflardan sadece birisinin ödül koymasıyla yapılan ödüller de kumar değildir. Çünkü bu yarış karşılıklı ödül

koyarak yapılan yarışmalardan farklıdır. Çünkü iki tarafın da ödül koyması şartıyla yapılan yarışmalarda her iki tarafın mevcut malına bir yenisinin ilâvesine ya da mevcut mallarının noksanlaşmasına sebep olan bir durum vardır. Buna kumar denir. Ayrıca iki taraf arasında bir de bahis vardır. Taraflardan sadece birinin ödül koymasıyla yapılan yarışmalarda ise, kumar yoktur. Sadece bahis vardır. Bu bakımdan bu iki yarışı birbirine kıyas etmek doğru değildir. Her ne kadar ikinci yarışma şeklinde bahis varsa da cihada hazırlayıcı bir spor mahiyetinde olduğu için istihsânen caiz kılınmıştır. İki tarafın da ödül koymasıyla düzenlenen bir yarışmada bir mu hail ilin, yani hiç ödül koymadan yanşa katılan ve yansı kazanmada diğerlerinin şansına denk olan üçüncü bir yarışmacının da yarışa katılmasıyla yapılan yarışmalar da aynen bu şekilde kumar olmaktan çıkar.[381] Muhallilin katılmasıyla yapılan yarışlarda ödülün nasıl paylaştırılacağı 2575 numaralı hadisin şerhinde geçti.[382]

2580. ...(Önceki hadisin) manası (bir de) Mahmud b. Halid, Velid b. Müslim, Said b. Beşir, ez-Zühri (zinciriyle ve) Abbâd isnadıyla rivayet olunmuştur.[383]
Ebû Dâvud dedi ki: "(önceki), Ma'mer, Şuayb ve Akif, Züh-rt'den o da bazı ilim ehlinden rivayet etmiştir. Bize göre bu rivayet daha sahihtir."[384]

63. Yarışta Atı Daha Hızlı Koşmaya Zorlamak Maksadıyla Atın Peşine Nâra Atan Ve Çığlık Koparan Bîr Kimse Takmanın Hükmü

2581. ...İmran b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur;
“Yarışta atın (daha hızlı koşması için) peşine nara atacak bir kimse takmak ve (Yorulduğu zaman onun yerine yarışa devam etmesi için) yanına yedek bir at almak yoktur."
(Ravilerden) Yahya (b. Halef, rivayet ettiği) hadisinde, "ödüllü yarışta” kelimesini de ilave etti.[385]

Açıklama

Celeb: Zekat toplamakla görevlendirilen memurun zekatla mükellef olan kişilerin zekatlarını başka bir adam va-
sıtasıyla toplatıp ayağına getinmesidir.
Celebin diğer bir mânâsı da at yarışlarında yarışçılardan birinin kendi atı daha hızlı koşsun diye nara atması için bir adam tutup hayvanın peşine düşürmesidir ki, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kasdedilen mânâ budur.
Ceneb ise, zekat verenin zekât malını bulunduğu yerden uzaklaştır-masıdır. At yarışlarında bu kelime, at yarışlarına katılan bir binicinin atı yorulduğu zaman at değiştirerek yarışa aynı hızla devam edebilmek maksadıyla yedeğinde ikinci bir at taşımasıdır. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte kasdedîlen mânâ budur.
Hz. Peygamber bu hadisiyle, cihada hazırlık maksadıyla düzenlenen at koşullarında celeb ve ceneb tutma yollarına tevessül etmeyi yasaklamıştın Çünkü bunlar at yarışlarında gözetilen cihada hazırlanma gayesinin ruhuna aykırı olan ve sadece Ödül kazanmayı hedef alan tutum ve davranışlardır.[386]

2582. ...Katâde (r.a.)'den; demiştir ki: Yarışlarda (yarışacak) atın (daha hızlı koşması için) peşine nara atacak bir kimse takmak ve (yorulduğu zaman onun yerine yarışa devam etmesi için) yanına yedek bir at almak mes'elesi

ödüllü yarışlar(konusun)dadır.[387]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiş bulunmaktadır.[388]

64. Kılıç Süslenebilir

2583. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.)'in kılıcının kabzasının başı gümüştü."[389]

Açıklama

kelimesini Hattâbî, kılıcın kabzası üstünde bulunan demir diye açıklamıştır. Kamus müellifi ise, bu kelimenin, "kılıcın kabzasının ucunda bulunan gümüş ya da demir” anlamına geldiğini söylüyor. Biz tercümemizde bu mânâyı tercih ettik.
Avnü'l-ma'bud yazarının naklettiğine göre Şerhü's-Sünne isimli eserde bu mevzuda şu görüşler yer almaktadır.
Bu hadis fazla olmamak kaydıyla kılıcı gümüşle süslemenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Kemerleri az bir gümüşle süslemek de aynı şekilde caizdir. Ancak atların gemlerini ve eğerlerini gümüşle süslemenin hükmü ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemanın bir kısmı bunları gümüşle süslemenin caiz olduğunu söylerken, bir kısmı da gem ve eğerleri süslemenin aslında hayvanları süslemek demek olduğu görüşünden hareketle haram olduğunu söylemişlerdir. Aynı şekilde harpte kullanılan bıçak, kasatura ve benzeri kesici aletlerin az bir gümüşle süslenmesinin cevazı da ulema arasında ihtilaflıdır. Sözü geçen bütün eşyaları altınla süslemenin haram olduğunda ise, ulema ittifak etmiştir.[390]
Hanefi ulemasından İbn Âbidin de bu mevzuda şunları söylüyor: "Kişinin, altın ya da gümüşle süslenmesi kayıtsız şartsız

haramdır. Ancak süslenme kasdedilmeksizin gümüş yüzük, gümüş kemer takmak ve kılıcı gümüşle süslemek bu hükmün dışındadır.[391] Fakat kullanılmasına cevaz verilen gümüş eşyalarda bulunan gümüş miktarının bir miskali geçmemesi gerekir."[392]
Tirmizi bu hadis hakkında şunları söylüyor:
"Bu hadis hasen-garîbdir. Hammâm-Katâde-Enes senediyle rivayet edilmiştir. Bazıları bu hadisi Katâde tarikiyle Said b. Ebi'l-Hasan'dan rivayet ediyor. Said dedi ki: Rasûlullah (s.a.)'in kılıcının kabzasının başı gümüş-tendi." Nesâî de Katâde tarikiyle Said b. Ebi'l-Hasan'dan gelen rivayetin en sağlam rivayet olduğunu söylemiştir. Nitekim bir numara sonra tercümesini sunacağımız hadis-i şerif bu senedle rivayet edilmiştir.[393]

2584. ...Said b. Ebi'l-Hasen'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.)'in kılıcının kabzasının ucu gümüş idi."[394]
(Ebu Dâvud diyor ki her ne kadar) "Katâde (hadisin birini Enes'-ten muttasıl olarak Saidfden de mürsel olarak) rivayet etti (ise de) bu hadisi muttasıl olarak rivayet etmekte Cerir b. Hazim*e uyan bir kimse bilmiyorum."[395]

Açıklama

Bir önceki hadîs-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi bu hadis-i şerif de kılıcı gümüşle süslemenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Bilindiği gibi bazı kayıt ve şartlarla gümüşün erkekler tarafından da kullanılmasına cevaz verilmişse de altın ve gümüşün kap-kacak ve ev eşyası olarak kullanılması kadın erkek tüm müslümanlara haram kılınmıştır. İmam Gazzâlî bu maddelerin iktisadî hayattan çekilerek evde kullanılmasının topluma zararını şu mânâya gelen sözleriyle ne güzel ifâde etmiştir: "Bu, bir şehrin valisini dokumacılık veya süpürgecilikte kullanmaya benzer ki onu hapsetmekten daha kötüdür."
Avnü'l-ma'bud müellifinin açıklamasına göre, metnin sonuna ilâve edilen cümle Katâde'ye ait değil, musannif Ebû Davud'a aittir. 2585 numaralı hadisin sonundaki ta'likte bu gerçeği teyid etmektedir. Ve bir önceki hadisi rivayet eden Cerir b. Hazım rivayetinde tek kalmıştır. Dolayısıyla bir önceki hadisi Katâde'nin Hz. Enes'den muttasıl olarak rivayet ettiğini söyleyen sadece Cerîr b. Hâzim'dır. Mevzumuzu teşkil eden Hadis-i şerif ise, mürsel olmakla birlikte bir önceki hadisten daha sağlamdır. Nitekim musannif Ebû Dâvud bir numara sonra gelecek olan hadİs-i şerifin talikinde bu görüşünü tekrar etmiş ve Dârimî ile Münzirî de bu görüşü savunmuşlardır. İbnu'l-Kayyım ise, aksi görüştedir.[396]

2585. ...Enes b. Mâlik (önceki hadisin) bir benzerini (daha)rivayet etmiştir.
Ebû Üâvud dedi ki: "Bu (babdaki)hadislerin en sağlamı Said b. Ebi'l-Hasen'in hadisidir. Kalanı zayıftır.[397]

Açıklama

2583-2584 numaralı hadislerin açıklamaları bu hadis-i şerif için de geçerlidir.[398]

65. Ok İle Mescide Girmenin Hükmü

2586. ...Cabir (r,a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) mescidde sadaka olarak ok dağıtmakta olan bir adama, onların (uçlarındaki keskin) demirlerinden tutmadan mescide girmemesini emretti.[399]

Açıklama

Nebi kelimesi "oklar" demektir. Müfredi yoktur. Bir kavle göre müfredi neble cemisi de "enbâl" gelir. Arapların kullandıkları özel oklar için kullanılan kelimedir.[400]
Hadis-i şerif mescid âdabına riâyet edilmesini ve müslümanlara zarar veren ve onları rahatsız eden davranışlardan kacınıldığı gibi onlara zarar vermesi ya da onları rahatsız etmesi ihtimal dâhilinde olan davranışlardan da kaçınılması gerektiğini ifâde etmektedir.
Uçlarında demir bulunan oklarla mescidlere ve müslümanların bulunduğu yerlere girmek onların bir kaza sonucu yaralanmasına veya korkmalarına sebep olması ihtimal dahilinde olduğu için ümmetine son derece merhametli olan fahr-i kainat efendimiz, böylesi oklarla mescidlere girilmesini yasaklamıştır. Müslim'in bu mevzuda rivayet ettiği bir hadis de şu mealdedir: "Bir adam birtakım oklarla mescide uğradı. Okların demirleri açıkta idi. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir müslümanı yaralamasın diye okların demirlerinden tutmasını emretti."[401]

2587. ...Ebu Musa (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) "Biriniz, yanında bir okla mescidimize ya da pazanmiza uğrayacak olursa, oklarının demirlerine sahip olsun.*' Yahut, "(onları) "eliyle yakalasın" yahut da "bir miislümana çarpmasın(lar) diye (demirleri) eliyle sıkıca tutsun." buyurmuştur.[402]

Açıklama

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre bu hadis müslumanlann kanının az bir mikdarını dökmenin de, çoğunu dökmek gibi haram olduğunu ve müslümanlara zarar vermemek için gerekli tedbirleri almak şartıyla silahla mescide girmenin caiz olduğunu

ifâde etmektedir.
Bezlii'l-mechûd yazarının ifade ettiği gibi bu hadis-i şerif ayrıca müslümanlar arasında fitnenin doğmasına sebep olacak bütün yolların kapatılmasını, bir başka tâbirle, fitne kapısının açılmaması için bütün tedbirlerin alınmasını emretmekte, fitneye sebep olacak bütün davranışları yasaklamaktadır.[403]

66. Kınından Sıyrılmış Halde Îken Kılıcın Alınıp Verilmesi Yasaktır

2588. ...Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, "Peygamber (s.a.) kılıcın kınından sıyrılmış halde alınıp verilmesini yasaklamıştır."[404]

Açıklama

Kınından sıyrılmış olan bir kılıcı o haliyle bir müslümana vermek ya da birisinin elinden almaya kalkmak tehlikeli bir iştir. Çünkü en küçük bir dikkatsizlik kılıcın bir müslümanı yaralamasına veya düşerek birinin ayağına ya da başka bir tarafına zarar vermesine sebep olabilir. Bu bakımdan Rasûl-i Ekrem efendimiz müslüman-ların çıplak kılıcı biribirlerinden alıp vermelerini yasaklamıştır. Dolayısıyla İslâmiyette müslümanlar arasında fitne ve fesada sebep olacak veya haramlara götürecek yollar ve kapılar kapatılmıştı . İslam uleması da müslümanların birbirlerinden çıplak kılıç alıp vermelerini tahrimen mekruh görmüşlerdir.[405]

67. İki Parmak Arasında Gön Kesmek Yasaktır

2589. ...Semûre b. Cündüb (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) iki parmak arasında sırım kesmeyi yasaklamıştır.[406]

Açıklama

Kamus yazarının açıklamasına göre "kadde" fiili birinci babdandır. Bir şeyi tamamen kesmek anlamına gelir. Uzunluğuna kesmek, uzunluğuna yarmak anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. "Seyr" kelimesi ise, "deriden kesilen sırım" mânâsına gelir. Burada kasdedilen ayakkabıcıların kullandıkları deriler ve gönlerdir. Bu iş, bir kişinin bir deriyi parmakları arasında tutup diğerinin de ayakkabıcı bıçkısıyla kesmesi ile olur. Fakat en küçük bir hata bıçağın parmaklar arasından kayarak deriyi tutan kişinin elinin tamamen veya kısmen kesilmesine sebep olabilir. Hz. Peygamberin bu fiili yasaklaması da zarara giden yolları kapatmak anlamına gelen "sedd'üz-zerîa" kabilinden bir tedbirdir.
Çoğu zaman küçük gibi görülen bu ve benzeri tedbirler alınmadığı zaman fert ve cemiyet için büyük zararların doğmasına ve hatta cemiyetlerin tamamen çöküp yok olup gitmesine sebep olur. Çünkü hadiselerin çapı ne kadar farklı olursa olsun, onların temelindeki mantık aynıdır. Çapı küçük görülen hâdiselerdeki tedbirsizlikler netice itibariyle büyük çaplı hadiselerdeki tedbirsizliklerden farksızdır. Önemli olan zarara giden yollan zarar doğmadan önce kapatabilmektir.[407]

68. Zırh Giymek

2590. ...es-Sâib b. Yezid'in, ismini verdiği bir adamdan rivayet ettiğine göre, "Rasûlullah (s.a.) Unut günü üst üste iki zırh giymiştir", yahut da, "İki zırh giymiştir."[408]

Açıklama

Metinde geçen "zâhera" kelimesi yardımlaşma ve dayanışma mânâsına gelen "tezahür" mânâsında kullanılmıştır.[409] Burada iki zırhı üstüste giymek anlamına gelmektedir. Çünkü üst üste giyilen zırhlar arasında bir yardımlaşma ve dayanışma vardır.
Bu hadisi İbn Mâce de rivayet etmiş, fakat senedinde Ebû Davud'un rivayetinde sözü geçen fakat ismi açıklanmayan adamı hiç anmamıştır. Aynı şekilde Ahmed İbn Hanbel'in Müsned'i ile Tirmizi'nin Şemail'inde de bu hadis-i şerif rivayet edildiği halde senetlerinde sözkonusu kimseden bahsedilmemiştir.Hanefi ulemâsından Aliyyül-Kârî Şemail Şerhi*nde bu hadisin sahabî mürsellerinden olduğunu, çünkü es-Saib b. Yezîd'in Unut savaşında bulunmadığını ve o zaman henüz dünyaya gelmediğini söylemiştir. Hafız Abdurrauf el-Münâvi de aynı kanaattedir. Bu da gösteriyor ki musannifimiz Ebû Dâvud (r.a.)'in tesbit ettiği gibi râvî es-Sâib, bu hadisi bizzat Rasûl-i zîşân Efendimizden değil, bir başka sahâbîden almıştır, es-Sâib'in bu hadisi aldığı sahâbînin kim olduğu ihtilaflıdır. îbn Abdilberr'in el-İstiab isimli eserinde Muâz et-Temîmî'nin hayatından bahsederken verdiği bilgiler, bu zatın Zübeyr b. Avvâm olduğunu göstermektedir. Fakat bu zatın Talha b. Ubeydillah olması ihtimali de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Hz. Peygamberin Uhüd savaşında üstüste iki zırnı birden giymesinin hikmeti Allah Teâlâ ve takaddes hazretlerinin "Ey inananlar (uyanık bulunup) korunma tedbirlerini alın..."[410] emriyle, "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayınız..."[411] mealindeki ayet-i kerimeye en ileri derecede titizlikle sarılmasından başka bir şey değildir. Nitekim 2514 numaralı hadis-i şerifte beyan edildiği üzere "Gözünüzü açın, ki kuvvet atmaktır" buyurarak, mücâhidlerin zırhlı, torpido, denizaltı gemileri, tayyare, tank, makineli gibi son model harp taarruz ve savunma araçlarıyla donatılmaları ve en güçlü silahları kullanmaları gerektiğini ifade etmiştir.[412] Aliyyü'I-kâri'nin açıklamasına göre bu hadis-i şerif savaşa çıkarken zırh ve

miğfer gibi teçhizatla cihazlanıp düşmanın saldırılarına karşı tedbir almanın tevekküle mani olmadığını ifade etmektedir. Fahr-i kainat efendimizin diğer bir hadisi şerifinde de "Onu (önce) bağla (sonra) tevekkül et.” buyuruluyor.
Hattâbî'nin de açıkladığı gibi Bu hadisin râvîlerinden Süfyan, bu hadisi es-Saib b. Yezid'den duyduğundan emin değildir. Dolayısıyla bu hadis zayıftır. Ancak diğer hadislerle takviye edilmiştir.[413]

69. Bayraklar Ve Sancaklar

2591. ...Muhammed b. eI-Kâsım*ın azatlı kölesi Yunus b. Ubeyd dedi ki; Muhammed b. el-Kasım Rasûlullah (s.a.) bayrağının nasıl olduğunu sormak üzere beni el-Bera b. Âzib'e gönderdi. (el-Bera b. Âzib de), "Bayrak Nemîre kumaşından, siyah renkli ve kare şeklinde idi." diye cevap verdi.[414]

Açıklama

Aliyyü'l-kâri'nin açıklamasına göre "râye" büyük bayrak demektir.Hz.Peygamber'in bayrağının adı "Ukâb" idi. Bir askeri birliğe ait olan âleme "liva" denir, "liva" mızrağın ağaç kısmına sarılan bir bez parçasıdır. "Râye" ise, askeri birliğin alâmeti olup, "ümmü'1-harb" ismiyle künyelendirilir. Livadan daha üstündür. Turbeştî'nin beyânına göre “râye", harp kumandanını temsil eden bir âlem, liva ise, devlet reisini temsil eden bir alemdir. Binaenaleyh "liva" râye'den üstündür. Müslim şerhinde de "râye" küçük bayrak, "li-va"ise, büyük bayraktır,denilmek suretiyle bu görüş tercih edilmiştir. Nitekim, "Kıyamet gününde livâü'l-hamd benim elimde olacaktır. Hz. Âdem ile ondan sonra dünyaya gelmiş olan kimseler de benim livamın altında toplanmış olacaklardır" mealindeki hadis-i şerif te bu gerçeği te'yid etmektedir.[415] Mütercim Âsim Efendi Kamus tercümesi Okyanus'ta "râye" kelimesinin sancak, "liva" kelimesinin de bayrak anlamına geldiğini ifâde ettikten sonra bu kelimelerden herbirinin diğeri yerinde kulamlageldiğini de söylemiştir. Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözcüğü'nde M.Zeki Pakalın da vak'a-nüvis Vasıf Efendiden naklen şu açıklamaları kaydediyor: "Ulemay-ı luğat beyninde, liva ve râyet bir manadadır. Fakat asrımızın ıstılahına göre liva bayrak ve râyet sancak diye tercüme olunur.”[416] Bu mevzuda İmam Muhammed (r.a.) es-Siyer'l-Kebîr isimli meşhur eserinde şunları söylüyor: "Ukab, Peygamber (s.a.)'in bayrağının ismiydi. Nitekim başka eşyalarının da isini vardı. Sarığının ismi es-Sahab, atının ismi es-Sekb, katırının ismi de Düldül'dür. Liva sultana ait olan ve onun önünde çekilen sancaktır. Râye ise, her komutan ve askeri birliğin ve o birliğin fertlerinin altında toplandıkları bayraktır.[417]
Asrımızın kıymetli ilim adamlarından Muhammed Hamidullah da bu mevzuda şunları söylemiştir: "Meselenin çözüm yolu olarak şunu düşünüyoruz: Liva müşrik Mekke'de düşmana karşı hücum ve çarpışma esnasında ordunun en kahraman ve yiğit eri tarafından taşınan umumiyetle askeri sancaktır. Halbuki râye ordu kumandanının alâmet veya timsali olan bir bayraktır. Bu iki kelime bazan eşanlamlı olarak da kullanılmıştır. îs-lâm'da ise bu, zıt anlama bürünmüştür...”[418]
"...Görüldüğü gibi aynı şey bazı kaynaklar tarafından liva, diğerleri tarafından da râye olarak adlandırılmaktadır ki bu durum, her iki ıstılahın da esasında eş anlamlı olduğunu ve birbirlerinin yerine kullanılabileceğini ve henüz Hayber devrindeki teknik manayı iktisab etmediğini ve ancak bu Hayber savaşındadır ki ordu kumandanının liva çekme hakkına ve orduya mensub her birliğin de râye sahibi olma hakkına malik olduğunu isbat etmektedir.
Kelime aslı bakımından liva sarılıp dürülen şey'e işaret eder ki, teşhire ihtiyaç duyulmadığı vakit rabtedilmiş bulunduğu bir nevi mızrağın üzerine sarılıp dürülen kumaş parçası manasınadır. Râye kelimesinin kökü görmek'dir ki, kendisinin veya düşman ordusunun merkezini gösteren şeye işaret eder, yani kumandanın itibarî olarak bulunduğu yeri gösterir.[419] Daha sonraki devirlerde Milli varlığı temsil eden sembollere bayrak (râye), askeri birlikleri temsil eden sembollere de (liva = sancak) ismi verilmiştir. Metinde geçen "N emir e" siyah ve beyaz çizgili yün kumaş demektir. Kaplan derisine benzediği için bu kumaşa Kaplan anlamına gelen nemir kelimesinden türetilen "Nem i re" ismi verilmiştir.
Bayrakların siyah olmasının hoş karşılanması savaşçıların siyah rengi seçmelerindendir. Her topluluk kendi bayrağının çevresinde toplanırlar. Siyah renk günün aydınlığında daha iyi ve rahat görünür. Hele tozlu ve dumanlı zamanlarda başka renklerden daha iyi seçilir. Askerler savaş esnasında birbirlerini kaybettikleri zaman siyah bayrakları sayesinde biribirlerini daha rahat bulabilirler. İşte bu yüzden mücâhidler bayrakları için siyah rengi tercih ederler.
Şer'î yönden ise, bayrakların beyaz, sarı yahut kırmızı olmalarında bir sakınca yoktur. Sancaklarda beyazın seçilmesi ise, Rasûlullah (s.a.)'ın; "Allah yanında elbisenin en sevimlisi beyaz olanıdır. Canlılarınız beyaz giysin ölülerinizi de onunla kefenleyin'* hadis-i şerlerinden kaynaklanmaktadır ve her orduda ancak bir sancak bulunur.[420]

2592. ...Cabir (r.a.)'den merfu' olarak rivayet olunduğuna göre "Peygamber (s.a.) Mekke'ye girdiğinde sancağı beyazdı."[421]

2593. ...Simak'm haber verdiğine göre, kavminden bir kimse, "Ben peygamber (s.a.) in bayrağını sarı renkli olarak gördüm" demiştir.[422]

Açıklama

Bu hadisi rivayet eden ravinin ismi ile Hz. Peygamberin sarı bayrak taşıdığı bu savaşın hangi savaş olduğu hadis sarihleri tarafından tesbit edilememiştir.
Bazı hâdis-i şeriflerde hz. Peygamberin bayrağının siyah olduğu ifade edilirken[423], burada sarı olduğundan bahsedilmesi bu hadisler arasında bir çelişki olduğu anlamına gelmez. Çünkü Hz. Peygamberin bazı seferlerde siyah bazılarında da beyaz

bayrak taşımış olması mümkündür. Nitekim, Prof. M. Hamidullah'ın şu sözleri de bu gerçeği te'yid etmektedir.
"....Hz. Peygamber zamanında orduya mahsus asgari iki nevi bayrak bulunuyordu ki renkleri başka başkaydı...."[424]

70. (Zayıf Atlar, Yada) Zayıf Atlılar Ve Aciz Kimseler Yüzüsuyu Hürmetine (Allah'tan Düşmana Karşı) Zafer İstemek

2594. ...Cübeyr b. Nüfeyr el-Hadrami'den rivayet olunduğuna göre kendisi Ebu'd-Derdâ'yı şöyle derken işitmiştir: "Ben Rasûlul-lah'ı(s.a.) şöyle buyururken dinledim:
"Bana zayıfları çağırınız (da ben onların yüzü suyu hürmetine Allah'dan düşmanlara karşı zafer dileyeyim). Çünkü siz ancak zayıflarınızın duası bereketi) ile nzıklandınlır ve yardım edilirsiniz..."[425]
Ebu Davud dedi ki: "Zeyd b. Ertat, Adiyy b. Ertat'ın kardeşidir."[426]

Açıklama

Bab başlığında geçen " = Hayl" kelimesi "atlar" manasına gddiği gibi athlar mânâsına da gelebilir. Bu başlık altında verilen hadis, başlıkta,bulunan"hayl" kelimesinin ifade ettiği bu iki mânâdan ikincisine daha uygun düşmektedir. Buna göre başlığın mânâsı şöyledir: "Zayıf atlılar yüzüsuyu hürmetine zafer dilemek". Eğer sözkonusu kelimenin "atlar** manasında kullanıldığı kabul edilirse başlık "zayıf atlar yüzüsuyu hürmetine zafer dilemek" anlamına gelir. Nitekim "Eğer Allah'ın rükûda bulunan kullan ile süt emen çocuklar, merada ot-layan hayvanlar olmasaydı üzerinize azab üstüne azab yağardı."[427] mealindeki hadis-i şerifte hayvanlar sebebiyle Allah'dan yardım istemenin caiz olduğunu ifâde etmektedir. Binaenaleyh bab başlığında geçen hayl kelimesine iki şekilde de mânâ vermek caizdir.
Mevzumuzu teşkil eden bu Ebû Davud hadisinin mânâsı şudur: "Siz bana güçten kuvvetten yoksun olan ve fakr u zaruretden dolayı halk tarafından önemsenmeyen müslümanları çağırınız, ben onlarla birlikte oturup Allah'dan düşmana karşı zafer dileyeyim. Çünkü siz onların yüzüsuyu hürmetine rızıklandırılır ve yardım edilirsiniz. Zira onların ihlaslan ve Allah'a yakınlıkları sizden daha fazla olduğundan onların yüzü suyu hürmetine yapılan dualar makbuldür. Kuvvetli kimseler ise, kuvvetlerine güvenip kibre kapılırlar ve cesaretlerine güvenirler. Oysa zafer sadece azîz ve hakîm olan Allah'ın yardımıyla kazanılır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle, "Kuvvetli mü'min, Allah yanında zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha makbuldür. Ama her ikisinde de hayır vardır..."[428] mealindeki hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü övülen kuvvetten maksat, mü'minin Allah yolundaki azimetinin şiddetidir. Övülen zayıflıktan maksat da bedenen zayıf olan mü'minin etrafına karşı takındığı mülayim tavır, şefkat ve Allah'ın celal sıfatının tezahürünü görmesinden doğan tevâzuudur. Yahut da burada yerilen kuvvetten maksat büyüklenme ve zâlinüeşmedir, orada yerilen zayıflıktan maksat da yüce Allah'ın haklarını yerine getirme hususunda gösterilen zaaf ve gayretsizliktir. Nitekim Hadis-i şerifte, "Siz zayıfların kuvvetiyle zafere erersiniz" demeyip de; "Siz onlar (in duası) He zafere erd iri I irsiniz" buyurulması da bunu gösterir.[429]

71. Kişinin Parola Kullanması

2595. ...Semüre b. Cündüb (r.a.)'den; demiştir ki: "Muhacirlerin parolası "Abdullah", Ensâr'ın parolası ise "Abdurrahmân" idi.[430]

Açıklama

Şiar; alâmet, parola, muharebe zamanlarında birbirini tanıyıp bilmek için askerlerin kendi aralarında tayin ettikleri alâmet ve tâbirdir. Ashab-ı kiramın birçok muharebelerde şiarları, "emit, emit = Öldür, öldür" kelimesi idi. Düşman kahr ve tenkile muvaffakiyetlerine tefe'ül için bunu şiar ittihaz etmişlerdi. İnsanların gömleğine ve mutlak bedenine temas eden libasına ve at kısmının çuluna da şiar denir.[431] Hz. Peygamber devrinde üniforma yoktu. Muhammed (s.a.) harp esnasında kendi askerlerinin silah arkadaşlarını düşmandan ayırması için usta bir metod kullanıyordu. Her cihat için bir "şiar" (ayırıcı kelime, parola) seçiyor, müslümanlar ferden karşılaştıkları zaman yüksek sesle bunu söylüyorlardı. Bu parola kelimeler, üniformaların görülemeyeceği zaman yani geceleyin dahi fevkalâde kullanışlıydı. Bununla beraber Bedir muharebesinde elbiselerde bazı ayırıcı işaretler bahis mevzuudur.[432] Yukarıda tercümesini sunduğumuz ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif Hz. Peygamberin harp zamanlarında parola kullandığını, muhacirlerin parolasının "Abdullah", ensarın parolasının da "Abdurrahman" olduğunu ifade etmektedir. Fakat Münzirî'nin beyânına göre, senedinde el-Haccac b. Ertat bulunduğundan bu hadiste delil olma niteliği yoktur.[433]

2596. ...İyas b. Seleme'nin babası (Seleme)'den; demiştir ki; "Biz Peygamber (s.a.) zamanında, Ebu Bekr (r.a.)'le birlikte savaşa çıktık, parolamız, "Öldür, öldür" idi.[434]

Açıklama

Hz. Ebu Bekr*in "öldür öldür" kelimelerini parola olarak kullandığı savaşın, Seleme b. el-Ekvâ ile birlikte Necid üzerine düzenlediği seriyye olması gerekir. Bazılarına göre bu savaşta kullanılan "öldür Öldür" kelimesinin muhatabı Allah'dır.

Çünkü her ne kadar darbeyi vuran kul ise de o darbeyi yiyen kimseyi öldüren Allah'dır. Allah onun ölmesine izin vermemişse, indirilen darbe onun ölmesini sağlayamaz. Bu görüşe göre sözü geçen parolanın tamamı "Ey yardım edici olan Allah, düşmanı öldür" şeklindedir. Fakat cümlenin başında bulunan "Yâ nasır!" kelimesiyle sonundaki "el-adüvve" kelimesi hafzedilmiş ve cümleye kuvvet kazandırmak için "emit" kelimesi tekrar edilmiştir. Bazılarına göre de bu cümlenin muhatabı tüm müslüman gazilerdir ve cümlenin aslı "Ey Allah'ın yardımına mazhar olmuş asker, öldür" şeklindedir. Fakat "Ya mansur!" kelimesi hazfedilmiş ve cümleye kuvvet kazandırmak için kelime tekrar edilmiştir. Hadiste "emit" kelimesinin iki defa tekrarlanmış olması, parolanın böyle "emit" kelimesinin üstüste iki defa tekrarlanmasından meydana geldiğini ifade etmek için değil de bu kelimenin bir parola olarak tüm askerlerin dilinde dolandığını ifade etmek için böyle üstüste iki defa zikredilmiş olabileceği de düşünülebilir.
Hattâbî'nin de açıkladığı gibi ashab-ı kiram savaşta geceleri karşılaştıkları kimselerin kendilerinden olup olmadığını anlamak için aralarında "emit emit" kelimelerini parola olarak seçerlerken aynı zamanda bu kelimelerin kendileri için uğur getireceğine de inanmışlar. Bütün düşmanlarının öldürüleceğine ve kendilerinin zafere ulaşacağına dair olan temennilerini bu kelimelerle ifade etmişlerdir.[435]

Bazı Hükümler

1. Harpte parola kullanmak caizdir.
2. Bazı kelimeleri hayırlı saymak caizdir.[436]

2597. ...(Sahabe-i kiramdan) bir kimse Peygamber (s.a.)'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir; "Eğer geceleyin baskına uğrarsanız parolanız, ha mîm lâ yünsarûn olsun"[437]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre, "ha mîm lâ yünsarûn" cümlesi, dua cümlesi değil, ihbârî bir cümledir. Bir başka ifadeyle bu cümle kafirlerin muzaffer olamamaları için bir duâ değil, kafirlerin muzaffer olamayacağını bildiren bir haberdir. Cümlenin başında bulunan harfleri, yemin manasında kulamlan Allah'ın isimlerinden bir isimdir ve'İbn Abbas (r.a.) den rivayet edilen "Ha mîm, Allah'ın isimlerinden bir isimdir" anlamında bir de hadis vardır. Binaenaleyh bu cümle "Allah'a yemin olsun ki o kâfirler size karşı muzaffer olamayacaklardır** anlamına gelmektedir. Nitekim lbnü'1-Esir de en-Nihâye isimli eserinde bu manayı tercih etmiştir. Bazılarına göre bu cümlenin başında "deyiniz'* kelimesi vardır. Yani cümlenin aslı "kûlû hâmîm = Ha mim deyin" şeklindedir. Bu emri duyan kimselerin, "Bu sözü söylediğimiz zaman ne olur? dedikleri ve bu soruya da, "La yünsarûn = düşmanlar galib gelemezler" diye cevap verildiği farkedümiş ve bu şekilde ortaya çıkan "Hamim lâ yünsarûn" cümlesi müs-lümanların parolası olmuştur. Hadis imamlarından Ebu İsa et-Tirmizi bu hadis hakkında şunları söylemiştir: "Bu babda Ebu Seleme el-Ekva (r.a.) dan da bir hadis rivayet edilmiştir. Bazıları bu hadisi Ebu İshak'dan, es-Sevri'nin rivayeti gibi rivayet ettiler. Aynı zamanda bu hadis Ebu İshak -el-Mühelleb b. Ebi Sufre yoluyla- Rasûlullah (s.a.) den mürsel olarak rivayet edildi."[438]

72. Kişi Yolculuğa Çıktığı Zaman Nasıl Dua Eder?

2598. ...Ebu Hüreyre (r.a.) den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) yolculuğa çıktığı zaman (şöyle) dua ederdi: "Ey Allah'ım (hazarda olduğu gibi) yolculukta (da) arkadaş(ım) ve aile(m) de vekil(im) sensin. Yolculuğun sıkıntısından, üzüntülü dönüşten, aile ve malda kötü hal(e düşmek) den sana sığınırım. Ey Allahım, bizim için yeri dür ve bu yolculuğu bize kolaylaştır."[439]

Açıklama

"Va'sa" kelimesi şiddet ve meşakkat anlamlarına gelir. Üzerine basınca ayak gömüldüğü için üzerinde zorluk la yürünebilen kumlu yol anlamına gelen " = el-va'su" kökünden türemiştir.Binaenaleyh ta'biri burada, "yolculuğun meşakkati ve sıkıntısı" anlamında kulanılmıştır. Metinde geçen cümlesinin aslı =Hazarda olduğu gibi seferde de gerçek sahibim sensin" şeklindedir. Tercümemizde bu hususu göz önünde bulundurduk ve cümlenin aslında bulunduğu halde, metinde zikredilmeyen kelimelere parantez içerisinde yer verdik. Hz. Peygamberin duasının bu cümlesinde "... .Nerede olursanız olun, o sizinledir..." [440], âyeti kerimesine İşaret vardır. Metinde geçen "keâbe" kelimesine gelince, seferden eli boş olarak dönmek veya dönüşte malının mülkünün helak olduğunu görmek, ya da ailesinin hastalandığını veya öldüğünü öğrenmek gibi durumların tevlid edeceği gam, keder, sıkıntı ve üzüntülerdir. el-Münkaleb ise, "seferden dönmek" anlamına gelen bir mimli masdardır.
sözü ise, ailenin ve malın bakılınca insana sıkıntı ve üzüntü verecek kötü bir duruma düşmesi demektir[441]. Yâni, ey Allahım yolculuğumdan döndüğüm zaman ailemi ve mallarımı kötü bir şekilde görmekten sana sığınırım, yolculuğumun bu şekilde sonuçlanmasından ve yolculuğumun sonunda böyle bir manzara ile karşılaşmaktan beni koru*' demektir.
cümlesi ise, "Yeri dürmek suretiyle bu uzun yolculuğu bizim için kısalt ve kolaylaştir" demektir. Bu cümle Allah'ın dilediği zamanı ve mekanı tayyedeceğine bir işarettir. Nitekim Allah'ın bu işle görevli melekleri vardır. Allah Teâlâ istediği anda o melekler zamanı ve mekanı kağıt gibi katlayıp dürmek suretiyle zaman ve mekan sınırlarını altüst ederler.[442]

2599. ...îbn Ömer'in Aliy el-Ezdi'ye anlattığına göre Rasûlullah (s.a) yolculuğa çıkarken devesinin üzerine dimdik oturduğu vakit, üç (defa) tekbir getirir sonra, "Bunu bizim hizmetimize veren (Allah)ın şanı yücedir. Yoksa biz bunu (hizmetimize) yanaştıramazdık. Biz elbette Rabbimize döneceğiz"[443] "Ey Allahım! Senden bu yolculuğumuzda (bize) iyilik ve takva (üzere olan) amel(ler)den de senin razı olacaklarını (nasibetmeni) dilerim. Ey Allah'ım! Bize bu yolculuğumuzu kolaylaştır. Bizim için uzaklığı dür. Yolculukta arkadaş, ailede ve malda vekil sensin." derdi. (Yolculuktan) döndüğü vakit de aynı duayı okur ve bu duaya (şunu da) ilâve ederdi; "Biz dönenleriz, tevbe edenleriz, ibâdet edenleriz. Rabbimize hamdedicilerîz." Peygamber (s.a.) ve askerleri (savaşa giderlerken) tepelere çıkınca; "Allahü ekber" (tepelerden) inince de; "sübhanaflah" derlerdi. Namaz(daki tekbir ve teşbihler) buna göre konmuştur.[444]

Açıklama

Fahr-i kainat efendimiz herhangi bir yolculuğa çıkarken bu hadis-i şerifte öğretilen duayı ya da önceki hadis-i şerifte gev'en dua gibi bir dua okurdu.
Şafii ulemasından Nevevi, Hz. Peygamberin yolculuk esnasında ve diğer zamanlarda okumuş olduğu duaları "el-Ezkâr" isimli meşhur eserinde toplamıştır. Sefere çıkacak olan bir kimsenin Hz. Peygamberin yola çıkarken okuduğu dualardan birini okuması müstehabdır.
Hz. Peygamberin askerleri savaşa giderken tepelere çıktıkça Allahu ekber, Allahu ekber sadalarıyla tekbir getirir, tepelerden inince de "sübhanellah, sübhanellah" sadalarıyla Allahı teşbih ederlerdi. Namaz da şeklini buradan almış, cihâd ruhu ve neşvesi bu şekilde namazda da tecelli etmiştir. Şöyleki namaza başlarken kıyamda iftitah tekbiri alınır. Kıyamdan rükuya eğilince "sübhâne rabbiyelazim" denildiği gibi rükûdan secdeye inince de "sıibhâne rabbiye'l-a'la" denilir. Bu durum namazın, bütün faziletleri içinde toplayan en faziletli bir ibadet olduğunu gösteren delillerden birisidir.[445]

73. Mücâhîdleri Uğurlarken Yapılacak Dua

2600. ...İbn Ömer Kaze'a'ya hitaben "Gel! Ben seniRasûlullah (s.a.)'ın (mücahidleri ve) beni uğurladığı gibi uğurlayayım" dedi (ve şöyle dua etti): "Senin dinini, emanetini ve amellerinin sonuçlarını Allah'a emânet ediyorum"[446]

Açıklama

Hz. Peygamber yolculuğa çıkan mücâhidleri uğurlarken, "Senin dinini, arkanda emanet olarak bıraktığın çoluk-çocuğunu ve diğer emânetlerini Allah'a emanet ediyorum ve ondan muhafaza etmesini hayatın boyunca yapacağın amellerini hayırla neticelendirmesini diliyorum" diye dua ederdi.
İbn Ömer, Kaze'a'yı bu şekilde uğurlamış ve Hz. Peygamberin mücâhidleri bu şekilde uğurladığını ifâde etmiştir.
Bir hadis-i şerifte ifâde edildiğine göre, "Azîz ve celîl olan Allah'a bir şey emânet edildiği zaman o şeyi mutlaka muhafaza eder"[447]. O emâneti heder olmaktan korur. Ona musallat olan zâlimleri dünyada ve âhirette cezalandırır.[448]

2601. ...Abdullah el-Hatmî'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) (düşmanla savaşmak üzere yola çıkan) asker(ler)i uğurlamak istediği zaman; "Sizin dininizi, emanetlerinizi ve amellerinizin sonuçlarını Allah'a emanet ediyorum" derdi.[449]

Açıklama

Metinde geçen "emânet" kelimesinden maksat, kişinin yola çıkarken geride emânet olarak bıraktığı aile fertleri ve mallan olabileceği gibi, yola çıkarken kendisine bırakılan emânetler de olabilir. Fahr-i kainat efendimizin uğurlamak istediği kişilerin geride bıraktıkları veya yanlarında taşıdıkları emânetlerin muhafazasını Allah'dan isterken bu emânetler arasında dinin muhafazasını da istemesi yolculuğun pek çok meşakkatlerle dolu olması cihetiyle en büyük emânetlerden biri olan dini sorumlulukların yerine getirilmesi hususunda bir takım tehlikelerin ve engellerin mevcut olmasından ileri gelmiştir. Bu yüzden Hz. Peygamber uğurlamak istediği kimselerin dinlerini de iyice muhafaza edebilmeleri için Allanın onlara yardım etmesini dilerdi.
Bu hadisle ilgili diğer hususlar bir önceki hadisin şerhinde açıklanmış olduğundan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[450]

74. İnsan (Bir Hayvana Veya Araca) Bindiği Zaman Nasıl Dua Eder?

2602. ...Ali b.Rabia'dan; demiştir ki: Ben Ali (r.a.)'yi binmesi için kendisine bir hayvan getirildiği sırada gördüm. Ayağını özengiye basınca, "bismillah = Allah'ın adıyla" dedi; hayvanın sırtına dosdoğru yerleşince de "Elhamdülillah; Hamd Allah'a mahsustur" dedi. Sonra "Bunu bizim hizmetimize veren (Allah)'in şanı yücedir, yoksa biz bunu (hizmetimize) yanaştıramazdik. Biz elbette rabbimize döneceğiz"[451] (âyetini) okudu. Sonra üç defa "elhamdülillah" sonra üç defa da "Allahü ekber=Allah en büyüktür" dedi. Sonra da " =Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben nefsime zulmettim, beni bağışla, gerçekten, günahtan ancak sen bağışlarsın" diye dua etti ve arkasından gülümsedi. Bunun üzerine (kendisine) Ey müminlerin emiri! Seni güldüren nedir? diye soruldu. (Ö da şöyle) cevap verdi:
Ben Peygamber (s.a.)i benim yaptığım gibi yaptıktan sonra gülerken gördüm. Bunun üzerine, Ey Allah'ın Rasulü, seni güldüren nedir? diye sordum. "Şüphe yok ki senin Rabbin, bir kulunun - günahlan kendisinden başka bir kimsenin

affedemeyeceğini bilerek- (ey Allahım) günahlarımı affet demesinden memnun olur" buyurdu.[452]

Açıklama

Hz. Ali'nin, hayvanına binerken sırasıyla okuduğu bu duaların tümünü Hz. Peygamberden öğrenmiş ve onun sünnetine uymak için bu duaları belli bir sıraya ve sayıya göre okumuştur. Hayvana binerken, Önce besmele çekmiş, sonra üç defa elhamdülillah üç defa da "Allahu ekber" demiştir. "Elhamdülillah" ve "Allahu ekber" cümlelerinin üç defa tekrarlanmasmdaki hikmet, bu duaların insanın içinde bulunduğu üç zamana da yani mazi (geçmiş), hal (şimdiki zaman) ve istikbal (gelecek zaman)a da şâmil olması içindir. Ya da bu duaların dünya hayatı, ruhlar alemi ve âhiret hayatına da şâmil olması içindir.
Hayvanın sırtına dosdoğru oturduktan sonra elhamdülillah demekten maksat, Allah'ın hayvanları veya diğer vasıtaları insanın emrine müsahhar kılmasının büyük bir nimet olduğunun hatırlanması ve bunun şükrünün lisanen ifasıdır.
Bazılarına göre elhamdülillah cümlesinin üç defa tekrarlanmasından maksat şudur: Birinci hamd, Allah'ın hayvanları müsahhar kılmasındandır. İkinci hamd, Allah belalardan koruduğu içindir. Üçüncüsü de Allanın verdiği diğer nimetlere şükür içindir. Tekbirin üç defa tekrarlanmasmdaki hikmet ise şudur: Birinci tekbir Allah'ın zatındaki azamet ve kibriyasına işaret içindir.İkincisi sıfatlarım ta'zim içindir. Üçüncüsü ise, Allah'ın mekandan ve mekanı istiva etmekten münezzeh olduğuna işaret içindir. Allah'ın azametini ve nimetlerinin çokluğunu bilen ve zikreden bir kimsenin bu nimetlerin şükrünü edâ etme hususundaki kusurunu göreceği gayet tabii olduğundan, sözü geçen duaları "Ben nefsime zulmettim, beni bağışla" anlamına gelen dualar ta'kib ediyor.
Hz. Ali bu duaları okuyup bitirdikten sonra kendisine "Ey müminlerin emiri seni güldüren nedir?" diye sorulması bu hadisenin Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde vukua geldiğine delalet etmektedir.
Memnun olmak veya olmamak, hadiselerden müteessir olan aciz varlıklara mahsus hissi haller olduğundan Allah teâlâ bu gibi hallerden münezzehtir. Binâenaleyh metinde geçen "memnun olur" kelimesi "Allah ona çok sevab yazar" anlamına gelir.[453]

75. Bir Yerde Konaklayan Kimse Hangi Duayı Okur?

2603. ...Abdullah b.Amr (r.a.) demiştir ki: Rasûlüllah (s.a.) yolculuğa çıktığı zaman gece oldumu (şöyle) dua ederdi: "Ey arz! Benim Rabbım da senin Rabbın da Allah'dır. Senin şerrinden, sende olanların şerrinden, sende yaratılanların şerrinden ve üzerinde gezen yaratıkların şerrinden Allah'a sığının m. Aslan'ın şerrinden» büyük yılanın şerrinden, yılan ve akreb şerrinden, bu yerde oturan (yaratıklar)ın şerrinden, doğuran kimselerin ve doğurduklarının şerrinden de Allah'a sığınırım."[454]

Açıklama

Her ne kadar hitaba elverişli olart sadece akıl sahipleri ise de canlı, cansız tüm yaratıklar Hz.Peygamberin hitabına müsâid ve müsteiddirler. Binaenaleyh Hz. Peygamberin yere hitabı aynen şuurlu ve akıl sahibi bir yaratığa yapılan hitap gibi hakiki bir hitaptır. Nitekim Allah teâlâ yere ve göğe hitaben, "Ey arz, suyunu yut ve ey gök tut" buyurmuştur.[455]
Yerin şerrinden maksat, insanın orada isyan edip günah işlemesi, yolunu şaşırması, bir takım zorluklarla ve belâlarla karşılaşması iniş ve çıkışlarda düşüp kalkmasıdır.
Yerde olanların şerrinden maksat, oranın soğuğu, sıcağı ve iklimin bozukluğudur. Oradaki yaratılanların şerrinden maksat ise, orada bulunan zararlı böceklerdir.
"el-Esved" kelimesiyle kasdedilen büyük yılanlar, el-hayye kelimesiyle kasdedilen de tüm yılan cinsidir. Büyük yılanın şerrinden Allah'a sığınıldıktan sonra ayrıca tüm yılanların şerrinden de Allah'a sığınılması, hu-sûsdan sonra, umûm'un zikri kabîlindendir. Nevevî'nin açıklamasına göre metinde geçen, "yerin sakinleri" kelimesinden maksat, orada yerleşen cinlerdir. Doğurandan maksat iblis, doğandan maksatda şeytanlardır.
Hattâbî'ye göre beled kelimesi, üzerinde bina ve ev olsun veya olmasın canlıların, barınağı olan yer anlamına gelir. Ancak burada üzerinde bina bulunmayan yer anlamında kullanılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber bu duayı yolculuğu esnasında, çölde yapmıştır.
Hadisin zahirine bakılırsa Hz. Fahr-i kainat efendimiz yolculuğu esnasında güneş batınca bir yerde konaklasa da konaklamasa da bu duayı okurdu. Muhakkik müfessirlerden Kurtubî'nin "...Alemler içinde Nuh'a selam var."[456] ayet-i kerimesinin tefsirinde açıkladığına göre her kim geceleyin bir yerde konaklar da bu ayet-i kerimeyi okursa o kimseyi yılanlar ve akrepler sokamazlar.[457]

76. Akşam ile Yatsı Arasında Yolculuk Yapmanın Kerahati

2604. ...Cabir (r.a.) den; demiştir ki: "Resulullah (s.a.);
"Güneş batınca yatsının koyu karanlığı çökünceye kadar hayvanlarınızı (dışarı) salmayın.Çünkü şeytanlar güneş batınca, yatsının karanlığı gidinceye kadar (ortalıkta) fesat çıkarırlar."[458]
Ebu Davud dedi ki: "Fevaşi yeryüzüne dalan her şey demektir."[459]

Açıklama

Fevaşi: Koyun, keçi, sığır gibi dört tarafa dağılan hayvanlar ve çocuklar demektir.Faşiye kelimesinin çoğuludur.
Fahme: Kömür demektir. Akşamla yatsı arasının karanlığı kömüre benzediği için Araplar bu vakte fahme ismini vermişlerdir.Yatsı ile sabah arasında kalan vakte de "as'as" derler.
Bu hadis-i şerif akşam ile yatsı arasında hayvanları ve çocukları dışarı salmanın doğru olmadığını çünkü o saatlaede şeytanların fesat çıkarmak üzere ortalıkta kol gezdiklerini, binaenaleyh şeytanların şerrinden emin olamnın yolarını bilmeyen çocuklara ve hayvanlara musallat olabilceklerini ifade etmektedir.İmamı Nevebi'nin açıkladığı gibi şeytanın kapalı bir kabı açabilmesi, bağlı bir tulumu çözebilmesi, kilitli bir kapıyı açabilmesi bir çocuğa veya başkasına musallat olabilmesi için ortamın müsaid ve aradığı sebeplerin mevcut olması gerekir. Ancak o zaman buna muvaffak olabilir. Aksi takdirde hiçbir yaratığa bir zarar veremez. Nitekim bir hadis-i şerifte açıklandığı üzere "kul evine girerken besmele çekerse şeytan, -bize bunların yanında gecelemek yoktur- der" ve oradan uzaklaşıp gider.[460] Bab başlığından anlaşıldığı üzere her ne kadar Musannif Ebû Dâvud bu hadisten akşam ile yatsı arasında yolculuk yapmanın mekruh olduğu mânâsım çıkarmışsa da bu mânâ çok uzak bir ihtimaldir.[461]

77. Hangî Gün Yolculuğa Çıkmak Müstehabdır

2605. ...Ka'b b.Mâlik'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) Perşembe gününün dışında pek az yolculuğa çıkardı."[462]

Açıklama

Bu hadiste ifade edildiği üzere Hz. Fahri kâinat efendimiz yolculuğa çıkmak için Perşembe gününü tercih ederdi. Bu sebeple ekseriyetle yolculuklarını perşembe günleri yapardı. Nitekim hacca giderken de perşembe günü yola çıkmıştı.[463]
Bu bakımdan yolculuğa çıkmak için perşembe gününü seçmek sünnet ise de, herhangi bir engelle karşılaşıldığı takdirde haftanın diğer günlerinde yolculuğa çıkmakta da bir sakınca yoktur.[464]

78. Erken Yola Çıkmanın Fazileti

2606. ...Sahr el-Gâmidî'nin rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.), "Ey Allahımî Ümmetim için (gündüzün) erken vakitlerim bereketli kıl." diye dua etmiştir. (Sahr sözlerine şöyle devam etti: Peygamber) "bir askerî birliği veya orduyu savaşa gönderdiğinde, onları gündüzün ilk vaktinde gönderirdi." Sahr ticaretle uğraşan bir adamdı. Ticaret mallarını gündüzün ilk vakitlerinde gönderirdi. Bu yüzden zenginleşti ve malı çoğaldı.[465]
Ebû Dâvud dedi ki; "Bu, Sahr b. Vedea'dır"[466]

Açıklama

Hz. Peygamber, erken saatlerin bereketli olması için dua etmiş. Allahdan, ümmetinin gündüzün erken saatlerinde yaptıkları ticâretlerin, yolculukların ve diğer işlerin bereketli olmasını, yine sabahın erken saatlerinde yapılan ibâdetlerin de feyz ve sevabının diğer vakitlerinde yapılan ibâdetlere nisbetle daha bol olmasını istemiştir. Günün ilk vaktinden maksat, fecr-i sadıktan güneşin doğmasına kadar geçen süredir. Fecri takibeden zamanlar sıra ile şu isimleri alırlar. Sabah, Gâdât, Bükre, Dûhâ, Dahve, el-Hâcira, Zühr, Revâh, el Mesâû, el-Asr, el-AsîI, el-lşâül-evvel (İlk yatsı) el-İşâülâhıra (son yatsı). el-Münzirî'ye göre sabahın ilk vaktinden maksat, fecrin doğması ile güneşin doğması arasında kalan süredir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, ilim tahsili ile meşgul olan kimselerin ders çalışmaları için sabahın ilk saatlerini seçmeleri sünnet olduğu gibi, teşbih, i'tikafa girme, herhangi bir iş yapma, yolculuğa çıkma ve nikah kıyma gibi dini ve dünyevi işler için de sabahın erken saatlerini seçmek sünnettir.[467]
el-Münzirî'nin açıklamasına göre bu hadis-i şerifi sahâbe-i kiramdan pek çok kimseler rivayet etmişlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır. Ali, İbn Abbâs, İbn Mesud, İbn Ömer, Ebu Hüreyre, Enes b.Mâlik, Abdullah b. Selâm, Nevas b. Semân, İmran b.Husayn, Câbir b.Abdillah, Büreyde ve Evs b.Abdullah (r.anhum) sahabenin dışında daha pekçok kişiler de rivayet etmişlerdir.
Aişe (r.a.) dan rivayet olunduğuna göre, Hz. Peygamber (s.a.), "Rızık talebinde sabahleyin erken davranınız, çünkü sabahın erken vakitleri berekettir ve muvaffakiyettir." buyurmuştur.
Osman (r.a.) den rivayet edildiğine göre, Peygamber efendimiz, "sabah uykusu rızka manîdir" buyurmuştur. Fâtıma bint Muhammed (r.a.) den şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ben sabahleyin sırtüstü uzanmış yatıyordum. Resûlullah (s.a.) bana uğrayıp ayağıyla dokunarak, "kızım kalk, Rabbinin rızık taksiminde hazır bulun, gafillerden olma. Çünkü Allah Teâlâ halkın rızkını fecrin doğmasıyla güneşin doğması arasında taksim eder" buyurdu.[468]

79. Kişinin Yalnız Başına Yolculuk Yapması

2607. ...Amr b.Şuayb'ın dedesi (Abdullah b.Amr) den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu":
"Tek yolcu şeytandır. İki yolcu iki şeytandır. Üç (yolcu) ise, cemaattir."[469]

Açıklama

Tek başına yolculuk yapmak şeytan işidir. Ve şeytanlar insanların da kendileri gibi tek başlarına yolculuk yapmalarını arzu ederler. Binaenaleyh yalnız başına yolculuk yapmış olanlar bu halleriyle şeytanların arzusuna uygun bir iş yapmış olurlar.
Yalnız başına yolculuk yapan kimseler yolda vefat edecek olsa yanında kendisini yıkayıp, kefenleyecek ve defnedecek bir kimse bulunmayacağı gibi vasiyyetini bildirecek ve yanındaki malını ailesine iletip, kendisinin vefat haberini onlara verecek bir kimse de bulunmaz. Bu da şeytanı memnun eder. İki kişinin yolculuğu da buna benzer. Çünkü bunlardan biri ölse diğeri çok zahmet çeker. Ancak üç kişi bir arada yolculuğa çıktıkları zaman bunlar bir cemaat oluştururlar. Bunlar her bakımdan birbirlerine yardımcı olabilirler. Bu sebeple yolculuğa çıkarken sünnet olan, üçten az kişiyle yola çıkmamaktır. Ayrıca hadîsi şerif, mü'minlerin bir işe koyulduklarında, yada hayatlarının bir çok noktasında birleşmeleri ve cemaat olarak hareket etmelerinin gereğine işaret etmektedir. Birleşmenin şeytana karşı oluşu önemli bir olaydır. Dolayısıyla küfre karşı birlik içinde hareket etmenin önemi de ayrıca ortaya çıkıyor.[470]

80. Yolculuğa Çıkan Bir Topluluk İçlerinden Birini Başkan Seçer

2608. ...Ebu Said el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a) "üç kişi yolculuğa çıktığı zaman içlerinden birini başkan seçsinler" buyurmuştur.[471]

Açıklama

Yolculuğa çıkan bir topluluk en az üç kişi oldukları zaman aralarında anlaşmazlıkların ve dolayısıyla bir takım kırgınlıkların çıkmaması için içlerinden birini başkan seçmeleri müstehabdır. Seçilen bir başkan sayesinde, ihtilaf ve kırgınlıkların ortaya çıkması önlenmiş olur.
Bu hadis, yolculuğa çıkan kişilerin en az üç kişi olmaları halinde birini başkan seçmelerinin müstehab olduğuna delâlet ettiği gibi, iki kişinin aralarında bulunan bir anlaşmazlığı halletmek üzere bir kimseyi hakem ta'yin etmeleri halinde o kimsenin hakka uygun olarak vereceği karara uymaları gerektiğine de delâlet etmektedir.[472]

2609. ...Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet olunduğuna göre Rasû-lullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir yolculukta (en az) üç kişi bulunduğu zaman (içlerinden) birini başkan seçsinler" (Bu hadisin râ-vîlerinden) Nâfi' dedi ki: Bunun üzerine biz de Ebû Seleme'ye "sen bizim başkanımizsın' dedik [473]

Açıklama

Fahr-i kainat, yolculuğa çıkan kimselerin en az üç kişi olmalarım tavsiye edince içlerinde Nafi' ile Ebû Seleme'nin de bulunduğu bir cemaat yolculukları esnasında, Hz. Peygamberin bu emrine uyarak Hz. Ebü Seleme'yi başkan seçmişlerdir.
Bilindiği gibi Nâfi' (r.a.) hazretleri Ebu Abdullah künyesiyle anılan ve Hz. Ömer b. el-Hattâb'm hürriyetine kavuşturduğu bir tabiîdir.
Ebû Seleme ise Abdurrahman b.Avf hazretlerinin oğludur. Bu hadis ve konuyla ilgili diğer hadislerden anlaşıldığına göre, sefere çıkma ve benzeri hareketlerde (cihad, şeytani birliklere karşı birleşme gibi) mü'minlerin hem cemaat oluşturmaları, hem de aralarında bir başkan seçerek gerek yol ve strateji tayininde gerekse hayatlarının diğer noktalarında Allah ve Râsulünün ahkâmına uygun karar verme olayında idarî bir yapıya kavuşmaları istenmektedir. Yolculukta böyle olursa Hazarda nasıl olması gerektiği gayet açıktır.[474]

81. Bir Kimsenin Yanında Bulunan Bir Mushafla Birlikte Düşman Ülkesine Yolculuk Yapması

2610. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasûllullah (s.a.) Kur'anla birlikte düşman ülkesine yolculuk yapmayı yasakladı."[475]
(Bu hadisin râvilerinden) Mâlik dedi ki, öyle zannediyorum ki (yasaklama) düşmanın Kur'ânı ele geçirmesi korkusundandır."[476]

Açıklama

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre hadisin sonunda bulunan "bu (yasaklama), düşmanın Kuran'ı ele geçirmesi korkusundandır." Cümlesinin Hz. Peygambere mi yoksa râvilerden birine mi ait olduğu meselesi Hadis uleması arasında ihtilaflıdır. Bu sebeple bazıları bu sözü Hz. Peygambere ait bir sözmüş gibi rivayet ederken bazıları da İmam Mâlik'e ait bir sözmüş gibi rivayet etmişlerdir. Aslında bu söz imam Malik'in bu hadisle ilgili bir açıklamasından ibarettir.
İbn Abdilberr'in açıklamasına göre yanında mushaf bulunan bir kimsenin, düşmana yenilmesinden korkulan küçük bir cemaat içerisinde düşman ülkesine seyahat etmesinin caiz olmadığında tüm fıkıh uleması ittifak etmişlerdir. Ancak düşmana galip geleceğinden emin olunan bir askeri birlik içerisinde bulunan bir kimsenin yanındaki mushafla düşman ülkesine girip girmemesi meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Malik bunu da caiz görmemiştir. İmam Ebû Hanife'ye göre düşmana galib geleceğinden emin olunan bir askeri birlik içerisinde bulunan bir kimsenin yanındaki mushafla düşman ülkesine girmesinde bir sakınca yoksa da, düşmana yenileceğinden korkulan küçük askeri birlikler içerisinde bulunan bir kimsenin mushafla düşman ülkesine girmesi caiz değildir. İmam Şafiî'ye göre ise, düşmana yenilme korkusu bulunsa da bulunmasa da,

düşman ülkesine mushafla girmek tahrimen mekruhtur.
Bu yasağın sebebi mushafın kafirlerin eline geçmesi ve kafirlerin de ona hakaret etme fırsatını bulmaları tehlikesidir. Mushafa hakaret edilmesine imkan verilmesinin haram olduğunda ise, ihtilaf yoktur.
Bu sebeple bu hadis-i Şerifin, kafire mushaf satmanın haram olduğuna delâlet ettiğine hükmedildiği gibi,kafireKur'an öğretmenin caiz olmadığına hükmedenler de olmuştur. Nitekim İmam Malik kâfire Kur'an öğretmenin caiz olmadığına hükmetmiştir. İmam Ebu Hanife'ye göre ise, kafire Kur'an öğretmek 'kayıtsız şartsız caizdir. İmam Şafii'den bu görüşlerin ikisi de rivayet edilmiştir.
Mâlikîlerden bazıları "Kâfirlere delil gösterebilmek için Kur'an'ın bazı âyetlerini onlara Öğretmekte herhangi bir sakınca yoksa da kâfirlere Kur'an âyetlerinin bundan fazlasını öğretmek caiz olmaz." demişlerdir. Nitekim Hz. Peygamberin İslama davet için Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerini Herakliyus'e göndermiş olması da bu görüşü teyid etmektedir.
İmam Nevevi'nin açıklamasına göre "kâfirlere içerisinde âyet bulunan bir mektup yazıp göndermenin caiz olduğunda ulema ittifak etmişlerdir. Fıkıh kitapları gibi içinde âyet ve hadis bulunan kitapları düşman ülkesine sokmanın caiz olmadığını söyleyenler olduğu gibi, içerisinde âyet ve hadis bulunmayan ilmi eserleri düşman ülkelerine sokmanın bile caiz olmadığını söyleyenler de vardır.[477]

Ordu, Arkadaşlar Ve Müfrezelerde Müstehab Olan Şeyler[478]

2611. ...İbn Abbas (r.a.) dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"(Yolculukta) Arkadaşlarının (sayı bakımından) en hayırlısı dört (kişilik), serîyyelerin en hayırlısı (en az) dört yüz (kişilik), orduların en hayırlısı da (en az) dört bin (kişilik) olanıdır ve oniki bin (kişilik bir kuvvet) azınlıktan dolayı yenilmez."[479]
Ebû Dâvud dedi ki: "doğrusu bu hadis mürsel'dir."[480]

Açıklama

Sahabe: Arkadaş anlamına gelen "sahib" kelimesinin çoğuludur. «Fâiıün» vezninde olup da çoğulu "feâle" vezninde gelen sadece bu kelime vardır.
Seriyye: Dörtten veya yüzden dörtyüze kadar olan askeri müfrezeye verilen addır. "Ya geceleyin yürüyüş demek olan "sery"den veya "nefis şey" demek olan "seriy"den, yahut müntehab (seçkin) mânâsına olan "iştira" den geldiği ifade edilen seriyye hakkında Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu'nda (III.350) de şu tafsilat vardır: "Seriyyeleri teşki eden erler, ekseri geceleri yürüyüp, gündüzleri saklandıkları veya bahadır, güzide efrad seçildikleri için bu nâmı almışlardır."
Seriyyenin cem'i serayadır.[481]
Askeri birliklerin sayılarına göre aldıkları isimler şunlardır.
1. Sayı bakımından en az olan askeri birliğe "ceride" ismi verilir. Özel olarak teşkil edildiği ve bu haliyle diğer birliklerden tecrid edildiği için bu ismi almıştır.
2. "Seriyye" elli kişiden dörtyüz kişiye kadar olan birliklerdir.
3. "Ketîbe" yüz kişiden bin kişiye kadar olan birliklere denir.
4. "Ceyş" ise, bin kişiden dörtbin kişiye kadar olan askeri birliklere verilen isimdir. Bu sayıdaki birliklere "el-felik" ve "el-cühfül" isimleri de verilir.
5. "el-Hamîs" kelimesi ise, sayıları dörtbinden onikibine kadar olan askerî birlikler için kullanılır. Asker kelimesi ise, bu birliklerin hepsini içine alır. Ancak Hanefi uleması "ceyş" ve "seriyye" kelimelerinin hangi askerî birlikler için kullanıldığı meselesinde ihtilaf etmişlerdir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte en hayırlı olan yolculuğun en az dört kişiyle yapılan yolculuk olduğu ifâde edilmektedir. Bu mevzuda imâm Gazâlî hazretleri şunları söylüyor: "Yolculuğa çıkan'bir kimse yanından ayrılmayacak bir kimseye kesinlikle muhtaç olduğu gibi, kafilenin ihtiyaçları için çaba sarfedecek ikinci bir arkadaşa daha ihtiyacı vardır. Eğer yola üç kişiyle çıkılacak olursa, kafilenin ihtiyaçlarıyla meşgul olan kimse yalnız kalmaya mahkumdur. Dolayısıyla kafilenin ihtiyaçları için çaba sarfeden kimse yalnızlığın verdiği can sıkıntısından kurtulamaz. Eğer yolculardan ikisi kafilenin ihtiyaçları peşinde koşacak olsa, bu sefer eşyaların başında bekleyen kimse yalnız kalır. Bu bakımdan yolculuğun sıkıntısız geçmesi için yolcu sayısının en az dört kişi olması gerekir.[482] Dörtten fazlasına ise ihtiyaç yoktur.
Evet korkulardan emin olmak için arkadaşların çokluğuna ihtiyaç vardır. Fakat dört olmaları umûmi arkadaşlık için değil, hususi arkadaşlık içindir.[483]
Tîbî'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şerifte yolcular için tavsiye edilen sayılarda hâkim olan dört rakamıdır. Şöyle ki seriyyeler için tavsiye edilen dört yüz sayısı aslında yüz sayısının dört katı olduğu gibi ordular için tavsiye edilen dört bin sayısı da bu sayının dört katından ibarettir. Binaenaleyh bu sayıyla işaret edilmek istenen, bu binanın ayakta durması için dört rükün üzerine oturması gerektiği gibi, bir askeri birliğin de dört başı mamur bir şekilde takviye ve teçhiz edilmesinin önemi ve gereğidir.
Yine bu hadis-i şerifte on iki bin kişiden oluşan bir askeri birliğin az sayılamayacağı, şayet bu kuvvet mağlub edilecek olursa bu mağlubiyetin, kuvvetin azlığına değil; iyi teçhiz edilmemiş veya iyi sevk ve idare edilmemiş, ya da gurura düşüp, Allah'a olan güvenini kaybetmiş olmasına bağlanması gerektiği ifâde buyurulmuştur. Nitekim Huneyn savaşında müslümanlar on iki bin kişilik kuvvetlerine güvenmeleri sebebiyle mağlup olmuşlardır. Allah Teâlâ "Andolsun Allah size birçok yerlerde, Huneyn gününde de yardım etmişti. Hani o gün çokluğunuz sizi böbürlendirmiş ti. Fakat size hiçbir yarar da sağlamamıştı."[484] buyurarak bu gerçeği kendilerine bildirdi.

Binaenaleyh, on iki bin kişilik müslüman bir kuvvet üçe bölünüp dörder bin kişilik kuvvetler halinde ordusunun kalbine sağ ve sol cenahlarına yerleştirildikten sonra şayet yenilecek olursa, bu mağlubiyeti, askerin sayıca azlığında değil başka sebeplerde aramak gerekir.
Ulema bu hadisi delîl göstererek müslümanların kuvvetleri on iki bine ulaşınca düşman kuvvetlerinin çokluğu gerekçesiyle cepheyi terketmelerinin haram olduğunu söylemişlerdir. Kurtubi de ilim adamlarının büyük çoğunluğunun bu görüşte olduklarını ifade etmiştir.[485]

82. (Harbden Önce) Müşrikleri (İslama) Çağırmak

2612. ...Süleyman b. Büreyde babası (Büreyde) den; şöyle demiştir: Rasûlullah bir seriyyenin yahut da bir ordunun başına bir kumandan gönderdiği zaman ona kendi nefsi hakkında Allah'dan korkmayı, (yine ona) yanında bulunan müslümanlar hakkında hayrı tavsiye eder ve (şöyle) buyururdu:
"Müşriklerden olan düşman(lar)ınla karşılaştığınız zaman, onları şu üç yoldan birine çağırınız. Bunlardan hangisinde sana icabet ederlerse onu kabul et ve kendilerini bırak. Onlan (önce) İslam'a çağır, eğer icabet ederlerse (bunu) onlardan kabul et ve kendilerini (serbest) bırak. Sonra onları kendi ülkelerinden muhacirlerin ülkesine göçe davet et ve bunu yaptıktan takdirde, muhacirler için (tanınmış) olan (haklar)ın onlar için de (tanınacağını) muhacirlerin üzerine (getirilmiş) olan (yükümlülükler)in onların hakkında da (geçerli) olduğunu kendilerine bildir. Eğer (bunu) kabule yanaşmazlar da kendi yurtlarını tercih ederlerse, onlara müslüman bedeviler gibi olacaklarını, kendilerine Allah'ın mü'm inler üzerine cereyan eden hükmünün uygulanacağını, müslümanlarla birlikte cihad etmeleri dışında haraç ve ganimetten hiçbir hisselerinin olmayacağım kendilerine bildir. Eğer İslâmı kabul etmezlerse onlan cizye vermeye çağır. Eğer buna yanaşırlarsa (bunu) onlardan kabul ve kendilerini (serbest) bırak. Eğer kabul etmezlerse artık Alan'dan yardım dileyip onlarla savaş, eğer bir kale halkını kuşattığında senden kendilerine, Allah'ın hükmünü uygulamanı isterlerse (bunu) onlara uygulama. Çünkü siz Allah'ın onlar hakkındaki hükmünün ne olduğunu bilemezsiniz. Yalnız onlara kendi hükmünüzü uygulayınız. Sonra onlar hakkında dilediğiniz hükmü veriniz."
Süfyân dedi ki: Alkame (şöyle) dedi: "Beii bu hadisi Mukâtil b. Hayyan'a naklettim de (bu hadisi) bana Müslim rivayet etti, diye karşılık verdi.
Ebû Dâvûd dedi ki; (Müslim) îbn Heyzam'dır. Nu'man b. Mu-karrir'den (naklen) Peygamber (s.a)'den Süleyman b. Büreyde'nin hadisinin bir benzerini (rivayet) etmiştir.[486]

Açıklama

Cizye "ceza" kökünden türemiş bir kelimedir. Gayr-i müslimnlerden fert başına alınan bir vergi anlamında kullanılır.
Cizye ile haraç arasındaki temelli farkların en önemlisi şudur: Haraç, arazi ve tarım mahsulleri vergisidir. Cizye ise, fert başına alınan bir vergidir. Nitekim 2951 ve 3081 numaralı hadislerin şerhinde açıklanacaktır. İn-şallahü Teâlâ.
Bu hadis-i şerif, devlet başkanının bir gazaya ordu gönderirken, ordu kumandanına Allah'dan korkmasını ve beraberindeki mü'minlere de hayır murad etmesini tavsiye etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü Müslüman, toprak işgali veya maddi çıkar için cihâd etmez. Cihâdın anahattını, İslâm davası ye küfre karşı mücadele teşkil eder. Dolayısıyla, ordu kumandanına Allah'tan korkmasını tavsiye bu sebepledir.
Fahr-i kainat efendimiz, devlet reisinin, ordu kumandanının şahsıyla ilgili olarak Allah'dan korkmasını tavsiye ederken yine ona emrindeki mü-cahidlerle ilgili olarak hayır tavsiye etmesi ordu kumandanının, karşılaştığı tüm meselelerde, başkalarına karşı ise kolaylık göstermesi gerektiğine ve dolayısıyla "Kolaylaştırınız, zorlaştır m ayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz" anlamındaki hadis-i şerife bir işarettir.
Yine mevzumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvud hadisinde ordu kumandanının harpten önce müşrikleri şu üç yoldan birine davet etmesinin lüzumu ifâde ediliyor:
1. İslâm'a davet; bu davet aslında İslâmiyet'in varlığından haberi olmayan düşmanlar için gereklidir. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre bu davet farzdır. Bu davet yapılmadan öldürülen o düşmanların diyetini ödemek borç olur. Daha önce İslâm kendilerine teklif edildiği halde kabule yanaşmayanlar için harp sahasında yeni bir davet mecburiyeti yoksa da, İslâm tarihinde bütün uygulamalarda bunların da harp başlamadan önce İslama davet edildikleri görülmektedir.[487]
İmam Malik bu durumda olan kimseleri İslama davet etmeden onlarla savaşmanın caiz olmadığını söylemişse de, İmam Sevri ile ashab-ı rey, İmam Şafiî, Ahmed b.Hanbel ve İshak b.Rahûye caiz olacağını savunmuşlardır. İmam Şafii İbnıTl-Hukaykın İslâm'a davet edilmeden öldürülmesini bu görüşüne delil olarak göstermiştir.
2. İslâm ülkesine göç etmeye çağırmak: Aslında bu madde birinci maddeye bağlıdır". Şöyle ki bilindiği gibi Mekke'nin fethinden önce küfür ülkesinde bulunan kimselerin o zamanki tek islâm ülkesi olan Medine'ye göç etmeleri farzdı. Hatta Medine'ye göç etmek İslâmın rükünlerinden sayılıyordu. Fakat Mekke'nin fethinden sonra bu hüküm neshedildi.
Birinci daveti kabul ettikleri takdirde kendilerine savaş açmaktan vazgeçilir. Fakat kendilerinden İslâmın bir emri olarak Medine'ye göç etmeleri istenir ve Medine'ye göç ettikleri takdirde Medine muhacirlerinin sahip oldukları bütün haklara sahip olacakları, bu hakların karşılığında onların tüm mükellefiyetleriyle de mükellef olacakları hatırlatılacaktır. Hattâbî'-nin beyanına göre, bu mükellefiyetten maksat cihaddır. Çünkü muhacirler savaşa çağırıldıkları zaman katılmak mecburiyetinde idiler. Medineli müs-lümanlarsa, mücâhidlerin sayısı yeterli olduğu sürece savaşa katılmak mecburiyetinde değillerdi. Katılırlarsa ganimetlerden pay alırlardı, katılmaz-larsa alamazlardı. Katılmadıkları için günahkar sayılmazlar ve ayıplan-mazlardı.
Bu ikinci teklifi kabul etmedikleri takdirde ise, Medineli yerli müslü-manlar araplar gibi sayılacaktan, yani sadece iştirak etmiş

oldukları ci-haddan pay alabileceklerini "savaşmadan müslümanların düşmanlardan ele geçirdikleri mal" anlamına gelen Fey'den pay almanın sadece Medine'ye göç eden muhacirlere ait özel bir hak olduğu kendilerine hatırlatılacaktır. Nitekim bu hadisi kendisine delil alan İmam Şafiî'nin görüşü de budur. Diğer imamlara göre hadisin bu hükmü neshedümiştir. Avnu'I-ma'bud yazarının açıklamasına göre îslâmı kabul edip te Medineye göçetmekten kaçınan kimselere ayrıca namaz, oruç, zekat ve hacla mükellef oldukları, suç işledikleri takdirde islam kanunlarına göre cezalandırılacakları da hatırlatılır.
3. Cizye istemek: Birinci ve ikinci davetlerin her ikisini birden reddeden düşmanlara cizye vermeleri teklif edilir. Cizye vermeyi kabul etmeleri halinde yine kendilerine savaş açmaktan vazgeçilir. Fakat cizye vermeyi de reddetmeleri halinde kendilerine savaş açılır.
Bu hadis-i şerif her kâfirden mutlak surette vergi alınacağına delildir. Bu babda arap olanlarla olmayanlar arasında herhangi bir fark yoktur. Çünkü hadiste geçen düşman sözü, kâfirlerin Arap olanına da acem olanına da şâmil olan genel bir sözdür. İmam Mâlik ile İmam el-EvzâTnin görüşü budur. Hanefilere göre ise, cizye arap olsun, acem olsun ehl-i kitap denilen hristiyanlarla yahudilerden ve mecusilerle acem putperestlerinden alınır. Arap putperestleriyle mürtedlerden alınmaz. Bunlar ya müslüman olur, yahut kılıçtan geçirilir. Kadın, çocuk ve sakatlara da cizye yoktur. İmam Şafiî'ye göre ise, cizye denilen vergi arap olsun acem olsun yalnız ehl-i kitap ile mecûsilerden alınır. Çünkü Allah Teâlâ hazretleri ehl-i kitabı zikrettikten sonra "ta cizyeyi verinceye kadar"[488] buyurmuştur. Hz. Peygamber de, "Onlara karşı ehl-i kitap muamelesi yapın." buyurmaktadır.
Bunlardan geriye kalanlar, "Onlarla muharebe edin, ta ki fitne olmasın"[489] ve "Müşriklerle bulduğunuz yerde harbedin"[490] âyet-i kerimelerinin umûmuna dahildirler.
Şâfiîler mevzumuzu teşkil eden hadis hakkında; "Bu hadis Mekkenin fethinden önce vârid olmuştur. Ayetler îse, hicretten sonra nazil oldu. Binaenaleyh, Büreyde hadisi ya mensuhtur, yahut ondan murâd ehl-i kitap olan düşmanlardır" diyerek hadisle istidlalden özür beyan etmişlerdir. Hadis-i şerifte kâfirleri Allah'ın hükmüne arzetmek de nehy buyrulmakta ve bu nehyin sebebi izah edilirken "Çünkü sen onlar hakkında Allah'ın hükmüne isabet edip etmediğini bilemezsin." denilmektedir. İslâm kumandanından onlar hakkında kendi içtihadı ile hüküm vermesi isteniyor. Bu da gösterir ki ictihadî meselelerde hak birdir ama her müctehid hakka isabet edemez.[491]

2613. ...Süleyman b. Büreyde'nin babasından rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın ismiyle Allah yolunda ve Allah'ı inkar eden(ler)le savaşınız ve ahdinizi bozmadan, (ganimetlere) hıyanet etmeden, müsle yapmadan çocuk(ları) öldürmeden savaşınız."[492]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir önceki hadisin tamamlayıcısı durumundadır.
Bir önceki hadis-i şerifteki tavsiyelere uyarak düşmana önce müslüman olması ve Medine'ye göç etmesi teklif edildikten sonra bu teklifleri reddetmesi halinde son olarak cizye vermesi teklif edilir. Onu da reddedecek olursa o zaman Allah'dan yardım dileyerek savaş açılır. Ancak bu savaşta diğer milletlerin düşmana reva gördükleri vahşiyane tecavüzlere ve tahribata asla izin verilmemiştir. Bu savaşta esas olan "Sizinle muharebe edenlerle Allah yolunda sizde mukatele edin (lakin) haddi aşmayın (yani adalet, insaf ve hakkaniyet hududunu aşıp da zulme koyulmayın) muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez."[493] âyeti kerimesidir.
Harbe, "bismillah" deyip Allah'ın yardımı istenerek başlanır ve harp sadece Allah'ın dinini yüceltmek gayesiyle, Allah'ı inkar eden kafirlere karşı yapılır. Bu savaşta düşmana karşı verilen sözler yerine getirilir, onlara verilen ahdlere riâyet edilir. Çünkü mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte görüldüğü gibi bütün bu esasları bizzat Allah'ın Rasûlü tesbit etmiş ve ümmetine bu esaslara uymalarını emir buyurmuştur. Ayrıca harpten elde edilen ganimetlere ihanet edilemez. Rasûlü zişan efendimiz diğer bir hadis-i şerifinde de bu manayı şöyle ifâde ediyor; "Ganimete hıyanet etmeyin, zira hıyanet bir ateştir, hem sahiplerine dünyada ve ahirette bir ardır."[494]
Yine mevzumuzu teşkil eden bu hadisi şerifte müsle ve çocukları Öldürmek yasaklanmıştır. Bilindiği gibi Müsle, başkalarına ibret olmak için burnunu, kulağını vesair bazı uzuvlarını kesmek, gözlerini oyarak kendisini çirkin bir şekle sokarak düşmanı cezalandırmaktır.[495] Bu islâmiyette yasaklanmıştır. Nitekim Hz. Peygamberin ilk halifesi Hz. Ebû Bekir'in Suriye'ye müteveccihen gönderdiği orduya verdiği talimat şu mealdedir: "Daima, Allah'ın nazargâhında ve ölüme iriaruz bir halde bulunduğunuzu der hatır ve tezekkür ediniz ve kıyamet gününün hesap günü olduğunu
işlediğinizin hesabını vereceğinizi unutmayınız... Allah yolunda dövüştüğünüz zaman erkekçe, mertçe davranın, düşmana sırtınızı çevirmeyin; zaferinizi kadın, çocuk, ihtiyar kanıyla kirletmeyin. Hurma ağaçlarını kesmeyin. Buğday tarlalarını tahrip etmeyin, yemiş veren ağaçları devirmeyin. Açlığınızı gidermek için zaruret hasıl olmadıkça koyun, inek, deve gibi hayvanları kesmeyin. Söz verdiğiniz vakit, ahdinizin şartlarını ifâda mütekayyıt olun. Yolunuzda ilerledikçe bir takım keşişlere rastgeleceksiniz. Ki, manastırlarda yaşarlar ve inziva halinde Allah'a ibâdetle iştigal ederler, onları kendi hallerinde bırakın ve manastırlarını yakmayın..." Hz. Ebu Bekir'e halef olan Hz. Ömer'in de talimatı şu mealdedir: "Kimseye taaddi ve zulüm etmeyin, zira Hak Teâlâ mu'tedleri ve zalimleri sevmez; savaşta korkak olmayın; kuvvetinizi gaddarlık suretinde kullanmayın; muzaffer olduğunuzda haddi aşmayın, insafa ve adalete aykırı davranmayın; ihtiyarlan, çocukları, kadınları öldürmeyin ve atlı çarpışmalarda veya süvari akınlarında onları telef etmekten sakının."[496]

2614. ...Enes b. Malik (r.a.)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın ismiyle Allah için ve Allah Resulünün dininde (sebat ederek) savaşa çıkınız, aciz kalmış ihtiyarlan, buluğ çağına

ermemiş çocukları ve kadınları öldürmeyin, ganimete ihanet etmeyin ganimetlerinizi toplayınız, (halinizi) düzeltiniz, ihsan ile muamele ediniz.Çünkü Allah ihsan edenleri sever."[497]

Açıklama

Cihaddan maksad Allah'ın ismini yaymak ve yüceltmek ve buna mani olan güçlerle savaşmaktır. Bu hikmete bağlı olarak Hz. Peygamber, cihada giden askerî birliğe ve onun kumandanına cihadın gayesini hatırlatmak için önce savaşa Allah'ı anarak, ismini zikretmek suretiyle ondan yardım dileyerek ve sadece onun dinini yüceltmek için savaşa çıkmalarını ve her zaman olduğu gibi savaş süresince Allah'ın ve Rasûlünün yolundan ayrılmamalan emretmiştir. Özellikle muharip sımfdan olmayan âciz ihtiyarlarla, daha ergenlik çağına gelmemiş çocukları ve. kadınları öldürmemelerini ganimet mallarından hisselerine düşenle yetinip hırsızlık yoluna gitmemelerini, hal ve davranışlarını ıslah edip müslüman kardeşleriyle ve kâfirlerle olan münâsebetlerinde ihsandan ayrılmamalarını hatırlatmıştır.
Hadis sarihlerinin ifadelerinden anlaşıldığına göre harpte öldürülmeleri yasaklanan ihtiyarlardan maksat, savaşa gücü yetmediği gibi düşman kuvvetlerinin cesaretini artırmak için dellalhk yapmaya ve feryadu figan etmeye, harp hilelerini icraya gücü yetmeyen ve düşman kuvvetlerine akıl ve tedbir öğretenlerden olmayan İhtiyarlardır. Fakat bu hususlara gücü yeten ihtiyarlar da diğer muharipler gibi öldürülürler. Çünkü bu özellikteki ihtiyarlar feryat ve figanlanyla düşmanları müslümanlar üzerine kışkırttıkları ve müslümanların işlerini zorlaştırdıkları için muhâribler sınıfından sayılırlar. Nitekim Hz. Peygamber de yüzyirmi yaşındaki bir rivayete göre, yüzaltmış yaşındaki Düreyd b. es-Sâmme'yi düşmana akıl hocalığı yaptığından dolayı öldürmüştür. İmam Şârânî el-Mizanü'1-kübra'da mezheb imamlarının dördünün de bu görüşte olduklarını söylemiştir. Ancak İmam Şafii'nin benimsenen görüşüne göre ihtiyarlar her bakımdan aciz de olsalar harpte öldürülürler.
Metinde geçen, " = küçük" kelimesi, " = çocuk" kelimesinden bedel veya atf-ı beyândır. Bu bakımdan biz "tıflen vela sağiran" kelimelerini "buluğ çağına ermeyen çocuk" diye tercüme ettik. Bu ifâdeye göre harpte erginlik çağına gelmeyen çocukları öldürmekde yasaklanmıştır. Çünkü erginlik çağına gelmeyen çocuklar muharipler sınıfına dahil değildir. Fakat çocuğun bizzat harbe iştirak etmesi ya da hükümdar olması halinde düşman kuvvetlerinin önemli ölçüde işlerine yarar. Bu bakımdan İslam uleması harbe iştirak eden veya düşman kuvvetlerine başkanlık eden bir çocuğun harpte öldürülebileceğine hükmetmişlerdir.
Bu mevzuda Hattâbî şunları söylüyor:
"Harpte kadınların, çocukların öldürülmesinin yasaklanmasını iki şekilde anlamak mümkündür:
1. Bunları esir aldıktan sonra öldürmek yasaktır,
2. Esir almadan önce de esir aldıktan sonra da öldürmek yasaktır.
Öldürülmeleri yasaklanan çocuk ve kadınlardan maksat, savaşan düşman kuvvetlerinin içine katılmayan, çocuklar ve kadınlardır. Fakat düşman muhariplerinin arasında bulunurlar da bunları muhariplerden ayırmak mümkün olmaz ve onları öldürmeden düşman kuvvetlerini imha etmek mümkün olmazsa o zaman çocuklarla kadınlar da öldürülür. Düşman kuvvetleri arasında savaşmadıkça kadını öldürmek caiz değildir. Fıkıh ulemasının çoğunluğu bu görüştedirler. İmam Şafii'ye göre savaşmaya gücü yeten çocukları öldürmek caizdir. el-Evzai ile İmam Ahmed de bu görüştedirler. Harbe katılmayan rahiplerin öldürülüp öldürülmeyeceği konusu ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile rey ehline göre onları öldürmek caiz değildir. İmam Şafii ise, müslümanlığı ya da cizye vermeyi kabul etmemeleri halinde öldürülürler. Rey ehline göre düşkün ve âciz ihtiyarları öldürmek caiz olmadığı gibi kör ve kötürümleri öldürmek de caiz değildir. İmam Şâfiiye göre ise, bunların hepsi öldürülebilir.
Peygamber Efendimiz bu hadisinde ayrıca düşmanlara karşı da ihsanla muamele etmeyi emir buyurmuştur. Bilindiği gibi ihsan, iyilik etme, yapılması uygun olan bir hayrı yapma demektir. İhsan adaletten daha üstündür. Harpte düşmana karşı yapılacak ihsan, onları kulaklarını burunlarını keserek Öldürmekten ve sebepsiz yere ekili ve dikili arazilerini tahrib etmekten kaçınmakla ve benzeri davranışlarla olur.[498]

83. (Savaşta) Düşmanın Yurtlarını Yakmak

2615. ...İbn Ömer (r.a.)den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) Nadîr oğullarının hurmalarını yaktırmış ve kestirmiştir. (Bu hurmalık) Büveyre (diye anılan yer)dir. Bunun üzerine Azız ve Celîl olan Allah, "hurma ağaçlarından herhangi bir şeyi kesmeniz, yahut kökleri üzerinde bırakmanız (hep) Allah'ın izniyledir ve (bu izin, yahudilerin antlaşmalarını bozmaları nedeniyle) Fâsıkları alçalması (ve kahretmesi) içindir."[499] (ayet-i kerimesini) indirmiştir.[500]

Açıklama

Şafii ulemâsından imam Nevevi'nin açıklamasına göre bu hadis, harpte kâfirlerin yaş ağaçlarını kesmenin ve yakmanın caiz olduğuna delâlet eder. Abdurrahman b. el-Kasım, îbn Ömer'in azatlı kölesi Nâfi, Mâlik, Sevri, Ebu Hanife, Şafii, Ahmed, İshak ve ulemanın büyük çoğunluğu bu hadisle amel etmişlerdir. Ebu Bekr es-Sıddık, el-Leys b. Sa'd, Ebu Sevr ve el-Evzaî ise, bunun caiz olmadığı görüşündedirler.
Hz. Peygamberin Benî Nadîr denilen yahudilerin hurmalıklarını yaktırması hadisesi Uhut savaşından sonra müslümanlarla, Benî Nadîr arasında olan savaşta olmuştur. Bu hadiseyi gören ya da duyan müşrikler Hz. Peygambere, "Sen yer yüzünde fesat çıkmasını yasak ediyorsun. Bir de ağaçları kesmek ve yakmak ne oluyor?'* diye itiraz bile etmişlerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ yukarıda tercümesini sunduğumuz ayet-i kerimeyi indirdi ve harpte düşmanın mallarını yakıp yıkmanın caiz

olduğunu açıkladı. Ancak ulemanın açıklamasına göre düşmanın mallarım yakıp yıkmanın caiz olması için, bu yakıp yıkmanın müslümanlara bir menfaat sağlaması gerekir. Bu mevzuda Hattâbî de şunları söylemiştir: "Hz. Peygamberin Nadîr oğullarının hurmalarını yakıp yıkmasını ulema çeşitli şekillerde tefsir etmişlerdir. Ağaç kesmenin mekruh olduğu görüşünde olan kimselere göre Hz. Peygamberin bu hurmaları yakması, hurmalar düşman askerleriyle müslümanların arasında bulunduğu ve müslümanlarm düşmanları görmesine engel teşkil ettiği için Hz. Peygamber onların kesilmesini istemiştir. Yoksa bu ağaçların kesilmesine izin vermezdi. Delilleri ise, Hz. Ebu Bekr'in düşman elinde bulunan Şam arazisindeki ağaçların kesilmesine izin vermemesidir. el-Evzâî'den diğer bir kavle ve İmam Malİk'e göre düşman diyarındaki ağaçları yakıp yıkmak caiz olduğu gibi oradaki evleri tahribetmek de caizdir. Rey taraftarlarına göre de caizdir. İshak b. Rahûye de bu görüştedir. İmam Ahmed ise, ihtiyaç duyulmadıkça düşmana ait olan mamur yerleri harabetmenin tahrimen mekruh olduğunu söylemiştir.
İmam Şafii'ye göre Hz. Ebu Bekr'in Suriye'yi fethe giden müslüman fâtihlere kesilmesini yasakladığı hurma ağaçlarından maksadın meyveli hurma ağaçları olması ihtimali vardır. Çünkü Hz. Ebu Bekr oraların müslü-manların eline geçeceğini Hz. Peygamberden işitmiş ve dolayısıyla bu meyveli ağaçların olduğu gibi kalmasmı istemiş olabilir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre ayet-i kerimede harpte kesilmesine Allah'ın izin verdiğinden bahsedilen "lîne" kelimesinden maksad, acve denilen en üstün hurma cinsinin dışındaki bütün hurma çeşitleridir. Bazılarına göre hurma kütükleridir. Bu kelimeyle tüm hurma ağaçlarının kasdedilmiş olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi tüm ağaç cinslerinin kasde-dildiğini söyleyenler de vardır. Medine'de 120 çeşit hurma ağacı olduğu söylenir.[501]

2616. ...Üsâme (r.a.)'nin haber verdiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem (vefatından önce) sabahleyin (erkenden) Übna'ya baskın yap ve yak" diye kendisine vasiyet etmiş.[502]

Açıklama

"Übna" Filistin'de Askalân ile Remle arasında bugün “Yükna” diye anûan bir yerdir.
Hz. Peygamber vefatından önce buranın halkı üzerine sabahleyin şafak sökerken baskın yapması için Hz. Usâme'ye emir vermiştir. Bilindiği gibi, "Rasül-i zîşân efendimiz genellikle düşman üzerine şafak söktükten ve ezan sesini bekledikten sonra baskın yapardı."[503] Eğer o beldeden bir ezan sesi duyarsa ora halkının müslüman olduğuna hükmederek saldırıdan vazgeçerdi. Fakat ezan sesi duymayacak olursa, saldırıya geçer, halkın tam bir gaflet içinde bulunduğu o vakitlerde onları kılıçtan geçirirdi. Netice itibariyle şunu söylemek istiyoruz ki mevzumuzu teşkil eden bu hadis icabında ani bir baskınla düşmanın yerini yurdunu tahrip etmenin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Hz. Peygamberin, Hz. Üsâme'yi Rumlarla savaşmak Üzere Şam taraflarına göndermesi safer ayının bitmesine üç gün kala sah günü olmuştur. Kısa bir süre sonra Rabiülevvel ayının onikinci pazartesi günü vefat etmiştir.[504]
İmam Şa'rânî'nin el-Mizanii'1-kübrâ'sında açıkladığına göre İmam Ebu Hanife ile îmam Malik müslümanların savaşta ele geçirdikleri düşmana ait mallan kendi Ülkelerine geçiremedikleri zaman tekrar düşman eline geçmemesi için imha etmelerinin, düşmana ait hayvanları kesmelerinin eşyaları yakmalarının caiz olduğunu söylemişlerdir, tbn Rüşd ise imam Şafîî'nin, müslümanlann ele geçirip de kendi ülkelerine götüremedikleri malları yakmaya cevaz verdiğini İmam Malik'in ise cevaz vermediğini söylüyor.
"Ağaç üç kısımdır. Birincisi, düşmanın sütre olarak faydalandığı ağaç.' Bu tür ağaçların kesilmesinin caiz olduğunda icma vardır.
İkincisi, kesilmesi müslümanlann aleyhine olan ağaçlar. Bunların kesilmesi caiz değildir.
Üçüncüsü, kesilmesi müslümanlara fayda da zarar da getirmeyen ağaçlar. Bu ağaçlar hakkında iki görüş vardır:
a) Selef-i salihine göre bu ağaçlan kesmek caiz değildir.
b) İmam Malik ile İmam Şafîî'ye göre ise, caizdir. Bu mevzu için 2615 numaralı hadisin şerhine bakılabilir.[505]

2617. ..Abdullahb.Amr el-Gazzîdedi ki:Ben Ebû Müshir'e Ubnâ (neresidir) diye sorulduğunu işittim, (o da): "Biz (bunu başkalarından) daha iyi biliriz. Orası Yübnâ Filistin (Filistin Yübnâsı denilen bir yer)dir." diye cevap verdi.[506]

Açıklama

Ebû Müshir'in "Biz bunu başkalarından daha iyi biliriz" diye cevap vermesinin sebebi, kendisinin Şam'h olmasındandır. Çünkü Übnâ Filistin taraflarında olduğundan Şam halkı Übnâ'-nın neresi olduğunu başkalarından daha iyi bilir. Ancak el-Muvaffak Üb-nâ'nın Şam taraflarında Yübna'nın da Filistin'de olduğunu, Hz. Peygam-ber'in Hz. Usâme'yi Yübna'ya değil, Übna'ya gönderdiğini söylemiş ve bu mevzuda en doğru görüşün de bu olduğunu ifade etmiştir.[507]

84. Casus Göndermek

2618. ...Enes (r.a.) den; demiştir ki: ."Peygamber (s.a.) Büsey-se'yi Ebû SüfyârTın kafilesinin ne yapmakta olduğunu gözetlemek üzere casus olarak gönderdi.”[508]

Açıklama

Burada söz konusu edilen casusluk, Kureyş'in kadın-erkek herkesten büyük sermayeler toplayarak Şam'a gönderdikleri büyük ticâret kervanı ile ilgilidir. Hz. Peygamber, Kureyşlilerin harp hazırlıkları için işlerine yarayacağı bu kervanla ilgilenmiş dönüşünde onu gözetleyip, hakkında bilgi toplamak üzere Hz. Büseyse'yi casus olarak görevlendirmişti. Bu durum düşmanın harp planlarını öğrenmek için casus kullanmanın meşruiyyetine delâlet etmektedir.
Harpte düşman hakkında iyice malumat toplama ve tam bir haber alma, bunun yanında kendi maksat ve niyetlerini ondan saklama veya karşı casusluk, Hz. Peygamberin takibettiği önemli bir umdedir. Benû Mustalik kabilesi müslümanlar arasına bir casus göndermişler ve bu müslümanlar tarafından yakalanmıştı. Bir müslüman olan Hatib, İslam düşmanlarına hitaben Hz. Peygamberin onlar hakkında hazırladığı plan ve niyetlerden bahseden bir mektup yazdı. Fakat bu hıyanet yazısını götüren kadın, yolda Hz. Peygamberin adamları tarafından yakalandı. Muhammed (s.a.) Mekke'de, Evtas'da ve diğer havalilerde buraların fethinden evvel casuslar bulunduruyordu. Bunlar kendi bulundukları havalide cereyan eden olaylar hakkında Hz. Peygamberi gizlice ve muntazam süratte haberdar ediyorlardı.[509]
Hz. Peygamber iki türlü casus kullanırdı:
1. Gören casus (ayn)
2. Dinleyen ve haber alan casus[510]
Eski devirlerde casuslar modern zamanlarda olduğu gibi mukabil tarafa bu kadar çok zarar veremezlerdi. Zamanımızda casusluk bir sanat olmaktan çıkmış hakiki bir ilim halinde inkişaf etmiştir. Bununla beraber eski zamanlarda da düşmandan haberleri saklamak için, inceden inceye düşünülmüş tedbirler alınırdı. Bazı defalar Peygamber (s.a.) bütün yolları, askeri ehemmiyeti haiz haberlerin sızmasını önlemek maksadıyla, hususi şahıslara karşı kapatırdı.
Ebu Yûsuf, İslâm devletinin tebası olsun veya olmasın gayri müslim casuslara ölüm cezası ve islam dininde olanlara da hapis ve bedenî işkence cezaları verilmesi fikrindedir. Muasırı eş-Şeybâni, casusluğu hırsızlıktan daha hafif görür ve İslam devletinin tebaasının casusluktan dolayı boyunlarının vurulmaması mütalaasında bulunur. Yabancılara gelince onlara karşı hiç merhameti yoktur.
Ceza bahis konusu olunca erkek ile kadın arasında hiç bir fark gözetilmez. Bununla beraber İslam hukukşinasları rüşde varmamış bir kimsenin hiç bir şekilde ölüm cezasına çarptırılanı ayacağı m söylerler.[511]

85. Yolcu (Yolda) Rastladığı Hurmayı Yiyebilir, Ve Önüne Gelen (Temiz Hayvanların) Sütünden İçebilir Mi?

2619. ...Semûre b. Cundub (r.a.)den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz (yolculuğu esnasında sağlıklı) bir hayvanla karşılaşırsa (bir baksın eğer) onun sahibi varsa (sahibinden) izin istesin. Eğer kendisine izin verirse (hayvanı) sağsın ve (sütünü) içsin.Eğer sahibi yoksa üç (defa) seslensin eğer (sahibi) ona cevap verecek olursa, ondan izin istesin. Eğer cevap veren olmazsa (hayvanı) sağsın, (sütünü) içsin ve (artanı) götürmesin."[512]

Açıklama

Bu hadisin tefsirinde ulema ihtilaf etmiştir. Hadis ulemasından bazılarına göre bu hadis-i şerif, bir yolcunun önüne gelen koyun, sığır ve deve cinsinden sahipsiz bir hayvanın sütünü sağıp içmesinin ve uğramış olduğu bir bahçenin meyvesini yemesinin caiz olduğunu ifâde etmektedir. Hz. Peygamber bunun caiz olduğunu haber verdiğine göre sahipsiz olan bir hayvanın sütünü sağıp içen, ya da uğradığı bir bahçenin meyvesini yiyen bir kimse, içtiği sütün ya da yediği meyvenin kıymetini sahibine ödemesi de gerekmez. İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü budur.
Bazılarına göre ise, zaruret olmadıkça bir yolcunun sahipsiz bir bahçeye girip meyvesini yemesi, sahipsiz bir hayvanı sağıp sütünü içmesi caiz değildir. Ancak zaruret icabı böyle bir bahçenin meyvesini yiyebildiği gibi sahipsiz bir hayvanın sütünü de içebilir. Ancak daha sonra kıymetini sahibine ödemesi gerekir, imam Malik ile Şafîî ve Ebu Hanife bu görüştedirler. Bu görüşte olan ulemanın delillerinden bazıları şunlardır:
1. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerimende; "Ey inananlar, mallarınızı aranızda (İslam şeriatının helâl kılmadığı, faiz, kumar, hırsızlık ve gasb v.s. gibi) bâtıl sebeblerle yemeyin..."[513] buyurmuştur. Sahibinden izin almadan sağmal bir hayvanın sütünü sağıp içmek o kimsenin malını haksızlıkla yemektir.
2. O hayvanın bir yetim malı olması ihtimali de vardır. Eğer yetim malıysa o zaman "zulüm ile öksüzlerin mallarını yiyenler, karınlarına sadece ateş doldurmaktadırlar ve çılgın bir ateşe gireceklerdir."[514] âyet-i kerimesindeki tehdidin kapsamına girmiş olurlar.
3. "Sizin kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız biribirinize haramdır..."[515]
4. "Sizden biriniz, iznini almadan din kardeşinin sağmal hayvanını sağmasın..."[516] Birinci görüşü savunanlar bu delillerin hepsine ayrı ayrı cevap vermişlerdir. İbn Kayyım el-Cevziyye bunlan uzun uzun açıklamıştır.[517]
Tuhfetu'l-ahvezî yazarının açıklamasına göre bazıları bu mevzudaki farklı hadislerin arasını şu şekilde uzlaştırmışlardır:
1. Bu mevzuda gelen hadislerdeki bir bahçeye uğrayan kimsenin onun meyvelerinden yemesine, karşısına gelen sağmal bir hayvanın sütünden içmesine izin veren hadisler mal sahibinin özel veya genel mânâda izni bulunmasıyla ilgilidir. Bu mevzudaki yasaklayıcı hadisler ise, mal sahibinin izni bulunmamasıyla ilgilidir.
2. Bazılarına göre ise, bu hadislerdeki izin, yolculardan zaruret halinde olanlara, açlıktan ölme durumunda kalanlara aittir. Bu mevzudaki yasaklayıcı hadisler ise, bunların dışında kalan kimselerle ilgilidir.
3. Bazılarına göre ise, bu mevzudaki yasaklayıcı hadisler mal sahibinin, malını yiyen veya içen kimseden daha muhtaç olması ile ilgilidir. Nitekim şu hadis-i şerifde bu gerçeği ifade etmektedir: "Biz (bir defa) Rasû-lullah (s.a.) ile birlikte yolculuk ederken memeleri "ıda" denilen bitki ile bağlanmış bir deve sürüsü ile karşılaştık. Biz (sütünü sağıp içmek üzere) develerin

olduğu yerde toplandık. Bunun Üzerine Rasûlullah (s.a.) bizi çağırdı. Biz de onun yamna döndük. Rasûl-i Ekrem: "Şüphesiz bu deve sürüsü müslümanlardan bir ev halkının malıdır. Sütü de onların azığı ve Allah'dan sonra (muhtaç oldukları) bereket (ve hayırlı malı) dir. İçinde yol azığınız bulunan kaplarınızın yanma döndüğünüzde içindeki azıklarınızın götürülmüş olduğunu görmeniz sizi sevindirir mi?" buyurdu. Sahâ-bîler "Hayır" dediler. Rasûl-i Ekrem de: "Şüphesiz bu da öyledir" buyurdu.[518]

4. Bazıların a göre bu mevzudaki hadislerdeki izin mal sahibinin zengin olmasıyla yasak da fakir olmasıyla ilgilidir.

5. Bazılarına göre ise, bu mevzudaki yasaklayıcı hadisler memeleri kese ile bağlı koyunların sağılmasıyla İlgilidir. İzin ise, memeleri sarılı olmayan koyunların sağılmasıyla ilgilidir. Ancak tmam Ahmed'in rivayet ettiği; "Eğer siz bu hayvanı mutlak sağacaksanız sağın, sütünü için (fakat kalanı da sağıp evlerinize) götürmeyin."[519] anlamındaki hadis bu mevzuda memeleri sarılı hayvanla sarılı olmayan arasında bir fark olmadığını ifade etmektedir.

6. bmVl-Arabî'ye göre ise, bu mevzuda gelen bazı hadislerdeki ruhsatlar bu ruhsatların âdet halinde yaşadığı memleketlerle ve oranın halkıyla ilgilidir. Hicaz, Şam ve diğer bazı memleketler ve ruhsatın ta eski zamanlardan beri âdet halinde yaşayıp geldiği yerlerdir.

7. bû Davud'a göre, bu iznin bulunduğu hadisler sadece yolcular içindir.

8. Bazılarına göre ise, bu izin zimmîlerin mallarına aittir. Bu mevzudaki yasaklar da müslümanlann mallarıyla ilgilidir.

9. Hanefi ulemasından Tah&vTye göre ise, sözkonusu hadis-i şeriflerde geçen izin, yolcuları evlerde misafir etmenin vâcib olduğu dönemlere aittir. Daha sonra bu vacibin neshedilmesiyle bu izin de neshedilmiştir.[520]

2620. ...Abbad b. Şurahbîl'den; demiştir ki: Ben yoksul ve açtım. Bunun üzerine Medine'nin bahçelerinden bir bahçeye girip, bir (mikdar) başağı ovalayıp yedim. (Bir kısmını da) elbisemin içerisine koydum. Az sonra bahçenin sahibi çıkageldi, beni doğdu ve elbisemi aldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)e vardım (durumu ona haber verdim) Bunun üzerine (Hz. Peygamber) Ona (hitaben) "Sen (bu adama) bir şey Öğretmedin; o cahildi. Ve onu doyurmadın, O açtı." dedi ve ona elbisemi bana geri vermesini emretti. (Bahçe sahibi de) bana bir vesk, yahut da yarım vesk buğday verdi"[521]

Açıklama

Sene: Halka isabet eden umûmî açlık ve kıtlık için kullanılan bir kelimedir, tbn Mâce'nin rivayetinde bu kelime, "açlık ve kıtlık yılı" anlamına gelen kelimesi vardır. Burada anlaşılıyor ki olay bir kıtlık yılında cereyan etmiştir.

Râvi bu hadisi rivayet ederken Hz. Peygamberin "ç" anlamına gelen, kelimesini mi, yoksa yine aynı manaya gelen kelimesini mi kullandığını kesinlikle hatırlayamadığından, bu tereddüdünü, ıil. ju y wu Jtf liifeCai iken yahut da sağib iken" cümlesiyle ifade etmiştir. Bir başka ifadeyle bu cümledeki tereddüt, Hz. Peygambere değil, âviye aittir.

Hz. Peygamber bahçe sahibine; "Sen ona bir şey öğretmedin. O da cahil idi. Sen onu doyurmadın o aç idi."özleriyle; "Senin bahçene giren bu adam, sadece bahçeye giren aç bir adamın, bahçenin ürünlerinden yiyebileceğini biliyordu. Fakat yedikten sonra kalan kısmı yanında götüremeyeceğini bilmiyordu. Bunu kendisine öğretmen gerekirdi. Oysa sen bunu yapmadığın gibi o fakiri doyurmaya da yanaşmadın" demek istemiştir. Daha sonra bahçe sahibine sözü geçen fakirin elbisesini geri vermesini emretmiş. Bunun üzerine bahçe sahibi fakire elbisesini geri verdiği gibi bir yahut da yarım vesk buğday vermiştir. Bilindiği gibi bir vesk altmış sa'dır.[522] ltmış sa\ 62.400 dirhem mikdarıdır.[523]

Bir dirhem, 3,2 gram olduğuna göre bir vesk 19 kilo 960 gram ağırlığa eşittir. Ebû Davud'un rivayetinde bu buğdayı bahçe sahibinin verdiği ifade edilirken Nesai'nin rivayetinde Hz. Peygamberin verdiği ifade edilmektedir. Nitekim İbnü'l-Esir'in Usdü'1-ğâbe isimli eserindeki rivayette Ne-sâî'nin rivayetini te'yid etmektedir.

Bu farklı rivayetler için Bezlu'l-mechûd yazarı şunları söylüyor, "Bahçe sahibi bu buğdayı sözü geçen fakire Hz. Peygamberin emriyle verdiği için, Nesai'nin ve İbnü'l-Esir'in buğdayı sanki Hz. Peygamber vermiş gibi rivayet etmiş olmaları ayrıca Hz. Peygamberin bahçe sahibiyle birlikte beytü'l-mâle giderek bu buğdayı fakire vermek üzere ona teslim ettiği bu yüzden de râvilerden bir kısmı, bu verme işini Hz. Peygambere isnad ederken bir kısmının da bahçe sahibine isnadettiği ve aslında bu rivayetler arasında bir çelişki bulunmadığı söylenebilir."

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi ekili bir bahçeye ya da tarlaya uğrayan bir kimsenin zaruret olmadıkça oranın meyvelerinden veya sebzelerinden yemesi caiz değildir. Zaruret halinde ise, kıymetini ödemek şartıyla yiyebilir. Cumhur-u ulemanın ve imam Şâfiînin görüşü budur. Seleften bazılarına göre ise, zaruret halinde olan bir kimsenin uğramış olduğu bir bahçeden yediği meyve ya da sebzelerin parasını ödemesi gerekmez.

İmam Ahmed'den gelen en sahih rivyete göre bir kimse etrafı duvarla veya çitle çevrili olmayan bir bahçenin yaş meyvelerinden zaruret olmasa bile yiyebilir.

İmam Ahmed'den gelen ikinci bir rivayete göre ise, ancak zaruret halinde yiyebilir. Her iki halde de bu kimseye yediği meyvelerin veya sebzelerin bedelini ödemesi gerekmez.

İmam Şafîî bir kimsenin uğramış olduğu herhangi bir bahçenin meyvelerinden zaruretsiz olarak yiyip içmesinin, caiz olup yediğinin bedelini de borçlanmamasını, bu görüşe temel teşkil eden hadislerin sıhhatine bağlamış ve "Eğer buna cevaz veren hadis sahihse bu fetva da sahihtir." demiştir. Beyhaki'nin açıklamasına göre bu hadisten maksat şu hadistir: "Meyve bahçesine giren (meyvelerden) yesin ve (fakat) eteğini doldurmasın."[524] Her ne kadar Beyhakî bu hadisin ğarib olduğunu söylemişse de Hafız İbn Hacer bu mevzuda gelen hadislerin tümünü bir arada mütalaa ederek bu hadisin sahih olduğu kanaatine varmıştır.[525]

Hanefi uleması ise bu cevazın, i s lamın ilk yıllarına ait olduğu fakat sonradan neshediidiği görüşündedir. Hanefî ulemâsının bu mevzudaki görüşü cumhur-ı ulemânın görüşü gibidir. Binaenaleyh, Hanefilere göre bir kimse zaruret hali olmadan

başkasının bahçesine giremez. Zaruret halinde başkasının bahçesine giren kimse de yediğinin parasını borçlanır.[526] Bütün bu görüşlerin delillerini bir önceki hadisin şerhinde kısaca anlatmış bulunuyoruz.[527]

2621. ...Ebu Bişr, "Ben Ğuber oğullarından biri olan Abbad b. Şürahbil'i (şöyle derken) işittim" dedi ve (önceki hadisin) mânâsını rivayet etti.[528]

Bir Kimsenin (Başkasına Ait Bir Bahçedeki Ağaçların Dallarından Ere) Düşenleri Yiyebileceğini Söyleyenler(İn Delili Olan Hadis)[529]

2622. ...Ebû Rafi b. Amr el-öıfâif nin amcasından rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben çocuktum. Ensann hurmalarını taşlıyordum. Peygamber (s.a.)'ın huzuruna getirildim.
"Ey çocuk, hurmaları niçin taşlıyorsun?" buyurdu.
Ben de; düşürdüklerimi yiyorum (da onun için taşlıyorum) diye cevap verdim. (Peygamber -s.a.- de)
"Hurma ağaçlannı taşlama, altlarına dökülenleri ye" buyurdu. Sonra çocuğun başım okşayıp; "-Ey Allahım bunun karnını doyur" diye dua etti.[530]

Açıklama

Metinde geçen "yiyorum diye cevap verdi" anlamına gelen "Kale âkilu" cümlesini îbn Mace "kültü âkilü = yiyorum diye cevap verdim" şeklinde rivayet etmiştir. Aralarında netice itibarıyla herhangi bir fark yoktur.
Bu hadis-i şerif bir bahçede bulunan ağaçların altına kendiliğinden dökülen meyveleri toplayıp yemenin caiz olduğunu ifâde etmektedir.
Nitekim kıymetli âlimlerimizden Ö.N. Bilmen Efendi de bu mevzuda şunları kaydetmiştir: "Yollarda, bostanlarda, ağaçların altlarında bulunan başaklar, mayveler hakkında da lukata hükümleri caizdir. Maamafih bu hususta tafsilat vardır. Şöyle ki;
Yazın şehirlerde ağaçların altlarına dökülen meyveler sahipleri tarafından serâhaten veya adeti vechi ile delâleten ibâhe edilmiş ise, alınıp yiyilebilir, aksi durumda yiyilemez haramdır.
Şehirlerde bahçe ve bostan içinde bulunan meyveler ceviz vesaire gibi bozulmayıp kalabilecek şeylerden ise, sahiplerinin seraheten izinleri bulunmadıkça alınamaz. Çabuk bozulacak şeylerden ise muhtar olan kavle göre seraheten veya adeten men edilmemiş olunca alınıp yiyilebilir. Diğer bir kavli göre de sahiplerinin rızaları bilinmedikçe alınıp yiyilemez.
Bu vaziyet olunca bakılır; eğer meyveler bozulmayıp kalabilecek şeylerden ise sahiplerinin izinleri bilinmedikçe alınıp yiyilemez. Fakat bozulacak şeylerden ise, -muhtar olan kavle göre- men edildiği tebeyyün edilmedikçe alınıp yiyilebilir.
Ağaç üzerinde bulunan meyvalara gelince bunlar, her nerede bulunurlarsa bulunsun, sahiplerinin izinleri olmadıkça efdal olan alınıp yenil-memesidir. Meğer ki pek mebzul olup da yiyilmeleri sahiplerine ağır gelmesin. O halde, o meyvalardan bir miktar alınıp orada yiyilebilir. Fakat toplanıp başka bir yere götürülemez. Bu caiz değildir.
Akar ırmak suları üzerinde bulunan meyveleri çok olsa da toplayıp yemek caizdir. Çünkü bunlar bu halde bırakılsa çabuk bozulurlar, bunları toplamaya delâleten izin vardır. Fakat böyle su üzerinde bulunan ağaçlara gelince bakılır. Eğer sudan çıkarılacakları zaman kıymetli bulunmayacak şeyler ise alınmaları helal olur. Fakat kıymetli bulunacak şeyler ise helal olmaz, haklarında lukata muamelesi yapılır. Yollara dökülmüş olan ağaç yaprakları eğer dut yaprakları gibi kendisiyle istifade olunacak şeyler ise, bunları toplayıp almak caiz değildir. Aksi takdirde kıymetini sahibine borçlu olurlar. Fakat istifade olunmayacak şeyler ise, toplanıp alınabilirler, ödenmeleri lazım gelmez.
Ekin tarlalarında veya karpuz, ve salata bostanlarında ekinler alındıktan ve karpuzlarla salatalar toplandıktan sonra başkalarının toplanmalarına adeten izin verilmiş olan başak vesaire döküntülerini toplamak caizdir.[531]

86. Bir Kimse Herhangi Bir Sağmal Hayvanı Sahibinin İzni Olmadan Sağamaz Diyenlerin Delili

2623. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Sakın bir kimse (sahibinin) izni olmadan başka birinin davarını sağmasın. Biriniz kilerine varılıp da hazinesinin kırılıp zahiresinin sanl(ıp alın)masını hoş görür mü? İnsanların hayvanlarının memeleri de onlara yiyeceklerini biriktirir. Binaenaleyh kimse izin almadıkça diğer bir kimsenin davanını sağmasın."[532]

Açıklama

Mâşiye; deve, sığır, koyun ve keçi anlamlarında kullanılırsa da daha ziyâde koyun için kullanılır.
Meşrebe ise içinde buğday, un gibi yiyecek maddelerinin saklandığı anbar veya kiler demektir.
Duru; kelimesi "Dur*' kelimesinin çoğuludur. Sağmal hayvanların memeleri için kullanılır. 2619 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Hanefilerle, Şâfîîlere, Mâlikilere ve Cumhur-ı ulemâya göre izinsiz hiç bir kimse, birinin bağ ve bahçesinden yemiş yiyemez; davarının sütünü içemez. Meğer ki muztar kala. O zaman zaruret miktarı yiyip içebilir. Bu zevat cevaz bildiren hadisler hakkında muhtelif yönlerden cevaplar vermişlerdir.
a) Kurtubi: "Malum kaide ile amel etmek daha iyidir" demiştir.
b) Nehy bildiren hadis, cevaz hadisinden daha sahihtir.
c) Cevaz bildiren hadisler âdete nazaran mal sahiplerinin razı olduklarının bilinmesine hamledilirler.

d) Cevaz meselesi zaruret zamanlarına hamledilir. Nitekim İslâm'ın ilk zamanlarında hal böyle idi.
Bu hususta Tahâvî de şunları söylemiştir: "Bu hadisler misafir kabul etmenin vâcib olduğu zamanlara mahsustur. Rasûlullah (s.a.) bunu emir buyurmuş, gelen misafiri kabul etmeyi hane sahibine vacip kılmıştır. Bila-here vücup neshedilerek hükmü kaldırılınca adı geçen hadislerin hükmü de kalkmıştır."
Hicret esnasında Peygamber (s.a.) ile Hz. Ebu Bekr'in içtikleri süt hakkında Kurtubî; Bu, koyun sahibine bir idlal(yani nazı geçme)idi. Çünkü Hz. Ebû Bekir onu tanıyordu. Yahut o çobanın oradan geçenlere süt takdim edilmesine izin verdiğini biliyordu.Yahut o süt kendisine eman verilmemiş bir harbiye ait olduğu için içmişlerdi, diyor. Bu hususta daha başka sözler de söylenmiştir.[533]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şeref zahire biriktirmenin mutlak surette câiz olmadım söyleyenlerin aleyhine delildir.
2. Süte yiyecek denilebilir. Binaenaleyh, yiyecek yememeğe yemin eden bir kimse süt içmekle yeminini bozmuş olur. Ancak sütü yiyecek saymamaya niyet etmişse yemini bozulmaz.
3. Sağmal koyun, süt karşılığı satılabilir. Fukaha sağmal koyunun süt ve sair yiyeceklerle peşinen veya veresiye satılıp satılamayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir, tmam Malik'e göre, koyunun memesinde süt bulunmamak ve peşin olmak şartı ile sağmal bir koyunu süt mukabilinde satmakta beis yoktur. Koyunun memesinde süt bulunursa, süt mukabilinde peşin satmak caiz değildir. Koyun sağmal değilse peşin ve veresiye satılabilir.
Hanefilerle imam Şafiî'ye göre sağmal koyunu, yiyecek mukabili veresiye satmak caiz değildir. İmam Şafiî memesinde süt olan koyunun süt mukabilinde hiç bir suretle satılamayacağına kaildir.
4. Kıyasın sahih olabilmesi için fer'in asla her hususta müsâvî olması şart değildir. Zira muhafaza hususunda meme hazineye müsavi değildir; bununla beraber peygamber (s.a.) izinsiz sağmanın haram olması babında memeyi yiyecek hazinesi hükmünde saymıştır.
5. Bir meseleyi zihinlere iyi yerleştirmek için ata sözlerinden istifâde caizdir.[534]

87. (Allah'a, Rasûlüne Ve Ulü'l-Emre) İtaat Etmek

2624. ...Ibn Cüreyc dedi ki: "Ey inananlar, Allah'a itaat edin. Rasûle ve sizden olan (halifelere, hakimlere, âlimlere, hak ve adalet üzere olan) emir sahibine itaat edin..."[535] (âyet-i kerimesi) Abdullah b. Kays b. Adiyy (hakkında indi) Peygamber (s.a.) onu bir seriyye de gönder(miş)di. Bana bunu Ya'la, Said b . Cübeyr'den O da îbn Abbas'dan naklen haber verdi.[536]

Açıklama

Ulu'l-emr: Buyruk sahibi sözü geçerli olan kişi demektir. Bunun devlet başkanı, vâlîler ve daha genel anlamıyla yöneticiler olduğu âyetin siyakından anlaşılmaktadır. Fakat Ibn Ab-bas'a dayanan bir görüşe göre buyruk sahipleri din bilginleridir. "Onlara emniyet ve korku haberi geldiği zaman, onu hemen yaytverirler. Halbuki bunu, Rasûle ve aralarındaki emir sahiplerine götürselerdi, içlerinden işin içyüzünü araştırıp çıkaranlar onun ne olduğunu bilirlerdi"[537] mealindeki âyet-i kerimeden alimlerin de ululemr olduğu anlaşılmaktadır. Fahr-i Râ-zi'ye göre buyruk sahiplerinin hail ve akd denilen ittifakları bütün ümmeti temsil ederek kitap ve sünnetten başka başlıbaşına bir delil teşkil eden ehl-i icma olması gerekir. Ulemâya, ümeraya, hukemaya itaat ise, Allah'a, rasûlüne ve hal ve akd sahiplerine itaattan kaynaklanan ve ona bağlı olan bir itaattir.[538] İbn Kesir de ulema olsun, ümera olsun bütün buyruk sahiplerinin ululemr olduğunu söylüyor. Hanefi ulemasından Aynı âyet-i kerimede geçen "ulu'l-emr = emir sahipleri" hakkındaki görüşleri onbir maddede özetlemiştir:
1. Âmirlerdir. Ibn Abbas (r.a.) ile Ebu Hüreyre, İbn Zeyd ve Süddî bu- görüştedirler.
2. Hz. Ebû Bekr ile Ömer (r.a.) dir. Hz. İkrime bu görüştedir.
3. Tüm sahabedir. Mücâhid (r.a.)'in görüşü budur.
4. Dört halifedir. Sa'lebi, Ebu Bekr el-Varrak'ın bu görüşte olduğunu söylemiştir.
5. Ata (r.a.) e göre ise, âyet-i kerîmede geçen ulu'l-emr sözüyle kas-dedilen Muhacirler ile Ensardır.
6. Sahabe ve tabiûndur
7. İbn Keysan bu kelimeyle kasdedilen halkı idare eden akıllı kimselerdir.
8. İlim adamları ile fıkıh ulemasıdır. Cabir b. Abdillah ile Hasan el-Basri ve Ebu'l-Aliyye (r.a.) bu görüştedirler.
9. Seriyye kumandanlarıdır. Meymun b. Mehran, Mukâtil ve Kelbi bu görüştedirler.
10. Mücâhid'e göre Ulu'l-emr tüm ilim adamları ve Kur'an alimleridir. İmam Mâlik de bu görüşü tercih etmiştir.
11. Liyakatlerinden dolayı bir iş başına getirilmiş olan herkes Ulu'l-emr'dir.[539] Buhari şârihi, Aynî de bu görüşler içerisinde son görüşü tercih ederek "Sahih olan da budur" demiş ve Buhârî'nin de bu görüşte olduğunu ifade etmiştir. Ancak Allah'a veRasûlüne itaat mutlak olmakla beraber, ulu'1-emre itaat mutlak değildir. Bazı kayıt ve şartlara tabidir. Bu mânâyı ifade için Cenab-ı Hak, Allah'a ve Rasûlüne itaati ayrı ayrı zikrettiği halde ulu'l-emr için ayrıca " = itaat ediniz" buyurmamış, ulu'1-emre itaati, Rasûlüne atfen bağlı olarak zikretmiştir. Bu atıf şundan dolayıdır. Eğer Ulu'1-Emr sizden ise, yâni müslümansa, iktisâdi, sosyal ve toplum hayatının her noktasında Allahm emirlerine göre hüküm veriyor, Rasûlullah'ın sünnetine bağlı kalıyorsa, idare ediş şekli Allah'ın Ahkâmı ve Rasûlullahın hayat tarzıyla çatışmıyorsa itaat ediniz. Bunun aksi ise Tâğûtlar ve saptırıcı ve idarecilere yaranmak için yağ çeken âlimlerdir ki onlarda idareci ve âlimdirler. Eğer idarecinin vasfı Tâğut ve bu tür alim kavramına uygunsa onlarada isyan etmek bir mü'min üzerine farzdır.

Burada şâyân-ı dikkat olan kayıtlardan birisi de mü'minlere hitaben kaydıdır ki mânâsı vazıhtır. Mü'minlerden olmayan ulu'1-emre itaat dînen vâcib kılınmamıştır.[540]
Yine Aynî'nin açıklamasına göre, Davûdî bu âyetin Abdullah b. Hu-zafe hakkında indiğini ifâde ederek Abdullah b. Abbas (r.a.) dan gelen rivayeti reddetmiş ve bu rivayetin Hz. Abbas'dan rivayet eden râvilerden biri tarafından yanlışlıkla tahrif edilerek değiştirilmiş olabileceğini savunmuştur. Davûdî'nin bu mevzudaki görüşü şudur: Abdullah b. Huzafe'nin başından geçen bu mevzu ile ilgili olayda[541] Rasûl-i ekrem askerlerin ona isyan etmesini hoş karşılamamıştır. Binaenaleyh bu ayetin Abdullah b. Huzafe hakkında indiğini iddia etmek, âyeti indirilmiş gayesine zıt bir yönde tefsir etmek olur.[542] ancak Davûdi'ye şöyle cevap verilmiştir: "Abdullah b. Huzâfe kıssasından murad,
"Eğer bir şeyde münakaşa ederseniz onu Allah'a ve Rasûle ar/ediverin" âyetidir. Hz. Abdullah'ın seriyyesine gereken de bu idi. Kendimizi ateşe atalım mı atmayalım mı diye münaza'a ederken meseleyi Allah ve Rasûlüne irca edeceklerdi. Onlar bunu yapmadılar, âyet onun için inmiştir."[543] Bu mevzuda İbn Kesir de şunları söylüyor: "Allah (c.c)'a itaatten murad, Kur'an-i Kerim'in hükümlerine uymak; peygambere itaatten murad, sünnete riâyet etmek; ulu'l-emr'e itaattan murad, Allah'ın emirleri doğrultusundaki emirlerine uymaktır"[544] Rasûl-i Ekrem (s.a.)'in;"Her kim Ulu-lemr'e (halifeye) itaatten bîr el kadar ayrılırsa, kıyamet gününde Allah (c.c.)'a fiili hususunda lehinde hiç bir hücceti olmayarak kavuşacaktır. Her kim de boynunda (halifeye) bey'atı olmayarak ölürse cahiliyye ölümü ile ölür"[545] buyurduğu sabittir. İmam Ebu Muîn en-Nesefî, "Üzerimizde İslam devlet başkanı olan imam (ululemr'i) görmeden bir günün geçmesi caiz değildir. İmam devlet başkanı olan halifedir. İmametin hak olduğunu kabul etmeyen kimse kafir olur." demiştir.[546]

2625. ...Ali (r.a.) den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) bir ordu göndermiş ve başına da bir adamı kumandan tayin edip, onlara kumandanı dinlemelerini ve ona itaat etmelerini emretmişti. Bir süre sonra kumandan bir ateş yaktı ve askerlere ateşe girmelerini emretti. Bunun üzerine bazı askerler, "biz sadece ateşten kaçtık" dediler. Diğer bir kısmı da ateşe girmek istediler. Bu haber peygamber (s.a.)e erişince; "Eğer onlar ateşe girselerdi ebediyyen ateşte kalacaklardı.' dedi ve "Allah'a isyan hususunda (kula) itaat yoktur (kula) itaat ancak dine uygun olan işlerdedir" buyurdu.[547]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yetkili kişilerin emirlerini yerine getirmek için Allah'ın ve Rasûlünün emirlerini çiğnemenin Allah'a ve Rasûlüne isyan sayılacağını, âmirin, Allah'ın ve Rasûlünün emirlerine aykırı olarak verdiği emirlerin, bu emri yerine getiren memuru sorumluluktan kurtaramayacağını ve içinde mâsiyet bulunan taat ve ibâdetin makbul olamayacağını ifade etmektedir.
Metinde geçen "Eğer onlar ateşe girselerdi ebediyyen o ateşte kalacaklardı" cümlesindeki "ateş" ten maksat cehennem ateşi değil, kumandanın yakmış olduğu ateştir. Hafız îbn Hacer bu ateşten maksadın kumandanın yaktığı ateş mi yoksa cehennem ateşi mi olduğu meselesinde bazı ihtimaller üzerinde durduktan sonra bu ateşten maksadın, kumandan tarafından yakılan ateş olduğunun kanaatine varmıştır. Buna göre cümlenin mânâsı şöyledir: "Eğer onlar bu ateşe girselerdi zannettikleri gibi zararsız olarak kurtulamayacaklardı. Bilakis orada yanıp gideceklerdi." Yine aynı cümlede geçen ebediyyen kelimesi de "sonsuza kadar** anlamında kullanılmayıp "uzun süre" anlamında kullanılmıştır. Nitekim "ebed" kelimesi "Amma onlar, ellerinin (yapıp) öne sürdüğü (işler) yüzünden ölümü asla temenni etmezler..."[548] meâlindeki âyet-i kerimede de aynı şekilde "uzun süre" anlamında kullanılmıştır.
Binaenaleyh bu cümle ile, "Eğer bu askerler kumandanın emrine itaat etmeyi vâcib zannederek ve ateşin kendilerine zarar vermeyeceğine inanarak ateşe girselerdi kendilerine böylesine yakından ilgilendiren hayatî bir meselenin asılını öğrenmek için gereken çabayı göstermediklerinden ve neticede intihar gibi bir yasağı çiğnediklerinden dolayı günahkâr olacaklar ve içine girdikleri ateşte yanıp gitmeye müstehak olacaklardı" denilmek istenmiştir.
Bazılarının rivayetine göre bu emri veren kumandan çok şakacı bir kimseymiş, bu emriyle onlara şaka yapmak istemiş. Müslim'in rivayetine göre ise, askerler onu kızdırdıkları için böyle yapmış. Doğru olan da bu ikinci rivayettir.[549]

2626. ...Abdullah b. Amr'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kendisine (Allah'a ve Rasûlüne) isyan emredilmedikçe hoşlandığı ve hoşlanmadığı bir işte (âmiri) dinlemek ve (ona) itaat etmek müs-liiman bir kimseye vaciptir. Fakat kendisine (Allah'a veya Rasûlüne) isyan emredilirse o zaman (hiç bir amiri) dinlemek de yoktur, itaat da yoktur."[550]

Açıklama

2624 numaraİ1 nadism şerhinde açıkladığımız, "Ulu'l-emr" denilen yetkili kimselere itaat etmek, sözlerini dinlemek, emirlerine uymak her müslümana farzdır. Ancak bu farziyyet, sözü geçen yetkililerin emirlerinin Allah'ın ve Rasûlünün emirlerine uygun olmasıyla kayıtlıdır. Binaenaleyh, dine uygun emirlerine uymak her müslüman üzerine farzdır. Allah'a isyan ve günah sayılan emirlerine uymak ise haramdır. Kadı Iyaz bu hususta İslam uleması arasında ittifak bulunduğunu ifâde etmektedir.[551] Hariciler bu hadisi delil göstererek zâlim devlet reisine başkaldırmanın farz olduğunu söylemişlerse de Cumhur-ı ulemâya göre iman ettikten sonra küfre dönmedikçe yahut namazları kılmayı terketmedikçe ona başkaldırmak vâcib değildir.[552] Mevzumuzu teşkil eden bu hadis itaati emreden tüm hadisleri kayıtlamakta ve hadislerdeki yetkililerin emirlerine itaat edilmesiyle ilgili ifâdelerin sadece, Allah'ın ve Rasûlünün emrine uygun emirlerle ilgili olduğunu açıklamaktadır. Allah'ın ve Rasûlünün emirleri ise kapsayıcıdır. Geneldir. Hayatın girdi çıktısı, fert, aile, toplum yapısı ve idari oluşum bu kapsayıcılığın içindedir.[553]

2627. ...Ukbe b. Mâlik'den; dedi ki: Peygamber (s.a.) bir seriyye göndermişti. Ben de askerlerden birine bir kılıç verdim. (Bu kimse seferden) dönünce bana: Rasûlullah (s.a.)in bizi kınadığını görürsen (şaşma) dedi. (Gerçekten Hz. Peygamber de onlara hitaben şöyle) buyurdu:
"Benim (askerin başında kumandan olarak) gönderdiğim adam, emrimi yerine getirmeyince emrimi yerine getirecek birisini onun yerine geçirmekten âciz mi kaldınız?"[554]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi bu hadis-i şerifte, Allah'ın ve Rasûlünün emirlerine uymayan yöneticiye itaat etmek gerekmediğini,onların yerine Allah'ın ve Rasûlünün emirlerine uygun emirler veren ve iş yapan kişilerin geçirilmesini sağlamak için gereken çabayı sarfetmek lâzım geldiğini, bu gibi kişileri yerlerinden uzaklaştırmaya gücü yettiği halde bu görevi yapmaktan kaçınan kimselerin bu hareketinden Hz. Peygamberin memnun olmayacağını ifade etmektedir. Yine bu hadis, idare edilenin seçme yetkisini, idareciyi azl edip, yerine başka bir idare eden getirme yetkisini belirlemiştir. Müslüman topluluklar Allah ve Rasûlünün emirlerine bağlı olan ve bu emirleri uygulayan idarecileri seçmek ve gidişatın bu minval üzere olmasını sağlamakla mükelleftirler.[555]

88. Yolculukta Askerin Toplanması Ve Yayılması İle İlgili Emirler

2628. ...Ebu Sa'lebe el-Huşenî dedi ki: (Sefer esnasında) Sahâ-bîler, bir yere indikleri zaman [(ravi) Amr (bu cümleyi) "Rasûlullah (s.a.) bir yere indiği zaman sahâbîler" diye rivayet etti.] dağ yollarına ve vâdîlere dağılırlar (oralarda dağınık olarak konaklarlardı. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;
"Sizin şu dağ yollarına ve vadilere dağılmanız ancak şeytandandır" buyurdu. Bundan sonra bir yerde konakladıklarında birbirlerine iyice yaklaşırlardı. Hatta; "Üzerlerine bir örtü yayılacak olsa hepsini kaplar" deni(lebi)lirdi.[556]

Açıklama

Düşmanla savaşa çıkan bir cemaatin yollarda konakladıkları zaman gelişigüzel, birbirinden kopuk bir halde şuraya buraya dağılmaları düşmana cesaret verdiği gibi bu dağınıklık, din düşmanlarını sevindirir. Gerçek müslümanları da mahzun eder. Ayrıca dıştaki dağınıklık zamanla yavaş yavaş kalplere de sirayet ederek gönüllerde yaşayan kardeşlik ve sevgi bağlarının kopmasına sebep olur. Çünkü zahirdeki işlerimizin ruhumuz üzerinde çok büyük tesiri vardır.
Bu sebeple Hz. Peygamber devamlı olarak cemaatleşmeyi tavsiye etmiş, tefrikadan sakındırmış, "Birlikte rahmet, ayrılıkta azab vardır."[557] buyurarak meselenin önemini en veciz bir şekilde ortaya koymuştur.[558]

2629. ...Muaz b. Enes el-Cühenî'den; demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.) ile birlikte bir savaşa çıkmıştım. Askerler evleri daralttılar ve yolu kestiler. Bunun üzerine, Nebî (s.a.) askerler arasında, "Kim bir evi daraltırsa ya da bir yolu keserse onun için cihad(dan nasib) yoktur." diye bağıracak bir dellal gönderdi.[559]

Açıklama

Askerlerin evleri daraltmasından maksat, girdikleri memleketlerde her askerin rastgele bir evi işgal ederek, ihtiyaçlarından fazla evleri «İlerinde tutmaları, bu yüzden de memleket halkını ellerinde kalan az sayıdaki evlerde sıkışıp kalmaya mecbur etmeleridir.
Askerlerin yolları daraltmalarından maksat ise eşyalarını halkın geçeceği yollar üzerine indirerek, trafiğin akışım Önlemeleridir. Rasûl-i zişan efendimiz askerlerin evleri ve yolları daraltarak Allah'ın kullarını lüzumsuz yere sıkıntıya düşürmelerinin doğru olmadığına dikkatleri çekmiş ve askerlerin bu hareketten son derece kaçınmalarını sağlamak için mübalağalı bir dille bu şekilde hareket eden askerlerin yaptıkları cihaddan hiçbir sevab alamayacaklarını söylemiştir.
Askerlerin, halkın evlerini ve yollarını daraltmaları nasıl çirkin bir iş ise; hakkın, memleketlerine uğrayan askerlere zorluk çıkarmaları yollarını daraltmaları ve ihtiyaç duydukları evlerin temininde onları müşkil durumda bırakmaları da o derece çirkin bir iştir.[560]

2630. ...Muaz b. Enes'den; elemiştir ki: "Biz Allah'ın peygamberi (s.a.) ile birlikte savaşa çıkmıştık." dedi. (ve sözlerine devam ederek önceki hadisin) mânâsını (rivayet etti)[561]

89. Düşmanla Karşılaşmayı Temenni Etmek Hoş Değildir

2631. ...Ömer b. Ubeydillah'ın azatlı kölesi ve katibi olan Salim Ebu'n-Nadr'dan; demiştir ki: Ömer b. Ubeydillah Harûrîler üzerine yürüdüğü vakit, Abdullah b. Ebi Evfa ona bir mektup yazıp Rasûlullah (s.a.)'in düşmanla karşılaştığı bazı günlerinde (askerlere); "Ey insanlar, düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz, Allah'dan sağlık isteyiniz. Eğer onlarla karşılaşırsanız sabrediniz ve cennetin, kılıçların gölgesi altında olduğunu biliniz." diye konuşma yaptığını, sonra da; "Ey (peygamberlerine) kitap indiren bulutları hareket ettiren (kâfir) cemâatleri bozguna uğratan Allah'ım. Onları perişan et ve onlara karşı bize

yardım et." diye dua ettiğini bildirdi.[562]

Açıklama

el"Haruriyye kelimesi hâricilere verilen bir isimdir. Hz. Ali'ye isyan eden hariciler, Hz. Ali'den ayrıldıktan sonra Harûra denilen yerde toplandıkları için buraya nisbet edilerek "Harûriyye" ismini almışlardır.
"Harûra", Küfe civarında bir yerin adıdır. Bir rivayete göre Kûfe'ye 2 mil uzaklıktadır.
Düşmanla karşılaşmayı temenni etmek aslında nefse güven, böbürlenme ve üstünlük duygularından kaynaklandığı için Hz. Fahr-İ kainat efendimiz düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyi yasaklamıştır. Bu temenninin temelinde bu gibi duyguların bulunması yanında, ayrıca harbin nasıl neticeleneceğini kesin bir şekilde önceden tayin etmek de mümkün değildir. Bu bakımdan harbin müslümanlar aleyhine neticelenmesi de mümkündür. O zaman bu acı neticeye katlanmak sabır ister. Ayrıca düşmanla karşılaşmayı istemek düşmanı küçük görmektir ki, bu ihtiyat ve tedbire aykırıdır. Düşmanın kuvvetini hesaba katmayan taraf bu tutumuyla tedbirde hata etmiş demektir. Nitekim müslümanlar kuvvetçe düşmanlarından daha az oldukları halde nice zaferler kazanmışlarken kendi kuvvetlerine güvenip düşmanlarını küçük görmelerinden dolayı, Huneyn savaşında bir ara mağlup duruma düşerek bu hatalarını pahalıya Ödediler. Bu itibarla insanlar devamlı surette Allah'a güvenmeli kendilerinde de bir kuvvet görerek zafer ümidine kapılmaktan sakınmalıdırlar.
Şurasını da unutmamak gerekir ki, sabır hususunda insanların hepsi bir değildir. Hz. Peygamberin maiyyetinde savaşırken yaralanan bir adam yarasının acısına dayanamayarak intihar edince Hz. Ebu Bekr es-Sıddık, "afiyette olup da şükretmem, benim için belâya uğrayıp ta sabretmekten daha iyidir." demekten kendini alamamıştır. Bu mevzuda Ali (k.v.)nin de oğluna şöyle nasihat ettiği rivayet edilir: "Yavrucuğum, kimseye meydan okuma, kavga çıkarma, fakat seni kavgaya çağıran olursa o zaman onun karşısına çıkıp mertçe doğuş. Çünkü o kimse zâlimdir. Allah Teâlâ ise, zulme uğrayanlara yardım edeceğini vadetmiştir.”[563]
Yüce Allah harp âdabını şu ayet-i kerimesinde çok veciz bir şekilde özetlemiştir: "Ey iman edenler! Bir bölükle karşılaşırsanız, derhal sebat ediniz! Allah'ı da çok anın ki felah bulaşınız. Hem Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Çekişmeyin! Yoksa başarısızlığa uğrarsınız, kuvvetiniz gider, sabredin! Şüphesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir. Yurtlarından, sıma rarak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan (Allahın Dininden) menedenler gibi olmayın!"[564]
Hz. Peygamber "Allah'tan afiyet isteyin" buyruğuyla "bedene ait iç ve dış hastalıklarla dünya ve âhirete ait bütün kötülüklerden kurtulmak istemeyi tavsiye etmiştir. Çünkü yegâne koruyucu ve yardımcı Allah*dır. Ondan başka güven kaynağı yoktur. Onun irâdesi haricinde insana hiçbir kimse afiyet kazandıramaz. "Cennet kılıçların gölgesi altındadır" Cümlesiyle, "Allah yolunda kılıç sallamanın sevabının cennet olduğu, kılıcın gölgesinin kılıçtan ayrılmadığı gibi cennetin de, Allah yolunda kılıç sallayan kimseden ayrılmadığı" vurgulanmak istenmiştir. Burada harp aletleri içerisinde özellikle kılıcın zikredilmesinin sebebi, Hz. Peygamber devrinde en büyük ve en faydalı* harp aletinin kılıç olmasıdır. Yine, kılıcın özellikle zikredilmesinden anlıyoruz ki, Allah yolunda cihâd etmek ve gerekirse bu cihâdın sürekli eylem halinde devam etmesi gerekir. Cihâdın silahlı olarak yapılması gerektiği zaman başka yollar aramaktan kaçınmalı ve "Allanın yardım vadi" gibi bir teminatı olan müslümanlar silahlı mücadeleye girişmeleridir.[565]

90. Düşmanla Karşılaşınca Nasıl Dua Edilir?

2632. ...Enes b. Mâlik (r.a.)den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) savaş sırasında
"Ey Allahım, benim (yegâne) dayanağım ve yardımcım sensin. (Düşmanların hilesini) senin (desteğin) le önlerim. Senin (verdiğin güç)le (düşmana) saldırırım ve (yine) Senin (desteğin)le (düşmana karşı) savaşırım." diye dua ederdi.[566]

Açıklama

Hattâbf nin açıklamasına göre, metinde geçen cümlesi, "ben ancak senin yardımınla din düşmanlanna karşı üstünlük sağlamanın çaresini bulabiliyorum" manasına gelmektedir. Nitekim araplar çaresiz kalan bir kimse için derler ki "adamın hiç çaresi yoktur" anlamındadır. "= Kötülüğü önlemekte Allah'ın yardımından başka bir çare, hayra erişmekte de Allah'ın yardımından başka bir çare, hayra erişmekte de Allah desteğinden başka bir güç yoktur." cümlesinde de bu kelime çare anlamında kullanılmıştır. Hattabi'ye göre bu kelime ayrıca "önlemek, engel olmak, def ve men'etmek” anlamlarına da gelir. Mesela birisi iki şeyin arasına girip de birinin diğerine kavuşmasına engel olduğu zaman "hâle beyneşşeyeni = iki şeyin arasına girdi” denilir.
Bu manaya göre cümlesi "ancak senin yardımınla (düşmanın hilelerini ve vermek istedikleri zararları) önleyebilirim" anlamına gelmektedir. Bu hadis düşmanla karşılaşınca saldırıya geçmeden önce Allah'a bu şekilde dua etmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir.
Tirmizi bu hadis hakkında "Hasen-garib" demiştir.[567]

91. Savaştan Önce Müşrikleri İslama Davet Etmek

2633. ...İbri Avn dedi ki: Ben Nâfi'ye bir mektup yazarak, ona harbden önce müşrikleri (İslama) davet etmeyi sordum, o da bana: "Bu islamın başlangıcında idi. (Nitekim daha sonraki tarihlerde) Allah'ın peygamberi Müstakil oğullarına, gafil bulundukları, hayvanlarının suya götürüldüğü bir sırada baskın yaptı. Savaşabilecek olanlarını öldürdü, zürriyetlerini de esir

aldı. Haris'in kızı Cüveyriye'yi de o gün aldı. Bu hadisi bana (o sırada) kendiside o ordunun içinde olan, Abdullah (b. Ömer) rivayet etti. diye mektup yazdı.
Ebû Dâvud der ki; Bu hadis sahihtir. Onu İbn Avn, Nâfi'den rivayet etmiştir. Bu hadisi ondan başka rivayet eden bir kimse daha yoktur.[568]

Açıklama

Daha önce, "Harbden önce müşrikleri İslama davet etme"başlığı altında sekseniki numaralı bir bab açılmışken, aynı isimli bir babın burada tekrar açılmış olduğunu görüyoruz. Bezlu'I-mechûd yazarı Şeyh Halil Ahmed, musannif Ebû Davud'un bu başlığa niçin tekrar lüzum gördüğünü şöyle anlatıyor: "Bundan önceki başlık savaştan önce İslâm'a davet edilmeleri vâcib olan müşriklerle ilgili hadisleri toplamaktadır. Bu müşrikler o ana kadar kendilerine islam daveti hiç erişmemiş olan müşriklerdir.
Bir de kendilerine savaştan önce çeşitli vesilelerle İslâm dayeti erişen müşrikler vardır. Bu ikinci türdeki müşrikleri savaştan önce İslama davet etmek mendupsa da vacip değildir. İşte 82 numaralı babın sadece birinci türden olan müşriklere ait olduğunu, ve daha önce çeşitli vesilelerle kendilerine İslâm daveti erişmiş olan müşrikleri harpten önce İslama davet etmenin şart olmadığını vurgulamak için burada sadece ikinci türe giren müşriklere ait olmak üzere özel bir bab daha açılmış ve ilgili hadisler bu babda toplanmıştır."
"Müreysi Gazvesi" diye de anılan Benû Mustalik gazvesi hicretin beşinci yılında vuku bulmuştur. Peygamber efendimiz bu kabilenin müslü-manlar üzerine hücuma hazırlandığını öğrenince onlardan önce davranıp üzerlerine yürüdü. On kadar Mustalikli öldürüldü. Yüzden fazlası kadın olmak üzere altı yüzün üzerinde esir alındı. İki bin deve ve beşbin koyun ele geçirildi. Esirler arasında bulunan kabile başkanının kızı Cüveyriye fidye karşılığında azad edilmiş, sonra da Hz. Peygamberle evlenmişti.[569]

Bazı Hükümler

1. Harpten Önce kendilerine İslam daveti ulaşmış olan kafirlere habersiz olarak baskın yapmak caizdir. İmam Nevevî bu mevzuda üç görüş zikrediyor:
a) Harbden önce düşmanı İslam'a davet etmek mutlak surette vâcib-dir. İmam Malik bu görüştedir.
b) Kafirleri harpten önce İslam'a davet etmek mutlak surette vacib değildir.
c) Kafirler daha önce İslâm'a davet olunmamıslarsa, onları harpten önce İslam'a davet vâcib; daha önce davet olunmuşlarsa mestehab olur.
İmam Nevevî bu görüşlerden birincisinin zayıf, ikincisinin bâtıl, üçüncüsünün de sahih olduğuna hükmetmiştir. Nâfî, Hasan el-Basri, Sevri, Leys, Ebu Sevr, İbnü'l-Münzir ve Cumhur-u ulemânın görüşü de budur.
2. Arapları harpte esir almak caizdir. Çünkü Mustalik oğullan Arap ırkından oldukları halde Hz. Peygamber onları esir almıştır. Hanefi ule-masıyla Mâlikîlerin ve Cumhur-ı ulemanın görüşü bu olduğu gibi İmam Şafîi'nin son görüşüde budur. İmam Şafîî'nin ilk görüşüne ve ulemadan bazılarına göre ise, Arapları esir almak caiz değildir. Onlar Islâmı kabul etmedikleri takdirde kılıçtan geçirilirler. Başka bir seçenekleri yoktur.[570]

2634. ...Enes (r.a.) den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, (düşmana) sabah namazı (vakti girince) baskın yapardı. (Sabah namazı vakti girdimi) iyice kulak verirdi. Eğer ezan sesi duyarsa (baskından) vazgeçerdi. Yoksa hücuma geçerdi.[571]

Açıklama

Ezan, İslâmın sembolü ve parolası hükmündedir. Bir beldeden ezan sesi işitildiği zaman, o beldenin halkının müslüman olduğuna, en azından içlerinde müslüman bir cemaatın yaşadığına hükmedilir.
Fakat namaz vakti geldiği halde oradan hiçbir ezan sesi yükselmezse, o belde halkının kâfirliğine hükmedilir. Bu bakımdan bir memleket ahâlisi memleketlerinde ezan okunmaması için ittifak etseler, devlet başkanının o belde halkı üzerine savaş ilan etmesi icâbeder.
Rasûl-i Zîşân efendimizin küffar üzerine baskınyapmak için sabah namazı vaktini seçmesinin sebebi, o vaktin uyku ve gaflet vakti olması ve bu vakitte onları yakalamanın veya imha etmenin diğer vakitlerden daha kolay olmasıdır.[572]

Bazı Hükümler

1. Ezan okunan bir yere baskın yapılamaz.
2. Kafirleri dine davet etmeden üzerlerine baskın yapmak caizdir.Bir önceki hadisin şerhinde mezheb imamlarının bu madde ile ilgili görüşlerini açıklamış bulunmaktayız.[573]

2635. ...îbn-i îsam el-Müzenî'nin babasından; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) bir seriyyede bizi (savaşa) gönderirken şöyle buyurdu;
"Eğer (uğradığınız memleketlerde) bir mescid görür ya da bir müezzin (sesi) işitirseniz, (oranın halkından) kimseyi

Öldürmeyiniz."[574]

Açıklama

ŞevkânTnin Neylii'l-evtâr isimli eserindeki açıklamasına göre bu hadis-i şerif bir memlekette bir mescid bulunmasının ve orada bîr ezan sesi işitilmesinin o memleket halkının müslüman sayılması için yeterli bir alâmet olduğuna delildir. Binaenaleyh, İslâm orduları bir memlekete saldıracakları zaman orada bir mescid görecek olurlarsa veya onlardan bir ezan sesi duyarlarsa o memlekete saldırıdan vazgeçmeleri gerekir. Çünkü mescid ve ezan müslümanhğın alâmetidir. Zahirde o memleket halkının müslüman olduğuna hükmedilir. Kalblerinde imanın yerleşip yerleşmediğini arama yoluna gidilmez. Çünkü kalbleri yarıp da içini görmek mümkün değildir. Onu ancak Allah bilir.[575]

92. Harpte Hile Yapmak

2636. ...Amr'dan rivayet olunduğuna göre kendisi Câbir'i (r.a.) şöyle derken işitmiş; "Rasûlullah (s.a.) "Harb hiledir" buyurdu.[576]

Açıklama

Hud'a; aldatmak, hile yapmak niyetinin aksini göstermek manalarına gelir. Hattâbî'nin açıklamasına göre kelimeyi şekillerinde okumak mümkündür. Bunlardan en fasîhi, "hud'a" şeklinde okunanıdır. Hz. Peygamber de bu kelimeyi "hud'a" şeklinde okumuştur.
Bu kelime had'a şeklinde okunduğu zaman masdar-ı merre olur. Bu takdirde hadis-i şerife şöyle mânâ vermek icabeder: "Savaş bir defa hile yapmaktan ibarettir" Bunu yapabilen, harbi zaferle sona erdirir. İkinci bir hileye ihtiyaç kalmaz. "Hud'a" şeklinde kullanıldığı zaman "hile" anlamında bir isim olur. Bu takdirde hadis "Harbin en önemli tarafı ve rüknü düşmana hile ve oyun yapmaktır" anlamına gelir.
Hudea şeklinde okunduğu zaman çok hilekar ve aldatıcı anlamına gelir. Bu takdirde hadis-i şerif "Harb çok aldatıcıdır. Hilelerle doludur" her zaman için karşı tarafın iki tuzağına düşmek mümkündür. Dolayısıyla çok dikkatli hareket etmek gerekir." anlamına gelir.
Bu hadis-i şerif harpte düşmana her fırsatta hile yapmanın meşru olduğunu açıkça ifade etmektedir.
Ancak ulema, 2756 ve 2760 numaralı hadisler gibi, verilen ahdi bozmanın vebalini ve ahde riâyet etmenin lüzum ve önemini belirten hadisleri göz önüne alarak "ahd ve emân" bozmamak şartıyla harpte düşmana karşı hile yapmanın caiz olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.
Hanefi ulemasından İmam Muhammed bu mevzuda şunları söylüyor:
Burada mücâhidin savaş anında kendisiyle savaştığı kimseyi aldatabileceğine ve bunun ihanet olmadığına delil vardır.
Bazı alimler, bu sözün zahirini alarak savaş durumunda yalana izin verildiğini söylemişler ve Rasûlullah (s.a.)'in Ebu Hüreyre'den nakledilen: "Yalan ancak üç yerde caiz olur: tki kişinin arasını barıştırmada, savaşta ve bir kimsenin hanımının gönlünü almasında"[577] Hadisini de buna delil olarak göstermişlerdir.
Lâkin mezhebimiz odur ki, hadîs-i şerifte kastedilen, mahza yalan değil, tevriye yapmak ve üstü kapalı söz söylemektir. Bunun benzeri, İbrahim (s.a.)'in üç yalan söylediğini belirten hadistir. Bundan maksat onun üç yerde üstü kapalı söz söylediğidir. Çünkü Peygamberler, mahza yalan söylemekten ma'sumdurlar.
Hz. Ömer "üstü kapalı söz söylemede (tevriye yapmada) yalandan kurtuluş vardır," demiştir.
İmam Muhammed (Rahimehullah) kitabın metninde bu sözü şöyle açıklar:
Kişinin kendisiyle savaştığı kimseye, zahirin hilâfına bir şey söylemesidir ki, hakikatte, ona açıkladığı şeyin hilafını gizlemesidir.
Hz. Ali'nin, Hendek günü kendisiyle mübareze yaptığı Amr b. Abdu Udde'ye yaptığı gibi Hz. Ali (r.a) ona: "Hani, kimsenin sana yardım etmeyeceğine dair bana garanti vermiştin? Peki, sana şu yardım edecekler kimlerdir?" demişti. Amr, kendisine bu söylenenleri garipser gibi arkasına bakınca, Hz. Ali, birden iki ayağına vurup ikisini de kesmişti.
Mücahidin, arkadaşlarıyla konuşup onu duyan kimseye kendilerinin zafere ulaştığını yahut daha güçlü olduklarını vehmettirmesi de aldatmadır. Hakikat kendisinin söylediği şekilde olmadığı halde, sözün zahirine göre yalancı duruma düşmeyecek şekilde konuşur. Nitekim rivayet edilir ki, Hz. Ali (r.a.) katıldığı savaşlarda başını önüne eğerek bir kere yere ve sonra yukarı kaldırıp bir defada göğe bakıyor ve şöyle diyordu: "Ne sen yalan söyledin ve ne de ben" Bu davranışıyla çevresinde bulunanlara sanki Rasûlullah (s.a.) kendisine bu durumu haber vermiş ve ashabına da bunu emretmiş intibaını veriyordu. Halbuki onun vukuu mümkün olduğu gibi olmaması da mümkündür. Bu ve buna benzer söz ve davranışlarda bir sakınca yoktur.
Aldığımız bir nakil'e göre, Hendek günü adamın biri Rasûlullah (s.a.)'e gelerek;
"Ya Rasûlallah! Benû Kurayza size ihanet edip antlaşmayı bozarak Ebu Süfyan tarafına bey'at etti, dedi. Rasûlullah (s.a.)
"Belki de biz onlara bunu emretmişizdir." buyurdu. Bu sefer adam, Ebu Süfyan'a gidip;
Benû Kurayza'nın sana tabi olmalarını Muhammed istemiş, dedi. Ebu Süfyan;
Bunu kendi kulaklarınla mı duydun? diye sordu. Adam:
Evet deyince Ebû Süfyan:
Yalana yemin ederim ki Muhammed yalan söylememiştir, dedi.[578]

2637. ...Ka'b b. Malik'ten rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) bir savaş(a çıkmay)ı istediği zaman başka bir savaşa çıkıyormuş gibi görünür ve; "Harp hiledir" buyururmuş.
Ebû Dâvûd der ki: "Harp hiledir" hadisini bu isnadla sadece Ma'mer rivayet etmiştir.
Amr b. Dinar'ın hadisi de sadece Cabir'den rivayet edilmiştir ve bir de bu hadisi Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'den, o da Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.[579]

Açıklama

"Verra" kelimesi insanın esas maksadını gizleyip, onu bir başka şekilde açıklaması manasına gelir.
İbn-i Melek bu kelimeyi şöyle açıklıyor: "Başka bir maksadı izhar ederek asıl maksadı gizlemektir."
Rasûl-i zişân efendimiz, bir savaşa çıkacağı zaman gideceği yeri açıklamadığı gibi, önce asıl gitmek istediği yere doğru yola çıkmaz bilakis askerlerine başka bir hedef göstererek, başka bir istikamete gidiyormuş hissini verirdi. Şehirden hayli uzaklaştıktan sonra asıl maksadını ve nereye gitmek istediklerini askerlerine açıklardı. Bu şekilde hareket etmekle hem düşmanı gafil bir şekilde avlama imkanı bulurdu, hemde düşman hesabına çalışan casusların doğru haber almasını önlemiş olurdu. Yalan söylemek ve hile yapmak kesinlikle haram olmakla beraber, harpte caiz kılınmıştır. Taberi, harpte düşmana yalan söylemenin ancak ta'rız yoluyla caiz olduğunu, sarih kelimelerle "hakiki yalan" söylemenin caiz olmadığını söylemişse de, tmam-ı Nevevi hakiki yalan söylemenin de mubah olduğunu fakat bu yalanı tariz yoluyla söylemenin daha efdal olduğunu ifade etmiştir.[580]

93. Geceleyin Baskın Yapmak

2638. ...Seleme (r.a.)'den; demiştir ki; (Bir savaşta) Rasûlullah (s.a.), Ebu Bekr (r.a.)'i bize kumandan tayin etmişti. Müşriklerden bir toplulukla savaşmaya başladık, derken hepsini Öldürmek üzere geceleyin onlara ani bir baskın yaptık. O gece parolamız "öldür, öldür!" idi.
Seleme dedi ki: "Ben o gece, kendilerine baskın yapılan müşriklerden yedi tanesini kendi ellerimle öldürdüm."[581]

Açıklama

2633 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi kafirlerle savaşa tutuşmadan önce onları İslâm'a davet etmek gerekir. Ancak davet edildiği halde müslümanlığı kabul etmezlerse o zaman kendilerine savaş açılabilir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif kendileri İslama davet edildikleri halde islamı kabul etmeyen müşriklere gece baskını düzenlemenin ve savaşta parola kullanmanın caiz olduğunu ifade etmektedir. Ancak savaşta kadınları ve çocukları öldürmek caiz olmadığı halde gece baskınlarında onları diğerlerinden ayırabilmek mümkün olmadığından diğerleriyle birlikte onları da Öldürmek caiz kılınmıştır.
Savaşta parola kullanmanın cevazı ile ilgili açıklama, 2596 numaralı hadisin şerhinde harpte kimlerin öldürülüp kimlerin öldürülemeyeceği de 2614 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[582]

94. Artçı Birlikleri Bulundurmanın Gereği

2639. ...Cabir b. Abdillah'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.), yolculukta (yolculardan) geride kalırdı. Zayıf (olan hayvanlar)ı sürer, (yola devam edemeyen yolcuları da hayvanının) arkasına bindirir ve onlara duâ ederdi.[583]

Açıklama

Hz. Peygamber hazarda ve seferdeki tüm yolculuklarında, yol arkadaşlarının arkada kalan ve kafileye ayak uyduramayanlarıyla ilgilenir, zayıf olan hayvanları arkadan sürerek onların kafileye yetişmelerine yardımcı olurdu. Hayvanını süremeyecek derecede yorgun düşen ya da rahatsızlanan kimseleri de kendi hayvanının arkasına bindirirdi. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis Hz. Peygamberin yolculukta yol arkadaşlarına karşı gösterdiği bu ilgiyi ifâde etmektedir.
Rasûl-i Zîşan efendimizin bu uygulaması, savaşta bizzat düşmanla karşı karşıya gelip savaş veren mücahidlerin dışında, bir de hastalarla ilgilenen ve geri hizmetleri yürüten yeterli sayıda birlikler ve teşkilatlar bulundurmanın lüzumunu ortaya koymaktadır.
Hadisten anlaşılabilecek en önemli hususlardan biri İse, Rasûlullah (s.a.) efendimizin, düzenli ordu kurma ve harp stratejisinde geri destek birliklerinin kaçınılmaz olduğunu ima etmesidir.
Hanefi imamlarından İmam Muhammed bu mevzuda şunları söylüyor:
"Daru'l-Harbe girdikten ve ondan çıkmak için yola koyulduktan sonra komutanın birini artçı olarak tayin etmesi iyi olur. Çünkü bu hareket müslümanlan gözeten bir harekettir. Olabilir ki uykusuzluğa dayanamayıp uyuyan, yahut yolunu kaybedip o korku verici yerde ne yapacağına karar veremeyip orada bekleyenler bulunabilir."[584]

95. Müşriklerle Niçin Savaşılır?

2640. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v.) (şöyle) buyurmuştur:
"İnsanlar, "Allah'dan başka ilah yoktur" deyinceye kadar kendileriyle savaşmak üzere emrolundum. Eğer bunu söylerlerse kanlarını ve mallarını benden korurlar. Ancak tevhid kelimesi hakkı ile olması müstesnadır. Onların (kalbierinde saklamış oldukları küfr ve nifaklarıyla ilgili) hesaplan ise Allah'a aittir."[585]

Açıklama

îmam Buharı, Sahih'inde îmânı, söz (ikrar) ve fi'l (amel) diye tanf etmiştir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, Buhari'nin bu tarifindeki sözden maksat, "Eşhedü enlfi ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Rasûluhû" cümlesini dille söylemektir. Yine Buhârî'nin bu tarifinde geçen, "amer* den maksat ise, vücûdu bütün organlarıyla yapılan amelle birlikte kalbin ameli, yani tasdikidir. Buhârî bu tarifiyle "Kalbin tasdikiyle birlikte ibadeti de" İmanın bir rüknü saymıştır. Bu şekilde kalbin tasdikini imanın tarifine sokan ve tasdikin, imanın bir rüknü olduğunu binâenaleyh kalbinde tasdik olmayan kişilerde imanın bulunmadığını söyleyen kimseler meseleye Allah'ın ilmi açısından bakan kimselerdir.
İman meselesine bu açıdan bakınca elbette kalbde tasdikin bulunup bulunmaması sözkonusu olur. Fakat meseleye kullar açısından bakınca durum tamamen farklıdır. Çünkü insanlar başkalarının kalbinde tasdikin bulunup bulunmadığına tahkik ve tesbit etme imkanına sahip değillerdir. Binaenaleyh meseleye bu açıdan yaklaşanlar kalbin tasdikini imanın ta'rifi içine almamışlardır. Selef-i salihin ise imanı, "kalp ile tasdik dil ile ikrar ve vücudun tüm organlarıyla ameldir" şeklinde tarif etmişlerdir. Selef bu tarifle amelin imandan bir cüz olduğunu ve amelsiz bir kimsede imanın bulunamayacağını değil de imanın kemâle ermesi için amel şart olduğunu ifade etmek istemişlerdir.
İmanın kemale erip ermemesi sözkonusu olunca da haliyle imanın artıp eksilmesi meselesi de önemli bir mesele olarak kelâm mevzuları arasına girmiştir. Neticede iman meselesinde şu görüşler ortaya çıkmıştır;
1. Bazılarına göre iman dil ile ikrar kalp ile tasdiktir.
2. Kerramiye'ye göre sadece dil ile ikrardan ibarettir.
3. Mutezile'ye göre ise dil ile İkrar, kalp ile tasdik ve vücudun diğer organlarıyla amel etmekten ibarettir. Vücudun organları ile ameli imanın tarifine sokan Mutezile ile Selefi salihin aslında bu mevzuda birbirlerinden tamamen farklı düşünmektedirler. Çünkü selefi salihin, amel imandandır derken, imânın kemâle ermesi içîh amelin şart olduğunu kasdetmektedir-ler. Mu'tezile ise, "amel imandandır" derken amelin imanın bir rüknü olduğunu ve amelsiz olan bir kimsenin aynı zamanda imansız bir kimse olduğunu ifade etmek istemektedirler.
İmanın tarifini kalbin tasdiki yönünden ele alan bütün tarifler, aslında Allah nezdinde makbul olan imanı ifade etmek için yapılan tariflerdir. Meseleye kullar açısandan yaklaşınca kalbin tasdiki sözkonusu değildir ve sadece dil ile ikrar etmek kullar yanında imanlı sayılmak için yeterlidir. Binaenaleyh dille Allah'a ve Rasûlüne inandığını söyleyen bir kimsenin müslüman olduğuna hükmedilir ve kendisinden putlara tapmak gibi küfre delalet eden bir fiil tezahür etmedikçe kendisine dünyada müslüman muamelesi yapılır. İkrarı bulunduğu halde büyük günah işleyen kimselere gelince kimisi bunların ikrarına bakarak mü'min olduklarını söylerken, kimisi de meseleyi imanın kemali cihetinden ele alarak, "Bu kimselerin imanı yoktur." demişlerdir.
Bazıları da bu kimselerin yaptığı işlerin kâfirlerin yaptığı işlerden başka bir şey olmadığını nazar-ı itibara alarak ve meseleye bu açıdan yaklaşarak "Bu kimseler kafirdir" demişlerdir. Meseleyi imanın hakikati cihetinden ele alan kimseler de, onların kâfir olmadığını söylemişlerdir. Mu'tezile ise, iman ile küfr arasında bir menzil bulunduğunu iddia ederek dille ikrarı bulunduğu halde fası klik yapan kimselerin mü'min sayılmadığı gibi kafir de sayılamayacağım küfür ile iman arasında kalacaklarını söylemişlerdir.[586]
Hz. Peygamber, "Ben em rol undum" sözüyle; "Allah bana emretti"
demek istemiştir. Fakat kendisine emir veren yegâne emredicinin Allah olduğunu, bunu açıklamaya ihtiyaç bile bulunmadığını ifade için birinci cümledeki ifade tarzını, ikinci cümledeki ifade tarzına tercih etmiştir. Hz. Peygamber, "Ben emrolundum" deyince emredenin Allah olduğuna hük-medildiği gibi buna kıyasla bir sahabi de; "Ben emrolundum" dediği zaman emri verenin Rasûlullah olduğuna hükmedilir. Netice olarak tek bir başkandan emir alan kimse, "Bana emredildi" dediği zaman emir verenin onun reisi olduğuna hükmedilir.
Metinde geçen, "Allah'dan başka ilah yoktur deyinceye kadar" cümlesini Buhari; "AllahMan başka ilah olmadığına şehadet edinceye, bana ve benim getirdiklerime iman edinceye kadar" şeklinde rivayet etmiştir. Müslim'in bir rivayetinde de aynı ifadeler yer almaktadır. Buhari'nin tbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadiste ise; "İnsanlar, Allah'dan başka bir ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasûlii olduğuna inanıp namaz kılıncaya ve zekâtı verinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum." şeklinde ifâde edilmiştir.
Bu da gösteriyor ki insanlar sadece "lâ ilahe illallah" demekle kurtulamazlar. Müslümanların kendilerine cihad ilân etmeleri, yani kendilerine savaş açmalarından kurtulabilmeleri için Allah'a iman ettikleri gibi, Allah'ın Rasûlüne ve onun getirdiklerine de iman etmeleri gerekir. Ancak Hanefi ulemâsından Aynî'nin açıklamasına göre, mevzûmuzu teşkil eden bu hadiste sadece, "la ilahe illallah" dedikleri için islamiyyeti kabul ettikterine hükmedilip malları ve canları saldırıdan masum kalacakları ifade edilen kimseler, putperestlerdir. Çünkü bunlar, "...Onlara Allah'dan başka tanrı yoktur dendiği zaman büyüklük taslarlardı."[587] âyet-i kerîmesinde de ifade edildiği gibi kelime-i tevhidi söylemeye yanaşmazlardı. Kelime-i tevhidi söylemeleri Islamiyeti kabul etmeleri anlamına gelirdi. Bu bakımdan mevzumuzu teşkil eden ve bazı kimselerin sadece kelime-i tevhid getirdikleri için müslümanlıklarına hükmedilerek, kendileriyle savaşmaktan vazgeçileceğini bildiren bu hadis, sâdece Kelime-i Tevhîdi

söylemeye yanaşmayan putperestlerle ilgilidir. Kelime-i Tevhidi söyledikleri halde Hz. Peygamberi tasdik etmeyen ehl-i kitap bu hükme dahil değildir. Onların, müslüman olduklarına hükmedilebilmesi için kelime-i tevhidi söyledikleri gibi, Rasûlullah'ın peygamberliğini ve onun getirdiklerini de tasdik etmeleri gerekir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadisin sadece Kelime-i tevhidi içine alan şekli putperestlerle ilgili olduğu gibi, Allah'ın birliğine imanın yanında Hz. Peygambere ve onun getirdiklerine iman etmeyi içine alan rivayetlerde Ehl-i kitapla ilgilidir.[588] Nevevi'nin açıklamasına göre Hattâ-bi ile kadı İyaz'da bu görüştedirler.[589]
İşte yukarıda açıklanan şartlar içerisinde İslam dairesine giren kimselerin malları ve canları taarruzdan masundur. Ancak kelime-i tevhidin hakkına tealluk ettiği zaman onların mallarına ve canlarına taarruz edilebilir. Kelime-i tevhidin hakkı üç halde onların mallarına ve canlarına tealluk eder:
1. Zina etmeleri halinde,
2. Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymaları halinde,
3. Dinden dönmeleri halinde.
Bu durumlarda yaptıklarının cezalarını, bazan mallarıyla bazan da canlarıyla öderler ve müslümanların mükellef oldukları bütün yükümlülükleri yerine getirmekle mükelleftirler. Bu hususta sonradan müslüman olan ehli kitapla, sonradan müslüman olan müşrikler arasında herhangi bir fark yoktur. Metinde geçen "onların hesabı Allah'a aittir." cümlesinde maksat, bazı kimselerin zahirde inanmış göründükleri halde aslında kalplerinde saklamış oldukları küfür, nifak ve gizli yerlerde işlemiş oldukları suçlardır. Bunların cezası ahirete kalmıştır. Çünkü insanlar zahire göre hükmetmekle mükelleftir. İnsanların kalplerini anlamakla ve gizli hallerini araştırmakla mükellef değillerdir. Bu bakımdan bu gibi gizli hallerin hesabı Allah'a aittir.[590]

Bazı Hükümler

1. Müşrikler, "Lâ ilahe illallah" deyinceye kadar onlarla harbedılır.
2. Bir müşrikin Kelime-i Tevhîdi söylemesi müslüman sayılması için yeterlidir.
3. Zahiri ameller makbuldür. Hüküm zahire göre verilir.
4. İslam cemiyetinde suç işleyenler cezalarını mallarıyla ya da canlarıyla öderler.[591]

2641. ...Enes (r.a.)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.);
"Ben, insanlar; "Allah'dan başka ilah yoktur ve Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür" deyinceye ve kıblemize yönelinceye, kestiklerimizi yiyinceye ve namazımızı kılıncaya kadar onlarla savaşmak üzere emrolundum.
Bunu yaparlarsa, onların (kanlarının ve mallarının) hakkı (olan cezaların) dışında kanları ve malları bize haram olur. Müslümanların (lehine) olan (hüküm)Ier, onlarında lehinedir. Müslümanların üzerinde bulunan (yükümlülük)ler, onlar hakkında da câridir.[592]

Açıklama

Bir önceki hadisi şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, ehli kitabın müslüman sayılabilmesi için sadece "Lâ ilahe illallah" demesi yeterli değildir. Allah'ın varlığını ve birliğini ikrar ettikleri gibi aynı zamanda, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve onun getirdiği hükümleri de kabul etmeleri gerekir. Aski takdirde müslüman olduklarına hükmedilemez.
Mevzu m uzu teşkil eden bu hadis-İ şerifte Rasûl-i zîşan efendimiz, is-lamın bütün hükümlerini ve inanç nizamını kabul edinceye kadar ehli kitapla savaşmakla emrolunduğunu ifade etmektedir. Bu hadis-i şerifin metninde insanların müslüman sayılabilmeleri için, kelime-i tevhidi söylemeleri ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik etmeleri gerektiği açıkça belirtilmiştir. Fakat insanlardan kasıt ehl-i kitaptır. Ayrıca hadisin metninde geçen; "Bizim kıblemize yönelinceye, kestiklerimizi yiyinceye ve bizim namazımızı kılıncaya kadar" cümleleri, müslüman olmak için Allah'a ve Rasûlüne iman etmenin gereğini ifade eder.
Çünkü beş vakit namaz Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in onun elçisi olduğuna inanan kimselere farz olur. ancak bu imanın kalbinde yerleştiği kimselerin namaz kılması sözkonusudur. Her ne kadar yeryüzünde bazı milletlerin namaza benzeyen bazı ibadetleri varsa da her yönüyle namaza benzeyen ve beş vakit icra edilen bir ibadet yoktur. Bu bakımdan "bizim namazımızı kılıncaya kadar" sözü tam manasıyla, "Allah'ın varlığına, birliğine, Muhammed'in peygamberliğine inanıncaya kadar" anlamına gelmektedir. Hadis-i Şerifte ayrıca namazın bir mütemmimi olarak "bizim kıblemiz" sözü zikredilmiştir.
Bütün bu inançlar ve ibadetle ilgili esasların yanında tamamen islâmî esaslara göre kesilen hayvanların etlerinin yenebileceğini kabul etmek ve dolayısıyla, hayvanları boğazlarken islâmî esaslara göre boğazlamak da müslüman olmanın bir alâmeti sayılmıştır. Bununla, Ehl-i Kitâb'ın müslüman olabilmeleri ve kendilerinden savaşın kaldırılması için, islâm'ın tüm ahkamını kabul etmeleri istendiği gibi, İslâm'a aykırı olan inançlarını, ibadetlerini ve adetlerini de terketmeleri gerektiği ifade edilmek istenmiştir.[593]
Ayrıca hadis-i şerifte, yukarıda açıkladığımız şartlar dahilinde müslümanlığı kabul eden kimselerin mallarının canlarının korunacağı, ancak bu mallarda ve konularda Allah'ın hakkı bulunduğu, bu haklar ortaya çıkınca onlara taarruz edilebileceği ifade edilmektedir. Allah'ın bu hakları, kulun müslüman olduktan sonra ölünceye kadar müslümanlığını devam ettirmesi, Allah'ın çizdiği sınırları gözetmesi, namaz kılması, zekat vermesi, kulların hakkına tecavüz etmemesidir. Eğer irtidat ederse canıyla Öder. Sınırları gözetmezse kendisine had cezası uygulanır. Namaz kılmazsa cezalandırılır. Zekatı vermezse elinden

zorla alınır. Eğer kulların hakkına tecavüz ederse işlediği suçun cinsine göre cezasını malıyla ya da kanıyla öder.
İşte bütün bu esaslar çerçevesinde Islâmiyeti kabul eden kimseler, dünyada ve ahirette müslümanlann yararlandığı tüm haklardan yararlanırlar. Buna karşılık müslümanlann sorumluluklarını da yüklenmiş olurlar. Bu hususta İslâmiyeti sonradan kabul eden müşriklerle tslamiyeti sonradan kabul eden Ehl-i kitap arasında hiçbir fark yoktur.
Eğer müslümanlığı kabul etmezlerse, müslümanlann taarruzundan emin olamazlar. Bu hadisle ilgili açıklamalardan bir kısmı bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmedik.[594]

2642. ...Enes b. Malik (r.a.)'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.):
"Ben müşriklerle savaşmak üzere emrolundum..." buyurmuştur. (Enes b. Malik sözlerine devamla bir önceki hadisin) manasını rivayet etmiştir.[595]

Açıklama

Bu hadisle ügih açıklama 2641 numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.Daha ayrıntılı açıklama için 2682 numaralı hadisin şerhine müracaat edilebilir.[596]

2643. ...Üsame b. Zeyd'den demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) bizi bir seriyye olarak el-Hurakat (denilen kabileler) üzerine gönderdi. Onlar (bizim kendilerine yaklaşmakta olduğumuzu, bizim kendilerine saldırıya geçeceğimizi) hissederek kaçtılar (bunlardan) bir adama yetiştik. Biz üzerine çullanınca adam, "Lâ ilahe illallah (Allah'dan başka ilah yoktur)" deyiverdi. Biz ona, öldürünceye kadar (kılıçlarımızla) vurduk. Sonra bunu peygamber (s.a.)'e anlattım.
"Kıyamet gününde (bu adamın söylediği) lâ ilahe illallah (kelimesi) karşısında senin için (yardımcı olabilecek) kim vardır?" buyurdu. Ben de:
Ey Allanın Rasûlü b bunu ancak silah korkusuyla söyledi, dedim.
"Bari onun kalbini arsaydın da (kalbinin) bu sözü korkudan dolayı söyleyip söylemediğini (iyice bir) buseydin. (Yarın) kıyamet gününde "lâ ilahe illallah" (sözü) karşısında senin için (yardımcı olabilecek) kim vardır?" buyurdu. Bu sözü (tekrar tekrar) söylemeye o kadar devam etti ki (daha önce) müslüman olmayıp ta o gün müslümanlığa (yeni) girmiş olmamı arzu ettim."[597]

Açıklama

Hadis-i şerifte sözkonusu edilen hadisenin cereyan ettiği bu savaş hicretin yedinci senesinde vuku bulmuştur. Siyer sahiplerinin rivayetlerine göre bu seriyye emir kumandasında yapılan ve hicretin yedinci senesinde vuku bulan seriyyedir. Ancak Hakim'in iklîlinde bu seriyyenin, hicretin sekizinci senesinde vuku bulan bir seriyye olduğu ve yedinci senedeki seriyyenin başka bir seriyye olduğu bildirilmektedir.
Rivayetin birine göre hazreti Üsâme birinci seriyyeye iştirak etmişti. Bu seriyye Emir Gâlib'in kumandasında idi. İkinci seriyye de ise Hazreti Usame'nin bizzat kumandayı ele aldığı anlaşılmaktadır. Yani bu Huraka seriyyesinde, kumandanın Hazreti Üsame de olduğu Buhari'nin, yine bu seriyyenin hicretin yedi veya sekizinci senesinde vuku bulduğu da Hâkimin rivayetinden anlaşılmaktadır.[598]
Her ne kadar Buhari bu seriyye ile ilgili özel bir bab açmışsa da, seriyyede Hz. Üsame'nin kumandanlık yaptığına delalet eden bir hadis rivayet etmemiştir. "Ey inananlar, Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın, dinleyin, size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek -sen müzminlerden değilsin- demeyin."[599] ayet-i kerimesi de bu savaşta inmiştir.[600]
îbn-i Hişâm'ın rivayetine göre Hz. Üsame'nin bu savaşta öldürdüğü adamın ismi Mirdas b. Nehlik'dir.
Metinde geçen, "La ilahe illallah (sözü) karşısında senin için (yardımcı olabilecek) kim vardır?" uyarısı "Eğer Lâ ilahe illallah sözü kıyamet gününde bir insan suretine girerek karşısına çıkarsa o zaman, o kadar güçlü kuvvetli bir düşmanla karşılaşmış olursun ki hiçbir yaratık seni onun elinden kurtaramaz." anlamında kullanılmıştır. Rasûl-i zişan efendimiz bu sözüyle kelime-i tevhidin değerini, kafirin ağzından bile çıkmış bu yüce ifâdeye karşı gösterilecek saygıyı ve sahibine karşı takınılacak tavrı ifade etmek istemiştir.
Fakat, Hz. Üsame'nin zaten el-Hurakat kabilesini öldürmek üzere gön-dirilmiş olması ve, "Azabımızı gördükleri zaman iman etmeleri onlara fayda verecek değildir."[601] âyet-i kerimesine bakarak kelime-i tevhid okumasının o anda müslüman sayıtabümesi için yeterli olamayacağı zannıyla adamı öldürmüş olması gibi sebeplerle Rasûlullah (s.a.) kendisini mazur görmüş, onu kısas ya da diyet cezalarından biriyle cezalandırmaya lüzum görmemiştir. Metinde geçen "daha önce müslüman olmayıp ta o gün müslü-manlığa yeni girmiş olmamı arzu ettim." temennisi hakkında Kirmanı, "daha önce müslümanlığa girmemiş olmayı temenni etmek nasıl doğru olabilir?" ve bu soruyu yine kendisi şöyle cevaplıyor: "Hz. Üsame bu temennisiyle o güne kadar İslamiyete girmemiş olmayı değil içinde hiçbir günah bulunmayan bir islamî hayat yaşamış olmayı temenni etmiştir." Üsame'nin temennisi bu büyük cinayetten salim kalmak içindir. Yani işlemiş olduğu suçun büyüklüğü karşısında, daha önce müslüman olarak işlediği salih amelleri küçük görmüş gibidir. Üsame (r.a.)'mn bu temennisi hakikat değil mecazdır. Çünkü hakikatte küfür üzere kalmayı, istemek caiz değildir. O bu sözle Peygamber (s.a.)'in şiddetli tekdirinden son derece korktuğunu ifade etmiştir. Hatta bu hadiseden sonra hiç bir müslümanla mukatele etmeyeceğine yemin etmiş; Sıffın vak'asında Hz. Ali (r.a.)'ye yardım etmemiştir.[602]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse şehâdet getirdikten sonra onu katletmek haram olur. Kanının haram olması için onun şehadet getirmekle ne demek istediğini açıklaması gerekmez, sadece şehâdet getirmesi yeterlidir.
2. İnsanların fiilleri ve sözleri hakkında zahire göre hükmedilir, içinde sakladığı sırların hesabı ise Allah'a aittir.
3. Kafirlerin kanını dökmek mubahtır.
4. Müctehid, ictihâdındaki hatasından dolayı sorumlu değildir.
5. Hataen adam öldürmenin diyeti yoktur. Bu hadis bu görüşte olanların delilidir.
6. Bir müslümanı öldürmek büyük günahlardandır.[603]

2644. ...El-Mikdad b.el-Esved'in anlattığına göre kendisi (Hz.Pey-gamber'e);
“Ey Allah'ın Rasûlü! Ben kafirlerden bir adama rastlasam da benimle savaşsa ve kılıçla vurarak ellerimden birini kesse sonra benden (kaçıp) bir ağaca sığınsa ve -Ben Allah'a teslim oldum- dese bu sözü söyledikten sonra ben o adamı öldürebilir miyim? Ne buyurursun?" diye sormuş. Rasûlullah (s.a.) da;
"Onu öldüremezsin" buyurdu. Ben de;
Ey Allah'ın Rasûlü o benim elimi kesti, dedim. Rasûlullah (s.a.) da;
Onu öldüremezsin. Çünkü eğer öldürürsen o, senin onu öldürmeden önceki yerine geçer. Sen de onun, söylediği o sözü söylemeden önceki yerine geçersin.” buyurdu.[604]

Açıklama

Ehl-i bid'alten olan hariciler ve onların görüşünde olanlar metinde geçen; "...Eğer öldürürsen, sen de onun o sözü söylemeden önceki yerine geçersin", anlamındaki cümleleri te'vil ederek, bu cümlelerin; "Eğer sen onu öldürecek olursan onun şehadet kelimesini öldürmeden önceki haline düşersin, yani kâfir olursun.*' manasına geldiğini iddia etmişlerdir. Bu hadis-i şerifi, "Büyük veya küçük günah işleyenlerin kafir olarak ebediyyen cehennemde kalacağı" yolundaki inançlarına delil olarak gösterirler. Gerçekte bu te'vil fasit bir te'vîldir. Çünkü metinde geçen sözkonusu cümlenin gerçek anlamı şudur: "O kimse bu sözü söylemeden önce kafirdi, dolayısıyla kamnı dökmek helaldi. Eğer bu kelimeyi söyledikten sonra onu öldürecek olursan, bir müslümanı öldürmüş olacağın için kısas cezasına çarptırılarak senin kanının dökülmesi de helâl olur. Bu bakımdan onun bu kelimeyi söylemeden önceki durumuna düşmüş olursun." Ya da diğer bir bakış açısıyla,
"Eğer onu öldürürsen O, sertin onu öldürmeden önceki yerine geçer," cümlesi; "Eğer onu öldürürsen bir müslümanı öldürmüş olursun. Onu öldürmeden önce nasıl senin kanını dökmek haram idiyse bu kelimeyi söyledikten sonra aynı şekilde onun kanını dökmek de haramdır. Bu hususta onun bu kelimeyi söyledikten sonraki haliyle, senin onu öldürmeden önceki halin arasında en küçük bir fark yoktur." anlamına gelir.[605]

Bazı Hükümler

1. Henüz vukua gelmeyen bir hadisenin hükmünü sormak ve cevap vermek caizdir.
2. "Ben Allah'a teslim oldum" gibi, kelime-i şehadetin yerini tutacak bir sözle veya benzeri bir işle islam dinine girilmiş olur.
3. Hüküm zahire göre verilir.[606]

Secdeye Sığınan Bir Kimseyi Öldürmek Yasaktır[607]

2645. ...Cerir b. Abdillah'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)Has' am kabilesine (baskın yapmak üzere) bir seriyye gönderdi. O kabileden bazı kimseler (müslümanlann saldırısından kurtulmak için) secde ederek korunma yoluna başvurdular. Bu (durum) onları öldürmeyi (daha da) hızlandırdı. (Cerir b. Abdillah rivayetine devam ederek) dedi ki: Durum Peygamber (s.a.)'e ulaşınca onlar için yarım diyet (Ödenmesini) emretti ve;
"Ben müşrikler arasında ikamet eden her müslümana uzağım" buyurdu.
Neden ya Rasülallah?" diye sordular.
(Müslümanlarla müşriklerin) "Ateşleri birbirini görmesin", diye cevap verdi.
Ebu Dâvûd der ki: Bu hadisi Ma'mer ile birlikte Hükeym, Halid el-Vasıtî ve bir topluluk da rivayet ettiler fakat Cerir'den bahsetmediler.[608]

Açıklama

Müslümanların Has'am kabilesine yaptıkları bu baskın sırasında Has'am kabilesi içerisinde bazı müslümanlar da bulunuyordu.
Bunlar o zaman henüz müşriklikten kurtulamayan Has'am kabilesi içerisinde hayatlarını sürdürmekteydiler.
Müslümanlar Has'am kabilesi üzerine ani bir baskın yapınca o kabile arasında yaşamakta olan müslümanlar, bu saldırıdan canlarını kurtarabilmek için hemen secdeye kapandılar. Bu hareketleriyle kendilerinin de müslüman olduklarını müslümanlara isbat etmek ve dolayısıyla canlarını kurtarmak istiyorlardı. Fakat müslümanlar onların bu hareketine hiç iltifat etmeden hepsini kılıçtan geçirdiler.

Hz. Peygamber, bu hadiseyi öğrenince bu çarpışmada öldürülen müslümanlann varislerine yarım diyet ödenmesini emretti.
Hz. Peygamberin onlar için tam diyet değil de yarım diyet ödetmesinin sebebi ulemâ arasında ihtilaf konusu olmuştur. îbn Kayyım el-Cevzi'ye göre bu sebebi açıklama yolunda ileri sürülen en güzel fikir şudur: "Çünkü Hz. Peygamber, müslümanlarm diyar-ı küfür ülkesinde yaşamaya devam etmişler ve bu tutumlarıyla da kendilerinin Öldürülmelerine bir nevi yardımcı olmuşlar ve dolayısıyla bir başkasıyla yardımlaşarak kendisini öldüren bir kimsenin durumuna düşmüşlerdir."[609]
Nasıl ki başkalarıyla anlaşarak canına kıyan kimse için sadece yarım diyet takdir edilirse bu kimselere de aynı şekilde yarım diyet takdir edilmiştir.
Müslüman mücâhidlerin, secde ederken görmelerine rağmen gene de onları öldürmelerinin sebebi ise, secde etmenin sadece müslümanlara a bir fiil olmadığındandır. Bilindiği gibi kafirler de büyüklerinin ve ta'zim v rini arzetmek veya selamlamak istedikleri kişilerin önünde secdeye kapanırlar. Bu sebeple müslüman mücahidler onların secdeye varmış olmalarına hiç iltifat etmeden onları kılıçtan geçirdiler.
Metinde geçen, Ben müşrikler arasında ikamet eden her mü si umandan uzağını", cümlesi; "Müşrikler arasında ikamet eden müslümanlara yardımcı olamam", anlamına gelebildiği gibi "Artık bu hadiseden sonra katledilenlere diyet ödetmem," anlamına da gelebilir.[610]
"Müşriklerle müslümanlarm ateşleri birbirini görmesin!" anlamındaki cümle ise birbirine komşu olan iki ev halkında, "Şu iki ev birbirine bakıyor" denilmesi kabilinden mecazi bir anlam taşımaktadır. "Bir müs-lümanla bir müşriğin evi birinin yaktığı ateşi diğerinin görebileceği şekilde yakın olmamalıdır." anlamında kullanılmıştır ki, müslümanlarm müşrik diyarından müslüman ülkelerine göç etmelerinin lüzumunu ifade etmek için söylenmiştir.[611]

Bazı Hükümler

1. Müslümanlar esir bile olsalar müşriklerin ellerinden kurtulma imkam buldukları takdirde orada ikamet etmeleri kendileri için helal olamaz. Hattabi'nin açıklamasına göre müşriklerin elinde bulunan bir esir İslam ülkesine kaçmamak üzere yemin ederek müşriklere söz vermiş bile olsa yine de fırsatını bulunca oradan İslam ülkesine kaçması gerekir. Eğer bu yemini kendisine müşrikler zorla yaptırmışlarsa, bu yemini bozduğundan dolayı kendisine keffaret de lazım gelmez. Fakat kendi arzusuyla yemin etmişse o zaman yeminini bozduğundan dolayı keffaretini ödemesi gerekir. Çünkü Rasûl-i zîşân efendimiz; "Kim bir işe yemin eder de sonra aksine hareket etmenin daha hayırlı olduğunu anlarsa, hayırlı gördüğü işi yapar, sonra yemininin keffaretini öder." buyurmuştur.[612]
2. Secde sadece müslümanlara mahsus bir alâmet değildir.
3. Allahü Teâlâ küfür ülkesiyle İslam ülkesini kesinlikle birbirinden ayırmıştır.

---

[1] el-Bedâyi VII, 97; Fethu'l-kadir IV, 276; ed-Dürrü'l-muhtar III, 273.
[2] et-Tevbe (9), 41.
[3] el-Tevbe (9), 111.
[4] Hâsiyet-üş Şerkâvî II, 391.
[5] bk. Züheylî Vehbe, el-Fıkhu'l-İslamî II, 448.
[6] et-tevbe (9), 29.
[7] et-Tevbe (9), 36.
[8] el-Hucûrât (49), 15.
[9] Mişkatu'l-Mesâbih, II, 355.
[10] Müslim, iman 20.
[11] Ahmed b. Hanbel, VI, 387.
[12] Bk. Aclûnî, Keşfu'l-hafa, I, 425.
[13] Tirmizî, cihâd 2.
[14] bk. Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 104, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/435-437.
[15] Buhârî, zekât 36, hibe 35, menakıb'ül-ensar 45, edeb 95; Müslim, imâre 87; Nesâî bey'at 11; Ahmed b. Hanbel, III, 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/437.
[16] Muhammed suresi (47), 35.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/438.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/438.
[19] Müslim, el-birr 78; Ahmed b. Hahbel, VI, 58, 222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/438-439.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/439.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/439.
[22] Darimî, siyer 70, Ahmed b. Hanbel, VI, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/440.
[23] el-En'âm (6), 158.
[24] bk. Buhari, fiten 25.
[25] en-Nisâ (4), 100.
[26] bk. el-Hattabi, Mealim'üs-sünen, III, 8.
[27] Ahmed b. Hanbel, V, 270.
[28] bk. S. Ateş, Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, I, 619, 620.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/440-442.

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/442.
[30] Buhârî, Sayd 10; Cihad I, 127, 194; menakib'ül-ensâr 45; meğazî 53; Müslim, imâre .58; Tİrmizî, siyer 33; Nesâî, bey'at 15; Îbn Mâce, keffarat 12; Dârimî, siyer 69; Ahmed b. Hanbel, 1, 226, 266, 316, 355; II, 215; III, 22, 401, 430, 431, 467, 469; V, 71, 187; VI, 466.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/442.
[31] en-Nisa (4) 97.
[32] bk. Nesâî, zekât 73; îbn Mâce, hudûd 2; Ahmed b. Hanbel, V, 4, 5.
[33] bk. 2645 numaralı hadis.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/442-444.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/444.
[36] Buhârî, İman, 4, 5; rikâk 26; Müslim, iman 64, 65; Tirmizi, kıyâme 52; imân 12, Nesâi, iman, 8, 9, 11; Dârimî, rikak 4, 8; Ahmed b. Hanbel, II, 160, 163, 187, 191, 192, 195, 205, 206, 209, 212, 215, 224, 379; III, 154, 372, 440; IV,. 114, 385, VI, 21, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/444-445.
[37] bk. Müslim, imân 107, 108.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/445-446.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/446.
[40] Ahmed b. Hanbel, II, 84, 199, 209.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/446-447.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/447-448.
[42] Ahmed b. Hanbel, V, 33, 288.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/448.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/449.
[44] Buhârî, i'tisâm 10; Müslim, iman 247; İmare 170, 173, 174; Tırnızî, fiten 27, 51; İbn Mace, mukaddime 1; fiten 9; Ahmed b. Hanbel, V, 34,269, 278, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/449.
[45] Müslim, fiten 177.
[46] bk. Müslim, fiten 110; Tirmizi, fiten 59; İbn Mace, fiten, 33.
[47] bk. Müslim, imâre 176.
[48] bk. Davudoğlu A., Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, II, 122, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/450-452.
[49] Buhârî, cihad, 2, rikak 34; Müslim, imâre 122, 123, 127; Tirmizi, fezail'ül-cihad, " 24; Nesaî, zekal 74; Cihad 7; İbn Mace, fiten 13; Darimî, cihad 6; Ahmed b. Hanbel,I, 237, 319, 322; II, 443; III, 16, 37, 56, 77, 461, 477, IV, 234.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/452-453.
[50] bk. Davudoğlı A., Saih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 85.
[51] Tirmizî, kıyâme 55; İbn Mâce, fiten 23; Ahmed b. Hanbel, II, 43; V, 365.
[52] bk. Molla Mehmetoğlu O.Z., Sünen-i Tirmizî Tercemesi, IV, 42 (H. No. 2255).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/453-454.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/454-455.
[54] bk. Mütercim Asım Efendi, Tercümetü'I-kamus. I, 483.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/455.
[56] Ahmed b. Hanbel, II, 174.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/455-456.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/456.
[58] Sâdece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/456-457.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/457-458.
[60] Kütübi Sitte içinde sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/458-459.
[61] bk. el-Azîmâbâdî, Avnü'l-ma'bud, VII, 166.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/459-460.
[63] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[64] Buhârî, tabir 12, cihad 3, 7, 63, 75, isti'zan 41; Müslim, imâre 160, 161; Tirmizi, fedailü'l-cihad 15; Nesai, cihad 40; İbn Mace, cihad 10; Darimî, cihad 28; Mu vat ta, cihad 39; Ahmed b. Hanbel, III, 243, 264, VI, 361, 423, 435.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/460-461.
[65] Müslim, imâre 165.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/461-462.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/463.
[68] Buhârî, ta'bir 12; cihad 3, 7, 63, 74; isti'zân 41; Müslim, imâre 160, 161; Tirmizi, fedailü'l-cihad 15; Nesai, cihad 40, İbn Mace, cihad 10; Dârimî, cihad 28, Muvatta, cihad 39; Ahmed b. Hanbel, III, 243, 264; VI, 361r 423, 435.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/463-464.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/464.
[71] bk. Abdürrezzak, el-Musannef, V; 285.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/465.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/465-466.
[74] Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/466.
[75] en-Nahl (16), 15.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/466-467.
[77] Müslim, imare J03, Nesaî, cihad 14, iman 24; İbn Mace, cihad 1.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/467-468.
[79] el-Hakka (69), 24.
[80] et-Târık (86), 6.
[81] en-Nûr (24), 61.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/468-469.
[83] Müslim, imâre 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/469.
[84] bk.Müslim,İmare 131.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/469-470.
[86] Müslim, imare 139; Nesai, cihad 47, 48; Ahmed b. Hanbel, V, 352, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/470-471.
[87] el-Benna AA. el-Fethu'r-rabbani, XIV, 25.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/471-472.
[89] Müslim, imare 153; Nesâî, cihâd 15; İbn Mâce, cihad H; Ahmed b. Hanbel, II, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/472-473.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/473-475.
[91] Nesâî, cihâd 45; Ahmed b. Hanbel, III, 438.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/475.

[92] bk. Mollamehmetoğlu O.Z., Sünen-i Tirmizi Tercümesi, VI, 8.
[93] bk. A.g.e. VI, 9.
[94] bk. Buhârî, mevakıt'üs-salat 5; eihad 1, iman 18; tevhid 47, 48, 56; Müslim, iman 137-139; Tirmizi, birr 2;salat 13; Nesaî, mevâkit 51; cihad 17, 18.
[95] bk. Buhârî, savın 2; Müslim, siyam 161-162.
[96] bk. Tirmizi, deâvat 86; İbn Mace, siyam 44.
[97] bk. ez-Zümer (39), 10.
[98] bk. el-münâvi, Feyzu'l-kadir, II, 365.
[99] Bk. el-Münâvi, Feyzu'I-kadir, II, 365.
[100] el-Enfâl (8), 45.
[101] Azimabâdi, Avnü'l-ma'bud, VII, 176.
[102] A.g.e.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/475-477.
[104] Sâdece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/478.
[105] el-Bakara (2), 249.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/478-479.
[107] Tirmizi, fedailü'l-cihad, 2; Darimi, cihad 32; Ahmed b. Hanbel, IV, 146, 150, 157; VI, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/479.
[108] Müslim, vasıyyet 14; Ebû Dâvud, vesâya 14; Tirmizi, ahkâm 36; Ahmed b. Hanbel, II, 372.
[109] Şeyh Halil Ahmed, Bezlu'l-mechud XI, 405.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/479-480.
[110] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/481-483.
[111] Mansur Ali Nasıf, et-Tac, IV, 336.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/483.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/483.
[114] Müslim, imâre 158; Nesai, cihad 2; Darimi, cihad 25; Ahmed b. Hanbel, II, 374.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/484.
[115] Suyuti e-Camiu's-sağir, II, 175.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/484.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/485.
[118] İbn Mâce, cihad 5; Darimi, cihad 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/485.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/486.
[120] Nesai, cihad 1; Dârimi, cihâd 38; Ahmed b. Hanbel, III, 124, 153, 251.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/486.
[121] et-Tevbe (9), 89.
[122] Davudoğlu Ahmed, Selâmet Yollan, IV, 91.
[123] Âl-i İmrân (3), 187.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/486-487.
[125] el-Tevbe (9), 39.
[126] et-Tevbe (9), 120.
[127] bk. et-Tevbe (9), 121.
[128] et-Tevbe (9), 122.
[129] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/487-488.
[130] bk. Yazır, Hak Dini, Kur'an Dili, IV, 2544.
[131] et-Tevbe (9), 120.
[132] et-Tevbe (9), 122.
[133] et-Tevbe (9), 39.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/488-489.
[135] et-Tevbe (9), 39.
[136] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/489-490.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/490.
[138] en-Nisa (4), 95.
[139] Buharî, tefsir; Nisa 18; Cihad 31; Müslim, imare 141; Ahmed b. Hanbel, V, 190, 191.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/490-492.
[140] el-Feth (48), 15, 17.
[141] en-Nisâ (4), 95.
[142] bk. Ateş Süleyman, Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsir, I, 615, 617.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/492.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/492-493.
[144] Buhâri, cihâd 35, meğâzî 81; Müslim, imâre 159; İbn Mâce, cihâd 6; Ahmed b. Hanbel, III, 103, 160, 182, 214, 300, 341.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/493.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/494.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/494.
[147] Buhârî, cihad 38; Müslim, imare 135-136; Tirmizî, fedâil 6; Nesaî, cihad 44; Darimi, cihad 26; Ahmed b. Hanbel, I, 20, 53; IV, 115, 117; V, 192, 193, 234.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/494-495.
[148] bk. Müslim, imare 138.
[149] bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, VI, 390.
[150] Buharı, rikak 31; tevhid 35; Müslim, iman 203, 204, 206, 207, 209; Tirmizî, sûre 6/10; Ahmed b. Hanbel, i, 227, 279; II, 149.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/495-496.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/496.
[153] Müslim, imâre 138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/496-497.
[154] Koksal M. Asım, İslam Tarihi, VI, 15.
[155] Koksal M. Asım, İslam Tarihi, VI, 16.
[156] Aliyyu'1-kâri, Mirkatü'I-Mefâîtih, IV, 173.
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/497.
[158] Ahmed b. Hanbel, II, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/497-498.
[159] bk. Ahmed Rıfat, Tasviri ahlâk 34.
[160] el-Leyl (92), 8-11.
[161] et-Teğâbûn (64), 16.

[162] Erdem H. Hüsnü, Riya Zu's-Salihin Tercemesi, I, 584.
[163] bk. Ahmet Rıfat, Tasviri ahlâk 41.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/498.
[165] el-Bakara (2), 195.
[166] el-Bakara (2), 195.
[167] Tirmizî, tefsiru'l-kur'ân, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/499-500.
[168] el-Bakara (2), 216.
[169] Âl-i İmrân (3), 169, 170.
[170] et-Tevbe (9), 39, 40.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/500-501.
[172] Müslim, imâre 169; TirmizİI, Fedâilu'l-Cihâd 18; Nesâî, hayl 8; İbn Mâce, cihâd 19; Darimi. CİIhâd 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/502.
[173] el-Enfâl (8), 60.
[174] Bk. Aliyyü'1-kari, Mirkat'ül-mefâtih, IV, 205; el-Mübârek fûri, Tuhfetü'l-Ahvezi,
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/503-504.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/504.
[177] el-Enfâl (8), 60.
[178] Müslim, imâre 167; Tirmizi, tefsir-sure 8; İbn Mâce, cihad 19; Dârimi, cihâd 14; Ahmed b. Han bel, V, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/504-505.
[179] el-Enfâl (8), 60.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/505.
[181] Nesaî, cihad 46, bey'a 29; Darimi, cihad 24; Muvatta, cihad 43; Ahmed b. Hanbel, V, 234.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/506.
[182] Aliyü'l-kari, Aynü'I-ilm ve Zeynü'1-hılm, II, 85, 86.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/506-508.
[183] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/508-509.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/509.
[185] Concordancc bu bab'a numara vermemiştir.
[186] Buharî, ilim 45; cihad 15; humus 10; tevhid 28; Müslim imare 149, 151; Nesai, cihad 21; İbn Mace, cihad 13; Ahmed b. Hanbel, IV, 392, 397, 402, 405, 417.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/509-510.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/510-511.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/511.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/511.
[190] Beyhakî, es-Sünemı'1-kübrâ, IX, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/511-512.
[191] el-Hadîd (57), 20.
[192] et-Tekâsür (102), 1.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/512-513.
[194] Âl-i İmrân (3), 169.
[195] Müslim, imâre 121; Tirmizi, tefsir sûre III, 19; Fedai]'iil-cihâd 13; tbn Mâce, cenâiz 4; Darimi, cihâd 18; İbn Mace, cihad 16; Ahmed b. Hanbel, I, 266; VI, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/513-514.
[196] bk. İbn Mace, cihad, 16.
[197] bk. Nesai, cenâiz 117; İbn Mâce, zühd 22; Muvatta, cenâiz 49; Ahmed b. Hanbel, III, 455, 456, 460.
[198] bk. Kurtûbi, el-Cami'l-ahkami'l-Kur'ân II, 173., IV, 269.
[199] bk. Davudoğlu A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi IX, 82, 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/514-516.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/516.
[201] Ahmed b. Hanbel, V, 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/516.
[202] et-Tekvîr (81), 17.
[203] el-Hadid (57), 19.
[204] bk. Fahri Razi, et-Tefsiru'l-kebir XXIX, 232.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/516-517.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/518.
[207] bk. el-Münavi, Feyzu'l-kadir, VI, 462.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/518-519.
[209] Sâdece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/519.
[210] bk. İslam Ansiklopedisi, IX, 153.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/519-520.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/520.
[213] Şu'be, metinde geçen ve orucu anlamına gelen "savmihi" kelimesinde şüphe etti.
[214] Nesâî, cenaiz 77; Ahmed b. Hanbel, III, 500; IV, 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/520-521.
[215] Ahmed b. Hanbel, I, 163.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/521-522.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/522.
[218] Ahmed b. Hanbel, V, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/523.
[219] el-Bakara (2), 198.
[220] bk. Müslim, cihâd 132.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/524-525.
[222] Ahmed b. Hanbel, II, 174.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/526.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/526-527.
[224] Hâkim, el-Müstedrek, II, 112; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VI, 331.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/527-528.
[225] Bk. Aliyyu'l-kari, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/528-529.
[226] Nesâî, bey'ât 10; İbn Mâce, Cihâd 13; Ahmed b. Hanbel, II, 160, 194, 198, 204.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/7.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/7-8.
[228] Buhârî, cihad 138, Edeb 3; Tirmizi cihâd 2; Müslim, birr 5; Ahmed b. HanbeİI, II, 165, 172, 188, 193, 197, 221.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/8.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/9.
[230] Hakim, el-Müstedrek, II, 103; Beyhâkî, es-Sünenu'l-kübrâ, IX, 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/9-10.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/10.
[232] Buharı, cihâd 37; Müslim, cihâd 135; Tirmizi, siyer 22; Ahmed b. Hanbel, VI, I, 224, 463; V, 271; VI, 380.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/10-11.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/11.
[234] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, IX, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/12.
[235] bk. Ahmed Naim, Tecrid Tercemesi, I, 52 (Hadis No: 41).
[236] Aliyyü'1-kâri, Mirkât, IV, 183.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/12-14.
[238] Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, III, 121; IX, 159.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/14.
[239] Birgivi, Şerhu'l-hadis'il-erbain s. 117.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/14-15.
[241] Hâkim, el-Müstedrek, III, 48; Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, IX, 172.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/15-16.
[242] Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuk-i İslamİyye III, 359.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/16-17.
[243] Ahmed b. Hanbel, V, 288.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/17-18.
[245] Müslim, fiten 131.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/18-19.
[247] Ahmed b. Hanbel, I, 416.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/20.
[248] bk. Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin Terceme ve Şerhi, VIII, 381.
[249] el-Bakara (2), 207.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/20-21.
[251] Beyhâkî, es-Sünenu'l-kübrâ, IX, 167.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/22-23.
[252] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 204, 205.
[253] el-Müttekî, Kenz'ul-ummal, IV, 285.
[254] bk. Buhârî, cihâd 2; Müslim, imâre 110; Nesâî, cihâd 1.
[255] Ahmed b. Hanbel, V, 266.
[256] bk. Buharî, ilim 145; Müslim, İmâre 149, 151; Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 16.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/23-24.
[258] Buhârî, meğazî 38; edeb 90, diyât 17; Müslim, cihâd, 123, 124; Ahmed b. Hanbel, V, 266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/24-25.
[259] bk. Müslim, cihâd 123.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/25.
[261] Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, VIII, 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/26.
[262] bk. Şimşek Sâid, İslam Devletler Hukuku, I, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/26-27.
[263] Darimi, salat 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/27.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/28.
[265] Tirmizî, fedailu'l-cihâd 17; Nesâî, cihad 25; tbn Mâce, cihad 15; Darimi, cihâd 5; Ahmed b. Hanbel, II, 442, 524; IV, 387; V, 230, 235, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/28-29.
[266] bk. AIiyyu'1-kârî, Mirkâtu'l-Mefatih, IV, 185.
[267] et-Tevbe (9), 34.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/29-30.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/30.
[270] Ahmed b. Hanbel, IV, 184; Beyhâkî, es-Sünenu'I-kübrâ, VI, 331.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/31.
[271] el-Bakara (2), 180.
[272] bk. Miras Kâmil, Tecrid Tercemesi, VIII, 360.
[273] bk. Miras Kâmil, Tecrid Tercemesi, V, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/31-32.
[274] Nesâî, hayl 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 345.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/32-33.
[275] bk. Ahmed b. Hanbel, IV. 345.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/33.
[277] Beyhâkî, es-Sünenu'l-kübrâ, VI, 330.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/33-34.
[278] bk. Şimşek Saıd, İslam Devletler Hukuku 1, 100.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/34.
[280] Tirmizi, cihad 20; Ahmed b. Hanbel, I, 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/34-35.
[281] Tirmizi, cihad 20.
[282] Şimşek Said a.g.e. I, 100.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/35.
[284] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[285] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/35-36.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/36.
[287] Müslim, imâre 101, 102; Tirmizi, cihâd, 21; Nesaî, hayl 4; İbn Mâce, cihâd 14; Ahmed b. Hanbel, II, 250, 436, 461, 476.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/36-37.
[288] Aliyyü'l-kâri, Mirkatü'l-mefâtih, IV, 204.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/37.
[290] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/38.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/38.

[292] Müslim, hayl 79, 90; fedâil 68; İbn Mâce, tahâre 23; Dârimi, vudû' 5, 72; Ahmed b. Hanbel, I, 204, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/39.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/40.
[294] Buhari, müsakât 9; mezalim 23; edeb 27; Müslim, selâm 153; cihâd 44; tbn Mâce, edeb 8; Muvatta, sıfatünnebiyy 23; Ahmed b. Hanbel, II, 222, 375, 517; IV, 175.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/40-41.
[295] Buharî, sayd 7; bed'ül-halk 1; Müslim, hacc 71, 73; Tirmizi, hacc 21; menasik 116, 117; Ahmed b. Hanbel, I, 257.
[296] bk. Davudoğlu Ahmed, Sahih-l Müslim tercüme ve şerhi IX, 703.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/41.
[297] Concordance'da bu bab'a numara verilmemiştir.
[298] Sadece Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/42.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/42.
[300] Buhari, cihad, 139; Müslim, Libas 105; Muvatta', sıfatünnebiyyi 39; Ahmed b. Hanbel; V, 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/43.
[301] bk. Bezlü'l-mechud, XII, 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/43-44.
[302] Concordance'da bu bab'a numara verilmemiştir.
[303] Nesaî, hayl 3, Ahmed b. Hanbel, IV, 345.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/45.
[304] bk. Buhari, cihâd 48; Müsâkât 12; menâkıb 28; Tefsir sûre (99) I, i'tisâm 24; Müslim, zekât 24; İbn Mâce, cihad 104; Muvatta cihâd 3; Ahmed b. Hanbel, 1, 395; IV, 69; V, 381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/45-46.
[305] Buhâri, cihâd 139; Müslim, libâs 103; Tirmizi, cihâd 25; Dârimi isti'zân 44; Ahmed b. Hanbel, 11, 263, 311, 327, 343, 383, 444.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/46-47.
[306] bk. el-Azîzı, es-Siracü'l-Münir III, 430.
[307] bk. Şimşek Sâid İslam Devletler Hukuku, 104, 105.
[308] Mubârekfurî, Tuhfetü'l-ahvezi, V, 359.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/47-48.
[309] Müslim, libâs 104; Tirmizi, cihad 25; Nesai, zîne 54; Darimi, istİ'zân 44; Ahmed b. Hanbel, II, 263, 311, 327, 343, 385, 392, 414, 444, 476; VI, 242, 327, 426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/48-49.
[310] bk. Müslim, libas 81.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/49.
[312] bk. Buharı, cihad 81, Müslim, libas 104; Ahmed b. Hanbel, II, 366. 372.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/49.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/50.
[314] Tirmizi, etime 24; Nesaî, dahaya 43, 44; İbn Mace, zebaih 11; Muvatta, edahi 28; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 226, 241, 253, 321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/50.
[315] bk. Mübârekfûri, Tuhfetü'l-ahvezi V, 549, 550.
[316] Bilmen 0. N., Büyük islam İlmihali s. 417.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/50-52.
[317] bk. Ebû Dâvud, et'ime. 24, 33, eşribe 14; Tirmizi, et'ime 24; Nesâî, dahaya 43, 44; Îbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edahî, 28; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 226, 241, 253, 321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/52.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/52.
[319] Buhari, cihad 46, Müslim, iman 48, 49; Nesâî, hac 228, 229.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/52-53.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/53.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/53.
[322] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/53-54.
[323] bk. Koksal A. Hz. Muhammed (a.s.) VI, 20.
[324] bk. A.g.e. s.24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/54-55.
[325] Müslim, birr 80, 81; Dârimi, isti'zân 45; Ahmed b. Hanbel, IV, 429, 431.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/55-56.
[326] bk. 4905 numaralı hadis Tirmizi, birr 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/56.
[327] Tirmizi, cihâd 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/57.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/57.
[329] Buhârî, zebâih 35; Libâs 22; Müslim, libas 111; İbn Mâce Libâs 4, 109, 110; Ahmed b. Hanbel, İH, 171, 254, 259.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/58.
[330] bk. Buhârî, zebâih 35.
[331] bk. Buhârî, libâs 22.
[332] bk. Buhârî, cihâd 149; Tirmizî, siyer 20; Ahmed b. Hanbel, II, 307, 338, 453.
[333] bk. Buharı, zebâih 25; Nesâî, Dahaya 41; Dârimi, edahi 13.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/58-59.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/59.
[336] Concordance'da bu bab'a numara verilmemiştir.
[337] Müslim, libâs 107; Ahmed b. Hanbel, III, IV, 323.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/60.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/60-61.
[339] Ahmed b. Hanbel, I, 98, 100, 108; Nesâî, hayl 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/61.
[340] en-Nahl (16), 8.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/62.
[342] Müslim, fedâil 65; İbn Mâce, edeb 47; Ahmed b. Hanbel, 1, 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/63.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/63-64.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/64.
[345] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/64.
[346] bk. Avnü'l-mâbûd VII, 235.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/65.
[347] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/65-66.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/66.

[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/67.
[351] Müslim, imâre 178; Tirmizi, edeb 75; Ahmed b. Hanbel, II, 337, 378; III, 305, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/67.
[352] bk. Müslim, imâre 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/67-68.
[353] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/68.
[354] bk. Bilmen Ö. N. Büyük İslam İlmihali s. 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/68.
[355] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[356] Beyhâkî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 256; Hakim el-Müstedrek, I, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/69.
[357] bk. Buhârî, teheccüd 14; Müslim, musafirin 168, 170.
[358] Hûd(ll), 81.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/69-70.
[360] Buhari, libâs 100; Tirmizi, edeb 25; Ahmed b. Hanbel, III, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/70.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/70-71.
[362] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/71-72.
[364] bk. Nesâî, dahaya 42, sayd 34; Dârimi, edahi 16; Ahmed b. Hanbel, II, 166, 197, 210; IV, 389.
[365] bk. Bezlül-raechûd XII, 72.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/72.
[367] Tirmizi, cihad 66; Nesâîhayl 14; Ibn mâce, cihâd 44; Ahmed b. Hanbel, II, 256, 358, 425, 474.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/73.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/73-74.
[369] Buharı, cihâd 56, 57; i'tisâm 16; Müslim, imâre 95; Tirmizi, cihad 22; Nesâî, hayl 12, 13; îbn Mlâce, cihad 44; Muvatta, cihâd 45; Dârimî, cihad 35; Ahmed b. Hanbel, II, 5, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/74.
[370] bk. Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî V, 350, 351.
[371] bk. Davudoğlu Ahmed, Selâmet Yolları, IV, 157.
[372] bk. Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-ahvezi, V, 251.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/74-76.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/76.
[375] İbn Mâce, cihâd 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/77.
[376] Ahmed b. Hanbel, II, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/77.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/77.
[378] İbn Mace, nikah 50; Ahmed b. Hanbel, VI, 39, 139, 182, 261, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/78.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/78.
[380] Ibn Mace, cihad 44; Darimi, cihad 62; Ahmed b. Hanbel, II, 505.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/79.
[381] bk. Bezlü'l-mechud XII, 79.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/79-80.
[383] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/81.
[385] Ebû Dâvud, zekât 9; Tirmizi, nikâh 30; Nesâî, nikâh 60; hayl 15, 16; Ahmcd b. Hanbel, II, 59, 180, 215, 216; III, 162, 197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/81-82.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/82.
[387] Beyhâkî, es-Sünenu'l-kübra, X, 121, IV, 429, 439, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/82.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/83.
[389] Tirmizi, cihâd 16; Nesaî, zine 119; Darimi, siyer 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/83.
[390] bk. Azimâbâdi Avnü'l-mabud VII, 248.
[391] bk. Sehârenfuri, Bezlu'l-mechûd XII, 83.
[392] bk. Kamîl Miras, Tecrid Tercem esi, IV, 287; XII, 108.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/83-84.
[394] Tirmizi, cihad 16; Nesai, zine 119; Dârimî, siyer 21.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/84.
[396] bk. Azimâbâdî, Avnü'l-ma'bûd VII, 249.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/84-85.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/85.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/85.
[399] Buhârî, salât 66, 67; Müslim, birr 122; Ahmed b. Hanbel, III, 350.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/86.
[400] bk. Mütercim Asım Efendi, Okyanus III, 356.
[401] bk. Müslim, birr 121.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/86.
[402] Buhari, salat 66, 67; fiten 7; Müslim, birr 124; İbn Mace, edeb 51; Ahmed b. Hanbel, IV, 397, 400, 410, 418.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/87.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/87.
[404] Tirmizi, fiten 5; Ahmed b. Hanbel, III, 300, 361; V, 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/88.
[405] bk. Mubârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezi VI, 381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/88.
[406] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/89.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/89.
[408] Tirmizi, cihad 17; ibn mâce, cihâd 18; Ahmed b. Hanbel, III, 449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/90.
[409] bk. İbnü'1-Esir, en-Nihâye, III, 166.
[410] en-Nisâ (4) 171.
[411] el-Enfâl (8), 60.

[412] bk. Tuhfetü'l-ahvezî V, 341.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/90-91.
[414] Tirmizi, cihad 10; Ahmed b. Hanbel, IV, 297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/93.
[415] bk. Aliyyii'1-kâri, Mirkâdı'I-mefâtih IV, 210.
[416] bk. Tarih Deyimleri ve Terimleri I, 47 (alem maddesi).
[417] bk. Ayintabi se'yyid Muhammed Münib, Tercümetü's-siyer'il-kebir, I, 44.
[418] M. Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 249.
[419] bk. A.g.e, 254.
[420] bk. Seyyid Muhammed Münib, Tercümetü's-siyeri'l kebir 1, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/93-95.
[421] Tirmizi, cihad 9,10; Nesâi, menâsik 106; İbn Mâce cihâd 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/95.
[422] Beyhâkî, es-Sünenu'1-Kübrâ, VI. 293.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/96.
[423] 2591 nolu hadis ve İbn Mâce, cihâd, 21; Tirmizi cihâd 10.
[424] bk. İslam Peygamberi II, 255.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/96.
[425] Nesâi, cihâd 43; Tirmizi, cihâd 24; Ahmed b. Hanbel V, 198.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/96-97.
[427] bk. Münâvî, Feyzü'l-kâdir V, 344.
[428] bk. Müslim, kader 34.
[429] bk. Münâvj, Feyzü'l-kâdir, I, 82.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/97-98.
[430] Beyhâkî es-sünenül-kübrâ, VI, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/98.
[431] bk. Bilmen Ö. Nasûhi, Hukuk-i İslâmiyye III, 351.
[432] bk. Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi II, 241, 242.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/98-99.
[434] Dârimi, siyer 14; Ahmed b. Hanbel V, 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/99.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/99-100.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/100.
[437] Ahmed b. Hanbel, V, 65, 289, VI, 377; Tirmizi, cihâd II.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/100.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/101.
[439] Müslim, hac 425, 426; Nesâî, istiâze 43; Tirmizi, deavat 41; Ibn Mâce, dua 20; Dâri-mi, istizan 42; Muvatta, istizan 34; Ahmed b. Hanbel, I, 256, 300, II, 150, 401, 433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/101-102.
[440] el-Hadîd, (57) 4.
[441] bk. Aliyyü'1-kari, Mirkâtü'l-mefâtih III, 116-117.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/102.
[443] bk. ez-Zuhrûf (43), 13,14.
[444] Müslim, hac 425; Tirmizi, da'vet 46; Ahmed b. Hanbel, II, 144-150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/103.
[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/104.
[446] Tirmizi deavât 43; İbn Mâce, cihâd 24; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 25, 38, 136, 358.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/104.
[447] bk. Ahmed b. Hanbel, II, 87.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/105.
[449] Tirmizi, deavât 43; İbn Mâce, Cihad 24; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 25, 36, 138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/105.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/105-106.
[451] ez-Zuhrûf, (43), 13-14.
[452] Tirmizi, da'vat, 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/106-107.
[453] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/107-108.
[454] Ahmed b. Hanbel, II, 132; III, 124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/108-109.
[455] Hûd (11), 44.
[456] es-Saffât (37), 79.
[457] el-Câmi Ii ahkâmil-Kur'ân, XV, 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/109.
[458] Müslim, eşribe 98; Nesai, mevakıt 45; Ahmed b. Hanbel, II, 12; III. 312, 362,386,395; VI, 11.
[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/110.
[460] bk. Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 314.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/110-111.
[462] Buhari, cihad 103; Darimi, siyer 2; Ahmed b. Hanbel, III, 455-456; VI, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/111.
[463] bk. Avnu'l-ma'bud, VII, 265
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/111.
[465] Ahmed b. Hanbel, I, 154, 155, 156; III, 416, 417, 432; IV, 384, 390, 391; Tirmizi buyu' 6; İbn Mâce, Ticare, 41.
[466] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/112.
[467] bk. Münâvi, Feyzü'l-kadir, II, 104.
[468] bk. Mübarekfûrî, Tuhfeüil-ahvezi, IV, 403-404; Münzirî, et-Tergıb ve't-Terhîb, II, 529-530.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/112-113.
[469] Muvatta, istizan, 35, Tirmizi, cihâd, 4; Ahmed b. Hanbel, II, 186-214.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/114.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/114.
[471] Beyhâki, es-Sünenül-Kübrâ, V, 257.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/115.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/115.
[473] Beyhâki, es-Sünenül'-Kübrâ, V, 257.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/115-116.
[474] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/116.
[475] Buhari, cihad, 129; Müslim, imâre 93, 94; İbn Mâce, cihâd 45; Mu vatta, cihâd 7; Ahmed b. Hanbel II, 6,7,10,55,63,128; V, 448.

[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/116-117.
[477] bk. Zürkâni, Şerhu'l-Muvatta, III, 287-288.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/117-118.
[478] Concordance bu baba numara vermemiştir.
[479] Tirmizi, siyer 7; Ibn Mâce, cihad 25; Darimi, siyer, 4; Ahmed b. Hanbel, I, 294, 299.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/118-119.
[481] Pakalın M.Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, 186.
[482] Gazzali, İhya-u Ulumiddîn, II, 252, 253.
[483] bk. A.g. yer.
[484] et-Tevbe (9), 25.
[485] bk. Azimâbadi, Avn'ül-mabud. VII, 270.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/119-121.
[486] Müslim, cihad 3; TirmizİI, siyer 47; Ibn Mâce, 38; Darimi, siyer 8; Ahmed b. Hanbel, V, 352.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/121-123.
[487] bk. Turnagil A. Reşid, İslamiyet ve Milletler Hukuku, 173.
[488] et-Tevbe (9), 29.
[489] el-Bakara (2), 193.
[490] en-Nisâ (4), 89.
[491] bk. Davudoğlu A. Selâniet Yollan, IV, 103, 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/123-125.
[492] Tirmizi, diyat 14; Siyer 47; Fedailu'l-Kur'an, 17, İbn Mâce, cihâd 38, Darimi, siyer 5; Muvatta; cihâd 11; Ahmed b. Hanbel, II, 524; IV, 240; V, 352, 358.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/125-126.
[493] el-Bakara (2), 190.
[494] Ahmed b. Hanbel, V, 316, 226
[495] bk. Bilmen Ö.N., Hukuki İslamiye, III, 345.
[496] bk. Turnagil A.Reşid, İslâmiyet ve Milletler Hukuku, 152, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/126-127.
[497] el-Bakara (2), 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/127-128.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/128-129.
[499] el-Haşr (59), 5.
[500] Buharı, cihâd 154; hars 6; Meğazi 14; Tefsir-Sûre (59) 2; Müslim, cihâd, 29-31; İbn Mâce, cihâd, 31; Darimi, siyer 22; Ahmed b. Hanbel, II, 8,52,80, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/129-130.
[501] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/130-131.
[502] İbn Mâce, cihâd 31; Ahmed b. Hanbel, V, 209.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/131.
[503] bk. Müslim, sala 9; Tirmizi, siyer 48.
[504] bk. Koksal Âsim, İslâm Tarihi, XI, 8, 63.
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/131-132.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/132.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/133.
[508] Müslim, İmâre 145; Ahmed b. Hanbel, 111, 136.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/133.
[509] M.Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 275, 276.
[510] bk. M. Hamiduliah, İslamda Devlet İdaresi, s.51.
[511] bk. A.g.e, s. 189, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/133-134.
[512] Tirmizi, buyu, 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/135.
[513] en-Nisâ (4), 29.
[514] en-Nisâ (4), 10.
[515] bk. 1905 numaralı hadis.
[516] bk. 2623 numaralı hadis.
[517] Tefsilat İçin bk. Avnü'l-Ma'bûd, VII, 277-285.
[518] bk. Ibn Mâce, ticâret, 68.
[519] bk. Ahmed b. Hanbel, 11-405.
[520] Mubârekfûri, Tufetül-ahvezi, IV, 519-520.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/135-137.
[521] Nesâi, adabü'l-kudât 21; İbn Mâce, ticare 67; Ahmed b. Hanbel, VI, 167.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/138.
[522] bk. 1560 numaralı hadis; ibn Mâce, zekât 23.
[523] bk. Bilmen Ö.N., Hukuki Islâmiyye, IV, 126.
[524] bk. Tirmizi, buyu 54.
[525] bk. Mubârekfûri, Tuhfetü-ahvezİ, IV, 510-511.
[526] bk. A.g.e., s.511.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/138-140.
[528] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/140.
[529] Concordance bu baba numara vermemiştir.
[530] Tirmizi, büyü 54; İbn Mâce, ticâret 67; Ahmed b. Hanbel, V.31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/141.
[531] bk., Büyük İslam İlmihali, s, 453-454.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/142-143.
[532] Buhari, lükata 8; Müslim, lükata 13; İbn Mâce, ticâre 68; Muvatta, istizan 17; Tirmi-zi, büyü 59; Ahmed b. Hanbel, II, 6, 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/143.
[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/143-144.
[534] bk. Davudoğlu Ahmed, Sahihi Müslim Tercümesi ve Şerhi, VII, 440-442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/144-145.
[535] en-Nisâ (4), 59.
[536] Buhâri, tefsir, suret'un-Nisâ, II; Müslim, imâre 31; Nesâi, bey'at 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/145.
[537] en-Nisâ (4), 83.
[538] bk. Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, II, 1377.
[539] bk. Aynî, Umdetu'1-kâri, c. XVIII, 176.
[540] Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, II, 1374-1375.
[541] bk. 2625 no'lu hadis.

[542] bk. Ayni, Umdetu'l-Kâri, XVIII, 177.
[543] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, VIII, 708.
[544] bk. İbn Kesir, Tefsirü'l-Kur'an'il-azîm, (Beyrut, 1969 Darul Marife), 518.
[545] Müslim, imâre 58.
[546] İmam Ebu'1-Muin en-Nesefî, "Bahru'l-Kelam fi akaidi ebli'l-îslam" (Konya 1977) s. 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/145-148.
[547] Buhari, ahkâm 4; Ahbarü'1-ahad 1; Meğâzî 59; Müslim, İmâre 39, 40; Nesâi, Beyât 34; Ahmed b. Hanbel, I, 82, 94, 164.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/148.
[548] el-Cum'a (62), 7.
[549] bk. Hafiz Şemsüddin Ibnü'l-Kayyim, Avnü'l-mâ'bûdun Hafiyesi VII, 279-280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/148-149.
[550] Buhârî, ahkâm 4; cihâd 108; Tirmizi, cihâd 29; Nesâi bey'at 34; tbn Mâce, cihâd 40; Ahmed b. Hanbel, II, 17, 142.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/149-150.
[551] BK. Aynî Umdetii'l-kâri XIV, 221.
[552] bk. a.g.e.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/150.
[554] Ahmed b. Hanbel, III, 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/150-151.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/151.
[556] Ahmed b. Hanbel, IV, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/152.
[557] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 278, 375.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/153.
[559] Ahmed b. Hanbel, III, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/153.
[560] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/153-154.
[561] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/154.
[562] Buhârî, cihâd 112, 156; temenni 8; Müslim, cihâd 19, 20; Darimî, siyer 6; Ahmed b. Hanbel, II, 400-526.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/154-155.
[563] bk. Aynî, Umdetü'1-kâri XIV, 274.
[564] el-Enfâl (8), 45-47.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/155-157.
[566] Tirmizî, deavât 121; Ahmed b. Hanbel, III, 184.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/157.
[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/157-158.
[568] Buhârî, itk 13; Müslim, cihad 1; Ahmed b. Hanbel, 11-31, 32, 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/158-159.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/159.
[570] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/159-160.
[571] Buhârî, ezan 6; cihâd 102; meğâzi 38; Müslim, salât 9; Tinnizî, siyer 3,48; Muvatta, cihâd48; Dârimi,siyer 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/160.
[572] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/160-161.
[573] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/161.
[574] Tirmizî, siyer 2; Ahmed b. Hanbel, III, 448.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/161.
[575] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/161.
[576] Buhârî, cihad 157; Mcnakıb 25; istiâbe 6; Müslim, cihâd 17, 18, zekât 153; Tirmizi, cihâd 5; İbn Mâce, cihâd 28; Ahmed b. Han bel, I, 81, 90, 113, 126, 131, 134; II, 312, 314; III, 224, 297, 308, IV, 387, 459.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/162.
[577] bk. Müslim, birr 101; Ahmed b. Hanbel, VI, 403, 404, 459, 461.
[578] Şimşek M.Said Siyer-i kebir I, 135-136.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/162-164.
[579] Buharı, cihâd 103; Meğâzi 79; Müslim, tevbe 54; Dârimi, siyer 14; Ahmed III, 456,457; IV 387.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/164.
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/164-165.
[581] Ibn Mace, cihâd 30; Ahmed b.Hanbel, IV, 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/165.
[582] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/166.
[583] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/166.
[584] Şimşek Said, Siyer-i Kebîr 1,216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/166-167.
[585] Buhârî, imân 17; sâlât 28, zekât 1, cihâd 102, itisâm 2, 28, Müslim, imân 32-36,Tirmizi, tefsir sûre 88, Nesâi, zekât 3; İbn Mâce, fîten 1-3; DârimİI, siyer 10; Ahmedb.Hanbel IV, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/167.
[586] el-Mubârekfûri, Tuhfetii'l-Ahvezî, VII, 333.
[587] Sâffat, (37) 35.
[588] Aynî, Umdetul-kârî, XIV, 215.
[589] Nevevî, Şerhû Müslîm, I, 205-206.
[590] Ayrıntılı bilgi için bk. 2682 numarala hadisin şerhi.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/168-170.
[591] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/171.
[592] Buhârî, imân 17; salât 28, zekât 1, cihad 102, İ'tisâm 2,28, Müslim, imân 32,36; Tirmizi, tefsir sûre 88; Nesâî, zekât 3; Nesâî, iman 9,15; İbn Mâce, fîten 1-3; DârİmÎ, siyer 10; Ahmed b.Hanbel, IV, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/171.
[593] Aynî, Umdetü'l-karî, 125.
[594] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/171-173.
[595] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/173.
[596] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/173.
[597] Buharî, meğazî 45, dİyât 2; Müslim, imân 158; İbn Mâce, fîten 1; Ahmed b.Hanbel IV, 339; V, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/173-174.
[598] Edip Eşref, Peygamberimizin ashabı, III, 217.
[599] en-Nisa, (4) 99.
[600] Aynî, Umdetü'1-kârî, XVII, 272.
[601] Gâfir; 85.
[602] Davudoğlu A.Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi I, 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/174-175.

[603] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/176.
[604] Buhari, diyar 1, meğazi 12; Müslim, iman 155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/176-177.
[605] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/177.
[606] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/177.
[607] Bu baba Concordance'da numara verilmiştir.
[608] Tirmizi, siyer 41; Nesai, kasâme 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/177-178.
[609] İbn Kayyim el-Cevzî Avnü'l-mabûd, VII, 304.
[610] Sünen-i Nesâî, VIII, 36.
[611] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/178-179.
[612] bk. 3274 no'lu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

367) Kendi Babası Olmayan Birini Babası Diye Göstermenin, Kendi Efendisi Olmayan Birini Efendi Kabul Etmenin Haram Olduğu

1806. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse, ona cennet haramdır."[1]

1807. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Babalarınızdan yüz çevirip onları inkâr etmeyiniz. Her kim kendi babasını bırakıp bir başkasına baba derse, nankörlük etmiş olur."[2]

1808. Yezîd İbni Şerîk İbni Târık şöyle dedi:
Ali *radıyallahu anh*'ı minberde konuşurken gördüm ve şöyle buyurduğunu duydum:
"Hayır, iddialar doğru değildir. Vallahi bizim yanımızda Kur'ân–ı Kerîm'den ve şu sahîfeden başka okuduğumuz bir yazı yoktur." Böyle dedikten sonra o sahîfeyi açtı. Orada develerin yaşları ve yaralamayla ilgili hükümler vardı. Yine bu sahîfede Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyuruyordu:
"Ayr (Âir) dağından Sevr dağına kadar olan yerler Medine'nin haremidir. Her kim orada Kitap ve Sünnet'e aykırı bir iş yapar veya bid'at çıkaran birini korursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin ibadetlerini ve tövbesini kabul etmeyecektir. Müslümanlardan birinin verdiği bir söz ve güvence, yaptığı bir antlaşma hepsini bağlar. Her kim bir müslümanın verdiği söz ve himayeyi dikkate almazsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin tövbesini ve ibadetlerini kabul etmeyecektir. Her kim kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse veya kendi efendisi olmayan birini efendi olarak kabul etmeye kalkarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin tövbesini ve ibadetlerini kabul etmeyecektir."[3]

1809. Ebû Zer *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:
"Babası olmadığını bildiği birini babam diye sahiplenen kimse, babasına nankörlük etmiş olur. Kendisine ait olmayan bir şeyi sahiplenmeye kalkışan kimse bizden değildir; o cehennemdeki yerine hazırlansın. Her kim, bir adama öyle olmadığı halde kâfir veya Allah düşmanı derse, bu sözler gerisin geriye kendine döner."[4]

* Bir müslümanın bir kimsenin mirasına veya şöhretine konmak için veya değişik hesaplar yüzünden annesinin kocası olmayan bir kimseye, onun oğlu ve kızı olduğunu ileri sürmesi şiddetle yasaklanmıştır. (İbn Mace, Hudud, 36'da) Babasını inkar edip başka birini baba kabul eden kimse kokusu beş yüz senelik mesafeden duyulan cennetin kokusunu bile duymayacaktır. Bu tür bir kimse mirasa konmak için diğer meşru varisleri mirastan mahrum bırakacağı ve onların paylarını azaltacağı için hak etmediği bir şeyi almanın suçunu da yüklenmiş olacaktır. Cahiliye devrinde olan evlat edinme hadisesi İslam'da Ahzab: 33/4 ayetiyle yasaklanmıştır. Bu ayete göre hiçbir kimse başka birinin çocuğunu evlat edinemez. Bu haramdır. İslam soy sop korumasına gerekli önemi vermiştir.
1806 numaralı hadiste pek çok mesele ele alınıyor. Konumuzla ilgili kısmı kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği halde onun soyundan olduğunu iddia ederse veya efendisi olmayan birini efendi olarak kabul etmeye kalkarsa Allah, melekler ve bütün insanların laneti o kimseye olsun tehdidinden ibarettir. Burada da söz konusu işin ne kadar büyük günah olduğunu öğrenmiş oluyoruz. Kölenin de efendisi olmadığı halde bu benim efendimdir demesi aynı cezayı gerektiriyor. Efendisine karşı nankörlük etmesinden dolayı.
Hadisteki diğer konulara gelince Mekke Allah tarafından haram kılınmış bir bölgedir. Medine ise Peygamberimiz tarafından haram bölge olarak ilan edilmiş ve orada bid'at çıkaranı koruyan kimseye Allah, melekler ve tüm insanların laneti yağdırılmıştır.
Hadisteki müslümanların birinin verdiği bir söz ve güvence hepsini bağlar ifadesinden bir müslüman bir kafirin hayatını koruyacağına dair söz ve güvence vermişse bu güvence diğer müslümanları da bağlar. Onlar bu şahsa kötülük yapıp onu öldüremezler demektir. Çünkü işlerinden bir müslüman onu himaye etmiştir.
1807 no'lu hadiste de üç konuya parmak basılmış olup, **birincisi** babası olmadığını bildiği halde babamdır diyerek küfre girmesidir. Miras ve başka çıkarlar uğruna ve başka mirasçıları mahrum etme pahasına kişi böyle kötü bir sonuçla başbaşa kalacaktır.
İkincisi: Kendisine ait olmayan bir şeye bu benimdir diye sahip çıkmaktır ki başkasının hakkına tecavüzdür ki kesinlikle haramdır ve cehennemdeki yerine hazırlansın demekle bu davranışın büyük bir haksızlık olduğu da ortaya konmuş oldu.
Üçüncüsü: Kafir olmayan birine kafir ve Allah düşmanı diye hakaret etmektir. (1734-1735 no'lu hadislere ve açıklamasına bakınız.) Müslüman durumun dehşetini gözönünde bulundurup diline sahip olmalıdır. Müslüman birine kafir veya Allah düşmanı demek son derece tehlikelidir. Zira o adam gerçekten kafir veya Allah düşmanı değilse bu söz hedefini bulmamış bir ok gibi iddiayı atan kimseye geri dönmüştür. [5]

---

[1] Buhârî, Ferâiz 29; Müslim, Îmân 114, 115. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 109–110; İbni Mâce, Hudûd 36.
[2] Buhârî, Ferâiz 29, Hudûd 31; Müslim, Îmân 112, 114.
[3] Buhârî, Fezâilü'l–Medîne 1, Cizye 10, 17, Ferâiz 21, İ'tisâm 5; Müslim, Hac 467, 468. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 95–96.
[4] Müslim, Îmân 112; Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıb 5, Edeb 44.
1735'de geçti.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 528.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Haberlerin Tetkiki:

Gelen haberlerin doğruluğunu tetkik etmek, fâsık kimselerin getirdiği bilgileri hemen kullanmayıp araştırmak.
İslâm'ın ilk günlerinden günümüze kadar toplum içinde yayılan haberlerin doğruluğunun araştırılmadan kabul edilmesi anlaşmazlıklara sebep olduğu gibi huzursuzluk ve problemler çıkarmaktadır. Onun için islâm her probleme çözüm getirdiği gibi bu hususu da halletmiş ve müslümanların bu konuda nasıl davranacaklarını Kur'an nassıyla belirlemiştir: *"Ey iman edenler; Bir fâsık size bir haber getirirse onu iyice araştırınız. Yoksa bilmeyerek bir kavme kötülük yaparsınız da yaptığınız işten pişman olursunuz"* (el-Hucurât: 49/6) buyurulmaktadır. Bu ayetin nüzul sebebi olarak Hz. Peygamber devrinde meydana gelen şöyle bir olay rivayet edilmektedir: Resulullah, Huzaa kabilesinin ileri gelenlerinden olan Haris b. Dirâr'ın İslam'ı tebliğ etmesine, müslüman olanların zekâtlarını toplamasına izin verir. Toplanan zekâtın teslimi ile ilgili olarak bazı hususlar üzerinde anlaşırlar. Buna göre Resulullah (s.a.s) zamanı gelince Hâris b. Dırar'a bir elçi gönderecek, o da topladığı zekâtı teslim edecektir.
Hâris kabilesi içinde İslâm'ı tebliğ etti; müslüman olanların da zekâtlarını topladı. Aralarında belirlenen zaman gelince de Resulullah (s.a.s)'ın elçisini beklemeye koyulur. Fakat kimsenin gelmediğini görünce Hâris, kabilesinin ileri gelenlerini toplayarak durumu anlatır, elçinin gelmemesini, yaptığı bir hatadan dolayı Resulullah'ın elçi göndermekten vazgeçtiği şekilde yorumlar. Toplanan zekâtı alarak birlikte Hz. Peygamber'e gitmelerini ister. Onlar da bunu kabul ederler ve birlikte Medineye doğru çıkarlar.
Diğer taraftan günü gelince Resulullah (s.a.s) toplanan zekâtı almak üzere Hâris'e elçi olarak Velid b. Ukbe'yi görevlendirir. Velid bir süre gittikten sonra geri döner ve Resulullah (s.a.s)'e Hâris'in zekâtı vermediğini, bununla da kalmayarak kendisini öldürmeye kalkıştığını söyler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s) askerî bir birlik hazırlayarak Hâris'in üzerine gönderir.
Hâris ve arkadaşları Medine yakınlarında üzerlerine gönderilen bir birlikle karşılaşırlar. Durumu öğrenince hep beraber Resulullah'a gelirler. Hâris yemin ederek zekâtı topladığını, fakat onu almak için kimsenin gelmediğini anlatır. Bunun üzerine yukarıda sözkonusu olan ayet nazil olur.[1]
Ayetin nüzul sebebi anlamını hiçbir tevil ve yoruma gerek bırakmayacak biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre fıskı sabit olan bir kimsenin şehadeti ve rivayetleri kabul edilemez. Fâsıkların haberlerinin mutlaka araştırılması gerekir. Haberlerin araştırılmadan kabul edilmesi halinde, ayette bildirildiği üzere, pişman olunacak sonuçlarla karşılaşılması kaçınılmazdır.
Burada açıklanması gereken nokta fısk'ın ve fâsıkın ne ve kim olduğu konusudur. İslâm tarihinin ilk dönemlerinde fısk, genellikle imandan çıkarmayan yasak davranışlar; fâsık da bu yasak davranışları yapan kimse olarak kabul edilmiştir. Bu anlamıyla fısk İslâm şeriatın'ın koymuş olduğu sınırlardan çıkmak demektir. Kelimeyi Lisanu'l-Arab, "İsyan ederek Allah'ın emrini terketmek" olarak tanımlarken, Rağıb el-İsfâhânî de fâsıkı, "İman ettikten sonra şerîatın bazı hükümlerini çiğneyen ve uygulamayan kimse olarak açıklamaktadır. Muhammed Hamdi Yazır fısk'ı üç mertebeye ayırır: **1-** Günahı çirkin saymakla birlikte açıkca işlemek, **2-** Günahın üzerine düşmek, yani günahta ısrar etmek, **3-** Çirkin olduğunu inkâr ederek günah işlemek fıskın bu üçüncü çeşidi küfürle aynı kategoride ve aynı anlamdadır.
Ayetin tefsirinde müfessir Kurtubî şöyle demektedir: "Fıskı sabit olan kimsenin haberlerindeki sözleri geçersizdir. Çünkü haber emanettir; fısk ise onun iptalini gerektirir."
Diğer bir hukukçu müfessir Cessâs da sözkonusu ayetin tefsirinde şunları söyler: "Ayetteki "tahkik ve tetkik edin" ifadesi fâsıkın şehadetinin kabulünün yasaklandığını gösterir. Çünkü şehadet birliğini haber vermektir. Fâsıkın şehadeti kabul edilmediği gibi diğer hususlardaki haberleri de kabul edilmez"
Durumu belirsiz olan, yani adil veya fâsık olduğu kesin olarak bilinmeyen kimsenin şehadet ve rivayetleri kabul edilir mi? Hanefi bilginleri böyle bir kimsenin şehadet ve haberinin kabul edileceği görüşündedirler. Çünkü ayette ancak fâsıkların haberlerinin araştırılması emredilmektedir. Müminlerin temel niteliği ise adalettir. Başka bazı bilginler ise durumu belirsiz olan kimsenin haberinin de ancak durumun araştırılmasından sonra kabul veya reddedilebileceğini söylemektedirler. Bunlara göre araştırma sonunda adaleti kesinlik kazanırsa haberi kabul edilir, fıskı sabit olursa haberi reddedilir.
Söz konusu ayetin hemen devamında, *"İçinizde Allah'ın peygamberi vardır"* (el-Hucurât: 49/8) buyrulmaktadır. Fahreddin er-Râzî bu cümleyi şöyle açıklar: "Ey kullarım, herhangi bir güçlüğün çözümünde Allah Resulune başvurunuz." Buna göre bu ayet, bugün bize gelen haber ve rivayetler konusunda takınmamız gereken tavır konusunda da uyarıda bulunmaktadır. Öyleyse müminler gelen haberler konusunda bir çıkmazla karşılaştıkları zaman öncelikle bu haberi Kur'an ve Sünnet ölçülerine vurarak çıkan sonuca göre hareket etmek zorundadır.[2]

---

[1] İbn Kesir, Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim, VII, 350 el-Hucurât, 40/6. ayetin tefsiri.
[2] Ahmed Özalp, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/250.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muvatta'ı:

O bir çok kitap tedvin etmiş olup, bunlar arasında en önemlisi Muvatta adlı eseridir. İmam Malik bu kitaba Hicaz'ın en sağlam ravilerinin hadislerini almaya özen gösterdi. Ayrıca sahabe sözlerine ve Tabiin fetvalarına da yer vermiştir.
Hadis külliyatı içerisinde ilk tedvin edileni Muvatta'dır. İstisnaları olmakla birlikte, bu zamana kadar çeşitli sebeplerden dolayı hadislerin yazılması tasvib edilmiyordu. Hadisler, kendilerini bu yola adamış muhaddislerin hafızalarında muhafaza ediliyordu. Ancak bir zaman sonra, bir takım insanlar, menfaatlerini veya fırkalarının haklılığını ispatlamak vb. sebeblerden dolayı hadis uydurmaya başlayınca, sahih hadislerin yazılarak tesbit edilmesi zarureti ortaya çıktı. Bu durumu Şihab ez-Zuhri; "Doğu tarafından, duymadığımız hadisler gelmeye başlamasaydı ne bir hadis yazar, ne de yazılmasına izin verirdim" sözüyle açıklığa kavuşturmaktadır.
Ömer b. Abdülaziz, muhtemelen âlimlerle istişare ederek, hadislerin tedvin edilmesini, valilerine gönderdiği talimatlarla resmen emretmişti. O, âlimlerin ölümleriyle ilmin ve hadislerin kaybolmasından endişe etmekteydi. İlk olarak böyle bir işe girişip, Halifenin isteğini yerine getiren, İmam Malik'in hocası Şihab ez-Zûhrî olmuştur. Fakat, Ömer b. Abdulaziz, arzuladığı tedvin işinin sonuçlarını göremeden vefat etmişti.
Mansur işbaşına geçince, o da Ömer b. Abdulaziz gibi, Medine ilminin toplanıp tedvin edilerek, yazıyla muhafaza altına alınması için çalışmalar yapılmasını istedi. Ancak o, selefi Ömer b. Abdulaziz gibi bütün eyaletlerdeki ilimlerin derlenip toparlanmasını düşünmemiş, sadece Medine'deki hadislerin ve fıkhî görüşlerin tedvinini istemişti. Mansur'un böyle bir işe girişmesinin sebebi âlimlerin ölümleriyle ilmin zayi olması endişesinden kaynaklanıyordu. Onun düşüncesi tamamen idarî maksatlara yönelik olup, ülkenin her tarafındaki mahkemeleri ve yargıyı birleştirerek tevhid-i kaza'yı gerçekleştirmek istiyordu. İmam Malik onun, Medine'nin ilmini tedvin etme isteğini yerine getirdiğinde ortaya Muvatta adlı eseri çıkmıştı. Ancak İmam Malik, Mansûr'un, ülkenin her tarafındaki insanların Muvatta'a uymalarını sağlamak isteğine kesin bir tavırla karşı çıkmıştı. Bu da gösteriyor ki, onun Muvatta'ı kaleme almasının yegâne sebebi, Mansur'un bu yoldaki arzusu değildir. O, Medine'deki sahih hadisleri, sahabe sözlerini ve Tabii'nin fetvalarından tercih ettiklerini toplayarak onların unutulup gitmesini önlemek ve sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde intikal etmesini sağlamak istemiştir. Mansûr'un isteği bu konuda ancak teşvik edici bir rol oynamış olabilir. Zira o, daha sonra gelen Mehdi'nin ve Harun er-Reşid'in, Mansur'un isteğine benzer taleplerini de aynı şekilde reddetmiştir.
İmam Malik onlara şöyle diyordu:
"Ashab-ı kiram fer'î meselelerde ihtilâf ettiler ve onlar bu ihtilâflarıyla birlikte her tarafa dağıldılar. Herkes kendine göre isabetlidir. Ulemânın ihtilâfı ümmet için bir çeşit rahmettir. Her biri kendince sahih olana uyuyor. Hepsi hidayet üzere olup, sadece Allah Teâlâ'nın rızasını istemektedirler"[1]
İmam Malik, hadisleri çok titiz bir tenkit süzgecinden geçirdikten sonra rivayet ederdi. Rivayet ettiği hadisleri sürekli araştırır; ravide bir kusur bulur veya hadis şaz çıkarsa onu hemen terkederdi. Muvatta'ı ilk yazdığında on bine yakın hadisi rivayet etmiş olmasına rağmen, her sene onu tetkik ederek bir kısım hadisleri çıkarmış, neticede Muvatta oldukça küçülmüştü. Onun bu durumunu bazı öğrencileri şöyle dile getirirlerdi; "Herkesin ilmi çoğalıp artıyor; Malik'in ilmi ise noksanlaşıp eksiliyor"[2] Bu, onun ilmi naklederken ne kadar titiz davrandığını göstermektedir.
Görüldüğü gibi Muvatta'da bulunan hadisler çok sayıda hadis arasından süzülerek seçilmiştir. Bu yüzden hadis tenkidcileri ondaki hadisleri istisnalar hariç sahih kabul etmektedirler.
Muvatta'ı, Kütüb-i Sitte'nin altıncısı olarak kabul edenlere göre derece itibarıyla Sahihayn'dan sonra gelmektedir.
Ancak, bir kısım muhaddisler, ondaki mürsel hadislerin ve Tabiin fetvaları ve fıkhî görüşlerin çokluğunu ileri sürerek Muvatta'ın daha çok bir fıkıh kitabı olduğunu söylemişlerdir.[3]
İmam Malik'in, Peygamber (s.a.s), Ashab ve Tabiinden yaptığı rivayetlerin sayısı bin yedi yüz yirmi kadardır. İbn Hacer, Muvatta'ı sahih kabul eder. İbn Hazm, Muvatta'daki beş yüz hadisin müsned, üç yüz hadisin de mürsel olduğunu ve yetmiş civarında da Malik'in bizzat onlarla amel etmeyi terketmiş olduğu, hadis âlimlerinin zayıf olarak değerlendirdiği diğer bazı hadislerin bulunduğunu söylemektedir.[4]
Âlimler arasında, Muvatta'daki hadislerin sıhhat dereceleri hakkında muhtelif görüşlerin bulunmasına rağmen, Malikîler Muvatta'ın tamamının sahih olduğunu kabul etmektedirler. Zira onlar Muvatta`daki mürsel, mu'dal ve munkatı' hadisleri, muttasıl senetlere bağlamak için gayret göstermişler; senedi, Malik'in rivayetinden muttasıl olmayanları da başka sıka ravilerle muttasıl olarak tesbit etmişlerdir. Onların hiç bir yolla muttasıl senet bulamadıkları hadisler sadece dört tanedir. Bu durum, İmam Malik'in mürsel, mu'dal ve munkatı, olarak naklettiği hadislerin başka tariklerle müsned olarak nakledildiklerini ve dolayısıyla Muvatta'ın sahih hadis kitaplarından biri olduğunu ortaya koymaktadır.
İmam Malik, Muvatta da beş yüz doksan kadar kimseden rivayet etmektedir. Ashabdan rivayet ettikleri, yüz seksen beşi erkek, yirmi üçü kadın olmak üzere iki yüz sekiz; Tabiinden olanlar ise, kırk sekiz kişidir.
Muvatta'ı rivayet edenler, İmam Malik'in talebeleri olup, Kadı İyad bunların altmış kişi olduklarını tesbit etmiştir[5]
Bu gün elde bulunan Muvatta biri Ebu Hanife'nin talebesi İmam Muhammed'in rivayeti, diğeri de Malik'in talebesi, Endülüs'lü Yahya b. Leysî el-Berberî'nin rivayet ettikleri nüshalara göre basılmıştır.
Muvatta, Malikî fıkhının temel kaynağı olup, İmam Malik'in fıkıhta takip ettiği usul ondaki tertipden açıkça anlaşılmaktadır. O, Muvatta'da fıkhî bir konuyla alâkalı hadisi alır, sonra Medineliler'in o konudaki uygulamalarına temas eder, peşinden de Tabiin ve diğer fukahanın görüşlerini zikreder. Eğer bunlarda bir açıklama bulamazsa o zaman sahih olarak bildiği hadislerin ve sair fetvaların ışığı altında kendi reyiyle ictihad eder, meseleyi çözüme kavuştururdu. İmam Malik, aynı zamanda hadis ravilerini araştırıp, onların adalet, hıfz ve zabttaki durumlarını inceleyerek bir tedkik ve tenkit süzgecinden geçiren ilk kimse olma ünvanına da sahibtir.[6]

---

[1] Ebu Zehra, a.g.e., 218.
[2] a.g.e., 221.
[3] Sûphi es-Salih, a.g.e., 99.
[4] Ebu Zehra, a.g.e., 227.
[5] a.g.e., 229.
[6] a.g.e., 219; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/56-57.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Haberlerin Tetkiki:

Gelen haberlerin doğruluğunu tetkik etmek, fâsık kimselerin getirdiği bilgileri hemen kullanmayıp araştırmak.
İslâm'ın ilk günlerinden günümüze kadar toplum içinde yayılan haberlerin doğruluğunun araştırılmadan kabul edilmesi anlaşmazlıklara sebep olduğu gibi huzursuzluk ve problemler çıkarmaktadır. Onun için islâm her probleme çözüm getirdiği gibi bu hususu da halletmiş ve müslümanların bu konuda nasıl davranacaklarını Kur'an nassıyla belirlemiştir: *"Ey iman edenler; Bir fâsık size bir haber getirirse onu iyice araştırınız. Yoksa bilmeyerek bir kavme kötülük yaparsınız da yaptığınız işten pişman olursunuz"* (el-Hucurât: 49/6) buyurulmaktadır. Bu ayetin nüzul sebebi olarak Hz. Peygamber devrinde meydana gelen şöyle bir olay rivayet edilmektedir: Resulullah, Huzaa kabilesinin ileri gelenlerinden olan Haris b. Dirâr'ın İslam'ı tebliğ etmesine, müslüman olanların zekâtlarını toplamasına izin verir. Toplanan zekâtın teslimi ile ilgili olarak bazı hususlar üzerinde anlaşırlar. Buna göre Resulullah (s.a.s) zamanı gelince Hâris b. Dırar'a bir elçi gönderecek, o da topladığı zekâtı teslim edecektir.
Hâris kabilesi içinde İslâm'ı tebliğ etti; müslüman olanların da zekâtlarını topladı. Aralarında belirlenen zaman gelince de Resulullah (s.a.s)'ın elçisini beklemeye koyulur. Fakat kimsenin gelmediğini görünce Hâris, kabilesinin ileri gelenlerini toplayarak durumu anlatır, elçinin gelmemesini, yaptığı bir hatadan dolayı Resulullah'ın elçi göndermekten vazgeçtiği şekilde yorumlar. Toplanan zekâtı alarak birlikte Hz. Peygamber'e gitmelerini ister. Onlar da bunu kabul ederler ve birlikte Medineye doğru çıkarlar.
Diğer taraftan günü gelince Resulullah (s.a.s) toplanan zekâtı almak üzere Hâris'e elçi olarak Velid b. Ukbe'yi görevlendirir. Velid bir süre gittikten sonra geri döner ve Resulullah (s.a.s)'e Hâris'in zekâtı vermediğini, bununla da kalmayarak kendisini öldürmeye kalkıştığını söyler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s) askerî bir birlik hazırlayarak Hâris'in üzerine gönderir.
Hâris ve arkadaşları Medine yakınlarında üzerlerine gönderilen bir birlikle karşılaşırlar. Durumu öğrenince hep beraber Resulullah'a gelirler. Hâris yemin ederek zekâtı topladığını, fakat onu almak için kimsenin gelmediğini anlatır. Bunun üzerine yukarıda sözkonusu olan ayet nazil olur.[1]
Ayetin nüzul sebebi anlamını hiçbir tevil ve yoruma gerek bırakmayacak biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre fıskı sabit olan bir kimsenin şehadeti ve rivayetleri kabul edilemez. Fâsıkların haberlerinin mutlaka araştırılması gerekir. Haberlerin araştırılmadan kabul edilmesi halinde, ayette bildirildiği üzere, pişman olunacak sonuçlarla karşılaşılması kaçınılmazdır.
Burada açıklanması gereken nokta fısk'ın ve fâsıkın ne ve kim olduğu konusudur. İslâm tarihinin ilk dönemlerinde fısk, genellikle imandan çıkarmayan yasak davranışlar; fâsık da bu yasak davranışları yapan kimse olarak kabul edilmiştir. Bu anlamıyla fısk İslâm şeriatın'ın koymuş olduğu sınırlardan çıkmak demektir. Kelimeyi Lisanu'l-Arab, "İsyan ederek Allah'ın emrini terketmek" olarak tanımlarken, Rağıb el-İsfâhânî de fâsıkı, "İman ettikten sonra şerîatın bazı hükümlerini çiğneyen ve uygulamayan kimse olarak açıklamaktadır. Muhammed Hamdi Yazır fısk'ı üç mertebeye ayırır: **1-** Günahı çirkin saymakla birlikte açıkca işlemek, **2-** Günahın üzerine düşmek, yani günahta ısrar etmek, **3-** Çirkin olduğunu inkâr ederek günah işlemek fıskın bu üçüncü çeşidi küfürle aynı kategoride ve aynı anlamdadır.
Ayetin tefsirinde müfessir Kurtubî şöyle demektedir: "Fıskı sabit olan kimsenin haberlerindeki sözleri geçersizdir. Çünkü haber emanettir; fısk ise onun iptalini gerektirir."
Diğer bir hukukçu müfessir Cessâs da sözkonusu ayetin tefsirinde şunları söyler: "Ayetteki "tahkik ve tetkik edin" ifadesi fâsıkın şehadetinin kabulünün yasaklandığını gösterir. Çünkü şehadet birliğini haber vermektir. Fâsıkın şehadeti kabul edilmediği gibi diğer hususlardaki haberleri de kabul edilmez"
Durumu belirsiz olan, yani adil veya fâsık olduğu kesin olarak bilinmeyen kimsenin şehadet ve rivayetleri kabul edilir mi? Hanefi bilginleri böyle bir kimsenin şehadet ve haberinin kabul edileceği görüşündedirler. Çünkü ayette ancak fâsıkların haberlerinin araştırılması emredilmektedir. Müminlerin temel niteliği ise adalettir. Başka bazı bilginler ise durumu belirsiz olan kimsenin haberinin de ancak durumun araştırılmasından sonra kabul veya reddedilebileceğini söylemektedirler. Bunlara göre araştırma sonunda adaleti kesinlik kazanırsa haberi kabul edilir, fıskı sabit olursa haberi reddedilir.
Söz konusu ayetin hemen devamında, *"İçinizde Allah'ın peygamberi vardır"* (el-Hucurât: 49/8) buyrulmaktadır. Fahreddin er-Râzî bu cümleyi şöyle açıklar: "Ey kullarım, herhangi bir güçlüğün çözümünde Allah Resulune başvurunuz." Buna göre bu ayet, bugün bize gelen haber ve rivayetler konusunda takınmamız gereken tavır konusunda da uyarıda bulunmaktadır. Öyleyse müminler gelen haberler konusunda bir çıkmazla karşılaştıkları zaman öncelikle bu haberi Kur'an ve Sünnet ölçülerine vurarak çıkan sonuca göre hareket etmek zorundadır.[2]

---

[1] İbn Kesir, Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim, VII, 350 el-Hucurât, 40/6. ayetin tefsiri.
[2] Ahmed Özalp, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/250.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40- EDEB BÖLÜMÜ

1. Yumuşak Huyluluk Ve Peygamber (S.A.)'In Huyları Hakkında
2. Vakar (Ağırbaşlılık)
3. Öfkesini Yenen Kimse
Öfkelenince Edilecek Dua
4 Affedici Olmak
5. (İnsanlarla) İyi Geçinmek
6. Utanma
7. Güzel Huy
8. (Dünya) İşler(İn)De Üstünlük Taslamanın Çirkinliği
9. Yüze Karşı Övmenin Çirkinliği
10. Yumuşak Huylu Olmak
11. İyiliğe Teşekkür Etmek
12. (Halkın Gelip Geçtiği) Yollarda Oturmak
Meclisin Geniş Olması
13. Gölge İle Güneş Arasında Oturmak
14.Meclislerde Tek Bir Halka Teşkil Edecek Şekilde Oturmak
Meclisin Ortasında Oturmanın Hükmü
15. Kişinin Başka Biri İçin Yerinden Kalkması
16 Meclisinde Oturulması Tavsiye Edilen Kimseler
17. Münakaşanın Çirkinliği
18. Konuşurken Takib Edilmesi Uygun Yol
19. Hutbe
20. İnsanları Toplumda Layık Oldukları Yere Oturtmak
21. İki Kışı Arasına İzinleri Olmadan Oturmanın Hükmü
22. Kişinin Oturması
Mekruh Olan Oturuş
23. Yatsıdan Sonra Sohbet Etmek Yasaklanmıştır
24. Fısıldaşmanın Hükmü
25. Oturduğu Yerden Kalkıp Da Sonra Oraya Tekrar Dönen Kimse (Oraya Oturmaya Başkalarından Daha Çok Müstahaktır)
İnşanın Oturduğu Bir Meclisten Hiç Allah'ı Zikretmeden Kalkıp Gitmesinin Çirkinliği
26. Kişinin Bağdaş Kurarak Oturması
27. Meclisin Keffareti
28. Bir Meclisten (Diğerine) Laf Taşımak
29. İnsanlar(In Zararlarından Sakınmak
30. Yürürken Uyulması Gereken Tutum Ve Davranışlar
31.Bacak Bacak Üzerine Atarak Oturmanın Hükmü
32. Laf Taşımak
33. Koğuculuk
34. İki Yüzlülük
35. Gıybet
36. Bir Müslümanın Gıybetinin Yapılmasına Engel Olmak
Arkasından Yapılan Çekiştirme Gıybet Sayılmayan Kimseler
Gıybetini Yapan Kimselere Hakkını Helal Eden Kimseler Hakkında Gelen Hadisler
37. Tecessüs (Gizli Kusurları Araştırma) Haramdır
38. Bir Müslümanın Ayıbını Örtmek
Din Kardeşliği
39. Karşılıklı Olarak Biribirlerine Şovenlerin Vebali
40. Alçak Gönüllülük
41. İntikam Almanın Hükmü
42. Ölüler Aleyhinde Konuşmak Yasaklanmıştır
43. Azgınlık (Haddini Aşmak) Yasaklanmıştır
44. Hased (Kıskançlık)
45. La'net Etmenin Hükmü
46. Zalime Beddua Etmek
47. Kişinin Müslüman Kardeşine Küsmesinin Hükmü
48. (Müslümanlara Kötü) Zan (Beslemenin Hükmü)
49. Müslümanların İyiliğine Çalışma Ve Onları Kötülüklerden Korumak
50. Müslümanların Arasını Düzeltmek
51. Şarkı Söylemek Yasaklanmıştır
Hendese Tu's-Savt Tarzları Hiyerarşisi
52. Şarkı Söylemenin Ve Nefesli Saz Çalmanın Keraheti
Çalgı Aletleri:
53. Kadınlaşan Erkekler Hakkında Gelen Hadisler
54. Oyuncak Bebeklerle Oynamanın Hükmü
55. Salıngaca Binmenin Hükmü
56. Tavla Oyunu Oynamak Yasaklanmıştır
57. Güvercinle Oynayan Kimsenin Durumu
58. Merhamet
59. Nasihat
60. Müslümana Yardım Etmenin Fazileti
61. (Çirkin) İsimleri (Güzel İsimlerle) Değiştirmek
62. Kötü İsim(Ler)İ Değiştirmek
63. Lakaplar
64. Bir Kimsenin Ebu İsa Künyesi Almasının Hükmü

40- EDEB BÖLÜMÜ

Edeb: Kamus tercümesinin beyanına göre "Zerâfet, usluluk, kavlen ve fiilen husn-i muamele" manasınadır. Divanü Lügati't-Türk'te yazıldığı veçhile Türkçe karşılığı da "erdem" lâfzıdır.
Edeb, bir kuvve-i râsiha-i nefsiyedir ki muttasıf olanı mûcib-i şeyn-ü âr olan nesnelerden hıfz eder ve edeb iki nevidir: Biri edebü'n-nefs ve birisi edeb'üd-ders dedikleridir. Târifât'ta edeb; "cemî-i enva-ı hatâyadan mâbihi'l-ihtirâz olan nesneyi bilmektir" diye tarif olunmuştur.
Kamus'un şu tarifinden anlaşılıyor ki "edeb" lafzı her türlü yanlışlığa düşmekten ve binnetice utanmaktan sahibini esirgeyen, keza sahibine güzellik ve zerafet muamelesini öğreten bir meîekein adı imiş. Bu da nefsî ve dersî olmak üzere ikiye ayrılıyor ki birincisi ahlâka ikincisi de muamelâta delâlet edermiş. Hz. Mevlâna'nm "âyet âyet hemkî manâ-ı Kur'ân edebest: Kur'anm âyet âyet manası edebden ibarettir." demiş olması, edebin nefsî kısmına, "edeb-i kelâm" "âdâb-ı muaşeret" gibi tabirlerde ikincisine mütedairdir.[1]
Fıkıh dilinde edeb "Bir şeyi yerine koymak," diye tarif edilmiştir. İşlenmesi terkinden hayırlı olan vera' (şüpheli şeylerden kaçınmak) ve takvadan ibarettir.
Hidaye Şerh'inde; "Nebî (a.s.)'ın bir veya birkaç defa işledikleri fakat devam buyurmadıkları şeydir" diye tarif olunmuştur. Farz üzerine ziyâde olduğu için "Nafile" Sâri tarafından sevimli olduğu için "Müstehab", sevaba davet olduğu için "mendub", işlenince teberru sayıldığı için "tetavvu" denildiği gibi, Dürrü'l-Muhtar'a göre "fazilet" de denir. Edebin hükmü, işlenmesi sevaba yol açar ve terki kınamaya yol açmaz.
Ama sünnet, Nebiyy (a.s.)'m özürsüz olarak bir veya iki kere terk ile beraber devam ettikleri şeylerdir.
Bunun hükmü, ise işlenmesine sevab, fakat terkine -ikab değil-itab (azarlama) terettüb eder. Lakin sünneti terk etmeyi itiyâd haline getirirse vacibi terk günâhından biraz daha aşağı günah işlemiş olur.[2]

1. Yumuşak Huyluluk Ve Peygamber (S.A.)'In Huyları Hakkında

4773... Hz. Enes(in şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir):
Rasûlullah (s.a.) ahlâk yönünden insanların en güzeli idi. (Ben çocukluğumda kendisine hizmet ettiğim sıralarda) bir gün beni bir ihtiyâç (için bir yere) gönder(miş i)di. Ben de (o günkü çocukluğun verdiği bir sorumsuzlukla):
Vallahi ben (bu işe) gitmem; dedim, oysa içimde Allah'ın Peygamberinin emrettiği işe gitmek (niyyeti) vardı. Derken çıktım (bu iş için yola koyuldum). Sokakta oynaşan çocuklara tesadüf ettim (onlarla birlikte oyuna dalıp işimi unuttum. Bir süre sonra) bir de baktım ki; Rasûlullah (s.a.) arkamdan başımı tutmuş gülümseyip duruyor. (Bana):
Ey Enescik, sana dediğim yere gitsen ya" dedi. (Ben de):
Evet ya Rasûlullah (şimdi) gidiyorum, dedim. Hz. Enes (rivayetine devam ederek) dedi ki: "Allah'a yemin olsun, ben kendisine yedi ya da dokuz yıl hizmet ettim. Yaptığım bir işten dolayı -niye böyle yaptın-yapmadığım bir işten dolayı da -niye böyle yapmadın?- dediğini bilmiyorum.[3]

4774... Hz. Enes'den demiştir ki: Ben çocukken Peygamber (s.a.)'e Medine'de on yıl hizmet ettim. Her işim efendimizin benden beklediği şekilde değildi. (Buna rağmen) bu süre içerisinde daha bana öf bile demediği gibi; bunu niçin yaptın, ya da bunu niçin yapmadın dahi demedi.[4]

Açıklama

Hilim: İntikam almak kudretine mâlik iken herhangj bir kızgınlığa sebebiyet veren söze tahammül etmek, kızmamak demektir. Kabahat sahibi, karşısındakini böyle görünce artık taarruza devam etmez. Bu vasıf, en fazla Cenab-ı Hakk'a mahsustur. Hak teala kuvvet ve kudret sahibi olmasına rağmen kullarının nice nice günahlarına göz yummakta, görmezlikten gelmekte, intikam almamaktadır. Bunun içindir ki, kendisini hilim sıfatı ile vasıflandırmıştır.
Buradan anlaşılıyor ki bu hilim ve tehammül, hak tealanın zaifliğinden ve kudretsizliğinden değildir. Belki onun Gaffârhk sıfatındandır. Nitekim bir âyet-i kerimesinde: "Allah, gafurdur halimdir"[5] buyurarak bu gerçeği açıklamıştır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerimin'de: "Allah herşeyi hakkiyle bilir, hilim ve şefkati galibdir"[6]; "Allah, alîm ve hakimdir"[7] "Allah ganî ve halimdir"[8] buyurmakla da insanların az bilgili, mahdut ilim sahibi oldukları için, hilim ve tahammül göstermediklerini ortaya koymaktadır.[9]
Enbiyay-i kiram dahi hilim sıfatı ile vasıflanmışlar. Muhakkak ki hilim sıfatının en fazla tecelli ettiği kul Muhammed Mustafa (s.a.)dir. Onun bu meziyeti, Kur'an-ı Kerimde şöyle anlatılır: "O vakit (Uhud savaşında) sen, Aliah'dan gelen bir merhamet sayesindedir ki onlara (ashaba) yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, muhakkak onlar etrafından dağılıp giderlerdi."[10]
Resul-i zişan efendimizin hilmi öven hadislerinden bazıları şöyledir:
"Hilim (yumuşaklık) öyle bir şeydir ki, bulunduğu her şeyi güzelleştirir."[11]
"Hak teâlâ yumuşaklığı sever, yumuşaklıkla birçok şeyler elde edilir. Sertlikle hiçbir şey elde edilmez."[12]
"İlmin zineti, ilim sahibinin hilmidir"[13]
İmam Buharı de bu mevzûdaki hadisleri ayrı bir bölümde bir araya toplayarak nakletmiş tir. Orada, Hz. Peygamberin:

"Müslümanlara, hattâ zevcelerine dahi bazan sertlik gösterdiği vakidir" denilmektedir. Hafız İbn Hacer, bu mevzûyu hülâsa ederek şöyle diyor: "İmam-ı Buharı bu babda şu hususlara işaret etmek istemiştir ki; Resulü Ekrem külfetlere sabretmiş-tir. Ancak, bunlar şahsına ait hususlarıdır. Fakat Hak teâlâ'nın hakkı hususunda sert davranmışlardır. Allah'ın verdiği hükmü icra etmişlerdir."[14]
Şurasını da unutmamak gerekir ki; her ne kadar hilim, yumuşaklık, yumuşak huyluluk demekse de bunda fazla ileriye gitmek demek değildir. Kişi hilim sahibi olacağım diye, başkalarına kendi haklarım çiğnetmeme-li, elinden geldiğince bu haklarını, cesaretle korumasını bilmelidir. Bir başka ifadeye hilim, başkalarının fenalıklarına boyun eğmek, acizlik göstermek demek değildir. Aksine hilim sahipleri güçlü ve kuvvetli olan, fakat intikam peşinde koşmayan, kendi haklarını korumasını bilen hiçbir konuda zillete düşmeyen, bağışlama yolundan da ayrılmayan yüksek ahlâklı kişilerdir.[15]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin ravisi Hz. Enes'in künyesi Ebû Hamza, lakabı, Hadim-i Rasûlullah, Neccâr kabilesindendi. Nesebi şöyledir: Enes b. Malik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cenb b. Âmir, b. Ganm b. Adiyy b. Neccâr'dır.
Medine'de İslamiyetin doğduğu sırada 8-9 yaşlarında bulunuyordu. Hz. Enes, Rasul-i Ekremin Medine'ye teşriflerinden evvel İslamiyeti kabul etmiş bir aile içinde bulunuyor, İslamiyetten başka bir din tanımıyordu.
Rasuî-i Ekrem'in Medine'ye gelmesi üzerine Hz. Ebu Talha onu alarak Rasulü Ekrem'e götürmüş, O'na:
Ya Rasûlullah, bu çocuk size mülazemet etsin, size hizmet etsin, de-miş Rasul-i Ekrem de onu kabul etmişti.
Hz. Enes, Rasul-i Ekremin irtihaline kadar ona hizmet etmiş, her vakit onunla birlikte bulunmuş onun yanından hiçbir vakit ayrılmamıştı.[16]
Hz. Enes, Rasul-i Ekremin irtihaline kadar Medine'de on yıl yaşadığına göre, Hz. Enes'in Hz. Peygamber'e onyıl hizmet etmiş olması gerekirken metinde bu hizmetin dokuz yıl olduğundan bahsedilmesi hizmete başladığı yıldaki aylarla, hizmetin sona erdiği ayların hesaba katılmamasından ileri gelmektedir. Münzirî'nin görüşü de budur.[17]

4775... Ebû Hüreyre (r.a.) (şöyle) demiştir: Peygamber (s.a.) bizimle bir mecliste oturup bizimle sohbet ederdi. (Meclisten) kalkınca biz de kalkardık, hanımlarından birinin evine girdiğini görünceye kadar (kendisini takib ederdik.)
Bir gün (yine böyle) bizimle sohbet etti. (Sohbet sona erip de) ayağa kalkınca (kendisiyle beraber) biz de kalktık. (Bizden ayrıldıktan) bir süre sonra, bir bedevinin kendisine yetişip kaftanını çekerek boynunu kızarttığını gördük. Hz. Ebu Hüreyre (sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Kaftan sert idi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber, kaftanına asılmakta olan bedeviye doğru) döndü; bedevi de kendisine: (Şu yükleri) benim için, şu iki devemin üzerine yükletiver. (Ne olacak) kendi malından ya da babanın malından yükletecek değilsin ya! dedi. Peygamber (s.a.)de:
Hayır, estağfirüllah, hayır estağfirüllah hayır, estağfirüllah elbette kendi malımdan ya da babamın malından yükletecek değilim. Binaenaleyh, bu yükleri bu hayvanlara yükletmemde bir sakınca yoktur. Fakat sen bu kaftanımı çekmenden dolayı bana kısas cezası uygulatmadıkça ben (bu yükleri) senin için yükletivermeyeceğim" buyurdu. Bedevî ise, bütün bu sözlere karşılık, Hz. Peygamber'e: "Vallahi ben sana bu çekişime karşılık kısas uygulatmam" cevabını verdi.
(Daha) sonra (Hz. Ebu Hüreyre) hadisi (sonuna kadar) rivayet etti. (Hadis şu cümlelerle son buluyor):
Sonra, (Hz. Peygamber) bir adam çağırıp ona: "Şu bedevinin iki devesinin birine arpayı diğerine de hurmayı yükletiver" buyurdu. Sonra da bize dönüp: "Allah'ın bereketiyle (yerlerinize) gidiniz" buyurdu.[18]

Açıklama

Nesâî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, musannıf Ebu Davud, hadisin son tarafından bazı cümleleri atlamıştır.
Bu atlanan cümleler şu manaya gelen lafızlardan ibarettir:
"... Bedevi'nin sözlerini duyunca hızla ona doğru yürüdük; bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) bize dönüp:
Sözümü işiten herkesin ben izin verinceye kadar yerinden ayrılmamasına kesin karar verdim? dedi".
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere daha sonra hadis; "Sonra (Hz. Peygamber) bir adam çağırıp ona..." anlamına gelen cümlelerle devam etmektedir. Hz. Peygamber, metinde geçen: "Sen bu kaftanımı çekmenden dolayı bana kısas cezası uygulatmadıkça ben senin için (bu yükleri develerine) yükletivermeyeceğim" mealindeki sözleriyle Bedeviye "kısas yaptırmadan benden istediğine hak kazanamazsın" demek istemiştir. Kısas yapmadan istediğini yerine getirmeyeceğini söylemek istememiştir, nitekim kısas yapmadan bedevinin istediğini lütfen yerine getirmekle de bunu ortaya koymuştur.
Hadis, bereleme olaylarında kısas yapmanın meşruluğuna delâlet ettiği gibi, aynı zamanda, Hz. Peygamber'in kendisine yapılan kaba hareketler karşısındaki engin müsamaha ve bağışlayıcılığma da delâlet etmekte ve bu hususta ümmeti için en güzel bir örnek olduğunu göstermektedir. Hadiste, ayrıca, Hz. Peygamber'in cismine bakmakta feyiz ve bereket olduğuna işaret bulunduğu gibi; bazılarına göre büyüklere tazim için ayağa kalkmanın cevazına da delâlet vardır.
Resuli Zîşan efendimizin yumuşak huyluluğunu ve engin müsamahasını ifade eden hadislerden bazılarının mealleri şöyledir:
1. "Hakiki pehlivan tuttuğunu yenen kimse değil, öfkelendiği zaman kendisine sahip olabilen kimsedir"[19]
2. Bir adam Rasûlullah (s.a.)'e gelerek: "Bana birşey öğret ve az söyle ki hafızamda tutabileyim" dedi. Rasûl-i ekrem de: "Kızma" buyurdu. Sonra adam bunu birkaç defa tekrarladı, Hz. Peygamber her defasında "Kızma" cevabını verdi.[20]
3. "Utanmak hayırdan başka birşey getirmez."[21]
4. "Haya da imanın bir şubesidir."[22]
5. "Rasûlullah (s.a.) örtüsü içindeki bakireden daha utangaçtı. Bir şeyden hoşlanmadı mı, onun yüzünden anlardık."[23]
6. "AHahü Teâlâ kaba ve ağzı bozuk kişiyi asla sevmez."[24]
7. "iyilik, ahlâk güzelliğidir, günâh ise kalbine rahatsızlık veren ve başkalarının muttali olmasını istemediğin şeydir."[25]

8. Rasûlullah (s.a.)'e insanları cennete en çok girdiren amel sorulduğunda: "Allah'a karşı saygı ve güzel ahlâk" buyurdu. Sonra kendisine insanları cehenneme en çok girdiren amel sorulduğunda Hz. Peygamber: "Ağız ve ferctir"buyurdu.
9. "Kıyamet gününde bana en sevimli ve meclis bakımından en yakın olanınız, ahlâkça en güzel oJanlarınızdır, kıyamet gününde bana en sevimsiz ve benden en uzak olanınız da geveze, boşboğaz mütefeyhiklardır" buyurdu. Ashab "geveze ve boşboğazları bildik (fakat) bu mütefeyhıklar kimdir? dediler.
Rasûlullah (s.a.)'de: "Büyüklük taslayanlardır"[26] buyurdu.
Tirmizî'nin açıklamasına göre, Abdullah b. Mübarek şöyle demiş "Güzel ahlâk güler yüzlü olmak insanlara iyilik yapıp onları rahatsız etmemektir".
Bu mevzudaki görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[27]

2. Vakar (Ağırbaşlılık)

4776... Hz. Abdullah b. Abbas(m) haber verdiğine göre) Allah'ın elçisi (Hz. Muhammed (s.a.):
"Olumlu tutum ve davranış ve ölçülü olmak, Peygamberliğin yer-mibeşte biridir" buyurmuştur.[28]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte olumlu ve ölçülü olmanın ve ağırbaşlılığın Peygamberlere verilen güzel ahlâklardan biri olduğu ifâde edilmektedir.
Bilindiği gibi vakar: Ağırbaşlılık demektir. Hafifliğin ve şahsiyetsizliğin zıddıdır.
Bu haslet korunur ve yaşanırsa kişinin vazifesinde yükselmesini, şeref ve haysiyyetinin korunmasını ve nüfuzunun yerinde olmasını sağlar. Ancak büyüklenmeye vardırılmaması da gerekir. Tıpkı gibta ile hasedin farkı gibi, vakar ile kibir arasındaki fark da korunmalıdır.[29]
Vakarın zıddı hafifliktir. Hafiflik kalpte olarî bir haldir ki, alâmetleri başta, gözde ve kulakta zuhur eder. Hafif kimseler her gelene-gidene bakar, her hareket eden şeyi görmek ister. Hafiflik, çok konuşmak, mühim olmayan şeyleri sormak, soru ve cevapta acele etmek gibi hareketlerle kendini dilde; saçıyla sakalıyla oynamak gibi lüzumsuz hareketlerle elde, sağa sola lüzumsuz yere gidip gelmekle de kendini ayakta gösterir. Bunların hepsi sefahatten ve akıl noksanlığından doğar.
Vakarın alâmeti ise lüzumsuz yere bakmaktan, konuşmaktan ve lüzumsuz hareketlerden sakınmaktır. Salih kimselerin alameti olan bu haslet, ilim ve hilim kuvvetlerinden neş'et eder.
Fakat, vakarın, vakar olabilmesi için, kibir ve riya duygularından uzak olması gerekir. Aksi halde, vakar olmaktan çıkar.
Vakarın bu iki duygudan uzak oluşu kişinin halk ile birlikte olmasıyla, yalnız bulunması hallerindeki tavır ve hareketlerinin değişmemesiyle anlaşılır.[30] Binaenaleyh halk arasında vakur göründüğü halde halktan ayrılınca kendisinde bu hasletten eser görülmeyen kimseler vakarlı değillerdir. Gerçek Müslüman, her halinde vakarlıdır. Nitekim, Peygamber efendimiz, cemaatle namaz kılmaya başlanmış bile olsa camiye giderken acele etmemeyi, vakar ve sükûneti elden bırakmamayı tavsiye etmiştir.[31]
Yüce Allah da Kur'an-ı Keriminde vakarlı kimseleri şöyle övmüştür: "Allah'ın has kulları onlardır ki; yeryüzünde sükûnetle ve vakarla yürürler."[32]
Hz. Âişe validemizin bildirdiğine göre; "kendisi Rasûlullah (s.a.)'ı bir defa bile küçük dili görünecek şekilde gülerken görmemiştir."[33]
Gerçekten insanın şerefine yakışan da İslamm tarif ettiği şekilde mute-vâzî (alçak gönüllü) ve yine İslam'ın istediği şekilde vakarlı olmaktır. Böyle olanlar şüphe yoktur ki herkes nazarında çok sevgili ve pek muhterem olanlardır.[34]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte "vakarlı olmanın Peygamberliğin yirmibeşte biri olduğu" buyurulurken vakarın Peygamberlerde bulunan güzel hasletlerden biri olduğu ifade edilmek istenmiştir.
Buradaki yirmibeş sayısı, çokluktan kinayedir. Bir başka ifadeyle Peygamberlerde bulunan güzel hasletlerin çokluğunu, vakarın da bunlardan sadece biri olduğunu ifade ve bu ahlâk ile ahlâklanmanm lüzumuna işaret edilmektedir. Âyet-i kerimede "sen de onların hidâyetine uy"[35] buyurulmuştur.
Hafız Süyûtî'nin ifadesine göre bu sayı Taberî'nin rivayetinde, 45; başka bir rivayette de yetmiş olarak ifade edilmektedir. Ancak, mevzumuzu teşkil eden bu hadis senedinde rivayetlerine itibar edilmeyen Husayn b. Cündub bulunduğundan zayıftır.[36]

3. Öfkesini Yenen Kimse

4777… Alil... (Sehl b. Muaz'ın) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Her kim (öfkesinin gereğini) yerine getirmeye gücü yettiği halde öfkesini yenerse Allah, kıyamet gününde onu bütün yaratıkların huzurunda çağıracak, hatta onu cennet hurilerinden dilediğini (almakta) muhayyer bırakacaktır."[37]
Ebu Davud der ki: (Senette bulunan) Ebu Merhum'un adı Ahdurrahman b. Meymûn'dur.[38]

4778... (Peygamber (s.a.)'in s ah ahilerinden birinin) babasından da (Rasûlullah (s.a.)'in bir önceki hadisinin) aynısını söylediği rivayet edilmiştir. Ancak şu farkla ki: Bir önceki hadiste Hz. Peygamber*in "onu bütün yaratıkların huzurunda çağıracaktır" dediği rivayet edilmişken, sözü geçen râvi burada (Hz. Peygamber'in): "Allah onu güven duygusu ve imanla doldurur" buyurduğunu (rivayet etmiş fakat); "Allah'ın onu çağıracağı" olayını rivayet etmemiştir. (Buna karşılık Hz.

Peygamber'in şöyle buyurduğunu da) ilave etmiştir: "Kimde giymeye gücü yettiği halde güzel bir elbiseyi giymeyi terk ederse (Allah kıyamet gününde bütün yaratıkların huzurunda onu çağıracak..) Bişr de (şöyle) dedi: "Öyle zannediyorum ki İbn Mansûr (bu hadisi bana şöyle) rivayet etti: (Her kim de giymeye gücü yettiği halde) alçak gönüllülükten dolayı (onu giymeyi terk ederse) Allah ona (kıyamet günü keramet elbisesi giydirecektir.) Kim de (evlenmeye muhtaç olan birini) Allah için evlendirirse padişahlık elbisesi giydirecektir."[39]

4779... Abdullah (b. Mesud) (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (sahabilerine) "Aranızda kime pehlivan dersiniz?" diye sormuş (onlar da): "İnsanların yenemediği kimseye" demişler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de: "Hayır, (Öyle değil); hakiki pehlivan öfke anında kendisine sahip olabilen kimsedir" buyurmuştur.[40]

Açıklama

Öfke: Ahlâkî rezaletlerdendir. İnsanda mevcud gazab kuvvetinin ifrat derecesi olan öfke bir afettir. Öfke anında insan doğru düşünemez.[41]
İfrat derecesi böylesine bir afet olan bu kuvvet, aslında insana başkalarına zulüm ve tehakküm etmek için değil, dışarıdan gelecek tehlikeleri def etmek için Cenab-ı Hak tarafından ihsan Duyurulmuştur.[42]
Eski ahlâk felsefesine vakıf olanlar, pekâla bilirler ki ahlâkın esası iki şey üzerine dayanmaktadır:
a. Gazab (öfke) kuvveti,
b. Şehvet küveti.
Gazab sadece bir isimdir. Nefsin karşılaştığı münasebetsiz işlere karşı müdafaa kuvvetinin adıdır. Şehvet de sadece bir isimdir. Nefsin karşılaştığı ve hoşlandığı işlere karşı nefsin meyletmesinin ismidir. Yani bu gibi işleri elde etmeğe çalışan iç kuvvetin ismi. İşte bu iki kuvvetin ifrat ve tefritinden veya itidalinden yüzlerce ahlâkî iyilikler ve fenalıklar ortaya çıkar. Bunların her bilinin de ayrı ayrı ahlâkî isimleri vardır.
Gazab kuvveti ifrat ve tefritten uzak kalıp, itidal derecesinde bulunursa o zaman "şecaat" ismini alır.
Bu da ahvâl ve keyfiyyet bakımından muhtelif şekillerde tezahür eder. Mesela, hiddeti yenmek, kahramanlık, hürriyet, hak söylemek, himmet sahibi olmak, mütehammil bulunmak, sebatkârhk, vakar, sabır, sükûnet. hakka taraftarlık, ciddiyet, çaltşıp-çabalamak. minnet, cihad... gibi hususlar şeklinde belirir.
Fakat bu itidal ortadan kalkar da ifrata doğru giderse, o zaman "tehevvür"olur. Bu arada gurur, kendini beğenme, hod-binlik, kibir, dik kafalılık, başkalarını, alçak görme, zufrîi, katıl gibi birçok fenalıkları doğurur.
Eğer tefrit tarafına mey! ederse, o zaman zillet, mezellet, hilim yokluğu, tahammülsüzlük, korku, denâet, şenaat şekilleri ortaya çıkar.
Şehvet de tam itidal halinde olmalıdır. O zaman, şehvete "İffet" denir. Bu sıfat da muhtelif takva, cömertlik, eli açıklık, utanma (haya), sabır, şükür, kanaat, tama'sızlık, tokgözlülük. iyi tabiat sahibi olmak, terakkiper-verlik, soy-sop, aile severlik... gibi.
Sonra yine, bu sıfat da ifrat ve tefrite uğrarsa o zaman hırs, tema, utanmazlık, israf, cimrilik, riya, edebsizlik, dalkavukluk, kıskanma , haset gibi bir hayli kötü sıfatlar ortaya çıkar.
Hristiyan taliminin esası, insanın yukarıda geçen gazab ve şehvet kuvvetlerini tamamen ortadan kaldırmaktır. İslamî talimin esası ise şehvet ve gazab kuvvetlerini ortadan kaldırmak değil, bunların ifrat ve tefrit yollarına sapmalarını önlemek, itidali bulmak, itidal üzere hareket ettirmektir.[43]
Binaenaleyh bir kişi akıl ve hikmetin tedbirine uyarak yumuşaklık gereken yerde, yumuşaklık, şiddet gerekli olan yerde de şiddet gösterirse övülen bir tutuma sahib olmuş olur. Bunun aksi olarak ifrat-tefrit olacak davranışlara sürüklenirse çirkin durumlara düşer. Aklın âfetleri içinde yer alan gazabın ifrat derecesine varması kadar aklı giderici bir âfet yoktur. Çünkü bu en latif bir anlaşma aracı olan bir varlığı mecnun haline getirip sahibini duygu ve ayırd etme gücünden soyunmuş hunhar bir hayvana değiştirerek soyup çektiği akıl ve idrakin yerine, bir heyecan yükler. Hiddet, arttığı zamanda insan artık dürüst söz söylemek gücünü yitirip, yal-nız bağırıp çağırmaya başlar. Gözleri kimseyi görmez, kulakları duymaz olur.
Rengi atan yüzünden, kızaran gözünden ve dehşetli bir hale varan nefsinden her türlü cinayeti işlemeye hazır olduğu anlaşılır. O zaman bu kişiyi bu halden ne din ne kanun ne de nasihatçıların sözleri alıkoyamaz.
Gazabın bir fenalığı da ev idaresinde, iş idaresinde, çeşitli rahatsızlıklara ve yolsuzuklara sebep olmasıdır. Çünkü aile fertlerine, arkadaşlarına, iş muhitinde emri altındakilere sert davranırsa, onlar gönül hoşluğuyla iş göremezer. Zor ile yaptırılan bir işte ise hiçbir hayır ve menfaat olamaz. İnsana seve seve iş gördüren, güleryüz, tatlı dildir.
Hatta İmam Şafiî hazretleri "kılınç ve okla meydana gelmeyen pek çok şey, yumuşaklıkla yaptırılır ve çoğunlukla hiddetlenmenin zararı, sahibine ait olup kendisine hiddetlenilen kişi zarardan uzak kalır" demişlerdir...
Eğer bir kişi "Hiddet halinde, insanın iradesi elinde değil ki nefsini zapdedebilsin?" diyerek itiraz ederse ona şöyle cevap veririz: "Niçin bir kimse emri altındakilere hiddetlendiği kadar mevkice kendinden yukarı olan kişilerin önünde hiddetlenmiyor?" Demek ki kişi büyüklerden çekinip sakındığı için huzurlarında gazablanrmyor. Şu halde iradesi elindedir hiddetlenmemek gücüne sahiptir"[44]
Nitekim, Hz. İsa Aleyhisselam'a: "Alemde en zorlu şiddetli olan şey nedir? diye sorduklarında:
Herşeyden şiddetli olan Allah'ın gazabıdır, ondan cehennemler bile titreyerek, demiş; "Bundan kurtuluş yolu nedir?" dediklerinde:
Kendi gazabını terk et, cevabını vermiştir.[45]
Gazabdan kurtulmanın ilacı, buna sebeb olan halleri gidermektir.

Ahlâk kitaplarında açıklandığı üzere, gazaba sebep olan hâller on tanedir:
1. Ucub (kendini beğenme),
2. İftihar (övünmek)
3. Mira (kavgacılık)
4. Licâc (övüngeçlik)
5. Mizah (şakacılık)
6. Tekebbür (büyüklenme)
7. İstihza (alay)
8. Gadr (eza ve cefa etmek)
9. Daym (çaresizlere eziyet etmek)
10. Münâfeset (bencillik)[46]
Yüce Allah şu âyet-i kerimesinde öfkesini yenenleri övmüştür: "(O takva sahipleri) bollukta ve darlıkta harcayıp yedirenler, öfkelerini yutanlar, insanların kusurlarını bağışlayanlardır. Allah da iyilik edenleri sever."[47]
Öfke anında Allah'a sığınmak ve öfkenin geçmesini istemek gerekir. Resûl-i Zişan efendimiz görmüş olduğu öfkeli bir adam hakkında: "Ben bir kelime biliyorum ki, eğer şu adam o kelimeyi söylese mutlaka öfkesi geçer. O kelime: "Euzu billahi mineşşeytanirracim" sözüdür"[48] buyurarak bu gerçeği açıklamıştır. Nitekim bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir.[49]

Öfkelenince Edilecek Dua

4780... Muâz b. Cebel'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in huzurunda iki kişi çekişti. (Onlardan) biri (diğerine) öyle sert bir şekilde Öfkelendi ki bana (öfkesinden) burnu çatlayacak gibi geldi.
Bunun üzerine Peygamber (sav): "Ben bir söz biliyorum ki eğer (bu adam) o sözü söylese (içinde) duymakta olduğu (bu öfke) kendisinden gider. (Orada bulunanlardan):
Ey Allah'ın Resulü o söz nedir? diye sordu (da Hz. Peygamber):
"Allahümme înnî eûzu bike mineşşeytânirracîm: Ey Allahım, kovulmuş şeytandan sana sığınırım" (sözüdür)" buyurdu. (Bu hadisi Muaz'dan rivayet eden Abdurrahman b. Ebi Leyla) dedi ki: Bunun üzerine Muaz, o adama (bu sözü söylemesini) emretmeye başladı. O adam da kabule yanaşmadı. Ve münakaşaya yeltendi, öfkesi de artmaya başladı.[50]

4781... Süleyman b. Surad (r.a.)'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in huzurunda iki kişi çekişti. Onlardan birinin gözleri (öfkeden) kızarmaya ve boyun damarları kabarmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (sav):
"Ben bir söz biliyorum ki (bu adam) onu söylerse (içinde) meydana gelen (bu öfke) kendisinden gider. (Bu söz); "Eûzu billahi mineşşeytânirracîm: kovulmuş olan Şeytandan Allah'a sığınırım" (sözü) dür" buyurdu.
(Adam bu sözü işitince) "Yoksa bende bir delilik mi görüyorsun?" dedi.[51]

4782... Ebu Zer (r.a)'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) bize (şöyle) buyurdu: "Biriniz ayakta iken öfkelenecek olursa hemen otursun, eğer (oturunca öfkesi) gidecek olursa fme-sı-i î yoktur; fakat) eğer gitmezse o zaman da (yere) yatsın."[52]
Ebu Dâvud der ki, (hu hadis bu mevzuda gelen) iki hadisin en sahih olanıdır.[53]

4783... Beker'den (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a), Ebû Zerr'i (bir ihtiyacı dolayısıyla) bir yere gönderdi (deyip) bir önceki hadisi aynennakletmiştir.[54]

4784... Ebu Vâil el Kâss, dedi ki:
(Bir gün) biz Urve- b. Muhammed b. es-Sa'dî'nin yanma girmiştik. (Orada) bir adam onunla konuşup onu kızdırdı. Bunun üzerine (Urve b. Muhammed) kalktı, abdest aldı, sonra abdestli olarak dönüp (yanımıza) geldi. Sonra babam Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu bana haber verdi:
"Muhakkak ki öfke şeytandandır ve kuşkusuz şeytan ateşten yaratılmıştır. Ateşi de ancak su söndürür. Binaenaleyh, biriniz öfkelendiği zaman abdest alsın."[55]

Açıklama

Bütün bu hadis-i şeriflerden de anlaşılıyor ki; öfkeyi yenmenin yedi yolu ve taydaşı vardır:
1. Öfkesini yenene Cennet hazırlanmış olur. Nitekim Yüce Allah: "Onlar bollukta Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar, insanları affederler.."[56] âyet-i kerimesinde bunu va'detmiştir.
2. Cennet hurilerinden istediğini seçip almak hakkına sahip olur (bk. 4777 numaralı hadis).
3. Büyük bir ecir ve sevaba nail olur.
Nitekim hadisi şerifte: "Allah katında, bir kulun sırf Allah rızası için yuttuğu öfke yudumundan daha büyük sevabı olan bir yudum yoktur."[57]
4. Kendinden Allah'ın azabını def eder. Hz. Enes'in şu rivayeti bunu açıkça ifade etmektedir." Kim öfkesini yenerse, Allah da ondan azabını uzaklaştırır; kim dilini (lüzumsuz sözlerden) uzak tutarsa Allah da onun günahlarını affeder,"[58]

5. Allahü teâla'nın hıfz ve emanında olur.
6. Allahü teâla'nın rahmetine nail olur.
7. Allahü teâlâ hazretlerinin muhabbetini kazanır. Bu son üç maddenin delili ise şu hadis-i şeriftir;
"Allah şu üç kişiyi korur, onları sever ve onlara acır; Verilen nimete şükreden, kötülük gördüğünde ona karşılık vermeye gücü yettiği halde affeden, kızınca sakin olanlar."[59]
Bütün bu faydalar, öfkesini yenenler içindir. Öfkesini yendiği gibi ayrıca bu öfkesine sebep olan kişiyi affeden kimsenin sevabı ise, daha da büyüktür. Nitekim şu âyet-i kerime buna delâlet etmektedir:"...affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah bağışlayan, esirgeyendir."[60]
Meymun'dan rivayet edildiğine göre, bir gün cariyesi kendine yemek getirirken ayağı burkulup çorbâ'yı Meymun'un üzerine dökmüş. Bundan canı yanan Meymun hemen kalkıp cariyeyi cezalandırmak isteyince, cariye O'na:
"Cennet öfkelerini yutanlar için hazilanmıştır."[61] ayet-i kerimesini hatırlatır. Meymun da hemen öfkesini yenip onu düğmekten vazgeçer. Bunun üzerine cariye ona, bu âyetin devamını da hatırlatarak ondan kendisini affetmesini ister. Ayetin devamını hatırlayan Meymun, bu sefer cariyeyi affeder. Fırsattan yararlanan cariye bu sefer de O'na: "...Allah ihsan sahihlerini sever.."[62] âyet-i kerimesini hatırlatır. Meymun da "O halde Allah rızası için seni âzad ediyorum şu andan itibaren sen hürsün"[63] diyerek cariyeyi âzâd eder.
Ahlâk kitaplarında açıklandığı üzere:
"Öfkenin sebebi nefsin, elem duyduğu kimseden intikam almayı kast etmesidir. Bu istek nefiste belirince, bedene de geçer ve gazab huyuna ait bir hararet galeyana gelir. Bu dalgalanmadan buhar ve karartıcı bir duman yükselir. Dimağı ve cereyan etmekte olan damarları, bir perde kaplar, bunun doğurduğu karanlıktan aklın nuru kapanır, parıldayışı ve sıhhatli bir şekilde işleyişi durur. Akıl aynası kirlenir, kuvvet-i nazariyenin doğuracağı fiiller zayıflar. Hekimler, insanın bu halini, şuna benzetirler: Karanlık ve uzun bir mağara, büyük bir ateş ve dumanla dopdolu. Bu haldeki ateşin alevlerini söndürmek gayet zordur ve ifrat derecede gazablanmış bir insanı, Öğütle, tatlı sözle, nasihatle durdurmaya çalışmak, mağaradaki ateşe bir yerden biraz su alıp söndürmeye çalışmak gibidir ki azıcık su, yükselen ateşin alevlerini belki biraz daha yükseltir."[64]
Ahlâk âlimleri, böylesine büyük ve tehlikeli bir yangını söndürebilme-nin ameli olarak dört yolu olduğunu söylemişlerdir.
1. Abdest almaktır. Nitekim mevzumuzu teşkil eden (4784) numaralı hadis-i şerif de bunu tasviye etmektedir.
2. Ayakta iken oturmak, oturmakta iken yatmaktır. Nitekim (4782) ve (4783) numaralı hadis-i şerifler bunu tavsiye etmektedirler. Çünkü oturmakta olan ayakta olana nisbetle, yatan da oturana nisbetle daha az hareket etme ve öfkenin tahrikinden daha çok emin olma şansına sahiptir.
3. Eûzu... çekmektir. Nitekim (4781) numaralı hadis-i şerif de bunu tavsiye etmektedir.
4. Öfke duası olarak bilinen şu özel duayı okumaktır:
"Allahım günahımı bana bağışla, kalbimin kızgınlığını gider ve beni şeytandan koru."[65]
5. Gazabın sebeplerini gidermektir.
Bilindiği gibi gazabın sebeplerini 4779 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerden (4780) numaralı hadis-i şerif hakkında Tirmizî şöyle demiştir:
"Bu hadis Mürseldir. Abdurrahman b. Ebi Leyla, Muaz b. Cebel'den hadis dinlememiştir. Muaz, Ömer b. el-Hattâb'in halifeliği devrinde vefat etmiştir. Ömer b. el-Hattab şehid edildiği zaman Abdurrahman b. Ebi Leylâ altı yaşında bir çocuktu. Abdurrahman İbn Ebî Leylâ, Ömer İbn El-Hattab'dan hadis rivayet etmiş ve onu görmüştür.[66]
Buharî'nin belirttiğine göre, İbn Ebi Leylâ H.17'de doğmuştur. Hz. Muaz b. Cebel ise Amvas'da zuhur eden veba salgınında hicretin 17. veya 18'nci yılında ölmüştür. Bu hadisi Nesâî de, yine Abdurrahman b. Ebi Leyla yoluyla Ubey b. Ka'bMan rivayet etmiştir. Bu rivayet muttasıldır.[67]
Her ne kadar munassıf Ebu Dâvud, kendi teshillerine dayanarak (4783) numaralı hadisi, yine aynı mevzuyla ilgili olan (4782) numaralı hadisten daha sahih olduğunu söylemişse de Hafız MünzİIri'nin açıklamasına göre Musannif Ebu Dâvud, (4783) numaralı hadisin mürsel olmasına rağmen (4782) numaralı hadisten daha sahih olduğunu söylemiştir. Daha başkaları ise musannifin bu sözünü şöyle açıklamışlardır: Çünkü Ebu Harb bu hadisi amcasf vasıtasıyla Ebu Zerr (r.a.)'den rivayet etmiştir. Halbuki amcasının Ebu Zerr'den hadis rivayet etmesinin tesbiıi mümkİn değildir. Binaenaleyh (4782) numaralı haber munkati olduğu için (4783) numaralı mürsel hadis ondan daha esahtır.
Bezi yazarına göre ise Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde (4782) numaralı hadis, Ebu Muaviye -Davud b. Ebi Hind - Ebu Harb b. Ebi'l Esved, Ebu'l Esved- Ebu Zerr zinciriyle Hz. Peygambere ulaşmaktadır.[68] Bu sebeble (4782) numaralı hadis (4783) numaralı hadisten daha sağlamdır.
(4781) numaralı hadiste, Hz. Peygamberin öfkelenmiş bir kimseye "Eûzu" çekmesini tavsiye ettiği halde, o kimsenin: "Ben deli miyim?" diye karşılık verdiğinden bahsedilmektedir. Sözü geçen kimsenin Hz. Peygamberce böyle ters bir cevap vermesi iki sebepten ileri gelebilir:
1. Yâ bu adam öfkenin mahiyetini bilmediğinden dolayı, "eûzu" nun kızgınlığı nasıl önleyeceğini kavrayamamıştır da onun için böyle hoş olmayan bir karşılık vermiştir.
2. Ya da bu kimse aslında samimi bir müsliiman olmayıp koyu bir münafık olduğu için böyle cevap vermiştir.[69]

4 Affedici Olmak

4785... Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.), biri diğerinden daha kolay iki şey arasında muhayyer bırakılırsa, günah olmaması şartıyla, mutlaka onlardan en kolay olanını seçerdi, şayet günah ise insanlar arasında ondan en uzağı olurdu. Rasûlullah (s.a.) kendisi için

(kimseden) bir intikam almazdı. Ancak Allah'ın haramlarının çiğnenmesi müstesna; (o zaman bizzat kendisi) o çiğnenen haramlardan dolayı Allah için intikam alırdı.[70]

4786... Aişe (r.anha)'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.), hayatta ne bir kadın dövmüştür, ne de bir hizmetçi."[71]

4787... Abdullah b. Zübeyr(in) "Sen af yolunu tut..."[72] (âyet-i kerimesi) hakkında (şöyle) dediği rivayet edilmiştir:
"(Bu âyet-i kerimede) Allah'ın elçisi insanların huylarından affa sarılmakla emr olunmuştur."[73]

Açıklama

Mevzurnuzu teşkil eden bu babın hadislerinde, Hz.peygamberin, ümmeti için devamlı kolaylık düşündüğü, müsamaha ve af ile muamelede bulunduğu, kendi şahsıyla ilgili meselelerde asla intikam alma yoluna gitmediği, fakat Allah'ın haramlarının çiğnenmesi söz konusu olunca, bu yasağı çiğnemenin intikamım Allah için mutlaka aldığı ifâde edilmektedir.
Her ne kadar Ukbe b. Ebu Muayt ve Abdullah b. Hatal gibi bazı müşriklerden intikam aldığı tarihten sabit ise de, bu intikamların sadece Hz. Peygamberin şahsiyle ilgili oldukları söylenemez. Çünkü sözü geçen kimseler, hayatları boyunca sadece Resulü Zişan efendimize eziyet etmekle kalmamış, aynı zamanda hayatları boyunca her fırsatta Allah'ın haramlarını çiğnemeyi bir adet haline getirmişlerdir.
Bazılarına göre, Hz. Peygamberin kendi şahsına karşı yapılan haksızlık ve eziyetlerin intikamını almaması, bu haksızlık ve eziyetlerin küfür sınırlarına varmamasıyla kayıtlıdır. Bir başka ifadeyle şahsına karşı yapılan eziyetler, küfür sınırlarına taşmadıkça, onların intikamını almayı düşünmemiş, fakat küfür sınırlarına taştığı andan itibaren Allah için onun intikamı peşine düşmüştür. (4775) numaralı hadis-i şerifte anlatılan kendi kaftanına, hızla asılarak boynunda iz bırakan bedeviyi affetmesi olayı gibi.
Davudi ise Hz. Peygamberin intikam almamasının malî davalarla ilgili olup namus davalarıyla ilgili olmadığını ve namusla ilgili meselelerde intikam almaktan geri durmadığını söylemiştir.[74]

Bazı Hükümler

1. Haram veya mekruh olmamak şartıyla, iki şeyin en kolayını seçmek müstehabtır.
Kadı Iyaz diyor ki: "İhtimâl Peygamber (s.a.)'in burada muhayyer bırakılması Allah tarafmdandır. Onu iki ceza arasında, yahut kâfirlerle harbet-mek veya onlardan cizye almak hususunda, yahut ümmetinin ibadette mücahede derecesine varıp varmaması hususunda muhayyer bırakılmıştır. O bunların hepsinde kolay olanı seçerdi.
Hz. Âişe'nin "günah olmamak şartıyla" sözü, onu kâfirler yahut münafıklar muhayyer bıraktığı zaman düşünülebilir. Muhayyerlik Allah'dan yahut müslümanlardan gelirse ibaredeki istisna munkati olur."
2. Amirlerin, hakimlerin ve diğer söz sahiplerinin şahısları adına intikam almayı terk etmeleri müstehabtır. Kadı Iyaz diyor ki: "Ulema, hâkimin kendi lehine ve keza lehine şehadeti caiz olmayacak kimse lehine, hüküm vermesinin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir.
3. Zevce, hizmetçi ve hayvanı terbiye için döğmek mubah ise de döğmemek efdaldir.
4. Bu rivayetler aff-u safha, eziyete tahammüle, haram bir şey işleyene karşı Allah'ın dinine yardımcı olmaya teşvik etmektedirler.[75]
Esasen Ali İmran suresinin (134) no'lu âyetinde öfkesini yutanların cennetlik oldukları haber verilirken, onların öfkelerine hakim olma özellikleri yanında aynı zamanda Allah için harcamalarından ve affediciliklerinden de bahsedilmesi, öfkeyi yenmenin tek başına cennetlik olmaya yetmeyeceğine, Cennetlik olabilmek için öfkeyi yenme sıfatının yanında affedicilik ve Allah için harcama sıfatlarının da bulunması gerektiğine delalet eder.[76]
Esasen af, hak tealanın en büyük sıfatların dan dır. Eğer böyle olmasa idi, dünyada taş taş üstünde kalmazdı. Her lahza ve her an işlenen günahlarla taştığı halde, dünyanın yıkılmayıp yine var olmaya devam etmesi, Allah'ın affedicilik sıfatının tecellisinden başka bir şey değildir.[77]
El-Afuvv: Affedici ismi Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Kulun bu isimden alacağı hisse açıktır. Allah'ın bu ahlâkı ile ahlâklanmış olan kimse kendisine zulmedenleri, kötülük yapanları affeder. Hatta onlara iyilik eder.[78]
Bu konuyu (4835) numaralı hadisin şerhinde tekrar ele alacağız, inşaallah.[79]

5. (İnsanlarla) İyi Geçinmek

4788... Hz. Aişe'den (rivayet edilmiştir:) Peygamber (s.a.)'e bir kimseden (hoşa gitmeyen) bir söz erişecek olursa (onun ismini anmış olmamak için); "Falan (isimli) kişiye ne oluyor da böyle diyor?" demezdi de; "bu insanlara ne oluyor da böyle böyle konuşuyorlar?" derdi.[80]

4789... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) (bir gün) üzerinde (kadınlara mahsus bir allık olan ve zaferandan yapılan) bir sarı boya izi bu-lunan bir adam Rasûlullah (s.a.)'ın yanına girdi. Rasûlullah (s.a.) de üzerinde insanın hoşlanmayacağı bir şey bulunan insanın yüzüne az bakardı.
Adam çıkınca (Hz. Peygamber): "Adama söyleseydiniz de üzerinden bu izi yıkasaydı (kendisi için daha hayırlı olurdu)"

buyurdu.
Ehu Dâvud der ki: Seîm Hz. Ali evladından değildir. (Fakat o yükseklerde bulunan) yıldızlara bakardı. (Bu yüzden yükseklere nishet edilerek kendisine alevî denildi, kendisi) Adiy b. Eriat'ın yanında hilali gördüğüne dâir şahitlik etmişti de (Adiy onun bu) şahitliğini geçerli saymamıştı.[81]

Açıklama

Bütün ahlakî faziletleri kendisinde toplanmış olan A1lah Rasul hayatı boyunca insanların gönlünü hiçbir zaman kırmadığı gibi, onların kusurlarını görmemezlikten gelmiş, kaba ve kırıcı davranışlarına tahammül etmiş, onlarla iyi ilişkiler içinde olup güzel geçinmeyi kendisine usul ittihaz etmiştir. Çünkü yüce Allah insanları bir biriyle görüşüp tanışmaları için yaratmıştır.[82]
Nitekim kendisi de bir hadis-i şeriflerinde: "Mü'min ülfet eden (dostluk kuran ve iyi geçinen) ve kendisi ile ülfet edilendir. Ülfet etmeyen ve kendisi ile ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur. İnsanların en hayırlısı insanlara yararlı olanıdır"[83] buyurmuştur.
Hz. Ali Hz. Peygamber'in ahlâkını şöyle özetlemiştir:
Hz. Peygamber güler yüzlü, güzel huylu, nazik kalpli idi. Hiçbir vakit sert ve kaba değildi. Onun ağzından hiçbir müstehcen kelime çıkmazdı. Başkalarının hareket tarzını tenkid veya takbih etmez, sevmediği bir hareket veya durum karşısında birşey söylemez, ona göz yummakla iktifa ederdi. Şayet böyle bir harekette bulunan adam, kendi hareket tarzının tasvibini isteyecek olursa Rasûlullah onu, kınamadan, kalbini kırmadan bundan vazgeçirir, yahut susarak muhatabına memnun olmadığını hissettirirdi.
Resul-i Ekrem kendi hesabına üç şeyden sakınırdı:
1. Münakaşa ve mücâdele,
2. Lüzumundan fazla söz söylemek,
3. Kendisini alakadar etmeyen işlerle meşgul olmak. Başkaları hesabına da üç şeyden uzak dururdu:
1. Kimseyi tenkid etmezdi.
2. Kimseye hakarette bulunmazdı.
3. Başkalarının sırlarına muttali olmak istemezdi.
Her ne kadar Resul-i Zişan efendimiz insanların eziyetlerine katlanıp onların kaba davranışlarını, müsamaha ve olgunluk ile karşılarsa da, bunu asla müdahene (yağcılık) sınırlarına vardırmaz. Müdârâ (güler yüzlülük) sınırlarından dışarı çıkmaz ve "güzel söz de sadakadır"[84] buyururdu. Hakkın çiğnenmesi söz konusu olduğu zaman susmayı ise şeytanlık sayardı.[85]
Uygunsuz haller ve davranışları düzeltirken de son derece ince ve hassas hareket eder, bu hususta tenkid ve uyanlarını şahısların bizzat kendilerine yöneltme yerine, üslubu hakimane denilen bir uslub ile fiillere yöneltir ve bu sayede şahısların gönlünü kırmaktan uzak kalırdı.
Fakat dinî meselelerde gösterilen laubali davranışlarda ise tam bir salâbet-i diniyye sahibi idi. Bu hususta ".... Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar..."[86] emr-i ilâhisinden ayrılmazlardı. Binaenaleyh bir kimsenin kendisine ya da başkasına erişmek üzere olan şiddetli bir zararı önlemek için güler yüz göstermesi, hatta bazı yerlerde müstehab olmakla beraber böyle şiddetli bir zararın erişmesi söz konusu olmayan yerlerde müdara caiz değildir.
Şiddetli zarardan maksat, şiddetli dayak, sürgün, görevden azil, öldürme gibi işlerdir.[87]
(4789) no'lu hadis hakkında daha geniş açıklama için (4182) numaralı hadisin şerhine de bakılabilir.[88]

4790... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Mü'min saf ve kerem sahibidir. Bozguncu insan ise (daima) aldatıcı, alçak ve cimridir" buyurmuştur.[89]

Açıklama

Girrun: Aldanan, aldatılan anlamlarına gelir.
Kerîm: İyi, cömert, çok affeden, kıymetli gibi manalara gelir.
Fâcir: Allah'ın emrinden çıkan, günahkâr demektir. Hıbb: Aldatıcı manasına gelir. Leîm: Alçak ve cimri demektir.
Hattabî (r.a.)'nin açıklamasına göre: Hadis-i şerifin zahirinden anlaşılan şudur ki: Hakiki mü'min aldatılmaya müsait, kötülüğü kavramaktan ve araştırmaktan uzak olur. Bu durum onun cehaletinden değil, kereminden ve ahlâkının güzelliğinden, iyi niyetli ve itimat sahibi oluşundan kaynaklanır.
Allah'ın emrinden çıkmış bozguncu insanlar ise daima aldatıcı, alçak, cimri, kötülük planlarını araştırmakla meşgul olur. Bu durum onun akıllılığından değil, kötülüğünden kaynaklanır.
İbn Esir'in açıklamasına göre bu hadisden anlaşılan şudur:
"Mü'min hilekâr ve düzenbaz olmaz. Ancak yumuşaklığı ve itimat sahibi olması sebebiyle bazan aldanıp tuzağa düşer."
Bu mevzuda Muhammed Zekeriyâ b. Yahya el-Kândehlevî şöyle diyor:
Her ne kadar bu hadisin zahiri "Mü'minin firasetinden sakınınız."[90] hadisine aykırı gibi görünüyorsa da aslında bu iki hadisin arasını şu şekilde te'lif etmek mümkündür:
Bu hadis mü'minlerin avamı hakkındadır. Diğer hadis ise basiret sahibi olan hassas müminler hakkındadır. Bu iki hadisin arasını "Mü'minin aldatılır olması onun hüsn-i zan sahibi olmasından neş'et eder. Bu durum ise, onun firaset sahibi olmasına mani değildir" diyerek te'lif etmek de mümkündür. Bu hadis-i şerifin: "Mü'min bir delikten iki defa sokulmaz."[91] hadisine aykırı olduğu da söylenemez. Çünkü bir defa aldanmak başkadır, ikinci defa aldanmak daha başkadır.

Hafız Suyutî'in açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, Hafız Siracüddin el-Kazvinî'nin mevzu olduğunu iddia ettiği hadislerdendir.
Hafız b. Hacer ise bu iddiayı reddederek şöyle demiştir: "Bu hadis Hâkim tarafından muttasıl bir senedle rivayet edildiği gibi, Sevrî'nin ashabı
ve Haccac tarafından da rivayet edilmiştir. İbn Main, Haccac hakında müsbet düşünmektedir. Ancak Buharî ile Müslim bu hadisin râvilerinden Bişr'e güvenilmeyeceğim söylemişlerdir...
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte cimriliğin bozgunculuk sıfatı olduğuna da bir işaret vardır.
Görüldüğü gibi hadis-i şerifte cimrilik, çirkin bir huy, sehâ (cömertlik) büyük bir bir fazilet olarak değerlendirilmiştir.
Nitekim şu âyet-i kerimelerde de cimriliğin çirkin bir huy olduğu cömertliğin büyük bir fazilet olarak değerlendirilmiştir,
"Kim nefsini (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte muratlarına erenler onların tâ kendileridir."[92]
"Allah'ın (fazl-u kereminden) kendilerine verdiğini (sarf-ü intakta) cimrilik edenler, (asla) bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Bilakis bu onlar için bir serdir."[93]
Bu konuyla ilgili bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Cimri asla cennete giremez."[94]
Cimriliğin çeşitli tarifleri yapılmışsa da en doğru olan tarife göre cimrilik, şer'an vâcib veya mürüvvet yönünden münâsib olanı gücü yettiği halde vermemektir.[95]

4791... Hz. Âişe'den demiştir ki:
Bir adam Peygamber (s.a.)'in yanına (girmek için) izin istedi, "Peygamber (s.a.)'de: "Aşiretin bu oğlu ne kötüdür" yahut da; "Aşiretin bu adamı ne kötüdür" buyurdu. Sonra: "Ona (girmesi için) izin verin" dedi.
(Adam içeriye) girince ona yumuşak bir dille konuştu, bunun üzerine (ben) Âişe:
Ey Allanın Rasulü (yanına girmeden Önce) onun hakkında söyleyeceğini söylediğin halde (bir de tutup) onunla yumuşak bir dille konuştun dedi(m).
(Hz. Peygamber de: "Ey Âişe) Kıyamet gününde Allah katında insanların en şerlisi insanların kötülüğünden korkarak kendisinden uzaklaştığı ya da kendisini terk ettiği kimsedir" buyurdu.[96]

4792... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) bir adam Peygamber (s.a.)'iri yanına (girmek için) izin istemiş, Peygamber (s.a.)'de; (bunu öğrenince o adam hakkında): "Bu aşiretin kardeşi ne kötüdür!" demiş biraz sonra adam (içeri) girince onu sıcak bir şekilde karşılamış (ve) onunla (tatlı tatlı) konuşmuş.
(Hz. Aişe sözlerine devam ederek şöyle demiştir: Adam) dışarı çıkınca:
Ey Allah'ın Rasulü, (adam içeri girmek için) izin istediğinde (hakkında): "Bu aşiretin kardeşi ne kötüdür" diye konuştun (içeri) girince de kendisini sıcak karşıladın, dedim.
"Allah kötüyü ve kötülüğü ortaya çıkarmaya çalışan kimseyi sevmez" buyurdu.[97]

Açıklama

Fuhş: Haddi aşmak demektir. Fiilen ve kavlen işlenen kötülük anlamında kullanılır.
Fahiş: Haddi aşarak kötülük işleyen kimse demektir.
İbn Esir'in "En-Nihâye" isimli eserindeki açıklamasına göre "Fuhş" hem sözde olan fiilen işlenen kötülükleri ifade eder.
Tefahhuş ise içinde kötülük olmadığı halde kendini kötülüğe zorlama anlamına gelir."'
Bu bakımdan Bezlü'l-Mechud yazarının da ifade ettiği gibi içindeki kötülüğü, sözüyle ve fiiliyle dışarı çıkaran kimseye "fahiş", içinde kötülük olmadığı halde, kendisi kötülük yapmaya zorlayan kimseye de "mütefahhiş" denir.
Binaenaleyh Resul-i Zişan efendimiz (4792) numaralı hadiste Allah, kötü insanları sevmediği gibi, kötü insanlardaki kötülüğün ortaya çıkmasına sebep olan kişileri de sevmediğini, binaenaleyh kendisinin de böyle bir duruma düşmeyi asla arzu etmediğini ifade etmek istemişlerdir.
Öyleyse bir müslümanın kötü bir kimseye ayıplarını hatırlatarak onu kırıcı bir tavırla karşılaması caiz değildir. Müslümanlara yakışan onu güler yüzle karşılamaktır. Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi buna müdara (güler yüz) denir. Güler yüzlü olmak, müdâhene (yağcılık)tan tamamen farklıdır.
Hz. Peygamber'in huzuruna girmek isteyen kimsenin adını anmadan, kavminden bahsetmek suretiyle onun kötülüğünü açıklaması "gıybet" değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in onun kötülüğünü ifade etmekten maksadı orada hazır bulunan müslümanları o kimsenin kötülüğünden korumaktır. Bu bakımdan mevzumuzu teşkil eden bu hadisler, müslümanlan uyarmak için kötülüğünden korkulan bir kimsenin kötülüğünü haber vermenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Yahutta bu adam açıktan kötülük işliyordu da Hz. Peygamber bu yüzden onun kötülüğünü ifade etmekte bir sakınca görmedi.
İmam Kurtubî'nin de dediği gibi, fışkını ve fuhşunu açıktan işleyen bir kimsenin gıyabında konuşmak, gıybet olmadığı gibi, zâlim idarecilerin ve halkı bid'ate davet eden bid'atçılarm aleyhine konuşmak da gıybet değildir.
Onların gıyabında kötülüklerini dile getirmek caiz olmakla beraber yüzyüze gelindiği vakit, kendilerine güler yüz göstermek de caizdir.
İbn BattaPın beyanına göre Hz. Peygamber'in huzuruna gelen adamın ismi Uyeyne b. Hisn el-Fezarî imiş, kendisine "ahmak" denilirmiş. O gün henüz müslüman değilmiş, fakat müslüman görünürmüş. Peygamber (s.a.) herkesin bilmesi ve aldanmaması için onu ashabına tanıtmak istemiştir. Bu adam, Peygamber (s.a.)'in sağlığında olsun, vefatından sonra olsun, imanının zayıflığına delalet eden işler yapmış. Mürtedlerle beraber o da dininden dönmüş ve esir edilerek Hz. Ebu Bekîr'e getirilmiştir.

Binaenaleyh, Peygamber (s.a.)'in onu: "Bu aşiretin kardeşi ne fenadir"diye vasfetmesi nübüvvetine delalet eden mu'cizelerdendir.
Hadisteki aşiretten murat kabiledir.[98]

4793... Şu (bir önceki hadiste anlatılan) olay hakkında Hz. Aişe'den (gelen bir rivayete göre) Peygamber (s.a.):
"Ey Aişe! Dilin (in şerrin) den korunmak için kendilerine ikram edilen kimseler, şüphesiz insanların en şerlılerindendir."buyurmuştur.[99]

4794... Hz. Enes'den demiştir ki:
(Gizlice bir derdini açmak üzere) ağzmı Peygamber (s.a.)'in kulağına yaklaştıran hiçbir adam görmedim ki o adam başını (Hz. Peygamber'den) uzaklaştırmadıkça (Rasûlullah) başını (ondan) uzaklaştırmış olsun.
Yine (Hz. Peygamber'in) elini tutan hiç bir adam görmedim ki o adam (Hz. Peygamberin) elini bırakmadıkça (Hz. Peygamber onun) elini bırakmış olsun.[100]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde Rasul-i zişan efendimizin son derece mütevazi, iyi kalpli olduğu, herkes için iyilik düşünüp herkesin derdine deva olmak için elinden gelen çabayı sarf ettiği, insanlara zararlı olan kimseleri her fırsatta uyarıp onları bu kötü huylardan kurtarmaya çalıştığı, insanların en şerlisinin de insanların kötülüğünden kurtulmak için kendisine saygı gösterip ikramda bulunduğu kişi olduğu ifade Duyurulmaktadır.
Binaenaleyh, Hz. Peygamber'i kendisine Örnek alıp İslam terbiyesiyle yetişmiş bir müslüman, toplumda insanlara faydalı .olan şeyleri yapmaya ve insanlara zarar verecek şeyleri de engellemeye gayret eder. Çünkü hak, hayır ve fazilet ilkeleriyle yetişmiş olan bir müslüman, toplumda faydalı, faal ve yapıcı bir unsur olur. İyilik yapmaya fırsat bulduğunda, onu değerlendirmeden edemez. Çünkü hayır işlemenin kurtuluşa vesile olacağını bilir. "İyilik yapın ki saadete eresiniz."[101]
Hayır işi için attığı her adımda Allah'ın kendisine sevap verdiğini bilir ve hayır yapmaya koşar...
Cabir (r.a.)'den de Nebi (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Her iyilik sadakadır..."[102]
"Allah, kendine teslim olmuş kuluna iyilik yapınca sevap verebileceği gibi kötülükten çekindiği zaman da iyilik yapmasa da sevap verir."[103]
Ebu Musa (r.a.)'dan Nebi (s.a.)'in şöyle buyurduğu nakledilir: "Her müslümanın sadaka vermesi gerekir." Bulmazsa ne yapar, denildi, şöyle buyurdu:
"Eliyle çalışır, kendine fayda verir ve sadaka dağıtır." Buna da gücü yetmezse ne yapar? denildi.
Bu sefer: "Şiddetli ihtiyaç sahibine yardım eder" dedi. -Buna da gücü yetmezse ne yapar? denildiği zaman;
İyiliği veya hayrı enir eder, cevabını verdi.
Buna da gücü yetmezse ne yapar, denildi. Bunun üzerine.
Şerri terk eder, buyuruldu. (Mütefekkünaleyh).[104]

6. Utanma

4795... (Abdullah) b. Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kardeşine (fazla) utanma(ması) hakkında öğüt vermekte olan ensardan bir zatın yanına uğramış da: "Onu bırak! Çünkü utanmak imandandır"
buyurmuştur.[105]

Açıklama

"Haya: Utanmak demektir. Kınamayı gerektiren bir söz ve davranıştan dolayı kışının Allah a ve insanlara karşı mahcubiyet duyması (kısaca utanması), "haya" sözü ile ifade edilmiştir.
Edeb, haya, insan ahlâkı için en güzel bir ölçüdür. İnsanın haddini bilmesi, utanacak bir işten dolayı sıkılıp yüzünün kızarması, büyük bir fazilettir. Bu fazilet, sahibini kötülüklerden uzak tutar. Utanıp kınanmayacağı işler yapmasına da sebep olur.
Gerçek haya insanın yüce yaratanına karşı duyacağı hayadır.[106]
"Haya" kabahatleri işlemek korkusuyla nefsin ictinab edip geri durmasıdır[107] şeklinde de tarif edilmiştir.
Bilindiği gibi kabahatleri aklî, şer'î ve örfî olmak üzere üç kısma ayırabiliriz.
Aklî kabahat (Çirkinlik): Kötülüğü aklen bilinebilen kabahatlerdir ki işleyenlere "mecnûn" denir.
Şer'î kabahat: Kötülüğü şer-i şerifin açıklamasıyla bilinebilen kabahatlerdir ki, işleyenlere "fâsık"denir.
Örfî kabahat: Çirkinliğini örf ehlinin anlayabildiği kabahatlerdir ki, irtikâb edene "ebleh"denir.[108]
Utanmak: İnsanın yaratılışında mevcut olduğu halde, mevzumuzu teşkil eden hadiste, utanmanın, imana bağlanması, utanmanın yerini ve ölçüsünü dinin ve imanın tayin etmesidir. Binaenaleyh burada din ve imanın belirlediği yerler ve ölçüler dışında görülen utanmalar söz konusu değildir. İslâm ölçülerine uymayan utanmalar, gerçekte utanma değildir. Yere düşen ekmeği almaktan utanmak, geçimini te'min için rençberlik yapmaktan utanmak gibi....
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, kardeşine utanmak hakkında öğüt verdiğinden bahsedilen ensarlı zata göre, kardeşi utangaçlığı yüzünden çok zarar gördüğü için onun utanmayı bırakması gerekiyormuş. Bu sebeble kardeşini utanmayı

bırakmaya zorluyordu. Hz. Peygamber ise, utanmanın İslâm inancı ile yakînen ilgili olduğunu, imandan kaynaklanan utanmanın güzel huylardan olduğunu söyleyerek o Ensarîyî kardeşine karşı yaptığı bu baskıdan men'etmiştir.
Haya en kâmil haliyle imanın doruğunda olan Peygamber efendimizde tezahür etmiştir. Nitekim Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'de; "Resul-i zişan efendimizin bir kızdan daha utangaç olduğunu" ifade etmiştir.[109]
Beyhaki'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: "İzzet ve celal sahibi Hak teala karşısında, her hangi bir kul, ellerini açıp dua ederek birşey dilerse Cenab-ı Hak onu eliboş olarak çevirmekten haya eder."[110]
Hayanın fertler için olduğu kadar cemiyetler için de büyük bir önemi vardır. İman Şairimiz Mehmet Akif merhum şu mısralarıyla bu gerçeği ne güzel ifâde etmiştir:
"Göster Allahım, bu millet kurtulur tek bir mu'cize.
Gaib hazinenden bir utanmak hissi ver bize.
Haya sıyrılmış inmiş, öyle yüzsüzlük her yerde.
Ne çirkin yüzler Örtermiş meğer bir incecik perde."
Mevzumuzu teşkil eden bu hadiste hayanın imandan bir şube olduğundan bahsedilmesi imanın birçok şubeleri olduğuna delâlet eder.
Biz imanın bu şubelerini "4673" numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[111]

4796... Ebu Katede'den demiştir ki:
Biz, İmran b. Husayn ile birlikte idik. Orada Buşeyr İbn Ka'b da vardı. (Bir ara) İmran İbn Husayn (söze başlayıp) Rasûlullah'm (s.a.): "Utanma tamamiyle hayırdır" dediğini ya da "utanma(nın) hepsi de hayırdır" buyurduğunu söyledi.
Bunun üzerine Büşeyr İbn Ka'b'm:
"Biz bazı kitaplarda bazı hayaların vakar (ağırlık), bazısının sekînet (iç huzuru), bazısının da zayıflık (kaynağı) olduğuna rastladık" dedi.
İmran hadisi tekrar rivayet etti. Büşeyr de sözü(nü) tekrarladı; (hayanın bir takım zaafların kaynağı olduğunu ifade eden Büşeyr'n bu sözlerini ikinci kez işiten) İmran öfkelenip gözleri kıpkırmızı oldu ve (Büşeyr'e hitaben):
Görüyorum ki, ben sana Rasûlullah (s.a.)'dan söz ediyorum, sen de bana kitaplarından bahsediyorsun, dedi. (Biz bu durumu görünce İm-ran'ın daha fazla kızmasını önlemek için kendisine):
Ey Ebu Nüceyd, (artık bu kadarı) yeter! dedik.[112]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının da ifade ettiği gibi, İslamın kabul ettiği, hayanın her çeşidinin hayır olduğunda; İslâmî manada haya çeşitlerinde hayırdan başka bir şey olmadığında şüphe yoktur.
Her ne kadar avam-ı nas arasında bazı zayıflıklara ve zararlara yol açan bazı davranışlar, haya sayılmakta ise de, aslında o tür davranışların haya ile bir ilgisi yoktur. Eğer o davranışlar haya olsaydı, bu zararlı hareketleri terk etmek gerekeceğinden, sünnetin bir kısmını terk etmek icab edecekti.
Büşeyr (r.a.); "Bazı hayaların zaaflara sebep olduğunu" söylerken, Hz. İmran'ın zaaflara sebep olan ve halk arasında haya olarak bilinen bu hallerin aslında haya olmadığını açıklamasını ve halkı bu yanlış anlayıştan kurtarmasını istiyordu. Fakat bu isteğini ortaya koyarken âyet ve hadisten değil de başka kitaplardan delil getirmesi, Hz. İmran'ın öfkelenmesine sebep oldu.
Bilindiği gibi, gerçek haya insanın dince, akılca ve örfçe çirkin sayılan şeyleri yapmaktan sıkılması, üzüntü duyması ve yüzünün kızarmasıdır. Bunun dışındaki duygu ve düşüncelerden kaynaklanan utanıp sıkılmalar ise, gerçek haya değildir. Nitekim, şu hadis-i şerif bu gerçeği çok güzel bir şekilde ifade etmektedir:
"Hz. Peygamber, bir gün ashabına: "Allah'dan hakkıyla haya ediniz" buyurdu. Ashab da:
Ey Allah'ın Rasulü, elhamdülillah, haya ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.):
"Hakiki haya o değildir. Fakat gerçek manasıyla haktan haya eden başını (yani baştaki duyu organlarını ve başın içindeki düşüncelerini gayr-i meşru düşünce ve davranışlardan) korusun. Karnı ve karnın ihtiva ettiğini (midesini) kontrol etsin. Böyle yapanlar Allah'tan hakkıyla haya etmiş olurlar" buyurdu.[113]

4797... Ebu Mesûd (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İnsanların ilk Peygamberlikten beri duyageldikleri sözlerden biri; utanmazsan dilediğini yap! sözüdür."[114]

Açıklama

İmam Hattâbî'nin açıklamasına göre mevzumuzu eden bu hadisî hayanın ilk Peygamberden itibaren bütün Peygamberler tarafından teşvik edildiğini ifâde etmektedir. Çünkü, Allah her peygambere hayalı olmayı ve ümmetini hayalı olmaya teşvik etmeyi vahyetmiştir. Haya bir taraftan vahy mahsulü olduğu gibi, diğer taraftan da güzelliği ve fazileti açık olduğundan bütün akıl sahipleri onun güzel bir haya olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu özellikleri taşıyan bir hüküm hiçbir zaman nesh edilmeyeceğinden haya da ilk peygambere vahy edildiği gibi, hiç neshe uğramadan peygamberlerin tümünün şeriatinde yürürlükte kalmıştır.
Hadiste geçen; "utanmazsan dilediğini yap" cümlesine ulemâ üç çeşit mana vermiştir:
a. Bu cümle emir kalıbında bir haber cümlesidir. "Eğer haya duygusu sana engel olamıyorsa artık sen nefsinin arzu ettiği

bütün kötülükleri yaparsın" demektir. Hz. Ebu Ubeyd, bu görüştedir.
b. "Dilediğinizi yapınız, o yaptıklarınızı görmektedir" (Fussilet, (40) 41) âyet-i kerimesi gibi tehdid ifâde etmektedir. Yani utanmıyorsan dilediğini yap, fakat şunu unutma ki her yaptığının cezasını göreceksin, demektir. Ebu'j Abbâs bu görüştedir.
c. "Yapacağın bir işe bakmalısın, eğer seni utandıracak bir işse ondan vazgeçmelisin, fakat yaptığın takdirde seni mahcub duruma düşürmeyecekse onu yapabilirsin" anlamındadır. Ebu İshak el-Mervezî de söz konusu cümleyi böyle açıklamıştır.[115]

7. Güzel Huy

4798... Aişe (r.anhâ)'dan (rivayet edilmiştir); dedi ki: Rasûlulah (s.a.)'i (şöyle) derken işittim: "Muhakkak ki mü'min, ahlâkının güzelliği sebebi île (gündüzleri) oruç tutan (ve geceleri de) Allah'a ibâdetle geçiren kimsenin derecesine ulaşır."[116]

Açıklama

Ahlâk: Hulk (huy) kelimesinin çoğuludur.
Huy: Nefiste yerleşip fikir yormaya muhtaç olmaksızın kendiliğinden meydana gelen heyet-i râsiha (yerleşmiş bir şekildir. İşte buna huy denir. Kâtibin bir şeyi yazarken yazdığını harf harf tefekkür etmediği ve mutribin saz çalarken ahengini nağme nağme düşünmediği gibi, meleke haline gelen davranışlar da insandan hiç düşünmeden kolayca sudur ederler. Meleke haline gelmeyen davranışlar insandan kolayca sudur etmedikleri gibi, meleke haline gelmeyen davranışlara da huy denmez.
Bu suretle, kişide kendisinden güzel davranış, ve ameller meydana gelecek bir şekilde bulunursa, ona "hulk-ı hasen: güzel huy" ve eğer çirkin işler meydana gelecek şekilde bulunursa, buna da "hulk-ı seyyi': kötü huy" denir.
Ahlâk bilginleri, insan nefsinde üç kuvvetin varlığını belirtirler.
a. İdrâkin başlangıcı ve kaynağı olan "kuvvet-i ilmiyye: ilmî kuvvet"
b. Zararları def etmenin kaynağı olan "kuvve-i şeheviyye: şehvet kuvveti".
c. Kuvve-i gazabiyye: gazab kuvveti.
Bu üç kuvvetten birincisi olan ilim kuvveti, yalnız insan ruhuna aittir. Diğer ikisi ise sair hayvanlarda da müşterektir.
Bunların her birinin i'tidal, ifrat ve tefrit olarak üçer mertebesi olup, i'tidal merkezinde olanlar övülmüştür, fazilettir. İfrat ve tefrit tarafları ise çirkindir, rezalettir. Bunları geniş olarak tetkik etmek isteyenler ahlâk kitaplarına müracaat buyursunlar.[117]
Mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şerifte; güzel ahlâk sahibi bir müslümanın ahlâkı sayesinde gündüzlerini oruçla gecelerini de ibadetle geçiren bir müslümanın derecesine erişebileceği ifade edilmektedir. Bu gerçeği anlamak çok kolaydır. Şöyle ki, gündüzlerini oruçla gecelerini de Allah'a taatle geçiren bir kimse, aslında nefsiyle ve şehvanî arzularıyla mücadele edip onlara galip gelmeye çalışıyor demektir. İyi düşünülürse insanlar arasına katılıp onlarla olan, muamelesinde güzel ahlâkı elden bırakmayan kimse ise/aslında aralarına katıldığı kişiler adedince nefislere muhatab, bir çok nefse karşı mücahede ediyor demektir. Bu böyle olunca, bu kimse gündüzleri oruçla geceleri de taatle geçiren kimselere erişmesi ve hatta onları geçmesi hiç de yadırganacak bir durum değildir.
İşte bunun içindir ki Rasûlullah (s.a.), sahabeyi güzel ahlâka teşvik eder, çeşitli yollarla onlara güzel ahlâkı sevdirmeye çalışırdı. Çünkü nefislerin temizlenmesi ve insanların kemale ermesinde bunun tesirini çok iyi biliyordu. Rasûlullah (s.a.) Ebu Zer'e buyuruyor ki:
Ey Ebu Zer, sana yapılması insana hafif gelecek, mizan(ın)da ağır basacak iki haslet söyleyeyim mi? Ebu Zer:
Evet ya Rasûlullah, dedi. Buyurdu ki:
Güzel ahlâkı ve sükûtu terk etme. Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki insanlar bu iki haslet gibisiyle güzelleşmediler."[118]
"Güzel ahlâk nemadır, kötü ahlâk uğursuzluktur. İyilik ömrü artırır, sadaka kötü ölümü engeller."[119]
"Allahim, beni güzel yarattın, ahlâkımı da güzelleştir."
Allah (c.c.) hazretleri: "Sen yüce bir ahlâk üzeresin" buyurduğu halde Nebi (s.a.)'in ahlakının güzelleşmesi için dua etmesi müslümanların daima ahlâkının güzelleşmesini istemeleri, ne kadar yükselirlerse yükselsinler, Allah'dan bu hususta yardımını eksik etmemesini dilemeleri icab ettiğini gösterir.[120]

4799... Ebu'd Derdâ (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Terazide güzel huydan daha ağır basacak olan bir şey yoktur."[121]
(Bu hadisin ravilerinden) Ebul Velid (et-Tayâlisî, bu hadisi el Kasım b: Ebi Bezze'den) sema yoluyla, yani ben, Ata el Keyharanî'yi (şöyle şöyle derken) işittim, (şeklinde) rivayet etti. (Diğer râvi Hafs b. Ömer ise el-Kasım'dan an'ane tarikiyle rivayet etti.)
Ebu Dâvud der ki: (Sözü geçen) o (Ata el Keyharhanf den maksat) Ata İbn Yakub'dur ve ibrahim Ibn Nafi'nin dayısıdır. Keyharânî ve Gevharâ-nî (nisbeileriyle) anılır.[122]

4800... Ebû Umame'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.; 'şöyle) buyurmuştur:
"Ben, haklıyken bile çekişmeye girmekten kaçınan kimse için cennetin kenarından; şakadan da olsa yalan söylemeye yanaşmayan dmse için cennetin ortasından, huyunu güzelleştiren kimse için de cennetin en yükseğinden bir "köşk (verilmesin)e kefriim."[123]

4801... Hârice İbn Vehb'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) jöyle) buyurmuştur: "Çok şişman olup böbürlenerek yürüyen, kibirli, cimri ve hilekâr kimse cennete girmez, kendini beğenmiş katı kalpli insan da giremez."[124]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde cennette en yüksek mevkilere erişecek olanların en yüksek ahlâka sahip kimseler olacağı ve kötü ahlâklı kimselerin ise cennete ilk girenlerden olamayacakları ifade buyurularak, güzel ahlâkın önemi vurgulanmaktadır.[125]

8. (Dünya) İşler(İn)De Üstünlük Taslamanın Çirkinliği

4802... Hz. Enes'den (rivayet edilmiştir) dedi ki:
(Peygamber (s.a.)'in) "el-adbâ" (isimli devesi)nin (yarışlarda) hiç önüne geçilmezdi. (Birgün) bir bedevî kendisine ait bir yük devesinin üzerinde geldi ve Adbâ ile yarışa girip onu geçti. Bu geçiş Rasûlullah (s.a.)'in sahabilerine ağır gelir gibi oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"Dünyada her yükselen şeyi (oradan tekrar) aşağı indirmek Allah'ın kanunudur" buyurdu.[126]

4803... (Yine) Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Dünyadakilerden her yükselen şeyi (oradan tekrar) aşağı indirmek, aziz ve celil olan Allah'ın kanunudur."[127]

Açıklama

Her yokuşun bir inişi olduğu gibi her yükselişinde bir alçalışı vardır Bu yüce Allah'ın dünyada câri olan bir kanunudur. Bu kanuna hiçbir eşya mukavemet edemez. Bunun içindir ki göklere ser çeken genç dağlar bile, zamanla aşınarak ihtiyarlar ve yerle bir olurlar.
Nice tümsekler kaybolduğu gibi nice çukurlar da zamanla etraftan gelen çer-çöp ile dolup varlıklarını kaybederler. Fertlerin hayatı, bu kanuna tabi olduğu gibi cemiyetlerin ve milletlerin hayatları da bu kanuna tabidir.
Öyleyse aklı başında, feraset sahibi bir insan, hiçbir zaman Allah huzurundaki hesabı çok uzun sürecek olan dünya varlığıyla övünmemeli, bilakis zühd ve tevekkül yoluyla gitmeyi tercih etmelidir. Nitekim cenab-ı Hak şu âyet-i kerimesinde bu gerçeği ne güzel ifade buyurmuştur: "Sizin yanınızda bulunan tükenir, Allah'ın yanında bulunan ise bakidir."[128]
Rasûl-i zişan efendimiz de şu sözüyle bu gerçeğe işaret buyurmuştur:
"Şair (zümresi)nin söylediği sözlerin en doğrusu Lebid'in söylemiş olduğu: Bilmiş olunuz ki Allah'dan başka her şey bâtıl (fani)dir; sözüdür."[129]

9. Yüze Karşı Övmenin Çirkinliği

4804... Hemmâm (r.a.)"den (rivayet edilmiştir);
Bir adam gelip (Hz. Peygamber'in huzurunda) Hz. Osman'ı yüzüne karşı övdü. (Orada bulunan) el Mikdâd İbn el Esved de (yerden bir avuç) toprak alıp (öven kimsenin) yüzüne saçtı ve:
Rasûlullah (s.a.): "(Böyle yüze karşı) "medhedenlerle karşılaştığınız zaman yüzlerine toprak saçınız, buyurdu" dedi.[130]

Açıklama

Hattâbi (r.a.)'nin açıklamasına göre bu hadis-i, şerifte yerilmek istenen yüze methedicilerden maksat, kişileri yüzlerine karşı överek onlardan menfaatlenmeyi âdet ve geçim kaynağı hâline getirenlerdir. Kişileri, yaptıkları hayırlar veya güzel işlerden dolayı başkalarını da bu gibi işlere teşvik maksadıyla yüzüne karşı öven kimseler değildir. Her ne kadar, Hz. Mikdâd, bu hadisi zahirine hamlederek kişileri dünyevi menfaat temin etmek gayesiyle yüzüne karşı öven kimselerin yüzlerine toprak saçılması gerektiğine inanıp öyle amel etmişse de ulemâdan bazıları bu hadisi: "O kimseye beklediği menfaati vermemek suretiyle, onu bu dünyalık ümidinden mahrum ediniz, yüze karşı övgüsüne karşılık elini boş çıkarınız" manasına yorumlamışlardır.
"Onun avucunu toprakla doldur."[131] mealindeki hadiste geçen "toprak" kelimesiyle "zina eden için taş vardır"[132] mealindeki "taş" kelimesinin mahrumiyetle tefsir edildikleri gibi.
Nitekim araplar, elinde avucunda hiçbir malı kalmayan kimse için, "ma lehü gayrü't türâb: elinde topraktan başka bir şey yoktur" derler ki, "dünyalık namına hiçbir şeyi yoktur" anlamına gelir.[133]

4805... (Abdurrahman İbn Ebi Bekre'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) bir adam, (diğer) bir adamı, Peygamber (s.a.)'in huzurunda (yüzüne karşı) övmüştü de (Hz. Peygamber) O'na üç defa: "(Bu sözlerinle) arkadaşının boynunu kestin" deyip sonra da: "Biriniz arkadaşını mutlaka övecekse şöyle demelidir: "Ben onun -söylemek istediklerini söyleyerek- şöyle şöyle olduğunu düşünüyorum; (fakat kalbini bilemediğimden) Onun iyiliğine dair Allah'a karşı sahicilik edemem"[134]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bir kimsenin yüzüne karşı medhedilmesi, yasaklanmakta, eğer mutlak övmek gerekiyorsa, onun iyiliğine dair kesin ifadeler kullanmaktan kaçınıp "onun hakkında ben de iyi düşünüyorum" "iyi olduğunu zannediyorum, fakat onu Allah'a karşı tezkiye edemem, çünkü herkesin kalbini Allah bilir" gibi hüsn-i zann ifade eden kelimeler kullanılması emredilmiştir. Oysa bazı hadis-i şeriflerde[135] kişinin yüzüne karşı övülebileceği ifade edilmektedir. Ulemâ hadislerin arasını şöyle uzlaştırmalardır:
"Yasaklanmış olan yüze karşı övmeden maksat, kişiyi, kendisinde bulunmayan vasıflarla überek haddi aşan övgü ile ucba (kişinin kendisine beğenmesine) ve kibire kapılabilecek olan kişilere karşı yapılan övgüdür. Olgun ve hazımlı kişilere karşı yapılan ve haddi aşmayan övgüler ise bu yasağın dışındadırlar."
Metinde geçen "arkadaşının boynunu kestin" cümlesi, Müslim'in Sahih'inde: "Yazık sana arkadaşının boynunu kestin," anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.
Bu ifadeler, yüze karşı yapılan gereksiz ve haddi aşkın övgülerin, hem övenin, hem de övülenin helakine sebep olacağına delalet eder.
İmam Gazali'nin açıklamasına göre, söz konusu övgünün dördü, övene, ikisi de övülene olmak üzere altı zararı vardır. Övene ait zararlar şunlardır:
a. Övgünün çokluğu, övenin yalana sapması sonucunu doğurur.
Genellikle şairler, bu âfete mübtelâdır. Belki bazılarında bu hal cehalet ve takva azlığı sebebiyle küfre kadar varır. Arab şairlerinden Mütenebbî bu vartaya düşmüştür.
b. Riyadır: Zira Övmek, sevgi davasında bulunmaktır. Gerçeğe uygun olmayınca riya olur.
c. Açıkça anlaşılması ve tahkiki mükün olmayan vasıflarla medh etmek ise medhedeni yalancı durumuna düşürebilir.
Binaenaleyh bir kişiyi, bu gibi tahkiki mümkün olmayan vasıflarla tavsif ederek övmek, çok tehlikeli olduğundan bir insanı bu gibi konularda, Tnütlaka övmek gerekiyorsa, kesin bir dille övmekten kaçınıp onun hakında: "Hüsn-i zan besliyorum. Fakat Allahü Teâlâya karşı kimseyi medhü tezkiye edemem" demelidir. Nitekim metinde geçen "ben böyle olduğunu düşünüyorum" mealindeki cümle de bu gerçeğe ışık tutmaktadır.
d. Bir fâsıkı övmek, onun ferah ve sürûruna sebep olmaktır. Nitekim hadis-i şerifte: "Günaha dalıp giden isyankâr kişiyi övene Allah teala gazab eder."[136]
Övülen kişi için doğan âfetler:
a. Övülende, büyüklük ve ucbun meydana gelmesidir.
b. Övülen kimsenin hakkındaki övgüleri işitince, bunları kendisinde hakikaten var sanıp daha fazla fazilet elde etmek için gayret sarf etmekten vazgeçip tembelliğe düşmesidir.[137]

4806... Mutamf (İbn Abdullah İbn eş-Şıhhîr)dan demiştir ki: Babam dedi ki:
(Ben birgiin) Âmir oğullarının elçileriyle birlikte (elçi olarak) Rasûlullah (s.a.)'in huzuruna gitmiştim. (Orada Hz. Peygambere):
Sen bizim Seyyidimizsin, dedik de, (Resulü Ekrem):
Seyyid Allah'dır, buyurdu. Biz:
Sen bizim faziletçe en faziletlimiz, (eşe, dosta iyilik elini) uzatma bakımından da en üstünümüz sensin, dedik.
Bu sözünüzü söyleyiniz -yahutta- (bu) sözünüzün bazısını (söyleyiniz; fakat bir kısmını bırakınız, taki) şeytan sizi (bazı sözlerinizle kendi yoluna) sürüklemesin."[138]

Açıklama

Yaratıkları üzerinde mutlak tasarruf sahibi olan muhakkak ki Allahu Teâlâ hazretleridir. Bu bakımdan "seyyid", "mevlâ" gibi, insanlar üzerinde tasarruf yetkisine delâlet eden lafızlara hakkiyle layık olan da yine yüce Allah'dır. Bu lafızların, kullar için kullanılması ise mecazidir, izafidir, hakiki değildir.
Bu itibarla her ne kadar bu lafızları mecazî ve izafî olarak, kullar için kullanmak caiz ise de Resulü zişan efendimiz, İslamın ilk yıllarında cahiliyye döneminden yeni kurtulmuş olan kavmini, cahili düşüncelerden tamamen kurtarmak amacıyla ve bazı insanlarda ilahi güçlerin bulunduğu inancının nüksedeceği endişesiyle zaman zaman ashabım bu nevî kelimeleri kullanmaktan nehyetmiştir, Fakat ulemâ bu gibi tehlikelerin kalmadığı cemiyetlerde söz konusu kelimeleri mecazen insanlara nisbet etmekte bir sakınca görmemişlerdir. Nitekim: "Ben Adem oguIIarının seyyidiyim" mealindeki (4673) numaralı hadis-i şerifte buna delâlet eder.
Bu hadisin mevzumuzu teşkil eden babla ilgisi, bir kimseye: "Seyyidimiz" diyerek hitab etmenin onu yüzüne karşı övmek anlamına gelmesidir.
Biz bir kimseyi yüzüne karşı Övmenin hükmünü, (4804-4805) numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[139]

10. Yumuşak Huylu Olmak

4807... Abdullah İbn Mugaffel'den (rivayet edildiğine göre): Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Muhakkak ki Allah (kullarına karşı son derece) yumuşak muamele eder ve yumuşaklığı sever, şiddet karşılığında vermediğini yumuşaklık karşılığında verir."[140]

Açıklama

Söz ve işlerimizde nâzik ve yumuşak huylu olmak anlamma geıen "rıft" övülmüş sıfatlardandır. Rıf-kın karşılığı kabalık ve sertliktir.
Allahü Teâlâ hazretleri, kullarına karşı son derece merhametli ve lûtuf-kârdır. Kullarının da birbirlerine karşı nâzik ve yumuşak davranmalarını, kabalık ve sertlikten kaçınmalarını, hoşgörü ile hareket etmelerini ister.
Rıfk ile muamele insanları dostluğa ve kardeşliğe götürür. Aralarındaki düşmanlıklar, bu sayede son bulmuş olur. Binaenaleyh, kötülükler bile daima iyilikle karşılanmalıdır. Nitekim, yüce Allah Kur'ân-ı Keriminde: "İyilikle kötülük eşit değildir. Sen kötülüğü en güzel olan iyi hareketle önle. O vakit bakarsın ki seninle aralarında bir düşmanlık bulunan yakın bir dost gibi olmuştur"[141] buyurmuştur.
Dinen, aklen ve hikmeten güzel ve faydalı görünen şeylere muvafakat etmek de rıfk sayılır. Peygamber efendimiz: "Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri bir ev halkını severse aralarına rıfk verir" buyurdular. Bu yüce insan kendisine Peygamberliğinin ilk yıllarında, birçok düşman, akla hesaba gelmez eza ve cefa ettikleri halde yine hepsine rıfk ile davranırlardı.
Rıfk, sahibini her istediğine ulaştırır, bütün münasebetlerden emin eyler. Dikkatle bakılınca, görülür ki yumuşaklığın etkisi azarlamak ve şiddet göstermekten daha çoktur. Yumuşaklık her zaman hiddetleri dindirip düşmanları dost edebilir. Fakat hiddet, şiddet arttırmaktan ve dostu düşman etmekten başka bir işe yaramaz.[142]
Muhakkak diğer övülmüş ahlâklarda olduğu gibi, rıfkın en kâmil manada tecelli ettiği kul, yine Resul-i zişan efendimizdir. Kendisi, bir gün dahi kaba konuşmamış, şahsı hislerine kapılarak bir müslümana kötü söz söylememiştir.
Hz. Enes, efendimizin bu ahlâkını şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s.a.) kötü konuşmaz, lanetçi, küfürbaz biri değildi. Birisini ayıplamak istediği zaman, onun hakkında sadece; O'na ne oluyor, alnı toprağa varası-ca; demekle yetinirdi."[143]
Bu sözüyle, efendimiz, kişinin çok secde etmesi için dua etmiş olurdu.
Daima ümmetine yumuşaklığı tavsiye eder; "yumuşaklık bulunduğu herşeyi süsler, yumuşaklık bir şeyden de alınırsa onu lekeler."[144]
"Bir kimse yumuşak davranmadan mahrumsa hayırdan da mahrumdur"[145] buyururdu.
Bu hadislerden, yumuşaklığın herşeyde olabileceği anlaşılmakla beraber İslamda, şeriat, yahut cemaatin maslahatının muktezası olan yerlerde sertlik göstermek caiz ve lüzumludur.[146]

4808... el-Mikdam İbn Şüreyh babasından (rivayetle) demiştir ki: Hz. Aişe'ye (Rasûlullah (s.a.)'in) kır gezisine çıkma (sın)dan sordum da: Rasûlullah (s.a.) yukarıdan aşağıya inen şu (karşıdaki) su kanallarına
geziye çıkardı.
Bir defasında (böyle bir) kırgezisine çıkmak istemişti de (bil yolculukta benim binmem için) bana zekat develerinden olan ve binmek için kullanılmayan bir dişi deve göndermişti ve bana:
"Ey Aişe! Şüphesiz ki yumuşak davranmak bir şeyde bulunursa onu mutlaka süsler kendisinden uzak kılındığı şeyi de mutlaka lekeler" buyurdu. (Râvi) İbn es-Sabbah rivayetinde (metinde geçen); "Muharreme" kelimesini üzerine binilmeyen (deve) diye açıkladı.[147]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama, bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[148]

4809... Cerir (İbn Abdullah el Becelî -r.anhuma- dan rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Yumuşak huyluluktan mahrum olan her hayırdan mahrum kalır."[149]

Açıklama

Hadis-i şerifte, yumuşak huyluluğun, her hayrın,başı buğuna delalet, yumuşak huyluluktan mahrum olanın her hayırdan mahrum kalacağını da ifade vardır.
Binaenaleyh, hakketmedikleri halde insanlara sert ve kaba davranışlarda bulunup gönüllerini ve onurlarım kırmak, son derece yanlış ve hatalıdır. Bu nevi tavırlar kâfirlere, bidâtçılara ve zâlimlere karşı takınılabilir. Nitekim, yüce Allah Kur'an-ı Keriminde: "Ey inananlar, kâfirlerden size yakın bulunanlarla savaşın. (Onlar) sizde (kendilerine karşı) bir sertlik (ve şiddet) bulsunlar..."[150] buyurmuştur.
Ayrıca, kötülükten men etmek için yumuşaklığın ve öğüdün fayda vermediği yerlerde sertliğe başvurulabilir.[151] Çünkü "Likülli makamın makal ve likülli meydanın rical: Her yerin kendine mahsus sözü ve her meydanın kendine has erleri vardır" buyurulmuştur.
Taberânî'nin Mikdâd İbn Şüreyh'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte açıklandığı üzere Rasûlulîah (s.a.), cennete girmeye vesile olan şeylerin Allah rızası için yedirmek, her müslümana selam vermek, (kaba söz ve davranışlardan kaçınıp) tatlı konuşmak, gibi davranışlar olduğunu söylemiştir.[152]
Binaenaleyh, şer'i bir maslahat yokken keyfi olarak yumuşaklığı bırakıp kabalık ve sertlik yolunu tutan kimse, bütün hayır kapılarını kendine kapamış olur. Nitekim, yüce Allah, Kur'ân-ı Keriminde:
"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki sen onlara yumuşak davrandm. Eğer kaba ve katı yürekli davransaydın, çevrenden dağılır giderlerdi."[153] diye buyurmuştur.[154]

4810... A'meş dedi ki: Ben o (akranım ola)nların Mus'ab b. Sa'd'ın babası (Sa'd b. Ebî Vakkas) dan rivayet ettiklerini duyduğum; benim de ancak Peygamber'den geldiğini bildiğim bir rivayete göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Âhiret amel(ler)i dışında (kalan) her işte teenni (elden bırakılmamalıdır.)"[155]

Açıklama

Teenni: Yavaş ve yumuşak hareket etmek demektir. Büyüklük ve yüksekliğin ölçüsü olan pek değerli bir alışkanlıktır. Bu huy ile ancak nefsini sabır ve sebata alıştırabilenler huylanabilirler. Bu ahlâkı elde edebilirler.
Yavaş yavaş, yani acele etmeksizin yapılan işe, hata ve pişmanlık yol bulamaz. Ceza vermekte acele davranmamak, iyilik ve mükâfatta ise acele etmek gerektiği gibi, günlük işlerde, davranışlarda, olaylarda da teenni lâzımdır.[156] Ancak, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte de açıklandığı üzere, ahiretle ilgili olan hayırlı işlerde yavaş davranmak söz konusu olamayacağı gibi, şer'î bir maslahatın söz konusu olduğu yerlerde de yumuşaklık ve merhametten bahsedilemez. İşte bunun içindir ki Resul-i zişan efendimiz: "Eğer kızım Fatıma hırsızlık yapsaydı elini keserdim"[157] buyurmuştur.
Vakti gelip çatmış hayırlı bir işte de yavaş olmak söz konusu değildir. Bunun içindir ki "Mekke'ye gitmekte acele ediniz"[158] buyurulmuştur.
Fakat, henüz vakti gelmeyen bir iş için acele etmek de doğru değildir. Zira, herşeyin bir zamanı vardır. Meyveler bile olgunlaşmadan kopanlamaz. Bir işin vaktinden önce olmasını istemek aceleciliktir, işte Hz. Peygamber'in: "Teeni Allah'dan, acele şeytandandır."[159] mealindeki buyruğunu böyle anlamak gerekir. Bu bakımdan kendi hür irademizle karar verip, hareket etme yetkisine sahip olduğumuz dünyevi işlerde teenni ile ve gerektiğinde istişare, istihare yollarından geçerek hareket lâzımdır.[160]

11. İyiliğe Teşekkür Etmek

4811... Ebû Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.): "İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmez."buyurmuştur.[161]

Açıklama

Şükür: Görülen nimet ve ihsanın kadir ve kıymetini bilip sena ve duada bulunmak demek olan şükrün, sufiyyeye ait eserlerdeki izahı şöyledir:
"Şükür, in'amatı mahallinde sarf etmekten ibarettir. Ulemanın şükrü kavilde, âbidlerin şükrü fiilde, ariflerin şükrü istikamet-i ahvaldedir." Abdulkadir Geylânî, "Fütuhü'l Gayb"da Şükür için şöyle diyor: "Şükür nimetin Allah Teâlâ'dan olduğunu itiraf ve halka izafeyi terk eylemektir. Ne kendine, ne kol ve kuvvetine ve ne de kesene ne de senin dışında ellerinde cereyan edenlerin hiçbirine isnat etmemek, çünkü sen de onlar da hep o nimet için esbab, aîât ve edevatsınızdır. Onu kısmet eden, gönderen, icad eden onunla meşgul eyliyen, müsebbib olan Allahü azze ve celledir. Kasım O, mu'ti O, mûcid O'dur, Şükre ehak olan O'dur. Hediyeyi getiren uşağa bakılmaz, gönderen efendiye bakılır. Bu bakışı bilmeyenler hakkındadır ki: "Dünya hayatından sadece (görünen) dış yüzü bilirler, ahiretten ise onlar tamamen gafildirler"[162] Duyurulmuştur. Zahirî sebebe bakıp da ilim ve marifeti ondan ilerisine geçmiyen cahildir.
Nakıstır, aklı kısadır.
Organlar ile şükre gelince, bütün azalan, Allah Teâlanm taatinde- tahrik ve istimal eylemektir.."[163]
Şükrün Lügavî ve örfî olmak üzere iki jfcisrm vardır:
a. Lügavî şükür: Nimeti vereni verdiği nimetten dolayı tazim için yapılan iştir. Bu fiil ya kalble olur, ya dille yahut ta diğer organlarla olur.
Ancak bu nevî şükür, kulun Allah'a olan şükrünü ifade eder. Allah'ın kula olan şükrü ise onun taatini kabul ederek bu taat karşılığında ona ikram ve ihsanda bulunmasıdır.[164]
b. Örfî şükür: Allah'ın vermiş olduğu göz kulak, gibi bedenî nimetle ve diğer nimetleri yaratılış ve veriliş gayesine uygun olarak kullanmak ve sarf etmektir. Görüldüğü gibi, bu ve bu manadaki şükür, lügavî manadaki şükürden daha kapsamlı ve daha genel olduğu için Allah'a yapılan şükürlere şamil olduğu gibi kullara yapılan teşekkürlere de şâmildir.[165]
Binaenaleyh, mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "insanlara yapılan teşekkür, sözüyle kast edilen teşekkür işte bu örfi manadaki şükürdür." İmam Kuşeyrî, meşhur Risale'sinde, şükür konusunu işlerken, sözü kulların birbirlerine karşı teşekkürlerine, intikal ettirerek, örfî şükre ittisal teşkil eden şu ifâdelere yer verir:
"Gözlerin şükrü, arkadaşında gördüğün kusuru örtbas etmek, kulakların şükrü, arkadaşların hakkında duyduğun kusur ve ayıpları gizlemek suretiyle olur."[166]
Görülüyor ki burada, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki ifadeye uygun olarak kula yapılan teşekkürle Allah'a yapılan şükür, iç içe girmiştir. Şöyle ki göz, kulların ayıplarını görmek için değil, Allah'ın kudretinin eserlerini görmek için, yaratılmıştır. Kulak da yine böyle kulların ayıplarını dinlemek için değil, Allah'ın emirlerini ve Allah kudretinin eserlerine delalet eden sözleri ve gerçekleri dinlemek için yaratılmıştır. Bu organlar, yaratılış ve veriliş gayesinde kullanıldıkları zaman, hem kullara teşekkür edilmiş hem de Allah'a şükr edilmiş olur. Kullara bu manada teşekkür etmeyen kimse, Allah'a şükr etse de Allah onun şükrünü kabul etmez.
Hadis-i şerifte zımnen ifade edilen diğer bir husus da şudur ki; Allah'a teşekkür etmeyen bir kimse kullara zaten teşekkür

etmez. Etse de bu teşekkür içten değil, sadece dıştan olur.
Çünkü teşekkür etme duygusu yapılan iyiliğin kadirini bilmeğe bağlıdır. Binaenaleyh lütuf ve ihsanı bütün kainatı sarmış olan Allah'ın bunca lütuf ve ihsanını kavrayamamış ve takdir edememiş olan bir insanın, kulların mecazi manadaki çok küçük, Allah'ın ihsanlarına göre ise yok mertebesinde olan iyiliklerini takdir etmesi düşünülemez.[167]

4812... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre); muhacirler (Hz. Peygambere):
Ey Allah'ın Rasulü Ensâr, sevabın hepsini götürüp gittiler. (Bu hususta ne buyurursun)? diye sormuşlar da (Hz. Peygamber): Hayır, onlar (in size yaptıkları iyilikler) için onlar hakkında Allah'a dua ettiğiniz ve (sizlere yaptıkları hayırlardan dolayı) kendilerim övdüğünüz sürece, (onların yaptıkları hayırların sevabına siz de ortak olursunuz)" buyurmuştur.[168]

Açıklama

Mekke müşriklerinin eziyet ve hakaretlerine dayanamayarak doğmuş oldukları ana vatanlarından mallarını bırakarak Habeşistan ve Medine gibi beldelere hicret (göç) eden, ashâb-ı kirama "muhacir" denir.
Bütün maddi imkânlarından mahrum olarak Medine'ye oradaki mûs-lüman kardeşlerinin yanına sığınan bu muhacirler, dünya tarihinde görülmemiş bir ikram ve yakınlık görmüşlerdir. Medineli a.shab tarafından, kendilerine üstün bir yardım yapıldığından bu yerli ashaba "Ensâr" denir. Kendi evlerini misafirlere, terk etmişler, mallarını vermişler ve bu kıymetli misafirlerini öz kardeşlerinden daha üstün tutmuşlardır.
İşte Muhacirler, gördükleri bu iyilik ve ikrama karşı verecek bir şeyleri olmadığından ve onlara bir mukabelede bulunamadıklarından mahcub bir vaziyette:
"Ey Allah'ın Resulü! Ensâr bütün sevablan aldı, götürdü. Bizim halimiz ne olacak? diye üzüntüye düştüler.
Rasul-i zişari efendimiz de; bunları teskin ve taltif için muhacirlere şu müjdeyi verdiler:
Siz, onlara dua edersiniz, size ettikleri iyilikten dolayı onları översiniz, Allah'a şükretmiş olursunuz. Böylece siz de sevap kazanırsınız.”[169]
Çünkü, iyilik edene teşekkürde ve duada bulunmak, nimetin hakiki sahibinin Allah olduğu şuuruyle yapıldığı zaman Allah'a şükür manasına gelir ki, şükür makamına kaim olur ve şükür sevabı kazandırır.
Binaenaleyh bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi nimete vasıta olan kula şükretmeyen, Allah'a da şükr etmiş olmaz ve şükür sevabından mahrum kaldığı gibi, nimete karşı da nankörlük etmiş olur.[170]

4813... Câbir İbn Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre); Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kime bir iyilik yapılır da (bu iyiliğe iyilikle mukabelede bulunmak üzere maddi bir imkân) bulursa hemen o iyiliği (iyilikle) karşılasın. Eğer (o iyiliğe) iyilikle mukabele etmek için maddî bir imkân bulamazsa (kendisine yapılan) bu iyiliği övsün. (Kendisine yapılan) bu iyiliği överi kimse onun şükrünü yerine getirmiş olur. Bu iyiliği (kimseye söylemeyerek) gizleyen kimse de onu inkâr etmiş olur."[171]
Ebu Davud der ki; Bu hadisi Yahya İbn Eyyüb da Umar e İbn Gaziyye vasıtasiyle Şurahbil' den, (Şurahbil de) Câbir'der rivayet etmiştir. (Senedde): "Kavmimden bir adam" diye bahsedilen râviden maksat, Şurahbil'dir. Her halde (bu hadîsi ondan rivayet eden kimseler) ondan hoşlanmadıkları için onun ismini (açıkça) vermemişlerdir.[172]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, kendisine iyilik yapılan kimsenin iyiliğin altından kalkmak için bir imkân bulur-bulmaz, ilk fırsatta vakit geçirmeden bu iyiliğe karşılık vermesi gerektiği, bu iyiliğe karşılık vermeğe imkân bulamaması halinde, söz konusu iyiliğin sahibini övmesi gerektiği, aksi takdirde kendisine ikram edilen bu nimete karşı nankörlük etmiş olacağı ifade edilmektedir.Çünkü "övmek, şükrün başıdır" buyurulmuştur.[173] Binaenaleyh, hamd (övme), sadece dil ile, şükür ise kalb, dil ve diğer organlarla nimet sahibinin iyiliğini ifade etmek demek olduğuna göre hamd, şükrün bir parçasıdır. Fakat, iyilik yapanın iyiliğini kalben takdir etmek dil ile ifade etmek gibi açık ve meydanda olmadığından, ayrıca iyiliği diğer organlarla ifade etmek dil ile ifade etmek kadar kesin ve belirgin olmadığından en kuvvetli şükür, dil ile yapılan kısmıdır. Yani hamd (övme)'dir. Öyleyse övme (hamd), şükrün başıdır. Şükr görevini yerine getirmek için kalple ve diğer organlarla yapılan şükürler, bulunmasa bile en azından mutlaka dil ile yapılan şükrün (Hamdin) bulunması gerekir. Bu kadar da bulunmadığı takdirde ne hamd ne de şükür bulunmamış olacağından iyilik inkâr edilmiş olur.[174]
Bu hadisin ravilerinden Şurahbil, büyük hadis imamları tarafından cerh (menfi bir şekilde tenkid) edilmiştir.[175]

4814... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.): "Kime bir nimet verilir de o nimeti dile getirirse, onun şükrünü yerine getirmiş olur. Eğer onu (kimseye söylemeyerek) gizlerse, onu inkâr etmiş olur."[176]

Açıklama

Belâ: Aslında imtihan ve keder anlamına gelmekle beraber, genellikle, hayır, nimet ve şer manalarında kullanılır. Münzirî'nin açıklamasına göre, mutlak olarak kullanıldığı zaman, şer manasına gelir. Ancak hayır ve hasenat ifade eden kelimelerle mukayyed olarak kullanıldığı zaman hayır ve nimet manasına gelir. "...mü'minleri güzel bir imtihanla sınamak için (bunu yaptı)...”[177] âyet-i kerimesinde olduğu gibi.

Ebu'l Heysem'in açıklamasına göre belâ hayırla ya da şerle denemek anlamlarına gelir. Binaenaleyh, Allah kulunun şükrünü ortaya çıkarmak için bazan onu hayırla imtihan ettiği gibi, bazan da sabrını ortaya çıkarmak için şerle dener. Bu denemelerin her ikisine de "belâ" ismi verilir.
Hadis-i şerifte açıklandığı üzere, bir kulun elinden herhangi bir nimete erişen kimse, bu nimeti kendisine eriştiren kimseyi hayırla anmakla beraber ona teşekkür etmesi ve onu övmesi gerekir. Bu, adabdandır. Kişi bunu yapmakla nimetin şükürünü de eda etmiş olur, aksi takdirde nimete karşı nankörlük etmiş olur.
Nitekim bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıklamıştık.[178]

12. (Halkın Gelip Geçtiği) Yollarda Oturmak

4815... Ebu Said el-Hudri'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Yollarda oturmaktan sakınınız" buyurmuştur da (orada bulunan sahabileri:
Ey Allah'ın Resulü, oralarda oturup konuşmamız bizim için kaçınılmaz (bir ihtiyaçtır, demişler.
Rasûlullah (s.a.)'da:
"Eğer mutlaka orada oturmamız gerekiyorsa (oturunuz; fakat) yola da hakkını veriniz" buyurmuştur.
(Bu sefer sahabilef):
Ey Allah'ın rasulü yolun hakkı nedir? diye sormuşlar. (Efendimiz de):
(Bakılması helâl olmayan şeylere karşı) gözleri kapamak, (gelip geçenleri) rahatsız etmekten sakınmak, selâm almak, iyiliğe çağırıp, kötülükten sakındırmaktır" buyurmuş.[179]

4816... Hz. Ebu Hureyre, şu (bir önceki hadiste söz konusu edilen) hâdiseye ilaveten Peygamber (s.a.)'den (şu sözü de) rivayet etmiştir: "(Yolun haklarından biri de yolunu şaşıranlara): yol göstermektir."[180]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, mecburiyet hasıl olduğu zaman yolların hakkı olan hizmetler görülmek şartıyla yollarda oturmanın caiz olduğunu, aksi takdirde yollarda oturmanın caiz olmadığını ifâde etmektedir.
Hadis-i şerifte yolların hakkı, şöyle sıralanmaktadır:
1. Gözü bakılması haram olan şeylerden korumak. Bediüzzaman Said Nursî hazretlerinin de ifade ettiği gibi, mânevi âlemimizden bu dünyaya açılmış pencereler durumunda olan gözler, harama bakmakla kirlenir. Do-layısı ile manevi alemimizle bu dünyamız arasındaki irtibatımıza gölge
düşmüş olur.
2. Gelip geçenleri rahatsız etmekten sakınmak. Yoldan gelip geçenleri
rahatsız etmek, onlara sataşmakla olabileceği gibi, trafiğin geçişini engellemek, insanları rahatsız edecek şekilde yüksek sesle konuşmak, yollara kavun, karpuz v.b. kabuğu atmakla da olur.
3. Selâm almak: Bilindiği gibi selâm vermek sünnettir. Selam almak ise farzdır.
Her ne kadar genelde farzı işlemek sünneti işlemekten faziletli ise de bu mevzuda sünneti işlemek farzı işlemeten daha faziletlidir.
Aynı zamanda selamı almayan, üzerine düşen bir farz görevini yerine getirmemiş olur. Dolayisıyle bir farz görevini terk etmenin vebalini yüklenir.
4. İyiliğe çağırıp kötülükten sakındırmaktır.
Yola oturan bir kimse yolun hakkını verebilmek için mutlaka orada bu görevi yapmakla* mükelleftir. Ulema: "İçinizden iyiliğe çağıran, kötülükten sakındıran bir ceaat bulunsun."[181] âyet-i kerimesine dayanarak emr-i bilmaruf, nehy-i anilmünker görevini yerine getirmenin farz-i kifaye olduğunu söylemişlerdir.[182]
Tirmizi'nin Ebu Huzeyfe (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte ifade edildiğine göre, Resul-i Zîşan efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Allah'a yemin ederim ki ya iyiliği emredip kötülükten sakındırırsınız, yahut da Allah üzerinize, kendi katından bir azab gönderir de sonra bir daha ettiğiniz dualar kabul edilmez."
Bu mevzu ile ilgili kitaplarda açıklandığı üzere, genellikle yollarda karşılaşılan emr-i bilmaruf nehy-i anilmünker konusu teşkil edecek hâdiseler şunlardır:
a. Gelip geçenleri rahatsız edecek şekilde yolları tezgâh, yapı, yük v.s. ile işgal etmek,
b. Yol üzerinde hayvan boğazlamak,
c. Hayvanlara fazla yük versek.
d. Karpuz, kavun vb. kabuğu atmak,
e. Kanalizasyon akıntılarını, pis su kanallarını yola tevcih etmek,
5. Yolu şaşırmış olan kimselere, yol göstermek. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Süt veya gümüş bağışında bulunan, ya da yol gösteren kişiye köle âzad etmiş gibi ecir vardır" buyurulmuştur.[183]

4817... İbn Huceyr el-Adevî Ömer İbn el Hattab vasıtasıyla Peygamber (s.a)'den (şu (4815) numaralı hadiste anlatılan) hadiseye ilaveten (şu sözleri de) rivayet etmiştir: "(Yolların haklarından biri de oradan geçenlerden) yardıma muhtaç olan müslümanlara yardım etmeniz ve yolunu şaşıranlara da yol göstermenizdir."[184]

Açıklama

Bu hadisin ravilerinden İbn Huceyr el-Adevî'nin kimliği meçhuldür. Bu bakımdan hadis aslında zayıftır. Ancak (4815) ve (4816) numaralı hadis-i şerifler tarafından te'yid edildiği için zayıflıktan kurtulmuştur.
Hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[185]

4818... Hz. Enes'den (şöyle) dedifği rivayet edilmiştir): Bir kadın Rasûlullah (s.a.)'e geldi de:
Ey Allah'ın Resulü, benim sana (arz etmem gereken) bir ihtiyacım var, dedi,
(Hz. Peygamber de) ona:
"Ey falancanın annesi! (şu) sokağın arzu ettiğin tarafında otur. (Senin bu maruzatını dinlemek ve ihtiyacını temin etmek üzere) seninle birlikte ben de oturacağım" buyurdu. Bunun üzerine (kadın sokaktan arzu ettiği bir yere) oturdu (Ona yardımcı olmak gayesiyle) yanına (Hz. Peygamber de) oturdu. Nihayet (Hz. Peygamberin yardımıyla kadın) ihtiyacını karşıladı.
(Bu hadisi Musannif Ebu Davud'a rivayet eden iki raviden birisi olan) İbn İsa (metinde geçen): "İhtiyacını karşıladı" sözünü rivayet etmedi.
(Bu sözü diğer râvi Kesir Ihtı Ubeyd rivayet eni. Ayrıca bu hadisi İbn Isa, Humeyd'den haddesena sözüyle rivayet ettiği halde) Kesir: An Humayd an Enes tabiriyle (muan'an olarak) rivayet etmiştir.[186]

Açıklama

Hadis-i Şerif Hz. Peygamberin son derece mütevazi ve yardımsever olduğuna, ayrıca mazlumların imdadına, muhtaçların yardımına koşmak gibi yolların haklarına riayet etmek şartıyla yollarda oturmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. "Yolların haklan "m bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[187]

4819... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre); "Bir kadının aklında biraz (noksanlık) varmış" (Hz. Enes hadisin bundan sonraki kısmında bir önceki hadisin) manasını (rivayet etmiş.)[188]

Açıklama

Bu hadisle ilgili hususları (4817) ve (4818) numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık. Ancak sözü geçen açıklamalara ilaveten burada şu hususları da ifade etmekte fayda görüyoruz;
"Rasûlullah (s.a.)'den fetva sormağa gelen kadın Hz. Hatice'nin baş tarayıcısı Ümmü Züfer'di. Kadının hacetini gizli söylemek istediği anlaşılıyordu. Onun için Peygamber (s.a.) bir yol seçmesini söyleyerek onunla yol üzerinde konuşup fetvasını verdi. Bu yabancı bir kadınla başbaşa kalmak manasına gelmez. Çünkü herkesin gelip geçtiği bir yol üzerinde, konuşmuştur. Yalnız, kadın söyleyeceğini gizli söylemek istediği için sesi işitilmesin diye insanlardan bir kaç adım uzağa çekilmiştir....[189]

Meclisin Geniş Olması

4820... Ebu Said el Hudri'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.), şöyle buyurmuştur:
"Meclislerin en hayırlı olanı (oturanlara nisbetle) en geniş olanıdır."
Ebu Davud der ki: (Senedde geçen Abdurrahman b. Ebi Amra el-Ensari'den maksat), Abdurrahman İbn Amr İbn Ebi Amra el-Ensarî'dir.[190]

Açıklama

Hadis-i şerifte, içinde bulunan kişilerin sayısına nisbetle daha geniş olan meclislerin, daha dar olan meclislerden daha hayırlı olduğu ifade edilmekte ve meclislerin geniş tutulması tavsiye edilmektedir.
Çünkü, dar ve sıkışık meclislerde kişiler birbirlerini ellerinde olmayarak sıkıştırıp, rahatsız ederler ya da birbirlerinden rahatsız olurlar. Her iki halde de gönül kırgınlığına sebep olurlar.
Geniş meclislerde ise sıkışık değil, ferahlık ve huzur vardır.[191]

13. Gölge İle Güneş Arasında Oturmak

4821... Hz. Ebu Hureyre, Rasûlullah (s.a.)'m (şöyle) buyurduğunu söylemiştir:
"Biriniz güneşte iken - Mahled (bu cümleyi) gölgede iken, diye rivayet etti - kendisinden gölge çekilip bir kısmı güneşte bir kısmı da gölgede kalacak olursa, hemen (oradan) kalksın (Her tarafı güneş ya da her tarafı gölge olan yere gidip oraya otursun)."[192]

4822... Kays (İbn Abdi Avf el Haris7 in) babasından (rivayet edildiğne göre bir gün) Rasûlullah (s.a.), hutbe okurken bu zat gelmiş (biraz sonra yerini yavaş yavaş gölgeye terk edecek olan) güneş(lik bir yer)e durmuş (ve Hz. Peygamberi dinlemeye

başlamış. Hz. Peygamber onu bu halde görünce biraz sonra güneşle gölge arasında kalacağını anladığı için ona tamamen gölgeye çekilmesini) emretmiş, o zat da (bu emre uyarak) gölgeye çekilmiştir."[193]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde Rasul-i zişan efendimizin, insanın vücudunun bir kısmım gölgeye alıp da bir
kısmını güneşte bırakmaktan nehyettiği ifade edimektedir. Çünkü insan vücudunun bir kısmı gölgede iken bir kısmının güneşte kalması vücudunun birbirine zıt iki müessirin etkisinde kalmasına sebep olur. Vücut iki zıt tesir altında kalınca mizacı bozulur. Bu bozulma neticesinde vücut sıhhatini kaybeder.
Hafız Münzirî (4821) no'lu hadisi ravilerinden birinin kimliği belli olmadığı gerekçesiyle tenkid etmiştir.[194]

14.Meclislerde Tek Bir Halka Teşkil Edecek Şekilde Oturmak

4823... Câbir İbn Semüre'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) bir gün mescide girdi. (Mescidde) cemaat (ayrı ayrı) halka(lar) halinde (oturuyorlardı. Bunun üzerine:
Sizi niçin böyle dağınık halde görüyorum" buyurdu.[195]

4824... Şu (bir Önceki hadis ayrıca) A'meş'den de (rivayet edilmiştir.) Bu rivayete göre A'meş (ya da Hz. Cabir bir önceki hadise ilaveten şunu da) söylemiştir: (Hz. Peygamber bu sözü söylerken) birliği seviyor (ayrılıktan) nefret ediyor (intibaını vermek istiyor) gibiydi.[196]

Açıklama

Metinde geçen "hılak" kelimesi halka anlamındaki"halka" kelimesinin çoğuludur.
Hadis-i şerif, bir mecliste bulunan kişilerin birbirlerinin yüzünü görecek ve bir bütünlük teşkil edecek şekilde oturmalarının müstehab olduğuna ve birbirlerinden kopuk ayrı cemaatler halinde oturmalarının s a mekruh olduğuna delalet etmektedir.
Bir mecliste bulunan kişilerin birbirlerinin yüzlerini, gözlerini görecek şekilde oturmaları ise en mükemmel şekliyle ancak halka halinde oturmalanyla ve halkayı birbirlerine zarar vermeyecek ve hepsini kapsayacak şekilde geniş tutmalarıyla mümkün olur.
Halkanın teşekkül etmesiyle, bu hadisin gereği yerine getirilmiş olursa da halkanın dar tutulması (4820) no'lu hadise aykırı düşeceğinden hem sözü geçen hadisin hem de mevzumuzu teşkil eden hadislerin gereğinin yerine getirilebilmesi için halkaların geniş tutulması icab etmektedir.
Bilindiği gibi yaptığımız işlerin kalp üzerinde, kalbimizde beslediğimiz niyyetlerimizin de fiillerimiz üzerinde te'siri olduğundan kalıplarımızdaki ayrılığın zamanla kalplerimize sirayetinden korkulur.
Resul-i Zişan efendimiz de herhalde bu endişeyle ashabını meclislerde tek bir halka oluşturacak şekilde oturmaya teşvik etmiştir.[197]

4825... Câbir İbn Semüre'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in huzuruna vardığımızda herbirimiz (önüne) gelen (ilk boş) yere otururdu. (Yukarı geçmek için kimseyi rahatsız etmezdi.)"[198]

Açıklama

Meclise sonradan gelen kimseler için yapılması gereken genellikle meclisin aşağı kısımlarında olan boş yerlere oturmak, ille de yukarıya geçmek için cemaatin üzerinden atlayarak onları incitmekten kaçınmaktır. Bilindiği gibi kişilerin üzerinden atlamakta onları incitme ihtimali vardır. Müslümanı incitmekse haramdır. Hz. Peygamber sahabilerini böyle terbiye etmiş, meclis adabını onlara böyle öğretmiştir. Müslümana düşen Hz. Peygamber'in ve onun mektebinde yetişen sahâbilerin hayatını örnek almaktır.
İlle de meclisin yukarısına çıkmak için cemaati yara yara ilerlemekde hem müslümanları incitme tehlikesi, hem de nefsin hazz alması ve büyüklüğe kapılması tehlikesi vardır.[199]

Meclisin Ortasında Oturmanın Hükmü

4826... Hz. Huzeyfe'den (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.), (meclis) halka(sı)nın ortasına oturan kimselere lanet etmiştir.[200]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in meclisin ortasına oturan kişilere lanet ettiği ifade edilmektedir.
Meclisin ortasına oturan kimsenin, bu lanete müstehak ve hedef olmasının sebep ve hikmeti meclise son gelen kimselere, mecliste ilk karşılaşılan boş yere oturmayı emreden bir önceki hadise muhalefet etmesidir.[201]
Hattâbî (r.a.)'e göre; bu lanete sebep olarak, bu kişinin, müslümanların ortasına oturduğu için biribirlerini görmelerini engel olmak suretiyle onları rahatsız etmiş olması da gösterilebilir. Hattâbî'nin bu görüşünden hareket edilince orada bulunanları

rahatsız etmeyen faziletli kişilerin meclisin ortasında oturmalarında bir sakınca yoktur.[202]
Turpuştî ise "söz konusu lanete hedef olanlar meclisin ortasına maskaralık için oturanlardır. Binaenaleyh böyle bir kötü niyyet taşımadan ve cemaati rahatsız etmeden bir meclisin ortasına oturmakta herhangi bir sakınca yoktur" demiştir.
Nitekim, Bez! yazarı da bu hadisi şerh ederken bu görüşe yer vermiş ve Tâberânî'nin Hz. Vâsile'den naklettiği şu hadisi de delil getirmiştir.
"Bir gün Hz. Peygamberin huzuruna varmıştım. Hz. Peygamber saha-be-i kiramdan oluşan bir toplulukla birlikte oturuyordu. Ben de varıp meclisin ortasına oturdum.
Bazıları bana:
Ey Vasile oradan kalk, çünkü biz orada oturmaktan nehyedildik, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
Vasile'yi bırakınız. Çünkü ben onu evinden neyin çıkardığım biliyorum, buyurdu. Ben de:
Ey Allah'ın Rasülü beni evimden çıkaran nedir? diye sordum.
Sen evinden Berr ile Şekk arasındaki farkı öğrenmek için çıktın, buyurdu.
Ben de:
Seni hak Peygamber olarak gönderen zata yemin olsun ki, beni evden çıkaran bu dediğin şeyden başkası değildir, dedim.
Bunun üzerine:
Berr nefiste yerleşen ve kalbe huzur veren şeydir. Şekk ise nefiste yerleşmeyen şeydir, buyurdu.[203]

15. Kişinin Başka Biri İçin Yerinden Kalkması

4827... Said İbn Ebi'l-Hasen'den demiştir ki:
(Birgün) Ebû Bekre şahitlik için yanımıza gelmişti de bir adam ona (yer vermek için) yerinden kalktı; (fakat Hz. Ebû Bekre) oraya oturmayı kabul etmedi ve:
Peygamber (s.a.) bunu ve bir kimsenin (kendi gönlüyle) giydirmediği kimsenin elbisesine el dokundurmayı yasakladı, dedi.[204]

4828... İbn Ömer (r.a.)'den demiştir ki: Bir adam, Rasûlullah (s.a.)'in huzuruna gelmişti, (orada bulunan) Başka bir adam da ona (yer vermek üzere) yelinden kal^. Bunun üzerine (adam kendisine verilmek istenen) bu yere oturmak üzere (oraya doğru) yürüdü. (Fakat) Rasûlullah (s.a.), hemen onu (oraya oturmaktan) nehyeîti.[205]
Ebu Davud der ki: (Bu hadisi Hz. ibn Ömer'den rivayet eden) Ebü'l- Hasib'in adı Ziyadlbn Ahdurrahmari dır.[206]

Açıklama

Bir kimsenin diğer bir kimsenin elbisesine eliyle dokunması onu rahatsız edebilir. Özellikle kirli ellerle dokunulduğu zaman rahatsız olacağında şüphe yoktur.
Binaenaleyh bir insanın başka bir insanın malında izinsiz olarak tasarrufta bulunması caiz olmadığına göre[207] izni olmadan elbisesine dokunmak da caiz olamaz. Çünkü izinsiz olarak bir kimsenin elbisesine dokunmak bir anlamda o elbisede izinsiz olarak tasarrufta bulunmak demektir.
Bazı çocuklar ise elbiselerine başkalarının dokunmasından memnun olurlar. Bu gibi çocukların ve elbisesine dokunulmasından dolayı rahatsız olmayacağı bilinen kimselerin elbisesine dokunmakta ise bir sakınca yoktur.
Metinde geçen "kişinin, (kendi gönlüyle) giydirmediği kimsenin elbisesi" sözüyle kasd edilen kişinin elbisesinin kendine ait özel bir malı olduğu ve o malda başka bir kimsenin izinsiz olarak herhangi bir tasarrufta bulunmaya hakkı olmadığıdır.
Aynı şekilde bir mecliste, bir yere oturan kimse de muvakkaten de olsa meclise devam ettiği sürece, orada oturmaya hak kazanmıştır.
Fıkıh ulemasının açıklamasına göre, meclise sonradan gelen bir kimsenin kendisine gönül rızasıyla yer veren kimsenin yerine oturması caiz olmakla beraber oturmaması daha evlâdır. Çünkü:
a. O kimse utandığı için yerini vermiş olabilir.
b. Yerinden kalkan kimse meclisin feyzinden ve orada konuşulan ilim ve hikmetten mahrum edilmiş olur. Bu bakımdan da vera ve takva yönünden oraya oturmamak daha isabetli ve ihtiyata daha uygundur. Binaenaleyh hadisteki nehy tahrim için değil, kerâhet-i tenzihiyye içindir. Fakat yerini veren kimsenin bu işi isteyerek yaptığından emin olunduğu takdirde bu ricasını kabul etmekte bir sakınca yoktur.
Fakat, bir kimsenin diğer bir kimseyi kaldırarak yerine oturması haramdır. Asla caiz değildir.
Nitekim bu konuda: "Herhangi biriniz bir (din) kardeşini oturduğu yerden kaldırıp sonra ortaya oturmasın" buyurulmuştur.[208]
Netice itibariyle mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif bir anlamda; "Hayvanın ön tarafına binmeye en müstehak olan hayvanın sahibidir"153 mealindeki hadis-i şerife benzemektedir.
Öyleyse, meclise sonradan gelen bir müslüman başka birini yerinden kaldırıp oraya oturmaktan sakınmalı, o meclise, önceden gelen kimseler de sonradan gelip de oturacak yer bulamayan kimselere yanlarında yer açmalıdırlar. Bunun içindir ki yüce Allah Kur'an-ı keriminde "Ey iman edenler, size meclislerde: Yer açın denilince, yer açın ki Allah da size açsın, kalkın, denilince de kalkın ki Allah içinizden iman etmiş olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[209]

16 Meclisinde Oturulması Tavsiye Edilen Kimseler

4829... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
(Devamlı) Kur'ân okuyan mü'min, kokusu hoş, tadı güzel bir portakal gibidir. (Devamlı) Kur'an okumayan bir mü'min de tadı güzel olup da kokusu olmayan bir hurma gibidir. Kur'ân okuyan günahkâr kimse kokusu güzel olup tadı acı olan fesleğen gibidir.
Kur'ân okumayan günahkâr kimse ise tadı acı olup kokusu olmayan Ebû Cehil karpuzu gibidir.[210]
İyi arkadaş, güzel koku satan kimse gibidir. Sana, ondan hiçbir şey isabet etmese bile (en azından) güzel kokusu isabet eder. Kötü arkadaş da bir körükçüye benzer. Onun ise; is ve kokusundan bir şey butaşmasa da (en azından) sana dumanı isabet eder.[211]

4830... Şu (bir Önceki hadisin baş tarafında yer alan) ilk cümle (leri) "(kokusu için) ve tadı acı (reyhane gibidir)" sözüne kadar, Peygamber (s.a)'den, Hz. Ebu Musa (el Eş'arî) kanalıyla da (rivayet edilmiştir.) İbn Muaz (yukarıdaki hadise ilaveten): "Hz. Enes biz iyi arkadaşın misalinden bahsediyorduk'1 (cümlesini de) rivayet etti ve (sonra bir Önceki hadisin) geriye kalan kısmını nakletti.[212]

4831... Enes İbn Mâlik'den (rivayet edildiğine göre): Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"İyi Arkadaşın benzeri..." deyip.(Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. Enes 4829 no'lu hadisin) bir benzerini rivayet etmiştir.[213]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Fatiha suresi gibi beş vakit namazda okunması icab eden surelerden fazla olarak her gün Kur'an-ı Kerim okumayı kendisine prensip edinen bir mü'mini kokusu hoş, tadı güzel bir portakala benzetmektedir.
Söz konusu mü'minin tatlılığı, kalbinde imanın kökleşip yerleşmesinden, hoş kokulu oluşu da Kur'ân okumayı i'tiyad hâline getirip Kur'ânı sık sık okumasından, Kur'ânı okurken hem kendisini hem de dinleyenleri huzura ve sükûnete kavuşturmasından ve aynı zamanda hem kendine hem de, dinleyenlere sevap kazandırmasından ve Kur'âmn hikmetler hazinesinden nasib almaya vesile olmasından kaynaklanmaktadır.
Hadiste geçen: "yakrau: okuyan" kelimesi tekrar ifade ettiğinden biz bu kelimeyi "devamlı Kur'ân okuyan" şeklinde tercüme ettik.
Yine, bu hadis-i şerifte sürekli Kur'ân okumayan mü'min tadı,güzel olup da kokusu olmayan bir hurmaya benzetilmektedir. Çünkü her ne kadar mü'min iman sahibi olarak çok tatlı ise de sürekli Kur'ân okumadığı zaman okunan Kur'ân'ın etrafa yaydığı, hoş koku meselesindeki huzur, huşu, ilim ve hikmet nimetlerinden mahrum kalır. Bu bakımdan tadı olup da etrafa hoş kokular yayamayan meyvelere dönüşür. Yine bu hadis-i şerifte Kur'an-ı Kerim okuyan âsi bir kimse kokusu güzel, tadı acı fesleğene benzetilirken Kur'ân okumayan âsi kimse de tadı acı olup kokusu olmayan Ebu Cehil karpuzuna benzetilmiştir.
Çünkü isyan, neticesi itibariyle Ebu Cehil karpuzu gibi acıdır. Bu bakımdan günahkâr bir insanın, Kur'ân-ı Kerim okuyarak etrafa Kur'ân-ı Kerimin hayat bahşeden nurlarını, Cennet kokusunu müjdeleyen nağmelerini saçıyorsa kokusu olmayan acı, Ebu Cehil karpuzundan farkı kalmaz. Fakat, günahkârlığıyla birlikte Kur'ân okuyan bir kimse günahkarlığı yönüyle sevimsiz ve tatsız olmakla birlikte okuduğu Kur'an-ı Kerimle etrafa tatlı ve huzur verici kokular neşrettiği için tadı acı, fakat kokusu hoş fesleğene benzetilmiştir.[214]
Hadis-i şerifte iyi arkadaş misk taşıyana, kötü arkadaş da etrafa dumanlar ve isler saçarak çevresini sisler içerisinde bırakan körükçüye benzetilmiştir. Durum böyle olunca is yanına varan is, misk yanına varan da misk kokacağından, iyi arkadaş yanına varan kimsenin arkadışının iyiliğinden, kötü arkadaş yanma varan kimsenin de arkadaşının kötülüğünden etkileneceği muhakkaktır. Öyleyse insanlar arkadaşlarım iyi huylu kimselerden seçmelidirler.[215]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerim okumanın fazileti büyüktür.
2. Kur'an-ı Kerim okumak ve dinlemek insanlara huzur verir.
3. Ahlâklı, mürüvvet sahibi, hayır sever, ehl-i takva, âlim ve salih kimselerle düşüp kalkmak faziletli bir iştir. Kötülerle düşüp kalkmak ise menedilmiştir.
4. Misk temizdir. Satması caizdir. Bu hususda yalnız şîîler muhalefet etmiş, miskin, necis olduğunu söylmişlerse de onların sözüne itibar yoktur. Ulemanın icmaı ve bu hadis, onun temiz olduğuna delalet eder. Çünkü pis olsa satılmasına cevaz verilmezdi.
5. Misk kullanmak müstehabdır. Rasûlullah (s.a) onu bedenine ve ba- sürer, onun en güzel koku olduğunu söylerdi.[216]

4832... Hz. Ebu Said'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Mü'minden başkasıyla arkadaşlık etme, yemeğini de (Allah'dan) korkan kimse (ler) den başkası yemesin."[217]

Açıklama

Hadis-i şerifte arkadaşlığı tavsiye edilen mü'minmünafıklıktan ve küfür korkusundan uzak, gerçek iman sahibi müslümanlardır. Çünkü, bunların arkadaşlığı dünyada ve âhirette insana fayda verir. İmandan yoksun olan kimselerin arkadaşlığının akıbeti, düşmanlıktan ve ziyandan başka bir şey değildir. Nitekim dünyada kötü insanlarla arkadaşlık edenlerin âhiretteki hâli, Kur'ânda şöyle anlatılmaktadır.
"O gün zâlim ellerini ısırıp; "no'laydı, keşke ben Peygamberle bir yol edineydim" der.[218]
Metinde geçen "yemeğini (AUah'dan) korkan kimselerden başkası yemesin" cümlesi aslında "yemeğini (Allah'dan) korkan kimselerden başkasına yedirme.!" anlamında kullanılmıştır.
Aslında insanlara ikram edilen yemek iki çeşittir:
a. Arkadaşlık ve dostluk için verilen yemek ziyafetleri,
b. Aç ve muhtaçları doyurmak için verilen yemek ziyafetleri. "Yoksula, yetime ve esire onun sevgisi için yemek yedirirler."[219]
âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere, muhtaç ve aç durumda olan herkese mü'min ve kâfir ayırımı yapmadan yemek yedirmek caiz olduğundan, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, müttekillerden başkasına yedirilmemesi tavsiye edilen yemeklerin ikinci cinsten olan yemek ikramları değil birinci cinsten olan yemek ikramları olması gerekir.[220]

4833... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kişi arkadaşının dini üzeredir. Öyleyse her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine (iyi) dikkat etsin."[221]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, inancı ve yaşayışı kitap ve sünnete uymayan kişilerle arkadaşlıktan sakınmayı emretmekte ve bu hususta son derecede dikkatli davranmayı ihtar etmektedir. Çünkü, bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, inancı ve ameli kitap ve sünnete aykırı kişilerle arkadaşlık etmenin sonu hüsrandır. Şeyh Sadi Şirâzî (r.a.) bir kıt'asında şöyle diyor:
"Bir gün hamamda dostlardan biri bana güzel kokulu bir kil parçası verdi, kile sordum:
A mübarek sen misk misin, anber misin, senin gönül çekici güzel kokunla mest oldum, dedim, kil bana cevap verdi:
Ben basbayağı bir kil idim. Lakin bir müddet gül ile arkadaş oldum, gül ile yaptığım o arkadaşlık bana tesir etti. Onun güzel kokusu bana sindi. Yoksa ben o bildiğin âdi toprak parçasından başka bir şey değilim."[222]
Her ne kadar Siracüddin el Kazvinî bu hadis-i şerifin mevzu olduğunu söylemişse de İbn Hacer, Tirmizî'nin bu hadisi hakkında "hasendir" dediğini delil getirerek bu iddayı reddetmiştir.
Celaleddin Süyûtî de Hafız Alaî'nin: "Bu hadise mevzu demek büyük bir cehalettir" dediğini söylemiştir. Ayrıca İmam Nevevî bu hadisin is-nadlannin sahih olduğunu söylerken, imam Ahmed, Ebu Hatem, Da-rekutnî... gibi hadis imamları da bu hadiste bir illet olmadığını ifade etmişlerdir...[223]

4834... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Ruhlar bir araya gelmiş topluluklardır. Onlardan (bu dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde) bir birleriyle taniş(ıp anlaş) anlar (bu dünyada da) anlaşırlar. (Fakat) onlardan (bu dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde) tanışmayanlar (bu dünyada da) tanış (ip anlaş) mazlar."[224]

Açıklama

İmam Nevevî (r.a.)'nin açıklamasına göre "Ruhlar bir araya gelmiş toplu cemaatlerdir. Yahut da muhtelif nevilerden ibarettir. Allah'ın yarattığı bir hikmete mebni olarak, onlar böyle farklı cemaatler oluşturmuşlardır. Bazılarına göre de, Allah onları, birbirlerine uygun vasıflarda ve huylarda yaratmıştır. Bazılarına göre aslında, Allah ruhları toplu halde yaratmıştır. Sonra onları ait oldukları bedenlere girmek suretiyle birbirlerinden ayrılmışlardır. Binaenaleyh, bu dünyada huyları birbirine uyan kimseler anlaşıp bir araya gelirler. Huyları birbirlerini tutmayan kimseler biribirleriyle anlaşmayıp, biribirle-rine ters düşerler. Hattâbî'ye göre ruhların anlaşması, başlangıçta onların şekavet ve saadet yönünden birbirlerine benzer halde yaratılmalarından kaynaklanmaktadır. Şaki olarak yaratılanlar birbirleriyle anlaşırlar. Binaenaleyh ruhlar iki kısımdır Bunların cesetleri, dünyada karşılaştıkları zaman, aynı kısımdan olan ruhları taşıyanlar anlaşırlar. Aynı cinsten olan ruh sahipleri ise anlaşamazlar. Bir başka ifadeyle, hayırlı ruhlar, hayırlı ruhlara, şerliler de şerlilere meylederler."
Bezi yazarının açıklamasına göre ruhların böyle birbiriyle anlaşarak, farklı cemaatler haline gelmeleri, dünyaya gelmelerinden önce ruhlar âleminde olmuş ve ruh cemaatlerindeki bu farklılık, yaratılışlarındaki farklılıktan ileri gelmiştir. Fakat ruhlar dünyaya geldikten sonra çeşitli tesirler altında kalarak kendilerinde değişiklikler meydana gelmiş ve neticede söz konusu cemaatler arasında karşılıklı kopmalar ve iltihaklar vuku bulmuştur.[225]

17. Münakaşanın Çirkinliği

4835... Hz. Ebu Musa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) sahabelerinden birini (bir yere görevli olarak) gönderdiği zaman ona: " Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaşırınız, zorlaştırmayınız." diye emredermiş.[226]

Açıklama

Hz. Peygamber, idareci olarak görevlendirdiği sahabileri görev yerlerine gönderirken kendilerine halka devamlı surette ümit verip, onlara nefret ettirici ve soğutucu davranışlardan kaçınmayı, zorluk çıkarmaktan kesinlikle uzak kalmayı ve kolaylık göstermeyi, usul ittihaz etmeyi tavsiye edermiş. Çünkü, ümit verici hareketler, dünya işlerinde insanların şevkini, gücünü ve maneviyatını artırdığı gibi, dinî işlerinde de Allah'ın emirlerine daha sıkı sarılıp günahtan sakınma azmini, günahkârlıktan tevbe edip yeni bir hamle yapma ruhunu kazandırır. Bir idarecinin idaresi altındaki insanlara, kolaylık göstermesinin de böyle müsbet tesirleri vardır. Nefret ettirici ve zorluk çıkarıcı tutumlar ise tam aksine olumsuz, verimsiz ve tamiri imkânsız neticeler ortaya çıkarır. Bu bakımdan cemiyette bütün başarıların ve verimli neticelerin hareket noktasında ümit verici tutumlar vardır. Çünkü insanları harekete geçiren en büyük güç ümit ve inançtır. Olumsuz davranışlar ise bu ümit ve inançları yıkmaktan başka bir işe yaramaz. Ancak, düşmanların işine yarayabilir.
Rasül-i zişan efendimiz, ümmetine böyle müsbet davranmalarını tavsiye etmekle, alemlere rahmet için gönderilen bir rahmet Peygamberi olduğunu isbat etmiştir.
Esasen işleri zorlaştırmaya kalbinde eğrilik, tabiatında şiddet ve terbiyesinde noksanlık olan kimselerden başkası yaklaşmaz. İslam terbiyesiyle edeblenmiş bir kimse, zorlaştırmayı bilmez. İşleri engellemeye ve insanların menfaatlerine halel getirmeye çalışmaz. Bunları yaparken de Hz. Aişe'nin şu hadisini unutmaz ve ona tabi olur:
"Rasûlulîah (s.a.) iki şey arasında muhayyer bırakılınca günah değilse kolayını tercih ederdi. Eğer onda bir günah varsa ondan en fazla o kaçardı. Rasûlulîah (s.a.) Allah'ın haram kıldığı şeyler çiğnenince, Allah için intikam almanın dışında kendisi için asla intikam almamıştır"[227]
Metinde geçen "zorluk çıkarmayın" cümlesi üzerinde şöyle bir soru akla gelebilir: "Bir şeyin emredilmesi o şeyin zıddının haram olduğunu gösterir. Şu halde kolaylık gösterilmesi emredildikten sonra, bir de "güç-Ieştirmeyin" buyurulmasının faydası nedir?"
Bu suale allâme Aynî şu cevabı veriyor: "Biz bu kaideyi teslim etmiyoruz. Etsek bile burada maksat, zımnen lâzım gelen mananın te'kîd için sarahatle irade edilmesidir. Zira, yalnız "kolaylaştırın" buyursa idi, ne-kire olan bu emir, bir defa kolaylık gösterip ekseri hallerde güçlük çıkaran kimseye de uygun düşerdi. Fakat "güçleştirmeyin" buyurunca artık bütün hallerde güçleştirmenin her yönü ile kaldırıldığı anlaşılmıştır. "Nefret ettirmeyin" ifâdesinde de hal böyledir.
"Siyak-i nefide gelen nekireler umum ifade ederler. Binaenaleyh burada sadece "güçleştirmeyin", "nefret ettirmeyin" buyurmak yeterdi, denilirse şöyle cevap verilir: Güçleştirmenin kaldırılmasından, kolaylaştırmanın sübut bulması lazım gelmediği gibi, nefret ettirmekten de kolaylaştırmak lâzım gelmez. İşte bu zıd manalı sözler, bunun için bir araya getirilmişlerdir. Makamda izah icab eder, zira va'z ve irşada benzemektedir. Mana şudur:
"İnsanlara yahut mü'minlere Allah'ın fadl-u keremini, sevabım, ihsanının çokluğunu, rahmetin genişliğini müjdeleyin."
"Nefret ettirmeyin" cümlesinin manası da şöyledir: Yani muhtelif vâ-îd ve korkutucu emir ve nehiyleri söyleyip şiddet göstermeyin ki, yeni müslüman olanlar, buluğ çağına yaklaşan çocuklar ve günahlarından tev-be etmiş bulunan âsiler İslama yatışsınlar. Bunları lütf-u müJâyemetle, yavaş yavaş ibâdetlere alıştırın. Nitekim, İslâmiyetin ilk zamanlarında bu tedrice riâyet olunuyordu. Çünkü yeni müslüman olan bir kimseye gösterilen kolaylık, onun dine ısınmasına ve neşatmın artmasına sebep oluyordu. Şiddet gösterilmiş olsa ya dini kabul etmez yahut dînde sebat göstermeyip dönebilirdi...[228]

Bazı Hükümler

1. Cemaata Allah'ın lütf-u kereminden,sevabının çokluğundan, ihsanının genişliğinden bahsederek onları dîne ısındırmak gerekir. Allah'ın tebşirâtını söylemeyip sırf azabından bahisle onları korkutmak bilhassa yeni muslu-man olanlar karşısında zararlı ve memnu bir harekettir.
2. Bir işte söz sahibi olanlar daima rıf ü" mülayemetle muamele etmeli, ortak iş yürütenler birbirleri ile uyuşup anlaşmalıdır. Velevki fazilet sahibi insanlar olsun, çünkü hatırlatma mü'minler için faydadan hâli değil.[229]

4836... Es-Saib'den demiştir ki: "Ben (birgün) Peygamber (s.a.)'in huzuruna varmıştım, (Orada bulunan sahabiler) beni medhetmeye ve benden bahsetmeye başladılar. Bunun üzerine Rasûlulîah (s.a.)
Ben onu sizden daha çok bilirim, buyurdu. Ben de:
Doğru söyledin (ey Allah'ın Resulü)! Annem babarn sana feda olsun. (Gerçekten) sen (cahiliyye döneminde) benim ortağımdın (hem de) ne güzel ortak! (Bana) ne muhalefet ederdin ne de (benimle) çekişirdin" dedim.[230]

Açıklama

Râvi Saib'le Hz. Peygamberin ortaklığının, Hz. peygamberin ticaret için çıktığı Şam seferinde olması ihtimali oldukça kuvvetli görünmektedir.
Hadis-i şerif Resul-i zişân efendimizin kendisine Peygamberlik verilmeden önceki dönemlerde de yüksek bir ahlâk sahibi olduğuna delâlet etmektedir.
Hafız İbn Hacer'in İsabe'de açıkladığına göre Es-Saib İbn Ebi's-Saib'in asıl adı Sayfî'dir. Abdullah İbn es-Saib'ıı babasıdır. Kendisinden
Ebu Davud ve Neseî, Mücahid, Kaidü's-Saib, Sâib kanalıyla hadis rivayet etmişlerdir. İbn Ebu Şeybe'nin Yunus İbn Habbâb yoluyla müca-hid'den rivayet ettiği bir hadis şöyledir: "Ben Saib'i elinden tutup gezdirirdim. (Gözleri göremediği için) bana:
Ey Mücâhid, güneş batıya kaydı mı? diye sorardı. Ben
Evet, dedim mi öğleyi kılardı,[231]

Münzirî'nin açıklamasına göre ise bazıları bu Saib'in Hz. Zübeyr İbn Avvâm tarafından Bedir savaşında kâfir olarak öldürüldüğünü söylemiş- . lerdir. Bazıları da onun iyi bir müslüman olduğunu söylemektedirler. Ki itimada lâyık olan da budur.
Bu hadisin isnadi hakkında da çeşitli görüşler vardır. Ebu Ömer en Nemrî'ye göre bu hadis gerçekten muzdaribdir. Bazılarına göre, bu hadisi es-Saib İbn es-Sâib rivayet etmiştir. Bazılarına göre de Abdullah İbn es-Saib rivayet etmiştir. İşte bu izdırab yüzünden hadis hüccet olma vasıfını kaybetmektedir.
Es-Saib İbn Ebî Saib ise müellefe-i kulûbdendir.[232]

18. Konuşurken Takib Edilmesi Uygun Yol

4837... (Yusuf İbn Abdullah İbn Selâm'ın) babasından (şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir):
Rasûlullah (s.a.) (sahabileriyle) sohbete oturduğu zaman gözünü sık sık semaya (doğru) kaldırıp baka)rmış.[233]

Açıklama

Bezlü'l Mechud yazarının açıklamasına göre Hz.peygamberin sahâbileri ile sohbet ederken gözlen ile devamlı semayı yoklayıp durmasının sebebi her ân yeni bir vahyin gelmesini beklemekte olmasındandır. Çünkü onun esas görevi Peygamberlik olduğundan gerek diğer işleri gerekse halk ile sohbetleri ona asla esas görevini unutturmaz, her an için esas görevi olan Peygamberlik vazifesini en mükemmel şekilde yerine getirmenin heyecan ve titizliği içerisinde bulunurdu.
Bir mü'mine yakışan da her an mü'min olmanın şuurunu taşımak, her yerde ve her işinde Allah'a olan kulluk borcunu yerine getirmek olmalı. Dostlarıyla sohbeti ve diğer işleri ona kulluk görevini unutturmamalı. Bu şuur onda tabiat hâline gelmelidir.[234]

4838... Câbir İbn Abdullah (şöyle) demiştir:
"Rasûlullah (s.a.)'in konuşmasında (devamlı olarak bir) açıklık ve rahatlık vardı."[235]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peygamberin kısa, manası anlaşılır sözlerle konuşup muğlak ve mübhem kelimelerle konuşarak dinleyenleri yormaktan kaçındığını, konuşurken aceleci olmaktan uzak ve son derece rahat olduğunu ifade etmektedir. Nitekim bir sonraki hadisin şerhinde açıklanacaktır.
Münzirî'nin açıklamasına göre bu hadisi Hz. Cabir'den rivayet eden râvi'nin kimliği meçhul olduğundan hadis zayıftır.[236]

4839... Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.) (gayet) açık ve tane tane konuşurdu. Kendisini her dinleyen konuşmasını (rahatlıkla) anlayabilirdi."[237]

Açıklama

Bilindiği gibi iyi bir hatîpden beklenen anlatacağı konuyu rahat, mu'tedil, bir konuşma şekliyle anlat-masıdır. Konuşurken, takib edilemeyecek derecede hızlı ve acele konuşan hatipler, dinleyenlerine fazla bir şey veremezler. Sözlerin doğru ve haklı, kendilerinin samimi ve bilgili olması neticeyi fazla değiştirmez. Dinleyici için acele yapılan bir konuşmada fikirler arasındaki bağ kopar.
Her hususta olduğu gibi konuşma mevzuunda da en güzel örnek Resül-i zişan efendimizdir. Bu bakımdan tebliğ ve irşad görevini yüklenen kişilerin başarılan da Hz. Peygamber'in bu mevzuda takib ettiği konuşma üslubunu örnek almalarına bağlıdır.[238]

4840... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Allah'a hamd ile başlamayan her söz (bereketten) kesiktir."[239]
Ebû Davud der ki; Bu hadisi Yunus ile Ukayl, Şuayb ve Said b. Abdü-laziz ez-Zühıı vasıtasiyle Peygamber (s.a.)'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir.[240]

Açıklama

Hamd, lügatte irade ve ihtiyar ile yapılan güzel bir şeyin güzelliğini -tazim maksadıyla- tavsif etmektir. Buna göre bir hamdın hamd olabilmesi için şu üç unsurun bulunması gerekir:
a. Övgüye konu olan ihtiyari güzellik (el mahmûdü aleyh),
b. İrade ve ihtiyarla yapılan güzel işi övmek için sarf edilen sözler (el mahmûdü bih),
c. Övgünün tazim maksadıyla yapılmış olması.
Binaenaleyh lügavî hamd, sadece dille yapılır, nimetler karşılığında yapılan övgülere hamd denebileceği gibi, nimet karşılığında olmayan övgülere de hamd denebilir.

Ayrıca bir güzelliği tasvir için kullanılan kötüleyici ve aşağılayıcı sözlere lügatta hamd demlemeyeceği gibi, bir çirkinliği övmek için kullanılan medhedici sözlere de hamd denilemez. Tarifte geçen "irade ve ihtiyar iîe yapilan"ifadesinin yaratıklarda bulunan kendi iradeleri dışındaki güzellikler için yapılan övgüleri dışarda bırakması, bu tür güzellikler ve iyilikler karşısında yaratıklar için yapılan övgülerin hamd olmadığına delalet eder.[241]
Kavlî hamd: Cenab-ı Hakki, Peygamberlerinin dilinden kendini medh ettiği gibi methetmektir.
Fiilî hamd: Allah'ın rızasını dileyerek bedenî ameller yapmaktır.
Hâlî hamd: Kalp ve ruhla yapılan hamdlerdir.
İlmî ve amelî kemâlat ile mücehhez olmak ve Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmak gibi.
Örfî hamd: Nimeti verene tazim bildiren bir hamddir. Dil ile olabileceği gibi kalb ile ve diğer organlarla da olabilir.[242]
Sena ise, tazim ifade eden işlerdir.[243]
Şükr, nimet karşılığında, elle, dille veya kalple yapılan iyiliktir.
Lügâvî şükür, bir nimetten dolayı, tazim ve tebcil için dille kalple yada diğer organlarla yapılan medihtir.
Örfi şükür de kulun, Allah tarafından kendisine verilen bütün nimetleri Allah yolunda sarf etmesidir.
Öyleyse lügavî şükür, ile örfî şükür arasında umum-husus mutlak farkı olduğu gibi örfî hamd ile örfî şükür arasında da yine umum-husus mutlak farkı vardır.
Lügâvî hamd ile örfî hamd arasında ise umum-husus minvechin farkı olduğu gibi lügâvî hamd ile lügavî şükür arasında da aynı fark vardır.
Örfî hamd ile örfî şükür arasında ise umum-husus mutlak farkı olduğu gibi örfî şükür ile lügavi hamd arasında da umum-husus minvech farkı vardır.
Lügavî şükür ile örfî hamd arasında ise hiçbir fark yoktur.[244]
Mevzumuzu, teşkil-erfen bu hadis-i şerif, bir işe besmele ya da hamdele gibi, Allah'ın ismini ihtiva eden kelimelerle başlanmasının sünnet olduğuna ve böyle bir zikirle başlanmayan işlerin bereketsiz ve sonuçsuz kalacağına delalet etmektedir.[245]

19. Hutbe

4841... Hz. Ebu Hureyre'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İçinde teşehhüd olmayan hutbe kesik el gibidir."[246]

Açıklama

Bilindiği gibi teşehhüd: "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Abdühû ve Rasûlühü" cümlesini okumaktan ibarettir. Turpuştî bu görüştedir.
Hadis-i şerifte içerisinde teşehhüd bulunmayan, yani teşehhüdle başlanmış olmayan bir hutbenin eli olmayan bir insanın, vücudundaki eksiklik kadar eksik olduğu ifade edilmektedir.
Eli olmayan bir insan, yaşayıp hayatını devam ettirebildiği gibi içinde teşehhüd bulunmayan bir hutbe de sıhhatini kaybetmez. Şahinliğini korur, fasit olmaz. Fakat faziletini ve kemalini kaybeder.
Bu sebeble Hanefi uleması teşehhüdü cuma hutbesinin sıhhatinin şartlarından değil, sünnetlerinden saymışlardır.
Hanefi ulemâsından Aliyyü'l-Kari'ye göre hadis-i şerifte "teşehhüd" kelimesiyle kasd edilen Allah'a hamd-ü senadan ibarettir.
Sindî ise bu hadisi açıklarken şöyle diyor:
Bazı âlimler hadisteki hamdetmeyi, Allah'ın adını anmakla yorumlamışlardır. Çünkü bazı rivayetlerde "besmele ile başlanmayan işlerin noksan veya bereketsiz" olduğu bildirilirken bir kısım rivayetlerde de "Allah adı" ile başlanmayan her şeyin noksan veya bereketsiz olduğu bildirilmiştir. Bütün bu rivayetlerin arasını bulmak için "Allah tealayı" anmadan başlanan her iş noksan ve bereketsiz kalmaya mahkumdur" şeklinde bir yorum yapmak en uygun olanıdır.
Bu babdaki hadisler, nikâh akdinin ve diğer önemli işlerin başında hutbe okumanın müstehablığına delâlet ederler. Çünkü yukarıdaki metin ve meali verilen hutbede Allah'a hamdetmek, O'ndan yardım ve mağfiret dilemek, serlerden ona sığınmak, kelime-i şehadet ve daha başka meziyetler ve hayırlar toplanmış durumdadır. Böyle meziyetleri içine alan bir zikir manzumesi ile başlanılan işler bereketli ve tam olur. Bunsuz yapılan işler, ise bereketsiz ve noksan olur. Zira Peygamber (s.a)'in tavsiyesine riayet edilmemiş olur.
Tirmizî'de bildirildiği gibi hutbesiz kıyılan nikâh akdi, bazı âlimlerce caiz sayılmıştır. Süfyan-i Sevri ve başka âlimler böyle demişlerdir. Çünkü Ebu Davud ve Beyhakî'nin rivayet ettiklerine göre, Beni Süleym kabilesinden (Abbâd isimli) bir adam (r.a.) şöyle demiştir:
"Ben Abdulmuttalibin kızı Ümame (r.anha) ile evlenmek istediğimi Peygamber (s.a.)'e arz ettim. O da hutbe olmaksızın nikâhımızı akdetti."
Zahiriyye mezhebine mensup âlimler nikah akdi için hutbe okumanın vacibliğine hükmetmişlerdir.
Cumhura göre nikâh akdinde hutbe okumak, müstehabtir.[247]
Besmele hakkında gelen hadisler, dört kısımdır:
1. Besmelenin; "Bismillarirrahmanirrahim" şeklinde çekileceğini ifade eden hadisler;
a. “Bir tehlikeye düştüğün zaman Bismillahirrahmanirrahim de" mealindeki İbn Sinnî'nin Amelü'I Yevmi ve'Heyleti" isimli eserinde merfıı olarak zikrettiği Ali (r.a.) hadisi.

b. Yine İbn Sinnî'nin Osman b. Affan'dan rivayet ettiği: "Ben (birgün) hastalanmıştım, Rasûlullah (s.a.) bana rukye yapardı. Bir defa rukiye yaparken;
Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Yakalanmış olduğun hastalığın şerrinden tek ve ihtiyaçsız olan, doğurmayan doğmayan ve hiçbir dengi bulunmayan Allah'ın seni korumasını dilerim; diye dua etti ve gitmek üzere ayağa kalktığı zaman da
Ey Osman! Bu kelimelerle Allah'a sığın. Sığınmak için bunun bir benzerini daha bulamazsın, buyurdu." mealindeki Osman İbn Affan hadisi.[248]
c. Ebu Hüreyre (r.a.)nin arkasında namaz kıldım. Önce - Bismillahirrahmanirrahim- dedi. Sonra Fatiha'yı veîeddalîne kadar okudu.
Sonra âmin, dedi (arkasında bulunan) cemaat de -âmin- dedi"[249] mealindeki hadis gibi.
2. Besmelenin sadece "Bismillah" sözünü söylemekle yerine getirilmiş olacağını ifade eden hadisler:
a. Yemeğini Önüne koyduğum zaman, Rasûlullah (s.a)'in: "Bismillah" dediğini ve yemekten sonra da: "Allahım, yedirdin, içirdin, zengin ettin, razı ettin, hidâyet ettin ve iyilik ettin. Verdiklerin üzerine sana hamd olsun" dediğini işitiyordum"[250] hadis-i şerifi. İmam Nevevî bu hadisin hasen bir isnad ile rivayet edilmiş olduğunu söylüyor.
b. "Bismillah de ve sağınla ye!"[251]
c. Hz. Peygamber, Usame b. Umeyr'e şöyle dedi:
Böyle deme çünkü (böyle dediğin zaman) şeytan büyür, büyür dev kadar olur. Fakat "Bismillah" de (böyle dediğin zaman şeytan) küçülür küçülür de sinek gibi kalır."[252]
3. Besmelenin "bismillah" kelimesiyle birlikte ona ilave edilen bazı kelimeleri de okumakla yerine getirilmiş olabileceğini ifade eden hadisler:
a. "Ölülerinizi kabre koyduğunuz zaman :bismillahi ve alâ milleti ResûHIlahi' deyiniz."[253] mealindeki Hz. îbn Ömer Hadisi.
b. "Her kim, her günün sabahında ve her gecenin akşamında; "BismillahiIIezi lâ yedurru mea ismihi şey'ün fi'I-erdı velâ fissemâi ve hüvvessemiü'Iralîm, derse..."[254] mealindeki Osman (r.a.) hadisi.
c. "Bir kimse ailesine yaklaşacağı zaman "Bismillahi Allahümme cennibneşşeytane ve cennibişşeytane mâ rezektane" derse..."[255] mealindeki İbn Abbâs (r.a.) hadisi.
d. "Peygamber (s.a.) iki beyaz ve boynuzlu koçu kendi eliyle kesti. Besmele çekti ve tekbir getirdi. (Onu bu koçu keserken) ayağını (koçun) boynuzlan üzerine koyup, "bismillahi vellahü ekber," derken gördüm"[256] mealindeki Hz. Enes hadisi.
4. "Bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini söylemeden sadece "Allah" ismini zikirle besmelenin getirilmiş olacağına delalet eden hadisler:
a. "Biriniz yemek, yiyeceği zaman yemeğe başlamadan önce Allah'ın ismini ansın.[257]
b. "Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest alırken Allah'ın ismini anmayanm da abdesti yoktur."[258]
c. "Geceleyin, köpek havlaması ve eşek anırması işitecek olursanız, şeytandan Allah'a sığınınız ve Allah'ın ismini anınız"[259] mealindeki Hz. Cabir hadisi gibi.
Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki Besmele'nin "Bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini söylemekle gerçekleşebileceğini ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde, sünnet ancak bu kelimeleri eksiksiz olarak okumakla yerine getirilmiş olur. Sadece "bismillah" veya "Bismillahirrahman" kelimeleriyle yetinmekle sünnet yerine getirilmiş olmaz.
Besmele'nin; "bismillah" sözüyle gerçekleşebileceğini ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde ise, sünnetin sadece; "bismillah" kelimesini söylemekle yerine getirilmiş olacağı gibi "bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini tam olarak okumakla da yerine getirilmiş olur. Çünkü söz konusu işler de: "Bismillahirrahmanirrahim sözü ile başlanmayan her önemli işin sonu kesiktir" mealindeki hadis-i şerifin genel hükmü içerisine girerler.
Binaenaleyh bu gibi işlere "bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini tam olarak okumanın bid'ar olacağını söyleyen kimselerin bu iddialarının bir değeri yoktur.
El-İhtiyaratü'I İlmiyye isimli eserde açıklandığı üzere, Şeyh İbn Teymiyye, yemeğe başlarken "bismillahirrahmanirrahim" demenin sadece "bismillah" demeden daha faziletli olduğunu, fakat kurban keserkenki durumun ise bunun aksine olduğunu söylemiştir.
Besmelenin "bismillah" lafzı ile "Errahmanirrahîm" sözlerinin dışında ona ilave edilen lafızları okumakla gerçekleşebileceğini ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde ise sünnet olan "bismillah" sözüyle "Errahmanirrahim" sözünün dışındaki bir ziyâdeyi beraberce okumaktır. Çünkü bismillah sözüyle bu ziyâdenin toplamı bir duadır ve zikirdir. Hz. Peygamberden gelen bir duaya veya zikre kimsenin birşeyler ilâve etme yetkisi yoktur. Binaenaleyh Kurban keserken "bismillahi Allahü ekber" denileceği rivayet edilmişken hiçbir kimsenin "Bismillahirrahmanir-rahim Allahü ekber" demeye salahiyeti yoktur.
Sadece Allah'ın ismini anmakla besmelenin çekilmiş olacağını ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde ise "Bismillahirrahmanirrahim" demek daha faziletlidir. Çünkü:
1. Bu gibi yerlerde "bismillahirrahmanirrahim" diyen kimse Allah'ın ismini anmış olacağı için Allah'ın ismini amnanın sevabını kazanmış olacağı ve bu görevi yerine getirmiş sayılacağı gibi, aynı zamanda "Bismillahirrahmanirrahim" sözünü söylemenin faziletini de eksiksiz olarak kazanmış olur.
2. "Bismillahirrahmanirrahim" sözünü söyleyen kimsenin, Allah'ın ismini anmış olacağında şüphe yoktur. Fakat eğer "Allah ismini anmak" sözüyle kast edilen "Bismillahirrahmanirrahim" sözünü söylemek ise ve kişi de sadece "Allah, Rabb, Hâlık" gibi Allah'ın isimlerinden sadece birini anmakla yetinirse o zaman görevini eksiksiz olarak yerine getirmiş olamaz.
3. Allah'ın ismini anma emrinin: "Başında besmele çekilmeyen her önemli işin sonu kesiktir" hadisinin genel hükmünün şümulü içerisine girdiği düşünülürse, söz konusu yerde de "bismillahirrahmanirrahim" sözünü söylemenin daha faziletli ve isabetli olacağı anlaşılır.[260]

20. İnsanları Toplumda Layık Oldukları Yere Oturtmak

4842... Meymun İbn Ebi Şebib'den (rivayet edildiğine göre bir gün) Hz. Aişe (r.anhâ)'ya bir dilenci uğramış da o dilenciye bir (ekmek) parçacı) vermiş .(Daha sonra) yanına üzerinde bir elbise ve iyilik alameti bulunan bir kimse daha uğramış. Bunun üzerine o adamı (layık olduğu bir yere) oturtmuş (ve kendisine bir takım yiyecekler ikram etmiş, adam da kendisine ikram edilen yiyecekleri) yemiş. (Daha sonra oradan uzaklaşıp gitmiş. Adam oradan ayrılınca) bu durum Hz. Aişe'ye sorulmuş (Hz. Aişe de):
Rasûlullah (s.a.): "İnsanları (layık oldukları) makamlarına oturtunuz" buyurdu. Cevabını vermiş.[261]
Ebû Davud der ki: Yahya'nın rivayeti kısaltılmıştır. Meymun ise Hz. Aişe'ye erişmemiştir.[262]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, fazilet sahibi insanları toplumda layık oldukları mevkiye getirmekte kusur etmemeyi emr etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerimde de: "Her ilim sahibinin üstünde daha âlim biri vardır."[263] Duyurulmuştur.
Münâvi'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif "herkese dindarlığına, ilmine, irfanına ve şerefine uygun şekilde muamelede ve hürmette bulunmayı emretmektedir."
Hadisteki bu emr, bütün fertleri muhatap almış olabileceği gibi sadece idarecileri muhatap almış da olabilir.[264] Binaenaleyh İslam, insanları toplumda layık oldukları yere oturtmuştur.
İnsanları layık oldukları yere koymak, onların kıymetlerini bilmek, âlimlere ve ilmiyle âmil olan hafızlara, ileri görüşlü, akıllı kimselere, sanat ve marifet erbabına, kısacası tüm hizmet ehline ve fazilet sahibi olanlara öncelik tanımak, onlara layık oldukları değeri vermek gerekir.
Bilindiği gi'bi, âlimlerin İslam toplumunda çok yüksek bir makamı vardır. Hadis-i şerifler, onlara meclislerde saygı gösterilmesi ve Öncelik tanınması için imamlığı onlara vermiştir.
"insanlara Allah'ın kitabını, en iyi okuyanlar imamlık yapar, kı-raatta eşit iseler, sünneti en iyi bilenleri, sünnette de eşit iseler, önce hicret edenleri, hicrette de eşit iseler, en yaşlıları imamlık eder. Birisi, diğerine ait yerde izinsiz olarak imamlık yapmasın; ona saygı için oturduğu yere oturmasın."[265]
"İhtiyar müslümana, Kur'an tilavetini terk etmeyip onunla amel eden hafıza ve adaletli devlet reisine ikram, Allah'a saygı göstermekten sayılır."[266]
Rasûlullah (s.a.) Ühud şehitlerini ikişer ikişer dem ederlerken soruyordu:
"Hangisi daha çok Kur'ân ezberliyordu? Birine işaret edilince onu kabre koymada öncelik tanıyordu."[267]
Rasûlullah (s.a.)'ın insanları layık oldukları yere koymak hususunda, namazdan önce safları düzeltirken buyurduğu şu hadiste O'nun öğütlerinden biridir:
"Benim arkama faziletlileriniz dursun."
Bu öğüdün, mana yüklü hikmetli birçok yönü vardır.
Bunların birincisi insanları bulunduğu yer ve rütbelerine göre tasnif etmektir. Görüş sahibi insanların namazda Peygamber (s.a.)'in arkasında bulunması onların müslümanlann çeşitli işlerinde aday gösterildiğine bir işarettir.
Her birinin imkân, kudret ve ihtisasına göre onları müslümanlann çeşitli işlerini yürütmeye aday göstemıektir.
Bu yüzden Hasan'ın, babasından rivayet ettiği gibi, Rasûlullah (s.a.) fazilet sahiplerini dindeki üstünlük derecelerine göre saygıda ve payda tercih eder, Öne alırdı.
Her kavmin büyüğüne ikramda bulunur ve onu kavmin reisi tayin ederdi. Rasûlullah (s.a.)'in meclisi, mü'minlerin ileri gelen adalet sahipleri ve takva cihetiyle birbirlerine üstünlüğü olan adil mü'minlerle doluydu. Bu seçkin insanlar, birbirlerini ancak, takva ile üstün görürler, büyüklere hür-met eder, küçüklere şefkat gösterirlerdi.[268]
Her ne kadar Musannif Ebû Davud, mevzûmuzu teşkil eden bu hadisi Hz. Aişe'den rivayet ettiği söylenen Meymun İbn Ebu Şebib'in gerçekte Hzi Aişe'ye yetişmediğini söylüyorsa da İmam Nevevî musannifin bu görüşünü doğrulayan hiçbir delilin bulunmadığım söylemiştir.[269]

4843... Ebu Musa el Eş'arî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki ihtiyar müslümana, Kur'âni terk etmeyen ve yasaklarını çiğnemeyen Kur'ân hafızlarına ve adaletli devlet başkanına hürmet etmek, Allah'a saygıdandır."[270]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Tirmizî'de: "Bir genç bir ihtiyara, ihtiyarlığından dolayı hürmet etti mi, Allah teala da ona bir mükâfat olmak üzere ihtiyarlığı çağında kendisine hürmet edecek bir kimseyi mutlaka yaratır" anlamına gelen lafızla rivayet edilmiştir.
Biz bu mevzuyu bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[271]

21. İki Kışı Arasına İzinleri Olmadan Oturmanın Hükmü

4844... Amr b. Şuayb'den (ya da dedesinden rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.):
"İzinleri olmadıkça iki kişinin arasına oturulmasın" buyurmuştur.[272]

4845.... Abdullah İbn Amr'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İzinleri olmadıkça (aralarına oturmak suretiyle) iki kişinin arasını ayırmak hiçbir kimse için helâl değildir."[273]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, aralarında genişçe bir açıklık kalmayacak şekilde, birbirlerine yakınca oturan iki kişi arasına izinleri olmadıkça bir üçüncü şahsın oturmasının caiz olmadığını ifade etmektedir.
Çünkü böyle birbirlerine yakın oturan iki kişinin arasına girmek, onların yerlerinin daralmasına ve bu yüzden de rahatsız olmalarına sebep olur. Müslümanı rahatsız etmekse haramdır. Bu sebeple onların izni olmadan aralarına girmek caiz değildir.
Birbirlerine böyle yakın bir şekilde oturan kişilerin aralarında sıkı bir arkadaşlık bağı ya da konuşacakları bir sırlan vardır. Aralarına üçüncü bir şahsın girmesi onların bu mahrem olan sohbetlerine engel olacağı için onları rahatsız edeceğinde şüphe yoktur.
Binaenaleyh böyle birbirlerine yakın olarak oturan iki arkadaşın aralarına oturarak onları rahatsız etmek, haram olduğundan bir meclise varıldığı zaman öyle birbirlerine yakın oturan iki kişinin arasına oturmaktan son derece kaçınmak icab eder. Bu kural İslâm muaşeret kurallarından biridir.[274]

22. Kişinin Oturması

4846... Ebu Said el-Hııdrî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) oturduğu zaman kalçaları üzerine oturarak dizlerini dikip el(ler)ini önden bağlarmış.
Ebu Davud der ki: Abdullah ibn İbrahim, rivayet(!er)i kendisinden daha sağlam ravilere ve kendisi gibi olan ravilere aykırı düşen bir râvidir.[275]

4847.... Kayle bint Mahreme, Peygamber (s.a.)'i kalçaları üzerine oturup dizlerini dikerek ellerini önden kavuşturmuş bir halde otururken gördüğünü söylemiş (ve şöyle demiştir:) Rasûlullah (s.a.)'i (böyle) mütevazı bir halde otururken görünce korkudan bana bir titreme geldi.[276]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler dizleri dikip elleri kavuşturarak öne eğilmiş bir halde oturmanın caiz olduğuna deaâlet etmektedir.[277]

Mekruh Olan Oturuş

4848... Şerid İbn Süveyd'den demiştir ki:
"Ben (birgün) sol elimi arkama koymuş ve (sağ) elimin ayasına dayanmış bir halde, şu şekilde otururken, Rasûlullah (s.a.) yanıma uğradı ve:
"Kendilerine gazab edilen (yahudî)ler gibi mi oturuyorsun?" buyurdu.[278]

Açıklama

Her ne kadar müfessirler Fatiha suresinde geçen:"el-mağdûbu aleyhim; üzerlerine azab edilen kimseler" sözüyle kasd edilen kimselerin yahudiler olduğunu söylemişlerse de[279] mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, söz konusu kelimelerle kasd edilenlerin sadece Yahudiler veya tüm kâfirlerden ibaret olmayıp edeb ve erkâna değer vermeyen oturuş ve kalkışında kibir ve ucub kokan kimselerin de Allah'ın gazab ettiği kimselerden olduğunu ifade etmektedir.[280] İşte oturuşunda edeb ve erkân dinlemeyen, kurula kurula, dört tarafına gerile gerile, sağına soluna dayana dayana oturan kimseler, bu tutumlarıyla içlerinde taşıdıkları kibir, büyüklük duygularını ortaya sermiş, bu duygularından kaynaklanan adetlerini sergilemiş ve Allah'ın gazabını hakketmiş olurlar.[281]

23. Yatsıdan Sonra Sohbet Etmek Yasaklanmıştır

4849... Ebû Berze (r.a.) dedi ki:
"Rasûlullah (s.a.) yatsı namazından önce (yatıp) uyumaktan da ondan sonra (oturup) konuşmaktan da nehyederdi."[282]

Açıklama

Yatsı namazından önce uyumak, tenzihen mekruhtur çun]Cy uyduya dalarak yatsı namazım geçirmek tehlikesi söz konusudur. Ancak yanında kendisini yatsı namazına uyandıracak birisi varsa o zaman söz konusu vakitte yatıp uyumakta herhangi bir sakınca yoktur.
Ayrıca yatsıdan sonra oturup sohbete dalmak da mekruhtur. Çünkü bu da insanı taattan, gece namazından alıkoyduğu gibi sabah namazının geçmesine de sebeb olabilir.

Fakat ilim öğrenmek, misafir ağırlamak, aile fertleri ile görüşmek gibi hayırlı işlerden dolayı uykuyu bir müddet geciktirmekte hiçbir sakınca yoktur.[283]

24. Fısıldaşmanın Hükmü

4850... Abdullah (İbn Mesud) (r.a)'dan (rivayet edildiğine) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İki kişi, üçüncü bir kimsenin yanında gizli konuşmasın. Çünkü bu o şahsı üzer."[284]

4851... (Abdullah) İbn Ömer (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (bir önceki hadisin) bir benzerini ifade buyurmuştur. (Bu rivayetin ravilerinden) Ebu Salih dedi ki:
İbn Ömer'e: (Bu iki kişinin fısıldattığı kişilerin sayısı en az) dört (ise o. zaman da fısıldaşmak sakıncalı mıdır?) diye sordum da: (O zaman) "Sana zarar vermez" cevabını verdi.[285]

Açıklama

Bir kişiyi yalnız bırakıp, ikisinin gizli konuşmalannın yasak edilmesindeki hikmet, ya kendisini o konuşmaya katmamakla tahkir ettiklerini sandığından yahut aleyhinde konuşuyorlar vehmine kapıldığı içindir, Kalabalık insanlar içinde böyle bir şey hatıra gelmeyeceği için ikisinin konuşmasında beis yoktur. Bir kişiyi yalnız bırakıp üç veya daha fazla kişinin gizli konuşmaları da aynı hükümdedir. Nevevî burada nehyin tahrim için olduğunu söylüyor ve: "Aralarından birini bırakıp gizlice konuşmak bir cemaate de haramdır. Meğer ki o bir kişi buna izin vermiş ola. İbn Ömer (r.a.) ile İmam Malik'in, bizim ulemamızın ve cumhurun mezhebine göre, buradaki nehy, her zamana hazar ve sefere amm ve şâmildir. Ulemadan bazıları yasak edilen gizli konuşmanın, sefere mahsus olduğunu söylemişlerdir. Çünkü sefer korku yeridir. Bazıları da bu hadisin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Bu hüküm, Lslamın ilk zamanlarında vardı. İslamiyet yayılıp insanlar emniyete kavuşunca nehy sakit olmuştur. Bunu ilk zamanlarda mü'niirrieri mahzun etmek için onların karşısında münafıklar yaparlardı. Bir yerde dört kişi bulunup da ikisi gizli konuşursa bil ittifak beis yoktur" diyor.[286]

25. Oturduğu Yerden Kalkıp Da Sonra Oraya Tekrar Dönen Kimse (Oraya Oturmaya Başkalarından Daha Çok Müstahaktır)

4852... Süheyl İbn Ebi Salih şöyle demiştir:
(Birgün) babamın yanında oturuyordum. Yanında bir de çocuk vardı. (Bir ara)çocuk (yerinden) kalktı (gitti de biraz) sonra geri döndü. Bunun üzerine babam, Ebu Hüreyre'den Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Bir adam yerinden kalkıp da sonra (tekrar) oraya dönecek olursa oraya (oturmaya) en müstehak (olan) o adam olur."[287]

Açıklama

Nevevî'ıın beyanına göre, bir kimse mescidde namaz veya başka bir ibâdet için bir yere oturur da sonra abdest almak veya ufak bir iş görmek maksadiyle oradan kalkar ve tekrar dönmeye niyet ederse o yerdeki hakkı batıl olmaz. Oraya başkası oturmuş olsa bile kaldırmaya hakkı vardır. Oturan kimsenin de kalkması icab eder. Delili bu hadistir.
Ulemâdan bazıları, yerine oturan kimsenin kalkması vacib değil, müstehabtır, demişlerdir ki, İmam Malik'in mezhebi budur.[288]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre bir mecliste kalktığı yere tekrar dönen kimsenin, oraya oturmaya herkesten daha müstehak olması o yerin âmmaye ait bir yer olması halindedir. Orasının âmmeye ait bir yer olmayıp da bir şahsın Özel mülkiyeti olması halinde ise oraya oturmaya.en müstehak olan o yerin sahibidir.[289]

4853... Ebu'd Derdâ (r.a.) dedi ki:
Rasûlullah (s.a.), (bir yerde) oturduğunda biz de etrafında oturduk muydu (Peygamber yerinden) kalkar da (biraz sonra) yerine tekrar dönmek ister de ayakkabılarını ya da üzerinde bulunan birşeyi çıkarır (kalktığı yere bırakır)sa (Hz. Peygamberin) sahabileri (onun bu hareketinden) geriye döneceğini anlarlar ve yerlerinden ayrılmazlardı.[290]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, biraz sonra dönmek üzere oturduğu yerden kalkarken oraya bir eşyasını koyan kimsenin o yere oturmaya herkesten daha çok müstehak olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu hadisin senedinde "Temmam İbn Necih" .vardır. Münzirî'nin açıklamasına göre bu zatın Dımaşklı olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Malatya'da dünyaya gelip Haleb'e yerleştiğini söyleyenler de vardır.
Her ne kadar Yahya İbn Maîn bu zatın güvenilir bir zat olduğunu söy-Iemişse de İbn Adiyy güvenilmez bir kimse olduğunu, bu zatın hadis aldığı kimselerden, hiçbir güvenilir râvinin hadis almadığım söylemiştir.
Ebu Hatem er-Razi'ye göre ise bu zatın rivayetleri genellikle sağlam ravilerin rivayetlerine aykırıdır. İbn Hıbbân da bu görüştedir. Hatta İbn Hıbben; bu zat güvenilir kimselerin ağzından birçok hadis uydurmuştur ve mevzumuzu teşkil eden hadis de bunlardan biridir, demiştir.[291]

İnşanın Oturduğu Bir Meclisten Hiç Allah'ı Zikretmeden Kalkıp Gitmesinin Çirkinliği

4854... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a,), şöyle buyurmuştur:
"Allah'ı zikretmeden bir meclisten kalkan topluluk, eşek leşi gibi (bir pislik)den kalkmış gibi olurlar ve (bu meclis kıyamet gününde) kendileri için bir üzüntü (kaynağı) olur."[292]

Açıklama

Dünyada Allah'ın ismi anılmadan sona eren meclisler kıyamet gününde orada oturanlar için en büyük üzüntü kaynağı olacaktır. Çünkü genellikle Allah'ın zikredilmesinden mahrum olan meclisler, gıybet ve dedikodudan uzak kalmaz. Bilindiği gibi müslümanlarm gıybetini yapmak ölü eti yemek gibidir. Bu bakımdan böylesi meclislerden kalkanların hâli, etrafına pis kokular neşr eden bir eşek leşinin etrafında bir süre oturduktan sonra kalkanların haline benzer.
Bu kimseler, kıyamet gününde zikir meclislerinde bulunan kimselerin eriştiği yüksek makamları gördükçe, dünyada iken vakitlerini zikirden uzak yerlerde geçirip de cennetin daha yüksek makamlarına erişemedikleri için üzüntü ve pişmanlık duyacaklar ve cennette iken bile bu sıkıntı ve pişmanlıkları devam edecektir. Binaenaleyh cennet halkının yegâne sıkıntısı bu olacaktır.
Allah'ın zikri bulunan meclislerde ise küçük günahlar işlenmiş bile olsa bu zikir o günahlara keffaret olur. Nitekim 4857 nolu hadisin şerhinde gelecektir.
BezlüM Mechud yazarının açıklamasına göre; bu hadis-i şerifte açıklanmak istenen leş yeme hükmünde olan gıybetin yapıldığı yerlerde bulunmanın çirkinliğidir. Çünkü gıybeti dinleyenler de gıybeti yapan kimsenin günahına ortak olur.[293]

4855... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim, bir mecliste oturur da orada Allah'ı zikretmezse, onun hakkında Allah'ın bir intikamı olur. Kim de bir yerde yatar da orada Allah'ı zikretmezse (bu halinden dolayı) o adam hakkında Allah'ın bir intikamı olur."[294]

Açıklama

İbn Esir, en-Nihâye isimli eserinde "tire" kelimesini noksanlık diye tercüme etmişse de Kamus yazarı bu kelimeyi "öc ve intikam" diye tercüme etmiştir.[295] Biz de bu manayı tercih ettik.
Binaenaleyh, insanın Allah'ın bunca nimetlerine bigane kalarak saatlerini Allah'ı ve emirlerini hatırlamadan ve hatırlatmadan gâfîlane geçirmesi büyük bir sorumluluğu gerektirir.
Hadis-i şerif, Allah'ın bu gibi kimseleri bu nankörlüklerinden dolayı hesaba çekip öç alacağına dair tehdidi bulunduğunu ifade etmektedir.
Ancak Hafız Münzirî senedinde Muhammed İbn Aclan bulunduğu gerekçesiyle bu hadisi tenkid etmiştir.[296]

26. Kişinin Bağdaş Kurarak Oturması

4856... Câbir İbn Semûre (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.), sabah namazını kıldıktan sonra yerinde bağdaş kurup otururdu. Güneş doğup yükselinceye kadar (öylece kalırdı).[297]

Açıklama

Bilindiği gibi, kişinin sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar yönünü kıbleden çevirmeden namaz kıldığı yerde kalarak Allah'ı zikretmesinin fazileti çok büyüktür. Bu hususu ifade eden hadislerden bazılarının meali şöyledir:
Kim sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra otorur da güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreder, sonra da kalkar iki rekat namaz kılarsa bir hac ve umre sevabı almış olur."[298]
"Her kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah'ı zikr eder, sonra iki rekat (namaz) kılarsa ona bir hac ve umre sevabı vardır."[299]
"Kim sabah namazını kılar da, o namaz kıldığı yerde (kuşluk vaktine kadar) oturup sonra da dört rekat kuşluk namazı kılarsa anasından doğduğu günkü gibi bütün günahlardan arınmış olur."[300]
"Kim sabah namazını kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederse kesinlikle cennete girer."[301]
"Kim, sabah namazını kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikr ederse bu onunla cehennem arasına bir engel teşkil eder."[302]

27. Meclisin Keffareti

4857... Abdullah İbn Amr İbn Âs dedi ki:
(Bir takım) kelimeler vardır ki bir kişi meclisinden kalkarken onları okuyacak olursa o kişiden (bu mecliste sadır olan hatalar) bu kelimeler sebebiyle mutlaka affedilmiş olur. Bir kimse bu kelimeleri bir hayır ya da zikir meclisinde okursa, bu meclis bu kelimeler sebebiyle o kimse için hayırla sonuçlanmış olur. Tıpkı sayfa üzerinde mühür basılır gibi (bu meclisin sonuna da

hayır mührü basılmış olur. Sözü geçen kelimeler şunlardır:) "Sübhanekellâhümme ve bihamdike; lâ ilahe illâ ente; estağfiruke ve etûbu ileyk: Ey AHahım seni (noksan sıfatlardan) tenzih ederim. Senden başka (hakiki) bir ilah yoktur, senden af diliyor ve sana tevbe ediyorum."[303]

4858... (Bir Önceki hadisin) bir benzerini de Peygamber (s.a.)'den Hz. Ebu Hüreyre (rivayet etmiştir).[304]

4859... Ebu Berze el-Eslemî dedi ki:
Rasûlullah (s.a.) meclisten kalkmak istediği zaman (meclisin sonunda "Sübhanekellâhümme ve bihamdik, eşhedü enlâ ilahe illâ ente estağfiruke ve etûbe ileyk: Ey Allah'ım seni (şanına yakışmayan her sıfattan) tenzih ederim. Senden başka (gerçek) bir ilah olmadığına şahitlik ederim. Senden af dilerim ve sana tevbe ediyorum."derdi.
(Bir gün Rasûlullah (s.a.) meclisinden kalkarken bu kelimeleri okuyunca orada bulunan) bir adam:
Ey Allah'ın Rasulü, sen (bugün) daha Önce söylemediğin bir söz söylüyorsun (bu sözü niçin söylüyorsun?) dedi de:
(Rasûlullah) (s.a.):
Mecliste (geçen süre içerisinde orada bulunanlardan sadır) olan hataları örter" (de onun için bunları söylüyorum)" buyurdu.[305]

Açıklama

Bu babda gelen hadis-i şeriflerde sözügeçen duaların, bir meclisten kalkarken okunması halinde okuyan kimsenin o mecliste işlediği küçük günahlara keffaret olacağı, ifade edilmektedir. Bu mevzuda Hz. Ali'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir:
"Her kim (âhirette) sevabının büyük ölçülerle ölçülebilecek kadar çok ol) masını isterse meclisin sonunda: "Sübhane rabbike rabbil izzeti amme yesifûn ve selâmün alel mürselîn ve'l hamdü lillahi rabbil âlemin"[306] desin.[307]

28. Bir Meclisten (Diğerine) Laf Taşımak

4860... Abdullah b. Mesud'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sahabilerimden birisi bir kimseden bana (beni rahatsız edebilecek) bir şey iletmesin. Gerçekten ben (evimden) size (uğramak için çıktığımda sizin hakkınızda her türlü güvensizlikten tamamen) salim olan bir kalple çıkmayı arzu ediyorum.[308]

Açıklama

Bilindiği gibi, koğuculuk, insanlar arasında sevgi bağlarını kesen, toplum arasında düşmanlık duygularının yayılmasına sebep olan ve toplumların zayıflayıp dağılmasını hazırlayan korkunç bir hastalıktır. Bu sebepledir ki Resul-i zişan efendimiz çeşitli vesilelerle ümmetini bu mevzuda uyarmıştır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-İ şerif de efendimizin bu uyarılarından biridir. Bu mevzuda gelen hadis-i şeriflerden bazıları da şu mealdedir:
1. Esmâbİnt Yezid'den (rivayet edilmiştir): Rasûlullah (s.a.). şöyle buyurdu:
"Size en hayırlınızı haber vereyim mi? Sahabe:
Evet Ya Rasûlullah, dediler. Buyurdu ki:
Görülünce Allah'ı hatırlatan kimselerdir" sonra şöyle devam etti: "Sizin şerlinizi haber vereyim mi? Laf taşıyanlar, dostlar arasını
bozanlar, kusursuz insanlara zulmedenlerdir."[309]
2. "Cennete kovuculuk edenler giremez."[310]
3. Rasûlullah (s.a.) sıcak bir günde Bakî'ul-Garkad kabristanına geli. Yeni defn edilmiş iki kişinin kabriyle karşılaştı ve durdu:
Bugün buraya kimi defn ettiniz?
Ey Allah'ın Rasülü, falan ve falan kişileri defn etmiştik, acaba ne var ki?
"Biri idrardan temizlenmezdi, biri de koğuculuk yapardı" dedi ve Yaş bir hurma çubuğu aldı, onu ikiye böldü ve kabirlere dikti.
Ashab:
Niçin böyle yaptın ey Allah'ın Resulü? dediler. -Azabları hafiflesin diye" buyurdu.[311]
4. "Koğuculuk ve kin cehennemdendir; müslümamn kalbinde bu ikisi bir arada bulunamazlar."[312]

29. İnsanlar(In Zararlarından Sakınmak

4861... (Abdullah b. Amr İbn el-Feğvâ el Hıızaî'nin) babası şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.) Fetih'ten sonra (bir gün) beni çağırdı ve Mekke'de Kureyş arasında dağıtması için Ebu Süfyan'a benimle (bir mikdar) mal göndermek istedi ve: "(Yolculuk için) kendine bir arkadaş ara" buyurdu. Bunun üzerine Amr b. Umeyye ed-Damrî yanıma gelip:
Senin (bir yolculuğa) çıkmak istediğin ve (bu yolculuk için de) bir arkadaş aradığın (haberi) bana erişti. (Bu haber doğru mudur?) dedi. Ben de:

Evet, dedim.
Öyleyse ben sana arkadaşım, cevabını verdi. Bunun üzerine (doğru) Rasûlullah (s.a.)'e geldim ve: (Bu yolculuk için kendime) bir arkadaş buldum, dedim.
Kimdir? diye sordu.
Amr İbn Ümeyye e'd Damrî'dir, cevabını verdim.
"(Onunla birlikte): Onun memleketine vardığın zaman O'na karşı ihtiyatlı davran. Nitekim (vaktiyle) biri büyük biraderine bile güvenme? demiş" buyurdu. Kısa bir süre sonra (Amr ile birlikte yolculuğa) çıktık ve nihayet Ebvâ denilen yere varınca (arkadaşım) bana: "Bir ihtiyaçtan dolayı Veddan'da bulunan kavmime (gitmek) istiyorum, beni (burada) bekle(yebilir) misin," dedi ben de: "Selametle (git)" dedim. (Arkadaşım kavmine) dönüp gidince, Peygamber (s.a.)'in sözünü hatırladım ve hemen deveme yükümü yükletip onu koşturarak oradan ayrıldım.
Nihayet "Edâfir" denilen yere vardığımda bir de baktım ki (arkadaşım) beş on kişilik bir kalabalıkla önüme geçmeye çalışıyor. (Bunun üzerine) devemi (iyice) hızlandırıp onu geride bıraktım. Kendisini geçtiğimi görünce (etrafında bulunan kalabalık) dönüp gitti ve (Amr tek başına) yanıma geldi ve:
Kavmime ihtiyacım vardı da... dedi. Ben de:
Evet, cevabını verdim, (sonra yola) devam ettik.
Nihayet Mekke'ye doğru geldik de (bana emanet edilen) malı Ebu Süf-yan'a ver(ebil)dim.[313]

Açıklama

Hattâbî (r.a.)'nin açıklamasına göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis, "insanların şerlerinden korunmak için onlardan sakınmanın ve onlara karşı tedbirli davranmanın lüzumunu ve ihtiyatlı davranılması gerektiğini ifade etmektedir ve insanların şerlerinden emin olabilmek için insanlar hakkında böyle kötü zan besleyerek tedbir almakta hiçbir vebal yoktur."
Yine İmam Süfyan'ın açıklamasına göre; "kulu günaha sokan zan, varlığını kabul edip konuştuğu zandır. Hatırından geçeni söylemezse günaha girmez."[314]
Gerçi "insanlardan sû-i zann ile korunun"[315] mealinde bir hadis-i şerif varsa da bu hadis senedinde "tedlisçi" olduğu bilinen Bekiyy b. el-Velid bulunduğu için zayıftır.[316] Esasen Zemahşeri (4678-538) Zannı: Vâcib, mendub, haram ve mubah olmak üzere dört kısma ayırmıştır.
Allah'a sû-i zanda bulunmak haramdır. Zahiren adil görünen müslümanlara sû-i zanda bulunmak da haramdır. Zahiren adil görünen müslümanlara hüsn-i zanda bulunmak mendup, aşikâr masiyet işleyenlere sû-i zanda bulunmak mübahdır.[317]
Hadis-i şerifte, anlatılmak istenen, insanların şerlerinden emin olmak için ihtiyatlı olmanın lüzumudur. Bilindiği gibi "ihtiyat gerçekleşmesi beklenilen bir şeye karşı tedbirli ve hazırlıklı bulunmak" demektir.
Şu halde herkese güvenmekle görevli değiliz. İlişki kuracağımız ve kendisiyle bir iş yapacağımız kişi hakkında iyi kişilerden olduğunu duymuş olsak bile "belki duyduklarım yanlıştır inceleyeyim" demek günah sayılmaz."[318]

4862... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.):
"Akıllı bir müslüman bir delikten iki defa sokulmaz." buyurmuştur.[319]

Açıklama

Bir kişi tarafından iki defa aldatılan bir kişiyi aynı delikte bir haşere tarafından iki defa ışınlan ya da sokulan kişiye benzeten bu hadis-i şerif, şiirleriyle Hz. Peygamberi kötüleyen şair Ebu Gurre hakkında vârid olmuştur. Şiirlerinde devamlı Hz. Peygamberi hicveden söz konusu şâir, Bedir savaşında esir edilmişti. Bir daha Hz. Peygamberi hicvetmemesi şartı ile serbest bırakıldığı halde kavmine dönünce eskisi gibi hicvine devam etmişti. Sonra Uhud'da tekrar esir edilen bu dönek insanın Hz. Peygamber'den yine aynı şartlarla serbest bırakılmasını istemesi üzerine, Efendimiz kendisine bu hadisle karşılık vermişti.
Hadis-i şerifte geçen "lâ yuldegu" kelimesindeki gayn harfini meksûr olarak okumak da caizdir. Bu takdirde mana "akıllı bir müslüman (asla gafil davranıp da) bir delikten iki defa sokulmamalıdır" şeklinde olur. Ancak bu aldanmayı sadece dünyevi meselelerle ilgili olarak düşünmemeli hem dünyevî hem de uhrevi meselelerle ilgili olarak düşünmelidir.[320]

30. Yürürken Uyulması Gereken Tutum Ve Davranışlar

4863... Hz. Enes dedi ki:
"Peygamber (s.a.) yürürken sanki (önünde bulunan asasına) dayanı-yormuş gibi (önüne doğru, eğilerek yürür) idi."[321]

4864... Said el-Cüreyrî dedi ki: Ebu'tTufeyl:
Ben Rasûlullah (s.a.)'ı gördüm, dedi. Ben:
Onu nasıl gördün? diye sordum,
Beyaz tenli, sevimli idi. Yürürken sanki yokuş aşağı inermiş gibiydi, cevabını verdi.[322]

Açıklama

Fahr-i Kâinat efendimiz hazretlerinin yolda yürüyüşleri hakkında Hz, Alı (kv.) efendimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz.

Peygamber önüne meylederek yürürdü." Ebu Hüreyre hazretleri de: "Yere ayağını bastığı zaman ayağının tümü ile basardı." (Yani kibarlık olsun diye ayağının ucuna basmaz, kibarlık taslamazdi) demiştir.
Bir rivayette de şöyle buyurulmuştur:
"Rasûlullah (s.a.) hazretleri yürüdüğü zaman organlarını sıkıca tutardı, hiç gevşetmezdi." Rivayete göre Veda Haccında yaya yürüyen ashab (r.anhum) Peygamber efendimize hızlı yürüyüşünü hatırlatarak biraz yavaş yürümesini istediler de onlara koşarak kendisine yetişmelerini tavsiye etti.[323]
Mübarek yüzlerinin rengi hakkında ulu sahabelerin hepsi de "Beyaz idi" demişlerdir. Hz. Ali "Mübarek yüzü beyaz idi ve kırmızılığı da vardı" derken Hz. Efıes; "Alında katışık bulunduğu, beyaz idi" demiştir.[324]

31.Bacak Bacak Üzerine Atarak Oturmanın Hükmü

4865... (Câbir (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.) kişinin bacak bacak üzerine) koy(arak uzan) masını yasaklamıştır.
Kuteybe (bu hadisi, Hz. Peygamber): "Kişinin bacaklarından birini diğerinin üzerine atarak sırt üstü yatması(nı yasakladı)" şeklinde rivayet etti.[325]

4866... Abbâd b. Temirh'derî (rivayet edildiğine göre); amcası, Rasûlullah (s.a.)'ı sırtüstü yatarken görmüştür. Ka'nebi ise bu hadisi) "Mescidde bir bacağını diğerinin üzerine atmış vaziyette (sırtüstü yatarken görmüştür)" şeklinde rivayet etti.[326]

4867... Said b. el Müseyyeb'den (rivayet edildiğine göre); Hz. Ömer b. el-Hattâb ile Osman b. el Af fan'da böyle yaparlarmış.[327]

Açıklama

Bacak bacak üstüne atarak oturmayı yasaklayan hadisler avret mahallinin tamamı yada bir kısmı açılacak şekilde sırtüstü uzanarak bacak bacak üzerine atmaya hami edilmiştir...
Ulemâ Rasûlullah (s.a.)'m hiçbir yeri görünmeyecek şekilde her tarafı kapalı iken böyle bacak bacak üstüne atarak sırt üstü yattığını ve bunda bir sakınca bulunmadığını söylemişlerdir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden (4866-4867) numaralı hadis-i şerirler de bunu açıkça ifade etmektedir.
Kadı Iyaz, Rasûlullah (s.a.)'ın bunu zaruret, ihtiyaç, yorgunluk veya istirahat arzusu gibi bir sebeple yapmış olacağını söylemiş, aksi takdirde Peygamber (s.a.)'in kalabalık yerlerde oturuşu bunun aksine idi. Bağdaş kurarak oturur, yahut dizlerini dikerdi, ekseriyetle bu şekilde otururdu..." demiştir.
Nevevî, Rasûlullah (s.a.)'in bu şekilde uzanıp yatmasının beyan ve talim için olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. Ona göre bunun manası "sırt üstü uzanmak isterseniz bu şekilde yatın, benim yasak ettiğim uzanma ise alelıtlak değil avret mahalli açıldığı veya açılmaya yaklaştığı hale mahsustur" demektir.[328]

32. Laf Taşımak

4868... Câbir b. Abdullah (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûllul-lah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir adam bir söz söyler de sonra (o sözün, orada bulunmayanlar tarafından işitmesini istemezmiş gibi) sağına soluna bakımrsa; o söz emânettir."[329]

4869... Câbir b. Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Üç meclisin dışında her meclis (te konuşulan sözler, birer) emânettir, (ifşa edilemez bu üç meclis şunlardır);
1. (Dökülmesi) haram (olan) kanın döküldüğü (meclis),
2. Haram (olan) bir ırzın çiğnendiği (meclis),
3. Bir malın haksız olarak ele geçirildiği (meclis.)"[330]

4870... Ebu Said el Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu
"iTmefgününde Al.ah kaUnda (sorumluluğu) en büyük olan emânet, kişinin basbasa kald.ktan sonra ifşa ettiğ. kar.smın simdır."[331]

Açıklama

Hadis-i Şerif, kişinin cinsî münasebet esnasında muttali olduğu kansına ait sırları ifşa etmesinin, ihanetlerin en büyüğü olduğunu ifade etmektedir. Binaenaleyh kansıyla arasında geçen bu gibi halleri başkalarına anlatması haramd.Bu haller emanet olarak kalması gereken sırlardır. Başkalarına anlatılma sı emanete hıyanet etmek demektir
Gerçek müslüman sır saklamayı bilir ve birinin kendisine emanet ettiği sırrı ifşa etmez. Sır saklamak, kişinin mertliğinin, dinî salâbetinin, şah-siyet-İ imaniyye ve ahlâkiyyesinin bir göstergesidir. Müslümanların seçkin erkek ve kadınlarının bu dini kaynağından yudumlamış olanlarının ahlâkî yapılarının gereğidir.
Esasen sır saklamak, selefin sadece erkeklerine mahsus bir meziyet değil, İslam nurunu almış, kalıp ve kafaları bu nur ile aydınlanmış çocuklar dahi bu güzel ahlâkın gözle görülür örnekleridir.

Sır ifşa etmek ise, insanların mübtela olduğu âdetlerin en kötüsüdür. Hayatta bilinen her şey söylenmez. Bazı şeyler vardır ki mürüvveti zedeler. Şeref ve şana halel getirir. Bu gibi şeylerin gizli kalması gerekir. Bu sırlar evlilik hayatiyle ilgiliyse daha da çok önem kazanırlar. Böylesi sırları aklından zoru olan şahsiyet ve ahlâk düşkünü kimselerden başkası ifşa etmez. Ancak, haksız yere kan döküldüğünü, ırza, mala ve cana tecavüz edildiğini gören kimselerin bu gördüklerini saklaması gerekmez. Bilakis ilgili mercilere ulaştırması üzerlerine düşen bir görev olur. Bu görevi yerine getirmedikçe sorumluluktan kurtulamaz.[332]

33. Koğuculuk

4871... Hüzeyfe'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Koğucu cennete gir(e)mez" buyurmuştur.[333]

Açıklama

Kattât: Birinin, bir kişi hakkında ayıp ve eksiklikleriyle ilgili olarak söylediği sözü "filanca senin hakkında şöyle dedi" diyerek o kişiye söylemektir.
Binaenaleyh Kattât ile Nemmâm arasında mana olarak bir fark yoktur. Nitekim, Kamus yazarı da bu görüştedir[334] Kadı İyaz'm görüşü de budur. Kamus yazarına göre insanların konuşmalarını gizlice dinleyen kimseler de "kattât" denir.
tbn Battal'in açjklmasma göre bazı ügat âlimleri kattât ile nemmâm arasında fark bulmuşlardır. Hanefi ulemasından Bedrüddin Aynî'ye göre nemmâm bir toplulukla birlikte iken onlarla birlikte konuşup sonra bu konuşulanları ilgili kimselere aktarmadır.
Kattât ise bir topluluğun haberi yok iken onları dinleyip sonra duyduklarını ilgililere ulaştırandır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif koğuculuğun, sahibini cehenneme sürükleyeceğini ve onu Cennete girmekten mahrum edeceğini haber vermektir. Binaenaleyh bu hadis-i şerif koğucular için büyük bir teh-did ifade ediyor. Bu tehdide göre Allahu teâla'nm affı ve lutfu erişmediği takdirde, hiçbir koğucu Cennete giremeyecektir. Ancak Yüce Allah'ın lütfü ve bağışlaması imdada yetiştiği takdirde onun büyüklüğü karşısında hiçbir büyük günah kalmaz. Fakat işlenen günahların Allah'a karşı işlendiği düşünülürse hiçbir günahın da küçüklüğü kalmaz. Kişi her zaman kime karşı günah işlediğini düşünmeli de günâhları küçük görmekten kaçınmalıdır.
Hattabî'nİH dediği gibi işittiği sözleri ilgililere olduğu gibi aktaran kimsenin durumu böyle olunca işittiklerine birşeyler ilave ederek aktaran kişi aynı zamanda yalancılık da yapmış olacağından onun günahı ve sorumluluğu daha ağır. akıbeti daha vahimdir.
Ulemâ gıybet ile koğuculuk arasında bir fark olup olmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Gerçek olan şudur ki gıybetin gıybet sayılabilmesi için mutlaka kişinin arkasından yapılması gerekirken, koğuculukta böyle bir şart söz konusu değildir.
İkinci bir husus da şudur ki; gıybette iki kişinin arasını açmak gayesi olmayabildiği halde koğıculukda vardır. Bu bakımdan gıybetle nemime arasında Umum-Husus yönünden farkı vardır.
Bir müslümana yakışan şey, böyle bir ayıp veya hata görüp işittiği zaman kimseye yaymayıp adeta unutmasıdır.
Kendisine bir başka kişiden söz getirilen kimseye yakışan da işittiği her sözü doğrulamamaktır.
Koğuculuk, büyük günahlardandır. Kur'an-ı kerim'de "ötekini berikini daima ayıplayan, laf getirip, götürmeye koşan... her kişiye itaat etme!"[335] Duyurulmuştur.
Hadis-i şerifte de şöyle Duyurulmuştur: "Koğucu (kişi) cennete giremez." Ka'b rivayet eder ki: İsrailoğullarına kıtlık gelmişti. Hazret-i Musa (a.s.) kaç kere yağmur duasına çıkıp duaları kabul olmayınca, Cenab-ı Hak'tan: "İçinizde koğucu vardır." Musa (a.s.) "Ya Rab! O kimdir?" diye müracaatta bulununca "Ben kullanma koğuculuk yapmayı yasak korken, kendim mi koğuculuk yapayım" diye vahy geldi. Bunun üzerine hepsi tevbe ettiler. İstiğfardan sonra duaları kabul olundu.
Uyarma: Koğuculuk, sadece lisana has değildir. Her birşey ki müslüman onun açıklanmasından üzülür. İşte bunu söz, yazı veya sembol ve işaretle ya da bunların dışında akla gelebilen herhangi bir yol ile başkasına bildiren, ulaştıran, böylece o müslümana zarar veren ve üzüntüye sürükleyen kişi kovucudur.
Kovuculuğun sebebi ya kovuculuğunu ettiği kişiye buğz ve düşmanlık, kovuculuğu götürdüğü kişiye sevgi ve sadakat izhar etmektir. Yahut da bunu yapan kişinin tabiatında yaptığı kovuculuktan dolayı duyduğu ha-bisâne bir lezzet vardır. Bu kişiler ettikleri kovuculuktan kendilerinin zarar görmesi kesin iken, yine sabredemeyip, pislik duygularım dile getirirler ve nicelerinin halını ifşa ederler.
İmanı Gazali, şöyle der: "Kovucu sana bir kimseden kovu getirip, meselâ, filan kişi seni sevmez, Senin hakkında şöyle dedi, böyle dedi, senin işini bozmak veya düşmanınla işbirliği yapmak ister" derse şu altı şeye dikkat etmek lazımdır:
1. Onu tasdik etmemek, zira o kişi kovuculuk etmekle fışkı kesinleşmiş, fasık olmuştur. Fasıkm sözü reddolonur, kendisi kovulur. "Ey iman edenler, eğer bîr fâsik size bir haber getirirse onu tahkik edin."[336]
2. Ona nasihat etmek ve kovuculuktan men'etmek, sakındırmak tır. Zira Hak Teaiâ: "İyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış[337]" buyurur. Zira kovuculuk kötülüktür.
3. Ona buğzetmektir. Zira kovucu kişi Cenab-ı Hakk'ın buğzettiği kişilerdendir.
4 . Onun kovuculuğu ile o müslümana su-i zan etmemek gerek. Zira-Hak teâlâ şöyle buyurur: "Zannin bir çoğundan kaçının."[338]
5. Onun sözü hak mıdır, değil midir? araştırmak gerek. Zira bu tecessüstür. Hak Teala tecessüsten nehyedip: "Birbirinizin kusurunu araştırmayın"[339] buyurmuştur.
6. Önün kovuşunu hiç kimseye anlatmamak gerek. Eğer böyle yaparsa kendisi de kovuculuk etmiş olur ve kendi nehyettiğini

işlemek ardır. Ni-ketim şâir demiştir ki "Benzerini yapageldiğin huylardan başkasını men'etme! Zira kendin yaptığın halde bunu başkasına yasaklaman sana büyük ardır."
Filozoflardan birisine bir dostu gelip "filan kimse sana şöyle dedi" deyince cevap verir:
Ey birader beni çoktandır ziyarete gelmedin, şimdi geldin, ama üç türlü hıyanetle geldin, ilk önce benim dostumu bana buğzedilecek bir hal-de gösterdin. Kalbim hür ve dinlenik iken kederle, düşünce ile işgal ettin. Üçüncüsü de benim yanımda emin bir kişi iken kendini lekeleyip güvensiz bir hale getirdin.
Bilginlerden birisini bir Padişaha kovladılar. Padişah bilgini azarlayınca bilgin inkar etti. Padişah: "Bana bunu itimad edilen bir kimse nakletti" deyince bilgin;
Ey Emir, kovcu itimada layık olamaz, diye cevap verdi. O zaman Padişah:
Doğru söylersin, diyerek ondan razı oldu. Kovcuyu da azarladı. Ömer b. Abdülaziz'e biri gelip bir başkasını kovulayınca, Ömer b. Abdulaziz:
İstersen bu hususu inceleyelim, yalancı çıkarsın. "Ey iman edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin"[340] âyetinin işaretine giresin; "Ötekini berikini daima ayıplayan, gammazlıkla laf getirip götürmeye koşan..."[341] sözüne dahil olursun. İstersen seni affederim. Bunun üzerine adam:
Ey müzminlerin emiri, affeyle, bundan sonra benden kovuculuk sadır olmasın, dedi.
Arabın beliğlerinden Ziyad, A'semi'yi bir kimse Süleyman b. Abdülmelik'e kovular. Süleyman emredip ikisini bir araya getirince, Ziyad kovucunun yüzüne bakıp der:
Sen öyle bir adamsın ki gizli olarak sana itimat ettim. Sense bu itimadımı altüst edercesine açıkça ihanet ettin ve bu halinle hıyaneti ve günahı açık olan kişilerin konumuna düştün."
Bazı filozoflar demişler ki "Kovuculuk üç çirkin huy üzerine kurulur. Bunlar: Yalan, haset ve nifaktır."
Hikâye ederler ki; bir kimse bir köle satar, yalnız satarken de kusurunun kovuculuk olduğunu söyler. Buna rağmen biri seçer, alır. Köle bir kaç gün sonra beyinin hanımına varır:
Efendim seni sevmiyor, bundan dolayı bir cariye almak istiyor. Ama ben bundan kurtulma yolunu biliyorum, gece yatarken boğazının altından ustura ile bir kaç kıl kes getir. Ben ona efsun yaparım. O zaman sana itaatkâr bir köle gibi olur, der. Hanım kölenin sözlerine kanar ve onun dediğini yapmaya karar verir. Köle, hanımı bu sözle kandırdıktan sonra efendisine gider ve şöyle der:
Ben hanımının başkasına meylettiğini anlamış bulunuyorum. Seni öldürmeyi düşünüyor. Gece uyur gibi ol ki hakikati anlayasın. Efendi de böyle yapar. Gece uyur gibi olur, fakat uyumaz. Hanımın elinde usturayı boğazına dayadığını gören adam derhal sıçrayıp kalkar ve tereddüt etme-den hanımını öldürür. Ertesi gün, buna tahammül edemeyen akrabaları, adamı öldürürler. Hiç yoktan iki kabile birbirine savaş açar ve nice kimseler ölür.
Kovucunun bir sonu da şudur ki; çoğunlukla o kimseler gerçeği anlayınca kovuculuk edenle aralarında düşmanlık artar ve kovucu kişi hor ve hakir düşer.
Bilhassa devlet erkânının mevki ve makam sahiplerinin kovucu kişiJe-re kulak asmamaları çok önemli bir husustur. Zira bu kapıyı kapamaz ve münafıkların sözünü reddetmezse kovucıılar güç kazanır, çoğalır, nifakçıların kuvvet bulması sonunda dost ve ahbab arasına ayrılık doğar, saadet eşiğine düzensizlik girer, sonra da devlet sarayı ile ikbal şerbeti yok olur gider.[342]

34. İki Yüzlülük

4872... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İnsanların en şerlisi bazılarına bir yüzle bazılarına da diğer bir yüzle varan iki yüzlü kimse(ier) dir."[343]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "iki yüzHT'den maksat, araîan açık olan iki toplumdan ya da iki kişiden birine varıp uım düşmanları hakkındaki kin ve düşmanlık duygularım okşayıcı ve kabartıcı sözler söyledikten sonra, diğer topluma gidip onları da bu şekilde kışkırtan, yahutta bir kimseyi yüzüne karşı medh-u sena ettikten sonra arkasından aleyhine söylemediğini bıramayan, münafık kimsedir.
İmam Nevevî bu konuda şöyle diyor: "Bu hadiste söz konusu edilen iki yüzlüden maksat, her topluluğa varıp onların düşmanları hakkındaki düşüncelerini ve sırlarını öğrenmek ve aralarındaki düşmanlıkları arttırmak gayesiyle onları övücü düşmanlarını da yerici konuşmalar yapan kimsedir. Bu kimselerin yaptığı bu iş; münafıklıktan, yalancılıktan hilekârlıktan ve yağcılıktan başka bir şey değildir.
Fakat bir kimsenin iki kişinin ya da topluluğun yanma varıp onların aralarını bulmak maksadıyla onların düşmanlıklarını giderici ve onları birbirine ısındırıcı konuşmalar yapmasında ise; bu konuşmalar yalan bile olsa hiçbir sakınca yoktur. Aksine bu yaptığı iyi bir harekettir.[344]

4873... Hz. Ammâr (b. Yasir)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Dünyada iki yüzlü olan kimsenin âhirette (cehennemdeki) ateşten iki dili olacaktır."[345]

Açıklama

İki yüzlülük hastalığına yakalanan kimselere "münaf! denn Ancak bu münafıklık inançta değil de, sadece söz ye davranışlarda kalırsa buna "amelî münafıklık" denir ki, imanda kendini gösteren ve kâfirlikten daha aşağı olan inanç münafıklığından ayrılır. Amel münafığının iki yüzlülüğünün bir cezası olmak üzere âhirette cehennem ateşinden iki dili olacaktır. Çünkü o dünyada insanlar arasında, iki ayrı dil kullanmıştır. Cezalar, ameller cinsinden olduğu için kendisi bu şekilde cezalandırılmayı haketmiştir. Allah'ın affı yetişmediği takdirde bu cezayı çekecektir.
Bilindiği gibi münafıklığın en korkuncu inançta kendini gösteren itikadı münafıklıktır.
Çünkü böyleleri müslüman olmadıkları halde, kendilerini halka müslüman olarak gösterirler. Bunlar, insanları kandırsalar bile şüphesiz Cenab-ı Hakk'ı kandıramazlar. Onların kalbinde sakladıklarını Allah bilir, Kur'an-i Kerim de münafıkların kâfirlerle beraber cezalandırılacakları, haber verilmiştir. Peygamber Efendimiz de yalan söyleyen, sözünde durmayan ve kendisine birşey emanet edildiği zaman, hıyanet eden kimselerin münafıklık belirtileri taşımış olacaklarını söylemiştir.
Cenab-ı Hakk, şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki münafıklar, Cehennemin en aşağı tabakasmdaiıdırlar. Asfa onların azabını kaldırıcı bir yardımcı bulamaz."[346]
"Şüphe yok ki Allah münafıklarla kafirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır."[347]
"Münafık erkeklerle münafık kadınlar birbirine benzerler. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alıkoymaya çalışırlar. Ellerini sıkı tutarlar. (hayır yapmazlar), Allah'ı (ona itaati) unuturlar. Allah da onları unuttu (hidayetinde mahrum etti). Doğrusu münafıklar hep fasıklardır."[348]
"Kafirlere ve münafıklara boyun eğme..."(Ahzâb (33), 48) Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
"Münafığın alâmeti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine birşey emanet edildiğinde hıyanet eder."[349]
"Sizler, bunlara bir yüzle, şunlara da başka bir yüzle gelen iki yüzlü (münafık) kişileri, insanların en şerlilerinden bulursunuz."[350]

35. Gıybet

4874... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.)'e:
Ey Allah'ın Rasulü gıybet nedir? diye sorulmuş da, (Müslüman) kardeşini (gıyabında) hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır." buyurmuş, (sonra) "Eğer benim söylediğim (şeyler o) kardeşimde varsa ne buyurursun?" denmiş.
Eğer söylediğin (şeyler) onda (gerçekten) varsa gıybet etmiş olursun. Eğer söylediğin (şeyler) onda yoksa iftira etmiş olursun." cevabını vermiştir.[351]

Açıklama

Gıybet, bir müslümam, gıyabında işittiği takdirde incinebileceği şeylerle anmaktır. Bu şeyler ister o müslümanın bedenine, nesebine, yaradılışına dair olsun, ister dinine, elbisesine, eşya ve yiyip içeceklerine dair olsun. Söylenen şeyler o kimsede varsa gıybet olur, yoksa iftira olur. Mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerifte ifade edilmek istenen budur.
Gıybetin haram olduğuna dair nass çoktur. Kur'an-ı Kerimde şu âyet-i kerimede: "Müslümanın gıybetini yapmak onun ölü iken etini yemeye benzetilmiştir. "Kiminiz de kiminin arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz...."[352]
Lisan ile gıybet haram old.uğu gibi, kalp ile de haramdır. Yani zanna dayanarak bir müslümanın bir takım kabahatlerle muttasıf olduğunu kalpten geçirmek ve onu bu şekilde ayıplamak da gıybettir. Fakat, bu kabahatlerle gerçekten muttasıf olduğu bilindiği halde bu kusurların sadece kalpten geçirilmesi, dille.ifade edilmedikçe gıybet sayılmaz ve kalbinden ge-Çiren kimseyi vebal altına sokmaz.
Bazı mazeretler sebebiyle gıybet etmek caiz olur. Bu özürler İmam Gazzali hazretlerinin zikrettiği üzere altı tanedir:
1. Zulme uğramış bir kişinin zalimi hâkime şikayet ederken, onun kötülüklerini hâkime anlatması,
2. Aklen ve şer'an çirkin olan bir şeyi değiştirip fesadı gidermekte yardımcı olmak. Mesela, "falan şöyle bir fesat çıkarmak üzeredir, gelin bunu önleyelim..." demek gibi.
3. Fetva istemek, çözüm aramak: "Falan bana şöyle yaptı, buna karşı ne yapayım? diye fetva istemek.
4. Müslümanları, bir zalimin veya fesatçının şerrinden sakındırmak: "Falan kimse, bid'atçidir, onun bid'atlerinden sakınınız..." demek gibi.
5. Ayıplamak gayesi taşımaksızın ve başka bir yolla tarif etmek de mümkün olmadığı için bir kimseyi meşhur olan kötü lakabıyla anmak gibi.
6. Fışkını ve zulmünü açıktan işlemekten çekinmeyen kimselerin herkesçe de malum olan fısk ve zulmünü dile getirmek.
Gıybetin ilacı, "Gıybetten sakınınız. Muhakkak ki gıybet zinadan daha şiddetlidir."[353] gibi gıybet hakkında gelen tehdidleri ve gıybetin dünyevi uhrevî zararlarını düşünmektir. Gerçekten gıybet zinadan daha şiddetlidir. Çünkü zinanın tevbe neticesinde affa uğraması mümkündür, fakat gıybet "kul hakkı" olduğundan bunu işleyen tövbe etse de gıybet edilen kişi hakkını helal etmedikçe cenab-i hak affetmez.[354]
Gıybetin keffareti, "Gıybetin keffâreti tevbe ve pişmanlıktır ve bir daha gıybet etmemeye kesin karar vermektir. Gıybet ettiği kimseden helallik istemek, Hasan Basri'ye göre gerekli değil, istiğfar kâfidir. Amma "Ata'ya göre "Sana zulmettim, gıybet ettim, dilersen affeyle, dilersen hakkını al" demek lâzımdır. İmam Gazzali -"bu görüş esahtır" der. Fakir derim ki: Hellallık dilediği zaman daha çok incinme ihtimali varsa genel olarak (istiğfar) ile helallik dilemek gerek."[355]

4875... Hz. Aişe'den demiştir ki:
Peygamber (s.a.)'e; Safiyye'nin şöyle şöyle (kusurlarının) olması (onun) sana (layık olmadığını itiraf etmen için) yeter; dedim.
Müsedded'in dışındaki raviler (bu cümleyi şu kelimeleri de ekleyerek) rivayet ettiler: (Hz. Aişe bu sözüyle Hz. Safiyye'nin) kısa boylu olduğunu söylemek istiyordu.
Bunun üzerine (Hz. Peygamber bana):
"Muhakkak ki sen öyle bir söz söyledin ki eğer (o söz) deniz suyuyla karıştırılmış olsaydı kesinlikle denizin suyuna galip gelir (onu ifsad eder) di." buyurdu.
(Rivayete göre yine, Hz. Aişe) şöyle demiştir:
" Ben (yine bir gün) Hz. Peygamber'e bir adamın taklidini yaptım da (Hz. Peygamber):
"Benim için şu kadar (dünya malı verilmiş) olsa da ben bir insanın taklidini yapmayı sevmem" buyurdu.[356]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, kinaye yoluyla da olsa bir kimsenin varatıişinda, boyunda, poşunda bulunan bir kusuru işaret etmenin gıybet sayıldığı gibi, bir kimsenin herhangi bir hareketini taklit etmenin de gıybet sayılacağına delâlet etmektedir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre metinde geçen "keza" kelimesi, ayıplanmanın üstüste iki defa tekrarlandığına delalet ettiğinden, Hz. Aişe'nin Hz. Hafsa'mn iki kusurunu birden anlatmak istediği, ancak bunlardan birini diliyle söylediği, diğerine de "işte şu kadar" demek suretiyle eliyle işaret ederken de onun boyunun çok kısa olduğunu söylemek istediği anlaşılmaktadır.
Hz. Peygambere, bir cümleden oluşan bu sözün, aslında cinsleri ve türleriyle birçok yaratıkları içinde bulunduran uçsuz bucaksız denizi bile bulandırabilecek ve onun suyunun karakterini bile bozabilecek kadar manevi bir pisliğe ve acılığa sahip olduğunu söyleyerek, bu sözün kötülüğünü en veciz bir şekilde dile getirmiştir.[357]
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre yapılması haram olan taklid, hakaret kasdiyle yapılan takliddir. Çünkü böylesi taklidlerle taklid edenin kendini beğenmesi, taklit ettiği kişinin yaratılışını hakir görmesi ve ona eziyyet vardır. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere bu taklit, kişinin boyu poşu gibi yaratılışıyla ilgili takliddir.
Kişinin, kendi iradesi dahilinde olan fiilleri ile ilgili taklidlere gelince; eğer bu taklidler, onun işlemiş olduğu bir takım masiyetlerle ilgili olur ve onu bu kötü işlerinden vazgeçirmek kasdiyle yapılırsa, yapanın heybet ve vakararma helal getirmeyecek şekilde olması kayıt ve şartıyla caizdir. Aksi takdirde caiz değildir. Tevbe eden bir kişinin yaptığı günahlarla ilgili hareket ve davranışlarını taklit etmek de asla caiz değildir. Kişinin taatleri ve diğer güzel halleri ile ilgili hareket ve davranışlarını taklit etmekte ise de bir sakınca yoktur.[358]

4876... Said b. Zeyd'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki Ribanın en şiddetlisi haksız yere bir müslümamn şerefine (dil) uzatmaktır."[359]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte grybetin haramlık bakımından ribadan daha şiddetli olduğu ifade edilmektedir.
Çünkü ribada kişinin haksız yere malına tecavüz vardır. Gıybette ise kişinin şeref ve haysiyetine tecavüz vardır. Şeref ve haysiyyetin ise maldan üstünlüğü aşikardır.
Metinde geçen "Haksız yere" kaydı, bazı hallerde bazı kimseler hakkında gıybet etmek hakkının doğduğuna ve bu durumda gıybet etmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Biz hangi hallerde gıybet etme hakkının doğduğunu (4874) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Ancak bazı hallerde dinler hakkında gıybet etme hakkı doğarsa da, ölüler hakkında gıybet etme hakkı hiçbir zaman doğmayacağı için onlar
hakkında gıybet etmek hiçbir zaman caiz olmaz.
Tîbî'nin de ifâde ettiği gibi bu hadis-i şerifte gıybet etme ribanın çeşitleri arasına sokulmuş ve ribanın en şiddetlisi olarak gösterilmiştir. Bu durum mal değişiminden doğan meşhur ribâ çeşitlerine halk arasında maruf olmayan bir ribâ çeşidi daha ilave etmektedir.[360]

4877... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Büyük günahların en büyüğü kişinin haksız yere bir müslümamn şerefine dil uzatmasıdır. Bir sövmeye karşılık iki defa sövmek de büyük günahlardandır."[361]

Açıklama

Hadis-i şerif, bir müslümamn gıybetini yapmanm en büyük günahlardan olduğunu ifade ettiği gibi kötü bir söz söyleyen kişiye aynı şekilde iki kötü sözle karşılık vermenin de büyük günahlardan olduğunu ifade etmektedir.[362]

4878... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Miraca çıkarıldığım zaman bakırdan tırnaklan olan bir topluluğa uğradım. (Bu tırnaklarıyla) yüzlerini ve bağırlarını

tırmalıyorlardı. (Cebrail'e:)
Bunlar da kimlerdir? dedim.
"(Gıybet etmek suretiyle) halkın etlerini yiyenler ve şereflerine saldıranlardır, cevabını verdi."
Ebu Dâvud der ki: Bu hadisi bize Bakıyye'den (mürsel olarak bir de) Yahya b. Osman rivayet etti. Yahya'nın bi rivayetinde (senedde) Enes yoktur.[363]

4879... (Bir Önceki hadis) İbnu'l-Musaffâ'nin (bize) dediği gibi, İsa b. Ebî ise es-Selihr tarafından Ebû'l-Muğire yoluyla da rivayet edilmiştir.[364]

Açıklama

Tibî'nin açıklamasına göre tırnaklara yüzü ve bağın tırnaklamak bir ölünün arkasından ağlayıp feryat etmekte olan kadınlara mahsus bir sıfat olduğundan halkın yüzüne karşı konuşmadığı için kadınlar gibi arkalarından konuşan kimselere kıyamet gününde bu sıfat ceza olarak verilecektir. Bu kimselere ceza olarak verilmesi, dünyada yaptıkları işin müslümanlığa yakışmadığı gibi mertliğe de yakışmadığını bildirmek içindir.
Seyyid Süleyman Nedvî'nin açıklamasına göre "Berzah âleminde insanın durumu dünyadaki durumu ile uygunluk arz eder. Dünya amelleri onun göreceği ceza ve mükafata uygun olarak onun gözünde değişik şekillere bürünürler. Hz. Peygamber'in bir rü'yasında gördüğü gibi insanlar amellerinin cinslerine göre ceza görmektedirler."[365]

4880... Ebu Berze el-Eslemî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmeyen kimseler topluluğu!
Müslümanların gıybetini yapmayınız ve onların ayıplarını araştırıp durmayınız. Çünkü her kim onların ayıplarını araştırırsa Allah da onun ayıplarını araştırır. O (şunu iyi bilsin); Allah kimin ayıbını araştırırsa (o ayıbı) evinde (en gizli bir köşede işlemiş olsa dahi meydana çıkarmak suretiyle) o kimseyi (alemin gözleri önünde) kepaze eder."[366]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte gıybet edenlere: "Ey dili ile iman edenler" sözüyle hitap edilmekle, gıybet etmenin hakiki müminlerin alâmeti olmayıp münafıkların alâmeti olduğuna işaret edilmek istenmiştir.
Binaenaleyh bu hadiste aklı başında kimseler için büyük bir tehdit ve şiddetli bir ikaz vardır.
Bu itibarla, biz rnüslümanların bu ikazlardan en iyi yekilde payımızı alıp; tezelden asrımız müslümanları arasında yaygın olan, bu gıybet illetinden kendimizi kurtarmamız gerekir. Cenab-ı Hak'tan müslümanlara bu hususta şuur ve basiret ihsan etmesini ve en kısa zamanda bu illetten kurtulmaları için tevfik ve inayetini esirgemesini niyaz ederiz.
Hadisin senedinde Ebu Berze'nin azalth kölesi Said b. Abdullah b Cüreyc vardır. Ebu Hatemi'r-Razî bu kimsenin kimliğinin meçhul olduğunu yani güvenilir bir ravi omadığırıı söylerken İbn Maîn de ondan A'meş'den başka hadis nakleden bir kimseyi işitmediğini söylemiştir.[367]

4881... Müstevrid'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim (dünyada) müslüman bir adam (in gıybetini etmesi) sebebiyle (onun ölü etinden) bir lokma yiyecek olursa, Allah (kıyamet gününde) ona o yediği et kadar bir yiyeceği cehennem (ateşin)den yedirecektir.
Kim (dünyada düşmanı yanında gıybetini yaptığı) bir müslüman sebebiyle (o düşman tarafından) kendisine bir elbise giydirilirse (bu ihanet elbisesinin) bir misli de kendisine cehennem ateşinden giydirilecektir.
Kim de (dünyada) bir adamı süm'a ve riya makamına oturtursa Allah da onu kıyamet gününde riya ve süm'a makamına oturtur."[368]

Açıklama

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de bir mü'minin arkadan çekiştirilmesi onun ölüsünü çiğneyip yemeye benzetilmiştir.[369]
Metinde geçen: "Her kim bir müslüman sebebiyle bir lokma (et) yiyecek olursa" sözüyle kasd edilen de budur. Yani "Her kim bir müslümanın gıybetini yapmak suretiyle onun ölü etini çiğneyip yemek günahını irtikab ederse" demektir. Hadis-i şerifin devamından da anlaşılıyor ki, bu günah işleyen kimseler Cehennem ateşine girmeyi gerektiren büyük bir günahı işlemiş olurlar.
"El-cezaü min cinsi'I-amel" kaidesince dünyada böyle gıybet etmek suretiyle müslümanlann ölmüş etlerini yiyen kimselere, bu amellerinin cezası olarak ahiret gününde ettikleri gıybet nisbetinde Cehennem ateşi yedirilecektir.
Hadis-i şerifte söz konusu edilen ikinci mesele dünyada gıybetleri karşılığında mükâfat olarak kendilerine menfaat verilen kimselere ahirette ceza olarak cehennem ateşinden elbiseler giydirileceği meselesidir.
Hadis-i şerifte üçüncü mesele olarak da riya (gösteriş) ve sum'a (işittirme) meselesi ele alınıyor. Bu meseleyle ilgili cümlede geçen "küsiye" kelimesinin mefûlü durumundaki "racülin" kelimesinin başında bulunan "bi" harf-i cerri burada iki ayn manaya gelebilir:
1. "Ta'diye" için olabilir. Bu ihtimale göre cümlenin manası şöyledir: "Her kim dünyevi emellerine erişebilmek için bir adamı övmek, onu güzel vasıflarla nitelendirmek" suretiyle o adamı meşhur eder, bu suretle onu müraililiğe ve gösterişe sürüklerse,

yani onu zorla riya ve suma makamına oturtursa Allah da onu ahirette yalancılığını teşhir etmek suretiyle riyacı ve sümacı kişilere mahsus azabiyle cehennemde cezalandırır.
2. "Sebebiyye" olabilir. Bu ihtimale göre cümlenin manası şöyledir: Her kim mal ve makam sahibi kimseler vasıtasıyle yüksek makamlara gelir de o makamda müttekilik ve salihlik taslayarak halkın elindekileri cebine aktarma çabasına düşerse, yüce Allah onu ahirette müraîler ve sumacılar makamına oturarak müraî ve sümacılara mahsus olan azablara çarptırılacaktır.
Bu ikinci ihtimal daha kuvvetli ve uygun görülmektedir. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde bulunan, Bakiyye b. Velid ile Abdurrahman b. Sabit b. Sevban'ın ikisi de zayıftır.[370]

4882... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Müslümanın müslümana malı, ırzı ve kanı haramdır. Kişiye şer olarak müslüman kardeşini küçük görmesi yeter."[371]

Açıklama

Bir müslümanın din kardeşini, tahkir, rezil rÜsvay etmesinin ve müslümanın müslümana canının, malının haram olduğunu ifade eden bu hadis-i şerif, gıybetin büyük günahlardan olduğunu söyleyenlerin delilidir.
Bilindiği gibi gıybetin dinen haram olduğunda ittifak varsa da büyük günahlardan mı, yoksa küçük günahlardan mı olduğunda ihtilâf vardır.
Her ne kadar İmam Kurtubî gıybetin büyük günahlardan olduğund ittifak olduğunu söylemişse de İmam Gazali ile Şafiî'lerden "eI-Umde: adlı eserin sahibi gıybetin küçük günahlardan olduğuna kaildirler.
İmam Evzaî "Bu iki zattan başka gıybetin küçük günah olduğunu söy leyen görmedim" diyor. Zerkeşi de şöyle demektedir: "Allah gıybete öli insan eti yemenin hükmünü vermişken; ölü yemeyi büyük günah sayıp d; gıybeti öyle saymayanlara şaşarım."[372]

36. Bir Müslümanın Gıybetinin Yapılmasına Engel Olmak

4883... (Seni İbn Muaz İbn Enes el-Cühenî'nin) babasından (rivayet ettiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim bir müslümanı bir münafığa karşı savunursa" (ravi rivayetine şöyle devam etti:) Öyle zannediyorum.ki Peygamber (s.a.) (hadisin bundan sonraki kısmında) şöyle buyurdu: "Allah (onun için) bir melek yaratır da (o melek) kıyamet gününde o kimsenin vücudunu cehennem ateşinden korur.
Kim de (karalamak gayesiyle) bir müslümana bir iftira ederse Allah o kimseyi bu söylediği sözler (in vebâlin)den (tamamen temize) çıkıncaya kadar cehennem köprüsü (sırat) üzerinde bekletir."[373]

Açıklama

Hadis-i şerifte, gıybet eden kimseden "münafık" diye söz edilmiş olması gıybet eden kimsenin görünüşte yaptığı gıybeti iyi bir niyetle yapmış gibi bir tavır takınmış olmasına rağmen, aslında gıybetini yaptığı kimsenin iyiliğini istemeyip tersine onu kepaze etmek niyetiyle bu gıybetini yapmış olmasındandır.
Yahut gıybetini yaptığı kimsenin yanına varıp ayıplarını düzeltmesi için kendisini ikaz edeceği yerde tersine yanına vardığı zaman yüzüne karşı onu beğendiğini söyleyip yanından ayrıldıktan sonra gıyabında ayıplarını sayıp dökmesindendir. Bu halin, içi başka dışı başka anlamına gelen münafıklıktan başka birşey olmadığı aşikardır.[374]
Allah'ın böyle müslümanların gıyabında ayıplarını sayıp döken, onları karalamaya çalışan kimseleri müslümanlar aleyhine söyledikleri sözün vebalinden kurtuluncaya kadar,sırat üzerinde bekletmesi, Allah'ın gıybeti yapılan müslümanı kendisine cennetten beklediği makamı vermek suretiyle, onu razı edip suçluyu bağışlamasını sağlayacağı zamana kadar bek-letmesiyle olabileceği gibi, Hz. Peygamber'in araya girerek şefaat edip onun bağışlanmasını sağlayacağı zamana kadar vücudunu cehennemde bekletmesiyle veya hakettiği cezayı çekip bitirinceye kadar bekletrnesiyle de olabilir.[375]
Bir müslümamn gıybetinin yapılmasına engel olmanın faziletini de açık bir şekilde ifade eden bu hadisin senedinde bulunan Sehl b. Muaz el-Cüheıîî tenkid edilmiştir.[376]

4884... Câbir b. Abdullah ile Ebu Talha b. Sehl el-Ensarî Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:
"Her kim bir müslümanı saygınlığının kaybolması, şerefinin elden gitmesi söz konusu olan bir yerde yardımsız bırakırsa, Allah da onu kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği br yerde yalnız bırakır.
Kim de bir müslümana şerefinin elden gitmesi ve saygınlığının yitirilmesi söz konusu olan bir yerde yardım ederse, Allah da ona kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği bir yerde yardım eder."
(Bu hadisin ravilerinden) Yahya: Bunu (bu hadisi) bana Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer'le Ukbe b. Şeddad nakletti, şeklinde rivayet etti.
Ebu Dâvud der ki: (Hadisin senedinde geçen) şu Yahya h. Suleym, Peygamber (s.a)'in azatlı kölesi Zeyd'in oğludur, ismail b. Beştr ise Me-gale oğullarının azatlı kalesidir. Bazı yerlerde Ukbe îbn Şeddad (ismi) Utbe (b. Şeddad) diye rivayet edilmiştir.[377]

Açıklama

Bir müslümanı yardıma en fazla muhtaç olduğu bir zamanda yardımsız bırakarak şerefinin kırılmasına sebep olan kimselere ait olan Allahu teala'nm bir tehdidi ile bir müslümana yardım etmek suretiyle onun şerefinin kırılmasını önlemiş olan kimseye yardıma en fazla muhtaç olduğu bir yerde "yardım edeceğine dair bir vaadini ihtiva eden bu hadis-i şerifin, "bir ceza ki (işledikleri amellere) uygundur"[378] ve "Kim bir kötü iş yaparsa, onunla cezalanır..."[379] âyet-i kerimelerinden iktibas edilmiş olduğu söylenebilir.
Hadis-i şerifteki bu tehdid ile va'd hem dünya işleri, hem de âhiret işleri için geçerlidir.[380]

Arkasından Yapılan Çekiştirme Gıybet Sayılmayan Kimseler[381]

4885... Cündüp şöyle demiştir: Bir bedevi (Hz. Peygamberin mescidinin yanına) geldi, devesini ıhtırdıktan sonra onu, bağlayıp mescide girdi ve Rasûlullah (s.a.)'ın arkasında narnaz kıldı. (Sonra) devesine varıp onu çözdü ve üzerine binip yüksek sesle: "Ey Allahım! Bana ve Muhanımed'e merhamet et ve ikimize olan bu rahmetine hiçbir kimseyi ortak etme!" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"Söyler misiniz, bu adam mı, yoksa devesi mi daha cahil? Ne dediğini duymadınız mı?" dedi.
(Orada hazır bulunanlar da:)
Evet (duyduk), cevabını verdiler.[382]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, halkı hidayete eriştirmek için bazı kişilerîn kötü fiillerini misal olarak göstermekte bir sakınca olmadığına ve bunun gıybet sayılmayacağına delâlet etmektedir.
Binaenaleyh halkı bir yanlıştan korumak için böyle misaller verilebileceği gibi; kendisi ehil olmadığı halde örnek alınan bir kimsenin halkı fitneye düşürmesini Önlemek için kendisinin liyakatsizliğini ve kusurlarını halka açıklamak da üzerine vacib olur.
Bilindiği gibi büyüklüğüne sınır olmayan yüce Allah'ın gücüne, kudretine ve rahmetine de sınır yoktur. Güneşin ışığı ve ısısıyla herkese yettiği, herkesi ısıtıp yolunu aydınlattığı ve bir kimsenin güneşin ısı ve ışığından yararlanmasının diğer kişilerin bu nimetten yararlanmasına engel olmadığı ve bu yararlanmayı azaltmadığı gibi; Allah'ın sınırsız olan rahmetinden bir kimsenin yararlanması da diğer kimselerin yararlanmasını engellemez ve sınırlandırmaz.
Bu bakımdan insanın dua ederken Allah'ın lütuf ve ihsanını sınırlı zannederek duayı sadece kendisine tahsis etmesi, Allah zülcelal hazretlerinin büyüklüğünü, rahmetinin sonsuzluğunu bilmemekten kaynaklanan bir durumdur.
İşte bu yüzden; Hz. Peygamber rahmetini sadece kendisine ve Hz. Peygambere indirmesi için dua eden söz konusu bedeviyi cahillikle nitelendirmiştir. Biz bu hadisi 380 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız için sayın okuyucularımıza oraya da müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[383]

Gıybetini Yapan Kimselere Hakkını Helal Eden Kimseler Hakkında Gelen Hadisler[384]

4886... Katâde'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Sizin herbiriniz Ebu Daygam yahut (Ebu) Damdam gibi olmaktan aciz midir? (Burada ravi Muhammed) b. Ubeyd (söz konusu zatın isminin Ebu Daygam mı, yoksa Ebu Damdam mı olduğunda) şüphe etti. (Hadisin kalan kısmını da şöyle rivayet etti: Bu zat) her sabah şöyle dua ederdi:
"Ey Allah'ım', ben (dilleriyle) şerefimi (düşüren) kullarına hakkımı bağışladım."[385]

4887... Abdurrahman b. Aclân'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Sizin herbiriniz, Ebu Damdam gibi olmaktan âciz midir?"
demiş de (orada bulunan sahabiler):
Ebu Damdam kimdir? diye sormuşlar (Rasûlu Ekrem efendimiz de bir önceki hadisin) manasını ifade eden şu cevabı vermiştir:
"Sizden önceki (kavını)ler içerisinde bulunan bir kimsedir. (O her sabah: Ey Allahım), ben bana küfreden kimselere şerefimi (lekeleyen bu küfürlerinden dolayı üzerlerine geçen hakkımı) bağışladım" (diye dua ederdi.)
Ebu Dâvud der ki: Bu hadisi mana olarak Haşim Ibn el-Kasim da Muhammed İbn Abdullah el Ammî'den, o Sabit'den o da Enes yoluyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir. Hammâd' in rivayeti ise daha sahihtir.[386]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler af ve hoşgörünün dinimizdeki önemini ifade etmektedirler.
Bilindiği gibi af, hataları bağışlamak ve haklı olarak alması gereken şeyden kendi isteği ile vazgeçmek demektir.
Cenab-ı Hak bu yüksek hasleti: "Habibîm, sen güçlüğü değil, kolaylığı sağlayan yolu tut, iyiliği emret."[387] ve; "Sizin bağışlamanız takvaya daha yakındır..."[388] âyetleri ile övmüştür.
Afv, hasletlerin en şereflilerindendir. Affın doğuracağı lezzet, intikam lezzetinden daha hoştur, olgun kişilerin kalbine sevinç doldurur. Çünkü affin lezzeti, şeref ve övülmeyi, intikam ise kötülenmeyi doğurur. Nitekim, yüce Allah Kur'ân-ı Keriminde takva sahiplerini överken şöyle buyurmaktadır. "Takva sahipleri bollukta ve darlıkta harcayıp yedirenler, öfkelerini yenenler, insanların kusurlarını bağışlayanlardır. Allah da iyilik edenleri sever."[389]

Yine Cenab-ı Hak şu âyet-i kerimesinde insanları bağışlayanları bağışlayacağını va'detmiştir: "Bununla beraber affeder, kusurlarına bakmaz, günahlarını örterseniz, şüphe yok ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."[390] Tuzlu suyun susuzluğu artırdığı gibi öç almanın da kin ve intikam duygularım artırmasına karşılık af, çoğu zaman birbirlerine düşman olan, kin besleyen insanların kalplerini yumuşatır. Aralarına dostluk ve sevgi bağlarının kurulmasına sebep olur. Yüce Allah Kur'an-ı keriminde bu gerçeği şöyle haber verir:
"İyilikler ve kötülükler bir değildir. Sen kötülüğü en güzel şekilde önlemeğe çalış! O zaman görürsün ki; düşmanın bile seninle dost olmuştur."[391]
Affı öven hadislerden bazıları da şu mealdedirler: "Kim öfkesini yenerse, Allah da ondan azabını uzaklaştırır" "Öcünü almaya gücü olduğu halde öfkesini yenen kişiyi Cenab-ı Allah yaratıklarının arasına çağırır ve huri kızlarından dilediğini almakta serbest bırakır."[392]

37. Tecessüs (Gizli Kusurları Araştırma) Haramdır

4888... Hz. Muaviye'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Eğer sen insanların gizli kusurlarını araştıracak olursan onları (n ahlâkını) bozmuş olursun" yahutta "neredeyse bozacak duruma gelirsin" buyurmuştur.
Ebu'd-Derdâ dedi ki: "Bu, Muaviye'nin Rasûlullah (s.a.)'den işittiği (ve gereğince amel ettiği için kendisinden) yararlandığı bir sözdür."[393]

Açıklama

Hz. Ebu'd Derdâ'nın Allah'dan Muaviye'nin hakkiyle yararlanmasını niyaz ettiği bu hadis-i şerif, insanların şahsî kusurlarını araştırmanın haramlığına delâlet etmektedir. Nitakim Kur'an-i Kerimde yüce Allah: "Birbirinizin kusurunu araştırmayın"[394] buyurmuştur.
Yine hadis-i şerifte bir kimsenin kusurlarını araştırmanın o kimsenin helakine sebep olabileceği ifade buyuruluyor.
Gerçekten kusurları araştırılıp ortaya çıkarılan bir insan, artık kusurlarının herkes tarafından bilindiğini düşündükçe yavaş yavaş utanma duygusunu tamamen kaybedip herkesin gözleri önünde kusur işlemekten çekinmez bir hale gelir. Çünkü utanma duygusunu kaybeden insan, artık her kusuru işleyebilir. Nitekim bir hadis-i şerifte "Utanmazsan dilediğini yap!.."[395] buyurulmuştur. Ebû'd-Derdâ'nın sözünün tercemede gösterdiğiniz anlama geldiği, Bezlu'I-Mechûd'da o ibare ile ilgili açıklamadan anlaşılmaktadır.[396]

4889... el-Mikdam b. Ma'dikerib ile Ebu Umame'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir devlet yetkilisi, halka su-i zan ile muamele yapmaya kalkışacak olursa onları yoldan çıkarmış olur."[397]

Açıklama

Yetkili makamlarda bulunan kimseler, idaresi altında bulunan kimselere şüphe ve su-i zanlarına dayanarak muameleye kalkışacak olurlarsa haklarında su-i zan beslenen bu kimselerin işledikleri zannedilen zararlı fiillerle birlikte daha başka zararlı fiilleri de işlemeye itmiş olurlar.
İnsanlar haklarında kötü niyetler beslendiğini hissettikleri zaman çok olumsuz tepkiler gösterirler. Genellikle olumsuz bir şekilde kendini gösteren bu tepkiler çoğu zaman nefret, kin ve intikam duygularını da beraber getirirler.
Bilindiği gibi karşılıklı sevgi ve saygının yerini kin ve nefretin aldığı cemiyetlerde, huzur ve sükûndan eser kalmaz. Huzur ve sükûnun yerini kargaşanın aldığı bir ortamda insanların çok şeylerini kaybettiklerinde şüphe yoktur. Bu bakımdan yetkililer idaresi altındaki insanlara zanla muamele etmekten son derece kaçınmalıdırlar.[398]

4890... Zeyd b. Vehb'den (rivayet edildiğine göre); Hz. İbn Mes'ud'a (bir adam) getirilmiş de:
Bu adamın sakalından şarap damlıyor, denmiş. Hz. Abdullah (b. Mes'ud da):
Biz (gizli) kusur araştırmaktan nehyedildik, fakat bize bir suç açıkça görünecek olursa onu cezalandırırız, cevabını vermiş.[399]

Açıklama

Bilindiği gibi, tecessüs daha çok kötülükleri, kusurları araştırmada kullanılan bir tabirdir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, bu manada tecessüsün yasaklanmış olduğunu ifade etmektedir. Şu hadis-i şerif tecessüsün kötülüğünü ne güzel ifade etmektedir.
"Hz. Peygamberi gördüm, Kabe'yi tavaf ediyor ve şöyle buyuru-yordu: Ne kadar temizsin, kokun ne kadar hoş! Ne kadar büyüksün saygınlığın da ne kadar büyük, Muhammed'in varlığı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, mü'minin malının ve kanının hanımlığı Allah katında senin haramhğından daha büyüktür. Onun hakkında ancak hüsn-ü zanda bulunabilirler."[400]

38. Bir Müslümanın Ayıbını Örtmek

4891... Ukbe b. Âmir'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.), (şöyle) buyurmuştur:

"(Bir müslümana ait) herhangi bir kusuru görüp de onu saklayan kimse diri diri mezara gömülen bir kız çocuğunu (o) mezardan .çıkararak hayata kavuşturan kimse gibidir."[401]

4892... Ukbe b. Âmir'in katibi Dühayn dedi ki: "Bizim şarap içen bir takım komşularımız vardı. Ben (birgün) kendilerini (şarap içmekten) men'ettim de vazgeçmediler. Bunun üzerine Ukbe'ye varıp: "Ben şarap içen bu komşularımızı (şarap içmekten) nehyettiğim halde vazgeçiremedim. Ben de onlar(ı bu işten vazgeçirmesi) için polis çağıracağım" dedim. (Ukbe de bana:)
Onları bırak, cevabını verdi. Sonra Ukbe'ye bir daha varıp:
Gerçekten komşularımız şarap içmekten vazgeçmeye yanaşmıyorlar. Ben de kendilerini vazgeçirmesi) için polis çağıracağım, dedim.
Yazık sana onları bırak! Çünkü ben Rasûlullah (s.a.)ı şöyle buyururken) işittim; dedi ve (bir önceki) Müslim (b. İbrahim) hadisinin manasını rivayet etti.
Ehû Dâvud der ki: Haşim ibn el-Kasım bu hadise ilaveten Leys' den (şu sözleri de) rivayet etti. (Ukbe sözlerini şöyle tamamladı: Bunu böyle) yapma; (fakat) önce onlara (yumuşaklıkla) Öğüt ver. (Eğer vazgeçmezlerse o zaman) kendilerini tehdid et.[402]

Açıklama

Hadis-i şerif, bir müslümanın gizli kalan bir kusuruna şahid olup da onu başkalarına açmadan gizleyen bir kimsenin diri diri mezara gömülen bir kız çocuğunu mezardan çıkararak hayata kavuşturmak kadar faziletli bir iş yapmış olacağını ifade etmektedir.
Çünkü, aslında Peygamberler dışında gizli günahları bulunmayan kimse, hemen hemen yok denecek kadar azdır. Kul kusursuz kalmaz. Bu gizli kusurlar kul ile Allah arasındadır. Kul bu kusurlarını açığa vurmayıp tevbesi ile meşgul olmakla mükellef bulunduğu gibi, başkaları da onları araştırmaktan kaçınmakla ve tesadüfen muttali olması halinde de onları saklamakla mükelleftir.
Eğer insan mü'min kardeşinin tesadüfen muttali olduğu kusurların! başkalarına açarsa, o kimse insanlar arasında itibarını kaybederek, büyük bir boşluğa düşebileceği gibi, nasıl olsa başkaları tarafından kötü tanındığı düşüncesine kapılarak artık aynı kusurları açıktan işlemekten çekinmeyen hayasız bir insan haline de gelebilir. Bir müslüman için böyle bir duruma düşmek ise diri diri mezara gömülmekten farksızdır.
Muttali olduğu kusurları saklayarak, kusur sahibi müslümanı böyle rezil ve rüsvay bir duruma düşürmekten kaçınan kimsenin tutumu ise, elbette diri diri mezara gömülen bir kimseyi mezardan çıkararak tekrar es ki hayatına kavuşturmaya denktir.
Ancak bu tutum gizliden günah işleyen kimseler hakkında olunca makbul ve övgüye layıktır.
Açıktan günah işleyen ve kusurlarını herkese ilan eden kimseler hakkında takınılacak tavır ve takib edilecek yol ise bu değildir. Onların isyanlarına rastlandığı zaman kendilerine elle, yahut dille müdâhele edilecek, fakat buna güç yetirilmediği takdirde güvenlik kuvvetlerine haber verilecektir.
İbn Şahin bu hadisin garib olduğunu, Ebu Said ibn Yunus da illetli olduğunu söylemiştir. Hadisin ravisi İbrahim'in güvenilir bir râvi olup olmadığı konusunda ulemâ ihtilâfa düşmüştür.[403]

Din Kardeşliği [404]

4893... Salim'in, babası (İbn Ömer) den (rivayet ettiğine göre) Peygamber (s.a.)'in buyurmuştur:
"Müslüman, müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikeye atmaz. Kim din kardeşinin bir ihtiyacının karşılanması için çalışır çabalarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar. Her kim (dünyada) bir müslümanın bir sıkıntısını giderirse bu sebeple Allah ondan kıyamet gününün sıkıntısından birini giderir. Her kim (dünyada) bir müslümanın kusurunu gizlerse Allah da kıyamet gününde onu(n kusurunu) gizler."[405]

Açıklama

Müslümanların kardeşliği İslamiyet itibariyledir. Aralarında ittifak ve mutabakat bulunan iki şeye Arapçada kardeş denilir.
Müslüman tabiri: Hür, köle, baliğ ve mümeyyiz olan her ferde şamildir. Binaenaleyh müsllimanlıkta, kölelerle sahipleri de kardeştirler.
Metinde geçen: "...ona zulmetmez," cümlesi emir manasındadır ve te'kid kabilindedir. Binaenaleyh müslümanın müslümana zulmetmesi haramdır.
İbn Battal "Mazluma yardım etmek farz-ı kifâyedir; Sultana ise farz-ı ayndır" demiştir. İbnu't-Tîn; "Müslümanın müslümana zulmetmekten kaçınması farz, onu tehlikeye atmaktan kaçınması ise müstehabdır." demişse de Aynî bunların hükümlerinin yerine göre değişebileceğini söylemiştir.
Müslümanın suçunu örtbas etmek kendisine gizlice tenbih ve nasihatta bulunmaya mani değildir. Bu hüküm aşikâre suç işlemeyenler hakkındadır. Zamanımızda olduğu gibi her suçu pervasızca gözler önünde yapanlar bundan hariçtir. Bunlara "fâsik" denilir ki gıybetleri mubahtır. Rasûlullah (s.a.) bu hususta:
"Fâciri alem bilip dururken anmaktan çekmiyorsunuz. Onu kendisinde bulunan şeylerle anın ki, insanlar onu tanısınlar" buyurmuştur.[406]

Kurbe: Gam, keder manasına gelir. Bir kimsenin gam ve kederini sıkıntısını gidermek malla, canla veya mevki ile olabilir. Nevevî diyor ki: "Burada mendup olan örtbas etme emri, günahlarını açıktan işlemeyip gizleyen kimseler hakkındadır. Eziyet ve şerrinden korkulmazsa kendisini uluemre şikayet etmek müsteh'ab olur. Çünkü onun suçunu örtbas etmek ona daha ziyade eza cefaya, hürmetler çiğnemeye ve daha başka suçları işlemeye cesaret kazandırır. Bütün bunlar olmuş bitmiş bir suçu Örtbas etmek hakkındadır. Henüz yapılmakta olan bir suçu gören bir kimseye ona itiraz etmesi ve elinden geliyorsa men etmesi vacibtir. Te'hiri helal değildir. Men etmekten acizse meseleyi -bir mefsedet terettüb etmeyeceğinden emin olmak şartiyle- uluemre şikayet etmesi lazımdır. Ravilerin, şahidlerin, sadaka, vakıf ve yetim mallarına nezaret eden emin kimselerin ve emsalinin cerh edilmelerine gelince; gerektiği zaman bunları cerh'etmek vacibdir. Ehliyetlerine dokunan bir halleri görülürse onu Örtbas etmek helal değildir. Bu hal haram olan gıybetten değil, vacib olan nasihattan maduttur. Ulema bu hususta ittifak etmiştir."[407]

39. Karşılıklı Olarak Biribirlerine Şovenlerin Vebali

4894... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Karşılıklı olarak sövüşen her iki kişinin söyledikleri (kötü söz-leri)nin günahı, (kendisine küfredilerek haksızlığa uğrayan) mazlum kimse (küfrü başlatan kimseden) daha da ileri gitmediği sürece (küfre) ilk defa başlayan kimsenin üzerindedir."[408]

Açıklama

Hadis-i şerif bir müslümana sövmenin günah oldugunu açıkça ifade etmektedir
Nitekim diğer bir hadis-i şerifte de; "Müslümana sövmek fısktır.Onu öldürmekse küfürdür" buyurulmaktadır.[409]
Karşılıklı olarak birbirlerine söven iki kişiden sövüşmeyi ilk başlatanın günahı bellidir. Sövüşmeyi başlattığı için bir günah işlemiş olduğunda şüphe yoktur.
Kendisine sövüldüğü için karşısındakine küfürle karşılık veren öbür kimsenin verdiği bu karşılığın da bir günah olduğu kesindir.
Önce kendisine sövüldüğü için aynı şekilde karşılık vermek durumunda kalan şahıs karşılık verirken sövmede karşısındakinden daha da ileri gitmediği sürece her ikisinin günahı da sövmeyi ilk başlatanın üzerinde kalır. Saldırıya Önce uğramış olan kişi, bu günahlardan kurtulur. Fakat bu kişi karşılık vereyim derken küfürde saldırıyı, ilk başlatandan daha da ileri gidecek olursa dengeyi bozan kısmın günahı kendi üzerinde kalır. Gerisinin günahı ise yine küfrü ilk başlatanın olur.[410]

40. Alçak Gönüllülük

4895... Iyaz b. Hımar'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Yüce Allah bana: Mütevazi olunuz da kimse kimseye zulmetmesin ve büyüklük taslamasın! diye vahyetti."[411]

Açıklama

Tevazu, müslümanın en belirgin vasıflarından biridir.Azamet ve büyüklük ise Allah'ın sıfatlarındandır. Nitekim yüce Allah bir hadis-i kudside şöyle buyurmuştur: "Azamet ve büyüklük, benim iki sıfatımdır. Kim (bu iki sıfattan) birini takınarak bana ortaklığa kalkışırsa şüphesiz ona azab ederim."[412] Binaenaleyh kibirlenip böbürlenen kimseler Hanlık makamına tecavüz edip yüce yaratıcının sıfatlarının birinde ona meydan okumuş olurlar.
Şu âyet-i kerimede kibirlilerin âhirette hüsrana uğrayacakları belirtilerek müslümanlar uyarılmaktadır: "Bu âhiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyenlere veririz. Sonuç Allah'dan korkanlarındır."[413] Diğer bir âyet-i kerimede de şöyle buyurmuştur:
"İnsanları küçümseyip yüz çevirerek, yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Şüphesiz ki Allah kendisini beğenip övünen hiç bir kimseyi sevmez."[414]
Rasûl-i zişan efendimiz de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur:
"Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kimse cennete giremez."
Bir adam:
İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını ister, dedi,
Bunun üzerine Efendimiz:
Allah güzeldir, güzelliği sever, kibir hakkı örtmek ve insanları hakir görmektir, buyurdu.[415]
Kibirlileri en şiddetli azab ile tehdid eden nasların yanısıra alçak gönüllülüğü öven naslar da vardır. İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif bu naslardan biridir. Mütevazı insan kuruntu ve kibirden temizlenerek, Allah için tevazu gösterdikçe derecesi yükselir.[416]
Rasûlullah (s.a.)'ın yaşantısı her yönüyle örnek olduğu gibi tevâzuda da eşsiz bir örnek idi. Şefkat, yumuşak huyluluk ve hoşgörüde bir nümü-ne-i imtisal idi. Hatta oynayan çocukların yanından geçerken üzerinde bulunan Peygamberlik gibi yüksek bir makam dahi onu çocuklara selam vermekten alıkoymazdı. Onlara selam verir, yumuşak davranır, gönüllerini hoş ederdi. Hiçbir şeyi küçük görmezdi.
"Bir paçaya yahut buda davet edilsem giderim. Bir paça yahut bud hediye edilse kabul ederim" buyururdu.[417]

41. İntikam Almanın Hükmü

4896... Said İbn el-Müseyyeb'den demiştir ki:
(Birgün) Rasûlullah (s.a.), sahabilerile birlikte otururken bir adam Hz. Ebu Bekire diliyle sataştı ve onu incitti. Hz. Ebû Bekirse ona karşılık vermedi. Biraz sonra (adam) onu ikinci defa incitti. Hz. Ebu Bekir (yine) sessiz kaldı. Sonra adam Hz. Ebu Bekir'i üçüncü kez rahatsız etti. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir de (ona gereken cevabı vermek suretiyle) ondan intikam aldı.
Hz. Ebu Bekir intikam alma yoluna gidince Rasûlullah (gitmek üzere) ayağa kalktı. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir:
Ey Allah'ın Rasûlü, yoksa bana kızdın mı? dedi. Rasûlullah (s.a.) de:
"(O adam sana atıp tutmaya başlayınca senin adına ona cevap vermek üzere) gökten bir melek inip onun sana karşı söylediği sözleri yalanlamaya başladı. Sen ona karşılık vermeye başlayınca (araya) bir şeytan çıkıp geldi. Bense şeytanın bulunduğu yerde oturmam" buyurdu.[418]

4897... (Said b. Ebi Said'in) Hz. Ebu Hüreyre'den (naklettiğine göre); "Bir adam, Hz. Ebu Bekir'e sövmüş..." (Hadisin kalan kısmında Said b. Ebi Said bir önceki hadisin) bir benzerini rivayet etti.
Ebu Davud der ki; Bu hadisi (aynen) Süfyan gibi Sapan Ibni Isa da ibn Adan dan rivayet etmiştir.[419]

Açıklama

"Kötülüğün cezası da ona denk bir kötülüktür, fakat kim bağışlar ve (kendisiyle düşmanı arasını) düzeltirse onun mükâfatı Allah'a aittir. Elbette o zalimleri sevmez"[420]
"Eğer bir ceza ile mukabele edecek olursanız ancak size yapılan azab ve cezanın misli ile yapın (daha fazla ileri gitmeyin); sabredersiniz and olsun ki bu tahammül edenler için daha hayırlıdır"[421] âyeti kerimelerinde açıklandığı üzere insanın kendisine zulmeden kimseye onun zulmüne denk olacak yani onu aşmayacak şekilde mukabelede bulunarak intikam alması caiz olmakla birlikte, onun bu zulmünü sabırla ve afla karşılaması kendisi için daha hayırlı ve sevabh olur. Nitekim (2894) numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.
Her ne kadar Hz. Ebu Bekir, kendisine yapılan saldırının ikisini sabırla karşılayıp birine haddi tecavüz etmeyecek şekilde karşılık vermek suretiyle, âyet-i kerimelerde açıklanan ruhsat ve azimet yollarının her ikisiyle de amel etmiş ve kendisini haddi tecavüz etmekten korumuş ise de, kendisi için daha hayırlı olacağı cihetle Rasûl-i zişan efendimiz, bu hususta kendisine azimet yolunu tavsiye etmiş, azimet yolunu tuttuğu sürece, kendisi adına bir meleğin cevap vereceğini, ruhsat yolunu tutması halinde ise münakaşanın uzaması söz konusu olup bu durumda şeytanların devreye gireceklerini haber vermiştir. Perde arkasını bilip ona göre hareket etmenin değerini bilenler için ne güzel bir öğüt! Her ne kadar bu rivayetler mürsel iseler de birbirlerini teyid ettikleri için zayıflıktan kurtulmuşlardır.[422]

4898... (Abdullah) İbn Avn dedi ki:
Ben (ilmine güvendiğim kimselere): "Kim, kendisine edilen zulümden sonra hakkını alırsa artık böyleleri üzerine (ceza için) bir yol yoktur"[423] (âyet-i kerimesinde sözü geçen) intikam almanın hükmünü sordardım. Bana AH İbn Zeyd İbn Cud'ân, babasının hanımı olan Ümmü Muhammed'den (bir hadis naklederek bu soruma cevap verdi)
İbn Avn dedi ki (bana bu hadisi başkaları da rivayet etti. Ravilerin hepsi de şöyle) rivayet ettiler:
"Ümmü Muhammed, Müminlerin annesi (Hz. Âişe')nin yanına girer (çıkar)dı. (Birgün) mü'minlerin annesi (Hz. Aişe ona şöyle) demiş:
Bir defasında yanımda Zeyneb bint Cahş varken Rasûlullah (s.a.) yanıma gelmişti. (Hz. Zeyneb'i görmeden) eliyle (kan-koca arasında geçen bir hareket) yaptı. Ben de kendisine bir işarette bulunarak kendisini Zeyneb'in varlığından haberdar ettim. Rasûlullah da (bu hareketi) bıraktı ve (Hz. Aişe'nin verdiği bu habere göre) Hz. Zeyneb de Hz. Aişe'ye (dönüp O'na) dili ile sataşmış, Hz. Peygamber onu (bundan) nehyetmiş ise de Hz. Zeyneb sataşmasından vazgeçmemiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz.Aişe'ye:
Sen de ona dil uzat, demiş o zaman Hz. Aişe de Hz. Zeyneb'e dil uzatmış ve Hz. Zeyneb'in hakkından gelmiş. Bunun üzerine Hz. Zeynep, Ali (r.a.)'e (şikayete gitmiş) ve: "Muhakkak ki Aişe (r.anha) (bana hakaret etmekle Haşimoğullanndan olan) size (de) hakaret etmiş oldu" demiş. (Aynı şekilde varıp Haşimoğullarına şikayet) etmiş, derken Hz. Fatma (durumu arzetmek ve Hz. Zeyneb'in hakkını aramak üzere Hz. Peygamber'in huzuruna) gelmiş (Hz. Peygamber de) O'na:
"Ka'be'nin sahibine yemin olsun ki o, (Aişe) senin babanın sevgili eşidir. (O Haşimoğullarına dil uzatmış bile olsa sakın onun aleyhinde birşeyler söyleme)" buyurmuş. Hz. Fatma da dönüp gitmiş Haşimoğullarına varıp:
Gerçekten ben Hz. Peygambere (varıp) şöyle şöyle dedim; o da bana şunları şunları söyledi, demiş; ayrıca Ali (r.a.) Peygamber (s.a.)'e varıp O da bu mevzuda kendisiyle konuşmuş.[424]

Açıklama

Bir Önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi aslında (sözlü çekişmelerde) yapılan saldırıyı ona denk olacak şekilde karşılamak caiz olmakla birlikte, tamamen sükût yolunu tercih ederek çekişmenin uzamasını önlemek daha faziletli bir iştir, fazilet erbabının yoludur.
Bir Önceki hadis-i şerifte söz konusu edilen böyle bir çekişmede Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir için sükûtu tavsiye ederken

mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Aişe'nin kendisine saldıran Hz. Zeyneb'e karşılık vermesini tavsiye etmiştir. Bu husus açıklanması gereken önemli bir meseledir.
Hadis sarihlerinin açıklamalarına göre, Hz. Peygamber'in Hz. Ebu Bekir'e bir münakaşa esnasında sükûtu tavsiye ederken, Hz. Aişe'ye cevap vermeyi tavsiye etmesi, Hz. Ebu Bekir'le, Hz. Aişe'nin manevi makamlarının farklılığından kaynaklanmaktadır.
Hz. Ebu Bekir, makam itibariyle daha yüksek ve hadiselere tahammül gücü daha fazla olduğu cihetle ona tahammülü daha zor olan sükût yolunu tavsiye ederken, Hz. Aişe'ye tahammül gücünü aşacağı için sükûtu tavsiye etmemiş, hasmının saldırısını dengeleyecek şekilde bir cevap vermesini tavsiye etmiştir.
Eğer Hz. Ebu Bekir'e de bu yolu tavsiye etseydi, evlayı terk demek olan bu yol, onun yüksek makamına uygun düşmezdi.
Ayrıca bir önceki hadisede Hz. Ebu Bekir'in hasmına cevap vermesinin münakaşanın uzamasına sebep olması şeytanın da bu münakaşadan dolayı iki müslüman arasına fitne girmesi için ümitlenmesine yol açması söz konusu idî.
Nitekim Hz. Ebu Bekir'in sükûtu, Hz. Aişe'nin de cevap vermesi münakaşaların kısa zamanda sona ermesinde müessir olmuştur.
Bu bakımdan münakaşada sükûtu tercih etmek evla olmakla beraber münakaşanın sona ermesi ya da çıkması muhtemel bir fitnenin önlenmesi hasma karşı tonlu bir cevabın verilmesine bağlı ise o zaman tehlikenin durumuna göre cevap vermek bazan müstehab, bazan da vacip olur.
Hz. Peygamberin Ebu Bekir'e sükût tavsiye etmesi, bir meleğin O'nun namına hasmına cevap vermiş olması ile açıklanabilir. Fakat Hz. Peygamber, Hz. Aişe adına Hz. Zeyneb'e böyle bir meleğin cevap vermesine gönlü razı olmadığı için, Hz. Aişe'ye cevap vermeyi tavsiye etmiş olabilir. Ayrıca Hz. Zeyneb'in Hz. Aişe'ye saldırısı Hz. Peygamber'in bir hareketinden doğmuş olduğu için, bu saldın netice itibariyle Hz. Peygamber'e yapılmış bir saldırı haline dönüşebilirdi. Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb için
böyle bir tehlikenin doğmasından korktuğu ve bunun önlenmesinin de Hz. Aişe'nin vereceği cevapla mümkün olacağına inandığı için Hz. Aişe'ye cevap vermeyi tavsiye etmiş olabilir.
Bu hadisin ravisi Ali İbn Zeyd güvenilir bir ravi değildir. Ümmü Muhammed ise Münzirî'nin zannettiği gibi Ümmü Ced'ân değildir. Zeyd İbn Ced'ân'ın hanımıdır.[425]

42. Ölüler Aleyhinde Konuşmak Yasaklanmıştır

4899... Âişe (r.anhâ)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Kendisiyle sohbet ettiğiniz mü'min) bir arkadaşınız vefat ettiği zaman onu bırakınız. Hakkında kötü sözler söylemeyiniz."[426]

4900... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (a.s.):
"Ölülerinizin iyiliklerini anınız kötülüklerin (i zikretmek)den kaçınınız" buyurmuştur.[427]

Açıklama

Metinde geçen "ölülerinizin iyiliklerini anınız" emri istihbab ifade eder. Bu bakımdan müslümanların ölülerinin iyiliklerini anmak müstehabtır.
"Ölülerinizin kötülüklerini anmaktan kaçının" emri ise farziyyet ifade ettiğinden müslümanların ölülerinin kötülüklerini anmak haramdır. Çünkü bir müslüman, öldükten sonra aleyhinde konuşmak, bir gıybettir. Hatta bir müslümamn ölümünden sonra aleyhinde konuşmak, sağlığında aleyhine konuşmaktan daha da çirkindir. Çünkü sağlığında aleyhinde konuşulan kimseyle helalleşmek mümkün olduğu halde, ölü bir kimseyle helâlleşmek mümkün değildir. Fakat kâfirlerin ve bidatçilerin sağlıklarında olduğu gibi ölümlerinden sonra da aleyhinde konuşmakta bir sakınca olmadığı gibi, bazan halkı tehlikelerinden korumak için kötülüklerini hatırlatmak dinî bir görev olur.
Ayrıca ulemâ, güvenilir olmayan ravilerin kusurlarını sağlıklarında ve ölümlerinden sonra zikretmenin cevazında ittifak etmişlerdir. Mevzumuzu teşkil eden (4900) no'lu hadisin ravisi İmran İbn Enes, tenkid edilerek güvenilir bir ravi olmadığı söylenmiştir.[428]

43. Azgınlık (Haddini Aşmak) Yasaklanmıştır

4901... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İsrail oğullarının içinde biri hayra diğeri de şerre yönelmiş iki kişi vardı. Birisi günah işlemekle, diğeri de ibadetle meşguldü. İbadetle meşgul olan devamlı olarak diğerini günah işlerken görür ve (her tefasında da ona): "Vazgeç" derdi. (Yine) birgün (onu böyle) günah üzerinde bulup ona "vazgeç" dedi o da:
Benim karşımdan çekil, benim Rabbim seni benim üzerime bir gözetleyici olarak mı gönderdi? diye cevap verdi. Bunun üzerine (beriki):
Allah'a yemin olsun ki (böyle devam edersen) Allah seni affetmez yahutta seni cennete sokmaz, dedi. Bir süre sonra ikisi de vefat ettiler ve alemlerin rabbi huzurunda bir araya geldiler. (Yüce Allah) şu ibadete düşkün olana:
Sen beni (m kullarıma nasıl muamele yapacağımı kesinlikle) biliyor muydun, yahut benim elimde olan (tasarruf imkanın)a

sahip miydin, (de kulum hakkında benim adıma böyle kesin bir hüküm verebildin) dedi.
Günahkâr olana:
Git rahmetimle cennet(im)e gir, buyurdu. Diğeri için de: "Bunu cehenneme götürün" emrini verdi.
Hz. Ebu Hüreyre dedi ki: "Varlığım elinde olana zata yemin olsun ki (sözü geçen âbid adam diğeri için böyle kesin bir hüküm vermekle) öyle bir söz söylemiş oldu ki, (bu kelime) (kendi) dünyasını da âhiretini de helak etti."[429]

Açıklama

Bilindiği gibi "Hüküm Allah'mdır.[430] "Kendine şirk koşu|msım affetmez"[431] "Şirkin dışındaki günahları dilediği kimseye mağfiret buyurur"[432] "Dilediğini de azab eder."[433] Herşey onun elindedir, onun üstünde hiçbir güç yoktur. Öyleyse Rasûlullah (s.a.)'ın dışında onun adına hiç kimsenin hiçbir kimse hakkında hüküm verme hakkı olmadığı gibi, cennete ya da cehenneme gönderme yetkisi de yoktur. Bir kimsede böyle bir yetki görmek ise onu Allah'a ortak kılmak anlamına geleceğinden şirktir.
Nitekim şu âyet-i kerimede ifade edilmek istenen de budur. "Onlar, âlimlerini ve rahiblerini AHah'dan başka rabbler edindiler."[434]
Ancak Allah'ın Kur'an-ı Keriminde ve Rasûlullah'm hadis-i şeriflerinde açıklamış oldukları hükümleri halka açıklamak böyle değildir. Bu sadece Allah'ın ve Rasûlünün emirlerini yine Allah'ın ve Rasûlunun bu mevzudaki emirlerine uyarak halka nakletmekten ibarettir. Binaenaleyh bir kimsenin Allah adına kendi kafasından hüküm vermesi onu dünya ve âhirette iflasa sürükler.[435]

4902... Ebu Bekre'den (şöyle dediği rivayet edilmiştir): Rasûlullah (s.a) buyurdu ki:
"Ahirete ertelenecek cezası ile beraber, sahibi için zulüm ve akrabayı ziyareti terk kadar, Allah'ın cezalandırmayı çabuklandırmasına layık olan bir günah yoktur."[436]

Açıklama

Bağy: Zülüm etmek, haktan ayrılmak, İslam devletine isyan etmek, yaratıklara karşı kötü davranmak ve kibirli olmak gibi manalara gelir. Sindî, hadiste geçen bu kelimeyi zulüm ve yaratıklara kötülük etmek şeklinde yorumlamıştır,
Katiat-i Rahim: Akraba ile ilgiyi kesmek, onlara gerekli ilgiyi göstermemek ve onlara karşı üzerine düşeni yapmamaktır. Sıla-i rahim ise bunun zıddı ve tersidir. Yani Akraba ile iyi ilişki kurmak, onlara karşı üzerine düşeni yapmaktır.
Zulüm, haksızlık ve yaratıklara kötülük etmek ile akraba ile ilgisizlik suçlarına karşı âhirette verilece cezadan başka dünya hayatında da ceza verileceği, hem de diğer günahların cezalarından önce verileceği, ilk iki hadiste bildirilmiştir. Bilindiği gibi bazt suçların cezasının bir kısmı âhirete bırakılmakla beraber bir kısmının cezası da dünyada verilir. İşte bu iki günah bu tür suçlardandır.[437]

44. Hased (Kıskançlık)

4903... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Hasedden (kıskançlıktan) sakınınız. Çünkü ateşin odunu yediği gibi kıskançlık da iyi amelleri yer bitirir." Yahutta: ("odunu" lafzı yerine) "otu" (diye) buyurmuştur.[438]

Açıklama

Hased: Başkasında olan nimetten (can, mal sıhhat) huzursuz olup, elem duyarak, o kişiden o nimetin gitmesini istemektir. Cehalet ile tamahkârlığın birleşmesinden, kaynaşmasından doğar. Akran ve akraba arasında çok olur.
Hased, çirkin ahlâkın en zararlılanndandır. Şeytanın ebedî saadetten mahrumiyetine sebep de Hz. Adem'e hased etmesi ve büyüklenmesi idi. Hased herkeste bulunur. Fakat derecesi farklıdır. Kiminin hasedi hayalinden gelir, geçer, kiminin içinde biraz kaldıktan sonra akıl ve insafın üstün gelmesiyle dağılır gider. Bazılarınınki de nefiste yerleşir, gittikçe artar, işte asıl hased, buna derler.
İmam Gazzalî hasedi doğuran yedi sebeb bulunduğunu söyler:
a. Düşmanlık,
b. Kuvvetli, üstün ve yüce olma isteği,
c. Büyüklenme,
d. Kendini beğenme,
e. İsteklerini elinden kaçırma korkusu,
f. Riyaset (başkanlık) sevgisi,
g. Kişinin tabiatının alçaklığı ve pisliği.
Bunların hepsi hasede sebep olmakla beraber en âdisi nefsin ve huyun pisliğinden kaynaklanan haseddir.
Rezil ve sefil kişilerin çoğunun faziletli,ve değerli kişilere karşı olan çekemezlikleri bu nevidedir.
Böylesi bir nefse sahip olan kişiler sürekli olarak azab içinde kalırlar, diğer kişiler yükseldikçe nimet sahibi oldukça, bunlar alçalır ve azabdan kıvranırlar. Cenab-ı Hakk'ın sonsuz kerem ve nimetlerinden kişilere isabet eden her mevki, mal, nimet

karşısında bunlar binbir mihnet ve sıkıntı içinde bulunurlar. Bu kısım hasedin ilacı zor olduğundan böyle bir mizaca sahip olan kimselere kolay kolay şifa bulamazlar. Zira kaynak dışarıda değil, nefsinin pisliğindendir.
Hasedçi çoğu zaman, içinde bulunduğu tahammül edilmez. Sıkıntının şevkiyle hased ettiği kişinin gıybetini yapmak zorunda kalır.
Gıybet, ise kıyamet gününde kişinin salih amellerinin, gıybeti edilen kimseye gitmesine, gıybeti yapılan kimsenin günahlarının da gıybet eden kimseye yükletilmesine sebep olur. Ayrıca hasetçi çoğu zaman haset ettiği kimsenin elinde bulunan nimetlerin zevalini ister. Bu ise Allah'ın kaza ve kaderine karşı gelmek demektir. İşte hased, sahibini böyle amellerinin sevabını alamayan, müflis ve bedbaht bir duruma düşürdüğünden, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, hasedin yaptığı bu tahribat ateşin odunu ya da otu yakıp bitirişine benzetilmiştir.
Haset ettiği kişiye zarar vermeye, gıybetini yapmaya götüren hasetler
haramsa da etrafına zulmeden, eza ve cefa veren zâlim düşmanlar için ellerinde bulunan nimetlerin zevalini temenni etmekte bir sakınca yoktur.[439]
İslâm terazisinde kefesi daima ağırbasan insan, sadık, saf ve nefsi hile, ihanet, hased ve düşmanlıktan temizlenmiş olan insandır. İbadeti az da olsa kefesi ağır basar bu insanın.
Göğsü kin ve hased dolu olan, insanları rahatsız eden bir insan ise ibadeti çok da olsa kefesi hafif kalacaktır. Çünkü o, duvardaki hafif, içi boş bir tuğlaya benzer ve onun gibileri bu duvarın yıkılmasına sebep olur. İsIâmın istediği örnek müslüman, güzel ibadet, temiz kalp ve iyi muamelenin kendinde toplandığı özü sözü uygun bir kimsedir. İşte bu tip müslümanlarla İslam toplumunun yapısı kuvvetlenir ve Rasûlullah'ın belirttiği şekilde birbirine kenetlenmiş duvar gibi olur. Böylece bu temiz ve birbirine kenetlenmiş toplum, Allah'ın âyetini insanlara taşımaya lâyık olur.[440]

4904... Sehl İbn Ebi Umame şöyle demiştir:
"(Birgün) babamla birlikte, Ömer İbn Abdulaziz'in Medine Valiliği zamanında, Medine'de Enes İbn Malik'in yanma girdim. Bir de baktık ki Hz. Enes yolcu namazı gibi ya da ona benzer (kısa) bir namaz kılıyor. Selam verince babam (O'na):
Allah sana rahmet etsin, söyle bakalım bu (kıldığın) farz bir namaz mıdır yoksa kıla geldiğin nafile bir namaz mıdır? dedi (O da:)
Bu farz namazdır ve Rasûlullah'ın namazıdır. (Ben) unutarak yanıldığım birşey dışında (bunda bile bile) hiçbir yanlışlık yapmadım. Muhakkak ki Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "(Kendiliğinden) nefislerinize zorluk çıkarmayınız. Sonra size (Allah tarafından) zorluk çıkartılır. Nitekim (geçmiş ümmetlerden) bir kavim kendilerini zora koştular da Allah da onlara zorluk çıkardı. İşte kiliselerde ve mabetlerde kalıntıları bulunan "ruhbanlığı da onlar uydurmuşlardır."[441] Sonra ertesi günü (Ebu Umame) sabahleyin (Hz. Enes'e) varıp:
(Bizimle beraber çöl yolculuğuna katılman ve oradaki ibretli eserleri) görmen ve ibret alman için (sen de hayvanına) binmez misin? dedi. (Hz. Enes de:)
Evet, cevabını verdi. Bunun üzerine hepsi de (vasıtalarına) bindiler ve halkı helak olmuş, yıkılmış ve yok olmuş, tavanları çökmüş bir diyara geldiler. (Ebu Umame Hz. Enes'e:)
Bu diyarı tanıyor musun? diye sordu, (Hz. Enes de:)
Burayı ve halkını hem de nasıl tanıyorum. Burası öyle bir kavmin diyarıdır ki, onları azgınlık ve kıskançlık helak etti. Çünkü haset iyiliklerin nurunu söndürül-, azgınlık ise bunu ya doğrular, ya da yalanlar. (Yanı azgınlık hasedin yapılmasını istediği kötü fiilleri ya yerine getirip onun hükmünü icra eder. Ya da onun hükmünü icra etmesine imkân vermez). Göz zina eder, Avuç, ayak, beden, dil ve mahrem yer de bunu ya doğrular, ya da yalanlar.[442]

Açıklama

Dine, dinin aslında olmayan unsurları sokarak dini güç yetirilmez bir ibadetler manzumesi haline getirmenin ve hasedle zulmün, ülkelerin kısa zamanda yok olup gitmesine sebep olacaklarım ifade eden bu hadis, İbn Kayyım el-Cevziyye'nin tahkikine göre, sahih değildir. Çünkü çocuk ağlaması gibi namazı kısa kesmeyi gerektiren çok ciddi bir sebep olmadıkça Hz. Peygamber'in farz namazları kısa kestiği görülmemiştir.
Şayet, bu hadisin doğruluğu kabul edilse bile, Hz. Enes'in kılmakta olduğu söz konusu namazın bir farz namaz olduğu düşünülemez. Olsa olsa sabah namazının sünneti gibi revatip sünnetlerden biri olabilir. Hz. Enes dinleri tahribten, ruhbanlıktan bahsetmekle farz namazları âdabına ve erkânına riâyet ederek kılmayı kast etmiş olamaz. Ancak, çocuk ağlaması gibi namazı kısaltmayı gerektiren çok önemli bir sebep olduğu halde namazı uzatmamayı kast etmiş olabilir.
Hasedle ilgili lüzumlu açıklamayı bir önceki hadisin şerhinde yapmış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[443]

45. La'net Etmenin Hükmü

4905... Hz. Ebu'd-Derdâ, Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştin
"Kul bir şeye lanet ettiği zaman o lanet semaya yükselir. Fakat (lanet çok korkunç bir hadise olduğundan) gök kapıları (korkularından onu kabul etmek istemezler de) hemen onun önünde kapanıverirler. Sonra yere iner; (fakat) onun önünde yer kapıları da kapanır. Sonra (gidecek bir yer bulamadığından) sağa-sola meyletmeye başlar. (Sağa ya da sola gitmek için de) bir izin bulamayınca (gerçekten lanet edilmeye lâyık) ise lanet edilen kimseye döner. (Lâyık) değilse lanet edene döner."
Ebu Davud der ki, Mervan, Muhammed, senedinde bulunan Velid h.
Rebah'ın aslında Rebah b. Velid olduğunu ve bu hadisi Nemraridan işittiğini söyledi. Yahya İbn Hassan (ondan Velid İbn

Rebah diye) bahsetmekle yanılmıştır.[444]

Açıklama

Lanet etmek, dua yoluyla birşeyin Allah'ın rahmetinden kovulmasını ve uzaklaştırılmasını istemektir. Belli bir şahsa bu manada kesin bir şekilde lanet etmek asla caiz değildir. Ancak, Ebu Cehil gibi küfür üzere öldüğü kesin olarak bilinen kimselere lanet etmekte bir sakınca yoktur. Binaenaleyh, zina isnadından dolayı, eşler arasında başvurulan lâneüeşme olayında, lanetin yöneltildiği eş kesin bir şekilde belli olmadığından sözü geçen lanetleşmede bir sakınca bulunmadığı gibi, ölüp gitmiş olan bir kafir ya da bid'atçi için: "Eğer küfür üzerinde ya da bid'at üzerinde Ölmüş ise Allah ona lanet etsin" demekte de bir sakınca yoktur. Çünkü bu nevi lanette bir kesinlik (kat'îlik) yoktur. Sadece bir şarta bağlılık (ta'lik) vardır.
"Allah hüllecîye de hülle yaptırana da lanet etsin"[445] "Allah ribayı, yiyene de yedirene de lanet etsin."
"Allah rüşvet verene de alana da lanet etsin"[446]
"Allah kendini kadınlara benzeten erkeklerle, erkeklere benzeten kadınlara lanet etsin."[447]

"Allah anne ile çocuğunu ayıranlara Iânet etsin"[448]
"Allah saçlarına, başkalarının saçlarını ulayanlara Iânet etsin."[449]
Mealindeki hadislerdeki Iânet ise muayyen bir şahsa yöneltilmemiştir. Bilakis kimlikleri meçhul kimselere yöneltilmiş bir lanettir. Bu sebeple bu nevi lanetlerde bir sakınca yoktur.[450]
Ama müslümana yakışan, hiçbir kimseye Iânet okumamaktır. Çünkü Cenab-ı Hak İblis dahil herhangi bir şeye Iânet etmemizi bize vâcib kılmamıştır. Zira peygamber (s.a.): "Mü'min sövüp sayıcı lanet edici, hayasızca konuşucu ve edepsiz değildir."[451]
"Şüphesiz ki lanet ediciler kıyamet günü ne şâhid olurlar ne de şefaatçi.."[452]
"Müslümana sövmek fasiklıktır. Onunla savaşmak ise küfürdür."[453]
"Ben lânetçi olarak gönderilmedim"[454] buyurmuştur.[455]

4906... Semure İbn Cündüb'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Birbirinize Allah'ın lânetiyie, gazabıyla ve cehennem ateşiyle lanet etmeyin"[456]

Açıklama

Hadis-i şerifde müslümanlann: "Allah'ın laneti senin üzerine olsun, Allah'ın gazabı senin üzerine olsun, Allah seni cehennemine soksun" gibi Allah'ın lanetini yada gazabını veya cehennemini ihtiva eden sözlerle birbirlerine beddua etmeleri yasaklanmaktadır.
Gerçek müslüman hiçbir zaman Iânet kelimesine ağzını alıştırmamalıdır. Çünkü "Müslümana sövmek fasıldık, onunla savaşmak ise küfürdür."[457]
"Allah Teala kötü sözü ve kötü söz söyleyeni sevmez."[458]
Nitekim Fahr-i kâinat efendimiz de: "Ben lânetçi olarak gönderilmedim, ancak rahmet (peygamberi) olarak gönderildim"[459] buyurmuştur.
İslarmn temiz havasını teneffüs etmiş bir müslümana lânetçilik ve küfürbazlık asla yakışmaz. O bu tür vasıflardan çok, ama çok uzaktır.
Gerçek bir müslüman konuştuğu her kelimenin hesabını vereceğini, kalbinin derinliklerinde hisseder. Hayat şartlan onu bazı tartışmalara sürüklerse de öfkesini yenmeyi ve sinirlerine hâkim olmayı bilir.[460]

4907... Ebu'd Derdâ Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Lânetçiler, kıyamet gününde ne şefaatçi olabilirler, ne şâhid olabilirler"[461]

Açıklama

Bilindiği gibi şefaat aslında Allah'a mahsus bir hak[462] olmakla beraber yüce Allah Rasulûne, kendisine şirk koşmayan günahkâr mü'mirilere kıyamet gününde şefaat etme izni verecektir.[463] RasûIüne bahşetmiş olduğu bu yüksek makama da "Makam-ı Mahmûd" denir.[464]
Hz. Peygambere tanınan bu ilk şefaat yetkisinden sonra şefaat etme sırası, diğer peygamberlere, âlimlere ve şehidlere verilecektir.[465] Yine meleklere ve bazı mü'mirilere de şefaat izni verilecektir.[466] Fakat, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, lânetçi kimselerin kıyamet gününde hiçbir şefaat etme yetkisine sahip olamayacakları ifade edilmektedir. Bu hadis-i şerifte ayrıca: "Ey müslümanlar, böylece sizi seçkin ve şerefli bir ümmet kıldık ki, bütün insanlar üzerine adalet örneği ve hak şahidleri olasınız"[467] mealindeki âyet-i kerimede ve benzerlerinde kıyamet gününde Hz. Muhammed ümmetine verileceği bildirilen diğer ümmetlere. Peygamberlerin tebligatta bulunduklarına dair şahitlik etme yetkisinin de lânetlilere verilmeyeceği bildirilmektedir. Metinde geçen "şahidlik" kelimesi aslında üç manaya gelebilir.
a. Ahirette diğer ümmetler hakkında ve peygamberlerin tebligatı hakkında şahitlik etmek,
b. Dünyada şahitlik etmek,
c. Allah yolunda şehid olmak. Bunların içerisinde hadisin ruhuna en uygun olanı birinci mana olduğundan biz bu manayı

tercih ettik.[468]

4908... İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre); Bir adam rüzgâra lanet etti... (Bu hadisi Musannif Ebû Davud'a rivayet eden diğer râvi) Müslim (ise bu hadisi) şöyle rivayet etti: "Hz. Peygamber zamanında rüzgâr bir adamın etekliğini vücudundan çekip aldı. Adam da rüzgâra lanet etti." Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Ona, lanet etme! Çünkü o emirle hareket eder ve bir kimse lâ-nete ehil olmayan bir şeye lanet edecek olursa o lanet kendisine döner" buyurdu.[469]

Açıklama

Allah'ın emri seresi rüzgârlar bazan esip insanlara bereketli yağmurlar getirip ekinlerin ve meyvelerin olgunlaşıp tatlanmasına hizmet ederlerken, bazan da evlerin çatılarını uçurup, ağaçlan ve ekinleri köklerinden söküp yeşillikleri kurutarak büyük felaketlere ve zararlara sebep olurlar. Bu hadiselerin hiçbiri rüzgârın kendi irâde ve arzusuyla olmuş değildir. Rüzgârın bu hâdiselere sebep olması, ancak ve ancak yerlerin ve göklerin yegâne hâkimi olan yüce Allah'ın iradesiyle, insanların imtihan hikmetine mebni olarak meydana gelmektedir. Rüzgârın irade ve ihtiyarı olmadığına göre o bu zararların meydana gelmesinde sadece bir alet hükmündedir. Bilindiği gibi alet, akıl ve irade sahibi olmadığından cezaî ehliyete sahip değildir.
Binaenaleyh müslüman herşeyde olduğu gibi; rüzgârın esip hayır ve şer getirmesi gibi tabiat olayları karşısındaki tavrında da devamlı uyanık olmalı ve daima lanet etmekten uzak durmalıdır:
"Hak kulundan intikamın yine abdiyle alır.
Bilmeyen ilm-i ledünnü anı abd etti sanır.
Her işin halikı O'dur, abd elinde işlenir.
Sanma ansız Bahriyâ, âlemde bir çöp deprenir."[470]

46. Zalime Beddua Etmek

4909... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre birgiin); kendisinin bir şeyi çalınmış da çalan kimseye beddua etmeye başlamış. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"(Böyle beddua ederek) onun günahını hafifletme" buyurmuş.[471]

Açıklama

Fethü'l-Vedûd yazarının açıklamasına göre Hz.Peygamber, Hz. Âişe'yi bir eşyasının çalınmış olmasından dolayı öfkeli bir halde hırsıza beddua ederken görünce, ona bedduayı terk etmeyi tavsiye etmiştir. Çünkü bir insanın bir insanı üzüp öfkelendirmesi, öfkelendiren kimsenin kıyamet gününde cezaya çarptırılmasını gerektirir. Öfkelenen kimsenin beddua etmesi ise bu günahı hafifletir. Öyleyse zarara uğrayan kimsenin uğradığı zarardan dolayı kendisini zarara uğratan kimseye beddua etmesinin hiçbir yararı yoktur.
Hz. Peygamberin, bu sözden maksadı suçlunun günahının azalmasını önlemek ve kesinlikle azaba çarptırılmasını sağlamak değil, beddua etmenin lüzumsuzluğunu açıklamaktır.[472]

47. Kişinin Müslüman Kardeşine Küsmesinin Hükmü

4910... Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Birbirinize düşmanlık beslemeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun! Bir müslümanın bir din kardeşine üç günden fazla küsmesi helâl değildir."[473]

Açıklama

Hased: Bir nimetin din kardeşinden alınıp kendisine verilmesini istemektir ki, pek çirkin bir şeydir.
Buğz: Sevginin zıddıdır.
Tedâbür: Birbirlerine sırt çevirmek demektir. Kaadı Iyaz'a göre bundan murad, birbirinize düşmanlık etmeyin, demektir. Birbirinizi terk etmeyin manasına geldiğini söyleyenler de vardır.
Taberanî diyor ki: "Bu gibi şeyler kazanmakla elde edilmez." Binaenaleyh onları teklif de doğru değildir. Buradaki nehiy onların sebeplerine hamledilir; yani buğzu, hasedliği ve küsüşmeyi icab eden işleri yapmayın, demektir.
Zührî'nin rivayetindeki dört hasedden murad: Buğzetmemek, hasedlik etmemek, birbirine sırt çevirme ve kardeş olmaktır.
Şafîîlere göre bu hadis, bir müslümanın din kardeşi ile üç günden fazla dargın kalmasının haram; üç gün dargınlığın ise mubah olduğuna delildir. Üçüncü günden fazla süren dargınlığın haram olduğuna nass ile üç günlük dargınlığın mubah olduğuna ise mefhum-i muhalifi ile delâlet etmektedir. Üç günlük dargınlığın affedilmesi, insanın yaradılışında gadab ve kötü huyluluk bulunduğundandır.
Hanefilere göre, mefhum-i muhalif sahih delil değildir. Onlarca üç eünden fazla dargınlığın haram olduğunu beyan, üç gün dargınlığın helal olmasını iktizafnez.
Bazıları bu dargınlığın dünyaya ait bir iş için üç gün olduğunu, âhiret için olursa üç günden fazla dargın durmanın meşru

kılındığını söylemiş, Peygamber (s.a.)'in Tebuk gazasına iştirak etmeyen üç kişi ile elli gün konuşmadığını, ashabına da onlarla konuşmamalarını emrettiğini, buna misal göstermişlerdir. Bu zevatın tevbeleri kabul buyurulduğuna dair âyet inmiş ve müslümanlar kendileri ile konuşmaya başlamışlardır.
Dargınlığın, sırf bir selamla sona erip ermeyeceği ulema arasında ihtilaflıdır. Cumhura göre mücerred bir selam vermek veya almakla dargınlık sona erer. Bir rivayette İmam Malik'in kavli de budur. İmam Ahmed'e göre dostluk eski haline dönmedikçe dargınlık geçmiş sayılmaz. Mâlikîlerden İbn Kaasim'ın kavli de budur.[474]

4911... Ebu Eyyûb el - Ensarî'den (rivayet edildiğine göre);
Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir müslümana kardeşini -karşılaştıklarında biri yüzünü bir tarafa, diğeri Öbür tarafa çevirecek derecede- üçgünden fazla terk etmesi helâl değildir. Hayırlıları ise daha önce selâm verenleridir."[475]

4912... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir mü'minin bir mü'mine üç günden fazla küsmesi helal olma/. Eğer küsen kimse (küs iken) üzerinden üç gün geçecek olursa hemen ona varıp selam versin. Eğer selamını alırsa (her ikisi de barışmanın) sev(abın)a ortak olurlar. Eğer selamı almazsa (küslüğün) günah(ını) yüklenmiş olur." (Ravi Ahmed b. Said rivayete şu sözleri de) ekledi: "Selam veren de küslük (günahın) dan kurtulmuş olur."[476]

4913... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir müslümanın bir müslümana üç günden fazla küsmesi (helal) olmaz. Binaenaleyh (din kardeşine küsen kimse) onunla (her) karşılaştığında selam verir (ve bu karşılaşma ve selamlaşma) üç defa (tekerrür ettiği halde o zat) bu selamların hiçbirini de almazsa (küslüğün) günahını yüklenmiş olur."[477]

Açıklama

İyi günler kadar kötü günler, sevinç kadar üzüntü; sukûnet kadar gürültü ve kızgınlık da bu hayatın tabiî hallerindendir. Sevinmek bağışlamak hoş görmek gibi kırılmak, üzülmek ve küsmek de beşerî davranışlar ve reaksiyonlardır.
Hadisimiz, sebebi ne olursa olsun mü'min için din kardeşine küsme süresinin en çok üç gün olduğunu belirlemektedir. "Hiç küsmeyin" dememekte küsme ihtiyacını tatmin süresini oldukça kısaltarak müslüman toplumda köklü bir ülfet ve muhabbetin devamını sağlamaya çalışmaktadır.
"Üç günlük dünyada", "üç gün" ömrü olan bir hakkı, hiç kullanmamak yani küsmemeye çalışmak belki daha da uygundur, en azından idealdir...
Karşılaşınca "selam"!aşmaları bir vecibe olan iki müslümandan birinin bir tarafa ötekinin bir başka tarafa başını çevirip birbirini görmezlikten gelerek geçip gitmeleri kadar din kardeşliğine ters düşen bir başka davranış düşünülebilir mi?
Bu yakışıksız duruma son vermek büyük bir hayırdır. Mümkün olan en kısa zamanda son vermekse daha büyük bir hayırdır. Tabiatiyle böyle bir teşebüsü ilk kez ortaya koyan, o kişilerin en hayırlısı olacaktır.
Aslında selam vermenin 90, alanın 10 sevab kazanacağı, yani toplumda sulh ve sükûnun, emniyetin, devamını sağlayıcı, başkalarının, iyiliğini
isteyici ve zararsızlığı sembolize edici iik işareti verenin onda dokuz oranında üstünlüğü kabul edilmiştir. Bu da ilk selamı verenin hayırlı olmasını bir başka açıdan ortaya koymaktadır.
Ancak açık küfrü, bid'alı ve günahkârlığı sebebiyle, kişiyi, bu halleri devam eliği sürece terketmek caizdir. Yoksa böyle zann tevehhüm ederek herhangi bir müslümanı terk etmek asla caiz değildir. Hele hele "bizim grubtan değil" gibi pek abes bir gerekçe ile başka dini grublara selam vermemek cinsinden çiğlikler hiç kimseye fayda getirmeyecektir. Hiç bir ciddî sebeb yokken, halk arasına çokça söylendiği gibi "artık herşey bitti, ölürsem cenazeme gelmesin, ölürse cenazesine gitmem" şeklinde uzlaşmaz, ve barışmaz bir tutum içine girilmesini dinimiz asla tasvip etmemektedir. Zaten İslam toplumunun buna tahammülü de yoktur.
"Üç günlük" küs durma ruhsatı talim ve terbiye maksadına yöneliktir. Herhangi bir hata işleyen müslümanın, hatasını anlaması için en fazla üç gün dargın durulabilecektir. Ötesi haramdır. Daha kısa sürede barışılması ise çok daha güzel ve hayırlıdır.[478]

4914... Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah {s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Bir müslümanın (din) kardeşine üç (gün)den fazla küsmesi helal olmaz. Kim (müslüman kardeşine) üç günden fazla küser de (böyle küs haliyle) vefat edecek olursa cehenneme girmeyi haketmiş olur."[479]

4915... Ebu Hıraş es-Sülemî'den (rivayet edildiğine göre); kendisi Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işitmiş:
"(Müslüman) kardeşine bir sene küs duran kimse onun kanım dökmüş gibi (günah kazanmış) olur."[480]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden (4914) nolu hadis-i şerifteyir müslümanın bir müslümana üç günden fazla küs durmasının ve böyle küs iken vefat etmesinin onun cehennemlik olmayı hakketmesine sebep olacağını ifade etmekte ve bir müslümana bir sene küs durmayı ise onu öldürmeye benzetmektedir. Bu benzetme, sözü geçen küslüğün her bakımdan bir müslümanı öldürmeye

denk olduğu anlamına gelmez. Binaenaleyh üç günü aşan ve sahibinin ölümüne kadar da süren bu küslüğün bir müslümanı öldürmeye benzemesi sadece bu kişinin cehenneme girmesine sebep olması yönündendir. Yoksa derece yönünden değildir. Çünkü bilindiği gibi adam öldürmek Allah'a şirk koşmaktan sonra gelen en büyük günahtır. Şirkten başka hiçbir günah ona denk olamaz.[481]
Sahibinin ölümüne kadar süren küslük onun cehennemlik olmasına sebeb olması itibariyle bir müslümanın kanını dökmeye benzemekle beraber, mutlaka sahibinin cehenneme girmesini gerektirmez. Allah af ederse girmekten kurtulmuş olur.
Sonuç itibariyle bir müslümana üç günden fazla küs durmak haramdır. Haramhğı gerektiren küslüğün asgari haddidir. Küslük bir sene devam etmekle zaman itibariyle kötülükte en son haddine ulaşmış olur. Bu sebeb-le (4915) numaralı hadis-i şerifte sahibini cehennemlik eden küslüğün bir sene devam eden küslük olduğu ifade edilmiştir. Belki de bu müddetin bir sene olarak belirlenmesine sebep çoğu zaman insanın mizacının, bir sene içinde değişmesindendir. Çünkü dört mevsimin insan üzerinde ayrı ayrı tesiri vardır. Bu mevsimler içerisinde insanın mizacı değişip küslüğünden dönüp, hasmıyle helalleşebilir. Tevbe edip bu günahına son verebilir. Nitekim hadis-i şerifte müddet olarak bir seneden bahsedilmesini böyle açıklayanlar olmuştur.
Benzetmeden gaye, maksadı çarpıcı ve mübalağalı bir şekilde anlatmak olduğu, ayrıca kendine benzetilenin, benzetilenden üstünlüğünün bir teşbih kuralı olduğu düşünülürse bu hadis-i şeriflerdeki bir müslümana küsmenin bir müslümanı öldürmeye benzeti İme s indeki esas gayenin, küslüğün günah olarak gerçekte bir müslümanı öldürmeye denk olduğunu ifade etmek değil, fakat onun günah olduğunu mübalağalı bir şekilde anlatıp müslümanları ondan sakındırmak olduğu kolayca anlaşılır.[482]
Fıkıh ulemasının haram olan küslüğün müddeti konusundaki görüşlerini (4910) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[483]

4916... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Cennet kapıları, her pazartesi ve perşembe günleri açılır. Bu iki günde kendisiyle (din) kardeşi arasında düşmanlık bulunan kimseden başka, Allah'a şirk koşmayan herkes bağışlanır. (Aralarında düşmanlık bulunan bu iki kimse hakkında meleklere): Bu ikisini birbirleriyle barışıncaya kadar bekletiniz" denir.[484]
Ebû Davud der ki: Peygamber (s.a.) hanımlarından bazılarına kırk gün, İbn Ömer de oğlunun birine ölünceye kadar küsmüştür.
Küslük Allah için olursa (o zaman küsen kimseye hadiste geçen) bu tehdidden bir pay yoktur. (Nitekim halife) Ömer ibn Abdtl-Aziz bir adam-a karşı (onu görmemek için) yüzünü kapatmıştır.[485]

Açıklama

Şahnâ: Kin ve düşmanlık anlamlarına gelir. Tîbî'nin açıklamasına göre metinde geçen "bekletiniz" hitabına bir muhatab lâzımdır ki bu muhatab da Allahü Teala'nın pazartesi ve perşembe günlerinde kulların bağışlandığı kendilerine bildirilen meleklerdir. Yüce Allah bu meleklere, sözü geçen günlerde şirk koşanların dışında, birbirlerine küs olanlardan başka herkesin bağışlandığı bildirilince bu rahmet melekleri:: "Ey Allahım, bunları da affet, diye Allah'a niyazda bulunurlar. Bunun üzerine Yüce Allah bu meleklere:
Onları, barışıncaya kadar bekletiniz, buyurur.
Münâvî'ye göre cennet halihazırda mevcut olduğundan, metinde geçen "Cennet kapılan açılır" sözüyle, cennet kapılarının hakiki manada açılmalarının kasd edilmiş olması mümkün olmakla beraber burada bu cümleyle, Allah'ın af ve mağfiretinin çokluğu, müslüniahların cennetteki makamlarının yükselmesi, kullarına bol bol sevab ve ecir ihsan etmesidir.[486] Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre ise metinde geçen "cennet kapıları açılır" sözünü diğer hadis-i şeriflerin ışığında açıklamak icab eder. Buna göre bu cümle ile kast edilen mana şöyle olur:
"Pazartesi ve Perşembe günleri amellerin göğe yükselip kabul edildiği günlerdir. Göğe yükselen bu amellerin iyi ve kötüleri tartıldıktan sonra, iyi amellerle kötü ameller eşit olurlarsa kötü ameller affedilir. Fakat kötü ameller iyi amellerden daha fazla gelecek olursa bu fazlalık, affedilmeden bekletilir." Eğer bu mevzuda gelen diğer hadisler hesaba katılmadan sözü geçen cümleye "cennet kapıları açılır da mü'minlerden küs olmayan herkes affedilir"şeklinde bir mana verilecek olursa kabir azabı, amellerin tartılması, cehennem gibi terimlerin hiç bir anlamının kalmaması gerekir.[487]
Nitekim "ameller (Allah'a) pazartesi ve perşembe arz edilir. (Bu bakımdan) ben amellerimin oruçlu iken arz edilmesini arzu ederim de bu sebeple bu iki günde oruçlu olurum"[488] mealindeki hadis-i şerif de Bezi yazarının bu görüşünü te'yid etmektedir.
Hadis-i şerif, şirk ve müslümanlara kin beslemenin ne büyük bir vebal olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Ancak Musannif Ebu Davud'un da açıkladığı gibi Allah için küsmekte hiçbir sakınca yoktur. Hatta bir hadis-i şerifte Allah için sevmenin ve Allah için kin beslemenin iman kuvvetinin alâmetinden olduğu ifâde buyurulduğu[489] gibi diğer hadis-i şerifte de: "Allah'a en sevimli amel, Allah için sevmek ve Allah jçin buğz etmektir."[490] Duyurulmuştur.
İşte bu sebepledir ki Hz. Abdullah İbn Ömer oğluna ölünceye kadar küsmüş; Hz. Ömer İbn Abdülaziz de bir adamdan yüz çevirmiştir.[491]

48. (Müslümanlara Kötü) Zan (Beslemenin Hükmü)

4917... Hz. Ebu Hüryere'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullalı (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Zandan sakınınız. Çünkü zan sözlerin en yalanıdır. Başkalarının (gizli) konuşmalarını dinlemeyin ve tecessüsde

bulunmayın."[492]

Açıklama

Sû-i zann; bir kişi hakkında -aslına ermeden- kötü bir fikre sahip olmaktır.Kalbin duygularından, özelliklerinden biridir. Ali cenab tabiatlarda nâdir bulunur.
Hattâbî'nin açıklamasına göre su-i zandan maksat, hatırdan gelip geçen şeyler değil, hakikat kabul edilerek kalben tasdik edilen zandır. Çünkü hatırdan gelip geçen şeylerin önünü almak mümkün değildir.
Böyle aslına ermeden hakikatmiş gibi kabul edilip kalben tasdik etmek anlamındaki zanna uyanları cenab-i Hak Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli sure ve âyetlerinde[493] kötülemiş böyle bir saplantıyı mü'minlere nehy etmiştir.
Tecessüs: Bir şeyin iç yüzünü araştırmak, demektir. Asayiş ve kişilerin selametinin korunması, bölgelerin ve düşmanların durumunu tahkik için yapılan teftişler bir tarafa bırakılırsa bunun dışında bir adamın ayıplarını teftiş ve tecessüse kalkışmak çirkin bir davranıştır. Bu husus "Birbirinizin kusurlarını araştırmayın"[494] âyetiyle yasaklanmıştır. Sevgili Peygamberimiz de: "Din kardeşinizin ayıbını araştırmayın. Eğer araştırırsanız herşeyi bilen Cenab-ı Hak da sizin ayıplarınızı evinizin içinde bile olsa ifşa ve sizi rüsvay eder"[495] buyurmuştur.
Tehassüs: Başkalarının sözünü gizlice dinlemektir. Bazıları tecessüs bir sırrı başkaları için dinlemektir. Tahassüs ise kendisi için dinlemektir, demiştir. Her ikisinin de aynı manaya geldiğini ve her ikisinin de bilinmeyen hal ve haberleri öğrenmek istemek anlamı da olduğunu söyleyenler de vardır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif müslümanlar hakkında kötü zanda bulunmanın ve onların kusurlarını araştırmanın haram olduğuna delâlet etmektedir.
Binaenaleyh bütünüyle sevgi, şefkat ve kardeşlik dolu bu Peygamber tavsiyelerini düşünen müslüman, kalbinde bir hastalık, fıtratında bir eğrilik yoksa buğz ve kini taşıyamaz.
Müslümana yakışan din kardeşleri için iyi fikir ve güzel düşünce beslemektir. Bilindiği gibi müslümanlar hakkında iyi düşünceler beslemeğe "hüsn-i zann1' denir. Bu güzel bir huydur. Fakat hüsn-i zan besleyeceğim diye tedbiri elden bırakmak da doğru değildir.
Nitekim 4861 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[496]

49. Müslümanların İyiliğine Çalışma Ve Onları Kötülüklerden Korumak

Ebu Hureyre (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.):
4918... "Mümin mü'minin aynasıdır ve mü'min, mü'minin kardeşidir. Onun geçimini muhafaza eder ve onu arkadan da çepçevre sarıp (tehlike ve zararlardan) korur" buyurmuştur.[497]

Açıklama

Nasihat: Kalbte hiçbir kötülük bulunmamak şartıyla ilgili zat için hayır ve kemal değinde bulunmak veya onun hayrına olan işi bizzat yapmaktır. Kısaca samimi düşüncelere sahip olup samimi davranmak demektir.
Gerçek manada öğüt vermek de böyle hayır ve kemal dileğinde bulunmanın, samimi düşüncelere sahip olup samimi davranmanın bir neticesi olduğu için "nasihat" öğüt vermek anlamında da kullanılır.
Kişi yüzünün kir ve lekesini temiz bir ayna olmadan göremeyeceği gibi batını kusurlarını da görüp temizleyebilmek için söz veya haliyle kendisine kusurlarım gösterecek iman, amel ve ahlâk yönünden kendisinden daha olgun, üstün ve dürüst öğüt veren bir zata ihtiyacı vardır. Bunun için Rasul-i zişan efendimiz, "mü'min mü'minin aynasıdır" buyurmuştur. Bize düşen vazife bu aynaları incelemektir. Çünkü ayna var ki kirli ve paslıdır, güzel göstermez. Şüphesiz doğru dürüst gösteren temiz aynalar olduğu gibi küçük büyük, eğri-büğrü gösteren aynalar da vardır.
İşte bunun gibi arkadaş var ki, insanı olduğu gibi göstermez de yüzüne karşı yalandan över, övülen kimse de kendini kusursuz sanır. Böylece aldanıp kibire düşer. Arkadaş da var ki bunun tam tersine insanı olduğundan daha aşağı göstererek ümitsizliğe ve dolayısıyla başarısızlığa düşürür. Kâmil mü'min ise karşısındaki mü'mine hakiki manada aynalık yapıp onun varsa kusurlarını ya da faziletlerini olduğu gibi, eksiksiz olarak gösterip, ümitsizliğe veya kibire düşürmeden onu daha yüksek hedeflere yöneltir. Bunlar kemâle ermek isteyen mü'minlerin rehberlikten müstağni kalamadıkları kâmil mürşidlerdir. Nitekim şu âyet-i kerimede müslüman-ların böylesi kâmil mü'minlere olan ihtiyaçlarına işaret edilmektedir: "De ki: (Yaptıkları) işler bakımından en çok ziyana uğrayanları, size haber vereyim mi? Onlar, kendileri iyi yapıyorlar sanarak dünya hayatında sa'y-ü gayretleri boşa gitmiş olanlardır."[498]
Muhakkak ki müsllimanlara en mükemmel manada aynalık etmek kâmil mürşidle de gerçekleşmekle beraber, diğer müsîümanlar da kemâlleri ve faziletleri nisbetinde diğer mü'minlere aynadarlik ederler. Onlar hakkında samimi duygular besleyip sözleri ve davranışlarıyla onların iyiliğine ve hayrına çalışıp onlara herhangi bir yerden ulaşabilecek olan zararı önlemeye çalışırlar.
Binaenaleyh müslüman kendi malını ve menfaatini koruduğu gibi mü'min kardeşininkilerini de aynen koruyup gözetmelidir.[499]

50. Müslümanların Arasını Düzeltmek

4919... Ebudderdâ'dan (rivayet edildiğine göre) Râsulullah (s.a.) (birgün) sahabelere;
"Size oruçtan da namazdan da ve sadakadan da daha faziletli olan bir amel haber vereyim mi?" demiş.(Onlarda):
Evet ya Rasûlullah (haber ver), demişler. (Bunun üzerine Rasûlullah):
"(O) iki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını açmak (ise usturanın kılı kazıdığı gibi dini kökünden söken) bir kazıyıcıdır," buyurmuş.[500]

Açıklama

Hadis-i şerif müslümanlar arasında sevgi ve saygı bağlarını geliştirmenin, onların aralarındaki kırgınlıkları gidererek, aralarını bulmanın, namaz, oruç ve sadaka ibadetlerinden daha faziletli olduğunu ifade etmektedir. Bazı âlimler, müslümaıüann aralarını düzeltmenin sadece nafile ibadetlerden üstün olabileceğini, farz ibadetlerden üstün olamayacağını söylemişlerse de, bazıları hadisi mutlak manaya hamlederek; müslümanlann arasını düzeltmenin farz namazlardan da farz olan oruçlardan ve sadakalardan da daha faziletli olduğunu söylemeye hiçbir şer'i nassın mâni bulunmadığım söylemişlerdir. Çünkü çoğu zaman dargınlıklar ve kinler insanları kan dökmeye ve iç savaşlara götürmüştür. Bu fesad ve bozuk ahvale engel olacak çabaların derecesi de elbette temin etmiş olduğu neticenin büyüklüğü nisbetinde fazla olacaktır.
Bu gerçeği anlayabilmek için Rasûlullah (s.a.)'in mü'minlerin arasını bulmak gayesiyle söylenen yalanı, yalan saymamış olmasını düşünmek bile yeter.
Bu mevzuda bir hadis-i şerif şu mealdedir: "İnsanların arasını bulup hayır haber götüren veya hayır söyleyen yalancı değildir."[501]
Müslim'in rivayetinde şu fazlalık vardır: "Rasûlullah (s.a.)'i şu üç şey dışında insanların söyledikleri şeyde (gerçek dışına çıkmaya) izin verdiğini duydum: Harp ve insanların arasını bulmak, erkeğin karısına, kadının da kocasına söylediği söz."[502]

4920... (Humeyd b. Abdurrahman'in) annesinden (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(İki müslümamn) arasını düzeltmek için (onların birinden diğerine, düşmanlığı kaldırıp yerine dostluk duygularını uyandırıcı asılsız haberler) taşıyan kimse yalancı değildir."
(Bu hadisi Ebu Davud'a rivayet edenlerden) Ahmed h. Muhammed ile Müsedded (hu hadisi; gerçekte duymamış olduğu halde, aralan açık olan iki kişinin birinden diğerine sanki duymuş gibi) hayır(lı söz) aktararak yûhutta hayır(h söz) taşıyarak (o) iki kişinin arasını düzelten kimse yalancı değildir" (şeklinde) rivayet ettiler.[503]

4921... Ümmü Gülsüm bint. Ukbe dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'ın üç şeyden başka bir şeyde yalan söylemeye izin verdiğini duymadım. Rasûlullah (s.a.) şöyle buyururdu: "Ara düzeltmek gayesiyle (asılsız) söz söyleyip de insanların arasını düzelten kimseyi; (düşmanı mağlub etmek için) harbte (yalan) söyleyeni;, karısına (yalan) söyleyeni, kocasına (yalan) söyleyen kadını, ben yalancı saymam."[504]

Açıklama

Kadı Iyaz üç yerde yalan söylemenin bil ittifak caiz olduğunu söylemiştir. Ancak bu yerlerde mubah olan yalandan muradın ne olduğu ihtilaflıdır: Ulemâdan bir cemâate göre bir maslahattan dolayı bu üç yerde yalan söylemek mutlak surette caizdir. Yasaklanan yalan, zararlı olandır. Bir zalim, birinin yanında gizlenmekte olan kimseyi öldürmek istese "nerede olduğunu bilmiyorum," diyerek yalan söylemesi bilittifak vacib olur. Diğer bir takım ulemâya göre yalan söylemek hiçbir hususta caiz değildir. Onlarca üç yerde yalan söylemenin caiz olmasından maksat, tevriyeli yani kapalı ve ihtimâli! söz söylemektir. Meselâ bir adam karısına iyi bakacağım, ona şöyle şöyle elbise giydireceğine vad eder de kalbinden: "Allah takdir ettiyse yaparım" diye niyet ederse bu bir tevriyedir. Dargın kimseleri barıştırmak için iki taraftan her birine güzel sözler nakleder ve tevriye yapar. Harpte de ayrit şekilde hareket eder. düşmana giderek "sizin en büyük kumandanınız öldü" der, fakat bununla onun geçmişteki bir kumandanına niyet eder.
Karı-kocanın birbirlerine yalan söylemelerine gelince; bundan murat birbirlerine sevgi göstermeleri ve icrası lazım gelmeyen şeyleri vâdetmeleridir. Birbirlerine olan borçlarını vermemek yahut hakkı olmayan şeyleri birbirlerinden istemek gibi hususlarda yalan söylemeleri bil icma haramdır.[505]

51. Şarkı Söylemek Yasaklanmıştır

4922... Muavviz İbn Afra kızı Rubayyi' dedi ki: Rasûlullah (s.a.) zifaf gecemin sabahında yanıma girip (şimdi) senin benimle oturuşun gibi o yatağımın üstüne oturdu. (O sırada yanımda bulunan) kızlar(ımız) deflerine vurarak Bedir (savaşı) günü şehid olan babalarımızın kahramanlıklarını dile getiriyorlardı. (Bu durum) içlerinden birinin: "Aramızda yarın ne olacağını bilen bir Peygamber vardır" (mısralarını) söylemesine (kadar) devam etti. Hz. Peygamber, (ancak Allah için söylenebilecek olan bu son mısrayı işitince rahatsız olup bunu söyleyen kız çocuğuna hitaben):
Sen bunu bırak da söylemekte olduğun sözü söyle(meye devam et)" buyurdu.[506]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bazı ezgilerin helal olduğunu söyleyen imam Gazzâlî'nin ve bu görüşü paylaşan bazı fıkıh alimlerinin delilidir.
Def: Kalbur şeklinde olup bir yüzüne deri çekilerek diğer yüzü boş bırakılan çalgı aletidir.
'Cüveyriye: Henüz ergenlik çağına gelmemiş küçük kız çocuğu. Metinde geçen bu kız çocuklarından maksat ensarın hür kız çocuklarıdır. Kö-leleştirilmiş kız çocukları değildir.
Nüdbe: Ölünün, iyiliklerini kahramanlıklarını sayıp dökmektir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen olay daha kadınların örtünmesini emr eden hicab âyeti inmeden vukua gelmiştir, o sıralarda erkeklerin yabancı kadınların yanına girip çıkmaları henüz yasaklanmamıştı.
Hz. Peygamberin: "Aramızda yarın ne olacağını bilen bir peygamber vardır" mısralarını duyunca bu mısraları söyleyen kıza: "Sen bu sözü bı rak da daha önce söylemekte olduğunu, Bedir kahramanları ile ilgili hamaset şarkılarım söyleyip çalmaya devam et" buyurması bu sözlerin: "Gaybı Allah'dan başkası bilemez..."[507] ve "... kişi yarın ne kazanacağını bilemez."[508] gibi âyet-i kerimelere aykırı olmasındandır.
Binâenaleyh Hz. Peygamber, bu sözüyle gerçeği değil, batılı dile getiren şiir ve nağmeleri yasaklayıp hakkı ve hakikati dile getiren şiir ve nağmelere izin vermek istemiştir.
Bu mevzuda Buharı'de geçen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Hz. Aişe dedi ki: Bir defa Mina günlerinde (yani Kurban bayramının ilk üç günlerinden birinde) Rasûlullah (s.a.) yanıma girdi. Karşımda "Buâs" ezgilerini (def çalarak) okuyan iki kız vardı. (Hz. Peygamber bunları görünce) yatağına uzanıp (mübarek) yüzünü çevirdi. (Derken) Ebu Bekir (r.a.) (oraya) giriverdi. "(Bu ne hal)? Rasûlullah (s.a.)'ın yanında şeytan mizma-rı mı?" diyerek beni azarladı. (Bunun üzerine) Rasûlullah (s.a.) ona dönüp: " Onlara ilişme" buyurdu. Babamın zihni başka bir şeyle meşgul olunca kızlara işaret ettim, onlar da çıktılar."[509]
İbn Kayyim el-Cezviyye'ye göre Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in kızların söylediği ezgileri "şeytanın mizmarı" diye isimlendirmesini reddetmemesi, onun haramlığına delalet eder, kızların bu müziğe devam etmelerine izin vermesi ise onların henüz mükellef olmayışlarındandır.
Şafîî ulemasından İmam 'Gazzali'ye göre bayram ve sevinç günleri içerisinde, haram olan ya da insanları fitneye sürükleyen sözler veya fiiller bulunmayan ezgileri çalıp söylemede bir sakınca yoksa da haram söz, ses ve fiilleri ihtiva eden ezgileri söylemek ya da dinlemek haramdır.
Malikîlere göre def ve davul gibi nikahı ilan etmeye yarayan müzik aletlerini çalıp 'dinlemek, üzerlerinde ses çıkaran başka aletler bulunmamak şartıyla caizdir.
Hanbelilere göre, aslında güzel ses bizatihi helaldir. Bu sebeple Kur'anı güzel sesle okumak müstehab olmuştur. Fakat Kur1 anın harflerinin değişmesine sebep olan nağmeler haram kılınmıştır. Yani önemli olan ezgilerin neye âlet olduğudur. Harama alet olanı haram iyiye alet olanı da iyidir. Fakat çalgıların her çeşidi haramdır.
Hanefilere göre ise haramı tasvir eden ezgiler haram, helali tasvir eden ezgiler ise helaldir.[510]
el Mühelleb'in açıklamasına göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i Şerif defle ve çalınması mubah olan diğer çalgı aletleriyle nikahı ilan etmenin lüzumuna delalet etmektedir.
Müzik konusunda yapılan araştırmaları bir değerlendirmeye tâbi tutarsak şunu söyleyebiliriz. "Önce müzik yapmak veya dinlemek tıpkı lezzetli yiyecekler, yemek güzel elbiseler giymek, kokuların güzelliğini hissetmek gibi Allah'ın kullarına bağışladığı zevklerdendir.
Bütün bunlar insanda rahatsızlığı dindirme, zihnî veya fizikî yorgunluğu giderme gibi etkiler bırakırlar. Şeltût'a göre Allah insanlardaki bu duygulan, yüce amaçlar için yaratmıştır. Bundan dolayı şeriat bunlara karşı değildir. Ancak içgüdülü duyumları ve hisleri düzene sokma ve ahlâkî hedeflere erişebilmek için yönlendirme görevi vardır bu kanunların.[511]
Şafîî ulemâsından İmanı Gazzali, "İhyaü ulumiddin" isimli eserinde İslam ulemâsının bu mevzudaki görüşlerini derinlemesine bir süzgeçten geçirir. Sonuçta ise ahlâksızlığa yönlendirici ve gayr-i meşru olduğu tarzlar hariç, müziğin yasaklığına dair bir açık delilin bulunmadığı fikrine varır. İlgili bölümde şarkı söylemenin kabul edilebileceği yedi kategori belirlenmiştir:
a. Hacca dair,
b. Savaşlarda,
c. Cesaret aşılamak amacıyla,
d. Kötülükler karşısında inleme,
e. Şevk uyandırmak.
f. İnsan sevgisi vermek için,
g. Tanrı sevgisi amacıyla yapılan müzik,
Bunlara karşın, müziğin meşru görülmediği haller de bulunur:
a. Günaha teşvik edici duyguların tahrik edildiği ortamda.
b. İçki ve sefalıet ile ilgili enstrümanlar eşliğinde olursa,
c. Şarkılarda baştan çıkarıcı sözler geçiyorsa,
d. Dinleyicide şehvet ve hırs uyan din yorsa,
e. Bu konuda çok zaman harcanırsa, yapılan müzik kabul görmez.[512]
Bu mevzuda Amerikalı müslüman yazar Lois Lamya Ferukî'nin "Hendese el Savt hiyerarşisi" diye isimlendirdiği bir şekille noktalamak istiyoruz.[513]

Hendese Tu's-Savt Tarzları Hiyerarşisi

(İslam Dünyasında Müzik ve Statüsü)[514]

	Kur'an Tilâveti (Kıraat)
	Ezan (İbadete çağrı)
Müzik	Hacc Nağmeleri (Telbiye)
Dışı	Övgü Nağmeleri (Medh, Nat, Tahmid)
	Makamlı Şiir
	Aile ve Kutlama müzikleri (Ninniler, evlilik şarkıları)
	İş - Meşguliyet müziği (Kervan, Çoban Nağmeleri)-
	Askeri Bando Müziği (Tabi hanah)
Müzik	Vokal /Enstrümental şiir (Taksim, îayâlî, kaside, avaz)
	Ritimli Şarkılar (Muvaşşah Devr, Tasnif, Balayı)
	İslâm Öncesi veya Gayr-i İslamî Müzik
	Zevk-Duyum Müziği

Meşru (Helal)
GÖRÜLME YEN
ENGEL
İhtilaflı
{Helal,
mubah,
mekruh.
haram)
DONUK
ENGEL
Haram

Şekilde yer alan "Görülmeyen engel" isimli çit İslâm toplumunda sürekli olarak helal kabul edilmiş estetik yapımlardan, tartışmalı veya tehlikeli görülen ses - sanatı tarzlarım ayırd edebilmek üzere kullanılmakladır.

Şekilde son olarak en alt bölümde yer alan ve haram olarak görülen, icra edildiğinde ise içki, şehvet gibi yasak duygulan tahrik eden zevk-duyum müziği yer almaktadır. Bu kategori bütün diğer müzik dallarından "donuk engel" adını verdiğimiz bir çizgi ile net bir şekilde ayrılmıştır. Zira hiçbir müslüman bu türleri tasvip veya teşvik edemez.[515]

Doğrusu şu ki haram olan müzik türlerinden kaçınıldığı gibi "şüpheli olanı bırak şüphesiz olanı al"[516] hadis-i şerifine uyarak, müziğin ihtilaflı olan kısımlarından da kaçınmakta yarar vardır. Çünkü bu takvaya ve ihtiyata daha uygundur. Günümüzde müziğin helâl olması için aranan şartları bulmak hemen hemen imkansız denecek kadar zor olduğundan özellikle günümüzde müzikten kaçınmak gerekir.[517] Günümüzde müzikle meşgul olanların genellikle içki, uyuşturucu ve benzeri pek çok hastalıklara yakalandıklarını ve avareliğe düşüp cemiyet üzerine yük olduklarını da gözden kaçırmamak gerektir.[518]

4923... Hz. Enes'den demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) Medine'ye gelince, Habeşliler (Hz. Peygamberin bu) gelişine sevinerek nızraklarıyla oynadılar."[519]

Açıklama

Bu mevzuda gelen hadislerden bazıları şu meâldedir.Yine bir bayram günü idi kj (0 gün) siyahiler kalkan-mızrak (oyunu) oynuyorlardı. (Bilmem) ya ben, Rasûlullah (s.a.)'den (bakmağa) izin istedim (de muvafakat buyurdu) yahut (kendiliğinden): "Bakmak istiyor musun?" diye sordu, "Evet" dedim. (Bunun üzerine) beni arkasında, yanağım yanağına (değecek) şekilde ayak üstü durdurup (Habeşilere): "Haydin (devam edin) Erfide Oğulları!" buyurdu. Nihayet (seyretmekten) usandığımda:
Artık yeter mi? diye sordu,
Evet dedim,
(Öyle ise) git, buyurdu.[520]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bazı ezgi çeşitlerini helal sayan imanı Gazzali ve taraflarının delilidir.
Habeşilerin bu oyunlarında müzik de bulunduğu halde Hz. Peygamber onların bu müzikli oyununa ve başkalarının da bu oyunu seyretmelerine izin vermiştir. Çünkü müzik eşliğinde yapılan bu eğlencede bir önce ki hadisin şerhinde açıkladığımız haram sayılan bir müzikte bulunan un surlar yoktur.[521]

52. Şarkı Söylemenin Ve Nefesli Saz Çalmanın Keraheti

4924... Hz. Nâfi'den demiştir ki: Hz. İbn Ömer (bir yolda giderken) bir kaval (sesi) işitti de parmaklarını kulaklarına soktu ve yoldan uzaklaşıp bana:
Ey nâfi, (hala) bir şeyler işitiyor musun? diye sordu.
Ben: Hayır (işitmiyorum), deyince parmaklarını kulaklarından çıkarıp:
Ben (birgün) Peygmber (s.a.)'le beraberdim. Aynen böyle birşey işitmisti de o da aynen böyle (benim yaptığım gibi) yapmıştı, dedi.
(Sünen-i Ehû Davud'u Musannif Ebu Davucldan rivayet edenlerden biri olan) Ehû AH el-üi'lüî dedi ki:
Ben Ebu Davud'u bu hadis münkerdir, derken isinim.[522]

Açıklama

Bu hadis-i şerif ezgi ve çalgı aletlerinin haram olduğunu söyleyen mezheb imamları ile cumhur-u ulemânın delilidir. Metinde geçen "zemr" kelimesi ney, kaval ve düdük çalmak demektir. Mizmar ise ney ve kaval demektir.[523]
Nitekim bir hadis-i şerifte: "Çan şeytanın mizmandir" buyurulmuştur[524] ki şeytanın düdüğüdür, anlamına gelir. Günümüzde bu tür çalgılara "nefesli sazlar" denilmektedir.
Her ne kadar hadis-i şerifte Hz. îbn Ömer'in kendi işitmek istemediği seslere kulağını kaparken, yanında bulunan Hz. Nâfi'ye "Sen bir şeyler duyuyor musun?" diyerek "etrafa iyi kulak ver de birşeyler duyuyorsan bana da haber ver" demeye getirmesi aslında bir tezat gibi görülürse de o sırada Hz. Nafi'nin bulûğ çağına ermemiş mükellef olmayan bir çocuk olduğu düşünülürse böyle bir tezadın söz konusu olmadığı kolayca anlaşılır.
Yahutta, Hz. İbn Ömer elinde ve iradesi dahilinde olmadan kulağına çarpan bir sesi dinlemenin haram olmadığı görüşünde olduğu için Hz. Nafi'nin o sesleri duymasına izin vermiş fakat kendisi Hz. Peygamberin bir fiiline uymak için kulaklarını tıkamış olabilir.
Hz. Peygamberin duymuş olduğu kaval sesine kulaklarını kapamasına gelince, bu kaval sesinin mutlak surette haram olduğuna delâlet etmez. (4922) numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin bu fiili o sırada kulağına gelen bu seslerin insan üzerinde bıraktığı tesirler ve uyandırdığı hislerle birlikte değerlendirilmelidir.
Nitekim, İmam Gazzali bu konuyu incelerken şöyle diyor: "Musiki ister ses ister alet ile olsun tek hükme bağlı değildir. Haram, mekruh, mubah ve müstehab olabilir.
a. Dünya arzusu ve şehvet hisleri ile dolup taşan'gençler için yalnızca bu duygulan tahrik eden müzik haramdır.
b. Vakitlerinin çoğunu buna veren, iştigali adet haline getiren kimse için mekruhtur.
c. Güzel sesten zevk alma dışında bir duyguya kapılmayan kimse için müzik mubahtır, serbesttir.
d. Allah sevgisi ile dolup taşan, duyduğu güzel ses kendisinde yalnızca güzel sıfatları tahrik eden kimse için müstehabtır.[525]
Gazzalî incelemesini sürdürürken müziğin duruma göre ya mubah veya mendup olduğunu, onu haram kılan şeyin kendisi değil, dıştan arız olan beş sebepten ibaret bulunduğunu ifade ederek[526] şöyle devam ediyor:
1. Şarkı söyleyen kadın olur, dinleyen de kadın sesinin şehvetini tahrik edeceğinden korkarsa dinlemek haramdır. Burada haram hükmü müzikten değil, kadının sesinden gelmektedir. Aslında kadının sesi haram değildir. Ancak şehveti tahrik ederse Kur'an okumasını bile dinlemek haram olur.
g. Müzik âleti fısk ehlinin sembolü olan haletlerden ise bunu kullanmak haram olur. Diğerleri mubah olmakta devam eder. Mesela, def zilli de olsa mubahtır. Hanefi ulemâsına göre zilsiz deften başkası mubah değildir.
3. Şarkı ve türkünün güftesi bozuk, İslam inancına ve ahlakına aykırı ise bunu müzikli veya müziksiz söylemek ve dinlemek de haramdır.
4. Gençliği icabı, şehvet duygularının mahkumu olan bir kimse aşırı derecede müziğe düşer, birçok vaktini bu yolda geçirirse sefih olur ve şahidliği kabul edilmez.[527]
Bu mevzuda 4922 numaralı hadisin şerhine müracaat edilebilir.
Her ne kadar musannif Ebu Davud mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifin münker olduğunu söylemişse de Bezlü'l-Mechud yazarı: "Ben bu hadisin münkerliğine delalet eden hiçbir alamet görmedim. Çünkü hadisin ravileri, güvenilir kimselerdir. Kendilerinden daha güvenilir kimselerin rivayetine aykırı bir rivayette bulunmamışlardır. Nitekim, Hafız Şemsuddin İbn el-Hadi de bu hadisi zayıf sayan kimselere karşı çıkmıştır" diyerek musannif Ebu Davud'un bu görüşünü reddetmiştir.[528]

4925... Hz. Nafi: "Ben Hz. İbn Ömer'in terkesinde (binüi) idim. (Yolda) kaval çalan bir çobana rast geldik" dedi ve hemen arkasından da (bir önceki hadisin] bir benzerini rivayet etti.
Ebu Davıtd der ki: Bu hadisi rivayet edenlerden bazıları tarafından hadisin senedinde) Mut im ile Nâfi arasına Süleyman Ibn Musa sokulmuştur.[529]

4926... Hz. Nâfi'den demiştir ki:
Biz İbn Ömer'le birlikte (bir yolculukta bulunuyor) idik. (Bir ara) bir kaval sesi işitti." (Hz. Nafi hadisin bundan sonraki kısmında 4924 no'lu hadisin) bir benzerini nakletti.
Ebû Davud der ki: Bu rivayet (bu hadise ait) rivayetlerin en münkerdir.[530]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler ezginin ve çalgı aletlerinin haram olduğunu söyleyen cumhuru ulema ile mezhep imamlarının delilidir. Bu hadislerle ilgili açıklama (4924) nolu hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak burada şunu eklemekte fayda görüyoruz: Her ne kadar musannif Ebû Dâvud, 4926 no'lu hadisin münker olduğunu söylemişse de, Avn'l Ma'bud yazan: "Bu hadisin münker sayılmasını icab ettirecek hiçbir sebep mevcut değildir. Çünkü senedi sağlamdır ve hadis güvenilir ravîlerden hiçbirinin rivayetine aykırı değildir" demiştir.[531]

4927... Ebu Vail şöyle demiştir: Ben Abdullah'ı şöyle derken işittim:
Ben Resulullah (s.a.) "Ezgi kalpte münafıklık (duyguları) meydana getirir." derken işittim.[532]

Açıklama

Bu hadis-i şerif şarkı türkü ve çalgı aletlerinin haram olduğunu söyleyen cumhuru ulema ile mezhep imamlarının delilidir.
Hanbelî ulemasından İbn el Kayyım el-Cezviyye bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:
Hz. Abdullah İbn Mesud (r.a.)'den gelen bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber: "Suyun ekini yeşerttiği gibi ezgi de kalbte münafıklığı yeşertir. Yine suyun ekini yeşerttiği gibi zikir de katbte imanı yeşertir" buyurmuştur. [533] İbn Ebi'd Dünya'nm Zemmü'l-Melâhî kitabında Abdullah İbn Mesud (r.a)'den rivayet ettiği bu hadis-i şerif, mevkuftur ve sahabe-i kiramın, kalp hallerine, kalbin hastalıklarına ve tedavisine dair olan derin vu-kufiyetlerinin en kuvvetli delilidir. Gerçekten sahabe-i kiramın herbiri kalplerin tedavisi hususunda çok maharetli birer doktor idiler. Onlar Hz. Peygamberdin ezgiye "nifak yetiştiren" ismini verdiğini çok iyi biliyorlar. Hz. Peygamber'in ezgiye bu ismi vermekten maksadının ezginin kalp üzerindeki olumsuz tesirine işaret etmek olduğunu çok iyi kavrıyorlardı.
Gerçekten şurasını iyi bilmek gerekir ki; ezginin kendine mahsus bazı özellikleri vardır. Bunlardan birisi de kalbi asli görevini yapmaktan alı-kpymak, Kur'an-ı Kerimi anlamaya, Kur'an üzerinde düşünüp onunla amel etmeye engel olmaktır. Gerçekten ezgi ile Kur'an bir kalpte birleşe-mezler. Çünkü aralarında zıtlık vardır. Kur'an-ı Kerim nefsin boş arzularına uymayı yasaklayıp nefse hakim olmayı emrederken, ezgi bunun zıd-dini emreder, nefsin isteklerini süsleyip onlan hoş gösterir.
Ariflerden bazıları bu hususta şöyle demişlerdir: "Ezgi dinlemek bazı kimselerde münafıklık duygulan doğururken bazılarında inatçılık, bazılarında da gerçekleri yalanlama, bazılrında günah işleme arzusu doğurur. Ençok doğurduğu duygu da suretlere aşık olmak, kötülükleri güzel görmek duygularıdır. İşte bu sebepledir ki ezgi dinlemeye devam eden kimselere Kur'an-ı Kerim okumak çok ağır, Kur'an-ı Kerim dinlemek ise çok
çirkin gelir.
Meselenin sırrı şudur; aslında ezgi şeytanın kur'anıdır (okuduğu şeydir). Şeytanın kur'anıyla Rahmanın Kur'an'ı bir kalpte birleşemez, işte ezginin kalpte yeşerttiği münafıklık duyguları da bundan başka birşey değildir. Bilindiği gibi münafıklığın aslı, için dışa aykırı olmasından ibarettir. Şimdi gönlünü ezgiye kaptıran insan şu iki durumla karşı karşıyadır. Ya içinden geçen duyguları dışarı çıkarıp halk nazarında fısk-u fücuru meydana çıkacak, yahutta bu duyguları içerisinde gizleyip Kur'anın emirlerine uygun duygu ve düşünceler sergileyerek münafık durumuna düşecektir. Çünkü dışarı karşı bu düşünce ve davranışları sergilerken gerçekte içi bu düşünce ve davranışlara aykırı his ve inançlarla doludur.
Münafıklık alametlerinden biri de Allah'ı az zikretmek, namaza karşı tenbellik göstermek ve namazı kılarken adab ve erkânına riayet etmemektir. Ezgiye düşkün olan kimselerde ise, genellikle bu sıfatlar mevcuttur. Aslında münafıklar, herşeyi ifsat ettikleri halde İslah edici olduklarını zannederler. Ezgi dinleme hastalığına yakalanan kimseler de aynı şekilde kalplerini ezgi ile ıslah edeceklerini zannederek ezgi dinlemeye devam ederler. Gerçekte ise kalplerini ıslâh değil, ifsad ederler. İşte bu tutumla-rıyle münafıklara benzerler.
Ayrıca münafıkların insanların kalplerine şüphe tohumları ekerek onları inançsızlığa davet ettikleri gibi ezgi söyleyen insanlar da kalplere şehvet tohumları ekerek insanları şehvetlerin fitnesine davet ederler. İşte bunun içindir ki Dahhak:"Ezgi kalbi ifsad ve Allah'ın gazabını davet eder" demiştir.
Halife Ömer İbn Azilaziz hazretleri de çocuğunun öğretmenine yazdığı bir mektupta şöyle demiştir:
"İlmine irfanına güvenilir kimselerden bana erişen haberlere göre çalgı âletlerinin sesi haramdır, suyun otları yeşerttiği gibi, ezgi dinlemek de kalpte münafıklık duygusunu meydana getirir." İbn el-Kayyim el-Cev-ziyye'nin açıklaması burada sona erdi.
Şevkanî ise bu mevzuda şöyle demektedir: "İster çalgı âleti eşliğinde olsun, isterse çalgı aleti eşliğinde olmasın ezgi söylemenin hükmünde ulema ihtilafa düşmüştür. Medine halkıyla zahir ulemasından olanlara uyan bazı ilim adamları ve tasavvuf ulemasından bir cemaat, kaval ve ud eşliğinde bile olsa ezgi söylemenin ve dinlemenin caiz olduğunu söylerken, cumhuru ulema ezginin haram olduğunu söylemişlerdir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki; bu mevzudaki ihtilâf, haram dairesi dışında ve şüphe dairesi içerisinde yer alan ezgi türleri üzerindedir. Haram dairesi içerisinde yer alan müzik türlerinin haramlığı konusunda ihtilâf söz konusu değildir. Gerçek müslüman ise "Kim şüpheli olanlardan sakınırsa dinini ve namusunu

korumuş olur."[534] hadisine uyarak şüphe dairesi etrafında dolaşmaktan kesinlikle uzak durur.
Nitekim şu hadis-i şerifler de bu gerçeğe delâlet etmektedirler:
1. "İleride ümmetim içerisinden zinayı, ipekli elbiseler giymeyi, şarap içmeyi ve çalgı âletlerini çalıp dinlemeyi helal sayan kimseler çıkacaktır."[535]
2. "Muhakkak ki ileride ümmetimden bazı kimseler içkinin ismini değiştirerek onu içeceklerdir. Baş uçlarında çalgılar çalınacak, şarkıcı kadınlar şarkı söyleyeceklerdir. Allah onları yere batıracak ve maymunlar, domuzlar şekline çevirecektir."[536]
Şevkanî'nin açıklaması burada sona erdi.
Çalgı aletlerini çalıp dinlemenin yasaklığma delalet eden hadislerden bazıları da şü mealdedir:
1. "Muhakkak ki Allah şarabı kumarı, trampeti ve gubeyrayı yasaklamıştır ve sarhoşluk veren herşey haramdır."[537]
Gübeyra kelimesi; tanbur, ud ve gitar gibi manalara gelir. Maliki ulemasından İbn el-Arabî'ye göre; bizim trampet diye tercüme ettiğimiz "kübe" kelimesi tavla oyunu anlamına gelir.
2. Rasûlullah "Bu ümmette yere batma, suret değiştirmesi (üzerine gökten taşların) yağdırılması (gibi hadiseler) olacaktır" buyurdu da mü slü m anlardan biri:
Ey Allah'ın Rasulü! Bu ne zaman olacaktır? diye sordu. (Hz, Peygamberde):
Şarkıcı kızlar ve çalgı aletleri türediği ve şaraplar içildiği zaman" cevabını verdi.[538]
3. "Muhakkak ki Rabbim beni âlemlere rahmet ve hidayet rehberi olarak gönderdi ve bana nefesli sazlarla gitar, ud gibi yaylı ve telli sazları bir de cahiliyye döneminde tapılan putları imha etmemi emretti."[539] Ancak bu hadis zayıftır.
İbn el-Kayyim, İgâsetü'I-Lehfân isimli eserinde bu konuda şöyle diyor: "Çalgı aletlerine "budala ses, cırtlak ses" isimlerini veren bizzat Allah'ın Rasûlüdür. Çünkü o bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Ben ancak iki budala ve cırtlak sesi yasakladım:
Birisi oyun ve eğlence anındaki şeytanın dediklerinden çıkan sesi; Diğeri de musibet anındaki yüzlerin tırmalanıp yakaların yirtilmasıyla birlikte çıkan şeytanın zırıltısı."[540]
Görülüyor ki efendimiz çalgı aletlerine sadece "cırtlak ses" ismini vermekle kalmıyor, bir de onlardan "şeytanın düdüğü" diye bahsediyor.
"Allah düşmanlarının, ilimden, akıldan, dinden nasibi az olan insanları aldattığı, cahil sapıkların kalplerini avladığı en önemli hile ve tuzak ıslık, alkış ve ezgi dinlemektir. Hatta denebilir ki şeytanın düdüğü mahiyetinde olan bu sesleri dinlemek, sözü geçen akıldan ve dinden nasipsiz olan câhil ve sapıklara Kur'an-i Kerim dinlemekten daha sevimli gelir. Onların tek emeli fısk ve isyan olur. İslamın hizmetkârları ve hidâyete erişmiş olan kimseler ise bunlardan ve bunların yollarından süratle uzaklaşır.
et-Turpuştî'nin açıklamasına göre, İmam Malik, ezgi söyleme ve dinlemeyi yasaklar ve: "Bir kimse bir cariye satın alsa da cariye şarkıcı çıksa, bu alışverişinden dönebilir. Çünkü şarkıcılık bir kusurdur" dermiş.
Yine Turpuştî'nin açıklamasına göre İmam Malik'e "Medine halkının ezgiye cevaz verişine ne dersiniz? diye sorulmuş da:
Biz Medinelilere göre de şarkıya cevaz yoktur. Gerçekte bize göre şarkı söyleme ve dinleme işini sadece fasıklar yapar." cevabım vermiştir.
İmam Ebû Hanife'ye gelince, o da ezgiyi hoş karşılamaz ve günahlardan sayar. Küfe ulemasının görüşü de böyledir. Süfyân, Hammâd, İbrahim ve Şa'bî, Küfe ulemasından bazılarıdır. Basra uleması arasında da ezginin haramlığı konusunda bir ihtilâf yoktur.
Ezgi konusunda imamlar içerisinde en sert davranan İmam Ebu Hanife'dir. İmam Hanife taraftarlarının açıklamasına göre eğlenme kasdıyla söylenen ezgileri dinlemek haramdır. Bu maksatla çalınan kaval ve defi dinlemek böyle olduğu gibi; bir sopayı ahenklf bir şekilde vurarak düzenli bir ses çıkarmak ve onu dinlemek de böyledir. Bu günahı irtikab edense fâsık olacağından şahitliği kabul edilmez. Hatta bu haramı helal sayarak ondan zevk almak küfürdür. Binaenaleyh istemeyerek kulağına böyle bir. ezgi gelen kimsenin onu duymamak için elinden gelen çabayı sarf etmesi gerekir. İmam Ebu Yusuf'a göre bir evden çalgı ya da eğlence sesleri işitilse sahiplerinden izin almadan o eve girip bu sesleri kesmek icab eder. Çünkü nehy-i anilmünker (kötülüğü önlemek) farzdır.
İmam Şafîî'de "Kitabü'I Kada" isimli eserinde ezginin mekruh olduğunu ve batıla benzediğini söylemiştir. Onun ezgiyi haram saydığım çok yakından bilen taraftarları ise onun ezgiyi helal saydığına dair yayılan haberlerin asılsız olduğunu söylemişlerdir.
İmam-ı Ahmed'e göre ise ezgi kalpte münafıklık duygularından başka bir duygu yeşertmez.[541]

Çalgı Aletleri:

İslam dinine göre düğün ve sünnet gibi sevinçli hallerde ihtilat-erkek-kadın beraberliği- olmamak şartıyla oynamak, kaval ve kudüm gibi aletler kullanılarak sevinç izhar etmekte bir mazhur yoktur. Sevinmek fıtrî bir şeydir. İnsanoğlunun, sevincini gösterip, sıkıntılarını geriye ittiği bu tür zamanlara ihtiyacı vardır.
Rasûlullah (s.a,) bir hadislerinde şöyle buyurmaktadırlar: "Helal ile haramı birbirinden ayıran şey kudüm çalmaktır" İmam Şafîî, "el-Aziz" adındaki kitabında şöyle diyor: "Kaval çalınıp çahnamayacağıyla ilgili iki görüş vardır; Bunlardan birisi Begavi'ye aittir ve kavalın haram olduğunu söyler, diğeri de İmam Gazzali'ye aittir ki o da kaval çalmanın helâl olduğunu belirtir. Bu iki görüşten Gazzali'ninki daha doğrudur."
İbn Hacer ve Kurtubî gibi alimler ise, tambur ve kemence gibi fasık, ayyaş ve sefihlerin kullandığı çalgı aletlerini kullanmanın ve dinlemenin icma ile haram olduğu görüşündedirler.
£bu İshak eş-Şirazî de bu hususta şunları söylüyor: "Ud ve tambur gibi çalgıları çalmak haramdır" Peygamber (s.a.) şöyle buyuruyor: "Allah teâla ümmetime içkiyi, kumarı ve darıdan yapılan içki île davul ve tamburu yasaklamıştır."

Rasûlullah (s.a.) bir başka hadislerinde de şöyle buyurmaktadırlar: "İçki içip davul ve çalgı aletlerini kullanmak yüzünden ümmetimin bir kısmı mesh olunacaktır."
Demek oluyor ki; insanın şehvet ve arzularını tahrik etmeyen, aksine hüzün ve benzeri duygulara yol açan aletleri çalması ve dinlemesi caizdir. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi insanın şehvet arzularını tahrik eden ve müslümanı sefih ve ayyaşlara yaklaştıran ve daha çok bu tip insanlar tarafından kullanılan alet ve çalgıları kullanmak, haramdır. Bu konudaki delil ise Rasûlullah'ın bazı hadisleri ve icma-i ümmettir. Bu konuda alimler ittifak halindedirler. İbn Haznı ve İbn Tahir'den başka bu görüşe muhalefet eden olmamıştır. Bunların da sözlerine güvenilmez. İbn Hazm zahirî ve ölçüsüzdür, İbn Tahir ise yalancıdır.
Buna rağmen bu tür yasaklara riayet edilmediği ve herkesin evine girdiği görülmektedir.[542]
Binaenaleyh müslümana düşen 4922 numaralı hadisin şerhinde gösterildiği gibi meşru saha içerisinde kalan müzik türlerinden yararlanmak, haram ve şüpheli sahada kalan müzik türlerinden de son derece uzak kalmaktır.[543]

53. Kadınlaşan Erkekler Hakkında Gelen Hadisler

4928... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.)'e elini ve ayaklarını kınalamış, kadınlaşmış bir erkek getirmişler de Peygamber (s.a.):
Bu adamın hali nedir böyle? demiş (kendisine):
(Ey Allanın Rasulü gördüğünüz gibi bu) kadınlara benzemeye çalışan (bir adam)dır, diye cevap verilmiş.
Bunun üzerine (Hz. Peygamber); onun hakkında (sürgün edilmesi için) emir vermiş de (adam): "En - Nakî" denilen yere sürgün ecUlmiş. (Bu emri alan sahabiler ise):
Ey Allahin Rasulü onu (orada) öldürelim mi? diye sormuşlar da;
(Rasûl-i zişan efendimiz):
Bana namaz kılanları öldürmek nehy edildi, buyurmuştur.
(Bu hadisin ramilerinden) Ebu Usame dedi ki: "Nakî Medine'nin bir nahiyesidir. Baki (mezarlığı) değildir."[544]

4929... Hz. Ümmü Seleme'den (rivayet edildiğine göre bir gün Pey-gamber'in hanımlarının) yanında, kadın tabiatlı bir erkek varken Hz. Peygamber yanlarına gelivermiş. O sırada (bu kadın tabiatlı erkek, Hz. Ümmü Seleme'nin) erkek kardeşi Abdullah'a:
"Eğer yarın Allah size Tâif'i fethetmeyi nasib ederse sana bir kadm göstereceğim. Dörtle gelir, sekizle gider" demekteymiş.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.) hanımlarına hitaben:
"Böylelerini evlerinizden çıkanırız" buyurmuştur.[545]
Ebu Davud dedi ki: Bahsedilen kadının karnında dört boğum vardı.[546]

Açıklama

Kadınlaşan erkekler lûtîliğin fideliğidir. Bunun içindir. ki Allahım Rasûiü bu tipleri şöylece lânetlemiştir:
"Erkeklere benzemeye çalışan kadınlara ve kadınlara benzemeye çalışan erkeklere Allah lanet etsin."
Erkeklerin kadına benzemesi başlıca şu yollarla olmaktadır:
a. Allah'ın yarattığı vücud düzenini değiştirerek kadınlaşmak,
aa. Hadımlaşmak ve hadımlaştırmak.
b. Erkekliğin dışa dönük fizik simgesi olan sakalı ve bıyığı traş etmek, İslâm bilginleri sakal ve bıyığın beraberce kesilmesini benzemek amacı güdülmese de kadınlara benzemenin bir şekli olarak değerlendirmektedirler.
Yaratılışları itibariyle kadınımsı köseler, bu hükmün dışındadır.
Bir kadın gibi makyaj1anarak süslenmek, kolye, bilezik ve küpe gibi kadınlara özgü, süs eşyası takmak.
Allah'ın Rasulü kadınlaştırıcı bu tür uygulamaları yasaklamış, faillerini sürgünle cezalandırmıştır.
c. Kadın gibi konuşmak ve davranmak,
Kadın gibi konuşan ve davranan erkekleri İslâm bilginleri iki kasımda değerlendirmektedir:
1. Yaratılışlarında kadınımsılık bulunanlar,
2. İradeleriyle kendilerini benzetmeye çalışanlar,
İslam hukukuna göre soruşturmaya ve cezaya uğratılabilecek olanlar, hiç şüphesiz ikinci kısma girenlerdir.
d. Kadın gibi giyinmek:
Allah'ın Rasûlü bu uygulamayı da şöylece yasaklamıştır:
"Kadın elbisesi giyen erkeğe ve erkek elbisesi giyen kadına Allah lanet etsin."
Yukarıda açıklananlar kadınlara benzeme yollarıdır.
Bu yollardan yürüyenler ve çocuklarını yürütenler istemeyerek de olsa lûtiliğe hizmet etmiş, yol açmış olurlar.[547]
Bu hadisle ilgili açıklamayı (4107) numaralı hadisin şerhinde yaptığjmızdari burada tekrara lüzum görmüyoruz.[548]

Bazı Hükümler

1. Namaz insanının müslümanlıçına delâlet eder.
2. Kadmlaşmış erkekleri kadınlardan ve erkeklerden tecrid ederek zararsız hâle gelinceye kadar göz altında bulundurmak

icâb eder. Aynı şekilde hayaları buruk kimselerle erkeklik organf kesik olan kimseler için de kadınlarla bir arada bulunmalarıma izin verilmemelidir.[549]

4930... İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kadınlaşan erkeklerle, erkekleşen kadınlara lanet etmiş ve kadınlaşan erkekleri kasd ederek: "Onları ve falan falan isimli kimseleri evlerinizden çıkarınız" buyurmuştur.[550]

Açıklama

Biz bu hadisi bir Önceki hadisin şerhiyle (4097) ve (4107) numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[551]

54. Oyuncak Bebeklerle Oynamanın Hükmü

4931... Hz. Âişe'den dedi ki: Ben kız (şeklinde yapılmış oyuncaklarla oynardım. Bazan (bu bebeklerle oynarken) yanımda küçük kızlar da bulunurdu. Rasûlullah (s.a.) de yanıma giriverirdi. O girince (beni yalnız bırakıp) dışarı çıkarlar. (Rasûlullah yanımdan) çıkınca da, (içeri) girerlerdi.[552]

Açıklama

Metinde geçen "benât" kelimesi genellikle "kız çocuklar" şeklinde yapılan oyuncak bebek demektir. Biz de bu kelimeyi böyle tercüme ettik! Bazıları ise bu kelimenin "Kızlar" anlamına geldiğini kabul ederek metinde bu kelimenin yer aldığı cümleye "ben kız çocuklarıyla oynardır'" şeklinde bir mana vermişler ise de Hafız İbn Hacer, İbn Uyeyne'nin el-Câmi'de rivayet ettiği "küçük kızlar gelirlerdi de onlar benimle oynarlardı" mealindeki hadis ile Cerir'in Hişam'dan rivayet ettiği "Ben kızlarla yani oyuncaklarla oynardım." anlamındaki hadisi delil getirerek bu manayı reddetmiştir.[553]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif çocukların heykel şeklindeki oyuncaklarla oynamasının caiz olduğuna delalet etmektedir. Çünkü bu oyunlar çocukların eğitimine yardımcı olurlar. Bu sebeble cumhuru ulema bu oyuncakların alınıp satılmasını da caiz görmüşlerdir.
Bazılarına göre oyuncak bebekler hakkındaki bu cevaz, sonradan nesh edilmiştir. İbn Battal da bu görüştedir. İbn Ebu Zeyd'den rivayet edildiğine göre İmanı Malik kişinin kızlarına böylesi oyuncaklar satın almasını kerih görürmüş. Davudi bu görüştedir.
Beyhakî'ye göre Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'ye bu oyuncaklarla oynamasına izin vermesi, bu mevzudaki yasağın gelmesinden Önce idi. İbn Cevzî de bu görüştedir.[554]
Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'ye bu izin vermesini Hz. Aişe'nin o sırada henüz ergenlik çağma gelmemiş olmasına bağlıyanlar da vardır. En ihtiyatlı olanı bu gibi şüpheli işlerden kaçınmaktır. Bu mevzuda (227) no'-lu hadisin şerhine de müracaat edilebilir.[555]

4932... Hz. Aişe'den dedi ki: Rasûlullah (s.a.) Tebük ya da Hayber savaşından gelmişti. (Aişe'nin) sofasın(ın önünde) de bir perde vardı. (Tam o sırada) rüzgar esip Aişe'ye ait oyuncak bebeklerin üzerin)den (sözü geçen) perdenin bir ucunu açıverdi.
Bunun üzerine (Hz. Peygamber:)
"Bu(nlar) da ne ey Aişe?" dedi.
(Hz. Aişe de:)
Bunlar oyuncaklarım, cevabını verdi. (O sırada Hz. Peygamber) bebekleri arasına bir de çaputtan (yapılmış) kanatlı bir at gördü ve:
"Bebekler arasında gördüğüm bu (oyuncak) da nedir?" dedi, Hz. Aişe:
Attır, cevabım verdi.
(Bunun üzerine) Hz. Peygamber:
"(Peki) bunun üzerindeki(ler) nedir?" dedi,
(Hz. Aişe de):
Kanatlarıdır, karşılığını verdi. (Hz. Peygamber):
"Atın kanatları olur mu?" dedi, (Hz. Aişe:)
Sen Hz. Süleyman'ın kanatlı atları olduğunu duymadın mı? cevabını verdi. (Hz. Aişe rivayetine devam ederek) dedi ki:
Bunun üzerine (Hz. Peygamber öyle bir) güldü (ki) azı dişlerini ble gördüm.[556]

Açıklama

Bilindiği gi6i Hayber'in fethi hicretin 7. senesinde Tebûk gaivesi ise 9. senesinde vuku bulmuştur.
Eğer Hz. Aişe'nin bu hadis-i şerifte anlattığı olay Hayber savaşından sonra olmuşsa, Hz. Aişe'nin o sırada on altı yaşında, eğer Tebûk savaşından sonra olmuşsa onsekiz yaşınca olması gerekir. Bu durumda onun bu yaşta da oyuncak bebeklere ilgi duyduğu ve Hz. Peygamberin de "bu yaşta onun oyuncak bebeklerle oynamasına izin verdiği anlaşılır.
Bu hadisle ilgili fıkhı görüşler bir önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır.[557]

55. Salıngaca Binmenin Hükmü

4933... Hz. Aişe'den dedi ki:
"Ben altı veya yedi yaşımda iken Rasûlullah (s.a.) benimle nikahlandı. Medine'ye geldiğimiz zaman kadınlar (bana) geldiler /(ravi) Bişr (hadisin bu kısmını);
Bana (annem) Ümmii Rurnan geldi, ben saimgaç üzerinde bulunuyordum; beni kadınlara teslim etti; şeklinde rivayet etti. (Ve kadınlar) beni alıp götürdüler. Rasûlullah (s.a.) benimle zifafa girdi. Ben o sırada dokuz yaşımda idim. (Annem Ümmü Rûman beni salmgaçtan indirdiği zaman) beni kapının yanına durdurdu. (Bense salıngaca bine bine iyice nefesim kesildiğinden) hih, hih (diye zorla nefes alı)yordum. (Nihayet bu yorgunluğum geçince beni tutup kadınlara teslim etti.)
Ebu Davud der ki: (Hih, hih sözü) zorla nefes aldı, anlamına gelir. Bu hiih hiih sözünden sonra hadisin devamı): "Ben rir eve sokuldum -yakutta- (annem) beni (bir eve) soktu. Bir de baktım ki (evde) ensârdan bir takım kadınlar var. (Bana): Hayırlı ve mübarek olsun dediler. Sonra da götürüp Rasûlullah (s.a)'e teslim ettiler seklinde olması gerekir. Fakat (ravi Musa îbn İsmail le Bişr îbn Halid'in) rivayetlerinin biri diğerine karışmıştır.[558]

Açıklama

Hadis-i şerif, çocukların vücuuannın gelişmesine ve sıhhatlerine yardımcı olacak hareketli oyunların caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu bakımdan spor tarafı ağır basan oyunların oynanmasında, beraberinde bir haram bulunmaması kaydiyle, hiç bir sakınca yoktur.
Ayrıca bu hadis-i şerif, Hz. Aişe'nin Hz. Peygamberle altı yada yedi yaşında nişanlanıp dokuz yaşında zifafa girdiğini ifade etmektedir.
Ancak merhum Ömer Rıza Doğrul'un tahkikine göre, Hz. Aişe hicret esnasında 17 yaşında idi[559] İslam alimleri arasında Hz.
Aişe'nin Hz. Peygamberle evlendiği zaman kaç yaşında olduğu mesi tartışılmıştır. Bu konuda iki görüş vardır:
1. Hz. Aişe evlendiği, zaman 8-9 yadlarında idi. Bu durumda doğum tarihi yaklaşık olarak 613 olmaktadır Bu görüşte olanlar Arabistan'ın iklim şartlarını gözönüne alarak bu yaştaki bir kızın evlenmesinde bedeni olarak bir mahzurun olmadığını savunmuşlardır. .
2. Hz. Aişe evlendiği zaman 16-18 yaşlarında idi. Buna göre doğum tarihi de yaklaşık olarak 606 yıllarına tesadüf etmektedir. Bu görüşe göre bazı deliller ileri sürülmüştür.
Bu delilleri şöylece özetleyebiliriz: İlk önce Hz. Hatice vefat ettiği zaman geriye çocukları kalmıştı. Hz. Peygamber'in alacağı hanımın bu çocuklara bakabilecek durumda olması lâzım idi. Çocuk yaşta birisiyle evlenmesi bu bakımdan makul görülmemektedir.
İkinci olarak, Hz. Aişe, Hz. Peygamber vefat ettiği zaman hadis tefsir ve fıkıh ilimlerinde belirli bir noktaya gelmişti. Dokuz yaşında evlendiği kabul edilirse, çocuk yaşta bir hanımın dokuz sene gibi kısa bir zamanda bu ilimlerde belli bir noktaya gelmesi imkansız görülmüştür.
Üçüncü olarak da yukarıda işaret edildiği gibi Hz. Peygamber istemeden önce Hz. Aişe'nin Cübeyr b. Mut'ım'le sözlü olmasıdır. Yaklaşık olarak iki sene Hz. Peygamberle sözlü kaldıktan sonra dokuz yaşında evlenen Hz. Aişe'nin 6-7 yaşlarında Cübeyr'le sözlü olması aynı şekilde imkansız görülmüştür.
İkinci görüşü savunan bilginler, bu görüşlerini kuvvetlendirmek için Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadisleri de[560] delil olarak kullanmışlardır.[561]
Bir kız çocuğunun kaç yaşında zifafa girebileceği konumunda fıkıh ulemasının görüşlerini (2121) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan okuyucularımıza sözü geçen hadisin şerhine müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[562]

Bazı Hükümler

1. Yeni evlenenlere hayır ve bereket duasında bulunmak.
2. Gelini damada temiz, pak ve süslü olarak takdim etmek,
3. Bu maksatla, kadınların gelinin yanında toplanmaları müstehabtır. Çünkü geline zifaf adabını öğretirler.
4. Zifaf gündüz dahi caizdir.[563]

4934... (Bir önceki hadisin) bir benzerini de Hz. Ebu Üsame rivayet etti. (Hz. Ebû Üsmâme'nin rivayetine göre) Hz. Aişe şöyle demiş:
(Annem beni bir odaya aldı. Bir de ne göreyim; ensardan bir takım kadınların huzurundayım) bana "Çok hayırlı olsun" (dediler, annem) beni onlara teslim etti. Başımı yıkadılar, beni süslediler. Rasûlullah (s.a.) kuşluk zamanı çıkageldi. Beni kendisine teslim ettiler.[564]

Açıklama

Bir önceki hadisle ilgili olarak yaptığımız açıklamalar bu hadis-i şerif için de geçerlidir.[565]

4935... Hz. Âişe'den (rivayet edilmiştir); dedi ki: Medine'ye geldiğimiz vakit ben salmgaç üzerinde oynarken bana (ensardan)

birtakım kadınlar geldiler. (Benimse Medine'de saçlarım dökülmüştü. Bu rahatsızlıktan yeni kurtulmuştum. Saçlarım düzelmeye başlamıştı da o sırada) kulaklarıma kadar inen saçlarım vardı. Beni (alıp) götürdüler. (Zifaf için) hazırladılar ve süslediler. Sonra da Rasûlullah (s.a.)'e götürdüler. (Hz. Peygamber) benimle zifafa girdi. Ben dokuz yaşımda bir kızdım.[566]

4936... Şu (bir önceki hadis bir de aynı senedle yine) Hz. İbn Urve'den (biraz farklı olarak rivayet edilmiştir):
(Bu rivayete göre Hz. Aişe) şöyle demiştir:
"Ben salmgaç üzerindeydim, yanımda arkadaşlarım vardı. Beni bir odaya soktular. Bir de ne göreyim! (Orada) ensardan bir takım kadınlar var. Bana "Hayırlı ve mübarek olsun" dediler.[567]

4937... Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan (rivayet edildiğine göre) Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Biz Medine'ye geldiğimiz zaman el-Haris İbn el-Hazret oğullarına misafir olmuştuk. Allah'a yemin ederim ki (o sırada) ben iki hurma ağacı arasında (kurulmuş) olan bir salıngaç üzerinde idim. Annem yanıma gelip beni (salıngaçtan) indirdi ve (Medine'de yakalandığım saç hastalığından yeni kurtulduğum için o sırada) benim kulaklarıma kadar inen bir saçım vardı.
(Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. İbn Zübeyr) bir önceki hadisi (aynen) nakletti.[568]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama (4933) numaralı hadis-i şerifin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[569]

56. Tavla Oyunu Oynamak Yasaklanmıştır

4938... Ebu Musa el-Eşârî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Tavla oynayan kimse Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiş demektir."[570]

4939... Süleyman İbn Büreyde'nin babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Tavla oynayan kimse sanki elini domuz etine ve kanma batırmış gibidir."[571]

Açıklama

Nerd ve Nerdeşir tavla zarı demektir. Bu hadis-i sentler, tavla oynamanın haram olduğunu söyleyen cumhuru ulemanın delilleridir. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre;
a. Tarafların ya da taraflardan birinin ortaya bir mal koymaması
b. Namaz vaktinin geldiğini farkedemeyecek kadar oyuna dalıp da namazı geçirmemeleri,
c. Bir de bu oyunun helâl olduğuna inanmamaları şartıyla bu oyunun oynanması mekruh, bu şartlardan birinin bulunması hâlinde haramdır.
Bu oyun, oynayan kimsenin mürüvvetini giderir. El-Mugnî'de açıklandığı üzere, işte bu nedenle bu oyuna devam eden kimsenin şahidliği kabul edilmez. Mezhep imamlarının dördü de bu görüştedirler.[572] Nitekim Hanefî ulemasının görüşü de budur.[573]

57. Güvercinle Oynayan Kimsenin Durumu

4940... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) güvercin peşinde dolaşan bir adam görmüş de: "(Bu adam) şeytan kovalayan bir şeytandır" buyurmuştur.[574]

Açıklama

Hamam: Güvercin cinsi demektir.
Hamâme: İse bir güvercin anlamına gelir, hem erkek hem de dişi güvercin için kullanılır.
İmam Nevevî'nifi açıklamasına göre, yumurtasını alarak kuluçkaya yatırmak, kendilerini seyrederek, üzüntüyü dağıtmak, postacılıkta kullanmak gibi maksatlarla, güvercin beslemekte bir sakınca yoksa da uçurmak için güvercin beslemek mekruhtur. Kumar için beslemekse kesinlikle haramdır. Bu maksatla güvercin taşıyan kimsenin şahitliği de reddedilir.[575]
İşte hadis-i şerifte güvercine "şeytan" denilmesinin sebebi insanı böylesi zararlı işlerle meşgul edip, onu esas vazifesinden ahkoymasmdandır. Onun peşinde gezen kimseye "şeytan" denilmes ise kendini onun arkadaşlığına kaptırıp aslî vazifelerini unutmasındandır.
Güvercin peşinde gezen kimsenin şahitliğinin reddedilmesi, gözleriyle sürekli olarak güvercinleri takib ettiği için çoğu zaman gözünün önünde cereyan eden hâdiseleri göremeyişi ile açıklanabilir.[576]

58. Merhamet

4941... Abdullah İbn Amr'den (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Merhametli olanlara, Rahman (olan Allah) merhamet eder. (Öyleyse siz) yerde bulunanlara merhametti davranınız da gökteki

de size merhamet etsin."[577]
Müsedded (bu hadisi rivayet ederken) Abdullah ibn Amfin "kölesi" (kelimesi) ile "bu hadisi Hz. Peygambere ulaştırdı" cümlesini hiç zikretmedi. (Hadisi doğrudan doğruya): "Peygamber (s.a.) buyurdu ki" (diyerek) rivayet etti.[578]

Açıklama

Âlemlerin rabbi ve yaratıcısı olan yüce Allah, yeryüzünde bulunan her canlıya merhametle muamele eder. Ancak yaratıklara zarar verenler yine Allah'ın yaratıklarına olan merhameti icabı zarara uğratılırlar[579] ve gerektiğinde öldürülürler. Bu merhametin enginliğini kavrayabilmek için tüm yaratıkların kalbinde besledikleri merhamet duygularının, Allah'ın merhametinin sadece yüzde birini teşkil edebileceğini[580] düşünmek icâb eder.
Yüce Allah, uçsuz bucaksız bu engin merhametinden dolayı Hz. Mu-hammed'i âlemlere rahmet olarak göndemiş[581] ve onun getirdiği din ile insanların saadet ve selametlerinin yollarını göstermiş, selâmetle felâketin sınırlarım belirlemiştir. Binaenaleyh din dairesi içerisinde kalmak rahmetin ta kendisi olduğundan Allah ve Rasulünün emir ve yasaklarını çiğneme karşılığında kitap ve sünnetçe belirlenmiş olan had cezalan Allah'ın rahmetine aykırı değildir. Tersine suçluyu temizlediği ve bizatihi rahmet olan cimin sınırlarını da çiğnenmekten koruduğu için aynıyla rahmettir.
Diğer bir hadis-i şerifte "Yeryüzündekilere merhamet edin ki gök ehli c'e size merhamet etsin"[582] buyurulmaktadır.
Sözü geçen hadis-i şerifte "gök ehli"nden maksat melâikedir. Melâ-ike'nin merhametinden maksatsa, kullarına merhamet etmesi ve bağışlaması için Allah'a duada bulunmaktır. "Melekler, Rabbierini hamd ile teshin ederler, yerdekiler için de mağfiret dilerler."[583] âyet-i kerimesinde ifade edildiği gibi.
Hadisin ravilerinden Müsedded'in rivayetinde, Ebû Bekir İbn Ebî Şey-be'rin rivayeti, senedinde yer alan Ebu Kabus'un Abdullah İbn Amr'in kölesi olduğunu ifade eden "mevla Abdullah İbn Amr" ibaresi yer almadığı gibi, Abdullah İbn Amr'in bu hadisi Hz. Peygamber'e ulaştırdığını ifâde eden "yebluğu bihinnebiyye" ibaresi de bulunmamaktadır. Sened itibariyle bu hadis müselseldir. Tirmizi bu hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.[584]

4942... Ebû Hüreyre'den (şöyle dediği rivayet) edilmiştir
"Ben, Şu odanın sahibi, doğru sözlü, doğruluğuna şahitlik edilmiş olan Ebu'l-Kasım'j şöyle derken işittim: "Merhamet ancak şakî birisin(in kalbin) den kaldırılır."[585]

Açıklama

Sâdık: işinde ve sözünde doğru olan demektir ki; "Sözünde duran (tarafımızdan gönderilmiş) bir peygamberdir."[586] âyet-i kerimesinde de bu manada kullanılmıştır.
Masdûk ise işinde ve sözünde doğruluğuna şahitlik edilen dernektir. Nitekim şu âyet-i kerimede yüce Allah Hz. Peygamber'in doğruluğuna şehâdet etmektedir: "O havadan konuşmaz, O'(na inen Kur'an) kendisine vahyedilenden başka birşey değildir,"[587]
Allah'ın yaratıklarına karşı duyulan merhamet hissinden yoksun olan kişiler, talihsiz kişilerden başkaları değildir. Bir başka ifadeyle yaratıklara karşı merhamet duygusunu kaybeden kimseler en bedbaht, en talihsiz kimselerdir. Başkalarına karşı merhamet duygusunu kaybeden kimseler, çoğu zaman kendilerine karşı da merhametsiz ve acımasızdırlar.
Esasen "Başkalarına iyilik edersiniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz."[588] âyet-i kerimesi mucibince başkalarına merhamet kapısını kapayan kimse başkalarından gelecek olan merhamet kapılarını da kendine kapamış demektir. Bu durumun ise ne büyük bir mahrumiyet ne korkunç bir talihsizlik olduğu ortadadır.
Hakiki müslümanm kalbi, şefkat ve merhamet duygularıyla dopdolu-dur. Merhamet duygusundan yoksunluk, facirlik ve kafirlik sıfatıdır, bedbahtlık alametidir. Böyle kimselerin âkibeti dünyada yorgunluk, âhirette ise azab ve mahrumiyettir.[589]

4943... (Hadisi Ebû Davud'a rivayet edenlerden biri olan) Ebu Bekir b. Ebi Şeybe ("Peygamber buyurdu" demeden) Abdullah b. Amr'dan (diyerek) rivayet ettiği (halde; diğer ravi olan İbnu's-Serh'in rivayeti ise şöyledir: ...Abdullah b. Amr'dan Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Küçüğümüze acımayan ve büyüğümüzün hakkını tanımayan bizden değildir."[590]

Açıklama

Hadis-i şerifte, küçüklere merhametli, büyüklere saygılı olmayan kimselerin, Hz. Peygamberin sünnetini terk etmiş oldukları ve Hz. Peygamberin sünnetinden kılpayı dahi ayrılmayan hass kullar zümresine giremedikleri, ifade edilmektedir. Bilindiği gibi Hz. Fahr-i âlem efendimiz, çocuklara karşı çok şefkatli idi. Yolda rastgeldiği çocukları alır, devesine bindirir, onları sevindirir, çocuklara sevgisinden onlara tesadüf ettikçe daima selamlardı.
Birgün Halid b. Said, Rasûlü Ekrem-i ziyarete gelmiş, kızını da beraber getirmişti. Rasûl-i Ekrem onu Habeş lisanında güzel manasına gelen bir deyimle çağırırdı. Çünkü Halid'in kızı Habeşistan'da doğmuştu. Çocuk Rasul-i Ekrem ile oynamış, O'nun Peygamberlik mührünü okşamış, babası onu bu hareketten men'etmek istemiş fakat Rasûl-i Ekrem çocuğun bırakılmasını söylemişti. Birgün Rasûl-i Ekrem'e müteaddit kumaş parçaları hediye edilmişti. Bunların arasında kenarları işlenmiş ve bir parça vardı. Rasul-i Ekrem "Bunu kime vereyim" demiş ve herkes susmuştu. Rasul-i Ekrem, "Halid'in kızını çağırınız" dedi ve bu parçayı ona vererek çocuğu sevindirdi.

Rasul-i Ekrem, anne ve baba ile çocuklara dair olaylardan son derece mütehassis olur ve bunları dinlemek isterdi. Birgün fakir bir kadın, iki kızı ile Hz. Aişe'yi ziyaret etmiş ve Hz. Aişe onlara ikram için bir hurmadan başka bir şey bulamamıştı. Hz. Aişe hurmayı anneye vermiş, anne, hurmayı ikiye bölerek çocuklarına yedirmişti. Hz. Aişe bu hadiseyi Rasul-i Ekrem'e anlatınca Rasul-i ekrem şu sözleri söyledi: "Çocukları hakkıyla sevmek ve onları korumak cehennemden kurtuluştur,"
Hz. Enes diyor ki: Rasul-i Ekrem şöyle buyurdular: "Namazımı uzatmak niyetiyle namaza durduğum zaman bir çocuğun ağladığını duyarsam namazımı kısaltırım. Çünkü çocuğun feryadı, arkamda namaza durmuş olan annesini huzursuz eder."
Rasul-i Ekrem'in çocuklara sevgisi, yalnız müslüman çocuklarına mahsus değildi. Kendisi müşriklerin çocuklarına da aynı derecede sevgi ve şefkat gösterirdi. Bir savaş esnasında birkaç çocuk iki tarafın arasında kalmış ve öldürülmüşlerdi. Rasul-i Ekrem, bu faciadan haberdâr olunca derinden müteessir oldu. Askerler Peygamber'in teessürünü görerek: -Ya Rasûlullah neden bu kadar müteessir oluyorsunuz? Bunlar nihayet müşrik çocukları değil mi, dediler. Rasul-i Ekrem:
Bu çocuklar müşrik çocukları da olsa masumdurlar, dikkat ediniz çocuk öldürmeyiniz. Zinhar çocuk öldürmeyiniz! Her can ilk yaratılışta tertemiz olarak yaratılmıştır" buyurmuştu.
Rasul-i Ekremin adeti, turfanda meyveleri en küçük çocuklara vermekti. Kendisi çocukları sever, okşar ve öperdi. Birgün Rasul-i Ekrem bir çocuğa seviyorken bir bedevî gelmiş ona:
Siz çocukları bu kadar seviyorsunuz, benim on torunum olduğu halde bir defa bile kucağıma alıp sevmedim, demiş.
O halde cenab-i hak seni şefkat hissinden mahrum etmiş, cevabını almıştır.
Ashabtan Cabir bin Semure diyor ki: "Bir gün Rasul-i Ekremle namazımı kıldım, namazdan sonra, Rasul-i Ekrem, evine gidiyordu. Ben de kendisini takib ettim. Rasul-i Ekrem yolda bazı çocuklara rast geldi. Hepsini okşadı. Beni de onlarla beraber okşadı.
Hicret esnasında Medine'ye gidilirken Ensar'ın kızları Peygamberi karşılamağa çıkmışlar ve neşideler okumuşlardı. Peygamber çocukları okşamış ve "Beni sever misiniz?" diye sormuş. Onlar da "Severiz" demişler, Rasul-i Ekrem'de "Ben de hepinizi severim" buyurmuştu.[591]
Büyüklere Saygı: İslam insanları hakir görmeyi değil, onlara hürmet etmeyi emretmiştir. Özellikle de takdir ve saygıya lâyık iseler. İslam büyüğe, âlime, fazilet sahiplerine saygıyı İslam toplumunda müslümana şahsiyetini kazandıran temel ahlâkî kurallardan saymıştır. Bu özelliğini kaybeden toplum kendisini ayakta tutan en önemli değerlerden birini yitirmiş, asliyetinden sıyrılmış demektir. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:
Büyüğümüze saygı göstermeyen, küçüğümüze merhamet etmeyen ve âlimlerimizin hakkını bilmeyen benim ümmetimden değildir.[592]
Bir toplumda büyüğe saygı gösterilmesi, o toplum fertlerinin insanî ahlak kaidelerini anladıklarının bir işaretidir. Nefislerinin yüceliği ve terbiyesinin bir alametidir. Bunun için Rasûlullah (s.a.) bu manayı müslüman-ların nefislerine yerleştirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de müslüman, İslam toplumunun temelini yükseltmiş ve ahlak direklerini de yerine oturtmuştur...[593]
Görüldüğü gibi hadisi musannif Ebû Dâvûd, biri Ebu Bekr b. Ebî Şeybe, diğeri Îbnu's-Serh diye bilinen iki hocadan rivayet etmiştir. Ancak Ebu Bekr bunu, Peygamber'e nisbet etmeksizin Abdullah b. Amr'a kadar ulaşan mevkuf bir rivayet olarak nakletmiş; İbnu's-Serh ise açıkça Peygambere nisbet ederek, merfû' bir hadis olarak rivayet etmiştir. Hadis âlimlerimizin hadis ilmindeki şu emanetine bakınız ki; merhum musannıb, bunlardan yalnızca birini zikretmeyip her iki ravînin rivayet keyfiyetlerini açıkça belirtmiştir.
Biz müslümanlar, böyle bir ilmi mirastan dolayı kendimizi gerçekten bahtiyar kabul etmeliyiz.[594]

59. Nasihat

4944... Temimü'd Dâri'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.);
"Din nasihatten ibarettir. Din nasihatten ibarettir. Din nasihatten ibarettir" buyurmuş. (Orada bulunan sahâbiler)
Kim için (Ya Rasûlullah)? demişler,
"Allah için, Kitabı için, Rasulü için, mü'minlerin emiri için ve bütün mü'minler için". Yahutta: "Müslümanların emiri için ve bütün müslümanlar için-" buyurmuştur.[595]

Açıklama

Nasihat, kalpte hiçbir kötülük bulunmamak şartıyla jcarg1(ja bulunan kimse için hayır dileğinde bulunmak, ya da onun hayrına olan işi bizzat yapmaktır. Bir başka ifadeyle karşıdaki insan için samimi olarak iyilik ve hayır düşünüp onun hayrına çalışmaktır.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, her ne kadar bazı âlimler bu hadisin İslamın dörtte birini ifade ettiğini söylemişlerse de aslında bu söz eksiktir. Çünkü İslamın dörtte biri değil, tümü bu hadise dayanmaktadır. Dünya ve âhiret saadetini anlatmakta felah kelimesinden daha kapsamlı kelime olmadığı gibi, arapçada "nasihat" kelimesinden daha kapsamlı bir kelime yoktur.
Arapça'da bu kelime "balı mumundan ayırmak" anlamında kullanılır. Bu yönüyle düşünülecek olursa, nasihat kelimesinin nasıl ince, hassas ve hayırlı duygulan içine aldığı ve nasihat eden kimsenin muhatabı hakkında ne kadar ince ve hayırlı duygular beslediği anlaşılır.
Şimdi nasihatin kimler için ve nasıl yapılacağını hadisteki sıraya göre açıklayalım:
1. Allah adına nasihat: Allah'a iman etmek, ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, onun bütün kemal sıfatlarıyla muttasıf ve noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu tasdik edip, ona hiçbir riyanın karışmadığı bir ihlâs, samimiyet ve teslimiyetle ibadet

edip isyandan kaçınmak, onun sevdiğini sevip yerdiğini yermek, dostunu dost bilip düşmanını düşman bilmek, nimetlerini şükürle karşılayıp onun yolunda herşeyi feda etmeyi göze almaktır.
2. Allah'ın kitabı için nasihat: Onun Allah kelâmı olduğuna, Allah katından gelip içine insan sözü karışmadığına, Allah'dan başka hiçbir kimsenin onun mislini meydana getiremeyeceğine, insanlığın dünya ve âhiret saadetinin bu kitapta olduğuna inanmak ve onu bu inançla ve adabına riâyet ederek okuyup tüm hükümlerini hayata uygulamaktır."
3. Hz.Peygamberi için nasihat: Onun Peygamber olduğuna, Allah'dan getirdiği herşeyin doğru olduğuna inanmak, emrettiği herşeyi imkân nisbetinde yapmak, nehyettiği herşeyden kesinlikle kaçınmak, hayatında ve vefatından sonra ona ve tebliğ ettiği dine yardım etmek, onun sevdiklerini sevmek, düşmanlarını düşman kabul etmek, onun davetini yaymak, sünnetini yaşatmak ve onu yegâne örnek bilmektir.
4. Müslümanların emirleri hakkında nasihat: Hak olan her hususta onlara yardım ve onlarla beraber cihad etmek, müslümanlara, reislerine, karşı olan görevlerini münasib bir dille hatırlatarak, onun aleyhine haksız bir kıyamın oluşmasına engel olmaktır.
5. Müslümanların tümü için olan nasihata gelince, onlara dünya ve âhiret hayatı hususunda hayır ve saadet yollarını göstermek, onlara eziyet
vermemek, kusur ve ayıplarını örtmek, iyiliğe çağırıp, kötülükten sakındırmak, büyüklerine hürmet küçüklerine şefkat ve merhamet, kendi şahsı için sevip arzu ettiğini onlar için de ayniyle istemek, onların mal, can ve namuslarını kendine ait olan kadar mukaddes bilip korumak, dertlerine ortak olup gidermeğe çalışmak... Umum müslümanlara karşı nasihat ve samimiyetin bir kısmıdır.[596]
6. Nasihat en geniş manasıyla Peygamberde tecellî etmiş, en ağır şartlar altında, kendilerini en büyük düşman olarak gören kavimlerine karşı, sırf hayır ye saadet olan hak yolunu talim için çalışmış, hayatlarında tek gaye olarak ümmetinin hak yola girmelerini hedef almış, bu yolda bir karşılık beklemeden, onlar kendilerini taşlarken onların hidayeti için dua etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de bir Peygamber(s.a.)'den şu sözler nakledilir: "Ey Kavmim, and olsun ki, ben size Rabbimin üzerime yüklediği risalet ve elçilik vazifesini tebliğ etmiş durumdayım. Sizin hayrınıza olanı istemiş, hayrınız için çahşmışımdır. Fakat siz hayrınızı isteyenleri sevtniyormusunuz.[597]
Türkçemizde "nasihat" kelimesi, öğüt vermek, hayırlı olanı tavsiye etmek anlamında kullanılır. Bu ise asıl manasından sadece bir kısmını ifade etmektedir. Çünkü "nasihat" yukarıda da geçtiği üzere sözle olduğu gibi, iş ile de olur, gönül ile de olur. Diğer Müslümanların iyilikleri, ıslah edilmeleri, sıhhat ve afiyetlerinin devamı için Hak Teâlaya dua etmek mü'minlere karşı nasihat çerçevesi içinde yer alır. Kur an-ı Kerimde has mü'minlerin duası olarak nakledilen şu mübarek sözler, çok ince bir ruhun Mevlayı zülcelâle yükselen niyazlarıdır: "Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce geçen kardeşlerimizi mağfiret buyur, günahlarımızı bağışla. İman eden kimselere karşı kalblerimizde hiçbir kin ve kötülük bırakma... Ey Rabbimiz, şüphesiz ki şefkati, merhameti bol olan mevlamizsın sen."[598]
Nasihatin sözle öğüt verme kısmında aranılan şartlarından biri hattâ en mühim olanı tavsiye edilen iyiliğin, tavsiye eden tarafından bizzat yapılmasıdır. Kendisi yapmadığı halde başkasına iyilik tavsiye eden kişi, şayet bu sözlerinde samimi ise neden kendi yapmaz? Değilse neden böyle samimi olmayan bir davranış içine girer? Hiç bir kimse bir başkasını şahsından daha ötede düşünemez. Düşünürse mutlaka manevî yönden kendine geçecek bir ecir ve mükafatı hedef almış demektir. Halbuki işin manevî yönünü düşünen insanın, bir iyiliği başkasına tavsiye ederken eli kolu bağlanmış değildir. Kendinin de yapmasına bir engel yoktur. Ayrıca sözün tesirli olması için, söyleyenin, söylediğini önce kendisi yapması şarttır. Meyhanenin duvarlarına, meyhaneci tarafından yazılan "şarab içmeyiniz, sarhoş olursunuz, başınıza musibet yağar" sözlerinin ne gibi bir kıymeti vardır?
Cehennemde en şiddetli azaba uğrayacaklardan birinin, başkasına iyiliği emrettiği halde kendi yapmayan, nehyettiği kötülüğü de kendisi yapan kimse olduğu efendimizin bir hadis-i şeriflerinde anlatılır.[599]
Büyükler, doğru ve iyi olduğunu bildikleri sözleri: "kulağına küpe yap" diyerek küçüklere aktarır, nasihatten anlamayanlara "kulağından pamuğu çıkar da dinle" derlerdi. Ziya Paşa'nın darb-ı mesel haline gelen şu beyti, büyüklerin sözlerine kulak asmayanlar hakkındadır:
Nush ile yola gelmeyeni etmeli tekdir
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir."[600]

4945... Ebu Zür'a İbn Amr İbn Cerir'den (rivayet edildiğine göre) Cerir (İbn Abdullah el Becelî) (r.a.) şöyle dermiş:
"Ben (kendisini) dinleyip itaat etmek ve her müslüman için halis niyyet beslemek ve onlar hakkında hayırlı davranışlarda bulunmak üzere Ra-sûlullah (s.a.) söz verdim. (Ebû Zür'a) dedi ki: (Cerir birisine) birşey sattığı, ya da birşey satınaldığı zaman: "Muhakkak ki bizim senden almış olduğumuz (bu mal), bizim için (bizim) size verdiğimizden daha sevimlidir. (Binaenaleyh, vermiş olduğun malı) tercih et(tiğin takdirde bizden geri alabilirsin)" derdi.[601]

Açıklama

Bey'at: Mübadele (alış-veriş) akdi demektir. Sonraları Devlet Başkanına itaat ve sadakati bildiren ve el sıkışma suretiyle yapılan ahitleşme anlamında kullanılır olmuştur. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kasd edilen mana da budur.
Bilindiği gibi, Rasul-i zişan efendimizin şahsında hem Peygamberlik, hem de devlet başkanlığı toplanmış olduğundan, hadis-i şerifte söz konusu edilen mesele bir müslümanın, Hz. Peygambere ve müslüman devlet başkanına herhangi bir dünyevi çıkar gayesi olmaksızın sırf Allah rızası için ivazsız, garazsız, samimiyet ve ihlasla bağlanmanın ve onların Allah'ın dinine hizmet yolunda verecekleri emirlere uymanın lüzumu meselesidir.

Burada söz konusu edilen diğer bir mesele de bir müslümanın diğer bir müslümam onun menfaatini kendi menfaatine tercih edebilecek kadar samimi bir şekilde sevip sayması meselesidir.
Hadis-i şerifte bir müslümanın Allah için bir din kardeşine karşı besleyebileceği samimi sevgi ve saygı duygulan anlatılmaktadır. Hz. Cerir'in alış-veriş yaptığı müslüman kardeşleri karşısında duyduğu îsâr dediğimiz müslüman kardeşinin menfaatini kendi menfaatini tercih edebilme (diğerkâmlık) duygusu ise, bir müslümanm din kardeşlerine karşı beslemesi gereken sevgi, saygı, samimiyet duygularının en idael bir örneğidir.
Hafız İbn Hacer'in Taberâni'den rivayet ettiği bir haberde bildirdiğine göre, Hz. Cerir, kendisine bir at satınalması için bir kölesine emr etmiş, o da pazardan 300 dirheme bir at alarak parasını da ödemek için atla birlikte sahibini de Cerir'e getirmiş. Cerir atı beğenmiş. Ve ata biçilen 300 dirhemi az bulduğu için atın sahibiyle yeniden pazarlığa girişmiş ve 800 dirhemde anlaşmış.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen bütün bu samimi, temiz ve ulvî duygulara "nasihat" denir ki; biz bu nasihatin çeşitlerini ve nasıl olacağını bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladık.[602]

60. Müslümana Yardım Etmenin Fazileti

4946... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir müslümanı dünya sıkıntılarının birinden kurtarırsa Allah da onu kıyamet gününde bir sıkıntıdan kurtarır. Kim darda kalan bir kimseye kolaylık gösterirse Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık ihsan eder. Kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah da dünya ve âhirette, onun ayıbını örter. Kul (din) kardeşinin yardımında oldukça Allah da o kulun yardımındadır."
Ebû Davudder ki: (Bu hadisin ravilerinden olan) Osman, (metinde geçen); "Kim de darda kalan bir kimseye kolaylık gösterirse" cümlesini Ebû Muaviye'den rivayet etmedi.[603]

Açıklama

Bu hadis-i şerif birkaç meseleye delâlet etmektedir:
1. Müslümanın dünyaya ait bir sıkıntısını çözmenin faziletini bildiriyor. Bu da ya ona mal vermekle, ya da ağırlığını koyarak onu zalimin zulmünden kurtarmaya çalışmakla olur.
2. Borçluya yardımda bulunmak ta aslında bir müslümanın sıkıntısını gidermekten sayıldığı halde, hadis-i şerifte bunun ayrı bir madde olarak sayılması borçlu olmanın dünyevi sıkıntıları içinde ayrı bir yeri olduğu -içindir. Borçluya yardım ya kendisine uzun vade tanımak, yahut borcunu affetmek gibi şeylerle olur. Alacaklı herhangi bir şekilde borçlusuna kolaylık gösterirse, şüphesiz Cenab-ı Hakk da ona dünyevi uhrevi bütün işlerinde kolaylık ihsan eder. Bu suretle her işi yolunda gittiği gibi, âhirette de sıkıntı çekmez. İyilikleri kötülüklerine galebe çalar.
3. Bir kimse bir müslümanın gizli bir kusurunu görür de başkalarına söylemezse me'cur olur, ecri de ameli cinsindendir, yani onun kusurunu da Allah örter. Dünyada yaptığı bir kusuru kimseye duyulmadığı gibi âhirette de kabahatini yüzüne vurmaz, affeder. Bundan dolayıdır ki Peygamber (s.a.) müslümanlan birbirlerinin kusurlarını meydana çıkarmamaya teşvik etmiştir.
Ulema, kusur gizlemenin vacib değil mendub olduğuna kail olmuşlardır. Binaenaleyh bir müslümanın gizli bir suçunu bilen onu hâkime haber verse günahkâr olmaz. Ancak bu hüküm fitne ve fesatçılığı ile tanınmış kimseler hakkındadır. Bir defa bir suç işleyerek tevbe eden ve bir daha yapmayan kimsenin o kusurunu gizlemek icab eder, çünkü fesatçının kusurunu gizlemek, onu daha başka fitne ve fesatlar çıkarmaya teşvik olur. Bir defa suç işleyenin hâli böyle değildir. Buraya kadar verilen izahat ma-siyet işlendikten sonraya aittir. Onu işlerken görenin hükmüne gelince:
Men'etmeye iktidarı olursa derhal müdahalede bulunarak men'etmesi vacibdir. Çünkü bu müdahale münkefi inkâr demektir, müdahale etmemek helal olmaz. Meselâ hırsızı birinin malım çalarken görenin mal sahibine haber vermesi icab eder, aksi takdirde hırsıza yardım etmiş olur. Acaba hadis ravileri ile şahidlerin, evkaf ve zekat memurlarının cerhi gıybet sayılmaz mı? Hayır, onların cerhi gıybet değil, bilakis herkese vâcib olan bir nasihat ve dürüstlüktür. Böyle olduğu da ittifakla kabul edilmiştir.
4. Kul din kardeşine yardım ettikçe Allah da ona yardım eder. Bu suretle kazanmaya gayret gösterdiği birşeyi kolayca elde eder. Vakıa her iş-de Allah kulunun muinidir: Fakat bu avn-u inayet, din kardeşine yardım edene daha fazladır. Binaenaleyh müslümana gereken, din kardeşini kendinden ileri tutmaktır. Zira Allanın kemal-i inayetine nail olmanın yolu budur.[604]

4947... Hz. Huzeyfe'ten (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Her iyilik sadakadır."[605]

Açıklama

Hadis-i şerif, yapılan her hayrın ve iyiliğin sadaka sevabı gibi sevabı olduğunu ifade etmektedir.
Bilindiği gibi maruf, münkerin zıddıdır, iyilik demektir. İbn Ebu Cemre'ye göre "Adet olsun olmasın, iyi amellerden olduğu şer'î delillerden anlaşılan şeye maruf adı verilir. Eğer o iş iyi niyetle yapılırsa sahibi kafi olarak ecir kazanır. Niyetsiz yapıldığı takdirde ecir işi ihtimalli kalır.
Sadaka: Allah rızası için verilen maldır ve farz, mendup bütün sadakalara şamildir. İyiliği "sadakadır" diye haber vermek, teşbih-i beliğ kabilindendir. Maksat, sevap hususunda iyiliğin, sadaka hükmünde olduğunu binaenaleyh yapılacak iyiliğin az

da olsa hakir görülmemesi lâzım geldiğini bildirmektir. Bir hadis-i şerifte "Her teşbih sadakadır"[606] buyurulmuştur. Zaten hadisimizdeki "her iyilik" tabiri bütün salih amellere şamildir. İmam Tirmizî, Hz. Ebu Zerr (r.a.)'den merfu olarak şu hadis tahric etmiştir: "Din kardeşinin yüzüne gülümsemen senin için bir sadaka; iyiliği emir, kötülüğü nehyetmen senin için bir sadaka, delâlet diyarında bir adamı irşâd etmen senin için sadaka, yoldan taşı dikeni ve kemiği atman senin için sadaka, kovandan din kardeşinin kovasına suyu boşaltman da sadakadır."[607]

61. (Çirkin) İsimleri (Güzel İsimlerle) Değiştirmek

4948... Ebu'd-Derdâ'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Siz kıyamet gününde kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse isimlerinizi güzel koyunuz."[608]
Ebu Davud der ki; ibn Ebî Zekeriyya, Ebu d-Derdâ'ya yetişmemiştir.[609]

Açıklama

Hadis-i şerifte, insanlar, kıyamet gününde kendi isimleriyle birlikte babalarının da isimleriyle çağrılacakları gerekçesiyle, müslümanların kendi çocuklarına, akraba ve hizmetçilerinin çocuklarına güzel isimler vermeleri emr edilmektedir.
Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden bu hadis, insanların kıyamet gününde annelerinin ismiyle çağrılacaklarını ifade eden hadisi[610] reddetmektedir. Nitekim insanların kıyamet gününde babalarının isimleriyle çağrılacağını ifade eden daha başka hadisler de vardır.[611]
Her ne kadar insanların "ey falancanın oğlu falan" şeklinde annesinin ismiyle çağıracağına dair Taberanî'nin Mu'cem'inde Said İbn Abdullah el-Evdî'den rivayet edilen bir hadis-i şerif[612] varsa da ulema sahih hadislere aykırı olduğu için bu hadisin delil olamayacağını ittifakla kabul etmişlerdir. Eğer bu hadisin şahinliği kabul edilirse "mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif babalan belli olan kimseler hakkındadır. Annelerin ismiyle çağrılacağını ifade eden hadislerde babalan olmayan, ya da belli olmayan kimseler hakkındadır" denebilir. Yahutta mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen babalarınız tabirinden maksat anneler ve babalardır; tağlib yoluyla babalar, denmiştir Mecazen "anneler ve babalar" anlamına gelir.
Bu te'vile itibâr etmek mümkün olursa, o zaman kıyamet gününde insanlar bazan annelerinin ismiyle bazan da babalarının ismiyle, bazı yerlerde annelerinin bazı yerlerde de babalarının ismiyle çağrılacaklar demektir.
Hafız Münzirî'nın -Musannifimiz Ebû Dâvûd ile aynı kanaati paylaştığını ortaya koyan- açıklamasına göre, bu hadisin ravisi Abdullah İbn Zekeriyya, Ebu'd-Derda (r.a.)'den hadis almadığından, mevzumuzu teşkil eden bu hadis munkatıdır. Ayrıca, konumuzu teşkil eden bu hadisin bab başlığıyla bir ilgisi yoktur. Çünkü bu hadiste isimleri değiştirmeden söz edilmemektedir. Ancak, bu hadis, ismini dini bir mülahaza ile değiştirecek kimselere bir irşad olarak kabul edilirse; bu yönden bab başlığı ile ilgili görülebilir.[613]

4949... (Abdullah) İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.):
"Yüce Allah'ın en hoşuna giden isimler (Allah'a kulluk ifade eden) Abdullah ve Abdurrahman (gibi adlar)dır"[614] buyurmuştur.[615]

4950... Sahabilerden olan Ebu Vehb el-Cüşemî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Çocuklarınızı) Peygamberlerin isimleriyle isimlen(dir)iniz.İsimlerin Allah'a en hoş olanları Abdullah ve Abdurrahman'dır. En doğru olanları Haris ile Hem mâm'dır. En çirkin olanları da Harb ile Mürre'dir."[616]

Açıklama

Bilindiği gibi Abdullah, Allah'ın kulu, Abdurrahman'a Rahmân'ın kulu, anlamına gelmektedir, Bu bakımdan bu isimlerde Allah'ın rububiyetinin, bu ismi alan kimselerin de kulluklarının itirafı vardır. Binaenaleyh bu isimleri taşıyan kimselerin her çağınlışlarında bu iki gerçek dile getiriliş olur. Yüce Allah'ın Kur'an-i Keriminde Rasûlunden "abd-kul" ismiyle bahsetmesi[617] de bu ismi ne kadar çok sevdiğinin bir delilidir.
Sindî'ye göre, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerde anlatılmak istenen "Peygamberin isimlerinden sonra Allah'a en sevimli gelen isimlerin Abdullah ve Abdurrahman isimleri olmasıdır."
Netice itibariyle Allah'a en sevimli gelen isimler, Peygamber isimleridir. Sonra Abdurrahman ve Abdullah gibi Allah'a izafe edilmiş abd kelimesi taşıyan isimlerdir.
Metinde geçen "esdaku" kelimesi en doğru anlamına gelir. Buna göre müsemmasını (sahibini) ifade etmesi bakımından "en doğru" isim gerçekten Haris ve Hemmâm isimleridir. Çünkü "Haris", kazanan demektir. Nitekim Hars kelimesi, Şura suresinin 20. âyetinde de bu manada kullanılmıştır. İnsanın en belirgin vasfı kazamcıhğıdır. Bilindiği gibi kul, kâsib (kazanıcı)dır. Allah ise halik (yaratıcı)dır. Hiçbir kul, bu Özellikten ayrılamaz. Bütün hareketlerinde, müsbet veya menfi olarak kazamcı olmaktan uzak kalamaz. Yani ya hayır, ya da şerr kazanmış olur.
Harb, savaş anlamına gelir. Mürre ise acılık demektir. Savaşın yüzü soğuk, acılığın yüzü ve sevimsiz olduğundan bu isimler yüce Allah'ın hoşuna gitmemişlerdir.[618]

4951... Hz. Enes'den demiştir ki:
Abdullah İbn Ebî Talha, dünyaya geldiği zaman, Peygamber (s.a.)'e götürdüm. Peygamber (s.a.) bir "aba içerisinde devesini

katranlıyordu. (Bana):
Yanında kuru hurma var mı? diye sordu.
Evet, dedim. Kendisine bir miktar (kuru) hurma verdim. Onları ağzına atarak çiğnedi. Sonra çocuğun ağzını açtı ve hurmayı ağzının ortasına yerleştirdi. Çocuk, (hoşlandığından dilini dolandırmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Ensarın hurmayı (ne de çok) sevdiğine bakın!" buyurdu ve adını Abdullah koydu.[619]

Açıklama

"Ensarın hurmayı ne kadar sevdiğine bakın!" cümlesinde geçen "hubb" kelimesini hâ'nın zammıyla okumak caiz olduğu gibi kesriyle okumak da caizdir. Kesre ile okunduğu takdirde mahbûb manasına gelir ve kelimenin sonu merfu okunarak bir mübteda haber cümlesi meydana gelir ki, "ensarın sevgilisi hurmadır" demek olur. Bu kelime hâ'nın zammı ile "hubb" şeklinde okunursa, masdardır. Bu takdirde sonunu mansub ve merfu okumak caizdir. Mensub kıraati daha meşhurdur. Mansup okunduğu takdirde cümle "ensarın sevdiği kuru hurmaya bakın" diye takdir olunur ki, bizim verdiğimiz mana buna göredir. Temr kelimesi de mansup okunur. Hubb kelimesini merfu okuyan onu mübteda yapmış olur. Haberi mahfuztur. "Lazımdır yahut âdettir" gibi bir haber takdir olunur.[620]

Bazı Hükümler

1. Yeni doğan bir çocuğa tatlı bir şey çiğneyerek yalatmak, bilittifak sünnettir. Bunu salihlerden bir kimsenin yapması menduptur.
2. Tahniki (çocuğun damağına tatlı çalma işini) kuru hurma ile yapmak müstehabtır. Gerçi kuru üzüm ve şeker gibi her nevi tatlı ile tahnik yapmak caiz ise de efdal olan kuru hurmadır.
3. Aba giymek caizdir.
4. Büyük bir zatın tevazu göstererek kendi işlerini kendi görmesi müstehabtır. Bu onun kıymetini düşürmez.
5. Doğan çocuklara Abdullah ismi vermek müstehabtır.
6. Çocuğun ismini salah ve takva sahibi birine koydurmak müstehabtır.
7. Çocuğa doğduğu gün isim koymak caizdir.[621]

62. Kötü İsim(Ler)İ Değiştirmek

4952... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) Âsiye (isimli bir kadının) ismini değiştirmiş: "Sen Cemilersin" demiş.[622]

4953... Muhammed İbn Amr İbn Ata'dan (rivayet edildiğine göre); Kendisine Zeyneb bint Ebi Seleme kızının: "Kızının ismini ne koydun?" diye sormuş (O da): Ona Berre ismini verdim, deyince,
(Zeyneb) şöyle demiş:
Rasûlullah (s.a) bu ismi yasakladı. (Nitekim) bana da Berre ismi verilmişti de Peygamber (s.a.) (insanı kusursuz gösteren böylesi isimlen vermek suretiyle); "Kendinizi temize çıkarmayın, sizden kimin iyi olduğuna Allah daha iyi bilir" buyurdu.
Bunun üzerine (orada bulunanlardan biri Hz. Peygambere: Peki onun) "İsmini ne koyalım?" diye sordu. (Hz. Peygamber) de: "Ona Zeyneb ismini veriniz" dedi.[623]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, Hz. Peygamberin "Âsiye" gibi isyan manası taşıyan isimlerle "Berre" gibi insanın bütün suç ve günahlardan uzak olduğunu ifade eden, insanı temize çıkaran isimleri yasaklayıp da onların yerine, sözü geçen sakıncaları taşımayan isimleri verdiğini ifade etmektedirler.
Bilindiği gibi Asiye "İsyankâr kadın" anlamına gelir. Cahiliyye araplan, hiçbir kusur ve ayıbı kabule yanaşmayıp, her türlü kusur ve ayıba karşı çıkması temennisiyle kızlarına bu ismi verirlerdi. İslamiyet gelince Hz. Fahr-i kainat efendimiz bu isimleri yasaklamış fakat insanın nefsini temize çıkarıp nefis muhasebesinden ve tevazudan uzaklaştıracağı korkusuyla Asiye isminin yerine "Mutîa: itaatkâr kadın" ismini vermekten de çekinmiştir.
Yine nefsi tezkiye edip sahibini nefis muhasebesinden uzaklaştırarak, sorumsuzluğa ve gurura düşüreceği, endişesiyle "iyi kadın" anlamına gelen "Berre" ismini de "kimin iyi olduğunu Allah daha iyi bilir." buyurarak Zeyneb'e çevirmiştir. Zeyneb, zenb kökünden türemiştir. Kamusta açıklandığına göre "zenb" kelimesi, semizleşti anlamına gelen "zenebe" fiilinin mastarıdır. "Ezneb" ise "semiz kadın" demektir. Zeyneb, ismi bu isimle meşhur olan manzarası ve kokusu güzel bir ağaçtan alınmış olabileceği gibi "babanın zineti" anlamına gelen "zeynüb" kelimesinin bozulmuş şekli de olabilir.[624]

4954... Üsame İbn Ahderiyye'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.)'a gelen bir cemaat içerisinde: "Esram" isimli bir adam varmış; Rasûlullah (s.a.) O'na:
Adın ne? diye sormuş da (adam):
Ben Esramım, demiş; (bunun üzerine Hz. Peygamber de):
Sen zûr'asm, buyurmuş.[625]

Açıklama

"Esram", kesmek anlamına gelen "sarım" kökünden gelir. Biçilmiş ya da kırpılmış ekin demektir.
Dolayısıyla bu kelime "kesiklik, kopukluk" gibi bereketsizlik ifade eden manalar taşımaktadır.
Bu sebeble Resul-i zişan efendimiz bu ismi tohum ve tohum ekecek yer gibi hayır ve bereket ifade eden "zür'"a" kelimesiyle değiştirmiştir.[626]

4955... Hânı (İbn Zeyd)'den (rivayet edildiğine göre) kendisi kavmiy-le birlikte Rasûlullah (s.a.)'e gelince Rasûlullah (s.a.) kavminin onu "Ebulhakem" künyesiyle çağırdığını duymuş da kendisini çağırarak:
Muhakkak ki gerçek hakem Allah'dır. Hüküm (ondan çıkar, yine) ona (döner). Binaenaleyh sen niçin (böyle) Ebu'l Hakem künyesiyle çağırılıyorsun? diye sormuş (da O da):
Benim kavmim bir anlaşmazlığa düştükleri zaman bana gelirler, bende aralarında hüküm veririm. Her iki taraf da (benden) razı olurlar, cevabını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
Bu (tarafları hoşnut edecek hüküm vermek) ne kadar güzel! (Ama Hakem ismi Allah'a mahsus olduğu için kullar bu isimle künyelendirile-mezler) Kaç çocuğun var? demiş.
(O da):
Benim Şüreyh, Müslim ve Abdullah (isimli üç oğlum) var, demiş. Rasûlullah (s.a.):
(Yaşça) hangisi daha büyük? diye sormuş. (Hâni de:)
Şüreyh, cevabını vermiş. (Bunun üzerine Resulü Ekrem Efendimiz:)
Öyleyse sen Ebu Şüreyhsin, buyurmuş.
Ebu Davud der ki Şüreyh Zinciri kıran ve Tüster şehitte girenlerdendir. Bana ulaşan habere göre Şüreyh (Tüster'e) gizli bir yoldan girdiği için Tüster'in kapısını kırmıştır.[627]

Açıklama

Bilindiği gibi "Eb" kelimesi arapçada baba anlamına gelir Araplar, bir kimseyi künyelendirmek istedikleri zaman bu kelimeyi o zatın en büyük oğlunun ismine izafe ederler. Mesela bir adamın en büyük oğlunun ismi Şüreyh ise bu adamın künyesi "Ebu Şüreyh" olur. Ayrıca bir işi çok yapan, icad eden ya da bir sıfata fazlasıyla sahip olan kimseye o işin ya da sıfatın başına "eb" kelimesi getirilmek suretiyle de künye verilebilir. Çok cahil bir adama Ebu Cehl, hikmet sahibi bir adama da "Ebu'l-Hikme," ismi verilmesi gibi. İşte Hz. Hani İbn Yezid'e kavmi tarafından Ebul-Hakem künyesinin verilmesi bu ikinci neviden olan künyedir. Metinde de açıklandığı üzere Hz. Hani, kavmi arasında meydana gelen olaylarda hakemlik yapması için kendisine müracaat edilen ve verdiği hükümlerle de tarafları memnun edebilen bir kimse olduğundan kavmi ona bu künyeyi vermişti. Fakat "Hakem" ismi Allah'ın güzel isimlerinden olduğundan bu ismi alan, bu ismin ifâde ettiği manalarda Allah'a ortaklık etmiş olacağından Hz. Peygamber bu künyeyi ondan almış ve O'nu en büyük oğlu Şüreyh'e izafe ederek "Ebu Şüreyh" künyesiyle künyelendirmiştir.
Şerhü's-Sünne'de açıklandığına göre "Elhakem" hükmüne karşı ko-nulamayan hakim demektir ki bu da Allah'dan başkası olamaz.
Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre "Hz. Peygamberin verdiği bu künyenin bereketiyle Hz. Şüreyh fazilette en büyük sahabilerin makamına erişmiş ve sahabe döneminde müftilik yapmış, daha sonra da Hz. Ali onu kadı tayin etmiş. Bu kadılığı sırasında mahkemeye intikal eden bir davada Hz. Hasan'ın, Hz. Ali lehine yaptığı bir şahitliği kabul etmemiştir."[628]
Hadisin sonunda musannifin da açıklandığı gibi Hz. Şüreyh, Tüşter'in fethinde de bulunmuş, o gün birçok kahramanlıklar göstermiş, zincirleri kırmış, gizli yollardan içeriye girerek Tüster'in kapısını kırarak müslü-manların oradan şehre girmelerini sağlamıştır.
İbn Esir'in de tesbit ettiği gibi, Hz, Şüreyh, birçok savaşlara katılmış, yüzyirmi sene yaşamış ve bunu kendisi bir şiirinde çok veciz bir şekilde dile getirmiştir.[629]

4956... (Said İbn el-Müseyyeb'in) babasından (rivayet edildiğine göre birgün) Peygamber (s.a.) Ona:
Adın nedir? diye sormuş (O da:)
Hazn'dır demiş. (Hz. Peygamber de):
(Bundan sonra) sen Sehl'sin, buyurmuş. (Hz, Hazn ise babasının verdiği ismin değiştirilmesine razı olmayarak);
Hayır olmaz. (Çünkü) Sehl (ova), ayaklar altında çiğnenir ve horlanır cevabını vermiş, (Bu hadisin ravisi) Said dedi ki:
(Dedem Hazn, Hz. Peygamberin bu teklifini kabul etmeyince:) "Artık bundan sonra bize (devamlı olarak) üzüntü isabet edecek zannetmiştim."[630]
Ebu davud dedi ki: Peygamber (s.a) "el-As" "Aziz", "Atle", "Şeytan", "Elhakem", "Ğurab", "Hubab", "Şihab" isimlerin "Hişam" ismiyle değiştirdi.
"Harb" ismini "Selm" ismiyle, "Elmuzdacı" ismini "Elmünbeis" ismiyle, değiştirdi. "Afim" adıyla anılan araziye "Hadıra" ismini vermiş, "Şa'b edrDalale" ismini "Şa'b el-Hudâ" ismiyle "Benüzzinye" ismini "Benurrişde" ismiyle "Benülmuğviye" ismini de (yine) "Benürrişde" ismiyle değiştirmiştir.
Ebu Davud dedi ki: Kısaltmak gayesiyle bu rivayetlerin senetlerini terk ettim.[631]

Açıklama

Bilindiği gibi "Hazn" düşünce, üzüntü, keder anlamına gelir. Şeni ise, kolay, yumuşak ve ova manalarına gelir. Bu bakımdan. Hz. Peygamber, Hz. Müseyyeb'e üzüntü ifade eden bu ismi kolaylık ve yumuşaklık ifâde eden "Sehl" ismiyle değiştirmeyi emretmiştir. Hz. Müseyyeb de Hz. Peygamberin bu emrinin far-ziyyet ifade etmeyip bir tavsiye mahiyetinde olduğunu anladığı için, Sehl ismini alan kimsenin bu ismin taşıdığı manadan dolayı hafife alınıp horlanacağı korkusuyla bu ismi almağa gönlü razı olmadığından, bu emre uymamış, babasının verdiği ismi taşımaya devam etmiştir.
Metinde geçen "artık bundan sonra bize (devamlı olarak) üzüntü isabet edecek" cümlesi Buhari'nin rivayetinde "bundan sonra bizim ailemizde üzüntü ve keder hiç eksik olmamıştır" anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. Buharî'nin bu rivayetinden de anlaşılıyor ki Hz. Hazn, Hz. Peygamberin bu tavsiyesini tutmadığı için, bir daha hayatı boyunca üzüntü ve kederden kurtulamamıştır.
Musannif Ebû Davud'un talikinden anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber "isyankâr" manasına geldiği için "As" ismiyle Allah'ın güzel isimlerinden olan "Aziz" ismini şiddet ifade eden "Atle" ismini, Allah'ın rahmetinden uzak anlamına gelen "Şeytan" ismini hükmüne karşı gelinemez anlamına gelen ve Allah'ın güzel isimlerinden olan el-Hakem" ismini, uzak ve karga anlamına gelen "Gurab" ismini, ve "meteor (göktaşı)"anlamına gelen "Şihab" ismini müslümana yakışan isimlerle değiştirmiştir. Bu cümleden olarak Şihab ismini kırıklık, ufaklık, zayıflık gibi kulluğa delalet eden manalar taşıyan Hişam ismiyle değiştirirken, Harb (Savaş) ismini Silm (Sulh)la el-Muzdaci' (sırtüstü yatan) ismini, e-Münbeis (Hamleci ve atılımcı) ismiyle, Afira (kuraklık) ismini, Hadıra (yeşillik) ismiyle Şi'bü'da-lale (sapıklık yolu) ismini, Şı'bul-Hidâye (hidâyet yolu) ismiyle, Benü'z Zinye (zina çocukları) ismini de yine Benü rişde (nikâh çocukları) ismiyle değiştirmiş ve bu isimlerden uğur ve bereket ummuştur.
Bütün bu rivayetlerden de anlaşılıyor ki, bir çocuğun anne ve baba üzerindeki ilk hakkı ileride kendisi için utanç vesilesi olmayacak güzel bir isim vermeleridir.[632]

4957... Mesrûk'tan demiştir ki:
Ömer İbn el Hattab (r.a.) ile karşılaşmıştım. (Bana):
Sen kimsin? diye sordu. Ben de:
Mesrûk İbn el Ecdâ(ım) dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:
Ben Rasûlullah (s.a)'ı: "Ecdâ şeytandır" derken işittim, dedi.[633]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Ecda', isminin şeytânlardan birimn özel ismi olduğunu ifade etmektedir. Bu bakımdan çocuklara sözü geçen ismi koymak kerahetten hali değildir. Esasen organ kesmek, hapsetmek ailesini darlık içinde geçindirmek gibi bir mü'mine yakışmayan manalara geldiği de düşünülürse, bu ismi koymanın çirkinliği daha da kolay anlaşılabilir.[634]

4958... Semura îbn Cündüb'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
Sakın kölenin ismini Yesâr, Rebhah, Necîh, Efiâh koyma. Çünkü (olur ki) sen (kendine bu isimlerden birini verdiğin köleni kasd ederek):
O orada mı? diye sorarsın (karşıdaki de):
(Semure dedi ki:) Hayır cevabını verir."
Böylesi isimler dörttür, benim adıma onları fazlalaştirmayın.[635]

4959... Hz. Semura'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) kölelerimize şu dört isim(den birin)i vermemizi bize yasakladı: Eflah, Yesar. Nafi, Rebâh."[636]

4960... Hz. Cabir'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "inşallah, eğer ömrüm olursa ümmetime Nâfi, Eflah ve bereket isimlerini koymalarını yasaklayacağım."
(Bu hadisin ravilerinden) A'meş (burada bir parantez açarak -bu hadisi bana naki eden Ebu Süfyan gerçekten) Nâfi ismini de zikretti mi, zikretmedi mi, (iyice) bilmiyorum, dedi.
(Câbir'in rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle sözlerini tamamlamıştır:) . "Çünkü (kölesini sormak üzere) geldiği zaman:
Bereket burada mı? diye sorar. (Orada bulunanlar da:)
Hayır! cevabını verirler.
Ebû Dâvud der ki: (Bu hadisin) bir benzerini Hz. Câbir yoluyla Ebu Zübeyr de rivayet etti. (Fakat) Bereket ismini rivayet etmedi.[637]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler çocuklara Yes&r (kolaylık Rebah (üretmek), Necih (gayesine ermeye muvaffak olan), Eflah (gayesine erişen), nâfi (faydalı) bereket (artma, fazlalaşma mutluluk) isimlerini koymanın caiz olmadığını ifade etmektedir.
Yine bu hadis-i şerifler, çocuklara sözü geçen isimleri vermenin uygunsuzluğunun sebebini şöyle açıklamaktadırlar: Çünkü kolaylık, kâr, muvaffakiyet, bereket ifade eden bu isimleri alan kimselerin bir mecliste olup olmadığı sorulduğu zaman orada

bulunanlar, yanlarında bulunmadığını ifade etmek için "burada başarı, bereket, kâr... yoktur" diye cevap vereceklerdir. Tabii ki o mecliste hayır ve bereket olmadığını dile getiren bu ifâde, o mecliste bulunanların hoşuna gitmeyeceği gibi aynı zamanda buna bu isimlerden birini taşıyan kimsenin sebep olduğunu düşünerek, onun hakkında kötü düşünmeye ve hatta onun uğursuz olduğuna, inanmaya
başlayacaklardır.
Binaenaleyh bir müslüman, çocuğunun şahsiyetini zedeleyecek ve onu toplum arasında küçük düşürecek isimler vermekten kaçındığı gibi, onun karakterine, halet-i ruhiyesine (psikolojisine) olumsuz yönde te'sir edecek, ondaki isyankârlık duygusu, küçüklük ya da büyüklük kompleksi doğuracak isimler koymaktan da sakınmalı, Allah ve Rasûlünün tavsiye ettiği kulluk, Allah yolunda hizmet gibi ulvi duygular ilham eden isimler koymalıdır. Musannif Ebu Davud'un mevzumuzu teşkil eden (4960) numaralı hadisin sonuna ilave ettiği talikin tamamı, Müslim'in Sahih'inde şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir:
Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef rivayet etti (dedi ki:)
Bize Rahv rivayet etti (dedi ki:) Bize İbn Cüreyc rivayet etti (dedi ki): Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi; ki kendisi Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken işitmiş: Peygamber (s.a.) Ya'la, Bereket, Eflah, Yesar, Nafi ve buna benzer isimler koymaktan nehyetmek istedi. Sonradan bunlardan sükût buyurduğunu gördüm. Artık hiçbir şey söylemedi. Sonra Rasûlullah (s.a.) bundan nehyetmeden dünyadan gitti. Bilahere Ömer bunları yasak etmek istedi. Sonra o da bıraktı.[638]
Bu mevzuda İmam Nevevî: "Bundan dört isme kıyas ve onlara kendi manalarında ki bazı isimlen katmak men'edilmiş değildir. Ulemamız diyor ki: Bu hadiste zikredilen isimleri ve o manada başka isimleri koymak mekruhtur. Kerahet yalnız bu dört isme mahsus değildir. Hem bu kerahet, kerahet-i tahrimiyye değil kerahet-i tenzihiyyedir. Kerahetin illetini Peygamber (s.a.)'ûı: "Çünkü sen orada mı, dersin o da hayır der" kavliyle beyan buyurmuş, bu cevaptaki çirkinliği kerih görmüştür.Çok defa bu cevap bazı insanları teşe'üme sevk eder" demiştir.
Peygamber (s.a.)'in bu isimleri koymaktan men'etmek isteyip sonra vazgeçmesinin manası: Haram kılmak istemiş, sonra bundan vazgeçmiş demektir. Kerahet-i tenzihiyye ifade eden, başka hadislerde de vardır.[639]

4961... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde Allah yanında en aşağılık isim (sahibi dünyada) Melikü'l-emlâk (padişahlar padişahı) ismiyle çağrılan adam (olacak)dır."
Ebu Davud der ki: Bu hadisi aynı senedle Şuayb ibn Ebi Hamza da Ebu'z-Zinad'dan: "(Kıyamet gününde) isim(ler)in en çirkini" diye rivayet etmiştir.[640]

Açıklama

Bu hadisin manası kıyamet gününde en hakir, en zelil a(jam "melikül-emlâk" adını taşıyan kimsedir. Maksat isim değil, ismin sahibidir. Kadı Iyaz: Bu hadisle isimle müsemmanın bir şey olduğuna istidlal edilir.
Melikü'l-emlâk bütün mülklerin sahibi manasına gelir. Bütün mülklerin sahibi de Allah'dır, Allah'dan başka malik yoktur. Bu husustaki hilaf meşhurdur, der. Binaenaleyh doğan çocuğa bu ismi takmak, haram olduğu gibi Allah'a mahsus rahman, kuddus, müheymin, halik ve emsali isimleri şahin şah, sahan şah şahanül-Mülk gibi acem mübalağası sayılan unvanları takmak da haramdır. Çünkü onların hepsinde kula yakışmayan bir büyüklük vardır.[641]

63. Lakaplar

4962... Ebû Cebîre İbn Dahhâk demiştir ki:
"Birbirinizi kötü lakablarla çağırmayın, İmandan sonra fasıldık ne kötü addır..."[642] âyeti biz Seleme oğulları hakkında nazil oldu. Rasûlullah (s.a.) bize (yani Medine'ye) geldi. (O zaman) bizden iki ya da üç ismi olmayan hiçbir adam yoktu. Peygamber (s.a.) (İçimizden birini bu isimlerden biriyle): "Ey falanca!" diye çağırınca (bunu işiten kimseler): "Ey Allah'ın Rasulüî (Onu bu isimle çağırmaktan) vazgeç. Çünkü o bu isimden dolayı kızıyor" demeye başladılar. Bunun üzerine şu "Biribirini-ze (kötü) lakablar takmayın" âyeti indirildi.[643]

Açıklama

Lügat âlimlerinin açıklamasına göre kişilere verilen özel isimler ikiye ayrılır.
1. Övme ya da yerme, (medh veya zemm) ifade eden isimlerdir. Bunlara "lakab" denir ki bunlar kişinin esas ismine ilâveten sonradan verilen isimlerdir.
2. a. Kişiye babasına ya da oğluna nisbet edilerek verilen falanın oğlu, falanın babası gibi isimlerdir. Bunlara künye denir. Bu tür isimler de kişilerin yine esas isimlerine ilâveten sonradan aldıkları isimlerdir.
b. Kişiye babasına ya da oğluna nisbet edilmeksizin verilen isimlerdir. Buna da sadece "isim" denir. Bu tür isimler ise kişilerin doğdukları zaman aldıkları göbek isimleridir.
Burada mevzumuzu teşkil eden isimler birinci kısma giren yani kişilere göbek isimlerine ilaveten onların medh veya zemm için verilen isimlerdir.
Metinde geçen "Birbirinize kötü lakablar takmayınız.." âyet-i kerimesi kişiye hoşlanmayacağı lakablar takmanın ya da onu hoşlanmayacağı lakablarla çağırmanın çirkinliğine delalet etmektedir. Çünkü bu, kişiye sövmek kabilindendir.[644] Oysa bilindiği gibi rnüslümana sövmek fasiklıktan başka birşey değildir.[645]
Nitekim bazılarına göre sözü geçen âyet-i kerimenin devamı da bunu ifade etmektedir.[646]

Fakat kişilere memnun olacakları güzel lakablar takmak sünnettendir. Nitekim Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir'e Atik ve Sıddîk lakablarım verdiği gibi, Hz. Ömer'e Faruk, ismini vermiştir. Hz. Hamza'nın lakabı Ese-düllah (Allah'ın arslanı), Hz. Halid'in lakabı da Seyfullah (Allah'ın kılıcı) idi. Binaenaleyh bu manada lakab takmakta bir sakınca söz konusu değildir. Hz. Ömer de böylesi lakabların yaygınlaştırılmasını emretmiştir.
Bunlarda bir sakınca asla söz konusu olamaz. Her ne kadar kişiyi topal, kambur gibi halk arasında meşhur olan ismiyle anmakta bir sakınca yoksa da bir hadis-İ şerifte de belirtildiği gibi; "Mü'mİnin mü'min üzerindeki hakkı onu kendisine en hoş gelen ismiyle çağırmak" olduğundan kişi mü'min kardeşini en güzel ismiyle çağırmalıdır.[647]
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre bir kişiyi kendisinde ya da annesinde veya babasında bulunan bir vasıfdan dolayı hoşlanmadığı lakablarla anmanın haram olduğunda İslam uleması ittifak etmişlerdir.[648]

64. Bir Kimsenin Ebu İsa Künyesi Almasının Hükmü

4963... (Zeyd b. Salim'in) babasından (rivayet edildiğine göre) Ömer ibn El-Hattâb (r.a.) Zeyd İbn Sabit'in kendi kendisine Ebu İsa künyesini veren oğlunu dövdü. El Mugîre İbn Şu'be de kendisine "Ebu İsa" diye künyelenmişti. Hz. Ömer O'na:
Sana Ebu Abdullah künyesini alman yetmiyor mu? diye çıkıştı. Bunun üzerine Mugîre, "Bu künyeyi feana Rasûlullah (s.a.) verdi" dedi. Hz. Ömer de:
Onun gelmiş, geçmiş hataları affedilmiştir. (Bize gelince) biz kendi başımızayız. (Allah'ın bize nasıl muamele yapacağını bilmiyoruz)" diye çıkıştı. Bunun üzerine (Mugîre) ölünceye kadar Ebu Abdullah künyesini taşımaya devam etti.[649]

Açıklama

Bezlül-Mechud yazarı Hz. Ömer'in metinde geçen: “O'nun gelmiş geçmiş hataları affedilmiştir. (Bize gelince) biz kendi başımızayız" mealindeki sözlerini açıklarken şu görüşlere yer veriyor: "Allah daha iyisini bilir ya, bazı işler haddizatında kerahetten hali olmadığından bu gibi işleri yapmak aslında çirkindir. Fakat haram değildir. İnsanlar bu tür işlerdeki çirkinliği anlayınca, bu işleri yapmanın haram olduğunu zannederler. Halbuki bu fiili irtikab etmek haram değil mekruhtur.
Hz. Peygamber bu gibi mekruh işleri yapmanın haram olmadığını göstermek için onları işleyebilir. Bu fiilinden dolayı da günahkâr olmaz. Bilakis bir gerçeği açıkladığı için sevab kazanmış olur. Bu Hz. Peygamberin şahsına ait Özel bir durumdur. Binaenaleyh başkaları aynı fiili işleyecek olurlarsa günahkâr olurlar. Öyleyse bir insan birisine Ebû İsa (İsa'nın babası) ismini verecek olursa zihinlerde sanki Hz. İsa'nın bir babası varmış gibi gerçeğe aykırı bir fikir uyandırmış olacağından çirkin bir fiil işlemiş olur.
Her ne kadar Sünen-i Tirmizî musannifi imam Tirmizî'nin künyesi "Ebu İsa (İsanın babası)" ise de bu ismi ona kendisi değil de başkaları vermiş olabilir. Kendisi vermiş olsa bile şu iki ihtimâlin dışında değildir:
1. Kendisi bu künyeyi seçtiği zaman, henüz, kendisine mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ulaşmamış olabilir.
2. Hz. Peygamberin Mugîre İbn Şu'be'ye Ebu İsâ künyesini verdiğini düşünerek bu künyeyi almanın sünnet olduğuna inandığı için bu künyeyi seçmiş olabilir.
Fakat şurasını unutmamak gerekir ki eğer bu künyeyi almak sünnet olsaydı Hz. Ömer bu künyeye müdahale etmez ve bu künyeyi başkalarına da verirdi."[650]

65. Bir Kimsenin Başka Birinin Oğlunu "Oğlum' Diye Çağırmasının Hükmü

4964... Enes İbn Mâlik'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) Ona:
Ey Oğulcuğum, diye hitap edermiş.
Ebu Davud der ki: "Ben Yahya İbn Maîrii, Ibn Mahbûb çok hadis rivayet eden bindir" diye överken işittim.[651]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir kimsenin başka birisinin oğluna “çocuğum oğlum, yavrum..." gibi şefkat ifade den kelimelerle hitap etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Çünkü çocuğa karşı yöneltilen bu hitap "Ey sevgili yavrucağız, sen benim yanımda kendi çocuğum gibi kıymetli ve sevgilisin. Gerçekten de seni kendi çocuğum gibi seviyorum, sana karşı sevgi ve şefkat hisleriyle doluyum" gibi manalar taşıdığından bu hitabta; "Çocukları babalarına nisbet ederek çağırın..."[652] emrine muhalefet etme söz konusu değildir.
Nitekim İbn Kesir de bu hitabın sözü geçen âyet-i kerimeye aykırı düşmediğini ifade ettiği gibi söz konusu âyet-i kerimeyi tefsir ederken mevzumuzu teşkil eden hadisi de zikretmiştir.[653]

---

[1] Tahirü'I-Mevlevî, Edebiyat Lügati, s. 38-39.
[2] M. Zihni, Nimet-i İslam, 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/598.
[3] Müslim, Fedâil 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/599.
[4] Müslim, fedâil 51; Dârimî, mukaddime 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/600.

[5] İsrâ (17), 44, Fatır (35), 41.
[6] Hac (22), 59.
[7] Nisa (4), 7, 92, 104; Ahzab (33) I; Fetih (48). 4.
[8] Bakara (2), 263.
[9] Eşref edib, Asr-ı Saadet, VI, s. 511-512, Şamil Yayınları.
[10] Ali İmrân(3), 59.
[11] Müslim, birr 78.
[12] Müslim, birr 77.
[13] Darimî mukaddime 48.
[14] Eşref edib. Asr-ı Saadet.Vİ, 521-522, Şamil Yayınevi.
[15] Turgut Ali. Kur'an-i Kerim'e Göre Ahlâk Esasları s. 101-103.
[16] Eşref edeb, a.g.e., III, 1, 187-189.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/600-602.
[18] Buharı, libas 17-18, edeb 68; Müslim, zekât 128; Nesâî, kasâme 22; Ahmed b. Hanbel, II 153,310,224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/602-603.
[19] Buharî, edeb 76, Müslim, birr 107-108, Muvatta, hüsnü'l-huluk 12; Ahmed b. Hanbel II. 236, 268, 507.
[20] Buharî edeb 76, Tirmizî, Birr 73; Muvatta, hüsnü'l-huluk 11; Ahmed, II, 175, 362, 366, 484, V, 34, 370.
[21] Müslim, iman 60; Buharı edeb 77.
[22] Buharî, iman 3 16, edeb 77; Müslim, iman 57-59: s. Ebû Davud, hd. 4795.
[23] Buhari, edeb 72, 77: menakıb 23; Müslim, fedai! 67; İbn Mâce, zühd 17; Ahmed b. Hanbel II, 71, 79, 88,91-92.
[24] Tirmizî, birr 61.
[25] Tirmizî, birr 52, Müslim, birr 14-15; Darimî, rikak 73; Ahmed b. Hanbel, IV, 182.
[26] Tirmizî, birr 71; Ahmed b.Hanbel, IV, 193-194.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/603-604.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/605.
[29] Rıfat Ahmed, Tasvir-i Ahlâk. 366.
[30] Vedâdî Efendi, Tekmile-i Tarikat-ı Muhammediyye, s. 232.
[31] Buharî, ezan 21; Müslim mesâcid 154.
[32] Furkan (25) 63.
[33] Buhârî edeb 68; Müslim istiska 16.
[34] Ahmed Hamdi Aksekili, Ahlâk Dersleri, 164.
[35] En'âm (6), 90.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/605-606.
[37] Tirmizî, Birr 74, kıyâme 48; İbn Mâce, zühd 18; Ahmed b. Hanbel, III, 438, 440.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/606-607.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/607-608.
[40] Müslim, birr 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/608.
[41] Saim Kılavuz. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 556.
[42] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk 88.
[43] Eşref'Edib. Asrı Saadet. VI. 215-216, Şamil Yayınevi.
[44] Ahmet Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 88-90.
[45] a.g.e. 89.
[46] Hüseyin Algül, Ahlâk, Tercüman 71000 Temel eser I, 182.
[47] Ali İmran (3), 134.
[48] Müslim, Birr 109.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/608-611.
[50] Buhari edeb 44, 76. bedü'l-halk M; Müslim, birr 109-110; Tirmizî. devât 51; Ahmed b. Hanbel, V. 240, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/611-612.
[51] Buharı, edeb 44, 76, bedü'l-halk 11, Müslim, birr 109-110; Tirmizî, deavât 51; Ahmed b. Hanbel. V. 24. 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/612.
[52] Ahmed b. Hanbel. V 152.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/613.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/613.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/613-614.
[56] Ali îmran (3). 134.
[57] İbn Mâce, zühd, 18.
[58] el Heytemî, Mecmau'z-Zevâid, VII, 70.
[59] Essuyûtî, el-Câmiussagîr, I, 137.
[60] Nur (24), 22; Vedadi Efendi, Tarikat-ı Muhammediye tere, 143-144.
[61] Ali îmran (3), 134.
[62] Bakara (2), 195.
[63] Hâdimî, Berîka, 11,341.
[64] Kınalızade Ali Efendi, Ahlâk-r Alâî, 1,178.
[65] Muhammed b. Allan. el-Futuhatü'r Rabbaniyye, VI. 182: Vedadi Elendi. Tarikat-ı Muhammediyye tercümesi. tekmile 144: Hadimi, Berîka, 11.346.
[66] O. Zeki Mollamehmetoglu. Sünen-İ Tirmizî Tercümesi, VI, 69.
[67] A. Muhtar Büyükçınar, Hadislerle İslam, V, 335.
[68] Ahmed b. Hanbel, Müsned.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/614-617.
[70] Buharı, menâkıb 27. edeb 80. hudud 10: Müslim. Mail 77-7S, Muvatta, hüsnü'1-hulk 6: Ahmed b. Hanbel, VI. 85. 114. 130. 162, 182. 191, 209, 223, 229, 232, 262. 281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/617.
[71] Müslim, fedail 79; İbn Mace, nikah 51; Dârîmî, nikâh 34, Ahmed b. Hanbel, V,32, 206, 229,232,281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/618.
[72] Araf (7), 199.
[73] Buharî, tefsir VII-5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/618.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/618-619.
[75] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi V, 111-112.
[76] Hâdimî, Berika, II, 241.
[77] Eşref Edip, Asr-ı Saadet Talimat ve Tebligat, VI, 503, Şamil Yayınevi.
[78] Yaman Arıkan. Esmau'l-Husna, 237.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/619-620.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/620.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/620-621.
[82] Hucurat (49). 13.

[83] Ahmed b. Hanbel, II, 4-5. 334.
[84] Ahmed b. Hanbel, II, 400.
[85] Vedadi Efendi Tarikat-ı Muhammediye Tercemesi, Tekmile, 230.
[86] Maide (5), 54.
[87] Vedadi efendi, Taikat-ı Muhammediye Tercemesi, Tekmile, 230.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/621-622.
[89] Tirmizî, birr 41. Ahmed b. Hanbel, 11-394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/622-623.
[90] Essuyûtî, el-Caimü's-Sagîr, I, 8.
[91] Sünen-i Ebû Davud, 4862 nolu hadis.
[92] Haşr (59), 9.
[93] Ali liman (3) 180.
[94] Tirmizî, Bir 41. Ahmed b. Hanbel, I. 4. 7.
[95] Kınalizade Ali efendi. Ahlâk-ı Âlaî I. 297-298.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/623-624.
[96] Müslim, birr 73; Muvatta, hüsnü'l-hulk 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/624-625.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/625.
[98] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi X, 544.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/626-627.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/627.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/627.
[101] Hacc 522), 77.
[102] Bk. 4947 no'lu hadis.
[103] Buhari.
[104] M. Ali Haşimî (Prof. Dr.), Kur'ân ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti, s.203-205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/627-628.
[105] Buharı, iman 3, (6, edeb 77; Müslim, iman 57-59; Ebu Davud, sünne 14; Tirmizî, birr 56, 80, iman 7, Nesâî, iman 16, 27; İbn Mâce, mukaddime 9; zühd 17; Muvatta, hüsnü'l-hulk 10; Ahmed b. Hanbel, 11-56, 147, 392, 414, 442, 501, 533, V, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/628.
[106] Kılavuz Dr. Saim, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, 510.
[107] Muhammed Said, Ahlâk-ı Hamide s. 29.
[108] a.g.e.
[109] Buharı, edeb 77.
[110] Eşref Edip, Asr-ı Saadet VI, 463.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/629-630.
[112] Müslim, iman 60-61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/630-631.
[113] Tirmizî, kıyâme, 24; Ahmed b. Hanbel, I, 387.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/631-632.
[114] Buharı, enbiya 54, edeb 78; İbn Mâce, zühd 17; Muvattâ, sefer 46; Ahmed b. Hanbel, IV, 121-122, V, 273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/632.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/632-633.
[116] Muvatta; husnu'l-huluk.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/633.
[117] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 129. Tercüman.
[118] Ebu Ya'lâ, Taberânî.
[119] Ahmed b. Hanbel.
[120] M. Ali Haşimî, Kur'ân ve Sünnette Müslümanın Şahsiyeti, 161-162.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/633-635.
[121] Tirmizî, Birr 61; Ahmed b. Hanbel, VI, 442, 446, 448, 451.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/635-636.
[123] Tirmizî, birr 158; Nesâî, cihad 19; İbn Mâce, mukaddime 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/636.
[124] Buharî, tefsir sure 68/1, edeb 6, eyman 9; Müslim, cenne 46-47; Tirmizî, cehennem 13; İbn Mâce, zühd 4; Ahmed b. Hanbel, IV, 227, II, 169, 214, III, 145, IV, 175, 306.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/636.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637.
[126] Buharı, cihad 59; rikâk 38, Nesâî hayl 14, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637.
[127] Buharı, cihad 59. rikak 38; Nesâi, hayl 14, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637.
[128] Nahl (16),96.
[129] Buharı, menakıb u'1-ensar 26, Edeb 90, rikâk 29; İbn Mâce, edeb 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637-638.
[130] Müslim, zühd 68-69, Ebu Davud, hudûd 36; Tirmizî, zühd 55; İbn Mâce, edeb 36; Ahmed b. Hanbel. VI ,5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/7.
[131] Sünen-i Ebu Davud, Buyu 63; Ahmed b. Hanbel, I, 278-279, 350.
[132] a.g.e., talak 34.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/7-8.
[134] Buharî, şehâdat 16, edeb 54, Müslim, zühd 65-66; Ahmed b. Hanbel, V, 41,46,51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/8.
[135] Bk. 5124-5127 no'lu hadisler.
[136] Gazzâlî, İhya, 111,159-160.
[137] Ahlâk-ı Alaî, 1,286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/8-9.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/10.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/10-11.
[140] Buharî, istîtâbe 4, istizan 22, davât 59, edeb 35; Müslim, birr 77, selâm 10;Tirmizî, istizan 12; İbn Mâce, edeb 9; Dârimî rikâk 75; Muvattâ, isti'zan 38; Ahmed b. Hanbel, 1,112, IV, 87, VI, 37, 85, 199.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/11.
[141] Fussilet (41), 34.
[142] Ahmed Riffat, Tasvir-i Ahlâk 257.
[143] Buharî, edeb 38.
[144] Müslim, birr 78.
[145] Müslim, birr 76.

[146] Eşref edip, Asr-ı Saadet, VI, 520.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/11-12.
[147] Müslim birr 78; Ahmed b. Hanbel, VI, 58, 116, 125, 171,206,222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/12-13.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/13.
[149] Müslim, birr 74-76, İbn Mace, edeb 9; Ahmed b. Hanbel, IV, 362, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/13.
[150] Tevbe(2), 123.
[151] Vedadi efendi, Tarikat-ı Muhammideyye Tere. ve Tekmile s. 302.
[152] El-Hadimi, Berika, II, 313.
[153] Ali İmrân(3), 159.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/13-14.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/14.
[156] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 312.
[157] Sünen-i Ebu Davud, Hudud 4.
[158] Suyûtî, el-Camiüs.sagîr, II, 62.
[159] Tirmizî, birr 65.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/15.
[161] Tirmizî, birr 35; Ahmed b. Hanbel, II-258, 295, 303, 388, 461, 492, III, 32, 74, IV, 278, 375, V, 211,212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/16.
[162] Rum (30), 7.
[163] M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, 361.
[164] Cürcâni, Tarifat 86;, et-Tehâvevî, Muhammed Ali, Keşşâfü İstilahatil-Funûn, I, 737.
[165] a.g.e.
[166] Kuşeyrî Risalesi, (Çeviren; Süleyman Uludağ), s. 272.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/16-18.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/18.
[169] Buharı, el-Edebu'I-Müfred-Ahlâkı Hadisler, terceme; A. Fikri Yavuz, 1-230-231.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/18-19.
[171] Buhari, el-Edebu'l-Müfred-Ahlâkî Hadisler, terceme; A. Fikri Yavuz, 1-230-231.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/19-20.
[173] Süyûtî, el-Camiüssagîr, I, 57.
[174] el Münavî. Feyzü'l Kadir, II, 418.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/20.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/20-21.
[177] Enfâl (8), 17.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/21.
[179] Buharı istizan 2; Müslim, libas 1 14, selam V3, Ahmed b. Hanbel. 111-36-47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/22-23.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/23.
[181] Ali imran (3), 104.
[182] Gazzali, İhya, 1,303.
[183] Tirmizî, birr 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/23-24.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/24-25.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/25.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/25-26.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/26.
[188] Müslim, fedail 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/26.
[189] A. Davudoğlu, Sahili Müslim ve Terceme ve Şerhi, X, 109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/26.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/27.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/27.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/28.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/28.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/28.
[195] Müslim, sala l19;Darimî, sala 19; Ahmed b: Hanbel, 11,377, 416, 526, 537, V,93, 101, 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/29.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/29.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/29-30.
[198] Tirmizî, isti'zan 29; Ahmed b. Hanbel, V, 91, 98, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/30.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/30.
[200] Tirmizî, edeb 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/31.
[201] Avnu'l-Ma'bûd, XIII, 173.
[202] Mansur Ali Nasıf, et-Tac V, 265.
[203] Halil Ahmed eS-Sehar enfûri. Bezi, XIX, 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/31-32.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/32.
[205] Ahmed b. Hanbel. 11. 85, 89, 102, 121, 124. 126, 149.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/32-33.
[207] Mecelle, madde 96.
[208] Buharı, İsti'zan 31-33, cuma 20, Müslim, selam 27, 27-31; Tirmizî, edeb, Dârimî, isti zan 24-25; Ahmed 11,17, 45, 338, 438, 523, V, 48.
[209] Mücâdele: (58) II.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/33-34.
[210] Sünen-i Ebû Davud, cihad 58.
[211] Buharı, et'ime 30, Fedâilü'l-Kur'ân 17,36, tevhid 57; Müslim, müsafirin 243; Tirmizî, edeb 79, Nesâî, iman 32; İbn Mâce, mukaddime 16; Dârimî, Fedailü'1-Kur'ân 8; Ahmed b. Han bel, IV, 397, 404, 408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/35.
[212] Buharî, et'ime30,FedâUü'l-Kur'ân 17. 36. tevhid 57; Müslim, Müsafirin 243; Tirmizî, edeb 79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/36.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/36.
[214] Muhammed b. Allan. Delilü'l-Fâlihin, 111,490-491.

[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/36-37.
[216] A. Davudoğlu , Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi X, 594.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/37-38.
[217] Tirmizî züh56; Darimî, et'ime 23; Ahmed b. Hanbel, III, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/38.
[218] Furkan (25), 27.
[219] Nisa (4), 8.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/38-39.
[221] Tirmizî, zühd 45; Ahmed b. Hanbel, II, 303, 334.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/39.
[222] Yakub Kenan Necefzâde, Gülistan, 20-21.
[223] Muhammed İbn Allan, Delilü'l Fâlihin, II, 233-234.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/39.
[224] Buharı, enbiya 2; Müslim, birr 159-160; Ahmed b. Hanbel, II, 295, 527. 537.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/40.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/40.
[226] Buharı, ilim II, cihad 164. meğâzi 60, edeb 80, Ahkâm 22: Müslim, cihad 5; Ahmed b. Hanbel, I, 239, 283, 365, IV, 399, 412, 417.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/41.
[227] Buharı menâkıb 23, edeb 80, hudud 10; Müslim, fedâil 77-78; Ebu Dâvud, edeb4; Tirmizî, menâkıb, 34; Muvatta, hüsnü'l-hulk 2; Ahmed b. Hanbel, VI, 85, 113-114,116, 130, 162, 182, 189, 191,209,223,232,262.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/41-43.
[229] A. Davudoğlı, Sahih Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 460-461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/43.
[230] İbn Mâce, ticare 63; Ahmed b. Hanbel, III, 425.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/43.
[231] el-Askalanî, İbn Hacen el-İsabe, II, 10.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/43-44.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45-46.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/46.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/46.
[239] İbn Mâce, nikâh 19.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/46-47.
[241] et Tahavî, Keşşâfü Istılâhâti'l-Fünûn, I, 288.
[242] el Cürcânî, Ta'rifât, 64.
[243] a.g.e. s. 50.
[244] a.g.e..86-87.
[245] Birgivî, Şerhü'l-Ehadisi'l-Erbaîn, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/47-48.
[246] Tirmizî nikah, 17: Ahmed h. Hanbel, II, 302, 434.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/48.
[247] H. Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, V, 31.
[248] Muhammed b. Allan, el-Fatûhhatü'r-Rabbaniyye, IV, 72.
[249] Nesaî, iftitah, 21.
[250] Ahmed b. Hanbel. IV, 62, 337, V, 375.
[251] Sünen-i Ebu Davud, et'ime 19.
[252] Nesaî, amelü'l yevmi ve'n-nar 373, hadis no:555.
[253] Ahmed İbn Hanbel, II, 27, 40, 59, 69, I28.
[254] Sünen-i Ebu Davud, 5088 nolu hadis.
[255] a.g.e. 2161 no'lu hadis.
[256] Buharı Edahi 9, 14, Tevhid 13; Müslim, Edahi 17.
[257] Ebu Davud, 3767 nolu hadis.
[258] a.g.e. tahare 48.
[259] a.g.e. hadis no 5103.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/48-52.
[261] Müslim, mukaddime I, 6.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/53.
[263] Yusuf (1)25.
[264] Feyzu'l Kadir, 111-57.
[265] Müslim.
[266] Ebu Dâvud, 4843 nolu hadis.
[267] Buharı.
[268] Haşimi M. Alİi, Kur'ân ve Sünnete göre Müslüman Şahsiyeti, 200-201.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/53-55.
[270] Tirmizî, birr 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/55.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/55.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/56.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/56.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/56-57.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/57.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/57-58.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/58.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/58.
[279] Taberi, Cami'ül-Beyân, I, 79-80.
[280] Aliyyü'l Kari, Mirkatü'l Mefatih, IV,590.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/58.
[282] Buharî, mevfikilü's-sala; Tirmizî, mevakit 11-12; İbn Mâce, sala 12; Ahmed b. Hanbel, 1,389,410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/59.
[283] A. Naim, Tarid-i Sarih Tercümesi, II, 401, birinci baskı.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/59.
[284] Buhari, istizan 47; Müslim, selâm 137-138; Tirmizî. edeb 59; İbn Mâce, tahâre 24; edeb 50; Dârimî, istizan 28; Muvatta, kelam 13-14. Ahmed b. Hanbel, I, 431. 460, 464, II, 9, 123, 126. 141, 146.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/59-60.
[285] Buharı, istizan 47; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 43. 45, 430. 438.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/60.
[286] A. Davudoğlu, Sahih-ı Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 603.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/60.
[287] Müslim, selam 31: Tirmizî edeb 10; İbn Mâce, edeb 22; Ahmed b. Hanbel, 111, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/61.
[288] a.g.e., 594.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/61.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/62.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/62.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/62-63.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/63.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/63-64.
[295] Mütercim Âsim, Okyanus, II, 138.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/64.
[297] Müslim. mesâcid 286-287; Nesâî, sehv 99; Tirmizî. safa 409; İbn Mace, ikâme 109; Ahmed b. Hanbel. I. 85, V, 91. 97, 100-101, 105, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/64.
[298] Mecmauzzevâid, X. 104.
[299] O.Z. Mollamehmetoğlu, Sünen-i Tirmizî Tercümesi, I, 397.
[300] Mecmauzzevâid, X. 105.
[301] a.g.e.
[302] a.g.e.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/64-65.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/65-66.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/66.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/66-67.
[306] Saffet (37), 180, 181, 182.
[307] Muhammed b. Allan, el-Fütühatü'r Rabbâniyye, VI, 170-171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/67.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/67.
[309] Ahmed b, Hanbel. VI. 459.
[310] Ebû Dâvud 4871 nolu hadis.
[311] İmam Münzirî. et-Tergib ve Terhib, Tercümesi: Hadislerle İslam A.M. Büyükçınar ve arkadaşları, V, 387, 388.
[312] a.g.e. V, 388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/68.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/69-70.
[314] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi X, 507.
[315] Heytemî, Mecmuûzzevaid, VIIII, 89.
[316] aynı yer.
[317] A. Davudoğlu, Selamet Yolları IV, 393.
[318] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 145-146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/70.
[319] Buharı, edeb 83; Müslim zühd 63; İbn Mace, fiten 13; Darimî, rikak 65; Ahmed, II, 115, 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/70-71.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/71.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/71.
[322] Müslim, fedail 99; Ahmed b. Hanbel, V. 454.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/71-72.
[323] Zürkanî, Şerhti Mevahibî'l-Ledünniyye IV 217-218.
[324] a.g.e. IV, 220-221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/72.
[325] Müslim, libas 72; Tirmizî, edeb 20; Ahmed b. Hanbel, III, 299.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/73.
[326] Buhari, salat 85. istizan 44; Müslim, libas 75; Tirmizî, edeb 19; Nesaî mesacid 28: Dârimî, istizan 27; Muvatta, sefer 87; Ahmed b. Hanbel, IV,39-40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/73.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/73.
[328] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi IX, 470-471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/74.
[329] Tirmizî birr 39; Ahmed, III, 324, 352, 380, 394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/74.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/75.
[331] Müslim, nikâh 123; Ahmed b. Hanbel, III, 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/75.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/75-76.
[333] Buharî edeb 50, Müslim, iman 169-170; Tirmizî, edeb 79: Ahmed b. Hanbel, V, 382,389, 392. 397. 402, 404.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/76.
[334] Mütercim Asım, Okyanus, I, 318.
[335] Kalem (68) 11.
[336] Hucurat (49), 6.
[337] Lokman (72). 17.
[338] Hucurat (49). 12.
[339] Hucûrât (49), 12.
[340] Hucurât(49),7.
[341] Kalem (68). 11.
[342] Kınalızade Ali Efendi, Ahfak-ı Alâî, 1, 279-283.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/76-80.
[343] Buhari menakıb 1. edeb 52, ahkam 27: Müslim, birr 98-99 Tirmizi. birr 78; Muvatta, kelam 21: Dârimî, rikak 51-52; Ahmed b. Hanbel, II, 245, 307. 336, 455. 465, 495. 517. 525.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/80.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/80-81.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/81.
[346] Nisa (4), 145.
[347] Nisa (4), 140.
[348] Tevbe (9), 67.
[349] Müslim, iman 107.

[350] Buharî, edeb 50; Müslim birr ve .sıla 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/81-82.
[351] Müslim. birr 70; Tirmizi, birr 23; Darimi, rikak 6; Ahmed b. Hanbel, II, 230, 384, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/82-83.
[352] Hucurât (49) 12.
[353] İmam Münzirî, Hadislerle İslam (et-Terğib ve't-Terhîb Tercümesi), Çevirenler: A.M. Büyükçınar ve arkadaşları, V, 241.
[354] Ahmed Rıfat, Tavsir-i Ahlak, s. 93.
[355] Kınalızade Ali Efendi, Ahlâk-i Alaî, I, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/83-84.
[356] Tirmizî, kıyâme 51; Ahmed b. Hanbel, VI, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/84-85.
[357] Aliyyü'l Kari, Mirkatü'- Mefatih, IV, 638.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/85-86.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/86.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/86-87.
[361] Ahmed b. Hanbel, VI, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/87.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/87.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/87-88.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/88.
[365] Seyyid Süleyman en-Nedevî, Asr-ı Saadet, V, 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/88.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/88-89.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/89.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/89-90.
[369] Hucurat (19), 12.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/90-91.
[371] Müslim, birr 32, Tirmizî, birr 18; İbn Mâce, zühd 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/91.
[372] A. Davudoğlu, Selamet Yolları. IV. 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/91-92.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/93.
[374] Aliyy'ül Kari, Mirkatü'l-Mefâtîh, IV, 698.
[375] a.g.e. IV. 699.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/93-94.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/94-95.
[378] Nebe, (48), 26.
[379] Nisa (4) 123.
[380] Aliyyü'1-Kari, Mirkatü'l Mefâtih, IV, 696.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/95.
[381] Bu bab'a Concordance'de numara verilmemiştir.
[382] Ahmed b. Hanbel, IV, 312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/96.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/96-97.
[384] Bu bab'a Concordance'de numara verilmemiştir.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/97.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/97-98.
[387] A'raf (7) 199.
[388] Bakara (2) 237.
[389] Ali İmran (3) 134.
[390] Teğâbün (4), 14.
[391] Fussilet (37), 34-35.
[392] İmam Münzirî, Tergib ve Terhib Tercümesi Hadislerle İslâm, Çevirenler: A,M. Büyükçınar ve arkadaşları V, 332-333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/98-99.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/99-100.
[394] Hucurât (4), 12.
[395] Buhari, Edeb 78.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/100.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/100.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/100-101.
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/101.
[400] İbn Mace, fiten 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/101.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/102.
[402] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/102-103.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/103-104.
[404] Concordance'da bu bab'a numara verilmemiştir.
[405] Buharı, mezâlim. 3, ikrah 7; Müslim, birr58, zikr 38; Tirmizî, Hudud 3, birr 19, Kur'an 10;İbn Mace, mukaddime 17; Ahmed b. Hanbel, II, 91,252, 296. 500, 514, IV. 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/104.
[406] el-Müttakî, Kenzü'l-Unmâl, III, 870.
[407] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 530-531.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/104-105.
[408] Müslim, birr 69; Tirmizî, birr51; Ahmed b. Hanbel, 11,235, 488, 517, IV, 162, 166, VI. 266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/106.
[409] Buharî, iman 32, edeb 44. fiten 8, Müslim, iman 116, Tirmizî, birr ,51; Nesâî, tahrim 27; İbn Mâce, fiten 4, mukaddime 7,9; Ahmed b. Hanbel, I, 76, 178, 385. 431. 433, 454, 439.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/106.
[411] Müslim, cenne 64: İbn Mâce, zühd 16, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/107.
[412] Müslim, birr 138.
[413] Kasas (28), 83.
[414] Lokman (31), 8.
[415] Müslim, iman 148.
[416] Ahmed b. Hanbel, III, 76.
[417] Buharı, hibe 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/107-108.

[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/108-109.
[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/109.
[420] Şûra (42), 40.
[421] Nahl (l6) 126.
[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/109-110.
[423] Şûra (42), 41.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/110-111.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/111-113.
[426] Buharı, cenâiz 97. rikâk 42, fedâilû, sâhabinnebiyy 5; Müslim. Fedâilussahabe 221-222; Ebu Davud, şiirine 10; Tirmizî Birr5l; menâkıb 58; Nesâî. cenâiz 52, kasâme 23:; Darimî, siyer 67; Ahmed b. Hanbel, 1-300-111-11,54, IV-252, IV-I80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/113.
[427] Tirmizî. cenâiz 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/113.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/113-114.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/114-115.
[430] En'am (6) 57, 62, Yusuf (12), 67.
[431] Nisa (4), 48, 116.
[432] Nisa (4), 116.
[433] Bakara (2), 284.
[434] Tevbe(9), 31.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/115-116.
[436] İbn Mâce. zühd 23; Tirmizî. kıyame 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/116.
[437] H. Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, X-486.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/116.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/117.
[439] Kınalızade Ali Efendi, Ahlâk-i Alâî, I, 342-343.
[440] Muhammed Ali Haşimî, Kur'ân ve Sünnette Müslümanın Şahsiyeti, s. 155-156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/117-118.
[441] Hadid (57), 27.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/119-120.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/120-121.
[444] Tirmizî, birr 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/121-122.
[445] Ebû Davud, nikah 15.
[446] a.g.e. akdiye 4.
[447] a.g.e.
[448] a.g.e. libas 28, edeb 53.
[449] îbn Mâce, ticâret 46.
[450] Ebû Said Muhammed el-Hadimi, Berika, III, 241.
[451] Tirmizî birr 48; Ahmed b. Hanbel, I, 405, 416.
[452] Ebû Dâvud, 4907 nolu hadis.
[453] Müslim, iman 116.
[454] Müslim birr 87.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/122-123.
[456] Tirmizî, birr 48; Ahmed b. Hanbel, V, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/123.
[457] Müslim, iman 116.
[458] Ahmed b. Hanbel, V, 202.
[459] Müslim, birr 87.
[460] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/123.
[461] Müslim, birr 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/123-124.
[462] Zümer(4)44.
[463] İbn Mâce. zühd 37.
[464] Ahmed b. Hanbel, II, 444.
[465] İbn Mâce, zühd 7.
[466] Buhari, tevhid 24.
[467] Bakara (2), 143.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/124.
[469] Tirmizî, birr 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/125.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/125.
[471] Ebu Davud, vitr 23; Ahmed b. Hanbel. VI, 45, 136, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/126.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/126.
[473] Buharı, nikah 45, edeb 57-58,62, ferâiz 2; Müslim birr 23-24, 28, 30-32; Tirmizi, birr 24, İbn Mâce. dua 5, Muvatta, husnu'l-huluk 14-15; Ahmed b. Hanbel, I, 3,5, II, 277, 288 312, 342, 360, 389, 393, 394,444, 465, 469,470,480, 482, 492, 501, 412, 517, 539, III, 110,199,209,225,277,253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/126-127.
[474] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi X. 502-503.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/127-128.
[475] Buharı. el-Edeb'ül-Müfred, I. 416; Müslim, birr 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/128.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/128-129.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/129.
[478] İ. Lütfi Çakan, Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, s. 156-158.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/129-130.
[479] Ahmed b. Hanbel. III. 468.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/130.
[480] Ahmed b. Hanbel, V, 220.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/130-131.
[481] İbn Hacer el Heytemî. ez-Zevâcir, II, 281, tere. A. Serdaroğlu-Şentürk Lütfi.
[482] Aliyyü'l Kari, Mirkatü'l-Mefatih, IV, 721.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/131-132.
[484] Müslim, birr 35.

[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/132.
[486] el-Münavî, Feyzu'l-Kadir. III, 259.
[487] Bezlü'l-Mechud, XIX. 157.
[488] Et, Tebrinî, Mişkât, I. 637. hadis no: 2056.
[489] Tebrîzî, Mişkât, II, 1396, hadis no:5014.
[490] a.g.e. 11, 1397, Hadis no: 5021.
[491] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/132-134.
[492] Buhari, vesaya 8, nikâh 45, icraiz 2. edeb 57-59; Müslim, birr 28; Tirmizi, birr 56; Muvatta, husnu'l-hulk 15; Ahmed b. Hanbel, II, 245, 287, 312, 342, 470, 482, 492, 504. 517,539.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/134.
[493] En'am (6), 116; Yunus (10)36; Hucurat (49), 12.
[494] Hucurat (19), 12.
[495] Ahmed b. Hanbel, V, 279; IV, 421, 424.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/134-135.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/135.
[498] Kehf (18), 104.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/135-136.
[500] Buharı, sulh 1,11; Muvatta, hüsnü'l huluk 7; Ahmed, b. Hanbel, VI. 445; Tirmizî, kıyâme 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/137.
[501] Bkz. 4920 ve 4921 numaralı hadisler.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/137-138.
[503] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/138.
[504] Buharı, sulh 2; Müslim, birr 101; Tirmizî, birr 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 403. 404,459,461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/138-139.
[505] A. Davudoğlu. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 564.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/139.
[506] Buharî, Meğâzi 12. Nikah 48; Tirmizi, Nikah 6 ibn Mâce, Nikâh 21; Ahmed b. Hanbel II-359-360.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/140.
[507] En'am (6).
[508] Lokman (34). 34.
[509] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, III, 202-203; Hadis no. 5137.
[510] Abdurrahman el Cezirî. el-Fıkh ale'l Mezâhibi'l-Erbaa, II, 42-44.
[511] Faruki, Lois Lamia, İslama göre Müzik ve Müzisyenler, s. 39.
[512] â.g.e.s. 47-48.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/140-142.
[514] Lois L. Farûkî. İslama göre Müzik ve Müzisyenler Çağdaş bir Değerlendirme, 18, Akabe Yayınları.
[515] Lois L. Farikî. İslama Göre Müzik ve Müzisyenler... s. 19-20.
[516] Buharı, buyu 3; Tirmizî, kıyame 60.
[517] Evhadî Etendi. Tarikat-i Muhammediye Terceıesi, s. 286. 288.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/143-144.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/144.
[520] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, III. 203; Bulları, salat 69, ideyn 2, cihad 81-82; Müslim, ideyn 19. 22; Ahmed b. Hanbel, II, 308. III, 16!, VI, 166, 247.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/144.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/145.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/145.
[523] Mütercim Asım, Okyanus, I, 877-878.
[524] Ebû Dâvud, Cihad 46.
[525] Hayreddin Karaman, Haramlar-Helaller, 138-139.
[526] İmam Gazzalî, İhyâu Ulumiddin, II, 306.
[527] Kınalızade Ali Efendi, Ahlak-ı Alaî, I, 261, sadeleştiren: Hüseyin Algül.
[528] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/146-147.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/147-148.
[530] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/148.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/148.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/148-149.
[533] el-Camiü's-Sagir, 11,77.
[534] Ebû Dâvud, buyu 3.
[535] a.g.e. libas 6; Buharı, libas 6.
[536] İbn Mâce, fiten 22.
[537] Ebû Davud, eşribe 5; Ahmed b. Hanbel, II, 158.
[538] Tirmizî, fiten 38.
[539] Ahmed b. Hanbel, V, 257.
[540] Tirmizî cenâiz 25.
[541] Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsulhak Azimabâdî, Avnu'l-Mabud, XIII, 269-275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/149-153.
[542] Halil Gönenç, Günümüz Meselelerine Fetvalar, III, 183-184.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/153-154.
[544] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/154-155.
[545] Buharı, nikâh 62, 113 megazi 56; Ebu Davud, libas 32, İbn Mâce, nikâh 22, hudud 58.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/155.
[547] Ali Rıza Demircim, İslâm'a göre Cinsel Hayat, M. 31-33.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/155-156.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/156.
[550] Buharı, libas, 61, megazi 56; Ebu Davud, libas 27; Tirmizî. edeb 34: İbn Mace, nikâh 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157.
[552] Buharı edeb. XI; Müslim, fedail XI; İbn Mace, nikâh 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157.
[553] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, XIII, 143.
[554] İbn Hacer, Fethü'l Bari, XIII, 143.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157-158.
[556] Buharı, edeb 81; İbn Sa'd, VII, 40-45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/158-159.
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/159.
[558] Buharı, menakibü'l-enşar 44; Müslim, nikah 69; İbn Mace, nikah 13; Dârimi. nikah 56. Ahmed b. Hanbel, VI, 211; 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/160-161.

[559] Ö.R. Doğrul. Asr-ı Saadet, II, 149, Eser yayınları.
[560] Bu hadislerden birisi şu mealdedir: "... Kur'andan iîk inen uzun surelerden biridir ki cennet ve cehennemi anlatır. İnsanlar müslümanlığı kabul ettikten sonra haram ve helala dair âyetler indi. İlk evvel "içki içmeyiniz" tarzında âyet inseydi "içkiyi terk edemeyiz" diyecek, yahut ilk evvel "zina etmeyiniz" tarzında ayet inseydi herkes "zinayı terk edemeyiz" diyecekti. Hz. Muhammed, Mekke'de iken ben henüz oynayan bir çocuk idim ki "Onların va'dedilen kıyamettir. Kıyamet ne dehşetli ne acıdır" (Kamer (54), 46) âyet-i kerimesi inmişti. Bakara ile Nas sureleri ise ben O'nun yanında iken nazil olmuştur..." (81, Buharı, Telif ut-Kur'an 6)
Bu hadis-i şerif Hz. Aişe'nin Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin dördüncü senesinde dünyaya geldiği iddiasını kökünden çürütmektedir. Çünkü Hz. Aişe Kur'anın Mekkî ayetleri inerken oynayan bir çocuk olduğunu Kamer suresinin 6. âyet-i kerimesinde kendisi sokakta oynayacak yaşta iken indiğini söylüyor.
Buna göre Hz. Aişe'nin Kamer suresi indiği sırada dört beş yaşında oiduğu farz edilirse, Hz. Peygamber ile evlendiği sırada en az ondöri, onbeş yaşında olması icab eder. Çünkü sözü geçen âyet-i kerime Peygamberliğin dördüncü senesinde inmiştir. Hz. Aişe, bu sıralarda oynayan bir kız olduğuna göre en azından beş altı yaşında olması icab eder. O sırada dört beş yaşında olduğunu kabul edersek onun Hz. Peygamberle evlendiği sırada ondört-onbeş yaşında olması icabeder.yrıca Hz. Aişe'nin kız kardeşi Esma, yüz yaşında ve hicretin 73. senesinde vefat ettiğine ve on yaş küçük olduğuna göre 17 yaşında olması icab eder. Yukarıda Sahih-i Buhari'den naklettiğimiz hadis-i şerife uygun düşer. (Ö. Rıza Doğrul, Asr-i Saadet, II, 147-479)
[561] İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, Aişe, I, 135.
[562] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/161-163.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163.
[564] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163.
[566] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163-164.
[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/164.
[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/164.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165.
[570] İbn Mace, edeb 43; Muvatta, rü'ya 6; Ahmed İbn Hanbel, IV, 394, 397. 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165.
[571] Müslim, şi'r 10; İbn Mace, edeb 43; Ahmed b. Hanbel V, 352, 357,361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165.
[572] Bezlü'l-Mechud, XIX, 176-17.
[573] Celal Yenieçeri, el-İhtiyar tere. s. 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165-166.
[574] İbn Mâce, edeb 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/166.
[575] Aliyyül Kâri, Mirkatü'l-Mefatîh, IV, 490.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/166.
[577] Tirmizî, birr 16.
[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/167.
[579] Ebû Dâvud, akdiye 31.
[580] Buhâri, edeb 19; Müslim, tevbe 17, 19; Tirmizî, dea'vât 99; İbn Mâce, zühd 35.
[581] Enbiya (21), 107.
[582] Avnü'l-Mabud, XIII, 285.
[583] Şûra (42), 5.
[584] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/167-168.
[585] Tirmizî, Birr 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/168-169.
[586] Meryem (19), 54.
[587] Necm (53), 3-4.
[588] İsrâ (l7).
[589] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/169.
[590] Tirmizî, Birr 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/169-170.
[591] Ö.R. Doğrul, Asr-i Saadet, II, 125-26. Eser yayınları.
[592] Ahmed, Taberanî.
[593] Hadimi, M. Ali, Kur'an ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti, 198-200.
[594] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/170-172.
[595] Buhari. iman 42, Müslim, iman 95; Tirmizî, birr 17; Nesâî, bey'at 31; Darimî. rikak 41; Ahmed b. Hanbel. 1, 351, II. 297, IV, 102-103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/173.
[596] Nevevî, Müslim Şerhi, II, 37-38.
[597] A'raf (7), 79.
[598] Haşr (59), 10.
[599] Kıvameddin Burslan -H. Hüsnü Erdem, Rıyazüssalihin Tercemesi, I, 240.
[600] İmam Nevevî, Kırk Hadis (ire.), A. Lütfi Kazancı, Nübüvvet Pınarından, 99-105'ten özetle.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/173-176.
[601] Buhârî. iman 42; Müslim, iman 97-99; Nesai Bey'a 6; Ahmed b. Hanbel. IV, 264.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/176.
[602] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/177.
[603] Müslim, zikr 38; Tirmizi, hudud 3, birr 19, Kur'an 10; İbn Mâce, mukaddime 17; Ahmed b. Hanbel, 11-252,414,500.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/178.
[604] A. Davudoğlu, Bülûgu'l-Meram Terceme ve Şerhi, IV, 355-356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/178-179.
[605] Buharı edeb 33; Müslim, zekat 52; Tirmizi, birr 45: Ahmed b. Hanbel, III, 344. 360. IV. 307, V, 387-3KK, 405.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/180.
[606] Ebû Davud, tetavvu 12.
[607] Tirmizî, birr 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/180.
[608] Darimî, istizan 59; Ahmed b. Hanbel, V, I94.
[609] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/181.
[610] Azmabadi, Avnü'l-Mâbud, XIII, 291.
[611] Buhari, cizye 22, edeb 99, hıyel 9, fiten 21; Müslim, cihad 10-17; Ebû Davud, cihad 150.
[612] Azimâbadi, Avnü'l-Mâbud, XIII, 292.
[613] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/181-182.
[614] Müslim, adab 2; Buharı, edeb 105-106; İbn Mace, edeb 30; Tirmizî, edeb 64; Darimî, istizan 20; Ahmed b. Hanbel, II. 24, 128.
[615] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/182.
[616] Buhârî, edeb (05-106. Müslim, adab 2, Tirmizî, edeb 64; Darimî, istizan; 20 Ahmed b. Hanbel, II, 24, 128, İbn Mâce, edeb 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/182-183.
[617] İsrâ (17), 1.
[618] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/183.
[619] Müslim, adab 22-23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/183-184.

[620] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/184.
[621] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terecme ve Şerhi, IX, 540-541.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/184.
[622] Müslim, edeb 14; Tirmizi, edeb 26; İbn Mace, edeb 32; Darimi, istizan 62; Ahmed b. Hanbel, II, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/185.
[623] Müslim, edeb 17-19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/185.
[624] Mütercim Âsim, Okyanus, I, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/186.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/186.
[626] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/187.
[627] Ebû, Davud, sünne 5; Tirmizî, devât 82; Nesâî, kudat 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/187-188.
[628] Mirkatü'l-Mefatih, IV, 605.
[629] İbn Esir. Üsdü'l-Gabe, II, 520.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/188-189.
[630] Buhâri, edeb 107.
[631] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/189-190.
[632] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/190-191.
[633] İbn Mâce, edeb 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/191.
[634] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/191.
[635] Müslim, edeb 11-12; Tirmizî edeb 65; Ahmed b. Hanbel, 11-385. V-7, 10-11,21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/192.
[636] Müslim, edeb II. İbn Mace, edeb 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/192.
[637] Müslim, edeb 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/192-193.
[638] Müslim, edeb 13.
[639] A. Davudoğlu, Sâhih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 532.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/193-194.
[640] Buharı edeb I 14: Müslim edeb, 20; Tirmizî edeb 66; Ahmed b. Hanbel, II, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/194-195.
[641] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X,537.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/195.
[642] Hucûrât, (49) II.
[643] Tirmizî tefsir 49, İbn Mace, edeb 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/196.
[644] Cessas, Ahkâmü'l-Kur'ân, III, 405.
[645] Buharî, iman 36. edeb 44, filen 8, Müslim, iman i 16; Tirmizî, birr 51 iman 15,Nesâî tabiim 27; İbn Mace, mukaddime 7, 9, fiten 4; Ahmed b. Hanbel, I, 176, 178, 385, 411, 433,454,417,439,446,460.
[646] Kurtubî, el-Camiü'l Ahkamı'1-Kur'ân, XVI, 328.
[647] Aynı eser, XVI, 329-330.
[648] Alûsî, Ruhü'l-Meanî, XXVI, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/196-197.
[649] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/198.
[650] Bezlu'l-Mechûd, XIX, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/198-199.
[651] Müslim, adab 31i; Tirmizî edeb 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/200.
[652] Ahzab (33), 5.
[653] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/200.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

368) Allah Ve Resûlü'nün Yasakladığı Şeylerden Sakınmak

"...Allah'ın buyruğuna karşı gelmek isteyenler, başlarına bu dünyada bir belanın, bir güçlüğün, ya da öte dünyada can yakıcı bir azabın gelmesinden korkup sakınsınlar." (Nur: 24/63)
"...Allah sizi kendisinin emirlerine karşı gelmekten sakındırıyor." (Al-i İmran: 3/30)
"Şüphesiz Rabbinin yakalaması son derece çetindir." (Bürûc: 85/12)
"İşte senin Rabbin varoluş gayesine aykırı hareket eden kentlerin toplumlarını, böylece kıskıvrak yakalayıverir. Şüphesiz ki, onun yakalaması çok şiddetli ve çok zorludur." (Hud: 11/102)

1810. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ da kıskanır. O'nun kıskanması, kulun ilâhî yasakları çiğnemesi sebebiyledir."[1]

*** Gayret göstermek** yani kıskanmak anlamına gelir. Allah kullarının günah ve haram işlemesini istemez ve kıskanır. Yani Allah, kulunun iyi işler yapıp cennete girmesini ister ve ondan memnun olur. Yine Allah kulunun kötülükler ve haram işlemesinden dolayı gücenir ve hoşnutsuzluğu artar. İnsan sevdiği bir şeyi başkasına kaptırma korkusuyla nasıl kıskançlık duyarsa Allah da çok sevdiği kulunu cehenneme kaptırmaktan dolayı razı olmaz ve kullarının cenneti kazanmaları için gayret eder ve kazandıklarına sevinir.[2]

---

[1] Buhârî, Nikâh 107; Müslim, Tevbe 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 4.
Bu hadis önceden 64 numarada geçmişti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 529.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİVÂYET:

Sünnet, hadîs, eser, haber gibi birbirine yakın ve hatta müterâdif (eşmânâlı) kelimelerin hepsini ifade edebilecek bir tâbir, rivâyet kelimesidir. Çünkü rivâyet, daha önce meydana gelen bir hadiseyi, bir haberi nakletmek, anlatmak mânâsına gelir. Meselâ "Bir rivâyette şöyle denmiştir" derken pekâla Hz. Peygamber'in sözünü kastedmiş olabiliriz. Nitekim rivâyet kelimesi haber, sünnet mânasına sıkça kullanılmıştır. Hadîs ilimlerinde en çok kullanılan bir kısım isim ve fiiller bu kökten gelir, râvi-ruvât, mervî-merviyyât, ravâ-ruviye... gibi.[1]
Rivayet, "reva" fiilinden türeyen bir kelimedir. Masdardır. Sözlükte sulamak, su taşımak, kuyudan su çekmek, nakletmek manalarına gelir. Terim olarak bir sözü veya olayı, duyduğu ya da gördüğü şekilde başkalarına nakletmek anlamında kullanılır. Rivayetü'l-Hadis, hadislerin rivayeti demektir ki hadislerin çeşitli yollarla kişiden kişiye aktarılmasıdır. Hadis rivayet edene bildiğimiz gibi ravi denir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/497.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İmam Mâlik:

İmam Mâlik'in künyesi Ebu Abdullah'dır. İsmi Mâlik İbnu Enes İbni Mâlik İbni Ebî Amr'dır. Üçüncü göbekten dedesi olan Ebu Amr'ın, sahâbe'den olduğu, Bedir hâriç, bütün gazvelere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte katıldığı söylenmiştir, bu görüşe katılmayanlar da var. Zehebî ve İbnu Hacer ikinci görüşte olanlardandır. Dedesi Mâlik Tabiîn'in büyüklerinden ve âlimlerinden biridir.
Abdullah İbnu Zübeyr'in oğlu Âmir, Nâfi Mevlâ İbnu Ömer, Humeyd et-Tavîl, Sa'îd el-Makberî, Sâlih İbnu Keysân, Zührî, Ebu'z-Zinâd, Abdullah İbnu Dînâr gibi pek çok kimselerden hadîs almıştır. Kendisinden de Zührî, Yahya İbnu Sâd el-Ensârî, Evzâ'î, Sevrî, Şu'be, İbnu Cüreyc, Leys İbnu Sa'd, İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Sâd el-Kattân, Abdurrahman İbnu Mehdî, Şâfi'î, İbnu'l-Mubârek, Said İbnu Mansûr gibi sayısız büyükler hadîs dinlemiştir. Buhârî'ye esahhu'l-esânid sorulunca: "Mâlik + Nâfi + İbnu Ömer" demiştir.
Mâlikî mezhebinin kurucusu olan Mâlik İbnu Enes, İslâm'ın yetiştirdiği nâdir büyüklerdendir. İmâm Dâri'l-Hicre unvanına sâhiptir. İlim talebi için Medîne'den dışarı çıkmadığı söylenir. İlim aldığı dokuzyüzden fazla şeyhten birkaçı dışında hepsi Medînelidir. Yetmiş kadar imâm, fetva vermeye ehliyetli olduğu hususunda şehâdet etmedikçe fetva vermemiştir. Elleriyle yüzbin hadîs yazdığı teyîd edilir.
Onyedi yaşında iken ders vermeye başlamıştır. Onun derslerine gösterilen alâka, sağlıklarında hocalarına gösterilen alâkadan daha fazla ve cemaati daha kalabalık olmuştur. Kapısına hadîs ve fıkıh almak için gelenler, sultan kapısına dünyalık için gidenler gibi çoktu. Kapıcısı önce ileri gelenleri, onlardan boşalınca, halkı içeri alırdı.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/150-151.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİVÂYET:

Sünnet, hadîs, eser, haber gibi birbirine yakın ve hatta müterâdif (eşmânâlı) kelimelerin hepsini ifade edebilecek bir tâbir, rivâyet kelimesidir. Çünkü rivâyet, daha önce meydana gelen bir hadiseyi, bir haberi nakletmek, anlatmak mânâsına gelir. Meselâ "Bir rivâyette şöyle denmiştir" derken pekâla Hz. Peygamber'in sözünü kastedmiş olabiliriz. Nitekim rivâyet kelimesi haber, sünnet mânasına sıkça kullanılmıştır. Hadîs ilimlerinde en çok kullanılan bir kısım isim ve fiiller bu kökten gelir, râvi-ruvât, mervî-merviyyât, ravâ-ruviye... gibi.[1]
Rivayet, "reva" fiilinden türeyen bir kelimedir. Masdardır. Sözlükte sulamak, su taşımak, kuyudan su çekmek, nakletmek manalarına gelir. Terim olarak bir sözü veya olayı, duyduğu ya da gördüğü şekilde başkalarına nakletmek anlamında kullanılır. Rivayetü'l-Hadis, hadislerin rivayeti demektir ki hadislerin çeşitli yollarla kişiden kişiye aktarılmasıdır. Hadis rivayet edene bildiğimiz gibi ravi denir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/497.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11. HAC BÖLÜMÜ
Haccın Farz Oluşunun Şartları:
Haccın Sıhhatinin Şartları:
Haccın Rükû'nleri:
Haccın Vacipleri:
Haccın Sünnetleri:
Haccın Adabı:
Haccın Yasakları (Cinâyetü'1-Hac):
Hacc-ı Kıran:
Hacc-ı Temettü
Hac Amellerinin Hikmeti
1. Hac Farizası
2. Yanında Mahremi Olmadan Hacceden Kadının Durumu
3. (İslâm'da) Hacc Yapmamak (Ve Evlenmemek) Yoktur
Hacc İçin Azık Temin Etmek
4. Hacda Ticâret Yapmak (Caîz Midir?)
5. (Haccın Ta'cili İle İlgili) Müsedded'in Rivayet Ettiği Hadis
6. Hac Yolculuğu Esnasında Hayvanını Kiraya Vermek
7. Çocuğun Hacc Etmesi
8. Mikatlar
9. Kadın Hayızlı İken Hac İçin İhrama Girebilir
10. İhrama Girerken Koku Sürünmek
11. Baştaki Saçları Birbirine Tutturmak
12. Hacda Kesilen Kurban
13. Sığırın Hedy Kurbanı Edilmesi
14. (Kurbanlık Develere) Nişan Koymak
15. Hedy'in Değiştirilmesi (Caiz Midir?)
16. Hedy Kurbanını Gönderdiği Halde Memleketinde Kalan Kimsenin Durumu
17. Kurbanlık Develere Binmek
18. Kurbanlık Beyt-i Şerif'e Varmadan Telef Olacak Hale Düşerse Ne Yapılır?
19. Hârûn B. Abdullah'ın Hadisi (Hedy'i Kendisi Kesen Ve Başkasından Yardım İsteyenler)
20. Kurbanlık Develer Nasıl Kesilir?
22. Hac İçin İhrama Girerken Şart Koşmak
23. İfrad Haccı (Umresiz Hac)
24. Kıran Haccı
Haccı Umreye Tebdil Etmek
25. Kişi Başkasının Yerine Hacc Edebilir Mi?
26. Telbiye Nasıl Yapılır?
27. Telbiyeye Ne Zaman Son Verilir?
28. Umre Yapan Kimse Telbiyeyi Ne Zaman Keser?
29. İhramlı Bir Kimsenin Hizmetçisini Te'dibi
30. (Dikişli) Elbiseleri İle İhrama Giren Kimsenin Durumu

11. HAC BÖLÜMÜ

"Menâsik" kelimesi "mensek" kelimesinin çoğuludur. "Mensek" bir ibadetin eda ediliş tarzı ve edası esnasında gözle görülebilen zahirî kısımları demektir. İbadet yapılan yere de "mensek" denilir. Esasen "mensek" kelimesi zaman ve mekân için kullanılır. Daha sonra bu kelime hacc ibadetinin bütün fiillerini ifade eden bir terim haline gelmiştir. Kur'ân-ı Ke-rım'de; = Bize ibâdet edeceğimiz yerleri, hac amellerini göster"[1] âyet-i kerîmesinde bu kelime hem zaman ismi, hem de hacc İbâdetinin bütün fiilleri anlamında kullanılmıştır. "Mensek" kelimesi bir mekân ismi olarak "kurban kesilen yer" manâsını da ifâde eder. Aynı kökten gelen "nesike" kelimesi kurbanlık hayvan, "nüsük" kelimesi de ibâdet anlamında kullanılır.
Hac sözlükte kasdetmek, hürmek gösterilecek makamları ziyaret etmek demektir. Şeriatte ise "belli bir zamanda Arafat'ta bir mikdâr durmak ve sonra Kabe'yi tavaf etmek" demektir. Belli zamandan maksat, Arafat'a nisbetle Kurban Bayramının arefe günü zeval mden, Bayram gününün fecrine, tavafa nisbetle de Bayram gününün fecrinden ömrün nihayetine kadar devam eden zamandır.
Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri haccı, "Allah'ın evini ziyaret etmek, buna gücü yetenler için Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."[2] âyetiyle farz kılmıştır. Hz. Peygamber de hac ibâdetinin İslâmın beş esasından biri olduğunu bildirmiştir. Bütün İslâm âlimleri, haccın farziyyeti üzerinde icmâ etmişlerdir. Haccın farziyyetini inkâr etmek küfürdür. Hac ömürde bir defa yerine getirilmesi gerekli ve yeterli olan bir farzdır.
Farz olan hac, şartlarına sahib bir müslümanın ömründe bir defa edasıyla mükellef olduğu hacdır. Bu şartlar oluştuğu ilk yılda hacca gidilmelidir. Buna haccın fevrî oluşu denir. Daha sonraki yıllara bırakılırsa tercih edilen görüşe göre günahkâr olunur. Fakat eda eden günahtan kurtulur. Hiç haccetmeden ölen mükellef ise, hac için vasiyette bulunmuş olsa bile, günahkârdır.

Vacip olan hac; nezredilen (adanan) veya başlanılmışken bozulan nafile bir haccın kazasıdır.
Nafile olan hac; henüz mükellef olmayan bir kimsenin veya farz olan haccı yapmış olan kimsenin yaptığı hacdır.
Umresiz olarak yapılan hacca hacc-ı ifrâd denir. "Hac" denilince dar manâsıyla "hacc-ı ifrâd" anlaşılır.
Şevval, Zilkade ve Zilhicce'nin ilk on günü hac mevsimi olarak belirlenmiştir. Hacc-ı temettü' ile Hacc'ı kıran ve bu müddet içerisinde edâ edilebilir. Hac bu zaman dışında edâ edilemez. Ancak Umre yapılır. Şevval ayından önce hacca başlanamaz. Hatta hac için tavâf-ı kudümü ta'kip edecek olan sa'y da ancak hac aylarında caiz olur.
Mekke ve civarındaki hacılara Mekkî, başka ülkelerden gelen hacılara âfâkî denir.[3]

Haccın Farz Oluşunun Şartları:

1. Müslüman olmak. Müslüman olmayana Hac farz değildir.
2. Akıllı ve bâliğ olmak.
3. Hür olmak.
4. Haccın farziyetine vakıf olmak (islam ülkesinde bulunmayanlar için)
5. Hac vazifesini zorlanmadan yapabilecek vakit bulunmak.Yani bir kimse hac için gerekli şartları tamamen haiz olduğu tarihten itibaren bunu yerine getirmeye müsâid bir vakit bulamadan ölürse bununla sorumlu olmaz.
6. Hacca gidip gelinceye kadar kendisi ve ailesini geçindirebilecek kadar serveti olmak.
7. Sağlıklı olmak.
8. Yol emniyeti bulunmak.
9. Hac için en az on sekiz saatlik yolculukta bulunacak kadının yanında kocası veya evlenmesi ebediyyen haram olan (baba, oğul, kardeş gibi) bir erkek bulunmalı. Yanında böyle bir kimse bulunmayan bir kadın üzerine hac farz değildir.
10. Hacca gidecek kadın, kocasından boşanmış veya kocası ölmüş ise, iddeti bitmiş olmalıdır. [4]

Haccın Sıhhatinin Şartları:

1. Mekân: Bundan maksat, Arafat ile Kabe'dir. Dolayısıyla Arafat'ta vakfe ve Kabe'de tavaf yapılmadıkça hac sahih olmaz.
2. Zaman: Bundan maksat, Arafat'ta vakfe ile Kabe'yi tavaf zamanlarıdır. Arafat'ta vakfe zamanı arefe günü zevalden kurban bayramının birinci günü fecir doğuncaya kadardır. Tavafın vacip olan vakti bu andan kurban bayramının ilk üç günüdür. Fakat tavaf ömrün sonuna kadar yapılabilir,
3. İhram: Kişinin, helal olan şeyleri kendine geçici olarak haram kılmasıdır. İhrama girmeden hac sahih olmaz. İhrama mikat denilen yerlerden girilir.[5]

Haccın Rükû'nleri:

1. Arafat'ta vakfe yapmak.
2. Kabe'yi tavaf etmek. Bu ikisinden biri yapılmadığı takdirde hac fâsid olur.[6]

Haccın Vacipleri:

1. İhrama mikatlardan girmek, ihramda geçici olarak haram kılınan şeyleri terketmek.
2. Arafat'ta vakfeyi güneşin grubuna kadar uzatmak.
3. Kurban Bayramı'nın birinci gününün fecrinden sonra ve güneşin doğmasından evvel Müzdelife'de durmak.
4. Cemreleri taşlamak.
5. Hacc-ı temettü veya hacc-ı kıran'da kurban kesmek.
6. Halk veya taksir'de bulunmak (saçı kesmek veya kısaltmak). Bunu Mekkede ve Kurban Bayramı günlerinde cemreleri taşladıktan sonra yapmak.
7. Kurbanı, cemreleri taşlama ile tıraş arasında kesmek.
8. Tavafı, bayram günlerinde yapmak.
9. Hac zamanı içerisinde Safa ile Merve arasında sa'y etmek. Sa'ya Merve'den başlamak ve özürlü değilse bunu yaya yapmak.
10. Yabancıların veda tavafı yapması.
11. Her tavafa hacer-i esved'den başlamak. Kabe'yi sola alarak ve yürüyerek tavaf etmek.
12. Tavaf esnasında abdestli ve avret yerleri örtülü olmak.
13. Tavafı Hatîm (hazire-i İsmail) in arkasından yapmak.
14. Tavafı tamamladıktan sonra iki rekât namaz kılmak.
15. Dört şavtı (devresi) farz olan tavaf-ı ziyareti, yedi şavt olarak tamamlamak.[7]

Haccın Sünnetleri:

1. İhrama girerken yıkanmak veya abdest almak, âki rekât namaz kılmak.

2. İhram için beyaz bir üst ve alt örtüsü örtünmek.
3. Güzel koku sürünmek.
4. İhrama girdikten sonra her seher vaktinde, her namaz kılışta her yokuşa çıkış ve inişte, her insan grubuna rast gelişte orta bir sesle üç kere "Lebbeyk Allahümme lebbeyk..." diye telbiyede bulunmak.
5. Resûl-i ekrem (s.a.) efendimize çokça salat-ve selâm etmek.
6. Allah'a dua edip yalvarmak.
7. Mekke'ye girmek için yıkanmak, gündüzün girmek, Kabe'yi görünce dua etmek, önünde tekbir ve tahlil etmek.
8. Yabancıların tavaf-ı kudüm yapması.
9. Mekke'de bulundukça nafile tavaflarda bulunmak.
10. Tavaf esnasında erkeklerin sırt örtülerinin birer ucunu sağ koltuklarının altından alarak sol omuzları üzerine atmaları.
11. Tavaf-ı ziyaretin ilk üç savunda erkeklerin remel yapmaları (kısa adımlarla koşmaları).
12. Safa ile Merve arasında sa'y ederken iki yeşil direk arasında erkeklerin hervele yapmaları (koşmaları), sonra yine yavaş yavaş yürümeleri.
13. 7 Zilhicce'de Mekke'de öğle namazından sonra haccın menâsikini anlatan hutbe okunması.
14. 8 Zilhicce'de güneş-doğduktan sonra Mekke'den Mina'ya çıkmak, O gece Mina'da kalmak.
15. 9 Zilhicce'de güneş doğduktan sonra Mina'dan Arafat'a çıkmak. Burada öğle namazı ile ikindi namazı öğle vaktinde beraberce kılınır (cem'i takdim). Sonra gidilen Müzdelife'de de akşam ile yatsı namazları yatsı vaktinde kılınır (cem'i tehir). Bu sıralarda göz yaşlarıyla Allah'a yalvarıhr.
16. Güneşin grubundan sonra ağır ağır Arafat'tan inmek ve Müzdelife'ye varıldığı vakit gelen gidenleri engellememek için Kuzeh Tepesi yakınında toplanmak.
17. Bayram gecesi, Müzdelife'de kalıp bayram sabahı Mina'ya inmek ve bayram günlerini burada geçirmek.
18. Mina'da taş atılırken Mina'yı sağa, Mekke'yi sola almak, sırasıyla önce cemre-i ûla'yı sonra cemre-i vusta'yı yaya olarak sonrada cemre-i akabeyi binekli olarak taşlamak ve bu son cemrede taşları aşağıdan yukarıya doğru atmak.
19. Taşlamaya ilk gün güneşin doğmasıyla zevali arasında, diğer günlerde ise, zeval ile grub arasında başlamak.
20. Bayramın ilk günü bir hutbe ile haccın geri kalan menâsikini anlatmak.
21. Mina'dan Mekke'ye çabuk inmek isteyen kimsenin 12 Zühicce'de grubdan önce yola çıkması.
22. Mina'dan Mekke'ye gelirken Muhassib ve Ebtah denilen yerlerde bir müddet kalmak.
23. Veda tavafından ve iki rekât namazdan sonra Zemzem suyundan Kabe'ye bakarak ayakta kana kana içmek ve dökünmek.
24. Hacer-i Esved ile Kabe'nin kapısı arasındaki Mültezem denen yere göğsü ve yüzü sürmek.
25. Kimseye zarar vermeden Kabe'nin örtüsüne sarılıp dua etmek. Mümkün olursa, Kabe'nin içine girip iki rekât namaz kılmak.
26. Medine'ye gidip Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret etmek. [8]

Haccın Adabı:

1. Yola çıkmadan borçlar ödenmelidir.
2. Günahlardan tevbe etmeli, eğer varsa ibâdetlerini kaza etmelidir.
3. Mütevâzı olmak.
4. Hac için müşaverede bulunmak.
5. Arkadaş, vasıta vs. hakkında istihare yapmalı, iyi Trir arkadaş edinmeli.
6. Yolda kaba davranışlardan kaçınılmalıdır. Hataları af ve müsamaha ile karşılamahdır.
7. Yolculuğa Perşembe veya Pazartesi günleri çıkmak.
8. Yolculuğa çıkmadan dostlara, yakınlara, veda ziyaretleri yapılmalı aile efradının ve onların duaları istenmelidir. Onların da kendisini karşılamaları sünnettir.
9. Hacca gidiş ve dönüşte evinde iki rekât namaz kılıp dua etmelidir.[9]

Haccın Yasakları (Cinâyetü'1-Hac):

Hac veya umre için ihrama girmiş kimseler için yapılması şer'an yasak olan şeylere "cinâyetü'1-hac" denir. Bunlarda özür kabul edilmez.
1. İşlenmesinden dolayı sadece birer dem (koyun veya keçi) kurban edilmesi gereken cinayetler) İhrama giren bir kimsenin, bir uzvuna tamamen güzel koku sürmesi, saça yağ veya kına sürmek, dikişli bir elbiseyi tam bir gün giymek, başına bir şey örtmek, tıraş olmak, kıl almak, tırnak kesmek, haccın vaciplerinden birisini terketmek, cemreleri taşlama, kurban kesme ve tıraş fiillerinin sırasını bozmak.
Hacc-ı kıran'da bu cinayetlerden biri ortaya çıkarsa, iki dem gerekir. Böyle dem gereken durumlar bir özürden dolayı ortaya çıktığında istenirse bir kurban kesilir, istenirse herhangi bir yerde üç gün oruç tutulur, istenirse altı fakire üç sa' buğday sadaka olarak verir. Bu sadakanın Mekke fakirlerine verilmesi daha iyidir.
2. İşlenmesinden dolayı bedene (deve ve sığır) kurban edilmesi gereken cinayetler:
Arafat'ta vakfeden sonra tıraştan önce cinsî temasta bulunmak, ziyaret tavafını cünüp olarak veya hayız ve nifas halinde yapmak. Tavaf temiz olarak tekrarlanırsa ceza düşer.

3. İşlenmesinden dolayı yarım sa' tasadduk edilmesi gereken cinayetler. İhrama girenin uzvunun bir kısmına güzel koku sürmesi, bir günden az dikişli bir şey giymesi veya başını örtmesi, başının dörtte birinden az bir kısmını tıraş etmesi, yalnız bir tırnağını kesmesi, başkasını tıraş etmesi, başkasının tırnağını kesmesi, abdestsiz olarak tavaf-ı kudümde veya tavaf-ı veda'da bulunması gibi şeylerdir.
4. İşlenmesinden dolayı yarım sa' (1664 gr)dan az buğday tasadduk edilmesi gereken cinayetler:
Çekirge, kehle gibi haşaratı öldürmek veya öldürülmesini sağlamak gibi fiillerdir.
5. Tazmin edilmesi gereken fiiller: Av hayvanlarım öldürmek veya Mekke içindeki ağaçları yeşil otları kesip koparmak. Bunlar yapıldığında bedelleri tazmin edilir veya kıymetleri sadaka olarak verilir.
Hz. Peygamber bir defa hacca gitmiştir. Bunun için birden fazla hacca gitmek sünnet değildir. Yalnız, tatavvudur. Yani hiç bir emir ve mecburiyet olmadan kulun kendi isteğiyle yaptığı bir takım iyi işlerdir. Fakat bu tatavvuun farz, vacip hatta sünnetlerin hakkına tecâvüz etmemesi ve onların ihmaline sebep olmaması gerekir. Tatavvu (nafile) olarak hacca gitmektense o parayı müslümanların ihtiyaçlarına, Allah yolunda, İslâm'ın yükselmesi uğrunda harcamanın efdal olduğuna dair verilmiş bir çok fetva bulunmaktadır.[10]

Hacc-ı Kıran:

Hem hac, hem de umre için birden ihrama girmeye hacc-ı kıran denir. Bu hacda umre ile hac arasında fasıla yoktur.
Hacc-ı Kıran'da bulunacak zât mikatta veya daha önce umre ile hacca birlikte niyet edip iki rekât namaz kılar, sonra umre ile hacca niyet eder. Daha sonra telbiyede bulunur, ihramın şartlarına riâyet eder.
Mekke'ye girince umresini yapar. Kabe'yi tavaf eder, Safa ile Merve arasında sa'y eder. Sonra haccın menâsikini ifa eder. Cemreleri taşladıktan sonra, tıraştan Önce kurban kesmek, hacc-ı kıran ve hacc-ı temettü yapanlara vaciptir. Bunu kesemeyenler arefe gününe kadar üç gün, yedi gün de bayram çıktıktan sonra istediği zaman toplam on gün oruç tutarlar.
Hacc-ı kıran'a niyet eden umresini yapmadan Arafat'a gidecek olursa, umresi bozulur.
Hacc-ı kıran ve hacc-ı temettü afakîlere (yabancılara) mahsusdur. Mekke'de veya Mekke ile Mikat arasında bulunanlar bunu yapmazlar.[11]

Hacc-ı Temettü

Hac ve umreyi ayrı ayrı iki ihramla yapmaktır. Yabancı hacılar ihramda fazla kalmamak için bu haccı tercih ederler.
Bir kimse mikatta ihrama girdiği zaman umreye niyet ederek telbiyede bulunur, iki rekât namaz kılar.
Mekke'ye girince umre için Kabe'yi yedi kere tavaf eder, sonra iki rekât namaz kılar, sonra da Safa ile Merve arasında sa'y yapar, bunu takiben tıraş olarak umresini bitirir. Böylece ihramdan çıkar.
Mina'ya çıkılan gün tekrar ihrama girerek hacca niyet eder, telbiyede bulunur ve yalnız hac (hacc-ı ifrad) için niyet etmiş olan birisi gibi, haccm menâsikini yerine getirir, bundan başka Mina'da bir kurban keser. Bu hac ile umreyi bir arada yapabilmeyi başarmaya karşı bir şükür nişânesi-dir. Cemre-i Akabe taşlandıktan sonra tıraştan önce bir bayram günü kesilir. Bunu yapamazsa, hcc-ı kıran'daki gibi oruç tutar.
Mekke'ye hedy olarak kurban getiren kimse ise, umre için tavaf, sa'y yaptıktan sonra hac için niyet eder. Kurban Bayramı'nın ilk günü şükran kurbanını keser, sonra tıraş olup ihramdan çıkar.[12]

Hac Amellerinin Hikmeti

Haccın hikmeti: Kâbe-i Muazzama yeryüzündeki ilk bina ve tevhid dininin ilk mabedi olduğu gibi bütün müslümanlann birlik ve beraberlik timsalidir. Hac ise, bunu fikir ve duygu halinden fiil haline dönüştüren bir ibâdettir. Belli zaman ve mekânlarda topluca yapılması mecburî olan bu ibâdet aynı zamanda müslümanlann siyâsî birliğini de gerçekleştirme vasıtalarındandır. İslâm'ın en son farz kılınan ibâdeti olan hac ile bir müslüman kendisini Allah'a arz ve takdim etme imkânına kavuşur.
Dünyanın dört bir yanından gelen müslümanlar mahşer yerinin bir benzeri olan Arafat'ta toplanırlar. Hesap gününün heyecanı içerisinde ilahî emirleri kayıtsız şartsız yerine getireceklerine dair toplu olarak and içerler. Emre âmâde ve hizmete hazır olduklarını "Lebbeyk" yani "emret, hazırım" nidalarıyle bildirirler. Allah huzurunda toplanan yüz binlerce kişilik, bu İslâm ordusu Mina'ya doğru harekete geçerler.
Kefeni andıran ihramlar içerisinde dünya ile bütün irtibatlarını adeta kesmişlerdir. Arafat'tan sonra tekbirlerle Müzdelife'ye gelen hacılar bayram gecesini orada geçirdikten sonra bayram günü şeytanî vesveselere karşı olan nefretin bir remzi olarak Mina'da cemreleri taşlarlar. Sonra Allah yolunda canlarını vermeye hazır olduklarını göstermek için bir kurban keserler. Nasıl gezegenler, güneş, elektronlar çekirdek etrafında dönüyorsa, hacılar da Kabe etrafında dönerler, tavaf ederler. Bu aynı zamanda İslâm etrafındaki birliğe olan aşkın, Muvahhid müminlerin vahdetlerinin bir ifadesidir.
Hacda temsili olarak âhiret hayatını yaşayan bir müslümanın dünya hayatının hiçliğini herkesten daha çok anlamış olması gerektir. Ayrıca hacc dolayısıyla İslâm dünyasının bütün dava, dert ve meselelerini yakından görmek imkânını'elde etmiş olan hacı, kendi ülkesinde de küfür ve nifakla nasıl mücâdele edileceğini daha iyi öğrenir. Hacdan ülkesine dönen bir müslüman eğitimden cepheye gelmiş bir askerdir. Ayrıca hac İslâm'ın cihana yayılmasını teşkilâtlandıran bir ibâdettir. Gerçekte hac, "amellerle ifade edilen semboller mecmuasıdır." Biz bu sembolleri anlayabildiğimiz zaman hac amellerinin hikmetini de kolayca anlayabiliriz. Şöyle ki:
İHRAM: Hakikatte nefsânî arzulardan heva ve hevesten sıyrılmak. Allah'ın büyüklük ve celâlini düşünerek O'nun dışında ne

varsa hepsini bir kenara bırakmaktan başka birşey değildir.
TELBİVE: Nefse karşı yapılan bu işleme şâhidlik etmek, ibâdet ve tâata devam etmenin lüzumunu idrâk etmektir.
TAVAF: Bütün nefsî arzulardan sıyrıldıktan sonra nimetlerini gösterip kendi zatını gizleyen Allah teâlânm kutsiyyeti etrafında kalbin devamlı bir sevgi ile dönmesidir.
SA'Y: Tavaftan sonra iki rahmet işareti arasında Allah'ın bağışı ve rızasını arayarak gidip gelmektir.
VUKUF: Arafat'ta vakfeye durmak, Sa'yden sonra haşyet ve heyecan dolu kalpler bağışlanma ümidi ile semaya uzanan eller ve dua ile meşgul olan dillerle merhametlilerin en merhametlisi olan yüce Allah'a sadık amellerle yapılan bir yalvarıştan başka birşey değildir,
Rabbin nurunu kalplere indiren bu amellerden sonra şeytan sembollerini taşlamak ise, şer ve kötülükleri, nefsin arzu ve isteklerini kışkırtan, fertleri veya toplumları ifsâd eden, bozguncu istekleri fiilen kovmayı temsil eden sembolik bir ameldir.
KURBAN KESMEK ise, Salih amellerle kuvvet bulan fazilet eliyle rezaletin kanını akıtmayı, Allah'ın temiz ve sadık askerlerinin, Allah yolundaki sadâkat ve fedakarlıklarını temsil etmektedir.[13]
İslâm'ın bu eşsiz ibadetindeki yüce hikmetleri anlamayan bazı kimseler ise haccı Arap putperestliğinin te'siri altında kalmış bir ibâdet olarak vasıflandırmakta ve cehaletin vermiş olduğu bir cesaretle, Kabe ve etrafında tavaf, Hacer-ul Esved'i istilâm ve buna benzer diğer ta'zim ve hürmet ifadelerinin, bu te'sirin tezahüründen başka birşey olmadığını söyleyerek İslama hücum etmektedirler. Oysa bu sözler gerçeği ifâde etmekten fersah fersah uzaktır.
Çünkü Kabe'yi ziyaret eden yahut Hacer ul-Esved'i istilâm eden bir müslüman onların ne maddi bir fayda ne de zarar veremeyecek bir taş olduğuna kesinlikle inanır. Müslümanların âdil ve cesur halifesi Hz. Ömer'in, Hacerü'l-Esved'e dair şu sözleri bu gerçeği ne güzel ifade etmektedir: "Bilivorum sen bir taşsın, ne zararın olur, ne de faydan. Eğer Peygamber (s.a.)'i seni öperken görmeseydim, ben de seni öpmezdim."[14]
Bu durum Allah'ın yüce kelâmında şu manâya gelen sözlerle ifâde ediliyor: "Allah Kabe'yi, o beyt-i haramı o haram olan ay(lar)ı (Mekke'ye) hediye edilecek kurbanı ve (onların) boyunlarında ki gerdanlıkları in-sanlar(ın din ve dünyaları) için bir nizâm yaptı. Bu Allah'ın göklerde ve yerde ne varsa (hepsini) bildiği, Allah'ın (zâten herşeyi) hakkıyla bilici olduğunu sizin de bilmeniz içindir."[15]
Şurasını unutmamak gerekir ki, kelime ve cümlelerin ifâde edemediği ince manâları ve yüksek duyguları temsil eden yegâne dil semboldür. Kâ'be-i Muazzama Allah'ın yer yüzünde dikilmiş bir bayrağı gibidir. O bayrak Müslümanların mukaddes ifâdesini sembolize etmektedir.
Şunu söylemek gerekir ki, haccın manâsı ve icra ediliş tarzı Hz. İbrahim'den sonra zamanla müşrik Araplar tarafından tahrif edildi. Nihayet İslâmiyet de bu bozuklukları yeniden temizleyip islâh etti. Bu İslâhatın esaslarını şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Her ibâdetin asıl maksat ve gayesi zikr-i ilâhi, taleb-i mağfiret, kelimetü'llah'ın i'lasıdır.
Arabistan ahalisi ise hacc-ı; şahsî, ailevî bir isim ve şöhret vasıtası kılmışlardı. Nitekim, haccın bütün menâsikinden fariğ olunca bütün kabileler gelip Mina'da toplanırlardı. Bu, Arapların millî mefâhirlerindendi. Bu umumî toplantı yerine toplandıktan sonra o arada zikr-i ilâhi yerine her kabile kendi baba ve dedelerinin iyiliklerini sayıp dökerlerdi. İşte bunun için şu ayet-i kerime nazil oldu:
"Babalarınızı andığınız gibi, Rabbinizi daha fazla, daha hürmetle anın."[16]
2 . Kurban keserlerdi.Bu kurbanın kanım Kabe'nin kapısına, duvarına sürerlerdi.Bu şekilde tanrıya yaklaşacaklarını sanırlardı. Yahûdilerde de bu usûl vardı ki, kurbanın kanını bir leğene doldurup, kurbangâha dökerlerdi. Kurbanın etini de yakarlardı. Resûl-i ekrem vasıtasıyla bu iki adet ortadan kaldırıldı. Bu hususta ayet-i kerime nazil oldu:
"Onların etleri de, kanları da hiç bir zaman Allah'a erişemez. Sizden yana, Allah'a erişen sizin takvanızdır."[17]
Kurbandan asıl maksat, fakir ve gariplere ziyafet çekmektir, denildi.
3 . Yemen ahalisinin usûlüne göre hacca giderken yol hazırlığı yapmadan, yolluk tedarik etmeden yola çıkılırdı. Bu hazırlıkları yapmadan yola çıkar, "biz Allah'a mütevekkiliz" derlerdi. Neticede Mekke'ye vardıklarında Mekke'de dilenirlerdi. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu.[18]
"Azıklarımız! Muhakkak ki azığın en hayırlısı takvadır, nefsinizi sakınmaktır."[19]
4. Kureyş'in Arap kabileleri arasında birçok imtiyazları vardı. Buna binaen Kureyş'ten başka bütün Arap kabileleri çıplak olarak Kabe'nin etrafını tavaf ederlerdi. Bunun için Kabe'de tahtadan bir yer yapmışlardı. Halk elbiselerim onun üstüne atar, soyunup çırılçıplak olurdu. Bu çırılçıplak cemaatın ayıp yerlerini örtmek Kureyş'in cömertliğine kalmıştı. Ku-reyş o zaman bu çırılçıplak cemeâta ayıp yerlerini örtecek elbise dağıtırdı. Kureyş erkekleri erkeklere, kadınları da kadınlara elbise verirlerdi. Onlarda bu elbiseyi giyinip tavaf ederlerdi. Kureyş'in bu cömertliğinden mahrum kalanlar da çırılçıplak tavaf ederlerdi.[20] İslâm hayasızca yapılan bu işi katiyyetle ortadan kaldırdı. Bu hususta şu ayet-i kerime nazil oldu:
"Her namaz vaktinde ziynetlenin."[21]
Hicret'in 9 ncu senesinde Resûl-i ekrem bu hususu ilân için Hazreti Ebû Bekir'i hacca gönderdiler. Bundan böyle çıplak tavaf edilmeyeceği ilan edildi. Bu ilândan sonra bu âdet de ortadan kalktı.[22]
5. Kureyş'in imtiyazlı hususiyetlerinden biri de bütün Arap kabileleri Arafat'ta durdukları zaman Kureyş Harem hududunun haricine çıkmayı dini mansıblanna aykırı addederdi. Bunun için Kureyşliler, Müzdelife'de dururlardı. îslâm, Kureyş'in bu imtiyazını da ortadan kaldırdı. Bu hususta "Sonra herkesin cemeâtle döndüğü yerden siz de dönün."[23] mealindeki âyet-i kerime nazil oldu.[24]
6. Cahiliyye zamanında haccın dini hususiyetlerinden biri de büyük bir toplantı yapılması idi. Her taraftan her çeşit insan toplanır, gürültü patırtı ile bağırıp çağırırlar, seslerini yükseltip birşeyler okurlar, hulâsa her çeşit fisk-u fücur ayyuka çıkardı. İslâm bir defada bunların hepsini ortadan kaldırdı. Bu hususta şu ayet-i kerime nazil oldu:
"Kim bu aylarda hacci ifâya azmederse, artık hacda kötü söz söylemek, sövüşmek, kavga çıkarmak gerekmez. Siz ne iyilik

ederseniz Allah onu bilir."[25]
7. Menasik-i haccı bitirdikten sonra geri dönmek isteyen halk ikiye ayrılırlardı. Bir zümre eyyâm-ı teşrikte geri dönenlerin günahkâr olduklarını söyler, diğerlerinin daha fazla orada kalmalarını temin etmek isteler-di. Kur'ân-ı Kerim bu hareketlerin her ikisini de caiz addetmiştir. Bu hususta şu ayet-i kerime nazil olmuştur:
"Kim acele edip iki günde dönerse, ona günâh yoktur. Kim geride kalırsa ona da günah yok. Bu ittika eden (kendini fenalıklardan sakınanlar) içindir."[26]
8. Bir de sessiz hac icâd etmişlerdi. Yani bazıları hac ihramını giyince susarlar, konuşmazlardı. Susup konuşmayan bir kadın Hz. Ebu Bekir'in dikkatini çekti. Sorunca bu kadının sessiz hac ihramı bağladığı anlaşıldı. Hz. Ebu Bekir bu kadını bu işten men etti. Bu câhiliye adetidir, dedi.
9. Yaya olarak Kabe evine hacca gelmek için adak adanırdı.Böyle yapmakla büyük sevap kazanılacağına inanırlardı. Nitekim bir gün Resûl-i ekrem, iki oğlunun omuzlarına dayanarak zorla yürüyen, yaya gelen bir ihtiyar gördü. Meseleyi sordular. Bu adamın yaya olarak hacca gelmeyi adadığını söylediler. "Cenâb-ı Hakk'ın bu gibi şeylere ihtiyacı yoktur, kendi vücuduna eziyyet edemezsin" diyerek birşeye binmesini emir buyurdu.
Bu şekilde yine bazı kadınlar başı açık, ayağı çıplak olarak yaya Kabe'ye kadar gelmeyi adamışlardı. Resûl-i Ekrem tesadüfen bunlardan birini gördü:
"Hak Teala sizin bu perişan halinize karşı bir mükâfat vermeyecektir. Bir şeye binebilirsiniz; buyurdular. Yine bunun gibi kurban olarak getirilen hayvanlara bu kurban, sırf kurban içindir düşüncesiyle binmezlerdi. Nitekim bir gün Resûl-i Ekrem bir adamın bir deveyi çekerek getirdiğini gördü. "Bu hayvana bin" buyurdu. Adam devenin kurbanlık olduğunu söyledi. Resûl-i Ekrem üç defa deveye binmesini tekrarladı.
10. Ensar hacdan döndükleri zaman evlerine kapıdan girmezlerdi. Arkadan bir yer uydurup oradan girerlerdi. Bu işi sevap sayarlardı. Bir gün adamın biri hacdan dönmüş ve âdet hilâfına kapıdan evine girmişti. Halk bunun bu hareketini zemmedip kötülüyorlardı.[27] Bunun üzerine Kur'ân-ı Kerîm'den şu ayet-i kerîme nazil oldu:
"Evlere arka taraftan girmeniz iyilik değildir. İyilik insanın (fenalıktan) sakınmasıdır, ittika'dır. Evlere kapılarından girin"[28]
11. Halkın bir kısmı da tavaf ederken günahlarının hususiyetine ve vaziyetine göre muhtelif ve münasebetsiz tavırlar takınıyorlardı. Bazısı burnuna ip bağlar, kendisini başka birisine çektirirdi. Resûl-i ekrem böyle birine rastlamış burnundaki ipi çözdürmüştü. Başka bir zaman da, birinin başka bir şahısla ellerini birbirlerine bağlayarak tavaf ettiklerini gördüler. Çözdürerek şöyle buyurdu: "Elinden tut, o şekilde tavaf ettir".
Bir ara yine Resûl-i Ekrem iki kişinin bir ağaç gövdesine ip bağlayıp çekerek geldiklerini gördüler. Sorunca ağaç gövdesini çekenler cevaben:
Biz böyle hac yapmayı adamıştık, dediler. Zât-ı risâletpenâhîleri şöyle buyurdular:
"Böyle adaklar adamayınız. Adaklar yalnız zât-ı ülûhiyyet için olur."[29]
12. Arab halkı hacda umre yapmazlardı. "Ne zaman hacca giden bineklerin sırtındaki yaralar iyi olursa o zaman umre yapılır" diyorlardı. Fakat Resûl-i Ekrem bizzat hacda umre yaptılar ve bi'l-fi'il bu yersiz ve lüzumsuz âdeti de kaldırmış oldular.
13. Cahiliyye devrinde hacca niyyet ettikten sonraki (günlerde işi-gücü ahş-verişi bırakırlardı. Bunu hacca mugayir sayarlardı. Halkın çoğu da ticaret ve alış verişin hacca aykırı olduğuna inanırlardı. İslâmiyet ise alış verişin haccın kudsiyyet ve hürmetine münâfi olmadığım ortaya koydu. İki farizayı birlikte edâ için şu ayet-i kerîme nazil oldu.
"(Hac esnasında ticaret ederek) Rahbini/in lütf ve keremini aramakta günah yoktur"[30]
Bu şekilde cahiliyye devrinin bozuk âdeti sona erdi. Bununla birlikte ticaret, alış-veriş işleri de ilerledi.
14. Safa ile Merve'nin tavafında iki zümreye ayırıhyorlardı. Medineliler Menat'a ihram bağlarlardı. Menat için ihrama girer, fakat tavaf etmezlerdi. Ancak diğer Arablar Safa ile Merve'yi tavaf ederlerdi. İslâmiy-yet gelince Kabe'nin tavafı emrolundu. Safa ile Merve hakkında âyet nazil olmadığı için bunların tavafının caiz olup olmadığını müslümanlar Rasûl-i Ekrem'den sordular, bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:
"Safa ile Merve Allah'ın tayin ettiği nişanelerdir. Kim ki Beytullah'a hac eder, yahut "umreye gider de onları tavaf ederse, bunda bir beis yoktur."[31]

1. Hac Farizası

1721. ...İbn Abbas (r.a.)dan rivayet edildiğine göre el-Akra' b. Habis Peygamber (s.a.)'e:
Ey Allah'ın Rasülü, hac (bize) her sene mi farzdır, yoksa (ömrümüzde) bir kerre mi? diye sormuş, (Peygamber (s.a.) de);
"Yok, hayır. Bir kerredir. Kim daha fazla yapacak olursa, o nafiledir." diye cevap vermiştir.[32]
Ebû Dâvûd dedi ki; "Seneddeki Ebû Sinan, Ebu Sinan ed-Düveliyy'dir. Aynı şekilde Abdü'l Celil b. Humeyd ile Süleyman b. Kesîr de ez-Zührî'den (bu ravtnin ismini Ebû Sinan olarak) rivayet etti. Ukayl de rivayetinde yerine demiştir.[33]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif Müslim'in rivayetinde şu manâya gelen sözlerle rivayet edilmiştir: "Allah'ın Rasûlü bize şöyle hitâb etti:
"Ey insanlar! Hac size farz kılındı. Hac yapın." Sahâbîlerden biri sordu:
Ya Resûlallah, her sene mi (hac yapmak bize farz kılındı?) Allah'ın Rasûl'ü bu sûala cevap vermedi. Sahâbi suâlini üç defa tekrarlayınca şöyle buyurdu:
"Evet deseydi m. her yıl farz olurdu. Ve siz de buna güç yettiremez-diniz. Size açıklamadığım hususlarda beni kendi hâlime

bırakın. Sizden önceki topluluklar çok sual sormaları ve peygamberleri hakkında ihtilâfa düşmeleri sebebi ile yıkıma uğradılar. Size birşey emrettiğim zaman gücünüz ölçüsünde onu yapın. Sizi bir şey den sakındırdığım zaman da onu bırakın."[34]
Ahmet b. Hambel'in İbn-i Abbas'tan rivayet ettiği bir hadis de şu anlamdadır: (Resûlullah (s.a.) bize hitâb ederek;
“Ey insanlar, Allah haccı sizin üzerinize farz kılmıştır." buyurdu. Bunun üzerine el-Akra' b.Hâbis;
Her sene mi ya Resûlullah? dedi. Peygamber (s.a.)'de; "Eğer evet deseydim, (her sene haccetmek) üzerinize farz olurdu.
(Her sene) farz olunca da onu yerine getirmezdiniz (yahut) getiremezdiniz. Kim daha fazla yapacak olursa, o nafiledir."[35]
Buhârî'nin rivayetinde ise, bu hadîs "Ben sizi (serbest) bıraktığım müddetçe siz de beni (serbest) bırakın (soru sormayın)"[36] şeklinde geçmektedir.
Konumuzu teşkil bu hadis-i şerif ile aktardığımız diğer rivayetler hac-cın insana ömründe bir kerre farz olduğunu ifâde etmektedir. Hafız İbn Hacer ve Nevevî gibi ilim adamlarının beyânına göre, ilim adamları bu mevzuda ittifak etmişlerdir. Ancak "Ona bir yol bulabilenlerin (gücü yetenlerin) Beyti hac (ve ziyaret) etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır,"[37] ayet-i kerimesiyle hac sadece gücü yetenlere farz kılınmış, gücü yetmeyenler ise, hac ibadetiyle mükellef tutulmamışlardır.
Hattâbî'nin beyanına göre: "Haccın insana ömründe bir kerre farz olacağına ve bu far-ziyyetin tekerrür etmeyeceğine dâir icmâ varsa da bu icmâ başka bir delile dayanmaktadır. O delil ise, hadisin aslında bulunan "haccediniz" emri değildir. Çünkü bu emir haccın tekerrür etmeyeceğine delâlet etmez. Eğer sözü geçen emir hac farizasının tekerrür etmeyeceğine açıkça delâlet etmiş olsaydı, o zaman el-Akra' b. Habis (r.a.) de bu mevzuda soru sorma lüzumunu hissetmeyecekti."
Esâsesen bu mesele usûl-i fıkıh ulemasmca ihtilâf konusu olmuştur. Bu ihtilâfı ana hatlarıyla şu şekilde özetlemek mümkündür. Bu hususta dört mezhep vardır:
1. Mutlak emir, umûm ve tekrar iktizâ eder.
2. Umum ve tekrar iktizâ etmez. Lâkin bunlara ihtimâli vardır. İmam Şafiî'nin mezhebi budur. Nevevî diyor ki: "Ulemamızca sahih olan kavle göre emir tekrarı iktiza etmez. İkinci kavle göre tekrarı iktiza eder. Üçüncü bir kavle göre, bir defadan fazlası hakkında beyâna ihtiyaç vardır. Binâenaleyh tekrarı iktiza ettiğine ve etmediğine hükmolunamaz. Tevakkuf olunur. Bu kavlin sahipleri (konumuzu teşkil eden) bu hadisle istidlal etmişlerdir. Çünkü mutlak emir tekrarı yahut adem-i tekrarı iktizâ etseydi Hz. Akra Resûlullah'a sormazdı. Peygamber (s.a.) dahi, "suâle hacet yok, mutlak emir şu manâya hamledilir", cevabım verirdi. Emrin tekrar iktiza ettiğini söyleyenler Hz. Akra'nın meseleyi ihtiyaten ve izahat alma kiçin sorduğunu iddia ederler."
3. Hanefi ulemâsından bazılarına göre mutlak emir tekrar icâb etmez. Lâkin bir şarta muallak olur veya bir vasfın sübûtuyla mukayyed bulunursa, tekrar ifâde eder.
4. Hanefiler'in ekserisi tarafından ihtiyar edilen sahih mezhebe göre mutlak emir umûm ve tekrar iktiza etmez. Onlara ihtimali de yoktur. Namaz, oruç ve zekât gibi ibâdetlerin tekerrür etmesi sebeplerinin tekerrüründen dolayıdır. Haccın sebebi olan Beyt-i Şerif tekerrür etmediği için ömürde bir defa ifâ etmekle bu bâbdaki emir yerini bulur.
Yine usul-ı fıkıh ulemâsına göre bir şeyden nehy, o şeyi devam üzere bırakmayı iktiza eder. Binâenaleyh Resûlullah (s.a.)'in:
"Sizi bir şeyden nehyettim mi, onu derhal bırakın" sözü itlâkı üzere bırakılır. Bundan yalnız zaruret hali müstesnadır.
Resûlullah (s.a.):
"Ben sizi bıraktığım müddetçe siz de beni bırakın..." buyurmakla "Size bir şey emir veya nehy ettiğim müddetçe siz de beni bırakın. Bir şey sormayın" yahut "Bir mesele hakkında inceden inceye tafsilât istemeyin. Çünkü bu işin sonu Beni İsrail'in helaki gibi kötü bir neticeye varabilir" demek istemiştir. Gerçekten Allah te'âlâ hazretleri bir sığır kesmelerim Beni İsrâile emir buyurmuştu. Emre itaat ederek herhangi bir sığın kesseler, emir yerini bulurdu. Fakat onlar öyle yapmadılar. Kesilecek hayvanın rengi nasıl, yaşı kaç, gibi bir çok sualler sordular. Onların isyankâr su'âl-lerine karşı Allah te'âlâ da kendilerine şiddet gösterdi.
Şer'î bir meselede, Resûl-i Ekrem'in istemesiyle o meselenin farz olması konusunu 1373 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Burada aynı konuya şunları da ilâve etmekte fayda görüyoruz:
1. Resûl-i ekrem'in bir meselenin yapılmasını emretmesi kendi içtihadının mahsûlü olabilir. O içtihâde uymak da mü'minler için farz olur.
2. Cenâb-ı Hakk, haccı mü'minlere mutlak olarak emretmiş, vasıf ve şartlarını ve adedini Resulüne havale etmiş olabilir. Dolayısıyla Resûl-i Ekrem'in, kendisine "Bizim üzerimize her sene haccetmek farz mıdır?" diye soru soran bir kimseye "Evet" diye cevap vermiş olsaydı, mü'minlere her sene hac etmek farz olurdu.[38]
Hattâbî'nin beyânına göre bu hadis-i şerif, hac farizasını eda ettikten sonra dinden dönen bir kimsenin, tekrar müslüman olmasıyla daha önceden edâ etmiş olduğu haccı iade etmesi lâzım geldiğine delâlet etmektedir. Bu görüş aynı zamanda Şafiî mezhebinin görüşüdür. İmâm Mâlik'e ve Hanefî ulemâsına göre ise, dinden dönen bir kimsenin daha önce edâ etmiş olduğu farzları iade etmesi lâzım gelmez. Ancak hac farizası bundan müstesnadır. Çünkü diğer farzların vakti geçmiştir. Haccın vakti ise henüz geçmemiştir. Zira haccın vakti ömrün sonuna kadar devam eder. Eğer o kimse dininden döndükten sonra tekrar imâna gelir ve irtidâd etmeden önceki edâ etmiş olduğu herhangi bir farzın vakti de henüz geçmemiş olursa, o farzı da iade etmesi lâzım gelir. Çünkü henüz vakti geçmemiştir.[39]

Bazı Hükümler

1. Gücü yeten kimselerin ömründe bir defa haccetmeleri farzdır.
2. Allah'ın, bazı hükümlerin meşru kılınmasını Resulüne havale etmesi caizdir.[40]

1722. ...Ebû Vâkid'den; demiştir ki: Veda haccında Resûlullah'ı (s.a.), hanımlarına;

"Bu (hacdan) sonra (sizler için) hasırların üstleri (vardır.)" buyururken işittim.[41]

Açıklama

Veda Haccı, Peygamber efendimizin yaptığı ilk ve son hacdır ve hicretin 10. yılı olaylarındandır. Hicretin 10. yılında İslâm bütün Arabistan'a yayılmıştı. İdarî ve siyasî teşkilâtı tamamen oluşmuş, eğitim faaliyetlerine hız verilmişti. Hz. Peygamber bu yılda hac yapacağını etrafa bildirdi. O'nunla birlikte hac yapmak isteyen müslü-manlar kafile kafile Medine'de toplandılar. Hazırlıklarını tamamlayan Hz. Peygamber 25 Zi'1-ka'de'de kırkbin kişiyle birlikte Medine'den Mekke'ye yöneldi.
Medine-Mekke yolculuğu on gün sürdü. Mekke'ye girdiğinde bu şehirde 140 bin müslüman toplanmış oldu. Hz. Peygamber bir Cuma'ya tesadüf eden arefe günü (9 Zi'1-hicce) Arafat'ta, Rahmet Tepesi'nde deve üstünde İslâm inkilâbının en büyük konuşmasını yaptı. Veda Hutbesi denen bu konuşma insan hak ve vazifelerini özetlemektedir. Hz. Peygamber, bu konuşmadan üç ay sonra vefat ettiğine göre, bu onun, gerçek vasiyeti sayılmalıdır.
Aynı gün vahyedilen bir Kur'an ayeti de Muhammed (s.a.)'in ilâhi görevinin son bulduğunu açıklamıştır: "Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim ve üzerinizdeki nimetlerimi tamamladım. Size din olarak İslâmı seçip ondan hoşnut! oldum."[42] Bu ayeti işiten Hz. Ebû Bekir bunu peygamberin vefatına işaret saydığı için ağlamıştır.
Hac dolayısıyla Hz. Peygamber Mekke'de 10 gün kaldıktan sonra Medine'ye döndü.
Metinde geçen "Bu (hacdan) sonra (sizler için) hasırların üstleri vardır"
sözü, bundan sonra size bir kerre daha haccetmek farz değildir. Bir daha hac için evlerinizden çıkmayınız, evlerinizden ayrılmayınız, anlamında bir kinayedir. Bu cümlenin iki ayrı manâya ihtimali vardır:
1. Şu edâ ettiğiniz hacdan sonra üzerinize bir daha haccetmek farz değildir.
2. Bu hac farizasını edâ ettikten sonra bir daha evlerinizden dışarı çıkmamanız üzerinize farz kılınmıştır.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hanımlarından Şevde Bint Zem'â ile Zeyneb bint Cahş bu hadise ikinci manâyı vermişler ve hayatlarının sonuna kadar bir daha hac etmemişlerdir. İbn Sa'd'ın, Ebû Hureyre'den rivayetlerine göre Hz. Şevde ile Zeynep, "Biz Resûl-i Ekrem'in iştihâlinden sonra bir daha yolculuk etmedik" demişlerdir.
Hz. Âişe, ise bu hadise birinci manâyı vermiş ve Resûl-i Ekrem (s.a.)'in nafile hac yapmayı teşvik eden hadis-i şeriflerini de gözönünde bulundu-rurak nafile hac yapmakta bir sakınca görmemiştir. el-Muhalleb'in beyânına göre Rafizîler bu hadis-i şerifin İfk olayı sebebiyle, vârid olduğunu iddia ederez. Hz. Âişe validemiz aleyhine bir delil saymak isterler. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in Hz .Âişe'ye hitaben "Sen Hz. Ali ile haksız olarak savaşacaksın" dediğini iddia ederler. Gerçek olan şudur ki, Hz. Peygamber bu sözü Zübeyr b. Avvâm (r.a.) için söylemiştir.[43]
Râfizilerin hadisi bu şekilde tefsir etmeleri için hiç bir karine ve sebep yoktur. Bu hadisi en isabetli tefsir eden yine Hz. Âişe olmuştur. Çünkü kendisi Peygamber (s.a.)'e, "Yâ Resûlullah biz cihâdı amellerin faziletlisi olarak görüyoruz. Biz de sizinle beraber cihâda çıksak olmaz mı?" diye sormuş, Resül-i Ekrem de;
"-Hayır. En faziletli cihâd, kabul olunmuş hacdır" cevâbını vermiştir.[44] Yine Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de; "Resûl-i Ekrem'e hangi amel daha faziletlidir?" diye sorulunca, "Allah'a ve resulüne imân etmektir" diye cevâp vermiştir. "Sonra hangisidir?" diye sorulunca, "Allah yolunda cihâd dır" demiş; "sonra hangisidir?" denilince de, "Kabul olunmuş hacdır" buyurmuştur.[45]
Bu sebeple Hz. Âişe bir daha hac etmeyi terketmemiş hayatının sonuna kadar nafile hacca rağbet ve devam etmiştir. Bu hadis-i şerifler erkeklerin olduğu gibi kadınlarında tekrar tekrar nafile hac yapmalarının meşru olduğuna delâlet etmektedir.
Buhârî'nin rivayet ettiği bu hadis-i şerif Nesâî'nin Sünen'inde şu manânaya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir:
Adamın biri Resûlullah'a:
Yâ Resûlullah hangi ameller daha faziletlidir? diye sordu. Resûlullah (s.a.)da, "Allah'a imândır" buyurdu. Adam:
Sonra hangisidir? dedi. Resûlullah (s.a.); "Allah yolunda cihaddır" buyurdu. Adam:
Sonra? Resûlullah (s.a.)'da: "Makbul olan hacdır" buyurdu.[46]
Ebû Hüreyre Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Büyüğün, küçüğün, düşkünün ve kadının cihâdı, hac ve umredir."[47]
Bütün bu deliller metinde geçen "Bu (hacdan) sonra (sizler için) hasırların üstleri vardır" sözünün, "şu ettiğiniz hacdan sonra bir daha haccetmek üzerinize farz değildir, fakat nafile hac yapabilirsiniz" anlamına geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.
Hadisin manâsı üzerinde önceleri sükûtu tercih eden Hz. Ömer daha sonra hadisin bu manâya geldiğini söyleyen Hz. Âişe'nin isabetli olduğunu anlayınca kendi halifeliği yıllarında Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hanımlarının hacca gitmelerine izin verdiği ve onların hac ibâdetlerini yapmalarına yardımcı olmak üzere Osman b. Affân ile Abdurrahman b. Avf'ı görevlendirdiği, Buhârî'nin ve Beyhakî'nin rivayetlerinden anlaşılmaktadır.[48]

Bazı Hükümler

1. Erkeklere olduğu gibi kadınlara da ömür boyunca bir kerre hacc etmek tarzdır.
2. Kadınların ev işlerini görmeleri cihâda gitmelerinden daha faziletlidir.Nitekim âyeti kerimede de. "Vakarınızla evlerinizde durun da evvelki câhiliyyet çıkışı gibi süslenip çıkmayın"[49] buyuruluyor.[50]

2. Yanında Mahremi Olmadan Hacceden Kadının Durumu

1723. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Hiç bir müslüman kadına yanında kendisine nikâhı düşmeyen bir adam bulunmaksızın, bir gecelik yola çıkması helâl değildir."[51]

Açıklama

Mahrem, karabetten dolayı nikâhı haram olan kimse demektir.Bir kıza nisbetle kardeş gibi. Mukabili "gayr-i mahrem = nâmahrem"dir. Metinde geçen "Kendisine nikahı düşmeyen adam" sözünden maksad, "yola çıktığı kadınla evlenmesi ebeddiyyen haram olan kimse"dir. Enişte gibi nikâhı muvakkaten haram olan kişiler değildir. İmâm Ahmed'e göre bu hadis bir kadının ehl-i kitap olan babasıyla hacca gitmesini de yasaklamaktadır.
Bu hadis-i şerifin bir kadının yalnız başına bir gecelik mesafedeki yere yolculuk etmesini yasakladığında şüphe yoksa da kadının tek başına çıkması yasak edilen yolculuğun mesâfesini ta'yin konusunda ulemâ ihtilâfa düşmüştür. Çünkü bu mesafenin mikdarıyla ilgili hadislerde farklı ifâdeler bulunmaktadır.
Bazılarında bu mesafenin bir berîd (12 mil), bazılarında "bir gecelik yol" bazılarında "bir gün ve gecelik yol", bazılarında da "üç günlük yol" ifâdeleri bulunmaktadır. Taberânî'nin İbn Abbas'tan merfû' olarak rivayet ettiği bir hadiste; "Bir kadın yanında mahremi bulunmadan 3 millik bir mesafeye çıkmasın" denildiği halde, Tahâvî'nin rivayet ettiği Ebu Sa'-id el-Hudrî hadisinde Hz. Peygamber'in; "Bir kadın yanında mahremi olmadan iki günlük yola çıkamaz" buyurduğu ifâde edilmektedir.[52] Bu-hârî ve Müslim'de de bu mesafenin "iki günlük bir yol" olarak belirlendiğine dâir rivayetler vardır.[53] Buhârî'nin diğer bir rivayetinde de Hz. Pey-gamber'in, "Hiç bir kimse bir kadınla başbaşa kalmasın, hiç bir kadın yanında mahremi olmadan yola çıkmasın" buyurduğu, bunun üzerine bir adamın ayağa kalkarak; "yâ Resûlullah ben falan savaşa yazıldım, eşim de hacca gitti. Ben ne yapayım?" dediği, Resûl-i Ekrem'in de; "'Karınla beraber sen de hacca git" buyurduğu[54] ifâde ediliyor. Ancak görüldüğü gibi Buhârî'nin bu rivayetinde, kadının beraberinde kocası da bulunması gereken bu yolculuğun mesafesi ile ilgili olarak bir kayıt ve beyân yoktur. Bu durumu nazar-ı itibâra alan Şafîî ve Mâlikî ulemâsı uzunluğu ne kadar olursa olsun hiç bir zaman nafile hac yapmak isteyen bir kadının, yanında mahremi bulunmadan yolculuk yapmasının caiz olamayacağını söylemişlerdir.
Bu görüşte olan ilim adamlarına göre, Hadis-i şeriflerde geçen "üç gün, iki gece, bir gece, bir gündüz, iki gün" gibi ölçüler herkes için geçerli genel bir hüküm ifâde eden birer kayıt niteliği taşımaktan uzaktırlar. Çünkü bu ölçüler o soruyu soran şahısla ve onun yapacağı yolculuğun mesâfesiyle ilgilidirler. Birisi ailesinin yalnız başına üç gün yolculuk yapmak istediğini sormuş red cevâbı almış, diğeri de ailesinin yalnız başına yapacağı başka bir yolculuktan bahsetmiş o da red cevâbı almış, bu hadiselere şâ-hid olan râvilerden her biri kendi gördüğünü anlatmış, aynı hâdiseyle ilgili olarak farklı iki cevâp nakleden bir râvi çıkmamıştır. Buradaki mukayyed lâfızların mutlak lâfızları kayıtlaması da söz konusu değildir. Çünkü bu konudaki hadislerde bulunan kayıtlar, genel bir hüküm ifâde etmekten uzaktırlar. Hafız İbn Hacer'in "Fethü'l-Bârî isimli eserindeki beyânına göre ulemâ bu mevzûdaki hadisler birbirinden farklı olduğundan kendi içtihâdlarına göre amel etmişlerdir. Münzirî'ye göre hadis-i şeriflerde geçen "bîr gün" sözünden maksat, gecesiyle beraber bir gün, başka bir deyişle "bir gün bir gece"dir. "Bir gece" sözünden maksat da "gündüzüyle beraber bir gece" yani "bir gece bir gündüzdür". Bu adetlerin temsili bir miktar ifâde etmiş olması da mümkündür. Meselâ "bir gün" sözüyle bir sayısına, "iki gün" sözüyle çokluğun en az sayısına "üç gün" sözüyle de, çoğulun en az sayısına işaret edilmiş olabilir. Sanki bu sözlerle "böyle az mesafelerle bile kadın mahremsiz olarak yolculuk yapamaz. Artık uzun yolculuğa nasıl çıkabilir?" denilmek istenmiştir.
Şevkânî ise Neyl-ül-evtâr isimli eserinde şunları söylemektedir: Taberânî'nin İbn-i Abbas'tan rivayet ettiği "Bir kadın yanında kocası veya nikâh düşmeyen biri bulunmadıkça üç millik yola gidemez" anlamındaki hadis-i şerif, aslında yanında kocası veya mahremi bulunmayan bir kadının üç millik bir yolculuğa çıkamayacağını ifâde etmektedir ki bu bir kadının bir beridlik mesafeden daha kısa olan yola dahi mahremsiz olarak gidemeyeceğini gösterir. Üç millik mesafeye gidemeyeceğine göre üç milden yukarı olan mesafelere hiç gidemeyeceği bu hadisin ifâdesinden anlaşılır. Çünkü daha kısa olan mesafenin yasaklanmış olması, daha uzun mesafenin de yasaklanmış olduğunu daha açık ve kesin bir şekilde ortaya koyar. Herhangi bir uzunluk mesafesinin yasaklanmış olması daha kısa olan mesafenin yasak olmadığına mefhûm olarak delâlet ederse de "üç mil" sözüyle, kadının yalnız başına yola çıkması sakıncalı görülen en kısa mesafenin "üç mil" olduğu mantûk (sözlü) olarak ifâde edilmiş ve bu en kısa mesafenin de yasak olduğunda şüpheye yer bırakılmamıştır. Çünkü bilindiği gibi mantûkun delâleti mefhûmun delâletine tercih edilir.
Hanefî ulemâsı ise, "bir kadının yanında mahremi olmadan üç günlük veya daha uzun yola çıkması caiz olmadığını" söylemişlerdir. Üç günlük mesafeden daha kısa yolculuğa yalnız başına çıkmasında bir sakınca görmemişlerdir. Hanefi imamlarından Tahâvî Şerhi Meâm'I-Âsâr isimli eserinde Hanefi ulemâsının bu mevzûdaki görüşlerini te'yid eden hadis-i şerifleri naklettikten sonra şunları söylemektedir: "Bütün bu hadis-i şerifler ve haberler bir kadının mahremsiz olarak üç günlük ve daha fazla bir yolculuğa çıkamayacağım, daha kısa mesafelere çıkmasında-ise, bir sakınca bulunmadığını ifâde etmektedirler. Resûl-i Ekrem'in bu mesafeyi "üç gün" olarak belirlemesinin anlamı budur. Ancak kadının mahremsiz olarak daha kısa olan yolculuğa çıkması konusunda gelen hadislerin ifâdeleri birbirinden farklıdır. Fakat Resûl-i ekrem (s.a.) "üç günlük mesafe" sözünü .söylerken daha kısa mesafeler için kadının yalnız başına yolculuk yapmasında bir sakınca olmadığını belirtmek istemiştir. Daha kısa mesafeler için de kadının yalnız başına yolculuk yapmasının caiz olmayacağını ifâde eden hadis-i şeriflere gelince, burada şöyle bir durum vardır. Kadının mahremsiz olarak yaptığı yolculuğun haram olması için bu yolculuğun uç günlük bir mesafede olması gerektiğini ifâde eden hadisler şu iki durumun dışında olamazlar: Bu hadisler:
1. Ya kadının üç günlük mesafeden daha kısa yolculuğa yalnız başına çıkmasının câiz olmadığını ifâde eden hadislerden önce vârid olmuşlardır.

2. Yahut da sonra vârid olmuşlardır.
Şayet önce vârid olmuşlarsa, daha sonra gelen hadisler üç günlük mesafeden daha az olan yola da kadının yalnız başına çıkamayacağı hükmünü getirmişlerdir. Fakat bu durumda yine de Hanefilerin, delilini teşkil eden hadislerin hükmü üç günlük yola kadının yalnız başına çıkamaması ve daha aşağı yola çıkabilmesi gibi durumlarda yürürlüktedir. Öyleyse bu mesafeyi "üç gün" olarak belirleyen ve Hanefi ulemâsının delijini teşkil eden hadislerin hükmü üç günlük yola ve daha uzun mesafelere kadının mahremsiz olarak çıkamayacağı hususunda yine yürürlüktedir. Fakat, bu mesafeyi üç gün olarak belirleyen hadisler daha sonra vârid olmuşîarsa, bu mesafeyi daha kısa olarak belirleyen hadislerin hükmü tamamen yürürlükten kalkmış demektir. Öyleyse her iki ihtimale göre de hükmünün bir kısmı veya tamamı yürürlükte olan hadis, Hanefilerin delili olan hadistir. Aksini ifâde eden hadislerin hükümleri ise, ancak Hanefilerin delilini teşkil eden hadislerden sonra vârid olmaları halinde geçerlidir. Daha önce geldikleri kabul edilirse hükümleri tamamen geçersizdir. Bilindiği gibi her iki halde de hükmü geçerli olan bir hadis, hükmü bir ihtimale göre geçerli, diğer bir ihtimale göre geçersiz olan hadise tercih edilir.[55] Fakat Tahâvî'-nin bu sözüne "Bir kadının yalnız başına yola çıkması için sakıncalı olan mesafeyi üç gün olarak belirleyen hadisler, daha kısa mesafenin sakıncalı olmadığına mefhûm olarak delâlet ederler. Oysa daha kısa olan mesafenin sakıncalı olduğunu mantûk (sözlü) olarak ifâde eden hdisler vardır. Man-tûk olan ifâde, mefhûm olan delâlete tercih edilir" diye itiraz edilmiştir.
Malikîlere göre ise, bir gün ve gecelik yola, bir kadının mahremsiz olarak çıkması caiz değildir. Fakat yanında mahremi veya güvenebildiği arkadaşları bulunduğu takdirde böyle bir yolculuğa çıkmasında sakınca yoktur. Bu konuda güvenilir arkadaşlar topluluğunun kadın ve erkek olmalarında bir fark olmadığı gibi kadının genç veya ihtiyar olması arasında da bir fark yoktur. Mahremin de baliğ veya mümeyyiz olması müsavidir. Mâliki ulemâsının bu mevzûdaki delilleri de şu hadis-i şeriftir: "Allah'a ve ahiret gününe imân eden bir kadının yanında mahremi bulunmadan bir gün ve gecelik yola çıkması caiz değildir."[56] Bir numara sonra gelecek olan 1724 numaralı hadis-i şerifde Mâlikîlerin bu görüşünü te'yid etmektedir. Mâliki ulemâsına göre kadın için yalnız başına çıkmanın sakıncalı olduğu yolun miktarını belirleyen diğer hadislerdeki ölçüleri "bir gün ve bir'gece" ölçüsüyle uzlaştırmak mümkündür. Meselâ bu mesafeyi sadece "bir gün" olarak belirleyen hadisteki "bir gün" sözünden maksat yine "birgün ve gecedir". Gece ile gündüz birbirinin tamamlayıcısı olduğu için sadece "bir gün" sözüyle yetinilmiş "bir gece" sözünü ilâve etmeye lüzum görülmemiştir. "İki gün, iki gece" sözüyle de hem gidiş ve hem de geliş kastedilmiştir. Eğer dönüş hesaba katılmazsa geriye "bir gün ve gece" kalır. "Üçgün sözüyle de" gidiş-dönüş ve ihtiyacı karşılamak için varılan yerde bir gün kalış" kasdedilmiştir ki, dönüş ile varılan yerde kalış hesab edilmezse geriye "bir gün ve gece" kalır.
Ancak kadının yalnız başına yola çıkmasının yasak olması için şart görülen bir gün ve gecelik mesafe, farz olan hac yolculuğu için söz konusudur. Nafile hac için veya herhangi meşru' bir sefer için ise, kadının hiç bir şekilde yanında mahremi veya kocası olmadan yola çıkamaz, bu yol ne kadar kısa olursa olsun netice değişmez. Ancak Mâlikî ulemâsı bu görüşlerinden dolayı "sebepsiz yere lâfızları zahiri manâlarından çıkardıkları" ve "kadının yalnız başına üç millik ve bir berîdlik yola çıkamayacağına dâir vârid olan hadislerin onlar aleyhine büyük bir delil teşkil ettiği" ve "mukayyed lâfızlarda bulunan kayıtların tahdid için geldiği kesin olmadıkça mutlak lafızlarla amel etmenin daha isabetli ve şâyân-ı tercih olduğu" iddiasıyla tenkid edilmiştir.
Beyhakî de bu konuda şunları söylemiştir: "Bir kadının yalnız başına yolculuk etmesinin sakıncalı olduğu mesafeyi, "üç gün", "iki gün", "bir gün", olarak sınırlandıran hadislerin üçü de sahihdir. Ancak bu hadislerden hiç biri bu yolculuğun mesâfesini sınırlandırmak için söylenmemiştir. Her biri o yolculuğu yapan kişiyle ilgilidir. Her şahıs ayrı bir yolculuğa ait soru sormuş, hepsi de red cevâbı almıştır. Bunların hiç birisi söz konusu yolculuğu sınırlandırıcı nitelikte değildir. Bu konudaki delilleri de Buhârî hadisidir.[57]
Nevevî'ye göre ise, Hz. Peygamber, kadının yalnız başına yolculuk yapmasının sakıncalı sayıldığı mesafeyle ilgili hedis-i şeriflerinde "üç günlük yol", "iki günlük yol", "bir gün ve gecelik yol"; "bir günlük yol", "bir gecelik yol", "bir beridlik yol" gibi kayıtlarla bu mevzû'daki mesafeyi sınırlandırmayı kasdetmemiştir. Ancak Resûl-i ekrem'in, bir kadının bu miktarlardaki yolculuklara yalnız başına çıkmasını yasaklaması bu miktarların hepsinin yolculuk sayıldığını ve kadının bu yolculuklara mahrem-siz olarak çıkmasının sakıncalı olduğunu gösterir.
Ulemâ aynı zamanda bir kadının üzerine haccın farz olması için kocası veya mahreminin bulunmasının şart olup olmaması meselesinde de ihtilâf etmişlerdir.
1. Hasan el-Basrî, en-Nehâî, İshak ve Ibnü'l-Münzir bir kadına haccın farz olabilmesi için bunun şart olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır.
2. Hanefî ulemâsına göre ise, kadın ile Mekke arasında üç günlük (18 saatlik) mesafe varsa, üzerine hac vâcib olması için yanında ya kocası yahut da bir mahreminin bulunması şarttır. Delilleri de Buhârî'nin İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet ettiği, "kadın yanında mahremi olmadan yolculuk edemez ve mahremi olmadıkça yanına hiç bir yabancı erkek giremez" anlamındaki hadis-i şerifle, müellif Ebû Davud'un rivayet ettiği "bir kadın yanında mahremi bulunmadıkça üç günlük yola çıkamaz" anlamındaki 1327 numaralı hadîs-i şeriftir. Bu şart bulunmadıkça bir kadın hac yolculuğuna çıkamaz. İsterse yanında bir veya daha çok kadın bulunsun. Çünkü kadınların çokluğu fitneyi daha çok da'vet eder.
3. Mâliki ulemâsına göre ise, bir kadına haccın vâcib olması için eğer Mekke ile arasındaki mesafe "bir güivve gecelik" uzaklıkta ise, yanında ya kocası, ya mahremi yahutta kendisinden emin olduğu arkadaşlarının bulunması şarttır.
4. Şafîî'lere göre ise, kadının yanında kocası veya mahremi veya güvenilir kadınlar bulunmadıkça kendisine hac farz olmaz. Bu mevzuda mesafenin uzak veya yakın olması arasında bir fark yoktur. Şafîî ve Mâliki ulemasının, kadının hacca gidebilmesi için yanında emin yol arkadaşlarının bulunmasını yeterli görmelerinin delili Buhârî ve Beyhakî'nin, "Hz. Ömer'in kendi halifelik yıllarında haccetmeleri için Hz. Peygamberin hanımlarına izin verdiğini ve bu ibadetlerini yapmalarını te'min etmeleri maksadıyle Hz. Osman b. Affân ile Abdurrahmân b. Avf'ı görevlendirdiğini ifade eden hadis-i şerif[58] ile o zaman hayatta bulunan bütün ashâb-ı kiramın bu hadiseyi olumlu karşılamalarıdır. Bu görüşte olan ulemânın bu konudaki diğer bir

delilleri de; "O'na bir yol bulabilenlerin (gücü yetenlerin) Beyt-i hac etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır"[59] meâlindeki ayet-i kerimedir. Çünkü bu âyet-i kerimedeki hitap kadın-erkek herkese şâmildir. "Yol bulabilmek "ten maksat, binek ve yol azığıdır. Binaenaleyh binek ve yol azığına sahib olan herkes bu âyetteki emir gereğince hac etmekle mükelleftir. Kadının yanında mahreminin bulunmasından maksat ise, kadının güvenliğini sağlamaktır. Bu da kadınlardan oluşan bir toplulukla sağlanabilir.

Ancak Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'in hanımlarının hacca gitmelerine izin verip başlarına da Hz. Osman b. Affân ile Abdurrahman b. Avf i görevlendirmesi delili "Hz. Peygamber'in hanımlarının bütün mü'minlerin annesi olmaları dolayısıyla başka kadınlarla mukayese edilemez" gerekçesiyle reddedildiği gibi ikinci delilleri de, "yanında kocası veya mahremi bulunmayan bir kadın" sözü geçen ayet-i kerimenin emri kapsamına girmez. Çünkü kadının yolculukta yalnız başına inip-binmeye gücü yetmez, mutlak bir erkeğe ihtiyacı vardır. Binâenaleyh kadının yanında kocası veya mahremi olmadan hacca gitmesi caiz değildir, diye reddolunmuştur. Gerçekten de bir kadının yanında başka kadınların bulunması o kadın için bir emniyet teşkil etmesi şöyle dursun bilakis iyice fitneyi davet eder.

Evzaî'ye göre kocası ve mahremi olmayan bir kadın, dürüstülğü herkesçe bilinen bir kafileyle birlikte yola'çıkar, şayet hayvanla yolculuk ediyorlarsa, erkekler ona yaklaşmazlar. Sadece binerken ve inerken hayvanın başım tutarlar, hayvana binip inmesi için merdiven görevi yapacak imkânları hazırlarlar.

Muvatta' şârihi Zürkânî'nin beyânına göre "Ona bir yol bulabilenlerin (gücü yetenlerin) beyti haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır" mealindeki âyet-i kerimenin zahirine göre "Bedenen gücü kuvveti yerinde olan kadın-erkek herkese haccetmek farzdır. Bu bakımdan kadının hacca gitmek için yanında kocasının veya mahreminin bulunması şart değildir". Bu konudaki hadis-i şeriflerin zahiri manâları ise, hacca gitmek isteyen kadınlar için âyet-i kerime'nin öngördüğü şartların dışında daha başka şartların da bulunması gerektiğini ifâde etmektedir. İşte bu âyet-i kerime ile hadis-i şerifler arasını uzlaştırmak için ulemâ çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Hanefî ulemâsı, "bu hadis-i şerifler, âyetin hükmünü beyânetmek için gelmişlerdir" diyerek bu mevzûdaki hadis-i şeriflerin zahirine sarılmışlardır. Mâliki ulemâsı ise, âyette "güç yetmek"ten maksat, "kadının ve erkeğin kendisini emniyette hissetmesidir" diyerek kadının haccı mevzuunda gelen hadisleri bu manâda te'yil etmişlerdir.[60]

Kadının haccı konusunda Mâlikî ulemâsından Kurtubî de şunları söylemektedir: "Ulemâmız diyorlar ki; kadın henüz hac farizasını ifâ etmemişse, yanında mahremi bulunmasa bile onu hacdan menetmek caiz değildir."[61]

Seyyid Sabık da bu konudaki görüşlerini şöyle açıklıyor: "Nasıl ki erkek üzerine hac farz ise, aynı şekilde kadın üzerine de farzdır. Her ikisi de farziyette müsavidir. Ancak kadın için ziyâde olarak beraberinde kocası veya bir mahremi bulunması şartı vardır. Çünkü Resûl-i Ekrem efendimiz "Bir erkekle bir kadın kesinlikle başbaşa kalmasınlar. Ancak kadının yanında bir mahremi ini hm s un" buyurmuş, bunun üzerine ashâbdan bir kişi kalkıp "Yâ Resûlullah, karım hac için yola çıktı ben ise, falan muharebeye asker olarak yazılmıştım", deyince: "Askerlikten ayrıl, karınla birlikte hacca git!" cevabını vermiştir.

Bir kadın, Rey ehlinden olan İbrahim en-Nehâî'ye "Kendisinin zengin bir kadın olduğunu, hacca gitmek istediğini, fakat hayatta kocası ve mahremi bulunmadığını" yazmış, İbrahim en Nehâî'de ona "sen Allah'ın hacca gitmek için güç vermediği kimselerdensin" diye cevap vermiştir. Çünkü İbrahim, kadının hacca gidebilmesi için yanında kocasının veya mahreminin bulunmasını da haccın farziyyetinin şartlarından sayıyordu. İmâm Ebû Hanîfe ve taraftarları ile el-Hasan, es-Sevrî, İmâm Ahmed ve İshâk da bu görüştedir. Bu konuda Hafız (İbn Hacer) de şunları söylemektedir: "Şafiî mezhebine göre, meşhur olan kocanın veya mahrem bir kimsenin veyahut bunlar da yoksa güvenilir kadın arkadaşların bulunmasıdır. Bir kavle göre de, güvenilir bir kadın da arkadaş olarak yeterlidir. Diğer bir kavle göre de yol emin ise, kadın yalnız başına da yolculuk yapabilir. Bütün bu yol arkadaşı bulunması şartı, farz olan hac veya umre içindir. Yine Hafız İbn Hacer Sübülu's-Selâm isimli eserinde de şunları söylüyor: "İmamlardan bir cemaat ihtiyar kadınların, yanlarında kocaları veya mahremleri olmadan hacca gitmelerinde bir sakınca görmemişlerdir."

Emin bir arkadaş bulursa veya yol eminse kocasız veya mahremsiz de kadının sefer etmesinin caiz olduğunu söyleyenler, Buharî'nin Adıy b. Hâtem'den rivayet ettiği şu hadîs-i şerifi delil gösterirler: Adiy diyor ki, Resûlullah (s.a.)'in yanında idim. Bir kişi geldi ve fakirliğinden şikâyet etti. Sonra bir başkası geldi yol kesicilikten dert yandı. Bundan sonra Resûl-i ekrem (s.a.) buyurdu ki:

"Ya Adiy, sen Hire'yi gördün m.ü?" dedi. Ben de: "Hayır, görmedim. Fakat Hire hakkında başkalarından izahat aldım," diye cevap verdim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:

"Eğer ömrün uzun olursa, yalnız başına bir kadının Hevdec üzerinde Hire'den kalkıp Mekke'ye geldiğini ve Kabe'yi tavaf ettiğini ve Allah'tan başka kimseden korkusu olmadığını göreceksin."

Bu konudaki ikinci delilleri de şudur: Ömer (r.a.) halifeliği döneminde Hz. Peygamberin hanımlarının da hacca gitmelerine izin verdi. Yanlarında da Hz. Osman b. Affân ile Abdurrahman b. Avf'ı gönderdi. Hz. Osman ara sıra "Dikkat edin kimse hanımlara yaklaşmasın ve onlara bakmasın" diye haykırıyordu. Hanımlar ise, develer üzerinde hevdeclerde idiler.

Kadın kocasına muhalefet eder; yani kocası veya mahremi olmadan hacca gider de haccederse, haccı sahihdir. Yine hacca kudreti yokken hac yapanın da haccı muteberdir. Netice olarak, hacca kudreti olmadığından üzerine hac farz bulunmayan kimse meselâ, hasta, fakir, felçli, yolu kesilmiş, mahremsiz kadın ve benzeri kimseler her müşkülü göze alıp da hacca gider ve menâsik-i haccı eda ederlerse hac farizasını edâ etmiş sayılırlar.

Hacıların bir kısmı vardır ki, hac farizasını en güzel şekilde yerine getirirler. Yaya olarak hacca gidip edâ edenler gibi. Bir kısmı da vardır ki, kötü hareket ederek hacca gitmiştir. Dilenerek hacca gitmek, kadının mahremsiz hacca gitmesi gibi. Fakat bu hacların hepsi de makbuldür. Çünkü ehliyetleri tamdır. Günahları yolda vâki' olmuştur. Bizzat hac menâsikinde değildir.

Muğnî'de de deniliyor ki; hacca gitmeye gücü yetmeyen kimse zorlanarak ve meşakkatleri göze alarak azıksız ve bineksiz gider de haccederse, haccı sahihdir ve kâfidir. Kadın için farz olan hacca gitmek üzere kocasından izin istemesi müstehabdır. Kocası izin verirse, çıkar. Eğer izin vermezse, izinsiz çıkar. Çünkü erkeğin, karısını farz olan hacdan

menetmeye hakkı yoktur. Zira hac ona farz olan bir ibâdettir. "Halika isyan olan yerde mahlûka itaat edilmez." Yine kadının farz borcundan kurtulmak için hacca gitmekte acele etmesi hakkıdır. Çünkü hadis-i şerifte "haccetmek isteyen kimse acele etsin" buyuruluyor. Nasıl ki namazlarını vaktin evvelinde edâ etmesi hakkı ise, haccı da acele olarak edâ etmesi hakkı olduğundan erkeğin, acele haccetmek isteyen karısını yolculukta, yanında kimse olmadığını bahane ederek menetmeye hakkı yoktur. Adanmış hac da vâcib olduğundan onun farz olan hac gibi acele olarak edası gerekir. Fakat nafile haclardan kocanın mene hakkı vardır."[62]
Bu konuda Hanefi ulemâsından Bedruddin el-Aynî de şunları söylemektedir: Hz. Peygamber bir hadis-i şerifte "üç günlük yola kadın ancak mahremi ile gidebilir" buyurmuştur. Bu hadis-i şeriften İmam Ebû Hanife Hazretleri ve Ashabı; kadının hacca gitmesi farz olabilmesi için gideceği yerle Mekke arasında üç gün ve üç gecelik mesafe varsa, yanında mahremi bulunmasını şart kıldılar. Bu kadar mesafe yoksa, onda ihtilâf ettiler. Şafîî ve Mâliki mezheplerinde ise, kadın kocası ve mahremi olmasa dahi farz olan hacca gidebilir, memleketi ile Mekke arasında ister sefer mesafesi bulunsun, ister bulunmasın. Hadis-i şerifteki yasaklama, farz olmayan nafile haclar hakkındadır" demişlerdir. Zahirilerden bir taife de; kadının gideceği mesafe, berîdden noksan ise, gidebilir, fazla ise mahremsiz gidemez, demişler. Delil olarak Ebû Hüreyre (r.a.)'in rivayet ettiği: "Kadın bir berîd mesafesindeki bir yere kocası veya mahremi olmaksızın sefer edemez" hadis-i şerifine dayanmaktadırlar. Berîd ise, iki fersah veya dört fersah mesafedir demişler. Diğer bir hadis-i şerifte: "Bir gün ve bir gecelik yolculuğa kadının mahremsiz gitmesi helâl olmaz." buyurulmuştur.[63]
Yine bedruddin el-Aynî'ye göre, sefere çıkacak kadın hakkında beş görüş vardır:
1. Hasan el-Basrî, Zührî ve Katâde'nin mezhebi ki: Kadının iki gece kocasız ve mahremsiz seferi caiz olmaz, eğer bundan az mesafe olursa caizdir.
2. İbrahim en-Nehâî, Şâ'bî, Tâvûs ve Zahiriler de dediler ki: Mesafe ne olursa olsun, kadının kocası veya mahremi bulunmadan sefere çıkması mutlak surette yasaktır.
3. Atâ ve Sâ'id b. Keysân ve Zahirîlerden bir taifeye göre de; gideceği yer berîdden az ise, seferi caizdir; daha fazla ise, mahremsiz gidemez.
4. Evzâî, el-Leys, Mâlik ve Şafîî mezheblerinde: Kadın bir günden az mesafeye mahremsiz gidebilir. Fazlasına mahremsiz veya kocasız gidemez. Mâlik ve Şafîî'ye göre: "Kadın farz olan haccına kocası veya mahremi olmaksızın yalnız basma gidebilir. Beldesi ile Mekke arasındaki mesafe ne olursa olsun, bakılmaz. Peygamberimizin yasaklaması, farz olmayan seferlere mahsûsdur."
5. Sevrî, A'meş, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf ve Muhammed de dediler ki: Üç gün ve daha ziyâde mesafeye kadın, ancak kocası veya mahremi ile gidebilir, üç günden az mesafeye mahremsiz gider.[64] Kâmil Mirâs'da bu konudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor. "Bu rivayetlerin hiç birisinde hacdan bahis buyurulmamış olduğundan Malikîlerle Şâfîîler: Nebiyy-i ek-rem'in yasakladığı seferlerde hac dahil değildir. Bu yasak vacip olmayan seferlere mahmuldür. Hac ise, farzdır. Binaenaleyh bu nehye dahil olamaz. O halde üzerine hac farz olmuş kadın, kocası veya mahremi birlikte olsun veya olmasın, olduğu yer ile Mekke arasında sefer mesafesi bulunsun, bulunmasın hac seferine çıkar, derler.
Hanefîler ise, bu nehyi her sefere âm ve şâmil kabul edip hac edecek "'kadının bulunduğu yer ile Mekke-i Mükerreme arasında üç konaklık mesafe olduğu takdirde üzerine hac vacip olabilmek için birlikte gidecek bir mahremin vücûdunu şart koşarlar.[65] Hanbelî mezhebîne göre ise mahremi olmayan kadına hac farz değildir.[66] Ve bu konuda hac yolculuğunun kısa veya uzun olması arasında da bir fark yoktur.[67]
Hanbelî ulemâsına göre: "Bir kimse karısını Ramazan orucunu tutmaktan, beş vakit namazı kılmaktan nasıl men edemezse, aynı şekilde farz olan haccı edâ etmekten de men edemez. Ancak kadının, kocasının iznini alması müstehabtır. Koca izin verirse ne alâ, vermezse, izinsiz olarak yola çıkar."[68]
Hanefî ulemâsına göre, "hac yolculuğu üç gün sürecekse, kadın kocasız veya mahremsiz olarak haccedemez. Mahreminin nafakası çja kadına âid olur. Koca izin vermezse dahi farz olan hacca kadın mahremi ile kocasının izni olmadan gidebilir.[69]
"Eğer bir kadın yanında kocası veya mahremi bulunmadığı halde haccedecek olursa, dilenerek hacca giden bir kimsenin haccınm sahih olduğu gibi onun haccı da sahih olur, bunda ittifak vardır. Fakat yalnız başına yolculuk ettiğinden dolayı âsî olur. Hanefi 'ulemasına göre "kadın mahremsiz olarak haccedemez" sözünden maksat, "mahremsiz olarak hac yolculuğuna çıkamaz" demektir.
el-Menhet sahibinin beyânına göre bir kadının yanında kocası veya mahremi bulunmadan hacca gitmesi sahibini isyana götüren bir ibâdet olması itibariyle sünnete muhaliftir.[70]

1724. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve âhiret gününe imân eden bir kadının bir gün ve gecelik yola çıkması helâl olmaz..."[71] (Daha sonra Ebû Hüreyre sözlerine devamla önceki hadisin manâsını da (nakletmiştir). Nüfeylî: "bize (bu hadîsi) Mâlik rivayet etti" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: el-Ka'nebî ile en-nüfeylî (senette) "bahasından" sözünü zikretmediler. İbn Vehb ile Osman b. Ömer de Ka'nebVnin rivayet ettiği gibi (bu hadîsi) Mâlik'den (rivayet ettiler.)[72]

Açıklama

Önceki hadîs-i şerifin şerhinde de söylediğimiz gibi bu hadîs, "Kadının yanında kocası veya başka bir mahremi bulunmadan bir gün ve gecelik yola çıkması caiz değildir," diyen Mâli-kî ulemasının delilidir. Hanefî ulemasına göre buradaki "bir gün ve gece" sözü, genel bir hüküm ifâde etmez. O gün yola çıkacak olan kimsenin yapacağı yolculuğun uzunluğu bu kadar olduğu için, "bir gün ve gece" sözü kullanılmıştır. Biz bu konudaki görüşleri bir önceki hadîsin şerhinde nakl ettiğimizden burada

tekrara lüzum görmüyoruz.
Bu hâdis-i şerifi Abdullah b. Mesleme, Ebû Davud'a "Mâlik'den" sözüyle muanan olarak rivayet ettiği halde, diğer râvî en-Nüfeylî bu hadîsi Mâlik'ten bizzat işittiğini ifâde için "Haddesenâ Mâlik" sözüyle rivayet etmiştir.
Müellif Ebü Davud'un beyânına göre İbn Vehb ile Osman b. Ömer de bu hadîsi, Ka'nebî'nin yaptığı gibi bizzat Mâlik'ten rivayet etmişler. Netice olarak bu hadîsi musannif Ebu Dâvûd üç kişiden rivayet etmiştir: **1)** Abdullah b, Mesleme, **2)** Abdullah b. Muhammed-En-Nufeylî, **3)** Bişr b. Ömer.
Bunlardan ilk ikisi bu hadîsi Mâlik ve Saîd vasıtasıyla Ebû Hureyre'-den rivayet ettikleri halde, Bişr, Mâlik, Saîd ve babası vasıtasıyle Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bu rivayetlerden her ikisi de sahîhdir. çünkü Saîd'in de babası Ebû Saîd'in de Hz. Ebû Hureyre'den hadis rivayet ettikleri sabittir. Saîd'in bu hadisi önce babasından nakletmesi ve daha sonra da bizzat Hz. Ebû Hureyre'den duyarak nakletmiş olması böyle iki farklı senedin ortaya çıkmasına sebep olmuş olabilir.[73]

1725. ...Ebû Hureyre'den; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur, (Râvi, suheyl) Önceki hadisin benzerini zikretti... Farklı olarak "berîd" (sözünü) ilâve etti.[74]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf ibare bakımından aynen önceki hadîs-i şerîfe benzemektedir. Ancak bir önceki hadîs-i şerifte, kadının yanında kocası veya mahremi olmadan çıkması yasak olan yolculuğun uzunluğu "birgün ve gece" olarak belirlendiği halde, bu hadîs-i şerifte bu uzunluk "bir berîd" olarak belirlenmiştir. Daha önce de açıkladığımız gibi tercih edilen görüşe göre bir berîd, dört fersahtır, bir fersah da dört mil olduğuna göre bir berîd on iki mile eşittir.[75]

1726. ...Ebû Sa'îd'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve âhiret gününe imân eden bir kadının yanında babası veya erkek kardeşi veya kocası veya oğlu veya nikâhı haram olan birisi bulunmaksızın üç günlük ve daha fazla yola çıkması helâl değildir."[76]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifte bir kadının yanında kocası veya babası, erkek kardeşi, oğlu gibi yakını ve kendisine nikâhı ebeddiyyen haram olan bir kimse bulunmadıkça üç günlük veya daha uzun bir yola çıkmasının helâl olmayacağı ifâde edilmektedir. Nikâhı ebeddiyyen haram olan kimsenin nikâhının neseb cihetinden haram olmasıyla süt veya sıhriyet yönünden haram olması arasında bir fark yoktur. Bir erkeğe nikâhı ebeddiyyen haram olan kimseler üç kısımdır:
1. Neseb hısımlığı (kan hısımlığı)
a. Kişinin usûlü yani erkek ise anası, ninesi; kız ise babası, dedesi...
b. Fürû'u; yani oğlu, kızı, bunların çocukları, torunları...
c. Dede ve ninelerin fürû'u; amcalar, hâlâlar, dayılar, teyzeler.
Bununla beraber amca, hâlâ, dayı ve teyzenin kızlarıyla evlenilebilir.
Sadece bir erkeği ele alırsak buna ebeddiyen haram olan kadınlar şunlardır: Anne, anneanne, babaanne, kız, kızının kızı, oğlunun kızı, kızkardeşler, hâlâlar, babanın ve annenin hâlâları, teyzeler, annenin ve babanın teyzeleri, kardeş kızları, kızkardeş kızları.
2. Evlenmeden doğan hısımlık (sıhriyyet, müsâhare)
a. Usûlün eşleri: Babanın eşi, annenin veya babanın babasının eşleri... gibi.
b. Fürû'nun eşleri: Çocukların, torunların eşleri.
c. Karının usûlü: Kayınvalide ve onun usûlü: Bu iki şıkta nikâhın haram olması için sadece nikahlanmış olmak yeterlidir, cinsi birleşme şart değildir,
d. Karının fürû'u: Bir erkeğe cinsî birleşmede bulunduğu karısının başka kocadan olan çocukları ve bunların çocukları haramdır. Buna göre erkeğe sıhriyet yoluyla ebediyyen haram olan kadınlar şunlardır: Kayınvalide, nine, kayınbabanın annesi, cinsî birleşmede bulunduğu karısından doğan üvey kızları, oğullarının kızları, gelinler, torunların karılan, üvey anneleri, Sıhhriyyetten doğan bu haram oluşlar sahîh nikahtan doğmakla beraber, emzirme veya zina ile de gerçekleşir. Kişiye karısının başka kocadan olan kızı ve karısının annesi haram olduğu gibi karısının süt kızı ve süt annesi de haramdır. Zina ettiği kadının kızı, anası, süt kızı, süt annesi de ebediyyen haramdır.
3. Sut emzirmeden doğan hısımlık, kan hısımlığı ve evlenmeden doğan hısımlık derecesindeki süt hısımlıkları da devamlı evlenme mânilerindendir. Bir erkeğe süt anneleri, kızları, kızkardeşleri vs. ile süt kayınvalideler, süt üvey kızlar, süt çocuğun karısı, süt babanın karısı da ebediyyen haramdır.
Ancak İmâm Mâlik bir kadının üvey oğlu ile hacca gitmesini mekruh görmüştür.[77]

Bazı Hükümler

1. Kadın üc gunIük voIa yanında kocası veya nikahı kendisine ebediyyen haram olan bir mahremi olmadan çıkamaz.
2. "Mahrem" sozu, nikâhı ebediyyen haram olan herkese şâmildir. Yalnız İmâm Mâlik bundan kadının üvey oğlunu yani kocasının başka karısından doğan oğlunu istisna etmiştir. Ona göre kadın üvey oğluyla sefere çıkamaz. Gerçi onun nikâhı da haramdır. Fakat Hz. İmâm insanların ahlaken bozukluklarını nazar-ı itibâra alarak bu bâbdaki mahremiyetle ncseben

mahremiyet arasında fark görmüştür.
3. Kadına hac farz olabilmek için mahremi bulunması şarttır.
4. Yalnız başına sefere çıkmamak hususunda bütün kadınlar müsavidir. Yalnız Ebu'l-Velîd el-Bâcî'ye göre şehvete konu olmaktan çıkmış pek yaşlı kadınlar yalnız başlarına sefer edebilirler. İbn Dakîk'1-îd, el-Bâcî'ye itiraz ile kendisine her düşeni bir kapan bulunduğunu hatırlatmıştır. Bu sözden murâd ne kadar yaşlı olursa olsun ahlâksızlık yolunu tutan bir kadının kendisi gibi ahlâksız müşteri bulmasıdır.
İbn Dakîk diyor ki: Bu mesele birbirine tearuz eden iki umûmi delile teâlluk etmektedir. Çünkü Allah teâlâ hazretlerinden: "Yoluna gücü yetenlere Beyt-i haccetmek Allah için insanların boynuna borçtur..." âyet-i kerimesi, bütün erkek ve kadınlara şâmildir. Bunun muktezâsı sefer için kudret hasıl oldu mu hepsine hac lâzım gelmesidir. Halbuki Peygamber (s.a.)'in kadın mahremsiz sefere çıkmasın hâdis-i şerifi her sefere âmm ve şâmildir. Buna hac da dahildir. Binaenaleyh hac seferini hadisin umûmundan çıkaranlar âyetin umûmiyetiyle bu hadîsi tahsîs etmiş; çıkarmayanlar ise hadîsin umûmiyetiyle âyeti tahsîs etmişlerdir. Bu takdirde tercih için hârici bir delil lâzımdır. İkinci kavli tercih edenler:
"Allah'ın cariyelerini, Allah'ın mescîdlerine gitmekten men etmeyin..." hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Mamafih bu istidlal söz götürür. Çünkü bu hadîsde de nehiy umûmidir. O da Kâbetullah, Mescid-i Nebevî ve Mes-cid-i Aksa ile tahsis edilmiştir.
5. Bazıları bu hadîsle istidlal ederek haccın ümterahî olarak edâ edilebileceğini söylemişlerdir. Yani hemen imkân bulduğu sene gitmeyip bir veya bir kaç sene sonra haccedebilir, demektir.[78]

1727. ...İbn-i Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.):
"Kadın beraberinde bir mahrem bulunmadıkça üç (günlük) sefere çıkmasın" buyurmuştur.[79]

Açıklama

Bu hadis-i şerif kadın üç günlük ve daha uzun yola yanında kocası veya başka bir mahremi bulunmadan çıkamaz diyen Hanefî ulemasının delilidir.
Bir önceki hadîs-i şerifin izahında da açıkladığımız gibi buradaki "mahrem" sözünden maksat, nikâhı ebeddiyyen haram olan kimselerdir. Bu mevzii ile ilgili geniş açıklama bir önceki hadis-i şerifle 1723 numaralı hadis-i şerifin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.[80]

1728. ...Nâfi'den rivayet edildiğine göre İbn Ömer, Safîyye ismindeki cariyesini (hayvanının) arkasına bindirirdi. (Câriye bu şekilde) onunla beraber Mekke'ye kadar yolculuk ederdi.[81]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadîs-i şerifi buraya koymaktan maksadı daha önce bu bâbda geçen hadîs-i şeriflerdeki mahrem ve koca kelimelerinin zâhiri manâlannda kullanılmadıklarını, bilâkis mahrem ve koca hükmünde olan kimselerin de bu kelimelerin şümulü içerisine girdiklerini, bu itibârla nasıl bir kadın kocasıyla yolculuk edebilirse, bir cariyenin de efendisiyle sefer hükmünde olan bir yolculuğa çıkmasının caiz olduğunu ifâde etmektedir. Bu durumda kadına nisbetle kocası nasılsa, cariyeye nisbetle efendisi de aynı durumdadır.[82]

3. (İslâm'da) Hacc Yapmamak (Ve Evlenmemek) Yoktur

1729. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.): "-İslâm'da hacca gitmemek olmaz" buyurdu.[83]

Açıklama

Metinde geçen "sârûre" kelimesi gücü yettiği hal-de evlenmeyen veya hacca gitmeyen kimse demektir. Biz mevzûumuza uygun düştüğü için tercümede ikinci manâyı tercih ettik. Esasen bu kelime "sarr' kökünden türetilmiştir. Men' etmek, alıkoymak, haps etmek anlamlarına gelir. Gücü yettiği halde bir müslümamn hacca gitmemesi düşünülemez. Çünkü hac İslâm'ın beş temel direğinden birini teşkil eder. Aynı şekilde gücü yettiği halde hiç bir engel yok iken de bir müslümamn evlenmekten yüz çevirmesi doğru değildir. Çünkü nikâh sünnettir. Evlenmeden yaşamak ise, ruhbanlık ve hıristiyanlık ahlâkındandır.
Bazılarına göre "İslâm'da sarûre yoktur'* sözü, "harem dahilinde kati cinayeti işleyen bir kimse öldürülür. Harem içerisinde bulunduğu için affedilmez" manasınadır. Binânealeyh harem dahilinde cinayet işleyen bir kimsenin "Ben İslâmî manâda bir hac ibadeti ile meşgul değilim. Harem dahilinde bu işi yapmanın bir cinayet olduğunu da bilmiyordum" demesine itibâr edilmez. Harem dâhilinde bulunan hiç bir müslüman haremin hürmetini ihlâl edemez. Câhiliyye döneminde herhangi bir suç işleyen kimse Kabe'ye sığınırdı. Hiç bir kimse bu adamdan işlediği suçun hesabını soramazdı. Şayet birisi bu kimseden şikâyetçi olursa ona, "Bu adam sarûredir. Onu rahatsız etme" denirdi. İslâmiyet bu düşünceyi de yürürlükten kaldırmıştır. Sarûre kelimesinin sonunda bulunan yuvarlak te te'nîs İçin değil, mübalağa içindir. Bu bakımdan bu kelime dişiye sıfat olduğu zaman nasıl sonunda yuvarlak te bulunursa, erkeğe sıfat olduğu zaman da sonunda yuvarlak te bulunur.[84]

Bazı Hükümler

1. Üzerine hac farz olan bir kimsenin hemen hacca gitmesi ve gelecek senelere bırakmaması gerekir.
2. Hac farizasını îfâ etmemiş bir kimse başkasının yerine hacca gidemez.
Nitekim İmâm Evzaî, Şafiî, Ahmed, îshâk (r.a.) bu görüştedirler. İmâm Mâlik ve es-Sevrî ile rey ashabına göre ise, hacca gitmemiş olan bir kimse kimin hesabına hacca niyyet ederse hac o kimse için kabul olur. Kendisi için niyyet ederse kendisi için kabul olur.[85]

Hacc İçin Azık Temin Etmek[86]

1730. ...İbn Abbas'tan; demiştir ki: Hacca giderlerdi ve (yanlarına) azık almazlardı. (Hadîsi Ebü Davud'a nakleden râvilerden biri olan) Ebû Mesüd (İbn Abbas'dan naklen şunları) söyledi: Yemen halkı yahutta Yemen'den bazı kimseler azıksız olarak hacca gidiyorlardı ve "biz mütevekkiliz" diyorlardı. Bunun üzerine Allah (c.c.) "Bir de (hac seferinize yetecek mikdarda) azıklamnız. Muhakkak ki azığın en hayırlısı (dilenmekten, insana yük olmaktan) sakınmaktır."[87] (ayet-i kerimesini) indirdi.[88]

Açıklama

Yemen halkı yahut Yemenli bazı kimseler hacca giderken yanlarına yiyecek almadıkları gibi yolda ihtiyaçlarını karşılayacak para da almazlarmış ve Medine'ye varınca da dilenirlermiş. Kendilerine niçin böyle yaptıkları sorulunca da "biz mütevekkiliz" derlermiş. Bir başka rivayete göre de Mekke'ye varınca dilenirlermiş. Hafız İbn Hacer'e göre bu ikinci rivayet daha doğrudur.
Bu yaptıkları hareketin doğru olmadığı ve böyle bir tevekkül anlayışının îslâm'ın ruhuna uymadığım beyân etmek üzere Allah teâla; "Azıklanınız, muhakkak ki azığın en hayırlısı sakınmaktır," ayet-i kerimesini indirmiştir.
Çünkü İslâm'da makbul olan tevekkül; Allah'a güvenmek, bir sonuca ulaşmak için gerekli tedbirleri aldıktan ve şartlan eksiksiz bir şekilde hazırladıktan, sebeplere başvurduktan sonra o sonucun elde edilmesini Allah'tan beklemek, insanların güçlerinin yetişmediği şeyleri Allah Teâlâ'ya bırakıp ümitsizlik ve üzüntüden uzak olmaktır. Tevekkül edene "mütevekkil" denir. Kul tedbirini alır, sebeplere baş vurur, fakat sonucu tedbire ve sebebe bağlamaz, Allah'tan bilir. Allah'a tevekkül ettiği ölçüde sebeb ve tedbire itimadı azalır.
Tevekkül konusunda Kur'an'da; "Kim Allah'a tevekkül ederse o ona yeter,"[89] buyurulmuştur. Yine Kur'an'da mü'minlere tevekkül etmeleri emredilmiştir. "Mü'minler Allah'a tevekkül etsinler"[90] "Eğer mü'inin iseniz Allah'a tevekkül ediniz"[91]
Tevekkül müslümanların kadere olan inançlarının bir sonucudur. Tevekkül eden kimse Allah'a kayıtsız şartsız teslim olmuş, O'nun takdirine razı olmuş demektir. Tevekkül eden kişi Allah'tan başkasına sığınamaz.
Fakat ne kadere inanmak ne de tevekkül etmek, tembellik, miskinlik, gerilik demek değildir. Bütün müslümanlar, tabii olayların tabiat kanunlarının çerçevesinde| sebep sonuç ilişkileri içinde olup bittiğini bilirler. Ekim yapılmadan mahsul biçilmez. Bunun gibi kötü şeyler yaparak da cennet kazanılmaz. Her şeyin bir sebebi vardır, cennet'i elde edebilmek içinde iyi ve hayırlı işler yapmak gerekir.
Tevekkül çalışıp çabalarken Allah'ın bizimle olduğunu hissetmektir. Bu insan için sonsuz bir güç kaynağıdır.
islâm'da tevekkülün şartı tabii kanunların gerektirdiği dikkat ve basireti göstermektir. Bunun için sebeplere sarılmak gerekir. "Öyle ise sebeplere sarılsınlar,"[92] Bunu ihmal eden insanın karşılaşacağı kötü sonuçtan kimseyi sorumlu tutmaya hakkı yoktur. Peygamber Efendimiz, devesini salarak tevekkül ettiğini bildiren bir bedeviye: "Hayır, deveni bağla, Allah'a öyle tevekkül et"[93] buyurmuştur.
Allah teâlâ Yemenlilerin tevekkül anlayışlarının asılsızlığını ortaya koyan bu ayet-i kerimesiyle, hac esnasında dilencilikten ve halka yük olmaktan sakınmak için hac masraflarım ve azığını yola çıkmadan tedârik etme emrini vermiştir. Bu suretle aynı zamanda bir mü'min için en yüksek ve erişilmesi en makbul ve matlub olan mertebenin takva mertebesi olduğuna, her fenalıktan korunup takva mertebesine ermek için de azığın tedariki lazım geldiğine, bunu tedarik etmeyen ve tedarik için çalışmayanların ihtiyaç sebebiyle fena durumlara düşebileceklerine işaret buyurmuştur. Bu âyet-i kerime aynı zamanda, birisi dünyada sefer, diğeri de dünyadan sefer olmak üzere insan için iki ayrı sefer bulunduğuna, dünyada sefer için yiyecek, içecek, binecek ve gerektiği zaman sarf edecek azık ve harçlık lâzım olduğu gibi dünyadan ahirete sefer için de bir azık tedârikine ihtiyaç bulunduğuna bunun da Allah'ı bilmek ve sevmekle takva mertebesine erip, Allah'tan başkasına halini arz etmemekle gerçekleşebileceğine dikkat çekmektedir.[94]

Bazı Hükümler

1. Dilencilikten kaçınmak takva alâmetidir.
2. İnsanın vakar ve izzetini koruması ve bunun için gerektiğinde aza kanâat etmesi gerekir; bununla birlikte gücü yettiğince çalışıp çabalamayı da aksatmamalıdır.
3. Dilencilik tevekkül değildir.
4. Gerçek tevekkül, sebeplere sarılmakla birlikte işlerin neticesini Allah'a havale etmek ve yaratıklardan yardım istememektir.
5. Dilenerek hacca gitmek yasaktır. Her ne kadar İmâm Mâlik, "dilencilik âdeti olan bir kimsenin yürüyerek hacca gitmeye gücü yetiyorsa, dilenerek hacca gitmesi üzerine farz olur" demişse de bu görüşe itiraz edilmiştir. Çünkü zaruret olmadıkça dilenmek haramdır. Hatta îmâm Ebû Hanife ve taraftarlarına Süfyân es-Sevrî'ye ve Şafiî'ye göre bir kimseye hacca

gidebilmesi için zekât vermek bile caiz değildir.[95]

4. Hacda Ticâret Yapmak (Caîz Midir?)

1731. ...Mücâhid dedi ki: İbn Abbas (r.a.) şu; "Rabbinizin lütfundan istemenizde bir günah yoktur."[96] mealindeki ayeti okudu da; "(mü'minler İslâm'ın ilk yıllarında) Mina'da ticaret yaprrfazlardı. Bunun üzerine Arafat'tan (Mina'ya) dönünce ticâret yapmalarına izin verildi," dedi.[97]

Açıklama

Tefsirlerin verdiği bilgilere göre araplar cahiliyye döneminde hac mevsimlerinde Ukâz, Mecenne, Zülmecâz gibi pazar ve panayırları kurarlar ve kazançlarını oralardan te'min ederlerdi. İslâm dini gelince müslümanlar cahiliyye adeti olduğu düşüncesiyle hac mevsimlerinde bunlardan sakınmaya başladılar. Bu davranışlarının doğru olmadığım beyân etmek için bu ayet-i kerime nazil oldu.[98]
Araplar cahiliyye döneminde Zilka'de'nin yirmi gününde Ukâz panayırında kalırlar, sonra Mecenne'ye giderek on gün Zilkâ'de ayından, sekiz gün de Zilhicce'nin başından olmak üzere on sekiz gün de orada kalırlardı. Zilhicce'nin sekizinci günü olan terviye günü de Arafat'a giderlerdi. Bu panayırların en büyüğü Ukâz panayırı idi. Nahle ile Tâif arasında, Nahle'ye bir merhale uzaklıkta bir yerdi. Mecenne ise, Mekke'nin aşağısında Mekke'ye bir berîdlik mesafede idi. Zülmecâz da Arafat'a bir fersah uzaklıkta bir yerdir.
Her ne kadar hadisin zahirinden, ticârete ancak Arafat'ta vakfeden sonra izin verildiği anlaşılırsa da biraz önce tercümesini sunduğumuz Buhârî hadisiyle ileride tercümesini sunacağımız 1734 numaralı hadîste bu izinin bütün hac mevsimine şâmil olduğu açıklanmaktadır.
Bu hadis-i şerif hac mevsiminde bir hacı adayının ticâretle meşgul olmasında bir sakınca olmadığını ifade etmektedir. Ancak Ebû Müslim el-Havlânî bu hadis-i şerifte geçen "ticâretle Rabbinizin lütfundan istemenizde bir günah yoktur'[99] âyet-i kerimesindeki ticaret yapma izninin hac mevsimi sonrasıyla ilgili olduğunu iddia etmiş ve bu âyeti "artık o namaz kılınınca dağılın"[100] âyetine kıyas ederek, "hac ibâdetini edâ ederken benden korkunuz. Hac bittikten sonra ticâretle Rabbinizden rızık istemenizde bir günah yoktur," manasım vermiştir. Fakat kendisine, "bu ayet-i kerime hac mevsiminde bir hacının ticâretle meşgul olmasının caiz olup olmadığı hakkındaki şüpheyi kaldırmak için gelmiştir. Hacdan sonra ticaretle meşgul olmada bir sakınca olmadığı bilinen bir gerçek olduğundan âyet-i kerimenin bunu beyan için geldiği düşünülemez. Hem hac namaza kıyas edilemez. Çünkü namazın fiilleri arasına başka bir iş giremez. Hac ise, böyle değildir." diye itiraz edilmiştir.[101]

5. (Haccın Ta'cili İle İlgili) Müsedded'in Rivayet Ettiği Hadis

1732. ...îbn Abbas'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.);
"Haccetmek isteyen kimse acele etsin" buyurdu.[102]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, üzerine hac farz olan bir kimsenin hac mevsimi gelir gelmez hemen hacca gitmesi lâzım geldiğini, sonraki yıla bırakmanın caiz olmadığını, bir başka ifadeyle, hac farizasının fevrî olduğunu te'hirin caiz olmadığını söyleyen îmâm-ı Ebû Hani-fe, Mâlik, Ebû Yûsuf, Ahmed ve bazı Şafiî imamları (r.a.)'in görüşlerini desteklemektedir. Yine Ahmed b. Hanbel'in Musned'inde İbn Abbas'-dan merfû' olarak rivayet ettiği; "Hacca gitmekte acele ediniz. Çünkü hiç biriniz ileride karşısına hangi engelin çıkacağım bilemez"[103] mealindeki hadis-i şerif'de haccın farziyyetinin fevrî olduğuna delâlet ettiği gibi "Haca da, umreyi de Allah için tam yapın"[104] ayeti kerimesi ve Beyhakî'nin rivayet ettiği "Mekke'ye gitmekte acele ediniz. Çünkü hiçbiriniz ileride hangi hastalığın veya hangi ihtiyacın kendisine engel olacağım bilemez" anlamındaki hadis ile Sa'îd b. Mansûr'un Sûnen'inde Abdurrahmân b. Sâbit'den rivayet ettiği, "Kim kendisine engel olan bir hastalık, zalim bir sultan yahutta kaçınılmaz bir ihtiyaç olmadığı halde hacca gitmeden ölürse, o kimse ister Yahudi olarak ister Hıristiyan olarak nasıl isterse öyle ölsün, farketmez"[105] anlamındaki hadis de hac farizasının fevrî olduğunu göstermektedir. Çünkü haccın farziyyetinin fevrî olmaması haccın hükmünü farz olmaktan çıkarır. Zira hac farizasının terâhî üzere emredilmiş olması halinde, insanın bu farizayı tehir etmesinin ve bu esnada vefat etmesinin günah olmaması gerekir. Allah Te'âlâ ve Tekaddes Haz-retleri'nin hem hac farizasını edâ etmeyi geciktirmeye izin verip, hem de geciktirdiğinden dolayı hac edemeden öldüğü için onu Yahudi ve Nasranî olarak ölmüş kabul etmesi düşünülemez. Bu durum onun mutlak adaletiyle bağdaşmaz. Üzerine hac farz olan bir kimsenin, haccı zamanında yapmadan ölmesi halinde İslâm'dan çıkmış sayılması, hac farizasının fevrî olduğunu gösterir.
İmâm-ı Şafiî, el-Evzaî, Es-Sevrî ve Muhammed b. el-Hasen'e göre ise hac, terâhî üzere farz olmuştur. Yani haccın farz olmasının şartları gerçekleşir gerçekleşmez, haccın hemen edası gerekmez, sonraki yıllara te'hiri caizdir. Te'hirinden dolayı, günahkâr olunmaz. Nevevî'nin beyanına göre İbn Abbâs, Enes, Câbir, Atâ ve Tâvûs'un da bu görüşte olduğu, el-Mâverdî tarafından nakl edilmiştir.
Bu görüşte olan ilim adamlarının delilleri şudur: hac hicretin 6. yılında farz kılınmıştır. Resûlullah (s.a.) Mekke'yi hicrî 8. senenin Ramazan ayında fethetmiş, aynı senenin Şevval ayında orada bulunanlara haccetmelerini emrederek Medine'ye gitmişti. O sene kendisi haccı edâ etmediği gibi kendisiyle birlikte Medine'de bulunan pek çok ashâb-ı kiram da hac

etmelerine hiç bir engel yokken Medine'de kaldılar, hacca gitmediler. Hicretin 9, senesinde Tebûk Gazvesi olmuştu. Rasûl-i Ekrem bu sene de halka haccetmelerini emretti ve hac farizasını yapmalarını sağlamak üzere Hz. Ebû Bekr'i başlarına hac emîri olarak görevlendirdi. Kendisi de Medine-i Münevvere'ye gitti. Yine bu sene de Rasûl-i Ekrem'i ve Medine'de bulunan ashabı hacdan alıkoyan herhangi bir savaş veya maddi bir imkânsızlık yoktu. Nihayet Resûl-i Ekrem, aileleri ve sahâbileri ile birlikte hac farizasını hicretin 10. senesinde edâ etti. Bu durum haccın terâhi üzere farz olduğunu gösterir. Zira eğer haccın farziyyeti fevrî olsaydı, o zaman Resûl-i Ekrem ve ashabı üzerlerine farz olan hac borcunu hicretin 10. yılına kadar te'hir etmezlerdi.

Yine Şafiî imamlarından Nevevî'nin beyânına göre bu delil hem İmâm-i Şafiî hem de ashabın büyük çoğunluğunun delilidir. Bu konuda Şafiî ulemasından Beyhakî'de İmâm-ı Şafiî'nin bu görüşünün sağlam haberlere dayandığını söyledikten sonra Şafiî ulemasının diğer bir delili olarak da Buharı ve Müslim'in Ka'b b. Ucre'den rivayet ettikleri şu hadisi naklediyor:

Peygamber (s.a.) Mekke'ye girmezden önce Hudeybiye'de Ka'b ihrama girmiş. Çömleğin altına ateş yakarken O'nun yanına uğramış, Ka'b'ın yüzünden, bitler akıyormuş. Resûlullah (s.a.)

"Bu böcekler sana eziyet vermiyor mu?" diye sormuş Ka'b

Evet! cevabını vermiş.

"Öyle ise, başım tıraş et de bir farak zahireyi altı fakir arasında taksim et yahut üç gün oruç tut veya bir hayvan kes" buyurmuşlar. Farak, üç sa' olan bir ölçektir.[106] Bunun üzerine "İçinizden hasta olana veya başından bir sıkıntısı olana tıraş için oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye vardır,"[107] ayet-i kerimesi nazil olmuştur. Bu durum haccın, hicretin 6. yılında farz olduğunu gösterir. Resûlullah (s.a.)'in, hiç bir -engel olmadığı halde o sene haccetmeyip, haccını gelecek senelere ertelediği ise, bilinen bir gerçektir.

Bütün müslümanlar Huneyn Savaşı'nın Mekke'nin fethinden sonra olduğunda ve Rasûl-i Ekrem (s=a.)'in o sene umre yaptıktan sonra hac mevsimine az bir zaman kaldığı halde hac etmeden Medine'ye gittiğinde ittifak etmişlerdir. Bu da haccın fevrî olmadığını gösterir. Çünkü eğer fevrî olsaydı o zaman hac farizasını eda etmeden Medine'ye gitmezdi. Zira hac etmelerine mani hiçbir sebep yoktu. Resül-i Ekrem bu ertelemeyi yaparken haccın fevrî olmayjp terâhî üzere farz olduğunu, binâenaleyh diğer senelere ertelemenin caiz olduğunu göstermek ve İslâm daha da geliştikten sonra büyük bir halk kitlesi ile haccederek orada okuyacağı bir hutbe ile İslâm'ın genel bir tasvirini yapmak istiyordu.

Yine Beyhakî'nin beyânına göre, haccın terâhi üzere farz olduğuna dâir Şafiî ulemâsının diğer bir delili de Hz. Enes'in rivayet ettiği şu hadîs-i şeriftir:

Resûlullah (s.a.)'e birşey sormaktan nehy olunmuştuk. Bundan dolayı çöl halkından aklı başında bir adam gelerek biz de dinlemek şartıyle Peygamber (s.a.)'e sual sorması çok hoşumuza giderdi. Derken çöl halkından bir adam geldi ve:

Ya Muhammedi Bize senin elçin geldi de şöyle bir lakırdı etti: Güya sen Allah'ın seni Peygamber gönderdiği iddiasında bulunuyormuş-sun öyle mi? dedi. Resûlullah (s.a.):

"(Evet) doğru söylemiş" buyurdu. O zât:

Şu halde gökyüzünü yaratan kimdir? diye sordu. Resûlullah (s.a.): "-Allah'dır" buyurdu. Adam:

Ya yeri kim yaratmıştır? dedi. Peygamber (s.a.): "-Allah" cevabım verdi. Adam:

(Peki) şu dağları kim dikti; ve onlarda her ne yarattı ise kim yarattı? diye sordu. Peygamber (s.a.);

"Allah" buyurdu. Adam:

Öyle ise gökyüzünü ve yeri yaratan, şu dağları diken Allah aşkına seni Allah mı gönderdi? dedi. Resûlullah (s.a.):

"Evet" buyurdu. Adam:

Hem senin elçin gündüzümüzle gecemizde beş (vakit) namaz farz olduğunu söyledi, dedi. Resûlullah (s.a.):

"Doğru söylemiş" buyurdu. (Yine) o zat:

Öyle ise seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti? dedi. Resûlullah (s.a.);

"Evet" cevabım verdi. Adam:

Elçin bize mallarımızdan zekât vermenin farz olduğunu söyledi, dedi. Peygamber (s.a.):

"Doğru söylemiş" buyurdu. Adam:

Seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti? dedi. Resûlullah (s.a.) yine;

"Evet" buyurdu. Adam:

Elçin bize yılda bir Ramazan ayı orucunun farz olduğunu söyledi, dedi. Peygamber (s.a.):

"Doğru söylemiş" buyurdu. Adam:

Seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti? dedi. Resûlullah (s.a.):

"Evet" buyurdu. Adam:

Elçin bize, yoluna gücü yetenlerimize Beyt'i hac etmenin farz olduğunu söyledi dedi. Peygamber (s.a.);

"Doğru söylemiş" buyurdular. Enes demiş ki: Sonra o adam:

Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, bu farzlardan ne fazla yaparım ne de eksik, diyerek dönüp gitti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);

"Yemin olsun, eğer bu adam doğru söyledi ise, mutlaka cennete girer" buyurdular.[108]

Nevevî'nin de dediği gibi Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettiği bu hadis-i şerifte çölden gelerek soru sorduğu ifâde edilen şahıs Dımam b. Sa'lebe'dir. Bu zâtın Rasûl-i Ekrem'e soru sormak üzere geldiği sene Muhammed b. Habib'e ve diğer bazı kimselere göre hicretin 5. senesidir. Bazıları bu senenin hicretin 7. senesi olduğunu, Ebû Ubeyd de 9. senesi olduğunu söylemiştir. Bütün bunlar, Rasûl-i Ekrem'in üzerine hac farz olur olmaz hemen hacca gitmeyip, gelecek senelere ertelediğini ve dolayısıyla haccın fevri olmayıp terâhî üzere farz olduğunu gösterir. Bu sebeble sözü geçen bu âlimler, haccı erteleyen kimsenin şahitliğini muteber saymışlardır. Şâyel haccı ertelemek caiz olmasaydı bu işi yapan kimsenin şâhidliğini kabul etmezlerdi.

Yine Şafîî ulemâsından İmâm Nevevî diyor ki:
Bir emrin fevrî olduğuna dâir bir karine bulunmadıkça o emrin terâhî ifâde ettiği kabul edilir. Hac farîzasıyle ilgili emirlerin fevrî olduğuna delâlet eden bir karîne yoktur.
Şafîî ulemâsı mevzûmuzu teşkil eden ve haccın ertelenmemesini emreden Ebû Dâvûd hadisini şöyle te'vil etmişler:
1. Bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde Mihrân Ebû Safvan vardır. Aynı şekilde "Hacca gitmekte acele ediniz..." anlamındaki Ahmed b. Han-bel hadisi de zayıftır.
2. Bu hadisteki hacca gitmekte acele etmekle ilgili emir farziyyet değil, mendûbluk ifâde eder.
3. Bu hadis Şafîî'nin aleyhine değil, lehine bir delildir. Çünkü hadiste geçen "haccetmek isteyen" sözü, hac farizasının fevrî olmadığına, bilâkis hac etme zamanının kişilerin isteğine bırakıldığına delâlet eder,
4. "Kim kendisine engel olan bir hastalık, zâlim bir sultan, kaçınılmaz bir ihtiyaç olmadığı halde hacca gitmeden ölürse o kimse ister Yahudi ister Hris.tiyan olarak ölsün, farketmez!" hadisi ise, haccın farz olduğuna inanmadığı için hac etmeyen kimselerle ilgilidir. Çünkü farziyyetine inandığı halde sadece ihmalciliğinden dolayı hacca gitmeden ölen bir kimsenin kâfir olmayıp sadece âsi ve günahkâr olarak öldüğüne dâir icmâ vardır.
5. Karine bulanmadığı takdirde, bir emrin fevrîliğine değil, fevrî olmadığına hükmedilir. Şayet fevrîliğine hükmedildiği kabul edilse bile, Rasûl-i Ekrem efendimizin hac farizasını üzerine farz olduğu sene eda etmeyerek sonraki yıllara ertelemiş olması hac emrinin terâhi ifâde ettiğine dâir bir karine teşkil eder.
6. Zamanından geciktirilmiş olarak yapılan hacca kaza değil, edâ ismi verildiğinde ilim adamları arasında görüş birliği vardır. Bu ittifak Kadı Ebu't-Tayyib ve Kadı Huseyn gibi ilim adamları tarafından nakledilmektedir. Bu durum haccın terâhi üzere emrolunduğunu gösterir. Şayet fevr üzere emredilmiş olsaydı, geciktirilerek yapılan hacc için "edâ" değil "kaza" tabiri kullanılırdı.
Bu mevzûdaki her iki tarafın delillerini gördükten sonra şunu söyleyebiliriz: İmâm-ı Şafîî'nin kuvvetli delilleri olduğu ve mü'minler için bir genişlik getirdiği söylenebilirse de, İmâm Ebû Hanife (r.a.) ve taraftarlarının delilleri de kuvvetli ve daha ihtiyatlıdır. Ayrıca Şafîî ulemâsının konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine zayıf demeleri doğru değildir. Çünkü bu hadis İmâm Ahmed tarafından hasen bir senedle rivayet edilmiştir.[109]

6. Hac Yolculuğu Esnasında Hayvanını Kiraya Vermek

1733. ...Ebû Ümâme et-Teymfden; demiştir ki: Ben hac yolunda (hacılara binek hayvanlarını) kiraya veren bir kimseydim, halk bana;
Senin haccın olmuyor, diyorlardı. Bir de İbn Ömer'e rastladım ve;
Ey Ebû Abdurrahman ben hac yolunda (binek hayvanlarını hacılara) kiraya veren bir kimseyim. (Bu sebeple) halk bana "senin haccın olmuyor" diyorlar (Sen ne dersin?) diye sordum. İbn Ömer:
Sen İhrama girmiyor musun, telbiye yapmıyor musun, Beyt'i tavaf etmiyor musun, Arafat'tan inip taşları atmıyor musun? dedi. Ben de;
Evet (bütün bunları yapıyorum), diye cevap verdim.
Öyleyse senin haccın oluyor. (Çünkü) Peygamber (s.a.)'e bir adam gelip senin sorduğun şeyin aynısını sormuştu da Resûlullah (s.a.) sükût etmişti, şu: "Rabbinizden nzık istemenizde günah yoktur"[110] mealindeki âyet ininceye kadar cevâb vermemişti. (Bu ayetin inmesi üzerine) Resûlullah (s.a.) onu çağırtıp kendisine bu âyeti okuyarak;
“Senin (bu şekilde) haccın sahihtir" buyurmuştu, dedi.[111]

Açıklama

Hz. Abdullah b. Ömer, hac yolunda binek hayvanını kiraya vererek ticâret yapmanın haccı ifsâd edip etmeyeceği mevzuunda kendisine soru soran Ebû Ümâme et-Teymî'ye cevâb verirken Hz. Peygamber'in aynı konuda verdiği bir fetvayı delil getirerek bunda bir sakınca olmadığı yolunda fetva vermiş. Nitekim, bu konuda ilim adamları görüş birliğine varmışlar. Ebû Müslim el-Havlânî'den başka bunun aksini iddia eden bir kimse çıkmamıştır. 1731 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında da söylediğimiz gibi Ebû Müslim'in bu görüşüne iltifat eden olmamıştır.[112]

1734. ...îbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, insanlar haccın ilk zamanlarında, hac mevsimlerinde Minâ'da, Arafat'ta ve Sûkuzu'l-Mecâz'da alış-veriş yaparlardı. (Fakat) ihrâmh olarak alışveriş yapmaktan da korkarlardı. Bunun üzerine noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah "(Hac mevsiminde) Rabbinizden rızık istemenizde bir günâh yoktur"[113] (âyet-i kerimesini) indirdi.
(Râvi îbn Ebi'z-Zi'b) dedi ki: Ubeyd b. Umeyr'in bana haber verdiğine göre O (îbn Abbâs) Kur'ân'da bu (hac mevsimleri) kelimesini okurmuş.[114]

Açıklama

İnsanlar cahiliyye döneminde hac mevsimlerinde Arafat, Mina, Sûkuzu'l-Mecâz gibi mukaddes yerlerde alış-veriş yapmaktan çekinmezlerdi. İslâmiyyetin gelmesi ve İslâmî manâdaki haccın farz kılınmasıyla müslümanlar hac mevsimlerinde eski alışkanlıklarına uyarak sözü geçen mukaddes yerlerde yine alış-verişlerine devam ediyorlardı. Bir taraftan da hem cahiliyye âdetine uyduklarından, hem de buralarda alış-veriş yapmanın hacla ilgisi olmadığından ihrâmlı bir halde bu işi

yapmanın haclarını ifsâd edeceğinden korkuyorlardı. Bunun üzerine Allah Te'-âlâ âyet-i kerime indirerek hac mevsiminde ihrâmlı iken Arafat ve Mina gibi harem dahilindeki mukaddes yerlerde bile olsa, rızık .temin etmekte bir sakınca olmadığını beyân etti. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bu konuda mezhep imamları arasında görüş birliği vardır.
Bu hadis-i şerifte İbn Abbâs (r.a.)'ın, Bakara Sûresi'nin yüz doksan sekizinci ayetini "Hac mevsiminde Rabbinizden rızık istemenizde bir günâh yoktur," şeklinde okuduğu ifâde ediliyor. Bilindiği gibi bu şekilde Kur'ân-ı Kerîmi tek bir şahsın okuyuş tarzına "Kıraât-ı âhâd" veya "Şâz kırâ'at'Menir. Şâz kırâ'atler de meşhur ve gayr-ı meşhur diye ikiye ayrılır.
Gayr-ı meşhur kırâ'atler, bütün imamlarca geçerli değildir. Bunlar ile hiç bir şer'î hüküm isbat edilemez. Meşhur şazlar ise, İmâm Malik ile İmâm Şafiî'ye göre, yine hiç bir şer'î hüküm için mesned teşkil etmezler.
Hanefî imamlarınca ise, yalnız ibâdet ve muamelât hususunda geçerlidir. Bunlar Kur'ân'dan olmasalar bile, hadis sayılabilir. Bu yönden kendileri ile zannî meselelerde amel olunabilir.
Meselâ; yemin kefaretini bildiren âyet-i kerime "Hz. Osman mushafında "Üç gün oruç tutunuz'[115] diye kayıtlıdır. İbn-i Mesûd'un mushafında ise; "üç gün arka arkasına oruç tutunuz" diye yazılıdır. Bu mushaftaki "peşi peşine" kelimesi şâz'dır. Fakat meşhur şâz olduğundan Hanefi imamlarınca yemin kefareti orucunun, peşi peşine üç gün tutulması gereklidir. Demek ki, bu meşhur şâz kırâ'at ile mutlak olan birâyeti ibâdet, hususunda takyid eylemişlerdir.
Meşhur olmayan şâz kırâ'ata bir örnek: Ramazan-ı şerif orucunun kazasına ait olan âyet, Hz. Osman Mushaf'ında "Ramazan orucunu tutmayan kimse bir güne mukabil; bir gün oruç tutar"[116] şeklindedir ve bu âyet, Übey b. Ka'b'ın Mushafında "Birbiri ardınca bu kaza orucunu tutar" şeklinde yazılmıştır. Fakat bu kayıt, tek bir kişinin intikâl ettirmesi dolayısıyle, meşhur değildir. Haber-i ahâd kabilindendir. Bundan dolayı bununla bütün imamlara göre âmel edilemeyeceğinden kazaya kalmış ramazan orucunu birbiri ardınca tutmak şart değildir. Bunlar ayrı ayrı günlerde de tutulabilir. Bu hadîsle ilgili gerekli diğer bilgiler 1731 numaralı hadîsin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görülmemiştir.[117]

1735. ...(Musannif Ebû Davud'un dediğine göre kendi şeyhi) Ahmed b. Salih bir hadis rivayet etmiştir (ki bu hadisin) manası (şudur):
İbn Abbâs'ın hürriyetine kavuşturduğu kölesinin Abdullah b. Abbas'dan rivayet ettiğine göre insanlar haccın ilk zamanlarında (hac mevsiminde) alış-veriş yaparlardı... (Musannif Ebû Davud'un rivayetine göre Ahmed b. Salih daha sonra önceki hadisin) manasını (en son kelimesini teşkil eden) "mevâsimü'1-hacc (Hac mevsimleri)"ne kadar nakletmiştir.[118]

Açıklama

Bu hadisi Müellif Ebû Dâvûd, Ahmed b. Sâlih'den rivâyet etmiştir. Ancak Ahmed b. Salih'in sözlerini mânâ olarak rivayet etmiştir. Müellifin mana olarak nakl ettiği ettiği bu hadis önceki hadisin aynısı olduğundan oradaki açıklama ile yetiniyoruz.[119]

7. Çocuğun Hacc Etmesi

1736. ...İbn Abbâs'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) Ravhâ'da bulunuyordu. Bir deve kervanına rastlayarak onlara selam verdi ve; "Siz kimsiniz?" dedi. (Onlar da);
Müslümanlarız, cevabını verdiler ve;
Sen kimsin? dediler.
(Resûlullah (s.a.)'ın yanında bulunan) sahabiler de, "Resûlullah" diye cevap verdiler.
Bunun üzerine bir kadın (fırsatı kaçıracağından) korktu (koşarak gitti), bir çocuğun pazusundan tutup kendi tahtırevanından çıkardı ve;
Ey Allah'ın Resûlu, bunun için de hac (sevabı) var mıdır? dedi. (Resûl-i Ekrem (s.a.) de);
"Evet, senin içinde ecir vardır" buyurdu.[120]

Açıklama

Metinde geçen "ravhâ" kelimesi, Medine-i Munevvere'ye otuz altı mil uzaklıkta bulunan bir yerin ismidir.Kadı Iyâz "ihtimal bu karşılaşma geceleyin olmuş da Resûlullah (s.a.)'ı tanıyamamışlar, yahut gündüz olmuş fakat onu daha evvel görmedikleri için bilememişlerdir." diyor.
Metindeki "evet" kelimesi, "Evet bu çocuk için de hac sevabı vardır. Fakat bu hac, baliğ olduğu zaman üzerine farz kılınacak olan hac yerine geçmez. Şimdiki yapacağı hac nafile bir hacdır. Nasıl ki çocuk daha baliğ olmadan namaz kılmaya teşvik edilir ve bu kıldığı namazın sevabı hem çocuğa hem de onu teşvik eden kimseye yazılırsa, bu da aynen öyledir," anlamına gelmektedir. Metinde geçen "senin için de ecir vardır," sözü de; "çocuğun hac etmesini sağlayan kişiye de çocuğu taşıdığı-ve ihramhya kaçınılması lâzım gelen şeylerden koruyarak ona ihramlı muamelesi yaptırdığı için sevap vardır." anlamına gelmektedir.
Bu hadis-i şerif, mümeyyiz olmasa bile çocuğun yaptığı haccın sahîh olduğuna, mümeyyiz olmayan çocuğun velisinin, onun yerine ihrama girebileceğine ve ihramdan çıkabileceğine ve yine onun yerine telbiye getirebileceğine, ona tavaf ve sa'y yaptırıp Arafat'ta durdurabileceğine ve taşlan onun yerine atabileceğine bir delildir. İmâm Mâlik, Şafiî Ahmed ve ulemânın büyük çoğunluğu ve Hanefî ulemâsı bu görüştedir. Hanefi ulema-sındanıAllâme İbn Abidîn "ReddıTl-muhtâr" isimli meşhur eserinde Sabi ve mecnûna babası hac yaptırabilir. Babalarının bunlar adına ihrama girmeleri, bunların bizzat kendilerinin

girmeleri gibidir. Çünkü bunlar âcizdir," demektedir.
Bu görüşte olan ulemânın dayanağı konumuzu teşkil eden Ebû Dâ-vûd hadisinden başka, es-Sâib b. Yezîd'in rivayet ettiği; "Resûlullah (s.a.) ile birlikte Veda Hacci'nda (babam ve annem tarafından) hacca götürüldüm. O zaman yedi yaşındaydım."[121] anlamındaki hadisle Hz. CaRr'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Biz Resûlullah (s.a.) ile hacca gitmiştik (yanlarımızda) kadınlarla çocuklar da vardı. (Taşları) onların yerine biz attık."[122]
Çocuğun yaptığı hac kabul olmakla beraber bu hac nafile bir hac olmaktan öteye gidemez. İleride çocuk baliğ olunca üzerine farz olan haccm yerini tutamaz. Çünkü İmam Ahmed'in bu konuda rivayet ettiği şöyle bir hadis-i şerif vardır. Resûl-i Ekrem (s.a.) buyurdu ki: "Bir çocuğa ailesi hac yaptırır da sonra o çocuk ölecek olursa, o hac sahihtir. Fakat bu hacdan sonra çocuk yaşayıp da bâlig olursa, o zaman üzerine yeniden hac yapmak gerekir."[123]
Davud-i Zâhirî'ye ve taraftarlarına göre ise, bir çocuk bulûğ çağına girmeden haccedecek olursa, bu hac onun için yeterlidir. İleride bulûğa erince bir hac daha yapması gerekmez. Zahirî uleması konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin bu görüşlerine bir delil teşkil ettiğini söylemiş-lerse de, gerçekte Ebû Dâvûd hadisinden böyle bir mânâ çıkarmak mümkün olmadığı gibi İmâm Ahmed'in rivayet ettiği hadis-i şerif Zahirîlerin bu konuda yanıldıklarını en açık bir şekilde ortaya koyan büyük ve yeterli bir delildir.
Şevkânî'nin Neylü'l-Evtâr'daki beyânına göre İbn Battal, "hac eden bir çocuğun bu haccının nafile bir hac olarak kabul edildiğine ve bulûğ cağına erinceye kadar üzerine bir hac daha gerekmeyeceğine dair fakîhlerin ittifak ettiklerini" söylemiştir.
Hanefi imamlarından Tahâvî de metinde geçen "evet" sözünün "hac eden bir çocuğun üzerine bir daha haccın farz olmayacağı" anlamına gelemeyeceği ancak bu sözün "hac eden bir çocuğun bir daha haccetmesi gerekmez" diyen kimselerin aleyhine bir hüccet teşkil ettiğini, çünkü bu metnin râvisi İbn Abbâs'ın bizzat kendisinin "Ailesi tarafından hac yaptırılan bir çocuğun bulûğ çağına erişince bir hac daha yapması gerektiği" görüşünde olduğunu söylemiş ve bütün bu hadis-i şeriflerden şöyle bir neticeye varılabileceğini ifâde etmiştir: "Çocuğun yaptığı hac bulûğa erdiği zaman yapması gereken haccın yerine geçemez. Bu açık bir gerçektir ve bu mevzudaki bütün delillerin aralarındaki ortak noktayı bulmak için kabul edilmesi gereken bir neticedir."
Ancak hac esnasında ihramlı iken mükellef bir kimse için lâzım gelen her türlü ceza çocuk için de söz konusudur. Bu itibarla o hac esnasında herhangi bir cezayı gerektiren bir fiili işleyen çocuğun cezası, gerek fidye, kurban ve gerekse av cezası olarak o çocuğun velisi üzerinedir.
Hattâbî'ye göre ise, hacca giden bir çocuğun yürümeye gücü yetmiyorsa, o çocuğu taşıyarak Arafat'a götürmek, tavaf ettirmek ve sa'y ettirmek ve hacla ilgili fiillerde ona yardımcı olmak sünnettir. Deli -eğer kendine gelmesinden ümit kesilmişse- çocuk hükmündedir. Haccı ifâ ederken işlemiş olduğu bir hatayı telâfi etmesi gerektiği gibi, eğer bir av avlayacak olursa büyük adam gibi ona da ceza lâzım gelir. Bundan velisi mes'ûl tutulur. Bazı Iraklılar çocuğu hacca götürmenin caiz olmadığını söylüyor-larsa da bu söze itibar edilemez. Çünkü bu konuda itibar edilmesi gereken bir esas varsa, o da sünnettir.
Şurasını unutmamak gerekir ki, çocuğun haccı ile ilgili olarak naklettiğimiz bütün bu hükümler mümeyyiz olmayan küçük çocuk hakkındadır. Mümeyyiz olan çocuğa velîsi izin verir ve çocuk kendisi ihrama girer. Velisinin izni olmadan çocuk ihrama girer yahut onun namına veli niyet ederse, esas olan kavle göre, hac sahîh değildir. Mümeyyiz olmayan çocuk için velînin ihrama girmesi, kalbiyle bu çocuğu ihranılandırdım diye niyet etmek 'suretiyle olur. İmâm A'zam'ın; "çocuğun haccı sahîh değildir" dediği rivayet olunmuştur. Kaadî İyâz diyor ki: "çocuklara hac ettirmenin cevazı hususunda ulema arasında ihtilâf yoktur. Bunu yalnız bid'at taifelerinden biri caiz görmemişse de onların kavillerine itibar olunmaz. Hatta bu kavil Peygamber (s.a.) ile ashabının fiilleri ve keza icma-ı ümmetle reddedilmiştir. Ebû Hanife'nin hilafı, çocuğun haccı mün'akıd olup da üzerine hac ahkâmı ve fidye, ceza kurbanı gibi mükelleflere mahsus şâir ahkâmın terettüp edip etmemesi hususundadır. Ebû Hanife bunların hiç birini kabul etmiyor ve çocuğun fidye ve sâireyi icâb edecek hallerden sakındırılmasının alıştırmak için yapıldığını söylüyor. Cumhur ise; bu hususta çocuğa hac ahkâmı carîdir. Onun haccı nafile olarak mün'akiddir, diyorlar. Çünkü Peygamber (s.a.) çocuğun haccını takrir buyurmuştur. Ulema bu haccın çocuk baliğ olduktan sonra farz olarak hac yerini tutmayacağında müttefiktirler. Yalnız bir fırka şuzûz göstererek çocuğun haccı, farz olan hac yerini tutar demişlerse de ulema bunların kavillerine iltifat etmemişlerdir.[124]
Hanefî ulemâsına göre çocuk bir yasağı çiğneyecek olursa, bundan dolayı velisine de kendisine de dem lâzım gelmez. Mâlikî ulemasına göre çocuğun ihramlı iken elbise giymesinin ve güzel koku sürünmesinin fidyesi velisi üzerinedir.
Çocuk av avlayacak olursa iki durum vardır:
1. Eğer çocuk bu avı harem sahasının dışında avlamışsa bu avın cezası kayıtsız şartsız veli üzerinedir.
2. Harem dahilindeki avın cezası da ikiye ayrılır:
a. Eğer çocuk yalnız bırakıldığı zaman kaybolacağından korkulmayacak durumda ise, bu çocuğun avladığı avın cezasından velisi sorumludur.
b. Eğer çocuk yalnız bırakılınca kaybolacağından korkulacak durumda ise, çocuğun avladığı avın bedeli çocuğun kendi malından ödenir.
Şafîî ulemâsına göre ise, mümeyyiz olmayan çocuk bir yasağı çiğneyecek olursa, hiçbir ceza lâzım gelmez. Fakat mümeyyiz olan bir çocuk bir yasağı çiğneyecek olursa cezası velisi üzerinedir. Eğer bu yasağı çiğnemesine vasıta olan birisi varsa bu cezasının sorumluluğunu o kimse yüklenir.
Hanbelî ulemasına göre çocuğun nafakası ile birlikte çiğnemiş olduğu yasakların keffareti de velisi üzerinedir.[125]

8. Mikatlar

1737. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) Medine halkı için Zulhuleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi, Necid

halkı için Karn'ı mîkat olarak tayin etti. Yemen halkı için de Yelemlem'i mîkat tayin ettiği (haberi) bana ulaştı.[126]

Açıklama

Mîkat: Muayyen vakit demektir. Fakat istiare yoluyla "hacca niyyet edilmek için durulan yer" manasında kullanılmaktadır. Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz sağlığında dünyanın dört tarafından hacca gelenlerin nerede ihrama gireceklerini bu hadis-i şerifle tayin buyurmuştur. Şöyle ki M edinenlerin mikâtı "Zulhuleyfe"dir. Bu yer Medine'nin güneybatısında, Mekke ile Medine arasında olup Medine'ye 6 mil, Mekke'ye ise 200 mile yakın mesafededir. Mekke'ye en uzak olan mikattır. Fahr-i kâinat efendimiz buradan ihrama girmiştir. Vaktiyle burada bir ağaç olduğu, Peygamber (s.a.) efendimizin oraya iki mescid inşa ettirdiği rivayet edilir. Bi'r-i Ali (Ali'nin kuyusu) diye bilinen kuyu oradadır.
Burası Medinelilerin mikatı olduğu gibi, başka memleketlerden olup da oradan geçen hacı adaylarının da mîkatıdır.
Hz. Ali'nin burada Cinnîlerle savaştığına dair halk arasında yaygın bir rivayet varsa da bunun aslı yoktur. Tihâme'de aynı isimle anılan bir yer daha vardır, ikisini karıştırmamak gerekir.
Cuhfe: Mekke'nin kuzeybatısında ve Mekke'ye dört merhale (4 konak = 54 mil) mesafede bir yerdir. Râbiğ yakınlarındadır. Buraya Mühey'a ismi de verilir. Vaktiyle buranın halkım seller sürükleyip götürdüğü için buraya "Cuhfe" ismi verilmiştir.
Kam: Bu isim bazı rivayetlerde "Karnu'l-menâzil" diye geçmektedir. Bu ismi taşıyan iki yer bulunmaktadır. Bunlardan biri bir yokuşun aşağısında diğeri de yukarısında bulunmaktadır. Aşağısındakine Karn-ı menâzil yukarısındakine Karn-ı se'âlib denir. Bilindiği gibi seâlib, "tilkiler" demektir. Burada çok tilki bulunduğu için bu isim verilmiştir. Hadislerde genellikle "Karn-ı menâzil" geçer. Burası Mekke'nin kuzeydoğusunda Arafat'ın kuzeyinde ve Arafat'a bir gün ve gecelik mesafede bulunan bir dağdır. Esasen "Karn" büyük dağlarla bağlantısı olmayan küçük ve dikdörtgen şeklindeki dağ anlamına gelir. Bazı rivayetlerde bu kelime "karan" şeklinde geçmekte ise de, kelimeyi bu şekilde telaffuz etmek yanlıştır. Çünkü "karan" Yemen'de bir köydür.
"Karnü's-seâlib"in Minâ'nın aşağısında bulunan Minâ mescidine 500 zira' uzaklıkta bir dağ olduğunu iddia edenler de vardır. Bu durumda Karnü's-Seâlib'in mîkattan sayılması mümkün değildir.
Necid: İç Arap yarımadasının kuzey ve batı taraflarını kaplayan geniş bir yerdir. Üç taraftan çölle sarılı, yalnız bir taraftan Hicaz ve Yemen'e açıktır.
Yelemlem: Bu kelimenin aslı "elemlem"dir. Fakat kelimenin başında bulunan hemze "yâ" ya çevrilmiştir. Yelemlem, Mekke'nin güneyinde ve Mekke'ye iki konaklık mesafede bir yerdir. Bu mesafenin 30 mil olduğunu söyleyenler de vardır.
Her ne kadar hadisin zahirinden "Yelemlem"in bütün Yemenlilerin mikâti olduğu anlaşılıyorsa da gerçekte bütün Yemenlilerin mikâti "Yelemlem" değildir. Çünkü Yemen'den Mekke'ye giden iki yol vardır. Bunlardan birisi Tihâmelilerm yoludur. Bu yol Yelemlem'e uğrar. Yahut-ta bu yoldan gidenler Yelemlem'in hizasından geçerler. İkinci yol ise, Yemen Necid'inden geçen yoldur. O havalide dağlık bölgelerde eğleşen kimseler de hacca bu yolla giderler. Bunların mikatı da "Karn"dır. Hadisi şerifte "Yemen" sözü kullanılmış fakat kül-cüz alakasıyla mecazen "Tihâme" kasdedilmiştir. Dünyanın neresinde olursa olsun hacca gelenler, hangi mîkatten geçerlerse, orada ihrama girerler. Sözü geçen mîkatla-rm içinde yâni Mekke tarafında yaşayanlar ise, bulundukları yerden ihrama girmek için mikatlara gitmeleri şart değildir.
Metinde geçen "Yemen halkı içinde Yel emicini tayin ettiği (haberi) bana ulaştı*' cümlesi, bu hadisi rivayet eden İbn Ömer'in, Resûl-i Ekrem'in Yelemlem'i Yemen halkı için mikat tâyin ettiğini bizzat ağzından duymadığını fakat bunu başkalarından öğrendiğini ifâde eder. Dârimî'nin rivayetinde bu durum daha açık bir şekilde ifâde edilmektedir.[127]

1738. ...Amr b. Dînâr Tâvûs'tan o da İbn Abbas'tan; Abdullah b. Tavus ise Tâvûs'tan naklen; "Resûlullah (s.a.) mikat tayin etti" dediler (ve önceki hadisin) mânâsını (rivayet ettiler). Bunlardan birisi "Yemen halkı için Yelemlem'i (tayin etti)" dedi. Diğer birisi de "Elemlem'i (tayin etti)" dedi. (Bu iki râvinin ifadelerine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bu yerler, adı geçen yerlerin halkı ile bu yerlerin halkı olmadıkları halde hac veya umre maksadıyla buralara uğrayan kimseler için (mikat tayin edilmiş)dir. (Mekke'ye) bundan daha yakın olanlar ise..." (İbn Tavus rivayetinde) dedi ki: (Bu kimseler) istedikleri yerden (ihrama girerler) yine Mekke halkı da Mekke'den ihrama girerler.[128]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvûd, bu hadisi iki ayrı senedle rivâyet etmiştir.Bu senedlerden birisi Amr b. Dînâr, Tâvûs ve İbn Abbâs vasıtasıyle Hz. Peygambere ulaşırken, diğeri de Abdullah b. Tâvûs, Tâvûs vasıtasıyla Hz. Peygambere ulaşmaktadır. Bu durumda birinci senet merfû' olduğu halde ikinci sened mürseldir. Çünkü bu senette sahâbî atlanmıştır. Dârekutnî de bu hadisi Ebû Dâvûd gibi iki ayrı senetle rivayet etmiştir.
Hadis-i şerifte dünyanın dört bucağından gelmekte olan hacıların nerelerden ihrama girecekleri belirtilmektedir. Şöyle ki, sözü geçen mîkatler, çevrelerinde bulunan halkın ihrama girecekleri yerler olarak ta'yin edilmişlerdir. Bu çevrelerde bulunan halk kendi çevrelerinde bulunması münâsebetiyle kendilerine tahsis edilen yerden ihrama girecekleri gibi, yolu kendilerine tahsis edilen mîkatm dışında bir mîkata uğrayan kimselerin kendi memleketlerine mahsûs bir mîkatlerinin bulunup bulunmaması önemli değildir. Her iki halde de ihrama yollarının uğramış olduğu mikâtten girerler. Fakat kendi memleketleri halkı için belirlenmiş bir mîkatleri olduğu halde, yolları daha kendi mikatlerine uğramadan evvel başka bir mikate uğrayanların durumuna gelince, İmâm Şafîî, İmâm Ahmed ve İshâk (r.a.)'a göre bunların ilk uğradıkları mikâtten ihrama girmeleri icâb eder. imâm Ebû Hanife (r.a.)'nin de böyle bir kavli vardır. Bu meseleye bir misâl olarak, Medine'den Mekke'ye giden Şam'lı bir hacıyı gösterebiliriz. Bu hacı, Şamlılar için ta'yin edilen Cuhfe'ye varmadan önce Zülhuleyfe'ye varmaktadır. Sözü geçen

imamlara göre bu hacının ilk uğradığı mîkatten iihrâmagirmesi gerekir. İmâm-ı Mâlik'e göre ise, bu kişinin ilk uğradığı mîkatten ihrama girmesi mendûptur. Şayet oradan ihrama girmemişse ikinci mîkatten girmesi lâzımdır. Hanefî ulemâsının meşhur olan görüşü de budur.
Hanefî mezhebinin meşhur fıkıh kitablarından olan Bedâyi' isimli eserde bu mesele şöyle anlatılmaktadır: "Bir kimsenin ilk mikati ihrâmsız olarak geçip ikinci ihrama kadar gitmesi caizdir. Ancak birinci mîkatte ihrama girmesi müstehabtır.
Ebû Hanife (r.a.)'nin, "Medine'Iilerin dışında her hangi bir kimsenin yolu Medine'den geçecek olursa bu kimsenin Zülhuleyfe'de ihrama girmeden Cuhfe'ye kadar ihrâmsız olarak gidip ihrama Cuhfe'de girmesinde her hangi bir sakınca yoktur. Bununla beraber, Zülhuleyfe'den ihrama girmesi bence daha hoştur." dediği rivayet edilir. Hanefi ulemâsına göre Medine'li bir kimsenin Zülhuleyfe'yi ihrâmsız olarak geçip de Cuhfe'de veya Cuhfe hizasında bir yerde ihrama girmesinde bir sakınca yoktur.
Bir kimse gerek karada ve gerekse denizde iki mrkat arasından geçen bir yol takip edecek olursa, Hanefîlere göre, bu kimse kendi kanâatine göre bu iki mikatten herhangi birisinin hizasına geldiğini anlayınca ihrama girer. Birinci mîkâtın hizasına gelince ihrama girmeyip, ikinci mikatin hizasında ihrama girmesinde bir sakınca yoktur. Ancak Mekke'ye en uzak olan mîkatten ihrama girmesi daha faziletlidir. Mâliki mezhebinin de meşhur olan görüşü budur. Şafiî ulemâsına göre de en sahih olan görüş budur.
Metinde geçen "Hac veya umre maksadıyla buralara uğrayan kimseler" sözünün zahiri, mîkate uğrayan bir kimsenin ihrama girmesi için bu yolculuğa Mekke'ye hac ve umre niyetiyle çıkmış olması gerektiğini, şayet böyle bir niyeti yoksa ihrama girmesi icab etmediğini ifâde etmektedir. Meselâ hac veya umre niyeti olmaksızın Zülhuleyfe'yi ihrâmsız olarak geçen bir kimse Hareme yaklaşırken hac veya umre yapmak isterse, hemen bulunduğu yerde ihrama girer, bulunduğu yere kadar ihrâmsız olarak geldiğinden dolayı üzerine kurban kesmek de gerekmez. Abdullah b. Ömer'le, Abdullah b. Abbâs, bu görüşte oldukları gibi İmâm Şafiî'nin iki kavlinden sonuncusu da böyledir.
İmâm Evzâî, Ahmed, Ebû Hanife, İshâk ve ulemânın büyük çoğunluğu ise, bu kimsenin geri dönerek mikatten ihrama girmesi lâzım geldiğini, aksi takdirde bir kurban kesmesi gerektiği, çünkü gerek hac niyetiyle olsun gerekse başka bir niyetle oisun mîkatlere uğrayan kimselerin ihrama girmeden geçemeyecekleri, geçerlerse günahkâr olacakları görüşündedirler. Çünkü İbn Ebî Şeybe'nin ve Taberânî'nin İbn Abbâs'dan rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.), "Mîkat ihrâmsız olarak geçilemez" buyurmuştur. İmâm Şafiî, el-beyhakî ve İbn Ebî Şeybe'nin Câbir b.Zeyd'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte de; "İbn Abbâs'ın mîkatı ihrâmsız olarak geçen bir kimseyi —ihrama girmek üzere mîkata— geri çevirdiği" ifâde edilmektedir.
İshak b. Râhûye'nin rivayet ettiği bir hadiste de Hz. İbn Abbâs'ın "Bir kimse eğer ihrâmsız olarak mîkatı geçerek Mekke'ye kadar gelecek olursa, geri dönüp mikatten ihrama girer. Mikate döndüğü takdirde haccın vaktinin geçeceğinden korkarsa, bulunduğu yerden ihrama girer. Fakat üzerine dem lâzım gelir."[129] dediği ifâde edilmektedir. Bu hadislerin lâfızları "mîkatleri ihrâmsız olarak geçmenin caiz olmadığını" ifâde etmektedirler. Metinde geçen "hac veya umre maksadıyla buralara uğrayan kimseler" sözünün Hz. Peygambere ait olmayıp râviye ait bir söz olması ihtimâli vardır. "Peygamber (s.a.)'in Mekke'nin fethi günün başında siyah bir sarıkla ve ihrâmsız olarak Mekke'ye girdiğini"[130] ifâde eden Câbir hadisi ise, Rasûl-i Ekrem'le ilgili özel ve geçici bir durumdur. Harp sebebiyle belli bir süre devam etmiş ve sonra bu izin sona ermiştir. "Mekke haram kılınmıştır. Benden önce hiçbir kimseye helâl kılınmadığı gibi benden sonra hiçbir kimseye de helâl kılınmayacaktır. Ancak bana bir günün sadece bir saatinde helâl kılındı, sonra yine eski haramlığına döndü."[131] mealindeki hadis-i şerif bu gerçeği çok açık bir şekilde ifade etmektedir.
Yolu mîkate uğrayan kimselerin durumu böyle. Memleketi mîkat mahalli ile Mekke arasında bulunan kimselere gelince; Mekke'ye girişleri için ihrama lüzum yoktur. Çünkü bunlar Mekke'ye veya Hareme sık sık girmek durumunda olduklarından, Mekke'ye her girişlerinde ihrama girmeleri halinde ömürlerinin büyük bir kısmı ihramh olarak geçer ki, bunda zorluk vardır. Allah Teâlâ ise, "Allah ğrunda (nasıl savaşmak lazımsa öylece) hakkıyle cihâd edin. Sizi o seçti. Din işlerinde üzerinize hiçbir güçlük de yüklemedi."[132] ayet-i kerimesi ile müminlerden zorluğu kaldırmıştır.
Hanefî ulemâsından Aynî bu konuda şunları söylemektedir. "İmâm Ebû Hanîfe (r.a.) hazretlerine göre bir kimse Mekke'ye girme kasdıyla ihramsız olarak mikatı geçemeyeceği gibi, Mekke'ye girmek kasdı olmadan da ihramsız olarak geçemez. İmâm Kurtubî de hac yapmak niyetiyle olmadığı halde Mekke'ye girmek isteyen bir kimse hakkında Mâliki ulemasının ihtilâf ettiklerini fakat konumuzu teşkil eden hadisin mîkatleri geçerken ihrama girmenin sadece hac veya umre yapmak niyetinde olanlar için gerektiğine açıkça delâlet ettiğini, Ebu Mus'ab ile İmâm Zührî'nin de bu görüşte olduğunu söylemektedir."[133]
Aynî daha sonra Hanbelî ulemasından İbn Kudâme'nin bu mevzûdaki görüşlerini şu şekilde özetliyor: "Hac veya umre niyeti olmadan, mîkati ihramsız olarak geçen kimseler iki sınıftır:
1. Mekke'ye girmek niyetinde olmayan, fakat bir ihtiyacı için mîkati geçip Harem sınırları içerisine girmeyen kimselerdir. Bunlara mîkati geçmek için ihram gerekmez ve ihramı terkettikleri için üzerlerine bir ceza da lâzım gelmez. Bu meselede ulema arasında görüş birliği vardır. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) iki kerre Zülhuleyfe'yi ihramsız olarak geçmiş ve Bedr'e kadar varmıştır. Kendisi ihrama girmediği gibi beraberinde bulunan ashâb-ı kiramdan da ihrama giren olamamıştır. Bu şekilde mîkati geçen bir kimsenin daha sonra hac için ihrama girmesi icâb ederse, ihram için mîkata kadar gitmesi gerekmez, bulunduğu yerden ihrama girer. İmâm Mâlik, Sevrî, Şafiî, Hanefîlerden imâm Muhammed ve Ebû Yûsuf (r.a.) da bu görüştedir.
İbnu'l-Münzir'in naklettiğine göre, İmâm Ahmed ile İshâk hac niyeti olmaksızın Zülhuleyfe'yi ihrâmsız olarak geçen bir kimsenin daha sonra hac etmek isteyince ihrama girmek için tekrar Zülhuleyfe'ye gitmesi gerektiği görüşündedirler.
2. Harem içerisine girmek maksadıyla mîkatten geçenlerdir. Bunlar üç kısımdır. Bu uç kısımdan biri de Mübâh bir savaştan veya korkudan veya odun, erzak taşıyıcılığı gibi bir ihtiyâçtan dolayı sık sık Hareme girmek mecburiyetinde kalanlardır ki, bunlara mikatten geçmeleri için ihram gerekmez..."[134]

Hanefî mezhebinin bu konudaki görüşünü İmâm Ekmelüddin Muhammed b. Mahmûd el-Bâbertî, şu manaya gelen lâfızlarla ifâde etmektedir.
"Mekke'ye girmek kasdı olan kimse ihrâmsız mîkati geçemez. Çünkü Beytullah ta'zime şâyân şerefli bir yer olduğundan ona evvelâ bir kale kılındı ki Mekke şehridir. Bu kaleye de, koruluk kılındı ki, yukarıda hu-dudları çizilen Haramdır. Bu harem'a da, bir kale konuldu ki, o da mikatlerdir. Tâ ki, Beyt'e gelmek isteyenler O'na saygı ve ta'zim ederek ancak ihram ile gelebilsinler. O halde kaide şudur ki; kim, sadece bir mikati geçmek niyetinde olup (Mekke'ye girmek niyetinde değilse,) ihrâmsız geçmesi helâl olur. Fakat ikisini yani mîkati, sonra da Harem hududunu geçmek dilerse helâl olmaz. Binâenaleyh bir kimse hac veya umre niyetiyle gelirse veyahut Mekke'ye bir ihtiyaç dolayısı ile girmek kasdederse onun ihrâmsız girmesi caiz olmaz. Çünkü o kimse, mîkati olan beş mikatten birisini, sonra da içerideki ikinci derecede mikât sayılan Harem hududunu geçmeyi tasarlamıştır. Binâenaleyh âfâkî olan yani Hicaz'da mîkat dâhilinde oturmayan kimsenin ihrâmsız girebilmesi için çâre, Mekke'ye değil mîkat dâhilinde bir köy veya şehre gitmeyi kasdeylemesidir. O takdirde ihrâmsız mîkati geçmesi caiz olur. Çünkü bu niyeti ile bir mikati geçmeyi kasdetmiştir.[135] Yine Hanefi alimlerinden Mevsilî de bu konuda şunları söylüyor:
"Mekke'ye girmeyi murad etmeksizin mîkati ihrâmsız geçene birşey lâzım gelmez. Çünkü İhram Allah'ın şereflendirdiği Mekke'ye ta'zim için konmuştur. Mîkat ile Mekke arasındaki köyler ve şehirlere ta'zim vacip değildir. Bu sebeple Mîkat dahilindeki bir şehre veya köye gitmek için Mîkatı ihrâmsız geçen kimse, vardığı o şehir halkından sayılır. Daha sonra Mekke'ye hac veya umre niyeti olmaksızın başka bir sebeple gitmek ihtiyacı belirirse ihrâmsız olarak gidebilir."[136]
Metinde geçen "Mekke'ye bundan daha yakın olanlar" sözünden maksat, memleketi bu mîkatlerden biri ile Mekke arasında olan kimselerdir. Bu kimseler, ihrama kendi memleketlerinden girerler. İhrama girmek için mîkate gitmeleri gerekmez. Bunlar için bulundukları şehrin veya köyün Kabe'ye en uzak olan kenarından ihrama girmek daha faziletlidir. İhrama mikatten giren kimselerin de ihrama mikatm Mekke'ye en uzak olan tarafından girmeleri daha faziletlidir. Çadırda yaşayan bedeviler için de aynı durum söz konusudur. Bir vadide yaşayan kimseler ise, vadinin her iki tarafından da ihrâmlı olarak geçerler. İhram için tayin edilen bu yerleri ihrâmsız olarak geçen kimselerin geri dönüp kendileri için tayin edilen yerden ihrama girmeleri gerekir. Yoksa günâh işlemiş olurlar ve üzerlerine kurban lâzım gelir. Bu mîkatlerden birisi ile Mekke arasında bulunan bir evde veya çadırda yaşayan bir kimse ise, kendi evinden veya çadırından ihrama girer. Bütün bu ifâdelerden anlaşılıyor ki, mîkat ile Mekke arasındaki yerleşim bölgelerinde oturan kimseler hac etmek için veya hac ile birlikte umre yapmak için bulundukları yerlerden ihrama girerler. Fakat ileride umre ile ilgili hadisler dolayısıyla açıklayacağımız gibi umre için ihrama gireceklerin de Harem hududları dışına çıkmaları gerekir.[137]

Bazı Hükümler

1. Hac veya umre yapmak isteyen bir kimsenin, yolu üzerinde bulunan bir mıkatı ihrâmsız olarak geçmesi caiz değildir. Bu mevzuda ulemâ arasında görüş birliği vardır.
2. Mîk'ate varmadan ihrama girmek caizdir.
3. Hac yolculuğuna çıkan bir kimsenin yolu hangi mîkate uğrarsa, oradan ihrâmâ girer.Bu mikâtin başka memleketler için ta'yin edilmiş olması zarar vermez.
4. Mikatlerden herhangi birisi ile Mekke arasında ikâmet eden bir kimse hac için bulunduğu yerden ihrama girer.
5. Mekke'Iilerin hac için ta'yin edilen mikatleri Mekke'dir. Fakat umre yapmak istedikleri zaman ihrama girmek için harem hududları dışına çıkmaları gerekir. Çünkü Hz. Peygamber, Hz. Âişe umre yapmak istediği zaman, kayınbiraderi Abdurrahman'a, Âişe'yi Ten'îm'e götürmesini ve oradan ihrama girmesini sağlamasını emretti.[138]

1739. ...Âişe (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Zâtu Irk'i, Irak halkı için, ihrama girme yeri (mîkat) olarak ta'yin etti.[139]

Açıklama

Zâtu Irk, Mekke'nin kuzey-batısına düşen bir dağ eteği yahut tepedir. Onunla Mekke arasında altı, yahut da dört millik bir mesafe vardır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre Resûl-i Ekrem (s.a.) sağlığında burayı Iraklılar için ihram yeri olarak ta'yin etmiştir. Âta b. Ebî Rebâh da bu görüştedir. Nitekim, Beyhâkî'nin İbn Cüreyc vasıtasıyla rivayet ettiği bir hadiste Atâ'nın şöyle dediği ifâde ediliyor: "Resûlullah (s.a.) ihrama girme yeri olarak Medine'liler için Zülhuleyfe'yi, mağrib halkı için Cuhfe'yi, maşrık halkı için de Zât-u Irk'ı ta'yin etti." yine Beyhâkî'nin Câbir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de "Rasûlullah (s.a.) Medinelilere Zülhuleyfe'yi, Şamlılara Cuhfe'yi, Tihamelilerle Yemenlilere de Yelemlem'i, Tâiflilere Karn'ı, Iraklılara da Zât-u Irk'ı mikât olarak ta'yin etti".
Nitekim Müslim'in İbn Cüreyc'den rivayet ettiği "İbn Cüreyc dedi ki: Bana Ebuz-Zubeyr haber verdi. O da Câbir b. Abdullal (r.a.)'a ihram yeri sorulurken işitmiş. Hz. Peygamber buyurmuş ki;
"Medine'lilerin ihram yeri Zülhuleyfe'dîr, öteki yoldan Cuhfe'dir. Iraklıların ihram yeri Zâtu Irk, Necid'lilerin ihram yeri Zâtı Karn, Yemenlilerin ihram yeri de Yelemlem'den muteberdir." [140] anlamındaki hadis de bunu te'yid etmektedir. Hanefî ulemâsından Tahâvî'nin Câbir'den rivayet ettiği: "Rasûlullah (s.a.) Medineliler için Zulhuleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi, Necidliler için Kar'ı, Yemen'liler için Yelemlem'i, Iraklılar için de Zât-ı Irk'ı ihram yeri olarak ta'yin etti" anlamındaki hadis-i şerif de[141] bu gerçeği ifâde etmektedir. Yine Tahâvî'nin Hilâl b. Zeyd'den tahric ettiği hadis-i şerifde şu manaya gelmektedir:
"Enes b. Mâlik, Resûlullah (s.a.)'i Medine'liler için Zülhuleyfe'yi, Şam'hlar için Cuhfe'yi, Basra'lılar için Zat-ı Irk'ı

Medâinliler için de Akîk'i ihram yeri olarak tayin ederken işittiğini söylemiştir."[142] Bu konuda Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu anlamdadır: "Hz. Ömer zamanında Basra ve Küfe şehirleri kurulup da müslümanlar çoğalınca, Ömer (r.a.)'e gelip:
Ya emîrelmü'minin! Rasûlullah (s.a.) Necidlilere Karn'ı ihram yeri olarak ta'yin etti. Burası bizim yolumuzdan sapadır. Bizim Karn'dan ihrama girmemiz bize çok güçlük veriyor; diye şikâyet etmişlerdi. Hz. Ömer bunlara:
Öyle ise siz bakınız Karn-i menâzilin hizasına düşen ve size sapa olmayan bir yeri kendinize mîkat seçiniz; buyurup bunlara ihram yeri olarak Zâtu Irk'ı ta'yin etti."[143]
İmâm-ı Şafiî'nin Tâvûs'dan rivayet ettiği bir haberde de; "Rasûl-i Ekrem'in hiç bir zaman Zâtu Irk'ı Irak'lıların mıkati olarak ta'yin etmediği ve Rasûl-i Ekrem'in hayatında Irak'lıların müslümanhğı kabul etmedikleri" ifâde ediliyor.[144] Buhârî'nin rivayet ettiği Ömer Hadisi[145] ile İmâm Şafiî'nin Tâvûs'tan rivayet ettiği hadis[146] Zâtu Irk'ın Iraklıların mî-kati olduğuna dâir Hz. Peygambere kadar ulaşan bir hadisin bulunmadığını ifâde etmektedirler. Nitekim, Câbir b. Zeyd, Tavus, Muhammed b. Şîrîn, Gazzâlî, er-Râfiî ve en-Nevevîde bu görüştedir.
Ancak gerçek şudur ki, Zâtu Irk'ın Hz.Peygamber tarafından ihram yeri olarak ta'yin edildiğine dâir bir çok merfû hadis vardır. Hafız İbn Hacer'in de dediği gibi, her ne kadar bu hadislerin bir kısmının sıhhati tenkide uğramışsa da, bu mevzûdaki diğer hadisler bunları takviye ettiğinde söz konusu tenkitlerin bir değeri kalmamıştır. Bu konuda Şevkânî Neylu'l-Evtâr' isimli eserinde şunları söylemektedir: " Hz. Âişe'nin rivayet ettiği bu hadisin sıhhati hakkında Ebû Dâvûd, görüşünü bildirmemiş, sükût etmiştir. Münzirî de sükûtu tercih etmiştir.Telhîs'de bu hadisle ilgili olarak şu görüşlere yer verilmiştir: Bu hadisi Hz. Âişe'den el-Kasım rivayet etti. Eflâh'tan rivayet eden râvisi sadece el-Muâfi b. İmrân'dır. Ef-lâh'tan rivayet eden başka bir râvi yoktur. Başka bir ifadeyle "el'Muâfî bu hadisi Eflâh'tan rivayet etmekte |teferrüdl etmiştir. Bununla beraber hadisin zayıf olduğu söylenemez. Çünkü el-Muâfi güvenilir bir râvîdir.
Bu mevzuda, Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği hadisin[147] Hz. Peygambere kadar ulaşan merfû bir hadis olup olmadığı şüphelidir. Ebû Avâne'-nin Müstahrec'inde rivayet ettiği hadis de böyledir. Fakat İmâm Ahmet ile İbn Mâce' ıin bu konudaki rivayet ettikleri haldisin[148] merfû olduğu kesindir. Hernekadar Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadisin[149] senedinde zayıf bir râvi sayılan İbn Lehîa İbn Mâce'nin senedindede rivayetlerine güvenilmeyen İbrahim İbn Yezid varsada. Bu konuda Ebû Dâvûd, el-Hâris b. es-Sehmî'den (1742 numaralı hadis); Tahâvî, Enes'den[150] İbn Abdilber, İbn Abbâs'tan ve İmâm Ahmed, Abdullah b. Ömer'den gelen hadisler rivayet etmiştir.[151] Gerçi Ahmed b. Hanbel'in senedinde Haccâc b. Ertâd bulunmakta ise de, hadislerin hepsi birbirini takviye ettiğinden zayıflıktan kurtulup "hasen li gayrihî" derecesine ulaşmaktadırlar. Ve neticede, İbn Huzeyme'nin "Zât-u Irk hakkında bir takım haberler varsa da, bu haberlerin hadis ulemâsı yanında hiç bir değeri yoktur," demesinin bir değeri kalmadığı gibi, İbn-u'1-Munzir'in, "Biz, Zât-u Irk hakkında sabit olmuş bir hadise rastlayamadık" şeklindeki sözünün de, bir değeri kalmamıştır. Bazı kimseler, "Hz. Peygamber'in sağlığında daha Irak fethedilmemişti ki, Zâtu Irk Hz. Peygamber tarafından Iraklıların ihram yeri olarak ta'yin edilmiş olsun"[152] diyerek, Zâtu Irk'm Hz, Peygamber tarafından Irak'lıların mîkati olarak ta'yin edildiğini ifâde eden hadislerin sıhhatli olamayacağını söylemişlerse de, İbn Abdilber; "Rasûl-İ Ekrem, ileride yapılacak fetihleri daha önceden bildiği için, bir çok nahiyelerin mîkatlerini daha o nahiyeler fethedilmeden tayin ettiğini, Şam'ın mikati olan Cuhfe'yi de, bu şekilde daha Şam fethedilmeden ta'yin ettiğini, binâenaleyh, Irak'ın mikati olan Zâtu Irk'ı da, daha Irak'ın fethinden evvel tayin etmesinin mümkün olacağını" söyleyerek bu hadislere yöneltilen tenkitleri gaflet olarak nitelendirmiştir."[153] Hanefî imamlarından Ta-havî de bu konuda aynen İbn Abdilber gibi düşünmektedir. Hatta İbn Abdilber, "Zâtu Irk'ın Irak'lıların, mîkati olduğunda ulemânın görüş birliğine vardığını" söylüyor. Fakat gerçek olan şu ki, ulemâdan Tâvûs, İbn Sîrin, Câbir b. Zeyd "Iraklıların mikati bulunmadığı ve fangi mîkate uğrarlarsa oradan veya onun hizasından ihrama girmeleri gerektiği" görüşündedirler.[154]

1740. ...İbn Abbâs (r.a.)dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) maşrik halkı için "Akîk"i mîkat ta'yin etti.[155]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Peygamber (s.a.)in Iraklıların ihram yeri olarak Akîk'i ta'yin ettiği ifade ediliyor. Esasen "Akîk", dereye sel sularının aktığı sel yatağına denir. "Vadi" anlamında, da kullanılır. Firûzâbâdî'nin beyânına göre, "Akîk, Medine'de, Yemâ-me'de, Tâif'de Tihâme'de ve Necd ülkesinde bir yerin adıdır. Bunlardan başka aynı isimle anılan altı yer daha vardır.[156] Buradaki Akîk'den maksat Iraklıların ihram yeri olarak bilinen Zâtu Irk ile Irak arasında kalan, Irak'a yaklaşık olarak bir konaklık mesafede bulunan bir yerdir. Bir önceki hadis-i şerifte Iraklıların mîkati olarak Zâtu Irk'ın ta'yin edildiği ifade edildiği halde burada "Iraklıların mîkat yeri olarak Akîk ta'yin edildi denilmesi bu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü gerçekte bu iki ifade arasında bir fark yoktur. Çünkü Iraklıların ihrama Zâtu Irk'tan girmeleri farzdır. Zâtu Irk'ı ihramsız olarak geçmeleri haramdır. Zâtu Irk'dan biraz daha geride bulunan Akîk'den ihrama girmeleri ise, müstehabdır. Çünkü "Akîk" Mekke'ye Zâtu Irk'dan daha uzaktır. Yahutda daha önceleri Zâtu Irk bugünkü Akîk denilen yerde bulunduğu için vaktiyle buraya Zâtu Irkda deniyordu. Daha sonra Zâtu Irk'ın bugünkü yerine kaldırılmış olması ve Iraklıların ihrama farz olarak girecekleri noktanın Akîk olarak belirlenmiş olduğu da düşünülebilir. Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki; Akîk ile Zatu Irk bir biribirlerinden farklı iki ayrı yer değildir, aksine bir yerin Irak'a yakın tarafını "Akik" Mekke'ye yakın tarafını da Zâtu Irk teşkil etmektedir. Nitekim Sa'îd b. Cübeyr'in, Zâtu Irk'tan ihrama girmek isteyen bir adamı görünce o adamın elinden tutup Akîk vadisinin öbür kıyısında bulunan mezarlığa getirerek "Burası birinci Zâtu Irk'dır," dediği rivayet edilir. Ayrıca Zâtu Irk'ın Iraklılardan Basra halkı için, Akîk'in de Medâyin halkı için ihram yeri olarak ta'yin edilmiş olması da mümkündür. Nitekim Tahâvı'nin rivayet ettiği bir hadiste "Enes b. Mâlik'in Resûl-i Ekrem (s.a.)'i Zülhuleyfe'yi Medineliler için, Cuhfe'yi Şamlılar için, Zâtu Irk'ı Basralılar için, Akîk'i de, Medâyinliler için ihram yeri olarak ta'yin ederken işittiği" ifâde

edilmektedir.[157]
Bununla beraber, konumuzu teşkil eden ve "Akîk"in Iraklıların ihram yeri olarak ta'yin edildiğini ifâde eden Ebû Dâvûd hadisi zayıftır. Çünkü bu hadisi Muhammed b. Ali'den rivayet eden tek râvi, Yezîd b. Ebû Ziyâd'dır. O da güvenilir bir kimse değildir. İmâm Nevevî, Şerhu'l-Mühezzeb isimli eserinde bu hadisle ilgili olarak, "bu hadisi Yezid b. Ebî Ziyâd rivayet etmiştir. Yezid'in zayıf bir râvi olduğunda, hadis âlimleri ittifak etmişlerdir. Binâenaleyh İmâm Tirmizî'nin bu hadis hakkında "hasendir" demesi, doğru değildir." der.[158] Hattâbî de, Iraklıların mi-kati konusunda en sağlam haberin "Irak fethedildikten sonra Hz.Ömer'in Zâtu Irk'ı Irak'lıların ihram yeri olarak tayin ettiğini" bildiren haber olduğunu ve Şafiî'ye göre Irak'lıların ihrama Akîk'ten girmeleri müstehab olduğunu, eğer Zatu Irk'tan girecek olurlarsa, bunun da kâfi geleceğini, kendi zamanına gelinceye kadar müslümanların İmâm Şafiî'nin bu görüşüyle amel edegeldiklerini söylemektedir.
Bundan önceki hadiste de ifâde ettiğimiz gibi her ne kadar Zâtu Irk'ın Irak'lıların mikati olduğunu ifâde eden hadisler zayıfsa da, birbirilerini takviye ettiklerinden zayıf derecesinden kurtulup hasen liğayrihı mertebesine yükselmişlerdir. Ancak, "eğer Zâtu Irk'ın Irak'lıların mikati olduğuna dâir sağlam bir hadis bulunsaydı Hz. Ömer, ictihâd edip de Zâtu Irk'ı tekrar Iraklıların mîkati olarak ta'yin etmeye lüzum görmezdi" diye itiraz edilirse de Tahâvî'nin dediği gibi ona şu şekilde cevap verilebilir: "Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in, Zâtu Irk'ı Iraklıların mikati olarak ta'yin ettiğini duymadığı için bu mevzuda ictihâd etme lüzumunu duymuş ve içtihadında da, Hz. Peygamber'in tesbitine isabet etmiş olabilir."[159]

1741. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlullah (s.a.)'i, "Kim hac veya umre için Mescid-i Aksa'dan ihrama girip Mecsid-i Harâm'a kadar (ihramda) kalırsa onun geçmiş ve gelecek günah(lar)ı bağışlanır," veyahutta "Onun için cennet(e girmek) kesinleşmiştir." buyururken işitmiştir.[160]
(Râvi) Abdullah, (Yahya b. Ebî Sûfyan'ın) bu iki (cümle) den hangisini söylediğinde şüpheye düşmüştür.
Ebû Dâvûd dediki: Allah Vekî'e rahmet etsin. Beytul-Makdis'den ihrama girdi. Yani Mekke'ye kadar (ihramda kaldı.)[161]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mîkate varmadan evvel ihrama girmenin mikata girmekten daha faziletli olduğunu söyleyen ulemânın delilidir.
Bilindiği gibi ulemâ hac etmek isteyen bir kimsenin evinde mi, yoksa mik'atta mı ihrama girmesinin daha faziletli olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
İmâm Mâlik, îmâm Ahmet ve İshâk'a göre mîkatlerde ihrama girmek bir ruhsattır. Herkesin evinde ihrama girmesi efdaldir. Delilleri, ashâb-ı kiram'ın fiilleridir.
Sahabeden İbn Abbâs, İbn Mes'ud, İbn Ömer (r.a.) hazeratı ile başkaları mîkata varmadan ihrama girmişlerdir. Onlar sünneti elbette herkesten iyi bilirler. Zahirîlerin kaidelerine göre ihramın ancak mik'atta giyilmesi icâb eder.
İbn Abdilberr, İmâm Mâlik'in mîkatten evvel ihrama girmeyi kerih gördüğünü söylemiştir. Zira ashâb-ı kirâm'dan, Ömer (r.a.), İmran b. Husayn (r.a.)'in Basra'dan ihrama girmesini, Osman b. Affan (r.a.) dahi Hz. Abdullah b. Âmir'in mîkatten önce ihrama girmesini tasvip etmemişlerdir.
Buhârî'nin ta'likine göre Hz. Osman, Horasan'dan, Kirmân'dan; Hasan el-Basrî ile Atâ'dahi uzak yerlerden ihrama girmeyi kerih görmüşlerdir.
İbn Bezîza bu hususta ulemâdan üç kavil nakledildiğini söyler. Birinci kavle göre, mîkat dışında ihrama girmek mutlak surette her yerde caizdir.
İkinci kavle göre, mikat dışındaki her yerde mutlak surette mekruhtur.
Üçüncü kavle göre, uzak yerlerde caiz, yakın yerlerde caiz değildir.
İmâm A'zam ile İmâm Şafii: "İktidarı olan kimsenin bu mîkatlardan evvel ihrama girmesi efdaldir" demişlerdir.
Hz. Ali, İbn Mes'ûd İmran b. Husayn, İbn Abbas ve îbn Ömer hazeratının mîkatlara uzak yerlerde ihrama girdikleri sahih rivayetlerle sabit olmuştur.[162]

1742. ...el-Hâris b. Amr-es-Sehmi demiştir ki, Resûlullah (s.a.) Minâ'da ya da Arafat'ta iken yanına varmıştım; halk etrafına toplanmıştı. Araplar geliyorlardı, yüzünü görünce "Bu mübarek yüzdür" diyorlardı. O gün Resûlullah (s.a.) Zâtu Irk'ı Iraklılara mik'at tayin etti.[163]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif Zâtu Irk denilen yerin bizzat Hz.Peygamber tarafından Iraklıların ihram yeri olarak ta'yin edildiğim kabul eden ulemânın görüşünü te'yid eden ve "Zâtu Irk'ın Iraklıların ihram yeri olarak Hz. Peygamber tarafından ta'yin edildiğine dair sağlam bir haber yoktur." diyenlerin aleyhine olan bir delildir. Ancak Münziri'nin beyânına göre, Beyhakî "bu hadisin senedinde kimliği meçhul bir kimse bulunmaktadır." demiştir. Beyhakî'nin bu beyanına göre bu hadis zayıftır. Fakat bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bu mevzudaki zayıf hadisler hep biribirini takviye ettiği için zayıflıktan kurtulup hasen liğayrihî derecesine yükselmektedirler.[164]

9. Kadın Hayızlı İken Hac İçin İhrama Girebilir

1743. ...Âişe (r.an'ha) den; demiştir ki: Esma bint Umeys, (Zulhuleyfe'de) ağacın altında Muhammed b. Ebî Bekr'i doğurdu da, Resûlullah (s.a.) Ebû Bekr'den (Esma'mn) yıkanmasını ve ihrama girmesini istedi.[165]

Açıklama

Nifas: Çocuk doğurmak ve doğum sonrası gelen kan manalarını ifâde eder; hayz manasına dahi kullanılır.
Hadisin bir rivayetinde Hz. Esmâ'nın ağacın yanında, diğer rivayetinde Zülhuleyfe'de, başka bir rivayetinde Beydâ'da doğurduğu bildiriliyor. Bunlar birbirine yakın yerlerdir. Ağaç Zulhuleyfe'dedir. Beydâ, Zulhuley-fe'nin kenanndadır.
Kadı İyaz: "İhtimal Hz. Esma, göze görünmemek için Beydâ kenarına inmiştir; Peygamber (s.a.)in konakladığı yer Zülhuleyfe'de idi; orada gecelemiş orada ihrama girmişti..." diyor.
Hadis-i şerif, nifaslı ve hayızh kadınların ihrama girebileceklerine delildir. Bunların ihram için yıkanmaları Hanefîlerle Şâfiilere ve cumhur-ı ulemaya göre müstehap, zahirîlerle Hasan el-Basrî'ye göre vacibdir.
Hayz ve nifaslı kadınlar tavafla iki rekât tavaf namazından maada bütün hac fiillerini yapabilirler. Çünkü peygamber (s.a.): "Hacıların yaptığı her şeyi yap; yalnız tavaf etme" buyurmuştur.
Bu hadis iki rekât tavaf namazının sünnet olduğuna delildir. Zira Hz. Esma bu namazı kılmamıştır.[166] Ayrıca bu hadis gerek hac ve gerekse umre yapmak isteyen kimseler için gusletmenin müstehap olduğunu, bu konuda kadının hayızh veya nifaslı olup olmaması arasında da bir fark bulunmadığını ifade etmektedir. Çünkü buradaki guslden maksat, maddi temizliktir. Bu bakımdan suyun bulunmaması veya suyu kullanmaktan aciz kalınması halinde yapılacak teyemmüm de guslün yerini tutmaz. Zira teyemmüm manevî pisliği giderirse de maddi pisliği gidermez. Bu meselede ulemâ görüş birliğindedir.[167]

1744. ...İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre, peygamber (s.a.);
"Hayizlı ve nifash (kadınlar) ihram yerine geldikleri zaman gusl edip, ihrama girerler ve Beyt'i tavafın dışında bütün hac ibadetlerini yerine getirirler" buyurmuştur.
(Bu hadisi Ebû Davud'a rivayet eden iki ravî'den biri olan) Ebû Ma'mer rivayetine "temiz oluncaya kadar" sözünü de eklemiştir. (Diğer ravf) İbn İsa ise, (hadisin senedinde sadece) "A ta'dan Oda İbn Abbas'dan" diyerek Mücâhidle İkrime'den bahsetmediği gibi) "Beyt'i tavaf etmenin dışında kalan hac ibadetlerini (yerine getir" şeklinde) rivayet etmiştir.[168]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften "hayızlı veya nifaslı oldukları için hades-i ekberden kurtulamayan kadınların, gusletmek suretiyle manevî temizliğine kavuşan kimselere benzemek gayesiyle onlar gibi gusletmesinin müstehab olduğu ve ha-yızlı veya nifash bir kadının hac veya umre için ihrama girmesinin sahih olduğu" anlaşılmaktadır. Hadis âlimlerinden Hattâbî bu konuda şunları söylüyor: "Bu hadis-i şerifte nakıs olan kimselerin kemâl ve fazilet sahiplerine benzemek ve onların mertebesine ve sevabına erişmek ümit ve arzusuyla onları taklit etmelerinin müstehap olduğu ifâde edilmektedir. Hayız-h veya nifash bir kadının guslederek hadesden kurtulması mümkün olmadığı halde gusletmesi ancak, hayızsız ve nifassız olan ve gusleden kadınlara benzemek arzusundan ve içinde bulunduğu zaman mekâna saygıdan başka bir şekilde açıklanamaz." Ayrıca bu hadis şu hükümlere de delâlet etmektedir:
1. Ulemâ bu hadise bakarak ihrama girmek isteyen bir kimsenin ihramdan önce gusledeceği konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ulemânın büyük çoğunluğu bu guslün müstehab olduğuna hükmetmişlerdir. Hasan el-Basrî (r.a.) ile Zâhiriyye ulemâsından başka farz olduğunu söyleyen olmamıştır.
2. Hayızlı ve nifaslı kadının, Kâbe-i Muazzama'yi tavaf ile iki rekât tavaf namazı dışında bütün hac amellerini yapması gerekir,
3. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre tavaftan sonra abdesti bozulan kimsenin sa'y için tekrar abdest alması şart değildir. Hasan el-Basrî ile bazı Hanbelî ulemâsının dışında sa'y için abdestin farz olduğunu söyleyen olmamıştır. Bunlar sa'yı tavafa benzettikleri için sa'y için de şart olduğuna hükmetmişlerdir.
Fakat ulemânın büyük çoğunluğuna göre tavaftan önce hayız veya nifâs gören bir kadının abdestsizlik ve gusülsüzlükten temizlenip de tavaf etmedikçe sa'y yapması yasaklanmıştır. Çünkü sa'yin sahih olması için sa'ydenönce,kâmil bir tavafın yapılmış olması şarttır. Bilindiği gibi tavafın kâmil olması abdestsizlikten ve gusülsüzlükten temizlenmiş olarak yapılması demektir. Nitekim, İbn Ebî Şeybe'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği Âişe (r.a.) ihrâmlı iken şerefte hayız görmeye başlayınca O'na Hz. Peygamber:
"Temizleninceye kadar bir hacının yapacağı hac fiillerinin hepsini yap, fakat tavaf ile sa'yı yapma! buyurmuştur." anlamındaki hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir. Hafız İbn Hacer, bu hadisin senedinin sahih olduğunu ifâde etmiştir. İmâm Sevrî ile Atâ'ya göre ise, sa'yin sahih olabilmesi için sa'ydan önce tavafın yapılmış olması şart değildir. İmâm Ebû Hanife de, bu görüştedir. Ancak Hz. İmâm'a göre, tavafın sa'ydan önce yapılmaması halinde dem lâzım gelir.
4. Hayızlı ve nifaslı bir kadının tavaf yapması kesinlikle yasaklanmıştır. Aynı şekilde abdestsiz ve gusulsüz olan bir kimsenin de, Beyt'i tavaf etmesi yasaktır. Nitekim, Hâkim'in el-Müstedrek'inde sahih bir senetle İbn Abbâs'tan rivayet ettiği "Tavaf namazın ta kendisidir. Ancak Allah te'âlâ -Namazdan farklı olarak- sizin tavaf esnasında hayırlı şeyler konuşmanıza izin vermiştir" anlamındaki hadis-i şerifte bu gerçeği te'yid etmektedir. Ayrıca bu konuda Tirmizî'nin de rivayet ettiği şöyle bir hadis-i şerif vardır: "Ka'be-i Muazzama'yı tavaf etmek namaz kılmak gibidir. Ancak, -Namazdan farklı olarak- siz tavaf esnasında konuşabilirsiniz."[169] Bu iki hadis-i şerife göre abdestsiz olarak yapılan tavaf sahih değildir. Çünkü bu hadislerde tavaf, konuşmanın dışında aynen namaza benzetilmiştir. Abdestsiz namaz sahih olmadığına göre namazın aynısı olan tavafın da, sahih olmaması gerekmektedir. Binâenaleyh namaz için şart kılınan abdest, setr-i avret gibi şartlar tavaf için de aranmaktadır. Bunlardan birisi, terk edilecek olursa ulemânın büyük çoğunluğuna göre o tavafın da iadesi lâzımdır.

Fakat Hanefî ulemâsına göre, abdestsiz yapılan tavafın iadesi lazım gelir. Şayet iade edilmeyecek olursa, dem lazım gelir. Hanefî ulemâsından bazıları tavaf esnasında abdestin sünnet olduğunu hesâb ederek abdestsiz yapılan bir tavafın iade edilmemesi halinde fıtır miktarı bir sadakanın yeterli olacağını söylemişlerdir.
Ahmet b. Hanbel'den, "Tahâretsiz olarak yapılan tavafın sahih olacağına ve bundan dolayı herhangi bir ceza lazım gelmeyeceğine" dâir de bir rivayet bulunmaktadır. Ebû Sevr ise, abdestsiz olduğunu bilmeden tavaf eden bir kimsenin tavafının sahih olduğunu, fakat abdestsiz olduğunu bile bile tavaf eden kimsenin tavafının sahih olmadığım söylemiştir.
Abdestsiz olarak yapılan tavafın caiz olduğu görüşünde olanlar; tavafı, Arafat'taki vakfeye, sâ'ye ve haccın diğer amellerine kıyas eden kimselerdir. Bu kimselerin kıyâsına göre, sözü geçen bu amellerde abdest şart olmadığına göre bunların benzeri olan tavafta da, şart olmaması gerekir. Fakat konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde geçen "Beyt'i tavafın dışında bütün hac ibâdetlerini yerine getirirler" cümlesi ile, bu hadisin şerhi esnâsında tercümelerini sunmuş olduğumuz hadis-i şerifler, bu kıyasın fâsid bir kıyas olduğunu ve tavaf için taharetin şart kılındığını açıkça ortaya koymaktadırlar.[170]

10. İhrama Girerken Koku Sürünmek

1745. ...Âişe (r.anha) demiştir ki: Ben, Rasûllullah (s.a.)'a ihrama girmesi için ihramdan önce, ihramdan çıkması için de Beyt'i tavaf etmeden önce koku sürdüm."[171]

Açıklama

Hacca niyet eden bir kimseye, kadınla cima, dikişli elbise, kara avcılığı, koku sürünme, tırnak kesme ve benzeri fiiller yasak kılındığından, hacca niyet etmeye "ihram" adı verilmiş. Bu bakımdan metinde geçen "ihrama girme" sözüyle hacca niyet etme mânâsı kasdedilmiştir. Bir başka tabirle ihram; harama girmek, "hılF'de ihramdan çıkmak demektir. İhramdan çıkan bir kimseye ihramh iken haram kılınan şeyler tekrar helal kılındığından ihramdan çıkmaya bu isim verilmiştir.
Metinde geçen "koku sürdüm" sözünden maksat, hacca veya umreye niyet edeceği için bedeninin ve elbisesinin bir kısmına güzel kokulu misk sürdüm demektir. Bu ifade Nesâ î'nin rivayetinde; "Resûlullah'a (s.a.) ihrama girerken ve ihramdan çıkacağı sırada kendi ellerimle güzel koku sürdüm."[172] şeklindedir.
Metindeki "Beyt'i tavaf" kelimesinden maksat "tavaf-ı ifâza" da denilen "tavaf-i ziyâref'tir. Bilindiği gibi hacıların Arafat'tan indikten sonra yaptıkları bu tavaf, haccın rükünlerinden olup bunun dört şavtı her hac edene farzdır. "Akabe cemresi atılıp, kurban kesildikten ve tıraş olunduktan sonra ve tavafı ziyaretten önce her hacı adayı için cinsî münasebetin dışındaki hacla ilgili bütün yasaklar helâl olur. Buna "et'tehallülu'l-evvel = birinci helâl" denir. İşte Hz. Âişe'nin Hz. Peygambere koku sürmesi bu esnada olmuştur.
Müslim'in bir rivayetinde de bu hadis "Ben, Resûlullah (s.a.)'i ihrama girmezden evvel bulabildiğim en güzel koku ile kokulardım, sonra ihrama girerdi."[173] şeklinde geçtiğinden fiili yardımcı fiil olarak kullanıldığı zaman tekrar ifâde edip etmediği ulemâ arasında ihtilâf konusu olmuştur. Bu sebeple bazıları fiilinin yardımcı fiil olarak kullanıldığı zaman tekrar ifade ettiğini söyleyerek bu hadisten "Bir ihram için birkaç defa koku sürünmekte bir sakınca olmadığı" hükmünü çıkarmışlardır. Bazıları da Hz. Âişe'nin, Resûlullah (s.a.)'a bir defaya mahsus olmak üzere Veda Haccı'nda koku sürdüğünü delil getirerek "(dit) fiili yardımcı fiil olarak kullanıldığı zaman tekrar ifade eder" diyenlerin görüşünü reddetmişlerdir. İbn Hâcib birinci görüşü müdafaa ederken, İmâm Fahruddîn Râzî de ikinci görüşü benimsemiştir.
Ehl-i tahkik ulemâdan bazılarına göre tekrar ifade eder. Fakat tekrar ifade etmediğine dair bir karine bulunduğu zaman, tekrar ifade etmediği anlaşılır. Hanefî imamlarından Aynî de bu görüştedir. Bu mevzudaki Müslim hadislerinin bazılarında bu ifadenin "kokulardım" şeklinde geçmesi, fiilinin tekrar ifade ettiğine ve Hz. Âişe'nin resûl-i Ekrem'i ihramdan önce birkaç defa kokulamış olduğuna bir karine teşkil etmektedir.[174]

Bazı Hükümler

1. İhrama girerken güzel koku sürünmek müstehabdır.Kokunun ihram halinde devam etmesi zarar vermez. İmâm Mâlik'in bir kavline göre ihrama girerken koku sürünmek haramdır. İkinci kavline göre fidye vermek icab eder.
Bu konuda Hanefî ulemâsından Bezlu'l-mechûd sahibi Halil Ahmed şunları söylüyor:
"Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise, ihrama girdikten sonra kokusu devam etse bile ihramdan önce vücûda koku sürünmek müstehabdır. Fakat elbiseye sürülen koku üzerinde görüş ayrılığı vardır. Şafiî ve Han-belî ulemasına göre ihramdan sonra kokusu devam etse bile, peştemala koku sürmekte bir sakınca yoktur. Hanefî ulemâsından İmâm Ebû Hanife ile İmâm Ebû Yûsuf, vücuda sürülen koku mevzuunda aynen Şafiî ve Hanbelî ulemâsı gibi düşünüyorlarsa da peştemala sürülen ve kokusu ihramdan sonra da devam eden misk hakkında kendilerinden iki görüş rivayet edilmiştir.
a. Böyle bir kokuyu sürünmek caiz değildir.
b. Bu konuda bedenle elbise arasında bir fark yoktur. Bu itibarla böyle bir kokuyu elbiseye sürünmek müstehabdır.
Hanefî imamlarından Muhammed'e göre ise, böyle bir kokuyu elbiseye veya bedene sürünmek mekruhtur.[175] İmâm Mâlik'in bir kavline göre, ihrama girerken koku sürünmek, haramdır. İkinci kavline göre, fidye vermek icâb eder. Mâlikî ulemâsı bu husustaki görüşlerini şu delillerle ispata çalışmışlardır:
a. Resûlullah (s.a.)'m koku süründükten sonra yıkandığını bildiren hadisler vardır.
b. Medineliler ihrama girerken koku sürünmezlerdi.
c. İhrama girerken koku sürünmek Peygamber (s.a.)'e mahsustur. Fakat diğer mezheplerin uleması bu delillerin hepsine ayrı

ayrı itirazda bulunmuşlardır.[176]
2. Tıraştan sonra daha ihramda iken koku sürünmek helâldir.[177]

1746. ...Âişe (r.a.hâ)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) ihrâmlı iken, (O'nun) saç ayrımındaki misk pırıltısını hâlâ görür gibiyim.[178]

Açıklama

Metinde geçen " =vebîs" kelimesi; parlaklık anlamına gelir. Maksat, misk'in maddesi değil, tesiri ve kokusudur. Ismailî'ye göre ise, bu kelime ile misk'in parıltısı kasdedilmiştir. îsmailî, bu ifadesiyle burada bu kelimeyle misk'in sadece kokusunun değil de, maddesinin de kasdedilmiş olduğunu söylemek istiyor.
Bu hadis-i şerif ihrama girerken koku sürünmenin müstehâb olduğunu ve bu kokunun tesirinin koku ve renginin ihramdan sonra da devam etmesinde bir sakınca bulunmadığını ifâde etmektedir. Nitekim bu konuda ulemânın büyük çoğunluğunun görüşü budur. İmâm Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Züfer, Şafiî, Ahmed, İshâk, Es-Sevrî ve el-Evzaî (r.a.) de bu görüştedir. Hz. Âişe, Sa'd b. Ebî Vakkâs, İbn Abbâs, el-Berâ b. Âzib, Enes b. Mâlik, Ebû Zer, el-Hasen b. Ali, İbnu'lHanefiyye, İbnu'z Zübeyr, Ebû Sa'id el-Hudrî, Ömer b. Abdil-aziz, el-Esved, el-Kâsim, Salim, Hişâm b. Urve, Hârice b. Zeyd ve İbn Cürey gibi sahâbî ve tabiînden bazı ulemanın da aynı görüşte oldukları bilinmektedir. Hanefî fıkıh kitaplarından Bedrayiu's-Sanâyi isimli eserde deniliyor ki: "İhrama girmek isteyen bir kimse, istediği kokuyu sürünebilir. İhramdan önce sürünmüş olduğu bu kokunun maddesi kalacak olsa bile, bir sakıncası olmaz. Nitekim İmâm Ebû Hanife ile Ebû Yûsuf da bu görüştedir. Önceleri İmâm Muhammed de bu görüşte idi. Fakat daha sonra bu görüşünden dönerek ihrama girerken, kokusu ihramdan sonra da devam edecek olan bir kokuyu sürünmenin mekruh olduğunu savunur oldu. Bu görüşünden dönüşünün sebebi kendisine sorulunca, "Ben böyle sürünmek için kokular hazırlayan bir topluma rastladım. Bu işin çirkinliğini anladım. Onun için ihramdan önce tesiri kalıcı olan bir koku sürünmenin mekruh olduğu kanaatine vardım" diye cevâp vermiştir."
Atâ, Sa'îd b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan el-Basrî, ez-Zühri (r.a.)gibi âlimler de ihrama girerken maddesi kalıcı bir kokuyu sürünmenin haram olduğunu söylemişlerdir. Ömer, Osman ve Abdullah b. Ömer (r.a.) de bu görüştedirler.
Mâliki ulemâsına göre ise, maddesi ihramdan sonra da kalıcı olan bir miski ihrama girerken sürünmek haramdır. İhrama girerken böyle bir kokuyu sürünen kimseye fidye lâzım gelir. Eğer ihramdan önce sürülen misk'in rengi ihramdan sonra da kalıcı ise, miski sürünen kimseye fidye lâzım gelip gelmeme konusunda Mâlikî ulemâsından iki görüş rivayet olunmuştur.
a. Kokusunun kalıcı olduğunu bile bile, misk sürünmek mekruhtur, sahibine fidye gerekmez.
b. Böyle bir kokuyu sürünen kimseye fidye lâzım gelir.
Mâlikî ulemâsı bu mevzudaki görüşlerinin doğruluğuna; "Peygamber (s.a.) Ci'râne'deyken yanına bir adam geldi. Bu zât umreye niyet etmişti. Saçını sakalını sarıya boyamış ve bir cübbe giymişti. "-Ya Resûlullah! Ben umreye niyet ettim. Halim gördüğün gibidir." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.)
"Üzerinden cübbeyi çıkar, sarı boyayı da yıka, haccetmiş olsan ne yapacak idiysen umrende de onu yap" buyurdu,"[179] anlamındaki hadis-i şerifle ileride gelecek olan (31) numaralı babın ihtiva ettiği hadis-i şerifleri delil gösterirler.
Mâlikî ulemâsı konumuzu teşkil eden hadis-i şerifi de "her ne kadar bu hadis-i şerifte Âişe (r.anha) Resûl-i ekrem'in başında misk gördüğünden bahsediyorsa da bu misk kokusu ihramdan sonra da kalıcı olan bir misk değildir. Bilâkis, kokusu bir anda kaybolup giden, bir miskdir. Yahutta Resûl-i Ekrem bu miski süründükten sonra yıkanmıştır," şeklinde te'vıl etmişlerdir. Hadis-i şerifi bu şekilde te'vil ederken Buhârî'nin rivayet ettiği şu hadise dayanmışlardır. Hz. Âişe (r.anhâ) dedi ki: "Ben Resûlullah (s.a.)'a misk sürerdim. O da (gece) bütün hanımlarını dolaşırdı. Sabah olunca ihrama girerdi.'[180] Yine Mâlikî ulemâsı diyorlar ki: "Bilindiği gibi bu hadis~i şerifte geçen "dolaşırdı" kelimesi "cima ederdi" anlamına-dır. Resûl-i Ekremin her cimâdan sonra yıkanmak sünnet-i seniyyesi idi. Bu. gerçekten hareket edildiği takdirde Resûl-i Ekrem'in geceleyin süründüğü misk'in maddesinden ve renginden bir iz kalmadığı anlaşılır.
Fakat Mâlikîlerin bu iddiaları yine Buhârînin rivayet ettiği; "Allah Ebû Abdirrahman'a merhamet etsin. Ben Resûl-i Ekrem'e misk sürerdim. O da (o gece)hammlarını dolaşırdı. Sabahleyin (üzerine sürdüğüm) miskin te'siri (daha) üzerinde iken ihrama girerdi."[181] anlamındaki hadis-i şerifle reddedilmiştir. Çünkü bu hadiste Resûl-i Ekrem'in ihrama girmeden önce süründüğü miskin te'sirinin devam ettiği açık bir şekilde ifade edilmektedir.
Her ne kadar Mâlikî ulemâsı "Buhari' nin bu hadisindeki cümleler yer değiştirmiştir; bu hadisin aslı, "Resûl-i Ekrem(s.a.)üzerinde misk kokusu var iken hanımlarını dolaşırdı, sonra ihrama girerdi" şeklinde idi" diyerek kendi görüşlerini savunmuşlarsa da, bu iddiaları, bu konuya ışık tutan hadislerin zahirî mânâlarına ve açık ifadelerine aykırı düştüğü gibi konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin zahirine de ters düşmektedir! Aynı zamanda Nesâî'nin rivayet ettiği; "Resûlullah (s.a.)'ın saçlarım ayırdığı yerde sürdüğü güzel kokunun parlaklığını üç gün sonra bile gördüğüm olmuştur."[182] anlamındaki hadis-i şerifte konumuzu teşkil eden hadisin zahiri mânâsını desteklemektedir. Mâlikî ulemâsından bazıları da konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde ve benzerlerinde geçen "misk parıltısı" sözünden maksadın, "Resûlullah (s.a.)'ın ihramdan önce süründüğü miskin kokusuz olan kalıntısı" olduğunu iddia etmişlerse de bunun, bu mevzudaki açık manâlı hadislerin ifâdeleri karşısında bir görüşten öteye gidemeyeceği gerekçesiyle reddedilmiştir.
Mâlikî ulemâsının dayandığı Buhârî hadisi ise, ulemânın büyük çoğunluğuna göre mensûhtur. Çünkü Buharî hadisinde söz konusu olan olay hicretin sekizinci senesinde Ci'râne'de vuku bulmuştur. Konumuzu teşkil eden hadiste anlatılan olay ise, hicretin onuncu senesinde Veda haccı'nda vuku bulmuştur.
Mâlikîlerin "İhrama girerken kokusu kalıcı olan bir misk sürünmek ancak Resûl-i Ekrem için caizdir. Bu cevaz Resûlullah (s.a.) ile birlikte Mekke'ye gitmek üzere yola çıkardık da ihrama gireceğimizde alınlarımıza güzel kokulu bir misk sürerdik.

Yolda birimiz terleyince bu miskler (terle birlikte) yüzlerimize akardı. Peygamber (s.a.) de bunu gördüğü halde bundan nehyetmezdi" anlamındaki 1830 numaralı hadisle reddedilmiştir. Musannif Ebû Davud'un rivayet ettiği bu hadîs'e "bu durum kadınlara ait özel bir durumdur" diyerek itiraz edilemez. Çünkü ihrâmlı iken güzel koku sürünmenin haram olmasında kadınla erkek arasında bir fark yoktur.
Mâliki ulemâsının "Medinelilerin uygulaması da bizim görüşümüzü desteklemektedir. Ebû Dâvûd hadisi Medinelilerin uygulamasına aykırıdır," demeleri de isabetli değildir. Çünkü Nesâî'nin Süleyman b. Abdil-melik'den rivayet ettiği "ilim adamlarından bir topluluk hacca gitmişti. İçlerinde Kasım b. Muhammed, Hârice b. Zeyd, Abdullah b. Ömer'in iki oğlu Salim ve Abdullah, Ömer b. Abdilaziz, Ebu Bekr b. Abdirrah-mân b. el-hâris de vardı. Süleyman b. Abdilmelik onlara ifâza tavafından önce misk sürünmenin hükmünü sordu, hepsi de bunun yapılmasını istediler," mealindeki rivayet de onların bu görüşlerinin isabetsizliğini ortaya koymaktadır. Çünkü sözü geçen bu alimler hepsi de Medinelidir ve tabiûn ulemâsındandır.[183]

11. Baştaki Saçları Birbirine Tutturmak

1747. ...İbn Ömer'den; demiştir ki; Resülullah'(s.a.)'ı, (zamklı bir madde ile) başının saçlarını toplamış olduğu halde yüksek sesle telbiye ederken işittim.[184]

Açıklama

“telbîd" kelimesi saçları tozdan, topraktan ve benzeri şeylerden korumak maksadı, a yapışkan bir madde ile birbirine tutturmaktır.
Bu hadis-i şerif toz, toprak gibi zararlı maddelerden korunmak maksadıyla, günümüzdeki toka ve benzeri eşya ile saçları birbirine tutturmanın müstehab olduğuna delâlet etmektedir. İmâm Şafîî ve taraftarları bu görüşte olduğu gibi İmâm Ahmed de aynı görüştedir. Hanefî ve Mâliki ulemâsına göre de saçları birleştirmek için kullanılan aletin başın dörtte birini örtmemesi şartıyla saçları birbirine tutturmak müstehabdır. Fakat saçları birbirine tutturmak maksadıyla başın en az dörtte birini örten bir aletin kullanılması haramdır. Böyle bir aleti bir gün veya daha fazla kullanan kimseye dem lâzım gelir. Bir günden daha az takacak olursa, sadaka-i fitır miktarınca sadaka vermesi lâzım gelir. Ancak bu durum erkek için söz konusudur. Kadının başının dörtte birini örtmesinde bir sakınca olmadığı gibi, başının tamamını örtmekle de mükelleftir.
İbn Battâl'ın Beyânına göre ulemânın büyük çoğunluğuna göre ihram esnasında saçlarını birbirine tutturan bir kimsenin ihramdan çıkarken saçını tıraş etmesi farzdır. Çünkü Resûl-i Ekrem'in uygulaması böyle olmuştur. Hz .Ömer el-Fârûk ile oğlu da halka bunu emretmişlerdir. Nitekim mezhep imamlarından İmâm Mâlik, Sevrî, Şafîî, Ahmed ve İshâk (r.a.) de bu görüştedirler. Sözü geçen ulemâya göre saçlarını örgü yapan veya bir yapıştırıcı ile başına yapıştıran kimse de aynı hükme tâbidir. Çünkü İbn Adiyy'in İbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadise göre Peygamber (s.a.); "Kim ihrama girmek için başı(nın saçları)nı toplarsa (ihramdan çıkarken) saçlarım tıraş etmesi üzerine farz olur," buyurmuştur.
İmâm Ebû Hanife ve taraftarlarına göre ise, başı(nın saç!ları)m toplayan veya ören bir kimsenin saçlarını kısaltması yeterlidir. Tıraş olması şart değildir. Çünkü îbn Abbâs'ın, "başının saçlarını biribirine tutturan veya başına yapıştıran veya örgü yapan bir kimse eğer tıraş olmaya niyet etmişse tıraş olsun, eğer böyle bir niyeti yoksa muhayyerdir, dilerse tıraş olur, dilerse saçlarım kısaltmakla yetinir." dediği rivayet edilmiştir. Hanefî ulemâsına göre diğer mezhep ulemâsının bu konuda dayanmış oldukları İbn Ömer hadisi zayıftır. Çünkü senedinde Abdullah b. Râfi' vardır. Bu râvi zayıftır. Darekutnî bu râvi hakkında "sağlam değildir" ifadesini kullanmıştır.[185]

1748. ...İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) ihrama girerken başı(mn saçları)m bal ile toplamıştır.[186]

Açıklama

Saçları birbirine tutuşturarak bir araya toplamanın faydası, ihram esnasında saçların dağılmasını önlemek, toz toprak gibi insanı rahatsız edici kirlerden korumaktan ibarettir. Usûlü hadis ulemâsından İbn Salâh'a göre metinde geçen "asel = bal" kelimesinin yerinde "ğısl" kelimesinin olması lâzımdır. Yanlışlıkla "ğayn" harfinin noktası düştüğü için "asel" şekline sokulmuştur. Bilindiği gibi "asel" bal demektir. "ĞisI" ise vaktiyle sabun yerine kullanılan "hatmî" gibi temizlik maddelerine verilen bir isimdir. Hanefi ulemâsından Buharı Şârihi Bed-rûddîn Aynî de İbn Salâh'ın bu görüşüne katılmaktadır ki, kanaatimizce makul olan da budur. Çünkü bal saçların tozlanmasını kolaylaştırdığı gibi, sinekleri de başa konmaya davet eder.
Bununla beraber biz bu kelimeyi tercüme ederken metne sâdık kalarak "baİ" diye tercüme ettik.
Şurasını da ifade etmek isteriz ki İbn Salâh'ın ve Aynî'nin bu açıklamalarının "hac, saçların dağılması ve biribirine karışmasıdır"[187] anlamındaki hadise aykırı olduğu iddia edilemez. Çünkü Tirmizî'nin bu rivayetinde kasdedilen bütün süs eşyalarının terk edilmesidir. Saçları başa toplamak ise, süs değildir. Bu hadisle ilgili hükümler bir önceki hadiste geçmiştir.[188]

12. Hacda Kesilen Kurban

1749. ...İbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Hudeybiye yılında, hac kurbanları arasında bir de, Ebû Cehl'e ait olan ve başında gümüşten bir halka bulunan kurbanlık bir deve gönderdi. (Bu hadisin diğer râvisi) İbn Minhâl (bu cümleyi) "altından bir halka" diye nakletti. Nüfeylî' (buna bir de) "müşrikleri bununla öfkelendiriyordu." (cümlesini) ilâve etti.[189]

Açıklama

Hudeybiye, Harem sınırlan dışında, Mekke'nin kuzey-batısında ve Mekke'ye 15 kilometre uzaklıkta bir yerdir. Hicret'in altıncı senesinde müslümanlarla müşrikler arasında yapılan Hudeybiye sulhu burada akdedilmiştir. O sene Peygamber (s.a.) bir ağacın altında bütün sahâbilerinden ölünceye kadar savaşmak üzere söz aldı. Bu söze "Bey'atü'r-rıdvân" adı verilir. Bu mevzu ile ilgili hadisler "cihâd" bölümünün 168 numaralı babında gelecektir.
Metinde geçen "hedy" hacda kesilen kurban demektir. Hedy vâcib olan temettü' ve Kıran haccı kurbanları yanında, nafile, ceza ve keffaret olarak kesilen kurbanları da içine alır. Kurbanda aranan şartlar hedyde de aranır. Hanefî mezhebine göre en az bir yaşındaki koyun ile altı ayını doldurup bir yaşındaki koyun gibi görünen toklu ve beş yaşını tamamlamış deve ile iki yaşım bitirmiş sığırlardan olur. Bunların erkek veya dişi olmaları fark etmez. Bezlu'l-mechûd sahibinin beyânına göre: "Bu hadis-i şerif hedyin sadece dişi develerden olmasını şart koşan" Şafiî (r.a.)'ın aleyhine ve hedyin hem erkek hem de dişi hayvanlardan olabileceğini söyleyen İmâm Mâlik'in ve Hanefîlerin lehine bir delildir. Hedyin her çeşidi Mekke'de kesilir. Ceza ve kefaret için kesilenler hariç, diğer hedy kurbanlarının etinden kesen de yiyebilir.
Hadis-i şerifte söz konusu edilen Ebû Cehl'e ait deve Bedr Muharebe-si'nde ganimet olarak müslümanların eline geçmiş ve ganimetlerin taksimi neticesinde Resûl-i Ekrem'in payına düşmüştü. Her ne kadar metinde bu devenin başında gümüşten bir halka bulunduğu ifade ediliyorsa da kül-cüz alakasıyla mecazen bu halkanın burnunda takılı olduğu ifade edilmek istenbiştir.
Bu deveyi kurbanlık olarak Resûl-i Ekrem'in Veda Haccı'nda göndermiş olduğuna dair Tirmizî'den bir rivayet varsa da, Ebu Davud'un bu haberi Tirmizi'nin rivayetine tercih edilmiştir.
Müşriklerin bu deveyi görünce kızmalarının sebebi kendilerine Bedr Savaşındaki yenilgilerini hatırlatmasıdır.[190]

Bazı Hükümler

1. Hedy kurbanr devenin dişisinden de erkeğinden de olabilir.
2. Az olmak şartıyla altın veya gümüş kırıntıları bulunan gemleri hayvanlara takmak caizdir.[191]

13. Sığırın Hedy Kurbanı Edilmesi

1750. ...Peygamber (s.a.)'in zevcesi Âişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Veda Haccı'nda ailesi için bir sığır kestirmiştir.[192]

Açıklama

Kurbandan asıl maksat fakir ve gariblere ziyafet çekmek ve Allah'a olan kulluk borcunu, vermiş olduğu nimetle-
ri O'nun yolunda feda etmek suretiyle ödemektir. Bu ibâdette, fakir ve fukaranın karnını doyurmak demek olan İbrahimî şenliğe katılmanın ve nefsi cimrilik hastalığından kurtarmanın tadı ve saadeti, Allah'a kulluktaki sadakati nefsim onun yolunda feda etme derecesine kadar eren Hazreti İsmail'in hatırasını yaşama ve yaşatma mânâsı, ve "kim Allah'dan kor-karsa (Allah) ona bir (kurtuluş) çıkış yeri ihsan eder,"[193] âyetinin sırrına ermek vardır. Bu hikmete bağlı olarak Cenâb-ı Hak kıran veya temettü haccı yapmaya muvaffak olan kimselere bir şukrân borcu olarak kurban kesmeyi vâcib kılmıştır. Hayvanın boğazından kesilmesine "zebh", göğsünün üst tarafından kesilmesine de "nahr" denir. Koyun ve sığırlar zebh, develer ise nahr suretiyle boğazlanır. Metinde geçen “Nehara" kelimesi "göğsünün üst tarafından kesti" manasında kullanılmıştır.
Söz konusu olay Veda Haccı'nda vuku' bulmuştur. Bilindiği gibi Veda haccı, Peygamber efendimizin yaptığı ilk ve son hacdır ve hicretin onuncu yılı olaylarındandır. Hadis sarihlerinin verdiği bilgilere göre o sene Rasûl-i Ekrem'in yanında hanımları da bulunuyordu. Bu hacda Hz. Âişe aybaşı olmuştu. Rasûl-i Ekrem diğer yedi hanımının hepsine birden bir dişi sığır kurban etmekle yetindi.[194]

Bazı Hükümler

1. Bir sığırı yedi kişiye kadar ortak olarak kesmek caizdir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Süfyân es-Sevrî, Şafiî ve İmâm Ahmed de bu görüşü paylaşanlardandır. Sözü geçen ilim adamlarına göre bir sığırı veya deveyi yedi kişinin kurban etmesi caizdir. Ortaklardan bir kısmının bu hayvanı sadece ibâdet maksadıyla kesmek istemesi yanında, diğer bir kısmının da eti için kesmek istemesi zarar vermez.
Hanefî ulemâsına göre ise, bir deve veya sığırı yedi kişinin ortaklaşa kurban etmesinin caiz olabilmesi için ortakların hepsinin müslüman olması ve hepsinin de kurban niyetiyle kesmiş olması gerekir. Eğer içlerinde sırf et almak veya ticâret maksadıyla kesmek niyeti olan birisi varsa, hiç birinin kestiği kurban kabul olmaz.
Davûd-ı Zâhirî'ye ve bazı Mâlikî ulemâsına göre ise, ortaklık sadece nafile olan kurbanlar için câzidir, vâcib olan kurbanlar için caiz değildir.

İmâm Mâlik'in meşhur olan görüşüne göre, kurbanda ortaklık hiç bir şekilde caiz değildir. Ancak sahih hadisler İmâjm Mâlik (r.a.)'nın bu görüşünün isabetsizliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.
Davar cinsinden bir hayvanın ortaklaşa kurban edilemeyeceği konusunda ise, ulemâ arasında görüş birliği vardır.[195]

1751. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.) umre yapan zevceleri için, aralarında (ortaklaşa) olarak bir sığır kestirmişti.[196]

Açıklama

Sözü geçen hâdise Veda Haccında vuku' bulmuştur. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi Ve da Haccında Rasûl-i Ekrem'in yanında hanımları da bulunuyordu. "Şerif" denilen yere gelince Hz. Âişe'nin aybaşı olması üzerine Rasûl-i Ekrem O'na umreyi bırakmasını ve sadece "ifrâd haccı" ile yetinmesini emretti. Neticede hac farizası sona erdikten sonra Rasûl-i Ekrem, önce umreyi sonra da haccı yaparak temettü' haccın ifâsına muvaffak olan diğer hanımları için bu muvaffakiyetlerinin şükrânesi olmak üzere bir sığır kurban etmiştir. Hz. Âişe için de ayrı bir sığır kurban etmişse de, Hz. Âişe için kesilen bu kurban, diğerlerininki gibi bir şükür kurbanı değil, bir ceza kurbanıdır. Çünkü Hz. Âişe ayhali olması sebebiyle hacdan önce yapması gereken umreyi terketmişti. Hz. Âişe hac farizasını bitirdikten sonra, fahr-i kâinat efendimiz kayınbiraderi Abdurrahman'a "Hz. Âişe'nin Ten'imden ihrama girerek umre yapmak suretiyle kaçırmış olduğu umreyi kaza etmesine yardımcı olmasını" emretti. Hz. Âişe adına kesilen kurban kaçırmış olduğu bu umre sebebiyle kesilmiş bir ceza kurbanıdır. Müslim'in Câbir'den nakletmiş olduğu bir hadiste bu hadise, şu manaya gelen lâfızlarla anlatılmaktadır: "Kurban bayramı günü Resûlullah (s.a.) Âişe namına bir sığır kesti."[197]
Hanefi ulemasının bu konudaki görüşleri böyledir.
Diğer mezhep ulemâsına göre ise, Hz. Âişe ayhali olması sebebiyle umreyi terk etmemiş sayılır. Çünkü Hz. Âişe'nin yapmaya niyetlendiği halde muvaffak olamadığı umre, hac amelleri arasına girmiştir. Neticede hac için yapmış olduğu tavaf aynı zamanda, ifâ edemediği umre için de geçerli olmuştur. Bu sebeple Resûl-i Ekrem (s.a.), Hz. Âişe ayhali olunca O'na hitaben, "Haccı bitirdiğin zaman hac için yapmış olduğun tavaf, kaçırmış olduğun umre için de geçerlidir," buyurmuştur. Bu durumda Hz. Âişe ifrâd haccı değil, kıran haccı yapmıştır. Ve O'nun adına Rasül-i Ekrem'in kesmiş olduğu kurban ceza kurbanı değil, şükür kurbanıdır.[198]

Bazı Hükümler

1. Temettü' haccı yapanlar için şükür kurbanı kesmek vcıbdır. Bu konuda ulema arasında görüş birliği vardır. Çünkü Allah Te'âla, Kur'ân-ı Kerîm'inde: "Emin olduğunuz vakit ise, kim hacca kadar umre ile fâidelenmek (sevaba girmek) isterse, kolayına gelen bir kurban(ı kesmek vâcib olur.)[199] buyurmuştur. Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de "İbn Abbâs bana, temettü' haccı yapmamı ve temettü' haccından sonra da deve veya sığır veya koyun kesilmesini veya ortaklaşa olarak (deve vahut sığır) kesilmesini emretti," denilmektedir.[200]

14. (Kurbanlık Develere) Nişan Koymak

1752. ...İbn Abbâs (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) Zülhuleyfe'de Öğleyi kıldıktan sonra bir deve istemiş de onu hörgücünün sağ tarafından nişanlayıp, ondan kan akıtmış, boynuna da iki nalın takmıştır. (Daha) sonra da devesini getirip üzerine binince (deve) kendisini düzlüğe çıkarınca, (burada) hacca telbiye getirmiştir.[201]

Açıklama

Söz konusu hadise hicretin onuncu yılında Veda Haccında cereyan) etmiştir.Fahr-i kâinat Efendimiz o sene Zilkade'nin sona ermesine beş gün kala öğle namazını Medine mescidinde kıldıktan sonra büyük bir kafile ile yola çıkmıştır. İkindi vakti Zülhuleyfe'ye varınca orada konaklayıp geceyi de orada geçirmiştir. O gün orada sırasıyla ikindi, akşam, yatsı namazlarını ertesi gün de sabah ve Öğle namazlarını ikişer rekat olarak kılmıştır. Hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in kıldığından bahsedilen öğle namazı yolculuğun ikinci gününde Zülhuleyfe'de seferi olarak kıldığı öğle namazıdır. Bu hadis-i şerifle, "Resûlullah (s.a.) Beydâd'da öğle namazını kıldıktan sonra umre ve hac için ihrama girdi. Daha sonra da devesine binerek Beydâ dağına tırmandı."[202] anlamındaki hadis arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in, o günkü öğle namazını Zülhuleyfe ile Beydâ'mn arasındaki sınırda kılmış olması mümkündür.
Metinde geçen "eş'are" kelimesi aslında, nişanlanmak, alâmet takmak; manasına gelir.
Burada maksat, devenin hörgücünü sağ tarafından bıçak veya sivri bir demirle çizerek kan akıtmaktır. Bu, o hayvanın Harem-i şerife gönderilecek bir kurban olduğuna alâmettir.
Başka hayvanlara karıştığında kolayca ayrılması, kaybolduğunda bulan kimsenin getirmesi için bunu yapmak Cumhûr'a göre meşrudur. Çünkü bununla bir şiâr-ı dinî ilan edilmektedir. Ancak İmâm-ı Ebû Hanife'ye göre bu nişan hayvana işkence verdiği için mekruhtur. İmâm Ebu Yûsuf ve Muhammed'e göre ise, bunda bir sakınca yoktur.[203]
"Bedene" kelimesi ise deve ve sığır cinsi için kullanılır. Yağlı ve iri olmalarından dolayı bu ismi almışlardır. Bu açıdan bakıldığı zaman bu ismin deve cinsi için daha uygun olduğu görülür.
Kurbanlığın boynuna nâhn takmaktan maksat harem-i şerifte bulunan fukaranın o nalınları giymeleridir. Bilindiği gibi nalın

ayaklan yerin sertliğinden ve sıcaklığından koruduğu için Araplarca çok kıymetlidir. Bir nalını hediye etmek, bir binek hayvanı hediye etmek kadar makbuldür.
Bu bakımdan ulemânın büyük çoğunluğuna göre kurbanlığın boynuna bir çift nalın takmak meşrudur. Nalının tek olması bu müstehabı yerine getirmiş olmak için yeterli değildir. Süfyân-ı Sevrî'ye göre ise kurbanlığın boynuna takılan nalının çift olması şarttır. Ulemânın bir kısmına göre ise bir tek nalın bile takmak yeterli olduğu gibi ayakkabı yapılmaya elverişli bir deri takmak da yeterlidir ve kurbanlığın boynuna nalın takmak, sırtına çul çekmekten daha faziletlidir.[204] Çünkü Allah teâla ve tekaddes hazretIeri'Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah Ka'be'yi, o Beyt-i Harâm'ı, o haram olan ay(lar)ı, (Mekke'ye) hediye edilecek kurbanı ve onların boyunlarındaki gerdanlıkları insanlar(ın-din ve dünyaları) için bir nizâm yaptı"[205] buyuruyor. Şevkânî'nin beyânına göre "İmâm Mâlik'e ve rey (ictihad) taraftarlarına göre ise, "takılan bu pabuçlar hayvanı zayıflatacağından, kurbanlığın boynuna nalın takmak caiz değildir." Ancak ulemânın büyük çoğunluğu İmâm Mâlik'in ve rey taraftarlarının bu görüşünü sağlam hadislere aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmişlerdir.[206] Ebû İsa, et-Tirmizî de bu konuda şunları söylemiştir: "Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir. Nişan konulması görüşündedirler. es-Sevrî, Şafîî, Ahmed ve İshâk'ın kavli de budur.
Veki' demiştir ki: "Rey taraftarlarının bu meseledeki sözüne iltifat etmeyin. Nişan koymak sünnet ve onların görüşleri bid'attir" Ebû's-Sâib'den, işittim; diyor ki: Vekî'nin yanında idik, Vekî rey taraftarlarından birine;
Resûlullah (s.a.) hedy kurbanına nişan koymuştur, Ebû Hanife ona müsle(tenkil) diyor" dedi. Adam: "İbrahim en-Nehâî'nin de nişan koymaya tenkil dediği kendisinden rivayet edilmiştir" dedi. Bunun üzerine Vekî'nin sert bir şekilde öfkelendiğini ve (o adama hitaben) şöyle dediğini gördüm: "Ben sana Rasûlullah (s.a.) buyurdu diyorum, sen ise, "İbrahim dedi" diyorsun. Habsedilmeyi ve bu sözünden geçinceye dek çıkmamayı nasıl da hak ediyorsun."[207]
Hanefî ulemâsından Şeyhülislâm Bürhâneddin el-merğınânî, Hanefî ulemâsının bu konudaki görüşlerini şöyle özetlemiştir: "Eğer kurbanlık nafile olarak kurban edilecekse ve temettü' veya kıran hacları için şükür kurbanı olarak boğazlanacaksa bunun boynuna nalın takılabilir. Fakat ceza kurbanı olarak kesilecekse takılmaz. Çünkü birincisinin sebebi ibâdet, ikincisinin sebebi ise cinayettir. İbâdet izhar edilmeye, cinayet ise, gizli kalmaya lâyıktır. İhsâr kurbanı da ikinci guruba dahildir."[208]
Metinde geçen "Hacca telbiye getirdi" sözünden maksat hac için ihrama girdi, yani niyet etti demektir. "Telbiye getirdi" tabiri hacca niyet ettiği manasında kullanıldığı gibi "Umreye niyet etti" anlamında da kullanılır.
Nitekim Müslim'in şu rivayetinde bu kelime her iki manada da kullanılmıştır: "Enes dedi ki: Ben Peygamber (s.a.)'i umre ile haccın ikisine birden "Umre ile hac için lebbeyk; umre ile hac için lebbeyk" derken işittim"[209] Nitekim bu kelime 1790 numaralı hadis-i şerifte de aynı manada kullanılmıştır.[210]

Bazı Hükümler

1. Hac veva umre için ihrama girecek olan bir kimsenin mıkattcn Harem-ı Şerife kurban göndermek ve kurbanlık bedenelerin (deve ve sığırların) sağ tarafını kanatarak nişanlamak meşrudur. İmâm Şafîî'ye ve Ahmed'e göre bu nişanı bedenenin sağ tarafına koymak daha faziletlidir. Nitekim Ebû Hasan'ın İbn Abbas'dan rivayet ettiği, "Peygamber (s.a.) (hayvanın) sağ tarafına işaret koydu."[211] mealindeki hadis-i şerifte bu görüşü desteklemektedir. İmâm Mâlik'e göre bedeneyi sol tarafından nişanlamak daha faziletlidir.
İmâm Ahmed'in de aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Bu iki imâmın bu mevzudaki delilleri ise, Ebû Hassan'ın İbn Abbas'dan rivayet ettiği "Resûlullah (s.a.) Zulhuleyfe'ye gelince devesinin sol tarafına işaret koydu. Kanı parmağıyla sildi,"[212] anlamındaki hadis ile, İmâm Mâlik'in, ibn Ömer'den rivayet ettiği; "Resül-i Ekrem (s.a.) Medine'den Harem-i şerife bir kurbanlık gönderdiği zaman onun sol tarafını kanatarak işaretlerdi, boynunada bir çift nalın takardı,"[213] anlamına gelen hadistir.
Hanefi imamlarından İmâm Ebû Yûsuf ile, İmâm Muhammed'e göre hacı adayı bu işareti kurbanlığın sağına ve soluna koymakta muhayyerdir. Nâfi rivayet ettiği "İbn Ömer (r.a.) kurbanlığın sağına mı yoksa soluna mı işaret koyduğuna önem vermezdi",[214] anlamındaki hadis-i şerif de İmâ-meyn'in bu görüşünü desteklemektedir. Şafîî ulemâsından Hattâbî de İmâ-meyn'in bu görüşünü paylaşmaktadır.
Bazılarında "Resül-i Ekrem (s.a.)'in genellikle süngü sağ elinde olurdu ve karşısından gelen hayvanı sol tarafından işaretlerdi. Ondan sonra gelen hayvanın sağ tarafını işaretlemek daha kolayına geldiği için onun da sağ tarafını işaretlerdi."[215]
Bütün bunlar ulemânın büyük çoğunluğuna göre Mekke'ye sevk edilen kurbanlık deve ve sığırları kanatarak işaretlemenin meşru olduğunu gösterir. Her ne kadar İmâm Ebû Hanife (r.a.) bunu mekruh görmüşse de, onun mekruh gördüğü mesele kendi zamanındaki kimselerin, hayvanların sırtını çizerken mübalağa göstermeleri ve merhametsiz davranmalarıyla ilgilidir.
İmâm Mâlik "Eğer sığırın hörgücü varsa ona da işaret konur. Hör-gücü yoksa konmaz" demiştir. Koyuna işaret koymanın caiz olmadığına dair ulemâ arasında görüş birliği vardır. Çünkü koyun hem zayıftır, hem de vücûdu kıllarla kaplıdır.
2. Mekke'ye sevk edilen kurbanlık develerin boynuna nalın, veya deri yahut ip takmak müstehabdır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre sığır ve koyunlar da bu konuda aynı hükme tâbidir. Çünkü bu mevzuda rivayet edilen sahih hadisler bu gerçeği açıkça ifade etmektedirler. Ancak Hanefî ulemâsına göre koyunun boynuna nalın veya benzeri şeyler takmak sünnet değildir. İmâm Mâlik'in meşhur olan mezhebine göre ise mekruhtur.
3. Hacca binitli olarak gitmek yürüyerek gitmekten daha faziletlidir.
4. İhrama vasıtaya bindikten sonra girmek müstehabdır.[216]

1753. ...Şu (önceki) hadis (yani) Ebu'l-Velîd (hadisi) Şu'be'den de (rivayet edildi. Ancak bu hadisin râvisi) "kanı eliyle sildi" ifadesini kullandı.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hemmâm da rivayet etti. (Ve); "kanı ondan parmağıyla sildi" ifadesini kullandı. Bu (hadis) sadece Basrahların rivayet ettiği hadislerdendir.[217]

Açıklama

Görüldüğü gibi Müsedded'in Yahya vasıtasıyla Şu'be'den rivayet ettiği bu hadis, bir önceki hadisin aynısıdır.Şu farkla ki "Ondan kam sildi" tâbiri yerine burada "kanı eliyle sildi" tâbiri bulunmaktadır. Bu hadisi rivayet eden diğer bir râvi de Hemmâm'dır. Onun rivayetinde bu cümle "kanı ondan parmağıyla sildi" şeklinde geçmektedir. Bilindiği gibi böyle sadece bir şehir halkının rivayet ettiği hadislere Ferdi nısbî, başka bir deyişle "garib hadis" adı verilir.[218]

1754. ...el-Misver b. Mahreme ile Mervân'dan; demişlerdir ki: Resûlullah (s.a.) Hudeybiye (müsalahası) yılında (umre için Medine'den yola) çıkıp da Zulhuleyfe'ye vardığında kurbanlığın boynuna gerdanlık taktı (sonra) işaretledi ve ihrama girdi.[219]

Açıklama

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Hudeybiye barışı hicretin altıncı senesinde müslümanlarla, Mekkeli müşrikler arasında Mekke'nin varoşlarındaki Hudeybiye'de yapılmıştır. Bu senede Hz. Peygamber (s.a.) Zilkade ayının başında 1500 kadar ashâbıyla Mekke'ye doğru yola çıktı, yanında 70 kurbanlık deve bulunuyordu. Ashâb-ı kiramın yanında bulunan develerin sayısı ise, yedi'yüze ulaşıyordu.
Dârekutnî'nin rivayetinde ise, "Peygamber (s.a.)'in yanında Hudeybiye Barış gününde 700 kişi için 70 kurbanlık deve bulunduğu" kaydedilmektedir. Buharı ve Nesâî'nin rivayetlerinde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in yanında bulunan sahâbi sayısının bin küsur olduğu kaydedilirken bazı rivayetlerde de 1400 sahâbi olduğu ifade edilmektedir.
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde genişçe açıkladığımız gibi "Hedyi nişanlamak" kurban edilmek üzere Mekke'ye gönderilen hayvana belirleyici bir işaret yapmaktır. Meselâ devenin hörgüçlerinden birini biraz keserek bu nişan yapılabilir. Bu, o hayvanın başkalarına karışması ve kaybolması halinde kurbanlık olduğunu belirtmek içindir. Bu şekildeki bir hayvanı, vebalinden korktuğu için hırsız görürse çalmaz. Ulemânın büyük çoğunluğu kurbanlık olan hayvana işaret koymayı meşru görürler. Bunu caiz görmeyenler var ise de aslında onlar, işaret koymayı değil işaret koyarken aşırı gidip hayvana işkence yapılmasını caiz görmemişlerdir. Bu hadis-i şerif, mürseldir. Çünkü birinci râvisi Misver, her ne kadar sahabî ise de Hudeybiye yılında henüz dört yaşında idi. İkinci râvisi Mervân'm ise, sahâbîliği yoktur.
Bilindiği gibi muhaddislerin ekseriyyetine göre mürsel hadis zayıftn, delil olma niteliği yoktur. Şafiî ulemasından, İmâm Nevevî bu konuda şunları söylüyor: "Hadisçilerin büyük çoğunluğuna, fıkıh ve usul alimlerinin bir çoğuna göre mürsel hadis zayıftır."[220] İmâm Müslim de "Bizim asıl görüşümüze ; ve haberler ilmi ustalarının görüşüne göre, mürsel rivayetler hüccet değildir."[221] diyerek İmâm Nevevî ile aynı görüşte olduğunu ortaya koymuştur.
İmâm Ebû Harîife'ye, meşhur olan bir rivayete göre İmâm Mâlik'e ve Ahmed b. HanbePe göre, mürsel hadisle kayıtsız şartsız amel edilebilir. Bunlara tâbi, hadis, fıkıh ve usûl alimleri de aynı görüşü benimsemişlerdir. Delilleri ise, "İnsanların en hayırlısı yaşadığım devirde yaşayanlardır, sonra onları ta'kib eden (tâbî)ler, sonra da onları ta'kib edenler (tebeuttâ-biîn) gelir,"[222] anlamındaki hadisi-i şeriftir.
İmâm Şafiî'ye göre ise, âdıd (onu destekleyen başka) bir rivayetle kuvvet kazanması halinde mürsel hadisle amel etmek caizdir.[223]

1755. ...Âişe (r.anha) dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) (Beyt-i şerife) boynunda nişan takılı bir koyun göndermiştir.[224]

Açıklama

Beyt-i şerife gönderilen hayvanın boynuna kurbanlık olduğunu gösteren bir nişan takmaya "taklîd" denir. Esasen taklid, "kılâde yani gerdanlık takmak" demektir. Hayvanın boynuna alâmet olmak üzere, bükülmüş ip, deri parçası gibi bir tasma takmak ulemânın büyük çoğunluğuna göre sünnettir. Ancak nişanın nalın gibi küçük baş hayvanlara zor gelecek ve onları zayıflatacak derecede ağır bir tasma olmamasına dikkat etmek gerekir.
İbn Hacer el-Askalânî'nin Fethu'l-Bârî'deki beyânına göre İbnu'l-Münzir, "İmâm Mâlik ile rey taraftarları, kurban edilmek üzere Harem-i şerife sevk edilen koyunların boynuna ne şekilde olursa olsun tasma takmanın caiz olmadığı görüşünde olduklarını" söylemiştir. Yine İbnu'l-Münzir'in ifadesine göre, bu konuda İmâm Mâlik'e ve rey taraftarlarına muhalif olan ilim adamları da "Öyle zannediyoruz ki bu hadis İmâm Mâ-lik'in ve rey taraftarlarının eline ulaşmamıştır. Şayet bu hadis onların eline ulaşmış olsaydı bu hükme varmayacaklardı. Çünkü bunların "Tasma koyuna ağır gelir ve onu zayıflatır" demekten başka bir delilleri yoktur, bu ise çok zayıf ve geçersiz bir delildir" demektedirler.
Hanefî ulemâsından el-Aynî ise, bu konuda şunları söyler: İmâm Şafiî bu hadisin Mekke'ye gönderilen kurbanlık koyunun boynuna tasma takılabileceğine dair bir delil olduğunu söylüyor. İmâm Ahmed, İshâk, Ebû Sevr ve İbn Habib de bu görüştedir. İmâm Mâlik ile Ebû Hanife (r.a.) koyunu zayıflatacağı gerekçesiyle kurbanlık koyuna tasma takılamayacağına hükmetmişlerdir. Bu konuda Ebû Ömer de şunları söylemiştir: "Kurbanlık koyunun boynuna tasma takmayı caiz görmeyenler, Resûl-i Ekrem'in (s.a.) hayatında bir kerre hac yaptığını onda da hiç bir koyuna tasma takmadığını iddia

ederek, Buhârî'nin Resûlullah (s.a.)'m kurbanlık koyunlara tasma taktığına dair olan hadisim kabul etmiyorlar ve "Hz. Âişe'nin böyle bir hadis rivayet ettiğini, Hz. Âişe'nin yakınlarından bilen bir kimse yoktur" diyerek reddediyorlar. Bazıları da İmâm Mâlik ile rey taraftarlarının görüşlerini tenkid ederek; "konumuzu teşkil eden Ebû Dâ-vûd hadisinin onların yanıldıklarını gösteren en büyük delil olduğunu, çünkü bu hadisin Resûl-i Ekrem'in (s.a.) kurbanı ihrama girmeden önce gönderdiğini ve ihrama girmeden bulunduğu yerde kaldığını açıkça ifâde ettiğini, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in davranışları arasında bir çelişkinin düşünülemeyeceğini, bir zaman yaptığı işi daha sonra terketmesinin o işin neshedildiği anlamına gelemeyeceğini, kaldı ki Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hac ettiği sene Beyt-i şerife gönderdiği kurbanlar arasında koyun bulunmadığını iddia eden tek bir sahâbînin bile bulunmadığını binâenaleyh İmâm-ı Mâlik ve rey taraftarının iddialarına mesned olacak bir delilin bile mevcûd olmadığını" söylemişlerdir.
el-Aynî bu konudaki görüşleri bu şekilde özetledikten sonra kendi görüşlerini de şöyle ifade ediyor:
Bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s!a.)'in Beyt-i şerife gönderdiğinden bahsedilen kurbanlık koyun hacla veya umre ile ilgili bir kurban değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bu kurbanlığı gönderdikten sonra orada ihrama girmeden kalmış olması, bu kurbanlık koyunların hac veya umre ile ilgili olarak Beyt-i şerife gönderilen bir kurbanlık olmadığını gösterir. Bunun aksini ifade eden hiç bir rivayete rastlamak mümkün değildir.
"Resûl-i Ekrem'in (s.a.) davranışları arasında bir çelişki düşünülemeyeceğini" söyleyerek İmâm Mâlik ile rey taraftarlarının görüşlerini tenkid etmek de doğru değildir. Çünkü çelişki iki delil arasında olur. Bu konuda ise sadece Resûl-i Ekrem (s.a.)'in gönderdiği koyunun ihrama girerken Beyt-i şerife gönderilen hedy kurbanı olmadığına dair bir delil vardır, aksini isbat eden bir delil yoktur. Binâenaleyh burada iki delil arasında tearuz söz konusu değildir. Ebû Ömer'in, İmâm Mâlik'i ve rey taftarlarını tenkid maksadıyla "Resûl-i Ekrem'in (s.a.) hac ettiği sene Beyt-i şerife gönderdiği kurbanlar arasında koyun bulunmadığını iddia eden tek bir sahâbinin bile bulunmadığım" söylemesi de isabetsizdir. Çünkü "Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hac için ihrama girerken Beyt-i şerife kurbanlık koyun gönderdiğini iddia eden bir kimse var mıdır?" diyerek bu idiayı reddetmek mümkündür. Yine Ebu Ömer, "Hanefîlerin koyunun hedy kurbanı olamayacağını iddia ettiklerini binâenaleyh konumuzu teşkil eden hadisin bu açıdan da Hanefîlerin aleyhine olduğunu" iddia etmektedir. Gerçekte ise, bütün Hanefî kitapları koyunun hedy kurbanı olarak Kabe'ye sevk edebileceğine dair ifâdelerle doludur.
Hanefîlere göre koyun hedy kurbanı olur, fakat boynuna tasma takılamaz. Çünkü müslüman cemiyeti ve cemaati arasında böyle bir uygulama görülmemiştir. Şayet Peygamber (s.a.)'in böyle bir tatbikatı olsaydı, müs-lümanlar onu terk etmezlerdi. Yine Hanefî ulemâsına göre konumuzu teşkil eden hadis ferd hadisi denilen zayıf hadislerdendir. Çünkü bu hadisi Esved'den başka rivayet eden olmamıştır. Mebsût sahibi Serahsî'ye göre "bu hadis şâz(= sahih hadislere aykırı)dır.[225] Ancak her ne kadar Serah-sî böyle demişse de, ferd hadislerin râvileri, zabtı tam ve sika (güvenilir) iseler, tek basına rivayetleri kimseye aykırı düşmemişse sahihdir.
Bu sebebledir ki İmâm Tîrmizî bu hadisle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Bu hadis hasen-sahihdir. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamlarının ameli bu hadis üzerinedir. Davarın da boynuna tasma geçirilmesi görüşündedir."[226]

15. Hedy'in Değiştirilmesi (Caiz Midir?)

1756. ...Abdullah (b.Ömer)'den; demiştir ki: Ömer b. el-Hattab, buhtî (denilen türden bir deveyi Beyt-i şerife) gönder(me"k üzere işaretlemişti. Bu deveyi üç yüz dinara satın almıştı. Peygamber (s.a.)'e gelip;
Ey Allah'ın Resulü ben bir buhtîyi (Beyt-i şerife) gönder(mek üzere işâretlemiş)dim. Ona karşılık olarak bana üçyüz dînar teklif edildi. Onu satıp da parasıyla başka (kurbanlık) develer satın alabilir miyim? dedi. (Resûl-i Ekrem de:)
"Hayır, kurban et onu!" buyurdu.[227]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Resûlullah (s.a.)'ın bu (hükmü)nün sebebi (Hz. Ömer'in) onu işaretlemiş olmasıydı.[228]

Açıklama

Metinde geçen Buhtî kelimesi Arap ve Acem develerin-den doğma melez deve anlamına gelir. Buhtunnasır'a nisbet edilerek bu ismi almıştır. Uzun boyunlu olmakla tanınır.
Bu hadis-i şerif Beyt-i şerife kurbanlık olarak gönderilmek üzere işaretlenen bir kurbanlığın yerine bir başka kurbanlık göndermenin caiz olmadığım ifade etmektedir. Bu mevzuda ulema farklı görüşlere sahiptir:
1. Hanefî ulemâsına göre, eğer Kabe'ye gönderilmek istenen bu kurbanlık hayvan nafile olarak gönderilmek isteniyorsa bunun yerine başka bir kurbanlık göndermek asla caiz değildir. Çünkü o kurbanlık daha satın alındığı andan itibaren vâcib bir kurbanlık olarak belirlenmiş olur. Bu belirlenme sebebiyle tfe bir daha başka kurbanla değiştirilemez. Fakat bir vacibi yerine getirmek üzere alınan bir kurbanı başka bir kurbanla değiştirmekte bir sakınca yoktur. Bununla beraber değiştirmemek daha faziletlidir. Nitekim Hanefî ulemâsından İbnu'l-Hûman Fethu'l-Kadîr isimli meşhur eserinde bu konuyla ilgili görüşlerini şöyle dile getiriyor:
"Eğer bir kimse kurbanlık bir deveyi temettü haccında kurban etmek için almış da sonra buna altı kişi daha ortak olmaya kalkışmışsa bu kişilerin söz konusu kurbanı ortaklaşa kesmeleri caiz değildir. Çünkü bu kurbanlığı tek başına kesmek önce, satın alan adam üzerine vâcib olmuştur. Bir hisseyi temettü kurbanı, geriye kalan altı hisseyi de kendisi üzerine kendisinin vâcib kıldığı bir kurban olarak kesmesi gerekir. Eğer bu kurbanı altı kişiyi de ortak ederek kesecek olursa o zaman o altı hissenin fiatını tasadduk etmesi gerekir."
2. Mâlikîlere göre ise bu kurbanlık işaretlenmiş ve boynuna bir tasma (ip) takılmış ise, veya özellikle o kurbanın kesileceği

nezredilmişse, değiştirilmesi caiz değildir. Aksi halde değiştirilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.
3. Şafiî ulemâsına göre ise, belirlenmiş nezir kurbanının dışında her kurban değiştirilebilir. Çünkü insanın kendi malı üzerinde tasarruf hakkı vardır. Binâenaleyh bir hayvanın hedy kurbanı olarak işaretlenmesi veya boynuna bir gerdanlık takılmış olması o hayvanı o kimsenin mülkiyetinden çıkarmaz ve üzerindeki tasarruf hakkını kaldırmaz. Fakat "özellikle bu hayvanı, hedy kurbanı olarak boğazlamayı üzerime vâcib kıldım ve nezrettim" gibi bir sözle nezirde bulunacak olursa, artık o kurban kendi mülkiyetinde çıkmış ve fakirlerin mülkü haline gelmiş olur ki, değiştirmesi caiz değildir.
4. Hanbelilere göre ise, bir kimse bir hayvanı gerek sözle, gerekse işaretle veya boynuna gerdanlık takmak suretiyle işaretleyerek onu hedy kurbanı olarak göndermeye niyet edecek olursa, daha iyisiyle değiştirmek câzidir. Fakat onu yukarıda açıklanan şekillerden biriyle kendi üzerine vacib kılmadan kurban etmeye niyetlenecek olursa, böyle bir kurbanı değiştirmesinde bir sakınca olmadığı gibi bu kurbanı kesmekten vazgeçmesinde de bir sakınca yoktur.[229]

16. Hedy Kurbanını Gönderdiği Halde Memleketinde Kalan Kimsenin Durumu

1757. ...Âişe (r.anha)'den; demiştir ki: Ben Resûlullah (s.a.)'ıı develerinin gerdanlıklarını ellerimle ördüm, sonra o develeri işaretledi, boyunlarına gerdanlık taktı ve Beyt-i şerife gönderdi. (Kendisi de) Medine'de kaldı, ama (bununla) kendisine helâl olan hiç bir şey haram olmadı.[230]

Açıklama

"Kalâid" kelimesi "gerdanlık" anlamına gelen "kılâde" kelimesinin çoğuludur. “Budn" kelimesi "deve" manasına gelen "bedene" kelimesinin çoğuludur.
Resûl-i Ekrem (s.a.) bu kurbanlık develeri hicretin dokuzuncu yılında Hz. Ebû Bekir'le göndermiştir.
Bu hadis-i şerif vürûd sebebi ile birlikte Buhârî'de şu şekildedir: Amre bint Abdir rahman 'in rivayet ettiğine göre Ziyad b. Ebî Süfyân, Hz. Âişe'ye hitaben bir mektup yazarak Abdullah b. Abbas'ın, "Kim Kabe'ye bir kurbanlık gönderirse, artık bu kurban kesilinceye kadar bir ihramlı için haram olan şeyler o kimseye de haram olur." dediğini bildirmiş ve bu sözün doğru olup olmadığını sormuştu. Bunun üzerine Hz. Âişe de şöyle buyurdu: "(Mesele) İbn Abbâs'ın dediği gibi değildir. Ben ResûîulIah'ın kurban(lar)ının gerdanlıklarını, kendi elimle ördüm. Resîullah da onu kendi elleriyle o kurbanlığın boynuna taktı sonra da onu babamla (Beyt-i şerife) gönderdi. Resûl-i Ekrem (s.a.)'e kurbanlığı göndermeden önce helal olan şeylerin hepsi deve kesilinceye kadar yine helâl olarak kaldı."[231]
Hanefî imamlarından Tahâvî; "Beyt-i şerife kurbanlık gönderip te memleketinde kalan bir kimseye, elbiselerinden soyunması ve ihrama giren bir kimseye yasak olan hareketlerden kaçınması gerekmediğini, ancak hac ve umre için ihrama girdiği zaman bu yasaklara riâyet etmesi lâzım geldiğini" iddia eden ilim adamlarının dayandıkları delilleri göstermek için bu hadisi on sekiz senedle rivayet etmiştir.
Nitekim sahabenin büyük çoğunluğu ile Hanefi ulemâsı, İmâm Mâlik, Evzaî, Sevrî, Şafîî ve İmâm Ahmed de Hz. Âişe'nin görüşündedirler. Başta İbn Abbas olmak üzere Hz. Ömer, Ali, en-Nehâî, Atâ ve İbn Sîrîn'e göre ise, kurbanlığı harem-i şerife gönderen bir kimsenin ona gerdanlık taktığı andan itibaren elbiselerinden soyunarak ihrama girmesi ve bir ihramlı için söz konusu olan bütün yasaklardan kaçınması gerekir. Delilleri ise, Câbir b. Abdullah’ın rivayet etmiş olduğu şu hadis-i şeriftir: "bir gün Peygamber (s.a.)'in yanında oturuyordum. Birden bire gömleğini yakasından yırtarak ayaklarından çıkarıp attı. Topluluk ise Peygamber (s.a.)'e bakıyordu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bugün ben (Beyt-i şerife) göndereceğim kurbanlıklara gerdanlık takmak ve onları falanca suyun yanında işaretlemekle emrolunmuştum. Fakat unutarak gömleğimi giyinmişim. Ben gömleğimi hiç bir zaman baş tarafından soyunmam. Onun için böyle ayak tarafından çıkarıp attım."[232]
Lâkin bu hadisin râvilerin-den olan İbn Ebî Lebibe; bu hadisi Abdülmelik b. Câbir'den rivayet eden tek kişidir. Bu râvinin tek başına rivayet ettiği hadisler ulemâya göre deli! niteliği taşımaktan uzaktır. Bu bakımdan bu hadis zayıftır. Hz. Âişe hadisi karşısında bir hükmü yoktur. Çünkü onu rivayet eden kişiler güvenilir kişilerdir. İmâm Tahâvî bu iki hadisle ilgili olarak şunları söylemiştir: Hz. Âişe hadîsinin senedinin sahih olduğunda ulemâ ittifak etmiştir. Fakat Câbir b. Abdullah’ın rivayet ettiği hadis böyle değildir. Çünkü onu rivayet eden râviler itimad ve güven noktasından Hz. Âişe hadisini rivayet eden kimselere nisbetle daha aşağıdırlar. Fakat Mecmau'z-zevâid'de bu hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki senedinin sağlam olduğu kaydedilmiştir. Atâ b. Yesâr'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte de böyle deniyor: "Peygamber (s.a.) birgün otururken birdenbire elbisesini yırtıp attı ve şöyle buyurdu: "-Gerçekten ben bugün nişanlanmış bir kurbanlık göndermeyi vadetmiştim."[233] Bu hadisin de senedi sahihtir. Öyleyse az önce geçen, Câbir b. Abdillah hadisi için "bu hadisin aslı yoktur" demek doğru değildir. Sâ'id b. el-Müseyyeb'den rivayet edilen; "Kim bir kurbanın boynuna gerdanlık takarak Hareme gönderir de kendisi onunla birlikte yola çıkmaz, kendi memleketinde kalırsa, ihrâmlı için haram olan şeyler ona haram olmaz. Ancak MüzdelİfeGecesinde kadınlara yaklaşmak haram olur" anlamındaki habere gelince, bu haberde ihrâmlı için haram olan şeylerin, Beyt-i şerife kurbanlık gönderip de, hac yolculuğuna çıkmayan kimse için de haram olacağına dâir bir delâlet yoktur. Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi ise ihrâmlı için haram olan şeylerin, Beyt-i şerife kurbanlık gönderen bir kimse için de haram olmasını kesinlikle reddetmektedir.[234]

Bazı Hükümler

1. Hac yapmak niyetinde olmayan bir kimsenin Mekke'nin fakirlerine hediye olmak üzere kurbanlık göndermesi müstehâbdır. Bu kurbana 'hedy kurbanı' denir.

2. Bir kimsenin hedy kurbanım kendi memleketinde iken işaretlemesi ve boynuna gerdanlık takması müstehâbdır. Ancak hac veya umre yapmak isteyen kimsenin kurbanlığı işaretlemeyi ve boynuna gerdanlık takmayı mîkate kadar te'hir etmesi müstehâbdır.
3. Hedy'e gerdanlık örmek müstehâbdır.
4. İhrâmlıya yasak olan şeyler, Beyt-i şerife kurbanlık gönderen kimseler için yasak değildir.[235]

1758. ...Urve ile Amre bint Abdirrahman'dan rivayet edildiğine göre Âişe (r.anhâ.) (şöyle) buyurmuştur: Rasûlullah (s.a.) Medine'den (Beyt-i Şerife) kurbanlık gönderirdi. Kurbanlığının gerdanlığım da ben örerdim. (Kurbanlığı gönderdikten) sonra ihrama giren kimsenin sakınacağı şey(ler)den sakınmazdı.[236]

1759. ...Mü'minlerin annesi (Âişe) dedi ki: Resûlullah (s.a.) (Beyt-i Şerife) kurbanlık gönderdi, (o kurbanın) gerdanlığını da yanımda bulunan (renkli) yün(ler)den ben ördüm. Sonra aramızda ihrâmsız olarak kaldı. (İhrâmsız bir) erkeğin ailesine yaklaştığı gibi (ailesine) yaklaşırdı.[237]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Hz. Peygamberdin kendi hedyinin boğazına taktığı iplerin renkli yünlerden örüldüğü ifâde edilmektedir. Bu bakımdan ulemânın büyük çoğunluğu "Beyt-i Şerife gönderilen kurbanların boynuna takılan iplerin renkli yünlerden örülmesinin müstehab. olduğuna" hükmetmişlerdir. Ancak İmâm Mâlik ile Rabıa, hayvanın boynunu sıkma ve eziyet verme tehlikesi olduğu için yünden örülen ip takılmasını uygun görmemişler ve otlardan örülen ip takmayı daha uygun bulmuşlardır. Ancak konumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu ikinci görüşü hükümsüz kılmaktadır.
Hattâbî'nin beyânınagöre İmâm Mâlik'e ve Şafîî'ye göre kendisi memleketinde kaldığı halde Beyt-i Şerife kurbanlık gönderen bir kimse kurbanlığın boynuna gerdanlık takınca ihrama girmiş sayılmaz.
Süfyân es-Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'a göre ise, hac etmek niyetinde olan bir kimsenin Beyt-i şerife göndereceği kurbanlığın boynuna gerdanlığı takar takmaz ihrama girmesi ve ihramhnın kaçındığı bütün yasaklardan kaçınması gerekir.
Rey taraftarlarına göre ise, bir kimsenin Beyt-i şerife gönderdiği kurbanın boynuna gerdanlığı takdığı andan itibaren ihrama girmesi vâcib olur. Eğer hac veya umre yapmak niyetinde değil idiyse, ikisinden birine niyet etmekte muhayyerdir. Nitekim İbn Ömer'in de "hedyine gerdanlık takan bir kimse ihrama girmiş sayılır," dediği rivayet olunur. Atâ'nın da aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir.[238]
Bu konudaki Hanefî ulemâsının görüşünü Bezlu'l-mechûd sahibi de Hidâye'den naklen şöyle anlatıyor: "Kim bir deveye veya sığıra nafile, nezir veya ceza kurbanı olmak üzere gerdanlık takar ve hac niyetiyle onunla birlikte yola çıkacak Jolursa? o andan itibaren ihrama girmiş sayılır. Çünkü Beyt-i Şerife kurbanlık göndermek telbiye anlamına gelir. Telbiyeyi ise, ancak hacca veya umreye niyet eden kimse getirir. Bilindiği gibi telbiye icabet izharında bulunmak demektir. İcabet izharında bulunmak, dil ile olabileceği gibi fiil ile de olabilir. Fiil veya kavi ile birlikte niyette bulunacak olursa ihrama girilmiş olur. Niyetin söz veya fiil ile birlikte bulunması şartı, ihramın özelliklerindendir." İbnu'l-Hümâm Hidâye yazarının sözünü açıklarken şunları söylüyor: "Beyt-i Şerife kurbanlık sevk eden bir kimsenin ihrama girmiş sayılabilmesi için şu üç şartın bulunması gerekir: **1.** Hac veya umre ibâdeti için niyet etmiş olmak, **2.** Kurbanlıkla birlikte hac için yola çıkmış olmak. **3.** Kurbanlığın boynuna gerdanlık takmak."[239]
Netice olarak Hanefî mezhebine göre bir kimse sadece Beyt-i Şerife kurbanlık göndermekle ihrama girmiş sayılmaz. Bu hadisle ilgili görüşler 1757 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak zikredilmiş bulunmaktadır.[240]

17. Kurbanlık Develere Binmek

1760. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasülullah (s.a.) kurbanlık deve sürüp giden bir adam görmüş de ona;
"Deveye bin!" buyurmuş. O kimsede;
(Ya Rasûlullah) bu (Kurbanlık) bir devedir, diye cevap vermiştir. (Bu emir ve cevap üç defa tekrarlanmıştır.) Bunun üzerine (Rasûlullah) ikinci veya üçüncü defasında;
"Yazıklar olsun sana, şuna bin" dedi.[241]

Açıklama

Deve suren zatın kim olduğu belli değildir. Bu zât, "Ya Resukıllah! Bu kurbanlık devedir" demekle, devenin kurban edilmek üzere Mekke'ye gönderilmekte olduğunu anlatmak istemiştir. Rivayetlerin bazılarından anlaşıldığına göre devenin boynunda kurbanlık alâmeti bulunuyormuş, binâenaleyh Resûlullah (s.a.)'in onu görür görmez kurbanlık olduğunu anladığında şüphe yoktur. Buna rağmen binmesini emir buyurduğu vakit o zatın: "Bu kurbanlık bir devedir," mukabelesinde bulunarak binmemekte ısrar etmesi Resûlullah (s.a.)'in onu te'dib için "Yazık sana!" buyurmasına sebeb olmuştur. Kurtubî, İbn Abdilberr ve İbnu'l-Arabî'nin mütalası budur. Kurtubî'ye göre ihtimal Resûlullah (s.a.)'in bu zatın câhiliye adetine riayet ederek kurbanlık deveye binmediği manasını anlamış ve kendisini bundan menetmiştir. Kadı Iyaz'ın re'yi de budur. Mezkûr reyi tercih eden ulemâ: "Buradaki emir, irşâd için de olsa, o adam emre imtisal hususunda çekingenlik gösterdiği için zemmi hak etmiştir," demektedirler. Fakat rivayetlerin zahirine bakılırsa bu zât, inadından dolayı Peygamber (s.a.)'in emrine

muhalefet etmiş değildir. İhtimal binersem günaha girerim, yahut ceza lâzım gelir zannetmiş, Rasûlullah (s.a.)'in emrini de şefkat mânâsına almış, bu sebeple tereddüt göstermiştir. Resûlullah (s.a.) kendisini tekdir edince, O'nun emrine imtisâlen derhal deveye binmiştir. Nitekim bu cihet bazı rivayetlerde tasrih olunmuştur. Buhârî'-nin, İkrime tarikiyle Hz. Ebu Hureyre'den tahrîc ettiği rivayette: "Müteakiben o zatın devesine binerek Peygamber (s.a.) ile birlikte yola revân olduğunu gördüm. Ayakkabı devenin boynundaydı" denilmektedir. Bazıları o zâtın yorgunluktan helak derecesine vardığını söylerler. Bu takdirde hadisin mânâsı; "Helak olacaksın! Niçin binmiyorsun?" demek olur. Evvelce de görüldüğü vecihle ulemâdan bazılarına göre "veyl" kelimesini hak ettiği bir helake düşen bir kimseye söylenir. Hak etmediği bir helake maruz kalan için Araplar "veyh" kelimesini kullanırlar. Bir takımları bu kelimenin kasıtsız olarak beddua manasında kullanıldığını söylerler. Es-maî'ye göre veyl kelimesi azab, veyh ise, rahmet için kullanılır. Sîbeveyh veyh'in helâka maruz kalan bir kimseyi menetmek için kullanıldığını söylemiştir! Bir hadis-i şerifte de veyl'in cehennemde bir vadi olduğu bildirilmiştir.[242]

Bazı Hükümler

1. Kurbanlık deveye binmek caizdir. Hedyin vâcıb veya nafile olması arasında bu hususta fark yoktur. Çünkü Peygamber (s.a.) efendimiz o zâta tafsilat vermediği gibi kendisi de bu bâbda fark olup olmadığını sormamıştır. Binâenaleyh vâcible nafile hedy arasında binme hususunda fark yoktur. Nitekim İmâm Ahmed'in Hz. Ali (r.a.)den rivayet ettiği bir hadisde bunu izah etmektedir. Bahis konusu hadisde Hz. Ali'ye bir kimsenin hedy olarak gönderdiği devesine binip binemeyeceği sorulduğu vakit, "bunda beis yoktur. Peygamber (s.a.) yaya giden bazı kimselere tesadüf ederdi ve kurbanlık develerine binmelerini emir buyururdu," dediği bildirilmektedir. Bu meselede ulemâ ihtilâf etmiş, ortaya altı kavi çıkmıştır:
a. Mekke'de kurban edilecek deveye binmek mutlak surette caizdir. Urve b. ez-Zübeyr'in kavli budur. İbnu'l-Münzir mezkûr kavli İmâm Ahmed'le İshak'a nisbet etmiştir. Zahirîlerin mezhebi bu olduğu gibi Şâfiîler-den Nevevî dahi katiyyetle buna kail olmuştur.
b. Nevevî ile diğer bazı Şafiî ulemâsından nakledilen ikinci bir kavle göre kurbanlık deveye binmek ihtiyaçla mukayyeddir. Rûyânî: "İhtiyaç olmaksızın bunu caiz görmek nassa muhalefet olur," demiştir. Tirmizî'-nin rivayetine göre İmâm Şafiî ile İmâm Ahmed'in ve İshâk'ın kavilleri de budur Mezkûr kavil Şâ'bî, Hasan el-Basrî, Atâ' b. Ebî Rebâh gibi birçok tabiîndan nakledilmiştir. Hanefîlerin mezhebi de budur. Haneklerden "Hidâye" sahibi kurbanlık deveye zaruret zamanında binilebileceğini kaydetmiştir.
c. İbn Abdilberr hacet yokken kurbanlık deveye binmenin mekruh olduğunu İmâm Şafiî ile İmâm Mâlik'den nakletmiştir.
d. İbnu'l-Arabî'ye göre zaruret varsa binmek caizdir. Fakat biraz istirahattan sonra yine inmek icâb eder.
e. Kurbanlık deveye binmek mutlak surette memnudur. İbnü'l-Arabî bu kavli İmâm A'zam'dan nakletmiş vqbu hususta ,Hz. İmam'ata'n ve teşni'de bulunmuşsa da yersizdir. Çünkü Tahâvî'nin de beyân ettiği veçhile İmâm A'zam'ın mezhebi "Hidâye" sahibinin söylediği gibidir.
f. Kurbanlık deveye binmek vâcibdir. İbn Abdilberr bu kavli bazı Zahiriyye ulemâsının görüşü olarak naKletmiştir.
Nevevî "el-İstizkâr" nâm eserinde İmâm-ı Mâlik, Ebû Hanife, Şafiî ve ekseri fukahâeya göre kurbanlık devenin sütünü içmenin mekruh olduğunu, hatta Ebû Hanife ile Şafiî'ye göre binmek ve sütünü içmek hayvana bir noksanlık getirirse, noksanlığın kıymetini ödemek lâzım geldiğini kaydetmiştir. İmâm Mâlik'e göre dahi sütü içilmezse de içildiği takdirde ödemek icâb etmez.
Binmeyi tecviz edenler kurbanlık deve üzerinde yük taşınıp taşınmayacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Devenin dişisinden de erkeğinden de hedy kurbanı olur. Hanefîlerle İmâm Mâlik'in mezhepleri budur. Mezkûr kavi bir çok ashâb-ı kiramdan nakledilmiştir. İbnu't-Tîn, hedyûı yalnız dişi deveden olacağını söylemiş ve bu kavli İmâm Şafiî'den nakletmiştir.
2. Hadis-i şerif âlimin fetvayı tekrar edebileceğine onu kabul etmeyeni tekdir ve tevbinde bulunabileceğine delildir.[243]

1761. ...Ebu'z-Zubeyr, Câbir b. Abdillah'a kurbanlık deveye binme meselesini sordum. O dedi ki:
(Ben) Resûlullah (s.a.)'i;
"Ona binmeye mecbur kaldığın vakit başka hayvan buluncaya kadar her zamanki gibi bin" buyururken işittim.[244]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, zaruret halinde hacı adayının içinde bulunduğu zor durumdan kurtuluncaya kadar kurbanlık deveye binmesinde bir sakınca olmadığını ifâde etmektedir. Bu mevzuda ulemâ ihtilâfa düşmüştür. Ulemanın bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Kurbanlık deveye binmek kayıtsız şartsız caizdir.
Urve b. Zübeyr, Zahiriyye ulemâsı, Kaffâl ve Mâverdî bu görüştedirler. Delilleri ise, bir önceki hadis-i şeriftir. Sözü geçen ilim adamları, bir önceki hadis-i şeriften kayıtsız ve şartsız olarak kurbanlık deveye binilebi-leceği hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü önceki hadis-i şerifte geçen "deveye bin" sözü mutlaktır.
Fakat bir önceki hadisin konumuzu teşkil eden hadisteki "Ona binmeye mecbur kaldığın vakit" sözüyle kayıtlandığı, kendilerine hatırlatılarak, bir önceki hadisin, bir hacı adayının kurbanlık deveye kayıtsız şartsız binmesinin caiz olduğuna delâlet eden bir delil olmayacağı ifâde edilmiştir.
2. Bir ihtiyaç duyulmadan kurbanlık deveye binmek mekruhtur. Bu görüş ise en-Nu'man, İmâm Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshâk'dan irvâyet olunmuştur.

3. Kurbanlık deveye ancak zaruret halinde binilebilir. Bu da Hanefî ulemâsının görüşüdür. Ancak Hanefî ulemâsına göre hacı adayı kurbanlık deveye binerek veya yükünü yükleterek hayvana bir zarar verecek olursa bu zararı ödemekle mükellef tutulur. Şafiî ulemâsı da vâcib olan kurbanlığa binildiği veya yük yüklendiği zaman hayvana verilecek zararın ödetilmesi noktasında Hanefî ulemâsıyla birleşmektedir.
Mâlikî ulemâsından İbnü'I-Arabî'ye göre, hacı adayı mecbur kaldığı zaman kurbanlık deveye biner. Fakat dinlendikten sonra iner. îmam Mâ-lik'in meşhur olan görüşüne göre ise hacı adayı zaruret halinde kurbanlık deveye binebilir ve bu şartla kurbanlığa binen hacı adayının dinlenince inmesi de gerekmez.
4. Mutlak surette kurbanlık devey'e binmek vâcibdir. Zahiriyye ulemâsından bazıları bu görüştedirler. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisidir. Sözü geçen ulemâ bu hadiste geçen "ona bin" emrinin zahirine sarılarak bu hükme varmışlardır. Bu hükme varırlarken aynı zamanda Balıîrc (sütünü putların hizmetçilerinden başka kimse içemeyen deve) ve sâibe (putlara adandığı için üzerine binilemeyen ve yük vurulamayan deve) denilen develere binmeyen cahiliyye Araplarına muhalefet etmek istedikleri gibi Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadis-i şerifi de dikkate almışlardır: Bir kimse;
Beyt-i Şerife kurbanlık olarak gönderilen deveye binebilir mi? diye Hz. Ali'ye soruldu. O da şöyle cevap verdi.
Bunda bir sakınca yoktur. Peygamber (s.a.) yürümekte olan bazı kimselere rastlamış da onlara benim kurbanlık devem ile kendi kurbanlık devesine binmelerini emrettikten sonra şöyle buyurmuştu. "Sizin kendinize örnek alacağınız en faziletli şey Peygamberiniz (s.a.)'în sünnetidir."[245] Ancak bu hadisin senedinde Muhammed b. Ubeydillah b. Ebî Râfi' vardır. İbn Hıbbân bu zatın güvenilir bir kimse olduğunu söylemişse de bazı kimseler zayıf bir râvi olduğunu iddia etmişlerdir. Dolayısıyla bu hadis delil olma niteliğinden uzaktır. Ayrıca bu dördüncü görüş "metinde geçen "ona bin" emrine muhâtab olan kişi, kurbanlık deveye binmeye fevkalâde muhtaç olduğu için bu emre muhatap olmuştur. Binâenaleyh bu emir mutlak vûcüba delâlet etmez," gerekçesiyle reddedilmiştir. Kurbanlık deveye binme konusunda ulemânın görüşü bundan ibarettir.
Ayrıca ulemâ kurbanlık devenin üzerine yük vurulup vurulamayacağı konusunda da ihtilâf etmişlerdir. Mezhep imamlarından İmâm Mâlik kurbanlık deveye yük vurulmasını caiz görmezken ulemânın büyük çoğunluğu "ihtiyaç halinde bunda bir sakınca yoktur," demiştir.
Bir hacı adayının kurbanlık deveye başkasını bindirip bindirememesi konusunda da ulemânın çoğunluğu "ihtiyaç duyulmak şartıyla insanın kendi devesine başkasını bindirmesinde bir sakınca yoktur," demişlerdir. Ancak ücretle kiraya vermenin caiz olmadığında bütün ilim adamları ittifak etmişlerdir.
Kurbanlık devenin sütünün içilip içilmemesi konusunda ulemanın görüşlerini şöylece özetlemek mümkündür:
1. İmâm Mâlik'e Şafîi'ye, Hanefî ulemâsına ve diğer ulemânın büyük çoğunluğuna göre kurbanlık devenin yavrusu süte kandıktan sonra kalan sütü içmek mekruhtur. Bu sütün fakirlere sadaka olarak verilmesi icâb eder. Şayet içilmişse İmâm Mâlik'in dışında bütün ilim adamlarına göre içilen sütün bedeli tasadduk edilir. İmâm Mâlik'e göre ise, şayet süt içilmisse bir daha onun için para tasadduk etmeye lüzum yoktur.
2. İmâm Ahmed'e göre ise, yavrusu süte kandıktan sonra kurbanlık devenin sütünü içmekte bir sakınca yoktur. Çünkü memede kalan süt hayvana zarar verir. İmâm Ahmed'in bu konudaki delili el-Muğîre b. Şu'be'-nin şu sözüdür: "Birgün adamın birisi Hz.Ali'ye (kurbanlık) bir inek getirmişti de Hz. Ali Ona "Bunun sütünü içme. Ancak yavrusu kandıktan sonra geriye kalan sütünü içebilirsin" buyurdu."[246] Fakat anneye zararı olmayan veya yavrunun^muhtaç olduğu sütü içecek olursa bu sütün fiatını tasadduk etmesi gerekir. Çünkü bu sütü almakla yavrunun hakkına tecâvüz etmiş sayılır.[247]

18. Kurbanlık Beyt-i Şerif'e Varmadan Telef Olacak Hale Düşerse Ne Yapılır?

1762. ...Naciye el-Eslemî'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.) onunla (Beyt-i Şerife) bir kurbanlık göndermiş ve "Ona (Beyt-i Şerife varamayacak şekilde) bir acizlik gelecek olursa, kes. Sonra (boğazında takılı olan) nalını kanına batır, sonra da insanlara bırakıver."[248]

Açıklama

Bezlu'l-mechûd sahibinin kaydettiğine göre, İmâm Nevevi bu hadism râvisi Nâcjye eı.Eslemî ile Naciye el-hu-
zâî'yi karıştırmış ve ikisini aynı şahıs zannetmiştir. Bu sebeple Naciye'den "Naciye b. Kâb b. Cündüb, el-Eslemî el-Huzâî" diye bahsetmektedir.
Gerçekte ise, Naciye isimli iki ayrı şahıs vardır. Bunlardan birinin künyesi Naciye b. Cündüb el-Esmâî, diğerininki de, Naciye b. Cündüb b. Ka'b el-HuzâîJdir. Nitekim İbn Hacer el-Askalânî de el-İsâbe isimli eserinde bu iki zatın ayrı ayrı kimseler olduğunu ve her ikisinin de aynı şekilde Beyt-i Şerife Resûlullah'ın kurbanını sürdüklerini, Urve'nin hadis rivayet ettiği Naciye'nin Naciye el-Huzâî, Meczee'nin hadis rivayet ettiği Naciye'nin de Naciye el-Eslemî olduğunu ve bu ikincisinde ulemânın ittifak ettiğini, söylüyor.
Hanefî ulemâsından Aliyyu'l-Kârî'nin kaydettiğine göre: el-Vâkıdî, Hu-deybiye gazvesini anlatırken bu hadiseyi de uzunca anlatmıştır. Vakıdî'nin beyânına göre Hz. Pegamber (s.a.) Naciye b. el-Eslemî'yi kurbanlıkları Beyt-i Şerife götürmekle görevlendirmiş ve bunların sayısı yetmişe ulaşıyormuş nihayet kurbanlıklardan biri yolda telef olacak bir duruma düşünce Hz. Naciye "Ebva" denilen yerde Resûl-i Ekrem'e ulaşıp durumu haber vermiş, Resûl-i Ekrem de: "Onu kes boynundaki(nahn)leri de kanına ba-tır. Sakın sen ve arkadaşların onun etinden yemeyiniz, onu (fakir) halka bırakınız," cevabını vermiştir.[249]
Kurbanlık devenin boynundaki nalınların kana batırılmasının sebebi usûlüne uygun olarak kesilip ehil olan kimselerin yemesine terk edildiğini beyân içindir.

İmâm Tîrmizî bu hadis-i Şerifle ilgili olarak şunları söylüyor: "bu babda Züeyb Ebû Kabîse el-Huzâî'den de hadis rivayet edilmiştir. Naciye'nin hadisi hasen-sahihdir. İlim adamlarının ameli bu hadis üzerinedir. İlim adamları tetavvu' (nafile) hedyi hakkında şöyle diyorlar: "Hedy telef olma durumuna gelirse, onu götüren kimse ve beraberinde bulunanların hiçbiri onun etinden yiyemez. İnsanlara bırakılıp geçilir, ehil olanlar yerler. Bu sahibinden kurban yerine geçer." Şafîî, Ahmed ve İshâk bu görüştedir. Yine bu ilim adamlarına göre Şayet sahibi onun etinden yiyecek olursa, yediği mikdarın kıymetini öder. Bazı ilim adamları da "Nafile olarak gönderilen hedyin etinden yerse onu tazmin eder (onun yerine başka keser), diyorlar. Ancak bu görüş Cumhûr'un görüşüne muhaliftir."[250]
imâm Ahmed'den bir rivayete göre kurbanlığın sahibi ve arkadaşları nafile hedy ile mut'a ve kıran kurbanlarının etlerinden yiyebilirler. Hanefî ulemâsı da bu görüştedir. Çünkü bu kurbanlar ceza için değil, hac ibadetlerinden sayılmak üzere kesilirler. 1763 numaralı hadisin şerhinde bu hadisle ilgili ayrıntılı açıklama vardır.[251]

1763. ...İbn Abbâs'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) Eslem'li bir kimseyi on sekiz deve ile birlikte (Beyt-i Şerife) göndermişti. (O zat);
Onlardan birisi yürümekten âciz kalacak olursa ne (yapmamı uygun) görürsün? dedi. (Resûl-i Ekrem de);
“Onu boğazlarsın, sonra (boynundaki nişanlık) nalınını kanına boya ve hörgücünün yambaşına vur. O deveden sen de yeme, beraberindekilerden birisi de (yemesin)" buyurdu. Yahutta "yol arkadaşlarından birisi de (yemesin)" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Ebu't-Teyyah'ın) bu hadiste yalnız kaldığı kısım "Ondan sen de yeme, yol arkadaşlarından birisi de(yemesin)" sözüdür. (Müsedded) Abdülvâris ('den rivayet ettiği) hadisinde ise, “sonra onu vur" (sözü) yerine (sözünü) nakletmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki; Ben Ebû Seleme'yi, "(Sözü, ravisine) isnadı ve manayı doğru (nakl) ettin mi, kâfidir" derken işittim.[252]

Açıklama

“ezlıafe" kelimesi, sürünmek, yol almak ve yorgun düşerek yolda kalmak manalarına gelir. Cevheri ile diğer lügat bilginleri bu hususta biri zehafe, diğeri ezhafe olmak üzere iki lügat kullanıldığını bunlardan her ikisinin de birbirinin yerinde kullanılabileceğini söylemişlerdir. Kelimenin buradaki anlamı hayvanın yürüyemeyip yolda kalmasıdır.
Müslim'in rivayetinde Beyt-i Şerife gönderilen develerin onaltı aded olduğu ifade edilmektedir.[253] îmâm Nevevî adetle ilgili rivayetler arasındaki ihtilâfa bakarak bu hadisin ayrı ayrı iki yerde meydana gelmiş olabileceğine ihtimal verdiği gibi, aynı hâdisenin ayrı ayrı rakamlarla ifâde edilmiş olmasını da mümkün görmüş ve "Bu konuda fazla adet tercih edilir çünkü adet isimlerinin muhalif mefhumuyla amel caizdir." demiştir. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi kurbanlık devenin boynundaki nalınların kana boyanmasmdaki hikmet o kurbanın usûlüne uygun olarak kesilip ehil olan kimselerin yemesine terk edildiğinin anlaşılmasını sağlamaktır.
Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd, bu hadiste geçen "Ondan sen de yeme arkadaşların da yemesin" sözünün bu hadisin diğer senetlerle gelen rivayetlerinde bulunmadığını söylüyorsa da, gerçekte bu cümle diğer rivayetlerde de mevcuttur. Meselâ Müslim bu hadisi şu mânâ'ya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "Eğer bu develerden sakatlanan olur da öleceğinden korkarsan hemen boğazla, sonra (boynundaki nişan) nalınını kanına daldır ve hörgücünün yan tarafına vur. Ondan kendin yemediğin gibi, yol arkadaşarından hiç biride yemesin!"[254]
Musannif Ebû Dâvûd, sözü geçen cümlenin başka yollarla da takviye edildiğinden habersiz gibi görünmekle beraber yine de hadisin zayıf olmadığı kanaatindedir. Çünkü hadisteki isnadın ve mânânın doğru olması halinde lafızların değişik olmasının hadis için bir kusur teşkil etmeyeceği görüşündedir. "Ben Ebû Seleme'yi "isnad ve mânâyı doğru nakl ettin mi kâfidir," derken işittim," sözünü bu görüşünü takviye için zikretmiştir.[255]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i Şerif, nafile olarak Beyt-i Şerife sürülen hedy kurbanının yolda telet olması halinde, yerine bir başka kurban gön dermek gerekmediğini ifade etmektedir.
2. Nafile olarak gönderilen hedy kurbanını yolda sürmekle görevli olan kimsenin, hayvanın telef olacağını anlayınca onu boğazlaması ve boynunda nişan olarak asılı bulunan nalınları hayvanın kanıyla boyadıktan sonra hörgücünün yambaşına vurması gerekir. Bu şekilde hareket etmek onun usulüne uygun olarak boğazlanıp ehil olan kimselerin yemesi için terkedildiğine bir işaret teşkil eder. Bu etten yemeye ehil olanlar sadece fakirlerdir. Bu etten zenginler yiyemediği gibi sürücü ve onun yol arkadaşları da yiyemezlere Nitekim Hanefî ulemâsı da bu görüştedir. Şu farkla ki sözü geçen ulemâya göre sürücünün fakir olan yol arkadaşları da hayvanın etinden yiyebilir.
3. Eğer hedy kurbanı kıran, temettü' haccı için veya ceza kurbanı gibi vacib bir kurban olarak sevk edilmiş de yolda telef olacak bir duruma düşmüşse veya kurban olmaya engel teşkil edecek bir ayıp arız olmuşsa o zaman bu kurbanlığı kurban olarak kesmek caiz olmayacağından yerine bir başka kurbanlık bulmak gerekir. Bu durumda sahibi eski kurbanlık üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunabilir. Çünkü o, kurbanlık olmaktan çıkmış yine sahibinin mülkiyetine girmiştir.
Yolda böyle bir duruma düştüğü için kurban olma niteliğini kaybeden vâcib bir kurbanlık Beyt-i Şerif varmadan kesilecek olursa Nezr kurbanına dönüşeceğinden sahibi yiyemez. Şayet yiyecek olursa yediği mikdarın bedelini borçlanmış olur. Nitekim İbn Ömer (r.a.)ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Kim (Beyt-i Şerife) bir bedene (deve) gönderir de o deve yolda kaybolur veya ölürse nezr kurbanına dönüşür. Bu sebeple o kurbanlığın yerine başka bir kurbanlık bulması lâzım gelir. Fakat bu kurban (vacib değü de) nafile bir kurban idiyse o zaman sahibi muhayyerdir. Dilerse yerine yenisini

keser, dilerse bırakır kesmez."[256]
Bu konuda Sa'id b. el-Müseyyeb, şunları söylüyor: "Kim Beyt-i Şerife nafile olarak bir bedene (büyük baş hayvan) gönderip de o hayvan yolda telef olma durumuna düşürse onu kesip halkın istifâdesine terk eder. Fakir halk onun etini yer. Fakat sahibi yiyemez. Şayet yiyecek olursa veya başkalarını yemeye teşvik edecek olursa o zaman yerine yeni bir kurbanlık bulması üzerine borç olur."[257] Fakat Beyt-i Şerife sürülen kurbanlık kıran haccı veya temettü' haccı kurbanlığı olarak veya nafile bir kurbanlık olarak' Harem-i şerifte kesilecek olursa, ondan sahibinin yemesi ve tasad-dukta bulunması müstehabdır. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'inde "Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeârinden kıldık. Onlar da sizin için hayır vardır. O halde onlar ayakda dur(up boğazlamalarken üzerlerine Allah'ın ismini anın. Yanları üstü düş(üp ö)(dükleri vakit de ondan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacım gizleyen ve gizlemeyip dilenen fakirlere yedirin."[258] buyuruyor. Ancak sahibi ceza kurbanını yiyemez. Çünkü onun kanı keffâret olsun diye akıtılmıştır.
Mâliki ulemâsına göre ise, Beyt-i Şerife sürülen nafile hedy kurbanlığı iki kısımdır.
a. Sahibinin "bu, Allah için nafile olarak Beyt-i Şerife gönderilen bir kurbanlıktır" diyerek ve fakirlerin yemesini kasdederek gönderdiği kurbandır. Yahutta fakirlerin yemesi niyetiyle "Beyt-i Şerife nafile olarak Allah için bir kurban göndermek üzerime borç olsun" diyerek gönderdiği kurbandır. Yahutta "şu fakirler için nafile bir kurbandır" sözüyle veya "fakirler için nafile bir kurban göndermek üzerime borç olsun" gibi fakirleri belirleyici sözlerle gönderilen kurbandır. İster yolda isterse Harem-i şerifte kesilmiş olsun, bu cins kurbanları sahibinin yemesi haram olduğu gibi, herhangi bir zenginin de, sürücüsününde yemesi haramdır.
b. Fakirlere ait bir kurban olduğuna dair, sahibinin bir sözü veya niyeti olmayan hedy kurbanlarıdır. Bu çeşit kurbanlar yolda telef olacağından korkularak kesilecek olursa, bunların boyunlarında asılı olan nişanları kanlarına boyanarak etleri insanların yemelerine terk edilir. Sahibinin ve sürücüsünün dışında kâfir dahil, bütün insanlar yiyebilir. Eğer sahibi bu kurbandan yiyecek olursa veya onun etinden yemeye ehil olmayanları teşvik ederse o zaman yediğinin fiatını borçlanmış olur. Fakat Beyt-i Şerife vardıktan sonra kesilecek olursa, o zaman, her insan gibi sahibi ile sürücüsü de onun etinden yiyebilirler.
Şâfiîlere göre ise, nafile olarak Beyt-i Şerife gönderilen hedy kurbanı Harem-i şerife varmadan yolda telef olacak duruma düştüğü için kesilecek olursa, bu hayvanın etinden sahibi istediği gibi tasarrufta bulunabilir. İsterse satar başkalarına yedirir, isterse başkalarının yemesine terk eder gider.
Fakat bu kurban haccın vâciblerinden birini terkten veya bir yasağı çiğnemekten dolayı zimmete,geçmiş bir vâcib kurban ise veya muayyen bir nezir kurbanı olur da yolda {elef olacak veya kesilecek olursa, yahut kaybolacak veya çalınacak olursa o zaman yerine yenisini göndermek icâb eder. Çünkü zimmetten düşmemiş olur.
Eğer bu kurbanlık, nezr-i muayyen yani belirli bir kurbanlığı tayin-ederek kesilmesi adanmış kurbanlığı olur da sahibinin bir ihmali bulunmaksızın yolda telef olursa o zaman sahibine yenisini göndermek gerekmez. Etinden sahibi yiyemediği gibi fakir bile olsalar sürücüsüyle onun yol arkadaşları da yiyemezler.
Hanbelî ulemâsına göre ise, bir kimse sözle veya hayvanın sırtını çizmek veya boynuna nişan takmak gibi bir işaretle, bir hayvanı Beyt-i|Şerif e göndermeyi kendi üzerine vâcib kılmamış da nafile olarak Beyt-i Şerife göndermişse, onu boğazlamadıkça istediği anda bundan dönme hakkı vardır. Fakat "Bu bir hedy kurbanıdır," gibi bir sözle veya Harem'e göndermek niyetiyle boynuna bir nişan takmakla veya sırtını, usûlüne uygun olarak çizmek suretiyle o hayvanı Beyt-i Şerife göndermeyi kendi üzerine vâcib kılar ve o hayvan da, yolda sahibinin ihmali neticesi olmayarak telef veya kaybolursa, onun yerine yenisini göndermek gerekmez. Eğer hayvanın yolda telef olacağı anlaşılırsa, hemen orada boğazlanır. Ve fakir kimselerin yemelerine terk edilir. Bu kurbanın etinden sahibi veya sürücüsü yiyemediği gibi fakir bile olsalar, yol arkadaşları da yiyemezler.[259]

19. Hârûn B. Abdullah'ın Hadisi (Hedy'i Kendisi Kesen Ve Başkasından Yardım İsteyenler)

1764. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) kurbanlık develerini kestiği zaman otuz tanesini kendi eliyle kesti, geriye kalanlarım da bana emretti, ben kestim."[260]

Açıklama

İleride gelecek 1905 numaralı hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kendi eliyle kestiği deve sayısının altmış-üç olduğu ifâde ediliyor. Beyhâkî'nin rivayetinde de, aynı şekilde Rasûl-i Ekrem'in kendi elleriyle kestiği develerin altmış üç olduğu, geriye kalan develerin Hz.Ali'nin kestiği ve toplam deve sayısının yüz aded olduğu ifâde edilirken konumuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadisinde Resul-i Ekremin kendi eliyle kestiği develerin otuz adet olduğu ifade ediliyor.
Bu duruma bakarak konumuzu teşkil eden hadisin diğer iki hadisle çeliştiğini söylemek doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamberin otuz deveyi tek başına kestikten sonra otuz üç tanesini de Hz.Ali'nin yardımıyla kesmiş olması mümkündür. Böyle bir durumda tek başına kestiği kurban sayısı otuz, Hz.Ali'nin yardımıyla kesmiş olduğu kurban sayısı da, altmış üç eder. İşte konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi Resûl-i Ekrem'in, kimsenin yardımı olmadan tek başına kestiği kurban sayısını söz konusu etmişken, ileride gelecek olan 1905 numaralı hadisle, Beyhâkî'nin rivayet ettiği hadis, Hz.Peygamber'in kesmiş olduğu kurbanların tümünü söz konusu etmiş ve görünüşte ortaya iki farklı adet çıkmıştır. Gerçekte ise, bu iki aded arasında herhangi bir çelişki yoktur. Hz. Peygamber'in, develerin geri kalan kısmının kesimini de Hz. Ali'ye bıraktığında üç hadis de birleşiyor.
Konumuzu teşkil eden hadisin 1905 numaralı hadisle çeliştiği kabul edilse bile, yine de, böyle bir çelişkiyi sözkonusu etmeye lüzum yoktur. Çünkü senedinde, tedlis yapmakla suçlanan Muhammed b. İshak bulunduğu için konumuzu teşkil eden hadis

zayıftır. Fakat 1905 numaralı Câbir hadisi ise, sağlamdır. Çünkü onun senedinde ve metninde bir kusur olmadığı gibi aynı zamanda Müslim ve İbn Mâce tarafından da rivayet edilmiştir.[261]

Bazı Hükümler

1. Sahibinin, kurbanını başkalarının yardımıyla kesmesi caizdir.
2. Vekâlet vererek kurbanı başkasına kestirmek caizdir.
3. İnsanın kurbanlarının bir kısmını yalnız başına kestiği halde kalanını başkalarının yardımıyla kesmesi veya vekaletle başkasına kestirmesi caizdir.[262]

1765. ...Abdullah b. Kurt'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sânı yüce olan Allah katında günlerin en büyüğü kurban (bayramı) günüdür. Sonra da karr günüdür"
İsa(nın) rivayet etti(ğine göre) Sevr; "O, (karr günü, Kurban Bayramı'mn) ikinci gün(ü)dür" demiştir. (Râvî Abdullah b. Kurt) dedi ki: Resûlullah (s.a.)'a beş veya altı tane kurbanlık deve getirilmişti. (Resûlullah'ın kesime) kendilerinden başlaması için (kendiliklerinden) ona yaklaşmaya başlıyorlardı. (Develerin) yanlan ve başları yere düşünce (Resûlullah) gizli bir söz söyledi, anlayamadım. (Önümdekine) "ne diyor?" diye sordum. "İsteyen (bu kurbandan) kesip alabilir'(diyor)" diye cevâp verdi.[263]

Açıklama

"Günlerin en büyüğü Kurban (Bayramı) günüdür" cümlesi, "Allah katında derecesi en yüksek olan gün Kurban Bayramı'nın birinci günüdür," anlamına gelebildiği gibi, "Zilhicce'-nin ilk on gününün Allah katında derecesi en yüksek olanı Kurban (Bayramı) günüdür" anlamına da gelebilir. Bu ibare İbn Hıbbân'ın Sahih'inde "Allah katında günlerin en faziletlisi Kurban günüdür," anlamına gelen lâfızla ifâde edilmiştir. Bu hadisle; "Allah katında Arafe gününden daha faziletli bir gün yoktur. Çünkü Arefe günü Allah Te'âlâ dünya semâsına iner ve dünya sakinleri ile semâ sakinlerine karşı iftihar eder, övünür. İnsanların Cehennem'den en çok çıkarıldığı gün Arafe günüdür."[264] anlamındaki hadis arasında bir çelişki olmadığı gibi, Müslim'in rivayet ettiği "üzerine güneş doğan en hayırlı gün Cum'a günüdür."[265] Anlamındaki Ebû Hureyre hadisine de aykırı değildir. Çünkü Cum'a haftanın günlerinin en hayırlısıdır. Eğer ikisi bir günde birleşecek olurlarsa bu iki faziletin ikisi de o günde birleşmiş olurlar. Eğer ayrı ayrı günlere isabet edecek olurlarsa Kurban Bayramı'nın birinci günü Cum'a gününden daha faziletli olur.[266]
Şafiî ulemasından Nevevî'ye göre; Arefe günü Kurban Bayramı'nın birinci gününden daha faziletlidir.
Hanefî ulemâsından Aliyyü'l-Kârî'ye göre, "Cum'a günü Arafe gününe tesadüf ederse, mutlak surette günlerin en faziletlisi olur. O günde işlenen amel de en faziletli ve makbul olur, hacc-ı ekber bundadır.
Irâkî'ye göre ise, "Cum'a gününün Arafe'den daha faziletli olduğu" görüşü daha doğrudur.
Bütün bu görüşlerin arası şu şekilde uzlaştırılmıştır: Oruç tutulan günlerin en hayırlısı Arafe günüdür. Kurban kesilen günlerin en faziletlisi Kurban Bayramı'nın birinci günüdür, sonra "karr günü" denilen Kurban Bayramının ikinci günü gelir. Bu güne "karr günü" denmesinin sebebi o günde halkın Minâ'da karar kılıp istirahata kavuşmasıdır.
Resûl-i Ekrem'in huzuruna getirilen hedy kurbanlıklarının Resûl-i Ekrem (s.a.)'ın mübarek elleriyle kurban edilmek için yarış etmeleri, Resûl-i Ekrem (s.a.)'e ait mucizelerden biridir. Karşılığında dünyevî veya uhrevî bir mükâfata erişmeyecekleri halde Resûl-i Ekrem'e itaat ve teslimiyette hayvanlar bile böyle yarışa girerlerken dünyevî ve uhrevî saadetleri Resûl-i Ekrem (s.a.)'in emirlerine teslim olmakta ve nehiylerinden kaçınmakta olan insanların, Resûlullah (s.a.)'a teslim olmaya bir türlü yanaşmamaları doğrusu akıl sahiplerini fevkalâde hayrete ve dehşete düşürecek bir hadisedir.
Metinde geçen "yanları yere düşünce" sözü "canı çıkıpda yere düşünce" mânâsına gelmektedir. Bir sonraki babta geleceği üzere Hz. Peygamber (s.a.) deveyi ayakta ve sol önayağı bağlı, olarak keserdi. Hayvan bu şekilde kesilince canı çıkar ve sol yanına düşerdi. Artık deve bu şekilde yere düştükten sonra etini isteyen herkes yiyebilir. Resûl-i Ekrem (s.a.); "İsteyen (bu kurbandan) kesip alabilir" sözleriyle bunu ifade buyurmuştur.[267]

Bazı Hükümler

1. Kurban Bayramı'nın birinci ve ikinci günlerımn fazileti çok büyüktür.
2. Kurban kesmeyi becerebilen kimselerin kurbanlarını kendi elleriyle kesmeleri başkalarına kestirmelerinden daha faziletlidir.
3. Haremde kesilen hedy kurbanlığının etinden, zengin-fakir herkes yiyebilir.Diğer kurbanlıkların eti de böyledir.[268]

1766. ...Ğurfe b. el-Hâris el-Kındî'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'ı Veda Haccında gördüm. (Kendisine) hedy kurbanlıkları getirilince; "Bana Ebû Hasan'ı çağırınız!" dedi. Bunun üzerine derhal kendisine Ali (r.a.) çağrıldı. O'na (hitaben); "Şu süngünün (kabzasının) alt kısmından tut" buyurdu. Resûlullah (s.a.) de süngünün (kabzasının) üst kısmından tuttu. Sonra onu kurbanlık develere (ikisi birden) çaldılar. (Resûlullah s.a.) işini bitirince devesine bindi ve Ali (r.a.)'yi de arkasına aldı.[269]

Açıklama

Sözü geçen hâdise Veda Haccında vuku' bulmuştur. Bilindiği gibi Veda Haccında Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Beyt-i

Şerife gönderdiği kurbanlık develer yüz adetti ve bu kurbanlıklara Hz. Ali de ortaktı. Bu sebeple, Hz. Peygamber özellikle Hz.Ali'yi çağırtmış kurbanların masrafına ortak olduğu gibi onları kesmenin sevabına ortak olmasını sağlamıştır. Resûl-i Ekrem (s.a.) kendisi süngünün kabzasının üst tarafından tutarken Hz. Ali'ye de kabzanın alt tarafından tutmasını emretmiş bu suretle hem süngünün yere düşmesini önlemiş, hem de kurbanı beraberce kesmelerim ve Hz. Ali'nin de kurban kesmenin ecrine ortak olmasını sağlamıştır.[270]

Bazı Hükümler

1. Kurbanlığı keserken başkasından yardım istemek caizdir.
2. Deveyi keserken efdal olan boğazının alt (esfel) kısmından kesmektir.
3. Güçlü hayvana iki kişinin binmesi caizdir.
4. Resûl-i Ekrem (s.a.) çok merhametli ve çok alçak gönüllü idi.[271]

20. Kurbanlık Develer Nasıl Kesilir?

1767. ...Abdurrahman b. Sâbi'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) ve ashabı kurbanlık develeri sol (ön ayaklan) bağlı ve geri kalan ayaklan üzerinde dikili olarak boğazlardı.[272]

Açıklama

Peygamber (s.a.) ve ashabı deveyi sol ön ayağı bağlı iken keserlerdi. Çünkü Allah Teâla ve tekaddes hazretleri Kur-'ân-ı Kerim'inde "Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeâirinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. O halde onlar ayakta duru(p boğazlanı)rlarken üzerlerine Allah'ın ismini anın. Yanları üstü düşüp öldükleri vakitte ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyacını gizleyen ve gizlemeyip dilenen fakir(ler)e yedirîn.Onları, şükredersiniz diye, böylece müsahhar kıldık."[273] buyuruyor. Bu ayet-i kerimede geçen "savaffe" kelimesine İbn Abbas'ın "kıyam = ayakta" manasını verdiği Buhârî tarafından rivayet edilmiştir.[274]
Buhârî'nin İbn1 Abbâs'dan ta'Iikan rivayet ettiği bu hadisi, Hâkim Müstedrek'inde mevsûlen yine İbn Abbâs'dan şu lâfızlarla rivayet ediyor: "Üç ayak üzerinde kâim ve bağlı olarak kesiniz" İbn Mes'ûd (r.a.) ise tercümesini sunduğumuz ayet-i kerimedeki kelimesini şeklinde okumuştur ki (safine) kelimesinin çoğuludur. Bilindiği gibi "safine" kesilirken muzdarib olmaması için bir ayağı bağlanarak kaldırılan hayvan demektir.
Hayvanı bu şekilde kesmekten maksat, kesilen kurbanın, "yanları üstüne düştükleri vakit de ondan hem kendiniz yeyin, hem ihtiyacını gizleyen ve gizlemeyip dilenen fakirlere yedirin"[275] mealindeki ayet-i kerimede belirtilen şekilde yere düşmesini sağlamak ve hayvanın keserken zar,ar%er-mesini önlemektir.
Konumuzu teşkil eden hadis deveyi sol ön ayağı bağlı olarak ayakta boğazlamanın sünnet olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar Kadı lyâz, Tavus'tan, devenin yatırılarak boğazlanmasının efdal olduğunu nakletmiş-se de Nevevî bunun sünnete muhalif olduğunu söylemiştir. Nitekim bir numara sonra gelecek olan, "onu bağlı olarak ayağa kaldır. Peygamberinizin sünnetine tâbi ol" anlamındaki hadis-i şerif de Nevevî'yi doğrulamaktadır.
Her ne kadar Şevkânî Neylu'l-Evtâr isimli eserinde; "Hanefîlere göre deveyi ayakta kurban etmekle yatırarak kurban etmek arasında bir fark yoktur" diyerek Hanefîlerin bu konuda yanıldıklarını söylemek istemişse de gerçekte Hanefî'lerin bu konudaki görüşleri Şevkânî'nin dediği gibi değildir. Çünkü Hanefîlere göre deveyi ayakta kurban etmek müstehabdır. Nitekim Hidâye'de "deve ayakta boğazlanır. Davarla sığır cinsi ise, yatırılarak kesilir." denilmektedir. Kâsânî'nin Bedayiu's-sanâyi isimli eserinde de Hidâye'deki bu görüşlere aynen yer verilmektedir. Ancak Şevkânî'yi yanıltan Ebû Hanife'nin bir deveyi kestikten sonra "devenin kesilirken etrafındakilere zarar vereceğinden korktuğunu" ifade etmesidir. Gerçekte Hz. İmâma göre efdal olan deveyi ayakta kesmektir. Lâkin devenin zararlı olmasından korkulduğu zaman yatırılarak kesilmesini tercih etmiştir. Çünkü her ne kadar Hz. Peygamber develeri ayakta kesmişse de bu konuda bizim durumumuz onunkinden çok farklıdır. Zira 1765 numaralı hadis-i şerifte de açıklandığı üzere kurbanlık develer, kesilirken Resûl-i Ekrem (s.a.)'e zorluk çıkarmadıkları gibi onun eliyle kesilmek için daha önce onun bıçağının altına yatmakta birbirleriyle yarış ederlerdi.[276]

Bazı Hükümler

1. Develeri sol ön ayaklan bağlı olarak boğazlamak müstehabdır. Aralarında dört mezhep imamının bulunduğu cumhûr-ı ulemâ bu görüştedir. Kadı İyaz, Tâvûs'un "develeri yatırarak kesmenin daha faziletli olduğu" görüşünde olduğunu söylemişse de, Tâvûs'un görüşü sahih hadislere aykırıdır.
2. Davar ve sığır cinsini ise yatırarak kesmek müstehabdır.Bu cins kurbanlıklar sol taraflarına yatırılarak sağ arka ayağı serbest bırakılıp diğer üç ayağı bağlanarak kesilir.[277]

1768. ...Ziyâd b. Cubeyr'den; demiştir ki: Minâ'da İbn Ömer'le birlikte idim. Kurbanlık devesini çökdürerek boğazlayan bir adama rastladı (ve ona):
Onu bağlı olarak ayağa kaldır.'(Peygamberimiz) Muhammed (s.a.)'in sünnetine uy!" dedi.[278]

Açıklama

Metinde geçen "Peygamberimiz (s.a.)'in sünnetine uy!" ; cümlesindeki "sünnet" kelimesini nasb eden "uy!" fiili hazf edilmiştir. Bu kelimeyi mahzûf bir mübtedâya haber olmak üzere merfû okumak da caizdir. Bu durumda cümleye "Bu Peygamberinizin (s.a.) sünnetidir." şeklinde mânâ verilir. Nitekim hadisin bu şekilde rivayeti de vardır. Harbî'nin "el-Menâsık" isimli eserinde bu hadis-i şerif, "Onu ayakta boğazla! Çünkü Muhammed (s.a.)'in sünneti budur," anlamına gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur.[279]

Bazı Hükümler

1. Deveyi ayakta boğazlamak sünnettir.
2. Camlın sünnete muhalif bir hareketim görünce susmayıp ona doğrusunu öğretmek müstehabdır.
3. Sahâbinin "sünnettir" sözü, Buhârî ile Müslim'e göre merfû' hadis hükmündedir. Nitekim Buhârî ile Müslim'in bu hadisi delil olarak nakletmeleri de bunu gösterir.
4. Devenin ayakta bağlı olarak kesilmesinden maksat, sol ön ayağının iple bağlandıktan sonra boğazlanmasıdır. Sığırla koyunu yatırarak kesmek ve üç ayağını bağlayarak sağ arka ayağını serbest bırakmak müstehabdır.[280]

1769. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bana, develerine bakmamı, derileriyle çullarını (fakirlere) dağıtmamı, kasaba bunlardan bir şey vermememi emretti. Ve;
"Ona biz kendimizden (birşeyler) veririz." buyurdu.[281]

Açıklama

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Resûl-i Ekrem (s.a.) Vedâ Haccında kesilmek üzere yüz adet kurbanlık deve göndermişti. Bunları Hz. Ali ile ortak olarak gönderdiklerinden kesim sevabına da ortak olmaları için keserken bıçağı beraber çalmışlardı.[282] Resûlullah (s.a.) kesimden önce develerin bakımını Hz. Ali'ye havale ettiği gibi kesimden sonra deri ve çullarının dağıtımı işini de Hz. Ali'ye havale etti. Bu hadis-i şerif Buharî ve Müslim'in rivayetinde, Resûlullah (s.a.) bana develerine bakmamı, etleriyle derilerini ve çullarını tasadduk etmemi, kasaba bunlardan birşey vermememi emir buyurdu" şeklinde geçmektedir. Buhârî ve Müslim'in bu rivayetlerinde Ebû Davud'un rivayetinden farklı olarak; "Resul-i Ekrem'in, Hz.Ali'ye kurbanların etlerini dağıtmasını da emretti" ifadesi vardır.
Ulemâ kurbanlıkların çullarının dağıtımı konusunda özellikle kurbanlık develerin çulları üzerinde durmuştur. Çünkü deve çulları sahibinin mâlî gücüne göre değişmektedir. Ekonomik güçlerine göre bazı kimseler bu çulları nakışlı, süslü ve kıymetli taşlardan yapmışlardır. Genellikle kıymetsiz çulların hörgüç üzerine gelen kısmı hörgüce göre oyularak oraya yerleştirilip, düşmemesi sağlanırdı. Fakat bu çullar kıymetli kumaşlardan yapılmış olursa o zaman kumaşın kıymetini düşürmemek için oyulmazdı. Aynı zamanda da devenin kuyruğuna da iliştirilerek düşmemesi temin edilirdi.[283]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin kurban işlerine bakmak, onu keserek etim dağıtmak gibi şeyler hususunda birini vekil tayin etmesi caizdir.
2. Kurbanın eti, derisi ve çulu fakirlere dağıtılır.
3. Kasaba ücret olarak kurban eti verilemez. İbn-Huzeyme'ye göre hadisten murad, ücret olarak kasaba kurban eti vermemektir. Beğavî dahi "Şerhu's-Sünne" adlı eserinde aynı şeyi söylemiş ve "kasabın ücretini tamam verdikten sonra fakir ise, sair fakirlere olduğu gibi, ona tasaddukta bulunmakta bir beis yoktur" demiştir.
4. Kurban derisinin satılamayacağına kail olanlar bu hadisle istidlal etmişlerdir. Kurtubî: "Kurban etinin satılamayacağına ulemâ nasıl ittifak ettilerse, derisiyie çulunun hükmü de böyledir," demiştir. Evzaî, İmam Ah-med, İshak ve Ebû Sevr'e göre kurbanın derisini satmak caizdir. Şâfiîlerin bir kavli de budur. Bu zevata göre kurbanın derisi satılarak etinin sarfe-dildiği yerlere verilir. Hz. İbn Ömer'den bir rivayete göre kurbanın derisini satarak parasını tasadduk etmekte beis yoktur. Hz. Ebû Hureyre'ye göre ise, kurbanının derisini satan kimse kurbansız kalır. İbn Abbas (r.a.): "Kurban sahibi deriyi ya tasadduk eder, yahut ondan kendisi faydalanır, başkasına satamaz," demiştir. İbrahim en-Nehâî ile Hakîm'e göre deriyi satarak.parasıyla kalbur, elek, balta, terazi gibi nesilden nesile intikal edecek demirbaş eşya almakta bir sakınca yoktur.
Hanefî ulemâsından Kudûrî kurban derisinin tasadduk edileceğim söylemiş, "Hidâye" sahibi de aynı şeyleri söyledikten sonra "Çünkü deri, kurbanlığın bir cüzüdür" demiştir. Bununla beraber elek ve tulum gibi evde kullanılan bir âlet yapılabileceğini, hatta kurban derisiyie tulum gibi devamlı surette işe yarayan birşey satın almanın istihsânen caiz olduğunu bildirmiştir. Bu babdaki ayrıntılı bilgi fıkıh kitaplarındadır.
İbn Ömer (r.a.) kurbanın çulunu Kabe'ye örtermiş. Sonraları Kabe için ayrıca örtü yapılınca tasadduk etmeye başlamış.
Kadı İyaz'ın beyânına göre hayvanı çullamak sünnettir. Ulemâ bunun deveye mahsus olduğunu söylerler. Çulun kıymeti kurban sahibinin mâlî varlığına göre değişir.[284]

1770. ...Sâ'id b. Cübeyr'den; demiştir ki: Abdullah b. Abbâs'a:
Ey Ebû Âbbâs, ben, Resûlullah (s.a.)'ın girdiği ihramın zamanı hakkında sahâbîlerin görüş ayrılığına düşmelerine şaşıyorum, dedim. (Bana şöyle) cevap verdi:

Gerçekten bunu insanların en iyi bileni benim. Resûlullah (s.a.)'ın haccı, (sadece) bir kere olduğu için (insanlar) bu konuda ihtilâfa düştüler. (Şöyle ki:) Resûlullah (s.a.) hac maksadıyla (yola) çıktı. Zülhuleyfe'deki namazgahında iki rekât(lik namaz)'ını kıldı. Namazını bitirince bulunduğu yerde hacca niyet edip hac için yüksek sesle telbiye getirdi. Bunu kendisinden işiten kimseler kendisinden (işittikleri gibi) bellediler. Sonra (devesine) binip de devesi O'nu kaldırıp doğrultunca (ikinci) bir telbiye (daha) getirdi. Bazı kimseler de kendisinden bunu işitmiş oldular. İşte bu (ihtilâfın sebebi) oraya (halkın) bölük bölük gelmiş olmaları ve devesi onu kaldırdığı sırada Rasûlullah'ı telbiye getirirken işitenlerin, "Resûlullah (s.a.) telbiyeyi devesi kendisini kaldırdığı zaman getirdi." demeleri, daha sonra Rasûlullah (s.a.) (deveyle biraz daha ileri) gidip te Beydâ'nın tepesine çıktığı sırada getirdiği telbiyeyi duyan diğer bazı kimselerin de; "Rasûlullah (s.a.) Beydâ tepesinde hacca niyet etti." demeleridir. Allah'a yemin olsun ki O, namazgahında ihrama girdi ve devesi kendisini kaldırınca telbiye getirdiği gibi, Beydâ tepesine çıktığında da telbiye getirdi. Said (b. Cübeyr) dedi ki:
Abdullah b. Abbas'ın (bu) sözüne sarılan(lar) iki rekât(lık namazlarını bitirdikten sonra yüksek sesle telbiye getirirler.)[285]

Açıklama

İhram; haccı veya umreyi veya her ikisini edâ için mübâh olan şeylerden bazılarını nefsine geçici olarak haram kılmak onları yapmaktan sakınmaktır. Ayrıca ihram, hac, umre veya her ikisine birden (hacc-ı kıran) niyet etmek ve "lebbeyk AHahümme lebbeyk, lebbeyk lâ şerîke leke lebbeyk, innelhamde venni'mete leke ve'1-mülk lâ şerike lek = Emret Allah'ım! Emrine amadeyim, emrine amadeyim, senin ortağın yoktur emret! Hamd sana mahsustur, nimeti veren sensin, mülk, kâinat üzerindeki hakimiyet ve tasarruf Senindir, Senin benzerin ve ortağın yoktur."[286] diye tel-biyede bulunmakla olur. Kısaca ifade etmek gerekirse ihram, niyet ve telbi-yeden (veya telbiye yerine geçen bir zikir veya kurbanlık bedenenin boynuna tasma't'akmaktan) ibarettir. Bu ikisi bulunmazsa hacca niyet edilmemiş olur.
Niyet için bu iki esasın bulunması şartı hacca mahsus özel bir durumdur. Bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Veda Haccında ihrama nereden girdiğini açıkça ifade etmekte ve bu konuda gelen rivayetler arasında görülen zahirî ihtilâfların arasım uzlaştırmaktadır. Bu yönüyle büyük bir ehemmiyeti hâizdir.[287]

Bazı Hükümler

1. İhrama, iki rekâtlık İhram namazından veya bir farz namazı eda ettikten sonra ve kıbleye karşı oturarak girmek müstehabdır. Hanefi uleması, Hanbelîler, İshâk ve Şafîî ulemâsından bazıları bu görüştedirler. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle birlikte Sa'id b. Cübeyr'in İbn Abbas'dan rivayet ettiği şu hadis-i şerifdir: "Resûlullah (s.a.) namazdan sonra ihrama girerdi"[288] Ancak Tirmizî bu hadisle ilgili olarak şunları söylemiştir."Bu hadis garibdir. İlim adamları ihrama namazdan sonra girmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir" demektedir.
Mâliki ulemâsına göre süvari için efdal olan hayvana bindiği zaman, yaya için ise yürümeye başladığı zaman telbiye getirmektir. Şafîî ulemâsının meşhur olan görüşü de budur. Delilleri ise Buhârî ve Müslim'in tahrîc ettikleri: "Resûl-i Ekrem (s.a.) devesi kendisini kaldırarak doğrulttuğu zaman telbiye getirirdi."[289] mealindeki hadis-i şerifi ile Müslim'in yine İbn Ömer'den rivayet ettiği "Resûlullah (s.a.) ayağını üzengiye koyupda hayvanı kendisini kaldırdığı vakit Zülhuleyfe'de telbiye getirdi."[290] anlamındaki hadîsi şeriftir. Enes (r.a.)'da bu konuda şunları söylüyor: "Peygamber (s.a.) Me-dinede dört rek'ât Zulhuleyfede iki rekât namaz kıldı. Hayvanına binip de hayvan kendisini kaldırınca telbiye getirdi."[291] İmâm Nevevî'ye göre bütün bu hadislerin manaları birdir ve telbiyeyi deveye bindikten ve deve de yürümek üzere ayağa kalktıktan sonra getirmenin daha faziletli olduğuna delâlet eder.[292] İhram için telbiyenin sözü geçen üç yerde de getirilebileceği konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak ihtilâf hangisinin daha efdal olduğu meselesiyle ilgilidir.
2. İhramlı için ihrama girerken, hayvana veya vasıtaya binerken ve her yüksek tepeye çıkınca tekbîr getirmek müstehabdır. Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd bu hadisin sıhhati İle ilgili bir söz söylemekten çekinmişse de Hâkim, bu hadisin Buhârî ve Müslim'in sahihlik şartlarına uygun olduğunu söylemiştir. Bu hadisin râvisi Husayf hakkında bazı söylentiler varsa da Yahya b.Maîn, Ebû Hâtem, Ebû Zûr'a bu râvinin sağlam olduğunu söylemişlerdir. Nesâî'ye göre.de bu hadis sahihtir. Bütün bu rivayetler bu hadisin zayıf olduğu iddialarını çürütmek için yeterlidir.[293]

1771. ...Salim b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre, babası Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Şurası (sizin) Resûlullah (s.a.) hakkında iddiada bulunduğunuz Beydâ'nızdır. Resûlullah (s.a.) ise, atıcak mescidin yanında, yani Zülhuleyfe mescidinde ihrama girdi.[294]

Açıklama

Metinde geçen Beydâ, sahra ye çöl demektir. Fakat burada Zülhuleyfe'nin Mekke tarafına düşen ve oraya yakın bulunan bir tepedir. Orada bina ve benzeri şeyler bulunmadığı için "çöl" anlamına gelen *'Beydâ" ismi verilmiştir.
Ulemâ Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ihrama nereden girdiği konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre Zülhuleyfe mescidinde iken ihrama girmiş, bir takımları da mescidden çıktıktan sonra Beydâ denilen tepede telbiye getirdiğini söylemişlerdir.
Hanefî imamlarından Tahâvî diyor ki; "Ulemâdan bir cemaat Resûlullah (s.a.)'ın Beydâ'da ihrama girdiği rivayetini kabul etmemişlerdir. Zira İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste Hz. İbn Abbas'm şunları söylediği ifade ediliyor:
"Ben bu hususu herkesten iyi bilirim. Resulullah (s.a.)'dan sâdır olan hüccet birdir. Halk o hüccet hakkında ihtilâf etmişlerdir. Resûlullah (s.a.) hacca niyet ederek yola çıkmıştı, Zülhuleyfe mescidinde iki rekât namaz kıldığı vakit orada hacca niyet

ederek telbiye getirdi. Bazıları bunu işiterek belletmişlerdir. Sonra hayvanına bindi, hayvanı yola çekilince yine telbiye getirdi. Bir takımları' da bunu görmüşlerdir. Çünkü halk dağınık tyr şekilde geliyorlardı.
Devesi yollandığı vakit telbiye getirdiğini işitenler:
Resûlullah (s.a.) ancak hayvanı yola çekildiği vakit telbiye getirdi, demişlerdir. Sonra Resulullah (s.a.) yoluna devam etti. Beydâ düzüne çıktığı vakit tekrar telbiye getirdi. Bir takımları da bunu görerek:
Resûlullah (s.a.) ancak Beydâ düzüne çıktığında telbiye getirdi, demişlerdir.
Gerçek olan ise şu ki, Resûlullah (s.a.) hacca namazgahında iken niyetlenmiş ve hem hayvanına bindiği vakit hem de Beydâ düzüne çıktığında telbiye getirmiştir."
Bundan sonra Tahâvî, "Biz de buna kâniyiz. Ebû Hanife ile Ebû Yûsuf, (r.a.) de bu görüştedir" der.[295] Evzâî, Ata ve Katâde'ye göre ise, Beydâ'da ihrama girmek müstehabdır.[296]

Bazı Hükümler

1. Hatalı söze yalan ve iftira demekte bir sakınca yoktur.
2. Medinelilerin mikatı Zülhuleyfe'dir.
3. İhrama girecek kimsenin iki rekât nafile namaz kılması müstehabdır.[297]

1772. ...Ubeyd b. Cüreyc'den rivayet olunduğuna göre Ubeyd, Abdullah b. Ömer (r.a.)'e:
Ey Ebû Abdurrahman! Görüyorum ki, sen arkadaşlarının yapmadığı dört şeyi yapıyorsun, demiş, İbn Ömer (r.a.) de:
Onlar nedir Ey İbn Cüreyc demiş. Ubeyd:
Senin Kabe rükünlerinden yalnız (iki rükün olan) Rükn-i Yemânîlere dokunduğunu gördüm. Ve yine gördüm ki "Sıbtiyye" denilen ayakkabıları giyiyorsun. Ve yine gördüm ki (elbiseni veya saçım) sarıya boyuyorsun. Bir de Mekke'ye vardığında başkaları hilâli gördükleri vakit telbiyede bulunurken senin terviye gününe kadar telbiye getirmediğini gördüm, cevabım vermiş. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer (r.a.) şunları söylemiş:
Rükünlere gelince: Ben, Resûlullah (s.a.)'i iki Rükn-i Yemânî'den başkasına dokunurken görmedim. Sıbtiyye denilen ayakkabıları giymemin sebebi: Resûlullah (s.a.)'i kılsız ayakkabı giyerken görmüş olmamdır. Onlarla abdest alırdı. Binâenaleyh ben de öyle ayakkabı giymeyi tercih ederim. Sarı boyaya gelince: Ben Resûlullah (s.a.)'i sarı boyalı elbise giyerken gördüm. Bu sebeple ben de san boyalı elbiseyi giymeyi severim. Telbiye meselesinde dahi Resûlullah (s.a.)'ı hayvan, kendisim kaldırıp doğrultuncaya kadar telbiye ederken görmedim.[298]

Açıklama

Rükn-i Yemânî: Kabe'nin, Yemen'e bakan cephesinde ve Hacer-i Esved'e varmadan önceki köşedir. Ka'be'yi sola alarak tavaf ederken Hacerü'l-Esved'in bulunduğu köşeye varmadan önceki köşe, Yemen tarafınal baktığı için bu isim verilmiştir. Biraz daha ilerleyince Hacerü'l-Esved'in bulunduğu köşeye varılır ki, bu köşeye üzerinde Hacerü'l-Esved bulunduğu için Rükn-i Hacerî denildiği gibi, Irak tarafına baktığı için Rükn-i Irakî de derler. Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacerî aynı çizgi üzerinde bulundukları için tağlib yoluyla mecazen her ikisine birden "Yemâniyân" denilirken Hatîm tarafında kalan çizgi üzerindeki iki köşeye de, Şam tarafında bulundukları için "Şamiyân" denilir.
Ulemânın beyânına göre Yemâniyân denilen köşeler Hz. İbrahim (a.s.)'ın attığı temel üzerinde kalmışlardır. "Şâmiyân" denilen köşelerin yeri ise değiştirilmiştir. Bu sebeple "Rükn-i Şâmi" denilen iki köşeye istilâm edilmez. İstilânı, "Yemânî" denilen köşelere, yapılır. Bilindiği gibi, "istilâm" elle dokunmak, yahut öpmek demektir.
Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşılıyor ki, Abdullah b. Ömer'in dışında, Ubeyd'in gördüğü bütün sahabe ve tabiîler Ka'be'nin dört rüknünü de istilâm ederlermiş. Nitekim el-Hasen, Huseyn, İbnü'z-Zübeyr, Câbir b. Abdullah, Enes, Urvetübnü'z-Zübeyr, Mu'âviye, Câbir b. Zeyd ve Süveyd b. Gafele'den gelen rivayetler de, Ubeyd'in bu rivayetini doğrulamaktadır.
Bu konuda Ebu't-Tufeyl'den rivayet edilen bir hadisin meali şöyledir:
Biz, İbn Abbâs ile beraberdik. Mu'âviye, her rüknü behemehal istilâm ederek geçiyordu. Bunun üzerine İbn Abbas O'na şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) yalnız Hacerü'l-esved'i ve Rükn-i Yemânf yi istilâm etti." Mu'âviye (cevâb olarak);
Beytu'llah'ın mehcûr (istilâm edilemeyecek) tarafı yoktur, dedi.[299]
Tirmizî'ye göre bu hadis hasen ve sahihdir. Ebû Tufeyl'in bu hadisini Ahmed b. Hanbel de, Müsned'inde Mücâhid'den rivayet etmiştir. İmâm Ahmed (r.a.)'ın bu rivayetinde şu ilâve de vardır. "İbn Abbas,.... "gerçekte Resûlullah'ta sizin için güzel örnekler vardır" dedi.[300] Bunun üzerine Hz. Muâviye (İbn Abbas'a) "doğru söyledin" diye cevap verdi[301] Ahmed b. Hanbel'in bu rivayeti Hz. Muâviye'nin Kabe'nin dört rüknünün de selamlanması gerektiğine dair olan görüşünden vazgeçtiğini gösterir. Ayrıca îmâm Mâlik'in Hişâm b. Urve'den rivayet ettiği bir hadisde de "Urve b. Zübeyr'in Beyt-i Şerifi tavaf ettiği zaman bütün rükünleri istilâm ettiği"[302] ifâde edilmektedir. Çünkü kardeşi Abdullah İbn ez-Zübeyr H.65 yılında Kabe'yi Hz. İbrahim'in temelleri üzerine bina etmişti. H. 73 yılında Hac-cac'ın Kabe'yi yıkmasına kadar bu hal üzere kaldı[303] Bu süre içerisinde halk Kâbe-i Muazzama'nın dört köşesini de istilâm etmişlerdir.
Bu konuda İmâm Şafiî (r.a.) de şunları söylemiştir: "Hz. Muâviye'nin 'Beytullah'ın mehcûr (istilâm edilemeyecek) tarafı yoktur' sözüne gelince şunu ifade etmek isterim ki, biz hiçbir zaman Beyt'i ifclâm etmeyi terk etmiyoruz. Biz sadece Resûl-i Ekrem'in sünnetine uyuyoruz. Beyt-i Şerifin iki rüknünü istilâm etmemek o iki rüknü terk etmek anlamına gelseydi, rükünler

arasında uzanan duvarları ve taşları terk etmek de Kabe'nin büyük bir kısmini teşkil eden duvarları terk etmek anlamına gelirdi. Halbuki yeryüzünde Kabe inşa edildiği günden beri Kabe'nin köşeleri arasında kalan duvarları hiç bir kimse istilâm etmemiş, bu duvarlar istilâm edilmediği için de "Ka'be terkediliyor" diye tenkidde bulunan bir kişiye rastlanmamıştır.
Bu konuda İbn Ömer şunları söylüyor: "Resûlullah (s.a.)'m "Şâmiyân" denilen köşeleri istilâm etmeyişinin sebebi bu köşelerin, Hz. İbrahim'in attığı temellerin köşeleriyle çakışmayışlanndandır. İbnü't-Tîn'in beyânına göre yukarıda geçen İmâm Mâlik'in rivayet ettiği, Urve b. ez-Zübeyr'in, Ka'be'nin bütün köşelerini istilâm ettiğini ifâde eden hadisi de bu açıdan ele almak mümkündür. Çünkü el-Ezrakî'nin Mekke Tarihi isimli eserinde de, açıklandığı gibi İbnü'z-Zübeyr, o devirde Ka'be'nin duvarlarını Hz. İbrahim'in temelleri üzerine yeniden oturtup, tamamlamış ve inşâ'at tamamlanınca Ten'-îm'e gidip oradan ihrama girerek umre yapmış ve tavafı esnasında Ka'be'nin dört köşesini de istilâm etmişti. Hz. İbnu'z-Zübeyr, şehid edilinceye kadar Ka'be bu haliyle kaldı ve tavaf eden kimseler. Beyt'in dört köşesini de istilâma devam etti.[304] Fakat, hicri 73 yılında Haccâc'ın Ka'be'yi yıkmasından sonra, bir daha Hz. İbrahim'in temelleri üzerinde inşâ edilememiştir[305] İshâk'dan rivayet edilen bir hadisin ifâdeleri de şu mânâya gelmektedir: "Âdem (a.s.) hac yaptığı zaman, Ka'be'nin dört köşesini de istilâm ederdi. Hz. İbrahim ile Hz. İsmail de Beyt-i Şerifin inşâsını bitirdikleri zaman Ka'be'yi yedi defa tavaf ettiler. Ve her defasında Beyt'in dört köşesini de istilâm ettiler." Dâvudî'nin ifâdesine göre Hz. Mu'âviye'nin "Beytu'llah'ın meh-cûr (istilâm edilemeyecek) tarafı yoktur."[306] demesinin sebebi, Ka'benin olduğu gibi Hz. İbrahim'in attığı temellerin üzerinde yükselmiş olduğunu zannetmesinden başka bir şey değildir. İşin aslı hiç de Mu'âviye'nin zannettiği gibi değildir.[307]
Abdullah b. Ömer (r.a.)'nın rivayetine göre, Resûlullah (s.a.) Hz. Âişe (r.anhâ)'ya,
"Sen kendi kavminin Ka'be'yi inşâ ederlerken Hz. İbrahim'in attığı temellere göre inşâ etmeyip O'nu küçülterek inşâ ettiklerini biliyor musun?" deyince Hz. Âişe de; Ya Resûlullah, O'nu Hz. İbrahim'in attığı temellere göre yeniden inşâ etsen, demişti. Resûl-i Ekrem (s.a.) de;
"Eğer senin kavminin beni küfürle itham etmelerinden korkmasaydım, bunu yapardım" diye cevâb vermiştir. Abdullah b. Ömer, dedi ki: "Eğer, Hz. Âişe Resûl-i Ekrem'den bu hadisi işitip de, nakletmiş olmasaydı, o zaman ben de, Resûl-i Ekrem'in rükn-i şâmileri selâmlamayışının sebebini bu iki rüknün Hz. İbrahim'in belirlediği köşelerin üzerinde yükselmeyişine bağlamazdım."[308]
Bilindiği gibi istilâm Hacerü'I-Esved'e elle dokunmak yahut öpmektir. Bunları yapamayanlar sopa gibi bir şeyle dokunarak, dokundukları şeyi öperler,
Sıbtiyye'denilen ayakkabılardan murâd, tabaklanmış sığır derisinden yapılan ayakkabıdır. (Bazılarına göre Sıbtiyyej, derisi üzerinde kıl bulunmayan ayakkabıdır. Arapların âdeti deriyi tabaklamadan kılları ile ayakkabı yapmakmış.) Tabaklanmış deriler, Tâif gibi yerlerde yapılır. Bunlardan yapılan ayakkabıları zenginler giyerlermiş.
Hadis-i şerifteki sarıya boyanma tâbiri ile elbisenin veya saçın boyanması ifâde olunmuştur.
Ayakkabılarıyla abdest almaktan murâd, abdest aldıktan sonra onları yaş ayakla giymektir.[309]

Bazı Hükümler

1. Kabe'nin rükn-i Yemani denilen iki köşesine dokunmak müstehabtır.
Kadı İyaz diyor ki: "Bugün Ka'be'nin rükn-i Şâmî denilen köşelerine istilâm yapılmayacağında ulemâ ittifak etmişlerdir. Bu hususta yalnız Asr-ı saadette bazı ashâb ve bazı tabiîn arasında ihtilâf vâki' olmuştur. Sonra hilaf ortadan kalkmıştır.
Yine Kadı İyaz'in beyânına göre Haceru'l-Esved'ın bulunduğu rükn iki şeyle yani istilâm ve öpmekte, diğer Rükn-i Yemânî ise, yalnız istilâm ile hususiyet kesbetmişlerdir.
Rükn-i Şâmîler öpülmediği gibi, onlara istilâm dahi yapılmaz. Sahabe ve tabiînden bazıları onlara dokunmayı da müstehab sayarlarmış.
İbn Abdilberr: "Câbir, Enes, Îbnuz-Zübeyr, Hasan ve Hüseyin (r.a.) hazerâtının bütün rükünleri istilâm ettikleri rivayet olunmuştur," diyor.
2. "Sıbtiyyej" denilen tabaklanmış deriden mamul ayakkabıları giymenin caiz olduğu hususunda İbn Abdilberr, ulemânın müttefik olduklarını söylemiştir. Bazıları bunların kabristanda giyilmesini mekruh addetmişlerdir.
3. Sarı boya meselesi elbiseye olduğu gibi bedene de şâmildir.Bununla beraber mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Kadı İyaz'a göre hadisteki sarı boyadan mûrad elbiseninin boyanmasıdır.Fakat İbn Ömer (r.a.)'dan gelen rivayetlerden anlaşıldığına göre kendisi sakalını safran ile sarıya boyar, Resulullah (s.a.)'ın da böyle yaptığını söylermiş. Zira müellif Ebû Davud'un tahrîc ettiği bir" rivayette Peygamber (s.a.)'in sarı boyayla elbisesini ve sarığını boyadığı bildirilmiştir. Ashâb-ı Kirâm'ın birçokları ile tabiîn hazerâtımn sakallarını sarıya boyadıkları rivayet olunmuştur. Ebû Hureyre ile Hz. Ali (r.a.) bunlar meyanındadır.
4. İhlâl yani yüksek sesle telbiye meselesi dahi ihtilaflıdır.Bazılarına göre Zilhicce ayını karşılamak için telbiyede bulunmak efdaldir. İmâm-ı Şafiî'ye göre yola revân olmak üzere hayvan, yerinden kalktığı zaman telbiye getirmek daha faziletlidir. İmâm Mâlik ile İmâm Ahmed'in kavilleri de budur. İmâm-ı A'zam'a göre namazı kıldıktan sonra oturduğu yerde telbiye getirmek efdaldir.
5. Mîkatte ve Harem dâhilinde ikâmet eden kimselerin hac için ihrama, Minâ'ya hareket günü olan ve "terviye günü" denilen Zilhicce'nin sekizinci gününde ve yola çıkılacağı sırada girmeleri müstehabdır. İbn Ömer (r.a,) ile Şafiî ulemâsı ve bazı Mâlikîler bu görüştedirler. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, efdal olan Zilhicce'nin birinci günü ihrama girmektir. Aslında bu tarihlerin hepsinde ihrama girmenin caiz olduğunda ulemâ ittifak etmiştir. İhtilâf sadece bu tarihlerin hangisinde ihrama girmenin daha faziletli olduğu konusundadır.[310]

1773. ...Enes (r.a.) den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) öğleyi Medine'de dört (rekât) olarak kıldı, ikindiyi de iki (rekât) olarak Zülhu-leyfe'de kıldı. Sonra geceyi Zülhuleyfe'de geçirdi. Nihayet sabah olunca hayvanına bindi. Kendisini, hayvan kaldırınca yüksek sesle telbiye getirdi.[311]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) hac için yola çıkmadan önce öğle namazını mukîm olarak, Medine'de dört rekât kılmıştır. İkindi namazını ise, Zülhuleyfe'de seferî olduğu için iki rekât olarak kılmıştır. O gün geceyi Zülhuleyfe'de geçirmiş ertesi günü yine orada kurbanlık develerinin hörgliçlerinin sol taraflarını çizerek işaretlemiş ve çıkan kanları eliyle sildikten sonra boyunlarına birer çift nalın takmış ve Beyt-i Şerife hareket etmek üzere devesine binmiştir. 1770 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi namazdan sonra ihrama girmiş, ayrıca hem devesine binince nemde devesi kendisini Beydâ tepesine çıkardıktan sonra yüksek sesle telbiye getirmiştir. Bu hadisin elrHasen tarikiyle gelen rivayeti "Resûhıllah (s.a.) Beydâ'da öğle namazını kıldıktan sonra umre ve hac için ihrama girdi, daha sonra da bineğine binerek Beydâ dağına tırmandı."[312] şeklindedir.
Metinde geçen "ehelle" kelimesi hac veya umre için ihrama girmek anlamına geldiği gibi yüksek sesle telbiye getirmek anlamına da gelmektedir.[313]

1774. ...Enes b.Mâlik'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) öğle namazını kıldıktan sonra binitine binmiş, Beydâ dağına çıkınca da yüksek sesle telbiye getirmiştir.[314]

Açıklama

1770 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ihrama ne zaman ve nerede girdiği farklı şekillerde nakledilmektedir. Bu farklılık hacda bulunan ashabın çok olması sebebiyle Peygamber (s.a.)'in her hareketini anında görememelerinden kaynaklanmaktadır. Her sahâbî sadece görebildiğini nakletmiştir. Kimisi Hz. Peygamberi namazdan sonra ihramlı görmüş onu nakletmiş, bineği üzerinde ihramlı görmüş onu nakletmiş, kimisi de Beydâ'da bineği üzerinde ihramlı görmüş onu nakletmiş ve hepsi de Hz. Peygamber (s.a.)'i gördükleri zaman o anda ihrama girdiğini zannetmişler. Gerçek; Hz. Peygamber Zülhuîeyfe mescidinde kıldığı namazdan sonra ihrama girmiş, daha sonra hem devesi kendisini kaldırınca, hem de Beydâ tepesine çıkınca yüksek sesle telbiye getirmiştir.[315]

1775. ...Âişe bint Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan; Sa'd b. Vakkâs (şöyle) demiştir:
Peygamber (s.a.) (hacca gitmek için) el-für' yolunu seçecek olursa;' bineği kendisini kaldırdığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi. Eğer Uhud yolunu seçecek olursa, Beydâ dağı üzerine çıktığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi.[316]

Açıklama

el-Für': Mekke ile Medine arasında Rebeze'nin nâhiyelerinden büyük bir koydur. Medine ye 178 km. uzaklıktadır. Orada yirmi bin kadar hurma ağacı sulayan Rabaz ve Necef isimli iki pınar bulunmaktadır.
"Eğer Uhud yolunu geçecek olursa Beydâ dağı üzerine çıktığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi," cümlesinde bir yanlışlık vardır. Çünkü Uhud Medine'nin kuzeyinde, Mekke ise, Medine'nin güneyinde bulunmaktadır. Bu bakımdan Medine'den Mekke'ye giden bir hacı adayının yolu hiçbir zaman Uhud'dan geçmez. Gerçek, Beyhakî'nin Yahya b. Ebî Talib vasıtasıyla Vehb'den rivayet ettiği ve şu ma'nâya gelen sözlerin ifade ettiği gibidir: "Eğer Mekke'ye gitmek için bir başka yolu seçecek olursa Beydâ dağı üzerine çıktığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi."
Bu yanlışlık râvi Muhammed b. Beşşâr'a aittir. Yine bu hadisin senedinde bulunan, Muhammed b. İshâk her ne kadar tedlîs yapmakla maruf ise de, güvenilir ve rivayeti makbul bir râvidir.[317]

22. Hac İçin İhrama Girerken Şart Koşmak

1776. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Dubâa bint ez-Zübeyr b. Abdilmuttalib, Resûlullah (s.a.)'e gelip,
Ey Allah'ın Resulü, ben hacca gitmek istiyorum (ihrama girerken) şart koşabilir miyim? demiş. Resûl-i Ekrem (s.a.) de;
"Evet" cevabını vermiştir. (Bunun üzerine Dubâa),
Şartı nasıl koşayım? deyince, (Resûl-i Ekrem efendimiz);
"Ey Allah'ım emrine amadeyim, ey Allah'ım beni engellediğin yerde ihramdan çıkmam şartıyla emrine âmâdeyimîde" buyurmuştur.[318]

Açıklama

1. Dubâa, Resûlullah (s.a.)'ın amcası kızıdır.Sancılı bir kadındı; sancısı gelirse haccının yanda kalacağından korkuyordu.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.), ona şartlı olarak ihrama girmesini ve bunun için ne söylemesi gerektiğini öğretti. Buna göre Hz. Dubâa sancılandığı takdirde ihramdan çıkıp geri dönebilecekti ve hakkında hiçbir sorumluluk lâzım gelmeyecekti. Ancak ulemâ, böyle bir şartın caiz olup olmayacağında ihtilâf etmişlerdir.
2. Ashâb-ı kiramdan Hz. Ömer, Osman, Ali, İbn Mes'ud, Ammâr ve İbn Abbâs (r.anhum) hazretleri ile tabiînden Sa'îd b. el-Müseyyeb, Ur-ve, Atâ, Alkame ve Şureyh şartlı olarak ihrama girmeyi caiz görmüşlerdir.Delilleri ise, mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir.
3. Haccı tamamlamaya engel teşkil edecek bir hastalığın veya benzeri bir arızanın ortaya çıkması halinde ihramdan çıkabilmek için ihrama girerken şartlı olarak girmiş olmak gerekir. İhrama şartlı olarak girmemiş olan bir kimse karşılaştığı bir engel sebebiyle ihramdan çıkamaz. Zahirî uleması bu görüştedir. Sözü geçen ulemâya göre hadisin zahirinden bu mânâ anlaşılmaktadır. Ayrıca şu hadisi de bu görüşlerine delil getirirler: "Haccet ve şart koş! Ya Rabbî! İhramdan çıkacağım yer, beni haccetmekten âciz kılacağın yer olsun de!"[319]
İmâmı Şafîî ve Ahmed (r.a.)'ın sahîh olan görüşlerine göre ihrama şartlı olarak girmek müstehabdır. İmâmı Şafîî Kitâb-ül menâsık'de bu konuyla ilgili görüşlerini şöyle açıklıyor: "Eğer şartlı olarak ihrama girme konusundaki (Müslim'in rivayet ettiği) Hz. Âişe hadisinin[320] sabit olduğundan emin olsaydım, bu konuda başka bir delil aramaya asla lüzum görmezdim. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.)'dan geldiği kesinlikle belli olan bir hadis karşısında başka bir.görüşe yer vermek helâl değildir." Şafîî ulemâsından Beyhakî, İmâm Şafîî'nin bu ve benzeri meselelerdeki hareket tarzının odak noktasını teşkil edecek usûlünü bu şekilde naklettikten sonra İmâm-ı Şafîî'nin görüşünü açık ve kesin bir şekilde şöyle temellendiriyor: "Hz. Âişe hadisinin Hz. Peygamberden (s.a.) nakledildiği, çeşitli yollardan gelen rivayetlerle sabit olmuştur."[321]
Mâlikî ve Hanefî ulemâsıyla tabiîn ulemâsından bazılarına göre ise, bir kimsenin ihrama şartlı girmesi o kimseye ayrı bir hak ve bir ayrıcalık tanımaz. Bu konuda bu kimse de başkalarının tâbi olduğu hükümlere tâbidir. Başka bir tâbirle haccı tamamlamadan ihramdan çıkma konusunda ihrama şartlı olarak giren kimseyle şartsız olarak giren kimse arasında bir fark yoktur. Çünkü İbn Ömer'den rivayet edilen şu hadis-i şerif buna delâlet etmektedir: "Abdullah b. Ömer şartlı haccı tanımaz ve Peygamberimizin sünneti size kâfi değil mi? derdi." ibn Ömer, İbn Abbâs'ın şartlı hac hakkındaki fetvasını tanımamış ve Peygamber (s.a.)'ın şartlı hac yapmadığım belirterek müslümanları onun sünnetine uymaya davet etmiştir. el-Beyhâkî ise, "Du-bâ'a'nın hadisi İbn Ömer'e varmış olsaydı onu kabul ederdi" diyor.[322] İmâm Tırmizî'ye göre mevzûmuzu teşkil eden hadis, hasen ve sahîhdir. Tirmizî'-nin bu hadisini aynı zamanda Buharî ile Beyhakî de rivayet etmişlerdir.[323] İleride kırk dördüncü babda bu konu genişçe ele alınacaktır.
3. Şartlı ihrama girmenin caiz olmadığını söyleyen ulemâya göre şartlı ihrama girmek Hz. Dubâ'a'ya ait özel bir durumdur.
Şafîî ulemâsından, Hattâbî'nin beyânına göre Hz. Dubâ'a'nın durumunda olan herkes şartlı olarak ihrama girebilir. Şevkânî'nin beyânına göre ise, Hz. İbn Abbâs şartlı ihrama girmenin neshedildiği görüşündedir. Lakin İbn-i Abbas'dan gelen bu rivayetin senedinde el-Hasen b. Umâre vardır. Bilindiği gibi bu zâtın rivayetleri muteber değildir. Metinde geçen "Beni engellediğin yerde ihramdan çıkmam şartıyla" cümlesinin zahiri, ihramda iken engelle karşılaşan bir kimsenin kaldığı yerde ihramdan çıkabileceğine ve bulunduğu yer haremin dışında bile olsa kurbanlarını orada kesebileceğine delâlet ettiğinden Şafîî, Hanbelî ve Mâlikî ulemâsı bu konuda böyle hüküm vermişlerdir.
Hanefî ulemâsına göre ise böyle bir engelle karşılaşan bir kimse hiçbir zaman harem hudutları haricinde kurbanını kesemez. Çünkü kurban ancak harem hudutları içerisinde kesilir. Bu bakımdan bu duruma düşen bir kimse şayet kurbanlığı yanında ise, onu kesilmek üzere birisiyle hareme gönderir ve ondan kurbanlığı hangi tarihte hareme eriştireceğine dair söz alır. Kurbanlığının kesildiğinden emin olduktan sonra ihramdan çıkar. Şayet kurbanlığı yanında değilse, belli bir günde bir kurban alıp kesmek üzere birini vekil tayin eder ve o günde ihramdan çıkar. Bu konudaki delilleri ise; "Haccı da umreyi de Allah için tam yapın. Fakat (herhangi bir sebeble bunlardan) alı-konursanız, o halde kolayınıza gelen kurban(ı gönderin. Bununla beraber) kurban yerine (Minâ'ya) varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz..."[324] mealindeki âyet-i kerimedir.[325]

23. İfrad Haccı (Umresiz Hac)

1777. ...Âişe (r.anha)dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) (umresiz olarak) sadece hac yapmıştır.[326]

Açıklama

İfrâd, Temettü' ve Kıran olmak üzere üç çeşit hac vardır.Umresiz olarak yalnız başına hacca niyet edilirse, bunun adına "ifrad" ve bu niyetin sahibine "müfrid" denir. Hac mevsiminde önce umre, sonra hac için ihrama girilirse, buna "temettü" ve bunu yapana da "mutemetti" denir. Umre ile hac, bir ihram ve bir niyetle yapılırsa buna da "kıran" ve bunu yapana "kârin" denir.[327]
Ulemâ bu üç çeşit hacdan hangisinin daha faziletli olduğu konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bu ihtilaf Resûl-i Ekrem (s.a.)'in yaptığı haccın, hangi neviden hac olduğu meselesinden kaynaklanmaktadır. Bu mevzu ile ilgili görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Şafîî ve Mâliki ulemâsına göre Peygamber (s.a.) ifrad haccı yapmış-lir, dolayısıyla ifrad haccı, temettü' ve kıran haclarından daha faziletlidir. Aynı zamanda İmâm Evzaî de bu görüştedir. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden Ebü Dâvûd hadisi ile birlikte İmâm Ahmed ve Müslim'in rivayet ettikleri Ebû Dâvûd hadisiyle aynı anlama gelen hadislerdir[328] Ayrıca daha önce tercümesini sunduğumuz 1752 numaralı hadis-i şerif de sözü geçen ulemânın delilini teşkil etmektedir.
2. İmâm Ahmed'e göre ise, efdal olan temettü' hacadır. Sonra ifrâd sonhra da kıran haccı gelir. İbn Kudâme'nin el-Muğnî'de beyân ettiğine göre eğer hacı adayı kurbanlığını Beyt-i Şerife göndermişse kıran haccına niyetlenmesi daha faziletlidir.

Yoksa temettü' haccı daha faziletlidir.
3. İmâm Şafîî'ye göre, ise, efdal olan ifrad hacadır. Sonra temettü sonra da kıran haccı gelir.
4. Hanefî ulemâsına göre ise en faziletli hac kıran hacadır. Sonra temettü' sonra da ifrad haccı gelir. Hanefî ulemâsının bu konudaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
Araştırıcılar, Hz. Peygamber'in yaptığı haccın, hacc-i kıran olduğunu söylerler. Nitekim, on iki sahâbînin bu konudaki rivâyetleriyle de asla te'vile gerek kalmayacak şekilde hükme bağlanmıştır. İbn Hazm, Veda Haccı ile ilgili olan bu rivayetleri bir araya toplamıştır. Hemen şunu da belirtelim ki, Hz. Peygamberin yaptığı haccın nevî konusunda değişik rivayetler de yok değildir. Meselâ, haccı- ifrâd yaptığını rivayet edenler vardır. Bunu rivayet eden sâhâbî Hz. Peygamberin hacca niyet etliğini görmüş, umreye niyetini görmemiş olmalı ki, sadece gördüğünü, nakletmiştir. Veyahut da "Hz. Peygamber hacc-ı ifrâd yaptı" diyenler "ifrâd" kelimesiyle Hz. Peygamber'in hayatı boyunca tek bir defa hac yaptığım kasdetmektedirler. Çünkü Peygamberimiz Veda Haccmdan başka hac yapmamıştır.
Hz. Peygamber'in hacc-ı temettü' yaptığını rivayet eden ashâb ise, Hz. Peygamberi umre için ihrama girerken görmüş olup, hac için niyet edişini, sesinin yavaşlığı yüzünden duyamamış olmalıdır.[329] Yahut da, Hz. Peygamber "hacc-ı temettü' yaptı" sözüyle hacc-ı kıran yaptığı kastedilmektedir. Çünkü Arapların eskiden "kıran" kelimesi yerine "temettü" kelimesini de kullandıkları olmuştur. Yahut da bazı hadis-i şeriflerde geçen "Resûl-i Ekrem ifrâd haccı yaptı", yahut "temettü' haccı yaptı" gibi cümlelerdeki "ifrâd haccı yaptı", "temettü* haccı yaptı" ifâdelerinin, "Resûlullah bu hacların da yapılmasını emretti" anlamında kullanılmış olması, "Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bizzat kendisinin ifrad veya temettü' haccı yaptığı" anlamında kullanılmadığı da düşünülebilir. Çünkü bir işin yapılmasını emreden kimseden bahsedilirken o işi yapan bir kimse olarak bahsetmek mümkündür.[330] Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.)'in kıran haccı yaptığını ifade eden hadisler daha açık, râvilerinin daha fazla olması ve daha fazla cümleler ihtiva etmesi gibi özellikler taşımaları sebebiyle ifrad veya temettü' haccı yaptığını ifade eden hadislere tercih edilebilirler.[331]
Hanefîlerin bu mevzuda en kuvvetli delillerinden biri de 1795 numaralı hadistir.[332]

1778. ...Âişe (r.anhâ)'dan demiştir ki: Zilhicce hilâline yakın (bir günde) Resûlullah (s.a.) ile beraber yola çıktık. Zülhuleyfe'ye varınca (Resûlullah (s.a.):
"Hacca niyet etmek isteyen (hacca) niyet etsin. Umreye niyet etmek isteyen de umreye niyet etsin" buyurdu. Vuheyb hadisinde, Musa (Resûl-i Ekrem'in) "Eğer hedy kurbanını göndermiş olsaydım ben de umreye niyet ederdim" (buyurduğunu) rivayet etti. (Mûsâ), Hammâd b. Seleme hadisinde de (Resûl-i Ekrem (s.a.)'in şöyle buyurduğunu) rivayet etti "Bana gelince; ben hacca niyet ediyorum. Çünkü yanımda hedy kurbanlığı vardır."
(Bu hadisi Ebû Davud'a farklı şekilde nakleden râvîler, hadisin bundan sonraki kısmında Hz. Âişe'nin sözlerini naklederlerken, hadisin bundan) sonrasında ittifak ettiler: (Hz. Âişe dedi ki:) Ben de umreye niyet eden(ler) arasındaydım. Yolun bir kenarına varınca hayızlandım. Ben ağlarken Resûlullah (s.a.) yanıma çıkageldi:
"Seni ağlatan şey nedir?" dedi. ben de
"Keşke bu sene hac yolculuğuna çıkmasaydım, dedim. (Bunun üzerine).
"Umreyi bırak, saçını çöz ve taran" buyurdu.
Mûsâ (bu cümleyi) "Hacca niyet et" (şeklinde) Süleyman ise, "Müslümanlar haclarında ne yapıyorlarsa, sen de onu yap" (buyurdu) diye rivayet etti. (Medine'ye) dönüleceği gece Resûlullah (s.a.) Âbdurrahman'a Hz. Âişe'yi (umre için ihrama girmek üzere) Ten'îm'e götürmesini emretti. Mûsâ (bu rivayete şunları) ilâve etti: (Hz. Âişe (r.anha) terkettiği) umresinin yerine (yeniden) ihrama girdi ve Beyt'i tavaf etti. (Bu suretle) Allah (onun) umresini de haccını da gerçekleştirmiş oldu. (Daha önceki) terk ettiği umreden dolayı bir kurban lazım gelmedi.[333]
Ebû Dâvûd dedi ki Musa, Hammad b. Seleme hadisine (şu cümleleri de) ilâve etti. Âişe (r.anha) Batha gecesinde (hayızdan) temizlendi.[334]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Ebû Davud'a iki ayrı senedle ulaşmıştır. Bunlardan birisi Süleyman b. Harb diğeri de Mûsâ b. İsmail senedidir.
Ayrıca bu hadis Mûsâ b. İsmail'e de birisi Vuheyb, diğeri de Hammad olmak üzere iki ayrı senedle ulaşmıştır. Bütün bu senedlerin hepsi de daha yukarıda Hişâm b. Urve'de birleşmekte ve Hişâm'ın babası Urve vasıtasıyla da Hz. Âişe'ye ulaşmaktadır.
Bilindiği gibi bir hadisin iki veya daha fazîa isnadı varsa bir isnâddan ötekine geçerken araya harfi koyarlar. Bu harf "tahavvül'den kısaltmadır ve isnadın değiştiğini gösterir. Hadisi okuyan ona geldi mi (hâ) diye okuyup geçmelidir. Bazıları sözü geçen harfin araya girmek manasına gelen fiilinden kısaltma olduğunu ve ona gelince bir şey söylemek icab etmediğini söylerler. Bu harfin hadisi okumaya devam işareti olduğunu söyleyenler de vardır. Hatta mağrib ulemâsı ona vardıkları zaman "el-hadise" derlermiş, "el-hadise" hadisi oku demektir. Konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte farklı isnadlardan doğan farklı ifadeler vardır ki tercüme esnasında bu rivayet farklarına işaret ettik.
Resûl-i Ekrem (s.a.) "Umreyi bırak, saçını çöz ve taran" emriyle, "Umre ihramından çık ve umre ile ilgili fiilleri terk et," demek istemiştir. Çünkü bu cümledeki "Umreyi bırak" sözü bunu açıkça ifade etmektedir. Ayrıca "taran" emri de bu mânâyı te'yid etmektedir. Çünkü taranmak bazı saç tellerinin dökülmesine sebep olur. Bilindiği gibi ihramlı için saç koparmak yasaktır. Binâenaleyh "taran" kelimesi "Umre için girdiğin ihramdan çık" anlamına gelir. Diğer râvi Süleyman b. Harb'in rivayet ettiği "Müslümanlar haclarında ne yapıyorlarsa sen de onu yap" cümlesi de Resûl-i Ekrem'in Hz. Âişe'ye, "Umreyi

terkedip sadece hac için ihrama girmesini ve tavafın dışında bütün hac fiillerini yerine getirmesini emrettiğini" ifâde eder.
Hadiseyi şu şekilde özetleyebiliriz: Hz. Âişe önce umreye niyet etmiş, ancak hayız görmeye başlayıp da hacdan önce umreyi tamamlamaya muvaffak olamayacağı anlaşılınca, Peygamber (s.a.) O'na umreyi tamamen bırakıp hacca niyet etmesini emretmiştir.
Hanefî ulemâsına göre Hz. Âişe Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bu emrine uyarak önce haccedip daha sonrada terkettiği umresini kaza etmiş ve bu suretle kıran haccı yapmaya muvaffak olmuştur.
İmâm Şafiî'ye göre ise, "Resülullah (s.a.) Hz. Âişe'ye, girmiş olduğu ihramdan çıkmadan umreyi bırakmasını ve haccı yarım kalan umre üzerine bina etmesini emretmiştir. Bu emri yerine getiren Hz. Âişe haccı umre üzerine bina ettiği için, hac île umreyi birleştirmeye ve dolayısıyla kıran haccı yapmaya muvaffak olmuştur. Meseleye bu açıdan bakan İmâm Şafiî'ye göre, metindeki "saçını çöz ve taran" emri, ihramdan çıkmayı gerektiren bir emir değildir. Çünkü ihramh bir kimsenin, saç tellerini koparmadan saçlarını taramasında bir sakınca yoktur. Ayrıca Peygamber (s.a.), Hz. Âişe'ye bu emri, başındaki rahatsızlıktan dolayı vermiş de olabilir.
Kadı İyaz'ın beyânına göre, haccı umre üzerine bina etmenin caiz olduğunda ulemâ görüş birliği içerisindedir. Yalnız ulemâdan pek az kimse bu görüşe itiraz etmiştir.
Hac üzerine umre bina etme meselesi ise, ihtilaflıdır. İmâm Ebû Hanife ile eski mezhebinde İmâm Şafiî bunu caiz görmüş, bunların dışında kalan diğer ulemâ ise, caiz görmemiştir. Onlara göre bu uygulama Peygamber (s.a)'e ait özel bir durumdur. Ancak bilindiği gibi, bir uygulamanın Resûl-i Ekrem'in şahsına ait özel bir durum olduğuna hükmedebilmek için bir delile ihtiyaç vardır. Oysa bu görüşte olanlar iddialarını ispat edecek böylesi bir delile sahip değildirler.[335]
Hz. Âişe'nin hacca mı yoksa umreye mi niyetlendiği hususunda pek muhtelif rivayetler vardır. Bu sebeple ulemâ bu mevzuda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazıları hacca niyet ettiğine kail olmuş, umreye niyetlendiğini bildiren rivayetlerin hata olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre Hz. Âişe yanında hedy kurbanı bulundurmamış Peygamber (s.a.) böyle olanlara hacca bozarak umreye niyetlenmelerini emir buyurunca o da hac niyetini bozarak umreye niyetlenmiş fakat bitiremeden hayız görmüş, bu sebeple, Resûlullah (s.a.) hacca niyetlenmesini emir buyurmuş, o da hacca niyetlenerek hacc-ı kıran yapmıştır.
Vakfede frayızlı bulunmuş; bayram günü temizlenerek tavaf-ı ifâzayı yapmıştır. İbn Hazm'ın beyanına göre, Mekke'ye giderken Şerif denilen yere vardıkları zaman Peygamber (s.a.) ashabını, haccı, umreye çevirmekle çevirmemek arasında muhayyer bırakmıştır. Ebû Ömer İbn Abdilberr: "Hz. Âişe'nin haccı ile ilgili hadisler muzdaribdir. Ulemâ bu husustaki rivayetleri tevcih için pek çok şeyler söylemiş fakat bu rivayetlerin arasım bulamamışlardır" diyor. Hadisin râvilerinden Kasım, Hz. Âişe'nin hacca niyet ettiğini söylemiş, Urve ise; "Âişe, umreye niyet etti" demiştir[336] Hanefî ulemâsından Aynî diyor ki; "Hz. Âişe'den sabit olan meşhur rivayete göre kendisi yalnız hacca niyet etmişti. Peygamber (s.a.) ona umreyi terketmesini buyurmuştu. Hz. Âişe'nin;
"Arkadaşlarım hac ve umreyle dönerken ben yalnız hacla dönüyorum"[337] sözü buna delildir.[338] Peygamber (s.a.)'in,
""Eğer hedy kurbanını göndermiş olmasaydım, ben de umreye niyet ederdim" sözü, yanlarında hedy kurbanı götürenlerin haccı bozarak umreye niyetlenmelerinin caiz olmadığını ifade etmek için söylenmiştir. Hedy kurbanı götüren hacılar, onu kesmedikçe ihramdan çıkamazlar. Kurban ise, ancak bayram günü kesilir. Bu konuda İbnu'1-Esîr diyor ki: "Resûlullah (s.a.) bu sözüyle ashabının gönüllerini almak istemiştir. Çünkü kendisi ihramıı olduğu halde ashabının ihramdan çıkmaları, onlara çok ağır gelmişti. Peygamber (s.a.) gücenmemelerini tavsiye etmiş ve emrettiğini yapmalarının, onlar için daha faziletli olacağını bildirmiştir."
Yine bu cümle Ahmed b. Hanbel gibi temettü' haccının diğer haclardan daha faziletli olduğunu söyleyenlerin deliliğini teşkil etmektedir. Ayrıca bu cümle "Beyt-i Şerife kurban sevk eden bir kimsenin umreyi bitirince ihramdan çıkamayacağını, ihramdan çıkabilmesi için hac fiillerim de bitirmiş olması lazım geldiğini" söyleyen Hanefî ulemâsının bu mevzûdaki delillerini teşkil etmektedir.
Yine metinden anlaşıldığına göre hacılar bütün hac görevlerini yerine getirip de Medine'ye dönecekleri sırada Peygamber (s.a.) kayınbiraderi Hz. Abdurrahman'a ablası Hz. Âişe'yi umre için ihrama girmek üzere Ten'im'e götürmesini emretti. Ten'im, Harem hudutları içerisinde ve Medine yolu üzerinde bulunan Mekke'ye altı kilometre uzaklıkta bir yerdir. Harem hududları içerisinde bulunan bir kimse için en yakın hıl dairesi ise, Ten'im'dir.
Metinde geçen "Allah (onun) umresini de haccını da gerçekleştirmiş oldu," cümlesi, Hz. Âişe'ye ait değildir. Hz. Âişe'nin sözleri arasına sokulmuş, râvilerden birisine ait bir sözdür. Müslim'in Veki' vasıtasıyla rivayet ettiği bir hadiste; "Urve; "Allah Âişe'nin hac ve umre yapmasını takdir buyurmuş" dedi"[339] ifadesi bulunduğundan, söz konusu cümlenin Urve'ye ait bir cümle olduğu anlaşılmaktadır.
Âişe (r.anhâ)'nm yalnız hac fiillerini edâ edip de daha sonra umreyi kaza etmesinden dolayı şükür kurbanı veya keffaret kurbanı lâzım gelmediğini ifade eden "terkettiği umreden dolayı bir kurban da lâzım gelmedi" cümlesi de Hz. Âişe'nin sadece ifrâd hac yaptığına delâlet etmektedir. Çünkü temettü' veya kıran haccı yapmış olsaydı, şükür kurbanı kesmek vâcib olurdu, Bu konuda Davud' Zâhirî'nin dışında bütün ulemâ görüş birliğine varmışlardır. Ancak burada "Hz. Âişe ilk önce girmiş olduğu umreyi terk ettiğinden dolayı niçin keffaret kurbanı kesmedi?" diye bir soru hatıra gelebilir. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şeriftede "bu hacda hedy kurbanı, oruç ve sadaka yoktu,"[340] buyurulmaktadır.
Gerçekte ise, Resûl-i Ekrem (s.a.), Hz. Âişe'nin terkettiği umreden dolayı bayramın birinci günü kurban kesmiştir. Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte bu gerçek şu anlama gelen sözlerle ifâde edilmektedir: "Kurban bayramı günü Resûlullah (s.a.), Âişe (r.anhâ) adına bir sığır kesti"[341]
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin râvisi bu durumdan haberdâr olmadığı için "Terkettiği umreden dolayı bir kurban da lâzım gelmedi" sözünü sarfetmiştir.
Metinde geçen "Hz. Âişe Bathâ gecesinde (hayızdan) temizlendi" cümlesindeki "Bathâ gecesf'nden maksad, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Minâ'dan döndüğü ve Muhassab denilen yere uğradığı, Zilhicce'nin ön dördüncü ge-cesidir. Bathâ, Mekke'nin

kuzey-batısında, Cebel-i Nûr ile Hacûn arasında bulunan bir vadinin ismidir. Muhassab, Ebtah, Hayfu Benî Kinâne gibi isimlerle anılır. Hacıların Minâ'dan Mekke'ye dönerlerken burada bir süre beklemeleri sünnettir. Nitekim İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte, "Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin Minâ'dan dönerken öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Bathâ'da kıldığı ifâde edilmektedir. [342] Ancak yukardaki Hz. Âişe'nin hayızdan temizlendiği geceyi belirleyen ve râvi Musa'ya ait olan cümle, Müslim'in rivayet ettiği "Bayram günü gelince ben temizlendim. Resûlullah (s.a.) emir buyurdu, tavaf-ı ifâzami yaptım,"[343] anlamındaki hadis-i şerife aykırıdır. Ulemânın beyânına göre, gerçeği ifâde bakımından Müslim hadisi daha sahihdir ve tercihe lâyıktır. Çünkü sözü geçen hadis Hz. Âişe'nin bizzat kendi ifadesidir. Hz. Âişe'nin kendi halini kendisinin daha iyi bileceğinde ise, asla şüphe yoktur.
Müslim'in rivayet ettiği;
Hz. Âişe Şerif de hayız görmüş ve Arafat'ta temizlenmiş. Bunun üzerine Resûlullah (s .a.) O'na;
Safa ile Merve arasında tavaf yapman, sana hem haccın hem de umren için kâfidir", buyurmuş[344] anlamındaki hadis-i şerifin ise, bu konuyla bir ilgisi yoktur. Çünkü bu hadis Hz. Âişe'nin Arafat'ta vakfeye durmak için ve hayız hali devam ederken yaptığı guslü ifâde etmektedir. Hayızdan sonraki yıkanmasıyla ilgili değildir. İşte bu sebeple İbn Hazm da bu konuyla ilgili olarak; "Hz. Âişe daha Zilhicce'nin üçüncü günü, Şerif-de hayız görmeye başladı, Zilhicce'nin onunda cumartesi günü temizlendi" demektedir.
Metindeki "Eğer hedy kurbanı göndermiş olmasaydım ben de umreye niyet ederdim" cümlesi, Resûl-i Ekrem (s.a)'in Veda Haccında temettü' haccına niyet ettiğine ve dolayısıyla hacc-ı temettü'ün diğer hac çeşitlerinden daha faziletli olduğuna delâlet ve bu görüşü benimseyen İmâm Ahmed'i te'yid eder. Ancak ulemâdan Şâkik b. Seleme, Sevrî, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammedi İshâk, Şâfîîlerden Müzem ile Ebû İshâk, Mervezî ve İbnu'l-Munzir'e göre kıran haccı daha faziletlidir. Sözü geçen ulemâya ve Kurtubî'ye göre Peygamber (s.a.) Veda Haccında kıran haccına niyet etmiştir. Hz. Ali de bu görüştedir.
Gerçi Peygamber (s.a.)'in bir rivayette ifrâd haccına, başka bir rivayette temettü'a, diğer bir rivayette kırana niyet ettiği ifade ediliyorsa da, Hanefî ulemâsından Tahâvî bu rivayetlerin arasım bulmuş ve; "Rasûlallah (s.a.) önce umreye niyet etmişti, temettü' niyetiyle umreye devam buyurdu, sonra tavaftan önce hacca niyet ederek kıran yaptı."[345] demiştir.
Yine metinde geçen "Hz. Âişe terkettiği umresinin yerine yeniden ihrama girdi ve Beyt'i tavaf etti" cümlesi de, Hz. Âişe'nin Veda Haccında, ifrad haccına niyet ettiğini ve terkettiği umresini de sonradan kaza ettiğini ifade ve bu görüşü benimseyen Hanefî ulemâsını te'yid eder.
İçlerinde İmâm Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel de bulunan ve büyük çoğunluğu teşkil eden ulemâya göre ise, Hz. Âişe umreyi terketme-miştir. Haccı umre üzerine bina etmiştir. Delilleri ise, "Bundan sonra Resûlullah (s.a.) Hz. Âişe'nin yanına girdi. Hz. Âişe ağlıyordu. O'na,
"Hâlin nedir?" diye sordu. Hz. Âişe ise;
"Hâlim hayız görmüş olmamdır. Başkaları ihramdan çıktı, ben çıkamadım; Beyt'i de tavaf edemedim. Alem şimdi hacca gidiyorlar" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Bu, Allah'ın Adem kızlarına takdir buyurduğu bir şeydir. Yıkan, sonra hacca niyet et!" buyurdu.
Hz. Âişe de öyle yaptı ve bütün vakfe yerlerinde durdu. Temizlendiği vakit Kâ'be'yi ve Safa ile Merve'yi tavaf etti. Sonra Peygamber (s.a.):
"Haccmda umrenin ikisinden beraberce hilPe çıktın."[346] anlamındaki Câbir hadisi ile, "Bu tavafın, hem ha cana hem de umrene kâfidir."[347] anlamındaki Tavus hadis-i şerifidir.[348]

Bazı Hükümler

1. Hac yapmak isteyen bir kimse ifrad, temettü, kıran haclarından istediğine niyet edebilir.
2. Temettü' haccı diğerlerinden daha faziletlidir.
3. Hz. Âişe Veda Haccında ifrad haccı yapmıştır. Sonra terkettiği umreyi kaza etmiştir.
4. Hadesten ve cünüblükten temizlenmeyen bir kimse tavaf edemez. Ulemânın bu meseledeki ihtilâfının hulâsası şudur:
a. Hanefîlere göre tavaf için temizlik şart değildir. Üzerinde pislik bulunan yahut abdestsiz veya cünüp olan kimselerin tavafları sahihdir. Çünkü âyet-i kerimede Kabe'yi tavaf, mutlak olarak emir buyurulmuştur.
Haber-i Vâhidle amel ederek tavaf için temizliği şart koşmak, nass üzerine ziyâde demek olur. Bu caiz değildir. Ancak hadesten temizlenmeden tavaf eden kimsenin bir koyun, cünüb olarak tavaf eden kimsenin ise, bir deve kesmesi, icâbeder.
b. İmâm Şafîî'ye göre tavaf için temizlik şarttır.
c. Cumhûr-ı ulemâ, abdestsiz, cünüb ve hayızlı kimselerin Safa ile Merve arasında sa'y yapabileceklerini söylemişlerdir.
d. Hasan el-Basrî'den gelen bir rivayete göre bu gibi kimseler sa'yi ihramdan çıkmazdan önce tekrar yaparlar. Şayet temizlenmeden sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkarlarsa birşey lâzım gelmez.[349]

1779. ...Peygamber (s.a.)'in zevcesi Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Veda haccı yılında Resûlullah (s.a.)'le birlikte (hac için yola) çıkmıştık. Bizden kimisi sadece umreye, kimisi hacla birlikte umreye, kimisi de sadece hacca niyetlenmişti. Resûlullah (s.a.) de sadece hacca niyetlenmişti. Sadece hacca niyet edenlerle, hac ile birlikte umreye niyet edenler, kurban (bayramı) gününe kadar ihramdan çıkamadılar.[350]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin Buhâri'deki rivayeti ile Şafiî'nin Müsned'indeki rivayetinde Hz. Aişe'nin; "Ben de umreye niyet edenler arasında bulunuyordum" dediği kaydedilmektedir. Her ne kadar bu cümlenin zahirinden içlerinde Hz. Âişe'nin de bulunduğu bir cemaatin mikat'tan önce umre yapmak niyetiyle ihrama girdiği anlaşılırsa da gerçekte bu cemaat başlangıçta sadece hacca niyet etmişken yanlarında kurbanlık bulunmayanların temettü' haccı yapmak maksadıyla ve Resûlullah (s.a.)'m emri üzerine haclarını umreye tebdil ettikleri ve umreyi edâ ettikten sonra da terviye günü tekrar hac için ihrama girdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim bu gerçek ileride gelecek olan 1782 numaralı hadiste geçen Hz. Âişe'nin şu sözlerinde de açıkça ifade edilmektedir. "Biz sadece hacca niyet etmiştik. Nihayet Şerife vardığımız zaman ben hayızlandım. Biz Mekke'ye varınca Resûlullah (s.a.): "Yanında hedy kurbanlığı olanların dışında isteyen herkes haccını umreye çevirebilir" buyurdu. Bu ifadeler aynı şekilde 1783 numaralı hadis-i şerifte de geçmektedir. İleride gelecek olan 1787 numaralı Câbir hadisinde ise, Hz. Câbir'e ait olan; "Biz Resûlullah (s.a.)'le birlikte sadece ve sadece hacca niyet etmiştik. Bu niyetimize başka bir niyet karışmamıştı" sözleri de bu cemaatin önce hacca niyet ettiğini açık ve kesin bir şekilde ortaya koymaktadır.
Ancak hacca niyet eden bu cemaat, temettü' haccı yapmak maksadıyla niyet ettikleri haccı önce umreye tebdil ettikleri ve bu umreyi edâ ettikten sonra ihramdan çıkıp terviye günü tekrar hac için ihrama girdikleri de yine 1787 numaralı hadiste yer alan "Sonra Resûlullah (s.a.) bize ihramdan çıkmamızı emretti ve "Eğer yanımda hedy kurbanı olmasaydı ihramdan ben de çıkardım" buyurdu", cümleleriyle ifade edilmektedir.
Yahya b. Saîd'in Ömer vasıtasıyla Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadis-i şerifte de Hz. Âişe'den şu mânâya gelen sözler nakledilmektedir: "Biz Resûî-i Ekrem (s.a.)'le birlikte Zilkâ'de'nin çıkmasına beşgün varken hac yolculuğuna çıkmıştık. Hac yapmaktan başka bir niyetimiz yoktu. Şerif denilen yere varırken Peygamber (s.a.) yanında kurbanlık bulunmayan kimselerin haclarını umreye tebdil etmelerim emir buyurdu. Râvi Yahya demiş ki: "Ben bu hadisi Kasım b. Muhammed'e arz ettim de, "Vallahi Âişe hadisi sana olduğu gibi söylemiş" dedi."[351]
Hafız İbn Hacer bu hadis-i şeriflerle ilgili düşüncelerini şöyle ifâde ediyor: Her ne kadar Hişâm b. Urve'nin babasından rivayet ettiği hadis-i şerifte Hz. Âişe'nin; "Ben de umreye niyet edenler arasmdaydım" dediği kaydediliyorsa da, İsmail el-Kâdî bu rivâyet'in yanlış olduğunu ve Hz. Âişe'nin sadece hacca niyet ettiğini ifade eden hadislerin gerçeğin ifadesi olduğunu söylemiştir."
Her ne kadar bu görüş de tenkide uğramışsa da, bu hadislerin arası şu şekilde uzlaştınlarak ihtilâf kökünden halledilmiştir: "Önce diğerleri gibi Hz. Âişe de haccı ifrada niyet etmişti.[352] Sonra, Peygamber (s.a.) onlara haclarını umreye tebdil etmelerini (ve daha sonra hac yaparak mutemetti olmalarını) emretmiş, Hz. Âişe de bu emre uymuştur.[353] Ancak Hz. Âişe Mekke'ye vardığı zaman hayizlandığından, tavaf yapması mümkün olmayacağı için Resûl-i Ekrem (s.a.) O'na sadece hacca niyet etmesini emretmiştir.[354]
Hz. Âişe'nin yaptığı bu haccın hangi hac nevinden olduğu bir Önceki hadisin şerhinde geçmiştir.
Metinde geçen "Resûlullah (s.a.)de sadece hacca niyetlenmişti," cümlesi, bir rivayette "temettü* haccına niyetlenmişti", diğer bir rivayette de "kıran haccma niyetlenmişti" şeklinde geçmektedir. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi Hanefi ulemâsından Ebû Cafer et-Tahâvî bu rivayetlerin arasını şöyle ce'lif etmiştir:-"Resûlullah (s.a.) önce umreye niyet etmişti. Temettü' niyetiyle umreye devam buyurmuş, sonra tavaftan önce hacca niyet ederek kıran yapmıştır."[355] Şafiî ulemâsı da Hz.Peygamber' (s.a.)in kıran haccı yaptığını söylüyor. Ancak Ahmed b. Hanbel'e göre temettü' haccı yapmıştır.[356]

Bazı Hükümler

1. Haccetek isteyen bir kimsenin yalnız hacca niyet etmesi caiz olduğu gibi hacla birlikte umreyede niyet etmesi caizdir.
2 . Sadece hacca niyet etmiş olan bir kimse, yanında hedy kurbanlığı varsa veya hedy kurbanlığım Beyt-i Şerife göndermişse, bu kimse bayram günü kurbanlığını kesinceye kadar ihramdan çıkamaz. Nitekim Hanefî ve Hanbelî ulemâsı da bu görüştedirler.[357]

1780. ...Ebu'l-Esved'den aynı senedle önceki hadisin benzeri rivayet olunmuştur. Ancak râvî İbn Vehb bu hadise (şunu da) ilave etmiştir: "Ama sadece umreye niyet eden kimseler, (bayramdan önce) ihramdan çıktılar."[358]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Müslim'in rivayetinde Yahya b. Yahyâ ve Malik senediyle Hz. Âişe'ye isnâd olunmuştur. Meali şöyledir: "Veda haccı senesi Resûlullah (s.a.) ile yola çıkmıştık. Kimimiz umreye, kimimiz hac ile umreye, bazılarımız da yalnız hacca niyet etmiştik. Resûlullah (s.a.) de yalnız hacca niyet etmişti. Umreye niyet edenler, (onu edâ ettikten sonra) ihramdan çıktılar. Yalnız hacca, yahut hac ile umreye niyet etmiş olanlar bayram gününe kadar ihramdan çıkmadılar." Bilindiği gibi Hanefi ve Şafiî ulemâsına göre bayram gününden önce ihramdan çıkanlar Beyt-i Şerife hedy kurbanı göndermeyenlerdir.[359]

1781. ...Peygamber (s.a.)'in zevcesi Âişe'den; demiştir ki: Veda haccı senesi Resûlullah (s.a.) ile birlikte yola çıktık ve umreye niyet ettik. Sonra Resûlullah (s.a.):
"Kimin yanında Hedy kurbanı varsa umre ile beraber Hacca'da niyet etsin. Sonra ihrama devam ederek neticede her ikisinin ihramından birden çıksın."buyurdu.Ben Mekke'ye hayızlı olarak vardım. Beyt'i tavaf etmediğim gibi Safa ile Merve arasında sa'y da yapmadım. Bunu Resûlullah (s.a.)'e arz ettim de:
"Saçım çöz, taran ve hacca niyet et, umreyi bırak" buyurdu. Ben de öyle yaptım. Haccı edâ ettiğimiz vakit, Resûlullah (s.a.)

beni (kardeşim) Abdurrahman b. Ebû Bekr ile Ten'im'e gönderdi. (Orada) umre için ihrama girdim. Resûlullah (s.a.): "Bu senin (kazaya kalan) umrene bedeldir" buyurdu. Artık sadece umreye niyet edenler, Beyt'i tavaf ettiler ve Safa ile Merve arasında sa'y yaptılar. Sonra ihramdan çıktılar. Nihayet Minâ'dan döndükten sonra hacları için son bir tavaf daha yaptılar. Hacla umreyi beraber yapanlara gelince: Onlar yalnız bir tavaf yaptılar.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis-i şerifi aynı şekilde, îbn Şihâb'dan, İbrahim b. Sa'd ile Ma'mer de rivayet ettiler. (Ancak bunlar Hz. Âişe'ye ait olan) "Hacla umreyi beraber yapanlara gelince..." (cümlesini) nakletmediler.)[360]

Açıklama

Veda Haccı; Hicretin 10. yılında yapılmıştır. Resûlullah (s.a.) Medine'ye hicretinden sonra yalnız bu haccı ifâ etmiştir. Bu hacca "Veda haccı" denilmesinin sebebi, Resûlullah (s.a.)'m, ashaba va'zu nasihat ederek kendileriyle vedalaşmalarıdır.
Hz. Âişe'den bu hususta rivayet edilen hadisler muhteliftir. Bunlardan bazısında "Umreye niyet ettik" bazısında "Kimimiz umreye, kimimiz hacca niyet ettik" denilirken, diğer bir rivayette de "yaiaız hacca niyet ederek yola çıktık" denilmektedir. Biz bu hadislerin arasının nasıl te'lif edildiğini şu şekilde açıklamıştık: "önce diğerleri gibi Hz.Âişe de haccı ifrâda niyet etmişti. Sonra Peygamber (s.a.) onlara haclarını umreye tebdil etmelerini (ve daha sonra hac yaparak mutemetti' olmalarını) emretmiş, Hz. Âişe de bu emre uymuştur. Ancak Hz. Âişe Mekke'ye vardığı zaman hayızlandığından tavaf yapması mümkün olmadığı için, Resûl-i Ekrem (s.a.) O'na sadece hacca niyet etmesini emretmiştir. İbn Abdilberr'e göre ise, bu hadisler muzdaribdir, birini diğerine tercih etmek imkânsızdır. Kadı İyaz da aynı görüştedir. İbn Hacer ise, bu hadislerin arasını yukarıda görüldüğü şekilde te'lif etmiştir.[361]
Umre: Kâ'be'yi tavaf ile sa'yden ibarettir. Buna "küçük hac"da derler. Haccın bundan başka temettü' ve kıran namıyla iki nevi daha vardır.
Temettü'ün şekli: Evvela umre yapmak sonra ihramdan çıkarak tevriye gününe kadar Mekke'de kalmak, tevriye günü harem-i şerifte tekrar ihrama girmektir. Bu ikinci ihramda dahi ifrad haccı yapanlar gibi hareket edilirse de aralarında bazı farklar vardır. Temettü' haccını yapmaya muvaffak olanlara şükür kurbanı kesmek vâcib olur.
Kıran: Hac ile umreye beraberce niyet edilerek yapılan hacdır. Bunda da iki tavaf ve iki sa'y lazım geldiği gibi kurban kesmek de icab eder.
Şâfiîlere göre ifrâd; İmâm Mâlik ile imâm Ahmed'e göre temettü'; Hanefîlere göre ise, kıran haccı cidaldir.
İbnu'l-Cevzî, Hz. Âişe'nin metinde geçen: "Mekke'ye hayızlı olarak vardım, Beyt'i tavaf etmedim, Safa ile Merve arasında sa'y da yapmadım" sözlerini delil getirerek abdestsiz ve gusülsüz bir kimsenin tavafının caiz olmadığını söylemiştir.
Bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmâm Ahmed'den bir rivayete göre abdestsiz ve gusülsüz bir kimse Beyt'i tavaf edemez. Eğer abdestsiz tavaf ederse, bir koyun; gusülsüz tavaf ederse, bir deve kesmesi ve Mekke'de bulunduğu süre içerisinde bu tavafı iade etmesi icâb eder. Ahmed b. Hanbel'den diğer bir rivayete göre Beyt'i tavaf için abdestsizlik ve gusülsüzlükten temizlenmek şarttır.
İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî de gusülsüzlükten ve abdestsizlikten temizlenmeyi tavafın şartı saymışlardır.
Hanelilere göre ise, tavaf için temizlik şart değil, vâcibdîr. Üzerinde pislik bulunan, yahut abdestsiz veya cünüp olan kimselerin tavafları şahindir. Çünkü âyet-i kerimede Kâ'be'yi tavaf etmek mutlak olarak emir buyurulmuştur.
Haber-i Vâhidle amel ederek tavaf için temizliği şart koşmak nas üzerine ziyâde demek olur. Bu ise caiz değildir. Ancak hadesten temizlenmeden tavaf eden kimsenin bir koyun; cünüp olarak tavaf eden kimsenin ise, bir deve kesmesi ve Mekke'de bulunduğu süre içerisinde bu tavafı iade etmesi gerekir.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre sa'yı tavaftan sonra yapmak şarttır. Hanefî ulemâsından Bedâyi' sahibi Kasânî ile Sindî de bu görüşü tercih etmiştir. Ancak Hanefi'nin sahih olan görüşüne göre, sa'yın, tavaftan sonra yapılması şart değil, vâcibdir. Binaenaleyh tavaftan önce yapılan sa'y, ulemânın büyük çoğunluğuna göre bâtıldır. Hanefi ulemâsına göre ise, böyle bir sa'y, eğer sahih bir tavaftan sonra yeniden yapılmayacak olursa, dem lâzım gelir.
Metinde geçen "saçını çöz" cümlesi, "başını tara, umre ile ilgili amelleri bırak ve hac için ihrama gir" anlamına geldiği gibi, umreyi bırak anlamına da gelebilir. Nitekim 1778 numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.
Yine metinde geçen "Bu senin kazaya kalan umrene bedeldir," cümlesi ise, "Şu senin Ten'im'den girdiğin umre, daha önce kendisini terk ettiğin yahutta ma'zeretin sebebiyle fiillerini terk edip de kendisini terk etmediğin ve üzerine haccı bina ettiğin umrenin yerinedir," anlamına gelmektedir. Hz. Âişe'nin Ten'im'de ihrama girdiği umre, kaza umresidir. Umre'nin kendisini değil de amellerini terkedip, üzerine haccı bina ettiğini kabul eden diğer ulemâye göre ise, nafile bir umredir. Ayrıca metinden Hz. Âişe'nin durumunda olmayan ve umreye niyet eden kimselerin Beyt-i Şerifi Tavaf ettikten ve sa'yı yaptıktan sonra ihramdan çıktıkları ve terviye günü tekrar hac için ihrama girdikleri ve temettü' haccına niyet etmiş bir kişi olarak Minadan Mekke'ye dönüşlerinde ifâza tavafını ifa ettikleri de anlaşılmaktadır. Bu durum Buhârî'nin rivayetinde, "Umreye niyet edenler, önce tavaf ettiler, sonra ihramdan çıktılar. Daha sonra da Minâ'dan dönüşlerini müteakiben başka bir tavaf daha yaptılar,"[362] şeklinde ifade edilmektedir.
Metinde geçen "Hacla umreyi beraber yapanlara gelince: Onlar yalnız bîr tavaf yaptılar," cümlesi, kıran haccı yapan bir kimeye sadece bir tavaf ile bir sa'y yeterlidir. Umre için ayrıca bir tavaf ve sa'ye ihtiyaç yoktur, çünkü umre haccın içindedir diyen İmâm Şafiî, İmâm Ahmed ve İmâm Mâlik'in delilini teşkil etmektedir.
Hanefî ulemâsına göre ise, kıran haccı yapan bir kimseye biri umre için diğeri de hac için olmak üzere iki tavaf ile iki sa'y yapmak lazımdır. Bu konudaki delilleri Mücâhid'in rivayet ettiği "İbn Ömer hac ile umreyi birleştirdi ve ikisi için de ayrı ayrı tavaf ve sa'y yaptı. Sonra da, "Ben Resûlullah (s.a.)'ın bu şekilde hareket ettiğini gördüm dedi"[363] anlamındaki hadisi şeriftir. Her ne kadar bu hadisi tahrîc eden Dârekutnî "Bu hadisi el-Hasen b. Umâre'den başka rivayet eden olmamışır. Aslında el-Hasen'in rivayet ettiği hadis makbul değildir, metruktür," diyerek bu hadisin zayıf olduğunu ifade etmek istemişse

de, kıran haccı için iki tavaf, iki sa'y yapılacağı konusunda Hanefî ulemâsı yalnız değildir. Ashâb-i kiramdan Ebû Bekr, Ömer, Ali, İbn Mesud da bu görüşte olduğu gibi mez-heb imâmlarmd Ahmed b. HanbePin bir kavli de budur.
Hanefî ulemâsına göre, metinde geçen ve "hac îîe umreyi birleştirenlerin bir tavafla yetindiklerini" ifade eden cümle, aslında bu kimselerin daha önce umre için bir tavaf ile bir sa'y yapmış olmaları ihtimalini ortadan kaldıramaz. Çünkü bu ifâdenin umre ile ilgisi olmayıp sadece hacla ilgili olması mümkündür. İnşaallah bu konuya kıran haccı bölümünde yine dönülecektir.[364]

Bazı Hükümler

1. İfrad haccı yapmak câiz olduğu gibi kıran ve temettü' hacları da caizdir. Her ne kadar Hz.Ömer ile Hz. Osman halkı temüüü' haccı yapmaktan nehyetmişierse de, bu temettü' haccının câiz olmadığından değil, sözü geçen halifelerin ifrâd haccmı daha faziletli görmelerinden ve halkı ifrâd haccına özendirmek istemeierindendir. Daha sonraki devirlerde temettü' haccının câiz olduğuna dair icmâ' vaki olmuştur.
Bu konuda Mâzirî şunları söylüyor: "Hacda Hz. Ömer'in yasak ettiği mutanın ne olduğu ihtilaflıdır. Bazıları bunun haccı bozup, umre yapmak olduğunu, bir takımları da umreyi hac aylarında yapıp da arkasından haccı ifâ etmekten ibaret olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde, Ömer (r.a.)ın nehyi, efdal olan hacc-ı ifrâda teşvik içindir. Yoksa umrenin haram olduğundan değildir."
Bazılarına göre ise, Hz. Ömer'in halkı temettü' yapmaktan nehyedişinin sebebi, onların umreden sonra kadınlarına yaklaşmalarından korkma-sıydı. Çünkü o, bir hacmin hac esnasında gönlünün kadınlarla meşgul olmasını mekruh görüyordu. Nitekim Hz. Ömer'in, "Biliyorum ki, Peygamber (s.a.) ile ashabı bunu yapmıştır. Lâkin halkın "Erak" denilen yerde kadınlarla cima edip, sonra başlarından su damlar bir halde hacca gitmelerini iyi görmedim,"[365] demesi de maksadını ifâde için yeterlidir.
2. Temettü' haccı yapan bir kimse yanında kurban götürmüşse veya daha önce Beyt-i Şerife kurban göndermişse, bayram günü kurbanını kesmedikçe ihramdan çıkamaz.
Hanefî ulemâsı ve îmâm Ahmed bu görüştedir. îmânı Mâlik ile îmâm Şafiî'ye göre temettü' haccına niyet eden bir kimse, tavaf ile sa'yını yaptı mı kurban olsun, olmasın ihramdan çıkabilir ve kendisine herşey helâl olur. Bu hadis onların aleyhine ve Hanefî ulemâsının lehine bir delildir.
3. Abdestsiz ve gusülsüz olarak yapılan tavaf caiz değildir.
4. Umre niyetiyle ihrama giren bir kadın hayızlanacak olursa umre fiillerini terkeder ve hacca niyet edip, tavafın dışındaki bütün hac fiillerini ifâ, hayızdan kurtulduktan sonra da terketmiş olduğu umreyi kaza eder.
5. Mekke'de yahut harem hududları içerisinde bulunan bir kimse umre yapmak istediği zaman ihram için harem hududları dışarısına çıkar.
6. Temettü' haccına niyet eden bir kimsenin yanında kurbanlığı yoksa, umreden sonra ihramdan çıkar ve terviye günü denilen Zilhiccenin sekizinci günü hac için yeniden ihrama girer.[366]

1782. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Biz hacca (niyet ederek) telbiye getirmiştik. Şerife vardığımız zaman hayızlandım. Az sonra Resûlullah (s.a.) yanıma geldi. Ben ağlıyordum.
"Ey Âişe, niye ağlıyorsun?" diye sordu. Ben de.
Hayızlandım. Keşke bu sene haccetmemiş olsaydım, diye cevap verdim. Bunun üzerine;
"Sübhânellâh! Bu, Allah'ın Âdem kızlarına takdir buyurduğu (her kadının başına gelen) bir şeydir. Beyt'i tavafın dışında bütün hac ibâdetlerini yap" buyurdu. Mekke'ye vardığımız zaman Resûlullah (s.a.) (ashabına);
"Yanında hedy kurbanı olanların dışında dileyen haccım umreye çevirsin" dedi ve kendisi de bayram günü aileleri için bir sığır kurban etti. Bathâ gecesi olunca, Âişe temizlendi ve; Ya Resûlallah (s.a.) arkadaşlarım hac ve umreyle dönüyor bense yalnız bir hacla dönüyorum (ne dersin?) dedi. Resûlullah (s.a.)'m emretmesi üzerine Abdurrahman b. Ebî Bekr Âişe'yi Ten'im'e götürdü. Âişe de (orada umre için) ihrama girdi.[367]

Açıklama

Daha önce geçen 1779 numaralı hadis-i şerifin metnin-de de ifade edildiği gibi, Veda haccmda halkın bir kısmı sadece umreye, bir kısmı sadece hacca niyet ettiği gibi bir kısmı da hac ile umreyi birleştirerek her ikisine birden niyet etmişti.
Daha önce geçen 1778 numaralı hadis-i şerifte Hz. Âişe'nin; "Ben umre edenler arasında idim" dediği ifade edilirken, burada Hz. Âişe'nin "Hacca (niyet ederek) telbiye getirdik" demesi, iki hadis arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Çünkü Hz. Âişe'nin önce hacca niyet ettiği halde sonra Peygamber (s.a.)'in ashabına haccı bozup umreye niyet etmelerini emretmesi üzerine Hz. Âişe'nin de onlar gibi hacca niyet etmiş olması, fakat Mekke'nin kuzeyinde ve on, on iki kilometre uzaklıktaki Şerif denilen yerde hayızlanmasi üzerine Hz. Peygamber'in ona umreyi de terkedip sadece hacca niyetlenmeyi emretmesi ve Hz. Âişe'nin de bu emre uymuş olması mümkündür. Bu bakımdan iki hadis arasında bir çelişki yoktur. Ayrıca Hz. Âişe'nin tağlib yoluyla arkadaşlarının yaptıkları hac niyetini mecazen kendine de nisbet ederek, "Hacca (niyet ederek) telbiye getirdik," demiş olması da mümkündür. 1778 numaralı ve bir önceki hadislerin şerhlerinde de açıkladığımız gibi haccın sahih veya caiz olabilmesi için tavafın hadesten temizlenmiş olarak yapılması lâzımdır. Bu sebeple Hz. Âişe de tavaf için, hayızdan kurtuluncaya kadar beklemiştir.
Resûl-i Ekrem'in aileleri adına kesmiş olduğu, sığır cinsinden bir hayvandır. Nitekim 1750 numaralı hadis-i şerifte de ifade

edilmektedir. Ancak bir sığırın yedi kişi için kurban edilebileceği ve o sene Hz. Peygamber'in yanında ailesinden dokuz kişinin bulunduğu düşünülürse, geriye kalan iki kişi için de ayrı bir kurban veya birkaç kurban kestiği anlaşılır. Daha önce geçen 1778 no'lu hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi Hz. Âişe, Bathâ gecesinde hayızdan kurtulmuştur. Bathâ gecesinden maksat Resûl-i Ekrem'in Minâ'dan döndüğü ve Muhassab denilen yere uğradığı, Zilhiccenin 14. gecesidir. Bathâ, Mekke'nin kuzeybatısında, Cebel-i Nûr ile Ha-cûn arasında bulunan bir vadinin adıdır. Muhassab, Ebtah, Hayfu Benî Kinâne gibi isimlerle anılır. Daha geniş bilgi için sözü geçen hadisin şerhine bakılabilir.[368]

Bazı Hükümler

1. Resûl-i Ekrem ümmetine son derece şefkatli idi. Özellikle kadınlara karşı son derece merhametli idi.
2. Niyet edilen bir haccı bırakıp da umreye niyetlenmek caizdir. Binâenaleyh bu hadis bu görüşte olan Hanbelî ve Zahirî ulemâsının delilidir Ulemânın büyük çoğunluğuna göre niyet edilen haccı bırakıp umreye niyet etmek Resûlullah (s.a.)'a ve ashabına ait ezel bir durumdur. İlk ve son defa olmak üzere Veda Haccında vuku bulmuştur. Nitekim, "Ya Resûlullah (s.a.) hac olarak başlayıp umreye tebdil etmek size mi mahsûs yoksa genel mi?" diye sordum. "Sadece bize mahsûsdur," buyurdu.[369] hadisi bunu göstermektedir.
3. Bir erkeğin karısı hesabına Beyt-i Şerife kurbanlık göndermesi caizdir.
4. Hz. Âişe hayır işlemeye son derece hırslı idi.[370]

1783. ...Âişe (r.anhâ.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ile birlikte (hac için yola) çıktık. Sadece hacca niyet edeceğimizi sanıyorduk. (Mekke'ye) gelince Beyt-i tavaf ettik. Resûlullah (s.a.) (Beyt-i Şerife) hedy kurbanı sevketmemiş olan kimselerin ihramdan çıkmalarını emretti. Bunun üzerine hedy kurbanı sevketmemiş olanlar ihramdan çıktı(lar).[371]

Açıklama

Veda Haccına kadar hac mevsiminde umre yapıldığı görülmemişti. Bu mevsimde sadece hac yapılırdı. Bir başka tabirle o tarihe kadar sadece ifrâd haccı bilinirdi. Kıran ve temettü' hacları bilinmezdi. Resûl-i Ekrem (s.a.) hac mevsiminde umrenin de yapılabileceğini öğretmek maksadıyla Zulhuleyfe'de umre için ihrama girmiş olan ashabına daha önce niyet etmiş oldukları haccı feshederek umreye niyet etmelerinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. Nitekim bu mesele 1779 no'lu hadis-i şerifte de ifade edilmektedir. Ancak Hz. Âişe'nin ihramı konusuyla ilgili rivayetler birbirinden oldukça farklıdır. 1778 numaralı hadis-i şerifte Hz. Âişe (r.anhâ)'nın sadece umreye niyet ettiği ifade edilirken, 1782 numaralı hadiste "sadece hacca niyet etti" deniliyor. Konumuzu teşkil eden hadiste de "sadece hacca niyet edeceğimizi sanıyorduk" ifadesi vardır. Bunların hepsi de sahihdir ve aralarını şu şekilde uzlaştırmak mümkündür. Hz. Âişe önce hacca niyet etmişken, sonra Resûl-i Ekrem'in (s.a.) emriyle haccı bırakıp umreye niyet etmiştir. Daha sonra hayızlanınca Resûl-i Ekrem (s.a.)'in emri üzerine umreyi yahut umrenin fiillerini terkedip Jıac için ihrama girmiştir. Nitekim 1779 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Hz. Âişe niyet ettiği haccın tavafını yapmadığı halde, (Mekke'ye) "gelince Beyt'i tavaf ettik" demesi mecaz ifade eder. Hz. Âişe tağlîb yoluyla onlar yerine "biz" tabiri kullanmıştır. Gerçekte ise, Hz. Âişe Mekke'ye vardıkları zaman tavaf yapmamıştır.[372]

1784. ...Âişe'den rivayet edildiğine göre Resülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Daha önceki işimi, daha Sonraki işimi bildiğim gibi bilmiş olsaydım, hedy kurbanlığım göndermezdim."[373]
Muhammed (b.. Yahya) dedi ki: Öyle zannediyorum ki (şeyhim Osman b. Ömer, Resülullah (s.a.)'ın) bu sözünü şu şekilde) rivayet etti: "Ve umre (yapmak) için (hac) ihram(ın)dan çıkanlarla birlikte ben de çıkardım."
(Muhammed b. Yahya) dedi ki: Resülullah (s.a.) bu sözüyle herkesin işinin aynı olmasını (temin etmek) istedi.[374]

Açıklama

"Umre için, ihramdan çıkanlarla birlikte ben de çıkardım" sözünden maksat şudur: Eğer hac mevsiminde umre yapmanın caiz olduğunu Allahu Teala bana daha önceden bildirmiş olsaydı, hedy kurbanını göndermezdim de umre yapmak gayesiyle, daha önce hacc-ı ifrad için girdikleri ihramdan çıkanlarla birlikte ben de çıkardım, sonra onlarla birlikte umre için ikinci kez ihrama girerdim. Fakat hac mevsiminde umre yapmanın caiz olduğunu daha önceden bilmediğim için kurbanlığımı Beyt-i Şerife gönderdim. Artık Beyt-i Şerife kurbanlık gönderildikten sonra bir daha umreye niyet etmem mümkün değildi.
Râvi Muhammed b. Yahya'ya göre Resûl-i Ekrem (s.a.) bu sözü halkın yaptığı hac.amelleri arasında bir birlik sağlamak maksadıyla söylemiştir, hacc-ı temettü'nün hacc-ı kırandan daha faziletli olduğunu beyan etmek için değil.[375]

Bazı Hükümler

1. Resûl-i Ekrem (s.a.) ümmetinin çıkarlarını gözetmekte son derece hırslı idi.
2. En faziletli hac, temettü' hacadır. Nitekim bu görüşü benimseyen Hanbelî ulemâsı görüşlerinin doğruluğunu isbat için bu hadisi delil getirirler. Bu hadis hakkında ayrıntılı bilgi için 1778 numaralı hadisin açıklamasına da müracaat edilebilir.[376]

1785. ...Câbir (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ile birlikte biz sadece, hacca niyet ederek yola çıktık. Âişe ise, sadece umreye niyet ederek yola çıktı. Şerife vardığımızda Hz. Âişe hayızlandı. (Mekke'ye) gelince biz Kâ'be'yi ve Safa ile Merve

arasını tavaf ettik. Resûlullah (s.a.) yanında hedy bulunmayanlarımızın ihramdan çıkmasını emretti.

(Bize) ne helal (olacak)? dedik. (Resûlullah (s.a.):
"İhrâmsiza helâl olan herşey!" buyurdular.
Bunun üzerine kadınlarla cima1 ettik, güzel kokular süründük ve elbiselerimizi giyindik. Arefe günüyle aramızda ancak dört gece vardı. Sonra terviye günü tekrar hacca niyet ettik. (Daha) sonra Resûlullah (s.a.) Âişe (r.anhâ)'mn yanına girdi. Hz. Âişe (r.anhâ) ağlıyordu. (O'na);
"Hâlin nedir?" diye sordu.
Hâlim hayız görmüş olmamdır. Halk ihramdan çıktı, bense çıkamadım, Beyt'i de tavaf edemedim. Başkaları şimdi hacca gidi-.yorlar, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.);
"Bu, Allah'ın âdem kızlarına takdir buyurduğu birşeydir. Yıkan sonra hacca niyet et!" buyurdular. (Âişe de öyle) yaptı ve bütün vakfe yerlerinde durdu. Nihayet temizlenince Kâ'be ile Safa ve Merve arasını tavaf etti. Sonra Resûlullah (s.a.):
"Hac ile umrenin, ikisinin de ihramından çıktın," buyurdu. Âişe;
Ya Resûlullah! Ben içimden hacca gidip, Beyt'i tavaf etmediğimi hissediyorum, dedi. (Resûl-i Ekrem (s.a.) de:
Öyle ise, Ey Abdurrahmân! Bunu götür de Ten'inTden umre yaptır!" buyurdular. Bu hadise, Hasbe gecesi olmuştu.[377]

Açıklama

Asâb-ı kiramın "Ya Resûlullah bize ne helâl olacak?" diye sormalarına sebep, o güne kadar hac mevsiminde umre yapıp da umreden sonra, özellikle Arafe gününün yaklaştığı bir zamanda ihramdan çıkmayı yadırgamış olmalarındandır. İhramdan çıkmaları için emir verilmesinin sebebi bir önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır. "Terviye günü"nden maksat, Zilhiccenin 8. günüdür. "Hasba gecesinden maksat ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Minâ'dan dönerken "Muhassab" denilen yere indiği Zilhiccenin on dördüncü gecesidir.[378]

Bazı Hükümler

1. Temettü' Haccına niyet eden bir kimsenin tavaf ve sa yi yaparak umreyi tamamladıktan sonra ihramdan çıkması müstehabdır.
2. Hac veya umre için ihrama girmek istediği zaman ihramdan önce, hayızlı veya nifaslı olsa bile, gusletmesi vâcibdir.
3. Tavafın dışındaki hac amelleri için taharet şart değildir.
4. İbâdete bir engel çıktığı zaman ağlamak caizdir.
5. Kıran haccı için bir tavaf ile bir sa'y yeterlidir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Hanefî ulemâsına göre, kıran haccı için iki umre, iki sa'y gerekir. Delilleri ise, İbrahim b. Muhammed b. el-Hanefiyye'nin şu sözüdür: "Babamla birlikte tavaf yaptım. Kendisi hac ile umreyi birleştirmişti. Yani kıran haccı yapıyordu. Hac ve umre için iki tavaf, iki de sa'y yaptı. Ve;
Hz. Ali de böyle yaptı ve bana Peygamber (s.a.)'in de böyle yaptığını söyledi." dedi. Her ne kadar el-Esedî, bu hadisin senedinde bulanan Hammâd b. Abdrurrahmân'm zayıf olduğunu söylemişse de, İbn Hıbbân bu râviyi güvenilir râviler arasında saymıştır. Bu bakımdan adı geçen râvi-nin hadisleri hasen derecesinden aşağı düşmemiştir.[379]

1786. ...Ebu'z-Zubeyr Câbir'i şöyle derken dinlemiş: -Peygamber (s.a.) Âişe'nin yanına girdi... dedi (ve) şu (önceki hadisteki) olayın bir kısmım (anlattıktan sonra) 've hacca niyet et" cümlesine ilâve olarak; "Haccet, tavafın ve namazın dışında hacıların yaptığı herşeyi yap." sözlerini nakletti.[380]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 1778 numaralı hadisin şerhinde geçti.[381]

1787. ...Câbif b. Abdillah'dan demiştir ki: Biz Resûlullah (s.a.) ile birlikte sadece hac yapmak için ihrama girmiştik. Ona başka bir-şey karışmayacaktı. Dört gecede, Zilhiccenin dördünde Mekke'ye vardık. Biz tavaf ve sa'yi yaptıktan sonra Resûlullah (s.a.) ihramdan çıkmamızı emretti ve;
"Eğer (yanımda) kurban(lar)ım olmasaydı bende ihramdan çıkardım " buyurdu. Sonra Süraka b. Mâlik ayağa kalkarak:
Ey Allah'ın Resulü, bizim bu ihramdan çıkışımız sadece bu seneye mi mahsûsdur, yoksa edebiyete kadar (devam edecek) midir, ne dersin? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) de;
"Bilâkis o ebediyyen devam edecektir" buyurdu.
Evzaî dedi ki: Ben bu hadisi, Atâ b. Ebî Rebâh rivayet ederken işittim (fakat) iyi ezberleyemedim. Nihayet İbn Cüreyc'le karşılaştım da o bunu bana yeniden hatırlattı, (sağlam bir şekilde ezberledim).[382]

Açıklama

1779 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere Veda Haccında, Ashâb-ı kiramın bir kısmı sadece umreye bir kısmı sadece hacca, bir kısmı da hem umreye hem de hacca birlikte niyet etmişken burada Hz. Âişe'nin "sadece hac yapmak

için ihrama girmiştik" demesi, mecazi bir sözdür. Ashâb-ı kiramın çoğunluğu sadece hac için ihrama girmiş olduğundan tağlib yoluyla böyle mecazî bir ifade kullanılmıştır. 1778 no'lu hadis-i şerifte de belirtildiği gibi o sene Hz. Âişe sadece umreye niyet edenler arasında idi.
"Biz tavaf ve sa'yı yaptıktan sonra Resûlullah (s.a.) ihramdan çıkmamızı emretti" cümlesinde takdim ve te'hir vardır. Cümlenin aslı "Sonra Resûlullah (s.a.); "yanında kurbanlık bulunmayanlar(ımız)ın haclarını umreye tebdil etmelerini emretti. Bunun üzerine tavafı ve sa'yı yapıp ihramdan çıktık," şeklindedir. Nitekim Atâ'nın Câbir'den rivayet etmiş olduğu şu hadis-i şerif bunu te'yid etmektedir: "Câbir'in haber verdiğine göre: Kendisi Resûl-i Ekrem'in Beyt-i Şerife kurbanlık gönderdiği sene O'nunla birlikte hacca gitmişti. (Ashâb-ı kiramın hepsi de) ifrâd haccına niyet etmişlerdi. Mekke'ye vardıkları zaman Resûl-i Ekrem (s.a.); "(Hac yapmak için girdiğiniz) ihramınızdan çıkınız, hemen Beyt-i Şerifi ve Safa ile Mer-ve arasını tavaf ediniz ve tıraş olarak tekrar ihramdan çıkınız. Nihayet terviye günü gelince hac için yeniden ihrama giriniz" diye emretmiştir."[383]
Buharı ve Müslim'in rivayet ettiği bu hadis de açıkça gösteriyor ki Veda Haccı senesinde Ashâb-ı kiram Mekke'ye vardıktan sonra Resûlul-Iah'ın emri üzerine önce tavaf sonra sa'y yapıp daha sonra da tıraş olarak ihramdan çıkmışlar ve terviye günü denilen Zilhicce'nin 8. günü hac için yeniden ihrama girmişlerdir. Ancak konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd ha-, disindeki "Mekke'ye vardık... Resûlullah (s.a.) ihramdan çıkmamızı emretti" cümlelerine bakıp da bu hadisle Hz. Peygamber'in bu emri, Şerifte verdiğini ifade eden hadisler arasında bir çelişki bulunduğunu zannetmemek lâzımdır. Çünkü Resûl-i Ekrem'in bu emri hem Şerifte hem de Harem-i şerifte vermiş olması mümkündür.
Bilindiği gibi kurbanlığı yanında olan bir kimsenin kurban bayramı günü kurbanlığını kesinceye kadar ihramdan çıkması caiz değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz, "Eğer (yanımda) kurban(lar)ım olmasaydı ben de ihramdan çıkardım" buyurmakla, bu hükmü ifade etmek istemiştir. Ashâb-ı kiramın Resûl-i Ekrem'e; "Ey Allah'ın Resûİü bizim bu ihramdan çıkışımız sadece bu seneye mi mahsûstur, yoksa ebediyete kadar devam edecek midir?" diye sormaları, o güne kadar hac mevsiminde umre yapılamayacağı kanaatinde olmalarındandır.
Müellif Ebû Davud'un metnin sonunda Evzâî'nin sözünü nakletmekten maksadı, bu hadisin muhtelif kimseler tarafından nakledildiğini, binâenaleyh sağlam bir hadis olduğunu ifâde etmektedir.
Bu hadis temettü' haccının kıran haccından daha faziletli olduğunu söyleyen Hanbelî ulemâsının delilidir. Hanefîlerin bu mevzûdaki görüş ve delilleri 1778 numaralı hadisin şerhinde açıklanmıştır.[384]

1788. ...Câbir'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ve ashabı Zilnicenin dördünde (Mekke'ye) ayak bastılar. Beyt(-i Şerif)i ve Safa ile Merve arasını tavaf ettikleri zaman, Resulullah (s.a.);
"Yanında kurbanlıkları bulunanların dışındakiler haclarım umreye tebdil etsinler" buyurdu. Terviye günü (denilen Zilhiccenin 8. günü) olunca (ashâb-ı kiram) hac için (yeniden) ihrama girdiler. Bayram günü olunca gelip (tekrar) Beyt(-i Şerif)i tavaf ettiler, fakat Safa ile Merve arasını tavaf etmediler.[385]

Açıklama

Resûlullah (s.a.)'m, "yanında kurbanlıkları bulunanların dışındakiler haclarını umreye tebdil etsin" emri, ifrâd haccına niyet edip de yanında kurbanlık bulunmayan hacı adayları içindir.
Yine "Bayram günü olunca gelip Beyt-i Şerifi tavaf ettiler" cümlesindeki tavaftan maksat, hacıların Arafat'tan indikten sonra yaptıkları "ziyaret tavafı" veya "ifâda tavafı" diye bilinen tavaftır. Bilindiği gibi bu tavaf haccın rükünlerinden olup bunun dört şâvtı her sene hac edene farzdır. Bunun için bu tavafa "rükün tavafı" da denilmiştir. Ancak bu hadis-i şerif, "Resulullah (s.a.) bize "hac için girmiş olduğunuz ihramı, umre ihramına tebdil ediniz" dedi, sonra terviye gecesinde hacca niyet etmemizi emretti. Hac amellerini bitirince (Mekke'ye gelip) Beyt(-i Şerif)i ve Safa ile Merve arasını tavaf ettik. Üzerimizde bir kurban borcu bulunduğu halde haccı bitirmiştik," anlamındaki hadis-i şerife aykırı olduğu ibi, mezhep imamlarının "temettü' haccı yapan bir kimseye ifâda tavafından sonra Safa ile Merve arasında sa'y yapmak lâzım geleceği"ne dair görüşlerine de aykırıdır. Bu ihtilafı şu şekilde halletmek mümkündür:
İfâda tavafından sonra Safa ile Merve arasında sa'y yapılmayacağını ifâde eden ve konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi, kıran haccı veya ifrâd haccı yapıp da yanında hedy kurbanı bulunan ve aynı zamanda kudüm tavafından sonra sa'yini yapmış olan kimselerle ilgilidir. Bu gibi kimselere ifâda tavafından sonra sa'y lâzım gelmez. Haccı kıran yapan kimsenin ifada tavafı yapıp yapmayacağı ulema arasında ihtilaflı ise de, yanında hedy kurbanlığı bulunmayan ve ifâda tavafı yapan kimsenin tavafından sonra sa'y yapmayacağında görüş birliği vardır.
Eğer bu ihtilâfın bu şekilde halledilemeyeceği farzeG-lirse, o zaman Buhârî'nin rivayet ettiği ve "ifâda tavafından sonra sa'y yapılması gerektiğini" ifâde eden İbn Abbas hadisinin, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine tercih edilebileceğini söylemek mümkündür. Çünkü İbn Abbas hadisi hem sıhhat bakımından daha kuvvetli, hem de icmâa uygundur. Bu durumda müelif Ebû Davud'un bu hadisinin sonundaki "Safa ile Merve arasında sa'y yapmadılar," cümlesinin bazı râviler tarafından yanlışlıkla ilave edilmiş olması düşünülebilir. Bu konu ile ilgili 6aşka te'viller varsa da nakle lüzum görmedik.[386]

1789. ...Câbir (r.a.) dedi ki: Resûlullah (s.a.) ve ashabı hacca niyet etmiş(ler)di ve o gün Peygamber (s.a.) ile Talha'dan başka hiç birinin yanında kurbanlık yoktu. Ali (r.a.) de bir kurbanlıkla birlikte Yemen'den geldi ve;
Ben Resûlullah (s.a.)'ıı girdiği gibi ihrama girdim, diyerek niyet etti. Peygamber (s.a.)'de ashabına haclarını umreye çevirmelerini, (yani) yanında kurbanlığı olmayanların (önce) tavaf yapıp sonra tıraş olarak ihramdan çıkmalarını emretti. Bunun üzerine sahâbe(-i kiram kendi aralarında);
Cinsel organlarımızdan meni damlarken Minâ'ya mı gideceğiz? diye konuştular. Bu (konuşmaları) resûlullah (s.a.)'e ulaşınca;

"Arkamda bıraktığım şu iş bir daha önüme çıksaydı, yanımda kurbanlık getirmezdim, yanımda kurbanlık olmasaydı, ben de ihramdan çıkardım" buyurdu.[387]

Açıklama

Şevkânî bu hadisi Neylu'l-Evtâr isimli eserinde aynı anlama gelen Ebû Musa el-Eşârî hadisiyle birlikte zikrettikten sonra şunları söylüyor: "Bu iki hadis bir kimsenin, "Ben falan kişinin niyetine aldığı hacca niyet ediyorum" diye hacca niyet etmesinin caiz olduğuna delildir. Kişinin hangi hac çeşidi olduğunu belirtmeden mutlak surette hacca niyet edip de daha sonra dilediği haccı belirtmesi de caizdir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Ancak Maliki ulemâsına göre tayinsiz olarak mutlak surette hacca niyet etmek caiz değildir. Küfe ulemâsı da bu görüştedir. İbn Münir'in beyânına göre, Buhârî'nin de bu görüşte olduğu söz konusu hadislerin başlığındaki açıklamalardan anlaşılmaktadır. Çünkü Buhârî o başlıkta "Peygamber (s.a.)'in devrinde"[388] kaydım zikretmekle, -mutlak hacca niyet etme cevazının sadece Peygamber (s.a.) devrine mahsûs bir cevaz olup, daha sonraki devirler için geçerli olmadığını- ifâde etmek istemiştir."[389] Şevkânî'ye göre aslında bu mesele Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin bir kişiye veya belli bir topluluğa karşı söylediği bir sözün sadece o kişileri mi ilgilendirdiği, yoksa bu sözün hükmünün bütün ümmete şâmil mi olduğu meselesiyle ilgilidir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hitaplarının bütün ümmeti ilgilendirdiği görüşünde olan kimselere göre, Ebû Mûsâ hadisinin sadece Resûl-i Ekrem (s.a.) dönemindeki kişilere âit olduğu söylenemez. Bunu söyleyebilmek için bir delile dayanmak gerekir. Oysa böyle bir delil mevcûd değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in hitabının sadece o devirdeki muhatablarını ilgilendirdiği görüşünde olanlara göre ise, söz konusu hadislerin hükmü sadece muhatablarını ilgilendirir.[390]
Hanefî ulemâsından Aliyyul-Kârî, "Lübâb ü'1-Menâsık" üzerine yazdığı şerhte şunları söylüyor: "Haccm sıhhati için hangi hacca niyet edildiğini dil ile söylemek şart değildir. Hacca mı, umreye mi yoksa kıran haccı-na mı niyet ettiğini sadece kalbinden geçirmesi haccın sıhhati için yeterli olduğu gibi hangi haccı yapacağım tayin etmeden sadece hac ibadeti için niyet etmesi de yeterlidir. Fakat (daha sonra bu haccın) hangi neviden hac olduğunu kesinlikle belirtmek gerekir. Aym zamanda "falan kimsenin niyet ettiği şekilde ben de niyet ediyorum" şeklinde yapılan bir niyet de sahihdir." Burada tayinsiz olarak yapılan hac niyetiyle başka birinin yaptığına bağlı olarak yapılan hac niyetinin Hanefîlerce de caiz olduğu anlaşılır. Her ne kadar yine Hanefî ulemâsından olan Aynî, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisini şerh ederken aksini iddia etmişse de,[391] işin aslı budur.
Nitekim Hanefilerin fıkıh kitaplarından Bedâiyu's-sanâyı isimli eserde de şu ifadeler yer almaktadır: "bir kimse ihrama niyet ederek telbiye getirse de hac veya umre için bir niyette bulunmasa, Beyt-i Şerifi bir kerre tavaf etmediği müddetçe istediği hac nevine veya umreye niyet etme hakkı vardır. Fakat Beyt-i Şerifi bir kerre tavaf edecek olursa, artık girmiş olduğu ihram umre için teayyûn etmiş (belirlenmiş) olur." Çünkü ihram edâ değildir. Haccı edâ etmenin şartıdır, Edâ etmek şartıyla yapılan.bir akdin, beyâna bağlı ve mücmel olarak yapılması caizdir.[392]
"Cinsel organlar muzdan meni damlarken Minâ'ya mı gideceğiz" cümlesi, umreyi müteâkib ihramdan çıkmaktan ve ailelere yaklaşmaktan kinayedir. Fakat Resûl-i Ekrem "Yanımda kurbanlık bulunmasaydı ben de ihramdan çıkardım" sözleriyle bunun caiz olduğunu, fakat yanında kurbanlık bulunan kimsenin kurbanını kesmedikçe ihramdan çıkamayacağını, binâenaleyh böyle bir kimsenin umre yapamayacağını ifâde etmiştir.[393]

Bazı Hükümler

1. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Veda haccında yaptığı hac temettü haccı değildir.
2. Niyet edilen bir haccı bozarak umreye niyet etmek caizdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel ile Zâhiriyye ulemâsı bu görüştedir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in haccı bozup da umreye niyet etme emri Veda haccına iştirak eden sahâbe-i kirama ait özel bir emirdir. Bundan sonra gelecek (no'suz) babda bu mevzu ayrıntılı olarak ele alınacaktır.
3. Bir kimsenin, "falanca kimsenin niyet ettiğine" diyerek hacca niyet etmesi, caiz olduğu gibi yapacağı haccın nevini belirtmeden mutlak olarak hacca niyet etmesi ve daha sonra tavafa başlamadan önce yapacağı haccı ta'yin etmesi caizdir. Hanefî ulemâsı ile İmâm Şafîî, Ahmed ve İmâm Mâlik (r.a.) hazretleri de bu görüştedirler.[394]

1790. ...İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bu (bizim hacla birlikte hac mevsiminde iki ihramda yaptığımız ve) kendisiyle faydalandığımız bir umredir. Kimin yanında kurbanlık yoksa, o kimse ihramdan derhal (ve) tamamıyla çıksın! Çünkü umre kıyamet gününe kadar hacca dahil olmuştur."[395]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis münkerdir. Bu (aslında) İbn Abbas'ın sözüdür.[396]

Açıklama

"Bu, bizim kendisinden faydalandığımız bir umredir," cümlesi, "Veda haccında Resûlullah (s.a.) temettü' haccı yaptı" diyen kimselerin delilidir. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Veda haccında temettü' haccı yapmadığı görüşünde olan kimselere göre ise, Resûlullah (sa.) "bizim kendisinden faydalandığımız bir umredir," sözüyle kendisinin temettü' haccı yaptığını ifâde etmek istememiştir. Her ne kadar Ra-sûl-i Ekrem (s.a.) bu cümle ile yapılan temettü' haccını kendisine nisbet etmişse de bu söz, bir kabile reisinin, kavminin yaptığı fiillerden "bizim yaptığımız işler" diye bahsetmesi kabilinden mecazi bir sözdür. Çünkü kavim o işi reisin emriyle yapmıştır. Bilindiği gibi bir fiili failinin gayrisine nisbet ederek ifade etmeye "mecâz-i Luğavî" denir.

"Çünkü umre kıyamet gününe kadar hacca dahil olmuştur," cümlesi üzerine farklı iki görüş vardır.
1. Umrenin farz olduğunu söyleyenlerin görüşü,
2. Umrenin farz olmadığını söyleyenlerin görüşü,
1. Birinci görüşte olanlara göre bu cümle iki anlama gelir:
a. Kıran haccı yapan bir kimsenin umresi haccı içerisine girmiş olduğundan umre için ikinci bir tavaf ve sa'y gerekmediği gibi ikinci bir ihram da gerekmez. Hac için işlenen bu ameller haccın içinde bulunan umre için de işlenmiş olur.
b. Hac mevsiminde umre de yapılabilir. Hz. Ömer, İbn Ömer, İbn Abbas, Atâ, Tavus, Mücâhid, Hasan el-Basrî, İbn Şirin, Şa'bî, Sa'id b. Cübeyr, Şafiî, Ahmed, İshâk, Ebû Ubeyd ve es-Sevri bu görüştedir.
2. İkinci görüşte olanlara göre "umrenin hacca dahil olması" demek "Haccın edâ edilmesiyle umre de eda edilmiş olur" demektir. Hanefi ulemâsı ile İmâm Mâlik ve Ebû Sevr bu görüştedir.[397]
"Kimin yanında kurbanlık yoksa o kimse ihramdan derhal ve tamamıyla çıksın" emri ile, umreyi ifâ eden bir kimseye hac için ikinci bir ihrama gireceği terviye gününe kadar ihramh olmayan bir kişiye helâl olan şeylerin hepsinin helâl olduğunu ifade etmektedir. Ancak, yanında kurbanlığı bulunan kimse yine bu emir gereğince bayram günü olup da kurbanını kesmedikçe, içinde bulunduğu ihramdan çıkamaz, bir başka ifadeyle temettü' haccı yapamaz.[398]

Bazı Hükümler

1. Hac mevsiminde umre yapmak caizdir.
2. Bu hadis ibn Abbas in sozudur, yanı mevkuf hadistir," denilmişse de İmâm Ahmed, Müslim ve Beyhakî bu hadisi raerfû! olarak rivayet etmişlerdir. Bu durumda Ebû Dâvûd hadisi aslında merfû' bir hadistir.[399]

1791. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.);
"Bir kimse (sadece) hacca niyet eder, sonra Mekke'ye gelir de Beyt-i ve Safa ile Merve'yi tavaf ederse ihramdan çıkabilir ve bu (yaptığı) umredir," buyurmuştur.[400]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi İbn Cüreyc de bir adam vasıtasıyla Ata'dan (şu şekilde) rivayet etmiştir: "Peygamber (s.a.)'in ashabı sadece hacca niyet ederek (Mekke'ye) gelmişti. (Ashabının niyet ettiği) haca umreye çevirtti."[401]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "ifrâd haccına niyet eden bir kimsenin kudüm tavafını yaptıktan sonra ihramdan çıkabileceğini ve yaptığı bu amelin umre sayılacağım" söyleyen Hz. İbn Abbâs'ın delilidir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, sadece kudüm tavafını ifâ etmekle ihramdan çıkmak caiz değildir. İhramdan çıkabilmek için Arafat'ta vakfe yaparak Minâ'da şeytan taşlayıp kurban kesmek ve ziyaret tavafını ifâ etmek gerekir.
Hz. İbn Abbas'm görüşü Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste şu mânâya gelen sözlerle ifâde edilmektedir:
İbn Cureyc dedi ki: Bana Âtâ şöyle söyledi: İbn Abbâs dedi ki:
Beyt'i tavaf eden ister hacı olsun isterse hacı olmasın ihramdan çıkar. (İbn Cureyc) Atâ'ya:
Acaba bunu neye istinaden söylüyordu? diye sordum.
Allah Teâlâ'nın: "sonra onun hill yeri Beyt-i Atîk'dir." âyet-i kerîmesine[402] istinaden, cevâbını verdi.
Ama bu Arafat'dan sonra olacaktır, dedim; Atâ:
Peygamber (s.a.)'in Veda Haccında kendilerine verdiği hilPe çıkma emrinden diyordu, dedi."[403]
Bu konuda Nevevî diyor ki: "İbn Abbâs'ın âyetle istidlali doğru değildir. Çünkü âyet-i kerime'de bu hususa delâlet yoktur. Âyet kurbanın yalnız Harem-i Şerifte kesileceğini bildirmektedir. Onda ihramdan çıkmak olsaydı, tavafa lüzum kalmadan mücerred kurbanlık Harem-i Şerife varmakla ihramdan çıkmak icâb ederdi. İbn Abbâs'm Veda Haccında Peygamber (s.a.)'in verdiği hilPe çıkma emriyle istidlali de doğru değildir. Zira bu emirde mücerred Kâ'be'yi tavaftan sonra ihramdan çıkılacağına delâlet yoktur. Resûlullah (s.a.)'in emri o seneye mahsûs olmak üzere haccı umreye tebdil hakkındadır."[404]
Bazıları Hz. İbn Abbâs'ın kavlini te'vil etmiş ve "Onun maksadı haccı tamamlayamadan kalanlardır. Böyleleri tavaf ve sa'yden sonra ihramdan çıkarlar demek istemiştir" şeklinde mütâlâa yürütmüşlerse de, bu te'vil ihtimalden uzak görülmüştür.
Çünkü rivayetlerin birinde İbn Abbâs'ın "Hacı olsun olmasın, Beyti tavaf eden kimse ihramdan çıkar" dediği bildirilmektedir.[405]
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu hadis Resûl-i Ekrem'e ulaşan merfû' bir hadis değildir. İbn Abbâs'ın kendi sözüdür .ve senedinde ulemânın zayıf olduğunda ittifak ettiği "Nehhâs" vardır. Durum onu gösteriyor ki, bu hadisin merfû olarak rivayeti münkerdir. Gerçekte bu hadisi Atâ, İbn Abbâs'dan mevkuf olarak rivayet etmiştir ve şu anlamdadır: "Kim hacca niyet ederek (Ka'be'ye) gelir de, Beyt'i ve Safa ile Merve arasım tavaf edecek olursa, haccı umreye dönüşür."[406] Bu hadisi İmâm Ahmed Müsned'inde hasen bir senedle rivayet etmiştir. Ve Zahirî ulemâsından bazıları bu hadisle amel etmişledir.
İmâm Ahmed'e göre, hacc-ı ifrâda niyet ederek Ka'be'ye gelip de Beyt-i Şerifi ve Safa ile Merve arasını tavaf eden bir kimsenin ihramdan çıkması müstehâbdır. Ebû Dâvûd metnin sonuna "Peygamber (s.a.)'in ashabı sadece hacca niyet ederek (Mekke'ye) gelmişti. (Ashabının niyet ettiği) haccı umreye çevirtti," anlamındaki ta'liki ilâve etmekle . "yanında hedy kurbanı olmayan ve ifrâd haccı yapmak maksadıyla Mekke'ye gelen bir kimsenin tavafı ve sa'yı yaptıktan sonra ihramdan çıkabileceğini" söyleyen Hz. îbn Abbâs'ın görüşünü delillendirmek ve takviye etmek istemişse de ulemânın büyük çoğunluğuna göre Resûl-i Ekrem'in bu emri Veda Haccında bulunan ashab-ı kirama âit özel bir emirdir. Câhiliyye çağından kalan "hac mevsiminde umre yapılamayacağı" yolundaki görüşü yıkmak için verilmiştir. Hz. İbn Abbâs'ın görüşünü

destekleyici bir delil olmaktan uzaktır. Bu ta'lik daha uzun şekliyle 1787 numaralı hadiste geçmişti.[407]

1792. ...îbn Abbâs'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) sadece hacca niyet etmişti. (Mekke'ye) gelince Beyt (Şerif)'i ve Safa ile Merve arasını tavaf etti. (Bü hadisi Ebû Davud'a nakleden diğer râvî) İbn Şevker dedi ki: (Resûlullah (s.a.) tavaftan sonra) "tıraş olmadı" (Bundan sonra her iki râvî de şu cümleleri nakletmekte) birleştiler: (Yanında) kurban (bulunduğun)dan dolayı kendisi ihramdan çık(a)madı ve (Beyt-i Şerife) kurban göndermemiş olan kimselerin tavaf ile sa'yi yapıp, saçlarını kısaltmalarından sonra ihramdan çıkmalarını emretti.
İbn Meni' ise, rivayetinde "saçlarını kısalttıktan sonra" sözüne şu sözleri de ilâve etmiştir: "Yahut da tıraş olduktan sonra ihramdan çıkmalarım"(emretti).[408]

Açıklama

Bir evvelki hadis-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi cahiliyye devrinde hac mevsiminde umre yapmak yasaktı. Fahr-i kâinat Efendimiz bu inancı yıkmak için ve sadece o seneki hacılara mahsûs olmak üzere Veda haccında hacca niyet eden ashabına Beyt-i Şerifi tavaf ettikten ve sa'yı yaptıktan sonra tıraş olup ihramdan çıkmak suretiyle bir umre yapıp, terviye günü denilen Zilhicce'nin 8. günü hac için yeniden ihrama girmelerini istemiştir. Ancak kendi yanında kurbanlık bulunduğu için bayram günü kurbanını kesmedikçe ihramdan çıkması mümkün olmadığından umreden sonra ihramdan çıkamamışsa da yanında kurbanlığı olmayan ashabına umreden sonra tıraş olup veya saçlarını kısaltıp ihramdan çıkmaîarını emretmiştir.
Bu hadisi Ebû Davud'a nakleden İbn Şevker'in rivayetinde bu hâdise "tavaf ile sa'yı yapıp saçlarını kısaltmalarından sonra ihramdan çıkmalarını emretti" şeklinde ifâde edilirken, diğer râvi Ahmed b. Menî'nin rivayetinde "tavaf ile sa'yı yapıp saçlarını kısaltmalarından yahud tıraş olmalarından sonra ihramdan çıkmalarını emretti" şeklinde ifâde edilmiştir. Daha doğrusu îbn Şevker'in rivayetinde "tıraş olmaları" ifâdesi yoktur.[409]

Bazı Hükümler

1. Hac niyetinden donup umreye niyet etmek caizdir.
2. Yanında kurbanlık bulunan veya Beyt-i Şerife kurbanlık gönderen bir kimse umre yapınca ihramdan çıkamaz. Ancak bayram günü kurbanını kestikten sonra çıkabilir.
3. Veda haccında Peygamber efendimiz kıran haccı yapmıştır.[410]

1793. ...Sa'îd b. el-Müseyyeb'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.)'in ashabından bir adam Hz. Ömer'e gelerek; Resûlullah (s.a.)'in,,(ruhunun) kabzedildiği hastalığında hacdan önce umre yapmaktan nehyettiğini bildirdi.[411]

Açıklama

Hattâbî'nin beyanına göre, bu hadis-i şerifin senedi tenkid edilmiştir. Çünkü senedinde Ebû İsâ ile Abdullah b. Kasım vardır. Bununla beraber hadisin sahih olduğu kabul edilecek olursa, haccın umreden önce yapılması emrini istihbâbâ hamletmek gerekir. Çünkü hac ibâdeti, umreye nisbetle daha önemli ve ecrî daha büyüktür. Ayrıca hac için ayrılan zaman belli ve sınırlıdır. Bu bakımdan haccı biraz geciktirmekle hac vaktinin geçmesi tehlikesi ortaya çıkar. Umre ise, böyle değildir. Çünkü onun için belli bir mevsim yoktur. Her sene ve her mevsimde yapılabilir. Bu bakımdan Resûl-i Ekrem, hacdan önce umre yapmayı yasaklamıştır. Allah Te'âlâ ve tekaddes hazretleri de "Haccı ve umreyi Allak için tamamlayınız"[412] mealindeki âyet-i kerimede de hac kelimesini umreden önce zikretmekle bu inceliğe işaret buyurmuştur. Binâenaleyh bu yasağa uymamak tenzihen mekruhtur. Haram olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü Hattâbî'nin de ifâde ettiği gibi Resûl-i Ekrem Efendimizin hac mevsiminde haccını yapmadan önce iki defa umre yaptığı sabittir. Sabit olduğu bilinen bir emir, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi gibi zayıf ve dolayısıyla zannî bir delille terk edilemez. Nitekim hacdan önce umre yapmanın caiz olduğunda ulemâ da görüş birliğine varmıştır.[413]

1794. ...Basra halkından olan Ebû Şeyh tarîkiyle Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den nakledildiğine göre: Mu'âviye b. Ebî Süfyân, Peygamber (s.a.)'in ashabına (şunları) söylemiştir:
Siz Resûlullah (s.a.)'m pek çok şeylerle birlikte kaplan derisinden yapılmış eğer üzeri)ne binmekten de nehyettiğini biliyor musunuz?
Evet (biliyoruz), dediler. (Bunun üzerine Hz. Mu'âviye), Hac ile umrenin arasını birleştirmeyi yasajdadığım da biliyor musunuz? dedi. (Ashâb-ı kiram da),
Buna gelince hayır, diye cevâb verdiler. (Hz. Mu'âviye de), İyi biliniz ki, bu da o (yasak) olanlardandır, fakat siz unutmuşsunuz, dedi.[414]

Açıklama

Metinde geçen "an keza ve keza = şunlardan şunlardan" tabiri "bir çok şeyleden" anlamına gelen bir kinayedir. Resûl-i Ekrem'in pek çok şeyleri yasak ettiğini kısaca ifâde etmek maksadıyla kullanılmıştır.
Kaplan derisinden yapılan eyere ve benzeri şeylerin üzerne oturmanın yasaklanmasının hikmeti insana kibir ve gurur vermesi

ve yabancılara âit bir kıyafet olmasıdır.
Bu hadis-i şerif kıran haccı yapmanın mekruh olduğunu söyleyen kimselerin delilidir. Hz. Mu'âviye de kıran haccının yasak olduğu görüşünde idi. Fakat sahâbe-i kiramdan hiç bir kimse Hz. Mu'âviye'nin bu görüşünü kabul etmemiştir.Öyle görünüyor ki, Hz. Peygamber, câhiliyye devrinden kalan "hac mevsiminde umre yapılamayacağı" görüşünü yıkmak maksadıyla veda haccında hac için ihrama giren kimselere "hac için girdikleri ihramı umreye tebdil etmelerini" emredip de, bu emrin onlara ağır geldiğini görünce; "Arkamda bıraktığım şu iş, bir daha önüme çıksaydı yanımda kurbanlık getirmezdim" buyurmasından Hz. Mu'âviye, Hz. Peygamberin kıran haccını yasakladığı manâsım çıkarmıştır-. Çünkü Hz. Peygamber o sene kıran haccı yapmakta idi. Bu sebeble O'nun "arkamda bıraktığım şu iş bir daha önüme çıksaydı bir daha yanımda kurbanlık getirmezdim"[415] sözünü Hz. Mu'âviye; "bundan sonra kıran haccını yasaklıyorum" şeklinde anlamıştır. Halbuki Hz. Peygamber (s.a.), bu sözü, kendisinin haccını bozup umreye niyet etmediğini gören ashabın, duydukları üzüntüyü gidermek ve aslında bu mevsimde umre yapmanın faziletli bir ibâdet olduğuna onları inandırmak ve yanında kurbanlık bulunmamış olsaydı, kendisinin de onlar gibi umre yapacak olduğunu ifâde etmek için söylemiştir. Şayet Hz. Muâviye'nin dediği gibi Resûl-i Ekrem'in bu hadisinin kıran haccını yasakladığı kabul edilse bile, bu yasağın hükmü kerâhet-i tenzihiyyeden öte gidemez. Çünkü kıran haccının caiz olduğuna dâir icmâ' vardır. Nitekim Şafîî ulemâsından Hattâbî bu konuda şunları söylemektedir: "Kıran haccının caiz olduğunda bu ümmetin icmâ'ı vardır. Oysa dinen yasak olan bir meselede icmâ'ın bulunması düşünülemez." Nitekim ashâb-ı kiram da kıran haccının caiz olduğu görüşündedir. Bu yüzden Hz. Muâviye'nin bu konudaki görüşüne katılmamışlardır. Bazılarına göre Peygamber (s.a.)'in bu sözü ifrâd haccı yapmanın diğer haclardan daha faziletli olduğuna delâlet eder. Çünkü başlıbaşına bir tek umre veya hac yapmak, o ibâdeti en mükemmel bir şekilde yapmayı ve Beyt-i Şerife defalarca gelmeyi gerektirir. Nitekim Ömer (r.a.) "hac ile umreyi birleştirmeyiniz, çünkü bu şekilde hareket etmeniz, sözkonusu ibâdetleri daha mükemmel yapmanızı sağlar" buyurmuştur. Hz. Osman da hac ile umrenin birlikte yapılmasının hükmü sorulunca "haccın ve umrenin mükemmel olması, hac meysiminde bir arada yapı Imâmalarında dır, hac mevsiminin dışında sadece umre yapıp da sonra hac için ikinci bir kere daha Beyt-i Şerife gelmeniz daha faziletlidir" diye cevâb vermiştir. Bazılarına göre bu hadiste nehyedilen şey, enaz bir şavtlık kudüm tavafı yapmadan önce ifrâd haccını umreye idhâl etmektir. Çünkü bu fiil, kuvvetli üzerine zayıfı bina etmek anlamına geldiği için Hanefîlerce mekruh görülmüştür. Mâlikîlerce ve Şâfîîlerce en sahih olan kavle göre batıldır. Bu konu bir sonraki bâbda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.[416]

24. Kıran Haccı

Hem hac, hem de umre için birden ihrama girmeye "Hacc-ı Kıran = kıran haccı" denir. Bu hacda, umre ile hac arasında fasıla yoktur.
Hacc-ı Kıran'da bulunacak zât, mîkatte veya daha önce, umre ile hacca birlikte niyet edip, iki rekât namaz kılar, sonra umre ile birlikte hacca niyet eder. Daha sonra telbiyede bulunur ve ihramın şartlarına riâyet eder.
Mekke'ye girince umresini yapar. Ka'be'yi tavaf eder. Safa ile Merve arasında "sa'y" eder. Sonra haccın menâsikini ifâ eder. Cemreleri taşladıktan sonra tıraştan önce kurban kesmek, haccı-ı kıran ve hacc-ı temettü' yapanlara caizdir. Bunu kesmeyenler arefe gününe kadar üçgün, bayram çıktıktan sonra da istedikleri zaman yedi gün, toplam on gün oruç tutarlar.
Hacc-ı kırana niyet eden bir kimse umresini yapmadan Arfat'a gidecek olursa, umresi bozulur.
Hacc-ı kıran ile hacc-ı temettü' afakîlere (Harem hâricinden gelen taşralılara) mahsûsdur.
Mekke'de veya Mekke ile mîkat arasında oturanlar bu iki haccı yapmazlar. Ayrıca tavafın çoğunu ifa etmeden önce hac ihramını umre ihramına idhal etmeye de hacc-ı kıran denildiği gibi, en az bir şavtlık tavaf, yapmadan, umre ihramını hac ihramına idhal etmeye de "hacc-ı kıran" denir. Fakat bu ikinci şekil Hanefîlerce mekruh, Melikîler ve Şâfîîlerce, en sahîh olan kavle göre, bâtıldır.[417]

1795. ...Enes b. Mâlik'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben, Resûlullah (s.a.)'i,
"Umre ile hac için lebbeyk! Umre ile1 hac için !lebbeyk!" derken işittim.[418]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Resûl-i Ekrem (s.a.) Veda haccında hac ile umreyi birleştirerek kıran haccı yapmıştır" diyerek kıran haccının diğer haclardan daha faziletli olduğunu söyleyen Hanefi ulemasıyla Sevrî ve İshâk'ın delilidir. Sözü geçen ilim adamlarına göre fazilet bakımından kıran haccından sonra "temettü" haccı, daha sonra da "ifrad" haccı gelir. Şafîî ulemâsından Nevevî ile el-Müzenî, İbnu'I-Münzir, Takıyyu'ddîn Sübkî de bu görüştedirler. Bu konuda konumuzu teşkil eden hadisten başka şu hadisleri de delil olarak gösterirler:
1. Enes'den (rivayet edilmiştir): "Resülullah (s.a.)'i hac ve umreyi beraberce yapmak için teîbiye getirirken işittim"[419] Mezkûr ulemâya göre bu hadis Hz. Peygamberin Veda haccında hacc-i kıran yaptığını en açık bir şekilde ortaya koymaktadır.
Ancak tercümesini sunduğumuz bu Enes hadisinin altında Müslim ve Nesâî, Bekr b. Abdullah el-müzenî'den şu anlamda bir hadis rivayet etmişlerdir. Enes'in, "Resûlullah (s.a.)'i umre ile haccı birlikte yapmak için telbiye getirirken işittim" dediğini duydum. Bunu hemen İbn Ömer'e anlattım. Bana "sadece hac içiff ihrama gir" dedi. Daha sonra Enes'le karşılaştım. O'na İbn Ömer'in söylediklerini naklettim. "Siz bizi çocuk zannediyorsunuz! Resûlullah'ın "umre ile birlikte hacca niyet ettim" diyerek ihrama girdiğini bizzat işittim" dedi.[420] Her ne kadar Hz. İbn Ömer'in sözü ile Hz. Enes'in sözü biribirine aykırı gibi görünüyorsa da aslında aralarında bir çelişki yoktur. Çünkü Hz. İbn Ömer Resûlullah'ın ihrama girerken yaptığı niyeti işitmiş

ve onu nakletmiştir. Hz. Enes ise, daha sonra Resûl-i Ekrem'in umreyle haccı birleştirip ikisine birden niyet edişini duymuş ve onu nakletmiştir. Daha doğrusu İbn Ömer'in rivayeti Hz. Peygamber'in ihramının başlangıcıyla Hz. Enes'in rivayeti de son tarafıyla ilgilidir.
2. "Resûlullah (s.a.) hacla umrenin arasını birleştirmiştir. Sonra vefatına kadar bundan nehy buyurmamış, bunu haram kılan bir Kur'ân âyeti de inmemiştir."[421] Resûl-i Ekrem'in (s.a.) Veda haccında kıran haccı yaptığını açıkça ifade eden bu hadis-i şerifler, tbn Ömer, Âişe, Câbir, Ömer b. el-Hattâb, Ali, İmrân b. Husayn gibi sahabe-i kiramdan rivayet edildiği halde bir numara önceki Hz. Muâviye hadisi, "Hz. Peygamber (s.a.)'in Veda haccında ifrâd haccı yaptığını ifade etmektedir. Bununla beraber bu rivayetlerin arasını şu şekilde uzlaştırmak mümkündür. Hazret-i Peygamberin Veda haccında, haccı ifrâda niyet ettiğini söyleyenler, Fahr-i Kâinat Efendimizin sadece hacca niyet ettiğini görmüş ve umreye niyet ettiğini görmemiş olmalılar ki sadece gördüklerini nakletmekle yetinmişlerdir. Yahutta, "Hz. Peygamber ifrâd haccı yaptı" derken "ifrâd" kelimesiyle, Hz. Peygamberdin hayatı boyunca tek bir defa hac yaptığını kasdetmektedirler.
Hz. Peygamber'in temettü' haccı yaptığını rivayet eden ashâb ise, Hz. Peygamber'i umre için ihrama girerken görmüş olup hafif sesle hac için niyet edişi yüzünden duyamamış olmalıdırlar. Yahutta "Hz. Peygamber hacc-ı temettü' yaptı" sözüyle haccı kıran kastedilmiştir. Çünkü Arapların eskiden kıran kelimesi yerine "temettü' " kelime kullandıkları bilinmektedir. Ayrıca Resûl-i Ekrem Efendimizin Veda haccında kıran haccı yaptığını ifâde eden hadisler aksini ifâde eden hadislere nisbetle tercihe şayandır. Çünkü:
1. Kıran haccı yaptığını ifade eden hadislerin râvileri güvenilir kimselerdir ve bu hadisler diğerlerine nisbetle daha uzundur. Bilindiği gibi güvenilir râvilerin rivayet ettiği ilâveler kabul ve tercih edilir.
2. Kıran haccı yaptığına dair olan hadisler daha çoktur.
3. Kıran haccı yaptığını ifade eden hadisler te'vile muhtaç değildirler. İfrâd haccı yaptığını ifade eden hadislerse te'vîle muhtaçdırlar.
4. Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin, Veda haccında ashabına hac ile umreyi birleştirmelerini emrettiği bilinmektedir. Kendisi ifrâd haccı yaptığı halde ashabına aksini emretmesi düşünülemez.
5. İfrâd haccı yaptığını rivayet eden râviler hakkında ulemâ ihtilâf ettiği halde, kıran haccı yaptığını rivayet edenler hakkında böyle bir ihtilâf yoktur. Hakkında ihtilaf olmayan kimselerin yaptığı rivayetin ihtilaflı kimselerin yaptığı rivayete tercih edildiği bilinen bir gerçektir, tbn Hazm'-ın beyânına göre Rasûl-i Ekrem'in yaptığı haccın ifrâd haccı olduğunu rivayet eden kimseler, aynı zamanda kıran haccı yaptığını da rivayet etmişlerdir. Hacc-ı kıran yaptığı aynı zamanda Hz. Ali'den ve İmrân b. Husayn'dan da rivayet olunmuştur. Yine İbn Hazm'ın beyânına göre kıran haccı yaptığını rivayet eden mü'minlerin annesi Hafsa ile Berâ b. Azib ve Enes b. Mâlik'den gelen rivayetlerde ızdırab ve ihtilâf olmadığı halde aksini rivayet edenlerin rivayetleri muzdaribdir. Bütün bu durumlar gözönünde bulundurulursa bu konuda gelen hadisler Rasûl-i Ekrem'in Veda Haccında Kıran haccı yaptığım kesinlikle ortaya koyarlar.[422]

1796. ...Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) gece sabaha kadar Zülhuleyfe'de kaldıktan sonra (devesine) bindi ve (devesi) kendisini Beydâ Tepesi'nde yukarı kaldırınca Allah'a hamdetti ve "Sübhânallah, Allahü ekber" dedi. Sonra da hac ve umre için ihrama girdi, halka da hac ve umre için ihrama girmeleri emrini verdi. (Halk bu emir gereğince umre yaparak) ihramdan çıktılar. Nihayet terviye günü olunca (yeniden) hac için ihrama girdiler. Ve (bayram günü) Resûlullah (s.a.) yedi tane deveyi ayakta oldukları halde kurban etti.[423]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisten Enes"in tek başına rivayet ettiği kısım, "O (Hz. Peygamber), önce elhamdülillah, Subhânellah, Allahu ekber dedi, sonra hac için ihrama girdi" cümlesidir.[424]

Açıklama

Bilindiği gibi ihram, hacca veya umreye veya her iki-sine birden niyet etmek ve "Lebbeyk Allahümme lebbeyk" diye telbiyede bulunmak demektir.
Peygamber (s.a.)'in ihrama girerken sadece "sübhanallah" demekle yetinmeyip, metinde ifâde edildiği şekilde, "elhamdülillah" vel"Allahu. ekber" cümlelerini de ilâve etmesi, "telbiye için sübhanallah demenin yeterli olduğunu" iddia eden kimselerin aleyhine bir delil teşkil ettiği gibi, aynı kanatte olan Hanefî mezhebine mensup alimlerinde aleyhine bir delildir. Çünkü Hanefî mezhebindeki tercihe şayan görüşe göre telbiye lafızlarından bir kelimeyi bile eksik okumanın caiz olmadığı, fakat bu lâfızlara Peygamber (s.a.)'in ilâve ettiği lâfızları ilâve etmenin müstehab olduğu kabul edilmiştir.
Her ne kadar metinden Hz. Peygamber'in sabah namazından sonra deveye bindiği neticesi çıkıyorsa da, daha önceki hadislerden de anlaşıldığı üzere Resûl-i Ekrem devesine öğle namazından sonra binmiştir. Ayrıca daha önceki bazı hadis-i şeriflerin şerhlerinde de ifâde ettiğimiz gibi Veda Haccında bulunan hacıların bir kısmı sadece umreye, bir kısmı sadece hacca, bir kısmı da hacla birlikte umreye niyet etmişti.[425] Binâenaleyh metinde geçen "halk da hac ve umre için ihrama girdi" cümlesi halkın bir kısmını ifade etmektedir. Resûl-i Ekrem'in halka (umre yaparak) ihramdan çıkmalarına ilişkin emri ise, yanında kurbanlığı olmayan veya daha önce Beyt-i Şerife kurbanlık göndermemiş olan kişiler içindir. Çünkü yanında kurbanlığı bulunan veya daha önce Beyt-i Şerife kurbanlık göndermiş bulunan bir kimse bayram günü kurbanlığını kesmedikçe ihramdan çıkamaz.
Bu hadis-i şerifte, Resûl-i Ekrem Efendimizin yatırmadan kestiği kurbanların adedinin yedi olarak ifâde edilmesi ile daha önce geçen 1764 numaralı hadiste bu develerin sayısının 30 aded olarak belirtilmesi arasında bir çelişki olmadığı gibi, ileride gelecek olan, bayram günü Fahr-i Kâinat Efendimizin 63 aded kurbanlık deve kestiğini ifâde eden 1905 numaralı hadisle de çelişik değildir. Çünkü bu hadisleri rivayet edenlerden birisi Resûl-i Ekrem kurban keserken bu kurbanlardan yedi tanesi

kesilinceye kadar hadise mahallinde bulunmuş ve gördüğünü rivayet etmiş, diğeri otuzunu kesinceye kadar hâdise mahallinden ayrılmamıştır. Bunlardan her birinin olaydan gördüğü kadarını nakletmiş olması bu rivayetler arasında bir çelişki olduğuna delâlet etmez.
Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd, "Hz. Peygamber (s.a.) önce "elhamdülillah, sübhanallah, Allahü ekber" dedi, sonra hac için ihrama girdi" Cümlesini Hz. Enes'den başka rivayet eden bir râvinin bulunmadığını söylüyorsa da Hz. Enes'in bu cümleleri rivayette yalnız kalması, bu rivayetin sıhhatine bir zarar vermez. Çünkü Hz. Enes sahâbidir, sahâbilerin adaletinde ise şüphe yoktur.[426]

Bazı Hükümler

1. Hacı adaylarının mikatte gecelemeleri müstehabdır.
2. Hac ibâdeti için ihrama girmeden önce "Elhamdülillah, sübhanallah, Allahu ekber" demek müstehabdır.
3. Develeri keserken yatırmadan ve sol önayakları bağlı olarak kesmek sünnettir.
4. İnsanın kurbanını kendi eliyle kesmesi daha faziletlidir.
5. Resûl-i Ekrem (s.a.) Veda Haccında kıran haccı yapmıştır.[427]

1797. ...el-Berâ b. Âzib'den; demiştir ki: Ben, kendisini Resûlullah (s.a.) Yemen'e vali ta'yin ettiği zaman Hz. Ali'nin yanında idim. (Hz. Berâ) dedi ki: Onun yanında kilolarca (mal) elde ettim. Kendisi Yemen'den Resûlullah (s.a.)'ın yanına geldiği vakit Fâtıma (r.anha.)'yı boyalı elbiseler giyinmiş ve evide güzel misklerle kokulandırmış bir halde buldu. (Hz. Fâtima) dedi ki.
Sana ne oluyor da (ihramdan çıkmıyorsun) oysa Resûlullah (s.a.) ashabına (ihramdan çıkmalarını) emretti, onlar da ihramdan çıktılar.
(Hz. Ali) dedi ki:
Ben de O'na, "Ben Peygamber (s.a.) ne niyetle girdiyse ben de o niyete ihrama girdim (O ise henüz ihramdan çıkmadı)" diye cevap verdim ve Peygamber (s.a.)'in yanına geldim. Bana:
İhrama girerken nasıl hareket ettin? diye sordu. Ben de: "Peygamber (s.a.)'in girdiği gibi ihrama girdim" diye niyet ettim cevabını verdim. (O'da):
"Ben (Beyt-i Şerife) hedy kurbanlığı gönderdim ve (hac ile umreyi) birleştirdim. Sen kurbanlardan 67'sini yahutta 66'sım kes 33'ünü yahutta 34'iinü kendine bırak (kestiğin) develerin her birinden biraz (et parçası)da bana bırak" buyurdu.[428]

Açıklama

"Mâ leke = sana ne oluyor?" sözü Nesâî'nin rivâyetinde şu şekilde geçmektedir: "Gelince baktım ki Fâtıma evi güzel kokularla kokulamış, hemen üzerine yürüdüm. O da; "Sana ne oluyor? Resûlullah ashabına böyle yapmalarım emretti. Onlar da böyle yaparak ihramdan çıktılar" diyerek bana çıkıştı," şeklinde geçiyor.
"Ben, Peygamber (s.a.) ne niyetle ihrama girdiyse ben de o niyetle ihrama girdim," sözü ileride gelecek olan 1905 numaralı hadis-i şerifte şu anlama gelen lâfızlarla geçmektedir: "Ali (r.a.) Yemen'den Resûlullah (s.a.)'ın develerini getirdi ve Hz. Fatıma'yı da ihramdan çıkanlar arasında buldu. Fatıma (r.anhâ.) boyalı elbiseler giymiş ve sürme çekinmişti. Hz. Ali bu durumu beğenmedi ve, "bunu sana kim emretti?" diye çıkıştı. Hz. Fâtıma da, "Babam" diye cevap verdi. Hz. Ali Irak'ta iken şöyle derdi: "Bunun üzerine ben Fâtıma'yı bu yaptığından dolayı azarlatmak ve Resûlullah (s.a.) adına söylediklerim sormak için Resûlullah (s.a.)'a gittim. Fâtıma'nın yaptıklarını beğenmediğimi ve "bunu bana babam emretti" dediğini kendisine haber verdim de "doğru söylemiş, doğru söylemiş" diye cevap verdi.
"Bana; "ihrama girerken nasıl hareket ettin?" diye sordu," cümlesi 1905 numaralı hadis-i şerifte "Sen hacca niyetlenirken ne dedin? buyurdu. Ben de "Yarabbi Resulün neye niyetlendiyse ben de ona niyet ediyorum" dedim, cevabını verdim. "Benim yanımda kurbanlığım var. Sen ihramdan "Çıkma" buyurdular," şeklinde geçmektedir.
Her ne kadar konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte adedleri yüze ulaşan kurbanlık develerin altmış altısını veya altmış yedisini Hz. Ali'nin kestiği ifade ediliyorsa da 1905 numaralı hadis-i şerifte bu develerin altrmşüç tanesini Resûl-i Ekrem (s.a.)'in kendi eliyle kestiği ve geriye kalanları da Hz. Ali'nin kestiği ifade edilmektedir. Nevevî'nin dediği gibi işin doğrusu da budur. Hatta "Sen kurbanlardan 67'sini yahutta 66'sını kes" cümlesi, Nesâî'nin ve Beyhâkî'nin rivayetinde bulunmuyor. Metinde geçen söz konusu cümlenin, "Sen bu kurbanlardan (67'sini veya) altmış altısını benim için kesime hazırla biraz sonra gelip onları keseceğim"-anlamına gelmesi mümkün olduğu gibi, aslında bu sözü Hz. Ali'ye söyledikten sonra bu develeri bizzat kendisinin kesmesinin daha uygun olacağını düşünerek bizzat kendi eliyle kesmeye karar vermiş olması da mümkündür. Sözü geçen cümledeki "altmış yedisini veya altmış altısını" sözlerindeki tereddüt râvi-ye aittir.
Yine 1905 numaralı hadis-i şerifte; "sonra her deveden bir parça alınmasını emir buyurdu. Bunlar bir tencereye konarak pişirildi. İkisi de develerin etinden yiyip (çorbasından) içtiler," denilmektedir. Resûl-i Zişân Efendimiz bunu her kurbanın etinden yemenin sünnet olduğunu göstermek için yapmıştır.[429]

Bazı Hükümler

1. İhramdan çıkan kimsenin güzel kokular sürünmesi müstehabdır.
2. Hacca, "Falanın niyet ettiği gibi niyet ediyorum" diye niyet etmek caizdir. Nitekim 1789 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.

3. Fahr-i Kâinat Efendimiz Veda Haccında hac-i kırana niyet etmiştir.
4. Birden fazla kurban kesmek müstehabdır.
5. Kurban kesmek için vekil ta'yin etmek caizdir. îmâm-ı Şafiî'ye göre bu vekil kitabî de olabilir. Vekâlet vermek için kurbanı kesime götürürken niyet etmek yeterli olduğu gibi, kesileceği sırada niyet etmek de yeterlidir.
6. Hedy kurbanlarının ve nezr kurbanı dışındaki diğer kurbanların etinden yemek müstehabdır. Bu konuda ulemâ ittifak etmiştir.[430]

1798. ...Ebû Vâil'den; demiştir ki: es-Subeyy b. Mâ'bed şöyle dedi: Ben (Hac ile umrenin) ikisine birden niyet et(miş)tim. Ömer bana; "Peygamberinin sünnetine uymuşsun" dedi.[431]

1799. ...es-Subeyy b. Mâ'bed demiştir ki: Ben Hıristiyan bir Araptım. Daha sonra müslüman oldum. Kendi aşiretimden Hüzeym b. Sürmele denilen bir adama gelerek;
Yahu, ben gerçekten cihada çok düşkünüm. Hac ve umrenin üzerime farz olduğunu gördüm. (Hacla umreyi) ikisini birlikte yapsam nasıl olur? diye sordum. Bana;
Hacla umreyi beraber yap, sonra da kolayına gelen (cinsten) bir kurban kes, dedi. Bunun üzerine hac ve umre için ihrama girdim. Uzeyb (denilen yer)e gelince Selmân b. Rabîa ve Zeyd b. Sû-hân ile karşılaştım. Ben hacla umre için ihrama girmiş halde, ydim. (Beni bu halde görünce) birisi diğerine,
Bu (adam) devesinden daha anlayışlı değildir, dedi. (Bunu duyunca) sanki üzerime dağ yıkılmış zannettim. Hz. Ömer'e kadar gelip:
Ey mü'minlerin emiri! Ben Hıristiyan bir Araptım ve müslüman oldum. Cihada gerçekten çok düşkünüm. Hac ve umrenin üzerime farz olduklarını gördüm. Bunun üzerine kavmimden bir adama geldim. (Durumumu anlattım. Bana); "îkisini birleştir ve kolayına gelen (cinsten) bir kurban kes" dedi. Ben de ikisi için birden ihrama girdim, dedim. Bunun üzerine Ömer (r.a.) bana;
Peygamberinin sünnetine uymuşsun, diye cevap verdi.[432]

Açıklama

es-Subeyy, hac ve umrenin kendi üzerine farz olduğu hükmünü "Allah için haccı da umreyi tamamlayınız"[433] âyetinden çıkarmış olabilir. Nitekim İmâm Şafiî ile İmâm Ahmed'e göre, umre de hac gibi farz bir ibadettir. İmâm Mâlik ile Hanefî ulemâsından bazılarının kavline göre de hac gibi umre de farzdır. Hanefî ulemâsının sahih olan kavline göre ise, umre sünnettir ve âyet-i kerimedeki umreyi tamamlama emri başlanmış olan umreyle ilgilidir. Her nafile ibâdet gibi aslında sünnet olan umreyi başladıktan sonra tamamlamak sahibi üzerine vâcib olur. Subeyy'in haccı ifrada niyet etmeyip de hacc-ı kırana niyet ettiğini gören Selmân İle Zeyd (r.anhuma)'nın, Subeyy'i kasdederek, "Hacc-ı ifrâdın, hacc-ı kırandan daha faziletli olduğunu anlamak hususunda bu adamın şu deveden farkı yoktur," demeleri Hz. Ömer'in kıran haccını mekruh gördüğünü zannetmelerinden kaynaklanmaktadır. Gerçekte ise Hz. Ömer'in yasakladığı hac, kıran haccı değil, muta hacadır. Yahutta hacc bozupda umreye niyet etmektir. Eğer öyle olmasaydı hacc-ı kıran yapan Subeyy'e; "Sen Peygamberinin sünnetine uymuşsun" diye cevap vermezdi. Esasen 1795 numaralı hadis-i şerifin şerhinde delilleriyle açıkladığımız gibi Hz. Peygamber'in Veda haccında kıran haccı yaptığı bilinen bir gerçektir. Ancak, eğer Hz. Ömer'in umre ile hacı birleştirmeyi yasakladığı düşünülürse, Subeyy'in bu hareketini nasıl tasvib ettiği sorusu akla gelir.
Buna şöyle cevap verebiliriz: Hz. Ömer'in bu yasaklaması bazı faydaları hedef almaktadır. Nitekim Hz. Peygamberin hacla umreyi birleştirmesinin sebebi de hayırlara vesile olması itibariyledir. Şayet bunların kötüye vesile olması söz konusu olursa, elbette ki kaldırılmasında bir sakınca olmaz.[434]

Bazı Hükümler

1. Hz.Subeyy hayra ve taata ve ciddi amellere atılmakta ve saadet sebeplerine yapışmakta son derece hırslı idi.
2. Bir kimsenin bilmediği bir meseleyi, bîr bilene sorması gerekir. Çünkü Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'den; "Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorunuz"[435] buyuruyor.[436]

1800. ...Ömer b. el-Hattab, Resûlullah (s.a.)'i (şöyle) derken işittiğini söylemiştir:
"Bu gece bana aziz ve celi] olan Rabbimden bir elçi geldi de..." (Hz. Ömer) dedi ki: (Resûl-i Ekrem bu olayı anlatırken) kendisi Akik (denilen vadi)de (idi)- "Bu mübarek vadide namaz kıl. Hac ile birlikte umreye de niyet et dedi."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi el- Velid b. Müslim ile Ömer b. Abdilvâhid de rivayet etmiştir. Bu hadisin Yahya b. Kesîr'den gelen rivayetinde "Ve "(Ey Muhammed) Hacc ile birlikte umreye" diye niyet et" cümlesi vardır.
Aynı şekilde bu hadisin, Ali b. el-Mubârek'in, Yahya b. Kesîr'den rivayet ettiği metninde de; "Rabbimden gelen elçi bana) dedi ki: "ve (Ey Muhammed) Hacla birlikte umreye" diye niyet et" cümlesi vardır.[437]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.)'e Cenâb-ı Hak'tan gelen elçi Cebrâil aleyhisselamdır. "Akik" ise, Medine'ye dört mil (= 7420 m) mesafede bir vadidir. Aslında "Akîk" yeryüzünden ayrılan bir parça anlamına gelir. Arap ülkelerinde "Akik" adıyla bilinen

pek çok yer vardır. Bu hadisin râvîlerinden olan Velid b. Müslim'e göre buradaki "Akik Vadisi"nden maksat, Zulhuleyfe'dir.
Namaz kıl"sözüyle "iki rekât namaz kıl" denilmek istenmiştir. Ancak bu emir "vücûb" ifâde eden bir emir değil, bu vadideki namazın faziletini bildiren "ihbârî" bir emirdir. Çünkü bu vadide namaz kılmanın farz olmadığında icmâ' vardır. Bu emr fazilete irşâd için vârid olmuştur.
"Hac ile birlikte umreye" cümlesinin başında gizli bir" de, niyet et" kelimesi vardır. Bu takdirde cümle şu anlama gelir: "Ey Muhammed, sen bu yaptığın hac ibâdetine "bu hac ile birlikte umredir" diye niyet et". Buhârîde ise umre kelimesi başında bulunduğu farzedilen bir fiilinin mef'ûlu olabilecek şekilde mensûb olarak, rivayet edilmiştir. Bu haliyle Buhârî'nin rivayeti "Ben bu nüsûkumu hacla birlikte umre kılmak istiyorum," anlamına gelir.
Netice olarak bu cümle üç ayrı şekilde rivayet edilmiştir:
1. Miskin b. Bekr'in rivayet ettiği "ve kaale umretün fi haccetin" şeklindeki cümle.
2. Velid b. Müslim ile Ömer b. Abdülvâhid'in Yahya b. Ebi Kesir den rivayet ettiği "kul, umretün fî haccetin" şeklindeki cümle.
3. Ali b. Mubârek'in "kaale" ve "kul" lâfızlarını birleştirerek Yahya b. Ebî Kesir'den rivayet ettiği "kaale ve kul umretün fî haccetin" şeklindeki cümle.
Aslında bu farklılıkların hiç birisi manaya tesir edecek şekilde önemli değildir.
Hanefî ulemâsından aynî'ye göre bu rivayetler içerisinde en doğru olanı Buhârî'nin rivayet ettiği "kul, umreten fi haccetin" şeklindeki rivayettir. Buhârî'nin rivayet ettiği bu cümle "hacla birlikte umre yapmayı" emretmektedir. Bu şekildeki hac, kıran haccının-sıfatıdır. Dolayısıyla Buhârî'nin bu rivayeti Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında hacc-ı kırana niyet ettiğine delâlet etmektedir.[438]
Münzirî'nin beyânına göre bu cümle Buhârî'nin bir rivayetinde "kul umretün ve haccettin"[439] şeklinde gelmiştir. Bazıları bu rivayete bakarak, Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında hacc-ı kıran yaptığını, çünkü atıf vâv'ı mutlak cem'e delâlet ettiğini, dolayısıyla Buhârî'nin bu rivayetinin hacc-ı kıranın diğer haclardan daha faziletli olduğunu ifâde ettiğini iddia etmişlerse de, aslında bu cümlenin "haccını bitirdiğin zaman memleketine dönmeden önce aynı zamanda ve mekânda umreye de niyet et" anlamına gelmesi mümkün olduğu gibi, umre kelimesiyle hac kelimesi arasına giren vâv'ın bu iki ibadetin arasım ayırmaya delâlet etmesi de mümkündür.[440]

Bazı Hükümler

1. Akîk Vadisi çok faziletli bir vadi olduğundan ihrama girerken burada iki rekat namaz kılmanın fazileti çok büyüktür. Bu konuda ulema ittifak etmiştir. Ancak Şafiî âlimlerinin dışındaki ulemâya göre, ihrama girerken kılınacak olan bu namazın kerahet vakitlerine rastlamaması lâzımdır. Şafiî ulemâsına göre ise, bu namazın esas sebebi ihrama girmek istemektir. Binâenaleyh, sebeb bulunduğu için kerahet vaktine de rastlasa, bu iki rekâtlık namazı kılmak müstehabtır. -
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz Veda Haccında hacc-ı kıran yapmıştır.
3. Kıran haccı temettü' haccından daha faziletlidir.Ancak daha önce de açıkladığımız gibi Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında ifrad haccına niyet eden ashabına temettü haccı yapmalarını emretmesine bakarak temettü' haccının kıran haccından daha faziletli olduğunu zannetmemelidir. Çünkü, Resûl-i Ekrem'in ashabına bu tavsiyede bulunması ashâb arasında câhiliyye döneminden kalma "hac aylarında umre yapılamaz" kanaatini silmek istemesiyle ilgilidir.[441]

1801. ...Sebre'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ile birlikte (hac için yola) çıkmıştık. Usfan'a varınca Süraka b. Mâlik el-Müdlicî;
Ey Allah'ın Resulü, bize (analarından) bugün-doğmuş I-imsele-re açıklama yapar gibi (hac hakkında) açıklama yap, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) Allah Te'âlâ, size şu haccımzla birlikte umreyi de meşru' kıldı. (Mekke'ye) vardığımızda Beyti ve Safa ile Merve arasını tavaf eden (ler) ihramdan çıksın(lar). Ancak yanında kurbanlık olanlar ihramdan çıkmasınlar" buyurdu.[442]

Açıklama

Sürâka b. Mâlik, "Bugün bize analarından yeni doğmuş kimselere açıklamada bulunur gibi hac hakkında açıklama yap" demekle "biz hac hakkında hiç bir şey bilmiyoruz. Bu mevzuda dünyaya yeni gelmiş bir çocuktan farksızız. Bu sebeple bize lüzumlu olan hac meselelerini en basitine varıncaya kadar açıklayıver" demek istemiştir.
Bunun üzerine Fahr-i Kâinat Efendimiz, beraberinde bulunan kimselere önce Mekke'ye varır varmaz nasıl hareket edeceklerim önemine binâen açıklamak lüzûnrnu duymuş ve hac mevsiminde umre yapmanın da caiz olduğunu, cahiliyye döneminden kalan "hac aylarında umre yapılamaz" düşüncesinin İslâm'da yeri olmadığını, bu itibârla yanında hedy kurbanı bulunmayan kimselerin Beyt-i Şerifi ve Safa ile Merv e arasım tavaf etmek suretiyle bir umre yapıp ihramdan çıkabileceklerini izah etmiştir. Resûl-i Ekrem'in buradaki; "Allah Te'âlâ, size şu haccımzla birlikte umreyi de meşru' kıldı" sözünden , bazıları umrenin de hac gibi farz olduğu ve hacc-ı kıran yapan bir kimseye bir ihram ile bir tavaf ve bir sa'yin yeterli olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
Bunların dışında kalanlara göre ise, umrenin hacla bir olmasından maksat hac farizası ifâ edilince umre yapma mükellefiyetinin (yükümlülüğünün) düşmesidir. Bu görüşte olanlara göre hac için ayrı bir ihram ile ayrı bir tavaf ve sa'y gerektiği gibi, umre için de ayrı bir ihram ile ayrı bir tavaf ve sa'y lâzım gelir. Nitekim 1785 ve 1790 numaralı hadislerin

şerhinde açıklanmıştır.[443]

Bazı Hükümler

1. Hac niyetini bozarak umreye çevirmek câizdir.
2. Yanında hedy kurbanlığı bulunan bir kimse bayram günü kurbanlığım kesmedikçe ihramdan çıkamaz.[444]

1802. ...İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre Mu'âviye O'na;
Ben Resûlullah (s.a.)'in saçından (bir kısmım) Merve'de makasla kısalttım-veya-Merve'de O'nun saçının-makasla kısaltıldığım gördüm demiştir.[445]
(Bu hadisi) ibn Hallad dediki; Muâviye (Rivayetinde); "Ahbarahû" sözünü zikretmedi.[446]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Nesâî'nin rivayetinde "Bir umre esnasında Resûllullah'ın saçlarını Merve'de makasla kısalttım" şeklinde geçmektedir. İlim adamlarının beyânına göre burada kasdedilen umreden maksat, Ci'râne umresidir. Çünkü Hz. Muâviye bu umre sırasında müslüman olmuştur. Veda Haccında Hz. Peygamberin saçını. Hz. Muâviye'nin kısalttığı iddia edilemeyeceği gibi, hicretin 7. yılında yapılan kâza umresinde kısalttığı da iddia edilemez. Zira, Hz. Muâviye'nin o tarihlerde henüz müslüman olmadığı, ancak hicretin 8. yılında müslüman olduğu bilinmektedir.[447]
Bu hâdisenin Veda Haccında olduğunu düşünmek de doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber, Veda Haccında hacc-ı kırana niyet etmişti. Bu hacda Minâ'da tıraş olduğu ve saçlarını Ebû Talha'mn halka dağıttığı kesinlikle bilinen bir gerçektir.
Ancak Hafız İbn Hacer'in beyânına göre Hz. Muâviye, aslında Hudeybiye musâlahası ile umretü'1-kazâ arasında müslüman olmuş, fakat korkusundan müslümanhğım açıklayamamıştı. Nitekim, İbn Asâkir de, Târih-i Dımaşk'ında bu gerçeği açıkladıktan sonra şunları söylüyor: "Hz.Peygamber, kâza umresi yapmak üzere Mekke'ye gelince Mekkelilerin pek çoğu Mekke'nin dışına çıkmışlardı. Hz. Muâviye'yi kendi aralarında göremi-yorlardı. Ashâb-ı kiram da Beyt'i tavaf ediyorlardı. Hz. Muâviye'nin Hz. Peygamberin saçını kısaltmak için Mekke'de kalmış olması ihtimâlden uzak değildir. İbn.Asâkir'in bu rivayeti ile Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif arasında da bir çelişki yoktur: "Sa'd b. Ebi Vakkas'a müta'yı sordum da:
Biz onu yaptık, dedi. Ve Hz. Muâviye'yi göstererek
Bu, o gün Uruş'ta kâfir olarak bulunuyordu, dedi.[448]
Bu durum, Hz. Mu'âviye'nin kâza umresinde müslüman olduğunu ancak fetih gününe kadar müslümanhğım açıklamayadığını, dolayısıyla Hz. Peygamberin saçlarını kâza umresinde kısaltmış olabileceğini mümkün kılmaktadır.
Her ne kadar Nesâî'de "Mu'âviye anlatıyor: Beytullah'ı tavaftan ve Safa ile Merve arasında sa'yettikten sonra Zilhicce'nin ilk on günü içinde yanımda bulunan makasla Resûlullah'ın saçlarının uçlarını toplayıvermiştim"[449]
anlamında bir hadis-i şerif varsa da, bu hadis-i şerif, hadis otoriteleri tarafından kabul edilmemiştir. Çünkü Peygamberimiz Veda Haccında Minâ'ya varıncaya kadar ihramdan çıkmamıştır. Nitekim, Kays, bu hadis hakkında şöyle demiştir: "Muâviye'nin "Hz. Peygamberin saçlarını Safa ile Merve arasında tıraş ettim" demesini halk kabul etmedi."[450]
Hafız İbn Hacer'e göre Kays önce bu hadisi mânâ olarak rivayet etmiş sonra bu hadisin hadis otoritelerinin tasvibine mazhar olmadığını görmüştür.[451]

Bazı Hükümler

1 . İhramdan çıkarken tıraş daha fazilet olmakla beraber, saçları kısaltmakla yetinmek de caizdir.Ancak mutemetti' için müstehab olan umreden sonra saçları kısaltmak, hacdan sonra da tıraş olmaktır.
2. Her ne kadar ihramdan çıkmak için harem hududları içerisinde herhangi bir yerde tıraş olmak veya saçları kısaltmak yeterli ise, de, umre yapan bir kimsenin bu iş için Merve'ji seçmesi hac yapan kimsenin de Minâ'yı seçmesi müstehabdir.[452]

1803. ...îbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre, kendisine Muâviye (şöyle) demiştir:
Sen benim Resûlullah (s.a.)'ın saçlarından (bir kısmını) bir Arap makasıyla kısalttığımı bilmiyor musun?
(Râvi) hasen rivayetine, "hac (niyetiyle girildiği ihramdan çıkması) için" sözünü ilâve etmiştir.[453]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Müslim'de şu mânâya gelen lâfızlarla rivâyet edilmiştir: "Bana, Muâviye;
Haberin var mı, ben Merve'de Resûlullah (s.a. ('in saçını makasla kısalttım? dedi. Ben de O'na;
Ben bunun ancak senin aleyhine bir hüccet olduğunu biliyorum! diye cevâp verdim.[454]
Hz. İbn Abbâs'ın bu cevâpta ne demek istediği, NesâTnin rivayet ettiği şu hadis-i şerifte açıklığa kavuşturulmuştur: "Hz. Mu'âviye, Hz. İbn Abbâs'a;
Sen, benim Merve'de Hz. Peygamber'in saçlarını kısalttığımı bilmiyor musun? dedi. İbn Abbâs:
Hayvr! cevâbını verdi.
(Başka bir zaman) İbn Abbâs şöyle dedi, "Resülullah (s.a.) umre ile haccı birleştirdiği halde bana Merve'de Hz. Peygamberin saçlarını kısalttığını söyleyen Muâviye umre ile haccın birleştirilmesini yasak etmiştir."[455]

Bu mevzû'da Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas'dan rivayet ettiği hadis-i şerif de şu mânâdadır.
"Resülullah (s.a.) kendisi temettü' haccı yaptı.(Sağlığında bunu kimseye yasaklamadı) Nihayet vefat etti. Ebû Bekr, Ömer ve Osman (r.a.) de öyle idiler. Hacc-ı temettü'u İlk yasaklayan Hz. Muâviye oldu. İbn Abbas, dedi ki: "Ben buna hayret ediyorum. Muâviye hem, "ben (Merve'de) Resûlullah'ın saçlarını makasla kısalttım" diyor. Hem de hacc-ı temettü'u yasaklıyor."[456]
Hafız İbn Hacer'in beyânına göre bu hadis, Hz. İbn Abbas'm sözü geçen tıraş olayının Veda Haccında olduğu ve Hz. Peygamber'in Veda Haccında temettü haccı yaptığı kanâatini taşıdığına delâlet etmektedir. Çünkü, Hz. İbn Abbâs'ın, Hz. Muâviye'ye; "Ben bunun ancak senin aleyhine bir hüccet olduğunu biliyorum" diye cevâp vermesi, Hz. İbn Abbâs'ın bu tıraş olayının Veda Haccında Hz. Peygamber temettü' haccı yaparken umreden sonra olduğuna inanmasıyla izah edilebilir. Zîrâ, eğer Hz. Muâviye, Hz. Peygamberi beraberinde hac bulunmayan bir umre hitâmında tıraş etmiş olsaydı, bu durum, İbn Abbas açısından Hz. Muâviye'nin aleyhine bir delil teşkil etmezdi ve dolayısıyla Hz. Muâviye'ye böyle cevap vermezdi. Fakat Hz. İbn Abbas'm, Hz. Peygamberin Veda Haccında temettü' haccı yaptığına ilişkin görüşü münakaşa edilebilir. Çünkü, Veda Haccında Hz. Peygamberin yanında kurban bulunduğu için bayram günü Mina'da kurbanını kesinceye kadar ihramdan çıkamadığı bilinen bir gerçektir.[457]'Ayrıca, Fahr-i Kâinat Efendimizin Veda Haccında hacc-ı kırana niyet ettiği delillerle sabittir. Nitekim, biz bu delilleri 1795 numaralı hadisin şerhinde naklettik. Ayrıca bir evvelki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi söz konusu tıraş olayı, veda Haccında değil, Veda Haccı senesinin dışında vuku bulan bir umrenin hitamında olmuştur.
Musannif Ebü Davud'un metnin sonundaki taliki zikretmekten maksadının, Hz. Peygamber'in Veda Haccında kıran haccı yaptığını, yani hac farizasını bitirinceye kadar ihramdan çıkmadığını beyan etmek olduğu düşünülürse, talikte geçen "hac (niyetiyle girdiği ihramdan çıkması) için" (tıraş ettiğimi biliyor musun?)" cümlesini, zahirî mânâsında anlamak ve Hz. Muâviye'nin Hz. Peygamberi Veda haccında Minâ'da hac farizasını bitirdikten sonra tıraş ettiğine hükmetmek gerekir.
Fakat bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Muâviye'nin, Hz. Peygamberi Ci'râne umresinden veya kaza umresinden sonra tıraş ettiği düşünülürse, o zrman bu ta'likteki "hac" kelimesinin mecazen umre manasında kullanıldığına ve söz konusu ta'likin, "Benim (Resûlullah'ı) umre (için girdiği ihramdan çıkması) için (tıraş ettiğimi bilmiyor musun?)" anlamına geldiğine hükmetmek gerekir. Çünkü hem umrede hem de hacda "kast" ve "ziyaret" manası bulunduğundan ve hacla umrenin amellerinin büyük bir kısmı müşterek olduğundan bu -iki kelimeden her birinin diğeri anlamında kullanılması caizdir. Nitekim ileride gelecek olan 1806 numaralı hadiste de "umre" kelimesi "hac" anlamında kullanılmıştır.[458]

1804. ...İbn Abbas'dan şöyle dediği nakledilmiştir: Peygamber (s.a.) umre için, ashabı da hac için ihrama girdi(ler).[459]

Açıklama

Her ne kadar burada Hz. Peygamberin Veda Haccında sadece umre için ihrama girdiği ifâde ediliyorsa da, daha önce işaret edildiği gibi Resûl-i Ekrem (s.a.) Veda Haccında hacc-ı kırana niyet etmiştir. Gerçi Peygamber (s.a.)'in bir rivayette yalnız hacca, başka bir rivayette temettu'a, diğer bir rivayette de kırana niyet ettiği bil-dirilmişse de Tahâvî bu rivayetlerin arasını bulmuş ve;
"Resûlullah (s.a.) önce umreye niyet etmiş, temettü' niyetiyle umreye devam buyurmuş, sonra tavaftan önce hacca niyet ederek kıran yapmıştır," demiştir.
Netice.olarak her râvi gördüğünü veya işittiğini rivayet ettiği için zahirde birbirinden farklı üç ayrı rivayet ortaya çıkmıştır.[460]
Esasen râvîlerin birinin Resûl-i Ekrem'in sadece umreye niyet ettiğini rivayet etmiş olması sonradan hacca da niyet etmiş olması ihtimalini ortadan kaldırmaz.
"Ashabı da hac için ihrama girdiler" cümlesine gelince; 1779 numaralı hadis-i şerifte de açıklandığı üzere Veda Haccında ashâb-ı kiramın bir kısmı sâdece hacca, bir kısmı sadece umreye bir kısmı da hac ile birlikte umreye niyet etmişti. Resûl-i Ekrem hac aylarında da umre yapmanın caiz olduğunu göstermek için ashabına hac için girdikleri ihramı umreye çevirmelerini ve umreden sonra ihramdan çıkmalarını ve terviye günü denilen Zilhiccenin 8. günü yeniden hac için ihrama girmelerini emretti. İşte veda haccında Resûl-i Ekrem'in ve ashabının yaptıkları hac bu şekilde cereyan etmiştir.[461]

1805. ...Salim b. Abdullah'tan, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Resûlullah (s.a.) Veda Haccında umreyle haccı (birleştirerek) temettü' yaptı ve hedy kurbanı kesti. Hedyi Zulhüleyfe'den beraberinde götürdü. Resûlullah (s.a.) önce umre, sonra da hac için telbiye getirdi. Halk da Resûlullah (s.a.) ile birlikte umreyle haccı (birleştirerek) temettü' yaptı(lar). Halkdan bazıları hedy kurbanı almış ve göndermiş, bazıları da almamıştı. Resûlullah (s.a.) Mekke'ye varınca halka (hitaben);
"Sizden her kim hedy kurbanı getirdi ise o kimse haccınıedâ edinceye kadar kendisine haram olan hiç bir şeyi (kendisine) helâl kılamaz. Sizden kim hedy getirmedi ise, hemen Beyt'i ve Safa ile Mene'yi tavaf etsin ve saçını kısaltarak ihramdan çıksın! Daha sonra hac için telbiye getirerek kurban kessin! Hedy kurbanı bulamayan (kimse) hac esnasında üç, ailesi yanına döndüğü zamanda yedi gün oruç tutsun" buyurdu.
Resûlullah (s.a.), Mekkeye vardığında tavaf yaptı ve ilk işi rüknü selâmlamak oldu. Sonra yedi tavafın üçünde remel ile yürüdü, dördünü ise, âdi yürüyüşle yürüdü. Nihayet Beyt'i tavafım bitirince (Hz.İbrahim'e! âid) makamın yanında iki rekat namaz kıldı. Sonra selam vererek namazdan çıktı ve Safâ'ya giderek Safa ile Merve arasında yedi tavaf yaptı. Sonra haccını bitirinceye kadar (ihramlı olduğu için) kendisine haram kılınan hiç bir şeyi kendisine helâl kılmadı. Bayram günü kurbanını kesti. Ve (Mekke'ye) inip, Beyt'i tavaf etti. Ondan sonra (ihrama girince) kendisine haram kılınan her şeyi kendisine helâl

kıldı. Halkdan (yanında) hedy götürenler de Resûlullah (s.a.)'ın yaptığı gibi yaptılar.[462]

Açıklama

Burada Resûl-i Ekrem'in (s.a.) temettü' yapmasından maksat, fıkıh ilminde anlaşıldığı mânâda "önce umre yaptı, umrenin hitâmında ihramdan çıktı, sonra terviye günü hac için yeniden ihrama girdi," demek değildir. Burada "temettü* " kelimesi sözlük anlamında yani "menfaatlanmak, faydalanmak" mânâsında kullanılmıştır ki, bununla "önce hacca niyet edip, sonra umreye de niyet etmek suretiyle haccı kıran yaptı" demek istenmiştir. Bu mevzuda rivayet edilen hadislerin aralarım uzlaştırmak için bu hadisi böyle te'vil etmek zarureti vardır. Aksi takdirde bu ve benzeri hadis-i şeriflerle yine İbn Ömer'in rivayet ettiği "Hz. Peygamber'in ifrâd haccı yaptığına" dâir hadisin[463] arasını uzlaştırmak mümkün olamaz.
el-Mühelîeb'in beyânına göre, Resûlullah (s.a.)'in temettu'undan maksat, temettu'u emir buyurmasıdır. Umreden başlaması da aynı mânâyadır. Yani ashabına önce umre yapmalarını sonra hacca niyet etmelerini emir buyurmuştur. el-Mühelleb'e göre hadisi bu mânâda te'vil etmek zorunludur. Çünkü Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında hacc-ı îfrâd yaptığına inanan İbn Ömer'in rivayet ettiği bu hadisin bunun dışında bir mânâ ifâde etmesi düşünülemez. Bazılarına göre bu te'vil çok yersiz ve anlamsızdır. Hanefî ulemâsından Aynî'ye göre Resûllullah (s.a.)'ın-temettu'unun manası evvelâ hacc-ı ifrâda niyet edip sonra da, hac için ihrama girmesinden ibarettir.[464]
Hz. İbn Ömer'in, Hz.Peygamberin Veda Haccında hacc-ı kıran yaptığını kabul etmediğini ifâde eden 1795 numaralı hadis, "Hz.Peygamber başlangıçta kıran haccına niyet etmemişti. Sonradan haccla umreyi birleştirdi," anlamına gelmektedir.
"Resûl-i Ekrem (s.a.) önce umre, sonra da hac için telbiye getirdi" cümlesine, "hac ve umre için ayrı ayrı iki ihrama girdi" mânâsı vermek doğru değildir. Bu mânâ bu konuda ki diğer rivayetlere aykırı düşer. Çünkü bu cümledeki "ehelle" kelimesi aslında "ihrama girerken telbiye getirdi" demektir. Buna göre söz konusu cümle "Resûl-i Ekrem (s.a.) ihrama girerken önce hacc-ı ifrâd için telbiye getirmişti. Sonra bu hacca umreyi de ilâve etmek isteyince önce umre için telbiye getirdi ve hemen arkasından da hac için telbiye getirdi" anlamına gelmektedir. Binâenaleyh 1795 numaralı hadisin şerhinde de açıklandığı gibi Hz. Peygamber Veda Haccında temettü' haccı değ», kıran haccı yapmıştır.
Nitekim, metinde geçen "halk da peygamber (s.a.) ile birlikte temettü' yaptılar" cümlesi de bu te'vili te'yid etmektedir. Çünkü bilindiği gibi Veda Haccında ashâb-ı kiram önce hacc-ı ifrâda niyet etmişlerdi. Sonra bu haccı umreye tebdil ettiler. Ve bu suretle temuttu' yapmış oldular.
Ancak bilindiği gibi içlerinde hacca niyet edip de umre yapmak istediği halde yanında kurbanlığı bulunduğu için ihramdan çıkamayanlar bulunduğu gibi 1779 numaralı hadis-i şerifte ifâde edildiği şekilde sadece hacca, sadece umreye ve hacla birlikte umreye niyet edenler de vardı. Binaenaleyh metinde "halk da Resûllullah (s.a.) ile birlikte temettü' yaptı" denilmesi içlerinde hacc-ı ifrâd ve hacc-ı kıran yapanların bulunmadığı anlamına gelmez.
Her ne kadar metinde, "Resûlullah (s.a.), Mekke'ye varınca halka hitaben ....dedi" deniliyorsa da, bazı hadislerde bu hitabın "Şerif" denilen yerde vâki olduğu ifâde edilmektedir. Bu durum söz konusu hadisler arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü bu hitabın hem Şerirde hem de Mekke'de vuku' bulmuş olması mümkündür.
"Sizden kim hedy getirmedi ise, hemen Beyt'i ve Safa ile Merve'yi tavaf etsin ve saçını kısaltarak ihramdan çıksın," cümlesindeki ihramdan çıksın sözü, emir kalıbında gelmiş bir haber kipidir. Sözü geçen cümlede tarif edilen kimselerin saçlarını kısaltarak ihramdan çıkmakla bir ihramlı için yasak olan şeylerin artık kendileri için helâl olacağını ifâde etmektedir.
Daha önce de açıkladığımız gibi temettü' haccına niyet ederlerin umreden sonra Merve'de saçlarını kısaltmaları ve hacdan sonra da Minâ'da saçlarını tıraş etmeleri daha faziletlidir. Çünkü umreden sonra saçların tıraş edilmeyip de kısaltılması sayesinde hac sonunda tıraş olmak için saçların bir kısmının kalması sağlanmış olur. Bazılarına göre de buradaki emir, ibâha ifade eden gerçek manada bir emir kipidir.
Konumuzu teşkil eden cümlenin sonunda gelen "sonra hac için ihrama girsin" cümlesi "ihramdan çıkar çıkmaz hemen ihrama girsin" manasında değil, "Zilhiccenin 8. gününe kadar beklesin ancak o gün ihrama girsin" anlamında kullanılmıştır. Çünkü "sümme" kelimesi, burada "ta'kib" değil "terâhî" ifâde eder.
"Daha sonra hacca telbiye getirerek kurban kessin" cümlesi, temettü' hacci yapanlar için bir emirdir. Binaenaleyh temettü' haccı yapan kimselerin bu emri yerine getirmek için sadece bir koyun veya keçi kesmeleri yeterlidir. Mâliki ve Şafiî mezheplerine göre efdal olan, bu kurbanı bayramın birinci günü kesmektir. Hanefî ulemâsına göre ise, bu kurbanı Akabe cemrelerini atmadan önce kesmek yeterli değildir. Bu konuda Hanefî ulemâsından Aliyyü'1-Kârî şunları söylüyor: "Kurban Bayramının birinci günü şafak söktükten sonra kesilebilir. Fakat sünnet olan, güneş doğduktan sonra şeytan taşlamakla, tıraş oirnak arasında kesilmelidir. Kurban kesmeye kadir olan Kârin veya mutemetti' kesmeden ölürse, kesilmesini vasiyet etmelidir. Bu vâcibdir. Eğer vasiyet etmemişse vârislere borç olmaz, fakat buna rağmen vârisler kendiliklerinden kesecek olurlarsa bu teberru'-ları murislerini borçtan kurtarmış olur.
Temettü' haccı yapana bu kurbanın vâcîb olması için, kendisinde beş şartın bulunması lâzımdır:
1. Umre için ihrama girmiş olmak. Ve bu umrenin en az dört tavafını hac mevsiminde edâ etmiş olmak.
2. Hac için ihrama girmeden önce, umre ihramından çıkmış olmak. Eğer, Umreden çıkmadan önce, hac ihramını umre ihramı üzerine bina edecek olursa o zaman kıran haccı yapmış olur ki, bu durumda ona temettü' kurbanı gerekmez.[465]
3. Temettü' haccına niyet ettiği halde umreden sonra ihramdan çıkınca hac yapmadan memleketine giden bir kimseye de temettü' kurbanı kesmek vâcib değildir. Çünkü bu durumda bu adam, daha sonra memleketinden gelip hac yapmış bile olsa, Hanefîlere göre temettü' haccı yapmış sayılmaz. Fakat kendi memleketine değil de başka bir memlekete gitmesi temettü1 haccı yapmış olmasına bir engel değildir. İmâm Yûsuf ile Muhammed'e göre ise, bu konuda umreden sonra ve hacdan önce kendi memleketine gitmiş olmasıyla yabancı bir memlekete gitmiş olması arasında bir fark yoktur. Her ikisi de temettü'

haccını bozar. İmâm Mâlik'e göre, kendi memleketine yahutta ondan daha uzak bir memlekete gidecek olursa temettü' haccı yapmış olmaz. Memleketinden daha yakın olan yabancı diyarlara gitmiş olmasında bir sakınca yoktur. İmâm Şafiî'ye göre ise, mîkata dönmedikçe temettü' haccı bozulmaz. Hanbeli ulemasına göre ise, namazı kısaltmayı gerektirecek kadar uzun sefere çıkmadıkça temettü' haccına bir zarar gelmez.
Hasan el-Basrî'ye göre ise, umreden sonra temettü' haccına niyet eden bir kimse kendi memleketine veya başka bir memlekete gitmekle hacc-ı temettu'e bir zarar gelmez. Münziri de "kim hacca kadar umre ile faide-lenmek isterse, kolayına gelen bir kurban(ı kesmek vâcib olur)"[466] âyet-i kerimesinin genel ifâdesine bakarak Hasan el-Basrî (r.a.)'ın görüşünü tercih etmiştir.
4. Afakî (taşralı) olmak ve Mescid-i Haram'ın yerlisi olmamak. Hanefî ulemasına göre mîkat sınırları içinde kalan kimselerle mîkat ile Mekke arasında kalan kimseler Mescid-i Haram'ın yerlisidirler. Bunun dışında kalan kimseler de Afakî sayılırlar. İmâm Şafiî'nin eski görüşü de böyledir.
İmâm Mâlik'e göre ise, Mescid-i Haram'ın yerlisi Mekkelilerdir. İmâm Şafiî'nin yeni görüşü de böyledir. İmam Ahmed'e göre ise, Mekke de oturanlar ile, Mekke'ye kasr mesafesi (yani namazları kısa kılmayı mubah kılacak uzaklıktaki yolculuk kadar) uzaklıkta olmayan kimseler Mescid-i Haram'ın yerlisi sayılırlar. Kasr uzaklığında ve daha ötelerde bulunan kimseler Afakî sayılırlar.
5. Hac için ihrama girmek maksadıyla kendi memleketinin mîkatına dönmemiş olmak.
Bu şartlardan biri bulunmayacak olursa o kimse temettü' haccı yapmış sayılmaz ve kendisine şükür kurbanı lâzım gelmez.
Ancak kurban kesmek icâb ettiği halde kurban parası ve satılık kurban bulamayan veya bulsa da fahiş fiat teklifi karşısında kalan bir kimse, üç günü hac mevsimi içerisinde, yedi günü de kendi memleketinde olmak üzere oruç tutar. Efdal olan bu üç günlük orucu üçüncü günü Arafe gününe gelecek şekilde arka arkaya tutmaktır. Çünkü o güne kadar kurban temin etme imkânı doğabilir. Bu sebeble söz konusu orucu o güne kadar tehir etmek Hanefîlere ve İmâm Ahmed'e göre müstehabdir.
Bununla beraber bu oruç, umre için ihrama girdikten sonra, tavaftan önce bile tutulabilir. Hatta Şevval ayında bile olsa daha hac için ihrama girmeden bu orucu tutmak yeterlidir. Çünkü bu oruç için aranan sebep hac mevsiminde umre için ihrama girmiş olmaktır.
Şâfîîlere göre bu üç günlük orucu kurban bayramından önce tutmak vâcibdir. Efdâl olan, umreden sonra hac için ihrama girip arafeden önce bitirmektir.
Eğer umreden çıkar çıkmaz hac için ihrama girmeden tutacak olursa Şâfîîlerin sahih olan kavline göre, bu da caizdir. Bu kavil aynı zamanda İmâm Ahmed'den de rivayet olunmuştur.
Mâliki ulemasına göre ise, bu üç günlük orucu hac için ihrama girmeden önce tutmak caiz değildir. Çünkü bu orucun vacib olmasının vakti hac için ihrama girme vaktidir. İmâm Şafiî de bu görüştedir. Eğer umre için ihrama girer de umreyi bitirmeden bu orucu tutacak olursa, Mâlikî ve Şafiî ulemâsına göre bu oruç yeterli değildir.
Hanefî ulemasına göre bu orucu bayram gününden önce tutmamış olan bir kimse için kurban kesmekten başka bir çıkar yol kalmamıştır. Çünkü söz konusu oruç için tayin edilmiş olan vakit çıkmıştır. Bu durumda kalan bir kimse, temettü' kurbanım kesmeden ihramdan çıkacak olursa, o zaman birincisi kurbanı kesmeden ihramdan çıkmanın cezası, ikincisi de temettü' kurbanı olmak üzere iki kurban kesmesi gerekir. Hz. Ömer ile İbn Abbas ve İbrahim en-Nehâî de bu görüştedir.
İmâm Mâlik'e göre ise, söz konusu orucu bayramdan önce tutnunış olan bir kimse teşrîk günlerinde-yani bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerinde- tutar. Evzaî, İshâk, Ahmed bu görüşte oldukları gibi İmâm Şafiî'nin eski görüşü de budur. Bu konudaki delilleri ise, İbn Ömer ile 'Hz. Âişe'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Kurban bulamayanların dışında hiç bir kimse için teşrik günlerinde oruç tutma izni verilmemiştir.[467]
Dârekutnfnin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte İbn Ömer'in, "Resûlullah (s.a.) kurbanlık bulamayan kimseler için teşrik günlerinde üç gün oruç tutmaya izin vermiştir."[468] dediği ifâde ediliyorsa da, senedinde güvenilir bir kimse olmayan Yahya b. Sellâm bulunduğundan bu hadis zayıftır.
Bu durumda olan bir kimse eğer bu orucu teşrik günlerinde tutmaz da sonra kurban bulacak olursa, orada kurbanı kesmesi daha iyidir. Kurbanı kesmezse oruç tutması gerekir.
Bazı Şâfiilere göre ise, bu durumda olan bir kimse kurban kesmez, üç günlük orucu kaza eder.
İmâm Ahmed'e göre ise, bu kimseye üç günlük oruç tutmak gerektiği gibi aynı zamanda vacibi geciktirdiğinden dolayı bir de kurban lâzım gelir. Sözü geçen vacibi meşru bir mazeretten dolay geciktirmiş olması da neticeyi değiştirmez.
Minâ'da kurban kesmeye muvaffak olamayan kimse, yukarıda açıkladığımız şekilde üç gün oruç tuttuktan sonra yedi gün de memleketine döndükten sonra oruç tutar. İmâm Şafiî hadisin zahiriyle amel ederek, orucun hakikaten memlekete dönüldükten sonra tutulacağına hükmetmiştir. Hanbelî ulemâsına göre de efdal olan budur. İmâm Mâlik'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır. Fakat İmâm Mâlikçe tercih edilen görüşe göre Mekke'den Minâ'ya dönünce tutulur. İmâm Şafiî de bu görüştedir.
Hanefî ulemâsına göre dönmekten maksat, hac fiillerini bitirmektir. Zira onları bitirmek memlekete dönmeye sebepdir. Binaenaleyh metinde geçen "Hedy kurbanı bulamayan kimse hac esnasında üç gün, ailesi yanına döndüğü zaman da yedi gün oruç tutsun" cümlesindeki "ailesinin yanına dönmek"ten maksat, hac fiillerini bitirmektir. Zira onları bitirmek memlekete ve ailenin yanına dönmeye sebeptir. Cümlede müsebbibi zikir, sebebi irade kabilinden mecaz vardır. Bu bakımdan Hanefî ulemâsına göre, yedi günlük orucu Mekke'de tutmak da caizdir. Nitekim kıymetli âlimlerimizden merhum M. Zihnî Efendi de bu konuda şunları söylemiştir:
"Kurban bulamaz ise, üçü kurban bayramı günlerinden önce ve yedisi evine döndükten sonra olmak üzere on gün oruç tutar. Yedi günlük oruç, teşrîk günleri geçtikten sonra Mekke'de tutulabilir. Bunları ayrı ayrı vakitlerde tutmak da caizdir.[469]
Ancak bu orucun sahih olabilmesi için geceden niyet edilmesi, üç günlük oruçtan ve teşrîk günlerinden sonra tutulmuş olması

gerekir. Âyetin ve hadisin zahirine uygun olması için orucu memlekete döndükten sonra tutmak daha faziletlidir.
Kurbanı bulmakta zaman olarak bayramın birinci gününe itibâr edilir. Binaenaleyh üç gün oruç tuttuktan sonra bayramın 1. günü kurban bulmaya muvaffak olan bir kimsenin tutmuş olduğu oruç bâtıl olur ve kurbanı kesmek üzerine vâcib olur. Eğer kurbanı bayramın birinci gününden sonra bulacak olursa, yedi günlük orucu da tutması icab eder, kurban kesmesi gerekmez.
Kurbanı bayramın birinci gününden sonra alabilen bir kimse üç günlük ve yedi günlük oruçları tutmadan memleketine dönecek olursa, Hanefî ulemâsına göre, eğer gücü yetiyorsa, o kimsenin kurban kesmesi gerekir. Oruç tutması onu sorumluluktan kurtarmaz. Mâliki ulemâsına göre bu on günlük orucu ara vermeden peşi peşine tutmak müstehabdır. Ancak Şafîî uleması, "üç günlük oruçla yedi günlük orucun arasını en az Mekke'den vatana dönünceye kadar geçecek zamana 4 gün ilavesiyle elde edilecek bir süre kadar ayırmak gerekir" derler.[470]
Esasen bu süre üç günlük oruçla yedi günlük orucun normal olarak edası esnasında iki oruç arasında geçen sûredir. Hanbelî ulemâsına göre ise, bu iki orucun herbirinin kendi aralarında peşipeşine tutulması gerekmediği gibi her iki orucun arasım ayırmak da söz konusu değildir. Çünkü bu oruçlarla ilgili emirler mutlaktır, aralarının ayrılacağına veya birleştirileceğine delâlet eden bir kayıtla kayıtlı değildir.
Metinde bahsedilen "Resul-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'ye gelir gelmez yaptığı tavaf" Rasûlullah (s.a.)'ın Veda Haccında hacc-ı ifrad ve kıran yaptığını kabul edenlere göre kudüm tavafıdır. Temettü' haccı yaptığını kabul edenlere göre ise, umre tavafıdır. Çünkü Mâlikîler dışında bütün mezheblere göre hacc-ı kıran ve ifrad yapacak olanlara kudüm tavafı yapmak sünnettir. Mâiikîlere göre ise, vâcibdir. Fakat umre yapacak olanlara vardıkları zaman yapacakları umre tavafı kudüm tavafının yerini tutar.
Tavafın ilk üç turunu kısa adımlarla koşarak ve omuz silkerek süratle ve çalımlıca yapmaya "remel" denir. Remel bütün tavaflarda değil, sadee kendisinden sonra sa'y yapılacak tavaflarda erkekler için. sünnettir. Kadınlar remel yapmazlar. Nafile tavaflar ile Veda tavafında sa'y olmadığından bu tavaflarda remel ve ızdıba olmaz. Remel yapılan ilk üç turun dışında kalan dört turda ise, normal adımlarla, yavaş yavaş, sükûnetle ve ağırbaşlılıkla yürünür.
Tavaf bitince Hz. İbrahim'in makamında iki rekathk bir tavaf namazı kılınır ki, bu namaz Hanefîlere ve İmâm Mâlikle İmâm Şafîî'ye göre vâcibdir. Çünkü Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri Kur'ân-ı Kerim'inde "Siz de İbrahim'in makamından bir namazgah edinin"[471] buyurmuştur. Hanbelî ulemasına göre ise sünnettir. Bu namaz Şâfiîlerin en sahih olan görüşüne göre de sünnettir. Çünkü Hanbelîlerle Şâfîîler âyet-i kerimedeki emri, istihbâba hamletmişlerdir.
Bu namazın birinci rekatında Kâfirûn ikini rekâtında da İhlâs sûresi okumak sünnettir.
Makam-ı İbrahim: Hz. İbrahim'in Kabe'yi inşa ederken iskele olarak kullandığı veya halkı hacca davet ederken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yerdir.
Konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in (s.a.) Veda haccındaki uygulamasıyla bütün bu meseleleri ana hatlarıyla açıklığa kavuşturduğu ye iki rekatlık tavaf namazından sonra sa'y yapmak üzere doğruca Safa'ya yöneldiği ifade edildiği halde, ne tavaf esnasında ne de sa'ye başlarken Hacer-i Esved'i selamladığından söz edilmemektedir. Halbuki 1905 numaralı hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in iki rekatlık tavaf namazından sonra Beyt-i Şerife yönelerek Hacer-i Esved'i selamladığı ifâde edildiği gibi, ileride gelecek olan 48. babdaki hadis-i şerifler de "Resûl-i Ekrem'in Beyt-i Şerifi tavafı esnasında her turda Hacer-i Esved'i selamladığı ifade edilmektedir. Konumuzu teşkil eden hadisten anlaşıldığına göre Resûl-i Ekrem (s.a.) hac fiillerini ifâda tavafıyla bitirmiştir. Bilindiği gibi ifâda tavafı hacıların Arafat'tan indikten sonra yaptıkları tavaftır. Buna ziyaret tavafı da denir. Bu tavaf haccın rükünlerinden olup bunun ilk dört şavtı (turu) her haccedene farzdır. Bunun için bu tavafa rükün tavafı da denir. Bu tavaf ile artık kişinin ailesine yaklaşması dahil ihramla ve hacla ilgili bütün yasaklar sona erer.[472]

Bazı Hükümler

1. Mîkatte iken Beyt-i Şerife kurbanlık göndermek caizdir.
2. Hacc-ı temettu'a niyet eden bir kimse yanında kurbanlık getirmemişse veya daha önceden Beyt-i Şerife kurbanlık göndermemişse umreyi bitirince ihramdan çıkabilir.
3. Hacdan veya umreden sonra saçları kısaltmak veya tıraş olmak hacla ilgili bir ibâdettir. İçlerinde mezhep imamları da olmak üzere ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Bazı kimseler ihramdan saçları kısaltarak veya tıraş ederek çıkıldığına bakarak saçları kısaltmanın veya tıraş olmanın bir ibâdet olamayacağı görüşünü ileri sürmüşlerse de bu zayıf bir iddia olmaktan öte gidememiştir.
4. Kudüm tavafı haccı kıran yapanlar için sünnettir. Mâlikîlere göre ise, kudüm tavafı vâcibdir. Haccın ilk üç tavafında remel yapmak müste-habdır. Makam-ı İbrahim'in yanında iki rekat tavaf namazı kılmak meşru kılındığı gibi bayramın birinci günü ifâda tavafı yapmak da meşru kılınmıştır.
5. Peygamber (s.a.) Veda Haccında kıran haccı yapmıştır. "Sonra haccını bitirinceye kadar (ihramlı olduğu için) kendisine haram kılınan hiç bir şeyi kendisine helâl kılmadı" sözü bu gerçeği ifâde eder.[473]

1806. ...Peygamber (s.a.)'in zevcesi Hafsa (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi (Veda Haccında)
Ya Resûlullah, (bu) insanlara ne oluyor da sen umre (için girdiğin) ihramından çıkmadığın halde onlar ihramdan çıktılar? demiş. Resûl-i Ekrem de;
"Ben başımı keçeledim, kurbanıma nişan taktım. Binâenaleyh kurbanı kesinceye kadar ihramdan çıkamam" buyurmuşlar.[474]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 1803 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi konumuzu teş-
kil eden bu hadis-i şerifte "umre" kelimesi "hac" anlamında kullanılmıştır. Çünkü hem umrede hem hacda "kast" ve "ziyaret" manâsı bulunduğundan ve hacla umrenin amellerinin büyük bir kısmı müşterek olduğundan bu iki kelimeden birinin diğeri anlamında kullanılması caizdir. Özellikle burada bir cüz olan umre zikredilmiş, kül olan kıran haccı kastedil-mişde olabilir. Yahutta Resûl-i Ekrem (s.a.) Serîf de halka umreye girmelerini emredince, Hz. Hafsa Resûl-i Ekrem'in de hacı feshederek umreye niyet ettiğini zannettiği için ya da Resûl-i Ekrem'in mîkatte umreye niyet ettiği inancında olduğu için hac yerine umre tabirim kullanmış olabilir.
Oysa, 1795 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Resûl-i Ekrem'in Veda haccında hacc-ı kıran yaptığı kuvvetli delillerle sabittir.
Her ne kadar bazı kimseler metin geçen kelimesindeki "min" harf-i cerrinin "bi = ile" anlamında kullanıldığım söyleyerek, bu cümleye "sen haccını umreye tebdil etmekle, ihramdan çıkmadığın halde onlara ne oluyor da çıkıyorlar?" mânâsı vermişlerse de, Nevevî'ye göre bu mânâ yanlıştır.[475]
Bazıları da "bu hadiste geçen sözünü Nâfî'den sadece Mâlik rivayet etmiştir. Mâlik'ten başka rivayet eden olmamıştır" demişlerse de, bu söz de yanlıştır. Çünkü, sözünü Nâfî'den bir cemâat rivayet etmiştir. Ubeydullah b. Ömer ile Eyyûb b. Ebî Temime de bunlar arasındadır. Bu iki zât İmâm Mâlik gibi Nâfî'in râvilerindendir.
Uzun süre ihrâmlı olarak kalacak olan kimseler kene, karınca gibi haşerelerin, toz ve toprağın saçlar arasına girmesini ve saçların dağılmasını önlemek için bunları ya zamkla ya da buna benzer bir şeyle yapıştırıp toplarlar, buna "başı keçelemek" denir. Hadis-i şerifte de kastedilen budur.
"Kurbanı nişanlamak" ise, hayvanın boynuna ip gibi birşey takmakla olur.[476]

Bazı Hükümler

1 . Yanında hedy kurbanlığı götüren veya kendinden önce Harem e hedy kurbanı gönderen hacılar, bayram günü kurbanlarını kesmedikçe ihramdan çıkamazlar, imâm Ebû Hanîfe ile İmâm Ahmed b. Hanbel bu görüştedir.
2. îhramlı iken saçları yapışkan bir maddeyle tutturmak ve kurbanın boynuna nişan takmak müstehabtır.
3. Resûl-i Ekrem, veda haccında kıran haccı yapmıştır. Şafîî ulemâsından Hattâbî bu konuda şunları söylüyor: "Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem önce umreye niyet etmişken, daha sonra bu emreye bir de hac ekleyerek hacc-ı kıran yapmıştır. Zaten haccın umre üzerine ilâve edilebileceği konusunda ulemâ ittifak etmiştir"
Ancak ulemâ umrenin hacc üzerine ilâve edilip edilemeyeceği konusunda ihtilâfa düşmüştür. İmâm Mâlik ile İmâm Şafîî bunun caiz olmadığı görüşündedirler. Rey taraftarlarına göre bu caizdir. Binâenaleyh umreyi hac üzerine ilâve eden bir kimse de hacc-ı kıran yapmış olur.[477]

Haccı Umreye Tebdil Etmek[478]

1807. ...Selîm b. Esved'den rivayet edildiğine göre Ebû Zer (r.a.); "Hacca niyet edip de sonra haccını umreye tebdil eden kimse(ler) hakkında, bu (ruhsatı) ancak, (Veda Haccında) Resûlullah (s.a.)'la birlikte bulunan kimseler içindir" dermiş.[479]

Açıklama

Haccı umreye tebdîl etmekten maksat, hacci feshederek umre yapmaktır.Nevevî'nin beyânına göre "bu feshin sa-
habeye mahsûs olmak üzere yalnız Veda Haccı yılında mı yapıldığı, yoksa kıyamete kadar hükmünün geçerli mi kalacağı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
İmâm Mâlik, imâm Şafîî, İmâm Ebû Hanife ile selef ve halefin çoğunluğuna göre mesele o seneye mahsûstur. Sonraki yıllarda haccı umreye tebdil etmek caiz değildir. O sene ashâb-ı kirama tebdil emri verilmesi câhiliyyet devrindeki hac aylarında umre yapılamayacağı yolundaki inancı yıkmak içindi."[480]
İşte konumuzu teşkil eden bu hadis, ulemânın büyük çoğunluğunun bu meseledeki görüşlerinin delilini teşkil etmektedir.
Yine Nevevî'nin beyânına göre, Hz. Ebû Zer'in maksadı, temettü haccının tamamen iptal edildiğini söylemek değil, haccın feshedilerek umreye çevrildiğini anlatmaktır. Binâenaleyh, umreden sonra halk ihramdan çıkmış, bir süre sonra tekrar hac için ihrama girerek umre ile haccı birleştirmişler, yani hacc-ı temettü' yapmışlardır.[481]

1808. ...Bilâl b. el-Haris'den; demiştir ki: Ben;
Ya Resûlullah, haccı feshederek (umreye çevirmek) sadece bize mi mahsûsdur, yoksa bizden sonrakiler için, (de geçerli) midir? diye sordum.
"Hayır! Sadece bize mahsûsdur" buyurdu.[482]

Açıklama

Önceki hadis-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi içlerinde İmâm Şafîî, Mâlik ve Ebû Hanife de bulunan ule-
mânın büyük çoğunluğuna göre, niyet edilen bir haccı umreye çevirmek sadede Veda Haccında bulunan ashâb-ı kirama ait

bir izindir. Bunun hikmeti ise, cahiliyye devrinden kalma "hac aylarında umre yapmanın caiz olmayacağı" yolundaki bir inancı yıkmaktı. İşte bu maksatla Resûl-i Ekrem o seneye mahsûs olmak üzere hacc-ı ifrada niyet etmiş olan kimselere haclarım feshederek umreye çevirmelerini emretti. Daha sonra da çeşitli vesilelerle bu uygulamanın sadece Veda Haccına katılan sahâbîlere mahsus olduğunu açıkladı. Şafiî ulemasından Hattâbî'nin beyânına göre, "haccını fesheden bir kimsenin yine hacdan çıkmış sayılamayacağı, feshedilmiş haliyle yine de hacca devam edeceği" konusunda ulemâ ittifak etmiştir.
İmâm Ahmed ile Mücâhid, Hasan el-Basrî'ye ve zâhiriyye ulemâsından bazı âlimlere göre, haccı feshederek umreye çevirmek izni sadece Veda Haccında bulunan sahâbîlere mahsûs olmayıp kıyamete kadar bütün müslliman nesiller için geçerlidir. Bu konudaki delilleri ise, Nesâî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Sürâka naklediyor: Resûlullah (s.a.) hacla um- p reyi birleştirdi, biz de birleştirdik. Bunun üzerine:
Bu sadece bize mi mahsûs yoksa ebediyyen böyle mi yapılacak? dedik. Resûlullah (s.a.); "Ebediyyen böyle yapılacak" buyurdu.[483]
Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz 1787 numaralı hadis-i şerif de bu anlamdadır.
Veda Haccındaki bu uygulamanın bütün müslüman nesiller için geçerli olduğunu iddia eden Ahmed b. Hanbel ve taraftarları bu uygulamanın sadece Veda Haccında bulunan sahâbîlere mahsûs olduğunu ifâde eden hadisler hakkında şunları söylemişlerdir:
1. Bundan önceki 1707 numaralı Ebû Zer hadisi zayıftır. Çünkü senedinde Muhammed b. İshak vardır. Bu şahıs tedlisçiliğiyle tanınmıştır. Şayet salih olduğu kabul edilse bile, bu hadis Ebu Zer'in kendi sözüdür.Sadece kendi görüşünü yansıtmaktan öte bir önem taşımaz. Bu bakımdan delil olma niteliği taşımaktan uzaktır. Hele bu konuda gelen ve aksini beyân eden şu hadisler karşısında bir değeri hâiz olamaz:
a. Resûlullah (s.a.), Merve üzerinde son tavafını yaparken "Arkamda bıraktığım iş tekrar karşıma çıksaydı, hedyi getirmez bu haccı umre yapardım. İmdi sizden hanginizin yanında hedy yoksa hemen ihramdan çıksın ve haccını umreye çevirsin?" buyurdu.
Bunun üzerine Sürâka b. Mâlik b. Cü'şum ayağa kalkarak: Ya Resûlullah! Bu iş bizim bu senemize mi mahsûs, yoksa ilelebed devam edecek mi? diye sordu. Resûlullah (s.a.) parmaklarını birbirine kenetledi ve iki defa:
"Umre, hacca dahil olmuştur, hayır, ebedi olarak devam edecektir! buyurdu."[484]
b. "Beyt-i Şerifi tavaf eden her hacı (adayı) ihramdan çıkabilir."[485]
2. Bu konuda Âhmed b. Hanbel (r.a.) de şunları söylüyor: Bilâl b. el-Hâris hadisi zayıftır. Ben O'ndan hadis rivayet etmeni ve bu şahsın kimliği de meçhuldür. Şayet kimliği bilinse bile, haccı umreye çevirmenin caiz olduğunu söyleyen 11 sahâbînin rivayeti yanında bu şahsın rivayetinin bir değeri yoktur. Ebû Davud'un rivayet ettiği "haccı umreye çevirmenin sadece Veda Haccına ait olduğunu" ifade eden hadis-i şerifse sahih değildir. Çünkü Ebû Musa el-Eş'arî bunun caiz olduğuna dair Hz. Ömer devrinin ilk sıralarında da fetva verirdi.[486]
Bu konuda Ibn Kayyirri el-Cevzî de şunları söylüyor:
Bilâl b. el-Haris hadisi gerçekten zayıftır ve el-Hâris yanılmıştır. Çünkü haccı feshederek umreye çevirmenin herkes için caiz olduğu Resûl-i Ekrem'den rivayet edilen hadis-i şeriflerle sabit olduğu gibi Hz. tbn Ab-bas bu konuda her zaman ve her yerde fetva verirdi de ashâb-ı kiramdan hiçbirisi aksini iddia etmezdi.[487]
Görülüyor ki ulemânın bu konudaki ihtilâfı haccı umreye çevirmenin Veda Haccından sonraki yıllarda da caiz olup olmamasıyla ilgilidir. Fakat hac mevsiminde umre yapmanın caiz olduğunda ulema arasında ittifak vardır.
Yine ilim adamları ifrâd, temettü' ve kıran haclarının hepsinin caiz olduğunda da görüş birliğine varmışlardır. Ancak ihtilâf bu haclardan hangisinin daha faziletli olduğu konusundadır.
a. Bilindiği gibi Mâliki ulemâsına ve Şafiîlerin büyük çoğunluğuna ve tabiûn ve sahabeden bir cemaate göre hacc-ı ifrâd daha faziletlidir,
b. İbn Ömer, İbn Abbas, İbn ez-Zûbeyr, Aîşe, Câbir b. Zeyd, Hasan el-Basrî, Mâlikî ulemâsından "Lahmî'ye ve Şâfîlerden bazılarına göre ise, temettü' haccı daha faziletlidir. îmâm Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur. Delilleri ise 1784 ve 1789 numaralı hadis-i şeriflerdir. Hanefî ulemâsı ile İshak ve Sevrî'ye göre ise, kıran haccı diğerlerinden daha faziletlidir. Nitekim 24. bâbda geçen hadis-i şerifler de bunların delilini teşkil etmektedir. Hanefî ulemâsı ve taraftarları "ifrâd haccı daha faziletlidir," diyenlere şu cevâbı vermişlerdir:
1. Kıran haccının daha faziletli olduğunu ifâde eden hadisler ifrâd haccının daha faziletli olduğunu ifâde eden hadislere nisbetle daha fazla hükümler ihtiva etmektedir. Bilindiği gibi sağlam râvilerin rivayet ettiği hadisler daha fazla hükümler getirdiği zaman, daha az hüküm ihtiva eden hadislere tercih edilirler. Bu bir usûl kâidesidir.
2. Ayrıca Veda Haccında Resûl-i Ekrem'in hacc-ı ifrâd yaptığını ifâde eden hadislerin râvileri hakkında ulemâ ihtilâfa düştükleri halde, hacc-ı kıran yaptığını ifâde eden hadislerin râvileri hakkında ihtilâfa düşülme-mistir. Şurası bilinen bir gerçektir ki, hakkında ihtilâf edilmeyen bir râvi-nin rivayeti, hakkında ihtilâf edilen râvinin rivayetine tercih edilir.
Hanefî ulemâsı ve taraftarları, temettü' haccının daha faziletli olduğunu savunan İmâm Ahmed'e ve taraftarlarına da şöyle cevâb verirler: Resûl-i Ekrem'in Veda Haccından hacc-ı ifrâda niyet eden kimselere temettü' haccı yapmalarını tavsiye edişinin sebebi câhiliyye devrinden kalma "hac mevsiminde umre yapılamayacağı" yolundaki kanâati yıkmaktı. Ashâb-ı kirama "arkamda bıraktığım iş bir daha karşıma çıksaydı, hedyi getirmez, bu haccı umreye çevirirdim,"[488] buyurması da kendisinin umre yapmadığını görünce üzülen ashabının gönlünü almak içindi.[489]
Ulemânın hacc-ı ifrâd yapan bir kimseye kurban lâzım gelmediğinde ittifak ettikleri gibi Tâvûs ile Dâvûd Zâhiri'nin dışında kalan ve çoğunluğu teşkil eden ulemâ da hacc-ı kıran yapan kimseye de kurban lâzım geleceğinde ittifak etmişlerdir.
Hattâbî'nin beyânına göre iki hacca niyet ederek ihrama giren bir kimseye İmâm Şafiî Ahmed ve İshak b. Râhûye'ye göre bir hac yapmak lâzım gelir. Şayet böyle bir kimse iki hac yapacak olsa, bunun ancak birinin sahih olacağında icmâ' vardır.

Rey taraftarlarına göre ise, bunun bîrini gelecek seneye bırakır, diğerini ifâya devam eder ve üzerine kurban lâzım gelir.
Süfyân es-Sevrî'ye göre ise, bu kimseye o sene içerisinde bir hac, bir de umre ile birlikte kurban lâzım geldiği gibi gelecek sene tekrar bir hac daha yapması gerekir.
İmâm Mâlik'e göre ise, o kimse hacc-ı kıran yapar ve ayrıca bir de kurban keser. Şafiî'ye göre ise, sadece bir hac yapar. Gelecek sene ikinci bir hac yapması gerekmediği gibi kurban ve kaza da lâzım gelmez.[490]

25. Kişi Başkasının Yerine Hacc Edebilir Mi?

1809. ...Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Fadl b. Ab-bâs, Resûlullah (s.a.)'ın terkisinde bulunuyordu. Peygamber (s.a.)'e Has'am Kabilesi'nden bir kadın fetva istemeye geldi. Derken Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) Fadl'ın yüzünü öbür tarafa çevirmeye başladı. Kadın:
Yâ Resûîullah! Allah'ın, kullarına hac hakkındaki farizası babama pir-i fâni iken yetişti. Babam deve üstünde duramıyor. Binâenaleyh, onun namına ben hac edebilir miyim? dedi. Resûlullah (s.a.);
"Evet" cevabını verdi. Bu (hâdise) Veda Haccında oldu.[491]

Açıklama

"Redif" kelimesi hayvan üzerinde bulunan bir kimsenin arkasına oturan kimse anlamına gelir. Buna türkçemizde
"terkisine almak" denir. İbn Mende'nin beyânına göre Resûlullah (s.a.)'ın terkisine aldığı şahısların sayısı otuz küsuru bulmaktadır.
Bu hadisin isnadında ihtilâf edilmiştir. Sahih olan kavle göre hadis-i şerif mürseldir. Çünkü Veda Haccında Resûlullah (s.a.) İbn Abbâs'ı ailesinin zayıf olanlarıyla birlikte geceleyin Müzdelife'den Minâ'ya göndermiş kendisi de bayram sabahı Fadl b. Abbâs'ı terkisine alarak yola' çıkmıştır. Binaenaleyh İbn Abbâs (r.a.) olayı gözüyle görmemiş, Fadl'dan ışitmiştir. Nitekim bundan sonraki rivayette bu cihet tasrih edilmiştir. Hz. İbn Ab-bas'ın vak'ayı birkaç kişiden işitmiş olması da mümkündür. Yalnız kimden işittiğini bu rivayette tasrih etmemiştir. Fadl (r.a.) Resûlullah (s.a.)'in amcası Abbas b. Abdulmuttalib'in oğludur.
Has anı: Yemen'de bir kabilenin adıdır. Bir rivayette sual soran kadının Cüheyne kabilesine rnensub olduğu bildirilmiştir.
Soran erkek mi kadın mı ve keza sualinin babaya mı anneye mi yahut kardeşe mi ait olduğu hadisin muhtelif rivayetlerinde muhtelif şekillerde beyan edilmiştir.
Bu konuda gelen hadis-i şeriflerden bazıları şunlardır:
1. İbn Abbâs'dan rivayet olunmuştur. Dedi ki: Peygamber (s.a.) bayram günü el-Fadl'ı hayvanının acze düşmesinden dolayı kendi hayvanının arkasına bindirmişti. Fadl yakışıklı bir adamdı. Bir ara Peygamber (s.a.) kendisinden fetva soran kimseler için durdu, derken Has'am kabilesinden güzel bir kadın da fetva istemek için Hz. Peygamber'e doğru yöneldi. el-Fadl bu kadına bakmaya başladı. Onun güzelliğinden etkilenmişti. Peygamber (s.a.) eliyle Fad'lın çenesinden tutarak yüzünü öbür tarafa çevirip kadına bakmasını engelledi.[492]
2. Süleyman b. Yesâr, Fadl b. Abbâs'dan naklediyor:
Fadl, Resûlullah (s.a.)'ın terkisinde İdi. Bir adam Hz. Peygambere gelerek:
Ya Resûlullah (s.a,)! Annem ihtiyar bir kadındır. Bineğe bindirsem duramaz .(hayvanın üzerine durabilmesi için) bağlasam ölür, diye korkuyorum, dedi. Resûlullah (s.a.):
"Annenin bir borcu olsa onu öder misin?" dedi. Adam:
Tabii, dedi. Resûlullah (s.a.)
"Öyleyse annenin yerine haccet" buyurdu.[493]
3. Abdullah b. Abbâs anlatıyor: Adamın biri Hz. Peygambere gelerek: Babama hac farz oldu. Halbuki o ihtiyar bir kimsedir. Binekte duramaz, bağlasam ölür, diye korkuyorum, acaba onun yerine hac edebilir miyim? diye sordu. Hz. Peygamber:
"Eğer babanın bir borcu olsaydı, onu öder miydin, ne dersin?" buyurdu. Adam:
Tabii, deyince Peygamberimiz:
"Öyleyse babanın yerine haccet!" buyurdu.[494]
4. el-Fadl b. Abbâs (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: Has'am kabilesinden bir kadın;
Ya Resûlullah! dedi. Babama hac farizası ulaştı ve kendisi ihtiyar bir kimsedir. Hayvanın sırtında durmaya gücü yetmez. Resûl-i Ekrem
"Onun yerine sen haccet!" buyurdu.[495]
5. Hz. Ali'den rivayet edildiğine Has'am kabilesinden genç bir kadın (Resûi-i Ekrem'e gelerek);
Ya Resûlullah babam kendisine ihtiyar halinde hac farz olan bir kimsedir. Onun edaya gücü yetmiyor. Bu haccı ben onun yerine edâ edebilir miyim? diye sormuş da Resul-i Ekrem efendimiz;
"Evet" diye cevap vermiş.[496]
Bu rivayetlerin arasını bulmak için Şeyh Zeynüddin "bu soruların müteaddid defalar sorulduğunu" söylemiştir. Buna göre bir defa Resûlullah (s.a.)'a bir kadın babası adına hac edip edemeyeceğim, başka bir zaman diğer bir kadın annesi adına, yine ayrı ayrı zamanlarda bir erkek annesi adına, diğer biri de babası adına üçüncü bir kimse de kardeşi adına hac edip edemeyeceklerini sormuşlar demektir. Sünen sahiplerinin rivayetlerine göre erkeklerden bu hususta soru soranlar Husayn b. Avf ile Lakît b. Âmir'dir. Kadınlardan soru soranların isimleri belli değildir.[497]

Bazı Hükümler

1. Hayvan kuvvetli olmak şartıyla bir kimseyi terkiye almak câizdir.Bu iş bilhassa hac mevsiminde âdettir. Çünkü yollar kalabalık, yürümek meşakkatlidir. Bir de hacca hayvan üzerinde gitmek yürümekten efdaldir.
2. İhramlı iken kadın yüzünü açabilir, aynı zamanda ihtiyaç duyulduğu zaman yabancı bir kadınla konuşmakta da bir sakınca yoktur. Ancak, yabancı bir kadının yüzüne şehvetle bakmak haramdır.
3. Âlim olan bir zâtın başkasında gördüğü kusurları mümkün mertebe değiştirmeğe çalışması gerekir. Resûlullah (s.a.)'ın Hz. Fadl'ı menettiği halde kadına bir şey dememesi, hükümde ikisi de bir olduğu için kadının bunu anlayacağına itimad ettiğinden ileri gelmiş olabilir.Yahut Fadl'ı men etmekle ikisini de kasdetmiş olabilir. Mâlikîlerden bazıları bu hadisi delil getirerek kadının yüzünü örtmesi lâzım gelmediğine hükmetmişler ve "erkeğe düşen vazife, kadına bakmamaktır" demişlerdir.
4. Hz. Fadl'ın kadına bakması, insan tabiatının Benî Âdem'e galebe çaldığını ve insanın şehvetlerine karşı olan zaafım gösterir.
5. Bir kadının erkek adına hac yapması caizdir.
6. Anne ve babaya iyilik olarak, ihtiyaçlarını karşılamak, borçlarını ödemek ve âciz kaldıkları zaman onların adına hacc etmek teşvik edilmiştir.
7. Bizzat haccetmekten âciz olan kimse adına haccedilmesi caizdir. Hanefîlerle, Sevrî, Şafiî, Ahmed, İshak, Ebû Sevr, Dâvûd, İbnu'l-Münzir ve Mâliki ulemâsından İbn Habib bu görüştedirler. Bu konuda kendisi adına haccedilecek kimseye haccın sıhhatli zamanında farz olmasıyla, kendisine vekil göndermeyi caiz kılan meşru bir mazereti bulunduğu zamanda farz kılınmış olması arasında bir fark yoktur.
Ancak Ebû Hanife'den rivayet edilen bir kavle göre başkası adına yapılacak haccın, onun adına kabul olunabilmesi için o kimseye haccın sıhhatli zamanında farz olması ve âciz duruma düşünceye kadar hacc farizasını edâ etmemiş olması gerekir.
Netice olarak, Hanefî mezhebine göre bir kimsenin başkası adına hac yapabilmesi konusunu şu şekilde özetlemek mümkündür:
a. Bir kimsenin başkası adına nafile hac yapması kayıtsız şartsız caizdir.
b. Başkası adına yapılan farz haccın sahih olabilmesi için kendisi adına hac yapılan kimsenin hac yapmaktan âciz durumda olması ve iyileşmesinden ümidin kesilmiş olması gerekmektedir.
c. Niyetin, kendisi adına hac yapılan kimse için yapılması gerekir. Telbiye esnasında "lebbeyk an fülânin- falan kimse adına lebbeyk" diyerek hac sahibinin adının anılması menduptur.
d. Efdal olan böyle bir haccı yapacak kimsenin hür, erkek, daha Önce kendi adına hac yaptığı için hac meselelerini iyi bilen bir kimse olmasıdır. Köle, kadın ve daha kendi haccını yapmamış bir kimse olması mekruhtur.
e. Başkası adına hac yapacak kimsenin -yolda hastalanmış bile olsa-bu haccı mutlaka bizzat kendisinin yapması, yerine başkasını vekil tayin etmemesi gerekir. Ancak yola çıkarken hac sahibinin böyle bir izin,vermiş olması müstesna.
Bu konuda Hanefî ulemâsından Burhaneddin el-Merğınânî "el-Hidâye" isimli eserinde şunları söylemiştir: "Kaide şudur ki, ehl-i sünnete göre bir insan namaz, sadaka, oruç ve daha başka amellerinin sevabını başkasına bağışlayabilir. Çünkü Hz. Peygamberin biri kendi, diğeri ümmeti adına olmak üzere iki tane koç kurban ettiği rivayet olunmuştur. îbâdetîer çeşitlidir. Bazısı zekât gibi sırf malî, bazısı namaz gibi bedenî, bir takımı da hacda olduğu gibi hem mâlî, hem de bedenîdir. Birinci nevide başkası adına amel caiz, ikinci nevide hiç bir şekilde caiz değildir. Aczin şartı ölünceye kadar devam etmektir."
İmâm Mâlik ile, Leys'e göre" hayatta olan bir kimse adına başkasının haccetmesi caiz değildir. Yalnız haccetmeden ölen kimse adına başkası haccedebilir. Bu konudaki delilleri ise, "Ona yol bulabilen herkesin Ka'-be'yi haccetmesi insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır."[498] âyet-i kerîmesidir.
Sözü geçen imamlara göre âyet-i kerimede söz konusu olan "yol bulabilmek" veya "güç yetirebilmek" insanın bu gücü bizzat kendi nefsinde bulmasıyla gerçekleşir. Hacca gitmeyi ancak başkalarının gücüyle başarabilen kimseler, kendi nefislerinde bu gücü bulamamış sayılırlar. Bu bakımdan kendilerine hac yapmak veya yaptırmak lâzım gelmez. Esasen hac da namaz gibi vekâlet kabul etmeyen ibâdetlerdendir. Gerek sıhhatli iken, gerekse acz halinde hac için vekâlet vermek caiz değildir. Çünkü ibâdetler imtihan için farz kılınmışlardır. Bu imtihan ise, bedenî ibâdetlerde ancak bedeni zahmete ve meşakkate sokarak onu yormakla gerçekleşir. Ancak zekât farklıdır. Çünkü zekâtta imtihan malı eksiltmekle yapılır. Malı eksiltmek ise, kişinin kendi eliyle gerçekleşebileceği gibi başkasının eliyle de gerçekleşebilir.
Yine bu görüşte olan imamlar, "kişinin bir başkası adına hac yapmasının caiz olduğunu ifâde eden hadis-i şerifler, bu konudaki âyet-i kerimeye aykırıdırlar. Bu itibarla mütavâtır olan âyet-i kerimeyle amel etmek bu hadislerle amel etmeye tercih edilir" demişlerse de, kendilerine şöyle cevâb verilmiştir: "Ayet-i kerimenin ifâdesi geneldir. Bu konudaki hadisler ise, âyet-i kerimedeki genel ifâdeleri açıklayan ayrıntılı ifâdelerdir. Âyet-i kerimede haccetmeye gücü yetmeyenlerin üzerlerine hac farz olmadığı genel bir ifâde olarak bildirilmiş, fakat bunların kimler olduğu açıklığa kavuşturulmamıştır. Fakat hadis-i şerifler, bunların iyileşmelerinden ümit kesilen kimseler olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Bu bakımdan âyet-i kerimeyle hadis-i şerif arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir.
Ayrıca, âyet-i kerimedeki "yol bulabilmek" diye ifâde edilen "güç yetirme" şartının gerçekleşebilmesi için bu gücün bizzat insanın kendi nefsinde, başkalarının yardımı olmadan bulunması gerektiğini savunmak da yanlıştır. Çünkü Ebû Dâvûd hadisinde geçen "Ya Resûlullah babama hac farizası pir-i fâni iken yetişti. Deve üstünde duramıyor. Binâenaleyh onun namına ben haccedebilir miyim?" cümlesi bu gerçeği açıkça ifâde etmektedir. Zira hac insanın sadece bedeniyle gerçekleştirdiği bir ibâdet değildir.
Haccın gerçekleşebilmesi için insanın kendi bedeni dışında azığa ve binite de ihtiyaç vardır. Nitekim, ileride tercümesini sunacağımız 1811 numaralı hadis-i şerif de bunu ifâde ediyor.

Yine sözü geçen imamlar, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine, "bu hadiste zikredilen olay Has'ame'ye âit özel bir durumdur" diyerek, bir başkası adına haccetmenin caiz olmadığını savunmuşlar ve bu iddialarını isbât için de İbn Hazm'ın rivayet ettiği şu hadisi delil göstermişlerdir: Resûl-i Ekrem (s.a.)'e bir kadın gelerek;
Yâ Resûlullah, benim babam ihtiyar bir kimsedir," dedi. Resûl-i Ekrem de;
"Öyleyse onun yerine sen hac ediver. Fakat bu izin sadece sana mah-sûsdur. Senden sonra bir kimse için bu izin yoktur" buyurdu.
Bu hadisi Abdülmelik b. Habib de "el-Vâdıru." isimli eserinde iki mürsel senedle rivayet etmiştir. Ayrıca bu hadisi İbn Hıbbân da Sahih'in-de rivayet etmiştir.[499]
Fakat bu iddiaları "İbn Hazm'ın ve Abdülmelik b. Habib'in rivayet ettikleri hadisler mürsel hadis denilen zayıf hadislerdendir. Binâenaleyh, delil olma niteliğinden uzaktır" gerekçesiyle reddedilmiş ve ayrıca bu hadislerin, Buhârî'nin rivayet ettiği "Cüheyne Kabilesi'nden bir kadın Peygamber (s.a.)'e gelerek;
"Yâ Resûlullah annem haccetmeyi nezretmişti. Fakat, haccedemeden vefat etti. Ben onun yerine haccedebilir miyim? dedi. Resûl-i Ekrem de;
"Evet, haccedebilirsin. Eğer annenin bir borcu olsaydı, onu ödemeyecek miydin? Sen onun Allah'a olan hac borcunu da ödeyiver. (Şurasını unutma ki) borcu ödenmeye en lâyık olan Allah'tır." buyurdu.[500] anlamındaki sahih hadis-i şerife aykırı olduğu ve dolayısıyla ilmî bir kıymeti hâiz olmadığı da kendilerine hatırlatılmış, "çünkü hac hem mâlî, hem de bedenî bir ibâdettir. Namaza benzediği kadar zekâta da benzer" denilmiştir.
Bütün bu anlatılanlar "başka birinin, yerine haccetmenin caiz olduğunu" savunan ulemânın haklı olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Hafız İbn Hacer'in beyânına göre, vasiyette bulunan bir kimse adına hac yapılabileceğini Mâliki ulemâsı da kabul etmektedir.[501] Şafiî ulemâsından Hattâbî bu mevzu ile ilgili olarak şunları söylüyor: "Bu hadis-i şerif bir kimsenin hayatta olsun veya olmasın bir başkası adına hac yapmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü hac, vekâlet kabul etme bakımından, namaz ve oruç gibi- bedenî ibâdetlere benzemez. İmâm Şafiî (r.a.)'de bu görüştedir. Ancak İmâm Mâlik bu görüşte değildir ve "kendisi" için hac yapılmasını vasiyet etmeden ölen bir kimsenin malından sadaka vermek ve köle azat etmek, bence o malla o kimse adına hac yapmaktan daha iyidir, derdi". İbrahim en-Nehâî ile tbn Ebî Zî'b de; "kimse kimse için hac yapamaz" derlerdi. Oysa Ebû Dâvûd hadisi onların aleyhine bir delildir. Aynı zamanda bu hadis bir maldan ihtiyarlığında veya kötürümlük halinde yararlanmakta olan kimseye mâlî gücü yettiği takdirde yerine haccetmek üzere bir başkasını görevlendirmesini gerekli kılmaktadır. Bazıları da bu hadisin metninde geçen "Allah'ın kullarına farz kıldığı hac, babama pir-i fâni iken yetişti" cümlesine "babam ihtiyar bir halde iken müslüman oldu" mânâsı vermişlerdir. Bu hadis-i şerif aynı zamanda kadının erkek adına haccedebileceğine de delâlet etmektedir. Ancak bazı ilim adamları kadının ihramda erkeğin giyemeyeceği giysileri giydiği gerekçesiyle "erkeğin yerine ancak bir erkeğin hac edebileceğini" savunmuşlardır.
İmâm Mâlik ile Ebû Hanife kötürüm olan bir kimseye haccın farz olmadığını söylemişlerdir. Ancak Ebû Hanife'ye göre kötürüme, sağlam iken hac farz olduysa kötürüm olduktan sonra bu farz kendisinden sakıt olmaz, edâ etmesi gerekir. İmâm Mâlik'e göre ise, bu farz ondan sakıt olur.[502]
Kötürüm olan bir kimsenin yerine başkasının hac yapmasının caiz olduğu görüşünde olan kimseler; kendi adına hac yaptıran kötürümün sıhhate kavuşunca tekrar hac yapması gerekip gerekmediği konusunda da ihtilâf ettiler. Bunların büyük çoğunluğuna göre kendisi adına hac yapılan kötürümün sıhhate kavuşunca haccetmesi gerekir. İmâm Ahmed ile İs-hâk'a göre ise, gerekmez. Çünkü o zaman bir kişiye haccın iki kerre farz olduğu neticesi hasıl olur.
Fakat İmâm Ahmed ile İshâk'ın bu görüşleri "Bu iki hacdan biri farz diğeri de nafile olur," gerekçesiyle reddedilmiştir.
Netice olarak sunuda söylemek isteriz ki, bir kimse adına başkasının haccetmesi konusunda irnam M,âlik'ten üç kavil rivayet edilmiştir. Meşhur olan birinci kavle göre, ölmüş bir kimse adına da olsa, bir kimse diğer bir kimse adına hac yapamaz. İkinci kavline göre ölen bir kimse adına çocukları hac yapabilir. Üçüncü kavline göre ise, ölenin vasiyeti varsa onun namına başkasının hacetmesi caizdir.[503]

1810. ...Hafs b. Ömer dedi ki: Âmir oğullarından bir adam;
Ya Resûlullah (s.a.) babam ihtiyar bir kimsedir. Hacca ve umreye gücü yetmiyor, (yaya veya binitli olarak) yolculuğa da (dayanamıyor), dedi. (Resûl-i Ekrem de);
"Babanın yerine hac ve umre yap" buyurdu.[504]

Açıklama

Bu hadis-i şerif âciz durumda kalan bir kimsenin yerine başkasının hac veya umre yapmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir.
"Babanın yerine umre yap" cümlesine bakarak Şafiî ve Hanbelî ulemâsı umrenin de hac gibi farz olduğu kanaatine varmışlardır. Beyhâkî'nin Müslim b. Haccâc'dan rivayet ettiği bir hadiste ifâde edildiğine göre Ah-med b. Hanbel konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisini kasdederek şöyle dermiş: "Umrenin farz olduğuna dair bu hadisten daha güzel ve daha Ysahih bir hadis bilmiyorum."[505] Bilindiği gibi Hanefî ve Mâîikî ulemâsına göre, umre yapmak sünnettir. Ve yine bu iki mezheb ulemâsına göre bir kimsenin başkası adına hac veya umre yapması kendisine farz değildir. Ve konumuzu teşkil eden hadisteki: "Babanın yerine hac ve umre yap" emri, farziyyet değil, mendubluk ifâde eder.[506]

1811. ...İbn Abbâs'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) bir adamı " Şübrüme için lebbeyk" derken işitti de (O'na): "Şübrüme kimdir?" diye sordu. (O adam da): Kardeşimdir -yahutta- "Yakınımdır" deyince (O'na): "Sen kendin için

hac yaptın mı?" diye sordu. (O adam da): "Hayır" deyince;
"Sen (önce) kendin için bir hac yap da ondan sonra Şübrüme'nin yerine hac yap" buyurdu.[507]

Açıklama

Hadis-i şerifte sözü geçen adam Nübeyşe b. Abdülâh'dır.Bu hadisi Tâvûs, İbn Abbâs'dan şu mânâya gelen sözlerle rivayet etmiştir:
Peygamber (s.a.) Nübeyşe için telbiye getiren bir adam işitti de O'na, "Ey Nûbeyşe|adına telbiye getiren adam! Senin şu getirdiğin telbiye Nübeyşe içindir. Bir de kendin için hac yap" buyurdu. Bu hadisi rivayet eden Dârekutnî, daha sonra şu ta'liki ekler: "Hasan b. Umâre bu hadisi tek basma rivayet etti, onun, rivayet ettiği hadisler ise metruktür. Bu konuda tercih edilen hadis İbn Abbâs'dan nakledilen Şübrüme hadisidir."[508] "Sen kendin için hac yaptın mı?" cümlesi, İbn Mâce'nin rivayetinde, "Resûl-i Ekrem O'na "Sen hac yaptın mı?" diye sordu. (O adam da); "hayır" deyince, "Bu haccı kendin için yap sonra bir de Şübrüme için yaparsın" buyurdu, şeklinde gelmiştir.[509]

Bazı Hükümler

1. Kendisi hac yapmadığı halde başkası için hac yapmak üzere ihrama giren bir kimsenin bu ihramı kendisi adına değiştirmesi gerekir. Çünkü hadisteki Şübrüme için ihrama girmiş olan kimseye Resûl-i Ekrem'in; "Sen (önce) kendin için bir hac yap da sonra Şübrüme'nin yerine hac yap" diye emir vermesi bunu ifade eder. Şöyle ki: Şübrüme adına ihrama girmiş olan kimsenin bu emri gerçekleştirebilmesi, ancak bu ihramı kendisi adına değiştirmesiyle mümkündür. Buna göre kendisi için hac yapmamış olan te kimsenin (isterse hac yapmak imkânına sahip bulunmasın) ölü veya diri herhangi bir kimse adına hac yapması caiz değildir. Şafîî ve Hanbelî ulemâsıyla el-Evzâî ve İshâk bu görüştedirler. Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen bir kavle göre de bu hac, haccı yapan kimse için sahih olamayacağı gibi kendisi adına hac yapılan kimse için de sahih olmaz.
2. Mâliki ve Hanbelî ulemâsına göre ise, kendisi için hac yapmamış olan bir kimsenin başkası için hac yapması mekruhtur. Çünkü hadis-i şerifte Şübrüme için ihrama giren kimseye önce kendisi için, ondan sonra başkası için hac yapması ile ilgili emir mendupluk ifâde eder. Binâenaleyh bu menduba uymamak tenzihen mekruhtur.
3. İmâm Sevrî'ye göre ise, hac yapmaya imkânı olan kimsenin kendisi için hac yapmadan başkası adına hac yapması caiz değildir. Fakat kendisine hac yapma imkânı yoksa o zaman başkası adına hac yapması caiz olur.
4. Hanefî ulemâsına ve taraftarlarına göre, konumuzu teşkil eden hadis zayıftır. İmâm Ahmed'in beyânına göre bu hadisi Abde b. Süleyman merfû' olarak rivayet etmişse de, bu rivayet hatalıdır. İbnu'l-Münzir'e göre de, bu hadisin merfû' olarak rivayeti sabit değildir. Tahâvî'ye göre ise, bu hadis mevkuftur.
5. Birinci görüşü temsil eden ulemâya göre ise bu hadis merfûdur ve bu hadisi merfû' olarak rivayet eden Abde b. Süleyman, kendisine Buhârî ve Müslim'in de itimad ettiği güvenilir bir râvidir. Muhammed b. Bişr el-Abdî ile Muhammed b. Abdillah el-Ensârî de O'nun gibi bu hadisi merfû' olarak rivayet etmişlerdir. Hadisin merfû' olduğunun rivayet edilişi mevkuf olarak rivayet edilişine nisbetle bir ziyadelik ifade eder. Bilindiği gibi güvenilir râvilerin rivayet ettikleri ziyadelik makbuldür. Beyhâkî'ye göre de bu hadisin senedi sahihdir. Ebû Ömer İbn Abdilberr'e göre ise, bu hadisi merfû' olarak rivayet eden râvi hafızdır, bu bakımdan başkalarının tesbit edemedikleri bazı rivayetleri tesbit etmiş olması tabiidir. Bu sebeple hafızın tesbit ettiği ve diğer rivayetlere göre fazlalık ifade eden rivayetleri tercihen kabul etmek gerekir.
6. İbnu'l-Kattan'in beyânına göre bu hadisi merfû' olarak rivayet eden râviler güvenilir kimselerdir. Başkalarının bu hadisi mevkuf olarak rivayet etmesi onların bu hadisi merfû' olarak rivayet etmelerine bir zarar veremez. Çünkü onlar hafızdırlar. Başkalarının tesbit edemedikleri incelikleri tesbit edip rivayet etmeleri gayet tabiidir. Bu hadisin bazıları tarafından mevkuf, bazıları tarafından da merfû' olarak rivayet edilmiş olmasını şu şekilde izah etmek de mümkündür: Bu hadisi İbn Abbâs'dan mevkuf olarak rivayet edenler, İbn Abbâs'ın bu mevzûdaki görüşünü nakl etmişler, merfû' olarak rivayet edenler de İbn Abbâs'ın rivayetini nakletmişlerdir.[510]

26. Telbiye Nasıl Yapılır?

1812. ... Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'m telbiyesi (şundan ibaretti):
"Tekrar tekrar icabet sana Ya Rabbi, tekrar icabet sana, tekrar icabet sana, senin ortağın yoktur, emret! Hamd sana mahsûstur, nimeti veren sensin, mülk (kâinatın mutlak egemenliği) senindir, senin benzerin ve ortağın yoktur."
(Bu hadisin râvilerinden Nâfi') dedi ki: Abdullah b. Ömer tel-biyesine (şu kelimeleri de) eklerdi: "Emret, emrine amadeyim, emret! Senden saadetler dilerim, hayır(lar) senin elindedir, dilek(ler) sana (arzedilir) amel(ler) de sanadır."[511]

Açıklama

Ulemâ kelimesi üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Sîbeveyh'e göre bu lâfız teşriiyedir. Yalnız onunla çokluk ve sayıda tekrar kasdedilir. Yûnus'a göre ise, müfred bir kelimedir. Manâsı üzerinde de ihtilâf vardır. Bazıları "tekrar tekrar icabet ederim," manasına geldiğini söylemişlerdir.
Bir takımlarına göre "Sana tekrar tekrar itaat ederim", daha başkalarına göre ise,. "teveccühüm sanadır," mânâsına gelir. "Muhabbetim sanadır" mânâsına geldiğini söyleyenler bulunduğu gibi, "samimiyyetim sanadır" mânâsında kullanıldığını

iddia edenler de olmuştur. Meşhuru birinci mânâdır. Çünkü ihrama giren bir kimse Allah'ın davetine icabet etmiş demektir. Kadı İyaz'ın beyânına göre bu icabet Hz. İbrahim aleyhisselâmdan kalmıştır. İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunan bir hadiste: "İbrahim (aleyhisselâm) Kâ'be'yi inşâ edip tamamladıktan sonra kendisine:
Hac için insanları da'vet et, emri verildi. İbrahim (aleyhisselâm)
Benim sesim onlara ulaşmaz dedi. Allah teâlâ hazretleri:
Sen da'vet et, sesini duyurmak bana aittir, buyurdu. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselâm:
Ey insanlar, Beyt-i Atîk'i haccetmeniz size farz kılınmıştır, diye nida etti. Bu sözü yerle gök arasında bulunanların hepsi işitti. Görmüyor musun? İnsanlar en uzak yerlerden icabet edip geliyorlar? denilmiştir.[512]
"Hamd" kelimesinin "ni'met" kelimesinden önce zikredilmesinde hamd kelimesinin mânâsının daha genel olduğuna bir işaret vardır. Çünkü Allahu Teâlâ sadece nimet verdiğinden dolayı değil, her halükârda medh ve senaya lâyıktır.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Telbiyede hamd ile ni'met beraber mülk ise ayrıca zikredilmiştir. Bunun sebebi nedir? Çünkü hamd ni'metle ilgilidir. Bundan dolayıdır ki, "Bütün ni'metle-ri için Allah'a hamd olsun" denilebilir. Telbiye eden kimse sanki- "Hamd ancak sana mahsûstur. Çünkü ni'met ancak senden gelir," demiş gibi olur.
Mülk'ün manası ise müstakildir. Bu kelime bütün ni'metlerin Allah'a ait olduğunu vurgulamak için gelmiştir. Zira mülkün gerçek sahibi ve hakimi Allah'tır.[513]

Bazı Hükümler

1. Telbiye getirmenin dinen meşru' kılındığında bütün ılım adamları ittifak etmişlerdir. Telbıyenın hikmeti ise, insanların Beyt-i Şerife misafir olarak gelmelerinin Allah'ın kendilerine büyük bir lütuf ve ihsanı olduğuna; zira, buraya ancak Allah'ın kendilerini davet etmesiyle gelebildiklerine dikkatlerini çekmektir. Tel-biyenin hükmü üzerinde de ilim adamları ihtilâf etmişlerdir:
a. Hanefî ulemasına göre telbiye ihramın şartıdır. İhramın sahih olabilmesi için telbiye şarttır. Çünkü Ünımü Seleme (r.anhâ.)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte şöyle deniyor: "Ben Resûlullah (s.a.)'ı; "-Ey Mu-hammed ailesi, sizden kim hac yapacak olursa kesinlikle telbiye getirsin!" derken işittim."[514] Sübhanallah, lâilâhe illallah gibi telbiye manasına gelen tesbihatı getirme veya Beyt-i Şerife kurban göndermek veya kurbanın boynuna tasma takmak veya kurbanla birlikte Beyt-i Şerife doğru yönelmek de telbiyenin yerini tutar.
Hanefî ulemâsından Aliyyü'l-Kârî, Hanefî mezhebinin bu konudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor: "Telbiyenin şartı dille yapılmasıdır. Kâlb ile telbiye getirmek telbiye sayılmaz. Gücü yettiği takdirde dilsizin de dilini hareket ettirmesi gerekir. İmâm Muhammed bunu şart koşmuştur. Dili hareket ettirmenin müstehab olduğunu söyleyenler de vardır. Dua özelliği bile taşımış olsa, Allah'ı ta'zim kasdıyla yapılan her türlü tehlîl, tekbir, teshih ve tahmîd telbiyenin yerini tutar. Ve en sahih olan görüşe göre sadece "Allahümme" demek bile telbiye için yeterlidir. Bu arada telbiyenin ve zikirlerin meselâ Türkçe kelimelerle yapılması da caizdir. Arapça telbiye getirmeye gücü yeten bir kimsenin bile Arapça'nın dışında herhangi bir dille telbiye getirmesi caizdir. Ancak namazın iftitah tekbiri telbiye-ye benzemez. Onun mutlaka Arapça olarak getirilmesi lâzımdır. Çünkü hac da namaza nisbetle daha fazla genişlik vardır. İhrma girerken telbiye getirmek farzdır. Telbiye başlayınca birden fazla sayıda tekrar etmek sünnet, sabahın olması, akşamın girmesi, bir yere girip çıkmak, oturup-kalkmak, insanlarla karşılaşmak, tepelere çıkıp derelere inmek gibi bir halden diğer bir hale intikâlde telbiye getirmek kuvvetli bir müstehabdır. Telbiye-yi her halükârda sık sık ve çokça yapmak ise menduptur."[515]
Mâlikîlere göre ise, telbiye getirmek vâcibdir. Terk edilirse kurban kesmek icâb eder. Bu görüşü Maverdî bazı Şâfîîlerden de rivayet ettiği gibi Hattâbî de Ebû Hanîfe'den rivayet etmiştir. Mâliki ulemâsından İbn Habîb ile Zâhiriyye ulemâsına ve Ata'ya göre telbiye, ihramın rüknüdür. Telbiyesiz ihram olamaz. Bu görüş aynı zamanda İbnu'l-Münzir ile İbn Ömer, Tâvûs ve İkrime'den de rivayet olunmuştur.
İmâm Şafîî ile Ahmed'e göre telbiye sünnettir. Bu görüş aynı zamanda İmâm Mâlik'ten de rivayet olunmuştur. Sözü geçen imamlara göre Resül-i Ekrem'in bir işi sadece yapmış olması o işi yapmanın farziyyetine delâlet etmez. Resûl-i Ekrem'in öğretmiş olduğu telbiyeye başka kelimeler ifâve etmenin caiz olup olmadığı konusunda da ulemâ ihtilâfa düşmüştür:
a. İmâm Ebû Hanife, Muhammed b. el-Hasen, el-Evzaî ve İmâm Ahmed (r.a.)'e göre Resûl-i Ekrem'in öğretmiş olduğu telbiyeye başka kelimeler ilâve etmekte bir sakınca yoktur. İmâm Şafîî'nin meşhur olan görüşü de budur. Gerçekten içlerinde Hz. Ömer, Abdullah b. Ömer, İbn Mes'ûd (r.a.)'in de bulunduğu sahabeden bir cemaat, Resûl-i Ekrem'in öğrettiği telbiyeyi okurken bazı kelimeler ilâve ederek okumuşlardır. İbn Mes'ûd'un, "Ey Allah'ım çakıl taşları ve topraklar adedince tekrar tekrar emrine icabet ediyorum" şeklinde ilâveler yaparak telbiye getirdiği rivayet olunmuştur. Nitekim bir numara sonra gelecek olan Câbir hadisinde de Veda Haccında halkın, Resûl-i Ekrem'in öğretmiş olduğu telbiyeye "Ey yüksek dereceler sahibi Allah'ını" gibi kelimeler ilâve ettikleri ve Resûl-i Ekrem'in bunu duyduğu halde hiç müdâhalede bulunmadığı ifâde ediliyor.
b. Hanefî imamlarından Ebû Yusuf'a göre Resûl-i Ekrem'in öğretmiş olduğu telbiyeye başka kelimeler ilâve etmek mekruhtur. İmâm Şafîî de bu görüştedir. Tirmizî'nin beyânına göre İmâm Şafîî telbiyeye Allah'ı ta'zim ifâde eden kelimeler ilâve etmekte bir sakınca görmediği halde, hiç ilâvesiz okumayı daha uygun bulurdu.[516]
Nitekim Hanefî ulemâsından Tahâvî de Âmir b. Said b. Ebî Vakkâs'-ın rivayet ettiği şu hadîse dayanarak bu görüşü tercih etmiştir: Said b. Ebî Vakkâs (r.a.); "Ey yüksek dereceler sahibi (olan Allah'ım), emrine tekrar tekrar icabet ediyorum, emret" şeklinde telbiye getirmekte olan bir adamı görünce "Biz Resûl-i Ekrem zamanında telbiyeyi böyle getirmezdik" buyurmuştur.[517] Tahâvî bu hadisi naklettikten sonra, "Her ne kadar Sa'd b. Ebî Vakkas böyle demişse de kendisi Resûl-i Ekrem'in öğretmiş olduğu telbiyeye ilâve yapılabileceğini söylemiştir," diyerek "telbiyeye ta'zını ifade eden bazı kelimeler

ilâve etmekte bir sakınca olmasa da hiç ilâve edilmemesinin daha da uygun olacağını" ifade etmek istemiştir. Gerçekten şu hadis-i şerifler telbiyeye, ta'zim ifâde eden bazı kelimeler ilâve etmekte bir sakınca bulunmadığını gösteriyorlar:
1. "Peygamber (s.a.) Arafat'ta dururken telbiye getirdiği zaman "Hayır, ancak âhiret hayrıdır." sözlerini de ilâve etti."[518]
2. "Peygamber (s.a.)'ın telbiyesi; "gerçekten hac yaparak ve kulluk ederek tekrar emrine icabet ediyorum" şeklinde idi."[519]
3. Ebû Hureyre'den rivayet olunmuştur! Dedi ki: Resülullah (s.a.)'in telbiyesi "Ey Mabûd-ı hakîkî olan Allah'ım! Emrine tekrar tekrar icabet ediyorum" şeklinde idi."[520]

1813. ...Câbir b. Abdillâh'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) telbiye getirerek sesini yükseltti. (Hz. Cabir, Resûlullah sallallahû aleyhi vesellemin okuduğu) telbiyeyi İbn Ömer hadisi(nde anlatıldığı) gibi anlattı. Dedi ki: Halk, "Yüksek dereceler sahibi (Allahım)" gibi kelimeler ilâve ediyorlardı. Peygamber (s.a.) de (söylenenleri) işittiği halde, ses çıkarmıyordu.[521]

Açıklama

Me'âric, ma'rec'in çoğuludur. Ma'rec, meleklerin çıktığı yüksek makam ve dereceler anlamına gelir ki, burada gökler kastedilmiştir. Bazılarına göre burada "me'âric" kelimesiyle Allah'ın nimetleri, fazl-u ihsanı kasdedilmiştir. Çünkü, Allah'ın insanlara bağışladığı nimet ve ihsanların derece ve mertebeleri çok farklıdır.
Resûl-i Ekrem'in kendi öğrettiği telbiyeye başka kelimeler ilâve ederek telbiye yapan halkı gördüğü halde onları bundan menetmeyişi onların bu hareketlerini tasvib ve takrir anlamına gelir. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem'in huzurunda yapıldığı halde ses çıkarrftadığı ve olumlu karşıladığı fiillere "takrîrî sünnet" ismi verilir. Ancak bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi Resûl-i Ekrem'in öğrettiği telbiyeye hiçbir kelime ilâve etmeden okumanın daha uygun olduğuna delâlet eden hadis-i şerifler de vardır.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre telbiyeyi yüksek sesle yapmak müstehabdır. Bir numara sonra gelen hadis-i şerifte de ifâde edildiği gibi Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz; "Bana Cebrail aleyhisselâm gelerek ashabıma telbiye ve ihlâli yüksek sesle yapmalarını emretmemi talim buyurdu" demiştir. İbn Mâce'nin rivayet ettiği Zeyd b. Hâlid hadisinde de Resûl-i Ekrem: "Bana Cebrail geldi ve "Yâ Muhammed, ashabına telbiyeyi yüksek sesle yapmalarını emret. Çünkü, telbiye haccın alâmetlerindendir" dedi," buyurmuştur.[522]
Bu konuda Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu mânâdadır: "Bir müslüman, telbiye getirdi mi şuradan ve şuradan (şarktaki ve garptan) kesiliş noktalarına dek, onun sağında ve solunda bulunan bütün taş ağaç ve toprak mutlaka telbiye getirir."
İbn Battal, "telbiyeyi yüksek sesle yapmak müstehabdır" demiştir. Ebû Hanife, Sevrî ve Şafiî'nin kavilleri de budur.
Bu mevzuda İmâm Mâlik'den muhtelif görüşler rivayet olunmuştur, ibn Kasım'ın rivayetine göre İmâm Mâlik, "yüksek sesle telbiye ancak Mescid-i Haram ile Minâ mescidinde yapılır" demiştir.
Ulemâ, kadınınancak kendi işiteceği kadar kısık bir sesle telbiye getireceğinde ittifak etmişlerdir. Zira îbn Ebî Şeybe'nin rivayetine göre, Hz. Abbâs, "Kadın yüksek sesle telbiye getiremez," demiştir.[523]

1814. ...Hallâd b. es-Sâib el-Ensârî babası (es-Sâib) den rivayet ettiğine göre, Resûlullah (sallaHahu aleyhi vesellem (şöyle) buyurmuştur:
"Bana Cibril aleyhisselâm gelip ashabıma ve yanımdakilere ihlâlde seslerini yükseltmelerini emretmemi söyledi."[524]
"(Ravi Rasûlulah sallallahû aleyhi vessellem'in) iki (kelime)den birini (söylediğini) kasdederek (dedi ki); Rasûlullah; Yahut da telbiyede (seslerini yükseltmelerini öğretmemi emretti)" dedi.[525]

Açıklama

Ulemânın büyük çoğunluğuna göre, Cebrail aley his selâmın, Resûl-i Ekrem'e; "ashabına yüksek sesle telbiye. getirmelerini öğretmesi" yolundaki emri farziyyet ifade eder. Çünkü bir Peygamberin Cebrail vasıtasıyla Cenâb-ı Haktan tebliğ etmek üzere aldığı emri olduğu gibi ümmetine bildirmesi kendisi için farzdır. Aldığı emri ketme-dip ümmetine bildirmemesi ise, peygamberlerde bulunması vâcib olan tebliğ sıfatına aykırıdır. Yine ulemânın çoğunluğuna göre Resûl-i Ekrem'in bildirdiği bu emre uymak ümmeti için menduptur. Zahirî ulemâya göre ise, ümmeti için de bu emre uymak farzdır.
"İhlâl" ile "telbiye'* kelimeleri aynı manayı ifâde ederler. Bilindiği gibi telbiye; İhram halinde iken, "lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyk lâ şerike leke lebbeyk innelhamde venni'mete leke velmülk lâ şerike lek = Tekrar tekrar icabet sana Yâ Rabbi, tekrar icabet sana, tekrar icabet sana, senin şerikin yoktur. Tekrar icabet sana, hiç şüphe yoktur ki, ha m d ve ni'met sana mahsûsdur. Mülk de senindir, senin şerikin yoktur," sözlerini okumaktır.
Ravî, Rasûl-i Ekrem'in aynı mânâya gelen ihlâl ve telbiye kelimelerinden hangisinin kullandığını kesinlikle hatırlaymadığından bu iki kelimeden birini söylediğini ifâde etmek maksadıyla "Yahutta telbiyede seslerini yükseltmelerini öğretmemi emretti, dedi." demiştir.
"Ashabıma" sözüyle, her zaman resûl-i Ekrem'in sohbetinde bulunan muhacirler ve ensâr kasdedilmiş "ve yanımdakiler" sözüyle de başka zamanlarda beraberinde bulunamadıkları halde o anda hac münâsebetiyle yanında bulunan sahâbîler kasdedilmiştir. Bu emri sadece yanında devamlı kalan sahâbilere bildirmek üzere almadığını, isterse bir kere olsun Resûl-i Ekrem'le karşılaşmak saadetine erişmiş olan bütün sahâbilere bildirmek üzere aldığını ifade etmek maksadıyla her iki kelimeyi de bir arada kullanmıştır.
Bu hadis-i şerif, İbn Mâce'nin rivayetinde, "Bana, ashabına telbiyeyi yüksek sesle getirmelerini bildirmemi emretti" şeklinde

geçiyor. Nesâî'de ise, bu hadis "Ey Muhammed, ashabına telbiyeyi yüksek sesle getirmelerini emret" anlamına gelen sözlerle rivayet edilmiştir. Yine bu hadis, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den şu mânâya gelen sözlerle rivayet edilmiştir: "Bana Cibril geldi de; "Ey Muhammed ashabına telbiyeyi yüksek sesle getirmelerini emret. Çünkü telbiye haccın şeâirindendir" dedi."[526]

Bazı Hükümler

1. İhrama giren bir kimsenin telbiye okuması farzdır. Hanefî uleması bu görüştedir.
2. Telbiyeyi yüksek sesle getirmek meşru kılınmıştır,. Ancak telbiye getirirken sesi yükseltmenin hükmü, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Zahiriyye ulemâsı bu hadisin zahirine bakarak telbiyeyi yüksek sesle getirmenin farz olduğunu söylemişlerdir. Çünkü onlara göre resûl-i Ekrem'in hac esnasındaki fiilleri hükmü farz olan, "Ona yol bulabilen herkesin Kâ'be'yi haccetmesi insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır.[527] âyet-i kerimesinin tefsiri durumundadır. Dolayısıyla bu hadis-i şerifte geçen fiillerin hükmü de âyet-i kerimenin hükmü gibi farzdır. Nitekim şu hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir: "ben Peygamber (s.a.)'i bayram günü hayvanın üzerinde taş atarken ve; "Hac ibadetlerinizi (benden) alınız.(görüp belleyiniz.) Çünkü bilmiyorum; belki bu baççımdan scnra bir daha haccedemem!" derken işittim"[528]
Hanefi ulemâsına, yeni mezhebinde İmâm Şafiî'ye ve ulemânın büyük çoğunluğuna göre telbiye getirirken sesi yükseltmek müstehabdır. Çünkü hadisteki emrin farziyet için olmayıp mendupluk ifade ettiğine karine teşkil eden ve İbn Mes'üd'dan rivayet edilen şöyle bir hadis-i şerif vardır: "Haccın en faziletlisi acc'dır ve secc'dir" (Yani kendisinde telbiye getirilirken ses yükseltilen, kurban büyük başlı hayvanlardan seçilerek kan şo-ruldatılarak akıtılan hacdır.)[529] Çünkü bu hadis-i şerifteki "efdâl" kelimesi telbiye esnasında sesi yükseltmenin farz olmadığına delâlet eder. İmâm Mâlik'in meşhur olan kavline göre ise, telbiyede müstehab olan, sesin-orta yükseklikte yani ne yamndakilerin dahi duyamayacağı kadar kısık ne de haddinden fazla yüksek olmaması, bilâkis ikisinin arası bir. yükseklikte bulunmasıdır. İmâm Mâlik bu konuda şunları söylüyor: "İhrama giren bir kimse telbiye okurken sesini mescidlerde yanındakilere işittirmek için yükseltemez. Ancak mescid-i Haram ile Minâ mescidi müstesna. Çünkü bu iki mescidde sesi yükseltmekte bir sakınca yoktur.[530] İmâm Şafiî'nin eski kavli de böyledir, şu farkla ki, İmâm Şafiî sesi yükseltmenin caiz olduğu mescidler arasında Arafe mescidini de saymıştır. İmâm Ahmed'e göre ise, Mekke'nin, Mescid-i Haram'ın, Mescid-i Minâ'nın ve Mescid-i Arafe'inin dışında telbiye esnasında müstehab olan sesi kısmaktır. Çünkü İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadis-i şerife göre İbn Abbas Medine'de yüksek sesle telbiye okuyan bir adamı görünce "bu adam mecnûndur" demiştir. Bütün bu naklettiklerimiz erkekler içindir. Halef ve selef ulemâsının büyük çoğunluğuna göre kadınlar hiç bir zaman telbiye getirirken seslerini yükseltemezler. Ancak kendilerinin duyabileceği kadar yükseltebilirler. Bu konuda Hanefî ulemâsından Aynî şunları söylüyor: "Kadının telbiye esnasında sesini ancak kendisinin duyacağı kadar yükseltebileceğinde ve daha fazla yükseltemeyeceğinde ulemâ ittifak etmiştir. Delili ise, İbn Abbas'dan rivayet edilen, "Kadın telbiye esnasında sesini yükselte-mez," anlamındaki hadis-i şerif ile İbn Ömer'den rivayet edilen "telbiye esnasında kadınların seslerini yükseltmeleri gerekmez" anlamındaki hadis-i şeriftir."[531] Bu konuda İbn Ömer'in de şöyle dediği rivayet edilir: "Kadın Safa ve Merve (tepeleri)nin üstüne çıkamaz ve yüksek sesle telbiye getiremez."[532] İmâm Mâlik ilim adamlarının "kadının yüksek sesle telbiye getiremez" dediklerini duyduğunu ve bu mevzuda ilim adamları arasında görüş birliği bulunduğunu söylemiş ve bununla, birlikte telbiye getirirken sesini yükseltmesinin haram olmayıp mekruh olacağını, çünkü kadın sesinin aslında avret olmadığını ifade etmiştir.
Kadınların yüksek sesle telbiye getiremeyeceğine dair nakletmiş olduğumuz bu görüşlerle; "Hz. Muâviye'nin Minâ'dan Mekke'ye inildiği gece bir telbiye sesi duyduğunu bu sesin kime ait olduğunu sorduğunu bu durum Hz. Âişe'ye anlatılınca; "eğer bana soraydı, cevabını verirdim" dediğini" ifade eden hadis[533] ile İbn Münzir'in rivayet ettiği "Hz. Meymûne'nin yüksek sesle telbiye getirdiğini" ifâde eden hadis arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü Hz. Âişe ile Meymûne mü'minlerin annesidirler. Başkaları için haram olan bazı fiillerin bunlar için helâl olması gayet tabiîdir. Ayrıca Resûlullah'ın bu iki zevcesinin bu işin caiz olduğunu başkalarına öğretmek için yapmış olmaları da mümkündür.[534]

27. Telbiyeye Ne Zaman Son Verilir?

1815. ...el-Fadl b. Abbâs'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) cemre-i akabe'de taşlan atıncaya kadar telbiyeye devam etmiştir.[535]

Açıklama

Bilindiği gibi remy, atmak demektir. Cim harfinin esresiyle olan cimâr, "cemrenin" çoğuludur.Kâmûs tercümesinde açıklandığına göre, cemre diye ateş parçasına denildiği gibi, ufacık taş parçalarına da "cemre" denir. Misbâlı sahibinin açıklamasına göre "cemre" küçük taş yığını demektir. Bu mânâya göre cemre "küçük taşların toplandığı yer" demektir. Çoğulu "cemerât" gelir.
Buna göre "remy-i cimâr" terkibi ufacık taşlar atmak anlamına geldiği gibi, cemrelere küçük taş atmak anlamına da gelir. Burada masdar mef ûlüne muzâftır. [536]
Bu hadis Nesâî'nin rivayetinde; "Resûlullah'ın terkisinde bulunuyordum. Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiyesini duydum, onu taşlayınca telbiyeyi de kesti" şeklinde geçiyor.[537]

Bazı Hükümler

1. Hacı adayının akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiyeye devam etmesi gerekir. Bazı ılım adamları bu görüştedir. Tirmizî bu mevzu ile ilgili olarak şunları söylüyor: "el-Fadl'ın hadisi hasen-sahihdir. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir. Hacı cemreyi atıncaya kadar telbiyeyi kesmez. Şafiî, Ahmed ve İshâk'ın kavli budur.[538] Hanefi ulemâsı, bir rivayette İmâm Şafiî, Süfyân es-Sevrî ve ulemânın büyük çoğunluğuna göre hacc-ı ifrâd veya temettü' veya kıran yapan bir hacı, bayramın birinci günü cemretü'l-akabe'ye ilk taşı attığı andan itibaren telbiyeyi keser. Çünkü İbn Mes'ûd'dan gelen bir hadis-i şerifte: "ben Peygamber (s.â.)'in telbiyesini takib ettim. Akabe cemresine ilk taşı atıncaya kadar telbiyeye devam etti,"[539] buyuruluyor. Ancak Dârekutnî'nin bu hadisinin senedinde Şüreyk ile Âmir b. Şakîk vardır. Bu iki râvi zayıftır. Âmir hakkında Yahya b. Mâîn ile Ebû Hatim "zayıftır" demişlerdir. Diğer hadis âlimlerine göre ise, Âmir güvenilir bir râvidir.

Yine Buhârî ile Müslim'in İbn Abbas'tan rivayet ettikleri uzunca bir hadiste, "Resûlullah (s.a.)'in cemretü'l-akabe'nin yanına varıncaya kadar telbiyeye devam ettiği" ifâde edilmektedir.[540]

İmâm Mâlik, Saîd b. el-Müseyyeb, el-Evzaî ve el-Leys'e göre ise, tel-biyeye Arafe günü güneşin zevaline kadar devam edilir. Ondan sonra kesilir. Bu görüş aynı zamanda Hz. Ali ile İbn Ömer'den, Hz. Âişe'den ve Medine ulemâsının büyük çoğunluğundan da rivayet edilmiştir. Ayrıca Cafer b. Muhammed'in babasından rivayet ettiği bir hadiste de "Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'ın hac esnasında güneş batıya kayıncaya kadar telbiyeye devam ettiği" haber veriliyor.[541] Yine İmâm Mâlik'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte: "Hz. Aişe'nin Arafe günü zeval vaktinden sonra Arafat'ta vakfe yerine gelinceye kadar telbiyeye devam ettiği" ifade ediliyor.[542] İmâm Mâlik bu hadisi rivayet ettikten sonra şunları söylüyor: "Bizim memleketimizde (yani Medine'de) ilim adamlarının uygulaması da böyledir." Bu hadisle ilgili olarak Zürkânî de şunları söylüyor: Fadl hadisi sahih bile olsa Hz. Âişe ile Hz. Ali'nin uygulamaları ona tercih edilir. Çünkü Hz. Âişe ile Hz. Ali'nin uygulamalarının Hz. Peygambere nispeti, Hz. Fadl'ın hadisinin Hz. Peygambere nisbetinden daha kuvvetlidir. Hasan el-Basrî de telbiyenin bayram sabahına kadar devam etmesi gerektiğini söylüyor. el-Menhel sahibine göre, bu görüşler içerisinde en sağlam delile dayanan görüş, Hanefî ulemâsının görüşüdür. Her nekadar Hafız îbn Hacer Telhîs'de "telbiyenin Akabe cemresine ilk taşı atınca sona ereceğine dair bir delil bulamadım" demişse de, Beyhâkî'nin Fadl b.Abbas'dan rivayet ettiği; Peygamber (s. a.) her çakılı atışında tekbir getirirdi,[543] mealindeki hadis-i şerif telbiyenin ilk çakılın atılmasıyla sona erdiğine bir delildir. Çünkü her çakılın atılışında telbiye getirilmeyip de tekbir getirilişi telbiyenin ilk çakılla sona erdiğini ifâde eder.

Müslim ile Buhârî'nin Üsâme b. Zeyd'den rivayet ettikleri "Hz. Peygamber (s.a.) Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiyeye devam etti." anlamındaki hadis de bu mânâyı teyid etmektedir. Bir rivayette de "Cemretü'I-Akabe'ye varıncaya kadar telbiyeye devam etti," buyurulurken, Nesâî'nin rivayetinde de "(Taşları) atıncaya kadar telbiyeye devam etti. Taşları atınca telbiyeyi de kesti," buyuruluyor.[544]

Cumhûr-ı ulemâ, bu konudaki ihtilâfı ortadan kaldırmak için "taş atmaktan maksat, taşlan atmaya başlamaktır" demişlerdir.

İmâm Mâlik'in, "Hz. Âişe ile Hz. Ali hadisi, Fadl hadisine tercih edilir. Binâenaleyh telbiye zeval vaktine kadar devam eder," şeklindeki sözüne de şöyle cevab verilmiştir: Hz. Ali ile Aişe'nin zevaldan sonra Arafat'ta telbiyeyi kesmeleri o mübarek makamda duâ ile meşgul olmaları sebebiyledir. Uzunca süren dualarını bitirdikten sonra tekrar telbiyeye başladıklarından şüphe etmemek gerekir. Arafat'taki bir süre devam eden sükûtlarına bakıp ta telbiyelerine son verdiklerini zannetmek doğru değildir.[545]

1816. ...Ömer (r.a.)den; demiştir ki: Minâ'dan Arafat'a Resûlullah (s.a.) ile birlikte sabahleyin hareket etmiştik. Kimimiz telbiye getiriyordu, kimimiz de tekbir getiriyordu.[546]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "Arefe günü fecrin doğuşundan itibaren telbiyeye son verilir" diyen kimselerin aleyhine bir delildir. Çünkü, hadis-i şerifte söz konusu olan yolculuk, Arefe günü güneş doğduktan sonra Minâ'dan Arafat'a yapılan yolculuktur. Bilindiği gibi Resûlullah'ın Veda Haccındaki uygulaması böyle olmuştur. Onun için Zil-hicce'nin 8. günü güneş doğduktan sonra Mekke'den Minâ'ya gitmek, o gece Minâ'da kalmak, Zilhicce'nin 9. günü, güneş doğduktan sonra Minâ'dan Arafat'a hareket etmek sünnettir.[547]

Resûl-i.Ekrem'in Arafe günü telbiye ve tekbir getirenleri işittiği halde onları bundan men etmeyişi, Arefe günü de telbiyeye devam etmenin meşru' olduğunu gösterir. .

Muhammed b. Ebî Bekr es-Sekafî'nin rivayetine göre kendisi Ene's b. Mâlik'le birlikte Minâ'dan Arafat'a giderlerken Hz. Enes'e;

Siz Resûlullah ile beraber iken bugünde nasıl hareket etmiştiniz? diye sormuş da Hz. Enes şöyle cevab vermiş:

Kimimiz telbiye getirirdi, kimimiz de tekbir getirirdi. Resûl-i Ekrem hepsini de hoş karşılardı.[548]

Bu sözün mânâsı "bir kısmımız sadece telbiye getirirdi de tekbir getirmezdi, bir kısmımız da sadece tekbir getirirdi de telbiye getirmezdi" demek değildir. "Biz tekbir ile telbiyeyi birleştirirdik. Öyleki telbiyeye başladık mı tekbirle telbiye sesleri birbirine karışırdı" anlamınadır. Nitekim İbn Mes'ûd'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu anlama gelmektedir: "Resûl-i Ekrem'le birlikte (şeytan taşlamak üzere yola) çıkmıştım. Cemretü'l-Akabe'yi taşlayıncaya kadar telbiyeye devam etti. (Telbiyesine) tekbir ve tehlîl (seslerini de) karıştırıyordu.[549] Bu da gösteriyor ki konumuzu teşkil eden Hz. Ömer hadisiyle bir önceki Fadl b. Abbâs hadisi arasında bir çelişki yoktur.

Bu bakımdan Hattâbî'nin, "Ulemâ sadece telbiye getirileceğini ifâde eden Fadl b. Abbâs'ın hadisiyle amel edilmesi yoluna gitmişler, Hz. Ömer hadisiyle amel etmekten kaçınmışlardır," şeklindeki sözlerinin bir değeri olmasa gerektir. Aynı şekilde

"Arafe günü sabahı Minâ'dan Arafat'a giderken sünnet olan sadece telbiye getirmektir," diyen Irâkî-nin bu sözlerine de iltifat etmemek gerekir. Çünkü konumuzu teşkil eden Hz. Ömer hadisiyle biraz önce tercümesini sunduğumuz İbn Mes'ûd hadisi telbiye ile birlikte tekbir ve tehlîl de getirmenin caiz olduğuna açıkça delâlet etmektedirler. Bilindiği gibi tehlîl getirmek, "Lâ ilahe illallah" demektir.[550]

Bazı Hükümler

1. Zilhicce'nin 8. günü Minâ'ya gidip geceyi orada geçirmek ve sabahleyin güneş doğduktan sonra Arafat'a hareket etmek sünnettir.
2. Minâ'dan Arafat'a giderken telbiye ile birlikte tekbir getirmek müstehabdır. Nevevî Arafat'a giderken telbiye getirmenin tekbirden efdal olduğunu söylemiştir.[551]

28. Umre Yapan Kimse Telbiyeyi Ne Zaman Keser?

1817. ...İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur.
"Umre yapacak bir kimse Hacer-i(Esved'i) selamlayınca}a kadar telbiyeye devam eder."[552]
Ebû Dâvûd dedi ki: bu hadisi Abdülmelik b. Ebî Süleyman ile Hemmâm da Ata tarikiyle Abbâs'dan mevkuf olarak rivayet ettiler.[553]

Açıklama

Umre yapmak maksadıyla ihrama giren bir kimse Hacer-i Esved'i öpünceye kadar telbiyeye devam eder. Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi, ihrama girerken telbiye getirmek farzdır. Telbiyeye başlayınca birden fazla sayıda tekrar etmek sünnet, ihrama girdikten sonra her seher vaktinde, her namaz kılışta, her yokuşa çıkış ve inişte, her cemaata rast gelişte tekrarlamak müstehabdır. Hacer-i Esved'i "istilâm etmek" sözü Hacer-i Esved'i selâmlamak, ona el sürmek ve öpmek manasınadır. Kalabalık olmadığı zaman el sürülüp öpülür. Kalabalık olduğu zaman elle selâmlamakla yetinilir.
Bu hadis haber suretinde gelmiş bir emirdir. Harem-i Şerife giripde Kâ'be'yi Muazzama'yı görünce Hacer-i Esved'e varıp onu istilâm edinceye kadar telbiyeye devam.etmeyi ve Hacer-i Esved'i istilâmdan sonra telbiye-yi kesmeyi emretmektedir. Ancak özel dualar okumayı gerektiren vakitler bunun dışında kalır. O vakitlerde kendilerine mahsus olan dualar okunur.[554]

Bazı Hükümler

1. Umre yapacak olan kimsenin ihrama girdikten sonra Hacer-ı Esved ı istilama başlayıncaya kadar telbiyeye devam etmesi müstehabdır. Nitekim İbn Abbâs, Hanefî ulemâsı, yeni mezhebinde İmâm Şafîî ve İmâm Ahmed (r.a.) de bu görüştedirler. İmâm Tirmizî de bu konuda şunları söylemektedir: "İbn Abbâş'-ın bu hadisi, hasen-sahihdir. İlim adamlarının çoğunun ameli bu hadis üzeredir. "Umre yapan kimse Hacerü'l-Esved'i istilâm edinceye kadar tel-biyeyi kesmez," diyorlar. Kimi ilim adamları da; "Mekke'nin evlerine vardığı zaman telbiyeyi keser," diyor. Amel Peygamber (s.a.) 'in hadisi üzeredir. Süfyân, Şafîî, Ahmed ve İshâk, bu hadise kail olmuşlardır."[555]
İmâm Ahmed'e göre umre yapan kimse Hacer-i Esved'i selâmlarken de telbiyeyi kesmez. Sesini alçaltarak ona devam eder. İmâm Şafîî'nin eski mezhebi de böyledir.
İmâm Mâlik'e göre ise, umre için ihrama giren bir kimse Hareme girinceye kadar telbiyeye devam eder. Ci'râne'den veya Tenim'den ihrama girenler ise, Mekke'nin evlerine gelinceye kadar devam eder, ondan sonra telbiyeyi keserler.[556] Atâ' İbn Ebî Rebâh'a
Umre için ihrama giren bir kimse telbiyeyi ne zaman keser? diye sorulmuş da;
Hareme varınca keser, diye cevap vermiştir,[557] Bu konuda Mücâhid de şöyle der. "İbn Ömer (r.a.) umre esnasında Mekke'nin evlerini görünceye kadar devam ederdi. Ondan sonra da Hacer-i Esved'i istilâm edinceye kadar tekbire ve zikre.devam ederdi."[558]

29. İhramlı Bir Kimsenin Hizmetçisini Te'dibi

1818. ...Esma bint Ebî Bekr (r.anha) dan; demiştir ki: Biz hac maksadıyla Resûlullah'la birlikte (yola) çıkmıştık. Arç (denilen yer)e varınca Resûlullah (s.a.) (hayvanından) indi. Biz de indik. Aişe (r.anha) Resûlullah (s.a.)'ın yanına oturdu, ben de babamın yanına oturdum. Ebû Bekr (r.a.) ile Resûlullah (s.a.)'m (ortaklaşa kullandıkları) bir tek yük hayvanı vardı. Ebû Bekr (r.a.)'a ait bir hizmetçinin yanında bulunuyordu. Ebû Bekr oturdu, hizmetçisinin (hayvanıyla birlikte) gelmesini bekliyordu. Derken çıkageldi ve yanında yük hayvanı yoktu.
Hayvanın nerede? diye sordu. (O da): -Dün gece onu kaybettim, dedi. Ebû Bekr (r.a.):
(Zaten) bir tane hayvan (vardı) sen de onu kayıp (mı) ettin? dedi. Ve ona vurmaya başladı. Resulullah (s.a.) gülümseyerek (şöyle) diyordu:
"Şu ihramlıya bakın ne yapıyor?"
İbn Ebû Rizme dedi ki: Resûlullah (s.a.) gülümseyerek "şu ihramlıya bakın ne yapıyor?" dedi; (Bundan) fazla bir

tepki göstermedi.[559]

Açıklama

"Arc" Medine'nin güney-batısında ve 120 km. uzaklıkta bir yerdir.
Zimâle: Üzerinde yük ve azık yükletilen deve demektir.
Her ne kadar Ebû Bekr (r.a.)'in hizmetçisine bu şekilde davranması ihramına bir zarar vermezse de, af ile muamele etmesi kendisi için daha efdal idi. Bununla beraber hizmetçiye hakkettiği için bu şekilde davranmak; "Artık hacda kadına yaklaşmak, günah işlemek, kavga etmek yoktur."[560] âyetinin kapsamına girmiyor.
Fakat Hz. Ebû Bekr'in bu hareketiyle efdal olanı terkettiğine işaret etmek için Resûl-i Ekrem Hz. Ebû Bekr'in hareketini basite alarak tebessümle karşılamış ve, "Şuna bakın ihramlı olduğu halde nasıl hareket ediyor?" sözleriyle ta'rizde bulunmuştur. Ancak Ebû Bekr es-Siddîk'ın bu hareketi, mezkûr âyetin kapsamı içine girmediği için daha fazla üzerine varmamıştır. Esasen hizmetçiyi hakkettiği için tartaklamak şayet mezkûr âyetin kapsamına girmiş olsaydı, Ebû Bekr es-Sıddîk (r.a.) buna cesaret edemezdi.[561]

30. (Dikişli) Elbiseleri İle İhrama Giren Kimsenin Durumu

1819. ...Safvân b. Ya^â b. Umeyye'nin babası (Ya'la)'dan rivayet etdiğine göre Peygamber (s.a.) Ci'rane'de iken üzerinde "halûk" kokusu yahutta sarılık (izi) bulunan çübbeli bir adam gelmiş. (Bu zât):
Ya itesûlullah, umremi yaparken ne şekilde hareket etmemi tavsiye edersin? diye sormuş. Bunun üzerine noksan sıfatlardan münezzeh ve şâm yüce olan Allah, Peygamber (s.a.)'e vahy indirmiş. Vahyin gelişi bitince;
"Umreyi soran zât nerede?" diye sormuş. (Ve o zâta hitaben),
"Vücudundan "halûk"un kokusunu -yahut da- sanlığı yıka, cübbeni çıkar, haccında ne yaptınsa, umrende de onu yap!" buyurmuştur.[562]

Açıklama

Resûlullah (s.a.)'e gelen zatın ismi kesin olarak belli değildir. Buhârî'dej bu zatın bir bedevi olduğu kaydedilirken, Tartüşî Tefsir'inde bu zatın Atâ b. Ümeyye olduğu belirtiliyor. Abdurrezâk'ın Musanna!'ı ile Beğavî'nin Mu'cemü's-Sahâbe isimli eserinde ise, bu zatın isminin Sevâde b. Amr olduğu ifâde edilmiştir. Tahâvî'ye göre ise, bu zâtın ismi Ya'lâ b. Ümeyye'dir.[563]
Ci'râne, Arafat ile Müzdefile arasında Mekke'nin doğusunda ve Harem sınırları üzerinde Mekke'ye 16 km. uzaklıkta bir yerdir. Bu kelimeyi Cirrâne şeklinde okuyanlar varsa da "Ci'râne" şeklindeki okunuşu daha fasih ve meşhurdur. Halûk, Safran v.s.'den mürekkep bir çeşit esanstır.
Hadisin zahirine göre Resûl-i Ekrem'e gelen kişi, kokuyu ve sarı boyayı elbisesine değil, vücuduna sürünmüştür. Nitekim 1822 numaralı hadiste bulunan "Onun sakalı ve saçları sarıya boyanmıştı" sözleri de bunu gösterir,
Bühârî'nin rivayetinde bu zat hakkında "üzerinde sarı izler bulunan bir gömlek vardı," denilirken Müslim'in Atâ'dan gelen rivayetinde, "Resûlullah (s.a.)'ın beraberinde bulunuyorduk. Yanına cübbe giymiş bir adam geldi, Cübbenin üzerinde halûk (denilen esans) izi vardı." deniliyor.[564] Bu durum, söz konusu hadisler arasında bir çelişki olduğunu değil, halûk kokusuyla sarılık izlerinin o zâtın hem teninde hem de cübbesinde bulunduğunu, bu sebeble Resûlullah'ın ona, "cübbeni çıkar ve vücûdunu yıka" buyurduğunu gösterir.
"Haccında ne yaptınsa umrende de onu yap" cümlesi "Arafat'ta vakfe, Müzdelife'de geceleme, Minâ'da cemreleri taşlama gibi hacca mahsûs olan fiillerin dışında hacda hangi fiilleri yapmışsan umrende de o fiilleri yap" anlamına gelmektedir.
Bu durum cahiliyye çağında Arapların haccı bildiklerini umreyi ise bilmediklerini gösterir. Bu mevzuyla ilgili olarak İbnü'l-A'râbî şunları söylüyor: "Galiba Araplar cahiliyye döneminde haccettikleri vakit elbiselerini çıkarır, ihram halinde koku sürünmekten kaçınırlar, fakat umre yaparken bu hususta daha müsamahalı davranırlarmış. Bu sebeple Resûlullah (s.a.) onlara bu konuda hacla umre arasında bir fark olmadığını bildirmek lüzumunu duymuştur."[565]

Bazı Hükümler

1. Kendisine bir mesele sorulan kimse bu meselenin hükmünü bilmiyorsa onu öğreninceye kadar cevap vermemelidir.
2. İhrama giren bir kimsenin üzerine dikişli elbiseler giymesi haramdır. Eğer unutarak veya bilmeyerek böyle bir elbiseyi üzerine giyecek olursa, hemen çıkarması gerekir. İhramh bir kimsenin yanlışlıkla giydiği dikişli bir elbiseyi nasıl çıkaracağı konusunda ulemâ ihtilâf etmiştir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre, bu kimse giymiş olduğu elbiseyi başından çıkarır. Delilleri ise, Safvân b. Ya'lâ'nın babasından rivayet ettiği "Onu başından çıkardı" anlamındaki 1821 numaralı hadistir. Bu elbiseyi çıkardıktan sonra İmâm Şafîî ile İmâm Ahmed'e göre kurban da lâzım gelmez. Çünkü böyle yapan bir kimseye Resûl-i Ekrem kurban kesmesini emretmemiştir. Hattâbî'nin beyânına göre, îbrâhim en-Nehâî bu durumda olan bir kimsenin elbisesini başından çıkarmayıp yırtıp atması gerektiğini söy-lermiş. Nitekim Şa'bî de aynı görüşte imiş. Fakat iddia sünnet-i seniyyeye aykırıdır. Çünkü Peygamber Efendimiz bu durumda kalan bir kimseye cübbesini çıkarmasını emretmiş, o kimse de cübbesini başından çıkarmış. Resûl-i Ekrem (s.a.) bu hareketinden dolayı o kimseyi herhangi bir şekilde sorumlu

tutmamıştır. Ve Resûl-i Ekrem malı telef etmeyi kesinlikle yasaklamıştır. Elbiseyi yırtmanın malı telef etmekten başka birşey olmadığı muhakkaktır. Binâenaleyh bu elbiseyi yırtmak caiz değildir.[566]
Nitekim Katâde'nin Atâ yoluyla Ya'lâ b. Umeyye'den rivayet ettiği bir hadiste ifade edildiğine göre, Hz. Peygamber üzerinde halûk ve safran tesiri hissedilen bir cübbeyi giymiş olan bir kimseye; "Onu çıkar ve haccı-nı nasıl yaptıysan umreni de öyle yap" buyurmuş. Katâde diyor ki: Atâ'-ya biz Peygamber (s.a.)'in (o zata); "O elbiseyi yırt" demiş olduğunu işitmiştik (öyle değil mi?) diye sordum da bana; "Yırtmak ifsâd etmektir. Allah Teâlâ ise, ifsâdî sevmez" diye cevap verdi.[567]
Câbir b. Abdillâh'm rivayet ettiği "Ben mescidde Peygamber (s.a.)'in yanında oturuyordum. Gömleğini yakasından yırtıp; "Ben göndermiş olduğum kurbanlıkların boynuna tasma takmakla ve onlara şu şekilde alâmet koymakla emrolundum. Böyleyken unutarak üzerime (dikişli olan) gömleğimi giyindim. Ben bu gömleği başımdan da çıkaramazdım," buyurdu.[568] anlamındaki hadis-i şerif ise zayıftır, delil olma niteliği yoktur. Çünkü senedinde Abdurrahman b. Atâ vardır. Onun hakkında hayli söylentiler vardır. el-Ezdî'ye göre onun rivayet ettiği hadisler sahih değildir. el-Hâkim ve İbnu Abdilber'e göre de bu zat güvenilir bir kimse değildir. İmâm Mâlik ise, ondan hadis rivayet etmeyi terketmiştir. Şayet. Câbir hadisinin sahihliği kabul edilse bile, Ya'Iâ hadisi yanında bir değeri yoktur. Çünkü Ya'lâ hadisini Buhârî ve Müslim de şartlarına uygun buldukları için rivayet etmişlerdir. Fakat İmâm Tahâvî'ye göre Câbir hadisi daha sağlamdır.
3. İhrama girerken (yani hacca niyet ederken) te'siri ihramdan sonra da kalacak şekilde esans sürünmek mekruhtur. İmâm Mâlik ile Hanefiler-den Muhammed b. Hasen bu görüştedir. Bu görüş aynı zamanda da Hz. Ömer ile Hz. İbn Ömer'den ve Hz. Osman b. Ebi'l-Âs'dan da rivayet olunmuştur. Hz. Atâ ve Zührî'nin mezhebleri de budur. İçlerinde İmâm Ebû Hanife ile İmâm Şafiî (r.a.)'nin de bulundukları Cumhûr-ı ulemâya göre ise, ihrama girerken koku sürünmekte herhangi bir sakınca yoktur. Delilleri ise Hz. Âişe'nin rivayet ettiği, "Ben Resûlullah (s.a.)'ı ihrama gireceği vakit ihramı için (ifâza) tavafını yapmadan önce de ihramdan çıkması için de kokulamışımdır."[569] anlamındaki hadis-i şerif ile yine Hz. Âişe'den rivayet edilen, "Resûlullah (s.a.) ihramlı iken onun saç ayırımındaki misk pırıltısını hâlâ görür gibiyim,"[570] mealindeki hadis-i şeriftir.
Bu görüşte olan ulemâya göre konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi Hz. Âişe hadisiyle neshedilmiştir.
Çünkü Ci'râne'de geçen hâdise hicretin 8. senesinde vukua gelmiştir. Hz. Âişenin anlattığı hâdise ise hicretin onuncu yılına tesadüf eden Veda Haccında meydana gelmiştir. Yahutta Hz. Peygamber'in Ci'râne'de gördüğü adama, üzerindeki kokuyu gidermesini söylemesinin sebebi, bu kokunun içerisinde zaferân bulunmuş olmasıdır. Çünkü zaferân sürünmek, ihramlı veya ihramsız herkese yasaklanmıştır. Hz. Âişe hadisinde söz konusu edilen Hz. Peygamber'in ihrama girerken ve ihramdan çıkarken esans sürünmesi hadisesinin Hz. Peygamber'e mahsûs özel bir durum olduğu iddiası da tamamen yersiz, mesnedsiz ve delilsizdir. Bu konuda Cumhûr-ı ulemanın görüşü sağlam esaslara ve delillere dayanmaktadır.
4. Yanlışlıkla üzerine dikişli bir elbise giyen veya koku sürünen bir kimse farkına varır varmaz elbiseyi çıkarır veya kokuyu giderirse kendisine bir ceza lazım gelmez. Çünkü Hz. Peygamber bu şekilde hareket eden bir kimseyi herhangi bir fidye ile sorumlu tutmamıştır. Bilmeyerek ihramlı için yasak olan bir fiili işleyen kimsenin durumu da böyledir. İmâm Şafiî, Sevrî, Atâ, İshâk, Dâvûd ve bir rivayete göre İmâm Ahmed bu görüştedirler.
Hanefî ulemâsıyla İmâm Mâlik'e ve Şafiî ulemâsından Müzenî'ye göre hatâ, unutkanlık, zorlama, bayılma ve uyku insandan fidyeyi kaldıracak birer mazeret sayılamazlar. İmâm Ahmed'in en sahih olan görüşü de budur. Bunlara göre konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde bilmeyerek üzerine koku sürünen ve dikişli cübbe giyinen ve Hz. Peygamber'in ikâzı üzerine bunları üzerinden çıkaran kimseyi Resûl-i Ekrem'in fidye vermekle yükümlü tutmaması ise, bu hadisenin ihramda dikişli elbise giymenin yasak edilişinden önce vukua gelmesinden dolayıdır. Fakat ihramlı bir kimsenin dikişli elbise giymesi yasaklandıktan sonra bilerek veya bilmeyerek bu yasağı işleyen herkes için fidye lâzım gelir.[571]

1820. ...Ya'lâ b. Umeyye şu (önceki hadiste geçen) olayı anlattı ve (şunları da) söyledi: Peygamber (s.a.) o adama; "Cübbeni çıkar" dedi. O da cübbeyi başından çıkardı. (Daha sonra Ya'lâ) hadisin tamamını nakletti.[572]

Açıklama

Bu hadis, bir önceki hadisten fazla olarak "Hz. Peygamber o adama "cübbeni çıkar" dedi. O da cübbeyi başından çıkardı" cümlesini ihtiva etmektedir. Metinde geçen (daha sonra Ya'lâ) "hadisi(n tamamını) nakletti," cümlesiyle, -daha sonra, önceki hadisi tamamlayan "haccında ne yaptıysan umrende de onu yap! buyurdu." cümlesini de naklederek hadisi tamamladı-denmek isteniyor.[573]

Bazı Hükümler

1. İhramlı iken unutarak veya yamlarak üzerine dikişli elbise giymiş olan bir kimsenin o elbiseyi başından çıkarması meşrudur.
2. Unutarak veya yamlarak üzerine dikişli elbise giyen ihramlı bir kimsenin o elbiseyi yırtması veya ayaklarından çıkarması gerektiğini söyleyenler yanılmışlardır.[574]

1821. ...Ya'lâ b. Münye'nin babasından şu (bir önceki) haber (nakledildi) (ve bu) haberde (Ya'lâ ayrıca): Resûlullah (s.a.) (o adama cübbesini) çıkarmasını ve (vücudunu) iki veya üç kere yıkamasını emrettiğini de söyledi ve (sonra) hadisi(n geri kalan kısmını) nakletti.[575]

Açıklama

Metinde geçen "(cübbesini) çıkarmasını ve iki veya üç kere yıkamasını emretti," cümlesindeki (yıkama) emrine mevzu teşkil eden şeyin ne olduğu kesinlikle belli değildir. Burada yıkanması emredilen şey, emre muhatap olan şahsın vücûdu olabileceği gibi, o kimsenin vücuduna sürülmüş olan esans da olabilir. İki kere yıkamaktan gaye, yıkamayı en güzel şekilde gerçekleştirmektir.[576]

1822. ...Ya'lâ b. Ümeyye'nin babası Ümeyye'den rivayet ettiğine göre, sakalım ve başını sarıya boyamış, üzerinde cübbe bulunan ve umre için ihrama girmiş olan bir adam Ci'râne'de Peygamber (s.a.)'e gelmiş... (Daha sonra Ya'lâ b. Ümeyye) hadisi(n tamamını) nakletti.[577]

Açıklama

Bu hadis Tahâvî'nin Şerhu Meâni'1-Âsâr isimli eserinde şöyle sona eriyor: O kimse: "ya Resûlullah ben umre için ihrama girdim. Ve şu gördüğün haldeyim," dedi. Resûl-i Ekrem de "Ciibbeni çıkar, vücudundan sarı boyayı da yıka, haccetmiş olsan ne yapacak idiysen, umrende de onu yap." buyurdu.[578] Bu hadis Nesâî'-de ise şu anlama gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: Umre için ihrama giren, bir adam Resûlullah'a geldi. Adamın üzerinde dikişli bir elbise vardı. Elbisesine de karma boya sürmüştü. Resûlullah (s.a.)'e, "Umre için ihrama girdim ne yapayım?" dedi. Resûlullah (s.a.)'de:
"Hacda ne yaptıysan onu yap" buyurdu. Adam: "Bundan sakınıyor, kokuyu da yıkıyordum." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.);
"Hacda ne yaptıysan, umrede de onu yap" buyurdu.[579]
Bu hadisle ilgili açıklama 1819 numaralı hadis-i şerifte geçmiştir.[580]

---

[1] el-Bakara (2), 128.
[2] el-Bakara (2), 97.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/387-388.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/388.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/388-389.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/389.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/389.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/389-391.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/391.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/391-392.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/392-393.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/393.
[13] Yusuf el-Kardâvî, İbadet, (Çev. Husameddin Cemal) s. 410-412.
[14] Buhârî hacc 50, Müslim, hacc 248, 251; Nesâî, menasik 147; Ibn Mâce, menâsık 27; Ahmed b Hanbel, I, 17, 26, 34, 35, 46, 53, 54.
[15] el-Mâide (5), 97.
[16] el-Bakara (2), 200.
[17] el-Hacc (22), 37.
[18] Buhâri, hacc 6.
[19] el-Bakara (2), 197.
[20] Buharı, hacc 91.
[21] el-A'râf (7), 30.
[22] Buhârî, hac 67.
[23] el-Bakara (2), 199.
[24] Buhârî, hacc 91.
[25] el-Bakara (2), 197.
[26] el-Bakara (2), 202.
[27] Buhârî, Umre 18.
[28] el-Bakara (2), 188.
[29] Felhu'I-bârî III, 386.
[30] el-Bakara (2), 197.
[31] el-Bakara (2), 158.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/393-399.
[32] Müslim, hac 412; Tirmizî, hac 5, tefsir-i sûre (5), 15; Nesâî, Menâsik 1; îbn Mâce; menâsik 2; Dârimî, menâsik 4; Ahmed b. Hanbel, I, 255, 292, 301, 321, 325; II- 508.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/399-400.
[34] Müslim, hac 412.
[35] es-Sa'âti, el-Fethu'r-Rabbânî, XI, 15.
[36] Buhârî, İ'tisâm 3.
[37] Âl-i tmrân (3), 97.
[38] es-Sa'âti, el-Fethu'r-Rabbânî X, 14-15.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/400-402.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/403.
[41] Ahmed b. Hanbel, II, 446; X, 218-219; VI, s. 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/403.
[42] el-Mâide (5), 3.
[43] Aynî: Umdetu'l-karî, IX, 134-135.
[44] Buhârî, hac, 4.
[45] Buhârî, hac, 4.
[46] Nesâî, menâsik 5.

[47] Nesâî, menâsik 5.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/403-405.
[49] el-Ahzâb (33), 33.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/405.
[51] Buhârî, taksir 4, mescid-i Mekke 6, Sayd-26, Savm 67; Müslim, hac 412-424;Tirmızî, rıdâ 15; Ibn Mâce, menâsik 7; Muvatta, tsti'zan 37; Ahmed b. Hanbel, I, 222, 346; II, 13, 19, 182, 236, 251, 304, 347, 423, 437, 445, 493, 506; III, 7, 34, 45, 52, 53, 54, 62, 64, 66, 71, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/406.
[52] bk. Şerhü Meâni'1-âsâr, II, 113.
[53] bk. Müslim, hac 415-4ı6; Buhârî, Savm 67.
[54] Buhârî, cihâd 140; Müslim, hac 424.
[55] bk. Tahâvi, Şerlı-ıT Meâni'l-asâr, II, 115.
[56] Müslim, eyman 41; Muvatta, istizan 40.
[57] Bk. Buharı, cihad 140.
[58] Buhârî, sayd 26.
[59] Âl-i İmrân (3), 97.
[60] Zürkâni, Şeru'l-Muvatta, V, 453.
[61] Kurtubî, el-Câmi' li ahkâmi-1-Kur'ân, II, 78.
[62] Sabık Seyyid, Fıkhu's-Sünne, I, 534, 536.
[63] Aynî Um detu'1-kârî, VII, 126.
[64] Aynî Umdetü'l-Kârı,VII, 264.
[65] Miras Kâmil, Tecrîd-i Sarih Tercemesi.III, 511.
[66] îbn Kudâme, Mugnî.IH, 236.
[67] Mansûr b. Yunus: er-Ravdu'1-mürbi', I, 462.
[68] İbn Kudâme, el-Muğnî, III, 240.
[69] Mevsilî, el-İhtiyar, I, 141.
[70] el-Menhel, X, 261.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/406-416.
[71] Müslim, hac 421; İbn Mâce, menâsik 7.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/417.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/417-418.
[74] Müslim, hac 421; İbn Mâce, Menâsik 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/418.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/418.
[76] Müslim, hac 423; Tirmizî, ndâ 15; İbn Mâce, Menâsik 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/419.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/419-420.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/420-421.
[79] Buhâri, taksîru's-salâ 4; Müslim, hac 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/421.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/421.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/422.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/422.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/422.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/423.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/423.
[86] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[87] el-Bakara (2), 1971.
[88] Buhârî, hac 6; Beyhakî, es-Sunenü'l-kubrâ, IV, 332.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/424.
[89] et-Talâk (65) 3.
[90] İbrahim (14), 11.
[91] el-Mâide (5), 23.
[92] Sad (38), 10.
[93] Tirmizî, kıyâme 60.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/424-426.
[95] es-Sa'âti, el-Fethu'r-Rabbânî, XI, 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/426.
[96] el-Bakara (2) 198.
[97] Buhârî, hac 150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/427.
[98] Buhârî, hac 150.
[99] el-Bakara (2), 198.
[100] el-Cuma (62) 10.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/427-428.
[102] Îbn Mâce, menâsik 1; Ahmed b. Hanbel, I, 214, 225, 323, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/428.
[103] el-Fethu'r-Rabbfinî XI, 16.
[104] el-Bakara (2), 196.
[105] bk. Gazâlî, İhyâu ulûmiddîn, I, 239; el-Mubârek fürî Tuhfetu'1-ahvezî, III, 540.
[106] Müslim, hac 81; Buhârî, Muhsar 6.
[107] el-Bakara (2), 196.
[108] Buhârî, ilim 6; Müslim, İmân 10; Tîrmizi, zekât 2; Nesâî, sıyâm 1; Dârimî, vudu' 1.
[109] es-Sa'âtî, el-Fethu'r-Rabbânî, X, 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/429-433.
[110] el-Bakara (2), 198.
[111] Kütüb-İ Sitte arasında sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/433-434.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/435.
[113] el-Bakara (2), 198.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/435.
[115] el-Mâide (5) 89.
[116] EI-Bakara (2), 185.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/435-437.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/437.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/437.

[120] Müslim, hac 409, Ahmed b Hanbel 1-219
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/438.
[121] Buhârî, Cezâu's-sayd 25.
[122] İbn Mâce, Menâsik 68.
[123] Bk. es-Sa'âti, el-Fethu'r-Rabbânî XI, 30.
[124] A. Davudoğlu, Sahlh-i Müslim Tercüme şerhi, VII, 77.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/438-441.
[126] Buharı, hac 7,9,11; Cezâu's-Sayd, 18; Müslim, hac 11, 12 Nesaî, menâsik 19, 20, 23, Dârimî, menâsik 5; Ahmed b. Hanbel, I, 238, 249, 252, 339; II, 46, 50, 78, 81, 107, 140, 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/442.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/442-444.
[128] Buhârî, hac 7; Müslim, hac 11, 12; Nesâî, menâsîk 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/444.
[129] Hadisler için bk. Zeylâî, Nasbu'r-Râye III, 15.
[130] Müslim, hac 451, 452; Nesâî, menâsik 108, zîne, 109.
[131] Buhârî, cezâu's-sayd 9, 10.
[132] el-Hac (22), 78.
[133] Umdetu'1-Kârî, IX, 141.
[134] Aynî, Umdetul-Kârî IX, 141. Ayrıca bu meselede Ibn Kudâme'nin sözlerinin tamamını görmek için bk. el-Mığnî, 111, 268, 269.
[135] Fethu'l-Kadîr, II, 132 (Hamişinde)
[136] el-Mevsilî, el-İhtiyar, I, 142.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/445-449.
[138] Buhârî, hac. 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/449.
[139] Müslim, hac 18; Nesâî, menâsık 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/450.
[140] Müslim, hac 18.
[141] Bk. Tahâvî, Şerhu Me'âni'l-Âsar, II, 117
[142] Tahâvî, Şerhû Me'âni'1-âsâr II, 119.
[143] Buhârî, hac 13.
[144] Şafîî, el-Ümm II, 118.
[145] Buhârî, hac 13.
[146] Şafîî, el-Ümm, II, 118.
[147] bk. Müslim, hac 18.
[148] bk. İbn Mâce, menâsık 13.
[149] bk. es-Sa'âtî, el-Fethü'r-Rabbânî, XI. 110.
[150] bk. Tahâvî, Şerh-u Me'ânil-Asâr, II, 119.
[151] bk. es-Sa'âtî, el-Fehu'r-Rabbâtı , XI, 110.
[152] Ahmed b. Hanbel, II, 11.
[153] Şevkânî, NeylıTI-evtar, IV, 332.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/450-452.
[155] Tırmizî, hac 17. Ahmed b. Hanbel, I- 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/453.
[156] Tercümatu'l-Kâmus III, 24.
[157] bk. et-Tahâvî, Şerhu Me'âni'I-asâr II, 119.
[158] es-Sa'âtî,, el-Fethur'r-Rabbânî, XI, 111.
[159] el-Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-ahve/î, III, 571; es-Subkî, el-Menhel, XI, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/453-454.
[160] Ibn Mâce menâsık 49.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/455.
[162] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VI, 292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/455-456.
[163] Beyhakî, es-Sunenu'l-kubrâ, V, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/456-457.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/457.
[165] Müslim, hac 109-110; İbn Mâce, menasîk 12, 26; Nesâî, tahare 136; hayz 24 menasİk 57; Dârimî, menasik 11; Muvatta, hac 1, 2; Ahmed b. Hanbel IV, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/457-458.
[166] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VI, 384.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/458.
[168] Buhârî, hayz 7; îdeyn 20; hac 81, 98; Tirmizî, hac 98; İbn Mâce, menâsik 12, 36; Ahmed b. Hanbel, VI, 138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/458-459.
[169] Tirmızî, hac 112.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/459-461.
[171] Buhârî, hac 18, 143, libâs 73, 74, 79, 81; Müslim, hac 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 46, 49; Tırmizî, hac 77; Nesâî, menâsîk 41, 42, 97; Ibn Mâce, menâsik 18, 80; Dârimî, menâsik 10; Muvaltâ', hac 19; Ahmed b. Hanbel, VI, 39, 98, 108, 130, 162, 175, 181, 186, 192, 200, 207, 209, 214, 237, 238, 244, 245, 254, 257.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/461-462.
[172] Nesâî, menasîk 41.
[173] Müslim, hac 37.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/462-463.
[175] Bezlu'l-mechud, VIII, 334.
[176] A. Davudoğlu Sabih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VI, 318.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/463-464.
[178] Müslim, hac 45; Nesâî, Menâsik 41, Ahmed b. Hanbel, VI, 38, 245.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/464.
[179] Buharı, hac 17; Müslim, hac 9, 10 Nesâî, menâsik 44; Ahmed b. Hanbel, IV, 224.
[180] Buhârî, gusl 14.
[181] Buharî, gusl 12.
[182] Nesâî, menâsik 43.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/464-467.
[184] Buhârî, hac 19; Müslim, hac 21; Nesâî, menâsik 40; İbn Mâce, Menâsik 72; Ahmed b. Hanbel, II, 121, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/467.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/468.
[186] Beyhaki, es-Sünenü'I-kübrâ, V, 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/468-469.
[187] Tirmizî, tefsir 3.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/469.

[189] ibn Mâce, menâsik 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/469-470.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/470-471.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/471.
[192] Ibn Mâce edâhî 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/471.
[193] et -Talâk (65), 2.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/471-472.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/472.
[196] Ibn Mâce, edâhî 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/473.
[197] Müslim, hac 356.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/473-474.
[199] el-Bakara (2), 196.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/474.
[201] Buhârî, hac 106, 108; megâzî 35; Müslim, hac 205, 362; Tirmizî, hac 65; Nesâî, hac 63, 68; İbn Mâce, menâsik 96; Dârimî, menâsik 68; Ahmed b. Hanbel, I, 216, 254, 280, 339, 344, 347, 376; IV-345, 346.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/474-475.
[202] Nesâî, menâsîk 56.
[203] Şevkânî, Neylu'l-evtâr, V, 112.
[204] Şevkânî, Neylu'l-evtâr, V, 113.
[205] el-Mâ'ide (5) 97.
[206] Şevkânî, Neylü'l-evtâr, V, 112.
[207] el-Mubârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, III, 649, 650.
[208] Fethu'l-kadir II, 326.
[209] Müslim, hac 214.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/475-477.
[211] Bedâiu'l-minen II, 79.
[212] Zeylaî, Nasbu'r-râye, 111, 116.
[213] Zurkanî, Şerh-ül-Muvatta', 111, 158; Muvatta', hac 145.
[214] Bedâi-ul-minen, II, 80.
[215] Ibnu'l-Humâm, Felhu'l-Kadîr, II, 213.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/477-478.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/478.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/478-479.
[219] Buhârî, hac 110; Müslim, hac 1321; Nesâî, menâsik 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/479.
[220] et-Takrîb, s.9.
[221] bk. Müslim, mukaddime 6. bab.
[222] Muslini, fedâilu's-sahâbe 210.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/479-480.
[224] Buhârî, hac 110; Müslim, hac 367; Nesâî, menâsik 69; İbn Mâce, menâsik 95.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/480.
[225] bk. Aynî, Umdet-u'1-Karî, IX, 42.
[226] Tirmizî, hacc 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/480-482.
[227] Ahmed b. Hanbel, II, 145; Beyhakî, es-Sünenu'1-kûbrâ, V, 241.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/483.
[229] İbn Kudâme, el-muğnî, III, 534.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/484-485.
[230] Buhârî, hac 106, 111; vekâle 14; Müslim, hac 362, 364, 366, 369; Nesâî menasik 66, 68; Ahmed b. Hanbel, VI, 78, 224, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/485.
[231] Buhârî, hac 109.
[232] es-Sâ'âti, el-Fethü'r-Rabbânî, XIII, 331; Mecmeü'z-zevâid, III, 227.
[233] Mecmeü'z-aevâid, III, 227.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/485-487.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/487.
[236] Buhârî, hac 106, 111, vekâle, 114; Müslim, hac 362, 364, 366, 369; Nesâî, menâsik 66, 68, Ahmed b. Hanbel, VI, 78, 324, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/487-488.
[237] Buhârî, hac 66, 68, vekâle 114; Müslim, hac 362, 364, 366, 369, Neasâî, menâsik 66, 68, Ahmed b. Hanbel, VI, 78, 324, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/488.
[238] Me'âlimu's-Sunen, II, 366.
[239] Bezlu'l-mechûd, 351.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/488-489.
[241] Buhârî, hac 103, 1)2; edeb 95; Müslim, hac 371, 372, Tirifircî, hac 72; Nesâî, hac 73, 74; Muvatta', hac 144; Ahmed b. Hanbel, III, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/490.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/490-491.
[243] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 33, 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/491-492.
[244] Müslim, hac 375; Nesâî, menâsîk 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/492-493.
[245] es-Sa'âtî, el-Fethu'r-rabbânî, XIII, 42.
[246] Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, V, 236.
[247] İbn Kudâme, el-Muğnî, III, 540.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/493-495.
[248] Tirmizî, hac 71; İbn Mâce, menâsik 101; Müslim, hac 377, 378; Dârimî, menâsik 66; Muvatta', hac 148; Ahmed b. Hanbel, IV, 64, 187, 225, 334; V, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/495.
[249] Aliyyu'l-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtih, III, 234.
[250] el-Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-ahvezî, III, 606.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/495-496.
[252] Müslim, hac 374, 378; İbn Mâce, menâsik 101; Ahmed b. Hanbel, I, 217, 279; IV, 64, 225, 238; V, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/497-498.
[253] bk. Müslim, hac 377.
[254] Müslim, hac 378. Aynı cümlenin diğer rivayetleri için bk. İbn Mâce, menâsîk 101; es-Sâ'âtî, el-Fethu'r-rabbânî, XIII, 49.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/498.

[256] Zürkânî, Şerh u'l-Mu vatta', II, 229.
[257] Aynı yer.
[258] el-Hacc (22), 36.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/499-501.
[260] Beyhâki, es-Sünenü'1-Kübrâ, V, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/501.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/502.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/502.
[263] Beyhâkî es-Sünenu'l-kübrâ, V, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/502-503.
[264] Şevkânî Neylu'l-evtâr, V, 222.
[265] Müslim, cum'a 17.
[266] Avnü'l-Ma'bûd, V, 186.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/503-504.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/504.
[269] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/505.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/505.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/506.
[272] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/7.
[273] el-Hac, (22), 36.
[274] Buhârî, hac 118.
[275] el-Hac (22), 36.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/7-8.
[277] Nevevî, Şerhu'l-Miislim, IX, 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/9.
[278] Buhârî, hac 106; Müslim, hac 358; Ahmed b. Hanbel, VI, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/9.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/9.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/9-10.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/10.
[282] bk. 1766 no'lu hadis.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/10-11.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/11.
[285] Ahmed b. Hanbel, I, 260; Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/12-13.
[286] Nesâî, menâsik 55.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/13-14.
[288] Nesâî, menâsik 56, el-Mübârekfûrî, Tuhfetu'l-ahvezî, II, 81.
[289] Buhârî, hac 28; Müslim, hac 28.
[290] Müslim, hac 27.
[291] Buhârî, hac 24.
[292] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 94.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/14-15.
[294] Müslim, hac 23, 24; Tirmizî, hac 8; Nesâî, menâsik 56; Muvatta', hac 30. Ahmed b. Hanbel, II, 66, 154; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/15.
[295] bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr, II, 123.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/15-16.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/16.
[298] Müslim, hac 25, 27; Beyhakî, es-Sünnenul- kübrâ, V, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/16-17.
[299] Tİrmizî, hac 35; ayrıca bk. Buharî hac 59; Müslim, hac 247.
[300] el-Ahzâb (33) 33.
[301] el-Fethu'r-Rabbânî, XII, 41.
[302] Muvatta', 3ıac 114; Zürkânî, Şerhu'1-Mu vatta III, 128.
[303] bk. K. Miras, Tecrid Tercemesİ, VI, 48, 56 (1. baskı).
[304] Ka'be ve Mekke Tarihi, s. 194.
[305] bk. Tecrid Tereemesi, VI, 56, 61.
[306] Tirmizî, hac 35.
[307] İtbn Hacer, Fethu'1-Bârî, IV, 219.
[308] Buhârî, hac 42.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/17-20.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/20-21.
[311] Buhâri, hac 24; Nesâî, menâsik 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/21.
[312] Nesaî, menâsîk 56.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/21-22.
[314] Nesâî, menasik 54; Ahmed b. Hanbel, I, 260. II, 18, 36, III, 320, 378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/22.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/22.
[316] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/22-23.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/23.
[318] Müslim, hac 104, 108; Tirmizî, hac 95; Nesâî, menâsik 60; İbn Mâce, menâsîk 24; Dârimi, menâsik 15; Ahmed b. Hanbel, I, 337, 356; VI, 164, 202.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/24.
[319] Buhârî, nikâh 15; Müslim, hac 104.
[320] bk. Müslim, hac 104.
[321] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 221.
[322] Tirmizî, hac 97.
[323] Buhârî, muhsar 2; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 223.
[324] el-Bakara (2) 196.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/24-26.
[326] Müslim, hac 122; Tirmizî, hac 10; tbn Mâce, menâsik 37; Nesâî, menâsik 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/26-27.

[327] Ayrıntılı bilgi için bk. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, s. 366.
[328] Bu hadisler için bk. Müslim, hac 122; es-Sa'âti, el-Fethu'r-rabbânî, XI, 146.
[329] Tahâvî, Şerhu Me'ânî'1-Âsâr, II, 155.
[330] Sünen-ün Nesâî ve Hâşiyetü'l-İmâmi's-Sindî, V, 146.
[331] Bk. Zafer Ahmedj'laü's-Sünen, X, 244, 245.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/27-28.
[333] Buhârî, hayz 15, 16, hac 31, umre 5, 7, meğazi 77; Müslim, hac 111, 113, 115; Nesâî, tahâre 15, menâsik 85; İbn Mâce, tahâre 124, menâsik 48; Muvatta hac 222; Ahmed b. Hanbel, VI, 164, 177, 191, 246.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/28-30.
[335] Aynî, Umdetu'l-kârî, IX, 184.
[336] Aynî, Umdetu'1-Kârî, IX, 196.
[337] Buharî, hac 34.
[338] Aynî, Umdetu'1-Kârî, IX, 196.
[339] Müslim, hac 117.
[340] Müslim, hac 117.
[341] Müslim, hac 356, 357.
[342] bk. 2013 numaralı hadis.
[343] Müslim, hac 120.
[344] Müslim, hac 133.
[345] Davudoğlu, Sahilı-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VI, 390; Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr,II, 155.
[346] Müslim, hac 136; Ebû Dâvûd 1785 no'lu hadis.
[347] Müslim, hac 132.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/30-35.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/35.
[350] Buhârî, hac 31; MüsJim, hac 118; Nesâî, menâsik 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/35-36.
[351] Müslim, hac 125.
[352] 1782-1783 no'lu hadisler.
[353] Buhârî, umre 5.
[354] Buhârî, hac 34; İbn Hacer, fethu'1-Bârî, IV, 165, 166; Ebû Dâvûd, 1781 no'lu hadis.
[355] bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsar, II, 154, 155.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/36-38.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/38.
[358] Buhârî, hac 31; Müslim, hac 118; Nesâî, menâsik 53
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/38.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/38.
[360] Buharı, hac 31; Müslim, hac 111, 118; Nesâî, menâsik 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/38-40.
[361] bk. 1779 No'Iu hadisin açıklaması.
[362] Buhârî, hac 77.
[363] Emin Mahmud Hatlâb Tekmiletu'l-Menhel, 1, 51.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/40-42.
[365] Müslim, hac 157.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/42-43.
[367] Buhârî, hac 31; Müslim, hac İli, 144; Nesâî, menâsik 53, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/43-44.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/44-45.
[369] Nesâî, menâsik 77.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/45.
[371] Buhârî, hac 34; Müslim, hac 111, 134; Nesâî, menâsik 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/46.
[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/46.
[373] Buhârî, umre 6.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/47.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/47.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/47-48.
[377] Müslim, hac 136; Nesâî, menâsik 58; Ahmed b. Hanbel, III 394; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, IV, 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/48-49.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/49.
[379] Zeylaî, Nasbu'r-Raye, III, 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/49-50.
[380] Müslim, hac 137.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/50.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/50.
[382] Buhârî, umre 6; Müslim, hac 141; Nesâî, menâsik 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/51.
[383] Buhârî, hac 34; Müslim, hac 143.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/51-53.
[385] Buhârî, hac 35; Müslim, hac 141.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/53.
[386] Bu te'villeri görmek için bk. Bezlu'l-Mechüd, VIII, 399-400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/53-54.
[387] Buhârî, hac 81; umre 6; şirk 15; temennî 3; İ'tisâm 27; Müslim, hac 130, 141; Nesâî menâsik 46, 49, 77; İbn Mâce, cenaiz 9; menâsık 84; Dârimî, menâsik 34; Ahmed b. Hanbel, I, 253, 259; III, 148, 246, 305, 317, 320, 364, 366; VI, 175, 247, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/54-55.
[388] Buhârî, hac 2; Nesâî, menâsik 52.
[389] Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, IV, 358.
[390] Aynı yer.
[391] Aynî, Umdetu'1-Kârî, IX, 185.
[392] Bezlu'l-mechûd, VIII, 402; Kâsânı,Bedâi'us-Sanâi, II, 163.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/55-56.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/56-57.
[395] Müslim, hac 203; Nesâî, menâsik 77; Dârimî, menâsik 38; Ahmed b. Hanbel, I, 236, 253, 259, 261, 290, 341.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/57.
[397] es-Sa'âtî, el-Fethu'r-Rabbânî,XII, 60, 61, 96.

[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/57-58.
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/58.
[400] es-Sa'âti, el-Fethu'r-rabbânî, XII, 97.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/58-59.
[402] el-Hac (22), 33.
[403] Müslim, hac, 208.
[404] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 230.
[405] Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VI, 499.
[406] es-Sâ'âti, el-Fethü'r-Rabbânî, XII, 97.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/59-60.
[408] es-Sâ'âti, el-Fethu'r-rabbânî, XI, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/61.
[409] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/61.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/62.
[411] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 19-20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/62.
[412] el-Bakara (2), 196.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/62-63.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/63.
[415] bk. 1789 numaralı hadis.
[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/63-65.
[417] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/65.
[418] Buhârî, hac 34; Müslim, hac 185, 214, 215; Tirmizî, hac 11; Nesâî, hac 49; İbn Mâce, menâsik 14, 38; Muvattâ, hac 40; DârİmÎ, menâsik 78; Ahmed b. Hanbel, I, 136; II, 53; III, 99, 485.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/65-66.
[419] Nesâî, menâsik 49; Müslim, hac 185.
[420] Nesâî, menâsik 49;.Müslim, hac 186.
[421] Müslim, hac 167; es-Sâ'âti, el-Fethu'r-Rabbânî, XI, 147.
[422] Aynî, Umdetu'l-Kârî, IX, 175.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/66-68.
[423] Buhârî, hac 24; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 9.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/68.
[425] bk. 25. bâb.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/69-70.
[427] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/70.
[428] Nesâî, menâsik 46, 52; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/70-71.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/71-72.
[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/72.
[431] Nesâî, menâsik 49; İbn Mâce, menâsik 38; Ahmed b. Hanbel, I, 14, 25, 34, 37, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/72-73.
[432] Nesâî, menâsik 49; İbn Mâce, menâsik 38; Ahmed b. Hanbel, I, 14, 25, 34, 37, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/73-74.
[433] el-Bakârâ (2), 196.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/74-75.
[435] el-Enbiyâ (21), 7.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/75.
[437] Buhârî, hac 16; İbn Mâce, menâsik 40; Ahmed b. Hanbel, I, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/75-76.
[438] Aynî, Umdetu'1-kârî, IX, 148.
[439] Buhârî, i'tisâm 16.
[440] bk. el-Azimabâdî, Avnu'l-ma'bûd, V, 233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/76-77.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/77.
[442] Dârimî, menâsik 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/77-78.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/78-79.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/79.
[445] Buharı, hac 127; Müslim,,hac209, 210; Ahmedb. Hanbel, IV, 96 98-Nesâî menâsik 183.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/79.
[447] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 231.
[448] Müslim, hac 164.
[449] Nesâî, menâsik 184.
[450] Nesâî, menâsik 184.
[451] İbn Hacer, Feihu'I-Bârî, III, 368.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/79-80.
[452] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/80-81.
[453] Buhârî, hac, 127; Müslim, hac 209, 210; Nesâî, menâsik 183; Ahmed b. Hanbel, IV, 96, 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/81.
[454] Müslim, hac 209.
[455] Nesâî, menâsik 50.
[456] es-Sa'âtî, cl-Fethu'r-rabbanî, XI, 157, 158.
[457] İbn Hacer, Feîhu'1-Bârî, III, 366.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/81-83.
[459] Müslim, hac 196; Nesâî, menâsik 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/83.
[460] bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Asâr, II, 155.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/83-84.
[462] Buhârî, hac 104; Nesâî, menâsik 50; Müslim, hac 174.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/84-85.
[463] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 216, Nesâî, menâsik 49.
[464] Aynî, Umdetu'I-kârî, X, 31.
[465] Bu durumda ona, Hanefî ulemâsına göre yine kurban kesmek vâcib olur.
[466] el-Bakârâ (2), 196.
[467] Buhârî, savm 68.

[468] Darekûtnî, Sünen, II, 186.
[469] Nimet-i İslâm, s. 651.
[470] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 211.
[471] el-Bakârâ (2), 125.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/85-92.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/92.
[474] Buhârî, hac 126, libâs 69; Müslim, hac 176; Nesâî, menâsik 40; İbn Mâce, menâsik 72;Ahmed b. Hanbel VI, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/93.
[475] Nevevî, Şerhü Müslim, VIII, 212.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/93-94.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/94.
[478] Concordance bu baba numara vermemiştir.
[479] Müslim, hac 160; Nesâî, menâsik 77; İbn Mâce, menâsik 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/94-95.
[480] Nevevî, Şerhti Müslim, VIII, 203.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/95.
[482] Nesâî, menâsik 77; İbn Mâce, menâsik 41, 42; Dârimî, menâsik 37, Ahmed b. Hanbel, III, 469.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/95-96.
[483] Nesâî, menâsik 77.
[484] Müslim, hac 147.
[485] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 230.
[486] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 105.
[487] Zâdü'1-meâd, 1, 208.
[488] bk. 1905 numaralı hadis.
[489] Nevevî, Şerhu'l-Mühezzeb, VII, 165.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/96-99.
[491] Buhârî, meğâzî77; hac 1, sayd 24; Müslim, hac 408; Nesâî, menâsik 2, 10, 11, 174; İbn Mâce, menâsik 10; Muvattâ', hac 97; Dârimî, menâsik 4; Ahmed b. Hanbel, I, 212, VI, 429.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/99.
[492] Buhârî, İsti'zân 2.
[493] Nesâî, menâsik 13.
[494] Nesâî, menasik 11.
[495] el-Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezi, II, 113.
[496] Beyhâkî, es-Sünenu'1-Kübrâ, IV, 329.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/100-101.
[498] Âl-i îmrân (3), 96.
[499] İbn Hazm, el-Muhallâ, VII, 59. (mesele 815).
[500] Buhârî, Cezâu's-Sayd 22.
[501] İbn Hacer, Ffethü'l-Bfirî, IV, 441.
[502] Hattâbî, Meâlimii's-Sünen, II, 171.
[503] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/101-105.
[504] Tirmizî, hac 87; Nesâî, menâsİk 2, 10; Ibn Mâce, menâsik 10; Ahmed b. Hanbel, IV,10, 11, 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/105-106.
[505] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 350.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/106.
[507] İbn Mâce, menâsik 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/106-107.
[508] Dârekutnî, Sünen, II, 268.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/107.
[510] Aynî, Umdetu'1-kârî, IX, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/107-109.
[511] Buhârî, hac 26; Müslim, hac 19, 22; Tirmizî, hac 13; Nesâî, menâsik 54; Muvatta', hac 28; Dârimî, menâsik 13; Ahmed b. Hanbel, I, 302, 298, II, 3, 79. VI-243.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/109.
[512] İbn Hacer, Fe!hü'l-Bâri, IV, 152.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/109-110.
[514] el-Fethu'r-Rabbânî, XI, 178.
[515] İrşâdüs-Sârî, 70.
[516] Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-ahvezî, II, 74.
[517] Tahâvî, Serhu Meâni'1-âsâr, II, 125; el-Felhu'r-rabbânî, XI, 177; Mecmeu'z-zevâid, III, 223;'Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 45.
[518] Beyhakî, es-Sünenü'I-kübrâ, V, 45; Hâkim, Müstedrek, I, 465.
[519] Mecmeü'z-zevâ'id, III, 223.
[520] Dârekutnî, Sünen, II, 225. İbn Mâce, menâsik 15; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ V, 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/110-112.
[521] İbn Mâce, menâsik 5; Ahmed b. Hanbel, III, 320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/113.
[522] İbn-Mâce, menâsik 16.
[523] Aynî, Umdetü'l-Kârî IX, 171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/113-114.
[524] Tirmizî, hac 15; îbn Mâce, menâsik 16; Dârimî, menâsik 14; Muvalta', hac 34; Nesâî, menâsik 35; Ahmed b. Hanbel, IV, 55, 56.
[525] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/114.
[526] el-Fetha'r-Rabbânî, XI, 180; Hakim Müstedrek, I, 450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/115.
[527] Âl-i İmrân (3), 97.
[528] Müslim, hac 310; Nevevî, Şerhıı Müslim, IX, 44.
[529] Mecmeu'z-zevâid, III, 224.
[530] bk. Zürkânî, Şerhu'l-muvatta, III, 46.
[531] Aynî, Umdetü'1-Kârî, IX, 171.
[532] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 46.
[533] Aynî, Umdetu'1-Kârî, IX, 171.
[534] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/115-117.
[535] Buhârî, hac 101; Müslim, Hac 267; Nesâî, menâsik 229; İbn Mâce, menâsik 69; Tirmizî, hac 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/117-118.
[536] M. Zihnî Efendi, Nimet-i İslâm, s. 623.
[537] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/118.
[538] Mübârekfûrî, Tuhfetu'l-ahvezî, II, 110.
[539] bk. Beyhâkî, es-Sünenü'1-Kübrâ, V, 137.

[540] bk. İbn Hacer, Fethu'1-Bâri, III, 338.
[541] Zürkânî, Şerhül-Muvatta', III, 56.
[542] bk. Aynı yer.
[543] bk. Beyhâki, es-Sünenü'l-Kübrâ, V, 137.
[544] bk. İbn Hacer, Telhîsü'l-Hâbîr, s. 218.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/118-120.
[546] Müslim, hac 272, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/120.
[547] bk. M. Zihni Efendi, Nimet-i İslâm, s. 637.
[548] bk. Muvatta', hac 43; Buhârî, hac 86; Müslim, hac;274.
[549] el-Fethu'r-rabbânî, XI, 182.
[550] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/120-121.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/121.
[552] Tirmizî, hac 79.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/121-122.
[554] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/122.
[555] Mubârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, III, 665.
[556] bk. Zürkânî, Şerhü'l-Muvatta', III, 57.
[557] Beyhâkî, es-Sünenü'l-kiibrâ, V, 104.
[558] bk. Aynı yer. ,
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/122-123.
[559] İbn Mâce, menâsik 21; Ahmed b. Hanbel, VI, 344; Beyhakî, es-Sünnenu'1-kübrâ, V,68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/123-124.
[560] el-Bakârâ (2), 197.
[561] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/124-125.
[562] Buhârî, Umre 10; Cezâu's-Sayd 19, nikâh 54, 56, menâkıbu'l-ensâr 3; Müslim, hac 6, 7, 10; Nesâî, menâsik 50, ziynet 34; Ahmed b. Hanbel, III, 165; IV, 224, VI, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/125-126.
[563] bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr, II, 126.
[564] Müslim, hac 10.
[565] bk. İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, IV, 137, 138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/126-127.
[566] Hattâbî, Meâlimu's-Sünen, II, 175.
[567] Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 57.
[568] Tahâvî, Şerhu Meâm'1-Âsâr, II, 133.
[569] Müslim, hac 31.
[570] Müslim, hac 45; Nesâî, menâsik 41; Ahmed b. Hanbel, VI, 38, 245.
[571] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/127-129.
[572] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/129.
[573] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/129.
[574] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/129.
[575] Beyhaki, es-Sünenül-kübrâ, V, 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/130.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/130.
[577] Buhârî, hac 17; Müslim hac 16, 10; Tirmizî hac 20; Nesâî, menâsik 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/130.
[578] bk. Müslim, hac 9: Şerhti Meâni'1-Âsâr, II, 126.
[579] Nesâî, menâsik 44.
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

369) İlâhî Bir Yasağı Çiğneyen Kimsenin Ne Diyeceği

"Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce, bu tür iyilikleri yapmaya karşı seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, hem işitendir, hem de bilendir." (Fussilet: 41/36)
"Yollarını kitap ve Allah vasıtasıyla bulanlar var ya onlara şeytandan bir kışkırtma dokunduğunda, O'nu hatırlayıp akıllarını başlarına toplarlar da olup biteni açık bir biçimde kavramaya başlarlar." (Araf: 7/201)
"Ve onlar utanç verici bir iş yaptıkları veya varlık sebebine aykırı bir davranışta bulundukları zaman, Allah'ı hatırlar ve günahlarının affi için yalvarırlar. Zaten Allah'tan başka kim günahları affedebilir? Onlar işledikleri günah üzerinde de bilerek ısrar etmezler. İşte onların mükafatı Rablerinden bir bağışlanma ve içinden ırmaklar akan cennet olacaktır. İyiliklere gayret gösterenler için ne güzel bir mükafat." (Al-i İmran: 3/135-136)

1811. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse 'Lât ve Uzzâ hakkı için' diye yemin edecek olursa, hemen ardından 'lâ ilâhe illallah' desin. Yine bir kimse arkadaşına 'Gel, seninle kumar oynayalım' derse, hemen sadaka versin."[1]

* Bu hadiste İslam'a ters düşen iki davranış ele alınmaktadır. Biri yemin ederken Allah adıyla değil, cahiliyye devrinde olduğu gibi putlar adına yemin etmektir ki, dil sürçmesi olarak bir müslüman bu putlardan biri adına yemin ederse bu sürçmenin keffareti olarak la ilahe illallah veya (İbn Mace, Keffaret, 2)'deki rivayete göre *la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh* diyerek tevbe ve istiğfar etmelidir ki böylece hem işlediği günaha tevbe etmiş, hem de günahına tevbe etmiş olur. (Bu konuda 1533 no'lu hadisle 1709'la 1713 arasındaki hadisler ve gerekli açıklamalar tekrar okunmalı)
Hadisin ikinci kısmında ise kumar oynayalım diyen kimse Allah'ın yasakladığı bir haramı işlemeye teşebbüs etmek üzere veya hemen yapmak üzere karar vermiş durumda olan bir kimsenin bu konuda ne yapacağını bildirmekte ve sadaka vermesi emredilmektedir. Belki vereceği bu sadaka bu anlamsız sözün çirkinliğini silebilir veya iyilikler kötülükleri siler götürür Hud: 11/114 ayetine göre belki neticeyi sıfırlayabilir diye Rasûlullah (s.a.v.) bu tavsiyede bulunmuştur. [2]

---

[1] Buhârî, Tefsîru sûre (53), 2, Edeb 74, İsti'zân 52, Eymân 53; Müslim, Eymân 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 3; Tirmizî, Nüzûr ve'l–eymân 18; Nesâî, Eymân 11; İbni Mâce, Keffârât 2.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 529-530.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎSİN TAHLİLİ

1- Sened ve Metin

Hadisler yakından incelendiği zaman, birbirinden farklı iki ana kısımdan oluştuğu görülür:
1- Sened
2- Metin.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/498.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnete Saygısı:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl yediğine dair rivayet yok diye, kavun yemeyi terkedecek kadar sünnete bağlı idi. Fıkıh dersi verecekse olduğu hal üzere otururdu. Hadîs takrir edecekse, hadîse olan hürmet ve tâzîmi sebebiyle yıkanır, koku sürer, yeni elbiselerini giyerdi. Sonra huşû, hürmet ve büyük bir vekârla ders kürsüsüne geçerdi. Yine hadîse tazîmen, salon, dersin başladığı andan sona erdiği âna kadar ûd ile buhurlandırılırdı. Hadîse olan hürmetinin büyüklüğüne örnek olarak şu hâdise anlatılır: Bir gün ders anlatırken, İmam'ı bir akreb sokar. İmam, dersi kesmemek için normal müddetin sonunu kadar tahammül eder, bu esnada rengi sararır, kıvranır fakat sözünü kesmez.
İmam Şafiî Hazretleri şunu anlatır: "Mâlik'in kapısında Horasan atlarından ve Mısır katırlarından (hediye) binek hayvanları gördüm. Böylesine güzel hayvanları hiç görmemiştim. Kendisine: "Bunlar ne güzel!" diye takdirimi ifâde etmiştim. "Hepsi, sana, benden hediye olsun!" dedi. Ben: "Hiç olmazsa binmeniz için kendinize bir tâne havyan bırakın!" dedim. Şu cevabı verdi:
- Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bulunduğu bir toprağa, bir havyan ayağı ile basmaktan Allah'a karşı haya ederim."
İmam Mâlik, yaşlanınca, talebesi Ma'n İbnu İsâ'ya dayanarak, Mescid'e gidip gelmiştir. Rahimehullah...[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/151-152.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎSİN TAHLİLİ

1- Sened ve Metin

Hadisler yakından incelendiği zaman, birbirinden farklı iki ana kısımdan oluştuğu görülür:
1- Sened
2- Metin.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/498.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ
İMAM BUHARÎ HAZRETLERİ
(1) Anaya, Babaya İyilik Etmek
(2) Anaya İyilik Etmek
(3) Babaya İyilik Etmek
(4) Zulüm Etseler Bile, Ana-Babaya İyilik Etmek
(5) Çocuğun Ana Ve Babasına Yumuşak Söz Söylemesi
(6) Ana-Baba Hakkını Ödemek
(7) Ana-Babaya İsyan Etmek
(8) Ana-Babasına Lanet Edene, Allah Lanet Edeb
(9) Günah Bulunmadıkça, Ana-Babaya İtaat Ve İyilik Edilir
(10) Ebeveynine Kavuşup Da Cennete Giremeyen Kimse
(11) Ana-Babasına İyilik Edenin Allah Ömrünü Artırır
(12) Bir Kimse Müşrik Babasına Mağfiret Dilemez
(13) Müşrik Ana-Babaya İyilik Etmek
(14) Ana-Babaya Sövülmez
(15) Ana-Babaya Eziyet Etmenin Cezası
(16) Ana-Babanın Ağlaması
(17) Ana - Babanın Duası
(18) Hıristiyan Anneye İslâm'ı Arz Etmek
(19) Ebeveyne, Ölümlerinden Sonra İyilik Etmek
(20) Babasının İyilik Ettiği Kimseye, Evlâdın İyilik Etmesi
(21) Babana Sıla Ecenle İlgiyi Kesme, Nurun Söner Sılâ-i Rahmin Fazileti
(22) Sevgi, Veraset Yolu İlk Kazanılır
(23) İnsan Babasını İsmi İle Çağırmaz, Ondan Önce Oturmaz, Önünde Yürümez
(24) İnsan Babasını Künyesi İle Çağırır Mı?
(25) Akbabalara İyilik Etmenin Gerekliliği
(26) Yakınlara (Akrabaya) İyilik Etmek
(27) Sılâ-i Rahmin Fazileti
(28) Sılâ-i Rahim Ömrü Uzatır
(29) Sıla-i Rahim Yapanı Allah Sevdirir
(30) İyilik En Yakına, Ondan Sonra En Yakın Sırasına Göre Yapılmalıdır
(31) Sıla-i Rahmi Terk Edenin Bulunduğu Topluluğa Rahmet İnmez
(32) Sılâ-i Rahmi Terk Edenin Günahı
(33) Sılâ-i Rahmi Terk Edenin Dünyadaki Cezası
(34) Sılaya Aynı İle Mukabele Eden Vasıl Değildir
(35) Zalim Akrabaya İyilik Edenin Fazileti
(36) Cahilîyet Zamanında Sıla Edip Sonra İslâmı Kabul Edenin Hali
(37) Müşrik Akbabaya Sıla Etmek Ve Hediye Göndermek
(38) Soylarınızdan Sılâ-i Rahim Yapacağınız Kimseleri Öğreniniz
(39) Azadlı: «Ben, Falancılardanım» Der Mi?
(40) Kabilenin Azadlısı, Kendilerinden Sayılır
(41) İki Kız Veya Bir Kız Geçindiren Kimse
(42) Üç Kız Kardeşi Geçindiren Kimse
(43) (Ölüm Veya Boşanma Sureti İle) Kendisine Dönmüş Kızını Geçindiren Kimsenin Fazileti
(44) Kızların Ölümünü Temenni Edenin Hali
(45) Çocuk Cimrilik Sebebidir, Korkaklık Sebebidir
(46) Omuzda Çocuk Taşımak
(47) Çocuk Göz Bebeğidir
(48) Arkadaşına Mal Ve Evladı Çok Olsun Diye Dua Etmek
(49) Anneler Merhametlidirler
(50) Çocukları Öpmek
(51) Babanın Edebi Ve Çocuğun İyiliği
(52) Babanın Çocukuna İyilik Etmesi
(53) Merhamet Etmiyen Merhamet Olunmaz
(54) Merhamet Yüz Parçadır
(55) Komşuya Vasiyyet
(56) Komşunun Hakkı
(57) İkrama Önce Komşudan Başlamalı
(58) Kapısı En Yakın Olana Hediye Edilir
(59) Komşuların En Yakınını, Sonra En Yakınını İtibar Etmek
(60) Komşuya Kapıyı Kapayan Kimse
(61) Komşu Aç Îken Doymamalıdır
(62) Çorbanın Suyu Çoğaltılıp Komşulara Taksim Edilir
(63) Komşuların Hayırlısı
(64) Dürüst Komşu
(65) Kötü Komşu
(66) İnsan Komşusuna Eziyet Etmemeli
(67) Bir Komşu Hanım, Komşusu Hanıma Koyun Paçasını Bile Küçümsemesin
(68) Komşunun Şikayeti
(69) Komşusuna, Evinden Çıkıncaya Kadar Eziyet Eden Kimse
(70) Yahudi Komşu
(71) İyilik
(72) İyilere Ve Kötülere İyilik Etmek
(73) Bir Yetimin Geçimini Sağlıyanın Fazileti
(74) Kendi Yetiminin Geçimini Sağlayanın Fazîleti
(75) Ana-Babası Arasında Yetim Kalanı Geçindirenin Fazileti
(76) Evlerin En Hayırlısı, İçinde Kendisine İyi Bakılan Yetimin Bulunduğu Evdir

(77) Yetim İçin Şefkatli Baba Gibi Ol
(78) Çocuğuna Katlanarak Sabredip Evlenmiyen Kadının Fazileti
(79) Yetimin Terbiyesi
(80) Çocuğu Ölenin Fazileti
(81) Cenini Ölen Kimse
(82) Kölelere İyi Muamele Etmek
(83) Köleye Fena Muamele Yapmak
(84) Köleyi Bedeviye Satmak
(85) Hizmetçiden Kusur Bağışlamak
(86) Köle Hırsızlık Ederse
(87) Hizmetçi Suç İşler
(88) Kötü Zan Korkusundan, Teslim Edilen Eşyayı Mühürleyiniz
(89) Kötü Zan Korkusundan Hizmetçisine Eşyayı Sayıp Teslim Eden Kimse
(90) Hizmetçinin Terbiyesi
(91) Allah Yüzünü Kara Etsin, Deme
(92) Dövmekte Yüzden Kaçınılsın
(93) Kölesine Zulmeden, Üzerine Vacib Olmaksızın Onu Azad Etsin
(94) Kölenin Kısası (Cezalandırılması)
(95) Köle Ve Hizmetçilere Giydiğiniz Elbiselerden Giydirin
(96) Kölelere Kötü Söz Söylemek
(97) İnsan Kölesine Yardım Eder Mi?
(98) Kösle Güç Yetiremiyeceği Şeyle Yükümlü Tutulmaz
(99) İnsanın Kölesine Ve Hizmetçisine Yedirmesi Bir Sadakadır
(100) Kölesi İle Yemeyi İstemediği Zaman
(101) İnsan Yediği Şeyden Köleye Yedirir
(102) Însan Yediği Zaman Kölesini Beraberinde Oturtur Mu?
(103) Köle, Efendisine Karşı Dürüst Hareket Ederse
(105) Köle Olmayı Seven Kimse
(106) İnsan Kölem Dememelidir
(107) Köle, Efendim Der Mi?
(108) İnsan Evinin Bekçisidir
(109) Kadın Bir Koruyucudur
(110) Kime İyilik Edilirse O, Ona Mukabele Etsin
(111) İyiliğe Mukabele Edemiyen
(112) İnsanlara Teşekkür Etmîyen
(113) İnsanın, Kardeşine Yardımı
(114) Dünyada İyilik Edenler, Âhirette İyiliğe Kavuşanlardır
(115) Her İyilik Bir Sadakadır
(116) Zararı Gidermek
(117) İyi Söz
(118) Sebze Bahçesine Çıkmak Ve Eşyayı Zenbil Île Taşıyıp Evine Götürmek
(119) Bağa Çıkmak
(120) Müslüman, Kardeşinin Aynasıdır
(121) Eğlence Ve Mizahdan Caiz Olmıyanlar
(122) Hayırlı İşe Delâlet Edenin Sevabı
(123) İnsanları Affetmek Ve Bağışlamak
(124) İnsanlara Tatlı Yüzlü Olmak
(125) Tebessüm Etmek
(126) Gülmek
(127) Öne Dönünce Bütün Vücutla Dönmek Ve Arkaya Dönünce Bütün Vücutla Dönmek
(128) Bilgisine Bas Vurulan Güvenilir Olmalıdır
(129) Danışmak (Meşveret Etmek)
(130) Danışana Yanlış Yol Gösteren Günah İşlemiş Olur
(131) İnsanlar Arasında Sevgi
(132) Ülfet (Alışma Ve Anlaşma)
(133) Mizah (Şaka)
(134) Çocukla Şaka Etmek
(135) Güzel Ahlâk
(136) Nefsin Cömertliği
(137) Cimrilik
(138) Bîlgîli Bulunanların Güzel Ahlâkı
(139) Kıskançlık
(140) Salih Kimse İçin Hayırlı Mal
(141) Maundan Emin Olan Kimse
(142) Nefsin Hoş Olması
(143) Çaresize Yardım İcab Etmesi
(144) Ahlâkını Güzelleştirmesi İçin Allah'a Duâ Eden Kimse
(145) Mümin Dil Uzatıcı Değildir
(146) Lanet Edenler
(147) Kölesine Lanet Edip De Onu Azad Eden Kimse
(148) Allah'ın Laneti İle, Allah'ın Gazabı İle Ve Ateşle Lanetleşmek
(149) Kafire Lanet Etmek
(150) Koğucu
(151) Bir Fenalığı İşitip De Onu Yayan Kimse
(152) Ayıplayıcı
(153) Fazla Övmek
(154) Bir Kîmse Arkadaşının Kibre Düşmesinden Emin İse Onu Övmesi
(155) Övücülerin Yüzüne Toprak Saçılır
(156) Şiirde Övülen Kimse
(157) Şairin Şerrinden Korkanın, Şaire Bir Şey Vermesi
(158) Arkadaşına Ağık Gelecek Şeyi Ona İkram Etme
(159) Ziyaret Etmek
(160) Bir Topluluğu Ziyaret Edip De Onlar Yanında Yemek Yiyen Kimse
(161) Ziyaretin Fazileti
(162) Bir Topluluğu Sevip De Onların Derecesine Erişemiyen Kimse

(163) Büyüğün Fazileti
(164) Büyüklere Tazim Etmek
(165) Söze Ve Soruya Büyük Olan Başlar
(166) Büyük Konuşmayınca Küçük İçin Konuşmak Hakkı Var Mıdık?
(167) Büyükleri Yüceltmek
(168) (Turfanda) Meyva, Mevcut Çocukların En Küçüğüne Verilir
(169) Küçüğe Merhamet
(170) Çocuğu Kucaklamak
(171) Erkeğin Küçük Kız Çocuğu Öpmesi
(172) Çocuğun Başını Okşamak
(173) İnsanın Küçük Çocuğa «Yavrum» Demesi
(174) Yeryüzünde Olana Merhamet Et
(175) Aile Efradına Merhamet Etmek
(176) Hayvanlara Acımak
(177) Kuştan Yumurtayı Almak
(178) Kafeste Kuş Beslemekde Bir Beis Yoktur
(179) İnsanların Arasını Düzeltmek İçin Hayırlı Söz İletmek
(180) Yalan Uygun Düşmez
(181) İnsanların Eziyetine Sabreden Kimse
(182) Eziyete Sabretmek
(183) Dargınların Arasını Düzeltmek
(184) Bir Adama Yalan Söylediğin Zaman Onun Seni Tasdik Eder Olması
(185) Yerine Getiremiyecegin Şeyi Kardeşine Va'd Etme
(186) Nesebleri Ayıplamak
(187) Kişinin Kendi Kavmini Sevmesi
(188) Kişinin Dargınlığı
(189) Müslümanın Dargınlığı
(190) Kardeşi İle Bir Yıl Konuşmıyan Kimse
(191) İki Dargınlar
(192) Düşmanlık Etmek
(193) Selâm Dargınlığı Gidermek İçin Kifayet Eder
(194) Gençler Arasında Ayrılık
(195) Bir Kimseye Kakheşi Danışmasa Bile Ona Yol Göstermesi
(196) Kötü Örnek Hoş Görülmez
(197) Hile Ve Aldatma Hakkında
(198) Sövmek
(199) Su Vermek
(200) Sövüşen İki Kimsenin Söylediklerinin Günahı İlk Başlıyandır
(201) Sövüşenler Şeytandandırlar» Saçmalarlar Ve Birbirlerine Yalan Söylerler
(202) Müslümana Sövmek Fasıklıktır
(203) İnsan Sözünü Belli Kimselere Tevcih Etmemelidir
(204) Kendi Teviline Göre Başkasına Ey Münafık Diyen Kimse
(205) Kardeşine: «Ey Kâfir!» Diyen Kimse
(206) Düşmanların Sevinmesi
(207) Malda İsraf
(208) Saçıp Savuranlar
(209) Evleri — Konakları — Kervansarayları Islâh Etmek
(210) Binalara Harcama (Yatırım)
(211) İnsanın Kendi İşçileriyle Çalışması
(212) Binalarda Boy Ölçüşmek
(213) Bina İnşa Eden Kimse
(214) Geniş Mesken
(215) Evlerinde Cumba Edinenler
(216) Binaları Süslemek
(217) Yumuşak Hareket Etmek
(218) Geçimde Kolaylık
(219) Yumuşaklıktan İnsana Verilen Mükâfat
(220) Huzur Temin Etmek
(221) Kaba Hareket
(222) Mal Edinmek
(223) Mazlumun Duası
(224) Kulun Aziz Ve Celil Olan Allah'dan Bızık İstemesi — Çünkü Allah (Kullara Dua Yolu Göstererek) : «Allah'ıma Bize. Nzık Ver; Sen Rızık Verenlerin En Hayırhsısın. Buyurmuştur
(225) Zulüm Karanlıklardır
(226) Hastanın Keffareti
(227) Gece Ortasında Hasta Ziyareti
(228) Hasta İçin, Sıhhat Halinde Yapmış Olduğu İbadetin Sevabı Yazılır
(229) Hastanın : «Bende Ağrı Var!» Demesi Şikâyet Olur Mu?
(230) Baygın Hastayı Ziyaret Etmek
(231) Hasta Çocukları Ziyaret Etmek
(232) Özel Bölüm
(233) Hasta Bedevîyi Ziyaret
(234) Hastaları Ziyaret Etmek
(235) Ziyaretçinin Hasta İçin Şifa Dilemesi
(236) Hastayı Ziyaretin Fazileti
(237) Hastanın Ve Ziyaretçinin Hadîs Anlatması
(238) Hasta Yanında Namaz Kılan Kimse
(239) Müşrik Hastayı Ziyaret
(240) Hastaya Ne Söylenir
(241) Hasta Nasıl Cevap Verir
(242) Fasık Hastayı Ziyaret Etmek
(243) Kadınların Erkek Hastaları Ziyaret Etmek
(244) Evin Lüzumsuz Şeylerine Bakan Ziyaretçinin Hoş Görülmemesi
(245) Göz Ağrısından Ötürü Ziyaret
(246) Hasta Ziyaretçisi Nerede Oturur

(247) İnsan Evinde Ne Yapar
(248) İnsan Kardeşini Sevdiği Zaman Ona Bildirsin
(243) Bir Kimse Bir Adamı Sevince, Onunla Münakaşa Etmesin Ve Ondan Sormasın
(250) Akıl Kalbdedir
(251) Kibir (Büyüklenme)
(252) İnsanın Uğradığı Zulümden İntikam Alması
(253) Kıtlık Ve Açlık Zamanında Yardımlaşma
(254) Tecrübeler
(255) Allah İçin Kardeşine Yediren Kimse
(256) Cahilliyyet Devrindeki Andlaşma
(257) Kardeş Etmek
(259) İlk Yağmurda Islanmak İsteyen
(261) Develer, Sahibi İçin İzzettir
(262) Bedevileşmek
(263) Köylerde Oturan Kimse
(264) Akarsu Kenarlarındaki Yaylada Oturmak
(265) Sır Saklamayı Ve Ahlâklarını Öğrenmek İçin Herkes İle Oturmayı Seven Kimse
(266) İşlerde Sab1rlılık Ve Ağır Başlılık
(267) İşlerde Müsamaha
(268) Azgınlık Ve Taşkınlık
(269) Hediye Kabul Etmek
(270) İnsanlara Kızgınlık Hâli Girince Hediyeyi Kabul Etmeyen
(271) Utanmak
(272) Sabah Kalkınca Ne Demelidir
(273) Kendinden Başkasına Duâ Edenin Duası
(274) Duanın Özlü (Halis) Olanı
(275) İnsan Kesinlikle Duâ Etsin, Çünkü Allah! Zorlayıcı Yoktur
(276) Duada Elleri Kaldırmak
(277) Allah'dan Mağfiret Dilemenin En Faziletlisi
(278) Kardeşin Gıyabta Duâ Etmesi
(279) Özel Bir Bölüm

İMAM BUHARÎ'NİN DERLEDİĞİ AHLÂK HADÎSLERİ

SÖNMEZ, Hokkesi [nayeî'f see islam üSermrîde ü enfhn bufün Rkih bablemna ve sîSıhaî derecelen ne göçe d sr! ey erek eser geîEren İmam-! BuhĞn"Rİn A İh E âk ve Edeb'e ast üiesdasHen toplayan nci eseri Edeb-üS Müfred'f siz azh okuyucu!ar;nn sunmakla müfcehirdir.
Bu sufefie HadîsSerEe-alâkalı (Bulûğ-ul Mercifn ve Sahîh-i MüsStm Şersonm üncü i en: d kitabımız okmss oluyor.
Edeb-ül Müfred, Cenab-B Makk'îsı Kur'ân-ı Kenm'de «Eî-Tin» sûresinde kasem ederek : «Biz gerçekten insanı en güzel bir biçimde, surette yarattık» ve sOEira «Küfre varınca esfel-i sâiifin'e çevirdik» di/e buyurduğu biz in-san!ar:R bu güzelliğinin mohoraza formülü olan SsÜâm dinini ve onun temsilcisi güzel ahlâk ve edep numunesi Peygamber Zsşan:m:zi göndermiş ve onu örnek aEmam:zı bildiriliştir. Sşîe imamı Buhar? Hazretleri insanSar;o Es^el-i SaCiJsû'e düşmeden Cenab-ı Hakk'un Eütfestiği güzelitğini koruma reçeBeSerini ssısa^farcn önderi bazikabib Ulu Peygasmberirasszd!! tcpBayarak biz!eî'En istifadesi sı e arzeîmîştir.
SÖNMEZ NEŞRİYAT da bu müstesna AJufâk ve E gayesine uygısn olarak büyük bir iftiharla sizlere sunmaktadır.
Gayret bizden, Tevfik ve İnayet Cenab-ı Hak'tandır.[1]

SÖNMEZ

ÖNSÖZ

İnsanı en güzel bir kıvamda yaratan ve sonra ona edebi Öğreten yüce Allah'a hamd ederiz.
Ahlâkı Kur'ân olan sevgili Peygamberine de Salât ve Selâm getiririz... Terceme ve açıklaması takdim edilen İmam Buhari'nin bu eseri, kitabın İsminden de anlaşıldığı gibi, sırf edeb ve ahlâkla ilgili hadîs-i şerifleri İçinde toplamış bulunmaktadır.
İmam Buharı nİn hal tercemesini özet olarak kitabın başına koymuş bulunuyoruz. Bu büyük Müslüman Türk âliminin eşsiz eserlerinden birini de bu «El-Edebu'l-Müfred» adlı kitabı teşkil etmektedir. İmam B u -harî, bu kitapta topladığı hadîsleri yalnız kendi «Sahîh»İnde değil, diğer eser ve rivayetlerden seçerek bir araya getirmiştir. Böylece edeb ve ahlâka dair başlı başına bir eser hazırlamış olması, bize, İslâm'da edeb ve ahlâkın yüksek mevki'ini ve ona verilmesi gereken önemi belirtmeye kâfidir. Bu itibarla İslâm'da ahlâkın yeri ve önemi üzerinde bir miktar durmayı, konumuz olması itibariyle, faydalı buluyoruz.- islâm'da ahlâk; insanın dinî ölçülere uygun olan güzel söz ve hareketlerden ibaret yaşantısıdır. Buna, İnsanın huyu, edebi ve davranışlar denir. İnsanın sahip bulunduğu ahlâkî haller iki kısma ayrılır.
1— Bunlardan bir kısmı doğuştan gelen ve değiştirilmesine imkân bulunmayan huylardır ki, buna tabiî ahlâk denir. İnsanın doğuştan sinirli ve aceleci olması gibi.
2— Bir de akıl ve düşünce ile, cemiyetin tesirleriyle dıştan gelen ve insanın kendi ihtiyar ve İradesiyle kazanılmış olan ahlâk vardır ki, buna mükteseb ahlâk denir. Esasen bizim konumuzu da İlgilendiren bu ikinci kısım mükteseb ahlâktır.
Madem ki ahlâk, iyi ve güzel söz ve hareketlerin yaşantısından İbarettir; o halde iyiyi ve güzeli nasıl tanıyalım ve seçelim?
Bu kâinatı, bütün varlıklarıyla, aklımızın eremeyeceği ince bir san'at, İdrakinden aciz kaldığımız düzen ve intizam üzere yaratıp âa, onu en sağlam ölçü ve kanunlara bağlayarak tahkim eden, İlim ve kudreti hudutsuz bulunan yüce Allah, yaratıkları içinde insanı en güze! bir kıvamda yaratmış, diğer yaratıkları da onun istifadesine bağlı kılmıştır. Böylece insanı âlem içinde hakim duruma koyarak onu muhatap tutmuş ve mükellef ksl-miş fir. Elçileri vasıfcsîyie ona saadet yolların! göstermiş, iyiyi ve güzeli, kötüyü ve çirkini öğretmiştir. Her ve en sağlam yaratan yüce varlığın, insanlara da, kendileri, için en doğru olan yaşayış ve hareket yollarını bildirmesi tabiîdir ve "şüphe.götürmez bir gerçektir. Zira eşyayı yoktan var eden, onun künhünü .bilen ve onu dilediği gîbİ tasarruf eden varhğın ilmi yanında kimsenin söz Elbette olamaz. O halde Allah'ın bize öğrettiği edeb ve ahlâk, denemeyen en güze! ve en doğru ahlâktır. Bu ahlâki en mükemmel bîr tarzda yaşayan da, şüphesiz ki, onun eh sevgili Peygamberidir. Çünkü Peygamberi hakkında söyle buyurmuştur:
«Gerçekten sen, çok Ibüyük. bir ahlâk üzeresin.»; (Kalem'.Sûresi, ayet:5)
ct ızofnoHoa 'yasdklönnı en iyi bilen, dinin ıVldteya şeyleri birbirinden avsklayıp âa kötülüklerden uzak kalarak İyi ve güze! şeyleri en olgun bir halde uygulayan ve dini tam olarak yaşayan Peygamber olduğuna göre, edeb ve-ahlâkı biz ondan öğreneceğiz ve onu örnek alacnğ'z, Ebedî saadet ve kurtuluş yolu budur.DİnsaydığI şeyler,'iyidir ve İnsanlının menfaatinedir/ve bunlarrüygolamak ve,amak ah'âHır. Dinin kötü ve çirkin saydın! şeyler .de fenadır; ve insanhğın zarannadır. Bunları işlemek tlle Buraya kodar ynoı'an kı?a ockinmadan'aniaşıhyör ki Ahlâk, din'den ayrı bir şey değil,- din hükümlerinin doğru ve tam olarak yaşanmasından doğan bir haldir. İnsanın kişiliği ile* ferd've cemiyet üzerinde varl'fiını gösterir" ve uygulanması İstenir. İnran cemiyet df^-nda .kalamayacağından ah1âkHan da azode kalamaz, dinin vü'led'ği ahlâk oküleri ile sorumlu tutulur. Bu sorumluluğa inamp da vazifelerİnİ yerine aetîren'er goyeve ererler, selâmete kavuşurlar. .NİtekİM 'Peygamber' (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ahlâkın güzeük ve iyiliklöritu tanîâmlamak için gönderildim.» Buyurmuştur, p.emek ki, İslâm'ın gayesi güze! ahlâ' yaşamaktır.Bu ahlakı yasayöb'lmek idn de'onu önrenmek ve tatb'kçis'ni önder edinmek ge-.rekîr. Hedef budur.Onun İçin ahlâk islâm dininden ayrılmayan, h'âm toplumunda kayrîa'fmöy! is'Bğtıd'yan :a'üze?ı'ıve'r h^lıffü'1 kur8W"bır ruhdan fharettir.A'nk olmaksız'n d:n dü^ünü'emediğ gibi, dine-HayÖHmcryah'-Bir ahlâk da Allah knt-nda makbul değildir.
Filozoflarla p^fkologların'tarif ett'ğî2!an!â!uya fcemİyetİri:fetirh" vet-el-k-:n;nden donan âdetler, ya ;da^î:nsonm yorof'Tısında mevcut k'abiliyetler'n geÜsmesi İle meydana pelen'hnilerdir. Bu tariflere aöre. insanlar İçin.temelli ve; istikrarlı bîr ahlâk şekli ve-öküsü o'omar. Ferdlerîn kabiliyetlerine veya -cemiyetlerin nelenek, çıörenek ve âdetlerine'-fca'çHr-olarak daima deciİşen ve birbirleriyle mütemadiyen çelişen anarşik hareketler meydana1 gelir," nizam bozulur ve huzur kalmaz. Kısmen dünyada bir huzur sanılsa bile, gerçekte böyle değildir. Çünkü İnananlar için İlâhî ölçüler esastır. BunIar hem dünya, hem de âhiret saadetini temin ederler. Dinimizde çocuğun babaya ve babanın çocuğa, karının kocaya ve kocanın karıya, komşunun komşuya, patronun işçiye ve işçinin patrona, amirin memura ve memurun amire/üstün asta ve astm üste, satıcının müşteriye ve müşterinin satıcıya, müminin kâfire ve müminin mümine karşı, karşılıklı hak ve vazifeleri vardır, Bunları büip dosdoğru uygulamak İslâm 'ahlâkını yaşamak olur.
İmam Buharı, çeşitli nakil yollarından ilmî araştırmalarIyle elde ettiği ahlâka daîr Peygamber Efendimizin söz ve hareketlerini bîr araya toplamış ve bize başlı başına bir ahlâk kitabı hazırlamıştır. Bunları Öğrenip en güze! yaşayanlar, Peygamberin büyük ahlâkına en yakın bulunanlar olur. İşte bu kitap bize Peygamberin büyük ahlâkını öğretiyor ve ona uymamızı tavsiye ediyor, islâm'ın hayatı budur, huzur ve saadet buradadır.

Allah'ım! Bize önce hidayet buyur; hakkı göster, ona uymayı nasib et. Bâtılı da gösterip ondan kaçtndır.
Bize o büyük peygamberin yüce ahlâk? rifojf ret, yrisahtssfnfvei*; saao'eî kapıları açtlsm, gözler aydun olsunr karanlıklar kapansın. V Faydalansm genç-ihîiyar, bütün kâinat... Selâmete açsınlar kanat.
İşte isteğimiz, son arzumuz bu...
İmam B u h â r î 'nin bu kitabı ahlâkla ilgili çeşitli konuları gösterir (644) kadar bölüme ayrılmıştır. Her bölümde, o konu ile ilgili bîr veya birkaç hadîs-i şerif, yahut ashabdan rivayet edilen haberler vardır. Hazreti Peygambere kadar yükseltilmemiş olup, tabiîn veya ashaba kadar ulaştırılan nakillere eser veya haber ismi verilir ki, bunlar, İkinci parantez içinde (1, 2,... -s.) şeklinde gösterilerek ayırt edilmişlerdir. Bunların sayısı (383) adettir. Eserler dahil, bütün hadîslerin toplamı (1322) adet olup, bunlardan (639) tanesi birinci cildimiz içinde mevcuttur.
Kısaltma olsun diye, metindeki senetlerden yalnız ilk ravî alınarak tercemeye geçilmiştir. Mümkün olduğu kadar metne sadık kalınarak lüzum görülen yerlerde ayrıca açıklama yapılmıştır. Hayatları bize örnek olacak ashab-ı kiramdan fırsat düştükçe bahsedilerek hal tercemeleri kısaca verilmiş, gerek metinler için ve gerekse açıklamalar için faydalanılan kaynaklar gösterilmiştir.
İmam Buhari 'nin «El-CamiVs-$ahıih»inden sonra gelen ve İslâm ahlâkını derleyen «El-Edebü'l-Müfred»inî, Hindistan'da Osmaniye Universitesi hocalarından, tefsir hocası F a d ! u I I a h E I - C î I â n î iki ciid halinde şerh etmiş ve hadîsler için başka kaynaklar da göstermiştir. Ayrıca lüzumlu fihristler hazırlayarak kitabın sonuna koymakla büyük hizmette bulunmuştur. Hizmetinin manevî mükâfatına ziyadesiyle nail olmasını AlScjfo'-dan niyaz ederiz. Eserin terceme ve açıklanmasında bu âlimin şerhleri bize esas olmuş, diğer kaynaklardan ayrıca faydalanılmıştır.
Ehliyet ve mükemmeliyet iddiası olmaksızın, bu çalışmamız, Hz. Peygamberin nurlu ahlâkından ahlâk edinmek isteyenlere, ahlâka susamışlara, İslâm ahlâkından mahrum olanlara bir yansıtma vasıtası olabilecekse, hepimize ne mutlu!.. Bu mutluluğu ve bu saadeti Allah'dan diliyoruz :
Ya Rab! Beşeriyet İcabı bizden çıkmış bulunan hata ve günahları bağışla; bize hakkı ve doğruluğu ilham et. Bizi Peygamberin büyük ahlâkı ile tenvir edip, doğruluktan ve istikâmetten ayırma. Akıbet bizi, iyilerle ve razı olduğun kimselerle hasret...
Hamd, âlemlerin Rabbine;
Salât ve Selâm, O'nun elçisine.
Rahmet ve Resulünün ümmetini olsun…[2]

A. Fikri YAVUZ
30.12.1971

İMAM BUHARÎ HAZRETLERİ

Abdullah İbni M e s ' u d 'un — Allah ondan razı olsun — rivayet ettiği hadîs-i şerifin beyaniyle «Kuı-'ân yeryüzünde Allah'ın ziyafet sofrasıdır.» Hazreti Âişe 'nin de — Allah ondan razı olsun — tavsiyelerinden anlıyoruz ki, Allah'ın elçilik görevini taşıyanların en üstünü «Hazreti Muhammed Sallâllahü Aleyhi ve Seîlem'in Ahlâkı KUR'ÂN idi.»
Hazreti Peygamber Kur'ân'ı, insanlara, yaşayışlarıyla, hal ve gidişatlarıyla terceme eder ve açıklardı. Kur'ân-ı Kerîm'in açık ve kesin âyetleri, Peygamberin hikmetle dolu söz ve hareketleri yirmi üç yılda tamamlanmıştı. Bu zaman içerisinde, ashab-ı kiram, Allah'ü Teâlâ'nın kendilerine ihsan buyurduğu güçle hadîsleri ezberlediler. Daha sonra hadîs imamları, Peygambere ait çok değerli ve büyük hadîs kitapları yazdılar. Bunların çoğunu, şeriatın gaye ve maksadına uygun olarak itikat, vasıyyet, idare ve toplumla ilgili konular, cihad faziletleri, Cennet ve Cehennem gibi bölümlere ayırarak hazırladılar.
Ahlâk ve adaba mahsus olan hadîsler ise, bütün hadîs kitaplarında fazla miktarda ve çeşitli bölümlere dağınık bir halde bulunuyordu. Zira ahlâk, Peygamberin getirdiği hidayet dininin temelinde büyük bir rükün teşkil eder. Herkes biliyordu ki, Peygamber (Sallâllahü Aleyhi ve Selîem) ahlâkın iyi ve güzellerini tamamlamak için insanlığa gönderilmişti.
İşte İmam Muhammed İbni İsmail El-Buharî, «Camiu's-Sahîh» adlı meşhur eserinde, «Edeto» için bir bölüm ayırmıştır kî, bu ölmez eserin 78. bölümünü teşkil etmektedir. Sonra İmam Buharı, bununla yetinmeyip sırf edep mevzuuna ait olmak üzere müstakillen bu kitabı hazırlamıştır. Bu esere, «el-Edelbu'l-Müfred» adını vermiştir; çünkü bu eseri yalnız edeble ilgili hadîslere tahsîs etmiş, başka şeylere değil...
Güzel tesadüflerden biri olarak İmam Buharı, asırların hayırlısı olduğu rivayet edilen üçüncü asrın başında yetişmiş, daha sonra hayatının ikinci safhasında, kendisinden sonra gelecek hadîs âlimleri topluluğunun elçisi imiş gibi, onlara öncülük etmiştir. Böylece Hazreti Peygamberin sünnetini izliyenler için, hayır sahipleri için «Sünnet» hakkında yukarda adı geçen «Camiu's-Sahîh» kitabını hazırladı. Hem asrındaki âlimlerin, hem de daha sonra gelen hadîs âlimlerinin İmamı olmuştu.
Abdullah îbni M e s ' u d 'un - Allah ondan razı olsun — rivayet ettiği hadîs-i şerifin beyaniyle «Kur'ân yeryüzünde Allah'ın ziyafet sofrasıdır.» Hazreti Âişe'nin de — Allah ondan razı olsun— tav-' şîy elerinden anlıyoruz ki, Allah'ın elçilik görevini taşıyanların en üstünü «Hazrefi Muhammed Sallâllahü Aleyhi ve Sellem'in Ahlâkı KUR'ÂN idî.»
Hazreti Peygamber Kur'ân'ı, insanlara, yaşayışlariyle, hal ve gidişat-î&riyle tercenıeeder ye açıklardı. Kur'ân-ı Kerîm'in açık ve kesin âyetleri, Peyganîberin Mkmetle dolu söz ve hareketleri yirmi üç yılda tamam-îantaıştl. Bu zaman içerisinde, ashab-ı kiram, AUah'ü Teâlâ'mn kendilerine ihsaft'buyurduğu güçle hadîsleri ezberlediler. Daha sonra hadîs" imamları, Peygambere ait çok değerli ve büyük hadîs kitapları yazdılar. Bunların çoğunu, Şeriatın gaye ve'maksadına uygun olarak itikat, vasıyyet, idare ve topltimlaMlgili konular, cihad faziletleri, Cennet ve Cehennem gibi bölümlere âyıfcarak hazırladılar.
Ahlâk ve adaba mahsus olan hadîsler ise, bütün hadîs kitaplarında fazla miktarda ve çeşitli bölümlere dağınık bir halde bulunuyordu. Zira ahlâk, Peygamberin getirdiği' hidayet dininin temelinde büyük bir rükün teşkil eder. Herkes biliyordu ki, Peygamber (Sallallahü Afcyki ve Sellem) ahlâkm iyi ve! güzellerini tamamlamak için insanlığa gönderilmişti.
îştq îmam Muhammed îbni îsmaîl El-Buharî, «CamîuVSahîn» adlı meşhur eserinde, «Edeb» için bir bölüm ayırmıştır bu ölmez eserin 78. bÖîümühü teşkil etmektedir. Sonra îmam B'uİıar î, buıîunlâ yetinmeyip sırf edep mevzuuna ait olmak üzere müstakillen bu kitabi'nazırîârnıştır. Bu esere, «el-Edebu'1-Müfred- adını yermiştir; çünkü bu eseri yalnız edeble İlgili hadîslere tahsîs etniiş, başka şeylere değil...
Güzel tesadüflerden'biri olarak îmam Btiharî, asırların hayırlısı olduğu rivayet' edilen üçüncü asrın başında yetişmiş, daha sonra hayâtının ikinci safhasında, kendisinden sonra gelecek hadîs âlimleri topluluğunun elcisi irtıiş gibi, onlara öncülük etmiştir. Böylece Hazreti Peygamberin-sünnetini izttyenler içiö, hayır sahipleri için «Sünnet» hakkında yukarda adi geçea «Catniu's-Sahîh» kitabını hazırladı. Hem asrındaki âlimlerin, hem de daha sonra gelen hadîs âlimlerinin îmaml olmuştu.
İmam Buharî, ilk olarak İslâmda hadîs mevzuunda bir kitap yazıp hadîsleri eleştirerek gayet ince ve titiz metodlarla sahîh ve sağlamlarını sakatlarından ayıran büyük îmam'dır. Bu büyük hizmeti ile, kendi asrında yıldızları parlıyan bid'at ehlinin takip etmekte oldukları sapık yol kesilmiş oldu. Böylece onlar, perişan olarak korku içinde sapık yollarından geri döndüler.
İmam Buhar'î veburmn gîtii âlimler, felâm dini için açık ve parlak deliller ortaya çıkardılar ki, îslâm yolundan, Peygamberin gidişatından sapanlara ve uydurmacılara artık bir hareket ve imkân kapısı kalmadı; İmamı (E b ti" A b dul 1 ah) Muhammed îtini î s mail, îbn i îbrah î m , f b ni' 1-Muğîre ET-Cu ' f î / ilk vatanı olanTrBuh,ara*da çuma namazmdan sonra, Hicrî 13, ^Seyyal 194 tarihinde doğdu.'
E 1-Mü st en îr îbn i Atık diyor ki, bu doğum tarihini, bizzat Irnam Buharî, babasının el yazısı olarak bana göstermiştir.
Bu.har:î'nin babaşı,iilira,ye takva sahibi zengin bir zattj; Daha,doğrusu ticaretle uğraşan bir âlimdi. Daha çok sünnete ait ilimlerle meşgul oluyordu. Hafiz İ b n-i Hibba n «Kitabufs-Sikat»açÜı eserinde, Buharî 'nin.babasjnı dördüncü tabaka ricalinden saymıştır; H a m-m a. d t b n.i Z e y d ve M al i k 'den rivayet ettiğini söylemiştir. Irak'lılar. da kendisinden rivayet etmişlerdir. Oğlu İmam Buharî, «Tarih-i KebuVüıde şöyle anlatıyor:
Babam' î;&m e il i İH a m m a d İ b n i Z e y d 'i (98479) görmüş, İ b n ü '1 - M,ü b a re k ile (118-182) görüşmüş ve îmanı M a 1 i k 'i (93-179). dinlemiştir.
Bu harî 'nin babası. İ s m a i 1, İmam Malik ile Ham ma d î b p. i Z e y d, 'den ye Irak'lılar da; kendisinden rivayet ettiklerine göre, anlaşılıyor ki, { s m a i 1 Efendi 179 hicret.yılından önce hac farizasını edâ,etmek üzere vatanından çıktı; Medine'yi ziyaret etti ve. orada da İmam Ma 1 i ^ ile görüştü, giderken de, çlönerken .de Irak'a uğrayıp orada H amma, d ile karşılaştı ve,pndan-'hadîs dinledi. Iraklılar onunla beraber, bulunarak kendilerinden hadîs rivayet ettiler.
I b n u ' 1 -,M ü b ar ek 'e gelince, bununla devam eden hayat, Mali;k ve Ham m a d 'dan sonra,üç yıl olmuştu»,
Bu har î'nindedesi İ br a.hîm î bn u;'1 - M u.ğ,î r e hakkında, Hafiz îh n i Hacerr «He4yo's-Sarî>» adlı kitabıam 478. sayfasında şöyle diyor: «Buna ait haberlerden eliffiize bir. şey geçmemiştir.»
Bu^harî'nin büyük dedesi, İbrah-im -inde babası MUĞÎRE, bu soyun Ufc müslüman olan şahsiyetidir, Müslümanlığı kabul edişi ile,vâtanâaşlarindan^ve C u ' f a kabilesinden Y e m a n adındaki (Sîi*1 zâtm elîyiei olmuştur.
Cu'fa kabilesinden olan bu «Y e m h», muhaddis HafizAbdul1ah,İ b n i M-;u,^ a m m e d 'in büyük dedesidir; çünkü HafizA b-.d ull'a.h 'in babası Muhattı m,e/d , M u h a m m e d 'in babası Ab.duil ah , Abdullah'ın babası Cafer, C,a f e r 'in de babası El-Yeman 'dır, Cu'fa kabilesine mensuptur...Buhara ve MaveraünnehirMe Allah yoluna çağırma sevabını iş-liyen:bir kabilenin adıdır. Bu kabilenin gayret ve çalışmalariyle doğuda çok kimseler İslâm'ı kabul etmiş; ve İslâm'ın yayılmasına bunların büyük hizmetleri olmuştur.
İmam Buharı gibi büyük şahsiyetler doğmuş ye İslâm'a büyük hizmetlerinden dolayı şerefli bir kabile'unvanını korumuşflar-vemlaranispetedilmelç de bir fazilet olmuştu.. Bu hizmetler içinde en fo%ük nastbCF kazandıran da. şüphe yok ki,, îmam B u h-a.rî Jnirt geriye bıraktığı ölmez eserlörtdîr. Allah'hepsinden razı, olsun.
'Buhar î; 'hin babasının öhırri tarihi bilinmemekle beraber,' B u -h a r; î 'nin^ küçukKîfünde vefat ettiği kssihlikle söylenebilir. Böylece B u'h^a-"r îi,' annesinin'kucağında ve himayesinde büyüdü. İlk hadîs din-lemesi d&Hk'rî'2O4 târihin-de olmuştur. Buharı 'nin talebesi, B u" h a i* î'hih'şöyle dediğini anlatmıştır: «Daha ilk medresede iken, baiîa hadîs ezberieinekHlhâm edildi.»~O vakit on veya daha az yaşta bulunuyordu. ' B ÜK^ r!'nin Küçüklüğünden itibaren hiadîs ezberlemekte takip ettiği yol, ravilerin hal tercemelerini, onlarla yaşamış gibi ezberlemek öl-ftmstur. "-Oî raviyî, ravinin iktisabını, kimden rivayet ettiğini ve raviden kimlerin rivayet ettiğini hep bilirdi. Bir kimse hadîs rivayetinde.ve ravi-Ietfin'senedinde hataya düştüğü' zaman, İmam; Buharî onun imdadına yetişirdi; çünköT İmam B u h §:r î bütün ravileri ve talebelerini, ra-viniit şöyhlenni,;

şöyhlerin zamanlarını ve vatanlarım bilirdi. Bu ehliyetini gösteren bil* hadise vardır ki; onu'bizzat Buharî, medrese tahsi-
'linâen tottra şöyle anlatmıştır.
iMedrösfeBe;Ve dışardaH âlimlerle bazı ihtilâflara düştüm. Bîr gün, medresede dersveren hoca dedi ki, S'ü f y an E bû Z ü'b e y r 'deri, EVû Z>ü be y r de 1 b'r'â h İ'm N e h a iJden rivayet etti. Ben, E'bû 2üb e y r , î Vr ah İîn 'deh rivayet etmemiştir, dedirri. BÜ-nun üzerine adam beni azarladı. Ben ona dedim ki, dön, yanında varsa aslına bak:Adam gidip araştırdı ve sonra dönüpi bana şöyle dedi; ' «Eiy gehçîîlivâyet hasıldır?i Ben dedim ki," o, Adiyy oğlu Zü-tee"yr"'dir, 1 b r a h i m 'den rivayet etmiştir; E b û Z ü b e y r değildir; Adam balemi aldı, kitabını düzeltti ve bana; «Doğru söyledin\» dedi. Biri; B-uh'lrîPye ;sordu: Bu adafria karşı hareketinde kaç yaşmdaydıh? Buharî, on bir yaşındaydım, demiş. Bu yaşta iken, memleketindeki hadîs rivayetlerini Muhammed îbni Selâm 'darı (161-225), Abdullah İbni Muhammed E 1 - M ü s n i d î 'den (?-229) ve bunların; emsalinden alıyordu.
Buharı şöyle anlatır: On altı yaşıma bastığım zaman, îbni Mübarek 'in (118-182) ve Veki' î b n ü'1 - C er r ah'm (130-197) kitaplarım ezberledim! Fıkıh âlimlerinden de bunların görüşlerini anladım
Ömrünün bu devresinde, (210 hicret yılında) hac farizasını edâ etmek üzere, B e y t u 1 1 a h 'a müteveccihen annesi ve kardeşi A h m e d ile'yola çıktı B u h a r î ... Ahmed ondan küçüktü. Her girdiği belde âlimlerindenîmâm Buharı hadîs dinlerdi:
Beîh'de; Mekkî îbni İbrahim Hafiz B e 1 h î'den (?-215), Basra'da; E bû A m r E K'K a y s î *den (?-213) ve Muhammed îbni Abdullah î t> n i ' 1 - M ü s e n n a El-Ensarî'den (118-215) ,Kûfe'de; Ab d u 1 1 ah î b n i M û s a E 1-A b s î '-dfen (?-213), Mekke'de; Mekke şeyhi ve kurrası Abdullah îbni Yeîîd El-Mukrî 'den (120-213), BağdadMa; A f f a n ibni M üs 1 i m E 1 - B a s r î 'den (13Î-220), Humus'dan; Ebu'K.Yeraan E 1 - H a k e m î b n i Nafi' E 1 - B « h r a n î Men (138-221), Şam'da: Ebû Müshir Abdu'1-A'lâ El-G a s s a n î'den (140-218), As-kalanda: Adem îbni 1 y a sdari (182-220), Filistin'de: Muhammed îbni Yûsuf El-Faryabî 'den (?-212) hadîs dinlemiş ve okumuştur.
Sehl îbni Sirrî rivayet ettiğine göre, Buharı şöyle demiştir:
«Şam'a, Mısır'a ve Arap Yanmadası'na iki defa, Basra'ya dört defa gittim ve Hicaz'da altı yıl kaldım. Küfe ve Bağdad'a hadîs âlimleriyle beraber kaç defa gittiğimi sayamam.»
Haşid îbni' İs nva il demiştir ki, Buharî daha küçükken bizimle beraber Basra âlimlerine gider gelirdi; yazı yazmıyordu. Hatta beraber bulunduğumuz bu günlerde on altı gün geçince, onu yazı yazmayışından ötürü ayıkladık. Bunun üzerine bize şöyle dedi: Aleyhimde söz ettiniz; yazdıklarınızı bana okuyun. Biz de, yazdıklarımızı, ©nbeş binden fezla olduğu halde ona okuduk. O, bütün bu'hadîsleri ezbere olarak bize «kudu; öyle,ki, biz, onu ezberinden yazmış olduğumuz hükmünü vermeye başladık.
Muhammed Îbnu'l-Ezher El-Sicistanî şöyle anlatıyor: Mekke :kadısı Süleyman îbni Harb El-Ezdî El-B a s r î 'nin meclîsinde idim. Bu zat 224 hicret yılında vefat etti; doksan yaşında bulunuyordu. Orada bulunanlardan birine Buharı için, bu genç neden yazmıyor? diye soruldu.. Verilen cevap şu oldu: Bu genç Bu-hara'ya döner ve orada kendi ezberinden yazar.
Varraka Ibni Mu ha mm e d îbni Ebî Hate m'den, Buharı 'nin anlattığı rivayet edilmiştir:
«Ben hadîs âKmi Faryabî 'nin meclisinde îdim; üstad şöyle takrir etti: Bize Sü f y a n , Ebû U^r v e 'den; Ebû Ur ve, Eb£'l-' H a 11 a b 'dan; Ebû'l-Hattab, Ebû Haınza 'dan rivayet etti. Mecliste bulunanlardan hiç biri, S ü f y a b 'dan yukarıda bulunan ravi-lerin adını bilemedi, (onları künyeleri ile tanıyorlardı). Ben dedim ki, S ü f y a n 'in yukarısmdaki ravilerden E b û U r v e , Muammer îbni Ra şi d'dir. E bû ' 1-Ha tt a b , K a t a d e İbni Dia-me'dir. Ebû Halaza da, E n e s İ b n i, M a 1 i k'dir.
Buharı ilâve ederek dedi-ki* F a r y a b î 'nin ravileri künyeleri ile söylemesinin sebebi şu: Faryabî 'nin hocası Süfyan e 1 -S e v r î ,. bu künyelerle rivayet etmiş; çünkü meşhurlara böyle künye-leriyle söylerdi. Faryabî de emanete bağlılığından dolayı, hocası Süfyan El-Sevrî 'den işittiği, gibi hadîsleri anlatıyordu.
Buharî ise, bütün ravileri aralarında yaşamış gibi biliyor ve tanıyordu. Künyelerini bilmek, onun için en kolay şey idi.
Buharî, 210 tarihinde vatanından çıkışından sonra îslâm âleminin en ünlü âlimlerini dinlemiş ve yaşadığı müddet onlardan faydalanmıştır. Hafiz İbnu'l-Hacer, «Hedyu's-Sarî» adlı kitabının 479-480 sayfalarında bir bölüm açarak Buharî 'nin hocalarını beş tabaka üzere tertip etmiştir ki, izahat için oraya baş vurulabilir.
Buharî 'nin, hocalarından elde ettiği üstün istifadeyi -güzel bir şekilde canlandıran Örnek, Yusuf îbni Musa El-Mervezî'-nin şu sözleridir:
«Basra Mescidinde bulunuyordum. O esnada bir münadinin şöyle çağırmakta olduğunu işittim: Ey ilim sahipleri! Muhammed İbni İsmail El-Buharî şehrimize gelmiştir. Bunun üzerine âlimler toplanıp ona karşı çıktılar, ben de aralarında vardım. Bir genç gördüm ki, sakallarında beyaz yoktu. Adam mescide girip sütun arkasında namaza durdu. Namazı bitirince, insanlar etrafını çevrelediler ve ondan, kendilerine hadîs yazdırması için bir meclis -tertip etaftesini istediler. Buharî de onların bu teklifini kabul etti. Sonra münadî, Basra mescidinde ayağa kalkıp şöyle seslendi:
Ey ilim sahipleri! Mu h a m m e d îbni İsmail El-Buharî gelmiştir. Bize hadîs yazdırmak üzere kendisinden bir meclis tertip etmesini istedik. O da, yarın falan yer ve saatte bir meclis akdetmeyi kabul etti
Sabah olunca, muhaddisler, hafizlar, fıkıh âlimleri ve diğer dinleyiciler kalabalık bir şekilde hâzır bulundular. Böylece binlerce dinleyici: toplanmış oldu.
Muhaiûra,ed İboi İsmail El-Buharî (Ebu Abdullah), oturup hadîs yazdırmıya başlamadan_:Önce dedi ki, ey Basra'lılarh Ben birT gencim; benden hadîs dinlemeyi istediniz. Ben de sizin beldeniz ehlinden rivayet edilen sizin bilmediğiniz ve faydalanacağınız hadîsleri' size anlâ^-tacağıro.
Hazır bulunanlar, onun bu sözünden hayrete düştüler. Nihayet yazdırmıya başladı ve rivayetlerini tamamladı. İşte Yusuf İbni Mûs'a1 böyle anlatarak sözlerini şöyle bitirdi:
Buharı bu tarzda onlara bir meclîs tertip ederek haüîs yazdırdı. Her hadîste, bu hadîs sizde* şu şekilde rivayet edilmiştir; o-; kaefor var ki, bu hadîsin falandan rivayeti sizde yoktur, diye söylüyordu.
Buharı 'nin eser yazmakla meşgul oluşu, gençlik çağlarında baftar.r Kendisi şöyle derdi: On sekiz yaşa bastığını zaman, ashab-i kiramın ve-tabiînin hükümlerini ve-sözlerini yazmıya'başladım. Bu tarih 'U bey d u1!*'1 lah İbni M û s a'nin günlerine raslar ki, Ü b e y d u 1 Va. hhn Ölünr tarihi olan 213 yılından önce Kûfe'de bulunduğu devredir. "
Selim ibn'i.Mü oa h i d şöyle anlatır: M u h a m m e d İbni İsmail El- Buharı bana demiştir ki, ben ashabdan ve tabiînden naklettiğim hadîslerin çoğunun ravilerinin doğum ve ölüm tarihlerini, yaşadıkları yerleri bilirim. Ben asli olmıyan bir hadîsi ashabdan ve tabiînden rivayet etmem. Ben sahih olanı, Allah'ın Kitabından ve Peygamberinin sünnetinden bilirim.
Yine. Buharî'nin şöyle dfediğini Varraka anlatır: Hao- görevimi bjtirdikten sonra Medine'de, bir yıl kaldım; hep hadîs yazıyordum. Her yıl hac edip Mekke'den Basra'ya dönüyordum. Sağlam'hadîsi sakat hadîsten ayırıp bunları bilmedikçe, asla hadîs jdersine oturmuş değildim. Basra'da yazılmadı bir hadîs bırakmadım.
Buharı başka bir ifadesinde demiştir ki, teşn,adab vs cemiyet nizamı, ile ilgili olup, ihtiyaç duyulan bir şey bilmyorum k, Kur'ân'da ve Sünnette mevcut olmasın.

BuharVnin telif ettiği eserlerin en büyüğü, daha.doğrusu İslâm'ın-en büyiik mirası, pnua «çEii-Camîu^-Sahîh» adlı meşhur hadîs kitabıdır.; Mekke'de iken onu tasnif e, ve .balşlariiH tertibe başlamıştı. Hadîslerini altı yüz bin hadîs arasından, on altı yıl içinde seçmiş: ve şöyle demiştir: «Ben her-Jıadîs için istihare edip, Allah için t iki rekât namaz kılmadıkça ve hadîsin sıhhatine kesin olarak inanmadıkça, asla kitabıma bir. hadîs koymadım.»
Buharî, önce müsvedde halinde yazıyor, sonra temize çekiyordu.; Müsveddeleri beyaza çekmek istediği zaman, Medine'ye gider, orada Hazreti Pey g.a m b e * Mft kabai il© münberi! arasında temize naklederdi. ve her hadîs naklinde iki rekât namaz kılardı.
E b û Caier E 1 - U k,.a y 1 î şöyle diyor; Buharı «Sahîh» kitabını tasnif edince, onu, büyük âlimlerden İbni Meclînî,. Ah-m e d İ b n.i .H,a;>n. be 1.,. Y ah ya j b n i M u.'.i n ,ve!bunlar gibi asnnın imamlarına arz etti. Bunların, hepsi «Sahîh» i güzel buldular ve onun sıhhatine şahidUk ektiler; yalnız dört hadîsi istisna ettiler M, bunlarda da Buharı 'nin haklı olduğunu Ukaylî söylemiş, sahîh ol^ duklarmı ifade etmiştir. .
Hakim Ebû AJımed şöyle demiştir: Allah İmam Buharî'ye rahmet etsin; çünkü din esaslarını o telif etti ve insanlara açıkladı. Ondan sonra her çalışan âlim, kendisinden faydalanmıştır.
Bu h a r î 'nin «El-Camiu's-Sahîh» başta olmak üzere şu eserleri vardır;
1— El-Câmiu's-Sa"hih
2— EHSdebu'l-Müired (terceme ve şerhi yapılan bu kitap)
3— Kîtabu'i-Hibe
4— El-Kıraatü Halfa'1-İmam
5— Reful-Yedeyhi Fi's-Salât
6— Halku Efalil-İbad
7— Tarîhu'1-Kebîr
8— Tarihü'l-Evsat
9— Tarîhu'l-Sağir
10— El-Camiu'1-Kebîr
12— El-Tefsîru'1-Kebîr
13— Kitabu'l-Eşribe
14— Kitabu'I-îlel
15— Esmau's-Sahabe
16— Kitabu'l-Vicdan
17— Kitabu'l-Mebsut
18— Kitabu'1-Künâ
19— Kitabu'l-Fevaid

20— Birru'l-Valideyn
Şimdi terceme ve şerhini takdim ettiğimiz El-Edebu'1-Müfred, daha önce 1306 hicret yılında Hindistan'ın «Aret» şehrinde, 1309 yılında İstanbul'da ve 1349 yılında da Kahire'de basılmıştır. En sahîh baskısı Hind baskısı olup, nüshası nadirdir. Mekke kütüphanesinde yazma bir nüshası vardır.
Muhammed Fuad Abdulbakî, eserin bablannı ve hadîslerini numaralıyarak diğer Kütüb-i Sitte'deki yerlerini göstermiştir. Bu baskıdaki metin de onun çalışmaları eseridir.
İmam Buharı hakkında son olarak Müslim İbni Hacca c 'in şu itirafını kaydederek sözü kesiyoruz:
îmam! Saha ancak hasedci dil uzatır. Bön şahidlik ederim ki, gerçekten dünyada-senin emsalin yoktur.»
Büyük İmam hayatının 62. yılında ^Semerkand köylerinden biri olan: Hartenk'e gitti ve misafir olarak: yakınlarından Galip İbni C i b -r î l'in «vine indi. Galip şöyle anlatır: Bir-gece, gece, namazını bitirdikten-sonra, İmam düâ_ ederken şöyle dediğini işittim: «Allah'ım!. Artık yeryüzü bunca genişliği ile bana dar geldi; beni kendine al.» Bundan birkaç gün sonra HartçnVde hastalandı. Durumundan haber alan Semer-kand'hlar bir, elçi gon.der.erek İmam kendüerine dönmesini istediler, îmam Buharı Hazretleri de bu daveti.kabul etti ve hayvatıa binmek. için hazırlandı, ayakkabıdayım, giydi ve. hayvana binmek için —ben de kolundan tutarak — yirmi adım kadar yürüyünce,. «Beni bırakın,, takatsiz kaldım.» djş4i. Biz- de onu bıraktık; dualar etmiye başladı, sonra yaslanarak vefat etti. Ölümü, Cumartesiye rastlıyan Ramazan Bayram gecesinde, hicretin de 256 yılında olmuştu.
Allah ona bol bol rahmet etsin ve Müslümanlara ve insanlığa ettiği büyük hizmetinden dolayı ona, salih velilerine verdiği mükâfatı versin...
Not: İmam Buharı hakkındaki bu yazı, Arapça olarak Muhibuddin El-Hatîb tarafindan yazılıp «El-Edebu'1-Müfr edin başına konmuş olup, Özetlenerek Türkçeye çevrilmiştir.[3]
A. Fikri YAVUZ

(1) Anaya, Babaya İyilik Etmek

1— ALLAH Tealâ: «Biz, insana, ana-batasına iyilik etmesini emrettik.» buyuruyor. (Ankebût Sûresi, âyet: 8)
Abdullah îbni Mes'ud anlatmış ve şöyle demiştir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se.lem)'e sordum ki, amellerin hangisi, şanı aziz ve yüce olan Allah'a daha sevgilidir?
Buyurdular ki:
— (Müstahab olan) vaktinde namaz kılmak.
— Sonra hangisidir? dedim.
— Sonra, ana-babaya iyilik etmek, dedi.
— Sonra hangisidir? dedim.
— Sonra, Allah yolunda cihad etmektir, dedi.
Bu hadîsi anlatan dedi ki, «Peygamber bu üç şeyi bana söyledi. Eğer ondan, daha ziyade soraydım, muhakkak bana daha söyliyecekti.».[4]
Bu hadîs-i şerifte sıra ile üç. amelin fazileti ve bunların önemi belirtilmektedir. Bunların başında da namaz geliyor. Namaz her gün tekrarlanan ve beş vakitte yerine getirilen, adâb ve erkânı gözetilerek huzur ve huşu ile kılındığı takdirde fenalıklardan alıkoyan bir ibadet olduğundan, diğer bir hadîste : «Namaz dinin dayanağıdır.» buyuruİmuştur. Böylece ibadetlerin en faziletlisi sayılmıştır. Namazın hakkını koruyan, ana-babaya da saygıda bulunur, onlara iyilik eder. Ana-babaya iyilik etmiyen, başkasına hiç iyilik etmez.
T i r m i z î 'nin.,rivayetine göre, ana-babaya iyilik etmeğe dair olan ve bir kısım manası baş tarafa alınan âyet (Ankebut: 8), S a ' d i b n i E b î V a k k a s hakkında nazil olmuştur. Bunun anntesi, E b û S öf y a n 'in kızı idi. S a ' d İslâm'ı kabul eden ilklerden olup, annesine ziyade hürmet ye iyilik ederdi.. Oğlunun kendisine düşkünlüğünü bilen anne, bir gün oğluna şöyle dedi:
«— Bu yeni ortaya çıkan din nedir? Allah'a yemin ederim ki, ne yemek yiyeceğim, ne içeceğim, tâ ki eski dinine dönersin; yâhud böylece ölür giderim ve sana da : "Ey anne katili! "denir.»
Bunu söyledikten sonra rkı gün yemek yemedi, bir şey içmedi. Nihayet oğlu Sa'd yanına varıp dedi ki :
«— Ey anneciğimi Senin yüz tane canın olsa ve teker teker bunlar çıksa, bulunduğum hak dini yine (erk etmem. İstersen yemeğini ye, istersen yeme.»
Anne ümidini kesince, artık yemeğe ve içmeğe başladı. Bu hadise arkasından da Allah Tealâ anaya-babaya iyilik etmeyi, şirkte onlara uymci-mayı emretti. Âyet-i kerîmenin manası şudur:
«Biz, insana, ana-babasına iyilik etmesini emrettik. Bununla beraber, hakkında bilgi sahibi olmadığın (îlâh tanımadığın) bir şeyi bana ortak koşman için sana emir verirlerse, artık onlara (bu hususta) itaat etme. Akıbet banadır dönüşünüz. Ben de işlemiş olduğunuz amelleri size haber vereceğim. (İyi-kötü cezanızı göreceksiniz).» (Ankebut: 8)
İşte bu âyet-İ kerîme, Allah'a isyan olmayan şeylerde ana-babaya itaati ve onlara iyilik yapmayı kesin olarak emrediyor. Ana-babaya itaatin zıddı, onlara fenalık yapmaktır kİ, bu haramdır ve büyük günahlardan sayılmıştır. Ana ve baba, çocuklarını terbiye ederler ve yetiştirirler, ihtiyaçlarını karşılarlar ve onları yedİrir İçirirler. Bir mükâfat ve karşılık beklemeksizin bin bir çeşit selâmete çıkarmak İçin didinirler, her türlü fedakârlığa katlanırlar. Bu hal karşısında evlâd, eğer onların hizmetinde bulunmaz, hürmet ve içten gelen sevgi ile onlara iyilik etmezse, Allah'ın emretmiş olduğu vazifeyi yapmış olmaz.
Cihad etmek, fevkalâde sayılmayan hallerde, ana-babanın iznine bağlı olduğundan, ana-babaya itaat ve iyilik etmekten sonra anılmıştır.
Cihad : İslâm dinini, tevhİd kelimesini yüceltmek ve hakim kılmak için can ile, mal ile, söz ve yazı ile düşmana karşı savaşmak ve düşmanın zararını kaldırmaktır. Dinîn ayakta durması, korunması ve devamı için cihad şart olduğundan fazileti çok büyüktür. Normal zamanlarda Müslümanlara cihad farz-ı ktfaye ise-de, düşman istilâsı gibi tehlikeli anlarda farz-ı ayin olur.
Bu hadîs-i şerifte amellerin faziletlisi olarak sıra ile üç ibadet zikredilmiştir. Bunların birincisi: farz namazdır; çünkü farz namazları vaktinde edâ etmeyen, namazdan başka olan İbadetleri fazlasıyla terk eder.
İkincisi: ana-babaya İtaat ve iyilik etmektir; çünkü ana-babanın evlâd üzerindeki büyük haklarına karşılıkta bulunmayan kimse, başkalarına çok az iyilik ve İtaat eder.
Üçüncüsü : Allah yolunda cihad etmektir; çünkü düşmanın amansız ve yıkıcı saldırılarına göz yumup evinde oturan, düşmanla savaşmayan, diğer fitne ve fesad gibi zararlı şeyleri bertaraf etmek için uğraşmaz. Bu bakımdan, bu üç ibadet islâm İbadetlerinin esası ve Allah katında en makbulleri bulunuyorlar.
Bu hadîs-i şerîfi İmam B u h a r î aynı şekilde Sahîh'inde de «Vaktinde namaz kılmanın fazileti» bölümünde anlatmıştır. Müslim «İman» bölümünde, N e s a î «Namaz» bölümünde, Ebu Davud ve T i r m i z î de «Namaz — Birr ve Sıla» bahislerinde anlatmışlardır.
Bu hadîs-i şerifi Hazreti Peygamber'den rivayet eden Abdullah I b n i M e s ' u d [Radtyallahu Anh) kimdir? :
Abdullah, İslâm'ı ilk kabul edenlerin altıncısı olup Bedir savaşından İtibaren bütün savaşlarda bulunmuş ve Peygamberlerden ayrılmamıştır. İki defa hicret etmiştir. Hazretİ Peygamber'den pek çok hadîs-İ şerif anlatmış, daima hizmetinde bulunmuştur. Aşikâre olarak Mekke'de ilk Kur"-ân okuyan Abdullah olmuştu. Zeyd Ibni Sabit daha çocukluk çağında, çocuklarla oynarken, Abdullah Ibni Mes'ud Hazreti Peygamber'den yetmiş.sûre ezberlemiş bulunuyordu. Kur'ân-ı Ke-rîm'i tilâvet bakımından da ümmete muallimlik etmiştir. Bu hususta Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
«Kur'ân'ı, nazil olduğu gibi, taze olarak okumak ist i yen, onu, Abdullah tbni Mes'ud'un okuyuşu üzere okusun.»
D'ğer bir hadîs-İ şerifte de :
«Kur'ân-ı dört kişiden alın ve öğrenin: Abdullah tbni Mes'ud, Muaz İbni Cebel, Ubey tbni Kâ'b ve Ebu Huzeyfe'nin mevlâsi Salim'den.» bu-yurulmuştur.
Kısa boylu, zayıf ve nahif vücutlu olup, Hazreti Peygamber e ahlâk ve gidişat bakımından en çok benziyendi. Hicretin otuz ikinci yılında ve altmış küsur yaşlarında Medine'de vefat etti. Allah Tealâ ondan ve bütün as-habdan razı olsun...[5]

2— (1-s.) Abdullah İbni Ömer şöyle buyurmuştur:
«— Rabb'ın rızası, babanın rızasmdadır ve Rabb'm gazabı da babanın gazabın dadır.»[6]

Annenin hakkı, babadan önce olduğunu HazretİPeygamber bundan sonraki hadîs-i şerîfte buyurduğu halde, burada yalnız baba zikredilmiş, anneden söz edilmemiştir. Çünkü babanın rızasını kazanmak ve onun (İlâhî emirlere uygun olarak) hoşlanacağı şeyleri yapmakta Allah'ın rızası bulunduğuna göre, çocuk üzerinde babadan daha çok hakkı olan annenin rızasını kazanmak, şüphesiz ki Allah'ın rızasını kazanmaya daha fazla uygun düşer. Bu bakımdan anne zikredilmemİştir. Fakat bazı rivayetlerde «Ana-baba rızası» şeklinde geçmektedir ki, bu takdirde ana ve baba arasında bîr ayrılık şaibesi bahis mevzuu olmaz. Bu hadîs-İ şerif doğrudan doğruya Abdullah ibni Ömer'e isnad edilmekte olup, Hz. Peygambere kadar vükseltilmemiştir. Böyle hadîslere «eser» denir. Diğer «Merfu = Hazreti Peygamber'e kadar yükseltilen» hadîslerden bunları ayırt etmek için, bu hadîsin başında görüldüğü gibi (1-s) işareti konmuştur. Yani, Merfu olmayan 1. eser demektir. (2, 3... 4-s) şeklinde devam edecektir.
T i rm İ z î ve Hakim, aynı yoldan gelen rivayeti HazretİPeygamber'e bağlpmışlardır. T a b e r a n î ise, yine Abdullah ibni Ömer 'den bunu «Mevkuf» olarak, HazretİPeygamber'e isnad etmiyerek tesbît etmiştir.
A b>d ullah ibni Ömer (Allah ondan razı olsun) kimdir? :
İkinci halife HazretİÖmer Efendimizin oğlu olan Abdullah, hicret yılında on üç yaşında bulunuyordu. Seksen dört veya seksen yedi yaşlarırida vefat "ettikleri rivayet edilmektedir. Babası ile birlikte Müslüman olmuştu. Bedir ve Uhud savaşlarına katılmak istemiş İse de, HazretİPeygamber, yaşını küçük görerek onu bu İki savaştan geri bırakmıştı. Daha sonraki Hendek savaşma, on beş yaşında olduğu halde katrlmıştı. Bundan sonraki savaşlara hep katılmış ve babasından önce de Medine'ye hicret etmişti. Ashabı kiram içinde çok muttaki, kanaatkar, cömert ve iyiliksever okirak temayüz etmişti. Sahip ofduğu mallardan hangisine, nefsinin bir meyli olduğunu anlasa, hemen o malı bağışlar veya tasadduk ederdi. Kölelerinden hak yolda olanını gördü mü, onu da hemen azad ederdi. Hilâfet ve İmaret (emirlik) davalarına asla karışmamıştı.

Rivayete göre, Y e z i d zamanında, Abdullah i b n i Z ü -b e y r ile beraber Y e z i d 'in hilâfetini kabul etmemiş olduğu halde yine savaşa katılmamıştı. Nihayet Haccac ibni Yûsuf Mekke'ye girince Abdullah ibni Zübeyr hazretlerini şçhid etmiş ve ondan üç ay sonra da Abdullahibni Ömer'in ayağına zehirli bir süngü vurdurarak onu Sa şehit eylemişti.
Zeyd İbni Eşlem, şu vak'ayı anlatır:
Bir gün Hazreti İbni Ömer, köle olan bir koyun çobanına tesadüf eder ve ona sorar:
«— Etlik semiz bir koyunun var mı? Getir, kesip yiyelim.»
Çoban cevaben der ki:
«— Koyun sahibi burada yoktur, veremem.»
İbni D m e r şöyle der:
«—Koyun sahibine dersin ki, koyunu kurt yedi.»
Çoban şu cevabı verir:
«— Allah'dan korkl»
Çobanın doğruluk ve takvasını gören Abdullah ibni Ömer, hem köleyi, hem de koyunları satın alır ve köleyi azad ettikten sonra da koyunların hepsini o çobana bağışlar.
Abdullah ibni Ömer "m takvası o kadar yüksekti ki,, sahip olduğu mallardan en ziyade sevdiği ne varsa hemen onu başkasına bağışlamayı bir usul olarak tatbik ederdi. Allah ondan ve babasından razı olsun.[7]

(2) Anaya İyilik Etmek

3— Hakîm'in babası Muaviye îbni Hayde anlatıyor: «— Dedim ki, ya Resûlallah; kime iyilik edeyim?
— Annene, dedi. Kime iyilik edeyim? dedim.
— Annene, dedi. Kime iyilik edeyim? dedim.
— Annene, dedi. Kime iyilik edeyim? dedim.
— Babana; sonra en yakına, ondan sonra en yakına... dedi.»[8]

Anneye itaat ve iyilik etmenin, babadan önce gelen bîr hak olduğunda icma1 vardır. Çocuk üzerinde anneye ait üç haslet mevcuttur ki, bunlarda babanın iştiraki yoktur. Hamilelik müddetince çocuğu taşır ve doğum sancıları çeker, bazan ölümüne sebep olan doğum ağrısını tadar, çocuk büyüyöp hizmetten kurtuluncaya kadar süt emme çağında sıkıntılar çeker. İşte bu hususlarda babanın bir ortaklığı bulunmaz, bütün ızcltraplara anne yalnız başına katlanır. Bundan sonra, sağ bulundukları müddet anne ve baba, çocuğu terbiye etmek ve yetiştirmekte beraberce çalışırlar. Annenin bu fedakârlıklarına karşı, ona en önce iyilik etmek, hakkı olrriuş"oluyor.
Hadîs-i şerifte üç defa arka arkaya anneye iyilik etmek tavsiyesi, yukarda anlatılan üç haslete işaret olabileceği gibi, Önemine binaen ana hakkını gözetmek için tekrarlandığı da söylenebilir. Ayrıca İnsanlar, babaya nisbetle annenin hakkında gevşeklik gösterirler. Anne devamlı evde kaldığı İçİn çocukla ünsiyet eder ve insanlardan utanma durumu olamayacağından İçerde çocuk annesine çok defa isyan eder, bunu dışarda babasına yapamaz. Bİr de baba, anneden daha güçlü olduğu için, ona karşı çıkamaz. Halbuki annenin zafiyetinden ve şefkatinden faydalanarak ona karşı çıkması çok olur. Bunun için babadan çok, anneye iyilik etmekte dinimiz mübalâğa etmiştir, anneye iyilik etmek üzerinde tekrar tekrar durmuştur.
Fıkıh kitaplarında, babadan önce anneye iyilik etmek geliyorsa da, babanın hakkı anne hakkından daha büyük gösterilmiştir.
Bu hadîs-i şerifi Ebu Davud, Hâkim ve Tirmizî tesbit etmişlerdir. H â k i m 'e göre sahîh hadîstir.
Bu hadîs-i şerîfİ Peygamberimizden rivayet eden Muaviye ibni H a y d e kimdir? :
Ashqb-ı kiramdan olup, Basra'lıdır. Horasan savaşında bulunmuş ve orada ölmüştür Behz ibni H a kî m'in dedesidİr. Kendisinden rivayet edilen hadîsler sahîh kabul edilir. Allah ondan razı olsun.[9]

(3) Babaya İyilik Etmek

5— Ebû Hüreyre'nin (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir; «Biri sordu :
— Ey Allah'ın Resulü, kime iyilik ebeyim?
Hz. Peygamber: «— Annene,» dedi. Sonra kime? dedi.
Hz. Peygamber: «— Annene,» dedi. Sonra kime? dedi.
Hz. Peygamber: — Annene,» dedi. .Sonra kime? dedi.
Hz. Peygamber: «— Babana,» dedi.»[10]

Daha önceki hadîs-i şerîflerde olduğu gibi, burada da anneye itaat ve İyilik etmenin önemini Hz. Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam) belirtmekte ve babadan önce anneyi gözetmenin lüzumlu olduğuna işaret buyurmaktadır.
Ebû Hureyre lcimdir?
Hayber'in fethi yılında İslâm'a girmiş ve Hayber gazasına da katılmış olan Ebu Hureyre 'nİn ismt üzerinde ihtilâf olmuştur. Künyesi ile çağrıldığı ve onunla tanındığı İçin asıl ismi kullanılmaz hale geldiğinden terk edilmişti. Bu bakımdan ismi özerinde çok sözler söylenmiş ise de en kuvvetlisi, isminin A b d u r r ah m a n olmasıdır. Cahİlİyetzamprvırçdaİsmi Abdü Şems idi. Kendisinin şöyle anlattığı rİvayöt edilir : «Benim adım cahiliyyet devrinde (henüz islâm'ı kabul etmemişken) AbdO Şenjs'-ti. İslâm'a girince, bana Abdurrahman ismi verifdî. Ebu Hureyre künyesini de taşımamın sebebi şu :
«— Bir gön eteğimde bir kedi taşıyordum, Resûlüllah (Saîkdlahü A.eyhiveSellem) beni gördü ve bana dedi ki:
«— Bu taşıdığın nedir?»
Ben de, «Bir kedi,» dedim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«— Yâ Eba Hureyreî» dedi.
Bu künye ile çağrılmasını iftiharla kabul ettiğinden, asıl İsmi terk edilmiş ve E b û H ö r e y r V. olarak şöhret bulmuştu.
Ashabın en fakiri olup, ticaret ve mal ile meşgul olmadığından Hz. Peygamber'den ayrılmazdı. Bu sebepten ve bir de kemal seviyesinde obn kuvvetli hafızasından dolayı pek çok hadîs-İ serîf aııfatmıştır. Ashab ve tabiînden sayıları sekiz yüzü aşan zevat kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Zeydibni Sabit anlatıyor:
«— Bir gön, ben, Ebû Hüreyre ve başka bir arkadaş mescid'de bulunuyorduk, Allah'a dua ediyorduk ve onu zikrediyorduk. O sırada Hz. Peygamber (A.S.) yanımıza geldi ve bizimle oturdu. Biz sustuk. Bize dedi ki:
«— Tapmakta olduğunuz işe dönün, devam edin.»
Ebû Hüreyre'den önce ben ve arkadaşım dua ettik. Biz dua ettikçe, Hazret! Peygamber «Amîn» demeye başladı. Sonra Ebû Hüreyre dua etti ve şöyle dedi:
«— Allah'ım! Ben bu iki arkadaşımın senden istediğini senden İstiyorum ve senden unutulmaz bîr ilim istiyorum.» Buna da Resölüllah aleyhis-salâtu vesselam «Amîn» dedi. Biz de dedik kir «Ya Resûlallah, biz de Allah'-dan unutulmaz bir İlim istiyoruz. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Bu genç sizi geçti.»
Kendisinden rivayet edilen hadîs-î şeriflerin yekûnu beş bin üç yüz yetmiş dört adettir. Hiç bir sahabî bu kadar hadîs-i şerif ezberlemiş değildir.
Halife Hz. D m e r tarafından Bahreyn valiliğine, Hz. Osman zamanında Mekke kadılığına ve bir aralık Hz. M u a v i y e tarafından Medine-î Münevvere valiliğine tayin edilmişti. Hicretin 57. yılında 78 yaşında olduğu halde Medine'de vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun...[11]

6— Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir:
Allah'ın peygamberi (Sallalhhu aleyhi ve Sellem) 'e bir adam geldi de şöyle dedi:
«— Bana ne emredersin?»
Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Annene iyilik etmeyi,» dedi. Yine (adam) tekrarladı.
Hz. Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Sellem) :
«— Annene iyilik etmeyi,» dedi. Sonra dördüncü defa tekrarlardı.
Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Annene iyilik etmeyi,» dedi. Yine (adam) tekrarladı.
Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«— Annene iyilik etmeyi,» dedi. Sonra beşinci defa tekrarladı.
Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«— Babana iyilik etmeyi,» dedi.
Bu hadîs-i şerif, geçen hadîs-i şerife uygun olarak varid olmuştur.[12]

(4) Zulüm Etseler Bile, Ana-Babaya İyilik Etmek

7— (3-s) İbni Abbas'dan (Allah ikisinden de razı olsun) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Müslüman ana-babaya sahib olan bir müslüman, Allah'dan sevab bekliyerek onların hizmetinde bulunursa, Allah ona muhakkak Cennet'-den iki kapı açar. Eğer ana-babadan biri bulunursa, bir kapı açar. Eğer onlardan birini kızdırırsa (gazaba getirirse), onun rızasını kazanmadıkça, Allah o çocuktan razı olmaz, İbni Abbas'a soruldu:
— Eğer ana-baba, o çocuğa zulüm etmiş olsalar da mı?
— Çocuğa (dünya işlerinde) zulüm etmiş olsalar dahi (rızalarını almadıkça, Allah ondan razı olmaz), cevabını verdi.»[13]

Ana-baba, çocuğa zulüm etmiş olsalar bile, onları hiddetlendirmemek ve onların rızasını kazanmak gerektiği I b.n i Â b b a s hazretlerinden rivayet edilmektedir. Al i.y y ü ' ! - K a r î 'nin açıklamasına göre, bu bir kemal mertebesidir. Fakat esasta, bir kimsenin zevcesinden ana veya babası fazla eziyet çekmiş olmalarından oğullarına ailesinden ayrılmayı emretse-ler, o çocuğa ailesini boşaması icab etmez.
T a h a v î de diyor ki, mubah olan şeylerde ana-baba emrine itaat edilir, yasak olan şeylerde değil... Bir kısım âlimlere göre de dünya işlerinde zulüm etseler, onlara itaat edilir ve rızâları alınır, yoksa âhiret işleri için yapacakları zulüm için rızaları şart olmaz.
Şafiî âlimlerinden Izzeddîn ibni Selâm şöyle diyor: «Ana-babanın çocuğa her emrettiğine, çocuğun itaat etmesi ve her yasak ettikleri şeyi yapmaması icab etmez.» Bu görüşte âlimlerin ittifakı vardır. İmamı G a z a I î 'ye 9öre İse, haram veya helâl oluşu kesin olmayan şüpheli işlerde ana-babaya itaat lâzımdır; haram olduğu bilinen işlerde onlara itaat etmek icab etmez. Alimlerin çoğu bu görüştedir. Çünkü şüpheden kaçınmak takvadır, ana-babaya itaat İse kesin bir emirdir. Burada hatıra şu gelir: Ana ve babadan her İkisinin hakkınıgözetmek mümkün olmazsa, yani birini gözetirken diğeri bundan eziyet çekerse, ne yapmak ge-rekİr? Buna şöyle cevab veriliyor: Hürmet ve tazim icab eden İşte babanın hakkı tercih edilir. Hizmet ve nafakaya dair işlerde anne tercih edilir. Meselâ : anne ve baba ikisi beraberce çocuklarının yanına varsalar, çocuk baba fçirr ayağa kalkar; ve ondan bir şey istedikleri vakit önce annesine verip; Ana-babadan yalnız birine yetecek kadar bir nafaka çocukta bulunmuş oka; anne, babaya tercih edilir. Çünkü anne çocuk için çok zahmet çekmiştir, ona karşı şefkati fazladır, onu taşımış ve emzîrmiştir. Hastalığında ve sağlığında onun hizmetini yapmış, kir ve pasını temizlemiş ve terbiyesinde bulunmuştur.[14]

(5) Çocuğun Ana Ve Babasına Yumuşak Söz Söylemesi

8— (4-s) Tayaele Ibni Meyyas'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«— Necdetgiller'le[15] beraberdim. Büyük günahlardan olduklarını zannettiğim bir takım günahlar işlemiştim. Bunu îbni Ömer'e anlattım. Ibni Ömer:
«— Onlar hangi günahlardır,» diye sordu. Ben de şu ve şudur, dedim.
«— Bu anlattıkların büyük günahlardan değildir. Büyük günahlar şu dokuz şeydir :
1— Allah'a ortak koşmak (Allah'dan başkasına ibadet etmek, Allah'tan başkasını îlâh kabul etmek),
2— Adam öldürmek,
3— Savaşta düşman karşısından kaçmak,
4— İffetli kadına zina iftirasında bulunmak,
5— Faiz almak,
6— Yetim malı yemek,
7— Mescid-i Haram'da günah İşlemek, .
8— İnsanı alaya ve maskaralığa alanın günahı,
9— Kendilerine isyan edilen ana-babanın ağlaması (bunları ağlatan çocuğun günahı).»
îbni Ömer bana dedi ki:
«— Cehennemden korkar mısın ve Cennete girmek ister misin?> Ben:
«— Evet, vallahi,» dedim. Bana sordu: '. «Ana-baban hayatta mı?»
«— Yanımda yalnız annem var,» dedim.
«— Allah'a yemin ederim ki, eğer annene yumuşak söz söylersen ve ona yemek yedirirsen, büyük günahlardan sakındıkça, muhakkak Cennet'e girersin,» dedi.[16]

T a y se I e I b n i Mey ya s 'in başından geçen hadise münasebetiyle Abdullah Ibni Ömer, büyük günahların yukarda söylenen 9 günah olduğunu ve bir Müslüman bunlardan beri olduğu müddetçe, ana-babasına ihsan ve ikram ederse Cennet e gireceğini müjdelemektedir.
Büyük günahların en büyüğü, Allah'a ortak koşmaktır; yani imandan ve İslâm'dan çıkmaktır. Böyle bir günahı Allah bağrslamaz, mağfiret buyurmaz. Ancak tevbekâr olup, yeniden iman etmekle Allah bağışlar. İmansızlıktan bpşka olan ve kul hakkına taallûk etmeyen diğer bütün günahları, Allah dilediği kullarından, tevbe olmasa bile, bağışlar, mağfiret buyurur. Nitekim Cenab-ı Hak, Nisa sûresinin 116. âyetinde şöyle buyurur:
«Muhakkak ki Allah kendine ortak koşanları (kâfir olanları) bağışlamaz. Bu günahtan başkasını, dilediği kimseden bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa, doğrusu çok uzak bir sapıklığa düşmüştür.»
Bu âyet-i kerîmeden anlaşılıyor ki, küfür, dinsizlik ve imansızlık günahından daha büyük bir günah yoktur ve en büyük sapıklık da budur. Çünkü böyle bir günah, insanın ebedî olarak hüsranda kalmasına sebep olur, onu Cehennemlik yapar. Bu felâketten kurtulmak İçin daha hayatta iken, bir an kayıp etmeden sahih imana dönmek lâzımdır. Yoksa küfür hali üzere ölenin artık bir kurtuluş çaresi kalmaz.
Büyük ve küçük günahların sayı ve keyfiyetleri üzerinde âlimler değişik görüşlerde bulunmuşlardır. Bir kısmına göre bunlar İzafî şeylerdir. Nispet edilişlerine göre değişirler. Meselâ bir günah, kendisinden küçüğüne nispet edilirse, kebire sayılır, daha büyüğüne nispet edilirse sağîre (küçük günah) sayılır. Bir kısım âlimler de şöyle demiştir: Devamlı olarak ısrarla işlenen her günah kebîredir (büyük günahtır). Terk edilen ve işlenmeyen her günah da sağîredir. Bazı âlimler de bunların sayısını daha fazlaya çıkarır. Hatta insanlar daima korku içinde olsunlar diye, Allah büyük günahların hangi şeyler olduğunu bildirmedi, diyen âlim de vardır. Şu muhakkak kî akl-ı selimin çok kötü gördüğü ve nefret ettiği günahlar, büyük günahlardır. Zaman zaman herkesin düştüğü ve düşebileceği önemsiz günahlar da küçük günahlardır. Bu /itibarla Abdullah ibni Ömer'in buyurduğu dokuz günah, büyük günahları saymada esası teşkil eder.[17]

9— (5-s) Urve'den rivayet edildiğine göre, (Ana-babanın her ikisine acıyarak tevazu kanadını indir. îsra: 24) âyet-i kerîmesinin tefsirinde şöyle demiştir:
«— Ana-babanın sevmiş oldukları herhangi (meşru) bir şeyi yerine getirmekten kaçınma.»[18]

U r v e de diğer eser ve hadîs-İ şeriflere uygun olarak ana-babaya iyilik etmek ve onların rızasını kazanmak evlâd üzerine gerekli bir vazife olduğunu beyan etmiştir.
Urve kimdir? :
Urve,. tabiinden olup, Cennetle müjdelenen Z ü b e y r ibni A v v a m 'in oğludur. Hicretin 29. yılında doğmuş ve 94. yılında 65 yaşında olduğu halde Medine yakınındaki hurmalık bahçesinde vefat etmiştir. Annesi Hz. E b u, B e k i r 'İn kızı Esma (Zatü'n-Nıtakeyn) dİr. Hadîs ve fıkıh ilmini teyzesi Hz. Âişe validemizden almıştır. Medine'de bulunan yedi büyük fıkıh âlimlerinden biri olup, kendisinden pek çok hadîs-İ şerif rivayet edilmiştir. Zamanında cereyan eden fitne hareketlerine karışmamış ve onlardan leke almamıştır. Zühd ve takvası ile meşhurdur. Yaşı ilerlemiş olduğu bir zamanda ayağına isabet eden bir yafa neticesi kangren olmuş ve bayıltma veya uyuşturma müdahalesi yaptırmadan ayağının kesilmesine razı olduğu ve yanında bulunanların, ancak ayak kesilip de dağlandığı sırada yanık kokusundan ayağının kesilmiş bulunduğunu anladıkları rivayet edilerek tahammül ve cesaret derecesine işaret edilmektedir. Ayak kesilme hâdisesi Şam'da olmuştur. Aynı gün oğlu, evinin damından bir hayvanın ayakları altına düşerek çiğnenmişti. Her İki musibete tahammül ederek şöyle söylediği anlatılır:
«— Bu seferimizde başımıza musibetler geldi. Allah'ım! Muhakkak ki sen vermiş olduğunu aldın; musibet veren de sensin, afiyet veren de sen...» . Mushaf'a bakarak her gece Kur'ân-ı Kerîm'İn dörtte bîrini okur ve bu okuduğu kısımla gece nafile namaz kılardı. Yalnız ayağı kesildiği gece bu ibadetini terk etmiştir. Medine'de «Bi'ri Urve» namında bir kuyu açtırdı. Bu kuyudan daha tatlı suyu bulunan bir kuyunun Medine'de bulunmadığı söylenir. Mısır'a gidip orada evlendiği ve yedi yıl kaldıktan sonra Medine'ye döndüğü ve ondan sonra vefat ettiği rivayet edilmektedir. Allah hepsine rahmet etsin.[19]

(6) Ana-Baba Hakkını Ödemek

10— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Hazreti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«— Çocuk, hiç bir iyilikle babanın hakkını ödeyemez; ancak onu köle olarak bulur da onu satın alarak hürriyetine kavuşturursa eder.»[20]

Bu hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre, insan ana-babasının hakkını ancak bir iş karşılığında ödeyebilir, başka hiç bir iyilikle ödeyemez. Başkasının mülkiyeti altında köle bulunan ana veya babayı bu kölelikten kurtarmak için, para ve mal vererek onları efendilerinden satın almak suretiyle hürriyetlerini sağlamak, bir nevi onların hayata yeniden kavuşmaları demek olacağından, büyük bir hizmettir. Nasıl ki, ana-baba çocuğun hayata çıkmasına sebep olmuşlarsa, bunun, gibi»- evlâd da köle olan ebeveynini serbestiye eriştirmekle onların hayatını temin etmiş demek olur. Her ne kadar hadîs-i şerifte yalnız baba lâfzı geçiyorsa da, anne hakkının ödenmesi de aynı şeye- bağlıdır. Ebeveynden birini köle halinde bulmak, asırlar boyu çok nadir bir hal olduğundan, haklarının hiç bîr suretle ödenmiş olunamayacağı sonucuna varılır. Allah, onların rızalarını kazanmayı, evlâdlarına nasîb buyursun...[21]

11— (6-s) Ebû Musa El-Eş'arî'nin oğlu Ebû Bürde'clen rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
«— İbni Ömer, Yemenli bir adamın, sırtında annesini taşıyarak Kabe'yi tavaf ederken şöyle demekte olduğuna şahit oldu: «Annemin zelil bir devesiyim ben; (Başka) binekleri usansa da usanmam ben.»
Sonra (Yemenli) dedi ki:
«— Ey İbni Ömer, annemin hakkını ödemiş oldum mu, dersin?»
İbni Ömer, «Hayır!» dedi. Tek bir «Ah!» çekmesini dahi karşılaya-madm.
Sonra İbni Ömer tavafını bitirip Makam-ı İbrahim'e geldi de (orada) iki rekât namaz kıldı. Sonra şöyle dedi:
«— Ey Ebû Musa'nın oğlu (Ebû Bürde)! Her (tavaf sonunda kılınan) iki rek'at namaz, kendilerinden önceki günahları örterler.»[22]

Bu eserde İki hususa işaret vardır. Bunlardan biri, anne hakkının ödenmesi, anneyi sırtta taşıyarak ona tavaf ettirme pahasına dahi olsa, mümkün olmadığıdır ki, bundan önce zikredilen hadîs-i şerîfin beyanına uygun olup onu teyid etmektedir. Diğer husus ise, tavaftan sonra, yani her yedi şavtın akabinde Makam-ı İbrahim'de kılınan namazın faziletidir. Buna tavaf namazı denir. Kalabalık ve izdiham dolayısı ile Makam-ı İbrahim denilen yerde bu iki rekât namazı kılmak mümkün değilse, başkalarına eziyet vermeğe sebep teşkil edecekse, imkân bulunan Harem-i Şerîfin uygun bir yerinde tavaf namazı edâ edilir. Bu namazın faziletinin büyük olmasından ötürü, daha önce işlenen ve kul hakkına taallûk etmeyen günahların bağışlanmasına vesile oluyor. Mühim olan, günahların tavaftan sonra tekerrür etmemesidir. Allah Tealâ hazretleri niyyetleri bilir ve ona göre hükmünü yerine getirir.
E b û B ü r d e kimdir? :
Yemenlİ'nİn tavaf hâdisesini anlatan Ebu Bürde, Ebu Musa E I - Eş'a rî'nin oğludur. İsmi El - Hâ r İ s'dir. Fıkıh âlimlerinden olup, rivayet ettiği hadîsler çoktur. Küfe dadılığında bulunmuş ve S a ' î d I b n i Cübeyr onun kâtipliğini yapmıştır. Seksen yaşını aştığı bir sırada hicretin 104. yılında vefat etmiş tabiinden büyük bîr zat idi.[23]

12— (7-s) Akll'in azadlısı Ebû Mürre şöyle anlatmıştır:
«— Halife Mervan, (hac farizasını edâ gibi bir iş için Medine'den dışarı çıktığı zaman) Ebû Hüreyre hazretlerini yerine vekil bırakırdı. Ebû Hüreyre, Medine civarında Zü'1-Hüleyfe adındaki yerde otururdu. Annesi bir evde, kendisi de başka bir evde ikâmet ederdi. Evden çıkıp gideceği zaman, annesinin kapısında durup şöyle derdi:
«— Esselâmu aleyki = Selâm üzerine olsun, ey anneciğim; Allah'ın rahmeti de bereketleri de... (üzerine olsun.)»
Annesi de şöyle derdi:
«— Senin de üzerine olsun selâm, ey yavrum; Allah'ın rahmeti de bereketleri de...»
Sonra şöyle derdi:
«— Beni küçükken (şefkatle) nasıl yetiştirip terbiye ettinse, Allah da sana merhamet etsin.»
Annesi şu cevabı verirdi:
«— Yaşlı halimde bana (acıyarak) nasıl iyilik ve ihsan ettinse, Allah da sana merhamet etsin.»
Sonra (Ebu Hureyre), evine döneceği zaman aynı şeyi yapardı.»[24]

Ebû Hüreyre (Allah ondan razı olsun), Aleyhİsselâtü vesselam efendimizden almış olduğu yüksek ahlâk uyarınca, annesine gerekli hürmet ve itaati yapmış, anne de evlâdını duadan eksik etmemiştir. Böylece İslâm'ın emretmiş olduğu, ana ve evlâcl arasındaki karşılıklı hak ve vazifeler yaşantı haline getirilmiş ve onlardan sonrakilerin yaşayışına da güzel bir örnek olmuştur. Ashabın izinde gitmek, Peygamberin* ahlâkı ile ahlâklanmak demektir.[25]

13— Abdullah îbni Amir şöyle anlatmıştır :
Ebeveynini ağlar halde bırakıp da hicret etmek için, Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam) 'a teslimiyet gösteren, (ona bey'at eden) bir adam geldi.
Hazreti Peygamber o adama dedi ki:
«— Ana-babana dön, onları nasıl ağlattmsa, onları güldür ve sevindir.»[26]

Hicret'in lügat manası; bîr yerden çıkıp başka bir yere gitmektir. Dinî ve ilmî yönden hicret iki kısma ayrılır:
1— Mekke müşriklerinin şiddet ve eziyetlerine tahammül edemeyip Hazreti Peygamber in izni ile ve Allah rızasını kazanmak için yapılan göçler. Habeşistan'a ve Medine'ye yapılan hicretler gibi... 8u hicretlerdeki niyyet, Peygamber izniyle Allah rızasını elde etmek olduğundan, böyle seferler sevaptır ve makbuldür.
2— Dünya malını elde etmek ve nefsinin sevdiğine kavuşup ona sahip olmak için yapılan bu ikinci kısım hicretin hiç bir sevabı yoktur. Böyle hicretlerden mükâfat kazanılmaz.
Hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, Allah rızasını kazanmak için yapılan hicret her ne kadar sevab ve makbul ise de, ana-baba rızası dışında olmaması lâzmdır. Ana-baba rızası, bu hayırlı işten önde gelen bir husustur. Müslümanların bu hakkı gözetmelerine işaret buyurulmaktadır.[27]

14— (8-s) Ebû Hazim'den nakledildiğine göre:
Ebû Talib'in kızı Ümnıü Hanî'nin azadlısı Ebû Mürre kendisine şu haberi vermiştir:
Ebû Mürre, binitli olarak Ebû Hüreyre ile birlikte onun AKÎK'deki arazisine gitmişti. Ebû Hüreyre, kendisine ait yere vardığı zaman, yüksek sesi ile şöyle çağırmıştı:
«— Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri üzerine olsun, ey anneciğim!»
Annesi şöyle cevap veriyordu:
«— Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri senin de üzerine olsun.»
Ebû Hüreyre; annesine:
«— Küçük yaşımda beni nasıl (merhametle) terbiye edip yetigtirdin-se, Allah da sana merhamet etsin.»
Annesi cevap veriyordu:
«— Yavrum, seni de Allah hayırla mükâfatlandırsın; ve ihtiyar yaşımda bana iyilik ve ihsanda bulunduğun (ve beni razı ettiğin) gibi, Allah senden razı olsun.»
Musa İbni Yakup demiştir ki; «Ebû Hüreyre'nin ismi, Abdullah İbni Amr idi.»[28]

Bundan önce 12. eserde rivayet edilen hadîs ile buradaki vak'a birbirine benzemektedir. Akîkf Medine civarında ve Zül-Huleyfe ye yakın bir vadinin adıdır. Yerlerin birbirine yakın olması bakımından Akîk'den Zül-Huleyfe nin kasdedildiği anlaşılabİldiği cihetle, aynı olayın tekrarı olabileceği gibi, ayrı ayrı olaylar olarak da yorumlanabilirler.
Ebu Hüreyre 'nin hayatından bahsederken ismi üzerinde değişik fikirler İleri sürüldüğüne işaret edilmişti. Burada üçüncü ravi Musa ibni Yakup, isminin Abdullah ibni Amir olduğunu söylemektedir. Gerçek sudur ki, Ebu Hüreyre'nin iki ismi vardı. Biri İslâm'dan önceki ismi, diğeri de İslâm'ı kabulden sonra Hazreti Peygamber tarafından kendisine verilen isim. Bu isim de Abdullah 'dır. Diğer rivayetler zayıftır.[29]

(7) Ana-Babaya İsyan Etmek

15— Ebû Bekre, Hazreti Peygamber (Salİallafiü Aleyhi ve Seîlemi'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
«— Size büyük günahların en büyüğünü bildireyim mi?» (Bu sözü üç defa tekrarladılar).
Ashab, «— Evet ya Resûlallah,» dediler. Buyurdular ki:
«— Allah'a ortak koşmak ve ana-babaya isyan etmek.»
Sonra Hazreti Peygamber yaslanmışken oturdular.
«— Dikkat edin! Yalan söylemek de...»
Bu sözü tekrar ediyorlardı, hatta (üzülmesin diye, kendi kendime) «Artık söylemeseydi temennisinde bulunmuştum.»[30]

Daha önce 8. hadîs-i şerifte büyük günahlardan bahsedilirken bunların başıficia yine Allah'a ortak koşmak, yani hak dinden çıkmak günahı zikredilmişti. Ayrıca ana-babaya âsî olmak günahı da büyük günahlardan sayılmıştı. Bİr de iffetli bir kadına iftira yollu zina isnad etmenin, bir nevi yalan söylemenin büyük günahlardan olduğu mukayyed surette beyan edilmişse de, burada Hazreti Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam) Efendimiz mutlak olarak yalan söylemenin en büyük günahlardan olduğunu buyurmaktadır.

Yalan, bir söz veya işİ gerçek halinden, vuku bulduğu tarzdan değiştirerek başka bir şekle sokmak, yahud olmayan bir şeyi olmuş gibi göstermek veya olanı inkâr etmektir. Yalanın bırakacağı tesir ve zararlara göre kısımları vardır. I b n i A r a b î bunları dört kısma ayırır:
a— Allah'a karşı yalan söylemek,
b— Peygambere karşı yalan söylemek,
c— İnsanlara karşı yalan söylemek (yalan şahidlik etmek, yani bir kimsenin hakkını düşürmek veya hakkı yokken ona hak çıkarmak),
d— Muamelâtta yalan söylemek. Bir kimsenin çalışmış olduğu ve yapmakta bulunduğu işlerde yalan söylemesi. Bu dört kısım yalanın hepsi haram ve çirkin olmakla beraber en kötüsü Allah'a karşı yalan söylemektir. Sonra Peygambere yalan isnadında"bulunmaktır. Dİğer günahlar da zarar ve fesad durumlarına göre şiddet kazanırlar. Cemiyetin bünyesini kemiren ve'islâm birliği ile dîn kardeşliğini parçalayan sinsi yalan illetinin büyük yıkıntısından" ötürüdür ki, Hazreti Peygamber bunun önemine binaen yaşlanırlarken doğrulmuşlar ve tekrar tekrar yalan söyleme günahı üzerinde d8m)ulardır. Herde 385 numaralı hadîs-İ şerifte geleceği üzere, üç şey dışında yalan söylemek asla caiz değildir. İki dargının arasını düzeltmek için, harpte düşmannaldatmak için, karı-kocanın birbirine, ahenk ve huzuru bozmamak İçin söyledikleri yalanlar bu üç istisnayı teşkil ederler.
Ebû Bekre kimdir? :
Hadîs-i şerifi rivayet eden Ebu Bekre 'nirt adı N u f e y ' i b -n i ' I- Haris 'dir. Ashabı kiramın seçkinlerinden ve ileri gelenlerinden idi. Taİf savaşında kale hisarından makara ile kendini aşağıya sarkıtarak indiğinden Hz. Peygamber ona «Ebu Bekre» künyesini takmıştı. Bekre, su kuyularında kullanılan çıkrık, makara demektir. Böylece çtkrık sahibi olarak «Ebu Bekre» künyesi İle şöhret bulmuştur.
Kırk evlâdı bulunduğu ve bunların hepsinin cesur, iyiliksever, güzel söz söyler kimseler oldukları rivayet edilir. Yüz otuz iki hadîs rivayet etmiştir. Hicretin 50-51. yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun...[31]

16— Muğîyre İbni Şu'be'nin kâtibi Verrad'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«— Muaviye, Muğîyre'ye mektup yazdı ki, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellemyden işittiğin şeyden bana yaz.»
Verrad yine şöyle dedi:
— Muğîyre bana yazdırdı, ben de elimle şunu yazdım:
— Ben Hazreti Peygamberin, çok sormaktan; (ve dilenmekten), mili zayi' etmekten dedi-kodudan alıkoyduğunu (bunları yasakladığını) kendisinden işittim.»[32]

Bu hadîs-i şerifte Hz. Peygamberin üç şeyi yasakladığı antaşılmaktddır. Metinde geçen «sual» kelimesi, istemek ve sormak manalgnna geldiği için geniş mana taşımaktadır. Bu bakımdan, ihtiyaç olmadan insanlarg boyun eğerek ma! ve para gibi bir şey istemek yasaklandığı gibi, lüzgmu olmayan ve müşkülât ifade eden girift şeylerden,sormak da doğ;ru değildir.
Çalışıp kazanmağa gücü yeten kimsenin dilenmesi hakkında İki,.görüş vardır. Bunların en doğrusu, böyle bir kimsenin dilenmesinin haram, olduğudur. İkinci görüş ise, İsrar etmemek ve nefsini küçük düşürmemek şartı ile dilenmesinin mekruh olduğudur.
Yasaklanan ikinci şey, malı israf etmek, zayi" etmektir. Kalbin meylettiği altın ve gümüş gibi şeylere mal denir. Daha sonra, kazanılan ve sahip olunan her çeşit eşyaya mal ismi verilmiştir. Mal çokluğunu hayvanatın teşkil ettiği beldelerde, mal sözü özellikle hayvanlarda kullanılır. Burada malın ziya'ı, onun helak olması, bozulması veya kıymetinin azalması demektir. Bunlara sebebiyet vermeyip hangi mal olursa olsun ona İyi bakmak ve onu korumak demektir. Ayrıca malı haram işlerde sarf etmek yine onu zayi' etmektir.
Daha doğrusu dinin mubah saymadığı yerlere malı sarfet-mek, onu israf etmektir. Sarf şekli helâl dahi olsa, gelişigüzel ve lüzumsuz yapılan her harcamanın israf olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Bir fenalığı giderecek veya bir ihtiyacı kapayacak olan ve harcama yapanın durumuna uygun düşecek masrafların israf sayılamıyacağı görüşü en doğrusudur.
üçüncü yasak, dedikodudur. İnsanların sözlerini anlatmak ve birbirine aktarmak dedikodu hastalığıdır. Ne dünyada, ne âhirette faydası olmayacak bosunc? sözlerle uğraşmak, vakit öldürmek zararlı ve faydasız bir iş olduğundan yasaklanmıştır.
Muğîyre İbnİ Şu'be kimdir? :
Hadts-İ şerîfte ismi geçen Muğîyre ibni Şu'be, ashab-ı kiramdan bîri olup, Arabın dahîlerinden sayılır. Hudeybiye ve Yemamo savaşlarında, Şam'ın fethinde, Kadisiye ve Yermük seferlerinde bulunmuştur. Yermök muharebesinde bir gözünü kaybetmişti. Herhangi möskil bir işle karşılarsa, muhakkak dehasiyle ondan kurtuluş çaresi bulurdu. K a b i s e İbni C a b i r anlatıyor:
«— Ben Mûğire ile arkadaşlık ettim; Öyle bir adam idi ki, bir şehrin sekiz kapısı olsa ve onların hiç birinden çıkma imkânı olmasa, o bu kapıların hepsinden çıkma çaresini bulurdu.»
Hazreti D m e r tarafindan Basra ve Küfe valiliklerine tayin edilmiş ve daha sonra Hazreti Osman zamanında azledilmişti. Hazreti Osman'ın sehid edilişinden sonra meydana çıkan ihtilâflara karışmamış olup Hazretî Muavîye'nîn hilâfeti sırasında,. Muaviye tarafindan Küfe valiliflîne tayin edildi ve ömrünün sonuna kadar orada kalarak hicretin 50. yılında vefat etmişti. Kendisinden bazı hadîs-İ serîfler nakledilmiştir. İslâm'da ilk Önce divan kuran zattır. İlk divanı da Basra'da kurmuştur.[33]

(8) Ana-Babasına Lanet Edene, Allah Lanet Edeb

17— Ebu't-Tuieyl'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«— Hazreti Ali'ye soruldu ki, Hazreti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bütün insanlara söylemediği bir şeyi size özel olarak bildirdi mi?»
Hazreti Ali, şu cevabı verdi:
«— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün insanlara ait kılmak-sızın, bize Özel olarak bir şey söylemedi; yalnız şu kılıcımın kınında bulunan (kâğıttakiler) müstesna...»
Sonra (kılıcın kınından) bir sayfa çıkardı, orada şu yazılıydı:
«— Allah adından başkasına (putlara veya şahıslara) hayvan kesene Allah lanet etsin. Arazinin sınır taşlarını çalana Allah lanet etsin. Ana-babasına lanet edene Allah lanet etsin. Bir fesatçıyı himaye edene Allah lanet etsin.»[34]

Hayvan kesmek iki türlü olur. Ya ibadet maksadı İle hayvan kesilir ki, buna kurban denilir. Yahud sırf helâl rızik olarak istifadelenmek İçin kesilir. Buna hayvan boğazlamak denir. Eti yenen her çeşit hayvanı kesmek gibi. İster kurban niyeti ile, ister et niyeti ile hayvan kesilirken Allah adını söylemek, besmele çekmek şarttır. Allah adına kesilmeyen hayvanın eti yenmez; ancak unutarak besmele -terk edilmiş olursa, eti yenir. Bîr put adına, Kabe adına, bir şahıs adına kesilen hayvanların eti yenmez. Eğer AHah'dan başkas: için kesilen şeye hürmet ve ibadet olsun diye yapılırsa, bu küfür olur. Yİne Allah'ın rahmetine yaklaşmaya vesile olsun diye, AHah'dan başkası adına kesilirse, bu da dinden çıkmış olur. Allah'dan başka bir şahsın rızasıry kazanmak için kurban kesmek de büyük günahtır. Hayvan etinin helâl olması ve ibadetin makbu! olması için, hayvan boğazlanırken besmele çekilir ve Allah rızası niyyet edilir. Bunu yapmayan lanete hak kazanç yani Allah'ın rahmetinden (cennetinden) uzak olur.
Tarla, arsa ve arazi gibi yerlerin hududunugçsteren sınır taşlarını yerlerinden oynatıp kaldırmak veya yerlerini değiştirmek sureti ile hudud tecavüzünde bulunmak, başkasının hakkını çalmak olduğundan haramdır. Şu tecavüzü işleyene lanet vardır. HİÇ bir Müslüman böyle laneti gerektiren işlere el sürmemelİdir.
Ana-babaya lanet etmek, buna sebep olma hali ile izah edilir. Bir krmse, bir adamın ana-babasma lanet ederse[35], o adam da bu lanet okuyanın ana-babasına lanet eder. Böylece ebeveynine lanete vesile olduğundan günah işlemiş olur. İşte doğrudan doğruya dahi olmasa bile bu şekilde sebebiyet vererek ana-babaya lanet getirmeyi Hazreti Peygamber ya-sakl'yor. Laneti gerektiren bir hareket olduğunu bildiriyor. Şüphe yok ki, doğrudan doğruya ana-babaya lanet etmek çok daha büyük günah olur, Allah'ın rahmetinden daha çok uzaklaştırır.
Bir fesatçıyı korumak, insanlar arasına girip de gerekli bîr cezanın tatbikine engel olmak veya dinde olmayan bir şeyi uyduranın hareketine nza gösterip göz yummak zararlı işler olduğundan, bu gibilere yardımcı olmamayı Peygamberimiz ifade buyurmakta ve böylek ötü kimselere yardımcı olanlara «Azab olsun» duasında bulunmaktadır.
Lanet kelimesinin lügat manası, uzaklaştırmak ve kovmaktır. Hadîs-i şerifte, azaba müstahak olmak, rahmetten ve cennetten uzak olmak manalarına gelir. Lanete uğrayan, yani Mef'ûn, dünyada Allah'ın yardım ve rahmetinden uzak kalmış olan, âhirette de azaba düşmüş olan demektir. Dinimizde muayyen bîr mü'mîn şahsa lanet duasında bulunmak caiz değildir; zira Peyçtamber Efendimiz :
«— Ben l&netçi olarak gön d er ilme d im.» buyurmuştur. Ancak şahıs be-Hrtmeksizin bazı günah işleyicilere, o günahın cinsi kasd edilerek lanet duasında bulunmak caiz görülmüştür. Muhaddisler, bu hadîs-i şerifte gecen lanet IceUmesim, Allah tarafindan vaki olacak azabı, Hazreti Peygamber in haber vermesi manâsına yorumlamışlardır. O halde, izahı geçen dört cins günahı işleyenlere Allah azab etmiştir, demek olur.
Hadîs-i şerîfİ Hctzreti AI i 'den nakleden Ebü't-Tufeyl'in adı Amir ibni Vasile 'dir. Uhud savaşı yılında doğmuş olup, ashabdan en son vefat edendir. Ölüm tarihi hicretin 100, 107 ve 110 yılları olarak gösterilir. Hazreti Peygamberin irtihallerinde sekiz yaşında bulunuyordu.[36]

(9) Günah Bulunmadıkça, Ana-Babaya İtaat Ve İyilik Edilir

18— Ebu'd-Derdâ şöyle demiştir:
«Resûlüllah (SaltaîlahüA leyhi ve Selle m) bana şu dokuz şeyi emretmiştir:
«**(1)** Parça parça doğransan veya ateşte pişirilsen liile, Allah'a hiç bir şeyi ortak etme.
(2) Kasden (özür olmaksızın) farz namazı asla terk etme; onu kas-den terk edenden Allah'ın himayesi kalkmış olur.

(3) Asla şarap içme; çünkü o, her kötülüğün anahtarıdır.
(4) Ana-babana itaat et.
(5) Yerinden çıkmanı emrederlerse (çıkmana izin verirlerse), onların rızasını kazanmak için çık.
(6) Kendini haklı zannetsen bile, başındaki idarecilerle çekişme (onlara, Müslüman oldukları müddet karşı çıkma).
(7) Arkadaşların kaçsa ve helak dahi olacak olsan, sen muharebeden kaçma.
(8) Zenginliğinden ailene yedir ve harca.
(9) Ailene kırbacım kaldırma; onları Aziz ve Celîl olan Allah hakkı için korkut.»[37]

Dört kadar hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Hazreti E b u Bekir ile Hazreti Ömer'in faziletlerini itiraf etmekle beraber, Hazreti Ali'ye olan muhabbetinden ötürü onu öne geçirirdi. Hazreti Ali'nin savaşlarında hep onun saflarında bulunmuştu. Allah hepsinden razı olsun... Hadîs-i şerîfteki dokuz tavsiye kısaca şöyle açıklanır:
1— Küfürden, imansızlıktan, Allah'a ortak koşma günahından daha büyük bir günah olmadığından ve böyle bir cinayet üzere ölmüş bulunan kimse, ebedî olarak cehennemde kalacağından, ne pahasına olursa olsun böyle bir günahı işlememek icâb eder. Kalben ve arzu ile bu günahın İrtikâbına yol yoktur. Ancak kat'î bir ölüm tehlikesi karşısında kalben değil de, yalnız lisan ile küfür kelimesi söylenebilir. Söylemeden öldürülse, şehid olur. İşte'ebedî hüsrana düşmemek için Hazreti Peygamber en çetin şartlar altında dahi küfre varmamayı tavsiye buyuruyor.
2— Farz namazlar, ibadetlerin esası olup, fenalıklardan alıkoydukları cihetle bunlara devamın önemi aşikârdır. Unutma ve ağır hastalık gibi özürler dışında farz namazlar terk edilmez. Farzı terk edenden Allah'ın rahmeti ve himayesi kalkar.
3 — Şarap her fenalığın anası olarak gösterilmiştir. Şarabın Arapeası «Hamır»dır ki, aklı gideren şey demektir. Bu itibarla aklı gideren, insanı sarhoş eden her içki şarap hükmündedir. Her hayırlı iş akıl sayesinde meydana getirildiğinden, aklın yok olması halinde de her fenalığa kapı açılmış olur. Bu bakımdan şerefli bir mevkii olan hem aklı korumak, hem de cemiyet İçerisinde fenalıklara sebebiyet vermemek için Peygamberimiz asla şarap içmemeyi tavsiye etmişlerdir.
4— Ana-babaya İtaat etmek ve onlara iyilikte bulunmak, rıza ve dualarını kazanmak gerektiğine dair izahat önceki hadîs-i şeriflerde geçmiştir.
5— Ana-babanın İzni olmadıkça başka memlekete göç etmek, sefere çıkmak doğru değildir. Hatta anne ve babanın şiddetli bir ihtiyaç ve ızdırap çekecekleri bir durum varken, hacca gitmekten evlâdlanni alıkorlarsa, günahkâr olmazlar. Tehlike olmadığı takdirde izinsiz ilim tahsiline de gidilebilir.
İslâm kaidelerine aykırılığı gerçek olan bir kötü iş görmedikçe idarecİierlc çekişmeyi, memuriyet için çırpınmayı, idarecilere karşı çıkmayı Peygamberimiz yasaklamışlardır. Fakat Islâmî bir gerçek ihlâl edildiği takdirde, hakkı söylemek bir vazifedir. Güç miktarınca da, küfür hali üzerinde bulunanlara karşı çıkılır.
7— Muharebeden kaçmanın İslâm'a ve Müslümanlara çok büyük zararı dokunduğundan daha önceki hadîs-i şerifte büyük günahlardan sayılmıştı. Bozgun ve paniğe sebebiyet vermekle işi mağlûbiyete kadar götürür. İslâm'ın İzzet ve şevketini kırar. İslâm İçin zillet ve perişanlık vesilesi olan muharebeden kaçmak fiili de böylece yasaklanmıştır.
8— Bir insan, ailesine, çoluk-ço:uğuna sahip olduğu zenginlikten harcamalıdır. İsraf olmayacak şekilde, terbiyelerine, yiyip içmelerine ve giyimlerine harcamalı, onları dar durumda bırakmamalıdır. Cenab-ı Hak, bir kuluna vermiş olduğu nimetin eserini, onun üzerinde görmek İster. İmkânlar nispetinde cimrilik göstermeden ve İsraf yapmadan ehline harcamalıdır.
9— Bu hadîs-i şerifte aileye karşı kırbacı kaldırmamayı, yani zevce, evlâd ve hizmetçileri döğmemeyi Peygamberimiz tavsiye buyuruyor. Bazı rivayetlerde de «Ailenizden kırbacı kalchrmaytn» çeklinde ifade vardır. Her İki halde de izahı mümkündür. Birinci rivayete göre, haklı bir sebepten dolayı olsa bile aile efradını döğmek hayırlı ve iyi bir iş değildir. Işın akıbetinden korkutmak ve bağışlamak en doğru bir yoldur. İkinci rivayete göre, döğmenİn cevazı bahis konusu olur. En son çare olarak döğme olabilir ve ailedeki otorite bu yol ile sağlanabilir. Burada da hududu aşmamak gerekir.
Ebu'd-Derdâ:
Bu hadîs-İ şerifi rivayet eden ashab-ı kiramdan Ebu'd-Derdâ'-nın İsmi Uveymir ibnİ Malik 'dir. Bedir savaşında Müslüman oldu. Uhud ve ondan sonraki savaşlarda bulundu. Daha ziyade «Ebu'd-Derdâ» künyesi ile şöhret bulmuştur. Ashab-ı kiramın sayılı âlimlerinden biri İdî. Hazreti Ömer'in hilâfeti zamanında Şam kadılığına tayin edildi ve Hazreti Osman devrinde yine orada vefat etti. Bir rivayette de Hazreti Osman 'in hilâfetinden önce hicretin 32. yılında vefat etmiştir. Uhud savaşı esnasında Hazreti Peygamber onun hakkında :
Uveymir ne güzel süvaridir = binicidir.» buyurmuştur.[38]

19— Rivayet edildiğine göre Abdullah Ibni Amr şöyle dedi:
Bir adam Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi ve şöyle söyledi :
«— Ana-babamı ağlar bırakarak hicret etmek üzere senin emrini almağa geldim. (Hazreti Peygamber ona) dedi ki:
«— Onlara dön, onları nasıl ağlattımsa, öylece onları sevindir, güldür.»[39]

20— Abdullah îbni Amr dedi ki, cihada gitmek isteyen bir adam Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seiîem) 'e geldi. (Hazreti Peygamber ona sorarak şöyle) dedi:
«— Ebeveynin hayatta mı?» (O adam da) : «Evet!» dedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
(Madem ki müslüman ana-baban var,) onlar için gayret et, çalış.
(Kendilerine iyilik ve ihsan et); buyurdu.»[40]

Meşru işlerde ana-babaya itaat etmek farzı ayındır. Fakat düşman saldırısı olmayan normal zamanlarda cihada çıkmak kifaye üzere farzdır. Bir kısım Müslümanların cihad vazifesinde bulunmaları ile diğer Müslümanlardan bu sorumluluk düşer. Bunun için ferden kendisine cihad farz olmayanın ana-babasi için çalışması daha önemli tutulmuştur. Ancak umumî bir mecburiyet veya düşman istilâsı gibi bir durum olursa her mükellef cihad etmeV. zorunda kalır. Cihad için izine lüzum kalmaz.[41]

(10) Ebeveynine Kavuşup Da Cennete Giremeyen Kimse

21— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Yazıklar olsun o kimseye, yazıklar olsun o kimseye, yazıklar olsun o kimseye...»
Ashab:
«— Ya Resûlallah, kimdir o?» dediler.
Hazreti Peygamber:
«— O kimsedir ki, yanında ana-babasına, yahud bunlardan birine ihtiyarlık erişmiş de Cehenneme girmiştir.» buyurdu.[42]

Metinde üç defa tekrarlanan «Rağıme enfuhu = Yazıklar olsun» cûm-lesİ, lügat manası itibariyle burnu toprağa sürünsün, demektir. Bundan kinaye olarak hakîr olsun, zelil olsun manalarında kullanılır. Burada Türkçe-mize daha uygun olarak «yazıklar olsun» şeklinde terceme edilmiştir. Bu cümlenin üç defa tekrarlanması, işte fazta nefret bulunduğundandır. Aynı zamanda Cehenneme düşmekten sakındırmak İçindir. Anlaşılıyor ki, yaşlılık ve zafiyet halinde olanın yardıma ve bakıma olan ihtiyacı, dinç halde iken olan ihtiyacından çok daha fazladır ve önemlidir. Bu durumda ana-babasına hizmet etmeyen, onlara iyilik ve ihsanda bulunmayan kimse rıza ve dualarını kazanamayacağı cihetle Cehennemlik olmağa hak kazanır.
Aksine onlara hizmet eden de, onlar sebebiyle Cennete girmiş ohjr. Böyle Cennete vesile olacak bir fırsatı kaçırana elbette yazıklar olsun.[43]

(11) Ana-Babasına İyilik Edenin Allah Ömrünü Artırır

22— Sehl'in babası Muaz'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:
«— Ana-babasına iyilik edene Cennet olsun, Azîz ve Celîl olan Allah onun ömrüne bereket versin (ömrünü çoğaltsın.)»[44]

Metinde geçen «Tuba = » kelimesi, Cennet, cennetteki bir ağaç manalarına geldiği gibi, saadet ve hayır karşılığı olarak da kullanılır.
Caiz olmayan bir şeyi peygamberlerin istemesi muhal olduğuna göre, burada ömrün ziyadeleşmesini istemek, onun vuku bulabileceğine delil teşkil eder. Diğer taraftan Cenab-ı Hak, herkesin muayyen bir eceli var, o geldiği zaman, ne bir an gecikir, ne de bir an öne geçer buyurmaktadır. Her iki delilin karşılaşması halinde, ömrün uzatılmasının bereket manasını veya rızık bolluğu anlamını taşıdığı izahına gidilmektedir. Ömrün artmacı demek, bereketli olması, nimetler içinde bulunması demek olur. Bir kısım âlimler de, ömür muayyen olmakla beraber uzalıp kısalabileceği görüşündedirler. Meselâ : Bir adam, ana-babasına itaat ve ihsan ettiği takdirde, yaşı seksen yıldır. Bunu yapmayınca aitmiş yıl olarak kalacaktır. Böyle bir kimse, ebeveynine ihsan edince seksen yaşına varacağından ömrü artmış sayılır.
Muaz b. Cebel kimdir?:
Hadîs-i şerifi rivayet eden Muaz, ashabı kiramdan olup, aslen Mısır halkından olduğu söylenir. Hazreti Peygamber'den hadîs-i şerifler rivayet etmişti ı\ Oğlu S e h I de kendisinden rivayette bulunmuştur. Halife A b d u'l-Melik ibni Mervan devrine kadar yaşamıştır. Allah ondan razı olsun...[45]

(12) Bir Kimse Müşrik Babasına Mağfiret Dilemez

23— (9-s) Allah Azze ve Celle'nin :
«— Eğer ana-baba d an biri veya ikisi senin yanında ihtiyarlık haline ulaşırsa, sakın onlara öf bile deme ve onları azarlama. İkisine de acıyarak tevazu kanadını indir ve şöyle de :
«— Ey Rabbim! Onlar, beni küçükken (merhametle) terbiye edip yetiştirdikleri gibi, sen de kendilerine merhamet et. (İsra; 23, 24)» âyet-i kerîmesini, Berâe (Tevbe) Sûresinde olan:
«— Müşriklerin Cehennemlik oldukları müminlere belli olduktan sonra—bunlar akraba bile olsalar— artık onlar için ne peygamberin, ne de mümin olanların mağfiret dilemeleri yoktur. (Tevbe: 113)» âyet-i kerîme riesh ettiğini = hükmünü kaldırdığını İbni Abbas anlatmıştır.[46]

Birinci âyet-i kerime, mutlak olarak ana-babaya itaat etmek ve onlar için hayır duada bulunmak manasın) beyan etmekte ise de, daha sonra nâzii olan İkinci âyet, müşrik olan ana-baba dahi olsa, onlara mağfiret duasında buiunulamıyacağmı emretmekfedir. Bu bakımdan I b n i Abdi bas hazretleri, metinde önce geçen âyet-i kerime, sonra gelen âyet İle nesh edilmiştir demiştir. Bundan anlaşılıyor ki, mümin olmayanların bağışlanmaları Allah dan istenmez, onların hidayete ermeleri için Allah'a dua edilir. Müslüman olmaları için çalışılır. (Abdullah ibni Abbas için 4. hadîs-i şerife bak.)[47]

(13) Müşrik Ana-Babaya İyilik Etmek

24— Sa'd İbni Ebi Vakkas'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«— Benim hakkımda, Allah Tealâ'nın kitabından dört âyet nazil oldu. Annem, ben Hazreti Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den (dininden) ayrılmadıkça, yememeğe ve içmemeğe yemin etmişti. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) şu âyeti inzal etti:
«— Eğer ana-baban, bilmediğin (benimsemediğin şirkten) bir şeyi, bana ortak koşman için seni zorlarlarsa, bu takdirde kendilerine itaat etme. Onlara dünyada iyi bir şekilde sahiblik et. (Günah olmıyan işlerde onlara yardımcı ol, itaat et.» (Lokman : 15).
(İkincisi) : Ben, (savaş ganimetinden) çok hoşuma giden bir kılıç almıştım. Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Bunu bana hibe et. Arkasından:
«— Ey Resulüm, sana ganimet malından soruyorlar...» (Enfal: 1) âyeti nazil oldu.
(Üçüncüsü) : Ben hastalanmıştım. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bana geldi. Dedim ki, ey. Allah'ın Resulü! Ben malımı bölmek istiyorum, yarısını vasıyyet edeyim mi?» Peygamber:
«— Hayır!» dedi. Üçte birini, dedim Hazreti Peygamber sükût etti. Bundan sonra üçte bir vasıyyet caiz oldu.
(Dördüncüsü) : Ensar'dan bir topluluk ile şarap içmiştim. Bunlardan bir adam, (Mekke yolu üzerinde) Lehyey Cemel adındaki yerde burnuma vurdu. Ben de (şikâyet için) Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'e vardım. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celte), şarabı haram kılan âyeti inzal etti. (Bakara: 219)[48]

Bu Hadîs-i şerifte, Sa 'd ibni Ebî Vakkas, kendisi İle İlgili dört hâdise özerine Cenab-ı Hakk'ın dört dinî hüküm İnzal buyurduğunu anlatmaktadır.
1— Daha önceki hadîs-i şeriflerin beyanından da anlaşıldığı özere, ana-babaya itaat etmek, Allah'a isyan olmayan yerde gereklidir. Ana-babanın veya herhangi bir yetkilinin şirke ve günaha, dine aykırı düşen bir işe davetleri veya zorlamaları halinde onlara itaat yoktur. Ancak Müslüman olmayan ana-babaya, nafaka vermek, onlara hizmet edip iyilikte bulunmak, incitmemek bir vazifedir. Yeter ki, Allah'ın dinine aykırı bîr şey İstemesinler, ona zorlamasınlar.
2— Ganimetle ilgili İkinci hadise sebebiyle, Cenab-ı Hak ganimetlerin tasarruf yetkisinin «Allah'a ve Resulüne ait» olduğunu beyan buyurdu. Mu-haddİslerin rivayetine göre, Sa'd İbni Ebi Vakkas, Saîd i b n i ' I - A s adındaki müşriki öldürdü ve kılıcını aldı. Bunu kendisine hibe etmesini Hz. Peygamberden İstedi. Peygamber, ona bu kılıcı vermedi. 8u hadise üzerine ganimet âyeti nazil oldu. Hz. Peygamber de o kılıcı kendisine verdi; çünkü Allah Teolâ bütün yetkiyi Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam) 'a vermişti. Bundan sonra da, yine Enfal sûresinin 41 inci âyetinde kimlere ne miktar ganimet verileceğini, bölünme şeklini beyan buyurdu.
3— Her ne kadar Sa'd ibni Ebi Vakkas, hakkımda dört âyet nazil oldu diyorsa da, vasîyyef hakkındaki üçte bir (1/3) miktarı maldan fazlasının caiz olmayacağına dair âyet mevcut değildir. Bu hüküm Hz. Peygamber in hadîs-i şerifleri ile sabittir. S a ' d 'in sorusu üzerine üçte bir miktarı vastyyete rıza göstermişler ve bu da Isiâm dininin hukukî bir meselesi ve hükmü olmakla Allah'ın emri demektir. Zaten Peygamber ne getirdi ise, hep Allah'ın izni ve emri ile getirmiştir. Bu bakımdan hüküm itibariyle hadîs-i şerif de diğer âyetler arasında bir âyetmiş gibi gösterildi. Üçte birden fazla vasiyyet yapıldığı takdirde, veresenin muvafakati bahis konusu olur. Buna rıza gösterİrlerse, geçerli olur, değilse yalnız üçte bir mİk-tarınca vasiyyeti yerine getirirler. BİR de hak sahibi olan varislere vasiyyet yapıldmıyacağını diğer bir hadîs-i şerifte Hazreti Peygamber buyurmuştur.
4— Bilindiği üzre İslâm'ın ilk devrinde şarap içmek haram değildi. Sonra S a ' d 'in başından geçen vak'ayi, Sa'd Hazreti Peygambere anlatınca Cenab-ı Hak Mâide sûresinin 90. âyetini inzal ederek, şarap i;meyİ haram kıldı. Âyet Medine'de nazil oldu.
Sa'd I b n i E b i V a k k a s kimdir? :
Daha ondokuz yaşında İken, İslâm'ı ilk kabul edenlerin üçüncüsü olmuştu. Allah yolunda ilk ok atandır. Hazreti Peygamberden önce Medine'ye hicret etmiştir. Bedir savaşından itibaren Irak fethine kadar olan bütün savaşlarda bulundu. Meşhur binicilerden biri idi. Cennetle müjdelenen on qshab-ı kiramdan biri olup, bu on kişi içinden en son vefat edendi.
Hazreti Ömer 'in, hilâfet işini aralarında görüşmek için seçmiş olduğu altı kişiden birisi de Sa'd olmuştu. Duası kabul olunmakta şöhret kazanmıştı. Çünkü Hazreti Peygamber ohun hakkında :
«— Allah'ım! Onun okunu doğrult; ve duasını kabul et.» buyurmuştu. Onun için lehte duasını İsterler, aleyhte yapacağı duadan korkarlardı. Hz. Ömer tarafından Küfe valiliğine tayin edildi. BİR müddet sonra halkın hdksız yere şikâyetleri üzerine, halife tarafından azledildi. Kûfeliler kendisine iftira ettiklerinden aleyhlerine dua ettiği ve duasının kabul edildiği rivayet olunur. Daha sonra yine Küfe valiliğine Hz. Osman tarafından tayin edildi, sonra bu görevinden yine alındı. Hz. Osman'ın şehid edilişinden sonra doğan fitnelere karışmayarak kenara çekildi. Medine'ye on mil mesafede Akîk denilen yerde bir arazi satın alarak, ailesi ile oraya yerleşti ve hicretin 55. yılında 73 yaşında olduğu halde orada vefat etti. Cenazesi Medine'ye götürülerek Bakî' mezarlığına gömüldü. Allah ondan razı olsun.[49]

25— Hazret-i Ebû Bekir'in kızı Esma'dan:
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Hudeybiye) muahedesi zamanında, annem (kendisine iyilik ve ihsan etmeme) rağbet eder olduğu halde bana geldi. Ben de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'e sordum : Ona iyilik edeyim mi (hediyelik bir şey vereyim mi)?
Hazreti Peygamber: «EVET!» buyurdu.
îbni Uyeyne demiştir ki:
Bu hâdise üzerine:
«—Allah, din hususunda sizinle savaşmamış, sizi yurdlarımzdan da çıkarmamış kimselere sadâkat göstermenizden, onlara iyilik etmenizden, onlara adalet yapmanızdan sizi yasaklamaz. Çünkü Allah, adalet yapanları sever. (Mümtehine Sûresi, 8)» âyetini Allah (Azze ve Celle) indirdi.[50]

Hadîs-i şerifi anlatan Esma (Allah ondan razı olsun), cahı'liyet devrinde babası tarafından boşanmış olan «K u t e y I e»'nin kızıdır. Müslümanlarla müşrikler arasında Hudeybiye de yapılan barışdan faydalanarak K u t e y I e, İslâm'ı kabul etmediği halde, Medine'deki Müslüman kızı Esma 'yi ziyarete gitmiş ve beraberinde de kuru üzüm, yağ gibi hediyeler götürmüştü. Buna karşılık kızından da bazı hediyeler beklemiş ve kızının İkramda bulunmasını, İyilik edip yakınlık göstermesini arzulamıştı. Bunu hisseden kızı, annesine iyilik ve ihsan mukabelesinde bulunup bulunamayacağını Hz. Peygamber'd en sormuş ve İyilikte, ikramda bulunabileceği cevabını almıştı. Bundan anlaşılıyor ki, müşrik ana-babaya hediye vermek, onlara İyilikte ve İkramda bulunmak, savaş hali dışında, gereklidir. Bu hususta nâzİl olan Mümtehine sûresinin 8. âyet-i kerîmesi aynı hükümleri beyan buyurmaktadır. Barış halinde Müslüman olmayan akraba ile görüşüp hedi-yeleşmenin, İyilik ve adaletle hareket etmenin meşruİyyeti anlaşılmaktadır.
Esma kimdir? :
Esma, Hazret-i E b u B e k i r 'in en büyük kızı olup, İslâm'dan önce böşamış olduğu Küfeyle veya K a y I e adındaki hanımından olmadır. .
1 Cennetle müjdelenenlerden Hz. Z ü b e y r 'in zevcesi olan Esma 'nm lâkabı. Zatü'n-Nıtakeyn 'dir. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiği zcrman, ona azık hazırlamış, fakat aztğı bağlayacak ve saracak bir şey bulamadığından baş örtüsünü ikiye bölerek yarısı ile azığı bağlamış ve diğer yarısını da bgş örtüsü olarak kullanmıştı. Bundan dolayı, Hz. Peygamber kendisine iki baş örtülü manasına, Zatü'n-Nıtakeyn lâkabını vermişti. İlk islâm'ı kabul eden on yedi kişiden sonra Müslüman olmuştu. Mekke'de Müslüman olduktan sonra, Medine'ye hicret etmiş ve hamile olduğundan Küba'da hamlini vaz' etmişti. Böylece Abdullah ibni Zübeyr adındaki oğlu doğmuş oldu. Hicrî yetmiş üç yılında, oğlu Abdullah'in öldürülmesinden birkaç hafta sonra Mekke'de vefat etti. Vefatında yüz yaşına varmış olduğu halde bir dişi dahi düşmemiş, aklından bir şey kaybetmemişti. Yalnız gözleri görmez hale gelmişti. Abdullah'-dan başka U r v e adında bir oğlu daha olmuştu. İki oğlu ve torunları kendisinden hadîs-İ şerifler rivayet etmişlerdir. Oğlu A bd u 11 a h , Hz. Mu-aviye'nin oğlu Yezid'den sonra Mekke'de dokuz ay hilâfet etmiş ve nihayet Haccac tarafından kuşatılarak idam edilmişti. Oğlunun şehid edilişinden az sonra vefat etti. Allah ondan razı olsun.[51]

26— îbni Ömer'in şöyle dediği işîtilmiştir:

«— Hz. Ömer"(Allah ondan razı olsun), satılmakta olan ipek işlemeli bir elbise gördü. (Hz. Peygambere hitaben):
«— Ya Resûlallah; bu elbiseyi satın al, cuma günü ve heyetler sana geldiğinde onu giyersin, dedi. Hz. Peygamber: .
«— Bunu, ancak (âhirette) nasibi olmayan kimse giyer; buyurdu. Sonra Hazreti Peygambere bu elbiselerden verildi. Hazreti Ömer'e (bunlardan) bir elbise gönderdi. Hazreti Ömer dedi k;, (Ya Resûlallah,) ben bu elbiseyi nasıl giyeyim, zira bu elbise hakkında söylenmesi gerekli şeyi söylemiştin Hazreti Peygamber :
«— Ben onu, giymen için sana vermedim. Onu satarsın, yahut (müs-lüman olmayan birine) giydirirsin,» buyurdu. Bunun üzerine, Hazreti Ömer, henüz müslüman olmamış Mekke'deki (ana bir yahut süt) kardeşine o elbiseyi gönderdi.»[52]

Bu hadîs-i şeriften iki hüküm çıkmaktadır. Birincisi, ipekli veya ipekle işlemeli, ibrişimli ve nakışlı elbiseleri erkeklerin giyemeyeceğidir. İkincisi, Müslümanlar İçin yasak olan böyle şeylerin gayri müslimlere satılabileceği veya onlara hediye olarak verilebifeceğidir. Müşrik babaya iyilik ve ikram bahsinde bu hadîs-i şerifin zikredilmesi, müşrik bir kardeşe yapılan bağışla ilgili bulunmasındandır.
Altın ve ipek hakkında varid olan hadîsti şerifte görüleceği gibi, Müslüman erkeklere altın ve ipek haram kılınmıştır. Erkekler altından süs eşyası takinamazlar, ipekli elbiseler giyemezler, altın eşya kullanamazlar. Bunun iktisadî çöküntüye, lüks ve israfa götüren bir afet olduğu, günümüzde açık olarak görülmektedir.
(Hz. Ömer hakkında kısa bilgi ve hadîs-i şerifleri görmek isteyenler için, «Peygamberin Dilinden Dört Halifesi ve Ashabı» adlı kitaba müracaat. Sayfa : 115)[53]

(14) Ana-Babaya Sövülmez

27— Abdullah İbni Amr'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«— Adamın ana-babasına sövmesi, büyük günahlardandır.»Ashab:
*— Nasıl söver,» dediler.
Hazreti Peygamber:
«— Bir kimse, bir adama kötü söz söyler (söver) de tutar bu adam, o kimsenin ana ve babasma söver.» buyurdu.[54]

Bir insan, hiç kiriTşöye kötü söz söylememeli, ayıplamamalı, alay etmemeli, hoşlanmayacağı bîr lâkap takmamahdır. Yapılan fenalığa en az misliyle ve daha fazlası ile mukabelede bulunulacağından ana ve babanın hakaretine, onların tahkîr edilmesine vesile olmamalıdır. Peygamber Efendimizin bu gibi hareketleri büyük günahlardan sayması, işin önemini anlamamıza kifayet etmelidir. Ana-babaya sövdürmek, onların hakkına tecavüz ve İsyan sayıldığından, onları İncitmeye vesile olduğundan, İslâm'daki kardeşlik ve nezahet duygularını kirlettiğinden haram kılınmıştır.[55]

28— (10-s) Abdullah İbni'l-As'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«— Babasının sövülmesine insanın sebep olması, Allah katında büyük günahlardandır.»[56]

Bu eserle, bir önceki hadîs-i şerif arasında mana bakımından uygunluk olduğu gibi, her ikisinde de rivayet Abdullah İbnİ Amr'dandır. İkinci nakilde, söz Hazreti Peygambere kadar yükseltilmemiştir.[57]

(15) Ana-Babaya Eziyet Etmenin Cezası

29— Ebû Bekre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle dediğini anlatmıştır :
«(Adil ve müslüman idareciye) karşı çıkmak, akrabalarla ilgiyi kesmek günahından daha çok dünyada cezası peşin verilmeye lâyık hiç bir günah.yoktur; âhirette bu günah sahibi için hazırlanmış olan azab olmakla beraber...»[58]

Bağy'in lügat manası, azgınlık etmek, hududu aşmak ve zulüm etmektir. Şeriatta, zalim olmayan bir devlet başkanına karşı çıkmak, ona muhalefette bulunmak veya mahlûkata zulüm etmektir. Yerinde olmayan bir muhalefet, İslâm birliğini ve kuvvetini parçalamaya sebep olduğundan,' netice olarak düşmanın hakimiyetini doğurur. Bu bakımdan islâm'a zararı çok büyüktür. Nitekim tarih boyunca, bunun misalleri çok geçmiştir. Ne olursa olsun, mutlak olarak haksızlık ve zulüm büyük günahtır.
«Katî'atüV-Rahîm» demek; uzak ve yakın, akrabalar arasındaki, görüşme, ziyaret etme ve ihsanda bulunma haklarını gözetmek, bağları kesmemektir.
İlgiyi kesmek iki şekilde olur. Birincisi, yalnız ziyareti terk etmek ve ihsanda bulunmamakla olur. Bu kemal noksanlığını doğurur ve akrabanın yakınlığına göre önem taşır. Ana-baba mevzubahs olursa, bunun günahı küçümsenmez. Rızalarının dışına çıktı mı, büyük günah olur. İkincisi, akraba hakkında dedikodu ve gıybet etmek ve onlara fenalık yapmak suretiyle kendilerine eziyet etmektir. Muhaddisler, hadîs-i şerifte, bu mananın kasdedilmiş olduğunu ifade etmektedirler.[59]

30— îmran îbni Hüsayn'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:
«— Zina, şarap içmek ve çalmak hakkında ne dersiniz?» Biz, en iyi bilen Allah ve Resulüdür, dedik. Peygamber:
«— Onlar çok çirkin şeylerdir; ve onlarda (öldürmek, döğmek ve el kesmek gibi) cezalar var. Dikkat edin! Ben, size büyük günahların en büyüğünü bildireyim mi?: Aziz ve Yüce olan Allah'a ortak koşmak (müşrik olmak), ana-babaya asî olmak.» dedi. Bunları söylerken yaslanmıştı, sonra doğruldu da dedi ki:
«— Yalan söylemek (yalan yere şahitlik etmek) de...»[60]

Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam) Efendimiz büyük günahlardan olan zina işlemek, şarap içmek ve hırsızlık etmek suçlarının azabı gerektiren cezaları bulunduğunu beyan ettikten sonra, daha şiddetli bir azabı icab ettiren ana-babaya eziyet etmek günahına işaret buyurmuştur. Bundan önceki hadîs-i şerifler münasebetiyle Allah'a ortak koşma (şirk) ve yalan söylemek günahları üzerinde açıklama yapılmıştı. (Bak : Hadîs 15}
Imran ibni Husayn kimdir?:
Hadîs-İ şerifin ravisi I m r a n 'm künyesi E b u N e c î d 'dir. Kendisi, Hayber fethi yılında Müslüman oldu. Müteaddit savaşlarda bulundu ve Huza'a kabilesinden olduğu için, Mekke'nin fethinde Huza'a sancaktarı bulunuyordu. Basra'lılara ilim öğretmek için, Hz. D m e r onu Basra'ya gönderdi. Ashab-ı kiramın âlimlerinden ve ileri gelenlerindendi. Ashab-ı kiramdan Basra'ya gönderilenlerin en fazifetlisi olduğu söylenir. Zamanın fitnelerinden uzak kaldı ve Müslümanlar arasındaki savaşlara katılmadı. Duası kbul edilen ve meleklerle görüşüp konuştuğu söylenen kerim bir kimse İdİ. Hicretin elli ikinci yılında Basra'da vefat etti. Tabîînden Basra ve Küfe I i muhaddisler kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Allah ondan razı olsun.[61]

(16) Ana-Babanın Ağlaması

31— (11-s) îbni Ömer'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«Ana-babayı ağlatmak, (onlara) isyan etmektir ve büyük günahlardandır.»[62]

Hadîs âlimlerinden Hafiz ibni Hacer El-Askalânî diyor ki, bu nakil ile sekiz numaralı nakil arasında fark yoktur; ancak ravi, sözü kısaltmıştır. Evvelki hadîs münasebetiyle açıklama yapılmıştır.[63]

(17) Ana - Babanın Duası

32— Ebû Cafer'den rivayet edildiğine göre, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işitmiştir:
Peygamber (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki;
«— Üç kimsenin; duası, makbul dualardır, bunların kabul edilişinde şüphe yoktur: Zulme uğrayanın duası, yolcunun (misafirin) duası, ana-babanın çocuklarına duası.»[64]

Mazlum, yolcu ve ana-babadan ibaret üç sınıf kimselerin herhangi birine İyilik ve yardım edildiği zaman, bunların karşılık olarak edecekleri hayır dua Allah katında makbul olduğu gibi, bunlara yapılacak eziyet ve fenalık karşılığında edecekleri beddua da makbuldür. Allah, lehte ve aİeyh-de edecekleri duaları kabul buyurur. Çünkü- bunların duaları duygulu bir kalbin İlticası ile olur. Ana-babanın evlâdları lehine ve aleyhine duaları da aynıdır, her İkisi de makbul dua olurlar. Böylece evlâd, rızalarını almaya çalışır, nefret vezinlerini kazanmaktan sakınır,"
Mdzlum, İnsanların haksızlık 'ettiği) sefil bıraktığı, yardımlarından tamamen mahrum kaldığı kimsedir. Böyle İnsanların yardımından büsbütün ümidini kesen kimse, Allah'a tam bîr ihlâs ile yönelir ve ona iltica ederek duada bulunur. Duası da makbul olur.
Yolcu da böyledir. Akrabasından ve dostlarından uzak kalmış, emlâk ve arazisinden uzak düşmüştür. Bu durumda Hak ile beraber bulunur, ona sığınması tam bir İhlâs ile olur.

Ana-baba, çocuğun eziyetlerine katlanırlar, kusurlarını bağışlarlar, kalbleri ince duygulu olur. Çocuklarından büsbütün ümid keser ve aleyhlerine dua ederlerse, çok şiddetli olur ve büyük haklarından ötürü de duaları makbul olur. Çocuklarından memnun kalıp, onların iyiliğine dua etmeleri, zaten Cennet vesilesi olacağı daha önceki hadîs-i şeriflerden, anlaşılmıştı.[65]

33— Ebû Hüreyre'den ;
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seliem) 'in şöyle dediğini işittim:
«— İnsanlardan hiç bir çocuk beşikte konuşmamış tır; yalnız Meryem'in oğlu İsa (Aleyhissclâm) ile Cureyc'in (beşikte dile gelen) sahibi konuşmuştur.»
(Ashab tarafından Peygambere) soruldu :
«— Ey Allah'ın Peygamberi! Cureyc'in yardımcısı kimdir?»
Peygamber dedi ki:
«— Cüreyc, kendisine ait bir manastırda (inzivaya çekilip ibadet eden) rahip bir kinişe idi. Manastırının altında barınan bir sığır çobanı vardı. KÖy halkından bir kadın da, bu çobana gider gelirdi. Bir gün, Cüreyc namaz kılarken annesi gelip: "Ey Cüreyc!" (diye ona) seslendi. Cürçyc namazda iken kendi kendine: "Anneme mi (cevap vereyim), namazıma mı (devam edeyim?)" dedi. Namazını seçmeyi (ona devam etmeyi) uygun buldu. Sonra annesi ikinci defa ona seslendi. Yine Cüreyc kendi kendine: "Anneme mi, namazıma mı?" dedi. Namazım seçmeyi uygun buldu. Sonra Üçüncü defa annesi ona bağırdı, Cüreyc: "Anneme mi, namazıma mı?" dedi. Yine namazını tercih etmeyi uygun gördü. Annesine cevab vermeyince, annesi (ona beddua ederek) şöyle dedi: "Ey Cüreyc! Fahişelerin yüzüne bakmadıkça, Allah senin canını almasın." Sonra kadıncağız döndü gitti. Bir müddet sonra (sığır çobanına gidip gelmekte olan) o kadın (gayrı meşru') doğurduğu çocukla Melik'e getirildi, (dava edildi). Melik sordu: "Bu çocuk kimden?" Kadın: "Cüreyc'den," dedi. Melik yine sordu. "Manastırın sahibinden mi?" Kadın: "Evet,' dedi. Melik:
"— Manastırını yıkın ve onu, bana getirin," dedi.
Baltalarla manastırına vurarak onu yıktılar. Cüreyc'in kolunu, boynuna iple bağladılar ve onu götürdüler. Fahişelerin karşısına çıkarıldı. Cüreyc fahişeleri gördü de gülümsedi. Onlar da, insanlar içerisinde CÜ-reyc'e bakıyorlardı.
Melik, Cüreyc'e sordu:
"— Bu kadın ne iddia ediyor?" Cüreyc: "Ne iddia ediyor," deyince, Melik: "İddia ediyor ki, çocuğu sendendir." Cüreyc, kadına sordu:
"— Sen böyle mi iddia ediyorsun?" Kadın: "Evet," dedi. Cüreyc:
"— Bu çocuk nerede?" dedi. "İşte o, kadının kucağında," dediler. Cüreyc, çocuğa dönüp sordu: "Senin baban kim?" Çocuk: "Sığır çobanı," dedi. (Cüreyc'in iftiraya uğradığı anlaşılınca) Melik dedi ki:
"— Senin manastırını altından yapalım mı?" Cüreyc: "Hayır," dedi.
**— Gümüşten yapalım mı? dedi. Cüreyc: "Hayır," dedi. Melik:
"— O halde onu nasıl yapalım?" dedi... Cüreyc: "Onu eskiden olduğu gibi yapın/ dedi, "Hangi şeye gülümsedin," diye Melik sordu. Cüreyc:
"— Hatırladığım bir işe, annemin bedduası bana erişti." dedi. Sonra başından geçen hadiseyi, onlara anlattı.»[66]

Hadîs-İ şeriften elde edilen hükümler:
1— Hazreri Isa île Cüreyc'e nispet edilen çocuğun daha beşikte iken konuşmuş olmaları, mucize ve kerametin sübutuna delil teşkil eder. Allah'ın Peygamber elinde yarattığı âdet'e (tabîî kurallara) aykırı üstün işlere mucize ve veliler elinde yarattığına da keramet denir. Böylece İslâm dininde mucize ve keramet haktır.
2— Namazda iken ebeveynin çağrısına cevap verilip verilemeyeceğine dair hükümde âlimlerin bir takım ayrı ayrı görüşleri varsa da en doğrusu şudur: Farz ve vacibİer dışında nafile olarak namaz kılarken ebeveyninden biri çağırır da, bu çağrıya cevap verilmediği takdirde hiddetlerine sebebiyet verileceği korkusu olursa, namazı bozmak -lâzım geiîr. Nafile bir ibadette, ebeveynin rızası tercih edilir. Fakat Allah'ın emri olan farzlarda ve yasaklarında Allah'a itaat esastır.
3— Ebeveynin duası babında zikredilen bu hadîs-i şerifteki vak'a, kısa bir zaman İçinde anne duasının, çocuğun aleyhinde bife olsa, makbul olduğuna, aynen isabet ettiğine örnek teşkil etmektedir.[67]

(18) Hıristiyan Anneye İslâm'ı Arz Etmek

34— Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği işitilmiştir:
«— Beni dinliyen, Yahudi ve Hıristiyan, kim olursa olsun, muhakkak beni sevmiştir. Çünkü (henüz İslâm'ı kabul etmemiş olan) annemin müslüman olmasını istiyordum da, o kabul etmiyordu. Ben ona, (İslâm'ı kabul et) dedim, o kaçındı. Bunun üzerine Peygamber (Saîîaliahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim ve dedim ki:
«Annem için Allah'a dua et.» O da dua etti. Sonra anneme döndüm. Kapıyı üzerine kilitlemişti.»
Dedi ki:
«— Ey Ebû Hüreyre! Ben müslüman oldum.» Ben de (olanı) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber verdim ve dedim ki:
«— Benim için ve annem için Allah'a dua et.»
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Allah'ım! Kulun Ebû Hüreyre'yi ve annesini insanlara sevdir.»[68]

Ebu Hüreyre'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, kendisi annesinden önce islâm'ı kabul etmişti. Annesinin adı Umeyme'dir. Ebu Hüreyre, Önce annesinin Müslüman olması İçin, Peygamberden dua İstemiş ve bu duanın semeresini görür görmez yine Peygambere koşarak ikinci defa annesi ile kendisine dua etmesini rica etmişti. Hz. Peygamber in ettiği bu duanın da Allah tarafından kabul edilmiş olduğunu yine kendisi anlatarak, Yahudi ve Hıristiyan herkesin onu sevdiğini söylemiştir. Allah, Peygamberlerin duasını geri çevirmez.[69]

(19) Ebeveyne, Ölümlerinden Sonra İyilik Etmek

35— Ebû Üseyd'in insanlara anlatarak şöyle dediği işitilmiştir :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fin yanında idik. Bir adam dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü, ebeveynim öldükten sonra, onlara iyilik edebileceğim bir iyilik kaldı mı?»
Peygamber şöyle buyurdu:
« —Evet, dört haslet yardır:
(1) Onlara hayır duada bulunmak ve onlara mağfiret dilemek.
(2) Vasıyyetlerini yerine getirmek.
(3) Onların sadık arkadaşlarına ikram etmek.
(4) Akrabaya sıla (iyilik) etmek ki, sana akrabalık ancak onların nesebi tarafından gelir.»[70]

Bu hadîs-i şeriften çıkan hüküm şudur: Dirilerin ölüler için yapacakları duanın ve istiğfarın ölülere faydası vardır. O halde insan ölü bulunan ana-babasına , ve 'Müslümanlara Allah dan rahmet dilemeli ve onların bağışlanmasını Allah'dan dilemelidir.
Meşru şekilde, yapılan vasiyyetlerİ yerine getirmek-.bir borçtur. Onu başarmak icab eder.
Ana-babd dostlarını ziyaret etmek, onlara ikramda bulunmak evlâd üzerine düşen bir vazifedir. Bunu yerine getirmek vefat etmiş olan ebeveyni sevindirmek olur.
Ana ve baba tarafından asıl olarak gelen akrabalarla ilgiyi kesmemek ve onlara elden geldiği kadar iyi muamele etmek hem sevaptır, hem de vefat etmiş ebeveynin bu sevapta payları vardır.
Ebû Üseyd kimdir? :
Bu hadîs-i şerifi anlatan Ebu üseyd ashab-ı kiramdan olup, adı Malik İbni Rabîa 'dır. Ensar'dan Beni Sâide kabîlesindendir ve Mekke'nin fethinde Benî Sâide birliğinin sancaktarlığını yapmıştır. Bedir ve Uhud savaşlarıyle bunlardan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Hz. Peygamberden hadîs-i şerîfler rivayet etmiştir. Oğulları Humeyd, Züb.eyr, M ü n z i r ve köleleri Ali ibni Ubeyd ile Ebu Saîd kendisinden rivayet etmişlerdir. Ayrıca ashabdan ve tabiînden bazı kimseler de bundan rivayet etmişlerdir. Kısa boylu olup, saç-sakalı beyazdı; ve gür saçlı idi. 80 yaşında olduğu halde hicretin 60. yılında vefat etti! Bedir savaşında bulunanların, vefat bakımından, sonuncusudur. Aîlah ondan razı olsun.[71]

36— (12-s) Ebû Hüreyre şöyle demiştir:
«— Ölümünden sonra, ölünün derecesi yükseltilir, ölü der ki: "Ey Rabbim! Bu (güzel) şey nedir?" Ona: Çocuğun, senin için istiğfar etti (Allah'dan mağfiret diledi), denir.»[72]

Peygamber Efendimize kadar yükseltilmeyen ve Ebu Hüreyre'den nakledilen bu eserden anlaşılan mana, bir önceki hadîs-i şerifin manasına uygundur. Evlâdın, ölümlerinden

sonra ebeveyni için yapacağı istiğfarın onlara bir iyilik olduğu ve dirilerin ölüler için yaptıkları dualarda fayda bulunduğu neticesine varılır.[73]

37— (13-s) Muhammed Ibni Şîrîn anlatıyor :
«— Bir gece, Ebû Hüreyre'nin yanında idik, şöyle demişti:
«— Allahım! Ebû Hüreyre'ye, annesine ve bunlar için afv dileyenlere sen mağfiret buyur.» Muhammed îbni Şîrîn dedi ki:
«— Biz Ebû Hüreyre'nin duasına girelim diye, kendisine ve annesine Allah'dan mağfiret diliyoruz.»[74]

Muhammed İbni Şîrîn kimdir?:
Hazreti O s m a n 'in hilâfeti zamanında doğdu. İlim ve takvası yüksek olup, fıkıhda imamdı. Hişam diyor kİ, kavuştuğum İnsanların en sadık olanı Muhammed ibni Şîrîn idi. Yine tabiîinden olan H a s a n - ı B a s r î 'den sonra vefat etti. 77 yaşında iken hicretin 110. yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun...[75]

38— Ebû Hüreyre'den: Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:
«— Kul vefat edince, bütün amellerinin sevabı kesilir; üç ameli müstesnadır. (Bunlardan birincisi) Sadaka-i cariyedir. (İkincisi) Kendisi ile faydalanılan şerefli bir ilimdir. (Üçüncüsü) Kendisine dua eden salih çocuktur.»[76]

Burada Peygamber Efendimiz İki mühim hususa işaret buyuruyor:
1— İnsan vefat ettikten sonıfc, dünyada bıraktığı şeylerin hiç birinden fayda göremez. Bunun için daha hayatta İken, elinden geldiği kadar dinin kendisine yüklemiş olduğu vazifeleri yapmalıdır. Öldükten sonra pişmanlığın bir faydası yoktur.
2— İstisna edilen üç amel, âhirette ölüye fayda vereceği için, bu mühim işlerin başarılmasına, daha hayatta iken çok önem vermelidir.
Sadaka-i Cariye, ağaç dikmeğe kadar her türlü hayrat işleri demektir. İnsanların, hatta hayvanların bu hayrattan faydalanmaları karşılığında ölünün ruhuna sevab gider ve bu sevab devamlı olur.
İlimleri iki kısma ayırmak gerekir. Biri faydalı, diğeri zararlı ilim. Hadîs-i şeriften kasdedilen ilim, dinin emirlerine aykırı düşmeyen şerefli ilimdir. İnsan, böyle ilim adamı yetiştirmek veya eser bırakmak suretiyle ölümden sonra ilimden sevab kazanır. İlminden elde edilen istifade nisbetinde mükâfatı çok olur.
Salih ve İyi evlâd ana-babaya mağfiret dilemeyi terk etmeyeceği cihetle, geriye takva sahibi çocuk bırakmanın önemi büyüktür. Hayatta iken çocuk terbiyesi üzerinde durmak ve onu Allah'ın emirlerine uygun bir şekilde yetiştirmek, ebeveynin âhirette de rahata kavuşmasına sebep teşkil eder. Çocuklara dinî terbiye vermenin, onlara İslâm ahlâkını aşılamanın ne büyük önem taşıdığı buradan da anlaşılıyor. Çocuk, hem dünyadaki yaşayışını saadete bağlamış oluyor, hem âhiretİni kazanıyor, hem de vefat etmiş bulunan ana-babası için bir mağfiret sebebi oluyor. Ayrıca dinin kıyamı, gelecek nesle bağlı olduğundan, evlâd ve torunların İslâm'a göre yetiştirilmesi zarureti vardır. Bu yolda bir çalışma ve gayret sarf etmek, her Müslümana düşen bir farzdır. Hidayet ise Allah'dandır.[77]

39— İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, bir adam şöyle dedi:
«—Ey Allah'ın Resulü! Benim annem vefat etti ve vasiyyette bulunmadı. Onun adına sadaka vermem, kendisine fayda verir mi?»
Peygamber: «— EVET!» dedi.[78]

Bu hadîs-i şeriften de anlaşılacağı üzre, verilen sadaka ile yapılan hayır ve hasenatın sevabını ölüye göndermek, ölü için manevî bir kazançtır, derecesini yükseltmeye bir vesiledir. Bunun için fazla hayır ve hasenat yapmalı ve bunların sevabını ebeveynin ruhuna ve yakın akrabalardan ölenlerin ruhlarına göndermelidir.[79]

(20) Babasının İyilik Ettiği Kimseye, Evlâdın İyilik Etmesi

40— Hazreti Ömer'in oğlundan rivayet edildiğine göre, bir yolculukta Hazreti Ömer'in oğlu (İbni Ömer) bir Bedevi'ye tesadüf etti. Bu Bedevi'nin babası, Hazreti Ömer (Radiyallahu anh) 'in dostu id.i. Bedevi dedi ki, sen falanın oğlu değil misin? O da : «Evet!» dedi.. BÜnun üzerine İbni Ömer, yedekte bulundurduğu bir merkebin ona verilmesini emretti ve başından da sarığını çıkararak ona verdi. İbni Ömer'in beraberinde olanlardan biri: «(Bedeviler kanaatkardır, aza razı olurlar) ona iki dirhem para yetmez miydi?» dedi. İbni Ömer dedi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— Babanın dostunu gözet (ona ikram et ve sevgi göster). Onunla ilgiyi kesme, yoksa Allah (iman) nurunu söndürür.»[80]

Ebeveyn hayatta iken ve bilhassa vefatlarından sonra, onların sadık arkadaşlarına hürmet ve sevgi beslemek, onlara ihsan ve ikramda bulunmak gerektiğini Peygamber Efendimiz emretmektedir. Bunu yapmayanların iman nurlarının söneceğini de bildirmektedir. Hadîs-i şerifte yalnız baba dostundan bahsedilmekte ise, de buna annelerin, dedelerin, hocaların ve karı-kocanın dostları da katılır. Bunların da gözetilmesi gerektiği unutulmamalıdır.[81]

41— îbni Ömer'den Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— İyiliklerin en iyisi, babasının dostu olanlara, kişinin iyilik etmesidir.»[82]

Babanın hayatında veya ölümünde, onun sevdiği kimselere iyilik etmek, babaya İyilik etmek yerine geçeceği için büyük bir vazifedir. Babanın bulunmadığı bir zamanda, onun dostlarına iyilik ve ikram ise, babaya yapılacak İhsanın en büyüğüdür. Babanın gaybubetinde hakkı gözetilirse, huzurnda pek alâ gözetileceğine delil teşkil edeceğinden böyle bir iyilik, iyi-, liklerin en iyisi olmağa hak kazanır.[83]

(21) Babana Sıla Ecenle İlgiyi Kesme, Nurun Söner Sılâ-i Rahmin Fazileti

42— (14-s) Ubbade El-Ensarî'den oğlu Sa'd naklettiğine göre, babası şöyle demiştir:
«— Medîne-i Münevvere'nin mescidinde Hazret-i Osman'ın oğlu Amr ile oturuyorduk. Abdullah Ibni Selâm, kardeşi oğluna dayanarak bize uğrayıp meclisimizden öteye geçti. Sonra (hoşnud olmıyan bir tavırla) Amr'ı kasdedip oradakilere döndü ve şöyle dedi:
(İki veya üç defa tekrar ederek:) Ey Osman'ın oğlu Amr! İstediğin şekilde hareket et. Muhammed (Salîlaüahü Aleyhi ve Sellem)'i hak olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, Allah (Azze ve Celie) 'nin kitabı (Tevrat) da şu vardır. (Bunu iki defa tekrarladı) : Babana dostluk ve iyilik edenden ilgiyi kesme, yoksa bu hareketle (iman) nurun söner.»[84]

Abdullah ibni Selâm, Medine'de İkâmet eden Yahudilerin âlimlerinden ve ileri gelenlerindendi. Hz. Peygamberin Medine'ye hicretlerinde İslâm'ı kabul etmişti. İslâm'dan önce ismi H u s a y n idi. Hazreti Peygamber ismini Abdullah olarak değiştirdi. Cennetle müjdelenmiş olduğuna dair rivayetler vardır. Hazreti ö m e r 'le Kudüs fethinde bulunmuş ve hicretin 43. yılında Medine'de vefat etti.
Hazreti O s m a n 'la aralarında olan dostluk ve muhabbet dolayısıyla, dostunun oğlu A m r 'dan bir ilgi ve hürmet göremeyince, buna müteessir olmuş ve ona hitaben, baba dostuna ilgi göstermenin lüzumuna-temas ederek, Tevrat'daki hükmü söylemiştir. Zaten bu hususta, aynı anlamı taşıyan hadîs-İ şerif varid olduğundan oralarında ittifak vardır. Abdullah ibni Selâm, İslâm'ı kabul edişinden önce, Musevî âlimlerinden biri olup, Tevrat ahkâmına vakıf bulunduğundan ve aynca baba dostuna hürmet ve İyilik etmeğe dair HazretİPeygamber in hadîs-i şeriflerini de bildiğinden ve belki de büyük Önemine binaen Allah kelâmından şahid göstererek Hazreti Osman'ın oğlu Amr'a tarizde bulunmuştur. Ayrıca diğer hazır bulunanlara da, bu hususta bir bilgi vermiştir. Ayrıca Amr'a, baba dostluğunu ve muhabbetini hatırlatmıştır.
Hadiseyi anlatan Ubbade El-Ensarî, ashab-ı kiramdan olup, Abdullah ibni Selâm 'dan hadîs-İ şerîf rivayet etmiştir. Kendisinden de oğulları Sa'd ile Abdullah rivayet etmişlerdir. Tarize uğrayan Hazreti O s m a n 'in oğlu A m r, sohbet şerefine nail olamamış, fakat tabiîn zevatın büyüklerinden biri olmuştur. Hazreti Muaviye kızı R e m I e 'yi A m r 'a nikahlamıştı. Allah hepsinden razı olsun.[85]

(22) Sevgi, Veraset Yolu İlk Kazanılır

43— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bir adamın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
(Sevgiye dair soruna karşılık şu hadîs-i şerîf) sana kifayet eder : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«— Sevgi veraset yolu ile kazanılır.»[86]

B e y h a k î ve .H â k i m 'in tahriçlerİne göre, Hazreti E b u Bekir'in oğlu Abdurrahman, ashabdan birine sormuş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Sevgi = Muhabbet) için nasıl buyurduğunu işittin?»
O da, Peygamberin :
«— Sevgi verasetle kazanılır.» buyurduğunu işittim.» dedi. Nasıl ki mal, babadan evlâda ve yakınlara intikal ediyorsa, babaların birbirlerine olan sevgi ve bağlılığı da

evlâdlanna geçer ve geçmelidir. Bunun da gözetilmesi lâzım gelen bir hak olduğu unutulmamalıdır.[87]

(23) İnsan Babasını İsmi İle Çağırmaz, Ondan Önce Oturmaz, Önünde Yürümez

44— (15-s) Rivayet edildiğine göre Ebû Hüreyre iki adam gördü: Bunlardan birine şöyle dedi:
«— Bu senin neyindir? Adam:
«— Babamdır,> dedi. Ebû Hüreyre dedi ki:
«— o halde onu ismi ile çağırma, önünde yürüme, ondan önce de oturma.»[88]

İnsan babasına isim vererek, A h m e d veya Mehmed diyerek seslenmemeli, böyle hitap etmemelidir. Ona hitaben bîr şey söyleyeceği zaman, baba babacığım şeklinde söylemelidir. Bir yere gidildiği zaman, yolda yürürken önüne geçip yürümemelİdir. Bir mecliste veya herhangi bir yerde oturmak icab ettiği zaman da ondan önce oturmamalıdır. Bu bir hürmet ve terbiye ifadesidir.[89]

(24) İnsan Babasını Künyesi İle Çağırır Mı?

45— (16-s) Şehr Ibni Havşeb'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir : Hazreti Ömer'in oğlu (Abdullah) ile çıktık. Salim ona;
«— Namaza! Ey Ebû Abdurrahman!» diye hitap etti.[90]

Ibni ö m e r 'İn (Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah'ın), Sal İ m adındaki oğlu, babasına künyesi ile hitap etmiştir, A b d u I I a h 'm künyesi, Ebu Abdurrahman 'dır. Babasına : «Namaz vaktidir, namaza! Ey Ebu Abdurrahman,» diye seslenmesi, babanın künyesi ite çağrılabileceğine bir delil teşkil etmektedir. Bu bir cevaz ifade eder, yoksa tercih edilecek bir çağırma tarzı değildir.[91]

46— (17-s) İbni Ömer'den, şöyle demiştir:
«— Fakat Ebû Hafs = Ömer, hüküm vermiştir.»[92]

Ibni Ömer, bu sözü hangi hadise üzerine söylediğine dair bir kaynak bulunamamıştır. Ancak Hazreti ö m e r 'in künyesi Ebu Hafs olduğundan, oğlu babasına bu künye ile işaret etmiş ve onu kasd etmiştir. Bu da babanın künye İle çağnlabileceğİni teyid esnektedir.[93]

(25) Akbabalara İyilik Etmenin Gerekliliği

47— Küleyb tbni Menfa'a dedi ki, dedem (Bekir İbni'l-Haris) sordu:
«— Ya Resûlallah, kime iyilik edeyim?»
Peygamber:
«— Annene, sonra babana, kız kardeşine, erkek kardeşine ve bir de bunları takip eden akrabana (iyilik etmen) vacib bir haktır, yakınlarına da...» dedi.[94]

İnsanın hayat bulmasına ana-baba sebep kılındığı gibi, evlâdın terbiye ve yetiştirilmesi için lâzım gelen maddî ve manevî yardım mecburiyeti de ana-babaya yüklenmiştir. Bu büyük hizmet ve meşakkat karşılığında, en başta İyilik edilmeğe hak kazanmaları tabiîdir. Bunlardan sonra yine yakınlık ve hak derecelerine göre akrabaya iyilik ve ihsanda bulunmak, İslâm dîninin bize gösterdiği fazilet yollarından biridir.[95]

48— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
(Hazret-i Peygamber), «En yakın akrabalarını (Allah'ın azabı ile) korkut.» âyeti nazil olunca, Hazreti Peygamber (Salîallahii Aleyhi ve Sellem) kalkıp şöyle çağırdı:
«— Ey Kâ'b İbni Luey oğulları!.. Canlarınızı ateşten kurtarınız. Ey Abd-İ Menaf oğulları! Canlarınızı ateşten kurtarınız. Ey Haşim oğulları! Canlarınızı ateşten kurtarınız. Ey Abdulmuttalib oğulları! Canlarınızı ateşten kurtarınız. Ey Muhammed'in kızı Fatime! Canını ateşten kurtar; çünkü ben, senin için Allah'dan bir şeye sahip değilim. Ancak size akrabalığım var, ondan dolayı (size) iyilik ederim, (dünyada ihsanda bulunurum).»[96]

Hadîs-i şerîfte geçen Şuara sûresinin 214. âyet-i kerîmesi nazil olunca, Hazreti Peygamber Harem-i Şerîfte yüksekçe bir yer olan «SAFA»ya gitti ve uzak-yakın bütün akrabaları, kabile ve soydaşları etrafına topladı ve onlara bu hadîs-i şerîfte geçen hitabeyi İrad buyurdu. İçlerinden E b u L e h e b çağrıya karşı çıkıp : «Bizi bunun için mi, buraya çağırdın, helak olası.» diye hakarette bulundu. Bunun üzerine Ebu Leheb hakkında «Tebbet» sûresi nazil oldu ve onun helak olmuş cehennemliklerden bulunduğunu Cenab-ı Hak haber verdi.
Hadîs-i şerîften İki hüküm çıkmaktadır. Birincisi: Allah'a ve Resulüne iman etmedikçe, mümin olmadıkça, akrabalık ve yakınlık fayda vermez.
İkincisi: Akraba ve yakınlardan mümin ve kâfir bulunanlara iyilik ve ihsan edilir, onlara öğüt verilir. Bu dünyada yapılacak bîr hizmettir.[97]

(26) Yakınlara (Akrabaya) İyilik Etmek

49— Ebu Eyyup El-Ensarî'den:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jin bir yolculuğunda, bir Be» devî Peygambere karşı çıkıp dedi ki:
«— Beni Cennet'e yaklaştıracak ve Cehennem'den uzaklaştıracak şeyi, bana bildir.»
Peygamber :
«— Allah'a ibadet edersin ve ona hiç bir şeyi ortak koşmazsın, namazı kılarsın, zekâtı verirsin, akrabaya iyilik edersin.» buyurdu.[98]

İbadetlerin makbul olabilmesi için, ibadetleri sırf Allah için yapmak, ona halis kılmak şarttır. İlâhî emir ve yasakların hak olduğuna inanarak, onları Allah için yerine getirmek ibadettir. Başkası görsün diye, başkasından menfaat gelsin diye, başkası aracı olsun diye yapılan İbadetler, şirk karışığı ibadetlerdir. Bunlar asla makbul olmaz. Bundan sakındırmak için bu hadîs-i şerifte Peygamber Efendimiz Allah'a ortak koşmamak üzere ona ibadet etmeyi tavsiye buyurmuştur.
İnsan halis ibadetlerle Allah'ın rahmetine yaklaşır, dünya saadetine ve âhiret sevabına kavuşur. Allah'ın emri olduğu için, anaya ve babaya iyilik etmek bir ibadettir. Allah'ın emrini kabul etmeyerek onlara iyilik ve itaat etmek ve bundan bir menfaat beklemek boş olur.
Mutlak olarak İbadet emredildikten sonra, önemine binaen namaz, zekât ve sılâ-i rahim İbadetleri üzerinde durulmuştur. Zira iki türlü ibadet vardır. Bunlardan bir kısmı bedenle yerine getirilenlerdir ki, bunların en önemlisi günde beş vakit edâ edilen namazdır. Namaz, devamlı olarak huzur ve huşu ile, erkânlarını gözeterek Allah korkusu ve saygısı ile kılınırsa, fenalıklardan alıkor. En az günde beş defa insanı Allah huzurunda bulundurur.
Zekât, mal İle edâ edilen bîr İbadet olup, diğer malî ibadetlerin en önemlisidir. Çünkü zengin, her yıl malının yüzde iki buçuğunu (kırkta birini) fakirlere vermek mecburiyetindedir. Her yıl muntazam bir şekilde vet am olarak zekât borcunu yerine getiren bir Müslüman, diğer sadaka ve hayır işlerini kolayca yapar.
Sılâ-i rahim, insanlar arasındaki kardeşlik bağlarını kuvvetlendirip, aralarında sevgi ve muhabbet doğurduğundan bu ibadetin de önemi büyüktür. Hususiyle bu üç ibadete böylece tembih ve işaret buyurulmuştur.
EbuEyyub El-Ensarî kimdir? :
Ebu Eyyub künyesi ile şöhret bulan ve ashab-ı kiramın höyüklerinden olan bu kerim zatın adı H A L I D 'dir. Babasının adı Z e y d olup, Halid ibni Zeyd diye bilinir. Annesi S a ' î d kızı H i n d 'dir.
Hazreti Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Seliem) Medine'ye hicretlerinde, bunun evinde misafir kalmış ve Mescid-i Nebevi ile Saadet-Haneleri inşa edilinceye kadar orada oturmuştu. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlarda bulunmuş olduğu gibi, Hazreti A I i zamanında da, Hazreti AİI saflarında bulunarak Haricîlere karşı da savaşmıştı. Hazreti Ali, Irak'a çıktığı zaman, Medine'de bunu yerine halife bırakmıştı. Kendisinden 150 kadar hadîs-i şerif rivayet edilmektedir. Hazreti Muaviye'nin devrinde, Ye-z İ d kumandasında İstanbul'un fethine gönderilen ordu içerisinde, seksen yaşını aşan bir çağda, Hazreti Halid asker olarak bulunuyordu. İstanbul'un kuşatılması esnasında hastalanmıştı. Kendisini ziyarete gelen ordu kumandanı Yezid ona:
«— Bir ihtiyacın var mı?» diye sormuş. Hazreti Halid şu cevabı vermişti:
«— Ben Öldüğüm zaman, beni imkân bulduğun nispette düşman arazisi içine götür ve imkân bulamadığın zaman beni göm, sonra geri dön.» Yez i d de bu vasıyyeti yerine getirdi ve onu İstanbul'a şeref bahş eden bugünkü türbesinin bulunduğu yere, henüz izleri kaybolmamış surlar civarına gömdü. Allah ondan razı olsun. Hicretin elli veya elli beşinci yılında vefat ettiği söylenir.
Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul fethedilince, veli Ak Şemseddin marifetiyle Hazreti H a I i d 'İn medfun bulunduğu yer keşfedilerek üzerine türbe bina edilmişti. Ayrıca

kendisine izafeten bir mescid de inşa edilmiş olup, müteakip asırlar içinde gerek türbe, gerekse mescid tadil ve tamire uğramıştır.[99]

50— Ebû Hüreyre'den, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu:
«— Azîz ve CelÜ olan Allah mahlûkatı (insanlann ruhlarını) yarattı. Yaratma işi tamam olunca, Rahim = akrabalık bağı ayağa kalktı. Cenab-ı Hak ona, "Dur, ne söylüyorsun?"» dedi.
Rahim, şöyle dedi: «Bu benim kalkışım, akrabalık bağlarını kesmekten sana sığınanın kalkışıdır. (Akrabalık bağlarını kesmek çok büyük bir iştir).» Allah Tealâ buyurdu ki:
«— Sana ilgi gösterip iyilik edene, iyilik etm ekliğime ve senden ilgiyi kesenden iyiliğimi kesmekliğime razı olmaz mısın?»
Rahim:
«— Razı olurum, ey Rabbim,» dedi. Allah Tealâ buyurdu:
«— Bu hüküm senindir.»
Sonra Ebû Hüreyre dedi ki, isterseniz şu âyet-i kerîmeyi okuyunuz: *~(Ey münafiklar), demek idareyi ele alırsanız, hemen yeryüzünde fe-sad çıkaracak ve akrabalık bağlarını parçalıyacaksınız? =» (Muham-med = Kıtal Sûresi, âyet: 22)[100]

Rahimin ayağa kalkması ve konuşması üç şekilde izah edilmektedir:
1— Hakîkaten ayağa kalkıp konuşmak olur ki, Allah Tealâ hazretlerinin izni ile rahim ceset şekline bürünür ve konuşur.
2— Bir melek ayağa kalkıp rahim adına konuşur.
3— Bu ifade Rahimin önemini belirtmek için bir temsil olur. Netice itibariyle akrabalık bağlarını kesmeyenin fazileti ile bu bağları kesenin günahkârlığı ortaya çıkar. Böylece işin önemi belirtilmiş bulunuyor. Akrabalığı kesmek, İyilik etmemek demektir.
Kurtubî diyor kî, Rahim vuslatı umumî ve hususî olur.
Umumî olan rahim vuslatı, din yakınlığı ve Beraberliğidir. Bu yakınlığın bağlantısı sevgi ve muhabbetle, adalet ve insafla, gerekli hakları yerine getirmekle olur.
Hususî yakınlık (Rahim), yakın akrabalara nafaka vermek, hallerini sorup araştırmak, hatalarını bağışlamak, kusurlarını unutmak gibi hareketlerle olur. Ibni Ebi Cemre şöyle diyor:
«— Sılâ-i Rahim, mal ile olur; bir işe yardım etmekle olur, bir zararı kaldırmakla olur, akrabadan gelecek eziyet ve ilgisizliğe güler yüzlü olmakla olur, dua etmekle olur.»
Bütün bunlar şu cümlede toplanabilir: Güç yettiği kadar, imkân dahilinde yakınlara hayırda bulunmak ve imkân dahilinde kötülüğü kaldırmak, sılâ-i rahimdir. Bu tarzda iyilik, istikamet sahibi olan akrabaya yapılır. Eğer yakınlar facİr kimseler ise, onlara nasihat etmek hususunda gayret gösterilir. Hak yola dönmezlerse, onlardan ilgi kesilir ve hakdan döndüklerinden, ilgi kesildiği kendilerine bildirilir. Yine de gıyablarında hallerini düzeltmeleri İçin onlara dua edilir.
Ebu Hüreyre (Radiyallahu anh) hazretlerinin, İsterseniz şu âyeti okuyun, buyurması, akrabalık bağlarını gözetmenin önemine âyet-i kerîmeyi bir şahit göstermek İçindir. Buradan sılâ-İ rahmin vacib olduğu da istidlal edilir.[101]

51— (18-s) Rivayet edildiğine göre İbni Abbas şu âyet-i kerîmeleri okudu:
= Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. Bununla beraber (malını) büsbütün saçıp savurma. Çünkü israf yapanlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise, Rabbine karşı çok nankördür. Eğer Rab hinden istediğin bir rızkı (kendi ihtiyacından dolayı) aramak için, o akraba, yoksul ve yolda kalmışlardan yüz çevirmek mecburiyetinde kalırsan (bir şey verecek durumun olmazsa), o zaman da kendilerine yumuşak bir söz söyle. Elini boynuna bağlı kılma (cimrilik etme) ve büsbütün onu açıp israf etme ki, sonra kınanmış olursun ve eli boş açıkta kalırsın. =
Sonra İbni Abbas dedi ki, Allah Tealâ hakların en lüzumlusu ile başlayarak insana emretti ve yanında mal bulunduğu zaman onu amellerin en iyisini yapmıya delâlet buyurdu. Zira Allah : = Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. = diye buyurdu. Bir de insanın yanında mal bulunmadığı zaman, nasıl söz söyleyeceğini ona öğretti ve şöyle buyurdu: «Eğer Rab bin den istediğin bir rızkı (kendi ihtiyacından dolayı) aramak için, o akraba, yoksul ve yolda kalmışlardan yüz çevirmek zorunda kalırsan (bir şey verecek halin olmazsa), o zaman kendilerine yumuşak bir söz söyle. = Böylece güzel va'dda bulunulur, inşa Allah oldu, olacak yollu sözler söylenir. = Elini boynuna bağlı kılma (cimrilik etme) = Bir şey vermez olma. = Büsbütün de onu açıp israf etme. = Yanındaki bütün malını verme. — Sonra kınanmış olursun. = Sonra yanına gelen, sende bir şey bulamayınca seni kınar. = Açıkta kalırsın. = İbni Abbas dedi ki, «Mal verdiğin kimse, sonra seni hasrete düşürür, sıkıntı çekersin.» (îsra Sûresi, âyet: 26-29)[102]

Imam-ı Azam a göre, vakti yerinde olan kimsenin, usul ve furu'undan başka kardeşlerine de yardımda bulunması vacibdir. Akrabaya iyilik, yakınlık derecesine göre kıymet taşır. İslâm'da ölçü ile hareket esas olduğundan, yapılacak iyilik ve yardımlarda da ölçüyü taşmamak gerekir. İnsan kendi ihtiyacını da gözeterek başkalarına yardımda bulunmalı ve hiç bir zaman malının tamamını vermemelidir. Çünkü eli boş kalan, başkasına muhtaç demektir. İhtiyaç ise, ateşten bir gömlektir. İnsana pişmanlık verir. Bu duruma düşmemek için, cimrilik yapmaksızın ve saçıp savurmaksızın uygun bir yolla harcamak gerekir. İşlerin en hayırlısı vasat olanıdır.[103]

(27) Sılâ-i Rahmin Fazileti

52— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Bir adam, Peygamber (SalîaİUhü Aleyhi ve Seîlem) 'e geldi de şöyle dedi: «Ey Allah'ın Besûlü! Benim akrabam var, onlara varıyorum; onlar ise ilgiyi kesiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar ve bana kötü söyleyip cefa ediyorlar. Ben bu yaptıklarına tahammül ediyorum ve bağışlıyorum.»
«— Eğer durum, anlattığın gibi ise, sen onlara ateşli kül serpiyor gibisin (onlar, senin iyiliğinden ızdırap içinde olurlar). Sen bu vaziyette (ihsanına) devam ettikçe, onlara karşı, Allah'dan bir yardımcı daima seninle bulunur.»[104]

Bu hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, bir insan akrabalarına iyilik ve ihsanda bulunmasına karşılık, onlardan eziyet ve fenalık görürse, bunlara tahammül ederek yine onlardan ilgiyi kesmez ve gereken yakınlığı gösterirse, Allah Tealâ ona yardımcı olur, eziyetlerini kaldırır. Allah'ın yardımcı olması da kâfidir. Bunun İçin ufak-tefek hadîse ve sözler sebebiyle hiç bir zaman akrabalık bağları zedelenmemeli, icab eden İyiliği yapmaktan kaçınmamalıdır.[105]

53— Abdurrahman İbni Avf'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah 'in şöyle dediğini işitmîştir :
«— Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki, ben Rahman'ım ve akrabalığı = Rahimi ben yarattım ve ismim olan Rahman'dan ona isim diye rahim türettim. Kim akrabaya iyilik ederse, ben de ona iyilik ederim. Kim de ondan ilgiyi keserse, ben de ondan iyiliği keserim.»[106]

Akraba arasındaki münasebetin şerefli mevkiini beyan etmeğe bu kudsî hadîs-i şerîf en büyük delildir. Zira Allah'a mahsus en güzel isimlerden olan Rahman kelimesi ile nesebî yakınlık manasına gelen Rahim, kök itibariyle aynı kelimedir. Bunun için Cenab-ı Hak, ismimden yani «Rahman'dan RahİM'i türettim» buyurmuştur. Bu beyan da Rahim'in kıymet ve ehemmiyetini belirtmek için başka bir ifadeye ihtiyaç bırakmamaktadır. Rahim hukukuna riayet edenlere Allah Tealâ ihsan ve ikram edecek, riayet etmeyenleri de rahmetinden mahrum bırakacaktır.
Kudsî Hadîs: Manası Allah tarafından, lâfzı Peygamber tarafından olan hadîs-i şeriflere denir. Allah Tealâ'ya ilham yolu ile, ya da uyku hali İle Peygambere vermİj olduğu bir haberin Peygamber tarafından ifade-lendirilmesi ve söylenmesîdir. Kur'ân-ı Kerîmin hem manası, hem de lâfzı münzeldir. Her ikisi de Allah kelâmıdır. Kudsî hadîsin ise, yalnız manası Allah'dandır. Haber de Peygambere isnad edilir.
İbni Hacer'e göre, kudsî hadîslerin sayısı yüzün üstündedir. Kudsî hadîslere, İlâhî hadîsler de denir.
Abdurrahman İbni Avf kimdir? :
Ashab-ı kiram içinde Cennetle müjdelenen on kişiden birisi de Abdurrahman ibni Avf 'dır. Künyesi, Ebu Muhammed 'dir. Cahiliyyet zamanında ismî A b d u Amir idi. Annesinin adı Ş i -f a 'dır. FİÎ vak'asından on yıl sonra doğmuştur. Habeşistan'a ve Medine'ye olmak üzere iki hicret yapmıştır. Bedir ve ondan sonraki bütün savaşlarda bulunmuştur. Uhud savaşında mübarek vücudunun muhtelif yerlerinden yirmi bir yara almıştı. Malının çoğunu ticaret yolu ile kazanmış olup, büyük bir kısmını, Hz. Peygamber'in zamanında Allah yolunda harcadı. Ondan sonra da kırk bin altın harcadığı ve cihad için beş yüz at İle beş yüz deve verdiği siyer kitaplarında yazılıdır. Ayağına isabet eden bir yara sebebiyle topal hale düşmüştü. Uzun boylu ve güzel yüzlü, nazik derili idi.
Vefatı zamanında çok ağlamıştı. Bunun sebebi kendisinden sorulduğunda şu cevabı vermişti :
«— Muş'ab ibni Umeyr benden hayırlı İdi. Çünkü o, Resûlüllah (Aleyhissalâtü vesselam) zamanında vefat etti de, kendisine kefen olacak bir şeyi yoktu. Hazreti H a m z a da benden hayırlı idi. Onun için de bir kefen bu-lamamrştık. Ben, dünyadaki hayatında İyilikleri kendisine verilen bir kimse olmaklğımdan korkuyorum; ve korkuyorum ki, malımın çokluğundan arkadaşlarıma gerekeni yapamadım.»
Nevfel ibni lyas şöyle anlatmıştır:
«— Bir gün Abdurrahman İbni Avf ile beraber bulunuyorduk. Biz içinde ekmek ve et bulunan bir tabağı birlikte yiyelim diye ortaya koyduk. Abdurrahman bunu görünce ağlamaya başladı. Niçin ağladığını sorduk.»
Bize şu cevabı verdi:
«— Hazreti Peygamber vefat etti de ne kendisi, ne de ehli arpa ekmeğinden doymamıştı. Görüyorum ki, biz hakkımızda hayırlı olanı geriye bıraktık.»

Hicretten otuz bir yıl sonra yetmiş beş yaşında olduğu halde Medine'de vefat etti ve namazını Hazreti Osman (RA) kıldı. Bakî mezarlığına gömüldü. İlk İslâm'a giren sekiz kişiden biri idi. Hz. E b u B e k i r 'in delâleti ile Müslüman olmuştu. Hz. Ömer 'İn, halife seçmek için, tayin ettiği altı kişilik Şûra ehlinden biri idi. Allah ondan razı olsun. Oğulları :lbrahim, Humeyd, Ebu Seleme ve Mus'ab 'dır.[107]

54— Abdullah îbni Amr anlatmıştır:
Peygamber (SallaLlahu Aleyhi ve Sellem) , parmağını bize tevcih ederek şöyle dedi:
«— Rahim, RAHMAN isminden ayrılmadır (onun bir dalıdır). Onun hakkını kim korursa (sıla ve iyilik ederse), Allah ona ihsan eder. Kim de onun hakkını korumazsa (sıla ve iyilik etmezse), Allah ondan ihsanını keser. Rahimin (yakınlara iyilik ve merhametin), kıyamet gününde fasih ve beliğ bir lisanı vardır.»[108]

Bu hadîs-i şerîf de bîr önceki hadîs-i şerifin manasına uygun olarak varid olmuştur. Ancak Rahim'in kıyamet gününde hakkını arayacak bir lisana ve İfadeye sahip olduğunu da öğrenmiş bulunuyoruz. Bu da onun şanını ve kıymetini göstermiş olup, gereği üzre hakkına riayet etmemiz icab ettiğini bize tembihdir.[109]

55— Hazreti Âişe'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sattalkhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Rahim, Allah'ın rahmetinin eserlerindendir. Kim onun hakkını yerine getirirse (sîlâ ve iyilik ederse), Allah ona ihsan eder. Kim de ondan ilgiyi keserse, Allah ondan ihsan ve rahmetini keser.»[110]

Her ne kadar ravi değişikliği varsa da, bundan önceki hadîs-i şerifle lâfiz ve mana uygunluğu vardır. Hadîs-i şerifi rivayet eden, müminlerin annesi Hazreti Â i ş e 'dir. U r v e (R.A.) diyor ki :
«— A i ş e 'den daha fazla fıkıh ilmini bilen, tıb ilmine vaksf olan ve şiir bilen görmedim.»
Hazreti Âişe:
Efendimiz (Aleyhissalâtü vesselam) 'in zevceleri ve Hazreti E b u Bekir'in kızıdır. Annesinin adı R û m a n 'dır. Hazreti Hatice 'nin vefatından üç sene sonra ve hicretten iki yıl önce Hazreti Âişe altı yaşında iken Peygamber Efendimize nikâhlanmıştı. Medine'ye hicretten sonra dokuz yaşma varınca da zifafları olmuştu. Akıl ve zekâda, İffet ve takvada emsali yoktu. Hiç çocuğu olmadığı halde, Ümmü Abdullah künyesini taşıması, kız kardeşinin oğlu Abdullah ibnİ Zübeyr'e izafeten İdi. Resûlüllah'ın irtihaHerİnde onsekiz yaşında bulunuyordu.
Ashab-ı kiram ilmî bir müşkülâta düştükleri zaman, Hazreti Â İ ş e 'ye müracaat ederler ve muhakkak aradıkları şeyi onda bulurlardı. Z ü h r î diyor ki :
«— Hazreti A i ş e 'nin ilmi bir tarafta ve Peygamberin diğer hanımları ile müminlerin bütün hanımlarının ilmi bir tarafta toplansa, yine Hz. Â i ş e 'nin ilmi daha üstün gelir. Kendisinden binden çok hadîs-i şerîf rivayet edilmiştir.»
Resûlüllah bakire olarak yalnız Hazreti Â i ş e ile evlenmiş ve evlilik hayatları ancak 9 yıl sürmüştü. Hicretin 57. yılında 65 yaşında olduğu halde Medine'de vefat etti ve vasİyyeti üzere geceleyin defnedildi. Cenaze namazını Ebu Hüreyre kıldı. Defin için kabrine inenler beş kişi olup adları şudur: Kız kardeşinin çocukları ve Z ü b e y r 'in oğulları Abdullah ve U r v e ile Hazreti Ebu Bekir'in Muham-m e d adındaki oğlundan olma torunları Kasım ve Abdullah, bir de Ebu Bekir 'in diğer oğlu Abdurrahman'm oğlu A b -d u (I a h . Medine'deki Bakî' mezarlığına gömüldü. Kendisine yapılan İftira hadisesi üzerine, hakkında âyet nazil olup, Cenab-ı Hak onu tebriye buyurmuştur. Böylece Allah'ın kitabında kendinden bahs edilmekle şeref ve nezaheti kat kat yükselmiştir. Allah ondan razı olsun.[111]

(28) Sılâ-i Rahim Ömrü Uzatır

56— Enes îbni Malik'den : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Kim rızkının bol olmasını ve ömrünün uzamasını severse, sılâ-i Rahim yapsın.»[112]

Hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, stlâ-i rahim vazifesini yerine getirmekte iki semere vardır:
1— Rızkın genişlemesi ve bol olması,
2— Ömrün uzaması.
Rızkın genişlemesi, akrabaya yapılan iyilik ve ihsan karşılığında Allah T«>tâ'nın rahmet ve ihsanını va'd buyurmasına dair geçen hadîs-i şerifler mealinden anlaştlrnaktadır. Dilediği kimselere hesapsız rıztk ve faereker verir.
ömrün uzaması üzerinde çeşitli izahlar yapılmıştır. Bunların bir kısmı şöyle hulâsa edilir:
a) Hadîs-i şerifte: «Sıla yapanın eseri geciktirilir.» ifadesi vardır. Esef; insanın yerde yürürken bırakmış olduğu ize denir. Bir kimsenin izinin uzatılması, hayatta kalması ve ömrünün devam etmesi olur.
b) Ecelin bir ismi de eser'dîr. Çünkü ecel ömrün arkasından gider ve onu takip eder. Bu bakımdan eserin, yani ecelin gecikmesi yine ömrün uzaması demek olur. Yahut geriye iyi ve salİh bir nesil bırakır da, kendisine ölümünden sonra dua ederler. Arkasından hayırla yad edilir.
c) Eserin geciktirilmesi, adamın akıl ve anlayışının devam etmesi, bozulmaması anlamını da ifade eder. Yaşayışta bereketlilik olur.
Ecel, Allah'ın ilminde malûm ve değişmez bir hal olduğuna göre, gerçek manâda bunun uzaması, ölüm. .işi İle görevlendirilen meleğin ilmine nisbetledİr. Meselâ : Bir insan için, eğer sıJâ-İ rahim yapmazsa ömrü altmış senedir, Sıla yaparsa yetmiş senedir; şeklinde melek'in bilmesi halinde, ömürde uzama olmuş oluyor. Fakat Allah Tealâ, o insanın sıla yapıp yap-mıyacağını ezelden* bildiğinden, onun katında değişen bir şey olmuyor. Netice itibariyle sılâ-i rahmin rızıkta genişliğe ve ömürde berekete vesile olması vardır.
Enes ibni Malık:
Bu hadîs-i şerifin ravisi olan Enes ibni Malik ashab-ı kiramdan ve ensârdandır. Henüz dokuz veya on yaşlarında iken Resûlüllah'ın hizmetinde clevamlı olarak bulunmuş ve irtihallerinde yirmi yaşını idrak et-mîşti. Yüz yaşına kadar ömür sürdüğünden ve HazretİPeygamberin hizmetinden ayrılmadığından pek çok hadîs rivayet etmiştir.
Resûlültah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)"m Medine'ye hicretlerinde, E n e s 'i elinden tutarak annesi Peygamber'e götürdü ve :
«— Bu çocuğu, sana hizmet etsin diye geFİrdim.» dedi.
Hazreti Peygamber de onu kabul buyurdular. H a m z a ismindeki sebze türlerinden ot topladığından Hazreti Peygamber ona «E b u Ham-za» künyesini taktı.
Küçük yaşta iken Bedir savaşında ve ondan sonraki diğer savaşlarda bulunarak hizmetten geri kalmadı. Basra'da vefat eden ashabın sonuncusudur. Yüz yaşına kadar olduğu halde vefat ederek orada defnedildi.
HazretİPeygamber, ona mal ve evlâd bereketi ile Cennete girmesini duâ etmiş olduğundan, hayatında mal ve evlâd bereketine nail olmuştu. Allah ondan razı olsun.[113]

57— Rivayet edildiğine göre Ejbû Hüreyre şöyle dedi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle dediğini işittim:
«— Kim rızkının bol olmasına ve ömrünün uzamasına sevinirse, sılâ-i rahim yapsın.»[114]

Manâda değişiklik olmamakla beraber bir kelimenin fâfzı değişik olarak aynı hadîs iki ravi tarafından nakledilmiştir. Bu da hadîs-i şerifin sıhhatini kuvvetlendirmiş olur.[115]

(29) Sıla-i Rahim Yapanı Allah Sevdirir

58— (19-s) îbni Ömer şöyle dedi:
«Rabbinden korkanın ve rahim sılasını yapanın eceli geciktirilir, malı çağaltılır ve ehli de onu sever.»[116]

Hadîs-i şerifte geçen Allah'a ittika; Allah dan korkmak şeklinde terce-me edilmiştir. Ittika'mn kökö vikâye'dir ki, sakınmak ve korumak manâsına gelir. Şeriat dilinde ise, kendi nefsini âhirete zarar verecek şeylerden korumaya, ittika denir. Bu korumayı yapana da müttakî veya takva sahibi denir. Takva, nefsi günah İşlemekten korumaktır, şeklinde de tarif edilmiştir. Gerçek olarak Allah'dan korkan da nefsini günahtan sakındırır.
Takva'nın birinci mertebesi, şirk ve küfürden sıyrılarak ebedî azabdan korunmuş olmaktır.
İkinci mertebesi de, günah olacak her şeyden sakınmaktır. Son mertebesi de bazı mubahları terk etmektir.
Sılâ-i rahim yapanın mal ve ömrünün zİyadeîşeceği geçen hadîs-i şe-rîflerde görülmüştü. Burada bir de silo yapanı ehlinin seveceği ilâvesi vardır. İyilik kalblerİ fethettiği ve İkram edilenin karşılık olarak ikram edeceği, insanların hasletlerinden kabul edilen bir vakıadır.[117]

59— (20-s) İbni Ömer şöyle dedi:
«Rabbinden korkanın (takva sahibi olanın), sılâ-i rahmini yapanın ömrü uzatılır ve malı çoğaltılır, ehli de onu sever.»[118]

İbni Ömer 'den rivayet edilen bu son iki eserin, lâfızlarında küçük fark ve değişiklikler varsa da aynı manâyı ifade ettiklerinden tafsilâta mahal kalmamıştır.[119]

(30) İyilik En Yakına, Ondan Sonra En Yakın Sırasına Göre Yapılmalıdır

60— (Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) 'in şöyle buyurduğunu, El-Mıkdam îbni Ma'dî Kerib'in işittiği rivayet edilmiştir:
«— Allah, annelerinize iyilik etmenizi emrediyor, sonra annelerinize iyilik etmenizi emrediyor; sonra babalarınıza iyilik etmenizi emrediyor. Sonra en yakın akrabaya, ondan sonra en yakın sırasına göre iyilik etmeyi size emrediyor..»[120]

3, 4 ve 5. hadîs-i şeriflerde ana ve babaya iyilik etmek hususunda gerekli açıklama yapılmış ve annenin hakkına daha çok itina göstermek icab ettiği belirtilmişti. Burada da anneye, babaya ve yakınlık derecelerine göre en yakını tercih ederek akrabaya iyilik etmenin lüzumu ifade buyuruluyor.
R a v i E I - M ı k d a m :
El-Mıkdam ibni Ma'dî Kerib, ashabdan olup, künyesi Ebu Kerîme 'dır. Ebu Yahya da olduğu söylenir. Kendisi hadîs-i şerifler rivayet ettiği gibi, oğlu Yahya ile torunu Salih ve daha başka zevat ondan rivayet etmişlerdir. Hicretin 87. yılında 91 yaşında olduğu halde vefat etti. Allah ondan razı olsun.[121]

61— Ebû Eyyub Süleyman (Osman îbni Affan'ın kölesi) anlatıyor:
Perşembe akşamı - cuma gecesi Ebû Hüreyre bize geldi ve dedi ki:
«— Sılâ-i Rahmi terk eden her şahsı, yanımızda bulunduğu için günah işlemekle suçlandırıyorum (yanımızda durup günahında İsrar etmesin, sılasını yapsın)». Kimse kalkmadı. Bu sözü Ebû Hüreyre üç defa tekrarlayınca, bir genç geldi ki, iki seneden beri halasına dargın bulunuyordu. Hemen halasına gitti. Halası ona dedi ki:
«— Ey kardeşim oğlu! Seni getiren nedir?» Genç de dedi ki :
«— Ebû Hüreyre'nin şunu ve şunu söylediğini işittim.» Halası ona şöyle dedi:
«— Ebû Hüreyre'ye dön ve ona sor ki, bu sözü niçin söylemiştir?» Ebû Hüreyre Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «— Her perşembe akşamı - cuma gecesinde, insanoğlunun amelleri şanı yüce ve yüksek Allah'a arz edilir de, sılâ-i rahmi terk edenin ameli kabul edilmez.»[122]

Bu hadîs-i şerifte de sılâ-i rahmi terk edenin amelinin kabul edilmediği beyan buyurulmakla yine onun ehemmiyetine işaret edilmektedir.[123]

62— (21-s) îbni Ömer'den:
«— Sevabını Allah'dan umarak insanın nefsine ve ehline harcadığı şeye karşılık, Allah muhakkak ona mükâfat verir. Önce geçimine baktığın kimseye harcayıp işe başla. Eğer fazla (mal) varsa sırasıyle en yakına ve ondan sonraki yakına ver. Eğer daha fazla (artan mal) olursa, dilediğine ver.»[124]

I b n i D m e r 'den rivayet edilen bu eser, bir önceki hadîs-i şerifte buyurulan yakınlık sırasına göre sılanın manâsını taşımaktadır. İnsan önce nafakası özerine borç olanlara ve şahsına israf yapmaksızın harcamak vazifesi ile mükelleftir. Bunu meşru bîr şekilde yerine getirdiği takdirde Allah ona mükâfat verir, sevab İşlemiş olur. Gücü yetenler de bakmak mecburiyetinde olmadıkları akrabalarından en yakınına ve sırasiyle daha uzak-takilere vermelidirler.[125]

(31) Sıla-i Rahmi Terk Edenin Bulunduğu Topluluğa Rahmet İnmez

63— Abdullah ibni Ebi Evfa'dan işitildiğine göre, Peygamber (sallahü aleyhi ve selem)'in şöyle dediğini anlatmıştır:
«İçlerinde Sıla-i rahmi terk edenin bulunduğu bir topluluğa, rahmet inmez. »[126]

Burada topluluktan maksad, sıla-i rahmi terk edene yardımcı olanlar ve onun halini kötü görmeyip hoşlananlardır, diye tevcih yapıldığı gibi, yağmur bereketinin rahmet manasına kullanıldığı görüşü ile insanlardan yağmur kesilmesine vesile olacağı şeklinde de yorumlanmıştır.
Abdullah İbni Ebi Evfa:
Ashabdan olup, asıl ismi alkame ibni Halid'dir.Hudeybiye vak'asında bulunmuş ve meşhur hadisler rivayet etmiştir.Hicri 86 veya 87 tarihinde Küfe'de vefat etmiştir.Küfe'de vefat eden ashabın sonuncusudur.Allah ondan razı olsun.[127]

(32) Sılâ-i Rahmi Terk Edenin Günahı

64— Cübeyr İbni Mut'ım'den haber verildiğine göre, Cübeyr Resûlül-lah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu işitti:
«— Sılâ-i rahmi terk eden cennete girmez.»[128]

Daha önceki hadîs-i şerifte sılâ-İ rahmin terki halinde rahmet ve bereketin kalkacağı beyan edildiği halde, burada «Cennete giremez» ifadesiyle ağır bir ihbarda bulunuluyor. İşin ehemmiyetine binaen ya bu günâhı işlememeğe tembih ve ondan alıkoymaya işaret vardır, ya da îman bakımından Müslümanlarla ilgiyi keserek îmansız göçenler murad edilmiştir ki, bunlar cennete giremezler.
Cübeyr İbni Mut' im :
Kureyş'in ulularından ve âlimlerinden otan Cübeyr, Bedir esirleri arasında Peygamber Efendimizle karşılaştığı sırada, Hazretî Peygamber «Tûr» sûresini okuyordu. Cübeyr diyor ki :
«— Kalbime giren İlk îman bu olmuştur.» Hudeybiye ve Fetih yılları arasında İslâm'a girdiği nakledilmektedir. Hz. Muaviye'nin hilâfeti zamanında Medînede hicrî 59 târihinde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[129]

65— Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (SallallahüAleyhiveSeHem)'m şöyle dediğini rivayet ettiği kendisinden işitilmiştir:
«— Rahme delâlet eden rahim, — kelimesi — Rahman isminin bîr dalıdır.» Rahim der ki:
«— Ya Rab! Bana zulmedildi. Ya Rab! Ben terk edildim. Ya Rab! Bana (şu zulüm yapıldı), bana (şu haksızlık yapıldı)...»
Allah Tealâ ona cevab verir:
«— Seni terk edenden rahmeti kesmeme, senin haklan ı verene ihsan etmeme razı olmaz mısın?»[130]

Diğer hadıs-i şeriflerde olduğu gibi, burada da Sılâ-i rahmi terk etmenin günâh olduğu ve insanı Allah'ın rahmetinden mahrum b:rakmaya vesile olduğu, yerine getirildiği takdirde de Allah'ın rahmet ve ihsanına kavuşulacağı beyan buyurulmaktadır.[131]

66— (22-s) Saîd îbni Sem'an dedi ki:
«— Çocukların ve sefihlerin başa çıkmasından (onların kumandan olmasından), Ebû Hüreyre'nin Allah'a sığındığını işittim.» Saîd İbni Sem'an yine şöyle dedi:
— İbni Hasene El-Cühenî, Ebû Hüreyre'ye şunu sorduğunu bana anlattı :
«— Bunun (çocukların ve sefihlerin başa çıkmasının) alâmeti nedir?»
Ebû Hüreyre cevab verdi:
«— (Bunun alâmetleri), sılâ-i rahimlerin terk edilmesi, azgına itaat edilir olması ve ^mürşide (ilim ve hak yol öğretene) işyarı olmamasıdır.»[132]

Buradaki lâfızlar her ne kadar Ebû Hüreyre 'den naklediliyor-sa da, başka muhaddislerce Ebû Hüreyre 'den Hazret! Peygamber e kadar yükseltiliyor ve merfu hadîs oluyor.
. Çocukları başa çıkarmak demek, onların dediğini yapmak ve onlara İtaat eylemektir ki, bu takdirde insanlar bilhassa din işlerinde helak olmuşlar demektir. Sefihlere itaat da yine böyledir. Sefih, hafif akıllıya, aklı noksan olana denir. Bu gibilere itaatin doğuracağı zararlar aşikârdır. Zamanımızda da çocuklara ve sefihlere yapılan itaatin cemiyete, şahıslara getirmiş olduğu zararlar birer vakıa olarak gözükmektedir.
Bu felâketi doğuran sebepleri de Ebû Hüreyre üç maddede toplamıştır:
1— Sılâ-i rahmin terk edilmesi. Akrabalık bağlarını kesmek, büyüklere hürmet ve itaati terk etmek olur. Hürmet terk edilince de çocuk başa çıkar.
2— Azgına itaat olunmak. Hududu aşan, düzen ve nizam tanımayan azgına itaat edildiği takdirde, bunlara müsamaha gösterilince, İlk yardımcıları ve organları çocuklar ve sefihler olacaktır ki, burada da çocukların ve sefihlerin başa çıkması vardır.
3— Hak ve hakikati öğreten mürşide isyan etmek. İlmin değerini an-lamayıp ilim ve hak yol öğretene isyan etmek, bâtıla ve sapıklığa yardım etmek demektir. Bunu ayırt edemeyenler de çocuklarla hafif akıllılar olur ve bunlar ön bulmuş olurlar. Böylece bu üç sebep tahakkuk ettiği zaman, cemiyetin bünyesi tahrip edilmiş ve helaki için zemin hazırlanmış olduğu gerçeği meydana çıkar.
Eserin raviİerinden S a î d i b n. 4 S e m' a n , tâbİİ olup, mevsuktur.[133]

(33) Sılâ-i Rahmi Terk Edenin Dünyadaki Cezası

67— Ebû Bekre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:
«— Sılâ-i rahmi terk etme ile azgınlık günâhını işleyenin —âhirette ona hazırlanan azabla beraber— dünyada Allah'ın acele olarak cezasını vermeğe bunlardan daha lâyık bir günah yoktur.»[134]

Hadîs-i şerifte geçen «Bağy» kelimesi azgınlık lâfzı ile terceme edilmiştir. Azgınlık yapmak, azgın olmak, Allah'ın emir ve yasaklan dışına çıkarak mahlûkatma zulüm etmek manâsına gelir. Diğer bazı hadîslerde, zulüm günâhından daha çabuk dünyada cezası verilen bir günâh yoktur, mealinde ifade bulunduğundan buradaki anlamla uygunluk meydana gelmektedir. Ancak burada sılâ-i rahmi terk etme cezası da zulme ilâve edilmiş oluyor.[135]

(34) Sılaya Aynı İle Mukabele Eden Vasıl Değildir

68— Abdullah İbni Amr'dan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— Yapılan sılaya, aynı ile mukabelede bulunan, sılâ-i rahim eden değildir. Fakaf sıla yapan (vasıl) o kimsedir ki, akrabalık bağları kesildiği zaman, rahim sılasını yerine getirmiştir.»[136]

Bir kimsenin, kendisine yapılan iyiliğe veya harekete aynı şekilde karşılıkta bulunmasına «mükâfat» denir. Bu karşılığı yapan şahsa da «Mükâfi» adı verilir. O halde yapılan iyiliğe aynı ile mukabelede bulunan, vazifesini yapmış, mükâfatta bulunmuş demektir. Bu tabiî bir haldir. Bunun için önemi büyük değildir. Fakat sılâ-i rahmi terk eden ve böylece akrabalık haklarını gözetmeyen kimseye iyilik ve İhsanda bulunmak, sılâ-i rahmi yerine getirmek, işte vuslat budur. Böyle hareket edene de «Vasıl» denir. Bunun sevabı da büyük olur.
Bu mevzuda üç derece vardır: Vasıl, Mükâfi, Katı' (ilgi kesen). İyilik ve ihsanda üstün bulunan ve aşağı duruma düşmeyen kimse, «Vasıl»dır. İkinci derecede olan, kendisine yapılan iyiliğin ziyadesiz karşılığında bulunan kimsedir ki, bu da «Münâfi»dir. Kendisi daima iyilik işinde aşağı durumda olup, emsal iyiliği yapmayan kimsedir. Buna da «Katı» denir. Bu üçüncü derece makbul olmayan ve kerih olan kısımdır. Birinci derece ise, en makbul ve üstün derecedir. Asıl vuslat budur.[137]

(35) Zalim Akrabaya İyilik Edenin Fazileti

69— Berâ'dan rivayet edildiğine göre, şöyle dedi : Bir A'rabî (Bedevi, Peygamber'e) geldi de:
«— Ey Allah'ın Peygamber'i, beni Cennet'e koyacak bir amel bana öğret,» dedi. Peygamber buyurdu:
Sözü kısa yapmış isen de, meseleyi (mana bakımından) genişletmiş oldun. İnsanı azad et. Rakabeyi fek et»
A'rabî dedi ki:
«— Bunlar (rakabeyi fek etmek ve insanı azad etmek her ikisi) bir değil midir?» Hazreti Peygamber:
«— Hayır, insanı azad etmek, (kendi kölen olan) adamı azad etmendir. Rakabeyi fek etmek de, (başkasına ait) köleye, (hürriyete kavuşması için, borçtan kurtulması için) yardım etmendir. Bir de sağılır sütlü koyunu (başkasına istifadesi için ariyet) vermek ve (zalim) akrabaya iyilik etmek.
Eğer bunları yapmiya gücün yetmezse, iyilikle emret ve kötülükten alıkoy. Buna da gücün yetmezse, dilini tut; ancak hayırlı söz söyle.»[138]

A'rabî, Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam) Efendimize, cennete girmesine vesile olacak yalnız bir soru sormuş ve karşılığında altı maddelik bir cevap almıştır. Bunun için, soru kısa fakat mesele geniş buyurulmuştur. Sıra İle anlatılan ve cennete girmeye sebep olan bu amelleri inceleyelim :
1— Köle azad etmek : Allah Tealâ'ntn rızasına uygun olan her söz ve hareket bir İbâdet sayılır. İnsanları köle yapmak ve köleleştirmek bir ibâdet değildir. Fakat köle olanları hürriyete kavuşturmak ve onları da hür insan haklarına kavuşturmuş olmak dinin emri olduğundan bîr İbadettir. Bir nevi insanın hayatına sebep olmak ve onu manevî bağlardan kurtarmaktır. Bir insanın yok olmasına sebep olmak ne kadar büyük günâh ise, onu maddî ve manevî yönden kurtarmak da o kadar büyük sevabdır. Bu önemine binaendİr ki, cennete götürecek amellerin birincisi olarak sayılmıştır. O halde insan, kendi kölesini köle olarak saklamayip, onu azad etmelidir. Bu amelde büyük sevab ve mükâfat vardır.
2— Rakabeyi çözmek : Başkasına ait olan bir kölenin kurtulmasına yardım etmek, borçlu köle İse onun borcunu ödeyerek hürriyetini sağlamak veya bir cinayetten dolayı diyet borcu varsa onu karşılamak yine büyük sevab taşıdığından ikinci derecede anılmıştır. İnsanlar arasında en muztar durumda olanlar köleler olduğu için, bunların kurtuluşuna koşmak Allah'ın rızasını kazanmak demektir. Allah'ın rızasını kazanan kimse de cennete girer.
3— Sağılır koyun veya deveyi ariyet vermek : Besinler İçinde sütün taşıdığı önem çok büyük olduğundan, insanların yaşamasına ve gdalanmasına vesile olan bu besinin üreticisi olan hayvanı Allah rızası için muhtaç bir kimseye vermek ve onun geçimini sağlamak İyiliklerin en büyüğü ye-rîne geçer.
4— Akrabayı korumak: Buhar ı hazretleri, zalim olan akrabaya iyilik etmenin fazileti bölümünde bu hadîs-i şerîfi getirdiği halde, metinde zalim kelimesi anılmamışhr. Diğer hadîs âlimleri zalim kelimesini ilâve etmektedirler. Böylece, zalim olan akrabaya iyilik etmek cennete götüren amellerden sayılmış oluyor.
5— İyilikle emretmek ve kötülükten alıkoymak : Yukarda dört maddede zikredilen amelleri işlemeye gücü yetmeyen, başkasına iyi işler tavsiye etmeli, kötü iş ve hareketlerde bulunanları bu hallerinden vaz geçirmeğe çalışmalı, fenalıkları önlemelidir, önce insan sahip olduğu güç ve kuvveti ile fenalıkları önlemelidir. Buna imkân bulamayan söz ve nasihatla işe başlamalı. Bunu da yapamayan kimse, hiç olmazsa kalbi ile benimsememeli ve gördüğü fenalığa buğz etmelidir.
6— Yalnız hayırlı söz söylemek : İyilikle emredip fenalıklardan alıkoymaya gücü yetmeyen kimse susmalıdır, başka bir hadîs-i şerifte buyu-rulduğu üzre kalbi ile kötü işlere buğz etmeli, yani rıza göstermemelidir. Konuşacağı zaman, ancak hayır yerine geçecek söz söylemelidir.
Ravî B e r a ' kimdir? :
Bu hadîs-i şerîfin ravisi bulunan B e r â ' ashab-ı kiramdan olup, Ensarî'dir. Babasının adı Â z i b 'dir. O da ashabdandır. B e r â ' şöyle anlatır:
«Benî ve İbni Ömer'i Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir savaşında küçük görmüş ve bizi savaşa kabul etmeyerek geri çevirmişti. Bu savaşta bulunamamıştır.»
Bundan sonra Uhud savaşında ve diğer savaşlarda bulunmuştur. Bİr rivayette Hazreti Peygamberle on dört ve bir rivayette de on beş savaşta hazır bulunmuştur. Ayrıca Cemel, Sıffîn vak'alarında ve Haricîlerle olan savaşlarda bulunmuştur.
Nihayet Kûfeye giderek orada bir ev edindi. 72 hicrî tarihte vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[139]

(36) Cahilîyet Zamanında Sıla Edip Sonra İsıâmı Kabul Edenin Hali

70— Hakîm îbni Hizam haber verdiğine göre, Peygamber (Sallatlakü Aleyhi ve SeUem)'e şöyle demiştir:
«— Cahiliyyet zamanında (İslâmdan önce) ibadet diye sıla, azad etme ve sadaka gibi işlediğim amellere ne buyurursunuz, bunlarda bana mükâfat var mı?»
Hakîm dedi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Hayır olarak işlemiş olduğun geçen amellerinle müslüman oldun.»[140]

Bu hadîs-i şerifin delâlet ettiği hükme göre, küfür halinde iken yapılan hayır ve hasenat, güzel işler, İslâm'ı kabulden sonra kıymet kazanır. Aynen sevab olur ve mükâfat alır. Nitekim mümin de tevbe edip halini düzeltince günahları hasenata çevrilir. Devamlı olarak bir hayır isinde bulunan kimse de hastalık gibi bir engelle o iyiliği yapamaz hale gelirse, Allah yine1 onun mükâfatını yapmış gibi verir.
Bu hadîs-i şerif, küfür halinde bulunan kimsenin amelinin makbul olabileceğine asla detil olmaz. İslâm'ı kabul etmek şartı ile makbul olur ve İslâm'dan önceki günahları bağışlanır.
Hakîm ibni Htzam kimdir? :
Hazreti Hatice validemizin kardeşi oğlu olan Hakîm, Fil vak'asından on üç yıl önce doğmuştur. Zübeyr ibni Avvam'ın da amcası oğludur. Kureyşin eşrafından olup, hem cahiliyyet, hem de İslâm devirlerinde cömert, iyilik ve hayırsever idi.
Bedir savaşında kâfirler safında bulundu ve kurtulanlardan biri oldu. Sonra Mekke'nin fethinde İslâm'ı kabul etti. Huneyn savaşında bulundu ve ganime! erinden kendisine yüz deve verildi. Bi'şeften önce ve sonra HazreH Peygamber'e sevgi ve saygısı vardı.
Kuroyş'in toplanıp meşveret ettikleri «Daru'n-Nedve» adındaki ev kendi mülkiyetinde iken, yüzbin dirhem karşılığında onu Hz. Muaviye'y° sattığı zaman, İbni Zübeyr ona bu altş-verişînde aldandın diyerek onu kınadı. H a k î m 'İn verdiği cevap şu olmuştu :
«Asıl aldanan M u a v i y e 'drr. Çünkü ben onu, cahiliyyet zamanında bir tulum şarap karşılığında almıştım. Sizi şahid tutuyorum, bu aldığım para Allah yolunda harcanacaktır. Şimdi bakın hangimiz aldanmıştıf.»
Gerçekten paranın hepsini Allah yolunda harcadı ve Cennet'de bir köşk kazanmış oldu. Altmış yıl cahiliyyet devrinde ve altmış yıl da İslâm devrinde yaşayarak yüz yirmi yaşında olduğu halde Muov.iye zamanmda Medine deki evinde hicrî 54 tarihinde vefat etti. Allah ondan razı olsun. Birçok hadîs-i şerîf rivayet etmiştir.[141]

(37) Müşrik Akbabaya Sıla Etmek Ve Hediye Göndermek

71— îbni Ömer'den (Radiyallahu anh) : Hazreti Ömer (Radiyallahu anh) sarü-alacah ipekten bir elbise gördü de şöyle dedi:
«— Ey Allah'ın Resulü! Bu elbiseyi satın alaydın da onu, cuma günü ye, elçiler sana geldiğinde giyeydin.»
Allah'ın Peygamberi dedi ki:
«—Ey Ömer! Bunu ancak (âhirette) nasîbi olmıyan giyer.»
Sonra bu cins kumaştan Peygamber'e elbiseler hediye edildi. Peyr gamber ete onla-rdan bir tanesini Hazreti Ö m e r 'e hediye etti. Bunun üzerine Hazreti Ömer (Radiyallahu anh), Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve.SeÜem)'e gelip de şöyle dedi:
«— Ya Resûlallah! Bunu bana gönderdin, halbuki bunun hakkında dediğini senden işittim.»
Hazreti Peygamber dedi ki:
«— Ben onu giymen için sana hediye etmedim. Yalnız onu sataşın veya başkasına giydiresin diye hediye ettim.» Hazreti Ömer (Radiyallahu anh) de onu müşrik olan anadan kardeşine hediye etti.[142]

HazretİPeygamberin bu beyanından üç hüküm çıkmaktadır:
1— İpekli ve cicili-bicili elbiseleri erkek Müslümanlar giymemelidir. Nitekim diğer bir hadîs-i şerifle ipek elbise giymek ve altın takınmak er-kelkere haram kılınmış, hanımlar için mubah sayılmıştır. Altın ve gümüş kaplarda yemek yemek yine yasak edilmiştir.
2— Müslümanlar için kullanılması helâl olmayan giyim eşyasını; Müslüman olmayanlara vermek veya satmak (sınırlı olarak) caizdir.
3— Müslüman olmayan akrabaya iyilik ve rahim sılası yapılır.[143]

(38) Soylarınızdan Sılâ-i Rahim Yapacağınız Kimseleri Öğreniniz

72— (23-s) Hazreti Ömer İbni Hattab'ın minberde şöyle dediğini, Cübeyr İbni Mut'im haber vermiştir:
«— Neseblerinizi (soylarınızı) Öğreniniz. Sonra yakınlarınıza iyilik ve ihsan ediniz. Allah'a yemin ederim! İnsanla kardeşi arasında ilgi bulunur.Eğer kendisi ile kardeşi arasında rahim sılasından olanı (yani Önemli münasebeti) lâleydi, bu ilgiyi bozmasına engel olurdu.»[144]

Hazreti O m e r e isnad edilen bu eserde, nesebleri öğrenmemiz bize emredİlmektedir. Ana ve baba cihetinden olan usul ve furu'a, hısımlara neseb adı verilir. Yani yakınlarınızı öğreniniz demektir. Akrabaların bîr kısmım tanımak ve öğrenmek farz kısmına girer. Çünkü her Müslüman yakınlarından ktmlerîn nikâhı kendine haram ve helâl olur hususunu bilmek ve öğrenmek zorundadır. Aynı şekilde varislerini ve murislerini bilmesi lâzımdır. Diğer taraftan silâsını yapmak veya nafakasını karşılamak mecburiyetinde olduğu akrabasını da öğrenmesi icab eder. Önemine göre din büyüklerini de tanımak Müslümattın görevidir.
Bu eseri, Tirmizî, Ebu Hüreyre 'nin hadîsinden ilaveli olarak tahric etmiştir.[145]

73— (24-s) İbni Abbas'dan anlatıldığına göre, İbni Abbas şöyle demiştir:
«— Akraba ve yakınlarınızı hatırınızda tutun ki, rahim sılası yapa-SÜl12.\Zira rahimîn uzağı yoktur; -akrabalık ızak olsa bile- sıla yapılınca. Ekilimin de yakını yoktur -akrabalık yakın olsa bile- sıla terk edilince... Her akrabalık bağı (rahim), kıyamet günü sahibinin önüne gelir de lehine çahidlik eder, eğer silâ-i rahim etmişse. Aleyhine de ilgiyi kesmekle şahidlik eder, eğer sılâ-i rahmi terk etmiş ise...»[146]

İbni Abbas hazretlerinin soydaş ve yakınları ezberleyip onlara iyilik ve yardımda bulunmayı emretmesi, daha önce Hazreti Ömer 'den nakledilen manâya uygun düşmekte ve sıla yapmak için akraba ve taal-lükatı bilmenin lüzumuna işaret Duyurulmaktadır.[147]

(39) Azadlı: «Ben, Falancılardanım» Der Mi?

74— (25-s) Abdurrahman İbni Hubeyb anlatıp diyor ki:
— Abdullah îbni Ömer bana sordu:,
— Kimlerdensin?»
Ben de:
«— Teym-1 Temîftı kabilesinden,» dedim.
«— Kendilerinden mi, yoksa azadhlarmdan mı?» dedi.
«—Azadlılarından!» dedim.
«— Öyle ise, azadlüanndah deseydin ya! 4edi.»[148]
Bu rivayetten anlaşıldığına göre, bir kabilenin veya bir şahsın azadlısı olan kimse, azad edildiği kabileye veya şahsa soy itibariyle nispet edilmemelidir. Neseb yakınlığı, hiç bir zaman kölelik yolu Üe meydana gelen yakınlık gibi olamaz. Ancak neseb yakınlığı bulunmadığı zaman, veto yolu İle, âzad edenin, azadlıya yakınlığı olur. Neseb bakımından yakını,' 'ükftt-bası bulunmayan azadlıya, onu hürriyete kavuşturan eski efendisi varis olur.[149]

(40) Kabilenin Azadlısı, Kendilerinden Sayılır

75— Rifa'a îbni Râfi'den:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ömer'e —Allah ondan razı olsun — şöyle dedi:
— Bana kavmini topla.»
O da, onları topladı. Vakta ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kapısında hazır duruma geldiler, Ömer, Peygamberin huzuruna varıp:
— Sana kavmimi topladım.» dedi.
Bünü Ensar duyunca, Şöyle dediler:
«— Kureyş.hakkında vahiy nazil oldu.»
Bunun üzerine ne söylenecek diye, dinleyici ve görücü kimseler geldi. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) çıkageldi de onların ortasında durup dedi ki:
«— İçinizde, sizden olmıyan var mı?» Onlar :
«— Evet, içimizde anddaşımız, kız kardeşimizin oğlu ve azadlılarımız vardır.» dediler.
Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Anddaşımız bizdendir. Kız kardeşimizin oğlu bizdendir. Azadlılarımız da bizdendir. Siz duyunuz ki, benim yardımcılarım, sizden, takva sahipleridir. Eğer siz bunlarsaniE, ne güzel bu. Değilse, akıbete bakın: İnsanlar kıyamet günü salih amellerle gelip de siz, günahlarınızla gelmiş olmiyasınız. Bu takdirde sizden yüz çevrilir.»
Sonra Peygamber hitab buyurup şöyle dedi: O-halde ki, ellerini Kureyş halkının başları üzerine koyacak şekilde kaldırmıştı:
«-Ey nas! Muhakkak ki Kureyş halkı emin kimselerdir. Onlara kim zulmederse, Allah onu yüz-üstü sürdürür.»
Bunu üç defa söylüyordu. Raviler'den Züheyr dedi ki:
— Zannımca Peygamber: «Onlara kim tuzaklar kurarak zulmederse...» diye söyledi.[150]

Bundan önceki hadîs-i şerifte bir azadlının: «Ben falanca oğullarından im» dememesi gerektiği beyan buyurulmuştu. Böylece bir azadlının kendisini tanıtma.şeklî bildirilmişti. Burada ise, birlik ve beraberlik mevzu bahis olduğu zaman, bir kavmin efradı İle onların azadlıları arasında, umu-, mî manâda bir ayrılık düşünülmemektedir. Birbirine bağlılık ve yardımlaşma bakımından kendileri İle sözleşme yapılanlar, yeğen mevkiinde olanlar, çadlılar ve o kavmin diğer ferdleri bir aile topluluğu gibi sayılmıştır.
Bu hadîsi Peygamber'den rivayet eden R i fa ' e i b.n.i Rafi" kimdir? :
R i f a ' e , Ensar'dan olup, künyesi E b M M u a z 'dır. Babası R a f i ' Ensar'dan ilk İslâm'ı kabul edendir. Arnıesi, U b e y- İ b n i S e i ü I 'ün kızı Ü m m ü Malik 'dİr. Bedir, Uhud ve diğer savaşlarda Hazredi Peygamber ile beraber bulunmuştur. Ha I I a d ve Ma I v k adındaki iki kardeşi de kendisi İle Bedir savaşjjıda bulunmuşlardı. Babaları R a f i 'in bu savaşta bulunması ihtilaflıdır.
R i f a ' e , babası R a f i ' ile Akabe biatında bulundu. Hazreli A I i 'nin hilâfet devrinde, Hazreti Air saflarında Cemel ve Sıffîn vaka-lanna katılmıştı. Hicrî 41-42 yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.[151]

(41) İki Kız Veya Bir Kız Geçindiren Kimse

70— Ukbe îbni Âmir dedi ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dediğini işittim:
— Kim üç kızı olur da bunlara sabrederse ve varlığından onlara gİydlrirse, ona, ateşten koruyucu bir perde olurlar.»[152]

Erkek çocukların dışında kız çocuklara bakmanın sevâb ve faziletine işaret buyurması, kızların künye ve gelişme bakımından erkeklerden daha çok bakıma ve korunmaya muhtaç olmalarındandır. Yine İslâm'dan önce mevcut kız Çocuklara hor bakma ve onları hiçe sayma geleneği yıkılmış oluyor. Aksine kız çocukları yetiştirmek, giyim ve iaşelerini temin etmek, erkeklere bakmaktan daha sevâb oluyor. Öyle ki, kıyamette kendilerini gö-zetîp geçindirenler için Cehennem ateşine karşı birer engel perde olacaklardır. Şüphe yok ki, bunların terbiye ve yetişmelerinde islâm inanç ve ahlâkını esas tutmak şarttır. İslâm inacı olmadıktan sonra, maddî yardımların âhirette bir faydası olmaz. O halde çocukları İslâm terbiyesi altında büyütmek ve maddî ihtiyaçlarını, zenginlik durumuna göre karşılamak gerektir.
Böyle hareket edildiği takdirde, âhirette va'd buyurulan sevaba ancak ka-vusulabİlir. Evlenmek veya başka bir sebeple ihtiyaçtan kurtuluncaya kadar kızlara yardımın devamı ve bu bakımın elden geldiği kadar iyi olmasına çalışılması halinde Omid edilen sevaba erişilir.
RavİUkbe ibni Âmir kimdir?:
Ashabı kiramın-meşhurlarından plufi, pek çok hqdîs-İ ^erîf kendisinden rivayet edilmiştir. Feraiz ilmini bilen fakiri, kâtip, şair, edib ve kurra idi. Hz. Osman 'm Kur'ân tertibinden başka kendi eliyle toplayıp yazdığı Kur'an'ı Kerîrn'in Mısır kütüphanesinde bulunduğu söylenir. İlk hicrete çıkanlarla islâm'ı ilk kabul edenlerden biridir. Siffîn vak'asmda Hz. M u a v İ -ye ile beraber bulunduğundan, doha sonraları Hz. M u a v i y e onu Mısır Emîr'İğine tayin etti ve bir müddet sonra 6a kendisini bu görevden ayırdı. Bu hadise Hicretin 47. yılına tesadüf eder. Yine Hz, M u a v i y e 'nin hilâfeti zamanında hicrî 58 tarihinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.[153]

77— îbni Abbas'dan işitildiğine göre, Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:
«— Herhangi bir müslüman ki, ona bulûğ çağı ile iki kız yetişir de onları korumayı güıel yaparsa, onu Cennete koyarlar. (Bu kızlara yapılan iyilik ve muhafazaya karşılık, Allah onları vesile ederek iyilik sahibini Cennet'e koyar.)»[154]

Bu hadîs-i şerifte özellikle bulûğ çağma ermiş kız çocuklara iyi-bakmak, onları gözetmek üzerinde durulmuştur. Yetişkin çocukların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması küçüklere nispet)© daha güç ve külfetli bulunduğundan, onların çilesini çekmek ve sabırla hareket etmek karşılığında Allah Tealâ'nın Cennet'i mükâfat olarak vereceğini Peygamberimiz haber vermektedir.
Bünye ve his bakımından erkeklere nispetle daha zayıf bulunan kız çocukların bakıma ve korunmaya ihtiyaçtan daha fazladır ve önemlidir. önemli hizmetlerin sevabı da büyük olur. Onun için Cennet va'd buyurulmuştur. Bütün bunlar, İslâm iman ve ahlâkı üzere yürötü I düğü zaman kıymet kazanır. Aksine bir yol bulursa ebedî felâkete götürür.[155]

78— Cabir îbni Abdullah, bazı zevata anlatıp demiştir ki: — ResûlvllatiİSallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle. buyurdu :
«— Kimin üç kızı olur da onları barındırır, ihtiyaçlarım karşılar, kendilerine merhamet ederse, elbette Cennet ona vacib olmuştur.»
Hazır bulunanlardan biri:
«— İki kız olsa da mı? ya Resûlallah!» dedi. Peygamber:
«— İki kız da (âym hükümdedir).» buyurdu.[156]

Burada her ne kadar üç kızö' bakmanın sevabı üzerinde durülmuşsa da, sonra sorulan soruya Hdzreti Peygamberin verdiği cevapta fkİ kıza bakmartın da aynı sevaba vesile olacağı açıklanmıştır/ İki kız ile üç kıza bakmak sevâb bakımından farksızdır, aynı hükmü taşımaktadırlar.
Ravi Cabir ibnİ Abdullah kimdir? :
Ca b i r i'b n i Abdullah adında ashab-ı kiramdan beş zat vardır. Bürcrdâ ismi geçen, C a b i r; i b h i A b d: u I I a h' i b h i Amr'-dır. Ensar'dah olup, ikinci Akabe biatmda çocuk olduğu halde babası A b -d uİta h ile birlikte bulunmuştur. Kendi ifâdesine'göre, Bedir ve Uhud savaşlarında bulunamamış, daha sonraki1 savaşların on dokuzunda bulurtmuş-tur. Sıffîn vak'asında, Hz. A I i 'nin maiyetinde harp etmiştir, ömrünün sonlarında gözlerine anz olan ilfet sebebiyle görmez hale gelmişti. Akabe biatmda Bulunanların en son vefat edenidir. Künyesi t b u Abdullah vdır.
İstanbul'un muhasarasında kumandan Y e 2 i d 'in maiyetinde iken se-hid olduğuna veya eceli ile vefat ettiğine dair bir rivayet vardır. Bu rivayete binaen Sadrazam Koca Mustafa Paşa tarafından bunun adına bir cami ile bir türbe bina edilmiştir. Halen bu cami Eyüp semtinde bulunmaktadır. DİğerTaraftan Medîne-İ Mönevvere'de gömülmüş olduğuna dair kuvvetli rivayet vardır. Bu durum karşısında İstanbul civarında vefat eden sahabinin, Cabiribni AbdullahibnİRiyab olması muhtemeldir.
Hicretin 74-77. yılında' Medîne'de 94 yaşında olduğu halde vefat etti. Cenaze namazını Medine valisi bulunan Hz. Osman'ın oğlu Ibb.an kıldı. Allah her ikisinden razı olsun.[157]

(42) Üç Kız Kardeşi Geçindiren Kimse

79— Ebû Saîd El-HudrîJden rivayet edildiğine göre, Resûlüllah şöyle dedi:
«— Kimin üç kızı, yahut üç kız kardeşi olur da onlara iyi muamele ederse, muhakkak cennete girer.»[158]

Daha Önceki hadîs-i şeriflerde kız çocuklara bakmak ve onlara ihsan etmek karşılığında cennet va'd buyurulmuş olduğu ve bu büyük mükâfatın sebebi görülmüştü. Bu hadîs-İ şerifte, kız kardeşlere aynı güzel muamele yapılması halinde de yine mükâfat olarak cennete girme olduğu beyan buyuru İm ustur. Zira kız kardeşlerin külfeti, krz çocuklarınki gibidir.
Ravi Eb, u Saîd EI-Hudrî kimdir? :
Ashab-ı kiramdan ve Ensar'dçm olup, ismi Sa'd ibniMalİk i b n i Sİnan 'dır. Fakat künyesi ile meşhurdur. E b u S a î d E I -H u d r î diye yad edilir. Uhud savaşında yaşı küçük görüldüğünden bu savaşa katılamadı. Fakat babası bu savaşta bulunarak şehid edildi. Babası çok fakir olduğundan geriye mal bırakmamıştı. Bu sebeple muhtaç duruma düştüğünden Hazreti Peygamber'den bir şey istemek için huzurlarına vardıkları zaman, Peygamber ona şöyle buyurdu :
«— Kim ihtiyaç göstermezse, Allah onu ihtiyaçtan beri kılar ve kim de fenalıktan korunmak isterse, Allah onu korur, iffetli yapar.»
Sa'd bunu duyunca bir şey istemeden geri döndü.
Ashab-ı kiramın gençleri arasında en fökihleri olup, ileri gelen fazilet erbabındandı. Çok miktarda hadîs ezberledi ve rivayet etti. I b n i A b -bas, IbnİÜmer gibi ashab-r kiramdan bazı zevat ve tabiinden Ibni Müseyyeb, Ebu Osman En-Nehdî gibi büyük şahsiyetler de kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir.
Hicrî 74 tarihinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.[159]

(43) (Ölüm Veya Boşanma Sureti İle) Kendisine Dönmüş Kızını Geçindiren Kimsenin Fazileti

80— Musa, babası Uleyy tbni Ribah'dan anlattığına göre, Peygamber Süraka îbni Cu'şüm'e şöyle dedi:
«— Sana, sadakaların en büyüğünü göstereyim mi?» Süraka:
«— Evet, ya Resûlallah,* dedi. Peygamber buyurdu: «— (Boşanmak veya kocası ölmek suretiyle) Sana dönmüş olan, senden başka geçindiricisi olmıyan kızındır.»[160]

İster boşanmak sureti ile olsun, ister kocasının ölümü sebebiyle olsun, babasına veya yakın akrabasına dönmek zorunda kalan bir kadının durumu çok nazik ve müşkül olduğundan bu mühim anlarında onu himayeye almak ve geçimini karşılamak büyük bir hizmettir. İşte bu gibilere yapılacak harcamalar, sadakaların en büyüğünü teşkil eder. En büyük sadakanın sevabı da en büyük sevâb olur.
S ü r a k a kimdir? :
S ü r a k a ashab-ı kiramdan on üç kadar Zevatın ismidir. Burada ravi olarak adı geçen Süraka, C ü.' ş ü m' ü n o ğ I u M a I i k'in oğludur. Yani S $# q Ic a i b n i M a I i k " i b n İ C ü ' s ü m "dur. Bazan doğrudan doğruya dedesine nispet edilir ki, hadîs-i şerifteki nispeti de böyledir. Künyesi EbuSüfyan 'dir.
Peygamber Efendimizin, Hazreti E b u B e k İ r ite Mekke den Medine'ye hicretlerinde arkalarına düşmüş ve takibe koyulmuştu. Kendilerine kavuşacak kqdar yaklaştıkları esnada bir mucize ile Süraka 'run bindiği at yere saplandı ve îîç defa atından yere düştü. Hz. Peygamberden duâ istemesi üzşrine, arkadan takibe koyulmuş bulunanları geri çevirmek şartı ile kurtulmuş ve geri dönmüştü. Peygamber'd en de, kendisine Müslümanlar tarafından dokunulmasın diye bir «Emniyet» mektubu almıştı. Sonra Mekke'nin fethinde, elinde bu mektubu tutarak Müslüman askerleri arasına girmiş ve oklarla mızraklar arasında Hazreti Peygamberin huzurlarına kadar İlerleyip İslâm'a girme şerefini kazanmıştı.
Hazreti Osman'ın halifeliği zamanında ve hicretin 24. yılında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[161]

81— Musa diyor ki:
«— Babam Süraka İbni Cü'şüm'den, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Ey Süraka...» diye, geçen hadîs aynen rivayet edilmiştir.[162]

Bu ikinci rivayette «Ey Süraka» hitabı ile söze başlanmış, önceki rivayette bu söz zikredilmemiştir. Diğer lâfızlar aynıdır. Bir önceki hadîs-i şerifin okunması kâfidir.[163]

82— El-Mikdam îbni Ma'dî Kerib'den rivayet edildiğine göre Resûlüllah: (Satlatlahti A leyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu işitmiştir :
«— Kendi nefsine yedirdiğin sana bir sadakadır. Çocuğuna yedirdiğin Senin için bir sadakadır. Zevcene yedirdiğin, senin için bir Sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin de senin için bir sadakadır.»[164]

Bu hadîs-i şerifte şuna işaret olunuyor ki, bir insan üzerine vacib ofan nafakayı ödemesinden dolayı, sadaka sevabı gibi mükâfat alır. Ancak bu harcamalarda Allah'a bir ibadet olduğuna niyyet ederek sevab ummak lâzımdır. Aksi halde, üzerine farz olan nafaka borcunu ödemiş olur.
Bir mümin, maksadında Allah bu işi mubah kıldı veya bu iş yapılınca hayır olur ve bunda Allah'ın rızası vardır diyerek onu yaparsa, yahut Allah'ın razı olmadığı bir İştir diye onu terk ederse, bu hareketlerinden dolayı sevâb kazanır. İşte bu niyyetlerle hem kendi nefsine, hem de diğer geçimini temine mecbur olduğu kimselere harcama yapan, Allah'ın emrettiği vazifeyi yapıp haramdan kurtulmuş olup, üstelik sadaka vermiş gibi sevâb alır.[165]

(44) Kızların Ölümünü Temenni Edenin Hali

83— (26-s) tbni .Öm e r 'den rivayet edildiğine göre, îbni Ömer'in yanında bir adam bulunuyordu ve onun kız çocukları vardı. Sonra o kız çocukların ölümünü temenni etti. Bunun üzerine İbni Ömer kızıp şöyle dedi:
«— Onların rızkını sen mi veriyorsun!»[166]

Allah Tealâ yaratmış olduğu bütün yaratıkların rıziklartm tekeffül etmiştir. Çeşitli sebep ve yollarla nzıklannı kendilerine ulaştırır. Herkesclpn-yadaki nasibini alır. Bunun için, rızık ve geçim endişesi yaparak çocukların ölümünü istemek asla doğru değildir. Kız çocukların .durumları itibariyle çalışıp kazanmaları daha müşkül olduğundan., bunların istikbali düşündürücü ise de, hiçbir zaman ölümlerini arzu etmeğe götürmemelidir. Onlara İslâm inanç ve terbiyesini vermeğe gayret sarfetmelidir.[167]

(45) Çocuk Cimrilik Sebebidir, Korkaklık Sebebidir

84— (27-s) Hazreti Aişe (Rûdiyaîiahü anha) 'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«— (Babam) Ebû Bekir (Radtyallahu anh), bir gün dedi ki»: («-4 Allah'a yemin ederim! Yeryüzünde bana Ömer'den daha sevgili kimse yoktur.»
(Babam evden) çıkıp dönünce : .
«— Kızcağızım! Ben nasıl yemin etmiştim.» dedi.
Ben de ona (daha önce söylediği sözü tekrarlayıp) söyledim. Bunun üzerine:
— Ağınma giden iş yaptım, çocuk ise kalbe daha yapışıktır (daha çok sevgilidir.» dedi.[168]

Insanoğlu çocuğuna olan sevgisi yüzünden malını hayır yollarına, İnsanların ihtiyaçlarına harcamaktan geri kalır. Çocuğuna mal kalsın diye cimrilik eder. Çocuğu babasız kalmak korkusu ile savaştan geri kalır. Böylece insanın hem cimriliğine, hem de korkaklığına vesile olur.
Sofilerden Abdurrahman Es-Sülemî hakkında şöyle bir vak'a anlatılır: Bir çocuğu dünyaya geldiği zaman malının hepsini sadaka olarak vermiş. Bu yaptığı işin sebebi kendisine sorulunca, şu cevabı vermiş :
«— Bu çocuğum iyi bir kimse olacaksa, ben Allah ile onun arasına girmem; çünkü Allah iyi kimseleri korur ve onların yardımcısı dır. Eğer kötü ve hayırsız olacaksa, ben malımı, fenalıkta kuvvet olarak yere bırakmam.»
İnsanın yaratılışında her ne kadar çocuğa meyil varsa da, bu sevgi hayır işlemekten geri bırakmaya sebep olmamalıdır. Hazreti Aişe 'nin fazilet ve üstünlüğü herkes tarafından kabul edilen bir gerçek olmasına ilâveten çocuk sevgisi ile bir arada düşünüldüğü zaman, Hazreti E b u B e k İ r 'in İfadesi bir kat daha değer kazanmış olur. Yaraşan odur ki, tabiî meyil ve arzulara din emirlerini hakim kılarak iş ve hareketlerde bulunmalı. Büyük muvaffakiyet ve mükâfat buradadır.[169]

85— îbni Ebî Nû'in'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«— Bir adam İbni Ömer'e sivrisinek öldürmekten sorarken şahit oldum.»
î b n i Ö m e r (o adama) :
«— Kimlerdensin?» dedi.
Adam: «Iraklılardan!» dedi.
Bunun üzerine İbni Ömer:
«— Şuna bakın; bana sivrisineği öldürmekten (doğacak günahı) soruyor, halbufei bunlar Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Seliem) 'in oğluna (torunu Hüseyin'i) Öldürmüşlerdir. Ben, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve İy şöyle buyurduğunu işitmiştim :
«— Onlar (Hazreti Hasan ve Hüseyin), dünyada iki gülümdür (güzel kokulu çiçeklerimdir).»[170]

SİvrisinekÖldürmekten sormak, biri geniş manâda ve bîri de dar manâda olmak üzere iki manâ taşımaktadır. Geniş manâya göre, herhangi bir sineği öldürmenin günâh olup olmadığı hususudur ki, zararlı olan ha-serâtın £Wü>ülmeşinde bir beis,yoktur. Dar manâyg gelince, hac farizası yerine getirilirken ihrâm esnasında canlıları öldürmek yasaklandığından, acaba sivrisinek öldürmek de yasak mıdır? sorusu meydana çıkar ki, bundan dolayı da ihramda bulunana bîr ceza gerekmez. Her iki Halde de sivrisinek öğürmek Önem taşıyan b:r mesele değildir. Asıl büyük suç ve cinoyef adam öldürmektir, l.bni Ömer de buna İşaret buyurmaktadır. Aynı zamanda çocukların gözbebeği ve gönül çiçeği olduklarına dair hadîs-İ serîfi de anlatmış oluyor.[171]

(46) Omuzda Çocuk Taşımak

86— Adiyyü'bnü Sabit'den rivayet edildiğine göre, dedi ki:
«— Berâ'ın şöyle söylediğini işittim» :
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm —Allah'ın salâ-vatı üzerine olsun— (torunu) Hasan omuzu üzerinde idi ve Peygamber şöyle diyordu» :
«— Allah'ım! Ben bunu seviyorum, sen de bunu sev.»[172]

Bü hadîs-î şeriften iki şey öğrenmiş bulunuyoruz. Çocukları sevmek ve şefkat göstererek omuzda tanımak bîr sünnettir. Bir de onlar için Allah'ın rızasını dilemek ve onlara duâ etmek gerekir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) Efendimiz, böyle hareket etmişlerdir.[173]

(47) Çocuk Göz Bebeğidir

87— Cübeyr îbni Nüfeyr'den rivayet, şöyle dedi:
«— Bir gün (ashabdan) El-Mıkdad İbni'l-Esved'in yanında oturuyorduk. Bir adam ona uğradı ve dedi ki:
«— Resûlüllah (SaîUülahü Aleyhi ve Sellem)'i gören şu iki göze ne mutlu! Allah'a yemin olsun, biz arzu ediyoruz ki, senin gördüklerini biz de gÖreydik, şahit olduklarına şahit olaydık.»
«— (Mıkdad bu sözlerle fazlaca) kızdırılmış oldu. Ben taaccüb etmeğe başladım, çünkü adam hayırlı sözden başka bir şey demedi. Sonra (şahabı) El-Mıkdad adama dönüp şöyle dedi» :
«— Bir insan ki, Allah ondan bir huzuru (peygamberle karşılaşmayı) Jjaip kılmıştır, bu karşılaşmayı (Resûlüllah huzurunda bulunmayı) temenniye onu götüren (cür'et) nedir? Bilmiyor ki, Onu görse nasıl olacaktı? (Acaba iman mı edecekti, yoksa küfürde mi kalacaktı?)
Vallahi, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda çok kimseler bulundu ki, Allah onları yüzleri üstü Cehenneme yuvarladı. Peygambere icabet ,e^memiglerdi, onu tasdik etmemişlerdi. Siz Azız ve Celîl oJatt^Ulah'a İıamd.efcinez misiniz ki, sizi, Rabfcinizi bilir halde dünyaya getirdi de Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellerriyin getirdiği (İslâmın hükümleri) ni tasdik ediyorsunuz.. Siz, kendinizden başkaları ile belâlardan kurtarılmış oklunuz.

Vallahi, cahiliyyet devri ile fetret devrinde gönderilen Peygamberin d%rumurmh "en şiddetlisi olan bir halde Peygamber (SalUâlahu Aleyhi ve Stilem) gönderildi. Putlara ibadet etmekten daha faziletli bir din olduğuna -inanmıyorlaaıı, Sunun üzerine, Peygamber-Kur'ân'tcgetirdi. ve onunla hak ile Jaâtılı ayırdı. Yine onunla, baba ile çocuğu arasını ayırdı (biri- mümin, biri kâ£r oldu). ÖyH ki, adam babasını yahut çocuğunu yahut kardeşini kâfir görüyordu. Böyle iken, Allah o adamın kalbinin kilitlerini îman* ile açmıştı:, ve adam biliyordu Jri> yakın akrabası (babası, çocuğu veya kardeşi, bu vaziyette îman .etrheeoVe'h)' ölse cehenneme gire.çe&. Böyle sevdiği kimsenin (yakının) Cehennemde olduğunu bildiği halde, adamın, göfcy. a£dın.qİur anu? Nitekim bu Gevilen (yalanlar) hakkında Allah şöyle buyurmuştur:
«O müminler ki, ey Rabbimiz! Bize zevcelerimizden ve nesillerimizden gözlerimizin sürûru olacak iyi kimseler ihsan et... derler.»
«— BÖylece göz aydınlığı ve sevinci olan çocukların veya yakınların cehennemde bulunacaklarım bihnek, hiç insanı sevinçirbir halde bırakır mı?>»[174]

Bu hadîs-i şeriften alınacak öğütjer şunlardır:
1— Her fnütnin, imân şerefine..kavuşmuş olmasından dolayı Allah Tealâya şükretmeli ve bu büyü.k nimetin kıymetini bilmelidir. Bu imân saadetinin ışığı altında, mükellef olduğu ibadet ve amelleri riyasız olarak, ihlâsla başarmaya çalışmalıdır. .
2— İnsan erişip başaramadığı veya yaşayamadığı geçmişe ait bir hayati aramamalı, boş temennide bulunmamalıdır. Bulunduğu halde!;i vazifeleri yaparak geleceğe hazırlanmalıdır.
3— İnsanlar içinde en büyük meşakkat ve musibetleri çeken Peygam-ber'lerdir. Peygamberîer içinde de en şiddetli musibetlere ye' meşakkatlere katlanan son Peygamber'imiz olmuştur. Onun beraberinde bulunan ashab-ı kiram da ikinci derecede çok ağır yükler yüklenmişlerdir. Onların Feragatli çalışmaları sayesinde biz hazır bîr dine sahip olduk. Bu nimetin şükrünü yapmalı ashab-ı kirama- son derece hürmet etmek ve onların yolunda yürümek vazifemiz olmalıdır.
4— Kur'ân, hak ile bâtrh ayırdığı gibi, baba ile evlâd arasını da ayırırtYanİ hakkı seçerek iman eden Gennet'e, bâtılı seçerek kâfir olan Ce-hennem'e gider. Evlâd, kardeş sevgisi kâr etmez:
5— Bir mümin, evlâdım ve yakınlarını, AHah'a itaat eder durumda gpcürve.onlan kendi hak yolunda bulursa, buna sevinir ve gözü aydın olur..Dinde kendisine yarchmot okluklarını ve Cennette, beraberliği düşünmesinden doğan bir sevinç olur. Bundan anlaşılıyor ki, salih ve iyi çocuk göz aydınlığıdır, her çocuk böyle değildir.
E IM i k d a d i b n İ ' I E s v e d 'İn anlattığına uygun şu hadîs-İ şerifi Zeyd tbni Eşlem rivayet etmiştir:
«Bir adam (ashabdan) Huzeyfe'ye dedi ki:
«— Siz Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuştunuz, biz ise kavuşamadık (bu şerefe nail olamadık);»
Bunun üzerine Huzeyfe (Radıyallahu anh) ona şöyle dedi :
«Ey kardeşim oğlu, Allah'a yemin ederim ki, sen ona kaşusayd-n nasıl olacaâ'nı bilemezsin. Hendek savaşı peçesinde bizi bir görevdin! Bir gece ki, soğuk ve yaKımjrtu... ResGİOllah (Sallallahü Ateyhi ve Seltem) deot M:
«— Kim gide? de bize düşmana ait haberleri getirip bildirir? Allah onu kıyamet gttnündd İbrahim (AleyhİsselâmymarkadaşıyapsınıŞ»
— Vallahi, içimizden-kimse kalkmadı. İkinci defa olarak :
«— Allah dtın benim arkadaşım kılsın.» dedi. .Yine-kimse kalkmadı. Ebu. Bekir fR.A.):
« Huzeyfe'yi gönder.» dedi. Hazreti Peygamber (bana).: ."
«— Git,» de4i. Ben de:
«—Esir otmdktan korkuyorum.»
Dedim. Peygamber:
«gen asla esir edilmezsin,» dedi.
Şpnfa H ü z e y f e . düşmana karşı gittiğini anlattı.
El- Mikdam ib ri r' I- E s v e d kimdir? :
Asıl babasının adı A m r olduğu halde, E I - E s v e d 'e nispeT edHİr. Hadremutda dünyaya gelen EN-Mik'dod gençliğinde yaptığı bir kavgadan dolayı Mekke'yekaçmış ve orada E I -Esved ile söz-leşmişti. Sonra babası Amr'in muvafakati ile çocuğunu oğuf edinmiş olduğundan E 1 - M i k d a d , babalığı olan E I-Esved 'e nispetle şöh-ref bulmuştur, islâm'ı ilk kabul edenlerin dördüncüsüdür. Bedir savaşında söVari olarak bulunmuş, ondan başka süvari bu savaşta görülmemiştir. İki hicrette de bulunmuştur, yani hem Habeşistan'a, hem1 de Medine'ye hicret edenlerdendir.
Abdullah ibni Mes'ud 'dan rivayet edildiğine göre, ilk İslâm'ı açıklayan yedi kişiden biri E I - M i k d a d ibni Esved dİr. At üzerinde ilk olarak savaşan sahabîdir.
Uzun boylu ve göbeği büyük olduğundan, Rum kölesi, karnını ameliyat etmekle fazla yağlan çıkarmak ve kendisini hafifletmek dileği ile yaptığı ameliyat sonunda vefat etti. Karnındaki ameliyat yerini bu kölenin dikmiş olduğu rivayet edilmektedir. Başarılı bir ameliyat olamadığından vefat ettiği söylenir. Bu ölüm hadisesi üzerine köle kaçmış ve kendini kurtarmıştır.
E I - M i k d a d Hazret! Peygamber den hadîs-i şerifler rivayet etmiş, kendisinden de Hazreti Ali, E n e s , Ubeydullah İbni Adiyy, Hümam ibni'l-Haris, Abdurrahman ibni E b i Leylâ ve başkaları rivayet etmişlerdir. Hazreti O s m a n 'in hilâfeti zamanında ve hicretin 33. yılında 70 yaşında olduğu halde Medine'de vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[175]

(48) Arkadaşına Mal Ve Evladı Çok Olsun Diye Dua Etmek

88— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Bir gün Peygamber (Salhîlahü Aleyhi ve SeUem)'ü saadethanele-rine gittim. Yalnız ben, annem ve teyzem Ümmü Haram bulunuyorduk. O esnada Hazreti Peygamber bize çıkageldi ve bize»:
«— Size namaz kıldırayım mı?» dedi.
O vakit farz namaz vakti değildi, (Enes'den hâdiseyi rivayet eden Sabit'e, dinleyicilerden biri sordu:
«— Peygamber, Enes'i neresinde durdurdu?»
Sabit:
«— Peygamber onu, sağında durdurdu,» dedi.) Sonra bize namaz kıldırdı. Sonunda bize — Ehl-i Beyt'e^— dünya ve âhiret hayırlarının hepsi ile duâ etti. Annem şöyle dedi:
«— Ya Resûlallah! (Bu oğlum Enes) Senin hizmetçiğindir. Allah'a bunun için dua et.»
Bunun üzerine peygamber benim için her hayır .duayı yaptı..Duasının sonunda şunu demiş oldu:
— Allah'ım! Bunun malını ve evlâdını çoğalt ve kendisine mal ve evlâdında bereket ver.»[176]

Bu hadîs-i şeriften elde ediîen hükümler:
1— Farzın dışındaki nafile namazların cemaatla kılınması hususunda fykahanın görüşleri değişiktir. Çoğuna göre, nafile namazları cemaatle kılmak mekruhtur. Ancak birbirini çağırıp davet etmeksizin bir arada bulunmuş olanların cemaat olarak nafile namaz kılmaları tecviz edilmiştir. İşte bu hadîs-i şerifte ifade edilen namaz bu şekle girer ki, davet olmadığı itibarla nafilenin cemaatle kılınması cevazına delil teşkil eder.
2— Cemaat olarak bir erkek, yani Enes ve İki kadın : E n e s 'İn annesi ve teyzesi bulundukları cihetle, bir erkek imamın sağında ve kadınlar arkada saf bağlarlar. İlci erkek olsa imamın arkasında ve bu iki erkeğin arkasında da kadınlar saf bağlarlar.
3— Mal ve evlâdda bereket olmak şartı ile bunların çok oluşu âhiret hayrına aykırı düşmez. Çünkü yararlı mal ve yararlı çocuk, insanın âhireti için hayırlı olur. İyi ve bereketli mal, Allah yolunda harcanır ve bunun sevabı âhirette mal sahibine ait olur. İyi çocuk da böyledir. Çocuğun yapacak olduğu iyi amel ve hareketlerden dolayı kazanılacak sevâb yine âhirette bu çocuğun babasına fayda verir. O halde, hayırlı ye bereketli olmak şartı ile mümin kardeşler İçin bol mal ve çok evlâd istemek sünneti şerife uygundur. .
(Enes ibnİ Malik'in tercüme-i haline bak. Hadîs: 56)[177]

(49) Anneler Merhametlidirler

89— Enes ibni Malik'den:
«— Bir kadın Aişe (Rad'tyallahü anha) 'ya geldi. Âişe ona üç hurma verdi. Kadıncağız her (iki) çocuğuna birer hurma verdi ve kendine de bir hurma alakoydu. İki çocuk hurmaları yediler ve annelerine baktılar. Kadıncağız alakoyduğu hurmaya dönerek onu böldü de her çocuğa yarım hurma verdi. Sonra Peygamber (SailallahüA leyhi ve Sellem) gelince Âişe Peygambere (hâdiseyi) anlattı.» Peygamber şöyle buyurdu:
— Bundan neden taaccüp ediyorsun? O kadıncağızın, her iki çocuğuna ettiği iperhamet sebebiyle Allah ona rahmet etmiştir.»[178]

Hadîs-i şerifin delâlet ettiği manâlar:
1— ihtiyaç içerisinde bulunan kimsenin dilenmesi caizdir. Çalışacak göçte olmayan veya çalışma imkânı bulamayan muhtaçların dilenmesi yasak değildir. Fakat İhtiyacını karşılayacak bir günlük nafakası bulunan ve çalınma imkânlarına sahip olanların dilenmesi' hâramdm Her mökeHef içip, nafakayı temin için helâl kazanç yollarına tevessül

ederek çalışmak farzdır. Dinimiz, mazeretsiz olarak başkalarına yük olmayı yasaklar.
2— Bu hadîs-i şerîfin vürud şekli lâfzan değişik olup, Hazret! A İ ş e -hin evde hurmadan başka verecek bir şey bulamadı^ ve bulduğunun hepsinifakir kadına verdiği yolunda ifade edilir Burada Hazreti Aişe'rtin cömertliğine ve tevekkülüne işaret vardır.
3— Karnı aç olan bir annenin, iki çocuğuna birer hurma verdikten sonra, kendisine ait diğer bir hurmayı da yemeyerek yine çocuklarına bölüp vermesi, anne merhametinin ve çocuk sevgisinin açık bir örneğini teşkil eder. İşte an nal erin çocuklara olan şefkat ve merhameti.böylece hu^Ms'uz olduğundan anne hakkını korumak da çocuklar için,başta gelen bir vazife ve sorumluluktur.
4— Az dahî olsa, bîr miktar şeyin sadaka olarak Yerilmesinde cevaz olduğuna da işeret vardır. Sadaka verenîn, az öisun- çok olsu)ı,imkânına göre vermesi uygun olur.
5— Ölünme ve, gösteriş maksadı olmaksızın yapılan fyr iyiliği gnlaN manın cevazına da bu hodîs-i ş«Fîf delâlet edör.[179]

(50) Çocukları Öpmek

90— Âişe (Radiyallahü anha) 'dan rivayet edildiğine, göre şöyle demiştir :
«— Bir A'rabî, Peygamber (SalkülahüAleyhiveSellem)'e gelip dedi ki:
«— Çocuklarınızı öper misiniz? Biz onları öpmeyiz.» Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve StUent) şöyle buyurdu:
— Allah senin kalbinden merhameti çıkarınca ben sana ne yapabilirim?»[180]

Hadîs-i şeriften alınacak görev : Şefkat ve merhamet duyguları ile çocukları yanaklarından ve sqir yerlerinden öpmek Müslümanlara gereken bir vazifedir ve sünnettir. Burada kız ve erkek çocuk arasında fark yoktur. Ancak cinsî sapıklık dalayısı ile şehvet duygularından,gelen sevme ve öpmeler haramdır.[181]

91— Rivayet edildiğine göre, Ebû Hüreyre şöyle dedi:
«— Resûlüllah (SallallafiÜ Aleyhi ve Sellem), Alî'nin oğlu Hasan'ı öptü, yanında da Temîm kabilesinden Akra' îbni Habis oturuyordu.» Akra' dedi ki:
«— Benim on çocuğum var, onlardan hiç birini öpmedim.» Resul üllajı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona baktı, sonra şöyle dedi: «— Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz.»[182]

Akra' zannetmiştir ki, insanların öncüsü olan büyük şahsiyetler için, haya kaydına girmemekle beraber bazı tabiî meyil ve arzularını İnsanlar içerisinde açığa vurmak iyi bir iş değildir. A k r a in bu anlayışına karşı, bazı iyi ve hoş tabiî hasletlerin insanlar arasında yerine getirilmesi, ayıplanır şey değildir. Yeter ki utanç sebebi olacak bir iş olmasın, insanlar huzurunda çocukları öpmek, bu gibi hoş olan tabiî meyillerdendir ve sevgi ile merhametin bir ifadesidir.
Akra' i b n i Habis kimdir? :
Temim kabilesinin ileri gelenlerinden otup, hem cahiliyet devrinde, hem de İslâm'ı kabulden sonra sayılan ve sevilen kimse olmuştur. İslâm'ı kabulden önce «Mueflefe-i Kulub'dendi = Kalpleri İslâm'a ısındırılmak İçin kendilerine yardım edilenlerdendi.» Mekke'nin fethinden önce Temim kabilesinin bazı seçkinleri İle bir heyet halinde Hazreti Peygambere gelmişlerdi. Bazı konuşmalardan sonra, arkadaşlarının bir kısmı ile İslâm'ı kabul etmiş ve Mekke fethinde, Huneyn ve Taif seferlerinde bulunmuştu. HazretİHalİd ibni Velîd'in maiyetinde Irak ve An bar fetihlerinde bulunmuş ve daha sonra HazretİOsman devrinde baş kumandan Abdullah ibni Amir tarafından bir ordu ile Horasan'a gönderilerek Curcan'da şehid olmuştur. Allah ondan razı olsun.[183]

(51) Babanın Edebi Ve Çocuğun İyiliği

92— (28-s) Rivayet edildiğine göre Velîd İbni Nümeyr, babasının şöyle dediğini işitmiştir:
«— (Bizden önceki ashab) diyorlardı ki, olgunluk (salâh) Allah'dan-dır, edeb (terbiye) ise babalardandır.»[184]

Insana fazilet kazandıran her iyi alışkanlığa edeb denir. Ahlâkın iyi ve gözel taraflarını alıp yaşamaktan ibarettir. Edeb bir de şöyle tarif edilir : İnsanı ayıplamaktan koruyan melekeye edeb denir. Çoğulu «âdab» kelimesktir,k\„ çeşitli çteyimlerde kuHaailır. ,Derejn âdabı, Şakimin gi^h.. fiir kimseyi te'dib etmek,,ona edebi öğretmek demektir. Jçte-çocuklara: birinci derecede edeb öğreticisi babqlardır. Bpt&n iyi -hal-Ve hareketleri babaların çocuklara öğretmeleri gerektiğine ve bir vazifeleri olduğuna metindeki bu kısa ifade befiğ şekilde işaret etmektedir.
Diğer taraftan Cenab-ı Hak insanları ayrı ayrı güç ve kabiliyette, akıl v© İdrakleri birbirinden:farldı olarak yaratmış olduğu cihetle, esasa taallûk eden ana hasletler, A||lah fâdlâ'nın lütfü ve ihsanı olarak kabul "ediliV. Bû\ tün isieVİr-hayır ve şef. yaratan Âilah'dir. Fal<at İnsahfdfin iradesi ile mey-dqna^4İ6n işlerde'Icuıuh kesbi bulunduğundan sorumludur. Kulun iradesi dışıncfa yaratılan işlerde, İculun bîr aahİİ. bulunmadığından;' buhjârdan kul sorumlu değildir. Bu bbkıhıdan kulun iradesi dışında Aftaffin kullara ihsan buyurduğu ak'ıl've İdrak gibi salâhı ^gerektiren yarlıklar 'doğrudan doğruya Allah'dahdir1 denir.[185]

93— Nu'man îbni Beşir, ravi Â'mir'e anlattığına göre:
— Babası (Beşir), keüdisini yüklenerek Resûlallahl (Saîlallahü Aleyhi ve Seltem) 'e götürüp dedi ki:. «Ya Resûlallah!. Ben seni şahit tutuyorum, (oğlum) Nu'öıan'a şunuve şunu bağışladım.»
Peygamber şöyle buyurdu:
«— Her çocuğuna bağışladın mı?»
Babam:
«— ,EEayir!» dedi.
Peygamber:
«— Çocuklarının hepsinin iyilikte müsavi olmaları seni sevindirmez mi? »
Babam:
takdirde (bu ayırmayı) yapma!* buyurdu.
EbÛ Abdullaü Eİ^Buhart dedi İd
«peygamber -(SalkıİkthÜ'Aleyktve Seltemj'in :
«—O faalde benden başkasını şbhit tut!» diye buyurduğu şahadet sözü, bir ruhsat değildir. (Yani başkasının şahitliği ile çocukların acarında bu adaletsizliği yapabilirsin, manasını taşımaz.)[186]

İslâm dinî, meşru kazanç yollarına tevessül ederek mal kazanmayı ve mülk edinmeyi mubah kılmıştır. Geçimi t^nÛP ed£CeK kgdpr. kozçinç edinmek her mv^ell^fç,farzdır. Ancak ka^nlarm -geçim masrafları ve(bakımı; - varsa- koça1awno,vyoksa velilerine .düşer, ihtiyaçtan fcızUı ka^drimak'mu-bah ise de, (?u fazla- kaEanç;a^örlendirilmediği takdirde,4p5Ofla seVâb kazandırmaz. Kazanılan ve ihtiyaçtan fazla olan mallar, Allah yölunda/hayır ve hasenatta,,4»nin yükselmesi ve korunması uğruna harcandığı takdirde ve buniyeije çalışıldığı müddet sevab elde edilir, Ahiret için ebedî kazanç olur. insanın yaratılış hikmeti Allah'a kulluk etmek olduğuna göre, Allanan dinine mal ve canla yardım etmek, q&4. .kulluk olur ve. böylece kulluk, va-. zİfesi yerine getirilmiş olur. Bu gayenin dışındaki çalışmalar ve elde edilen servetler boşuna olur ve belki de büyük azab vesilesi olur.
İnsan hayatta bulupa'uğu sürece malrnıp jnutaySafrıfıdır, onu istediği şekilde kullanır ve harcar. Yalnız ha?dm* ve isrbf yoIîaâjSda harcaması yasak olduğundan gürtâhtır. Bu hadîi-i ş'erîfteri de anlıyoruz l<i bir kimse çocuklarından birine frîalmın bir^ısriıını bağışlayıp/ dfğerlenhf'mahrum etmesi bir adaletsizlik olacağından, uygun bir iş değildir. Çocukları tjirbiring>n ayırt etmeksizin mütavî tutmak ve birine yapılan bağıjırraynmı diğerlerine de yapmak gerekir. Hayatta yapılacak bağışlarda, erkek ile kıan arasını ayırmamak, hisşe)erinte^if tutmalç:en doğru göfüşturrÂjiin^arin b.iriisıb, mirösta.erkeğe iki ktz hissesi verildiği, gibi, hayattaki bağalarda da aynı ölçülü tutmak gerekHğin] ileri ^ürmS$Wse de, hggş-İ ^e.rîfin umumî de-Idtetî buna uyğ'ûfi-değildir.....
İnsanın ölümü ile bütün tasarruf hakları kalkarak varislerine 0?Çer' Varisfer,.de Kur'ân-j Kerîm'de Cenab-ı Hakkın tayin ve takdjr buyurduğu öl'çı/lereı Öore:ıhakldbn,ı. alırlar! Burada herkesinJhıssesi ne İse ons kavuşur. Kiz ve efkeİc'jîvlâcf arpsYhdd.'eşitJİk düşur)ü!mez.
Bir kimse, hayatta İken malının tamamını bir çocuğuna bağıslasa, hüküm bakımından geçerli olursa da, bu kimse günâh istemiş olur. Çünkü bunda diğer varislerin mahrum olmalarını kast etmiştir. Fakat birbirinden farklı olarak evlâdlarına bağışta bulunmuş olursa, bu haram değilse de mekruhtur. Hoş olmayan şeydir, yapılmamalıdır. Böyle yapılan bağış yine geçerli olur. Ancak sahih bazt sebepler dolayısı ile bağışlarda fark yapılabilir.
Beşir ibni Sa'd El-Hazr e c î kimdir? :
Ashab-ı kiramdan ve Ensar'dan olan Beşir oğlu Numan'a izafe edilerek EbuNuman diye künyelenmiştİr. İkinci Akabe biati nda bulunduğu gibi. Bedir, Uhud ve diğer savaşlara iştirak etmiştir. Carı iliyet devrinde Afapça yazmayı biliyordu. Hazreti Peygamber cihad için gönderdiği bazı birliklere onu komutan yapmış ve Medine'de ona bir müddet görev vermişti. Ensardan Hazreti Ebu BekİRe ilk biat eden Beşir olmuştu.
Hazreti Ebu B e k i r 'in hilâfeti zamanında baş komutan H a I i d ibni Velîd'in maiyetinde savaşırken hicretin 13. yılında şehid edildi. Oğlu Numan ve CabİR ibni Abdurrahman

kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Allah ondan razı olsun.[187]

(52) Babanın Çocukuna İyilik Etmesi

94— (29-s) ibni Ömer'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«— Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de o salih kimselere "Ebrâr" ismini vermiştir; çünkü onlar, hem babalara» hem de çocuklara iyilik etmişlerdir. Senin babanın, üzerinde hakkı olduğu gibi, yine çocuğunun da senin üzerinde hakkı vardır.»[188]

El-Birru (V) mastarından türeyen Ebrar kelimesi, ismi foil oton Berr kelimesinin çoğuludur. Mastar manâsı iyilik ve ihsan etmek, İtaat etmek, sadakat göstermek manâlarına gelir. İsmi fail manâsı, iyilik ve ihsan eden sdlih kimse ve çoğul olduğu takdirde kimseler demektir. Aria-babayâ itaat edenler, onlara iyilik ve ihsanda bulunanlar demek olduğundan bunlara «Ebrâr» ismi verilmiş oluyor.
Çocukları korumak, onlara iyilik etmek, din terbiyesi vermek, ve geçimlerini sağlamak ve onları yetiştirmek, aynı şekilde bir vazife olduğundan bu hizmetlerde bulunanlar da «Ebrâr» sınıfına giriyor.[189]

(53) Merhamet Etmiyen Merhamet Olunmaz

95— Ebû Saîd (RadlyaUahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Seîlemyden rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir:
«— Merhamet etmiyene, merhamet olunmaz.»[190]

Vacrb Tealâ Hazretlerinin rahmeti dünyada mümin olsun, kâfir olsun bütün İrîsanlrraı hattâ bütün canlıları kaplamıştır. Hayatın devamı da ancak bu geniş ve sonsuz rahmeti sayesindedir. O halde merhamet etmeyene, Allah merhamet etmez demek, insanlara ve hayvanlara acımayarak iyilik ve İhsanda bulunmayana, Allah tarafından sevâb verilmez demektir. İyiliğin karşılığı ve mükâfatı ancak iyiliktir. Yahut iman rahmetine kavuşmayan, dünyada iman üzere yaşamayan kimse, âhtrette Allah Tealâ mn bağışlamasına ve merhametine nail olamaz.
HangÎ manâ alınırsa alınsın, bu hadîs-i şerifte insanları merhametli olmaya teşvik vardır. Burada merhamet umumî bir manâ taşıdığından, mümin okun/kâfir olsun insanlara ve hayvanlara merhamet edilmesine delâlet eder. Fflkaf dinin korunmasj ve yücelmesi için hakkı gerçekleştirmek yolunda karşı çıkacak din düşmanlarına gayet sert ve haşin davranmak da bir vazifedir. Allah için bu bir merhamet olur. Hak yolunda olan çetin mücadele ve gayretler ibadet olduğundan Allah'ın sevâb ve mükâfatına kavuşulur.[191]

96— Cerir ibni AbduUaVdan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
«— Resûlüllah (SaltalÎahû Aleyhi ve Sellem buyurdu ki:
«— Allah merhamet etmez, insanlara merhamet etmiyene.»[192]

BüJıodîs-İ şerîfin ..lâfzı, bir önceki" hadıs-i 'şerîfin lâfzından farlclı tse de aynı manâyı taşımaktadır. Müslüman olmayanlara merhamet, onların hak-lawnı çiğnememek, dinin kendilerine tanıdığı hakları vermek ve onlara zulüm etmemekle olur. Yoksa onlara sevgi beslemek ve kendilerini dost edinmek demek değildir.
Cerîr ibni Abdullah kimdir? :
Ashab-ı kiramın meşhurlarından ve Becîle kabilesinin başlarından olan Cerîr (R.A.)'in künyesi E b û A m r 'dır. Rivayet edildiğine göre, Hazreti Peygamberin hicretinden kırk gün önce İslâm'ı kabul etmiştir. Pey-gamberin huzuruna varıp Müslüman olunca, Hazreti Peygamber hırkasını ona hediye etmiş ve:' biuyurmustur.
, C er i r (R.A.J gayet güzel bir kimse idi. Hazreti Ömer (R.A.) onun hakkında :
«— O, bü ümmetin Yûsuf ud ur.»
Demiştir. Hazreti Ömer (R.A.), Irak savaşlarının hepsinde onu, Berile kabilesinin başına geçirmiş ve bu kabile co!< büyük yararlıklar göstermiştir. Bunların bilhassa Ka d is iye muharebesinde üstün başarıları olmuştur. Sonra Kûfe'de ikâmet etti. BÎr aralık Hazreti A I İ (R.A.), onu elçi olarak Hazreti M u a v i y e (R.A.)'ye gönderdi. Sonra her iki taifeden ayrılarak ölünceye kadar Karkısıyye (Arabistan) de Fırat nehri sahilinde bulunan ve halen harabe halinde olan kasabada ikâmet etti. Küfeden ayrılıp Karkısıyye'ye geçmesine sebep insanların fitnesi olmuştur. Bu hususta şöyle demiştir:
«Hazreti Osman'a sövülen bir beldede oturmam.»
Ehl-İ beyte yakınlığı ve hizmeti bakımından ehl-i beyt'den sayılır. Hz. A I i (R.A.) Peygamber Efendimizden şöyle rivayet etmiştir: «Cerîr bizden, Ehl-i Beyt'dendir.»
C e r î r (R.A.) der ki:
«— İslâm'ı kabulümden itibaren Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se.lem) beni her görünce tebessüm eîmiş ve beni hiç bîr şeyden engellememiştir.»
Enes ibni Malik şöyle demiştir:
«— Cerîr benden büyük olduğu halde, bana hizmet ederdi.»
Cerîr 'den birkaç hadîs-i şerîf r'rvâyet edilmiştir. Hicri 51 yılında Karkısıyye de vefat etti. Allah ondan razı olsun.[193]

97— Cerîr îbni Abdullah'dan, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Se'.tem) şöyle dedi:
«— İnsanlara merhamet etmiyene, Allah merhamet etmez.» Önceki hadîs-i şerîfe bakınız.[194]

98— Âişe (RadiyallahÜ atıha) şöyle anlatmıştır :
«— Bedevilerden birkaç kişi Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi. İçlerinden bir adam:
Bunun üzerine Allah'ın Resulü (Saîlalîahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu :
«— Ey Allah'ın Resulü! Çocukları öper misiniz? Vallahi biz onları öpmeyiz,» dedi.
«— Aziz ve Yüce olan Allah senin kalbinden merhameti çıkarınca, ben sana ne yapabilirim?»[195]

Bu hadîs-i serîf, aynı lâfızla 90. sayıda geçti. Oraya bakılsın. Müsnedi Ahmed : 7121, 7287, 7636.[196]

99— (30-s) Rivayet edildiğine göre Hazreti Ömer (Radiyailahu anh) bir adamı memuriyette çalıştırdı. Memur dedi ki:
«— Benim evlâddan şu ve şunlar var. Onlardan hiç birini Öpmedim.» Ömer (şöyle söyledi veya) dedi:
«— Aziz ve Yüce olan Allah, kullarından ancak insanların hakkını en ziyade yerine getirene merhamet eder.»[197]

Çocukları sevmek ve onları öpmek şefkat ve merhamet sebebi olduğundan, bu merhamet karşılığında Allah Teâlâ da sevab ikram eder. Onları sevmek ve onlara şefkat göstermek, insanlara ödenmesi gerekli bir haktır, yerine getirilmesi İcab eder.[198]

(54) Merhamet Yüz Parçadır

100— Ebû Hüreyre dedi ki:
«—Resûlüllah (9allallahü Aleyhi ve Sellemyin göyle dediğini işittim»:
«— Aziz ve Yüce olan Allah merhameti yüz parça etti de doksan dokuzunu kendine alıkoydu ve yeryüzüne bir tek parça İndirdi. Bu bir parçadan yaratıklar birbirleriyle merhametleşirler, hatta at, yavrusuna isabet etmek korkusundan ayağını yavrusundan kaldırır, onu korur.»[199]

Bu hadîs-i şeriften anlaşılan hükümler:
1— Allah Tealâ hazretlerinin merhameti, sonsuz denecek kadar geniştir ve boldur.
2— İnsanların tabiatinde ve bünyesinde merhamet duygusu vardır ve yaratılış mayasında mevcuttur. Aynı zamanda bu merhamet çeşitli tesirlerin altında yok edilmemelidir, fiilî olarak yaratıklar üzerinde varlığını göstermesi için İnsanların daima bu iyi duygularını çalıştırmaları istenmektedir.
3— Akıl ve muhakeme nimetinden mahrum olan hayvanlarda bile merhamet hasleti vardır. Hayvanların kendi yavrularını nasıl korudukları ve onları nefislerine tercih ederek nasıl besledikleri görülen ve bilinen gerçeklerdendir. Cenab-ı Hak hayvanlarda da merhamet hasletini yaratmıştır.
Merhameti çok bol ve geniş olan Allah'ın bu güzel Rahîm ve Rahman sıfatlarından feyiz alarak merhametli olmaya çalışmak insanlığa düşen bir vazifedir.[200]

(55) Komşuya Vasiyyet

101— Hazreti Alşe (Radiyallahü anha), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyûen anlattığına göre, Peygamber şöyle dedi:
«— Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), devamlı olarak bana komşuyu tavsiye ediyordu, hatta zannettim ki, Cilbrîl komşuyu (komşuya) \-aris kılacak.»[201]

Komşuyu gözetmek ve onu korumak, imanın kemalindendir. Komşuya vasiyyet demek, ona güç mİktarınca iyilik etmek, hediye vermek, güler yüz göstermek, selâm vermek, halini sorup araştırmak, muhtaç olduğu şeylerde ona yardımcı olmak ve ona eziyet verecek maddî ve manevî işlerden sakınmak demektir. Komşu hakkını gözetlemek üzerinde Cibril o kadar önemle durdu ki, Peygamber Efendimiz, komşunun aynen yakın akrabalar gibi, insana malında ortak olacakları zannında bulunmuşlardır. Komşu kim olursa olsun ve hangi halde bulunursa bulunsun, ona takat miktarı iyilik ve ihsan etmek lâzımdır.[202]

102— Ebû Şureyh El-Huza'î, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle dedi:
«— Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse, komşusuna iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse, misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse, hayır söylesin yahut sussun.»[203]

Komşuya iyilik etmek, misafire ikramda bulunmak ve hayırlı söz söylemek önemli isler olduğundan, bu işlere Müslümanları teşvik için Peygamber Efendimiz :
«— Allah'a ve âhiret gününe îman eden.»
Bu güzel şeyleri yapsın dîye buyurmuştur. Ayrıca âhiret gününe îmanla tahsis buyurmaları şu hikmete bağlıdır: Sevâb ve azabın hepsi âhiret gününe îman etmeğe bağlıdır. Ahirete îman etmeyen kimse, fenalıktan çekinmez ve hayırlı iş arkasında koşmaz. Ahirete îmanın tekrarlanması ela, her hasletin şanına itina göstermek içindir.
Bazı âlimler, komşuya ihsan etmeyi, ona yardım etmek, ödünç vermek, hastalığına gitmek, taziye etmek, tebrik etmek, cenazesini takip etmek, ev inşaatını komşu inşaatından yüksek yapmamak (ışığını ve rüzgârını kesmemek) şeklinde tefsir etmişlerdir.
Misafire ikram etmek, insan kendi ailesine ettiği ikram ve harcamadan, fazla olarak ona ziyafet etmesidir. Misafirin birinci gününde farklı olarak ziyade ilgi gösterilir, ona lütufta bulunulur. İkinci ve üçüncü günlerde hazır bulunan peylerden mutad harcamalarından ihsan edilir, üç günden fazlası sadaka mahiyetinde olur. İster barındırır sevabını alır, ister gönül hoşluğu ile işine ve yerine gönderir. Bİr günlük gidiş masrafını da vermek iyi olur. Bu mevzuda daha geniş hadîs-i şerîf 741 numarada gelecektir.
İnsan, konuşma ve söz söyleme kabiliyeti ile diğer yaratıklara üstün kılınmıştır. Aklı ile düşündüğü şeyleri konuşmakla ifade eder, din hükümlerini başkasından işitir ve anlatır. Kelâmsız din ve diyanet olmaz. Kelâm iyi ve kötü sözlere tercüman olduğundan, taşıdığı önem çok büyüktür. Onun bu kıymetini zayi etmemek gerekir. İmamı Şafiî şöyle der:
«— Bir kimse söz söyleyeceği zaman, Önce ne söyleyeceğini düşünsün. Eğer bir fayda görüyorsa konuşsun, değilse konuşmasın.»
Söz söylemenin bir takım şartlan vardır ki, onlara riayet etmeyen kayar, döşer:
1— Söz, bir ihtiyaç karşılığında söylenmelidir. Ya bir fayda kazanmak içîn, ya da bir fenalığı kaldırmak İçin olmalıdır. Çünkü sebepsiz konuşmak hezeyandır. Çok konuşanlar vardır ki, cehaletleri konuşmalarından açığa çıkar.
2— Sözö yerinde ve zamanında söylemelidir. Çünkü zamanında söylenmeyen sözden faydalanılmaz.
3— İhtiyaç miktannca söz söylemelidir. Çünkü ihtiyaçtan az olursa, maksadı karşılamaz. İhtiyaçtan çok olursa, boşuna kelâm olur.
4— Söylenen söz, açık ve özlü olmalı, çirkin ifade olmamalıdır. Manâ karıştırılmamalıdır.
İşte bir ihtiyacı görmek veya bir zararı kaldırmak maksadı olmaksızın konuşmaktansa, susmak daha hayırlıdır. Çünkü İnsanın çektiği zararların başında boş yere konuşmaları gelmektedir. Bu zararlardan kurtulmanın çaresi de susmaktadır.
E b u Şureyh El-Huzaî kimdir? :
İsmi Huveylid ibni Amr 'dır. Medine'nin akıllı zatlarından biri olup, Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur. Mekke'nin fethi «sırasında Huza'a kabilesine ait sancağı taşımıştır.
Yezîd tarafindan Medine emirliğine tayin edilen Amr İbni Sa'îd El-Eşdak, Mekke'ye göndermek üzre bir ordu hazırladığı zaman bu emİre şu sözü meşhurdur:
«— Ey Emîr! Bana İzin ver, sana bir hadîs anlatayım.» Sonra şu hadîs-i şerîfİ rivayet etmiştir: «— Mekke'de kan akıtmak hiç kimseye helâl olmaz.» Hazreti Peygamber'den hadîs-İ şerîfler naklettiği gibi, ibni M e s '-u d 'dan da rivayet etmiştir. Çok kimseler de kendisinden rivayet etmişlerdir. Hicrî 68 yılında Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.[204]

(56) Komşunun Hakkı

103— Mikdad Îbni'l-Esved'den işitildiğine göre şöyle demiştir:
«— Resûlüllah (SallallahüAîeyhiveSe!lem)s ashabına zinadan sordu.» Ashab:
«— Haramdır, Allah ve onun peygamberi onu haram kılmıştır,» dediler.
Peygamber şöyle buyurdu:
«— İnsanın, on kadınla.zina etmesi, komşusunun karısı ile zina etmesinden, üzerine daha hafif günâhtır.»
Yine ashaba hırsızlıktan sordular. Ashab:
«— Haramdır, onu Azîz ve Yüce olan Allah ile onun peygamberi haram kılmıştır,» dediler.
Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu :
«— On ev halkından çalması da, komşusunun evinden çalmasından, üzerine daha hafif günahtır.»[205]

Zina, bir kimsenin nikâhı veya mülkiyeti altında bulunmayan yabancı bir kadınla cinsî münasebette bulunması demektrr. Zina bütün semavî dînlerde haram kılınmış olan bîr günâhtır. Büyük günâhlardandır ve kesin deHllerle haram olduğundan onu helâl benimsemek küfür olur. Fakat bu büyük günâh, komşunun karısı İle İrtikâp edildiği zaman çok daha çirkin ve daka taşkın bir cürüm olur. Çünkü komşunun komşuya emniyet ve güveni olur. Komşu hakkını gözetmek gerekirken ona ihanet etmek cürümlerin en büyögö olur. Nitekim bir kNnsenirr himayeci altında bulunanlara yapılacak tecavüzler de böyledir. Günâhın şeklini değiştirir, daha fahiş bir hale sokar.
Zinanın sübutu ve .cezası hakkında tafsilât için «Hukuki Isla m iye Kamusu» adlı kitabın (3/197-223) sayfasına bakılsın.
Htfsızlık da Karam olan günâhlardandır. Yine komşu hakkına yapılacak tecavüz, uzak kimselerin malına yapılacak tecavüzden daha kötü ve çirkindir. Bu demek değildir ^i, komşu rçalından çalınmasın da, komşu olmayanlardan çalınsın. Burada komşu haklarına son derece riayet etmenin lüzumuna işaret vardır. Hırsızlık için yine ayni kitabın' (3/260-286) sayfasına bakılsın.
Muhafazalı bir yerden başkasına ait kıymet İfade eden bir malı gizlice almaya hırsızltk denir.[206]

(57) İkrama Önce Komşudan Başlamalı

104— îbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi: — Reoûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Cibril, bana komşuyu tavsiye edip duruyordu. Öyle ki, onu mirasçı kılacak zannettim.» diye buyurdu.[207]

Aynı lâfızla bu hadîs-İ şerîf Hazreti A i ş e (Radiyallahü anha) tarafindan 101 numarada rivayet edilmiştir.[208]

105— Abdullah İbni Amr (Radiyallahuanh)'dan rivayet edildiğine göre :
«Kendisi için bir koyun kesildi de kölesine şöyle der oldu»: «— Yahudi komşumuza hediye verdin mi? Yahudi komşumuza hediye verdin mi?»
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle dediğini işittim:
«— Cibril, komşuyu tavsiye edip durdu. Öyle ki, onu mirasçı kılacağını zannettim.»[209]

Dîn ayırt etmeksizin, milliyete bakılmaksızın hangi komşu olursa olsun ona önce ikramda bulunmak gerektiğine bu hadîs-i şerif delâlet etmektedir. Fakır olan komşulara sadaka vermek de yine böyledir. Hiç bir tefrik yapılmaz. Yalnız zekât Müslüman fakirlere verilmesi gereken malî bir ibadettir. Zekât, Müslüman olmayanlara verilmez. Kurban eti de sadaka veya hediye yerine geçeceği itibarla Müslüman olmayan fakir ve zenginlere verilebilir. Adak mahiyetinde olan kurbanların eti ise, yalnız fakirlere verilir.[210]

106— Hazreti Âişe {Radiyaüahü arihd) 'dan şöyle dediği işitilmiştir:
— Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'m şöyle dediğini duydum:
«— Cibril, bana komşuyu tavsiye edip durdu. Öyle ki, onu mirasçı kılacak zannettim.»[211]

101 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[212]

(58) Kapısı En Yakın Olana Hediye Edilir

107— Hazreti Âige'den (Radiyaüahü anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«— ya Resûlallah, dedim. Benim iki komşum var. Bunlardan hangisine hediye edeyim?»
«— Sana kapısı en yakın olana.» buyurdular.[213]

Bütün komşulara vermek îmkânt olmadığı zaman, bunlar arasında en yakın kapı komşuyu seçmek gerektiğine delâlet vardır. Daha fazla kimselere vermek gerektiği zaman, yine yakınlık sırası gözetilerek vermelidir. En yakın komşu, en çok hak sahibi olandır. Çünkü yakın olan, komşusu evine giren şeyi daha fazla görür ve onu arzulayabilir. BİR de yakın komşu, yardıma İlk koşandır, öncelik hakkı var.[214]

108— Âişe (Radiyallahü anha) 'dan, şöyle demiştir: «— Dedim ki, ya Resûlallah! Benim iki komşum var. Bunlardan hangisine hediye edeyim?»
«— Sana kapısı en yakın olana.» buyurdu.[215]

107 sayılı hadîs-i şerife bakınız.[216]

(59) Komşuların En Yakınını, Sonra En Yakınını İtibar Etmek

109— (31-s) Rivayet edildiğine göre, Hasan B a s r î 'ye komşuluğun hududundan sorulmuş. O da:
«— Ön tarafından kırk ev, arka tarafından kırk ev, sağ tarafından kırk ev ve sol tarafından kırk evdir.» dedi.[217]

Komşu itibarı, her cihetten kırk eve kadardır. Bundan daha uzakta olanlar komşu sayılmazlar. Herkesin iktidarına göre, yakınlık dereceleri göze^-tilerek, komşu hakkını yerine getirmeye çalışmak İslâm edebinin güzel bir halidir. Bazı mühim sebepler dolayısı ile, uzak komşuları yakın özerine tercih etmekte bir beis yoktur.[218]

110— (32-s) Ebû Hüreyre 'nin şöyle dediği işitilmiştir :
«— Yakın komşudan Önce, daha uzak komşusu ile (insan vermeğe) bağlamamalıdır. Lâkin uzaktan önce, yakından başlamalıdır.»[219]

Komşulukta sırayı takip etmek, her ne kadar vacib derecesinde bir iş değilse de evlâ yerindedir. Mevcut beyan, daha münasip ve İyi olan işi göstermek içindir.[220]

(60) Komşuya Kapıyı Kapayan Kimse

111— İbni Ömer 'den (Radtyalîahu anh) :
«— Gerçekten üzerimize bir zaman —yahut bir vakit— geldi ki, hiç kimseye altını ve gümüşü, rnüslüman kardeşinden daha sevgili olmadı. Şimdiki halde ise, altın ve gümüş her birimize müslüman kardeşinden daha sevgilidir. Peygamber (Saltaltahü Aleyhi ve Se/tem/in şöyle dediğini işittim:
«— Kıyamet günü komşusunu yakalayan nice komşu vardır ki, şöyle der: Ya Rab! Bu, yüzüme kapısını kapatarak, iyiliğini esirgemiştir.»[221]
Bu hadîs-i şeriften anlaşıldığı üzere, ashab devrinde Müslümanların birbirlerine olan sevgi ve bağlılığı, altın ve gümüşe olan muhabbetlerinden daha fazla İdi. Birlik ve beraberliği temin eden bu Allah için sevgi sayesindedir ki, çok büyük kuvvetlere ve topluluklara karşı zafer kazanmışlar ve hak dini koruyup her tarafa yaymışlardır. Onların bu yaşayış ve çalışmalarını örnek edİnmedİkçe, İslâm dinine hizmet diye bir şey düşünülemez.
Bir de yardıma muhtaç olan komşuya, elden gelen yardım ve İyiliği esirgemek ve ona kapıyı kapamak,, kıyamehgünü komşunun şikâyetine sebep olacaktır. Bir kimsenin Allah Tealâ ya şikâyet edilmesi de ne kadar ağır bir durumdur? Buna sebebiyet vermemelidir.[222]

(61) Komşu Aç İken Doymamalıdır

112— İbni Abbas'dan (Radiyaîtahu anhj işitildiğine göre, tbni Zübeyre haber vererek şöyle demiştir:
Peygamber (Salîal'.ahü Aleyhi ve Se'.lemVm şöyle dediğini duydum:
— Komşusu aç olup da karnını doyuran kimse, mümin değildir.»[223]

Bir kimse, komşusunun muziar halini bildiği halde ona yedirmeksizin, sırf kendi karnını doyurursa günahkâr olacağı muhakkaktır. Ancak hadîs-i şerifte mümin değildir, diye buyurulması, böyle hareket edenlerin kâmil ve olgun bîr Müslüman olmadıkları ve gerçek müminlerin bunu irtikap etmiye-cekleri hakikatini beyandır ve Müslümanları böyle hareket etmemeye bir teşviktir.[224]

(62) Çorbanın Suyu Çoğaltılıp Komşulara Taksim Edilir

113— Ebû Zer'den (Radiyallahu anh):
«— Dostum (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana üç şeyi tavsiye etti:
1— Civar azalan (organları) kesilmiş bir köle dahi olsa (başındaki müslüman idareciye) itaat edip, onu dinle.
2— Et pişirdiğin zaman suyunu çoğalt, sonra komşularından ev sahiplerine bak da, onlara iyilik olarak kadar (bir miktar) ver.
3— Namazı vaktinde kıl. (Sen namazı kıldıktan sonra) imamı namazı kılmış bulursan, zaten sen farz namazını kılmış bulunursun. İmam kılmamış ise (ona uyarsın da, ikinci defa kıldığın) bu namaz nafile olur.»[225]

1— Pişirilen yemekten komşuya İkram etmekle ilgili olan bu hadîs-i şerifin manâsına uygun hadîs-i şerifler geçti. Mümkün olduğu kadar örfe göre yakın komşuları nazar-ı itibara alarak, onlara pişirilen yemekten vermek bir sünnettir. İslâm'da her ne kadar bütün müminler kardeş ise de hepsine ikramda bulunmak mümkün değildir. Ancak komşuluk hakkının başka bir meziyeti de var. Burada müsİlm/ gayri müsfim ayırt edilmez. Yakınlık ve ihtiyaç derecesine göre ihsana mazhar kılınır.
2— Kulağı ve burnu, kolu ve ayağı kesilmiş bir köle dahi olsa, Müslümanların başına geçen bir Müslüman idareciye itaat etmek ve dine aykırı olmayan emirlerini dinlemek gerektiğini Peygamber Efendimiz tavsiye buyurdukları cihetle, idareciye itaatin ne kadar önem taşıdığı anlaşılmış oluyor.
3— Namazları kerahet vakti girmeden müstahab yakıtlarında kılmanın fazileti büyüktür. Evinde durum icabı farz namazını kılmış olan kimse, mescide gidip de imamı namaz kılmamış bulursa, onunla tekrar aynı namazı kılmalıdır. Bu ikinci defa kıldığı namaz nafile namaz olur ve bundan fazilet kazanılmış olur. İmam namazı kılmış ise, bu takdirde bir şey yapmaya lüzum kalmamıştır. Zaten vakit namazı evde kılınmıştır.
Beş vaktin da ikinci defa olarak imama uyarak cemaatla kılınıp kılınamayacağı hususunda mezhep İmamlarının ayr: ayrı görüşleri vardır.
Şafiî'ye göre beş vakit namazın da tekrarlanması caizdir. Yani tek başına evinde farz namazlardan herhangi birini kılmış olan kimse, aynı namazı nafile olarak imama uymak sureti İle kılabilir.
Hanefî mezhebine göre, ancak öğle ve yatsı namazları İade edilir, İkinci defa nafile yerine geçmek üzere kılınır. Çünkü ilk olarak tek başına kılınan namazla farz borcu edâ edilmiştir. Sonra cemaatla kılınan namaz da nafile yerine geçmiş olur.
E b u Zer kimdir? :
Ebu Zer El-Ğifarî ilk Müslüman olan ashabdandır. Ismİ Cündüb İbni Cünade 'dir. Dördüncü veya beşinci olarak Mekke'de İslâm'ı kabui ettiği söylenir.
Hazreti A I i 'nin delâleti İle Peygamber (Aleyhissalâtü vesselam)'\n huzuruna varıp Müslüman oldu, şehadet kelimesini getirdi. Kendisi hadiseyi şöyle anlatır:
— Şehadet kelimesini getirdikten scnra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki:
— Şimdi kavmin Ğıfar'a dön ve onlara durumu bildir, fakat Mekke halkından İslâm'ı kabul ettiğini gizle. Zira onların sana bir fenalık yapmasından korkarım.»
Ben dedim ki :
«— Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Mekke halkının ortasında olanca sesimle İslâm'ı kabul ettiğimi açıklayacağım, Lâ ilahe İllallah Muhammedün Resûlüllah diyeceğim.»
Sonra huzurdan çıkıp Mescide gitti ve en yüksek sesi ile :
« EŞHEDU EN LÂ İLAHE İLLALLAH VE EŞHEDU ENNE MUHAMMEDEN RESÛLÜLLAH!»
Diye bağırdı. Oradakiler üzerine çullandılar ve kendisini yere yatırıp doğ meye başladılar. Haz r eti Abbas yetişerek üzerine kapandı ve oradakilere :
«— Siz bilmiyor musunuz, bu adam Ğifar kabilesindendir. Sizin Şam'a giden ticaret yolunuz üzerinde bulunuyorlar.»

Böylece mütecavizlerden onu kurtardı. Sonra ertesi gün aynı hareketi yaptı. Yine Mekkeliler onu yakalayıp düğerlerken Hazreti Abbas yetişti ve onu ikinci defa kurtardı. Sonra kavmine döndü. İlk İslâm'ı kabul edişi böyle oldu, E b u Zer den daha doğru sözlü kimse olmadığını Hazreti Peygamber haber vermiştir. İlim, zühd ve takva bakımından emsali yoktu. Uzun boylu, esmer renkli ve nahif vücutlu idi.
Müslüman olduktan sonra kavmine döndüğünden Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında bulunamamıştı. Sonra Medine'ye varıp Resûlüllah'dan ayrılmadı. Hz. E b u B e k i r 'in vefatından sonra Şam'a gİttî ve Hz. O s m a n 'in hilâfet zamanına kadar orada kaldı. Daha sonra Hz. Osman tarafından Rebeze'de ikâmet ettirilmiş ve orada hicretin 32. yılında gayet fakir bir halde vefat etmiştir. Tesadüfen arkadaşları ile buradan geçmekte olan Abdullah İbnİ Mes'ud tarafından teçhiz ve tekfin edilerek namazı kılındı. Ailesi Medine'ye gönderildi. Hazreti Peygamberden hadîs rivayet etti. Hazreti Ömer, Ibni Abbas ve diğer bazı ashab kendisinden rivayet etmişlerdir. Allah ondan razı olsun.[226]

114— Ebû Zer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) buyurdu ki:
«— Ey Ebû Zer! Et pişirdiğin zaman, etin suyunu çoğalt ve komşularım gözet. Yahut komşularına taksim et.»[227]

Komşularının hakkını gözet yahut komşulara taksim et şeklindeki tereddüt ravinin lâfızdaki tereddüdüdür. Her iki lâfiz aynı manâyı ifade eder. Bundan önceki hadîs-i şerîfin metnine göre ikinci tavsiyesi de aynı manâyı beyan etmişti.[228]

(63) Komşuların Hayırlısı

115— Abdullah îbni Amr, Resûlüllah (Sallallahü ALyhi veSellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle dedi:
«— Allah Teâlâ katında, arkadaşların en hayırlısı, arkadaşına en hayırlı olanıdır. Komşuların da en hayırlısı, komşusuna en hayırlı olanlarıdır.»[229]

Müslümanlar, komşuya ve diğer kardeşlerine İyilik ve ihsan etmekle emrolundukları için, bunu yerine getirmekte sevâb vardır. Bu vazifeyi en iyi bir şekilde yerine getiren de en büyü!; sevaba nail olur. Bu bakımdan komşuya en çok hayır ve yardımı dokunan, kazanacağı sevab bakımından en büyük dereceye yükselmiş olur. Arkadaşlara yapılacak iyilik de böyledir. Bu kimseler, Allah katında en hayırlı kullar olurlar. Komşunun güzeli, eziyeti kaldıran değil, eziyetlere katlanandır, denmiştir.[230]

(64) Dürüst Komşu

116— Nafi' îbni Abdi'l-Hâris (Radiyallahu anh), Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Se/temJ'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle dedi:
«— Geniş ev, dürtist komşu ve rahat binek, müslüman kişinin saade-tindcndir.»[231]
Bu hadîs-i şerifte üç hususa işaret buyurulmuştur:
1— Geniş ev. Bir insan darlığa ve sıkıntıya düşmeyecek şekilde, ihtiyaçlarını karşılayacak derecede geniş bir evo sahip olunca büyük bir nimete kavuşmuş demektir. Ömrünü geçireceği ve ailesini barındıracağı bir mesken, çalışması ve İbadeti, uykusu ve istirahatı için kifayetli olduğu takdirde dünyada saadete kavuşmuş olur. Allah'ın emirlerine uygun olan dünya saadeti, âhiret için de saadete vesile olur.
2— Dürüst komşu. Bir kimseye eziyet vermeyen, üstelik ona iyilik eden, ahlâkı güzel bir komşuya sahip olmak da büyük bir nimettir, saadettir.
3— Rahat binek. Yürümesinde ye koşmasında, binicisine eziyet vermeyen, onun zamanını boşa çıkarmayan bir vasıta, hangi çeşitten olursa olsun, yine büyük bir nimettir, insan için bir saadet vasıtasıdır. O halde meşru yollardan bunlara kavuşmak için çalışmak da Müslümanlara mubahtır.
Nafi' ibni Abdi'l-HarÎs kimdir?:
Mekke'nin fethinde İslâm'ı kabul eden Nafi', ashabın büyökle-rindendir. Hicret etmeksizin Mekke'de kalmış ve bîr aralık halîfe Hazreti D m e r (R.A.) onu Mekke valiliğine tayin etmişti. Bir müddet sonra yine halife Hz. Ömer (R.A.) tarafından, görülen lüzum üzerine görevinden alınarak yerine Halid ibnİ'l-Âs (R,A.) tayin edildi. E b û Seleme (R.A.) ve diğer bazı ashab kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Ölüm tarihi bilinmemektedir. Allah ondan razı olsun.[232]

(65) Kötü Komşu

117— Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
— Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Se'.Iemj'm dualarından biri şöyle idi:
«— Allah'ım! Devamlı ikâmet edilen yerde kötü komşudan sana sığınırım. Çünkü muvakkat yerdeki komşu değişir.»[233]

Hadîs-İ şerifte geçen «Darü'l-Mukam veya Darü'l-Mukame» Cennet man âsi nq geliyorsa da, burada aynı manâyı kullanmak uygun düşmez. Zİra Cennette hiç bir keder ve eziyet, meşakkat ve kötülük yoktur. Fatır sûresinin 35. âyet-i kerîmesi buna delâlet etmektedir. Bunun için burada Darü'l-Mukam, devamlı olarak ikâmet edilen yer, mesken olarak seçilen ev demektir. Böyle bir evden İnsan hayatı boyunca ayrılmadığından kendisine isabet edecek kötü ahlâklı bir komşunun eziyet ve fenalıklarını ömrü devam ettikçe çeker. Evinde huzur ve neş'e bulamayacağı için, bu kötü durumdan Peygamber Efendimiz istİlaze buyurmuşlardır. Amma devamlı oturulmayan Sayfiye gibi muvakkat ikametgâhlarda karşılaşılacak kotu komşudan istia-zeye lüzum yok. Çünkü onun bulunuşu az bir zaman olur. Yer değiştirmek sureti ile komşu da değişmiş olur. Zaten muvakkat yer diye terceme edilen Dünya, Hakîm'İn tahriçlerinde El-Badiye olarak geçer. Badiye (Çöl) gibi yerlerde ikâmet kısa olur, göçebe hayatı sürülür.[234]

118— Ebû Musa'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) $§y]& buyurdu:
«— İnsan, komşusunu, kardeşini ve babasını öldürmedikçe kıyamet kopmaz.»[235]

Babayı ve kardeşi öldürmek en büyük cinayet olduğu gibi, İnsanın emniyeti ve muhafazası altında bulunan komşuyu öldürmek de aynı cinayetler arasında anıldığından, böyle kötü komşunun zararından AMah Tealâ'ya sığınmak icab eder. öyle'ki, bu cinayetler, azgınlığın had safhası olduğundan bu devrenin gelişinden sonra kıyametin kopması beklenmelidir.
Ebu Musa El-Eş' a r î kimdir? :
Ashab-ı Kiramdan olan Ebû Musa 'nın adı Abdullah i b n i K a y s 'dır. Hem künyesi; hem de ismi Me şöhret bulmuştur. Hz. Peygamber İn hicretlerinden önce, Yemen den Mekke'ye gelerek Müslüman oldu. Eş'ar kabilesinden olup, kardeşleri ile Mekke'ye gelmişti. Sonra Habeşistan a ve oradan da Medîne-i Münevvere ye hicret etti.
Peygamber Efendimiz tarafından Aden ve Yemenin bazı sahH beldelerine vali olarak tayin edildi. Hz. Ömer (R.A.) devrinde de KÛfe ve Basra valiliklerinde bulundu. Isfahan ve Nusaybin gibi yerleri de fethet-mİştir. Siffîn vak'asında Hz. Ali (R.A.) tarafından E bu Musa (R.A.) ve Hz. Muaviye (R.A.) tarafından da Amr ibni As (R.A.) hakem tayin edilmişlerdi. Kendisi çok doğru bir kimse olduğundan Anir tarafından aldatılmıştı. Bu hadiseden müteessir olarak Mekke'ye dönmüş ve hicretin 42 veya 53. yıllarında burada vefat etmiştir. Küfe de vefat ettiği de söylenir. Kısa boylu ve hafif vücutlu idi. Çok güzel sesi olup, Kur'ân-ı Ke-rîm'i en güzel okuyanlardandı. Hz. Ömer (R.A.) onu her görünce, ona Kur'ân okuturdu. Kendilerinden 360 hadîs-i şerîf nakledilmiştir. Vali bulunduğu sırada halife Hz. Ömer (R.A.)'le olan mektuplaşmalarında, yazılara tarih konmasını halifeye tavsiye etmiş ve ilk tarih kullanılmasına sebep olmuştur. Zühd ve takvası yüksek bir şahsiyet idi. Allah ondan razı olsun.[236]

(66) Însan Komşusuna Eziyet Etmemeli

119— Rivayet edildiğine göre, Ebû Hüreyre (Radryallahu anh) Jnin şöyle dediği işitilmiştir:
— Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve
«— Falanca kadın geceyi ibadetle, geçirir, gündüzleri oruç tutar, çalışır ve sadaka verir, bir de dili ile komşularına eziyet verir.» dendi. Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— O kadında hayır yoktur. O cehennemliktir.» dedi.Ashftb:
«— Falanca kadın ise, farz namazları kılar, yağı alınmış peynirleri sadaka verir ve hiç kimseye eziyet etmez,» dediler.
Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki: «— Bu kadın Cennet ehlindendir.»[237]

Bir kimsenin arkasında hoşlanmayacağı şeyleri söylemek, onun gıybetini yapmak haram bir is olduğu halde, burada bir kadının gıyabında konuşulması nasıl izah edilir? Bir kısım âlimler şöyle demiştir:
«Bîr kimsenin namazına ve orucuna bakarak insanlar aldan mas» nlar ve onan fenalığından korunsunlar diye, o kimsenin fenal klannı söylemek haram olmaz. Bir kimsenin lehinde veya aleyhinde olan durumunu Peygamber beyan buyurmak maksadı İle ve verilecek hükmü bilip ona göre hareket etmek niyeti ile gıyapta söylenenler g'ybet sayılmaz,» denmiştir.
Btr adamda bir fenalık görüldüoö zaman, eğer fayda umuluyorsa, önce göze! bîr ifade ile kendisi ikaz edilir, yahut babası gîbi ona tasir edecek yakınına veya âmirine sözle, yazı île haber verilir. Eğer alıkomak imkânsız ve yapılacak ikâz faydasız görülürse, durumunu bildirmemek iyi olur. Çünkü baba Üe oğul arasında, memurla ânir arasında bir düşmanca

sebebiyet teşkil eder.
Farz olan ibâdetler dışında, nafile olarak kılınacak namazlarla tutulacak oruçlarda muhakkak ki fazilet ve sevâb vardır. Fakat insanı, bunları yapmaya mecbur kılan bir hüküm olmadığı gibî, bunlar yapılmayınca da bir sorumluluk yoktur. Fakat komşuya ve insanlara eziyet etmemek, dinimizin bir emridir ve başkalarına zulmetmek, onlara zarar vermek haramdır. Harcımı, îrtîkâp eden, günahkâr olacağından cehenneme gider ve nafile İbadetleri onu kurtaramaz. Halbuki farzları yerine getirdikten sonra, haramlardan sakınan, her ne kadar nafile ibâdet etmese bile cennete girer.
Zamanımızda bulunan misalleri çoktur. Mal kazanırken helâl-haram bakmaksızın mal toplanmakta, sonra da bu para ile cami, mektep ve Kur'ân kursları gibi hayır yerlerine harcanabildiği ve bununla bir hayır elde edildiği kanaatları yo'c değildir. Haksız mal iktisabı, gayri meşru yollardan mal toplanması haram olan bîr iştir. Haramın cezası cehennemdir. Diğer taraftan helâldan hayır İşlemek yine bir nafile İbadettir, fazilet ve sevabı büyüktür. Fakat yapılmadığı zaman, bir farzı terk olmadığı İçin azabı gerektirmez. O halde, helâldan kazanmak ve ondan sonra hayır hasenâîa harcamak lâzımdır ki, âhiret için bir hazırlık elde edilmiş olsun. Haram para ile hayır yerlerine yapılacak yatırım, bir sevâb temin eîmez. Haram malı, hak sahiplerine vermek ve onlarla helâllaşmak sureti ile asıl borçtan kurtulmak icâb eder. Bir de hac esnasında Hacer-i Esved'i öpmek sünnettir, onu öpmek için İnsanlara eziyet vermemek gerekir.[238]

120— Umare'ye halası anlattığına göre, halası müminlerin annesi Âişe (Radiyallahü anha) 'ya sorup, şöyle dedi:
«— Biz hanımlardan birimizin kocası, hanımına yaklaşmak istiyor, fakat hanımı ya öfkesinden veya neş'eli olmamasından ona mani oluyor, nefsini teslim etmiyor. Bize bunda bir günah var mı?»
Hazreti Âişe:
«—- Evet, dedi. Kocanın senin üzerinde haklarından biri şudur ki, bir hayvan semeri üzerinde olsan bile, ona engel olmamalısın.»
Yine şöyle anlatmıştır:
«— Hazreti Âişe'ye sordum. Birimiz aded görüyor. Kendisi ile kocasının yalnız bir yatağı var, yahut örtünecek bir örtüsü var. Bu hanım nasıl yapar?»
Hazreti Âişe dedi ki:
«— O hanım üzerine izarını bağlasın (belden aşağı giyilen elbisesini takınsın). Sonra kocası ile yatsın, uyusun. îzar üstünde kocanın hakkı vardır. Bununla beraber Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Selîem)'in ne yaptığını sana ben anlatacağım:
«— Hazreti Peygamberin bana geliş gecesinin birinde idi. Arpadan bir miktar un Öğütülüştüm de, ona bir çörek yaptım. Peygamber eve girip kapıyı kapadı ve mescide girdi. — Peygamber uyuyacağı zaman, kapıyı kilitler, su kabının ağzını bağlar, bardakları tersine çevirir ve lâmbayı söndürürdü.— Dönmesini bekledim ki, kendisine hazırladığım çöreği yedireyim. Fakat dönmedi. Ne zamanki, uyku beni bastırdı ve soğuk da onu üşüttü, bana geldi ve beni uyandırdı. Sonra bana:
— Beni ısıt, 6eni ısıt.» dedi.
Ben de ona dedim ki:
«— Ben aded görüyorum.»
Bunun üzerine:
«— O halde oyluklarından aç.» dedi.
Ben de oyluklarımdan ona bir kısım açtım. Başını ve yanağını oyluğuma koydu, ısınıncaya kadar. Bir de, komşumuzun evde beslenen (alışkın) koyunu baş verip içeri girdi. Sonra çöreğe doğru yöneldi de onu aldı. Sonra çörekle geri döndü. Hazreti Âişe dedi ki:
— Ben, ondan harekete başladım. Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) uyandı. Ben de kapıya kadar koyuna koştum. Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu» :
— Çöreğinden yetiştiğin kısmı al ve komşuna, koyunundan sebep eziyet etme, (komşuna hoşlanmıyacağı bir şey söyleme).»[239]

Bu hadîs-i şeriften elde edilen hükümler:
1— İster öfke ve kızgınlık sebebi ile olsun, İsler sebepsiz olsun, zevcenin kocasına mani olmaya hakkı yoktur. Kocanın karısı üzerinde olan haklarından biri de budur.
2— Aded görme halinde olan zevceye, zevci göbekle diz kapaklan arasındaki jkısım dışında yaklaşabilir. Bir kısım âlimlere göre bu hudut avrer mahalleri dışına kadar genişletilmektedir. Hadîs-i rerîf bu ikinci manâya delâlet etmektedir.
3— Koyun gibi eti yenen hayvanların artığını yemekte bir beis yok? tur Artıkları hetâfdir.
Komşudan bir zarar çekilse dahi, onu incitmemek ve ona eziyet etmemek lâzımdır.[240]

121— Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)"den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Kimin kötülüklerinden komşusu emin olmaz ise, o Cennete girmez.»[241]

Daha öncaki hadîs-i şeriflerde kötü komşunun Cehennemlik olduğu buyurulmuştu. Cehennemlik olan da Cennete girmez. Ancak burada Cennete giremeyiş ebediyet ifade etmez. Yanİ hiç bir zaman Cennete giremez, demek değildir. Ebediyyen Cennetten mahrumiyet imansız göçenlere mahsustur. Haram olduğu kesinlikle bilinen bir şeyi helâl kabul etmek, dinden çıkmayı gerektirir. Bu inançla ölen de ebedî cehennemlik olur.[242]

(67) Bir Komşu Hanım, Komşusu Hanıma Koyun Paçasını Bile Küçümsemesin

122— Amr îbni Muaz, büyük annesi Havva'dan rivayet ettiğine göre, büyük annesi şöyle dedi:
— Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki:
«— Ey mümin hanımlar! Sizden hiç bir hanım, yanmış koyun paçasını bile komşusuna asla küçümseyip azımsamasın.»[243]

Koyunun yenen azalarından en kıymetsizi, sak kısımlarıdır ki, bunlara paça denir ve paça çorbası yapılır. Tırnakların sökülmesi İçin, paçaların tırnak mahallen yakılır ve temizlenir. Burada İki hususa işaret edilmektedir:
1— İnsan külfete katlanmaksızın, az dahi olsa, komşusuna hediye vermekten kaçınmamalı, mevcuttan ve kolayından vermelidir. Yoksa ade-ten verilmeyen bir şeyi vermek değildir.
2— Zengin olmayan bir komşudan gelecek az bir hediyeyi küçümsememek ve onu kabul etmek gerekir.
Bİr de aza çoğa bakmaksızın Allah için, sevgi bağlarını kuvvetlendirmek için hediyeleşmeğe teşvik vardır.
Burada hitap hanımlara olmuştur. Çünkü hanımlar devamlı olarak evde bulunurlar ve komşu olarak birbirlerinden yardımlaşırlar. Aynı zamanda, bu gibi hareketleri gurur ve şeref meselesi haline getirirler. Erkeklere nazaran sabır ve tahammülleri daha azdır. Bunun için, hadîs-i şerifteki hitap kadınlara tahsis edilmiştir. Yoksa erkekler bu ölçüden dışarda kalmış değildir. Verilen az şeyi, hakaret saymak düşmanlığa sebep olur. Böylece aradaki sevgi kalkar ve ahenk bozulur. Onun için, az bile olsa, hediyeyi küçümsememelidir.
Havva Binti YezİD kimdir? :
Havva 'nin babası Y e z i d ve Y e z i d 'in babası da Seken 'dır. Medine'İİ olup, Ensardandır. Yalnız bu hadîs-i şerifi rivayet etmiştir. Amr ibnİ Muaz El-Eşhelî 'nin büyük annesidir. ölümü ve hayatı hakkında geniş bilgiye rastlanmamaktadır.[244]

123— Ebû Hüreyre'den fRadtvatîahÜ anh) rivayet edildiğine göre. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Ey müslüman hanımlar! Ey müslüman hanımlar! Bir koyun paçası dahi olsa, bir komşu hanım, komşusu hanım için (hediyeyi) küçümsemesin.»[245]

Lâfızlar biraz değişik olmakla beraber, Ebu Hureyre (R.A.) den gelen rivayet ile bir önceki hadîsi rivayet eden Havva 'nin nakilleri arasında manâca bir fark yoktur.[246]

(68) Komşunun Şikayeti

124— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, bir adam şöyle dedi:
«— Ey Allah'in, Resulü!. Benim bir komşum var,.bana eziyet ediyor.»
Hazreti Peygamber buyurdu ki :
«— Git, eşyam yola çıkar.» Adam gidip eşyasını çıkardı. Bundan ötürü ahali çevresine toplandı. Onlar
«—Senin halin nedir?» dediler. * O da:
«— Benim bir komşum var, bana eziyet ediyor. (Durumu) Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattım.» (Bunun üzerine bana) :
«—Git de, eşyanı yola çıkar,» dedi.
O bulunanlar şöyle demeğe başladılar:
— Allah'ım! Ona lanet et. Allah'ım! Onu perişan et.»

Bu (olup bitenler) ona (kötü komşuya) ulaştı. Tuttu bu (zavallı) âdâma geldi ve şöyle dedi:
«— Evine dön, Allah'a yemin ederim kif sana eziyet etmiyeceğim.»[247]

Bir kötü komşunun eziyetlerine katlanılamayarak evini terke mecbur olanın acıklı durumuna bakarak ona acıyanların bedduası derhal kabul edildiğine, bu hadfc-i şertf açık fc>ir örnektir ve güzel bir ibret misalidir. Mazlumun edeceği duâ ve buna ilâveten Müslümanların da yardımcı olmaları, musibetin kalkması içİn_fkısa ve haklı bir yoldur.
Bu itibarla komşuyu bıktırmanın ve.evinden çıkmasına sebep olmanın ne derece büyük bir günâh olduğunu ve akıbetinin rüsvay edici bîr hal bulunduğunu bilip ona göre Müslümanların komşuya güzel ve iyi muamele etmeleri gerekir.[248]

125— Ebû Cuhayfe'den (Radiyallahtı anh) rivayet edildiğine göre-şöyle demiştjr:
— Bir adam, komşusunu Peygamber (Sallallahü Aîeyhi veSeHem)'e şikâyet etti. (Hazreti Peygamber ona) :
«— Eşyanı taşıyıp yol üzerine koy. Kim bu eşyaya uğrarsa, ona lanet eder.» buyurdu.
(Adam Peygamberin tavsiyesini yerine getirdikten,sonra) bu eşyaya her uğrayan, o ..kötü komşuya lanet etmeye başladı. Bunun üzerine kötü vkomşu, Peygamber JSâlÜüUfhü Aleyfy veSeUem)'Q gelip:
«— İnsanlardan karşılaştığım ve gördüğüm (bu hakaret ve lanet) nedir?» dedi.
(Peygamber) :
«— Gerçekten Allah'ın laneti, insanların lanetinin Üstündedir» buyurdu.
Sonra bu adam, şikâyet edene:
— Korunmuş oldun!» dedi. Veya buna benzer söz söyledi.[249]
Bir önceki hadîs-i şerifle aynı manâda olan bu hadîs-i şerîf E b u Ç u h a y f e tankı ile rivayet edilmiştir.
E b u C u h a ;y f e kimdir? :
Künyesi ile şöhret bulan Ebu Cuhayfe 'nin adı, V e h b İbni Abdullah 'dır. Hz. Ali (R.A.) ona «V e h b u ' ! - H a y adını vermiştir. Hz. A I İ 'nin hilâfeti zamanındaki bütün savaşlara İştirak etmiştir. Hz. Peygamber in irtihallerinde, henüz bulûğ çağına ermemişti. Genç yaşında Peygamberin sohbetinde bulunmuş ve Peygamber'den hadîs-i şerif ezberlemiştir. Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali 'nin sohbetinde bulunmuş ve Hz. A I i onu KÛfe emirliğine tayin etmişti. Hicretin 64. yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.[250]

126— Cabir'in şöyle dediği işitilmiştir:
«— Komşusunun düşmanlığım Peygambere şikâyet etmek için bir adam geldi. Bu adam bizimle, Beytu'llahın rüknü ve Makam-ı îbrahim arasında oturduğu sırada Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) teveccüh edip çıka geldiler. Bu adam Peygamberi, Makam'da cenaze namazı kılman yerde, beyaz elbiseli bir adamla karşılaşıp görüştüğünü gördü. (Komşusundan şikâyet için gelen) Adam, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e dönüp şöyle dedi:
«— Anam ve babam sana feda olsun, ya Resûlallah! Seninle beraber durduğunu gördüğüm üzerinde beyaz elbise bulunan adam kimdir?»
Peygamber:
— Onu sahiden gördün mü? dedi.
Adam :
«— Evet!» dedi.
Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
— Sen çok çok bir hayır gördün. O, Hatibimin elçisi Cibril (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'dir. Bana, komşuyu (korumayı ve ona iyilik etmeyi) tavsiye ediyordu. O kadar ki, komşuya miras vereceğini sanmıştım.»[251]

Bu hadîs-i şeriften şu iki hüküm çıkmaktadır:
1— Komşusundan şikâyet etmek için gelen bir mazlumun davasından dolayı Cebrail (wrt3ssmt3iy)'ın gelmesi komşu hakkının önemine delildir.
2— Zalim değil de mazlum durumda olan şikâyetçinin Cebrail (A.S.)'ı görebilmesi, mazlumun manevî derecesine bir işaret sayılır. Bunun için, zalim mevkiine düşmektense, mazlum durumda olmak daha hayırlıdır.[252]

(69) Komşusuna, Evinden Çıkıncaya Kadar Eziyet Eden Kimse

127— (33-s) Sevban'ın (Radiyailahü anha) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«— üç günden ziyade dargınlıklarını devam ettiren iki adamdan biri helak olur;,eğer bu dargınlık üzerine ikisi de ölürlerse, her ikisi toptan helak olmuşlardır. Komşusuna, evinden çıkıncaya dek zulmeden ve onu bask? altında tutan kimse, muhakkak helak olmuştur.»[253]

Hazreti Peygambere kadar yükseltilmeyen bu haberin taşıdığı komşu hakkındaki manâ, 124 ve 125; hadîs-i şerîflerinkine uygun düşmektedir. Müslümanların birbirlerine karşı dargınlığı ile ilgili kısım, ileride 298. hadîs-i şerifle ilgili olduğundan tafsilâtı orada bulunacaktır.
S e v b a n kimdir? :
Sahabeden ve Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)"\n azadhlanndan-dır. Yemen deki Himyer kavminden olup, esir düştüğü sırcda Hz. Peygamber tarafından satın alınarak azad edildi. Hürriyete kavuştuktan sonra, Resûlüllah in hizmetinden ve yanından hiç ayrılmadı, İrtihallerİne kadar ehl-i beytten sayılma şerefine nail olarak beraberlerinde bulundu. Künyesi Ebu Abdullah 'dır. Kendisinden birçok hadîs-i şerif nakledilmiştir.
Rivayet edildiğine göre, bir gün Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Kim insanlardan bir şey istemiyeceğini tekeffül eder bana söz verirse, ben de ona Cenneti tekeffül ederim.»
Sevban :
«— Ben!» diye söz verdi ve ölünceye kadar hiç kimseden bir şey istemedi.
Resûlüllah'ın İrtihalinden sonra Şam'a gidip'Remle[254] denilen yerde ikâmet etti. Sonra Humus a geçti ve orada kendine bir ev edindi. Hicretin 54. yılında Humus'da vefat etti. Allah ondan razı olsun.[255]

(70) Yahudi Komşu

128— Mücahid'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
«— Abdullah îbni Amr'ın yanında idim, kölesi de bir koyun yüzüyordu.» Abdullah îbni Amr dedi ki:
«— Ey genç! Bitirdiğin zaman, Yahudi komşunla başla (hediye ver).»
Oradaki topluluktan bir adam:
«— Yahudi'ye mi? (vereceksin) Allah seni ıslâh etsin,dedi.
Abdullah İbni Amr şöyle cevap verdi:
«—Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Se.lemy'm komşuya iyiliği tavsiye ettiğini işittim; hattâ korktuk —yahut zannettik— ki, komşuyu mirasçı kılacak.»[256]

Din ve ırk ayrılığına bakılmaksızın komşu kim olursa olsun, oha iyi muamele etmek ve mevcut olan şeylerden ona ikram etmek herkesin vazifesidir. Bu şekilde komşu hakları gözetildiği müddet, cemiyetin bönyesr sağlam olur, ayrılık ve dargınlık önlenir. Birbirinin haklarını gözefnte ve sevişme gibi güzel huylar doğar ve böylece cemiyette huzur ve saadet olur. Ayrıca âhiret sevabı da kazanılır.[257]

(71) İyilik

129— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: «— Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) soruldu ki:
«— İnsanların hangisi en iyidir?» (Cevap vererek şöyle) buyurdular: «— İnsanların Allah katında en iyisi, en çok takvası olanıdır.» Ashab dediler ki:
«— Biz sana bunu sormuyoruz.»
Hazreti Peygamber:
— İnsanların en iyisi, Allah'ın peygamberi Yûsuf'dur. Babası Allah'ın peygamberidir. Babasının babası da Haliiu'llah = İbrahim'dir.» dedi.
Ashab:
— Biz sana bunu sormuyoruz.» dediler.

«— O halde î>ana Arab kavminin (madeninden) aslından mı soruyorsunuz?» dedi.
Ashab:
«— Evet!» dediler.
Peygamber şöyle dedi:
«— tslâmdan önce sizin hayırlılarınız, İslâm ti a bilgin oldukları takdirde sizin hayırlı olanlarınızda*.»[258]

Kerem İle ilgili hadîs-i şeriflere ait olan bu bölümdeki kerem lâfzı, iyilik kelimesi ile terceme edilmiştir. Kerem, hayır çeşitlerine, faziletlerine ve güzel iş ve haröteetisre verilen isimdir. Manâsı geniştir. Türkçemizde kuîia-nılan iyilik, buna en uygun bir İfadedir. Böylece keremin aslı, hayır çokluğu elemek olur. Takva sahibi olan hayrı, çok kimse ölür. Dünyada dine ve- insanlara faydası çok, âhirette de dereceleri yüksek bulunur. Zira takvanın manâsı, korkmak ve sakınmakdır ki, Allah'ın yasak kıldığı şeyîcrden sakin-maR ve emrettiği* işleri yerine getirmekle elde edilen en güzel bir sıfattır. Buna en çok riayet eden ve Ijghî emir ve vezifeleri yerine getiren, şüphö-siz ki en çok İyilik-işleyen olur."
Bunun için Cenâb-ı Hak:
— Sizin en iyiniz, takvası en çok ol ;ıı in izdir.»
buyurmuştur (Hücurat sûresi, âyet: 13)
Peygamber Efendimiz geniş manâda, bütün İnsanlar içinde takvası çok olan müminlerinden iyi kimseler olduğunu beyan buyurduktan sonra, geçmiş zamanlardaki insanlar içerisinde Hz. Yûsuf 'un en İyi bir kul ve Peygamber olduğunu açıkladı. Zira çektiği meşakkat ve karşılaştığı ağır imtihanlar karşısında takvası ile üstün bir mertebe kazanmıştı. Ashabın Arab kavmi içerisinde asıl itibariyle hayırlı kimler olduğunu sormaları üzerine de, baba ve soy bakımından İyilik üzerinde durulmamış, yine cahilİ-yet zamanında güzel iş ve hareketlerde bulunanların aynen İslâm'da da bilgin bulundukları müddet en hayırlı kimseler oldukları ifade edilmiştir. Çünkü insanların yaratılışları icabı, iyi sıfatlarda ve güzel ahlâkda istidatları ayrı ayrıdır. Aslında ve mayasında iyi sıfatları bulunan, İslâm dininde ilim ve anlayış kazandıktan sonra, sahip olduğu güzel meziyetlerle insanların en hayırlıları kısmından olur.
Kıymetli bir cevher olan altın madeni, nasıl kİ muhtelif kıymetsiz maden ve topraklarla karışım halinde iken, tasfiye edilerek pâk ve tertemiz olan saf altın madeni elde ediliyorsa, insanlarda bulunan iyi ahlâk cevheri, İslâm'dan önce muhtelif kirlerle karışım halindedir. İslâm dini bu cevheri kirlerden temizleyerek saf ve temiz bir ahlâkı meydana çıkarır. İnsanın da kıymeti bu şekilde yükselir, Allah katında makbul olur.[259]

(72) İyilere Ve Kötülere İyilik Etmek

130— (34-s) Muhammed İbni Alî'den (İbnu'l-Hanefiyye'den, Hazreti Alî'nin oğlundan) rivayet edildiğine göre :
«— İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir.»
Âyet-i kerîmesini şöyle tefsir etmiştir: tyilik ve ihsanda bulunmak, herkese şamildir; iyi insanlara da yapılır, kötülere de...
Ebû Abdullah dedi ki:
«— (Bu âyet-i kerîme için) Ebû Ubeyd şöyle beyanda bulundu» :
«— Âyet-i kerîme mutlaktır, herkese şamildir.» (Rahman Sûresi, âyet: 60)[260]

Hazreti Peygambere kadar yükseltilmeyen bu haberden anlaşıldığına göre, İyilik ve ihsan, yalnız iyi kimselere yapılması gerekli değildir. Kötü huylulara ve günahkârlara da İyilik yap;t:r. Belki de bunlara yapılacak iyi-lifc sayesinde kalpleri yumuşayabilir, zararları önlenebilir veya hafifletile-biMrPHer ne olursa olsun yapılacak iyüiğin karşılığı maddî yönden olmasa bile, manevî sevabı olacaktır. Yine mükâfat olarak bir iyiliğe kavuşulmuş olacaktır.
(Bu habere ait başka bir kaynağa rastlanamamıştır.)[261]

(73) Bir Yetimin Geçimini Sağlıyanın Fazileti

131— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) yolu ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu hadîs-i şerif rivayet edilmiştir:
«— Dul ve yetimlerin ihtiyacına koşan, Allah yolunda cihad edenlerle, gündüzün oruç tutup, geceyi ibadetle geçiren gibidir.»[262]

Dul ve yetimler, fakir miskinler için geçimlerini sağlayan bir k'mse bulunmadığı zamo'n onların ihtiyaçlarını karşılamak ve onlarla meşgul olup, dertlerine deva ve çareler aramak, en büyü1; ibâdetlerin sevabını kazanmaya vesile olur. Allah yolunda savaşmak, gündüzleri oruç tutup, geceleri ibâdetle geçirmek, sevabı büyük olan ibâdetlerdir. Bu İbâdetlerle elde edilen sevâb, kimsesiz dullara ve yetimlere yapılacak yardım ve muavenetle kazanılmış olur.[263]

(74) Kendi Yetiminin Geçimini Sağlayanın Fazîleti

132— Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Settem)'in zevcesi Âişe şöyle dedi:
«— Yanında iki kızı bulunan bir kadın bana gelip, benden (dilenerek) istedi. Yanımda tek bir hurmadan başka bir şey yoktu. Bu hurmayı ona verdim. O da bunu iki kızına böldü. Sonra kalktı çıktı* Arkasından Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Selîem) (eve) girdi. Ben de hâdiseyi ona anlattım. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Kim, böyle kızların ihtiyacından bir şey karşılar ve onlara iyi-likde bulunursa, bu kızlar ona ateşe karşı perde olurlar. (Cehennemden onu engellerler).»[264]

Hadîs-i şerifin bize verdiği dersler:
1— Kâinatın efendisi olan son Peygamberin saadet hanelerinde bir hurmadan başka, fakire verilecek bir şey bulunmayışı, maddeye kıymet vermeyisin, sabır ve tevekkülün açık bir örneğidir. Madde gerçek davaya harcandığı zaman yerini ve asıl kıymetini bulur. Birikintisi kuru bir yığından ve ağır bir vebalden başka bir şey değildir.
2— Evinde verecek bir hurmadan başka bir şeyi bulunmayan HazreÎl A i ş e (Radiyallahü anha) Hazretlerinin, bu tek hurmayı fakire vermesi, cömertliğin ve merhametm, Allah'a tevekkülün en güzel bir yaşantısıdır. Bize cömert olmayı, merhamet etmeyi ve Allah'a güvenip dayanmayı öğretiyor.
3— Kapıya gelen bir dilenciyi, efi boş çevirmemek ve ona iyi muamele etmek gerektiğini de bize öğretiyor.
4— Yetim çocukları olduğu anlaşılan kadıncağızın aldığı hurmayı ikiye bölerek çocuklarına vermesi ve kendisinin bundan tatmamış olması, anne şefkatinin ve çocuklara olan merhametinin büyüklüğünü göstermektedir.
5— Netice olarak, bilhassa cahiliyette hor görülen kız çocuklara iyi bakmanın ve onların ihtiyaçlarını karşılamanın büyük sevaba vesile olduğunu-, âhirette Cehennem'den koruyucu perde vazifesi göreceklerini Peygamber Efendimiz müjdelemektedir. B:ze düşen, bu sevaba kavuşmak için çocuklara İslâm terbiyesi altında yardımcı olmak ve onların ihtiyaçlarını imkân dahilinde karşılamaktır.
Bu hadîs-i şerif, biraz değişik olarak 89 numarada geçmiştir.[265]

(75) Ana-Babası Arasında Yetim Kalanı Geçindirenin Fazileti

133— Ümmü Saîd'in (Radiyallahü anh) babası Mürretü'l-Fihrî'nîn Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*den rivayetine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Ben ve yetimin bakıcısı, Cennette (yakınlık bakımından) şu İki parmak gibiyiz.» Yahud «Şunun şuna olan nispeti gibiyiz.»
Ravîlerden S ü f y a n , Peygamber'in gösterdiği iki parmağın işaret parçağı ile orta parmak olduklarında şüphe etmiştir.[266]

İster babanın vefatı ile anne elinde, İster annenin vefatı ife baba elinde kalan yetim olsun ve ister başkasrmn yetimi olsun, bunlara kefalette bulunan, ihtiyaçlarını karşılayıp haklarını koruyanın derecesi çok büyüktür, öyle kî, Cennette Peygamberle bir arada bulunmak şerefine kavuşmaktır. Bu âa en büyük saadettir. Peygamber hak île batılı ayırt edemeyen, ahlâk ve faziletten mahrum bulunan bîr kavmi karanlıklardan aydınlığa çıkardı, onlara ilim ve irfan verdi. İşte yetime kefil olan da, anlamaz ve bilmez durumda olan çocuğa dinini öğretir, dünya vazifelerim gösterirse,.Peygamber yolunda bulunmuş olur ve ona yakınlık derecesini kazanır. Bundan daha büyOk mertebe olamaz. Bo hadîs-i şerifin ruhunu anlayıp ona uymak, müminlere Allah'ın lütfü olsun.
M ö r.r e t ü '\ - F i h rî. kimdir? :
Babasının adı A m r olan M ü r r e (R.Â.) Ashab-ı kiramdandır. ve Mekke'nin fethi gününde İslâm'ı kabul etmiştir. Kızı 0 m m 8 S a î d , kendisinden yalnız yetim hakkındaki bu hadîs-i şerîfi rivayet etmiştir. Hakkında geniş bilgi verilmemektedir. Medine ehlinden sayılır. Allah ondan razı olsun.[267]

134— (35-s) Hasan'dan rivayet edildiğine göre : «— Bir yetim, îbni Ömer'in yemeğinde hazır bulunurdu. Bir gün İbni Ömer bir yemek isteyip getirtti de yetimini aradı; fakat onu bulamadı. Nihayet tbni Ömer, yemeğini bitirdikten sonra, yetim geldi. îbni Ömer, onun için bir yemek, getirilmesini istedi, fakat evlerinde yemek yoktu. Bunun üzerine îbni Ömer, kavrulmuş un ve bal getirdi de (yetime şöyle) dedi:
«— Bunu al! Vallahi sen aldanmadın. (Benim yediğimden daha iyisine sahip oldun).»

Hasan şöyle demiştir :
«— Vallahi, îbni Ömer de aldanmadı,» (çünkü büyük bir sevaba nail oldu).[268]

135— Sehl îbni Sa'd'dan işitildiğine göre, Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Seüemym şöyle dediğini rivayet etmiştir: *— Ben ve yetimin bakıcısı, şöyleyiz.»
Peygamber, işaret ve orta parmaklarını göstererek (bunu) buyurdu.[269]

Bu hadîs-İ şerîf Mürretü'l-Fihrî tarîki ile, 133. sayıda rivayet edifmİştir.
Sehl i b n i S a ' d .kimdir? :
Hazreç kabilesinden olan S e h I 'in asıl adı Hazan 'd:r. Sonra Peyğatober (Saüalîahü Aleyhi ve SeUem) ona Sehl adını vermiştir. En-sar'dancftr. Peygamber (SeUkdîahH Aleyhi veSeHem)"\r) irfÎhallerİnde on be* yaşlarında bulunuyordu. Kendisinden, ashab-ı kiram ve tabiin birçok hadîs-İ şerîf rivayet etmişlerdir. Hazreti Osman (R.A.)'a yardtm töhmeti ile Haccac İbni Yûsuf tarafindan kendisine eziyet edilmiştir. Hicretin 88. yılında 96 yaşında olduğu halde Medine'de vefat etmiştir. Medine'de vefat eden sahabenin sonuncusudur, Allah ondan razı olsun.[270]

136— (36-s) Ebû Bekir îbni Hafs'dan (Radtyalkıhu anh) rivayet edildiğine göre:
«— Abdullah (Îbni Ömer), sofrasında bir yetim bulunmaksızın yemek yemezdi. Muhakkak sofrasında bir yetim bulunurdu.»[271]

Buharı 'nin tahriç ettiği bu esere, başka kaynaklarda tesadüf edilememiştir.[272]

(76) Evlerin En Hayırlsı, İçinde Kendisine İyi Bakılan Yetimin Bulunduğu Evdir

137— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«— Müslümanlar hakkında evlerin en hayırlısı, içinde kendisine iyi bakılan bir yetimin bulunduğu evdir; ve müslümanlar hakkında evlerin en kötüsü, içinde kendisine fenalık edilen bir yetimin bulunduğu evdir. Ben ve yetimin bakıcısı, Cennette şu iki gibiyiz.» Peygamber iki parmağını gösteriyordu.[273]

Anlaşılıyor ki, yetime yapıian İhsan ve iyiliğin sevabı ne kadar çoksa, aksine olarak ona yapılacak fenalığın ve kötü muamelenin günâhı da çok ağırdır. Bunun İçin gerçek mümin o!cn, yetimin hakkına tecavüz etmez, ona iyilikten başka bir şey düşünmez ve yapmaz. Bu herkes için bir düstur olmalıdır.[274]

(77) Yetim İçin Şefkatli Baba Gibi Ol

138— (37-s) Abdurrahman İbni Ebzâ'dan işitildiğine göre, Davud 'm şöyle dediğini anlatmıştır:
«— Yetim, için, şefkatli baba gibi ol; ve bil ki, ektiğin gibi, öylece biçersin. Zenginlikten sonra fakirlik ne çirkin! Bundan daha fenası veya daha çirkini de hidâyetten sonra sapıklıktır.
Arkadaşına va'd ettiğin zaman, ona va'd ettiğini yerine getir. Eğer bunu yapmazsan, seninle arkadaşın arasına düşmanlık girer. Bir de, kendisi için hatırladığın bir işte sana yardım etmiyen ve (kendin için'lüzum-lu bir işi) unuttuğun zaman onu sana hatırlatmıyan bir arkadaştan Allah'a sığın.»[275]

Hazret! Davud Aleyhi s selâm 'dan rivayet edilen bu haberde şu mühim hususlar göze çarpmaktadır :
1— Koruyucusu ve yardımcısı olmadan mahrum bir yetime şefkâtıı bir baba gibi bakılmalıdır. Eğer böyfe iyi hareke? edilirse, kendi çocuğuna da başkası tarafindan öylece güze! mücmele edilir. Fena muamele edilirse, yine buna. karşılık bir fenalıkla karşılaşılır. Ekilen tohum cinsinden mahsûl alınmış olur. Daima iyi tohum ekip, karşılığında iyi örün beklemelidir. Yoksa kötülük eken, kötülük biçecektir.
2— Hakikaten zengin durumda olan kimsenin fakir ve muhtaç duruma düşmesi ağırdır ve çok izdıraplı bîr İştir. Fakat asıl yoklu'; ve ziyan, hak yolu kaybetmek ve dafâlete, küfre düşmektir. Bundan daha büyük bir ziyan olamaz. Çünkü ebediyyen mahrumiyyeti gerektirir. Tevbe ile hal dü-zeltümezse, artık kurtuluş çaresi kalmaz.
3— Bir hadîs-i şerifte, verilen sözü yerine getirmemek nifak clânet-lerinden sayılmıştır. Onun İçin verilen sözü, va'd edilen b:r hayırlı isi yerine getirmek vazifedir. Va'd edilen şey yerine getirilmediği takdirde, arada soğukluk baş gösterir ve İşi düşmanlığa !<adar götürür.
4— İyi arkadaş o kimsedir ki, yapmak istediğin hnyırli bir işte sana yardımcı olur ve unuttuğun faydalı ve lüzumlu bir işi sana hatırlatır. Bunun aksine hareket eden arkadaş, kötü arkadaştır ki, onun fenalığından Allah'a sığınmak gerekir.
Abdurrahman ibni Ebza kimdir? :
Yaş bakımından ashab-ı kiramın küçüklerinden olan Abdurrahman, N af i ' ibni Abdu'l-Harİs'in azadlıstd:r. Hazreti Peygamberin arkasında namaz kılmıştır. Rivayetlerinin çoğu Hz. ö m e r'-den ve Ubeyy ibni Kâ'b 'dandır. Oğulları S a î d ve Abdullah, kendisinden rivayet etmişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okuyan ve feraizi İyi bilen bir âlimdi.
Kûfe'de ikâmet etmiş ve Hazreti A ! i onu Horasan valiliğine tayin etmişti. Allah ondan razı olsun.[276]

139— (38-s) Hasan'dan şöyle dediği işitilmiştir:
«— Müslümanların öyle bir devrinde bulunmuştum ki, (o zaman) onlar şöyle derdi:
«— Ey hane halkını! Ey hane halkım! Yetiminize bakın. (Ona hizmet edin.)
Ey hane halkım! Ey hane halkını! Fakirinize bakın. Fakirinize bakın. (Onları yedirin ve koruyun.)
Ey hane halkım! Ey hane halkım! Komşunuza bakın, komşunuza bakın, (onlara ikram edin, haklarını koruyun.)
Hayırlılarınız çabuk alındı, (öldürüldü). Siz ise, her gün aşağı düşüyorsunuz, dereceniz düşüyor.»
Ravi Ebû Umara diyor ki:
— Hasan'm yine şöyle dediğini işittim:
«— Şimdi dilersen bir adamı fasık görürsün ki, otuz bin kişi ile Ce-hennem'e dalmıştır. Ona ne oluyor? Allah onu kahretsn! Allah'dan gelen (güzel) ahlâkmı pek az bir menfaat karşılığında satmıştır. İstersen o adamı, şeytan yolunu murad ederek ziyana uğramış görürsün. Kendisine ne insanlardan, ne de nefsinden öğüd verecek vaiz yoktur.»[277]

Ashab ve tabiîn devirlerini yaşayan HazretİHasan, her iki zamanı mukayese ederek aradaki büyük farkı açıklamaktadır. Ashab-ı kiram devrinde yetime, fakire ve komşuya edilen yardımın sonraki devirde aynen yapılmadığını, malın Allah yolunda değil, belki şeytan yolunda harcanmakta olduğunu İfade etmiş ve insanları ikaz etmeye çalışmıştır. Cimriliğin ve mal hırsının Cehenneme götüren hasletler olduğunu, ashab devri yaşayışına dönmekle kurtuluşun olacağını beyan buyurmuştur.[278]

140— (39-s) Esma îbni Ubeyd'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«— tbni Sîrîn'e dedim ki, yanımda bir yetim var.»
(Îbni Şîrîn, cevaben bana) :
«— Çocuğuna yaptığını ona yap. Çocuğunu dövdüğün gibi onu döv.» dedi.[279]

Bu haberden de anlaşılıyor ki, bir insanın eli altında buiunan bir yetime evlâd muamelesi yapmak gerekir. Evlâda ne yedirîlip giydiriliyorsa, yetime de onu yapmak İcab eder. Terbiye için evlâd dövüldüğü gibi, yetim de terbiye için dövülebilir.
I b n i Şîrîn kimdir? :
Asıl ismi Muhammed olup, tabiîn âlimlerİndendir. Künyesi E b u Bekir 'dir. Enes ibni Malik'in azadlısıdır. Hazreti O s m a n 'in hilâfeti zamanında doğdu. Zamanının âlimi ve imamı idi. Güvenilir yüksek bir mevkii vardı. 77 yaşında vefat etti. Allah ondan razı olsun.[280]

(78) Çocuğuna Katlanarak Sabredip Evlenmiyen Kadının Fazileti

141— Avf ibni Malik, (Radiyallahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem/den rivayet ettiğine göre, (Hazreti Peygamber şöyle) buyurdu:
«Ben ve (meşakkatten ve darlıktan) yanakları moraran kadın. -Kocasından dul kalıp, çocuğuna sabreden (evlenmiyen) kadın - Cennette şu iki (parmak) gibiyiz, birbirimize yakınız.»[281]

Bu hadîs-İ şerifte, kocasının ölümü ile veya kocasından boşanmak suretiyle dul katan bir kadının, nefsanî arzularını bir tarafa atarak yetim kalan çocuklarını sahipsiz bırakmaksızın onları büyütmesi ve yetiştirmesi sonunda kazanacağı yüksek mertebe beyân buyurulmaktadır.

Dul kalan bir çocuklu kadının, hele şeref ve cemâli de varsc karşılaşacağı zorluklar ve çekeceği meşakkat altında yüzünün rengi değişeceği muhakkak olduğundan, Peygamber Efendimiz meşakkatlerden kinaye olarak halini yüz morartısı ile ifade eimişlerdir. Fakat amellerin en hayırlısı, en şiddetli olanları olduğu itibaria böyle bir zahmete katlanan annenin mükâfatı da .Cennette Hazreti Peygambere yakınlık olur.
Avf ibni Malik kimdir? :
Hayber savaşı yılında Müslüman oldu. Mekke'nin fethinde bulundu ve fetih gününde Eşca' kabilesinin sancağını taşıyordu. Şam'da ikâmet etti. Hz. Peygamber bununla E b u D e r d â 'yi kardeşlik etmişti.
Hazreti Peygamberden, Abdullah ibni Selâm 'dan hadfc rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebu Müslim El-Havlanî, Ebu Idrîs El-Havfânî, Cübeyr ibni Nefir, A b -durrahman ibni Aid, Küseyr ibni Mürre, Ebu'l-Melîh ibni üsame gibi zevat rivayet etmişlerdir.
Ebu Ubeyd, «Kitabu'l-Ercval» adlı eserinde şu hâdiseyi anlatmaktadır :
«Hazreti Ömer, Şam'a girdiği zaman, bir Yahudi yaralanmış ve berelenmiş olduğu hatde karşısına çıktı ve ;
«— Müslümanlardan birr, beni gördüğün şekilde dövdü.» dedi.
Hazreti Ömer buna çok fazla kizdı ve S ü h e y b 'e şu emri verdi;
«— Git, bu adamı döveni bul ve bana getir»
S ü h e y b gitti, gördü ki, Yahudîyi döven Avf ibni Malik... Süheyb, İbni Malik'e şöyle dedi :
«—Müminlerin Emîri Hazreîi Omsr sana çok fazla kızmıştır, Muaz ibni Cebel'e git de hâdiseyi ona anlat, sana yardımcı olsun. Sana peşin bir iş yapmasından korkuyorum.»
Nihayet namaz kılmakta olan Hazreti ö m e r 'e gittiler. Hz, Ömer namazı bitirince, S ü h e y b 'e sordu :
«— Adamı getirdin mi?»
Süheyb :
«— Evetl» dedi.
Muaz ayağa kalktı ve şöyle dedi :
«— Bu işi yapan Avf ibni Malik'dir. Kendisinden dinle fakat aleyhine acele edip hüküm verme.»
Hazreti Ömer ona sordu :
«— Bu Yahudîğe ettiğin ne?»
Avf ibni Malik anlattı :
«—Bu adamı gördüm ki, bir eşeğe binmiş olan Müslüman birkadmı, yere düşsün diye, sopa îte dürükleyip kovalıyor. Kadın hayvandan yere düşmeyince, onu iterek yere düşürdü ve kadıncağızın üzerine abandı.»
Bunun üzerine Hazreti Ömer:
«— Bana kadim getir, söylediklerini tasdik edecek mi bakacın.» dedi.
Avf ibni Malik o kadına gitti. Kadının babası ve kocası dediler ki :
«— Biz rüsvay oluruz, bu hanımı nasıl götürürsün.»
Kadın İse :
«— Vallahi ben gider anlatırım.» dedi.
Sonunda kadının babası ile kocası birlikte Hazreti O m e r 'e gittiler ve aynen vak'ayı anlattılar. Bunun üzerine Hazreti Ömer, Yahudi'nin idam edilmesini emretti ve idam edildi. Rîvâyef edildiğine göre İslâm'da iik idam edilen Yahudi bu kimse olmuştur.
Avf ibni Malık hicrî 73. yılda vefat etti. Alla!; Ondan razı olsun.[282]

(79) Yetimin Terbiyesi

142— (40-s) Şümeysetü'l-Antekiyye'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«ÂÎşe (Radiyaüakü anha) 'hin yanında yetimin terbiyesinden konuşuldu. Bunun üzerine Hazret! Âişe buyurdu ki:
«Ben, yetimi, uslanıncaya kadar döverim.»[283]

Hazreti Â i ş e 'nin bu ifadesinden anlaşılıyor ki, insan kendi evlâdını dövdüğü gibi, yaramazlık eden yetim bir çocuğu da aynen kendi evlâdı gibi, acıtarak dövebilir. Umumiyetle Hazreti Â i ş e 'nin yanında kardeşi çocukları yetim durumunda himaye edilmişlerdir. Bunlara karşı, Hazreti A i ş e 'nin merhamet ve sevgi beslediği muhakkaktır. Bununla beraber, yetimleri dövmesi, kötü alışkanlıklarını bırakmaları içindir. Onları dövmemek sureti ile terbiyelerini ihmâl etmek, kendilerine fenalık olur. Ancak keyfî olarak ve lüzumsuz yere veya kendi çocuklarından ayırt edecek şekilde yetimlere muamelede bulunmak, onlara zulüm olur, günâh olur. Hazreti A i ş e 'nin beyanı, muhakkak surette yetim çocukların dövülmesi manâsına gelmez ve böyle bir manâ çıkarmamalıdır. Ancak gerektiği zaman, evlâd dövüldüğü gibi, bunların da dövülebileceğini bize anlatmaktadır.
Yetimin malını korumayı ve onu gözetip terbiye etme işini üzerine alan kimse, israf yapmamak şartı İle, örfe göre yetimin malından yiyebilir. Ye-tİm malını, kendi malına karıştırmamak şarttır.[284]

(80) Çocuğu Ölenin Fazileti

143— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Müslümanlardan bir kimsenin üç çocuğu ölürse, ona Tahilletü'l-Kasem = Çok az miktar Cehennem ateşi dokunur.»[285]

Evlâd acısı çeken ana-babanın üzüntü ve kederleri çok olduğundan, böyle bir imtihanda sabrederek Allah'dan sevâb beklemeleri karşılığında Cennetle müjdelenmişlerdir. Zira herkes Cehennemin ne olduğ-unu görecek ve oraycf üğrayacaktfr. Fakat "bir kısmı azab çelcraeden geçip Cennete girecektir. Çünkü Cenab-i Haktfiieryem Sûresinin 7^.-öyet-i Kerîmesinde şöyle buyurmaktadır:
«İçinizden hiç biriistisna ed?hnei»ek üzre, mutlaka Cebennem'e varacaktır. (Ancak cennetlikler yanmadan geçecekler, cehennemlikler ise ariya düşeceklerdir.) Bu Eabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.»
*şte hadfe-i şerifte «z miktar ceheh'nem âteşine dokunuşun manâsı bu oisa gerektir. Herkes Cehenneme bu şekilde varacaktır. Netice olarak, diğer hadîs-i şeriflerin de delâleti ile, kendisinden önce üç çocuğu vefat edenin Cennete gireceği anlaşılmaktadır.
Tahillete'l-Kasem : Lügat manâsı bakımından, yeminin çözülmesi ve helâl kılınması demektir. Bir insan Allah Tealâ'nm qdını anarak bir işi yap-mıya yemin ederse, o işe başlamakla yemini çözülmüş olur. Bir işe başlayış, zamas bakımından çok az bir vakit olduğundan bundan kinaye olarak kısa müddet murad edilmiştir ve yukarda sözü geçen âyet-i kerîmenin delâlet etti&i manyo uygun şekilde ifadesini bulmuştur. {Yeminler hakkında tafsilât için, İslâm Fıkhı ve Hukuku, sayfa : 118).[286]

144— Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anfah .
«Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e t>ir çocuk getirip:
«Buna dua et, (bundan önce) füç çocuk gömmüşüm.» dedi.
Peygamber şöyle tfifyurdu;
«Kuvvetli bir engelle ateşten engellendin.»[287]

Burada da üç çocuğu ölenin, Cehennem ateşinden korunmuş olacağı Cennete girmeğe hak kazandığı anlaşılmaktadır.[288]

145— Halid El-Absî'den rivayet edildiğine göre şöyle anlattı:
«Benim bir oğlum vefat etti. Bundan dolayı çok duygulandım. (Ebû Hüreyre'ye) dedim ki, Ey Ebû Hüreyre! Ölülerimizden ötürü, gönüllerimize kendisi ile ferahlık verebileceğin bir şey, Peygamber (SültaUahü Aleyhive Se'/emJ'den işittin mi?»
EbÛ Hüreyre dedi ki:
«Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Se'lem) 'in şöyle buyurduğunu işit-tiftı»
«Sizin küçükleriniz, Cennetin her tarafını dolaşan ve oradan aynimi yan varlıklarıdır.»[289]

Metinde geçeb «De'ânrys» kelimesi, «Du'mûs» kelimesinin çoğuludur. Su birikintileri içinde bulunup dolaşan ve sudan dışarı çıkmıyan küçük can-lilora a^ariir. Müminlerİa henüz bulûğ çağına, ermeden ölen çocukları, işte bu canfijar gibi, Cennetin her tarafını serbestçe gezip dolaşırlar ve Cennetten .ayrılmazlar. Çocukları,böyle vefat edenlerin teselli bulmaları, için bu hadîs-i şerif kendilerine şifâ olmalıdır.[290]

146— Câbir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Seilem)'ifr şöyle buyurduğunu işittim: «Kimin üç çocuğu vefat eder de, bunlara sabrederek Allah'dan se-vab beklerse, Cennet'e girer.»
Biz dedik ki:
«İki tane de mi (ölürse, cennet sevabı vardır) ?» Buyurdular: «İki tane de...
(Hadîsi Câbir'den rivayet eden Mahmud ibni Lebîd şöyle anlattı) : Ben Câbir'e dedim ki:
«Vallahi, zannediyorum ki siz bir tane de Ölse (Cennet var mıdır?) demiş olsanız, yine Hazreti Peygamber (Evet!) diyecekti.» Câbir:
«Vallahi, ben de öyle zannediyorum.» dedi.[291]

Üç çocuğu ölenle, iki çocuğu ölen arasında âhiret mükâfatı bakımından bir fark olmadığı açıkça anlaşılmakta ise de, bir çocuğu Ölenin mükâfatı hususunda kesin bir ifade yoktur. Ancak râvİlerin tahminine göre, bunda da aynı sevâb vardır.[292]

147— Ebû Hüreyre'den:
Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir çocuk getirip şöyle dedi:
«Bunun (sıhhat ve selâmeti) için Allah'a dua 'et. (Bundan önce vefat eden) üç çocuk gömdüm.»
Hazreti Peygamber :
«Çok kuvvetli bir engelle, Cehennem ateşinden engellendin.» buyurdu.[293]

148— Ebû Hüreyre'den:
«Bir kadın, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve 5'allem)'e gelip şöyle dedi» : «Eîî AHah'ua i Peygamberi! Senin meclisinde, sana- <bir şey sorup söz söyl©n>eğie) g§ç yetiremiyoruz. Bize bir günva'd buyur da, o günde sana getelira.»
Bunun üzerine Peygamber buyurdu ki:
«Sizin toplantınız — şu ve gu gün — falancanın evindedir.» Öulva'd eriten/ y^rde3tiöpianari'hahıınlara-Peygamber geldi. Onlara anlattığı hadîsler arasında su vardı:

«SİMİeıı herhangi bir kidının üç çocuğu vefat eder de, buna sabrederek AUah'dân sevab beklerse, muhakkak o, Cennet'e girer.»
-.hazırvbuljunan kad^laisdan)-bir kadiri;
Peyg£)mber : (ölürse, Cennet'e girmek vardır.)» buyurdu.[294]
(Havilerden Süheyl, hadîs-i şerîf ezberlemekte aşırı bir titizlik gösteren ve kuvvetli hafizaya sahip olan bir zattı1 ve bu titizliğinden dolayı yanm4a hiç kimse hadîs yazamazdı.)[295]

Hanımların kendi hallerine ait bazı dinî meseleleri serbestçe sorup öğrenebilmeleri îçin,'Hüzreti Peygamberden muayyen h"\i gün ve yertansisinİ kendilerinden istemişlerdir. Hanımların bu isteği Peygamber tanafİndatfuy* gun bulunarak, onlara toplantı yer ve vakti gösterilmiş ve lüzumlu emirler bizzat" Peygamber tarafindan hanımlara/jeblfğ ediImTşHr. 6u arada çocuklarını, kaybeden annelere Kem bir teselli, \\erh "c|e âhiret mükafatını muide-leyiş olarak yukardaki hddîsri şeçîf de yarid olmuştur
Bundan anlıyo.rui kL hanımlarırç a dinî bilgi almaları ve yetişmeleri ÎÇÎn çQ.lışmqları gerekir. Tl im sahiplerine düşen görev de onlara lüzumlu ojaR .bilgileri vermektir.[296]

149— Ümmü Süleym {ftadiyalkhü anha) anlatıp şöyle demiştir :
«Peygamber (Sailallahü Aleyhi ye Sellem) 'in yanında bulunuyordun*. Peygamber (bana şöyle), buyurdu»:
«Ey Ümmü Süleym! İki müslüman ana-babanın üş çocuğu vefat ederse, Allah o ikisini, çocuklara olan rahmetinin ihsanı île, Çennet'e ar.»
Dedim ki:
«İki tane de mi. (ölürse..öyle?..)»
Peygamber:
«İki tane de...» buyurdu.[297]

Ü m m ü- S, ü ;l ş;y m {Raûiyalhhüanha)'e hitaben varid plan bu ha-dîs-i şerîf, daha önce geçen hadîs-i şeriflerin lâfzına.ye manâlarına uy-gundur. Bııpu,-, ima mA b tn e d vö T.a b e,r â n î tahriçâtmişlerdir. , ö-m m^ü S ü I e. y rrv jkimdjr?
Ümmü Süleym- (kââîyJîlâHü anhc\ kühyesi îte şöhret buftrtü'ştur. Ehsar hanıntl^rmdan olan^ bu şahabiyyehin ismi hakkında çeşitli rivayetler vardır. S ehle, Rümeyle, Rümeyse ve Müleyke gibi değişik sözler vardır. Hz. Peygamberin hizmetçisi E n e s Hazretlerinin annesidir. Kocasının adı Malik olduğundan, oğlunun nispeti de En es i b n i Malik 'dir. Cahiliyet zamanında Malik İle evlenmiş ve yine cahıliyette E n e s doğmuş oldu. Nihayet İlk Müslüman olan Ensarla beraber İslâm'ı kabul etti. İslâm'ı kabul edişine kızan kocası M a I İ k , hanımını bırakıp Şam'a geçti ve orada öldü. Sonra E b u T a I h a henöz Müslüman olmamışken ümmü Süleym ile evlenmek istedi, ü m m ü S ö I ey m-'irv ona.cevab şu olmuştu :
«— Nikâh bedeli karşılığında İslâm'ı kabul etmen şartı ile seninle evlenirim. Yâni Müslüman olursan, senden nikâh için mal ve para istemem.»
E b u , T a I h a bu teklife uyarak Müslüman oldu ve evlendiler. Daha önce de :
«— Oğlum Ene» bulûğ çağına ermeden "evlenmem.» derdi.
Evlenmesi E n e s 'in bulûğundan sonra oldu.
Oğlu E n e s 'İ on yaşında iken Resûlütlah m hizmetine vakfetti ve İr-tİhallerine kadar yanından ayrılmıyarak hizmetinde bulundu. Hz. Peygamber'den OmmüSüleym hadîs-i şerifler rivayet etti. Kendisinden oğlu Enes, Ibni Abbas, Zeyd ibni Sabit ve Ebu Seleme gibi zevat rivayet etmişlerdir, t b u T a I h a 'dan Ebu U m e y r adında bir oğlu olmuştu. Babası buna çok sevinmişti, fakat küçük yaşında vefat etti. Çocuğun kafeste bîr serçesi vardı. Serçenin ölmesi üzerine, Peygamber Efendimiz çocuğa :
«Ey Ebû Ümeyr! Serçe ne oldu?»
diye lâtife ettiği varid olmuştur. Bundan da anlaşılıyor ki, yırtıcı kuşların parçalayacağı bülbül, kanarya ve serçe gibi kuşları salıvermeyip beslemekte bir beis yoktur. Nitekim ileride bu hadîs-i şerif gelecektir.
ümmü Süleym, en sevgili oğlunu Resûlüllah'ın hizmetine bağlamakla en büyük hizmeti yapmış ve Peygamber'in dualarına mazhar olmuştur. Allah ondan razı olsun.[298]

150— Sa'sa'a ibni Muaviye'den nakledildiğine göre, Sa*sa'a Wi Zer ile bir su tulumu omuzuna takmış olduğu halde'karşılaştı ve oaâ;
«Evlâddan neyin var, ey Ebû Zer?» dedi.
Ebû Zar:
«Sana bir hadîs söyliyeyim mi?» dedi. Ben':
«Evet, anlatî» dedim.
Ebû Zer dedi ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in şöyle buyurduğunu işittim:
«Bir müslüman yoktur ki, onun henüz bulûğ çağına ermemiş üç çocuğu ölsün de Allah onu, bu çocuklara olan rahmetinin fazlı ile Cennet'e koymasın, (Allah muhakkak surette onu cennetine koyar.) Ve yine Müslüman bir köleyi azad eden bir adamın her uzvu için, aza d ettiği kölenin her uzvunu ateşten kurtuluş sebebi kılar.»[299]

Bu hadîs-i şerifte, ölen çocukların Cennöt vesilesi olmaları îç*p bulûğ çağına ermemiş bulunmaları şart kılınmış ve daha önce geçen hadîs-t şeriflerin umumî manâsı kayıtlanmıştır. Bu bakımdan hadîs-i şerifin umumî veya mukayyed manâ taşıdığı hususunda hadîs âlimlerinin ihtilâfi vardır. Bir kısmına göre, küçök yaştaki çocuklara karşı sevgi ve onlara düşkünlük, büyüklere nazaran çok daha fazla olduğundan onların ölümü ile duyulan acı ve keder daha büyük olur. Onun için, böyle bir musibete katlanmanın mükâfatı Cennet olur. Büyük çocukların ölümünden bu mükâfat elde edilmez, mükâfat daha noksan olur.
Bir kısım âlimlere göre de, her ne kadar bulûğa ermiyen çocuklar diye zİkredilmişse de, büyüklerin bu hükme girmiyeceğî manâsı çıkmaz. Büyükler de bu kaydın İçine girerler diye bir görüş vardır.[300]

151— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«itimin henüz bulûğa ermemiş üç çocuğu vefat ederse, Allah onu ve o çocukları rahmetinin fazlı ile Cennet'e koyar.»[301]

Allah Tealâ'nın rahmeti ve fazlı olmaksızın hiç kimse Cennete giremez, insan ne kadar ibâdet ederse, etsin, Allah'ın verdiği sayısız ve,hesapsız nimetlerinin karşılığını hakkıyle ödeyemez. İnsan dalma acziyette olduğunu itiraf etmelidir. Hak yoluna koyulduktan sonra Allah'ın fazlı ve ihsanı beklenir ve o sayede Cennet'e girilir. Hadîs-İ şerîf buna işaret buyurmaktadır.[302]

(81) Cenini Ölen Kimse

152— (41-s) Sehi ibni'l-Hanzaliyye'den (Radiynllahu anh) —ki onun çocuğu olmuyordu— rivayet edildiğine gört.. şöyle dedi:
«îslâmda benim cerım halinde bir çor mun doğmasiyle ondan se-vab beklemem, bütün dünya içindekiler, beraber benim olmasından bana daha sevgilidir.»
Îbnü'l-Hanzeli y-y e -(reiih Sürer-i* Âyet: 18 de zikredilen) ağaç altında biat edenlerdendi.[303]

Gönü tamam oimadqn önce, annesi karnından düşen çocuğa S:kt veya Cenîn eteptr. Ana-babası arasındo yaşamadan, vaktinden önce ulen çocu-ğurt selsfep olacağı sevAbyaşayıpMc sonradan ölen çocuklannkindcn daha fazladır anlaşılmomalidır; Bundan anlaşılan şudur: En aşağı derecede olan çocuktan kazanılacak sevâb bu kadar kıymet taşıdığına göre; tam te-şekltiH+t» çocukların yaşayrp Öldükten sonra arta-babalartria kazandıracakları sevâb mukayese edilömiyecek kadar buyüfc olur.
S e h I i b n i r I - H ü fi z e l1 \ yy e "kimdir? :
Ensardan alup, ilk Akabe'de ağaç altında Peygamber Efendimize biat edenlerdendir. Babasının adı R eb İ ' veya A m r 'âjy. H a n z e I i y -y e annesidir. Uhud ve ondan sonraki bütün savaşlarda bulunmuştur. Sonra Şam'a geçti ve orada İkâmet etti. Hz. Peygamberden hadîs .rivayet etmiş, kendisinden ,p!e rivayet olunmuştur.
fi&'m ve fpzıl bir zqt idi. ^i*öıılarlp oturup sohbet e^ez, ya/namaz krlar veya teşbihte bulunurdu. Kjsır olduğundan geriye evlâd blrdkamafhış-ttr. Hi. ;M ıra v i y-e 'nin fiildlelinin bgsJarJndoL Şaın'da vefat elti. Allah ondan razı olsun.[304]

153— Abdujlah'dan (Radiyaîlahu anh) rivayet edildiğine §öyle dedi:
Reşûlüljah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki;
«Hanginizin mirasçısının malı, kendisine kendi malından,daha sevgilidir?»
(Ashab) dediler ki:
«Ya Resftlaîlâh! Bizden fyer bmmîzin ihal^,. pıirasçısının 'İnalından kendine daha sevgilidir.»
Btmun üzerine 9«sûlüHah?(ŞallalkthüAleyhiveSellem) şöyletbuyurdu:
«Biliniz ki, sizden hiçbirinizin malî, mirasçısının malından kendine daha sevgili değildir. Senin malın önceden (hayır yollarına) harcadığındır. Mirasçının malı da (harcayamayıp) geriye bıraktığındır.»[305]

İnsan, kendinden önce âhirete çocuk göndermekle nasıl sevap kazanıyorsa, yine ölümünden önce hayır yollarına harcadığı mal sebebiyle kendinden önce âhiret sevabı hazırlamış olur. Ahirette bu hayır yollarına harcadığı malların sevabını bulacağı için, malı kendisi ile bulunmuş demektir. Fajcat hayır yollarına harcayamayıp geriye bıraktığı maldan bir fayda gö-remiyeceğinden o mal veresenin olur, onlara kalır. Buna rağmen insan yine cimri davranarak âhireti ve kendi malını ihmâl eder de veresenin malını sever, korur ve onü harcayamaz. Bu bakımdan Peygamber Efendimiz biz müminleri ikâz buyurmuşlar ve hayır yollarına harcamıya bizi teşvik etmişlerdir.[306]

154— (Abdullah) (Ra4tyallahu anh) dedi ki:
Resûlüllah (Saİlallahü Aleyhi \e Sellem) yine şöyle buyurdu :
«Sizde kısır kimi sayarsınız.»
(Ashab) dediler ki:
«Kısır, çocuğu doğmıyan kimsedir.» Hazreti Peygamber:
«Hayır, asıl kısır, kendinden önce âhirete çocuklarından birini gon-dermeyendir.» dedi.[307]

Rekûb, çocuğu yaşamıyan, çocuğu ölen ve çocuksuz bulunan kimseye denir. Fakat Peygamber imiz, Rekûb1 u sevaba nail olamıyan, sevâbdan mahrum kalan manâsında değerlendirmiştir. Bir kimsenin çocuğu vefat ettiği zaman, Allah'ın bir emri olarak buna katlanır, sabreder ve sevâb beklerse, karşılığında Cennete girme mükâfatını kazanır. Böylece büyük bir ecir elde etmiş olur. Çocuğu vefat etmiyen ise, böyle bir mükâfattan mahrum kalacağı için gerçekte semeresiz kalmış demektir. Asıl Rekûb adını almayı da böyle kimse hak etmiştir.[308]

155— (Abdullah) (Radiyallahu anh) dedi ki:
Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine şöyle buyurdu:
«Sizde başpehlivan kimi sayarsınız?»
(Ashab) dediler ki:
«Erkeklerin yenemediği kimsedir o.»
Peygamber:
«Hayır, gerçekte başpehlivan, gazap (hiddet) anında nefsine sahip olandır.» buyurdu.[309]

İnsanlar arasında takdir ve şöhret kazanan büyük pehlivanların, elde ettikleri başarılar sebebiyle Allah katında mükâfatları yoktur. Bu bakımdan manevî değer taşımamaktadır. Fakat nefsin azıp kabardığı ve düşünmeksizin her fenalığı yapmaya azmettiği bir anda, Allah korkusu baskısı ile, sağduyunun hakimiyeti ile nefsi frenlemek ve onun fenalığına meydan vermemek, işte asıl pehlivanlık budur. Çünkü Allah katında bunun mükâfatı vardır. Bu ahlâkla ahlâklanmak dinin emirleri arasındadır. Nitekim Cenab-ı Hak, Âl-i tmran Sûresinin 134. âyet-i kerîmesinde :
«(Takva sahipleri), bollukta ve darlıkta harcayıp yedirenler, öfkelerini yutanlar ve insanların kusurlarını bağışlayanlardır.» buyurmaktadır. Öyle ise öfkeyi yenmek, asıl pehlivanlıktır.[310]

(82) Kölelere İyi Muamele Etmek

156— Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Ebû Talih'îû- oğluvAK, anlatarak şöyle dedi:
Vakta ki, Peygamber (Şallallahü Aleyhi yeSellem) hastalığı SeBebiyle ağıflaştı, şöyle buyurdu:
«Ey Ali! Bana bir kürek kemiği getir, oraya ümmetimin sapıtmıya-cağı şeyleri
Beni'bırakıp gideceğinden korktum da dedim îti':'
Sahifenin (kemiğin) iki tarafına yazılacak olanı ezberlerime (Bu sırada Peygamberin, mübarek) başı, kolu ile benim p^azum abasında idi. Namazı, zekâtı ve sahip olduğunuz köleleri tavsiye ediyprdu, (oûnîara riayeti emrediyordu). Ruhu boşanıp çıkıncaya kadar böyle söyledi ve Allah'dan başka raç'bir, İlâh olmadığına ve Huhammed'in de Allah'ın kulu ve peygajnberi olduğuna şahitlik etmeğe dair emri de suydu:
«Kim bu iki şehadet kelimesini (kalbi ile iman ederek) söylerse, ce-benneme haram olur, (o kimsenin tfâhenneme girmesi haram olur).»[311]

Bu hadîs-i serTftç/Peygamb^'imîiin 6mıMefinm"%on anlarında buyurdukları tavsiyeleri öğrenmiş oluyoruz. Bedenî ibadetlerin başı namaz ve malî ibodetleS4h^ecfe*meR-'2ekÖftır.<1rıîa'rtfar arasında en aşağı-seviyede oton kölelere iyKrrtuamele ödip, onların hakkını korumak da muamelât ve cemiyet hayatr düzetnî ite- TTjğjîT hususftjr ki, bu aşağı seviyeden itibaren hâk ve^gdâlet lıözetîlî^se^feV Ost makamlara kadar.daha itinalı bîr şekilde işler düzeWn.İş olur. Haksızlıfcla^aşağı tabakadan başlarsa, kademe kademe yüksel/ri nihayet büsbütün adaletsizlik hüküm sürer» Adaletin 010500*191 btr cemiyette de huzur ve üzen kalmaz.
Bütün bu İbadetlerin kabulü de, îmanın esâsı olan şehadet kelimelerine bağlıdır. Bu iki keljme gjercek manâda tahakkuk etmedikçe, amellerin manevî bir değeri kalmaz. Kelimeden biri : Allch dan başka hiç bir ilâh olmadığına (kalb ile inanıp) şahitlik etmek — Eşhedü_En Lâ İlahe İllallah, de-m^k. , Diğerj de : MuhammedİN, Allah'ın kulu ve Peygamberi, olduğuna, (kalp ile İnanıp Allah'dan getirdiklerinin bütününün hak olduğuna) şahitlik etmek = Ve eşhedü enne'Muhammeden abduhu-ve resûlühu, demek.Bu iki kelime îmanın özetidir. Bunfdr kalb i!e tasdîk edfiip, dilife söyfehmedikçe îrridn husule" gelriieîfv îman'blmayınod^dölîiç bir amel fayda vörmez. İçin Peygamber Efendimte'm evvel olduğu gibi, son'kelâmları da; bu Aklrbdşıhda ve tam bit ihtiyarla Örhrünun sonunda" bu şehadef kelU melerini söyliyen kimse, daha önce günâh İşlemiş olsa bite Cennete gîrer, diye ;bç>zı âlimlerin gorii.su,-yardır; Hadîs-i şerifte, b.u keiraıeİeçj. sayfiyene Cehennem, .haram ojlu.r, ..beyanından bu ,mcınâ çıktığını söylemektedirler. Çüpkjj bir jrap<id^t için, .mürnifilçrin, günahkârlarıjctn Cehennem azabı ol-duğupbqşka/v.de]ijjerl,e sabittir.
Ravi'Hz. \A\:\ (Radiyallahuahhb hakkında varid oları hadîsi eri on Ufl menakıbı burada yazılabilecek gibi değikUr, «Peygamberin dilinden dört halifesi» adlı kitabın 240-327. sayfalarına, tafsilât için bakılsın.[312]

157— Abdullah (ibni Mes'ud) iRitdtyallahıl anhûma) Peygamberden. Kvâyet ettıgmij göre Hazreti Peygamber şöyle dedi:
«îfâvet eftene icabet edin, hediyeyi geri çevirmeyen ve msjsİumanları dövmeyin.»[313]

Peygamber'imiz, b'u'"hadîs-i şerîffe Müsfümanlarâ üç'şeyî tcVsîye ediyor:

1— Dİnin yasak etmediği İşler İçin bir kimsenin yapacağı daveti kabullenmek ve onu yerine getirmek sünnettir. Müslümanm, Müslüman üzerine olan bir hakkıdır. Eğer davet bir düğün içinse, ona icabet etmek yacib dere^cesİn^eyîr. ;Dî§er davetler varb-olmöz. Ydprldtı' ddvete icabet "etme-mek İ^İn şu özürler vMir: Davetçinın kâzancfhın haram öldüğünü bftmek, baş!<criSfHı mutazarrır"etmiş'olmak, İçki ve kurna^îîSÇhcİftim işler bulunmak, davef z:engfh'İe'reihâs olmak ğîbi.
2— Gelen bir hediyeyi kabullenmek ve geri çevirmemek lâzımdır. Amma bir maksata bağlı olarak getirilen hediyyeler, işîn durumuna göre rüşvet kısmına girebilir. Hakimler bu hükmün dışında kalır. Çünkü onlar hediye kabul edemezler, kendilerine haramdır. Fakat bunların dışında bulunan Müslümanların birbirlerini sevmeleri nişanesi olan hediyeleşmeği tatbik etmeleri sünnettir. Karşılıklı olarak yerine getirilmeli ve Müslümanlar birbirlerini sevmelidirler.
3— Sebepsiz yere, bir ceza karşılığı olmaksızın, terbiye maksadı bulunmaksızın Müslümanlar döğülmemelidir. İş ve hareketlerde, konuşmalarda lütufla muamele etmelidir. Haksız yere Müslümanı döğmek haramdır, büyük günâhtır. İslâm dini bunu emreder. Bu esasa binaen Müslüman ol-mıyan ekalliyetler de haksız yere döğülmez, aynı zamanda sulh andlaş-ması olan devletler tebaası da döğülmez.
Köleler için olan bu bölümde, Müslümanlara ait iş beyan edilmesiyle yine arada bir İlgi vardır. Çünkü Müslümanların döğülmemesi ile ilgili hüküm, köleleri de İçine âiir. Köleler de haksız yere döğülmemelidiHer.[314]

158— Allah'ın rahmetleri üzerine olsun. Hz. Ali (Radiyallahu anh) den rivayet edildiğine göre dedi ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son sözü şu olmuştu:
«Namaza dikkat edin» namaza!.. Sahip olduğunuz kölelerin hukukun -da Allah'dan korkun, (onlara iyi muamele edin).»[315]

Bundan önceki 156 sayılı hadîs-i şerif, burada mevcut bulunan manâları ihtiva etmektedir, üstelik orada zekât ve kelime-i şehadet tavsiyeleri vardır. Bununla beraber, P«ygamber Efendimizin son kelâmlarını rivayet eden ra-vilerin ifadeleri birbirine yakınsa da, 18 kadar değişik rivayet vardır.[316]

(83) Köleye Fena Muamele Yapmak

159— (42-s) Ebû Derdâ'dan (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Ebû Derdâ insanlara şöyle derdi:
«Biz, hayvanların hastalıklarım bilen baytarlardan daha iyi sizi tanırız. Kötü olanlarınızla iyi olanlarınızı bilmişizdir. Sizin hayırlınız o kimsedir ki, hayrı beklenir, fenalığından emin olunur. Kötü olanlarınıza gelince, o kimsedir ki, hayrı beklenmez, fenalığından emin olunmaz ve kölesi de azad edilmez.»[317]

Burada, iyi insanlar İçin İki vasıf ve kötü insanlar için ûç vasıf belirtilmekte İse de, esasen iki vasıftan ikincisi olan kötülüğünden emin olunmamak, köleyi azad etmemek insafsızlığını da içine alır. Açıklanırsa : İyi İnsan odur ki, daima iyiliği umulur, kendisinden hiç fenalık ve ziyan beklenmez.
Kötü ve zararlı insan da odur ki, ondan hiç bir zaman iyilik veya hayırlı bir İş beklenmez, fenalık yapatağı beklenir/Pgima insanlara emniyet yerine endişe ve huzursuzluk verir. Boyla, bir İnsanın zaten kölesi azad edilemez. İster kendi hayırsızlığından olsun, ister insanların ondan kaçınmasından olsun... Onun için bu üçüncü vasıf, İkinci vasfı izah mahiyetindedir. Bundan da anlaşılıyor kî, köleye fena'muamele etmek, onu ozad etmeğe yanaşmamak huyunda.olan kimse, insanların kötüsüdür. Bu duruma düşmekten kaçınılmalıdır.[318]

160— (43-s) Ebû Ümame'nin (Radiyallahu ûnh) şöyle dediğini, İbni Hânı (Radiyattahuanh) igitmiştir:[319]
(Allah'ın nimetini inkâr eden) nankör o kimsedir ki, iyiliğini engelle yalaiz başına *.k©nuklar ye köjesini -döver.»[320]

Bu eserde «anfepr iç-in uç haslet anılmıştır ı
1— Albh Teal4 Meretlerinin verdüğ^.nBmetlâr^ <ktskaıup boşkasıaa İyilik etmiyen, hgyir ye(ha^nâtını eogçlliyen .adgpo, içinde bulunduğu nİmet-ley göstermixen/ df^yyfB ye i^loâr;eç^(kitpse^r.
2— Bir arkadaş^ eaThmeyip "yalnız tiaşına konukhyan, ekmeğini başkasından esirgeyen adam cimri ve haris kimsedir. Bu da sahip olduğu nimetin kıymetini bilmemekle nankördür.;
3— Daima kölesini döven ve ona feno muamele eden kimse, bu hareketini titizlik ve.ıkıskançlığmdan, fazla randıman alma hırsından ötürü ya* pacağıî cihetle, yine; elindeki Allah'ın nimetini inkâr eden bir nankör de-mektiıv&U' kötG vasıfların;, karşılığı oian üç İyi vasıfla ahldklanmak gerektir. iyiliğe engel çıkarmamak, iyiliğe devam etmek. Yalnız başına değil, arkadaşlarla birleşip konuklamak ve onlara yedirmek. Lüzumsuz ve haksız yere köle dövmemek, ona ihsanda bulunmak. İşte bu üç haslet üzere hareket eden, Allah'ın verdiği nimetlere şükreden kimsedir.[321]

161— (44-s) Hasan'dan (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre;
«Bir adam kendi kölesine, kuyudan su çekip devesine yüklemesini emretti. Köle (bu işi yapmıyarak) uyudu. Adam (bu hali görünce) bir ateş şulesi getirip kölenin yüzüne bıraktı. (Bundan çırpınan) köle kendini kuyuya attı. Sabah olunca, (şikâyet için) Hazreti Ömer (Radiyallahu anh) m yanma gitti de yüzünde olan hali gördü. Hemen onu azad etti.»[322]

Köieye yapılan zulmü en çabuk şekilde gidermek için, köleye mükâfat olarak ve ona en büyük bir iyilik olarak Hz. Ömer Efendimizin yaptığı hareket, bize en güzel bir örnektir. Suçluyu cezalandırmadan önce, mazlumu kurtarmak ve sevindirmek daha büyük bir haslettir.[323]

(84) Köleyi Bedeviye Satmak

162— (45-s) Amre'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre: Âişe (Radiyallahu anha) kendi cariyesini müdebber kıldı (hürriyete kavuşmasını kendi ölümüne bağladı).Sonra Âişe rahatsızlandı. Bunun üzerine kardeşi oğullan, Hinci veya Sudanlılardan bir tabibe (deva için) sordu. Tabip şöyle dedi:
«Siz, bana, büyülenmiş bir hanımdan soruyorsunuz, onu kendi cariyesi büyülemiştir.»
(Doktorun söylediği sözden) Âişe haberdar edildi. Âişe (cariyesine) sordu :
«Bana sihir mi ettin?»
Cariye:
«Evet!> dedi.
Âişe:
«Niçin yaptın? (Değil benim ölümümden sonra, artık) ebediyyen (kölelikten) kurtulamıyacaksm!» dedi.
Sonra:
«Bu cariyeyi, tasarrufu en kötü olan bir bedeviye satın!» dedi.[324]

Bir savaş sonunda, Müslümanların düşman ordusundan almış oldukları esirleri, İslâm devlet reisi dilediği şekilde tasarruf etmeğe yetkilidir. Göreceği lüzuma binaen, onları serbest, bırakabilir, hapsedebilir, Müslüman esirleri kurtarmak için fidye olarak verebilir, onları öldürebilir, köleleşti-rİlmelenne de hüküm verebilir. Köleler"'dört kısma ayrılır:
1— K|nn denilen köle : Hiç bir kayda bağlı olmayan, her zaman satı-labilen ve hürriyete kavüşrurulabilen, hizmette çahştmlabilen ve insanın kendi mülkiyetinde olan köledir.
2— Aödebber köle : Bir insan, kölesinin hürriyetini kendi ölümüne bağlarsa, .yani kölesine : Ben öldükten sonra sen hürsün, derse böyle bir köle müdebber olur. Hz. Âişe de kendi cariyesini böyle müdebber kıldığından, cariyesi hanımefendisine kızmış ve ondan bir an önce kurtulmak için onu böyülemif: olduğu anlaşılmaktadır. Hakim, Müstedrek'inde, Hz. Âi şe'rifn son sözüne şunu da ilaVe ederek tashih etmiştir: Bu cariyeyi kötü idareciye, satın, sonra onun parası ile bir köle satın alarak onu azad edin. Bu durumda Hz. Aişe yine bir köleyi hürriyete kavuşturmuş oluyor.
3— Mükâteb köle: Efendisine bir miktar para kazanıp ödemek karşılığında,' hürriyetini garantileyip efendisi ile sözleşme yapan köledir. Taah-hüd ettğİ parayı, çalışıp kazanarak efendisine ödeyince hür olur.
4— Ummü Veled : Efendisinden dünyaya çocuk getiren cariyeye denîr. Böyle bir cariye satılamaz, başkasının mülkiyetine geçirilemez. Efendisi ölünce de hürriyete kavuşur.[325]

(85) Hizmetçiden Kusur Bağışlamak

163— Ebû Ümame'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yanında iki köle olduğu halde teveccüh ettiler (çıka geldiler). Bunlardan bir tanesini, Allah'ın rahmetleri üzerine olsun, Hazreti Ali'ye bağışladılar ve şöyle buyurdular:
«Bunu dövme; çünkü ben, namaz kılan kimseyi düğmekten alıkondunı. Ben, bizimle karşılaşalı beri, bunu namaz kılar gördüm.»

Bir köleyi de Ebû Zerr'e verdiler ve şöyle buyurdular:
«Buna ihsana dair tavsiyemi kabul et.»
Sonra Ebû Zer, o köleyi azad etti. Hazreti Peygamber sordu:
«(Köleye) ne yapıldı?»
Ebû Zer dedi ki:
«Ona iyilik etmemi emrettin, ben de onu azad ettim.»[326]
Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şeriflerinde de köleyi döğmemeyi, ona iyi ve güzel muamele etmeyi, en büyük ihsan olarak onu azad etmeyi tavsiye etmektedirler. İnsanları köleleştirmek bir ibadet değildir; fa!tat köleleri azad etmek sevâbdır ve bir İbâdettir.
İnsan haklarını gözetmek ve korumak bakımından kölelerin bile İslâm nazarında diğer Müslümanlardan farkı yoktur. Mal ve can emniyeti, iş yaptırma ve yedirip giydirme hususlarında, kölelerin diğer insanlardan bir farkı yoktur.
Ebû Ümame kimdir? :
Ashab-ı kiramdan otup, Ebû ümame künyesini taşıyan bu zatın ismi S u d e y y 'dir. Babasının adı Aclân olup, Bahile kabilesine mensuptur. Kendilerinden yüz elli kadar hadîs-İ şerîf rivayet edilmiştir. Bir müddet Mısır'da ikâmet ettikten sonra Humusa geçti ve hicretin 81. yıhnda 106 yaşında olduğu halde orada vefat etti. Şam'da vefat eden sahabenin sonuncusu olduğu söylenir. Allah ondan razı olsun.[327]

164— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Peygamber (SallallahüA leyhi ve Sellem), Medine'ye şeref verip geldi. Onun bir hizmetçisi yoktu. Ebû Talha, elimden tutup götürdü, tâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna varıncaya kadar... Ebû Talha dedi ki:
«Allah'ın Peygamberi! Enes, gerçekten terbiyeli bir çocuktur, zekidir, (Müsaade ederseniz) size hizmet etsin.»
(Yine) Enes şöyle anlattı:
«Hazreti Peygamberin Medine'ye gelişlerinden vefatlarına kadar seferinde ve hazarda, kendilerine hizmet ettim. Yaptığım herhangi bir işten dolayı bana: Bunu, neden böyle yapmadın? Veya yapmadığım bir 13 için de bana: Bunu böyle yapmış olsaydın? demedi.»[328]

E n e s Hazretlerinin ifadeleri, Peygamber Efendimizin yüksek ahlâkına ve kemal mertebesine delâlet eden hallerini canlandırmaktadır. Bu arada En es Hazretlerinin de tam bir edeble hizmette bulundukları ve en İyi bir şekilde vazifelerini yapmış oldukları manâsı da çıkar. Ancak En es Hazretleri kendini değil, (AleyhissalâtÛ vesselam) Efendimizin örnek ahlâkını övme maksadı İie konuştukları aşikârdır. En es, bir insan olarak kâinatın efendisine hizmet ettiği uzun bir süre zarfında muhakkak !;i, hata işlemiştir, kusur da yapmış olabilir. Fakat bütün bunları bağışlamak ve hoş görmek suretiyle ona en güzel şekilde muamelede bulunulması, bize bir ders ve örnek olmalıdır.
E b u T a I h a kimdir? :
E b u T a I h a (Radiyallahu anh), E n e s i b n i M a I i k 'İn babalığıdır. E n e s Cahîliyet zamanında annesi ümmü Süleym'-den doğmuş olup, babası Malik 'dir. Annesi Müslüman olunca, buna kızan babası Malik Şam'a geçti ve orada öldü. Sonra annesi ü m -mü S ü I e y m , Müslümanlığı kabul etmek şartı ile E b u T a I h a '-nın evlenme teklifini kabul etti. Böylece E b u T a I h a 'nm Müslüman oluşu, ümmü Süleym için mİhir karşılığı oldu. U m m ü S ö -I e y m ise, Ensar'dan ve İlk Müslüman olanlardandı. Tercüme-i hali geçmişti.
E b u T a I h a (Radiyallahu anh), Nece ar kabilesinden ve Enscrrdan-dır. Adı Zeyd ibni Sehi 'dir. Bedir ve diğer bütün savaşlarda bulunmuştur. Rivayet edildiğine göre. kuvve!1 kazanmak ve savaşa hazırlanmak için, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)"\r\ hayatı boyunca oruç tutmazdı. Hz. Peygamber'den sonra, Fıtır ve Kurban Bayramı gönleri hariç olmak üzre kırk yıl fasılasız oruç tutmuştur. Bir deniz savaşında denizdeki gemide vefat etti. Bir ada bulup, onu gömmek için yedi gün dolaşılmış ve nihayet yedinci günde, cesedinde hiç bir değişiklik meydana gelmediği bir halde gömüldü. Gömüldüğü yer bilinmemektedir. Bîr rivayete göre de Medine'de vefat etmiştir. Yetmiş yaşında iken vefat etmiş ve kendisinden 92 kadar hadîs-i şerif rivayet olunmuştur. Cesur ve kahraman bir savaşçı olduğu için Hazreti Peygamber onun hakkında şöyle buyurmuştur:
«Askerde Ebû Talha'mn sesi, bir bölükten daha iyidir.»
Oğulluğu Enes, İbni Abbas, Ebu'f-Habbab gibi zevat kendisinden rivayet etmişlerdir. Allah ondan razı olsun.[329]

(86) Köle Hırsızlık Ederse

165— Ebû Hüreyre'den (Radiyaîlahu anh) rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu :
«Köle hırsızlık ettiği zaman bir neşşe -yirmi dirheme - dahi olsa, onu (ucuz bir fiatla) sat.»
Ebû Abdullah (Radiyaîlahu anh) demiştir ki:
«Neşş, yirmi dirhem gümüş miktarıdır, Nevat, beş dirhemdir. Evkı-ye de kırk dirhemdir.»[330]
Hırsızlık eden kölenin, yok pahasına dahi olsa satılması gerektiğini Peygamber Efendimiz buyurmaktadır. Ancak satılan bîr malın kusur ve ayıbını söylemek dinimizde şarttır. Satarken ve alırken hile yapmak hahamdır. Bu hadîs-İ şeriften başka turlu bir manâ anlaşılmamalıdır.
Hırsızlık eden köle satılırken, bu ayıbını müşteriye söylemek 'azimdir. Aksi halde haram olur, çünkü müşteri aldatılmış demektir. Bir de hırsızlık edenin kolu kesilmez, bağışlanır mpnâsı da hatıra gelmemelidir. Kol ke:-meyi gerektiren hırsızlık için bir takım şartların bulunması lâz'mdu- ki, bunun tafsilâtı fıkıh kitapları pda yazılıdır. Bilgi için «İslâm F:khj ve Hukuku» adlı eserin 129, 130. sayfalarına bakılsın.[331]

(87) Hizmetçi Suç İşler

166— Asım, babasından rivayet ettiğine göre, babası Lakît ibni Sabra şöyle dedi:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gittim. (Peygamberin koyunlarını gütmekte olan) çoban, ağıla bir kuzu götürdü. (Peygamber bunu görünce, onun yerine bize bir koyun kesiver diye çobana emrettikten sonra, bana hitaben) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selİem) şöyle buyurdu:
«(Bu koyunu senin için kesiyoruz) zannetme. —Zannetme manâsında olan kelimeyi, Tahsebenne şeklinde değil de, Tahsibenne şeklinde telâffuz buyurdular. — Bizim yüz koyunumuz var, yüzden çok olmasını istemiyoruz. Çoban, bir kuzu getirdiği zaman, onun yerine bir koyun keseriz.»
Buyurduğu sözler arasında, şunlar da vardı:
«Hizmetçini doğduğun gibi, hanımını döğme. Abdest alırken burnuna, ağzına fazla su ver, ancak oruçlu iken böyle yapma.»
«Hizmetçini doğduğun gibi, zevceni döğme.»[332]

Bu hadîs-i şerifin metni, Imam-ı Buharı tarafından kısaltılmış olarak burada rivayet edilmiştir. Metne sadık kalarak doğrudan doğruya tercümesi mümkün olamıyacak şekilde kapalıdır. Ebû D a v u d , birinci cild, Taharet bölümünde ve bab : 56 dakİ, istinsar mevzuunda bu hadîs-i şerîfi daha geniş ve açık olarak rivayet etmektedir. Oradan faydalanılarak tercümesi yapılmıştır. Bu hadîs-i şerifte şu üç hususa işaret buyurulmaktadır:
1— Hz. Peygamber in yüz koyunu vardı ve bunlar dünya İhtiyacını karşılayacak kâfi miktar sayıda oldukları için, daha fazla çoğalıp birikmelerini murad etmemişlerdi. Yüz adedini geçmemek İçin gelen bir kuzu yerine, bir koyun fcgserlerdîy Kesilen koyun, eve, mispfirlere, komşulara ve fakirlere harcanırdı. Buradaki rivayetten anlaşıldığına göre, bir koyun kesilmesini emretmeleri, gelen misafire İkram için hususî bir muamele değil, yüz adedini aşmamak için ve fazlalığı gidermek İçindir. Daima kazanmak ve harcamamak, biriktirmek doğru bir hareket değildir. Kazandıktan sonra, ihtiyaç fazlasını sarfetmek lâzımdır.İçtimaî yardımlaşma böyle olur, malî denge böyle kurulur.
2— La kî y t, hanımının dilinden Hazreti Peygamber'e şikâyette bulunması özerine ona :
Buyurdular. Zevce, hiç bîr zaman bir hizmetçi seviyesinde tutulmamalıdır. Hizmetçi, bir iş yapmak mükellefiyetinde bulunduğundan, onu terbiya maksadı ile döğmenin caiz olduğuna dair hadîs-i şerifler geçmişti. Zevç ve zevcenin karşılıklı haklan, hizmetçi ile kıyas cdilem'yeceğinden ve zc/cen'n hizmetçi gibi evde iş yapma mükellefiyeti bf;h..r:mad'5:ndcm onu cyn tutmak icab eder. Onu üst ve yüksek seviyede idare etmeyi Peygamberiniz tavsiye buyurmuşlardır.
3— Abdest alırken, tam bir fazilet elde edebilmek için, buruna ve ayıza bol su vermek Sureti İle ağız ve burunu temizlemek lâzımdır:insanın vü"u-düna, zararlı mikropların çoğu ağrz ve burun yoltarı i!e girer. Bunların :;'; sık iyi bir şekilde temiz tutulmaları sağlığ'mizl ve temizliğimizi koruma bakımından da çok lüzumludur. Bunun dışında manevî fazileti ve sevabı vardır. Yalnız oruçlu bulunanlar/boğaza ve gen'zo su kaçırmama'; iç'n, İtina ile hareket etmelidirler. Buruncf fazla su çökmeme!!, gargara yapmamalıdır. Çünkü boğazdan su kaçması ve suyun genize gitmesi orucu bozar.
L â k î y t tfmdir? :
Lâkîyt ibni Sabire (Radiyaltahu anh), ashab-ı kiramdan olup, Peygamber Efendimizden hadîs-i şerif rivayet etmiştir. Oğlu Asım da kendisinden rivayet etmiştir. Ebû Asım künyesi ile şöhret bulmuş-fur. Tercüme-i hali hakkında daha geniş bir malûmat edİnüememiştir.[333]

(88) Kötü Zan Korkusundan, Teslim Edilen Eşyayı Mühürleyiniz

167— (46-s) Ebu'l-Aliyye'den rivayet edildiğine göre söyle dedi:
«Biz, hizmetçiye (teslim edilen eşyayı, şüphelenmiyelim diye) mühürlemekle, ölçmekle ve saymakla emrolunmuştuk. Bunu, kötü ahlâka alışmasınlar yahud bizden birimiz (hizmetçi için) kötü zan beslemesin diye yapardık.»[334]

Bİr malı muhafaza etmek veya bir tarafa göndermek için o mal hizmetçiye teslim edildiği zaman onu bağlayıp mühürlemek, ölçmek veya saymak İhtiyatlı bir hareket olur. Bir şeyin miktarını ve keyfiyetini bilmeden, onu başkasına teslim etmek İhtilâflara yol açar ve çok kere de haksızlığa sebebiyet verir. Teslim edilen adam hakkında, kaybetti veya çaldı diye kötü zan beslemeye sevkeder. Suçsuz kimseye kötü zanda bulunmak ise günâhtır. Bu günâha düşmemek için, önceden tedbir almalıdır.
Aynı zamanda bir kutuyu lehimleyip sağlamlaştırmak ve eşyayı sarıp bağlamak ve ölçüsünü tesbit etmek, hizmetçiyi kötü alışkanlıktan kurtarır. Çünkü ölçüsü ve miktarı bilinmiyen açıktaki bir maldan almak kolaydır. Nasıl olsa bilinemiyecek düşüncesi ile hareket edip böyle bir maldan alan bir hizmetçi, zamanla bu kötü harekete alışır ve iş büyör. Bundan da kötü ahlâk doğar. Buna da mahal bırakmamak lâzımdır.
Ebû'I-AIİyye kimdir? :
Adı Ruf ey ' ibni Mihran olup, tabiîndendir ve sayılı imamlardandır. Hz. E b u B e k i r 'in sohbetinde bulunmuş ve Hazretî O m e r 'in arkasında namaz kılmıştır. Mavera'in-Nehir de İlk ezan okuyandır. Hicrî 90 tarihinde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[335]

(89) Kötü Zan Korkusundan Hizmetçisine Eşyayı Sayıp Teslim Eden Kimse

168— (47-s) Selman'dan (Radiyallahu mh) rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
«Ben kötü zan korkusu ile, hizmetçime (teslim ederken) kaba eti alınmış kemikleri (bile) sayarım.»[336]

Teslim edilecek eşyayı saymamn ve ölçüp muhafazaya almanın faydalan bundan önceki haberde anlatılmıştı. Selman-İ Farisî 'nin ifadesi de aynı manâyı kuvvetlendirmektedir. Yani kıymeti az dahi olsa, hizmetçi hakkında kötü zan beslemeye vesile olmasın veya ona kötü bir huy aşılamıyayım diye, S e I m a n Hazretleri eşyayı sayarak teslim ettiklerini açıklamışlardır.
S e I m a n kimdir? :
S e I m a n aslen İranlıdır. Isfahan yakınlarında bir köyde doğmuştur. Gençliğinde Mecûs = Ateşperest dinine bağlı iker^ Hıristiyanlığı buna tercih etti. Mecusîlerin eziyetinden kurtulmak için Şam taraflarına kaçmıştı. Rivayet edildiğine göre, rahİblerden biri, Hicaz tarafında bir Peygamberin zuhur edeceğini ona haber vermesi üzerine S e I m a n bir kervana katılmış ve elden ele satılarak Medine'ye varmıştı. Medine'ye gidişleri hicretten sonra olmuş ve doğruca Hazreti Peygamber'in huzuruna vararak İslâm'ı kabul etmişti. O sırada bir Yahudi'nin kölesi bulunuyordu. Hazreti Peygamber S e I m a n 'ı satın alarak azad etti.
Sel man, âlim ve fazıl bir zat olup, kendi el emeği ile geçinirdi ve kimseden bir şey almazdı. Kazancının çoğunu sadaka olarak verirdi. Hurma yapraklarından zenbil dokuyup satardı. Sahip bulunduğu ilim ve itilâsı sayesinde, ehli beyt arasına kabul buyurulmuş olduğu rivayet edilir. Kemâl ve faziletine dair pek çok hadîs-i şerif varid olmuştur.
İlk defa Hendek savaşında bulunmuş ve Medine çevresine hendek kazılmasını Hazreti Peygambere o tavsiye etmişti. Hendek savaşından sonra, diğer bütün savaşlarda bulunmuştur. Hazreti Peygamber ona, Selmanü'I-Hayr adını vermişti.
Kanaatkar ve ihtiyaçtan müstağni olduğundan giydiği abası'ntn bir tarafını kendine döşek olarak kullanırdı. Rivayet edildiğine göre, bir adam Selman'a :
«— Sana oturacak olduğun bir ev yapayım.» dedi.
Sel man :
«— Benim eve ihtiyacım yoktur.» diye cevap verdi.
Adamın ısrar etmesi sonunda, Selman'a dedi ki :
«— Ben senin nasıl bir ev istediğini artık anladım. Sen öyle bir ev istiyorsun ki, ayağa kalktığın zaman, başın tavana ve yattığın zaman da ayakların dıvara değsin.»
S el m an buna :
«— Evet!»
Dedi. Adam da ona böyle bîr oda inşa etti. Peygamber Efendimiz onun hakkında şöyle buyurdu :
«Din, Süreyya yıldızında olsa, S el man yine onu arar, buyurdu.»
Hazreti ö m e r 'in hilâfeti zamanında MedaİN valiliğine tayin edilmişti. Hazreti O s m a n 'm hilâfeti zamanında da hicrî 35 tarihinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.[337]

169— (48-s) Selman'dan (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
«Ben, zan korkusundan dolayı, kaba eti alınmış kemikleri sayarım.»[338]

Yine S e I m a n 'dan rivayet edilen bu haber, az bir değişiklikle daha önceki rivayeti teyid etmektedir.[339]

(90) Hizmetçinin Terbiyesi

170— (49-s) Yezîd ibni Abdullah'dan işitildiğine göre şöyle anlattı: «Abdullah ibni Ömer, kendi kölesine, bozdursun diye, altın veya gümüş para verip (çarşıya) gönderdi. Köle, paranın karşılığını bir müddet sonra almak üzere parayı bozdurup geri döndü. Bunun üzerine, Abdullah köleyi acıklı bir şekilde döğdü ve (ona) şöyle dedi:[340]
«Git, bana ait olanı getir ve onu değiştirme (bozdurma).»[341]

Altın ve gümüş kendi cinsleri karşılığında satıldıklar! ve bozduruldukları zaman, peşin olarak alınıp verilirler. Veresiye şekline dönünce, bu haram olur. İşte köle, haram bir alış-verİş yaptığına kızan Abdullah ibni D m e r , onu acıtacak şekilde kırbaçla doğmuştur. Terbiye için hizmetçiyi döğmenİn cevazına bir işaret ise de, bundan sonra gelecek olan hadîs-İ şerîfte, köleyi döğmemek veya döğüldüğü takdirde ileri gitmemek icab ettiği beyan buyurulmaktadir.[342]

171— Ebû Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
«Kendi kölemi doğuyordum. Arkamdan şöyle bir «es duydum:
«Ey Ebû Mes'ud! Bil ki, senin köleye güç yetirmenden daha çok, Allah'ın gücü sana yeter.»
Döndüm, bir de ne göreyim O, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemp... Dedim ki:
«Ya Resûlallah! Artık bu köle, Allah rızası için hürdür.»
Bunun üzerine :
«Eğer sen böyle yapmamış olayCin, sana Cehennem ateşi dokunurdu.» Yahut: «Seni ateşin alevi yalardı.» buyurdular.[343]

Anlaşılıyor ki, Ebu Mes'ud (Radiyallahu anh) kızgınlığından ve köleyi döğmekle meşgul olmasından ötürü, yanına kadar yaklaşan Peygamber Efendimizin farkına varamamışlardır. Ebu Mes'ud'un kızgınlığını gidermek ve yaptığı işin çirkin bir İş olduğunu ona bildirmek içinA Allah Tealâ'nın kudretini Peygamber'imİz kendilerine hatırlatmıştır. Yaptığı günâhın keffareti de onu azad etmek olmuştur. Köleyi azad etmemiş olsaydı, günâhtan kurtulamıyacaktı ve azabını çekecekti. Daha önce köle ve hizmetçilerin döğülebileceğîne dair haberler geçmişti. Burçda ire döğmenjn günâh olduğu bildirilmektedir. Her ikisinin arası şöyle telif edilebilir: Lüzumsuz yere ve haddinden fazla döğmek günâhtır. Terbiye İçin kâfi miktar döğmekte beis yoktur.
Ebû Mes'ud kimdir? :
IsmİU k b e 'dİr. Babasının âdı A m r olup, Ebu Mes'ud E I - B e d r î künyesi İle meşhurdur. Bedirde ikâmet ettiğinden ona, bulunduğu yere nisbeten B e d r î denmiştir. Yoksa Bedir savaşında bulunduğu için bu vasfi almamıştır. Çünkü Bedir savaşında bulunmadığı rivayet edilir. Uhud ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Bir rivayette Hz. A I i 'nİn hilâfeti zamanında ve diğer bir rivayette de Hz. M u a v İ y e devrinde vefat etmiştir. Ensar'dan ve Hazreç kabilesindendi. Allah ondan razı olsun.[344]

(91) Allah Yüzünü Kara Etsin, Deme

172— Ebû Hüreyre'den (Radiycdlahu anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:
«Allah, yüzünü kara. etsin, demeyiniz.»[345]

Yüz, insanoğlunun en kıymetli vasıflarını toplıyan bir kısmıdır. Başın en güzel ve önemli bir tarafını teşkil eder. Konuşma, görme, tatma, işitme, koklama, bilme gibi en önemli vasıflar burada toplanmış ve İnsanın güzelliği de burada tecelli etmiştir. Bu bakımdan Cenab-ı Hakkın kudret ve azametine en büyük vasıfta delâlet eden bu kısmı kötülememek

ve ona saygı göstermek İcab eder. Bu bakımdan yüz tahkir edilmemelidir.[346]

173— Ebû Hüreyre'den (Radiyailahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«Allah senin yüzünü ve yüzü senin yüzüne benziyenin yüzünü kara etsin, diye asla demeyiniz. Çünkü Azîz ve Celîl olan Allah, Âdem (Aleyhîsselâm) 'ı kendi suretinde yarattı.»[347]

Yine yüzün önemli bir organ olduğunu teyid eden »bu hadîs-i şerifteki, «Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı.» cümlesi üzerinde âlimlerin çeşitli görüş ve tefsirleri olmuştur:
1— Bir kısım âlimler, bunun manâsını Allah'a bırakmışlar ve bunu söz konusu etmemişlerdir.
2— Bazı âlimler de bunun manâsını tevil etmişler ve Suret, s:fat manâ-sındadır, demişlerdir. Yani Cenab-ı Hak, Âdem'i, kendi sıfatlarına maz-har kılarak yaratmıştır. Allah Tealânın, ezelî ve kemal sıfatları olan kelâm, semi', basar, ilim gibi, Â d e m 'de mahlûk ve sonradan meydana gelme, kelâm, semi', basar ve ilim sıfatları vardır. Allah insanı yarattığı gibi, insanda bu sıfatlan da yaratmıştır. Ancak Allah'ın sıfatlan ezelî ve ebedîdir, noksanlıklardan bendir. İnsanların sıfatları İse noksandır, geçicidir, değişkendir ve yok olmıya mahkûmdur.
3— Bir kısım âlimlere göre de, suretin Allah'a İzafe edilmesi şeref içindir. Yani insanoğlunun şerefini beyan manâsını taşır.
4— Bir kısmına jgöre, suret kelimesine bitişik zamir, Allah'a değil, Âdem'e racidir. Yani Allah Tealâ Âdem 'İ, âdem suretinde yarattı. Âdem yaratıldığı andaki şekil, boy ve biçimini ömrünün sonuna kadar muhafaza etti. Çocuktan büyüme şekli ile yaratılmadı, demektir. Bir de İnsan, başlangıçta da insan gibi yaratıldı, başka bir hayvandan tekâmül ederek bugünkü şekli almadı manâsını taşır. Böylece D a r w İ n nazariyesi red edilmiş oluyor. Ayrıca Allah Âdem 'i, İnsan şeklinde yarattı. Bu suretine başka hiç kimseyi ortak kılmadı. Sureti, kendisine ait bir surettir, denilmektedir.[348]

(92) Dövmekte Yüzden Kaçınılsın

174— Ebû Hüreyre (Radtyaliahu anh) tarafindan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edildiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«Sizden biriniz, hizmetçisini dövdüğü zaman, yüze vurmaktan kaçınsın.»[349]

Yüz, hürmete değer bir yer olduğundan, yüze vurmamak burada vücub ifade etmektedir. Aksine yüze vurmak haram olur. Yukarda açıklandığı üzere bütün güzellikleri toplıyan yüzde ayrıca bir nezâket ve letafet ve hassasiyet vardır. Bunun bozulmasına ve değişmesine sebebiyet verecek olan dövme işinin kötülüğü de aşikârdır. Bu bakımdan dövülmeyi hak eden cezalılar bile, baş hariç olmak üzere dövülürler.[350]

175— Câbir'den (Radiyaîlahu anh) rivayet edildiğine göre şöyle anlattı:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kızgın demirle dağlanan bir hayvana rastgeldi. Öyle ki, hayvanın burun deliklerinden duman çıkıyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Bunu yapana Allah lanet etsin. Hiç kimse yüzü dağlamasın ve asla yüze vurmasın.»[351]

Mutlak olarak neresinden olursa olsun, insanı dağlamak haramdır. İnsandan başka, diğer hayvanların yüzlerini hariç tutmak şartı iie onları nişanlamak için dağlamak caizdir. Yine hayvanların besilerini artırmak ve etlerini kokudan kurtarmak maksadı İle onları burmak caizdir. Bunlar sebepsiz yere yapılmamalıdır.[352]

(93) Kölesine Zulmeden, Üzerine Vacib Olmaksızın Onu Azad Etsin

176— Hilâl ibni Ye saf m (Radiyallahu anh) şöyle anlattığı işitilmişür: «Biz, Süveyd ibni Mukarrin'in evinde bez satıyorduk. Bir cariye çıkıp adamın birine bir şey söyledi. Bunun üzerine bu adam ona bir tokat attı. (Hâdiseyi gören) Süveyd ibni Mukarrm, (döğen) adama şöyle dedi: «Bu kadının yüzüne nasıl tokat vurdun? Ben, biliyorum ki, ailemizde ben yedi kişinin yedincisi idim ve bizim ancak bir tane hizmetçimiz vardı. Bizden birimiz onu dövmüştü de Peygamber (SalUUlahÜ Aleyhi veSe'tem) döğene onu azad etmesini emretmişti.»[353]

Hadim, hizmetçi manasınadır. Erkek ve kadın hizmetçiye hadim denir. Bu kelime möennes alâmeti ite kullanılmaz ve köte olan hizmetçiler için de kutlanılır.
Yüze vurmak günâh olduğu İçin, bu günâhın keffareti onu azad etmekle ödenir. Burada köleye vurup, ©no zutOm yapmak sebebiyle insan muhakkak o köleyi azad etmekle mecbur tutulmamıştır. Ancak böyle bir günâh işlendiği zaman, köleyi azad etmek iyi bir iştir ve menduptur. Yoksa emir, vöcub için değildir, diye âlimler görüş birliğine varmışlardır.[354]

177— İbni Ömer'den- (Radiyaîlahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Peygamber (Sallalfahü Aleyhi ve Sellern)'den işittim, diyordu ki: «Kini kölesini tokatlarsa, yahut işlemediği bir suç için onu cezalandırıp döverse, dövenin (işlemiş olduğu günaha karşılık) kcftareti, onu azad etmektir.[355]

Bu hadîs-i şeriften de anlaşılıyor kİ, halcsız yere köleyi dövmek veya ona zujüm etmek günâhtır. Bu günâhı telâfi etmek için de haksız yere dövülen köleyi azad etmek icab eder. Bu azad ediş, bir mecburiyet değilse de, İslâm'ın ulviyetine ye adaletine yakışan ve insan haklarına değer veren bir hareket olur.[356]

178— Muaviye ibni Süveyd dedi ki:
«Bize aid, köleye bir tokat attım. Köle kaçtı. Babam, beni (ve onu) çağırdı. Sonra ,(köleye) dedi ki:
«Kısas yapE» (saaa vurulan tokatm aynını, bu oğluma vur, köle kısas yapmadı, bağışladı).
Biz Mukarrin oğullan yedi kişi idik. Bizim bir kölemiz vardı. Birimiz onu tokatlamıştı. Bu hadise, Peygamber (SallallahüAleyhiveSellem)'e anlatıldı. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«OMukaerin oğullarına enıret, o köleyi (cariyeyi) azad etsinler.»
Peygamber (SallaUahüAle$jiiveSellem)'e dendi ki:
«Onların bu köleden başka bir'hizmetçileri yoktur.»
Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«(öyle ise) Onu hizmette kullansınlar, ona ihtiyaçları kalmayınca onu salıversinler (azad etsinler).»[357]

179— Şu'be (Radiyallahı anh) anlatarak şöyle dedi:
Muhammed ibni Münkedir bana sordu ki:
«îsmin nedir?»
Ben:
«Şu'be!» dedim.
O da dedi ki:
«Ebû Şube bana, Süveyd ibni Mukarrin El-Müzenî'den rivayet ederek anlattı. Süveyd, kendi kölesini tokatlıyan bir adam görmesi üzerine (ona) şöyle demişti:
«Bilmiyor musun ki, yüze vurmak haramdır? Biliyorum ki, ben, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında yedi kardeşten yedincisi idim. Bizim yalnız bir kölemiz vardı. Birimiz onu dövmüştü. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onu azad etmemizi emretti.»[358]

Lâfizları biraz değişik olmakla beraber, daha önce geçen hadîs-i şe-rlflerdeki hadisenin tekrarı ve başka bir yoldan rivayetidir.[359]

180— Zâzâu Ebû Ömer'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
., «Biz, îbni Ömer'in yanında idik. Pövmüş olduğu kölesini çağırdı. Arkasını açarak (köleye) tiedi ki:
«Seni acıtıyor mu?»
Köle:
«Hayır!» dedi.
Bunun üzerine köleyi azad etti. Sonra yerden bir çöp kaldırıp şöyle dedi;
«Benim bu köleyi azad edişimde şu çöp ağırlığı kadar bir sevâb yoÂ-tur.» Ben ona (künyesi ile hitab ederek) dedim ki:
— Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'den duydum, dedi veya diyordu ki:

«Yapmadığı lair suçtan dolayı kölesini döven yahut yüzüne tokat atan kimsenin keffareti, onu azad etmesidir.»[360]

Bu rivayet 177 sayılı hadîs-İ şerife uygundur. I b n i Ömer, kölesini terbiye için ve ona bilgi vermek için dövdüğü ve sonradan kölen:n bir kusuru bulunmadığını anladığı cihetle ona zulüm etmiş veya suçundan fazla dövdüğünü anlamış olmakla, günâhına keffaret için kölesini azad et-mişli. Bundan da bir sevâb beklememişti.[361]

(94) Kölenin Kısası (Cezalandırılması)

181— (50-s) Ammar ibni Yasir'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
«Hiç kimse, haksız olarak, kölesini dövmesin. Eğer (böyle haksızca) döğerse, kıyamet günü dövene kısas yapılır (yani cezaya uğratılır).»[362]

Kıyamet günü herkesin hakkı ödenecek ve ilâhî adale! gerçekleşmiş olacaktır, öyle ki, boynuzsuz koyun için boynuzlu koyuna kısas yapılacak ve bütün haklar ödenmiş olacaktır. Mazlumun zalim üzerinde bir hakkı ol-duğu> dan, bu hak zalimden aynen alınacaktır. Bu gibi haklardan kurtulmak İçin dünyada helâllaşmak icab eder. Helâllik alındıktan sonra, âhi-rette ayrıca bir cezaya mahal kalmaz.
Ammar İbni Yasir kimdir? :
Ashabdan İlk Müslüman olanların otuzuncusudur. İslâm olduklarını ilk açığa vuran yedi kişiden de birisidir. Babası Yasir ve annesi S ü-m e y y e ile birlikte ailece İslâm'ı kabul etmişlerdi. Babası aslen Yemen i i olup, Mekke'yi ikâmet İçin seçmiş vs oğfu Ammar da Mekke'de doğmuştu. İslâm dinini kabul ettiklerinden dolayı ailece pek çok eziyet çekmişlerdir. Hatta annesi müşriklerin zulüm ve işkenceleri tesiriyle şehid olmuştur.
Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) onlara her tesadüflerinde :
«Ey Yasir ailesi! Sabırlı olsun, sizin va'd olunduğunuz yer Cennet'dir.» buyururdu.
Habeşistan'a hicret edişinde ihtilâf vardır. Fakat Medîne-i Münevvere-ye Hz. Peygamberle hicret etmiştir. Uhud savaşından itibaren bütün savaşlarda bulunmuştur. Medine'ye vardıktan sonra ilk önce bir ibadet yerinin inşa edilmesine lüzum gösteren A m m a r olmuş ve bizzat çalışarak Küba mescidini bina etmiştir.
Müseylemetü'l-Kezzab'a — Yalancı Peygambere karşı Yemame vak'astında bulunmuş ve muharebe esnasında bir kulağını kaybetmiş olduğu halde, bir kaya parçası üzerine çıkarak Müslümanları savaşa teşfik etmiş ve hücumdan geri kalmamıştı. Uzun boylu, geniş omuzlu ve buğday renkli idi. Hz. Peygamber e yaş bakımından en yakın A m m d r 'in olduğu rivayet edilir.
A m m a r hakkında Peygamber Efendimiz şu hadîs-İ şerifleri buyurmuştur :
Anunar, köprücük kemiklerine kadar imân doludur.»
Ammar, ayak bileklerinden kulak yumuşaklarına kadar imânla doludur.»
«Ammar'a kim düşmanlık ederse, Allah ona düşman olur ve kim Ammar'a kin beslerse, Allah da ons buğzeder.»
Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında, halife tarafından Küfe valiliğine tayin edildi. Azlinden sonra Hz. AIİ tarafına geçti. Cemel ve Sıffin savaşlarında Hz. AI i saflarında bulunarak savaştı ve Sıffin savaşında doksan küsur yaşında olduğu halde şehid edildi. Hz. Ali, şehidlere ynpılan muamele gereğince, Ammar'ı gasİ etmeksİz;n elbiseleri ile gömüp namazını bizzat kıldırdı.
Kendisinden fazla miktarda hadîs-i şerîf rivayet edilmiştir. Allah ondan razı olsun.[363]

182— (51-s) Ebû Leylâ'dan işitildiğine göre şöyle dedi: «Selman, çıkıp gördü ki, ahırda hayvanının yemi, yere düşüp duruyor, (zayi oluyor). Bunun üzerine hizmetçisine:
«Ben, (âhirette) kısastan korkmıyaydım, seni acı bir şekilde döverdim.»[364]

Selman, malının telef olup gitmesinden, boşuna harcanmasından krzdığı için hizmetçisini böyle tehdit etmiştir. Allah korkusunu; düşünerek haddi tecavüz etmemiş, ancak hizmetçiye bir göz dağı vererek yetinmiştir.[365]

183— Ebû Hüreyre'den (Radfyaltahu anh) rivayet edildiğine, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu :
«Muhakkak surette bütün haklar, hak sahiplerine ödenecektir, öyle ki, toynuzsuz koyun için, boynuzlu koyundan kısas yapılacaktır.»[366]

Hayvanların kısas edilişi, bir mükellefiyet ve sorumluluk kısası değildir. Tam bir adaletin tecellisi için bir. karşılık kısasıdır.[367]

184— Ümmü Seleme'den (Radiyaliahüanhç) rivayet ediliyor:
«Peygamber (Sallallahii A leyhi ve Sellem), Ümmü Seleme'nin evinde idi. Kendi hizmetçisini, yahut Ümmü Seleme'nin hizmetçisini çağırdı.
Hizmetçi gecikti. Bundan dolayı Peygamberin yüzünde öfke alâmeti belirdi. Ümmü Seleme gidip kapı perdesinde durdu da hizmetçiyi oynar vaziyette gördü. Hazreti Peygamberin elinde (diş fırçası olarak kullanılan) ağaç dalı vardı. Şöyle buyurdu:
«Kıyamet günü kısas korkusu olmıyaydı, bu ağaç dalı ile seni acı-taeak çekiIAe döverdim.»
Ravilerden Muhammed ibni Heysem şunu ilâve etmiştir: «Hizmetçi, bir hayvanı okşayıp eğleniyordu. (Ümmü Seleme'nin anlatışını şöyle) rivayet etti: Hizmetçiyi Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve SetiemYı getirdiğim zaman dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Bu hizmetçi yemin ediyor ki, senin çağrını işit-memiştir.»
Yine Ümmü Seleme dedi ki: «Peygamber'in elinde misvak vardı.»[368]

Hizmet edebilecek bir çağa eren erkek veya dişi hizmetçiye «Vasıf» denir. Ayrıca yalnız dişiler için müennes alâmeti ile «vasîfe» şeklinde de
kullanılır. MetİncfE möennes kelime kullanıldığından, hizmetçinin kız çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. Hizmetçinin, Peygamber Efendimize veya Ümmü S eleme validemize ait olduğunda ravinin şüphesi vardır. Peygamber (Salkllahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendi inancında, çağrısını duyduğu halde, hizmetçi ona koşmamıştır. Bu hareket ise bir kabahattir. Bundan ötürü hizmetçinin terbiye için dövülmesi caiz iken, Peygamber Efendimiz bunu yapmamışlar, yalnız, bir tehditle yetinmişler ve âhirette vuku bulacak gerçek adaletin tecellisini hatırlatmışlardır.
Ommö Seleme kimdir?:
Peygamber Efendimizin zevcesi ve müminlerin annesidir. İsmi H i n d '-dir. İlk kocası, amcası o^lu Ebû Seleme = Abdullah 'dır. Kocası öldükten sonra Hz. Peygamberle hicretin dördüncü yılında evlendi. İzdivaç müddetleri yedi rene sürdü. Hz. Peygamber'in İrtihallerinden sonra, 48 yıl yaşadılar. Hz. Peygamber'in zevcelerinden en son vefat edendir.
O m m ü Seleme validemiz ilk kocası İle birlikte ilk Müslüman olanlardandır ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Oğulları Seleme Habeşistan'da doğduktan sonra Mekke'ye döndüler. Sonra yine kocası ile Medîneye hicret ettiler. Hanımlardan Habeşistan'a ilk hicret eden olduğu gibi, Medine'ye de ilk hicret eden hanımdır. Medine'de, Ömer, Dürre ve Z e y n e b adlarında üç çocuğu olmuştur. Gayet isabetli görüşü, parlak zekâsı ye güzelliği vardı. 378 hadîs-i şerif nakletmiştir. Hicretin 59 veya 6] yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.[369]

185— Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Resûlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Setlem) buyurdu ki:
«Her kim (diğerine) bir vuruş vurursa, kıyamet günü ondan kısas alınır.»[370]

B ura d a fazla dövmekten maksad, zulüm edecek şekilde taşkın bir dövmedir. BİR fenalıktan vazgeçirmek, terbiye etmek ve alıştırmak İçin kâfi miktar olan dayak kasdedilmiş değildir. Haksızlığa kaçan dövmeler için kıyamette, dövenden kısas yapılacaktır.[371]

186— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «Kim haksız yere döverse, kıyamet gününde ona kısas yapılır.»[372]

Bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın.[373]

(95) Köle Ve Hizmetçilere Giydiğiniz Elbiselerden Giydirin

187— Ubade ibni Samit şöyle anlattı:
«Ben ve babam, Erisar'm bu cemaatinden — vefat edişlerinden Önce — ilim öğrenelim diye çıktık. İlk karşılaştığımız (âlim), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîern) 'in arkadaşı Ebu'l-Yeser oldu; ve yaninda kendi kölesi vardı. Ebu'l-Yeser'iri sırtında bir hırka ve giydiği (Yemen kabilesinin dokuması)' bir 'Meafirî elbise vardi. Kölesinin üzerinde de bir hırka ve bir Meafirî vardı. Ben, Ebu'l-Yeser'e:

«Ey Amcam! Kölendeki hırkayı alsan da, ona senin Meafirî'ni versen, (böylece senin iki hırkan ve onun iki Meafirî olsa), yahut onun Meafirî'ni alsan da ona, senin hırkanı versen, (böylece ikinizin üzerinde aynı cinsten iki parça elbisesi olsa), dedim.»
Ebu'İ-Yeser başım sıvayarak şöyle dedi;
«Allah'ım, buna bereket ver. Ey kardeşimin oğlu! Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) in şöyle buyurduğunu, şu iki gözüm gördü, şu iki kulağım işitti ve —kalbinin damarına işaret ederek— kalbim ezberledi :
«Onlara (köle ve hizmetçilere) yediğinizden yedirin ve giydiğinizden onlara giydirin.»
«Ona dünya malından bir şey vermem, kıyamet gününde benim hasenatımdan bir miktar (benden) almasından bana çok daha hafiftir.»[374]

Anlaşılıyor ki, U b a d e , köle ile efendisi üzerinde ayrı ayrı kur maşlardan ikişer parça elbise görünce, bunları birleştirmek sureti ile aynı cinsten birer takım elbise yapmalarını hoş görmüştür. Halbuki E b u ' I -Y e s e r , adalete en uygun şeklini seçtiğini ve bu husustaki hareketini anlattığı hadîs-i şerîfe dayanarak, yaptığını ifade etmiştir. İşte İslam'da, efendi giydiği elbiseyi kölesine ve hizmetçisine giydirecek ve yediği yemeği de ona yedirecektir. Gerçek adalet budur
Ebu'l-Yeser kimdir? :
Ensar'dan olan Ebu'l-Yeser'in jşmt Kâ'b ibni A m r'-dir. Isİm ve künyesi ile şöhret bulmuştur. Annesinin adı N e s î b e 'dir. Akabe bi'atından sonra Bedir savaşında bulundu ve bu savaşta Haireti Peygamber Efendimizin amcası Hz. Ab bas 'ı (henüz İslâm'ı kabul etme-mişken)^esir aldı. Kendisi kısa boylu ve geniş karınlı idi. Halbuki Hazreti A b b a s, uzun boylu, büyük yapılı ve güzel bîr adamdı. Bunun için Peygamber Efendİmİ2, Ebu'l-Yeser'e: ;
«Muhakkak surette Alibas'a karşı iyi bir melek sana yardım etti, (de onu esirajdın).»
Yine Bedir savaşında müşriklerden Ebu'l-Uzeyr elinde bulunan müşrHdere ait sancağı çekip alan yine odur. Bedir'den sonraki savaşlarda da bulunmuştur. Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında Hz. Ali saflarında bulunmuş -ve Siffin muharebesine katılmıştır. Medine'de ikâmet etmfş ve hicretin 55. yılında orada vefat etmiştir. Bedir savaşında bulunanların en son vefat edenidir. Allah ondan razı olsun.[375]

188— Câbir ibni Abdullah'ın (Radiyallahu anh) şöyle anlattığı işitilmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kölelere iyi muamele etmesini emrederdi ve:
«Onlara, yediğinizden yedirin ve elbiselerinizden onlara giydirin. İzzet ve Celâl sahibi olan Allah'ın yaratığına eziyet etmeyin.» buyurdu.[376]

Köleye ve hizmetçiye, yediğinden yedirmek, muhakkak surette onunla beraber oturup yemek değildir. İnsan yediği yemekten ona vermesi ve tad-dırması demektir. Bu hadîs-i şerif 199 sayıda aynen gelecektir.[377]

(96) Kölelere Kötü Söz Söylemek

189— Ma'rûr ibni Suveyd anlatıyor:
«Ebû Zer'i gördüm» üzerinde bir takım elbise, kölesinin üzerinde de bir takım elbise vardı. (Kendisindeki eski elbiseyi kölesine verip, kölenin yeni elbisesini alıp giyinsin diye) ondan bunu istedik. O şu cevabı verdi:
«Ben bir adamı (Hazreti Bilâl'i) ayıpladım. (Ona: Ey siyah kadının oğlu, dedim). O adam beni Peygamber (Scükıilahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet etti. Bunun üzerine Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Sen onu, annesi ile ayıpladın mı?»
Ben:
«Evet!» dedim. Sonra Hazreti Peygamber:
«Sizin kardeşleriniz, (köle olsun, olmasın dinde kardeşleriniz veya Hazreti Âdem'den gelme olarak cins bakımından kardeşleriniz) sizin yar-dımcılarınızdır. Allah onları idareniz altına verdi. Kimin kardeşi, eli altında bulunuyorsa, yediğinden ona ycdirsin ve giydiğinden ona giydirsin. Güç yetiremiyecelderi şeyi onlara ytiklemeyiniz. Etfer onları güçlerinin üstünde giSrevlendirirseniz, onlara yardım ediniz.» dedi.[378]

Köle ve hizmetçileri yedirme ve giydirme hakkında âlimlerin görüşü şudur. Hadîs-i şerifteki : «Onlara yediğinizden yed irin ve giydiğinizden giydirin» emri, vücub İçin değildir. Bu bir mendubdur ve fazilettir. Vacib olan, zamanın ve cemiyetin örfüne göre onları yedirip giydirmektir. Bu harcama efendinin giyim ve yemesinden aşağı ela olabilir, yukarı da çıkabilir. Ancak bir insan cimriliğinden veya zühdünden kendisi giymez ve yemesinde noksanlık yaparsa, kölesine aynı şekilde noksanlık yapması caiz olmaz. Bu hareketi ona helâl olmaz.
Bir de hizmetçi ve kölelere ağır iş ve başaramıyacaklan vazifeler vermemek icab eder. Bedenlerine zarar vermiyecek şekilde onlan çalıştırmalı v© kendi başlarına başaramıyacaklan işlerde onlara yardımcı olmalıdır.
Köleyi ayıplamak mevzuu ile ilgili olarak getirilen bu hadîs-i şerifte, köleye kötü söz söylemek, sövmek ve onu ayıplamak yasak edilmiştir. Onlara yumuşak davranıp iyilik etmeğe bir teşvik vardır. Kölelere böyle dav-ranılırsa, hizmetçilere, işçilere ve bunların dışındakilere aynı şekilde dav-ranılacağı evlâdır.
Rivayet edildiğine göre, E b u Z e r 'in aaNnt vermediği zat Hazreti Bilâl Habeşî 'dir. Aralarında geçen bir hâdiseden dolayı, E b u Zer: «Ey siyah kadının oğlu!» diye B i I â l'ı ayıplamış. Hz. Bilâl bundan üzülerek Ebu Zer'i Hz. Peygambere şikâyet etmiş. Bu vaka üzerine bu hadîs-i şerîf varid olmuştur. Ebu Zer, ettiği hatadan af dilemek üzre yere yıkılıp yanağını toprak üzerine koydu ve : Bilâl ayakları ile yüzümü çiğnemedİkçe başımı kaldırmam, dedi. İslâm'da tevazuun ve yapılan kusurdan afv dilemenin ölmez bir örneğini Ebu Zer, henüz köle olan" Hz. B i I â I 'a karşı takındığı asîlâne bir tavırla vermiştir.[379]

(97) İnsan Kölesine Yardım Eder Mi?

190— Peygamber (Saîlaüçhü Aleyhi ve Ssllem) 'in ashabından birinin şöyle anlattığı rivayet edilmiştir:«
Adam dedi ki: Peygamber (SaikılUthü A'.eyhl re Sr .fe; buyurdu: «Kölelerinizi, sizin kardeşlerinizdir; onlara ihsan ediniz. Güç yetiremediğiniz işlerde onlardan yardım isteyin ve onlar da güç ye lir enledikleri işlerde onlara yardım ediniz.»[380]
Burada da kölelere ve hizmetçilere İyi muamele edilmesi ve güç işlerde onlara yardımda bulunulması emredilmektedir. Daha önceki hadîs-i şeriflerde bu hususlara işaret edilmişti.[381]

191— (52-s) Ebû Hüreyre'den (Radiyalla.hu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«Yaptığı işten dolayı işçiye yardım edin. Çünkü Allaii'j.H. kendisine farz kıldığı bir hakkı ödemeğe çalışan mahrum kalmaz.»
Bundan hizmet edeni kasdetmiştir.[382]

Allah Tealâ Hazretlerinin bîr kimse üzerine yüklediği vazifeyi yerine getirmek İstîyene yardım etmek, sevâb olan ve manevî mükâfatı bulunan bir iştir. Esasen İslâm'da.'karşılıklı yardımlaşma, hediyeleşme ve. sevişme bir vazifedir.[383]

(98) Kösle Güç Yetiremiyeceği Şeyle Yükümlü Tutulmaz

192— Ebû Hüreyre {Radiyalîahu anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'den rivayet ettiğine göre; Peygamber şöyle buyurdu:
«Kölenin yemeği ve giyimi, j(eien4isi üzerine örfe göre olan) hakkıdır. Güç yetiremiyeceği bir işle yükümlü tutulmasın.»[384]

193— Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh) işitildiğine göre, Peygamber (Salkıllahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu anlatıyor:
«Kölenin yemeği ve giyimi, (efendisi üzerine örfe göre olan) hakkıdır. Köle ancak güç yetireceği şeyle yükümlü tutulsun.»[385]

Bundan önceki hadîs-i şerife bak.[386]

194— Ma'rûr (RattiyaUahü cmfut) anlatmıştır:
— Ebû Zer'e uğradık, üzerinde bir elbise vardı. Kölesinin üzerinde de başka bir elbise varda. Biz (ona) dedik:
«Köledeki bu elbiseyi alaydın ve bu başka olan elbiseni vereydin takım elbise olurdu.»

Ebû Zer dedi ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «Köleleriniz, sizin kardeşlerinizdir. Onları Allah idareniz altına vermiştir. Kimin kardeşi idaresi altına verilmişse, yediğinden ona yedirsin, giydiğinden ona giydirsin. Eğer güç yetiremİyeceği şeyi ona yüklerse, ona yardım etsin.»[387]

(99) İnsanın Kölesine Ve Hizmetçisine Yedirmesi Bir Sadakadır

195— Mikdam (Radiyallahu anh) , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf'm şöyle dediğini igitmiştir:
«Kendine yedirdiğin bir sadakadır. Çocuğuna, zevcene, hizmetçine yedirdiğin şey de bir sadakadır.»[388]

İnsanın kendi geçimini temin etmesi üzerine vacib olan bir iştir. Yine çalışamıyacak ve kazanamıyacak durumda olan yakınlarının da geçimini sağlamak üzerine vaciptir. İşte bu hizmetlerinin karşılığında bir sevap elde edildiğinden, yapılan harcamalar sadaka ismi ile anılıyor, insan, yardım etmeğe mecbur olmadığı uzak akraba ve yabancılara verir ve yedİrirse, bu nafile sayılan bir ibadet olur ve bundan da sevâb kazanır. Fakat vacipten kazanılan sevâb, nafileden kazanılandan fazla olur.
Bu harcamalar, ancak helâl kazançtan yapılmış olduğu takdirde sevaba vesile olurlar. Aksi halde haramdan kazanılan malın vebali olur, sevabı olmaz.[389]

196— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anhj'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«Sackkanın hayırlısı, (fukaraya verildikten sonra, insanın ailesinin zarurî ihtiyacını karşüıyacak kadar) bir zenginlik geriye bırakan miktardır. Veren üst el, dilenip alan alt elden daha hayırlıdır. Verirken (harcayıp yedirirken) önce geçindirmeğe meclur olduğun kimselerden başla. (Eğer ailene bakmaz ve onlara bir şey bırakmazsan), hanımın: Bana nafaka ver, yoksa beni boşa, der. Kölen : Bana nafaka ver, yoksa beni sat, der. Çocuğun : Beni kimin himayesine bırakıyorsun, der.»[390]

Cenab-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de, Isra Sûresinin 29. âyet-i kerîmesinde : «Elini boynuna bağlı kılma (cimri olma). Büsbütün elini de açıp israf etme ki, sonra kınanmış olursun ve eli boş kalırsın.»[391]
Buyurmaktadır. Bu hadîs-i şerifte de sadakanın hayırlısı, o harcamadır ki, gerekli yerlere harcadıktan sonra, insanın elinde ailesinin zaruri İhtiyaçlarını karşılayacak kadar geriye mal bırakan bir miktardır.
Önce insan, nafakasını temin etmeye mecbur olduğu kimselere harcama yapacak ve bunların hiç olmazsa günlük ihtiyaçlarını karşılayacak ve ondan sonra arta kalan malından dışarıya tasadduk edecektir. Ayet-İ kerîmede beyan buyurulduğu gibi, insan elinde bulunan malının hepsini verirse, muhtaç duruma düşer, başkaları tarafından kınanır ve hasretlik çeker. Onun için cimrilik yapmaksızın ve büsbütün de saçmaksızın orta bir yol tutmak en hayırlı bir tutumdur. Peygamber Efendimiz buna işaret buyurmuşlardır. İnsan kendi evine bakamıyacak duruma düşerse, ailesi, kölesi ve çocukları kendisine nafaka davasında bulunur ve onu müşkül duruma sokarlar.[392]

197— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) 'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka vermeyi emretti. Bir adam dedi ki:
«Bende bir altın var.»
Hazreti Peygamber:
«Onu kendine (ihtiyacına) harca.» dedi.
Adam:
«Bende başka bir daha var.> dedi.
Hazreti Peygamber.:
«Onu zevcene (ailene) harca.» dedi.
Adam:
«Bende diğer bir tane daha var.» dedi.
Hazreti Peygamber:
«Onu hizmetçine harca. Sonra (yakınlarını ve muhtaçlarını) sen daha iyi bilirsin, (ona göre harcarsın).» dedi.[393]

Her şahıs, kendi nafakasını, zevcesinin ve ailesinin nafakasını, hizmetçisinin nafakasını temin etmekle mükelleftir. Bu, üzerine bir farz olmakla beraber, harcadığı para, verilen sadaka gibi ona sevâb kazandırır. Harcama da en yakından başlayıp uzak akrabaya doğru yapılır.[394]

(100) Kölesi İle Yemeyi İstemediği Zaman

198— Ebû Zübeyr'in (Radiyalîahu anh), insanın hizmetçisinden Câ-bir'e (Radiyalîahu anh) şöyle sorduğu işitilmiştir:
«Sıcakh ve meşakkat, hizmetçiyi işten alıkoyduğu zaman, (hizmetçi çalışıp işini gördüğü zaman) Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) , onu yemeğe çağırmayı emretti mi?»
Câbir:
«Evet!> dedi.
Eğer sizden biriniz, hizmetçi ile yemek istemez ve bundan hoşlanmazsa, elindeki yemekten bir miktar ona yedirsin.»[395]

İnsanın kendi malında ve hizmetçisinde hakkı olduğu gibi, gördüğü işler karşılığında hizmetçinin de hakları vardır. Pişirdiği yemekte ve hazırladığı sofrada şeriatın ona tanıdığı bir hak vardır. Hizmetçiyi, efendisi sofraya çağıracak veya herhangidir sebeple aynı sofrada beraberce yemek yemesinden hoşlanmıyorsa, ona ayrıca aynı yemekten yedirecektir. İslâm'ın İnsan haklarına vermiş olduğu bu değeri ve yüce adaleti, hiç bir sosyal görüş vermemiştir ve veremez de...
Yemek hususunda gözetilmesi lâzım gelen bu adalet, aynen giyim İşinde de caridir. Daha önceki hadîs-i şeriflerde buna temas edilmişti.[396]

(101) İnsan Yediği Şeyden Köleye Yedirir

199— Câbir ibni Abdullah'ın (Radiyallahu anh) şöyle dediği işitilmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kölelere iyilik edilmesini emrederdi ve şöyle derdi:
«Yediklerinizden onlara yedirîn ve elbiselerinizden onlara giydirin. Allah'ın yarattığına azab etmeyin.»[397]

188 sayılı hadîs-i şerife bakınız.[398]

(102) Însan Yediği Zaman Kölesini Beraberinde Oturtur Mu?

200— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh), Peygamber (Sallaltohü Aleyhi veSetlem)deh rivayet ettiğine göre Hazreti Peygamber şöyle dedi:
«Sîzden bîrinize hizmetçisi, yemeğini getirdiği zaman, hizmetçisini (beraberinde yemeğe) oturtsun. Hizmetçi (oturmayı) kabul etmezse, o yemekten ona versin.»[399]

Peygamber Efendimizin : «Hizmetçiyi, efendisi beraberinde yemeğe oturtsun.» emri, burada vücub İfade edip etmediği hakkında görüşler vardır:
1— Imam-ı Şafîî diyor ki, burada iki yön vardır:
a— Efendinin hizmetçisini beraberinde oturtmasında fazilet vardır, bunu yapmak özere vacib değildir. İsterse onu beraberinde yemeğe alıkor, isterse p yemekten hizmetçisine verir.
b— Hangi halde olursa olsun, buradaki emîr nedb İçindir. Yani emri yerine getirmek mendubdur. Yapılmasında sevâb var, terkinde azab yoktur.
2— Fadlullah El-Ceylânî'ye göre, yemeği pişirip onu hazırlıyan hizmetçiye, yemeğe otur, diye emretmek vacibdir. Ancak bunun iki halde istisnası vardır:
a— Eğer yemeği yiyecek kimseler kalabalık olur da yemek az ise, bu durymda hizmetçiye oturmasını emretmek vacib değildir.
b— Hizmetçi, edebinden veya edindiği bir huydan ötürü efendisi ile yemece ©turmaktan çekinirse, yine onu bizzat oturtmak icab etmez. Fakat bir iki'halde de, hizmetçiye, hazır.ladığı yemekten bir miktar vermek ve taddırmak icab eder.[400]

201— (53-s) Ebû Mahzüre şöyle dedi:
«Hazreti Ömer (Radiyallahu anh)'m yanında oturuyordum. O sırada Safvan ibni Ümeyye bir tepsi getirdi. Onu, bir örtü içerisinde birkaç kişi taşıyordu. Bu (büyükçe) tepsiyi Ömer'in önüne koydular. Hz. Ömer çevresindeki insanların kölelerini ve fakir kimseleri (yemeğe) çağırdı. Onlar (gelip) Hazreti Ömer'le yemek yediler. Sonra bu manzara karşısında Hazreti Ömer şöyle dedi:

«Allah o topluma kahretsin, yahut lanet etsin ki, onlar kölelerinin kendileriyle beraber yemesinden yüz çeviriyorlar.»
Safvan dedi ki:
«Bize gelince, Allah'a yemin ederim! Biz onlardan yüz çevirmiyoruz. Fakat kendimizi onlardan önde tutuyoruz. Vallahi yiyeceğimiz ve onlara yedireceğimiz iyi yemek bulamıyoruz.»[401]

Safvan kimdir? :
EbÛ V e h b künyesi İle tanınan Safvan İbni ümeyye, İbni Halef ashab-ı kiramdan olup, mü eli efe-i kufub'dandır = İslâm'a ısındırılmak için kendilerine yardım edilenlerdendir. Babası Bedir savaşında düşman saflarında İslâm'a karşı çarpışırken ölmüştür. Kendisi Mekke'nin fethi gününde Cidde'ye kaçmış ve kardeşi aracılığı İle Hz. Peygamberden İki aytık dokunulmazlık müsaadesi = Eman istemişti. Hz. Peygamber tarafından ona dört aylık bir mühlet tanındı. Nihayet bu müddet sonunda İslâm'ı kabul etti. Huneyn savaşında kâfirlerle bulunmuş ve kendisine ganimetten, İslâm'a dönsün diye.bir hayli ganimet verilmişti. İslâm dinini kabul ettikten sonra sadık olarak çalışmıştır. BİR aralık Medine'ye hicret etti ise de, Hz. Peygamber in :
«Mekke fethinden sonra hicret yoktur.»
Beyanı üzere Mekke'ye döndö. Amcası Ubeyy ibnİ Halefi, Uhud savaşında bizzat Hazreti Peygamber öldürmüştü.
Güzel söz söyliyen, iyiliksever ve cömert bîr kimse idi. Hicretin 41 veya 42. yılında Mekke'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.[402]

(103) Köle, Efendisine Karşı Dürüst Hareket Ederse

202— Abdullah ibni Ömer'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) şöyle buyurdu:
«Köle, efendisine itaatkâr olursa (dürüst hareket ederse) ve Rabbine de güzel ibadet ederse, onun iki kat sevabı olur.»[403]
Köle ve hizmetçilerin iki kısım vazifeleri vardır. Bunlardan biri, yapmakla mükellef oldukları hizmetleri iyi bîr şekilde sadakat ve doğrulukla yapmak ve başarmak. Bu hizmetlerinden dolayı, maddî kazançları dışında ayrıca manevî mükâfatlan ve Allah katında sevâbiarı vardır. İkinci kısım vazifeleri de Allah'a karşı olan ibâdet borçlarıdır. Kendilerini yaratan ve yaşatan varlığa karşı da ibâdetlerini ihlâsla ve sahîh bir îmanla yerine getirmelerinde yine sevâb vardır. Böylece her iki hizmetten iki mükâfat elde etmiş olurlar. Allah'ın makbul kulları arasına girmiş olurlar.[404]

203— Rivayet edildiğine göre bir adam, Âmir Eş-Şa'bî'ye dedi ki:
«Ey Ebû Am'rî Biz (Horasanlılar) aramızda konuşuyoruz ve diyoruz ki, insan cariyesini azad eder ve sonra onunla evlenirse, kendi kurbanlık devesine binen kimse gibi olur» (bunun sevabı yoktur).
Bunun üzerine Âmir:
«Ebû Bürde babasından bana naklederek şöyle söyledi.» dedi. Onlara Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle dediğini anlattı:
«Üç kimsenin mükâfatlan iki kattır:
1— Ehli kitaptan bir adam ki, kendi peygamberine îman eder de (ondan sonra) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Je îman ederse, onun iki ecri (sevabı) vardır.
2— Köle durumunda olan kul, Allah'ın hakkını ve efendilerinin hakkını yerine getirirse, (bunlara karşı vazifelerini yaparsa) bunun da iki kat sevabı vardır.
2— Bir cariyeye sahip olup da, onunla münasebette bulunan kimse, onu güzel yetiştirir ve terbiye ederse, onu öğretir ve öğrenimini güzel yaparsa, sonra onu azad edip de onunla evlenirse, iki kat sevâb kazanır.»
Âmir:
«Bu hadîsi sana, bir (dünyevî menfaat olmaksızın verdik. Bundan daha hafif şeyleri öğrenmek için Medine'ye binilir, gidilirdi.» dedi.[405]

Hadîs-i şerifte öç kimsenin iki kat mükâfat alacağı ve buna hdk kazanacağı açıklanmaktadır. Peygamber Efendimizin gelişinden haberdar olmadan önce Hz. I s a dinine sadakatla bağlrofup, sonra âhir zaman Peygamberine muttali olarak insan ona da îman ederse, bunun İki kat sevabı olur. Çünkü evvel ve sonraki halde sadakatından ayrılmamış, hak yolu seçmiştir. Bu iki halden dolayı da iki ecir kazanmış olur.
Kölenin yüklendiği işler, ağır ve meşakkatli olduğundan ve ayrıca hem efendisine, hem de Rab'bine itaat ettiğinden iki ecir vardır.
Köleye İyİ bakmak ve onu yetiştirip güzel terbiye etmek hayırlı bir hizmettir ve sevabı vardır. Bir de onu.azad etmek ve onunla evlenmek ayrı bir hayır işidir, işte bunları yerine getiren bir efendinin iki kat sevabı olur.[406]

204— Ebû Musa'dan (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resû-lüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
«Rabbine olan ibadetini güzel yapan, .efendisinin üzerine yüklddiği vazifeleri dürüstlükle ve itaatla yerine getiren kölenin iki kat mükâfatı vardır.»[407]

Bundan önceki hadîs-İ şerîfe bakılsın.[408]

205— Ebû Bürde'den (Radiyallahu anh) işitildiğine göre, babasının şöyle dediğini anlatmıştır:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Kölenin iki mükâfatı vardır; Allah'ın hakkını ona ibadet etmekte yerine getirirse, — yahud ibadetini güzel eylerse, dedi. — Bir de kendisine sahip olan efendisinin hakkını Öderse...»[409]

Bundan önceki 203 ile 204 No.lu hadîs-i şeriflere bakılsın.[410]

206— îbni Ömer'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:
«Hepiniz birer çobansınız, (çoban gibi gözetici ve koruyucu birer bekçişiniz). Hepiniz de, gözetlemeğe mecbur olduğu şeyden sorumludur. O insanların başında olan idareci = kumandan, bir çobandır ve o, eli altın-dakilerden sorumludur. İnsan, ailesi Üzerinde bir çobandır ve o, eli al-tındakilerden (karısından, çoluk - çocuğundan) sorumludur. İnsanın kölesi = hizfnetçisi, efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o, bundan sorumludur. Dikkat edin! Hepiniz birer çobansınız ve hepiniz, eli altında bulunanlardan sorumludur.»[411]

İnsanlar için genel ve özel olmak üzere iki türlü sorumluluk vardır:
1— insan tek başına ve yalnız olarak ele alındığı zaman, onun sorumluluğu, sahip bulunduğu göç ve iktidarı emredildiğİ şeylere harcaması ve azalarını yasak işlerden korumasıdır. Bu sorumluluk herkes için mevcut bulunan bir sorumluluk olduğundan umumî adını alır. Hiç bir mükellef bu sorumluluktan uzak kalamaz. Göz, kulak, dil, el ve ayak, akıl ve irade hep Allah'ın insanlara birer emanetidir. İnsan bu emanetleri Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir şekilde gözetmez ve kullanmazsa vazifesini yapmamış olur ve bu hareketinden mes'ul tutulur. Çünkü emanete hiyanet etmiştir. Sorumlu olduğu işte görevini yapmamıştır.
2— Hayatta ve cemiyet içinde her insanın üzerine aldığı bir özel görevi vardır. Bulunduğu mevkî'e göre, büyük veya küçük sorumluluğu vardır. BİR devlet başkanı veya bir birlik komutanı, eli altında bulunan kimselerin durumundan sorumludur. Zulüm görmsksizin adalet dairesinde, huzur ve emniyet İçerisinde yaşamalarını, İlim ve İrfan öğrenmelerini sağlamak mecburiyetindedir. Görevini yapabilen, sorumluluktan kurtulur, yapmıyan da cezaya hak kazanır. Bu sorumluluk cemiyetin en yüksek kademesinden aile reisine ve oradan da zevceye, köle ve hizmetçiye, bekçilere kadar iner. Diğer bir hadîs-i şerîfte, zevce de kocasının evinde bir çobandır ve eli al-tındakilerden sorumludur, dîye ilâve vardır. Zevce, ev İşlerini idare etmek, çocuHara bakmak ve onları güzel yetiştirmek gibi hususlardan sorumludur. Köle de, kendisine verilen İşleri yapmak ve efendisinin malını koruyup ona sadakat etmek işleri ile sorumludur. Hizmetçi de aynı sorumluluğu taşır. Hulâsa herkes bir çobandır ve kendisine verilen işlerderi.ve korumağa mecbur olduğu şeylerden sorumludur.
Özel ve genel manâlariyle bu sorumlulukları idrak edip başarmakla cemiyette düzen olur, huzur ve emniyet bulunur. Hikmet dolu bu hadîs-i şerîf, bizim cemiyet hayatımızda esas kabul edilmedikçe hiç bir kanun ve nizam, arzu edilen düzen ve huzuru getiremez.[412]

207— (54-ş) Ebû Hüreyre'nin (Radiyallahn a?ıh) şöyle dediği igitil-nıiştir.
«Köle, efendisine itaat edince, Allah (Azze ve ,€*lle) 'ye itaat etmiş olur. Efendisine isyan edince de, Azîz ve Çelü olan Allah'a isyan etmiş olur.[413]

Bütün meşru işlerde köle ye hizmetçilerin hatta bütün memurların efendilerine ve âmirlerine itaat etmeleri Allah in bîr emri olduğundan, buna riayet etmek Allah'a ftaat olur. Riayet etmemek de Allah'ın emrine aykırı düştüğünden Allah'a isyan olur.[414]

(105) Köle Olmayı Seven Kimse

208— Ebü Hüreyre'den (Radtyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Re-sûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Müslüman köle, Allah'ın hakkını ve efendisinin hakkını yerine getirirse, onun iki mükâfatı vardır.»
Ebû Hüîeyre *nin nefsi, kudret elinde olan Allah'a yemin ede> rim ki, Allah yolunda. cihad, hac ve anneme iyilik olmıyaydı, köle olarak ölmemi isterdim.[415]

Saclâkatla çalışan kölenin iki mükâfatı olduğuna dair hadîs-i şerifler geçmişti. Burada Ebu Hüreyre Hazretleri bazı ibadetlerdeki faziletler olmasa, elde edeceği jki kat ecirden dolayı köle olarak ölmeyi tercih etmektedir. Bu tercih de kölelere tanınan manevî ecir büyüklüğünden ileri gelmektedir.[416]

(106) İnsan Kölem Dememelidir

209— Ebû Hüreyre'den (Radiyallakû anh) rivayet edildiğine' göre, Peygamber (SaîUıllahü Aleyhi ve Selîem) şöyle dedi:
«Sizden hiç biriniz, kölem = kulum, demesin. Hepiniz Allah'ın erkek kullarısınız ve sizin bütün kadınlarınız da Allah'ın dişi kullarıdır. İnsan : Oğlum, cariyem, delikanlım ve genç kızım desin.»[417]

Gerçek kulluk, ubudiyyet Allah Tealâ'ya yapılır. Herkes Allah'ın kulu olmakla ve bunu itiraf etmekle yaratanına tazim etmiş, onu yüceltmiş olur. Yaratıklardan hiç bir varlık bu tazime hak kazanamıyacağından bu büyüklüğü ima edecek bir ifade kullanmamalıdır.: Bunun için Peygamber Efendimiz, köleye : kölem ve kulum manâlarına gelecek kelimeleri kullanmamayı emretmektedir. Bu kelimeleri kullanmakta tekebbür var, böyüklenme var. Halbuki Müslüman büyüklük taslamaz, mütevâzi olur, kibar otur.[418]

(107) Köle, Efendim Der Mi?

210— Ebû Hüreyre (Radiyaltahu anh) Peygamber (Sallaliahü Aleyhi veSellem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle dedi:
«Sizden hiç biriniz, er kulum, dişi kulum, asla demesin. Köleler de (size), mürebbim ve mürebbiyem, asla demesin. (Sizden her biriniz kölesine) şöyle desin: Delikanlım, genç kızım. (Köleler de, efendilerine şöyle desin) : Efendim, hanımefendim. Hepiniz kullarsınız; Rab ise, Aziz ve Celü olan Allah'dır.»[419]

Peygamber Efendimiz burada bize konuşma ve hitab edebini öğretiyor. Mevkî ve durum bakımından en aşağı seviyede olan köle ile efendi arasındaki hitab edebî, temel ölçü olarak ele alınırsa, bunlar dışındaki konuşma ve karşılıklı hitapların daha büyük önem ve ciddiyet kazanacağı şüphe götürmez bir gerçektir. Dinimiz bize nezaket ve tevazuu, hoş ve tatlı söz söylemeyi emrediyor.
Azamet ve ululuk Allah Tealâ ya mahsustur. Yetiştirici ve terbiye edip kemale erdirici manâsını taşıyan Rab ismi, Allah Tealâ'nım isimlerinden olduğu cihetle, köle veya hizmetçinin efendisine Rabbım, diye hitap etmesi caiz olmaz. Uygun düşen, efendim diye çağırmasıdır. Efendisi de hizmetçi veya kölesine, kulum veya kölem diye hitap etmiyecek, delikanlım, kızım ve oğlum diyecektir. Çünkü Allah'ın yarattığı bütün insanlar, onun kulla-
ndır. Kul, kula büyüklük taslıyarak, kibirlenerek kulum diyemez. Kibirlenmez ve büyüklenmek haramdır.
İşte bu ölçü dairesinde hareket ederek her kademedeki insanların karşılıklı olarak birbirlerine hitapları nezaket ve itidal kıvamını açmamalıdır. Büyüklenme haram olduğu gibi, büsbütün küçülüp başkasına kul olmak da haramdır. Saltanat ve İzzet Allah'a mahsustur. Allah dan başkasına kulluk edilmez. Şahsa hitap şekli ile, işçim, memurum, hizmetçim, aylıkçım, kiracım, hammalım denmesi edebe aykırıdır, örfe göre en kibar kelimeleri kullanarak ne muhatap rencide edilmeli, ne de hitap eden büyüklük tas-lamalıdır. Aşağı rütbe ve mevkide bulunan şahıs âaf üstüne haddinden fazla tazim ifade edecek Mevlâm, velİyyi nimetim gibi sözler kullanmamalıdır, Amma insanın yüzüne karşı hitap şekli ile değil de, onun gıyabında başkasına hizmetçim şöyle yaptı, işçim böyle dedi gibi ifadelerde bir beis yoktur.[420]

211— Mutarrif'den (Radiyatlahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Babam (Abdullah) dedi ki;
«Ben, Amri Oğulları heyeti içinde bulunarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)'e gittim. (Heyet, Peygambere hitab ederek) :
«Sen bizim seyyidimizsin.» dediler.
Peygamber:
«Seyyid AlUh'dır,» buyurdu.
Onlar:
«Fazilet yönünden en ziyade faziletlimiz ve ihsan bakımından en büyüğümüz (sun).» dediler.
(Babam Abdullah) dedi ki, Peygamber şöyle buyurdu: «Sözünüzü söyleyin, (ne diyecekseniz onu deyin). Şeytan sizi vekil tutmasın (size lüzumsuz ve boşuna söz söyletmesin).»[421]

Büyüklük ve ululuk manâsına gelen «Seyyid» kelimesi ile kendisine hitapta bulunulmasını Peygamber Efendimiz istememişlerdir. Çünkü hakikatte ululuk Allah Tealâya mahsustur. Hz. Peygamber edebe ve tevazua riayet buyurmuşlardır ve diğer kavimlerde âdet halinde kullanılan dünyevî iltifatların terk edilmesini İstemişlerdir. Mecaz olarak seyyİd lâfzının insanlar arasında kullanılmasında bir mahzur yoksa da evlâ değildir. Peygamber Efendimizin;
«Ben, Âdem evlâdlarımn seyyidiyim.»
(Bunda Öğünç yoktur.) buyurması, manevî rütbe olan Peygamberlik rüt-besmİ beyandan ibarettir. Yoksa, bu şekilde kendilerine hitab edilmesini istemeleri demek değildir. Fakat bize düşen, gıyablarında hürmet ve tazim lâfızlarım kullanmaktır. Ashab-ı kiram umumiyetle : Ya Nebiyye'llah, Ya Resûİallah, diye kendilerine hitab ederlerdi.[422]

(108) İnsan Evinin Bekçisidir

212— ibni Ömer'den (Radfyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:
«Hepiniz birer çobansınız (bekçisiniz) ve her biriniz eli altında bulunanlardan sorumludur: İdare âmiri ve kumandan bir çobandır ve o sorumludur. İnsan, ailesi üzerinde bir çobandır ve o sorumludur. Kadın, kocasının evi üzerinde bir çobandır ve o sorumludur. Dikkat edin! Hepiniz birer çobansınız ve her biriniz, eli altında bulunanlardan sorumludur.»[423]

206 sayılı hadîs-i şerîfe bakılsın.[424]

213— Ebû Süleyman Malik ibni'l-Huveyris'den (Radiyailahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
(Bir heyet halinde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in yanına vardık. Biz, yaşları birbirine yakın gençlerdik. Peygamberin yanında yirmi gece kaldık. Zevcelerimizi arzuladığımızı Peygamber anlamış olmakla, geride ailelerimizden kimleri bıraktığımızı bize sordu. Biz de, ona, (durumumuzu) bildirdik. —Peygamber gayet yumuşak ve merhametli idi.— Bize buyurdu:
«Ailelerinize dönün ve (öğrendiklerinizi) onlara Öğretin ve onlara (vazifelerimi) emredin. Benim nasıl namaz kıldığımı görmüşseniz, öylece namaz kılın. Namaz vakti geldiği zaman, sizden Mriniz size ezan okusun ve büyüğünüz, size imam olsun.»[425]

Bu hadîs-i şeriften çıkan hükümler:
1— insan, işini bitirdikten sonra ailesine dönmeli ve çoluk-çocuğun başında bulunmalıdır. Onlara ilim ve ahlâk öğretmeli, iyilikle emretmelİ, kötülükten alıkoymahdır. Başlarında sorumlu bir çoban veya bekçi mevkiinde bulunmalıdır. Çünkü insan, ailesinin ve çoluk-çocuğunun yaşayışından, hak ve vazifelerinden sorumludur. Herkes bu vazifelerini yapıp yapmadığından sorumlu tutulacak, Allah'a hesap verecektir. Vazifesini yapan sevâb alır, kurtulur. Yapmayan da günâh kazanıp cezasını çeker.
2— Namaz kılmak, akıl ve idrak ile bilinip yapılacak bir hareket olmadığından, Cebrail (Aîeyhisseiâm) Peygamber'İmize nasıl öğretti ise öylece yerine getirilmesi icab eder. Bu ibâdetin makbul olabilmesi için, onu Peygamber Efendimiz nasıl kımışlarsa, aynı şekilde kılmak Müslümanlara düşen bir farzdır. Başka türlü yerine getirilmesi mümkün olmaz.
3— ister yolculuk halinde, ister ikâmet halinde bulunulsun, namaz vakti girince, namaz vaktini bildirmek İçin ezen okunması bîr sünnettir ve kifa-yedir. Bir yerde okunduğu zaman, bir kısım insanlar duymasa bile, kâfi gelir. İkinci defa okunmasına lüzum kalmaz.
4— Topluluk halinde bulunanlara İçlerinden birinin imam olması icap eder. Burada en büyük olanın imam olması emredİlmektedir. Diğer hadîs-i şerif açıklamalarında, kıraat ve ilim bakımından eh İyi olanın imam olması emredilmekte olduğundan, burada büyükten maksadın bilgili olmak manâsını taşıdığı anlaşılmaktadır. Bilgi ve okuyuşta eşitlik olduğu takdirde yaşı büyük olanın tercih edilmesi uygun olur. Yaş, ilim üzerine geçemez. Di-nİmiz, İlme en büyük değeri vermiştir. Ayrıca yaşlılara hürmeti de emretmektedir.
Malik İbni'l-Huveyrİs kimdir? :
Ashab-ı kiramdan olan M a 1 i k 'in künyesi Ebu Süleyman'dır. Kendisinden hadîs-i şerif rivayet edilmiştir. Buhari ve Müslim'de bu hadîs mevcuttur. Basra'da ikâmet etmiştir. Leys kabilesİndendir. Hicretin 74. yılında ve Istiab sahibine göre 94 yılında Basra'da vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[426]

(109) Kadın Bir Koruyucudur

214— îbni Ömer'den (RadiycMahû anhümn) rivâyec edildiğine göre, o Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle dediğini işitmiştir :
«Hepiniz birer çobansınız ve her biriniz, eli altında bulunanlardan sorumludur: Devlet reisi bir çobandır ve o, eli altmdakilerden sorumludur. İnsan ailesi üzerinde bir çobandır. Kadın, kocasının evinde bir çobandır ve hizmetçi de efendisinin malında (bir çobandır)...»
İbni Ömer demiştir ki:
— Ben bu kelimeleri Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim ve zannediyorum Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) : «Erkek, babasının üzerinde (bir çobandır)...» dedi.[427]

206 ve 212 sayılı hadîslere bakılsın.[428]

(110) Kime İyilik Edilirse O, Ona Mukabele Etsin

215— Cabir İbni Abdullah El-Ensarî'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
— Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu:
«Kime bîr iyilik edilirse, o iyiliğe mukabele etsin. Eğer mukabele edecek bir şey bulamazsa, kendisine yapılan iyiliği övsün. Kendisine olan bu iyiliği Övdüğü zaman, insan ona teşekkür etmiş olur. Eğer bu iyiliği gizler (övüp başkasına söylemezse), onu inkâr etmiş olur. Kim, kendisine verilmemiş bir şeyle bezenirse, sanki o, iki yalan elbisesi giymiştir (baştan aşağı yalancı olmuştur).»[429]

Bİr insan çeşitti maksatlarla başkasına mal veya para verir. Verdiği şey de bu maksad ve niyyetlere göre isim alır. Bunlar şu kısımlara ayrılır:
1— Bir malı, bir mal veya değer karşılığında değiştirmek alış-veriş olur. Bir malın veya vasıtanın menfaatini satmak icare olur.
2— Muayyen bir zaman için, bir eşyayı kullanmak ve karşılığında bir hak talep etmemek üzere başkasına vermek, ariyet olur, aynen o eşyanın geri verilmesi icab eder. Helak olursa tazmini gerekir.
3— Bir kimseye, aynını değil de, kıymetini veya mislini geri vermek üzere, Allah rızası için verilen paraya veya mala ödünç denir. Karz denir.
4— Allah dan mükâfat bekliyerek sevab için, muhtaçlara verilen şeylere sadaka denir. Eğer Allah'ın farz kıldığı bir vazife ise ze!<ât adını alır.
5— Bir malı, herhangi bir karşılık olmaksızın, karşılığında bir şey almayı şart koşmaksızın başkasına temlik etmek hibe olur. Makbul olmamakla beraber hibaden dönmek caizdir. Fakat sadakadan dönülmez; yani verilen sadaka geri alınmaz.
6— Başkasının hakkını engellemek veya haksız olduğu halde kendini haklı çıkarmak veya başkasına zulüm etmek maksadı İle verilen mal rüşvet olur ki, bu haramdır.
7— Sevişmek ve sevgi kazanmak için başkasına ikram edilen şey de hediye o!ur. Hadîs-i şerifte murad edilen bu türlü ikramdır. Durum ve niyete göre «Hibe» sadaka ile hediyeyi içine alır.
Bir insana edilen ikrama karşılıkta bulunulması gerekir. Mal, sevgi ve birbirine bağlılığı temin eden bir vasıtadır. İnsan bir hediyeye nail olunca, ona karşılık olarak bir şey ikram etmelidir. Bir ikramda bulunamıyaca!< durumda olan kimse de, hiç olmazsa gördüğü iyiliği, yüzüne kcrşı olmaksızın, Övmeli ve söylemelidir. Çünkü bir kimseyi yüzüne karşı övmek ve medihte bulunmak uygun bir hareket değildir. Bu övgü, yapılan iyiliğe bir teşekkürle karşılıkta bulunmak yerine geçer. Bu teşekkürü yapmıyan kimse, kazadığı nimeti inkâr etmiş bir nankör olur.
Aksine, bir kimse de başkasından herhangi bir hediye almadığı halde, kendini almış gibi gösterir ve bununla başkalarını kıztştırırsa, baştan aşağı yalancı hüviyetine bürünmüş olur. Birİ yukardan ve diğeri aşağıdan olmak üzere iki parçadan ibaret yalancı elbisesi i!o süslenmiş olur. Bir defa kendisinde olmiyan bir şeyle vasıflanmış, bir de başkasında olmıyan ikram hasleti ile onu vasıflandtrmışhr. Böylece katmerli yalancılardan olmuştur. Yalan ise haramdır.[430]

216— İbni Ömer'den (Radiyallahû anhûma) rivayet edildiğine göre, dedi ki:
— Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «Çektiği eziyetten dolayı Allah'a sığınanı koruyun, ona yardım edin. Allah adını anarak dilenene veriniz. Size herhangi bir iyilikte bulunana mukabele ediniz. Verecek bir şey bulamazsanız, ona duâ ediniz ki, kendisine bir mukabelede bulunduğunuz bilinmiş olsun.»[431]

İnsanlardan çektiği sıkıntı ve eziyetten veya başka sebeplerden dolayı muztar duruma düşüp Allah'dan yardım istiyen, lütuf bekliyen olursa, ona yardım etmek ve onu korumak müminlerin vazifesidir. Müşkül durumda bulunan kardeşlere tercihen yardım etmeyi, Peygamberimiz bize tavsiye buyurmaktadır.
Bir de Allah'ın adını anarak «Allah rızası» için, dileneni boş çevîrme-yîp ona ihsan etmekte Allah Tealâ'nin adına hem tazım var, hem de Allah'ın yaratıklarına merhamet etmek vardır.
Söz veya İşle bir kimseye iyilik edildiği zaman, mümkün İse daha iyisi ile ona mukabele etmelidir. Edilen iyiliğe karşılık bir şey bulunamazsa, iyilik edene, hediye verene dua etmelidir. Duq etmekle karşılıkta bulunulmuş sayılır. Nimete şükür olur.[432]

(111) İyiliğe Mukabele Edemiyen

217— Enes'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Muhacirler dediler ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Ensar, sevâbm hepsini aldı götürdü» (bize bir şey kalmadı).
Peygamber şöyle dedi :
«Hayır, sîz onlar için Allah'a duâ ettikçe ve size verdikleri şey sebebiyle onları övdükçe, (size sevâb vardır, mahrum kalmazsınız).»[433]

Mekke müşriklerinin eziyet ve hakaretlerine dayanamıyarak doğmuş oldukları ana vatandan mallarını bırakarak Habeşistan ve Medine g:bi beldelere hicret (göç) eden ashab-ı kirama Muhacir denir. Özel olarak Medîne'ye hicret edenler «Muhacirin» adını alırlar. Bütün maddî imkânlarından mahrum olarak Medine'ye ve oradaki Müslüman kardeşleri yanına sığınan bu muhacirler, dünya tarihinde görülmemiş bir ikrama ve yakınlığa kavuşmuşlardır. Medine'İİ ashab tarafından kendilerine üstün bir yardım yapıldığından bu yerli ashaba «Ensar» denir. Kendî evlerini misafirlere terk etmişler, mallarını vermişler ve bu kıymetli misafirlerini öz kardeşlerinden daha üstün tutmuşlardı.
İşte muhacirler gördükleri bu İyilik ve ikrama karşı, verecek bir şeyleri o!madıqmdan ve onlara bîr mukabelede bulunamadıklarından mahcub bir vaziyette :
«— Ey Allah'ın Resulü! Ensar bütün sevâblan aldı götürdü. Bizim halimiz ne olacak.»
Diye üzüntüye düştüler. Bunları teskin ve taltif için, muhacirlere bu müjdeyi verdiler: «Siz, onlara duâ edersiniz, size ettikleri iyilikten ötürü onları översiniz, Allah'a şükretmiş olursunuz. Böylece siz de sevâb kazanırsınız.»[434]

(112) İnsanlara Teşekkür Etmîyen

218— Ebû Hüreyre, (Radiyaîİahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle dedi:
«İnsanlara teşekkür etmiyen, Allah'a şükretmiş olmaz.»[435]

Bundan önceki hadîs-i şeriften anlaşıldığı üzre, yapılan bir iyiliğe karşılık aynı İle veya ziyadesi İle bîr mukabelede bulunulamaz ise, iyilik edene duada bulunulur ve övülür. Bu yapıldığı müddet sevabı vardır. Nimete şükür otur. Nimete vasıta olana teşekkürde bulunmanın sevabı olunca, Allah'a şükür yerine geçer. Bu vazifeyi yerine getİrmiyen, Allah'a şükretmiş olmaz. Sevâb elde edemez, nimeti inkâr etmiş olur.[436]

219— Ebû Hüreyre, (Radiyaîİahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den şöyle rivayet etti:
«Allah Tealâ nefse şöyle hitab etti: Çık! Nefis : Ben ancak istemi-yerek (zorla) çıkarım, dedi.»[437]

Bu hadîs-i şerifin, bu bab İçerisinde getirilişinde bir münasebet bulunamamıştır. Ancak ravİlerin teselsülü bakımından iki hadîs arasında fark yoktur. Her İki hadîs de aynı kanal ve senedlerclen gelmiş olmakla benzerlikleri vardır.
Nefis, ruh insanın bedeni ile ünsİyet haiinde olduğu için, kendiliğinden onu bırakıp çıkmaz. Ruhu almaya memur Azrail onu çekip çıkarmadıkça bedeni bırakmaz. Can çekişme hali, bunun açtk'bir ifadesidir. Bir de insanların ihtiyar ve arzusuna bağ!ı olsa hiç bir nefis ölmeyi istemez ve ölmez. Allah'ın emri gelince istemiyerek ölüm olur.[438]

(113) İnsanın, Kardeşine Yardımı

220— Ebû Zer (Radiyattahu anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmiştir. (Peygambere) soruldu:
«Amellerin hangisi daha hayırlıdır?»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'a îman etmek ve Allah yolunda cihad etmektir.» dedi.
«(Azad etme bakımından) kölelerin hangisi daha hayırlıdır?» soruldu:
«Kıymetçe en yükseği ve sahipleri katında en iyisidir.» dedi.
(Bunları soran adam) dedi ki:
«Bunlardan birini yapmıya gücüm yetmezse, ne yapacağımı bildirir misiniz?»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Malı helak olana yardım edersin, yahud kazanamıyan zavallıya iyilik edersin.» dedi.
(Adam yine sorup) dedi ki:
«Biçare olursam, (ne yapacağımı) bildirir misiniz?»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem);
«Kötülük etmeni insanlardan kaldırırsın. Çünkü bu, bir sadakadır ki, onu kendin için sadaka vermiş olursun.»[439]

Amellerin makbul ve sahih olabilmesi için, îman esastır ve şarttır. Her insan îman etmekle mükelleftir. îman olmaksızın hiç bir amel kurtuluşa vesile olamaz. Onun için Peygamber Efendimiz, amellerin en hayırlısı Allah'a îmandır, buyurmuştur. Allah'a îman, onun üstün varlığına ve Peygamberleri vasıtası ile gönderdiği hükümlerin tümüne inanıp, kalb İle tasdik etmek, dil ile söylemek ve son Peygamber'in gösterdiği hak yola koyulmaktır, onun izinde gitmektir. Saadetin ve kurtuluşun temeli îman olduğu için bundan daha büyük ve daha hayırlı bir şey olamaz.
Allah yolunda cihad, Allah'ın emirlerini korumak ve yaymak olduğundan, îmandan sonra en kıymetli ve faziletli ameldir. İnsanın sahip bulunduğu en büyük iki varlığı olan mal ve can ile cihad yapılabildiğinden, bunların harcanmasına dayandığından, cihadın önemi aşikârdır. Bunun üstünde başka bir amel düşünülemez.
Kölenin en kıymetlisini azad etmek de büyük sevâblardandir. Bunda iki büyük haslet var: insan sahibi bulunduğu en kıymetli kölesini mecca-nen bağışlıyor, bir taraftan da hürriyeti kısıtlanmış bir insanı her hakka sahip kılacak şekilde hayata kavuşturuyor. Bu iki yönden kıymetli köleyi azad etmenin sevabı büyük oluyor.
Bunlara gücü yetmiyen, varlıktan darlığa düşerek muhtaç bulunanlara, yahut çalışmaya kabiliyeti olmıyan zavallılara yardım etmek sureti İle hayırlı amelde bulunur. Bunlardan herhangi birini İşİlyecek duru-mda olmıyan kimse de, insanlara fenalık etmez, onlardan zararını kaldırır. Bu hareketinden de sevâb kazanır.[440]

(114) Dünyada İyilik Edenler, Âhirette İyiliğe Kavuşanlardır

221— Kabîsa İbni Burme EI-Esedî'den (Radiyallahu cnft\ işitüdiğine göre, şöyle anlattı:
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idim, şöyle buyurduğunu işittim :
«Dünyada iyilik işliyenler, âhirette iyiliğe kavuşanlardır. Kimler de dünyada kötülük işlerse, işte onlar âhirette kötülüğe kavuşanlardır.»[441]

Dünyada iken insanlara iyilik ve yardım edenler, Allah'ın emirlerini yerine getirmiş olmakla sevâb kazandıklarından, âhirette bu amellerinin mükâfatını görürler. Allah onlara âhiret nimetlerini taddırır ve türlü ihsanlarda bulunur. Onlar âhirette iyi kimseler arasında bulunurlar.
Dünyada Allah'ın yasak ettiği işleri yapanlar, insanlara eziyet ve zarar verenler ise, yaptıkları bu işlerin cezasını âhirette çekerler. Kötü muamele görürler ve kötüler arasında bulunurlar.
Kabîsa kimdir? :
Babasının adı Burme olup, Kûfe'İller arasında sayılan ashab-ı ki-ramdandır. Abdullah ibni Mes'ud 'dan ve Peygamber Efendimizden hadîs rivayet etmiştir. Oğlu Y e z İ d ve torunu Ömer, kardeşinin oğlu B ü r m e kendisinden rivayet etmişlerdir. Tercüme-i haline dair geniş bilgiye tesadüf edilememiştir. Allah ondan razı olsun.[442]

222— Harmele İbni Abdullah'dan (Radiyallahu anh) haber verildiğine göre, Harmele çıkıp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma vardı. Harmele, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (daha önce) yanında bulunmuş olduğundan, onu Peygamber tamdı. (Sonra Harmele şöyle anlatmıştı) :
Peygamber dönüp gidince, kendi kendime dedim:
«Allah'a yemin ederim ki, ilim artırayım diye muhakkak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gideceğim.»
Yürüyerek gittim, öyle ki önünde durdum da şöyle dedim:
«Ne iş yapmamı bana emredersin?»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Harmele! İyilik yap ve kötülükten sakın.» dedi.
Sonra geri döndüm, kafileye gittim. Sonra döndüm, tâ Peygamber'e yakın yerimde durdum. Dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Ne iş yapmamı bana emredersin?»
Peygamber (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Har mele! İyilik yap ve kötülükten sakın. Bir de bak ki, insanların yanından kalktığın zaman, insanlar senin hakkında kulağına hoş gidecek hangi şeyi sÖyliyecekler. İşte onu yap ve insanların yanından kalktığın zaman, insanlar senin hakkında hoşuna gitmiyecck hangi şeyi söyliyeceklerine bak da, onu yapmaktan sakın.» dedi.
Vakta ki ben (Peygamberin yanından ayrılıp) geri döndüm. Bir de anladım ki, bu iki söz, hiç bir şeyi açıkta bırakmamışlardır (her hikmeti toplamışlardır).[443]

Dinimizdeki hükümler, emirler ve yasaklar olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Mükellefler tarafından yapılması İstenen işler, emirler kısmına girer1 ki, farz, vacib ve müstahab diye derecelere ayrılırlar.
Mükellefler tarafından yapılması İstenmİyen işler, yasaklar kısmına girerler. Bunlar da, haram, tahrimen mekruh ve tenzihen mekruh kısımlarına ayrılırlar. Genel anlamda birinci kısım hükümlere «Ma'ruf», ikinci kısım hükümlere de «Münker» denir. İşte marufu benimseyip işlemek, münkeri bilip ondan sakınmak, dinin hükümlerini tamamen yerine getirmek olacağından, Peygamber Efendimizin, bu iki sözü her hikmeti kendinde toplamış oluyor. Bundan daha kısa ve manâsı geniş söz olamaz. H a r m e I e düşünüp bu hikmeti takdir buyurmuştur.
Yine insanlar, bir kimseyi, İyi hareketinden dolayı öveceklerinden ve bu övgü de kulağa hoş geleceğinden, övgüye sebep olacak şeyi yapmak, marufu işlemek demektir. Kulağa hoş gelmiyecek sözlere sebep olacak İş ve hareketler de münker şeylerdir. Bunların yapılmaması icab eder. İslâm inanç ve ahlâkını yaşıyan insanlar biner murakıp ve hakem şeklinde kabul edilirlerse, bunların görüşü nazar-ı itibâra alınarak İnsanlar söz ve hareketlerine ceki-düzen verirler, iyi diyecekleri şeyleri yaparlar, fena diyecekleri şeyleri yapmazlar.
H a r m e I e kimdir? :
Temîm kabilesinden olan H a r m e I e 'nin babası Abdullah ve dedesi İ y a s 'dır. Basra'lılardan sayılır. Oğlu U I e y b e ve bu oğlundan olma iki kız torunu Safİyye İle Duhaybe kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Uzun okuyuş yaparak çok namaz kıldığı, hatta devamlı namaz kıldığı bir yeri olup, orada ayaklarının çukur açtığı ve çukura battıkları rivayet edilir. Ashab-ı kiram arasında uzun namaz kılmakla şöhret bulmuştu. Allah ondan razı olsun.[444]

223— (55-s) Selman'dan (Rcutiyallahuanh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«Dünyada iyilik işliyenler, âhirette iyiliklerinin mükâfatına kavuşanlardır onlar... (Mu'temir) demiştir ki:
"Ben bu sözü Ebû Osman'dan işittim, onu Selman'dan naklediyordu." Ben de anladım ki, bu iş böyledir. Artık bunu, hiç kimseye anlatmadım.[445]

221 sayılı hadîs-i şerîfe bakınız.[446]

(115) Her İyilik Bir Sadakadır

224— Câbir İbni Abdullah (Radiyallahu anh), Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Selîemfden rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«Her iyilik bir sadakadır.»[447]

Sevâb olduğunu niyyet ederek ve Allah dan bir mükâfat bekİİyerek edilecek her iyilik ve hayır bir sadaka demektir. Verilen maldan sevâb ka-zamldığı gibi, her çeşit iyilikten de sevâb kazanılır.
İnsan malından nafile olarak çıkarıp verdiği şeye sadaka denir. Bazan zekât gibi farz olan vergilere de sadaka denir.[448]

225— Ebû Musa'dan (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, dedi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «Her müslümanın sadaka vermesi gerekir.» (Ashab) dediler ki: «Verecek bir şey bulamazsa?»
«Elleri ile (san'atta veya işte) çalışır. Böylece kendisi faydalanır ve (kazandığından) sadaka verir.» dedi. (Ashab) dediler ki: «Gücü yetmez veya çalışamazsa?» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yardım istiyen ihtiyaç sahibine (sözle veya işle) yardım eder.» dedi. (Ashab) dediler ki: «Bunu da yapamazsa?» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «İyilik emreder, yahut hayırlı şey emreder.» dedi. (Ashab) dediler ki: «Bunu da yapamazsa?» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Kötülük işlemekten kendini alıkor. Çünkü bu, onun için bir sadakadır.» dedi.[449]

226— Ebû Zer (Radiyallahu anh) haber verdiğine göre, kendisi Re-sûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordu:
«Amellerin hangisi daha faziletlidir?»
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Allah'a îman etmek ve onun yolunda cihad etmektir.» dedi.
Ebû Zer sordu :
«Kölelerin hangisini azad etmek daha faziletlidir?»
«Kıymeti en yüksek olan ve sahiMeri katında en iyi olandır.» dedi.
Ebû Zer sordu :
«(Bunlardan birini) yapamazsam, (hareketimi) bildirir misin?»
«Malsız fakire yardım edersin, yahut çalışamıyan acize iş yaparsın.» dedi.
Ebû Zer sordu:
«(Bunu da) yapamazsam, (başka ne yapacağımı) bildirir misin?» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İnsanlara kötülük etmeyi kaldırırsın. Çünkü kötülüğü terk etmek için bir sadakadır ki, onu kendin için sadaka vermiş olursun.»[450] dedi.[451]

227— Ebû Zer'den (Radiyalîahu anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, (Peygambere) soruldu:
«Ey Allah'ın Resulü! Servet sahipleri sevâbları alıp götürdüler. Bizim namaz kılmamız gibi, namaz kılıyorlar, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Bir de mallarının fazlasını sadaka olarak veriyorlar, (biz bunu yapamıyoruz ve onlar gibi sevâb kazanamıyoruz).»
Peygamber (Sallauahü Aleyhi ve Seîem) :
«Allah sizin için sadaka vereceğiniz şey yapmamış mıdır? Her teşbih ve her hamd ediş karşılığında bir sadaka vardır. Sizin her birinizin zevcesi ile yetinip haramdan korunması da bir sadakadır.» dedi.
Soruldu:
«İnsanın şehvetinde sadaka var mı?»
Peygamber (Sallalîahü A leyhi ve Sellem):
«İnsan harama harcamış olsa, üzerine günâh yok mudur? İşte bunun gibi, şehvetini helâlda harcarsa, onun için bir sevâb olur.» dedi.[452]

Ashab-ı kiramın malca fakır olanları, zengin olan ashabın hayır ve hasenatını göz önünde bulundurarak, zenginlerin bütün sevâbları alıp götürdüklerini, kendilerine bir şey kalmadığını düşündükten sonra, bizim ha-lİmİz ne olacak? tarzında Hz. Peygamber'den sormuşlardır. Çünkü zengin, fakir gibi namaz kılıyor, oruç tutuyor ve diğer ibadetlerini yerine getiriyor.
Üstelik fakirin yapamadığı hayır ve hasenatı da yapıyor. Bu bakımdan amelde üstün bir duruma geçmiş oluyor. Burada bir sual ortaya çıkmaktadır. Acaba zengin olan Müslüman mı daha faziletlidir, yoksa fakir olan mı?
Bu hususta çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar şöyle özetlenebilir: Allah katında fazilet ve üstünlük ancak takva İledir. Zira Cenab-ı Hak, Kurân-ı Kerim'in Hücurat Sûresi 13. âyetinde:
«Allah katında sizin en iyiniz, takvası en ziyade olanınızdır.»
Buyuruyor. İster fakir olsun, ister zengin bulunsun, Allah in emirlerini en İyi bir şekilde yerine getiren ve yasaklarından en çok sakınan, kısacası iç ve dışı ile Peygamberin yoluna tam bir ıhlâsla koyulan Allah Katında en iyi kimsedir. laKvada beraberlik husule geldiği takdirde, zenginin hayır ve hasenatı bakımından daha üstün bir mevkii olur.
Ancak mal çokluğu, umumiyet itibariyle İnsanları çok meşgul edip kİ-bİr ve sefahata sevk ettiğinden dolayı, çok kere zenginler fakirlerden daha müşKÜİ durumda kaldıkları görülen hallerdendir. Büyük servetin hesabı ve sorumluluğu büyüktür. Dinimiz istifçiliği yasaklamaktadır. Hayır yollarına harcanamıyacak bir yığıntıya cevaz vermez. Para ve mal, nereden ve nasıl kazanılmış ve hangi yollara harcanmış veya hangi hakla istif edilmiş sorularına, mal sahibi muhatab tutulur. Bunların hesabını vermek ve kurtulmak zor bir İş olduğundan zenginlerin durumu, fakirlere nispetle daha tehlikeli olur. Fakat istisnaî durumlar olabilir. Herkes takva ölçüsünü kendine hedef edinmelidir. Yoksa mutlak surette ne zenginlik, ne de fakirlik tercih sebebi olamaz. Yalnız zenginlik halinde takva, fakirlik halindeki takvadan daha az bulunur. Çünkü mal çokluğu insanı çok meşgul eder, dinî vazifeleri unutmaya sebep olur, nefsanî arzulan kamçılar. İşte buna binaendir ki, Peygamber Efendimiz, durumlarının ne olacağını soran fakirlere, sizin teşbihiniz var, hamd edişiniz var, helâl zevcelerinizden faydalanmanız var, diye buyurmuştur. Bu sayılan işlerde zenginlerin de iştirak payı varsa da, meşguliyet ve vazifeleri icabı teşbih, tahmîd ve ailevî münasebetlerinin daha az olacağı aşikârdır. Bu nafile ibadetferi daha fazla yapmıya vakit bulan fakirler, kazanacakları ecirle zeng:nlerin sevâb mertebesine yükselmiş olurlar.
Haram olan bir işi yapmak naşı! bir günâh İse, Allah'dan korkarak o haramı işlememek de sevabdır. Hele helâl ve mubah olan bir işi haramdan korunmak için yapmak ve böyle bir niyyet taşımak muhakkak ki, bir se-vâbdır. Böyle İşler, yapan için sadaka yerine geçer. Sadakanın da sevabı olur. Ailevî helâl münasebetler bu kabil işlerdir, üstelik israf olmamak şartı ile ruhî ve bedenî faydaları çoktur. Maddî ve manevî inşirah ve İnkişafa yol açar, huzur ve sükûn temin eder.[453]

(116) Zararı Gidermek

228— Ebû Berze El-Eslemî'den (Raâiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
Dedim ki; «Ey Allah'ın Resulü! Beni Cennete koyacak bir ameli bana göster.»
Peygamber:
«İnsanların yolundan, zarar veren şeyleri gider.» buyurdu.[454]

Insanların gelip geçtiği yollar üzerinde bulunan ve geçenlere zarar veren taş, çalı., süpürüntü, diken ve pislik gibi şeyleri gidermek ve geçenlere kolaylık sağlamak bir hizmet olduğundan sevabı vardır. Bu şekilde insanlara hizmet edenler, sadaka vermiş gibi sevâb kazanırlar. Sevâb kazananlar da cennetlik olurlar. Ancak düşmanın, eşkiya ve yol kesicinin geçeceği yolları temizlemek sevâb olmaz. Bunların fenalığına yardım edilmiş olur. Kötülüğe yardımcı olan ise, günâh kazanır.
Ebû Berze kimdir?
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile yedi savaşta bulunmuş olan bir sahabîdir. Adı Nadle ibni Ubeyd 'dır. Hz. Ali safında Haricîlere karşı savaşmıştır. Basra'ya geçerek orada ev edinmişti. Son olarak Horasan gazasına çıkmış ve orada hicretin 64. yılında vefat etmiştir. Kırk altı hadîs rivayet etmiştir. Allah ondan razı olsun.[455]

229— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anlı), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu :
«Bir adam, yolda bir dikene tesadüf etti. Bunun üzerine (kendi kendine) dedi ki, muhakkak bu dikeni gidereceğim, müslüman bir kimseye zarar vermesin. Bundan dolayı adamın günâhları bağışlandı.»[456]

Bu hadîs-İ şerîfin manâsı, daha öncekini teyid etmektedir. Yolda bulunan zararlı şeyleri gidermek, bağışlanmıya sebep olduğundan, cennete gîr-miye hak kazanmak demektir. Ancak sahih bir îmana sahip olduktan sonra, büyük günâhlardan ve kul borçlarından beri bulunmak kaydı ile bu mükâfata kavuşulabilir. Yoksa her kötülüğü yaptıktan sonra, sırf yollardan zararlı şeyleri kaldırmak kurtuluş vesilesi olamaz.[457]

230— Ebû Zer'den (Radiyallahu anhj rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) buyurdu ki:
«Ümmetimin amelleri —iyisi ve kötüsü— bana arz edildi. Onların amellerinin iyileri arasında, yollardan zararlı şeylerin giderilmesini buldum. Amellerinin kötüleri arasında da, yere gÖmülmiyen mescidlerdeki balgamı gördüm.»[458]

Daha önceki hadîs-i şeriflerde yol üzerinde bulunan ve insanlarla vasıtaların geçişine zarar veren şeylerin giderilmesinin sevâb olduğu, sadaka yerine geçtiği, cennete girmeye vesile olduğu beyân ve İzah edilmişti.

Burada mescidler adabı ile İlgili bir harekete ve onun kötülüğüne işaret edilmektedir. Mescidler, ibadetlere tahsis edilmiş yerler olduğu için daima temiz tutulmaları İcab eder. islâm'ın ilk devirlerinde bütün mescidler, hasır ve kilim döşenmeksizin, yalnız etrafları çevrilmek suretiyle bina edilmişlerdi. Namaz kılınan yer, toprak ve kumdan ibaretti. Camiye namaz kılmak için gelenler arasında uzak yerlerden iştirak etmiş ve henüz İslâm'ın emrettiği temizlik kaidelerine kendini alıştıramamış kimseler bulunduğundan, bunların toprak ve kum üzerine tükürüp balgam atmaları vuku bulmuştur. Böyle bir hal meydana gelince, tükörülenİn toprak İçine gömülerek yok edilmesi, onun temizlenmesi demektir. Bu şekilde temizliği yapmamak günâhtır ve kötü bir davranıştır. Hem başkasının nefretini kazanmamak, hem de mescidin temizliğini korumak bakımından gözetilmesi gerekli bir husustur. Buna riayet etmiyenler günâh işlemiş olurlar. Zamanınızda mescidler hah, kilim veya hasırlarla serili bulunduğundan, camilere tükürmek diye bir şey düşünülemez. Bununla beraber cami içini kirletecek veya pis koku neşredecek şeylerden camileri korumak veya içerde temizliğe aykırı şeyler varsa onları gidermek her Müslüman için bir vazifedir. Camilere temiz elbiselerle ve hoş kokularla girmeli, sarmısak ve soğan gibj tiksindirici koku veren maddeleri yiyip girmemelidir.[459]

(117) İyi Söz

231— Abdullah îbni Yezîd El-Hıtmî'den (Radiyailahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Resûlüllah (Salktllahü A leyhi ve Sellem):
«Her iyilik bir sadakadır.» buyurdu.[460]

«Ma'ruf» kelimesinin manâsı geniştir. Allah'a ibadet ve onun rahmetine yakınlık için söylenen sözlerle yapılan işler, İnsanlara söz ve işlerle yapılan İhsan ve yardımlar hep ma'ruftur.
«Ma'ruf» sözünün zıddı, münker'dİr. Dinin emirlerine uygun olmıyan ve yasaklanmış bulunan söz ve işlerin hepsine münker denir.
Maruf kısmına giren söz ve hareketler, dinin hoş gördüğü şeyler olduğundan, bunların yapılması sadaka yerine geçer, insana sevâb kazandırır. Aksine münker şeyleri işlemek, günâha vesile olur.
A b d u lJah İbni Yezid El-Hıtmî kimdir? :
Ensar'dan olan A b d u I I a h 'in künyesi E b u Musa 'dır. On yedi yaşlarında İken Hudeybiye vak'asmda bulundu. Küfe emirliği görevini yaptı ve Hz. Ali ile Sıffîn ve Cemel olaylarına iştirak etti. Farz namazlar dışında en ziyade namaz kılandı. Kûfe'de edinmiş olduğu bir evde ikâmet etti ve Ibni Zübeyr zamanında orada vefat etti. Allah ondan razı olsun.[461]

232— Enes'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi: Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e bir şey (hediye) getirildiği zaman şöyle derdi :
«Bunu falan hanıma götürün; çünkü o, (zevcem) Hatice'nin arkadaşı idi. Bunu (da) falan hanımın evine götürün; çünkü o, Hatice'yi seviyordu.»[462]

Peygamber Efendimiz, kendilerine getirilen bir hediyeyi vefat etmiş zevcesi Hatice'nin dostu veya arkadaşı hanımlara göndermesi, bir maruftur, iyi bir söz ve harekettir. Bu bakımdan hadîs-i şerif maruf bölümünde zikredilmiştir.[463]

233— Huzeyfe'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre dedi ki: Peygamberiniz (Sallaliahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu: «Her ma'rııf = iyilik, bir sadakadır.»[464]
H u z e y f e hadîs-i şerifi anlatırken, sizin Peygamber iniz, diye söze başlamıştır. Bunun sebebi, Peygamber in sözüne önem ve İhtimam vermek ve ma'rufu işlemekte kusur etmemek içindir.
H u z e y f e kimdir? :
Ebu Abdullah künyesi ile tanınan Huzeyfe ibni'l-Y e m a n Ashab-ı kiramın büyükferindendir. Babası ile beraber Medine'ye gelerek İslâm'ı kabul etmişlerdi. Ensar veya Muhacirin arasına girmek hususunda Hz. Peygamber tarafından muhayyer bırakılmışlar ve kendileri Ensar arasına girmeyi tercih etmişlerdi.
Huzeyfe, babası H usey I, kardeşi S a f v a n , Uhud savaşında bulunmuşlar ye babası, Müslümanlar tarafından yanlışlıkla şehîd edildi.
Hendek savaşında soğuk ve karanlık bir gecede, Peygamber Efendimiz H u z e y f e V' düşmanın durumu hakkında bilgi edinmek üzere, düşmana karşı göndermiş ve Huzeyfe de düşmanın fırtına ve soğuktan perişan bir halde göç etmekte oldukları haberini getirmişti. Peygamber Efendimiz, münafikları yalnız Huzeyfe'ye tanıtmış ve onu kendisine sırdaş edinmişti.
Hz. Ömer hilâfeti zamanında memuriyetlerde kullandığı zevat arasında münafik bulunup bulunmadığını Huzeyfe 'den sormuş ve münafik bulunduğunu söylemesine rağmen kimliklerini açıklamaktan sakınmıştı. Hz. Ömer, ashabdan vefat eden birinin cenazesinde Huzeyfe yi görmeyince, cenazede bulunmazdı.
Huzeyfe, İran fetihlerinde bulunmuş ve Nihavend'de kumandan Nüman ibni Mukrin'in şehid edilmesi üzerine sancağı ele geçirerek Hemedan, Rey ve Dînever beldelerini fethetmişti. Daha sonra Nusaybin valiliğine tayin edildi. Çok emin bir kimse olduğundan, Hz. Ömer:
«— Huzeyfe ne isterse ona veriniz.»
EmrİnİI verdiği halde, Huzeyfe kendi yiyeceği atının yemi ile yetinerek Medine ye dönüşünde Hz. Ömer halinde bir değişiklik görmemesi üzerine, memnun kalmış ve boynuna sarılmış ve şöyle demişti :
«— Sen, benim kardeşimsın, ben de senin kardeşinim.»
Huzeyfe, Hz. Ömer'in şehid edilmesinden 40 gün sonra hicretin 37. yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.[465]

(118) Sebze Bahçesine Çıkmak Ve Eşyayı Zenbil Île Taşıyıp Evine Götürmek

234— Amr İbni Ebî Kurre El-Kindî (Radtyallahuanh)'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Babam (Ebû Kurre), kız kardeşini Selman'a arz etti, (onunla evlenmesini teklif etti). Selman kabul etmeyip kendi azadlı cariyesi ile evlendi. O kadına Bukayre denirdi. Ebû Kurre'ye haber ulaştı ki, Huzeyfe ve Selman arasında (söz kırgınlığı) bir şey var. Ebû Kurre, Selman'a varıp onu aramaya başladı. Selman'ın, kendisine ait bir sebze bahçesinde olduğu haberi Ebû Kurre'ye verildi. Ona gitmeye yöneldi de, (yolda) Selman'-la karşılaştı. Selman'ın beraberinde, içinde sebze bulunan bir zenbil vardı. Değneğini zenbilin kulpuna sokmuş olduğu halde onu omuzunda taşıyordu. Ebû Kurre:
«Ey Ebu Abdullah (Selman)! Seninle Huzeyfe arasında ne oldu?» dedi.
Ebû Kurre dedi ki, Selman şöyle diyordu :
«İnsan acele huylu yaratılmıştır.» (îsra Sûresi, Âyet: 11)
Bunun üzerine yürüdüler, Seknan'ın evine kadar gittiler. Selman «ve girdi de şöyle dedi:
«Esselâmu aleyküm.»
Sonra Ebû Kurre'ye müsaade etti de içeri giçdi. Orada kapı üzerine konmuş saçaklı ince bir yolluk vardı. Baş yanında da kerpiçler vardı. Bir de eğer palanı bulunuyordu. Selman: «Hanımefendinin kendisi için serdiği döşek üzerine otur.» dedi.
Sonra Ebû Kurre'ye anlatmıya başlayıp, şöyle dedi:
«Huzeyîe, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeÎiem) 'in gazabı halinde bazı kimselere söyledikleri sözleri (insanlara) anlatıyordu. (Halbuki bunları anlatmakta onlara bir fayda yoktu, bilâkis fitneye sebep olabilirdi). Bu haber bana getirildi ve benden soruldu. Ben diyordum ki, Huzeyfe, söylediğini daha iyi bilir; ve ben, insanlar arasından kin doğmasından hoşlanmıyordum. Nihayet Huzeyfe'ye gidilip dendi ki, Selman, senin söylediğin sözlerde seni tasdik etmiyor ve seni yalanlamıyor. Bunun üzerine Huzeyfe bana gelip, şöyle dedi:
— Ey (Ümmü Selman oğlu) Selman! Ben de dedim ki:
— (Ümmü Huzeyfe oğlu) Huzeyfe! Ya bu tutumundan vazgeçersin, yahut senin hakkında (halife) Ömer'e yazacağım. Ben onu, Ömer ile korkutunca, beni terk etti.
Gerçekten Resûlüllah (Sallalkhü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurmuştur: «Ben, Âdem oğlundan gelmeyim, (sizden gazap halinde çıkan bazı sözler gibisi, benden de çıkar). Ümmetimden hangi bir kula müstahak olmadığı halde bir lanet okursam, yahut ona fena bir söz söylersem, bu söz onun hakkında bir rahmet olur.»[466]

Bu hadîs-İ şeriften alınması gereken iki ders vardır:
1— Ashab-ı kiramın âlimlerinden ve höyüklerinden olan S e I m a n - i Farisî, kendi bahçesinde çalışmış ve yetiştirdiği sebzeleri sırtında taşıyarak evine pÖtürmöştür. Çalışmak ve kibir etmiyerek eve yök taşımak bîr vazifedir. Müslümanlar, S e I m a n 'in hareketini örnek alarak çalışmalarını düzenlemelidirler.
2— Sel man'in rivayet ettiği hadîs-i serîften anlaşıldığı üzere, dîn hükümlerinden sayılmıyan ve insanların ihtiyaçları ile İlgili bulunmıyan hadîs-i şerifleri halka anlatmakta bîr fayda yoktur ve bu gibileri, fitneye sebep olmamak için, başkalarına nakledİlmemelidir.[467]

235— (56-s) îbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, Ömer (Radiyallahuarihym şöyle dediğini tbni Abbas anlatmıştır:
«Bizi, kavmimizin arazisine çıkarın.»
Biz de çıktık. Ben ve Ubeyy îbni Kâ'b (yola çıkan) insanların en gerisinde idik. Rüzgârla bir bulut çıktı. Bunun üzerine Ubeyy:
«Allah'ım! Bizden bunun zararını gider.> dedi.

Sonra (önümüzde gitmekte olan) insanlara yetiştik. Onların yükleri (ve eşyaları) ıslanmıştı. Onlar, bize:
«Bize isabet eden (yağmur) size isabet etmedi,» dediler. Ben dedim ki:
«Bulutun zararını bizden gidersin diye TJbey, Allah (Azze ve Celîe) ye dua etti.»
Bunun üzerine Ömer (Radiyallahu anh) :
«Sizinle beraber bize de duâ etseydiniz ya...» buyurdu.[468]

Bahçeye, tarla ve araziye çıkmak bölümünde bu hadîs-i şerif getirildiğinden anlaşılıyor ki, ashab-ı kiram çalışmak için ziraat ve çiftlik yerlerine çıkarlardı. İhtiyaçlarını karşılamak için çalışırlardı ve evlerine ihtiyaçlarını taşırlardı.
Burada Ubeyy i b n } K â b 'in duasının Allah tarafından kabul' edilerek yağmurdan korunmuş oldukları da anlaşılıyor. Bir de duâ yapılırken, bütün Müslümanlar için edilmesi gerektiğine, Hz. Dmer Efendimiz işaret buyurmuşlardır.[469]

(119) Bağa Çıkmak

236— (57-s) Ebû Seleme'den (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi;
«Arkadaşım olan Ebû Saîd El-Hudrî'ye gittim de, dedim ki»:
«Bizimle hurma bahçesine çıkar mısın?»
O da çıktı, üzerinde yünlü ve renkli elbise vardı.[470]

Bu rivayetten de anlaşılıyor ki, ashab-ı kiram, hurmalık gibi bağlar yetiştirmişler ve geçimlerini ziraat, ticaret ve san'at gibi işlerle temin etmişlerdir. Kimseye yük olmamak için bizzat çalışarak geçimi sağlamak her Müslüman için farz olan bir vazifedir. Yüce dinimizi bize intikal ettiren ashabın yolu, bizim izliyec«ğimİz esas ,yol olmalıdır.[471]

237— Ümmü Musa'dan (Radiyallahu anh) rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
«Allah'ın rahmetleri üzerine olsun», Hazreti Alî'nin şöyle söylediğini işittim:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Abdullah ibni Mes'ud'e, bir ağaca çıkıp, ondan bir şey alarak kendisine getirmesini emretti. (Abdullah ağaca çıkarken) Beygamber'in asîjabı, Abdullah'ın bacağına baktılar da, bacaklarının inceliğine güldüler. Bunun üzerine ResûÎüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ne gülüyorsunuz? Abdullah'ın ayağı (kıyamet günü) tartıda, Uhud dağından daha ağır gelecektir.» buyurdu.[472]

«Bağa Çıkmak» bölümünde bu hadîs-İ şerîfin zikredilmesinden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber Efendimiz şehir dışında bir çiftliğe veya bir bağ mahalline gitmişler ve oradaki ağaçlardan birinden misvak edinmek için dal kesilmesini A b d u 11 a h 'a emretmişler veya meyve koparmasını istemişlerdir. Böylece bizzat Peygamber Efendimizin bağ yerine çıkmış oldukları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan Abdullah ibni Mes'ud'un faziletine ve manevî değerine de işaret buyurmuşlardır. Bacaklarının ince oluşu bir noksanlık değil, bilâkis bu durumda olan bir kimsenin takvası sayesinde, manevî değerinin Uhud dağından daha ağır olabileceği anlaşılmaktadır.[473]

(120) Müslüman, Kardeşinin Aynasıdır

238— (58-s) Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh) nakledildiğine göre, şöyle dedi:
«Mümin, kardeşinin aynasıdır. Onda bir ayıp gördüğü zaman onu düzeltir.»[474]

Âynanın vazifesi, kendisine bakanın durumunu olduğu gibi göstermek, mevcut kusur ve ayıplarını hatırlatmaktır. Bir Müslüman da kardeşine ayna vazifesi görmelidir. Üzerinde gördüğü kusur ve ayıpları hatırlatarak onun durumunu düzeltmiye çalışmalıdır. Diğer taraftan herkes bir ayna yerinde olan kardeşinin karşısına çıkacağından, önceden kendini kontrol etmeli ve ayıplardan annmıya çalışmalıdır. Bu tutumla hata, kusur ve ayıplardan kurtulma mümkün olur.[475]

239— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Mümin, kardeşinin aynasıdır; ve mümin, müminin kardeşidir, onun ziya'ım ve helakini önler, arkasında da onu çevreleyip korur ve ihtiyaçlarını görür.»[476]

Burada İslâm kardeşliğinin önemi belirtilmekte ve Müslümanların birbirlerine karşı vazifeleri gösterilmektedir. Müslüman kendi malını ve menfaatlerini koruduğu gibi, mümin kardeşİninkiferini de aynen'koruyup gözetmelidir. Bu anlayışla çalışıldığı takdirde, Müslümanlar tek vücud halinde parçalanmaz bir kuvvet olurlar ve hiç bir kuvvete de yenilmezler.[477]

240— Müstevrid (Radlycûlchu anh) , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«Bir müslümanı çekiştirmek suretiyle (başkasından) bir lokma yiyene, muhakkak Allah Tealâ cehennemde onun mislini yedirir. Yine bu sebepten ötürü müslüman kimseden elbise giydirilene, muhakkak Allah (Azze ve Ceile) cehennemden elbise giydirir (o çekiştiriciye azab eder). Kim de, müslüman bir adamı gösteriş ve riya mevkiinde tutarsa (ona, sahip bulunmadığı yüksek vasıfları verirse), muhakkak ki Allah, kıyamet gününde o kimseyi riya ve gösteriş yerinde tutar (ona azab eder).»[478]

Müslüman, mümin kardeşinin aynasıdır, belirtildikten sonra bu vazifeyi yerine getirmeyip de aksine hareket edenlerin durumuna Peygamber Efendimiz işaret buyurmaktadır. Şöyle ki :
Bir insan, mümin kardeşinin kusur ve ayıplarını bizzat kendisine söyleyip düzeltme yolunu tutmaz da, bu kardeşinin kusurlarını, düşmanı olan bîrine anlatır ve onu hoşnud ederek karşılığında, yemek ve elbise gibi menfaat elde ederse, bunun cezasını cehennem azabından görür.
Bir de bir insan, bir kimsenin himayesinde ve şöhreti altında geçim sağlamak ve şeref kazanmak maksadı ile, o kimseyi sahib bulunmadığı yüksek vasıflarla tanıtmıya çalışır ve böylece gösteriş yaparsa, yine Allah böyle hareket eden adamın cezasını Cehennem azabından verir.
İslâm dini, riyakârlığı ve gösterişi yasakladığı gibi, bunlar sayesinde menfaat sağlıyanlar için de Cehennem .azabı olduğunu haber vermektedir.
Müstevridibni Şeddad kimdir? :
MüstevrÎd ve babası Şeddad ashabdandırlar. Aslen Mekke'li olup, Kûfe'de ikâmet etmişlerdir. Sonra Mısır'ın fethine iştirak etmiş ve Mısır'da oturmuştur. Peygamber Efendimizden ve babasından hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de Kays ibni Ebi Hazim, V a k -kas ibni Rabi'a, Ebu Abdurrahman, Abdur-rahman ibnİ Cübeyr ve Ma'bed ibni Ha I id gibi z<evaf rivayet etmişlerdir.
Hicretin 45. yılında İskenderiye'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.[479]

(121) Eğlence Ve Mizahdan Caiz Olmıyanlar

241— Abdullah ibni Sâib'in dedesi Yezid Ibni Saîd'den(Radiyatlahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: «Sizden hiç biriniz, arkadaşının şyasını ne şakacıktan, ne de ciddî olarak almasın. Sizden biriniz, arkadaşının değneğini aldığı zaman, onu kendisine geri versin.»[480]

Bu hadîs-i şerîf Hendek savaşı sırasında şu hâdise üzerine varid olmuştur: Zeyd ibni Sabit, Medine etrafında düşman saldırısını önlemek için hendek kazılırken yorulmuş ve bir kenarda uyumuştu. Bu halde iken, Umare ibni Hazm gelip silâhını aldı. Böylece kendisine oyun yapmak istedi. Hz. Peygamber hâdiseye muttali olunca, Müslümanın korkutul-mamasını ve ne şakacıktan, ne de ciddî olarak eşyanın alınmamasını emrettiler.
Şakacıktan birinin eşyasını alarak onu kederlendirmek ve sonra eşyasını geri vermek suretiyle onu sevindirmek bir nevi eğlencedir. Müslüman kardeşi kederlendirmemek için böyle eğlenceleri Hz. Peygamber yasaklamıştır. Eşya sahibinin haberi olmaksızın eşyasını almak, ciddî bir harekettir. Bu harekette arkadaşına üzüntü vermek vardır. Sonra alınan malı geri vermekte şakacılık hareketi vardır ki, bu da boşuna bir sevinç verir. Onun için her iki hareket yasaklanmış oluyor.
Ciddiyetle almanın bir manâsı da, doğrudan doğruya hırsızlık maksadıyla eşyanın alınmasıdır. Hırsızlık da zaten haramdır.[481]

(122) Hayırlı İşe Delâlet Edenin Sevabı

242— Ebû Mes'ud El-Ensarî (Radiyailahu anh) 'den, şöyle demiştir: Bir adam Peygamber (SallalÎahü Aleyhi ve Seltem) 'e gelip, dedi ki: «Bana bir hal oldu (yürüyemiyorum), beni bir hayvana yükle» (gideyim).
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)
«(Seni üzerine yükliyecek) Benim vasıtam yok; fakat falancaya git, olur ki o, seni bir vasıtaya yükler.» dedi.

Bunun üzerine adam, ona gitti ve kendisim vasıtaya bindirdi, (gideceği yere gönderdi). Sonra bu adam Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'e gelip hâdiseyi ona anlattı. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«Bir hayırlı işe delâlet eden kimse için, o hayırlı işi işliyenin sevabı gibi mükâfat vardır.» buyurdu.[482]

Hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, bîr insan herhangi hayırlı bir işi bizzat karşılıyamaz da, o işi başarabilecek başkasını gösterirse ve böyle bir delâleti ile o hayırlı iş çözümlenmiş olursa, bizzat hayırlı İşi gören gibi, mükâfat alır, sevâb kazanır. Maksad hayırlı isin başarılması ve muhtaç durumda olanın işinin görülmesidir. Bu gibi hayırlı işlere vasıta ve aracı olanların, bilfiil iş görenler gibi ecirleri vardır. Fakat bir kimsenin irruânı varken, işi görmeyip de başkasına havale etmesi, doğru olmaz. Bunun sevabı muhakkak ki azdır.[483]

(123) İnsanları Affetmek Ve Bağışlamak

243— Enes (Radiyallahu anh) 'den rivayet edildiğine göre:
Bir Yahudi kadın, Peygamber (SallatlahüAleyhiveSellem)'e zehirlenmiş (ve pişirilmiş) bir koyun getirdi. Peygamber ondan yedi. Sonra kadın yakalanıp getirilince:
«Bunu öldürelim mi?» diye Peygambere soruldu.
Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Hayır!» dedi.
Enes demiştir ki:
«O zehirli etin tesirini halâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyh! ve Selem) in küçük dilinde görür dururum.»[484]

Hakim, Müsledrek'inde Ebu Sa'id El-Hudrî 'den bu hâdiseyi şöyle anlatmaktadır:
Hayber'de bir Yahudi kadını. Peygamber (Salltülahü Aleyhi ve Sellem)* pişirilmiş bir koyun kediye etti. Bundan yemek için ashab ellerini uzatınca. Peygamber onlara :
«Ellerinizi çekin, zira bu koyunun azalarından biri bana haber veriyor ki, koyun zehirlenmiştir.»
Bunun üzerine kadın çağırtılıp kendisine soruldu :
«— Bu yemeğini zehirledin mi?»
Kadın:
«— Evet, dedi. İstedim ki, eğer yalancı Peygambersen, insanları kurtarayım. Eğer sadık Peygambersen, Allah sana zehirli olduğunu bildirecektir.»
Sonra Hazreti Peygamber :
«Besmele çekerek yiyiniz.» dedi.
Biz de yedik. Hiç birimize zarar vermedi.
Bir rivayete göre de, Bişr ibni'l-Berrâ, Hazreti Peygamberle zehirli etten yiyerek onun tesiri ile öldü. Bunun vefatına sebep olan Yahudi kadın da kısas cezası ile öldürüldü.
Bir rivayete göre de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zaman zaman bu zehİrin tesirini kendilerinde hissederlerdi. Bunun tesiri İle de, ayrıca sehadet mertebesine nail olmuşlardır.
Hadîs-i şeriften şu hükümler çıkmaktadır:
1— Müslüman olmıyan bir kimseden (Ehl-i kitabdan} hediye kabul etmek caizdir. Ehl-i kitabın kendi dinleri uyarınca kesmiş oldukları hayvanların etini yemekte beis yoktur.
2— Bir kusur veya günâh işliyenin kusurunu bağışlamak bir fazilettir. Ancak başkasının ölümüne sebebiyet veren bir cinayet olursa, maktulün veresesinin talebi ile kısas yapmak icab eder.[485]

244— (59-s) Abdullah îbni Zübeyr (Radiyallahu anh)'den Minber üzerinde şöyle dediği işitilmiştir;
«Bağışlama yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.» (A'raf Sûresi, Âyet: 190)
Âyeti okuduktan sonra dedi ki;
«Allah'a yemin ederim! Bu âyet-i kerîme ile, insanların ahlâkından en kolayını almaktan başka bir şey ile emredilmemiştir. Allah'a yemin ederim ki, ben insanlarla arkadaşlık ettiğim müddet bunu uygulayacağım, (insanlar için günah olmıyan kolay tarafı tutacağım, onlara iyi muamele edip güçlük çıkarmıyacağım).[486]

A'raf sûresinin 199 uncu âyet-İ kerîmesinde üç hususa işaret buyurulmaktadır :
1— İnsanlara afv ile muamele etmek. Afvın lügat manâsı, bağışlamak, silmek, yok etmektir. Afv kelimesi Cenab-ı Hak'ka nispet edildiği zaman, kullarına azab etmeyişi, onların günâhlarını mahvedişi ve silmesi manâsını taşır. Ayrıca bir şeyin en iyisine, en seçkinine ve enfesine de afv denir. İnsanların afv ile muamele etmesi, hem kendilerine edilen zulmü bağışlamaları, hem de ahlâkın iyi ve kolay tarafını seçerek hemcinsleri ile geçinmeleri ve idare etmeleri demektir. İşte Cenab-ı Hak bize bunu emretmektedir.
2— İkinci husus olarak Allah Tealâ bize ma'rufu (iyilik etmeyi) emretmektedir. Allah Tealânın ve Peygamberinin emirleri gereğince hareket etmek ve bu buyrukları tavsiye edip öğretmek hep maruf olan işlerdir. Her mükellef elinden geldiği kadar öğrenip yaşamak ve başkasına da öğretip tatbikine çalışmak sorumluluğunu taşır. Bu, müminlere dü^en önemli bir vazifedir.
3— Cahillerden yüz çevirmek. Gerçeği kabul etmiyen ve söz dinlsmi-yen inatçı cahillerden hoş ve iyi bir hareketle yüz çevirmek gerekir. Çünkü cahiller sözlerini bilmezler, fesad çıkarmtya sebep olurlar ve ahengi bozarlar. Buna meydan vermemek için sabırla ve yumuşak bir huyla mücadeleyi terk etmek lâzımdır.
Abdullah ibni Zübeyr kimdir? :
Hicret yılında Medine'de doğmuştur. Künyesi Ebu Hubeyb ve E b u Bekir olup, annesi Esma, Hz. Ebu Bekir (Radiyallahu anh)\n kızıdır. Hz. Â i ş e , A b d u I I a h 'm teyzesi oluyor. Küçük yaşta Hz. Peygamber'den hadîs ezberlemiştir. A b d u II a h 'm büyük annesi S a f i y y e de Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in halasıdır. Cesur, kahraman, güzel söz söyliyen bir hatip ve iyi bir binici İdi.
Muaviye ibni Yezîd'in vefatından sonra HİCaz, Yemen, Mısır ve Irak dokuz yıl İdaresi altında bulunmuştur. Nihayet H a c c a c 'la aralarında vuku bulan savaşta Abdullah, Mekke'de muhasara edif-di ve H a c c a c tarafından hicretin 74. yılında şehid edildi. Geceleri namazla geçirir ve gündüzleri de oruç tutardı. Allah ondan razı olsun.[487]

245— İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, dedi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «İnsanlara (din işlerini ve vazifelerini) öğretin, kolaylık gösterin ve gftçlük çıkarmayın. Sizden biriniz hiddetlendiği zaman sükût etsin, (konuşmasın).» (ı)[488]

Insanlara, bulundukları durum İcabı, dinden muhtaç bulundukları hükümleri öğretmek ve güçlük çıkarmadan kolaylık göstermek, nefret verecek tutum ve hareketlerden sakınmak, ilim sahiplerine düşen en iyi ve faydalı bir hizmettir. Böyle çalışmaların manevî mükâfatı da çok büyüktür.
Kızgınlık ve hiddet, İnsanı kötülüğe sevk eden fena bir huydur. İntikam hırsı ile kalpteki kanın feveran edişi veya şeytanın dürtmesi ile meydana gelen ve İnsanı sükûn halinden çıkaran bir vasıftır. Bu durumda insan kötü söz söyler, fena iş yapar, hatta cinayet işler. Bunların hepsi kötü ahlâklardır. Çok kere insan istediği şeye kavuşamayınca, arzulan tatmin olmayınca hiddete gelir. Kendinde duyduğu büyüklük onu kızgınlığa götürür. Fakat Allah'ın azamet ve kudretini düşünen ve her an üzerinde olan hakimiyetini bilen bir adamdan nefsin izzeti gider ve böylece hiddetin şerrinden selâmet bulur, önce hiddeti doğuran sebepleri yok etmeğe çalışmalıdır. Yoksa hiddet geldikten sonra, onun zararını önlemek için, konuşmamalıdır. Yine Peygamber Efendimizden varid olmuştur ki :
«Hiddetlenen kimse, Allah'a sığınsın, abdest alsın veya hiddetlendiği çevreyi değiştirsin.»[489]

(124) İnsanlara Tatlı Yüzlü Olmak

246— Atâ' İbni Yesar'dan rivayet edildiğine göre, şöyle anlattı: Abdullah İbni Amr İbni'1-As'a yetiştim de, ona dedim ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tevrat'da bulunan sıfatından, (Tevrat kitabında Peygamber'in tarifine dair âyetlerden) bana haber ver.»
O:
«Evet (anlatayım), dedi. Allah'a yemin ederim, Peygamber, Kur'ân'da mevcut bazı sıfatlarla, Tevrat'da da vasıflanmıştır.»
(Cenabı Hak) :
«Ey Peygamber! Seni, ümmetine bir imam, bir müjdeci ve bir korkutucu gönderdik. (Ahzab Sûresi, Âyet: 45). Bir de (seni) ümmetler için bir koruyucu (gönderdik). Sen benim kulumsım ve Peygamber'imsin. Sana mütevekkil ismini verdim. Peygamber sert sözlü değildir, şiddet sahibi değildir, çarşılarda bağırıp çağırmaz, kötülüğü kötülükle yok etmez (kötülüğü iyilikle karşılar), ancak Tbağışlar ve affeder. Kendisinden Önce gelen yoldan çıkmış ümmeti, Allah, kendisi ile doğrultmadıkça, Allah onun ruhunu asla almıyacaktır. Ümmetin düzelmesi şöyle demeleri ile olacaktır : «Lâ İlahe İllallah». Bu sözle, kör gezleri, sağır kulakları ve kilitli kalpleri açacaklar.»[490]

Burada, varİd olan bir soru üzerine Peygamber Efendimizin gerek Kur'ân'da, gerekse Tevrat'da mevcut bazı vasıfları anlatılmaktadır. Buradaki vasıflar şüphesiz ki, Peygambere ait vasıfların tümü değildir. Bazı mühim kısımları şöyle sıralanmaktadır:

Peygamber Şahid'dİr: Bunun iki manâsı vardır. Ya ümmete İmam, önder olması demektir. Ya da' ümmetinden îman edenlerle îman etmİyenler üzerine bir şahid olması demektir.
Peygamber Mübeşşirdir: Kendisine îman edenleri, Allah'ın hak dinine bağlananları Cennetle müjdeleyicidir.
Peygamber Nezirdir: îman etmiyenleri, islâm'ı kabul etmiyenlerİ Cehennem ile korkutucudur.
Peygamber cahillere Hirz'dir: Allah'ı tanımıyan, hak yolu bilmiyen cahil insanlar için Peygamber bir koruyucudur. Onlara hak yolu göstermekle kendilerini felâketten, Cehennem azabından korur.
Allah'ın Resulüdür: İnsanlara dünya ve âhiret saadetini kazandırmak İçin, Allah tarafından gönderilen bir elçidir. Allah'dan melek Cebre aracılığı ile ve vahy yolu İle aldığı emir ve yasaklan insanlara tebliğ eder, onlara dinlerini Öğretir.
Mütevekkildir: İşini, Allah'a güvenip bırakandır. Kul olarak gereken tedbîr ve sebeplere tevessül ettikten sonra, Allah'ın va'dına güvenip kazasına inanmak ve böylece tam bir teslimiyet göstermek tevekküldür. Böyle bîr tevekkülde bulunana da Mütevekkil denir.
Peygamber kötü sözlü (fezz) değildir: En güzel ahlâk ile vasıflanmış olup, kaba ve çirkin söz sahibi değildir.
Peygamber galîz değildir: Yumuşak ve tatlı huyludur, şiddet göstermez, sert davranmaz. Ancak savaş ve mücadele zamanında düşmanlara karşı şiddetli olduğuna dair âyet-i kerîme vardır. Sulh ve sükun zamanında kimseye karşı şiddetli değildir. Müminlere karşı ise, daima merhametli ve şefkatlidir.
Peygamber avaz avaz bağırmaz : Gerek evde, gerekse dışarda Peygamber İnsanlara kızıp çağırmaz, sesini fazla yükseltmez ve bir münakaşa hali göstermez. Tatlı sözlüdür.
Peygamber kötülüğü, kötülükle kaldırmaz : Yapılan kötülüğe aynı ile karşılıkta bulunmaz, bilâkis bu kusur ve kabahati bağışlar ve affeder. Kötülüğe iyilikle mukabele eder.
Peygamber görevini muhakkak yapar : Tevhid dinini terk etmiş cahil insanlara «Lâ ilahe İllallah» kelimesini öğretmiş, Allah dan başka İbadet edecek bir varlık olmadığını tebliğ etmiştir. Böylece görmez gözler, İşitmez kulaklar ve anlamaz kalbler açılmış ve gerçek yolu görüp kabullenmişlerdir.[491]

247— (60-s) Abdullah İbni Amr'dan (Radiyailahu anh) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Kur'ân'da olan şu:
«Ey Pey ganiler! Seni ümmetine bir imam, bfl* müjdeci ve bir korkutucu gönderdik (Ahzab: 45).» âyetin benzeri Tevrat'da vardır.[492]

Bundan önceki 246 No.'lu hadîs-i şerife bakınız.[493]

248— Muaviye (Radiyailahu anh) 'nin şöyle dediği işitilmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir söz işittim ki, Allah onunla bana fayda ihsan etmiştir. (Ravi diyor ki) Muaviye'yi dinledim,
şöyle diyordu :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i dinledim :
«İnsanlardaki ayıpları araştırırsan, onları ifsad edersin.» buyuruyordu:
Ben, insanların ayıplarım araştırmıyorum ki, onları bozmuş olmayayım.[494]

Allah Tealâ kullarıma örtünmeyi emretmiş, ayıp yerlerini açmayı yasaklamıştır. İnsanlardan meydana gelen kötü iş ve hareketler de bir nevi ayıp olan ve açılması yasaklanan azalar gibidir. Bu gibi kusurları araştırmamak, derinleştırmemek ve görmemek bîr vazifedir. Kötülük ve kusurların teşhir edilmesi, herkese İlân edilmesi insanların ahlâkı üzerinde kötü izler bırakır, alışkanlık meydana getirir, utanma hislerini körletİr. Bu hallere sebebiyet vermek, insanları bozmak ve hallerini İfsad etmek olur. Böyle vahim bir neticeye varmamak İçin kusur ve ayıplar örtüimeli, araştırma yapılmamalıdır. Mümkünse kusur ve ayıpların giderilmesine, güze! ve tatlı bir nasihat yolu ile çalışmalıdır. Ayıp ve kusurları görmemezİkten gelmek, affetmek ve bağışlamak olduğundan, hadîs-i şerîf bu bölümde zikredilmiştir.
Bu hadîs-i şeriften alınacak hükümler:[495]

249— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) 'nin şöyle dediği işitilmiştir : Şu iki kulağım duydu ve şu iki gözüm gördü, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Settem) , her iki eliyle Hasan'm yahut Hüseyin'in iki avucundan tuttu. — Allah'ın rahmetleri üzerlerine olsun — Onun ayağı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (mübarek) ayağı üzerindeydi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle diyordu:
«Çık!»
Çocuk ayaklarını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in göğsüne koyuncaya kadar çıktı. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ağzını aç!» dedi.
Sonra çocuğu Öptü ve ondan sonra dedi ki:
«Allah'ım, bunu sev, çünkü ben bunu seviyorum.»[496]

1— Çocuklarla lâtife etmek ve onlara sevgi ve merhamet göstermek, Peygamber imiz tarafından bizzat uygulanan ve bize örnek olan güzel ahlâklardandır.
2— Daha önceki hadîs-i şeriflerde geçtiği gibi, çocukları öpmek, iyi bir harekettir, çünkü bunda şefkat ve merhamet işareti vardır.
3— Çocuklara, iyi ve hayırlı olmaları için duâ etmek, büyükler İçin takıp edilecek bir yol olmalıdır.[497]

(125) Tebessüm Etmek

250— Kays'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
Cerîr'in şöyle dediğini işittim:
Ben müslüman olalıberi, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem), beni her gördükçe, yüzüme karşı tebessüm buyurmuşlardır; ve ResûlüIlah (Salîaîlahü Aleyhi ve Selle/n) şöyle demiştir:
«Bu kapıdan, Yemenlilerden hayırlı bir adam içeri girecektir, yüzünde de melek sîması vardır.»
(Bu sözün) arkasından Cerîr içeriye girdi.[498]

Sevinçten yüzün hoş bir duruma geçmesiyle dişlerin görünebilecek kadar gözükmesine «Tebessüm» denir. Bu makbul olan bir harekettir. Müslüman, mümin kardeşi İle karşılaşınca ona selâm verip tebessüm etmesi lâzımdır. Burada iki şey öğrenmiş oluyoruz. Biri, tebessüm etmenin mubah ve iyi bir hareket oluşudur. Diğeri de Cerîr (Radiyaîîahuanh)'m Hazreti Yusuf gibi melek sima oluşudur. Aşağıda kendisinden yeteri kadar bilgi verilecektir.
Tebessümden başka, sesle veya kahkaha ile gülmek vardır ki, bu makbul değildir, insanın vakar ve şerefini giderir ve insanı normal durumundan çıkarır.
Cerîr kimdir? :
Babasının adı Abdullah olup, künyesi E b u A m r 'dır ve Becîle kabilesinin ileri gelenlerindendir. Hz. Peygamberin hicretlerinden 40 gün önce, huzura gelerek İslâm'ı kabul etmiştir. Kavminin reislerinden olduğu için Hz. Peygamber onun hakkında :
«Size bir kavmin büyüğü geldiği zaman, ona ikram ediniz.»
Buyurmuştur. Çok güzel bir simaya sahip olduğundan Hz. Ömer de bunun hakkında :
«— Cerîr, bu ümmetin Yûsuf'udur.» buyurdular.
Hz. Ömer, hilâfeti zamanında dağınık bir halde bulunan Bectle kabilesini bir araya getirerek başlarına Cerîr'i geçirmişti. İrak fethinde ve Kadisiye savaşlarında büyük yararlıklar göstermiştir. Sonra KOfe'de ikâmet etti. Sonra Hz. A I i onu elçi olarak Hz. M u a v İ y e 'ye gönderdi. Daha sonra her iki fırkadan ayrılarak Karkısiyada İkâmet etmiş ve hicretin 51 veya 54. yılında burada vefat etti. Allah ondan razı olsun.[499]

251— Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Hazreti Aişe (Radiyallahü anne) 'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hiç bir zaman küçük dili görünür şekilde güler görmedim. Yalnız tebessüm ederdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bulut veya bir rüzgâr gördükleri zaman, yüzünde hoşnudsuzluk gelirirdi. (Bu halinden ötürü Hz. Âişe) sordu:
«Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar bulut gördükleri zaman sevinirler, olur ki, onda yağmur olur diye. Halbuki sizi görüyorum ki, bulutu gördüğünüzde hoşnudsuzluk beliriyor?»
Hazreti Peygamber buyurdu ki:
«Ey Âişe! O bulutta azab bulunmasından beni selâmete çıkaracak (teminat) nedir? Bir kavim rüzgâr sebebiyle azaUandirildi (helak edildi). Halbuki o kavim azabı görmüşlerdi de: Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur, demişlerdi.»[500]

Bundan önceki hadîs-i şerife bakınız.[501]

(126) Gülmek

252— Ebû Hüreyre (Radiyallahuanh)'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «Gülmeyi azalt; çünkü çok gülmek kalbi Öldürür.»[502]

Gülmek, îmana aykırı düşen bir huy değildir. Zîra 1 b n i Ömer: «— Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı gülerlerdi. Böyle olmakla beraber kalblerindekİ îman, dağdan daha büyüktü.»
Buyurmuştur. Ancak daha önceki açıklamalarda belirtildiği gibi, fazla ve devamlı bir şekilde gülmeye alışmak insanın vakar ve şerefini izale eder, kalbin hassasiyetini gidererek âhireti unutturmaya, boşuna zaman geçirmeye sebep olur. Bu bakımdan Peygamber Efendimiz buyurdukları şekilde az gülmiye gayret etmek ve buna alışmıya çalışmak ve bunun yerine tebessümü çoğaltmak en güzel bir hareket tarzıdır.[503]

253— Ebû Hüreyre (Radiyalkhuanh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etti:
«Çok gülmeyiniz; çünkü gülmenin çoğu kalbi öldürür.»[504]

254— Ebû Hüreyre (Radiyatlahu anh)'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seîlem), gülmekte ve konuşmakta olan bir topluluğun yanma varıp:
«Nefsim, kudret etinde olana (Allah'a) yemin ederim ki, eğer benim bildiğimi siz bileydiniz, az gülerdiniz ve çok ağlardınız.» dedi.
Sonra Peygamber döndü (gitti) de, o cemaat ağladı. Sonra Allah (Azze ve Ceîle), Peygambere vahy etti ki:
«Ey Peygamber! Niçin kullarımı ümidsizliğe düşürüyorsun?»
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geri dönüp, şöyle buyurdu:
«Müjdeleyiniz, doğruyu söyleyiniz ve itidal üzre olunuz (büsbütün sevinmeyiniz, tamamen ümidsizliğe düşmeyiniz).»[505]

(127) Öne Dönünce Bütün Vücutla Dönmek Ve Arkaya Dönünce Bütün Vücutla Dönmek

255— Rivayet edildiğine göre, Ebû Hüreyre (Radiyailahuanh) , çok kere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden hadîs anlatarak şöyle derdi:
«Bu hadîsi, bana, kirpikleri ince ve uzun, tenleri beyaz olan (peygamber) söyledi. Teveccüh ettiği zaman bütünü ile karşıya çıkardı ve geri döneceği zaman da bütünü ile (vücudu ile) dönerdi. Onun mislini hiç bir göz görmemiştir, hiç bir zaman göremiyecektir de...»[506]

Ebû Hüreyre'nin bu tarifinden iki şey anlamaktayız :
1— Peygamber Efendimizin yaratılışındaki güzellik, hiç bir insanda yoktu ve ofmıyacaktır da. Çünkü âlemlere rahmet olarak gönderilen ve Allah'ın yaratıkları içinde en üstün ve en mükemmel olan bir Peygamberin şanına böyle bir vücud güzelliği uygun düşer. Manâda olan eşsizliği, maddesinde de görülmüştür.
2— HazretİPeygamber bir kimseye söz söyliyecekleri zaman veya birine dönmek istedikleri zaman vücudlarının bütünü İle dönerlerdi, ister bu dönüş öne doğru olsun, ister arkaya doğru olsun, aynı şekilde hareket ederîerdi. Bu hareketleri İle bize muaşeret edebi vermektedirler. Bir insana yandan bakmak, yan tarafi çevirmek, kibir ve beğenmemezlik hareketleridir. Adaba aykırı hareketlerdir. İnsan, konuştuğu ve görüştüğü kardeşine ilgi göstermeli ve ona hürmetsizlik etmemelidir.[507]

(128) Bilgisine Bas Vurulan Güvenilir Olmalıdır

256— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebu'l-Heysem'e şöyle buyurdu :
«Senin hizmetçin var mı?»
O:
«Hayır!» dedi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüemjî
«Bize esir geldiği zaman, bize gel.» dedi.
Sonra Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e iki esir getirildi ki, bunlarla bir üçüncüsü yoktu. Bunun üzerine Ebu'l-Heysem, Peygamber'in huzuruna vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) şöyle buyurdu :
«Bu ikisinden birini seç.»
Ebu'l-Heysem:
«Ey Allah'ın Resulü, sen benim için seç!» dedi.
Peygamber (Satlatıahü Aleyhi ve Setletn) de:
«Gerçekten bilgisi sorulan (istişare olunan), güvenilir olmalıdır. Şunu al, çünkü ben onu namaz kılıyor gördüm. Bir de ona iyilik etmeni sana tavsiye ediyorum,» buyurdu.
(Ebu'l-Heysem, Peygamberin buyurduklarını zevcesine anlattı.) Bunun üzerine zevcesi, (kocasına hitaben):
«Sen, bu köleyi azad etmedikçe, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin buyurduğu tavsiyeyi yerine getirmiş olmazsın.» dedi.
Ebu'l-Heysem de:
«O, azaddır.» dedi.
Bundan ötürü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml şöyle buyurdu:
«Allah'ın gönderdiği herhangi bir Peygamber ve halifenin muhakkak iki sırdaşı vardır: Biri ona iyiliği emreder ve onu hoş olmıyan şeylerden alıkor. Biri de, onu bozmakta kusur etmez. Kötü sırdaştan sakındırılan kimse, muhakkak korunmuştur.»[508]

Hadîs-i şerîfin vüruduna sebep olan hâdiseyi önemine binaen, Tİr-mizi'den kısaltarak anlatmayı faydalı bulduk:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem), saadethanelerinden çıkmadıkları bir saatte çıktılar. Kendilerine gelmekte olan Ebu Bekir Hazretleri ile karşılaştılar. Ebu B e k İ r 'e sordular:
«Senin gelmene sebep nedir?»
Ebu Bekir şu cevabı verdi :
«— Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile karşılaşayım, onun yüzüne bakayım ve kendisine teslimiyet göstereyim diye geldim.»
Aradan zaman geçmedi, Hz. Ömer geldi. Hz. Peygamber bu defa ona sordu :
«Ey Ömer! Senin gelmene sebep nedir?»
Hazreti Ömer:
«— Açlıktır, ya Resûlallah!» dedi.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)x
«Ben de açlık hissediyorum.» buyurdu.
Sonra hep beraber Ebu'l-Heysem b. Teyy i h a n'in evine gittiler. Ebu'l-Heysem'İn hurma bahçeleri ve koyunları vardı, fakat hizmetçisi yoktu. Evinde kendisini bulamadılar; hanımından sordular. Hanım İçme suyu almak üzere çıktığını söyledi. Bu sırada Ebu'l-Heysem, güçlükle taşımakta olduğu su kırbası (su kabı) ile çıkageldi. Su kabını yere koyduktan sonra, Hz. Peygambere iltifat edip hürmet gösterdi. Sonra onları kendi bahçesine götürdü ve yere serdiği sergi üzerine oturttu. Kendisi, yaş hurma toplamıya gitti. İstediklerinden yesinler dîye kuru ve yaş hurmalar getirdi. Hurmalardan yediler ve getirmiş olduğu taze sudan da içtiler.: Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) şöyle buyurdu :
«Bu yeyip içtiğimiz Öyle bir nimettir ki, kıyamet gününde ondan sorulursunuz, vallahi: (Bulunduğunuz yer) serin bir gölgelik, yediğiniz tatlı ve hoş meyva, içtiğiniz de tatlı ve soğuk su...»
Sonra Ebu'l-Heysem misafirlerine yemek yapmak için ayrılırken, Hz. Peygamber ona :
«Sakın sağılır koyun kesme.» dedi.
Ebu'l-Heysem de onlara bir oğlak keserek etini pişirip getirdi ve beraberce yediler. Bu esnada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebu'l-Heysem'e sordu :
«Senin hizmetçin var mı?»
«— Hayır!»
Diye cevap vererek metindeki hadts-i şerîf varİd oldu.
«İstişare olunan kimse, emin, kendine güvenilir kimse olmalıdır.»
Demek, emanet hakkını yerine getiren, doğruyu söyleyip hakka yardımcı olan kimse olmalıdır. Kendisine danışılan adam, bu vasıflara sahip değilse, bununla yapılacak istişare, insanı felâkete sürükler. Çünkü insana doğru yolu göstermez ve bildiği gerçeği açıklamaz. Bu bakımdan istişare edilecek şahsı iyi tanımak ve ehil olduğuna kanaat getirmek suretiyle ona müracaat etmek doğru hareket olur. Aksi halde insan hüsrana düşebilir.

E b u ' I - H e y s e m_ [bj^JT e y y i h a n kimdir? :
Ensar'dan ve Evs kabilesinden olup, Ebu'l-Heysem lâkabı ile şöhret bulmuştur. İsmi Malik 'dır. Akabe biatında bulunmuş ve ilk biat eden olmuştur. Bedir savaşında ve ondan sonraki bütün savaşlarda bulundu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla Osman i b n i M e z ' u n 'u kardeş etmiştir.
Hazreti Peygamber için mersiyesi vardır. Hicretin 20 veya 21. yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.[509]

(129) Danışmak (Meşveret Etmek)

257— (61-s) Anrr İbni Dinar'dan rivayet edildiğine göre, şöyle dedi: îbni Abbas:
«Bazı işlerde onlarla (ashabınla) müşavere et.» şeklinde (âyet-i kerîmeyi tefsir edip) okudu. (Âl-i İmran Sûresi, Âyet : 159).[510]

Bir işi yapıp yapmamak hususunda veya keyfiyeti hakkında güvenilir kimselerin fikrine başvurup onlara danışmaya «Meşveret» denir. Söz ve fikir sahibi arkadaşlar ve büyüklere danışmak sureti ile iş yapmak sünnettir. Kur'ân-ı Kerîmde Cenab-ı Hale, Peygamber Efendimize hitab ederek :
«Ashabınla istişare et.»
Şeklinde emir buyurmuştur. Buradaki emir, vücub manâsını taşımaz. Hz. Peygamber her şeyi en iyi bilen olduğu halde, ona böyle emredilmişi, vücub manâsı taşımaz. Ancak ashabın gönüllerini hoş tutmak ve ümmetine güzel bir usûl olmak için buyuru İm ustur. Ebu Hüreyre'nin anlattığına göre, Peygamber Efendimiz, ashab-ı ile en çok istişare edendi. Bîr kısım âlimler de Peygamberin ashabla meşverette bulunması, harp işleriyle dünya işlerine ait hususlardaydı. İbni Abbas'in metindeki «Bazı işlerde Meşveret» şeklindeki tefsiri de bu manâya uygun düşmektedir.
Hz. Peygamberin İrtihallerİnden sonra gelen onun ümmeti mubah idlerde daima İlim sahiplerinden güvenilir şahsiyetlere danışmışlar ve istişare etmişlerdir, istişare eden mahrum olmaz ve pişmanlık çekmez, istişare edip karar verdikten sonra da hemen o işi yapmak gerekir.[511]

258— (62-s.) Hasan (Basrî) den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
«Vallahi! istişare eden bir topluluk, muhakkak huzurlarında olan şeyin en iyisine iletilmiş olurlar.»
Sonra:
«Ashabın işleri aralarında danışıklıdır» âyetini okudu. (Şûra Sûresi, Âyet: 38)[512]

(130) Danışana Yanlış Yol Gösteren Günah İşlemiş Olur

259— Ebû Hüreyre (Radiyaltahu anh) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «Söylemediğim sözü bana isnad edip uyduran, cehennemdeki yerine hazırlansın. Kime de mtislüman kardeşi danışır da, bu danışılan adam o kardeşine yanlışı gösterirse, kardeşine hainlik etmiş olur. Kime de yanlış fetva verilirse, onun günahı (işliyene değil) fetva verenedir.»[513]

Hadîs-İ şerîfte üç hususa işaret edilmektedir:
1— Ne şekilde olursa olsun, söylemediği sözü Peygamber'e isnad etmek, yalan uydurmak, İyİ bir söz dahi olsa, çok büyük bir günâhtır; ve bunun cezası Cehennemdir. Hz. Peygamber Efendimiz değişmez İlâhî nizamı getirdiğinden bunu bir takım uydurma sözlerle değiştirmeğe kalkışmak ve buna cür'et etmek en büyük günâh olacağından cezası ancak cehennemdir.
2— Bir kimseye, Müslüman kardeşi bir işini danıştığı zaman, bildiği en doğru yolu ona göstermesi vazifesidir. Üzerine düşen kardeşlik ve insanlık borcudur. Bunu yapmıyan, aksine yanlış yol gösteren, kardeşine hainlik etmiş olur. Hainlik etmek ise, bir zulümdür ve günâhtır. Bundan sakınmak gerektir.
3— Fetva makamında bulunanların verecek oldukları fetvayı bir delile bağlamaları ve araştırma yapmaları icab eder. Din işlerini Önemsemiyerek rastgele yanlış fetva vermekten dolayı işlenecek günâhların cezası, fetvayı verene ait olur. Onun İçin ehliyet kazanmadan ve meseleyi araştırıp bir delile bağlamadan rastgele fetva vermek insanı manevî helake kadar götürür. Allah Tealâ bize hak olanı gösterip, ona uymak ve batılı da batıl olarak gösterip ondan sakınmak nasib kılsın, amîn.[514]

(131) İnsanlar Arasında Sevgi

260— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh)t Peygamber ISallallahü Aleyhi veSellemyin şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz müslüman olmadıkça cennete giremezsiniz ve birbirinizi e sevişmedikçe de kâmil müslüman olamazsınız. Selâmı yayın ki, birbirinize karşı sevgi kazana-smız. Kin beslemekten sakının; çünkü o traş edip kazıyandır. Size saçları traş eder, demiyorum. Ancak o, dini kazıtır, siler.»[515]

Allah katında gerçek ve makbul din, ötedenberi tevhid dini olan İslâm dinidir. Değişikliğe uğramıyan ve Allah tarafından zaman zaman Peygamberlerle tebliğ edilen dinler îman esaslarında hep bir olup, hak dindirler. Son Peygamber in gelişi ile de artık eski dinlerin hükümleri kalkmıştır. İşte en son ve en mükemmel din geldikten sonra başka dine bağlanmak ve onunla amel etmek caiz değildir. Daha önceki Peygamber ve mukaddes kitaplara îmanla beraber son Peygambere ve onun Allah'dan melek aracılığı ile getirdiği Kur'ân'a îman etmedikçe, kimse mümin ve Müslüman sayılmaz. Bunlara îman eden Müslüman olur ve ancak Allah'ın Cennetine yol bulur, oraya gider. Peygamber Efendimiz buna işaret buyurarak :
«Müslüman olmadıkça siz cennete giremezsiniz» buyurmuştur,
Olgun ve tam Müslüman olabilmek için de, birbirini sevmek, kardeşlerin sevinci ile sevinmek, kederleri ile kederlenip yardımlaşmak ve yek vücud olmak şarttır. Çünkü bu beraberlik ve bağlılık bulunmazsa, İslâm'ın hükümleri gerçekleştirilemez, İslâm ahlâkı toplumda yaşanamaz. Yaşana-mayınca da İslâm fiilen mevcut sayılmaz.
SevgİI ve bağlılığın en açık bir alâmeti selâm verme ve güler yüz göstermedir, üstelik mümin kardeş için Allah'ın rahmet ve selâmetini karşılıklı olarak dileme vardır selâmda. Onun için sevgi alâmeti ve hayırlı duâ olan selâmı yaymalı ki, Allah'ın rahmetine kavuşulsun. İleride selâm bahsinde daha geniş malûmat verilecektir.
Müslümanların birbirine kin ve düşmanlık beslemelerini de Peygamber Efendimiz çok tehlikeli ve zararlı bir hal olarak tavsif ederek :
«O, dini kazıtır, yok eder.» buyurmuştur.
Gerçekten böyledir. Bir toplumdaki insanları düşünelim : Ferdler arasında kin ve düşmanlık duygulan gelişmekte ve birbirlerine zarar vermek için karşı karşıya gelmektedirler. Böyle insanların hareketi kinlerinin kamçılayışı ile adalet ve ahlâk sınırlan dışına çıkar. Adalet ve ahlâk kaideleri uygulanmıyan bir toplumda da din var sayılmaz. Kin ve düşmanlık insanlara dînin asla tecviz etmedifii her kötülüğü yaptırır. Dinde olmıyan kötülüklerin yapılması ve bunların bir toplumda bulunması demek, oroda islâm ve dîn yaşantısı yok demektir. Bu çok tehlikeli durumdan kurtulabilmek için Müslümanlar birbirlerine kin ve adavet duygularını terk ederek birbirlerini sevmiye ve yardımlaşmıya koşmaları başta gelen bir vazifedir ve dinin kıyamı için de şarttır.
B u h a r î demiştir ki, bu hadîs, bize İbrahim ibni Ebi ösey-yîd yolu İle de: «Aranızda selâmı yayın» kısmına kadar nakledilmiştir.[516]

(132) Ülfet (Alışma Ve Anlaşma)

261— Abdullah İbni Amr İbni'1-As (Radiyaiîahu anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«İki müminin ruhları, daha sahipleri birbirini görmeden bir günlük yol mesafesinde karşılaşırlar.»[517]

Başka bir hadîs-i şerifte :
«Ruhlar, bir araya toplanmış askerlerdir. Bunlardan yaratılış vasıfları birbirine uyanlar bir araya gelir anlaşırlar. Ayrı yaratılışta olanlar da birbirinden uzaklaşırlar.»[518]
Buyurulduğu itibarla, burada iki ruhun uzak mesafede karşılaşmış olması, yine ruhların yaratılış mayasında olan huy ve vasıf yakınlığı bakımından birbiriyle anlaşması ve ülfet etmesi demektir. Ruhlar daha önce birbirleriyle anlaşıp üffet edebilecek bir tabiatte yaratılmışlardır. Yaratılıştaki vasıfları birbirine uymıyanlar İse, anlaşamaz ve barışamazlar, birbirlerinden uzaklaşırlar.[519]

262— (63-s.) İbni Abbas (Radiyallahuanh) 'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
«Nimete nankörlük edilir, rahim sılası kesilir. Biz, kalblerin birbirine yakınlığı gibi (sağlam şey) görmedik.»[520]

Burada da, kalplerin birbirine olan yakınlığından daha kuvvetli ve bağlantılı bir rabıta bulunmadığı ifade edilerek, insanların birbirleriyle ün-sİyet ve ülfiyet edici olduklarına işaret edilmiştir.[521]

263— (64-s.) Umeyr îbni îshak'tan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Biz konuşmamızda diyorduk ki, insanlardan ilk kalkacak olan (haslet), ülfettir.»[522]

Hatıra gelir ki, İnsanların yaratılışında ahlâk İstidatı bakımından benzerlik ve yakınlık olduğu halde, bunun hayatta tatbikatı olan ülfet insanlardan nasıl kalkacaktır? 8u, şuna benzer: Bir anlık bir arada bulunan kimselerin ceplerinde paralan olduğunu kabul edelim. Bunların konuşma ve muhabbetleri esnasındaki dalgınlıklan, kendilerinde mevcut maddeleri unutturur, yok halinde gösterir. İşte zamanla insanların iş tarzlarının değişmesi ve çoğalması, maddeye ve sefahata düşkün hale gelişleri, ruhlarında mevcut ülfet hasletlerini kaldırmış olur, her ne kqçlar mayalarında bu haslet varsa da.[523]

(133) Mizah (Şaka)

264— Enes tbni Malik (Radiyallahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) (bir yolculukları sırasında), hanımlarının hayvanlarının sürücüsü Enceşe adında siyah tenli ve güzel sesli bir hizmetçileri vardı. Hizmetçi güzel nağmesiyle develeri sürüyordu. Bir aralık, hanımlarının beraberinde (annem) Ümmü Süleym olduğu halde, yanlarına varıp :
«Ey Enceşe! Şişeleri yavaş sür, (incitip kırmıyasıtı).» buyurdu.[524]
Râviierden E b u K i I â b e demiştir ki :
«— Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Öyle bir söz söyledi ki, sîzden biriniz eğer onu söylemiş olsa, muhakkak onu (bu, şişeleri incitme sözünden ötürü) ayıplardınız.»[525]

Başkasını İncitmeyecek ve onu gücendirmeyecek şekilde şaka yollu söz söyiemiye «Mizah» denir ki, bu şekilde konuşmalar mubahtır. Çünkü böyle İtidal özre yapılan mizahlar sebebiyle, İnsanlar arasında ünsiyet ve ülfet meydana gelir. Yabancılık hisleri silinir, vahşet ortadan kalkar. Ancak hududu aşacak şekilde ağır ve kırıcı şakalar mubah değildir. Böyle söz ve hareketlerden kaçınmak gerekir. Çünkü bunlar, İnsanı hakdan uzaklaştırır, çekişme ve isyana doğru iterler. Şakacının heybet ve vakarını giderir ve onu hafif düşürürler. Diğer taraftan şaka edilene eziyet edilerek küçük düşürülmesine sebebiyet verilmiş olur.
Peygamber Efendimiz bir4ıadîs-i şeriflerinde:
«Ben şaka ederim, fakat ancak doğru söz söylerim.»
Buyurmuşlardır, işte doğruluktan ve haktan ayrılmamak ve haddi aşmamak şartı ile şaka yapılabilir. Hadîs-i şerifin açıklamasına gelince :
Peygmber Efendimizin hanımları ile bir yolculukları sırasında, E n e s I b n i M a I i k 'İn annesi U m m ü S ü I e y m de, bu validelerimizle beraber bulunuyordu. Develerin sürücüsü olan E n c e ş e adlı bir hizmetçi, hoş sesinden dolayı nağmeleri ile develeri neşata getirip yolculuğa ahenk vermekteydi. Bu manzara İki şeye sebebiyet verebilirdi :
Biri develerin sür'atle yürümelerine ve sert hareketlerinden doğaca1.; çalkantı ile binici hanımların incinmiş olabileceklerine...
m Yahut hizmetçinin güzel sesini dinlemekten kalplere rikkat gelerek hüzün doğması ve böylece kalblerinin kırılmış olabileceğine...
Her iki ihtimale binaen, Peygamber Efendimiz, develerin sürücüsü hizmetçi çocuğa :
«Ey Enceşe! Yavaş sür şişeleri, (kırmıyasın).»
Buyurarak, hanımların ya fazla sür'atte ötürü, cam gibi hassas olan bünyelerinin incitilmemesİni, ya da cam gibi kolay müteessir olan kalplerinin hoş nağmelerle inkisara uğratılmamasını murad etmişlerdir. Her iki halde de hanımlar, nazik bünyeleri ve rakîk kalbleri bakımından kolay inkisara uğradıklarından camdan imâl edilen şişelere benzetilerek bir lâtife ve şaka yapılmıştır.[526]

265— Ebû Hüreyre (Radiyallahuanh)'den rivayet edildiğine göre, ashab :
«Ya Resûlallah! Sen bize şaka ediyorsun!» dediler. Peygamber (Salİlallahü Aleyhi ve Selkm) «Ben, gerçekten başka bir şey söylemem.» buyurdu.[527]

Peygamber Efendimiz mizahta bulunurlarken dahi, asla aldatma şeklinde veya boşuna olarak kelâm sarf etmemişlerdir. Her sözleri bir hakkın ve gerçeğin ifadesi olmuştur. Nitekim bu hadîs-i şeriften de anlıyoruz ki, şakaları hakkı söylemekten başka bir şey olmamıştır.[528]

266— (65-s.) Bekir İtani Abdullah (Radiyallahu anft/dan rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m ashabı, birbirlerine karpuz atarlardı, (birbirlerine şaka edip eğlenirlerdi). Gerçek işler ortaya çıktığı zaman da, onlar erkekler olurlardı, (o işlerin sahipleri olurlardı).[529]

Peygamber Efendimizin ashabı da kendi aralarında ülfet ve ünsiyetî kuvvetlendirmek ve gönüllerini hoş kılmak maksadıyle şakalaşmışlar, fakat asla birbirlerini incitmemişierdir. Diğer taraftan bir vazife ve hizmet ortaya çıktığı zaman, onu en ciddî ve en iyi bjr'fekilde başaran ve yerine getiren kimseler olmuşlardır. Şaka ve ciddiyet ayrı şeylerdir. Bunlar birbirine karıştırılıp vazifeler gevşetilmemelidir.[530]

267— İbni Ebi Müleyke (Radiyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
Hazreti Âişe, Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in. yanında şaka etti. Bunun üzerine Hazreti Âişe'nin annesi:
«Ya Resûlallah! Bu mahalle insanlarının şakalarından bazısı, ok tor-basındandır (ok gibi isabet eder).» dedi.
Peygamber (Sallalbhü Aleyhi ve SeHem) şöyle buyurdu: «Bilâkis bizim bazı şakalarımız bu mahalle insanlarıdır.»[531]

Bu hadîs-İ şerîfin metnine diğer hadîs kitaplarında rastgelİnememİş olduğu gibi, metinde kasd edilen manâyı açıklar bîr şerh de yoktur. Sarih Fadtu'MahEI-Ceylân t diyor ki:
«— biz bu İbareden kaydedilen manâyı anlıyamad;k. Gerçekten ifadede bir kapalılık vardır. Çeşitli manâlara yorumlanabilirse de, gerçekten kasd olunan manâ üzerinde tereddüt hasıl olabileceğinden, üzerinde bir fikir yürütmek faydalı olmaz.»
Konu şakaya ait bir bölüm olduğundan, bu hadîs-i şerîfin de burada zikredilmiş olmasından ve zahirî manâsı bakımından anlıyoruz ki. Peygamber Efendimiz ve ashab-ı kiram şakalaşmalardır.[532]
268— Enes İbni Malik (Radtyallahu anh)'den rivayet edildiğine'göre, şöyle dedi:
«(Safça) bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gidip, kendisini bir yük hayvanına bindirmesini istedi.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Biz seni, bir dişi deve yavrusuna yükliyeceğiz.» dedi.
(Saf adam) :
«Ey Allah'ın Resulü! Ben dişi devenin yavrusunu ne yapayım?» dedi.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Develeri, dişi develerden başkası mı doğurur?»[533]

Peygamber Efendimizin bu hadîs-İ şeriflerinde varid olan şakada ince bir nükte vardır. Arapçada mutlak olarak develerin ismi «I bil›'d ir. Yani devenin erkeğine ve dişisine de söylenir. İnsan lâfzı gibi... Dişi devenin adı «Nakcm'dır ki, çoğulu «Nûk» gelir. İnsanların dişisine kadın dendiği gibi... Develerin erkeğine de «Cemel» denir. İnsanların erkeğine «Er = Adam» dendiği gibi.
Bütün develer, dişi develerden doğmuş oldukları için, her deve anasına nispetle onun yavrusu demektir. Bu itibarla Peygamber Efendimiz, adama:
«Seni bir dişi deve yavrusuna 'bindireceğiz.»
Diye buyurması ile dişi deveden doğmuş olan bir deveyi murad etmişler ve diğer taraftan da adamcağıza şaka etmişlerdir. Halbuki adam saflığından, dişi deve yavrusu sözünden, yük taştyamıyacak küçücük hayvan yavrusunu hayalinde canlandırmış ve bu manâyı anlamıştır. Bunun için, ben deve yavrusunu ne edeyim, benim işime yaramaz şeklinde Hz. Peygambere cevap verdi. Peygamber Efendimiz de, bütün develerin dişi develerden doğmuş olduklarını ve dişilerin yavruları bulunduklarını açıklayarak adamı aydınlığa kavuşturdu. Bu misalden de anlıyoruz ki, Peygamber'in şakaları hakkın ifadesini taşır.[534]

(134) Çocukla Şaka Etmek

269— Enes îbni Malik (Radiyallahu anh) 'den şöyle dediği işitilmiştir: Peygamber (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) (şaka ve latifelerle) bizim aramızda bulunurdu. Hatta benim küçük kardeşime, (daha önce kafeste sakladığı kuştan ötürü) :
«Ey Ebû Ümeyr! Serçecik ne oldu? (Artık onu görmüyorum.)» der idi.[535]

Küçük çocukların kalblerini neşelendirmek ve onların sevgisini kazanmak için, onlarla şakalaşmak müstahabdır. Zira bu hadîs-i şerif, bu hususta bize delil teşkil etmektedir.
Enes ibni Malik'İn sütten kesilmiş ana bir küçük kardeşi vardı. Künyesi Ebu Umeyr olup, ismi Zeyd idi. Bu çocuğun kafeste bir kuşu vardı. Arabca «Nuğar» isminde olan bu kuş, küçültme edatı ile «Nuğayr» olarak söylenir. Serçeye benziyen kırmızı gagalı veya ince gagalı ve kırmızı başlı bir kuştur. Hindi iler buna «Lât», Medîne'liler «Bülbül» der. Bu hususta görüşler ayrı olup, kuş serçeye müştereken benzetildiğin-den biz, Nuğayr'i serçecik diye terceme ettik.
İşte Peygamber Efendimiz Enes ibni Malik'in evini her teşriflerinde Ebu Umeyr ile meşgul olur ve onu severek eğlenirlerdi. Son teşriflerinde kafesteki kuş ölmüş olduğundan Hz. Peygamber çocuğa sordu :
«Ey Ebu Ümeyr! Serçecik ne oldu?»
Bu kelâmları ile çocuğun hatırını sorarak onu sevdiler ve gönlünü aldılar. Böylece hem büyüklerle olan münasebetlerde, hem de küçüklerle olan karşılaşmalarda üstün ve eşsiz ahlâkı yaşıyarak insanlığa ötmez bir örnek oldular. Zira Hz. Peygamber'İn ahlâkı, Kur'ân'dı ve Cenab-ı Hak da onun hakkında :
«Sen en büyük bir ahlâk üzeresin.» buyurmuştur.
Bir hadîs-i şeriflerinde de şöyle buyurmuşlardır:
«Ben, ancak ahlâkın güzellerini tamamlamak için gönderildim.»
Her hususta Peygamber'İn üstün ahlâkını öğrenip tatbik etmek suretiyle onun yolunda yürümek, kurtuluşun ve faziletin yoludur.[536]

270— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem), Hasan'ın yahut Hüseyin'in —Allah her ikisinden razı olsun— elinden tutar, sonra (çocuğun) ayağını kendi ayağı üzerine koyup:
«Yukarı çık,» dedi. (Torunlarını eğlendirirdi.)[537]

249 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[538]

(135) Güzel Ahlâk

270— (M) — Ebu'd-Derdâ, Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve SelÎem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Mizanda, güzel ahlâkdan daha ağıı (gelecek) hiç bir şey yoktur.» Kıyamet günü, amellerin tartılması hakdır, vuku bulacaktır. Buna İnan mak vacÎbdir. Zira Cenab-ı Hak:
«Kıyamet gününde, amellerin tartılması hakdır. Kimin iyilikleri kötülüklerinden ağır gelirse, işte onlar, kurtulanlardır. (A'raf Sûresi, Âyet: 8)» ve yine:
«Biz, kıyamet günü için (insanların amellerini tartmak üzere) adalet terazileri koyacağız. Artık hiç kimse, en ulak bir zulme uğramıyacaktır. tşlenen amel bîr hardal danesi ağırlığınca da olsa, onu getirir tartıya koyarız. Hesap görenler olarak da, (yüce şan sahibi) biz kâriyiz.» (Enbiya Sûresi, Âyet: 47) buyurmaktadır.[539]
Müminlerin inancı budur. Yalnız amellerin tartılış keyfiyeti ve nastllığı hakkında bir fikir ileri sürülemez. Onun keyfiyetini Allah'dan başkası bilemez.
Dinî hükümlerin ve emirlerin ferdler tarafından İhlâsla benimsenip uygulanması ve hayatta yaşantı haline getirilmesi, İslâm ahlâkını doğurur. Ahlâkı en güzel olan kimse de, bu uygulamayı nefsinde ve cemiyet içinde en İyi bir şekilde başaran örnek bir Müslümandir. iç ve dışı ile, madde ve manâsı ile en iyi bir şekilde Peygamber'e uyandır. Böyle ahlâkı üstün ve güzel olanın, kıyamet gönü amellerinin ağır basacağı aşikârdır. Kurtuluşa erenler de bunlardır. Dînin ulvî gayesi de bu güzel ahlâkı ferdlere ve cemiyetlere yaşatmak ve onların hem dünya, hem de âhiret saadetlerini temin etmektir.[540]

271— Abdullah îbni Amr (Radiyallahu anh) 'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Setfemjçirkin söz ve harekette bulunmazdı ve çirkinlik göstermezdi. Şöyle buyururdu:
«Sizin en seçkinleriniz, ahlâk bakımından en güzel olanlarınızdır.»[541]

Bundan önceki hadîs-İ şerifin açıklamasında beyan edildiği gibi, en güzel ahlâk Hz. Peygamber'in ahlâkıdır. Onun ahlâkına ahlâk uydurmak, İslâm'ın gayesidir. Bunu en güzel şekilde başaran, en yüksek dereceye nail olur. Kısaca islâm, Peygamber ahlâkı ile ahlâklanmaktan ibarettir.[542]

272— Amr İbni Şuayb (Radiyailahu anh) babasından, o da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi, Peygamber (SallaUfikii Aleyhi ve Seîtem) in şöyle buyurduğunu i§itti:
«Bana en sevgili olanınızı Ve kıyamet günü oturma bakımından bana en yakın olanınızı size haber vereyim?»
(Hazır bulunan) topluluk sükût etti. Peygamber iki veya üç defa bu sözü tekrarladı. Topluluk:
«Evet (haber ver), ey Allah'ın Resulü!» dedi.
Hazreti Peygamber (Sallallahii Aleyhi v!e Sellem):
«Ahlâk bakımından en gtizelinizdir.» buyurdu.[543]

273— Ebû Hüreyre (Radiyauanu ann) 'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Ben, ancak ahlâkın güzellerini tamamlamak için gönderildim.»[544]

Hiç bir İlâhî din, güzel ahlâktan hali değildir. Fakat bütün güzel ahlâklar toplu olarak geçen eski dinlerde mevcut değildir. Toplu olarak ahlâkın bütün güzellikleri İslâm dininde toplanmıştır ve bunları bir araya getirip yaşamak için de ahir zaman peygamberi gönderilmiştir. Hadîs-i şerif bu manâyı belirtmektedir. Peygamberin ahlâkı, Kur'ân ahlâkı, Kur'ân da Allah kelâmı olduğuna göre, onun üstünde hiç bir ahlâk düşünülemez ve olamaz, islâm'ın bu yüce ahlâkını ed/nebilmek için Peygamberin gerçek hayatını öğrenmek, söz ve işlerini kavrıyarak benimsemek icab eder. İnsan çok kısa oîan dünya hayatı için yüzbinler ve milyonlar harcar, gece gündüz demeden madde için çalışır da, ebedî hayat ve saadet için hiç kıpırdamazsa, bunun manevî, değeri ne olur? Âhiret için ne beklİyebİİlr? Ölüm, hayatın sonu olan bir gerçektir ve herkes İçin çok yakındır. Bu yakın mesafe ötesinde bir sonsuzluk vardır, oraya hazırlık endişesi nerede? Bu gafletten uyanmanın tek çaresi, düşünmek ve düşünmek...[545]

274— Hazreti Âişe (Radiyatlahü anha) 'den rivayet edildiğine göre o, şöyle buyurdu:
Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem), muhayyer kılındığı iki iş arasında, günah olmadıkça, bu iki işten en kolay olanını seçerdi. Kolay olan iş günah olduğu zaman da, ondan insanların en çok uzak kalanı olurdu. Allah Tealâ'nın emir ve yasakları çiğnenmedikçe de, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi nefsi için intikam almış değildir. Ancak Allah (Azze ve Celle) 'nin emir ve yasakları çiğnendiği zaman intikam alır.»[546]

Allah Tealâ'nın emir ve yasaklan açıktır; emirlerini İşlemekte kullar için sevab vardır. Yasaklarını işlemekte ise, günah ve azab vardır. İşlenmelerinde günah bulunmadığı zaman, iki işten hangisi daha kolay ve külfetsiz ise, onu seçerek uygulamak Peygamber Efendimizin takip ettikleri yoldur. Bu da:
«Kolaylaştırmız, güçlük çıkarmayınız.» emirlerinin tatbikî şekilde ifadesidir.
Bir de Hz. Peygamber, şahıslarına karşı edilen hürmetsizlik veya edebe aykırı bir işten dolayı hiç kimseye ceza vermiş ve intikam almış değildir. Ancak Allah'ın emirleri ve hükümleri çiğnendiği zaman, Allah'ın ve İnsanların hakkını koruyup yerine getirmek için ceza vermişlerdir. Bulunulan iş ve mevki1 ne olursa olsun, bu esasa uygun hareket edilirse, gerçe': adalet temin edilmiş olur. Beşeriyet huzur ve sükûn bulur.[547]

275— (66-s.) Abdullah (Radiyallahuanh)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«Allah Tealâ, aranızda rızıkları böldüğü gibi, ahlâklarınızı da aranızda bölmüştür, (ahlâklarınız birbirinizinkinden farklıdır). Yine Allah Tealâ, malı, sevdiğine ve sevmediğine verir. Fakat îmanı ancak sevdiğine verir. Kim malı harcamakta cimrilik ederse, düşmanla mücahededen kor-karsa ve gecenin uykusuzluk gibi, kendisine meşakkat vermesinden kor-karsa:Lâ İlahe İllallah, SübhanaUah, Elhamdü Lillah, Allahu Ekber,
sözünü çok söylesin. (Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur, Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Her türlü hamd ve övgü Allah'a mahsustur, Allah her şeyden yücedir.)»[548]

Malı harcamakta cimri olmak, düşmanla mücahededen korkmak ve gece meşakkatından sakınmak iyi hasletler değildir. Bu vasıflara sahip olanlar kınanır ve makbul kimseler sayılmazlar, bir nevi za'f ve manevî hastalık İçinde sayılırlar. Bu hallerini terk edemiyenler için bir deva olarak şu teşbihler gösterilmiştir ki, bunlara ihlâsla devam ederlerse bu çirkin huylardan kurtulabilirler:
Lâ İlahe İllallah : Allah'dan başka ibadet edilecek hiç bir İlâh yoktur. Ancak Allah'a ibadet edilir ve ondan yardım istenir. Dünyada ve âhirette sığınlacak yegâne varlık O'dur, akıbet dönüşte O'nadır. Bu manâyı düşünüp canlandırmak ve Allah'ın azametini hatırlamak, insana tevekkül bahşeder, güven verir.
Sübhanellah : Allah, noksan sıfatlardan beri ve yücedir. Hep kemal sıfatları ile vasıflanmıştır. Eşi ve benzeri yoktur. Her şey onun kudret ve iradesiyle meydana gelir. Öldürür ve diriltir, mülk ve tasarrufunda ortağı yoktur. Bu mânaya teslimiyet gösterenden korku zail olur.
Elhamdü LİUâh : Her türlü nimet ve erzakı yaratıklara ihsan eden AllaEı Tealâ'ya, bu tÜKenmez ikramına karşılık şükürde bulunmak bir vecibedir. İşte her mükeleften çıkacak olan türlü türlü nimetler karşılığında!:! övgü, hamd ve şükürler ancak Allah'a mahsustur. Malı ve mülkü veren do odur, alan da. Bu nimetlere karşı şükür yalnız dille

karşılanamaz. İbadet etmekle ve var olan maldan hayır yollarına ve fakirlere harcamakla ifa edilir, Bu sorumluluğu düşünenden de cimrilik ve meşakkaHere tahammülsüzlük kalkar.
Allahu Ekber: Allah her şeyden büyüktür. Hİç bir varlık onun dengi olamaz. Hududu ve nihayeti yoktur. Onun azameti karşısında her şey küçüktür ve yokluğa mahkûmdur. Bu teşbihe ihlâs ve anlayışla devam etme!;, İnsandan kibir ve gururu, benlik ve azameti yok eder.
Metinde adı geçen bu teşbihlerin tavsiye edilmesi, mevcut hastalıkların giderilmesi içindir. Yoksa, iyi hasletlere malik bulunmayanlar, yalnz lâfiz olarak bu teşbihleri vird edinsinler ve böylece selâmet bulsunlar demek değildir.[549]

(136) Nefsin Cömertliği

276— Ebû Hüreyre (RadiyaUahuanh), Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
— Zenginlik, mal çokluğundan değildir. Gerçek zenginlik ancak nefsin (kalbin) zengin olmasıdır.»[550]

Gina = zenginlik, muhtaç olmamak ve ihtiyaç göstermemek demektir. Bu İtibarla dünya malını topladığı ve yüzbinler veya milyonlar biriktirdiği halde, yine huzur ve sükûna kavuşamıyacak madde peşinde koşanlar, maddeye ihtiyaç gösterenler elbette gerçek manada gani ve zengin değillerdir. Bunlar bir nevi doymak bilmeyen madde dilencileri ve madde hastalarıdır. Tedavisi mümkün olmayan bir illete müptelâ olmuşlardır.
Diğer taraftan kimsenin malında ve mülkünde gözü olmayan, Allah'ın kendisine takdir buyurduğu rızıklarla yetinen ve şükürde bulunanlar, kendi el emeği İle idare edip kendi yağı ile kavrulanlar, işte asıl zenginler bunlardır. Makbul olan ve Allah'ın rızasına uygun düşen zenginlik budur. İnsan kendi gücü ve İmkânları ile meşru yollardan geçimini temin eder de başkasının minneti altında kalmaz ve kimseden de hak etmediği bîr şeyi İstemezse ve böylece elde ettiğine kanaat getirirse, hem dünyasını huzur ve saadet içerisinde geçirir, hem de sevap kazanır.[551]

277— Enes (Radiyallahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e on yıl hizmet ettim, ba- jbir zaman «Öf» dem&di; ve yapmadığım bir iş için de bana: Onu olaydın? demediği gibi, yaptığım bir iş için de: Bunu niçin demedi.»[552]

Enes ibni Malik'in zekâ ve dirayet üstünlüğü, Resûlül-$a J&arşı hata ve kusur işlemekten kendisini korumaya kâfi idi. Fakat insanlık icabı, tenkide mahal bırakacak söz ve hareketlerin asla kendisinden sadır olamıyacağı iddiasında da bulunulamaz. Gerçek şudur ki, Hz. Peygamber, kemal üzere kendilerini idare etmişler ve ondan sadır olan ufak tefek kusurları bağışlamışlar ve böylece bulundukları hale rıza göstererek Allah'ın emirlerine İcabet etmişlerdir. Bir işin yapılmasını istemek ve yapılmadığına hoşlanmayarak öfkelenmek gına değildir, bir nevi ihtiyaçtır. İşte Peygamber Efendimiz bu türlü ihtiyaçtan da müstağni bulunduğunu, Enes in rivayeti ile bize ispat etmişlerdir. Ayrıca bunda güzel ahlâkın ve insanları İyi idare etmenin her örneği mevcuttur.[553]

278— Enes îbni Malik (RadiyaHahu cmh) 'in şöyle dediği işitilmiştir: «— Peygamber (Sallalkhü Aleyhi ve Sellem) merhametli idi. Kendine her kim gelirse, ona va'dda bulunur ve eğer (istenen şey) yanında bulunursa onu yerine getirirdi. Namaz için ikâmet getirildi. Peygamber'e bir Bedevî gelip elbisesinden tutarak:
"Görülecek işimden az bir şey kaldı. Korkuyorum onu (namazdan sonra) unuturum," dedi. Bunun üzerine Peygamber, işini görüp bitirinceye kadar onunla ayakta durdu. Sonra döndü namaz kıldı.»[554]

Hz. Peygamber sulh ve sükûn zamanlarında bütün insanlara şefkatli ve merhametli oldukları gibi, hayvanlara karşı da merhametli idiler. Savaş halinde ise düşmana karşı şiddetli ve cesur idiler. Bu itibarla kendilerinden bir şey istemek veya bir ihtiyaçlarını temin etmek üzere ona baş vuranların işini, eğer o anda mevcutsa ve görülme İmkânı varsa, hemen dileği yerine getirirlerdi ve şayet o anda mevcut bulunmaz veya görülme imkânı olmazsa, va'd etmek suretiyle yine işlerini görürlerdi. Hz. Peygamber'İn bu hareketlerinde hem cömertlik, hem de merhamet vasıflarının üstün mertebesini görüyoruz.
Dİğer taraftan görgüsü az bir Bedevi'nin, namaza durulma anında Hz. Peygamberi, şahsî bir işi İçin meşgul edip namaz arasına girmeleri karşısında, Hz. Peygamber ona kızmamış ve bu durumda dahi onun dileğini güzel bir şekilde yerine getirmiştir. Bu hareketlerinde de bize şu dersi vermektedirler :
İnsanları anlayış ve durumlarına göre iyi idare etmeli, görülecek işlerini ertelemeden bir an önce yerine getirmelidir.[555]

279— Cabir (Radiyallahu anhyden rivayet edildiğine göre, şöyle dedi;
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den istenmiş de, "Hayır!" demiştir, vakî değil.»[556]
280— (67-s.) Abdullah ibni Zübeyr (Radiyaîlahu ank)'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Hazreü Âişe ve Hazreti Esma hanımlardan daha cömert bir kimse görmedim. İkisinin cömertlikleri başka başka idi.
Hazreti Aişe'ye gelince : Eşyayı biriktirir, ne zaman ki, yanında toplu haje gelirse onu (ihtiyaç sahiplerine) bölerdi.
Esma ise: Yarın için hiç bir şey tutmazdı (dağıtırdı).»[557]

Islâmda her mükellef geçimini temin etmek için çalışmak zorundadır. Geçimle yükümlü olan şahıslar gelir durumlarına göre, bir aylık veya bir yıllık zarurî ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktarda para ve erzak gibi maddeleri biriktirmek hakkına sahiptirler. Hanımların bütün geçim masrafları varsa kocalarına, kocaları yoksa nafakaları üzerlerine vacib bulunan yakınlarına düşer. Muztar durumda olanların da meşru işlerde çalışmasında bir beis yoktur.
Kifayet miktarından fazla kazanç peşinde olmak, ancak hayır yollarında Irarcanmak niyeti ile mubah olur. Kötülüğe ve küfre medar olacak, islâm düşmanlarını takviye edecek kazançlar, âhîrette büyük bir vebaldir. Velevki bu kazançlar helâl yoldan elde edilmiş olsun. Islâmda her şey ölçü ve itidal üzeredir. Madde, manada ve yüce mefhumlarda kullanılıp harcandığı zaman kıymet ifade eder. Aksi halde en büyük bir yük olur, Cehennem azabma vesile olur. İşte bu gerçek manayı idrak edip hayatları boyunca uypulamasını yapan Ashab-i Kiram'dan iki validemiz bunun canlı birer misalini teşkil etmektedirler.
Hz. A ise (Radiyallahü anha) validemiz, bir miktar toplamış olduğu yiyecek ve eşyayı, ihtiyaç sahiplerine bölmek suretiyle bu cömertlik hareketini kendilerine huy edinmişlerdi.
Hz. Esma (Radiyallahüanha) validemiz de eline geçeni ertesi güne bırakmaksızın muhtaçlara dağıtırlardı. Gerçek iman askının verdiği Allah'a tevekkül ve teslimiyetin zirvesi budur.
Toplanan ve bir yekûn teşkil eden, maddî plânda fazla değer taşıyan malların tamamını mı vermek daha kolaydır, yoksa ele geçen ne olursa, onu vermek mi daha kolaydır? şeklînde bir soru hatıra gelir. Tecrübeler gösteriyor ki, fazla malın tamamını vermek, sahip olunan az malın tamamını vermekten daha güçtür. Amellerin makbulü de zahmetli ve güç olandır. Bu bakımdan Hz. Â i s e 'nin tutumu ile eld& ettikleri fazilet Allah bilir ki.. Esma validemizden üstündür. Allah Tealâ her İkisinden razı olsun.
Ümmü Zerre şöyle anlatmıştır:
«— Ibni Zöbeyr, iki çuval dolusu mal ve yüz seksen bin dirhem parayı Hz. Âişe'ye gönderdi. O gün Hz. ÂİŞe oruçlu idî. Hemen bu malı ve parayı insanlara tevzi etmeye başladı. Akşam olunca, yanında bir dirhem dahi kalmamıştı, bu maldan. Güneş batınca, iftar İçin yemek hazırlasın diye hizmetçisini çağırdı. Hizmetçi iftar yemeği olarak ona ekmek ve zeytinyağı getirip dedi ki, bugün taksim ettinin maldan bir dirhem ayırsaydın da onunla et satın alarak iftar etseydik? Hz. Aişe ona cevaben :
— Bana zorluk çıkarma, bana hatırlataydın dediğini yapardım, dedi.
Urve de şöyle nakletmiştîr:
«— Hz. Aişe'yi gördüm, baş örtüsüne bürünmüş olarak (yetmiş bin dirhem dağıtıyordu.»
Bütün bu misaller, onun ne derece cömert ve fedakâr olduğunun deü-lidtr. Az malın muhtelif kimselere bölünmesi mümkün olmadığı gibi, bir kişiye az miktar mal vermek de ihtiyacını çok kere karşılayamaz. Bu bakımdan Hz. Aişe üstün zekâsını kullanarak mal toplamayı ve ondan sonra muhtaçlara bol miktarda bölmeyi daha faydalı bulmuştur.
Resulü 11 ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Hazreti E s m a 'ya hitaben :
«Fakirlere infak et, hesap etme. Yoksa Allah aleyhine olarak hesabını görür; depo etme, yoksa aleyhine günah birikir.»
buyurdukları için, Esma validemiz de eline geçen malı, ertesi güne bırakmaksızın muhtaçlara verirlerdi.[558]

(137) Cimrilik

281— Ebû Hüreyre (Radtya'tlahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Allah yolundaki (cihad esnasında çiğnenen) toz-toprak ile Cehennem dumanı bir kulun ciğerine ebediyyen toplanmaz. Cimrilikle îman da hiç bir zaman bir kulun kalbinde toplanmaz.»[559]

ibadetlerin en faziletlisi ve en hayırlısı Allah yolunda yapılan cihattır. Bunun faziletine binaen kazanıfan malların en hatalı ve en makbulü de cihaddan elde edilen ganimet mallandır. Cihadın bu yüksek faziletinin sevabı ve mükâfatı Cennet olduğundan, Cehennem ateşinin dumanı, savaşan ve ayakları toz-toprağa bulaşan bir kulun göğüs boşluğuna giremez. İkisi bir araya asla gelemez.
Cimrilik, kötü hasletlerin başıdır. Cimriliği ifrat'a varan kimse, helâl -haram ayırt etmez zekât vermez, hayır ve hasenata koşmaz, aç ve çıplakları gözetmez. Bütün derdi ve düşüncesi para ve madde olur. Bu duruma düşenin yeri de Cehennem olur. Cehennem'e de ebedî olarak girecek olanlar/ imansızlar olduğundan;
«Cimrilikle îman, bir müminin kalbinde asla toplanmaz.» buyrulmuştur.[560]

282— Ebu Saîd El-Hudrî (Radiyattahuanh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— İki huy vardır ki, bir müminde bulunmazlar: Biri cimrilik, diğeri de kötü ahlâktır.»[561]

Bundan önceki hadîs-İ şerif münasebeti ile cimriliğin sebep olduğu zararlar ve doğurduğu felâket izah edilmişti. Gerçek bir müminde bu hasletin bulunamayacağı tabiîdir. Cimrilik insanı kötü ahlâka iter ve çeker, onu haris ve dar kalbli yapar. Halbuki müminin kalbi geniş ve rahat olur. Yani bu iki haslet birbirine bağlıdır. Biri, diğerinin neticesidir. Bu İtibarla her iki huy ihlâsı yerinde gerçek bir müminde bulunamazlar.[562]

283— (68-s) Abdullah ibni Rabî'a (Radiyaitanu anh) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«— Biz, Abdullah ibni Mes'ud'un yanında oturuyorduk; (Orada bulunanlar) bir adamı andılar da, ahlâkından bahsettiler. Abdullah dedi ki:
— Bana söyleyin, eğer o adamın başını kesmiş olsanız, onu tekrar yerine getirebilir misiniz? Onlar:
— Hayır! dediler. Abdullah:
— Elini kesseniz? dedi. Onlar:
— Hayır! dediler. Abdullah:
^ Ayağını kesseniz? dedi. Onlar:
— Hayır! dediler. Abdullah:
— O halde siz, onun tabiatını değiştirmedikçe, ahlâkını değiştiremezsiniz. Nutfe (yumurta), rahimde kırk gün kalır, sonra katılaşarak kan olur. Sonra pıhtı haline döner. Sonra et parçası olur. Sonra Allah bir melek gönderip onun rızkını, ahlâkını, bedbaht veya bahtiyar olduğunu yazar, (Allah bunları takdir buyurur) dedi.»[563]

Kader meselesi ile İlgili olan bu haberin kısaca izahı şöyle yapılabilir: Allah Tealâ, yaratıkları daha yücut sahasına çıkarmadan önce, onların hayatta vuku bulacak hal ve hareketlerini, kendilerine vereceği irade tasarrufu ile, ezelî ilmi sayesinde bilir. Bütün olmuş ve olacak haller hep Allah'ın İlmîne uygun olarak kudret ve iradesiyle vücui bulur. Bu ölçüler dairesinde hâdiselerin oluş manzumesine Allah'ın takdiri ve kazası denir. Bunun değişmesi olamaz.
Kulların mükellefiyet durumu ise, kadere bağlanmaz. Zira kaderin ne olduğunu kul bilmez, ancak Allah'ın emirlerine uyarak hareket etmek sorumluluğu altındadır. Çünkü İnsan, ağaçlar ve taşlar gibi, yahut hayvanat gîbi İstediğini yapmaya gücü yetmeyen bir varlık değildir. Allah'ın kendisine verdiği irade ile, bazı işleri yapmaya veya yapmamaya yetkisi vardır. Zaten bu irade yetkîsinî0,İyiye mi, yoksa kötüye mİ kullanacağını Allah'ın ezelden bilmesi, onun kaderini tesbit demektir. İşte bu tesbİt, haberde de izah edildiği üzere asla değişmez. Ancak kulların sorumluluğu başka şeydir. Herkes İyi şeyleri yapmaya, kötü huylardan sakınmaya İradesini kullanabilir ve kullanmakla yükümlüdür. Bunu yapmayanlar Allah katında sorumlu olurlar, iradelerini kötüye kullandıklarından cezalarını çekerler. Dinin hükümlerine uygun olarak hareket -edip yaşıyanlar da sevab kazanırlar, azab çekmekten kurtulurlar.[564]

(138) Bîlgîli Bulunanların Güzel Ahlâkı

284— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh), Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi veSellem)'m şöyle buyurduğunu anlattı:
«— İnsan, güzel ahlâkı ile, geceyi ibadetle geçirenin derecesine ula-9«[565]

Dinin emirleri, iman ve itikad, ibadetler, muamelât, ceza ve edebler diye kısımlara ayrılır. Bütün bu kısımlara ait hükümleri tafsilâtı ile öğrenip de onları uygulayan kimse, salih bir âlim olur ve buna fakîh denir. Böyle kimselerin ahlâkı, Peygamber ahlâkına yakın olacağı için fazilet ve dereceleri yüksek olur. Bilgisi noksan olarak gece boyunca ibadetle meşgul olanların faziletini kazanırlar.[566]

285— Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh)'nin şöyle dediği işitilmiştir:
— Ebu'l-Kasım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— İslâm bakımından sizin en hayırlınız, bilgili oldukları takdirde, ahlâk yönünden en güzel olanlarınızdır.»[567]

286— (69-s.) Sabit ibni Ubeyd (Radiyallahu anh) anlatarak şöyle demiştir:
«— İnsanlarla oturduğum zaman, Zeyd ibni Sabit'den daha vakarlısını (hürmetkarını) ve evinde de, ondan daha hoşsohbet bir kimseyi görmedim.»[568]

Sabit İbni Ubeyd, Zeyd İbni Sabit'in azadlısı bulunduğundan onun güzel ahlâkını yakından bilmekteydi. Gerek evindeki tutum ve hareketlerine, gerekse dışardaki hareketlerine vakıftı. Bu itibarla gördüğü ve şahidi bulunduğu yüksek meziyetlerini ve güzel ahlâkını bize nakletmiş oluyor.[569]

287— îbni Abbas (Radiyalîahu anh)'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den, Allah (Azze ve Celle) katında dinlerin hangisi daha sevgilidir? diye soruldu.
— Kolay olan dosdoğru Hazreti İbrahim'den gelme = Hanîf dindir.»[570]

Hanîf in lügat manası, meyleden demektir. Hz. İbrahim'e Hanîf denmesi, zamanında putlara tapan insanların yolundan ayrılarak imana ve tevhid dinine meyletmesİndendîr. Bunun için Hz. ibrahim 'in dinine «Hanîf» dini denir ki, son peygamber Hz. Muhammed ve ona bağlı olanlar bu dinin inancı üzeredirler. Tevhîd bakımından arada fark yoktur. Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerîmde şöyle buyuruyor:
1— «İyilik eden bir kını<e olarak, kendini tam bir ihlâsla Allah'a teslim eden ve İbrahim'in tevhîd dinine uymuş olan kimseden daha güzel din sahibi kimdir? Allah Hz. İbrahim'i dost edinmiştir.» (Nisa Sûresi, âyet: 125)
2— «Hazreti İbrahim ne bir Yahudi, ne de bir Hıristiyandı. Fakat Allah'ı bir tanıyan gerçek bir müslümandı; ve müşriklerden de değildi.»
(Âl-i îmrân Sûresi, âyet: 67)
3— «Gerçekten Hazreti İbrahim'e insanların en yakını, zamanında ona bağlı olanlarla, şu Peygamber (Aleyhisselâm) ve ona îman edenlerdir. Allah müminlerin yardımcısıdır.»
(Âl-i îmrân Sûresi, âyet: 68)
4— «Yahudilerle Hıristiyanlar, Müslümanlara şöyle dediler: Bizim dinimize girip Yahudi veya Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulaşınız. (Ey Resulüm, sen onlara) söyle: Hayır, biz hak yol üzerinde bulunan İbrahim'in dinindeyiz; o hiç bir zaman müşriklerden olmadı.» (Bakara Sûresi, âyet: 135)
Bu âyet-İ kerîmelerden anlaşılıyor ki, AMah katında gerçek din, tevhîd dinidir. Bütün İlâhî = Semavî dinler esasta aynı tevhid dinine bağlıdır. Ancak zamanla insanların müdahalesi İle değişiklikler ve reformlar yapılarak gayeden uzaklaşılmıştır. Gerçek dinler arasında ancak ibadet ve muamelât hususlarında fark vardır. İnançta yoktur. Yahudî ve Hıristiyanlar Hanîf dinin esasından ayrıldıkları için, Cenab-ı Hak, onlara hitaben yukarda meali son olarak verilen Âyet-i Kerîme ile hitab etmektedir. «Allah katında gerçek din, İslâm'dır» âyet-i kerîmesiyle, yine bu Hanîf din, tevhid dini murad edilmektedir.
İslâm dini, her mükellefin kolayca başarabileceği hükümleri getirdiğinden, kolay dindir, uygulanması her zaman ve her asırda benimseyenler için mümkündür. En son hak dindir. Bu bakımdan Allah katında en sevgili din İslâm dinidir, Hanîf dindir.[571]

288— (70-s.) Abdullah ibni Amr 'Radiyallahu anh) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«— Dört haslet vardır ki, sana bunlar verildiği zaman, dünyadan (sahip olmadığın,) senden ayrılan şeyler, sana zarar vermez:
1— Güzel ahlâk,
2— Harama götürmiyen helâl lokma,
3— (Yalan karışmıyan) doğru söz,
4— Emaneti korumak (ve gözetmek).»[572]

1— Güzel ahlâkın manevî değeri hakkında yukarda geçen hadîs-İ şe-rîfler münasebetiyle açıkfamada bulunulmuştu.
2— İnsanın hayatını devam ettirebilecek ve vazifelerini yerine getirebilecek kadar lokmaya ve geçim imkânlarına sahip olması, onun yaşama hakkıdır ve bunları kazanmak için

çalışmak zorundadır. Meşru yollardan kazanılan bu geçim vasıtaları, insanı azgınlığa veya büsbütün cimriliğe sevketmez de vasat bir hayat yolunu tutar ve haramlardan sakınırsa, bu en güzel hasletlerden biri olur. Fazlasına, azgınlığa ve günaha götüren imkânların bulunmayışı insana zarar vermez, fayda kazandırır.
3— Doğru söz söylemek, yalandan sakınmak yine güzel huylardan biridir. İnsanı bu hareket selâmete ve kurtuluşa çıkarır. Bu haslete sahip bulunan, diğer bazı hasletlerden mahrum da olsa, zararı mühim olmaz.
4— Emaneti korumak ve gözetmek. Her hak sahibine hakkını vermek ve her şeyi yerli yerine koymak, emaneti gözetmektir. Bu geniş manaya göre, emaneti İki kısma ayırabiliriz :
a— Allah'ın emaneti ki, onun emirlerini gözeterek icablannı yerine getirmek demektir. Bunu yerine getirmİyen Allah'ın emaneti olan yüce dine ihanet etmiş olur. Allah'ın, emaneti olan ve bu dini kabul edib tahriften ve taarruzdan korumak ve onu üstün kılmak için çalışmak, yaymak ve uygulamak, bu emaneti gözetmek olur.
b— İnsanların emaneti : Herkesi ehliyet ve kabiliyetlerine göre görevlendirmek, insanlara ait hakları yerine getirmek ve emanet bırakılan mal ve söz gibi şeyleri koruyup zarar vermeden muhafaza etmek, İnsanlar arasında gözetilmesi icab eden emanet işlemleridir. Bunları en güzel şekilde ifa eden kimse, büyük haslete, malik demektir. Ona başka şeylerin noksanlığından zarar gelse, büyük haslete malik demektir. Ona başka şeylerin noksanlığından zarar gelmez. İnsanın bütün azalan da, kendisine tevdi edilen emanetlerdir. Bunların hepsini yerli yerinde, hayır işlerinde ve helâl yollarda kullanmak sorumluluğu altındadır. Azalarını meşru ve mubah yol-lardc kullanmayanlar da emanete hİyanet etmiş olurlar. Bu «emanetlerin hakkını verenler de kurtulurlar.[573]

289— Ebû Hüreyre (Radtyallahu anft/nin çöyle dediği işitilmiştir:
— Peygamber (Salla! fohü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «— Cehenneme sokan şeyin en çoğu nedir?» Ashab ;
— Allah ve O'nun Resulü bilir, dediler. Peygamber (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) :
«— tki boşluktur: Bunlardan biri ağızdır, diğeri de ferc'dir. Cennet'e sokan şeyin de en çoğu nedir? Bu da Allah'dan korkmaktır, takva sahili olmaktır ve güzel ahlâktır. (En çok cennete vesile olan bu iki haslettir).»[574]

Allah tarafından insanlara emanet edilen iki orgar> vardır kî, Ikmîar gözetilmedikleri, Allah'ın emrine uygun kullanılmadıkları zaman insanı felâkete götürürler. Umumiyetle insanların hem dünyada, hem de âhirette helakleri bu ikisi yüzünden olur. Bu iki boşluktan biri ağızdır, yani dildir, sözdür. İnsanlar arasında fesadı doğuran, yeryüzündeki ahlâkı bozan, birbirine düşüren hep bu dildir. Zamanımızda iyiye kullanılmayan bütün neşir organları bunun ifadesidir.
İkinci boşluk, fere'd ir, tenasül uzvudur. Bunu korumamak, şunun bunun namusuna yeltenmek, yabancıların şehvet duygularını tahrik ederek cinayetlere ve haramlara sebep olmak günahın en büyüğüdür. Böyle haramları irtikâp etmek, aile düzenini bozar, cemiyet hayatı süflilesir, neseb ortadan kalkar, hayvanı hisler hâkim olur. işte nefislerine ve şehvetlerine, bir de dillerine hâkim olamayanlar her zaman ve her devirde diğer günahkârlardan fazla bulunacaklarından Cehennemliklerin ekserisini bunlar teşkil ederler.
İnsanların çoğu da takvaları yüzünden, güzel ahlâka sahip olmalarından dolayı girerler. Allah'ın emirlerini yerine getiren, yasaklarından korunup kaçınan, Allah dan korkan kimsedir, takva sahibidir. Güzel ahlâk da bu takvanın meyvesidir, bir neticesidir. Bu iki haslet en makbul ve en yüksek hasletlerdir. İşte insanların çoğu bu iki haslet yüzünden cennete gireceklerdir.[575]

290— (71-s.) Ümmü'd-Derdâ (Radiyalhhuanh) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Bir gece (kocam) Ebu'd-Derdâ kalktı namaz kılıyordu. Sonra ağlamiya başladı ve sabah oluncaya dek şöyle diyordu:
— Allah'ım! Benim yaratılışımı güzel yaptın, ahlâkımı da güzel yap.
(Ben, kocam) Ebu'd-Derdâ'ya dedim ki, geceden beri senin duan yalnız güzel ahlâk için oldu? (Bana) cevaben :
— Ey Ümmü'd-Derda! Müslüman kul, ahlâkını güzelleştirirse, bu güzel ahlâkı onu Cennet'e koyar. Ahlâkı kötü olursa, bu kötü ahlâkı onu Cehennem'e koyar, Müslüman kul da, uyku halinde iken bağışlanır (mağfiret olunur), dedi.
Bunun üzerine ben de dedim ki:
— Ey Ebu'd-Derdâ! Kul uykuda iken nasıl bağışlanır? O şöyle dedi:
— Onun kardeşi gece kalkar, teheccüd ibadetinde bulunur; Azız ve Celîl olan Allah'a duâ eder, Allah da duasını kendisi için kabul eder. (Uykuda Olan) kardeşine de duâ eder de, Allah, duâ ettiği şeyi, kardeşi için kabul eder. (Böylece uykudaki kardeş bağışlanmış olur.)»[576]

Bir müslümanın, müslüman kardeşi gıyabında edeceği duanın makbul olduğuna dair hadîs-i şerifler vardır. Ebu'd-Derdâ 'nın İfadesi, bu manayı teyid etmektedir.
Güzel ahlâkın Cennet'e vesile olacağına dair hadts-İ şeriflerle açıklamaları, bundan önceki sayfalarda görülebilir.[577]

291— Üsame îbni Şerîk (Radiyalîahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
(Hac esnasında) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idim. Öteden beriden kalabalık insanlar, Bedeviler geldi. (Daha önce mevcut) insanlar sustu, (bu gelenlerden) başkası konuşmuyordu. Onlar şöyle dediler:
— Ey Allah'ın Resulü! Kendilerinde bir beis olmayan insanların işlerinden ibaret şu ve şu işlerde bize güçlük var mı, (bunlar bizi günaha götürür mü)?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Ey Allah'ın kullan! Allah güçlüğü kaldırdı; ancak bir insana gıybet suretiyle tecavüz eden kimse müstesnadır, (bunun hareketinde günah vardır). İşte bu kimse, mahrum olup helak olandır.» Sordular:
— Ey Allah'ın Resulü! Tedavi olalım mı? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Evet, ey Allah'ın kulları! Tedavi olun. Çünkü Allah yarattığı her hastalık için bir ilâç halketmiştîr; ancak bir hastalık müstesnadır, (onun devası yoktur),» dedi. Sordular:
— Nedir o? Ey Allah'ın Resulü! Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«t— İhtiyarlıktır,» dedi. Sordular :
— Ey Allah'ın Resulü! İnsana ihsan edilen şeylerin hayırlısı hangisidir?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«— Güzel ahlâktır,» dedi.[578]

Bir hac mevsiminde, Hz. Peygamber in huzuruna loplu bîr halc'e ge!en sahra müslümantarından ibaret şahısların sorularından şu hükümler çıkmaktadır :
1— İnsanlar, aralarında şundan ve bundan, günlük işlerinden ve çalışmalarından bahsederek aralarındaki konuşmalarda ve sohbetlerinde günah yoktur. Ancak bir müslüman kardeşinin arkasında, hoşlanmayacağı bîr takım sözler söylemek, onu çekiştirmek haramdır ve bu bir hakka tecavüz ve zulümdür. Bunun günahı büyük olması itibariyle insanı helake götürür. Ancak bir kimsenin fesadından ve zararından insanlar: korumak için, kötü hareketi söylenebilir.
2— Hastalıklardan dolayı doktora müracaat etmek, ilâç kullanmak gerektiğini Peygamberimiz beyan buyurmaktadır. Her hastalığa, Allah bir şifa ve ilâç yarattığına göre, onu arayıp bulmak ve kullanmak mubah olan çalışmalardır. Yalnız şunu bilmek lâzımdır ki, ilâç ve vasıtalar bizatihi, kendiliklerinden şifa veremez. Tesiri yaratacak, şifayı verecek Allah dır. Bunlar birer vasıtadır. Esbaba tevessül eimek de tevekküle mani1 değildir. Tedavi daima Allah'ın helâl kıldığı gıda ve maddelerle yapılmalıdır. Haram şeylerle tedavi caiz değildir. Zira Peygamber Efendimiz : Haramı kullanmak ancak şu durumda caiz olur:
«— Allah sizin şifanızı haram şeylerde yaratmadı,» buyurmuştur.
a— Ölüm tehlikesi ile karşı karşıya gelen aç veya susamış bir Kimse, şaraptan veya domuz etinden başka yiyecek ve içecek bulamazsa, hayatını kurtaracak kadar bunlardan yiyip içebilir. Bu kimseye hayatını kurtarmak için, haram şeyleri yemek ve içmek mubahtır. Ancak hududu geçmemek şarttır.
b— Bir hastalığın tedavisi temiz ve helâl maddelerden karşılanamıyor da, mütehassıs inanç sahibi doktor bu hastalığın ancak haram veya temiz olmayan bir madde ile tedavi edilebileceğini iddia ediyorsa, bu takdirde o ilâç kullanılabilir. Bazı fakîhlere göre ise, haram ve pis şeylerle asla tedavi caiz değildir.
3— Tedavisi mümkün olmayan hastalık İhtiyarlıktır. Bundan da anlaşılıyor ki, zamanımızda henüz devası bulunmamış olan kanser hastalığının da bir ilâcı vardır. Onu arayıp bulmak İçin, zamana ve çalışmaya ihtiyaç vardır. Keşfedilmiş veya keşfedilmemiş hastalıklar hakkında deva araştırmaya, hadîs-i şerîf bizi sevk ediyor ve tababetin inkişafına yol açıyor. İhtiyarlıktan başka her hastalık için ilâç arama, imal etme kapıları açıktır. Bu çalışmaları iktisadî baskı İçin değil, insanlığın sıhhatine fayda temin etmek için yapmalıdır.
4— İnsana verilen şeylerin hayırlısı güzel ahlâktır. Zira daha önceki hadîs-i şeriflerde buyurulduğu g'bi, güze! ahlâk, sahibini Cennete götürür. Ona ebedî kurtuluşu sağladığı için, ondan daha hayırlı ne olabilir? Allah güzel ahlâkla ahlâklanmayı bütün beşeriyete müyesser kılsın.[579]

292— îbni Abbas (Radiyallahu anh) şöyle dedi:
«— Resûlüliah (üallallahü Aleyhi ve Sellem), hayır işlemekte insanların en cömerti idi. En cömertli bulunduğu hali de Ramazanda, Cebrail (Aleyhissetâm) 'le karşılaştığı vakıtta idi. Cibril, Ramazan'da her gece onunla karşılaşırdı. Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Kur'ân'ı arz ederdi. Peygamber'e Cebrail mülâki olduğu zaman, Resûlüliah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) hayır işlemekte, devamlı rahmet döken rüzgâr gibiydi.»[580]

Güzel ahlâkın her çeşit vasıflarını kemal üzere kendisinde toplayan Hz. Peygamber in, I b n i Abbas hazretleri bu hadîslerinde onun yalnız cömertlik hasletini anlatmaktadır, öyle ki :
a) Peygamber Efendimiz, insanların en cömerdi idi.

b) Her zaman için sahip bulundukları bu üstün cömertlik hasletleri, diğer aylara nispetle Ramazan ayında daha çok olurdu. Ramazan ayının berekti ve bu aydaki feyzin ve manevî inşirahın tesiriyle farklı bir durum arzederlerdi.
c) Her Ramazan gecesinde, Cebrâîl (Aleyhisselâm) ile karşılaşırlar ve Kur'ân-ı Kerim i ona arz ederlerdi. Bu arz ediş, Kur'ân-ı Kerîm in hem lâfızlarını, hem manasını tesbİt için olurdu. Bİr nevi hatadan salim olmak için ders görme kabİlİndendi. Allah Tealâ Kuran ı böyle tesbit buyurdu ve kıyamete kadar da tahriften, değişiklikten onu koruyacağını va'd buyurdu. Bugün dünyanın her tarafina aynı şekilde yayılması, bunun açık delilidir.
d) Cebrâîl İle karşılaşmak ve İlâhî kelâmı mukabele etmek, manevî zevkin ve Allah'ın rahmetine yakınlığın zirvesini teşkil ettiğinden, bu karşılaşmalarda Hz. Peygamber, devamlı rahmet döken bereketli rüzgâr gibi, cömertliğin en bol ve geniş halini yaşarlardı. I b n i Abbas hazretleri, Peygamber Efendimizin cömertliğini, bu mülakatları zamanında devamlı esen rahmet rüzgârlarına benzetmesiyle onun kenem ve ihsanının bolluğunu ve genişliğini hatta rüzgârın bereketinden daha ileri olduğunu anlatmış oluyor. Devamlı hareket halinde olan rüzgârın muhtelif ve geniş sahalara bereket nakletmesi, her tarafı kısa zamanda faydalandırması, rüzgârsız bulutların yağmurundan çok daha bereketlidir. Onun için Hazretİ Peygamberin mülakat esnasındaki cömertliği, bu geniş ve bol rahmete vesile olan devamlı rüzgâra benzetilmiştir.[581]

293— Kbu Mes'ûd El-Ensarî (Radîyallahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Sizden önce bir adam hesafca çekildi de, onun hayırlı bir şeyi bulunamadı. Ancak o adam, insanlara karışırdı (alış-veriş ederdi) ve zengin bir kimse idi. Çalıştırdığı hizmetçilerine, fakirlerden vazgeçmelerini, (alacaklarını bağışlamalarını) emrederdi. (Onun hakkında) Azîz ve Celîl olan Allah (meleklerine) şöyle buyurdu:
— Şam yüce biz, o zengin kuldan, bağış etmeye daha lâyıkız; ondan vaz geçin, (onu cezalandırmayın).»[582]

Bu hadîs-i şeriften cömerdliğin ne kadar büyük bir haslet olduğunu, Allah'ın geniş rahmetine naşı! bîr vesile teşkil ettiğini öğrenmiş bulunuyoruz.
Tartıya konabilecek hiç bir hayırlı amelî bulunmayan bir varlıklı adamın, sırf dar geçimlilere tazyik etmeyerek onlardaki haklardan vaz geçmesi sebebiyle, Allah tarafindan kurtuluşa erdirilmiştir. Allah Tealâ'nın ihsan ve ikramı, bütün yaratıklara hesapsız rızık göndermesi ve bunca nimetlere kulların nankörlük etmesi karşılığında yine İhsanını esirgememesi, onun kerem ve ihsanının sonsuzluğuna delildir. İşte kullar da kendi çaplarında bu ihsan ve cömertlik vasfı ile sıfatlanarak hareket ederse, Allah'ın bağışlamasına ve rahmetine nail olur.[583]

294— Ebû Hüreyre (Radiyaîlahu anh)'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (SallallaJıü Aleyhi ve Setlem)'den soruldu ki, Cennet'e koyan şeyin en çoğu hangisidir? Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Allah korkusu (takva) ve güzel ahlâkvır,» buyurdu.
Yine soruldu :
— Cehennem'e koyan şeyin çoğu nedir? Peygamber:
«— İki boşluktur: Ağız ve fere.» buyurdu.[584]
295— Nevvas İbni Sem'ân El-Ensarî (Radiyaîîahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'e iyilikten ve günahtan sordu. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— İyilik, güzel ahlâktır. Günah da, nefsini gıcıklayan ve insanların farkına varmasından hoşlanmadığın şeydir.»[585]

İyilik kelimesi, ahlâkın her çeşit güzelliklerini içine alan bir mana ifade eder. Arabca «Birr» kelimesinin karşılığı olarak terceme edilmiştir. Sıla, ihsan ve ikram, mürüvvet, itaat, hoş sohbet ve güzel geçim gibi hasletler hep «birr = iyilik» manası içine girerler. Bunların bütünü, güzel ahlâkın vücudunu teşkil ederler. Onun için Hz. Peygamber «Birr = iyilik» güzel ahlâktır, buyurmuştur.
Günah ise, iki şekilde Peygamber tarafindan nitelenmiştir: a) Bunlardan biri, nefsi tahrik eden, gıcıklayan ve bir şeyi işleyip işlememekte tereddüt uyandıran şüpheli şeylerdir. Nefis daima geçici zevk ve şehevî arzular peşinde olduğundan onun tahrikleri ile işlenecek işler akl-ı selimin tecviz etmediği işler olacağından günah kısmına girerler. Nefsin bu tahriklerinden kurtulmak için, daima aklı hakem tutup onun kararını gerçekleştirmek icab eder; şüpheli şeylerden, kötü zan doğuracak tutumlardan da kaçınmak gerekir.
b} İnsanların farkına varmasından hoşlanılmayan işler de ikinci niteliği taşıyan günahlardır. Allah Tealânın yasaklan, açık olup herkes tarafindan bilindiğinden ve bu gibi kötü işleri yapanlar da insanlar tarafindan ayıplanacağından, bunlar sakıncalı İşlerdir. O halde, bir ölçü ve tarif olarak, insanların farkına varmasından korkulan İşler günahtır, ifadesi her çeşit yasağı içine alırsa da, insanın kendi nefsi ile başbaşa hareketlerini kapsamadığından, bu çeşit günahlar da birinci kısımdaki tarifin içine girerler. Böylece her iki tarif ile, her çeşit günah kısa bir ifade ile beyan buyurulmuş oluyor.[586]

(139) Kıskançlık

296— Cabir (Radiyaüahu anh) anlatıp demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Ey Seleme oğullan! Sizin (kabile reisiniz), büyüğünüz kimdir?
Biz dedik ki :
— Cüdd İbni Kays'dır; bununla beraber onu (mal istifcisi olarak) bahillikle itham ederiz. Hazreti Peygamber:
«— Bahülikten daha zararlı (manevî) bir hastalık hangisidir? Bilâkis şirin (kabile reisiniz) büyüğünüz, Amr İbni'l-Cemûh'dur,» buyurdu.
Amr Îbni'l-Cemûh (daha İslâm'ı kabul etmeden) cahiliyet zamanında putlara tapmırdı ve Resûlüllah (Salialîahü Aleyhi ve Sellem) evlendiği zaman, ondan dolayı ziyafet verirdi.[587]

Malını kıskanan ve onu harcamayan kimse, ne kadar fazla mala sahip olsa da bir kabilenin veya topluluğun büyüğü, önderi ve ulusu olamaz. Cömertliği, kerem ve fazileti yüksek olan kimse, bulunduğu toplum içinde baş ve önder olmaya hak kazantr. Bunun için Peygamber Efendimiz, ileride hal tercümesi bildirilecek olan Cüdd İbni Kays'i malının çokluğuna rağmen bahilliğinden ötürü kabile başı ve büyüğü kabul etmemişler, kerem ve cömertliği ile şöhret bulan Amr ibni'l-Cemûh'u Seleme O ğ u I I a r ı 'na reis tayin etmişlerdir. Bu münasebetle de, mal kıskanmanın en zararlı bir hastalık olduğunu beyan buyurmuşlardır.
Cüdd İbni Kays kimdir? :
Hz. C a b i r 'in dayısı olup, cahiliyet zamanında Seleme Oğulla rı'nın büyüğü idi. Sonra bu kabilenin reisliğini Hz. Peygamber Amr ibni'l-Cemûh'a verdi. Cüdd, Tebük savaşına katılmayıp geri kaldığından nifakla ithamlanmış olup, nihayet güze! bir şekilde tevbe ederek Hz. Osman devrinde vefat ettiği söylenir. Allah ondan razı olsun.
Amr I b nİ'l-Cemuh kimdir? :
Ensar'dan olup, Benî Seleme kabitesindendir. Akabe biatında bulunduktan sonra Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış, ancak Uhud savaşında şehid düşerek vefat etmiştir. Eniştesi Abdullah İbni Amr ile bîr mezara gömülmüşlerdir.
Kendisi topal olduğu için, Uhud savaşı gününde ona, bir güçlük yok, sen özürlüsün, savaştan geri kal dendiği zaman, o şöyle cevap verdi :
«— Allah'a yemin ederim ki, ben bu topal ayağımla Cennet'e basmak istiyorum.» Sonra kıbleye dönerek şöyle dua etti :
«— Allah'ım! Bana şehİdliği nasîb et, beni evime boş çevirme.»
Savaş esnasında şehid edilince zevcesi H i n d gelerek kocasını ve yine şehid düşen kardeşi Abdullah ibni Amr'ıbir deveye yükleyerek onları defin yerine götürdü ve her ikisi bir kabre defnedildi. Onun hakkında Resûlüllah şöyle buyurdu :
«— Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim, içinizden öyle er kimseler vardır ki, eğer Allah'a söz verip ahd etseler, Allah onları sözlerinde doğrular. Amr tbnil-Cemûh bunlardan biridir. Gerçekten onu, topal ayağı ile Cennet'e basıyor görüyorum.»
İbni I s h a k 'in anlattığına göre, Amr ibni'l-Cemûh Seleme oğullarının İleri gelenlerinden şeref sahibi bir zat idi. Islâmı kabulünden önce ağaçtan edinmiş olduğu bir putu evinde saklayarak ona tapınırdı. Kendi kabilesi olan Benî Seleme 'den iki genç Islâmı kabul edince —ki, bu iki gençden biri kendi oğlu M u a z ve diğeri de Muaz ibni Cebel idî— bu gençler tapındığı putu aşırıp gece bir çukura atarlardı, Amr sabahleyin onu bulunca yıkar ve temizler, yine yerine koyardı. Bu birkaç defa tekrarlanınca, kılıcını putun boynuna asarak :
«— Eğer sende bir kuvvet varsa, mütecavizlerin hakkından gelirsin,» dedi ve uykuya yattı. Bu defa gençler ölü bir kelb bularak bunu putun boynuna bağlamışlar ve kılıcı almışlar. Sabahleyin putunu bu durumda görünce, hidayete geldi, Islâmı kabul etti ve şu beyti söyledi :
«Allah'a yemin ederim, ey put! Eğer sen İlâh olsaydın, Kelb ile beraber bir çukur ortasında bulunmazdın.»
işte Islâmi kabulünden sonra, kendisinde olan kerem ve cömertlik hasletlerine binaen Hz. Peygamber Cüdd ibni Kays yerine Amr ibni'l-Cemûh'u Seleme oğullarına reis ve seyyid tayin buyurdu. Böylece bahİNİk hastalığının ne kadar zararlı olduğu bir kere daha anlaşılmış oldu. Allah her ikisinden de razı olsun.[588]

297— Rivayet edildiğine göre Muaviye, Muğîre îbni Şu'be'ye bir mektup yazarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den duymuş olduğu bir şeyi kendisine bildirmesini istedi. Muğîre de ona şunu yazdı:
«— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi-kodudan, mal israfindan, (lüzumsuz) çok soru sormaktan, hayra engel olup, hakkı olmayan şeyi istemekten, annelere isyan

etmekten, kızları diri diri gömmekten men' ederlerdi.»[589]

Bu badîs-i şerifle beş şey yasaklanmış bulunmaktadır:
1— DedİKodu ki, boşuna ve lüzumsuz söz konuşmaktır. Eğer müslü-manları çekiştirmek ve aleyhlerinde konuşmak tarzında olursa, bunun günahı daha büyüktür ve haramdır. Her ne olursa olsun, boşuna ve faydasız konuşmaları Hz, Peygamber yasaklamıştır. Ya hayırlı şey konuşmalı, yahut susmalıdır. Dedi-koduya alışmak, tenbeiliğe ve laubaliliğe sebebiyet verdiği gibi, cemiyetin ahlâkını bozar, fitne ve fesada götürür.
2— Malı Allah yolu dışında harcamak, haram işlerde kullanmak, ölçüsüz harcamak, saçıp savurmak hepsi malı zayi' etmektir. Hatta aklı başında olmayan ve malı kullanamayan birine mal vermek, koruyamayacak bir kimseye emanet etmek yine israftır ve malı zayi1 etmek demektir. Islâmın hak ölçülerine bağlı olarak yerli yerinde malı esirgemeyip harcamak, Allah'ın emirlerine itaat olur ve bundan sevab kazanılır. Bunun aksine hareket vebali mucib olur, azaba sebep olur. Zamanımızda zarurî ihtiyaçların dışında alabildiğine lüks hayat peşine koşmalar, Allah yolunda harcamaları unutarak veya bunları benimsemeyerek sırf nefsanî arzularını tatmin için yüzbinler ve milyonlar harcayanlar, elbette israfın ve mal ziya'ının en açık bir örneğini vermektedirler. Böyle hareketler cemiyeti felâkete sürükler, anarşi doğurur, ferdler arasındaki kardeşfik bağlarını koparır. Bunun ilâcı, Allah'ın hükümlerine bağlanıp onları yerine getirmektir.
3— Çok soru sormak, yasaklanan şeylerdendir. Bir şeyi zarurî hal olmadıkça fazla irdeleyip derinleştirmeye gitmek güçlük doğurur. Bazan da ihtimallere ve şüphelere sebebiyet verir. Islâmda her şeyi açık ve kesin olmakla beraber, daima kolay tarafı tercih etmek vardır. Güçlüğe ve şüphelere düşürücü sebeplerden biri olan çok sual sormak yasaklanmıştır. Ayrıca boşuna vakit kaybına da sebep olur.
4— Annelere itaat etmemek günahtır. Onlara âsi olmaktan Hz. Peygamber men' etmişlerdir. Kitabın başında, anne ve babaya itaatin ne kadar önemli bîr İş olduğu birçok hadîs-i şeriflerde beyan buyurulmuştu. Burada yalnız annelerin sözü geçmesi, onların durumunun nezaketinden ileri gelmektedir. Anneler çabuk kırılır, çabuk hiddetlenir ve onların çocuk üzerindeki ihtimam halleri sebebiyle hadîs-İ şerîfte münferiden zikredilmişlerdir. Gerçekte bu hükme babalar da dahildir. Aynı şekilde babalara da itaat vacîbdir. Nitekim âyeî-i kerime ve diğer hadîslerle bu husus ifade buyu-rulmaktadır.
5— Cahiliyet âdetlerinden biri olan kız çocukları diri halleri ile gömmek yasaklanmıştır. O zamandaki kötü anlayışa göre, kız çocuklarda uğursuzluk vardı. Bu uğursuzluğu yok etmek için doğan kız çocuklarını öldürmek gerekirdi. İslâm dini, bu kötü âdeti yıkmış ve kızların erkeklerden daha çok korunmaya muhtaç olduklarını ve bunlara iyi ba!<ıp yetiştirenlerin Cennete girmeye hak kazandıklarını müjdelemiştir.
Ne yazık ki, zamanımızda muhtelif şekillerle bu diri diri çocuk öldürmenin örnekleri, medeniyet vasıtaları ışığı altında icra edilmektedir. Zaman zaman sokaklara ve çöp tenekelerine atılıp terk edilen yavrular, bütün azaları teşekkül etmiş ve hayata kavuşmuş bir devrede kürtajlarla yok edilen ceninler hep bu cahÜiyet devrinin birer misalidirler. Üstelik bunlar zevk uğruna, maddî menfaat uğruna ve sırf tecavüz uğruna yapılmaktadır. Asıl diri diri vahşice insan gömmek budur. Bu haramı işlememek, Allah dan korkmak ve onun yasaklarından kaçınmakla mümkün olur. Gafil insanları Allah Islâmın nuru ile aydınlatsın.[590]

298—Cabir (İbni Abdullah) dan işitildiğine göre, şöyle dedi:
«— Peygamber (Süllallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir şey istenilmiş de, yok dediği asla olmamıştır.»[591]

(140) Salih Kimse İçin Hayırlı Mal

299— Amr ibni'1-As şöyle dedi:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana (haber) gönderip elbisemi ve silâhımı kuşanmamı, sonra ona gitmemi bana emretti. Ben de emrini yaptım da ona vardım ki, abdest alıyordu. Gözünü bana kaldırdı, sonra aşağı indirdi, sonra şöyle buyurdu:
«— Ya Amr! Ben seni savaş için askere göndermek istiyorum. Böylece Allah sana ganimet ihsan eder. Ben de sana topluca hayırlı mal veririm,» Ben dedim ki:
— Ben mala rağbet ederek müslüman olmadım. Ben ancak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber olayım diye İslama rağbet ederek müslüman oldum. Hazreti Peygamber :
«— Ey Amr! Salih = iyi kimse için, hayırlı mal ne güzeldir,» buyurdu.[592]

Meşru ve mubah yollardan kazanılan mal, salih ve hayırlı mal olur. CİhAd farz ve çok güç bir ibadet olduğundan sevabı büyük olmakla beraber, savaşta elde edilen ganimet mallan da helâl kazançların en temizidir. O halde bu yoldan kazanılan mallar salih ve hayırlı mallardır. Bu hayırlı mal, iyi kimseler eline geçerse değeri bir kat daha artmış olur. Çünkü iyi kimseler, malı değerlendirerek Allah yolunda harcarlar. Islâmın yararına olarak kullanırlar ve onu haram yerlere israf etmezler. İşte Amr I b n i ' I - A s ashab-ı kiramın büyüklerinden ve salihterinden biri olduğu için, bunun eline geçecek ganimet malı gibi en hayırlı bîr malın kazanacağı manevî değeri Peygamber Efendimiz övmüşler ve :
«— Salih kimsede, hayırlı mal ne güzeldir!» buyurmuşlardır.[593]

(141) Maundan Emin Olan Kimse

300— Seleme, babası Ubeydullah îbni Mıhsan El-Ensarî'den, o da Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Malı (ve nefsi) hakkında emniyet içinde olan, günlük yiyeceği yanında olduğu halde vücudu sıhhatli bulunan, dünyayı (bütün menfaatlerini) kazanmış gibidir.»[594]

«SİrB» hayvan sürüsüne ve hususîyle deve topluluğuna denir. En kıymetli mallardan sayılmaları itibariyle, her çeşit diğer mallar da bu «Sirb» manası şünnutti-ne girerler. Hatta lügat âlimlerinden bir kısmı^Sirb'e nefis ve zat manasını vermektedir. Bu manalora göre, mal ve can emniyeti için-dfe bulunmak-murcki ectflmiş olur. O halde dünya saadetini ve onun menfaatini kazanmak için şu hususlara sahip olmak lâzımdır:
1— Mal ve can emniyeti: Bu emniyet içinde olmak, malının yağma edilmesinden korkmamak, hırsızın tecavüzünden emin bulunmak ve eşkiya ve zorbaların tasofllut endişesini duymamak maddî ve-raanevî huzurun te-meİdİr. Mal ve £an güvenliği her şeyin başında gelir. Bir cemiyette bu güvenlik kurylamozsa, anarşi hüküm sürer, hak ve adalet mefhumları yok olur. Zorbalar ¥e zalimler zayıflan ezer. Hür insan hakları çiğnenerek bir nevi esaret hayatı baş gösterir. Onun için mal ve can emniyeti çok büyük önem +aşır ve dünya nizamının kurulması ve huzurla sükûnun temini için bu emniyeti sağlamak şarttır.
2— Vücud sağlığı: İnsanın iki mühim vazifesi vardır ki, bunlardan biri hem kendî nafakasını, hem de bakmaya mecbur olduğu kimselerin nafakasını temin etmek. Diğeri de Allah'a ibadet etmek ve onun emirlerine uygun olarak cemiyet içinde, ailede ve ferdî hayatta hareket etmek. Bütün bu vazifeler ve işler vücud sağlığına bağlıdır. Sıhhat olmadan hiç bir iş yapılamaz ve başarı sağlanamaz. Bu bakımdan sıhhatin önemi de temel varlıklardandır.
3— Günlük yiyeceğin hazır bulunması : Her günü günlerden bir gün kabul ederek, yaşanılan günde insanın kâfi miktar yiyeceğe ve geçime sahip-bulunması, yaşantı halinde ihtiyacının olmaması demektir. Yarın için çalışma ve kazanma imkânı var, Allah sağlık verdikten sonra yaşanılan günde olduğu gibi, gelecek günlerde de kazanılabilir diye tevekkül en rahat yaşayışın husulüne sebeptir.
İşte bu üç maddede belirtilen hususlara malik bulunan ferd ve cemiyetler, dünyanın menfaatlerine kavuşmuş olurlar.[595]

(142) Nefsin Hoş Olması

301— Abdullah ibni Hubeyb amcasından (Ubeyde'den), anlatıyor:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se'lem), üzerinde yıkanma eseri (ıslaklık) olduğu halde (mevcut insanların) yanlarına geldi. Kendileri hoş ve neş'eli durumda idiler. Biz zannettik ki, ailesini ziyaret etti. Dedik ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Halinizi hoş durumda görüyoruz. Peygamber:
«— Evet, Allah'a hamd olsun,» dedi. Sonra zenginlikten konuşuldu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— Allah'dan korkan (takva sahibi) kimse için zenginlikte beis yoktur. Fakat Allah'dan korkan (takva sahibi) için sıhhat, zenginlikten daha hayırlıdır. Nefsin hoşluğu da nimetlerden sayılır.»[596]

«Tayyibu'n-Nefs», his organlarının ve nefsin zevk ve sürür içinde olmasıdır ki, insanda, cehalet ve düşük hareketlerden arınarak ilim ve güzel ahlâk vasıflarına bürünerek tecelli eder. Manevî olgunluğun görüntüsü olur. Ashab-ı kiramın, Hz. Peygamberdeki bu hali sezişlerini, Peygamberimiz doğrulamışlar ve bundan dolayı Allah'a hamd etmişlerdir.
Allah'ın ihsan buyurduğu nimetlere karşı hamd etmek ve şükürde bulunmak bir ibadettir ve nimetin çoğalmasına vesiledir. Zira Cenab-ı Hak :
— And olsun, eğer şükrederseniz, elbette size nimetimi artırırım.» {ibrahim Sûresi, Âyet: 7) buyuruyor. Allah Tealâ İhlâsla edilen hamd ve şükre razı olup, onun mükâfatını verir.
Servet çokluğu ve mal bolluğu, takva sahiplerinde olursa zararı yoktur. Çünkü takva sahibi^ Allah'ın emirlerine göre imkânlarını kullanan ve yasaklarından sakınan kimsedir. Böyle bir kimse, Allah'ın dinine" ve müslü-manlara en fazla yardım edebilen olur. Peygamber Efendimizin bu hadîs-i şeriflerinden anlıyoruz ki, takva sahibi olmayan kötü ruhlu ve azgın kimseler elinde servet ve mal çokluğu zararlıdır. Çünkü bu gibi insanlar ellerindeki kuvveti fenalığa ve ahlâksızlık yollarına harcamak sureliyle insan* lığa zarar verirler, cemiyeti bozarlar ve türlü türlü fesada yol açarlar. Bu gibileri kontrol altında bulundurmak idare adamlarının görevi olrçıalıdır.

Dİğer taraftan zenginliğin saadet vesilesi olmadığını da Peygamber Efendimiz son cümleleriyle ifade buyurmuşlardır:
«— Takva sahibi kimseler için vücut sağlığı, zenginlikten daha hayırlıdır.» diye beyan etmişlerdir.
Daha önce de belirtildiği gibi vücucl sağlığı olmadan İnsan, ne kendi ihtiyacını görebilir, ne de ibadet edebilir, yemek ve içmek zevkini duyabilir. Daima hastalığı sebebiyle acziyet içinde kalır. Onu, sahip olduğu servet ve altınlar kurtaramaz, huzura kavuşamaz. Bu itibarla sıhhatini ve sağlam vücud yapısını Allah yolunda kullanan ve çalışan takva sahibi bir kimsenin durumu, bu sağlığa sahip bulunmayan zengınlerinkinden çok daha iyidir ve hayırlıdır.
Kederden ve elemden beri bulunarak Allah'ın emirlerini yerine getirmiş olmaktan mütevellid insandaki tatlı ve hoş manzara da Allah'ın nimet-lerindendir. Çünkü bu, manevî bir huzur ve sürürdür.[597]

302— Nevvas ibni Sem'an El-Ensarî'den rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlüllah (Sallallahü:Aleyhi ve S.ellem)'e iyilikten ve günahtan sordu. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— İyilik, güzel ahlâktır. Günah da, nefsini gıcıklayan ve insanların farkına varmasından hoşlanmadığın şeydir.»[598]

303— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
— Peygamber (Saüaliahü Aleyhi ve Sellem), (ahlâkta ve görünüşünde) insanların en güzeli, insanların en cömerdi ve insanların en cesuru idi. Bir gece Medîneliler korkmuşlardı. İnsanlar sesin geldiği tarafa, gittiler. Daha önce insanları geçip ses tarafına giden Peygamber (SalUtllahü Aleyhi ve Stillem) (geri dönerek) insanları karşıladı. O, şöyle diyordu:
«— (Bir şey yok), korkmuş ol mı ya sın iz, korkmuş olmıy asınız.» Peygamber, Ebu Talha'ya ait üzerinde eğer bulunmayan çıplak bir ata binmişti ve boynunda da kılıç vardı. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Ben (aslında ağır yürüyüşlü olan) bu atı, geniş menzili koşar buldum, (yahut bu at geniş menzilli koşar.)»[599]

Bu hadts-İ şerîfte Hz. Peygamberin şu yüksek vasıflarına işaret edilmektedir ;
1— Hazreti Peygamber hem vücud yapısı bakımından, hem de ahlâk bakımından İnsanların en güzeli idiler.
2— Karşılıksız olarak ihsan ve ikramda bulunmakla insanların en cömerdi idiler.
3— İnsanların en cesuru idiler. Nitekim En es hazretlerinin anlattıkları olay buna şahiddir. Bir gece Medine'de düşman sesleri ihtimali ile dehşete kapılan müslümanlar, hazırlanıp sesin geldiği tarafa toplu bir halde giderlerken, daha önce sese doğru tek başına gidip de geri dönen Hz. Pey-gamber'le silâhını kuşanmış olduğu halde karşılaşmışlardır. Hz. Peygamberin bu hareketi, onun ne kadar büyük bir cesarete sahip olduğuna kâfi delildir.[600]

304— Cabir'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
— Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve SeJiem) buyurdu ki: «Her iyilik bir sadakadır. Senin tatlı bir yüzle kardeşinle karşılaşman ve senin (varlık) kabından onun çanağına boraltman da ma'rufdan = iyiliktendir.»[601]

Hadîs-i şerîfte önce her iyiliğin bir sadaka yerine geçtiği, yani sadaka sevabına sebebiyet verdiği beyan buyuruîduktan sonra, mâna daha genişletilip inceltilerek güler ve tatlı bir yüzle din kardeşini karşılamanın da bir maruf *= iyilik olduğu ifade edilmiştir. İnsan sahip bulunduğu maddî ve manevî imkânlardan kardeşine de aktarmalıdır. Kardeşin ve arkadaşın böyle istifadelendirİlmesi de iyiliktir. Ona neş'e ve sürür vermek, ihtiyacı varsa onu görmek, yani kendi kabından onun çanağına bir şeyler aktarma1: hep iyilik sayılır ve sadaka sevabını kazandırır.[602]

(143) Çaresize Yardım İcab Etmesi

305— Ebû Zer'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e soruldu ki, amellerin hangisi daha hayırlıdır? Peygamber :
«— Allah'a iman etmek ve onun yolunda cihad etmektir.» buyurdu. (Azad etme bakımından) kölelerin hangisi daha hayırlıdır? diye soruldu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Kıymetçe en yükseği ve sahipleri katında en makbulüdür.» buyurdu. (Bunları soran adam yine)' dedi ki, bunlardan birini yapmaya gü-. cüm yetmezse, ne yapacağımı bildirir misiniz?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«— Malı helak olana yardım edersin, yahud kazanamayan zavallıya iyilik edersin.» buyurdu. (Adam yine sorup) dedi ki, biçare olursam (ne yapmam gerektiğini) bildirir misiniz?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
Kötülüğünü insanlardan kaldırırsın, çünkü bu bir sadakadır ki, onu kendin için sadaka vermiş olursun.» buyurdu.[603]

306— Ebu Musa'dan rivayet edildiğine göre, dedi ki, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Her müslümanın sadaka vermesi gerekir.» (Ashabdan biri) dedi ki, verecek bir şey bulamazsa (ne yapacağını) bildirir misiniz?
Peygamber (SaÎlallahü Aleyhi ve Seilem):
«— Çalışsın da kendine fayda temin etsin, bir de sadaka versin.» buyurdu. (Adam yine) dedi ki, gücü yetmezse, yahud çalışamazsa (ne yapması gerektiğini) bildirir misiniz?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«— Çaresiz muhtaca yardım etsin.» buyurdu. (Adam tekrar) dedi ki, gücü yetmezse, yahud çalışamazsa?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«— İyiliği emretsin, (tavsiye etsin).» buyurdu. (Adam tekrar) dedi ki, buna da gücü yetmezse, yahud (dedi ki,) bunu da yapamazsa, (başka ne yapması gerektiğini) bildirir misiniz?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«— Kötülük işlemekten kendini korur, çünkü bu hareket onun için bir sadakadır.» buyurdu.[604]

225 sayılı metindeki hadîs-i şerifin lâfzına uygun olan bu hadîs-i şerîfle çaresiz kalan ihtiyaç sahiplerine yardım etmenin lüzumuna işaret edilmektedir. Gerçİ iyiliğin her çeşitinde bir sevab vardır ve bunları İşleyen kimse kendi nefsi için sadaka vermiş hükmündedir. Fakat çaresiz kalan, mazlum ve muhtaç duruma düşen kimseye yardım etmek daha önce gelen bir vazifedir. Meselâ; bir zelzele felâketine uğrayanlara, yangın ve su baskını veya trafik kazaları gibi acil vak'alarda İmdat İsteyenlere koşmak, gücü yetenler üzerine borçtur. Her gücü yeten sahip bulunduğu imkânlarla muzlar kardeşlerine yardım etmekle yükümlüdür. Bu yardımı esirgeyenler, islâm'ın nurundan aydınlanmamışlar demektir. Lâkin güçsüz bulunanlar hiç olmazsa iyi şeyler tavsiye ederler ve fenalığa yardımcı olmazlar. Böylece yine iyilik etmiş olacakları için, yine sadaka sevabı kazanırlar.[605]

(144) Ahlâkını Güzelleştirmesi İçin Allah'a Duâ Eden Kimse

307— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre.Resûlüllah şu duayı çok ederlerdi:
«— Ey Allah'ım! Senden sıhhat, iffet, emanet, güzel ahlâk ve kadere rıza isterim.»[606]

HazretÎ Peygamber'in Allah Tealâ'ya olan duaları içerisinde fazlaca tekrar ettikleri rivayet olunan bu dua İle Allah'dan şu beş şeyi isterlerdi :
1 — Sıhhat: Bundan önceki hadîs-i şeriflerde sıhhatin ne derece önemli olduğu bildirilmişti. öy!«ki sıhhat olmayınca acziyet ve zafiyet olur. AczÎ-yetle ne Allah'a ibadet edilebilir, ne de cemiyet içinde gerekli şahsî veya umumî işler görülebilir. Üstelik ızdırapla yaşama olur. Onun İçin sıhhat, her şeyin başında gelen önemli bir nimettir ve bunu Allah dan istemek her kulun başlıca dileği olmalıdır. Zaten Peygamberin ibadetlerinin iki yönü vardır: Birisi Allah'a karşı olan kulluk vazifesidir, diğeri de ümmete örnek olmaları ve ümmete nasıl ibadet edecek'erinî öğretmeleridir.
2— İffet: Allah'dan iffet istemek, yasak şeylerden ve hoşlanılmayar şeylerden korunmuş olmayı dilemektir. Her iş ve harekette günaha ve hataya düşmemek için Allah'ın yardım ve muhafazasını istemek demektir. Allah'ın koruduğunu da kimse sapıtamaz. Haktan sapmayıp hak üzere yaşayan ise selâmet bulmuştur. Bu bakımdan Allah'dan iffet istemenin manası büyüktür.
3— Emanet: Allah'dan emanet istemek, Allah'ın vermiş olduğu mukaddes vazifeleri hakkıyle yerine getirmek, onları koruyup tebliğ etmek demektir. Bunları yapmamak hainlik olur. Hz. Peygamber ve diğer bütün peygamberler «Emanet» sıfatı İle vasıflanmış oldukları halde yine emaneti istemeleri, kulluk ifadesidir ve ümmete dua şeklini öğretiştir. Zİra peygamberlerde bulunması şart kılman sıfatlardan biri de «Emanet» sıfatıdır. Bu sıfata mazhar olmayan peygamber olamaz.
4— Güzel ahlâk : Güzel ah!â'<m fazilet ve kıymetine dair daha önce hadîs-i şerîfler gösterilmiş ve açıklamaları da yapılmıştı. Esasen İslâm'ın gayesi de bu güzel ahlâkı gerçekleştirmek ve yaşatmaktan ibarettir. İslâm'ın güzel ahlâkının cemiyetçe yaşantı haline gelmesiyle yalnız dünya saadeti değil, aynı zamanda ebedî olan âhiret saadeti de kazanılmış olur.

5— Kadere rıza : Allah'dan kadere rıza istemenin manası şudur: Dünyada yaşamakta olan insanlardan hiç birinin durumu, diğerinin aynı değildir. Allah Tealâ herkese ayrı ayrı şekil, rızk, kuvvet, sıhhat veya hastalık vermiştir. İnsan hayatı için çok şeyler isteyebilir, niçin ve neden olsun suallerini sorabilir. Bunlar insanın huzurunu kaçırmakla beraber fayda doğurmayan, aksine çok zararlar getirebilen sonuçlara düşürebilirler. Bövle endişelerden kurtulup güven ve itminan içinde yaşayabilmek için Allah'ın kaderine razı olmak gerektir. Allah Tealâ ne takdir etti ise, ona rıza gösterip kulluk vazifelerini yerine getirmek ve meşru çalışmalarda bulunmak huzur yoludur. Geçmişten üzüntü duymak ve hasret çekmek, gelecekten endişe ve korku içinde olmak, bulunulan ve yaşanılan anın bereketini giderir; o an, bir nevi zindan olur. İşte bunun çaresi ve devası, Allah'ın kaderine razı olmaktır ve bunu Allah'dan istemek de kulun vazifesidir. Peygamberimiz de bize bunu öğretiyor.[607]

308— Yezid ibni Babenûs'dan rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır :
— Hazreti Âişe'nin yanına varıp dedik ki :
— Ey müminlerin annesi! Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ahlâkı ne idi?
Hazreti Âişe şöyle dedi:
— Onun ahlâkı Kur'ân idi. Müminûn Sûresini okur musunuz? (Müminler gerçekten kurtuldu) dan itibaren oku, dedi. Yezİd demiştir ki:
— Ben de (Müminler gerçekten kurtuldu) dan itibaren, (... onlar ki, ırzlarını korurlar) a kadar okudum. (Müminûn Sûresi, âyet: 1-5). Hazreti Âişe buyurdu ki:
— îşte bu vasıflar Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ahlâkı idi.[608]

Peygamber (SalUülahü Aleyhi ve Sellem)"m ahlâkı Kur'ân idi, demek, Kur'ân'ın emirlerine tamamen bağlı olup, onları yerine getiren ve yaşayan, yasaklarından berî olandı demektir. Allah Tetriâ'nın İnzal buyurduğu yüce dînin bütün güzelliklerini yaşayan ve bu dinin çirkin gösterdiği her hareketten münezzeh bulunandı. Bu İtibarla Cenab-ı Hak, Peygambere hitaben:
«— Muhakkak ki, sen en büyük bir ahlâk üzeresin.» buyurmuştur. (Kalem Sûresi, âyet: 4)
Hz. Aişe validemiz, Peygamber Efendimizin ahlâkı Kur'ân olduğuna işaret ettikten sonra. «Mü'mînûn» sûresini göstermiş ve onu okuyup da bir netice çıkarılmasını istemiştir. Çünkü bu sûrenin başından itibaren müminlerde bulunması gereken vasıfları Allah Tealâ şöyle beyan buyuruyor :
1— Kurtulan ve zafere eren müminler, o kimselerdir ki, namazlarında korku ve tevazu içindedirler,
2— Boş sözden ve faydasız işten yüz çevirirler,
3— Zekâtlarını verirler,
4— Irzlarını korurlar, helâlin dışına çıkmazlar,
5— Emanetleri korurlar, verdikleri sözü tutarlar,
6— Namazlarını şart ve erkânlarına uygun olarak devamlı kılarlar. İşte böyle müminler, Allah'ın rahmetine erenlerdir, Cennetle mükâfat-lananlardır. Hz. Peygamber in bu vasıfları kemal üzere kendilerinde toplamış olduklarını, Hz. A işe validemiz haber verirken, müslümanların da elden geldiği kadar aynı vasıflara bürünmelerİnİ bize öğretmiş bulunmaktadır. Zİra Cenab-ı Hak, müminlere şöyle buyuruyor:
«— Gerçekten Allah'ı ve âhiret gününü arzulayanlar ve Allah'ı çok zikredenler için, Allah'ın Resulünde (izliyeceğiniz) pek güzel bir örnek vardır size.
Kısacası Peygamberin ahlâkını örnek ve önder edinmek, kurtuluşun yoludur.[609]

(145) Mümin Dil Uzatıcı Değildir

309— Salim ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre şöyle anlatmıştır :
— (Hz. Ömer'in oğlu babam) Abdullah'ın asla bir kimseye lanet ettiğini işitmedim. Lanet ettiği bir insan yoktur.
Yine Salim şöyle derdi:
— (Babam) Abdullah ibni Ömer, ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/in şöyle buyurduğunu söylemiştir :
«Lanet edici olmak, mümine yaraşmaz.»[610]

«Ta'n etmek», ayıplamak manasına geür. İnsanların şerefi ile oynayan, insanları kötüleyip gıybet eden kimseye de «Ta'ân» denir.
«Lanet etmek»/ Allah'ın yardımından ve rahmetinden uzaklaştırmak demektir. Yani bir kimsenin Allah'ın rahmet ve yardımından uzak kalmasını istemektir. Mümine lanet etmek, onun Cennet'ten uzak kalmasını İstemektir. Kâfire lanet de, Allah'ın rahmetinden büsbütün uzak düşmesini istemektir.
Ta'n etmekle lanet etmek, taşıdıkları mana bakımından kötülük İfade ettikleri için, bunları kullanmak mümine yakışmaz ve uygun düşmez. Çünkü mümin, islâm'ın getirdiği güzel ahlâklarla vasıflanması gerekir. Başkasında fenalık istemek, onun perişan olmasını dilemek ve buna rıza göstermek İslâm ahlâkı ile bağdaşmaz. Onun için dili bu gibi sözlerden korumak ve yalnız hayırlı söz söylemek icab eder. İşte Ashab-ı Kİram'dan A b d u I I a h i b n İ D m e r (Radiyallahu anh), Hazreti Peygamber'in :
«— Lânetd olmak, mümine yaraşmaz.» emrini kendilerine düstur edinmişler ve hayatları boyunca hiç kimseye lanet etmemişlerdir. Bize de düşen böyle hareket etmektir.[611]

310— (Cabir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallal'ahU A leyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır :
«— Kötü söz ve harekette bulunanla kendini kötü söz ve hareketlere zorlayanı ve çarşılarda bağırıp çağıranı Allah sevmez.»[612]

insanın şeref ve vakarını bozan kötü ve çirkin söz ve hareketlerle sokak ve çarşılarda çağırıp bağırmalar ahlâk düşüklüğünü ifade ettiklerinden Allah Tealâ bu gibi hareketlerde bulunanları sevmez. Allah'ın sevmediği işleri yapmamak da kullara düşen vazifedir.[613]

311— Hazreti Âişe'den rivayet edilmiştir:
— Yahudiler (bir gurup halinde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve gelip:
— Essâmü Aleyküm = ölüm üzerinize olsun» dediler. Hazreti Âişe (cevab olarak) :
— Sizin üzerinize olsun, Allah size lanet etsin, Allah size gazap etsin, dedi. Hazreti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
«— Yavaş ol, ya Âişe! Yumuşak hareket et. Sert hareketten ve çirkin sözden sakın.» dedi.
Hazreti Âişe (Peygamber (Sallatkthü A leyhi ve Selîem) 'e hitaben):
— (Yahudilerin) söylediklerini işitmedin mi? dedi. Hazreti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«— Sen de benim (onlara) dediğimi işitmedin mi? Sözlerini kendilerine çevirdim. Benim onlar hakkındaki sözüm kaîml olunur; fakat onların benim hakkımdaki sözleri kabul olunmaz.» buyurdu.[614]

Bundan önceki hadîs-i şeriflerde olduğu gibi, Peygamber Efendimiz çirkin ve hoş olmayan sözlerin, hakarette bulunan Yahudilere dahi sarf edilmemesini istemişlerdir. Ancak onların kötü sözlerini kendilerine çevirmekle yetinmişler ve Hz. Âişe 'nin söylediklerine rıza göstermemişlerdir. Her ne kadar Yahudiler, Hz. A i ş e 'nin sözlerini hak etmişlerse de, İmana gelmeleri ihtimalinden veya bu sözlere alışkanlık olmamasından ötürü, Hz. Aişe'nin sözleri tasvib görmemiştir.[615]

312— Abdullah Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Mümin, dil uzatan değildir, lanet edici değildir, kötü iş yapan değildir, kötü söz söyleyen değildir.»[616]

Bu hadîs-i şerifte, müminde bulunmaması gerekli dört çirkin vasıf beyan buyurulmuştur. Bunlar, mümine yakışmayan ve İslâm ahlâkında yeri olmayan söz ye hareketlerdir. Olgun ve ahlâkı dürüst bir müslüman ta'n etmez, lanet okumaz, kötü harekette bulunmaz ve kötü söz söylemez.[617]

313— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
«— İki yüzlü kimseye, güvenilir olmak uygun değildir.»[618]

İki yüzlü kimdir?: İnsanın yüzüne karşı medih ve övgüde bulunup, arkasından aleyhinde bulunarak kötüleyen adama İkİ yüzlü denir ki, bu ço!c fena bir harekettir. Bunun şekilleri vardır. Herkesin içini ve maksadını anlamak için, hoşa gidecek söz ve hareketlerde bulunarak bir nevi casusluk etmek veya güven ve menfaat temini İçin böyle hareketlerde bulunmak veyahut ona tuzak kurmak, niyetini taşımak gibi şekilleri vardır. T i r m i z î 'nin rivayet ettiği bu husustaki hadîs-i şerîf şöyle :
«— Kıyamet gününde, Allah katında insanların en kötüsü İki yüzlü olandır.»
İki yüzlülüğün ne kadar fena bir hareket olduğu bir kere daha bu hadîs-i şerifle anlaşılmış oluyor. IkİI yüzlü hareket etmek, ancak şu iyi niyetle caiz olabilir:
Uzlaştırılmalan istenen İki grup- veya iki müslüman arasında elçilik ederken, yüze söylenmesinde fayda görülmeyen iş ve sözleri saklamak sureti İle daima övücü ve güzel sözleri kullanmak; ye böylece barıştırma gayretinde bulunmak. Bu güzel maksad dışında iki yüzlü hareket tecviz edilmez. BİR de düşmana harp halinde hile için yapılabilir.
Bu haber de', bundan önceki hadîs-i şerîfleri teyid ediyor ve lânefçilerîn kötü hareketleri sebebiyle asıl lanete hak kazanmış olduklarını bildiriyor.[619]

314— (72-s.) Abdullahdan rivayet edildiğine göre, şöyle dedi:
«— Müminin en düşük ahlâkı, kötü sözlü olmaktır.»[620]

315— (73-s.) Ebu Talib'in oğlu Hazreti Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir :
«— Lanet edenlere lanet olunmuştur.»[621]
Kavilerden Mervan demiştir ki:
— Bu lanet olunmuşlar, insanlara lanet okuyanlardır.[622]

Insanları ayıplayıp lanet okuyanlar ve böylece dillerini kötü sözlere alıştıranlar, şehîd olamazlar. Şehîd olamamanın öç türlü manası var.[623]

(146) Lanet Edenler

316— Ebu'd-Derda'nın rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— Lânetçiler, kıyamet gününde şehidler olamazlar, şefaatçiler de olamazlar.»[624]

1— Peygamberlerin insanlara tebliğ vazifelerini yerine getirdiklerine sahid olamazlar.
2— Şunlar fasık olduklarından şahidliklerİ makbul olmaz.
3— Herhangi bir savaşta öldürülmekle şehîdlik mertebesini kazanamazlar. Kelimenin bu üç tefsire İhtimaİiyeti varsa da, birinci şık âlimler tarafından daha kuvvetli bulunmaktadır.
Bir de bu lânetleyiciler kıyamette şefaatçi olamazlar. Din kardeşlerinden ve yakınlarından olanlara şefaat etme ihsanını Allah bu kimselerden kaldırmıştır. Allah onları şefaat etme nimetinden mahrum etmiştir demek olur.[625]

317— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Hn ş&yie buyurduğunu anlattı:
— Doğruluğu tam kimseye, lanet yağdırıcı olmak uygun değildir.»[626]

İnsanları çok çok kötü sözlerle ayıplayıp tel'in edenlerin, çok dürüst ve sadık kimse olamayacaklarına bu hadîs-i şerîf işaret buyurmaktadır. Sadakati tam ve doğru sözlü kimselerin bu çirkin vasıftan uzak kalacakları tabiîdir. Çünkü gelişi güzel söz sarfedenin hezeyanı ve saçmalaması, laubaliliği çok olur. Bu hareketler de, dürüstlüğü ve sadık olmayı kaldıran sebeplerdir.[627]

318— (74-s.) Huzeyfe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Karşılıklı olarak Iânetleşen asla bir toplum yoktur ki, onlar üzerine lanet gerçekleşmiş olmasın.»[628]

Bu haberden anlaşılıyor ki, karşılıklı olarak lânetleşenlertn her iki tarafı da günah işlemiş olur. Birbirinden Allah'ın rahmetini kaldırmak İstediklerinden, Allah da ceza olarak onlardan bu rahmetini kaldırır.[629]

(147) Kölesine Lanet Edip De Onu Azad Eden Kimse

319— Hazreti Âişe haber vermiştir ki, (babası) Ebû Bekir, bir kölesine lanet etti. Bunun üzerine Peygamber (Salkıllahü Aleyhi ve Sellern) şöyle buyurdu:
«—Ey Ebû Bekir, çok lanet edenler ve çok sadık olanlar (nasıl bir-leşebilir?) Hayır, Kabe'nin Babbi hakkı için olamaz.»
Peygamber bu sözü iki defa, yahud üç defa söyledi. Hazreti Ebû Bekir de o gün, bir kölesini azad etti; sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelip dedi ki:
— Artık bir daha lanet sözüne dönmeyeceğim.[630]

Hz. Ebu Bekir (Radiyallahuanh), en küçük duraklama ve tered-düd göstermeksizin Hz. Peygamber Efendimizden ne sadır olmuşsa derhal onu kabul etmişler ve tasdik buyurmuşlardır. Bu yüksek teslimiyet vasıflarına binaen, Peygamber Efendimiz ele kendilerine «Şıddîk» lâkabını vermişlerdi. Böyle üstün bir niteliğe sahip olandan, beşeriyet icabı bir defa çıkan, lanet olsun, sözünün asla kendilerine yakışmadığını Peygamberimiz ihtar etmişlerdir. O da yaptığı kusura keffâret olmak üzere hemen kölesini azad etmiş ve bir daha böyle: bir söz söylemeyeceğini Peygamber Efendimize bildirmiştir. Hata şekli ile dahî olsa, ashab-ı kiramdan buna benzer hareketlerin sudur etmesi, hadîslerin vuruduna sebep teşkil ederek bize ders olmaktadır. Bize yol gösterme bakımından birer lütuf vesilesi oluyorlar.[631]

(148) Allah'ın Laneti İle, Allah'ın Gazabı İle Ve Ateşle Lanetleşmek

320— Semure'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Allah'ın laneti ile, Allah'ın gazabı ile ve Ateş ile lânetleşmeyiniz.»[632]

Müminler birbirleri hakkında merhametli olurlar ve birbirlerine ancak hayır isterler. Allah'ın rahmetinden uzaklığı ve felâketi İstemezler. Onun için bir mümin hakkında; Allah'ın laneti üzerine olsun, Allah'ın gazcSı üzerine olsun, Cehenneme düşsün veya ateşte yansın, diye beddua edii-mez. Peygamber Efendimiz bunu bize yasaklamışlardır.[633]

(149) Kafire Lanet Etmek

321— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre} demiştir ki: Soruldu: Ey Allah'ın Resulü! Müşrikler aleyhine, Allah'a duâ et. Haz-reti Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«— Ben, lanet edici olarak gön deri İme dim, ancak rahmet olarak gönderildim.» buyurdu.[634]

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem), bütün âleme rahmet olarak gönderildiğinden, möşrik dahi olsalar, bir kısım günahkârlara lanet etmesini uygun bulmamışlardır, Burtfann da hidayetini istemek, felâketlerini istemekten datıa hayırlıdır. Peygamberin yüksek şanına lâyık olan da budur.[635]

(150) Koğucu

322— Hemmam anlatmıştır :
— Hüzeyfe ile beraberdik. Huzeyfe'ye denildi ki:
— Bir adam Hazreti Osman'a söz taşıyor.
Bunun üzerine Hüzeyfe, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu işittim, dedi:
«— Koğucu Cennet'e girmez.»[636]

Koğucu = Nemmam : Şahid olunan bir olayı veya sözü, kötülük ve fesad maksadı ile başka yerlere yaymaya ve nakletmeye koğuculuk denir. Bu işi yapana da Koğucu veya Nemmam = Katta* adı verilir. Fakat bir kimsenin kurduğu tuzak ve hileden insanları kurtarmak, zulme engel olmak için haber vermek ve tedbir almaya sebep olmak koğuculuk sayılmaz. Böyle hareketler güzel olan ve sevab kazandıran İşlerdir.
Peygamber Efendimizin, «Koğucu Cennet'e girmez.» buyurmalarının manası şöyle izah edilmektedir:
Koğuculuk haram olan bir harekettir. Müslümanlar haram işlemekle, ebedî olarak Cennet'ten mahrum olmazlar. Ancak bu haramı helâl sayarak, Peygamberin bu yasağını küçümseyip tanımayarak hareket edenler, inkarcı zalimler olacaklarından, bu gibiler Cennet'e giremezler. Bunu müminlerin bir günahı olarak kabul ettiğimiz takdirde de : Cehennem azabı çekmeden, bu müminler Cennet'e giremezler, manasını taşır şeklinde izah edilmektedir.
Diğer bir hadîs-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:
— Size, kötü olanlarınızı haber vereyim mi? Ashab:
— Koğuculukla dolaşıp insanlar arasını bozan ve temiz kimselere ayıp isnad edenlerdir, buyurdu.[637]

Anlaşılıyor ki, aile ve cemiyet içerisinde fesad ve felâketlere yol açması bakımından koğuculuğun zararı çok büyüktür. Böyle zararıı şeylerin cezası da büyük olur.

Cenab-ı Hak, Nun = Kalem Sûresi 11. âyetinde. Peygamber Efendimize şöyle hitab ediyor:
«— Çok ayıpla yanı, koğuculukla gezeni (tanıma).»
Hz. Peygamberin tanımayacağı ve kıymet vermeyeceği kimseler sınıfına girmek ne kadar ağır bir haldir? Hak Tealâ bu duruma düşme':ten bütün müminleri korusun.[638]

323— Esma binti Yezîd demiştir ki, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
— En hayırlı olanlarınızı size bildireyim mi?» (Ashab) :
— Evet, dediler. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«— O kimselerdir ki, görüldükleri zaman, Allah (onlar sebebi ile) anılır.» buyurdu.
— En kötülerinizi de size haber vereyim mi?» (Ashab) :
— Evet, dediler. Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Koğuculukla dolaşanlar, dostların arasını bozanlar, birbirlerinden ayrı kalmakla fesadı isteyenlerdir.»[639]

Peygamber Efendimiz, bu hadîs-i şerifleri ile bize iyi kimselerle kötülerin hallerini beyan etmektedirler. İyi ve hayırlı olanların vasıflan şunlardır:
1— İyiler ve hayırlı kimseler onlardır ki, görüldükleri zaman, kendileriyle buluşulduğu zaman Allah anılır. Onların sohbeti insanlara fayda verir, Allah'ı ve âhiretİ hatırlatır. Bu kimseler, Allah'ın emirlerine bağlanıp yasaklarından sakınan velilerdir BİR de şöyle durumları vardır; yüzlerinde ve hareketlerinde ibadetten doğan nur izleri görülür. Bu da Allah'ı anmanın ve ona ibadetin bir görüntüsü olur. Görenlere de, bu halleri, Allah'ı hatırlatır, ona ibadeti telkin eder. İşte bu hali arz edenler, Allah'ın velileridir ve en hayırlı kullardır.
2— İnsanların en kötüsü olanlar da:
a) Koğuculuk ederek gezip dolaşanlar,
b) Dostlar arasını bozanlar,
c) İnsanların helakini ve fesadını isteyenler, insanları birbirinden ayrı düşürme peşinde olanlar.
Bugün içinde bulunduğumuz toplumda böyle fesad peşinde koşup millî ve dinî birliğimizi parçalama gayretinde bulunanların cemiyete ve millete verdikleri iktisadî ve ahlâkî zararın büyüklüğü, hadîs-i şerifin manasını açıkça izah etmektedir. Böyle fesadlar yalnız birkaç kişinin zarar görmesiyle kalmayıp, bir memleketi, bir cemiyeti, bir devleti yok etmeğe kadar götürebîlîr.[640]

(151) Bir Fenalığı İşitip De Onu Yayan Kimse

324— (75-s.) Rivayete göre, Alî ibni Ebu Talib şöyle dedi:
— Çirkin lâf edenle onu yayan, günah işlemekte eşittir.[641]

Edeb dışı söz konuşmak/ ahlâka aykırı hareketlerde bulunmak he kadar çirkinse, böyle söz ve hareketleri insanlar arasında yaymak ve, nakletmek de aynı derecede çirkindir. Zira kötülük bir mikroba benzer". Onu vuku bulduğu yerde gömmeyip de başka yerlere İletmek, bu mikrobu üretmek demektir, üretilen mikrop da girdiği yere zarar verir. İşte kötülüğü yayan kimse, bu mikrobu ürettiğinden aynen onu doğuran kimse gibi suç işlemiş olur. Onun için Peygamber Efendimiz, fuhşiyat konuşan kimse ile Onu insanlar arasında yayanı günah işleme bakımından eşit tutmuştur.
Günümüzde neşriyat organlarının ilk sayfalarında ve büyük haberler şeklinde teşhir edilen edeb dışı yazı ve resimlerin, cemiyet içindeki tahribatı gün gibi aşikârdır. İlim, fazilet ve ahlâk örnekleri verecek yerde, rezalet pazarları kurmak heveslilerinin ahlâksızlığı istismar ile milyonlar kazanmaları ve bu kazanılan maddî gücü de bir taraftan ahlâkı ifsad yolunda kullanmaları tasavvurun üstünde bîr felâkettir, iyilikleri ve faziletleri yaymalı, kötülükleri sarıp gömmelidir. Böyle hareket edilirse, cemiyete hizmet edilmiş olur. Aksi halde cemiyetin bünyesi tahrip edilmiş olur.[642]

325— (76-s.) Şubeyi ibni Avf rivayetinde demiştir ki:
— (Ashab arasında) şöyle denirdi:
— Ahlâk dışı bir sözü işitip de onu yayan kimse, günahında onu icad eden gibidir.[643]

Bundan önceki haberin aynı manasını taşıyan bu haberde küçük lâfiz değişikliği vardır. Yani fuhşiyat işitip de onu yayan, ilk söyleyen gibidir. Onun gibi günah kazanır. Suç ortağıdırlar.[644]

326— (77-ş.) Ata'dan rivayet edildiğine göre, kendisi zinayı ifşa eden üzerinde günah görmekle şöyle derdi:
— Fuhuşu yaydı.[645]

Burada Ata'nın sözünden anlaşılıyor ki, işitilen bir zina fiilini yaymaktan doğan günah, fuhuş işlemek günahı gibi olur; ve onun cezasını gerektirir. Bundan önceki rivayetlere uygun bir mana taşımaktadır.[646]

(152) Ayıplayıcı

327— (78-s.) Hazreti Alî'nin şöyle dediği işitilmiştir:
— Esrar tutamayıp da acele haber yayanlar olmayınız. Zira arkanızda (gelecek zaman), sıkıntıya düşürücü şiddetli bir belâ vardır. Bir de uzunboylu devam edip çökekalan fitneler vardır.[647]

Hazreti Ali'den rivayet edilen bu haberde, daha önceki hadîs-i şe-rîflerin ruhuna uygun anlam vardır. Şöyle ki :
Duyulan ve konuşulan sözleri hemen yaymak ve bunları insanlara nakletmek, ancak hayırlı ve faydalı işlerde tecviz edilir. Gizli kalması gereken esrar mahiyetindekileri veya insanları ayıplayıcı ve fitneye sebep verici nitelikte olanları yaymak, cemiyet içinde daha önce açıklandığı gibi, büyük zararlar doğuracağından günahtır. Bu zararları, Hz. Ali Efendimiz, sıkıntı ve belâ olarak vasıflamışlar ve düştükleri yerde de çöreklenip uzun müddet kalacaklarını beyan etmişlerdir. Bu büyük belâdan kurtulmak için, şunun bunun esrarını ve ayıplarını yaymamayı tavsiye buyurmuşlardır.[648]

328— (79-s.) Rivayet edildiğine göre İbni Abbas şöyle dedi:
— Arkadaşının ayıplarını düşünüp anlatmak istediğin zaman, sen kendi ayıplarını hatırla.[649]

Bu kısa İfadeden anlaşılıyor ki, insan kendi kusur ve ayıplqrım düşünüp hatırladıktan sonra, onları başkasına anlatmak istemez. Kimsenin ayıplarını bilmesini istemez ve buna gönlü razı olmaz. Bu duruma gelen kimse de, kendisi için uygun bulmadığı-bir hareketi kardeşine de reva görmez. Böylece başkasının kusur ve ayıplarını aktarmaktan kendini sakındırmış olur.[650]

329— (80-s.) İbni Abbas, Allah (Azzeve Celle)'mn: «— Birbirinizi ayıplamayın, (Üücurat: 11)» kelâmı hakkında:
— Bir kısmınız bir kısmınıza dil uzatmasın, demiştir. (Âyeti böyle tefsir etmiştir).[651]

330— Ebu Cübeyre ibni'd-Dahhak anlatıp şöyle demiştir:
— (Hucurat Sûresinin 11. Âyeti olan) Birbirinize lâkab takmayınız, âyeti.bizim hakkımızda —Seleme oğulları hakkında— nazil oldu. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi. Bizde her adamın iki ismi vardı. Peygamber (SalkıUahii Aleyhi ve Sellem) , «Yâ falan!» diye hitap et-miye başladı- (Ashab) şöyle diyorlardı:
— Ey Allah'ın Resulü! Bu adam, bu isimden kızıyor.[652]

Hicretten önce ve cahılİyet devrinde insanlar arasında lâkablaşma bir âdet halindeydi, öyle ki, bir insanın iki ve üç lâkabı bulunurdu.(Ateyhissalâtü vesselam) 'm Medine'ye hicretleri zamanında Ben! Seleme = Seleme oğullan kabilesine uğramışlar ve aralarında bulunan ashabdan bir kısmını, duydukları lâkablariyle çağtrmaya başlamışlar. Daha önce isimlerin bu şahıslar üzerindeki tesirini ashab bildikleri için :
«— Ya Resûlallah, bu adam, bu isimden hoşlanmaz. Diğer ismi ile çağırsanız. .» diye durumu aydınlatmaları özerine Hücurat SOresİ'nin 11. âyeti nazil; bu âyet-İ kerîme ile birbirine lâkab takmak yasaklanmış oldu. Bu yasak mutlak olarak her çeşit İsim takılmasını yasaklamaz. Ancak müslüman kardeşin hoşlanmayacağı bîr İsım olursa bu haram veya mekruh olur. Kötü bir mana taşımayan ve lâkab sahibinin de hoşuna giden isimlen kullanmakta bir mahzur yoktur.

Bir de zaruret hasıl olunca, bir kimseyi başka bir isimle tanıtmak mümkün olmayınca onu lâkabİyle söylemek de caiz olur. Bu hallerin dışında müslümanlar birbirlerine hoşa gitmeyecek isimler uyduramazlar. Âyet-i kerîme ile bu yasaklanmıştır.[653]

331— (81-s.) îkrime'nin şöyle dediği işitilmiştir:
— Bilmiyorum, îbni Abbas mı, yoksa İbni Ömer mi? Bunlardan biri (diğer) arkadaşına yemek hazırlamıştı. Biz de orada iken, hizmetçi kadın (köle) yanlarında iş görüyordu. O sırada ikisinden biri hizmetçiye:
— Ya zaniye! diye hitab etti. Diğer arkadaş:
— Sus, (bu kadın) dünyada sana iftira cezası vermezse, âhirette ceza verir, dedi. Beriki:
— Durum dediğim gibi ise ne olur, bana bildirir misiniz? dedi. Arkadaşı şöyle cevab verdi:
— Muhakkak ki Allah, çirkin söz kaçıranı, kasden çirkin söz söylemeye yelteneni sevmez.
«Muhakkak ki Allah, çirkin söz kaçıranı, kasden çirkin söz söylemiye yelteneni sevmez,» sözünü —kendinin diğer rivayetlerinden anlaşıldığına göre — söyliyen İbni Abbas idi.[654]

Bİr kimse, mükellef çağında olan İffet sahibi kimseye zina suçunu isnat ederse, yanı ona :
— Ey zam veya Ey zanîye! diye hitab ederse, suç İşlemiş olur. Bu kötü fiil ile itham edilen şahıs dava eder de iftiraya uğradığını isbat ederse, mütecaviz seksen kırbaç ile cezalandırılır. Dünyadaki cezası budur. Dünyada bu ceza ikame edilmezse, itham edilen de hakkını helâl etmezse, müfteri âhirette cezasını çeker.
Söylenen söz iftira olmayıp da gerçek olsa bile, bu gibi ayıplayıcı ve çirkin sözleri yine kullanmamak gerekir. Nitekim ibni Abbas hazretleri de buna işaret buyurmuşlardır.[655]

332— Abdullah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir :
«— Mümin dil uzatıcı değildir, lanet okuyucu değildir, kötü iş yapan değildir, kötü söz söyleyen değildir.»[656]

(153) Fazla Övmek

333— Ebû Bekre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sehem) 'in yanında bir adam anıldı. Bir kişi de tuttu o adamı hayırlarla çok övdü. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
«— Yazık sana, arkadaşının boynunu kestin, (onun helakine sebep oldun).»
Bu sözü birkaç defa tekrar ediyordu. Yine devamla:
«__Eğer sizden biriniz muhakkak arkadaşım övecekse desin ki, ben
onu şöyle ve böyle zannediyorum; eğer onu, dediği gibi biliyorsa... Allah o kimseye kâfidir, hesabını görücüdür. (Sizden biriniz) kesinlikle Allah katında hiç kimseyi temize çıkarmasın.» buyurdu.[657]

Bir kımse arkasında hoşlanılmayacak sözler söylemenin veya yüzüne karşı çirkin lâf etmenin günah olduğuna dair hadîs-i şerifler daha önceki mevzularda geçmiş bulunmaktadır. Islâmda her şey ölçülü olduğundan övmenin de bir şekli bulunmaktadır. Hangi mevki ve derecede olursa olsun, insanların manevî olgunluğunu ve gerçek değerini ancak Allah Tealâ bilir. İnsanlar görünüşe bakarak çok aldanabîlirler. Onun içîn bir arkadaşın övülmesi icab ettiği zaman, ben onu şu veya bu işinden ve halinden dolayı iyi biliyorum, zannımca iyi kimsedir, şeklinde övmek gerektir. Kemal iman sahibidir, muhakkak Cennetliktir, gerçek müttakî'dİr, şeklinde kesinlikle övmek uygun değildir. Bu gibi övmeler riyakârlığa sebep olduğu gibi, övülenİn de kibirlenmesine ve kendini beğenmesine vesile teşkil eder. Ya-nilmayan ve her şeyi olduğu gibi kemaliyle bilen Allah Tealâ olduğundan, hiç kimseyi yalan veya yanlış bir şekilde mübalâğa ile Allah'a karşı tezkiye etmek, kula yaraşmayan aşırı bir hareket olur. Bu duruma düşmemek için çok ihtiyatlı hareket etmek, uygun bir iş olur.[658]

334— Ebu Musa'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir adamın, bir adamı övdüğünü ve onu övmekte mübalâğa ettiğini işitti. Bunun üzerine:
Adamın belini kırdınız.» Yahud «Helak ettiniz.» buyurdu.[659]

Burada da, bir kimseyi aşırı derecede övmenin, ona iyilik olmayacağı, aksine gurur ve kİbire düşmesiyle felâketine sebebiyet verilmiş olacağına işaret buyurulmuştur. Bundan önceki hadîs-İ şerîf ve açıklamasına bakılsın.[660]

335— (82-s.) İbrahim ibni Teymî, babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle dedi:
— Hazreti Ömer'in yanında oturuyorduk; bir adam bir adamı yüzüne karşı övdü. Bunun üzerine Hazreti Ömer:
— Adamı öldürdün, Allah seni öldürsün, dedi.[661]

Burada şu soru hatıra gelebilir: Hz. Dm er, bir kimsenin aleyhine olarak nasıl dua etmiştir? Bunun cevabında, bir kimsenin âhiretinin helâkİ-ne sebep olacak şekilde harekette bulunmanın cezası büyüktür. Dünyadan göçmek cezası ise çok daha hafiftir. Bu adamı yüzüne karşı fazla övmek, övDlenin âhİretini yıkmak demektir. İşte bunu yapana, ölüm İstemek daha hafif bir ceza olur. Çünkü Dünyadan nasıl olsa göçüp gidilecektir. Önemli olan âhiret azabından kurtulmaktır.[662]

336— (83-s.) Zeyd ibni Eşlem babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle dedi:
— Hazreti Ömer'in şöyle buyurduğunu işittim: «— Övmek, öldürmektir.»
Muhammed demiştir ki:
— Bu sözün gerçekleşmesi, övülenin söylenenleri aynen kabul edip de onlara inanması ile olur. (Bu takdirde övülen, kendisinde varlık görür, gurur ve kibire kapılır ve böylece âhiretini harap etmiş olur.)[663]

(154) Bir Kîmse Arkadaşının Kibre Düşmesinden Emin İse Onu Övmesi

337— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Ebû Bekir ne güzel adamdır, Ömer ne güzel adamdır, Ebû Ubeyde ne güzel adamdır, Üseyd ifcni Hudayr ne güzel adamdır, Sabit ibni Kays ihni Şemmas ne güzel adamdır, Muaz ibni Amr ibni'l-Cemûh ne güzel adamdır, Muaz ibni Cebel ne güzel adamdır!» (Sonra Peygamber) buyurdu:
— Falanca ne kötü adamdır, falanca ne kötü adamdır!» yedi kişiye kadar saydı.[664]

Bir kimsenin Cennet'e müstahak bulunduğunu İfade edecek şekilde onu, kesinlikle iman, takva ve ihsan sahibi vasıflarla övmek yasaklanmıştır. Ancak Hz. Peygamberin müjdelemesi veya haber vermesi gibi kat'î delillere dayanarak övmek mubahtır. Genel olarak, zannımca ve kanaatimce şöyle iyidir, demek sureti ile övmenin bir sakıncası yoktur. Arkadaşını kibre götürecek veya kendini beğenmeye sevk edecek övmeler de yasaklar arasına girer. Zuime uğrayan bir insanı kurtarmak veya ölüm halinde muztar durumda olanın maneviyatını kuvvetlendirmek gîbi sebeplerle bunlar Övülebilir.
Bu hadîs-i şerifte Peygamber Efendimizden çıkan medihlerle zemmedİşler, ashabın gerçek durumlarının aynını ifade olduğundan ve bu hükümlerde yanılma bulunmadığından bu gibi övmeler hakkın bir açıklanırdır. Diğer insanların övgüleri buna kıyas edilmez.[665]

338— Hazreti Âişe'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
— Bir adam, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in huzuruna varmak için. izin istedi. Bunun (arzusunun Peyganiher'e iletilmesi) üzerine, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
Ne kötü aşiret çocuğudur!» buyurdu. Adam içeri girince, Peygamber ona güler yüz gösterdi ve ona yumuşak davrandı. Adam (evden) çıkınca, başka biri (içeri girmek için) izin istedi. Hazreti Peygamber bunun hakkında:
«— Ne güzel aşiret çocuğudur!» buyurdu. (Bu adam) içeri girince, Peygamber ötekine gösterdiği yumuşak davranışı ve güler yüzlülüğü buna göstermedi. (Bu ikinci) adam çıkınca, dedim ki :
— Ey Allah'ın Resulü! Falan kimse için (kötü) söyledin, sonra ona güler yüz gösterdin. Falan kimse için de (iyi) söyledin; halbuki buna, ötekine davrandığın gibi davrandığını görmedim?
Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Ya Âişe! İnsanların en kötüsü, fenalığından korkulan kimsedir.»[666]

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümler:
1— Fasık olduğu aşikâr bulunan kimse aleyhine söz konuşmak ve gıybetinde bulunmak caizdir. Böyfe kimselerin fenalığını söylemekle, insanlar onun şerrinden korunmuş olurlar. Nitekim Hz. Peygamber'in köiü diye vasıflandırdıkları şahıs, hadîs âlimlerinçe ismi bilinen ve gerçekte müstüman olmayan biri idi.
2— Kötü insanları yola getirmek ve onların şerrinden korunmak İçin böylelerine yumuşak davranmak ve tatlı sözle gönüllerini almak caizdir. Bununla beraber, fenalığından korkutarak kendisine böyle yumuşak dav-ramları kimse de insanların en kötüsüdür.[667]

(155) Övücülerin Yüzüne Toprak Saçılır

339— Ebu Ma'mer'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
— Bir adam kalktı, kumandanlardan bir kumandanı övmeğe durdu. Bunun üzerine Mikdad, adamın yüzüne toprak saçmaya başladı ve dedi ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), övücülerin yüzlerine toprak saçmamızı bize emretti.[668]

Övücülerin yüzlerine toprak serpmenin manası üzerinde âlimlerin birbirinden farklı beş görüşü vardır:
1— Mikdad hazretlerinin anladıkları gibi, övücünün yüzüne toprak serpmek gerekir. Lâfzın delâlet ettiği açık mana budur.
2— Övücünün bir şey eide edemediğine ve mahrum kaldığına delâlet eder. Nitekim Arablar, bir kimse murad ettiği şeye nail olamaz ve bir menfaat temin edemezse, onun hakkında :
«— EH toprak dolu olarak döndü.» derler. İşte Peygamber Efendimiz de, övücünün maksadından bir şey kazanamadığını ve sevabdan mahrum olduğunu ifade etmiş oluyorlar.
3— «övücünün yüzüne toprak saçın...» sözü, bu kimsenin davranışına rıza göstermeyin, ondan hoşnud olmayın manasını taşır. Nitekim Arablar, bîr kimsenin sözünden hoşlanmadıkları zaman; «Ağzına toprak dolsun.» derler.
4— Bu söz, medhedil-ene, övülene mahsustur. Övülen kimse eline toprak alıp önüne serpmeli ve onun kendisine ne kazandırabileceğini düşünmelidir. Bundan bir fayda temin edilemeyeceğini anlamakla artık övülmeden dolayı gurur ve taşkınlığı zail olmuş olur.
5— övücünün maksadını anlamak sureti İle onu tatmin için kendisine az bir şey vermekle övmesine engel olmak manasını taşır. Yani, övücünün yüzüne toprak serpin, ona toprak gibi kıymetsiz bîr şey verin ve onu susturun demektir.
Övmenin hangi şartlarla mubah olabileceği, daha önceki hadîs-i şerifler münasebeti ile açıklanmıştı.[669]

340— Ata ibni Ebi Rebah'dan:
— (Abdullah) İbni Ömer'in yanında bir adam, bir adamı övüyordu. Bunun üzerine İbni Ömer, o adama doğru toprak serpmeğe başladı ve dedi ki:
— Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— övücüleri gördüğünüz zaman, yüzlerine toprak serpin.»[670]
341— Recâ ibni Ebu Reca, Mihcen El-Eslemî'den rivayet ederek şöyle demiştir :
— Bir gün Mihcen'le beraber bulundum da ikimiz Basra'lıların Mescidine kadar gittik. O anda, mescidin kapılarından bir kapı üzerinde Bü-reydetü'l-Eslemî oturuyordu. (Yine Reca) dedi ki:
— Mescid içerisinde namazı uzatan, (çok namaz kılan) Sekbe adında bir adam vardı. Biz mescidin kapısına kadar girince, aslen şakacı olan ve sırtında bir hırkası bulunan Büreyde (arkadaşıma hitaben) şöyle dedi:
— Ey Mihcen! Sen, (içerde namaz kılmakta olan) Sekbe'nin namaz kıldığı gibi namaz kılar mısın? Mihcen, Büreyde'ye cevap vermedi ve geri döndü. (Sonra) Mihcen'in şöyle dediğini Reca anlattı:
— Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) elimden tuttu ve birlikte yürümeğe başladık, tâ Uhud'a çıktık, Hazreti Peygamber yukardan Medine'ye bakıp şöyle buyurdu :
«— Vay yazık, şehirler anası şehir! Ahalisi bu şehri bulunduğundan daha mamur bir şekilde bırakacaktır. Deccal buraya gelecek de, her kapısında (kılıçlı) bir melek bulacak; Deccali (melek) şehire sokmayacak.»
(Sonra Peygamber Uhud dağından) aşağı indi. Ne zaman ki Mescide vardık, Resûlüllah (SallalSahü Aleyhi ve Sellem) gördü ki, bir adam namaz kılıyor, secde.ediyor ve rükûa varıyor. Resûlüllah (SallallahüAleyhlve Setlem) bana:
«— Bu kimdir?» dedi. Ben de onu övmeye başladım ve dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Bu falandır, bu ialancadır (diyerek övdüm). Hazreti Peygamber, (bana) :
«.— Dur, ona işittirme, yoksa onu helak edersin.» buyurdu.
Mihcen dedi ki, Peygamber yürümpğe başladı. Saadethanelerinin yanına varınca, (topraklı olan) ellerini silkti, sonra şöyle dedi:
«— Dininizin en hayırlısı, kolay olanıdır. Dininizin en hayırlısı, kolay olanıdır.» Bunu üç defa buyurdular.[671]

Bu hadîs-i şeriften çıkarılan hükümler:
1— Küfür öncüsü Deccal, Medîne-i Münevvere'ye gitmek isteyecek, fakat Allah Tealâ'nın koruması ile, eskisinden daha çok İmar edilmiş olacak bu şehre giremiyecektİr.
2— Bir kimseyi işitecek şeklldo övmek, onun helakine sebep olmaktır. Bunu yapmamak icab eder. Çünkü böyle övmelerden, övülen gurur duyar, kibirlenir, bulunduğu halde kalır ve ilerlemez. Akıbetinden emin olur da helake düşer.
3— Dinin hayırlısı, kolay olanıdır. İbadetler böyle olduğu gibi, İnsanlar arasındaki münasebetler de böyledir. Ne kadar çok İbadet edilirse edilsin, din daima üstün gelir. Usanacak ve bıkacak şekilde ibadetler makbul değildir. İnsanlar arasındaki işlemlerde kolaylık göstermek de Peygamberimizin emirlerindendİr. Mal alırken kolaylık göstermek, satarken kolaylık göstermek, borcu vermekte kolaylık yapmak, alacağı İsterken sıkıştırmak-sızın müsamaha etmek müslümanlara tavsiye edilen vazifelerdir. Bunlarda hep kolaylık vardır. Güçlüğü terk etmek icab eder.[672]

(156) Şiirde Övülen Kimse

342 — Esved ibni Sürey'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e gittim de dedim ki, Allah'ı hamd ve senalarla çok övdüm, seni de övdüm. Hazreti Peygamber:
Elbette, senin Rabbin hamdı sever,» buyurdu. Bunun üzerine ben, ona, şiir okumaya başladım. Sonra (içeri girmek için) dazlak ve uzun boylu bir adam izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana: «— Sus!» dedi. Adam içeri girdi ve bir müddet konuştu, sonra çıktı gitti. Ben yine Peygamber'e şiir okudum. Sonra adam (tekrar) geldi. Peygamber beni susturdu. Adam sonra çıktı. Adam bu gelişini iki veya üç kere tekrarladı. (Ben Hazreti Peygambere sorup) dedim ki:
— Kendisinden ötürü beni susturduğun bu adam kimdir? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
— Bu bir adamdır ki, boş şeyi sevmez.»
Esved ibni Sürey'den başka bir yoldan edilen rivayete göre Esved şöyle dedi:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'e dedim ki: Seni övdüm, Allah (Azze ve Celle) 'yi de Övdüm.[673]

Hz. Peygamberin huzuruna birkaç defa girip çıkan şahsın Hz. Ömer olduğuna dair hadîs âlimlerinin açıklaması vardır. Peygamber Efendimiz, şür hakkında, batıl = boş şey buyurması, âhiret için bir sevab temin etmediğine bİnaendir. Überek veya yererek şiir san'atı ile kazanç temin etmenin boş şey olduğunu, şair E s v e d 'e, bir vesile ile Peygamberimiz ifade buyurmuşlardır. Her lezzet ki, âhİrette bir lezzet kazandırmaz, o lezzet hoş ve batıl sayılır. Hoşa giden ve âhiret İçin bir sevab kazandırmayan şiirler de böyledir.
Buradan anlaşılıyor ki, Esved'in gönlünü almak ve onu meyus bırakmamak ve ona ihsanda bulunmak için şiir okumasına Hz. Peygamber müsaade etmiş ve buna ihtiyacı bulunmayan Hz. Ömer Efendimize şiir dinletmemişlerdir.[674]

(157) Şairin Şerrinden Korkanın, Şaire Bir Şey Vermesi

343— (84-s.) Yusuf ibni Nüceyd rivayet ederek diyor ki:
— Babam Nüceyd bana şöyle anlatmıştır:
— Bir şair (büyük dedem) İmran ibni Husayn'e geldi. îmran bana (bahşiş) verdi. İmran'a sordu:
— Şaire (bahşiş) veriyorsun? Şöyle cevap verdi:
— Şerefimi (şerrinden) koruyorum.[675]

Bu eserden anlaşılıyor ki, bir insan ırzını ve şerefini korumak için ihsan ve ikramda bulunabilir, insan malı ile, kendi şeref ve şahsiyyetini, başkalarının dilinden veya elinden

gelebilecek zararlardan korunması gerekir. Mal ve para, kötülükleri kaldırmaya ve menfaat temin etmeye bir vasıta olmalıdır. Hayır getirmeyen malın insana ancak zararı dokunur. İbret gözü ile bakılınca, cemiyet içerisinde bunun misalleri çok olarak görülebilir.[676]

(158) Arkadaşına Ağık Gelecek Şeyi Ona İkram Etme

344— (85-s.) Muhammed'den rivayet edildiğine göre demiştir ki:
— Ashab şöyle derlerdi:
«— Arkadaşına ağır gelecek şeyi ona ikrara etme.»[677]

Bir müminin, mümin kardeşine, onu incitmeden şerefini rencide etmeden iyilikte ve ihsanda bulunmalıdır. Başa kakacak şekilde veya tahkîr ifade edecek tarzda yapılacak ikramın manevî bir değeri olmadığı gibi, Islâmın emrettiği kardeş olma ve sevişme bağlarını koparır. Onun için insanlara durumlarına göre ikramda bulunurken, onlara ağır gelecek davranışlardan sakınmalıdır.[678]

(159) Ziyaret Etmek

345— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— İnsan, hasta kardeşini görmeğe gittiği zaman yahut sıhhatteki kardeşini ziyaret ettiği zaman, Allah o ziyaretçiye şöyle buyurur: (Yaşayışında) hoş olasın, (âhiret yolunda) yürüyüşün de hoş olsun ve Cennette bir konak edinesin.»[679]

Allah rızasını gözeterek mümin kardeşi, ister hasta bulunsun ve ister sıhhatte olsun, ziyaret etmek sünnettir. Peygamberin sünnetini İhya etmek ise bir ibadettir. Bunun karşılığında Allah Tealâ müminlere mükâfat va'd buyurmuştur. Bu hadîs-i şerif, va'd buyurulan mükâfatları bildirmektedir. Ziyaretçiye hitaben dua şeklî İle Allah Tealâ hazretlerinin bizzat ifade buyurması, fiilin gerçek faile isnadı dolayısiyledir. Nitekim Ibni Mace'-nİn tahriç ettiği hadîste :
«— Gökten Inr melek, ziyaretçiye hitab eder.»
Şeklinde rivayet vardır kî, burada dua işi, Allah Tealâ hazretlerine değil de Meleke isnad edilmiştir. Yani Melek, ziyaretçinin işinden hoşnud kalarak ona, dünyada iyî bir yaşayış ile Cennet'te ikâmet niyaz eder, Me-lek'lerİn duası ise, makbuldür.
Bazt âlimler de lâfizlara dua manası yerine haber manası vermektedirler kİ, doğrudan doğruya ziyaretçi dünyada hoşluk içindedir, âhirette ise, Cennet'te bir konak edinmiştir, demek olur. Her İki manası İle anlaşılıyor ki, bir menfaat karşılığı olmaksızın müminleri ziyaret etmenin sevabı büyüktür. Hem dünyada, hem de âhirette refah vesilesidir.[680]

346— (86-s.) Ümmü Derda'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir;
— Selman, Meda'in şehrinden Şam'a kadar yaya yürüyerek bizi ziyaret etti. Üzerinde bir elbise ve kısa bir şalvar vardı. (Yani paçaları kıvrılmış şalvarı vardı, demiştir râvi.) İbni Şevzeb de (rivayetinde) demiştir ki:
— Selman başı kırkılmış olduğu halde üzerinde bir elbise ile görüldü. Kulakları düşüktü. Yani (kulakları) uzun ve genişti. Selman'a şöyle dendi:
— Biçimini ve kılığını çirkinleştirdin. O cevab verdi ;
— Gerçek hayır, âhiret hayrıdır.[681]

Hazreti S e I m a n'dan rivayet edilen ve S e I m a n'm şahsiyeti ile ilgili bulunan bu haberde iki önemli nokta vardır:
1— S e I m an - i Farisî, dostlarını sırf ziyaret İçin Meda'in şehrinden Şam'a kadar yaya yürümüştür. Meda'in, Bağdad'ın 26 Km. güney doğusunda ve Dicle nehri sahilinde eski bir şehrin adıdır. Hicretin 16. yılında Hz. Ö m e r rin hilâfeti zamanında Sa'd ibni EbİVakkas tarafindan feth olunmuştu. Şimdi harabe halindedir, işte Selman Allah rızasını kazanmak için Meda'in'den Şam'a kadar yürümek külfet ve zahmetine katlanmıştır. Selman'in bu hareketi, bize kardeş ziyaretinin ne kadar büyük bir önem taşıdığını göstermekte ve bize örnek teşkil etmektedir.
2— Kılık-kıyafet düzgünlüğü dış görünüşten ibaret bîr haldir. İnsanı İnsan eden ulvî gayeler, düşünce, niyyet ve hareketler bulunmadıkça, şekilden ibaret kıyafetin hiç bir değeri olmaz ve İnsanı kurtarmaz. S e I m a n 'in dediği gibi, insanı kurtaracak olan kıyafet değil, âhiret için değeri olan hayırlı amellerdir. Nitekim bunu kendisi ispat etmiştir, öyle kİ, kilometrelerce yaya yürümek suretiyle dostlarını ve din kardeşlerini ziyaret etmiş ve böylece hayırlı amel işlemiştir. Allah rızası için ihtiyar ettiği bu zahmet uğruna kılık-kıyafetinin düzgünlüğüne özenmemtştir; veya buna türlü mahrumiyetlerle imkân bulamamıştır. Bu demek değildir kİ, dinîmizde kıyafet düzgünlüğü yoktur. Dinimiz daima iyiyi ve güzeli emreder; temizliği de ibadetin başı sayar. Ancak bütün bunlar, iman ve ihlâs bütünlüğü mevcut olmak suretiyle kıymet kazanırlar. Onun için iman ve ihlâslı amel olmaksızın kıyafet düzgünlüğünün bulunması şekilden ibaret kaltr ve âhiret için hiç bir değeri kalmaz. Önce âhiret için geçerli amel, sonra kıyafet düzgünlüğü gelir. Sırf hayırlı amel İnsanı kurtarır, fakat sırf kıyafet güzelliği İnsanı kurtarmaz. IkİsİbiraradabulununcaDa kemal hasıl olur.[682]

(160) Bir Topluluğu Ziyaret Edip De Onlar Yanında Yemek Yiyen Kimse

347— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre:
«— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeîlem), Ensar'dan bir ev halkını ziyaret etti de onlar yanında yemek yedi. (Evden) çıkacağı, zaman, evin bir tarafında namaz kılmak için bir yer (hazırlanmasını) emretti. Peygamber için bir yaygı üzerine su serpildikten (ve temizlendikten) sonra, üzerinde namaz kıld: ve onlara dua etti.»[683]

Bu hadîs-i şeriften şu hükümler çıkar:
a) Ziyaretine gidilen bir arkadaşın evinde yemek yenebilir. Bu, Peygamber Efendimizin bir sünnetidir.
b) Yemek yenilen evde, vakit harici olduğu zaman teberrüken namaz kılmak ve namaz sonunda hane sahiblerine dua etmek yine sünnettir.[684]

348— Anlatıldığına göte Abdülkerim Ebu Ümeyye, üzerinde sof bir elbise olduğu halde Ebu'UÂliye'nin yanına geldi. Ebul-Âliye (ona hitaben):
«— Gerçekten bu, Allah'dan korkanların elbisesidir. Müslümanlar birbirlerini ziyaret edecek olurlarsa, güzel giyinsinler, dedi.»[685]

Müslümanlar birbirlerini ziyaret edecekleri zaman, kıhk-kıyafetlerini düzeltmeleri ve güzel bir şekle bürünmelerİ gerektiğine bu haber işaret etmektedir. Hem ziyaretle, hem de güzel ve temiz elbise giyme'de İlgiü olan bu haber, bîr de bundan sonra gelen hadîs-İ şerif ve babına ait olduğu mevzua biraz uzak görülüyorlarsa da, yine ziyaretle ilgilidirler.[686]

348— (M.) Hazreti Esma'nm azadlısı Abdullah şöyle anlattı:
— Esma Hazretleri, bana kaim yünden örülü bir cübbe çıkardı, üzerinde ipekten oluklanmış bir bez vardı. Elbisenin (ön ve arka) yırtmaçları, bu ipekle dikilip çevrelenmişti. Esma şöyle dedi:
«— Bu, Resûlüllah (Salkılîahü Aleyhi ve Sellem) 'in cübbesidir; bunu (gelen misafir ve) elçiler için ve cuma gününde giyerlerdi.»[687]

İpekli elbise giymek ve süs olarak altın takınmak erkekler için haranı olduğuna dair hadîs-i şerif vardır. Burada ise, elbisenin tümü ipekten mamul olmayıp, yalnız yaka ve yırtmaç kısımlarının dibaç denilen bir nevi ipekle çevrelİ bulunduğu cihetle bir alâmet yerinde bulunduğundan bu şekilde elbise giymenin haram olmadığı anlaşılmış oluyor.
Bundan önce geçen 26 ve 71 sayılı hadîs-i şeriflerde Peygamber Efendimizin giyilmesini yasakladıkları elbise ise, büsbütün İbrişim!! ve nakışlı olan ve İpekten mamul bulunan elbise idi. Anlaşılıyor ki, elbisenin cüz'i bir kısmında ipekli yama bulunması, yasak kısmına girmemektedir. Böyle bir elbiseyi, cuma günlerinde ve elçilerin ziyaretleri zamanında Peygamber Efendimizin giymiş bulunduklarını, Hz. Ebu Bekir (Radiyallahu anh) hazretlerinin kerîmesi ve HazretİÂişe validemizin kız kardeşi Esma (iZacüyallahü anha) haber vermektedir.
O halde müslümanlar, cuma ve bayram günlerinde, özel ziyaretçilerini kabulleri sırasında, en temiz ve en güzel elbiselerini giymeleri sünnete uygun bir hareket olur.[688]

349— Abdullah ibni Ömer'in şöyle dediği işitilmiştir :
— (Babam) Ömer, (istebrak adında) bir ipek elbise buldu. Onu Pey-gamber(Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e getirip şöyle dedi:
— Bunu satın al ve cuma zamanında yahud sana ziyaretçiler geldiğinde bunu giy. Aleyhisselâm buyurdu ki:
«— Bunu, ancak âhirette nasibi olmayan giyer.»
Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'e elbiseler getirildi. (Hazreti Peygamber bunlardan) bir elbise Ömer'e, bir elbise Üsame'ye, bir elbise de Ali'ye gönderdi. Ömer şöyle dedi:
— Ey Allah'ın Resulü! Bu elbiseyi bana gönderdin, halbuki bunun hakkında gerekli sözü söylediğini işitmiştim, (bunu yasaklamıştın). Bunun üzerine Peygamber (Saltallahü

Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu:
«— Onu satarsın, yahut (giymeyip) ihtiyacında kullanırsın.»[689]

Gerekli açıklama için 26 ve 71 sayılı hadîs-i şeriflere bakılsın.[690]

(161) Ziyaretin Fazileti

350— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saîlaüahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu :
«— Bir adam, (başka) bir şehirde olan kardeşini ziyaret etmişti. Allah, o adamın geçeceği yol üzerine bir Melek'i gözcü göndermiş ve Melek ona şöyle demişti:
— Nereye gitmek istiyorsun? Adam:
— Şu şehirdeki kardeşime, dedi. Melek:
— Onun, senin üzerinde ödemekle yükümlü olduğun bir iyiliği var mı? dedi. Adam:
— Hayır, dedi. Ben, onu (bir menfaat için değil), Allah için seviyorum. Melek şöyle dedi:
— Ben, Allah'ın sana gönderdiği elçiyim. Sen o kardeşini sevdiğin gibi, Allah da seni sevmiştir.»[691]

Bir menfaat gözetmeksizin veya bir minnet altında kalmaksızın bir din kardeşini ziyaret etmenin fazileti ve mükâfatı Allah sevgisini ve rızasını kazanmaktır. Allah rızasını kazanmak da âhiretin ebedî saadet ve nimetini elde etmek demektir. Bu bakımdan kardeş ziyaretinin önemi çok büyüktür. Birbirine bağlılığı temin eder, karşılıklı fedakârlığı sağlar ve müs-lümanlar arasında ahenk kurulmasına sebep olur.[692]

(162) Bir Topluluğu Sevip De Onların Derecesine Erişemiyen Kimse

351— Ebu Zer'den (rivayet edilmiştir. O diyor,) dedim ki :
— Ey Allah'ın Resulü! İnsan, bir topluluğu sever de onların ameline erişmeye güç yetiremezse (durumu ne olur?) Peygamber:
«— Ya Ebu Zer, sen sevdiğinle berabersin,» buyurdu. Dedim ki:
— Ben, Allah'ı ve onun Peygamberini seviyorum. Peygamber:
«— Sen, sevdiğinle berabersin, ey Ebu Zer!» buyurdu.[693]

İnsan sevdiği kimselerin, ilim ve amellerinde eşiti olamaz. Onların erişmiş oldukları manevî derecelere de ulaşmış bulunamaz. Bununla beraber insan, âhirette sevdiği kimselerle beraber olur. ÂhİrettE beraber olmak demek, aynı makamda bulunmak demek değildir.
Hazreti Peygamber'i en çok seven, ona en yakın olan olur. Böylece insanlar sevgileri nispetinde, sevdiklerine yakın bulunurlar.[694]

352— Enes'den rivayet edilmiştir:
— Bir adam. Peygamber (SallallahüAleyhiveSellem)'e sorup şöyle dedi:
— Ey Allah'ın Peygamberi, kıyamet ne, zamandır? Peygamber ona: «— Sen kıyamet için ne hazırladın,» buyurdu. Adam dedi ki:
— Büyük bir şey hazırlamadım, ancak Allah'ı ve onun peygamberini seviyorum. Bunun üzerine Hazreti Peygamber :
«— Kişi sevdiği ile beraberdir.» buyurdu.
Enes demiştir ki:
— Müslümanların îslâmı kabullerinden sonra, bu günde sevindiklerinden daha çok sevindiklerini görmedim.[695]

(163) Büyüğün Fazileti

353— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Küçüğümüze acımayan ve büyüğümüzün hakkını tanımayan, tizden değildir.»[696]

İslâmda her şey bir ölçü ve disipline bağlıdır. İnsanlar arasında mevcut hak ve vazifeler tayin ve tespit edilmiştir. Allah'ın ve Peygctmber'in emir ve yasaklarını çiğnememek şartı ile İnsanlara merhamer etmek, İslâm ahlâkının yüksek vasıflarından biridir. Müdafaadan âciz bulunan ve haklarını koruyamayan çocuklarla zavallılara vg muhtaçlara acımak ve onlara şefkat göstererek elden gelen hoş muamelede bulunmak, Allah'ın rızasına uygun bir harekettir ve sevabdır. ZİRa Allah Tealâ merhamet edenlerin en merhametlisidİr.
Yalnız kalbin duygulanması ile acınmak, merhamet sayılmaz. Bir kimsenin durumu icabı, ona açındığı zaman, elden gelen yardımı da esirgememek icab eder. Hiç olmazsa onu incİtmeksİzin tatlı ve hoş sözlerle gönlü alınmalıdır. İnsanların bilhassa küçüklerine ve biçarelerine merhamet gerekli olduğu gibi, halini açıklayamayan zavallı hayvanlara da merhamet etmek lâzımdır. Hatta bir hadîs-i şerifte, susayan ve su içmeğe imkân bulc-mıyan bir köpeğe, merhamet ederek su çekip İçiren bir İnsanın bu ameli, onun cennete girmesine vesile olduğu beyan buyurulmuştur. Merhamet aynı zamanda sevgi bağlarını kuvvetlendirir, insanları birbirine yaklaştırır.
Büyüklerin hakkını bilmek ve tanımak, onlara saygı beslemek ve hürmet etmek demektir. Büyüklerin ilminden, tecrübe ve görgülerinden faydalanmak, ancak onlara saygı beslemekle mümkün olur. Büyüklere danışarak iş yapan, büyüklerin tecrübelerine kıymet verip onların yolundan yürüyen hiç bir zaman pişmanlık çekmez. İşlerinde başarılı olur ve büyüklerinin de takdir ve sevgilerine mazhar olarak onlardan daima yardım görür. Böylece cemiyet içinde intizamlı bir hareket husule gelir ve anarşi kalkar.
Her şahıs için, kendinden küçük ve kendinden büyük insanlar bulunacağından, herkes küçüğüne hürmet eder ve büyüğüne saygı beslerse, böyle bir cemiyetle İslâm ahlâkı kemaline ermiş olur. Bu düzen İçine girmeyip de dişarda kalan, Peygamber Efendimizin buyurduğu gibi, Islâmdan sayılmaz. Yanİ İslâm ahlâkının kemal vasfından hariçle kalır. Islâmın manevî feyiz ve bereketinden mahrum olur.[697]

354— Abdullah ibni Amr ibni'1-As, hadîsi Peygamber (Saîlallahü Aleyhi veSellem)e ulaştırarak Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«— Küçüğümüze merhamet etmiyen ve büyüğümüzün hakkını tam-mıyan bizden değildir.»
Yine Abdullah ibni Amr ibni'l-As'dan Hazreti Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Seîlem) 'e ulaştırarak bazı sened değişiklikleri ile bu hadîsin aynı rivayet edilmiştir.[698]
355— Amr ibni Şuayb babasından, o da dedesinden, rivayetinde demiştir ki, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu :
«— Büyüğümüzün hakkım tanımıyan ve küçüğümüze merhamet etmiyen bizden değildir.»[699]

356— Ebu Ümame'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (SalîallahU Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüze tazim etmeyen bizden değildir.»[700]

(164) Büyüklere Tazim Etmek

357— (88-s.) Eş'arî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
— Ak saçlı (ihtiyar) müslümana ve ezberlediği Kur'ân'ın manasiyle lâfzında taşkınlık etmeyen ve ezberlediğini unutmayıp manası ile amel etmeyi bırakmayan hafıza ikram etmek, Allah'a tazimden sayılır. Adalet sahibi sultana ikram da böyledir, (Allah'a tazimden sayılır.)[701]

Tazim ve ikrama hak kazananlardan üç kimseye işaret etmekte olan bu haberi inceliyelim :
1— Bundan Önceki hadîs-i şeriflerde büyüklere hürmet eîmek ve onların hakkını tanımak gerektiği beyan buyurulmuştu. Büyüklükten maksad, esas itibariyle yaş ve tecrübe büyüklüğü ise de, buna ilimde büyüklük de dahildir. Her halde büyüklere, ak saçlı ihtiyarlara ve ilim sahiplerine hürmet etmek bir vecibedir. Öyle ki, buna riayet etmiyenler,«Bizden değildir.» kelâmı ile Hazreti Peygamberin ağır İthamına maruz kalmışlardır.
2— Allah kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîmi ezberlemek, onun manasını Öğrenip onunla amel etmek, tecvid kaidelerine riayet ederek onu düzgün okumak ve taşkınlık etmemek, bir de okuduğu ve ezberlediği KıYân'ı unutmamak çok büyük bir fazilet ve mertebe ifade eder. Böyle kimseler, İlim ve takva sahibi olacaklarından bunlara İhsan ve ikramda bulunmak, Allah'ın rızasına uygun düşeceğinden, bunlara ikramda bulunmak, Allah'a tazim sayılmaktadır.
3— Hak ölçülere bağlı olup, adaletten ayrılmayan bir idareciye veya devlet reisine ikram ve hürmette bulunmak, yine Allah'ın rızasına uygun bir harekettir. Zira Cenab-ı Hak, müsîümanlara hitaben :
«— Sizden olan idarecilere itaat edin.» buyurmaktadır. Cemiyetin düzeni, huzur ve selâmetin kazanılması hep hak ölçülere bağlı olan idarecilere karşı yapılacak itaatla husule gelir. İşte böyle idarecilere itaat ve ikramda bulunanlar, Allah'a tazim etmiş sevabını alırlar.[702]

358— Abdullah ibni Amr ibni'l-As'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah (Sallaîlahü A leyhi ve Seilem) şöyle buyurdu :
«— Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüze tazim etmeyen bizden değildir.»[703]

(165) Söze Ve Soruya Büyük Olan Başlar

359— Rivayete göre, Abdullah ibni Sehl ve Muhayyisa ibni Mes'ud Hayber'e geldiler. Sonra (işlerini görmek için) hurma bahçesinde birbirlerinden ayrıldılar. Sonra (kimlikleri bilinmeyen kişiler tarafından) Abdullah ibni Sehl öldürüldü. Haberin duyulması üzerine İbni Mes'ud'un iki oğlu Huveyyisa ve Muhayyisa ile (maktulün kardeşi) Abdurrahman ibni Sehl, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'e gelip (maktul) arkadaşlarının igi hakkında konuştular. Cemaatın en küçüğü olan Abdurrahman söze başladı» Bunun üzerine Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu;
«— (Senden) daha büyük olanlara, konuşmak için öncelik ver.»
Yahya, bu sözün tefsirinde :
— Yaşça en büyük olan söze devam etsin, şeklinde açıklamada bulunmuştur.
Nihayet arkadaşlarının (Öldürülme) işi hakkında konuştular. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) (maktulün kardeşine hitaben) şöyle buyurdu:
«— Maktulünüzün, yahud arkadaşınızın (Yahudiler tarafından öldürüldüğü iddianıza binaen) davasına elli kişinin yemini ile hak iddia eder misiniz?
Onlar dediler ki, bu görmediğimiz bir iştir, (buna elli kişi ile nasıl yemin edebiliriz.) Hazreti Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Seilem)
— O halde Yahudilerden elli kişi yemin ederek sizin ithamınızdan kurtulsunlar?» buyurdu. Onlar dediler ki:
— Ya Resûlallah! (Yahudiler) kâfirler topluluğudur, (biz bunların yeminlerine güvenenleyiz). Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi tarafından onlara ölümün diyetini verdi.
Sehl demiştir ki, bu (diyet olarak verilen yüz adet) develerden bir dişi deve yetişip ağıllarına girdi ve ayağı ile beni tepti.[704]

Bu hadîs-i şerif iki bölümü teşkil eder ki, biri terbiye ve adabla ilgilidir; diğeri ise İslâm hukukunda cinayetlerle ilgili olan hukukî bir meseledir.
1— Edeble İlgili kısmını teşkil eden husus, büyüklere söz hakkımn verilmesidir. Bir toplumda, bir mesele müştereken görüşüleceği zaman, orada bulunanların en yaşlısı söze başlamalıdır. Ona bu hakkı vermek İslâm terbiyesi İcabıdır. Ancak kendisi konuşma hakkından feragat ederse, onun yerine daha küçüğü konuşmalıdır. Büyüklere söze başlama hakkının verilmesi, onlara hürmet ifadesidir. Küçükler bu saygıyı, daima büyüklere gac-termelidirler.
2— Bir beldede, kimler tarafından öldürüldüğü bilinmeyen ve ölenin üzerinde öldürme izleri bulunan kimsenin katilini bulmak için, o yer sakinlerinden elli kişiye yemin verdirilir ki, bundan ötürü edilen yemine «Ka-same» denir.
Ölünün velisi, beldede mevcut kişilerden elli kişiyi seçerek onlara yemin verdirilir ve onlar yeminlerinde şöyle derler:
«— Vallahi, onu ben öldürmedim ve kim öldürdüğünü de bilmiyorum.»
Bu arada suçu ikrar eden olursa, cezasını çeker. Hepsi öldürmediklerine dair yemin ederlerse, hakim bütün belde sakinlerine ölünün diyetini ödetir. Eğer belde sakinleri elli kişiden az iseler, mevcut olanlara elli sayısı doluncaya kadar tekrar tekrar yemin verdirilir. Ondan sonra diyet ödettirilir. Meskûn olmayan sahra gibi boş arazilerde bulunan ölüler için «Kasame» yapılmaz. Faili bilinmeyen böyle cinayetlerin kurbanları heder olur. Büyük caddelerde ve kalabalık sokaklarda ölü bulunanlar için kasame yapılmayıp, bu gibilerin diyeti hazine tarafından ödenir.[705]
İşte Hayber deki bir hurmalıkta öldürülen Abdullah ibnİ M e s -u d[706] için, yukarda izah edilen «Kasame» ikame edilemediği için ölünün diyeti, Peygamber Efendimiz tarafından (yani hazine tarafından) yüz deve olarak ödenmiştir.[707]

(166) Büyük Konuşmayınca Küçük İçin Konuşmak Hakkı Var Mıdık?

360— İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Bana bir ağaç gösterin ki, onun hali müslümanm hali gibi olsun. Bu öyle bir ağaçtır ki, her vakit Kabhisinm izin ile meyvasmı verir, yapraklarını da düşürmez.
Benim kalbime hurma ağacı doğdu, (kendi kendime bu hurma ağacıdır, dedim.) Konuşmayı hoş görmedim. Orada Ebu Bekir ve (babam) Ömer vardı, Allah her ikisinden razı olsun. Bu ikisi (yani babam ve Ebu Bekir) konuşmayınca, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
— Bu, hurma ağacıdır.»
Ben, babamla beraber dışarı çıktığım zaman dedim ki:
— Ey babacığım! Benim kalbime hurma ağacı doğdu. Babam (bana) şöyle dedi:
— Bunu söylemekten seni engelleyen ne oldu? Eğer bunu söylemiş olsaydın, bana şundan ve şundan daha sevgili olurdu. Hazreti Ömer'in oğlu şu cevabı verdi:
— Beni konuşmaktan alıkoyan, seni ve Ebu Bekir'i konuşmuyor görmüş olmamdır. Bunun için konuşmayı hoş görmedim.[708]

Bu hadîs-i şerîfte iki mesele mevcuttur. Biri, müslümanm hurma ağacına benzemesi, diğeri de büyükler konuşmadığı zaman, küçüklerin konuşabilecekleridir.
1— Hurmadaki bazı özellikler bilinmelidir ki, müslümana benzeyiş cihetleri anlaşılsın. Hurma sıcak memleketlerde ve kavurucu güneş altında yetişen ve yapraklarını dökmeyen bir ağaçtır. Yaprakları ile insanları gölgelendirir ve onları güneş çarpmasından, sıcağın zararından korur.
Yetiştirdiği meyvesi de hem lezzet, hem de gıda bakımından diğer meyvelerden daha faydalı ve devamlıdır. Her mevsimde ve her zamanda bulunması mümkündür, çürümez. Katıksız olarak yendiğinde de yemek yerine geçer. Yapraklan hasır, örgü ve çardak İşlerinde kullanıldığı gibi, diğer bütün cüzlerinden de faydalanılabilir.
Bir de baş tarafı kesilince, artık yaşamaz. Nitekim İnsanın da başsız yaşaması mümkün değildir.
İşte gerçek bir müslüman nasıl kî, çevresine ve bütün insanlığa faydali oluyorsa, hurma ağacı da böyledir. Her bakımdan yaratıklara faydası vardır. Bu çeşitli yönleri itibariyle faydalı olmada birbirlerine benzemektedirler.
2— Hazreti Ömer'in kendi oğluna ifadesinden anlıyoruz kî, bir mecliste herhangi bir sebeple büyükler konuşmayınca, küçük yaşta olanların konuşmalarında bir beis yoktur. Zira oğlu konuşup da Hz. Peygamberin sormuş oldukları ağacın «Hurma ağacı» olduğunu haber verseydi, buna çok sevineceklerdi. Bu gibi hallerde küçüklerin mevzua uygun söz söylemeleri edebe aykırı değildir.[709]

(167) Büyükleri Yüceltmek

361— Hakîm'den rivayet edildiğine göre, babası Kays Ibni Asım, ölümü zamanında oğullarına vasıyyet edip, şöyle dedi:
— Allah'dan korkunuz, (takva sahibi kimseler olunuz) ve büyük olanınızı yüceltiniz. Çünkü bir toplum, büyüğünü yüceltince, babaları yerine geçer, (onlar da hürmete lâyık olurlar). Küçüklerini de yüceltince, bu hareket, onları, emsalleri arasında hakarete düşürür. Siz iyilik yapmak için mal kazanın. Çünkü mal, iyi kimse için şeref sebebidir ve onun sayesinde şerefsizlerden müstağni kalınır. İnsanlardan istemekten sakının; çünkü istemek, insanın en son kazancıdır, (çaresiz kalan insan ancak dilenir ve insanlardan ister ki, bu şekildeki kazanç en son baş vurulacak bir geçim yoludur). Ben öldüğüm zaman avazla ağlamayınız; çünkü Resûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Selîem) üzerine bağıra çağıra ağlanmamıştır. Ben ölünce de beni bir yere gömün ki, Bekir İbni Vâil gömüldüğüm yeri bümeşin; çünkü ben, cahiliyet zamanında, onlar habersizken onlara saldırıp zarar veriyordum.»[710]

Ashab-ı kiramdan olup, ileride hal tercemesi verilecek Kay s ibnİ Ası m 'in oğullarına vasiyeti münasebeti ile Peygamber Efendimizin :
«Ölülere avazla ağlamayınız».
Hadîs-i şeriflerini nakletmişlerdîr. Kay s hazretlerinin oğullarına vasiyetini madde madde ele alalım :
1— Allah'dan korkunuz ve büyüklerinizi yüceltiniz, onlara saygı gösteriniz : Allah Tealâ hazretlerinden korkmak, onun emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmak manasını taşıdığından takvanın karşılığı olarak ifade edilmiştir ki, Islâmda takva esastır ve manevî derece bununla ölçülür. Zira Cenab-i Hak :
«— Allah katında sizin en iyiniz, en ziyade takvası olandır.» Buyu-ruyOr. Bu bakımdan vasiyetin başında zikredilmesi, önemine binaendir.
Büyüklere saygı beslemek ve onları üstün tutmak bir edeb İşi olmakla beraber, cemiyet içinde disiplinin kurulması ve bir otorite etrafında birle-şilmesİ bakımından da önemlidir. Büyüklerine hürmet edenler, onların yerine geçerler ve kendileri de aynı şekilde hürmet görürler.
Küçüklerine saygı gösterip onları yüceltenler İse, aksine olarak emsalleri yanında, hakarete uğrarlar ve alay mevzuu olurlar. Böylece ahlâk dü-şöklüğü baş gösterir.
2— Mal kazalımız ve onunla hayır işleyiniz, iyilik ediniz : Ahlâkı düzgün ve iyî kimseler elinde mal, insana şeref kazandırır; çünkü iyi kimseler sahibi bulundukları malı hayır işlerinde harcarlar, haramda İsraf etmezler. KendİŞeref ve vakarlarını korudukları gibi, başkalarının da hizmetinde bulunarak, onların da takdir ve hürmetlerini elde ederler. Böylece şerefleriyle yaşarlar. Kötü ruhlu ve bayağı kimselerin saldırılarından da mal sayesinde korunulur. Onlara yapılacak ikram, kötülüklerine engel teşkil eder.
3— İnsanlardan istemeyiniz ve dilenmeyiniz : Muztar duruma düşmeden İstemek ve ihtiyaç göstermek,, Islâmda yasaktır, haram kısmına girer. Mükellef olan her erkek hem kendi nafakasını, hem de geçimi ile yükümlü bulunduğu kimselerin nafakasını kazanmak zorundadır. Çalışıp da idaresini temin yolunu tutmayan günah işlemiş olur. Bununla beraber başkalarından istemek, onların minneti altına girmek demektir. Şerefli insanlar için bu bir züldür, insanı küçük düşürür. Bu duruma düşmemek İçin çalışıp kazanmak ve

ihtiyaçları giderecek kadar mal sahibi olmak bir vazifedir.
Hastalık ve sakatlık gibi çaresiz durumlarda dilenmenin cevazı vardır. İşte en son baş vurulacak hal budur.
4— Dlünce, bağıra çağıra arkamdan ağlamayınız : Islâmdan önce cahiliyet devrinde ölüler arkasında ağlamak için özel kadınlar temin edilir ve kiralanırdı. Ölü arkasında bağıra çağıra mersiyeler okunur, elbise ve yakalar yırtılır, yüzlere vurulurdu. Peygamber Efendimiz bütün bu hareketleri yasaklamış olduğundan Kay s hazretleri de ölümünden sonra arkasından bağıra çağıra ağlanmamasını vasiyet etmiştir. Buna da delil, Peygamber Efendimizin hadîslerini göstermişlerdir.
Şüphesiz ki ölüm, İnsanlara üzüntü ve keder veren bir dehşet halidir. Bu üzüntü ağlamayı gerektirir. Ancak hududu aşmamak, çırpınıp döğünmemek, elbise ve yaka yırtmamak, elleri ve yüzü çırpmamak icab eder.
Kays ibni Âsim kimdir?:
Künyesi Ebû AlİÎ olup Temîm kabilesindendir ve güzel ahlâkı İle şöhret bulan ashab-ı kiramın büyüklerindendir. Daha cahiliyet zamanında şarabın kendisine verdiği sarhoşluktan ötürü içine düştüğü zararı anlayarak onu kendine haram kılmıştı.
Hicretin dokuzuncu yılında kendi kabilesinden bir heyetle Hz. Pey-gamber'in huzuruna gelerek İslâm'ı kabul etmiş ve Peygamber'in irtihalin-den sonra uzun zaman yaşamıştır. Hem cahiliyet zamanında, hem de İslâm devrinde cesur, cömert, halım, vakur ve şerîf durumunu devam ettirmiş, savaşlarında hep başarı sağlamıştır. Oğlu Ahnef, yumuşak huyluluğu Üe soğukkanlılığını şöyle anlatmıştır:
«Bir gün Kays'ı gördüm ki, evinin bahçesinde kılıcını kuşanmış oturuyor ve etrafindaki insanlara söz söylüyor. O sırada elleri arkasına bağlanmış bîr adamla bir ölü getirildi. Kays'a dendi ki:
— Şu gördüğün kardeşinin oğlu, senin oğlunu öldürdü.
Hâdiseyi anlatan diyor ki:
— Vallahi Kays ne oturuş halini değiştirdi, ne de sözünü kesti. Sözünü tamamaldıktan sonra, diğer oğluna döndü ve ona şöyle dedi :
— Yavrum kalk, kardeşini göm ve amcanın oğlunun ellerini çoz. Annene de diyet olarak yüz deve götür; çünkü o garip bir kadındır.
Kardeşinin oğluna da şöyle hİtab etti:
— Kardeşimin oğlu, ne kötü iş yaptın! Rabbine âsi oldun, akrnbalık bağlarını kopardın, amcanın oğlunu öldürdün, fakat kendi nefsini helak etmiş oldun.
Rivayete göre otuz iki kişiden ibaret olan çocuklarını ölümünden önce toplamış ve onlara şu nasihatte bulunmuştur:
— «Şu birbirine bağlı otuz oku kırınız.
Evlâtları toplu halde bunları kıramayınca, onları çözüp dağıtrvş ve :
— Teker teker bunları kırın, demiş.
Çocukları da bu okları teker teker kırmışlar. Bunun üzerine çocuklarına hitaben :
— Siz de böylesiniz, toplu olursanız kırılmaz ve yıkılmazsınız. Ayrı ayrı parçalara bölünürdeniz, kırılır ve yok olursunuz.» dedi.
Basra'da bir ev edindi ve hicretin 42. yılında orada vefat etti. Allah ondan razı olsun.[711]

(168) (Turfanda) Meyva, Mevcut Çocukların En Küçüğüne Verilir

362— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Resûlüllah (SaUattahüAleyhiveSellem)'e turfanda bir meyva getirildiği zaman şöyle derdi:
«— Allah'ım! Şu şehrimizde bize bereket ver. Ölçeğimizde ve ölçümüzde bereket üstüne bereket ver.»
Sonra o meyvayı, yanında bulunan çocukların en küçüğüne verirdi.[712]

Hadîs-i şerif bize iki şeyi öğretmektedir:
1— Allah'ın nimetlerinden birine turfanda olarak kavuşulunca, Peygamber Efendimizin ettikleri dua gibi duada bulunmak ve Allah'dan bereket istemek sünnetttr ve şükür ifadesidir. Bereketi bulunmayan, yanı İnsanların sağlığına ve selâmetine yararlı olmayan nimet ne kadar bol olursa olsun, o bereketli sayılmaz. Bereket yararlı olmaktadır. Onun için Allah'dan bereket istemek ve verdiği nimete şükretmek kulluk borcudur.
2— Takva sahibi kimseler dünya malına meyletmediklerinden, turfanda olarak getirilen az şeyi yemezler, arzu ve heveslen çok olan çocuklara verirler. Ahlâkın kemal mertebesinde olan Peygamber Efendimiz böyle bir meyveyi yemeden hazır bulunan çocukların en küçüğüne verirdi. Fazla miktar olunca hepsinin tatması uygun bir hareket olur.
Çocukların yemeğe ve meyveye meyilleri fazla olduğundan, onların arzusuna uymak gerekir.[713]

(169) Küçüğe Merhamet

363— Amr ibni Şuayb babasından, o da dedesinden rivayet ettiğine göre, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün hakkını tanımayan bizden değildir.»[714]

353 sayılı hadîs-i şerîf ve açıklamasına bakınız.[715]

(170) Çocuğu Kucaklamak

364— Ya'lâ îbni Mürre'den rivayet edildiğine göre, o şöyle anlatmıştır :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ile çıktık ve bir vemeğe davet edildik. O esnada (Peygamberin torunu) Hüseyin yol üzerinde oynuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) topluluğun önüne koştu, sonra iki elini açtı. Çocuk Öteye beriye koşmaya başladı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona gülüyordu. Nihayet onu yakalayınca, iki elinden birini çocuğun çenesine ve diğerini de bağına koydu. Sonra onu kucakladı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Hüseyin'i seveni Allah sever. Hüseyin, torunlardan bir torundur.»[716]

Bu rivayet, Peygamber Efendimizin hareketine ait olan takrîrî sünnet ile sözüne ait olan kavlî sünneti ihtiva etmektedir.
1— Peygamber Efendimizin, torunu Hüseyin'i küçük yaşında nasıl karşıladığını ve onu nasıl sevdiğini anlatan birinci kısım, Peygamberimizin çocuğa karşı olan sevgi ve hareketini İfade ettiğinden takrîrî sünnet kısmına girmekte ve bize çocuklara merhameti ve onları sevip kucaklamayı öğretmektedir.
2— Hazreti Hüseyin hakkında Peygamber Efendimizin bizzat:
«— Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Hüseyin'i seveni Allah sever. Hüseyin torunlardan bir torundur.»
Buyurması da kavlî hadîstir ve sünnettir.
Bunun manası : İkimiz bir vücud gibiyiz. Her İkimiz: sevmek ümmete gereklidir. Bu bakımdan H ü s e y i n 'i seveni Allah sever; çünkü beni sevmiş sayılır. Ayrıca neseb bakımından da Peygamber torunlarından bir torundur. Burada hem Peygamber ailesine bir sevgi taşımanın lüzumuna, hem de çocukları sevmenin icabına işaret vardır.
Ya'lâ ibni Mürre kimdir?:
Ashab-ı Kiramın ileri gelenlerinden olup, annesinin ismi Siyabe'dir. Annesine de nispet edilerek yad edilir. Künyesi de Ebu'l-Merazim'-dİr. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile Hudeybiye, Hayber ve Mekke fethi, Huneyn ve Taif seferlerinde bulunmuştur. Kendisi Peygamber Efendimizden ve Hz. Ali'den hadîs rivayet etmiş, oğullan Abdullah ve Osman da ondan rivayet etmişlerdir. Ayrıca Rasid ibni Sa'd, Abdullah ibni Hafs ve daha başka zevat Ya'lâ 'dan rivayet etmişlerdir. Kendisi Kûfe'lilerden sayılır. Basra'da ev edindiği de söylenir. Allah ondan razı olsun.[717]

(171) Erkeğin Küçük Kız Çocuğu Öpmesi

365— (89-s.) Mahreme'nin babası Bükeyr görcUi ki, Abdullah ibni Cafer, Ömer ibni Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'i öpüyor. Kızcağız iki yaşında veya bunun gibi bir yaşta bulunuyordu.[718]

Bu haberden anlıyoruz ki, şefkat hissi ile küçük yaşta o!an kız çocukları öpmekte bîr beîs yoktur. Burada adı geçen kız çocuğu Zeyneb, Hz. Peygamber in üvey kızıdır. Annesi ümmü Seleme hazretleri olup, kocası Ebu Seleme öldürüldükten sonra onu Peygamber Efendimiz nikahlamıştı.
Halbuki metinde Zeyneb, Ebu Seleme 'nin oğlu O m e r 'in kızı olarak gösterilmektedir. Bu İfadeye göre Zeyneb, Ebu Seleme'den olma Zey n e b'den başka Ömer ve Dürre adında İki çocuğu daha vardı. Bunların en büyüğü de Ömer idi. Ömer ibni Ebu Seleme 'nin hal tercemesinde Muhammed adında bir çocuğuna ras-gelİndi İse de Zeyneb adında çocuğu söylenmemiştir. Bununla beraber Zeyneb adında çocuğu olmass da uzak değildir. Bu çocuğu öptüğü rivayet olunan Abdullah ibni Cafer de Ömer gibi Habeşistan'da doğmuştur. Her ikisi yaşıt olduklarına göre, arkadaşı Ömer'in çocuğu kendisinden çok küçük olacağı muhakkaktır. Bu itibarla Abdullah'ın Medine'de ö m e r 'in iki yaşındaki kızını sevip öpmesi gerçek bir ifade olur.

Abdullah, Peygamber Efendimizin amcası Ebu T a I i b 'İn torunudur. Abdullah'ın babası Cafer olup, Habeşistan'a hicreti zamanında doğmuştur. Habeşistan'da İlk müslüman olarak doğan çocuk Abdullah 'dır. Ebu Seleme 'nîn oğlu Abdullah da Habeşistan'da doğmuş ise de, bunun doğumu daha sonradır.
Ahlâkta ve yaratılışta Hz. Peygamber'e en ziyade benzeyen bu hal tercemesi geçen Abdullah idi. Hicretin 84 veya 85 yılında, 80 yaşında olduğu halde vefat etti. Allah onlardan razı olsun.[719]

366— (90-s.) Hz. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Aile efradından birinin saçına bakman gerektiği zaman, bakacağın kimse ya ailen olsun, yahud küçük yaşta kız çocuğu olsun.»[720]

İslâm fikhında insanların birbirlerine bakması ve dokunması mevzuu dört kısımda mütalâa edilir:
1— Erkeğin emeğe bakması : Bir erkek mükellef çağındaki diğer bir erkeğin göbeği ite diz kapaklan altı arasındaki kısım hariç olmak üzere diğer büiün organlarına bakabilir ve dokunabilir. Kötü bir niyet olmaksızın bunda yasaklık yoktur. Muayene ve tedavî gibi zarurî hallerde bakılması haram kısımlara, ihtiyaç miktarı bakmak ve dokunmak mubah olur.
2— Kadınların kadınlara bakması: Aynen erkekler gibi, kadınlar da göbekten diz kapağı altına kadar olan kısmın dışındaki azalarına bakabilir ve dokunabilirler.
3— Kadınların yabancı erkeğe bakması : Kadınlar erkeklerin göbekle diz kapağı altına kadar olan kısmın dışındaki azalarına bakabilirler, ancak zaruret olmadıkça bu kısımlarına dokunamazlar.
4— Erkeğin kadına bakması : Bu kısım üçe ayrılır. Erkeğin zevcesine bakması, mahremine bakması, yabancılara bakması.
a) Erkeğin kendi zevcesine bakması : İster şehvetle olsun, istersе şeh-vetsiz olsun erkekler zevcelerinin baştan ayağa kadar bütün azalarına bakabilirler. Kadınlar da bu şekilde kocalarına bakabilirler ve birbirlerine şehvetle ve şehvetsiz dokunabilirler.
b) Erkeğin kendi mahremlerine bakması : Bir kimseye nikâhı caiz olmayan yakın akrabaya «Mahrem» denir. Anne, kız kardeş, hala, teyze ve büyük anneler gibi... Böyle mahrem olanların bütün baş kısımlarına, omuzdan itibaren bütün kollarına, boyun ve göğüs kısımlarına, dizden aşağı bacaklarına şehvetsiz olarak bakabilirler ve dokunabilirler. Şehvetle bakmak ve dokunmak haramdır.
c) Erkeğin yabancı kadınlara bakmass : Şehvet hissi olmamak şartı ile erkekler, yabancı kadınların yalnız e!, yüz ve ayak kısımlarına bakabilirler. Erke!< şehvetten emin olsa bile, yabancı kadınların hiç bir azasına dokunamaz. Ancak tıbbî müdahale gibi zaruret hallerinde İhtiyaç miktarı dokunabilir.
Bulûğ çağına yakın olmayan küçük yaştaki kız çocukann, şehvet hissi olmaksızın galiz yerlerinden başka azalarına erkeklerin bakmasında beis yoktur. NİtekİM metinde icasdedil-en kız çocukları bu hükme girmektedir. Saçlarına bakılabildiği gibi, diğer azalarına da bakılabilir. Yaş hududu, şehveti celb etmİyecek şekilde gelişmemiş olmakla tayin edilmiştir. Gelişmiş ve gösterişli çocuklar, bulûğa ermişler gibi hüküm taşırlar.[721]

(172) Çocuğun Başını Okşamak

367— Abdullah ibni Selâm'm oğlu Yûsuf şöyle demiştir :
«— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana Yûsuf adını verdi ve beni kucağına oturtarak başımı okşadı.»[722]

Bu rivayetin delâletinden anlaşılıyor ki, doğan çocuklara güzei is;m vermek ve onları sevip okşamak sünnettir. Çocuklara merhametle ilgili hadîs-i şeriflerle ilgili mana taşımaktadır.
Hadîs-i şerifi rivayet eden Yûsuf, ashabı kiramdan Abdullah İbni Selâm'm oğludur. Aslen Yahudî olup, İslâm'ı kabulden sonra sadakati ile şöhret bulmuştur. Oğlu Yûsuf küçük yaşta iken Hz. Peygam-ber'i görme şerefine nail olmuş ve ondan hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Rİ-vayet ettiği hadîsler, Sünen-i Ebi Davud ile Tsrmizî'de mevcuttur. Ayrıca Yûsuf, babasından, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve diğer ashabdan rivayetleri vardır. Ömer ibni Abdülazİz devrinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.
Abdullah ibni Selâm kimdir? :
İsrail neslinden olup Medîne'li ashabdandır. İslâm'dan önce adı H u -sayn idi. Hz. Peygamber ona, İslâm'ı kabul edişinde Abdullah is-mİnİ vermişti. Künyesi de E b u Y ûs u f dur. Soyu Peygamber Hazreîi Yûsuf'a ulaşır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm)"\n Medine'yi teşriflerinde müslüman oldu. Kendisi şöyle anlatır:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye girdiği zaman, toplu bir cemaat halinde onu görmeye gittik. Ben ona baktım ve yüzünü düşündüm ve bildim ki, bu yüz yalancı yüzü değildir. Kendisinden İlk işittiğim söz şu olmuştur:
«— Ey nas! Selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabanıza iyilik ediniz ve insanlar uykuda iken geceleyin namaz kılınız. Böylece selâmetle Cen-net'e girersiniz.»
Abdullah ibni Selâm'in cennet ehlinden olduğuna dair ha-dîs-i şerifler rivayet edilmiştir. Ayrıca hakkında da âyet-i kerime nazil olmuştur, islâm'ı kabulü sırasında Yahudilerin kendisi hakkında takındıkları tavrın hikâyesi meşhurdur.
Hazreti M u a v İ y e 'nİn hilâfeti zamanında hicretin 43 yılında Medine'de vefaı etti. Allah ondan razı olsun.[723]

368— Hazreti Aişe'fceA rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında oyuncak bebeklerle oynardım. Benimle oynıyan kız arkadaşlarım da vardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içeri girdiği zaman, arkadaşlarım ondan utanarak köşelere kaçar, saklanırlardı. Peygamber onları okşıyarak bana gönderirdi ve onlar benimle oynarlardı.»[724]

Bu hadîs-İ şerifin delâleti ile kız çocukların oyuncak bebeklerle oynamaları caiz oluyor. Küçük yaştaki çocukları eğlendirmek ve gönüllerini hoş tutmak İçin bebek oyuncaklarla oynamaları hoş görülen hallerdendir. Bu çocuklara mahsus istisnaî bir haldır. Genel manada olan yasaklara aykırı düşmez.[725]

(173) İnsanın Küçük Çocuğa «Yavrum» Demesi

369— (91-s.) Ebu'l-Aclân El-Muharibî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— İbni Zübeyr'in ordusunda idim de, benim amcamın oğlu vefat etti ve kendisine ait bir devesini Allah yolunda (kullanılmak üzere) vasıyyet etti. Ben (vefat eden bu amcamın oğlunun) oğluna dedim ki, deveyi bana ver; çünkü ben ibni Zübeyr'in ordusundayım, (Allah yolunda savaşıyorum). (Ölünün varisi) bana:
— Beraberce İbni Ömer'e gidelim de ona soralım, dedi. Bunun üzerine ibni Ömer'e gittik de (ona) şöyle dedi:
— Ya Abdurrahman (İbni Ömer) : Benim babam vefat etti ve kendisine ait bir deveyi Allah yolunda (kullanılmak üzere) vasıyyet etti. 3u (Ebu'l-Aclân) da amcamın oğlu olup, İbni Zübeyr'in ordusunda bulunuyor. Deveyi buna vereyim mi? İbni Ömer şöyle dedi:
— Yavrum! Her salih amel, Allah yolunda çalışmadır. Gerçekten senin baban devesini Allah (Azze ve Ceîle) yolunda (kullanılmak üzere) vasıyyet etti. Ben müslüman bir topluluğun müşrik bir toplulukla savaştığını gördüm. Sen deveyi onlara ver, (çünkü müşriklerle çarpışan müs-lümanlar Allah yolundadır). Bu (Ebu'l-Aclân) ve arkadaşları, bir gencin (ibni Zübeyr'in) yolundadır. Bunlar öyle bir toplumdur ki, hangisi riyaset mühürünü elde edecektir diye uğraşıyor.»[726]

Abdullah İbni Zübeyr'inhal tercemesi 244 sayılı hadîs-i şerif münasebeti ile geçmişti. Hz. Muaviye vefat edip de, oğlu Yezid iktidara geçince, Abdullah ibni Zübeyr ona biat etmedi. Hilâfetini tanımadı. Kendisi Hicaz'da halifeliğini İlân etti. Bunun üzerine Yezid bir ordu hazırlayarak Medine'ye doğru yolladı. Abdullah ibni Zübeyr ile aralarında Harre vak'ası denilen savaş cereyan ottİ ve ashabdan çok kimseler şehid düştü. Savaş burada kapanmayıp Mekke'ye doğru genişledi ve Mekke'nin muhasarası sırasında Yezid 'in ölümü ile son buldu. Bundan sonra Abdullah İbni Zübeyr dokuz yıl Hicaz, Yemen, İrak, Horasan gibi beldeleri kendine bağlayarak hilâfet sürdürdü. Yalnız Şam ve Mıssr, Emevî'lerin elinde kalmıştı. Nihayet EmevMerin başına geçen Abdülmelik ibni Mervan, Haccac kumandasındaki orduyu Hicaz'a göndermiş ve Mekke'yi kuşatmıştı. Kuşatma esnasında Abdullah IbnİZübeyr yaralanmış ve sonunda şehid edilmişti.
İşte iki İslâm ordusu arasında cereyan eden bu savaşlar, bir hilâfet ve riyaset davası olduğundan bunların savaşını Abdurrahman İbni Ömer Allah yolunda savaş kabul etmemiştir Bunun için Allah yolunda kullanılmak üzere vasıyyet edilen atın İbni Zübeyr saflarında çarpışan savaşçıya verilmesini uygun bulmayıp, Müşriklerle savaşanlara verilmesini tavsiye etmiştir.
Esasen hadîs-i şerifin mevzu ile ilgisi, İbni Ömer'in kendinden küçük olan mirasçıya «Yavrum» diye hitap etmesi yönündendİr Küçüklere ve çocuklara böyle hitapta bulunmanın cevazı anlaşılmış oluyor.[727]

370— Cerîr'den işitildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«— İnsanlara acımıyana Azız ve Celîl olan Allah merhamet etmez.»[728]

Bu hadîs-İ şerîf ve benzerleri 95-99. sayılarda geçmişti. Burada tekrar getirilişinin sebebi, ravilerden birinin dinleyiciye «Yavrum», diye hitap et-mesindendir. Buradaki metinde bu hitap zikredilmemiştir.[729]

371— (92-s.) Hazreti Ömer'in şöyle dediği işitilmiştir:

— Merhamet etmiyene merhamet olunmaz, bağışlamayan- bağışlanmaz, affetmiyen kimse affolunmaz ve takva sahibi olmayan da korunmaz.[730]

Insanlar amellerine göre ceza ve mükâfat göreceklerinden dünyada işledikleri ameller esastır. Dünyada merhametli bulunan, insanlara ve hayvanlara acıyarak onlara iyi muamele eden, kusurları örtüp bağışlayan ve şunu bunu çekiştirmeyip ayıplamayan, kendi iradesi ile Allah'dan korkarak yasaklarından sakınan ve emirlerine bağlanan kimseler bu hareketlerinin karşılığını âhirette göreceklerdir.
Çocuklara merhamet manasını taşıyan bu haber, mevzu ile ilgili bulunduğundan bu kısımda zikredilmiştir.[731]

(174) Yeryüzünde Olana Merhamet Et

372— (93-s.) Hazreti Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— Merhamet etmeyen kimseye merhamet edilmez, bağışlamayan kimse bağışlanmaz, tevbe etmeyenden tevbe kabul olunmaz ve takva sahibi olmayan da korunmaz.»[732]

373— Rivayet edildiğine göre bir adam (Peygamber'e) şöyle:
— Ey Allah'ın Resulü! Ben koyun kesiyorum, fakat ona acıyorum.
— Yahut adam şöyle dedi: Ben koyuna acıyorum, eğer onu boğazlarsam.
— Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) iki defa şöyle buyurdu:
«— Sen koyuna acırsan, Allah sana acır.»[733]

Burada hayvanlara acımanın ve onlara merhametli davranmanın se-vab olduğuna işaret edilmektedir. Nitekim hayvanlar boğazlanırken onlara eziyet etmemek ve lüzumsuz acı vermemek için bıçağı iyi bileylemek ve hayvanı itip kakmamak sünnettir. Böyle hareket ise merhametin eseridir.[734]

374— Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği işiülmiştir:
— Doğru söyleyen ve doğruluğu tasdik edilen Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Se!lem)'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Rahmet, ancak şakî'den çıkarılır (alınır).»[735]

Şekavet sahibi kimselerden, zalimlerden şefkat ve merhamet duygulan sıyrılıp çıktığı gibi, bu hallerinin cezası olarak da Allah Tealâ onlara gerek dünyada, gerekse âhirette merhamet etmez. Cezalarını çekerler. Çünkü Allah, acıyıp merhamet edenlere rahmetini indirir.[736]

375— Cerîr, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellemj'den haber verdiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— İnsanlara merhamet etmeyen kimseye, Allah merhamet etmez.»[737]

(175) Aile Efradına Merhamet Etmek

376— Enes İbni Malik'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellent) ailesine insanların en merhametlisi idi. Medine'nin bir tarafında süt annede bulunan oğlu (İbrahim) vardı. Çocuğun süt babası demirci idi ve biz ona gitmiştik — ev Mekke samanından, (bu kuru otun yanmasından) tütüyordu— de Peygamber oğlunu öpüyor ve kokluyordu.»[738]

Peygamber Efendimizin üçü erkek ve dördü kız olmak üzere yedî çocuğu olmuştu. Erkekler doğum sırasına göre Kasım, Abdullah ve İbrahim 'dİr. Kıllar: Zeyneb, R u k a y y e, Fatma ve ömmü Gülsüm olup, bunlardan yalnız İbrahim, Hazretİ M a r i y e 'dendir. Diğerlerinin hepsi Hazreti Hatice validemizden doğmuşlardır.
Kasım iki yaşında İken Mekke'de İlk ölen çocuk olmuştur. Abdullah, Tayyıb ve Tahir lâkablarını taşımakla yine Mekke'de küçük yaşta vefat etmiştir Metinde bahis konusu olan çocuk, hicretin sekizinci yılında Medine'de doğan İbrahim'dir. İbrahim de on altı aylık iken vefat etmiştir. İbrahim'in doğum müjdesini Hazreti Peygambere veren E b u R a f i' a Peygamberimiz bir köle hediye etmiş ve yedinci gün olunca şükür ifadesi olarak bir koç kurban etmişti. Böyle çocukların doğumu münasebetiyle kesilen kurbanlara «Akîka» kurbanı denir ki, bu sünnettir.
Bu yedinci günde de başını traş ettirmiş ve bu günde ismini vererek saçları ağırlığınca parayı fakirlere dağıtmıştı.
Hazreti Peygamber Medine civarında demirci olan Ebu Yusuf un hanımı ümmü Seyf'i süt anne seçerek çocuğu ona teslim etmişti. Bu münasebetle Hazreti En es şöyle anlatıyor:
«— Süt annesi yanında olan küçük I b ra h i m 'i görmek için Peygamber (Sallallahü ALyhi ve Selletn) ile yola çıktık. Eve gidince Ebu Yusuf'i körüğüne üflüyor bulduk. Ev duman dolmuş haldeydi. Ben Ebu Yusuf a:
«— Dur, Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi,» dedim. O da durdu. Peygamber çocuğa dua edip, onu kucakladı ve öptü. Nihayet on altı veya on sekiz aylık iken İbrahim vefat etti. Hz. Peygamber namazını kıldı. Ölümü güneşin tutulma hâdisesine uygun düştüğünden ashab :
«— Güneş İbrahim'in ölümünden dolayı tutuldu.» demeye başladı. Bunun özerine Hazreti Peygamber bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu :
*— Güneş ve ay, Allah'ın kudret ve azametine delâlet eden büyük alâmetlerin dendir. Hîç kimsenin ölümünden dolayı tutulmadıkları gibi, hayatlarından dolayı da tutulmazlar. Bunların tutulduğunu gördüğünüz zaman Allah'ın azametinden korkup onu anın ve namaz kılın.»
Rivayet edildiğine göre Hazreti Peygamber 1 b ra h i m 'İn ölümünden mahzun olmuşlar ve sessiz ağlayarak gözlerinden yaş akıtmışlardır.
İbrahim'in annesi MarİYe-İ Kıptıyye'yi İskenderiye ve Mısır Meliki M u k a v k i s, Peygamberimize kız kardeşi S i r î n İle beraber hibe etmişti. Hz. Peygamber de S i r î n 'i Şair Hassan ibnİ Sa-b İ t 'e bağışladı. Ondan Abdurrahman isminde bir oğlu oldu. Allah hepsinden razı olsun.»[739]

377— Ebu Hüreyre (Radiyallahu atth)'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SeSlem')'e bir adam geldi. Beraberinde bir çocuk vardı. Adam çocuğu bağrına basmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama hitaben):
«— Çocuğa merhamet ediyor musun?» dedi. Adam, evet diye cevap verdi. Peygamber:
«— Senin çocuğa merhametinden daha çok Allah sana merhametlidir. Çünkü o, merhamet edenlerin en merhameti isidir.» buyurdu.[740]

(176) Hayvanlara Acımak

378— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu :
«— Bir adam yolda yürüdüğü sırada ona şiddetli bir susuzluk arız oldu. Nihayet bir kuyu buldu ve oraya indi. Su içtikten sonra kuyudan çıktı. Bir de gördü ki, susuzluktan dilini çıkararak soluyan bir köpek rutubetli toprak yiyor. Bunu gören adam (kendi kendine) dedi ki:
— Bana isabet eden susuzluğun aynısı bu köpeğe de isabet etti. Sonra kuyuya inip ayakkabısını su doldurdu. Sonra onu ağzı ile tuttu (ve elleri ile kuyu duvarlarına tutunarak yukarı çıktı) da köpeğe su verdi. Bundan dolayı Allah onun amelini kabul etti ve onu mağfiret buyurdu.»
Ashab dediler ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Hayvanlara iyilik etmekte, bize mükâfat var mı? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Canlı her hayvan için bir mükâfat vardır.»[741]

Allah Tealâ'nın bütün yaratıklarına karşı şefkat ve merhamet göstermek esas olmakla beraber, dinin emirlerini yerine getirmek ve Allah'ın kanunlarını çiğnetmemek ve emanetlerini korumak İçin tayin edilen ölçüler çerçevesinde ceza uygulamakta merhamet bahis konusu değildir. Nitekim zina edenlere tatbik edilecek dayak cezasının.yerine getirilmesi halinde Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
«— (Bekâr olup da) zina eden kadınla, zina eden erkeğin her Mrine yüz kırbaç vurun. Allah'a ve âîiiret gününe inanıyorsanız, bunlara Allah'ın dini hususunda (emirlerini uygulamakta) merhametiniz tutmasın,» (Nûr Sûresi, âyet.- 2}
İşte Allah'ın emirlerini uygulamak gerektiği zaman merhamet göstermemek ve gevşek davranmamak lâzımdır. Hak ve hukukun çiğnenmediği yerlerde ise daima merhametli davranmak, Allah'ın rahmetini kazanmaya vesile teşkil eder. Hayvanlara merhametli davranmak, yine dinin zararlı saymadığı hayvanlara merhamet etmeyi kapspr. Yılan, Akrep ve Kuduz Köpek gibi zararlı hayvanlara merhamet düşünülemez. Bunları öldürmek ve yok etmek de dinin bir emridir.
O halde dinin yasaklamadığı hallerde insanlara ve hayvanlara ac;y;p merhamet etmek gereklidir.[742]

379— Abdullah İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, Redilüllah şöyle buyurdu:

«— Bir kediden dolayı bir kadına azab edildi: Kediyi açlıktan Ölünceye kadar onu hapsetmişti. Bunun yüzünden kadın cehenneme girdi. Ona (Melek tarafından) §Öyle denir:
— Sen o kediyi hapsettiğin zaman ona yemek vermedin, su içirmedin, bir de yeryüzünün haşaratından yesin diye onu salıvermedin.»[743]

Kedi yüzünden tazib edilen kadının Israîl oğullarından bir kadın olduğu, yani mümin olmadığı söyleniyorsa da, küçük günahlar yüzünden müminlere azabın da caiz olduğunu sarih AIÎyyu'1-Karî ifade etmektedir.
Bir kimse büyük günahlardan sakınmış olsa bile, küçük günahlar yüzünden ona azab edilebilir, diyor. Halbuki Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
«— Eğer siz, yasaklandığınız büyük günahlardan sakınırsanız, sizden küçük günahlarınızı örteriz.»[744]

Esasta bir hayvan öldürmek büyük günahlar arasına girmiyorsa da, küçük günahlar üzerinde İsrar bulunduğundan böyle günahlar kebire sayılmaktadır. Kedinin hapsedilişi, ona yemek ve su verilmeyişi, haşarat yemek için salıverilmeyişi ve nihayet ölümüne sebebiyet verilisi ayrı ayrı günahlardır. Bunların bir araya gelişi ve ısralı günah işlemesi büyük günah mahiyetindedir. Böyle olunca, hadîs-i çerîfin manâsı âyet-i kerîmeye uygun olur.
Şöyle bir tevcih de yapılmaktadır: Büyük günahlardan sakınmamış olan bu kadın, küçük günah yüzünden azab edilmiştir. Eğer büyük günahlardan saknmış olsaydı, bu günahından ötürü azab çekmeyecekti.[745]

380— Abdullah İbni Amr ibni'1-As, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Merhamet edin ki, merhamet olunasmız. Bağışlayın ki, Allah sizi bağışlasın. Yazıklar olsun söz hunilerine, (huni" gibi, sıvıları akıtıp da kendine bir şey bırakmayan söz dinleyicilerine) ve yazıklar olsun bile bile (kötü) işleri üzerine ısrar eden kimselere!»[746]

Metinde mutlak olarak merhamet etmek tavsiye edildiğinden hadîs-i şerîfin hayvanlara da şumûliyeti vardır. Bu bakımdan hadîs-i şerif hayvanlara merhamet mevzuuna girmiştir. Kıma' kelimesinin çoğulu olan Akmam manâsı huniler demektir. Şişelere ve kaplara sıvıları aktarma vazifesi gören huni, nasıl ki kendine aktardığı sıvıdan bir şey alıkoymaz ve ondan faydalnamazsa, insanlar da böyle olmamalıdır. İşittiği hak sözü başkasına aktarıp da kendine bir şey bırakmayan, yani o sözü kendinde uygulamayan huni gibi sırf aktarma vazifesi görmüş olur. Kendisi aktardığı şeyden faydalanmaz. Faydalanmayınca da kendine yazık etmiş olur. Azab çekmeğe hak kazanır. Başkalarına iyilik tavsiye edip de kendilerini unutanlar, gerçekleri kendilerinde uygulamayanlar ziyana düşmüş kimselerdir. Bunlar cemiyet içinde huni görevinde bulunmuş olurlar.
İşledikleri işin kötü olduğunu bildikleri halde, ısrarla o iş üzerinde duranlar ve nedamet çekmeyenler, yine ziyana düşen ve azaba hak kazanan kimselerdir. Çünkü küçük günah dahi olsa, üzerinde ısrarla durulduğu ve o işe devam edildiği takdirde, bu günah büyük günahlardan sayılır. Büyük günahlar kısmına girdikten sonra, tevbe de bulunmadığına göre azabı gerektirir. Onun için bile bile günahlara devam edip, ısrar etmemek lâzımdır.[747]

381— Ebu Ümame demiştir ki, Resûlüllah (Sallalkhü Aleyhi veSeikm) şöyle buyurdu :
«— Boğazlanacak hayvana bile olsa, merhamet edene kıyamet gü-nÜnde Allah merhamet eder.»[748]

(177) Kuştan Yumurtayı Almak

382— Abdullah (îbni Mes'ud) dan rivayet edildiğine'göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yerde konukladı. Adamın biri de Kaya kuşunun yumurtasını aldı. Bunun üzerine kuş Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in başı üzerinde çırpınmaya başladı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— Bu kuşa yumurtası sebebiyle hanginiz rahatsızlık vermiştir?»
Adamın biri dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Onun yumurtasını ben aldım. Buna karşılık Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Kuşa merhamet için, o yumurtayı yerine bırak.»[749]

Ebu Davud'un tahricîne göre hâdise Peygamber Efendimizin seferlerinden birinde vuku bulmuştur. Yine Abdullah ibni Mes'ud'un rivayeti özre, adı geçen kuşun İki yavrusunu almışlar. Bundan dolayı kuş gelip çırpınmaya başlamış. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
*— Bu kuşa yavrusu sebebiyle kim rahatsızlık vermiştir?»
Diye sormuş ve :
«— Yavrusunu kendine geri verin.»
Diye emretmiş. Bîr de ashabın yaknvR oldukları bV karınca yuvasını Peygamber görmüş ve :
«— Bunu kim yaptı?»
Diye sormuş. Ashab :
«— Biz yaktık.» demişler. Hazreti Peygamber şöyle buyurmuş t
«— Ateşin Rahhinden başka kimsenin ateşle azal) etmesi uygun değildir.»
Hayvanları ateşle yakmak caiz olmadıkı gibi, sebepsiz olarak hayvanların yumurta ve yavrularını alarak-onları rahatsız1 etmek de doğru değildir. Onlara şefkat göstermek ve eziyet vermemek lâzım gelir.[750]

(178) Kafeste Kuş Beslemekde Bir Beis Yoktur

383— (94-s.) Hişam İbni Urve Abdullah ibni Zübeyr'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— İbni Zübeyr Mekke'de idi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı kafeslerde kuş taşırlardı.»[751]

Bu rivayetten anlaşılıyor ki, kuşların suyunu ve yemini vermek suretiyle onları kafeslerde beslemek, onlara merhamet etmeye aykırı değildir. Hayvanların ihtiyaçlarını karşılamak şartı ile onları kafeslerde beslemekte bir beis yoktur.[752]

384— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eve girdi de (beni manadan kardeşim olan) Ebu Talha'nın oğlunu gördü. Bu çocuğa Ebu Ümeyr denirdi. Bu çocuğun (daha önce) bir serçeciği vardı ki, onunla oynardı. (Sonra bu serçe ölmüştü). Peygamber çocuğa şöyle dedi:
Ey Ebu Ümeyr! Serçecik ne oldu, yahud serçecik nerede?»[753]

Bu hadîs-i şerîf, çocuklarla lâtife etmek mevzuu dolayisiyle 269 sayıda geçmişti. Tafsilât için oraya müracaat edilsin. Burada tekrar edilişi, kafeste kuş beslemenin yasak olmadığını beyan içindir. Kuş kafeste canlı bulunduğu zamanlarda Hz. Peygamber çocuğa iltifat eder ve onu okşardı. Böyle kuşun kafeste bulunmasına rıza göstermeleri, işin mubah olmasına delâlet eder.
Ebu Davud ise bu hadîs-i şerifi, çocuğu olmayan kimsenin çocuğu varmış gibi künyel-enebileceğine şahid göstermektedir. Zira Ebu Umeyr bir künyedir, ö m e r c i ğ i n babası demektir. Süt çağında olan ve çocuğu bulunamayacak olan bir kimseye böyle bir künye ile hitap etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ebu Umeyr künyesindeki çocuğun adı Zeyd'-dir. O halde bu hadîs-i şeriften şu hükümler çıkmaktadır:
1— Çocuklarla lâtife etmek sünnettir.
2— Kuşları kafeste beslemek mubahtır.
3— Çocuğu olmayanın künyelendirilmesİ caizdir.[754]

(179) İnsanların Arasını Düzeltmek İçin Hayırlı Söz İletmek

385— Ibni Şihab'dan, Humeyd ibni Abdurrahman bana haber vermiştir ki, Akabe ibni Ebu Muayt'ın kızı olan annesi Ümmü Gülsüm, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu kendisine nakletmiştir:
«— Hayırlı söz söyleyip de insanlar arasını düzelten, yahut hayır ileten, yalancı değildir.»[755]
Clmmü Gülsüm demiştir ki :
«— Uç şeyden başka, insanların söyledikleri yalanlardan hiç bir şeye müsaade ettiğini Peygamber'den duymadım. Bu üç şey de şunlardır:
1— İnsanların arasını düzeltmek (için yalan söylemek),
2— (Geçimsizliğe yol açmamak için yalan yere) adamın karısına söz söylemesi,
3— (Aynı sebeple) kadının, kocasına söz söylemesi.[756]

Bîr hâdiseyi vuku bulduğu şekilde haber vermeğe doğru haber denir. Aksine hâdiseyi, vukuuno aykırı olarak haber vermeğe de yalan haber denir. Mutlak surette yalan islâm'da haramdır. Ancak bazı istisnaî hallerde yalan söylemek mubahtır, yani günah değüdİr. İnsanlar arasını düzeltmek ve dargınları barıştırmak için söz uydurmak ve olmayan bir sözü anlatmak yalan ise de, bu gibi yalanın günahı yoktur. Bunun için hadîs-i şerîfte :
«— Hayırlı söz söyleyip de insanlar arasını düzelten yalancı değildir.»
Buyurulmuştur. Yani söylenmemiş ve vuku bulmamış herhangi bir iyi sözü ıslâh maksadı ile söylemek, esasta yalan ise de, günahı bulunmadığından yalan sayılmaz, yalanın gerektirdiği cezayı taşımaz.
Kasden veya bilmeyerek, vuku bufan bir şeyi olduğundan baş!;a kalıba sokmak ve hilafim haber vermenin her ikisi yalan ise de,._bilçneyerek ve yanılarak yalan söylemenin güngjı yoktur.
«— SÖz bir maksada bağlıdır ve bir,gayeye götürür. Herhangi bir yararlı maksat ki, ona doğru ve yalan sözlerin her ikisi ile ulaş!ab!liyor, bunda yalan haramdır. Çünkü yalana ihtiyaç yoktur, doğru sözle maksada ulaşılabiliyor.»
Yararlı bir maksada yalanla ulaşmak mümkün olur da, doğru sözle ulaşmak mümkün olmazsa burada yalan söylemek mubah olur. Maksadın önemine ve gereklilik derecesine göre yalanın yeri olur.
Meselâ : Bir zalimin zulmünden kurtulmak için gizlenen bir müslümanı ele vermemek maksadıyie yalan söyleyerek onu gizlemek, icab eder. Yine bir kimse yanında emanet olarak bulunan malı, gasp etmek isteyen bir zalimden onu kurtarmak için yaian söyleyerek onu gizlemek icab eder. Bir de söylenecek doğru sözden dolayı büyük bîr zarar ve fesad doğacaksa, orada yalan söylenir. İslâm'ın ve devletin menfaatini korumak ve düşmanın zararını önlemek İçin yalan söylemek aynı şekilde gereklidir.
Karı-koca arasında bağlılığı ve muhabbeti artırıp devam ettirmek mak-sadıyle iyiliğe matuf yalan söz söylemek, hadîs-i şerifte beyan olunduğu şekilde mubahtır, ihtiyaç duyulmadıkça da bu gibi mubahlardan sakınmak takvaya uygun hareket olur.[757]

(180) Yalan Uygun Düşmez

386— Abdullah (İbni Mes'ud) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Doğruluktan ayrılmayınız; çünkü doğruluk iyiliğe götürür. İyilik de Cennet'e iletir. Gerçekten insan doğrulukla hareket eder de Allah katında en doğru kimse yazılır.
Yalandan sakınınız; çünkü yalan fenalığa götürür. Fenalık ise Ce-hennem'e iletir. Gerçekten insan yalan söyler de Allah katında çok yalancı yazılır.»[758]

Sıdk = Doğruluk attı şeyde aranır ve bunlarda bulunduğu takdirde sıdkın kemal mertebesi husule gelmiş olur. Bu üstün dereceye sahib olan kimseye de «Sıddîk» denir. Sıdkın altı kısmı şöyledir:
1— Sözde doğruluk: Söylenen sözün gerçeğe uyması, vak'aya aykırı düşmemesi.
2— Niyyette doğruluk : Bunun manâsı İhlâstır ki, hayırlı bir işe kalb ile niyyet edip, gafil olmaksızın Allah'a yönelmekle olur.
3— Azimde Nİyyet: Hayırlı olduğuna inanılan bir şeyi yapmaya koyulmak ve bunda güçlenmek.
4— Vefa göstermekte doğruluk : İşlemeye koyulduğu ve azmettiği hayırlı bir işi başarmakta sebat gösterip, onu tamamiyle yerine getirmek.
5— Amellerde doğruluk : Gizli ve aşikâr yapılan bütün amelleri eşit tutup, amellere riya karıştırmaksızın hareket etmek.
6— Ma kam att a doğruluk: Korku halinde ve emniyet halinde fark gözetmeksizin doğruluğa devam edip, ondan ayrılmamak, işte bu altı vasıfia vasıflanan «Sıddîk» olur. Bunlardan bir kısmı İle vasıflanan da «Sadık» İsmini alır. Doğruluktaki özellik insanı İyi amellere = Bİrre götürür. Esasen birrin manâsı, Allah katında makbul olan ve kendine günah karışmayan ameller ve İbadetlerdir. Böyle makbul ve İyi ameller de insanı Cennete götürür. Bu iyi ve güzel vasıfların zıddı olan yalan ise, insanı kötü amellere ve günah işlere götürür. Günahlar da büyüdükçe, İnsanı, bunlar Ce-hennem'e iletir. Yalanın her çeşİtini işleyip de, büyük günahlara düşen kimseye «Kezzab = Büyük yalana» denir. Bu mertebeye düşenler, yalancıların cezasını çekerler.[759]

387— (95-s.) Abdullah'dan:
«— Ne ciddî yerde, ne de şaka olarak yalan uygun düşmez. Sizden biriniz çocuğuna bir şey va'd edip de sonra onu yerine getirmemeziik etmesin.»[760]

İster ciddî hareketlerde olsun, ister şaka olsun yalan söylemenin uygun olmadığı bu haberde ifade edilmekte ve va'd edilen bir şeyin yerine getirilmesi istenmektedir. Va'd ettiği şeyi yerine getirmeyen yalancı sayılır. Çünkü bu kimse dediğinin hilafını yapıştır. Sözü vakıaya uymadığından yalancıdır. Bu gibi hallerden kaçsnmak lâzımdır. Müminin vasıflarından biri de, va'd ettiği şeyi yerine getirmektir.
Bir de kötülüğe sebep olmayan ve mübalâğa ifade etmek üzere âdet halinde söylenen yalan sözler vardır kİ, bunlar günah sayılmaz. Meselâ, yüz defa değil de, birçok defa bir kimseden bir şey istenmiş olduğu halde ona: «— Senden falan şeyi yüz defa istedim, vermedin.» denmesi mübalâğa için bir sözdür. Gerçekte yüz defa söylenmemiştir, müteaddit defa söylenmiştir. Bu gibi sözler mübalâğa için olduklarından yalan kısmına girmezler. Fakat bir defa dahi istenmeksizin böyle bir söz söylenmiş olursa yalan olur. Çünkü bunun gerçek tarafi yoktur. Daha önceki açıklamalarda belirtildiği gibi, istisnaî durumlar dışında asla yalan söylememelidİr.
Ebu Davud bu haberi Abdullah İbni Âmir yolu ile Hz. Peygamber'e kadar yükseltiyor ve Abdullah ibni Amir in şöyle anlattığını kaydediyor:
«— Annem beni bir gün çağırdı. Resûlüîîah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) de evimizde oturuyordu. Annem bana;
«— Gel, sana bir şey vereyim.» dedi.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) anneme dedi ki:
«— Ona ne vermek istedin?» Annem :
«— Ona bir hurma vereceğim.» dedi.
Bunun üzerine ResGlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) anneme şöyle buyurdu :
«— Dikkat et! Eğer sen tu çocuğuna bir şey vermeyecek olsaydın, senin üzerine bir yalan (günahı) yazılmış olurdu.»[761]

(181) İnsanların Eziyetine Sabreden Kimse

388— İbni Ömer, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)"den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir :
«— İnsanlar arasına karışıp da onların eziyetlerine sabreden mümin, insanlara karışmayan ve eziyetlerine sabretmeyen kimseden daha hayırlıdır.[762]

İnsanlara karışmak ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya koşmak, düşkünlere ve acizlere yardım edip, hayır İşlerinde bulunmak, toplumun birlik ve beraberliğini sağlamak bakımından çok önemli bir görevdir. Diğer bir hadîs-i şerifte buyurulduğu gibi, insanların hayırlısı insanlara faydası dokunandır. İnsanlara faydalı olmak da, ancak onların arasına girmek ve sıkıntılarına, eziyetlerine katlanmak sureti ile olur. Cemiyetin kalkınması ve yükselmesi de ancak böyle bir hareketle olur. Her Müslüman bu gaye ile hareket edip çalıştığı takdirde, bunların teşkil ettiği bir toplum asla yıkıla-maz. Milletçe kalkınma olur ve millet bölünmez bir bütün olur. Bunun aksi düşünülecek olursa, gerileme ve yıkım o derece çabuk ve kuvvetli olur.
Ahlâkın yok olduğu bir cemiyet içinde bulunup da kendini koruyamayacak ve cemiyeti düzeltmeye gücü yetmeyecek olanların da cemiyetin ah-lâkjrözucu hareketlerine katılmamaları selâmet yolu olur. Zira başkalarının fenalığına katılmak, aynı uygunsuz hareketleri İrtikâp etmek sayılacağından, sakınmış olmak kurtuluş çaresidır. Bu da İmkân dahilinde sağlanabilir. Her mükellef geçimini temin etmek zorundadır. Helâl ve meşru yollardan gelirini kazanırken muhakkak ki, insanlarla münasebeti olacak ve eziyetleri ile karşı karşıya gelecektir. Bu durumda en selâmetti yolu seçerek ve eziyetlere katlanarak çalışacak ve elinden geldiği kadar kötü hareketlere katılmayacaktır, kendini yasaklardan uzak tutacaktır.[763]

(182) Eziyete Sabretmek

389— Ebu Musa El-Eş'arî, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— İşittiği eziyete, (uygunsuz söze) Allah (Azze ve Celle) 'den daha Çok sabreden bir kimse, yahut bir şey yoktur. Müşrikler ona çocuk nispet ederler, halbuki o, onlara afiyet verir ve onları yedirir.»[764]

Güçlüklere ve sıkıntılara göğüs gerip de tepki göstermemem ve nefsi durdurmak sabırdır. Allah Tealâ hazretlerinin sabretmesi ise, razı olmadığı söz ve hareketlerden dolayı kullarının cezasını aceleye getirmemesi ve kullara mühlet tanımasıdır. Kulların bütün İşlerine vakıf olduğu halde, İşlenen büyük ve küçük günahlardan dolayı onların azabını hemen vermeyip geciktirir. Yİne küfür ve şirk'te bulunanlara sıhhat ve afiyet, rızk ve bolluk dünyada verir. Asıl cezalarını âhirete bırakır. Bunun için Allah'dan daha sabırlı hiç bîr varlık olamaz.
İnsanlar da mümkün olduğu kadar güçlüklere ve eziyet verici sözlere tahammül göstererek sabretmelidİrler. Nefsin kabarmasını ve şahlanışını engellemelidirler. Bu yapılmadığı takdirde büyük zararlar doğabilir. Her işi akıl ve şuurla, sükûnet ve sabırla karşılamak en uygun bir yoldur.[765]

390— Abdullah (İbni Mes'ud) şöyle demiştir:
— Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem), daha önce ettiği ganimet taksimi gibi, bir taksim yaptı. Bunun üzerine Ensar'dan bir adam dedi ki, Allah'a yemin ederim! Bu bir taksimdir ki, Aziz ve Celü olan Allah'ın rızası bununla murad edilmemiştir. Ben, (o adama) :
— Muhakkak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e söyleyeceğim (senin dil uzatmam), dedim. Böylece Peygamber'e gittim, o ashabı ile bulunuyordu. Ona gizlice söyledim. Bu verdiğim haber ona çok ağır geldi ve yüzü değişti, hiddetlendi. Hatta ona haber vermemiş olaydım diye arzu ettim. Sonra Peygamber şöyle buyurdu:
«— Gerçekten Musa, bundan daha büyük musibete eziyet edildi de sabrefC»[766]

Hadîs-i şerîfte üç mühim nokta mevcuttur:
Birincisi; ashab-ı kiram içinde nifak sahibi kimselerin bulunduğu;
İkincisi; bir kimsenin kötü hareketini haber vermenin cevazı;
Üçüncüsü de Peygamberin eziyete katlanıp sabretmesi d ir.
1— Peygamberin söz ve hareketlerine, insanlar arasındaki muamelâtına rıza göstermemek nifak alâmetidir ve imansızlıktır. Böyle bir harekete tevessül eden İslâm kardeşliği ve birliği arasında büyük bir fesada yol açmış olur. Böyle bir suç 6a bağışlanmaz. Bu gibi davranışlar en zararlı ve tehlikeli hallerdir. Her devirde böyle hareketlere rastlandığı gibi, Peygamber Efendimizin devrinde de bunlara tesadüf edilmişiir. En büyük eziyetler de bunlardan dolayı çekilmiştir.
2— Abdullah İbni Mes'ud, Peygamber'e kötü zan beslemenin ne kadar büyük bir fesad taşıdığını idrak ettiğinden adamın bu sözünü saklamayıp hemen Peygamber'e haber vermiştir. Çünkü bir şeyi haber verip vermemekte neticenin fayda ve zararlarını Abdullah ibni Mes'ud çok iyi bildiğinden sağlam yolu tutmuş ve böyle yapmıştır. Cemiyete sirayet etmeyen şahsî kabahat ve günahlar böyle ifşa edilmez. Bunların gizli tutulması gerekir. Hz. Peygamber'in, İbni Mes'ud'un hareketini nahoş karştlomayışı da, böyle ihbarların cevazına delil teşkil etmektedir. Hiddetlenmeleri İbni Mes'ud'a değii, kötü zan besleyene oîmuşiur.
3— Belâ ve meşakkatlerin en büyüğü peygamberlere, Allah'ın velilerine derece sırasına göre geldiğine dair hadîs-i şerif varid olduğu cihetle, burada Hz. Peygamber'e isnad edilen üzücü söze karşı sabretmişler ve H:. Musa'nın bundan daha çok eziyete duçar olup, ona sabrettiğini ifade buyurm uslardır.
Halbuki Hz. E n e s 'den rivayet edilen diğer bir hadîs-i şerîfte:
«— Ben Allah yolunda hiç kimsenin eziyet edilmediği şeyle eziyet edildim.»
Buyurulmuştur. Her iki hadîs-i şerîf arasmda bir tearuz görülüyorsa da, şu şekilde muvafakat belirtilmektedir: Nitelik bakımından, yani eziyetin keyfiyet yönü itibariyle şiddeti Hz. Peygamberimize olmuş, sayı ve tehrar bakımından da fazla eziyet Hz. Musa'ya karşı olmuştur. Bu manâ İtibariyle hadîs-i şerifler arasındaki zahiri çatışma kaikmış oluyor. Eziyetlere katlanıp sabretmenin hem manevî mükâfatı var, hem de muvaffakiyete vesile oluşu var.[767]

(183) Dargınların Arasını Düzeltmek

391— Ebu'd-Derdâ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— Size namazdan, oruçtan ve sadakadan daha faziletli bir dereceyi haber vereyim mi?»
Ashab:
— Evet, dediler. Peygamber buyurdu ki:
«— Dargınların arasını düzeltmektir. İnsanların arasını bozmak ise, o kökü kazıtandır.»[768]

Müslümanlar arasında sevgi ve muhabbet duygularını geliştirmek ve onları birbirine yaklaştırmak, aralarında ünsiyet teşkil etmek, dargın olanların dargınlıklarını gidererek aralarını bulmak ve birbirlerine bağlamak, hadîs-i şerifte buyurulduğu gibi, namaz, oruç ve sadaka ibadetlerinden daha faziletlidir. Bazı âlimler, nafile ibadetlerden daha faziletlidir yolunda açıklama yapmışlarsa da, mutlak manâya hamledilmesi de mümkün görülmüştür. Çünkü birçok dargınlıklar ve kinler, insanları kan dökmeye ve iç savaşlara götürmüştür. Bu fesad ve bozuk ahvale enge! olacak düzeltmeler ve barıştırmalar şüphesiz ki, çok büyük fazilet taşırlar Bir işin vukuu halinde meydana gelecek felâketlerin zararı ne kadar büyük ise, bu gibi felâketleri önlemenin de sevabı ve fazileti o nispette büyük olur. Bu bakımdan cemiyetin ve İslâm'ın kıyam ve idamesi için birlik ve sevgi, ferdler arasında şarttır. Bunu temine çalışmanın ve bu uğurda gayret sarfetmenin faziletini her Müslüman İdrak etmelidir. Bu da ancak İslâm'ı öğrenmek ve Peygamberimizin ahlâkını tanımakla mümkün olur. Sırf kendini düşünüp bir kenarda namaz, oruç ve sadaka İle uğraşanın kazanacağı sevaptan çok, insanlar arasında sevgi ve muhabbet bağlarını kuran ve dargınları barıştıran sevap alır. Bunu yaparken de diğer farz ibadetlerini terk etmiş olmaması şarttır.[769]

392— (96-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre :
«— Allah'dan korkun ve aralarınızdaki dargınlıkları düzeltin.» (En-fal Sûresinin birinci âyetinin) tefsirinde şöyle demiştir:
«— Bu âyet-i kerîme, müminler Allah'dan korksun (emirlerine bağlanıp yasaklarından sakınsın) ve aralarındaki dargınlıkları düzeltsin diye Allah'dan müminlere karşı bir tazyiktir, müminler için başka kurtuluş çaresi olmadığını bir beyandır.»[770]

Kitabın başlarında 58 sayılı hadîs-i şerif münasebeti ile takva konusu açıklanmış olduğundan, burada tekrar edilmesine lüzum görülmemiştir. Bilgi için oraya müracaat edilsin. Dargınların ve insanların arasını düzeltmekle ilgili açıklama da bundan önce verilmiştir.[771]

(184) Bir Adama Yalan Söylediğin Zaman Onun Seni Tasdik Eder Olması

393— Süfyan İbni Useyd anlattığına göre, Peygamber (SallaİÎahü Aleyhi veSellem)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir :
«— Kardeşine bir söz anlatıp da o seni tasdik ederken, senin ona yalan söylemen, hıyanet bakımından çok büyüktür.»[772]

Bir insana din kardeşi İtimat ederek ondan herhangi bîr mevzuda bilgi edinmek istediği zaman, böyle kimseye karşı doğru hareket etmek bir vazifedir ve emaneti korumaktır. Çünkü bir kimseye güvenip, ona İtimat ederek teslim olmak, kendini emniyete almak demektir. Emniyet altına girene yalan söylemekle güven ve İtimat yıkılmış olacağından, emanete ihanet edilmiş sayılır, Allah ise hainleri sevmez. Din kardeşin sana güveniyor, itimat ediyor, söylediğin sözde seni tasdîk ediyor; sen İse bile bile ona yalan söylüyorsun ve onu aldatıyorsun. Bundan büyük hiyanet olur mu? Şüphe yok ki, Allah böyle hainleri sevmez ve hak kazandıkları cezayı kendilerine verir.[773]

(185) Yerine Getiremiyecegin Şeyi Kardeşine Va'd Etme

394— İbni Abbas demiştir ki, Resûlüllah (Salîallahü Aleyh! ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Kardeşinle mücadele etme, onunla (aşırı) şaka etme ve yerine getirmeyeceğin bir şeyi ona va'd etme.»[774]

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şeriflerinde üç şeyi yasaklamışlardır :
1— Din kardeşiyle münakaşa ve mücadele etmek : İslâm dininin cemiyete getirmiş olduğu yapıcı unsurların başında kardeşlik ve birlik geiir. Cemiyetin bünyesini teşkil eden ferdlerin birbirlerine yakınlığı ve bağlılığı kuvvetli olduğu ölçüde cemiyet binası sağlam olur ve çökmek, yıkılmak tehlikesinden kurtulur. İslâm'ın yaşaması da, ancak böyle sağlam bir bünyenin kurulması ile mümkündür. Bunun için, böyle mühim olan birlik ve beraberlik çatısını kemirecek veya yıkmıya vesile olacak her türlü hareketler yasaklanmıştır.
İşte hadîs-i şerifte yasaklanan mücadele ve münakaşa hali bu hikmete bİnoendir; zira din kardeşi ile yapılacak münakaşa ve mücadele çok kere dargınlığa, kırgınlığa ve birbirinden nefrete sebep olur. Bu gibi haller çoğaldıkça ferdler arasındaki kardeşlik bağlan çözülür,- birbirlerine karşı düşmanlık duyguları beslenmeye başlar. Bunlar çoğaldığı nispette de cemiyet zayıflar ve nihayet çökmeye kadar gider. Bu bakımdan kırıcı ve soğutucu münakaşalara girmek, din kardeşi ile mücadele etmek yasaklanmıştır.
2— Aşırı derecede şaka etmek : Taşkınlığa varmıyacak ve incitmeyecek şekilde Şaka yapmak mubahtır; çünkü şaka, insanlar arasında ünsıyei ve yakınlık doğurur. Hiç şaka yapmayanlarda yabancılık, soğukluk hissedilir. Nitekim Peygamber Efendimizin şaka ettiklerine dair 264, 265 sayılı hadîs-i şerîfler ve buna ait açıklama geçmiş ve Peygamber Efendimizin :
«— Ben şaka ederim; ancak doğru söylerim.»
Buyurdukları da ifade edilmişti.
Burada caiz görülmeyen şaka, şaka edilene eziyet veren ve onu aldatan hareketlerdir. Çünkü bunda haktan uzaklaşma ile çekişme ve isyana doğru gidiş vardır. Böyle şakaların her iki tarafa da zararı vardır. Bir defa taşkınlık derecesinde ve sık sık şaka edenin vakar ve heybeti kalkar, insanlar arasında bayağı duruma döşer. Çok kere kendisi ala* mevzuu olur. Şaka edilenin zarar görmesi de, onun ağır şakadan eziyet çekmesi ve kırılmasıdır. Her İki tarafa zarar veren bu gibi şakalardan sakınmak gerekir. HİÇ bir zaman ölçü kaçırılmamalıdır.
3— Va'd edilen şeyden caymak : İslâm dini doğruluk ve ciddiyet dinidir. Verilen sözü veya va'd edilen bir isi yerine getirmemek, karşı tarafı aldatmak veya ona yalancı olmak

demektir. Bir Müslüman! aldatmak ve ona yalan sövlemek en büvök günahlardandır. Peygamber Efendimiz :
«— Müslüman yalan söylemez.» Ve «Aldatan bizden değildir.» Buyurmuşlardır. Diğer bîr hadîs-i şerifte de. va'dînden cayanda nifak alâmetlerinden bir mevcut olduğu ifade buyurulmustur. Va'd edilen şeyi yerine getirmek vacîb derecesinde müekked sünnettir.[775]

(186) Nesebleri Ayıplamak

395— Peygamber (SaîlaUahii A leyhi ve Selîem) 'in şöyle buyurduğu, Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir:
«— İki haslet vardır ki, ümmetim onları terk etmiyecektir: Bunlardan biri, ölü arkasında iyiliklerini sayarak yüksek sesle ağlamak; diğeri de neseblere dil uzatmaktır.»[776]

Hadîs-i şerifte anılan her iki hareket, cahiliyet devrinin kötü âdetlerinden olmakla beraber, bunların büsbütün Müslümanlar içinden kalkamayacağı beyan buyurulmaktadır.
ölümü her nefis tadacaktır ve bundan kimse kurtulamayacaktır. Bu gerçeği bilmeyen ve kabul etmeyen yoktur. Böyle olduğu halde, insanlar sanki kendileri ölmeyecek gibi davranır ve ölümü hiç de kendilerine yaklaştırmazlar. Ancak kendilerini devamlı murakabe altında tutanlar ve her an Allah Tealâ'nın kudret ve müşahadesi altında kendilerini görenler, ölümü her zaman hatırlarlar ve ona göre hazırlanmaya çalışırlar. İnsanların çoğu gaflet içinde olup, ölüme kendilerini yakın görmediklerinden, bir yakınları vefat edince feryadı basarlar, bağırır-çağırırlar. Bu gaflet kıyamete kadar devam edeceğinden, insanların da ölü arkasında, onun İyiliklerini anarak feryad etmeleri de devam edecektir.
İnsanlar çeşitli görüşlere sahİptirker; Öyle kİ, birinin ak dediğine diğerinin kara demesi kadar... Bir kısım Müslymanların âlim ve velî diye tanıyıp hürmet ettiklerine, diğer bazı MüeliimaSlar cahil ve zındık diyebiliyor. Hal böyle olunca, başkalarının soyuna ve ırzına dil uzatmalar, ayıplamalar devam eder. Nitekim tarih boyunca bunlara şahit olunmaktadır; ve Peygamberimizin haberleriyle de ümmet içinde bu hal devam edecektir.[777]

(187) Kişinin Kendi Kavmini Sevmesi

396— Füseyle demiştir ki, babamın şöyle dediğini işittim:
— Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Bir zulüm üzerine, kişinin keridi kavmine yardım etmesi ırkçılıktan mıdır? Hazreti Peygamber :
«— Evet!» buyurdu.[778]

I b n i M a c e , bu hadîs-i şerîfi ziyadesiyle şöyle tahriç etmiştir: «Peygamber (SallalkthüAleyhiveSellemi'e sordum ve dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Kişinin kendi kavmini sevmesi asabiyetten (ırkçılıktan) mıdır?» Peygamber şöyle buyurdu :
«— Hayır; ancak kişinin kendi kavmine zulüm üzerine yardım etmesi asabiyettir (ırkçılıktır).»[779]

Baba tarafından gelen akrabaya asabe denir. Herhangi bir haksızlık bahis konusu olmadığı hallerde akraba ve yakınları sevmekte beis yoktur; bilâkis sevmek ve onlara İyilik etmek sılâ'dır. Fakat sırf akraba oldukları için haksız davalarında onlara yardımcı olmak asabiyettir, ırkçılıktır ve İslâm dîninin yasak ettiği cahiliyet devrinin kötü âdetlerinden biridir.
İşte mutlak surette akrabaya = asabeye yardımcı olmak, hak ve adalet gözetmeksizin onlara taraftar olmak asabiyyettir. Böyle hareketler İslâm'ı parçalar ve kabileleri birbirine düşürür. Dış düşmanlara ihtiyaç kalmaksızın cemiyet içten yıkılır. Bir milletin bütünlüğünü ve birliğini kavmiyyet davalarından daha çabuk bölen fesad düşünülemez. Gerek İslâm'dan önce, gerekse İslâm birliğini terkten sonra tarih boyunca-sürüp gelen olaylarda bunun örnekleri pek çoktur. Bu hususla geniş bilgi için Ahmed Naim Bey'in «İslâm'da Kavmiyyet Davası» adlı eserinin ilk tab'ına müracaat edilmelidir.[780]

(188) Kişinin Dargınlığı

397— Hazreti Âişe'nin anadan kardeşinin oğlu olan Avf ibni'1-Ha-ris'den rivayet ediliyor:
— ÂİĞe (Radiyailahü ar.ha) 'ya haber verildi ki, Abdullah ibni Zübeyr. Hazreti Âişe'nin bir satışına — yahut bir bağışına — «Allah'a yemin ederim ya Âişe bundan vazgeçer yahut onun tasarrufuna engel olurum.» dedi, Hazreti Âişe :
« Bu sözü o mu söyledi?» dedi. Ashab: «— Evet!» dediler. Hazreti Âişe dedi ki:
«—Onun bu hareketinden dolayı Allah için büyük adak olsun; ebe-diyyen İbni Zübeyir'le kelime konuşmayacağım.»
üzerine Hazreti Âişe'nin İbni Zübeyr'e dargınlığı uzayınca, îbni Zübeyr (dargınlığı gidermek için) Muhacirlerle (Medine'ye hicret etmiş olan ashabla) şefaat diledi. Hazreti Âişe:
«— Vallahi bunun hakkında asla kimseyi şefaatçi kabul etmem ve ebedî şekilde adamış olduğum adağımı da bozmam.» dedi.
Bu olay Hazreti îbni Zübeyr üzerine uzayıp devam edince, îbni Zübeyr, (Hazreti Âişe'nin ana tarafından akrabaları olan) Benî Zühre kabilesinde Misver ibni Mahreme ve Abdurrahman ibni'l-Esved ibni Yeğu^ ile konuşup, bu ikisine şöyle dedi:
«— Allah aşkına! Muhakkak Hazreti Âişe'nin evine gireceksiniz; çünkü onun bana dargınlığına adağı, kendisine helâl olmaz.» Bunun üzerine Misver ve Abdurrahman, hırkalarını İbni Zübeyr'e sararak İbni Zübeyr'le (Hazreti Âişe'nin evine doğru) yöneldiler. Nihayet Hazreti Âişe'den izin isteyip şöyle dediler:
«— Selâm üzerine olsun; Allah'ın rahmeti ve bereketleri de... Girelim mi?» Hazreti Âişe:
«— Giriniz!» dedi. Onlar dediler ki:
«— Hepimiz mi girelim, ey müminlerin annesi?» Hazreti Âişe:
«— Evet, hepiniz giriniz!» dedi. Hazret Âişe, beraberlerinde İbni Zü-beyr'in bulunduğunu bilmiyordu. İçeri girdiklerinde, İbni Zübeyr hareme girip (teyzesi) Âişe'yi kucakladı ve ağlayarak ondan Allah aşkına barış dilemeğe koyuldu. Misver ile Abdurrahman da Hazreti Âişe'den Allah aşkına îbni Zübeyr ile konuşmasını ve itirazını kabul etmesini dilemeye başladılar. Bunlar şöyle diyorlardı:
«— Gerçekten sen biliyorsun, Peygamber (Saflallahü Aleyhi ve Sellem) dargınlıktan neyi yasakladığını ve bir müslümana, üç günden ziyade kardeşine dargın kalmasının helâl olmadığını...»
Ravi şöyle demiştir :
«— Misver ile Abdurrahman vakta ki, uj armayı çok yapıp işin günah olduğu üzerinde durdular, Hazreti Âişe, onlara adağını hatırlatmaya başladı ve ağlayarak şöyle diyordu:
«— Ben adak yaptım; adak ağırdır.» Onlar Hazreti Âişe'ye İsrara devam edince, İbni Zübeyr ile konuştu; sonra adağından ötürü kırk köle azad etti. Kırk köleyi azad ettikten sonra, geçmiş olayı hatırlar ve ağlardı, o kadar ki, göz yaşları baş örtüsünü ıslatırdı.»[781]
Hazreti Âişe ile Hazreti Abdullah İbni Zübeyr arasında geçen hâdisenin ebedî bir dargınlığa götürecek kadar büyümesi şu sebeple izah edilebilir:
Abdullah İbni Zübeyr, Hz. Âişe'nin yeğenidir. Yani, kız kardeşi Hz. Esmâ'nın oğlu ve Hz. Ebu Bekir'in torunudur. Hz. A i ş e 'nin, Peygamber'den ve babası Ebu Bekir 'den sonra en çok sevdiği kimse yeğeni Abdullah Ibni Zübeyr İdi. Bu kadar sevilen bir kimseden edebe aykırı düşecek bir hareket beklenemezdi. Hz. Âişe -nİn cömertliği 280 sayılı hadîsle beyan edildiği gibi, ele geçirdiği şeyleri biriktirip İhtiyaç sahiplerine dağıtmaktan ibaretti, öyle ki kendisine bir şey ayırmadığı olurdu. İşte böyle aşırı derecede bağtşta bulunan teyzesinin hareketini Abdullah İbni Zübeyr kendince uygun bulmadığından ona yakışacak sözde bulunmamış ve ağır konuşunuş : «Ya bu bağıştan vazgeçer, yoksa onun tasarrufuna engel olurum.» diye söz sarf etmişti.
Bir rivayette de, Hz. Âişe, kendine ait olan bir yeri satmıştı, Hz. Abdullah buna razı olmayıp, bu sözü kullanmıştı. İşte A b d u 11 a h 'in bu sözünü duyan Hz. Âişe haklı olarak hiddetlenmiş ve tam bu hiddeti üzerine büyük bir adakta bulunmuş. Hadîs-i şerifin başında adağın cinsi açıklanmamakla beraber, sonunda kırk köle azad etmesiyle keffaret ödediği bu adağın önemini göstermektedir.
Abdullah ibni Zübeyr'in haksız davranışından dolayı onu te'dib için Hz. Âişe büyük yeminde bulunmuştu. Üç günden ziyade bir Müslümanın din kardeşine dargın kalmasının helâl olmadığını Hz. Âişe biliyordu. Sonunda şefaatçilerin İsrarları üzerine yeğeni ile konuşmuş ve hemen arkasından, yeminini bozduğundan keffaret olarak kırk kölo azad etmişti. Buna rağmen yeminin ağırlığını hatırladıkça ağlar, Allah Tealâ'dan merhamet dilerdi.
Hayırlı bir işi engelleyen yeminleri bozmak, yerine göre vacİb, müs-tahab ve mubah olur. Anlaşılıyor kî, Hz. Âişe'yi yeminini bozmaktan kaçındıran husus, adağının ağır oluşu İdi.
Bir taraftan barış için devamlı İsrar, diğer taraftan adak ve yemine sadakat, her ikisinin samimî ve yüksek hislere sahip bulunuşlarının ifadesidir. Allah her ikisinden razı olsun.[782]

(189) Müslümanın Dargınlığı

398— Enes îbni Malik'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah şöyle buyurdu:
— Birbirinize karşı kin doğuracak hareketlerde bulunmayın, birbirinize hased etmeyin, birbirinize darıhp arka çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir müslümana, üç günden ziyade kardeşiyle küs kalması helâl olmaz.»[783]

Bu hadîs-i şerifte şu beş hususa işaret edilmekte ve hükümlerin yerine getirilmesi istenmektedir:
1— Sevmek ve sevmeyip kin beslemek insanlarda yaratılmış tabiî hasletlerdir. Bunları doğuran sebepler vardır. İnsanlar arasında sevgi ve bağlılık esas olduğuna göre, bu sevgiyi bozacak her türlü hareketten sakınmak gerekir. Müslümanlar birbirlerine kin beslememeleri için, daha önceden kin ve düşmanlığı, hiddet ve kırgınlığı meydana getirebilecek olan söz ve hareketlerden kaçınmaları icab eder. Bunun için Müslümanlar kendi aralarında edeble, ölçü ve hesapla hareket etmelidirler. Birbirini kırıcı davranışlardan kaçınmalıdırlar. Bunlar gözetildiği takdirde, karşılıklı sevgi meydana gelir ve kinleşmek ortadan kalkar.
2— Hased, bîr kimsenin başkasında bulunan nimetin yok olmasını arzu etmesine denir. Bİr adamın haklı olarak elinde bulundurduğu nimetin ortadan kalkmasını dilemekten ibaret kötü bir huy olan bu hasedden Müslümanlar yasaklanmışlardır. Çünkü Müslüman, kendisine lâyık gördüğü bir şeyi Müslüman kardeşine de lâyık görür. Kendine hoş görmediğini de başkasına hoş görmez.
Hased, ister niyet olarak taşınsın ve ister hasedin gayesine ulaşmak için çalışılsın, her iki halde de günah ise de, hased uğrunda çalışmak daha zararlı ve günah bir iş olur. Ancak bir kimsenin niyyetinden hased geçer de, o adamın takvası kendini bu kötü halden alıkorsa, bu günah olmaz. Fa!<at acziyetİnden dolayı hased uğruna çalışamıyor da hased niyetini taşıyorsa, bu yine günahtır.
3— Birbirine arka çevirmek, yardımlaşmamak ve soğuk durmak, icabında dargın olmak demektir. Bu hareket de İslâm'ın emrettiği kardeşlik esasına aykırıdır. Müslümanlar birbirlerine tebessüm ederler, musafaha edip kucaklaşırlar ve yardımlaşırlar. Bunun aksi yapılınca, kardeşlik bağlan çözülür, soğukluk baş gösterir.
4— Hazreti Peygamber:
«— Birbirinizle kardeş olun!»
Buyuruyor. Eğer yukarda üç maddede sıralanan yasaklardan kaçınılırsa, bunların neticesi kardeşlik doğar demektir. İşte kardeşliğin gerçekleşebilmesi için yukarda anılan üç yasağı öğrenip bu yasanlara düşmemek şarttır. Kardeşlik meydana gelince de, gaye tahakkuk etmiş öiur; zira Cenab-ı Hak : «Müminler birbirleriyle kardeştir.» buyuruyor.
5— Üç günden fazla dargın kalmak helâl değildir. Konuşmamak müddeti çoğaldıkça, aradaki soğukluk ve kırgınlık da çoğalır. Bazı söz taşımalarla dargınlık adavete kadar gider ve her iki taraf için vahim neticelere sebep olabilir. Bu bakımdan beşeriyet icabı müminler arasında dargınlık olunca, üç gün içinde tefekkür edip barışma çarelerini aramalıdırlar. İlk selâm verip konuşan büyük mükâfatı almış olur. İki kimse arasındaki dargınlığı gidermek için diğer kardeşlerin elden gelen gayreti sarf edip barışı temin etmeleri bir vazifedir. Hadîs-i şerifte görüldüğü gibi, Hz. Abdullah Ibni Zübeyr ile Hz. Âise validemizin aralarını düzeltmek için Misver ve Abdurrahman çok gayret harcamışlardır. Müslümanlar birbirinden dargın bulunduğu müddet Allah onlardan razı olmaz. Müslümanların arası düzeltilmekle de büyük sevab kazanılır. Bir kimse dargın bulunduğu kimse ile konuştuğu takdirde maddî ve manevî bir zarara düşmek ve hile ve fesadına kapılmak korkusunu taşıyorsa, bunun barışmasında bir fayda umulmaz. Bu takdirde uzak kalmakta beis yoktur.[784]

399— Ebu Eyyûb (El-Encarî) demiştir ki, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu :
«— Hiç kimseye, üç günden ziyade dargın durması helâl olmaz. Karşılaşınca biri öteye döner, biri beriye döner. Bunların hayırlısı selâm ile ilk söze başlıyandır.»[785]

400— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«— Birbirinize karşı kin doğuracak hareketlerde bulunmayın, dünya menfaatine rağbet edip de aranızda fesad çıkarmayın; ey Allah'ın kulları kardeş olunuz.»[786]

Manevî değer ve rabıtaları unutup maddeye kıymet vermelc ve maddeyi her şeyin üstünde tutacak kadar dünyaya sarılmak, felâket sebeplerinin baldır. Bir çlefa madde, manevî değerlerin üstünde tutulunca, şahsî menfaatleri, koruma ve egoizm hastalığı baş gösterir. Merhamet duyguları silinir, vurgunculuk ve istifçilik zihniyeti hakim oiur. Fırsatı ele geçiren, zavallıyı ve zayıfı ezebüen ve bunları sömürmeye gücü yeten sözde kahramanlar türer. Sınıf ayrılıkları ve zümre saltanatları baş gösterir. Nihayet cemiyet/İçinde meydana gelen birbirinden çok uzak s;hıf farklarının madde mücadelesi doğar. İhtilâller birbirini kovalar ve kuvveti eline geçiren mad-de,gücü ile cemiyet ferdlerini robot makineler haline getirir. Âhiret hayah ve hesabı unutulur ve unutturulur; dünyanın geçici zevkleri ebedîleştfrilir. Bunun sonucu da ebedî hüsran ve boşuna nedamet olur. Böyle b;r felâketten kurtulmak, Hz. Peygamberin hikmetli sözlerine eğilmek ve onlara topluca sanlmdkla ancak mömkün olur. Cenab-ı Hak bu gibi felâketlere gö-töre.n- sebepleri giderme hususunda kalblerirhize anlayış ve hakka yörteiiş ihsan buyursun.[787]

401— Eries'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Salİaîlahü Aleyhi <t£SelleM) şöyle buyurmuştur:
«— îki kimseden birinin ilk işlediği günah, bunların arasını ayirmışsa, bu ikisi Allah (Azze ve Çelle) için yahut İslâm için sevişmiş değildir.»[788]

İki müminden birinin ilk işlemiş olduğu hata veya günahı bağışlamak ve onu örtmek İcab eder. İkinci defa vuku bulursa, bunu neden yaptığı sorulur ve kendisinden tekerrür etmemesi istenir. Bundan sonra aynı suç üzerinde ısrar ettiğini, vazgeçmediğini görürse onu muahezeye koyulur ve işin ciddiyet ve ağırlığına göre dargınlığa sebep olabilir. Yoksa iki kimseden birinin işlediği bir suç, onların darılıp ayrılmalarına sebep oluyorsa, böyle kimseler Allah için, İslâm için sevişmiş değillerdir. Sevgileri basit menfaatlere dayanmış demektir. Allah için sevişenler, ancak Allah rızası bahis konusu olunca ayrı ve dargın kalabilirler.[789]

402— Hişam îbni Âmir El-Ensarî'den —Enes İbni Malik'in amcası oğlu olup, babası Uhud savaşında öldürülmüştü— rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlemi'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
«— Bir müslümanın bir müslümanla üç günden ziyade dargın kalıp konuşmaması helâl olmaz; çünkü bunlar, dargınlıkları üzere devam ettikçe haktan meyletmişlerdir. Bunlardan ilk şefkat gösterip dönenin diğerini geçmek suretiyle dönüşü, kendisine (günahına) keffaret olur. Eğer dargınlıkları üzere ölürlerse, ebedî olarak (uzun müddet) topu birden Cennet'e girmezler. Eğer biri diğerine selâm verir de bunun teslimiyet ve selâmını kabul etmezse, selâm verene Melek mukabele eder, (onun selâmını alır); diğerine ise Şeytan mukabele eder.»[790]

403— Hazreti Âişe'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemfm. şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
— (Ey Âişe!) Senin öfke ve rıza halini ben bilirim.»
Âişe demiştir ki, ben ona:
«— Bunu nasıl bilirsin, ya Resûlüllah?» dedim. Hazreti Peygamber:
— Sen memnun ve razı olduğun «aman şöyle dersin: Evet, Muham-med'in Rabbİ hakkı için. Öfkeli olduğun zaman da şöyle dersin: Hayır, İbrahim'in Rabbi hakkı için.» dedi. Hazreti Âişe demiştir ki, ben de: «Evet!» dedim. Ben (öfkeli halimde) ancak ismini söylemem.[791]

Hz. A i ş e 'nin ahlâk ve ilim üstünlüğü çok yüksek olmakla beraber kadınlara has olan bazı, kıskançlıklar İcabı öfkelenip dargınlık alâmetleri gösterdiği diğer hadîs-i şeriflerde de beyan edilmektedir. Kadınların tabiî hallerinden sayılan bu hareketine karşı Resûlüllah Efendimiz ya sükût ederler, ya da hoş bir mukabele ile teskinde bulunurlardı. Bu da müminlere bir edeb dersidif.[792]

(190) Kardeşi İle Bir Yıl Konuşmıyan Kimse

404— E&y Hy:aş EliEslemî*.. Re^ülla^5£^teWL^taj*t vs» &//emf; 'in joyle buyurduğunu işitnjİştir:
— Kardeşi ile îjir yit konuşmayan, onuij kamm akıtmış (onu öldürmüş) gibidir.>>[793]

Bir yıl kadar uzun müddet ısrar ederek kardeşi, ile ko.nuşmpyan.-ye ona dargın kalan kimsenin işlediği günah, o muinin karatesini lalıç ile öldürmesi hükmündedir. Jslâm.kardeşlerinin ne kadar _büyük, önem taşıdığı bu ağır hükümle açıklanmış bulunuyor. Dargınlığın ne kadar büypk bir zararı ve mes'uliyeti olduğu,meydana çıkıyor. Bu hadîs-i şeriften mecaz manası da aİınabîtîr:
"Kıhç/iki kimseden birini'yok etrriekfe aralarını âyırçfi'ği glbı/^yrİ kal-mök'tîa 'hhç ğibî iki kimsenin1 arasını ayırır ve münasebetfenni keser. Bunlar birbirlerine kiyasla yok hükmünde oluclar. Buna sebebiyef'ver'.enler de şüphesiz günahkâr olurlar.[794]

405— îmran ibni Ebi Enes anlatmıştır ki, Eşlem kabilesinden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemyin .ashabından bir adam Peygamber (Saîlallahü Aleyhi veSelferrirden kendisine rivayet edip,' şöyle demiştir: «— Mümin kardeşle bir yıl konuşmayip dargın kalmak, onu öldürmek gibidir.[795]
Ulıammed;ibn 'lrMünkedir ve Abdullah ribni:febi Attab meclislerinde şöyle demişlerdir: Biz de bu hadîsi îmran'dan duyduk.[796]

(191) İki Dargınlar

406— Ebu Eyyûb El-Erisarî'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seit0m:) şöyle buyurdu:
«— Bir müslUnjana üç günden ziyade kardeşi ile darılıp konuşmaması helâl olmai; karşılaşırlar da fciri öteye döner, biri beriye döner. Bunların hayırlısı, selâm ile ilk söze başlayandır.»[797]

407— Hişam ibni Âmir'in şöyle dediği işitilmiştir:
— Resûlüllah (SallaUohü Aleyhi ve Seitem)'in şöyle buyurduğunu dinledim:
«— Bir müslüman, üç günden ziyade bir müslüman kardeşine dargınlık edip konuzmaması helâl olmaz; çünkü bunlar üç günden çok dargın kaldıkları müddet, üç günün ziyadesinde haktan meyletmişlerdir. Bunlardan merhamet edip ilk dönenin öne geçerek geçişi, kendisine (günahına) keffaret olur. Eğer bu darginlıkları üzere ölürlerse, her ikisi de Cennet'e girmezler.»[798]

(192) Düşmanlık Etmek

408— Ebû Hüreyre, Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— Birbirinize karşı kin ve düşmanlık doğuracak hareketlerde bulunmayın, hasedleşmeyin; ey Allah'ın kulları kardeş olunuz.»[799]

409— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dQn rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— İki yüzlüyü, kıyamet günü, Allah katında insanların en kötüsü bulursun : Bu öyle bir kimsedir ki, şunlara bir yüzle ve bunlara bir yüzle gelir.»[800]

İki yüzlü olmak en kötü hallerdendir; çünkü bir kısım İnsanlara bir yüzle ve bir kısım insanlara başka bir yüzle gelip İş ve hareketlere yalan ve riya karıştırmak Müslümanları aldatmaktır. Böyle hareketler insanlar arasına fesad sokar. Bunun için iki yüzlülük eden insan, insanların en kötüsü olarak vasıflanmıştır.[801]

410— Ebû Hüreyre demiştir ki, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
«— Zandan sakınınız; çünkü zan sözün en yalanıdır. Alış-verişleri-nizle birbirinizi aldatıcı hareketlerde bulunmayınız, birbirinizi çekeme-mezlik etmeyiniz. Birtirinize karşı kin doyuracak işleri yapmayınız. Oün-ya menfaatine rağbet edip de aranızda fesad çıkarmayın. Birbirinize (dâ-rılıp) arkanızı çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz.»[802]

Bir gerçeğe ve deüte dayanmaksızın kalbe geien kuruntu ve İhtimallere zan denir. Meselâ; bir kimse hakkında elde mevcut kesin bir delil olmaksızın onun hırsız olduğuna hüküm vermek veya onu böyle bir hareketle itham etmek. İnsanın hatırına çok şeyler gelebilir. Bu hatıra gelenlerden hiç kimse sorumlu olmaz. Ancak hatıra gelen ve bir delile dayanmayan hükümler üzerinde durarak onları açığa vurmak ve uygulamaya çalışmak, işte bu büyük günahtır. Çünkü bu gîbi halleri terk etmek kulun ihtiyarı dahilindedir; fakat kalbe gelen hatıratı yok etme1; insanın elinde değrkJİr: Bunun için böyle hatırdan gelip geçen şeyler kötü dahi olsa İnsan onlardan sorumlu tutulmaz. Başkasına eziyet ve zarar verecek kötü zanlardan kaçınmak lâzımdır.
Herkese iyi zan besliyerek teslimiyet göstermek de iyi bir tutum deöii-dir. Başkasının fenalığından ve tasallutundan korunmak için ihtiyat olarak kötü zan beslenebilir ve beslenmelidir. Aksı halde çok zarar ve hüsran çekmek mukadder olur. .
Bir kimse hakkında zanna dayanarak amel etmenin zararını beyan eden Peygamber Efendimiz, zan için «Sözün en yalanı» dîye buyurmuştur; çünkü yalancı söylediği sözün derecesini bildiğinden onunla uğraşmaz ve kuruntular yapmaz ve boşuna vehimler arkasına takılıp, aldnnmaz. fakat zan sahibi, vehim ve kuruntularını kuvvetlendirmek için delil uydurmaya çalışır; böylece vakitlerini ve zekasını harcayarak zannını ispata çalışır. Şeytan da, onun tehlikeli vehimlerini süsleyerek kuvvetli deliller halinde ona gösterir. Netice olarak evham hastalısına düşmeğe kadar'götürür. İste bu kötü akıbetten tiksindirmek ve kaçındırmak içindir ki, Peygamber Efendimiz zan hakkında : «Sözlerin en yalanı.» Diye buyurmuştur.
Neceş'den de Peygamber Efendimiz menetmîşlerdir. Mala rağbet kazandırmak ve onu geçerli kılmak için medihte bulunmak ve övmek Ne-ceş'dir. Böyle bir hareket ticarette mubah değildir. Malın vasıflarını, iyi ve kötü taraflarını olduğu gibi söylemek icab eder. Bunun dışında sırf övgüde budunmalc:ve mübalâğalı hareket etmek yasaklanmıştır,.Çünkü-.buncta bir nevi aldatma vardır:
Hasedlesmek ve birbirini- kıskanmak yine haram olan haHerdehdir. Başkasının elindeki nimetin yak olmasinr isteme hastalığıdır. Halfouki Müs* tuman kendisine yapılmasını istemediği bîr şeyi1,-ı kardeşi için de istemez. Yalnız zalim bir kimsenin zulmünden ve eziyetihdetv kurtulmak' için böyle bir zalİıtt'eliridek'î.İmkânların zevali jstdnebilhv
Başkası elinde bulunan hSmeî gibi, kendisi, için de istemek ve bâşka-srnın'.nimetinin zevalini .arzu etmemek mubahtır; buna gıbîa'iiemr, hased denmez.
Tenafüs ise, dünya menfaatlerine dalarak birbirine düşmek ve çekişmek düşmektir»'..Böyle; menfaat5 üğ,rund birbirine'g[!|erv(erin kuyyetljleri ;daİma zayıflara zulmeder ve onların hakkını çiğneyerek yer. Adalef kaybolur ve sevgilerine düşmanlıjç hüküm sürer. Amma'rTaaskasına tjîarpr yermeybcek çeküle; manevî deqerjer arkasında" kosma!< ve yarışmak yasak değil, bir fazilettir.[803]

411— Ebû Hüreyre'den rivayet' edildiğine^ ğore, Kesûİüllah Aleyhi veSellem) şöyle buyurdu :
«—-Pazartesi ye perşembe gülleri Cennet'jn kapıları açılır fre Allah'a hiç bir. şey ortak ko^jmafyan Tıer kul'fcağışlantr, kncaM Jtaî-ffeşi \\$\ kendisi arasında düşmanlık olan, kimse ' bağışlanmaz. (Onlar için) şöyle denir: Birbirleriyle barışın caya kadar İm ikisini bekletin.[804]

Müslim BiJin^riyûyetinfİB sofi'cümle uç defa tekrar .eclifraek sureti i|e zaptedilmiştir.. Diğer lâfızlarda "değişiklik yoktur. :
-' Erjl-i; Sünnet qkîdesindş Cennet ye Cehennem el'ân yaratılmış varlıklardır. BöyJe olunca lıaftada iki defa kapılarının açılması mecaz değil, gerçek manâ taşır. Ayrıca bu Pazartesi ve Perşembe gpplerİnde mağfiretin çokluğg, bol sevab verilmesi ve mertebelerin yükseltilmesi manâları da alınabilir. Şirkten başka günahların bağışlanmasından maksad küçük günahlar olduğu görüsü hakimdir, Küçük güntah işlememiş olanlardan, büyük günahların bağışlanabileceği de söylenmektedir.
Aralarında adavet bulunan kimselerden günah bağışlanmaz, tâ ki bardırlar. Cenabı Hak Meleklere :
«— Bu kin besliyenleri birbirleriyle barışıncaya kadar bekletin.» Diye buyurur. Eğer barışmazlarsa, günahları bağışlanmaz, yalnız biri barışır da öteki kabul etmezse, barışçı bağışlanmış olur, diğerinin günahları bağışlanmaz.[805]

412— (97-s.) Ebu'd-Derda'nın şöyle dediği işitilmiştır:
«— Size, sadakadan ve oruçtan daha hayırlı olan şeyi söyleyeyim mi?
(Bu), iki dargının arasını düzeltmektir. Dikkat edin! Kin, kökten (sevabı) yok eder.»[806]

Burada da kin beslemenin büyük zararından ve darginları barıştırmanın büyük sevabından ve büyük bir hayır olduğundan haber verilmektedir. Böylece daha Önceki hadîs-i şerifler teyİd edilmiş oluyor.[807]

413— Ibni Peyg&mlber^SaltaUah^ÂleytitveSeîlemyûen rivayet ettiğine göre, Hasreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Üç şey kimde varsa, Allah Teâlâ dilediği kimseden, bunlardan başka günahları bağışlar: Allah'a ortak koşmayarak Ölen, sihirbazların arkasına düşmeyip de sihirbaz olmayan ve kardeşine kin beslemeyen kimse...»[808]

Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak ve Müslöman kardeşine kin beslemek büyük günahlardan sayıldığı için, bu günahları işlemeyerek ölenden diğer işlemiş olduğu günahlar bağışlanacağını Peygamber Efendimiz haber vermektedirler. Müslümanlar arasında düşmanlığın ve birbirine karşı kin beslemenin ne kadar zararlı ve büyük günah olduğu bu hadîs-i şeriften de anlaşılmaktadır. Bundan önceki hadîs-i şeriflere müracaat edilsin.[809]

(193) Selâm Dargınlığı Gidermek İçin Kifayet Eder

414— Ebû Hüreyre demiştir ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işittim :
«— Bir adama, üç günden ziyade bir müminle dargın durması helâl olmaz. Üç gün geçince mümin kardeşine gidip onunla karşılaşilaşarak selâm versin. Eğer (ikinci şahıs) «elamı alıp mukabele ederse, her ikisi de sevabda ortak olurlar. Eğer selâmı almazsa, selâm veren, darginlık günahından kurtulur, (beriki günahı yüklenir).»[810]

Üç güne kadar Müslümanların birbir*Teriyle-«kirgıh kolmdarma müsaa-Üç^gürv doluricay hemen' a'argınhğrgiü'ermek için daha öncdden ilgisini "kestiği kar'deşine uğramalc veömınld karşılaşarak selâm vermek icab eder. Selâm vermek darginlığı gidermek için kâfi gelen bîr konuşmadır. Eğer bu verilen selâm, aynen geri-çevrilir ve kabullenilirse, darginlık kalkmtş::olur,-ve^W İkisi de darginlığı terk .etme ,sevabvnq-kavu-şunlar. Şayet selâm geri;çevrilmez ve kabulhepifmezse, seldıry venen günaha tpn kurtulur. SeJârorfllm^ayan üzerinde: de;gürjah kalır.[811]

(194) Gençler Arasında Ayrılık

415— (98.s.) SaÎjm/JlMii ÂbâuUakÎâir^o'da faâWsındaîı.rivayet-.ettiğine göre, "Hazrefr Ömer oğullarına şöyle buyururdu:
«Sabahleyin kalktığınız zaman (iş icabı) öteye beriye dağılınız; bir evdectoplatmlayınız. Ç&ıkü ben, birbirinize darılmanızdan yahut aranızda bir fenalık çıkmasından korkarım.»[812]

Hz. öm'er' iRadfydilahuvmh) 'dan rivayet-edilen bo'hbber bize şunu öğretiyor:
Sabah öb'nta,Therk'ös bir'rş ve-vazife için evden ayrılıp çalışmalı ve möşgut blmölfdtr. Böyle çalışmaya ve'ise g'Srheyİp' de bîr arada 'bulunan gençler, ya aralarında münakcı'şü ederek birbirlerine köserler; yâ der < bir fenalık düşünürler. Müştereken bir fenalık İşleyebilirler. Bu gibi kötü ihtimalleri ortadan kaldırmak için Hz. Ömer Efendimizin tavsiyeleri ne güzel bir hareket yoludur. Hem zaman değerlendirilmiş olur; hefn.de fenalıklar önlenmiş olur.[813]

(195) Bir Kimseye Kakheşi Danışmasa Bile Ona Yol Göstermesi

416— Abdullah îbni Ömer'in; haltına ;kavuşaa Veh£ ibm . dan rivayet edilmiştir ki:
— Abdullah İbni Ömer, suyu- az bir yerde bir çobanla bir miktar koyun gördü; bir de bu yerden daha (suyu bol olma bakımından) güzel bir yer gördü. Bunda**.dolayı çobana şöyle dedi
—Vay yazik sâna, ey çoban! Koyunları çevir (şu suyu bol taraftı).Zira ben ResÜlullah (Salhlktkü-Aleyhi Sellerhyin ' şöyle 'buyurduğunu İşittim:
«—Her çoban, sürüsünden sorumludur.» [814]

Yamlış yolda bulunan veya'çaresiz bir halde görülen bir kardeşin danışması olmasa bile, onun haline va!<ıf olanın ikdz'eaTp/önû'ydr-djmda. bulunması.gerejcir. İşte. l;b-.n i Ömer/, çobanın şu ihjiyücı içinde bulunduğunu görmesi üzerine; rŞng daha elverişli, ve.;$uyu .bpl^bıCtskd; bir yer göstererek delâlette bulunmuş ve çobanın sorumluluğunu da hatırlatmıştır. Müslümanlar daima',iİÖğYu ve iyi yoları btrbırİe'nne gösterip delâlette büfunrnalidırka'r. Ö'anışrtıa drniaİcsızın da bu yapılmalıdır.[815]

(196) Kötü Örnek Hoş Görülmez

417— îbni Abbas, Peygamber (Sallaiiahü A leyhi ve Seilem) 'den rivayet ettiğüıe göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Kötü hal ile vasıflanmak bize uygun düşmez: Hibesinden geri dönen, kusmuğuna dönen köpek gibidir.»[816]

Hİbe, bir karşılık olmaksızın, bir malı başkasına bağışlamaya denir. Hibe karşılıksız bir bağış olduğundan, başkasına yapılan bu bağışı geri almak tahrimen rrfekrûhtur;^çünkü bunda' hasislik vd'lslâm vakarına yakışmayan davranış vardır. Olgun insanlar buna tenezzül etmezler. Zaten yedi şey vardır ki, bunlar hibeden dönmeye ve yapılan bağışı geri almaya mani olurlar. Engel teşkil eden bu hususlar şunlardır:
1 — Bir kimseye herhangi bir mal hibe edildikten sonra, hibe edilenin elinde kıymeti artmış olursa, bu mal geri alınamaz. Hibe edilen bir binaya ilâve yapılması, sıvanıp boyanması; veya hibe edilen kumaşın dikilip elbise haline getirilmesi gibi...
2— Hibe edilen mal teslim edildikten sonra taraflardan birinin vefat etmiş olması, o malın geri alınmasına engel teşkil eder.
3— Bir ivaz karşılığında yapılan hibeden de dönülmez. Meselâ; kendisini ölünceye kadar bakıp beslemek üzere akarını başkasına hibe eden, bu hibesinden dönemez.
Bir kimseye hibe edilen malın, hibe edilenin elinden çıkmış olması, hibeden dönmeye engel olur.
5— Zevci yy et hibeden dönmeye engel teşkil eder: Kocanın karısına ve karının kocasına yapmış oldukları hibeden dönmeleri caiz olmaz.
6— Bir kimsenin neseben mahremleri olan akrabalarına yapacağı hibeden dönmesi olamaz. Böyle bir yakınlık hibeden dönüşe engeldir. Amca oğluna yapılan hibeden dönülebilir; çünkü amca oğlu mahrem değ i İdi f, yalnız neseben akrabadır. Amca oğlu ile evlenmek caiz ve mubahtır, yani arada mahremiyet yoktur. Yine süt kardeşe veya kayın valideye yapılan hibelerden dönülebilir; çünkü bunlar neseben akraba değillerdir.
7— Hibe edilen bir malın helak olması da, hibeden dönmeye engel olur. Meselâ; hibe edilen bir mal, hibe edilenin elinde yansa, kaybolsa veya herhangi bir şekilde mahvolsa, bu malın kıymeti geri alınamaz.
işte bu yedi halin dışında hibe edilen bir mal geri alınabilirse de, Hanefi mezhebine göre tahrimen mekruhtur. Hz. Peygamber Efendimizin buyurdukları gibi :
«— Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen kelp gibidir.» Bu ağır itham karşısında mecburiyet halleri olmadıkça, hibeden dönülmemelidir.[817]

(197) Hile Ve Aldatma Hakkında

418— Ebû Hüreyre demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Mümin sal iyi kimsedir; münafık (kâfir) ise, hilekâr kötü kimsedir.»[818]

Gerçek mümin dünya menfaatine önem vermediği ve hırs peşinde olmadığı için tecrübesi az olur ve herkesi de kendi gibi; zannederek hareket eder. Bunun için saf ve hilesiz hareket.eder. Bunun neticesi olarak da daima aldanır.'- Daho.-ziyade âhirete taallûk eden işlerde ve Allah'ın rızası gözetilmesi jcab eden yerlerde ihtiyatlı ve sağlam hareket eder. Halbuki samimiyeti olmayan,.Allahdan korkmayan kötü ruhlu nsanlar dünya menfaatine kıymet verirler ve .karşılarındaki saf müminleri iki yüzlülükleri ije, çeşitli yalan ve fitnelerle aklatırlar, kendi hasis gayelerine hizmet.ettirirler.
Ğırr, iki yüzlü Qtmayqn, hilesi bulunmayan, saf kimseye denir. İşte mümin böyle olur.
Habb, hHekâr>- dubaracı, oynak kimseye denir. Bu vasıf da münafik, facir ve kâfirlerin vasfıdır.[819]

(198) Sövmek

419— İbni Abfe^cl^n rivayet edildiğime gÖres şöyle, deapiştir :
— Resûlüllah (SaUatlahü Aleyhi ve SeÛemyin zamanında iki adam ara-sınçla sövme bldıj. Btınlardan biri sövdü, diğeri sustu; Peygamber (Sallallahü Âleyhkpe Se2tem); de oturuyordu. Sonra diğeri (sövülen adam) aynı sözü geri çevirdi (sövene iade etti). Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı (meclisten gitti), Hazreti Peygamber'e, niçin kalktın? diye 3orul,d«. Peygamber şöyle buyurdu :
«— Melekler kalktı, ten de onlarla beraber kalktım. Bu sövülen, sükût ettiği müddet, melekler tuna sövene, sözünü geri çeviriyorlardı. Ne zaman ki bu adam, şovenin sözünü geri çevirdi, melekler kalktı (gitti).»[820]

Sibab : Bir kimseyi ayıplamaya, ırzına tecavüz etmeye ve kötü söylemeye denir. Bir Müslümanın din kardeşine böyle tecavüzde bulunması ona zulmetmektir, onu incitmektir. Bir kimseyi incitmek ise yasaktır. Böyle bir harekete muhatab olan, aynı sözü geri çevirmek hakkına sahiptir; bununla beraber susar ve mukabele etmezse daha büyüklük göstermiş olur ve derecesi yükselir. Sustuğu müddet melekler onun yardımcısı olur; fakat mukabele edince melekler aradan çıkar, yardımcı olmazlar. Cenabı Hak şöyle buyuruyor:
«KötUlUğün cezası, ona denk bir kötülüktür; fakat kim bağışlar ve (kendisi ile hasmı arasını) düzeltirse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Elbette Mı»h halimleri sevmeze» (Şûra Sûresi, Âyet: 40)
Âyet-i kerîmeden de anlaşılıyor ki, bir fenalığa ancak misli ile mukabele edilir. Bununla beraber kim mukabele etmez ve bağışlarsa, hasmı İle arasını düzeltirse, Allah katında İiüyük sevaba nail olur. Birinci hareket avam tabakasının hareketi ve İkincisi de seçkinlerin hareketi olur.
Ebu Davud bu hadîs-İ şerifi daha geniş olarak ve Hz. E b u Bekir üzerine cereyan etmiş bir vak'a olarak tesbit etmiştir.[821]

420— (99-s.> ÜmrmVd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre, bir adam kendisine gelip şöyle dedi:
— Bir adam, Abdülmelik'in yanında sana dil uzatmıştır. Ümmü'd -Derdâ şöyle cevab verdi:
«— Bizde olmayan bir şeyle ayıplanmamız mı, bizde olmayan şeyle ne kadar övüldük...»[822]

Ömmö'd-Derda, ashabı kiramın hanımlarından olup, takva ve fazileti ile şöhret bulmuştur. Kocası Ebu'd-Derda 'dan daha önce, Hz. O s m a n 'm hilâfeti zamanında Şam'da vefat etmiştir. İsmi Hayre 'dir. Ümmü'd-Derda E! Kübra diye-maruftur. Peygamberimizden ve kocasından hadîsler ezberlemiş ve kendisinden de, tabiîn'den Meymûn ibni Mihran, Safvarr ibni Abdullah ve Zeyd ibni Eşlem gibi şahsiyetler rivayet etmişlerdir.
Ümmü'd-Derda hazretlerini ayıplayan ve onu küçük düşüren adamın sözlerine, Ümmü'd-Derda 'nın önem vermeyip geçmesi ve herhangi kötü bir mukabelede bulunmayışı, derecesinin büyüklüğüne ve olgunluğuna delâlet eder. Bu sabrının mükâfatını Cenab-ı Hak verecektir.[823]

421— Kays'dan rivayet edildiğine göre, Kay s demiştir ki:

— Abdullah (İbni Med'ud) şöyle buyurdu:
— Bir adam arkadaşına, sen benim düşmanimsm, dediği zaman;(bı lardan biri İslâm'dan çıkmıştır; yahut arkadaşından beri kalmıştır. Kays demiştir ki:
— Bundan sonra Ebu Cuheyfe, Abdullah'ın şöyle dediğini bana haber verdi:
— (Bu dargınlardan) tevbe eden müstesnadır, (o kurtulmuştur).[824]

Bİr kimseye düşmanımsın demek, çok ağır bir ithamdır. Bir Müslümana düşman ancak kâfirler olur. Böyle bir niyyetle söylendiği zaman, eğer mu-hatab olan kâfir durumunda değilse, söyleyen kâfir olur; yani küfür işlemiş kadar günahkâr olur. Bunların kurtuluşu ancak tevbe etmeleriyle mümkündür.[825]

(199) Su Vermek

422— (101-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, îbni Abbas şöyle demiştir:
— (Ravilerden Leys şüpheye düşerek: «Zannediyorum ki, İbni Abbas bunu Peygambere kadar yükseltmiştir», der.) :
«— İnsanoğlunda üçyüz altmış organ, yahut kemik, yahut mafsal vardır. Bunlardan her biri için her gün bir sadaka var: Her iyi söz bir sadakadır; insanın kardeşine yardım etmesi :bir "sadakadır; su verdiği bir içim su sadakadır; yoldan eziyet veren şeyi gidermek bir sadakadır.»[826]

İnsan bir günah İşlediği zaman onun cezasını ve azabını organların hepsi birlikte çeker ve elem duyarlar. Buna karşılık da yapılan en küçük sevab ve iyiliğin mükâfatını yine azaların hepsi müşterek olarak kapanırlar ve bundan manevî haz alırlar. İyi ve hoş bir kelimeden tutun da bir yudum su vermeye kadar her hareketin bir sevabı olmakla, insan vücudunun bütün organlarına intikal eder. Burada ravİ şüphe etmektedir:
«— Ya üçyüz almış organ, ya kemik veya mafsal...» demektedir. Sayı verilmesi, insandaki cüzlerin ve kemiklerin fazla olmasına ve sevabın hepsine geçeceğine işaret içindir. Tıb ilmi bakımından tam üçyüz kemiğin olması icab etmez. Sonra kemik ve aza sayıları itibarî olduğu için, değişik sayılar elde edilebilir. Meselâ; kafa kemikleri, kafatası ve çene kemikleri diye kısımlara^ aynlabıldıği gibi, çene kemiklerindeki dişler de ayrı parçalar olarak sayılabilir. Böyle itibarlara göre de sayılar değişik olur.[827]

(200) Sövüşen İki Kimsenin Söylediklerinin Günahı İlk Başlıyandır

423— Ebû Hüreyre, Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Se/temj'deıı rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Sövüşen iki kimsenin söyledikleri sözün günahı, sövülen (mazlum) hududu aşmadıkça, ilk söze başlayan üzerinedir.[828]

İlci kişi arasuida meydana gelen s-öş/üşmeden doğacak olan söze başlayan üzerine vaki olur; sövülen kimse, sövene fazlasiyle iade etmediği ve yalnız kendine söyleneni geri çevirdiği takdirde... Şayer ikinci şahıs ziyade ederse, günahta ortak olurlar, her ikisi de aynı günahı işlemiş olurlar; fakat İkinci şahıs affeder ve bağışlar, susarsa bunun ayrıca sevabı olur, Allah Tealâ mükâfatını verir.[829]

424— Enes, Hazreti Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellemyden rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
— Sövüşen iki kimsenin söyledikleri sözün günahı, mdttlunv durumdaki sövülen tecavüz edinceye kadar, ilk söze başlayan üzerinedir.»[830]

425— Yine Peygamber (Salîallafiü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «— Bühtan nedir, bilir misiniz?» (Ashab) dediler ki:
— Allah ve onun Resulü daha iyi bilir. Peygamber: «— İnsanların arasını bozmak için, bir kısım insanlardan bir kısmına sözü nakletmektir.» buyurdu.[831]

426— Ve yine Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem} şöyle buyurdu:
«— Allah (Azze ve Celle), l.irHrinize tevazu edesiniz ve birbirinize tecavüz etmeyesiniz diye bana vahyetti.»[832]

Tevazu : Hiç kimse özerine kendini üstün görmemek, başkanı katında kendinde bir hak bilmemek ve Allah'ın kullarına merhametli olup, Cenab-i Hakkın emirlerine daima boyun eğmek tevazudur. Buna alçak gönüllülük de denir. Tevazu, kibrin karşılığıdır. Büyüklenmek ve kendinden üstün kimseyi görmemek ve beğenmemek, daima kendine hürmet edilmesini istemek çok kötü bir ahlâktır. İnsanı Allah'a İsyana ve küfre kadar götürür tehlikeli bîr hastalıktır. İnsanlar arasında da şerefi düşürür, hoş karşılanmaz, nffret kazandırır/Tevazu ise,insanı yüj(^BJ^4*^^rhürmet-kazarfdırır. Allah katında da tevazu sahibi makbul olur.
Bir de horluk ve dalkavukluk vardır ki, bu bayağı ve adi bir harekettir. Bazı nefsanî arzulara ve menfaatlere kavuşmak İçin şahsiyeti yok ederek başkasına yaltaklanmak ve ona boyun eğmek, yapmacık sadakat hareketlerinde bulunmak hastalığıdır. Bu kötü huy, insanın şahsiyet ve vakarını yok eder, insanı bayağılaştınr ve hasîs duruma sokar.
İyi ve makbul olan tevazu şudur: Allah'ın emirleri bahis konusu olduğu zaman onlara sarılmak ve onları yerine getirmek, yasaklan ile karşılaşıldığı zaman da onlardan sakınmak. Allah'ın emir ve yasaklarına böyle riayet etmeyen, Allah'a kulluktan kaçmış olacağı için, kendinde bir nevi kibir var demektir. Allah'ın emirlerini yerine getirmemek, ona boyun eğmemektir. Bu bakımdan kibir alâmeti vardır. Allah'ın emir ve yasaklan çerçevesinde kullarla münasebette bulunmak, kullara karşı da tevazuun ifadesi olur. Nefsanî his ve arzular kabarıp da insan kendinde bir azamet ve varlık duyunca, Allah'ın kudret ve azametini jdüşüfterefc "kendi mevkiini tayin etmeli ve tevazu yolunu tu+maJithr. Bir hadîs-i şerifte buyurulduğu gibi :
«— Mütevazı olanı Allah yükseltir ve büyüklenenİ de Allah küçültür.»
İşte Allah katında derece kazanmak ve insanlar arasında makbul olmak için tevazu yolunu seçmelidir.[833]

(201) Sövüşenler Şeytandandırlar» Saçmalarlar Ve Birbirlerine Yalan Söylerler

427— İyaz'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Adam bana sövüyor. Peygamber (Salîalîahü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Sövüşenler şeytandırlar, saçmalarlar, ve birbirlerine yalan söylerler.»[834]

İki kişi arasında kızgınlık ve öfke meydana gelir de karşılıklı olarak sövülmeye başlarlarsa, itidal ve irade ortadan kalkar; insana aklı değii, nefsi hakim olur. Nefis şeytanın emrinde hareket ettiğinden^ artık bu iki kimse şeytanlık yaparlar. Yani birbirlerine fenalık ve kötülük işlerler, söyledikleri sözün farkında olmazlar, birbirlerine iftira eder ve yalan söylerler. Bu duruma düşmemek için kötü söylemekten daima kaçınmak ve kötü söyleyenlere mukabelede bulunmamak, hiç olmazsa söylenenden ziyade etmemek gerekir.[835]

428— İyaz îbni Hımâr'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah şöyle buyurdu :
«— Allah, bana, tevazu edesiniz diye vahy etti; öyle ki biriniz diğerine tecavüz etmesin ve hiç kimse de diğeri üzerine öğünmesin.»
Ben de dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Bana bildirir misiniz, benden daha noksan olan bir topluluk içerisinde eğer bir adam bana sövse de ben ona sözünü geri çevirsem, bunda bana günah var mı? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Sövüşenlerin her ikisi şeytandır, saçmalarlar ve birbirlerine yalan söylerler.»[836]

428— (Mükerrer) Iyaz şöyfe deniştir:
— Mekke'de (Haremde) Resûlüllah (Sallaliakü Aleyhi ve Sellem) arkadaşı idim. Sen henüz Müslüman olmadan Önce ona bir dişi deve-hediye ettim de, onu kabul etmedi ve şö'^le buyurdu:
«— Ben müşriklerin bağışından hoşlanmam.»[837]
Müşriklerden hediye kabul edip etmemek hususunda ayrı ayrı hadîs-İ şerîfler vardır. Bunlar şu şekilde izah edilmektedir:
Bir dostluk ve sevgi kazanmak maksadıyle müşrikler tarafından verilecek hediyeleri Hz. Peygamber kabul etmemişler; fakat bir ünsiyet kurma!; mafcsodı ile veya bir maslahat gözetilmek kaydı ile kabuT etmişlerdir. Yahut putlara tapan müşriklecçlen katml- cimememİşler; ehl-i kitabdan kabul buyurmuşlardrr diye Wvefh yapılmaktadır.[838]

(202) Müslümana Sövmek Fasıklıktır

429— Sa'd İbni Malik'den; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Müslümana sövmek fâsıklıktır.»[839]

Ftsk, iyi halden çıkıp kötü duruma düşmeye denir. ster insanda bulunan bîr ayıpla olsun ve ister ondlr bulunmoyan bir ayıpla olsun, onu kötülemek ve ayıplamak, ona

dövmektir. Böyle çirkin bir hareketin doğurduğu 'rafite de fasıkltktır, bayağı ve günahkâr duruma düşmektir. İslâm'ın ahlâk çerçevesini kırmak ve dışarı çıkmak olur. Tevbekâr olup helâllaşmayanlar âhirette cezalarını çekerler.[840]

430— Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah (Satİailahü Aleyhi ve Selle/h) kötü söz söylemezdi, lanet okumazdı ve sövü-cü de değildi. Öfkeli zamanında şöyle derdi:
«— Ona ne oluyor? Alnı yete sürünsün.»[841]

Metinde geçen «Tdribe cebîmjhu» Arapçada bir deyimdir. Lügat bakımından, dini topraklansın demek İse de, yüzükoyun yere düşsün manâsına gelir. Hoşlanılmayan kimse aleyhine kullanılan bir sözdür. İşle Hz. En es'in rivayetlerinden anlaşılıyor kİ, Resûlüllah Efendimiz hiddetli anlarında dahi yüksek ahlâk ve meziyetlerini korurlar ve ancak bu deyimi kullanırlardı, Bir hadîs-i şeriflerinde buyurdukları gibi :
— Babayiğit, insanları yenen değil, öfkesini yenendir.»
Olgunluk ve kemal buradadır.[842]

431— AbduIlah'dan, o da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmiştir:
«— Müslümana sövmek fa sıklıktır ve onu öldürmek küfürdür.»[843]

Möslümana sövmenin fasıklik olduğuna dair hadîs-i şerif 429 sayıda geçmişti. Burada Müslümanı öldürmenin küfür olduğu beyan buyuruluyor.
Bir Müslümanı öldürmek haramdır. Böyle kesinlikle haram olan bir işi helâl kabul ederek işlemek küfür olur, İslâm dininden çıkmayı gerektirir. Bir de bir Müslümanı, mümin vasfından dolayı, yani Müslüman inancında bulunduğu gerekçesiyle öldürmek yine küfürdür; çünkü bir mümini ancak kâfir öldürür. Bu gibi maksatlar dışında bir Müslümanı öldürmek haram fiil olur, böyük günahlardan sayılır; fakat küfür olmaz. İşin manevî sorumluluğunun büyüklüğünden ve böyle hareketlerden sakınmaya teşvik bakımından küfür lâfzı İle ifade edilmiştir.[844]

432— Ebu Zer'den işitildiğine göre, şöyle demiştir: — Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu dinledim :
«— Bir adam, bir adama (taşkınlık yaparak) söa atmasın; ona küfür sözü atmasın (kâfir demesin). Böyle yaparsa, arkadaşında küfür bulunmadığı takdirde, küfür kendisine döner.»[845]

Allah'ın emrinden dışarı çıkarak bir kimseye ağır ve kötü lâflar söylemek -ve atmaktan Hî. Peygamber müminleri alıkoyuyor. Buna dili alıştırmamak ve daima tatlı söz söylemek yolunu seçmelidir. Sözlerin en ağırı, başkasını küfürle itham etmektir. Bundan son derece kaçınmak icab eder,-öyle kİ, küfür isnad edilen şahısta bu vasıf yoksa, o küfür vasfi söyleyene döner de onun vasfi olur.
Bir kimse gerçekten kâfir bile olsa, ona böyle bir isnad yapıldığı zaman, söyleyene bu sözün vasfından bir şey dönmez; fakat günahkâr olur. Çünkü bunu söylemekle karşısındakine eziyet vermiş;'OffCf'töhkîr"etrtt'fş, insanlar arasındaki mevkiini ayak altına almıştır. Böyle bir hareket kâfiri, küfrü üzerinde ısrara, kızgınlığa ve sertliğe götürür. Halbuki Müslüman, tatlı ve yumuşak söz ve hareketlerle, örnek olacak davranışlarla küfür yolunda bulunanların kalblerİnİ çevirmek görevi altındadır, irşat yolu budur. Nefret kazandıracak tutumlara asla baş vurmamalı, şuna buna sövüp sayma suretiyle sokak ve kürsü kahramanlıkları yapılmamlıdır. Hele cemiyet İçinde mevkii düşük olanın yüksek mevkİdekilere pervasızca saldırması, hiç bir zaman fayda sağlamaz, zarar getirir. Her şeyden önce insanlara örnek olacak ahlâka sahip olmalıdır. Buna muvaffak olunduğu gün cemiyet kurtulur. "Aksi halde anarşi ve nifak olur.[846]

433— Ebu Zer'den aynı senedle rivayet edildiğine göre, Ebu Zer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in şöyle buyurduğunu dinlemiştir:
«— Bir kimse 'bilerek babasından başkasına intisabı iddia ederse, küfretmiş olur. Kim de mensubu bulunmadığı bir kavme intisabı iddia ederse, Cehennemdeki yerine hazırlansın; ve bir kimse bir adama küfür isnad eder yahut:
— Ey Allah'ın düşmanı, der de onda bu hal yoksa, söylediği söz kendine döner.»[847]

Bu hadîs-i şerifle üç fiilin vahim neticeleri beyan buyurulmuştur:
1— Bildiği halde, babasından başkasını baba kabul etmek ve onu baba edinmek : Burada yalana baş vurarak faydalanmak vardır ki, bu haramdır. Bir kimsenin malına, şerefine ve ilmine rağbet gösterip, ondan menfaat temin etmek maksadı ile başvurulacak bir sahtekârlık yoludur. Allah Tealâ'nın verdiği meşru bir babayı ve böyle şerefli bir nimeti inkâr olur. Yahut yalanı helâl kabul ederek başkasını baba edinmek niyyetİni taşıyorsa kâfir olur. Her halde böyle kötü davalarda bulunmak günahtır, tevessülü dahi düşünülmememelidir.
2— Mensub olmadığı,bir kavme intisabı iddia etmek: Bu da aynen babastndan başkasına intîsab iddiası maksat ve neticelerini taşır. Böyle bir fülİ işleyen tevbe etmeksizin ölürse, Cehenneme girmeden Cennet'e giremez.
3— Adam kâfir veya Allah'ın düşmanı olmadığı halde ona, kâfir veya Allah'ın düşmanı diyene, söylediği söz avdet eder: Buna dair açıklama 432 nolu. hadîs münasebetiyle geçmişti.[848]

434— Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından biri olan Süleyman tbni Sured'den işitilmiştir; adam şöyle anlattı :
— Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iki adam sövüştü. Bunlardan biri hiddetlendi. Hiddeti o kadar taştı ki, yüzü şişti ve şekli değişti. Bunun üzerine Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
*— Ben bir söz biliyorum ki, eğer onu, (bu hiddetlenen adam) deseydi, içinde bulunduğu hal kendisinden giderdi.» buyurdu. (Peygamberin yanında bu sözü duyan) adam, o hiddetlenene gidip Peygamber (Sallatttöıü Aleyhi ve Sellem)'in sözünü haber verdi ve şöyle dedi:
— Allah'ın rahmetinden kovulmuş Şeytan'dan Allah'a sığın = Eûzü Billahi Mineş'Şeytani'r-Racîm, diyerek Allah'a sığın.
Öfkeli adam:
— Bende hiddet mi zannediyorsun, ben deli miyim? git, dedi.[849]

Öfke, kalbten kaynayarak vücut dışına sıçrayan bir haldir ki, bunun zıddı hilimdir = yumuşak huyluluktur. öfke makbul olmayan bir haldir; hilim İse güzel ahlâktır.
öfkenin sebebi, kenatnden'*âsa$ mayaçak bir hareketin ortaya çıkışıdır. Öfke tesirini dışarda gösterir, zarar» çok kere başkasına ve kendine olur. Bir de hüzün vardır ki, kendinden üstün gördüğü adamdan, kendine reva görmediği kötü bir hareketin vukuundan meydana gelir. Hüzün vücut dahilinde kalır, dışarı sirayet etmez. Onun için zararı içedir, hüzün sahibini öldüren bir zehirdir.
öfke ve hüznün zararından korunmak için, daha doğrusu bunları engellemek için, bazı tedavi usulleri vardır. Bunların başında, Şeytan'ın şerrinden Allah'a sığınmak gelir. Peygamber Efendimiz bunu tavsiye buyurmuşlardır. Zİra öfke, Şeytan'ın dürtüşü ile meydana gelen ve her iki tarafa zarar veren bir haldir. Bundan korunmak ise, ancak Allah'a sığınmakla olur. Allah Tealâ hatırlanınca, ona itaat husule gelir, nefsin ve Şeytanın arzuları yenilir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
«— Eğer seni şeytan tarafından bir dürtüş Öfkelendirirse (haktan çevirirse) Allah'a sığın, (istiaze getir).»[850]
Öfkelenen kimse, öfkesini yenmek İçin, bir halden başka bir hale dönmelidir. İş yapıyorsa bırakmalı, boş duruyorsa çalışmalıdır, öfkenin doğuracağı zararı hatırlamalıdır. Kusurluyu bağışlamanın sevabını düşünerek sevaba rağbet etmelidir. Kazanılan teveccühün öfke sebebiyle nefrete döneceğini hatırlamalıdır. Bu tedavi usullerine baş vurulduğu takdirde öfke önlenmiş olur.
Hadîs-i şerifte zikri geçen adamın Hz. Peygamber in tavsiyesini kabul etmeyişi İki sebebe bağlanabilir:
1— Kendi zannınca Ntifgejmcdk cinnet derece£İnc|i8ji;i taşkınlıklara karşı yapılır. Kendisjj}#İ3 ^öyjjejjir .taşkınlık hissetmemistİr^y^bunun için de istiazeye lüzum görmemiir.
2— Adamda nifak alâmeti bulunduğundan, öfkeli halinde :Hz. Peygamberin tavsiyelerini kabul etmemiş olmak ihtimali vardır. İnanç yönünden Peygamberin sözünü kabul etmemek küfürdür.[851]

435— (102-s.) Abdullah'dan :
— İki müslüman yoktur ki, bunlarla Allah arasında bir perde (muhafaza) olmasın. Bunlardan biri, arkadaşına dargınlık sözü söyleyince, Allah'ın perdesini yırtmış olur, (artık korunmaz). Bunlardan biri diğerine":
«— Sen kâfirsin!» derse, ikisinden biri kâfir olur, (muhatab gerçekten kâfir değilse, söyliyen kâfir olur).[852]

Bu haberden anlaşılıyor ki, birbirine sadık kalan ve birbirini incitmeyen iki Müslümanın, bu hal üzere bulundukları müddet koruyucuları Altâh Tealâdır. Eğer bunlardan biri hududu aşar ve arkadaşını gücendirecek sözde bulunursa, Allah muhafazasından d işarda kalırlar ve birbirleriyle uğraşarak cezalarını çekerler.[853]

(203) İnsan Sözünü Belli Kimselere Tevcih Etmemelidir

436— Mesrûk'dan rivayet edildiğine göre, Hazreti Âişe'nin şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
— Peygamber (Sallallahü A'.cyhi ve Selle m) bir iş yaptı ve o işin işlenmesine ruhsat verdi. Bundan bir kısım müslümanlar kaçındılar, (onu yapmadılar, zanlarınca takva yolunu seçtiler). Bunların tutumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletnje ulaştı. Bunun üzerine, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hitabette bulunup Allah'a hamd etti; sonra şöyle buyurdu :
«— Bazı kimselere ne oluyor, benim yaptığım şeyden kaçınıyorlar, (onu yapmıyorlar)? Allah'a yemin ederim, ben Allah'ı o kimselerden daha iyi bilirim ve onlardan daha çok Allah'dan korkarım.»[854]

Peygamber in yapılmasına izin verdiği bir işi, ashabdan bîr kısmı yapmaktan sakındılar ve zannettiler ki, onu işlemek kemal derecesine aykırıdır. Ramazan gecelerinde hanımlariyle buluşma ruhsatını, kemale uygun bulmadılar. Bunu öğrenen Hz. Peygamber metindeki hutbeyi İrad etmişler ve zevcelerinden ayrı kalanların kişiliklerini belirtmeyerek konuşmuşlardır. Yüksek ahlâkları icabı, kendilerine ulaştırılan bîr haber dolayısiyle ilgili şahsı hiç bir zaman karşılarına alıp konuşmadıklarını, tariz yolu ile İfade ettiklerini Hz. Âişe haber vermektedir. Şahısların ismini vererek ikazda ve İhtarda bulunmak, ilgiü şahısların kırılmasına ve incinmesine yol açacağı İçin, Peygamberimiz, böyle bir harekette bulunmazlardı; insanları yüzlerine karşı ayıplamazlardi. Allah'a ibadet ve İtaat gibi, dinî mevzulardaki noksanlıkları ikaz ederek düzeltirlerdi.[855]

437— Enes'deiTrivayet edildiğine göre» şöyle demiştir: — Peygamber (Saltaliahü Aleyhi ve Seltem), insanda hoşlanmadıkları bir şeyi görünce onu karşılarına almazlardı, (ona hitap ederek mahcup bırakmazlardı). Bir gün bir adam Peygamberin yanına girdi, üzerinde za-feran sanlığı izi vardı. Adam kalkınca, (işine gidince) Peygamber ashabına şöyle dedi:
«— Keski bu sarılığı ve kokusunu gidereydi, yahut izini çıkara ydi.»[856]

Peygamber Efendimiz, huzurlarına gelen adamın özerinde bulunan zaferan lekesiyle kokusundan hoşlanmadıkları halde ona, yüzüne karşı git, temizlendikten sonra gel, dememişler; ancak adam ayrıldıktan sonra haÜnden hoşlanmadıklarını ifade buyurmuşlardır. Bununla beraber, E bu D a v u d 'un rivayetinde, adamo :
«— Git, temizlendikten sonra gel.»
Şeklinde tesbit edilmiştir. Böyle olunca, yüze karşı söyleyişleri nadir olan hallerden biri sayılır.[857]

(204) Kendi Teviline Göre Başkasına Ey Münafık Diyen Kimse

438— Ebu Abdurrahman Es-Sülemî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Hazreti Ali (Radiyallahu anh) 'in şöyle dediğini dinledim:
— Ben ve Zübeyr: İbnu'l-Avvam ikimiz de atlı olduğumuz halde, Peygamber (SallaliahüAleyhi ve Sefam),, bizi (Mekke'ye doğru) gönderip dedi ki:
— Gidin, tâ falan bahçeye ulaşıncaya kadar... Orada bir kadın vardır ki, kendisinde Hatıb İbni Ebi Belta'a tarafindan Mekke müşriklerine yazılmış bir mektup var. (O mektupla Mekke'yi feth edeceğimizi müşriklere haber vermektedir.) Onu bana getirin.»
Ona, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vasfettiği şekilde bir deve üzerinde giderken kavuştuk. O kadına dedik ki:
— Beraberindeki mektubu ver. O :
— Bende mektup yoktur, dedi. Biz, kadını ve devesini aradık, (bulamadık). Arkadaşım dedi ki:
— Bilemiyorum, (ne yapalım). Ben dedim ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hata. etmemiştir^ Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak surette (ey hanım), senin elbiselerini çıkaracağım, yahut mektubu çıkarırsın.
Bunun üzerine kadın, giydiği yün şalvarının kemerine eliyle abanarak mektubu çıkardı. Biz de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e döndük. Hazreti Ömer şöyle dedi: (Bu adam = Hatıb îbni Ebi Balta'a).
— Allah'a ve onun Peygamberine ve müminlere hıyanet etmiştir, (bu münafiktır), bırak beni, boynunu vurayım.
Peygamber, Hatıb'a sordu:
«— Bu işi yapmaya seni sevk eden ne?» Adam dedi ki:
— Bende nifak yok, ben ancak Allah'a imân eden bir kimseyim. Mekke'deki akrabalarım yanında taraftarım olsun, kasdmda bulundum. Peygamber;
«— Doğru söylemiştir ey Ömer! Bu adam Bedir savaşında bulunmadı mı? Allah o savaşta bulunanların haline muttali olması gereği Ue olur ki şöyle buyurur: İstediğinizi yapın, size Cennet vacib olmuştur.»
Bunun üzerine Hazreti Ömer'in gözleri yaşardı ve:
— Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedi.[858]

Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sell&m) hicretin sekizinci yılında Mekke'yi fethetmeye karar verip savaş hazırlıklarına girişince, harekâtın gayet gizli cereyan etmesini ve Kureyş'in bundan haberdar olmamasını temin için tedbirler almıştı. Bu hususta Allah'a dua etmişti. İşte bu esnada ashabdan Hâttb Ibni Ebi Belta'a, Mekke'de bulunan Müslüman akrabası müşriklerden zarar görmesinler diye müşriklere bir taviz olarak savaş hazırlığını bildiren bir mektup yazdı ve S a re adındaki bir kadınla Mekke'ye göndermeye koyuldu.
Nihayet mektup ele geçirilip Hz. Peygamberin huzuruna getirilince, Hazreti Ömer:
«— Ya Resûlâllah! İzin ver, şu münafikın boynunu vurayım!» demişse de, Bedir savaşında bulunmasına hürmet olarak bu kabahatini Peygamber bağışlamıştı. Bu hâdise üzerine şu âyet-i kerîme nazil oldu :
*— Ey imân edenler! Düşmanlarımı ve düşmanlarımızı dostlar edinmeyin. Siz, onlara (mektupla bağlılık ve) sevgi yo llu yorsun uz; halbuki onlar, Kur'ân'dan sise geleni inkâr ettiler. Kabbiniz olan Allah'a imân ediyorsunuz diye, sizi ve Peygamberi (Mekke'den) çıkarıyorlardı. Eğer sizler benim yolumda ve rızam uğrunda cihad için (Mekke'den Medine'ye) çıktı-mzsa, (düşmanlarımı ve düşmanlarınızı dost edinmeyin). Siz sevgi göstererek onlara sır veriyorsunuz; halbuki ben, sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da hep bilirim. Sizden kim bunu yaparsa, artık hak yolun ortasında sapıtmıştır.»
Bu âyet-i kerîme, H â 11 b 'in iman ehlinden olduğunu böylece ispat etmiştir.
Hâtıb, daha önce hicretin alttncı yılında Hz. Peygamber tarafından İskenderiye'deki Rum Meliki Mukavkıs'e elçi gönderilmişti. M u k a v -k ı s'in takdim ettiği Mariye-i Kıptıyye İle diğer hediyeleri Hz. Peygambere getirmişti. Hicretin 30. yılında altmış beş yaşında olduğu haİ-de vefat etti ve cenazesi Hz. Osman tarafindan kılındı. Allah ondan razı olsun. Netice olarak, herhangi bir tevile saparak bir kimseye «Münafik» diye hitab etmek doğru değildir, hatalıdır.[859]

(205) Kardeşine: «Ey Kâfir!» Diyen Kimse

439— Abdullah İbni Ömer'den; Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— Hangi adam, kardeşine kâfir derse, bu söz ikisinden lirini küfre götürmüştür.»[860]
440— Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu Abdullah îbni Ömer haber vermiştir:
«— Bir kimse diğerine, kâfir dediği zaman, bu ikisinden biri kâfir olur : Eğer dediği kimse kâfir ise, adam doğru söylemiştir; yok eğer ona dediği gibi değilse, ona söylediği küfür sözü kendine döner, (söyleyen kâfir olur).»[861]

(206) Düşmanların Sevinmesi

441— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ediyor ki, Hazreti Peygamber kötü kazadan ve düşmanların sevinmesinden Allah'a sığınırdı.[862]

Kaza ve kadere İman etmek İmanın şartlarından biri olduğu gibi, kötü akıbetlerden ve vuku bulacak belâlardan Allah'a sığınmak da meşrudur. Çünkü yapılan dua da kadere girer. Mukadder olan dua sebebiyle belânın kalkması da yine netice itibariyle kaderin tahakkuku olur.
Meselâ; bir kimse hakkında bir belâ mukadder olur ve yine bu belâ için o kimse dua ederse ondan kurtulacağı da takdir edilmiş olur. Onun için belâların vukuundan ve kötü akıbetlerden Allah'a sığınmak ve ona dua etmek kullara düşen İbadef vazifesidir.
Düşmanların sevinmesini gerektirecek hallerin zuhurundan da Peygam-beî Efendimiz Allah'a sığınrrıışbrdır. Çünkü düşmanların sevinip galeyana gelmesi, insanların nefsinde kuvvetli tesir bırakır ve insanlar bundan son derece nefret duyörlar. Bunun doğuracağı düşmanlık karşılıklı haldarın çiğnenmesine sebep olur, haram şeyler helâl diye kabul edilir. Ümmet bu kötö akıbete düşmesin diye, Peygamber Efendimiz düşmanların sevinmesinden Allah'a sığınarak bize örnek yol göstermişlerdir.[863]

(207) Malda İsraf

442— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
«— Allah sizin üç şeyinize razı olur ve üç şeyinize razı olmaz. Sizin O'na ibadet edip de kendisine ortak koşmamanıza, topluca Allah'ın dinine sarılmanıza ve Allah'ın işleriniz için idareci tayin ettiği kimselerle iyi idare etmenize razı olur. Sizin dedikodu etmenizi, çok soru sormanızı ve malı israf etmenizi kerih görür, (bu üç şeyden de hoşnud olmaz).»[864]

Allah Tealâ'nın razı olduğu işler yalnız öç şeyden ibaret olmayıp, sayısız denecek kadar fazladır. Ancak bu zikredilen üç şey dinin ve dindeki gayenin esasını teşkil ederler Bunların önemine ve esas oluşlarına binaen açıklanmışlardır.
1— Allah'a ibadet etmek ve ona hiç bir şeyi ortak koşmamak imanın esası* ve tevhidin bİnasıdır. Böyle bir inanç olmaksızın yapılan ibadetler makbul olmaz ve iman da sahih olmaz.
2— Topluca Allah'ın dinine sarılmak, dinin yaşamasını sağlamak ve saadet nimetlerinden faydalanmak nimetini kazandırır. Allah'ın emirleri ve nizamı, ancak toplu olarak dînine bağlanmak ve ona sarılmak sureti ile uygulanır. Bu birlik ve beraberlik kurulmadıkça İslâm dini yaşamış olmaz ve müslömanlar da ondan faydalanamaz.
3— Müslümanların işlerini görmek ve onları idare etmek için Allah Tealâ'nın başa geçirdiği âmirlere ve idarecilere itaat etmek ve onlara yardımcı olup İyi geçinmek, devlet idaresinin ve millet asayişinin en önemli rüknüdür. İdareciler İslâm dininden çıkmadıkça ve Allah'ın emirleri dışına taşmadıkça, onlara itaat etmek şarttır. Bu yapılmadığı takdirde, o memlekette anarşi ve isyanlar daima mevcut olur. Huzur ve güven kalkarak onun yerini dehşet ve vahşet kaplar. İnsanca yaşama, hayvanı yaşama haline döner. Onun İcm müslümnlartn, müslüman idarecilerine bağlanıp onlara itaat etmeleri, Allah'ın emrettiği büyük bir vazifedir.
Allah'ın razı olmadığı ve kerih gördüğü şeyler de çoktur. Bununla beraber, önemlerine binoen hadîs-i şerifte üç şey olarak gösterilmişlerdir:
1— Dedi-kodu, Allah'ın razı olmadığı şeylerden biridir. Müslümanları birbirine düşürmeye ve kardeşlik bağlarını koparmaya sebep olan en korkunç bir hastalıktır. Cemiyeti kemirir ve ferdleri birbirine düşürerek yıkar. Manen yıkılan cemiyette de din kalmaz.
2— Lüzum olmaksızın fazla soru sorup irdelemek yine zararlı bir hastalıktır. İnsanı şüpheye ve şüphe de imansızlığa götürür. Boşuna zaman kaybettirir, münakaşa ve mücadelelere yol açar. Bunların sonucu da ayrılıklara, ihtilâflara varır.
3— Malı israf etmek, zayi etmek yine yıkıcı bir davranıştır. Bir milletin ayakta durması için iki unsura ihtiyacı vardır. Bunlardan bîri manevîdir, diğeri de maddîdir. Manevî olan, sahih imanın getireceği güzel ahlâktır. Maddî unsur ise, malî kuvvettir. Malî ve iktisadî güce ulaşabilmek için israf kapılarını kapamak şarttır. Malı zayi etmeksizin tasarruf edenler, iktisadî güce sahip olurlar. Bu güce sahip olanlar da esaretten ve kölelikten, sömürülmekten kurtulurlar. İsrafa ve rasgele harcamalara gidildiği zaman da boıç altına girilir. Borçlanan milletler de, alacaklı devletlere karşı ikti-saden ve kültür yönünden esir olurlar, benliklerini kaybederler.[865]

443— (103-s.) îbni Abbas, Aziz ve Yüce olan Allah'ın: «— Her neyi hayra harcarsanız, Allah onun arkasından karşılığını (mükâfatını) verir; O rızık verenlerin en hayırlısıdır.» âyet-i kerîmesin-deki harcamayı, israf etmeksizin ve büsbütün kıcmaksızm diye tefsir etmiştir. (Sebe'e Sûresi, Âyet: 39)[866]

Yemede ve giymede, ev ihtiyaçlarında ve bütün harcamalarda ihtiyaç miktarını aşmayacak şekilde malı ve parayı kullanmak mubahfsr. Zaruret ve İhtiyaç miktarından fazla olarak lükse, tezyinata ve gösterişe kaçmak israftır. Böyle harcamalar yasak kısmına girerler.
Hayır yollarına yapılan harcamalar ne kadar fazla olursa olsun, israf sayılmaz; ancak kenefi ihtiyacını karşılayacak kadar mal ayırmak ve bulundurmak İcab eder, başkasına ihtiyaç duyulmasın diye...
Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
«— Elini boynuna bağlı kılma (cimir olma) ve büsbütün de onu açıp israf etme ki, sonra kınanmış olursun, eli boş açıkta kalırsın.» (İsra Sûresi, Âyet: 22)[867]

(208) Saçıp Savuranlar

444— (104-s.) Ubey'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Abdullah'a (İbni Mes'ud'a) saçıp savuranlardan sordum. Şöyle cevap verdi :
— Hak olmayan (meşru bulunmayan) yere harcayanlardır.»[868]

Allah'ın haram, ve yasak kıldığı yerlere yapılan bütün harcamalar meşru olmadığı için, bu gibi yerlere sarf edilen paralar ve yapılan yatırımlar İsrafın en kötüsüdür. Çünkü hem haram şeyler ihya edilerek takviye edilmiş olur, hem de mal elden çıkararak asıl ihtiyaçlar yüz üstü kalmış olur. Ferdlerdeki israf hastalığı cemiyete sirayet eder ve sefahat baş göstererek iktisadî çöküntü meydana gelir.[869]

445— (105-s.) tbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre:
«— Saçıp savunanlardan murad, hak olmayan yere harcama yapanlardır, dedi.»[870]

(209) Evleri — Konakları — Kervansarayları Islâh Etmek

446— (106-s.) Hazret! Ömer'in minberde şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— Sizi barındıran evlerinizi düzgün yapınız ve şu (zararlı) yılanları korkutunuz, (onlarla mücadele ediniz, evlerinize girebilecek bir kapı bulmasınlar). Bu hareketiniz onların sizi korkutmasından (ve size zarar vermesinden) önce olsun. Bu yılanların size selâmet vereni asla ortada yoktur. Allah'a yemin olsun ki, biz onlara düşmanlık edeliden beri onlarla arayı düzeltmiş değiliz. (Öteden beri onların insanlara düşmanlığı mevcuttur, zararları devamlı, olacaktır).»[871]

Yılan öldürme konusunda merfu olarak Ebu Davud şu hadîs-i şerifi tespit etmiştir:
«— Biz yılanlarla savasah beri aramızda anlaşma olmamıştır. Onlardan korkarak herhangi birisi öldurmeyip terk eden bizim yolumuzda gidenlerden değildir.»[872]
İnsanlarla yılanlar arasında savaş ezelden beri mevcut olan tabiî bir haldir. Düşmanlık devamlı olduğu için onlara güvenmek ve emin olmak yoktur; mücadele ederek onları öldürmek ve zararlarından korunmak icab eder. Bu mücadeleyi yapmayan veya yılandan korkarak onu ke'ndr haline bırakan, Hz. Peygamber'in takip ettiği yolu terk etmiş sayılır. Bu ifadeden zararlarının büyüklüğü anlaşılmaktadır. Yılanların çoğalması, insanların zehirlenmelerine ve ölümlerine sebep teşkil edeceğinden buna meydan bırakılmamalıdır. İşte bu mücadelenin başında da evleri düzgün yapmak geliyor. Yılanların ve haşaratın evlere girememeleri için hiç bir delik ve gedik bırakmamayı ve binaları düzgün yapmayı Hz. Peygamber Efendimiz emretmektedirler, ilk korunma çaresine baş vurulduktan sonra meydana çıkacak yılanların öldürülmesi suretiyle de onların zararından kurtulma yolunu göstermişlerdir.[873]

(210) Binalara Harcama (Yatırım)

447— Habbab'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
«— İnsana her yaptığı şeyden mükâfat (sevab) verilir; ancak binadan dolayı verilmez.»[874]

Ebu Davud, Enes İbni Malik'ten merfu'an naklettiği ha-dîs-i şerîfte Hz. Peygamber şöyle buyuruyor:
«— Her yapılan bina sahibine bir vebaldir; ancak muhtaç olduğu müstesnadır.»
İhtiyaç kadar bina inşaatı yapılmalıdır.
Bu hadîs-i şeriflerin -taşıdığı büyük hikmetler bugün bir mucize olarak önümüzde müşahade edilmektedir. Bilhassa büyük şehirlerde ellerine çeşitli yollarla büyük imkânlar geçirenlerin ihtiyaçlarından kat kat üstün lüks ve konforu ölçülemeyecek şekilde milyonlar değerinde daire ve apartmanları işgal etmeleri, iktisadî düzenin bozulmasına, sınıf farklarının doğmasına amil olmaktadır. Yeryüzündeki çekişmeler ve düşmanlıklar hep bu anlayış ve uygulamalardan ileri gelmektedir. İslâm'ın ruhuna ve ahlâkına dönmedikçe önü alınamayacak büyük felâketler daima mukadderdir. Komünizmin gelişme istîdatı gösterdiği bölgeler, bu maddî farkların en ziyade çoğaldığı memleketlerdir; saten maddenin hâkim olmaya başladığv yerlerde de maneviyat ve ahlâk azalmış ve mahkûm olmuş olur. Mâriâ maddeye hakimiyetini yitirince, madde maneviyatı esareti altına alır. Böylece sırf maddeciliğin hâkim olduğv diktai rejim ve idareler kurulur; dünya zindana dönüp âhiret hüsran olur.
Böyle vahim durumlara düşmemek için, Müslümanlaradüsen vazife mana ve maneviyat hakimiyeti kurma yolunda çalışmaktır. Camilerin bite sade bir şekilde yapılmasını, tezyinattan kaçınılmasını ve ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde inşa edilmelerini dinimiz bize emrediyor. Binalarda yarışma-mayı, birbirinden yüksele apartmanlar kuryimamasini ve böylece komşunun ışığına ve rüzgârına engel verilmemesini tavsiye ediyor. Yalnız kendi menfaatini ve yaşayışını düşünenlerin çoğaldığı beldeler, her türlü fenalığa kapılarını açmış bulunurlar. Bugün memleketimizde zarurî ihtiyacın dışında gösterişle tezyinata kaçarak çift çift minareler, kubbeler ye işlemeler, çeşitli boyaVr ve renklerle înşâ tedilen camilerin maddî değerleri milyarları aşarken, İslâm kültürüne ve,ahlâkî kalkınmaya, ilim v^ fikir adanıı yetiştirmeye gayret sarfedilmeyîşi, yatırım yapılmayışı ve bu ihtiyacın duyulmaması en büyük kayıbımızdır. Bu hal de maddenin manaya hakimiyetidir. Millete ve dine hizmet aşkı ile çırpınan nice fakir ve muhtaç talebeler vardır ki, kendilerine bir yardımcı bulamıyorlar, kendilerini yükseltecek imkânlara Taslamıyorlar. Her zengin kendi imkânlarına göre İlkokuldan itibaren İhtisasına kadar üç beş fakir ve

dirayetli çocuğun eğitimini üzerine almış bulunsa, en büyük hizmeti işlemiş olacağından, en büyük âhiret sevabını da kazanmış olur. Yeterki niyet islâm'a ve mîllete hizmet olsun; İslâm ahlâkını gerçekleştirme gayesini taşısın.
H a b b a b kimdir? :
Ebu Abdullah künyesi ile tanınan H a b ba b'm babası Erett1-dir. Habbab ibni Erett diye şöhret bulmuştur. Cahİliyyet devrinde esir edilerek Mekke'de satılmış ve Om mü En m ar adındaki bir kadın tarafından satın alınarak azad edîlmfşti. Kılıç İmal eden ünlü bİr usta idi. Huza'a kabilesinden olduğu söylenir. İlk İslâm'ı kabul eden altı kişinin altıncısı olmuştb. İslâm dinine girdiğini ilk açıklayan Habbab olmuştur. Mekke de müşrikler tarafından çok acıklı bir şekilde azab edilenler arasında bulunuyordu. Bir gün Hz. Ömer, Habbab'a sordu:
«— Allah yolunda nasıl bîr güçlükle karşılaştın?»
O şöyle cevap verdi:
«— Ey mühimlerin Emîri! Benîm için ateş yakıldı. Oyleki bu yatölüh ateşi vücudumdaki yağlar söndürmüştü.»
Allah yolunda ilk hicret eden Müslümanlardan (Müstaz'afin'den) dır.
Bedir savaşında ve ondan sonraki diğer bütün savaşlarda bulunmuş; ve sonra Küfeye geçerek orada 63 yaşında olduğu halde hicretin 37. yılında vefat etmiştir. Rivayete göre hastalığı çok şiddetli olmuştu. Bu tzdı-rabını ifade için şöyle demişti :
«— Eğer Resûlüllcıh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) bize, ölümü istemeyi yasaklamıyaydı, ben Ölümü isteyecektim.»
Hazreti A I i (Radiyalîahu anh) Sıffîn savaşından dönüşünde kabrine uğramış ve şöyle demişti :
— Allah Habbab'a rahmet etsin! Gönlü ile Müslüman oldu, istiyerek hicret etti, mü carı İd olarak yaşads ve muhtelif belâlarla karşılaştı. Elbette AİIah onun mükâfaîtn: zayi etmİyecektir. .
Peygamber Efendimizden hadîsler rivayet etti. Kendisinden de Ebu U m a m e, kendi oğlu Abdullah, Ebu Ma'mer, Kaysibni Ebu Haz,i m ve Mesrûk gibi zevat rivayet etmişlerdir. Allah ondan ve butun ashabdan razı olsun.[875]

(211) İnsanın Kendi İşçileriyle Çalışması

448— (108-s.) Abdullah ibni Amr'in, (Tâifde)Veht mevkiinden çıkıp gelen kendi kardeşine şöyle dediği işitilmiştir :
«îşçilerin çalışıyor mu? O, bilmiyorum, dedi. Abdullah ibni Amr:
— Eğer Sakıf kabilesinden olaydın, işçilerinin ne yaptığını bilirdin, dedi. Sonra Abdullah ibni Amr bize döndü ve şöyle dedi:
— însan kendi yerinde (Ebu Asım da bir defasında: Malında, dedi) işçileriyle beraber çalıştığı zaman, Azîz ve Celîl olan Allah'ın işçilerinden bir işçi olur, Allah'ın rızasını kazanır.»[876]

Burada hadîs, HazretİPeygambere kadar yükseltilmiyorsa da kendisinden rivayet edilen zat ashab-ı kiramdan en çok hadîs rivayeti İle meşhur bulunan Abdullah İbni Amr 'dır.
A b d u I I a h 'in künyesi Ebu Muhammed olup, Kureyş'lİdır ve babası Amr IbnİI-As 'dan önce İslâm'ı kabul etmiştir. Hazreti Peygamberin mübarek ağızlarından işittiğini yazmak özere Peygamberden izin istemiş ve kendisine izin verildikten sonra pek çok hadîs-İ şerîf yazmıştır. Ebu Hüreyre hazretleri, Abdullah ibni Amr'-in kendisinden daha fazla hadîs ezberlediğini itiraf etmiş ve bunun sebebini de, hadîsleri yazmış olmasına bağlamıştır.
Abdullah, Şam fethine babası Üe katılmış ve Yermük seferinde de babasının (Amr ibni'l-As'ın) sancaktarlığını yapmıştır. Sıffîn vak'asma yine babası ile katılmışsa da, Hz. Alî 'ye karşı silâh kullanmamıştı. 63 hicret yılında vefat etmiştir. Vefat yeri ihtilaflıdır. Mısır, Mekke ve Taif olarak gösterilir. Burada gecen hâdise Taifle ilgili olduğu için Taifte ölmüş olması İhtimali daha kuvvetlidir. Zira «Veht» denilen yer, Taif civarındadır ki, Taif baö ve bahçeleriyle, akar sufariyfe ön salmış havası gayet mutedil bîr yerdir. Sakîf kabilesi de bu bölgenin yerlilerini teşkil eder. Bahçe ve ziraat işleriyle meşgul oldukları için, Abdullah îbni Amr kardeşine:
«— Eğer Sakîf kabilesinden olaydın, işçilerinin ne yaptığını bilirdin, fonlarla çalışır, durumlarına vakıf olurdun)» demiştir. Bundan anlaşılıyor ki, Sakîf kabilesi işçileriyle beraber çalışan gayretli kimselerdi.
Hadîs-i şerîffin ruhunu teşkil eden :
«— İnsan işçileriyle beraber kendi arazisinde veya malmcfa çaKşttğı zaman, Allah'ın işçilerinden bîr işçi olur...» sözünde şu hikmetler vardır:
1— Patron-işçi münasebetlerinde beraberlik ve işte ortaklık husule gelmekle İşte eşitlik olur.
2— İşçileriyle işi başında bulunan kimsenin is randımanı yöksek olur.
3— İş sonucu elde edilecek mamullerde kalite üstünlüğü bulunur.
4— Patron ve işçi arasındaki yakınlıktan sevgi ve kardeşlik bağları kuvvetlenmiş olur ve topyekûn çalışma husule gelir.
İşte bu faydalarından dolayıdır ki, işçisi ile çalışan kimse, Allah'ın işçilerinden biri gibi olur. Allah'ın rızası yolunda çalışmış bulunur ve bundan da sevab kazanır.[877]

(212) Binalarda Boy Ölçüşmek

449— Ebû Hüreyre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— İnsanlar bina inşaatında birbirleriyle yükseklik yarışında bulunmadıkça kıyamet kopmaz.»[878]

Kıyametin kopacağı anı Cenab-ı Hak hiç kimse/e bildirmemiştir. Habersiz olarak ansızın gelecektir. Ancak yaklaştığına delâlet edecek alâmetler Hz. Peygamber tarafından varid olmuştur. Bu alâmetler de büyük ve küçük olraafc özere İki kısma ayrılır. Büyük alametlerle küçük alâmetler arasında ne kadar bir zaman geçeceği de bilinen şey değildir. Küçük alâmetlerden zuhur edenleri vardır. Bu hadîs-i şerifte buyurulan bina yarışmaları 20. asrın özelliklerinden biri olmuştur. Bu halin ortaya çıkacağını, 14 asır önce haber vermek bir peygamberlik mucizesidir ve kıyametin yakın bir gelecekte kopmayacağtnı da bir açıklamadır. Bina yarışmalarında buIimtH-duktan sonra hemen kıyametin kopacağı manası anlaşılmamalıdır. Bu devreye kadar kıyametin kopmayacağı garantisi oluyor, bundan sonra ne kadar devam edeceği yine bilinemiyor. Gelecek zamanlarda vuku bulacak cemiyet hayatı ile yaşayışlarını bildiren mucizeler arasında ayrı bir mucize oluyor.
Her yapılacak binanın Allah katında makbul olmayacağı manası da çıkarılmamalıdır. Allah rızasına uygun, ihtiyaç1 ve öiçü dairesinde yapılacak İnşaatlar daima makbuldür. Allah'ın dinine hizmet ve onu yüceltmek gayesi hakim olmalıdır. İslâm dini İçin çalışmak ve Müslümanca yaşamak niyeti ile çalışılırsa/ ahlâk düzelir, fakirlik kaikar, adalet ve güven doğar, cemiyet selâmet bulur. Bu niyet terk edilince bütün yatırımlar vebal ofur.[879]

450— Hazretf HaSan'm şöyle" dediği rivayet edilmiştir :
«— Hazreti Osman İbni Affan'm hilâfeti zamanında, Peygamber (S&llcUîahti Aleyhi ve Se Hem /in zevcelerinin evlerine girerdim de evlerin tavanlarına elimle kavuşurdum.»[880]

'Hazreti Hasan (Radiyallahu anh) Efendimizin ifadelerinden anlaşılıyor ki. Peygamber Efendimizin zevcelerine ait evlerin yüksekliği eüe kavuşulacak ve erişilecek kadardı. Bu yükseklik, orta boylu insanlar nazarı İtibara alınacak olursa 2.10-2.20 Cm. civarında olur. Bundan evlerin mütevazı olduğu manası çıkmaktadır. Ihîişam ve debdebeye kaçılmadığını, basit Ve sade bir tarzda evlerin yapılmış olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.[881]

451— Davud ibni Kays anlatarak şöyle demiştir::
«— (Peygambere ait) hücreleri, kıllarla" örülmüş çullarla dıştan kaplanmış halde, hurma dallarından yapılmış gördüm. Zannediyorum ki, evin genişliği, hücre kapısından evin kapısına kadar altı veya yedi zira' (4,5-5 metre) vardı. Evin iç kısmım da on,.zira* (6-6,5 m.) tahmin şdiyorum. Tavanı ise, yedi ve sekiz zira' arasında, buna yakın zannediyorum. Hz. Âişe'nin kapısında durdum. O kapı, batıya dönüktü.»[882]

Peygamber Efendimizin zevcelerine ait evceğizlerin ne kadar sade ve basit bir şekilde yapılmış olduğunu Dav u a1 İbni Kays'in rivayetinden de öğrenmiş bulunuyoruz. Bundan önceki hadîsi teyid etmektedir.[883]

452— (109-s.) Abdullah El-Rûmî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Ümmü Talak'ın evine vardım da dedim ki, bu evinin tavanları ne kadar alçak! Kadıncağız şöyle cevap verdi:
— Yavrum! Müminlerin Emîri Ömer ibni Hatiab (Radiyallahu anh) binalarınızı yüksek yapmayınız diye idarecilerine mektup yazdı; çünkü bu (yüksek bina yapışı) kötü günlerinizden olacaktır.»[884]

Kendisinden haber nakledilen Abdullah El-Rumî'nin kim olduğu hakkında bilgi verilmemekte olduğu gibi, ümmü Talak'ın da hali bilinmemektedir. Ancak Ali İbni Müs'ide, Abdullah El-R û m î "den rivayet etmiştir. Alî İbni Müs'ide nin güvenilir mutemed bîr ravi olduğu söylenmekte ise de, aksini iddia edenler de vardır.
Daha önceki hadîs-i şeriflerle bir arada mütalâa edildiği zaman, mana bakımından aralarında bir mubayenet görülmediği anlaşılır. Yine evlerin sade ve İhtişamsız bir şekilde

yapılmış olduklarına ve buna riayetin lüzumuna İşaret vardır.[885]

(213) Bina İnşa Eden Kimse

453— Habbe îbni Halid ve Sevâ İbni Halid'den rivayet edildiğine göre, her ikisi Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) kendine ait bir duvarı yahut bir binayı onarırken ona geldiler ve yardım ettiler.»[886]

Peygomber Efendimizin kendilerine ait bir duvar veya bir bina onarımı veya İnşası için bizzat meşgul olduklarını ashabı kiramdan iki zat olan ve kardeş bulundukları anlaşılan Habbe ile Sevâ rivayet etmişler ve bu işte Hz. Peygambere yardımcı olduklarını da söylemişlerdir. İhtiyaç ve zaruret halinde bu gibi inşaatların yapılmasında bir sakınca bulunmadığına bu rivayet açık bir delil teşkil etmektedir. Mubah görülmeyen inşaatlar, ihtiyaç dışı olup, konfor ve tezyinata kaçanlardır.[887]

454— Kays İbni Hazim'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Habbab'm yedi yerinde ateşle dağlanma yarası olduğu halde, hastalık ziyaretine vardık. O şöyle dedi:
— Bizden önceki ashabımız, gelip geçtiler de dünya, onların âhiret mükâfatından bir §ey no&sania§tırmadı. üız ise, elde euıgırnız imkânları toprağa harcamaKtan başka. bir yer bulamıyoruz. Kger Peygamber (öauatuıhu Aleyhi ve beiıetn) dize ölümü istemeyi yaşanamamış olsayuı, ben onu isterdim; ölmeme duâ ederdim.» [888]

Habbab'm tercüme-i haline ait bilgi 447 sayılı hadîs-i şerîf münasebeti ile verilmişti. Ateşle dağlanmak suretiyle Meıctce müşriklerinden çek-tîği eziyetler ve işkencelerden ötürü şöyle demiştir:
«— Benim çektiğim musibet ve belaları, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seilem/'m ashabından hiç kimse çekmemiştir.»
H a b b a b hicretin 37. yılında vefat ettiğine göre, Hz. Peygamber'den 25 yıl sonra meydana gelen değişikliği ve ashab-ı kiramın hayat anlayışı arasındaki farkları açıklamışlardır. Öncekiler ele geçirdikleri maddî imkânların hemen hepsini din uğruna harcarken, sonrakiler toprağa ve bina İnşasına harcama yolunu tutmuşlardı. Aradaki bu büyük farkı hissedip üzüntü duyan H a b b a b hazretleri, ölümü istemek mubah olaydı, Ölümü isierdim diye halini beyan etmiştir.[889]

455— (Devamla) Sonra başka bir defa Peygatnber'e gittik ki, kendine ait bir duvar yapıyordu. O şöyle buyurdu :
«— Müslüman harcadığı her şeyden sevab kazanır; ancak inşaata harcadığı şeyden değil.»[890]

Toprağa, yani bina inşaatına harcanan paralar ve bedenî çalışmalar, hayır İşlerinden olduğu veya ihtiyaç karşılığı yapıldığı takdirde makbuldür, öğönmek için, ihtiyacın üstünde olarak yapılanlar, tezyinat ve lüks kısmına kaçanlar karşılığında hiç bir sevab elde edilemez; aksine böyle yatırımlar vebal olur.[891]

456— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ben, kendimize ait bir barakayı onarırken, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) uğrayıp şöyle dedi:
<— Bu nedir?» Ben dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Barakamızı onarıyorum. Bunun üzerine Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem/:
— Ecelin gelişi, bunun yıkılmasından daha çabuktur.» buyurdu.[892]

İnsanın ömrü kısa bir müddet olup, ecel ansızın gelir. Nice insanlar vardır ki, inşa etmekte oldukları evlere daha giremeden veya girdikten az bir müddet sonra ölmüşlerdir. Binalar hep geride kalmış, sahipleri göçüp gitmiştir. İşte bu gerçeği hatırlatmak için Hz. Peygamber, Abdullah ibni Amr'o ihtarda bulunmuşlarda. Yoksa başladığı onarım işinden onu alıkoymamışlardır. Başlanılan iş hangi çeşitten olursa olsun, onu yaparken her an ölümün gelebileceği hususunu düşünmek ve ona göre manevî yönden hazırlanmak icab eder. Ölümü ve âhireti unutarak veya düşünmek İstemeyerek yapılacak işler, Allah'ın rızasına uygun düşmez; çünkü bunlarda nefsanî arzuların hakimiyeti bulunur. Her işte ölçülü hareket etmek en se-lâmetli bir yoldur.[893]

(214) Geniş Mesken

457— Nafi' ibni Abdüİ-Haris, Peygamber (Sailallahü A hyhi.ye Sellem) den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu :
«— Geniş mesken, dürüst komşu ve rahat binek, kişinin saadetindendir.»[894]

Her insan dünyada bir meskene muhtaçtır. Mesken, insanın zarurî ihtiyaçlarının başında gelir. Onun için oturulacak bir eve sahip o!ma!< geçimin yarısını teşkil eder. Bir de oturulan ev, İhtiyaçları karşılıyacak kadar geniş bulunursa, gerçekten saadet olur. Gerek evdekîlerin oturup yatmalarını, gerekse misafirlerin ağırlanmasını karşılayacak şekilde müsait bulunan evler, sahipleri için birer saadet vesilesi olurlar. İç ve dışa karşı mahcubiyet ve sıkıntı duymadan gerekli hizmetler yapmak ve yüz aklığı ile çıkmak büyük bahtiyarlıktır.
İyi ve dürüst komşu da İnsan İçin bir saadet sebebidir. Hiç kimse tek başına yaşayamadığından ve daima en yakın komşusu ite ilgisi bulunacağından, huzur ve selâmetin temini, ancak ahlâkı ve geçimi güzel komşuya sahip olmakla mümkündür. Kötü komşuya sahip olmak huzursuzluğun baş sebebidir. Bu bakımdan, iyi ve dürüst komşu insanın dünya saadetlerinden biridir.
insanoğlunun hayatı evde ve dışarda olmak üzere iki bölüm arz edsr. Evdeki saadet yolları, geniş ve ev iyi komşunun bulunması ile meydana gelir. Dışardaki çalışmalar için de iyi ve rahat, afiyetti bir bineğe sahip olunduğu takdirde yine insan için bunda da saadet vardır. Her asırda ve her bölge için muteber olan binek vasıtaları göz önüne alınırsa, bunlar içinde en kullanışlı ve en rahat olanı, insanın ihtiyaçlarını en güzel bir şekilde karşılayacağından, bu da bir saadet vesilesidir. Allah'ın ve Peygamberin emirlerine uygun hareket etmek şartı ile bu üç imkâna sahip olmak gerçekten dünya saadetidir. Böyle nimetlere kavuşmanın hamd ve şükrünü yapmak kulluk vazifesidir.[895]

(215) Evlerinde Cumba Edinenler

458— Enes'e ait cumba üzerindeki köşede Enes'le Jberaber bulunan Sabit (ibni Kays ibni Şemmas) şöyle anlatmıştır:
— Enes ezan işitti de evden aşağı indi, ben de indim. Adımları kısa atmaya başladı ve dedi ki, ben Zeyd ibni Sabit ile beraberdim. O, benimle bu şekilde yürüdü ve şöyle dedi:
— Biliyor musun, niçin seninle böyle yürüdüm? Çünkü Peygambei1 (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) benimle bu şekilde yürüdü ve şöyle buyurdu1:
«— Biliyor musun, seninle niçin böyle yürüdüm?» Ben :
— Allah ve onun Resulü daha iyi bilir, dedim. Buyurdu ki:
«— Böyle kısa adımlarla yürümemin sebebi namaza gidişte, adımlarımızın sayısı çok olsun diyedir.»[896]

Bu hadîs-İ şerifte iki meseleye işaret edilmektedir:
1— Evlerin üst veya yan kısımlarında çıkıntı, balkon ve cumba gibi bölme ve ilâvelerin yapılmasında din yönünden bîr engel yoktur. Hazreti Enesin böyle bir yere sahip bulunması işin cevazına delil teşkil etmektedir. Zaten İmam Buharî hazretleri de bu noktaya işaret için bu hadîs-i şe-rîfe özel bir bölüm ayırmıştır.
2— Namaz kılmak için cami veya mescİdlere gfderken fazta adrnı yapmak ve çok mesafe almak, İbadete ayrıca bir fazilet kazandmr. Bundan anlaşılıyor ki, evi uzak mesafede bulunan kimsenin normal adım sayısı ile, evi yakın bulunanın kısa adımları sayısı birbirlerine müsavi olursa, aynı fazileti alırlar. Bununla beraber kolay adımlarla kazanılacak sevab, güçlük ve meşakkatle kazanılacak sevaba ulaşamaz diye yorum da yapılmaktadır.
Bid'at sahibi olmayan mahalle imamım bırakıp daha uzak bir mescide gitmek, fazilet değildir. Yakın mahalle mescidini, Allah'ı zikir ve ibadetle ihya etmek evlâdır. Sünnete bağlı bulunmayan bid'at sahibi yakın manalle imamını bırakıp, wzakta olan takva sahibi İmama uyulursa, bunda bir mahzur yoktur.
Zeyd Ibni Sabit kimdir? :
Zeyd, finscsr'dan olup, künyesi E b u Sa İd 'dır. Hz. Peygamber, Medine'ye şeref verişlerinde Zeyd on bir yaşında bulunuyordu. Kendisi şöyle anlatır:
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj Medine'ye ilk şeref verdikleri zaman, ben onun huzuruna getirirdim ve benim için :
— Bu Neccar oğullarınddndır, dendi. Peygamber on yedi sûre okudu. Ben de onları ezberleyip Peygamber e karşı okudum. Bu, Peygamber in hoşuna gitti ve bana dedi ki :
«— Yahudi lisanı üzere yazmayı öğren; çünkti ben onlara güvenemiyorum.»
On beş gün geçmemişti ki, ben Yahudice yazmayı öğrendim. Böylece Peygamber'İn mektuplarını onlara yazıyordum ve onların mektuplarını da Peygambere okuyordum.
Diğer bîr rivayete göre Hz. Peygamber, Z e y d 'e Süryanİce öğrenmesini emrettiler; o da on yedi günde öğrenmiş oldu.
Zeyd Ibnİ Sabit, Peygamber'in Vahy kâtibliğİni de yapmıştır. Becjir savaşma katılmak İstemişse de, Peygamber onu küçük gördüğünden bu savaşa katılamadı. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Bir rivayete göre de İlk katıldığı savaş Hendek savaşıdır. Hendek kazılması sırasında Müslümanlarla beraber toprak taşırdı. Peygamber'in :
— Bu ne güzel gençtir.»

Şeklinde iltifatlarına bu çalışması sırasında nail olmuştu.
Hendek savaşı hazırlıklarında çalışırken Zeyd bir ara uykuya dalmış. Ashabdan Ummare ibni Hazm gelip, Zeyd'in haberi olmadan silâhını almış ve saklamış. Bu hadise özerine Hz. Peygamber ister ciddî olsun, ister şakacıktan olsun, hiç bir Müslümanın korkutulmamasını ve eşyasının saklanmamasını emrettiler. Böyle eziyet verici hareketleri yasakladılar.
Tebük savaşında Neccar oğullarının sancağı Ummare ibni H az m 'in elinde idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu alıp Zeyd ibni Sabit'e verdi. Bunun özerine Ummare:
— Ey Allah'ın Resulü! Benim hakkımda size bir şey mi söylendi de böyle yaptınız?» dedi. Hazreti' Peygamber:
«—Havır, böyle bir şey yoktur. Ancak Kur'ân önde gelir; Zeyd KUr'ân'ı öğrenip alma bakımından senden önde gelir.» buyurdu.
Kür'ân-ı Kerîm'e olan vukuf ve ehlîyet-nden ötürü, Yemame vak'asında hafizların çonu sehid düşmekle halife Hz. E b u Bekir Kur'ân'm zayi o'masmdan korkarak bir araya toplanıp yazılmasını kendisine emretmişti. Zeyd de bu görevi yerine getirmişti. S a ' b î diyor ki, Zeyd in-sonlara iki şeyde üstün gelmişti : Feraiz ilmi İle Kur'ân ilminde... Hazreti Ömer sefere aktıfıı zaman yerine Z e y d 'i bırakırdı. Hz. Peygamber Zeyd icın sövle buyurmuştur:
«— Ümmetimin en İvi feraiz Mleni Zevd ibni S&MtMir.» ibni S a ' d , sah'h b>r isnndla söyle rivavet ediyor: «—Fetva ehli o'an altı kişiden biri Z e v d idi. Onlar su kimselerdir: Ömer, Ali, İbni Mes'ud, Öbeyy, Ebu Musa, Zeyd ibni Sabib BİR rivayet de şöyledir:
Zeyd Medine'de kaza, fetva, k-raat ve feraizde baş İdi. Hicretin 45 yılında vefat etti. Vefat ettifii zaman Ebu Hureyre dedi ki, bu ümmetin hayırlısı vefat etti. Ola ki Allah Tealâ bunun yerine İbni Abbasi geçirsin. İbni A b b a s hazretleri de ölümünden duyduğu acıvı söyle belirtmiştir:
«— İlmin nasıl göçüp gittiğini bilmek isteyen baksın, işte böyle göçer pMer. Allah'a yemin ederim ki, bugün çok büyük bir ilim gömülmüştür.» Allah hepsinden razı olsun.[897]

(216) Binaları Süslemek

459— Ebû Hüreyre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu :
«— İnsanlar evler bina edip de, onları kumaşlara benzetmedikçe, kıyamet kopmaz.»
îbrahim demiştir ki:
— Kumaştan maksad, çizgili allı pullu elbisedir.[898]

Anlaşılıyor ki, saadet devrinden sonra bir zaman gelecektir. Bu devirde insanların inşa edecekleri evler gayet süslü ve rengârenk olacak. Binaların durumu çeşitli kumaş desenlerine benziyecektir. Binaların iç veya dış kısmı diye bir ayırma olmadığından her iki kısım İçin de aynı hüküm geçerlidir. Nitekim bugün bilhassa binaların iç kısımları çeşitli motiflerle süslenip bezenmektedir. Manzara, Peygamberin mucizesi olarak ibret gözleri önüne serili bulunmaktadır. Bu ha!, îöks ve israfın, dünyadan ayrılmayacak gibi dünyaya bağlanmanın eseridir. Tezyinatın daha ne kadar inkî-, şaf edeceği şimdiden tahmin edilemez.[899]

460— Muğîre'nin kâtibi Verrad'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Muaviye, Resûîüllah (SalfaVahü Aleyhi ve Se!.îem)'âen duyduklarını bana yaz diye, Muğîre'ye mektup yazdı. Muğîre de ona şunu yazdı:
— Allah'ın Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem), her namazın, arkasında şöyle derdi:
«— Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur; yalnız o vardır, ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur ve o her şeye kadirdir. Allah'ım! Senin verdiğim engelleyen bir kuvvet yoktur; engellediğini de verecek yoktur. Zenginin zenginliği fayda vermez; zenginlik ancak sendendir.»
Yine Muğîre, Muaviye'ye şöyle yazdı:
— Peygamber dedikoduyu, lüzumsuz çok sormayı, malı israf etmeyi yasaklardı. Yine annelere asi olmayı, kızları öldürmeyi, hayrı engelleyip dilenmeyi yasaklardı.[900]

Hadîs-i şerifin bu bölümde getirilmesine sebep, mal İsrafından yasak-layıştır. Binaların tezyinatı, lüks ve konforu bu israf kısmına girdiğinden, böyle harcamaların yapılmamasını Peygamberimiz emretmişlerdir. İsrafa giren her çeşit harcamayı yasaklamışlardır.
Ayrrccr her namaz arkasında,'metinde geçen duayı okumakta çok fazilet vardır ve bunu okumak müstahabdır.
Ana-babaya asi olmak, kız çocukları diri diri gömmek, dedikodu etmek, gerekli haklan vermeyip daima istemek ve almak hususundaki açıklamalar, özel bahislerinde geçmiş olduğundan tekrar üzerlerinde durulmamıştır.[901]

461— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
«— Sizden hiç birinizi, asla ameli kurtaramaz.»
Ashab:
— Sizi de mi kurtaramaz, ey Allah'ın Resulü? dediler.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu :
«— Beni de kurtaramaz; ancak Allah kendinden Lir rahmetle beni örtuıesiyle kurtulurum. Doğruyu söyleyiniz ve itidal üzere olunuz, (büsbütün sevinmeyiniz ve tamamen ümitsizliğe düşmeyiniz), îner işte mutedil olunuz, (ifrad ve tefride kaçmayınız). Sat ahin ilk valelerinde ? Öğleden sonra ve gecenin ilk sp.atlor'ndon bir kısırmdj i'mefote koşunuz, çalışınız. Daima orta yolu tutunuz; hedefe ulaşırsınız.»[902]

Cennet'e girmek, hiç kimsenin ameli karşılığında olmaz; çünkü insan, kibir ve riyadan arınarak Allah İçin halis amel işlemiş olsa bile, bu şekildeki amellerinin bütünü Allah Tealâ'nın İnsanlara İhsan ettiği bir tek nimetin karşılığını frutamaz. Ameller böyle tek bir nimete mukabil olamayınca, Allah'ın sayısız nimetlerine karşı kulların hiç bir hak İddiası bulunamaz. Bunun için kullar, taşıdıkları halis niyet ve amelleri itibariyle Allah'ın rah-mstihe mazhar olarak Cennefe girerler ve kurtulurlar.
Bir de azamet ve kemal sahibi bulunan Cenab-ı Hakkın şanına yaraşır şekilde, kulların noksan ve aciz halleriyle, İbadet etmeleri mümkün olamayacağından kulların amellerinin makbul oluşu da ancak Allah'ın bir lütfü ile husule gelir. Allah Tealâ'nın lütfü ve ihsanı ile makbul olan ibadetler sebebiyle Cennet'e girmek yine insanlara Allah'ın rahmetidir. Böylece Cen-net'e girmeleri Allah'ın fazlı ve keremi ile olur.
İbadetlerde itidal: Ameller, niyetlere göre kıymet kazanır. Allah rızasına uygun, maddî menfaat ve gösterişten uzak olarak ihlâsla yapılan ameller makbul olur. Ameller az dahi olsa, devamlı olursa daha hayırlıdır. Usanacak ve bitkin hale gelecek şekilde yapılacak ameller ve ibadetler makbul olmadığı gibi, ara sıra yapılanlar da makbul değildir. Ifrad ve tefride kaçmaksızın, gönül neş'esi ile, istekle ve devamlı olarak yapılan ibadetler en makbul İbadetlerdir. Hedefe, kurtuluşa erdiren ameller, işte böyle olanlardır. Peygamberimiz ümmetini buna teşvik etmektedir. Orta yolu tutmak, en doğru bir gidiştir. Geçim ve kazanç yollarında çalışmak da böyledir. İfrata kaçarak çalışan yorulur ve yolda kalır. Ara sıra çalışan kaybeder. Devamlı ve plânlı, hesaplı ve ölçülü çalışan da kazanır. Bu itibarla gayeye ulaşmak için ölçülü ve mutedil olmak icab eder.[903]

(217) Yumuşak Hareket Etmek

462— Peygamber'in zevcesi Hazreti Âişe'den rivayet edildiğine göre, Âişe şöyle demiştir :
— Yahudilerden beş-on kişilik bir erkek topluluğu Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma vardılar da:
— Essamü Aleyküm = Ölüm üzerinize olsun, dediler. Âişe demiştir ki:
— Ben bunu anladım ve; ölüm sizin üzerinize olsun, Allah'ın laneti de... dedim. Bunun üzerine Kesûlüllah (SaltoUahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
«— Yavaş ol, ey Âişe! Allah Î3Ütün işlerde yumuşaklığı sever!» Ben dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Onların dediğini işitmedin mi? Resûlülîah şöyle cevap verdi;
(Ben onlara) ve Aleyküm = sîzin üzerinize olsun, demiştim.»[904]

Bu hadîs-İ şerîf 311 numarada ve 145 sayılı bölümde daha geniş ve biraz değişik lâfızlarla geçmişti. Bİlgİ İçin karşılaştırılsın.
Fazilet sahiplerinin, düşük seviyeli kimselerin sözlerini anlamamazhktan gelmeleri en güzel bir harekettir. Yahudilerin «Selâm» kelimesinden «L» harfini kaldırarak Essamü Aleyküm demelerinin manasını Hz. Peygamber anlayarak,'İsin farkında-olmamış gibi, «Ve Aleyküm = Sizin üzerinize olsun.» buyurmuştur. Işİ açıklamamış ve daha sert ve ağır mukabelede bu-lunmamıftı. Öyleki Hz. Airşe'rîln mukabelesine rıza göstermemişlerdi. Her işte yurhuşak hareketin hayırlı olacağını ve Allah'ın rızasına uygun düşeceğini ifade etmişlerdi. Selâm, kederlerden kurtulmak, selâmet ve saadete ermek manalarını taşır. Sâm ise, aksine olarak helak oîmak, felâkete düşmek ve ölmek manalarını ihtiva eder. Telâffuzları birbirine yakın olduğundan maksadı ve ifadeyi anlamamış gibi hareket etmek en isabetli bir yoldur. Hz. Peygamber böyle hareket etmekte bize izleyeceğimiz yolu göstermiş bulunuyorlar.[905]

463— Cerîr ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, şöyle buyurdu:
«— Yumuşaklıktan mahrum olan kimse, hayırdan mahrum olur.»
Muhammed ibni Kesir bize anlatarak demiştir ki:

— Bu hadîsin aynını Şu'be, A'meg'den bize nakletmiştir.[906]

Bu hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, yumuşak hareket etmekte hayır vardır, iyilik ve tatlılıkla güçiükler yenilir ve netice hayırla başarılmış olur. Şiddetle ve sertlikle hareketler kırıcı ve yıkıcı olur. Başarılı bir sonuca kavuşulamaz. Şiddet, ancak islâm'ın üstünlüğünü ve zaferini kazanmak İçin düşmanla savaş halinde makbuldür. Düşmana boyun eğmemek ve onu yenmek işin her türlü şiddet tedbirlerine baş vurmak bir vazife olur; fakat sulh ve sükûn zamanı ile savaş anını ve imkânları birbirine karıştırmamatıdır. İrşad ve Islâm'-a davet de en tatlı ve yumuşak ifadelerle olmalıdır. Nefret ettirmemek, benimsetmek ve sevdirmek gaye olmalıdır.[907]

464— Ebu'd-Derdâ, Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Kime, yumuşak huyluluktan nasibi verilmişse, ona hayırdan na-sîbi verilmiştir. Kİm de yumuşak huyluluk nasibinden mahrum kılınmış-sa, hayır nasibinden mahrum olmuştur. Kıyamet günü, müminin tartıda en ağır gelen şeyi (iyi ameli) güzel ahlâktır. Gerçekten Allah, kötü iş işleyen kötü sözlüye buğzeder.»[908]

465— Hazreti Âişe demiştir ki, Peygamber (Saltaliahü Aleyh! ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— İyiliksever olanların hatalarım bağışlayınız.»[909]

Bundan önceki hadîs-i şeriflerle 332 ve 312 sayılı hadîslere bakılsın.
Bu hadîs-i şerifin yumuşak huylu olmak bölümünde getirilmiş olmasının sebebi, hataların tatlılıkla bağışlanmasını, şiddet gösterilmemesini ifade içindir. Başkasının hakkını çiğnememek ve başkasına zulüm olmamak şartı ile insanlar arasında beşeriyet icabı meydana gelen günah ve hataları örtmek ve arkasına düşmeden terk etmek ve böylece müminlerin şerefini korumak selâmet yoludur. Böyle hareket edilirse, ferdler arasında sevgi ve bağlılık meydana gelir.
iyiliksever olanlar, hata ve günahlarından utanç duyarlar ve pişmanlık çekerler. Bunun için, onları mahcub duruma düşürmeden ve kendilerine ezİ-yet vermeden hatalarını örtmek, onlara büyük bir iyilik olur. Fakat daima kötülük yoiunda bulunanlar bağışlanır ve cezalandırılmazlarsa, daha fazla kötülük etmeye imkân kazanırlar. Böyleco zarar verme bakımından onlara yardım edilmiş olur.[910]

466— Enes, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— Bir şeyde şiddet olursa, muhakkak o şeyi çirkinleştirir. Allah yumuşaklık sıfatı ile vasıflanmıştır; yumuşaklığı sever.»[911]

Allah Refik'dir: Bunun manası, Allah kullarına lütufia muamele eder; onlara kolaylık diler, güçlük dilemez demektir. Burada Refik ismi, Allah Tealâ'nın İsimlerinden bir isim olarak getirilmemiş, yumuşaklığın ve kolaylığın en selâmeti! bir yol olduğunu göstermek için getirilmiştir.[912]

467— Ebu Saîd El-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayası, hücresine çekilmiş bakireden daha fazla idi. Bir şeyden hoşlanmadığı zaman onu yüzünden anlardık.[913]

Bu hadîs-İ şerifte iki noktaya işaret edilmektedir: Hz. Peygamber'in haya ve mahcubiyetinin çok fazla oluşu ile hoşlanmadıkları bir şeyden dolayı muhatablarını incitmeyîp yüzlerinde bu hoşnudsuzluğun belirmiş olması. Hadîs-i şerifin bu bölümünde getirilmesine sebep de, bu İkinci halden ötürüdür. Yani, Hz. Peygamber hoşlanmadıkları bir hareketten dolayı kimseyi incitmezler ve ağır bir tarizde bulunmazlardı. Daima en yumuşak ve tatlı yolla İkaz ederler ve irşadda bulunurlardı.[914]

468— îbni Abbas, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— Dürüst gidişat, güzel görünüş ve bütün işlerde itidal Peygamberlik hasletlerinin yetmiş cüz'ünden bir cüzdür.»[915]
Sayıtan üç hasletin bir insanda bulunuşu ile o insanda peygamberlikten bir parça bulunur manası anlaşılmamalıdır. Zira peygamberlik Allah vergisidir, çalışmakla kazanılmaz ve esasen peygamberlik Hz. Muhammed (Aleyhisselâm) 'in gelişi ile sona erdiğinden, ondan sonra peygamberlik veya ondan bir cüz düşünülemez. Hadîs-i şerifin manası şudur:
Dürüst ve doğru gidişat, güzel bir görünüşte olmak ve her işte mutedil bulunmak peygamberlerin güzel hasletleridir. Bu hasletleri kendilerinde bulunduranlar, peygamberlerin izinde ve yolunda olurlar, onlara bağlı kalırlar. Mutedil olmak, taşkınlık etmemek ve sertlik göstermeyip yumuşak hareket etmek manasını taşıdığından, hadîs-i şerif bu bölümde zikredilmiştir.[916]

469— Hazreti Aîşe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— Bir deve üzerinde idim ki, onda serkeşlik vardı; (bundan dolayı onu dövüyordum). Bunun üzerine Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) şöyle buyurdu:
«— Yumuşaklıkla hareket et; zira yumuşaklık, bulunduğu her şeyi güzelleştirir. Bir şeyden de çıkarılınca muhakkak onu çirkinleştirir.»[917]

Hayvanlara dahi sert davranmamayı ve onları dövmemeyi İhtar eden bu hadîs-i şerif iki mana taşımaktadır:
1— Hayvanlar sert huylu ve serkeş dahi olsa, onlara acımak ve şiddet kullanmamak İcab eder.
2— Her işte yumuşaklığı ve orta yolu seçmek, güzel sonuca ulaştırır; aksine hareket İse, çirkin ve noksan sonuca ulaştırır.
İnsanların arasını düzeltmek ve insanları irşad etmek için, onları idare İçin ve hayvanları terbiye edip, onlardan faydalanmak için yumuşaklıkla hareket etmek başarı sağlayacağından, bu yolu izlemek müminlere tavsiye buyurulmuştur.[918]

470— Ebû Hüreyre demiştir ki, Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Selleri) şöyle buyurdu:
— Cimrilikten sakınınız; çünkü o, sizden öncekileri Iıelâk etmiştir. Kanlarını akıttılar ve akrabalık bağlarını kestüer. Zulüm, kıyamet günü karanlıklardır, (felâket üstüne felâkettir).»[919]

Bu hadîs-i şerifin «Yumuşaklık» bölümü ile İlgisi cimrilikten ötürüdür. Bir kimsede aşırı derecede bahiilik ve cimrilik olursa, o kimse şiddetle menfaatine düşkün bulunur ve menfaati uğruna sert ve haşin davranır. Herkesi küçük bir menfaati için veya az bir zararı için incitir ve kırar. Kaba ve sert hareketi de mevkiini düşürür, onu çirkin ve düşük bir duruma sokar. Hasis ve cimri olmayan kimse ise, geniş yürekli ve tatlı dilli olur. Başkalarını incitmez ve haşin davranmaz.[920]

(218) Geçimde Kolaylık

471— (110-s.) (Hazreti Ebû Bekir'in azadlısı ve Hazreti Âişe'nin sut kardeşi) Kesîr ibni Ubeyd şöyle anlatmıştır:
— Müminlerin annesi Ârşe'ye gittim — Allah ondan razı olsun —, bana dedi ki:
— Elbisemi dikinceye kadar bekle (içeri girme). Ben de bekledim. Sonra:
— Ey müminlerin annesi! Eğer dışarı çıkıp da insanlara (senin eski elbiselerle uğraştığını) söyleyeydim, bunu senden bir cimrilik sayarlardı, dedim. Hazreti Âişe şöyle dedi:
«— Vaziyeti anla! Eskiyi giymeyenin yenisi olmaz.»[921]

EskİI ve yamalı elbise giymek hakkında Ebu Nuaym, D m -m ü ' I - H u s.a y n 'in şöyleirivayet ettiğini anlatmaktadır: Ummü'l-Husayn elemiştir ki :
— Ben Hz. Âişe'nin evinde idim. O, çeşitli renkteki yamalarla gömleğini yamıyordu. Bu sırada Resûlüİlah (Salîalîahü Aleyhi ve SeUem) içeri girdi ve :
«— Bu yaptığın nedir, ya Âişe?» Dedi. Hazreti ÂİŞe de :
— Gömleğimi yanvyorum, dedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Güzel yapıyorsun, bir elbiseyi yamamadıkça bırakma; çünkü eskisi olmayanın yenisi bulunmaz.»
İsrafi önlemek ve daima yeni bir elbise bulundurabilmek için eski elbiseleri temizleyip tamir ederek kullanmak icab eder. Böyle hareket edilmeyince, insanın yenr elbisesi bulunmaz veya geçimde sıkıntıdan kurtulmaz. Temiz olmak şartı ile yamalr elbise giymek İslâm'da ayıp değildir. Şuna ihtiyaç göstermek ve el-avuç açmak ayıptır.
Rivayet edildiğine göre, Hz. A i ş e fazla miktarda bir malı muhtaçlara sadaka olarak verdi. Sonra, baş örtüsünü yumarken görüldü ve ona :
«— Ya Âişe! Sen çok mal sadaka veriyorsun, sonra durup baş örtünü yamıyorsun?» dendi. O şöyle cevap verdi :
«— Ben yeni elbiseyi giydirip kendim eski giyiyorum; eskiyi giymeyen in yeni elbisesi olmaz.»
İktisadın, kolay ve rahat yaşayışın düzeni İşte budur.[922]

(219) Yumuşaklıktan İnsana Verilen Mükâfat

472— Abdullah ibni Muğfil,; Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Setlem) i^ ŞPJfJ-P ttuyjur^uğftinu, riyâyet .letmişr :
«— Muhakkak ki Allah lütuf sahibidir, (kullara kolaylık diler, güçlük dilemez), yumuşak hareket etmeyi sever ve sertlikten dolayı vermediği kazancı, yumuşaklık sebebiyle

verir.»[923]
Yûnus, Humeyd'den bu hadîsin aynını rivayet etmiştir.[924]

Geçim ve idareciliğini yumuşak hareketlerle, kolaylıklar gösterip güçlükler çıkartmamakla yürütenler dünya menfaatına ve kazancına fazla nail olurlar. Bunun aksine hareket edenler ise ne dünyada böyle bir menfaati sağlıyabilİrler, ne de âhiret sevabını elde ederler. Muvaffak olmanın, maddî ve manevî olarak fazla kazanç sağlamanın yolu, güçlük çıkarmamak, haşin ve sert davranmayıp, kolay ve rahat imkânları kullanmaktır. Baş vurulacak esbabın en kazançlısı budur.[925]

(220) Huzur Temin Etmek

473— Enes îbni Malik, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se'lem)'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
*— Kolaylaştırın iz, güçlük çıkarmayınız. Huzura kavuşturunuz, nefret ettirmeyiniz.»[926]

Söz ve nasihatleri kabul ettirmek, insanların kalblerini birleştirip birbirine ısındırmak için daima en koiay usulü uygulamak ve kolaylık çarelerini aramak gerekir. Kolaylık, ibadetlerin kabulüne ve İslerin benimsenmesine vesile olur. Güçlük çıkarmak ve müşkülâta sokmak, rrtsanlari îşletcfent soğutur ve ibadetlerden uzaklaştırır. Din ve dünya İşlerinin uygulanmasında, din emirlerine aykırı düşmeyecek şekilde, mevcut kısa ve kolay yollardan faydalanmak lâzım gelir. Bundan meşru hükümlerin değiştirilip yeni ve kolay hükümlerin saadetini temin için gönderilmiştir. Dinde mevcut kolaylıkları bilip, onlardan faydalanma bize tavsiye ediliyor.
İşlerde karışıklığa ve şüphelere sebebiyet vermeyip, huzur ve itminan sağlamak, yine başarı ve ülfet sebebi olur. Güçlük çıkarmak, huzursuzluğa ve itminansızlığa sebep olacak davranışlarda bulunmak, insanları soğutur ve dinden uzaklaştırır. Birleştirmek ve yapıcı olmak İçin, kolay yolları seçmek, güçlük çıkarmayıp teskin edici davranışlarda bulunmak gaye edinilmelidir.[927]

474— (111-s.) Abdullah îbni Amr'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İsrail oğullarına bir misafir konukladı; evde de onlann bir dişi köpeği vardı. (Ev sahipleri, köpeklerine) :
«— Ey köpek! Misafirimize havlama!» dediler, (o da havlamam, dedi). Bunun üzerine köpeğin karnında bulunan yavrular bağırdılar. İsrail oğulları bu hâdiseyi peygamberlerine anlattılar. Peygamber (onlara) dedi ki, bu hal, sizden sonra gelecek bir ümmetin hali gibidir; o ümmetin düşükleri, âlimlerine üstün gelecektir.[928]

İmam A lime d bu hadîsi merfu olarak biraz değişik lâfızlarla tahriç etmiştir. Küfüb-i Sifte'de mevcut değildir. Bir temsil ifade eden bu haberin «Teskîn = Huzur sağlamak» konusu ile ilgisi şundan :
Bİr milletin cahilleri ve küçükleri, maceraperest ve başıboşları, o milletin âlimlerine ve fazilet sahibi şahsiyetlerine baş kaldırır ve onların gidişatına aykırı davranışlarda bulunurlarsa, böyle bir toplumda huzur ve sükûnet olmaz, güven ve emniyet kalmaz. Köpeğin havlamama kararına, yavrularının karşı çilcıp havlamalar» ve huzursuzluk çıkarmaları gibi...
Bu hadîs-i şerif, gelecekte vuku bulacak hadiseleri açıklamakla beraber, böyle bir huzursuzluğa sebebiyet verecek faktörlerin giderilme çarelerine de baş vurulmasına İşaret etmektedir.[929]

(221) Kaba Hareket

475— Hazreti Âişe'nin şöyle dediği işitilmiştir:
— Ben bir deveye binmiştim ki, onda serkeşlik vardı. Bundan Ötürü onu dövmeye başlamıştım. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu :
«— Yumuşak hareket et; çünkü yumuşaklık bulunduğu herhangi bir şeyi muhakkak güzelleştirir ve çıkarıldığı şeyi de muhakkak çirkfc'eştirir.[930]

476— (112-s.) Ebû Nadre'den rivayet edilmiştir:
— Bizden Cabir veya Cüveybir adında bir adam şöyle anlattı:
— Hazreti Ömer'in hilâfetinde bir işi ona iletmek istedim ve gece Medine'ye ulaştım. Sabahleyin halifeye gittim. Gerçekten bana bir anlayış ve bir lisan —yahut demişti ki, mantık— verilmişti. Bu halimle dünya mevzuunda konuşmaya başladım da onu küçülttüm. Onu hiç bir şeye eşit olmaz hale getirdim. Hazreti Ömer'in yanında, beyaz saçlı ve beyaz elbiseli bir adam vardı. Ben sözümü bitirince bu adam şöyle dedi: .
— Bütün söylediklerin uygun olmuştur; ancak dünya hakkındaki kötülemen uygun olmamıştır.1 Sen dünyanın ne olduğunu biliyor musun? Dünya öyle bir yerdir ki, orada bizim âhirete götüreceğimiz tedarükü-müz —yahud demiştir ki, azıkımız— vardır. Yine orada, âhirette mükâfatlan dır ıhacağımız amellerimiz vardır.
(Cabir) dedi ki:
— Dünya hakkında benden daha bilgili olan bir adam konuşmaya başladı. Ben:
— Ey müminlerin Emîri! Bu yanındaki adam kimdir? dedim. (Hazreti Ömer) dedi ki:
— Bu, müslümanlann efendisi Übeyy İbni Kâ'b'dir.[931]

Dünya, İnsanların âhiret yurduna geçişlerini sağlayan bir konaklama yeridir. İnsanlar ebedî bir yolculuğa çıkacakları İçin, bu muvakkat konuklama yerinde yolculuk hazırlıklarında bulunmak zorundadırlar. Âhiret için manevî azık ve tedarikini temin edenler, bu ebedî yolculukta sık'nt'ya dpş-mezler. insanlar âhiret saadetine dünyadaki gözel amelleri sayesinde kavuşurlar. Dünya böyle bîr saadete vesile olması bakımından büyük kıymet taşır, insan taşıdığı iyi niyetlerle, salih amellerle sevab kazanır. Kazanılan bu mükâfatların elde ediliş yeri dünyadır. Bu bakımdan dünya küçümsenemez Fakat gerçek vazifeler unutulur da dünya ebedî bir karargâh olarak kabul edilirse, âhiret için hiç bir hazırlık ve azık edİnilmezse, böyle kimselerin dünyası fe'âket sebebi olur. Buna sebebiyet verenler de insanlar olur; dünya yine dünyadır. Tabiî manzarasını değişmiş olmaz, insanlar ve onların inançları değişir.
Hadîs-i şerifin «Sertlik ve Kabalık» mevzuu ile İlgili olarak getirilmiş olması, C a b i r 'in dünyayı fazla ve şiddetle tahkir etmiş olması yüzündendir.
Ubeyy, Medine'I i ashabdan olup, Neccar kabİlesindendir. Künyesi Ebu'l-Münzir ve Ebu't-Tufeyl 'dir. İkinci «Akabe» biatında bulunanlardan bîridir. Akabe, Mekke ile Mina arasında bir yerin adı olup, Mekke'den iki mil mesafededir, Mina'ya yakındır. Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret etmeden birkaç yıl önce Medîne'li ashabla burada buluşmuş, birer yıl aralıkla Akabe'de iki sözleşme yapmışlardı; peygamberi koruyacaklarına ve İslâm dinine bağlı kalacaklarına söz vermişler, Peygam-ber'e biat etmişlerdi. Birinci «Akabe Biati»nda bulunanlar on iki kişi ve «İkinci Akabe Biatr»nda bulunanlar, ikisi kadın olmak üzere yetmiş kişi idi. İşte Ubeyy bu yetmiş kişi arasında bulunanlardan birisiydi.
Übeyy, Bedir savaşında ve ondan sonraki bütün savaşlarda bulunmuş ve Hz. Peygamber'in vahy kâtipliğini yapmıştır. Sayılı hafızların başında gelenlerdendi. «Seyyidü'l-Kurra» diye adlanmıştı. Hz. Ömer ona, Sey-yidü'l-Müslimîn = Müslümanların efendisi adını vermişti. Ashab-ı kiramın fakîhlerinden biri olduğundan, Hz. Ömer kendisinden istişare eder ve faydalanırdı.
Übeyy ibnİ Kâb'ın ölüm tarihinde ayrı iki görüş vardır. Bir kısım tarihçiler Hz. Ömer zamanında ve hicretin 22. yılında ve.diğer bir kısım tarihçiler ise, Hz. Osman'ın hilâfeti devrinde hicretin 30. yılında vefat ettiğini kayd ediyorlar. Kendisinden hadîs-i şerifler rivayet edilmiş ve peygamberimizin methiyelerine nail olmuş büyük bir şahsiyetti. Allah ondan razı olsun.[932]

477— Berâ îbni Âzib demiştir ki, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Nimeti tepmek kötülüktür.»[933]
Nimetİ küçümsemek ve büyüklük taslayarak onu tepmek her toplumda makbul görülmeyen kötü bir harekettir. Bu harekette sertlik ve kabalık bulunması hasebiyle, kaba ve sert davranışlar bölümünde sayılan hadîs-i şerifler arasında getirilmiştir. Nimete şükretmek ve onu büyük görmek, nimetin devamına ve onu inkâr ve istihkar etmek zevaline sebeptir.[934]

(222) Mal Edinmek

478— (113-s.) Haris İbni Lakît şöyle anlatmıştır :
— Bizden (şöyle bir zaman geçmişti ki,) adamın atı doğururdu da, onu boğazlardı. Sonra şöyle derdi:
— Buna binecek kadar yaşar mıyım? Bu hususta bize Hz. Ömer'in mektubu geldi ki, Allah'ın size verdiği rızkı ıslâh ediniz; çünkü kıyametin gelişi geniş zamana bağlıdır.[935]

Anlaşılıyor ki, bazı devirlerde hemen kıyamet kopacakmış gibi, işlerini ayarlayanlar olmuştur. Bir hayvan kâfi geür diye İkincisini beslemeye lüzum göstermemişlerdi. Allah'ın ihsan ettiği nimetleri değerlendirememişlerdi. Bu yanlış görüşü düzeltmek için, Hz. Ömer me'ctupİanyle ikazda bulunmuşlar ve kıyamet için daha geniş vakit bulunduğunu ve Allah'ın vermiş olduğu nimetleri ıslâh edip, değerlendirmek gerektiğini bildirmişlerdi. Nitekim bundan sonra gelecek olan hadîs-i şerif, yarın için çalışmanın ne kadar lüzumlu

olduğunu açıkça İfade etmektedir.[936]

479— Enes İbni Malik, Peygamber (Sallallahü. Aleyhi veSellem)"den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Kıyamet kopar da sizden birinizin elinde bir hurma fidanı bulunur su, eğer helakten önce onu dikmeğe güç yetirebilecekse, onu diksin.»[937]

Peygamber Efendimiz çalışmaya teşvik ettikleri bu hadîs-i şeriflerinde hurma ağacını misa! olarak göstermişlerdir. Hurma, meyve veren ve meyve vermesi içîn de uzun yıllara muhtaç olan bir ağaçtır. Bunda iki hikmet vardır : Yatırımların semeresi uzun yılfara bağlı olsa büe, insanlığa faydalı olacak İşlere girişmek ve sonradan gelecek nesillere eser bırakmak lâzımdır. En müşkül şartlar altında bile bu gayeyi bırakmamak ve faydalı işler için çalışmak, İslâm'ın emrettiği bir vazifedir.
İkİncİ hikmet İse; ağaç yetiştirmenin önemine ve hususiyle meyveciliğe, boğ-bahçe edinmeye işaret edilmektedir^ Orman ve ağaçların ne kadar bü> yük kıymet taşıdığı, asrımızda bütün devletlerce takdir edilmiş bir husustur.
Netice olara!; denebilir ki, işlerin sonuçlar: ağır ve geç meydana gelecek bile ofsa, işe ve çalışmaya tt>$vî!c vardır. Bu niyetle çalışılırsa, memleket mamur olur; bundan gelecek r.f sflller de faydalanır. Bizler, öncekilerin çalışmalarından faydalandığımız gibi…[938]

480— (114-s.) Abdullah îbni Selâm .şöyle demiştir:
«— Eğer (kıyamet alâmetlerinden olan) Deccal'm çıktığını işitirsen ve elinde de dikmekte olduğun bir hurin2 fidanı bulunuyorsa, onu ıslâh etmek için acele etme; çünkü bvjıda^a sonra insanlar için epeyce bir müddet yaşayış vardır.»[939]

Kıyametin kopmasına alâmet*sayılan Deccal'm gelişi zamanında, uzun yıllar sonra meyve verecek bir ağacı dikmekten vaz geçme olmayıp, onu alelacele dikmek de doğru dcğifdir. Daha uzun yıllar insanlar yaşıyacağı için, ağaçlan usulüne göre itina ile dikmek ve bütün hayırlı yatırımları ona göre yapmak gerekir. Hiç bir zaman acele edip, işleri noksan ve sakat bırakmamalıdır. Burada da işleri sağlam yapmaya ve çalışmanın lüzumuna işaret vardır.[940]

(223) Mazlumun Duası

481— Ebû Hüreyre, Peygamber (Saîlallahîi Aleyhi ve Selem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— Üç dua vardır ki, onlar kabul olunurlar: Mazlumun duası, misafirin (yolcunun) duası, babanın çoğuna duası...»[941]

Kitabın başında ve 32 sayıda geçen hadîs-İ şerifte, makbul olan duaların üçüncüsü «Ana-babanin çocuklarına duası» şeklinde varid olmuştur. Diğer manalarda fark yoktur. 32 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[942]

(224) Kulun Aziz Ve Celil Olan Allah'dan Bızık İstemesi — Çünkü Allah (Kullara Dua Yolu Göstererek) : «Allah'ıma Bize. Nzık Ver; Sen Rızık Verenlerin En Hayırhsısın. Buyurmuştur

482— Cabir, Peygamber (SaHaîlahii Aleyhi ve SeUem) 'in minberde şöyle söylediğini işitmiştir:
— Peygamber Yemen tarafına bakıp:
«— Allah'ım! Kalblerini (hakka) yönelt!» dedi. Irak tarafına baktı ve bunun aynını söyledi. Bütün ufuk tarafına baktı, yine böyle söyledi. Sonra:
«— Ey Allah'ım! Bize arzın servetinden rızık ver, ölçeğimizde ve kilemizde bize bereket ver.» dedi.[943]

Rızk : Allah Tealâ'nın İnsan ve hayvanlara gönderip de bunların yemiş olduğu şeyenztk denir. Yenen şeyler bazan helâl, bazan 6a haram olur. Bunun İçin haram da nzık sayılır. Ancak insanlar, harama mübaşeret ettikleri takdirde bu kesiblerinin cezasını çekerler, sorumlu olurlar. Herkes dünyada rızkı ne ise ona kavuşur ve kimse onun rızkına engel olamaz. Allah Tealâ yaratmış olduğu bütün canlıların rızkını verir. İster yerin derinliklerinde, ister deniz diplerinde olsunlar, muhakkak nzıklanna kavuşup nasib-lerinİ alırlar. Cenab-ı Hak, Hud sûresinin 8. âyet-i kerîmesinde şöyle buyuruyor :
«— Yeryüzünde ne kadar canlı varsa, hepsinin rızkı Allah Tealâ üzerinedir.»
Nice mHyon ve milyarlara sahip olanlar, bu varlıklarının pek cüz'İ bir kjsmmiyiyebilmişler, sonradan gelenler daha bol vedaha kolay onlardan m'metfenmişlerdir. Çalışmak ve-kazanmak başka şeydir, rızık olarak istîfa-delenmek başka şeydir. Önemli olan Allah'ın meşru kıldığı yollardan kazanıp İsraf ve kısıntı yapmaksızın fa ya" a lan m ak ve dirie, hayır İşlerine harcamaktır.[944]

(225) Zulüm Karanlıklardır

483— Cabir lbnir Abdullah'dan işitildiğine göre, diyordu ki : — Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu:
— Zulümden sakınınız; çünkü zulüm kıyamet günü karanlıklardır, (felâketlere sebep olur). Bahillikten de sakınınız; çünkü kahillik sizden öncekileri helak etmiş ve onları, kanlarını akıtmaya götürmüş ve haram şeylerini helâl kabul etmişlerdir.»[945]

Zulüm, hududu aşmak ve başkalarına tecavüz etmektir. Başka bir deyimle, bir şeyi kendi yerine koymayıp başka yere koymaktır. İnsanlar ara-srnda yaygın olan mana İse, insanların birbirleri ırzına, mal ve canlarına tecavüz etmeleridir.
Başkasının ırzına, matına ve canına saldırmak haram olduğu için bunun gönahı feüyüktör. Böyle günahları isleyenler hidayet nurundan mahrum olurlar ve kıyamet günü karanlıklar İçinde kalırlar. Kendilerini aydınlıca ve kurtuluşa çıkaracak bir imkân bulamazlar. Yahut çeşitli engel ve azab şekilleri İle karşılaşırlar. Böyle korkunç felâketlere düşmemek İçin zulümden kaçınmak selâmet yoludur. Zulmön en büyüöü Allah'a ortak koşmak, şirke varmaktır. Birçok âyet-i kerîmelerde kâfirler, zalimler dîye vasıflanmışlardır. Biz'rm konumuz, müminler arasındaki tecavüzlerden doğan zulüm hareVet-Tendir.
BanîlİİK de kaçınılması ve sakınılması gereken tehlikeli bir hastalıktır.
İnsan hırs sahibi olup, maddeye taparcasına bağlı olursa, yapmayacağı bir fenalık yoktuk Madde için adam öldürür, başkasının matını yer, ırza tecavüz eder, haramı helâl sayar. Dinden çıkmaya sebep teşkil eden en büyük felâket meydana gelir. Allah'dan başka koruyucusu olmayan bir kimseye zulmetmek, zulmün en çirkinidir. Bu durumda olan bir mazlumun duası, Allah tarafından hemen kabul edilir ve zalim dünyada cezasını çeker. Bundan daha çabuk dünyada ceza İnfaz edilmez.[946]
484— Cabir demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selkm) şöyle buyurdu:
— Ümmetimin sonunda çirkin şekil alma, atma ve yere batma alacaktır. (Bu felâketlerin uygulanmasına) Önce «uhnedenlerle başlanacaktır.»[947]

Peygamber en son ümmet olarak gelecekler arasında çirkin şekillere bürünmeler, atılmalar ve yere geçmeler olacaktır. Bu felâketler ilk önce zulmeden zalimlerin başına gelecektir. -
Çirkin şekil almalar, kıyafet değişiklikleri İle olabileceği gibi,,ilâhî nurun yüzlerden silinmesi ile de olur. Atma ve atılmalar çeşitli sifonlarla vuku bulabilir ve trafik kaaafarı da olabilir. Yere batıp göçmeler ise, zelzele ve seylâb musibetleri sayılabilir. Zulüm günahı başta gelen günah olduğu için, bu korkunç felâketler önce zalimin başına gelecektir.[948]

485— îbni Ömer'den, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Zulüm, kıyamet günü karanlıklardır.»[949]

486— Ebû Saîd, ResûlüllahÜ Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazret! Peygamber şöyle buyurdu :
— Müminler ateşten kurtuldukları zaman, Cennet'le Cehennem arasındaki bir köprüde tutuklanırlar da, dünyada aralarında geçen zulümlerden Ötürü birbirlerinden hak alırlar, (aralarında kısasîaşırlar). Ne zaman ki, (günahlarından ödeşerek) temizlenir ve pâklaşırlarsa, ceunet'e girmelerine izin verilir. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin ederim! Onlardan her biri, Cennet'deki yerinde, dünyadaki yerinden daha selâmettedir.»[950]

Zalim ile mazlum, dünyada helâllaşrnadan âMrete göçerlerse, dünyada geçen haksızlıkların hesabına,,fca^yşgcaklardır. Orada mazlumun hakjq zp-limden alınacak ve aralarında ödeşme yapılarak gerçek adalet tecelli edecektir. Birbirlerine karşı hakların ödenmesi ve kalberden kinin silinmesi keyfiyeti özerinde çeşitli görüşler varsa da, kesinlik ifade etmediklerinden keyfiyeti Allah Tealâ'nın ilmine bırakmak en doğrusudur.
Bu hadîs-i şerîften de anlaşılıyor ki, zulüm büyük bir haksızlıktır ve onun hesabı verilmeksizin Cennet'e girmek olamaz.[951]

487— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Zulümden sakınınız; çünkü zulüm, kıyamet günü karanlıklardır. Kötü şeylerden de sakınınız; çünkü Allah kötü söyleyeni ve kötülüğe teşvik edeni sevmez. Bahillikten de sakınınız; çünkü o, sizden öncekileri sürükledi de akrabalık bağlarını kestiler ve onları, haram olan şeylerini helâl kabul etmeye götürdü.»[952]

488— Câbir, PeygambeT (Sallalkıhü Aleyhi ve Üeilem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Zulümden sakınınız; çünkü zulüm, kıyamet günü karanlıklardır, (felâketlere sebeptir). Bahillikten de sakınınız; çünkü o, sizden öncekileri helak etmiştir ve onları, kanlarını akıtmaya, haramlarını helâl kabul etmeye götürmüştür.»[953]

489— (115-s.) Ebu'd-Duha şöyle anlatmıştır:
— Mesrûk ile Şuteyr îbni Şekil Mescid'de birleştiler. Mescidin çevrelerinde bulunanlar,,dağılıp &u ikisi etrafında toplandılar. Mesrûk dedi ki:
— Görüyorum, fşü etrafımızda toplananlar ;bizden hayırlı söz dinlemek istiyorlar; ya sen Abdullah'dan hadîs rivayet' et de beri seni tasdik edeyim, ya ben Abdullah'dan rivayet edeyim de sen beni tasdik et. Şuteyr İbni Şekil:
— Sen anlat, ey'Ebû Âişe (Mesrûk)! dedi. Mesrûk:
— Abdullah'ın : «Gözler zina eder, eller zina eder, ayaklar zina ederler; fere, ya bu hareketi tasdik eder, ya tekzîb eder.» dediğini işittin mi? dedi. Şuteyr: .
— Evet, dedi. Mesrûk, ben de ondan işittim, dedi. Mesrûk:
— Abdullah'ın: «Kur'ân'da helâl ile haramı, emirle yasağı bir arada tophyan şu — Gerçekten Allah adaletle, ihsanla ve yakınlara vermekle emreder = âyetinden daha toplu bir âyet yoktur.» dediğini işittin mi? dedi.
Şuteyr :
— Evet, dedi. Mesrûk, ben de ondan işittim, dedi. Mesrûk:
— Abdullah'ın şöyle dediğini işittin mi : «Kur'ân'da = AUah'dan korkan kimse için, Allah çıkış ve kurtuluş yolu yaratır — sözünden daha çaouK ieranıiK veren Kurtıaug âyeti yoktur.» £uıeyr:
— Evet, dedi. Mesrûk, ben de ondan işittim, dedi. Mesrûk:
— Abüuiıan'ın şöyıe dediğini işittin mı.': «= fcy nensıerıne kargı, (günah işlemekle) üactai ağmış Kullarım! Alian'ın raumeınaen umıdı *ea-meyinız = âyetinden dana çolt teveKKÜl iiaae eaer Dır ayet
yoktur.» Şuteyr:
— Evet, üedi. Mesrûk, ben de ondan işittim, dedi.[954]

Gözler bakmakla, eller dokunmakla ve ayaklar kötülüğe yürümekle haram işlerler, zina ederler. Bunlar zinanın başlangıcı sayılırlar, zinayı hazırlayan sebepler olurlar. Fenalığı hazırlayıcı olan bu vasıtalara ya, ti len (fercın) iştîrai olur, ya da Allah Korkusundan fi lî tecavüz olmaz. Allah korkusu ile geri çetcilen kimse, küçük günah işlemiş olur ve tevbe ile mağfireti umulur. Fakat Allah korkusu ile sakınma olmazsa, hem zinayı hazırlayıcı sebepler, hem de fiil büyük günah, kebîre olurlar. Fiilden aciz kalıp da, yani imkân bulamayıp da hazırlayıcı sebeplerle yetinen ve zevKİenen yine büyÜK günah İşlemiş sayılır.
Nahl sûresi 90. âyet-i kerîmenin delâlet ettiği mana, kısa ve özlü olarak helâl ile haramı, emirle yasağı ihtiva etmektedir. Çünkü adalet, başkasına tecavüz etmemek, haramdan sakınmak ve helâl şeyleri, kendi yerlerine koymaktır. İhsan da, bir şeyi güzel yapmak, onu yerli yerine koymak demektir. O halde adalet ve ihsan ile emretmek, helâl şeyleri emretmek ve haram olan şeyleri yasaklamak olur.
Dünya ve âhiret kederlerinden kurtulmaya vesile olan hal, takva halidir. Takva sahibi kimse, ihlâs sahibi olup, Allah'ın emirlerine bağlı kalan ve yasaklarından sakınandır. Böyle kimseyi Allah, hem dünyada, hem de âhİ-rette korur ve kurtarır. Talâk sûresinin 2. âyet-i kerimesi bunu ifade etmektedir.
Beşerî imkânları kullandıktan sonra işleri Allah'a bırakmak ve Allah -dan ümid kesmemek hususunda kullara en ziyade tevekkülü müjdeleyici âyet-İ kerîme, Zümer sûresinin metinde geçen 53. âyetidir.
Metin, taşıdığı mana itibariyle haksızlık ve zulümle ilgili bulunduğundan «Zulüm» bölümünde zikredilmiştir.[955]

490— Ebû Zer, Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve SeJlem)'den, Peygamber de Allah (Tebareke ve Teâlâ)'dan aldığına göre, Allah şöyle buyurdu :
«— Ey kullarım! Ben zulmü kendimden kaldırdım ve sizin aranızda da onu haram kıldım; artık birbirinize zulmetmeyiniz.
— Ey kullarım! Siz gece ve gündüz günah işlersiniz; ben ise günahları bağışlarım ve beis görmem. O halde benden mağfiret dileyin, sizi bağışlıyayım.
— Ey kullarım! Ben doyurmazsam, hepiniz açsınız, O halde benden rızık isteyin, sizi doyurayım. Ben giydirmezsem, hepiniz çıplaksınız. O halde benden giyim isteyin, sizi giydireym.
— Ey kullarım! Eğer sizden öncekiler ve sonrakiler, insanlarınız ve cinleriniz, sizden en takva sahibi bir kulun kalbinde bulunsalar, bu benim mülkümde bir şey çoğaltmaz ve eğer en facir bir adamın kalbinde bulunsalar, bu da benim mülkümden bir şey azaltmaz. Eğer bir arazi üzerinde toplanıp da benden isteseler, ben de onlardan her insana istediğini versem, bu benim mülkümden bir şey azaltmaz; ancak denize bir defa batırılan iğnenin denizi azaltması kadar azaltır.
— Ey kullarım! İşte tu ameiierinizdir ki, onları size karşı tespit ederim, hesaba geçiririm. O halde kim amellerinde hayır bulursa, Allah'a hamd etsin. Kim de bundan başkasını k ulursa, neuinden îıaşkasuu kötülemesin, (suç nefsinindir).»
Ebu İdris, bu kudsî hadîsi anlattığı zaman, dizleri üzere çökerek otururdu.[956]

Peygamber (Sallaliahü Aleyhi veSetle/n)'\n Allah Tealâya nispet ederek buyurdukları Kur'ân'dan ve daha önceki kitaplardan olmayan kelâma «Kudsî Hadîs» denir. Bir de kudsî hadîs şöyle tarif edilir: Peygamber (Sailattahü Aıeyhi ve Setlem) "\n manasını Allah Katından alıp da, lâfızlarını kendisi ifadelendirdiği kelâma «Kudsi Hadîs» denir. Fakat bu ikinci tarif hadîs âlîmîerince muteber sayılmamaktadır; Çünkü Peygamber kendiliğinden hiç bir dinî hüküm söylemez, ancak Allah'dan vahy edileni bildirir. Böyle olunca diğer bütün hadîsler de bu tarifin İçine girmiş olurlar.
Kur'ân'la Kudsî hadîsin arası şöyle ayrılır: Melek Cebrail tarafından tilâvet edilerek (okunarak) Peygambere gelen vahy ki, bunlar Kur'ân âyetleridir. Tilâvet edilmeyerek (okunmayarak) kalbe vahyedilerek bırakılan manalar ki, bunlar da kudsî hadîslerdir. (Kale Allahu) ve (Yekûlü Allahu) kelâmı ile Peygamber in kelâma başladığı hadîslerdir. Bunların sayısı yüzden fazladır. Ebu Zer hazretlerinden rivayet edilen bu kudsî hadîs en meşhurlarıdır.
Allah Tealâ Hazretlerine nispet edilen kelâmlar üç kısma ayrılır:
1— Kur'ân : İlâhî kelâmların en şereflisi Kur'ân'dır; çünkü lâfız ve ma-nasİyle kıyamete kadar bâkİ kalacak olan ve insanları her devirde acziyete düşüren icazkâr kelâmdır. Tahrif ve tebdilden korunmuştur. Abdests İzlerin ona dokunması ve cünub olanların onu okuması haramdır. Namaz, ancak ondan bir kısım okumakla sıhhat bulur. Şüphe ve tereddüde yer vermeyecek bir nakil olan tevatür yolu ile gelmiştir.
2— Daha önceki Peygamberlere gelen ve değişikliğe uğramadan önce olan kitaplar.
3— Ahad yolu ile bize kadar nakledilen Kudsî hadîsler.
Bu Kudsî Hadîs, zulüm bölümünde getirilmiştir; çünkü baş tarafında zulmün haram olduğuna işaret vardır. Zulüm iki nevidir; biri, insanın kendi nefsine zulmetmesi ki, bunun en büyüğü şirk ve küfür haline düşmesidir.
Sonra bunu takiben gelen diğer günahları işlemesidir. İkincisi, insanın başkasına zulüm etmesidir ki, burada bahis konusu olan zulüm bu ikinci nevidir. Kimse kimseye zulüm etmesin, haksızlık ve tecavüzde bulunmasın. Zulüm günahı hem Peygamberlik, hem de velîlik rütbesine engeldir.
Kudsî hadîsin 2. bölümü, istiğfar ve dua ile ilgilidir. Beşeriyet İcabı, İnsanlar gece ve gündüz çeşitli günah İşlemekten kurtulamazlar. Bundan kurtuluş çaresi, kulun kendini muhasebe ederek günah ve sevabların düşünüp Allah'dan mağfiret dilemesi ve bir daha o günaha dönmemeye azmetmesidİr.
Duaya gelince : Allah Tealâ bütün İhtiyaçlar için kulların kendisinden talepte bulunmalarını ve istemelerini sever, buna rıza gösterir. İhtiyaçların dünya ve âhiret işlerine ait olmalarında bir ayrılık yoktur; her ikisi İçin dua edilir. Allah'dan hidayet, mağfiret dilendiği gibi, yemek, içmek ve ıgiymek gibi ihtiyaçlar için dua edilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi vs Selltm) bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurdular:
«— Sizden her biriniz, Rabbinden bütün ihtiyaçlarını istesin; ayakkabınızın kesilen kayışına varmaya kadar...»
Ashabı kiramdan bir kısmı, hayvanlarının yemine ve yemeklerinin tuzuna varıncaya kadar ihtiyaçlarını Allah'dan İsterlerdi, (Fadlu'llah: C. 1, s. 575)
Allah Tealâ nin hazineleri sonsuz ve tükenmez olduğu için, insanların bütününe vereceği şeyler, onun mülkünden hiç bir şey eksiltmez. Bunun için denize batırılan iğnenin, deniz suyundan azaltması gibi bir benzerlik yapılmıştır.[957]

(226) Hastanın Keffareti

491— (116-s.) Ğutayf Îbnü'l-Haris anlattığına göre, Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrah hasta iken, ona bir adam şöyle dedi:
— Kumandan nasıl geceleyip ecir aldı? Ebû Ubeyde dedi ki:
— Size hangi şeyden mükâfat = ecir verildiğini biliyor musunuz? Adam:

— Hoşumuza gitmeyen musibetlerimizden, dedi. Ebû Ubeyde şöyle dedi:
— Allah yolunda harcadıklarınızdan mükâfatlandırılırsınız. Ben (bir ordu kumandanı olmam hasebiyle) sizin için harcarım. Sonra Ebû Ubeyde bütün hayvanlara ait nakliye alet ve malzemelerini saydı; atın yularına varıncaya kadar... (Bunların hepsinde, Allah yolunda harcama oldukları için ecir = sevab vardır). Fakat bu bedenlerinize isabet eden meşakkat sebebiyle Allah günahlarınızı örter.[958]

Ebû Ubeyde'nîn ifadesinden anlaşılıyor ki, rıza ve sabır gösteril-meksizin sırf musibetin gelmesinden insan ecir kazanmaz, ancak günahlarından bir kısmını düşürür ve günahları örter. Buna hastantn keffareti denir. Halbuki bazı hadîs-i şerifler açık olarak hastalık gibi musibetlerden sabır olsun veya olmasın, ecir kazanılacağını beyan etmektedirler. Şu muhakkak ki, sabır ve rıza olduğu takdirde, sevab ve mükâfat daha fazla olur. Nitekim merfu olarak rivayet edilen bir hadîs-i şerîf şöyledir:
«— Mümine İsabet eden bir belâ ve ağrıdan dolayı Allah ondan bir derece yükseltir ve bir günahını düşürür.»
Mutlak olarak bu hadîs-i şerîf müminden bir derece yükseltip günahlarından düşüreceğini ispat etmektedir.
(Bu esen İmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'llah: C. 1, s. 579-582)
Ubeyde Ibnö'I-Cerrah kimdir?:
Ashabı Kiramdan ve İslâm'ın cesur mücahidlerinden olup, nesebi yedi batın yukarda «Fihr»de Hz. Peygamber'in nesebi ile birleşir. Adı Amir1-dİr, fakat Ebû Ubeyde künyesi ile şöhret bulmuştur. Annesinin adı D m ey m e olup, islâm'ı kabul etmiş; ancak babası Abdullah İslâm'ı kabul etmemiş ve Bedir savaşında müşrikler safında bulunarak oğlu Ebû Ubeyde tarafından öldürülmüştü. Ebû Ubeyde, babasına değil de dedesi Cerrah'a nispet edİlür; yani Cerrah'in oğlu olarak söylenir. İlk İslâm'a giren on kişiden biri olup, Habeşistan'a iki defa hicret etmiş, Bedir ve ondan sonraki bütün savaşlarda bulunmuştur.
Uhud savaşında Hz. Peygamber'in yüzüne isabet eden çelik zırh gömleğin İki halkasını dişleriyle çekip çıkaran ve iki dişini düşüren . Ebû Ubeyde'dİr. Ayrıca Cennet'le Hz. Peygamber'in müjdelediği on kişiden biridir. Hz. Peygamber onun hakkında şöyle buyurmuştur:
«— Her ümmetin bir emîni vardır; bu ümmetin emîni de Ebû Ubeyde İbnu'I-Cerrah'dir.»
Ebû Ubeyde'yi ordu kumandanı olarak Şam'a göndermiş ve Şam'ın büyük bîr kısmı onun kumandanlığında fethedilmişti. Mühim savaşlarda bulunmuş, bazan Baş Kumandan ve bazan da Hz. H a I i d I b n i V e ! i d 'in maiyetinde olarak savaşmış, büyük boşarHarda bulunmuştu. Adalet ve hakseverliği ile Rumları dahi hayrete düşürmüştü.
Şam'ın fethi sıralarında Ta'un hastalığı çıktığından, Hz. Dm er askerleri geri çekmeyi emredince; Ebû Ubeyde:
«— Allah'ın kaderinden mi kaçıyoruz?» diye halifeye hitap etmiş ve Hz. Ömer ona şu hakimane cevabı vermişti.
«— Ey Ebû Ubeyde! Bu sözü senden başkası soyliyeydi!.. Evet, Allah'en kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz.»
Ebû Ubeyde 'nİn Hz. Ömer gibi bir halifeye bu şekilde bir ifadede bulunması da onun cesaretine delil teşkil eder. Ebû Ubeyde nahif vücutlu, uzunca boylu, seyrek sakallı, yüzü kemikli ve ön dişleri düşük İdİ.
Hicretin 18. yılında 58 yaşında olduğu halde Ürdün arazisinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.[959]

492— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Bir müslümani iğneleyen dikene varıncaya kadar, ona isabet eden bir meşakkat, bir keder, bir üzüntü, bir eziyet, bir tasa sebebiyle muhakkak Allah onun günahlarından örter.»[960]

493— (117-s.) Abdurrahman İbni Saîd, babası Saîd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir :
— Selman, Kinde kabüesindeki hasta bir dostunu ziyaret ettiği zaman onunla beraberdim. Hastanın yanına girdiği zaman :
«— Sana müjde olsun; çünkü müminin hastalığını Allah ona keffaret yapar ve kusurlarını bağışlayıcı sebep kılar. Facirin hastalığı ise, sahibi tarafından bağlanan devenin hali gibidir. Sonra onu salıverirler de, niçin bağlandığını ve neden salıverildiğini bilmez.»[961]

Insan müptelâ olduğu hastalıktan iyileşir ve şifa bulrsa, o hastalık geçen günahlarına keffaret olur, gelecek zaman İçin bir İbret ve öğüte vesile teşkil eder. Allah Tealâ hazretlerinin mümin kula dünyada hastalık gibi musîbet vermesi, onu böyle bîr meşakkatle müptelâ kılması, ona buğzun-dan ötürü değildir. Ya mümin kuldan bir fenalığı kaldırmak, ya günahlarını örtmeye vesile olmak, ya da derecesini yükseltmek içindir.[962]

494— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Mümin erkekle mümin kadının bedeninde, ehlinde ve malında belâ bulundukça, günahsız olarak Allah (Azze ve Celle)'ye kavuşur.»[963]

Muhammed IbnİAmr'dan da bu hadîsin aynı rivayet edilmiş, yalnız «çocuğunda» kelimesini ziyade etmiştir.[964]

495— Ebû Hüreyre demiştir ki, bir Bedevi geldi. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle buyurdu:
«— Ümmü Mildem hastalığına yakalandın mı?»
Bedevi:
— Ümmü Mildem nedir? dedi. Hazreti Peygamber:
«— Et ile deri arasında bir hararettir, ateşli bir hastalıktır.» buyurdu.
Adam;
— Hayır, dedi. Peygamber sordu : «— Başın ağrıdı mı?»
Adam:
— Baş ağrısı nedir? dedi. Hazreti Peygamber:
— Başa arız olan bir hastalıktır ki, damarları çarpar.» buyurdu. Adam:
— Hayır, dedi. Ebû Hüreyre demiştir ki:
— Adam kalkınca, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Ateş ehlinden bir adama bakmayı kim severse, buna baksın.»[965]

UmumiyeHe insanlar büyük ve küçük günahlardan beri olamayacaklarından, hastalık ve emsali musibetler günahlarını örtmeye vesile olurlar ve böylece ateş azabından kurtulurlar. Hayatında hiç bir hastalık geçirmeyen insan, günahlarından keffaret yolu ile bir şey kurtaramadığı cihetle günahlarının cezasını âhirette çeker ve ateşe girmiş olur.[966]

(227) Gece Ortasında Hasta Ziyareti

496— (118-<ş.) .Halid İbni Rabi'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— Huzeyfe'nin hastalığı, ağırlaşınca, bunu kendi yakınları ve Ensar duyup gece ortasında, yahut sabah vakti kendisine geldiler. Huzeyfe sordu:
— Hangi vakittir, bu? Şiz:
— Gece yarısı, yahut sabah vakti, dedik. Huzeyfe :
— Ateşin sabahından Allah'a sığınırım, dedi. Sonra:
— Kefenleneceğim şeyi getirdiniz mi? dedi. Biz:
— Evet, dedik.
— Kefenlerde aşırı gitmeyin, israf etmeyin, çünkü Allah katında benim bir hayrım olursa, ondan daîıa hayırlısına çevrilir. Eğer başka türlüsü olursa, benden çabuk soyulur ve çürür, dedi.
îbnü îdrîs, rivayetinde:
— Gecenin bir kısmında kendisine geldik, demiştir.[967]

Fevkalâde hallerde, gece yarısı veya sabah erken hasta ziyaretine gitmede bir beis olmadığını bu eserden öğreniyoruz. Normal haller nazarı itibara alındığı zaman hasta ziyaretinde şu hususlara riayet edebden sayılır:
1— İzin isteyip içeri girmek istendiği zaman kapının karşısında durmamak, kenara çekilmek,
2— Kapıyı yavaşça çalmak,
3— Kimliğini gizlememek,
4— Hastayı yemek-içmek vakitleri dışında ziyaret etmek,
5— Hastanın yanında az beklemek, hastanın ihtiyaç ve rızası varsa veya hastalığa bir zarar olmayacaksa fazla kalınabilir,

6— Gözü koruyup öfeye beriye bakmamak,
7— Hastaya az soru sormak,
8— Hastaya şefkat ve rikkat hafi göstermek,
9— Hastaya ihlâsla dua etmek,
10— Hastaya maneviyatını yükseltici ve ömtd verici telkinde bulunmak.
Huzeyfe hazretleri bir de kefenlenmode israf edilmemesine işaret etmektedir. Kefen, insanın hayatında giydiği iç elbiseler kıymetinden yüksek vasıfta olmamalıdır. Beyaz bezden erkekler için üç, kadınlar için beş parça olması sünnettir. Zaruret halinde i)u miktar azaltılır. Huzeyfe'-nin hal tercemesi İçin 233 sayılı hadîsin açıklamasına bakılsın.[968]

497— Hasreti Âişe(Radiyaltahüanha), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selİemyden rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
— Mümin hasta olduğu zaman, Allah onun günah kirlerini temizler; maden eritme ocağı, demirin pasını giderdiği gibi...»[969]

Bundan önceki hadîs-i şeriflerle eserlerin delâletine uygun olarak bu hadîs-i şerîf de hastalıkların günahlara !;efrâret olduğunu ve günahları temizlemeye vesile olduklarını beyan etmektedir. Ateşte körüklenen demir madeni, nasıl ki üzerinde bulunan pas ve kirleri ateş sebebiyle döküp safÎle-sîyorsa, hastalanan mümini de hastalık aynen günah kirl-erinden temizler.[970]

498— Hazreti Âişe/KRad':y&lı;huanha), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu;
«— Herhangi bir müslümana I>ir musibet —bir ağrı veya bir hastalık— isabet ederse, muhakkak onun günahlarına keffaret olur; kendisine batan dikene veya meşakkate varıncaya kadar...»[971]

499— Sa'd'ın kızı Âişe, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
— Mekke'de şiddetli bir hastalığa tutuldum. Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) beni ziyarete geldi. Ben dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Ben geriye mal bırakıyorum; bir kızdan başka da geriye (varis) bırakmıyorum. Malımın üçte ikisini (bir hayır yoluna) vasıyyet edeyim de üçte birini (varise) bırakayım mı?
Hazreti Peygamber:
«— Hayır!» buyurdu.
— Yarısını vasiyyet edeyim ve yansını kızıma bırakayım?
Hazreti Peygamber:
«— Hayır!» buyurdu. Ben :
— Üçte bir vasiyyet edeyim ve ona üçte ikiyi bırakayım, dedim. Hazreti Peygamber:
«— Üçte biri vasiyyet et; üçte bir çoktur.» buyurdu. Sonra elini alnıma koydu; sonra yüzümü ve karnımı sıvadı, sonra şöyle buyurdu:
«— Allah'ım! Sa'd'a şifa ver ve onun hicretini tamamla, (hicret sevabını noksan etme).»
Ben, Peygamberin elinin soğukluğunu, bu ana kadar ciğerimde duyuyorum zannındayım.[972]

Bu hadîs-i şerif hasta ziyareti ile ilgili olmakla beraber, İslâm hukukunda vasiyyet miktarını da tayin etmektedir. Bir kimse, malının üçte birinden fazlasını hayır yollarına vasiyyet edemez, üçte bir veya daha az yapılan vasiyyetler muteberdir, varisler bu miktar üzerinde hiç bir hak iddia edemezler. Vasiyyet üçte birden fazla olduğu zaman, üçte birden fazlası varislerin müsaadesine bağlıdır. Muvafakat ederlerse, üçte birden fazla vasiyyet yerine getirilir; muvafakat etmezlerse, üçte birini öderler ve geri kalan mal varisler arasında bölünür. Vasiyyetlerde malın tamamı şöyle hesap edilir: ölünün teçhiz ve tekfin masrafları İle varsa ölünün borçlan çıktıktan sonra geri kalan malın bütünü vasiyyet İçin esastır. Cenaze masrafları İle ölünün borçlan çıktıktan sonra geriye kalan mafin tümünden üçte bire kadar olan vasiyyetler yerine getirilir. Bir de hisse sahibi olan varislere mal verilmesine dair yapılacak vasiyyetler geçerli olmazlar. Varisler ancak kendi meşru haklarını alabilirler.
Hastalığı ölüm derecesine varan Sa'd ibni Ebi Vakkas, daha önce hicret etmiş olduğu Mekke'de vefat etmeyi sevmemiş ve Hz. Peygamberin arkadaşları ile Medine'ye dönmelerine katılamayandan müteessir olmuştu. Bu teessürlerini gidermek için Hz. Peygamber ona dua etmişler ve İslâm'a daha çok yararlı hizmetlerde bulunacağını ve müşriklerin kendinden zarar göreceğini müjdelemişlerdi.
Sa'd İbni Ebi Vakkas'in hal tercemesi hakkında bilgi edinmek için 24 sayılı hadîsin açıklamasına müracaat edilsin.[973]

(228) Hasta İçin, Sıhhat Halinde Yapmış Olduğu İbadetin Sevabı Yazılır

500— Abdullah İbni Amr, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Hasta olan hiç kimse yoktur ki, sağlık halinde yapmış olduğu ibadetin (sevabı), ona yazılmış olmasın.»[974]

Sağlık halinde insanın devam ettiği ibadet ve hayır işlerine hastalık gibi özürlerle devam edemez ve bunları yerine getiremezse, Allah Tealâ özürlü hastalık halinde yerine getiremediği bu İşleri işlemiş kabul ederek sevablarından eksiltmeksİzin amel defterine yazdırır. Bu bakımdan devamlı İbadetlerin hayır ve bereketi çoktur. Hasta olanlar, yerine getiremedikleri mutad amellerinden ötürü üzülmemeİdirler; çünkü onları işlemiş gibi sevab kazanacaklardır. Ayrıca hastalık, günahlara da keffaret olacaktır. Bundan önceki hadîs-i şeriflerde ifade buyurulmuştu. İnsan iyi bir işe niyyet eder de, bir özür sebebiyle onu yerine getiremezse yine sevab kazanır.[975]

501— Enes îbni Malik, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
— Allah Teâlâ, bedeninde müptelâ kıldığı hiç bir müslüman yoktur ki, hasta bulunduğu müddet, sağlığında yapmış olduğu amellerin sevabı ona yazılmasın. Eğer Allah ona hastalıktan afiyet verirse, —zannediyorum ki, Peygamber şöyle dedi— Onu (günahdan) yıka yi verir; ve eğer ruhunu alırsa onu bağışlar.»
Hammad îbni Seleme yolu ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} den hadîsin aynı rivayet edilmiş olup, şu ilâve yapılmıştır:
«— Eğer ona şifa verirse, hastayı günahtan yıkar.»[976]

Burada, daha önceki hadîs-İ şerife ilâveten hasta olan Müslümanın ölümü halinde mağfiret buyurulacağı hususu vardır. Zaten geçen diğer hadîslerde, hastalıkların günahlara keffaret olacağı beycin buyurulmuştu. Bu hadîs-i şerif, her iki manayı taşımaktadır.[977]

502— Ebû1 Hüreyre şöyle anlatmıştır:
— Peygamber (SailallahüAleykiveSetlem)'e ateşli hastalık (Humma) geldi. Humma dedi ki, senin katında en seçkin ehline beni gönder. Bunun üzerine Peygamber onu Ensar'a gönderdi de altı gün ve altı gece onlar üzerinde kaldı. Bu hastalık onlara ağır geldi. Peygamber onların evlerine gitti de, durumu ;©na şikâyet ettiler. Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) ev ev ve kapı kapı girip onlara afiyet duasında bulunmaya başladı. Peygamber geri dönünce, onlardan bir kadın Peygamberi takip etti ve dedi ki:
— Seni hak din üzere gönderen Allah'a yemin ederim! Ben, Ensar'da-nım. Gerçekten babam da Ensar'dandır; o halde Ensar için ettiğin dua gibi, bana da duâ et. Hazreti Peygamber ona:
«— Ne istiyorsun; dilersen Allah'a duâ edeyim de sana afiyet versin, dilersen sabredersin de Cennet senin olur?» dedi.
Kadın dedi ki, öyle ise sabrederim de Cennet'i tehlike etmem, (onu garantilerim).[978]

Burada da iki hususa işaret edilmektedir:
Hastalıktan insan şifa bulursa, hastalık günahlara keffaret olur. Şayet hastalık özere ölürse, ömrün sonuna kadar işlenmiş günahlar bağışlanmış olacağından Cennete girer. Her iki halde de hastalığın manevî bakımdan faydalan vardır. Bununla beraber tedavi imkânlarını araştırmak, tabiblere müracaat etmek bir vazifedir. Hastalıkların seyri ve akıbetleri önceden kestirilemez. Sebeplere baş vurup afiyet dilemek ve korunmak ayrıca kullara düşen görevlerdir.[979]

503— (119-s.) Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
— Bana isabet eden hastalıktan, Hummadan bana daha sevgili bir hastalık yoktur; çünkü benim her azama girer. Azîz ve yüce olan Allah da her uzva, mükafattan hissesini verir.[980]

Ebû Hüreyre hazretleri humma hastalığı karşılığında verilen sevabı bildiği için, bunun gelişinden endişe duymamakta ve bu hastalığa yakalananları da teselli etmektedir. Bugünkü tıp âleminde manevî yönden tedavinin büyük bir önem taşıdığı kabul edilen gerçeklerdendir.[981]

504— (120-s.) Rivayet edildiğine göre, Ebu Nuhayle'ye şöyle dendi: «— Allah'a dua eU O da:

— Allah'ım! Hastalığı azalt; fakat mükâfatı (sevabı) azaltma, diye dtıâ etti. Ona:
«— Duâ et, dua et!» dendi. Bunun üzerine şöyle duâ etti:
— Allah'ım! Beni rahmetine yakın olanlardan kıl, annemi de güzel yüzlü Cennet hurilerinden eyle.

Ashab-ı Kiramdan olduğu söylenen Ebu Nuhayle, tutulduğu hastalıktan şifa İstemiş, fakat mükâfatının azaltılmamasını dilemiştir. Bu arada, ana hakkının büyük olması hasebiyle annesi için de dua ederek Cennet hurilerinden olmasını temin için Allah'a yalvarmıştır.[982]

505— Ata İbni Ebi Rebah anlatarak demiştir ki:
— İbni Abbas bana şöyle dedi:
«— Cennet ehlinden sana bir kadın göstereyim mi?» Ben:
— Evet, dedim. O şöyle buyurdu;
«— Şu siyah kadındır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelip dedi ki:
— Ben sar'alamyorum (düşüp bayılıyorum), böylece (kendime hâkim olamayıp) açılıyorum; benim için Allah'a duâ et.» Hazreti Peygamber ona:
«— İstersen sabret, cennet senindir. İstersen, sana afiyet versin diye Allah'a duâ edeyim.» buyurdu. Kadıncağız:
— Sabrederim, dedi. sonra: Ben açılıyorum, (avret yerlerim gözükür diye korkuyorum), benim için Allah'a duâ et açılmayayım, dedi. Peygamber de ona duâ etti.[983]

Tedavi, hiç bir zaman tevekküle aykırı değildir; çünkü Hz. Peygamber tedavi yollarına baş vurmuş ve tedavi olunmayı emretmiştir. Hastalıklardan* tedavi hususunda mevcut delillerden şu neticeler çıkarılmaktadır:
1— Bir hastalığa müptelâ olanın bizzat kurtulmak için kendine dua etmesi makbul harekettir.
2— Hastanın talebi olmaksızın, başkasının ona dua etmesi de yerinde bir harekettir; ancak şifa, hasta hakkında hayırlı görülmüyorsa dua edilmemelidir.
3— Başkasından dünya işleri İçin dua istemek makbul bir hareket değildir; çünkü bunda insanlara karşı zillete katlanma var>
4— Tedavi İçin tabİblere müracaat etmek ve İlâç kullanmak meşrudur. Bir kimse Peygamber'in sünnetine uymak ve Allah'ın izni bulunmak ntyeîî ile tedavi çarelerine baş vurursa, bu İbadet sayılır. Tevekküle de aykırı düşmez; yemek-içmek ve giymek için esbaba mübaşeret tevekküle aykırı olmadığı gibi...[984]

506— (121-s.) Ata anlattığına göre, kendisi o sar'alı kadın olan Ümmü Züfer'i Kabe'nin merdivenlerinde uzun boylu siyah bir kadın olarak gördü.
İbni Cüreyc demiştir ki:
— Abdullah İbni Ebi Müleyke bana haber verdiğine göre, Kasım kendisine, Hazreti Âişe'nin şöyle haber verdiğini nakletmiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Mümine diken ve daha İüyük musîtet isabet ederse, o keffarettir.» buyurdu.[985]

Bu bölüm, hastanın sağlık halinde İşlediği amellerin sevabına, aynen onları işliyormuş gibi kavuşacağına ait olduğu halde, keffaretle ilgili olan bu haclîs-i şerîf bu bölümde gösterilmiştir. Mevzu bakımından aralarında bir münasebet yoktur. Daha önceki hadîslerde geçtiği gibi, musibetlere uğrayan müminler İçin büyük müjde ifade etmektedir. Esasen istisnasız her Müslüman için bir sevinç ve müjde habercisidir; çünkü eziyete ve meşakkata duçar olmayan insan yok gibidir. Hadîslerin zahir manasına bakılırsa, musibetlerin bütün günahlara keffaret olabileceğini ifade etmektedirler. Fakat sarihlerin çoğu, keffaretin küçük günahlara qit olduğunu beyan ediyorlar. Daha doğrusu, musibetlerin büyüklüğüne, insanların sabır ve ihlâsına göre, büyük ve küçük günahlara keffaret olurlar. Kul hakları bunun dışında kalır. Bunları Ödemek veya hak sahipleri İİe heiâllaşmak İcab eder.
Gelen musibetler sabırla karşılanınca, hem keffaret olurlar hem de derece yükselmesine vesile teşkil ederler. Sabır bulunmadığı takdirde, herkesin hal ve tutumuna göre birbirinden farklı sevab ve keffareîler kazanılır.[986]

507— Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği işitilmiştir : — Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu:
«— Dünyada kendisine bir diken isabet edip de, ondan sevap uman hiç bir müslüman yoktur ki, o diken sebebiyle kıyamette günahlarından bağışlanmasın.»[987]

508— Cabir demiştir ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu işit-
«— Herhangi bir mümin erkek ile mümin bir kadın ve müslüman bir erkekle müslüman bir kadın, bîr hastalığa yakalanırsa, muhakkak Allah o hastalık sebebiyle onu günahlarından kurtarır.»[988]

(229) Hastanın : «Bende Ağrı Var!» Demesi Şikâyet Olur Mu?

509— (122-s.) Hişam babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle anlatmıştır:
— Ben ve Abdullah îbni Zübeyr, (hasta olan Abdullah îbni Zübeyr'in annesi) Esmâ'nın ziyaretine gittik; bu gidişimiz Abdullah İbni Zübeyr'in şehid edilişinden on gün önce idi. Esma ağrılı idi. Abdullah ona:
— Kendini nasıl buluyorsun? dedi. O: «— Ağrılı (buluyorum)!» dedi. Abdullah:
— (Düşmanlarımın beni çembere almasından anlıyorum ki,) ben ölüme gidiyorum, dedi. Bunun üzerine annesi:
— Herhalde sen benim ölümümü istiyorsun da, bundan ötürü ölümü temenni ediyorsun; böyle etme, Allah'a yemin ederim ki, senin iki halinden birine ait haber bana gelmedikçe ölmemi arzu etmem: Ya öldürülürsün de, senin acına katlanarak sevabı kazanırım, yahut muzaffer olursun da gözüm aydın olur. Sana uygun düşmeyecek bir işin sana arzedilip de onu, ölüm korkusu ile kabul etmekten sakın, (şerefle ölmek, düşman eline geçip eziyet çekmekten çok daha iyidir).
Abdullah İbni Zübeyr, (Annesine, ben ölüme gidiyorum diye hitap etmesinden) Öldürülüşünden annesinin kederleneceğini sanmıştı.[989]

Abdullah ibni Zübeyr'in başından geçenleri öğrenmek lan 244 sayılı hadîs-i şerifin açıklamasındaki ha! tercemesine bakılsın. Burada bahis konusu olan, hastanın «Ağrım var» demesi, şikâyet olmayacağı hususudur.
Hasta, dua, tedavî, ilâç ve danışma gibi İhtiyaçlar dolayısı ile hastalığını, ağrı ve şiddetini bildirirse, şikâyet kısm-na girmez. Hasta durumunu gizlemeyerek, sayılan ihtiyaçlar için, açıklamalıdır. Buna hali açıklama denir, şikâyet denmez. Yasak olan şikâyet, kendisini hastalığa müptelâ kılana karşı çıkmak ve ona itiraz etmektir.[990]

510— Rivayet edildiğine göre, Ebu Saîd El-Hudrî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ziyaretine gitti. Peygamber ateşli hasta idi, üzerinde kadife (kumaş örtü) vardı. Elini üzerine koydu, hastalığın ateşini kadîfe üzerinden hissetti. Ebu Saîd:
— Ateşin ne kadar yüksek, ey Allah'ın Resulü! dedi. Hz. Peygamber: «— Biz böyleyiz, belâ bize şiddetli gelir ve sevab bize kat kat olur.»
buyurdu. Ebu Saîd sordu:
— Ey Allah'ın Resulü! İnsanların hangisi en şiddetli belâ çeker? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Peygamberler, sonra salih kullar. Onlardan öyle kimse vardi ki, fakirliğe müptelâ olmuştu; Öyleki bir hırkadan başka bir şey bulamamış, onu kesip giyinmişti. Onlardan kene İle müptelâ olan vardı da, onu Öldürmi ye kadar gidiyordu. Onlardan öylesi de vardı ki, sizden birinin bahşişe sevinmesinden daha çok belâya sevinirdi, ferah duyardı.»[991]

Peygamber hastalığın şiddetini ifade buyurarak bu gibi ağır musibetlerin peygamberlere ve derece sırasiyle salih kullara geldiğini bildirmişlerdir. Peygamberler ümmetlerinin öncüleri oldukları için, en ağır yük ve meşakkatleri çekmelerinde hikmetler vardır. Her halleriyle insanlara örnek olduklarından, bunların haline bakarak azim ve sabtr sahibi olmak, zorluklara tahammül etmek, Allah'ın kudretine boyun eğmek ve teslimiyet göstermek suretiyle insanlar doğru yolu bulur, teselliye kavuşurlar. Peygamberin günahları olmadığından, çektikleri musibetler karşılığında daha yüksek manevî dereceler kazanırlar. MusîbetİÇok olanın yalvarıp yakarışı da çok olur, Allah'a iltica edişi fazla olur ve yalvarışından derecesi yükselir. Bir an bile Allah'ı anmaktan gafil kalmaz.
Ebu Saîd El-Hudrî kimdir? :
Adı S a ' d olup, babası M a I İ k , dedesi Sinan 'dır. E b 0 Saîd künyesi ile şöhret bulmuştur. Uhud savaşında yaşı küçük bulunduğundan savaşa katılamadı; fakat babası Uhud savaşında şehid edildi. Kendisi Uhud savaşından sonraki bütün savaşlarda bulundu. Hz. Peygamberden 1170 kadar hadîs-İ şerîf nakletmiştir. Kendisinden Ibni Ab bas, Ibni Ömer, Cabir, Ebû Umame ve Ebu't-Tufeyl gibi, ashabdan büyük zevat ve Tabiîn büyüklerinden Ibni Müseyyeb, Ebû Osman, Tarık, Ubeyd ibni Umeyr ve daha başkaları rivayet etmişlerdir.
Genç ashab arasında en fakîh olandı. Ensarın necib ve fazıl ve âlim şahsiyetlerinden biri İdi. 74 hicret tarihinde vefat ettî. Vefat yeri hakkında kesin bir delil yoksa da, İstanbul'da Kariye camii avlusunda medfûn olduğu söylenir. Allah ondan razı olsun.[992]

(230) Baygın Hastayı Ziyaret Etmek

511— Cabir İbni Abdullah'ın şöyle anlattığı işitilmiştir: «— Bir hastalığa yakalandım da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seîîem) Ebû Bekir ile—ikisi de yaya olarak— beni ziyarete geldi. Beni baygın halde buldular. Peygamber (Saliallahü A leyhi ve Seîlem) abdest aldı; sonra abdest suyunu üzerime döktü, ben de ayıldım. Baktım ki, Peygamber (Saliallahü A leyhi ve Seüem). Dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü, malım hakkında nasıl hareket edeyim, malım hakkında hüküm ver? Peygamber bana cevap vermedi, tâ ki, miras âyeti nazil oldu.[993]

Baygın halde olan hastalar, şuurlarını kaybetmiş oldukları halde onları ziyaret etmek, diğer aklı başındaki hastaları ziyaret etmek gibi sünnettir ve sevabdır. Baygın hastanın gönlünü memnun etmek, bahis konusu olmamakla beraber, hasta için bazı tavsiyelerde bulunmak ve yakınlarını teselli edip, gönüllerini almak bakımından faydalıdır. Böyle hastalar için istişare edilir, tabip tavsiye edilir, duada bulunulur. Soğuk suyun baygınları uyardığı da bir gerçektir. Buna Peygamber'in duası da katılarak hasta üzerine dökülünce, Allah hastaya şifa vermişti.[994]

(231) Hasta Çocukları Ziyaret Etmek

512— Üsame İbni Zeyd şöyle anlatmıştır:
— Resûlüllah (tollallahü Aleyhi ve Selîem)'m kızının (Zeyneb'in) çocuğu ağır hasta oldu. Bundan dolayı çocuğun annesi (Zeyneb), Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seliem)'e haber gönderdi ki, çocuğum ölüm üzeredir. Peygamber haberciye dedi ki:
«— Git ona şöyle söyle:
— Allah'ın aldığı da kendinindir, verdiği de... Her şeyin onun katında muayyen bir vakti vardır. Sabretsin ve Allah'dan sevab beklesin.»
Haberci geri dönüp çocuğun annesine (Zeyneb'e) haber verdi. Bunun üzerine (Zeyneb), Peygamber muhakkak gelsin diye yemin ederek Peygambere haber gönderdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kalkıp ashabından bir gurupla gitti; aralarında Sa'd îbni Ubade de vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğu alıp iki göğsü arasına ve bağrına koydu. Çocuk kuru ve boş su kabının ses çıkarışı gibi can çekişiyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gözleri yaşardı, Sa'd dedi ki:
— Ağlıyor musun, halbuki sen Allah'ın peygamberisin? Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «— Ben ona şefkat duyduğumdan ağlıyorum. Allah, ancak kullarından merhametli olanlara merhamet eder.»[995]

Hadîs-i şerîften şu faydalar elde edilir:
1— Fazilet ve mevki sahibi kimselerin, ölüm döşeğinde bulunanların çocuk dahi olsalar, yanlarına gitmeleri iyi bir harekettir.
2— Böyle hasta ziyaretlerine davet İçin yemin etmek caizdir.
3— Yaya olarak hasta ziyaretine ve taziyeye gitmek bîr fazilettir.
4— Yemin eden bîr. kimsenin, yeminini bozmamak ve ona icabet etmek lâzım gelir.
5— O'üm gelmeden önce, hasta sahibine sabır îelkîn etmek ve onu teselli etmek iqab eder.
Ölüm gelmeden önce, geride kalacaklara edilen sabır tavsiyeleri, kedere karşf mukavemet kazandırır, Allah'ın kazasına rıza temin eder.
6— Hadîs-i şerifte, Allah'ın yaratıklarına şefkat göstermeye teşvik, katı kalpliikten sakındırma vardır. Göz yaşarmasında merhamet vardır.[996]

(232) Özel Bölüm

513— (123-s.) İbrahim İbni Able'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Karım hasta oldu; bundan dolayı Ümmü'd-Derdâ'ya gidiyordum. O bana soruyordu:
— Ailen nasıl? Ben de:
— Hastadırlar, diyordum. Bana yemek ısmarlıyor, ben de yiyordum. Sonra dönüyordum, kadıncağız yine böyle yapıyordu. Bir defa ona gittiğimde dedi ki:
— Nasıllar? Ben:
— îyiye döndüler, dedim. O, bunun üzerine şöyle dedi:
— Sen, bize ailenin hastalığını haber verdikçe, ben sana yemek ısmarlıyordum. Şimdi ise, iyiye döndüler, artık sana bir şey ısmarlamayız.»[997]

Bu bölüme bir isim konmamıştır. İhtiva ettiği mana bakımından «Hastası olana yardım etmek» konusu adı verilebilir. Evinde ailesi ve çoluk çocuğu hasfa bulunanların zor durumları olur. Çok kere yemek yemeye İmkân ve fırsat bulamazlar. Böylf hallerde komşuların onlara yardfm etmesi ve onları yedirmesi komşuluk hakkıdır. Hastalar iyileştikten sonra da böyle bîr yedirme işine hacet kalmaz.[998]

(233) Hasta Bedevîyi Ziyaret

514— îbni Abbas anlatıyordu :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasta bir Bedevi'yi ziyaret için yanına varıp şöyle dedi:
«— Ağır durumun yoktur, inşallah Allah günahlarını temizleyici olur.» Ravi dedi ki:
— Bedevi şöyle cevap verdi:
— Bilâkis ateş gibi yanan humma var, yaşlı bir ihtiyar üzerinde; onu, mezarlar ziyaret etsin... Hazreti Peygamber:
«— O takdirde, evet; (kabul etmiyorsan, temizleyici değildir.)[999]

Hadîs-i şeriften şu hüküm çıkmaktadır: Bir milletin başında bulunan idarecinin, tebaasından cahil bir kimsenin ziyaretine gitmesi noksanlık değildir. Büyüklere düşen, cahilleri uyarmak ve onlara hayırlı tavsiyelerde bulunmak ve mümkün olan yardımı yapmaktır.
Hastaya düşen vazife de, öğütleri kabullenmek ve güzel şekilde karşılık vermektir. Bedevî cahilliğinden yakışır cevap vermemiştir.[1000]

(234) Hastaları Ziyaret Etmek

515— Ebû Hüreyre anlattığına göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Sizden bugün kim oruçlu bulunuyor?» Ebû Bekir:
— Ben, dedi. Peygamber sordu:
«— Sizden bugün kim hasta ziyaretinde bulundu?» Ebû Bekir :
— Ben, dedi. Peygamber sordu:
*— Sizden kim bugün bir cenaze namazında bulundu?» Ebû Bekir :
— Ben, dedi. Peygamber sordu:
«— Bugün kim bir fakir doyurdu?» Ebû Bekir:
— Ben, dedi.
Kavilerden Mervan demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şöyle buyurduğu haberi bana ulaşmıştır :
«— Şu hasletler: (Oruçlu olmak, hasta ziyaretinde bulunmak, cenaze namazında hazır olmak, fakir doyurmak) bir gün içinde bir adamda toplanırsa, muhakkak o Cennet'e girer.»[1001]

Bu hadîs-i şerîf Hz. E b û B e k İ r 'in faziletlerini ifade etmekte ve hasta ziyaretinin de makbul bir İbadet olduğunu göstermektedir. Allah için oruç tutmak, Müslüman bir kardeşin cenazesinde bulunmak, hoşta ziyaret etmek, fakir doyurmak hasletleri bir araya gelip de bir şahısta toplanınca insanda manevî bir kemal derecesi meydana gelir. Böylece Cennetliklerden olma lûtfuna kavuşur.[1002]

516— Cabir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Seilem), Ümmü's-Sâib adlı (hasta) kadının ziyaretine girdi, kadın titriyordu. Peygamber:
«— Neyin var?» diye sordu. O:
— Sıtma = humma, Allah onu perişan etsin, dedi. Bunun üzerine Peygamber (batlallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Sus, ona kötü söyleme; çünkü o hastalık, demirci ocağı ateşinin demir pasını gidermesi gibi, müminin günahlarını giderir.» buyurdu.[1003]

Her nefis acı duymak ve sızlanmak hasleti üzere yaratılmıştır. Hiç kimse acı duymayı kendinden kaldıramaz. Bu durum karşısında insana düşen, ah ve vahi çok etmeyip çığlık koparmamak, mümkün olduğu kadar kendine hakim olmaktır. Hele sövmek ve köîü söylemek yaraşmaz. Bu hususta önemli olan kalbin niyyetidir. Dİlin hareketi kalbe uygun olmayabilir. Onun için daima kalbin niyeti halis olmalıdır.[1004]

517— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir :
«— Allah, (kıyamet günü kuluna) buyurur:
— Senden yemek istedim de bana yedirmedin. (Kul) :
— Ey Kabbimî Sen benden nasıl yemek istersin de ben sana yedirmem, sen âlemlerin Rabbi olduğun halde? der.
Allah buyuruyor :
— Bilmiyor musun ki, falan kulum senden yemek istedi de, ona yedirmedin? Bilmiyor muydun ki, eğer ona yedireydin, onun mükâfat m: katımda bulacaktın? İnsanoğlu! Senden su istedim de bana su vermedin. Kul der ki:
— Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi iken, ben sana nasıl su verebilirim? Allah şöyle buyurur:
— Falan kulum senden su istedi de, ona su vermedin. Biliyor muydun ki, eğer sen ona su vereydin, onun mükâfatını katımda bulacaktın.' Ey insanoğlu! Ben hasta oldum da beni ziyaret etmedin. Kul, der kî:
— Ey Rabbim! Ben seni nasıl ziyaret ederim, sen ise âlemlerin Rab-bisin, (hasta olmazsın, hiç bir şeye ihtiyacın yoktur?) Allah:
— Bilmiyor muydun kî, falan kulum hastalandı. Eğer onu ziyaret edeydin, onun mükâfatını katımda bulacaktın, yahut beni (rıza ve rahmetimi) onun yanında bulacaktın? buyurur.[1005]

Fakirleri yedirmekte, susuzlara su vermekte, hastaları ziyaret etmekte Allah'ın rızası bulunduğundan bu gibi hayırlı işleri İşleyenler Cenab-ı Hakka karşı vazifelerini yapmış sayıldıklarından Allah için amel etmiş olurlar. Hak Tealâ hazreflerinin rızası bulunduğu işleri yapmak, Allah içindir. Onun emrine uygun hareket edildiğinden, bu amellerin karşılığında mükâfata kavuşulur. İşte Allah rızası için hasta ziyareti de, böyle AElah katında sevab kazandıran amellerdendir.[1006]

518— Ebu Saîd'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seitem) şöyle buyurdu:
«— Hastaları ziyaret ediniz, cenazeleri de takip ediniz. Bu, size âhi-reti hatırlatır.»[1007]

İnsana en iyi öğüd tefen vaiz, ölüm ve hastalıktır. Hastalık halini yaşayan ve başkasını hastalık durumunda gören, hayatın ve sağlığın kıymetini anlar. Üzerine düşen vazifeleri daha iyi yapmaya gayret eder. öiümü düşünüp ölülerin halini gören de, kendi akibetinİn aynı olacağını anlayarak bundan ibret alır. Kötü alışkanlıkları varsa, onlardan ievbe eder, Allah'ın emirlerine ciddiyetle sarılır ve kendini hesaba çeker. Bu şekildeki davranışlar hakka yöneliştir.. Böyle hayırlı sonuçlara erişmek için hasta ziyaretlerinde bulunmalı, Müslüman cenazeleri teşyi edip namazlarını kılmalıdır.[1008]

519— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu:
«— Üç şey vardır ki, bunların hepsi her mÜslüman üzerine bir haktır (vazifedir) :
1— Hastaları ziyaret etmek,
2— Cenazelerde bulunmak,
3— Aksıran kimse, Aziz ve Celîl olan Allah'a hamd ederse, ona = Yerhamuke Allah = demek.»[1009]

Bundan önceki hadîs-i şerife ilâve olarak aksırana karşı, eğer Allah c hamd etmişse,
«— Allah sana merhamet eder = Yerhamuke Allah» demek, bu hadîste zikredilmiştir. Akstran Allah'a hamd etmezse, karşıda-kine böyle «Teşmît» vazifesi düşmez. Akstranın aksırma sonunda hamd etmesi = Elhamdü Lillâh demesi ve yanında işitenin de Yerhamuke Allah de-mesİ sünnet olan görevlerdir. Sünnetlere uymak da sevab kazandırır.[1010]

(235) Ziyaretçinin Hasta İçin Şifa Dilemesi

520 — Sa'd'ın oğullarından üçü de babalarından rivayet ettiklerine göre, Resûlüllah (SaÜaliahü Aleyhi ve Sellenı), Mekke'de hasta olan Sa'd'ın ziyaretine vardı. Sa'd (Peygamberi görünce) ağladı. Peygamber ona sordu:
*— Neden ağlıyorsun?» Sa'd:
— Hicret etmiş olduğum yerde ölmekten korkuyorum. Nitekim Sa'd İbni Havle böyle olmuştu, (Medine'ye hicretinden sonra Mekke'de vefat etmişti.) dedi. Peygamber üç defa:
«— Allah'ım! Sa'd'a şifa ver!» diye dua etti. Sa'd dedi ki:
— Benim çok malım var; bana bir kızım varis oluyor. Malımın tamamını vasiyyet edeyim mi? Peygamber:
«— Hayır!» dedi. Sa'd :
— Üçte ikisini edeyim mi? dedi. Peygamber: «— Hayır!» dedi. Sa'd :
— Yarısını? dedi. Peygamber: «— Hayır!» buyurdu. Sa'd :
— Üçte birini? dedi. Peygamber :
«— Üçte biri (vasiyyet et), üçte bir çoktur. Malından verdiğin (fakirlere) sadakan bir sadakadır. Çoluk çocuğuna yedirdiğin tir sadakadır. Zevcenin, senin yemeğinden yediği de senin için hır sadakadır. Senin çoluk çocuğunu mal ile bırakman (yahut geçimle, dedi), onları insanlara avuç açıp dilenir bırakmandan daha hayırlıdır.» buyurdu.
Ravi demiştir ki:
— Peygamber eli ile (işaret ederek) söyledi.[1011]

Bu hadîs-i şerifi, Hz. Sa'd ibni E b i V a k k a s 'in üç oğlu babalarından rivayet etmişlerdir. Bu çocukları adları, Âmir, Mus'ab ve M u h a m m e d 'dir. Şimdi hatıra gelir ki, Sa'd hastalığında varis olarak geriye bir kız çocuğun bırakmak üzere olduğunu hastalık halinde Hz.
Peygamber'e ifade ettiğinde bu üç çocuklardan neden bahsedilmemişti?
Peygamber Efendimizin S a ' d hazretlerini ziyaret etmeleri. Veda Haccı ve bir rivayete göre de Mekke fethi zamanlarına tesadüf etmektedir. Peygamberimizin şifa ve bereket duaları makbul olmuş ve S a ' d bu hastalıktan kurtularak 45 yıl daha yaşamıştır. Bu müddet içerisinde hal terceme-sinde anlatıldığı gibi, İslâm'a pek çok yararları dokunmuş ve müşrikler kendisinden zarar görmüştür. İşte bu hastalığından sonra geçen 45 yıl içinde doğup yetişen çocukları, yukarda adları geçen oğulları oluyor.
Bilgi için ve 499 ve Sa'd İbni Ebi Vakkas'ın hal tercemesi için 24 sayılı hadîslere ve açıklamalarına bakılsın.
Sonuç olarak, hastaya şifa bulması İçin dua etmek sünnettir.[1012]

(236) Hastayı Ziyaretin Fazileti

521— Asım, Ebu Kılâbe'den; Ebu Kılâbe, Ebu'l-Eş'as San'anî'den; o da Ebu Esmâ'dan rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
«— Kim hasta kardeşini ziyaret ederse, Cennet'in Hurfe'sinde (toplanmış meyvaları arasında) bulunur.
Ben, Ebu Kılâbe'ye dedim ki:
— Cennet'in Hurfe'si nedir? O dedi ki:
— Cennet'in toplanmış meyvalandir.
— Ebu Kılâbe'ye yine sordum:
— Ebu Esma bu hadîsi kimden nakletmiştir?
— Şu cevabı verdi:
— Sevban'dan; o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den...» Bu hadisin aynım bize İbni Hubeyb İbni Ebi Sabit anlatarak demiştir ki, bize Ebu Üsame, Müsenna'dan (zannediyorum bu İbni Saîd'dir) rivayet etmiştir. Müsenna dedi ki:
— Bize Ebu Kılâbe, Ebu'l-Eş'as'dan, o da Ebu Esma El-Rehabî'den, o da Sevban'dan, Sevban ise Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etti.[1013]

Bu hadîs-i şerifi Müslim biraz değişik lâfızla şöyle tahriç etmiştir:
«— Kim bir hastayı ziyaret ederse, dön üne e.ve kadar Cennet meyva-ları arasında bulunur.»
Hadîs âlimleri buna şu manayı vermektedirler:
İnsan hasta kardeşini ziyaret edip yanında bulunduğu müddet, bahçeden bir kimsenin meyve toplayışı gibi, sevab meyveleri toplamaya devam eder. Burada sevab, ağaçlardan

devşirilen meyvelere benzetilmiştir. İnsan hasta yanından dönünceye kadar manevî meyvelerden, yani sevablardan toplar.
Hurfe'ye yof manası da verenler vardır. Bu manaya göre, ziyaretçi Cennet yolunda bulunur, hayır işlemiş olur, demektir.[1014]

(237) Hastanın Ve Ziyaretçinin Hadîs Anlatması

522— Anlatıldığına göre, Ebu Bekir îbni Hazım ve Muhammed İbni'I- Münkedir, Mescid cemaatından bir kısım insanlarla hasta bulunan Ömer İbni'l-Hakem İbni Rafi' El-Ensarî'yi ziyaret ettiler. Ona şöyle dediler :
— Ey Ebu Hafs! Bize hadîs anlat. O dedi ki:
— Cabir İbni Abdullah'ın şöyle dediğini işittim:
— Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seılem) 'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Kim bir hastayı ziyaret ederse, rahmete dalmıştır; oturunca rahmet içinde kararlaşmış olur.»[1015]

Burada rahmet suya benzetilmiştir. Su kirleri temizlediği gibi, hasta ziyaretinden gelen Allah'ın rahmeti de, ziyaretçiyi günahlarından öyle temizler. Hastanın yanında ziyaretçi oturunca da rahmet onu her taraftan kaplar.[1016]

(238) Hasta Yanında Namaz Kılan Kimse

523— (12-s.) Atâ'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— îbni Ömer, îbni Safvan'ın hastalık ziyaretine gitti de namaz vakti geldi. îbni Ömer oradakilere iki rekât namaz kıldırıp: Biz misafiriz, dedi.»[1017]

Ziyaret edilen hastanın durumu ve ev hali nazarı itibara alınara': rv'i-said bulunduğu takdirde onun yanında namaz kılmanın caiz bulunduğuna bu haber delil teşkil etmektedir. Anlaşıldığına göre, Ibnİ Ömer en az üç günlük bir mesafe almış bulunduğundan dört rekâtlı namazı iki kıldırıp, arkasındaki cemaatı ikaz ederek onlar kendi namazlarını dört rekât olarak tamamlamışlardı.[1018]

(239) Müşrik Hastayı Ziyaret

554— Enes'den rivayet edildiğine göre, Yahudilerden bir erkek çocuk Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern)'e hizmet ederdi. Sonra çocuk hasta oldu da, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ziyaretine gitti. Başucunda oturup (çocuğa) :
Müslüman ol!» dedi. Çocuk, başucunda olan babasına baktı. Bunun üzerine babası çocuğa:
— Kasım'ın babasına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itaat et, dedi. Çocuk da müslüman oldu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı, şöyle diyordu:
«— Çocuğu ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun...»[1019]

Hadîs-i şerîften çıkarılan hükümler:
1— Yahudî ve Hıristiyan gibi gayri müslim hastaları ziyaret etmek caizdir; çünkü bu ziyaret onlara bir iyilik yerine geçer. Hele İslâm'ı kabulleri umuluyorsa veya bir maslahat düşünülüyorsa, bu ziyareti yapmak yerinde bir iş olur. ölüsü olan komşu gayri müslİmleri taziye maksadı ile ziyaret etmek yine caizdir. Bu ziyarette :
«— Allah sana daha hayırlı halef versin, Allah durumunuzu düzeltsin.» gibî temennilerde bulunulur.
2— Çocuğun İslâm dinini kabul edişi sahihtir. Ancak sıhhatin tahakkuku için çocuğun mümeyyiz olması şarttır. İyiyi ve kötüyü, kâr ve zararı ayırt edebilecek durumda olan çocuklara mümeyyiz denir. Hz. Peygamber'İn bu ziyaret etmiş olduğu çocuğun yaşı kesinlikle bilinmemektedir. Mümeyyiz veya bulûğ çağlarında olduğu görüşleri üzerinde ayrılık vardır. Her iki halde de İslâm'a geçişi makbuldür.
3— İslâm'ı sahih olan çocuğun namaz ve oruç gibi ibadetleri sahih olur; fakat nikâh, talâk, adak ve köle azad etme gibi tasarrufları geçerli olamaz.
4— Bulûğ çağına girmeyen gayri müslim çocuğun ölümü halinde azab çekip çekmeyeceği hakkında iki görüş vardır:
1) Eğer çocuk mümeyyiz durumunda olur da küfür halini biliyorsa, bu vaziyette ölümünden sonra azab çeker.
2) Bu görüş de «Bulûğa varıncaya kadar çocuktan kalem kaldırılmıştır.» deliline dayanarak azab çekmeyeceği merkezindedir.
Hadîs-İ şerîfte bahis konusu olan çocuk, buluğ çağında olması itibariyle İslâm'a geçişinden ötürü ateşten kurtulmuştur hükmü üzerinde bir İtiraz va-rid olmaz. Bulûğ çağından küçük olduğu halde, hadîs-i şerîf varid olmuştur diye düşünülürse, izahı şöyle :
Kâfir olarak ölen çocuklar hakkında ne azab görme, ne de kurtulma dîye kesin bir hüküm yoktur. Bunlar Mahşerde güçlerine göre İmtihana tâbi tutulurlar. Bunlardan emirlere uyanlar kurtulur, isyan edenler azab çeker. İşte bu çocuk da İslâm'ı kabul etmeden Öleydi, tehlikeli bir durumda olacaktı, ateş kenarında olacaktı. Fakat islâm'ı kabul edince kurtuluşu kesin olarak meydana çıkmıştır. Hz. Peygamber'in :
«— Çocuğu ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun!»
Sözünün manası bu olsa gerektir.[1020]

(240) Hastaya Ne Söylenir

525— Hazreti Âişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Resûlüllah (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem) (hicret yılında) Medine'ye gelince, (babam) Ebû Bekir ve Bilâl Humma'ya tutuldular. Âişe demiştir ki:
— Ben onları ziyarete gittim de çöyle söyledim: Babacığım! Kendini nasıl buluyorsun? Ey Bilâl! Sen de kendini nasıl buluyorsun?
Âişe şöyle demiştir:
— Ebû Bekir'i Humma yakaladığı zaman derdi ki:
— Herkes evinde çoluk çocuğuyla sabahlar durur. ölümse, ona, takunyası bağından daha yakın durur. Bilâl'dan hastalık kalkınca, sesini yükselterek şöyle diyordu:
— Ne olur, hileydim : Mekke vadisinde bir gece geceleyecek miyim; etrafımda İzhir ve Celîl bitkileri olduğu halde?..
Bir gün Mecenne mevkiinin sularına kavuşacak mıyım; Şame ile Ta-fil dağları bana gözükecekler mi?[1021]
Hazreti Âişe — Allah ondan razı olsun — dedi ki, ben Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem l'e gidip, ona haber verdim. O şöyle buyurdu:
«— Allah'ım! Bize Medine'yi sevdir, Mekke'yi sevdiğimiz gibi, yahut daha çok... Hastalıklardan da onu kurtar. Bize, ölçeğimizde ve kilemizde bereket ver. Medine'nin Humma hastalığını, (İslâm'ı kabul etmemiş) Cuh-fe arazisine nakledip ver.»[1022]

Hadîs-i şerîf bize, hastaya sıhhatini soruş şeklîni öğretmektedir. Bir de uzun ve yorucu bir yolculuktan, açlık ve susuzluk gibi mahrumiyetlere katlandıktan sonra Mekke'den Medine'ye gelen ashab'ın iç duygularını ve ana vatana hasretliklerini yansıtıyor. Hz. Peygamber de makbul duaİariyle onları teselli ediyor. Nihayet hastalık Medine'den kalkıyor, bereket yağıyor ve Medine ana vatandan sevgili oluyor.
Hz. Peygamber ve Ashabı, müşriklerin işkence ve tazyikleri sonunda hicret ettiklerinden, bu hicretin başlangıcında Medine'de arız olan hastalığın Cuhfe arazisine, yani müşriklerin beldesine geçmesini dua etmişler, böylece onları hastalıkla meşgul kılıp Müslümanların nefes almalarına zemin hazırlamışlardı.[1023]

526— İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , hasta bir Bedevi'nin ziyaretine girdi. İbni Abbas demiştir ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hastayı ziyaret için yanma vardığı zaman:
«— Beis yoktur; (günahları) temizleyici olur İnşa Allah!» derdi, Be-devî (Buna cevap olarak) şunu söyledi:
— (Bu hastalık) temizleyici! Hayır aksine yaşlı bir ihtiyar üzerinde kaynayan (yahut alevlenen) bir Hummadır; onu mezarlar ziyaret ediyor... Peygamber:
«— (Benim öğüdümü kabul etmeyince, senin için temizleyici değildir.) Bu takdirde evet.» buyurdu.[1024]

527— (125-s.) Nafi' demiştir ki, «İbni Ömer bir hastayı ziyarete gidince:
«— Nasılsın?» diye halini sorardı. Yanından kalkınca da:
«— Allah, hakkında hayırlısını versin!» derdi ve buna ilâve (söz) etmezdi.»[1025]

Ashab-ı kiram Hz. Peygamber'den aldıkları yüksek edeb uyarınca, hastanın halini sorup, onun hakkında hayır dua ediyor ve hasta yanında fazla söz söylemiyorlardı. Lüzumlu bir ihtiyaç olmaksızın hasta yanında fazla beklememe; ve çok konuşmamak icab eder.[1026]

(241) Hasta Nasıl Cevap Verir

528— (126-s.) Saîd Ibni Amr anlatarak demiştir ki; Haccac, (yaralı bulunan) İbni Ömer'in yanma vardı, ben de yanında idim. Haccac :
Nasılsın? dedi. O:
— îyiyim, dedi. Haccac:
— Seni kim süngüledi? dedi. O şöyle cevap verdi;
— Silâh taşımak helâl olmayan bir günde, silâh taşımayı emreden kimse beni süngüledi. îbni Ömer bu sözü ile Haccac'ı kasdediyordu.[1027]

Haccac'in babası Yûsuf olup, Sakaf kabilesindendir. Hicretin 41. yılında Taîfde doğmuştur. Emevî devletinin meşhur kumandanlarından biri olmuş ve zulmü ile ün salmıştı. Emevî halifelerinden Abdülmelik Ibni Mervan'ın maiyetinde bir müddet bulunduktan sonra Hicaz'da hilâfet İlân eden Abdullah IbnİZübeyr'iele geçirmek ve taraftarlarını dağıtmak İçin vazifelendirilmişti. Haccac bu maksatla Mekke'yi kuşatmış ve Abdullah îbni Zöbeyr'i zalimane bir şekilde şehid etmişti. Bundan üç ay sonra (Abdullah Ibni Ömer'in öldürülmesi için zehirli bir süngü hazırlatıp onu ayağından vurdurmuştu. İşte bu yaranın tesirinden Ibni Dm er hasta İken, Haccac ziyaretine gidip :
«— Seni kim süngüledi?» diye sorunca, 1 b n İ Ömer ima yolu ile faili hatırlatmıştı. Hâdise hac mevsimine tesadüf ettiğinden, bu mevsimde silâh kullanmanın haram olduğunu da hatırlatmış oldu. Sonunda bu zehirli yaranın tesiriyle Hicretin 73. yılında 84 yaşında iken, Ibni Ömer Mekke'de vefat etti. Allah ondan razı olsun. Hal tercemesi için kitabın başında 2 sayılı hadîsin açıklamasına müracaat edilsin.
Haccac'ın IbnİÖmer'i öldürtmesinin sebebi şu : Emevî halifesi Abdülmelik, IbnİÖmer'e muhalefet etmesin diye H a c c a c 'a bir mektup göndermiş. Bu emir Haccac'a geldiğinden başkasına öldürtmüş olduğu rivayet edilmektedir. Nihayet Haccac Hicretin 95. yılında 54 yaşında olduğu halde feci bir hastalığa tutularak ölmüştür. S a î d i b -ni Cübeyr gibi tabîn âlimlerinin en büyüğünü de haksız yereöldürmüş; fakat onu öldürdükten sonra aklî muvazenesi bozulmuştu. Her gece Saîd İbni Cübeyr onun rüyasına girer ve :
«— Ey Allah'ın düşmanı!» dîye kendisine hitap ederdi, şeklinde rivayet vardır. Bu hâdiseden sonra çok yaşamamıştı. Yüz yirmi bin kişiyi öldürdüğü ve ölümünde elli bin kişinin hapiste olduğu söylenir.
Burada mazlum olduğu halde hasta Ibni Ömer, kendisini ziyarete gelen Haccac'a nazikâne cevap vermiştir. Bununla beraber suçlu ve caninin kim olduğunu da ona bildirmiş oldu.[1028]

(242) Fasık Hastayı Ziyaret Etmek

529— (127-s.) Abdullah ibni Amr İbnil-Asdan şöyle rivayet edlişmiştir:
Şarap içip de, hasta olanları ziyaret etmeyiniz.[1029]

Allahu Teala'nın haram kıldığı şeyleri alenen işleyen ve farzlarını terk edenlere fasıkk denir.Fasık olanlar kesin delillerle sabit haramları helal kabul etmezler ve farzkarı da inkar etmezlerse, mümin hükmünden çıkmazlar;büyük günah işlemiş olurlar.
İşte büyük günahları alenen işlemekte olanların kötülüğü başkalarına sirayet etmesin ve onlara tevbe etmeleri için bir ibret dersi olsun diye, burada ziyaretlerine gidilmemesi tavsiye edilmektedir.Esasen ziyaret fazilet ve sevabı büyük olan bir sünnettir.Onun filini iştirak ve yamlık veya onun kötü alışkanlığı yayma olmadıkça bunlara sebebiyet vermedikçe bir mahzur olmaz;bilakis onun hidayet ve selametine yardımcı olmak gayesi taşınırsa sevap olur.[1030]

(243) Kadınların Erkek Hastaları Ziyaret Etmek

530— (128-s.) El-Haris İbni Ubeydullah El-Ensarî'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«— Ümmü'd-Derda'yı gördüm ki, (bindiği devenin) eğerinin ağaçlan çıplak, Mescid ehlinden bir Medîne'li erkek hastayı ziyarete gidiyor.»[1031]

Mahrem değil de yabana bir erkek dahi olsa, İyi ve temiz niyetle, İslâm muaşeret şartlarına uygun olarak kadınların hasta erkekleri ziyaret etmelerinde beis yoktur. Erkeklerin de aynen hasta kadınları ziyaret etmeleri caizdir. Peygamber Efendimizin hasta hanımları ziyaret ettiğine dair ha-dîs-İ şerifler vardır.
Ömmü'd-Derdâ kimdir? :
Ashab'dan Ebu'd-Derdâ'mn hanımı olup, ismi «Hayre»dir. Ömmö'd-Derdâ adında iki hanım vardır. Bunlar Suğra ve Kobra diye ayrılır. Buradaki Köbrâ olup, kadın sahabilerin faziletlilerinden, ilim ve görüş sahiplerinden idi. İbadet ve takvası çoktu. Kocasından iki yıl kadar önce Şam'da Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etti. Hz. Peygamber'den ve kocasından hadîs ezberlemişti. Tabîn âlimlerinin çokları kendisinden rivayet etmişlerdir. Kendisine sorulmuş:
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den bir şey işittin mi?»
O cevap olarak :
«— Peygamber Mescid'de otururken yanma vardım, şöyle buyurduğunu işittim» :
«— Amellerin tartılacağı kıyamet günü, teraziye, güzel ahlâkdan daha ağır bir şey konmayacaktır.» demiştir.
Allah ondan razı olsun.[1032]

(244) Evin Lüzumsuz Şeylerine Bakan Ziyaretçinin Hoş Görülmemesi

531— (129-s.) Abdullah îbni Ebi Hüzeyl'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«— Abdullah îbni Mes'ud, bir hastayı ziyaret* etmek üzere yanma girdi, yanında bir takım insan vardı. Evde de bir hanım vardı. Adamlardan biri kadına bakmaya başladı. Bunun üzerine Abdullah ona:
— Gözün çıkaydı, senin için daha hayırlı olurdu, dedi.»[1033]

MİsafÎr olarak gidilen bir evde adaba riayet etmek gere';ir. Her yerde harama bakmak, yasak olduğu gibi, misafir evinde buna daha çok önem vermek lâzımdır. Hattâ evin eşya ve levazımatma dahi göz gezdirmemek, nazarı dikkati celbedecek hareketlerde bulunmamak, ziyaret edeblerindendİr.[1034]

(245) Göz Ağrısından Ötürü Ziyaret

532— Ebu îshak demiştir ki, Zeyd İbni Erkam'ın şöyle anlattığını işittim:
— Gözüm ağrılandı da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni ziyarete geldi. Sonra:
«— Ya Zeyd! Şayet gözün tamamen kaybolsa ne yaparsın?» buyurdu. Ben de, sabrederim ve Allah'dan sevab beklerim, dedim. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Eğer gözün kaybolur da, sonra sabredersen ve Allah'dan sevab umarsan, senin sevabın Cennet olur.»[1035]

Hadîs-i şerîf, göz ağrısından ötürü hasta ziyareti yapılmasına ve gözü kaybolanın sabrettiği takdirde Cennet mükâfatı kazanacağına delil olmaktadır.
Zeyd İbni Erkam kimdir?:
Zeyd, Hazrec kabilesinden olup, Uhud savaşına yaşı küçük görüldüğünden katılamamış, İlk olarak Hendek savaşında bulunmuştur. Bundan sonra Hz. Peygamberle 17 savaşta bulunmuş ve birçok hadîs nakletmiştir.
Sıffîn vak'asında Hz. Ali ile bulunmuş ve hicretin 66. yılında Küfede vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun. Zeyd, münafiklardan Abdullah ibni Ubeyy 'in, Müslümanlar aleyhindeki bir sözünü işitip Hazrefi Peygamber'e haber vermesi üzerine Abdullah inkârda bulunmuş, sonra âyet nazil olarak Allah Tealâ Zeyd'i doğrulamıştır.[1036]

533— Kasım îbni Muhammed'den rivayet edildiğine göre, Muhammed'in arkadaşlarından bir adamın, gözleri söndü, sonra onu ziyarete gittiler. Adam şöyle dedi:
— Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'i görmek için onları istiyordum; fakat şimdi Peygamber (SaİtalÎahü Aleyhi ve Sellem) irtihal etti. Allah'a yemin ederim! Eğer (Yemen'deki) Tübale beldesinin geyiklerinin bir geyiğindeki gözler bende olsa, artık buna sevinmem.[1037]

Bu hadîs-i şerîf de göz hastalarını ziyaretin meşruiyetini göstermekte, bir de ashab-ı kiramın Hz. Peygamberi görmekten duydukları manevî haz ve sürürün enginliğini İfade etmektedir.[1038]

534— Enes'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işittim :
«— Allah (Azze ve Celle) buyurdu : (Kulumu) iki sevgiliyle (gözlerini murad ediyor) müptelâ ettiğim zaman (gözlerinin nurunu aldığım zaman) sonra sabrederse, ona Cennet'i

karşılık olarak veririm.»[1039]
İnsan azalarının en hassas ve sevimli azalan gözler olduğu İçin «iki sevgili» diye tâbir edilmiştir. Bu hadîs, kudsî hadîstir. Buna dair bilgi (490) sayılı hadîs münasebetiyle verilmişti.
önemi büyük olan bu azaların alınması karşılığında, Allah mümin kullarına Cenneti va'd buyuruyor; sabırlı olmak şartiyle...[1040]

535— Ebû Ümame, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmiştir:
«— Allah buyuruyor :
— Ey insanoğlu! Senin iki (sevgili) gözünü aldığım zaman, ilk anda sabredersen ve (benden) sevab beklersen, sana, Cennet'den başka bir sevaba razı olmam.»[1041]

Musîbetin ilk geliş anı, en dehşetli ve acıklı bîr haldir. Bu anda gelen musibetin Allah'dan olduğuna teslimiyet gösterip sabreden ve Allah'dan buna karşılık mükâfat bekliyen, Cehennem e hiç uğramadan Cennete gireceğini Allah Tealâ bu kudsî hadîste buyurmakta ve bu hadîs daha öncekileri teyid etmektedir.
Hadîs-i Kudsîyi Hz. Peygamber'den rivayet eden Ebû Ümame 'nin hal tercemesi için (163) sayılı hadîsin açıklamasına müracaat edilsin.[1042]

(246) Hasta Ziyaretçisi Nerede Oturur

536— İbni Abbas'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
— Pygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir hastayı ziyaret ettiği zaman, bâşucunda otururdu, sonra şöyle derdi:
«— Büyük Arg'ın Rabbi olan büyük Allah'dan dilerim ki, sana şiia versin.»
Eğer hastanın ecelinde bir gecikme var idiyse, ağrısından kurtulurdu.[1043]

Bu hadîs-i şerif bize, Peygamberin hastaya şifa dileme şeklini ve hastanın eceli dolmamışsa, hastanın hemen ağrıdan kurtulacak vaziyette dualarının makbul oluşunu, bir de hastayı ziyaret edenin bâşucunda oturması gerektiğini öğretmektedir.[1044]

537— (130-s.) Rabi' îbni Abdullah'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«— Hasta bulunan Katade'yi ziyaret edelim diye, Hazreti Hasanla birlikte gittim. Hasan, hastanın başucunda oturup ona sordu (nasılsın?).
Sonra ona dua edip, dedi ki:
— Allah'ım, kalbine şifa ver, hastalığına da şifa ver.»[1045]

Bu haber de, bundan önceki hadîs-i şerifin hastanın başucunda oturma adabını teyid etmektedir.[1046]

(247) İnsan Evinde Ne Yapar

538— El-EsvedJden, şöyle dediği rivayet olunmuştur:
— Hazreti Âişe (Radiyallahü an/w)'ya sordum ki, Peygamber(Setllallahü Aleyhi ve Sellem) evinde ne iş yapardı? Hazreti Âişe şöyle buyurdu:
Evinin hizmetinde bulunurdu; namaz vakti gelince de (namaza) çıkardı.»[1047]

El-Esved İbni Yezid, tabîîn âlimlerinin ileri gelenlerinden olup; zühd ve takvası ile meşhurdu. Muhaddis ve fakıh idi. Hicretin 74 yılında vefat etti. Hz. A işe devrine yetişmiş ve ona, Peygamberimizin evinde ne iş yaptığını sormuştu. Hz. Â İ ş e validemiz de, diğer insanlar gibi evin iç hizmetleri ile meşgul bulunduğunu ve namaz vakti gelince de namaza çıktığını bildirmişti.[1048]

539— Urve'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir: — Hazreti Âişe'ye sordum ki, Peygamber (Sailallahü\ Aleyhi ve Sellem) evinde ne iş yapardı? O, şöyle buyurdu:
«— Ayakkabısını diker ve insanın evinde yaptığı işi yapardı.»[1049]

540— Hişam, babası Urve'den rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir:
— Hazreti Âişe'ye sordum ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evinde ne iş yapardı? O, şöyle buyurdu:
«— Sizden herhangi birinizin evinde yaptığım; ayakkabı diker, elbise yamar ve dikerdi.»[1050]

541— Ömer'den rivayet edildiğine göre, Âişe (Kaâiyallahü anha) 'ya sorulmuş ki:
— Resûlüllah (SalîallahU Aleyhi ve Sellem) evinde ne iş yapardı? O, şöyle buyurdu :
— O da insanoğlundan bir insandı: Elbisesini temizler ve koyununu sağardı.»[1051]

(248) İnsan Kardeşini Sevdiği Zaman Ona Bildirsin

542— (Ashabdan) Mikdam îbni Ma'dî Kerib'e kavuşan Tabiî'den rivayet edildiğine göre, Mikdam dedi ki:
— Peygamber (SalîallahU Aleyhi ve Sellem):
«— Sizden biriniz kardeşini sevdiği zaman, onu sevdiğini ona bildirsin.» diye buyurdu.[1052]

Bir insan Allah rızası için mümin kardeşini sevdiği zaman ona, bu sevgisini bildirmelidir. Böyle hareket etmek, onun da kalbini kendine meylettirir ve daha çok muhabbet kazandırır. Her iki taraf da birbirine kaynaşır. Böyle tanışıp sevişmelerde kardeşin adı, babasının adı ve kimlerden olduğu sorulup öğrenilir.[1053]

543— «Mücahid'den, şöyle anlattığı rivayet edilmiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bir adam bana yetişip, arkamdan omuzumu tuttu. Dedi ki:
— Haberin olsun, seni seviyorum. Ben:
— Beni kim için (kimin rızası için) sevdinse, seni de o sevsin, dedim. Sonra dedi ki:
— Eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— insan, insanı sevdiği zaman, onu sevdiğini ona haber versin.» diye buyurmayaydı, ben sana bildirmezdim. Mücahid dedi ki:
— Sonra adam beni karşısına alıp anlattı: Yanımızda bir cariye var; öyleki ahlâkı düşüktür, dedi.»[1054]

544— Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber şöyle buyurdu :
«— (Allah için) Sevişen iki adamın en faziletlisi, muhakkak ki arkadaşına sevgisi daha çok olandır.»[1055]

Bu hadîs-i şerîf de, müminleri birbirlerini sevmeye teşvik etmekte ve sevgisi :fçzla olanın daha faziletli olduğunu bildirmektedir.[1056]

(243) Bir Kimse Bir Adamı Sevince, Onunla Münakaşa Etmesin Ve Ondan Sormasın

545— (131-s.) Muaz îbni Cebel'den, şöyle dediği rivayet olunmuştur: «— Bir kardeşi sevdiğin zaman, onunla münakaşa etme; ona fena harekette bulunma ve ondan (başkasına, nasıl adamdır diye) sorma; olur ki, onun bir düşmanı ile karşılaşırsan da, onda olmayan bir şeyi sana bildirir, böylece seninle onun arasını açmış olur.»[1057]

İnsan îlk olarak bîr müminle karşılaşır da onda hoşa gitmeyecek bir hal görmezse ve haliyle onu severse, onunla mücadele durumuna düşmemeli, nasıl bîr insan olduğunu başkasına .sormamalıdır. Şayet rasgele sorarsa, bîr düşmanına sormuş olabilir. Bu takdirde düşmanı hakkında, yalan yanlış bilgi verebilir. Hakkında kötü haber alınınca da aralar; açılmış olur ve bu sevgi ortadan kalkar. Müminlerin birbirini sevmesi esas olduğuna göre, bu esası zedelîyecek veya bozacak şeylerden de kaçınmak gerekir.
Bir rivayette de, ilk karşılaşıp sevdiği kimse ile insan alış-veriş ve komşuluk etmemelidir; zira ileride dargın düşmelerine sebep olabilir. Onun için bu gibilerle ihtiyatlı hareket etmelidir.[1058]

546— Abdullah îbni Amr'dan, Peygamber (Sallallahü AleyhiveSellem) in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— Allah için bir kardeşi seven, Allah yolunda olur. Kardeşi de ona: — Ben, Allah için seni seviyorum derse, ikisi de Cennet'e girerler; Allah yolunda seven kimsenin sevgisinden ötürü derecesi, kendisini Allah için sevenden daha yüksek olur.»[1059]

Müminleri sevmek dinin bîr emri olduğuna inanarak bir Müslüman kardeşini seven ve ona sevgisini bildiren Allah yolunda yürümüş olur. Bu hayırlı yolu açmış olduğundan, kendisini de sevecek olan kardeşi Allah rızasını gözetiyorsa, her ikisi Cennet'e girerler. Ancak bu hayırlı çığırı açan, derece bakımından öteki kardeşinden daha yüksek olur.[1060]

(250) Akıl Kalbdedir

457— (132-s.) Sıffîn'de Hazreti Ali (Radiyallahu anh) 'm şöyle dediği işitilmiştir:
«— Akıl kalbdedir; merhamet kara ciğerdedir, esirgeyiş (şefkat) talakdadır, nefes de akciğerdedir.»[1061]

Her fazilet için bir esas ve her edeb için de bir kaynak vardır. Fazüet-lerin esası ve edeblerin kaynağı akıldır. Allah, dîni onun kemaline vacib kılmış, dünyayı da onun tedbirine bağlamıştır. İnsanın aklı kemal çağına erince, sorumluluk başİGr ve dünya işleri de böyle bir aklın idaresinde gelişir. İnsanların birbirinden farklı ve değişik gaye ve düşünceleri olmakla beraber, onları akıl sebebiyle birbirlerine yaklaştırıp birleştirmiştir. Öyle İse akıl, sorumluluğun başı ve faziletlerin en üstünüdür. Akıl, din ve dünya için esastır.
Hz. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdular:
«— Her şeyin bir temeli vardır; insanın işlerinin temeli de akıldır. İnsanın aklı miktarınca Rabbine ibadeti olur. Siz kâfirlerin: (Eğer biz işiteydik yahut bileydik, cehennem ehlinden olmazdık) sözünü duymadınız mı?» Ve yine:
«— İnsan, kendini hidayete iletecek yahut kötülükten çevirecek akla denk bir şeye sahip olmamıştır.» buyurmuştur.
Hâdiselerin gerçekleri akıl ile bilinir, iyi İle kötü arası da onun saye: sinde ayırt edilir.
Aklı tarif hususunda âlimler birbirinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı aklı şöyle tarif etmiştir:
Akıl, lâtif bir cevherdir; onunla görünüşteki gerçekler ayırt edilir. Bu tarifi esas kabul edenler, aklın mahalli hususunda ayrılığa düşmüşlerdir. Bir grup, akıl dimağdadır; çünkü dİmaq his merkezidir, demiştir.
DİğER bîr grup ise, aklın yeri kalbdir; çünkü kalb hayatın kaynağı ve duygunun maddesidir, demiştir. Bu ikinci görüş, metindeki Hz. Ali 'nİn ifadesine uygun düşmektedir.
Daha çok rağbet gören diğer âlimlerin tarifi şu :
.Akıl, zarurî mefhumları kavrayan bir sıfattır. Bu tarifi ileri sürenler, akıl İçin bîr mahal tayin etmemişlerdir.
Akıl iki kısma ayrılır:
1— Doğuştan gelen akıl, tabiî akıl ki, insanın kendi varlığın bilmesi, iki zıddın aynı anda bir arada olamayışını kavrayışı gibi...
2— Sonradan kazanılan akıl, mükteseb akıl kî, bu çeşit akıl beş duygu sayesinde elde edilir: Görmekle, İşitmekle, tadmakla, koklamakla ve dokunmakla. Her iki kısım aklın birleşmesiyle çeşitli bilgiler kazanılmış olur.
Merhametin karaciğerde, şefkatin talâkta bulunduğu görüşü üzerinde başka bir yoruma raslanmamıştır. Teneffüs cihazlarının akciğerler olduğu ise, herkesçe bilinen bir gerçektir.[1062]

(251) Kibir (Büyüklenme)

548— Abdullah tbni Amr'dan, şöyle dediği rivayet
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyorduk da çöl halkından bir adam geldi; üzerinde dibada örülü cübbe vardı. Tâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'m başucunda durup, şöyle dedi:
— Sizin arkadaşınız her babayiğiti aşağı yıkmıştır (yahut demiştir ki, her babayiğiti aşağı yıkmak istiyor) ve çobanı (zavallıyı) da yukarı
kaldırıyor.
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem), onun cübbesini eteklerinden tutup, şöyle buyurdu :
«— Senin üzerinde anlamaz kimsenin elbisesi görülmüyor mu?»
Sonra Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
— Allah'ın Peygamberi Nuh (Aleyhisselâm)'m vefatı yaklaşınca, oğluna dedi ki:
— Ben sana vasıyyetlmi söylüyorum: Sana iki şeyi emrediyorum ve sana iki şeyi yasaklıyorum. Sana, = Lâ İlahe İllallah = i emrediyorum; çünkü yedi kat göklerle yedi kat arz eğer bir terazi kefesine ve Lâ İlahe İllallah da diğer bir kefeye konsa, bu tevhit onlara daha ağır basardı. Eğer yedi kat göklerle yedi kat arz, uçsuz bucaksız bir çember olsalar, onları Lâ İlahe İllallah ve Sübhanellahi ve bihamdihi kelimeleri kırardı; çünkü bu kelimeler her yaratığın duâsıdır; ve bunlarla her şey nziklamr. (Lâ İlahe İllallah ile Sübhanellahi ve Bihamdihi kelimelerini söyle, bu ikisini bırakma).
Bir de Allah'a ortak koşmaktan ve kibirlenmekten seni men' ediyorum.»
Peygambere soruldu ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Bu Allah'a ortak koşmayı bildik; ancak kibirlenmek nedir, birimizin güzel elbisesi olup onu giymesi midir? Peygamber:
— Hayır!» dedi. Adam sordu:
— Bizden birimizin güzel iki kayışlı iki güzel ayakkabısı olması mıdır? Peygamber:
«— Hayır!» dedi. Adam sordu:
— Birimizin binecek hayvana sahip olması mıdır? Peygamber: «— Hayır!» dedi. Adam yine sordu:
— Kibir, birimizin arkadaşları olup, kendisiyle oturmaları mıdır? Peygamber:
«— Hayır!» dedi. Adam, o halde kibir nedir, ey Allah'ın Resulü? dedi. Peygamber şöyle buyurdu :
«— Hakkı çiğnemektir ve insanları küçük görmektir.»[1063]

Kibir, insanın kendi nefsini başkalarından üstün görmesine ve onları hakir saymasına elenir. Hadîs-i şeriften anlıyoruz ki, güzel ve temiz elbise giymek ve bunlara sahip olmak kibir değildir. Eğer bunlar, başkalarına üstünlük ve onları küçümsemek niyeti ile giyilirlerse, o zaman kibir olur. Kendini başkalarından büyük gören İnsan, herkesi kendine hizmetçi ve bir nevi köle sayar; böylece haklarını çiğner, onlara zulmeder. İşte böyle hareketleri bulunanlar, asıl kibir sahibi olanlardır. Peygamber Efendimiz de buna işaret buyurmuşlardır.
Yüksek mevkide bulunmak, geniş imkânlara sahip olmak, sözü geçerli olmak ve akranlarla birteşmemek hep kibri doğuran sebeplerdir. İnsan, ilk mayasının ne olduğunu, ölünce bîr cîfeye döneceğini ve halen bağırsaklarının ne taşıdığını düşünür de ibret alırsa, hiç bir zaman büyüklenmez, kibirli olmaz. İnsanların kendini övmesinden de bir gurur duymaz. Zaten yüze karşı başkasını öğmeyi peygamberimiz yasaklamışlardır; ve şöyle buyurmuşlardır:
«— Birbirinizi övmekten sakınınız; çünkü o, (arkadaşı bir nevi) boğazlamaktır. Eğer sizden biriniz kardeşini övmek zorunda kalırsa, zan-nımca iyidir, ben Allah'a karşı hiç kimseyi temize çıkaramam, desin.»
Rivayet edildiğine göre, Hz. E b û Bekir (Radiyallahu anh) medhedildiği zaman şöyle derdi:
«— Allah'ım! Sen beni, kendimden daha iyi bilirsin. Ben de kendimi insanlardan daha iyi bilirim.
Allah'ım! Beni, onların zan ettiklerinden daha hayırlı kıl ve bende bilmedikleri günahları da bağışla; onların söyledikleri şeyle beni hesaba çekme.»
İnsanın bizzot kendini övmesi ve Övülmeyi sevmesi de kibir sayılan çirkin hareketlerdir. Kesin ifadelerle ne başkasını övmeli, ne de övülmeyi İstemelidir. KİbİR, İnsanı Allah Tealâ hazretlerine isyana sevk eden, Firavunlaşmaya kadar iten çok kötü bir hastalıktır. İblisin de isyanına sebep kibir olmuştur.
Hz. Nuh (Aleyhisselâm) oğluna .vasiyetleri arasında söylemiş: Lâ İlahe İllallah ile Sübhanellahİ ve BİhamdihI'den ibaret iki kelime yardı ki, bunlar bütün kâinatın kıymetinden daha üstön geliyorlar. ZİRa Allah Tealâ kâinat içinde en şerefli mahluk olan inşan ve cinleri, ancak kendisine ibadet etsinler diye yaratmıştır. Ubudiyetin esası da Allah'ı eşsiz ve ortaksız bir varlık bilmek ve ona inanmaktır, onu her türlü noksanlıklardan da tenzih edip ona hamd etmektir, işte bu iki kelime, bu manaları toplamakta, olduğundan bunlara denk hiç bir kıymet olamaz. Tevhid ne kadar büyük bir kıymet İse, aksine şirk de o kadar büyük bir günahtır. Onun için şirkten, Allah'a ortak koşmaktan sakınmak ve tevhide sarılmak tavsiyeleri her şeyin üstöridedir.
Bize Abdullah b. Mesleme anlatmış, şöyle demiştir:
— Bize Abdülaziz Zeyd'den, o da Abdullah b. Amr'dan anlattığına göre, Abdullah dedi ki:
— Ya Resûlallah! Şu ve şu... işler kibirden midir? şekliyle aynını anlattı.[1064]

549— İbni Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'den şöyle buyurduğunu anlatmıştır :
«— Kim kendi nefsini büyük görürse, yahut yürüyüşünde kibir hareketleri yaparsa, Allah ona gazab eder olduğu halde Azîz ve Celîl olan Allah'a kavuşur.»[1065]

Kendi nefsini büyük zannedip de elinde bulundurduğu maddî ve manevî nimetleri Aüah'dan bilmeyen, Allah'ın üzerindeki İhsan ve rahmetini inkâr eden, her şeye kendi ilim ve çalışmasıyla sahip olduğunu sanan, AttaK Tealâ'mn gazabınû uğrar, kıyamette Allah ondan razı olmaz. Bir kimseden Allah razı olmayınca, felâket olur. Ancak Allah'a İman edip de kottu* \fc her nimetin Allah'dan olduğuna inanan ve Allah dan gelen nimetle ferahlanan bu hükmön dışında kalır. Bunun haline kibir ve riya karışmış olmazı.
İnsan yürüyüşünde tabiî hareketlerin dışında çalımlı ve yapmacık raketlerde bulunursa, bunlar da kibir alâmetleri sayılır. İtminan ve d lılıkla yürümek, tevazu yolunu tutmak Müslümanın yürüyüşüdür.[1066]

550— Ebû Hüreyre demiştir ki, Resûlüllah (SallalUzhfiAleyhi ve Seltem):
«— Hizmetçisi yle beraber yemek yiyen, çarşılarda merkebe binen ve koyunu bağışlayıp da onu sağan, kibirlenmemiştir.»[1067]

Nefislerinde azamet taşıyanlar ve kendilerini diğer insanlardan büyük görenler, işçi ve hizmetçileriyle oturup yemeğe tenezzül etmezler, merkebe binmeği küçüklük sayarlar, hayvanların sütünü sağmayı bir zül telâkki ederler. Bu bakımdan bu üç işi yapanlar mütevazı kimseler sayılırlar ve kibirden arınmış olurlar. DİğerbazI rivayetlerde, kendi eşyasını taşıyan ve önoe selâmla söze başlayan kimselerde kibir yoktur, şeklinde ziyadelik vardır.[1068]

551— (133-s.) Salih'ül Bezzaz'ın büyük annesinden rivayet ettiğine göre, büyük annesi şöyle demiştir:
— Hz. Ali'yi (Allah ondan razı olsun) gördüm, bir dirhem para karşılığında hurma satın aldı da onu bohçasında taşıyordu. Ben ona dediği ki, (yahut bir adam ona dedi ki,) senin yükünü ben taşıyayım, ey müminlerin Emîri! O şöyle cevab verdi: «Hayır, aile sahibi olan taşımaya daha lâyıktır.»[1069]

Hz. AIİ 'den rivayet edilen bu haberden de anlaşılıyor'ki, bir insanın kendi ev eşyasını taşıması hem bir vazifedir, hem de bunu yapmak tevazu alâmetidir. Ancak kibir sahipleridir ki, eşyalarını taşımazlar, yarrldrrnda gezdirdikleri kimselere taşıtırlar, cemaatın önünde yürürler ve etrafında bulunanlarla gurur duyarlar.
KendİeşyasınI taşıyamayacak olanın yükünü başkasına taşıtmasında veya issizler ve muhtaçlar faydalansın diye ücret karşılığında eşyalarını taşıtanlar kibir etmiş olmazlar.
Ibni Hibban, Ebû Hü rey re 'den tahriç ettiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elbise aldı. BİR adam onu kendisinden alıp taşımak istedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Eşyanın sahibi, onu taşımaya daha lâyıktır. Ancak zayıf ve takatsiz olursa, ona, müslüman kardeşi yardım eder.»
İşte Hz. Peygamber ve onun halifeleri, kendi eşyalarım bizzat böylece taşımışlar ve tevazuun en güzel örneğini vermişlerdir.[1070]

552— Ebû Saîd El-Hudrî ve Ebû Hüreyre rivayet ettiklerine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— (Allah buyurdu ki) : İzzet ve Ululuk sıfatları benim güzel vasıf-larınndir. Kim bu vasıflarda bana ortak olmaya çalışırsa, ona azab ederim.»[1071]

Metinde İzzet İzar'la ve Kibriya (ululuk) da rida İle tâbir edilmişlerdi'^ Izar, belden aşağı giyilen elbise ve rida da belden yukarı giyilen elbisedir ki, bunlarla güzel kıyafete bürünülür. Burada mecaz manası taşımaktaaVf* lar; yani İzzet ve Kibriya, Allah'ın vasıflanmış bulunduğu iki güzel sıfatlarıdır ki, bunlara bürünmek istiyen azaba müstahak olur. Kullara büyüklenmek ve üstünlük taslamak, kibir ve azamet yaraşmaz. Bu yolu tutanlar Allah'ın azabına uğrarlar.[1072]

553— (134-s.) Numan Ibni Beşîr'in minberde şöyle dediği işitilmiştir:
«— Gerçekten Şeytanın tuzakları ve ağlan vardır. Şeytanın tuzakları ile ağlan: Allah'ın nimetleriyle azgınlık etmek, Allah'ın verdiği şeyle Öğîînüp büyüklük iddia etmek, Allah'ın kullarına ululuk ve üstünlük taslamak ve Allah'ın nzası dışında nefis arzusuna uymak işleridir.»[1073]

Dünyanın süs ve nimetlerine aldanarak kibirlenenler Şeytanın tuzağına düşmüş olurlar. Şeytan insanları nefis arzularİyle, öğünme ve büyüklenme hareketleriyle tuzağına düşürür. Daha doğrusu bu gibi işler, Şeytanın arzusuna uygun olduklarından Şeytanın tuzağı sayılırlar. Kim bu fiilleri işlemek suretiyle bu ağların içine düşerse, Şeytan'a teslim olmuş olur. Şey-tan'ın emrine girenler de hak yolu sapıtmış olacaklarından kötü akibete düşerler.[1074]

554— Ebû Hüreyre'den, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Cennet ile Cehennem tartıştılar, (Süfyan da, geçen ifade gibi, Cennet ile Cehennem muhasemede bulundular, dedi.) : Cehennem dedi ki:
— Bana azılı kimselerle büyüklenenler girer. Cennet de dedi ki:
— Bana zayıflarla fakirler girer.
Yüce ve ulu olan Allah Cennet'e şöyle buyurdu:
— Sen benim rahmetimsin, seninle dilediğime merhamet ederim. Sonra Cehennem'e de şöyle buyurdu:
Sen benim azabımsın, seninle dilediğim kimseye azab ederim. İkinizden her biri için dolusu (kadar insan) vardır.»[1075]

Cennet ehlinin zayıf ve mütevazı kimselerden ibaret bulunacağına, Cehennemi de zorba ve mütekebbîr olanların dolduracağına işaret eden bu hadîs-İ şerifle Peygamber Efendimiz, kibirden kaçınmayı ve tevazu yolunu tutmayı bize emrediyorlar.[1076]

555— (135-s.) Ebu Seleme, Abdurrahman'dan rivayet ettiğine eire, şöyle demiştir :
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı, çekingen değillerdi, uyuşuk değillerdi. Onlar toplantılarında birbirlerine (neş'e ile) şiir okurlardı ve İslâmdan önceki işlerini anarlardı. Fakat Allah'ın emrinden herhangi bir işte onlardan birine dokunulduğu zaman, sanki deli imiş gibi, göz kapaklarının içi (hiddetinden dışarı) dönerdi.»[1077]

imam Ahmed ve TirmİZi'nin Ca bir i bin i Sem öre'den tahrîç ettikleri bir hadîs-i şerifte :
«— Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Sellemy'ın ashabı Peygamberin yanında şiir okurlar ve cahiliyyet sözlerini anlatırlardı; Hz. Peygamber de onları yasaklamazdı, bazan da onlarla tebessüm ederdi.» buyuruirnaktadır.
Hz. örn e r(RadİyaÜahıı anh), başı eğik bir adam gördü. Ona:
«— Başım kaldır, islâm hasta değildir.» dedi.
Hz. Âişe (Radiyallahiianha), uyuşukluğundan nerde ise ölecek bir adam gördü :
«— Buna ne oluyor?» diye sordu. «Bu Kurra'dan (kıraat üstodlanrîdan) biridir.» cevabı verildi. Bunun üzerine Hz. Âişe şöyle buyurdu :
«— Hz. Ömer kıraat üstadlannın başı idi, yürüdüğü zaman hszh giderdi, konuştuğu zaman duyururdu, döğdüğü zaman da acirtfdı.»
Anlaşılıyor ki, ashaba kiram bir araya geldikleri zaman tevazu .göstererek cahiliyet devrindeki işlerini anarlar ve şiirler okurlardı, öyle ki, dışardan onları gören, takva sahibi olmadıklarını sanırdı. Halbuki Allah'ın emri bahis konusu olunca, dinlerine zarar verecek bir hal olunca büsbütün değişirler ve ciddileşirlerdi, üzerlerine düşen vazifeyi hemen yerine getirirlerdi.[1078]

556— Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir:
— Yakışıklı olan bir adam, Peygamber {Sailallahu Aleyhi ve Sellem) 'ie gelip, dedi ki:
— Güzellik bana sevdirildi, gördüğün gibi de (güzellik) bana verildi. öyle ki, benden kimsenin üstün olmasını istemiyorum. (Ya, bir ayakkabı kayışında dedi, ya da kırmızı tasmada dedi.) Bu kibir midir?
Hz. Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Sellem).
Hayır! Kibirli, hakkı çiğneyendir; insanları küçük görendir.» buyurdu.[1079]

Güzellik hem ahlâkta, hem de kılıkta olur. Ahlâk güzelliği her zaman sevilen ve istenen şeydir. İnsanın kemalini ifade eder. Kılık ve şekit güzelliği de, sahibini azamete götürmedikçe iyi şeydir. Başkasına karşı büyüklük taslamamak ve Allah'ın nimetlerini inkâr edip çiğnememek şartı ile güzel ve iyi elbise giymek ve iyi bir kılığa bürünmek mubahtır. Temizlik İse esastır. Allah Tealâ'nın verdiği nimetle ferahlanmak olur ki, bunda bir beis yoktur. Bîr hadîs-İ şerifte :
«— Allah nimetinin eserini, kulu üzerinde görmeyi sever.» buyurulmuştur. israfa kaçmaksızın herkes hal ve vaktine göre iyi ve temiz elbise giymelidir. Hele imkânları olanların pejmürde ve perişan kılıklara bürünmeleri asla doğru değildir.[1080]

557— Şuayb'ın babası, Peygamber (Saîîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— Kibir taslayanlar, kıyamet günü insanlar biçiminde küçük karıncalar gibi neşrolunacaklardır. Onları her taraftan zillet (bayağılık ve küçüklük) kaplayacaktır; Cehennem'de Boles adındaki bir cezaevine götürüleceklerdir. Onları ateşlerin alevleri saracak ve onlara, şaşkınlık halinde Cehennem ehlinin irinlerinden içirilecektir.»[1081]

Bu bölümdeki hadîs-i şeriflerin açıklamalarına bakılsın. Burada, büyüklük taslayanlann ve insanları küçük görerek zorbalık edenlerin çekecekleri azab şekli beyan Duyurulmaktadır.[1082]

(252) İnsanın Uğradığı Zulümden İntikam Alması

558— Hz. Âişe (Radiyallahüankai'dan, Peygamber (SallaiiahUAleyhi ve Sellem) kendisine şöyle demiştir:
«— İşte önünde, intikam al.»[1083]

Burada hadîs-i şerifin hangi hâdise üzerine var i d olduğuna dair bir açıklama bulunmadığından, hadîsin tamamından bir kısım olduğu ihtimali düşünülebilir. Bir haksızlığa ve zulme uğrayan, taşkınlık etmeyerek uğradığı hareketle karşısındakine mukabele edebilir; bu onun hakkıdır. Ancak intikam almayıp da haksızlık edeni bağışlamak daha iyi bîr harekettir ve bunda eziyete katlanma sevabı vardır.[1084]

559— Hz, Âişe şöyle demiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (bir kısım) hanımları, (kızı) Fatıme'yi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye gönderdiler. Fa-tıme (içeri girmek için babasından) izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) , Hz. Âişe (Radiyallah'ü anha) 'nin yanında abası üzerinde (yaslanmış) idi. Peygamber Fatıme'ye izin verdi; o da içeri girip şöyle dedi: Senin hanımların, Ebu Kuhafe'nin kızı (torunu ve Ebû Bekir'in kızı) hakkında adalet edesin diye beni gönderdiler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Yavrucuğum, (kızım)! Benim sevdiğimi sen sevmez misin?»
Fatıme:
— Evet, severim, dedi. Hz. Peygamber: «— O halele Ibunu (Âişe'yi) sev!» dedi.
Bunun üzerine Hz. Fatıme kalkıp gitti de, diğer hanımlara (durumu ve olanı) anlattı. Hanımlar, Fatıme'ye dediler ki:
— Sen bizim hesabımıza bir iş göremedin. Bunun için Hz. Peygam-ber'e tekrar git.Hz. Fatıme:
— Vallahi bu iş hakkında asla bir daha gitmem, dedi. Sonra (Peygamberin diğer hanımı) Zeyneb'i gönderdiler. O da (içeri girmek için) izin istedi. Hz. Peygamber ona izin verdi. O da aynı şeyi Peygamber'e söyledi. Zeyneb bana saldırıp kötü söylemeye durdu. Ben de, Peygamber bana (ona cevap vermek için) izin verir mi, diye bakmadurdum. Bekledim, nihayet anladım ki, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Senem) intikam almamı kerîh görmeyecek. Ben de Zeyneb'e söylenmeye durdum. Öyle kî; ona fırsat vermeyip üstünlükle onu bastırdım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âe gülümsedi. Sonra dedi ki:
«— Dikkat edilsin, bu Ebû Bekir'in Hızıdır.»[1085]

İlk bakışta, Hz. Peygamberin hanımları arasında adaletsizlik gibi bir durum mevcut olduğu şaibesi göze çarpıyorsa da hal böyle değildir. Her .yönden adaleti kemal mertebesine varan bir Peygamberin zevceleri arasında bir adaletsizlik İhtimali düşünülemez. Zevceler arasında adalet maddî yönden aranır ve bunu temin etmekle adalet yerine getirilmiş olur. Zevcelerin geçim ve geceleme işlerinde eşitliğin kurulmasiyle bu adalet meydana gelmiş olur. Bu, maddede olan eşitliktir. Kalb sevgisi İse, manevî bir haldir. Bunda eşitlik olamayacağından, sevgide adalet bahis konusu değildir. İşte Hz. Peygamberin bir kısım hanımlarının istedikleri adalet, bu sevgi yönünden olgn farkı sezmelerinden doğan bir harekettir. Bu durumu Buhar! hazretleri Sahihinde şöyle anlatır:
«Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in hanımları İki gruba ayrılmışlardı. Bir grupta Hz. Aişe, Hz. Hafsa ve Hz. Şevde valideleri mizvardı. Diğer grupta da Hz. Ummü Seleme ile diğer hanımları vardı. Müslümanlar, Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sellem)'\n Hz. Âişe'ye olan sevgisini biliyorlardı; Yanlarında Peygamber'e hediye edecek bîr şeyleri olduğu zaman onu ellerinde bekletirler ve Hz. Aişe'nin nöbetine raslatarak Peygamber'e hediye ederlerdi. Bu halden ötürü diğer hanımlar kendi aralarında hâdiseyi söz ederek Peygamber'e kadar ulaştırmaya karar verdiler. Sonunda Hz. Zey-neb'le Hz. Aişe arasında karşılıklı tartışma oldu ve Hz. ÂİŞe maruz kaldığı ithamlara cevap vererek üstünlük temin etti ve böylece intikam aldı. Haksızlığa uğrayanın, hakkını koruması için böyle intikam alması caiz oldu. Bu arada, Hz. Ebû Bekir'in kızı ile başa çıkılamayacağını da Peygamberimiz anlatmış oldular; çünkü onda babamdan gelme bir hilim ve dirayet vardı.»[1086]

(253) Kıtlık Ve Açlık Zamanında Yardımlaşma

560— (136-s.) Ebû Hüreyre'den, şöyle demiştir:
«— Ahir zamanda bir açlık olacaktır. Kim bu açlık devrine yetişirse, aç karınlılardan asla yüz çevirmesin, (onlara yardım etsin).»[1087]

Karnı aç olanları doyurmak, iyiliğin en büyüğü ve sevabın en makbulüdür. Hele şiddetli ihtiyaçlar anında yapılan yardım fedakârlıklarının ecri kat kat olur. Ebû Hüreyre hazretlerinden rivayet edilen ve Peygamber Efendimize kadar yükseltilmeyen bu habere göre, ahır zamanda kıtlık yıllan ve açlık olacaktır. Bugün yeryüzünde istihsale nispetle nüfusun artmakta oluşu böyle bir geleceğin habercisi sayılabilir.[1088]

561— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine; göre, Ensar, (Medîneli ashab), Peygamber (SalîallahU Aleyhi ve Sellem)'e şöyle dediler:
— Bizimle (Muhacir) kardeşlerimiz arasında hurma bahçesini böl. Hz. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«— Hayır!» buyurdu. Ensar, (Muhacirlere) dediler ki:
— O halde bizi işçilikten kurtarın, (siz çalışın da) meyvalarda sizi ortak edelim. Onlar da :
— Peki, kabul ettik, dediler.[1089]

Mekke müşriklerinin Müslümanlara ettikleri eziyetler son haddine ulaştıktan sonra hicret izni çıktığı zaman, Müslümanlardan dileyenler bütün eşya ve arazilerini bırakarak Mekke'den çıkmışlardı! Medine'ye malsız ve mülksüz misafir olan ve «Muhacirin» adını alan ashab-ı kiramı Medîne li ashab (Ensar) üstün bîr sevgi ve bağlılıkla karşıladılar. Öyle ki, arazî ve mallarına onları ortak etmek istemişlerdi. Hz. Peygamber Efendimiz ilerideki fetihlerle elde edilecek ganimet ve genişlik halini önceden bildiğinden böyle bir ortaklığa rıza göstermemişlerdi. Ancak bağ ve bahçelerin bakım ve İşçiliği Muhacirlere ait olmak üzere elde edilecek mahsulün yarı yarıya paylaşılması, Ensar tarafından teklif edilmiş ve bu teklif memnuniyetle Muhacirler tarafından kabul edilmişti. Böylece İslâm'da muhtaçlara yardım işi tahakkuk ederek ortaklık meşruiyet! doğdu.[1090]

562— (137-s.) Abdullah îbni Ömer haber vermiştir ki, şiddetli bir felâket senesi olmuştu; buna «Kıtlık Yılı» denmişti. (Babam) Hz. Ömer (Radtyalîahu anh) , bütün verimli arazilerden deve, buğday ve zeytin yağı ile (felâketzede) Arablara yardım hususunda büyük gayret harcamıştı. Öyle ki, bu kıtlığın zorlamasiyle bütün yeşillikler kurumuştu. Bunun üzerine Hz. Ömer duaya durup şöyle dedi:
«— Allah'ım! Bu canlıların rızkını dağların başında yarat.»
Allah da onun ve müslümanlarm duasını kabul etti. Hz, Ömer, duâ sebebiyle yağmur yağınca şöyle dedi:
«— Allah'a hamd olsun! Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah bu felâketi gidermemiş olaydı, hali vakti yerinde olan bir müslüman evi bırakmazdım; muhakkak o aile sayısınca bu eve fakirleri sokardım da, bir kişinin idare ettiği şeyden iki kişi faydalanarak açlıktan helak olmazlardı.»[1091]

Hicretin 18. yılında ve Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde büyük bîr kıtltk felâketi olmuştu. Bütün arazi kurumuş ve rüzgâr toprağı kül gibi savurmuştu. Bundan dolayı bu yıla «Kül senesi» veya «Kıtlık senesi» denmişti. İnsanlardan pek çok kimselerle ehli ve vahşi hayvanlar aç kalmışlar ve açlıktan telef olmuşlardı. Hz. Ömer, İnsanlar bu felâketten kurtulmadıkça yağ tadmıyacağına, süt içmeyeceğine ve et yemeyeceğine yemin etmişti.
Bu felâket yılında Hz, Ömer, münbit ve sulak arazilerden,hurma, zeytinyağı ve deve gibi mallar temin ederek ve büyük bir gayret sar'ederek fakır ve muhtaçlara yardımda bulunmuş ye bu felâketten kurfu)fliqk;4çü1 AUaha dua etmişti. Şayet Allah Tealâ bir genişlik vermemiş oldydı/tiutu-mu müsait ojanlgrın evlerine, nüfusları sayısınca fakir sokmak suretiyle,son çareye baş vuracak ve felâketi önlemeye çalışacaktı. Hz. ömer%.bu davranışından anlaşılıyor ki, felâket anında durumun önem ve ciddiyeti göz önüne alınarak devlet başkanı felâketi önleme tedbirleri almaya yetkilidir. Geçimi yerinde olanlar, fakirleri bakmaya mecbur tutulabilirler. Esasen böyle bir anda, zengin Müslümanların felâketzedelere yardımda bulunmaları dinî vazifeleridir.[1092]

563— Seleme îbni Ekva'dan; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Kurbanlarınıza dikkat edin; hiç biriniz üç günden sonra kurban etinden hiç bir şey evinde bırakmış bulunmasın, (fakirlere dağıtılsın).»
Ertesi yıl olunca, ashab dediler ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Geçen yıl yaptığımız gibi yapalım mı? (Üç günden sonra kurban etlerimizin hepsini fakirlere dağıtalım mı?)
Hz. Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Şimdi yiyiniz ve erzak edininiz. Çünkü o yıl, insanlar sıkıntıda idi. Ben onlara yardım etmenizi istemiştim.»[1093]

Müslümanların ihtiyaç içinde bulunup geçim sıkıntısı çektikleri bir yılda, Peygamberimiz kurban kesen zenginlere üç günden sonra, evlerinde kurban eti bulundurmamalarını,

artah etlerin hepsini fakirlere dağıtmalarını emretmişti. Ertesi yıl, sıkıntı devri olmadığından kurban kesenlerin böyle bir tutumla hareket etmelerine lüzum kalmadığını, isterlerse üç günden sonra da yiyebileceklerini, hatta gelecek aylar için bİrîktirebileceklerini ve istedikleri miktar fakirlere vermelerini bildirmişlerdi. Buradan da anlıyoruz kİ, İhtiyaç zamanında Müslümanların yardımlaşma görevleri değişmektedir. İhtiyaç şiddetlendikçe, zenginlere düşen yardim vazifesi de o. nispette büyümektedir. Bu anlayış ve tutumla hareket edildiği takdirde cemiyetin içtimaî meseleleri ve bütün ihtiyaçları giderilmiş olur. Allah Tealâ bütün Müslümanlara bu inancı ve ahlâkî hareketi İhsan buyursun...[1094]

(254) Tecrübeler

564— (138-s.) Hişam, babası Ürve'deh rivayet ettiğine göre, babası şöyle anlatmıştır:
«— Muaviye'nin yanında oturuyordum. O kendi kendine söylendi; sonra kendine gelerek dedi ki, insan düşüp de tecrübe almadıkça güzel huylu olamaz. Bu sözü üç defa tekrar etmişti.»[1095]

Insan hatalara düşmekle, bazı İşlerde yanılmakla ve fırsatları kaçırmakla birçok ibretler alır; bir daha bu durumlara düşmemek için kendini hazırlar ve hâdiselerden imtihan geçirerek tecrübe kazanır. Kendilerini böyle kontrol altına alıp hallerini düzeltenler güzel ve yumuşak ahlâka sahip olurlar. İşte bu ahlâk ancak ibretli tecrübelerle husule gelir. Hz. Muavi-y e bu gerçeğe işaret etmektedir.[1096]

565— (139-s.) Ebu Saîd'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Sürçen kimse ancak güzel ahlâk sahibi olur; hikmet sahibi de ancak tecrübe gören olur.»
Bize Kuteybe anlatarak demiştir ki, bize îbni Vehb, Amr Îbni'1-Ha-rig'den, o da Derrac'dan; Derrac, Ebu'l-Heysem'den, o da Ebu Saîd'den, Ebu Saîd de Peygamber (SallalUthü A teyhi ve Settem) 'den bunun benzerini rivayet etmiştir.[1097]

Uyanık ye tedbirli İnsana, «Hakîm» denir. Hikmet sahibi kimse denir. İşte, işleri ve hâdiseleri tecrübe edip de onların fayda ve zararlarını bilen kimse, gelişi güzel hareket etmez; yaptığı işlerde bir hikmet ve isabet, ince bir taraf bulunur. Bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın.[1098]

(255) Allah İçin Kardeşine Yediren Kimse

566— (140-s.) Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: «— Kardeşlerimden birkaç kişiyi toplayıp da, onları bir veya iki ölçek kıymetinde bir yemek üzerinde toplamam, çarşınıza çıkıp da bir köle azad etmemden bana daha sevgilidir.»[1099]

ŞüphesİZ ki, bir köle satın alarak onu hürriyete kavuşturmak büyük bir sevaptır; fakat karnı aç olanları yedirip doyurmak ve onların bu zarurî ihtiyaçlarını gidermek daha önemli bir iştir. İnsan ancak yemek ve içmekle ayakta durabilir; ailesine, cemiyete ve Allah'a karşı olan vazifelerini başarabilir. Hayat bunlarla kaimdir. Böyle hayatî ihtiyaçları karşılamanın mükâfatı da ona göre önemli olur.[1100]

(256) Cahilliyyet Devrindeki Andlaşma

567— Abdurrauman îbni Ayf'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: .
— Amcalarımla, birlikte = Mutayyibîn = andlaşmâsında bulundum. Benim kırmızı,develere sahip olmam karşılığında bile ontt bozmak istemem.»[1101]

Fil vak'asından bir müddet önce, Kureyş'ten dokuz kabile toplanarak zulme uğrayan AbdVd-Dar oğullarını korumaya and içmişlerdi. Sonra içinde «Tlb — Güzel koku» bulunan bîr kaba ellerini daldırmışlar'SAı ellerini böylece Kabe duvarına vurmuşlardı. Bu hareketlerinden ötürü, bu and-laşmaya «HÜfu'l-MutayyİbİN t= Koku sürünenler andlaşmasi» denmişti. Ca-hiliyye devrinden gelme dahi olsa, böyle hayır üzere olan andlaşmalara sadakat göstermek İslâm anlayışı ile bağdaşan bir hareket olduğundan, Abdurrahman İbn'ı Avf, büyük dünya menfaatleri karşılığında dahi bu andlaşmayı bozmak istemediğini açıklamıştır.
Hak üzere yapılan andlaşma ve sözleşmelere riayet etmek, caymamak İslâm'ın emridir. Bunu bozmak ise nifak alâmetlerindendir.[1102]

(257) Kardeş Etmek

568— Enes tbni Malik'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Peygamber (Saîîallahü Akyhi ve Üeltem), îbni Mes'ud ile Zübeyr arasında kardeşlik kurmuştur.»[1103]

İslâm'da, birbirine iyilik etmek ve öğüt vermek gibi ulvî duygularla birbirine yaklaşmayı ve sevişmeyi temin maksadıyla kardeş edinmek vardır. Peygamber Efendimiz buna teşvîk etmişler Ve ashabı kiram arasında böyle kardeşlik sözleşmeleri akdetmişlerdi. Muhacirlerle Ensar arasında kurulan böyle kardeşlik böğlöh, İslâm'ın ilk devirlerinde birbirine varis olacak ka-dör bir yakınlık kazandırmıştı. Sonra miras âyetlerinin gelmesiyle iyilik ve takva üzerine kurulan kardeşlik bağlarından ötürü miras alınamayacağı tahakkuk etmiş, sırf bir fazilet ve sevab vesilesi olarak devam edegelmîştir.[1104]

569— Enes İbni Malik'den; şöyle demiştir:
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem), Medine'deki evimde Ku-reyş'le Ensar arasında kardeşlik sözleşmesi etti.»[1105]
Süheyl) ş£yle demiştir:
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhiye Seilem), Medine'ye hicret ettikleri zaman ashabı üzerinden gurbet hasretini gidermek ve yabancılığı kaldırmak için aralarında kardeşlik sözleşmeleri kurdu. Böylece Mekke'deki yurdların-dan ve ailelerinden ayrılan muhacirler, kendi evlerinden farksız buldukları kardeşleri evlerinde barındılar, yabancılık çekmediler, seviştiler ve birbirlerine kuvvet oldular, islâm hakimiyet ve otoritesini kurduktan sonra nazil olan âyet-i kerîme ile miras, yakınlık derecelerine göre akrabalar arasında meşru kılındı. Bütün iman edenlerin de dinde kardeş oldukları beyan buyuruldu.»[1106]

570— Şuayb babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle anlatmıştır :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelÎem) Fetih yılında Kabe'nin merdivenleri üzerine oturup Allah'a hamd etti ve onu övdü; sonra şöyle buyurdu:
«— Kimin cahiliyet devrinden kalma bir andlaşması varsa, (bilsin ki,) İslâm ona kuvvetten başka bir şey ilâve etmez. Mekke'nin fethinden sonra da (Mekke'den) hicret yoktur.»[1107]

Hilf'in aslı, birlik ve beraberlik üzerine sözleşmede bulunmak ve akid yapmaktır. CahİlİyET devrinde kabileler arasında savaş yapmak, yağmacılık hareketlerine girişmek ve fesad çıkarmak üzere yapılan ahdlöşma ve sözleşmeler İslâm'da yasaktır ve olamaz. Ancak cahiliyet zamanında hayırlı İş ve ihtiyaçları karşılamak için yapılan andlaşmaları yenilemek İslâm'da yoktur. Buhârî hazretleri bu konuda bunu murad etmiştir, söylenebilir. İslâm bu gibi hayırlı andlaşmalara kuvvet verir ve onları takviye eder, demektir.
Hadîs-i şerîfte Mekke'nin fethinden sonra hicret olmadığı bildirilmektedir. Bu hüküm yalnız Mekke'ye ait değildir. Fethedilip İslâm hakimiyeti altına giren veya girecek olan bütün,şehirler için de hüküm yine böyledir. Böyle islâm hakimiyetine geçen beldelerden hicret etmenin bir sevabı yoktur. Bir belde Müslümanlar tarafindan fethedilmeden önce orada bulunan Müslümanların durumu üç şekil arzeder:
1— Dininin gerektirdiği emirleri yerine getiremeyen veya dinini açıklama imkânını bulamayan kimsenin, hicret etmeye gücü yetiyorsa, hicret etmesi vaciptir.
2— Göç etmeye gücü yetip de dininin gerçeklerini yerine getirebilme imkânlarına sahip olanın İslâm beldesine hicreti müstahabtır. Çünkü bunda Müslümanların sayısını çoğaltmak ve onlara yardım etmek vardır. Bir de kâfirlerle savaşabilme fırsatını kazanma ve kâfirler arasında vuku bulabilecek ihanetlerden korunma vardır.
3— Hastalık ve esaret gibi sebeplerle göç etme imkânını bulamayanların orada ikâmet etmeleri caizdir. Eğer çare bulamayanlar, hicrete kendini zorlar ve meşakkat çekerlerse sevab kazanırlar.[1108]

(259) İlk Yağmurda Islanmak İsteyen

571— Enes'deh rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Peygamber (SallallahüAleyhi'veSellem)'le beraber bize yağmur isabet etti de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine yağmur isabet etsin diye üzerinden elbiselerini açtı. Biz (ona) dedik ki, niçin yaptın? O şöyle buyurdu:
«— Çünkü bu yağmur, Kabbinin Henüz yeni yarattığı bir rahmetidir.»[1109]

Bütün canlılar yağmurla hayat bulur. Hayvanlarla bitkileri yaşatan yağmur Allah'ın rahmetidir. Böyle bir rahmete ilk kavuşulunca, drtunla vücudu ıslatmak, bir nevi Allah'ın rahmetine sükördür. Böyle hareket ederek Allah'dan bereket ummak sünnettir.[1110]

572— (141-s.) Humeyd İbni Malik'den rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir:
«— H)aû Hüreyre ile beraber, Akîk mevkiinde olan arazisinde oturuyorduk. . Medine hacından bir topluluk hayvanları üzerinde ona gelip, hayvanlarından indiler. Bunun üzerine Ebû Hüreyre, Humeyd'e dedi ki:
— Anneme git ve ona söyle: Oğlun sana selâm ediyor ve diyor ki: Bize bir şey yedirsin. Humeyd demiştir ki, hanımcağız arpadan yapılmış üç çörek, zeytin yağından bir miktar ve tuz--bir tepsiye koydu. Ben de onu başıma koyarak (başımda taşıyarak) ohlat'a götürdüm. Tepsiyi Önlerine koyduğum zaman Ebû Hüreyre tekbir getirdi (Allah'u Ekber dedi) ve şöyle dedi:
— îki siyandan, hurma ve sudan, başka yemeğimiz yokken bizi ekmekteri doyâran Allah'a hamd olsun.
Yemekten topluluğa bir şey artıp kalmadı.
Onlar dönüp gittiklerinde, Ebû Hüreyre bana dedî ki:
— Koyunlarına güzel bak, onların toz-toprağını sil ve ağıllarını hoş tut ve onların (münasip) bir tarafında namazını kıl; çünkü onlar Cennet hayvanlarındandır. Nefsim kudret elinde olana (Allah'a) yemin ederim ki, insanlar üzerine bir zaman gelmesi yakındı^- o zamanda koyunun bulunması, koyunlar sahibine, Mervan'ın arazisinden daha sevgili olacaktır.»[1111]

Ebû Hüreyre'den nakledilen bu hadîs-i şerifte koyunların bereketi üzerinde durulmakla beraber, hayvancılığa teşvÎK vardır. Gerek koyunlardan çeşitli yönlerden faydalanma bakımından, gerek çok ve çabuK üreme yönünden koyunlardaki bereket diğer hayvanlara göre fazladır. Yününden, sütünden, etinden, bağırsak ve derisinden, tersine varıncaya kadar faydalanılan kısımları vardır. İktisadî yönden, millî gelir bakımından önemi büyüktür. Koyunlara sahip olanların rızkı bol ve geniş olur. Sıkıntı çekmezler, saadet içinde yaşarlar. Bu arada hayvanlara iyi baKmaya, onların bedenleri ile yatacak yerlerini temiz tutmaya da işaret vardır. Koyunların bu hizmetinde bulunanların, ağılın temiz bir köşesinde veya bir yerinde namaz kılmaları da caizdir.
Diğer bîr hadîs-i şerifte yedi yerde namaz kılmak yasaklanmıştır:
1— Kabe'nin üzerinde,
2— Mezar üzerinde,
3— Mezbelelikte,
4— Hayvan boğazlanan yerde,
5— Yol ortasında,
6— Hamam içinde,
7— Deve gibi hayvanların ahırında...
Bu hadîsin tümü diğer kaynaklarda bulunmadığından açıklaması yoktur. Metnin sonunda geçen M e r v a n , hicretin ikinci yılında ve Peygamber Efendimizin zamanında doğmuş bulunan Ha kem'in oğlu olmak ihtimali vardır. Zira Hz. Osman devrinde mevki sahibi olmuş ve bilâhare mühim işlerde dahli bulunmuş olan ve Emevî devletinin Meiiklîğine kadar yükselen bir şahsiyettir. Ebû H ürey re'nin eriştiği devresinde, mal ve mölke sahip bulunmuş olması da muhtemeldir. Bu itibarla onun ma! ve arazisine sahip olmaktansa, koyunlara sahip olmak daha sevgilidir, buyurulmuştur.[1112]

573— Ali (Radiyallahu anAJ'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
— Evde koyun berekettir. İki koyun iki berekettir ve Üç koyun bereketlerdir.»[1113]

Anlaşılıyor ki, koyunlar çoğaldıkça, onların bırakacağı bereket ve kazandıracağı saadet o nispette fazla olur. Onun İçin koyunları çoğaltma yolunu tutup, hayvancılığa önem vermelidir. Bundan önceki hadîs-İ şerife bakılsın.[1114]

(261) Develer, Sahibi İçin İzzettir

574— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«— Küfrün başı doğu tarafindadır. Övünmekle kibir, Bedevilerden sürülerle develere ve atlara sahip olanlardadır. Vakar ve tevazu, koyun sahiplerin dedir.»[1115]

Metindekİ küfür kelimesi iki manada kullanılabilir:
1— Nimeti inkâr etmek ve azgınlıkta bulunmak manasına alındığı zaman fitnelerin Medine doğusundan çıkacağını gösterir ki, Cemel ve Sıffîn vak'alan doğuda olmuş, ashabı kiramdan çok kimseler ve Hz. Hüseyin doğu tarafinda şehit edilmişlerdir.
2— Küfür şirk ve dinsizlik manasında olduğu takdirde de, ateşpenest-Irk, putperestlik ve maddecilik kaynağı olarak da doğu taraf gösterilmiştir. Deccal'in de doğudan çıkacağı rivayeti vardır.
Develerle atlara sahip bulunan Bedevi'ler, çift ve çiftlik sahibi olanlar kibir ve azametli olurlar, yüksek sesle konuşup kaba hareket ederler. İşte kibir ve azamet bu kimselerdedir. Tevazu ile vakar da koyunlara malik bulunanlarda olur ki, bu mal edinmek ve bunların barındığı yerlerde ikâmet edip çalışmak daha doğru ve uygun bir yol olur.[1116]

575— (142-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğne göre, şöyle demiştir:
«— Köpeklerle koyunların haline şaştım: Koyunlardan senede şu ve şu kadarı boğazlanır ve şu kadar da kurban edilir. Köpeklere gelince; bir dişi köpek (bir batında) şu kadar yavru doğurur. Böyle iken koyunlar köpeklerden daha çoktur.»[1117]

Gerçekten köpeklerle koyunlar mukayese edildiği 2aman taaccüb edilecek bir durum hasıl olmaktadır. Her dişi köpek bir bâtında dokuz taneye kadar yavru doğurduğu halde, bir veya iki yavru doğuran koyunun üreme nispetleri ters orantılıdır. Sonuç itibariyle, koyunlardaki istihlâk çokluğu bir yana, daima koyunların sayısı köpeklerden kat kat fazladır. Bu hal de koyunlarda olan bereketi ifade eder.[1118]

576— (143-s.) Ebu Zebyan demiştir ki:
— Ömer İbni'l-Hattab bana sordu:
«— Ey Ebu Zebyan! Senin maaşın ne kadar?» Ben de :
— İki bin beşyüz (dirhem) dedim.: Hz. Ömer, Ebu Zebyan'a şöyle dedi.
«— Ey Ebu Zebyan! Çiftlik edinip ziraat ile uğraş ve hayvan üret;bunu, Kureyş'in nefsine düşkünleri sizin başınıza geçmeden önce yap ki, onlarda maaş maldan sayılmaz.»[1119]

Hz. Ö m e r muayyen gelirin ileride bir kıymet ifade etmiyeceğini bildirerek ziraata ve hayvancılığa önem verilmesini istemektedir. Ziraatın geliştirilmesiyle hayvan üretiminin çoğaltılması geçimi sağlama bakımından daha garantili ve memleketin kalkınması İçin çok lüzumlu olan çalışma sahalarıdır. Gün geçtikçe bunların önemli mevkileri daha fazla takdir edilmektedir. Bunun için hayvanlarda ve ziraatte hem bereket, hem de saadet vardır.[1120]

577— Abede îbni Hazin'in şöyle dediği işitilmiştir: — Koyunlar sahibi ile develer sahibi karşılıklı öğündüler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu:
«— Musa, koyun çobanı iken Peygamber olarak gönderildi, Davud koyun çobanı iken Peygamber olarak gönderildi. Ben de Ecyad'da ailem için koyun güdüyordum.»[1121]

Burada koyunlara sahip olmanın, deve gibi sair hayvanlara sahip olmaktan daha faziletli olduğu beyan buyurulmaktadır. Buna delil olarak da Peygamberlerin koyun gütmüş olmaları gösterilmektedir. Nübüvvetten önce peygamberlere koyun gütme İşinin ilham edilişinde birtakım hikmetler vardır:
1— Koyunları gözetip ontara çobanlık ederek meşakkatlerine katlanmak, ümmetin İdaresi için bir alışkanlık teşkil eder.
2— Koyunlar mazlum ve masum hayvanlar olduklarından onlarla uğraşmak İnsana merhamet ve şefkat kazandırır.
3— Koyunlar öteye beriye çok dağılan ve yayılan hayvanlar olduğu için onları bir araya toplamak ve onları yırtıcı hayvanlardan, hırsızlardan korumak gibi idarî tasarrufa İhtiyaç gösterirler. Bir nevi insanların idaresine kıyas edilebilirler.
4— Sürü içinde tabiatı değişik koyunlar, zayıf ve biçareler olduğundan bunları durumlarına göre ayrı ayrı idare edip korumak ve bunlara sabretmek, İnsanların ihtiyaçlarını karşılayıp, onlara sabretmeye benzer. Diğer hayvanların durumu böyle değildir.
Peygamber Efendimiz de bu hikmetlerine binaen Mekke civarında bîr mahalle olan «Eeyad»da ailesine ait koyunları nübüvvetten önce gütmüş olduğunu bildirmektedir.[1122]

(262) Bedevileşmek

578— (144-s.) Ebû Hüreyred'en rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— Büyük günahlar yedi tane olup, onların birincisi Allah'a şirk koşmaktır. (İkincisi haksız yere) adam öldürmektir. (Üçüncüsü) iffetli kadınlara zina isnat etmektir. (Dördüncüsü) hicretten sonra (sahralara çekilip) bedevîleşmektir; (ve saire...)[1123]

Dokuz veya yedi olarak sayılan büyük günahların hangi şeyler olduğunu öğrenmek için 8 sayılı hadîs-i şerîfe bakınız. Burada hicretten sonra bedevîleşmenin de büyük günah olduğu bildirilmektedir.
Şehir ve kasaba emsali beldelerde ikâmet etmeyip çölde yaşayan ve şehirlere inmek ihtiyacını duymayıp bir nevi göçebe hayatı sürenlere Bedevi = A'rabî denir. Bunlar şehir medeniyetini almadıkları için yalnız başına asude yaşayan, içtimaî meselelerle uğraşmayan kimselerdir. Böyle bir hayat içinden hicret ederek cemiyet hayatına intikal edenlerin tekrar eski hayatlarına dönmeleri günah sayılmıştır. Çünkü bu harekette, İçtimaî vazifeleri bırakıp tenhaya ve inzivaya çekilme vardır. Cemiyet içinde vazife almak, savaşlara katılmak, birbirine yardımcı olup, ihtiyaçlarını karşılamak Müslümanlara düşen vazifedir. Böyle mühim vazifeleri bırakıp da kenara çekilmek günahtır, hatta büyük günahlardandır,
Fitne ve fesada karışmamak ve bir haksızlığa karışmamak maksadı ile böyle münzevî hayata geçmenin caiz olduğu görüşü ve rivayetleri vardır. Fakat bu cevaz herkese uygulanabilecek bir şumül taşımaz, istisnaî haller karşısında uygulanması caizdir.[1124]

(263) Köylerde Oturan Kimse

579— Sevbân'ın şöyle dediğini işittim:— Resûlüllah (SallaîlahÜ Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu:
«— Köylerde oturma; çünkü köylerde oturan, mezarlarda oturan gibidir,»
Ravilerden Ahmed îbni Asım demiştir ki:
«— Küfür, köyler demektir.»
Başka bir yoldan gelen rivayete göre, Sevbân'ın şöyle dediği işitilmiştir;
— Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve SeWem] bana şöyle buyurdu:
«— Ey Sevbân! Köylerde oturma; çünkü köylerde oturan, mezarlarda oturan gibidir.»[1125]

Şehirlerden ve ilim merkezlerinden uzak köylerde yaşamak, bîr nevi ölöler arasında yaşamaya benzer, ilim ve faziletle olgunlaşmayan, terbiye ve edebden mahrum olan kimseler mana bakımından ölü sayılırlar. Bu gibi manevî ölOler de İlmin ve âlimlerin uğramadığı köylerde bulunurlar, iste böyle ilim ve faziletten mahrum bulunanlar arasında oturmak ve yaşamak, hissiz ve duygusuz Ölöler arasında yaşamak olur ki, bu yaşayışı Peygamber Efendimiz Sevbân hazretlerine ve dolayısiyle ümmete yasaklamışlardır. İlim ve irfan yuvası haline gelen veya ilim ışığı altında gelişen köyler bu hükmün dışında kalır. Hatıra gelir kî, böyle ilim ve irfandan mahrum olan köyleri ilim sahiplerinin aydınlatması ve onları cehaletten kurtarması bir vazife değil midir?
Tek başına olarak bir kimsenin koyu geleneklerine bağlı bir köy halkını uyarması mümkün olmadığı takdirde aralarında bulunması, ölüler arasında bulunması sayılır. Eğer bu cahilleri selâmete çıkarma imkânı varsa, bunu yapmak bir hizmettir ve büyük bir vazifedir. Bu takdirde ölüler arasında yaşama diye bîr şey kalmaz. Hepsi ilim ve fazilet sahibi kimseler olurlar.[1126]

(264) Akarsu Kenarlarındaki Yaylada Oturmak

580— Şurayh demiştir ki:
— Hz, Âişe'ye sahraya çıkmaktan sordum ve dedim ki:
— Peygamber (SallaliahÜ Aleyhi ve Seilem) sahraya çıkıp oturur muydu? Hz. Âişe şöyle dedi :
— Evet, şu akar su vadisine çıkıp ikâmet ederdi.»[1127]

Büdüvv ve Bedavet, sahraya çıkıp oturmak manasınadır. Tilö1 da, dağ başından itibaren vadiye kadar uzanan akar suların yatağına denir. Bundan anlaşılıyor ki, bazı zamanlarda hava değişikliği İçin Peygamber Efendimiz sahradaki vadilere çekilmişler ve bir müddet ikâmet etmişlerdir. Bizim memleketimizde sahra olmadığından, bunun yerine yayla tâbiri kullanılmıştır. Nitekim bizde de senenin birkaç ayında şehir ve kasabalardan hava değişikliği için asude ve temiz havalı yerlere çıkılır ki, bu yüksek yerlere yayla denir. Bu ikâmetler geçici olduğu için, bundan önceki iki bölümle aykırı düşecek bir mana düşünülemez.[1128]

581— (145-s.) Amr îbni Vehb'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— Muhammed îbni Abdullah b. Üseyd'i gördüm, ihramda iken hayvana bindiği zaman omuzlarından elbisesini (ihramını) alıp, onu oylukları üzerine koymuştu. Dedim ki:
— Bu (yaptığın) ne? Şöyle cevap verdi:
— (Babam) Abdullah'ı gördüm, böyle yapıyordu.»[1129]

Bu haberin, sahraya çıkmak bölümü ile olan ilgisi anlaşılamamaktadır. Ancak Muhammed ibni Abdullah'ın hac etmek üzere ihrama girmiş olması, onun yolculuğuna ve sahraya çıkmış olmasına deiâet eder. Bu yolculuk esnasında akarsu vadilerinde ikâmet etmiş olması da düşünülebilir.
İnsan ihramlı iken, yani belden aşağı bir parça ve yukarı kısım için bir parça olmak üzere büründüğü iki elbise ile hayvana binince, bacak kısımları açılır, ön ve ayak kısımlarını örtmek için, omuzlar üzerindeki elbise oyluk ve bacaklar üzerine konduğu anlaşılmaktadır, örtünmeye riayet için yapılan bir harekettir. Erkeklerde bakılması haram olan kısım, göbekten diz kapakları altına kadar olan yerlerdir. İşte bu kısımları örtmek farzdır.[1130]

(265) Sır Saklamayı Ve Ahlâklarını Öğrenmek İçin Herkes İle Oturmayı Seven Kimse

582— (146-s.) Abdullah îbni Abdurrahman İbni Abdi'1-Karî anlattığına göre, Ömer Îbni'l-Hattab ve Ensar'dan bir adam (beraberce) oturuyorlardı. O esnada (babam) Abdurrahman îbni Abdi'1-Karî gelip onların yanına oturdu. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«— Biz, sözümüzü kaldıranı, (buradan alıp öteye beriye götüreni) sevmeyiz.» dedi.
Abdurrahman ona şöyle cevap verdi:
— Ben şunlara haber götürmek için oturmuyorum, ey müminlerin emîri!..
Hz. Ömer:
«— Pekiyi, öyle ise şu ve şu kimselerle otur ve bizim sözümüzü onlara nakletme!» dedi. Sonra Ensar'dan olan arkadaşına şöyle dedi:
— İnsanlar, benden sonra kimin halife olacağını söylüyorlar, kimi uygun görüyorlar?»
Ensar'dan olan bu adam da, Muhacirlerden bir takım erkekler saydı, Ali'nin ismini söylemedi. Hz. Ömer :
«— Ebu'l-Hasan'dan (Ali'den) onlara ne oluyor, (onu istemiyorlar)? Allah'a yemin ederim ki, o, aleyhlerine olsa bile, onları hak yol üzere durdurmakta, onların en elverişlisidir.» dedi.[1131]

Kalpte bulunan bir niyyeti, bir söz veya haberi insanlara açıklamayıp içinde tutmaya «Sır saklamak» denir. Muvaffakiyet sebeplerinin en kuvvetlisi ve düzen halinin sağlanması çaresinin başı sır saklamaktır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur:
«— îşte ve ihtiyaçlarınızın başarıya ulaşması için gizlilikten faydalanınız; çünkü her nimete hased edilir.»
Hz. Alî (Radtyaîlahuanh) da şöyle demiştir:
«.-Senin sırrın esirindir; eğer onu söylersen, sen onun esiri olursun.»
İnsan esrarını İçinde sakladıkça, onlara sahip demektir. Fakat bunları dışarıya ifşa ettiği zaman, bu hakimiyeti kaybeder ve onların dış tesirleri altına girerek bir nevi esrarın esiri olur. İnsan kendi esrarını ifşa etmekten kaçınması gereklidir. Bundan daha önemlisi, başkasına ait esrarı yaymaktır; çünkö bunda emanete hİyanet vardır. Bir de kötü niyetle olursa koğu-culuk vasfını taşır. Bu iki yönden haram kısmına girer. O halde insan hem kendine ait olan esrarı, hem de kendine emanet edilen başkasına ait esrarı gizli tutmalı, başkasına yaymamalıdır.
İşte Hz. Ömer de, yanında bulunan dinleyiciye, konuşulan siyasî ve ciddî meseleleri başkalarına gidip anlatmamayı, fakat meclislerinde bulunmayı tavsiye etmişler, bize de bu mevzuda takip edilecek doğru yolu göstermişlerdir.[1132]

(266) İşlerde Sabırlılık Ve Ağır Başlılık

583— (147-s.) Hasan bize şöyle anlatmıştu :
«— Bir adam vefat edip geriye bir oğlu ile bir azadlısını bıraktı. (Ölürken) oğluna bakmasını, azadlısına vasiyyet etti. Azadlısı da oğlunu yetiştirmekte, bulûğ çağına kadar kusur etmedi ve onu evlendirdi. Çocuk azadlıya dedi ki:
— Beni hazırla, ilim tahsil edeceğim.
O da onu hazırladı. Bunun üzerine çocuk bir âlime gidip, ondan ilim öğrenmek istedi. Âlim ona şöyle dedi:
— (Evine) gitmek istediğin zaman bana söyle, sana öğretirim. Çocuk:
— Çıkıp gitmeye hazırlandım, bana öğret, dedi. Âlim :
— Allah'dan kork, sabırlı ol ve acele etme, dedi. Hasan demiştir ki:
— İşte bütün hayır buradadır.
Nihayet çocuk dönüp geldi, nerde ise üç şeyden ibaret olan tavsiyeleri unutacaktı. Memleketine geldiği zaman hayvanından indi. Evine varınca, orada karısından ayrı bir yerde uyumakta olan bir adam buldu. Kendi karısı da uyuyordu. Kendi kendine dedi ki:
— Allah hakkı için bunu ne bekliyorum, ne istiyorum.
Sonra hayvanına döndü. Kılıcını almak (ve onunla uyumakta olan adamı öldürmek) isteyince, dedi ki:
— Allah'dan kork, sabırlı ol ve acele etme.
— Bununla hangi şeyi bekliyorum, dedi.
Sonra hayvanına döndü. Kılıcını almak istediği zaman, tavsiyeleri hatırladı. Tekrar adama dönüp baş ucunda durunca, adam uyandı. (Yakını olduğunu anlayıp) adamı görünce üzerine atılıp onu kucakladı, onu Öptü ve ona olan kötü zannını giderdi. Adam tahsilden dönen çocuğa sordu:
— Benden sonra ne ile karşılaştın? Çocuk;
— Vallahi, senden sonra büyük hayır elde ettim; vallahi, senden sonra büyük hayır kazandım: Ben, bu gece, senin başınla kılıç arasında üç defa gezindim (ve seni Öldürmek istedim) de, kazandığım ilim, seni öldürmekten beni engelledi, dedi.»[1133]

Dünya İşlerinde teenni ve sabırla hareket etmenin insana ne büyük faydalar sağlıyabileceğİni bu haberde anlatılan vak'a bize açıkça göstermektedir. Bir rivayette de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) -.
«— Sabır ve teenni île hareket etmek, âhiret işinden başka her şeyde hayırlıdır.»
Buyurmuştur. Çünkü dünya işlerinde, kesin ve peşin olarak hangi yönün hayırlı olduğu kestirilemez, inceleme ve araştırma sonunda gerçek anlaşılabilir. Bunun İçin tahmin ve zanla hareket etmeyip işleri tahkîkden sonra karar vermek ve İcraata geçmek icab eder. Böyle hareket edilirse, iş sonunda pişmanlık çekilmez, isabetli iş görülmüş olur.[1134]

(267) İşlerde Müsamaha

584— Abdülkays Eşec'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu:
«— Gerçekten sende iki huy vardır ki» Allah onları sever.»
Ben dedim ki:
— Ey Allah'ın Resûliv bunlar hangi şeylerdir? Peygamber:
«— (Bunlar) Yumuşak huyluluk c= müsamahakârlık ve hayadır.» buyurdu.
Dedim ki:
— (Bunlar bende) Eskidenberi mi, yoksa yeni mi bulunuyor? Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Setlem) :
«— Eskidenberi...» buyurdu. Ben de:
— Beni iki ahlâk üzere yaratıp da onları seven Allah'a hamd olsun, dedim.[1135]

Haya = utanma hakkında özel bir bahis gelecektir. Burada yumuşak huylu ve müsamahakâr olmanın faziletini Peygamber Efendimiz bize öğretr mekîedir. Hilm, aslen zulme karşılıkta bulunmayıp sabretmek ise de, daha çok yapılan hata ve günahları görmeyip bağışlama hasletine isim olarak kullanılmaktadır. Sabır ve merhameti geniş olanlarda bulunan güzel bir ahlâktır. Böyle dinin emrettiği güzel ahlâk sahiplerini de Allah sever ve onların işlerinden razı olur.[1136]

585— Katade'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Abdülkays kabilesinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e giden heyetle karşılaşan bize anlattı. (Katade, Ebû Nadra'yi zikretti). O da Ebû Sâîd El-Hudrî'den rivayet etti. Dedi ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Eşecc-i Abdilkays'a şöyle buyurdu:
«— Sende iki ahlâk vardır ki, Allah onları sever: Bunlar, hilim ve teennidir.»[1137]

Bu hadîsi İmam Müslim uzunca bir vak'a olarak rivayet etmiştir. Kitd-bu'l-iman 26 sayılı hadîse ve bundan öncekine bakılsın.[1138]

586— Ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki: — Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Eşecc'e —Eşecc-i Abdil-kayş'a — §Öyle buyurdu :
«— Gerçekten sende iki haslet vardır ki, Allah onları sever: (Bunlar) hilim ve teennidir.»[1139]

587— Mezîde El-Abdî'den işitildiğine göre, şöyle demiştir:
— Eşecc yürüyerek Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kadar gelip elini tuttu ve onu öptü. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle dedi:
«— Gerçekten sende iki huy vardır ki, Allah ve onun Resulü onları sever.»
Eşecc dedi ki:
— Yaratıldığım bir tabiat mı (bu), yoksa benim ahlâkım mı? Hz. Peygamber (Saİlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«— Hayır, doğrusu yaratılışında vardır.» buyurdu. Eşecc dedi ki:
— Allah'ın ve Resulünün sevdiği bir ahlâk üzere beni yaratan Allah'a hamd olsun.[1140]

Lâfızlarda bazı değişikliklerle rivayet edilen bu hadîs-i şerifin taşıdığı mana ile daha önceki hadîslerin manası arasında ayrılık yoktur. Hepsinde Eş ece-i Abilkays'ın yaratılıştan İki güzel huya sahip bulunduğu beyan buyurulmaktadır.
Ejec kimdir? :
Eşecc-i Abilkays diye tanınan ve Mekke fethinden önce İslâm'ı kabul eden ve kavminin ulularından bir şahabıdır ki, Hz. Peygambere Bahreyn'den gelen Abdülkays heyetinde bulunmuştu. İşte bu ziyaretleri münasebetiyle geçen hadîsler varid olmuştur. Asıl adı M ü n z i r İ b n İ Â i z '-dir. Hz. Peygamber in kendilerine olan iltifatı, onun şeref ve faziletini ispata kâfidir. Hayatı hakkında geniş bilgiye raslanmamıştır. Bilgi için 1193 sayılı hadîse bakılsın. Allah ondan razı olsun.[1141]

(268) Azgınlık Ve Taşkınlık

588— (148-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Eğer bir dağ, bir dağa azgınlık ve zulüm edeydi, azgınlık eden parça parça edilirdi.»[1142]

Hudodu aşmanın ve başkasına tecavüz etmenin dehşetinr" beyan için dağlar misal' olarak verilmiştir. Bİr dağ diğer bir dağa haksızlık eder ve ona tecavüzde bulunursa, İlâhî adalet tecavüzde bulunan azgını yer ile bir eder. Bu vahim akıbetten insanoğlu ibret alarak hiç bir zaman tecavüze yeltenmemeli ve adaleti çiğneyerek başkalarına zulmetmemeİldir.[1143]

589— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Ceilnet'le Cehennem tartıştılar: Cehennem dedi ki:
— Zorbalarla azamet sahipleri benim içime girerler. Cennet de dedi ki:
— Beu^m içime ancak biçarelerle fakirler girer. (Allah Tealâ) Cehennem'e:
— Sen benim azabımsın, seninle dilediğime azab ederim, buyurdu. Cennet'e de:

— Sen benim rahmetimsin, seninle dilediğime merhamet ederim, buyurdu.»[1144]

590— Fudale İbni Ubeyd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— Üç kimse vardır ki, onların günahları sorulmaz. (Ateşe atılırlar):
1— İslâm topluluğundan ayrılıp da idarecisine asi olan ve isyanı üzere ölen kimse; işte bundan günahı sorulmaz.
2— Efendisinden kaçan erkek veya kadın köle.
3— Bir kadın ki, kocası gurbete çıkmış ve kendisine dünya geçimini sağlamıştır; böyle iken onun arkasında süslenip dışarı çıkmış ve dolaşmıştır.
Yine üç kimse vardır ki, onların günahı sorulmaz :
1— Allah'a azamet ve izzet sıfatlarında ortaklık iddi* eden.
2— Allah'ın işinde şüphe eden.
3— Allah'ın rahmetinden ümidini kesen...»[1145]
Bu hadîs-i şerîfte 6 çeşit günahın ağır sorumluluğu belirtilmektedir. Bunlar arasında isyan ve zulüm günahı da vardır. Konu zaten bununla ilgilidir.
İlk bakışta, günahdan sorulmamak, sorumlu olmamak ve cezaya çarpılmamak gibi bir manayı hatıra getiriyorsa da mana tam aksine olarak hiç hesaba çekilmeden doğrudan doğruya Cehennem'e atılmayı gerektirmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak, Kasas Sûresi'nin 78. âyeti sonunda :
— Mücrimler günahlarından sorulmaz!» buyurmaktadır.
Bunun manası şu : Allah böyle mücrimlerin günahlarını bilir de hemen onlar Cehennem'e atılırlar.
İşte bu hadîs-i şerîfte sayılan 6 çeşit günahı İşleyenlerin suçları ağır olduğundan, haklarında bir soruşturma yapılmadan ve onlara sorgu açılmadan hemen Cehennem'e atılırlar.
Bu günahları ayrı ayrı ele alalım :
1— İslâm topluluğunu parçalamak ve dağıtmak, Müslümanları birbirine düşürmek olacağından en büyük yıkımı doğurur ve düşmanların hakimiyetini sağlar. Müslüman devlet reisine ve idareciye de isyan edip karşı çıkmak aynı neticeyi doğurur. Büyük felâket getiren günahın azabı da büyük olur.
2— Erkek olsun, kadın olsun efendisinden kaçan köleler de günah işlemiş olurlar; çünkü kendilerine sahip olan efendiye isyan etmişlerdir. Hak olan şeye itaat İslâm'da esastır.
3— Bir kadın ki, kocası herhangi bir İhtiyaç için evinden ayrılmış ve kendisine evini barkını emanet etmiştir, geçimini sağlayarak levazımatı da bırakmıştır, onun süslenip dolaşması ve fenalıklara sebebiyet verecek ta^ vırlar takınması bağışlanacak günah değildir. Böyleleri de soruşuz Cehennem'e girerler.
4— Allah Tealâ'mın Ululuk ve üstünlük sıfatları vardır. Bunlara Kibriya = Azamet ve İzzet sıfatları denir. Bu sıfatlarda Allah a eş olurcasına büyüklü taslamak ve kibirlenmek, insanlara karşı üstünlük iddia eîme.< yine büyük günahtır, insanı sinte doğru götürür. İnsan halini düzeltmediKçe kurtuluşa eremez.
5— Allah'ın hikmetlerinde, kaza ve kaderinde şüpheye düşmek, iman zafiyetine ve imansızlığa delâlet eder. Bu itibarla sorumluluğu ağırdır. Allah in emirlerine ve yasaklarına kesin olara* inanmak ve iman etmek şarttır. Şüphe içinde iman muteber olmaz. İman olmayınca kütür taha^Kuk eder.
6— Allah'ın rahmeti çok geniştir. En büyük günah olan Şirk günahını İşleyen kimse senelerce bu İnançla yaşadıktan sonra tevbe edip gerçek imana sahip olursa, yine Allah onu bağışlar. Onun için Allah m rahmetinden daima ümitvar olmak ve ümitsizliğe düşmemek icab eder. Nasıl olursa olsun Allah beni artık bağışlamaz diye bir inanç taşımamalıdır. Tevbe edip halimi düzelttiğim takdirde Allah beni bağışlayacaktır demelidir.
Fudale IbnÎ Ubeyd kimdir?:
Medîneli ashabdan olup, künyesi Ebû M u h a m m e d 'dir. İslâm'a geçişi kadîm olmakla beraber Bedir savaşına katılamamış, fakat ondan sonra Uhud ve diğer savaşlarda bulunmuştur. Şam ve Mısır fetihlerinde bulunmuş, sonra Şam'da ikâmet etmiştir. Hz. M u a v i ye kendisini Dimaşk kadılığına tayin etmiştir.
Hz. Peygamber den ve E b u D e r d â 'dan hadîs rivayet etmiş, kendisinden de Sümame ibni Şefî, Hubeyş İbni Abdullah, Alî İbni R i b a h , Ebû Alî El-Cinnî, Muhammed İbni Kâ ' b ve başka zevat rivayet etmişlerdir. Atları geçecek kadar koşucu idi. Seferde taşlan birbirine çarparak ateş çıkarıp yakardı. Vefatı Hz. Mua-viye devrinde hicretin 53 yılındadır. Allah ondan razı olsun.[1146]

591— Abdülaziz babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurdu :
— Allah her günahdan dilediği cezayı kıyamete kadar geciktirir; ancak azgınlık etmek ve ebeveyne asi olmak yahut akrabalık bağlarını kesmek günahları müstesnadır. Bu günahların sahiplerine ölümden imce ceza hemen verilir.»[1147]

15, 25, 26 ve 27 sayılı bölümlerde ana-babaya asî olmak, akrabalık bağlarını kesmek günahları üzerinde durulmuştu. Bilgi İçin bu bölümlere müracaat edilsin. Burada azgınlık ve hududu aşma, başkasının hakkına tecavüz etme günahı münasebetiyle diğer anct-babaya asî olmak ve akrabalık bağlarını kesmek günahları da zikredilmiştir.[1148]

592— (149-s.) Yezîd İbni'l-Esam'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Ebû Hüreyre'nin şöyle söylediğini işittim:
«— Sizden biriniz, kardeşinin gözündeki çöpü görür de, kendi gözündeki kirişi —veya kütüğü— unutur.»
Ebû Ubeyd demiştir ki:
— «Cezel» büyük ve yüksek ağaca denir.[1149]

Devamlı olarak nefsini murakabe etmeyen ve kontrol altında bulundurmayan kimse, karşısındaki kardeşinin kusur ve ayıplan ile meşgul olur. Böylece kendinde bulunan büyük kusurları unutur da kardeşinin önemsiz kusurları dolayısiyle ona tecavüze kadar gider ve onu incitir. Bu,şekildeki hareket de bir qzgınlık ye taşkınlık işidir, bir haksızlıktır. Böyle bir tutumdan kurtulup selâmete çıkmak iÇİn, önce vnsan kendi hareketlerini kontrol altına almalı ve nefsini düzeltmelidir. Aksi halde zulmetmiş olur.[1150]

593— Muayiye îbni Kurre7şöyle anlatmıştır:
— Ma'kal El-Müzenî ile beraberdim de o, yoldan bir engel giderdi. Ben de, (yolcuya zarar veren) bir şey gördüm ve ona koşup giderdim. Ma'kal dedi ki:
— Ey kardeşim oğlu! Benim yaptığım işi yapmaya seni götüren şey ne? , Muaviye cevap verdi:
— Senin yaptığın şeyi gördüm de ben onu yaptım. Ma'kal dedi ki:
— Güzel ettin, ey kardeşim oğlu... Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi
ve Seltem)'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Müslümanların yolundan kim bir engeli kal d ir ir sa, ona bir sevab yazılır. Kimin de sevabı kabul olunursa Cennet'e girer.»[1151]

însan ve hayvanların geçtiği bir yol özerinde görülecek engelleri kaldırmak ve yolu düzeltmek sevab olan işlerdendir. Çünkü bunda, İnsanlara ve hayvanlara eziyet verecek şeylerin yok edilişi vardır. Dolayısİyle insan ve hayvanlara eziyet vermemek vardır. İnsan gördüğü ve gücü yettiği bîr iyiliği yapmaz da onu terk ederse ve böylece başkasının eziyet çekmesine razı veya sebep olursa, bu bîr tecavüz hareketi olur. Bu gibi dolaylı azgınlık ve tecavüzlerden de kaçınmak Müslümana düşen bîr vazifedir, üstelik karşrlığında da Cennet'e götürecek bir mükâfat vardır.
Ma'kal El-Müzenî kimdir? :
Babasının adı Yesar olup, künyesi Ebû A I i 'dir, bu künyede başka sahabî olmadığı söylenir. Hudeybiye vak'asından önce Müslüman oldu
ve «Rıdvan B;atı»nda bulundu. Hz. Ömer'in emri İle Basra'da Ma'kal kanalını kazmış olduğundan, bu kanal kendi adı ile yad edilmektedir.
Kendisi Hz. Peygamber'd en ve Numan ibni Mukrin 'den hadîs rivayet etmiş, ondan da Imran ibni Husayn, Amr ibni Mey-mun, Ebû Osman El-Nehdî, Hasan El-Basrî ve başkaları rivayet etmişlerdir. Rivayet ettiği hadîsler Kütüb-i Sitte'de vardır. Basra'ya geçip orada İkâmet ederek Hz. M u a v i y e 'nİn hilâfeti zamanında 60-70 yaşlan arasında vefat etti. Allah ondan razı olsun...[1152]

(269) Hediye Kabul Etmek

594— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SellemVâen şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— Hediyeleşiniz ki, sevişmiş olursunuz.»[1153]

Bir Müslüman kardeşin gönlünü almak ve sevgisini kazanmak için ona verilen şeye hediye denir kî, bu sünnettir. Peygamber Efendimiz hediyeyi kabul etmişler ve yenecek kısımdan olanı da yemişlerdir. Ancak bir hikmet ve sebebe bağlı olarak hediye kabul etmedikleri de vakidir. Hediye kalplerdeki soğukluğu giderir, kardeşler arasında sevgi ve yakınlık doğurur. Hediye verişte, önce hediye verilen kimseyi razı etmek, sonra sevab kazanmak niyeti bulunur. Sadaka ise böyle değildir.
Sadaka, önce Allah rızası için bir İbadet olarak verilir. Sadaka verilen razı olsa bile, onun rızasını kazanmak maksadı taşınmaz.[1154]

595— (150-s.) Enes îbni Malik şöyle derdi:
— Yavrularım! Aranızda harcama yapın, (hediyeleşin); çünkü bu aranızdaki ilgilerin en sıcağıdır.»[1155]

(270) İnsanlara Kızgınlık Hâli Girince Hediyeyi Kabul Etmeyen

596— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Fezare oğullarından bir adam Peygamber (SailaİiahÜ Aleyhi ve Selîem)'e bir deve hediye etti. Peygamber de buna karşılık ona hediye verdi. (Adam umduğuna kavuşamayınca) bu onu kızdırdı. Bunun üzerine Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m minberde şöyle buyurduğunu işittim:
«— İnsanlardan biri hediye veriyor, ben de ona yanımda olan şey miktarmca mukabele ediyorum da, sonra (bu hediyem) kızdırıyor. Allah'a yemin ederim! Bu yılımdan sonra Arablardan hediye kabul etmiyeceğim; ancak Ktıreyş kabilesine mensub olanlardan, Ensar'dan, Sakaf yahud Devs kabilesinden kabul edeceğim.»[1156]

Bu hadîs-i şerîfi manaca açıklar şekilde Tirmizî Menakıb bahsinde 3940 ve 3941 sayılı hadîsleri tahrİç etmiştir ki, birincisinin manası şöyledir:
«— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre bir bedevi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e genç bir dişi deve hediye etti. Peygamber de ona böyle develerden altı tane vererek ona mukabelede bulundu. (Adam azımsayarak) bunlardan kızdı. Bu hal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se/femJ'e ulaştı. Peygamber Allah'a hamd edip onu övdükten sonra buyurdu:
«— Falan kimse bana bir dişi deve hediye etti; ben de bu cinsten ona altı tane vererek hediyesine karşılıkta bulundum. Böylece adam (razı olmayıp) kızgınlığa düştü. Artık karar verdim ki, Kureyş'den, Ensar'dan, yahud Devs kabilesinden olanlardan başka kimseden hediye kabul etmî-yeceğim.»
Peygamber Efendimiz Kureyş kabilesi, Medîne'lt ashab ve Devs kabi-les'nîn cömertliklerini bildiği için bunlardan hediye kabulünü uygun bulmuşlardı. Hediye, hediye verilen kimseyi memnun etmek için verilen ve karşılığında gönül rızasından başka bir şey beklenmiyen bir cömertliktir. Hediye karşıtlında daha fazla bir şey beklemek veya buria nail olmayınca kızmak kardeşlik duygusu dışında bîr çıkar yolu aramak olur ki, bu makbul değildir. Bu şekilde hareket edenlerin hediyesini kabul etmemek yerinde olur. Hele görgü ve edebden mahrum bulunan bedevî'ler ayarındaki kimselerden kabul edilecek hediyelerin sebebiyet vereceği nahoş haller karşısında bu gibilerden hediye kabul etmemek selâmet yoludur.
Hedîye kabul edip de ona mukabele etmemek, cömertlere yakışmayan ve cimrilik ifade eden bîr haldir. Sevgi bağlarının her İki taraftan kuvvetlendirilmesi için bunun karşılıktı olması lâzımdır. Peygamber Efendimiz faz-lasiyle hediyelere mukabele etmişler ve cömertlikte de örnek olmuşlardır.[1157]

(271) Utanmak

597— Ebu Meş'ud Akabe demiştir ki, Peygamber (Salhîlahii Aleyhi ve Sellem) şöyle .buyurdu :
«— tik peygamberlik kelâmından (zamanımıza kadar gelip) insanların ulaştığı söz, utanmadığın zaman dilediğini yap, sözüdür.»[1158]

Haya, bir değişiklik ve inkisar halidir ki, insana kınandığt-ve ayıplandığı çirkin bir İşten dolayı arız olur. insanlarda haya büyük ve muteberdir vasıftır. Hayası ,tam olanlar, çirkin ve hoşa gitmeyen her iş ve hareketten, bayağı.ye adi sözden kaçınırlar. Haya, fenalıklardan insanı alıkoyan bîr haslettir, İnsandan bu güzel haslet kalktığı zaman insan her fenalığı yapabilecek kıyama,gelir ve kimseden çekinmeden pervasızca çeşitli rezaletler iş.ler. Hadîs-İ şerîf bunu ifade etmektedir. Bundan başka bir takım değişik görüşlerle manası açıklanmaktadır. Bu görüşler şunlardır:
1— Geçen peygamberlerin şeriatından olup, hükmü kafkmıyan, doğruluğu, güzelliği üzerinde ittifak olunan ve bu ümmete varıncaya kadar tevarüs edilen bir huydur, İnsan utanmadığı zaman; bu hayasızlık hali onu dilediği işi yapmayasevk eder, vicdanında engelleyici bir engel bulamaz. Bunun için İnsan haya etmelidir kî, hava onu kötü şeylerden engellesin. Hadîste :
«—Utanmadığın zaman dilediğini yan!»
Demek, insanı kötü isi yapmaya teşvik delildir. Utanmayan kimse, dİ-ledrğîrn yapar, de,m6ktir. Dahd doğrusu, fenalıklardan seni engellenecek bir utanman ypksa,'nefis arzularının sana emrettiği şeyleri yap; çünkü Allah senî görüyor, cezanı verecektir, manasım taşır. Nitekim Cenab-ı Hak:
«— Dilediğinizi yapın; zira Allah işlediklerinizi hep görüyor (Amellerinize göre size ceza verecektir.) Fussilet Sûresi> âyet: 40»
2— Ayıptan utanmazsan, yüzün kızarmazsa iyi, kötü nefsin neyi emrediyorsa onu yap, yani bunları yaparsan cezanı çekersin diye bîr azarlama manası taşır.
3— Yapacağın bir iş sonunda utanma halinden emin isen, utanılacak bir iş değilse, bu gibi İşlerden dilediğini yap, demektir.
4— İstediğini yap, cezasını çekeceksin, diye bir korkutma manası taşır.
5— Hadîs-i şerîf ibahe manasını İfade eder. Bir şeyi yapmak istediğim zaman, eğer o iş Allah dan ve insanlardan utanmayı gerektirecek bîr şek değilse onu yap, İstersen de yapma.
Haram ve mekruh olan şeyleri işlemek utanmayı gerektirir. Böyle işlerden kaçınmanın bir ilâcı da hayadır. Haya bulununca haram ve mekruh İşlerden kaçınılmış olur. Allah'dan ve insanlardan utanmak en iyi bir haslet ohjp, fenalıklara engel olduğundan hadîs-İ şerîf müminleri utanmaya teşvik etmekte ve böylece hakdan ayrılmamayı beyan etmektedir.
İnsanın utanması şu üç şeye karşı olur:
1— İnsanın Allah'dan utanması ki, Allah'ın emirlerine sarılması ve yasaklarından kaçınmasıdır. Allah dan haya etmeyen yasaklan çiğner, emirlere karşı laubali olur.
2— Bir kimsenin diğer insanlardan haya etmesi: İnsanlardan utanmayan, insanların ayıp ve çirkin gördüğü şeyleri de yapar, aldırış etmez. İnsanlardan da utanmalıdır ki, fena söz ve hareketlerde bulunmasın.
3— İnsanın kendi nefsinden utanması: İnsanın kendi yaşına ve haline bakarak yalnız başına bulunduğu zaman kötülüklerden sakınmasıdır. Bu olgun kimselerde bulunan bir haldır. Bir kimsede bu üç şekil özere haya bulununca, işte o kemale ermiş demektir.[1159]

598— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— İman, altmış birkaç — (yahut yetmiş birkaç — daldır. Bu kısım hasletlerin en faziletlisi LÂ İLAHE İULALLAH'dır. Faziletçe en dtişüğü de, yoldan engeli (eziyet veren şeyi) gidermektir. Haya da imandan bir daldır.»[1160]

Haya da İmandan bir daldır; çünkü hayanın kemali Allah'dan korkan ve ondan utananlarda olur. Allah'ı tanımak ve onun buyruklarına saygılı olmak iman esaslanndandır. Bu bakımdan haya imanın bir dalıdır.
Dinin bir emridir diye inanıp insanlara eziyet veren tas, toprak, diken, pislik, çöfi gibi şeyleri yollardan kaldırmak da imandan bir dal sayılmıştır ve faziletçe en düşüğü olmuştur. Böylece iman dallan içinde en faziletlisi fevhİd kelimesi, en aşağısı da yoldan engeli kaldırmak olmuştur. Haya, bu iki mertebe arasında bir yer işgal eder. islâm dininin Allah tarafından gönderilen ve Peygamber elçiliği İle İnsanlara tebliğ edilen hak din olduğuna İnanıp da onun yasaklarını işlemekten utanç duymak, muhakkak ki, iman eseridir ve imanla ilgilidir. Bu emir ve yasakların hak olduğuna İnanmayanlar din işlerinde haya etmezler. Onun için insanın iradesiyle kazanılan haya, imandan bîr daldır, İmanla ilgilidir.
Haya hakkında bilgi için daha önceki hadîsin açıklamasına bakılsın.[1161]

599— Ebû Saîd El-Hudrî'den şöyle dediği işitilmiştir: «— Peygamber (Salîalkthü Aleyhi ve Sellem), haya bakımından kendi köşesine çekilmiş bakireden daha ilerde idi ve bir şeyden hoşlanmadığı eaman onu yüzühdeft tanırdık, (hoşlanmadığı, şeyi yüze karşı söylemezdi, fakat hoşnudsuzluğunu yüzündeki halden anlardık).»[1162]

Peyaamberljğİn kemal sıfatlarını kendinde toplayan ahir zaman Peygamberinin1 Kdya bakımından da ah'tâkı belirtilmekte ve ziyadeliğİne bu had^s-i 'şerifle işaret edilmektedir.[1163]

600— Hz. Osman ve Hz. Âişe anlatmışlardır ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'H.z, Âişe'nin yatağında, Âişe'nin hırkasını giyiniş olduğu halde yatarken, o sırada Ebû Bekir içeri girmek için Resûlüllah'dan izin istşdi. Peygamber bulunduğu vaziyette ona izin verdi ve işini gördü, sonra Ebû Bekir dönüp gitti. Sonra Hz. Ömer (Radiyallahu anh) (içeri girmek için) izin istedi. Peygamber o vaziyette iken ona izin Verdi de, ihtiyacını karşıladı. Sonra Hz. Ömer '(İşine) döndü. Hz. Osman demiştir ki:
— Sonra ben (içeri girmek için) Peygamberden izin istedim de (Peygamber yatmışken doğrulup) oturdu ve ÂiŞe'ye şöyle buyurdu.
«Elbiselerini topla, üzerini toparla.» Hz, Osman anlattı:
— Ben deremi Peygambere anlatıp, işimi gördüm;,: sonra ayrıldım. HzVOsman (yine şöyle) demiştir.:
— Hz.Âişe (Peygambere) sordu:
— -Ey Allah'ın Resulü! Hz. Osman (Radiyallahu anh) 'dan sakındığın gibi, Ebû Bekir ile Ömer'den —Allah her ikisinden razı olsun— sakınır sizi görmedim? Resûlüllah (SallalicihüAkyhiveSelletn) şöyle buyurdu;
«— Osman utangaç bir adamdır; korktum ki, bulunduğum o halde (yatarken) ona izin.verirsem, dileğini baha iletmez.[1164]

Haya bakımından Peygamberden sonra en ileri derecede bulunan Hz. O s m a ni'dır. Buna dair pek çok hadîs-i şerif varid olmuştur. Burada anla-tılan hâdise de buna açık bir delildir. Hz. O s m a n in faziletine îsfihyasina. dair hadîsler İçin Mustafa El-Bekrî'nin «Es-Salâvatü'l-Hamia» adlı eserinin terce m es i olan «Peygamberin Dilinden 4 Halifesi» kitabının, 201-231. sayfalarına, hal tevcemesİ için de 198-200. sayfalara möracâat'edİlsin.[1165]

601— Enes îbni Malik, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
— Haya, bulunduğu bir şeyi süsler; kötü söz de bulunduğu bir şeyi ayıp lalar.»[1166]

Burada da,hayanın fazileti ve bulunduğu varlık üzerinde, muhakkak bir güzellik bırakacağı ifade buyurulmaktadır. Buna karşılık hayadan uzak çirkin ve kaba sözlerin, söyleyiciye ayıp bir manzara bırakacağı da açıklanmakta daima İstİhya tarafını tutmanın faydası belirtilmektedir.[1167]

602— Salim babasından rivayet ettiğine göre, Resûlüllah (Sallallofoü Aleyhi \e Sellem), hayadan dolayı (hakkını koruyamıyan) kardeşine öğüt veren bir adama rasgeldi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Onu bırak, çünkü haya imandan bir daldır.» buyurdu.
îbni Ömer'den rivayet edildiğine göre de, şöyle demiştir : — Peygamber (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem), hayadan dolayı kardeşini azarlıyan bir adama rasgeldi. Öyle ki, adam, (kardeşine) seni döverim (bir daha böyle yaparsan) diyor gibiydi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
— Onu bırak, (azarlama); çünkü haya imandan (bir dal) dır.»[1168]

Hakkım koruyamayacak kadar haya sahibi olan bir kimseyi dahi hayadan arınmaya teşvîk yoktur. Haya baki kalmak suretiyle meşru yoldan hak aramalıdır. Utanma sebebiyle mahrumiyet çekenlerin manevî mükâfatları büyüktür. Bununla beraber dinin helâl veya mubah saydığı yollardan hareket etmemek ve bunlarda bile utangaç olmak makbul hareket değildir. Din adabına uygun olan utanma gözel haslettir.[1169]

603— Hz. Âişe şöyle anlatmıştır:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , baldırından yahut bacaklarının bir kısmı açık olduğu halde yanı üstü yatıyordu. Ebû Bekir (Radiyallahu anh) (içeri girmek için) izin istedi. Peygamber bu halde iken ona izin verdi. O da konuştu (derdini anlattı). Sonra Ömer (Radiyallahu anh) izin istedi; ona da bu halde iken izin verdi. (îçeri girip) konuştu. Sonra Osman (Radiyallahu anh) izin istedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (doğrulup) oturdu ve elbiselerini düzeltti. (Kavilerden Muhammed, bunlar bir gün içinde olmuştur demiyorum, dedi.) Sonra Osman girdi de (işini) anlattı. Hz. Osman çıkınca, ravi demiştir ki:
— Hz. Âişe şöyle anlattı:
— Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Ebû Bekir girdi, kıpırdamadın vg ona beis görmedin. Sonra Ömer girdi, yine kıpırdamadın ve ona beis görmedin. Sonra Osman girdi; doğrulup oturdun ve elbiselerini düzelttin? Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Meleklerin istihya ettiği bir adamdan, ben istihya etmez miyim?[1170]

(272) Sabah Kalkınca Ne Demelidir

604— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir.: — Peygamber, (Salİaltahü Aleyhi ve Sellem) sabah kalktığı zaman :
«— Sabaha girmiş olduk, bütün mülk de Allah'ın bulunuyor. Bütün hamd ortağı olmıyan Allah'a mahsustur. Allah'dan başka hiç bir ilah yoktu; ve öldükten sonra diriliş O'nadır.» derdi. Gecelediği zaman da :
«— Geceye girmiş olduk, bütün mülk de Allah'ın bulunuyor. Bütün hamd, ortağı olmayan Allah'a mahsustur. Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur ve akıbet dönüş de onadır.» derdi.[1171]

Peygamber Efendimizden sâdır olan duaların manasını öğrenip metinlerini, ezberlemek ve onları aslî lâfizları ile huzur ve tefekküre bağlı bir inançla söylemekte fazilet vardır. Bununla beraber samimiyet ve güvenle herkes düşünebildiği ve dilinin döndüğü kadar bir ifade ile dua etmesinde herhangi bir mahzur yoktur. Ancak Peygamber Efendimizin duaları en güzel ve makbul dualar olduğundan, onları öğrenip söylemekte başka bir bereket ve sevab vardır.
Dua, davet gibi, çağırma manasınadır. Sonra küçükten büyüğe, aşağı rütbeden büyük rütbeye iletilen istek ve yalvarışa bir isim olmuştur. Dua ettim, dua okudum ve dua işittim şeklinde kullanılır. Duanın hakîkafr, kulun Allah'dan yardım ve inayet istemesidir.
Mülkünde ortağı olmayan, dilediği gibİt asarruf eden ve her şey kendine muhtaç olan Allah Teald nın lütuf ve yardımlarına kullan her an muhtaçtır. Ona yalvarıp dua etmek, hem bir tazim ifadesi, hem de kulluk borcudur. İnsan mükellef bulunduğu vazifeleri yerine getirip zahirî sebeplere baş vurduktan sonra ihlâsla Allah'a dua ederse, böyle dualar makbul oıur. Bakara Sûresi 186. âyetinde Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
— Kullarım sana benden (dualarımızı işitir mi diye) sorarlarsa (bil-sinler ki,) ben (onlara) çok yakınım, (onların şikâyet ve fısıltılarım işitirim ve) bana duâ ettiği zaman duacının duasını ka^ul ederim. O halde, kullar da benim emirlerime koşsunlar ve bana iman etsinler ki, zafere ulaşsınlar.»
Bu âyet-i kerîme ile Cenab-ı Hak, önce bize, kulluk vazifelerimiz olan sahih iman ve salih amelde bulunmayı, ondan sonra kendisine dua etmemizi ve böylece yapılacak duaların makbul olacağını beyan buyuruyor. Bu asıl şartlar yanında duanın bir takım edebleri vardır kİ, şunlardır:
1— Hayırlı ve bereketli zaman oldukları bildirilen arefe günlerinde, ramazan aylarında, mübarek gecelerde, haftanın cuma günlerinde, gecelerin sahur vaktinde tercihan dua etmek,
2— Kıbleye yönelip eller açık ve omuz hizasında yüze doğru dönük oldukları halde, yahut kolları koltuk altlan görülebilecek şekilde yu'ıarı doğru kaldırarak veya elleri birbirine bitiştirerek dua etmek.
3— Duayı kesin bir inançla yapmak ve kabul olunacağına şüphesiz inanmak,
4— Vezin ve kafiye uygunluğuna kendini zorlamadan tabiî bir yalvarış içinde huzurla dua etmek,
5— Allah dan umarak ve ondan korkarak ihlâsla dua etmek,
6— Dua üzerinde ısrar edip üç defa tekrarlamak,
7— Allah'a hamd ederek veya teşbihte bulunarak duaya başlamak,
8— Bağırıp çağırmakstzın hafif bir yalvarışla, gizli ve aşikâr arasında bir sesle dua etmek,
9— Günahlardan tevbe etmiş olmak, zulüm ve haksızlık gibi şeyleri terk etmiş bulunmak. Bu durumda bütün varlığı ile Hakka yönelip tam bir teslimiyet içinde dua edenin er geç muhakkak Allah Tealâ duasını kabul eder.
Hadîs kitaplarında dua ve ezkâr'a dair özel bölümler vardır. Hangi zamanlarda ve yerlerde ne g:bi dualarda bulunacağı tesbit edilmiştir.[1172]

(273) Kendinden Başkasına Duâ Edenin Duası

605— Ebû Hüreyre demiştir ki. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Şanı yüce ve yüksek olan Rahman'ın Halil'i İbrahim'in oğlu İs-hak, onun oğlu Yakub, Yakub'un oğlu Yûsuf, kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm oğlu Kerîm'dir, (yüksek haslet sahibidir).
Havi demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Eğer Yûsuf'un kaldığı kadar, ben hapishanede kalaydım, sonra bana (artık çık diye) davetçi gelse icabet ederdim, (çıkardım). Halbuki ona (Hükümdar tarafindan onu çıkarıp bana getirin diye) elçi geldiği zaman (elçiye) şöyle demişti:
— Efendine dön de, o ellerini kesen hanımların hali neydi? diye kendisinden sor. (Böylece suçsuzluğunu itiraf ettirinceye kadar hapishanede kalmış olup, hemen dışarı çıkmamıştı).» (Yûsuf Sûresi, âyet: 50)
«— Allah'ın rahmeti de Lût (Peygamber) üzerine olsun; o kuvvetli bir esasa (Allah'a) dayanmışken, iman etmiyen kavmine:
— Keşke size karşı bir kuvvetim olsa yahut sağlam bir topluluğa dayan sam, (böylece sizin eziyetinizden ve fenalığınızdan korunsam) demişti. (Hud Sûresi, âyet: 80) «AJİah Teâlâ Lût'dan sonra gönderdiği her peygamberi muhakkak kavminden bir kuvvet ve topluluk içinde gönderdi.»
Ravilerden Muhanamed demiştir ki:
«— Servet» çokluk ve koruyucu kuvvet manasınadır.[1173]

Bu hadîs-i şerifte Hz. Y û s u f 'un kerem ve sabır sahibi olduğuna, Hz. Lût Peygamberin İse, tahammül za'fina işaret edilmekte ve ona dua edilerek Allah dan rahmet istenmektedir.
Hz. Yûsuf ve Hz. Lût hakkında geniş bilgi için Yûsuf sûresi ile Hûd sûresini incelemek kâfidir. Hz. Yûsuf uğradığı iftira sebebiyle yedi yıl hapishanede kalmış ve nihayet Hükümdarın gördüğü bir rüyayı tâbir etmesi mükâfatı olarak hapishaneden çıkarılmasını hükümdar istemiş ve bu emri tebliğ için Hz. Yûsuf'a bir elçi göndermişti. Hz. Yûsuf elçinin tebliğini kabul etmemiş ve masum bulunduğunun tahakkukunu istemişti. Bunun için elçiye :
«— Efendine dön de, o ellerini kesen hanımların hali neydi? diye kendisinden sor.»

Demişti. Nihayet hanımlar Hz. Yûsuf'un suçsuz olduğunu itiraf ettikten sonra Hz. Yûsuf hapishaneden çıkmış oldu. İşte Peygamber Efendimiz Hz. Yûsuf'un sabır ve tahammülünü göstererek:
«— Ben onun yerinde hapishanede kalmış olsaydım, beni çıkarimya gelen davet çinin davetini kabul edip çıkardım, daha fazla beklemezdim.»
Buyurmuşlardır. Bir vasıfta olan üstünlüğünü belirtmekle Hz. Yûsuf 'un ahir zaman peygamberinden daha üstün olması lâzım gelmez ve böyle bir düşünce ileri sürülemez.
Hz. Lût Peygambere genç delikanlılar kıyafetinde gelen Allah'ın meleklerine, kavminin kötü ahlâklı insanları tecavüz etmeye yeltendikleri zaman, onların şerrinden kurtulmak İçin :
«— Keşke size karşı bir kuvvetim olsa, yahut sağlam bir topluluğa dayansam.» demişti.
Halbuki kendisinin güveneceği en kuvvetli varlık Allah bulunuyordu ve nitekim onun melekleri vasıtasiyle bu ahlâkı bozuk kavmi helak etmişti. Burada da Hz. L û t 'un za'fı belirtilmektedir.[1174]

(274) Duanın Özlü (Halis) Olanı

606— (151-s.) Abdurrahman İbni Yezîd'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
— Rebî' cuma günleri Alkame'ye gelirdi. Ben orada bulunmadığım zaman bana haber gönderirlerdi (ve beni isterlerdi). Bir defa Rebî' geldi, ben orada yoktum. Alkame benimle karşılaştı ve bana dedi ki:
— Rebî'in getirdiği haberi biliyor musun? O şöyle dedi:
— İnsanların ne kadar çok duâ ettiklerini ve (buna karşılık) dualarının ne kadar az kabul edildiğini görmez misin! Bunun sebebi şu; çünkü Azız ve Celîl olan Allah, ancak duanın halis ve özlü olanını kabul eder. Ben dedim ki:
— Abdullah (İbni Mes'ud) bunu söylemedi mi? Alkame dedi ki:
— Abdullah ne demişti? Abdurrahman dedi ki:
— Abdullah şöyle demişti:
— Allah Teâlâ (şöhret ve menfaat için duasını insanlara) duyuran bir duâ ediciden, gösteriş yapandan ve maskaracıdan duâ kabul etmez; ancak kalbinden ihlâsla duâ edenin duasını kabul eder. Abdurrahman dedi ki:
— Alkame hatırladı da, evet, dedi.[1175]

Sahih iman ve salih amelden uzak olarak şöhret kazanmak ve menfaat elde etmek için, iyi hocadır veya güzel duacıdır desinler için gösteriş yaparak edilen duaların hiç biri makbul değildir. Allah katında bunların yeri olmaz. Kalb samimiyeti ile Allah'a İltica etmek lâzımdır. Bu hususta bilgi için 604 sayılı hadîsin açıklamasına bakılsın.[1176]

(275) İnsan Kesinlikle Duâ Etsin, Çünkü Allah! Zorlayıcı Yoktur

607— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü A ieyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
— Sizden biriniz duâ ettiği zaman, dilersen (ya Rab, bana şunu ver), demesin; isteğini kesin yapsın ve büyük rağbet göstersin. Çünkü verdiği şey, Allah'a büyük gelmez.»[1177]

Bir nevi istiğna göstererek insanın :
«— Allah'ım! dilersen beni bağışla, dilersen bana merhamet et, dilersen bana rızık ver,» şeklinde dua etmemesini, bir şeyi kesinlik ve istekle İstemesini Peygamberimiz tavsiye buyuruyorlar. Çünkü istenen bıı şeyi vermek Allah'a güç gelmez ve büyük bir mesele olmaz. Kul, aczİyetİ ve ihlâsı ile Allah'a tam yönelmelidir.[1178]

608— Enes'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) şöyle buyurmuştur:
«— Sizden biriniz duâ ettiği zaman duayı kesin yapsın ve Allah'ım dilersen bana yer, demesin; çünkü Allah'ı zorlayıcı ve engelleyici yoktur.»[1179]
Ravi değişikliği ile beraber bundan önceki hadîs-i şerifin manasını aynen teyid etmektedir.[1180]

(276) Duada Elleri Kaldırmak

609— (152-s.) Ebû Nuaym Vehb'den rivayet edildiğine göre, §öyle demiştir:
«— İbni Ömer ve îbni Zübeyr'i gördüm, avuçlarını yüze döndürerek duâ ediyorlardı.»[1181]

Ebû D a v u d, Tirmizî, Ibni Mace, Ibni Hibban ve Hâkim, hadîsi Peygambere kadar yükseltip şöyle rivayet etmişlerdir:
«— Allah'dan dilediğiniz vaki? avuçlarınızın içi ile isteyin, arkalarıyle ondan istemeyin. Duayı bitirince de avuçlarınızla yüzünüzü siliniz.»
Gerek müştereken rivayet edilen bu hadîsten ve gerekse metindeki haberden dua ediş şeklini öğrenmiş bulunuyoruz. Taassuba kapılarak bîr takım şekiller üzerinde ısrar etmek cehaletten başka bir şey değildir.[1182]

610— îkrirne, Hz. Aişe (Radiyalîahü anha) 'dan işittiğini sandığına göre, Hz. Aişe, Peygamber (SaUaüahü Aleyh: ve Seliem) 'in kollarını kaldırarak duâ edip, şöyle dediğini gördü:
«Ben, ancak bir insanım, bana azab etme. Mü'minlerden hangi adama eziyet verdimse, yahut ona kötü söyledîmse, onun hakkında da bana azab etme.»[1183]

Nübüvvetten sonra peygamberler günah işlemezler, masumdurlar. Ancak kendilerinden beşeriyet icabı zelle tâbir edilen küçük hatalar sadır olabilir. İşte bu gibi hatalar şayet sadır olmuşsa,, onların bağışlanmasını, Cg-nab-ı Hak'dan diliyor peygamberimiz. Bize de dua şeklini öğretiyorlar. Peygamberlik vazifesi verilmeden önce, peygamberlerin günah İşlemeleri hakkında değişik görüşler vardır. Âlimlerin çoğu bunun caiz olduğunu kaydetmişlerdir Nübüvvetten önce peygamberlerin günah işlemelerini caiz görmek, her peygamberin muhakkak daha önce günah İşlediği manasını taşımaz. Bazı peygamberler hakkında vâki olmuştur ve olması da nübüvvetin gelmesine engel değildir,, şeklînde izah edilir. Bir de Peygamberliğin şanına yakışmayacak şeyler, küçük dahi olsalar, onlara nispet edilmezler.
Peygamber Efendimiz bu dualarında da ellerini yukarı kaldırarak Allah'a yalvarmışlardır.[1184]

611— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Devs kabilesinden Tufeyl îbni Arar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'Q gelip dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Devs kabilesi isyan etmiştir ve îslâmdan yüz çevirmiştir. Onların aleyhine duâ et. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Señem) de kıbleye döndü ve ellerini kaldırdı. insanlar zannetti ki, Peygamber onlara beddua edecek. Peygamber şöyle dedi:
«— Allah'ım! Devs kabilesine hidayet ver ve onları (hak din olan îsîâma) getir.»[1185]

Peygamber Efendimiz hak yoldan ayrılanları hiç bir zaman lanetlememiş, onların hidayete ermelerine daima dua etmiştir. Gaye beşeriyeti saadet ve selâmete çıkarmaktır, yoksa helaklerini istemek değildir. Bu dualarında da ellerini kaldırdıkları sabit olmuştur.
Tufeyl Ibni Amr kimdir? :
ZG'n-Nûr lâkabı ile meşhur olup, Devs kabilesindendir. İslâm'ı kabul edişini şöyle anlatır:
«— Ben kavmimin ulularından şair bir adamdım. Mekke'ye gittim. Orada Kureyş kabilesinden bir takım erkeklerle görüştüm. Bana dediler ki:
— Sen kavmin içinde itaat olunan şair bîr efendisin. Biz senin bu adamla (Peygamberle! karşılaşmandan korkuyoruz. Sana bazı sözler söyliyebİlir. Onun sözleri sihir gibi tesir eder-, onun için kendisinden sakın kir ne seninle ne de kavminle karşılaşmasın. BİZim içimize ve kavmimiz arasına soktuğu ayrılığı sokmasın. Çünkü o, baba r!e evlâd arasını, kan İle koca arasını, oğulla baba arasını ayırır.
— Vallahi, bana o kadar söylediler ki, artık peygamberin sözünü işitmemek için kulaklarımı tıkamaya ve ondan sonra Mescid'e girmeye karar verdim. Her iki kulağımı pamukla tıkayıp sabahleyin Mescid'e gittim. Baktım ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescid'de ayakta duruyor. Ben ona yakın durdum. Ben ne kadar işitmemek istiyordu m sa da o, bazı sözlerini bana duyuruyordu. Kendi kendime dedim ki, bu bir mucizedir. Ben sağlam görüşlü bir adamım. İşlerin iyisini ve kötüsünü ayrıt edebilirim. Vallahi onun sözlerini dinleyeceğim. Eğer doğru bulursam onu kabul edeceğim, değilse kendisinden uzaklaşacağım. Bunun üzerine kulaklarımdan pamukları çıkarıp yere attım; sonra onu dinledim. Onun konuştuğu kelâmdan daha güzel bir kelâm asla işîtmemiştİm. Kendi kendime diyordum ki, Allah'ım! Bugün işittiğim sözden daha iyi ve daha güzel bir söz işitmiş değilim. Sonra Peygamber ayrılıncaya kadar bekledim. Ayrılınca ben onu takip ettim ve onunla beraber evine girdim. Kendisine dedim ki :
— Senin kavminden bir takım kimseler bana gelip senin için şunu ve şunu söylediler. Böylece dediklerini Peygambere anlattım; ve dedim ki:
— Bununla beraber senin sözlerini bana Allah duyurdu ve kalbime bunlarrn gerçek olduğu fikri düştü, bana dinini arz et, emir ve yasaklarını bildir. Bunun üzerine Hz.

Peygamber bana İslâm'ı arz etti, ben de kabul ettim. Sonra şöyle dedim :
— Ey Allah'ın Resûlül Ben kavmi içinde hürmet gören ve itaat olunan bir kimseyim. Ben, Devs kabilemi İslâm'a davet edeceğim, olur kİ Allah onlara hidayet verir. Benim için Allah'a dua et ki, onlar üzerine bana yardımcı olacak bir alâmet bana versin. Böylece davetimde basan sağlayayım. Hz. Peygamber şöyle buyurdu :
«— Allah'ım! Buna bir âyet (nişan) ver ki, niyet ettiği hayırlı işte
ona yardımcı olsun.»
— Bundan sonra memleketime dönmek üzere ayrıldım. Evime yaklaştığım zaman kamçımın ucunda ışık veren bir nur peyda oldu. Evde yaşlı anne ve babamla bir hanımım vardı. Hayvanımın üzerinde onlara doğru yürüyordum, kamçımın ucunda da sanki bir kandil yanıyordu. Eve varınca babam yanıma geldi. Ben dedim ki :
— Artık uzak ol, ben senden değilim ve sen de benden değilsin. Babam:
— Yavrum, bu neden icab ediyor? dedi. Dedim ki:
— Ben Müslüman oldum ve Hz. Muhammed'in dinine tâbi oldum. Babam şöyle cevap verdi:
— Benim dinim senin dinindir. Böylece babam İslâm'ı kabul etti ve Müslümanlığı güzel oldu. Sonra zevcem bana geldi, ona da aynı şeyi söyledim :
— Artık birbirimize helâl değiliz, dedim. O da :
— Senin dinin benim de dinİmdir, dedi ve yıkanıp temizlenerek İslâm'ı kabul etti.
Sonra Devs kabilesini İslâm'a çağırdım. Bunlar yüz çevirip isyan ettiler. Bundan dolayı tekrar Mekke'ye döndüm ve Hz. Peygamberin huzuruna vardım. Dedim kî:
— Ey Allah'ın Resulü! Devs kabilesinde faiz ve zina taşkınlıkları aldı yürüdü, İslâm'a yüz çeviriyorlar; bunlara beddua et. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu :
«— Allah'ım! Devs kabilesine hidayet et ve onları İslâm'a getir.» Sonra ben kabileme döndüm, Peygamber de Medine'ye hicret etti. Ben kavmim içinde kalıp onları İslâm'a davet ettim ve onların çoğu Müslüman oldu. Bu meşguliyetimden dolayı Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında Peygamberle bulunamadım. Sonra 80 veya 90 kişilik Devs kabilesinden bîr heyetle birlikte Medine'ye hareket ederek Peygamberin huzuruna vard'k. Ben Mekke'nin fethine kadar orada kaldım. Peygamberin emri ile Zi'l-Keffeyn putunu yaktım. Sonra Peygamberin yanından vefatlarına kadar ayrılmadım.»[1186]

612— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır: — Bir yıl, yağmur noksan oldu. Müslümanlardan biri, cuma günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e ayağa kalkıp dedi ki:
Ey Allah'ın Resulü! Kuraklık oldu, arazi çatladı ve mâllar helak oldu. Bunun üzerine Peygamber ellerini (dua için) kaldırdı. Gökte bulut-i tan bir şey gözükmüyordu, Peygamber h^r İki koltuğunun' beyanları gözükünceye kadar ellerini uzattı, Allah'dan yağmur istedi. Henüz cuma namazını .kılmıştık ki, evleri yakın olan gençlere, (yağmurdan ıslanmak endişesiyle) evine dönmek gayreti geldi. (Yağmur ilerki) cumaya kadar devam etti. Ertesi cuma olunca, ashabdan biri şöyle dedi:
— Ey Allah'ın Resulü! Evler yıkıldı, yolcular yoldan alıkondu. (Halimiz perişan, bize dua et). İnsanoğlunun çabuk usanmasından ötürü Hz. Peygamber tebessüm etti; ve eliyle (işaret ederek) şöyle buyurdu:
«— Allah'ım! (Yağmuru) etrafimıza ver, üzerimize değil...» Bunun üzerine Medine şehri üzerinden yağmur sıyrılıp gitti.[1187]

Burada, dua ederken kolları kaldırmanın da sünnet olduğu bildirilirken, kuraklık zamanlarda yağmur duasında bulunmanın da bir sünnet olduğunu öğrenmiş bulunmaktayız. Fıkıh kitaplarında yağmur duasının keyfiyeti tafsilâtı ile mevcuttur. Yağmur talebi için toplu olarak yüksek yere veya şehir dışı araziye çıkılıp, namaz kılınıp, duada bulunulduğu gibi, yalnız başına da düa edilir ve Allah'dan yağmur bereketi istenir.[1188]

613— Hz. Âişe, Peygamber (Saltattahü Aleyhi ve Sellem)'i ellerini kaldırarak duâ. ediyor gördü, (duasında) şöyle diyordu;
«— Allah'ım! Ben ancak bir insanım; bana azab etme. Mü'minlerden hangi adama eziyet verdimse, yahut ona kötü sÖyledimse, onun hakkında da bana azab etme.»[1189]

614— Cabir İbni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, şöyle" demiştir :
— Tufeyl îbni Amr, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e dedi ki: (Düşman saldırısından seni koruyacak) bir kalen ve bir kuvvetin
olsa; Devs kabilesinin (cahiliyetteki) kalesi gibi? Cabir dedi ki:
— Allah, Ensar'a hicreti hazırladığı için, Peygamber bu teklifi kabul etmedi. (Çünkü Mekke'deki müslümanların Medine'ye hicretlerine müsaade çıkmıştı. Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra) Tufeyl de hicret etti ve beraberinde kavminden bir adam vardı. Adam hasta oldu ve çok darlandı, (yahut ravi buna benzer bir kelime kullandı). Adam ok torbasına doğru emekledi de ucu keskin bir ok aldı ve bununla bilek damarlarını kesti; sonra öldü. Tufeyl onu rüyasında gördü ve (ona) sordu:
— (ölümünden sonra) sana ne yapıldı? Adam dedi ki:
— Peygambere (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem) hicretimden dolayı bağışlandım. Tufeyl sordu:
— îki elinin hali ne, (neden bunlar sarılmış bulunuyor)? Adam dedi ki:
— Bana, ellerinle bozduğun şeyi düzeltmeyiz, dendi, (onun için böyle sakat duruyorlar).
Ravi demiştir ki:
— Tufeyl bu rüyayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattı. Bunun üzerine Peygamber ellerini kaldırdı ve şöyle dedi:
«— Allah'ım, ellerini de bağışla!..»[1190]

Bu hadîs-i şerif eh!-İ sünnet inancı için büyük bir delildir: İntihar eden kimse, yahut büyük günah işleyen kimse tevbe etmeksizin bu cinayeti üzere Ölürse kâfir değildir ve onun için muhakkak cehennemliktir hükmü verilemez. Böyle kimseler Allah'ın dileğine tâbi olurlar. Allah dilerse onları cezalan miktarınca Cehennem e kor, dilerse bağışlar. Küfre varmadıkça mümin olanlar ebedî olarak da Cehennem de kalmazlar.
Peygamber Efendimizin bu intihar eden saha biye duaları bize bu gerçeği ispat etmektedir. Zira kebire sebebi Cehennemlik olsaydı, bunun bağışlanması için Peygamber Efendimiz dua etmezlerdi.[1191]

615— Enes İbni Mâlik'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: — Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'a sığınarak şöyle buyururdu :
— Allah'ım! Tenbellikten sana sığınırım, korkaklıktan sana sığınırım, ihtiyarlık zafiyetinden sana sığınırım, cimrilikten sana sığınırım.»[1192]

Bu hadîs-i şerîf, dua ederken elleri kaldırmak bölümünde getirildiği halde, burada Peygamberimiz ellerini kaldırdıklarına dair bir ifade bulunmamaktadır. Fi'len el kaldırıldığından bunu ifadeye lüzum görülmediği anlaşılmaktadır.
Peygamber Efendimiz bu dualarında 4 şeyin şerrinden Allah'a sığınıyorlar ve bunlardan son derece kaçınıyorlar:
1— Tenbellik: Tenbellik her kötülüğün başıdır. Tenbel insan Allah'a karşı olan ibadet mükellefiyetini yerine getiremediği gibi, cemiyeti ve ailesi için de faydalı olamaz. Önce kendine, sonra en yakın ailesinden cemiyetine kadar zararlı olur ve ağır bir yük teşkil eder. Tenbellik hem maddî, hem de manevî büyük kayıplara sebebiyet verdiği için bundan silkinip meşru yollarda çalışmak her mükellefe farzdır. Ancak çalışmayı manevî şuur altında değerlendirmek, dine ve cemiyete hizmet etmek gayesini taşımalıdır. Yoksa sırf maddecilik ve madde hakimiyeti zihniyeti ile yapılacak çalışmalar insanın manevî kurtuluşunu sağlayamaz. Böyle maddeciliğin hesabı ve vebaü çok ağır olur.
2— Korkaklık: Düşmana karşı savaşmak ve yüce dini korumak için insanın cesur olması şarttır. Korkak olanlar hiç bir hakkı müdafaa edemezler, insanlara emanet edilen hak dinin korunması ancak cesaret ve. çalışma ile mümkündür. Korkaklık ise yıkıntının baş sebebidir. Böyle bir hastalıktan müminlerin Allah'a sığınmaları gerekir.
3— Cimrilik : İnsan kazandığı mal üzerine terettüp eden ze!<ât ve sadaka verme vazifelerini cömertliği ile yerine getirebilir. Sırf dine hizmet olsun diye hayır yollarına harcayacağı mallar da ancak cömertlikle verilebilir. Cimri olanın dine ve cemiyete maddî bir hizmeti olamaz, üstelik kıskanç da olursa, bazı manevî hizmetleri de yerine getiremez. Cimrinin topladığı mal, dünyada ne kendine yarar, ne de bir hayır işine geçer, üstelik âhirette cefasını çeker, varisleri de onunla dünya safası sürer. Onun için böyle korkunç bir hastalıktan kurtulmak için dua edip Allah'a sığınmalıdır.
4— İhtiyarlık : İnsan eli ve kolu tutmayacak kadar ihtiyarlarsa, bunun tedavisi yoktur. Böyle İhtiyar düşenler, kendi ihtiyaçlarını göremezler ve devamlı olarak başkalarının hizmetine muhtaç olurlar. Hem kendileri ızdı-rap çekerler, hem de başkalarına yük olurlar, üstelik vazifelerini de yapamazlar, işte böyle acıklı hale düşmemek için Allah'a sığınmak ve sürünmeden imanla göçmeği dilemek gerekir.[1193]

616— Ebû Hüreyre'den, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«— Azîz ve Celîl olan Allah buyurmuştur ki, ben kulumun (bana olan) zannı üzereyim ve bana duâ ettiği zaman onunla beraberim.»[1194]

Bu hadîs-i kudsî, dua ile ilgili İse de, bu bölümle bir ilgisi yoktur. Çünkü bu bölüm duada elleri kaldırmaya mahsustur. Bu bölümde getirilmesinde bir sebep bulunamamıştır.
«— Ben, kulumun tana olan zannı üzereyim.»
Demek, kulun Allah'a oian kesin inancına göre Allah'ın ona lûtufia veya kahırda bulunacağı demektir. Allah bana muhakkak başarı verecektir, bana şifa verecektir; Allah Tealâ'nın bunlara gücü yeter diye inanarak iltica edilirse, Allah bu zannı gerçekleştirir, aksine bir inanç taşırsa, buna da bu İnanca göre muamele eder. Onun için Allah'a daima güzel zanda bulunmak ve kesin İnançla ondan istemek lâzım gelir. İnsan ecelinin geldiğini hissettiği zaman, Allah'ın rahmetinin muhakkak erişeceğine inanç beslemelidir.

Dünyada iken rahmet ve azab arasında bulunduğunu, bilerek ikisi arasında bir inanç beslemek ehl-i sünnet akidesidİr.
Allah'ın kul ile beraber olması, kulun yardımında bulunması ve ona rahmet etmesi, kulundan razı olması demektir.[1195]

(277) Allah'dan Mağfiret Dilemenin En Faziletlisi

617— Şeddad İbni Evs, Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) 'der. rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— İstiğfar'ın en faziletlisi:
— Allah'ım! Sen Rabbimsin, senden başka İlâh yoktur. Beni yarattın; ve ben senin kulunum. Gücümün yettiği kadar Rububiyetine iman ve sana ibadette, ihlâs andım ve sözüm üzereyim. Bana olan nimetini sana itiraf ediyorum, günahımı da sana itiraf ediyorum, beni bağışla; çünkü günahları ancak sen bağışlarsın. İşlediğim şeyin kötülüğünden sana sığınırım, — sözleridir. İnsan akşamleyin bunu (tam inançla) okuyup da ölürse, Cennete girer; — yahut Cennet ehlinden olur —. Sabahleyin aynı şekilde söyler de o gün ölürse, Cennet'e girer, — yahut Cennet ehlinden olur —.»[1196]

İstiğfarın başı ve önde geleni diye tâbir edilen bu sözleri söylemekte diğer mağfiret dilemelerden daha çok fazilet vardır ve böyle istiğfarda bulunana daha fazla faydalıdır. Bu sözleri yalnız telâffuz edip manalarına nüfuz etmekle istiğfar tamamlanmış olmaz ve geçerli olmaz.
İstiğfarın makbul olması için, geçen günahlardan tam bir pişmanlık duymak, günahtan tamamen sıyrılmak ve gelecekte bu günaha bir daha dönmemeye azmetmiş olmak şarttır.
Tevbe ile istiğfarın arasında şu farklar vardır:
1— Tevbe yalnız insanın nefsi için olur; istiğfar ise, hem kendi nefsi için, hem de başkası için olur.
Tevbe, geçmişte olan günahtan nadim olup, gelecekte ondan sakınmaya azmetmektir. İstiğfar ise, çıkan günahlardan bağışlama dilemektir, gelecek zaman için azim şart değildir.
__Şeddad İbni Evs kimdir?:
Medine I i ashabdan olup, künyesi Ebû Ya'lâ'dır. İlmi ve yumuşak huyluluğu ile şöhret bulmuştu. Şam vilâyetine geçip Filistin yakınlarında İkâmet ettiğinden Şam'lılar kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Ayrıca kendisinden iki oğlu Ya'lâ ve Muhammed ile Mahmud ibni Rebi', Mahmud ibni Lebîd, Abdurrahman ibni Ga-nem, Beşir ibni Kâ'b ve daha başkaları rivayet etmişlerdir.
Hicretin 58. yılında ikâmet etmekte olduğu Filistin'e yakın arazide 75 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[1197]

618— İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Gerçekten biz, oturduğu yerde yüz defa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'ın şöyle dediğini saymıştık:
«— Rabhim, beni bağışla ve tevbemi kabul et; çünkü sen tevkeleri çok çok kabul eden merhamet sahibisin.»[1198]

Bu hadîs-i şerif münasebetiyle şu soru sorulabilir: Peygamberler masumdurlar ve Peygamber Efendimizin geçmiş ve gelecek günahları bağ:ş-lanmıştır; o halde istiğfar etmesi neden? Buna İkİ yönlü cevap verilir:
1— Peygamberler Allah'ın büyük lütuf ve nimetlerine mazhar olmuşlardır; bu itibarla onlara gereken şükür ve hamd etme, diğer insanlannkin-deh daha fazla olması İcab eder. Çünkü şükür, nimet miktarına göne olunca hikmete uygun düşer. Bir de peygamberlere olan teklif, bize edilen tekliften ziyadedir. Allah'ın emirlerini bitip tam uyguladıklarından, Allah'ın sayısız nimetlerini diğer kullardan daha çok takdir ettiklerinden, kulluğa gereken istiğfar ve şükrü fazla yapmaları şanlarına uygun düşer.
2— Peygamberlerin istiğfarında, insanların halini düzeltme ve İhtiyaçlarını karşılama maksadı vardır. Onların istiğfarı aynı zamanda ümmet içindir. BİR de peygamberlerin istiğfarı ümmete örnektir ve onlara yol göstermedir.[1199]

619— Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazı kıldı, sonra şöyle dedi:
«— Allah'ım, beni bağışla ve tevbemi kabul et; çünkü sen tevbeleri çok çok ka^ul eden merhamet sahibisin.» Yüz defaya kadar bunu söylemişti.[1200]

620— Şeddad tbni Evs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
— İstiğfarın en faziletlisi şöyle demektir : Allah'ım, sen benim Rabbimsin, senden başka İlâh yoktur. Beni yarattın ve ben senin kulunum. Gücüm yettiği kadar sana iman ve ihlâs andım ve ahdim üzereyim. İşlediğim şeyin kötülüğünden sana sığınırım, üzerimdeki nimetini itiraf ederim ve sana karşı işlediğim günahı da itiraf ederim. Beni bağışla; çünkü günahları ancak sen bağışlarsın.»
Peygamber buyurdu ki:
«— Kim buna tam bir inançla bu istiğfarı okuyup da okuduğu gün gecelemeden ölürse, o kimse Cennet ehlindendir. Bu istiğfarı geceden okuyup da buna tam inanç besleyen kimse, sabaha girmeden Ölürse o, Cennet ehlindendir.»[1201]

621— Abdullah îbni Ömer demiştir ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işittim :
«— (Günahlarınısdany Allah'a tevbe ediniz; ben ise her gün O'na yüz defa tevbe ederim.»[1202]

Bu hadîs-i şerîfîn manası, 618 sayılı hadîs münasebetiyle izah edilen hikmetleri kendinde toplamaktadır. Oraya müracaat edilsin.[1203]

622— (153-s.) Kâ'b îbni Ucre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— Namaz bitiminde söylenecekler vardır ki, bunları okuyan mahrum olmaz.
«— Sübhanellah = Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim, Elhamdu L>llâh = Hamd Allah'a mahsustur. Lâ İlahe İllallah = Allah'dan başka hiç bir îlâh yoktur, Allahu Ekber = Allah her şeyden büyüktür. Yüz kere söylenmelidir.»[1204]

Ibni Ebi Üneyse ve Amr ibni Kays bunu Peygambere kadar yükseltmişlerdir.
Muakkıb, bir şeyin arkasında gelene denir. Bu teşbihler de birbirleri arkasından,geldikleri için çoğul manasında «Muakkıbat» adını almışlardır. Bir de namazların arkasında söylendiklerinden bu ismi aldıkları ileri sürülmektedir.
Bu dört teşbihin yüz defa söyleniş şekli üzerindeki görüşler:
1— Ayrı ayrı değil de, hepsini birden yüz kere okumalıdır.
2— Sübhanellah, Elhamdu Lillah, Allahu Ekber diye üçe bölerek her teşbihi 33 er kere söyleyip «Lâ İlahe İllallah» ile yüze tamamlamalıdır.
3— Bu teşbihleri dörde bölüp her birini yirmi beş defa söylemekle yüze tamamlamalıdır.
Bizde usul kabul edilen ikinci şekildeki söyleyiş tarzıdır.
M ü s I i m 'in rivayetinde, 33 teşbih, 33 tahmîd, 34 tekbîr söylemek sureti ile yüze tamamlamak vardır. N e v e v î diyor ki :
«— En ihtiyatlı yol 33 teşbih, 33 tahmîd, 34 tekbîr ve bunlarla beraber: «— Lâ İlahe tllallahu vahdehu Lâ şerîke lehu, Lehu'I-Mülkü ve Lehu'l-hamdü biyedihil-hayr ve buve alâ külli şey'in kadir» demektir.
K â ' b l bni Ucre kimdir?^
E b û M u h a m m e d künyesi ile anılır. Medine'I i ashabdan olduğu ihtilaflıdır. Kûfe'de ikâmet etmiş, fakat Medîne'li vefat eylemiştir.
. Hac için ihramda iken baş ağrısına yakalandığından saçlarını traş etmiş ve bunun cezasını Hz. Peygamberden sormuştu. Bu hâdise üzerine, Bakara sûresinin 196. âyeti nazil olmuştur. Başın traş edilmesi ile İlgili kısmın meali şöyle :
«— İçinizden hasta veya başından eziyeti olup da bundan dolayı traş olan kimseye üç gün oruç, ya altı fakire birer fitre miktarı sadaka, yahut bir kurban keserek fidye vermek vacib olur.»
Medine'İterle Kûfe'liler K â ' b 'dan hadîs rivayet etmişlerdir. Ayrıca oğulları Muhammed, Ishak, Abdülmelik ve Rebi' rivayet etmişlerdir. Savaşların birinde kolunu kaybetmişti.
Hicretin 51. yılında 77 yaşında olduğu halde Medine'de vefat etti; Allah ondan razı olsun.[1205]

(278) Kardeşin Gıyabta Duâ Etmesi

623— Abdullah îbni Amr'dan; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— Duaların en çabuk kabul edileni, gaibin gaibe duâ etmesidir.»[1206]

Birbirinden habersiz olup, uzak düşen mümin kardeşlerden herhangi biri, diğeri hakkında Allah'a dua ederse, bu dua diğer dualara nazaran daha çabuk kabul olunur. Çünkü böyle dualarda gösteriş, menfaat veya yapmacık bir hareket bulunmaz; ihlâs bulunur. Bu dualar kalb ile lisan arasında kalmalı, gazete gibi neşir organları ile ilân

edilmemelidir.[1207]

624— (154-s.) Ebû Bekir Es-SıddîkMan —Allah ondan razı olsun — işitilmiştir:
— Allah rızası için, mü'min kardeşin (ettiği)-duası kabul olunur.»[1208]

Hz. Ebû Bekir 'den rivayet edilip de Peygamber Efendimize kadar yükseltilmeyen bu haberin taşıdığı mana, daha önceki hadîs-i şerîfin manasını taşımaktadır. Kardeşin, Allah için kardeşine duası makbuldür. Mümirilerin birbirlerinin arkasında duada bulunmaları kardeşlik bağlarını da kuvvetlendirir, birbirlerine manen yardımcı olurlar.[1209]

625— Ebû'd-Derdâ'nın kızı Derdâ, Safvan İbni Abdullah îbni Saf-van'm nikâhında iken Safvan şöyle anlatmıştır:
— Şam'da (olan) kısımlarıma gittim. Evde (Kayın validem) Ümmü'd-Derdâ'yı buldum, (Kayın pederim) Ebû'd-Derdâ'yı bulamadım. Ümmü'd-Derdâ (bana) dedi ki, bu yıl hacca niyyet ediyor musun? Ben:
— Evet, dedim. O dedi ki:
— öyle ise bizim için hayır duada bulun; çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyururdu:
«— Müslüman kişinin, gıyapta kardeşi için ettiği duâ makbuldür. Duâ edenin başı ucunda vazifelendirilmiş bir melek vardır. Her ne zaman kardeşi için hayır duâ ederse, o melek, âmîn der ve senin için bu hayrın aynen misli vardır.»
Safvan demiştir ki:
— Sonra çarşıda (kayın pederim) Ebu'd-Derdâ'ya rasladım; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den getirerek bu hadîsin aynını söyledi.[1210]

626— Abdullah îbni Amr'dan, demiştir ki :
— Bir adam (duasında) şöyle söylemişti:
— Allah'ım! Yalnız bizi; beni ve Muhammed'i bağışla... Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Çok insanlardan mağfireti engellemiş oldun.»[1211]

Duanın muayyen bir şahsa hasredİlmesinin meşru olmadığını bu ha-dîs-i şeriften anlıyoruz. Yalnız bana veya yalnız bize mağfiret buyur şeklinde Allah'a dua edilmemeli bütön müminleri duaya ortak etmelidir. Hele metinde geçen hâdise gibi, özel olarak kendini Peygamberin yanında bulundurup dua etmek edebe aykırıdır. Yalnız bir veya birkaç kardeş için dua edilmesinde mahzurlu taraf yoktur; mahzurlu olan duada istenilen şeyi yalnız böyle muayyen kimselere mahsus kılmaktır. Yani yalnız bu kardeşime veya bu isimlerini andığım kardeşlerime ver, diğer Müslümanlara verme şeklinde olan ve bu manayı taşıyan dualar İslâm ahlâkına uymayan dileklerdir. Peygamber Efendimiz buna dikkati çekmişlerdir.[1212]

627— îbni Ömer demiştir ki:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in oturduğu yerde yüz ker-re Allah'dan şöyle mağfiret dilediğini işittim :
«— Rabbim, bana mağfiret et, tevbemi kabul et ve bana merhamet et. Muhakkak ki sen, tevbelcri çok çok kabul eden merhamet sahibisin.»[1213]

Bu hadîs-i şerifin, bu bölümle bir ilgisi yoktur. Daha önce geçen 618 sayılı hadîse bakılsın. Neseî, başka bir tarikle bunu tahriç etmiştir.[1214]

(279) Özel Bir Bölüm

628— (155-s.) îbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İşimin her çeşidinde duâ ederim, hayvanımın yürüyüşüne Allah'ın genişlik vermesine kadar... Öyle ki, bunun bana sevinçlik verdiğini görürüm.»[1215]

Her işin yaratıcısı Allah Tealâ olduğundan, onun izni olmaksızın hiç bir şey meydana gelemez. Bunun için her ihtiyaç için Allah'a dua etmek gereklidir. Nitekim E n e s 'den rivayet edilen bir hadîs-i şerifin meali şöyle:
«— Sizden her biriniz, ihtiyacının bütününü Rabbinden istesin, hatta kopan nalınının tasmasına ve (evinin) tuzuna varıncaya kadar istesin.»
Ayrıca Hazreti Â i ş e 'den şöyle bir hadîs-i şerif rivayet edilmiştir: «— Nalının tasmasına varıncaya kadar her şeyi Allah'dan duâ edip isteyiniz; çünkü Allah o işe imkân vermezse, meydana gelmez.»
Kul, her işte Allah'ın yardım ve kudretine muhtaç olduğundan her işi İçin ona dua etmesi, hem acziyetinin itirafı, hem de ubudiyetinin ifadesidir.[1216]

629— (156-s.) Rivayet edildiğine göre, Hz. Ömerin ettiği dualardan biri şuydu:
— Allah'ım! Benî iyi kimselerle beraber Öldür; ve beni kötü kimse-ler arasında bırakma ve beni hayırlı kimselere kavuştur.»[1217]

Insan salih ve makbul ameller işlemek suretiyle hayırlı kimselere kavuşacağından, Hz. Ömer'in duasından, Allah'ım, beni böyle salih amel işlemeye muvaffak kıl, manası çıkmaktadır. Bir dua çeşidi olarak söylenmesinde fazilet vardır. Bu haber için başka bir kaynak gösterilmemiştir.[1218]

630— (157-s.) Şakîk demiştir ki:
— Abdullah (İbni Mes'ud) şu duaları çok okurlardı:
— Rabbimiz, aramızı düzelt, (kardeşlik ve sevgi bağlarımızı kuvvetlendir) ve bizi İslâm yoluna ilet, bizi karanlıklardan (cehalet, küfür ve günahlardan) nura (iman ve güzel amellere) götürüp kurtar. Açığa çıkan ve gizli kalan kötü söz ve hareketleri bizden uzaklaştır. Bizim kulaklarımıza, gözlerimize, kalblerimize, zevcelerimize ve gelecek nesillerimize bereket ver. Tevbemizi kabul et; muhakkak ki sen tevbeleri çok çok kabul eden merhamet sahibisin. Bizi, nimetlerine şükredenler, onları Övenler ve onlara hak kazananlar yap ve nimetlerini üzerimize tamamla.[1219]

Bu duayı, Ebû Davud, Ibni Hibban ve Taberanî, I b n İ M e s' u d 'dan merfû olarak, yani Peygambere kadar yükseltilmiş bir hadîs olarak tahriç etmişlerdir.[1220]

631— (158-s.) Rivayet edildiğine göre, Enes kardeşine duâ ettiği zaman şöyle derdi:
«— Zalimlerden ve tacirlerden olmayıp, geceleri ibadet edenlerle, gündüzleri oruç tutanlar topluluğundan ibaret iyi hamselerin duasını Allah onun (kardeşin) üzerine versin.»[1221]

İyi ve salih kimselerin duası Allah katında makbul olacağından Enes hazretleri bu gibilerin duasını kasdederek onların dualarından Müslüman kardeşini faydalandırma yolunu tutmuştu.[1222]

632— Amr Ibni Harîs'in şöyle dediği işitilmiştir:
«— An»em beni - Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'ş götürdü. Peygamber başımı okşadı ve bana rızık duasında bulundu.»[1223]

Amr Ibni Harîs kimdir?;
Mekke li ve Kureyş kabilesinden olan Amr ibni Harîs'İn künyesi Ebû Sa'id olup, hicretten iki yıl önce doğmuştur. Hz. Peygömber'in irtihallerinde on iki yaşındaydı. Metinden de anlaşıldığına göre, küçük yaşta olması hasebiyle annesi tarafından Resûlüllah'ın yanına götürülmüştü. Bu arada Hz. Peygamber onun başını okşamış ve kendisine rızık ve bereket vermesi için, Allah'a dua etmişti. Sonra Küfeye giderek orada kendine bir ev edindi. Kureyş kabilesinden Küfe de ilk yerleşen bu olmuştur. Hz. Pey-gamber'in ona ettikleri rızık ve bereket duası sayesinde çok mal kazandı. Böylece Küfe halkının en zengini olmuş ve orada şeref ve kıymet sahihi olarak tanınmıştı. Küfe de bir müddet emirlik yapmış ve hicretin 85 yılında 87 yaşında olduğu halde orada vefat etmiş bir sahabidir. Allah ondan razj olsun.[1224]

633— (159-s.) Enes îbni Maîik'den rivayet edildiğine göre, denmiştir ki:
Enes'e şöyle söylendi:
— Basra'dan sana kardeşlerin geldi, onlar için Allah'a dua edesin diye... Enes de o gün, (ibadet ettiği zaviyede) kulübede idi. Enes şöyle dua etti:
— Allah'ım, bizi bağışla, bize merhamet et ve bize hem dünyada iyilik ver, hem âhirette iyilik ver; Bizi Cehennem azabından koru. Basra'lı kardeşler ondan daha ziyade duâ istediler. Bunun üzerine aynı duayı söyledi ve şöyle dedi:
— Eğer bu duâ ile istenenler size verilirse, muhakkak dünya ve âhi-retin hayrı size verilmiş demektir.[1225]

Hz. E n e s 'in şahsını ve kardeşlerini içine alacak şekilde Allah'a ettikleri duada dünya ve âhiret saadetini kazanmak dileği bulunduğundan bu duanın fazileti büyüktür. Namazların son oturuşlarında, salâvatlardan sonra okunmakta oluşu da buna delildir.[1226]

634— Enes îbni Malik'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: — Peygamber (Sallallakli Aleyhi ve Sellem) bir ağaç dalı alıp da onu
silkti, yaprakları düşmedi. Sonra silkti, yine düşmedi. Tekrar silkti, yine düşmedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Allah noksanlıklardan beridir, hamd Allah'a mahsustur ve Allah'dan başka bir İlâh yoktur (sözleri), ağaç yapraklarını düşürdüğü gibi, günahları düşürürler.»[1227]

Bu hddîs-i şerifin manasına uygun olarak İmam Tirmizî, yine Enes ibni Malik 'den başka bir yolla şu hadîsi tahriç etmiştir:
«— Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem), yaprakları kurumuş olan bir ağaca rasgeldi de değneği ile ona vurdu. Ağacın yaprakları dökülüp saçıldı. Bunun üzerine buyurdu kî:
«— Elhamdu Lillâh, Sübhanellah, La İlahe İllallah ve Allahu Ekber (sözleri), bu ağaç yapraklarını döktüğü gibi, kulun günahlarından düşürür.[1228]

635— Enes'in şöyle dediği işitümiştir:
— Bir kadın işini veya bir işinden şikâyet etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e geld. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu :
— Bundan daha hayırlısını sana göstereyim mi? Uykuya yatarken otuz üç defa Lâ İlahe İllallah, otuz defa Sübhanellah ve otuz dört defa Elhamdu Iillâh dersin. Böylece bunlar yüz eder ki, dünyadan ve dünya-dakilerden daha hayırlıdır.»[1229]

Hadîs-i şerifte üç zikir adı geçmektedir ki, bunlar:
Tehlîl = Lâ İlahe İllallah,
Tesbîh = Sübhanellah,
Tahmîd = Elhamdu Lillâh sözleridir. Peygamber Efendimiz bunlardan Tehlîl ile Tesbîhi otuz üçer defa Tahmîdi ise otuz dört defa getirmek suretiyle yüze tamamlamayı tavsiye buyurmuşlardır.
Maddî hastalıkların tedavisinde nasıl ki, ilâcın muayyen bir miktar ve ölçüsü vardır ve bu ölçü de bünye ile hastalık seyrine göre değişmektedir; işte manevî hastalıkların giderilmesi ve ruh sağlığının kazanrlmasi için de böyle bir ölçünün verilmesinde muhakkak ki hikmetler vardır. Bu bakımdan muayyen olan sayılar üzerinde durmak ve tavsiye edifen miktarlara uyarak ezkârda bulunmak, manevî faziletin kazanılması için esastır. Bununla beraber muayyen sayıyı tamamladıktan sonra daha fazla zikirde bulunmanın ayrıca fazileti olur. Noksan yapıldığı takdirde ise, murad edilen fazilet tam olarak kazanılamaz.
Bir de teşbihleri bir oturuşta ve arka arkaya getirerek söylemekte ve gösterilen vakitleri gözeterek ihlâsla o muayyen vakitlerde ifa etmekte daha çok manevî fazilet vardır. Bunlara riayet edilmeyerek söylenmelerinde de cevaz vardır.[1230]

636— Yine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«— Bir kimsenin yüz defa Tehlîl = Lâ İlahe İllallah, yüz defa tesHh Sübhanellah ve yüz defa Tekbîr = Allahu Ekber getirmesi, onun on köleyi azad etmesiyle yedi deveyi kurban etmesinden kendisi için daha hayırlıdır.»[1231]

Bundan önceki hadîs-i şerîf münasebeti ile ifade edildiği gibi, bu faziletlerin değeri, insanların haline ve ihtiyaç durumlarına, ihiâs ölçülerine göre değişir. Her ne şekilde olursa olsun Allah'ı anmak ve ona şükrederek onu yüceltmek kulluk vazifesidir.[1232]

637— Peygamber (Salkllahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam gelip dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü, hangi duâ daha faziletlidir? Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— AUah'dan dünya ve âhirette af ve afiyet dile.» Sonra ertesi gün Peygambere gelip:
— Ey Allah'ın Peygamberi, hangi duâ daha faziletlidir? dedi. Hz. Peygamber:
«— AUah'dan dünya ve âhirette af ve afiyet dile. Sana dünya ve. âhirette afiyet verildiği zaman muhakkak kurtulmuşsundur.»[1233]

Allah dan afiyet İstemekte her faydalı şeyi kazanmak ve her zararı kaldırmak manası bulunduğundan diğer dualardan daha faziletlidir. Söz kısa olup, manası geniştir. Böyle olunca, dünya ve âhirette müminin gayesi olan zararlardan kurtuluş ve iyiliklere eriş, müminin dileği haline geliyor. Dilek Allah tarafından kabul edilince de gaye gerçekleşmiş oluyor, yani ebedî kurtuluşa eriliyor. Günahlar bağışlanmış ve cezalar kaldırılmış oluyor ki, en yüksek maksad ve gaye budur.[1234]

638— Ebû Zer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— Allah'a en sevgili söz: Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim, onun ortağı yoktur. Bütün mülk onundur, hamd da ona mahsustur. O* her şeye kadirdir. Kudret ve kuvvet sahibi ancak Allah'dir. Allah'a hamd eder olduğum halde onu noksanlıklardan tenzih ederim, kelimeleridir.»[1235]
Müslim 'İn yine E b u Zer yolu ile tahriç ettiği hadîs-i şerif şöyle :
«—Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, sözlerin en faziletlisi hangisidir? diye sorulduğunda şöyle buyurmuşlardır:
«— Allah'ın, melekleri için yahut kulları için seçtiği SÜBHANELLAHİ VE BİHAMDİHİ = Allah'a hamdeder olduğum halde onu tenzih ederim, sözüdür.»
Bu hadîs-i şerif B u h â rî 'nİn rivayetinden bir cüz olabileceği gibi, ayrıca müstgkil bir hadîs de sayılabilir. Başka bir hâdise üzerine varid olması muhtemeldir. Şüphe yok ki, Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih edip, ona ortalc koşmamak ve ona hamdİ eksik etmemek manalarını taşıyan ke-lânvşözierjn., en. faziletlisidir. Bunda Allah'ın azametini tanımak ve onun kudret ve emirlerine boyun eğmek hikmeti vardır. Kula düşen İlk vazife, bu sözlerin delâlet ettiği manaya iman etmek olup, kendi gcziyetini kabullenmektir» İşte Allah'ın kemal sıfatlarla varlığını yüceltmek yanında, Allah'ın sayısız nimetlerinden dolayı ona hamd ederek kulluk vazifesini yerine getirmek, faziletin en büyüğüdür.[1236]

639— Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ben namaz kılarken, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma geldi, görülecek bir işi vardı. Ben, ona karşı gecikmiş oldum. O şöyle buyurdu:
«— Ya Aişe! Duanın özlü ve şümullüsünü yap.»
Ben namazdan ayrılınca dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Duanın özlü ve şümullüsü hangisidir? O, şöyle buyurdu:
«— De ki: Allah'ım! Hayırların hepsini senden isterim, dünyadakini de âhirettekini de; onlardan bildiğimi de, bilmediğimi de... Bütün'kötülükten de sana sığınırım, dünyadakinden de, âhirettekinden de; bildiğimden ve bilmediğimden... Senden Cenneti ve ona yaklaştıracak söz veya amelden ibaret şeyi isterim. Cehennemden ve ona yaklaştıracak söz veya amelden ibaret şeylerden de sana sığınırım. Hz. Muhammed (Saliallahü Aleyhi ve Selem) senden neyi istedi ise, ben de senden isterim; ve Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hangi şeyden sığındı ise, ben de ondan sana sığınırım. Benim için kazadan ne takdir ettinse, onun sonucu sevab kıl.»[1237]

Bu hadîs-i şerif, bütün hayır ve saadet yollarını toplamakta, kötülük yollarını kapamakta ve akıbet selâmetine ermeği de ifade etmektedir. Çünkü bu dua İle hem insanın hayatına, hem de ölümünden sonraki saadetine ait şu hayırlar İstenmektedir:
1— Bilinen ve bilinmeyen dünya hayatı ile âhİret hayatına ait bütün hayırlar, İnsanoğlunun menfaatine ve huzuruna bağlı şeyler.
2— Dünyada ve âhirette insana zarar veren, bilinen ve bilinmeyen her çeşit kötülüklerden uzak kalmak.
3— Cennete yaklaştıracak söz ve hareketlerle Cennet'i istemek.
4— Cehennem den ve ona yaklaştıracak söz ve hareketlerden Allah'a sığınmak. Nihayet bunları daha da özleştirerek :
a— Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in Allahdan istediğini istemek, sığındığı şeylerden Allah'a sığınmak.
b— Kul için takdir edilmiş olan şeylerin akıbetinde selâmet dilemek. İşte bu dilekler, en kısa ifade ile en geniş ve en faydalı manaları taşıdıklarından Peygamber Efendimiz bu şekilde dua etmeyi Hz. Â i ş e validemize ve dolayısiyle bize tavsiye buyurmuşlardır.
Birinci citdi tamamlarken biz de aynı duayı okuyor ve yüce Allah'dan bu dileklerimizin kabulünü niyaz ediyoruz.[1238]

---

[1] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/III.
[2] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/V-VIII.

[3] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/IX-XVI.
[4] Buhari:Kttab-ı Mevakitu's-Salât, Bab : Fadlu's-Salâti Li Vaktiha.
>> :Kitab'ül Cİhad ve's-Siyer, Bab : Padlu'l Cihad.
>> :Kitab'ül Edeb, Bab : BIrru ve's-Sıla.
Müslim: Kitab'ül tman, Hadîs No : 13, 138, 139, 140.
Nesai: Kitab'üs Salât. Nesaî: Kitab'üs Salât.
Tîrmizî: Kitab'üs Salât, Bab : El-Blrru ve's-Sıla.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/1.
[5] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/2-3
[6] Hakim, Tirmizî ve Taberani rivayet etmiştir. Bir kavle göre eser, bir diğerine göre ise hadîsdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/4.
[7] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/4-5.
[8] Tirmizî: Kitab'ül Birri ve's-Sılâ, Bab : Ma câ'e fi Birri'l-Valideyni.
Ebu Davud: Kitab'ül Edeb, Bab ; Birrü'l Valideyni.
Hakîm: «Bu hadîs sahihdir.» demiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/5-6.
[9] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/6.
[10] Buhari: Kitab'ül Edeb, Bab: Men Ahakku'n-Nas Bi HusnÜs-Sohbett.
Müslim: Kitab'ül Birrt Ve's-Sıleti Ve'1-Adab, Hadîs No : 1, 2, 3.
İbni Mace: Kitab'ül Vasava, Bab'ün Nehyi Anl'l-îmsaki Fi'1-Hayat.
Müsned-î Ahmed: (Halebi) C. 5, S. 3. 5. (Muavlye b. Hayde).
Şerh-i Fadlillah: Tahavî de tahrlc etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/7.
[11] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/7-8.
[12] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/8-9.
[13] Beyhakî: Şuabü'l îman.
MişkâtÜ'l MesabiH: C, 2, S. 603. Hadîs No: 4943. Kitabü'l Adab.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/9-10.
[14] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/10.
[15] Metinde geçen NECEDAT İsmi, Necdetgiller diye tercüme edilmiştir ki, Necdet ashabı demektir. Haricîlerden Necdet ibni Amir'e mensub olanlardır.
[16] Bu eseri, Taberî, Tefsirinde, Abdurrezzak El Haraitî ise «MesavH Ahlâk» adlı kitabında tesbit etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/11-12.
[17] Bu eseri Taberî, Tefsirinde (C. 15, S. 66) da îsra sûresinin 24. âyet-i kerîmesinin tefsirinde biraz değişik bir lâfızla zikretmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/12-13.
[18] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/13.
[19] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/13-14.
[20] Müslim: (20) KitabüI Itk, Hadîs No : 25, 26.
Ebu Davud: (40) Kttabü'l Edeb, Bab : Fi Birri'l Valideyn. Ayrıca Tirmizî «Birr» bahsinde, İbnl Hibban, Tahavî, tbnü'l Carûd ise «Itk> bahsinde bu hadts-i şerifi tesbit etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/14.
[21] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/14-15.
[22] Beyhakî: Şuab'ül îman, S. 55.
Müntehabu KenzÎ'l-Ummal: C. 2, S. 356. Halebî baskısı Müsned-i Afcmed'in hamişi.
İbnû'l-Mübarek: El-Birru vp's-Sıla.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/15.
[23] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/16.
[24] Müsned-i Ahmed : C. 4, S. 409, 429, 430, 527.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/16-17.
[25] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/17.
[26] Ebu Davud : (15) Kitabü'l-Cikad. (31) Bab Fi'r-Resuli Yagzu ve Ebe-vahu Karihan.
Nese'î: (39) Kitabü'l-Bey'at Ale'l-Cihad. (10) Bab El-Bey'atü Ale'l Hicreti.
İbni Mace: (24) Kitabü'l-Cihad. (12) Bab Er-Resûlü yagzu ve-lehu Ebevahu.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/17.
[27] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/18.
[28] Kaynaklan için 12- (7-S) No.lu esere müracaat ediniz.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/18-19.
[29] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/19.
[30] Buhari: (78) Kitab'ül Edeb. (8.) Bab : Ukuku'l-Valideyn MÎnol Kebair.
Müslim: (1) Kitab'ül îman. Hadîs No: 143.
Tirmizî: Babu El-Birru Ve'ş-Şehade.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/19-20.
[31] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/20-21.
[32] Buharî: (81) Kitabü'r-Rikak. (22.) Bab Ma Yukrehu MÎn Kîylin ve Kal.
Müslim: (30) Kitabü'l-Akziyye. Hadis No : 12, 13, 14.
» : (5) Kitabü'l-Mesacid. Hadis No : 137.
Bu hadîs 139. ile 216 No.lu bablarda tekrar zikredilecektir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/21.
[33] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/21-22.
[34] Müslim:(35) Kitabü'l-Edahî. Hadîs No: 44, 45. Nes&î: Ed-Dahaya. İmam Âhmed: Ed-Dahaya.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/23.
[35] Başkasına edilen lanetin, eğer o müstahak değilse lanet edenin kendine döneceği hadîs-i şeriflerle bildirilmiştir.
[36] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/23-25.
[37] İbni Mace; (36) Kitabu'l-fiten, (23.) Bab BB-Sabru ale'I-Bela-i. Hadis No : 4034.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/25-26.
[38] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/26-27.
[39] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/28.
[40] Buhari: (56) Kitabu'l-Cihad (138.) Bab : El Cİhadu bi'iznil valideyn.
Müslim: (45) Kitabu'1-Birr. Hadîs No : 5, 6.
Ebu Davud: (15) Kitabu'l-Cihad. Bab: Fi'r-Reculi yağzû ve Ebevahu Kariheyn.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/28.
[41] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/28-29.
[42] Müslim: (45) Kitabu'1-Birr. Hadîs No : 9, 10.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/29.
[43] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/29-30.
[44] Münzirî: Et-Terğîb ve't-Terhîb. K. birri ve's-Sıleti. C. 3, S. 317. Hadîs No : 17.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/30.

[45] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/30-31.
[46] Taberî; Tefsir'de; Suyûtî: Ed-Dürrü'l-Mensûr'da tesbit etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/31.
[47] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/31-32.
[48] Müslim: (44) Kitabu Fedaili's-Sahabe. Hadis No : 43, 44.
Ebu Davud: (15) Kitabu'l-Cihad. Yalnız İkinci bölüm. (Nafile babı) Bab : Fi'n-Nefl.
Müsned-i Ahmed: Cild : 1, Sayfa : 185, Sayı : 1614.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/32-33.
[49] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/33-34.
[50] Buhari: (51) KItabu'l-Hibe, (29) Müşriklere hediye babı.
Müslim: (12) Kit^bu'z-Zekât. Hadîs No : 49, 50.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/35.
[51] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/35-36.
[52] Buhari (11) Kitabu'l-Cuma, Elbisenin iyisini giymek babı (7).
Müslim: (37) Kitabu'l-Libac ve'z-Zîneti. Hadîs No : 6, 7, 8, 9.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/36-37.
[53] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/37.
[54] Buhari: (78) Kitabu'l-Bdeb, (4.) Bab : La yesubbu'r Raculu valideyhi.
Müslim: (1) Kitabu'l-îman, Hadîs No: 146.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/37-38.
[55] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/38.
[56] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/38.
[57] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/38.
[58] Ebu Davud: (40) Kitabu'l-Edeb, (43) Babun-Nehyi ara'l Bağyi. (Bağy'in yasaklığı babı.)
Tirmtzi:. (35) Kitabu'l-Kıyamet, Bab : 57.
İbni Mace: (37) Kitabu'z-Zühcl, Bab : 23, Hadîs No : 4211.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/39.
[59] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/39-40.
[60] Tâberi ve Beyhakî bu hadîs-İ şerifi tahriç etmişlerdir.
Hafız ibni Hacer Fethü'l-Bari'de (K. El Hudud. Bab : Ramyi'l-Muhsanât)'da senedi hasendir demiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/40.
[61] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/40-41.
[62] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/41.
[63] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/41.
[64] Ebu Davud; C. 8, S. 195. (8) Kitabu's-Salât, (29) Din kardeşinin ardından dua etmek babı.
Tirmizi: (25) Kitabu'l-Birri, (7) Ana-baba duası babı.
İbni Mace: (34) Kitabu'd^Dua, (11) Baba duası, Hadîs No : 3862.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/41-42.
[65] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/42.
[66] Buharî; (60) Kitabu'l-Enbiya, Bab : 48.
Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadis No : 7, 8.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/42-44.
[67] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/44-45.
[68] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/45-46.
[69] Bu hadisi, hadis imamlarından Müslisa ve Ahmet tahrîç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/46.
[70] Bu hadîsi, hadîs imamlarından Müslim ve Ahmed tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/46-47.
[71] Ebu Davud: (40) Kitabu'l-Edeb, Bab : Fi Birri'I-Valideyn.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/47.
[72] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/47-48.
[73] İbni Mace: (33) Sünen. Kitabu'l-Edeb. (1) Babu Birri'l-Valideyn. Hadis: 3660.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/48.
[74] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/48.
[75] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/48.
[76] Müslim: (25) Kitabu'l-Vesaya. Hadîs No : 14.
Ebu Davud: (18) Kitabu'l-Vesaya. Bab:.Maca'e fi's-Sadakati ani'l-Meyyit.
Tîrmizî: El-Ahkâm.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/48-49.
[77] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/49.
[78] Buhari: (55) Kitabu'l-Vesayâ. Tirmizî: (5) Kitabu'z-Zekât. Ebu Davud: (18) Kitabu'l-Vesayâ. Nese'i: (30) Kitabu'l-Vesayâ.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/50.
[79] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/50.
[80] Müslim: (45) KİtabU'l-Birri ve's-SUâ. Hadîs No : 11, 12, 13.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/50-51.
[81] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/51.
[82] Müslim: (45) Kitabu'l-Birri ve's-Sılâ. Hadîs No : 11, 12, 13.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/51.
[83] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/51.
[84] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/52.
[85] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/52-53.
[86] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/53.
[87] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/53-54.
[88] Abdurrezzak: Musannefinde, Beyhakl de ilâve ederek tahric etmişlerdir. İbni's-Sünnî ise, merfu' hadîs olarak tahriç etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/54.
[89] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/54.
[90] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/55.
[91] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/55.
[92] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/55.
[93] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/55.
[94] Bu hadîs-i şerifi, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizl tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/56.
[95] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/56.
[96] Buhari: (55) Kitabu'l-Vesayâ, (11.) Bab: Hel Yedhulü'n-Nisau ve'l-Veledu fi'ï-AkarİB.
Müslim; (1) Kitabu'l-îman. Hadîs No : 348.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/56-57.
[97] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/57.
[98] Buharı: (24) Kitabu'z-Zekât. (1.) Bab : Vucubu'z-Zekât. Müslim: (1) Kitabu'1-Iman. Hadîs No: 12.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/57-58.
[99] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/58-59.
[100] Buharı: (65) Kitabu't-Tefsîr. (47.) Bab : Muhammed sûresi Müslim: (45) Kitabu'l-Birri. Hadîs No : 16.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/59-60.
[101] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/60-61.
[102] Buharî: Tarih-İ Kebîr.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/61-62.
[103] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/62.
[104] Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadis No: 22. Müsned-i Ahmed: Cild : 2, Sayfa : 300, Sayı : 7979.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/62-63.
[105] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/63.
[106] Ebu Davud: (9) Kitabu'z-Zekât, (45) Sılâi Rahim babı. Tirmizi:(25) Kitabu'l-BIrri, Katî'atü'r-Rahim. Müsnedi Ahmed: Hadîs : 1680, 1681, 1686.El-İsabe; Cilt : 2, Sayfa : 408. El-îstiab: Cilt: 2, Sayfa : 385.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/63.
[107] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/64-65.
[108] Tirmizî: (25) Kitabu'1-Bir, Bab : 16.Müsned-i Ahmed: Cild : 2, Sayfa : 295, Hadîs No : 7918. Bu eserin 65 İle 55 No.lu Hadîsine müracaat ediniz.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/65.
[109] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/65.
[110] Müslim: Kİtabu'1-Bir, Hadîs: 17. El-İsabe: Cild : 4, Sayfa : 347. El-İstiab : Cild : 4, Sayfa : 345. Kamusu'l-Alâm; Cild : 4, Sayfa : 3055. Bu eserde geçen 54. hadîsle, ileride geçeoek 65 nolu hadîse bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/66.
[111] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/66-67.
[112] Buharî: (78) Kitabu'1-Edeb, (12.) Bab: Men busite lehu fi-rızki bi-siletir-Rehimi.
Müslim: (45) Kitabu'1-Bir, Hadîs : 20.
Ebu Davud : (9) Kitabü'z-Zekât, (45) Bab : Pi siletir-Rahim.
El-İsabe: Cild : 1, Sayfa : 84.
Kamus'ul-Alâm: Cild : 2, Sayfa : 1048.
El-İstiab: Cild : 1, Sayfa : 44.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/67.
[113] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/67-69.
[114] Buhari: (78) K. El-Edeb, (12.) Bab: Men Busite Lehu Fi'r-Rızki bi-siletir-Rahmi.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/69.
[115] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/69.
[116] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/69.
[117] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/69-70.
[118] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/70.
[119] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/70.
[120] İbni Mace: (33) Kitabu'1-Edeb. (1.) Bab: BIrrül Valldeyn. H. 3661. Müsned-i Ahmed: Mikdam hadîsleri: 4/132. El-İsabe : Cild : 3, Sayfa : 434.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/70-71.
[121] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/71.
[122] Müsned-î Ahmed; Hadîs: 7627.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/71-72.
[123] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/72.
[124] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/72.
[125] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/72-73.
[126] Fazlul'l-lahi's-samed: Cild:1, sayfa : 145.El-İsabe: cild:2, sayfa:271.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/73.
[127] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/73.
[128] Buhari: (78) Kİtabu'1-Eaeb, (11.) Bab: Îsmü'l-Kali'. Müslim: (45) Kitabu'1-Bir, Hadîs : 18, 19.
El3U Davud : (9) Kttabu'z-Zekât, (45.) Bab ; Fi-Sılattr Rahmi. El-İsabe: "Cild : 1, Sayfa: 227.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/74.
[129] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/74.
[130] Buharî: (78) Kitabu'MMdb, Bab : 13.
Ayrıca bu hadts-i şerîfi tbni HiŞban ve Hâkim tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/74-75.
[131] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/75.
[132] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/75-76.
[133] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/76.
[134] ebu Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (43.) Bab : Fi'n-Nehyi anİ'I-Bağyl. Tirmizî: (35) Kitabu'l-Kıyr-met, (57.) Bab : Haddesena Aliyibni Hacer. İpni Mace: (37) Kitabu'z-Züha, (13.) Bab: El-Bağyi, Hadîs: 4211.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/76-77.
[135] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/77.
[136] Buharı: (78) PZitabu'1-Edeb, (15.) Bab : Leyse'l-Vas:lu bi'1-Mukafi. Ebu Davud: (9) Kitabu'z-Zefcât, Bab : 45.Müsned-i Ahmed : Hadîs Nu : 6524, 6817, 6785.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/77.
[137] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/78.
[138] İbni Hibban bu hadîsi, Sahîh'inde ve Beyhakî de İman bölümünde tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/78-79.
[139] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/79-80.
[140] Buhari: (24) Kitabu'z-Zekât, (24.) Bab: Men tasaddaka fl's-ŞlrB Sümme eşlem.
Müslim: (1) Kİtabu'1-lman, Hadîs : 194, 195, 196. El-tsabe: Cild : 1, Sayfa : 348, Kamusu'l-A'lâm; Cild : 3, Sayfa : 1969.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/80-81.
[141] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/81-82.
[142] Bu hadîs-i şerîf 13. babın 26 numarasında geçmiştir.
Buharî: (11) K. El-Cumua, (7.) Bab i Yelbesu Ahsane ma Yecidu. Müslim: (37) K. El-Libasu ve'z-Ziyne, Hadis Nu : 6, 7, 8, 9.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/82-83.
[143] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/83.
[144] Şerhi Facüullah : S. 155.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/83-84.
[145] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/84.
[146] Hâkim; Kitabü'l Birr ve's-Sılâ : C. 4, S. 161.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/84.
[147] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/84-85.

[148] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/85.
[149] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/85.
[150] Müsned-i Ahmed : Gild : 4, Sayfa : 340. El-îstiab : Cild : 1, Sayfa : 489.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/86-87.
[151] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/87-88.
[152] İbni Mace: (33) Kitabu'1-Edeb, (3.) Bab : Birrü'l-Validi ve'1-lhsanu lle'l-Benati. Hadis: 3669.
Müsned-t Ahmed: Cild : 4, Sayfa : 154. Eî-tsabe: Cild: 2, Sayfa: 482, Sayı: 5603.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/88.
[153] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/88-89.
[154] İbni Mace: (33) Kitabul-Edeb, (3.) Bab: Birrü'l-VaUdi ve'1-İhsani ila'l-Benat. Hadis: 3670.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/89.
[155] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/89-90.
[156] İmam Ahmed bu hadisi tahriç etmiştir: Kamüsu't-A'ldm; Clld : 3, Sayfa: 1746. El-İsabe: Cild : 1, Sayfa: 214, Sayı: 1026.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/90.
[157] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/90-91.
[158] Ebu Davud; (40) Kitabu'1-Edeb, (121.) Bab: Padlu men Âle yetimen. Ttrmizl: (28) Kitabu'l-Birri, (13.) Bab:Fi'rı Nafakati Ale'l-Benati ve'1-Ahavat.
El-îsdbe: Clld : 2, Sayfa : 32-33, Sayı : 3196.
Kamusu'l-Alâm: Cİld; 4, Sayfa; 2567.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/91.
[159] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/91-92.
[160] İbni Mace: (33) Kitabu'1-Edeb, (3.) Bab: Birrü'l-Validt ve'1-lhsani İlel-Benat. Hadis : 3667.
şerhu Fadlillah: îmam Ahmed : Müsned'de, Nesaî: İşretü'n-Nisa'da tahriç ettiklerini nakletmişlerdlr.
El-İsobe: Cild : 2, Sayfa : 18, Sayı: 3115.Kamusu'l-A'lâm: Cild : 4, Sayfa : 2544.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/92-93.
[161] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/93.
[162] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/93-94.
[163] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/94.
[164] Müsned-i İmam Ahmed : Cild : 4, Sayfa: 131 (Birinci baskı). Feyzu'l-KadîT: Cild: 5, Sayfa: 423, Sayı: 7824. Sîracü'î-MünîT; Cild : 3, Sayfa : 260.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/94.
[165] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/94.
[166] Buhari'nin «Edebü'l-Müfredsdeki rivayetinden başka kaynak görülememiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/95.
[167] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/95.
[168] Fadlu'llahi's-Samed: Cİld : 1, Sayfa : 167.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/95-96.
[169] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/96.
[170] Fazlu'llahi's-Samed : Cud : 1, Sayfa : 167-168.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/97.
[171] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/97.
[172] Buharî: (62) Kitabu fedaü, (22.) Bab : Menâkibü'l-Haseni ve'1-Hüseyn. Müslim: (44) Kitabu fedail, Hadîs : 58, 59.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/98.
[173] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/98.
[174] MÜsnedü'İ-İmâm Ahmed : Cild : 6, Sayfa: 2-3 (Birinci İDastı). El-t$tiab ; Cild : 3, Sayfa : 451.
El-tedbe: Cild : 3, Sayfa: 433-434, Bayı: 8185.Kamusu'l-A'lâm: Cild: 6, Sayfa: 4362.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/98-100.
[175] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/100-102.
[176] Buhari: (80) Kltabu'd-Deavat, (19.) Bab: Kavlini Tealâ (ve Selli aleyhim).
Buhari: (80) Kitaba'd-Deavat, (47.) Bab: Bddua-i Bi-kesretl'I-Mali ve'1-Veledi ma'aî-BereketİI.
Müslim: (5) Kitabu'l-Mesacid, Hadîs: 268.
Müslim; (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadis : 141, 142.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/102-103.
[177] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/103.
[178] Buhari: (24) KİtabU'z-Zekât, (10,) Bab : ltteku*n-Nara ve-lev bi Şikkı temretin.
Buharl: (78) KİtabU'1-Edeb, (18.) Bab : Rahmetfl-Veledl ve takbİyUbJ. Müslim: (45) Kitabu'l-Birrl, Hadis: 148. Tirmtel: Ebvabu'1-BİIni, Hadis : 1980.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/104.
[179] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/104-105.
[180] Buhori: (78) KİtabÜ'1-Edeb, (18.) Bab : Rahmeti'l-Veledi ve Takbiliht ye muanekatihl.
Müslim: (43) Kitabu'l-Fezail, Hadis : 64. Mümed-i Ahmed: Hadîs: 7121, 7287, 7636. Bu eserdeki 98 inci hadise bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/105-106.
[181] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/106.
[182] Buharl: (78) Kitabu'1-Edeb, (18.) Bab: Rahmeti'l-Veledi ve takbilihi. Müslim: <43) Kitabu'l-FezaİI, Hadîs: 65.TirmüA: Ebvabul BİIrr, Hadis : 1976. Eî-İsabe: Çlld ; 1, Sayfa : 72, Sayı: 231; Kamus'ul-a'îam: Clld : 2, Sayfa : 1007. m-tstiaTie: Clld : 2, Sayfa : 78.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/106.
[183] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/106-107.
[184] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/107.
[185] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/107-108.
[186] Buharî; (51) Kitabu'1-HİIbe, (12.) Bab : E Müslim: (24) Kitabu!l~Hibat, Hadis: 17. El-İsdbe: Cild : 1, Sayfa : 162, Sayı: 694. Kamusu'î-A'lâm: Cild: 2, Sayfa: 1313. Fadîu'îîah: Cild: 1, Sayfa : 180.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/108-109.
[187] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/109-110.
[188] Bu haberi Taberi tahriç etmiştir.Fadîu'îlah: CİM : 1, Sayfa : 181, 182.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/110.
[189] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/111.
[190] Feyzu'l-Kadlr: Cild : 6, Sayfa.: 239, Sayı: 9090. Tirmizl: Cild: 6, Sayfa: 171, Sayı: 1923.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/111.
[191] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/111-112.
[192] Buhari: (97) Kitabu't-Tevhîd, (2.) Bab : Kul'idu'llaha. MÛitlm: (43) Kitabu'l-Fezail, Hadîs : 96. BİI-îstİap : Clld :1, Sayfa: 155. El-Uabe: Cild: 1, Sayfa: 233-234, Sayı:1136. Eî-tstiab : Cild : 1, Sayfa ; 234-237. Kamusu'l-A'lâm: Cild : 3, Sayfa : 1782.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/112.
[193] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/112-113.
[194] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/113.
[195] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/113-114.
[196] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/114.
[197] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/114.
[198] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/114.

[199] Buhari (78) K. Edeb, (19.) Bab: Ceale'llahu'r-Rîihmete mie'te cuz'in. Müslim: (49) Kitabu't-Tevbe, Hadîs: 17.İbnî Mace: (37) Kitabu'z-Zühd, (35.) Bab : Ma yurcamin rahmeti'llahi yevme'l kıyameti. Hadîs : 4293.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/115.
[200] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/115-116.
[201] Buhari: (78) Kitabu'1-Edeb, (28.) Bab: (Komşuya vsslyyet). Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs: 140. Müsned-i Ahmed : Sayı: 8032.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/116.
[202] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/116.
[203] Buharî: (78) KitabuI-Edeb, (31.) Bab : Men kahe yü'minu bi'llahi ve'1-Ahiri Fe'la yu'zi carehu.
Müslim; (31) Kitabu'l-Lukata, Hadis: 14. Müsned-i Ahmed: Sayı: 7615 ve 7633. El-İsabe: Cild : 4, Sayfa : 102, Sayı : 613, El-îstiab: Cild : 4, Sayfa : 102, 103. Faülu'llah: Cild : 1, Sayfa : 191. 192.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/117.
[204] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/117-118.
[205] Müsned-i Ahmed: Cild : 6, Sayfa : 8. Faâlu'llah; Cild : 1, Sayfa : 194, 195.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/119.
[206] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/119-120.
[207] Buharl: (78) Kitabu'1-Edeb, (28.) Bab. Müslim: (45) KİtabU'l-BIrri, Hadîs : 141. Müsned-i Ahmed: Sayı: 5577. Bbu Hüreyre'den naklen: No: (8032).
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/120.
[208] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/120.
[209] Ebu Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (123.) Bab.
Tirmizl: (25) Kitabu'l-Birri, (28.) Bab ; Ma cae li Hakki'l-civar. Milsned-i Ahmed; Sayı; 6496.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/121.
[210] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/121.
[211] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/121-122.
[212] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/122.
[213] Buharl: (78) Kitabu'1-Edeb, (32.) Bab : Hakki'l-civar fi Kurbi'l-Ebvab. Ebu Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (123.) Bab ; Fi Hakki'l-Civar. Fadlu'llah; CUd ; 1, Sayfa : 197, 198.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/122.
[214] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/122-123.
[215] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/123.
[216] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/123.
[217] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/123. A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/123.
[218] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/123-124.
[219] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/124.
[220] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/124.
[221] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/124-125.
[222] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/125.
[223] Bu hadîs-i şerîü, Tahavî taharet bahsinde, Hâkim, Birr bahclnde (C. 4, S. 167) ve Beyhakî de Şu'abü'l-îman'da (îman'ın Şubeleri bahsi) taîıriç etmişlerdir.
Fadlu'îiah: Cild : 1, Sayfa : 201 not kısmı.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/125.
[224] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/125-126.
[225] Kütüb-i Sitte'de rivayet edilmemiştir.
Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs: 142, 143. Müslim: (5) Kitabu'l-Mesacid, Hadîs : 239. Bi-İsdbe: Cild : 4, Sayfa : 63, Sayı : 384. El-İstiab : Cild : 4, Sayfa : 62. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 202, 203. Kamusu'î-A'lâm: Cild: 1, Sayfa: 716.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/126.
[226] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/127-128.
[227] Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs: 142, 143. Müsned-i Ahmed : Cild : 5, Sayfa: 149 (I. baskı). Faâlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 205.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/128-129.
[228] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/129.
[229] Tirmizî: (25) Kitabu'l-Birri, (28.) Bab: Ma cae fi Hakki'l-civar. Müsned-i Ahmed: Sayı : 6566.
Hâkim'in MüstedreK'i: Cild : 4, Sayfa : 164. Et-Terğîb ve't-Terhîb: Cild : 3, Sayfa : 237. Fadlu'îlah : Cild : 1, Sayfa : 206.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/129.
[230] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/130.
[231] Müsned-i Ahmed : Cild: 3 (tik baskı). El-Müstedrek: Cild : 3, Sayfa : 407. El-tsabe: Cild : 3, Sayfa : 516, Sayı : 8659. El-İstidb : Cild : 3, Sayfa : 510. Kamusu'î-A'lâm: Cild : 6, Sayfa : 4551.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/130.
[232] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/130-131.
[233] Nese'l: (50) KitabÜ'l-İstiaze, (44.) Bab: El-îstiazetu MİN CarİI's-Sü-i. Fadîu'llah: Cild : 1, Sayfa : 209.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/131.
[234] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/131-132.
[235] El-îsabe: Cild : 2, Sayfa: 351-352, Sayı: 4899. El-htldb: Cild : 2, Sayfa: 363. Kamusu'l'A'îâm: Cild : 1, Sayfa : 764.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/132.
[236] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/132-133.
[237] Faâlu'ttah: CUd : 1, Sayfa : 211, 212. Hâkim: MÜstedrek : K. El-Birru ve's-sıle, C. 4, S. 166. Keza: îmanı Ahmed, Bezzar, İbni Bibban ve Ebu Davud tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/133-134.
[238] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/134-135.
[239] Fadlu'llah: CİId ; 1, Sayfa: 213, 214.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/135-136.
[240] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/137.
[241] Müslim: Cild : 1, Kitabu'1-îman (1), Hadis: 73. Müsned-i Ahmed : Sayı: 3672.
» : Sayı : 7865.
Fethü'î-Bari: C. 10. (78) K, El-Edeb, (29.) Bab ; îsmu melaye'menu çare bevalkehu.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/137.
[242] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/137.
[243] Buharî: (78) Kitabu'1-Edeb, (30.) Bab : La tahûnu caretun İİ caretiha. Müslim: (12) Kttabu'z-Zekât, Hadîs : 90. El-tstiab: Cild : 4, Sayfa : 263. . Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 215.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/138.
[244] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/138-139.
[245] Buhari: (78) Kitabu'1-Bdeb, (30.) Bab: La tahûnu caretün Li-Caretiha. Müslim: Kitabu'z-Zekât, Hadîs : 90. Mümed-i Ahmed: Sayı: 7581, 8052.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/139.
[246] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/139.
[247] Ebu Davud: (40) K. El-Edeb, (123.) Bab : FİI Hakki'l-Civar. Hâkim: El-Birri ve's-SİIeti, C. 4, S. 165. İbni Hibban Sahîh'inde tahriç etmişlerdir. Fadîu'Uah : CIld ; 1, Sayfa : 217.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/139-140.
[248] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/140.
[249] El-Müstedrek: K. El-Birru ve's-Sileti, C. 4, S. 166. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 218, 219. El-İstiab: Cild : 3, Sayfa : 591. El-İsabe: Cild: 3, Sayfa: 606, Sayı : 9168.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/141.
[250] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/141-142.
[251] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 219.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/142-143.

[252] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/143.
[253] Fadlü'llah: Cild : 1, Sayfa : 220. El-İsdbe: Cild : 1, Sayfa : 205, Sayı: 967. El-İstiab : Cild : 1, Sayfa : 210. Kamusu'l-A'lâm: Cild : 3, Sayfa : 1744.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/143.
[254] O zamanlar : Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin'i kapsayan bölgeye ŞAM denirdi. Söz konusu Remle şehri Filistin kısmındadır. Humus da Suriye'dedir.
[255] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/144.
[256] Ebu Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (123.) Bab: Fi Hafcki'l-Civar. Tirmizl: (25) Kitabu'l-Birri, (28.) Bab : Ma cae Fi Hakfci'l-Civar.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/144-145.
[257] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/145.
[258] Büharî: (60) Kitabu'l-Enbiya, (8.) Bab. Müslim: (43) Kitabu'l-Fezail, Hadis: 168. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 222-224.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/145-146.
[259] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/146-147.
[260] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/147.
[261] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/148.
[262] Buharı: (69) K. Nafakat, (1.) Bab : Fi Fadlu'n-Nafakati ale'1-Ehli. Müslim: (53) Kitabu'z-Zühd, Hadîs : 41. Neseî: (23) Zekât bahsi. C. 5, S. 86-87. Tirmizî: (25) Birr bahsi, (44.) Bab. Hadîs No : 2035. İbnl Mace: (12) Ticarat, (1.) Bab. Hadîs No: 2140. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 226.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/148.
[263] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/148.
[264] Buhari: (24) K. Zekât, (10.) Bab: İttekû'n-Nara bi-şıkkı temretin. Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs : 147. Bu hactîs-i şerif, biraz derişik olarak 89 nuinaracla geçmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/149.
[265] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/149-150.
[266] Fazlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 228. El-îstiab: Cild : 3, Sayfa : 388.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/150-151.
[267] Arar b. Mürre'nin tercüme-i hali için îbni Haceri'l-Askalanî, Bl-İsabe, C. 3, S. 382, No: 7902 ve Ümmü Saîd için aynı eser, C. 4, S. 438 ve No: 1298'e bakılmalıdır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/151.
[268] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/151-152.
[269] Buhari: (78). Kitabu'1-Edeb. (24.) Bab. El-İsttab: Cild : 2, Sayfa : 94. Kamusu'l-A'lâm; Cild : 4, Sayfa : 2704.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/152.
[270] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/152.
[271] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/153.
[272] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/153.
[273] İbni Mace: (33) Kitabu'1-Edeb, (6.) Bat? : Hafcfei'i-Yetim, Hadîs: 3679, Faülu'llah : Cild : 1, Sayfa : 231.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/153.
[274] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/154.
[275] El-İsabe; Cild : 2, Sayfr. : 381. Sayı: 5076. El-İstidb : Cild : 2. Sayfa : 409, 410. Fadlu'llah ; Cild : 1, Sayfa ; 232, 233.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/154.
[276] Faaiu'llah; Cüd ; 1, Sayfa; 233, 234.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/154-155.
[277] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/155-156.
[278] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/156.
[279] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 234.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/156-157.
[280] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/157.
[281] Ebu Davud: (40) K. Edeb, (121.) Bab: Pi Fadli Men Â'le yetiymen. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 235, 236. El-îsabe: Cild: 3, Sayfa: 43, 44, Sayı: 6103. El-İstiab: Cild : 3, Sayfa : 131.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/157.
[282] Es-Sünenii'l-Ktibrâ-Beyhakî: Jiitabu'I-Vesaya, Cild : 6, Sayfa: 285 Fadlu'îlah: Cild : 1, Sayfa : 230.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/158-159.
[283] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/159.
[284] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/160.
[285] Buharî: (23) Kitabu'l-Cenaiz, (6.) Bab : Fadlu Men Mate lehu veled. Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs : 150. Fadlu'llah ; Cild : 1, Sayfa : 237.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/160.
[286] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/160-161.
[287] Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs: 155. Fadlullah : Cİld : 1, Sayfa : 238.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/161.
[288] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/161.
[289] Müslim: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs: 154. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 238, 239.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/162.
[290] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/162.
[291] Bu hadis-i şerifi, İmam Ahmed tahriç etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/162-163.
[292] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/163.
[293] Bundan önceki 144 sayılı hadîa-i şerife bak. Müslim: (45) Kitabü'l-BİrrI, Hadîs No : 155.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/163.
[294] Buharı: (3) KitabÜ'1-îlm, (36> BabrHel yüc'alu li'n Nisa-i yevmün alâ hldetin.
[295] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/164.
[296] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/164-165.
[297] Müslim,.: (45) fKitabtî'l^irçi, Hadis : 152. El-Utiab: Cild : 4, Sayfa : 437, 438. FttdUt'îlah: Cild : 1, Sayfa : 241, 242. " Mecma'uz-Zevaid: K, Bl-Cenaiz, CiW : 3, Sayfa :8.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/165.
[298] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/165-166.
[299] Nese'î; (21) Kitabü'l-Cenaiz, (25.) Bab ; Men vütevaffa lehu selâse. Fadîu'llah; CUd : 1, Sayfa : 242, 243.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/166-167.
[300] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/167.
[301] Buharl; (23) Kitabü'I-Cenaiz, (92.) Bab : Ma Kıyle fi evladi'l-Müslimin. tbnl Mace: (6) KİtabÜ'l- Cenaiz, (57.) Bab: Ma cae fi sevabi Men usıybe biveledihi. Hadîs : .605.
Nesal: (25) Kitabti'l-Cenaia, Men yüteveffa lehu selâsetün. C. 4, Sf. 24.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/167-168.
[302] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/168.
[303] El-İsabe: C'ld : 2, Sayfa: 8-", Öayı: 3525, El-tstiab : Cild : 2, Sayfa : 9-' Fadlu'îlah: CUd: 1, Sayfa : , M. 245.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/168.
[304] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/168-169.
[305] Buharl; (81) KttabÜT^Rlkak, (12.) Bab : Ma Kaddeme Min Malihi fehüve Lehu. Fadlu'llah: Cild: 1, sayfa: 246.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/169.
[306] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/170.
[307] Müslim; (45) Kitabü'l-Birri, (30.) Bab: Men yemliku nefsehu Inde'l-ğadabi. Hadîs : 106. Fadlu'llah: CİId : 1, Sayfa; 247.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/170.
[308] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/170.
[309] Müslim: (45) Kİtabü'l-Bİrrİ, (30.) Bab : Fadlu men yemliku nefsehu inde'l-fcadab. Hadis : 106.

Abdullah ibnl Mes'ud (R.A.) tariki ile rivayet edilen bu hadîs-i sertf Ebu Hüreyre (R.A.) tariki ile de rivayet edilmiştir:Ebu Davud: Kitabu'1-Edeb, (3.) Bab : Kazeme ğayzen, C. 2, Sf. 548. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, (30.) Bab : Fadlu men yemliku nefsehu inde'l-gadab. Hadis : 107, 108. Fadlu'llah: Cild ; 1, Sayta ; 247.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/170-171.
[310] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/171.
[311] El-Müsned: tmam Ahmed, Sat:: 693. Famu'llah: Cild : 1, Sayfa : 247-253.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/171-172.
[312] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/172-173.
[313] El-Müsned : İmam Aîuoâd,.:Sayı1: 3838.Fadlu'lîah: CİId : 1, Sayla : $53-255.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/173.
[314] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/173-174.
[315] Ebu Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (124.) Bab : Fİ hakki'l-Memlûk. tbnt Mace: (22) KItabu'l-Vesaya, Hadis : 2696. Fadlu'îîah : Cild : 1, Sayfa : 255-257.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/174.
[316] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/174.
[317] Bu esere diğer kitaplarda rastlanmamıştır. Fadîu'lîah : Cild : 1, Sayfa ; 258.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/175.
[318] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/175.
[319] Adiyat süresindeki Kenûd kelimesinin manâsıdır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/176.
[320] Bu esere diğer kitaplarda rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/176.
[321] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/176.
[322] Bu habere diğer kitaplarda tesadüf edilememiştir. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 258.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/176-177.
[323] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/177.
[324] Bu haberi îmam Ahmed, Müsned'inin 6. cild ve 40. sayfasında tahriç etmiştir. Hakim de, MÜstedrek'inin 4. cildinde K. Et-Tıb, Sayfa : 219-220 tashih etmiştir.Fadlu'îîah : Cild : 1, Sayfa : 260.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/177-178.
[325] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/178.
[326] İmam Ahmed, bu hadîsi (Cild : 5, Sayfa : 250. I. baskı) tahriç etmiştir. El-İsabe: Cild : 2, Sayfa : 175, Sayı : 4059. El-İstiab: Cild : 4, Sayfa : 4. Kamusu'l-A'îâm, Cild : 1, Sayfa : 686.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/179.
[327] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/179-180.
[328] Buharl: C55) Kitabu'l-Vesaya, Bab : 25. Müslim: (43) KİtabU'l-Fezail, Hadîs : 52. Tirmtzî (Sünen) : (25) K. Ebvabü'1-Birr, (68.) Bab : Ma cae fi huluki'n-Nebiyyt (S.A.V.) Ctld : 3, Sayfa : 248. Hadîs : 2084. Tirmîzî: Şemailu'n-Nebi Şerhu'1-Kar! : Sayfa : 492. Hadîs : 2084. (1290 H. baskısı, tst.)
El-îstiâb : Cild : 1, Sayfa : 530. El-îsabe: Cild : 1, Sayfa : 549, Sayı: 2905. Kamusu'l-A'lâm: Cild: 1, Sayfa: 731.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/180.
[329] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/181.
[330] Ebu ûavud: (37) KItabü'l-Hudud, Bab : Fi's-Sarıkı tu'laku yeduhu fi unukihi.
ffese'î: (46) Kitabü Kafi-Sarık, (16.) Bab : El-Kat'u fi's-Sefer. İbni Mace: (20) K. Hudud, (25.) Bab : El-Abdu Yesruku. Hadîs : 2589, Fadlu'llah: CİIct; 1, Sayfa ; 262, 263.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/182.
[331] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/182.
[332] Ebu Davud; (1) Kitabu't-Taharet, (56.) Bab: Fi'l İstinsar. MÜsned-i Ahmed: Cild : 3, Sayfa : 33 ve 211. El-lsabe: Cild : 3, Sayfa : 113, Sayı : 7556. Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 263, 264.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/183.
[333] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/184.
[334] Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa ; 265.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/185.
[335] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/185.
[336] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 265, 266. Kamusu'UA'lâm: Cild : 4, Sayfa : 2606. El-İstiab ; Cild : 2, Sayfa : 53. El-îmfa: Çild : 2, Sayfa ; 60, Sayı: 3357.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/186.
[337] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/186-187.
[338] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/187.
[339] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/187.
[340] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayla ; 266, 267.
[341] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/188.
[342] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/188.
[343] Müslim: (27) Kitabü'KEyman, Hadîs: 34, 35.Ebû Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, Bab : Fi Hakki'1-Memluk. El-İstiab : Cild : 3, Sayfa : 105. Fadlu'îlah : Cild : 1, Sayfa : 267, 268.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/188-189.
[344] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/189.
[345] Bu hadîs-i şerifi, îbni Huzeyme ve İbni Hibban tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 268.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/190.
[346] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/190.
[347] Müslim: (27) Kitabu'l-Eyisen, Hadîs : 33. Müslim: Kitabu'l-Cenneti, Hadîs : 28.Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Cild : 2, Sayfa : 634.Tirmizî: Kitabu'l-Birri.Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 268, 269.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/190.
[348] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/191.
[349] Buharı: (49), Kitabü'l-i'tk, Bab: 20. Müslim: (45) Kitâbü'l-Birri, Hadîs: 112-116. Fadlu'llah: CİId : 1, Sayfa : 269, 270.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/191-192.
[350] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/192.
[351] Müslim: (37) Kitabu'l-Libas, Bab: 29, Hadîs: 107.Ebu Davud: (15) Kitabu'l-Cihad, Bab: Hayvanların dağı. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 270.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/192.
[352] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/192.
[353] Müslim; (27) KİtabÜ'l-Eyman, Hadis : 31-33. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 271.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/193.
[354] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/193.
[355] Müslim: (27) Kitabu'l-Eyman, Hadîs: 30.Ebu Davud: El-Edeb. Bab : Fi Hakkı' 1-Memlûk, Cild : 2, Sayfa : 634 Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 271.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/194.
[356] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/194.
[357] Müslim: (27) Kitabu'l-Eyman, Hadîs :,31.Ehu Davud: Kitabü'1-Edeb, Bab : Hakki'l-Memlûk, Cild : 2, Sayfa : 634. Fadîu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 272.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/194-195.
[358] Müslim: (27) Kitabu'l-Eyman, Hadîs : 33. Ebu Davud: Kitabu'1-Edeb, Köle hakkı babı. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 273.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/195.
[359] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/196.
[360] Müslim: (27) Klt&bul-Eyman, Hadis; 30. Fadlu'îlah : Cild : 1, Sayfa : 274.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/196.
[361] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/196.
[362] El-fstidb : Cüd : 2, Sayfa : 469.El-tsabe: Cüd : 2, Sayfa : 505, Sayı : 5706. Kamusu'l-A'lâm : Cild : 5, Sayfa : 3207.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/197.
[363] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/197-198.

[364] Fadlu'Uah : Cild : 1, Sayfa : 275.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/198.
[365] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/198-199.
[366] Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa: 275.Müslim: (45) Kitabü'l-Birri ve's aleti. (15.) Bab;: TanrimÜ'z-Zulm.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/199.
[367] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/199.
[368] FadluVah: Clld : î, Sayfa : 275-277.El-tsabe: Clld : 4, Sayfa : 439, Sayı : 1309. El-îstidb : Clld : 4, Sayfa : 436. Kamusu'l-A'tem: CÜd : 2, Sayfa : 1036.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/199-200.
[369] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/200-201.
[370] Bu nadis-i şerifi, Beyhaki, Bezzar ve Taberant tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah: CİM : 1, Sayfa ; 278.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/201.
[371] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/201.
[372] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/201.
[373] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/201.
[374] Müslim: (53) Kitabü'z-Zühd, Bab : 18, Hadis : 74. El-îstiab: Cild : 4, Sayfa : 215. El-îsâbe: Cild : 4, Sayfa : 217, Sayı: 1254, Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa : 279, 280.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/202-203.
[375] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/203.
[376] Diğer hadis kltablarmda bu fiadis-i şerife rastlanamanuştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/204.
[377] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/204.
[378] Buharl: Muhtasar Tecrîd-i Sarih tere : Cild : 1, îman babı, Hadis : 28. Müslim : (27) Kitabü'1-îman, Hadis : 38-46. Ebu Davud: Kitabü'l-Edeb, Köle hakkı babı. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 281-283.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/204-205.
[379] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/205-206.
[380] Bu hadîsi İmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'llah : Cüd : 1, Sayfa : 284.
[381] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/206.
[382] Bu haberi, İmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadîu'îîah : Cild : 1, Sayfa : 285.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/206-207.
[383] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/207.
[384] Feysu'l-KadiT: Cild : 1, Sayfa : 292, Sayı : 7350. Müslim: (27) Kitabü'1-îman, Hadis : 41. Muvatta: (54) Kitabü'l-İstîzan, (16.) Bab :El-Emru bi'1-Marûf, Cild : 2, Sayfa : 980, Hadis : 40. Fadlu'ltah; Clîd : 1, Sayfa: 285.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/207.
[385] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/208.
[386] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/208.
[387] Bu hadls-i şerif için 189 sayılı hadise müracaat edilsin.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/208.
[388] Müsned-i Ahmed: CUd : 4, Sayfa : 132, Birinci baskı. Fadlu'llah: CUd : 1, Sayfa : 286.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/209.
[389] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/209.
[390] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/209-210.
[391] Buharı: (96) Kitabü'n-Nafakat, (8.) Bab : Vusûbü'n-Nefakati Alel-Ehli ve'l-u Iyal. Fadlu'lîah : Cild : 1, Sayfa : 287.
[392] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/210.
[393] Ebu Davud : (9) K. Zekât Babti'n fi Sileti'r-Rahmi, Cild : 1, Sayfa : 393. Nese'i: (23) Kitabü'z-Zekât, Bab: 53, 54. El-Müstedrek: Kitabü'z-Zekât, Babü'l îfa-t 11'1-Akriba'i Azamü li'l-Ecri, Cild : 1, Sayfa : 415.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/210-211.
[394] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/211.
[395] Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 288, 289.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/211-212.
[396] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/212.
[397] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/212.
[398] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/212.
[399] Buharî: (49) Kİtabü'I-Itk, (18.) Bab: İzâ etâhu hadimuhu bita'amihi. Müslim: (27) KİtabÜ'l-Eyman, (10.) Bab : It'amü'l-Memlûki mimma ye'fculu. Hadîs : 42.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/213.
[400] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/213.
[401] Fadlu'ilah: Cild : 1, Sayfa : 291, 292. Kamusu'l- A'lâm : CÜd : 4, Sayfa : 2957. Eî-tstidb: Cild : 2, Sayfa : 176, 177. El-İsabe: Cild : 2, Sayfa : 181, Sayı: 4073.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/214.
[402] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/214-215.
[403] Buhari: (49) Kltabü'1-Itk, Bab: 16. MÜilim: (27) Kitabü'l-Eyman, Bab : 11, Hadis : 43. Ebu Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, Memlûl babı. Fadîu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 293.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/215.
[404] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/215.
[405] Buharî: (56) Kitabü'l-Cihad, Bab : 145.Müslim: (1) Kitabül-îman, Bab; 68, Hadis ; 241.îbnî Mace: (9-) KitabÜ'n-Nikâh, Bab : 42, Hadis : 1956. Fadlu'llah : Cild : .1, Sa;yfa : 294, 295. Tirmizî: KitabÜ'n-Nikâh, (23.) Bab : Fi Fadlı Îtaki'l-Emeti Ve tezevvuciha, Hadis: 1124.Nesat: KitabÜ'n-Nikâh, Bab : Atki'r-Resuli Cariyetebu Sümme yetezevvecuha, Cild : 6, Sayfa : 115.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/216-217.
[406] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/217.
[407] Buharl: (49) KİtabÜ'1-Itki, (17.) Bab: Karahlyetl'l-Tetavüli Alfi'^-Rakik.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/217.
[408] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/217.
[409] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/218.
[410] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/218.
[411] Buharî: (11) Kitabü'1-Cuma, (11.) Bab:Babü'l-Cumuati fi'1-Kura ve'1-Muduni. Müslim: (33) Kitabü'l-tmare. (5.) Bab. Hadîs; 20. Fadîu'îlah; Cild : 1, Sayfa : 296, 297.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/218-219.
[412] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/219.
[413] Fadîu'llah: Cild: 1, Sayfa: 296, 297.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/220.
[414] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/220.
[415] Buharî: (49) Kitabü'1-Itk, (16.) Bab: Babü'1-Abdi iza Ahsene ibadete Rabbihi ve Nasaha Seyyidehu. Müslim: (27) KItabü'l-Eyman, (11.) Bab, Hadîs: 44. Fadlu'ltah : Cild : İ, Sayfa : 298.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/220-221.
[416] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/221.
[417] Buharl: (49) K. Itk, (17.) Bab : Kerahiyetİ't-Tetarull Ale'r-Rakiki. Müslim: (40) Kitabü'I-EIfaz : (3.) Bab, Hadîs : 17-15.Fadlu'llah: Clld : 1, Sayfa: 299. (Bu hadisi ayrıca Nese'î ve İbni Hibban tahriç etmişlerdir.)
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/221.
[418] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/221-222.
[419] Fadlu'llah-is-Samed: Cild : 1. Sayfa: 300, 301. (209 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.)
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/222.
[420] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/222-223.
[421] Ebu Davud: (40) Kitabti'1-Edeb. Bab: 9. Müsned-i Ahmed : Cild : 4, Sayfa: 23-25 (tik baskı). Fadîu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 301, 302.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/223.
[422] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/224.
[423] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/224.
[424] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/224.
[425] Buharî: (10) Kitabü'1-Ezan. (18.) Bab: Babu'l-Ezani li'1-Müsafiri İzakanû cema'aten. Müslim: (5) Kitabü'l-Mesacid, (53.) Bab, Hadîs : 292. Eî-lsabe: Cild : 3, Sayfa : 322, Sayı : 7619. El~İsttab : Cild : 3, Sayfa : 354. Fadlu'lîah: Cild r 1, Sayfa: 303, 304.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/225.
[426] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/225-226.
[427] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/226-227.
[428] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/227.
[429] Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, Babün fi Şükri'l-Marûfi.Tirmizî: (25) Kitabü'l-Birri, (87.) Bab : Ma cae ü'1-Muteşebbi'i bi-ma lem yutahu. Hadîs No. 2-103. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 306-308.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/227-228.
[430] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/228-229.
[431] Ebu Davud : (9) Kitabü'z-Zekât, (38.) Bab : Atiyyetü Men Se'ele bi-llah. Fadîu'llah: CilcL : 1, Sayfa : 308, 369.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/229.
[432] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/229.
[433] Ebû Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (11.) Bab : Fi Şükril-Maruf. Fadîu'llah: Cild : 1. Sayfa : 309. Nese'î: KitabÜ'1-Edeb.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/230.
[434] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/230-231.
[435] Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (11.) Bab: Fi Şükri'l-Ma'rufi. Tirmizî: (25) Kitabü'l-Birri, Bab : 35.
Miisned-i Ahmed: Hadîs : 7495, 7926, 8C06 ve ilk baskı C : 2, Sayı: 388.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/231.
[436] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/231.
[437] Faâlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 310, 311.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/231.
[438] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/232.
[439] Buharl; (49) KltabÜ'1-Itk, (2.) Bab : Eyu'r-Rikabi Afdal. Buharl, Tecrid-i Sarih tercemesi: Cild : 7, Sayfa : 444, Hadîs : 1112. Nese'î: Itk ve Cihad babı, Cild : 6, Sayfa : 19. Müslim: Kitabul-îman, (1.) Bab: 34. Hadîs: 136. Müsned-i Ahmed: Itk babı, Cild; 5, Sayfa: 150 (ilk baskı). Darimi: (20) Kitabü'r-Rikak, (28.) Bab. Hadîs: 2741.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/232-233.
[440] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/233.
[441] Fadîu'llah: Cild : 1, Sayfa: 313, 314. El-İ$abe: Cüd : 3, Sayfa : 214, Sayı : 7061. El-îstiab: Cild : 3, Sayfa : 244. ÜsdÜ'l-ĞaVe; Cild; 4, Sayfa: 191.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/234.
[442] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/234-235.
[443] Fadîu'ilah: Cild : 1. Sayfa : 214, 215.El-tsabe: Cild : I, Sayfa : 319, Sayı: 1666.El-îstiab: Cild : 1, Sayfa : 360.Ebu Davudi Tayalisi: Sünen'de;Abdu'1-Ğani b. Said : Edebü'l-Muhaddis'de tahriç etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/235-236.
[444] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/236-237.
[445] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/237.
[446] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/237.
[447] Buharl: (78) Kitabü'1-Edeb, (33.) Bab : Küllü Ma'rûfin Sadaka. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 316.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/237-238.
[448] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/238.
[449] Buharı: (78) Kitabü'1-Edeb, (33.) Bab: Küllü Marûfin Sadaka. Müslim: (12) Kitabü'z-Zekât, (16.) Bab. Hadîs: 55. Fadîu'llah: Cild : 1, Sayfa : 317, 318.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/238-239.
[450] 220 sayılı hadîs-i şerife bakınız.
[451] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/239.
[452] Müslim: (12) Kitabü'z-Zekât, Bab : 16, Hadîs: 53. Fadlullah: Cilt: 1, Sayfa: 319, 324.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/240.
[453] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/240-241.
[454] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, (36.) Bab, Hadîs : 131.İbni Mace: (33) Kitabü'1-Edeb, (7.) Bab : Îmatatu'1-Eza Ani't-Tarik,Hadîs : 3681.Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 324, 325.El-İstiab : Cild : 4, Sayfa : 25.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/242.
[455] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/242-243.
[456] Buharî: (10) Kitabü'1-Ezan, (32.) Bab: Padlu't Tebcir İla'z-Zahr. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, (36.) Bab, Hadîs : 127. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 325.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/243.
[457] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/243.
[458] Buharî: K. Ezan'ın sonu.Müslim: (5) K. Mesacld, (14.) Bab : En Nahyu ani'l-busakifi'l Mescid, Hadîs : 57. İbni Mace: (33) K. Edeb, (7.) Bab (Îmatatu'1-Ezâ ani't-Tariki, Hadîs : 3683. MÜsnedi Ahmed: Cild : 5, Sayfa : 178, 180 (1. basiti).
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/243-244.
[459] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/244.
[460] Bu hadîs-i şerifi İmam Ahmed tahriç etmiştir. El-İsabe: Cild : 2, Sayfa : 375, Sayı: 5034. El-lstiab : Cild : 2, Sayfa : 373.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/245.
[461] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/245.
[462] Bu hadîs-i şerifi Hâkim. Bezzar ve İbni Hibban tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/245-246.
[463] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/246.
[464] Müslim: (12) Kitabü'z-Zekât, (16.) Bab : Beyan Enne's-me's sadakati yeka-u, Hadîs : 52. Ebu Davud : (40) Kitabü'z-Zekât, (60.) Bab : Fi'1-Maûneti Li'1-Müslim.El-İstiab : Cild : 2, Sayfa : 276.El-İsabe: Cild : 2, Sayfa : 306, Sayı : 1647.Kamusu'l-A'lâm: Cild : 3, Sayfa : 1935. 231 sayılı hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/246.
[465] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/246-247.
[466] Ebu Davud: (39) Kitabü's-Sünnet, (10.) Bab: En-Nehyu An Sebbl Ashabı ResulİIlah.Müsnedi îmam Ahmed: Cild : 5, Sayfa: 437, 439 (1. baskı), Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa; 328-330.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/247-249.
[467] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/249.
[468] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 331.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/250.
[469] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/250.
[470] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/251.
[471] Bu rivayete, diğer hadîsti şerif kaynaklarında tesadüf edilememiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/251.
[472] Bu hadîs-i şerîf diğer meşhur altı hadîs kitabında mevcut değildir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/251-252.
[473] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/252.
[474] Kaynak İçin 239 No.lu hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/252.
[475] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/252-253.

[476] Ebu Davud : (40) Kitabti'1-Edeb, (49,) Bab : Babun fi'n-Nasihati. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 333, 334.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/253.
[477] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/253.
[478] Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (35.) Bab : Fl'1-GaybetİÎ. Fadîu'ilah: Cild : 1, Sayfa : 334-336. El-İsabe: Cild : 3, Sayfa : 240, Sayı: 7930.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/253-254.
[479] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/254.
[480] Ebu Davud : (40) K. Edeb, (85.) Bab: Men Ye'huzu'ş-şey'e Ale'l-MizahİÎ. Tirmizl: (31) Kitabü'l-Fiten, Bab : 3. Fadîu'üah: Cild : 1, Sayfa : 336, 337.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/255.
[481] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/255-256.
[482] Müslim: (33) Kitabü'l-İmare, (38) Babü Fadl İ'aneti'1-Gazi Pi sebi'lil-lab, Hadîs : 133. Elm Davud: (40) KitatoTl-Edeb, (115.) Bab : Fi'd Dâlli Ale'l-Hayri. TirmîsA: (39) KitabÜ'I-îlm, Bab : 14. Fadlu'llah: Clld : 1, Sayfa : 337, 338.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/256.
[483] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/256-257.
[484] Buharı: (51) K. Hibe, (28.) Bab: Kabûli'l-Hedlyyeti Minc'i-Mügrikin. Müslim: (39) Kitabü's-Selâm, Bab : 17, Hadîs : 45. Ebu Davud: (38) K. Diyat, (S.) Bab : Pi'men Sekiye Rccülen Sümmen. Fadlu'llah: Cild : 1, Ssyfa : 338, 339. Müsnedi'î İmam Ahmed: Sayı : 2785.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/257.
[485] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/257-258.
[486] Ebu Davud: (40) K. Cild : 2, Sayfa : 550, (4.) Babü'n Pi't Tecavüz. BuharİÎ: (65) KitaM't-Tefsir, (7.) Bata : Sûreti'1-Araf. Taberi Tefsiri: Eser numarası : 15538, 1554İ (K. baskı: El-Babi, 1373) Cild : 9, Sayfa : 154. El-tstidlb : Cild : 2, Sayfa : 291-298. El-îsabe: Cild: 2, Sayfa: 301, Sayı: 4682. Fadlu'lîah: Cild: 1, Sayfa: 340, 341. Kamusu'l-A'lâm: Cild: 4, Sayfa: 3101.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/258-259.
[487] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/259-260.
[488] Müsned-i İmam Ahmed: Nu. 2136 — 2556. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 342, 343.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/260.
[489] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/260.
[490] Buharı: (65) Kitabü't-Tefsîs, Fetih Sûresi, (3.) Bab : İnnâ Erselnake Sahiden ve...
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/261-262.
[491] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/262-263.
[492] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/263.
[493] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/263.
[494] Fadlu'ilah : Cild : 1, Sayfa : 343-346. Ebu Davud: (40) K. Edeb, (37) Babü'n ü'n Nehyi Ani't Tecessüsi. Eî-Müstedrek: Kitabü'l-Hudud, Cild : 4, Sayfa : 378. Fadlu'îlah: Cild : 1, Sayfa : 347, 348. İbni Hibban da Sahih'inde tesbit etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/263-264.
[495] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/264.
[496] Bu hadis Küttib-i Sitte'de mevcut değildir. Ancak bunu Taberanî tahriç etmiştir. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 248, 249.Taberanî: Mecma'uz-Zevaid : Kitabü'i-Menakıfc, Babu Ma Cae fi:i Hasen (R.A.) Cild : 9, Sayfa : 176.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/264-265.
[497] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/265.
[498] Buharı (78) Kitabü'1-Edeb, (68.) Bab : Et-Tebeosümti ve'd-Dahik. Müslim: (44) Kitabü Fezaili's-Sahabe, (29.) Bab, Hadîs : 135. El-İsabe: Cild : 1, Sayfa : 234, Sayı : 1137. El-îstiab: Cild : 1, Sayfa : 234. Kamusu'l-A'lâm: Cild : 3, Sayfa : 1782. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 349. Bundan önceki hadîs-i şerife bakınız.Buharlı (65), K. Tefsir, Ahkâf sûresi (46/2) Felemma Re'evhu Arifan. Müslim: Kitabti'l-İstiska, (3.) Bab : Hadîs : 16. Ebu Davud; (40) K. Edeb, (104) Babu ma yekûlü iza haceti'r-Rih. Fadlu'llah ; Cild. ; 1, Sayfa : 350.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/265-266.
[499] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/266.
[500] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/267.
[501] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/267.
[502] Tirmîzi: (34) Kitabü'z-Zühd, (2.) Bab : Meni't Teka'l Maharim... İbnî Mace: (37) K. Zühti, (24) Babü'l Vera-i ve't Takva, Hadîs : 4217. Fadlu'llafr ; ÇiîĞ; 1, Sayfa : 351, 352.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/268.
[503] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/268.
[504] İbni Mace: (37) Kitabü'z-Zühd, (19) Babü'l Hüzni ve'l Buka-I, Hadîs : 4193. 252 sayılı hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/268-269.
[505] 252 ve 253 sayılı hadîslere bakınız. Sahih-i Buharî'de de (Lâ Tes'elû an eşyae) Âyetinin tefsirinde bu hadîsin bir kısmı tesbit edilmiştir. İmam Ahmed, Müsned'inde ve İbni Hibban Sa-hih'inde tamamını tesbit etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/269.
[506] Bu hadîsi İbni Hibban ve îmam Ahmed tahriç etmişlerdir. Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 354.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/270.
[507] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/270.
[508] Tirmizi: (34) Kitabü'z-Zühd, (39.) Bata : Ma cae fi Maişeti's Sahabeti, Hadîs : 2370.
Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (114.) Bab : Pi'l Meşvereti. İbni Mace: (33) K. Edeb, (37.) Bab : El-MÜsteşaru Mütemen, H. 3745. El-îstiab: Cild : 4, Sayfa : 199. El-İsabe: Cild : 4, Sayfa : 209, Sayı : 1199. Hakim MÜstedrek'te: İbni Hibban : Sahih'de tesbit etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/271-272.
[509] Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 357.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/272-273.
[510] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/274.
[511] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/274.
[512] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/274-275.
[513] Hadîsin 1. bölümü : İbni Mace: Mukaddime, Bab : 4, Hadis : 34. Hadîsin 3. bölümü : İbni Mace: Mukaddime, Bab : 8, Hadîs : 53. Fadîu'llah : Cild : 1, Sayfa : 358.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/275.
[514] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/275-276.
[515] (Aranızda selâmı yayın) kısmına kadar: Müslim: (1) Kitabü'1-îman, (22.) Bab. Hadîs : 93. Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (131.) Bab: îfşai's-Selâm. Fadlu'llah: Cild : I, Sayfa : 359, 360.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/276.
[516] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/277.
[517] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/278.
[518] Bu hadîs-i şerif Kütübi Sitte'de yoktur. Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 360, 361.
[519] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/278.
[520] Bu eseri, tbni Hibban «Ravzatu'l-Ukalâ»'da tahriç etmiştir.Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 361.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/278-279.
[521] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/279.
[522] Bu eser için başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/279.
[523] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/279.
[524] Buhari: (78) Kitabü'1-Edeb, (90.) Bab : Ma Yecûzu Mine'ş ŞiTi ve... Müslim: (43) Kitabü'I-Fezail, (18.) Bab: Hadîs: 70-73. Fadlu'llah: Cild : X, Sayla : 363-365.
[525] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/280.
[526] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/280-281.
[527] Tirmizi: (25) Kitabü'l-Birri, (57.) BaiJ; Ma Cae fil Mizahi. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 365.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/281.
[528] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/282.

[529] Kütüb-i Sitte'de bu eserç rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/282.
[530] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/282.
[531] Fadlu'llah: Cild: 1, Sayfa: 366.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/282-283.
[532] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/283.
[533] Ebu Davud: (40) Kitabtt'1-Edeb, (84.) Bab : Ma Cae fi'l Mizah, Cild: 2. Sayfa : 596 (I. baskı, 1952). Tirmizi: (25) K. Birri, (57.) Bab : Ma Çae fi'l Mizah, Hadis : 1992. Fadlu'llah: Cild : 1. Sayfa ; 366, 367.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/283.
[534] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/283-284.
[535] Buharî: (78) KitabÜ'1-Edeb, (18) BabÜ'l inblsatJ lla'n Nas. Müslim: (38) Kitabü'1-Adab, Bab (5), Hadis: 30. tbni Mace: (33) Kitabü'1-Edeb, (24) Babü'n fi'l Mizah. Fadlu'llah; Cüd : 1, Sayfa : 367, 368.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/284.
[536] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/285.
[537] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/285.
[538] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/285.
[539] Tirmizî: Ebvabü'l-Birri Ve's Sileti, (63.) Bab. Hadis: 2070.
[540] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/286.
[541] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/287.
[542] Buharî: (78) K. Edeb, (39) Babu Hüsnİ'l Huluki Ve's Scha-i ve Ma... Müslim: (43) Kttabü'l-Fezail, Bab: (16), Hadis: 68.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/287.
[543] 270 ve 271 sayılı hadis-i şeriflere bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/287.
[544] Bu hadis Kütüb-i Sİtte'de mevcut değildir.MÜsnedl îmam Ahmed; CHd : 2, Sayfa: 381. (I. baskı).
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/288.
[545] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/288.
[546] Buharî: (61) Kitabü'l-Menakıb, (23.) Bab : Sifatü'n-Nebî (S.A.V.) Müslim: (45) Kitabü'l-Pezail, Bab: (20), Hadis: 77. Fadlu'ilah: Cild : 1, Sayfa : 372.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/288-289.
[547] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/289.
[548] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/289-290.
[549] Bu eseri îman bahsinde îmam Ahmed ve Hâkim tahriç etmişlerdir. Fadlu'ilah: C. 1, S. 373.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/290.
[550] Buhari: (81) Kitabü'r-Rikak, (15.) Bab: El-Ginâ, Gina'n-Nefsi. Feyzül-Kadir : Cild : 5, Sayfa: 358, Sayı: 7579 (Buharı hadisi). Müslim: (12) Kitabu'z-Zekât, (40.) Bab, Hadis: 120. Müsned-i İmam Ahmed: Cild: 2, Sayfa: 390 (I. baskı). Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 374.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/291.
[551] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/291.
[552] Buhari: (78) Kitabü'1-Edeb, (39.) Bab : HÜsnü'l-Huluki Ve's-Seha-i Ve Ma Yukrehu.
Müslim, (43) Kitabu'l-Fezail, (13.) Bab, Hadis: 51. Tirmm: Şemaîlü'r-Resûl (S.A.V.) eserinde. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 374.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/292.
[553] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/292.
[554] Bu hadis-1 şerif Kütüb-i Sitte'de mevcut değildir. Fadîu'llah: Cild : 1, Sayfa : 375-376.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/292-293.
[555] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/293.
[556] Fadîu'llah: Cild : 1, Sayfa : 377, 379. 278 sayılı hadise bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/293.
[557] 278 sayılı hadise bakınız.Buharî: (78) Kitabü'1-Edeb, (39.) Bab : Hüsnü'1-Huluk-i Ve... Müslim: (43) Kitabü'l-Fezail, (14.) Bab, Hadis : 56. Fadîu'llah : Cİld : 1, Sayfa : 377.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/294.
[558] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/294-295.
[559] Nesaî: (25) KitabÜ"'l-Cihad. (8.) Bab : Fadlu Men amile Pi SebUİ-Uahi Alâ Kademini. tbni Mace: (24) Kİtabü'l-Cihad, (9.) Bab, Hadis : 2774. Müsned-i İmam Ahmed: Cild : 2, Sayfa : 342 (I. baskı). Fadîu'Uah: Cild : 1, Sayfa : 379.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/296.
[560] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/296-297.
[561] Tirmizi: (25) Kitabü'l-Birri ve's-Silât (41,) Bab : Ma Cae Fi-1 Bahîl. Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa : 380.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/297.
[562] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/297.
[563] Bu haber için başka kaynağa rastlanamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/297-298.
[564] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/298-299.
[565] Bu hadis, Kütüb-ü sitte'den yalnız Ebu Davud'un Sünen'inde vardır.ravisi Ebu hüreyre değil, Hz.Aişe (r.a.) dır.Fadlu'llah:Cild:1.Sayfa:381-384. Ebu Davud: (40) Kitabü'l Edeb, (7). Bab: Fi-Hüsnü'l-Huluk-i.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/299.
[566] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/299.
[567] Bu hadîsi İmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'ilah: Cild : 1, Sayfa : 384. Bak. 284 No.Iu hadis).
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/299-300.
[568] Bu haberi, Hafız îbnî Hacer tsabe'sinde : (Cild : 1, Sayfa : 543-544) tahriç etmiştir. Fadlu'ilah; Cild ; 1, Sayfa : 384-385.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/300.
[569] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/300.
[570] Bu hadîsi imam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'îîah: Cild : 1, Sayfa : 385-386.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/300-301.
[571] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/301.
[572] Bu haberi îmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayla : 387.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/302.
[573] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/302-303.
[574] İbni Mace: (37) K. Zühd, (29.) Bab: Zikri'z-Zünûb, Hadis:. 4246. Tirmizî; (61) Ebvabü'1-Birr; Ve's-Sileti, Bab: Ma Câe Fi Hüsni'l-Hulki, Hadis No. 2072. El-Müstedrek: Kitabü'r-Rikak, Cild : 4, Sayfa : 324. Fadlu'llah: Cild: 1, Sayfa: 387-388. Ayrıca bunu İmam Ahmed tahriç etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/303.
[575] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/303-304.
[576] Başka kaynaklarda bu habere rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/304-305.
[577] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/305.
[578] İl)ni Mace: (31) KİtabÜ't-Tıbb, (1.) Bab : Ma Enzellellahu Dacn îlıı Enzele Devaen, Hadis : 3436. Tırmizî: Ebvabü't-Tıb. (3.) Bab : Ma Câe Fi'd-Devai Ve'1-Hassialeyhi. Hadis : 2109. tCild : 3, Sayfit : 1U9) Ebu Davud: (27) Kitabü't-Tib, (1.) Bab : Babü'r-RecÜli Yetedava. El-Müstedrek: Kitabü't-Tıb Hayrü Ma Ûtiye'l-Müslimü Hulûkün Ha-sen. (Cild : 4, Sayfa : 199)
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/305-306.
[579] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/306-307.
[580] Buharî: (1) Kitabti Bedi'l-Vahyi, (5.) Bab : Haddese Sena Abdan. Müslim: (43) Kitabü'l-Fezail, (12.) Bab, Hadis; 50. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 391-392.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/307-308.
[581] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/308.
[582] Müslim: (22) Kitabü'l-Müsakat, Hadîs: 30.Tirmizî; (65) K. Buyu, Bab : Ma Câe Fi İnzari'l-Mu'siri Ve'r-Rifki Bini. Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa : 392-393.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/308-309.
[583] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/309.
[584] İzahat için, 289 sayılı hadîs-i şerife bakınız. İbni Mace: (37) Kitafcu'?-2ü!ıcl, (29.) Bab : Hadîs : 4246. Ttrmizî: (28) Kitabü'l-BirrJ, (6?.) B^b, Hadîs : 2005. El-Müstedrek: Kitabü'r-Rikak. Ciîd : 4, Sayfa : 324. Fadlu'llah: CJld : 1, Sayfa : 393.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/309-310.
[585] Müslim : (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs : 14-15. Tirmizi: (37) Kitabti'z-Zühd, (52.) Bab, Hadîs : 2390.Darimî: (20) Kitabü'r-Rikak, (73.) Bab : Fi'1-Birri Ve'1-îsmi, Hadis ;2792-2793. (Cild : 2, Sayfa : 230)
Hakim: Kltafcü'I-Buyû', Cild : 2, Sayfa : 14.Ayrıca İmam Ahmed ile Ebu Avane Birr babında, bu hadîsi tabriç
etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/310.
[586] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/310-311.
[587] Fadlu'îlah: Cİld : 1, Sayfa: 395-397. El-İsabe: Cild : 1, Sayfa: 230, Sayı: 1110 ve Cild: 2, Sayfa: 522, Sayı : 5799. El-îsttdb: Cild: 1, Sayfa: 254 ve Cild: 2, Sayfa: 496. KÜtüb-l Sitte'de bu hadîs mevcut değildir. TcLberani'nin Kebir ve Evsat'da isbat ettiğim Heysemi «Mec'mau'z-Zevaid» (C. 9, Sayfa ; 314-315) de tesbit etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/311-312.
[588] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/312-313.
[589] Buharî: (81) K. Rikak, (32.) Bab : Ma Yukrehu MİN Kıylin ve Kal. Müslim: (30) Kitabü'I-Ekdiye, Hadis : 12-14. Bu rivayet; Bu eserin 16 ve 460 No.lu hadîslerinde isbat edilmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/313-314.
[590] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/314-315.
[591] Bu hadîs-i şerif için 279 sayılı hadîsin açıklamasına bakınız. Buhari: (78) Kitabü'l Gdeb, (39.) Bab : Htisnül Huluk Ve's-Seha-i. Müslim: (43) KİtabÜ'l-Fezail, Hadîs : 56.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/315.
[592] Bu hadîs-i şerif Küttib-i Sitte'de yoktur. Ancak bunu İmam Ahmed ve Ebu Avane Zekât bahsinde, İbni HiWan ye Hâkim Diyat bahsinde tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah; Çüd ; 1, Sayfa : 400.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/315-316.
[593] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/316.
[594] Tirmizî: (34) Kitabü'z-Zühd, (21.) Bab: Ma Cae Fl'z-Zehadetİ Pl'd-Dünya. Hadîs : 2449. (Cild : 4, Sayfa : 5) İlmi Mace: (37) Kitabü'z-Zühd, (9.)" Bab, Hadîs : 4141. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 400-401.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/317.
[595] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/317-318.
[596] İbni Mace: (12) K. Ticarat, (1.) Bab : Hassi Ale'l-Mekasib, Hadîs: 2141. Fadlu'llah : CİId : 1, Sayfa : 301-302.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/318-319.
[597] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/319.
[598] Daha önce geçen 295 sayılı hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/320.
[599] Buhârî: (56) KitabÜ'l-Cihad, (24.) Bab : Şecaati Fi'1-Harbi ve'1-Cubni. Müslim: (43) Kitabü'l-Fezail, Hadîs : 48. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 403-404.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/320-321.
[600] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/321.
[601] Tirmizl: (27) Kitabü'l-Bİrri, (45.) Bab : Ma Cae Fi Talâkati'l-VechL Hadîs : 1971.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/321.
[602] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/321-322.
[603] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 404.Buhârî: (49) Kitabü'1-Itk, (2.) Bab : Eyyü'r-Rikabı Afdal. Müslim: (1) Kitabü'1-îman, Hadîs: 136. Müsnedi İmam Ahmed: Cild : 5, Sayfa : 150. (I. Baskı) Tafsilât için 220 sayılı hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/322-323.
[604] Buhârî: (24) Kitabü'z-Zekât, (30.) Bab : Ala Külli Müslimin Sadakatin. (78) Kitabü'1-Edeb, (33.) Bab. Her ma'ruf sadakadır. Müslim: (12) Kitabü'z-Zekât, (16.) Bab, Hadîs: 55.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/323.
[605] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/324.
[606] Tabureni ve Bezzar : H. Kcysemî: Mecmau'z-Zevaid KİtabÜ'l-Edİiye, Cild : 10, Sayfa : 173-174. Mişkatü'l-Mesabih: Cild : 2, Sayfa : 765, Hadîs : 2500. Feyzu'l-Kadîr: Cild : 2, Sayfa : 139, Sayı: 1519. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 405-407.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/324.
[607] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/324-325.
[608] El-MÜstedrek : Kitabti't-Tefsir, Sûretü'l-Mü'minûn, Cild : 2, Sayfa : 392. Tabakat-ü îbni Sa'd: Cild : 1-2, Sayfa : 89. Nesaî: Tefsir'de. Bu hadîs-İ şerîf KütÜb-i Sitte'de mevcut değildir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/326.
[609] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/326-327.
[610] Tirmizl: Cild : 6, Sayfa : 224, Hadîs : 2020. El-Müstedrek : Kitabü'l-îraan, Cild : 1, Sayfa : 47. Fadlu'llah : Cild ; 1, Sayfa : 408.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/327-328.
[611] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/328.
[612] Bu hadîs-i şerif Kütüb-i Sltte'âe mevcut değildir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/328.
[613] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/328.
[614] Buharl: (78) Kitabü'1-Edeb, (38.) Bab. (Peygamber fahiş değildi.) Müslim: (39) Kitabü's-Selâm, Hadîs : 10.İbni Mace: (33) Kitabü'1-Edeb, (13.) Bab: Reddi's-Selâml Ala Ehli'z-Zimmeti. Hadîs : 3698. Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa : 409, 410.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/329.
[615] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/329.
[616] Tirmizî: (28) Kitabü'l-Birri, Cild : 6, Sayfa: 199, Hadîs: 1978. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 312-313.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/330.
[617] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/330.
[618] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, (26.) Bab, Hadîs : 98-100. (Bu rivayetin manasına yakındır.)Tirmizî: (28) Kitabti'l-Birri, (78.) Bab, Hadîs: 2026. (Bu rivayetin manasına yakındır.) Fadlu'llah; Cild: 1, Sayfa; 411-412.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/330.
[619] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/330-331.
[620] Bundan önceki hadîs-i şeriflere bakınız. Bu haberi, İbni Hibban «Rav-zatü'l-Ukalâ» kitabında tahriç etmiştir. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa ; 412.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/331.
[621] Bu haberin kaynağına diğer hadîs kitaplarında rastlanamamıştır.
[622] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/331-332.
[623] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/332.
[624] Müslim: (45) Kitabü'l- Birri, Hadîs : 85-86. Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (45.) Bab : Pl'1-Lâln, Cild : 2, Sayfa:575/1952 Mısır. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 413.Müsned-i İmam Ahmed: Cild ; 6r Sayfa : 448. (I. Baskı)
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/332.
[625] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/332-333.
[626] Müslim: (45) Kitabü'l-BJrri, Hadîs: 84. El-Müstedrek: Kitabü'1-îman, Cild : 1, Sayfa : 47. (Mana bakımından bu rivayete yatındır.) Fadlu'llah : Cild : I, Sayfa : 414.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/333.
[627] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/333.
[628] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/333.

[629] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/333.
[630] Bu hadîs-i şerifi Beyhakî Şu'abü'l-îman'da tahriç etmiştir, Kütüb-i Sitte'âe yoktur. Fadlu'llah: CİÎld : 1, Sayfa : 415, dip not.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/334.
[631] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/334.
[632] Ebu Davud : (40) Kitabü'1-Edeb, (45.) Bab: Fi'1-La'in. Tirmizî: (25) K. Birri, (48.) Bab: Ma Cae Fi'1-La'in. Hadîs : 1977. El-Müstedrek: Kitabü'1-îman, Cild : 1, Sayfa : 48. Feyzu'l-Kadir: Cild : 6, Sayfa : 420, Hadîs : 9863. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 415.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/335.
[633] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/335.
[634] Müslim: (45) KitabüKBirri, Hadîs; 87. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 415.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/335-336.
[635] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/336.
[636] Buhârî: (78) Kitabü'1-Edeb, (50.) Bab : (Nemime). Müslim: (1) Kitabü'1-îman, Hadîs : 168-170, Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (33.) Bab : Fi'1-Kattat. Ttrmizi: Ebvabü'l-Birri, Babü Ma Cae Fi'n-Nemmam. Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa : 416-417.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/336.
[637] İhya-i Ulûm, Cüz : 3, Sayfa : 135.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/336-337.
[638] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/337.
[639] Müsned-î İmam Ahmed: Cild : 6, Sayfa : 459. (I. Baskı) Kısaltılmış olarak : İbni Mace : Hadîs: 4119. Beyhâkî tahrlç etmişlerdir. Fadlu'îlah: Cild : 1, Sayfa : 419, dip not.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/337-338.
[640] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/338.
[641] Bunu Bey haki: Şu'abü'1-îman adlı eserde tahriç etmiştif. Fadlu'lîah : Cild : 1, Sayfa : 420.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/339.
[642] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/339.
[643] Hadîs hafızı: MİZzî, Tehzibu'l-Kemal adlı eserde nakl etmiştir. Baca kaynaklarda bu habere rastlanamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/340.
[644] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/340.
[645] Bu haber İçin başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/340.
[646] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/340.
[647] Diğer kaynaklarda bu habere rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/341.
[648] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/341.
[649] Diğer kaynaklarda bu habere rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/341-342.
[650] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/342.
[651] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/342.
[652] Ebu Davud: (40) K. Edeb, (63.) Bab: Fi'1-Elkab, Cild: 2, Sayfa: 587. Tirmizî: (44) Kitabü't-Tefsîr, Hücurat Sûresi, Hadîs : 3264. timi Mace: (33) Kitabü'1-Edeb, (35.) Bab, Hadîs: 3741. Müsned-î İmam Ahmed : Cild : 4, Sayfa : 69. (I. Baskı) El-Müstedrek: Kitabü't-Tefsir, Cild : 2, Sayfa : 463. Fadîu'îlah : Cild : 1, Sayfa : 422-423.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/342-343.
[653] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/343.
[654] Başka kaynaklarda bu habere rastlanamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/343-344.
[655] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/344.
[656] 312 sayılı hadîs-i şerife bakılsın. Tirmizî, Hadîs: 1978.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/344-345.
[657] Buhârî: (52) Kitabü'g-Şehadat, (16.) Bab: îza Zekkâ Recülen. Müslim: (53) Kltabü'z-Zühd, (14.) Bab, Hadîs : 65-66. Ebu Davud: K. Edeb, (10.) Bab, Cild : 2, Sayfa : 553 (Mısır bas.) Cild : 1, Sayfa ; 425-426.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/345.
[658] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/346.
[659] Buhârî: (78) K. Edeb, (54.) Bab : Ma Yükrehu Mine't-Teraadühi. Müslim: (53) Kitabti'z-ZÜhd, Hadîs : 67, CİM : 1, Sayfa ; 426-427.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/346.
[660] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/346.
[661] Başka kaynaklarda bu habere rastlanamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/347.
[662] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/347.
[663] Bu haberi, Beyhakî ve İbni Mace Hz. Muaviye'den başka bir rivayetle aynı manada tahriç etmişlerdir. (Hadîs : 3743) Fudlu'llah; Cild : 1, Sayfa ; 427.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/347.
[664] Tirmizî: (50) K. Menakiü, Cüz : 9, Sayfa : 346, Hadîs : 3797-3882. El-Müstedrek: Marifetü's-Sahabeti, Cild : 3, Sayfa : 233. Fadlu'llah: CİÎld : 1, Sayfa : 427-428.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/348.
[665] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/348-349.
[666] Buhârî: (78) KİtabÜ'1-Edeb, (38.) Bab : Lem Yefcun-İ Nebiyyü CS.A.V.) Fahişen ve-la Mütefahiiisen. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs : 73. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 429-430.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/349-350.
[667] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/350.
[668] Müslim: (53) Kitabü'z-Zühd, Hadîs: 68. TirmİzÎ: Ebvabü'z-Zülıd, Babu Kerahiyeti'l-Midhati Ve'1-Meddahin, Hadîs : 2504. Ebu Davud : K. Edeb, Babü'n FİÎ Kerahiyeti't-Temaduh-i, C. 2, Sf. 553. Feyzuî'kadlr: Cild : 1, Sayfa : 362, Hadîs : 646. Fadlu'îlah : Cild : 1, Sayfa : 431-432.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/350-351.
[669] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/351.
[670] Bundan önceki hadîs-1 şeriflerin açıklanmasına bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/351-352.
[671] Bu hadîs-i şerifi İmam Ahmed, Cild : 5, Sayfa: 32. (I. Baskı). Ebu Davud, Nesaî tahriç etmişlerdir. Fadîu'lîah : Cild : 1, Sayfa : 435.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/352-353.
[672] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/353-354.
[673] Bu hadîs-İ şerifi İmam Ahmcd, Hâkim, İbni Hibban tahriç etmişlerdir. Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 427.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/354-355.
[674] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/355.
[675] Bu haber için başka bir kaynağa rastlanamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/355-356.
[676] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/356.
[677] Diğer kaynaklarda bu esere rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/356.
[678] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/356.
[679] Tirmizî: (28) Kitabü'l-Birri, (64.) Bab, Hadîs: 2009. timi Mace: (6) Kitabü'l-Cenaiz, (2.) Bab, Hadîs : 1443. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 438-439.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/357.
[680] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/357.

[681] Bu habere diğer kaynaklarda rastlanamannştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/358.
[682] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/358-359.
[683] Buharı: Kitabü'l-Ecleb, Ziyaret Babı, Fadlu'îlah : Cild : 1, Sayfa ; 440-441.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/359.
[684] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/360.
[685] Diğer kaynaklarda bu habere rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/360.
[686] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/360.
[687] Müslim: (37) Kitabü'l-Libas, Hadîs : 10.Ebu Davud: Cild : 2, Sayfa : 372, 1952/Mısır bask. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 441-443.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/360.
[688] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/361.
[689] Buhârî: (11) Kitabü'1-Cuma, Bab : 7. Müslim: (37) KItabü'l-Libas, Hadîs : 6-9.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/361-362.
[690] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/362.
[691] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs: 38. Fadlu'Uah : Cild ; I, Sayfa ; 444.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/362.
[692] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/363.
[693] Ebu Davud: K. Edeb, Cild : 2, Sayfa : 626, 1952/Mısır bask. Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa ; 444-445.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/363.
[694] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/363.
[695] Bundan önceki hadîs-i şerife ve açıklamasına bakınız. Tirmizî, Kitabti'z-Zühd, Hadîs : 2386.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/364.
[696] Hâkim: Kitabü'l-Birri Ve's-Sılâ. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 446-447.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/364-365.
[697] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/365.
[698] Ebu Davud; (40) Kitabü'1-Edeb, (58.) Bab : Er-Rahme.Tirmizl: (25) Kitabü'l-Birri, (15.) Bab: (Çocuklara merhamet) 353 ve 354 sayılı hadîslere bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/366.
[699] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/366.
[700] Mana bakımından bu hadis-i şerifin bundan önceki hadîslerden farkı yoksa da, lâfız ve sened değişikliği itibariyle Kütüb-i Sitte'do mevcut değildir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/367.
[701] Ebu Davud: Kitabü'1-Edeb. Fadlu'îîah: Cild : 1, Sayfa: 449.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/367.
[702] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/367-368.
[703] 354 sayılı hadîs-i şerîfe müracaat ediniz.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/368.
[704] Bk : İslâm Fıkht ve Hukuku, Sayfa : 281-282.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/369-370.
[705] Buharı: (78) Kitabü'1-Edeb, (89.) Bab : IkramÜ'l-Kebîri. Müslim: (28) Kitabü'l-Kasame, Hadîs: 1-6. Ebu Davud: Kitabü'd-Diyat, Cild : 2, Sayfa : 484-485. Tirmtâ: (14) Kitabü'd-Diyat, (23.) Bab, Hadîs: 1422. Sünen-i Nesaî: Kitabü'd-Diyat, Cild ; 8, Sayfa : 6-12. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 450-452.
[706] Bu zat ilmi ve kıraati ile meşhur Abdullah ibni Mesud değildir.
[707] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/370-371.
[708] Buhârî: (65) Kitabü't-Tefsir. Sûre-i İbrahim (14). Müslim: (50) Kitabu Sîfati'l-Münafikîn, Hadîs : 63-64. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 452-453.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/371-372.
[709] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/372-373.
[710] Nesaî: Cild : 4, Sayfa : 14, En-NiyahatÜ Ale'l-Meyyit (kısaltılmış olarak). 1964 Mısır, ilk baskı. Fadlu'Uah: Cild : 1, Sayfa : 453-458. Et-lstiab : Cild : 3, Sayfa : 224. Ei-tsabe: Cild : 3, Sayfa : 242.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/373-374.
[711] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/374-376.
[712] Müslim: (15) Kitabü'1-Hacc, Hadîs: (413-415), Bab : (85). îbni Mace: (39) Kitabü'l-Et'ime, Hadîs: (3329). Tirmizl: (49) Kitabü'd-Daavat, Hadîs: (3450). Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 458-459.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/376.
[713] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/376-377.
[714] 353 sayılı haçüş-i şerîfç yç açıklamasına.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/377.
[715] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/377.
[716] İbni Mace: El-Mukaddime, Bab : Fezaili Sahabe, Hadîs : 142-144. Tirmizl: Menakıb-ı Hasan ve Hüseyin, Hadîs : 3777. El-İstiab: Cild : 3, Sayfa : 627. El-İsabe: Cild : 3, Sayfa : 630, Sayı : 9363, Faölu'Uah; Cild : 1, Sayfa ; 459-460.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/378.
[717] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/378-379.
[718] El-İstiab: Cild : 2, Sayfa: 2G6 ve Cild : 4, Sayla: 436. El-İsabe: Cild : 2, Sayfa : 280, Sayı : 365 ve Çiid : 4, Sf : 439, Sy : 1309, OM : X, Sayfa : 460-461.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/379-380.
[719] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/380.
[720] Bu haber için herhangi bir kaynağa rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/380-381.
[721] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/381.
[722] El-lsabe: Cild : 1. Sayfa: 312, Sayı: 4725. El-l&tiab: CÎld : 1, Sayfa : 374. Kamusu'l-A'lâm: Cild : 4, Sayfa : 3094. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 461-462.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/382.
[723] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/382-383.
[724] Buharı: (78) Kitabü'1-Edeb, Bab: (81). Müslim: (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadîs: 81. İbni Mace: Kitabü'n-Nikâh, CÜd : 1, Sayfa : 637, Hadîs : 1982. Ebu Davud : Kitabu'1-Edeb, Cild : 2, Sayfa : 580-581, Mısır/1952. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 462.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/383.
[725] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/383.
[726] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 463-464. Kamusu'l-A'lâm: Cild: 4, Sayfa: 3101-3102.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/384-385.
[727] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/385.
[728] Buhârî: (97) Kitabü't-Tevhid, Bab :(2). Müslim: (43) Kitabü'l-Fesail, Hadîs : 66. Fadlu'llah: CÎld : 1, Sayfa : 464.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/386.
[729] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/386.
[730] Bu haber için başka kaynak bulunamamıştır.
[731] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/386.
[732] Bundan önceki habere bakılsın. Bunu İbni Huzeyme tahriç etmiştir. Fadu'îîah: Cild : 1, Sayfa : 465.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/387.
[733] Bu hadîs-i şerifi Taberanî, Ziyad ibni MÎftrafc'dan Malik yolu ile zMu'cemü's-Sağir'inde tahriç etmiştir.Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 466.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/387.
[734] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/388.

[735] Tirmizl: (25) Kitabü'l-Bîrri, Bab : (16), Hadîs: 1924. Ebu Davud: Kitabü'1-Edeb, Cild : 2, Sayfa: 583, Mısır bask./1952. Fadîu'îlah: Cild : 1, Sayfa : 466.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/388.
[736] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/388.
[737] 370 sayılı hadîs-i şerîfe bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/388.
[738] Müslim: (43) Kitabü'l-Fezail, Hadîs: 63, El-İstiab: Cild : 1, Sayfa : 23. Fadîu'îlah; Cild : 1, Sayfa : 467.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/389.
[739] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/389-390.
[740] Çoluk-çocuğa şefkat ve merhamet etmekle İlgili olan bu hadîs-i şerîfi Nesaî tahriç etmiştir.Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa ; 467.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/390-391.
[741] Buhârl: (42) Kitabü'l-Müsakat, (9.) Bab. Müslim: (39) Kitabü's-Selâm, Hadîs : 153. Ebu Davuâ: Kitabü'l-Cihad, Cild : 1, Sayfa : 22, Mısır bask. 1952. Fadîu'llah: Cild ; 1, Sayfa : 468, 469.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/391-392.
[742] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/392.
[743] Buhârî: (42) KitabÜ'l-Müsakat, (9.) Şab. Müslim; (39) Kitabü's-Selâm, Hadîs : 151. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 469, 470.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/392-393.
[744] Nisa Sûresi, Âyet: 31.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/393.
[745] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/393.
[746] Bu hadis Kütüb-i Slite'de yoktur. Bunu İmam Ahmed de tahriç etmiştir. Fadlu'llah: Cild : I, Sayfa ; 471.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/393.
[747] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/394.
[748] Merhametle İlgili bundan önceki hadîslere ve açıklamalarına bakılsın. Bunu İmam Ahmed tahriç etmiştir. Kütüb-i Sitte'ûe yoktur.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/394.
[749] Ebu Davud : (15) Kitabü'l-Cihad, (112.) Bab ve Çiltf ; 2, Sayfa : 51 ve Cild : 2, Sayfa : 656. 1952 bask. Fadîu'lîah; Cild; 1, Sayfa: 471, 472.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/394-395.
[750] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/395.
[751] Mizanü'l-İtidal, Cild : 4, Sayfa: 301-302. No: 9233. Fadîu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 472.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/396.
[752] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/396.
[753] Buhârî: (78) KitabÜ'1-Edeb, Bab: (18, 112). Müslim: (38) Kitabü'1-Adab, Hadîs : 30.Et>u Davud: Kitabü'1-Edeb, Cild : 2, Sayfa : 589, 1952/Mısır bask. Tirmizî: (28) Kitabü'l-Birri, (57.) Bab, Hadîs : 1990, İbni Mace: (33) Kitafcü'I-Edeb, (24.) Bab, Hadîs : 3720.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/396.
[754] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/397.
[755] Buhârî: (35) Kitabü's-Sulh, (2.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Birrl, Hadîs : 101. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 472-476.
[756] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/397-398.
[757] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/398-399.
[758] Buhârl: (78) Kitabü'1-Edeb, (69.) Bab.Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs: 103-105.Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 476-478. Ebu Davud: Kitabü'1-Edeb, Cild : 2, Sayfa : 593, Mısır bask. 1952.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/399.
[759] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/399-400.
[760] Ebu Davud: Kitabü'l-Edab, Cild : 2, Sayfa : 594, Mısır fcask. 1952. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 478.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/400.
[761] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/400-401.
[762] Tirmizî: (35) Kitabü'l-Kıyamet, (55.) Bab. tbni Mace: (36) Kitabü'l-Fiten, (23.) Bab, Hadîs: 4032. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 478, 479.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/401-402.
[763] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/402.
[764] Buharı: (97) Kitabü't-Tevhid, (3.) Bab. Müslim: (50) Kitabu Sıfatı11-Münafıkîn, Hadîs : 49, 50.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/402-403.
[765] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/403.
[766] Buhârî: (60) Kitabü'l-Enbiya, (28.) Bab. Müslim: (12) Kitabü'z-Zekât, Hadîs : 141, 142.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/403-404.
[767] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/404-405.
[768] Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (50.) Bab. Tirmizl: (35) Kitabü'l-Kıyamet, (56.) Bab. Fadlv'llah: Cild : 2, Sayfa : 482, 483.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/405.
[769] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/405-406.
[770] Bu haberi aynı isnadla Taberânî tahriç etmiştir. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 484.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/406.
[771] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/406.
[772] Feyzü'l-Kadîr: Cild : 4, Sayfa: 546, Hadîs: 6215. Ebu Davud : (40) Kitabü'1-Edeb, (71.) Bab. Fadlu'ttah; CUd : 1, Sayfa : 484, 485.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/407.
[773] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/407.
[774] Tîrmîzî: (25) Kitabü'l-Birri, (58.) Bab. Feyzu'l-Kadir: Cild : 4, Sayfa : 421, Sayı: 9865. Fadlu'llah: Cild : 1. Sayfa ; 485, 486.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/408.
[775] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/408-409.
[776] Müslim: (1) Kitabü'1-îman, Hadîu No: 121. Feyzu'l-Kadîr: Cild : 1. Sayfa : 192, Sayı: 4890, . Fadîu'llah; Cild : 1, Sayfa ; 486.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/409.
[777] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/410.
[778] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/410.
[779] İbni Mace: (36) Kitabü'l-Fiten, (7.) Bab, Hadîs: 3949. Fadlu'llah; dW ; i, Sayfa : 4Ş6, 437.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/410-411.
[780] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/411.
[781] Buhârî: (78) Kitabü'1-Edeb, C62.) Bab. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 480-491.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/411-413.
[782] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/413-414.
[783] Buhûrl: (78) Kitabü'1-Edeb, (57.) Bab. Müslim: (45) Kltabü'l-Birrl, Hadîs No : 23. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 491, 492.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/414-415.
[784] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/415-416.
[785] 388 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakınız. Buhârî: (78) Kitabü'1-Edeb, (62.) Bab.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/416.
[786] Müslim: (45); Kitabü'l.Birri, Hadîs No : 25. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 492, 49.3.. (1) Buharı i (78) Kitabü'l-Birri, Hadîs No: 31. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 493.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/416-417.
[787] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/417.
[788] Bu hadis-I şerif Kütûb-i Sitte'de yoktur. Bunu îmanı Ahmed tahriç etmiştir. Fadîu'lîah: CÎld : 1, Sayfa : 494 dip not.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/417-418.
[789] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/418.

[790] Bundan önceki hadîs-İ şeriflere bakınız. Bu hadîs-İ şerîf Kütüb-i Sitte'-de yoktur. Bunu tmam Ahmed tahriç etmiştir. Cild : 4, Sayfa : 20.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/418-419.
[791] Buhârî: (78) Kltabü'1-Edeb, (63.) Bab.Müslim: (44) Kitabu Pezaİlİ's-Sahabe, Hadîs No : 80. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 496, 497.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/419.
[792] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/419.
[793] Ebu Davud: (40) Kitabü'l-lîdeb,; (47.) Bab. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa ; 498.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/420.
[794] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/420.
[795] Bundan önceki 404 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakınız.
[796] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/420-421.
[797] 399 sayılı hadîs-i şerife ve kaynaklarına bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/421.
[798] 402 sayılı hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/422.
[799] 398 ve 400 sayılı hadîs-i şeriflere bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/422-423.
[800] Buftdrî; (93) KitabüU-Ahkftm, (27.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs No : 98. TirmiZl: (28) Kitabü'l-Birri, (78.) Bab, Hadîs No: 2026. Ebu Davud: Cild : 2, Sayfa : 566, 567, 1952 Mısır bask. Fadlu'llah ; Cild ; 1, Sayfa : 500.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/423.
[801] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/423.
[802] Buhârî: (78) Kitabti'1-Edeb, (57.) Bab. Müslim: (45) KitabÜ'l-Birri, Hadîs No : 28. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 501-504.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/423-424.
[803] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/424-425.
[804] Müslim: (45) KitabÜ'r-Birri, Hadîs No : 35. Feyzü'l-Kadîr: CUd : 3, Sayfa : 259, Hadîs No : 3341. Fadlu'llah; Cild; I,.Sayfa; 501.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/425.
[805] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/425-426.
[806] Bu haberin kaynağına rastlanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/426.
[807] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/426.
[808] Bu hadîs Kütüb-i Sitte'de ^mevcut değildir. İmam Şuyutl biraz değişik lâfızla bunu Taberantden nakletmiştir. Feyzu'l-Kadîr: Cild : 3, Sayfa: 289, Hadîs: 3421.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/426-427.
[809] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/427.
[810] Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (47.) Bab. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa ; 506.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/427.
[811] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/428.
[812] Bu haber için başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/428.
[813] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/428.
[814] Buhârî: (43) Kitabü^tstikraz, (20.) Bab.1 ' Müslim: (33) Kitabü'l4inaret, Hadis No : 20. Fadlu'ttah : Cild : li' Ba^fa : S07.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/429.
[815] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/429.
[816] BuMrt; (51) Kitabü'1-Hlbe, (30.) Bab.Müslim: (24) Kitabü'l-HİbaT, Hadîs No : 5. Fadiu'îîah: CİId : 1, Sayfa : 507, 508.İslâm Ftkht ve Hukuku ; Sayfa ; 208, Hibe bahsi — A. F. Y.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/430.
[817] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/430-431.
[818] Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (5.) Bab. Tirmizî: (25) Kitabü'l-Birri, (41.) Bab : Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 508, 509.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/431.
[819] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/432.
[820] Ebu Davud: K. Edeb, tntisar babı, CilÖ : 2, Sayfa: 673/ Mısır/1952.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/432.
[821] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/433.
[822] El-İsabe: Cild : 4, Sayfa : 238, Sayı : 386.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/433.
[823] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/433-434.
[824] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/434.
[825] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/434.
[826] Bu haber Kütüb-i Stte'de yoktur. Bunu Bezzar ve îbni Hlbban tahrlç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/435.
[827] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/435-436.
[828] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 512. (1) Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs No: 68. Ebu Davud : Cild : 2, Sayfa : 573, Kitabü'1-Adab, 1952 Mısır bask. Tirmizî: K. Birri, Babü'ş-Şetmi, Cild : 6, Sayfa : 201, Hadîs : 1982. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 513.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/436.
[829] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/436.
[830] Bundan önceki hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/436-437.
[831] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/437.
[832] Bu hadîsler için başka kaynak bulunamamıştır. Fadlu'llah: Cild : I, Sayfa : 514.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/437.
[833] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/437-438.
[834] Bu hadîs-i şerîf Kütmi Sitte'de yoktur.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/438.
[835] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/439.
[836] Bundan önceki hadîs-i şerife ve açıklamasına bakınız. Bu hadîs-i şerifi Müslim rivayet etmiştir: KitabÜ'l-Cenne (51), Hadîs No: 64.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/439.
[837] Ebu Davud: (19) Kitabü'l-Harac, (35.) B*b. TirmİH: (19) Kitabü's-Siyer. (24.) BabrHadîs No: 1577. Feyzü'l-Kadlr: Cild : 3, Sayfa : 16, Hadîs No : 2634, 2635. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 515, 516.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/439-440.
[838] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/440.
[839] Vese-î; (37) Kitabü Tahrîmi'd-Dem, (27.) Bab.İbni Mace: (36) Kitabü'I-Fiten, (4.) Bab, Hadîs No: 3941, Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 517.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/440.
[840] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/441.
[841] Buhârî (78) Kitabü'1-Edeb, (38.) Bab. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 518.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/441.
[842] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/441.
[843] Buharı: (2) Kitabü'1-İman, (36.) Bab. Müslim: (1) Kitabü'l-İman, Hadîs No; 116, Fadlu'llah: Cild ; 1, Sayfa : 518.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/441.
[844] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/442.
[845] Buhârl: (78) KitabÜ'1-Edeb, (44.) Bab.Müslim: (1) Kitabü'1-îman, Hadîs No; Ul, Fadlu'llah: CHd ; 1, Şayja : 519.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/442.
[846] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/442-443.
[847] Buhârî: (61) Kttabü'l-Menaklb, (5.) Bab. Müslim: (1) Kitabü'1-lman, Hadîs No : 112. Fadlu'llah: Cild ; 1, Sayfa ; 520.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/443.
[848] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/443-444.
[849] Buhârî: (78) Kitabü'1-Edeb, (44.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, (109.) Bab. Famu'Ucth; ÇUÜ ; 1, Sayfa : $21, 522.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/444.
[850] A'raf Sûresi, Âyet: 200.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/444-445.
[851] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/445.
[852] Bu haber için başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/445-446.
[853] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/446.
[854] Buhâri: (78) Kitabü'l-Edeb, (72.) Bab. Müslim: (43) Kitabü'l-Fezail, Hadîs No : 127. Fadlu'îîah: Cild : 1, Sayfa : 523, 524.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/446-447.
[855] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/447.
[856] Ebu Davud : (32) Kitabü't-Tereccül, (8.) Bab. FadUu'llah: Cild : 1, Sayfa : 524.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/447.
[857] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/447-448.
[858] Buhârî: (56) Kitabü'l-Cihad, (141.) Bab. Müslim: (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadîs.No: 161. Fadlu'îlah: Cild : 1, Sayfa : 525-528. Âk T: 3, Sayfa: 1912.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/448-449.
[859] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/450.
[860] 432 sayılı hadîs-i şerifin açıklamasına bakınız. Buharı: (78) Kitabü'1-Edeb, (Ti.) Bab. Müslim: (1) Kitabü'1-İman, Eadis No: 111.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/450-451.
[861] Bundan önceki hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/451.
[862] Buharı: (80) Kitabü'd-Da'avat, (28.) Bab. Müslim: (48) Kitabü'z-Zikri, Hadîs No : 53. Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa : 529-531.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/451-452.
[863] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/452.
[864] Müslim: (30) KİtabÜ'l-Akziye, Hadîs No: 10. Fadîu'llah: Cild : 1, Sayfa : 531, 532.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/452-453.
[865] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/453-454.
[866] îbni Abbas'dSLn rivayet edilen bu haber için başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/454.
[867] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/454-455.
[868] Bu hadisi Beyhakî tahrlç etmiştir. Fadtu'llah : Cild : I, Sayfa : 534.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/455.
[869] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/455.
[870] Bundan önceki hadîs-i şeriflere bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/455.
[871] Ebu Davud: Cild : 2, KitabÜ'1-Edeb, Sayfa : 653, 1952/Mısır bask.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/456.
[872] Ebu Davud: K. Edeb, Katlü'l-Hayyat, Cild : 2, Sayla : 652, Mısır/1952, Fadîu'ilah: Cild: 1, Sayfa: 534, 535.
[873] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/456-457.
[874] Etu Davud: Kitabü'1-Edeb, Bab: El-Bina, CÎld : 2, Sayfa: 649-650. Tirmizt: Sıfatü'l-Kıyamet, (41.) Bab, Hadîs No: 2484, 2485. Fadlu'llah: Cild : jf Sayfa: 535, 536.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/457.
[875] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/457-459.
[876] Fadlu'lîah: Cild : 1, Sayfa: 536, 537. Kamusll'l-A'lûm; CUd ; 4, sayfa : 3096.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/459-460.
[877] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/460-461.
[878] Buhâri: (92) Kitabü'l-Plten, (25.) Bab. Fadlu'ilah: CİÎld : 1, Sayfa : 537, 538.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/461.
[879] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/461-462.
[880] Bu hadîs-i şerif Kütüb-ü Sittâ'de yoktur.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/462.
[881] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/462.
[882] Fadlu'llah El-Ceylânî, «.Tuhîetu-l-Eşrafı» adlı eseri feaynak göstererek bu ve bundan önceki hadîsin rivayeti hakkında bilgi vermektedir.Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 539.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/462-463.
[883] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/463.
[884] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 539, 540 Dip not.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/463.
[885] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/463-464.
[886] Fadlu'llah'm verdiği dip not İzahatında, bu hadls-i şerifi îmam Ahmed, İbni HİtiBan ve İbni Mace tahriç etmişlerdir. CİÎld : 1, Sayfa : 540.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/464.
[887] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/464.
[888] Buhârl: Kitabü'l-Merdâ, (19.) Bab. Müslim : Kitabü'z-Zikri, Hadîs No : 12. Tirmizı: Kitabü'l-Cenaiz, (3.) Bab, Hadis No : 970. Nese'ı: Kitabü'l-Cenaiz, Güz : 4, Sayfa : 4. İbni Mace: Kitabü'z-Zühd, Cad: 2, Sayfa: 1394, Hadîs No: 4163.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/465.
[889] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/465.
[890] Buhârî: Kitabti'l-Merda, (19.) Bab. Müslim: (48) Kitabü'z-Zikri, Hadîs No : 19. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 541.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/466.
[891] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/466.
[892] Ebu Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (157.) Bab. Tirmizî: (34) Kitabü'z-ZÜhd, (25.) Bab. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 542.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/466.
[893] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/466-467.
[894] Bu hadîs-i şerif îyi Komşu» bahsinde 116 sayıda geçmiştir. Kûtüb-i Sitte'de yoktur.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/467.
[895] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/467-468.
[896] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 542, 543, 544. El-İstıdb: Cild : 1, Sayfa : 532. El-îsabe: Cild : 1, Sayfa : 543, 544, Sayı: 2880.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/468-469.
[897] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/469-470.
[898] Bu hadîs Kütüb-i Süte'de mevcut değildir. Fadlu'llah; Cild ; 1, Sayfa; 545.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/471.
[899] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/471.
[900] Buhârî: (81) Kitabti'r-Rikak, (22.) Bab.Müslim: (5) Kitabü'l-Mesacid, Hadis No : 137. Müslim: (30) Kitabü'l-Akdıyye, Hadis No: 12-14. Fadiu'îlah : Cild ; 1, Sayfa : 546-547.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/471-472.
[901] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/472-473.
[902] Buhârî: (81) KItabÜ'r-Rikak, (18.) Bab. Müslim: (50) Kitabu Sıfatı'l-MünafÎIn, Hadis No: 71-76. îbni Mace: (37) Kitabti'z-Zühd, (20.) Bi*b, Hadis No : 4201. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 547-550.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/473.
[903] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/473-474.
[904] Buhâri: (78) Kitabü'1-Edeb, (35.) Bab. Müslim: (39) Kitabü's-Selâm, Hadis No ; 10, 11, Fadlu'llah: CUd ; 1, Sayfa: 550, 551.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/474-475.
[905] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/475.
[906] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadis No : 74. Ebu Davud : Ciid : 2, Sayla : G43, Bab : Selâm, 1952 Mısır bask. Fadiu'llah : Cild : 1, Sayfa : 551.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/475-476.
[907] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/476.
[908] Tirmizî: (25) Kitabü'l-Birri, (67.) Bab. Fadlu'îîah: Cild : 1, Sayfa. ; 552.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/476.
[909] Ehu Davud: (37) Kitabü'l-Hudûd, (5.) Bab. Feyzü'l-Kadir: Cild : 2, Sayfa : 74, Hadis No : 1363. Faûlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 552, 553.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/477.
[910] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/477.
[911] Tirmizî: (25) Kitabü'l-Birri, (47.) Bab, Hadis No : 1975. İlmi Mace: (37) KİtatÜ'z-Zühd, (17.) Bab, Hadis No : 4185. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 554.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/477-478.
[912] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/478.
[913] Bühârî: (78) Kitabü'1-Edeb, (72.) Bab. Müslim: (43) Kitabü'l-Fezail, Hadis No: 67. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 554.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/478.
[914] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/478.
[915] Etrn Davud: (40) Kitabü'I-Edeb, (2.) Bab. Fadlu'llah : Clld : 1, Sayfa : 555.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/478-479.
[916] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/479.
[917] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadis No : 79. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 556.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/479.
[918] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/479-480.
[919] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadis No : 56. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 556.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/480.
[920] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/480.
[921] İbni Sa'd: Tabakat, Bab : Siretü Aişe, C. 8, Sayfa: 50, Leyden basb. Fadlu'llah: Cild,: 1, Sayfa : 557, 558.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/480-481.
[922] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/481-482.
[923] Ebu Davud: (40) KitabÜ'1-Edeb. (50.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Btrri, Hadis No : 77. Fadfu'lîah: CÎld : 1, Sayfa : 559.
[924] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/482.
[925] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/482.
[926] Buhârî: (78) Kitabü'1-Edeb, (80.) Bab. Müslim: (32) Kitabü'l-Cihad, Hadis No : 8. Fadlu'lîah; CÎld : 1, Sayfa : 560.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/483.
[927] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/483.
[928] Müsned't İmam Ahmed : Cild : 2, Sayfa : 170. Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa : 560.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/484.
[929] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/484.
[930] 469 sayılı hadis-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/484-485.
[931] Fadlu'llah: Cila: 1, Sayfa: 561.m-tstiab : Cild : 1, Sayfa : 27. El-İsabe: Cild : 1, Sayfa : 31, Sayı : 32. Kamusu'l-A'lâm; Cild ; 1, Sayfa : 770; Cild :. 4, Sayffi : 3162.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/485-486.
[932] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/486-487.
[933] Müsned-i İmam Ahmed: Cild : 4, Sayfa : 286. Feyzü'l-Kadir: Cild : 3, Sayfa : 180, Sayı : 3066. Fadlu'llah; Cild : 1, Sayfa ; 562.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/487.
[934] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/487.
[935] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa:-562, 563.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/488.
[936] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/488.
[937] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 563, 564.Bu hadis Kütüb-i Sitte'âe yoktur. Bunu İmam Ahmcd tahriç etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/488-489.
[938] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/489.
[939] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 564. Diğer kaynaklarda bu habere Taşlanma mistir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/489.
[940] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/489-490.
[941] îbnl Mace: (34) KİtabÜ'd-Dua, (11.) Bab, Hftdis No: 3862, Fadlu'llah ; ÇİM ; 1, 3ayfa : 564.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/490.
[942] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/490.
[943] Ttfmtzî: (49) Kitabü'd-Daavat, (55.) Bab, Hadis Nç ; 3450. Fadlu'llah: Cild ; 1, Sayfa; 565.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/490-491.
[944] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/491.
[945] Müslim: (45) KİtabtrI-Birri, Hadis No : 56. Feyzü'l-Kadlr: Clld : 1, Sayfa : 134, Hadis No ; 135, 136. Fadlv'llah: CJW : 1, Sayfa ; 565, 566.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/492.
[946] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/492-493.
[947] Bu hadls-i şerif Kütüb-i Sitte'de yoktur.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/493.
[948] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/493.
[949] 483 sayılı hadis-i şerîfe ve açıklamasına bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/493.
[950] Buhârî: (46) Kitabü'l-Mezalim, (1.) Bab. Tîrmizl: Kitabü't-Tefsir. İmam Ahmed: CİId : 3, Sayfa : 9-13.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/494.
[951] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/494.
[952] 470 sayılı hadis-1 serîfe bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/494-495.
[953] 483 sayılı hadis-i serîfe bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/495.

[954] Diğer kaynaklarda bu habere raslanmamıştır. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 570, 571.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/495-497.
[955] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/497.
[956] Müslim: (45) Kitabü'l-Birrl, Hadis No : 55. Tirmizî: Sıfatü'l-Kıyamet. İbni Mace: Kitabü'l-Birri. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 571-579.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/498-499.
[957] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/499-500.
[958] Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 579-582. El-tsdbe: Cild : 2, Sayfa : 243, Sayı : 4400. El-îstiab : Cild : 4, Sayfa : 120-122. Kamusu'l-A'lâm : Cild : 1, Sayfa : 738.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/500-501.
[959] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/501-502.
[960] Bundan önceki hadls-i şerifin açıklamasına bakınız. Buhârî: (75) Kitabü'l-Merza, (1.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadis No : 52. Tirmizl: Kitabti'l-Cenaiz. İmam Ahmed: CİIld : 3, Sayfa : 18, 24r 48. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 582.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/502-503.
[961] Fadlu'llah: Cild ; 1, Sayfa ; 583.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/503.
[962] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/503.
[963] Tirmizi: (34) Kitabü'z-Zühd, (57.) Bab. İmam Ahmed: Cild : 2, Sayfa : 287.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/504.
[964] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/504.
[965] Bu hadîs Kütüb-i Sitte'de mevcut değildir. Fadîu'üah : CİM : 1, Sayfa : 585.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/504-505.
[966] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/505.
[967] Bu eseri Hâkim, Cenaiz bölümünde tahriç etmiştir, Fadlu'Uah: CUd : 1, Sayfa; 585.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/505-506.
[968] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/506-507.
[969] Bu hadîs Kütüb-i Sitte'âe yoktur. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa ; 587.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/507.
[970] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/507.
[971] Bundan önceki Hadîs-i şeriflere ve açıklamalarına bakınız. Buhârî: (75) KitabÜ'l-Merza, (1.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadis No : 49. Nese'İ: Kitabü't-Tıb. Fadîu'lîah; C114 : 1, Sayfa ; 588, 589.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/507-508.
[972] Buhûrl: (55) Kitabü'I-Vesaya, (2.) Bab. Müslim: (25) Kitabü'1-Hac, Hadis No : 5-9. İbni Mace: (22) Kitabü'l-Vesaya, (5.) Bab, Hadîs No : 2708. Ebu Davud: KitabÜ'l-CenaİZ. Nese'î: Kitabü'l-Feraiz Ve'1-Vesaya.
Tirmizî: (31) Kitabü'l-Vesaya, (1.) Bab : Hadîs No : 2117. El-tstiab: CİIld : 2, Sayfa : 18 (Sa'd ibni Ebi Vakkas için) El-lsabe: CİIld : 2, Sayfa : 30, Sayı: 3194 (Sa'd ibni Ebi Vakkas için) Kamusu'î-A'lâm: C. 4, Sayfa : 2570, 2571 (Sa'd İbni Ebi Vakkas İçin)
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/508-509.
[973] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/509.
[974] Abdullah İbni Amr için 448 sayılı hadîsin açıklamasına bakılsın. Bu hadîsi tmam Ahmed tahriç etmiştir; Kütilb-i Sitte'&e yoktur. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 590, 591.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/510.
[975] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/510.
[976] Bu hadîs-i İmam Ahmed tahriç etmigtir, Cild : 3, Sayfa : 148 Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 592.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/510-511.
[977] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/511.
[978] Bu hadîs-i şerîf KütÜb-i Sitte'de yoktur. Fadlu'îlah: Cild : 1, Sayfa : 593, 594.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/511-512.
[979] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/512.
[980] Diğer kaynaklarda bu esere raslanmamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/512.
[981] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/513.
[982] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/513.
[983] Buhârî: (75) Kitabü'l-Merza, (6.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs No : 54. Nese'i: KİtabÜ't-Tıb. Fadîu'lîah: CİIld : 1, Sayfa : 595, 596.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/513-514.
[984] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/514.
[985] Buharı: Kitabü'l-Merza. Müslim : (45) Kitafcü'l-Birri, Hadîs No : 46-48. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 597.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/514-515.
[986] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/515.
[987] Daha evvelki hadîslere bakınız. Bu hadîsi îmam Ahmed ve Tahavî tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 598.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/516.
[988] Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 598.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/516.
[989] Diğer kaynaklarda bu esere raslanmamıştır. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 599, 600.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/517.
[990] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/518.
[991] İbni Mace: (36) Kitabü'l-Fiten, Hadîs No : 4024. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 601, 602. El-îsabe: Cild : 2, Sayfa : 32, Sayı : 3196. El-tstidb: Cild : 2, Sayfa : 44. Kamusu'l-A'lâm; Cild : 1, Sayfa ; 724.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/518-519.
[992] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/519.
[993] Buhârî: (75) Kitabü'l-Merza, (21.) Bab. Müslim: (23) KitabÜ'l-Feraiz. Hadis No : 5-8. Fadîu'llah : Cild : 1, Sayfa ; 603.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/520.
[994] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/520.
[995] Buharı: (23) KitabÜ'l-Cenaiz, (33.) Bab. Müslim: (11) Kitabü'l-Cenaiz, Hadîs No: 11. Ebu Davud: K. Cenaiz, Babü'1-BÜkâ, Cild : 2, Sayfa : 172, 1952/Mısır. İbni Mace: (6) KitabÜ'l-Cenaiz, (53.) Bab, Hadîs No : 1588, Fadlu'llah; CUd : 1, Sayfa ; 605, 609.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/521-522.
[996] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/522.
[997] Diğer kaynaklarda bu esere raşlanmanı* ştır, Fadlu'llah : Cild : J, Sayfa ; 606.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/522-523.
[998] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/523.
[999] Buhârî: (61) Kitabü'l-Menakib, (25.) Bab. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 607, 608.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/523-524.
[1000] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/524.
[1001] Müslim: (44) Kitabu Fezaill's-Sahabe, (12.) Bab. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 608.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/524-525.
[1002] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/525.
[1003] Müslim: (45) KİtabÜ'l-Birri, Hadis No: 53. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 609.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/525.

[1004] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/525.
[1005] Müslim: (45) Kitafcü'l-Birri, Hadîs No: 43.Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 610.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/526-527.
[1006] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/527.
[1007] Bu hadîs Kütüb-i Sitte'de yoktur. Bunu İmam Ahmed ve İbni HİbbAn tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 611.
[1008] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/527.
[1009] Bu hadîs-i şerîf Kütüb-i Sitte'de yoktur. Bunu İbni Hibban bu senedle tahrlç etmiştir. Fadlu'llah : CİM : 1, Sayfa : 611.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/527-528.
[1010] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/528.
[1011] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/528-529.
[1012] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/529-530.
[1013] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs No: 40-42. Feyzü'hKadîr: Cild : 6, Sayfa: 177, Sayı: 8843. Fadlu'llah: Cild: 1, Sayfa: 614.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/530-531.
[1014] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/531.
[1015] Bu hadîs-i şerîf Kütüb-i Sitte'ûe yoktur. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 616. Bunu İmam Malik, İmam Ahmed, İlmi Htbban, Hakim ve Bezzar tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/531-532.
[1016] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/532.
[1017] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır. Fadlu'llah: Cild: 1, Sayfa: 616.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/532.
[1018] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/532.
[1019] Buhârî: (23) KitabÜ'l-Cenaiz, (80.) Bab. Ebû Davud: Kitabü'l-Cenaiz. Neseî: Kitabü'l-Cenaiz.
cıid ; h Sayfa ; 617-619.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/533.
[1020] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/533-534.
[1021] İzhir : Boya otu, Celîl: Yaban dansı, Mecenne ve Tafîl; Mekke yakınında birer dağ adı, Cuhfe: Mısır ve Şamlıların hac için İhrama girdikleri yerin adı, Mîkat.
[1022] Buhârî: (29) Kitabü Fezaili'l-Medine, (12.) Bab. Müslim: (15) Kitabü'1-Hac, Hadîs No : 480. Nese'İ: Kitabü't-Tıb. Fadlu'llah: Cild ; 1, Sayfa : 619-621.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/534-536.
[1023] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/536.
[1024] 514 sayılı hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/536-537.
[1025] Bu haber İçin başka bir kaynak gösterilmemiştir, Fadlu'lUttı: CUd : 1, Sayfa ; 612.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/537.
[1026] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/537.
[1027] Buhârî: (13) Kitabü'l-İdeyn, (9.) Bab. İbni Hallikân : Cild : 1, Sayfa : 204. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa: 623-626. Kamusu'l-A'lâm; Cild ; 3f Sayfa ; 1929, 1929 ve CİM ; 4, Sayfa : 3104.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/537-538.
[1028] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/538.
[1029] Bu eser için başka bir kaynak verilmemiştir. Fadlu'llah: Cild:1;sayfa:626.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/539.
[1030] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/539.
[1031] Fadlu'lîah : Cild : 1, Sayfa : 627. El-îsdbe: Cild: IV, Sayfa : 288, Sayı: 386. El-ttfüto: Cüd ; IV, Sayfa : 429.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/539-540.
[1032] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/540.
[1033] Bu haber için başka bir kaynak gösterilmemiştir. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 628.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/541.
[1034] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/541.
[1035] Ebû Davud: (20) Kitabü'l-Cenaiz, (5.) Bab. El-İstiab: Cild : 1, Sayfa : 537. Ei-îsabe: Cild : 1, Sayfa : 542, Sayı: 2873. Müsned-i tmam Ahmed: Kitabü'l-Cenaiz, Cild : 4, Sayfa : 375.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/541-542.
[1036] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/542.
[1037] Bu hadîs için başka kaynak bulunamamıştır. Fadlu'llah: Cüd : 1, Sayfa : 630.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/543.
[1038] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/543.
[1039] Buhârl: (75) Kitabü'l-Merza, (7.) Bab. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 630.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/543.
[1040] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/544.
[1041] İbnt Mace; (6) Kltabü'l-Cenaiz, (55.) Bab, Hadîs No : 1597. TirmiZl: (37) Kitabü'z-Zühd, (58.) Bab, Hadîs No: 2403. Fadîu'llah : Cild : 1, Sayfa : 631.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/544.
[1042] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/544.
[1043] Ebû Davud: (20) Kitabü'l-Cenaiz, (8.) Bab. Tirmizî: (26) Kitafcü't-Tib, (32.) Bab, Hadîs No : 2084. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 633.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/545.
[1044] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/545.
[1045] Bu haber İçin başka kaynak bulunamamıştır. Buhârî: (78) KitabÜ'1-Edeb, (40.) Bab. Fadlu'lîah : Cüd : 1, Sayfa : 634.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/545-546.
[1046] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/546.
[1047] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/546.
[1048] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/546.
[1049] Bu hadîs-i şerifi îmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 634.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/547.
[1050] Bu hadîsi İmam Ahmed tahriç etmiş, tbni Hibban da sahih görmüştür. Fadlu'llah : Cild : 1, Sayfa : 634.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/547.
[1051] Tirmizî, Şemail bahsinde bu hadîsi tâhriç etmiştir. Fadîu'llah; Clld : 1, Sayfa : 635.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/547-548.
[1052] Ebû Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (113.) Bab. TirttüZÎ; (34) Kitabü'z-Zühd, (54.) Bab, Hadis No : 2393. Fadlu'lîah ; Cild : 1, Sayfa : 635.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/548.
[1053] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/548.
[1054] Bu rivayete yakın bir manâ ile Ebû Davud ,tam*içte, bulunmuştur. CÎld : 2, Sayfa : 626, Kitabü'l-Edeb, 1952 Mısır bask. Burada da sevginin kardeşe bildirilmesi gerekli olduğuna İşaret edilmektedir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/549.
[1055] Bu hadîs Kütüb-i Sitte'&e yoktur; bunu İbni HİbbAn ve Hâkim tahriç etmişlerdir.Fadlu'üah: CUd ; 1, Sayfa ; 637.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/549.
[1056] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/550.
[1057] Bu hadis Kütüb-i Sittetde yoktur. Bunu Ebû Ntıaym Lfftye'sinde tahrlç etmiştir. Feyzü'l-Kadtr: Clld: 1, Sayfa: 248, Hadîs; 361, Camiu's-Sağîr jerfti.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/550.
[1058] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/550.
[1059] Bu hadis Kütilb-i Sİtte'de yoktur; başka toir kaynak da bulunamamıştır, Fadîu'llah; CUd ; i, Sayfa ; 638.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/551.

[1060] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/551.
[1061] Edebü'd-Dünya ve'd-Dtn: Akim Fazileti, Sayfa: 4.Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 3, 4.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/551-552.
[1062] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/552-553.
[1063] Müsned-i İmam Ahmed: Cild : 2, Sayfa : 170 ve 225, Sayı : 6583. Fadlu'llah; Cild : 2, Sayfa : 4-7. Edebu'd-DÜnya ved-Din; Sayfa ; 233-239, 1911 Mısır bask.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/553-555.
[1064] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/555-556.
[1065] Bu hadîs-i şerif Kiitüb-i Sitte'âv yoktur. Bunu îmam Ahmed Müsned'ln-de îman bahsinde tahriç etmiştir.
fadlu'lîah; Cild : 2, Sayfa: 7, 8.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/556.
[1066] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/556.
[1067] Bu hadîs-i şerir Kütüb-i Sitte'de yoktur. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 8.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/557.
[1068] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/557.
[1069] Bu haberi îbni Esir, Kâmil adlı tarihinde tahriç etmjştir. O. 3, Sf. 120. Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 9.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/557.
[1070] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/557-558.
[1071] Müslim; (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs No: 136. Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 9-12.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/558.
[1072] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/558.
[1073] Camiu's-Sağîr Şerhi Fethti'l-Kadtr: Cild : 2, Sayfa : 499, Sayı: 2383. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 13.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/559.
[1074] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/559.
[1075] BuhÛrl: (65) Kİtabü't-Tefsîr, (50.) Bab, Kaf sûresi. Müslim: (51) Kitabtl'l-Cennet, Hadîs No : 34-36. Fadlu'llah: Cild: 2, Sayfa: 14.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/559-560.
[1076] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/560.
[1077] Fadlu'llah ; Cild : 2, Sayfa : 14-16.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/560.
[1078] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/561.
[1079] Ebû Davud: iÜ) Kitabü'l-Libas, (26.) Bab. Tirmizl: (25) Kitabü'l-Birri, (60.) Bab. Fadlu'lîah: Cilct : 2, Sayfa : 16, 17.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/561-562.
[1080] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/562.
[1081] Tirmtzt: (35) Kltabü Srfatü'l-Kıyamet, Hadîs No : 2494. Fadlu'lîah: Cilcl : 2, Sayfa : 17, 18.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/562.
[1082] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/562.
[1083] Bu hadîs için, İbni Mace: K. Nikâh, 198i sayılı hadîs-i şerife bakılsın.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/563.
[1084] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/563.
[1085] Müslim: (44) Kltabü'l-Pezaiî, (83.) Bab. tbnî Mace: (9) Kitabü'n-Nikâh, Sayı: 1981.Nese'i: Kitabü Îşreti'n-Nisa, Cüz : 7, Sayfa : 61-63, 1964 Mısır bask. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 19-22.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/563-564.
[1086] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/565.
[1087] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/565.
[1088] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/566.
[1089] Buhûrî: (45) Kİtabü'ş-Şurût, (5.) Bab. Müslim : (32) Kitabü'l-Cihad,. Sayı : 70. Fadîu'llah; CUd : 2, Sayfa ; 23, 24.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/566.
[1090] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/566.
[1091] Bu haber için başka kaynak bulunamamıştır, Fadlu'llah; Cild : 2, Sayfa : 24, 25.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/567.
[1092] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/567-568.
[1093] Buhârî: (73) Kİtabü'l-Edabî, (16.) Bab. Müslim: (35) Kİtabü'l-Edahî, Hadîs No : 34. Fadlu'lîah: Cild : 2, Sayfa : 25, 26.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/568.
[1094] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/568-569.
[1095] Bu haberi EUU Bekir İtmi Şeybe ve İlmi Hibban tahriç etmişlerdir, KütUb-i Sitte'de yoktur. Fadlu'llah; CHd ; 2, Sayfa : 26.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/569.
[1096] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/569.
[1097] Tirmizl: Kİtabü'l-Birri, Cüz : 6, Hadis No : 2034. Buhârl; Kitabü'1-Edeb. Fadlu'llah: Cild ; 2, Sayfa ; 26, 27.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/570.
[1098] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/570.
[1099] Bu haber için başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/570-571.
[1100] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/571.
[1101] Mûsned-i İmam Ahmed ; Cild : 1, Sayfa ; 190. Fadlu'llah: Cila; 2, Sayfa; 38.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/571.
[1102] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/571-572.
[1103] Bu hadîsi tmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlv'liah; CUd ; 2, Sayfa : 29.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/572.
[1104] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/572.
[1105] Buhârl: (69) Kitabü'l-İ'tisam, (16.) Bab. Müslim: (44) Kitabü Fezaili's-Sahabe, Hadîs No : 205. Siretü'n-Nebeviyye: Cild : 1, Sayfa : 505, İbni Nişam/Hagiye. EbÛ Davud: Cild : 2, Babü'l-HİlJi, Sayfa :<117, 1952 Kahire basfc. Fadlu'llah: Cild: 2, Sayfa: 29.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/573.
[1106] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/573.
[1107] Tlrmizt: Kİtabu's-Siyer, Cüz : 5, Sayı: 1585, 1590. Fadîu'ilah: Cild : 2, Sayfa : 29, 30.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/573-574.
[1108] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/574.
[1109] Müslim: (9) Kİtaftü Salâtı'Vtstiskâ, Hadis No: 13. FadMltoh: Cild : 2, Sayfa : 31.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/575.
[1110] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/575.
[1111] Ebû Davud: Kitabü's-Salât, Cild : 1, Sayfa : 115, 1952 Mısır bask. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 31, 32.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/575-577.
[1112] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/577.
[1113] Bu hadîs KÜtÜb-i Sitte'de yoktur. Fadlu'llah: Cild : 1, Sayfa : 32.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/577-578.
[1114] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/578.
[1115] Buhârl: (59) Kitabü Bed'i-1-Halki, (15.) Bab. Müslim: (1) Kitabü'1-İman, Hadîs No : 89. Feyssü'l-Kadir; Cild : 4, Sayfa : 4, Hadis No : 4372. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 33, 34.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/578.
[1116] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/578-579.
[1117] Bu habere başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/579.
[1118] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/579.
[1119] Bu haber için basta bir kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/580.
[1120] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/580.
[1121] Fadîu'lîah El-CllânVyz göre Nese'i Tefsir bahsinde, Buharî Sahîh'in İcare bahsinde bu hadisi tahriç ettikleri gibi, İlmi Mace de tahriç etmiştir, Cild: II, s. 36/Haşiye).
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/580-581.
[1122] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/581.
[1123] Bu haber için başka kaynak bulunamamıştır. Fadlu'ilah: Cild : 2, Sayfa : 37.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/581-582.
[1124] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/582.
[1125] Bu hadîs-i şerîf için başka bir kaynak bulunamamıştır. Faaiu'llah: Cild : 2, Sayfa : 38.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/582-583.
[1126] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/583.
[1127] Ebu Davud: (15) Kitabü'l-Cihad, 1. Bab. Müsned-i tmam Ahmed; Cild : 6, Sayfa : 58 ve 322/İlk baskı. Fadîu'ilah : Cilü : 2, Sayfa : 39.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/584.
[1128] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/584.
[1129] Bu haber için başka bir Kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/584-585.
[1130] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/585.
[1131] Fadlu'llah ; Cild : 2, Sayfa : 40. Edebii'û-DUnya v##-Dİn; Kİtmanü's-Slrri, Sayfa: 310.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/585-586.
[1132] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/586-587.
[1133] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/587-589.
[1134] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/589.
[1135] Bu hadîsi Nese'î ve Ebû Ya'lâ ve başkaları tahriç etmiştir. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 44/Haşiye.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/589-590.
[1136] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/590.
[1137] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/590.
[1138] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/591.
[1139] Bundan önceki hadîs-i şeriflere bakınız. Bunu Müslim Kitabu'1-îman bölümünde 25 numarada rivayet etmiştir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/591.
[1140] Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 43-45 ve 606-607. El-îstiab: Cild : 1, Sayfa : 123 ve Cild : 3, Sayfa : 441. m-îsdbe: Cild : 1, Sayfa : 66, Sayı: 201 ve Cild : 3, Sf. 438, Sy. 8220.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/591-592.
[1141] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/592.
[1142] Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 46. Fethü'l-Kadtr : Cild : 5, Sayfa : 314, Sayı: 7430.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/592.
[1143] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/592.
[1144] Geçen 554 sayılı hadîs-i şerîfe bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/593.
[1145] Fadlu'llah: Cild: 2, Sayfa: 47. El-İstiab : Cild : 3, Sayfa : 192. El-habe: Cild : 3, Sayfa : 201, Sayı; 6994. Bu hadîsi îmam Ahmed tahriç etmiştir, Kütüb-i Sitte'de yoktur.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/593-594.
[1146] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/594-595.
[1147] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/595-596.
[1148] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/596.
[1149] EbûDavud: (40) KitabÜ'I-Edeb, (43.) Bab. Tirmizî: (35) Kitabu sıfatı'l-Kiyamet, (57.) Bab. Fadlu'ilah: Cild : 2, Sayfa : 48.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/596.
[1150] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/596.
[1151] Fadlu'îîah: Cild : 2. Sayfa: 49-50. El-lstiab : Cild : 3, Sayfa : 389. El-İsabe; Cild : 3, Sayfa : 427, Sayı: 8144.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/597.
[1152] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/597-598.
[1153] Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 50-51. Fethü'l-Kadîr: Ctld ; 3, Sayfa : 271, Sayı: 3373-3375.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/598.
[1154] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/598.
[1155] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır. Bundan önceki hadîs-j şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/599.
[1156] Tirmizî: (50) Kitabü'l-Menakıb, Sayı; 39$0-3941. Fadlu'lîah: Cild : 2, Sayfa: 51-52.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/599-600.
[1157] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/600.
[1158] Bühârt: (60) KitabÜ'l-Enbiya, (54.) Bab. d: Cild : 2, Kitabü'1-Ede e: (37) Cild : .2, KitabÜ'2 : Cild ; 2, Sayfa ; 52-54, Ebû Davud: Cild: 2, Kitabü'1-Edeb, Bab: ?îaya, 1952/Mısır bask.' itinİ'Mace: (37) Cild : .2, KitabÜ'z-ZüRd, Hadîs : 4183, Bab: Haya.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/601.
[1159] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/601-602.
[1160] Buhârî: (2) Kitabü'1-îman, (3.) Bab.Müslim: (1) Kitabü'1-îman, Hadis No ; (57-58). Fadlu'llah; Cild : 2, Sayfa : 54-Ş7.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/602-603.
[1161] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/603.
[1162] Buhârî: (61) Kitabü'l-Menakıb, (23.) Bab. Müslim: (43) Kitabü'l-Fezail, Hadis No: (67). . İbni Mace: (37) Kitabü'z-Zühd, Hadiö No; (4180). Fadlu'llah ; CUd : 2, Sayfa : 57-58.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/603-604.
[1163] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/604.
[1164] Müslim: (44) Kitabü'l-Fezail, Hadîs No. (26-27).Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 58-60.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/604-605.
[1165] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/605.
[1166] Tîrmizt: (25) Kitabü'l-Birri, (47.) Bab, Hadîs No. (1975). Îbni Mace: (37) KitabÜ'z-Zühd, (17.) Bab, Hadîs No. (4185).
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/605.
[1167] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/605.
[1168] Buhûrt: (2) KitabÜ'1-İman, (16.) Bab. Müslim: (1) Kitabü'1-îman, Hadis No. (59). Fadîu'llah : Cild ; 2, Sayfa : 61-82.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/606.
[1169] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/606.
[1170] Bundan önceki hadîslerle 600 sayılı hadise bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/607.
[1171] Bu hadîs Kütüb-i Sitte'de yoktur; bunu İmam Ahmed ve İbni Hibban tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah : Çild : 2, Sayfa : 63/Dipnot.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/608.
[1172] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/608-609.
[1173] Buhârî: (65) Kitabü't-Tefsîr, Yûsuf Sûresi, (5.) Bab. Müslim: (43) KltabüI-FezaİI, Hadîs No. (152).
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/610-611.
[1174] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/611.
[1175] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 65-66.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/612-613.
[1176] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/613.
[1177] BuhârİI: (80) KitabÜ'd-Daavat, (21.) Bab. Müslim: (48) KitabÜ'z-Zikri ved-Dua, Hadîs No. (8-9) Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 66-67. Ebu Davud, Tirmîzl ve İtini Mace de bunu tahriç etmişlerdir.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/613.
[1178] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/613-614.
[1179] Buhûri: (80) Kitabü'd-Daavat, (21.) Bab. Müslim: (48) Kitabü'z-Zikri ve'd~Dua, Hadîs No, 7. Fadlu'îlah: Cild : 2, Sayfa : 67. Ebu Davud: Cild: 1, Sayfa: 341, Bab : Dua, 1952/Mısır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/614.
[1180] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/614.
[1181] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/614.
[1182] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/615.
[1183] Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs No. (88). Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 68. MUsned-i imam Ahmeü; ÇM ; 6, Sayfa : 107/İlk bask.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/615.
[1184] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/615.
[1185] Buhûrî: (56) KitabÜ'l-Cihad, (100.) Bab. Müslim: (44) KİtabÜ Fezaili's-Sahabe, Hadîs No. (197). Fadlu'Hah: Cild : 2, Sayfa : 69. Eî-îsabe : Cild : 2, Sayfa : 216, Bayı; 4254. El-İstiab : Cild : 2, Sayfa : 221.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/616.
[1186] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/616-618.
[1187] Buhârî: (15) Kitabü'l-İstiska, (6.), Bab. Müslim: (9) Kltabt'l-İstiska, (2.) Bab.Ebû Davud: (3) Salatti'l-İstiska, (2.) Bab. Nese'l: (15) KitabtTl-İstiska, (1.) Bab. El-Muvatta': (13) Kitabü'l-îstiska, (2.) Bab, Hadîs No. (3).İbnl_Mac&: (5) Kitabü İkameti's-Salât, (154.) Bab. Hadîs No. (1269). Fadlu'İlah : Cild : 2, Sayfa : 70.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/618-619.
[1188] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/619.
[1189] Bu hadîs-i şerîf bazı ravi değişikliği ile 610 sayıda geçmişti, Hadîs-1 şerifin kaynakları için oraya müracaat edilsin.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/619.
[1190] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/620-621.
[1191] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/621.
[1192] Müslim: (1) Kitabü'l-lman, Hadîs No. (184). Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa: 70-71.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/621.
[1193] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/621-622.
[1194] Buhârî: (97) Kitabü't-Tevhîd, (15.) Bab. Müslim: (48) Kitabü'z-Zikri, Hadîs No. (2, 19). Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 72-74.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/622.
[1195] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/623.
[1196] Buhârî: (80) Kitabü'd-Daavet, (16.) Bab. Nese'î: (51) Kitabü'l-îstia2e, Hadîs No. (5524). Eî-îstiab : Cild : 2, Sayfa : 134. El-îscfoe: Cild : 2, Sayfa : 138, Sayı: 3847. Fadîu'lîah : Cild : 2, Sayfa : 75-78.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/623-624.
[1197] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/624.
[1198] Ebû Davud: (8) Kitabü'1-Vitr, (26.) Bab. Tirmizî: (45) Kitabt'd-Daavat, (38.) Bab. İmam Ahmed : Sayı: 4726. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 78-79.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/625.
[1199] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/625.
[1200] Bundan önceki hadîs-i şerife bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/625-626.
[1201] 617 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakınız.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/626.
[1202] Bu hadîs için başka kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/627.
[1203] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/627.
[1204] Müslim: (5) KitabÜ'l-Mesacid, Hadîs No. (144-145). El-lstlab: Cüd ; 3, Sayfa : 275. El-İsabe: Cild : 3, Sayfa: 281, Sayı: 7421. Fadlu'îlah: Cild : 2, Sayfa : 81-82. TirmizİI: (49) Kitabü'd-Daavat. Hadîs No. (3409-3410). Ebu Davud: Cild : 2, Sayfa : 345, 1932 Mısır bask., dua babı.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/627.
[1205] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/628.
[1206] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/629.
[1207] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/629.
[1208] Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/629.
[1209] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/629-630.
[1210] 623 ve 624 sayılı hadîslere bakınız. Müslim: (48) Kitabü'z-Eikri, Hadis No. 88. Ebû Davud: K. Salât, Bab : Gıyapta dua, C. 1, Sf. 352, 1952/MıSir bsk, Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 84-85.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/630.
[1211] BuhâH: (78) KitabÜ'1-Edeb, (27.) Bab. MÜsned-i imam Ahmed: Hadîs No. (6849 ve 6490). İbni Hibban : cild : 2, Sayfa : 206. Mecme'u'z-Zevaid: Cild : 10, Sayfa : 150. Fadlu'Hah; Cild ; 2, Sayfa : 85.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/631.
[1212] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/631.
[1213] Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 86/Dipnot.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/631-632.
[1214] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/632.
[1215] Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 87.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/632.
[1216] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/632.
[1217] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/633.
[1218] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/633.
[1219] Fadlu'llah : CİId : 2, Sayfa : 89/Dipnot.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/633-634.
[1220] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/634.
[1221] Bu haber için başka bir Kaynak bulunamamıştır.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/634.
[1222] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/634.
[1223] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/634.
[1224] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/635.
[1225] El-istİab : Cild : 2, Sayfa : 508. Eî-îsabe: Cild : 2, Sayfa : 524, Sayı: 5810. Fadlu'llah: Cild : 2, Sayfa : 89, 90.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/635.

[1226] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/636.
[1227] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/636.
[1228] Tirmizî: Cüz : 9, Bab : IQI, Hadîs No. 3527, Kitabü'd-Daavat.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/636.
[1229] Bu hadîs Kütüb-t Süte'de yoktur. Bunu İbni Hiiban ve bir kısmım da îmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadîu'lîah: Cild : 2, Sayfa: ai-92.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/636-637.
[1230] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/637.
[1231] Bu hadîs de KÜtüb-l Sitte'de yoktur. Bunun râvileri, bir önceki hadîsi rivayet edenlerdir. Fadîu'llah : Cİld : 2, Sayfa : 92-93.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/637-638.
[1232] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/638.
[1233] Tirmizi: KitabÜ'd-Daavat, (89.) Bab, Hadîs No. (3507). îbnt Mace: (34) Kitabü'd-Dua, (5.) Bab, Hadîs No. (3848). Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 93-94.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/638.
[1234] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/638.
[1235] KitabÜ'z-Zikri, Hadis No. (84-85). Fadlu'llah : Cild : 2, Sayfa : 94.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/639.
[1236] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/639.
[1237] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/639-640.
[1238] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 1/640-641.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİYET VE İHLAS BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA

NİYET VE İHLAS BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

İslam'ın en ziyade ehemmiyet verdiği hususlardan biri niyettir. Kişinin yaptığı işler niyete göre değer kazanır; Allah nazarında da kul nazarında da bu böyledir. Aynı fiili yapan iki ayrı kişi niyetlerindeki farklılık sebebiyle birbirine zıt karşılık görebilirler. Bu sebeple, gerek Kur'an' da ve bilhassa hadislerde niyetin ehemmiyetine dikkat çeken beyanlar çokça gelmiştir. Şu ayette, insanların niyetlerine göre hesaba çekilecekleri belirtilmiştir: "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Siz içinizde olanı açıklasanız da, saklasanız da, Allah onu bilir ve onunla sizi hesaba çeker. (Sonra da ameline ve niyetine göre) dilediğinin günahını bağışlar, dilediğine azab verir. Allah'ın kudreti her şeye yeter" (Bakara 284). Kur'anda niyet kelimesi sarih olarak zikredilmiyor ise de, alimler bazı ayetlerin niyetle ilgili olduğunu göstermişlerdir. Bunlardan biri şu ayettir: "Halbuki onlar, ihlâs ile Allah'a kulluk etmekten.. başka bir şeyle emrolunmamışlardı" (Beyyine 5). Keza, "Nuh'a emrettiği şeyi Allah sizin için de dinin hükümlerinden kıldı ki, onu sana da vahyetmiştik. Aynı şeyi İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya da emretmiş ve "Dini dosdoğru muhafaza edin ve onda ayrılığa düşmeyin" buyurmuştuk..." (Şûra 13). Alimler, burada peygamberlere vahyedildiği bildirilen şeyin ibadette ihlâs olduğunu belirtirler. İhlas ise niyetle gerçekleşir, ameli Allah rızası için yapmak demektir.
Bu bölümde kaydedilen ilk hadiste Resulullah "Amellerin niyetlere göre değerlendirileceğini" haber veriyor. Bazı alimler bu niyet hadisinin İslam'ın üçte birini, bazıları da dörtte birini teşkil ettiğini söylemiştir. "Resulullah'ın ihbarları arasında, bundan "ahkâmca daha cami, manaca daha zengin, hasıl ettiği faideleri daha çok olan" bir başka hadis mevcut değildir" değerlendirmesi de niyet hadisi için yapılmıştır. Bu hadisin, Abdurrahman İbnu Mehdi otuz ayrı bahsi ilgilendirdiğini, Şafii hazretleri ise yetmiş bahsi ilgilendirdiğini söylemiştir.
Beyhaki hazretleri, niyet hadisinin, ilmin üçte birini teşkil ettiğini söylediktensonra şu açıklamayı yapar: "Çünkü, kulun kesbi ya kalbiyledir ya diliyledir, ya da cevârihi (uzuvları) iledir. İşte niyet, bu üç kısımdan biri ve en üstünüdür. Çünkü niyet bazan müstakillen bir ibadet olduğu halde, diğerleri ibadet olabilmek için ona muhtaçtır. Bu sebepledir ki, Resûlullah "Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır" buyurmuştur. Öyleyse, niyet üzerinde düşünecek olursan, onun iki emrden (yani amelden) hayırlısı olduğunu anlarsın."
Ahmed İbnu Hanbel, niyete ilmin üçte biri derken, bütün ahkâmın, -onun nazarında- icra edildiği üç ana temelden biri olmasını kasdetmiştir. Ona göre diğer iki temelden biri "Bizim emrimize uymadan yapılan bir iş merduddur" hadisi, diğeri de "Helal açıklanmıştır, haram da açıklanmıştır..." diye başlayan hadistir.
Bediüzzaman, niyeti, âdetleri ibâdete çeviren bir iksir olarak değerlendirir. Kırk yıl, hayatında öğrendiği dört hakikatten birinin niyet olduğunu beyan eder: "Kırk sene ömrümde, otuz sene tahsilimde yalnız dört kelime ile dört kelâm öğrendim: ... Kelimelerden maksad mana-i harfî, mana-i ismî, niyyet, nazardır.. Nazar ile niyet mahiyet-i eşyayı tağyir eder (değiştirir). Günahı sevaba, sevabı günaha kalbeder. Evet niyet âdi bir hareketi ibâdete çevirir. Ve gösteriş için yapılan bir ibadeti günaha kalbeder. Maddiyâta esbâb hesabıyla bakılırsa cehâlettir. Allah hesabiyle olursa mârifet-i İlahiyedir."
Birçok hadislerinde, Resûlullah, cephede ölenlerin şehidlik sevabının niyetlerine göre olacağını belirtmiştir. "Kim Allah yolunda cihat etmektedir?" mahiyetindeki bir soruya "Kim Allah'ın kelamı yüce olsun diye savaşırsa işte o kimse Allah yolunda cihaddadır" diye cevap vermiştir. Bir diğer hadiste "Karşılıklı savaşan iki cephe arasında nice maktuller vardır ki, gerçek niyetlerini ancak Allah bilir" buyrulmuştur. Bir diğerinde de: "Sırf ganimet niyetiyle savaşan kimse için sadece niyet ettiği vardır (cihad sevabı verilmez)."
Bu hususun en güzel örneği, sahîh hadislerde geldiği üzere Kuzmân hadisidir. Müslümanlar safında herkesin dikkatini çekecek, takdirlerini celbedecek kadar kahramanca savaşan, pek çok müşriği öldüren Kuzmân, bu yiğitlikleri Allah'ın kelamını yüceltmek için yapmadığı için Resûlullah'ın ihbarı ve diğer mücahidlerin müşahedesiyle hayatını cehennemliklere yaraşır şekilde sona erdirmiş ve onun bu elîm akibeti üzerine Aleyhissalâtu vesselâm açıklamıştır:
"İnsanlardan bazıları vardır ki, halka görünüşe göre ehl-i cennete yaraşan hayırlı işler yaparlar. Halbuki onlar (o işlerini yaparken taşıdıkları niyetleri sebebiyle) cehennemliktir..."[1]

?5751 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?‘??????? ????????????? ????????? ??????? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ??????????? ??? ?????? ??????????? ?????? ??????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ??? ???????? ??????????? ??????????? ??? ??? ??????? ???????[. ????? ?????? .

1. (5751)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti Allah'a ve Resûlüne ise, onun hicreti Allah ve Resûlünedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya nikâhlanacağı bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeyedir." [Buhârî, Bed'ü'l-Vahy 1, Itk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikâh 5, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmâret 155, (1907); Ebu Dâvud, Talâk 11, (2201); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihâd 16, (1647); Nesâî, Tahâret 60, (1, 59, 60).][2]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Muvatta dışında kalan muteber hadis kitaplarımızın hepsinde gelmiştir. Hadisin Muvatta'nın İmam Muhammed eş-Şeybânî nüshasında yer aldığını bazı ehl-i tahkik söylemiştir.
2- Niyetle ilgili hadis çok ise de, bu hadis, sahîh bir senetle tek tarikten gelmiştir. Sonradan ulemâ arasında fevkalâde şöhret yapmıştır. Bilhassa ihtiva ettiği hüküm, âlimlerce öylesine benimsenmiştir ki, Umumî Açıklama kısmında kaydettiğimiz üzere, Ahmed İbnu Hanbel gibi İslâm' ın mühim bir imamı, onu dinin üç temelinden biri kabul etmiştir. Bütün ameller, kıymetini niyete göre kazandığı için, İslâm müellifleri eserlerini bu hadisle başlatmayı âdet edinmiştir.
3- Hadisin vürud sebebiyle ilgili olarak, bazı kaynaklarda şu açıklamaya rastlanır: Resulullah'ın Medine'ye hicret etmesi üzerine Müslümanlar Mekke'yi terkederler. Resûlullah'ın emrine uyarak hicret edenlerden biri de Ümmü Kays adında bir kadındır. Bununla evlenmek düşüncesinde olan bir erkek, kadının: "Hicret etmezsen seninle evlenmem" demesi üzerine, onunla evlenmek için hicret eder ve Medine'de evlenirler. Herkes Allah ve Resulü'nün rızası için hicret ederken, sırf Ümmü Kays'la evlenmek için hicret eden bu şahısın niyeti herkesçe bilindiği için adama Ümmü Kays'ın muhâciri manasında "Muhâciru Ümmü Kays" lakabı takılmıştır. Gerçi rivâyette sarîh olarak "Resûlullah bu hâdise üzerine niyet hadisini îrad buyurmuştur" denmez ise de, geçen ibare, zihinlerde bir irtibata sebep olmuştur.
4- Âlimler, hicret için niyetin hâlis olmasının ehemmiyetini söylerken, hem evlenmek gibi dünyevî bir maksad, hem de hicret gibi bir niyetin beraber olabileceğini de belirtirler. Her ne kadar birincisi kâmil bir niyete sahip ise de ikincisi batıl bir iş yapmış sayılmaz, birinciye nisbetle niyetinde eksiklir var demektir. Zira evlenmek de meşru bir ameldir, o da niyete tâbi olarak mana ve ehemmiyetini değiştirebilir. Sevap yönüyle, elbette ki birinci üstün olacaktır. Hatta sırf evlenmeye niyet eden kimse, bunu, iffetini korumak, Resulullah'ın "çoğalın" emrini yerine getirmek gibi bir niyetle yapsa sevaba nail olacaktır. İslâm tarihinde bunun değişik örnekleri var. Ebu Talha, Ümmü Süleym'le evlenmek ister. Ancak daha önce Müslüman olan Ümmü Süleym, Müslüman olması kaydıyla evlenebileceğini söyleyince Ebu Talha Müslüman olur. Burada Ebu Talha'nın Müslümanlığı değersizdir denemez. Evlenmek, Müslüman olmaya teşvik unsuru olmuştur. Oruç tutup bununla hem ibadet ve hem de perhize niyet edenin hali de böyledir. Sırf perhiz için tutulan orucun sevabı yoksa da, her ikisine niyet eden, niyetinin derecesine göre sevap alır. Eğer perhiz niyete gâlip çalarsa Gazâlî'ye göre bunun sevabı yoktur. Bütün ameller böyledir, dinî niyetin galebesi halinde sevap alır, değilse alamaz. İbnu Cerir et-Taberî, dünyevî maksatların karıştığı ameller hususunda selef cumhûrunun, işin başına (iptidasına) itibar edileceği, hangi niyetle o ameli başlatmışsa ona göre değerlendirileceği, eğer sırf Allah rızası için başlamış idiyse, sonradan ârız olan başka maksatların zarar vermeyeceği görüşünde olduklarını nakletmiştir.
5- Bu hadisle istidlal eden bazı âlimlerimiz, hükmü bilinmeden amele teşebbüs etmemek gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü hadis, amelde niyet olmadığı takdirde amelin değersiz olduğunu ifade etmektedir, nitekim bir amele terettüp edecek hüküm bilinmezden önce, o şeyin yapılmasına niyet etmek sahih olmaz. Keza hadisten gâfile (hiçbir niyeti olmayana) teklif olmayacağı, çünkü kasd, maksudun bilinmesini gerektirdiği, gâfilin ise kasıtsız olduğu hükmü de çıkarılmıştır.
6- Hadisle ilgili bir kısım açıklamaya Umumî Açıklama kısmında yer verdik, oraya bakılsın.[3]

?5752 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ????? ???????? ???? ???????????[. ????? ??????? .

2. (5752)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah bir kavme azap indirdi mi, o azab, kavmin içinde bulunan herkese isabet eder. Sonra, (kıyamet gününde) herkes niyetlerine [ve amellerine] göre diriltilirler." [Buhârî, Fiten 19; Müslim, Sıfatu'l-Cenne 84, (2879).][4]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm), bu hadislerinde yaptıkları kötülükler sebebiyle, bir kavme İlâhî ceza geldiği takdirde, iyilerin bu cezadan hariç kalmayacaklarını, dünyevî azaba, kötülerle birlikte aynen iştirak edeceklerini; ancak ahirette, iyilerin dünyadaki niyet ve amellerine uygun olarak hayır üzere diriltileceklerini, iyiliklerinin zayi olmayacağını belirtmektedir.
Bazı rivayetlerde "niyetleri üzere" denilirken, bazılarında "amelleri üzere" denmiştir. Keza "amelleri ve niyetleri üzere" şeklinde her ikisini zikreden rivayet de mevcuttur.
İyilere isabet eden ceza, onların günahlarına bir keffâret, derecelerine bir yükselme vesilesi olacaktır.
Beyhakî'nin Şuabu'l-İman'da kaydettiği bir rivayet bu bahsi biraz daha açmaktadır: "Yeryüzünde kötülük zuhûr etti mi Allah içlerine belasını indirir." "Ey Allah'ın Resûlü! İçlerinde ibadet ehli olduğu halde mi?" denildi de, "Evet! Ancak bilahere Allah'ın rahmetine göre diriltilirler" buyurdu."
Zeyneb Bintu Cahş'tan gelen bir rivayet, cemiyette kötülüklerin galebe çalıp alenen işlenmeye başlanması durumunda İlahî cezanın geleceği belirtilir: "Ey Allah'ın Resûlü, aramızda sâlih kişiler olduğu halde helak mı olacağız?" diye sorunca: "Evet! Kötülükler çoğalınca!" cevabını alır. Bu hususu te'yîd eden bir diğer rivayet Sıddık radıyallahu anh'tan gelmiştir: Anlattığına göre Aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle buyurduğunu işitmiştir: "İnsanlar kötülüğü görünce müdahale edip düzeltmezlerse, Allah'ın, hepsini kuşatacak umumî bir ceza göndermesi yakındır."
Müslim'de gelen bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm buyurmuştur ki: "Şaşılacak şey! Hakikaten ümmetimden bir kısım insanlar Kureyş'ten Beyt'e sığınmış bir adam için, Beyt'e doğru hareket ederler. Çöle vardıklarında bunlar yere batırılacaklardır." Hz. Aişe der ki: "Ey Allah'ın Resûlü dedik, yol bazan farklı insanları biraraya getirir!"
"Evet buyurdular, onların arasında kasıtlısı, mecbur edileni, yolcusu var. Hepsi de toptan helak olurlar, ancak muhtelif yerlerden çıkarlar, Allah herbirini niyetine göre diriltir."
Alimler, bu hadislerden hareketle ölümde iştirakin sevap ve ikâbda da iştiraki gerektirmediği, Allah'ın gazabına uğramış milletler içerisinde sâlihlerin de bulunabileceği hükmünü çıkarmışlardır.
İbnu Ebî Cemre, iyilere de musibetin gelişini, "onların emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani'l münkerden geri kalışlarına ceza" olarak yorumlar. Ve devamla: "Emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani'l münkerde bulunanlar hakiki mü'minlerdir. Allah onlara azab göndermez, bilakis onlar sebebiyle azabı defeder" der. İbnu Ebî Cemre'nin bu görüşünü "Ahalisi zulme sapmadıkça hiçbir memleketi biz helâk etmeyiz" (Kasas 59) ve keza: "Halbuki sen içlerinde olduğun halde onlara azab edecek değildir. Onlar bağışlanmalarını ister oldukları halde de Allah onlara azab edecek değildir" (Enfâl 33) gibi âyetler te'yid eder.
Diğer taraftan, münkerden men etmeyenlere de azabın şâmil olacağını te'yîd eden âyetler de mevcuttur: "Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber oturmayın" (Nisa 140). Şu halde böylesi insanlarla oturmak nefsi tehlikeye atmak olacağından, küffârdan kaçmak meşru addedilmiştir. Bu emir, küffârın söz ve fiillerinden rahatsız olanlar içindir. Onlara yardımcı olan, onlardan razı olan, artık onlardan biri olmuştur.
Sadedinde olduğumuz hadiste, kötülüklere seyirci kalıp men etmeyenleri korkutma vardır. Seyirci kalmanın ötesinde, birkısım şahsi mütâlaalar, temelsiz yorumlar ve dünyevî menfaat hesaplarıyla zâlimlere ve kötülere müdâhanede bulunanların, kötülüklere kılıf uydurup razı ve hatta yardımcı olanların hali ne olur? Cenab-ı Hak mü'minleri böylesi fitnelerden siyânet buyursun![5]

?5753 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???? ????????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????????[. ????? ???? .

3. (5753)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar." [Rezîn tahric etmiştir. Hadis Hilyetü'l-Evliya'da Ebu Eyyûb el-Ensârî'den merfu olarak kaydedilmiştir, (5, 189); keza hadisi Câmiu's-Sagîr'de de bulmaktayız(Feyzu'l-Kadir 6, 43).][6]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Câmiu's-Sagir'deki veçhinde: "Kim kırk gün Allah'a ihlâslı olursa" şeklinde gelmiştir. Münâvi: "Kim kırk gün ibadetini Allah'a ihlâsla yaparsa..." diye açıklar ve ihlâslı olmayı "bedenini maddî pisliklerden temizlemek, zâhirî ve batınî duygularını, algılamaya ihtiyaç duyulmayan şeylerden berî tutmak, azalarını, aklî mizanlara ve şer'î ahkâmlara muvafik malum ve mutedil tasarrufların dışına çıkmaktan korumak, onları nebevî nasihatlar, hakimane tenbihler dairesinde kullanmak ve bilhassa lisan ve hayâlini fasid itikadlardan, bâtıl mezheplerden, düşük tahayyülâttan koruyup, onların boş emel ve dipsiz kuruntularla oyalanmasına meydan vermemek, zihnini alçak fikirlerden, gerçekleşmeyecek kuruntulardan uzak tutmak..." diye açıklar. Münâvi, kişinin manevî temizliğini sağlayacak daha pek çok tedbirleri saydıktan sonra, "kalpten lisana hikmet çeşmelerinin akmasını" izah sadedinde: "Çünkü, mânevî tahareti muhafaza ve mücâhedenin peşini bırakmamak, kişiyi müşâhedeye ulaştırır. Nitekim Cenab-ı Hak hazretleri "Ey Resûlüm, gece vakti de uyanıp sadece sana mahsus fazladan bir ibadet olarak teheccüd namazını kıl. Umulur ki Rabbin, seni övülmüş bir makam olan en büyük şefaat makamına kavuşturur" (İsra 79) buyrulmuştur. Varlığın gerçek maksudu olan Zât-ı Şerif aleyhissalâtu vesselâm Makam-ı Mahmud'a ancak rüku ve sücud ile ulaşabilirse, hiçbir mahsulü (muktesebatı) olmayan bir kimse nasıl vüsûl arzu edebilir? Bu hakikate binâen büyükler "Gayret et müşâhede et!" demişlerdir" der.
2- Hadiste "kırk gün"le kayıtlamanın hikmeti şöyle açıklanmıştır: "Bu, öyle bir müddettir ki, bir şeye, bu müddet boyunca devam edildiği takdirde o şey insanda fitrî, tabiî bir huy haline gelir." Sûfîlerden bir grup, bundan hareketle, bir müridin halvetinin kırk gün olacağına hükmetmiştir.
3- Muhaddisler bu hadisin zaafına dikkat çekerler. Ancak ehl-i tasavvuf, hadis ilminde rastlanmayan bir metodla, hadisin sıhhatini tahkik ederler ve sıhhatine hükmederler. Münavî'nin kaydına göre Abdü'l-Hakk' ın Şerhu'l-Ahkâm'ında şöyle denmiştir: "Bu hadis, sened yönüyle sahih olmasa da atâ ve imdâd ehline has kılınan zevk, hadisin sahih olduğunu anlamıştır. Bunun anlaşılması, fethî ilme sahip olmayana zordur. Bu "fethî ilm"i elde etmenin yolu, Muhammedî ihlâs vasıtasıyla gelen Feyz-i Rabbânî'dir."[7]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/112-114.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/114.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/114-115.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/116.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/116-117.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/118.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/118-119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sened:

Buna isnâd ve tarik (yol) de denir. Sened kelimesinin dilimizdeki mânâsı günlük hayatta ne ifâde ediyorsa, hadîs hakkında da onu ifade eder. Ev senedi veya tarla senedi veya bir başka mal-mülk senedi vardır. Bu sened o ev veya tarla veya mal-mülkün kime ait olduğunu gösterir veya mülkiyet iddiamızı isbat eder.
Şu halde hadîsteki sened de, hadis metninin kaynağa olan nisbetini isbatlar. Sözgelimi merfu bir hadîs mevzubahis ise, o sözün Hz. Peygamber'e olan nisbetini garantiler, mevkûf bir hadis mevzubahis ise, sahâbeye olan nisbetini garantiler. Bir başka deyişle sened, bir sünnetin Resûlullah'a ait olduğuna dair olan iddiamızı isbat eden yegâne delildir. Senedsiz bir sözü "hadîs"dir diye ileri sürmek mümkün değildir. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Senet uydurulamaz mı? nitekim mülkiyet senetleri bile sahte olabilmektedir!
Tabiî ki yerinde bir itiraz. Ancak hadîs ilminin gayesi bu sahteliği önlemek, sahtekârlıklarını ortaya çıkarmaktır. Hattâ -daha önce de belirttiğimiz üzere- hadîs ilimlerinin doğmasına ve gelişmesine, büyük ölçüde bazı sahtekârlık teşebbüsleri sebep olmuştur.
Öyle ise hadîsin sıhhat derecesi ölçüsünde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'e olan nisbeti kesinlik kazanır.
Bir hadîs esas itibariyle metni yani, metinde ifâde ettiği mâna ve mefhum, ihtiva ettiği ahkâm sebebiyle kıymet taşır. Hadîsten esas maksad bu ahkâmdır. Ancak unutmamak gerekir ki, muhaddisler açısından hadîsin sened kısmı en az metin kısmı kadar değerlidir. Hatta senedin ehemmiyeti metinden önce gelir. Zîra, önce de söylediğimiz gibi metni "hadîs" yapan, Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm) sözü yapan, o hususta müteakip İslâm nesillerine kanaat veren, senettir. Hadîste sened olmasaydı o, hadîs olmaktan çıkar, sıradan bir "söz" olurdu.[1]
Güvenmek, dayanmak anlamın gelen "sened" kelimesi, bir hadis terimi olarak, metnin başında yeralan ve biri diğerinden almak ve nakletmek suretiyle hadîsi rivâyet eden kişilerin, Rasûlüllah'a varıncaya kadar sayıldığı kısımdır. Başka bir deyişle, râvîler zincirinin adı olup bu zincir, hadîsin Hz. Peygamber'den kimler aracılığıyla ve hangi yollarla bize ulaştığını gösterir: Meselâ:
"Haddesenâ Muhammed İbn Beşşâr, kâle; haddesenâ Yahyâ kâle; Haddesenâ Şu'be, kâle; haddesenâ Ebu't-Teyyâ'h, an Enes, ani'n-Nebiyyi sallallahü aleyhi ve sellem kâle: (Enes'ten Ebu't-Teyyâh, ondan Şu'be, ondan Yahyâ, ondan da Muhammed İbn Beşşâr naklederek, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:)." Senette geçen "haddesenâ" (bize nakletti, rivayet etti) ve "an" (ondan) kelimelerine "rivâyet lâfizları" denir. "Kâle", dedi anlamındadır.
Senedi, yani râvîler zincirini zikretmeye, bir başka ifade ile sözü Rasulullah'a iletmeye "isnâd (sened zikretme)" adı verilir. Şimdilerde sened ve isnad birbirinin yerine kullanılmaktadır. Râvîlerin hadisleri nakletmesine "rivâyet", rivâyet ettikleri hadise de "mervîyy" denir. Senede "târik" veya "vecih" adı da verilmektedir. Sened daha çok hadis uzmanları için, hadisin sıhhatini, yani, hadîsin Hz. Peygamber'e âit olup olmadığını kontrol edebilmek açısından önem taşımaktadır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/498-499.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fetvada Titizliği:

Kendisine fetva sorulunca cevapta acele etmez: "Sen git, ben bir bakayım!" derdi. Soru sorulunca bazan, ağlar ve soru sorana "Kıyâmetin korkunç gününde mesul olmaktan korkuyorum" derdi. Fazla sual soracak olsalar: "Bu kadar yeter, kim çok konuşursa hatâ eder, kim her soruya cevap vermek isterse, karşısına cenneti de cehennemi de alsın sonra cevap versin. Biz öylelerine yetiştik ki, birisine bir şey sorulacak olsa, sanki ölümle karşılaşmış gibi sıkıntıya düşerdi" derdi. Kendisine kırksekiz sual sorulmuştu bunlardan otuz iki tânesine "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Çevresine tekrarladığı nasîhatlarden biri şu idi: "Bir âlim talebelerine "Bilmiyorum" demeyi vâris bırakmalıdır, tâ ki, bu, ellerinde gerektiği zaman sığınabilecekleri bir düstur olsun". Böyle büyük bir titizlikle verdiği fetva için, yine de şöyle derdi: "Ben bir insanım, hata da yaparım, isâbet de. Fetvamı inceleyin, Sünnete uygunsa alın".
İmâm, hep sika (güvenilir) kimselerden hadîs alırdı. Herhangi bir hadîsten şüphelenecek olsa hemen terkederdi. Bu konudaki titizliğini anlamada şu rivâyet önemlidir: "İmam, Mescid-i Nebevî'nin sütunlarını göstererek şöyle demiştir: "Şu sütunlar dibinde, "Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki..." diyen yetmiş kişiye rastladım. Bunların hiçbirinden bir şey almadım. Bunlar belki, devlet hazînesi kendilerine emânet edilecek kadar güvenilir kimselerdi. Fakat bunların hiçbiri hadîs almaya elverişli değillerdi".
Rivayetlerinin, fetvalarının sağlamlığı sebebiyle İmam Şâfiî hazretleri, Mâlik (rahimehullah) için: "Malik, Allah'ın mahlûkâtı üzerinde, Tâbiîn'den sonraki hücceti" demiştir. İbnu Hibbân, Mâlik'in, hadîste sika olmayanlardan yüz çevirdiğini, sadece sahîh hadîsleri rivâyet ettiğini, rivâyeti de fıkıh, diyânet, fazîlet, gibi vasıfları taşıyan sika kimselerden yaptığını belirtir. Ali İbnu'l-Medînî de bu mânâyı te'yîden: "Hadisinde bir takım kusurlar bulunmadıkça Mâlik hiç kimseyi terketmez. Eğer o birinden hadîs almıyorsa, rivâyetinde mutlaka bir kusur vardır" demiştir. Abdurrahman İbnu Mehdî, Mâlik'i herkese tercih ederdi. Şâfiî hazretleri: "Mâlik ve İbnu Uyeyne olmasaydı Hicaz'ın ilmi yok olurdu" der ve şunu söyler: "Allah'ın dini hususunda bana Malik'den emîni yoktur" İbnu Vehb de: "Mâlik'le el-Leys İbnu Sa'd olmasaydı yolumuzu şaşırırdık" demiştir. "İnsanların ilim taleb etmek üzere yola çıkacakları, ancak "Medîne âlimi"nden daha bilgin birini bulamayacakları zaman, yakındır" hadisini Süfyân İbnu Uveyne, Mâlik'le yorumlardı.
İmâm-ı A'zam, İmam Mâlik'ten onüç yaş büyük olduğu halde önüne diz çöküp ders almıştır.
İmam Mâlik'in vakûr ve mehîb olduğu, bir meseleye cevap verdiği zaman, heybeti sebebiyle, hiç kimsenin: "Bunu nereden aldınız?" diye sormaya cesaret edemediği, insanların onun önünde -tıpkı Ümerânın önünde ayağa kalktıkları gibi- ayağa kalktıkları belirtilir.
Zehebî "İmam Mâlik'te bâzı mümtâz vasıflar var ki bunların bir başkasında bir araya geldiğini görmedim" der ve sayar:
1- Uzun bir ömür ve rivâyetlerinde ulviyet (kendisiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) arasında az sayıda râvi var).
2- Keskin bir zekâ, kuvvetli bir anlayış, geniş bir ilim.
3- Kendisinin hüccet ve rivâyetlerinin sahîh olduğu hususunda imamların ittifak etmiş olmaları.
4- Yine imamların, onun dindar, âdalet sâhibi, ve sünnete bağlı oluşunda ittifak etmeleri.
5- Fıkıh, fetva ve kâidelerinin sıhhatinde herkesten önde olması. Rivayetindeki ulviyeti göstermek için Dârakutnî, Mâlik'den aynı hadîsi almış olan Zührî ile Ebu Huzâfe'nin ölümleri arasında 130 yıl fark gösterir.
İmam Malik (rahimehullah)'in ibretli yönlerinden biri de zamanı boşa geçirmeme hususundaki disiplinidir. Üç günde bir kere helâya gidecek şekilde bir yemek düzeni takip etmesine rağmen: "Allah'a kasem olsun, çok helaya gidip gelmekten sıkılıyorum" derdi.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/152-154.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sened:

Buna isnâd ve tarik (yol) de denir. Sened kelimesinin dilimizdeki mânâsı günlük hayatta ne ifâde ediyorsa, hadîs hakkında da onu ifade eder. Ev senedi veya tarla senedi veya bir başka mal-mülk senedi vardır. Bu sened o ev veya tarla veya mal-mülkün kime ait olduğunu gösterir veya mülkiyet iddiamızı isbat eder.
Şu halde hadîsteki sened de, hadis metninin kaynağa olan nisbetini isbatlar. Sözgelimi merfu bir hadîs mevzubahis ise, o sözün Hz. Peygamber'e olan nisbetini garantiler, mevkûf bir hadis mevzubahis ise, sahâbeye olan nisbetini garantiler. Bir başka deyişle sened, bir sünnetin Resûlullah'a ait olduğuna dair olan iddiamızı isbat eden yegâne delildir. Senedsiz bir sözü "hadîs"dir diye ileri sürmek mümkün değildir. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Senet uydurulamaz mı? nitekim mülkiyet senetleri bile sahte olabilmektedir!
Tabiî ki yerinde bir itiraz. Ancak hadîs ilminin gayesi bu sahteliği önlemek, sahtekârlıklarını ortaya çıkarmaktır. Hattâ -daha önce de belirttiğimiz üzere- hadîs ilimlerinin doğmasına ve gelişmesine, büyük ölçüde bazı sahtekârlık teşebbüsleri sebep olmuştur.
Öyle ise hadîsin sıhhat derecesi ölçüsünde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'e olan nisbeti kesinlik kazanır.
Bir hadîs esas itibariyle metni yani, metinde ifâde ettiği mâna ve mefhum, ihtiva ettiği ahkâm sebebiyle kıymet taşır. Hadîsten esas maksad bu ahkâmdır. Ancak unutmamak gerekir ki, muhaddisler açısından hadîsin sened kısmı en az metin kısmı kadar değerlidir. Hatta senedin ehemmiyeti metinden önce gelir. Zîra, önce de söylediğimiz gibi metni "hadîs" yapan, Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm) sözü yapan, o hususta müteakip İslâm nesillerine kanaat veren, senettir. Hadîste sened olmasaydı o, hadîs olmaktan çıkar, sıradan bir "söz" olurdu.[1]
Güvenmek, dayanmak anlamın gelen "sened" kelimesi, bir hadis terimi olarak, metnin başında yeralan ve biri diğerinden almak ve nakletmek suretiyle hadîsi rivâyet eden kişilerin, Rasûlüllah'a varıncaya kadar sayıldığı kısımdır. Başka bir deyişle, râvîler zincirinin adı olup bu zincir, hadîsin Hz. Peygamber'den kimler aracılığıyla ve hangi yollarla bize ulaştığını gösterir: Meselâ:
"Haddesenâ Muhammed İbn Beşşâr, kâle; haddesenâ Yahyâ kâle; Haddesenâ Şu'be, kâle; haddesenâ Ebu't-Teyyâ'h, an Enes, ani'n-Nebiyyi sallallahü aleyhi ve sellem kâle: (Enes'ten Ebu't-Teyyâh, ondan Şu'be, ondan Yahyâ, ondan da Muhammed İbn Beşşâr naklederek, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:)." Senette geçen "haddesenâ" (bize nakletti, rivayet etti) ve "an" (ondan) kelimelerine "rivâyet lâfizları" denir. "Kâle", dedi anlamındadır.
Senedi, yani râvîler zincirini zikretmeye, bir başka ifade ile sözü Rasulullah'a iletmeye "isnâd (sened zikretme)" adı verilir. Şimdilerde sened ve isnad birbirinin yerine kullanılmaktadır. Râvîlerin hadisleri nakletmesine "rivâyet", rivâyet ettikleri hadise de "mervîyy" denir. Senede "târik" veya "vecih" adı da verilmektedir. Sened daha çok hadis uzmanları için, hadisin sıhhatini, yani, hadîsin Hz. Peygamber'e âit olup olmadığını kontrol edebilmek açısından önem taşımaktadır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/498-499.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24. BÖLÜM ZEKÂT

64- Devlet Başkanının Zekât Veren Kişiye Dua Etmesi

65- Denizden Çıkarılan Şeylerin Zekâtı

66- Rikazın (Define Ve Hazine) Zekâtı

24- Bölüm: Zekat

67. Tevbe / 60 Ayetındekı Zekat Memurlarına İfadesi Ve Zekât Memurlarının Devlet Başkanına Hesap Vermesi

68. Zekât Olarak Verilen Develerin Ve Sütlerinin Yolda Kalmış Olanlar İçin Kullanılması

69- Devlet Başkanının Zekât Develerini Kendi Eliyle Damgalaması

70- Fıtır Sadakasının Farz Olması

71- Fıtır Sadakasının Köle Ve Hür Müslümanlara Farz Olması

72. Fıtır Sadakasının Bir Sa Arpa Olarak Verilmesi

73- Fıtır Sadakası Olarak Bir Sa' Buğday Vermek

74- Fıtır Sadakası Olarak Bir Sa Kuru Hurma Vermek

75- Fıtır Sadakası Olarak Bir Sa Kuru Üzüm Vermek

76. Fıtır Sadakasının Bayram Namazından Önce Verilmesi

77- Hürlerin Ve Kölelerin Fıtır Sadakası Verme Yükümlülükleri

78- Küçüklerin Ve Büyüklerin Fıtır Sadakası Verme Yükümlülükleri

25- BÖLÜUM HAC

1- Haccın Farz Olması Ve Fazileti

2- İnsanlar Arasında Haccı İlan Et Ki, Gerek Yaya Olarak Gerekse Nice Uzak Yoldan Gelen Yorgun Argın Develer Üzerinde, Kendilerine Bir Takım Yararları Yakînen Görmeleri... İçin Sana Gelsinler'

3. Hacca Giderken Binek Kullanmak

4- Kabul Olunmuş Haccın Fazileti

5- Hac Ve Umre İçin Mîkât Yerleri

6. "(Ey Müminler!) Azık Edinin. Bilin Ki Azığın En Hayırlısı Takvadır"

7- Mekkeliler İçin Hac Ve Umrede İhrama Girme Yeri

8- Medinelilerin Mikat Yeri, Zülhuleyfeden Önce İhrama Girmezler

9- Suriyelilerin İhrama Girme Yeri

10- Necidlilerin İhrama Girme Yeri

11- Mîkât Sınırları İçerisinde Bulunanlar İçin İhrama Girme Yeri

12- Yemenlilerin İhrama Girme Yeri

13- Zâtüırk Iraklılar İçin Mîkât Yeridir

15- Hz. Peygamberin Mekkeye Giderken Şecere Yolundan Gitmesi

16- Hz. Peygamberin Akîk Mübarek Bir Vadidir Sözü

17- Güzel Kokunun Çıkması İçin Elbisenin Üç Kez Yıkanması

18- İhrama Girerken Koku Sürmek, İhramlının Giyeceği Şeyler, İhramlının Taranması Ve Yağ Sürmesi

19- Saçlarını Yapışkan Bir Madde İle Toplayan Kimse

20- Zülhüleyfe'de Telbiye Getirmek

21- İhramlı Kimsenin Giymemesi Gereken Elbiseler

22- Hacca Giderken Bineğe Binmek Ve Terkisine Birini Almak

23- İhramlının Giyebileceği Elbise, Rida Ve Îzarlar

24- Zülhuleyfe'de Geceleyip Sabahlamak

25- Telbiye Getirirken Sesi Yükseltmek

26- Telbiye Getirmek

27- Bineğe Binerken Telbiyeden Önce Tahmîd, Tesbîh Ve Tekbîr Getirmek

28- Bineği İyice Doğrulduktan Sonra Kişinin Telbiye Getirmesi

29- Kıbleye Yönelerek Telbiye Getirmek

30- Vadide Telbiye Getirmek

31- Adetli Ve Lohusa Kadının İhrama Girme Şekli

32- Hz. Peygamber Zamanında O'nun Girdiği Niyet Ne İse O Niyetle İhrama Giren Kimse

Açıklama

33. Allahu Teâlâ'nın "Hac Bilinen Aylardadır. Kim O Aylarda Hacca Niyet Ederse (İhramını Giyerse), Hac Esnasında Kadına Yaklaşmak, Günah Sayılan Davranışlara Yönelmek, Kavga Etmek Tartışma Yapmak Yoktur. Sana Hilal Şeklinde Yeni Doğan Ayları Sorarlar. De Ki: Onlar, İnsanlar Ve Özellikle Hac İçin Vakit Ölçüleridir." Sözleriyle İlgili Bab

34- Temettu', Kıran Ve İfrad Haccı; Hedy Kurbanı Bulunmayan Kimsenin Haccı Feshetmesi

35- Hac İçin Telbiye Getirip Hangi Haccı Yapacağını Belirlemek
36- Hz. Peygamber Zamanında Temettü1 Haccı
37- Allah-U Teâlâ'nın Bu Söylenenler, Ailesi Mescidi Haram Civarında Oturmayanlar İçindirn ayeti Hakkında
38- Mekke'ye Girerken Gusül Abdesti Almak
39- Mekke'ye Gece Ya Da Gündüz Vakti Girmek
40- Mekke'ye Nereden Girilir
41- Mekke'den Nereden Çıkılır
42- Mekke Ve Kabe'nin Fazileti
43- Harem'in Fazileti
44- Mekke Deki Evlerin Miras Yoluyla Geçmesi, Alım Ve Satımı
45- Hz. Peygamberin Mekke'de Konaklaması
46- Bâb
48- Kabe'nin Örtüsü
49- Kabe'nin Yıkılması
50- Hacerü'l-Esved
51- Kabe Kapısının Kapatılması, Kabe İçinde İstenen Yerde Namaz Kılınabilmesi
52- Kabe'nin İçinde Namaz Kılmak
53. Kabe'ye Girmeyen Kimse
54- Kabe'nin İçinde Tekbir Getirmek
55- Remel Yapmaya Nasıl Başlanmıştır ?
56- Her Tavafa Başlarken Hacerü'l-Esvedi İstilam Etmek Ve Üç Kez Remel Yapmak
57- Hac Ve Umre (Tavaflarında) Remel
58- Rüknün, Değnekle İstilam Edilmesi
59- Sadece İki Rüknü Yemânî Köşesini İstilam Etmek
60- Hacerü'l-Esved'i Öpmek
61- Tavaf Ederken Rükne İşarette Bulunmak
62- Hacerül-Esved Rüknünün Yanında Tekbir Getirmek
63- Mekke'ye Gelince, Evine Dönmeden Önce Tavaf Edip İki Rekat Namaz Kılmak Ve Safa İle Merve Arasında Say Etmek
64- Kadınların Erkeklerle Birlikte Tavaf Etmesi
66- Tavafta İken (Bir Kimseyi Bağlayan) Bir Kayış Veya Benzeri Hoş Olmayan Bir Şey Görüldüğü Zaman Bunun Engellenmesi
67- Çıplak Olarak Tavaf Yapılamaz Müşrik Hac Yapamaz
68- Tavaf Sırasında Durmak
69- Tavafın Yedinci Şavtını Tamamladıktan Sonra İki Rekat Namaz Kılmak
70- Kudüm Tavafından Sonra Arafattan Dönünceye Kadar Bir Daha Tavaf Yapmamak
71- İki Rekatlik Tavaf Namazını Mescidin Dışında Kılmak
72- İki Rekatlik Tavaf Namazını Makamı İbrahim'in Arkasında Kılmak
73- Sabah Ve İkindi Namazından Sonra Tavaf Yapmak
74- Hastanın Binek Üzerinde Tavaf Etmesi
75- Hacılara Su Verme Hizmeti
76- Zemzem Suyu İle İlgili Bilgiler
77- Kıran Haccı Yapan Kimsenin Tavafı
78- Tavafın Abdestli Olarak Yapılması
79- Safa İle Merve Arasında Sa'y Etmenin Gerekliliği Ve Allah'ın Koymuş Olduğu Şiarlardan Olması
80- Safa İle Merve Arasında Say Etmek
81- Adetli Kadın, Tavaf Dışında Haccın Bütün Menâsikini Yerine Getirir.
82- Mekke'linin Ve Dışardan Gelen Hacının Mina'ya Gideceği Zaman Bathâ Dan İhrama Girmesi
83- Terviye Günü Öğle Namazı Nerede Kılınır?
84- Mina'da Namaz Kılmak
85- Arefe Günü Oruç Tutmak
86- Mina Dan Arafat A Doğru Giderken Telsiye Ve Tekbir Getirmek
87- Vakfe Yapılacak Yere Afefe Günü Güneş Tepe Noktasından Kaymaya Başladığı Zaman Gitmek
88- Arafatta Binek Üzerinde Vakfe Yapmak
89- Araf Atta Namazları Cem Ederek Kılmak
90- Arafatta Hutbeyi Kısa Tutmak
91- Vakfe Yerine Gitmek İçin Erken Davranmak & Arafatta Vakfe
92- Arafat'tan (Müzdelifeye) Doğru Yürüyüş
93- Arafat İle Müzdelife Arasında Duraklamak (Mola Vermek)
94- Hz. Peygamberin, Arafat Dönüşünde Sahabilere Sakin Olmalarını Emretmesi Ve Kırbacı İle İşarette Bulunması
95- Müzdelife De Namazları (Akşam İle Yatsıyı) Birleştirerek Kılmak

96- Namazları Birleştirerek Kılıp (Arada) Nafile Namazı Kılmamak
97- Müzdelife De Akşam Ve Yatsı İçin Ayrı Ayrı Ezan Okumak Ve Kamet Getirmek
98- Zayıf Kimselerin Müzdelife Ye Erken Gönderilmesi, Müzdelifede Durup Dua Etmeleri Ve Ay Batınca Mina'ya Erken Gönderilmeleri
99- Müzdelife De Sabah Namazının Kılınma Vakti
100- Müzdelife Den Mina Ya Gitme Vakti
101- Bayram Sabahı Şeytan Taşlayıncaya Kadar Telbiye Ve Tekbir Getirmek & Bineğinin Arkasına/Terkisine Birini Almak
102- Bâb
103- Kurbanlık Deveye Binmek
104- Kurbanlık Hayvanı Beraberinde Getirmek
105. Hedy Kurbanını Yoldan Satın Almak
106- Zülhuleyfede Kurbanlığa Bellik Koyup Gerdanlık Taktıktan Sonra İhrama Girmek
107. Kurbanlık Deve Ve Sığırların Gerdanlarını Bükmek
108- Kurbanlık Hayvana İşaret (Bellik) Koymak
109- Hayvanın Boynuna Eliyle Kalâid Asmak Muhtasar Fethu'l-Bârî
110- Davara (Küçükbaş Hayvana) Kılâde Takmak
111- Yünden Kılâde Yapmak
112- Hayvanın Boynuna Ayakkabı Asmak
113- Hedy Olarak Belirlenen Büyükbaş Hayvanların Sırtına Heybe Vb. Koymak
114- Hedy Kurbanını Yolda Satın Alıp Kılâde Takmak
115- Kişinin, Hanımlarının Bir Talebi Olmaksızın Onlar Adına Büyük Baş Hayvan Kesmesi
116- Minada, Peygamberin Hayvanını Kestiği Yerde Hayvanı Kesmek
117- Kişinin Hedy Kurbanını Kendisinin Kesmesi
118- Deveyi, Bağlı İken Kesmek
119- Büyük Baş Hayvanın Ayakta Olduğu Halde Kesilmesi
120. Hedy Kurbanından Kasaba Bir Şey Verilmez
121- Hedy Kurbanının Derisi Tasadduk Edilir.
122- Hedy Kurbanın Semeri Tasadduk Edilir
1718- Hz. AH Radıyaiiâhu Anh Şöyle Dedi:
123- Bab
124- (Hacda) Kesilen Hayvanların Etlerinden Yenilmesi Ve Tasadduk Edilmesi
125- Başın Tıraş Edilmesinden Önce Hayvanın Kesilmesi
126- İhram Sırasında Başa Reçine Sürmek Ve (Başını İhramdan Çıkarken) Tıraş Etmek
127- İhramdan Çıkarken Saçı Kazıtmak Ve Kısaltmak
128. Temettü Haccı Yapanın, Umreden Sonra Saçını Kısaltması
129. Ziyaret Tavafını Bayram Günü Yapmak
130- Akşam Olduktan Sonra Şeytan Taşlamak, Unutarak Veya Bilmeyerek Kurban Kesmeden Önce Saçlarını Kazıtmak
131- Şeytan Taşlama Sırasında, Binek Üzerinde İken Fetva Vermek
132- Mina Günlerinde Hutbe Okumak
133- Sucular Vb. Minada Kalınması Gereken Gecelerde Mekke'de Kalabilirler Mi?
134- Şeytan Taşlamak
135- Şeytan Taşlamayı Vadinin Alt Yanından
136- Şeytana Yedi Taş Atmak
137. Büyük Şeytanı Taşlarken Kabe'yi Soluna Almak
138- (Şeytan Taşlayan Kişi) Her Bir Taşı Atarken Tekbir Getirir
139- Büyük Şeytanı Taşlarken Durmamak
140- İki Şeytanı Taşladığında Kıbleye Karşı Dönmek Ve Vadinin Alt Yanına İnmek
141- Küçük Ve Orta Şeytanı Taşlama Sırasında Elleri Kaldırmak
142- Orta Ve Küçük Şeytanı Taşlarken Dua Etmek
143- Şeytan Taşladıktan Sonra Güzel Koku Sürünmek, İfâda Tavafından Önce Saçını Kazıtmak
145- Kadının İfada Tavafı Yaptıktan Sonra Âdet Görmesi
146- Nefir Günü (Minadan Dönüş Günü) Ebtahta İkindi Namazı Kılmak
148- Mekke'ye Girmeden Önce Zûtuvâda Mekke Den Dönerken De Zülhuleyfe'de Bulunan Bathâda Konaklamak Muhtasar Fethu'l-Bârî
149- Mekke'den Dönerken Zûtuvâ'da Konaklamak
150- Hac Günlerinde Ticaret Yapmak, Câhiliyye Devrine Ait Pazarlarda Alışveriş Yapmak
151- Muhassab'dan Gecenin Sonunda Hareket Etmek
26- BÖLÜM
UMRE
1- Umrenin Vacip Olması Ve Fazileti
2- Hacdan Önce Umre Yapmak

3- Hz. Peygamber Kaç Kere Umre Yaptı?
4- Ramazan Ayında Umre Yapmak
5- Mühassabda Ve Diğer Yerlerde Konaklandıgı Gece Umre Yapmak
6- Tenim Umresi
7- Hacdan Sonra Hedy Kurbanı Söz Konusu Olmaksızın Umre Yapmak
8- Umrenin Ecri Çekilen Yorgunluğa Göredir
9- Umre Yapan Kişi Umre Tavafını Yapsa Sonra İhramdan Çıksa Bu, Veda Tavafı Yerine Geçer Mi?
10- Hacda Yapılanları Umrede De Yapmak
11- Umre Yapan Kişi İhramdan Ne Zaman Çıkar?
12- Hac, Umre Veya Gazadan Dönüşte Ne Söylenir?
13- Mekke'ye Gelen Hacıyı Karşılamak Ve Bir Deveye Üç Kişinin Binmesi
14- Sabah Vakti Gelmek
15- (Yolculuktan Dönen Kişinin) Akşam Vakti (Ailesinin Yanına) Gelmesi
16. (Medine'de Oturan Kişi) Medine'ye Yaklaştığında Ailesinin Yanına Gece Vakti Gelmez
17- Medine'ye Yaklaştığında Devesini Hızlı Sürmek
18- Evlere Kapılarından Girin" Âyeti
19- Sefer (Yolculuk), Azaptan Bir Parçadır.
20- Yola Çıkan Yolcunun Ailesine Dönmek İçin Acele Etmesi

27- (İHRAMA GİRDİKTEN SONRA ENGELLENEN KİŞİ)
1- Umre Yapan Kişinin Engellenmesi
2- Hac Yapmaya Engel Olunması
3- Engellenme Durumunda, Saçı Kazıtmadan Önce Kurban Kesmek
4- "(Hac Veya Umre Yapması) Engellenen Kişinin Kaza Etmesi Gerekli Değildir" Görüşünü Savunanlar
5- Sizden Her Kim Hasta Olursa Yahut Başından Bir Rahatsızlığı Varsa, Oruç Veya Sadaka Veya Kurban Olmak Üzere Fidye Gerekir".
6- Âyetteki "Veya Sadaka' İfadesiyle Kastedilen Altı Fakiri Doyurmaktır.
7- Fidye Olarak Yarım Sa1 (Buğday) Vermek
8- Bir Koyun Kesmek
9- (Hac Esnasında) Kadına Yaklaşmak Yoktur'.
10- (Hac Esnasında) Günah Sayılan Davranışlara Yönelmek, Kavga Etmek Yoktur1.

28- ANLANMANIN CEZASI
Açıklama
2- İhramlı Olmayan Kişi Avlanır Da Bunu İhramlı Olana Hediye Ederse İhramlı Kişi Onu Yiyebilir
3- İhramlılar Bir Av Görüp Güldüğünde İhramlı Olmayan Kişinin Durumu Anlaması
4- İhramlı Olan Kişi Av Hayvanını Öldürme Konusunda (Sözle Veya Fiille) İhramsız Olana Yardım Edemez
5- İhramlı Kişi, İhramsız Olanın Avlaması İçin Av Hayvanına İşarette Bulunamaz
6- İhramlı Kişiye, Hayatta Olan Vahşî Bir Eşek Hediye Edildiğinde Kabul Etmemesi
7- İhramlının Öldürebileceği Hayvanlar
8- Harem Bölgesinin Bitkisi Koparılmaz
9- Harem Bölgesinin Avı Ürkütülmez
10- Mekke'de Savaş Yapmak Helâl Değildir
11- İhramlının Kan Aldırması
13- İhramlının Evlenmesi
13- İhrama Giren Erkek Ve Kadının Güzel Koku Sürünmesinin Yasak Olması
14- İhramlının Yıkanması
15- Nalın Bulamayan İhramlının Mest Giymesi
16- (İhramlı Kişi) İzâr Bulamadığında Sirval/Şalvar Giysin
17- İhramlının Silah Kuşanması
18- Harem Bölgesine Ve Mekke'ye İhramsız Girmek
19- Bilmeksizin Üzerinde Gömlek Varken İhrama Girmek
20- Arafatta Ölen İhramlı Kişinin Haccının Geriye Kalan Kısmının Yerine Getirilmesini Hz. Peygamber Emretmemiştir.
21- Ölen İhramlı Kişiye Yapılacak Muamele
22- Ölen Kimse Yerine Hac Yapma Adağını Yerine Getirmek. Erkek, Kadın Yerine Hac Yapar.
23- Binek Üzerinde Duramayan Kimse Yerine Hac Yapmak
24- Kadının Erkek Yerine Hac Yapması
25- Çocukların Haccı
26- Kadınların Haccı
27- Kabe'ye Yürüyerek Gitmeyi Adamak

29- MEDİNE'NİN ÜSTÜNLÜKLERİ (FAZİLETLERİ)
1- Medine'nin Harem (Yasak) Bölgesi Olması

2- Medine'nin Üstünlüğü Ve Kötü İnsanları Barındırmaması / Sürüp Atması
4- Medine'nin İki Kara Tepesi Arası

24. BÖLÜM ZEKÂT

3. Ciltten Devam"

64- Devlet Başkanının Zekât Veren Kişiye Dua Etmesi

"Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin. Ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (onları yatıştırır). Aliah işitendir, bilendir."[1]
1497- Abdullah İbn Ebû Evfâ şöyle anlatır: "Resûlullah saüaiiâhu aleyhi ve seiiem birileri zekâtlarını getirdiği zaman onlara, "Allah'ım! Fahnm ailesine merhamet et!" derdi. Babam zekâtını getirdiği zaman ona, "AUahım! Ebû Eufâ ailesine merhamet et" diye dua etti.[2]

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Başlıkta, "salât" kelimesi ile birlikte "dua" kelimesinin de kullanılması burada önemli olanın, "salât" lafzını kullanmak olmadığını, edilen her türlü duanın aynı fonksiyonda olduğunu açıklamak amacıyladır.
Vâil İbn Hacer'den Nesâî'nin naklettiği şu hadis de bu görüşü destekler mahiyettedir:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sefan, güzel bir deveyi zekât olarak gönderen kimse hakkında, "Allah'ım! Onu ve develerini bereketli kıl" şeklinde (salât lafzını kullanmadan) dua etmiştir.
İbn Ebû Hâtim'in naklettiğine göre, es-Süddî "Onlara dua et" âyetindeki, "sallı" kelimesini, (tercümede de belirttiğimiz gibi) "dua et" olarak tefsir etmiştir.
İbnü'l-Müneyyir "Haşiye"de şöyle demektedir: Müellif, başlıkta, "devlet başkanı" olarak tercüme ettiğimiz "imam" kelimesini, dinden dönen bazı grupların, "dua et" emrinin, yalnızca Resûlullah'a mahsus olduğu yönündeki iddialarını boşa çıkarmak ve bütün devlet başkanlarının aynı emrin muhatabı olduğunu göstermek amacıyla Özellikle kullanmıştır.
Bu hadis, peygamberler dışında başka kimselere de "salâf'ta bulunmanın caiz olduğuna delil olarak kullanılmıştır. Malik ve âlimlerin çoğunluğu bunu mekruh saymıştır.
İbnü't-Tîn, bu hadisin, peygamberler dışında başka kimselere de "salâfta bulunmayı "mekruh" gören görüşün aksine bir delil olduğunu belirtmiştir.
Bazı âlimler, "Bu hadis sebebiyle, sadakayı alan kimse verene yukarıda belirtildiği şekilde dua eder" demiştir.
Hattâbî bu iddiaya çok önceden cevap vermiştir: "Salât" kelimesi aslında "dua" anlamına gelir. Fakat anlamı, dua edilen kimseye göre değişir. Peygamberin ümmeti için "salâfta bulunması, onların bağışlanması için dua etmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Ümmetinin ona "salâfta bulunması ise, Allah'a olan yakınlığının artması için dua anlamındadır. Bundan dolayı, "salât" kelimesinin başkaları için kullanılması uygun düşmez.
Bu hadis, zekât alan kimsenin, zekât veren kimseye dua etmesinin müs-tehap olduğuna delil getirilmiştir.

65- Denizden Çıkarılan Şeylerin Zekâtı

İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ, "Amber, rikaz (define, hazine) değil, denizin sahile vurup çıkardığı bir şeydir" demiştir.
Hasan ise, "Amber ve incinin beşte birinin verilmesi gerekir" demiştir.
(Buhârî şöyle der:) Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, beşte bir almayı sadece "rikaz" (define, hazine) için teşrî kılmıştır. Yoksa sudan elde edilen (inci, amber) gibi şeyler için değil.
1498- Leys'in Ebû Hureyre'den radıyaiiâhu anh naklettiğine göre Resûlullah aieyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur:
"jsrailoğullanndan birisi bir başkasından, kendisine bin dinar borç vermesini temişti. Adam da ona bin dinarı verdi. Daha sonra borcu alan bir deniz -ylculuğuna çıktı. Fakat geri dönecek bir deniz ulaşım aracı bulamadı. Hemen \r odun parçası alıp içini oydu, bin dinarı içine koydu ve denize attı. Borç veren işi, (borç alanı karşılamak için) çıktığı zaman bir odun parçası buldu. Bunu i/esi için (yakmak amacıyla) aldı. (Eve gidip) onu kırdığı zaman vermiş olduğu arayı bulmuş oldu."[3]

Açıklama

Konu başlığı, denizden çıkarılan şeylerden zekât vermenin farz olup ıhmadığını ifade etmek için kullanılmıştır.
Amberden zekât verilmesi konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır: Şafiî "el-Ümm" adlı eserinin "selem" konusunda şöyle demiştir: "Güvenilir urçok kimse bana bunun, Allah'ın denizde yaratmış olduğu bir bitki türü olduğunu söyledi. Bir rivayete göre ise, amberi balık yer ve ölür. Daha sonra leniz balığı dışarı atar. İnsanlar da karnını yarıp onu çıkarırlar."
İbnü'l-Kassâr, "Hadisten çıkan anlama göre, rikazın dışındaki şeylerde beşte 3İr (humus) yoktur. Bu, özellikle de amber ve inci hakkında böyledir. Çünkü Dunlar, deniz hayvanlarından çıkarılan şeyler olduğu İçin zekât konusundaki iurumlan daha çok balığa benzemektedir" demiştir.
Ismâilî "Bu hadis başlığa uygun değildir. Bir adam borç almış sonra ödemiştir (o kadar)" der. Dâvûdî de "Haşİye"sinde, aynı şekilde beyanda bulun-^du görüşe Ebû Abdülmelik şöyle cevap verir:
"Buhârî burada, denizin dışarıya çıkardığı her şeyi almanın caiz olduğun ve bunlardan beşte bir (humus) verilmesi gerekmediğine işaret etmiştir."
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Bu hadisin delil olma yönü şudur: Adam, deniz kenarında bulduğu odun parçasını yakmak üzere almıştır. Eğer geçmiş şeriatlar bizim için geçerli ise, bu hadisten çıkarılacak netice; ister denizde neş'et etmiş, denize batmış, sahibinin mülkiyeti ile bağı kopmuş şeylerden denizin dışa vurduklarım bu gibi şeyleri almanın mubahlığı hükmüdür. Daha önce başkasına ait olmayan mallan almak evveliyetle mubah olur. Çıkarılması için emek harcamak ve yorulmak gerekli olan şeyler de böyledir."
Evzâî, kıyıda bulunan şey ile dalma vb. emek sonucu çıkartılan şeyleri farklı değerlendirir. Birinci şekilde beşte biri gerekli görürken, ikinci şekilde gerekli görmez.
Âlimler çoğunluğuna göre bunlardan herhangi bir şey verilmesi gerekmez. Fakat İbn Ebû Şeybe'nin naklettiğine göre Ömer İbn Abdülaziz, Zühıl ve Hasan aksi görüştedir. Ebû Yusuf'un, bir rivayete göre Ahmed'in görüşü de -bu doğrultudadır.[4]

66- Rikazın (Define Ve Hazine) Zekâtı

Malik ve İbn İdrîs şöyle derler:
Rikaz, cahiliyye döneminde toprak altına gömülmüş bulunan şeylerdir. Az olsun, çok olsun, beşte birinin (devlete) verilmesi gerekir. Madenler rikaz değildir.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ue seiiem, "Madenlerin verdiği zararlar tazmin edilmez. Rikazın beşte birini (vergi olarak devlete) vermek gerekir" buyurmuştur.
Ömer ibn Abdülaziz madenlerden her iki yüz birimden beşini almıştır.
Hasan-i Basrî ise, "Dârü'1-harp arazisindeki rikazdan beşte bir (humus); Müslüman arazisinden (dârü'l-îslâm) ise zekât verilmesi gerekir. Düşman arazisinde bir yitik mal bulursan araştırılır, eğer bu, düşmana ait bir mal ise bunu için devlete beşte bir vergi ödenmesi gerekir" demiştir.
Bazı insanlar, cahiliyye gömükleri gibi madenler de rikazdır görüşündedir. Çünkü onlara göre, madenden bir şey çıktığı zaman 0-wJI jSj (maden, rikaz verdi) denilmektedir.
Bu görüşe karşı şöyle cevap verilebilir: Bir kimseye hibe yapıldığı, çok kâr ettiği veya bol meyveleri olduğu zaman da jtijS (rikaz elde ettin / maden buldun) denilir. (Dolayısıyla sırf dilden yola çıkılarak karar verilmesi yanlış olur.) Diğer yandan madenleri rikaz kabul eden kimse, "Kişinin, bulduğu madeni gizleyip beşte bir ödememesinde bir beis yoktur" görüşü ile yukarıdaki görüşüne uymamış olmaktadır.
1499- Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur:
"Hayvanların, kuyunun ve madenin verdiği zararlar tazmin edilmez, Rikazm beşte birini (vergi olarak) vermek gerekir."[5]

Açıklama

Rikaz, gömülmüş bulunan mal demektir.
Malik ve İbn İdrîs, "Rikaz, cahiliyye döneminde gömülmüş olan şeylerdir" demiştir.
Malik'in görüşünü, Ebû Ubeyd, "Kitâbü'l-Emvâl" adlı eserinde şöyle anlatır:
"Maden, ziraî mahsûl gibidir. Hasat edildiği zaman nasıl ziraî mahsûlden zekât alınıyorsa bundan da alınır. Madenler, rikaz değildir. Rikaz, cahiliyye döneminde toprağa gömülmüş olan maden ve paralardır. Bunlar, herhangi bir kimsenin mal elde etme arzusu sonunda ve çok emek harcamaksızın ele geçen mallardır."
İbnüt-Tîn, Ebu Zer el-Herevî'nin İbn îdrîs'ten maksadın İmam Şafiî olduğunu söylediğini kaydeder. Beyhakî, "el-Mdrife" adlı eserinde, er-Rabî'den naklen Şafiî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Beşte bir verilmesi gerekli olan rikaz, herhangi bir kimsenin mülkiyeti bulunmayan, cahiliyye dönemi gömüleridir."

24- Bölüm: Zekat

"Az olsun, çok olsun, beşte bir vermek gerekir", İbnü'l-Münzîr'in naklettiğine öre bu, Şafiî'nin eski görüşüdür. Kendisi de bu görüşü tercih etmiştir. Yeni görüsüne göre ise zekât nisabına ulaşmadıkça beşte birini zekat olarak vermek rekmez. Jbnü'l-Münzîr'in naklettiğine göre âlimler çoğunluğu birinci görüşü benimsemiştir ki, hadisten ilk anlaşılan anlamda hükmün böyle olmasını gerektirir.
Hasan ' Daru'l-harbte bulunan rikazdan beşte bir zekât alınır, daru'l-İslâm'da elde ed'lenden ise zekat alınır," demiştir. Hasan'ın, dârü'1-harb ile dârü'l-İslâm arazisini farklı değerlendirmesi konusunda İbnü'l-Münzîr, "Hasan dışında böyle bir ayırıma giden başka bir kimse bilmiyorum" demiştir.
İbnü't-Tîn, "Bazı insanlar" sözünden kasdedilen Ebû Hanîfe'dir, demiştir.
İbn Battal şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe, Sevrî ve diğer bazı âlimler madenlerin rikaz gibi olduğu görüşündedir. Delil olarak, Arap dilindeki, rikaz olarak madenlerden çıkan altın cevheri elde eden kimse için, jSj\ kelimesinin kullanılmasını getirmişlerdir. Alimler çoğunluğunun delili ise, Hz. Peygamber'in saihiiâhu aleyhi ve sellem, rikaz ve maden sözcükleri arasında "ve" j atıf harfini kullanmasıdır. Bu harf, söz konusu şeylerin birbirinden farklı olduğunu belirtir.
Hayvanların verdiği zararların tazmin edilmemesi konusu "diyet" bölümünde ayrıca ele alınacaktır.
Madenlerin verdiği zararlar da tazmin edilmez. Burada kasdedilen, madenler için zekâtın gerekli olmadığı değildir. Amaçlanan anlam şudur: Örneğin bir kimse madende çalışması için bir kimseyi ücretli tutsa sonra çalışan kimse ölse, işverenin herhangi bir tazminat ödemesi gerekmez. Bunula ilgili geniş açıklama "diyet" konusunda gelecektir.
Rikazdan beşte bir verilmesi gerektiği konusundaki görüş ayrılıklarına daha önce temas edilmişti: Alimler çoğunluğuna göre, rikaz, gömülü olan şeylerdir.
ibn Dakîk eMd şöyle demiştir: "Mutlak olarak her halükârda veya çoğu şekillerde rikazdan beşte bir verilir" görüşünde olan âlimler hadise en uygun ve en yakın hükmü vermişlerdir." Şafiî, hükmün sadece altın ve gümüş için geçerli olduğu görüşündedir. Âlimler çoğunluğuna göre ise böyle değildir. İbnü'l-Münzîr de bu görüşü tercih etmiştir.
Hıkazdan alınan beşte bir payın verileceği yer konusunda ihtilaf edilmiştir:
alık, Ebû Hanîfe ve fakihler çoğunluğuna göre, fey gelirleri gibi dağıtılır. Müzeni bu görüşü tercih etmiştir.
rekir sörüşüne Söre Şafiî, zekât verilebilecek kimselere dağıtılması geçtir. Ahmed'den, her iki görüş de nakledilmiştir. Bu farklı anlayışa 3 - bir zımmî rikaz bulduğu zaman, âlimlerin çoğunluğuna göre beşte bir verilmesi gerekir. Şafiî'ye göre ondan hiçbir şey alınmaz. Rikaz için üzerinden bir yıl geçme şartı aranmayacağı konusunda âlimler ittifak etmiştir.

67. Tevbe / 60 Ayetındekı Zekat Memurlarına İfadesi Ve Zekât Memurlarının Devlet Başkanına Hesap Vermesi

1500- Ebû Humeyd es-Sâİdî radıyaiiâhu anh şöyle anlatır: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "Esed" kabilesinden, İbnü'l-Lüteybiyye diye bilinen bir kimseyi Benî Süleym kabilesine ait zekâtları toplamak üzere görevlendirdi. Döndüğü zaman ona hesaplan sordu.

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: "Zekât memurlarının, zekâtı teslim alma görevi verilmiş oîan kimseler olduğu konusunda âlimlerin görüş birliği bulunmaktadır."
el-Mühelleb şöyle der: "Buradaki hadis, emîn olan kimseye hesap sorulması konusunda bir delildir. Onun hesaba çekilmesi bir anlamda, eminlik özelliğini doğrultmaktır."
İbnü'l-Müneyyir "HaşiyeMe şöyle demiştir: "Bu olayda, söz konusu memurun, zekât malından kendisi için harcamış olması ve bundan dolayı ne kadar topladığı ve ne kadar harcadığını ortaya koymak için hesaba çekilmiş olması muhtemeldir."
Bu görüşe şöyle cevap verdim: Hadisin diğer varyantları dikkate alınırsa, hesaba çekilmesinin sebebi şudur: Memurda, zekât mallarından bir şey bulunmuş, o da bunun, kendisine hediye olarak verildiğini iddia etmiştir.

68. Zekât Olarak Verilen Develerin Ve Sütlerinin Yolda Kalmış Olanlar İçin Kullanılması

1501- Enes radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
"Urayne kabilesinden bir grup Medine'de, vebadan kaynaklanan bir hastalığa yakalandı. Resûlullah saibiiahu aleyhi ve seiiem onların zekât develerinin bulunduğu yere gitmelerine izin verdi. Oraya gidip zekât develerinin sütünü ve idrarını içtiler. Daha sonra çobanı öldürüp develeri götürdüler. Bunun üzerine Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi w seiiem bir grup gönderdi. Onları yakalayıp getirdiler. Onların ellerini, ayaklarını kestirdi. Gözlerini oydurdu. Onları Harre adlı bölgeye terketti. Orada taşlan kemirip durdular."

Açıklama

Ibn Battal şöyle demiştir: "Buhârî'nin buradaki amacı, zekâtın, bilinen sekiz sınıfın tamamına verilmesinin gerekli olduğu yönündeki görüşün aksine, sadece bir sınıfa verilebileceğini ortaya koymaktır."
Fakat bu görüş tartışmaya açıktır. Çünkü Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seııem belki onlara, sadece onların payına düşecek miktar için izin vermiştir. Üstelik bu malların mülkiyetini onlara verdiğine dair bir bilgi de mevcut değildir. Sadece, tedavi olmaları için deve sütünden içmelerine izin vermiştir.
art, buradan yola çıkarak deveden diğer yönlerden de istifade old -6Sinin caiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Deve sütünü içmenin caiz ugunu, bu zaten apaçık bir durum olduğu için söylememiştir.
Bu hadise yer verilmesindeki amaç şu hükmü ortaya koymaktır: Devlet başkanı, zekât malının mülkiyetini vermeden, ihtiyaca göre, zekât verilebilecek sınıflardan birinin onlardan yararlanmasına izin verebilir. Diğer yandan hadiste, Hz. Peygamberin Urayneliler dışında başkalarına söz konusu zekâtlardan vermediğine dair açık bir bilgi yoktur. Her ne kadar İbn Battal bunun kesin bir delil olduğunu iddia etse bile, bizce dalaleti açık değildir.

69- Devlet Başkanının Zekât Develerini Kendi Eliyle Damgalaması

1502- Enes İbn Malik radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
"Abdullah İbn Ebû Talha'yi, ağzına, çiğnenmiş hurma çalması için (tahnîk) Resûlullah'a götürdüm. Resûlullah sallallâhu aleyhi w seiiem ile karşılaştım. Elinde bir mühür vardı ve bununla zekât develerini damgalıyordu."[6]

Açıklama

Damgalamadaki amaç, zekât devesini biri alır ya da bulur ise, diğer develerden ayırt edilebilmesini sağlamaktır. Diğer yandan böylece zekâtı veren kişinin, kendi malını tekrar geri almasının önüne geçilmiş olacaktır.
Hadis, müsle kapsamına girdiği için damgalamayı mekruh gören Hanefiler'e karşı bir delildir. Çünkü Resülullah'tn bunu yaptığı sabittir. Dolayısıyla tıpkı erkeklerin sünnetinde olduğu gibi, bu da genel hükümden istisna edilmiş bir hükümdür.
Mühelleb ve diğer bazı âlimler şöyle demiştir: Devlet başkanı bir mühür yaptırdığı zaman, diğer insanların ona benzer mühür edinme hakları yoktur.
Devlet başkanı, zekât mallarına son derece özen göstermeli, onlarla bizzat kendisi ilgilenmelidir.
İhtiyaç olması halinde hayvanlara acı vermek caizdir.
Bereket umarak çocuğun ağzına çiğnenmiş hurma sürdürülebilir.[7]

70- Fıtır Sadakasının Farz Olması

Ebû'l-Âliye, Atâ' ve İbn Şîrîn fıtır sadakasının farz olduğu görüşündedir.
1503- İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
Hesulullah piiaiiâhu aleyhi ve seüem, köle, hür, erkek, kadın, küçük ya da büyük olsun Müslümanlara bir sa' hurma veya bir sar arpayı fıtır sadakası olarak vermelerini farz kılmıştır. (Ramazan bayramı) namazına gitmeden önce bunun ödenmesini emretmiştir.[8]

Açıklama

Bu sadakaya fıtır sadakası denilmesi, Ramazan ayından çıkılıp iftar edilmesiyle farz olması sebebiyledir.
Atâ'nın görüşü, Abdürrezzak ve İbn Cüreyc yoluyla ulaşmıştır. İbn Ebû Şeybe, Âsim yoluyla başka âlimlerin de aynı görüşte olduğunu nakletmiştir. En açık bir şekilde onlar görüşlerini ifade ettikleri için Buhârî sadece yukarıdaki üç kişiyi zikretmiştir. Yoksa İbnü'l-Münzir ve başka bazı âlimler, fıtır sadakasının farz olduğunda icma bulunduğunu belirtmişlerdir.
Malik'in Nâfi'den rivayetine göre Müslim'de, "fıtır zekâtı" ifadesinden sonra "Ramazan ayı" kaydı da bulunmaktadır. Bu rivayet delil kabul edilerek, fıtır sadakasının farz olma zamanı, bayram gecesi (Ramazan'ın bittiği gün) güneşin battığı andır. Çünkü Ramazan'dan bu vakitte çıkılmış olmaktadır.
Bir görüşe göre ise, bayram günü güneşin doğma anıdır. Çünkü oruç tutulacak olan zaman gece değildir. İftar edildiği, ancak güneş doğduktan sonra yemek-içmekle ortaya çıkar.
Birinci görüş, Sevrî, Ahmed, İshak ve yeni görüşüne göre Şafiî'ye aittir. Bir rivayete göre Malik de aynı görüşü benimsemiştir.
İkinci görüş ise, Ebû Hanîfe, Leys, eski görüşüne göre Şafiî'ye aittir. Bir rivayete göre Malik bu görüşü benimsemiştir.
Hadisten ilk akla gelen aniama göre, kölenin, kendi adına fıtır sadakasını vermesi gerekir. Bu görüşü sadece Davûd (ez-Zâhirî) söylemiştir. O şöyle der: "Efendinin, nasıl kölesine namaz kılma imkanı tanıması gerekiyorsa, fıtır sadakasını verebilmesi için çalışıp kazanma fırsatı da vermek zorundadır."
Bu görüşe, Davud'un mezhebini benimseyen ya da benimsemeyen diğer âlimler katılmamıştır. Delilleri, Ebû Hureyre'den mdıyaiiâhu anh "merfû" olarak Müslim'in naklettiği şu hadistir:
"Pıtır sadakası dışında köleden dolayı sadaka (zekât) vermek gerekmez."
Başka bir rivayette ise Efendimiz saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Müslüman bir kimsenin, fıtır sadakası hariç olmak üzere, kölesinden ve atından dolayı zekât vermesi gerekmez" buyurmuştur.
Hadisten açıkça anlaşılan manaya göre, kocası olsun ya da olmasın, kadının, fıtır sadakası vermesi gerekir. Sevrî, Ebû Hanîfe ve İbnü'l-Münzir bu görüştedir.
Malik, Şafiî, Leys, Ahmed ve İshak'a göre, kadının fıtır sadakasını, nafaka kapsamında değerlendirerek, kocasının vermesi gerekir.
Ancak bu tartışmaya açık bir görüştür. Çünkü söz konusu âlimler, kocanın ödeme gücü yok ve kadın köle ise bu durumda, nafakanın aksine, fıtır sadakasını efendinin vermesi gerekir görüşündedirler. Diğer yandan bütün âlimler, müslüman bir kocanın, kâfir oian hanımının nafakasını karşılamak zorunda olmakla birlikte fıtır sadakasını vermeyeceğinde görüş birliği içindedir.
Hadiste, "küçük olsun, büyük olsun" şeklinde geçen ifadeye göre, küçüklerin de fıtır sadakası vermesi gerekir. Fakat buradaki muhatap küçüğün velisidir. Velinin, küçüğün malından bu borcu ödemesi gerekir. Aksi halde nafakasını karşılamakla yükümlü olan kimsenin, onun fıtır sadakasını ödemesi gerekir. Bu âlimler çoğunluğunun görüşüdür.
İbnü'l-Münzir, cenin için nafaka vermenin gerekli olmadığı konusunda icma bulunduğunu naklederek, "Ahmed bunu müstehap görmüştür, farz değil," demiştir.
Hadiste, "namaza çıkılmadan önce ödenmesini emretti" denilmesi, bu vakitten daha sonraya geciktirmenin mekruh olduğuna delildir.

71- Fıtır Sadakasının Köle Ve Hür Müslümanlara Farz Olması

1504- İbn Ömer radıyallâhu anhümâ şöyle anlatir: Resulullah sallatlâhu aleyhi ve sellem,
o e, nur, erkek, kadın olsun müslümanlara bir sa' hurma veya bir sa' arpayı fıtır sadakası olarak vermelerini farz kılmıştır.

Açıklama

Kurtubi şöyle der: "Bu hadiste fıtır sadakası olarak verilecek miktar ve Sadakasi Vermesi gerektiği açıklanmak istenmiştir. Kimlerin kendi başkası adına vermesi gerektiğine temas edilmemiş, her ikisini de ifade kullanılmıştır." adına içine Tîbî ise şöyle demiştir: "Hadis, bütün Müslümanlara fıtır sadakasını farz kılmaktadır. Neden dolayı gerekeceği ve bunun kimin yerine getireceği İse başka nasslardan anlaşılmaktadır."
İbnü'l-Münzir şöyle nakleder: "Bazı âlimler, İbn İshak'ın Nafi'den naklettiği İbn Ömer'in uygulaması konusundaki şu sözü delil olarak kullanmışlar ve "İbn Ömer, hadisten kasdedilen anlamı en iyi bilen kişi olduğu halde, kendisi kâfir olan kölesi için fıtır sadakası vermekteydi" demişlerdir.
Bu görüş şu şekilde tenkit edilebilir: Eğer İbn Ömer'in böyle yaptığı doğru ise bu olayın, onun bunu, farz olduğu için değil de, tatavvû (nafile) olarak yaptığı şeklinde yorumlamak gerekir. Böyle yapmasına bir engel de yoktur.
Hadiste, "Müslümanlar" şeklinde kullanılması, şehirde yaşayan medenî ya da çöllerde yaşayan bedevî bütün Müslümanları içine aldığına bir delildir. Fakat Zührî, Rebîa fıtır sadakasının sadece şehirlilere vacip olduğunu savunmuştur. Bu konudaki ayrıntılı açıklamayı, inşaalîah, "fıtır sadakası" bölümünün, "köle adına fıtır sadakası vermek" konusunda yapacağız.

72. Fıtır Sadakasının Bir Sa Arpa Olarak Verilmesi

1505- Ebû Saîd şöyle demiştir: "Biz (fıtır) sadakasını bir sa' arpa olarak verirdik."[9]

73- Fıtır Sadakası Olarak Bir Sa' Buğday Vermek

1506- Ebû Saîd el-Hudrî radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Biz fıtır zekâtını bir sa taam (yiyecek maddesi / buğday), arpa, hurma, kurutulmuş yoğurt veya kuru üzüm'den verirdik."

74- Fıtır Sadakası Olarak Bir Sa Kuru Hurma Vermek

1507- Nafi'in naklettiğine göre Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:

75- Fıtır Sadakası Olarak Bir Sa Kuru Üzüm Vermek

1508- Ebû Saîd el-Hudrî mdıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
"Biz Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem zamanında iken, (fıtır sadakasını) yiyecek maddesinden, kuru hurmadan, arpadan veya kuru üzümden bir sa' olarak verirdik. Muaviye devlet başkanı olup, Şam'ın buğdayları gelince, 'bir müdd (buğday) diğerlerinden iki müdde denktir' görüşünü belirtmiştir."

Açıklama

"Resûlullah zamanında iken" denilmesi, O'nun saiiaMhu aleyhi ve seiiem bu uygulamayı bildiği ve kabul ettiği anlamını vermektedir. Özellikle de bu uygulamada, onun huzurunda toplanıp dağıtıldığı için böyledir.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Resûlullah'tan saMâhu aleyhi ve seiiem, buğday konusunda üzerine hüküm bina edebileceğimiz herhangi bir nakil bulunmamaktadır. O dönemde Medine'de buğday çok az bir miktarda bulunmaktaydı. Sahâbîler buğday artınca, yarım sa' buğdayın, bir sa' arpaya denk düştüğü görüşünü belirtmişlerdir. Onlar, ümmetin önderleridir. Onların görüşüne, ancak onlar gibi olan diğer sahâbîlerin görüşü denk olabilir.
Osman, Ali, Ebû Hureyre, Cabir, İbn Abbas, İbnü'z-Zübeyr ve annesi Esma binti Ebû Bekir'in de fıtır sadakasının, yarım sa' buğday olarak verilebileceği görüşünü benimsediği nakledilmiştir ki bunlar sağlam nakillerdir."
Müslim'deki rivayette şöyle bir ek bulunmaktadır: "Biz, Muaviye, hac veya umre için gelip de minberde insanlara hitap edene kadar, fıtır sadakasını bu şekilde vermeye devam ediyorduk."
İbn Huzeyme ise, "O, o zaman halife İdi" ilavesini nakletmiştir.
Müslim'deki rivayette, "İki müd Şam buğdayının, bir sa' kuru hurmaya denk olduğu görüşündeyim" ifadesi yer almaktadır.

76. Fıtır Sadakasının Bayram Namazından Önce Verilmesi

1509- ibn Ömer radıyallâhu arıhümâ ŞÖyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve selem fıtır sadakasının cemaat bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretmiştir."
1510- Ebû Saîd el-Hudrî radıyallâhu anh şöyle anlatır:
Kesulullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem zamanında, bayram günü, bir sa' yiyecek maddesi (fıtır sadakası olarak) verirdik. Yiyecek maddelerimiz, arpa, kuru üzüm, kurutulmuş yoğurt ve kuru hurma idi."

Açıklama

İbnü't-Tin, "Bayramdan önce, sabah namazından sonra, bayram namazına Çıkmadan önce demektir" demiştir.
n Uyeyne jse "Tefsirinde, Ömer ve İkrime'den naklen şöyle demiştir:
"Kişi, (ıtır sadakasını) bayram günü iki namaz arasında (sabah namazı ile bayram namazı arasında) verir. Çünkü Allah Teâlâ, "Temizlenen, Rabbinin adını anıp Ona kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir"[10] buyurmaktadır.

77- Hürlerin Ve Kölelerin Fıtır Sadakası Verme Yükümlülükleri

Zührî ticaret için elde bulundurulan kölelerle ilgili olarak, "Ticaret malı olduğu için zekâtı verilir. Diğer yandan fıtır sadakası da verilir" demiştir.
1511- ibn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, erkek ve kadına, hür ve köleye, bir sa' kuru hurma veya bir sa1 arpayı fıtır (ya da Ramazan) sadakası vermesini farz kılmıştır. Daha sonra insanlar yarım sa' buğdayı bunlara denk kabul etmiştir."
Râvi Nâfi' şöyle anlatır: "İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ kuru hurma olarak verirdi. Bir ara, Medineliler (kıtlık nedeniyle) hurma sıkıntısı çektiler. Bundan dolayı fıtır sadakasını arpa olarak vermişlerdi.
İbn Ömer. küçük, büyük, nafakasını karşılamakla yükümlü olduğu kimselerin fıtır sadakasını verirdi. Hatta çocuklarının fıtır sadakalarını da verirdi. O, fıtır sadakasını kabul edenlere verirdi. Halk ise, fıtır sadakasını bayramdan bir ~~ iki gün önce verirdi."

Açıklama

Malik'in, Muvattâ'da Nâfi'den naklettiğine göre İbn Ömer fıtır sadakasını kuru harma olarak verirdi. Sadece bir kere arpa olarak vermiştir.
İbn Ömer'in, hurma olarak vermesi, fıtır sadakası olarak hurma vermenin en faziletli yöntem olduğuna işaret etmektedir.
Cafer el-Ferbâbî Ebû Miclez yoluyla şöyle rivayet etmiştir: "Allah uygulamalar için genişlik tanımıştır. Buğday hurmadan daha iyidir. Buğday veremez miyiz?" diye sordum. İbn Ömer, "Ben sadece sahâbîlerin verdiği gibi veririm" dedi. Demek ki onlar, fıtır sadakasını, saklanıp bekletilebilen gıda maddelerinin en değerlisi (hurma) ile vermekteydiler. Çünkü Ebû Saîd el-Hudrî hadisine göre, her ne kadar İbn Ömer, sadece hurma olarak verilebileceğini anlamış olsa bile, hurma diğerlerine göre daha üstündür. Allah (c.c) en iyisini bilir.
İbn Ömer'in uygulaması, rivayet ettiği hadisi en iyi anlayan kişinin o olması gerektiği anlayışından dolayı zikredilmiştir.
Nâfi'in oğullarının fıtır sadakasını vermesi, eğer Nâfi' onun kölesi iken vermiş İse, bunda her hangi bir sorun yoktur. Eğer azat ettikten sonra ise, bu durumda İbn Ömer'in, bunu teberru olarak yaptığı kabul edilir.
İbnü'l-Münzir, İbn İshak'tan şöyle nakletmiştir: "Nâfi'in aktardığına göre, İbn Ömer, ailesinden, hür, köle, küçük, büyük olanların ve Müslüman olsun kâfir olsun kölelerinin fıtır sadakasını verirdi."
Bu rivayet, İbn Reşîd'in daha önce geçen görüşünü desteklemektedir.
İbnü'l-Münzir, bu rivayeti, kâfirler için nafile olarak verdiği şeklinde yorumlamıştır.
"Kabul edenlere" sözü, devlet başkanının fıtır sadakalarını toplamak için tayin ettiği görevliler anlamındadır. İbn Battal da kesin olarak bu görüştedir.
Ibnü't-Teymî ise, "Ben fakirim" diyenler anlamında olduğunu belirtmiştir, öirmcı görüş daha güçlüdür.

78- Küçüklerin Ve Büyüklerin Fıtır Sadakası Verme Yükümlülükleri

1512- İbn Ömer radıyaüâhu anh şöyle demiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem fıtır sadakasını, küçük, büyük, hür, köle (herkese), bir sa' arpa veya bir sa' kuru hurma olarak vermeyi farz kılmıştır."

25- BÖLÜUM HAC

1- Haccın Farz Olması Ve Fazileti

"Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkar ederse bilmelidir ki, Allah bütün alemlerden müstağnidir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur)"[11]
1513. Abdullah İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Fadl, Resûlullah'ın saUaiiâhu aleyhi ve seiiem terkisin binmişti. Bu sırada Has'am kabilesinden bir kadın geldi. Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Fadl'in yüzünü diğer tarafa çevirdi. Kadın şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın, kulları üzerinde bir hac farîzası hakkı bulunmaktadır. Babam ise yaşlandı. Binek üzerinde duramaz haldedir. Ben onun yerine hac yapabilir miyim?"
Resûlullah saiiaMhu aleyhi ve seikm, "Evet" buyurdu. Bu olay veda haccı sırasında vuku bulmuştur.[12]

Açıklama

Haccın kelime anlamı "kasdetmek"tir. Terim anlamı ise, özel bazı amelleri yapmak üzere Kabe'ye gitmeye kasdetmektir. Haccm farziyeti, dinde zaruri olarak bilinen bir hususturr.
Alimler haccın, bir kez yapıldıktan sonra, ancak adamak gibi ârizî bir sebeple yeniden farz olacağı konusunda icma etmiştir.
Haccın, hemen yapılması gereken (fevrî) bir ibadet mi yoksa ertelenebilen ve istenildiği zaman yapılabilen (terâhî) bir ibadet mi olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Bu farklı görüşler bilinen hususlardır.
Yine haccm farz kılınma vakti hususunda da değişik görüşler bulunmaktadır:
Bir görüşe göre hac hicretten Önce farz kılınmıştır. Bu görüş, taraftarı bulunmayan (şâz) bir görüş olarak kalmıştır. Diğer bir görüşe göre ise hac hicretten sonra farz kılınmıştır.
Haccın hangi sene farz kılındığı konusunda farklı görüşler vardır: Çoğunluğa göre hicretin altıncı yılında farz kılınmıştır. Çünkü altıncı yılda, "Haca ve umreyi Allah için tam yapm"[13] ayeti nazil olmuştur. Bu görüş, bir şeyi tam yapma ile farz kılınmanın başlamasının kastedilmiş olduğu fikrine dayanmaktadır.
Haccın fazileti zaten bilinen bir konudur. Ayette ise özellikle haccı terkeden-lere karşı bir cezadan (vaîd) söz edilmiştir. Bu konuya ayn bir başlıkta (4. konuda) yer verilecektir.
Buhârî burada Has'amiyye hadisi dışında diğer hadislere yer vermemiştir. Bunun konu başlığı ile ilgisi biraz zayıftır. Belki de Buhârî bu hadise yer vermek ile haccı bizzat yapmaya gücü yetmeyen kimsenin yerine başkasını Göndermesine, haccı terketmesinin mazur görülmeyeceğine vurgu yapmak suretiyle haccm ne kadar faziletli bir ibadet olduğunu ortaya koymak istemiştir. Has'amiyye hadisine, senedinde yer alan Zührî hakkındaki farkıı görüşlere "ihram yasaklan" konusunun sonlarında yer verilecektir.
Bu hadisle, ayette zikri geçen "istitâat" (güç yetirebilme) tefsir edilmek istenmiştir. Buna göre "istitâat" sadece yol azığı ve binek ile değil, aynı zamanda mal ve beden ile de olur. Çünkü eğer güç yetirebilme sadece yol azığı ve binek olsa, felçli bir kimsenin de çok zor bile olsa bineğe bağlanarak mutlaka hacca gitmedi gerekirdi.
İnsanlar, kendisine hac farz olanlar ve olmayanlar olarak iki kısımdır. Hac farz olmayanlar; köleler, mükellef olmayanlar ve (hacca gitmeye) gücü yetmeyen kimselerdir.
Kendisine hac farz olmayan kimseler, hac yapmaları halinde geçerli olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye ayrılır. İkinci kısımda köle ve mükellef olmayan kimseler yer almaktadır.
Hac yapmaya gücü yetenler, haccı bizzat yapması halinde haccı geçerli olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrılır. İkinci kısımda mümeyyiz olmayan kimseler yer almaktadır.
Haccı bizzat yapması sahih olmayan kimseler, kendisi yerine başkasını gönderebilenler ve gönderemiyenler olarak ikiye aynlır. İkinci kısımda kâfirler yer almaktadır.
Buna göre haccın sahih olması için tek şart Müslüman olmaktır.

2- İnsanlar Arasında Haccı İlan Et Ki, Gerek Yaya Olarak Gerekse Nice Uzak Yoldan Gelen Yorgun Argın Develer Üzerinde, Kendilerine Bir Takım Yararları Yakînen Görmeleri... İçin Sana Gelsinler'[14]

1514- Câbir rad,yaiiâhu anhü şöyle nakletmiştir: "Resûlullah'i saiiaiiâhu aleyhi ^ seııem Zülhuleyfe'de bineği üzerinde iken gördüm. Daha sonra telbiye getirip ihrama girdi ve binmiş olduğu deve doğruldu."
1515- CâbİIr radıyallâhu anhü ŞÖyle nakletmİŞtİr: "ReSUİUİlah sallaüâhu aleyhi ve sellem
bineği doğrulduğu zaman Zülhuleyfe'de telbiye getirip ihrama girdi."

Açıklama

Ayette, "İnsanlar arasında haca Han et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice Idan aeien yorgun argın develer üzerinde, kendilerine ait birtakım yarar-hnyakînen görmeleri, ... için sana gelsinler"[15] buyurulmuştur.
Buhârî'nin, haccın farziyeti için bineği şart görmediği yönünde bir görüş bulunmaktadır.
İbnü'l-Kassâr şöyle demiştir:
"Avette, Malik lehine, "yol" için bineğin şart olmadığına dair kesin bir delil bulunr laktadır. Aksi görüşte olanlar ise yaya olan kimselere haccın farz olmadığını iddia etmişlerdir. Oysa bu görüş ayete aykırıdır." Bu, tartışmaya açık bir konudur.
Taberî, Ömer İbn Zerr'den yaptığı nakle dayanarak bu konuda şunları kaydeder: "Mücahid şöyle demiştir: (Sahabîler hacca giderken) bineğe binmezlerdi. Bunun üzerine Allah, "gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde" hükmünü indirdi ve onlara yol azığını emretti. Ancak binekten yararlanma ve ticaret yapmaya ruhsat verdi."
Buhârî, Hz. Peygamberin bineğin sırtında iyice yerleştikten sonra getirdiği telbiye konusunda İbn Ömer, Câbir vb. kimselerden naklettiği hadislere yer vermiştir. Birkaç başlık sonra bu konu tekrar ele alınacaktır. Buhârî bu hadislere yer vermekle, ayette Önce zikredüdiği için yaya olarak hacca gitmenin daha faziletli olduğu yönündeki bazı görüşlere cevap vermeyi amaçlamıştır eğer daha faziletli olsaydı onu Hz. Peygamber yapardı. Oysa yukarıdaki hadise göre Efendimiz hacca binekle gitmiştir.
Ibnü'l-Münzir şöyle der: Hacca yaya olarak mı yoksa binek üzerinde gitmek mi daha faziletlidir konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir:
Alimler çoğunluğuna göre, bineğe binmek daha faziletlidir. Çünkü Hz. Peygamber bunu yapmıştır. Diğer yandan dua etme ve yalvarmak için binek
üzerinde olmak daha elverişlidir. Ayrıca bineğe binmenin daha birçok faydası vardır.
Ishak ibn Râhûye "İnsanı daha çok yorduğu için yürümek daha faziletlidir" demiştir.
îisinin faziletli olduğu durum ve kişilere qöre değişir demek de mümkündür. Allah (c.c) en iyisini bilir.

3. Hacca Giderken Binek Kullanmak

1516- Hz. Aişe'den rad.yaiiâhu anha nakledildiğine göre Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Âişe ile birlikte kardeşi Abdurrahman'ı göndermiş, Abdurruhman onun Ten'İm'den umre İçin ihrama girmesine yardımcı olmuş ve onu küçük eğerli bir bineğe bindirmişti.
Hz. Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Hacda (bineklerinize) eğerler koşunuz. Çünkü hac iki cihattan biridir."
1517- Sümame İbn Abdullah İbn Enes şöyle demiştir:
"Enes bineği üzerinde eğer bulunduğu halde haccetmiştir. Bunu cimriliğinden yapmış değildi. Çünkü o, Resûiullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem (yiyecek ve diğer eşya olarak) üzerinde yükleri bulunan eğerli bir deve üzerinde iken hac yaptığını nakietmiştir."
1518- Hz. Aişe radıyaiiâhu anhâ şöyle demiştir:
"Ey Allah'ın Resulü! Siz umre yaptınız. Fakat ben yapmadım." Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem, "Ey Abdurrahman! Kız kardeşinle git, onun Terîm'den umre için ihrama girmesini sağla" buyurdu. Bunun üzerıne Abdurrahnıan Aişe'yİ devenin heybesinin bir tarafına koydu (ve gittiler). Daha sonre. Âişe umre yaptı.

Açıklama

Buhârî yukarıdaki konu başlığı ile zühd hayatı yaşamanın, lüks ve refah içinde yaşamaktan daha faziletli olduğuna işaret etmiştir.
Abdürrezzak ve Saîd İbn Mansûr'un İbrahim en-Nehaî yoluyla naklettiğine qöre Abbas İbn Rebîa Hz. Ömer'in hutbede şöyle söylediğini nakietmiştir:
"(Cihattan dönüp) eğerleri koyduğunuz zaman, eğerlerinizi hac ve umre yolculuğu için bağlayın. Çünkü hac, iki cihattan biridir." Burada kastedilen anlam şudur: "Savaştan geldiğiniz zaman hac ve umre yapın." Haccın cihad olarak isimlendirilmesi ya hac gerçekten cihad olduğu içindir ya da hac çok faziletli olduğu için faziletine binâendir. Burada kastedilen, nefisle yapılan cihattır. Çünkü hacda nefis hem bedenen hem de mâlî olarak bir çok sıkıntıya girmektedir.
1517 nolu hadise göre, Resûlullah'ın saiiaiı&hu aleyhi ve seiiem eşyalarını taşıyacak ayn bir devesi yoktu. Devesini hem yük için, hem de binek olarak kullanıyordu.

4- Kabul Olunmuş Haccın Fazileti

1519- Ebû Hureyre'nin rad,yaiiâhu anh naklettiğine göre Resûlullah'a hangi melın daha faziletli olduğu sorulduğunda Efendimiz saiiaüâhu aleyh , "Allah'a Hesulune iman etmektir" buyurmuştur. Sonra hangisidir sorusuna, "Allah yolunda cihat etmektir", sonra hangisidir sorusuna ise, "kabul olunmuş hacdır" Duyurarak cevap vermiştir.
1520- Müminlerin annesi Hz. Aişe radıyallâhu anha şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resulü! Biliyoruz ki en faziletli amel cihattır. Peki biz cihad edemeyecek miyiz?" Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Hayır, [siz kadınlar için] en faziletli cihad kabul olunmuş (mebrûr) hacdır" buyurmuştur.[16]
1521- Ebû Hureyre rad.yaiiâhu anh, "Resûlullah'ı, "Kim Allah içirt hacceder ve bu sırada) cinsel ilişkiye girmez ve fasıkhk da yapmaz ise (hacdan) annesinden ioğduğu günkü gibi (günahsız olarak) döner" buyururken işittim" demiştir.[17]

Açıklama

İbn Hâlûyeh şöyle demiştir: " Mebrûr, kabul olunmuş demektir". Diğer alimler ise "Mebrûr, günah karıştırılmamış hacdır" demişlerdir. Nevevî de bu görüşü tercih etmiştir.
Kurtubî, "Bu konuda yapılan tefsirler hep birbirine yakın anlamdadır. Şöyle ki, bütün hükümleriyle birlikte, mükelleften istendiği gibi en güzel şekilde yerine getirilmiş bulunan hac, (mebrûr hacdır)." Allah (c.c) en iyisini bilir.
Hz. Aişe'nin, "Ey Allah'ın Resulü! Biliyoruz ki en faziletli amel cihattır" sözü bu konuda Kur'an ve sünnette varid olan ayet ve hadisler sebebiyle söylenmiştir. Nesâî'de yer alan, Cerir'in Suheyb'den naklettiği rivayete göre Hz. Âişe, "Ben Kur'an'da, cihaddan daha faziletli bir amelden bahsedildiğini bilmiyorum" demiştir.
1520 nolu hadiste "siz kadınlar için" olarak tercüme ettiğimiz kelimesinin harekesi konusunda İhtilaf edilmiştir. Çoğunluk iİ harfinin, ötreli olduğunu ve kadınlara hitap edildiğini savunmaktadır. (Buna göre anlam, "siz kadınlar için en faziletli cihad kabul olunmuş hacdır" şeklinde olur). El-Kâbisî de, "Benim gönlüm bu görüşe meylediyor" demiştir.
Hamevî'nin rivayetine göre ise â harfini kesreli olarak okumak gerekir. /Buna göre ise anlam, "fakat en faziletli cihad kabul olunmuş hacdır" şeklinde
hır) Birinci görüş, kastedilen anlamı ifade etme hususunda daha güzeldir. Çünkü hem haccm faziletini ortaya koymakta hem de Hz. Aişe'nin cihad hakk'ndaki sorusuna cevap niteliği taşımaktadır. Hz. Peygamber aauuu aleyhi ve ıiem nefisle mücahede anlamı taşıdığı için hacci cihad olarak adlandırmıştır.
'Cinsel ilişki" olarak tercüme ettiğimiz "rafes" kelimesi bu anlamda tariz olarak kullanıldığı gibi kötü söz anlamında da kullanılmaktadır.
Ezherî şöyle demiştir: "Rafes kelimesi, erkeklerin kadınlarla ilgili her türlü arzusuna denir. İbn Ömer bunu, kadınlara hitap etme niteliğinde olan şeylere tahsis etmiştir. Âlimlerin çoğunluğuna göre ise ayette kastedilen cinsel ilişkidir."
Hadiste bahsedilen ise cinsel ilişkiden daha geneldir. Tıpkı şu hadiste olduğu gibi: "Sizden biri oruçlu olduğu zaman rafes yapmasın (kötülüğe bulaşmasın)".
"Annesinden doğduğu gibi" İfadesi, büyük, küçük günahları ve bunlara bağlı diğer bütün günahlardan affedileceğini göstermektedir.

5- Hac Ve Umre İçin Mîkât Yerleri

1522- Züheyr şöyle demiştir: Zeyd İbn Cübeyr'in naklettiğine göre bir gün Abdullah İbn Ömer'e gitti. Evi üstten ve alttan perdeli kıl Çadırdan ibaretti.
na, "ihrama nereden girmem caiz olur" diye sordum. Bana, "Resûlullah saiiaiiâhu fleyhi ve senem ihrama giriş yeri olarak, Neddliler için Kam bölgesini, Medineliler Aılhuleyfe'yi, Suriye tarafı için ise Cuhfe bölgesini belirledi" şeklinde cevap verdi.

Açıklama

Başlıktaki ifade, Buhârî'nin, mîkat tarafından hac ve umre için ihrama girmeye cevaz vermediğini göstermektedir. İbn Münzir ve diğer bazı alimler bunun caiz olduğu konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir. Bu konu tartışmaya açık bir meseledir. Çünkü İshak, Dayud ye diğer bazı alimlerin bunu caiz görmediğine dair görüşler nakledilmiştir. İbn Ömer'in cevabı da bunu göstermektedir. Za-mansal Mîkata yapılan kıyas da bu görüşü desteklemektedir. Alimler, zamansal mîkatran önce ihrama girmenin caiz olmayacağı hususunda icma etmiştir. Çoğunluk ise zamansal mîkat ile mekansal mîkat arasında ayırımda bulunmuş, zamanından önce ihrama girmeye cevaz vermemişler, mekansal mîkatta ise cevaz vermişlerdir. Hanefiler ve Şafüler gibi bazı alimler ise mîkât zamanından önce ihrama girme görüşünü tercih etmiştir. Malik bunu mekruh görmüştür. "Hac bilinen aylardadır" başlığında (33. konu başlığı), "Osman Horasan'dan ihrama girmeyi mekruh görür" sözünden bahsedilirken bu konuda bilgi verilecektir.
ialW...i / Füstat çadır demektir, / Sürâdiq ise, bir şeyin etrafını saran her şeydir. Âyette de, "onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır"[18] şeklinde geçmektedir.

6. "(Ey Müminler!) Azık Edinin. Bilin Ki Azığın En Hayırlısı Takvadır"

1523- İbn Abbas radıyaiiâhu anhü şöyle anlatır:
"Yemenliler hacca geldikleri zaman azık getirmezler ve "Biz tevekkül ediyo derler, Mekke'ye geldikleri zaman da insanlardan dilenirlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, "(Ey Müminleri) Azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır"[19] buyurmuştur.

Açıklama

Mukatil İbn Hayyân şöyle anlatır:
'Yukarıdaki ayet nazil olduğu zaman bir kimse ayağa kalkarak "Ey Allah'ın Resalü! Azık bulamıyoruz" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Yüzünü insanlardan çevirecek ve kendine yetecek kadar azık edin. Edindiğiniz azıkların en hayırlısı takvadır" buyurdu." Bu hadisi, İbn Ebû Hatim nakletmiştir.
51-Mühelleb şöyle demiştir: "Bu hadise göre, dilenmemek de bir nevi takvadır. Allah'ın, yüzsüzlük etmeyip dilenmeyenleri övmesi[20] de bu görüşü desteklemektedir.
"Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır". Yani dilenerek insanlara eziyet vermekten kaçının. Bunda günah vardır.
Dilenmekle tevekkül yapılmış olmaz. Bir görüşe göre tevekkül, bütün sebeplere sarılıp elden gelen gayret gösterildikten sonra sebeplere bakmamak (işi Allah'a bırakmaktır. Nitekim bir hadiste, "Deveni bağla ve sonra tevekkül ef buyurulmuştur.

7- Mekkeliler İçin Hac Ve Umrede İhrama Girme Yeri

1524- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber eaifaiiâhu aleyhi ve sellem, ihrama girme yeri olarak Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Suriye tarafından gelecekler için Cuhfe'yi, Necidliler için Karnü'l-Menâzil'i, Yemenliler için de Yelemlem'i belirlemiştir. Bu yerler, onlar ve oralara gidip de hac ve umre yapmak isteyen ve o bölgelerin ötesinden gelecek diğer hacılar için mîkât bölgeleridir. Bu bölgelerden daha içeride yani Kâbeye daha yakın olanlar ise istedikleri yerden ihrama girebilir. Hatta Mekkeliler de Mekke'den girebilir."[21]

Açıklama

İhrama girerken telbiye getirildiği için başlıkta "telbiye getirme yeri" ifadesi kullanılmıştır. Telbiye getirme anlamındaki "İhlal" kelimesi daha sonra geniş bir anlam kazanarak ihrama girme olarak da kullanılmıştır.
Zülhuleyfe, Mekke ile Medine arasında iki millik mesafede bulunan meşhur yerin adıdır. Bu, İbn Hazm'ın İfadesidir. Nevevî ise, "Zülhuleyfe ile Medine arasında altı mil vardır. Orada "Ali kuyusu" adı verilen bir kuyu bulunmaktadır" demiştir.
Cuhfe ise, Mekke ile arasında 5-6 mil - mesafe bulunan bir köydür.
Necid, yüksek bölgeler İçin kullanılan bir kelimedir. Burada kastedilen ise buranın en üst tarafı Tihame ve Yemen, en alçak bölgesi de Şam ve Iraktır.
Yemenliler için belirlenen Yelemlem, Mekke'ye otuz mil uzaklıkta bir yerdir.
Mekke'ye en uzak mîkât yeri MedineIlerin mîkat yeri olan Zülhuleyfe'dir. Bu şekilde olmasının hikmeti olarak MedineIlerin ecrini artırma iradesi gösterilmiştir. Diğer bir görüşe göre ise mîkât bölgesi dışından gelen kimselere (afakîlere) kolaylık olsun diye bu şekilde hükme bağlanmıştır. Çünkü Medineliler, belirli mîkâtı bulunanlar içinde afakilerden Mekke'ye en yakın olanıdır.
Bu yerler, onlar ve oralara gidip de hac ve umre yapmak isteyen diğer kimseler için mîkât bölgeleridir. Bu hükme, kendine mahsus mîkâtı bulunan bir bölgeye girenler dahil olduğu gibi girmeyenler de dahildir. Kendine hâs mîkâtı bulunmayan bir bölgeye girmeyenler konusunda, eğer o kişinin özel bir mîkâtı yoksa sorun yoktur. Kendine hâs mîkâtı bulunan yere giren kimseye gelince; örneğin Suriyeli bir kimse hac yapmak isteyip de Medine'ye girerse onun mîkât yeri Zülhuleyfe olur. Bu kimse, kendi aslî mîkât yeri olan Cuhfe'ye gelene kadar ihrama girmeyi erte leye mez. Eğer ertelerse hata işlemiş olur ve alimler çoğunluğuna göre bir kurban kesmesi gerekir.
Bu bölgelerden daha içeride olanlar ise istedikleri yerden ihrama girebilir. Bu konuda ittifak bulunmaktadır.
Mekke'de bulunan kimselerin, ihrama girmek için dışarıya çıkmalarına gerek yoktur. Onlar, tıpkı mîkât yerleri ile Mekke arasında bulunan kimseler gibi, bulundukları yerden ihrama girerler. İhrama girmek için mîkât yerlerine dönmelerine gerek yoktur. Bu, hacılara mahsus bir durumdur. Umre yapmak isteyenlerin ise en yakın Hül bölgesine (Harem bölgesinin dışına) çıkmaları gerekir. Umre konusunda yapılacaklar ile ilgili olarak açıklama gelecektir.
el-Muhib et-Taberî şöyle demiştir: "Umre için Mekke'yi mîkât yeri olarak gören hiçbir kimseyi bilmiyorum." Dolayısıyla Mekke'nin mîkât yeri olması hükmü' nü, kıran haccı yapan kimseler için anlamak gerekir. Kıran haccı yapan kimst konusunda farklı görüşler vardır. Çoğunluğa göre de, Kıran haccı yapan kimst de, ihrama girme konusunda Mekke'den hac yapanların hükmüne tâbidir.
İbnü'l-Mâcişûn'a göre ise, Kıran haccı yapan kimsenin en yakın hill bölgesi ne çıkması gerekir.
Hac menasikini yerine getirmeyi irade ederek ihramsız bir şekilde mîkât yer lerini geçen kimse hakkında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Çoğunluğa gön menasike başlamazdan önce mîkât yerine geri dönerse kurban kesme yükümlü lüğü düşer. Ebû Hanife'ye göre, dönerken telbiye getirmesi şartıyla düşer. Malik 'e göre uzaklaşmaması şartıyla düşer. Ahmed'e göre ise hiçbir şekilde kurba kesme cezası üzerinden düşmez.
Bütün mîkât yerleri için, en faziletlisi, söz konusu bölgenin en uzak yerinde ihrama girmektir. En yakın yerden ihrama girilirse bu da caizdir.

8- Medinelilerin Mikat Yeri, Zülhuleyfeden Önce İhrama Girmezler

1525- Abdullah İbn Ömer'in radıydiâhu anhümâ naklettiğine göre Resûlullah aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur: "Medineliler Zülhuleyfe'den, Suriyeliler Cuhfe'den, Necidliler Karridan ihrama girerler." Abdullah şunu ilave eder: bana ulaştığına göre Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Yemenliler Yelemlem'den ihrama girer" buyurmuştur.

9- Suriyelilerin İhrama Girme Yeri

1526- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve seiiem, ihrama girme yeri olarak Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Suriyeliler için Cuhfe'yi, Necidliler için Kamü'l-Menâzil'i, Yemenliler için de Yelemlem'i belirlemiştir. Bu yerler, onlar ve oralara gidip de hac ve umre yapmak isteyen diğer kimseler için mîkât bölgeleridir. Bu bölgelerden daha içeride olanlar için ise ihram yeri, bulundukları yerdir. Hatta Mekkeliler de Mekke'den girebilir."

10- Necidlilerin İhrama Girme Yeri

1527- Zühri'nin Salim'den onun da babasından naklettiğine göre Resûlullah âhu aleyhi ve seiiem (mîkat yerlerini) belirlemiştir.
1528- Salim babasından şöyle nakleder: Resûlullah'ı şöyle buyururken işittim: "Medinelilerin ihrama girme yen Zülhuleyfe; Suriyelilerin Mehye'a yani Cuhfe; Necidliîerinki ise Karridır" İbn Ömer şöyle demiştir: "Hz. Peygamberin, "Yemenlilerin ihrama girme yeri Yelemlem'dir" dediğini iddia etmişlerdir. Oysa ben bunu işitmedim."

11- Mîkât Sınırları İçerisinde Bulunanlar İçin İhrama Girme Yeri

1529- İbn Abbas radıyaüâhu anh şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, ihrama girme yeri olarak Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Suriyeliler için Cuhfe'yi, Yemenliler için Yelemlem'i, Necidliler için Karnü'l-Menâzil'i, Yemenliler için de Yelemlem'i belirlemiştir. Bu yerler, onlar ve oralara gidip de hac ve umre yapmak isteyen diğer kimseler için mîkât bölgeleridir. Bu bölgelerden daha içeride olanların ise ihram yeri bulundukları yerdir. Hatta Mekkeliler de Mekke'den girebilir."

12- Yemenlilerin İhrama Girme Yeri

1530- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, ihrama girme yeri olarak Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Suriyeliler için Cuhfe'yi- Necidliler için Karn'i, Yemenliler için de Yelemlem'i belirlemiştir. Bu yerler, onlar ve oralara gidip de hac ve umre yapmak isteyen diğer kimseler için mîkât bölgeleridir. Bu bölgelerden daha içeride olanlar ise diledikleri yerden ihrama girebilir. Hatta Mekkeliler de Mekke'den girebilir."

13- Zâtüırk Iraklılar İçin Mîkât Yeridir

1531- îbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Şu iki şehir (Basra ve Kû fethedildiği zaman oralarda oturan insanlar Ömer'e gelip, 'Ey Mü'minlerin Emî Necid için Kam mîkat yeri olarak tayin edilmiştir. Oysa orası bizim yolumu terstir. Karn'dan ihrama girmek istediğimiz zaman bize çok zor oluyor1 dedile Bunun üzerine Hz. Ömer, '0 halde yolunuzun üzerinde bulunan bir mîk hizasından ihrama girin' dedi ve Zât-ü ırk'ı onlar için mîkat yeri olarak belirledi

Açıklama

Zâtüırk, ılgın çalı ve ağaçlarının (tamarix) yetiştiği verimli bir arazidir. Mek ile arasında iki merhale (42 mil) bulunmaktadır. Necid ile Tihame arasında sın teşkil etmektedir. Hz. Ömer radıyaiiâhu anh Zâtüırk'ı kendi içtihadı ile mîkât ye olarak tayin ettiği bilinmektedir.
Şafiî, Tâvûs'un şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve ı Zâtüırk'ı mîkât yeri olarak tayın etmemiştir. Zaten o zaman doğulular da yoktu."
Şafiî "Ümm" adlı eserinde şöyle der: "Hz. Peygamber'den Zâtüırk'ın mîk yeri olduğuna dair bir rivayet sabit olmamıştır. Fakat Zâtüırk'ın mîkât yeri olırrk hususunda icma edilmiştir."
Bütün bunlar gösteriyor ki, Zâtüırk'ın mîkât yeri olması nas ile belirlenm mistir.- Gazâlî, "Şerhu'l-Müsned" adlı eserinde Râfiî, "Şerh-u Müslim"de Nevevî bunu açıkça belirtmişlerdir. Aynı görüş Mâlikin Müdeuuene'sinde de yer almıştır.
Hanefîler, Hanbelîler, Şâfiîlerin çoğunluğu, "Şerhu's-Sağîr" adlı eserinde Râfiî ve "Şerhu'l-Mühezzeb" adlı eserinde Nevevî, bunun nasla belirlendiğini belirtmişlerdir. Mîkât hizalarından İhrama girmenin meşruiyeti, önünde belirli bir mîkât yeri bulunmayanlara hâstır. Fakat Mısırlılar gibi, kendine ait belirli bir mîkât yeri bulunanlardan Zülhuleyfe hizasında bulunan Bedir'e uğramaları halinde oradan İhrama girme haklan yoktur. Böyle kimseler, Cuhfe'ye gelinceye kadar ihrama girmeyi geciktirebilirler. Allah (c.c) en İyisini bilir.
1532- Abdullah İbn Ömer'den radıyaiiâhu anhümâ nakledildiğine göre Resûlullah sdiaiiâhu aleyhi ve seiiem Zülhuleyfe'deki vadide devesinden İnmiş ve namaz kılmıştır. İbn Ömer de buraya geldiği zaman böyle yapardı.

15- Hz. Peygamberin Mekkeye Giderken Şecere Yolundan Gitmesi

1533- Abdullah İbn Ömer şöyle anlatır:
Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve seiiem (Medine'den çıkarken) Şecere yolundan çıkar, (Medine'ye girerken ise) Muarras yolundan girerdi. Mekke'ye giderken Şecere mescidinde namaz kılardı. Dönerken ise vadinin ortasındaki Zülhuleyfe'de namaz kılar ve sabaha kadar orada gecelerdi.

Açıklama

lyâz şöyle der:
Şecere yolu, Medine'den Mekke'ye gitmek İsteyen kimselerin yolu üzerinde bulunan meşhur bir yerdir. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem buradan Zülhuleyfe'ye doğru çıkar ve orada gecelerdi. Döndüğü zaman yine orada geceler ve Muarras yolundan Medine'ye girerdi. Hem Şecere hem de Muarras yolu Medine'den altı mil uzaklıktadır. Fakat Muarras bir miktar daha yakındır.

16- Hz. Peygamberin Akîk Mübarek Bir Vadidir Sözü

1534- İbn Abbas'tan radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre kendisi Hz. Ömer'i şöyle söylerken işitmiştir:
"Ben Hz. Peygamber'i saMiâhu aleyhi w seiiem Akîk vadisinde iken, "Bu gece bana Rabbim'den bir elçi (cebraii) gelerek 'Bu mübarek vadide namaz kıl ve umre ile beraber hac yapmaya niyet et' (kıran haca) di" buyurduğunu işittim."[22]
1535- Salim İbn Abdullah'ın babasından naklettiğine göre, vadinin ortasında, Zülhuleyfe'deki Muarras'ta iken Hz. Peygamber'in kendisine "Sen mübarek bir vadidesin" denildi. Salim, babası Abdullah'ın, Resûllah'ın devesini çökerttiği yer diye araştırdığı Muarres'de devesinden inerdi. Söz konusu yer, vadinin ortasındaki mescidin alt tarafında, vadi ile yolun ortasında idi.

Açıklama

Hadiste bahsedilen vadi, "Akîk" vadisidir. Burası, Mekke ile Medine arasında, dört mil uzaklıkta, el-Bakî yakınlarında bir yerdir.
Hadis, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kıran haccı yaptığına bir delildir.

17- Güzel Kokunun Çıkması İçin Elbisenin Üç Kez Yıkanması

1536- Safvân İbn Ya'lâ şöyle anlatır:
"Ya'lâ, Ömer'e radıyaiiâhu anh, 'Resûlullah'a vahiy geldiği sırada bana göster' demişti. Hz. Peygamber Ci'râne'de iken yanında bir grup insan vardı. Bu sıradt bir adam geldi ve ıEy Allah'ın Resulü! Koku sürünüp umre ihramına giren kimse hakkında ne buyurursunuz? diye sordu. Bunun üzerine Efendimiz saBaiiâhu aleyhi ve seiiem bir süre sustu. Daha sonra kendisine vahiy geldi. Ömer hemen Ya'lâ'ye işarette bulundu ve Ya'lâ geldi. Resûl-i Ekrem'in üzerinde bir örtü vardı. Ya'lâ: başını Resûlullah'ın örtüsünün İçine soktu. O sırada Hz. Peygamber'in yüzü kırmızılaşmıştı ve nefesi (uykudaki bir kimsenin çıkardığı ses gibi) hırlıyordu. Bıı süre sonra bu durum ortadan kalktı. Daha sonra Efendimiz, "Umre ile i/gi/i son. soranı kimse nerede?" diye sordu. Bunun üzerine o soru soran adamı çağırı Rasûlullah'ın yanma getirdiler. Hz. Peygamber: "Üzerindeki kokuyu üç kez yıfcc üzerindeki cübbeyi çıkar ve umreni, hacda yaptığın gibi yap" buyurdu. Atâ'ye "Hz. Peygamber, üç kez yıkamayı emrederken (kokudan) arındırmayı kasdetti" dedim. O da "evet" diye cevap verdi.[23]

Açıklama

Başlıkta güzel koku olarak tercüme ettiğimiz "halûk" kelimesi, için zaferan bulunan bir karışımdan elde edilmiş bir çeşit kokudur.
Resûlullah'ın nefesinin hırlaması, vahyin şiddeti nedeniyledir. Ya'lâ, Hz Peygamber'i vahiy indiği sırada görmeyi istediği için başını örtünün içine sokmuştur. Umre konularında bu konu yine gelecektir.[24]
"Üzerindeki kokuyu üç kez yıka" ifadesi, "bedenindeki ya da elbisendeki" ifadesinden daha geneldir.
Ya'lâ hadisi, ihrama girdikten sonra kokulu olarak devam etmenin yasak olduğuna delil olarak getirilmiştir. Çünkü kokunun, elbiseden ve bedenden yıkanması emredilmiştir. Mâlik ve Muhammed İbn Hasen bu görüştedir.
Fakihlerin çoğunluğu bu görüşe şöyle cevap vermiştir: "Ya'lâ olayı hadiste sabit olduğu üzere Ci'râne'de geçmiştir. Bu olay, hiçbir ihtilaf olmaksızın (hicrî) 8. yılda gelmiştir. Diğer yandan ileride geleceği üzere, Hz. Aişe, ihram giydiği sırada Resûlullah'a kendi elleriyle koku sürmüştü. Bu olay ise kesinlikle hicri 10. yılda veda haccı sırasında gerçekleşmiştir. Hüküm son gerçekleşen olaya göre verilir. Ya'lâ olayında verilen yıkama emri ise mutlak olarak koku ile ilgili değil, Özel olarak "halûk" adı verilen koku ile ilgilidir. Belki de yıkamanın emredilmesi söz konusu kokuda bulunan zaferan idi. Hz. Peygamberin, ister ihramlı İster ihramsız olsun zaferan sürmeyi yasakladığı sabittir. Biraz sonra gelecek olan İbn Ömer hadisinde, "İhramlı kimse zaferan sürülmüş olan elbiseyi giymez" ifadesi; İbn Abbas hadisinde ise, "Hz. Peygamber sadece zaferanlı elbiseleri yasakladı" ifadesi yer almaktadır. 23. konuda bu hususta geniş bilgi verilecektir. Bir diğer delil de şudur: İhramlı bir kimse, unutarak veya bilmeden koku sürünse sonra bunu öğrenir öğrenmez kokuyu giderse keffaret gerekmez. Mâlik, "Eğer aradan uzun zaman geçerse gerekir" demiştir. Ebû Hanife ve bir görüşünde Ahmed'e göre mutlak olarak her halükârda keffaret gerekir. Buna göre ihramlı kimse dikişli elbise giyse onu çıkarır. Söz konusu elbiseyi yırtması ve parçalaması gerekmez.

18- İhrama Girerken Koku Sürmek, İhramlının Giyeceği Şeyler, İhramlının Taranması Ve Yağ Sürmesi

İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
İhramlı kimse güze! kokulu bitkiyi koklayabilir, aynaya bakabilir, zeytin yağı ve hayvansal yağ ile tedavi olabilir."
Atâ "İhramlı kimse yüzük takabilir, para kesesi giyebilir" demiştir.
İbn Ömer radıyaiiâhu anh karnına bağladığı bir bezle ihramlı iken tavaf etmiştir.
Âişe radıyaüâhu anha ise, binekle seyahat edenler için kısa iç donu giymelerinde bir beis görmemiştir.
1537- Saîd İbn Cübeyr şöyle anlatır:
"İbn Ömer radıyaiiâhu anh vücuduna zeytinyağı sürerdi. Bu olayı İbrahim en-Nehaî'ye hatırlatınca bana, "Sen onun görüşünü ne yapacaksın?!" dedi.
1538- Hz. Aişe radıyaiiâhu anha şöyle demiştir:
"Resûlullah'm, ihramlı iken başının ayırım yerlerinde bulunan kokusunun ışıltısı hâlâ gözlerimin önünde gibidir."
1539- Hz. Aişe radıyaiiâhu anha şöyle demiştir:
"Resûlullah'a, ihrama girerken ve (şeytan taşlayıp traş olarak) ihramdan çıktığı sırada (ziyaret) tavafından önce koku sürerdim".[25]

Açıklama

Buhârî yukarıdaki konu başlığı ile bir önceki hadiste "halûk" adlı kokunun yıkanmasının giysilerle ilgili olduğunu beyan etmek istemiştir. Çünkü ihramlı bir kimse üzerinde zaferan sürdüğü bir şeyi giyemez. Fakat bedende bulunan kokunun devam etmesini yasaklamamıştır.
Buhârî, hadiste yer alan "kokuianma"ya, taranma, yağ sürme gibi konuları da eklemiştir. Çünkü hepsi insana ferahlık verme ve süslenme gibi ortak bir anlam taşımaktadır. Bu başlıkla Buharı bir anlamda, "İnsana ferahlık veren diğer şeyler de kokulanma kapsamında değerlendirilir. İhramlı kimseye bunlar haram değildir" demiştir.
Güzel koku koklamak konusunda Saîd İbn Mansûr şöyle demiştir: "Ikrime ve Eyyûb yoluyla İbn Uyeyne'nin naklettiğine göre İbn Abbas, ihramlı kimsenin güzel koku koklamasında bir sakınca görmemiştir."
Güzel koku konusunda farklı görüşler vardır: İshak'a göre mubahtır. Ahmed ise tevakkuf etmiş/görüş belirtmemiştir. Şafiî'ye göre haramdır. Malik ve Ebu Hanife'ye göre ise mekruhtur. Görüş ayrılığının kaynağı şu görüştür: "Kendisinden koku elde edilen her şey hiçbir ihtilaf bulunmaksızın haramdır, diğerleri İse haram değildir.
Aynaya bakma konusuna gelince; İbn Abbas'ın bu konuda, "İhramlı kimsenin aynaya bakmasında bir sakınca yoktur" dediği nakledilmiştir. Tedaviye gelince, İbn Abbas'tan nakledildiğine göre ihramlı kimse yenilen şeyler ile tedavi olabilir. İbn Abbas şöyle demiştir: "İhramlı kimsenin eli ve ayaklan yanıdığı zaman onlara zeytin yağı ve eritilmiş yağ sür". İhramlı iken yağ sürülebilmesi, yağın kokusuz olması şartına bağlıdır.
1539 nolu hadis, ihrama girilmek istendiği zaman koku sürünmenin müstehap olduğuna ve ihramdan sonra da daha önce sürülmüş olan bu kokunun devam edebilmesine delil olarak getirilmiştir. İhramdan önce sürülen kokunun, renk ve kokusunun devam etmesi zarar vermez. Sadece ihramlı iken koku sürünmek haramdır. Bu, alimlerin çoğunluğuna ait görüştür. Mâlik'e göre haramdır, fakat bundan dolayı fidye vermek gerekmez. Mâlik'ten diğer bir rivayete göre fidye gerekir.

Muhammed İbn Hasen şöyle demiştir: "İhramdan sonra da aynen kalacak şekilde bir kokuyu ihrama girmeden önce sürmek mekruhtur."
Malikîlerin delilleri şöyledir: İbnü'l-Müntesjr'in, "gusül" konusunda geçen rivayetine göre Hz. Peygamber koku süründükten sonra gusül abdesti almıştır. Rivayet şöyledir; "Hz. Peygamber hanımları ile birleştikten sonra ihrama girmiştir." Hz. Peygamber'in âdeti, her hanımı için ayrı ayrı gusül abdesti almaktı. Bu durum, zaruri olarak daha önce sürmüş olduğu kokudan hiç bir iz kaynamasını gerektirir. Fakat biraz önceki rivayette bulunan "(Güzel bir şekilde) koKar bir halde ihramlı olarak sabahlardı" ifadesi bu görüşü reddetmektedir. Bazı Malikîler mazeret olarak Medinelilerin uygulamasının bunun tersi yönünde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüş Nesâî'nin Ebu Bekir İbn Abdurrahman ibnül-Haris İbn Hişam'dan rivayet ettiği şu delil ile eleştirilmiştir. Buna göre Emevi Halifesi Süleyman İbn Abdülmelik hacca gittiğinde alimlerden bir grubu bir araya getirmiştir. Bunlar arasında Kasım İbn Muhammed, Harice İbn Zeyd, İbn Ömer'in oğulları Salim ve Abdullah, Ömer İbn Abdülaziz ve Ebu Bekir İbn Abdurrahman İbnü'l-Haris bulunmaktadır. Süleyman İbn Abdülmelik onlara ziyaret tavafından önce koku sürünme konusunu sormuş bu alimlerin hepsi sürmesinin sakıncası olmadığını ifade etmişlerdir. Bu alimler, Medineli tabiîn alimleridir ve hepsi aynı görüşte müttefiktir. Buna göre, ziyaret tavafından önce koku sürmenin caiz olmadığı nasıl iddia edilebilir.
Akabe cemresinden (büyük şeytana taş atıldıktan) sonra koku sürünmek ve diğer ihram yasaklarının kalktığına dair delil olarak getirilmiştir. Cinsel ilişki ve cinsel ilişkiye götüren ön davranışlarla ilgili yasak ise Kabe'yi tavaf edinceye kadar devam eder. Bu durum, hacda, yasaksızlığa geçmede iki aşamanın olduğunu göstermektedir.
Tıraş olmayı, haccın gereği olan ibadetlerden (nüsük) sayanlar - alimlerin çoğunluğunun görüşü ve Şafiîlerde de sahih olan görüş böyledir- koku sürünme ve az önce sayılan diğer ihram yasaklarının ancak traş olduktan sonra yapılabileceği görüşündedir. Resûlullah'm haccında önce şeytan taşlayıp sonra traş olması daha sonra da tavaf etmesi bu görüşe dayanak teşkil etmektedir Eğer koku sürünmek şeytan taşladıktan ve traş olduktan sonra olmasayd hadisteki, "Kabe'yi tavaf etmeden önce" ifadesi tavafla sınırlı tutulmazdı.

19- Saçlarını Yapışkan Bir Madde İle Toplayan Kimse

1540- Salim, babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Ben Resûlullah'ı safai&hu aleyhi ve seiiem dağılmaması için saçlarına yapışkan bir madde sürmüş halde telbiye getirirken işittim."[26]

Açıklama

Saçı bu şekilde bağlamak, ihramlı iken saçların dağılmaması, kirlenmemesi ve bit düşmemesi İçin yapılmaktadır.

20- Zülhüleyfe'de Telbiye Getirmek

1541- Salim İbn Abdullah, babasını şöyle söylerken işitmiştir: "Resûlullah ancak mescidin yanından telbiye getirerek ihrama girerdi." Mescitten maksadı Zülhuleyfe'deki mescittir.

Açıklama

Başlık, Medine'den yola çıkarak hacca giden kimse ile ilgilidir. Bu konuya
28. başlık olan "Kişinin, devenin tam olarak ayağa kalkmasından sonra telbiye getirmesi" konusunda temas edilecektir.
Salih İbn Keysan'm Nafi'den naklettiğine göre İbn Ömer (r.anhüm) şöyle demiştir: "Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem devesi tam olarak ayağa kalkıp kendisini düz bir duruma getirdiği zaman telbiye getirmiştir." İbn Ömer, iki konu sonra yer alacak olan İbn Abbas'ın "Bineğine binip çöle yöneldi ve telbiye getirdi" şeklindeki rivayetini kabul etmemiştir.
Buradaki müşkili, Ebu Davud ve Hâkim'in, Saîd İbn Cübeyr'den aktardığı şu rivayet çözer:
"İbn Abbas'a; "Resûlullah'ın telbiye getirmesi hakkında sahabilerin farklı görüşte olmalarına hayret ediyorum" dedim. -Sonra hadisi zikretti. Hadiste şu sözler bulunmaktaydı- Hz. Peygamber, Zülhuleyfe mescidinde iki rekat namaz kıldıktan sonra bulunduğu meclisten kalkarak hac için telbiye getirdi. Bazı insanlar bu telbiyeyi duyarak böyle öğrendiler. Daha sonra Efendimiz saiiaiiahu aleyhi ve seiiem bineğine bindi. Bineği doğrulduğu zaman yine telbiye getirdi. Sonra aradan bir süre geçti. Çöle yönelince yine telbiye getirdi. Bu telbiyelere de daha önceki telbiyeleri bilmeyen bir grup insan işitti. Daha sonra her grup kendi işittiği şeyi nakletti. Onun asıl (ilk) telbiye getirdiği yer namaz kıldığı yerdir. Daha sonra ikinci ve üçüncü kez telbiye getirmiştir." İbn Ömer, telbiyenin sadece çöle yönelindiği sırada yapıldığı görüşüne bu yüzden karşı çıkmıştır. Fakihler sayılan bütün telbiyelerin caiz olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Görüş ayrılığı sadece hangisinin daha faziletli olduğu konusundadır.

21- İhramlı Kimsenin Giymemesi Gereken Elbiseler

1542- Abdullah İbn Ömer'den radıyaiiâhu anhümâ nakledildiğine gjre adamın biri "Ey Allah'ın Resulü! İhramlı bir kimse hangi elbiseleri giyebilir?" diye sormuştu. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seikm, "Gömlekleri, başa geçirilen takkeleri, şalvarları, şapkalı giysileri ve mestleri giyemez. Fakat iki ayakkabı bulamayan kimse mest giysin ve topuklardan aşağısını kessin. Siz ihramlılar, zaferan ve vers adı verilen bitki[27] ile boyanmış olan elbise giymeyin" buyurmuştur.

Açıklama

Burada ihramlı ile kastedilen, hac, umre veya kıran haccı için ihrama girmiş olan kimsedir.
Nevevî şöyle der:
"Alimler, Hz. Peygamberin bu cevabının sözün en güzellerinden olduğunu söylemişlerdir. Çünkü giyilemeyecek olan şeyler sınırlı sayıdadır. Bunlar sayılmak suretiyle cevap ortaya çıkmış olur. Giyilmesi caiz olanlar ise sınırsızdır. Cevap, "Şunları giyemez, diğerlerini giyebilir" anlamına gelir."
İbn Dakîk el-Id şöyle demiştir:
"Bu hadisten çıkarılacak sonuçlardan biri şudur: Cevapta muteber olan, cevap nasıl olursa olsun, cevap soruya göre değişik olsa veya sorulandan daha fazla şey söylenmiş bile olsa, amaçlanan şeyin gerçekleşmesidir. Soru ile cevabın birbirine (birebir) mutabık olması şart değildir."
Hadiste bahsi geçen ihramlının, erkek ihramlı olduğu konusunda alimler icma etmiştir. Kadınlar da aynı hükme dahil edilemez.
İbnü'l-Münzir şöyle der: "Alimler, yukarıda sayılan bütün elbiseleri ihramlı bir kadının giyebileceğinde icma etmiştir. Kadınların erkeklerle ortak olduğu nokta, zaferan ve vers ile boyanmış olan elbiseleri giyememeleridir."
Kadı Iyaz ise şu kanaati belirtir:
"Müslümanlar, yukarıdaki hadiste sayılan şeyleri ihramlı bir kimsenin giyemeyeceğinde icma etmiştir. Hz. Peygamber, gömlek ve şalvar İle bütün dikişli elbiselere; sarık ve başlıklı giysi ile dikişli ya da dikişsiz başı örten bütün başlıklara- mestlerle ise kişinin ayağını örten her şeye dikkat çekmiştir."
"Ayakkabı bulamayan" denilmek suretiyle, bulabilen kimselerin kesilmiş mest giyemeyecekleri belirtilmiştir, «Alimlerin çoğunluğu bu görüştedir.
Mestlerin topuklardan aşağısının kesilmesi, ihramlı kimsenin topuklarının açığa çıkması içindir. Alimler, ihramlı kimsenin elbise giymesinin ve koku sürün-mesinin yasak olmasının hikmeti olarak onun, refah ve rahattan uzaklaşmasını, huşu içindeki kimsenin niteliklerini kazanmasını göstermişlerdir. Diğer yandan sayılan şeylerden mücerred bir halde Rabbine yönelmesi sağlanmış olacaktır. Bu sayede kendini daha iyi murakabe edecek, haramları işlemekten daha kolay kaçınacaktır.

22- Hacca Giderken Bineğe Binmek Ve Terkisine Birini Almak

1543-1544- İbn Abbas'tan radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre Üsame Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi w seüem terkisinde idi. Efendimiz saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem daha sonra Müzdelife'den Mina'ya kadar Fadl' terkisine aldı. Üsame ve Fadl, "Hz. Peygamber, Akabe cemresine (büyük şeytana) taş atıncaya kadar telbiye etmeye devam etti" demişlerdir.[28]

23- İhramlının Giyebileceği Elbise, Rida Ve Îzarlar

Aişe (r.anha) ihramlı iken sarıya boyanmış elbise giymiş ve (ihramlı bir kadına) "Ağzını ve yüzünü peçe ile kapatma. Vers ve zaferanlı elbiseyi de giyme" demiştir.
CabÎr mdıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Usfurla boyanmış elbisenin koku olduğu görüşünde değilim."
Hz. Aişe, ihramlı kadının, zinet takmasında, siyah ya da kırmızı elbise veya mest giymesinde bir sakınca görmemiştir.
ibrahim en-Nehâî, "İhramlının elbisesini değiştirmesinde sakınca yoktur" demiştir.
1545- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem saçlarını salıp[29] yağ süründükten, îzâr ve ridasını giydikten sonra ashabıyla birlikte Medine'den ayrıldı. Kokusu deriye geçecek şekilde zaferan bulunanlar hariç, hiçbir îzâr ve ridanm giyilmesini de yasaklamadı. Gündüz vakti Zülhuleyfe'ye vardılar ve sabaha kadar orada kaldılar. Efendimiz saiiaiiâhu aleyhi ve sellem, bineğine bindi. Çöle girdikleri zaman ashabıyla birlikte telbiye getirdi. Kurbanlık hayvanına gerdanlık taktı. Bu olay Zülkade'nin 25'inde gerçekleşmişti. Zülhicce'nin 4. gecesi Mekke'ye vardılar. Kabe'yi tavaf etti, Safa ile Merve arasında sa'y etti. Kurbanına gerdanlığını taktığı İçin artık ihramdan çıkmadı. Daha sonra Mekke'nin yüksek bir yeri olan Hacûn bölgesinde konakladı. O sırada hac ihramı içinde bulunuyordu. Yaptığı İlk tavaftan sonra Arafat'tan dönünceye kadar bir daha Kabe'ye yaklaşmadı. Sahabilere, Kabe'yi tavaf etmelerini ve Safa ile Merve arasında sa'yde bulunmalarını, daha sonra da traş olup ihramdan çıkmalarını emretti. Bu emir, yanlarında gerdanlık takılmış kurbanlık bulunmayan kimselere yönelikti.-Hanımları ile gelenler için artık cinsel ilişkide bulunmak, güzel koku sürünmek ve elbise giymek helaldi.[30]

Açıklama

Alimlerin çoğunluğu, ihramlı kimsenin, sarıya boyanmış (muasfer) elbise giymesini caiz görmüştür.
İbnü'l-Münzir şöyle der: "Alimler, ihramlı kadınlar için, tamamı dikişli olan elbise ve mest giymenin caiz olduğunda icma etmiştir. Kadınlar ihramlı iken başlarını örtebilir ve saçlarını kapatabilirler. Ancak yüzlerini Örtmezler. Sadece erkeklerin bakışından korunmak için elbiselerinin ucunu yüzlerine bir miktar sarkıtabilirler. Yüzlerini iyice örtmezler.
Fakat Fatıma binti'l-Münzir'den şöyle bir rivayet gelmiştir: "Esma binü Ebû Bekir ile birlikte ihramlı iken yüzümüzü peçe ile iyice örterdik." Burada bahsedilen örtmenin de sarkıtma şeklinde kısmen olması muhtemeldir. Nitekim Hz. Aişe (r.anha), "Biz Resülullah ile birlikteydik. Yanımıza bîr kafile uğradığı zaman ihramlı iken elbiseyi yüzümüzün üzerine sarkıtmak suretiyle örterdik. Yabancı erkekler gittiklerinde ise açardık..." demiştir.
İbnü'l-Münzir şöyle devam eder:
Alimler, ihramlı bir kimsenin zeytin yağı, iç yağı, eritilmiş yağ ve tahin yiyebilecekleri; bunları baş ve sakal dışında kullanabilecekleri hususunda icma etmiştir. Yine bedene koku sürülmesinin caiz olmadığında da icma etmişlerdir. Burada güzel koku ile zeytinyağını farklı kategoride görmüşlerdir.
Hacûn , Mekke'nin yüksek bir yerinde Mekke'lilerin mezarlarının bulunduğu bir sıradağın adıdır.

24- Zülhuleyfe'de Geceleyip Sabahlamak

Zülhuleyfe'de gecelemeyi İbn Ömer radıyaiiâhu anh söylemiştir.
1546- Enes İbn Malik radıyaiiâhu anh şöyle nakleder:
"Resülullah saUaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'de dört rekat, Zülhuleyfe'de iki rekat namaz kılmış ve sabaha kadar orada kalmıştır. Devesine binip tam olarak doğrulup da yola koyulunca telbiye getirmişti."
1547- Enes îbn Malik mdıyaiiâhu anh şöyle nakleder:
"Resülullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem öğle namazını Medine'de dört, ikindi namazını Zülhuleyfe'de iki rekat olarak kıldı. Zannedersem sabaha kadar orada kalmıştı."

Açıklama

Zülhuleyfe'de sabaha kadar kalma, Medine'den hac için yola çıkma ile ilgilidir. Konu başlığı ile ifade edilmek istenen anlam şudur: Kişinin, yolculuğa çıktığı yere yakın bir yerde konaklayıp gecelemesi meşru bir davranıştır. Çünk bu sayede unutmuş olduğu şeylere dönüp kolayca ulaşabilir.
Zülhuleyfe'de namazın iki rekat olarak kılınması, oturulan şehrin evle geçildikten sonra bir yerde geceleyen kimsenin, yolculuğuna ara vermiş olsa bil namazını kısaltarak (seferî olarak) kılmasının meşru olduğunu göstermektedir.

25- Telbiye Getirirken Sesi Yükseltmek

1548- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle nakleder:
"Resülullah sau&u&hu aleyhi ve seiiem öğle namazını Medine'de dört rekat, ikind namazını Zülhuleyfe'de iki rekat olarak kılmıştır. Onların, hem hac hem de umr< için gidenlerin, (telbiye getirirken) seslerini hep birlikte yükselttiklerini işittim."

Açıklama

Taberî şöyle der: "Burada bahsedilen, telbiye getirirken sesi yükseltmektir."
Bu hadis, telbiye getirirken sesin yükseltilmesi konusunda alimlerin çoğunluğu lehine bir delildir.

26- Telbiye Getirmek

1549- Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi w sdtem telbiyesi; "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, lebbeyk lâ Şerike leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk, lâ şerike lek"

şeklindedir."
1550- Aişe (r.anha) şöyle demiştir: "Muhakkak ki ben Resûlullah'm
aleyhi ve seiiem şöyle telbiye ettiğini biliyorum: "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, lebbeyk lâ şerîke leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-ni'mete lek".

Açıklama

Lebbeyk, "çağrıya kesin olarak olumlu yanıt verme" anlamına gelir. İbn Abdilber şöyle der: "Bir grup alim, "telbiye, Hz. İbrahim'in insanlara yönelik olarak yaptığı hac davetine icabettir" demişlerdir."
İbnü'l-Müneyyir "Haşiye"de şöyle der: "Telbiye'nin meşru kılınması Allah'ın kullarına bir ikramına işaret etmektedir. Çünkü Allah'ın evine varış, Yüce Allah'ın daveti üzerine gerçekleşmiş olmaktadır."
Telbiyede bulunan ö\ kelimesindeki hemzenin, cümleye başlama bağlacı
olarak kesreli ya da sebep bildirme bağlacı olarak fethalı olduğu rivayet edilmiştir. Alimler çoğunluğuna göre kesreli olması daha iyidir. Buharı, "libas" konusunda, Salim ve babası yoluyla Zühri'nin şöyle bir rivayetini nakletmişti:
Salim'in babası, "Resûlullah'ı saüaiiâhu aleyhi ve sdiem saçlarını yapışkan bir madde ile tutturmuş olarak, "Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk' derken işittim", "Sonunda da bundan daha fazla bir şey eklemedi" demiştir. (Sonunda ile başlayan ilaveyi Müslim yapmıştır.)
İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Ömer de böyle telbiye getirir ve şu ilaveyi yapardı: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk ve sa'deyke ve'1-hayru fî yedeyk ve'r-rağbâü ileyke ve'1-amel". Malik'in, Nâfi1 ve İbn Ömer'den yaptığı rivayet de böyledir. İbn Ömer bu konuda babasından naklettiği rivayete göre uygulamada bulunmuştur. Bu rivayet, Hz. Peygamber'den nakledilen duaya ilavede bulunmanın müstehap olduğuna delil olarak getirilmiştir.
Tahâvî; İbn Ömer, İbn Mes'ûd, Aişe, Cabir ve Amr İbn Ma'dikerib'ten hadis naklettikten sonra şöyle der:
"Müslümanların tamamı, bu telbiye üzerinde icma etmiştir. Ne var ki bir grup, "Kişinin, Allah'ı zikir sayılan şeyleri telbiyeye ilave etmesinde sakınca yoktur" demiştir. Muhammed, Sevrî ve Evzaî bu görüştedir. Delilleri, Ebû Hurey-re'den rivayetle, Nesâî ve İbn Mâce'nin naklettiği, İbn Hıbban ve Hâkim'in de sahih gördüğü şu hadistir: "Resûlullah'm yaptığı bir telbiye, "Lebbeyk, ilâhi el-hakku, lebbeyk" şeklindeydi". Diğer bir delil ise İbn Ömer'in yaptığı ilavedir.
Diğer alimler ise bu görüşü kabul etmeyerek, "Resûlullah'm müslümanlara öğrettiği ve yaptığı telbiyeye ilavede bulunmak uygun değildir. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Amr İbn Ma'dikerib'in yaptığı rivayette olduğu gibi "Buna benzer şekilde dilediğiniz gibi telbiye getirin" buyurmamış, aksine tıpkı namazdaki tekbiri öğrettiği gibi telbiyeyi de öğretmiştir. Namazdaki tekbirde olduğu gib telbiyede de Efendimiz'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem öğrettiğinin dışına çıkılmamahdır.
Sa'd İbn Ebî Vakkas'ın oğlu Amir'm, babasından naklettiğine göre Sa'd, bir kimseyi, "Lebbeyk ey burçların sahibi" derken işittiği zaman, "O (Allah) burçların sahibidir. (Doğru, fakat) biz Resûlullah saDaiiâhu aleyhi ve seiiem zamanında böyle telbiye getirmezdik" demiştir. Sa'd, telbiyeye eklemede bulunmayı hoş karşıla-marnıştır ki biz de bu görüşü benimsiyoruz."
Nesâî'nin, Abdurrahman İbn Yezîd yoluyla İbn Mes'ûd'dan naklettiği şu rivayet telbiyeye ilavede bulunmanın caiz olduğunu gösterir: "Hz. Peygamber'İn telbiyelerinden biri de ...". Bu ifadeye göre Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w sellem, burada zikredilen, Ömer ve İbn Ömer'den rivayet edilen şeklin dışında başka şekillerde de telbiye getirmiştir. Saîd İbn Mansûr'un, Esved İbn Yezîd yoluyla naklettiğine göre Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve sellem, "Lebbeyk Yâ Gaffara'z-zünûb" şeklinde telbiye getirirdi. Cabir'in haccı anlatan uzun hadisinde ise, "Hz. Peygamber çöle varınca devesi üzerinde doğruldu ve "Lâ ilahe illallah, Lebbeyk Allahümme Lebbeyk vd." şeklinde telbiye getirmiş, daha sonra da halk da aynı şekilde telbiye getirmiştir. Resûlullah buna karşı çıkmamıştır.
Ebû Davud'un nakline göre, (Müslim de başka bir vecihle bunu nakletmiştir), "İnsanlar, telbiyede bulunurken "Burçların sahibi" vb. sözler ekliyordu. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de bunu duyduğu halde onlara birşey söylemiyordu.
Beyhakî'nin rivayetinde "Burçların sahibi ve faziletlerin sahibi" gibi ifadeler yer almaktadır. Bütün bunlar, Hz. Peygamber'den saiiaiiahu aleyhi ve sellem merfû olarak rivayet edilen telbiyeyi getirmenin daha faziletli olduğunu gösterir. Çünkü en çok bu şekilde telbiye getirmiştir. Diğer yandan Hz. Peygamber yapılan eklemeleri reddetmediği ve kabul ettiği (takrir) için bunları söylemekte de sakınca yoktur. Alimler çoğunluğunun görüşü de böyledir.
Buharı telbiyenin hükmüne hiç temas etmemiştir. Bu konuda, ona kadar çıkarılabilecek, (ama temelde) dört görüş bulunmaktadır:
Birinci görüşe göre, telbiye sünnettir. Yapmayana bir ceza yoktur. İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedir.
İkinci görüşe göre, telbiye farzdır. Yapmayana küçük başhayvan kurban (dem) kesme cezası vardır. Bu görüşü Mâverdî, İbn Ebû Hureyre yoluyla Şafiî'den; İbn Kudâme bazı Malikilerden; Hattabî de Mâlik ve Ebû Hanife'den nakletmiştir.
Üçüncü görüşe göre ise, telbiye farz olmakla birlikte yola yönelme gibi hac ile ilgili başka bir amel telbiye yerine geçebilir. İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Rey ekolüne mensup alimlere göre, kişi, söz konusu ihrama niyet ederek tekbir getirir, telbiye getirir veya teşbihte bulunur ise ihrama girmiş olur."
Dördüncü görüşe göre telbiye ihramın bir rüknüdür. Telbiye getirmeksizin ihrama girilemez. İbn Abdilber; Sevrî, Ebû Hanife, Malikilerden İbn Habib ve Şafiîlerden Zübeyrî'nin bu görüşte olduğunu söylemiştir. Zahirîler ise, "Telbiye, namazdaki iftitah tekbîri mesabesindedir" demiştir.

27- Bineğe Binerken Telbiyeden Önce Tahmîd, Teslbîh Ve Tekbîr Getirmek

1551- Enes radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem, biz de onunla birlikte iken, öğle namazın Medine'de dört rekat olarak, ikindi namazını Zülhuleyfe'de iki rekat olarak kılmıştır. Daha sonra sabaha kadar orada kalmış, sonra bineğine binip Beydâ'yc (çöle doğru) geldikleri zaman Allah'a hamdetmiş, teşbihte bulunmuş ve tekbii getirmişti. Daha sonra hac ve umre için telbiyede bulunmuştu. Yanındakiler de ona uyarak hac ve umre için telbiye getirdiler. (Mekke'ye) vardığımızda ihramlardan çıkmaları için herkese emir verdi. Terviye günü (Zülhicce'nin 8 günü) gelince hac için telbiye getirip ihrama girdiler. Hz. Peygamber saibiâhu aleyh ve seiiem, ayakta iken kendi elleriyle birçok deveyi kurban kesmişti. Resûl-i Ekrerr saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'de de iki alaca koçu kurban etmişti."

Açıklama

Teşbih ve zikredilen diğer hamdetme ve tekbirleri telbiyeden önce söyleme nin müstehaplığı sabit olmasına rağmen, bu hususa çok az kimse temas etmiştir.
Bir görüşe göre Buharı burada, teşbih, hamd ve tekbir getirildiği zaman bunun yeterli olup telbiyeye gerek olmadığını iddia eden görüşe reddiye olarak bu hadisi getirmiştir. Çünkü Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, söz konusu zikirlerde bulunduktan sonra bunlarla yetinmeyerek telbiye de getirmişti.

28- Bineği İyice Doğrulduktan Sonra Kişinin Telbiye Getirmesi

1552- Nu^fi'in naklettiğine göre İbn Ömer radıyaiiahu anh şöyle demiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, bineği ayağa kalkıp tam olarak doğrulduğu zaman telbiye getirmişti."

29- Kıbleye Yönelerek Telbiye Getirmek

1553- Nâfi1 şöyle demiştir:
"Ibn Ömer radıyaiiâhu anh Zülhuleyfe'de sabah namazını kılınca devesinin eğerinin bağlanmasını emrederdi. Eğeri bağlanınca, devesi onu doğrulttuğu zaman
auakta olduğu halde kıbleye yönelir ve.Harem'e varana kadar telbiye getirirdi. Harem'e gelince telbiyeyi bırakırdı. Zû Tuvâ'ya gelince sabaha kadar orada ka-1 rdı Sabah namazını kıldıktan sonra gusül abdesti alırdı. İbn Ömer, Hz. Peymber'in a!eyhi ve seiiem de böyle yaptığını söylerdi."[31]
1554- Nafi' şöyle nakleder:
"İbn Ömer radıyaiiâhu enh Mekke'ye doğru yola çıkmak istediği zaman güzel kokusu bulunmayan bir yağ sürünür, sonra Zülhuleyfe mescidine gelip namaz kılardı. Daha sonra bineğine biner, bineği onu iyice doğrultunca ihrama girer ve "Ben, Resûlullah'ı saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu şekilde yaparken gördüm" derdi."

Açıklama

İlk anda akla gelen anlama göre telbiye getirmeyi bırakmıştır. Harem ile, Mescid-i Haram'ı kasdetmiş olmalıdır. Telbiye getirmeyi bırakmadaki amaç, tavaf vd. ibadetlerle meşgul olmaktır. Yoksa sadece telbiyeyi bırakmak istemiş değildir.
Zû Tuvâ, Mekke yakınlarında, bugün Zahir kuyusu (Bi'ru'z-zâhir) diye bilinen meşhur yerdir.
eUMühelleb şöyle der:
"Telbiye getirirken kıbleye yönelmek çok uygun bir davranıştır. Çünkü bu, Hz. İbrahim'in (a.s) davetine icabettir. Davete icabet eden kişi, davette bulunana arkasını değil,

önünü döner. İbn Ömer, saçına bit düşmemesi için yag sürünmüştür. İhramlılık halini korumak için de kokusu bulunan yağlardan kaçınmıştır."

30- Vadide Telbiye Getirmek

1555- Mücahid şöyle anlatır:
"İbn Abbas'ın radıyaiiâhu anh yanında bulunuyorduk. Deccal'ın iki gözü arasında "kâfir" yazılı bulunduğundan söz ettiler. İbn Abbas radıyaiiâhu anh, "Ben Resûlullah'-tan saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem böyle bir şey duymadım. Fakat o saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "San/cİ Musa'ya vadiye indiği zaman telbiye eder bir halde bakmaktayım" buyurmuştur."[32]

Açıklama

"Sanki bakmaktayım" sözünün ne anlama geldiği konusunda araştırmacılar görüş ayrılığı içindedir:
Birincisi; bu söz hakikat anlamındadır. Peygamberler diridirler ve Rableri katında nzıklandırılmaktadırlar. Dolayısıyla hac yapmaları için bir engel yoktur. Nitekim Sahih-İ Müslim'de Enes'ten rivayet edilen bir hadise göre, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Hz. Musa'yı mezarının üzerinde ayakta namaz kılarken görmüştür.
Kurtubî şöyle demiştir: "Peygamberlere ibadet etmek sevdirilmiştir. Onlar, mecbur oldukları için değil, içlerinden geldiği için ibadette bulunmaktadırlar. Bunun gibi cennet ehlinin içine de Allah'ı zikretme duygusu verilmiştir. Ahiretteki amellerin zikir ve dua olması da bu görüşü desteklemektedir. Nitekim Kur'an'da, "Onların oradaki duası, 'Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz' sözleridir" buyurulmuştur.[33] Bu yorumun tam olabilmesi, bakılan şeyin ruhlar olduğunun söylenmesi halinde gerçekleşir. Belki de tıpkı İsra hadisesinde olduğu gibi, ruhları üç boyutlu hale getirilmiş de olabilir. Cesetleri ise mezarlarındadır tabii."
İbnü'l-Müneyyir ve diğer bazı alimler şöyle demiştir: 'Allah onun ruhu için
bir temsil yaratmıştır. Bundan dolayı uykuda iken görüldüğü gibi uyanık iken de görülebilir."
İkincisi; Hz. Musa'nın, hayatta iken içinde bulunduğu hal, ibadetinin, hac ve telbiyesinin nasıl olduğu Hz. Peygamber'e sallaüâhu aleyhi ve seiiem üç boyutlu olarak gösterilmiş olabilir.
Üçüncüsü; Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu olayı kendisine gelen bir vahiy ile haber vermiştir. Çünkü burada kesin bir ifade kullanarak, "Bakıyor gibiyim" buyurmuştur.
Dördüncüsü; belki de daha önce görmüş olduğu bir rüya idi. Hac yaparken bunu hatırladı ve haber verdi. Peygamberlerin rüyası da vahiydir. İleride yer vereceğimiz peygamberlerle ilgili hadislerden dolayı bu görüş bana göre en muteber olanıdır. Bunun, daha önce görmüş olduğu bir rüya olması uzak bir ihtimal değildir. Allah (c.c) en iyisini bilir.

31- Adetli Ve Lohusa Kadının İhrama Girme Şekli

"Ehelle" (konuştu), "tstehlelna" ve "ehlelna" (hilalin ortaya çıktığını gördü) ifadelerinin tamamında "zuhur" (ortaya çıkma) anlamı bulunmaktadır. "İstehelle el-matar" da, yağmurun yere değdiği zaman çıkardığı sesi ifade eder. Ayette geçen, "özerine Allah'tan başkasının adı anılan" ifadesinde de "çocuğun doğarken çıkardığı ses" anlamı bulunmaktadır. (Yani, çocuğun doğarken bağırması gibi Allah'tan başkasının adını anarak kesilen hayvanlar kastedilmektedir.)
1556- Hz. Peygamber'in saiiaüâhu aleyhi ve seiiem hanımı Hz. Aişe (r.anha) şöyle anlatır:
"Veda haccında Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem İle birlikte yola çıkmıştık. Biz umre İçin telbiye getirdik. Daha sonra Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Yanında hedy kurbanı bulunan kimseler umre ile birlikte hac için telbiye getirip ihrama girsin. Her ikisini de tamamlamadıkça ihramdan çıkmasın" buyurdu. Daha sonra Mekke'ye gittim. O sırada adetli idim. Ne Kabe'yi tavaf ettim ne de Safa ile Merve arasında sa'yettim. Bu durumu Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi w seiiem arzettiğim zaman bana, "Saç örgülerini çöz, saçını tara, hac için telbiye getir, umreyi de terk et" buyurdu. Ben bu şekilde yaptım. Hac menasikini tamamladıktan sonra Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem beni (kardeşim) Abdurrahman ile birlikte Ten'im'e gönderdi, umre yaptım. Bana, "İşte senin umre yerin orasıdır" buyurdu. Daha sonra umre için telbiye getirmiş olanlar Kabe'yi tavaf etti ve Safa - Merve arasında sa'yettiler. Daha sonra da ihramdan çıktılar. Mina'dan döndükten sonra bir kez daha tavaf ettiler. Hac ve umreyi birlikte yapanlar ise sadece bir kez tavaf yaptılar."

32- Hz. Peygamber Zamanında O'nun Girdiği Niyet Ne İse O Niyetle İhrama Giren Kimse

Bu rivayeti, İbn Ömer radıyallâhu anh Hz. Peygamberden saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem nakletmiştir.
1557- Cabir'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aieyH ve seiiem Ali'ye radıyaiiâhu anh ihramls olarak kalmasını emretmiştir.[34] Cabir burada, Sürâka'nın sözüne de yer vermiştir.
1558- Enes İbn Malik radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
"Ali rad.yaiiâhu anh Yemen'den Hz. Peygamber'in yanma gelmişti. Hz. Peygar ber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ona, "Ne niyetle ihrama girdin?" diye sorunca Ali, "Res lullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seikm girdiği niyetle" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resû i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Eğer benim yanımda hedy kurbanı olmasaydı i ramdan çıkardım" buyurdu."
Muhammed İbn Bekir, İbn Cüreyc'den naklen şu ilavede bulunmuştur:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Ali'ye, "Ey AH! Hangi niyetle ihrama girdin?" diye sorunca Ali mdıyaiiahu anh, "Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem girdiği niyetle" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ona, "O halde hedy kurbanı getir ue şu an olduğun gibi ihramh olarak kal" buyurmuştur."
1559- Ebû Mûsâ radıyaiiâhu anh şöyle nakîetmiştir:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem beni Yemen'e göndermişti. Döndüğümde Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile Bathâ'da karşılaştık. Bana, "Hangi niyetle ihrama girdin?' diye sorunca ben de, Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem girdiği niyetle" diye cevap verdim. Bunun üzerine bana, "Yanında hedy kurbanı var mı?" diye sordu. Ben "hayır" dedim. Bunun üzerine bana emir buyurdu, Kabe'yi tavaf ettim. Safa-merve arasını da sa'yettim. Daha sonra yine emir buyurdu, ihramdan çıktım. Ardından kavmimden bir kadının yanına gittim, saçımı taradı veya yıkadı. Daha sonra Hz. Ömer radıyaiiâhu anh geldi ve "Eğer Allah'ın kitabını delil olarak alırsak ayette bize, "Haca ue umreyi Allah için tamamlayın"[35] buyurulmaktadır. Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sünnetine bakacak olursak Efendimiz saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de, kurban kesinceye kadar ihramdan çıkmamıştır" dedi."

Açıklama

Başlıktaki ifade, Hz. Peygamber'in ihrama girerken müphem bir şekilde niyet etmeyi onayladığı anlamında kullanılmıştır. Bundan dolayı, müphem bir niyetle İhrama girme caiz olmaktadır. Fakihler çoğunluğunun görüşü böyledir. Malikiler ile Kufelilere göre ise müphem bir niyetle ihrama girilmesi halinde sahih olmaz.
Şu'be'nin rivayetine göre, (Ebû Musa), "Hz. Peygamber'in girdiği niyetle ve onun gibi ihrama giriyorum, Lebbeyk" demiş, Resûlullah da saiiaiiâhu aleyhi w seiiem "Güzel yapmışsın" buyurmuştur.
Hz. Ömer'in radıyaiiâhu anh, ayetle delil getirerek verdiği cevap insanların umre için ihramdan çıkmalarını önlemeye yöneliktir. Çünkü Kur'an, haccı ve umreyi tamamlamayı emrettiği için bu sebeple ihramdan çıkmanın yasak olduğunu göstermektedir. Söz konusu ayet, hac bitene kadar ihramda kalmayı gerektirir. Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sünneti de bunu göstermektedir. Çünkü Efendimiz saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, kurban yerine ulaşana (kesilene) kadar ihramdan çıkmamıştır.
Fakat Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem beraberinde hedy kurbanı bulunmayan kimseye verdiği "Eğer benim yanımda hedy kurbanı olmasaydı ihramdan çıkardım" şeklindeki cevabı bu görüşe karşı bir yanıt niteliğindedir. Bütün bunlardan şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır ki, Hz. Ömer, ihramdan çıkmayı, seddü'z-zerîa (kötülüğe giden yolların önünü kesme) kabilinden yasaklamıştır.
Nevevî şöyle demiştir: "Bu konuda tercih edilen görüş şu ki; Hz. Ömer, hac ayları içinde umre yapıp daha sonra aynı yıl içinde hac yapmayı yasaklamıştır. Onun ifadelerinden anlaşıldığına göre bu ifrad haccı yapmaya yönelik bir teşvik mahiyetindedir. Diğer yandan temettü haccı yapmanın, hiçbir şekilde mekruh olmaksızın caiz olduğu konusunda icma gerçekleşmiştir."

33. Allahu Teâlâ'nın "Hac Bilinen Aylardadır. Kim O Aylarda Hacca Niyet Ederse (İhramını Giyerse), Hac Esnasında Kadına Yaklaşmak, Günah Sayılan Davranışlara Yönelmek, Kavga Etmek Tartışma Yapmak Yoktur. [36] **Sana Hilal Şeklinde Yeni Doğan Ayları Sorarlar. De Ki: Onlar, İnsanlar Ve Özellikle Hac İçin Vakit Ölçüleridir."**[37] **Sözleriyle İlgili Bab**

Ibn Ömer radıyaiiâhu anh, "Hac ayları; şevval, zilkade ve zilhiccenin ilk on günüdür" demiştir.
İbn Abbas radıyaiiâhu anhüma, "Hac için sadece hac aylarında ihrama girmek Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sünnetlerinden biridir" demiştir.

Hz. Osman rad^aiiâhu anh, Horasan veya Kirman'dan ihrama girmeyi mekrur gormüştür.
1560- Hz. Aişe (r.anha) §öyle anlatır:
"Hac ayları içinde Resûİullah saiiaüâhu aleyhi ve seiiem ile yolculuğa çıktık. Şeref adlı yere gelip konaklamıştık. Bu sırada Hz. Peygamber saiiailâhu aleyhi ue seiiem ashabına doğru yönelerek, "Yanında hedy kurbanı bulunmayanlardan umre yapmak isteyenler yapsın. Hedy kurbanı olanlar ise yapmasın" buyurdu. Sahabilerden bir kısmı böyle bir kısmı diğer şekilde yaptı. Hz. Peygamber ve bir grup sahabi güç kuvvet sahibi idi ve yanlarında hedy kurbanı bulunduğu halde (haccı bozup) umre yapamadılar. Bu sırada Resûİullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yanıma geldi. Ben ağlamaktaydım. "Ey hanım! neden ağlıyorsun?" diye sordu. Ben de, "Sahabilere söylediğin sözleri duydum. Benim umre yapmam yasakmış" dedim. Hz. Peygamber saiiailâhu aleyhi ve seiiem bana neden olduğunu sorunca, "namaz kılamıyorum" (adetliyim) diye cevap verdim. Bunun üzerine Resûİullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Zararı yok. Sen de, Allah'ın diğer kadınlar hakkında koymuş olduğu kanun üzere Adem'in kızlarından birisin. Sen haccını yap. Umulur ki Allah seni (bir umre ile) rızıklandırır" buyurdu. Hac yapmak üzere yola çıktık. Mina'ya geldiğimiz zaman temizlenmiştim. Mina'dan çıktım ve ifâda tavafı yaptım. Mina'dan son dönüşte (Zilhicce'nin 13. günü) Resûİullah saiiailâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte yola çıktım. Muhassab adlı yerde konakladık. Hz. Peygamber Abdurrahman İbn Ebû Bekir'i çağırdı ve "Kardeşini harem bölgesinden al götür. Umre için ihrama girsin. Umreyi tamamlayın. Daha sonra onu buraya getir. Siz gelinceye kadar burada bekliyorum" buyurdu. Daha sonra Abdurrahman ile birlikte çıktık. Umreyi ve tavafı tamamladıktan sonra seher vakti Hz. Peygamber'in saiiailâhu aleyhi ve seiiem yanma geldim. Bize, "Tamamladınız mı?" diye sordu. Ben de, "evet" dedim. Bunun üzerine insanlara yola çıkılacağı yönünde duyuru yaptırdı. Sahabiler de yola çıktılar. Hz. Peygamber saiiailâhu aleyhi ve seiiem de Medine'ye doğru yola koyuldu."

Açıklama

"Hz. Osman radıyaiiâhu anh, Horasan veya Kirman'dan ihrama girmeyi mekruh görmüştür." Bu görüşü bize, Saîd İbn Mansûr nakletmiştir. Hüşeym/ Yunus İbn Ubeyd'den rivayetle Hasan el-Basri şöyle nakletmişti: "Rivayet edildiğine göre Abdullah İbn Amir ihrama Horasan'da girmişti. Hz. Osman'nın yanma vardığında Hz. Osman onu kınamış ve yaptığı hareketi hoş karşılamamıştır." Abdurraz-zak'ın Ma'mer İbn Eyyub'tan İbn Şirin yoluy lanaklettiği başka bir rivayette ise "Abdullah İbn Amir Horasan'dan ihrama girmişti. Hz. Osman'nın yanına vardığında Hz. Osman onu kınamış ve yaptığı hareketi hoş karşılamayarak ona şöyle demişti: Allah için savaştın. Fakat hac menasiki konusunda umursamaz davrandın."
Ahmed İbn Seyyar "Tarih-i Merv" adlı eserinde şöyle nakleder:
"Abdullah İbn Amir Horasan'ı fethedince "Allah'a olan şükrümü, bulunduğum bu yerden İhrama girmekle yerine getireceğim" demiş ve Nisabur'dan ihrama girmiştir. Hz. Osman'ın radıydiâhu anh yanma geldiği zaman Hz. Osman, onu bu davranışından dolayı kınamıştı." Bütün bu rivayetlerin senedieri birbirini destekler mahiyettedir.
Bu rivayetle öncekinin ilgisi şudur: Horasan'la Mekke arasındaki mesafe, hac aylarından daha uzun sürmektedir. Dolayısıyla hac aylarından önce ihrama girme zarureti doğmuştur. Bu ise mekruhtur. Hz, Osman radıyaiiâhu anh da bu davranışı hoş karşılamamıştır.

34- Temettu', Kıran Ve İfrad Haccı; Hedy Kurbanı Bulunmayan Kimsenin Haccı Feshetmesi

1561- Hz. Âişe (r.anha) şöyle anlatır:
Hz. Peygamber »iiaiiahu aleyhi ve seiiem ile birlikte (Medine'den) çıktık. Niyetimiz haccın dışında başka bir şey değildi. Mekke'ye ulaşınca Kabe'yi tavaf ettik. Resûluliah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, hedy kurbanı getirmemiş olanların ihramdan çıkmasını emretti. Hedy kurbanı getirmemiş olanlar arasında Hz, Peygamber'in hanımları da vardı. Onlar da ihramdan çıktılar. Bu sırada ben âdet gördüm. Dolayısıyla Kabe'yi tavaf edemedim. Hasabe gecesi (teşrik günlerinden sonra hacıların Muhassab adlı yerde geçirilen gece) Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seüem, "Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar, umre ve hac yaparak dönüyorlar. Ben ise sadece hac yaptım" dedim. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Mekke'ye geldiğimiz gecelerde sen tavaf etmedin mi?" diye sorunca "hayır" diye cevap verdim. Bunun üzerine bana, "Erkek kardeşinle birlikte Ten1 iml e git ve umre için ihrama gir. Daha sonra burada buluşuruz" buyurdu.
Safiyye (r.anha) şöyle demiştir: "Zannediyorum (adetli olduğum için) sizi Medine'ye gitmekten biraz alıkoyacağım". Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Ey yoldan ahkoyucu! Sen Kurban kesme günü tavaf yapmadın mı?" diye sorunca Safiyye, "evet" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem, "O halde bir beis yok, ayni gidiyoruz" buyurmuştur.
Hz. Aişe devamla şöyle anlatır: "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile ben, Mekke'den çıkarken o da inerken veya ben inerken o da çıkarken karşılaştık."
1562- Hz. Aişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Veda haccı yılı Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte (hac için Medine'den) yola çıktık. Bir kısmımız umre için, bir kısmımız, umre ve hac için telbiye getirip ihrama girmişti. Bazılarımız da hac için ihrama girmişti. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de hac için ihrama girmişti. Hac için ve umre ile beraber hacak için ihrama girenler kurban bayramının ilk gününe kadar ihramdan çıkmadılar."
1563- Mervan İbnü'l-Hakem şöyle demiştir:
"Osman ve Ali ile ilgili şöyle bir olaya şahit oldum. Osman temettü haccı yaparak umreyle birlikte hac yapmaktan nehyediyordu. Ali bunu görünce umre ve haccı birlikte yapmak üzere ihrama girdi ve "Hiçbir kimsenin sözü sebebiyle Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sünnetini terkedecek değilim" dedi."[38]
1564- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
Hac aylarında umre yapmak yeryüzündeki en büyük çirkinliklerden biri olarak görülürdü. Muharrem ayı yerine safer aymı haram aylardan sayarlar ve "Devenin arkasındaki yara iyileşir, izi de kaybolduktan sonra safer ayı da çıkarsa işte o zaman umre yapmak isteyen için ancak bu durumda umre yapmak helal olur" derlerdi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seUem ve ashabı, Zilhicce'nin dördüncü gecesinin sabahı hac için telbiye ederek geldiler. Resûluliah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ashaba umre yapmalarını emretti. Hac aylarında umre yapmak (kötü karşılandığı için) zorlarına gitti. Daha sonra "Ey Allah'ın Resulü! (Umre yaptıktan sonra ihramdan çıkınca) neler helal hale gelir?" diye sordular. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve de, "Herşey" buyurdu.
1565- Ebû Mûsâ radıyaiiâhu anh, "Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yanma gelmiştim. Bana umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmamı emir buyurdu" demişti.
1566- İbn Ömer'in radıyaiiâhu anhumâ naklettiğine göre Hafsa (r.anha) şöyle demiştir:
"Ey Allah'ın Resulü! Umreden sonra ihramdan çıkanların durumu nedir? halbuki sen umreden sonra ihramdan çıkmadın?" diye sordum. Hz. Peygamber aiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Ben saçlarımı dağılmaması için bir madde ile tutturdum ve ledy kurbanıma da gerdanlığını taktım. Bundan dolayı artık kurban kesınceye zadar ihramdan çıkmayacağım" diye cevap verdi."[39]
1567- Ebû Cemre şöyle anlatır:
"Ben temettü' haccı yapmak istedim. Fakat bazıları beni bundan alıkoymak istedi. Bunun üzerine durumu İbn Abbas'a rachyaiiâhu anhümâ sordum. O da bana temettü' haccı yapmamı emretti. Daha sonra bir rüya gördüm. Rüyamda bir ktmse, "Temettü', kabul olunmuş bir hac ve umredir" diyordu. Olayı İbn Abbas'a anlattım. İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ, "Temettü1, Hz. Peygamber'in sünnetidir. Sen benim yarımda kal, malımdan bir kısmını sana vereyim" dedi.
Şu'be Ebû Cemre'ye, "İbn Abbas neden sana malından bir bölümünü vermek istedi?" diye sorunca Ebû Cemre, "Gördüğüm rüya sebebiyle" diye cevap vermiştir.[40]
1568- Ebû Şihâb şöyle anlatır:
"Bir gün temettü' haccına niyet ederek umre yapmak üzere Mekke'ye gitmiş ve terviye gününden üç gece önce şehre girmiştim. Bu sırada Mekke'lilerden bir grup bana, "Senin haccın, (meşekkat ve sevabının az olması nedeniyle) Mekke'lilerin haccı gibi oldu" dediler. Ben de bu konuda fetva almak üzere Atâ'ya gittim. Ata bana şöyle dedi:
"Cabir İbn Abdullah'ın naklettiğine göre Cabir, Mekke'ye kurbanlık deve gönderdiği bir halde iken, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte hac yapmıştır. O sırada insanlar ifrad haccı yapmaya niyet etmişlerdi. Hz. Peygamber saMâhu aleyhi ve sellem onlara, "Kabe'yi tavaf edin, Safa ile Merve arasında sa'y ettikten sonra traş olup ihramdan çıkın. Terviye Qününe kadar ihram yasaklan size helaldir. Terviye günü (yeniden) ihrama girin. Ettiğiniz ifrad haca niyetini de umreye çevirin" buyurdu. Sahabiler, "Biz bunu hac olarak belirlemiştik, bunu nasıl umre yapabiliriz ki?" diye sorunca, "Sız emrettiğimi yapın. Eğer hedy kurbanımı göndermemiş olsaydım ben de size emrettiğim gibi yapardım. Kurban kesilene kadar bana ihram yasaklan helal olmaz" buyurdu. Sahabiler de söylendiği şekilde yaptılar."
1569- Saîd İbnü'i-Müseyyeb şöyle anlatır:
"Ali ve Osman, Usfân adlı bölgede temettü' haca hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdi. Ali, "Sen, temettü1 haccından nehyetmekle ancak Hz. Peygam-ber'in saiiaiiâhu aleyhi ve sellem yaptığı bir şeyi yasaklamış oluyorsun" dedi ve umre ve haccı birlikte yapmak üzere temettü' haccı niyetiyle ihrama girdi."

Açıklama

Temettü1 haca, hac aylarında umre yaptıktan sonra ihramdan çıkıp aynı sene içinde hac için yeniden ihrama girme şeklinde yerine getirilen hacdır. Allah Teâlâ Kur'an'da, "(Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir"[41] buyurmuştur. Selef alimleri temettü' kelimesini aynı zamanda kıran haccı için de kullanmıştır.
Ibn Abdilber şöyle der: "el-Bakara sûresi 196. ayetteki temettü' kelimesi ile kastedilenin, hac aylarında hacdan önce yapılan umre olduğu konusunda alimler arasında hiçbir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Kıran haccı da bir nevi temettü'dür. Bir diğer temettü1 ise haccı bozup yerine umre yapmaktır."
Hz. Osman ile Hz. Ali radıyaiiâhu anhümâ olayından alınacak dersler şunlardır:

ilim sahibi kişi, ilmini açıkça ortaya koymalıdır. Yöneticiler ve diğer insanlar da, Müslümanlara doğru tavsiyelerde bulunmak maksadıyla güçlü olan görüşün ortaya çıkması için münazara yapmalıdır. Doğru olan şeyin, söz ile olduğu gibi, davranış ile de gösterilmesi gerekir. Nasslardan hüküm çıkarmak caizdir. Hz. Osman da, temettü' ve kıran haccının caiz olduğunu biliyordu. O sadece Hz. Ömer'in yaptığı S'bİ en faziletli ile amel edilsin diye bunu yasaklamıştı. Fakat bu aklamanın, başka kimseler tarafından haramlıktan kaynaklandığı şeklinde bir uorum yapılabileceğinden endişe edildiği için Hz. Ali temettü' haccının caiz ol-duqT mu ortaya koymuştur. Hem Osman hem de Ali radıyaiiâhu anhümâ müctehittir ve içtihatlarından dolayı sevap almışlardır. İlk akla gelen anlama göre Hz. Osman, yapılan temettü haccını batıl olarak görmemiş sadece ifrad haccının daha faziletli olduğu görüşünü savunmuştur.
Müctehidin, başka bir müctehidi taklid etme zorunluluğu yoktur. Zira Hz. Osman devrin halifesi olmasına rağmen Hz. Ali'nin görüşünü inkâr etmemiştir. Allah (c.c) en iyisini bilir.
"Muharrem ayı yerine safer ayını haram aylardan sayarlar." Bu konuda Nevevî şöyle der: "Burada, cahiliyye dönemindeki nesî uygulaması hakkında bilgi verilmektedir. Onlar, Muharrem ayını Safer olarak isimlendiriyor, Muharrem ayındaki haram ay olma özelliğini Safer ayına ertelemiş oluyorlardı. Böylece üç haram ay ardarda gelmemiş olduğu için birbirleri ile savaşamama sıkıntısından kurtulmuş oluyorlardı. Allah onların bu yaptığının dalalet olduğunu şöyle beyan etmiştir: "Haram ayları ertelemek, sadece küfürde ileri gitmektir. Çünkü onunla kâfir olanlar saptırılır."[42]
1564 nolu hadiste geçen, "Ey Allah'ın Resulü! (Umre yaptıktan sonra ihramdan çıkınca) neler helal olur?" sorusu, ihramdan çıktıktan sonra, ihram yasakları bakımından iki tür helal olma aşamasının bulunduğunu bildiklerini göstermektedir. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seikm de verdiği cevapla her tür yasağın kalktığını beyan etmiştir. Çünkü umrede, yasakların helal olması bakımından sadece bir aşama mevcuttur.
Nevevî şöyle demiştir: "Bana göre doğru olan, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi w sellem kıran haccı yaptığı görüşüdür. Aynı yıl hacdan sonra umre yapmamış olması da bu görüşü desteklemektedir. Bize göre, kıran haccının, içinde umre bulunmayan ifrad haccından daha faziletli olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Hiçbir kimse, (umre bulunmayan) tek başına haccın, kıran haccından daha faziletli olduğuna dair bir nakilde bulunmamıştır."
Bu konudaki görüş ayrılığı eskiden günümüze kadar süregelmektedir. Buna göre, kıran haccı, hem ifrad, hem de temettü' haccından daha faziletlidir. Sa-habilerden ve tabiînden bir grubun görüşü de böyledir. Nevevî, Ebû Hanife İshak İbn Rahûyeh de bu görüştedir. Şafiîlerden Müzenî, İbnü'l-Münzir, Ebû İshak el-Mervezî ve müteahhir donemin alimlerinden Takıyüddin es-Sübkî de bu görüşü tercih etmiştir.
Bir grup sahabî ve tabiîn ve daha sonra gelen bazı alimler ise Hz. Peygam-ber'in, "Eğer hedy kurbanımı göndermemiş olsaydım ben de (umre yapıp) ihramdan çıkardım" şeklindeki temennisi sebebiyle temettü1 haccının daha faziletli olduğu görüşünü benimsemiştir. Zira en faziletli olan ne ise o temenni edilir. Meşhur olan, Ahmed İbn Hanbel'in de bu görüşte olduğudur.
Kadı Iyaz'ın bazı alimlerden naklettiğine göre, hac türlerinden her üçü de fazilet bakımından eşittir. İbn Huzeyme'nin, "Sahîh" adlı eserindeki tasarrufu da bunu gerektirmektedir, Ebû Yusuf'a göre, kıran ve temettü' hacları fazilet bakımından eşit olup her ikisi de ifrad haccmdan daha faziletlidir.
Ahmed'e göre hedy kurbanı göndermiş olan için, Hz. Peygamberin aleyhi ve seiiem uygulamasına muvafik olması açısından kıran haccı daha faziletlidir. Kurban göndermeyenler için ise, Resûlullah'ın temennisi böyle olduğu için temettü' haccı daha faziletlidir. Bazı Hanbeliler ise bu görüşe şöyle bir ilavede bulunarak, umre maksadıyla memleketlerinden ayrı bîr sefere çıkmak İsteyenler için ifrad haccı daha faziletlidir, demişlerdir. Bu görüş, sahih olarak intikal eden hadislere uygunluğundan dolayı en doğru görüştür.
Hz. Peygamber'in, saçlarını yapışkan bir madde ile toplaması, bu uygulamanın ihramlı için müstehap olduğunu gösterir.
İbn Abbas, kendisine gördüğü güzel rüyayı anlatan Ebû Cemre'ye kendisi ile birlikte kalmasını, malının bir kısmını ona vereceğini söylemiştir. Bu uygulama, bir kimseye güzel bir haber getiren kişiye ikram etmeye delil teşkil eder. Yine ilim sahibi bir kimsenin, hakka uygun görüş verdiğini öğrendiği zaman nasıl sevindiğini gösterir. Şer'î delile muvafik olduğu için rüyanın hoş karşılandığını gösterir. Diğer yandan rüyaların alimlere arzedildiği de görülmektedir. Zahirî delillere göre amel etmek gerekir. Alimlerin bir konuda ihtilaf etmeleri durumunda delile en uygun olan ve tercihe şayan olan görüşle amel etmek gerekir.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seDem, "Siz emrettiğimi yapın. Eğer hedy kurbanımı göndermemiş olsaydım ben de size emrettiğim gibi yapardım" buyurmuştur. Bu söz onun, sahabilerin kalplerini hoş tuttuğunu, onlara iltifatta bulunduğunu ve gösterdiği yumuşaklılığı ortaya koymaktadır.

35- Hac İçin Telbiye Getirip Hangi Haccı Yapacağını Belirlemek

1570- Cabir İbn Abdullah radıyaiı&hu anhümâ şöyle demiştir:
"Biz, 'Lebbeyk Allahümme Lebbeyke bi'1-hacci' şeklinde telbiye getirerek Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte (hac İçin) yola çıktık. Daha sonra Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem emretti, biz de haccımızı umreye çevirdik."

Açıklama

Bu hadis, haccın iptal edilerek umreye çevrilebileceğini göstermektedir. Alimler çoğunluğu, bu uygulamanın mensuh olduğu görüşündedir. İbn Abbas ise bunun geçerli bir uygulama olduğunu söyler. İmam Ahmed İbn Hanbel ve az sayıda bir grup alim de bu görüşü benimsemiştir.

36- Hz. Peygamber Zamanında Temettü1 Haccı

1571- Katâde şöyle demiştir: Mutarrifin naklettiğine göre İmran İbn Husayn şöyle demiştir:
"Biz, Hz. Peygamber sallallâhu aıeyhi ve zamanıda iken temettü1 haccı yaptık.
Daha sonra (bunun caizliği hakkında) ayet nazil oldu. Bazıları da kendi görüşüne göre bir takım şeyler söylüyor!.."

Açıklama

Buharı, "bazıları" ifadesi ile Hz. Ömer'in kastedildiğini belirtmiştir. Kurtubî, Nevevî ve diğer bazı alimler de bunu kesin olarak söylemiştir.
Bu hadis, bir ayetin diğerini neshetmesinin caiz olduğunu göstermektedir ki zaten bu konuda hiçbir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Yine sünnetle ayetin neshinin caiz olduğunu da göstermektedir. Bu konudaki görüş ayrılıkları meşhurdur. Sahabiler arasında içtihat farklılıkları bulunmaktadır. Bazı müctehitler, nas bulunduğu için diğerlerine karşı çıkmıştır.

37- Allah-U Teâlâ'nın Bu Söylenenler, Ailesi Mescidi Haram Civarında Oturmayanlar İçindırn[43] ayeti Hakkında

1572- İbn Abbas'tan radıyaiiâhu anh nakledildiğine göre kendisine temettü' haccı hakkında soru sorulduğunda o şöyle cevap vermiştir:
Veda haccında, muhacirler, ensar ve Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve hanımları ihrama girmişlerdi. Biz de ihrama girmiştik. Mekke'ye ulaşınca Resû-lullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Hedy kurbanınım gerdanlıklarım geçirmiş olanlar (kurbanlarını gönderenler) hariç, hac için girdiğiniz ihramı, umreye çeviriniz" buyurdu. Daha sonra Kabe'yi tavaf ettik. Safa ile Merve arasında sa'yettik. (İhramdan çıktıktan sonra) Kadınlarımızla beraber olduk ve dikişli elbiseler giydik.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve «Dem, "Hedy kurbanının gerdanlıklarını geçirmiş olanlar (kurbanlarım gönderenler) kurbanlar kesilinceye kadar ihramdan çıkmasın" buyurdu. Daha sonra terviye günü (Zilhicce'nin 8. günü) öğleden sonra hac için ihrama girmemizi emretti. Hac ibadetlerini (menâsiki) bitirdikten sonra Kâ'be'yi tavaf ettik, Safa ile Merve arasında sa'y yaptık. Böylece haccımız tamamlanmış oldu. Şu ayette buyurulduğu gibi hedy kurbanı kesmek üzerimize vacip oldu. "(Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse kolayına gelen kurbanı kesmek gerekir. Kurban kesemeyen kimse hac günlerinde üç, ülkesine döndüğü zaman yedi olmak üzere tam on gün oruç tutsun"[44]
Çünkü bu kimse, aynı yıl içinde hem umre hem de hac yapmıştır. Allah Teâlâ bu hükmü Kur'an ile indirmiş, sünnet bunu ortaya koymuş ve bu uygulamayı Mekke'li olmayanlar için mubah kılmıştır. Ayet şöyledir: "Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir."[45]
Allah'ın buyurmuş olduğu hac ayları, Şevval, Zilkade ve Zilhicce'dir. Bu aylarda temettü' yapan kimselerin ya bîr kurban kesmesi ya da oruç tutması gerekir.

Açıklama

Selef alimleri, "mescid-i haram'da oturmak" şeklinde tercüme ettiğimiz "hâzırı'l-mescid" ifadesi hakkında farklı yorumlar yapmıştır. Nâfi' ve el-A'rac'e göre, bunlar sadece Mekke ahâlisidir. Mâlik'in görüşü de böyledir. Tahâvî de bu görüşü tercih etmiştir.
Tâvûs ve bir grup alim ise "Bunlar, haremde bulunan kimselerdir. Ki ifadeden ilk akla gelen anlam da böyledir" demişlerdir.
MekhûÎ'a göre, evi mîkat sınırları içinde kalan kimselerdir. Şafiî'in eski görüşü bu yöndedir. Yeni görüşüne göre ise, Mekke'ye namazı kısaltma (seferîlik) mesafesi kadar uzakta bulunan kimselerdir. Ahmed de bu görüşe katılmıştır. Malik'e göre ise, Asfan, Mina ve Arafat'ta yaşayanlar hariç olmak üzere Mekke ve çevresinde yaşayanlar kastedilmiştir.

"Hac için girdiğiniz ihramı, umreye çevirin" sözü, ifrad hacci niyetiyle ihrama girenlere yönelik olarak söylenmiştir.
"Kadınlarımızla beraber olduk" sözü, söyleyen kimseyi kapsamaz. Çünkü İbn Abbas o sırada bulûğa ermemiştir.

38- Mekke'ye Girerken Gusül Abdesti Almak

1573- Nah" şöyle demiştir;
"İbn Ömer radiyaiiâhu anh Harem'e en yakın olan bölgeye girdiği zaman telbiye netirmeyi bırakır ve Zû Tuvâ adlı yerde gecelerdi. Daha sonra sabah namazını rada kılar ve gusül abdesti alırdı. Ve Hz. Peygamber'İn saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de böyle yaptığını naklederdi."

Açıklama

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: Bütün alimlere göre, Mekke'ye girerken gusül abdesti almak müstehaptır. Fakat gusül abdesti alınmadığından dolayı fidye vermek gerekmez. Alimlerin çoğunluğuna göre abdest almak yeterlidir.

39- Mekke'ye Gece Ya Da Gündüz Vakti Girmek

Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem sabah olana kadar geceyi Zû Tuvâ adlı yerde geçirmiş, daha sonra da Mekke'ye girmiştir. İbn Ömer radıyallâhu anh da böyle yapardı.
1574- İbn Ömer mcMiâhu anh şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ue seiiem sabah olana kadar geceyi Zû Tuvâ adlı yerde geçirmiş, daha sonra da Mekke'ye girmiştir." İbn Ömer radıyallâhu anh da böyle yapardı.

Açıklama

Hadis, Müslim'de şu ifadelerle yer almıştır: "Hz. Peygamber saiiaUâhu aleyhi ve geceyi Zû Tuvâ'da geçirip sabah olduğu zaman da gusül abdesti almadıkça Mekke'ye girmezdi." Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem Mekke'ye geceleyin ancak Ci'râne umresi sırasında girmiştir. Ci'râne'de ihrama girdikten sonra geceleyin Mekke'ye girmiş, umresini tamamladıktan sonra yine CiVâne'ye dönmüş ve sabaha kadar geceyi orada geçirmiştir. Sünen sahibi üç alim de olayı bu şekilde rivayet etmiştir.
Saîd İbn Mansûr'un naklettiğine göre İbrahim en-Nehaî "(Sahabiler) Mekke'ye gündüz girip oradan gece ayrılmayı severlerdi" demiştir. Atâ', "Dilerseniz Mekke'ye geceleyin girin. Çünkü siz Resülullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem gibi değilsiniz. O önder bir şahsiyetti. Bundan dolayı insanları görebilmek amacıyla gündüz vakti girmeyi daha uygun bulmuştur" demiştir.
Buna göre, insanların önder kabul edip örnek aldığı kimselerin Mekke'ye gündüz vakti girmesi müstehaptır.

40- Mekke'ye Nereden Girilir

1575- İbn Ömer radıyaiiâhu anh, "Resülullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye seniy-yetü'l-ulyâ adlı yukarı bölgeden girer, seniyyetü's-süflâ adlı aşağı bölgeden de çıkardı" demiştir.[46]

41- Mekke'den Nereden Çıkılır

1576- İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ, "Resülullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye Bat-hâ bölgesindeki seniyyetü'l-ulyâ adlı yüksek bir yerde bulunan Kedâ'dan girer, seniyyetü's-süflâ adlı alçak bir bölgeden de çıkardı" demiştir.
1577- Hz. Aişe (r.anha), "Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldiği zaman en yüksek tepeden girer, en alçak tepeden de çıkardı" demiştir.[47]
1578- Hz. Aişe (r.anha), "Resülullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'nin fethedil-diği yıl Mekke'ye Kedâ adlı yerden girmiş, çıkarken de Küdâ adlı Mekke'nin en yüksek tepesinden çıkmıştır" demiştir.
1579- Hz. Âişe, "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seüem fetih yılı Mekke'ye Kedâ adlı şehrin yüksek tepesinden girmiştir" demişti.
Hişam şöyle demiştir: "Urve, hem Kedâ hem de Küdâ adlı yerlerden Mekke'ye girerdi. En çok Kedâ'dan girerdi. Kedâ evine en yakın yerdi."
1580- Urve şöyle der: "Resülullah sabiuhu aleyhi ve seiiem fetih yılı Mekke'ye Kedâ adlı şehrin yüksek tepesinden girmiştir."
Urve, her iki yerden de Mekke'ye girerdi. En çok Kedâ'dan girerdi. Kedâ evine en yakın yerdi.

Açıklama

Ebû Abdullah şöyle demiştir: "Kedâ ve Küdâ iki yer ismidir."
Kedâ, Mekke'lilerin Muallâ adlı kabristanına doğru inilen yerdir ki buraya "Hacûn" da denilmektedir.

42- Mekke Ve Kabe'nin Fazileti

Allah (c.c) Kur'an'da şöyle buyurmuştur:
"Biz Kabe'yi insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de ibrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve ismail'e; tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim'i temiz tutun, diye emretmiştik.
ibrahim demişti ki: Ey Rabbiml Burayı emin bir şehir yap, halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle. Allah buyurdu ki: kim inkar
ederse onu az bir süre faydanlandırır, sonra onu cehennem azabına sürüklerim. Ne kötü varılacak yerdir orası!
Bir zamanlar İbrahim İsmail ile beraber Beytullah'm temellerini yükseltiyor (şöyle diyorlardı): Ey Rabbimizl Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin.
Ey Rabbimizl Bizi, sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çıkar, bize ibadet usullerimizi göster, teubemizi kabul et; zira tevbeleri çokça kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin.[48]
1582- Cabir İbn Abdullah rad.yaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Kabe inşa edilirken Hz. Peygamber ile amcası Abbas birlikte taş taşıyordu. Abbas, Hz. Peygamber'e saibiiâhu aleyhi ve seiiem, "İzârını boynuna al" dedi. Birden Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yere yığılıverdi. Gözleri semaya dikilmişti. Daha sonra "Bana izârımı göster" buyurdu ve izârını alıp üzerine bağladı."
1583- İbn Ömer'in radıyaiiâhu anhümâ naklettiğine göre Hz. Peygamber aleyhi ve sellem Hz. Âişe'ye şöyle buyurmuştur:
"Biliyor musun, senin kavmin (Kureyş), Kabe'yi inşa ederken İbrahim'in temellerine göre daha küçük yaptı."
Bunun üzerine Aişe (r.anha) Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Ey Allah'ın Resulü! Sen Kabe'yi İbrahim'in attığı temellere göre yeniden inşa edemez misin?" diye sorunca Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Eğer kavmin küfürden yeni gkmış olmasaydı mutlaka yapardım" buyurmuştur.
Abdullah İbn Ömer, "Muhakkak ki bu sözü. Aişe Resûlullah'tan işitmiştir.
Ben, Hz. Peygamber'in; Kabe'nin Hicr'e yakın olan iki köşesini istilam (selamlama) ettiğini sanmıyorum. Ne var ki Kabe İbrahim'in attığı temellere göre tamamlanmamıştır."
1584- Hz. Aişe (r.anha) şöyle anlatır:
"Hz. Peygamber'e, (Hıcr) duvarının Kabe'ye ait olup olmadığını sordum. Bana, "evet" diye cevap verdi. "Neden burayı Kabe'ye dahil etmemişler?" diye sordum. "Kavmin (Kureyş), orayı içeriye katma bütçesi bulamadı" buyurdu. "Kabe'nin kapısı neden yüksektedir" dedim. Bana, "Kavmin, Kabe'ye dilediği kimseleri sokuyor, dilemediklerini ise sokmuyordu. Eğer kavmin cahiliyye dönemine yafan bir zamanda olmasaydı ve bundan dolayı inkâra kalkışacaklarından endişe etmeseydim muhakkak ki Hicr duvannı Kabe'nin içine alır, kapısını da yer seviyesine indirirdim" diye cevap verdi."
1585- Hz. Âişe şöyle demiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bana, "Eğer kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı Kabe'yi yıkar sonra İbrahim'in attığı temellerin üzerine yeniden inşa ederdim. Çünkü Kureyşliler binayı eksik inşa ettiler ve Kabe'ye bir kapı yaptılar" buyurdu."
1586- Hz. Âişe'den (r.anha) nakledildiğine göre Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ona şöyle buyurmuştur:
"Eğer kavmin cahiliyye döneminden henüz çıkmış olmasaydı Kabe'nin yıkılmasını emreder, dışarıda kalan kısmı içeriye alır ve kapısını yer seviyesine indirirdim. Kabe'ye biri doğuda biri de batıda olmak üzere iki kapı yapardım. Bu şekilde onu ibrahim'in yaptığı şekle getirmiş olurdum."
Urve şöyle demiştir: "İşte İbnü'z-Zübeyr'i Kabe'yi yıkmaya sevkeden sebep budur."

Yezİd şöyle demiştir: "İbn Zübeyr Kabe'yi yıkıp yeniden İnşa etmiş ve Hicr'den bir bölümünü Kabe'nin içine dahil etmişti. Bu sırada İbrahim'in koymuş olduğu deve hörgüçleri şeklindeki temelleri gördüm."
Cerir şöyle demiştir: "Ben Yezid'e, İbrahim'in attığı temellerin nerede olduğunu sordum. Bana, "Gel, hemen göstereyim" dedi. Birlikte Hicr'e girdik. Bana bir yeri işaretle gösterdi ve "işte burasıdır" dedi. Bu yeri, Hicr'den itibaren ölçtüm, mesafe altı zira' civarındaydı."

Açıklama

"Beyt" kelimesi, "necm"İn süreyya yıldızı için kullanılmasında olduğu gibi çoğunlukla "Kabe" için kullanılmaktadır.
Yukarıdaki ayette "rükû ve secde edenler için" ifadesi geçtiğinden hareketle Kabe'nin içinde farz ve nafile namaz kılmanın caiz olduğu sonucuna varılmıştır. Mâlik, farz namaz kılınamayacağı görüşündedir.
Yezid İbn Harun ve Süleyman et-Teymî'nin naklettiğine göre Ebû Mücliz şöyle demiştir:
"İbrahim Kabe'yi inşa işini bitirince Cebrail gelmiş ve ona, Kabe'nin yedi kez tavaf edileceğini göstermiştir. Zannederim, Safa ile Merve arasındaki sa'yi de göstermiştir. Daha sonra onu Arafat'a götürdü ve ona "Bildin mi?" anlamında demiş, İbrahim de, "evet" demiştir. Bundan dolayı orası "arafat" olarak isimlendirilmiştir. Daha sonra onu Cem'a getirdi ve "İşte burada insanlar namazı cem ederek kılar" dedi. Sonra onu Mina'ya götürdü. Orada şeytanla karşılaştılar. Cebrail şeytana yedi taş atmaya başladı ve "Ona taş at ve her taşı atarken "Allahü Ekber' şeklinde tekbir getir" demiştir."
Ayetteki, "tevbemizi kabul et" ifadesinin, iman üzere kalmaya yönelik bir dua olduğu söylenmiştir. Çünkü İbrahim ve İsmail günah işlememişlerdi. Bir görüşe göre de, bu söz, insanlara, Kabe'nin, tevbe etme yeri olduğunu öğretmek amacıyla söylenmiştir. Bir başka görüşe göre ise, "Bize tâbi olan kimselerin tevbesini kabul et" anlamındadır.
"İzârımı bana göster" ifadesi, "izârımı ver" anlamında kullanılmıştır.
İstilam, selamlamadan gelmektedir. Burada kastedilen, öperek veya el ile dokunmak anlamıdır.
Hicr, Kabe'nin yanında yarım daire şeklindeki yerin adıdır. Otuzdokuz zira'dır.
Hz. Âişe'nin, "O, Kabe'den midir?" cümlesinin İlk akla gelen anlamı, "Hicr'in tamamı Kabe'ye mi aittir?" şeklindedir.
Kureyş'in, Kabe'yi yaparken bütçelerinin yeterli olmaması, temiz kazançları bakımındandır. Nitekim el-Ezrakî ve diğer bazı müellifler böyle söylemiştir. İbn İshak'm "es-Sîre" adlı eserindeki şu ifade bunu teyit etmektedir:
"Ebû Vehb İbn Âbid İbn İmrân İbn Mahzûm (Ca'de İbn Hübeyre İbn ebi Vehb el-Mahzûmî) Kureyşlilere, 'Bu iş için sadece temiz kazançlarınızı katın. Zinadan ribadan ve zulümden elde ettiklerinizi katmayın" demiştir.
Süfyân İbn Uyeyne "Cami"' adlı eserinde şöyle rivayet eder: Ubeydullah İbn Ebû Yezid'in naklettiğine göre babası şu olaya şahit olmuştur: Hz. Ömer radıyaiiâhu anh Benî Zehra kabilesinden, Kabe'nin inşasına şahit olan yaşlı bir zâta Kabe'nin nasıl yapıldığını sormuş o zât şöyle cevap vermiştir:
"Kureyş Kabe'yi inşa etmek amacıyla temiz kazançlardan oluşan bir yardım sandığı oluşturmuş fakat yeteri kadar para bulunamadığı için Kabe'nin bir bölümünü Hicr'de bırakarak içeri alamamışlardır." Bunun üzerine Ömer ona, "Doğru söyledin" demiştir."
Yukarıdaki hadislerde, "İlim" bölümünde zikredilmeyen bazı dersler de mevcuttur:
Bazı şeyler, kimi insanların yanlış anlama gibi bir tehlike mevcut ise yapılmaktan vazgeçilebilir.
Devlet başkanının, insanların hemen reddedeceği, dünya ve ahirette bir takım zararlara uğrayacağı konularda çok titiz davranması gerekir. Vacip olan emirleri terketmeden insanların kalplerini kazanmaya çalışmak gerekir. İşlere en mühim olanından başlamak gerekir. Kötülüklerin önlenmesi ve iyiliklerin yapılmasında önem derecesine göre davranmak gerekir. Eğer bu iki şey tearuz edeı-se öncelikle kötülüğü önlemeye çalışmak gerekir. Eğer kötülükten emin olunursa işte o zaman maslahatı yapmak gerekir. Burada sahabilerin Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem emirlerine ne derece riayet ettikleri de görülmektedir.
ibn Abdilber, Harun Reşjd, Mehdî veya Mansûr'dan şöyle bir olay hikaye etmiştir:
Harun Reşid (veya diğerleri), İbn Zübeyr gibi Kabe'yi yeniden inşa etmek is-temişti' Bu konuua Mâlik'e danışmış, Mâlik ona, "Sen böyle yaparsan bu işin hükümdarların elinde bir oyuncak haline geleceğinden {her gelenin kendi kafasına göre yeniden inşa etmesinden) korkarım" demişti. Bunun üzerine Harun, bu niyetinden vazgeçmiştir. İşte buradaki endişe de, Abdullah İbn Abbas'ın bahsettiği ile aynıdır. Bundan dolayı İbn Zübeyr'in Kabe'yi yeniden inşa etmesi ile İlgili olaya işarette bulunulmuştur. İbn Abbas ona, "Senden sonra başka bir emîrin gelip yaptığını yıkıp değiştirmeyeceğinden emin olamam" demişti.
Ayyaş İbn Ebû Rebîa'dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber saUaiiâhu aleyhi ve sdlem, "Bu ümmet Kabe'ye saygı hususunda gösterdiği hayırlı uygulamaya devam edecektir. Eğer bir gün bunu kaybederlerse helak olurlar" buyurmuştur. Bu hadisi, Ahmed, İbn Mâce, Ömer İbn Şebbe "Kitabu Mekke" 'de nakletmiştir. Hadis "hasen"dir.

43- Harem'in Fazileti

"Ben ancak bu şehrin Rabbine kulluk etmekle emrolundum. O burayı dokunulmaz ve kutlu kılmıştır. Her şey de zaten ona aittir. Ben Müslümanlardan olmakla emrolundum."[49]
"Biz onları, kendi katımızdan bir nzık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerreme'ye) yerleştirmedik mi? Fakat onlann çoğu bilmezler."[50]
1587- ibn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Resûlullah saibuâhu aleyhi ve seiiem Mekke'nin fethedildiğf gün, "Cenab-ı Allah bu beldevi harem (dokunulmazve kutsal) kılmıştır. Bundan dolayı Mekke'deki diken kesilmez avı avlanmaz, buluntu malına da sahibini bulmak amacıyla ilan için olması hariç, el sürülmez" buyurmuştur."

Açıklama

Nesâî'nin rivayetine göre Haris İbn Mür İbn Nevfel Hz. Peygamber'e saüaiiâhu «leyhi ve se.iem, "Eğer biz sana uyup hidayete ve hak yola uyarsak yerlerimizden ve yurtlarımızdan çıkarılırız" demişti. Bunun üzerine Kasas suresinin yukarıda nakletmiş olduğumuz "Biz onları, kendi katımızdan bir nzık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerreme'ye) yerleştirmedik mi? Ayeti nazil olmuştur. Yani Allah sizi emin bir beldeye koymuştu, orada, kâfir iken bile güven içinde idiniz. Nasıl olur da Müslüman olup hakka tâbi olduktan sonra güven içinde olmayacaksınız?!

44- Mekke Deki Evlerin Miras Yoluyla Geçmesi, Alım Ve Satımı

İnsanlar, özellikle de MescİD-i Haram'da eşit derecededir. Çünkü ayette, "inkar edenler, Allah'ın yolundan ve yerlilerle taşralılar için eşit (kıble veya mabed) kıldığımız Mescid-i Haram'dan (insanları) alıkoymaya kalkanlar (şunu bilmeliler ki) kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız"[51] Duyurulmuştur.
1588- Üsame İbn Zeyd şöyle demiştir:
"Ey Allah'ın Resulü! Mekke'de nereye ineceksiniz, evinize mi?" Bu soruya Hz. Peygamber satiailâhu aleyhi ve selem, "Akîl hiç ev bark bıraktı mı (da ineceğim)?" diye cevap vermiştir.
Akîl ve kardeşi Talib, Ebu Talib'in mirasını almışlardı. Cafer ve Ali mirastan hiçbir pay alamamıştı. Çünkü Akîl ve Talib henüz Müslüman olmamış ve hicret etmemişlerdi; Cafer ve Ali ise Müslümandı.
Ömer radıyaiiâhuanh, "Müslüman kâfirin mirasçısı olamaz" derdi.
İbn Şihâb şöyle demiştir: "Sahabiler, şu ayeti[52] yorumlayarak birbirlerine mirasçı olacakları sonucuna ulaşmışlardı: "İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onlann bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur"[53]

Açıklama

Bu ayetin çerçevesinde yapılan yorumlara bakıldığında; Abdürrezzak'ın İbn Cüreyc'ten naklettiğine göre, Ata, Harem bölgesinde kira almaktan neyhederdi.
O bize, Ömer'in Mekke'deki evlerin kapılarının kapatılmasını yasakladığını haber vermiştir. Çünkü hacılar oraya vardıklarında rahatça konaklayabilmeliydi. Mekke'deki evini ilk defa kapıyla kapatan Süheyl İbn Amr olup o da yaptığı bu İşten dolayı Hz. Ömer'e özür beyan etmiştir.
Tahavi'nin, İbrahim İbn Muhacir yoluyla naklettiğine göre Mücahid şöyle demiştir:
"Mekke, herkesin istifadesine açık bir yerdir. Oradaki evlerin satılması ve kiraya verilmesi helal olmaz. Abdürrezzak'ın, İbrahim İbn Muhacir ve Mücahid yoluyla naklettiğine göre İbn Ömer (r.a), "Mekke'deki evlerin satılması ve kiraya verilmesi helal olmaz" demiştir. Sevrî ve Ebû Hanife de bu görüştedir. Ebû Yusuf bu görüşe karşı çıkmıştır. İmam Muhammed'in hangi görüşte olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Alimler çoğunluğuna göre caizdir. Tahavi de bu görüşü tercih etmiştir. Şafiî bu konuda delil olarak yukarıda zikredilen Üsame hadisini getirerek şöyle demiştir: "O, burada mülkiyeti, kendisine ve ondan satın alan kişiye nispet etmiştir. Yine Hz. Peygamber saiiailâhu aıeyhi ue seiiem fetih yılı, "Ebû Süfyarin evine girenler güvendedir" buyurarak evin Ebû Süfyan'a ait olduğunu belirtmiştir."

İbn Huzeyme ise şu ayeti delil olarak getirmiştir: "(Allah'ın verdiği bu ganimet malları) yurtlarından ve mallanndan uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirleri-nindir. İşte doğru olan bunlardır." [54] Allah, yurtların ve malların onlara ait olduğunu belirtmiştir. Eğer yurtları onların mülkiyetinde olmasaydı oradan çıkartılmalarından dolayı mazlum olmazlardı. "Alım-satım" bölümünde, Hz. Ömer'in Mekke'de suçlular için cezaevi yapmak amacıyla bir bina satın alması olayı gelecektir. Nafi'in, İbn Ömer yoluyla naklettiği, Hz. Ömer'in Mekke'deki evlerin hac zamanı kapılarının kapatılmasını yasaklaması hadisesi de bununla çelişmez.
Abdürrezzak'ın, naklettiğine göre Hz. Ömer mdıyaiiâhu anh şöyle demiştir: "Ey Mekkeliler! Konaklarınızın etrafını kapatmayın ki çevreden gelen insanlar istedikleri gibi konaklayabilsin. Bu hadise daha önce başka bir şekilde geçmişti. İkisini uzlaştırmak gerekirse, misafirlere şefkatli olmak gerektiği için onlardan kira talep etmek mekruh olmakla birlikte bu durum, alım satımın yasak olmasını gerektirmez, imam Ahmed ve diğer bazı alimler de bu görüştedir.
Tahavi'nin, Süfyan yoluyla naklettiğine göre Ebû Husayn şöyle demiştir:
"Mekke'de bulunduğum sırada itikafa girmek istedim. Bu konuyu Saîd ibn -ubeyr'e sorunca o bana "sen zaten itikattasın" diyerek 44. konunun başında yer alan ayeti okudu."
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hicret edince Akîl ve Talİb, (miras olarak kalan) bütün evlere el koymuştur. Çünkü onlar Müslüman olmamışlardı ve babalarının mirası da onlara kalmıştı. Diğer yandan (onlara göre) Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hicret etmek suretiyle hakkından vazgeçmişti. Bedir savaşında Talib ölmüştür. Akîl de evlerin tamamını satmıştır.

45- Hz. Peygamberin Mekke'de Konaklaması

1589- Ebû Hureyre'nin radıyaiiâhu anh rivayetine göre Hz. Peygamber aaüallâhu aleyhi w seiiem Mekke'ye gitmek istediği zaman şöyle demiştir:
"Yarınki konaklama yerimiz, inşallah, Benî Kinane'nin küfür üzerine ahitleşleştikleri yer olacaktır.[55]
1590- Ebû Hureyre rad.yaiiâhu anh, "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ue seiiem, Kurban Bayramı sabahı Mina'da iken, şöyle buyurdu" demiştir:
"Biz yann Benî Kinane bölgesinde konaklayacağız ki Kureyşliler ve Kinaneliler Muhassab adı verilen o bölgede, Haşimoğullarına ue AbdülmuttaHb oğullarına karşı, Peygamberi onlara teslim edene kadar, onlarla kız alıp vermemek ve mal alıp satmamak üzere anlaşmışlardı."

46- Bâb

"Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: 'Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ue oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut. Çünkü onlar (putlar), insanlardan bir çoğunun sapmasına sebep oldular, Rabbim. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin. Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin yanma, ziraat yapılmayan bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ue meyvelerden onlara nzık uer! Umulur ki şükrederler."[56]
"Allah, Kabe'yi, o saygıya layık evi, haram ayı, hac kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan) gerdanlıkları (maddi ve manevi yönlerden) insanların bir kıyam sebebi (her zaman aziz ve dimdik durup bellerini doğrultacakları bir yer) kıldı. Bu da, Allah'ın, göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini ve Allah'ın her şeyi bilici olduğunu (sizin de anlayıp) bilmeniz içindir."[57]
1591- Ebû Hureyre radiyaiiâhu anh Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kabe'yi, cılız bacaklı Habeşli bir adam tahrip edecektir."[58]
1592- Hz. Aişe (r.anha) şöyle anlatır:
"Müslümanlar, Ramazan orucu farz kılınmadan önce aşure günü oruç tutardı. O gün Kabe'ye örtü örtülürdü. Ailah Teâlâ Ramazan orucunu farz kılınca Resulü Ekrem saüaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Aşure orucunu artık dileyen tutsun dileyen de tutmasın" buyurmuştur."[59]
1593- Ebû Saîd ed-Hudrî, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi w seiiem şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Yecüc ve Mecüc'ün ortaya çıkmasından sonra da Kabe'de mutlaka hem hac hem de umre yapılmaya devam edecektir."
Şu'be, "Kabe hac edilemez duruma gelmedikçe kıyamet kopmayacaktır" demiştir.

Açıklama

Yukarıdaki ayette geçen ve insanların bir kıyam sebebi (her zaman aziz ve dimdik durup bellerini doğrultacakları bir yer) şeklinde meali verilmiş olan UU kelimesi ^ly yani "doğrultucu" anlamında kullanılmıştır. Yani Kabe var olduğu sürece din de var olacaktır. Buhârî bu incelikten dolayı Kabe'nin ahir zamanda yıkılacağını belirten hadise de burada yer vermiştir.
İbn Ebû Hâtim'in sahih bir senetle naklettiğine göre Hasen-i Basrî şöyle demiştir:
"Hac ettikleri ve kıbleye yöneldikleri sürece insanlar din üzere olmaya devam edeceklerdir."
Atâ "Eğer insanlar Kabe'yi haccetmeyi bir yıl terkedecek olsalar helak olma-lan için hiç mühlet tanınmaz (helak edilirler)" demiştir.
Hadis aynı zamanda Kabe'nin her yıl aşure günü örtüldüğünü de göstermektedir.
1593 nolu hadiste, Kabe'nin haccedilmeye devam edilmesi, Allahü A'lem, Kabe'nin bulunduğu yerin haccedilmesi anlamındadır. Çünkü ilerideki konularda, Habeşli bir adamın Kabe'yi yıkmasından sonra tekrar imar edilmeyeceği belirtilmektedir.

48- Kabe'nin Örtüsü

1594- Ebû Vâil şöyle anlatır:
Şeybe İle birlikte Kabe'de bir oturakta oturuyorduk. Şeybe bana, "Burada Ömer radıyaiiâhu anh de oturmuş ve şöyie demişti: "Düşündüm ki, Kabe'nin içinde ne kadar altın ve gümüş varsa hepsini fakirlere dağıtayım." Ben de ona, "Bunu Hz. Peygamber ve Ebû Bekir yapmadılar" dedim. Bunun üzerine Ömer radiyaiiâhu anh, "Onlar, örnek alınacak kimselerdir" diye cevap verdi."[60]

Açıklama

Konu başlığı, Kabe'nin örtüsünde yapılacak tasarrufların hükmü anlamında kullanılmıştır.
Kurtubî şöyle elemiştir: "Hz. Ömer'in dağıtmak istediği şeylerin Kabe'nin ziynetleri olduğunu zanneden kimse hata etmiş olur. Burada kastedilen süs harici, Kabe'ye hediye edilip de ihtiyaç fazlası olarak orada bulunan altınlardır. Kandil vb. süslere gelince, onlara Kabe'ye vakfedilmiş olan şeylerdir ki bunların başka amaçlar için kullanılması caiz değildir."
İbnü'l-Cevzî şöyle demiştir: "İnsanlar, cahiliyye döneminde tazim amacıyla Kabe'ye hediye getirirler ve onları orada biriktirirlerdi."
Ibn Battal şöyle demiştir: "Ömer, orada çok miktarda altın ve gümüş olduğu için bunları Müslümanların yararına sunmak istemişti. Sonra kendisine Hz. Pey-gamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem böyle bir işe girişmediği hatırlatılınca bu fikrinden vaz geçmiştir. Vaz geçmelerinin sebebi, Allah daha iyi bilir, söz konusu mallar Kabe'ye hediye edildiği için bir tür vakıf gibi kabul edip bu yönde bir değişikliğe gitmenin caiz olmamasıdır. Diğer yandan söz konusu altın ve gümüşün orada bulunması İslam'ı yüceltmek ve düşmanın kalbine korku salma anlamı taşımak-tadır."
Hadisin zahiri, yukarıda belirtilen gerekçelerden ilkini ifade etmemektedir. Bilakis Hz. Peygamberin Kabe'deki altın ve gümüşü dağıtmaması, tıpkı Kabe'yi İbrahim'in temelleri üzerinde yeniden inşa esnemesi durumunda olduğu gibi Kureyş'lİlerin içinde bulunduğu halet-i ruhiyeyi gözetmesinden dolayı olması muhtemeldir. Kabe'nin bina edilmesiyle İlgili olarak Hz. Aişe yoluyla gelen Müslim'deki şu rivayet de bu görüşü teyit etmektedir: "Eğer kavmin küfür zamanına yakın bir dönemde olmasaydı (henüs İslam'a yeni girmiş olmasaydı) Kabe'de bulunan altın ve gümüşü Allah yolunda infak ederdim. Kapısını da yer seviyesine indirirdim." Burada belirtilen gerekçenin alınması gerekir.
Takiyüddin es-Sübkî bu hadisi, Kabe'ye ve Mescid-i Nebevî'ye altın ve gümüş kandiller asmanın caiz oluduğuna dair gelil getirerek, "Bu hadis, Kabe'de bulunan mallar İle ilgili temel bir hadistir. Söz konusu mallar, Kabe'ye hediye edilen ve adak olarak getirilen mallardan oluşmaktadır.
Rafiî ise şöyle demiştir: "Kabe'nin altın ve gümüşle süslenmesi ve bu madenlerden yapılmış kandiller asılması caiz değildir." Bu konudaki iki görüşün gerekçeleri şöyledir: Caizdir diyenler, Kur'an kabında kullanıldığı gibi altın ve gümüş Kabe'yi tazim için kullanılmış olabileceği görüşündedir. Caiz değildir diyenler ise, bu konuda selefin bir uygulamasının bulunmamasını ileri sürerler. Böyle bir gerekçe biraz problemlidir. Çünkü Kabe'nin, diğer mescitlere göre bir takım tazim/yücelik ifade eden özellikleri bulunmaktadır ki, bunlardan biri, Kabe'nin üzerine ipek örtü örtülmesinin caiz oluşudur. Oysa diğer mescitlere böyle bir örtü örtmenin caizliği hususunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Cevaza dair tutunulan delillerden biri de, Velid İbn Abdülmelik'in, Mescid-i Nebevî'nin tavanlarını süslemesi olayıdır. Ömer İbn Abdülaziz de bu uygulamaya karşı çıkmamış ve kendi halifeliği döneminde süslemeleri söktürme mistir. Diğer yandan altın ve gümüşün kullanımı ile ilgili harardık, onların yeme içme kabı olarak edinilmesi hakkındadır. Mescitlerin altın kandillerle süslenmesinde böyle bir durum söz konusu değildir. Gazali de, "Kur'an'ı altın ile yazan kişi güzel bir iş yapmış olur. Ümmete altının haram kılındığını bildiren rivayetler içinde bu konu hakkında bir hadis bulunmamaktadır. Bu farklı bir şey olup, israfa kaçılmadığı sürece asıl hüküm olan mubahhk hükmü

devam eder." demiştir."
Kabe'nin ipekle örtülmesi hakkında cevaz hükmü verilirken bu konuda icmaya dayanıldığı görüşü eleştirilmiştir. Altın ve gümüşle süslemeye gelince; bu konuda örnek alınacak kimselerden gelen bir bilgi yoktur. Velid'in uygulamasının bir delil değeri yoktur. Ömer İbn Abdülaziz'in, hoş karşılamadığı bir şeyi ortadan kaldırmamasının birçok anlamı olabilir: Velid'in zorbalığından çekinmiş olabileceği gibi sökmek mümkün olmadığı için buna teşebbüs etmemiş olabilir. Belki de onları, vakıf mal hükmünde görmüş olabileceğinden dolayı bırakmayı daha uygun bulmuştur. Belki de onlan sökmek, Kabe'ye zarar vereceği için terketmiş olabilir. Bütün bu ihtimaller varken, Ömer İbn Abdülaziz'İn yaptığından hareketle delil getirmek de uygun değildir.
Fakihînin "Kitâb-ı Mekke" adlı eserinde, Alkame İbn Ebû Alkame yoluyla naklettiğine göre Hz. Aişe radıyaiiahu anh şöyle demiştir:
"Şeybe el-Haccî bana gelerek, 'Ey Müminlerin Annesi! Kabe örtüleri bizde toplanıyor. Epey de çoğaldı. Biz o örtüleri çıkarıp derin çukurlar içine defnediyoruz. Böylece adetli ya da cünüp kimselerin giymesini önlemiş oluyoruz" dedi. Hz. Aişe radıyaiiahu anh ona, "Ne kötü bir uygulama. Aksine git onları sat ve parasını Allah yolunda infak et, miskinlere ver. Çünkü örtüyü çıkardıktan sonra onu adetli veya cünüp bir kimsenin giymesinde beis yoktur." diye cevap verdi. Bunun üzerine Şeybe onları satılmak üzere Yemen'e gönderdi. Parasını da belirtildiği şekilde kullandı." Beyhakî olayı bu yönüyle nakletmiştir. Fakat senedinde zayıf bir ravi vardır. Fâkihî'nin senedi ise sağlamdır.
Fâkihf, İbn Haysem yoluyla şöyle nakletmiştir; "Benî Şeybe'den bir kimse bana şöyle dedi: "Şeybe İbn Osman'ı, Kabe örtüsünü miskinlere paylaştırırken gördüm."
ibn Ebû Nuceyh'in, babasından naklettiğine göre de, Hz. Ömer radıyaiiâhu anh her yıl Kabe'nin örtüsünü çıkarır ve hacılara paylaştırırdı. Buharî de belki buna işarette bulunmak istemiştir.

49- Kabe'nin Yıkılması

Hz. Aişe'nin radıyaiiâhu anha naklettiğine göre Hz. Peygamber "Bir ordu Kabe'ye saldırır ve o saldırganlar (yere) batırılır" demiştir.
1595- İbn Abbas'ın radıyaiiâhu anh rivayetine göre Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem şöyle buyurmuştur:
"Kabe'yi yıkacak olan siyah, çarpık ayaklı kimseyi Kabe'nin taşlarını teker teker söker bir şekilde görür gibiyim."
1596- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Kabe, Habeşli ince bacaklı bir kimse tarafından yıkılacaktır."

Açıklama

Burada, Kabe'nin, âhir zamanda yıkılmasından bahsedilmektedir. Hz. Aişe'nin sözü ile konu başlığının ilgisi şöyle kurulabilir: Kabe'ye bir kaç saldın gerçekleştirilecektir. Bu saldırılardan bir kısmını Cenab-ı Allah savacak, bir kısmı ise mümkün olacaktır. Bu ibarelerden anlaşıldığı kadarıyla Kabe'yi yıkacak olan saldırıdan önce de bazı saldırılar olacak ve yıkılması hadisesi ise, daha önce yapılan diğer saldırılardan sonra gerçekleşecektir.
Fâkihî'nin, Mücahid'den yaptığı rivayette şöyle bir ilave vardır: "İbnü'z-Zü-beyr Kabe'yi yıktığı zaman, acaba Abdullah İbn Amr'ın belirttiği nitelikler yıkan kimsede bulunuyor mu diye ona bakmak için geldim. Fakat bu nitelikleri onda göremedim."
Bu hadisin, "Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke'yi/ güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi ?"[61] mealindeki ayetle çeliştiği söylenebilir. Çünkü Allah, Kabe'yi, henüz kıble değil iken, fillere ve onlarla birlikte gelen orduya karşı korumuştur. Kabe müslümanların kıbles. olduktan sonra Habeşli biri nasıl olurda gelip Kabe'ye saidırabiİir ?
Bu soruya şöyle cevap verilebilir: Kabe'nin yıkılması âhir zamanda, kıyametin yakın olduğu bir dönemde gerçekleşecektir. O zaman yeryüzünde "Allah' diyecek hiç bir kimse kalmamış olacaktır. Nitekim, Sahihi Müs/İm"de geçen bir hadiste, 'Yeryüzünde "Allah" denilmez bîr durum ortaya çıkmadıkça kıyamet kopmay ocaktır" buy urulmaktadır. Bundan dolayı Saîd İbn Sem'ân'ın rivayetinde, "(Kabe yıkıldıktan sonra) asla bir daha imar edilmeyecektir" buyurulmuştur.
Önceki zamanlarda, Yezid zamanında, Şamlılar tarafından, ve ondan sonra da başkaları tarafından bir çok kez Kabe'ye saldırılmıştır. En büyük saldırılardan biri 300'lü yıllardan sonra vuku bulan Karâmita olayıdır. Onlar, tavaf sırasında sayılamayacak kadar çok insanı katletmişler, Hacerü'l-Esved'i söküp kendi memleketlerine götürmüşlerdir. Uzun bir süre sonra iade etmişlerdir. Bundan sonra da defalarca saldırılar meydana gelmiştir. Bütün bu olaylar, yukarıda mealini verdiğimiz Ankebut suresi 67. ayeti ile çelişmez. Çünkü bunlar, Müslümanlar tarafından yapılan saldırılardır ki söz konusu olaylar, "Kabe'ye ancak ehli (Müslümanlar) tarafından el konulacaktır" hadisine de uygun düşmektedir. Bunların, Hz. Peygamber tarafından önceden haber verilmesi de peygamberlik alâmetlerindendir. Diğer yandan ayette, sözü edilen emniyet halinin sürekli olacağını belirten bir İfade bulunmamaktadır. Allah (c.c) en iyisini bilir.

50- Hacerü'l-Esved

1597- Hz. Ömer bir gün Hacerü'l-Esved'e gelip onu öpmüş ve "Ben kesinlikle biliyorum ki sen sadece bir taşsın, ne zararın ne de faydan var. Eğer Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem seni öptüğünü görmeseydim ben de öpmezdim" demiştir.[62]

Açıklama

Kurtubî şöyle der:
"Hz. Ömer, "sen sadece bir taşsın, ne zararın ne de faydan var" demiştir.
Çünkü İnsanlar, putlara tapılan bir döneme yakındılar. Bundan dolayı Hz. Ömer, cahil kimselerin Hacerü'l-Esved'in selamlanmasmı (istilâm), arapların cahiliyyede yaptıkları gibi bazı taşlara tazim göstermek gibi anlamalarından endişe ettiği için bu uygulamanın, Hz. Peygamber'e ittibâ anlamında yapıldığını, yoksa taşın fayda ya da zarar veremeyeceğini insanlara göstermek istemiştir."
Mühelleb şöyle der:
"Ömer'in bu sözü, Hacerü'l-Esved'in, Allah'ın yeryüzündeki sağ "el"i olduğunu, onunla Allah'ın kulları ile musâfaha etmiş olduğunu iddia edenlere karşı bir delildir. Allah'a bir organ izafe etmekten onu tenzih ederiz. Onu öpmek, itaatin gözle müşahede edilip görülebilmesi bakımından meşru kılınmış ve bu, kişinin ihtiyarına bırakılmıştır. Bu bir anlamda, İblis'in Adem'e secde etmesinin emredilmesine benzemektedir."
Hattâbî şöyle der:
"Hacerü'l-Esved'in Allah'ın yeryüzündeki sağ eli olması şu anlamdadır: Hacerü'l-Esved ile musâfaha eden kimse, Allah'tan bîr ahid almış olur. Verilen ahdin, musâfaha ile birlikte mülkiyet ifade etmesi konusunda bir örf bulunmaktadır. Kişi bu durumda verdiği ahid ile sorumlu tutulmaktadır."
el-Muhib et-Taberî şöyle demiştir:
"Hükümdarın yanma gelen bütün heyetler onun elini öperler. Hacının da, (Kabe'ye gelir gelmez) Hacerü'l-Esved'i öpmesi sünnettir. Bu bir anlamda, hükümdarın elini öpme gibidir. "En yüce sıfatlar Allah'a aittir."[63]
Hz. Ömer'in sözü ise, dinî konularda, gerekçesi anlaşılamadığı durumlarda bile, Sâri' olan Allah'a en güzel şekilde teslim olmayı göstermektedir. Hikmetin bilinemediği durumlarda bile Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem İttibâ konusunda bu büyük bir kuraldır.
Hadis, sünnetlerin, sözlü olabileceği gibi fiilî de olabileceğini beyan etmektedir.
Devlet başkanı, bir kimsenin yaptığı hareketin yanlış bir itikada sevketme-sinden endişe ederse hemen açıklama yapmalıdır. Hacerü'l-Esved'i öpmek ve selamlamakla ilgili detaylı bilgiler 9 konu sonra (60. konuda) gelecektir.

51- Kabe Kapısının Kapatılması, Kabe İçinde İstenen Yerde Namaz Kılınabilmesi

1598- Salim'in naklettiğine göre babası şöyle anlatmıştır:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem; Üsame İbn Zeyd, Bilal ve Osman Ibn Taiha ile birlikte Kabe'nin içine girip kapıyı kapattılar. Bir süre sonra kapıyı açtılar. İçeri ilk ben girdim. Bilal ile karşılaştım. Bilal'e, Resûîullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem içeride namaz kılıp kılmadığını sordum. Bana "Evet. Yemen tarafindaki iki direk arasında" diye cevap verdi.

Hadisten Çıkarılan Sonuçlar

1- Bir sahabi, diğer bir sahabiden rivayet edebilir.
2- Daha az faziletli olan şeyin ne olduğu sorulup onunla yetinmek mümkündür.
3- Haber-i vahid hüccettir.
4- İlim öğrenmek amacıyla soru sormak ve bu konuda gayretli olmak gerekir.

5- İbn Ömer radıyaiiâhu anhuma, Hz. Peygamberin sünnetini öğrenip uygulama konusuda sahip olduğu titizlik sebebiyle faziletli bir kimsedir.
6- Daha faziletli olan bir sahabi, Hz. Peygamber'in yaptığı faziletli bir amel sırasında bulunmayabiliyor. Fakat daha az faziletli bir sahabi orada bulunup, kendisinden daha faziletli kimsenin şahit olamadığı bir şeye şahit olabiliyor.
Çünkü Ebû Bekir, Ömer ve diğer bazı sahabiler Bilal vd. sahabilerden daha faziletlidir.
7- Direkler arasında ferdî olarak namaz kılmak caizdir. Mescitlerde kapı bulunması ve bunların kapatılmadı caizdir, Sütre, namaz kılanın önünden bir kimsenin geçmesinden endişe edilmesi halinde konulmalıdır. Çünkü Resûlullah saiiaiiâhu aleyh: w seiiem iki direk arasında namaz kılmış fakat direklerden hiçbirini önüne almamıştır. Görünen o ki, Efendimiz saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, duvara yakın olduğu için sütre koymamıştır. Nitekim daha önce geçtiği gibi, onun, namaz kıldığı yer ile duvar arasındaki mesafe üç zira' kadardı.
8- Alimlerin, "Mescid-i Haram'ın tahıyyetü'l-mescid namazı, tavaftır" şeklindeki görüşü Kabe'nin dışına mahsustur. Çünkü Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Kabe'nin yanma çökmüş daha sonra Kabe'ye girerek iki rekat namaz kılmıştır. Bu namaz, ya Kabe'nin kendi başına müstakil bir mescit olması hasebiyle ya da genel bir tahıyyetü'l-mescid namazı olarak kılınmıştır. Allah (c.c) en iyisini bilir.
9- Kabe'ye girmek ve içinde namaz kılmak müstehaptır. Buradaki rivayet, nafile namaz kılmayı açıkça ifade etmektedir. Kabe'nin içinde farz namaz kılmak da aynı kategoride değerlendirilir. Çünkü namaz kılan kimsenin kıbleye yönelmesi bakımından, kılınan namazın nafile olması ile farz olması arasında fark yoktur. Alimler çoğunluğunun görüşü böyledir. İbn Abbas'ın, "Kabe'nin içinde kılanan hiçbir namazın sahih olmayacağı"görüşünde olduğu nakledilmiştir. Gerekçe olarak, Kabe'nin içinde, mutlaka Kabe'nin bir bölümünü arkaya almış olma durumunun söz konusu olması ileri sürülmüştür. Oysa Kabe'ye yönelmek emredilmiştir. Bu emrin, Kabe'nin tamamına yönelme şeklinde yorumlanması gerekir. Bazı Malikiler, Zahiriler ve Taberi de bu görüştedir. Mazerî şöyle demiştir: "Mezhepte meşhur olan görüşe göre Kabe'nin içinde namaz kılınamaz, kılınırsa iade etmek gerekir."

52- Kabe'nin İçinde Namaz Kılmak

1599- Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ Kabe'ye girdiği zaman, kapıyı arkasına alacak şekilde dosdoğru yürürdü. Üç arşından daha az bir mesafe kalana kadar duvara doğru yaklaşır ve orada namaz kılardı. İbn Ömer; Bilal, Hz. Peygamber'İn saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem orada namaz kıldığını haber verdiği için söz konusu yeri tercih ederdi. Ve "Kabe'nin içinde kişi istediği yerde namaz kılabilir, bunda bir sakınca yoktur" derdi.

53. Kabe'ye Girmeyen Kimse

İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ çokça hac yapar fakat (her defasında) Kabe'ye girmezdi.
1600- Abdullah İbn Ebû Evfâ şöyle demiştir:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem umre ve tavaf yaptı. Sonra makam-ı ibrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı. Yanıbaşında kimselerin onu görmemesi için perde vazifesi yapan birisi de vardı." Adamın biri gelip bu şahsa Resûlullah'ın saiiaiiâhu aieyhi ve seiiem Kabe'ye girip girmediğini sordu. O da, "hayır" diye cevap verdi.[64]

Açıklama

Buhârî konu başlığını, Kabe'ye girmenin hacem menasikinden olduğunu iddia eden kimselere cevap olması amacıyla zikretmiştir. Bu konuda, İbn Ömer'in radıyaiiâhu anhümâ uygulaması ile yetinmiştir. Çünkü o, Resûl-i Ekrem'in saiiaiiâhu akyH ve seüem Kabe'ye girdiğini rivayet eden kişilerin en meşhurudur. Eğer o, Kabe'ye girmenin haccın menasiklerinden biri olduğunu düşünseydi Hz. Peygamber'e ittihada çok titiz olduğu için böyle bir görevi terketmezdi.
Söz konusu umre, yedinci yıldaki kaza umredisidir.
Nevevî şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'İn saiiaiiâhu aleyhi ve seikm Kabe'ye girmemesi, orada bulunan put ve resimler sebebiyledir. Müşrikler, Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem oradaki putları temizleme fırsatı tanımamıştı. Mekke fethedilince önce resim (ve putların) temizlenmesini emretmiş daha sonra Kabe'ye girmiştir. Nitekim İbn Abbas'ın, aşağıda zikredilecek olan hadiste böyle geçmektedir."
Kabe'ye girmemesinin sebebi, içinde bulunulan şartın gereği de olabilir. Girmek isteseydi, Mekke'de üç günden fazla kalmasına izin vermedikleri gibi girmesine de İzin vermeyebilirlerdi. Böyle bir yasaklama İle karşılaşmamak için girmek istememiştir.

54- Kabe'nin İçinde Tekbir Getirmek

1601- İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
Resûl-i Ekrem saüaitâhu aleyhi ve seiiem (fetih günü) Mekke'ye gelince Kabe'ye girmekten kaçındı. Çünkü içinde putlar vardı. Hemen emretti ve putlar çıkartıldı, ibrahim ve İsmail peygamberlerin, ellerinde fal oku bulunur şekilde yapılmış putları da çıkartıldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve seiiem "Allah onları helak etsin. Allah'a yemin ederim ki, bu putu yapanlar, İbrahim ve İsmail'in fal oklanyh asla iltifat etmediklerini bilirlerdi" buyurdu, ve sonra Kabe'ye girdi ve içeride değişik yerlere giderek tekbir getirdi. Namaz kılmadı.

Açıklama

Buharı, bu hadisi sahih kabul ederek eserine almış ve her ne kadar Kabe'de namaz kılma konusunda Bilal'den rivayet edilen hadise öncelik tamsa da, bu hadisi de delil olarak kullanmıştır. Burada konu başlığı ile ilgili bir çelişki mevcut değildir. Çünkü İbn Abbas saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Kabe'de tekbir getirildiğini ortaya koymuş, Bilal ise böyle bir konuya temas etmemiştir. Bilal Kabe'de namaz kıldığını ortaya koymuş, İbn Abbas ise kılmadığını belirtmiştir. Buharî bu durumda İbn Abbas'ın rivayetindeki ek bilgi (tekbir getirme) ile delil getirmiştir.
Bilal'ın hadisi iki sebepten dolayı, Hz. Peygamberin namaz kılmadığını belirten rivayete tercih edilir: Birincisi, o, söz konusu gün Resûluilah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte değildi. Namaz kılmadığını bazen Üsame'ye bazen kardeşi Fadl'a dayanarak söylemiştir. Üstelik şâz bir rivayet hariç, Fadl'ın o gün Efendimizle saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem birlikte olduğu da sabit değildir.
el-Muhib et-Taberî şöyle der:
Belki de, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seüem Kabe'ye girdikten sonra Üsame bir ihtiyacından dolayı orada bulunamamıştı. Bundan dolayı EfendimİZ'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem namaz kıldığını göremedi."
İbn Hibban şöyle demiştir:
"Bana göre en doğrusu söz konusu iki haberin, iki ayrı olayla ilgili olduğunu söylemektir. Buna göre, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi veseiiem, İbn Ömer'in Bilal'den naklettiği rivayete göre Kabe'nin içinde namaz kılmıştır. Veda haccı için geldiği zaman ise kılmamıştır. Çünkü İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ Resûlullah'ın namaz kılmadığını belirtmiş ve bunu Üsame'ye nispet ederek söylemiştir. İbn Ömer de, EfendimİZ'in saiiaiiâhu aleyhi w seiiem namaz kılmadığını belirtmiş ve bunu Bilal ve Usame'ye dayanarak söylemiştir. Eğer yukarıdaki gibi yorum yaparsak arada bir çelişki kalmaz. Bu iki rivayeti birleştirme konusunda güzel bir çözümdür."
İbn Abbas radıyaMhu anhümâ, Kabe'deki putlar için, onlar öyle iddia ettiği için "ilahlar" kelimesini kullanmıştır. Bu, her ne kadar mekruh olsa da, "ilah" kelimesini kullanmanın da caiz olduğunu gösterir.
Kabe'de değişik şekillerde putlar bulunuyordu. Resûluilah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem içeride putlar varken, Kabe'ye girmekten kaçınmıştır. Çünkü o, batılı asla onaylamaz. Diğer yandan melekler suret bulunan yere girmedikleri için Hz. Peygamber onları kaçırmak istememiştir.
"İbrahim ve İsmail'in fal oklanyla asla iltifat etmediklerini bilirlerdi1'. Bu sözün söylenme sebebi olarak, "Çünkü onlar fal okları İle ilk olarak fal arayan kimsenin Amr İbn Luhay olduğunu biliyorlardı," denilmiştir. Fal okları, İbrahim ve oğlu İsmail'e, iftira ile nispet edilmiştir. Çünkü onlar Amr'dan önce yaşamıştı.

55- Remel Yapmaya Nasıl Başlanmıştır ?

1602- ibn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Resûluilah ve sahabîleri (kaza umresi için) gelmişlerdi. Müşrikler, "Mu-hammed geliyor, Medine'nin humması onları zayıf düşürmüş" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem tavafın ilk üç şavtmda remel yapmalarını (koşar adım ile yürümelerini), iki rükün (Haceru'l-esved ve Rükn-i Yemânî) arasında ise normal yürümelerini emretti. Efendimiz saiiaüâhu aleyhi ve seiiem sahabilere tavafın bütün şavtlarında remel yapmalarını emretmemiş ise bunun sebebi sadece onlara gösterdiği şefkattir.[65]

Açıklama

Başlık, remel'in meşru kılınmasını ifade için kullanılmıştır. Remel /J^l, seri olmak hızlı koşmak, anlamına gelir. Şavt /i^i, hedefe bir kez ulaşmaya denir. urada şavtm kastedilen

anlamı, Kabe'nin çevresinde bir kez dönmektir.
Hadis, Kabe'nin etrafında bir kez dönmeye şavt denilmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Şafiî ve Mücahid'in, bunu mekruh gördüğü nakledilmiştir.
Kâfirleri korkutmak amacıyla silah vb. hazırlıklar yaparak onlara bu silahlan göstermek caizdir. Bu davranış kötülenen riya (gösteriş) sayılmaz. Sözle olduğu gibi, fiil ile de (düşmana) karşı durmak caizdir. Hatta belki de fiil ile olan karşı duruş evlâdır.

56- Her Tavafa Başlarken Hacerü'l-Esvedi İstilam Etmek Ve Üç Kez Remel Yapmak

1603- Salim, babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Resûlullah'm, saiiaiiâhu aleyhi ve seikm Mekke'ye geldiği zaman yaptığı her tavafın başında siyah rüknü istilam ettiğini ve yedi şavtın ilk üçünde remel yaptığını gördüm."[66]

Açıklama

Hadisin zahiri, remelin, şavtın tamamında yapıldığını ifade etmektedir. Bu, İbn Abbas'ın rivayet ettiği az önce belirtilen hadise aykırıdır. (İbn Abbas'ın hadisini esas almak gerekir.) Çünkü şavtın tamamında remel yapılmadığını îbn Abbas hadisi daha açık bir şekilde dile getirmektedir. 57. konuda İbn Ömer'in radiyaiiâhu anh rivayet ettiği hadisi ele alırken inşaallah bu konuda daha geniş açıklama yapılacaktır.

57- Hac Ve Umre (Tavaflarında) Remel

1604- İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Nebî saiiaiiâhu aleyhi w seikm, hac ve umre tavaflarının üç şavtında seri bir şekilde (remel), dört şavtında ise normal olarak yürümüştür."
1605- Zeyd İbn Eşlem babasından şöyle nakletmiştir:
Ömer «dıjaiiâhu anh, rükün (Hacerü'l-Esved) için, 'Allah'ya yemin olsun ki, sen sadece bir taşsın. Ne zararın ne de faydan var. Eğer Hz. Peygamber'i seni istilam ederken görmeseydim ben de istilam etmezdim" dedikten sonra istilam etmiştir. Hz. Ömer daha sonra, "Biz hala neden remel yapıyoruz? Biz bunu, müşriklere karşı gövde gösterişi için yapmıştık. Oysa artık Allah onlan helak etmiştir" demiş ve ardından, "Bu, Hz. Peygamber'in yaptığı bir şeydir, onu terketmek istemem" demiştir.
1606- İbn Ömer radıyaiiâhu anhumâ şöyle demiştir:
"Resûlullah'ı saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem istilam ederken gördüğümden beri (Yemen tarafındaki) şu iki rüknü istilam etmeyi zorlukta ve rahatlıkta hiçbir zaman terketmedim."
Râvî şöyle demiştir: "Nâfi'ye İbn Ömer'in iki rükün arasında yürüyüp yürümediğini sordum. Bana, "İstilam etmek kolay olsun diye yürürdü" diye cevap verdi."'[67]

Açıklama

Başlık, hac ve umre tavafında remelin meşru olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Alimler çoğunluğu da bu görüştedir. İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ, "Bu sünnet değildir. Dileyen remel yapar, dileyen de yapmaz" demiştir.
Hadiste bahsedilen hac, veda hacadır. Umre ise kaza umresidir. Çünkü Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı yıl tavaf etme imkanı olmamıştı. İbn Ömer Ci'rane de bulunmadığı için bunu reddetmiştir. Hac yaparken sözü edilen fiilleri yerine getirmiştir. Demek ki burada söz konusu olan, kaza umresidir.
Hz. Ömer'in seslendiği taş, Hacerü'l-Esved'tir. Bu şekilde yapması, etraftaki insanlara söylediklerini duyurma amacını taşımaktadır.
Ebû Davûd'taki ifade, "Neden hala remel yapıyor ve omuzlan açıyoruz?" şeklindedir. Omuzların açılması ile kastedilen, ıztıbâ'dır. Bu, insanın seri bir şekilde yürümesine yardımcı olan bir şekildir. Şöyle ki ridanm bir ucu sağ koltuğun altına alınır, diğer ucu ise sol omuzun üzerine atılır. Böylece sağ omuz açığa çıkartılmış, sol omuz da örtülmüş olur. İbn Münzir şöyle der: Alimler çoğunluğuna göre, Malik hariç, ıztıbâ yapmak müstehaptır."
Iyaz'a göre, L^lj kelimesi, "Biz güçlü olduğumuzu onlara gösterdik"
anlamında kullanılmıştır. İbn Malik'e göre bu kelime, "riya" kelimesinden gelmekte olup, "Zayıf olduğumuz halde riya yaparak güçlüymüşüz gibi yaptık" anlamındadır. Netice olarak, Hz. Ömer, tavafta yapılan remelin bırakılmasını düşünmüştü. Çünkü neden yapıldığını biliyordu. Sebep artık bulunmadığı için bu uygulamaya son vermek İstedi. Daha sonra belki anlayamadığı bir hikmet bulunduğu için görüşünden vazgeçti. Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yaptığı bir sünnete uymanın daha güzel bir davranış olduğuna karar verdi. Diğer yandan remel yapan kimse, (daha önce) niçin remel yapıldığını düşünüp, Allah'ın İslam'ı ve Müslümanları güçlü bir duruma getirmesi nimeti karşısında tefekkür edebilir.
(Yapılmayan) remeli diğer şavtlarda telafi etmek meşru kılınmamıştır. Yani ilk üç şavtta remel yapmayan kimse, diğer dört şavtta bunları kaza etmez. Çünkü dört şavtta sakin olmak gerekmektedir. Bu durum değiştirilmez.
Remeli sadece erkekler yapar. Kadınların remel yapması gerekmez. Meşhur görüşe göre remel sadece peşinden sa'yedilecek olan tavafta yapılır. Remel, hem yürüyerek hem de binek üzerinde tavaf yapanlar İçin müstehaptır. Bu konuda bir fark yoktur. Alimler çoğunluğuna göre remeli terkeden kimsenin ceza olarak kurban kesmesi gerekmez. Malikilere göre bu konu tartışmalıdır.
Taberî şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber'in, müşriklerin bulunmadığı Veda Haccı'nda remel yaptığı sabittir. Buna göre, remel de haccın menasiklerinden biridir. Fakat remel yapmamak bir telbiye getirirken sesi yükseltmek örneğinde olduğu gibi ameli yapmamak olarak değil, (bir amel içindeki) belli bir şekli yapmamak olarak değerlendirilir. Bir kimse sesi kısarak telbiye getirse, telbiye yapmamış sayılmaz. Sadece telbiyenin yüksek sesle yapılması özelliğini yerine getirmemiş olur. Bundan dolayı remel yapmayana ceza gerekmez."
Riya yerilen bir davranış olduğu halde, Hz. Ömer'in, "riya yaptık" demesi bazı kimseler için kafa karıştırıcı olabilir.
Bu düşünceye şöyle cevap verilebilir: "Bu her ne kadar görüntü itibariyle riya şeklinde olsa da buradaki riya yerilen bir gösteriş değildir. Çünkü yerilen riya, "Şu kişi o işi yapmış" desinler diye yapılır. Yerilen riyada, hiçbir kimse görmese kişi o ameli yapmayacaktır. Bu olayda ise bir tür harp hilesi bulunmaktadır. Çünkü onlar, remel yaparak, müşriklere güçlü oldukları yönünde bir imaj vermişlerdir. Böylece Müslümanlara saldırma niyetine kapılmaları önlenmiş olmak-tadır. "Harp hiledir" hadisi bilinen bir hadistir.

58- Rüknün, Değnekle İstilam Edilmesi

1607- İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sellem veda haccında deve üzerinde tavaf etmiş, Hacerü'I-Esved'i de ucu kıvrık bir değnek ile istilam etmiştir."[68]

Açıklama

Müslim"in Ebu't-Tufeyl'den yaptığı nakilde "Ucu kıvrık değneği Öperdi" ifadesi de yer almaktadır.
Atâ yoluyla nakledildiğine göre Saîd İbn Mansur şöyle demiştir: "Ebu Saîd'i, Ebû Hureyre'yi, İbn Ömer'i ve Cabir'i, Hacerü'I-Esved'i istilam ettiklerinde ellerini öperken gördüm." Ona, "Ya İbn Abbas ?" diye sorulunca, "İbn Abbas da" demiştir.
Alimler çoğunluğu da bu görüşte olup, onlara göre, Hacerü'I-Esved'i istilam ederken eli öpmek sünnettir. Eliyle istilam etmeye gücü yetmeyen kimse elindeki bir şey ile, buna da gücü yetmez ise Hacerül-Esved'e işarette bulunur ve bununla yetinir.

59- Sadece İki Rüknü Yemânî Köşesini İstilam Etmek

1608- Ebu'ş-Şa'sâ'dan nakledildiğine göre o şöyle demiştir: "Kabe'den olan bir şeyden kim sakınır ki?" Muaviye, Kabe'nin dört köşesini de istilam ederdi. İbn Abbas ona, "Hıcr bölgesine yakın olan şu iki köşe istilam olunmaz" deyince Muaviye ona, "Kabe'nin hiçbir bölümü terkedilmiş değildir" diye cevap vermiştir. Ibnü'z-Zübeyr radiyaiiâhu anh de, Kabe'nin bütün köşelerini istilam ederdi.
1609- Salim İbn Abdullah'ın naklettiğine göre babası şöyle demiştir: "Ben Hz. Peygamber'i saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sadece Yemen tarafindaki İki rüknü İstilam ederken gördüm."

Açıklama

İki rükn-ü yemânî, Kabe'nin Şam tarafına bakan iki köşesinin dışında kalan diğer iki köşesidir.
Alimler çoğunluğu, İbn Ömer'in rivayet ettiği hadise uygun olarak (sadece Yemen tarafindaki köşelerin istilam edilmesi) görüşünü benimsemiştir. İbnü'l-MünzİR ve diğer bazı alimler, sahabeden CabİR, Enes, Hasan, Hüseyin; tâbiîn'den ise Süveyd İbn Ğafle'nin Kabe'nin dört köşesinin de istilam edileceği görüşünde olduğunu rivayet etmiştir.
Bazı alimler şöyle demiştir:

"Sadece iki rüknün İstilam edilmesi hükmü, sünnete dayanmaktadır. Bütün rükünlerin istilam edilmesi ise kıyasla verilmiş bir hükümdür. Şafiî, "Kabe'nin hiçbir bölümü terkedilmiş değildir" sözüne şöyle cevap vermiştir. "Bizim diğer iki köşeyi İstilam etmeyişimiz, onları terkettiğimiz için değildir. Tavaf eden bir kimse neyi terketmiş olabilir ki?! Biz bir şeyi yaparken de terkederken de sünnete tâbi oluruz. Eğer iki rüknü istilam etmemek terk ise, rükünler arasında kalan yerleri istilam etmemek de oraları terketmek anlamına gelir ki böyle bir kanaatte olan kimse yoktur."
Kabe'nin dört köşesi (dört rüknü) vardır: Birinci köşenin iki fazileti vardır. Birinci fazilet Hacerü'l-Esved'in o köşede bulunması, ikinci fazileti ise onun, Hz. ibrahim'in attığı temel üzere bulunmasıdır.
İkinci köşenin tek fazileti ise Hz. İbrahim'in attığı temeller üzere bulunmasından kaynaklanmaktadır. Diğer köşelerin ise bu iki yönden fazileti bulunmamaktadır. Bundan dolayı birinci köşe öpülür, ikincisi ise sadece istilam edilir. Diğer iki köşe ise ne öpülür ne de istilam edilir. Alimler çoğunluğunun görüşü budur. Bazı alimler, Rüknü Yemânî'nin öpülmesini de müstehap görmüştür.
Bazı alimler, Kabe'nin rükünlerini öpmenin meşruiyetinden, insan veya diğer varlıklardan tazim gösterilmesi gerekenlerin de öpülmesinin meşru olduğu hükmüne ulaşmıştır. İnsanın elini öpmek konusu ise "Edeb" bölümünde anlatılacaktır.
İbn Ebu's-Sayf el-Yemânî'den nakledildiğine göre Şafiîlsrden Mekke'li bir alime göre, Kur'an'm, hadis parçalarının ve salih insanların kabrini öpmek caizdir.
Başarı Allah'tandır.

60- Hacerü'l-Esved'i Öpmek

1610- Zeyd İbn Eslem'in naklettiğine göre babası şöyle demiştir:
"Hz. Ömer'i radıyaiiâhu anh, Hacerü'l-Esved'i öptükten sonra, "Eğer Resûluilah'ı seni öperken görmeseydim ben de öpmezdim" derken gördüm."
1611- Zübeyr İbn Arabî şöyle anlatır:
"Bir kimse, ibn Ömer'e radıyaiiâhu anhümâ, Hacerül-Esved'in istilam edilmesi hakkında soru sormuştu. Bunun üzerine İbn Ömer rad,yaiiâhu anhümâ, "Ben, Resûluilah'ı saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Hacerü'l-Esved'i İstilam ederken ve Öperken gördüm" demiştir.
Râvî Zübeyr, ibn Ömer'e, "Eğer bu sırada izdihamda kalırsam ve bunları yapmaya güç yetiremez isem ne yapmalıyım? bu konuda görüşün nedir?" diye sorunca İbn Ömer, "Görüşün nedir?" sorusunu git Yemen'de sor. "Ben, Resû-lullah'ı satiaMhu aleyhi ve seiiem Hacerü'l-Esved'i istilam ederken ve öperken gördüm" demiştir.

Açıklama

Hacerü'I-Esved rüknünü hem istilam edip hem de öpmek müstehaptır. Fakat rükn-ü Yemânî böyle olmayıp o sadece istilam edilir. İstilam, el İle dokunmaktır. Takbîl ise dudak ile öpmektir.
İbn Ömer, "Görüşün nedir?" sorusunu git Yemen'de sor" demiştir. Bu ifade, soru soran kişinin Yemen'li olduğu izlenimi vermektedir. İbn Ömer'in bu sözü söylemesi, hadise, rey ile karşı bir görüş ileri sürme anlamında anladığı içindir. Bundan dolayı soruyu hiç hoş karşılamamış, hadis işitildiği zaman hadise uyulması, reyden de kaçınılması gerektiğini belirtmiştir. Hadisin zahir anlamına göre, İbn Ömer, izdiham bulunmasını istilamı yapmamak için bir özür olarak kabul etmemektedir.
Saîd İbn Mansur'un naklettiğine göre Kasım İbn Muhammed, "İbn Ömer'i, Hacerü'l-Esved rüknüne ulaşmak için mücadele ederken gördüm. Hatta bunun için itilip kakılıyordu" demiştir.
Başka bir yol ile nakledildiğine göre ona bu konuda soru sorulunca, "Gönüller oraya sımsıkı bağlanıp yöneliyordu, ben de gönlümün onlarla birlikte olmasını istedim" demiştir.
Fâkihî ise, İbn Abbas'm, Hacerü'l-Esved'e ulaşmak için çekişmeyi mekruh gördüğünü, onun "(Müslüman) ne eziyet verir, ne de eziyete maruz kalır" dediğini nakletmiştir,
Hacerü'l-Esved'i öperken, sesi yükseltmemek müstehaptır.

61- Tavaf Ederken Rükne İşarette Bulunmak

1612- İbn Abbas radıyallâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem deve üzerinde Kabe'yi tavaf etmiştir. (Hacerü'l-Esved) rüknüne her gelişinde ona işarette bulunmuştur."

Açıklama

İbnü't-Tîn şöyle demiştir:
"Daha önce Hz. Peygarnber'in, değnekle işarette bulunduğu yönündeki rivayet geçmişti. Bu rivayet, onun Kabe'ye yakın bir yerde olduğunu göstermektedir. Fakat bir kimse eğer binek üzerinde tavaf ediyor ise başkasına eziyet verme endişesi var ise uzaktan tavaf etmesi müstehaptır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in bu fiilinin, güvenlik (emniyet) amacıyla yapıldığı söylenebilir."
Resûlullah'ın saüallâhu aleyhi ve sellem, yakın bir yerde ise İstilam ettiği, uzak bir yerde ise başkalarına eziyet vermekten çekindiği için işarette bulunduğu yönünde bir yorum da yapılabilir.

62- Hacerül-Esved Rüknünün Yanında Tekbir Getirmek

1613- Ibn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber salisilatın aleyhi ve sellem deve üzerinde Kabe'yi tavaf etmiştir. (Hacerü'l-Esved) rüknüne her gelişinde ona elinde bulunan bir şey ile işarette bulunmuş ve tekbir getirmiştir."

Açıklama

Hacerü'l-Esved rüknü yanında iken her tavafta tekbir getirmek müstehaptır.

63- Mekke'ye Gelince, Evine Dönmeden Önce Tavaf Edip İki Rekat Namaz Kılmak Ve Safa İle Merve Arasında Say Etmek

1614- 1615- Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem Mekke'ye gelince ilk önce abdest aldı sonra da tavaf etti. Bunları umre olarak saymazdı. (Bunları umre kabul edip ihramdan çıkmazdı). Daha sonra Ebû Bekir ve Ömer de bu şekilde hac yapmışlardır."
Hadisi Hz. Aişe'den rivayet eden Urve: "Daha sonra ben babam Zübeyr ile hac yaptım. O da önce tavaf ederek başladı. Daha sonra Muhacirlerin ve Ensarın da aynı şekilde yaptığını gördüm. Annem Esma bana, kendisinin, kız kardeşi Aişe'nin, falan falan kişilerin umre niyetiyle ihrama girdiklerini, rükne el sürüp (tavaf ve sa'yi tamamladıktan sonra) ihramdan çıktıklarını haber verdi" demiştir.[69]
1616- Abdullah İbn örner radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Hz. Peygamber (s.a.v) hac veya umre için Mekke'ye geldiği zaman ilk yaptığı tavafın ilk üç şavtmı koşarak, son dört şavtını ise yürüyerek yapmıştır. Sonra iki rekat namaz kılmış, daha sonra ise safa ile merve arasında sa'y yapmıştır.
1617- Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ilk yaptığı tavafın ilk üç şavtmı koşarak, son dört şavtmı ise yürüyerek yapmıştır. Sonra safa İle merve arasındaki batn-ı mesîl denilen (bugünkü İki yeşil direk arasındaki) yerde koşardı."

Açıklama

İbn Battal şöyle der:
"Buhârî, yukarıdaki konu başlığını seçerek, umre yapmak isteyen kimsenin, tavaftan sonra, henüz Safa ile Merve arasında sa'y etmeden önce ihramdan çıkabileceğini iddia eden görüşe reddiyede bulunmayı amaçlamıştır. Bundan dolayı Urve'nin, "(Hacerü'i-Esved) köşesine el sürünce ihramdan çıktılar" sözünün, "Hacerü'l-Esved'i istilam edip tavaf ve sa'yi de yaptıktan sonra ihramdan çıktılar" şeklinde yorumlanması gerektiğini beyan etmiştir. Bu konudaki delili ise yukarıda Abdullah İbn Ömer'den rivayet edilen hadistir."
Nevevî şöyle der:
"Rükne (köşeye) el sürdüler" sözünden kasıt, Hacerü'l-Esved'e el sürmektir ki bu iş, tavafın en başında yapılır. Tavafın başında iken ihramdan çıkılamayacağı hükmü icmaen sabittir. Dolayısıyla bu sözü şöyle anlamak gerekir: "Rükne el sürüp tavafı ve sa'yi tamamladıktan sonra traş olup ihramdan çıktılar." Anlam açık olduğu için bu şekilde olması

gereken cümleyi kısaltarak söylemiştir. Alimler, tavaf tamamlanmadan önce ihramdan çıkılamayacağı konusunda icma etmiştir. Diğer yandan alimler çoğunluğuna göre, tavaftan sonra sa'y de yapılmalıdır. Daha sonra traş olunmalıdır."
1614-1615 nolu hadiste şöyle bir müşkil vardır. Hz. Âİşe (r.anha) söz konusu hacda adetli olduğu için tavaf yapamamıştı. Bu müşkil, râvinin, Hz. Âişe'nin, Veda Haccı dışında yaptığı diğer bir haccı kasdettiği şeklinde yorumlanırsa ortadan kalkar. Çünkü Hz. Aişe, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seikm sonra birçok kez hac yapmıştır.
Mekke'ye gelen kimsenin, öncelikle tavaf yapması müstehaptır. Çünkü Mescid-i Haram'ın tahiyyetü'l-mescid namazı tavaf ile olur. Bazı Şafiî alimler, bu hükümden, insanların içine çıkmayan güzel veya izzetli kadınları istisna etmiştir. Buna göre böyle kadınların, eğer Mekke'ye gündüz girmişler ise tavafı geceye kadar geciktirmeleri müstehaptır. Yine farz olan bir namazı cemaatle kılmayı, müekked veya kaza namazını kaçırmaktan endişe eden kimseler de bu hükümden müstesnadır. Çünkü bunların hepsi tavaftan daha önceliklidir.
Alimler çoğunluğuna göre kudüm tavafını terkeden kimseye hiçbir ceza yoktur.
İmam Mâlik ve Şafiîierden Ebû Sevr'e göre, kudüm tavafını terkeden kimsenin bir küçük baş hayvan kurban kesmesi gerektiği rivayet edilmiştir. Özürsüz olarak bile bile kudüm tavafını geciktiren kimsenin, (hatasını) telafi ederek devam edebilmesi konusunda, tıpkı tahiyyetü'l-mescid namazında olduğu gibi, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki görüş bulunmaktadır.
Yukarıdaki hadise göre, tavafın abdestli olarak yapılması gerekir.

64- Kadınların Erkeklerle Birlikte Tavaf Etmesi

1618- İbn Cüreyc şöyle demiştir:
Bana Atâ'ın verdiği habere göre, İbn Hişam, kadınların erkeklerle birlikte tavaf etmesini yasaklayınca Atâ ona, "Hz. Peygamber'in kadınları erkeklerle birlikte tavaf ettiği halde sen nasıl bunu yasaklarsın ?" demiştir.
Ben {İbn Cüreyc) Atâ'ya, bu olayın örtünme emrinden önce olup olmadığını sorunca bana, "Yemin olsun ki, ben bu olayı örtünme ayetinden sonra gördüm" demiştir.
İbn Cüreyc: "Peki kadınlar erkeklere nasıl bir arada karışık olarak tavaf yapardı ?"
Atâ: "Kadınlar ile erkekler karışmazlardı. Hz. Aişe, erkeklerden ayrı bir yerde tavaf eder onlara karışmazdı. Bir kadın ona, "Ey Mü'minlerin annesi! Haydi Hacerü'l-Esved'i istilam edelim" demişti de ona, "Sen git" diyerek bunu yapmaktan kaçınmıştı. Kadınlar, geceleyin tanınmayacak bir şekilde erkeklerle birlikte tavaf ederdi. Fakat içeri girdikleri zaman erkekler çıkarıldıktan sonra yine ibadet etmeye devam ederlerdi."
Atâ: "Ben, Ubeyd İbn Ömer ile birlikte Âişe'nin yanma giderdim, Bu sırada o, Sebir dağında ikamet ediyordu" dedi.
İbn Cüreyc: "Atâ'ya, "O sırada Hz. Âişe'nin örtüsü ne idi" diye sordum" demiştir.
Atâ: "Aişe, o gün, perdesi bulunan bir Türk çadırında idi. Aramızda sadece bu perde vardı. Ben Âişe'nin üzerinde gül renkli bir giysi gördüm" demiştir.
1619- Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha) şöyle anlatır:
"Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem rahatsız (mecalsiz) olduğumu arz ettim. Bana, "İnsanların (tavaf yaptığı yerin) arka tarafından binek üzerinde tavaf et" diye buyurdu. Ben tavaf yaptığım sırada Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de Kabe'ye doğru yönelmiş Tûr suresinin ilk ayetlerini okuyordu. "

Açıklama

Hz. Peygamber'in kadınlarının erkeklerle birlikte tavaf etmesi, onlarla karışmadan gerçekleşmiştir.
Örtünme emri, "Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perdenin arkasından isteyin"[70] ayeti ile sabit olmuştur. Bu ayet, Hz. Peygamber'in, Zeyneb binti Cahş ile evlenmesi sırasında nazil olmuştu. Atâ' kesinlikle buna yetişmemiştir.
îbn Battal, Hz. Âişe'nin Sebir dağında bulunmasından, mescit dışında başka bir yerde de itikafa girilebileceği hükmünü çıkarmıştır. Çünkü söz konusu yer Mina yolunda, Mekke'nin dışında bulunmaktadır.
Abdürrezzak'm eserinde geçen ifadede, "Ben henüz çocuk olduğum bir sırada Hz. Âişe'yi usfur ile kırmızıya boyanmış bir giysi içinde gördüm" şeklinde, görme sebebi de açıklanmıştır.
özür bulunması halinde binek üzerinde tavaf yapmak caizdir. Hz, Peygamber'in, insanların tavaf yaptığı mekanın arka kısmında tavaf yapmalarını emretmesi, tesettüre daha uygun olduğu, tavaf eden safları bölmemesi ve bineğinin insanlara eziyet vermemesi içindir. Özürsüz olarak tavaf yapma konusu 74. konuda 1633 nolu hadiste ele alınacaktır. Eğer özür sahibi ise, taşınan kimse de binek üzerinde tavaf yapan hükmünde değerlendirilir. Söz konusu tavafın, hem taşıyan hem de taşınan kişi için geçerli olup olmadığı hususu ayrı bir araştırma konusudur.
Bazı Maliki alimler, bu hadisten, eti yenen hayvanların idrarının temiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Bu konunun gerekçeleri ve eleştirisi, "Devenin, bir hastalık sebebiyle mescide sokulması" konusunda geçmişti.[71]
1620- îbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Resûlullah saüaiiâhu aleyhi ve seiiem tavaf ederken, elini ip, kayış veya başka bir şey ile başkasının eline bağlayan bir kimseye rastlamıştı. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem o bağı eli ile kopardıktan sonra "Onu, elinden tutarak götür" buyurmuştur.[72]

Açıklama

Buhârî, konu başlığı ile tavaf sırasında konuşmanın mubah olduğunu belirtmek istemiş fakat bunu açıkça söylememiştir. Çünkü hadiste geçen konuşma, mutlak olarak değil, iyiliği emretmek (emr-i bi'1-ma'rûf) için yapılmıştır. Buhârî belki de, İbn Abbas'tan "mevkuf" olarak ayrıca "merfû" olarak rivayet edilen, "Kâbeyi tavaf (da bir) namazdır. Ancak Allah tavafta konuşmayı helal kılmıştır. Tavafta iken konuşmak isteyen sadece hayırlı şeyler konuşsun" hadisine işaret etmek istemiştir. Bu hadisi, sünen sahibi muhaddisler nakletmiştir. İbn Huzeyme ve İbn Hibban bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.
Ahmed ve Fâkihî'nın, Amr İbn Şuayb ve babası yoluyla naklettiğine göre dedesi şöyle anlatmıştır:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem birbirine bitişik bir şekilde yürüyen iki kişi gördü ve "Bu kimse/er neden böyle?" diye sordu. Onlar da, "Biz, Kabe'ye varana kadar bitişik bir şekilde gideceğimiz konusunda adakta bulunduk" dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "Serbest olun, ayrılın. Bu bir adak değildir. Adak ancak Allah rızası için yapılan ibadetlerde olur" buyurmuştur." Bu hadis, Amr ve Hasen'e isnad edilerek rivayet edilmiştir.
İbn Battal şöyle der:
"Tavaf yapan kimse, küçük sayılabilecek bir takım davranışlarda bulunabilir. Tavaf yapan kişilerde gördüğü bazı olumsuz (münker) şeylere müdahelede bulunabilir. Vacip, müstehap ve mubah olan konularda konuşabilir."
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir;
"Kişinin, tavafta iken meşgul olduğu şeyler içinde en efdal olanları, Allah'ı zikretmek ve Kur'ân okumaktır. Mubah olan sözleri söylemesi haram değildir. Fakat zikirde bulunmak daha emniyetli bir davranış olur."

66- Tavafta İken (Bir Kimseyi Bağlayan) Bir Kayış Veya Benzeri Hoş Olmayan Bir Şey Görüldüğü Zaman Bunun Engellenmesi

- ibn Abbas mdıyaiiâhu anhümâ, "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, yular veya başka bir bağ ile bağlanmış halde tavaf eden bir kimseyi görünce bu bağı kesmiştir" demiştir.

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: 'Yular ile sadece hayvanlar bağlandığı için Hz. Peygamber o bağı kesmiştir."

67- Çıplak Olarak Tavaf Yapılamaz Müşrik Hac Yapamaz

1622- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle rivayet etmiştir:
"Resûlullah saiiailâhu aleyhi ve seiiem Ebû Bekir'in radıyaiiâhu anh, Veda Haccı'ndan önceki hacda hac emirliği yapmasını ve kurban bayramının ilk günü bir grup içinde, "Dikkat edin! Bu seneden sonra müşrikler hac yapamayacaktır ve çıplak olarak tavaf yapılamayacaktır" şeklinde bir duyumda bulunmasını emretmişti."

Açıklama

Hadis, namazda olduğu gibi, tavafta da setr-i avret'in (örtülmesi gereken yerleri örtmenin) şart olduğuna delildir. Bu hadisin bir bölümü, "namaz" bölümünün başlarında

geçmişti.[73]
Hanefiler bu konuda farklı görüştedir. Onlar şöyle demiştir: "Tavafta örtülmesi gereken yerleri örtmek şart değildir. Bir kimse (örtünmesi gereken yerlerin bir kısmı) çıplak olarak tavaf etse Mekke'de bulunduğu sürece tavafı iade eder. Eğer Mekke'den çıkarsa bir küçük baş kurban kesmesi gerekir."
İbn İshak bu hadisin varid olma sebebi ile ilgili olarak şöyle demiştir:
"Bu olayı ilk olarak Kureyş'liler, Fil yılından önce veya sonra ortaya çıkarmışlardır. Benimsedikleri bu yönteme göre, bir kişi ancak, kendisine, başkaları tarafından çıkarılıp verilen elbise ile tavaf yapabilecektir. Eğer bu nitelikte bir elbise bulamaz ise çıplak olarak tavaf edecektir. Eğer bu kurala uymaz da elbisesi ile tavaf ederse tavafı bitirince o elbiseyi atacak ve bir daha aynı elbiseyi kullanmayacaktır. İslam geldikten sonra bu tür örfleri ve kuralların tamamını kaldırmıştır."

68- Tavaf Sırasında Durmak

Atâ', tavaf ettiği sırada namaza durulması veya tavaf eden kişinin bulunduğu yerden çıkartılması hali ile ilgili olarak, "Selam verdiği zaman tavafını nerede bırakmış ise oradan devam eder" demiştir. İbn Ömer ve Abdurrahman İbn Ebû Bekir'den de bu yönde görüş nakledilmiştir.

Açıklama

Konu başlığı, tavaf sırasında durulur ise yapmakta olduğu tavafın baştan alınması gerekir mi gerekmez mi, meselesini ifade etmektedir. Buhari, burada belki de, Hasen'den gelen şu rivayete işaret etmek istemiştir: "Tavaf yapmakta olan bir kimsenin önünde namaza durulsa ve bu kişi de tavafına ara verse, bu durumda tavafı baştan alması gerekir, kaldığı yerden devam edemez." Alimler çoğunluğu bu görüşe karşı çıkmış ve kaldığı yerden devam edebileceğini belirtmiştir. Malik bu hükmü sadece farz namazlar ile sınırlandırmıştır. Şafiî'nin görüşü de böyledir. Farz dışındaki namazlarda ise tavafı tamamlamak evladır. Eğer böyle durumlarda tavaftan çıkarsa kaldığı yerden tavafına devam eder.
Ebû Hanife ve Eşheb, "Tavafı böler, daha sonra kaldığı yerden devam eder" demişlerdir. Alimler çoğunluğu, ihtiyaç halinde tavafa ara verilebileceği görüşünü tercih etmiştir.
Nâfi', "Tavaf sırasında kılman namazlarda kıyamı uzatmak bidattir" demiştir.

69- Tavafın Yedinci Şavtını Tamamladıktan Sonra İki Rekat Namaz Kılmak

Nâfi' şöyle demiştir: "İbn Ömer, bütün tavaflarında yedinci şavttan sonra iki rekat namaz kılardı."
İsmail İbn Ümeyye, Zührî'ye şöyle demiştir: "Atâ, Tavaftan sonra kılman farz namaz, iki rekat tavaf namazı yerine geçer' diyor.
Bunun üzerine Zührî, "Sünneti (yani tavaf namazını) kılmak daha faziletlidir. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w seiiem yaptığı bütün tavaflarda yedinci şavttan sonra iki rekat namaz kılmıştır" demiştir.
1623- Amr radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
ibn Ömer'e, "Umre yapan bir kimse safa ile merve arasında sa'y etmeden önce hanımı ile cinsel ilişkide bulunabilir mi?" diye sorduk. İbn Ömer bize cevap olarak şöyle dedi:
"Resûlullah saîiaifâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldiğinde Kabe'yi yedi kez tavaf etti. (Yedi şavt yaparak bir tavaf etti.) Daha sonra Makâm-ı İbrahim'in arkasında namaz kıldı, sonra da safa ile merve arasında sa'y etti. Muhakkak ki sizin için Resûlullah'ta en güzel örnekler vardır. "
1624- Amr, "Aynı soruyu Cabir İbn Abdullah'a da sordum, Cabir bana, "Safa ile Merve arasında sa'y etmedikçe cinsel ilişkide bulunamaz" diye cevap verdi" demiştir.

Açıklama

Safa ile merve arasında yapılan şeye "sa'y" denir tavaf denmez. Bazı Şafiî alimler şöyle demiştir:
"Eğer Ebû Hanife ve Malik gibi, iki rekat tavaf namazı vaciptir dersek, her tavaf için bu namazın vacip olması gerekir."
Râfiî de, "Tavaf namazının vacip olduğunu söylesek bile bu, tavafin sahih olma şartı değildir. En doğrusu, alimler çoğunluğunun söylediği gibi tavaf namazının sünnet olmasıdır" demiştir.

70- Kudüm Tavafından Sonra Arafattan Dönünceye Kadar Bir Daha Tavaf Yapmamak

1625- İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldiği zaman tavaf yaptı, Safa İle Merve arasında sa'y etti. Bu tavaftan sonra Arafat'tan dönene kadar bir daha hiç (nafile) tavaf yapmadı."

71- İki Rekatlik Tavaf Namazını Mescidin Dışında Kılmak

Hz. Ömer radıyaiiâhu anh tavaf namazını Harem'İn dışında kılmıştır.
1626- Ümmü Seleme, "Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi w seiiem rahatsız olduğumu arz ettim" demiştir.
Urve'den şöyle nakledilmiştir: Hz. Peygamber saiiaOâhu aleyhi ve setiem Mekke'de bulunuyordu. Ümmü Seleme de rahatsız olduğu için henüz tavaf etmemiş bir halde iken (Mekke'den) çıkmak isteyince Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ona, "Herkes sabah namazını kıldığı sırada sen tavaf et" buyurdu. Ümmü Seleme de namaz kılmadan tavaf yaptı, tavaftan sonra namazını kıldı" demiştir.

Açıklama

Konu başlığı, tavaf namazının, her ne kadar makam-ı İbrahim'de kılmak daha faziletli olsa bile, her yerde kılınabileceğini beyan etmek için konulmuştur. Kabe'nin içi ve Hıcr bölgesi dışında, bu husus herkesin müttefik olduğu bir konudur.
Bu hadis, tavaf namazını unutan kimsenin, hatırladığı zaman, ister Harem'de olsun isterse dışarıda olsun, kılabileceğine delil olarak getirilmiştir. Alimler çoğunluğu bu görüştedir. Sevrî'ye göre, Harem'den çıkmadığı sürece dilediği yerde namazını kılabilir. Malik'e göre, tavaf namazını kılmayan kimse uzaklaşır ve memleketine döner ise bir küçük baş kurban kesmesi gerekir.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Tavaf namazı, farz namazdan daha kuvvetli değildir. Farz namazı kılmayan kimsenin, hatırladığı zaman kaza etmesi dışında başka bir şey yapması gerekmemektedir."

72- İki Rekatlik Tavaf Namazını Makamı İbrahim'in Arkasında Kılmak

1627- Amr İbn Dînâr "İbn Ömer'i radıyaiiâhu anhümâ şöyle derken işittim" demiştir:
"Resûlullah »uuhu aleyhi ve seiiem (Mekke'ye) geldi. Kabe'yi yedi kez tavaf etti. Makam'ın arkasında iki rekat namaz kıldı. Sonra Safa'ya doğru çıktı. Allah (c.c), "Andolsun ki Resûiullah, sizin için güzel bir örnektir"[74] buyurmuştur."

Açıklama

Cabir'in rivayet ettiği Müslim'de zikredilen hadiste, Veda Haca konusunda şöyle bir bilgi bulunmaktadır. "Tavaf etti sonra, "Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın)"[75] ayetini okudu ve makam-ı İbra-nim'de namaz kıldı."
tbnü'l-Münzir şöyle demiştir: "Hz. Peygamberin saflaiiâhu aleyhi ve seiiem makam-ı İbrahim'in arkasında kıldığı namazın farz namaz olması da muhtemeldir. Bütün alimler, tavaf namazının istenilen yerde kılınabileceği konusunda icma etmiştir. Sadece Malik'ten gelen bir görüşe göre, vacip olan tavaf namazını Hicr bölgesinde kılan kimse bunu iade eder.

73- Sabah Ve İkindi Namazından Sonra Tavaf Yapmak

İbn Ömer ı-adıyaiiâhuanh iki rekat tavaf namazını güneş doğmadan kılardı.
Hz. Ömer radıyaiiâhu anh ise sabah namazından sonra bineğine binmiş ve Zû Tuvâ denilen yerde iki rekat (tavaf namazını) kılmıştır.
1628- Hz. Âişe radıyaiiâhu anha şöyle demiştir:
"Bir grup insan, sabah namazından sonra Kabe'yi tavaf etti. Sonra bir vaizin yanma oturdular. Güneş doğunca kalkıp namaz kıldılar."
Âişe, "Oturdular, namaz kılmanın mekruh olduğu vakit gelince kalkıp namaz kıldılar" demiştir.

1629- Nâfi'den nakledildiğine göre Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem güneş doğarken ve güneş batarken namaz kılmayı yasakladığını bizzat dinledim"
1630- Abdülaziz İbn Rufey' şöyle demiştir:
"Abdullah İbn Zübeyr'i sabah namazından sonra tavaf edip iki rekat namaz kılarken gördüm."
1631- Abdülaziz İbn Rufey' şöyle demiştir:
"Abdullah İbn Zübeyr'i sabah namazından sonra iki rekat namaz kılarken gördüm. O, Hz. Âişe'nin, Hz. Peygamber'in, iki rekat (tavaf namazını) kılmadıkça evine girmediğini naklettiğini bize haber vermiştir."

Açıklama

Bu konu başlığı ile, sabah ve ikindi namazından sonra tavaf namazının hükmünün ne olduğunun açıklanacağı kastedilmiştir.
Bu konuda birçok görüş bulunmaktadır. Buhârî'nin üslûbu, onun, bunu caiz gördüğünü göstermektedir. Buharı, belki de, Şafiî ve Sünen sahibi muhaddisle-rin rivayet edip, Tirmizi, İbn Huzeyme ve diğer bazı alimlerin de sahih kabul ettiği Cübeyr İbn Mut'im'den nakledilen şu hadise işaret etmek istemiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur: "Ey Abdü Menâf oğulları! Yönetim kimin eline geçerse geçsin, Kabe'yi tavaf etmek isteyen, gece-gündüz hangi saatte olursa olsun namaz kılmak isteyen kimseye engel olmasın." Buhari bu hadisi, kendi şartlarına uymadığı için nakletme mistir.
İbn Abdülberr şöyle demiştir:
"Sevrî ve Kûfe'li alimler, ikindi ve sabah namazından sonra tavaf edilmesini mekruh görmüşler ve "Eğer tavaf ederse, (tavaf namazını) kılmayı ertelesin" demişlerdir."
Belki de bu görüş Kûfe'li alimlerin bazılarına aittir. Çünkü Hanelilerde meşhur olan görüşe göre, ikindi ve sabah namazından sonra tavaf mekruh değildir, sadece namaz kılmak mekruhtur.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir;
"Sahabîlerin çoğunluğu ve onlardan sonra gelen bazı alimler, tavaf namazının her vakitte kılınabileceği hususunda ruhsat vermişlerdir. Bazı alimler ise sabah ve İkindi namazından sonra namaz kılmayı yasaklayan rivayetin genel olduğunu belirterek tavaf namazını da bu kapsamda değerlendirmişlerdir. Ömer, Sevrî, Malik ve Ebû Hanife bu görüştedir.
Ebu'z-Zübeyr "Kabe'yi, ikindi ve sabah namazlarından sonra boş olarak gördüm, kimse tavaf etmiyordu "de mistir.
Ahmed'in, "hasen" bir senetle, Ebû'z-Zübeyr yoluyla naklettiğine göre Cabir şöyle demiştir: "Biz tavaf ederken, başlarken ve bitirirken Hacerü'l-Esved rüknüne el sürerdik. Sabah namazından sonra güneş doğana kadar; ikindi namazından sonra da güneş batana kadar tavaf etmezdik." "Resûlullah'ı sdiaiiâhu aleyhi ve seiiem, "Güneş şeytanın iki boynuzu arasında doğar" buyururken işittim."
"Namaz kılmanın mekruh olduğu vakit gelince" ifadesi ile güneşin doğma vakti kastedilmiştir. Belki vaizler bile bile namazı bu vakte kadar geciktiriyordu. Hz. Aişe (r.anha) da bundan dolayı bu fiili hoş karşılamamiştır. Eğer Hz. Âişe tavafı, sebep olarak görseydi, tavaf yapıldığı zaman, namaz kılınması yasak olan vakitte kılman (tavaf) namazını mekruh kabul etmezdi. Belki de Hz. Âişe, namaz kılınması yasak olan vakitlerde, bütün namazların mekruh olduğunu düşünüyordu. İbn Ebû Şeybe'nin, Muhammed İbn Fudayl, Abdülmelik ve Atâ yoluyla naklettiği rivayette Hz. Âişe'nin şu sözü bu görüşü desteklemektedir: "Sabah veya ikindi namazından sonra Kabe'yi tavaf etmek istersen tavafını yap, (tavaf) namazını ise, güneş doğduktan veya güneş battıktan sonraya bırak. Tavafını her yediye tamamlayışında da namaz kıl." Bu hadisin senedi "hasen"dir. Abdülaziz şöyle demiştir: "Yani, zikredilen rivayet "muallak" bir hadis değildir.
Abdullah İbnü'z-Zübeyr, ikindi namazından sonra namaz kılmanın caiz olması hükmünden yola çıkarak, sabah namazından sonra da caiz olduğu hükmüne varmıştır. O, bu kanaatte olduğu için böyle uygulardı. Bu konudaki geniş açıklama, "Namaz vakitleri" bölümünde uzun uzun anlatılmıştır.[76] Söz konusu bölümde, Hz. Âişe (r.anha), Hz. Peygamber'in saüaiiâhu aleyhi ve sdiem (iki kerahet vaktinde) namaz kılmayı terketmediğini ve bunun ona hâs özelliklerden olduğunu haber vermiştir. Burada kastedilen, kerahat vaktinde kılınan sünnet namazlar değil, nafile namazlardır. Buhârî, burada aynı şeyleri tekrar etmek istememiştir. Görülüyor ki, iki rekat tavaf namazlarını, sünnet namazları kapsamında değerlendirmek gerekir.

74- Hastanın Binek Üzerinde Tavaf Etmesi

1632- İbn Abbas radiyaiiâhu anhümâ şöyle rivayet etmiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem deve üzerinde tavaf etmiş, (Hacerü'l-Esved) rüknüne her gelişinde elinde bulunan bir şey ile işarette bulunarak tekbir getirmiştir."
1633- Hz. Peygamber'in saiiailâhu aleyhi ve seüem hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha) şöyle anlatır:
"Resûluilah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem rahatsız (mecalsiz) olduğumu arz ettim. Bana, "İnsanların arkasından binek üzerinde tavaf et" buyurdu. Ben tavaf ederken Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve sellem Kabe'ye doğru yönelip Tûr suresinin ilk ayetlerini okuyordu."

Açıklama

Bu konudaki açıklama, "Hastalıktan dolayı devenin Mescid'e sokulması" konusunda yapılmıştı.
Buhari, Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem binek üzerinde tavaf etmesinin sebebinin rahatsızlık olduğunu belirtmiş ve Ebû Davud'un İbn Abbas'tan naklettiği şu hadise işarette bulunmuştur: "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ahatsiz bir halde Mekke'ye gelmiş ve bineği üzerinde tavaf etmiştir." Müslim'in, Fahir'den naklettiği hadise göre, "Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem İnsanların ahatça onu görüp soru sorabilmeleri için binek üzerinde tavaf yapmıştır." Dolayısıyla Hz, Peygamber binek üzerinde söz konusu iki özür sebebiyle tavaf yapmıştır. Bu duruma göre bu uygulama, özürsüz olarak binek üzerinde tavaf /apmanm caiz olması için delil olamaz. Fakihlere göre ise binek üzerinde tavaf /apmak caizdir. Ama tenzihen mekruhtur. Yürüyerek yapmak ise evladır. Benim ercih ettiğim görüş, binek üzerinde tavafin yapılmaması yönündedir. Çünkü Efendimizin ve Ümmü Seleme'nin, binek üzerinde tavaf yapması, Mescid'in iuvar ile çevrilmesinden öncedir. Ümmü Seleme hadisinde, "İnsanların ırkasmdan tavaf et" buyurulmuştur. Bu ifade, tavaf edilen (metâf) bölgeden)inek İle tavaf yapmanın yasak olmasını gerektirir. Mescid duvarla çevrilince Mescid'in içinde binekle tavaf yapmak imkansız hale gelmiştir. Çünkü binek layvanının Mescid'İ kirletmeyeceğinden emin olunamaz. Fakat duvar :evrilmeden önce durum böyle değildir. Çünkü o sırada tıpkı sa'yde olduğu gibi ;irletmek haram kılınmamıştı. Buna göre, -eğer caiz ise- bineğin, deve, at veya şek olması arasında hiçbir fark yoktur.
Hz. Peygamber'in binek üzerinde tavaf yapması ise, insanların hac menâ-ikini ondan öğrenebilmeleri ihtiyacından dolayıdır. Bundan dolayı, Resûluilah'a nahsus fiilleri bir araya getiren bazı alimler, bu konuyu da "ona hâs fiiller" ırasında yer vermişlerdir.

75- Hacılara Su Verme Hizmeti

1634- İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Abbas İbn Abdülmuttalib, Mina (şeytan taşlama) gecelerinde, hacılara su verme hizmetinde bulunmak amacıyla Mekke'de gecelemek için Hz. Peygamber'den izin istemiş, Efendimiz saüaiiâhu aleyhi ve seiiem de ona bu konuda izin vermişti."[77]
1635- İbn Abbas mdıydiâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Resûlullah su dağıtılan yere gelip su içmişti. Bu sırada Abbas oğluna, "Ey Fadl, annene git de, yanında bulunan içecekten versin sen de Resûluilah'a getir" dedi.
Hz. Peygamber, "Bana su verin" buyurdu.
Abbas, "Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar zemzem kuyusunun içine ellerini sokuyorlar" dedi.
Efendimiz, "(Bana bu) sudan verin" buyurdu ve o sudan içti.
Daha sonra zemzem kuyusunun yanma gitti. Bazı kimseler orada kuyudan su çıkartıyor ve İnsanlara veriyordu. Hz. Peygamber onlara, "Çalışın, siz salih bir amel yapmaktasınız. Eğer kalabahkiaşmayacak olsaydı, ben de iner (kovanın ipini) şuraya koyup (su çekerdim)11 buyurdu. Bu sırada eli ile omuzunu işaret etmiştir."

Açıklama

Atâr, hacılara verilen suyun zemzem olduğunu söylemiştir. Ezrakî şöyle der:
"Abdümenâf, kova ve benzeri kaplarla Mekke'ye su taşırlar ve bunları, Kabe'nin avlusundaki deri kaplara boşaltırlardı. Daha sonra bu işi oğlu Haşim, ondan sonra da Abdülmuttalib yapmıştır. Zemzem kuyusu açılınca Abdülmut-talib kuru üzüm ile zemzemi karıştırıp nebiz yaparak insanların içmesi için dağıtırdı."
İbn İshak şöyle anlatır;
"Yönetim Kusay İbn Kilab'a verilince, hıcâce (Kabe'nin kapıcılığı ve anahtarlarının korunması), sikâye (hacılara su dağıtımı), liva (sancaktarlık), rifâde (hacılara yemek dağıtmak) ve dâru'n-nedve görevleri ona verilmişti. Daha sonra oğulları bu konuda anlaşma yapmışlardı. Buna göre, Abdümenâf, sikâye ve rifâde hizmetini; diğer iki kardeş ise kalan hizmetleri yürütecekti. Abdülmut-talib'ten sonra sikâye hizmetini oğlu Abbas üstlenmiştir. Abbas o gün, kardeşlen içinde en genç olanı idi. İslam geldiği zaman bu hizmet hâlâ

onda idi. Hz. Peygamber de bunu onaylamıştır. Bugün de bu hizmeti Abbas oğullan îfâ etmektedir.
Mekke'de gecelemek konusunda verilen ruhsat hakkında alimlerin farklı görüşleri vardır. Bunlar içinde en güçlü olanı Şafiîlere ait şu görüştür. "En doğrusu, bu hükmün ne onlara ne de sikâye (hacılara su verme) hizmetine mahsus olmasıdır. Bu hadis, kamu yararına hizmet yürütenlerin bu kapsamda olduğuna delil olarak getirilmiştir."
Ne Hz. Peygamber'in ne de ailesinin (bu sudan) içmesi haramdır. Çünkü Abbas, zemzem suyunu hacılara ikram etme hizmetini bu yüzden yapmaktadır. Resûlullah da söz konusu sudan içmiştir.
İbnü'l-Müneyyir, "Haşiye"de, şöyle kaydeder:
"Böyle durumlarda, söz konusu hizmetin, kamu yararına sunulduğu kabul edilir. Bu, zenginler için bir hediye, fakirler için ise sadaka olarak kabul edilir."
Başkasından su istenebilir.
Daha evla bir maslahat söz konusu İse kişi, kendisine sunulan ikramı geri çevirmemelidir.
Hacılara su vermek, özellikle de zemzem ikram etmek teşvik edilmiştir.
Bu hadis, ashabın, Hz. Peygamber'e uyma konusunda ne kadar hırslı olduğunu göstermektedir.
Yiyecek ve içecekleri çirkin görmenin kötü olduğu görülmektedir.
İbnü'l-Müneyyir, "Haşiye"de, şöyle der: "Bu hadis, eşyada aslolanm temizlik olduğunu göstermektedir. Çünkü Resûlullah insanların elini sokmuş olduğu bir suyu içmiştir."

76- Zemzem Suyu İle İlgili Bilgiler

1636- Enes İbn Malik radıyaiiâhu anh şöyle nakleder:
Ebû Zerr radıyaiiahu anh Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
"Mekke'de iken (evimin) çatısı yanldı ve Cebrail indi. Göğsümü yardı. Sonra göğsümü zemzem suyu ile yıkadı. Daha sonra içi hikmet ve iman dolu altın bir kap getirerek göğsüme boşalttı ve göğsümü kapattı. Sonra elimden tuttu ve dünya semasına yüksekti. Cebrail dünya semasının görevlisine "Aç" dedi. Görevli, "Kimsiniz?" diye sorunca, Cebrail, "Ben Cebrail'im" dedi."
1637- İbn Abbas mdıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
"Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem zemzem ikram ettim, O da ayakta iken içti."
Âsim, "İkrİme, o gün Hz. Peygamber'in deve üzerinde olduğuna dair (yani ayakta içmediği konusunda) yemin etti" demiştir.[78]

Açıklama

Buhârî'ye göre, zemzemin fazileti konusunda onun şartlarına uyan bir hadis sabit olmamıştır. Bu konuda Müslim'de yer alan, Ebû Zerr'den nakledilen bir hadiste, "(Zemzem) yemeklerin hasıdır" buyurulmuştur. Tayâlisî de, Müslim'deki rivayete ek olarak, "(Zemzem) hastalığın şifasıdır" ilavesini nakîetmiştir. "Müstedrek" adlı eserde İbn Abbas'tan "merfû" olarak nakledilen bir hadiste, "Zemzem suyu ne için içilir ise onun içindir" buyurulmuştur. Hadiste geçen râvîler sika (güvenilir) kimselerdir. Bu hadisin, mürsel olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiş ise de mürsel olması daha doğru bir görüştür.
Zemzem suyu, "bol" olduğu için "zemzem" olarak adlandırılmıştır. "Çok su" anlamında, "mâ' zemzem" tabiri kullanılmaktadır.
İbn Mâce'de şöyle bir ifade yer alır:
"Asım, "Ben bu olayı İkrime'ye söyleyince İkrime, Hz. Peygamber'in bunu yapmadığına yani ayakta su içmediğine, çünkü onun o sırada binek üzerinde olduğuna dair yemin etti" demiştir."
Daha önce, Ebû Davud'da yer alan, İkrime'nin İbn Abbas'tan yaptığı bir nakilde, İbn Abbas, "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem devesini çöktürdü ve iki rekat namaz kıldı" demiştir. Belki de Resûlullah devesinden indikten sonra zemzem içmiştir.
Belki de İkrime, Hz. Peygamber ayakta içmeyi yasakladığı için bu şekilde karşı çıkmıştır. Ne var ki Buhari'nin Hz. Ali'den yaptığı bir rivayete göre, Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ayakta iken su içmiştir. Bu durumda yapılan fiilin, ayakta su içmenin caiz olduğunu göstermek amacıyla yapıldığı yönünde bir yorum yapmak gerekir.

77- Kıran Haccı Yapan Kimsenin Tavafı

1638- Hz. Aişe (r.anha) şöyle anlatır:
"Veda haccı için Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte çıkmıştık. Umre yapma niyetiyle ihrama girdik. Sonra bize, "Yanında hedy kurbanı bulunanlar hac ve umre için ihrama girsinler ve (ikisini de tamamlayana kadar) ihramdan çıkmasınlar" buyurdu.
Mekke'ye geldiğimizde adetli idim. Haccımızı tamamladığımız zaman Hz. Peygamber beni Abdurrahman ile birlikte Ten'im'e gönderdi, ben oradan umre
ramına girdim. Resûl-i Ekrem saiiaUâhu aleyhi w seiiem 7şte bu, senin yapacağın umredir" buyurdu. Umre ihramına girenler tavafı yaptıktan sonra ihramdan çıktılar. Sonra Mina'dan döndükten sonra bir tavaf daha yaptılar. Hac ve umreyi nıkte yapanlar (kıran haca yapanlar) ise, sadece bir tavaf yaptı."
1639- Nâfi' şöyle nakletmiştir:
İbn Ömer, (hacca gitmek üzere} devesini hazırlamıştı. Oğlu Abdullah onun yanma gelerek, "Ben, bu yıl insanlar arasında bir savaş çıkacağından dolayısıyla da onların seni Kabe'ye yaklaştırmayacaklarından endişe duyuyorum. Bu yıl burada kalıp gitmesen?" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ oğluna şöyle demişti:
"Resûlullah umre yapmak üzere yola çıktı. Kâfirler de onun Kabe'ye gitmesine engel oldu. Eğer bana da engel olurlar İse, Hz. Peygamber'İn yapmış olduğu bir şeyi yapmış olurum. "Andolsun ki Resûlulhh'ta sizin için güze! bir örnek vardır."[79] Siz şahit olun ki umre İle birlikte hac yapmayı kendime farz kıldım (kıran haccına niyet ettim)."
Daha sonra Mekke'ye gitti, umre ve hac için yalnızca bir tavaf yaptı.[80]
1640- Ley s, Nâfi'den şöyle nakletmiştir:
Haccac'ın İbnü'z-Zübeyr'e saldırdığı yıl İbn Ömer bir hac yapmak istemişti. Ona, "İnsanlar arasında savaş çıkacak, korkarız ki senin (hac yapmana) engel olacaklar" dediler. Bunun üzerine İbn Ömer, "Andolsun ki Resûluîîah'ta sizin için güzel bir örnek vardır." [81] Siz şahit olun ki umre yapmayı kendime vacip kıldım (niyet ettim)" dedi ve yola çıktı. Beydâ bölgesi sırtlarına varınca, "Hac ve umre arasında, ihramdan çıkma bakımından bir fark yoktur. Siz şahit olun ki umre ile birlikte hac yapmayı kendime farz kıldım (kıran haccına niyet ettim)" dedi ve Kudeyd bölgesinden aldığı hedy kurbanını gönderdi. Bu kurbana başka bir kurban daha eklemedi. Ne kurban kesti, ne ihram yasaklarından birini işledi, saçına ne ustura vurdu ne de saçını kısalttı. Kurban bayramının ilk günü gelince kurbanını kesip traş oldu. O, ilk yaptığı tavafın, hem hac hem de umre tavafı için geçerli olduğu görüşünde idi. İbn Ömer radıyaüâhu anhümâ, "Resûlullah da böyle yapmıştı" demiştir.

Açıklama

Başlık, "kıran haccı yapan kimsenin bir tavaf yapmasının yeterli olması veya iki tavaf yapmasının gerekli olması" konusunu ifade etmektedir. Zikredilen iki hadis, açıkça, kıran haccı yapan kimselerin, tıpkı ifrad haccı yapan kimseler gibi sadece bir tavaf yapmalarının vacip olduğunu göstermektedir.

78- Tavafın Abdestli Olarak Yapılması

1641- Abdurrahman İbn Nevfel el-Kuraşî'den nakledildiğine göre kendisi, Urve İbn Zübeyr'e (Resûluliah'ın yaptığı hac hakkında) soru sormuş bu soruya Urve şöyle cevap vermiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hac yaptı. Bana, Hz. Aişe'nin haber verdiğine göre, Hz. Peygamber Mekke'ye geldiğinde ilk önce abdest aldı ve tavaf etti. Bu bir umre sayılmamıştır. Daha sonra Ebû Bekir hac yaptı. O da ilk önce Kabe'yi tavaf etti. Bu da bir umre sayılmadı. Daha sonra Ömer de böyte yaptı. Sonra Osman (r.anhüm) hac yaptı. Onun da ilk yaptığı Kabe'yi tavaf etmekti. Bu da bir umre sayılmadı. Muaviye ve Abdullah İbn Ömer de böyle yapmışlardı. Sonra ben babam Zübeyr İbn Avvâm ile birlikte hac yaptım. Onun da ilk yaptığı iş Kabe'yi tavaf etmek oldu. Bu da bir umre sayılmadı. Muhacirlerin ve ensar da böyle yaptığını gördüm. Bu da bir umre sayılmadı. Bu konuda en son gördüğüm kişi İbn Ömer'dir. O da haccını bozup umreye çevirmemiştir. İbn Ömer yanlarında idi. Neden bu konuyu ona sormuyorlar?! Ne o, ne de ondan sonra gelen selefimiz, bir şeye başlayıp da tavaf yapmak üzere adımlarını atınca asla (tamamlamadıkça) ihramdan çıkmamışlardır. Annemi ve teyzemi gördüm. Onlar da tavaftan önce hiçbir şey yapmadılar ve (tavafa başladıktan sonra da) asla ihramdan çıkmadılar."
1642- Bana annem (Esma binti Ebû Bekir) şöyle haber verdi: "Kendisi, kız kardeşi (Âişe), Zübeyr ve falanca kişiler ihrama girmişler, (Hacerü'l-Esved) rüknüne el sürünce ihramdan çıkmışlardı."

Açıklama

Hadiste, "(Hac) menâsıkınız'/benden öğrenin" hadisi ile birlikte düşünmediğimiz sürece, tavafın, abdestli yapılmasının şart olduğunu gösteren bir delil bulunmamaktadır.

Alimler çoğunluğu, tavaf için abdestli olmanın şart olduğu görüşündedir. Kûfeli bazı alimler şart olmadığını ileri sürerler. Hz. Peygamber'in, Hz. Aişe'ye hitaben söylediği "(Âdetten) temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf etme" sözü, bu görüşe karşı bir delildir. Delil olma yönüne iki konu sonra temas edilecektir.

79- Safa İle Merve Arasında Sa'y Etmenin Gerekliliği Ve Allah'ın Koymuş Olduğu Şiarlardan Olması

1643- Urve radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
"Hz. Âİşe'ye Allah'ın, "Şüphe yok ki, Safa ile Merve, Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde bir günah yoktur"[82] ayeti hakkındaki görüşünü sorarak, "Allah'a yemin olsun ki, Safa ile Merve arasında tavaf (sa'y) yapmayan kimseye günah yoktur" dedim. Hz. Aişe (r.anha) şöyle cevap verdi:
"Ey kızkardeşimin oğlu! Sen ne kötü söz söyledin öyle! Eğer anlam, senin yorumladığın gibi olsaydı ayetteki ifade, "Onları tavaf (sa'y) etmemenizde günah yoktur" şeklinde olması gerekirdi. Allah bu ayeti Ensar hakkında indirmiştir. Onlar, müslüman olmadan önce, Müşellel bölgesinde tapındıkları Menat putu için hac yapıyorlardı ve Safa ile Merve'yi tavaf etmekten kaçınıyorlardı. Müslüman olduktan sonra bu durumu Hz. Peygamber'e arzederek, "Ey Allah'ın Resulü! Biz daha önce Safa ile Merve'yi tavaf etmekten kaçınıyorduk" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c), "Şüphe yok ki, Safa ile Merve, Allah'ın (hac ibadeti için) koyduğu işaretlerdendir. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur"[83] ayetini indirdi.
Resûl-i Ekrem de Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi bir sünnet olarak ortaya koymuştur. Dolayısıyla hiçbir kimsenin bunu terketme hakkı yoktur."
Zührî şöyle dedi:
"Âişe'nin bu sözünü Abdurrahman'ın oğlu Ebû Bskİr'e nakledince o şöyle dedi:
"Bu da bir bilgidir ama ben bunu duymadım. Benim İlim sahiplerinden duyduğuma göre, Menat için ihrama giren kişilerin dışında, Safa ile Merve arasında tavaf eden bir grup insan vardı. Allah (c.c), "Beyt-i attk'i (Kabe) tavaf etsinler" ayetini indirip burada Safa ile Merve'yi zikretmeyince, "Yâ Resûlallah! Biz, Safa ile Merve'yi tavaf ederdik. Oysa Allah, Kabe'den söz ettiği halde Safa'dan söz etmemiştir. Safa ile Merve arasında tavaf etsek bize günah olur mu?" diye sordular. Bunun üzerine Allah Teâlâ, "Şüphe yok ki, Safa ile Merve, Allah'ın (hac ibadeti için) koyduğu alametlerindendir. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur"[84] ayetini indirdi.
Ebû Bekir devamla, "Ben, bu ayetin, yukarıda zikredilen her iki grup hakkında nazil olduğunu İşittim" demiştir. Allah, Kabe'yi tavaf etme emrini bildiren ayetten sonra, Safa ile Merve arasını tavaf etmekten bahseden ayeti indirmiştir" demiştir.[85]

Açıklama

Safa ile Merve arasında sa'yetmenin vacip olması, onların Allah tarafından nişane kılınmalarından anlaşılmaktadır. İbnül-Müneyyir, "Haşiye"sinde böyle söylemiştir.
Ezherî, "Şeâir, Allah'ın yönlendirip daimi surette yerine getirilmesini emrettiği şeydir" demiştir. Cevheri ise, "Şeâir, hac görevleri ve Allah'a itaat olmak üzere nişane kılınmış her şeydir" demiştir.
Safa ile Merve arasını sa'y'm vacip olduğu hükmü, Hz. Aişe'nin şu sözünden de çıkarılabilir: "Allah, Safa ile Merve arasında sa'yetmeyen kimsenin ne haccmı ne de umresini tamam kabul eder."
Ebû Hanife'ye göre, Safa ile Merve arasında sa'y etmek vaciptir. Etmeyen kimsenin, bir küçük baş hayvanı kurban kesmesi gerekir.
Menât, cahiliyye dönemindeki bir putun adıdır.
"Ey Allah'ın Resulü! Biz daha önce Safa ile Merve'yi tavaf etmekten kaçmıyorduk" sözü, onların sadece Menâfi tavaf ile yetindiklerini, Safa ile Merve arasında tavaf etmediklerini, dolayısıyla bunun hükmünü sorduklarını göstermektedir.
Nesâî'nin güçlü bir senetle naklettiğine göre Zeyd İbn Harise şöyle demiştir:
"Safa ve Merve tepesinde iki adet bakır put vardı. Bunların adı, İsaf ve Naile idi. Müşrikler tavaf yaptıkları zaman bunlara da dokunurlardı."
Taberânî ve İbn Ebû Hatim "hasen" bir senetle İbn Abbas'm şöyle dediğini nakletmişlerdir: "Ensarlı Müslümanlar, "Safa ile Merve arasında sa'y etmek cahiliyye işlerinden biridir" demişti. Bunun üzerine Allah (c.c), "Şüphe yok ki, Safa ile Merve, Allah'ın (hac ibadeti için) koyduğu alametlerdendir. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur"[86] ayetini indirdi."
Önemli Not: Hz. Peygamberin sünnet olarak ortaya koyması, "Sünneti ile, farz olduğunu ortaya koydu" anlamındadır. Yoksa Hz. Âişe bunun farz olmadığını söylemek istememiştir. Onun, "Allah, Safa ile Merve arasında sa'yet-meyen kimsenin ne haccmı ne de umresini tamam kabul eder" sözü de bu görüşü teyit etmektedir.

80- Safa İle Merve Arasında Say Etmek

İbn Ömer radıyaUâhu anhümâ, "Sa'y, Abbâd oğullarının evinden, Ebû Hüseyin oğullarının sokağına kadardır" demiştir.
1644- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiicm ilk tavafını (kudüm tavafı), İlk üç şavtı remel yapmak suretiyle dört şavtı ise (normal) yürüyerek yapmıştır. Safa ile Merve arasında sa'y ederken de, sel akan yerin ortasında (günümüzde iki yeşil direk arasıdır) koşarak giderdi."
Râvî, "Nâfi'ye, Abdullah İbn Ömer'in, rükn-ü Yemânî'ye vardığı zaman normal bir şekilde yürüyüp yürümediğini sordum, o da bana, "Hayır, sadece kalabalık varsa o zaman normal bir şekilde yürürdü. Çünkü o, rüknü istilam etmeden geçmezdi" dedi" demiştir.
1645- Amr İbn Dînâr şöyle demiştir:
"İbn Ömer'e, umre niyeti ile Kabe'yi tavaf edip, Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen kimsenin, hanımı ile cinsel ilişkide bulunabilmesi konusunu sorduk.
Bize şöyle cevap verdi:
"Hz. Peygamber saibiiâfiu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldi, Kabe'yi yedi kez tavaf etti, makam-ı İbrahim'de iki rekat namaz kıldı. Sonra Safa ile Merve arasında yedi kez sa'y etti. "Andolsun ki Resûlullah'ta sizin için güzel bir örnek vardır."[87]
1646- Cabir İbn Abdullah'a sorduk. O şöyle cevap verdi: "Safa ile Merve arasında sa'y etmedikçe hanımına yaklaşmasın."
1647- İbn Ömer şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldi, Kabe'yi tavaf etti, iki rekat namaz kıldı. Sonra Safa ile Merve arasında sa'y etti."
İbn Ömer daha sonra "Andolsun ki Resûlullah'ta sizin için güzel bir örnek vardır"[88] ayetini okumuştur.
1648- Asım şöyle anlatır:
Enes İbn Malik'e, "Siz daha önce Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi hoş karşılamıyordunuz?" dedim.
O da, "Evet, çünkü bu, Cahiliyye nişanelerinden idi. Daha sonra Allah, "Şüphe yo/c ki, Safa ile Merve, Allah'ın (hac ibadeti için) koyduğu alametlerdendir. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur"[89] ayetini indirdi" demiştir.[90]
1649- İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi va seiiem sadece, müşriklere gücünü göstermek için Kabe'yi tavaf ederken ve Safa ile Merve arasında sa'yederken koşmuştur."[91]

81- Adetli Kadın, Tavaf Dışında Haccın Bütün Menâsikini Yerine Getirir.

(Abdestsiz Olarak Safa İle Merve Arasında Sa'y Etmek)
1650- Aişe (r.anha) şöyle anlatır:
Mekke'ye gittiğim sırada adetli idim. Ne Kabe'yi tavaf ettim, ne de Safa ile Merve arasında sa'y ettim. Daha sonra durumumu Resûlullah'a arzettim. Bana, "Hacıların yaptığı fiilleri sen de yap, sadece temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf etme" buyurdu.
1651- CabÎr İbn Abdullah radıyaiiâhu anhümâ şöyle rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber ve ashabı hac için ihrama girmişlerdi. Talha ve Resûlullah dışında kimsenin yanında hedy kurbanı yoktu. Ali, Yemen'den, beraberinde bir hedy kurbanı İle gelmişti. Hz. Peygamber sahabilere, haclarını umreye çevirmelerini, tavaf edip traş olduktan sonra ihramdan çıkmalarını emretti. Sadece yanında hedy kurbanı olanlar bu emirden istisna edilmişti. Bazı sahabiler, "Kadınlarla birlikte olduğumuz bir dönemde Mina'ya doğru hareket edeceği!" dediler. Bu söz Hz. Peygamber'e ulaşınca, "Şu an bildiklerimi bilseydim, hedy kurbanı getirmezdim. Yanımda hedy kurbanı olmasaydı ben ihramdan çıkardım" buyurdu.
Bu sırada Hz. Âişe (r.anha) âdet gördü. Tavaf hariç, bütün hac menâsikini yerine getirdi. Âdeti bitip temizlenince Kabe'yi tavaf etti ve "Ey Allah'ın Resulü! Siz hac ve umre yaparak ayrılıyorsunuz, ben ise sadece hac yaptım" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Abdurrahman'a, onunla birlikte Ten'im'e gitmesini emretti. Hz. Aişe de hacdan sonra bir de umre yapmış oldu.
1652- Hafsa binti Şîrîn (r.anha) şöyle anlatır:

Biz genç kızlarımızın dışarı çıkmasına engel olurduk. Bu arada bir kadın geldi ve Halef oğullan kasrında konakladı. Kız kardeşinin, Resûlullah ile birlikte on iki kez gazveye katılan bir sahabinin hanımı olduğunu, bunlardan altısında kız kardeşinin de bulunduğunu, kız kardeşinin ona, "Biz yaralıları tedavi eder, hastalara bakardık" dediğini anlattı. Bu kadın sözüne şöyle devam etmiştir:
Kız kardeşim Hz. Peygamber'e, "Cilbabi bulunmayan bir kadının, dışarıya çıkmamasında bir beis var mı?" diye sorunca, Resûlullah, "Arkadaşlarından biri ona bir cilbab giydirsin de hayır işlerini ve müslümanlan davet hizmetini îfâ etsin" buyurdu.
Hafsa şöyle dedi:
Ummü Atıyye buraya geldiği zaman kadınlar bu hadiseyi ona sordular (veya biz sorduk), o da şöyle cevap verdi: -O, Resûlullah ne zaman zikredilse hemen anam babam ona feda olsun derdi.
Biz ona, "Resûlullah'ı şöyle şöyle söylerken işittin mi?" diye sorduk. Şöyle cevap verdi:
"Anam babam ona feda olsun, evet işittim, O, "Perde sahibi (iffetli / örtülü) genç kızlar veya genç kızlar ve hayızh kadınlar dışarı çıksın. Hayır işlerini ve Müslümanların davet hizmetini görsünler. Fakat hayızh kadınlar mescitten uzakta dursunlar" buyurdu."
Biz, "Adetli kadınlar da mı?" diye sorduk. O da, "Onlar, Arafat'ta, falan falan yerler de bulunamıyorlar mı? (O halde buralarda da bulunabilirler)" dedi.

Açıklama

Buhârî, başlıkta, "adetli kadın, tavaf dışında haccın bütün menâsikini yerine getirir" şeklinde kesin bir hüküm cümlesi kullanmıştır. Çünkü bu konudaki rivayetler çok açıktır. İkinci konuyu ise, "abdestsiz olarak safa ile merve arasında sa'y etmek" şeklinde ihtimalli bir şekilde ifade etmiştir.
İbnü'l-Münzir, Hasen-i Basrî dışında, seleften hiçbir kimseden, sa'y ederken abdestli olmanın şart olduğu yönünde bir görüş nakletmemiştir.
İbn Ebû Şeybe, İbn Ömer'den sahih bir senetle şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Bir kadın, tavaf ettikten sonra, Safa ile Merve arasında sa'y etmeden önce âdet görür ise sa'y etsin." Abdül A'lâ da, Hişam yoluyla Hasen'den benzer bir rivayet nakletmiştir. Bu rivayet Hasen'den sahih bir senetle gelmiştir. Belki de o, adetli ile abdestsiz bir halde olan kadını farklı değerlendirmiştir ki bu konuya ileride yer verilecektir.
İbn Battal şöyle der:
"Buhârî, Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'ye söylediği, 'Hacıların yaptığı fiilleri sen de yap, sadece temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf etme" sözünden yola çıkarak adetli kadının sa'y edebileceğini anlamıştır. Bundan dolayı da, "Abdestsiz olarak sa'yetmek" ifadesini kullanmıştır."
Bu güzel bir yorumdur. Alimler çoğunluğunun yorumuna da ters düşmemektedir.
Buhari burada üç hadise yer vermiştir:
Birinci hadiste yer alan, "Hacıların yaptığı fiilleri sen de yap, sadece temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf etme" ifadesi, adetli bir kadının kanının kesilip gusül abdesti alana kadar tavaf edemeyeceğini açıkça beyan etmektedir. Çünkü ibadetlerde söz konusu olan yasaklamalar, fesadı gerektirir. Bu da, eğer yapılır ise, tavafın batıl olmasını gerektirir. Alimler çoğunluğuna göre, cünüp ve abdestsiz kimseler de bu kapsamdadır. Kûfeli bir grup alim ise abdestin şart olmadığı görüşündedir.

82- Mekke'linin Ve Dışardan Gelen Hacının Mina'ya Gideceği Zaman Bathâ Dan İhrama Girmesi

Atâ'ya, Mekke yakınlarında oturup hac için telbiye getirecek olan kimse hakkında soru sordular. Ata ise şöyle cevap verdi:
"Ibn Ömer (r.anha) terviye günü (Zilhicce'nin 8. günü) öğle namazını kılıp devesinin üzerinde doğrulunca telbiye getirirdi."
Abdülmelik'in, Atâ yoluyla naklettiğine göre Cabir şöyle demiştir:
"Resûlullah ile birlikte (Mekke'ye) geldik. (Umre yapıp) ihramdan çıktık. Terviye günü gelince Mekke arka tarafımızda kalır bir şekilde hac için telbiye getirdik."
Ebu'z-Zübeyr'in naklettiğine göre Cabir "Bathâ adlı bölgeden ihrama girdik" demiştir.
Ubeyd İbn Cüreyc, İbn Ömer'e, "Sen Mekke'de iken, diğer insanlar hilali görünce ihrama girdiği halde, senin, terviye günü gelene kadar ihrama girmediğini gördüm" demiştir. İbn Ömer de ona, "Ben, Resûlullah'ın, bineği hareket edinceye kadar ihrama girdiğini görmedim" diyerek cevap vermiştir.

Açıklama

Nevevî şöyle der:
"Sahih olan görüşe göre, ister Mekke'li olsun ister başka bir yerden gelen olsun, Mekke'de bulunanların mîkâtı, yine Mekke'dir."
Bir görüşe göre ise Mekke ve diğer Harem bölgesi içinde bulunan yerlerdir. Bu Hanefilere ait bir görüştür. Hangisinin daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Hanefi ve Şafiî mezhebi, evin kapısından çıkarken ihrama girmenin faziletli olduğu konusunda ittifak halindedir. Şafiîlerde bir görüşe göre mescidden ihrama girmek daha faziletlidir.
Malik, Ahmed ve İshak'a göre, (hacılar) Mekke içinden ihrama girer, Hill bölgesine ancak ihramlı olarak çıkarlar.
İhrama girme vakti konusunda da ihtilaf edilmiştir. Alimler çoğunluğuna göre en faziletlisi terviye günü girmektir.
"Mekke arka tarafımızda kalır bir şekilde" ifadesi, Mekke'den çıkarlarken ihramlı olduklarını göstermektedir.
Ahmed ve Müslim, İbn Cüreyc yoluyla Cabir'den şöyle nakletmişlerdir:
"ihramdan çıkmış bir vaziyette iken Hz. Peygamber bize Mina'ya yöneldiğimiz sırada İhrama girmemizi emretti. Biz de Abtâh denilen yerden İhrama girdik." Müslim, Leys yoluyla Ebu'z-Zübeyr'den daha uzun bir rivayet nakletmiş ve burada haccı bozup umreye çevirmelerini ve Hz. Aişe'nin âdet olması kıssasını anlatmıştır.
Terviye günü hakkında ileride açıklama yapılacaktır.

83- Terviye Günü Öğle Namazı Nerede Kılınır?

1653- Abdülazİz İbn Rufey' şöyle anlatır.
Enes'e, "Terviye günü Resûlullah'ın öğle ve ikindi namazlarını nerede kıldığı ile ilgili olarak hatırladıklarını söyle" dedim. Enes, "Mina'da" diye cevap verdi. Ben, "Mina'dan döndüğü gün ikindi namazını nerede kıldı?" diye sorunca bana, "Ebdah (Musahhab) adlı yerde kıldı. Sen, emirlerinin yaptığı şekilde yap" dedi.[92]
1654- Ebû Bekir'in naklettiğine göre Abdülaziz şöyle demiştir:
Terviye günü Mina'ya doğru yola çıkmıştım. Bu sırada Enes'e rastladım. Eşek üzerinde gidiyordu. Ona, "(Terviye günü) Hz. Peygamber öğle namazını nerede kılmıştı?" diye sordum. Bana, "Emirlerine/yöneticilerine uy, onların kıldığı yerde sen de kıl" diye cevap verdi.

Açıklama

"Emirlerine /yöneticilerine uy, onların kıldığı yerde sen de ki!" ifadesinde kısaltılarak verilmiştir. Süfyan'm rivayeti bunu açıklamaktadır ki, buna göre, Resûlullah terviye günü öğle namazını Mina'da kılmıştır. Enes bu haberi verdikten sonra, bu konuda çok ısrarcı olduğu dolayısıyla muhalif olarak nitelenmekten çekindiği için ya da cemaatle namazı kaçırma endişesi ile "Emirlerinin/yöneticilerinin kıldığı yerde kıl" şeklinde bir ilavede bulunmuştur. Bu ifade, emirlerin, terviye günü, öğle namazını devamlı olarak kıldıkları bir yerin bulunmadığını göstermektedir. Enes de, her ne kadar Resûlullah'a uymak daha faziletli olsa da, bu şekilde davranmanın da caiz olduğunu söylemiştir.
Terviye günü öğie namazını Mina'da kılmak sünnettir. Alimler çoğunluğunun görüşü böyledir. Sevrî, "Cdmi"1 adlı eserinde, Amr İbn Dinar'ın, "İbnü'z-Zübeyr'i, terviye günü öğle namazını Mekke'de kılarken gördüm" dediğini rivayet etmiştir.
Kâsım'ın daha önce geçen rivayetine göre ise sünnet olan, terviye günü öğle namazının Mina'da kılınmasıdır. Belki de İbnü'z-Zübeyr, Amr'ın rivayetinde belirtilen fiili (Mekke'de kılması), ya bir zaruret bulunduğu ya da caiz olduğunu göstermek için yapmıştır.
İbnü'l'Münzir'in rivayetine göre İbn Abbas "Güneş batınca Mina'ya gidilsin" demiştir. İbnü'l-Münzir, İbnü'z-Zübeyr hadisi hakkında, "İmam'ın, öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını Mina'da kıldırması sünnettir. Büyük alimler de bu görüştedir. Kendisinden ilim öğrendiğim hiçbir alim, Zilhicce'nin dokuzuncu gecesi Mina'da bulunamayan kimseye yönelik bir ceza ödemesinin vacip olacağını söylememiştir" demiştir. İbnü'l-Münzir, Hz. Aişe'nin, terviye günü Mekke'de bulunduğunu, gece girip gecenin üçte biri geçene kadar oradan çıkmadığını rivayet etmiştir. İbnü'l-Münzir, "Mina'ya çıkmak her vakitte mubahtır" demiştir.
Hadiste, Ülü'l-emr'e (devlet başkanına) itaatin ve cemaate aykırı davranmaktan sakınmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

84- Mina'da Namaz Kılmak

1655- Ubeydullah b. Abdullah'ın babası İbn Ömer'den naklettiğine göre o şöyle demiştir:
"Resûlullah Mina'da (dört rekat olan farz namazları) iki rekat (olarak) kılmıştır. Ebû Bekir, Ömer ve halifeliğinin ilk döneminde Osman da böyle kılmıştır."
1656- Harise İbn Vehb el-Huzaî şöyle demiştir:
"En kalabalık ve en güvenli olduğumuz bir durumda Resûlullah bize Mina'da namazı iki rekat olarak kıldırmıştır."

1657- Abdurrahman İbn Yezîd'in naklettiğine göre AbduİIah (İbn Mes'ûd) şöyle demiştir:
"Biz, namazı, Resûlullah ile, Ebû Bekir ve Ömer ile birlikte iki rekat olarak kıldık. Sonra çeşitli görüş ayrılıkları (gruplaşmalar) ortaya çıktı. Keşke kıldığım dört rekat namazın ikisi kabul edilmiş olsa."

Açıklama

Dâvûdî şöyle demiştir:
"İbn Mes'ûd, namazın dört rekat kılınması halinde geçerli olmamasından endişe etmiş, farklı görüşte olduğu için, Osman'a, kerhen tâbi olmuştur ve kendi görüşünün ne olduğunu belirtmiştir."
Görünen o ki, İbn Mes'ûd, konuyu Allah'a havale etmiştir. Çünkü gaybı ancak Allah bilmektedir ve namazı kabul edecek veya reddedecek olan da odur. Bundan dolayı Allah'tan, fazla olan kısmı olmasa bile, dört rekat olarak kıldığı namazın iki rekatini kabul etmesini temenni etmiştir. Bu ifade, İbn Mes'ûd'a göre seferi olan kimsenin, (dört rekatlik namazı) dört olarak kılma veya iki rekat olarak kılma konusunda muhayyer olduğu ama iki rekatin zorunlu olduğu görüşünde olduğu izlenimi vermektedir. Buna rağmen o, namazın bütünüyle kabul edilmeyeceğinden korkmaktadır. Netice olarak, o, Osman'a uymak için namazını dört rekat olarak kılmış ve bunlardan ikisini kabul etmesini Allah'tan niyaz etmiştir. Bu hadisle ilgili diğer sonuçlar ve Hz. Osman'ın, dört rekat olarak kılma sebebi, namazı kısaltma konusunda geçmişti.[93] Hamd, Allah'a mahsustur.

85- Arefe Günü Oruç Tutmak

1658- Ümmü'l-Fadl'm şöyle dediği nakledilmiştir:
"İnsanlar, Hz. Peygamber'in arefe günü oruç tutup tutmadığı konusunda şüpheye düştü. Ben Resûlulîah'a (arefe günü) bir İçecek gönderdim, o da içti."[94]

86- Mina Dan Arafat A Doğru Giderken Telsiye Ve Tekbir Getirmek

1659- Rivayet edildiğine göre, Muhammed İbn Ebû Bekir es-Sekafî, Enes İbn Malik'e birlikte Mina'dan Arafat'a doğru giderlerken, "Bugünde Resûlullah ile birlikte neler yapardınız?" diye sormuş Enes İbn Malik de, "İsteyen telbiye getirir, kimse de buna karşı çıkmazdı, isteyen de tekbir getirir kimse de buna karşı çıkmazdı" diye cevap vermiştir.

Açıklama

Başlık, Arafat'a giderken telbiye ve tekbir getirmenin meşru olduğunu ifade etmek için konulmuştur.
Muhammed'in sorusu, "zikir olarak neler yapardınız" şeklinde anlaşılmalıdır.

87- Vakfe Yapılacak Yere Afefe Günü Güneş Tepe Noktasından Kaymaya Başladığı Zaman Gitmek

1660- İbn Şihâb'm naklettiğine göre Salim şöyle anlatır:
"Abdülmelik İbn Mervan, Haccâc'a, Hac sırasında İbn Ömer'in görüşüne aykırı davranmamasını emreden bir mektup yazmıştı. Arefe günü güneş tepe noktasından kaymaya başladığı zaman ben ve (babam) İbn Ömer geldik. İbn Ömer, Haccac'ın çadırı önüne gelerek yüksek sesle seslendi. Bunun üzerine Haccâc, üzerinde usfûr ile boyanmış büyük bir gömlek ile çıktı ve "Ey Abdurrah-man'm babası (İbn Ömer)! Ne oldu ?" dedi,
İbn Ömer de, "Sünnete uymak istiyorsan acele et" dedi. Haccâc, "Şimdi mi?" dedi. İbn Ömer de, "Evet" dedi.
Haccâc, "Beni bekle de başıma bir su döküp (gusül) çıkayım" dedi. İbn Ömer, Haccâc çıkana kadar bekledi. Haccâc benimle İbn Ömer arasında yürüdü. Ben (Salim), "Sünnete uymak istiyorsan hutbeyi kısa tut ve çabuk vakfeyi yap" dedim. Bunun üzerine Haccâc, İbn Ömer'e bakmaya başladı. İbn Ömer de, "O doğru söyledi" dedi.[95]

Açıklama

Başlık, "Nemira"dan Arafat'a doğru hareket etmeyi İfade etmektedir. İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste, İbn Ömer, "Hz. Peygamber arafe günü sabahı sabah namazını kılıp Arafat'a gelince Nemira'da konakladı. - Burası, Arafat'ta imamın konakladığı yerdir. - Öğle namazı vakti girince de hareket etti. Öğle ve ikindi namazlarını da cem' ederek kıldı. Sonra hutbe okudu ve vakfede bulundu" demişti. Bu hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd nakletmektedirler. Hadisin zahirine göre, Hz. Peygamber Mina'dan sabah namazını kılınca ayrılmıştır. Müslim'de geçen, Cabir'in uzunca yaptığı rivayete göre ise güneş doğduktan sonra hareket etmiştir. Söz konusu rivayet şöyledir: "Resûlullah için Nemira'da bir çadır kuruldu ve orada konakladı. Güneş tepe noktasından kaymaya başlayınca Kusvâ adlı bineğini kaldırıp hareket etti ve vadinin ortasına geldi."
Nemira, Harem sınırları dışında, Harem ile Arafat arasında, Arafata yakın bir yerin adıdır.
Burada Haccac'ın, Abdullah İbnü'z-Zübeyr ile savaşmak üzere Emevi hükümdarı Abdülmelik İbn Mervan tarafından gönderilmesi olayından söz edilmektedir.
ibn Abdilberr şöyle der:
"Onlara göre bu hadis "müsned"e girmektedir. Çünkü "sünnet" kelimesi, bir kimseye nispet edilmeden söylendiği zaman Hz. Peygamber'in sünnetini ifade eden bir kelimedir."
Bu konu, hadis ve usul alimleri arasında tartışmalı bir konudur. Çoğunluk, İbn AbdİIberr gibi düşünmektedir. Buhari ve Müslim'in metodu da böyledir.
İbn Battal şöyle demiştir:
"Bu hadise göre, Arafat'ta vakfe için gusül yapmak gerekir. Çünkü Hac-câc'm, İbn Ömer'e "beni bekle, başıma bir su dökeyim (gusül abdesti alayım)" demesi bunu göstermektedir. İlim sahipleri de bunu müstehap görmüştür."
İbn Ömer'in onu beklemesinin nedeni belki de, zorunlu bir gusül olarak anlamış olmasıdır.
Tahâvî şöyle demiştir:
"Bu hadis, ihramlı kimsenin usfûr i!e boyanmış elbise giymesini caiz görenler için bir delil teşkil eder."
İbnü'l-Münzİr "Haşiye"sinde bu görüşü şöyle eleştirmiştir: "Haccâc, insan öldürmek vb. büyük günahlardan sakınan bir kişi değil ki usfûr ile boyanmış elbiseyi giymekten sakınsın. İbn Ömer de, bunun yasak olduğunu Hacca'ca söylemenin fayda vermeyeceğini ve insanlann da onu örnek almayacaklarını bildiği için söylememiştir."
Diğer yandan, İbn Ömer'in karşı çıkmamasını delil kabul etmek, karşı çıkmadığına göre İbn Ömer'e göre bu caizdir, demek tartışmalı bir konudur. Usfûr ile boyanmış elbise meselesi daha önce geçmişti.[96]
Mühelleb, "Bu hadis, daha faziletli kimse yerine, daha düşük seviyede bir kimsenin, hac emîri oiarak atanmasının caiz olduğunu gösterir" demiştir.
İbnü'l-Münîr bu görüşü şöyle eleştirmiştir:
"O dönemdeki hükümdar Abdülmelik idi. Oysa o bir hüccet olamaz. Hele hele Haccâc'i emîr olarak ataması hiçbir deli! niteliği taşımaz. İbn Ömer'in itaat etmesi İse fitne çıkmaması içindir."
Hac görevinin idare edilmesi halifenin görevidir. Hac emîri, dini konularda ilim sahiplerinin görüşüne göre uygulama yapar.
Alimler, sultanlara müdahale edebilir ve bu onlar için bir eksiklik sayılmaz.
Talebe, ister sultanın, isterse başkalarının yanında, öğretmeninin huzurunda iken fetva verebilir.
Alim, sorulmadan da fetva verebilir. Bu görüşü, İbnü'l-Müneyyir şöyle eleştirmiştir: İbn Ömer, Abdülmelik ona bu görevi verdiği için sorulmadan fetva vermistir. Görünen o ki, Abdülmelik, Haccâc'a yazdığı gibi ona da bu konuda bir mektup yazmıştı.
İşaret ve bakış ile anlama vuku bulabilir. Çünkü "Bunun üzerine Haccâc, İbn Ömer'e bakmaya başladı. İbn Ömer de, "O doğru söyledi" dedi" ifadesi bunu göstermektedir.
İlimde yükselmeyi istemek gerekir. Çünkü Haccâc, Salim'in, babasından naklettiği şeyleri dinlemek durumunda kalmış ve İbn Ömer de buna karşı çıkmamıştır.
İnsanların yararı için, fâcir (günahkar) kimselere sünneti öğretmek gerekir.
Büyük maslahatları gerçekleştirmek İçin küçük kötülüklere (mefsedet) katlanılabilir. İbn Ömer'in Haccâc'a giderek bir şeyler öğretmesi bunu göstermektedir.
İnsanların yararlanması için ilmi yayma konusunda gayretli olmak gerekir. Fâsık bir kimsenin arkasında kılınan namaz sahih olur.
Güneş tepe noktasından ayrılmaya başladığı zaman öğle ve ikindi namazlarını cem ederek kılmak üzere Arafat'a doğru yola çıkmak ve öğlenin ilk vakitlerinde namazları cem ederek kılmak sünnettir. Gusül abdesti vb. namazla ilgili bazı nedenlerden dolayı meydana gelebilecek küçük gecikmelerin bir zararı yoktur.

88- Arafatta Binek Üzerinde Vakfe Yapmak

1661- Hâris'in kızı Ümmü'1-Fadl şöyle anlatır:
"İnsanlar, arefe günü Resûlullah'ın oruçlu olup olmadığı konusunda farklı kanaatlere vardı. Bazıları Resulullah "oruçlu" bazıları ise "oruçlu değil" dediler. Ben de Efendimiz'e bir bardak süt gönderdim. Kendisi devenin üzerinde bulunuyordu. Sütü alıp içti."

Açıklama

Alimler, Arafat'ta vakfeyi, binek üzerinde yapmanın mı yoksa bineğe binmeden yapmanın mı daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. Alimler çoğunluğuna göre, Hz. Peygamber binek üzerinde yaptığı için efdal olan binek üzerinde yapmaktır. Diğer yandan binek üzerinde olmak, dua ve tazarrûda (yakarış) bulunmaya yardımcı bir unsurdur.
Diğer alimlere göre ise, binek üzerinde bulunmak insanlara bir şeyler öğretenlere mahsus bir müstehaptır.
Şafiî'ye göre ikisi arasında fark yoktur. Delil ise, binek sırtında vakfenin mubah olması ve deve üzerinde yapmayı yasaklayan rivayetin, deveye acı vermesi ile ilgili bulunmasıdır.

89- Araf Atta Namazları Cem Ederek Kılmak

Ibn Ömer radıyaiiâhu anhümâ, cemaatle namazı kaçırması halinde de yine cem ederek kılardı.
1662- Ibn Şihâb, Salim'in kendisine şöyle haber verdiğini söylemiştir;
Haccâc İbn Yusuf, İbnü'z-Zübeyr ile savaşmak üzere Mekke'ye geldiği yıl Abdullah İbn Ömer'e, "Arefe günü burada ne yaparsınız?" diye sormuştu.
Salim, "Eğer sünnete uymak istiyorsan namazı, güneşin sıcak olduğu vakitte kıl" dedi. Abdullah İbn Ömer de, "O doğru söyledi" dedi. Çünkü onlar, sünnete göre, öğle İle ikindiyi cem ederek kılıyorlardı.
Salim'e, "Resûlullah da böyle mi yaptı?" diye sordum.
Salim, "Böyle bir konuda O'nun sünnetinden başka bir şeye tâbi olabilirler mi?!" diye cevap verdi.

Açıklama

Buhari, başlıkta namazları cem ederek kılmanın hükmüne temas etmemiştir.
Alimler çoğunluğuna göre, söz konusu cem; seferîlik şartlarını taşıyan kimselere mahsustur.
Malik, Evzâî ve Şafiîlerde bir görüşe göre Arafat'taki cem, haccın menâsiki gereği yapılan bir birleştirme olduğu İçin orada bulunan herkesin namazları cem ederek kılması caizdir.
İbnü'l-Münzir, Kasım İbn Muhammed'den, sahih bir senetle şöyle nakletmiştir:
"İbnü'z-Zübeyr'in şöyle dediğini işittim: "Hacda sünnet olan şeylerden biri de şudur: Devlet başkanı, güneş tepe noktasından kaymaya başlayınca insanlara bir hutbe okur. Hutbe bitince İner, öğle ve ikindi namazlarını cem ederek kıldırır."
Namazları, ferdî olarak cem ederek kılma ise, ileride geleceği üzere ihtilaflı bir konudur.
"İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ, cemaatle namazı kaçırması halinde de yine cem ederek kılardı." Bu sözü İbrahim el-Harbî eklemiştir. Aynı şekilde İbnü'l-Münzir de bu bilgileri nakletmiştir.
Alimler çoğunluğu, ferdî olarak da namazların cem edilebileceği görüşündedir.
Nehaî, Sevrî ve Ebû Hanife ise, "Cem1, sadece imamla birlikte cemaatle nama2 kılanlara mahsus bir hükümdür" demişlerdir. Ebû Hanife bu konuda, Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve Tahâvî'den farklı görüştedir.
Cumhur'un en güçlü delili, İbn Ömer'in böyle yapmasıdır. İbn Ömer, Hz. Peygamber'in, cem yapmasıyla ilgili hadisini rivayet ederken, kendisinin ferdî olarak cem yapması, onun, bu hükmün cemaatle namaz kılmaya mahsus olmadığını bildiğini göstermektedir.

90- Arafatta Hutbeyi Kısa Tutmak

1663- Salim şöyle anlatır:
Abdülmelik, Haccâc'a, Hac konusunda İbn Ömer'in görüşüne uymasını emreden bir mektup yazmıştı. Arefe günü güneş tepe noktasından kaymaya başladığı zaman ben ve (babam) İbn Ömer geldik. İbn Ömer, Haccac'ın çadırı önüne gelerek yüksek sesle "Bu (Haccâc) nerede?" diye seslendi. Bunun üzerine Hac-câc, dışarı çıktı.
ibn Ömer de, "gidiyoruz" dedi.
Haccâc, "Şimdi mi?" dedi. İbn Ömer de, "Evet" dedi.
Haccâc, "Beni bekle de başıma bir su döküp (gusül) çıkayım" dedi. İbn Ömer, Haccâc çıkana kadar bekledi. Haccâc benimle İbn Ömer arasında yürüdü.
Ben (Salim), "Sünnete uymak istiyorsan hutbeyi kısa tut ve vakfeyi çabuk yap" dedim. Bunun üzerine Haccâc, İbn Ömer'e bakmaya başladı. İbn Ömer de, "O doğru söyledi" dedi.

Açıklama

Ibnü't-Tîn şöyle der:
"Iraklı alimlerimiz, devlet başkanı arefe günü hutbe okumaz, demiştir. Me-dineli ve Mağribli alimler ise hutbe okur, demiştir. Alimler çoğunluğunun görüşü de böyledir. İraklı alimlerin görüşü, cuma hutbesi gibi bir namazla ilişkili hutbe anlamında söylenmiş olmalıdır. Belki onlar bu görüşü, Mâlik'in, "Hutbesi bulunan her namazda kıraat açıktan yapılır" sözünden almışlardır. Bir görüşe göre ise, Arafat'ta hutbe okur fakat cehrî olarak değil. Çünkü bu, öğretim amaçlıdır."

91- Vakfe Yerine Gitmek İçin Erken Davranmak[97] **& Arafatta Vakfe**

1664- Cübeyr İbn Mut'im babasının şöyle dediğini nakletmiştir:
"Devemi kaybetmiştim. Arefe günü onu aramak için yola çıktım. Bu sırada Resûlullah'ı Arafat'ta vakfe yaparken gördüm ve "Vallahi bu kişi Ahmes'lilerden-dir, neden burada ki?" dedim."
1665- Hişam İbn Urve'nin naklettiğine göre Urve şöyle demiştir:
İnsanlar, Ahmesliler hariç, cahiliyye döneminde çıplak olarak tavaf ederlerdi. Ahmesliler, Kureyş, ve Kureyş neslinden gelenlerdir. Ahmesliler, Allah rızası için, erkekleri erkeklere; kadınları da kadınlara elbise verir, onlar da bunları giyinerek tavaf ederlerdi. Ahmeslilerin elbise vermediği kişiler de Kabe'yi çıplak olarak tavaf ederdi. Bir grup insan, Arafat'ta varıp sel gibi akarak gelirdi. Ahmesliler ise Müzdelife'ye varıp gelirlerdi."
Hişam, "Babam Urve, Aişe'nin, 'İnsanların sel gibi aktığı yerden siz de sel gibi akın"[98] ayetinin Ahmesliler hakkında nazil olduğunu haber verdiğini söylemiştir. Onlar, Müzdelife'den geliyorlardı. Arafat'a gitmeleri emredilmiştir."[99]

Açıklama

Süfyan şöyle demiştir: "Ahmes, dinine çok sıkı bağlı oian kimsedir. Kureyş bu şekilde isimlendirilmiş idi. Şeytan onları kandırarak, "Eğer siz, kendi hareminiz dışında başka yerlere ta'zim gösterirseniz onlar sizin hareminizi hafife alır" demişti. Bundan dolayı onlar da Harem bölgesinin dışına çıkmazlardı.

92- Arafat'tan (Müzdelifeye) Doğru Yürüyüş

1666- Hişam İbn Urve'nin naklettiğine göre babası Urve şöyle demiştir:
Benim de bulunduğum bir ortamda Usame'ye, "Resûlullah Veda Haccında, Arafat'tan Müzdelife'ye doğru yola çıktığında nasıl yürüyordu?" diye sordular. Üsame, "Ağır ağır yürüyordu, fakat önü genişleyince hızlanırdı" demiştir.[100]

Açıklama

Muvattâ'da, "arafattan ayrılınca" şeklinde geçmektedir. İbn Abdilberr şöyle demiştir:
"Hadiste, namazı kılmak için acele edildiğinden dolayı Arafat'tan Müzdeli-fe'ye nasıl gidileceğinden bahsedilmektedir. Çünkü akşam namazı, ancak yatsı ile birlikte Müzdelife'de kılınabilmektedir. Bundan dolayı Hz. Peygamber, kalabalık var ise vakar ile ağır ağır yürümüş, kalabalık yok ise hızlanmıştır."
Selefimiz, ona uymak için, Resûlullah'ın bütün fiil ve sözlerinin ne olduğunu sorup araştırmıştır.

93- Arafat İle Müzdelife Arasında Duraklamak (Mola Vermek)

1667- Üsame İbn Zeyd radıyallâhu anh şöyle anlatır:
Resûlullah Arafat'tan dönüşünde iki dağ arasındaki yola girdi, orada tuvalet ihtiyacını giderip abdest aldı. Ben de, "Ey Allah'ın Resulü! Namaz mı kılacaksınız?" diye sordum. Bana, "Hayır, namaz ileride (Müzdeiife'de)" buyurdu.
1668- Nâfi'den şöyle rivayet edilmiştir:
"İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ akşam ve yatsı namazlarını Müzdeiife'de, cem ederek kılardı. O, Resûlullah'ın girmiş olduğu iki dağ arasına gider, tuvalet ihtiyacını giderip abdest alır, fakat Müzdelife'ye gelinceye kadar namaz kılmazdı."
1669- Üsame İbn Zeyd radıyaiiâhu anh şöyle anlatır:
Arafat'tan çıkışımızda Resûlullah'ın bineğinin arkasına/terkisine bindim. Hz. Peygamber, Müzdelife'ye varmadan, iki dağ arasındaki sol yola gelince devesini çöktürdü, tuvalet ihtiyacını giderdi (bevletti) geldi. Ben abdest suyunu döktüm o da fazla su kullanmadan/az bir su ile abdest aldı. Ben de, "Namaz kılınacak mı ey Allah'ın Resulü ?" diye sordum. Bana, "Namaz ilende" buyurdu, bineğine bindi. Müzdelife'ye gelince namaz kıldı. Müzdelife'nin sabahında (bayram sabahı) Resûlullah'ın devesinin arkasına Fadl bindi.
1670- İbn Abbas'ın naklettiğine göre Fadl şöyle demiştir: "Resûlullah cemrelere ulaşıncaya kadar telbiye getirmiştir."

Açıklama

Başlıkta sözü edilen duraklama, haccın menasiki olarak değil, ihtiyaç gidermek amacıyla yapılmıştır.
Fâkihî'nin, İbn Cüreyc yoluyla naklettiğine göre Ata şöyle demiştir:
"Resûlullah Üsame'yi bineğinin arkasına almıştı. Bugün halifelerin akşam namazını kıldıkları iki dağ arasındaki yere gelince tuvalet ihtiyacını gidermiş ve abdest almıştır."
Bu rivayete göre halifeler, yatsı namazı vakti girmeden önce akşam namazını, sözü edilen iki dağ arasında kılmaktaydılar. Bu İse akşam ve yatsı namazının Müzdeiife'de cem edilerek kılınması sünnetine aykırıdır. Burada halifeler sözüyle Ümeyye oğulları kastedilmektedir ki İbn Ömer onları bu konuda onaylamamıştır. İkrime'nin bu olayı inkar ettiğine dair bir rivayet gelmiştir.
Fâkihî, İbn Ebû Nüceyh'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İkrime'yi şöyle söylerken işittim: "Resûlullah'ın tuvaletini yaptığı yeri siz namaz kılma yeri yaptınız."
İkrime bu sözüyle Resûlullah'ın sünnetine aykırı olduğu için namazların Müzdeiife'de cem edilerek kılınmasının terk edilişini hoş karşılamamıştır.
Cabir radıyaiiâhu anh da, "Müzdelife'nin dışında namaz kılınmaz" demiştir. Bu rivayeti "sahih" bir senetle İbnü'l-Münzir nakletmiştir. Kûfelilerden naklettiğine ve Malik'in mezhebine mensup olanlardan İbnü'l-Kasim'a göre (namazın birleştirilerek kılınmaması halinde) iade edilmesi gereklidir. Ahmed'den gelen bir rivayete göre ise (Müzdelife'ye gelmeden) iki dağ arasında namaz kılınır ise bu geçerli olur. Ebû Yusuf ve alimler çoğunluğunun görüşü de böyledir.
Resûlullah'ın onları bineğinin arkasına alması, ikram sadedindedir. Yoksa (hâşâ) edebe aykırı bir fiil olarak kabul edilemez.
Abdest alırken başkasından yardım alınabilir.
Hz. Peygamber burada, normal âdetine göre suyu biraz daha az kullanmış ve bir kez abdest almıştır. Hattâbî şöyle demiştir: "Resûlullah'ın abdest alırken fazla su kullanmaması, suyu, yolda temizlik amacıyla da kullanabilme imkanına sahip olabilmek içindir. Bu da caizdir. Çünkü zaten o abdestiyle namaz kılmamıştır.
(Müzdelife'de} konaklayıp namaz kılmak istediğinde herşeyi ile mükemmel bir abdest almıştı."
Hz. Peygamber, Müzdelife'ye varır varmaz başka hiç bir şey yapmadan hemen namaz kılmıştır. Bir konu sonra yer alan, Malik'ten gelen şu rivayet bunu açıklamaktadır: "Müzdelife'ye varınca güzel bir abdest aldı. Sonra kamet getirildi ve akşam namazını kıldı. Sonra herkes devesini uygun olan yere çöktürdü. Sonra kamet getirildi ve namaz kıldı. İkisi arasında da (başka bir) namaz kılmadı."
Burada bahsedilen Fadl İbn Abbas İbn Abdülmuttalib'tir.
Hadis, cem-İ te'hir (iki namazı, birinciyi ikincinin vaktine erteleyerek kılmak) yapılabileceğine dair delildir. Müzdelife'de cem-i te'hir yapılabileceği konusunda icma vardır. Fakat Şafiîlere ve bir grup alime göre, sebep seferîlik; Hanefi ve Malikilere göre ise sebep hac menâsikidir.

94- Hz. Peygamberin, Arafat Dönüşünde Sahabilere Sakin Olmalarını Emretmesi Ve Kırbacı İle İşarette Bulunması

1671- Rivayet edildiğine göre, İbn Abbas mdıyaiiâhu anh Arafat'tan Resûlullah ile birlikte dönmüştü. Bu sırada Hz. Peygamber, (hızlı gitmeleri için) develere bağırılıp çağırıldığını ve vurulduğunu işitti ve kamçısı ile işarette bulunarak, "Ey insanlar! Sakin olunuz, iyi bilin ki iyilik (bin) eziyet vererek olmaz" buyurdu.

Açıklama

"Sakin olunuz" emri, gitme konusunda sakin olun, merhametli olun ve izdihama girmeyin anlamındadır.
İyilik (Allah'a yakınlaşma), hızlı gitmek için eziyet vermekle olmaz. Ömer İbn Abdülaziz de bu yönde uygulama yapmıştır.
Hz. Peygamber, Arafat'taki hutbesinde, "Vanşı gerçek kazanan, devesi veya atı yansı kazanan değil, bağışlanan kimsedir" buyurmuştur.
Mühelleb şöyle der:
"Hz. Peygamber, mesafe uzak olduğu için, kendilerini hırpalamamaları maksadıyla hızlı gitmelerini yasaklamıştır."

95- Müzdelife De Namazları (Akşam İle Yatsıyı) Birleştirerek Kılmak

1672- Usame İbn Zeyd şöyle anlatır:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Arafat'tan dönüşünde iki dağ arasındaki yolda durup tuvalet ihtiyacını giderdi. Sonra suyu fazla kullanmadan abdest aldı. Ona, Namaz mı kılacaksınız?" diye sordum. Bana "Namaz ilende" diye cevap verdi. Müzdelife'ye geldiği zaman güzel bir şekilde abdest aldı. Sonra kamet getirildi ve akşam namazını kıldı. Ardından herkes devesini çöktürdü. Sonra tekrar kamet getirildi ve namaz kıldı. Bu iki namaz arasında (başka nafile) bir namaz da kılmadı.

96- Namazları Birleştirerek Kılıp (Arada) Nafile Namazı Kılmamak

1673- İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle rivayet etmiştir:
Resûlullah Müzdelife'de akşam ile yatsı namazını cem ederek kıldı. Her bir namazı ayrı bir kamet ile kılmış ve iki namazın arasında ve namazların ardından tesbihâtta bulunmadı.
1674- Ebû Eyyub el-Ensârî şöyle nakletmiştir:
Resûlullah Veda Haccında akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de cem ederek kılmıştır.[101]

Açıklama

Müzdelife'ye, Hz. Adem ile Havva orada birbirine kavuşup yaklaştıkları için "ceml" de denilmektedir.
"iki namazın arasında ve namazların ardından tesbihâtta bulunmadı (nafile kılmadı)" ifadesi, akşam ve yatsı namazının ardından nafile ibadet etmediğini göstermektedir. Akşam ve yatsı namazları arasında süre olmayınca, arada nafile ibadet edilmediği açıktır. Fakat yatsı namazı böyle değildir. Çünkü yatsının hemen ardından olmasa bile geceleyin yapılmış olabilir. Fakihler, yatsı namazının sünneti geciktirilir demiştir.
İbnü'l-Münzir, Müzdelife'de, akşam ve yatsı namazı arasında nafile namazının kılınmaması konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir. Çünkü "bütün alimler Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarının cem edilmesi hususunda ittifak etmiştir. Eğer arada bir nafile kılınır ise cem edilmiş olmaz."

97- Müzdelife De Akşam Ve Yatsı İçin Ayrı Ayrı Ezan Okumak Ve Kamet Getirmek

1675- Abdurrahman İbn Yezîd şöyle anlatır:
Abdullah İbn Mes'ûd hac yapmıştı. Yatsı namazının son vaktinde veya buna yakın bir zamanda Müzdelife'ye geldik. Abdullah, birine ezan okuyup kamet getirmesini söyledi, o kişi de ezan okudu ve kamet getirdi. Sonra akşam namazını kıldı. Ardından iki rekat namaz kıldı. Sonra yemeğini istedi ve yemek yedi. Sonra birine emretti o da ezan okudu ve kamet getirdi. Sonra yatsı namazını iki rekat olarak kıldı. Fecir doğunca, Abdullah şöyle dedi: "Resûlullah bu günde ve bu yerde, böyle bir anda sancak bu namazı kılmıştır. Bu iki namaz, kendi vakitlerinden başka vakte alınmış olan iki namazdır. Akşam namazı, bütün insanlar
Müzdelife'ye geldikten sonra, sabah namazı ise fecir doğunca kılınır. Ben, Hz. Peygamberin böyle yaptığını gördüm."[102]

Açıklama

Hadis, cem edilerek kılındığı zaman her bir namaz için ayrı ezan okunmasının ve kamet getirilmesinin meşru olduğunu göstermektedir.
İbn Hazm, "Bu hadisin, Resûlullah'tan rivayet edildiğini bulamadım. Eğer Resûlullah'tan geldiği sabit olsaydı, ben de bu görüşte olurdum" demiştir.

98- Zayıf Kimselerin Müzdelife Ye Erken Gönderilmesi, Müzdelifede Durup Dua Etmeleri Ve Ay Batınca Mina'ya Erken Gönderilmeleri

1676- ibn Şihâb'dan nakledildiğine göre Salim şöyle anlatmıştır:
ibn Ömer, ailesinden zayıf durumda olan kimseleri önceden gönderirdi. Onlar da (Müzdelife'de) Meş'ari'l-Haram'da dururlar ve dilleri döndüğünce Allah'ı zikrederlerdi. Sonra devlet başkanı Müzdelife'de vakfe yapmadan ve dönmeden önce onlar (Mina'ya) doğru giderdi. Bazıları Mina'ya sabah namazı vakti, bazıları da daha sonra varırdı. Mina'ya vardıkları zaman da cemreye taş atarlardı. İbn Ömer, "Böyle kimselere Resûlullah (önden gitmeleri konusunda) ruhsat vermiştir" demiştir.
1677- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
"Resûlullah beni bir grupla birlikte geceleyin Müzdelife'den gönderdi."[103]
1678- İbn Abbas radıyaiiâhu anh, "Ben de Hz. Peygamber'in Müzdeüfe gecesi önden gönderdiği ailesinden zayıf kimselerden biriyim" demiştir.
1679- (Abdullah İbn Keysan şöyle rivayet etmiştir:)
Esma, namazların cem edildiği gece Müzdelife'de durup namaz kıldı. Sonra bir süre (nafile) namaz kıldıktan sonra, "Yavrum, ay battı mı?" diye sordu ve ben de, "Hayır" dedim. Bunun üzerine bir süre daha namaz kıldı ve "Ay battı mı" diye sordu. Ben de, "Evet" diye cevap verdim. Biz, "O halde artık hareket edin" dedi.
Biz de yola koyulduk. Akabe cemresine taş attı. Sonra dönüp (Müzdelife'deki) evinde sabah namazını kıldı. Ben, "Biz meşru olan vakitten biraz önce davranmadık mı?" diye sordum. Bana, 'Yavrum, Resûlullah, deve hevdecinde (mahfilde) bulunan kadınlara izin vermiştir" dedi.
1680- Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Şevde, Müzdelİfe'de, Resûlullah'tan İzin istedi o da ona izin verdi." Râvî, onun ağır canlı bir hanım olduğunu söylemiştir.[104]
1681- Hz. Âişe (r.anha) şöyle anlatır:
"Şevde, insanlar kalabalık oluşturmadan önce gitme hususunda Resûlullah'tan izin istedi. -O ağır canlı bir kimse idi. - Resûlullah da ona izin verdi, o da kalabalık olmadan gitti. Biz ise sabaha kadar kaldık. Sonra Hz. Peygamber'in emri ile yola koyulduk Yemin olsun ki, Şevde gibi ben de Resûlullah'tan izin istemiş olsaydım beni en çok sevindiren şey (o gün) bu olurdu."

Açıklama

O gün ayın batması gecenin son üçte birlik kısmında olmaktadır.
el-MugnTnin müellifi, "Zayıf kimseleri Müzdelife'den Mina'ya geceden göndermenin caizliği konusunda farklı bir görüş bilmiyorum" demişti?.
Ibnü'İ-Münzir, "Böyle kimselere Resûlullah (önden gitmeleri konusunda) ruhsat vermiştir" sözünü, zayıf olmayan kimselerin geceyi Müzdelİfe'de geçirmelerinin caiz olduğuna delil olarak kullanmıştır. Çünkü ruhsat verilenlerle verilmeyenlerin hükmü aynı olmaz. O şöyle demiştir: "Eğer izin verilmeyenler ile verilenlerin aynı hükümde olduğunu İddia edenlerin, diğer İnsanların Mina'da gecelemesine de cevaz vermeleri gerekir. Çünkü Hz. Peygamber hacılara su götürme hizmetini görenlere ruhsat vermiştir. Diğer yandan çobanların gecelemesine de cevaz vermemeleri gerekir. Eğer, "Ruhsatların sınırlarını aşmayın" derlerse o halde bu kuralı burada da uygulasınlar. Hz. Peygamber'in izin verdikleri dışında, hiçbir kimseye, Müzdelife'den erken ayrılma konusunda izin verilemez."
Selef alimleri bu konuda ihtilaf etmiştir.
Alkame, Nehaî ve Şa'bî'ye göre Müzdelİfe'de gecelemeyen kimsenin haccı geçersizdir. Ata, Zührî, Katâde, Şafiî, Kûfeli alimler ve İshak, "Bu kimsenin bir küçük baş kurban kesmesi gerekir, Müzdelİfe'de geceleyen kimsenin, Qece yansından önce gitmesi caiz değildir" demişlerdir.
Mâlik İse, "Eğer Müzdelife'ye uğrayıp orada durmadan giderse bir küçük baş kurban kesmesi gerekir. Eğer orada bir müddet durup konaklar ise ne zaman giderse gitsin kurban cezası yoktur" demiştir.
İbn Ömer hadisine göre, güneş doğmadan önce Akabe cemresine taş atmak caizdir. "Sabah namazı vakti gelenler, gelince Akabe cemresine taş atarlardı" sözü bunu göstermektedir. Bu konudaki üçüncü hadiste, Esma binti Ebû Bekir'in yaptıklarından bahsederken açıklama yapılacaktır.
Hanefiler, güneş doğmadan önce Akabe cemresinin taşlanması hususunda, "Akabe cemresi ancak güneş doğduktan sonra taşlanır. Eğer güneş doğmadan önce veya fecir doğduktan sonra taşlanır ise bu caiz olur. Eğer fecirden önce taşlar ise iade etmesi gerekir" demiştir. Ahmed, İshak ve alimler çoğunluğu da bu görüştedir.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir:
"Sünnet olan, ancak güneş doğduktan sona taşlamaktır. Nitekim Hz. Peygamber böyle yapmıştır. Fecir doğmadan önce taşlamak caiz değildir. Çünkü bunu yapan sünnete aykırı davranmıştır. Fecir doğarken taşlayan kimsenin tekrar taşlaması gerekmez. Çünkü ben, bunun, geçerli olmadığını söyleyen hiç bir kimse bilmiyorum."
Şevde (r.anha). kilolu olduğu için ağır hareket eden bir hanımdı. Bunun için kalabalık artmadan ve yolda izdiham olmadan gitmesine izin verilmişti.

99- Müzdelife De Sabah Namazının Kılınma Vakti

1682- Abdurrahman'dan nakledildiğine göre Abdullah (İbn Mes'ûd) rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir:
"Ben, Resûlullah'm, iki namaz dışında başka bir namazı vaktinin dışında kıldığını görmedim. Akşam ve yatsı namazlarını cem ederek kılmıştır. Bir de sabah namazını vaktinden önce kılmıştır."
1683- Abdurrahman İbn Yezîd şöyle anlatır:
"Abdullah îbn Mesûd ile birlikte Mekke'ye doğru yola çıktık. Müzdeiife'ye geldiğimizde iki namazı (akşam ve yatsı) her bir namaz İçin ayrı ezan ve ayrı kamet ile kıldı. Arasında da akşam yemeği yedi. Sabah namazını da fecir doğunca kıldı. Kimisi fecir doğdu, kimisi de doğmadı diyordu. Sonra Abdullah şöyle dedi: "Burada (Müzdelİfe'de) akşam ve yatsı namazlarının vakti normal vakitlerinden başka bir vakte alınmıştır. İnsanlar yatsı namazının son vakitleri girmeden Müzdeiife'ye gelmesin. Sabah namazının vakti de fecrin doğup henüz herkese görünmediği bu zamandır. Sonra gün ağarmcaya kadar Müzdelİfe'de durdu ve "Halife şu an hareket etmiş olsa sünnete uygun hareket etmiş olur" dedi."
Hz. Osman mı önce ayrıldı, yoksa İbn Mes'ûd mu bu sözü önce söyledi bilmiyorum. Daha sonra İbn Mesûd, Kurban bayramının birinci günü akabe cemresine taş atana kadar telbiye getirmeye devam etti."

Açıklama

Sünnet olan, güneş doğmadan önce, ortalık aydınlanınca Meş'ar-i Haram1-dan ayrılmaktır. Daha sonra gelecek olan İbn Ömer hadisinde görüleceği üzere, cahiliyye dönemindeki uygulama bunun aksi idi.

100- Müzdelife Den Mina Ya Gitme Vakti

1684- Amr İbn Meymûn şöyle anlatır:
"Ömer'in, Müzdelİfe'de sabah namazını kıldıktan sonra bir süre vakfe yapıp sonra da, "Müşrikler güneş doğmadıkça Müzdelife'den ayrılmazlar ve "Ey Sebîr dağı! Aydınlan" derlerdi. Resûlullah bu konuda onlara muhalefet etti ve güneş doğmadan önce Müzdelife'den ayrıldı" demiştir."[105]

Açıklama

Konu başlığı, Meş'ar-ı Haram'da vakfe yaptıktan sonra Müzdelife'den ne zaman ayrılması konusunu ifade etmektedir.
"Aydınlan", işrak vaktine gir anlamında kullanılmıştır. Sebîr, o bölgede bilinen bir dağın adıdır.
Müzdelife'de vakfe yapılan yerden havanın aydınlandığı vakitte ayrılmak faziletlidir. Fecir doğmadan öcne ayrılma konusundaki görüş ayrılıklarına daha önce yer verilmişti.
Taberî, güneş doğuncaya kadar Müzdelife vakfesini yapmayan kimsenin, vakfeyi kaçırmış olacağı konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir:
"Şafiî ve alimler çoğunluğu bu haberlerin zahirine göre hüküm vermişlerdir. Malik havanın aydınlanma (isfâr) vaktinden önce Müzdelife'den ayrılmak gerektiği görüşünde idi. Maliki mezhebine mensup alimler bu görüşe delil olarak, Hz. Peygamber'in, sabah namazını, sabahın alaca karanlığında erkenden kılmadığını sadece güneş doğmadan önce Müzdelife'den ayrılmak için böyle bir uygulama yaptığını göstermişlerdir. Müzdelife'de uzak mesafede bulunan kimselerin güneşin doğuşu ile ayrılmaları evladır.

101- Bayram Sabahı Şeytan Taşlayıncaya Kadar Telbiye Ve Tekbir Getirmek & Bineğinin Arkasına/Terkisine Birini Almak

1685- İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle demiştir;
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Fadl'ı bineğinin arkasına aldı. Fadl da, Hz. Peygamber'in, cemreye gelene kadar telbiye getirdiğini haber verdi."
1686- 1687- İbn Abbas radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Üsame İbn Zeyd, Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Resûlullah'm bineğinin arkasında/terkisinde idi. Daha sonra Hz. Peygamber, Müzdelife'den Mina'ya kadar Fadl'ı bineğinin arkasına/terkisine almıştır. Her ikisi de, "Resûlullah, Akabe cemresine gelene kadar telbiye getirdi" demiştir.

Açıklama

Bu hadise göre, telbiye getirmek, kurban bayramının ilk günü cemreyi taşlamaya kadar sürdürülür. Daha sonra hacı, ihram yasaklarından çıkmaya başlar.
İbnü'l-Münzir'in sahih bir senetle naklettiğine göre İbn Abbas, "Telbiye hac-cın sembolüdür (şiar). Eğer hacı isen İhram yasaklarından çıkmaya başlayana kadar telbiye getir. İhram yasaklarından çıkmak ise Akabe cemresine taş atmakla başlar" demiştir.
Saîd İbn Mansûr'un naklettiğine göre İbn Abbas şöyle demiştir:
"Ömer'le birlikte onbir kez hac yaptım. O, cemreye taş atana kadar telbiye getirirdi."
Şafiî, Ebû Hanife, Sevrî, Ahmed, İshak ve bu alimlere tâbi olanlar, telbiye-nin (cemreye taş attıktan sonra da) devam ettirilmesi görüşündedir.
Bir grup alim ise, "ihramh kimse, Harem'e girince telbiyeyi bırakır" demiştir. Bir grup, vakfe yerine (Arafat'a) gidince bırakır görüşündedir. İbnü'I-Münzir ve Saîd İbn Mansûr'un sahih senetlerle naklettiğine göre, Aişe, Sa'd ibn Ebû Vakkas ve Ali bu görüştedir. Malik de aynı görüşte olmakla birlikte o, arefe günü güneşin tepe noktasından kaymaya başladığı vakit ile takyîd etmiştir. Evzâî ve Leys de bu görüştedir. Hasen-i Basrî de bu görüşte olmakla birlikte o, "Arefe günü sabah namazını kılınca (bırakır)" demiştir.
Alimler, telbiyenin, cemreye ilk taşı atarken mi yoksa son taşı attıktan sonra mı bırakılacağı konusunda ihtilaf etmiştir. Alimler çoğunluğu, ilk taşı atarken bırakılması görüşündedir. Ahmed ve bazı Şafiîler ise son taşı attıktan sonra bırakılacağı görüşündedir. İbn Huzeyme'nin Fadl'dan naklettiği şu söz bu grubun görüşüne delil niteliğindedir:
"Arafat'tan Resûlullah ile birlikte ayrıldım. Resû-lullah, akabe cemresinde taş atana kadar telbiye getirmeye devam etti. Her taş atışında tekbir getiriyordu. Attığı son taşla birlikte telbiye getirmeyi de bıraktı."
İbn Huzeyme, "Bu sahih bir hadis olup, bu konudaki diğer rivayetleri açıklayıcı niteliktedir. "Akabe cemresine taş atıncaya kadar" sözü ile taş atmayı tamamlamak kastedilmiştir" demiştir.

102- Bâb

"Kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir. Kurban kesmeyen kimse, hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir."[106]
1688- Ebû Cemre şöyle demiştir:
İbn Abbas'a temettü' haccını sordum. Bana onu yapmamı emretti. Hedy kurbanını sordum. Bana, "Deve (dişi veya erkek), sığır, koyun kesmek veya (deve ya da sığırda) kurbana ortak olmak gerekir" dedi. Bazıları temettü haccını hoş karşılamazlardı. Bir gün uyudum ve rüyamda bir kişi bana, "Kabul olunmuş hac ve temettü haccı (umre):[107]" dedi. Daha sonra İbn Abbas'a rüyamı anlatınca "Allahü Ekber, Ebu'l-Kâsım'ın (Resûlullah) sünneti böyledir" dedi.

Açıklama

Urve'den gelen rivayette, "Kabul olunmuş umre ve kabul olunmuş (mebrûr) hac" şeklindedir.
Ayette geçen, "Kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse" ifadesi güven içinde olma durumu ile ilgilidir. Çünkü aynı ayette "Güven içinde olunca" ifadesi yer almaktadır, Bu ayet, alimler çoğunluğunun, temettü haccının sadece muhsar (hac yapması engellenmiş) olan kimselere mahsus olmadığı yönündeki görüşü lehine bir delildir.
"(Deve ya da sığırda) kurbana ortak olmak gerekir": Çünkü bunlardan biri, birçok kişi (en fazla yedi kişi) için kurban olabilir. Bu hadis, Müslim'in CabİR'den rivayet ettiği şu hadisle uygunluk göstermektedir: "Hac niyeti ile Resûlullah ile birlikte yola çıkmıştık. Resûlullah, deve ve sığırda, her biri için yedi kişi olacak şekilde kurban etmek üzere ortak olmamızı emretti."
Şafiî ve alimler çoğunluğu da bu görüştedir. Onlara göre, kurbanın, nafile veya vacip olması arasında; iştirak edenlerin tamamının ibadet niyetinde olması ya da bir kısmının ibadet bir kısmının et elde etme niyetinde olması arasında fark yoktur.

103- Kurbanlık Deveye Binmek

"Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayaklan üzerinde dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz). Yan üstü yere düştüklerinde ise artık (canı çıktığında) onlardan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacını gizleyen - gizlemeyen fakirlere yedirin. İşte bu hayvanlan biz, şükrede-siniz diye sizin istifadenize verdik. Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammedi) Güzel davrananlan müjdele!"[108]
Mücahid şöyle demiştir: "Develerin bedeni büyük olduğu için, "büdn" olarak isimlendirilmiştir. Kani1, dilenci demektir. Mu'ter ise, zengin veya fakir, kurbanların etrafında dolaşan kimselere denir. "Allah'ın şiarlarından kılmak" onları büyütmek ve güzel görmek anlamındadır."
1689- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle rivayet etmiştir:
"Resûlullah kurbanlık deve götüren birini gördü. Ona, "Bin ona" buyurdu. Adam, "O kurbanlık devedir" dedi. Hz. Peygamber "Bin ona" buyurdu. Adam yine, "O kurbanlık devedir" dedi. Bunun üzerine Resûlullah ikinci veya üçünjsü defasında, "Yazık sana, bin şu deveye!" buyurdu.[109]
1690- Enes'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Resûlullah kurbanlık deve götüren bir kimse gördü. Ona, "Bin ona" buyurdu. Adam, "O kurbanlık devedir" dedi. Hz. Peygamber "Bin ona" buyurdu. Adam yine, "O kurbanlık devedir" dedi. Resûlullah üçündü kez, "Bin şu deveye!" buyurdu.[110]

Açıklama

Buhârî, ayetteki "Onlarda sizin için hayır vardır" ifadesinin genel olmasından yola çıkarak kurbanlık deveye binmenin caiz olduğu hükmüne ulaşmıştır. Ayrıca bu konuda, İbrahim en-Nehaî'nin, "dileyen biner dileyen sütünü sağar" sözüne işarette bulunmuştur. Bu rivayeti, İbn Ebû Hatim ve diğer bazı alimler "ceyyid" (sağlam) bir senetle nakletmiştir.
Hadiste geçen "Bin ona" ifadesi, kurban ister nafile olsun isterse vacip bir kurban olsun ona binmenin caiz olduğuna delil teşkil etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber, kurban sahibine, kurbanının nafile mi yoksa vacip bir kurban mı olduğunu sormamıştır. Bu da caizlik hükmünün, kurbanın nafile veya vacip olması ile değişmeyeceğini gösterir.
Kurtubî şöyle der:
Hz. Peygamber, "Yazık sana" ifadesini, durumunu bildiği halde Efendimiz'e itiraz ettiği için onu edebe davet amacıyla söylemiştir. İbn Abdilberr ve İbnü'l-Arabî de bu konuda keskin ve mübalağalı bir ifade ile, "Bütün bu sözlerden sonra itiraz eden kimseye yazık! Eğer Hz. Peygamber ile Allah arasında (helak etmeme konusundaki) anlaşma olmasaydı bu kişi kesin helak olurdu" demiştir.
Hadiste, fetva tekrar edilmiştir. Verilen fetvaya hemen uymak menduptur. Fetvayı yerine getirmeyen kimse kınanır.
Yolculuğa çıkarken büyüklerin peşinden onlarla birlikte gitmek caizdir. Büyük olan kimse de eğer bunda küçük için bir yarar görüyor ise reddetmez.
Buharı, vakfeden kişinin, vakfettiği maldan yararlanmasının caiz olduğu sonucunu çıkarmıştır. Genel vakıflarda alimler çoğunluğu da bu görüştedir. Özel vakfa gelince kişinin kendisine vakıf yapması Şafiîler ve diğer bazı alimlere göre sahih olmaz. Bu konuya ileride inşallah temas edilecektir.

104- Kurbanlık Hayvanı Beraberinde Getirmek

1691- İbn Ömer radıyaiiâhu anhümâ şöyle anlatır:
"Resûlullah Veda Haccında, hacdan önce bir umre yaptı ve beraberinde Zülhukyfe'den hedy kurbanı getirdi. Hz. Peygamber önce umre sonra da hac niyetiyle telbiye getirdi. Diğer insanlar da Resûlullah ile birlikte hacca kadar bir umre yaptılar. Bazıları hedy kurbanı getirmiş bazıları da getirmemişti. Resûlullah Mekke'ye geldiği zaman "Hedy kurbanı bulunanlar haccını tamamlayana kadar ihramdan çıkmasın, kurbanı bulunmayanlar ise Kabe'yi tavaf edip, safa ile Mer-ue arasında sa'y ettikten sonra traş olup ihramdan çıksın. Kurban bulamayanlar ise hac sırasında üç, evine döndükten sonra da yedi gün olmak üzere (toplam on gün) oruç tutsun" buyurdu. Resûlullah Mekke'ye gelince tavaf etti. İlk

önce (Hacerü'l-Esved) rüknünü istilam etti. Sonra ilk üç tavafı koşarak, kalan dört tavafı ise yürüyerek yaptı. Tavafı bitirince makam-ı İbrahim'de iki rekat namaz kıldı. Selam verip Safa'ya gitti. Safa ile Merve arasında yedi kez sa'y etti. Haccını tamamlayıp bayramın ilk günü kurbanını kesinceye kadar ihram yasaklarından hiç birini işlemedi. Daha sonra Kabe'yi tavaf etti. Artık ihram yasaklarının tamamı onun için helal hale gelmişti. Hedy kurbanı getiren herkes onun gibi yapmıştı.
1692- Urve'nin rivayetine göre, Hz. Âişe ona, Resûlullah'ın hacdan önce umre yaptığını; tıpkı Salim'in babası yoluyla Hz. Peygamber'den naklettiği gibi diğer (bazı) insanların da onun gibi yaptığını haber vermiştir.

Açıklama

Develer, Hill bölgesinden Harem bölgesine getirilmektedir.
Mühelleb şöyle demiştir: "Buhârî, burada, kurbanlık hayvanın, Hill bölgesinden alınıp Harem bölgesine getirilmesinin sünnet olduğunu belirtmek istemiştir.

Eğer Harem bölgesinden satın almış ise, hac yapacağı zaman onu Arafat'a götürür." Malik de aynı görüştedir. O, "Eğer böyle yapmazsa yerine bedel vermesi gerekir" demiştir. Leys de bu konuda aynı kanaatte olduğunu belirtmiştir.
Alimler çoğunluğuna göre ise, kurbanlık hayvan ile birlikte Arafat'ta vakfe yapar ise güzel olur. Yapmaz ise (yani kurbanı Harem bölgesinin dışına çıkarmaz ise) bedel vermesi gerekmez.
Ebû Hanife şöyle der: "Bu bir sünnet değildir. Hz. Peygamber, meskeni Harem bölgesinin dışında olduğu için kurbanını Hil! bölgesinden getirmiştir. Bütün bunlar deve ile ilgilidir. Sığır hakkında bu görüşü söylemek, bundan daha zayıftır. Koyun hakkında söylemek ise en zayıfıdır."
Malik, "Kurbanlık hayvan, Arafat'tan veya ona yakın bir yerden getirilir. Çünkü çok uzun mesafeden kurbalık hayvanı alıp getirmek onu güçsüz bırakır" demiştir.
Kurbanlık hayvan, mîkat yerlerinden biri olan Zülhuleyfe'den getirilmiştir. Buna göre kurbanın, .mîkat yerlerinden veya diğer uzak yerlerden getirilmesi menduptur. Bu da çoğu kimsenin bilmediği bir sünnettir.
Nevevî ise şöyle der: "Tavaf ve sa'yi yaptıktan sonra traş olup ihramdan çıkılır. Bu hadis, başı usturaya vurmanın veya traş etmenin de menâsikten olduğuna bir delildir. Doğru olan görüş de budur. Hz. Peygamber, usturaya vurmak daha faziletli olmasına rağmen, hacdan sonra usturaya vurdurulabilsin diye traş olmayı emretmiştir."
Orada, kurban edecek hayvan bulamayan kimsenin belirtildiği şekilde oruç tutması gerekir. Kişinin şu hallerden biri ile karşı karşıya kalması "bulamama" kapsamında değerlendirilir: Kurbanı veya bedelini bulamaması ya da parası olduğu halde daha önemli bir şey için bu paraya ihtiyacı bulunması; parası bulunduğu halde satıcının hayvanı satmaktan kaçınması veya yüksek fiyatla satmak istemesi hali. Bu durumda kişi, Kur'an'da belirtildiği şekilde oruç tutar.
Hacda tutulacak olan üç günlük oruç, ihrama girildikten sonraki zaman içinde tutulur. Nevevî şöyle demiştir: "Bu efdal olanıdır. İhrama girmeden önce tutar ise sahih olan görüşe göre bu da geçerli olur. Umre ihramından çıkmadan önce tutmak ise sahih olan görüşe göre geçerli olmaz. Malik de bu görüştedir. Sevrî ve rey ekolüne mensup alimler bunun caiz olduğunu söylemiştir.
"Artık ihram yasaklarının tamamı onun için helal hale gelmişti" ifadesi, kıran haccı yapan kimsenin kudüm tavafı yapmasının ve eğer ardından sa'y yapılacak ise bu tavafta remel yapılmasının, sa'yin tavaf olarak adlandırılmasının ve ifâda (ziyaret) tavafının kurban bayramının ilk günü yapılmasının meşru olduğunu göstermektedir.

105. Hedy Kurbanını Yoldan Satın Almak

1693- Nâfi1 şöyle anlatır:
"Abdullah İbn Ömer'in oğlu Abdullah babasına, "Burada kal, çünkü ben, senin (hac yapmana) engel olmayacaklarından emin değilim" dedi. Ibn Ömer de ona, "Öyle bir şey olursa ben de Resûlullah'm yaptığı gibi yaparım. Allah Teâlâ, "Andolsun ki Resûîulbh'ta sizin için güzel bir örneklik vardır"[111] buyurmuştur. Siz şahit olun ki umre yapmayı kendime vacip kıldım (niyet ettim)" dedi, umre niyetiyle ihrama girdi ve yola çıktı. Beydâ bölgesi sırtlarına varınca, hac ve umre için telbiye getirdi. "Hac ve umre arasında, ihramdan çıkma bakımından bir fark yoktur" dedi ve Kudeyd bölgesinden bir kurban satın aldı. Hac ve umre için bir tavaf yaptı. İkisini de tamamlamadıkça ihramdan çıkmadı.

Açıklama

"Umre niyetiyle İhrama girdi" ifadesi, mîkat yerlerinden önce ihrama girmenin caiz olduğunu göstermektedir. Alimler bu konuda ihtilaf etmiştir. Ibnü'l-Münzir bunun caizliği konusunda icma bulunduğunu nakletmektedir. Bir görüşe göre, mîkat yerinde ihrama girmekten daha faziletlidir. Başka bir görüşe göre ondan daha düşük seviyededir. Bir görüşe göre eşittir. Diğer bir görüşe göre ise belirli mîkat yerleri olanların oradan girmesi daha faziletlidir. Aksi takdirde kişinin, evinden çıkarken ihrama girmesi daha faziletlidir.

106- Zülhuleyfede Kurbanlığa Bellik Koyup Gerdanlık Taktıktan Sonra İhrama Girmek

Nâfi1, "İbn Ömer Medine'den bir hedy kurbanı göndereceği zaman ona Zülhuleyfe'de bellik koyar ve gerdanlık takardı. Deve yüzü kıbleye bakar bir halde otururken o, kılıcının ucu ile sağ hörgüçte bellik yapar ve deveye gerdanlık takardı" demiştir.
1694-1695- Misver İbn Mahrame ve Mervan şöyle demişlerdir:
"Hz. Peygamber, Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı yıl, bir kaç onluk yüzer kişilik on civarında sahâbî grubu[112] ile birlikte yola çıkmıştı. Zülhuleyfe'ye geldikleri zaman Resûlullah kurbanlık hayvana gerdanlık takmış, bellik koymuş sonra da ihrama girmişti." [113]
1696- Hz. Âİşe (r.anha) şöyle demiştir:
"Resûlullah'm kurbanının gerdanlığını kendi ellerimle büktüm. Hz. Peygamber de onu taktı, kurbana bellik koydu ve gönderdi. Bunu yaptıktan sonra, önceden helal olan şeylerden hiçbiri haram hale gelmedi (yani ihram yasaklan başlamadı)". [114]

Açıklama

Bu hadis, kurbana bellik koymanın meşru olduğunu göstermektedir. Bellik koymanın faydası, o hayvanın kurban olduğunu belirtmek, ihtiyacı olanların bilmesini sağlamaktır. Hatta böylece başka hayvanlar ile karışır veya kaybolur ise ayrılması sağlanmış olur. Diğer yandan bir kenarda telef olmak üzere bırakılır ise, belliğinden miskinler onun kurban olduğunu anlar da, Allah'ın işaretlerinden olan bu kurbana hurmeten telef olmasın diye onu yerler ve yenilmesini teşvik ederler.

107. Kurbanlık Deve Ve Sığırların Gerdanlarını Bükmek

1697- Hafsa (r.anha) şöyle anlatır:
Resûlullah'a, "Ey Allah'ın Resulü! Sen ihramdan çıkmadığın halde insanlar neden çıktılar?" diye sordum. Bana, "Ben saçlarımı dağılmaması için topladım, hedy kurbanıma gerdanlık takdim. Haca tamamlamadıkça ben ihramdan çıkamam" buyurdu.
1698- Hz, Âişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Resûlullah hedy kurbanını Medine'den hazırlardı. Ben kurbanın gerdanlıklarını bükerdim. (Gönderdikten sonra) Hz. Peygamber ihramlı kimsenin kaçındığı şeylerin hiçbirinden kaçmmazdı."

108- Kurbanlık Hayvana İşaret (Bellik) Koymak

Urve, Misver'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Resûlullah kurbanına gerdanlık takmış, bellik koymuş ve umre niyetiyle İhrama girmiştir."
1699- Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Resûlullah'm kurbanının gerdanlığını büktüm. Hz. Peygamber de kurbana bellik koydu ve gerdanlığı ona taktı (ya da ben takmıştım) sonra onu Kabe'ye gönderdi. Kendisi ise Medine'de kaldı. Bunu yaptıktan sonra, önceden helal olan şeylerden hiçbiri haram hale gelmedi (yani ihram yasakları başlamadı)".

Açıklama

Bu hadis, kurbana bellik (işaret) koymanın meşru olduğunu göstermektedir. Bellik koyma, hayvanın derisini kanatıp orada iz bırakmak suretiyle yapılmaktadır. Bu, onun kurban olduğuna bir işarettir. Selef ve ondan sonra gelen alimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Tahâvî, "İhtilafü'l-Ulemâ" adlı eserinde, Ebû Hanife'ye göre bunun mekruh olduğu görüşünü nakletmiştir. Diğer alimler ise, Hz. Pey-gamber'e tâbi olma bakımından bunun müstehap olduğunu söylemiştir. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed bunun güzel bir davranış olduğunu belirtmiştir.

Malik, bellik koymanın, hörgücü bulunan kurbanlara mahsus olduğunu söylemiştir.
Tahâvî, "Hz. Âişe ve İbn Abbas'tan gelen bir rivayette bellik koymanın tercihe bırakıldığını, dolayısıyla bunun, bellik koymanın menasikten olmadığını gösterdiğini, fakat Hz. Peygamber yaptığı için mekruh da demlemeyeceğini" söylemiştir.
HattâbÎ ve diğer bazı alimler, bellik koymanın müsle olduğunu belirterek mekruh görmelerinin kabul edilemez olduğunu söylemiştir. Bu, hayvanın kulağını (hafifçe) kesmek vb. işaret koyma amacıyla yapılan ve tıpkı sünnet olma, hacamat yapma gibi müsleden farklı bir uygulamadır.
Rivayete göre, İbrahim en-Nehaî de, bellik koymayı mekruh görmüştür.
Bunu Tirmizi şöyle nakletmiştir: "Ebu's-Sâib'i şöyle derken işittim: "Veki'in yanında idik. Bir kimse gelip, "İbrahim en-Nehaî'ye göre, bellik koymanın müsle olduğu yönünde bir rivayet var" dedi. Veki' de, "Ben size Resûlullah bellik koydu" diyorum, siz bana, "İbrahim şöyle dedi" diyorsunuz. Senin gibilerini hapsetmek lazım!" demiştir."

109- Hayvanın Boynuna Eliyle Kalâid Asmak Muhtasar Fethu'l-Bârî

1700. Amre bt. Abdurrahman şöyle demiştir:
Ziyâd İbn Ebû Sûfyan, Hz. Aişe'ye yazdığı mektupta şöyle diyordu: İbn Ab-bas, "hacıya haram otan şeyler hedy kurbanı gönderen kişiye de kurbanı kesilin-ceye dek haram olur" dedi. Amre bt. Abdurrahman'm rivayetine göre o yazılan cevapta Hz. Aişe şöyle demişti: "İbn Abbas'ın dediği gibi değil. Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hayvanının boynuna takacağı ipi ben ellerimle ördüm, sonra da Resülullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bunu elleriyle hayvana taktı. Hayvanı da babamla birlikte Kabe'ye gönderdi. Hayvan kesilinceye dek Allah'ın helal kıldığı bir şey Resûlullah'a haram olmadı".

Açıklama

Hedy kurbanı gönderen veya boynuna kalâid asan kimse ihrama girmiş sayılır mı?
Hedy hayvanının boynuna kalâid asmada iki farklı durum söz konusudur:
1- Kişinin hac niyeti ile yola çıkması ve yanında hedy kurbanını götürmesi. Bu durumda ihrama girerken taklîd[115] ve iş'âr yapar. [116]
2- Kişinin kendisi memleketinde kaldığı halde hayvanını (Mina'da kesilmek üzere) bir başkasıyla göndermesi. Bu durumda kişi memleketinde iken hayvanın boynuna kalâid takar. Yukarıda yer alan hadis de bunu gerektirmektedir.
Saîd İbn Mansûr şunu rivayet etmiştir: Bize Hüşeym, Yahya İbn Said'den rivayetle şöyle dedi: Hz. Âişe'ye "Ziyad hedy kurbanı gönderdiğinde, ihrama giren kişi nelerden kaçınmak zorundaysa hayvan kesilinceye dek onlardan kaçı-

.

nıyor" denildi. Bunun üzerine Hz. Âişe "Onun tavaf edecek Kabe'si de var mı?" dedi.
İmam Mâlik ei-Muuattâ'da, Yahya İbn Said'in Muhammed İbn İbrahim et-Teymî'den o da Rebîa' İbn Abdullah İbn Hudeyr'den rivayet ettiğine göre o, elbise giymermiş bir adam gördü. Durumunu sorduğunda onun hedy kurbanına kalâid taktığını söylediler. Bunun üzerine Rebîa şöyle dedi: Ben Abdullah b. Zübeyrle karşılaştım. Kendisine bu durumu söylediğimde "Kabe'nin Rabbine andolsun ki bu bir bid'attır" dedi.
İbn Ebî Şeybe bunu şu şekilde rivayet etmiştir: Rebîa, İbn Abbas'ı Hz. Ali zamanında Basra valisi olduğu sırada Basra'da elbiselerini çıkarmış oturuyorken onu gördü. Böylece İmam Mâlik'in rivayetin de adı verilmeyen kişinin İbn Ab-bas olduğu anlaşılmaktadır.
İbnü't-Tîn şöyle der: İbn Abbas bu konuda bütün fakihlere muhalefet etmiştir. Hz. Âişe radıyaiiâhu anh, delil olarak Hz. Peygamber'in fiilî sünnetini nakletmiş bulunmaktadır. Bu konuda Hz. Âişe'nin rivayetinin esas alınması gerekir. İbn Abbas'ın, görüşünden dönmüş olması muhtemeldir.
Zührî'den rivayet edildiğine göre, uygulama İbn Abbas'ın görüşünün aksi yönde yerleşmiştir.
Ebu'l-Yemân nüshasında ve Beyhakî'nin rivayetinde Zührî şöyle demiştir: Bu konuda insanların gözünden körlüğü ilk gideren ve onlara sünneti açıklayan Hz. Âişe olmuştur. Hz. Âişe'nin söyledikleri Müslümanlara ulaşınca herkes bunu esas aldı ve İbn Abbas'ın fetvasını terk etti.
Hadisten Çıkan Sonuçlar:
1- Önemli işler söz konusu olduğunda, üst seviyede bulunan kişiler, yardımcıları bulunsa bile bu işleri kendileri yaparlar. Özellikle sert emirlerin ve dinî işlerin yerine getirilmesi böyledir.
2- Alimler birbirini tenkit edebilir.
3- Nassa aykırı bir ictihad söz konusu olduğunda ictihad reddedilir.
4- Bir fiilin Hz. Peygamber'e özgü olduğu sabit oluncaya kadar aslolan onun fiilî sünnetine uymaktır.

110- Davara (Küçükbaş Hayvana) Kılâde Takmak

1701- Hz. Aişe radıyaiiâhu anha şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve seüem bir kere hedy olarak davar (küçükbaş hayvan) gönderdi.
1702- Hz. Aişe radıyaiiâhu anha şöyle dedi: Hz. Peygamber'in hayvanının boynuna takılacak ipi ben örerdim. O, davarın boynuna kılâde takar daha sonra da ihrama girmeksizin ailesi ile birlikte bulunurdu.
1703- Hz. Aişe radıyaiiâhu anha şöyle dedi: Ben, Hz. Peygamber için davarlarına -ulâde örerdim. O da bununla birlikte davarını gönderir, sonra ihrama girmeksizin ve ihramın yasaklarını yapmaksızın beklerdi.
1704- Hz. Aişe radıyaiiâhu anha şöyle dedi: Ben, Hz. Peygamber, ihrama girme-ien önce onun hedy hayvanları için kılâde ördüm.

Açıklama

Davarların (küçük baş hayvanların) boynuna kılâde takmanın hükmü:
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: İmam Mâlik ve reyciler davarların boynuna kılâde takmayı kabul etmemişlerdir.
Bir başkası şunu da eklemiştir: Bu hadisin onlara ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Onların bu konuda bir delili de bulunmayıp tek dayanakları, bir kısmının ileri sürdüğü "hayvan, taklîd sonucunda zayıf düşer" sözleridir. Bu ise zayıf bir delildir. Çünkü kılâde, alâmet olmak üzere takılır. Bu görüşte olanlar hayvanın iş'ar sonucunda zayıf düşmesi sebebiyle iş'ar yapılmayacağında, hayvanı zayıf düşürmeyecek şekilde kılâde takılabileceğinde ittifak etmişlerdir.
Hanefîler aslen davarın hedy hayvanı olmadığını söylemişlerdir ki yukarıdaki hadis onlar aleyhine başka bir delildir.
İbn Abdilber şöyle der: Davarın hedy olmayacağını savunanlar Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yalnızca bir kere hac yaptığını ve bu haccında da hedy olarak davarı kesmediğini söylemişlerdir.
(İbn Hacer der ki): Bu söylediklerinin onların görüşüne nasıl delil olacağını bilmiyorum! Çünkü yukarıdaki hadisler kendisinin ailesi ile birlikte (Medine'de) kaldığı halde hedy olarak davar gönderdiğini göstermektedir. Bu olay kesin olarak onun haccından önce meydana gelmiştir.

111- Yünden Kılâde Yapmak

1705- Mü'minlerin annesi Hz. Aişe radıyaiiâhu anha şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hedy kurbanlarının kılâdelerini, elimde bulunan yünlerden ördüm.

112- Hayvanın Boynuna Ayakkabı Asmak

1706- Ebû Hureyre
hu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve sdiem hedy hayvanını yanında götüren bir adam gördü ona "hayvanına bin" buyurdu. Adam "o hedy hayvanıdır" dedi. Hz. Peygamber yine "ona bin" buyurdu.
Ben (Ebû Hureyre), o hayvana binen adamın Hz. Peygamberle birlikte gittiğini, hayvanın boynunda da (onun hedy olduğunu belli etmek üzere asılmış) ayakkabı bulunduğunu gördüm.

Açıklama:

Burada ayakkabı cinsi kastedilmiş olabileceği gibi tek bir ayakkabı da kastedilmiş olabilir.
Sevrî iki ayakkabı asmanın şart olduğunu söylemiş, onun dışındakiler ise tek bir ayakkabının yeterli olacağını söylemişlerdir. Bir kısım fakih de şöyle demiştir: Ayakkabı asmak şart değildir, onun yerine geçen herhangi bir şey de olur hatta su kırbası bile asılabilir.
Ayakkabı asmanın hikmeti olarak şu söylenmiştir: Bu yolculuğa ve bu konudaki ciddiyete işarettir.
Şayet hikmet bu ise, hayvanın boynuna yalnızca ayakkabı asılabilir.
İbnü'l-Müneyyir eUHâşiye adlı kitabında şöyle demiştir: Araplar ayakkabıyı da bir tür binek gibi görürler. Çünkü ayakkabı, giyenin ayağını korur, yorgunluğunu giderir. Hatta kimi şairler ayakkabıya mecazen "deve" demişlerdir. İhrama Siren kişinin, Allah için giyeceklerinden soyutlanması gibi, hayvanını hedy olarak belirleyen kişi de Allah için gerek hayvan türünden gerek diğer türden olan bineğinden vazgeçmiş gibi olur. Bu yüzden hayvanın boynuna tek ayakkabı değil iki ayakkabı asmak müstehab görülmüştür.

113- Hedy Olarak Belirlenen Büyükbaş Hayvanların Sırtına Heybe Vb. Koymak

İbn Ömer radıyaiiâhu anh, hayvanın sırtındaki heybenin yalnızca sırt tarafına gelen kısmını yarardı. Hayvanı kestiğinde de kanın heybeyi bozmasından korktuğu için heybeyi çıkarır sonra da onu tasadduk ederdi.
1707- Hz. Ali radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve seüem kestiğim hedy hayvanının üzerinde bulunan heybeyi ve hayvanın derisini tasadduk etmemi emretti. [117]

Açıklama:

Mühelleb şöyle demiştir: Hayvanın heybesini tasadduk etmek farz değildir. İbn Ömer, Allah yolunda kestiği bir hayvandan hiçbir şeyi kendine almak istemediğinden ve Allah'a izafe edilen bir şeyden dönmek istemediğinden böyle yapmıştır.
Heybenin sırt tarafının yarılmasının sebebi hayvanın sırtındaki iş'ann görülmesi, heybenin altında kalmaması içindir.

114- Hedy Kurbanını Yolda Satın Alıp Kılâde Takmak

1708- Nâfi' şöyle dedi: İbnü'z-Zübeyr'in halifeliği döneminde Harûrîlerin[118] hac yaptığı yıl İbn Ömer radıyaiiâhu anh hacca gitmek istedi. Ona " Abdullah b. Zübeyr ile Haccâc ve taraftarları arasında savaş var. Onların seni alıkoymalarından korkuyoruz" denildi.
ibn Ömer "Andoisun Allah'ın Resulünde sizin için en güze! bir örnek vardır" [119] âyetini okuduktan sonra şöyle dedi: "O zaman ben de Hz. Peygamber'İn saiiaiiâhu aleyhi w seiiem yaptığı gibi yaparım. Sizi şahit tutarım ki ben Umre'ye niyet ettim".
Beydâ' denilen yere vardığında şöyls dedi: "Haccın da umrenin de durumu aynı. Sizi şahit tutarım ki ben hac ile umreyi birlikte yapacağım" dedi. Satın aldığı hedy kurbanını boynuna kılâde takılmış olduğu halde yanında götürdü. Kabe'ye gelip tavaf yaptı. Safa ve Merve arasında sa'y yaptı. Bundan fazla bir şey yapmadı. Kurban bayramı gününe kadar ihramdan çıkmadı. Sonra tıraş olup hayvanını kesti. İlk tavaf ile birlikte hem hac hem de umre tavafını yaptığını kabul etti. Sonra da "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de böyle yaptı" dedi.

115- Kişinin, Hanımlarının Bir Talebi Olmaksızın Onlar Adına Büyük Baş Hayvan Kesmesi

1709- Amre bt. Abdurrahman, Hz. Âişe'den radıyaiiâhu anha şunları işittiğini aktardı: Zilkâde'nin bitmesine beş gün kala Resûlullah saiiaMhu aleyhi ve seiiem ile birlikte yola çıktık. Yalnızca hac yapacağımızı düşünüyorduk. Mekke'ye yaklaştığımızda Hesûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yanında hedy bulunmayan kimselere tavaf yaptıktan ve Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkmalarını emretti- Bayram günü bize sığır eti getirildi.
Ben "bu nedir?" diye sordum.
Getiren "Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seıiem bu sığırı eşleri için kesti" dedi.
Alimlere göre sığırın boğazının, göğsüne yakın yerinden kesilmesi[120] caiz olmakla birlikte boynundan kesilmesi müstehabtır. Nitekim, el-Bakara sûresinde sığır kesimi olayı anlatılırken, boğazdan kesmeyi ifade eden "zebh" kelimesi kullanılmıştır. [121]
Hadis, hedy ve kurbanların etlerinden yemenin caiz olduğunu gösterir.

116- Minada, Peygamberin Hayvanını Kestiği Yerde Hayvanı Kesmek

1710- Nâfi' şöyle dedi: Abdullah b. Ömer radıyaiiâhu anh, kurban kesim yerinde hayvanını keserdi.
UbeyduIIah "yani Resûlullah'ın kestiği yerde" dedi.
1711- Nâfi' şöyle dedi: Abdullah b. Ömer radıyaiiâhu anh hedyini gecenin sonunda Cem/Müzde life'den Hz. Peygamber'in hedyini kestiği yere, içinde hür ve kölelerin bulunduğu hacılar ile birlikte gönderirdi.

Açıklama

İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hedyini kestiği yer, mescidin yanındaki birinci şeytan taşlama yerinin yakınındadır. Hayvanı burada kesmek diğer yerlerde kesmeye göre daha faziletlidir, çünkü Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur: "Kesim yeri burasıdır. Bütün Mina kesim yeridir".
Bu hadisi Müslim, Câbir'den şu şekilde nakletmiştir: "Ben hedyi burada kestim. Mina'nın bütün her yeri kurban kesim yeridir. Sizler konakladığınız yerlerde kesin".
Hadisten ilk anda anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in saüaiiâhu aleyhi orada kesmesi, ibadete ilişkin bir sebepten değil rastgele olmuştur. Ancak İbn Ömer, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem her fiiline tam tamına uymak konusunda ısrarcı olduğu için Hz. Peygamber'in kestiği yerde hedyi kesmiştir.

117- Kişinin Hedy Kurbanını Kendisinin Kesmesi

1712- Enes radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhj aleyhi ve seiiem kendi elleriyle, ayakta dikilmiş oldukları halde yedi deveyi kesti. Medine'de iki tane boz renkli boynuzlu koç kesti.

118- Deveyi, Bağlı İken Kesmek

1713- Ziyad İbn Cübeyr şöyle dedi:
İbn Ömer'i gördüm. Devesini kesmek için çöktüren bir adamın yanına giderek ona "onu kaldır. Muhammed'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sünnetine uygun bir şekilde ayakta bağlı olarak kes" dedi.

Açıklama:

Hadisten Çıkan Sonuçlar:
1- Devenin belirtilen şekilde kesilmesi müstehabtır. Hanefilere göre devenin ayakta veya çökmüş halde kesilmesi fazilet açısından eşittir.
2- Bilmeyen kişiye bilmediği şey öğretilir.
3- Sünnete aykırı olarak yapılan iş mubah olsa bile buna sessiz kalınmaz.
4- Buharı ve Müslim, kitaplarında bu hadisi delil getirdiklerine göre sahabenin "şu sünnettendir" sözü merfu' hadis hükmündedir. [122]

119- Büyük Baş Hayvanın Ayakta Olduğu Halde Kesilmesi

Ibn Ömer bunun Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sünneti olduğunu söylemiştir. İbn Abbas da Hac sûresinde hedyin kesiminden bahseden âyette geçen "savâf1 sözcüğünün "ayakta oldukları halde" anlamına geldiğini söylemiştir.
1714. Enes rad.yaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'de öğleyi dört rekat olarak kıldı. Zülhuleyfe'de ikindiyi iki rekât olarak kıldı ve geceyi

orada geçirdi. Sabah olunca devesine bindi. "Lâ İlahe illallah" ve "sübhanallah" diyordu. Beydâ denilen yere varınca her ikisini söyleyerek telbiye getirdi. Mekke'ye girince yanındakilere İhramdan çıkmalarını emretti.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kendi eliyle ayakta oldukları halde yedi deve kesti. Medine'de de iki tane boz, boynuzlu koç kesti.
1715- Enes radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve kiiu» tjl namazını Medine'de dört rekât, ikindi namazını Zülhuleyfe'de iki rekât ki. Sonra orada geceledi. Sabah olunca namazı kılıp devesine bindi. Beydây?, q lince umre ve hac için niyet etti.

120. Hedy Kurbanından Kasaba Bir Şey Verilmez

1716- Hz. Ali radıyallâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hedy olan deve kesilirken başında bulunmam için beni gönderdi. Ayrıca hayvanın etini dağıtmamı ve hayvanın heybesini ve derisini tasadduk etmemi bana emretti. Ben de bunları aynen yerine getirdim.
1716- Hz. Ali radıyallâhu anh şöyle dedi; Hz. Peygamber, kesilen hedy kurbanının başında durmamı ve kasaplık ücreti olarak hayvanın etinden herhangi bir şey vermememi emretti.

Açıklama

Hz. Peygamber, Hz. Ali'den yalnızca kesim sırasında hayvanın başında bulunmasını istemiş olabileceği gibi bundan daha genel olarak hayvanın yemine, otlamasına, sulanmasına vb. konulara dikkat etmesini de istemiş olabilir.
Bu rivayette kesilecek hayvanların sayısı belirtilmemiştir. Bu ikisi dışında üçüncü bir rivayette bunların sayısının yüz deve olduğu belirtilmiştir.
Ebû Dâvud, Mücâhid aracılığıyla Hz. Ali'den şunu rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber otuz deve kesti. Sonra da bana geri kalanları kesmemi emretti, ben de kestim".
Bundan daha uzun olan sahihi Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği hadistir ki bir bölümü şöyledir: "Daha sonra Hz. Peygamber kesim yerine gitti, altmış üç deve kesti. Sonra bıçağı Ali'ye verdi. O da geri kalanları kesti. Ali'yi hedye ortak kıldı. Sonra her bir kurbanın bir parçasının alınmasını emretti. Bunlar bir tencereye kondu ve pişirildi. Hz. Peygamber ve Hz. Ali bunların etlerinden yediler, çorbasını içtiler".
Bundan anlaşıldığına göre kesilen develerin sayısı yüz idi. Hz. Peygamber altmış üç tanesini kesti, geri kalanları da Hz. Ali kesti.
Bu hadisten ilk anda kasaba hiçbir şey verilmemesi anlaşılmaktaysa da asıl kastedilen kasaba, hayvan kesim ücreti olarak etlerden bir şey verilmemesidir.

121- Hedy Kurbanının Derisi Tasadduk Edilir.

1717- Hz. Ali radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamberin kendisine, hedy kurbanının başında bulunmayı, bunların etlerini, derilerini ve heybelerini dağıtmayı, kasaplık ücreti olarak (etlerinden) bir şey vermemeyi emrettiğini söyledi.

Açıklama:

Hayvanı kesen kasaba, ücret olarak kesilen hayvandan vermenin hükmü:
İbn Huzeyme şöyle demiştir: Burada dağıtmaktan kasıt, her bir deveden alınmasını emredip pişirilen bir parça et hariç geri kalanının fakirlere dağıtılma-sıdır. Kasaba verilmesini yasaklaması ise kasaplık ücreti olarak verilmesi ile ilgilidir.
Beğavî de Şerhu's-sünne isimli eserinde bu görüşü kabul ederek şöyle demiştir: Kasaba ücreti tam olarak ödendikten sonra, şayet fakir ise tıpkı diğer fakirlere verildiği gibi ona da bu etten verilmesinde bir sakınca yoktur.
Kimileri şöyle demiştir: Kasaba ücret olarak verilmesinin yasaklanması, verilen şeyin bedel yerine geçmesindendir. Ancak bunun sadaka veya hediye olarak verilmesi yahut da ödenen ücretten başka fazladan verilmesi kıyasa göre caizdir.
Kurtubî şöyle demiştir: Hadiste, "deri" ve "heybe", "efe atfedilerek zikredil-diğinden, -etlerin hükmünün onlara da verilmesi sebebiyle- derilerin ve heybelerin de satılamayacağını gösterir. Fakihler onun etinin satılamayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Derileri ve heybeleri de aynı hükme tabidir.
Evzâî, Ahmed, İshak ve Ebû Sevr bunu caiz görmüştür. Şâfiîlerdeki görüşlerden biri de bu yöndedir. Bu görüşte olanlar şöyle demişlerdir: Kurban kesilince kimlere dağıtılıyorsa bu satımdan elde edilen bedel de onlara verilir.

122- Hedy Kurbanın Semeri Tasadduk Edilir

1718- Hz. AH Radıyaiiâhu Anh Şöyle Dedi:
Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve seiiem yüz deveyi hedy kıldı. Bana bunların etlerini taksim etmemi emretti, ben de taksim ettim. Sonra da emretti heybesini taksim ettim. Sonra emretti, derisini taksim ettim.

Açıklama:

Hadiste şu hususlar yer almaktadır:
1- Hedy kurbanını sevk etmek,
2- Hedy kurbanını kesmek için başkasını vekil kılmak,
3- Hedy kurbanını kesmek, bunun için adam tutmak, hayvanın bakımını sağlamak, dağıtmak ve ortak kılmak konusunda başkasını vekil kılmak.
4- Allah hakkı olarak bir şey yapması gerekli olan kimsenin, bunun tamamını Allah'a ait kılması.
Bunun bir benzeri de ekinlerdir. Ekinin uşru (onda biri (öşür) zekât olarak) fakirlere verilir. Ekin için yapılan harcama, fakirlere verilen onda bire dahil edilmez.

123- Bab

"Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut.İnsanlar arasında haccı ilân et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan argın develer üzerinde sana gelsinler. Ta ki kendilerine ait bir takım yararlan yakînen görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günler de Allah'ın ismini ansınlar . Artık ondan hem kendiniz yeyin, hem de yoksula, fakire yedirin. Sonra kirlerini gidersinler; adaklarını yerine getirsinler ve o Beytu'l-atik'i (Kabe'yi)tava^ etsinler. Durum böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbi-nin katında kendisi için daha hayırlıdır. [123]

124- (Hacda) Kesilen Hayvanların Etlerinden Yenilmesi Ve Tasadduk Edilmesi[124]

Ubeydullah, Nâfi'İn İbn Ömer'den naklen şunları söylediğini belirtti:
Ceza kurbanından ve adakların etlerinden kurbanı kesen kişi yiyemez. Bunun dışındakiler yenilir.
Atâ' ise şöyle demiştir: Temettü' haccı yapan kişi kestiği hayvanın etinden yiyebilir, başkasına da yedirebilir.
1719- Câbir radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Biz, Mina'da kalınan teşrik günlerinden sonra üç gün daha kestiğimiz hayvanların etlerinden yerdik. Hz. Peygamber bize "yiyin ve yanınıza azık olarak alın" diye izin verdikten sonra biz de hem yedik hem de yanımıza aldık.
(Hadisi rivayet eden İbn Cüreyc dedi ki): Atâ'ya "Câbir, Medine'ye gelinceye kadar, dedi mi?" diye sordum. Atâ "hayır" dedi. [125]
1720- Hz. Âişe radıyaUâhu anha şöyle dedi: Zilhicce ayının bitmesine beş gün kala Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte yola çıktık. Yalnızca hac yapacağımızı zannediyorduk. Mekke'ye yaklaştığımızda Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yanında hedy hayvanı olmayanların Kabe'yi tavaf etmelerini sonra da ihramdan çıkmalarını emretti. Bayram günü bize et getirildi.
Ben: "Bu nedir?" diye sordum.
"Bunu Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem eşleri için kesti" denildi. [126]

Açıklama

Konu başlığında Ubeydullah b. Ömer el-Umerî'den nakledilen sözü İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak şu şekilde rivayet etmiştir: "Hedy olarak belirlenen hayvan ölmek üzere olur veya ayağı kırılırsa sahibi onu keser, ondan yer, yerine başka hayvan koymaz. Ancak bu, adak kurbanı veya ceza kurbanı İse yerine başkasını koyar".
Bu görüş, Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen iki görüşten biridir. İmam Mâlik de bu görüştedir. Mâlik şunu da eklemiştir, "kişinin hastalık sebebiyle başını tıraş etmesinden kaynaklanan fidye de bunun dışındadır" demiştir.
İmam Ahmed'den diğer rivayet ise şöyledir: "Kişi ancak tatavvu, temettü1 ve kıran kurbanlarından yiyebilir". Hanefiler de bu görüştedir. Çünkü onlara göre "temettü ve kıran haccmda kesilen kurban bir telafi değil ibadetin parçası olarak kesilmektedir".

125- Başın Tıraş Edilmesinden Önce Hayvanın Kesilmesi

1721- İbn Abbas'tan radıyaiiâhu anh rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber'e aleyhi ve seiiem, başını tıraş etmeden önce hayvanını kesenlerin durumu soruldu o "bir sakıncası yok, bir sakıncası yok" buyurdu.
1722- İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir: Bir adam Hz. Peygamber'e aleyhi ve seiiem: Şeytan taşlamadan önce ziyaret tavafi yaptım, dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi veseiiem: "Bir sakıncası yok" buyurdu.
Adam: Kurban kesmeden önce başımı tıraş ettim, dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bir sakıncası yok" buyurdu.
Adam: Şeytan taşlamadan önce kurban kestim, dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem: "Bir sakıncası yok" buyurdu.
1723- tbn Abbas'tan rivayet edilmiştir: Bir adam Hz. Peygamber'e aleyhi ve seiiem: Akşam olduktan sonra şeytanı taşladım, dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bir sakıncası yok' buyurdu.
Adam: Kurban kesmeden önce tıraş oldum, dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bir sakıncası yok" buyurdu.
1724- Ebû Musa (el-Eş'arî) şöyle dedi:
Resûlullah saiiaUâhu aleyhi ve seiiem Bathâ'da iken onun yanına vardım.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, bana: "Hac yaptın mı?" diye sordu.
Ben: Evet, dedim.
Resûlullah: "Naşı! teibiye getirdin?' diye sordu.
Ben dedim ki: Şöyle telbiye getirdim: "Peygamber'in lebbeyk dediği gibi diyorum"
Resûlullah şöyle buyurdu: "İyi yapmışsın. Git Kabe'yi tavaf et, Safa ve Mer-ue arasında sa'y yap."
Sonra Benî Kays kabilesinden bir kadın saçımı kontrol etti. Ardından hac için niyet ettim. Hz. Ömer'in halifeliğine kadar ben insanlara buna göre fetva veriyordum. Bunu Ömer'e anİattiğtmda bana şöyle dedi: "Eğer Allah'ın kitabını esas alırsak o bize haccı tamamlamayı emrediyor. Resûlullah'ın sünnetini esas alırsak, ResûluUah saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem hedy kurbanı kesilme yerine ulaşmadıkça ihramdan çıkmamıştır."

126- İhram Sırasında Başa Reçine Sürmek Ve (Başını İhramdan Çıkarken) Tıraş Etmek

1725- Hafsâ'dan rachyaiiâhu anha rivayet edildiğine göre o, Hz. Peygamber'e iiâhu aleyhi ve seiiem şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü sen umrenden çıkmadığın halde insanlara ne oluyor ki umreden çıkıyorlar?".
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi v« sdiem şöyle buyurdu:
"Ben başıma reçine sürdüm, hedy kurbanıma kılâde bağladım. Bu yüzden kurban kesilinceye kadar ihramdan çıkmayacağım"[127]

Açıklama:

Buhârî'nin bu konu başlığı ile şu görüş ayrılığına işaret ettiği söylenmiştir: Kişi başına reçine sürdüğünde başını kazıtması şart mıdır, değil midir?
İbn Battal, Şafiî de dahil olmak üzere alimlerin çoğunluğundan bunun şart olduğu görüşünü nakletmiştir. Rey ehli ise bunun şart olmadığını, kişinin dilerse saçını kısaltmakla yetinebileceğini söylemişlerdir.
Sonuncu görüş aynı zamanda Şafiî'nin yeni görüşüdür. Önceki görüşün açık bir delili bulunmamaktadır.

127- İhramdan Çıkarken Saçı Kazıtmak Ve Kısaltmak

1726- Nâfi'den rivayet edildiğine göre İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle derdi: ResûluUah saiiaUâhu aleyhi ve seiiem yaptığı hacda saçını kazıttı. [128]
1727. Abdullah b. Ömer radıyallâhu anhüma ŞÖyle dedi: ReStJİUİlah saüallâhu aleyhi ve
seiiem şöyle dedi: "Allah'ım saçlarım kazıtanlara merhamet et'"
Oradakiler: "Saçlarını kısaltanlara da ey Allah'ın Resulü" dediler. ResûluUah yine: "Allah'ım saçlarım kazıtanlara merhamet et" buyurdu. Oradakiler: "Saçlarını kısaltanlara da ey Allah'ın Resulü" dediler. ResûluUah da: "Saçlarını kısaltanlara da" buyurdu.
Nâfi'in dediğine göre ResûluUah bir veya iki kere "Allah saçlarım kazıtanlara merhamet etsin" buyurdu. Dördüncüde "saçlarını kısaltanlara da" dedi.
1728- Ebû Hureyre radiyaiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Allah'ım saçlarını kazıtanları bağışla" buyurdu. Oradakiler: "Saçlarını kisaltanlan da" dediler. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Allah'ım saçlarını kazıtanları bağışla" buyurdu. Oradakiler: "Saçlarını kısaltanlan da" dediler.
Resûlullah sözünü üç kere tekrarladıktan sonra "saçlarını kısaltanlan da" buyurdu.
1729- Nâfi'in rivayet ettiğine göre İbn Ömer radıyaiiahu anh şöyle dedi:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile biiiikte ashabından bir grup saçını kazıttı. Bir grup da saçını kısalttı.
1730- Muâviye radıydiâhu anh şöyle dedi: Bir okun keskin tarafıyla Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve sellem Saçmi kısalttım.

Açıklama

İbnü'l-Müneyyir el-Hâşıye adlı kitabında şöyle demiştir: Buharı konu başlığı ile, saçı kazıtmanın hac amellerinden olduğunu anlatmak istemiştir. Saçı kazıtmak ihramdan çıkma zamanında yapılır, ihramdan çıkma saçı kazıtmakla olmaz. Buharı buna şunu delil getirmiştir: Hz. Peygamber saçını kazıtana dua etmiştir. Dua bunun sevap olduğunu göstermektedir. Sevap ise mubah işlerde değil ibadetde söz konusudur. Yine Hz. Peygamber'in saçı kazıtmayı kısaltmaya üstün kılması da bunu göstermektedir. Çünkü mubahlar arasında birbirine üstünlük söz konusu değildir.
Saçı kazıtmanın hac işlerine dahil olması görüşü çoğunluğun görüşüdür.
Hadîsten çıkan diğer bazı sonuçlar:
1- Meşru kılman bir şeyi yapan kimseye dua etmek meşrudur.
2- İki işten daha üstün olanını yapan kimseye tekrar tekrar dua etmek, bu tekrar ile o İşin daha üstün olduğuna işarette bulunmak.
3- Fazileti daha az bile olsa mubah bir şeyi yapan kimse için de dua talep etmek.

128. Temettü Haccı Yapanın, Umreden Sonra Saçını Kısaltması

1731- İbn AbbaS radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sellem Mekke'ye gelince ashabına Kabe'yi tavaf etmelerini, Safa ve Merve arasında sa'y yapmalarını, sonra da ihramdan çıkarak başlarını kazıtmalarını yahut saçlarını kısaltmalarını emretti.

Açıklama:

Bu hadis, temettü haccı yapan kimsenin saçını kazıtmak ve kısaltmak arasında muhayyer olduğunu göstermektedir. Şayet kişinin saçı yeni çıkıyorsa saçını kazıtması, saçı uzunsa hac ihramından çıkarken saçını kısaltmakla yetinmesi evlâdır.

129. Ziyaret Tavafını Bayram Günü Yapmak

Ebu'z-Zübeyr; Hz. Aişe ve İbn Abbas'tan radıyaiiâhu anh şunu rivayet
Hz. Peygamber ziyaret tavafını geceye kadar geciktirdi.
Ebu Hassân'ın İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber âhu aleyhi ve seiiem Mina günlerinde Kabe'yi tavaf ediyordu.
1732- İbn Ömer radıyd'âhu anha şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi bir tavaf yaptıktan sonra öğle uykusuna yatar, ardından bayram günü Mina'ya gelirdi.
1733- HZ. ÂİŞe radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: HZ. Peygamberle sallallâhu aleyhi ve sellem
birlikte hac yaptık. Bayram günü ifâda tavafı yaptık. Safiye âdet gördü. Hz. Peygamber saiiaiiâhu akyhi ve seiiem onunla birlikte olmak istedi. Ben: "Ey Allah'ın Resulü o âdet gördü" dedim.
Hz Peygamber: Bizi burada alıkoyacak, dedi.
"Ey Allah'ın Resulü o ifâda tavafını yapmıştı" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hanımlarına: "Öyleyse haydi yola çıkın" buyurdu.
Bir diğer rivayette Hz. Âişe "Safiyye bayram günü bizimle ifâda tavafı yaptı" demiştir.

Açıklama:

İfâda tavafı, hac yapan kimsenin kurban bayramının birinci günü Kabe'yi tavaf etmesidir. Buna sader tavafı ve rükün tavafı da denir.

130- Akşam Olduktan Sonra Şeytan Taşlamak, Unutarak Veya Bilmeyerek Kurban Kesmeden Önce Saçlarını Kazıtmak

1734- İbn Abbas radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem
kurban kesme, tıraş olma ve şeytan taşlamanın vaktinden önce ya da sonra yapılması konusunda sorular soruldu. O "bir sakıncası yok" buyurdu.
1735- îbn AbbaS radıyallâhu anh ŞÖyle dedİ: Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve selle
bayram günü Mina'da soru soruluyor, o da "bir sakıncası yo/c" diyordu. Bir adam: "Kurbanı kesmeden önce saçlarımı kazıttım" dedi. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Kazıt, sakıncası yo/c" buyurdu. Adam: "Akşam olduktan sonra şeytanı taşladım" dedi. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem: "Sakıncası yo/c" buyurdu.

131- Şeytan Taşlama Sırasında, Binek Üzerinde İken Fetva Vermek

1736- Abdullah b. Ömer radyaiiâhuanh şöyle demiştir:
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem veda haccında (devesinin üzerinde) durdu. İnsanlar ona soru soruyorlardı.
Bir adam: Bilmeksizin kurban kesmeden önce saçımı kazıttım, dedi. Hz. Peygamber: "Kurbanım kes, sakıncası yok" buyurdu.
Bir başkası: Bilmeksizin, şeytan taşlamadan önce kurbanımı kestim, dedi. Hz. Peygamber: "Şeytanı taşla. Sakıncası yo/c" buyurdu.
O gün, önce veya sonra yapılan şeyler hakkında kendisine ne sorulduysa Hz. Peygamber "yap, bir sakıncası yok" buyurdu.
1737- Abdullah İbn Amr İbn el-Âs, kurban bayramı günü Hz. Peygamber'i sallallâhu aleyhi ve sellem hutbe okurken gördü. Bir adam kalkarak "ben (hacdaki) şu işin şundan önce yapılacağını zannediyordum" dedi. Bir başkası kalkarak "ben de şu işin şundan önce olacağını zannediyordum. Kurbanı kesmeden önce tıraş oldum. Şeytan taşlamadan önce kurban kestim" vb. şeyler söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu soruların tümünde soranlara: "Yap, sakıncası yok" buyurdu. O gün kendisine ne sorulduysa "yap, sakıncası yok" cevabını verdi.
1738- Abdullah İbn Amr İbn el-Âs, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve (hutbe okurken) devesinin üzerinde bulunduğunu söyledi.

Açıklama

Hacıların kurban bayramı gününde yapacakları işlerin sırası:
Hacca gidenlerin bayram günü yapacakları işlerin şu dört şey olduğunda ittifak vardır:
1- Büyük şeytanı taşlamak,
2- Sonra hedy kurbanını kesmek,
3- Sonra saçı kazıtmak veya kısaltmak,
4- Sonra ifâda tavafı yapmak.
Buharı ve Müslim'de Enes'ten şu hadis rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mina'ya geldi. Şeytanı taşladı. Sonra Mina'da kaldığı yere giderek kurbanını kesti. Berbere "saçımdan al" buyurdu.
Ebû Dâvud'daki rivayet şöyledir: Şeytan taşladı, sonra kurban kesti, sonra tıraş oldu.
Alimler bu sıralamanın gerekliliği konusunda ittifak etmişlerdir.
Kurtubî şöyle der: "Sahih olmayan bir yolla İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre sıralamaya uymayanların kurban kesmesi gerekir. Saîd İbn Cübeyr, Katâde, Hasan-ı Basrî, Nehaî ve reyciler (Hanefiler) de bu görüştedir".
Bu görüşün Nehaî ve reycilere nispet edilmesi problemlidir. Çünkü onlar yalnızca belirli durumlar için bunu söylemektedirler.
Kurtubî devamla şöyle demiştir: "Şafiî, selefin, alimlerin ve fakih hadisçilerin çoğunluğu sıralamanın değiştirilmesinin caiz olduğunu, Hz. Peygamberin "bir sakıncası yo/c" demesi sebebiyle kurbanın gerekli olmadığı görüşünü kabul etmişlerdir. Hz. Peygamber'in bu ifadesinden hem günahın hem de fidyenin söz konusu olmayacağı anlaşılır. Çünkü "sakınca I zorluk" kelimesi bunları içerir.
Hadisten çıkan diğer sonuçlar:
1- İhtiyaç durumunda binek üzerine oturmak caizdir.
2- Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem fiillerine uymak gereklidir. Çünkü Hz. Peygamber'in fiillerine aykırı davrananlar durumu fark ettiklerinde bunun hükmünü ona sormuşlardır.
3- Buharı bu hadisi şuna delil getirmiştir: Bir konuda yemin edip sonra unutarak yeminini bozan kişiye keffaret gerekmez. Bu konu ileride Yeminler ue Adaklar bölümünde gelecektir. [129]

132- Mina Günlerinde Hutbe Okumak

1739- İbn Abbas mdıyaMhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiatâhu aleyhi ve seüem kurban bayramı günü halka hutbe okuyarak şöyle buyurdu. "Ey insanlar! Bugün hangi gündür?"
İnsanlar: Bugün (savaş yapılması) haram (saygıdeğer) bir gündür, dediler.
H2. Peygamber: "Burası hangi beldedir?" diye sordu:
İnsanlar: Burası haram bir beldedir, dediler.
Hz. Peygamber: "Bu hangi aydır?" diye sordu.
İnsanlar: Bu, haram bir aydır, dediler.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Öyleyse bugününüzün, bu beldenizin ue bu ayınızın haram olması gibi kanlarınız (canlarınız), mallarınız ve ırzlarınızda haramdır (dokunulmazdır).
Hz. Peygamber bu sözünü birkaç kez tekrarladı. Daha sonra başını göğe kaldırarak:
"Allah'ım tebliğ ettim mi? Allah'ım tebliğ ettim mi?" buyurdu. îbn Abbas radıyallâhu anh şöyle dedi: Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu onun saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ümmetine vasiyetidir.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seUem daha sonra şöyle buyurdu:
"Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi aktarsınlar. Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler haline dönmeyin".[130]
1740- İbn Abbas radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'İ Arafatta hutbe okurken işittiğini söylemiştir. [131]
1741- Ebû Bekre radıyaiiâhu anh şöyle dedi: [132]
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyh, ve seiicm kurban bayramı günü bize hutbe okudu.
O saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bugünün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.
Biz: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik.

Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seiiem bir süre sustu. Öyle ki biz onun bugüne farklı bir isim vereceğini zannettik.
Sonra "Bugün, kurban bayramı günü değil mi?" diye sordu. Biz: Evet, dedik. . .
Hz. Peygamber: "Bu ay hangi aydır?" diye sordu. Biz: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bir süre sustu. Biz, onun bu aya farklı bir isim vereceğini zannettik.
Sonra "Bu ay, zilhicce değil mi?" diye sordu.
Biz: Evet, dedik.
Hz. Peygamber: "Bu belde hangi beldedir?" diye sordu.
Biz: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bir süre sustu. Biz, onun bu beldeye farklı bir isim vereceğini zannettik.
Sonra "burası haram belde değil mi?" diye sordu. Biz: Evet, dedik.
Hz. Peygamber: "İşte Rabbinize kavuşacağınız güne kadar kanlarınız (canlarınız) ve mallarınız da bu beldenizde, bu ayınızdaki bu gününüzün haram (dokunulmaz ue saygın) olması gibi haramdır (dokunulmaz ue saygındır)" buyurdu.
Daha sonra "tebliğ ettim mi?" diye sordu. İnsanlar: Evet, dediler.
Hz. Peygamber: "Allah'ım şahit ol! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi iletsinler. Nice kendisine iletilen kişi duyandan daha iyi kavrar. Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler haline dönmeyin" buyurdu.
1742- İbn Ömer radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
Sina'da şöyle buyurdu: "Bugünün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?" İnsanlar: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dediler.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bugün, haram bir gündür. Bu beldenin 'angi belde olduğunu biliyor musunuz?"
İnsanlar: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dediler.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu belde, haram bir beldedir. Bu ayın angi ay olduğunu biliyor musunuz?"
İnsanlar: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dediler.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu haram bir aydır. İşte böylece Allah siz-ıre kanlarınızı (canlarınızı), mallarınızı ve ırzlarınızı da bu ayınızda ve bu belcenizde bu gününüzü haram kıldığı gibi haram kılmıştır".
Bir diğer rivayette İbn Ömer şöyle dedi:
Hz. Peygamber kurban bayramı günü şeytan taşlama yerlerinin arasında
urdu ve şöyle buyurdu:
"Bugün hacc-ı ekber günüdür". Daha sonra "Allah'ım şahit ol" demeye başladı. Hz. Peygamber insanlara veda etti. Bu sebeple insanlar buna Veda Haccı dediler. [133]

Açıklama

Bu bölüm, Mina'da hutbenin meşru olmadığını savunanların aksine bayram günü Mina'da hutbenin meşru olduğunu göstermektedir. Ancak İkinci hadiste hutbenin Arafatta olduğu bildirilmektedir. İbnü'l-Müneyyir'in buna verdiği cevap ileride gelecektir. Mina günleri, kurban bayramının birinci günü ile ondan sonraki üç gündür.
"Haram gün, ay ve belde" demek savaşmanın haram olduğu gün, ay ve belde demektir.
"Benden sonra kâfirler haline dönmeyin" sözü hakkındaki açıklamalar ileride gelecektir. [134]
Kurtubî "belde" sözcüğünün yalnızca Mekke'ye özgü olduğunu belirterek "Ben, bu beldenin Rabbine ibadet etmekle emrolundum" âyeti ile kastedilenin de bu olduğunu söylemiştir.
"Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi aktarsın. Kendisine aktarılan nice kimse, sözü dinleyenden daha iyi kavrar":
Mühelleb bu söze ilişkin olarak şunları söylemiştir: Ahir zamanda, ilimdeki anlayış bakımından öncekilerin ulaşamadığı seviyeye ulaşmış kimseler bulunacaktır.
Hadisten Çıkan Sonuçlar:
1- Hadisi dinleyen kişi şayet iyi zabtetmişse, manasını anlamasa ve derinlemesine nüfuz edemese bile bunu başkalarına aktarması caizdir. Bu özelliği bile, onun ilim ehlinden sayılmasını caiz kılar.
2- İlmi tebliğ etmek farz-ı kifâyedir. Bazı durumlarda farz-ı ayn olabilir.
3- Hadiste haram olan bir şeyi pekiştirmek ve gerek tekrar gerekse diğer yöntemlerle haram kılman bir şeyi çok kötü göstermek vardır.
4- Dinleyenin daha iyi anlaması için benzetmeler yapmak, misaller vermek caizdir. Çünkü Hz. Peygamber can, ırz ve malın dokunulmazlığını; gün, ay ve beldenin dokunulmazlığına benzetmiştir. Bu sözün söylendiği kimseler can, mal ve ırzı önemli görmüyorlar, bunu çiğnemekten geri duymuyorlar, bununla birlikte gün, ay ve beldenin dokunulmazlığını kabul ediyorlar, bunu çiğneyenleri de çok şiddetli bir eleştiriye tabi tutuyorlardı. Hz. Peygamber, dokunulmaz/kutsal olan şeylerin haramlığını hatırlatmak ve Müslümanların kalplerinde yerleşik olan her şeyi pekiştirmek ve bu pekiştirme ile birlikte söylemek istediklerini kuvvetli bir şekilde duyurabilmek için gün, ay ve belde ile ilgili olarak her defasında bir soru ile başlamıştır.
5- Bu hadis "haccı ekber, bayramın birinci günüdür" görüşünü savunanlara delil olmaktadır.
6- Bayram gününde hutbe okumak meşrudur. Şafiî ve ona bağlı olanlar bu görüştedir. Mâlikîler ve Haneliler ise bunu kabul etmemişler ve şöyle demişlerdir: Hacdaki hutbeler üçtür:
1- Zilhicce'nin yedinci günü,
2- Arefe günü,
3- Mina'da bayramın ikinci günü. Şafiî onların bu görüşüne katılmakla birlikte üçüncü hutbenin bayramın üçüncü günü olduğunu söylemiştir. Çünkü bu hacdan dönüşün ilk günüdür. Şafiî bunlara dördüncü bir hutbe eklemiştir ki bu da bayramın birinci günü olan hutbedir. O şöyle demiştir: "O gün yapılacak olan şeytan taşlama, kurban kesme, tıraş olma ve tavaf gibi işleri bilebilmelerİ için Müslümanların bu hutbeye ihtiyacı vardır".

133- Sucular Vb. Minada Kalınması Gereken Gecelerde Mekke'de Kalabilirler Mi?

1743- İbn Ömer radıyaiiâhu anh: "Hz. Peygamber »ıiaiuthu aleyhi ve seiiem ruhsat verdi" dedi.
1744- İbn Ömer rad^aiiâhu anh: "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem İzin verdi"
1745- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle dedi: "Abbas radıyaiiâhu anh hacılara su verme sebebiyle Mina gecelerinde Mekke'de kalmak için Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem izin istedi, Hz. Peygamber de ona izin verdi".

Açıklama

Konu başlığında geçen "vb." ile kastedilen; hastalık gibi bir özrü bulunanlar yahut da oduncular, çobanlar gibi özür sahipleridir.
Mina'da gecelemenin hükmü Hadis Mina'da gecelemenin gerekli olduğunu ve bunun haccm menasikin-den bulunduğunu gösterir. Çünkü "ruhsat" ifadesi bunun mukabilinin "azimet" olmasını gerektirir. İzin verilmesi, belirtilen gerekçe ile olmuştur. Alimlerin çoğunluğu Mina'da gecelemenin farz olduğunu söylemişlerdir. Şafiî'nin bir görüşüne, Ahmed b. Hanbel'den bir rivayete ve Hanefilere göre bu sünnettir. Bunun terk edilmesi durumunda kurban kesmenin gerekli olup olmadığı konusundaki görüş ayrılığı da bu meseleye dayanmaktadır. Gecelemek, ancak gecenin çoğunda orada bulunmakla olur.
Mekke'de geceleme izninin sınır ve kapsamı
İzin yalnızca hacılara su verme konusu ile ve Abbas ile mi sınırlıdır, yoksa bu hükümde dikkate alınan diğer niteliklere sahip kimseler için de söz konusu olabilir mi? Bir görüşe göre hacılara su verme görevi olan herkes Mekke'de geceleyebilir. Bir başka görüşe göre Abas'ın ev halkı ile Haşimoğullarına mensup olanlar buna dahildir.
Bir başka görüşe göre hüküm yalnızca Abbas ile sınırlıdır, başkasının hacılara su verme ihtiyacı olsa bile o Mekke'de geceleyemez. Bazıları ise bu iznin Abbas'a özgü olmayıp genel olduğunu kabul etmişlerdir ki doğru olan da budur. İznin gerekçesi de bütün hacılar için su hazırlamaktır.
Bu yalnızca suya mı özgüdür, yoksa yiyecek vb. şeyler de buna dahil midir? Bu konu ihtimale açık bir konudur.
Şâfiîler, malının zayi olmasından korkanları, elinden kaçmasından korkulan
bir şeye sahip olanları ve bakımını üstlendiği bir hastası bulunanları da sucular gibi görmüşlerdir. Alimlerin çoğunluğu ise yalnızca çobanları buna dahil etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel bu görüşte olup, İbnül-Münzir de bunu tercih etmiştir. İmam Ahmed İbn Hanbel'in bilinen görüşü bunun yalnızca Abbas'a özgü olmasıdır. el-Muğnî yazarı da iznin ona özgü olduğunu belirtmiştir.
Mâlikîler ise şöyle derler: Çobanlar dışındaki kimseler için kurban kesmek gerekli olur. Özürsüz yere Mina'da gecelemeyi terk eden kimsenin her bir gece için bir kurban kesmesi gerekir. İmam Şafiî de şöyle der: Mina'da gecelemeyi terk eden kimse her bir gece için bir fakiri doyurur.
Şafiî'den bir başka rivayete göre -ki Ahmed'den de bu görüş rivayet edilmiştir- bir Qece için para tasadduk edilir, üç gece İçin kurban kesilir.

Ahmed'in meşhur görüşüne ve Hanefîlere göre bu kişiye bir şey gerekmez. Hadiste yer alan diğer hususlar:
1- Maslahatlar ve hükümler konusunda yeni bir durum ortaya çıktığında idareciler ve büyüklerden izin istemek,
2- Bir maslahat söz konusu olduğunda idarecinin izin vermekte gecikmemesi,
3- Mina günleri, zilhicce ayının on birinci, on ikinci ve on üçüncü geceleridir.

134- Şeytan Taşlamak

Câbir şöyle dedi: Hz. Peygamber saıı&ıiâhu aleyhi ve seiiem bayramın ilk günü kuşluk vaktinde şeytanı taşladı. Bundan sonraki günlerde ise öğleden sonra taşladı.
1746- Vebera şöyle dedi: İbn Ömer'e "Şeytanı ne zaman taşlayayım?" diye sordum. İbn Ömer şöyle dedi: "İmamın taşladığında sen de taşla." Ben soruyu tekrar sordum. O şöyle dedi: "Biz taşlamak için zaman kollardık, güneş batıya döndü mü biz de taşlardık."

Açıklama

Bu konuda, şeytan taşlamanın vakti veya hükmü ele alınmaktadır.
Şeytan taşlamanın hükmü:
Alimler şeytan taşlamanın hükmünde farklı görüşler belirtmişlerdir.
Çoğunluğa göre bu farzdır. Terk edilmesi halinde kurban ile telafi edilmesi gerekir.
Mâlikîlere göre sünnet-i müekkededir, terki durumunda telafisi gerekir. Mâ-likîlerden bir rivayete göre ise büyük şeytanı taşlamak haccın rüknüdür, terk edilmesi halinde hac batıl olur.
Bunun mukabili olan diğer bir görüş ise şudur: Bu, tekbiri muhafaza için meşru kılınmıştır. Kişi şeytan taşlamayı terk ettiği halde tekbiri getirirse bu yeterli olur. İbn Cerir bu görüşü Hz. Âişe ve başkalarından nakletmiştir.
İbn Ömer, anlaşıldığı kadarıyla soruyu soran kişinin, emirine muhalefet etmesinden ve bunun bir zarar getirmesinden korktuğu için böyle söyledi. Kişi soruyu tekrarlayınca bildiğini saklaması caiz olmadığından, Hz. Peygamber zamanındaki uygulamaları ona bildirdi.
Şeytan taşlamanın vakti
Kurban bayramının birinci günü dışındaki günlerde şeytan taşlamada sünnet olan vakit öğleden sonradır. Alimlerin çoğunluğu bu görüştedir.
Atâ ve Tavus buna muhalefet ederek " Zeval vaktinden önce taşlamak caizdir" demişlerdir.
Hanefîler nefir gününde[135] öğleden önce taşlamaya izin vermişlerdir.
İshak şöyle demiştir: Öğleden önce taşladığında bunu tekrarlar, ancak üçüncü gün bunu yapmışsa yeterli olur.

135- Şeytan Taşlamayı Vadinin Alt Yanından

1747- Abdurrahman İbn Yezîd şöyle dedi: Abdullah b. Mes'ud, vadinin alt yanından şeytanı taşladı.
Ben: Ey Ebû Abdurrahman! İnsanlar vadinin üst tarafından taşlıyor, dedim.
Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki burası el-Bakara sûresinin indirildiği yerdir. [136]

Açıklama

Büyük şeytan taşlama (cemretü'I-akabe) ile orta ve küçük şeytan taşlama arasındaki farklar:
Büyük şeytanı taşlama, diğer ikisinden şu dört bakımdan farklılık gösterir:
1- Kurban bayramının birinci günü yalnızca büyük şeytan taşlanır,
2- Büyük şeytanın yanında vakfe yapılmaz,
3- Kuşluk vakti taşlanır,
4- Alt tarafından taşlanması müstehabtır.

136- Şeytana Yedi Taş Atmak

Bunu İbn Ömer, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem aktarmıştır.
1748- Abdurrahman İbn Yezîd nakletmiştir:
Abdullah İbn Mes'ud radıyaiiâhu anh büyük şeytanın yanına gitti. Kabe'yi soluna, Mina'yı sağma aldı, yedi taş firlattı. Sonra şöyle dedi: "Kendisine el-Bakara sûresi indirilen zât (yani Hz. Peygamber) de böyle firlattı".

137. Büyük Şeytanı Taşlarken Kabe'yi Soluna Almak

1749- Abdurrahman İbn Yezîd, Abdullah İbn Mes'ud ile birlikte hac yaptı. Onun büyük şeytana yedi taş attığını gördü. Kabe'yi soluna, Mina'yı sağına aldı sonra da şöyle söyledi: "Bu, kendisine el-Bakara sûresi indirilen zâtın durduğu yerdir".

Açıklama

Şeytana yediden az taş atan kimsenin durumu:
Buharı, konu başlığında İbn Ömer'in sözünü nakletmekle Katâde'nin ondan rivayet ettiği şu haberi reddettiğini göstermektedir:
İbn Ömer "Şeytana alh taş mı yoksa yedi taş mı attığımı hiç önemsemem" dedi, İbn Abbas buna tepki gösterdi.
Katâde bunu İbn Ömer'den işitmemiştir. Bunu İbn Ebî Şeybe, Katâde'den rivayet etmektedir. Mücâhid aracılığıyla da şunu rivayet etmiştir: Altı taş atana bir şey gerekmez: Tavus aracılığıyla ise şunu rivayet etmiştir: Altı taş atan, bir şeyler tasadduk eder.
Mâlik ve Evzâî'den rivayet edildiğine göre, şeytana yediden az taş atan ve bunu telafi etme imkanı kalmayan kişi, kurban keserek bunu telafi eder.
Şâfiîlere göre terk edilen bir taş için bir müd, iki taş için iki müd, üç veya daha fazla taş için ise kurban gerekir.
Hanefîlere göre, bir kimsenin üç şeytana atılması gereken taşların yarısından azını terk etmesi halinde yarım sa1 sadaka vermesi gerekir, daha fazlasını terk ederse kurban kesmesi gerekir..

138- (Şeytan Taşlayan Kişi) Her Bir Taşı Atarken Tekbir Getirir

İbn Ömer radıyaiiâhu anh bunu Hz. Peygamber'den aktarmıştır.
1750- el-A'meş şöyle dedi: Haccâc'ın minberde sûrelerden bahsederken "(el-Bakara, Âl-i îmrân, en-Nİsâ demeyip) İçinde bakaranın (sığırın kesilmesinin) yer aldığı sûre, içinde îmran ailesinden bahsedilen sûre, içinde kadınlardan (nisadan) bahsedilen sûre" dediğini duydum. Bunu İbrahim'e söyledim. O şöyle söyledi: Bana Abdurrahman İbn Yezîd anlattı. İbn Mes'ud ile büyük şeytanı taşlarken birlikte imiş. İbn Mes'ud vadinin alt tarafından taşlıyormuş. Ağacın hizasına gelince, enlemesine onun yanında durup yedi taş firlatmış, her bir taşı firlatırken tekbir getiriyormuş. Sonra şöyle söylemiş:
Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, kendisine el-Bakara sûresi indirilen zat tam burada durarak şeytanı taşladı.

Açıklama

Cemretü'l-akabe de denilen büyük şeytan Mina'ya dahil olmayıp, Mekke yönünden Mina'nın sınırıdır. Hz. Peygamber saiiailâhu aleyhi ve seiiem burada ensar ile hicret üzerine bîat yapmıştır. Cemre taşların toplandığı yerdir. İnsanlar taşlamak için burada toplandıklarından bu isim verilmiştir.
İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Abdullah İbn Mes'ud yalnızca el-Bakara suresini zikretti. Çünkü Allah'ın şeytan taşlamadan bahsettiği sûre budur. O, böylece Hz. Peygamber'in fiilinin Allah'ın muradını açıkladığına işaret etmiştir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: el-Bakara sûresinde şeytan taşlamadan bahsedilen yeri ben bilmiyorum. Herhalde İbn Mes'ud, hac ile ilgili işlerin pek çoğunun el-Bakara sûresinde

yer aldığını söylemek istemiş ve şöyle demeye çalışmıştır: Bu, hacla ilgili hükümlerin indirildiği yerdir. Bu sözle, hacca dair işlerin vahiyle bildirildiğine işaret etmektedir.
Hadiste yer alan bazı hükümler
1- Taşları tek tek fırlatmak:
Şeytan taşlamada taşların tek tek atılması gerektiğine bu hadis delil gösterilmiştir. Çünkü hadiste "her bir taşı atarken tekbir alıyordu" ifadesi bulunmaktadır. Hz. Peygamber "hac ile ilgili işleri nasıl yapacağınızı benden alın" buyurmuştur.
Atâ' ve Ebû Hanife buna muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Kişi yedi taşı birden atsa bu yeterli olur.
2- Sahabe, Hz. Peygamber'in her hareketini ve duruşunu, özellikle de hac ile ilgili fiillerini çok büyük bir dikkatle izlemiştir.
3- Taşları fırlatırken tekbir getirmek:
Şeytan taşlarken tekbir getirilir. Tekbir getirmeyen kimseye bir şey gerekmeyeceği konusunda icmâ vardır.

139- Büyük Şeytanı Taşlarken Durmamak

Ibn Ömer mdıyaiiahu anh bunu Hz. Peygamber'den nakletmiştir.

140- İki Şeytanı Taşladığında Kıbleye Karşı Dönmek Ve Vadinin Alt Yanına İnmek

1751- İbn Ömer radıyaiiahu anh küçük şeytanı taşladığında yedi taş atar, her birinin ardından tekbir getirirdi. Sonra ilerler ve vadinin alt yanına iner, orada kıbleye dönerek uzunca durur, dua eder ve ellerini kaldırırdı. Sonra orta şeytanı taşlardı. Sonra sola döner, vadinin alt yanına iner, kıbleye döner, uzunca durarak dua eder, ellerini kaldırırdı. Sonra büyük şeytana vadinin altından taş atar, onun yanında durmazdı. Sonra da "Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seüem böyle yaptığını gördüm" diyerek giderdi. [137]

Açıklama:

İki şeytandan maksat, büyük şeytanın dışındakilerde. Bayramın ilk günü büyük şeytan taşlanır. Diğer günlerde ise en son taşlanır.

141- Küçük Ve Orta Şeytanı Taşlama Sırasında Elleri Kaldırmak

1752- SâlÎm İbn Abdullah şöyle dedi: Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anh küçük şeytana yedi taş atar, her bir taşı atarken tekbir getirir, sonra ilerleyip düzlüğe iner, burada kıbleye dönerek uzunca ayakta bekler, ellerini kaldırarak dua ederdi. Sonra aynı şekilde orta şeytanı taşlar, sol tarafa yönelir, düzlüğe iner, kıbleye dönerek uzunca ayakta durur, ellerini kaldırarak dua ederdi. Sonra büyük şeytanı vadinin alt tarafından taşlar, onun yanında beklemez, şöyle derdi: "Resûlullah'ı saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem böyle yaparken gördüm".

Açıklama

İbn Kudâme şöyle demiştir: İbn Ömer'in bu hadisinde anlatılanlara muhalif görüş belirten kimse bilmiyoruz. Ancak İmam Mâlik'ten bir rivayete göre şeytan taşlamadan sonra dua ederken ellerini kaldırmaz.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: Şeytan taşlamadan sonra dua ederken el kaldırma konusunda farklı bir görüş bilmiyorum, ancak İbnü'l-Kâsım İmam Mâlik'ten buna muhalif görüş rivayet etmiştir.
İbnü'l-Müneyyir bunu reddederek şöyle der: Burada elleri kaldırmak sabit bir sünnet olsaydı, Medine'lilere gizli kalmazdı.
Ancak İbnü'l-Müneyyir şunu gözden kaçırmıştır: Bunu rivayet eden kişi ashaptan Medine ehlinin zamanındaki en alimlerindendir. Oğlu Salim de Medine'nin yedi büyük fakihinden (fukahâ-i seb'a) biridir. Ondan rivayet eden İbn Şihâb ise zamanında önce Medine'nin sonra da Şam'ın alimidir. Şayet Medine'nin alimleri bunlar değilse başka kim Medine'nin alimidir?

142- Orta Ve Küçük Şeytanı Taşlarken Dua Etmek

1753- İmam Zührî'den gelen bilgiye göre: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mina mescidinin yanındaki şeytanı taşladığında yedi taş atar, her bir taşı atarken tekbir getirir, sonra önüne doğru ilerler, kıbleye dönerek durur, ellerini kaldırarak dua eder, uzunca dururdu. Sonra ikinci şeytana gelir, ona yedi taş atar, her bir taşı atarken tekbir getirir, sonra hızlıca vadinin yanında bulunan sol tarafa ilerler, kıbleye dönerek ayakta durur, ellerini kaldırarak dua ederdi. Ardından büyük şeytanın yanma gelir, yedi taş atar, her bir taşı atarken tekbir getirir ve burada beklemeksizin yoluna devam ederdi.

Açıklama

Hadiste yer alan bazı hususlar:
1- Her bir taş atımında tekbir getirmek meşrudur. Bunu terk eden kimseye herhangi bir sorumluluk olmadığı konusunda icmâ vardır. Ancak Sevrî şöyle demiştir: Bu kişi bir fakire yemek yedirir. Şayet kurban keserse daha iyi olur.
2- Her bir şeytana yedi taş atılacağı konusunda da icmâ vardır.
3- Şeytan taşladıktan sonra kıbleye dönülür ve uzun bir müddet ayakta durulur.
4- Şeytan taşlamadan sonra dua etmek için ayakta dururken, başkasının taşının isabet etmemesi için uzaklaşılır.
5- Duada iki eli kaldırmak meşrudur.
6- Büyük şeytan taşlanırken dua edilmez, ayakta beklenmez.

143- Şeytan Taşladıktan Sonra Güzel Koku Sürünmek, İfâda Tavafından Önce Saçını Kazıtmak

1754- Abdurrahman İbnü'l-Kâsım babasının (ki babası kendi zamanının en faziletlilerindendi) şöyle dediğini nakletti: Hz. Aişe'nin radiyaiiâhu anh şöyle dediğini işittim:
"Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ihrama girmeden önce ve tavaftan önce ihramdan çıktığında bu ellerimle ona güzel koku sürdüm, (bunu söylerken ellerini açarak gösterdi)."

Açıklama

Hadis, konu başlığına şu açıdan uymaktadır: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Müzdelife'den Mina'ya çıktığında Hz. Âişe yanında değildi. Hz. Peygamber büyük şeytanı taşlayıncaya kadar hayvanın sırtındaydı. Bu da gösteriyor ki Hz. Aişe'nin ona güzel koku sürmesi şeytan taşlamadan sonra gerçekleşmiştir.
İfâda tavafından önce saçı kazıtmaya gelince, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mina'da şeytan taşlamadan dönünce saçını kazıttı. Bu durumda da koku sürme ancak ihramdan çıktıktan sonra olur. Zira ihramdan ilk çıkma şu üç şeyden ikisi ile olur: Şeytan taşlama, saçı kazıtma, tavaf.
Şayet Hz. Peygamber şeytan taşlamadan sonra saçını kazıtmamış olsaydı güzel koku sürmezdi.
Hadis, ihramdan ilk çıkmadan sonra ihram yasaklarından olan güzel koku sürünme vb.'ne cevaz verenlere delildir. İmam Mâlik bunu yasaklamıştır. Bu görüş, Hz. Ömer, İbn Ömer ve başkalarından da nakledilmiştir.
Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur: İlk koku sürme, Hz. Peygam-ber'in ihrama girmeyi istemesinden sonra fakat ihramdan önce gerçekleşmiş, ikinci koku sürme ise ihramdan çıktıktan sonra gerçekleşmiştir. Çünkü ihrama girdikten sonra koku sürmek caiz değildir. Yine ihramdan çıkmayı istedikten sonra güzel koku sürünmek de caiz değildir. Çünkü ihramlının güzel koku sürünmesi yasaktır.
1755- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: (Hac yapan) kimselere son olarak Kabe'ye uğramaları emredilmiştir. Ancak bu, âdet gören kadınlar için hafifletilmiştir.
1756- Enes b. Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı kıldı. Sonra Muhassab'da bir süre uyudu. Ardından Kabe'ye gitmek üzere bineğine bindi ve Kabe'yi tavaf etti. [138]

Açıklama

Nevevî şöyle demiştir: Veda tavafı vaciptir. Bizde (Şâfiîlerde) sahih olan görüşe göre bunun terk edilmesi sebebiyle kurban kesilmesi gerekir. Bu, âlimlerin çoğunluğunun

görüşüdür.
Mâlik, Dâvud ve İbnü'l-Münzir şöyle derler: Bu sünnettir, terk edilmesi durumunda bir şey gerekmez.
İbnü'l-Münzir'in eî-Eusât isimli eserinde, emir sebebiyle bunun gerekli olduğunu, ancak terk edilmesi halinde bir sorumluluğun söz konusu olmadığını gör-düm,der.

145- Kadının İfada Tavafı Yaptıktan Sonra Âdet Görmesi

1757- Hz. Âişe rad.yaiiâhu anh şöyle dedi: (Veda haccı esnasında) Hz. Peygam-ber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hanımı Safiyye bt. Huyeyy âdet gördü. Bunu Resûluilah'a sallaliâhu aleyhi ve sellem SÖyledİm. ReSÛlUİİah sallallâhu aleyhi ve sellem "BİZİ burada (Mekke'de ifâda tavafi yapıncaya dek) alıkoyacak öyle mi?" dedi. Kendisine "O ifâda tavafı yaptı" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber satiaiiâhu aleyhi ve "Öyle ise beklemeyeceğiz" buyurdu.
1758, 1759- İbn Abbas'a radıyaiiâhu anh ifâda tavafi yaptıktan sonra âdet gören kadının durumu soruldu. O "kadın (veda tavafi yapmaksızın) memleketine dönebilir" dedi. Soruyu soranlar "biz Zeyd'in görüşünü esas alırız. Onun görüşünü bırakıp seninkinî almayız" dediler. İbn Abbas "Medine'ye gittiğinizde bunu sorun" dedi. Medine'ye gelince sordular. Sordukları kimseler arasında Ümmü Süleym de vardı. O, Safiyye ile ilgili hadisi anlattı.
1760- İbn Abbas radjyaiiâhu anh şöyle dedi: Adet gören kadının, şayet ifâda tavafı yapmışsa memleketine dönmesine ruhsat verilmiştir.
1761- Tavus dedi ki: İbn Ömer'in şöyle dediğini duydum: "Adet gören kadın memleketine dönemez". Daha sonra şöyle dediğini duydum: "Hz. Peygamber, onlara izin vermiştir."
1762- Hz. Âişe raiyaiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem ile birlik-te Mekke'ye yolculuğa çıktık. Yalnız hac yapacağımızı zannediyorduk. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldi, tavaf yaptı, Safa ve Merve arasında sa'y yaptı, ihramdan çıkmadı. Yanında hedy kurbanı vardı. Onunla birlikte olan hanımları ve ashabı da tavaf yaptılar. Bunlardan, yanında hedy kurbanı olmayanlar ihramdan çıktı. Sonra o (yani Hz. Âişe) âdet gördü. [139] Hacca dair bütün ibadetleri yerine getirdik.
Mina'dan dönüşte Muhassab'da geceledi ğimizde ben {Âişe): Ey Allah'ın Resulü ashabından benden başka herkes hac ve umreyi yapmış olarak dönüyor, dedim.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Mekke'ye geldiğimiz zamandan beri sen Kabe'yi hiç tavaf etmedin mi?" buyurdu.
Ben: Hayır, dedim.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Kardeşin (Abdurrohman) ile Ten'ım'e git[140] Umre için ihrama gir. Şurada buluşalım" buyurdu.
Ben, kardeşim Abdurrahman ile birlikte Ten'im'e gittim, umre için ihrama girdim. Safiyye bt. Huyey de âdet gördü. Bunun üzerine Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Eyuahl Demek bizi burada alıkoyacaksın. Bayram'ın ilk gününden önce tavaf yapmamış miydin?" dedi. [141] Safiyye: Yapmıştım, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Öyle ise bir sorun yok, bizimle dönersin" buyurdu.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w seiiem Mekke'den yukarı çıkarken ben de inerken (yahut o inerken ben çıkarken) karşılaştık.

Açıklama

a- İfâda tavafı yaptıktan sonra âdet gören kadının veda tavafı yapması gerekli midir, yoksa veda tavafı düşer mi?
b- Şayet gerekli ise kurban kesmekle telafi edilir mi, yoksa telafiye gerek yok mudur?
İbnü'l-Münzir şöyle der: İslam şehirlerinin önde gelen fakihlerinin geneli, ifâda tavafi yaptıktan sonra âdet gören kadının veda tavafi yapmasına gerek olmadığını söylemişlerdir. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem, Safiyye'nin ifada tavafi yapmadığını zannederek "demek bizi burada alıkoyacaksın" demiştir. Bununla, biz Mekke'den ayrılmayı düşündüğümüz vakitten daha sonraya bırakacaksın, demek istemiştir. Çünkü Hz. Peygamber, eşini Mekke'de bırakıp Medine'ye dönecek değildi. Eşi ihramdan çıkmadığı halde kendisi ile birlikte Medine'ye götürecek de değildi. Bu durumda eşi Safiyye temizlenip de tavaf yapıncaya ve ikinci ihramdan çıkıncaya kadar beklemesi gerekecekti.
Hadisten Çıkan Sonuçlar:
1- İfâda tavafı haccın rüknüdür.
2- İfâda tavafının sahih olması için temizlik şarttır.
3- Veda tavafı farzdır.

146- Nefir Günü (Minadan Dönüş Günü) Ebtahta İkindi Namazı Kılmak

1763- Abdülaziz İbn Rüfey' şöyle dedi: Enes İbn Mâlik'e dedim ki: "Hz. Peygamber'in tevriye günü nerede namaz kıldığına dair bir şey hatırlıyorsan bana bildirir misin"?
Enes: Mina'da kıldı, dedi.
Ben: Nefir günü ikindi namazını nerede kıldı? Diye sordum.
Enes: Ebtah'ta[142] kıldı. Ancak sen emirlerinin yaptığı gibi yap, dedi.
1764- Enes b. Mâlik rad.yaiiâhuanh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı kıldı. Sonra Muhassab'da bir süre uyudu. Sonra Kabe'ye varıncaya dek bineğine bindi ve Kabe'yi tavaf etti.
1765- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Muhassab, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yalnızca Medine'ye çıkışı daha kolay olsun diye konakladığı bir yerdi.
1766- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Muhassab'da durmak (haccın menâsikinden) bir şey değildir. Bu yalnızca Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem konakladığı bir yerdir.

Açıklama

Bu bölümde Muhassab denilen yerde konaklamanın hükmünden bahsedilmektedir.
İbnü'l-Münzir bunun haccın menâsikinden olmadığı konusunda ittifak bulunduğunu, müstehab olup olmadığında ise ihtilaf olduğunu söylemiştir.
Hz. Peygamber, Muhassab'da yavaş giden ile mutedil olan bir olsun, gecelemeleri, seher vakti kalkmaları ve hep beraber Medine'ye gitmeleri mümkün olsun diye konaklamıştır.
İbnü'l-Münzir, Muhassab'da konaklamanın haccın menâsikinden olmadığını, ancak Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem burada konaklamasından dolayı ona uymak amacıyla konaklamanın müstehab olduğunu söylemiştir.
Hz. Peygamber'den sonra halifeler de bunu yapmıştır. Nitekim Müslim'in rivayetine göre İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve , Ebû Bekir ve Ömer radıyaiiahu anhüma, Ebtah'ta konaklıyorlardı.
Nâfi' şöyle dedi: Resûlullah saüaiiâhu aleyhi ve seiiem Muhassab'da konakladığı gibi ondan sonra halifeler de konaklamıştır.
Özetle söylemek gerekirse bunun sünnet olmadığını ileri süren Hz. Âişe ve İbn Abbas gibilerin kastı, bunun hac fiillerinden olmadığını belirtmektir. Bunun terki sebebiyle bir şey gerekmez.
İbn Ömer gibi bunu gerekli görenler ise, bunun gerekli olduğunu değil, Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem uymanın kapsamına dahil olduğunu belirtmişlerdir.
Kişinin Muhassab'da öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı kılması müstehabtır. Enes'in hadisinin de gösterdiği gibi kişi gecenin bir kısmında burada geceler.

148- Mekke'ye Girmeden Önce Zûtuvâda Mekke Den Dönerken De Zülhuleyfe'de Bulunan Bathâda Konaklamak Muhtasar Fethu'l-Bârî

1767-Nâfi1 şöyle dedi:
İbn Ömer radıyaiiâhu anh, Zûtuvâ'da[143] iki dağ yolunun arasında konaklardı, sonra da Mekke'nin üst yanında bulunan yoldan Mekke'ye girerdi. Hac veya umre yapmak için Mekke'ye geldiğinde devesini mescidin kapısına varıncaya kadar çöktürmezdi. Sonra mescid-i harama girer, Hacerü'l-Esved'in bulunduğu köşeye gelir oradan başlayarak üçü hızlıca dördü de yürüyerek olmak üzere yedi tavaf yapardı. Sonra tavaftan ayrılarak iki rekat namaz kılar, ardından konakladığı yere döner, Safa ile Merve arasında sa'y yapardı. Hac veya umreden (Medine'ye) dönüşte devesini, Zülhuleyfe'de Bathâ'da, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi veseilem devesini çöktürdüğü yerde çöktürürdü.
1768- Hâlid İbnü'l-Hâris şöyle dedi: Ubeydullah'a Muhassab'da konaklama meselesi soruldu. O, Nâfi'den şunu nakletti: "Resûlullah saiiaD&hu aleyhi ve seiiem, Ömer ve İbn Ömer radıyaiiâhu anhüma orada konakladılar".
Nâfi' şöyle demiştir: İbn Ömer radıyaiiâhu anh Muhassab'da öğle ile ikindiyi (öyle zannediyorum ki akşamı da) kılardı. Hadisi rivayet eden Hâlid "yatsıyı kıldığında da şüphem yok" dedi. Sonra bir süre yatardı. Hz. Peygamber'in »iaiuhu aleyhi ve seiiem de bunu yaptığını söylerdi.

Açıklama

Bu bölümde şuna işaret edilmektedir: Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem konakladığı yerde konaklamak hususunda ona uymak yalnızca Muhassab'a özgü değildir.

149- Mekke'den Dönerken Zûtuvâ'da Konaklamak

1769- İbn Ömer radıyaiiahu anhüma Mekke'ye giderken geceyi Zûtuvâ'da geçirir, sabah olunca Mekke'ye girerdi. Dönerken de geceyi Zûtuvâ'da geçirir, sabah yola devam ederdi. Hz. Peygamber'in de böyle yaptığını söylerdi.

Açıklama

Mekke'ye girmek isteyen kimsenin Zûtuvâ'da sabaha kadar kalması ile ilgili hadis Hac bölümünün başlarında geçmişti. [144]
Burada başlıkla kastedilen Mekke'den dönüşte de burada konaklamanın meşruiyetini açıklamaktır.
İbn Battal şöyle demiştir: Bu da hac fiillerinden değildir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu hadis, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem nerelerde konakladığını bize göstermekte, böylece bu konuda ona uymamız mümkün olmaktadır. Çünkü onun fiillerinden hiçbiri hikmetsiz değildir.

150- Hac Günlerinde Ticaret Yapmak, Câhiliyye Devrine Ait Pazarlarda Alışveriş Yapmak

1770- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi; Zülmecâz ve Ukâz, câhiliye döneminde insanların ticaret yaptığı pazarlardı. İslam dininin gelmesinden sonra Müslümanlar bu pazarlarda alışveriş yapmayı çirkin bir iş olarak gördüler. Bunun üzerine şu âyet indirildi: "(Hac günlerinde) Rabbinizden bir lütuf aramazında sizin için bir günah söz konusu değildir".[145]

Açıklama

Bu bölümde hac zamanı ;da ve câhiliye devrine ait pazarlarda alışverişin caiz olduğu anlatılmaktadır.
Müslümanlar, ticaret yapmaları durumunda hac zamanında ibadet dışında bir şeyle uğraşma sebebiyle günaha girmekten korktular ve bu yüzden hacda alışverişi kötü gördüler.
Bu hadis, hacca kıyasla itikafta bulunan kişinin alış veriş yapmasının da caiz olduğuna delil getirilmiştir. Her ikisinin ortak noktası (illeti) ise ibadet olmak vasfıdır. Bu, alimlerin çoğunluğunun görüşüdür. Mâlik'ten bir rivayete göre, kişi kendi ihtiyacını karşılayan gideren birini bulamadığında ihtiyaç miktarının ötesinde (örneğin bir ekmekten fazla) alışveriş yapması mekruhtur.

151- Muhassab'dan Gecenin Sonunda Hareket Etmek

1771- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Mina'dan dönüşte (nefer gününde) Safiyye âdet gördü ve "öyle zannediyorum ki sizi (Mekke'de âdetim bitene kadar) alıkoyacağım." dedi. Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seikm "Eyvah! Sen bayramın ilk günü tavaf yaptın mı?" diye sordu. Safiyye "evet" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "öyle ise burada kalmamıza gerek yok, haydi yürü" buyurdu.
1772- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi vs seüem ile birlikte yalnızca hac yapmak amacıyla Medine'den yola çıktık. Mekke'ye geldiğimizde bize ihramdan çıkmayı emretti. Mina'dan (Mekke'ye oradan da Medine'ye) dönüş gecesi Safiyye bt. Huyeyy âdet gördü.
Hz. Peygamber: "Eyvah! Öyle görünüyor ki Safiyye sizi burada alıkoyacak" dedi. Daha sonra Safiyye'ye "Sen bayramın İlk günü tavaf yaptın mı?" diye sordu. Safiyye "evet" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "öyle İse (beklememize gerek yok) haydi yürü!" buyurdu.
(Hz. Âişe anlatıyor): Ey Allah'ın Resulü ben ihramdan çıkmadım, dedim.
Resûlullah saibiiâhu aleyhi ve sdiem: "Öyleyse ten'im'den umre için ihrama gir" buyurdu.
(Hz. Âişe, kardeşi Abdurrahman ile birlikte ten'im'e gitti).
(Hz. Âişe anlatmaya devam etti): Biz sabaha karşı Hz. Peygamberle karşılaştık. O "seninle şurada buluşalım" buyurdu.

26- BÖLÜM

UMRE

1- Umrenin Vacip Olması Ve Fazileti[146]

İbn Ömer radıyaiiâhu anh " Üzerine hac ve umre'nin vâcib/gerekli olmadığı kimse yoktur" dedi.
İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Umre, Allah'ın kitabındaki "Allah için hacet ve umreyi tamamlayın" âyetinde[147] haccın yanında zikredilmiştir.
1773- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Resûiullah'ın saiiaiiâhu aleyhi vG seiiem şöyle buyurduğunu söyledi:
"ömre, diğer umreye kadar arasındakiler (küçük günahlar) için keffarettir. Mebrûr haccm tek karşılığı cennettir."

Açıklama

Umre'nin tanımı:
Umre sözlükte ziyaret etmek demektir. Bir görüşe göre bu, "Mescid-i Ha-ram'ı imar etmek"ten türetilmiştir.
Umre'nin hükmü:
Buharî, umrenin vacip olduğunu kabul etmiş, bu konuda Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve diğer ehli esere[148] uymuştur.
Mâlikîlerden ve Hanefilerden nakledilen meşhur görüşe göre Umre tatavvu'dur. [149]
Tahavî, İbn Ömer'in "Üzerine hac ve umrenin vacib/gerekli olmadığı kimse yoktur" sözündeki vacibin, farz-ı kifaye anlamına geldiğini ileri sürmüştür. Bunun uzak bir görüş olduğu açıktır.
İbn Abbas, Atâ' ve Ahmed İbn Hanbel'e göre umre Mekke'lilere vacip değil, diğer Müslümanlara vaciptir.
İbn Abdİlber umrenin büyük günahlar İçin değil, küçük günahlar için keffaret olduğunu söylemiştir.
Hadîste yer alan bazı hükümler
1- Yılda bir umreden fazlasını mekruh gören Mâlikîler vb.'nin görüşünün aksine çok umre yapmak müstehabtır.
Hac ile ilgili fiilleri yapanlar dışında her zaman umrenin yapılabileceği konusunda görüş birliği vardır. Ancak Hanefiler'e göre arefe, kurban bayramı ve teşrik günlerinde umre yapmak mekruhtur.
Esrem'in Ahmed İbn Hanbel'den naklettiğine göre umre yapan kişinin saçını kazıtması veya kısaltması şarttır. Bundan sonra başını kazıtmanın mümkün olabilmesi İçin on gün içinde umre yapamaz.
2- Hacdan Önce umre yapılabilir.

2- Hacdan Önce Umre Yapmak

1774- İkrime İbn Hâlid, İbn Ömer'e radıydiâhu anh hacdan önce umre yapmanın hükmünü sordu. İbn Ömer "bir sakıncası yok" dedi.
İkrime, İbn Ömer'in radtyaiiâhu anh şöyle dediğini nakletti "Hz. Peygamber Je seiiem hac yapmadan önce umre yaptı."

Açıklama:

Ahmed İbn Hanbel, İkrime'den şunu rivayet etmiştir: Mekke'li bir grupla birlikte Medine'ye geldim. Abdullah b. Ömer'le karşılaştım.
Ona "Biz hiç hac yapmadık. Medine'den umre'ye gidebilir miyiz?" diye sordum. O şöyle dedi: "Evet. Bunu yapmanızı engelleyen nedir? Resûlullah aleyhi ve seiiem umrelerinin tümünü hacdan önce yaptı".

Bunun üzerine biz umre yaptık.
İbn Battal şöyle demiştir: Haccın farz olması hükmü, Hz. Peygamber'e umre yapmadan önce indirildiğini göstermektedir. Burada bir başka mesele daha gündeme gelir: Hac, derhal yapılması gereken bir ibadet midir, yoksa ertelenebilir mi? Ele aldığımız rivayet bunun ertelenebileceğini göstermektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ashabına, haclarını feshederek umre yapmalarını emretmesi de bunu gösterir.
İbn Battal'm bu söylediği tartışılmıştır. Çünkü umrenin hacdan önce yapılmış olması haccın ertelenebileceğini göstermez.
Hac bölümünün başında, haccın farz kılınmasının İlk olarak nasıl olduğu konusundaki görüş ayrılığı anlatılmıştı. [150]

3- Hz. Peygamber Kaç Kere Umre Yaptı?

1775- 1776- Mücâhid şöyle dedi: Ben ve Urve b. Zübeyr mescide girdik. Bir de baktık Abdullah İbn Ömer, Hz. Aişe'nin odasının yanında oturuyor, insanlar da mescitte kuşluk namazı kılıyorlar. Biz bu namazın hükmünü Abdullah İbn Ömer'e sorduk. O "bidattir" dedi. [151] Sonra Urve ona "Resûlullah saiiaiiâhu aıeyhi veseiiem kaç kere umre yaptı?" diye sordu. O "Dört kere umre yaptı. Bunların biri Receb ayında idi" şeklinde cevap verdi. Biz Abdullah'ın bu söylediğini reddetmeyi kötü gördüğümüz için reddetmedik.
Hz. Aişe'nin odasında dişini mis vakladığını işittik.
Urve: "Ana! [152] Ey mü'minlerin anası! Ebû Abdurrahman'ın (İbn Ömer'in) ne dediğini işitiyor musun?" dedi.
Âişe radıyaiiâhu anh: "Ne diyor?" diye sordu.
Urve: Resûluliah'm saiiaüâhu aleyhi ve seiiem biri Receb ayında olmak üzere dört kere umre yaptığını söylüyor, dedi.
Hz. Âişe şöyle dedi: Allah Ebû Abdurrahman'a merhamet etsin. Resûlul-lah'ın yaptığı bütün umrelerde o da vardı. (Ancak demek ki unuttu). Resûlullah u aleyhi ve seiiem hiç Receb ayında umre yapmadı. [153]
1777- Urve İbn Zübeyr şöyle dedi: Hz. Âişe'ye Resûluliah'm umresini sordum o "Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Receb ayında umre yapmadı" dedi.
1778- Katâde şöyle dedi:
Enes'e sordum: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seîkm kaç kere umre yaptı?
Enes şöyle dedi: Dört kere yaptı. Birisi, Zülkâde ayında yaptığı ve müşriklerin kendisine engel olduğu Hudeybiye umresi, diğeri müşriklerle sulh yaptıktan sonra ertesi yılın Zülkade ayında yaptığı umre, diğeri Huneyn ganimetlerini dağıttığı Ci'râne umresi.
Ben: Kaç kere hac yaptı? diye sordum. Enes: Bir kere, dedi. [154]
1779- Katâde şöyle dedi:
Enes'e (Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem umrelerini) sordum.
Enes şöyle dedi: Hz. Peygamber:
1- Müşriklerin kendisinin umre yapmasına engel olduğu yıl umre yapmak istedi,
2- Ertesi sene Hudeybiye'nin kaza umresini yaptı,
3- Bir kere Zülkâde ayında umre yaptı,
4- bir de haca ile birlikte umre yaptı.
1780- Hemmâm şöyle dedi:
Hz. Peygamber dört umre yaptı. Hac ile birlikte yaptığı umre dışında hepsi de Zülkade ayında idi:
1- Hudeybiye umresi, [155]
2- Ertesi yıl yaptığı umre (kaza umresi),
3- Huneyn ganimetlerini taksim ettiği Ci'râne umresi,
4- Haccı ile birlikte yaptığı umre.
1781- Ebû İshak şöyle dedi: Mesrûk, Atâ ve Mücâhid'e (Hz. Peygamber'in) umrelerini sordum. Şöyle dediler:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hac yapmadan önce Zülkade ayında umre yaptı.
Ebû İshak dedi ki: Berâ İbn Âzib'e radıyaiiâhu anh sordum şöyle cevap verdi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hac yapmadan önce Zülkade ayında iki kere umre yaptı. [156]

Açıklama

Hz. Aişe, yukarıda geçen hadiste, değerini yükseltmek için İbn Ömer'i künyesi ile zikretmiş "Hz. Peygamber'in yaptığı bütün umrelerde o da vardı" derken de onun bu meseleyi unuttuğuna işaret etmiştir. Hz. Aişe, İbn Ömer'in "umrelerin biri Receb ayında idi" sözü dışında söylediklerini reddetmemiştir.
Hadisten çıkan bazı sonuçlar
1- Müşriklerin yaptığının aksine haram aylarda umre yapmak caizdir.
2- Değeri yüksek olan, Hz. Peygamber'den pek çok hadisler rivayet eden ve sürekli onunla birlikte bulunan bir sahabi bile Hz. Peygamber'in bazı durumlarını bilmeyebilir. Onunla saiiailâhu aleyhi ve seiiem İlgili bazı şeylerde yanılabilir, unutabilir. Çünkü sahabe hatadan korunmuş değildir.
3- Alimler birbirini reddedebilir. Bu hadiste birbirini reddetme konusunda güzel edebe nasıl riayet edildiği görülmektedir.
4- Hadisi dinleyen kişinin, hadisi aktaranın hata yaptığını düşündüğünde doğrunun ortaya çıkması için nasıl ince bir davranış gösterdiği de bu hadiste görülmektedir.
Nevevî şöyle demiştir; Hz. ÂİŞe'nin kendisini reddetmesi üzerine İbn Ömer'in susması, kendisinin bu konuyu karıştırdığını, unuttuğunu veya şüphe ettiğini göstermektedir.
Kurtubî de şöyle demiştir; Hz. Âişe'nİn sözünü reddetmemesi, İbn Ömer'in bu konuda yanılgı içinde olduğunu, sonradan ÂİŞe'nin görüşünü benimsediğini gösterir.

4- Ramazan Ayında Umre Yapmak

1782- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ensardan bir kadına[157]: "Bizimle hac yapmana engel olan şey nedir?" diye sordu.
Kadın şöyle dedi: Bizim bir devemiz vardı. Falan ve oğlu (yani kocam ve oğlum) o deveye bindiler. (Kocam) geriye su taşıdığımız şu deveyi bıraktı.
Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Öyleyse Ramazan gelince Ramazanda umre yap. Çünkü Ramazan'da bir umre bir hacdır".[158]

5- Mühassabda Ve Diğer Yerlerde Konaklandıgı Gece Umre Yapmak

1783- Hz. ÂİŞe radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Resûlullah saiiailâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte (Zülkâde ayını bitirip) zilhicce hilali ile birlikte yola çıktık. Resûlullah saiiailâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Sizden hac için telbiye getirecek olan yapsın. Umre için telbiye getirecek olan da umre için telbiye yapsın. Ben yanımda hedy kurbanı götürmemiş olsaydım umre için telbiye getirirdim".[159]
İçimizden kimileri umre kimileri de hac için telbiye getirdi. Ben de umre için telbiye getirmiştim. Arefe günü yaklaştığında âdet gördüm. Resûlullah'a dert yandım o şöyle buyurdu: "Umreni terk et (ihramdan çık). Saçlarını çöz ve tara.
Hac için telbiye getir." Muhassab'ta konaklayacağımız gece Resuluilah kardeşim Abdurrahman ile birlikte bsni Ten'im'e gönderdi. Ben de daha önceki umremin yerine umre için telbiye getirdim.

Açıklama

Hac günlerinde umre yapmanın hükmü:
İbn Battal şöyle demiştir: Bu konudan elde edilecek fıkhî hüküm şudur: Hac yapan kimse, teşrik günlerinin tamamlanması ile haccı sona erdiğinde umre yapabilir. Muhassab'ta konaklama günü, şeytan taşlamanın son günüdür.
İlk dönem alimleri hac günlerinde umre yapmanın hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir.
Abdürrezzak, Mücâhid aracılığıyla şunu rivayet etmiştir: Hz. Ömer, Ali ve AİŞe'ye radıyaiiâhu anh, Muhassab'ta konaklama zamanında umre yapmak hakkında soru soruldu. Hz. Ömer "Hiçbir şey yapmamaktan iyidir" dedi. Hz. Ali de benzer şeyler söyledi. Hz. Âişe "umre kişinin nafakasına (kesesine) bağlıdır" dedi. [160]

6- Tenim Umresi

Abdurrahman İbn Ebû Bekimin radıyaiiâhu anh söylediğine göre, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kendisine Hz. Aîşe'yi devesinin terkisinde (Ten'im'e) götürmesini ve Ten'im'den umre yaptırmasını emretti.
Süfyan bir defasında "Amr'ın şöyle dediğini işittim" dedikten sonra "bunu Amr'dan ne kadar da çok işittim" dedi.[161] 17,85- Câbir İbn Abdullah rad,yaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber ve onunla birlikte ashabı hac için telbiye getirdiler. Hz. Peygamber ve Talha'dan başka yanında hedy kurbanı olan yoktu. Ali, yanında hedy kurbanı ile birlikte Ye-men'den geldi ve "Resuluilah saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem neye niyet ettiyse ben de ona niyet ettim" dedi. Hz. Peygamber, yanında hedy kurbanı bulunanlar dışında ashabının hac yerine umre yapmalarına, Kabe'yi tavaf ettikten sonra tıraş olarak ihramdan çıkmalarına izin verdi. Bunun üzerine ashab "erkeklik organımızdan meni akar olduğu halde Mina'ya mı gideceğiz!" dediler. Hz. Peygamber'e bu soz ulaşınca o şöyle buyurdu: "Böyle olacağını daha önceden bilseydim yanımda hedy kurbanı getirmezdim. Yanımda hedy kurbanı olmasaydı ihramdan çıkardım".
Hz. Âişe rad.yaiiâhu anh âdet gördüğü halde, Kabe'yi tavaf etmek dışında hac ile ilgili fiillerin tümünü yerine getirdi. Temizlenip de tavaf yaptıktan sonra "Ey Allah'ın Resulü! Siz hem umre hem de hac yapmış olarak dönerken ben yalnızca hac yapmış olarak mı döneceğim?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sailailâhu aleyhi ve seiiem (Hz. Âişe'nin kardeşi) Abdurrahman İbn Ebû Bekir'e Hz. Âişe ile birlikte Ten'im'e gitmesini emretti. Hz. Âişe, hacdan sonra Zülhicce ayında umre yaptı.
Sürâka İbn Cu'şum, şeytan taşladığı sırada Hz. Peygamber saiiaUâhu aleyhi ve seiiem ile karşılaştı ve ona "bu yalnızca size mi özgü ey Allah'ın Resulü?" diye sordu.
Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Hayır. Sonsuza kadar (bütün insanlar) için (meşrudur)."

Açıklama

Bu konuda şu iki mesele ele alınmaktadır:
a- Ten'im'den umre ihramına girmenin Mekke'de bulunan kişilere özgü olup olmadığı,
b- Şayet onlara özgü değilse, bunun harem dışında diğer bir yerden (hill bölgesinden) [162] umre İhramına girmekten daha faziletli olup olmadığı.
el-Hedy adlı eserin sahibi şöyle demiştir: Hicret öncesi dönemde Mekke'de otururken Hz. Peygamber'İn saiiaiı&hu aleyhi ve seiiem umre yaptığı nakledilmediği gibi, o sadece Mekke içinde iken umre yapmıştır. Hz. Peygamber {s.a.v.), hiçbir zaman bugün insanların yaptığı gibi Mekke'den hîl bölgesine çıkıp, sonra da umre için Mekke'ye girmemiştir.
Hz. Âişe radıyaiiâhu anh dışında hiç kimsenin de Hz. Peygamber'İn sailailâhu aleyhi ve seiiem hayatında bunu yaptığı sabit değildir. [163]
Hz. Peygamber'İn sailailâhu aleyhi ve seiiem emri ile Hz. Âişe'nin radıyaiiâhu anh bunu yapması, artık bunun meşru olduğunu gösterir.
Bir sene içinde birden fazla umre yapma konusundaki görüşler:
İlk dönem alimleri bir sene içinde birden fazla umre yapmanın hükmünde ihtilaf etmişlerdir.
1- İmam Mâlik bunu mekruh görmüştür.
2- Mutarrif ve bağlılarından bir grup ise îmam Mâlik'e muhalefet etmişlerdir, ki bu görüş (yani bir yıl içinde birden fazla umre yapılabileceği görüşü) alimlerin çoğunluğunun da görüşüdür.
3- Ebû Hanife; arefe, kurban bayramı günü ile teşrik günlerini istisna etmiş (bugünlerde umre yapılamayacağını söylemiştir.
4- Ebû Yusuf, arefe günü dışındaki hususlarda Ebû Hanife ile aynı görüştedir.
Mekke'de olanın Ten'im'den umre ihramına girmesi zorunlu mudur?
İlk dönem alimleri, Mekke'den ihrama girecek kişinin Ten'im'den ihrama girmesinin zorunlu olup olmadığı konusunda da ihtilaf etmişlerdir.
1- Fâkihî ve başkaları, Muhammed İbn Şîrîn aracılığıyla şunu rivayet ederler: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'liler için (umre ihramına girme yeri olarak) Ten'im'i belirlemiştir.
2- Atâ' aracılığıyla şu rivayet edilmiştir: Mekke'li olsun ya da olmasın (Mekke'de iken umre yapmak isteyen kişi), Ten'im veya Ci'râne'ye çıksın, oradan ihrama girsin. En efdali hac inikatlarından birine gidip oradan ihrama girmesidir.
3- Tahâvî şöyle der: Bazıları, Mekke'de olanlar için Ten'im'den başka (umre ihramına girilecek) mîkat bulunmadığını, hac zamanında hacdaki mîkatlan geçmenin caiz olmaması gibi umre için de bunu geçmenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Diğer bazıları ise buna karşı çıkarak umre inikatlarının hill bölgesi olduğunu söylemişler, Hz. Peygamber'İn Hz. Âişe'ye Ten'im'e gitmeyi emretmesinin sebebinin de buranın Mekke'ye en yakın hill bölgesi olduğunu söylemişlerdir.
Fâkihî'nin de belirttiği üzere, Ten'im Mekke dışında Medine yönüne doğru dört mil mesafede bir bölgedir.
Bu hadis, evlenilmesi haram olan erkeklerle gerek yolculukta gerek yolculuk dışında birlikte bulunmanın caiz olduğunu, mahremin mahremini devesinin terkisine bindirebileceğini gösterir.
Bu hadis, Mekke'de olup da umre yapmak isteyen kimsenin hil bölgesine çıkmasının zorunlu olduğuna delil gösterilmiştir, ki âlimlerin iki görüşünden biri budur.
Müslim'in Cafer'den rivayetinde şöyle denilmektedir: Sürâka ayağa kalkarak: "Bu sırf bu seneyi mi özgü yoksa sonsuza kadar mı geçerli?" diye sordu. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem parmaklarını birbirine geçirerek şöyle buyurdu: "Umre haccın içine iki kere girmiştir. Bu sırf bu seneye özgü değil, sonsuza kadar".
Nevevî şöyle der: Alimlerin çoğunluğuna göre bunun anlamı şudur: Câhili-ye dönemindeki uygulamayı iptal etmek üzere hac aylarında umre yapmak caizdir.
Bir diğer görüşe göre bunun anlamı şudur: Umre fiilleri hac fiillerinin içine girmiştir.

7- Hacdan Sonra Hedy Kurbanı Söz Konusu Olmaksızın Umre Yapmak

1786- Hz. Aişe radıyaiiâhuanh şöyle dedi:
Resûlullah saiiaitâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte (Zülkâde ayını bitirip) Zülhicce hilali ile birlikte i, ola çıktık. Resûlullah saüaiiâhu aleyhi w aeilem şöyle buyurdu: "Sizden umre için telbiye getirecek olan yapsın. Hac için telbiye getirecek olan da umre için telbiye yapsın. Ben yanımda hedy kurbanı götürmemiş olsaydım umre için telbiye getirirdim",[164]
İçimizden kimileri umre kimileri de hac için telbiye getirdi. Ben de umre için telbiye getirmiştim. Mekke'ye girmeden önce âdet oldum, arefe gününe adetli iken ulaştım. Resûlullah'a dert yandım o şöyle buyurdu: "Umreni terk et (ihramdan çık). Saçlarını çöz ve tara. Hac için telbiye getir." Ben de öyle yaptım. Muhassab'ta konaklayacağımız gece kardeşim Abdurrahman ile birlikte beni Ten'im'e gönderdi. Ben de daha önceki umremin yerine umre için telbiye getirdim.
Böylece Allah Hz. Aişe'ye hem haccı hem umreyi nasip etmiş oldu. Bunların hiç birinde ne hedy, ne sadaka ne de oruç vardı.

Açıklama

Buharı bu konu başlığı ile şu görüşün bağlayıcı olduğuna işaret etmektedir:
1- Hac aylan Şevval, Zülkade, Zülhicce aylarının tümüdür.
2- Temettü1, hac aylarında umre için ihrama girmektir. Nitekim İbn Abdilber bu konuda İttifak bulunduğunu söyleyerek şöyle demiştir: "Ayette "Kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir"[165] denilen şey, hac aylarında hacdan önce umre yapmaktır. Buna göre hacdan sonra zilhicce ayında umre yapmak isteyen kimsenin hedy kurbanı kesmesi gerekir".
İbn Abdilber böyle söylemişse de yukarıdaki hadis bunun aksini göstermektedir.

8- Umrenin Ecri Çekilen Yorgunluğa Göredir

1787- İbn Avn, Kasım b. Muhammed ve Esved'den şunu nakletmiştir:
Hz. Âişe radıyaiiâhu anh: Ey Allah'ın Resulü, herkes iki ibadeti (hac ve umreyi) yaparak Medine'ye dönüyor, ben ise yalnızca bir tanesini fhaccı) yaparak döneceğim, dedi.
Hz. Aişe'ye (Hz. Peygamber tarafından) şöyle denildi: "Bekle. Temizlenince Ten'im'e çık ve umre için ihrama gir. Sonra falan yerde buluşalım. Ancak senin umrenfin sevabı) yapacağın harcamaya [yahut çekeceğin yorgunluğa] göredir".

Açıklama

Nevevî şöyle der: Bu hadis, ibadette sevabın, yorgunluğun yahut harcamanın çokluğuna göre artacağını gösterir. Burada kastedilen dinin yermediği yorgunluk ve harcamadır.
Hadisten ilk anda anlaşılan şey, ibadetin sevap ve faziletinin yorgunluk ve harcamanın çokluğuna bağlı olarak artacağıdır.
ibadetlerin birbirine karşı üstünlüğünün ölçüsü
Nevevî'nin dediği genel olarak doğru olmakla birlikte her zaman geçerli değildir.
a- Yapıldığı zaman sebebiyle üstün olan ibadetler:
Kimi ibadetler hafif olduğu halde yapıldığı zamana nispetle fazilet ve sevabı diğer ibadetlere göre daha fazla olabilir. Nitekim kadir gecesini ihya etmenin sevap ve fazileti Ramazanın diğer gecelerini ve Ramazan dışındaki zamanları İhya etmekten daha üstündür.

b- Yapıldığı mekân itibarıyla üstün olan ibadetler:
Mescid-i haram'da iki rekat namaz kılmak, diğer yerlerde kılınan; rekâtı yahut kıraati daha fazla olan namazlardan daha sevaptır.
c- Farzın nafileye üstün olması:
Bir ibadetin farzı nafilesine üstündür. Nitekim bir dirhem zekat vermek,
bundan daha fazla miktarda nafile sadaka vermekten üstündür.
İzz İbn Abdisselam el-Kavâid adlı eserinde buna işaret ederek şöyle demiştir: Başkalarına zor geldiği halde namaz Hz. Peygamber'in gözünün aydınlığı idi. Başkasının zorluk içinde kıldığı namaz kesinlikle Hz. Peygamber'in saibiiâhu aleyhi ve seiiem namazına eşit değildir.

9- Umre Yapan Kişi Umre Tavafını Yapsa Sonra İhramdan Çıksa Bu, Veda Tavafı Yerine Geçer Mi?

1788- Hz. Aişe mdıyatiâhu anh şöyle dedi: Hacca niyet ederek, hac aylarında ve hac yasaklarına riayet ederek yola çıktık. Şerif denilen yere ulaştığımızda Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Yanında hedy kurbanı bulunmayan ve haccını umreye çevirmek isteyen kimse bunu yapsın. Yanında hedy kurbanı bulunnan bunu yapmasın".
Hz. Peygamber'in saüaiiâhu aleyhi ve seitem ve ashabından kuvvetli bir kısmının yanında hedy kurbanı vardı, bunların hac ihramını umreye çevirme imkânı yoktu.
Ben ağlarken Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w seiiem yanıma geldi.
Bana: "Niçin ağlıyorsun?" buyurdu.
Ben: Senin ashabına söylediklerini işittim. Ben umre yapamadım, dedim.
Hz. Peygamber: "Niçin yapamadın?" diye sordu.
Ben: Çünkü namaz kılamayacak durumdayım (âdet gördüm), dedim.
Hz. Peygamber: "Zararı yok. Sen Âdem'in kızlarındansın. Onlar için takdir edilenler sana da takdir edilmiştir. Sen haccını yapmaya devam et. Belki Alhh sana umreyi de nasip eder" dedi.
Mina'dan dönüp de Muhassab'ta konaklaymcaya kadar bekledim. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem (kardeşim) Abdurrahman'ı çağırarak şöyle buyurdu: "Kızkardeşini harem bölgesinden çıkar, umre için İhrama girsin. Sonra tavafınızı bitirin. Sizi şurada bekliyorum."
Gece yarısı onların yanına geldik.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bitirdiniz mi?" diye sordu.
Ben: Evet, dedim.
Ashabına hareket emri verdi. İnsanlar harekete geçti. Sabah namazından önce Kabe'yi tavaf ettiler sonra da Medine'ye doğru harekete geçtiler.

Açıklama:

İbn Battal şöyle demiştir: Alimler arasında şu konuda görüş ayrılığı yoktur: Umre yapan kimse tavaf yapıp memleketine doğru yola çıksa, bu tavaf veda tavafı yerine geçer. Nitekim Hz. Aişe mdıyaiiâhu anh böyle yapmıştır. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Âişe'nin hadisinde, umre tavafından sonra veda tavafı yapmadığı açık olarak ifade edilmediği için Buharı konu başlığında kesin bir ifade kullanmamıştır.
Hz. Âişe'nin, âdet gördüğünü açık olarak söylemeyip "namaz kılamıyorum" demesi ince bir kinayedir.

10- Hacda Yapılanları Umrede De Yapmak

1789- Safvân îbn Ya'lâ İbn Ümeyye babasından şunu nakletmiştir:
Peygamberimiz Ci'râne'de iken bir adam geldi, üzerinde güzel koku (yahut kokunun sarı izi) görülen bir cübbe vardı.
Adam: Umre'de ne yapmamı emredersin, diye sordu.
Bunun üzerine Allah, Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve sellem vahiy indirdi, vahiy gelirken Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve sellem üzeri örtüldü. Ben, Hz. Peygamber'e vahiy indirilirken onu görmek istiyordum. Bu sebeple Hz. Ömer; "Gel. Hz. Peygamber'e vahiy indirildiğinde onu görmek istiyor musun?" dedi. Ben "evet" dedim. Hz. Peygamber'in üzerindeki Örtünün bîr bölümünü açtı. Baktığımda küçük deve yavrusunun sesi gibi ses geliyordu. Vahyin yol açtığı durum ortadan kalktığında Hz. Peygamber: "Umreyi soran kişi nerede? Üzerinden cüb-beni çıkar. Güzel kokuyu yıka, sarı rengi gider. Hacda ne yapıyorsan umrede de onu yap11 buyurdu.
1789- Hişâm İbn Urve, babasından şunu rivayet etmiştir:
Ben, daha yaşım genç iken Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve sellem hanımı Hz. Aişe'ye sordum: Yüce Allah âyette "Şüphe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytuflah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur." [166] buyurduğundan bana göre bu ikisini tavaf etmeyen kişi üzerine herhangi bir şeyi gerekli görmem.
Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hayır, senin dediğin gibi olsaydı o ikisini tavaf etmesinde bîr günah olmazdı. Ancak bu âyet asıl Ensar hakkında indirilmiştir. Onlar Menat putu için hac yaparlardı. Menat, Kadîd denilen yerin hizasın-daydı. Onlar, Safa ile Merve arasında tavaf yapmayı günah sayıyorlardı. İslam dini gelince bunun hükmünü Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi w seiiem sordular. Yüce Allah da Şüphe yok ki, Safa ile Merue Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah't ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur." âyetini indirdi.
Hişâm'dan şu fazlalık rivayet edilmiştir: "Allah, Safa ile Merve arasında tavaf yapmayan kişinin ne haccını ne de umresini tamam kılar."

11- Umre Yapan Kişi İhramdan Ne Zaman Çıkar?

Atâ', Câbir'den şunu rivayet etmiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve , ashabına haclarını umreye çevirmelerini ve tavaf yaptıktan sonra saçlarını kestirerek ihramdan çıkmalarını emretti.
1791- Abdullah İbn Ebî Evfâ şöyle dedi:
Resûlullah aaliaifâhu aleyhi ve seiiem umre için İhrama girdi, biz de ihrama girdik. Mekke'ye girincs tavaf yaptı, biz de tavaf yaptık. Safa ve Merve'ye geldi, biz de onunla birlikte geldik. Biz Mekke 'İllerden herhangi birinin ona ok atması ihtimaline binaen onu koruyorduk.
(Hadisi rivayet eden kişi diyor ki): Bir arkadaşım Abdullah'a sordu: Kabe'ye girdi mi?
Abdullah: "Hayır" dedi.
1792- (Arkadaşım, Abdullah'a): Hz. Peygamber'in sdiaiiâhu aleyhi ve senem Hz. Hatice'ye ne söylediğini bize anlat dedi.
O şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Hatice'ye cennette, içinde ne gürültü-patırtı ne de yorgunluk bulunmayan, cevher kamışlarından bir köşk müjdeleyin".[167]
1793- Amr İbn Dînar şöyle dedi:
Ibn Ömer'e şu soruyu sorduk: Umre'ye giren bir adam Kabe'yi tavaf ettiği halde Safa ve Merve arasında tavaf yapmasa hanımı ile cinsel ilişkide bulunabilir mi?
Ibn Ömer şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldi. Kabe'yi yedi kere tavaf etti, makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı. Safa ile Merve arasında yedi tavaf yapü. "Şüphesiz ki Allah'ın Resulünde sizin için en güzel örnek vardır." [168]
1794- Câbir İbn Abdullah'a sorduk o şöyle dedi: Safa ile Merve arasında tavaf yapmadıkça hanımı ile İlişkide bulunamaz.
1795- Ebû Musa el-Eş'arî radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Bathâ'da devesini çöktürmüş iken onun yanma vardım. Bana: "Hac yaptın mı?" diye sordu.
Ben: Evet, dedim.
Hz. Peygamber: "Nasıl telbiye getirdin?" diye sordu.
Ben: "Peygamber'in telbiye getirdiği gibi telbiye getiriyorum" diyerek telbiye getirdim, dedim.
Hz. Peygamber: "İyi yapmışsın. Kabe'yi, Safa ile Merve'yi tavaf et, sonra da ihramdan çık" buyurdu.
Ben de Kabe'yi tavaf ettim, sonra Safa ile Merve arasında tavaf yaptım. Sonra Kays kabilesinden bir kadına rastladım, saçımı ayıkladı (kontrol edip, bit vb. şeyleri ayıkladı). Sonra da hac için telbiye getirdim. İnsanlara da bu yönde fetva veriyordum. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında o bana şöyle dedi: Allah'ın kitabını esas alırsak o bize umreyi tamamlamayı söylüyor. Hz. Peygamberin (s.a.v.) sözünü esas alırsak o, hedy kurbanı kesim yerine ulaşmadıkça ihramdan Çıkmadı.
1796- Ebû Bekir'in kızı Esmâ'nın azatlısı Abdullah, Esmâ'nın her Cuhûn'a[169] gidişte şöyle dediğini duyardı: Allah, Muhammed'e saibiiâhu aleyhi ve seiiem merhamet etsin. Onunla birlikte burada konakladık. O zaman eşyamız hafif, devemiz ve azığımız da azdı. Ben, kardeşim Âişe, Zübeyr ve falanlar umre için ihrama girdik. Kabe'ye ellerimizi sürdüğümüzde geceden hac için telbiye getirdik.

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Umre yapan kişinin, tavaf ve sa'y yapmadıkça ihramdan çıkamayacağı konusunda, fetva veren imamlardan farklı görüşe sahip olan bir kimse bilmiyoruz. Ancak İbn Abbas bu konuda tek kalarak "Kabe'yi tavaf ettikten sonra ihramdan çıkar" demiştir.
Bu hadis umrede sa'yin vacib olduğunu gösterir. İki rekâtlık tavaf namazı da böyledir. Bu iki rekâtın makam-ı İbrahim'in arkasında kılınmasının şart olup olmadığında ise görüş ayrılığı bulunmaktadır. İbnü'l-Münzir, tavaf yapanın dilediği yerde bu namazı kılmasının caiz olduğu konusunda ittifak bulunduğunu nakletmiştir.
Cuhûn, Mekke'de bir dağ ismidir.

12- Hac, Umre Veya Gazadan Dönüşte Ne Söylenir?

1797- Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Resûlullah saBaiiâhu aleyhi ve seiiem, bir gazadan, hacdan veya umreden dönerken, her ne zaman yüksekçe bir yere tırmansa üç kere tekbir getirdikten sonra şöyle derdi:
Lâ ilahe illalîahu vahdehû lâ şerike leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'İ-hamdü ve hüue alâ külli şey'in kadir, âyibûne, tâibûne, 'âbldûne, sâcidûne, H Rabbinâ hâmidûn. Sadakallahu ua'deh ve nasara abdeh ve hezeme'l-ahzâb vahdeh.
'Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na aittir, O'nun her şeye gücü yeter. Bizler geri dönüyoruz, tevbe ediyor, Rab-bîmize kulluk ediyor, secde ediyor, Rabbimize hamd ediyoruz. Allah va'dini yerine getirdi, kuluna (Hz. Peygamber'e) yardım etti, (kâfir) orduları hezimete uğrattı".[170]

Açıklama

Buharı burada, hac ve umre yapan kimseyi de İlgilendirdiği için, yolculuktan dönen kimsenin uyması gereken âdabı İfade eden bir konu başlığı koymuştur.
Bu, Mekke'nin dışından gelerek umre yapanlar hakkında geçerlidir. Yukarıdaki hadis Duâhr bölümünde 'Yolculuk yapmak isteyen veya yolculuktan dönen kimse ne söylemelidir?" başlığı altında verilmiştir. [171]

13- Mekke'ye Gelen Hacıyı Karşılamak Ve Bir Deveye Üç Kişinin Binmesi

1798- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şunları söyledi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldiğinde Abdülmuttalib oğul-lan'nın çocukları onu karşıladı. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bunlardan birini önüne birini de arkasına bindirdi. [172]

Açıklama:

Konu başlığı iki hükmü içermektedir. Birincisini şu ifade ortaya koyar: "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'ye geldiğinde, Abdülmuttalib oğulları'nın ufak çocukları onu karşıladı". Hadisin ikinci hükme delâleti de açıktır. Buharı bunu Edeb bölümünde tek olarak rivayet etmiştir. [173]
Hadis, hac için gelenleri karşılama hususuna işaret etmektedir.

14- Sabah Vakti Gelmek

1799- İbn Ömer rachyaiiâhu anh şöyle dedi:
Resûluliah saiiaiiâhu aleyhi veseiiem Mekke'ye yola çıktığı zaman ağacın bulunduğu
yerdeki mescitte[174] namaz kılardı. Mekke'den geri döndüğünde de Vâdî'nin ortasında Zülhuleyfe'de namaz kılar, sabah oluncaya kadar orada konaklardı.

15- (Yolculuktan Dönen Kişinin) Akşam Vakti (Ailesinin Yanına) Gelmesi

1800- Enes radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Resûluliah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem (yolculuktan döndüğünde) ailesinin yanma geceleyin gelmezdi. Ya sabah yahut akşamleyin gelirdi.

Açıklama

Cevherî, hadisin Arapçasmda geçen "aşi " kelimesinin akşam ile yatsı arası anlamına geldiğini söylemiş, bu kelimenin öğleden sonra anlamına geldiği de söylenmiştir. Burada birincisi kastedilmiştir.
Buharı yukarıdaki ilk konu başlığından sonra bu konu başlığını getirerek, ailenin yanına sabah vakti dönmenin şart olmadığını, yalnızca gece vakti dönmenin yasaklandığını açıklamak istemiştir.
Câbir'in rivayet ettiği hadiste bunun gerekçesi "saçı başı düzeltmek" şeklinde belirtilmiştir.

16. (Medine'de Oturan Kişi) Medine'ye Yaklaştığında Ailesinin Yanına Gece Vakti Gelmez

1801. Câbir radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiailâhu aleyhi ve seiiem (yolculuktan dönen) kişinin gece vakti ailesinin yanına gelmesini yasakladı.

17- Medine'ye Yaklaştığında Devesini Hızlı Sürmek

1802- Enes radıysiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiailâhu aleyhi vg seiiem yolculuktan dönüp de Medine'nin yüksek yollarını görünce devesini hızlı sürerdi, Medine'ye bir an önce ulaşmayı istediğinden bineğini harekete geçirirdi. [175]

Açıklama

Bu hadis Medine'nin faziletini ve vatanı sevip ona iştiyak göstermenin meşru olduğunu göstermektedir.

18- Evlere Kapılarından Girin" Âyeti

1803- Ebû İshak şöyle dedi: Berâ radıyaiiâhu anh'nın şöyle dediğini işittim:
Bu âyet biz Ensar hakkında indirildi. Ensar hac yapıp da döndüğünde evlerinin kapısından girmezler, arkalarından girerlerdi. Ensar'dan bir adam hacdan döndükten sonra eve kapısından girdi. Sanki bu fiili sebebiyle insanlar tarafından kınandı. Bunun üzerine şu âyetler indirildi: "İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışıdır. Evlere kapılarından girin, Allah'tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz".[176]

19- Sefer (Yolculuk), Azaptan Bir Parçadır.

1804- Ebû Hureyre mdıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu nakletmiştir:
"Yolculuk azaptan bir parçadır; sizden birinin yemeğine, içmesine ve uyumasına engel olur. Kişi ihtiyacını görünce ailesine dönmekte acele etsin".[177]

Açıklama

Burada azaptan kasıt; hayvana binme ve yürüme sebebiyle kişinin normalde alışık olduğu durumdan uzaklaşmasının zorluğudur.

Yeme, içme ve uyumaya engel olmak, mutlak bir engel değil, bunların tam olarak yapılmasına engel olmaktır.
Hadisten Çıkan Sonuçlar:
1- Bir ihtiyaç olmaksızın kişinin ailesinden uzaklaşması hoş olmayan bir durumdur.
2- Kişinin -özellikle de kendisinin yokluğunda zayi olacağından korkuyorsa-aîlesine dönmekte acele etmesi güzel görülmüştür. Çünkü kişinin ailesi ile birlikte bulunması, din ve dünyaya ait işlerin yolunda gitmesine yardımcı olur, ayrıca cemaatlere katılma ve ibadet için kuvvet bulma söz konusudur.
Imâmü'l-Harameyn (Cüveynî) babasının makamına oturduğunda kendisine: "Yolculuk niçin azaptan bir parçadır?" diye soruldu. Derhal şöyle cevap verdi: Çünkü kişinin sevdiklerinden ayrılmasına sebep olur.

20- Yola Çıkan Yolcunun Ailesine Dönmek İçin Acele Etmesi

1805- Zeyd İbn Eşlem babasından şunu aktarmıştır: Mekke yolunda Abdullah İbn Ömer ile birlikte idik. Safiyye bt. Ebû Ubeyd'in çok hasta olduğu haberi ona ulaştı. Bunun üzerine acele etti. Şafak kaybolduktan sonra bineğinden inerek akşam ile yatsıyı cem ederek kıldı. Sonra da şöyle söyledi:
Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, acilen yola devam etme durumunda bulunduğunda akşam namazını ertelediğini, akşam ile yatsıyı cem ettiğini gördüm.
"Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) ahkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin." [178]
Atâ' şöyle dedi: îhsâr (engellenme), kişiyi alıkoyan her şeyden olur.

Açıklama

Buhârî'nin yalnızca Atâ'nın tefsiri ile yetinmesi, onun ihsârın, her türlü engelden kaynaklanabileceği görüşünü kabul ettiğini göstermektedir.
Bu konu, gerek sahabe gerekse diğerleri arasında ihtilaflıdır. Bunların çoğunluğu şu görüştedir: İhsâr, hacca giden kişiyi hacdan alıkoyan; düşman, hastalık vb. gibi her türlü engelden kaynaklanabilir. İbn Mes'ud, zehirli bir hayvan tarafından sokulan bir kişinin muhsar olduğuna dair fetva vermiştir. Bunu, İbn Cerîr sahih bir senetle rivayet etmiştir.
Nehaî ve Küreliler şöyle demişlerdir: Hasr (hacdan engellenme) ancak kırılma, hastalık ve korku sebebiyle olur.
Diğerleri şöyle demişlerdir: Hacdan engellenme ancak düşman sebebiyle olur. Bu, Abdürrezzak tarafından Ma'mer aracılığıyla İbn Abbas'tan sahih bir senetle rivayet edilmiştir.

27- (İHRAMA GİRDİKTEN SONRA ENGELLENEN KİŞİ)

1- Umre Yapan Kişinin Engellenmesi

1806- Nâfi' şöyle demiştir: Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anh kargaşa döneminde Mekke'ye doğru yola çıktığında şöyle dedi: Kabe'ye ulaşmam engellenirse Resûluilah saibitâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte yaptığımız gibi yapar, umre için telbiye getiririm. Çünkü Resûluilah saüaiiâhu aleyhi ve seiiem da Hudeybiye antlaşmasının imzalandığı sene umre için telbiye getirmişti.
1807- Nâfi1 şöyle demiştir: Haccâc'ın ordusu Abdullah İbn Zübeyr'le savaşmak üzere geldiğinde Abdullah İbn Ömer'in iki oğlu Ubeydullah ve Sâ-lim,babalan ile konuşarak şöyle dediler: "Bu yıl hac yapmamanın sana bir zararı olmaz. Biz Kabe'ye gitmene engel olunmasından korkarız".
İbn Ömer şöyle dedi:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte (umre yapmak üzere Mekke'ye doğru) yola çıktık. Kureyş kâfirleri Kabe'ye gitmemize engel oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaMhu aleyhi ve seiiem hedy kurbanını kesti, saçlarını kazıttı.
Şahit olun ki ben de inşallah umre yapmaya niyet ediyorum. Gideceğim; şayet Kabe'ye gitmeme engel olunmazsa tavaf yapacağım. Şayet engel olunursa, Hz. Peygamberle saibiiâhu aleyhi ve sellem birlikte olduğumda onun yaptığı gibi yaparım.
İbn Ömer, Zülhuleyfe'de umre için telbiye getirdi. Sonra bir miktar ilerledikten sonra şöyle dedi: "Hac ile umrenin durumu aynıdır. Sizleri şahit tutarım ki ben umre ile birlikte hac İçin de telbiye getirdim". Bayram günü olup da kurban kesmedikçe bu ikisinin ihramından çıkmadı.
İbn Ömer şöyle söylerdi: "Kişi Mekke'ye girdiğinde bir tavaf yapmadıkça ihramdan çıkamaz".
1808- Nâfi' şöyle demiştir: Abdülmuttalib oğulları'ndan bazılan İbn Ömer'e: "Burada kakaydın" dediler.
1809- ibn AbbaS radıyallâhu anh ŞÖyle demiştir: ReSÛlUİlah'm sallallâhu aleyhi ve seiiem
umre yapması engellendi. Bunun üzerine saçlarını tıraş etti, eşleri ile birlikte oldu, hedy kurbanını kesti. Ertesi yıl umre yaptı.

Açıklama

Buhârî'nin bu konuda, "ihsar sebebiyle ihramdan çıkmak hac yapana özgüdür. Umre yapan kişi ihsar sebebiyle ihramdan çıkamaz, Kabe'yi tavaf edinceye kadar ihramda kalmaya devam eder. Çünkü senenin tümünde umre yapılabileceğinden umrenin kaçmasından korkulmaz. Hac ise böyle değildir" görüşünü reddetmek istediği söylenmiştir. Söz konusu görüş İmam Mâlikten nakledilmiştir. Kadı İsmail bu görüşü desteklemek üzere sahih bir senetle Ebû Kılâbe'den şunu rivayet etmiştir:
Umre yapmak üzere yola çıktım. Devemden düştüm, ayağım kırıldı. İbn Abbas ve İbn Ömer'e haber göndererek durumumu sordum. Onlar şöyle dediler: "Umrenin, hac gibi bir vakti yoktur. Kişi Kabe'ye ulaşıncaya dek ihramda kalmaya devam eder".
İbn Ömer "sizi şahit tutuyorum" sözü ile kendisine uymayı isteyenlere bunu öğretmek istemiştir. Yoksa bunu söylemek şart değildir.
"Şayet Kabe'ye gitmeme engel olunursa, umre ile ilgili amelleri yaparak ihramdan çıkarım": İbn Ömer'in bu sözü, "Hac ile umrenin durumu aynıdır" sözünü açıklamaktadır. Yani, engellenme durumunda ihramdan çıkma yahut bunun mümkün olması bakımından hac ile umre aynıdır.
Hadisten Çıkan Sonuçlar:
1- Hac veya umre yapmak isteyen kimsenin bunu yapmasına düşman engel olursa, kişi ihramdan çıkmaya niyet ederek ihramdan çıkabilir. Hedy kurbanını keser, saçını kazıtır yahut kısaltır.
Umre'yi hacca eklemek:
2- Umre'ye haca eklemek caizdir. Bu, alimlerin çoğunluğunun görüşüdür. Ancak;
a- Umre'nin hacca eklenebileceği görüşünde olanların çoğuna göre umre tavafına başlanmamış olması şarttır.
b.- Hanefilere göre tavafın dört şavtı tamamlanmadan önce olursa caizdir.
c- Mâlikîlere göre ise tavaf tamamlanmadan önce olursa caizdir.
3- Kıran haccı yapan kişi tek bir tavaf ile yetinir. [179]
4- Kıran haccı yapan kişi hedy kurbanı keser.
5- Tehlikeli olmakla birlikte kişinin korkutucu durumdan salim olmayı umut ettiği bir yoldan hac ve umre yolculuğuna çıkılabilir. İbn Abdilber bu görüşü İleri sürmüş ve engellenme sebebiyle ihramdan çıkan kişiye ihramdan çıktığı ibadetin kazasının farz olmasını delil getirmiştir. Hadisten ilk anda anlaşılan da budur.
Alimlerin çoğunluğu bu durumda hac ve umrenin vacip olmadığını söylemişlerdir. Hanefiler de bu görüştedir.
İmam Ahmed'den iki rivayet vardır. Bu mesele ile ilgili iki görüş iki konu sonra gelecektir.

2- Hac Yapmaya Engel Olunması

1810- Salim, İbn Ömer'in radıyaiiâhu anh şöyle söylediğini belirtmiştir: Resûlul-lah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sünneti size yetmiyor mu? (Hac İçin ihrama girmiş) birinizin hac yapmasına bir engel çıkarsa Kabe'yi tavaf eder, Safa ile Merve arasında sa'y yapar, sonra her türlü ihramdan çıkar. Ertesi yıl hac yapar ve hedy kurbanı keser. Şayet hedy bulamazsa bunun yerine oruç tutar.

Açıklama

Ibnü'l-Müneyyir el-Hâşiye isimli eserinde şöyle demiştir: Buharî, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem döneminde, umre'den engellenmenin gerçekleştiğine işaret etmiştir. Alimler haccı da buna kıyas etmişlerdir ki bu "arada bir fark bulunmadığını belirtmek suretiyle asim fer'e ilhakı" türünden bir kıyas olup, kıyasın en kuvvetli türünü oluşturur.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu görüş, şu anlayışa dayanmaktadır: İbn Ömer-in "peygamberinizin sünneti" ifadesi, hac yaparken engellenen kişiyi, umre yaparken engellenen kişiye kıyas etmek anlamına gelir. Çünkü Hz. Peygamber'in aleyhi ve seiiem başına gelen umre yapmasının engellenmesidir. İbn Ömer bu sözü ve bundan sonraki açıklaması ile hac yaparken engelleme ile karşılaşan kişi hakkında Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem duyduğu bir sözü de kastetmiş olabilir.

Hac ve umrede Kabe'nin tavaf edilmesinin şart koşulmasından şu hususlar anlaşılır:
1- Bunun meşruiyeti,
2- Bunun meşru olduğunu kabul edenler arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Zahirîler emrin zahirini esas alarak bunun vacip olduğu görüşünü kabul ederken, Ahmed bunun müstehab olduğunu söylemiştir. Şâfiîlerde meşhur olan görüşe göre İse caizdir.

3- Engellenme Durumunda, Saçı Kazıtmadan Önce Kurban Kesmek

1811- Misver radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem saçını kazıtmadan önce kurbanını kesti ve ashabına da böyle yapmalarını emretti.
1812- Nâfi'in rivayet ettiğine göre Ubeydullah ve Salim, (babalan) Abdullah İbn Ömer ile konuştular. İbn Ömer radıyaiiâhu anh onlara şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte umre yapmak için çıktık. Kureyş kâfirleri Kabe'ye gitmemize engel oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kurbanını kesti ve başını kazıttı.

4- "(Hac Veya Umre Yapması) Engellenen Kişinin Kaza Etmesi Gerekli Değildir" Görüşünü Savunanlar

Ibn Abbas'tan rivayet edildiğine göre kaza yalnızca hac esnasında cinsel ilişkide bulunmak suretiyle haccını bozan kişiye gereklidir. Ancak bir özür vb. sebebiyle haccı engellenen kişi ise ihramdan çıkar memleketine döner. Engellendiği sırada yanında hedy kurbanı varsa şayet Kabe'ye gönderme imkanı yoksa bu-:unduğu yerde keser. Gönderme imkanı varsa, kurban, kesileceği yere ulaşıncaya kadar ihramdan çıkamaz.
Mâlik ve diğer bazıları ise şöyle demiştir: Kişi herhangi bir yerde hedy kurbanını keser ve saçını kazıtır, kendisine kaza gerekmez. Çünkü Hz. Peygamber aiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ve ashabı Hudeybiye'de iken umre yapmaları engellendi. Onar da burada kurbanlarını kestiler, saçlarını kazıttılar, tavaf yapmadan ve hedy türbanları Kabe'ye ulaşmadan önce ihramdan çıktılar. Hz. Peygamber'in saiiaDâhu >ieyhi w senem herhangi bir kimseye bunu kaza etmelerini emrettiği de bilinmemek-edir. Hudeybiye, harem bölgesinin dışındadır.
1813- Nâfi'den rivayet edildiğine göre, Ibn Ömer, kargaşa döneminde umre yapmak İçin Mekke'ye doğru yola çıktığında şöyle dedi:
"Kabe'ye ulaşmam engellenirse, Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte olduğumuz sırada o ne yaptıysa biz de onu yaparız".
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Hudeybiye yılında umre için telbiye getirdiğinden Ibn Ömer de umre için telbiye getirdi. Sonra durumu inceledi ve "hac-cın da umrenin de durumu aynıdır" dedi, arkadaşlarına dönerek "hac da umre de aynı durumdadır. Sizi şahit tutarım ki ben umre ile birlikte hac yapmaya niyet ettim". Sonra her ikisi için de bir tavaf yaptı, bu tavafın yeterli olacağını düşündü. Hedy kurbanı kesti.

Açıklama

Hac veya umre yapması engellenen kişiye kazanın gerekli olmadığı görüşü, çoğunluğun görüşüdür.
İbn Cerîr (et-Taberî), İbn Abbas'ın buna benzer bir görüşünü, Ali Ibn Ebû Talha aracılığıyla rivayet etmiştir. Bu rivayette şöyle denilmektedir: "Şayet söz konusu olan farz hac ise, bunun kazası gerekir. Farz dışında bir şey ise kaza gerekmez".
Hedy kurbanını Kabe'ye ulaştırılma imkanı bulunduğunda, kurban Kabe'ye ulaşmadan önce ihramdan çıkılıp çıkılamayacağı konusu sahabe ve onlardan sonra gelenler arasında farklı yorumlara sebep olmuştur.
a- Alimlerin çoğunluğuna göre, engellenen kişi ister hill bölgesinde ister harem bölgesinde olsun, hedy kurbanını ihramdan çıktığı yerde keser.
b- Ebû Hanife şöyle demiştir: Kişi, hedy kurbanını ancak harem bölgesinde keser.
c- Diğer bazıları ise İbn Abbas'ın burada belirttiği şekilde bir ayırım yapmışlardır ki güvenilir görüş budur. Alimlerin bu konuda ihtilaf etmelerinin sebebi, "Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hedy kurbanını Hudeybiye'de iken hill bölgesinde mi harem de mi kestiği" konusuna dayanır.
Ata "Hz. Peygamber Hudeybiye'de kurbanı harem bölgesinde kesti" demiş, İshak da bu görüşe katılmıştır. Diğer Megâzî[180] alimleri ise "Hz. Peygamber hill bölgesinde kesti" demişlerdir.
Bana (İbn Hacer'e) öyle geliyor ki Buharı "Mâlik ve diğerleri" sözünde "diğerleri" ifadesi ile İmam Şafii'yi kastetmiştir. Çünkü ifadenin sonunda yer alan "HudeybİYe, harem bölgesinin dışındadır" sözcüğü İmam Şafii'nin el-Ümm'de yer alan sözüdür. İmam Şafii'den rivayet edilen bir diğer görüşe göre Hudeybiye'nin bir kısmı hill bir kısmı da harem bölgesinde yer alır. Ancak Hz. Peygamber hil! bölgesinde kurbanını kesmiştir. Nitekim âyette "Onlar, inkâr eden ve sizin Mesdd-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını engelleyen kimselerdir"[181] buyrulmaktadır. İlim ehline göre hedy kurbanlarının yeri harem bölgesidir. Şafiî bir diğer yerde de şöyle demektedir: "Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Hudeybiye antlaşmasının yapıldığı yıldan bir yıl sonra yaptığı umreye kaza umresi denilmesinin sebebi, bu umrenin kaza edilmesinin farz olduğundan değil, Kureyş ile Hz. Peygamber arasında yapılan antlaşmada bu şekilde yer almasından dolayıdır".[182]

5- Sizden Her Kim Hasta Olursa Yahut Başından Bir Rahatsızlığı Varsa, Oruç Veya Sadaka Veya Kurban Olmak Üzere Fidye Gerekir".

Bu kişi (oruç tutmak, sadaka vermek veya kurban kesmekten birini seçme konusunda) muhayyerdir. Şayet oruç tutacaksa bunun süresi üç gündür.
1814- Resûlullah saiiaiiâhu aıeyhi ve seiiem, Kâ'b İbn Ucre'ye: "Herhalde bitler sana eziyet veriyor" dedi. Kâ'b: Evet Ey Allah'ın Resulü! diye cevap verdi.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Saçlarını kazıt. Üç gün oruç tut veya altmış fakiri doyur yahut bir koyun kes" buyurdu. [183]

Açıklama

İbnü't-Tîn ve diğer bazı alimler şöyle demişlerdir: Sâri'[184] burada bir günlük orucu bir sa' buğdaya eşit kılmış, Ramazan'da oruç bozma konusunda ise bir günlük orucu bir müd buğdaya eşit kılmıştır. Yine ziharda ve Ramazan'da cinsel ilişkide bulunmada da böyledir. Yemin kefaretinde ise üç tam üçte bir müdde eşit kılmıştır. Hadlerde ve miktarlarda kıyasın geçerli olmadığı konusunda en güçlü delil budur.
Abdülkerîm'in rivayetinde şöyle denilmektedir: Kâ'b, Resûlullah saifeiiâhu aleyhi veseiiem ile birlikte ihramlı idi. Saçında bitler oluştu.
Bundan sonraki konuda Seyf rivayetinde şöyle yer almaktadır: Resûlullah saibiiâhu aleyhi ve selle m Hudeybiye'de başucumda durdu. Başımdan bitler düşüyordu. Bana "bunlar sana zarar veriyor mu?" diye sordu. Ben: Evet, dedim. Resûlullah: "Öyle ise saçlarını kazıt".
Yine bu rivayette Kâ'b şöyle demiştir: "Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa..." âyeti benim hakkımda indirildi.
Kurtubî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in saiiaiiahu aleyhi ve seikm "Herhalde başındaki bitler sana eziyet veriyor" sözü, hükmün kendisine bağlanacağı illeti pekiştirmek anlamına gelir. Kâ'b, karşı karşıya bulunduğu zorluğu bildirince hüküm hafifletilmiştir.
Hadisin Arapça aslında yer alan "hevâmm I Ay-" sözcüğü insanın bedeninde
gezinen bit, pire vb. haşeratı ifade etmekle birlikte burada bit kastedilmiştir. Bu hadis, ihramlı kişinin başındaki biti öldürmesi halinde fidye gerekli olacağına delil olarak gösterilmişse de buna itiraz edilmiş ve fidyenin saçın kazıtılması sebebiyle gerekli olduğu belirtilmiştir. İlk anda anlaşıldığına göre fidye biti öldürmek sebebiyle gerekli olmaktadır. Şâfiîlerde her iki görüş de bulunmaktadır. Bu görüş ayrılığının etkisi şu meselede görülür: Kişi başını kazıttığı halde bitleri öldürmese kendisine fidye gerekir mi?
İbn Kudâme şöyle demiştir: Baştaki saç ister ustura, ister makas isterse ot ile giderilmiş olsun bu da kazıtma gibidir. Bu konuda görüş ayrılığı bilmiyoruz.

6- Âyetteki "Veya Sadaka' İfadesiyle Kastedilen Altı Fakiri Doyurmaktır.

1815- Kâ'b b. Ucre şöyle demiştir:
Hudeybiye'de Resûlullah saifeilâhu aleyhi ve sellem başucumda durdu, başımdan bitler düşüyordu. Bana: "Bitler sana zarar veriyor mu?" diye sordu. Ben: "Evet", dedim. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Öyleyse başını kazıt".
Kâ'b şöyle dedi: "Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa..." âyeti benim hakkımda indirildi.
Resûlullah şöyle buyurdu: "Üç gün oruç tut veya birfarak[185] buğdayı altı fakire dağıt, yahut kolayına gelen bir kurban kes".

Açıklama:

Buharı, âyette geçen sadaka sözcüğünün mübhem olduğuna, sünnetin bunu tefsir ettiğine işaret etmektedir. Alimlerin çoğunluğu da âyette yer alan sadakanın, altı fakiri doyurmak anlamına geldiği görüşündedir.
Farak, Medine'de bilinen bir ölçektir. On altı rıtıl gelir.

7- Fidye Olarak Yarım Sa1 (Buğday) Vermek

1816- Abdullah b. Ma'kıl şöyle dedi:
Kâ'b İbn Ucre'nin rad.yaiiâhu anh yanına oturdum. Ona fidye konusunu sordum, şöyle dedi:
Bu konu ile ilgili âyet benim hakkımda indirilmekle birlikte hükmü hepiniz hakkında geçerlidir. Basımdaki bitler yüzüme doğru dökülürken Resûlullah'm huzuruna götürüldüm. Bana: "Bert bitlerin sona bu kadar eziyet edeceğini sanmazdım. Bir koyun alabilir misin?" diye sordu. Ben "hayır" dedim. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Öy/eyse üç Qun oruç tut veya her bir fakire yanm sa' olacak şekilde altı fakiri doyur" buyurdu.

Açıklama

Müslim, Günder aracılığıyla Şu'be'den yaptığı rivayette "mescitte" ibaresini eklemiştir.
Bu hadiste şu hususlar yer almaktadır:
1- Mescitte oturmak ve ilim müzâkeresinde bulunmak,
2- Ayetlerin inme sebeplerini öğrenmeye çalışmak. Çünkü bu hem hükümlerin bilinmesini hem de Kur'an'm tefsirini bilmeyi sağlar.

8- Bir Koyun Kesmek

1817- Kâ'b b. Ucre radıyaüâhu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onu, başındaki bitler yüzüne düşerken gördü ve ona: "Bitler sana eziyet ediyor mu?" diye sordu. Kâ'b: Evet, diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Hudeybiye'de saçlarını kazıtmasını emretti.
[Hadisi rivayet eden kişi dedi ki:] Sahabe, Hudeybiye'de ihramdan çıkacaklarını bilmiyorlar, Mekke'ye gireceklerini ümit ediyorlardı.
Yüce Allah fidye ile ilgili âyeti indirdi. Bunun üzerine Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Kâ'b'a bir farak buğdayı altı kişiye dağıtmasını veya bir koyun kurban kesmesini yahut üç gün oruç tutmasını emretti."
1818- Kâ'b İbn Ucre'den rivayet edildiğine göre saçlarmdaki bitler yüzüne doğru inerken Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onu gördü.

Açıklama

Hadisi rivayet eden râvî, Sahabe'nin Hudeybiye'de ihramdan çıkacaklarını bilmediğini söylemiştir. Bununla; saçı tıraş etmenin sebebinin "engellenme sebebiyle ihramdan çıkma" değil, haram olan bir şeyin eziyet sebebiyle mubah kılınması olduğunu açıklamak istemiştir. Bu açık bir hükümdür.
İbnü'l-Münzir şöyle der: Bundan, Kabe'ye ulaşma umudu olan kişinin, umudu ortadan kalkıncaya kadar beklemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Kişinin umudu kalmadığında ihramdan çıkar. Alimler şu konuda İttifak etmişlerdir; Kabe'ye ulaşmaktan umudunu kesmiş olan ve ihramdan çıkması caiz hale gelen kişi ihramda kalmaya devam etse, sonra Kabe'ye ulaşması mümkün hale gelse ibadetini tamamlaması İçin Kabe'ye gitmesi gerekli olur.
Mühelleb ve diğer bazı alimler şöyle demişlerdir; Râvî'nin "Sahabe, Hudeybiye'de ihramdan çıkacaklarını bilmiyorlar, Mekke'ye gireceklerini ümit ediyorlardı" sözünden şu sonuç da elde edilir: Adet zamanının geldiğini anlayan kadın yahut humma vaktinin geldiğini anlayan hasta Ramazan ayında gün içinde oruçlarını bozsalar, sonra kadın âdet görmese ve hasta humma olmasa bu kişilerin oruçlarını kaza etmesi gerekir. Çünkü Yüce Allah'ın, sahabenin Hudeybiye'de ihramdan çıkacaklarını bilmesi, durum ortaya çıkmadan önce Kâ'b'dan saçını kazıtma ile gerekli olan kefareti düşürmedi. Çünkü kadının ve hastanın âdeten bildikleri şey gerçekleşmeyebilir, bu sebeple de bu ikisine kaza gerekir.
Hadisten çıkarılan diğer bazı sonuçlar:
1- Sünnet, Kitapta (Kur'an'da) yer alan mücmel ifadeleri beyan eder. Nitekim fidye ayeti Kur'an'da mutlak geçmekte, sünnet ise bunu takyid etmektedir.
2- Ihramlı olan kişinin saçını tıraş etmesi haramdır. Bit vb. şeylerden kaynaklanan bir eziyet sebebiyle tıraş ettirmesine izin verilmiştir.
3- Büyük şahsiyetler arkadaşlarına yumuşak davranırlar. Onların içinde bulundukları durumları göz önünde bulundurur, onları sürekli yoklarlar. Kendilerine bağlı kimseler İçinde zarara uğrayan bir kimse bulunduğunda durumunu sorup, içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtulacağını gösterirler.
4- Bazı Mâlikîler bu hadisten şu sonucu çıkarmıştır: Özürsüz yere başını tıraş eden kimseye fidye gerekir. Çünkü özürlü kimseye gerekli kılındığına göre, özürsüz olana haydi haydi gerekli olur. Ancak bu konuda özürlü ile diğerlerinin eşit tutulması gerekmez. Bu sebeple Şafîî ve alimlerin çoğunluğu şöyle demişlerdir: Kasten başını tıraş eden kişi, fidye konusunda seçim hakkına sahip değildir. Onun yapabileceği tek şey kurban kesmektir.

9- (Hac Esnasında) Kadına Yaklaşmak Yoktur'.

1819- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seikm şöyle buyurduğunu söyledi:
"Kim bu evi (Kabe'yi) tavaf eder de kadına yaklaşmaz (cinsel ilişkide bulunmaz) ve fiska düşmezse anasından doğduğu gibi (günahsız bir şekilde) yurduna döner".

10- (Hac Esnasında) Günah Sayılan Davranışlara Yönelmek, Kavga Etmek Yoktur1.

1820- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in saüaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurduğunu söyledi:
"Kim bu evi (Kabe'yi) tavaf eder de kadına yaklaşmaz ve fıska düşmezse anasından doğduğu gibi yurduna döner. [186]

28- ANLANMANIN CEZASI

1- "Ey iman edenleri İhramh iken avı öldürmeyin, içinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kabe'ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder). Yahut (avlanmanın cezası), fakirleri doyurmaktan ibaret bir keffârettir, yahut onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki (yasak av yapan) işinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmişi ajfetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır. Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere (faydalanmanız için) deniz avı yapmak ve onu yemek size helâl kılındı. İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun".[187]

Açıklama

1- Yanlışlıkla Av Hayvanı Öldürme Durumunda Ceza Gerekir mi?
İbn Battal şöyle demiştir:
Hicaz, Irak ve diğer bölgelerden müctehid imamlar şu konuda ittifak etmişlerdir: İhramlı kişi kasten veya hatâen av hayvanı öldürdüğünde kendisine ceza gerekir.
Zahirîler, Ebû Sevr ve Şâfîîlerden İbnü'l-Münzir yanlışlıkla öldürme konusunda muhalefet etmişler, âyetteki "kasten" ifadesine dayanmışlardır. Bu ifadenin zıt anlamından (mefhum-i muhalifinden), yanlışlıkla öldürenin hükmünün farklı olduğu anlaşılır. İmam Ahmed'den rivayet edilen iki görüşten biri de böyledir.
2- Keffâret Cezasında Seçim Hakkı Söz Konusu mudur?
Keffâret konusunda farklı yorumlar yapılmıştır.
a- Alimlerin çoğunluğu âyetin zahirinde yer aldığı üzere kişinin keffâret cezasını yerine getirme konusunda seçim hakkına sahip olduğunu kabul etmişlerdir.
b- Sevrî şöyle demiştir: Kişi öldürdüğü hayvanın mislini kurban olarak keser. Şayet bulamazsa fakirlere yemek yedirir. Şayet buna da İmkânı yoksa oruç tutar.
c- Saîd İbn Cübeyr şöyle demiştir: Yemek yedirme ve oruç tutma yalnızca av hayvanının bedeli, yerine kurban edilecek hayvanın değerine ulaşmadığında söz konusu olur.
3- İhramlı Kişinin Avladığı Avın Yenmesi:
a- Alimlerin çoğunluğu ihramlı kişinin avladığı hayvanı yemenin haram olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir.
b- Hasan-ı Basrî, Sevrî, Ebû Sevr ve bir grup alim şöyle demiştir: İhramlının avladığı hayvan yenilir. Bu, hırsızın kestiği hayvanın yenilmesi gibidir. Şâfîîlere ait görüşlerden biri de böyledir.
4- Hakemlerin Yetkisi:
a- Alimlerin çoğunluğu bu konudaki hükmün selefin hükmüne tabi olduğunu, onu geçemeyeceğini söylemişlerdir. Hakkında hüküm vermedikleri konularda hüküm verilir, hakkında ihtilaf ettikleri konularda ise ictihad yapılır.
b- Sevrî şöyle demiştir: Bu konuda seçim, her devirde iki hakem tarafından yapılır.
c- İmam Mâlik şöyle der: Her bir olayda yeniden hüküm verilir. Bu konuda seçim hakkı, hakkında hüküm verilen kişiye aittir. Bu kişi hakemlere "benim hakkımda yalnızca yemek

yedirme konusunda hüküm verin" diyebilir.
5- Avlanan Hayvanın Denginin Belirlenmesi:
a- Alimlerin çoğunluğu, öldürülen av hayvanının kurbanlıklar içinden benzerinin kesilmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir.
b- Ebû Hanife, öldürülen av hayvanının kıymetinin gerekli olduğunu, ancak bunun hayvanın dengine çevrilmesinin de caiz olduğunu söylemiştir.
Alimlerin çoğunluğu büyük hayvanın avlanması halinde kesilecek hayvanın büyük, küçük hayvanda kesilecek hayvanın küçük, sağlam hayvana karşılık sağlam hayvan, ayağı kırık hayvana karşılık ayağı kırık hayvanın kesileceğini söylemişlerdir.
Alimler âyetteki "av" ile kastedilenin, ihramlı olmayan kişinin yiyebileceği vahşî hayvanlar olduğunda, öldürülmesi caiz olan hayvanlar için bir şeyin gerekli olmadığında ittifak etmişlerdir. Bunların doğurduğu hayvanlarda ise ihtilaf etmişlerdir. Alimlerin çoğunluğu bunu eti yenen hayvanlara katmışlardır.

2- İhramlı Olmayan Kişi Avlanır Da Bunu İhramlı Olana Hediye Ederse İhramlı Kişi Onu Yiyebilir

İbn Abbas ve Enes, ihramlı kişinin evcil hayvanları kesmesinde bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Bu hayvanlar deve, davar, sığır, tavuk ve artır.
1821- Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah şöyle demiştir:
Hudeybiye antlaşmasının yapıldığı yıl babam da gitti. Arkadaşları ihrama girdiği halde o ihrama girmedi. Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kendisi ile savaşmak isteyen bir ordunun bulunduğu haber verildi. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de bunun üzerine hareket etti.
(Ebû Katâde dedi ki): Ben, onun ashabının yanına vardığım zaman onların gülüştüğünü gördüm. Baktım, yanımda vahşî bir eşek sürüsü var. Birine hamle yaptım, ok fırlattım, hareketsiz hale getirdim. Onlardan yardım istedim. Onlar yardım etmekten kaçındılar. Ben onu öldürdüm, etinden yedik. Düşmanın Hz. Peygamber ile aramıza gireceğinden korktuk. Hz. Peygamber'i aramaya koyuldum. Atımı bazen koşturuyor bazen yürütüyordum. Gece yarısı Benî Gıfâr kabilesinden bir adama rastladım.
Ona: "Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem nerede ayrıldın?" diye sordum.
Adam şöyle dedi: "Ta'hin'de ayrıldım. Sukyâ denilen yerde öğle uykusu uyumak üzereydi" dedi.
Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Ashabın sana selam söylüyor. Onlar düşmanın seninle onların arasına girmesinden korktular. Onları bekle" dedim. Daha sonra Şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü vahşî bir eşek avladım. Yanımda ondan kalan bir parça var".
Allah'ın Resulü, ihramlı olan ashabına "yiyiniz" buyurdu. [188]

Açıklama

Hadiste yer alan emrin zahiri, genelliği gerektirdiği halde, Buhârı fıkhı bir çıkarımla bunu yukarıda belirttiği şekilde sınırlandırmıştır. Çünkü doğru olan, ihramlı kişinin kestiği av hayvanının hükmünün, meyte hükmünde olmasıdır.
Bir görüşe göre ihramlının kesmesi, haram olmakla birlikte sahihtir, ihramlı olmayan kişi yiyebilir. Hasan-ı Basrî bu görüştedir.
İbn Abbas'tan nakledilen sözü Abdürrezzak, İkrime aracılığıyla şu şekilde rivayet etmiştir: İbn Abbas ihramlı iken İkrime'ye bir deve kesmesini emretti.
Enes'ten nakledilen rivayeti İbn Ebî Şeybe, Sabbâh el-Becelî aracılığıyla şu şekilde rivayet etmiştir: Enes b. Mâlik'e ihramlının hayvan kesip kesemeyeceğini sordum, "evet (kesebilir)" diye cevap verdi.
Konu başlığında yer alan " Bu hayvanlar deve, davar, sığır, tavuk ve attır" sözü Buhârî'ye ait olup fıkhî bir çıkarımdır. At dışındaki kısımda görüş birliği vardır. Atın kesilmesi yenilmesini mubah görenlere özgüdür.
Ebû Katâde'nin olayı şuna delil gösterilmiştir: Hac veya umre dışında bir amaçla harem bölgesine giren kimse ihramsız girebilir.
Bir başka görüşe göre ise bu olay, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ihram için sınırlar belirlemesinden önce gerçekleşmiştir.
Ebu'n-Nadr rivayetinde şu ifade geçmektedir: "(Ebû Katâde dedi ki): Vâhşi eşeği kestim, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ashabına getirdim. Onlara: Haydi bunu taşıyın dedim. Onlar: Biz el sürmeyiz, dediler. Ben de onu taşıyarak onlara getirdim".
Ebu'n-Nadr'ın Av bölümünde gelecek olan rivayetinde şöyle denmektedir: "Bazıları yemekten kaçındı. Sizin bu durumunuzu peygambere soracağım dedim. Hz. Peygamber'e yetiştim ve onunla konuştum".
Buna göre Ebu'n-Nadr'ın Hz. Peygamber'e yetişme sebebi, vahşi eşeğin etinden yiyip yememe konusunda fetvA sormaktı. [189]

3- İhramlılar Bir Av Görüp Güldüğünde İhramlı Olmayan Kişinin Durumu Anlaması

1822- Abdullah İbn Ebû Katâde, babasından şunu aktardı:
Hudeybiye antlaşmasının yapıldığı yıl Hz. Peygamberle saibiiâhu aleyhi ve seiiem birlikte gittik. O'nun ashabı ihrama girdikleri halde ben ihrama girmedim. Gayka denilen yere[190] geldiğimizde, düşman birliğinin bulunduğu bize haber verildi. Onlara doğru yöneldik. Arkadaşlarım vahşi bir eşek (zebra) sürüsü gördüler. Birbiriyle gülmeye başladılar. Bunun üzerine ben de geriye bir baktım ve sürüyü gördüm. Atımı sürünün üzerine doğru sürdüm. Okumu fırlattım ve birini vurdum. Arkadaşlarımdan yardım istedim, yardım etmekten kaçındılar. Daha sonra onun etinden yedik.
Resûlullah'a saikiiâhu aleyhi ve seiiem ulaşmak için yola çıktık. Düşmanın onunla aramıza girmesinden korktuk. Bu yüzden atımı bazen hızlı koşturuyor, bazen de yürütüyordum. Gece yarısı Gıfâr kabilesinden bir adamla karşılaştım. Ona: "Sen Resûlullah'tan saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem nerede ayrıldın?" diye sordum. Adam: "Ta'hin denilen yerde öğle uykusuna yattığı sırada ayrıldım" dedi.
Nihayet Resûlullah'a saiMâhu aleyhi ve seiiem ulaştım.
Ona: "Ey Allah'ın Resulü arkadaşların sana selam söylüyorlar. Onlar, düşmanın seninle aralarına girmelerinden korktular. Onları bekle" dedim.
Resûlullah da bekledi.
Ben: "Ey Allah'ın Resulü biz vahşi bir eşek/zebra avladık. Yanımızda ondan bir parça da arttı" dedim.
Bunun üzerine Resûlullah saiiaMhu aleyhi ve seiiem ihramlı olan ashabına "yiyiniz" buyurdu.

Açıklama

İhramlı olanların, av hayvanı görünce gülmeleri, işaret etmek anlamına gelmez. Bu sebeple o avdan yemeleri helal olur.

4- İhramlı Olan Kişi Av Hayvanını Öldürme Konusunda (Sözle Veya Fiille) İhramsız Olana Yardım Edemez

1823- EbÛ Katâde radıyallâhı anh ŞÖyle dedİ: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte Medine'ye üç günlük mesafede Kâha denilen yerde idik. (Diğer rivayette ise şöyle denilmektedir):
Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte Kâha'da idik. Kimimiz ihrarnh kimimiz ihramlı değildi. Arkadaşlarımın bir şeye baktıklarını gördüm. Bir de baktım ki bir vahşi eşek sürüsü! Arkadaşlarımdan yardım istedim. Onlar: "Bu konuda sana hiçbir şekilde yardım edemeyiz, biz ihramhyız" dediler. Bunun üzerine sürüden bir eşeğe hamle yaptım, bir taşın ardından yaklaşıp avladım. Avımı alıp arkadaşlarıma getirdim. Bazıları "yiyiniz", bazıları da "yemeyiniz" dediler. Biraz ilerimizde bulunan Hz. Peygamber'e saiiaMhu aleyhi ve seiiem vardım ve sordum. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "yiyiniz, helaldir" buyurdu.

Açıklama

Ehl-i reyden bazıları, hayvanın avlanması için ihramlı kişi tarafından zorunlu olan bir yardımın yapılması durumunda avdan yemesinin haram olduğunu, hayvanı avlamada zorunlu olmayan bir yardımın yapılması durumunda ise yemesinin haram olmadığını söylemişlerdir. İşte Buhârî'nin bu konu başlığı ile onları reddettiği söylenmiştir.

5- İhramlı Kişi, İhramsız Olanın Avlaması İçin Av Hayvanına İşarette Bulunamaz

1824- Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah babasından şunu aktarmıştır:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem hac yapmak için yola çıktı. Ashabı da onunla birlikte çıktılar. Ebû Katâde'nin de içinde bulunduğu bir grup topluluktan koptular. Ebû Katâde "Resûlullah'a kavuşmak için deniz sahiline doğru gidelim" dedi. Arkadaşları da deniz sahiline doğru yöneldiler. Yola çıkınca Ebû Katâde dışındakiler ihrama girdi, o girmedi. İlerlerlerken yolda vahşi eşekler gördüler. Ebû Katâde sürüye doğru hamle yaparak birini avladı. Arkadaşları bineklerinden inerek onun etinden yediler. Sonra da "ihramli iken av hayvanı mı yiyoruz?" dediler.
(Ebû Katâde dedi ki); Eşekten geriye kalan eti yanımızda taşıdık. Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yanına varınca şöyle dediler: "Ey Allah'ın Resulü! Biz ihramlı idik, Ebû

Katâde ise ihramlı değildi. Vahşi bir eşek sürüsü gördük. Ebû Katâde sürüye hamle yaparak birini avladı. Biz de bineklerimizden inerek onun etinden yedik. Sonra da: İhramlı iken av hayvanı mı yiyoruz? dedik. Geriye kalan eti de yanımızda getirdik".
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem şöyle buyurdu: 'İçinizden herhangi biri ona (Ebû Katâde'ye) saldırmasını emretti mi, yahut işarette bulundu mu?"
Oradakiler: Hayır, dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Öyleyse etin geriye kalan kısmını da yiyiniz" buyurdu.

Açıklama

Buharı, ihramlının av hayvanına işaret etmesinin haram olduğunu belirtmek istemiş, bunun cezayı gerektirmesi meselesine ise değinmemiştir. Bu konu alimler arasmda ihtilaflıdır.
Alimler, avlanması için av hayvanına işarette bulunmak veya işaret dışındaki yollarla hayvanı göstermenin haram olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak Ebû Hanife bunu "avlanmanın ancak kendisi ile gerçekleşebildiği işaret" ile kayıtlamıştır.
İhramlının, Hayvanın Avlanmasına Katkıda Bulunması Durumunda Karşılaşacağı Ceza:
Alimler şu konuda ihtilaf etmişlerdir: İhramlı bir kişi, ihramsız bir kişiye av hayvanını işaret vb. yollarla gösterse yahut avlanmasına yardım etse ceza gerekli olur mu?
a- Kûfeliler (Hanefiler), Ahmed İbn Hanbel ve İshak "ihramlı kişi avın değerini tazmin eder" demişlerdir.
b- Mâlik ve Şafiî "ihramsızın ihramsız bir kimseye harem bölgesindeki avı göstermesi durumunda olduğu gibi burada da tazmin söz konusu değildir" görüşünü savunarak şöyle demişlerdir: Yukarıdaki hadis tazmine delil teşkil etmez. Çünkü Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem yardım veya işaretin söz konusu olup olmadığını sorması, o avın etini yemenin helal olup olmadığını belirtmek içindi. Bu hadiste ceza konusuna temas edilmemiştir.
Muvaffakuddîn (İbn Kudâme) bunun Hz. AH ve İbn Abbas'ın görüşü olduğunu belirterek delil getirmiştir. Ancak Hz. Ali'den sahih yolla gelmesi itiraza açıktır.
Bu görüşte olanların bir diğer delili de şudur: Hayvanı avlayan kişi, hayvanı gösteren kişiden bağımsız olarak kendi iradesiyle ve tek başına hayvanı öldürmüştür. Bu şuna benzer: Bir kimse ihramlı yahut oruçlu olan bir erkeğe bir kadını gösterse, erkek de o kadın ile cinsel ilişkide bulunsa, kadını gösteren kişi bu hareketi İle günahkâr olur, ancak kendisine kefaret gerekmediği gibi bu göstermesi ile orucu da bozulmuş olmaz.
Hadisten Çıkan Sonuçlar
1- İhramlı bir kimsenin, ihramsız olan şahsın av yapmasını ve kendisinin de bu sayede ondan yemeyi temenni etmesi ihramına zarar vermez.
2- İhramlı olmayan kişi kendisi için hayvan avladığında ihramlı kişi bu avdan yiyebilir.
3- Arkadaşlardan bir şey istemek ve hediye kabul etmek caizdir.
Kadı Iyâd şöyle demiştir: Bana göre, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve «Han, o av hayvanından yiyenlerin gönlünü yatıştırmak için Ebû Katâde'den et istemiştir. Böylelikle bunun caiz olduğunu hem söz hem de fiille açıklamak suretiyle, onlarda meydana gelen şüpheyi gidermek istemiştir.
4- Ata isim vermek (caizdir).
Buharı eşeği de buna kıyas etmiş ve Cihad bölümünde konu başlığına bu ismi vermiştir.
İbnü'l-Arabî şöyle der: Alimler, idrak etmese ve çağrıldığında cevap vermese bile akıl sahibi olmayan varlıklara isim vermenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Üstelik bazı hayvanlar belirli bir ismi duya duya, o isim söylendiğinde zamanla onu diğer isimlerden ayırır.
5- Yol arkadaşlarından; saygı duyulan veya bereketi umulan yahut da söz konusu mesele ile ilgili hüküm vermesi beklenen kişi gaip olduğunda yani hazır olmadığında onun payı kendisine verilmek üzere saklanır.
6- Devlet başkanı, bir yarar söz konusu olduğunda kendisine bağlı kimseleri bölüklere ayırabilir.
7- Savaşlarda casus kullanmak caizdir.
8- Gerek yakın gerekse uzakta bulunan kimselerden bir şahsa selam götürmek caizdir. Bu hadis, kendisine selam verilen kimsenin buna karşılık vermeyi terk edebileceğini göstermez. Çünkü Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seiiem selama karşılık vermiş olmakla birlikte, bu husus hadiste yer almış olmayabilir. Hadiste bunu reddeden bir durum yoktur.
9- Av hayvanını öldürmek onu boğazlamak yerine geçer.
10- Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seiiem döneminde sahabenin ictihadda bulunması caizdir.
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: Bu, Hz. Peygamberin saiiaüâhu aleyhi ve seiiem bulunduğu bir yerde ictihadda bulunmak değil, ona yakın bir yerde iken ictihadda bulunmadır.
11- İki müctehid, ictihadlan sonucunda farklı hükümlere ulaşsalar bile her biri kendi ulaştığı hükümle amel eder. Hiçbirisi bu sebeple kınanamaz. Çünkü hadiste "bunu yapmamız eleştirilmedi" denilmektedir. Öyle anlaşılıyor ki bu hayvanı yiyen, hayvanın aslen mubah olmasından hareket etmiş, yemekten uzak duran da sonradan meydana gelen durum, yani ihramdan hareket etmiştir.
12- Deliller çeliştiğinde nassa başvurulur.
13- Av esnasında atı mahmuzlamak,
14- Tümsek mekânlarda av yapmak,
15- Atlı kimselerden av sırasında yardım istemek,
16- Yolculuk sırasında yanında azık taşımak,
17- Yolculuk sırasında dostlara ve yol arkadaşlarına yumuşak davranmak,
18- Hükmü hikmeti ile birlikte açıklamak caizdir. Nitekim Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem'in "Bu, Allah'ın size yedirdiği bir yiyecektir" sözü bunu gösterir.
Ek bilgi: İhramlının av hayvanını avlaması caiz değildir. Ancak hayvan saldırıda bulunur da kendini korumak için öldürürse bu caiz olur. Bu durumda kendisine tazmin gerekmez.

6- İhramlı Kişiye, Hayatta Olan Vahşî Bir Eşek Hediye Edildiğinde Kabul Etmemesi

1825- Sa'b İbn Cessâme el-Leysî, ResûluHah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Ebvâ'da iken kendisine vahşî bir eşek/zebra hediye etti. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seuem bunu geri verdi. Sa'b'm yüzündeki hoşnutsuzluğu sezince ona şöyle buyurdu: "Biz yalnızca ihramh olduğumuz için bunu sana geri verdik".[191]

Açıklama

İhramh Kişinin Avdan Yemesi Konusunda Görüşler
[1. Mutlak olarak haramdır]
İhramh olan kişinin av hayvanından yemesini mutlak olarak haram görenler bu hadisi delil getirmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem gerekçe olarak ihramh olmasını zikretmekle yetinmiştir. Bu, yasaklığm tek sebebinin bu olduğunu gösterir. Hz. Ali, İbn Ömer, Leys, Sevrî ve İshak, yukarıdaki hadis sebebiyle bu görüşü tercih etmişlerdir. Ayrıca Ebû Davud ve diğer imamların Hz. Ali'den rivayet ettiği şu hadis de buna delil gösterilmiştir: Hz. Ali şöyle sordu "Biliyor musunuz ki bir adam Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ihramh iken bir zebra hediye etti de o bunu yemekten kaçındı?", oradakiler "evet" dediler.
Ancak ilk olarak anlaşılan bu anlam şu hadislerle çelişmektedir:
a- Müslim'in Talha'dan rivayet ettiği şu hadis: Talha'ya, ihramh iken kuş eti hediye edildi. O yemekten geri durdu ve "ResûluHah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte iken yemiştik" dedi.
b- Bu konuda zikredilen Ebû Katâde hadisi,
c- Umeyr İbn Seleme'den rivayet edilen şu hadis: Behzî, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ihramh iken ona bir ceylan hediye etti. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'e bunu yol arkadaşları arasında taksim etmesini emretti". Bu hadisi Mâlik, Sünen sahipleri rivayet etmişler, İbn Huzeyme ve diğer bazıları da sahih olduğunu söylemiştir.
[2. Mutlak olarak caizdir]
Kûfeliler (Hanefiler) ve seleften bir grup bunun mutlak olarak caiz olduğunu söylemişlerdir.
[3. Bazı şartlarda caizdir]
Alimlerin çoğunluğu ihtilaflı olan bu konuyu şu şekilde uzlaştırmışlardır: "İhramlıya hediye edilen avm kabul edilebileceğine dair hadisler ihramsız olan kişinin kendisi için avlayıp daha sonra ihramlıya hediye ettiği av ile ilgilidir. Bunun reddedildiğine dair hadisler ise ihramsız kişinin ihramlı için avladığı hayvan ile ilgilidir". Bu görüşte olanlar şöyle demişlerdir: Hz. Peygamber'in saibiiâhu aleyhi ve seiiem Sa'b adlı sahabî'nin hediyesini kabul etmeyişi ve ihramlı olduğunu söylemesinin sebebi şudur: Bir av, kişi için yapıldığında onun ondan yemesi haram olmaz. Ancak ihramlıya haram olur. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu sözü ile aslî haramlık sebebini zikretmiş, bunun dışındakiler! zikretme mistir. Bu, başka sebebin olmadığını göstermez. Diğer hadislerde bu açıklanmıştır.
Bu hadis bir sebebe bağlı olarak hediyeyi reddetmenin caiz olduğunu gösterir.
Buharı bu hadisi başka bir yerde "Bir sebebe bağlı olarak hediyeyi reddetmek' başlığı altında yer vermiştir.
Yine bu hadiste, hediye veren kimsenin gönlünü hoş tutmak için hediyeyi reddetme sebebini açıklama vardır.

Hibe ancak hibe edilenin kabul etmesi ile onun mülküne girer.

7- İhramlının Öldürebileceği Hayvanlar

1826- Abdullah İbn Ömer radyaiiâhu anh, Resûlullah'ın saiiailâhu aleyhi ve seiiem şöyle dediğini nakleder:
"Beş tür hayvan vardır ki bunların öldürülmesinde ihramlı için bir günah söz konusu değildir".[192]
1827- İbn Ömer radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: Hz. Peygamber'in saiiailâhu aleyhi ve seiie eşlerinden biri bana Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi: "İhramlı kişi şunları öldürebilir:" [193]
1828- Abdullah İbn Ömer radıyallâhu anh, Hafsa'nın radıyallâhu anh şöyle söylediğini belirtti: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu:
"Şu beş hayvanın öldürülmesinde, öldürene herhangi bir günah söz konusu değildir: Karga, çaylak, fare, akreb ve kuduz köpek."
1829- Hz. Aişe'den radıyallâhu anh rivayet edilmiştir: Resûsullah saiiailâhu aleyhi «= seiiem şöyle buyurdu:
"Beş hayvan vardır ki bunlann tümü fâsık (yoldan çıkmış, itaat altına alınmayandır. Bunlar harem bölgesinde de öldürülür: Karga, çaylak, akreb, fare, kuduz köpek".[194]
1830- Abdullah rad.yaiiâhu anh şöyle dedi:
Biz Minâ'da bir mağarada Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikteyken kendisine "Mürselât" sûresi indirildi. Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve seiiem okuyor, ben de henüz okuması dolayısıyla ağzı kurumadan onun okuduklarını ezberliyordum. Birden üzerimize bir yılan sıçradı. Hz. Peygamber saiiailâhu aleyhi ve seiiem: "Onu öldürün" buyurdu. Biz onu öldürmek için hemen davrandık ki yıian kaçtı. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiailâhu aleyhi ve seiiem: "Siz onun şerrinden korunduğunuz gibi o da sizin şerrinizden korundu" buyurdu. [195]
1831- Hz. Peygamberin saiiailâhu aleyhi ve seiiem eşi Hz. Âişe radıyaiiâhu anh, "Resulullah'in saiiailâhu aleyhi ve seiiem kelere "fâsıkçık" dediğini işittim ancak onun öldürülmesini emrettiğini işitmedim." [196]

Açıklama

Köpek; hayvan olma ve parçalayıcı olma özelliğini barındırır. Bekçilik ve avcılık gibi işlerde köpekten yararlanılır. Yine köpekte başka hayvanlarda bulunmayan; iz sürme, koku alma, bekçilik etme, hafif uyku, sahibine bağlılık, eğitime elverişli olma gibi özellikler vardır. Taharet konusunda köpeğin necis olduğunu belirtmiştik. Yaratmanın Başlangıcı bölümünde köpeğe ait diğer özellikler ele alınacaktır.
Kelb-i akûr nedir?
Alimler burada, hadisin Arapça metninde yer alan "kelb-i akûr" sözcüğünün ne anlama geldiği konusunda ve bundan aksi anlam (mefhum-ı muhalefet) çıkarılıp çıkarılamayacağı konularında ihtilaf etmişlerdir.
a- Saîd İbn Mansûr'un hasen senetle Ebû Hureyre'den rivayet ettiğine göre bununla kastedilen aslandır.
b- Süfyan aracılığıyla Zeyd İbn Eslem'den rivayet edildiğine göre kendisine kelb-i akûr'un ne olduğu soruldu, o da "yılandan daha çok saldırgan olan ne vardır?" dedi.
c- Züfer burada kastedilenin yalnızca kurt olduğunu söylemiştir.
d- İmam Mâlik el-Muuattâ'dd. şöyle demiştir: Bu, insanlara saldıran, onları korkutan; aslan, kaplan, pars, kurt gibi tüm hayvanları içerir. Bu görüşü Ebû Ubeyd, Süfyan'dan da rivayet etmiştir. Alimlerin çoğunluğu da bu görüştedir.
e- Ebû Hanife bu hadiste kastedilenin yalnızca köpek olduğunu söylemiştir. Kurt dışındaki hayvanlar bu bakımdan köpek gibi değerlendirilemez.
Ebû Ubeyd çoğunluğun görüşüne şunları delil getirmiştir:
a- Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, Ebû Leheb'in oğluna yaptığı bedduada "Allah'ım ona köpeklerinden bir köpeği musallat et" demiş, bu beddua sonucu onu bir aslan parçalamıştır. Bu, hasen bir hadis olup Hâkim tarafından rivayet edilmiştir.
b- Yüce Allah "Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yeyin" buyurmuştur. [197] Burada kelime kökü olarak "kelb" sözcüğü kullanılmıştır. Bu sebeple parçalayıcı/saldırgan her hayvana "akûr" denilmiştir.
Tahâvî de Hanefilerin görüşüne şunu delil getirmiştir: Şahin ve doğan, yırtıcı kuşlardan olduğu halde ihramlmın bunları öldürmesinin haram olduğu konusunda alimler ittifak etmişlerdir. Bu, öldürme izninin karga ve çaylak ile sınırlı olduğunu gösterir. Aynı şekilde diğer hayvanlarda da öldürme izni yalnızca köpek ve onunla aynı nitelikte olan kurt ile sınırlıdır.
Tahâvî'nin ittifak bulunduğunu söylemesi eleştiri konusu yapılmıştır.
Ölüm Cezasını Hak Eden ve Harem Bölgesine Sığınan Kişinin Durumu:
Bu hadis, öldürülmesi gerekli olan kişinin harem bölgesine sığınması halinde öldürülebileceğine dair delil getirilmiştir. Çünkü harem bölgesindeki hayvanların öldürülmelerine izin verilme gerekçesi "fisk", yani yoldan çıkma özelliğidir. Katil de fâsık olduğuna göre o da öldürülebilir. Hatta onun öldürülmesi bu hayvanlardan daha önceliklidir. Çünkü bu hayvanların fâsık olması doğalarının gereğidir. Mükellef olan insan ise fisk işlediğinde kendi saygınlığını ortadan kaldırmış olur. Bu yüzden fişkın gerektirdiği cezanın uygulanmasına daha layıktır. İbn Dâkîk el-'îd bunun tartışmaya açık bir mesele olduğunu söylemiştir. Bu konudaki geniş açıklama bir sonraki konuda gelecektir.
İbnü'l-Münzir şöyle der: İlim ehlinden görüşleri tespit edilebilenler, ihramlı kişinin yılanı öldürmesinin caiz olduğu konusunda icmâ etmişlerdir.
"Öldürülmesini emrettiğini işitmedim" sözü Hz. Âişe'nin sözü olup kastedilen Hz. Peygamber'dir saiiaiiâhuaieyhiveseiiem. Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi veseiiem, kelere "fâsıkçık" demesi, onu öldürmenin mubah olmasını gerektirir. Hz. Âişe'nin bunu işitmemiş olması bunun yasak olduğunu göstermez. Çünkü Bed'u'1-halk {Yaratılışın Başlangıcı) konusunda da geleceği üzere Sa'd b. Ebî Vakkas ve diğer bazıları bunu işitmiştir.
İbn Abdüber gerek harem dışında gerekse harem bölgesinde keleri öldürmenin caiz olduğu konusunda ittifak bulunduğunu nakletmiştir. Ancak İbn Abdilhakem ve başkaları Mâlik'ten "ihramlı kişi keler öldüremez" sözünü naklet-mislerdir.

8- Harem Bölgesinin Bitkisi Koparılmaz

ibn Abbas, Hz. Peygamber'den saiiaUâhu aleyhi ve seiiem şunu nakletmiştir: "Ha-rem'in dikeni kopanlmaz".
1832- Ebû Şüreyh el-Adevî, Mekke'ye (Abdullah İbn Zübeyr'e karşı savaşmak üzere) ordular gönderen Amr İbn Saîd'e şöyle dedi:
Ey Emir! İzin ver de sana bir şey anlatayım. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mekke'nin fethinin ertesi günü bir konuşma yaptı. Onu bu kulaklarım işitti, kalbim söylediklerini kavradı, gözlerim konuşma yaparken onu gördü. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Mekke'yi Allah haram bölge kılmıştır, onu insanlar haram kılmamıştır. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kişinin orada kan akıtması helal olmaz. Mekke'nin bitkisi kopanlmaz. Şayet Allah Resûlü'nün orada savaş yaptığını ileri sürerek kendisine ruhsat çıkarmak isteyen birisi olursa ona şöyle deyiniz: "Allah, yalnızca Resulüne izin verdi, size izin vermedi". Allah bana da yalnızca gündüzün belirli bir anında izin verdi. Bugün Mekke'nin haramığı dünkü haline geri döndü. Burada bulunanlar bulunmayanlara aktarsın."
Ebû Şüreyh'e: "Amr sana ne dedi?" diye soruldu.
Ebû Şüreyh dedi ki: Bana şöyle cevap verdi: "Ben bunu senden daha iyi bilirim ey Ebû Şüreyh! Harem bölgesi bir âsîye, öldürülmesi gerekli olan bir kimseye, hırsızlık yaparak cezadan kurtulmak isteyene sığmak olamaz".

Açıklama

Hadisten Çıkan Sonuçlar
1- Bu olay, yönetici ile konuşurken, onların öğütlere daha çok kulak vermelerini sağlamak için yumuşak bir üslup kullanmaya dair bir örnektir.
2- özellikle de itiraza konu olabilecek bir mesele ile ilgili olarak yöneticiler ile konuşmadan önce onlardan izin almak yerinde olur. İzin almadan söze başlamak ve ağır konuşmak, kişinin kendini öne çıkarması ve karşıdakinin de inat göstermesine sebep olur.
3- İlim öğretme, hükümleri açıklama ve önemli İşlerde konuşma yapmadan önce Allah'a hamdü senada bulunmak müstehabtır.
Hadisten ilk anda anlaşıldığına göre Mekke halkına karşı savaş yapılması yasaktır. Oraya sığınan güvenlikte olur, kendisine ilişilmez. "Oraya giren emin olur", "Görmezler mi ki biz (yaşadıkları yeri) kendilerine güvenlikli bir harem kıldık" âyetlerinin yorumu konusunda müfessirlerin ortaya koyduğu iki görüşten biri de bu yöndedir.
Hz. Peygamber'in "Allah'a ve âhiret gününe inanan..." şeklindeki ifadeleri, emre itaatin sağlanması İçindir. Çünkü Allah'a inanan kişinin ona İtaat etmesi gerekir. Ahirete inanan kimsenin de emredilen şeyi yerine getirmesi, yasaklanan şeyden de hesap sorulma korkusuyla uzak durması gerekir.
Bu hadis, Mekke'de adam öldürme ve savaş yapmanın haram olduğuna delil olarak gösterilmiştir.
Harem Bölgesindeki Hangi Bitkilerin Koparılması Yasaktır?
Kurtubî şunları kaydeder: Fakihler koparılması yasaklanan otları, insanların bir müdahalesi söz konusu olmaksızın Allah tarafından bitirilen bitkiler ile sınırlandırmışlardır.
İnsanların müdahalesi ile yetişen bitkilerin koparılması konusunda ise farklı görüşler ileri sürülmüştür.

a- Alimlerin çoğunluğu bunun caiz olduğunu söylemişlerdir.
b- Şafiî, her tür bitkinin koparılmasında cezanın gerektiğini söylemiştir. İbn Kudâme de bu görüşü tercih etmiştir.
İnsanların müdahalesi olmaksızın yetişen bitkilerin koparılması durumunda cezanın ne olacağı konusunda farklı görüşler söz konusudur:
a- Mâlik "bunda ceza söz konusu değildir, kişi günahkâr olur" demiştir.
b- Atâ 'Allah'tan bağışlanma diler" demiştir.
c- Ebû Hanife "kıymeti ile hedy kurbanı alınarak kesilir" demiştir.
d- Şafiî "büyük bitki koparma durumunda sığır, daha düşüğünde koyun gerekir" demiştir.
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: "Fakihler, harem bölgesinin bitkisinin koparılmasının haram kılındığında ittifak etmişlerdir. Ancak Şafiî ağaç dallarından misvak kesilmesini caiz görmüştür". Ebû Sevr de Şafiî'den bu görüşü nakletmiştir.
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "gündüzün bir anında" dediği süre, güneşin doğuşundan İkindi vaktine kadar olan süredir.
îbn Cerîr şöyle der: Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "burada bulunanlar bulunmayanlara aktarsın" ifadesinde haber-i vahidin kabul edileceğine dair delil vardır. [198] Çünkü bu söz, konuşmada bulunan her bir şahsın dinlediklerini aktarmasını gerektirir. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yalnızca, tıpkı dinieyen gibi aktarımda bulunulan kimselerin de amel etmesi gerekli olduğu için, orada bulunanların aktarmasını emretmiştir. Aksi taktirde aktarma emrinin bir anlamı kalmazdı.
Had cezası olarak öldürülmesi gerekli olan ve Harem bölgesine sığınan kimsenin durumu da alimler arasında görüş ayrılığına neden olmuştur.
Ebû Şüreyh'in Hadisinden Çıkan Diğer Bazı Sonuçlar
1- Kişi kendisinin, güvenilir ve dinlediğini ezberinde tutabilen bir kimse olduğunu ortaya koyabilir.
2- Alim bir kimse, yönetimde bulunanların din ile ilgili işlerden herhangi birini değiştirdiğini gördüğünde onlara tepkisini gösterir, yumuşak bir şekilde öğüt verir ve tedrice riayet eder.
3- Dine aykırı bir şeye karşı tepkinin ortaya konulması sırasında durumu elle değiştirmek mümkün olmadığında, tepki dile getirilmekle yetinilir.
4- Etkili söz söylerken söz pekiştirilerek söylenir.
5- Din ile ilgili konularda tartışma yapmak caizdir.
6- Dinî hükümlerde nesh (bir hükmün, sonraki bir hükümle yürürlükten kaldırılması) caizdir.
7- İçtihada açık bir konuda, bir müctehidin ulaştığı hüküm başka bir müctehid hakkında bağlayıcı olmaz.
8- Tebliği yerine getirerek sorumluluktan kurtulmak ve istenmeyen durumlara sabretmek gerekir.
Mekke'nin savaş yoluyla fethedildiği görüşünü kabul edenler bu hadîsi delil getirmişlerdir.

9- Harem Bölgesinin Avı Ürkütülmez

1833- îbn Abbas radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'İn saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurduğunu söyledi:
"Allah Mekke'yi haram kıldı. Benden önce hiç kimseye helal kıhnmadığı gibi benden sonra hiç kimseye de helal kıhnmayacaktır. Bana da yalnızca gündüzün bir bölümünde helal kılındı. Mekke'nin yaş otu koparılmaz, ağacı sökülmez, avı ürkütülmez. Etrafa duyurmak için alma dışında yere düşürülen mal alınmaz".
(Hz. Peygamber bu konuşmayı yaparken amcası) Abbas: "Ey Allah'ın Mesulü! îzhir otu hariç. Onu dökümcülükte ve kabirlerimizde kullanırız" dedi.
Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "izhir otu hariç" buyurdu.

Açıklama

"Avı ürkütülmez" sözü iki farklı şekilde yorumlanmıştır:
1- Av yapılmaz,
2- Hakiki anlamı ile avı ürkütülmez.
Nevevî şöyle demiştir: Avı, bulunduğu yerden kaçırmak haramdır. Kişi avı ürküttüğünde av ister telef olsun ister olmasın isyan etmiş olur.
Alimler şöyle demiştir: Avı ürkütmenin yasaklanması, avlanmanın haydi haydi yasak olduğunu gösterir.

10- Mekke'de Savaş Yapmak Helâl Değildir

Ebû Şüreyh radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "kimse orada kan dökemez" sözünü nakletmiştir.
1834- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi fethettiği gün şöyle buyurdu:
"Bundan böyle (Mekke'den Medine'ye) hicret yoktur. Ancak cihad etmek ve niyet vardır. Sizden sefere çıkmanız istendiğinde sefere çıkın.
Burası, Allah'ın gökleri ve peri yarattığı zaman haram kıldığı bir beldedir. Burası, Allah'ın haram kılması sebebiyle kıyamete kadar haramdır. Benden önce hiç kimsenin burada savaş yapması helal kılınmadı. Benim için de ancak gündüzün belirli bir anında helal kılındı. Burası Allah'ın haram kılması sebebiyle kıyamete kadar haramdır. Mekke'nin dikeni koparılmaz, avı ürkütülmez, duyurmak amacı dışında düşürülen malı alınmaz, otu koparılmaz.'"
Bu sırada Abbas şöyie dedi: Ey Allah'ın Resulü izhlr hariç. Bu ot, Mekke'lilerİn demircileri tarafından kullandır, ayrıca evlerde de kullanılır.
Hz. Peygamber: "İzhir hariç" buyurdu.

Açıklama

Mekke'nin fethedilmesi ile birlikte oradan hicret etme yükümlülüğü sona ermiştir. Ancak cihad, ihtiyaç duyulduğunda farz olma halini devam ettirmektedir. Hz. Peygamber bunu "sizden sefere çıkmanız istendiğinde sefere çıkın" sözü ile ifade etmiştir ki bunun anlamı "savaşa çağrıldığınızda savaşa katılın" demektir.
Hicret kâfirlerden kaçmak, cihada katılmak yahut ilim talep etmek gibi amaçlarla yapılır. Mekke'nin fethi ile ilki ortadan kalktığı için hadiste âdeta "diğer iki hicreti iyi değerlendirin" denilmektedir.
Hadis, Mekke'nin İslam yurdu olarak devam edeceğine dair Nebevi bir müjdeyi içermektedir. Bu konu Cihâd bölümünde genişçe ele alınacaktır. [199]
Bu hadis Mekke'de adam öldürmenin ve savaşmanın haram kılındığına dair delil gösterilmiştir.
Harem Bölgesinde Adam Öldürmek
Bazı alimler, harem bölgesinde ölüm cezasını gerektiren bir suç işleyene harem bölgesinde ölüm cezasının uygulanabileceğine dair ittifak bulunduğunu nakletmiş, görüş ayrılığının harem dışında insan öldürerek harem bölgesine sığınan kişi hakkında söz konusu olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda icmâ bulunduğunu belirtenlerden biri olan İbnü'l-Cevzî şöyle demiştir: "Bazıları İbn Hatal'ın Mekke'de öldürülmesini delil getirmişlerdir. Ancak bu delil olmaz. Çünkü bu, savaşmanın Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem helal kılındığı zaman diliminde gerçekleşmişti".
Harem Bölgesinde Savaş Yapmak
Mâverdî şöyle der: Mekke'nin özelliklerinden biri de halkı ile savaş yapılmamasıdır.
a- Şayet Mekke halkı, adalet sahibi insanlara karşı haksız saldırıda bulunurlarsa, savaşsız olarak onları vazgeçirmek mümkün olduğu taktirde savaşmak caiz olmaz.
b- Yalnızca savaş yapmak suretiyle onları vazgeçirmek mümkün olursa; alimlerin çoğunluğuna göre savaş yapılabilir. Çünkü isyankârlarla savaşmak Allah'ın haklarındandır, zayi edilmesi caiz değüdir. [200]
Mekke'de Hayvan Otlatmanın Hükmü
a- Bu hadis, Mekke'de hayvan otlatmanın haram olduğuna dair delil gösterilmiştir. Çünkü hayvan otlatmak, ot koparmanın ötesinde bir durumdur. İmam Mâlik ve Kûfeliler (Hanefiler) bu görüştedir. Taberî de bunu tercih etmiştir.
b- İmam Şafiî şöyle der: Hayvanların yaran sebebiyle hayvan otlatmakta bir sakınca yoktur. Bu, insanların öteden beri yapageldikleri bir şeydir. Ot koparmak ise böyle değildir. Çünkü bu yasaklanmıştır. Bu yasak başka konulara taşınmaz.
Yalnızca yaş otların koparılmasının haram kılınması, kuru otlarda hayvan otlaülabileceğini ve bunların koparılabileceğini gösterir. Şâfiîlerdeki iki görüşten daha doğru olanı budur. Çünkü kuru ot ölü av hayvanı gibidir.
İbn Kudâme şöyle demiştir: İzhir otunun istisna edilmesi, kuru otların koparılmasının da haram kılındığına işaret etmektedir.
İzhir Otu
İzhir otu Mekkelilerce bilinen, hoş kokulu bir bitki olup kökü toprağın altındadır, ince yoncaları vardır. Düz arazilerde biter. Mekke'liler bunu evlerinin tavanlarını yaparken ahşapların arasına koymada kullanırlar. Yine kabir yapımında tuğlalar arasındaki boşlukları bununla kapatırlar. Ayrıca tutuşturmada da kullanırlar. Nitekim Abbas "izhir otu Mekke'nin demircileri içindir" demiştir.

Hadisten Çıkarılan Bazı Sonuçlar
1- Hz. Peygamber'e saiiaiiahu aleyhi ve seüem özgü durumun belirtilmesi,
2- Serî maslahatlar konusunda âlime fikir vermek caizdir. İnsanların toplu halde bulundukları yerlerde bunu derhal yapmak gerekir.
3- Abbas'm, Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve seiiem nezdinde önemli bir konumda bulunması,
4- Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem aslen Mekke'li olması ve orada yetişmesi sebebiyle Mekke'ye önem vermesi, özen göstermesi,
5- Mekke'den Medine'ye hicret zorunluluğu kalkmıştır.
6- Cihadda samimi niyet taşımak şarttır.
7- Devlet başkanı seferberlik emrettiğinde İtaat gerekir.

11- İhramlının Kan Aldırması

İbn Ömer, ihramlı olan oğluna dağlama yapmıştır.
İhramlı kişi, içinde güzel koku bulunmayan ilaçla tedavi olabilir.
1835- îbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Resûlullah saiiaiiduu aleyhi ve sdiem ihramlı iken kan aldırdı. [201]
1836- İbn Buhayne radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Lahy-i cemel denilen yerde başının ortasından hacamat yaptırdı (kan aldırdı). [202]

Açıklama:

Burada ihramlının kan aldırmasının mutlak olarak yasak mı yoksa serbest mi olduğu, yoksa serbest olmasının zaruret sebebiyle mi olduğu konusu ele alınmaktadır.
Bunların tümünde kastedilen kan alan değil kanı alınandır.

13- İhramlının Evlenmesi

1837- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle söyledi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve , Meymûne ile ihramlı iken evlendi. [203]

Açıklama:

Buhârî'nin Konu İle İlgili Görüşü
Buharı konu ile ilgili olarak İbn Abbas'm hadisine yer vermiştir. Öyle anlaşılıyor ki "ihramlmm evlenmesi yasağı" Buhari'ye göre sahih olmadığı gibi, ihramlı iken evlenme serbestisi Hz. Peygamber'e saiiaıshu aleyhi ve seiiem de özgü değildir. Buhari Nikah bölümünde "ihramlmm evlenmesi" başlığına yer vererek sadece bu hadisi zikretmiştir. Burada nikah ile kastedilen evlilik akdidir, cinsel ilişki değildir. Çünkü cinsel ilişkinin hac ve umreyi bozduğu konusunda icmâ vardır.
Meymûne'nin Evliliği Konusundaki Farklı Rivayetler
Meymûne'nin evliliği konusunda farklı rivayetler söz konusudur:
a- İbn Abbas'tan nakledilen meşhur rivayete göre Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sellem onunla ihramlı iken evlenmiştir. Aynı konu Hz. Aişe ve Ebû Hureyre'den de rivayet edilmiştir.
b- Meymûne'nin kendisinden bir rivayete göre Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem evlilik esnasında ihramlı değildi. Ebû Râfi'den de bunun benzeri rivayet edilmiş, Hz. Peygamber'in «ihUâhu aleyhi ve seiiem Meymûne'ye elçi olarak Ebû Râfi'i gönderdiği belirtilmiştir. Bu konudaki geniş açıklama Meğâzî bölümünde "kaza umresi" konusunda gelecektir.
İhramhnın Evlenmesi Konusunda Farklı Görüşler
İhramlı kimsenin evlenmesi konusunda farklı görüşler vardır:
a- Alimlerin çoğunluğu Müslim'de yer alan, Hz. Osman'ın rivayet ettiği "İhramlı kişi ne evlenebilir ne de evlendirilebılif hadisi sebebiyle bunu haram kabul etmişler, Meymûne hadisine de şu şekilde cevap vermişlerdir: "Vakıanın nasıl meydana geldiğinde ihtilaf edilmiştir. Bu yüzden bu delil olmaz". Ayrıca ihramlı iken evlenme Hz. Peygamber'e özgü de olabilir. Bu yüzden ihramhnın evlenmesini yasaklayan hadisin esas alınması daha evlâdır.
b- Atâ', İkrime ve Kûfeİiler (Hanefiler) şöyle demişlerdir: İhramlı kişinin, cinsel ilişkide bulunmak amacıyla câriye satın alması caiz olduğu gibi evlenmesi de caizdir.
Bu görüş şu şekilde eleştirilmiştir: Bu, sünnetin hükmü ile çelişen bir kıyas olduğundan itibara alınmaz. Hz. Osman'ın hadisini cinsel ilişki şeklinde yorumlamaları ise hadiste geçen "evliliğe talip olamaz" şeklindeki açık ifade ile reddedilmektedir.

13- İhrama Giren Erkek Ve Kadının Güzel Koku Sürünmesinin Yasak Olması

Hz. Aişe radıydiâhu anh şöyle demiştir: İhramlı kadın vers veya za'ferân sürülmüş elbise giyemez.
1838- Abdullah b. Ömer radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Bir adam kalkarak şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü! İhramlı iken hangi elbiseyi giymemizi emredersin?
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu:
"İhramlı kişi gömlek, şalvar, sank, humus giyemez. Nalinleri (sandaletleri) yoksa mestlerini giyip ayak bileğindeki çıkıntılardan alt tarafını kessin. Zaferân ve uers ile boyanmış elbise giymeyin. İhramlı kadın yüzüne peçe takmasın, ellerine eldiven giymesin."
Ubeydullah şöyle rivayet etti: "İhramlt kadın yüzüne peçe örtemez, ellerine eldiven giyemez."
1839- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Bir deve ihramh bir adamın boynunu kırarak onu öldürdü. Adamın cenazesi ReStJİUİlah'a sallallâhu aleyhi ve selkm getirildi. Hz. Peygamber saUallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onu yıkayın, kefenleyin, başını örtmeyin, güzel koku sürmeyin. Çünkü o telbiye getirerek diriltilecektir."

Açıklama

İhramlı iken güzel koku sürünmenin yasak olması konusunda erkek ve kadın arasında fark yoktur. Alimler bu konuda ihtilaf etmemişler, bazı şeylerin güzel koku sayılıp sayılmaması konusunda ise farklı yorumlar yapmışlardır.
İhramlı kişiye güzel kokunun yasaklanmasının hikmeti, güzel kokunun cinse! ilişkiye yönlendiren ve onun başlangıcını oluşturan fiillerden olması, bunun ise ihramhnm haline uymamasıdır. Çünkü ihramlı kişinin saçı-başı dağınık, üstü başı tozludur.
Kadının yüzüne peçe takması ve eline eldiven giymesinin yasaklanması, ilk anda bu yasağın kadına özgü olduğunu göstermekle birlikte erkeğin eldiven takması da yasaktır. Çünkü eldiven, ayakkabı hükmündedir. Çünkü her ikisi de bedenin bir parçasını örtmektedir.
Hadisten îik anda vers ve zaferân dışındaki kokuların sürülmesinin yasak olmadığı anlaşılsa da alimler hükümlerindeki ortaklık sebebiyle diğer güzel kokulan da buna katmışlardır. Zaferân ve vers dışındaki şeylerle boyanmış ihramın giyilmesi konusunda ise ihtilaf etmişlerdir. Vers, Yemen'de yetişen bir bitkidir.
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seüem "telbiye getirerek diriltilecektir" sözü, Mâiikîlerin ve Hanefilerin görüşünün aksine öien kişinin ihramının devam ettiğine delil gösterilmiştir.
Hadiste Yer Alan Bazı Hususlar
1- Hayvana binen kişiye "vakfe yapıyor" denilebilir.
2- İhramda iken telbiyeye devam etmek müstehabtır. Arafat'a yönelmekle telbiye kesilmez.
3- İhramh kişinin sidr vb. gibi, güzel koku sayılmayan bitkileri kullanarak yıkanması caizdir.
Hz. Peygamber'in "onu su ve sidr ile yıkayın" sözünü delil getiren Şafîî, harem bölgesindeki sidr ağacının kesilebileceği görüşünü kabul etmiştir.

14- İhramlının Yıkanması

İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: İhramh kişi hamama (banyoya) girebilir, ibn Ömer ve Hz. Aişe radıyaiiâhu anh ihramhnm keselenmesinde bir sakınca görmezlerdi.
1840- Abdullah İbn Abbas ve Misver İbn Mahreme mdıyaiiâhu anh Ebvâ'da görüş ayrılığına düştüler: Abdullah İbn Abbas "ihramlı kişi başını yıkayabilir" dedi. Misver "İhramlı kişi başını yıkayamaz" dedi.

(Hadisi rivayet eden Abdullah İbn Huneyn dedi ki): İbn Abbas beni bu konuyu sormak üzere Ebû Eyyüb eî-Ensârî'ye gönderdi. Onu kuyu başında iki direk arasına gerilmiş perde gerisinde yıkanırken buldum.
Selam verdim. "Kimsin?" diye sordu.
Ben: "Abdullah İbn Huneyn'im. Beni Abdullah İbn Abbas, Resûlullah'm ihramlı iken başını nasıl yıkadığını sormak için gönderdi" dedim.
Bunun üzerine Ebû Eyyüb elini perdenin üzerine bastırdı, başı göründü. Kendisine su döken birine "dök" dedi. Adam onun başına su döktü. Sonra Ebû Eyyüb iki elini başının üzerinde öne ve arkaya hareket ettirdi. Sonra "Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem böyle yaptığını gördüm" dedi.

Açıklama

İhramlının başını yıkaması; rahatlamak, temizlenmek ve cünüplükten kurtulmak için olabilir.
İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: İhramlı kişinin cünüplükten dolayı yıkanabileceği konusunda icmâ edilmiştir. Bunun dışında bir sebeple yıkanması konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki Buharî burada İmam Mâlik'ten rivayet edilen "ihramlının başını suda örtmesinin mekruh olması" görüşüne işaret etmektedir.
Konu başlığında yer alan İbn Abbas'm sözünü Dârekutnî ve Beyhakî, Eyyûb yolu ile İkrime'den şu şekilde rivayet etmişlerdir: "İhramlı kişi hamama girebilir, dişini çektirebilir, tırnağı kırıldığında koparabilir. Sıkıntı ve kirliliğinizi giderin. Allah, sizin sıkıntı ve kirliliğinizi gidermenize karşın bir şey yapmaz (demez)".
Hadiste Yer Alan Bazı Hususlar
Bu hadiste şu hususlar yer almaktadır:
1- Sahabenin hükümler konusunda münazara yapmaları,
2- Nasslara başvurmaları,
3- Tabiînden bile olsa tek kişinin verdiği haberi (haber-i vâhid'İ) kabul etmeleri,
4- Sahabenin görüşlerinin birbirini bağlamadığı,
5- Fazilet sahibi bir kimsenin bu faziletini kabullenip itiraf etmek,
6- Sahabenin birbirinin hakkını tanıması, İnsaf göstermesi,
7- Yıkanan kimsenin örtünmesi,
8- Temizlik sırasında başkasından yardım alma,
9- Temizlik sırasında konuşma ve selam alıp-vermenin caiz olması,
10- İhramlı kişinin yıkanmasının, saçına su dökmesinin ve kopmamasından emin olduğunda saçını ovmasının caiz olması.
Kurtubî bu hadisi, gusül sırasında ovmanın gerekli olduğuna delil getirerek şöyle demiştir: "Çünkü gusül ovalanmaksızın tamam olsaydı, ihramlı kişinin bunu öncelikle terketmesi gerekirdi."
Bu görüşteki eleştiriye açık yön gizli değildir.

15- Nalın Bulamayan İhramlının Mest Giymesi

1841- İbn Abbas radıyaüâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve Arafatta hutbe esnasında İhramlı kimse hakkında şöyle söylediğini işittim: "Nalın bulamayan mestlerini giysin. İzâr bulamayan sirvah'şalvar[204] giysin."
1842- Abdullah radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "ihramlı kişi hangi elbiseleri giyebilir?" diye soruldu. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seUem şöyle cevap verdi:
"(İhramlı kişi) gömlek, sarık, şalvar, burnus ve zaferân ve vers sürülmüş elbise giyemez. Nalın bulamazsa mest giysin ve ayak bileğindeki kemiklerden aşağıda kalacak şekilde üst kısmını kessin".

Açıklama

Kurtubî şöyle der:
a- Ahmed İbn Hanbel, hadisten ilk anda anlaşılan anlamı dikkate alarak nalın ve izar bulamayan kimselerin mest ve şalvarı olduğu gibi giymelerinin caiz olduğunu kabul etmiştir.
b- Çoğunluk İse, ayak bileğindeki kemikler dışarıda olacak şekilde mestlerin üst kısmının kesilmesini, şalvarın da yırtılmasını şart koşmuşlardır. Kişi bunları normal haliyle giyerse kendisine fidye gerekir.
Çoğunluğun delili İbn Ömer'in hadisinde geçen "ayak bileğindeki kemiklerden aşağıda kalacak şekilde üst kısmını kessin" ifadesidir. Diğer hadisteki mutlak ifade bu hadisteki mukayyede hamledilir. Hüküm bakımından eşit olmaları sebebiyle benzerler birbirine ilhak edilir.
İbn Kudâme şöyle demiştir: Sahih hadisle amel etmek ve görüş ayrılığından çıkmak için en iyisi mestlerin üst kısımlarının kesilmesidir.
Şâfiîlerdeki en sahih ve mezhep alimlerinin çoğunluğunca benimsenen görüşe göre, Ahmed İbn Hanbel'in de dediği gibi şalvarın yırtılmadan giyilmesinin caiz olmasıdır.
Ebû Hanife'den rivayet edildiğine göre ihramlının şalvar giymesi mutlak olarak yasaktır. İmam Mâlik'ten de bu görüş rivayet edilmiştir. İbn Abbas'ın
hadisinin ona ulaşmadığı anlaşılmaktadır. El-Muvarta'da yer aldığına göre İmam Mâük'e bu sorulmuş, o da "bu hadisi işitmedim" demiştir

16- (İhramlı Kişi) İzâr Bulamadığında Sirval/Şalvar Giysin

1843- ibn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu ^eyhı ue Arafatta bize hutbe okuyarak şöyle buyurdu: 'İzar bulamayan sirvaljşalvar giysin. Nalın bulamayan mestlerini giysin".

17- İhramlının Silah Kuşanması

Ikrime şöyle demiştir: İhramlı kişi düşmandan korkarsa silahını kuşanır, buna karşılık fidye verir.
İkrime'den başkası fidye konusunda onunla aynı görüşü ileri sürmemiştir.
1844- Berâ radıyaiiâhu anh ŞUnlari anlatmıştır: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seUem
Zülkâde ayında umre yaptı. Kureyşliler onun Mekke'ye girmesine izin vermediler. Hz. Peygamber Kureyşjiler ile ertesi yıl Mekke'ye silahlar kınında olarak girmek şartıyla antlaşma yaptı.

Açıklama

îkrime'den başkasının fidye konusunda onunla aynı görüşü ileri sürmemesi; düşman korkusunun bulunması durumunda silah kuşanmanın caiz olduğu noktasında İkrime'nin görüşüne tâbi olunduğu ancak fidyenin gerekli olması konusunda ona muhalefet edildiğini gösterir.
İbnü'l-Münzir, Hasan'ın, "ihramlı kişinin kılıç kuşanmasını mekruh gördüğümü rivayet etmiştir.

18- Harem Bölgesine Ve Mekke'ye İhramsız Girmek

İbn Ömer Mekke'ye ihramsız olarak girmiştir.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem, yalnızca hac ve umre yapmak isteyen kimsenin ihrama girerek telbiye getirmesini emretmiştir. Hz. Peygamber aleyhi ve seiiem oduncuları ve diğerlerini zikretmemiştir.
1845- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'liler için Zülhuleyfe'yi, Necd'liler için Karn'ı,' Yemenliler için Yelemlem'i mîkat (ihram sınırı) olarak belirlemiştir. Bunlar hem belirtilen memleketler hem de onlar dışında hac ve umre yapmak amacıyla bu sınırlara gelenler İçindir. Bu sınırın içinde bulunanlar ise her nerede bulunurlarsa oradan ihrama girerler. Hatta Mekke'liler Mekke'den ihrama girer.
1846- Enes b. Mâlik rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem fetih yılı Mekke'ye başında miğfer ile girdi. Miğferi çıkarınca bir adam gelip İbn Hatal Kabe'nin örtülerine tutunmuş" dedi. Hz. Peygamber "onu öldürün" buyurdu. [205]

Açıklama

Buharı, İhramın hac ve umre yapanlara özgü olduğunu kabul etmiş, İbn Abbas'ın hadisinde yer alan "hac ve umre yapmak isteyenler" sözünün zıt anlamını (mefhum-u muhalifini) delil getirmiştir. Bundan anlaşılan zıt anlama göre, hac ve umre amacı dışında Mekke'ye gelip gidenlerin ihrama girmesi gerekmez.
Alimler bu meselede ihtilaf etmişlerdir.
a- Şafîî'den meşhur olan görüş bunun mutlak olarak gerekli olmadığıdır. Bir diğer görüşe göre mutlak olarak gereklidir. Mekke'ye sürekli girip çıkanlar hakkında görüş ayrılığı mezhep içinde de söz konusudur. Evlâ olan bunun gerekli olmadığı konusudur.
b- Şafîî dışındaki üç imamdan meşhur olan görüşe göre ihram gereklidir. Bu imamların her birinden diğer bir rivayete göre İhram gerekli değildir.
İhramın gerekli olmadığı görüşü İbn Ömer, Zührî, Hasan-ı Basrî ve zahirîlerin de görüşüdür.
Hanbelîler, sürekli ihtiyaçları sebebiyle Mekke'ye gelip gidenlerin istisna edildiği görüşünü kabul etmişlerdir.
Hanefîler de mîkat bölgesinin içinde bulunanları istisna etmişlerdir.
İbn Abdilber, sahabe ve tabiînin çoğunluğunun ihramın gerekli olduğu gö-üşünü kabul ettiğini ileri sürmüştür.
Hadiste yer alan adamın ismine rastlayamadım, ancak bu kişi İbn Hatal'ı ildüren şahıs olabilir. Fâkihî "Şerhu'l-'umde" isimli eserinde bu haberi getiren LişİninEbû Berze el-Eslemî olduğunu belirtmiştir.
İbn Ebî Şeybe, Ebû Osman e!-Hindî yoluyla şunu rivayet etmektedir: "Ebû 3erze el-Eslemî, Kabe'nin örtülerine tutunmuş olan İbn Hatal'ı Öldürdü". Bu iadis Mürsel olmakla birlikte senedi sahihtir. Bu hadisin bir şahidini İbnü'l-4übârek el-Birr ve's-sıla adlı eserinde Ebû Berze'nin kendisinden rivayet itmiştir. İmam Ahmed İbn Hanbel de bir başka yoldan rivayet etmiştir ki bu ivayet İbn Hatal'ı öldüreni belirleme konusu ile ilgili en sahih rivayettir. Belâzûrî re diğer tarihçiler de bunu kesin olarak kabul etmişlerdir.
İbn Hatal'ın öldürülmesinin ve "Mescide giren güvende olur" hadisinin ;apsamma girmemesinin sebebi şudur:
İbn İshak el-Meğâzî adlı kitabında, Ebû Bekir'in oğlu Abdullah ve diğer-îrinden şunu rivayet etmiştir:
Resûlullah saiiaiiâhu akyhı ve seiiem Mekke'ye girince "Savaşanlar dışında kimse öldürülmeyecek" buyurdu. Yalnız birkaç kişinin isimlerini söyleyerek "bunları 'âbe'nin örtülen altında bulsanız bile öldürünüz" buyurdu. Abdullah İbn Hatal e Abdullah İbn Sa'd bunlar arasındaydı.
İbn Hatal'ın öldürülmesini emretmesinin sebebi şuydu: İbn Hatal önceleri ftislümandı. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onu ensardan bir adam ile birlikte 2kât memuru olarak görevlendirdi. Yanında kendisine hizmet eden Müslüman zatlısı da vardı. Bir yerde konakladılar. Azatlısına bir keçi keserek bundan emek yapmasını emretti. Kendisi uyudu. Uyandığında azatlısının yemek yap-ıadığmı gördü. Üzerine atılarak onu öldürdü, sonra irtidat ederek müşrik oldu.)nun, Resûlullah'ı hicveden şarkılar söyleyen iki cariyesi vardı.
ibn Hatal'la ilgili bu olay; Mekke hareminde hadlerin ve kısas cezasının ygulanabileceğine delil getirilmiştir.
ibn Abdilber şöyle dedi: İbn Hatal'ın öldürülmesi, Müslümanı öldürmesine arşılık kısas cezası idi.
Süheylî şöyle demiştir: Bu hadis; Kabe'nin isyankâr kimse için bir sığınak lamayacağını, gerekli had cezasını uygulamayı engellemeyeceğini gösterir.
Nevevî şöyle demiştir: "Mekke'de insan öldürülmez" görüşünü kabul eden-*, bu hadisi "Hz. Peygamber, savaşın kendisine mubah kılındığı zaman dili-ünde ibn Hatal'ı öldürttü" demişlerdir. Alimlerimiz buna şöyle cevap vermişlerdir: Savaşmak Peygamberimize Mekke'ye 9'riş anında, Mekke'ye tamamen hakim oluncaya ve Müşriklere boyun eğdirinceye kadar mubah kılınmıştı. İbn Hatal'ı ise bundan sonra öldürtmüştür.
Bu hadis, Esir'in idam edilmesinin caiz olduğuna delil gösterilmiştir. Çünkü İbn Hatal'ın ele geçirilmesi onu devlet başkanı elindeki esir konumuna getirmiştir. Devlet başkanı esiri öldürüp öldürmeme konusunda serbesttir. Ancak Hattâbî "Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve seiiem onu Müslüman iken işlediği suç sebebiyle öldürtmüştür" demiştir.
İbn Abdilber şöyle der: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onu haksız yere öldürdüğü Müslümana karşılık kısas olarak ve ayrıca irtidat ettiği İçin öldürtmüştür.
Bu hadis, esire Müslüman olmasını teklif etmeden önce onu öldürmenin caiz olduğuna delil getirilmiştir. Ebû Dâvud hadise bu başlığı koymuştur.
Bu hadis, düşmandan korkma durumunda miğfer vb. silah aletlerinin kuşanılmasının meşru olduğunu, bunun tevekküle engel olmadığını gösterir.
Bozgunculuk yapanları, yöneticilere İhbar etmek caizdir. Bu haram kılınmış olan dedikodu, giybet ve koğuculuk sayılmaz.

19- Bilmeksizin Üzerinde Gömlek Varken İhrama Girmek

Atâ şöyle demiştir: Kişi bilmeksizin yahut unutarak güzel koku süründüğünde veya elbise giydiğinde kendisine kefaret gerekmez.
1847- Safvân İbn Ya'lâ babasından şunu rivayet etmiştir: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem İle birlikte idik. Üzerinde sarı rengin izi bulunan bir cübbesi olan bir adam geldi. Ömer bana "Hz. Peygamber'e vahiy indirilirken onu görmeyi ister misin?" diye sordu. Ona vahiy indirildi, sonra vahyin ağırlığı gidince şöyle buyurdu: "Haccında yaptığını umrende de yap".
1848- Biri bir başkasının elini ısırdı. Adam elini çekti, ısıran adamın dişi kırıldı. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem diyete hükmetmedi. [206]

Açıklama

Bu bölümde, bilmeksizin üzerinde gömlek varken ihrama giren kişiye fidye gerekip gerekmediği ele alınmaktadır. Buharı kesin hüküm vermemiştir, çünkü hadis fidyenin düştüğünü kesin olarak belirtmemektedir.
İbn Battal ve diğerleri şöyle demiştir: Hadisin delil olma yönü şudur: Şayet fidye gerekseydi Hz. Peygamber saiiaMhu aleyhi ve seiiem bunu açıklardı. Çünkü ihtiyaç anında açıklama yapmayıp geciktirmek caiz değildir.
Mâlik, unutarak güzel koku süren veya elbise giyen kimseler İçinden derhal elbisesini çıkaran ve kokuyu yıkayan kimse ile buna devam eden kimse arasında ayırım yapmıştır.
Hadise en çok uyan imam Şafiî'dir. Çünkü hadiste yer alan kişi hükmü bilmiyordu, bu yüzden mevcut durumunu sürdürdü, bununla birlikte kendisine fidye emredilmedi. Mâlik'in görüşü ihtiyata dayalıdır.
Ibnü'l-Müneyyir el-Hâşiye isimli eserinde Mâlik'in görüşüne şöyle cevap vermiştir: Kişinin cübbesi ile ihrama girdiği sırada hüküm indirilmemişti. Bu sebeple Hz. Peygamber vahyi bekledi. Hükmün indirilmesinden önce kişinin hükümle yükümlü olmadığı konusunda görüş ayrılığı yoktur. Bu sebeple kişiye, önceki durumu yüzünden fidye ödemesi emredilmedi. Ancak bundan sonra bilmeyerek elbise giyen kimse ise dinde yerleşmiş bir hükmü bilmemekte, mükellef olması dolayısıyla öğrenmesi gereken bir şeyi bilmeme konusunda kusurlu davranmaktadır. Bu kişi kendisine öğretecek kimseleri de bulabilirdi.

20- Arafatta Ölen İhramlı Kişinin Haccının Geriye Kalan Kısmının Yerine Getirilmesini Hz. Peygamber Emretmemiştir.

1849- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saüaüâhu aleyhi ve seiiem ile Arafatta vakfe yapan bir adam devesinden düştü, devesi onun boynunu kırarak adamı öldürdü. Hz. Peygamber saiiaMhu aleyhi ve sdkm şöyle buyurdu: "Onu su ve sidir ile yıkayın. Onu iki elbise ile (veya elbiseleri ile) defnedin. Ona hanût sürmeyin, başını da kapatmayın. Çünkü Allah kıyamet günü onu telbiye getirirken diriltecek."
1850- İbn Abbas radıyaMhu anh şöyle demiştir:
Arafatta Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ue seiiem ile birlikte vakfe yapan bir adam devesinden düştü, devs onun boynunu kırarak öldürdü. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiidiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Onu su ve sidr ile yıkayın. İki elbise ile kefenleyin. Güzel koku sürmeyin, başını örtmeyin, hanût sürmeyin. Çünkü Allah onu kıyamet günü telbiye getirir şekilde diriltecektir."

21- Ölen İhramlı Kişiye Yapılacak Muamele

1851- ibn Abbas radıyallâhu anh şöyle dedi: Bir adam Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikteydi. Devesi onun boynunu kırdı, adam öldü. Resûluîlah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onu su ve sidr ile yıkayın. İki elbise ile kefenleyin, güzel koku sürmeyin, başını örtmeyin. Çünkü kıyamet günü telbiye getirir şekilde diriltileçektir."

22- Ölen Kimse Yerine Hac Yapma Adağını Yerine Getirmek. Erkek, Kadın Yerine Hac Yapar.

1852- İbn Abbas radıyallâhu anh şöyle dedi: Cüheyne kabilesinden bir kadın Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve seiiem gelerek şöyle dedi: "Annem haccetmeyi adadı, ancak hac yapamadan öldü. Ben onun yerine hac yapayım mı?"
Hz. Peygamber saUaMhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Evet onun yerine hac yap. Annenin borcu olsaydı onu öder miydin? Allah'a olan borcunuzu da ödeyin. Allah borcu ödenmeye en lâyık olandır".[207]

Açıklama:

Hasen İbn Salih bir kenara bırakılırsa, erkeğin kadın yerine kadının erkek yerine hac yapabileceği konusunda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.
Bu hadis, meselenin daha açık hale gelmesi, dinleyenin daha çok benimsemesi ve süratle kavraması için kıyas yapmanın ve misal vermenin meşru olduğunu gösterir.
İhtilaf edilen ve problemli görülen konular, ittifak edilenlere benzetilerek çözülür.
Şayet bir yarar sağlayacaksa fetva veren kimsenin delili açıklaması müstehab olur. Bu, fetva İsteyen kimsenin gönlünü hoş tutacağı gibi, hükmü daha rahat bir şeklide kabullenmesini sağlar.
Ölünün mâlî borçlarını ödemek ilk Müslümanlar tarafından bilinen bir durum olduğundan, sorulan soruyu ona kıyas etmek yerinde olmuştur.
Ölenin yerine yapılan hac geçerlidir. Bu konuda ihtilaf edilmiştir. Saîd b. Mansur ve diğer bazıları İbn Ömer'den sahih bir senetle "kimse kimsenin yerine hac yapamaz" sözünü rivayet etmiştir. Bunun benzeri Mâlik ve Leys'ten de rivayet edilmiştir. Yine Mâlik'ten şu görüş de rivayet edilmiştir: "Şayet kişi kendisi yerine hac yapılmasını vasiyet etmişse bu yapılır, aksi taktirde yapılmaz."
Bir kimse öldüğünde velisi terekeden onun borçlarını ödemekle yükümlü olduğu gibi, ölen adına hac yapacak bir kimsenin masraflarını da karşılamak zorundadır. İnsanlara ait borcun ölenin geriye bıraktığı maldan yapılacağı konusunda icmâ edilmiştir. Ödeme bakımından ona benzeyen borçlarda da hüküm böyledir. Kişinin zimmetinde sabit olan keffâret, adak, zekat vb. diğer borçlar da hac gibidir.
Resulullah'ın "Allah, borcu ödenmeye en lâyık olandır" sözü, Allah'a yönelik borcun kul borcundan önce geldiğini gösterir. Şafiî'nin görüşlerinden biri de bu doğrultudadır.

23- Binek Üzerinde Duramayan Kimse Yerine Hac Yapmak

1853-1854- İbn Abbas, Fadl İbn Abbas'tan rivayet etmiştir:
Has'am kabilesinden bir kadın veda haccı yılında Hz. Peygamber'e akyhi ve seiiem gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac ibadeti babamın yaşlılığına denk geldi. Babam binek üzerinde düzgün duramıyor. Ben onun yerine hac yapsam olur mu?" diye sordu. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve "euet" diye cevap verdi.

Açıklama:

Bu hadis "hayatta olan kimse yerine hac yapılamaz" diyen Mâlik'in ve "kimse kimsenin yerine hac yapamaz" diyen İbn Ömer'in görüşüne muhaliftir.
İbnü'l-Münzir ve diğer bazı alimler, kendi başına hac yapabilecek kişinin farz hac için başkasına vekalet vermesinin caiz olmadığı konusunda icmâ bulunduğunu nakletmişlerdir.
Başkası yerine nafile hac yapmaya gelince; bu Ebû HanÎfe'ye göre caiz, Şafiî'ye göre caiz değildir. İmam Ahmed İbn Hanbel'den bu konuda iki rivayet vardır.

24- Kadının Erkek Yerine Hac Yapması

1855- Abdullah İbn Abbas radıyallâhu anh şöyle demiştir: Fadl, Hz. Peygamber'in terkisinde bulunuyordu. Has'am kabilesinden bir kadın geldi. Fadl kadına bakıyor, kadın da ona bakıyordu. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sel-lem Fadl'm yüzünü diğer tarafa çevirdi.
Kadın: "Allah'ın (hac) farzı babamı yaşlı iken, bineği üzerinde duramayacak bir halde iken yakaladı. Ben onun yerine hac yapabilir miyim?" diye sordu.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem: "Euet" diye cevap verdi. Bu veda haccindaydı.

Açıklama

Fadl, İbn Abbas'ın ağabeyi, Abbas'ın da en büyük çocuğudur. Bu sebeple Hz. Abbas'a "Ebu'1-Fadi" denirdi.
Şuayb'ın rivayetinde şöyle denilmektedir: Fadl yakışıklı bir adamdı. Has'am kabilesinden güzel bir kadın Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve seiiem doğru geliyordu. Fadl kadına bakmaya başladı, kadının güzelliği onun hoşuna gitmişti.
Hadisten Çıkan Sonuçlar
1- Başkası yerine (vekâleten) hac yapmak caizdir.
2- Kûfeliler (Hanefi'ler) bu hadisin genel ifadesini, kendisi adına hac yapmamış kimsenin başkası adına hac yapmasının caiz olduğuna delil getirmişlerdir. Çoğunluk İse onlara aykın olarak ancak kendisi hac yapmış kişinin başkasına vekil olabileceğini söylemişlerdir.
Çoğunluk Sünen'lerde, îbn Huzeyme'nin Salih'inde ve diğer kitaplarda yer alan İbn Abbas'ın şu hadisini delil getirmişlerdir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Şübrüme adında bir adam için telbiye getiren birini gördü. Ona "Sen kendin için hac yaptın mı?" diye sordu.
Adam "hayır" diye cevap verdi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Öyleyse bu yaptığın haccmı kendin için yap. Sonra Şübrüme için hac yap".
3- Hacca güç yetirme kişinin kendi gücü ile olabileceği gibi başkası vasıtasıyla da olabilir.
4- Kikinin, başkasını terkisine bindirmesi caizdir.
5- Hz. Peygamberin tevâzusu, Fadl'ın Hz. Peygamber nezdindeki değeri.
6- İnsanoğlunda şehvet hissi doğuştan vardır, onun doğasına güzel şeylere bakma hissi yerleştirilmiştir.
7- Yabancı kadınlara bakmak yasaktır, gözü kapatmak gerekir.
8- Fitne korkusu ile erkekler ile kadınlar birbirinden ayrı yerlerde bulunur.
9- Alimden fetva sorma, mahkemeye dava açma, alış-veriş vb. gibi zorunlu hallerde kadın yabancı erkeklerle konuşabilir, erkek kadının sesini işitebilir.
10- İlim konusunda soru sormak için vekâlet caizdir. Erkeğe kadının vekâlet etmesi de caizdir.
11- Anne babaya iyi davranmak, onların işlerine özen göstermek; onların borçlarını ödemek, hizmet etmek, nafakalarını karşılamak ve diğer din ve dünya işlerini görmeye çalışmak gerekir.

25- Çocukların Haccı

1856- İbn Abbas rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w yolculara ait yüklerle birlikte beni MüzdelÎfe'den (Mekke'ye) geceleyin yolladı.
1857- Abdullah İbn Abbas radıyallâhu anh şöyle dedi: Ergenlik çağına yaklaştığım bir sırada bir merkebe binmiş gidiyordum. O esnada Resûluüah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Mina'da namaz kıldırıyordu. İlk saftakilerin bir bölümünün önünden geçtim, sonra merkepten indim, merkep otlamaya başladı. Ben de Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem arkasında cemaatin safına girerek namaza başladım.
1858- Sâib İbn Yezîd şöyle demiştir: Ben yedi yaşında iken bana Resûlullah hu aleyhi ve seiiem ile birlikte hac yaptırıldı.
1859- Ömer b. Abdülaziz, Saîd İbn Yezîd hakkında şöyle derdi: Ona, Resûlullah'ın yükleri ile birlikte hac yaptırıldı. [208]

Açıklama

Bu bölümde çocukların hac yapmasının meşruiyeti konusu ele alınmaktadır.
Anlaşıldığı kadarıyla bunu açık olarak ifade eden hadis Buhari'nin şartına göre sahih değildir. Bu hadis Müslim'in Küreyb aracılığıyla İbn Abbas'tan rivayet ettiği şu hadistir:
Bir kadın çocuğunu kaldırarak "Ey Allah'ın Resulü! Bunun için hac var mı?" diye sordu. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "Evet. Senin için de ecir vardır" diye cevap verdi.
İbn Battal şöyle demiştir: Müctehid imamlar, çocuk ergenlik çağma ulaşıncaya dek farzlardan sorumlu olmadığı konusunda icmâ etmişlerdir.
a- Ancak çoğunluğa göre çocuğa hac yaptırıldığında bu onun adına nafile bir ibadet olmuş olur.
b- Ebû Hanife şöyle der: Çocuğun ihramı sahih değildir, ihram yasaklarından herhangi birini yaptığında kendisine bir şey gerekmez. Ona yalnızca alıştırıp eğitmek maksadıyla hac yaptırılır.

26- Kadınların Haccı

1860- ibrahim babası aracılığıyla dedesinden şunu rivayet etmiştir:
Hz. Ömer radıyaliâhu anh yaptlğl SOn hacda Hz. Peygamberin saüallâhu aleyhi ve sellem
hanımlarına hac yapmaları için izin verdi. Onlarla birlikte Osman İbn Affân ve Abdurrahman İbn Avfı radıyaiiâhu anh gönderdi.
1861- Müminlerin annesi Hz. Aişe radıyaiiahu anh şöyle dedi: Resûlullah'a aleyhi ve sellem dedim ki: Ey Allah'ın Resulü! Biz de sizinle savaşa ve cihada katılalım mı?
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizin için cihadın en iyisi ve güzeli hacdır, hacc-ı mebrûrdur".
HZ. Aişe radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: Bunu ReSÛlullah'tan sallallâhu aleyhi ve sellem

işittikten sonra cihadı asla terk etmem!
1862- İbn AbbaS radiyallâhu anh ŞÖyle dedİ: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Şöyle buyurdu:
"Kadın ancak yanında mahremi ile yolculuk yapabilir,
(Yabancı) bir erkek kadının yanına ancak yanında mahremi varken girebilir."
Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Ben falanca orduya katılarak savaşa çıkmak istiyorum. Eşim ise hac yapmak istiyor" dedi.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem adama: "Sen de onunla birlikte git" buyurdu. [209]
1863. İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hacdan dönünce ensardan Ümmü Sinan adlı kadına "sen neden hac yapmadın, ne gibi bir engelle karşılaştın?" diye sordu.
Kadın: "(Kocasını kastederek) Ebû fülan engel oldu. Onun iki devesi vardı. Birine binip hacca gitti. Diğerini ise bir arazimizi sulamada kullanıyoruz".
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w seiiem kadına: "(Öyleyse Ramazan'da umreye git) Çünkü Ramazanda bir umre benimle birlikte hac yapmak yerine geçer."
1864- Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdkm ile birlikte on iki savaşa katılan Ebû Saîd şöyle dedi:
Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyh: ve seiiem işittiğim şu dört şey çok hoşuma gider:
1- Bir kadın, yanında kocası veya mahremi bulunmaksızın iki günlük yolculuğa çıkamaz.
2- İki günde; Ramazan bayramı ue kurban bayramında oruç tutulmaz.
3- İki namazdan sonra namaz yoktur: İkindiden sonra güneş batmcaya kadar, sabahtan sonra güneş doğuncaya kadar.
4- Yalnızca üç mescide gitmek için yolculuk yapılabilir: Mescid-i haram, benim mescidim (Mescid-i nebevi) ve Mescid-i aksa.

Açıklama

Bu konuda, kadınların haccı için erkeklerden farklı bir şeyin şart olup olmadığı meselesi ele alınmaktadır.
Kadın, Yanında Kocası veya Mahremi Olmaksızın Hacca Gidebilir Mi?
a- Ahmed İbn Hanbel, bu hadîsin genel İfadesini esas alarak şöyle demiştir: Kadının kocası veya mahremi yoksa ona hac ibadeti gerekli olmaz. Ahmed'den meşhur olan görüş budur.
b- Ahmed İbn Hanbel'den gelen diğer bir rivayet de imam Mâlik'in görüşünü paylaşır. Bu görüşe göre kadın farz hac dışındaki yolculuklara yanında kocası veya mahremi olmadan çıkamaz. Bu görüşte olanlar "farz hac yolculuğu, icmâ ile yasağın kapsamından çıkarılmıştır" demişlerdir.
Bağavî şöyle der: Alimler, farz hac dışında kadının yanında kocası veya mahremi bulunmaksızın yolculuk yapamayacağı konusunda icmâ etmişlerdir. Ancak bir kadın darülharb'te Müslüman olur veya esir iken kurtulursa o İslam ülkesine yolculuk yapabilir.
c- Şâfiîlerde meşhur olan görüşe göre kadının hacca gidebilmesi için yanında kocasını veya mahreminin yahut güvenilir kadınların bulunması gerekir. Şâfiîlerdeki bir görüşe göre de tek bir güvenilir kadının bulunması yeterlidir.
Bunların tümü farz olan hac ve umre ile ilgili görüşlerdir.
Kaffât ise bunu tüm yolculuklara uygulamıştır. Rûyânî bu görüşü güzel bulmakla birlikte nassa aykırı olduğunu söylemiştir.
Alimlere göre mahrem, mubah bir sebep ile, evlenilmesi ebediyen haram olan kimsedir. "Ebediyen" kaydı ile baldız ve kişinin hanımının teyze ve halası dışarıda bırakılmıştır, "mubah" kaydı ile de şüphe ile ilişkide bulunulan kadının annesi ve kızı dışarıda bırakılmıştır.
Bu hadis, yabancı kadın île yalnız olarak kalmanın haram olduğunu gösterir ki bu konuda icmâ vardır. Ancak mahrem dışındaki güvenilir kadınlar vb. kimselerin bu konuda mahrem yerine geçip geçmeyeceği konusunda ihtilaf vardır. Sahih olan, töhmetin zayıf olması sebebiyle bunun caiz olmasıdır.
Bazı alimler hadisten ilk anda anlaşılan manayı esas alarak, kadının hac yolculuğu sırasında yanında başkasının bulunmaması halinde kocasının onunla gitmesinin farz olduğunu söylemişlerdir. Ahmed İbn Hanbel bu görüştedir. Şâfiîler'in bir görüşü böyledir. Şâfiîlerdeki meşhur görüşe göre ise kocanın bunu yapması gerekli değildir. Nitekim hasta kimsenin velisi onun adına ücret almadan hac yapmaktan kaçınsa ücret gerekli olur. Çünkü ücret de hacca yol bulabilme kapsamında olduğundan yolculuk masrafları gibi haccın haklarındandır.
Bu hadis, kocanın hanımının farz hac yapmasına engel olamayacağına delil getirilmiştir. Ahmed İbn Hanbel bu görüştedir. Şâfiîlerin bir görüşü de böyledir. Daha sahih olan görüşe göre İse, haccın ertelenebilir bir ibadet olması sebebiyle kocanın hanımını engelleme hakkı vardır.

27- Kabe'ye Yürüyerek Gitmeyi Adamak

1865- EneS radıyallâhu anh ŞÖyle dedi: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem, İki oğlu arasında onlara dayanarak yürüyen bir adam gördü ve "bunun neyi var?" diye sordu. "(Kabe'ye) yürümeyi adadı" dediler. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seüem "Allah, bunun kendisine işkence etmesine muhtaç değildir1' buyurdu ve adama bineğine binmesini emretti. [210]
1866- Ukbe İbn Âmir radıyallâhu anh şöyle dedi:
Kız kardeşim Beytullah'a yürüyerek gitmeyi adadı ve bunu Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve sellem sormamı istedi. Ben de bunu sordum. Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Yürüsün ve bineğine de binsin".

Açıklama

Bu konuda, Kabe'ye ve diğer değerli yerlere yürüyerek gitmeyi adayan kimsenin bu adağına uymasının gerekip gerekmediği, şayet gerekiyorsa buna güç yetiren veya yetiremeyen kişi bunu terk ettiğinde kendisine neyin gerektiği hususları ele alınmaktadır.
Her iki meselede de alimler ihtilaf etmişlerdir. Bununla ilgili açıklamalar Adaklar bölümünde gelecektir.

29- MEDİNE'NİN ÜSTÜNLÜKLERİ (FAZİLETLERİ)

1- Medine'nin Harem (Yasak) Bölgesi Olması

1867- Enes İbn Mâlik'ten nakledildiğine göre Resûlullah saiiaiiâhu aieyhi ue seiiem şöyle buyurmuştur:
"Medine şuradan şuraya kadar harem bölgesidir; otu/bitkisi kopanîmaz ve orada Kur'an ve sünnete muhalif işler türetilmez. [211] Kim sünnete aykırı işler yaparsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun!"
1868- Enes İbn Mâlik'ten nakledilmiştir: "Resûlullah sdiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'ye gelince mescid inşa edilmesini emretti ve şöyle buyurdu: "Ey Neccâr oğullan, arsanız için bana bir ücret teklif edin!" Onlar: "Biz bunun ücretini sadece Allah'tan bekleriz!" diye karşılık verdiler. Bundan sonra Resûl-i Ekrem'in saikiiâhu aleyhi ve seiiem emri üzerine burada eskiden varolan müşriklerin kabirleri dümdüz edildi, yıkık yerler ortadan kaldırılıp arazi düzeltildi. Arsa üzerindeki hurma ağaçları kesildi. Bu hurma ağaçlarını mescidin kıble tarafına dizdiler."
1869- Ebû Hureyre'nin radıyaiiâhu anh naklettiğine göre Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem şöyle buyurmuştur: "Medine'nin şu iki kara tepesi arası benim dilimle harem (yasak) bölge ilan edilmiştir."
Ebû Hureyre sözlerine devamla şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Harise oğullarının yanma varıp onlara: "Görüyorum ki sizler harem bölgeden dışan çıkmışsınız" dedi ve sonra tekrar dönüp şöyle buyurdu: "Yok yok, siz hala harem bölgesinin içindesiniz'."
1870- Hz. Ali'nin tadıyaiiâhu anh şöyle dediği nakledilmiştir:
"Bizim elimizde Allah'ın kitabından ve Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem aldığımız bilgilerle dolu olan işte şu yazılı belgeden / dokümandan (sahife) başka bir şey yoktur. Bu belgede ise şunlar yazılıdır: "Air dağı ile şurası[212] arasına kadar Medîne haram (yasak) bölgedir. Kim burada aslı olmayan yeni bir bid'at türetirse veya asılsız yenilikler türetenlere/kahinlere başvurursa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun? Böyle bir kimsenin ne tevbesi[213] ne de fidyesi[214] kabul edilir. Müslümanların verdiği koruma güvencesi ve eman tektir (bu bakımdan en alt derecede bulunan bir Müslümanın verdiği koruma güvencesi herkesi bağlar). Kim bir Müslümana verdiği söze ihanet edip ahdini bozarsa o da Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğrasın! Böyle birisinin ne tevbesi (sarf) ne de fidyesi (adi) kabul edilir. Efendilerinin izni olmaksızın başkalannın kendisinin velileri olduğunu iddia eden köle[215] de Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğrasın! Böyle kimselerin ne tevbesi ne de fidyesi kabul edilir."

Açıklama

Medine, Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seüem hicret ettiği ve vefatından sonra defnedildiği malum şehirdir. Aslında şehir anlamına gelen medine herhangi bir kayıt olmadan mutlak olarak zikredilirse daha önceki adı Yesrib olan Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şehri akla gelir. Fakat başka bir şehir anlatılmak isteniyorsa bu durumda kayıt getirmek gerekecektir.
Tahâvî, Enes İbn Mâlik'ten nakledilen ve Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve senem, Enes İbn Mâlik'in kardeşi Ebû Umeyr'e: "Ey Ebû Umeyr küçük kuşun ne alemde!?" dediğini anlatan rivayete dayanarak şöyle demiştir: "Eğer Medine'nin hayvanlarını avlamak haram olsaydı bu kuşun ahkonması caiz olmazdı." Ancak onun bu mütalaasına şöyle cevap verilmiştir: "Bu kuşun yasak bölge dışında kalan serbest bölgede (hill) avlanmış olması ihtimali vardır." Hatta Ahmed ibn Hanbel şöyle demiştir: "Ebû Umeyr hadisini esas alarak şunu söyleyebiliriz: "Serbest bölgede bir hayvan yakalayıp bunu Medine'ye sokan kimsenin onu serbest bırakması gerekmez, böyle bir yükümlülüğü yoktur." Alimlerin çoğunluğunun görüşü de bu yöndedir.
Ancak Hanefiler bu görüşü kabul etmemişlerdir. Onlara göre serbest bölgede yakalanan bir hayvan yasak bölgeye sokulursa bu hayvan da yasak bölge hükümlerine tabi olur. Ebû Umeyr kıssasının ise, Medine yasak bölgesi henüz Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem tarafından belirlenmeden önce yaşanmış olması ihtimal dahilindedir. Hanefiler bu görüşlerini desteklemek üzere Enes İbn Mâlik tarafından nakledilen ve mescid yapımı için hurma ağaçlarının kesildiğini anlatan rivayeti esas alarak şöyle demişlerdir: "Eğer Medine'nin ağacını kesmek haram olsaydı, Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem asla bu ağaçları kesmezdi." Fakat Hanefilerin bu görüşüne şöyle cevap verilmiştir: "Mescid yapımı için ağaçların kesilmesi hicretin başlarında olmuştur." Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar ileride gelecektir. [216]
Tahâvî'nin konu hakkındaki mütalaaları şöyledir: "Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seikm Medine'deki hayvanların avlanmasını ve ağaçlarının, bitki ve otlarının kesilmesini Medine'nin hicret yurdu olması sebebiyle yasaklamış olabilir. Çünkü Medine topraklarında hayvanların var olması ve bitkilerin yetişmesi buranın doğal güzelliğine katkı sağlayacak, dolayısıyla insanlar bu şehre gelmeye rağbet edeceklerdir. Abdullah İbn Ömer'den nakledilen ve Peygamber Efendimiz'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'deki kale ve surların yıkılmasını yasakladığını anlatan rivayet de böyledir. Çünkü bu yapılar da Medine'nin güzelliğine katkı sağlamaktadır. Fakat hicret tamamlandıktan sonra bunların korunmasına gerek kalmamıştır."
Ancak Tahâvî'nin bu görüşü yeterince açık değildir. Çünkü herhangi bir hükmün neshedildiğini söyleyebilmek için muhakkak bir delil gerekir. Halbuki imam Müslim'in naklettiği gibi Medine'nin harem (yasak) bölgesi olduğuna dair Sad, Zeyd İbn Sabit, Ebû Saîd ve diğer sahabilerin fetvaları vardır.
ibn Kudâme şöyle demiştir: "Medine'deki hayvanları avlamak, ağaçlarını ve bitkilerini kesmek haramdır. İmam Mâlik, İmam Şafiî ve pek çok alim bu görüştedir. Ebû Hanife ise bunun haram olmadığını söylemiştir. Ahmed İbn Han-bel'den nakledilen bir görüş de şöyledir; 'Kim Medine'de kendisine haram kılınan bu şeylerden birisini yapacak olursa günahkardır fakat bunun dünyevî herhangi bir cezası yoktur.' İmam Mâlik'in, sonraki içtihadına göre (mezheb-i cedîd) imam Şafiî'nin ve diğer bir çok alimin görüşü de bu doğrultudadır. Medine'de haram kılınan bu fiillerden birini işleyen kişiye verilecek dünyevî ceza hakkında şöyle bir görüş de ileri sürülmüştür: 'Böyle birisinin üzerinde ve yanında bulunan eşyalara el konur (seleb). Zira Sa'd İbn Ebû Vakkâs'tan nakledilen ve İmam Müslim'in sahih olduğunu söylediği rivayet bunu göstermektedir. Ebû Dâvûd'-dan nakledilen konuyla ilgili rivayet de bu görüşü savunanların delilidir: "Kim birisinin Medine'nin harem bölgesinde avlandığını görürse onun üzerindeki ve yarımdaki eşyalarına el koysun!"
Kâdî Iyaz bu son görüş hakkında şunları söylemiştir: "Sahabeden sonra bu görüşü savunan hiç kimse olmamıştır. Sadece İmam Şafiî önceki içtihadında (mezheb-i kadîm) bu görüşü kabul etmiştir."
Fakat doğrusunu söylemek gerekirse İmam Şafiî dışında da bu görüşü benimseyenler olmuştur. Bu görüşü benimseyenler arasında İmam Şafiî ile birlikte bir grup bilgin bulunduğu gibi daha sonra gelen bazı bilginler de vardır. Ancak bu görüşü benimseyenler selebin nasıl olacağı ve ele geçirilen eşyaların nerelere sarf edileceği konusunda farklı yorumlar yapmışlardır. Ancak İmam Müslim'in naklettiği Sa'd hadisini ve konuyla ilgili diğer rivayetleri esas aldığımızda harem bölgede avlanan kişinin eşyalarına el koymanın savaş meydanında öldürülen kimsenin eşyalarına el koymak gibi olduğunu ve bu eşyaların tamamen el koyan kişiye ait olacağını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu eşyalar ganimet kategorisinde değerlendirilemez. Bu konudaki en tuhaf iddialardan birisi de bir Hanefi bilginin seleb hadisine göre amel edilemeyeceğinde icma olduğunu söylemesi ve buna dayanarak Medine'nin harem bölge olduğunu ifade eden hadislerin neshedildiği sonucunu çıkarmasıdır. Böyle bir icma bulunduğunu kabul etmek mümkün olmadığı gibi böyle bir icma iddiasına dayanarak çıkarılan hükümler de geçersizdir.
"Allah'ın... lanetine uğrasın!" ifadesi günahlara, ma'siyetlere dalanlara ve fesad çıkaran kimselere genel olarak lanet edilebileceğini gösterir. Ancak bir günahkar kişiyi özellikle kasdederek ona lanet okumanın da caiz olduğu sonucunu bu hadisten çıkaramayız.
Hz. Ali'den nakledilen hadis, dinde aslı olmayan işler türetenler ile böyle kimselere yardımcı olan, onları kollayan ve onların görüşlerine itibar edenlerin aynı derecede günahkar olduklarını göstermektedir.
Kâdî Iyâd şöyle demiştir: "Bazı bilginler bu hadise dayanarak Medine'de dinde aslı olmayan işler türetmenin (başka bir yoruma göre zulmetmenin) büyük günahlardan olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Hadiste kendilerine lanet okunan kimselerin, meleklerin ve insanların lanetine de uğramalarını dilemek, onların Allah'ın rahmetinden tamamen mahrum olmalarını dilemek anlamına gelir. Ancak buradaki lanet kâfirlere yönelik lanet gibi değildir; burada söz konusu olan böyle işler yapanların günahları dolayısıyla hak ettikleri cezayı çekmelerini dilemektir."
Hz. Ali'nin "Bizim elimizde Allah'ın kitabından ve Hz. Peygamber'den saüaiiâhu aleyhi ve seiiem aldığımız bilgilerle dolu olan işte şu yazılı belgeden / dokümandan (sahife) başka bir şey yoktur" şeklindeki sözü "Bizim elimizde (yazılı olarak} Allah'ın kitabından... yoktur" anlamına gelir. Ya da Hz. Ali kendilerini diğer insanlardan ayıran bir özellik olarak ellerinde sadece bu sahifelerin bulunduğunu anlatmak istemiştir. Ahmed İbn Hanbel'in Katâde yoluyla Ebû Hassan el-A'rec'den naklettiği rivayet Hz. Ali'nin bu sözü niçin söylediğini de ortaya koymaktadır: "Hz. Ali bazı emirler verirdi ve insanlar da; "emrinizi yerine getirdik" derlerdi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Allah ve Resulü doğruyu buyurmuştur" diye karşılık verirdi. Bir defasında Ester ona: "Bu Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve sellem sana özel olarak verdiği bir bilgi ve görev midir?" diye sordu. O da şu karşılığı verdi: "Hz, Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem diğer ashabından ayrı olarak özellikle bana verdiği bir bilgi ve görev yoktur. Sadece onu dinleyerek edindiğim bilgiler vardır ve bu bilgiler de kılıcımın kınındaki dokümanda yazılı bulunmaktadır." Orada bulunanlar ısrarla belgeyi görmek isteyince Hz. Ali onlara bu belgeyi göstermiştir. Belgede şunlar yazılıdır: "Bütün müminlerin canları aynı derecede dokunulmazdır. Müslümanların verdiği koruma güvencesi ve eman tektir; bu bakımdan en alt derecede bulunan bir Müslümanın verdiği koruma güvencesi herkesi bağlar, onlar kendilerinin dışındaki kimselere karşı tek bir güçtür. Dikkatinizi çekerim, bir mümin Öldürdüğü kafir yüzünden kısas yoluyla öldürülemediği gibi, kendisine eman verilen bir gayr-i müslim de öldürülemez. İbrahim Mekke'yi harem (yasak) bölge ilan etti; ben de Medine'nin şu iki kara tepesi arasını ve koruluk alanlarını harem (yasak) bölge ilan ediyorum. Buradaki otları yolunmaz, av hayvanlarının peşine düşülmez, ağaçlar ve bitkiler kesilmez. Ancak hayvanları yemlemek maksadıyla kesilebilir. Burada savaşmak maksadıyla silah taşınmaz."
İmam Müslim'in Ebu't-Tufeyl yoluyla naklettiği rivayet ise şöyledir: "Ben Hz. Ali'nin yanında bulunuyordum. Bu sırada birisi geldi ve: "Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sana hiç başkalarından gizlediği sırlar verdi mi?" diye sordu. Hz. Ali bu soruya çok kızdı ve şöyle cevap verdi: "Resûlullah saüaiiâhu aleyhi ve seiiem başka insanlardan gizleyerek bana özel sırlar asla vermiş değildir. Ancak bana söylediği dört husus vardır."
Yine İmam Müslim tarafından nakledilen bu rivayetin farklı bir anlatımı da şöyledir: "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem insanların tamamına genel olarak açıklama yapmayı bırakıp sadece bize özel bilgi vermemiştir. Sadece kılıcımın kınındaki şu belge bulunmaktadır." Hz. Ali böyle söyledikten sonra yazılı dokümanı çıkarmıştır. Belgede şunlar yazıldır: "Allah, Allah'tan başkası adına kurban kesenlere lanet etsin, Allah hırsızlık edenlere lanet etsin, Allah babasına lanet okuyana lanet etsin, Allah dinde aslı olmayan işler türetenlere başvuranlara lanet etsin!"
Daha önce Kitâbü'1-İlm bölümünde de naklettiğimiz Ebû Cuheyfe yoluyla gelen hadis İse şöyledir: "Hz. Ali'ye, "Hiç elinizde yazılı bir belge var mı?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Hayır, sadece Allah'ın kitabı veya Müslüman bir kimseye anlayışı dolayısıyla verilen bilgiler veya işte şu yazılı belge var!" Ben: "Peki bu belgede hangi konular yazılı?" diye sorunca: "Diyet, esirlerin serbest bırakılması ve Müslüman bir kimsenin öldürdüğü bir kâfir yüzünden kısas yoluyla öldürülemeyeceği yazılıdır" diye cevap verdi."
Tüm bu farklı rivayetleri şöyle uzlaştırmak mümkündür: "Söz konusu doküman yukarıda sayılan bütün konuları içermektedir. Bu belgede yazılı olan konuları nakleden raviler ise birbirlerinden farklı olarak sadece bazı bölümleri aktarmışlardır. Bu rivayetler içinde en kapsamlısı Ebû Hassan rivayetidir. Her şeyin en doğrusunu Allah bilir."
"... ne tevbesi (sarf) ne de fidyesi (adi) kabul edilir." Cümlesinde geçen sarf ve adi kelimeleri hakkında farklı açıklamalar yapılmıştır. Alimlerin çoğunluğuna göre sarf farz ibadetler anlamına gelirken, adi nafile ibadetleri ifade etmektedir. İbn Huzeyme sahih bir senedle bu görüşü es-Sevrî'ye dayandırmaktadır. H-Asmâ'î ise sarfı tevbe, adli fidye şeklinde yorumlamıştır.
Bu hadis Şîîler tarafından dile getirilen ve Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi tarafından Hz. Ali'ye dinin temel ilkeleri ve yöneticilikle ilgili bir takım özel bilgiler verildiğini savunan İddiayı çürütmektedir.
Söz konusu hadis aynca bilgilerin / ilmin yazılarak korunabileceğini de göstermektedir.
"Müslümanların verdiği koruma güvencesi ve eman tektir" cümlesi şu anlama gelir: Her birinin verdiği eman geçerlidir. Dolayısıyla Müslümanlardan herhangi bir kimse bir gayr-i müslime eman verse hiçbir Müslüman bu kişiye ilişe-mez, onun haklarına tecavüz edemez. Bu yönüyle hiçbir sınıf, cins, ırk ve statü farkı olmaksızın, en alt derecede olanı, en üst makamda bulunanı, kadını, erkeği, kölesi, hürü bütün Müslümanlar eşittir; her birinin verdiği eman geçerlidir. Çünkü Müslümanlar tek bir can gibidir. [217]
Ayrıntılı açıklama için bk. Cizye bölümü, 10. konu..

2- Medine'nin Üstünlüğü Ve Kötü İnsanları Barındırmaması / Sürüp Atması

1871- Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur:
"Ben birçok yerleşim birimini eie geçirecek bir şehre hicret etmekle emrolundum. Bazıları bu şehre Yesrib demişlerdir. Fakat orası "MedineMir. Medine tıpkı körüğün demir

üzerindeki işe yaramayan parçaları söküp atması gibi kötü insanları sürer atar; Medine tıpkı körüğün demir üzerindeki işe yaramayan parçaları temizlemesi gibi insanları temizler".

Açıklama

Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "...bir şehre hicret etmekle emrolundum" şeklindeki sözü şu anlama gelir: "Rabbim bana bir şehre hicret etmemi veya oraya yerleşmemi emretti." Buna göre Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem buraya hicret etmesinin emredildiğini kasdetmişse bu sözü Mekke'de, yerleşmesinin emredildiğini kasdetmişse Medine'de söylemiş olacaktır.
['Birçok yerleşim birimini ele geçirecek' diye tercüme ettiğimiz bölümün lafzı anlamı: "Birçok yerleşim birimini yiyecek" şeklindedir] Hadiste geçen "yiyecek" İfadesi "birçok yerleşim birimini ele geçirecek, fethedecek" anlamına gelir. İbnü'l-Müneyyir bu konuyla ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmıştır: "Burada Hz. Pey-gamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kasdettiği şehrin diğer yerleşim birimlerinin tamamından daha üstün olduğu da anlatılmış olabilir. Çünkü fazileti çok fazla olan herhangi bîr kişi, nesne veya yerin üstünlüğü karşısında diğer bütün üstünlükler yok olup gider; bu üstünlüklerin neredeyse sözü bile edilmez."
"Bazıları bu şehre Yesrib demişlerdir" ifadesi şu anlama gelir: "Bazı münafiklar bu şehre Yesrib derler, halbuki buraya yakışan en uygun isim Medine'dir.'1
Kimi alimler Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu sözünden Medine'ye Yesrib demenin mekruh olduğunu anlamışlar ve şöyle demişlerdir: "Kur'an'da Yesrib kelimesinin kullanımıyla ilgili olarak şunu söylemek mümkündür: Burada Müslüman olmayanlar tarafından hikaye üslubuyla Yesrib kelimesinin kullanımı anlatılmaktadır."
Ahmed İbn Hanbel'in Berâ İbn AzÎb'ten naklettiği merfû bir hadis şöyledir: "Kim Medine'ye Yesrib derse Allah'tan af dilesin (istiğfar). O Tâbe'dir (temiz memlekettir), o Tâbe'dir."
Ömer İbn Şebbe'nin naklettiği, Ebû Eyyûb hadisi ise şöyledir: "Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'ye Yesrib denmesini yasakladı."
Mâliki mezhebine mensup bir alim olan İsâ İbn Dînâr bu rivayetlere dayanarak şöyle demiştir: "Medine'ye Yesrib diyen kimselere bir günah yazılır."
Medine'ye Yesrib demenin niçin mekruh olduğu hakkında şunlar söylenmiştir: "Yesrib ismi ya kınamak, azarlamak, küçük görmek anlamındaki tesrîb kelimesinden ya da fesâd, kötülük, kargaşa anlamındaki serb kelimesinden türemiştir. Her iki anlam da hoş olmayan, çirkin özellikler çağrıştırmaktadır. Halbuki Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem güzel isimleri sever, çirkin isimlerden ise hoşlanmazdı."
"... kötü insanları sürer atar ifadesiyle ilgili olarak Kâdî lyâz şöyle demiştir: "Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem söylediği bu durum öyle anlaşılıyor ki özellikle O'nun saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yaşadığı zamanla ilgilidir. Çünkü Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte hicret edip aynı yerde yaşamaya ancak imanı güçlü ve sağlam olan kimselerden başka hiç kimse katlanamazdı."
İmam Nevevî ise buna cevap niteliğindeki görüşlerini şöyle açıklamıştır: "Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sözlerinin açık ifadesinden anlaşılan anlam böyle değildir. Çünkü İmam Müslim'in bu konuda naklettiği rivayet şöyledir: "Körüğün demir üzerindeki işe yaramayan parçaları (posayı) temizlemesi gibi Medine de kendi üzerinde yaşayan kötü insanları sürüp çıkarmadıkça kıyamet kopmaz!" Bu ise - Allah daha iyi bilir ama - Deccâl'in ortaya çıkacağı zamanı anlatmaktadır. Ayrıca her iki zamanı anlatan bîr hadis olması da ihtimal dahilindedir."
"Körüğün demir üzerindeki işe yaramayan parçalan temizlemesi gibi..." benzetmesi şu anlama gelir: "Medine kendi üzerinde yaşayıp kalbinde hıyanet, kuşku ve fesad düşüncesi olan herkesi sürüp atacaktır. Böylece orada sadece temiz, sadık ve gönüllerinde hiç kuşku bulunmayan insanlar kalacaktır. Nasıl demirci, körüğü vasıtasıyla işe yaramayan parçaları temizleyip saf demiri elde ederse Medine de kötü insanları ayıklayaçaktır." Aslında saf demiri elde etmemi:i sağlayan ateş olduğu halde, ateşi canlandırıp işe yaramayan parçaları ayıkla-nak için kullanılan en önemli alet körük olduğu için benzetmede özellikle körük ikredilmiştir.
Bu hadis esas alınmak suretiyle Medine'nin en üstün ve faziletli şehir olduğu onucu çıkarılmıştır. Konuyla ilgili olarak Mühelleb şunları söylemiştir: "Çünkü;
1- Başta Mekke olmak üzere diğer pek çok şehri İslam beldesi yapan Medi-ıe olmuştur. Bu bakımdan diğer şehirler onun birer alt birimidir.
2- Ayrıca Medine kötü insanlan barındırmaz.
Arzedilen ilk açıklamaya şöyle cevap verilmiştir: Medine'de yaşayıp Mekke'-ri fethedenlerin pek çoğu aslında Mekke'lidir. Ayrıca üstünlüğün sadece bir tara-a değil hem Mekkelilere hem de Medinelilere tanındığı açık ve sabittir. Dolaylıyla bu şehirlerden bîrinin diğerinden üstün olduğu sonucu çıkarılamaz.
İkinci açıklamaya verilecek cevap İse şudur: Medine'nin üstünlüğünü anla-an bu hadis belirli / özel kişilerle ve bir zaman dilimiyle ilgilidir. Zira ayet-i keri-nede Medine'de yaşayanlardan bir kısmının münafik olduğuna işaret edilmiştir: "...ve Medine ahalisinden öyle münafiklar vardır ki onlar nifak sinde mahir olmuşlardır." [218] Münafik ise hiç şüphesiz kötü bir İnsandır. Ayrıca onraki dönemlerde Muâz, Ebû Ubeyde, Abdullah İbn Mesûd, Ali, Talha, [übeyr ve Ammâr gibi pek çok önde gelen sahâbi (r.anhüm) Medine'den ayrıl-nıştır. Bu sahâbîlerin ise insanların en iyilerinden ve faziletlilerinden olduğu ıçıktır. Öyleyse hadis sadece belirli / özel kişilerle ve bir zaman dilimiyle ilgilidir.
1872- Ebû Humeyd'in şöyle dediği nakledilmiştir:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem ile birlikte Tebûk seferinden dönüyorduk. Medine'ye yaklaştığımızda şöyle buyurdu: "İşte burası Tâbe'dir (temiz şehirdir)."

Açıklama

İmam Buhârî'nin kullandığı bu bab başlığı Medine'nin isimlerinden birinin de Tâbe olduğunu göstermektedir. Çünkü hadis Medine'nin Tâbe ismi dışında başka bir isimle anılamayacağını göstermemektedir.
Bazı bilginler şöyle bir açıklama yapmışlardır: "Medine'nin toprağının ve havasının güzel oluşu Hz. Peygamber'in saiiaitâhu aleyhi ve seiu™ verdiği bu ismin ne kadar doğru ve yerinde olduğunu göstermektedir. Çünkü Medine'de yaşayan bir kimse buranın toprağından ve bahçelerinden aldığı hoş kokuyu başka bir yerden neredeyse hiç alamamaktadır."
Medine'nin yukarıda anılanlar dışında başka isimleri de vardır. Ömer İbn Şebbe'nin "Medine'den Haberler {Ahbârül-Medîne)" başlığı altında Zeyd İbn Es-lem'den naklettiği bir rivayette Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur: "Medine'nin on ismi vardır: Medine, Tâbe, Taybe I Tayyibe, Mutayyibe, Miskine, ed-Dâr, Câbire, Mecbûre, Münîre ve Yesrib."
Zübeyr'in "Medine'den Haberler {Ahbârül-Medîne)" başlığı altında naklettiği bir rivayette Abdullah İbn Ca'fer şöyle demiştir: "Allah Teâlâ, Medine'ye ed-Dâr ve el-îmân adlarını vermiştir." Aynı kaynakta Abdülaziz ed-Derâverdî'nin: "Bana Medine'nin kırk ayrı isminin bulunduğuna dair bir bilgi ulaştı" dediği kayıtlıdır.

4- Medine'nin İki Kara Tepesi Arası

1873- Ebû Hureyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben Medine'de bir ceylanın otlayıp yayıldığını görsem bile onu ürkütmem. Zira Resûl-i Ekrem saiiaifâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur: "Medine'nin iki kara tepesi arası harem (yasak) bölgedir"

---

[1] Tevbe, 9/103
[2] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4166, 6232, 6359.
[3] Hadisin geçtiği diğer yerler : 2063, 2291, 2404, 2430, 2734, 6261.
[4] Bugun deniz ürünleri büyük bir ticaret sektörü haiine gelmiş bulunmaktadır. Gerek balık gerekse çıkarılan her türlü madenin İslâm devletinde ve İslâm hukukunun uygulanacağı her öşür, nısf öşür, humus veya başka bir oranda vergilendirilmeleri zamanımız İslâm huuku uzmanlarının ictihadlan ile yeniden belirlenmelidir. Aslında İslâm Hukuku ile ilgili yapılan Çalışmaların çoğunda bu konuda gerekli bilgiler verilmiştir.
[5] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2355, 6912, 6913.
[6] Hadisin geçtiği diğer yerler : 5542, 5824.
[7] Bereket umulması, sadece Hz. Peygamber'e sallallahu aleyhi ve sellem has bir hükümdür. Başka insanlar Ona rT- SadeCe Hz' Peysamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem hâs bir hükümdür. Başka "-'lâhu aleyhi ve sellem kıyas edilemez. Çünkü başka insanların aksine, Hz. Peygam--- bereket vardır. Dolayısıyla onun dışında başkalarından bereket ummak, şirke Çünkü onlarTf 5pÇmek İÇİn (seddü'z-zerîa) caiz değildir. Sahâbîlere uymak da bunu gerekti-sünneti en iyi bl l ysamber dışırıda başka bir kimse ile aynı davranışı sergilememiştir. Oysa Bâz). hayırda en ileri olanlar onlardır. Allah (c.c) en iyisini bilir, {Abdülaziz İbn Baz)
[8] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1504, 1507, 1509, 1511 ve 1512
[9] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1506, 1507 ve 1510.
[10] Alâ, 87/14.
[11] Al-i İmrân 3/97.
[12] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1854, 1855, 4399, 6228.
[13] el-Bakara 2/196.
[14] el-Hac 22/27.
[15] el-Hac 22/27.

[16] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1861, 2784, 2875, 2876.
[17] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1819, 1820.
[18] el-Kehf 18/29
[19] el-Bakara 2/197.
[20] el-Bakara 2/273
[21] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1526, 1529, 1530, 1845.
[22] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2337, 7343.
[23] Hadısın geçtiği diğer yerler: 1789, 1847, 4329, 4985.
[24] Bk.Umre bölümü 10. konu, 1789 nolu hadis.
[25] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1754, 5928, 5930.
[26] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1549, 5914, 5915.
[27] Vers, Yemen'de yetişen sarı bir bitkinin adıdır, (bk. Aynî, Umdetü'1-Kâri, 7/433.
[28] 1543 nolu Hadisin geçtiği diğer yerler: 1686; 1544 nolu Hadisin geçtiği diğer yerler: 1670 1685, 1687.
[29] Taranmak anlamına da gelen bu kelime, hem aşağıda yer alan şerhte hem de "salmak" olarak açıklandığı için bu şeklide tercüme edilmiştir, bk. Aynî, Umdetü'l-Kârî, 7/440)
[30] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1265, 1731.
[31] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1554, 1573, 1574.
[32] Hadisin geçtiği diğer yerler : 3355, 5913.
[33] Yûnus 10/10.
[34] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1568, 1570, 1651, 1785, 2506, 4352, 7230, 7367
[35] el-Bakara 2/196.
[36] el-Bakara 2/197
[37] el-Bakara 2/189.
[38] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1569.
[39] Hadisin geçtiği diğer yerler :1697, 1725, 4398, 5916.
[40] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1688.
[41] el-Bakara 2/196.
[42] et-Tevbe 9/37.
[43] el-Bakara, 2/196
[44] el-Bakara 2/196.
[45] el-Bakara 2/196.
[46] Hadisin geçtiği diğer yerler ; 1576.
[47] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1578, 1579, 1580, 1581, 4290, 4291.
[48] el-Bakara 2/125-128.
[49] Neml 27/91-92
[50] Kasas 28/57.
[51] el-Hac 22/25.
[52] el-Enfal 8/72.
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler : 3058, 4282, 6764.
[54] Haşr,59/8
[55] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1590, 3882, 4284, 4285, 7479.
[56] İbrahim 14/35-37.
[57] el-Mâide 5/97.
[58] Hadisin geçtiği diğer yerlsr : 1596.
[59] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1893, 2001, 2002, 4502, 4504.
[60] Hadisin geçtiği diğer yerler; 7275.
[61] el-Ankebut 29/67.
[62] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1605, 1610.
[63] en-Nahl 16/60.
[64] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1791, 4188, 4255.
[65] Hadisin geçtiği diğer yerler : 4256.
[66] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1604, 1616, 1617, 1644
[67] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1611.
[68] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1612, 1613, 1632, 5293
[69] 1614 nolu Hadisin geçtiği diğer yerler : 1641. 1615 nolu Hadisin geçtiği diğer yerler : 1642, 1796.
[70] el-Ahzab 33/53.
[71] Bk. "Namaz" bölümü, 78. konu, 464 nolu hadis.
[72] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1621, 6702, 6703
[73] Bk. "Namaz" bölümü, 10. konu, 369 nolu hadis.
[74] el-Ahzab 33/21
[75] el-Bakara, 2/125.
[76] "Namaz vakitleri" bölümü, 33. konu, 59 no!u hadis.
[77] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1743, 1744, 1745.
[78] Hadisin geçtiği diğer yerler : 5617
[79] el-Ahzab 33/21.
[80] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1640, 1693, 1708, 1729, 1806, 1807, 1808, 1810, 1812, 1813, 4183, 4184, 4185.
[81] el-Ahzab 33/21.
[82] el-Bakara 2/158
[83] el-Bakara 2/158.
[84] el-Bakara 2/158.
[85] Hadisin geçtiği diğer yerler :1790, 4495, 4861
[86] el-Bakara 2/158.
[87] el-Ahzab 33/21.
[88] el-Ahzab, 33/21
[89] el-Bakara, 2/158.
[90] Hadisin geçtiği diğer yerler : 4496.
[91] Hadisin geçtiği diğer yerler : 4257.
[92] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1654, 1763.
[93] Bk. "Namazı Kısaltarak Kılmak" bölümü, 2. konu, 1084 nolu hadis.
[94] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1661, 1988, 5604, 5618, 5636.
[95] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1662, 1663.
[96] "Hac" bölümü, 23. konu.
[97] Bu başlık bazı nüshalarda, ziyade olarak zikredilmiş ise de başlıkla ilgili bir hadise yer verilmemiştir.
[98] el-Bakara 2/199.
[99] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4520.
[100] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2999, 4413.

[101] Hadisin eçtiyi diğer yerler : 4414.
[102] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1682, 1683.
[103] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1678, 1856.
[104] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1681.
[105] Hadisin geçtiği diğer yerler ; 3838.
[106] el-Bakara, 2/196.
[107] Diğer rivayetlerin tamamında temettü olarak tercüme ettiğimiz müt'a ifadesi yerine "umre kelimesi geçmektedir, bk. Umdetü'l-Kâri, VIII/189.
[108] el-Hac 22/36 - 37
[109] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1706, 2755, 6160
[110] Hadisin geçtiği diğer yerler : 2754, 6159.
[111] Ahzab, 33/21.
[112] Burada kast edilen herbiri yüz kişilik olan gruplardan bir kaç onluk demektir bu da Hudeybi-ye'ye giderken ondört tane yüz kişilik grup olarak yaklaşık bin dörtyüz kişi Rasulullah'a refakat etmişti.
[113] 1694 nolu Hadisin geçtiği diğer yerler: 1811, 2712, 2731, 4158, 4178, 4181.
1695 nolu Hadisin geçtiği diğer yerler: 2711, 2732, 4157, 4179, 4180.
[114] Hadisin geçtiği diğer yerler : 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 2317, 5566.
[115] Taklîd, hayvanın hedy olduğu belli olsun diye boynuna ip, yular, deri parçası vb. şeylerin takılmasıdır. Hayvanın boynuna takılan şeye de "kılâde" denir, çoğulu "kalâid"dir..
[116] Iş'âr, devenin hedy olduğu bilinsin diye sağ hörgücünün kanatıl ması dır. Konevî, Enîsü'l-fukahâ, 141
[117] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1716,1717,1718, 2299.
[118] Harûrâ, Kûfe'ye yakın bir köy olup, Haricîlerin Hz. Ali'ye isyan ettiklerinde ilk olarak toplandıkları yerin adıdır. Harûrîlerin haca ile kastedilen ya Haricîlerin, yahut da Haccâc ve yandaşlarının toplu olarak hac yaptığı yıldır. Haccâc ve yandaşları, zalimlikleri sebebiyle Haricîlere benze-tildiğinden hadisi rivayet eden Nâfi' bu ifade ile onları da kastetmiş olabilir.
[119] el-Ahzâb 21.
[120] Arapçada büyük baş hayvanların kesim tarzlarına iki farklı isim verilmiştir: Zebh, hayvanı boğazından kesmek, nahr ise uzun boyunlu olan devenin boynunun bacağına yakın kısmından kesilmesidir. Zebh'in sığırda caiz olduğunda, nahrİn de devede caiz olduğunda İhtilaf yoktur. Deve dışındaki hayvanlarda yani sığırda nahrin caiz olup olmadığı tartışılmıştır. Genel görüşe göre bu caiz olmakla birlikte sığırda boğazlama daha güzeldir.
[121] el-Bakara 54
[122] Merfu' hadis, Hz. Peygamber'in sözleri ve fiillerini ifade eden hadistir.
[123] el-Hac 26-30. İbn Hacer bununla kastedilenin kurbanın etinden yemek ve fakirlere yedirmek olduğunu söylemiştir.
[124] Hacda kesilen hayvanlar birkaç çeşittir: Kıran ve temettü haccı yapanların kestiği hedy kurbanları, ceza kurbanı, tatavvu (nafile) kurbanı, ihsâr kurbanı, adak kurbanı, bir hastalık sebebiyle başını tıraş etmek zorunda kalan kimsenin kesmesi gereken kurban vs. Bu bölümde Buharî, söz konusu kurbanların hangilerinin kurbanı kesenler tarafından yenîlebileceği meselesine temas etmektedir.
[125] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2980, 5424, 5567.
[126] Hadisi rivayet eden Yahya diyor ki: Bu hadisi Kâsım'a anlattım o bana "Hadis sana aynen olduğu gibi ulaşmış" dedi. [Bu kısım hadisin metninde yer almakla birlikte, konu İle doğrudan ilgili olmadığı İçin dipnotta yer verdik.)
[127] 'Başa reçine sürmek" diye tercüme ettiğimiz "telbid" kişinin saçının aşın sıcak sebebiyle yağlanmasını, bitlenmesini ve zarar görmesini önlemek amacıyla başa sürülen, ağaç yapraklanndan elde edilmiş krem türü bir şeydir.
[128] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4410, 4411.
[129] 6664. hadis
[130] Hadisin geçtiği diğer yer: 7079.
[131] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1812, 1841, 1843, 5804, 5853.
[132] Ebû Bekre ile Hz. Ebû Bekir birbirine karıştırılmamalıdır. Bu ikisi farklı sahabîlerdir.
[133] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4403, 6043, 6166, 6785, 6868, 7077.
[134] 7077. hadis.
[135] Mina'dan dönüş günü olan zilhiccenin on üçüncü günü.
[136] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1748, 1749, 1750.
[137] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1752, 1753.
[138] Hadisin geçtiği diğer yer: 1764.
[139] Olayı anlatan kişi Hz. Âişe'nin kendisi olduğu halde âdet gördüğünü söylerken "ben" dememiş, hayası gereği "o" demiştir.
[140] Mekke'ye yakın Medine yolu üzerinde bir yerin adıdır.
[141] Bu ifadenin Arapçası "akrâ halka", "boğazına acı isabet etsin" anlamına gelen ve Araplarca sık olarak bir ifade olup, asıl anlamı kastedilmiş değildir. Bununla, ters giden bir durum söz konusu olduğunda duyulan üzüntü dile getirilir. Türkçede bu anlamı ifade etmek üzere "eyvah, vah, tüh, yazık" gibi ifadeler kullanılır. Sonuç olarak "hayız fâdet) yalnızca Âdem'in kızlarına Allah'ın yazdığı bir şeydir" diyen bir peygamberin Allah'ın yazgısını beğenmemesi gibi bir durum, ya da kendi iradesi dışında bir durumla karşılaşan Hz. SafÎyye'ye beddua etmesi değil, bir beşer olarak içinde bulunduğu toplumun dili ile duygularını dile getirme söz konusudur.
[142] el-Ebtah, Mekke ile Mina arasında bir yerdir.
[143] Mekke'ye yakın şehrin alt tarafında bulunan bir bölgenin ismi. Arapça'daki gramer kurallarına bağlı olarak buranın ismi yerine göre "Zûtuvâ, zâtuvâ ve zîtuvâ" şeklinde üç farklı şekilde okunmakla birlikte biz tercümede merfû okunuşunu esas aldık.
[144] 1553. hadis.
[145] el-Bakara 2/198. Hadisin geçtiği diğer yerler: 2050, 2098, 4519.
[146] Burada vacip kelimesi ile hükümler hiyerarşisinde farzdan sonra gelen hüküm kategorisi değil mutlak anlamda gereklilik kast edilmiştir. Hanefiler dışındaki fıkıh mezheplerinde farz ve vacip kelimesi eş anlamlı olarak "yapılması zorunlu olan dinî yükümlülükler" için kullanıldığı halde Hanefiler "farz" ile "Şâri'in yapılmasını kesin ve bağlayıcı bir şekilde emrettiği ve bu emrin katı bir şekilde sabit olduğu hükümler"! kastederken, "vacip" ile "Şâri'in yapılmasını kesin ve bağlayıcı bir şekilde emrettiği ancak bu emrin zannî bir şekilde sabit olduğu hükümler"! kastederler. Bu ayrımın amelî değil itikâdî bir sonucu bulunmaktadır bu da farzın İnkarının kutru gerektirdiği halde vacibin inkârının küfrü gerektirmemesidir. Şu halde hangi mezhep esas alınırsa alınsın "vacip" sözcüğünün Sari' tarafından yapılması kesin ve bağlayıcı tarzda emredildiği hükümlerin kastedildiğinde bir görüş farklılığı bulunmamaktadır.
[147] el-Bakara 2/196.
[148] Eser sözcüğü biri genel diğeri özel iki anlamda kullanılır; Genel anlamda eser, "öncekilerden nakledilen haber" anlamında olup gerek Hz. Peygamber'den gerekse sahabe ve tabiînden rivayet edilen söz, fiil ve takrirler için kullanılır. Bu anlamıyla eser, hadis ve sünnetin eş anlamlısıdır. Dar anlamda eser ise Hz. Peygamber dışında sahabe ve tabiînin söz ve uygulamaları İçin kullanılır. Ehli eser terimi ise fıkıhta şahsî rey ve ictihaddan ziyade öncekilerden nakledilen görüşleri esas alan kimseleri ifade etmekte olup ehli reyin karşıtı olarak kullanılır.
[149] Tatavvu, mendup, müstehap ve sünnet terimlerinin her birinin kendine özgü bazı anlamları bulunmakla birlikte kimi durumlarda bunların tümü farzın karşıtı olarak "yapılması dînde iyi görüldüğü halde farz kılınmamış şey" anlamına gelmektedir. "Buradaki kullanımında da vacibin karşıtı olarak kullanılmıştır.
[150] 1513- hadis
[151] İbn Ömer'in "bidattir" dediği şey kuşluk namazı kılmak değil, bu namazı kılmak için insanların mescitte toplanırı asıdır.
[152] Urve'nİn Hz. Âişe'ye böyle seslenmesi ya Hz. Âişe'nin onun teyzesi olmasından yahut da genel olarak müminlerin anası olmasındandır.
[153] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1777, 4253, 4254.
[154] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1779, 1780, 3066, 4148. Zikredilmeyen diğer umre ise, bir sonraki hadiste yer aldığı üzere hac ile birlikte yaptığı umredir
[155] Ancak bu umrede Mekke'ye gidip tavaf yapamamış, Safa ile Merve arasında sa'y edememiş, sadece kurbanını kesip tıraş olmuştu.
[156] Yani haccın farz kılındığı hükmünün gelmesinden önceki yıllarda. Hadisin geçtiği diğer yerler: 1844, 2698, 2699, 2700, 3184, 4251.
[157] Hadisi ibn Abbas'tan rivayet eden Atâ şöyle dedi: "İbn Abbas bu kadının adını söylemişti ama ben unuttum". Bu kadın sahabinin Ümmü Sinan olduğu söylenmiştir.
[158] Hadisin geçtiği diğer yer: 1863.
[159] Telbiye getirmek, hac veya umre için niyet ederek ihrama girerken "Lebbeyk Allahümme lebbeyk..." duasını yüksek sesle okumak anlamına gelir.
[160] Yani umre yapma sırasında Mekke'de kalabilecek kadar maddî imkânı bulunduğu sürece umre yapabilir.
[161] 2985 hadis.
[162] Hac veya umre yapanların İhramsız giremeyecekleri bölgeye harem denildiği gibi bu bölgenin dışına da hill bölgesi denilmektedir.
[163] Burada zikredilen eserin tam adı Zâdü'l-meâd fi hedyi hayri'i-'ibâd olup, yazarı İbn Kayyim el-Cevziyye'dir. İbn Kayyim bu hususu eserinin üç yerinde belirtmiştir, bk. Zödü'I-meâd, II, 89, 162, 213.
[164] Telbiye getirmek, hac veya umre için niyet ederek ihrama girerken "Lebbeyk Allahümme leb-beyk..." duasını yüksek sesle okumak anlamına gelir.
[165] el-Bakara 196.
[166] Bakara 158.

[167] Hadisin geçtiği diğer yer: 3819.
[168] Bu son cümle bir âyettir. el-Ahzab 33/21.
[169] Cuhun,Mekke'de bir dağ isimdir
[170] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2995, 3084, 4116, 6385.
[171] 6385. hadis.
[172] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5965, 5966.
[173] 5965. hadis.
[174] Mekke ile Medine arasında bilinen bir mescit.
[175] Hadisin geçtiği diğer yer: 1886.
[176] el-Bakara, 189.
[177] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3001, 5429.
[178] el-Bakara 2/196.
[179] Ayrıca bkz. 1640. hadis.
[180] Genel anlamda Hz. Peygamber'in hayatını konu edinen ilme "siyer" denir. Siyer ilminin, Hz. Peygamberin savaşları ile ilgili bölümüne de "megâzî" denilir. Megâzî sözcüğü "gaza" kökünden olup "savaşlar" anlamına gelir.
[181] el-Fetih 25.
[182] Hudeybiye antlaşmasına göre Müslümanlar o yıl umre yapamayacaklar, bunun yerine ertesi yıl yapacaklardı. Şafiî'ye göre ertesi yıl yapılan umreye kaza umresi denilmesinin sebebi antlaşmada bu şekilde yer almasından dolayıdır.
[183] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1815. 1816, 1817, 1818, 4159, 4190, 4191, 4517, 5665, 5703, 6808.
[184] Sâri' kanunkoyucu/hüküm belirleyici anlamına gelir. İslam hukukuna göre tek kanun koyucu Allah'tır. Peygamber'ler ise kanun koyucu değil, ilahî kanunun mübelliğleridir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'e vahy-İ metlüv dışında vahyin gönderilmiş olması, hela! ve haram kılma fiillerinin bazı ayetlerde ona da izafe edilmiş olması ve nihayet bir bütün halinde âyetlerin açıklanması, örneklendirilmesi ve âyetlerin temas etmediği meselelerde hükümler vermesi sebebiyle Hz. Peygamber'e (s.a.v) de "sâri'" denilmektedir. Bu, ilk olarak ve bağımsız bir hüküm koyma faaliyeti değil, Yüce Allah'ın koyduğu hükmü açıklama, örneklendirme, boşluklarını doldurma anlamında bir faaliyettir.
[185] Farak on altı müdlük bir kab olduğu gibi dört sa'dır. Bir başka görüşe göre bir farak on altı ntıl gelir. Bu da Hicazlılara göre on iki müd ve üç sa'dır. Bazı alimlere göre de farak beş kıstırt. Bir kist da yarım sa'dır.
[186] Ayrıca bkz. 1521. hadis.
[187] el-Mâide 5/95.
[188] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1822, 1823, 1824, 2570, 2854, 2914, 4149, 5406, 5407, 5490, 5491, 5492.
[189] Bu konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. 1824. hadis.
[190] Mekke ile Medine arasında Gıfâr kabilesine ait bölge.
[191] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2596, 2573.
[192] Hadisin geçtiği diğer yer: 3315.
[193] Hadisin geçtiği diğer yer:1828.
[194] Hadisin geçtiği diğer yer: 3314.
[195] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3317, 4930, 4931, 4934.
[196] Hadisin geçtiği diğer yer: 3306.
[197] el-Mâide 5/4.
[198] Hadisçilerin terminolojisinde haber-İ vahid, mütevatir yolla nakledilmeyen haberlere denir. MütevatİR hadis, yalan söylemelerine aklın İmkan ve ihtimal vermeyeceği derecede kalabalık bir topluluk tarafından rivayet edilen hadistir. Mütevatir hadis kesinlik İfade eder. Buna karşın haber-i vahid zan ifade eder.
Haber-i vahidin inanç konularında değil amelde uyulması zorunlu bir delil olduğu ehli sünnet alîmİerinin çoğunluğunca kabul edilmiş bir prensiptir. İlk dönemden İtibaren haber-i vahidin hücciyet değerine yönelik çeşitli itirazlar söz konusu olmuşsa da bunlar ehli sünnet alimlermce ikna edici delillerle reddedilmiştir. Hz. Peygamber'in "burada bulunanlar bulunmayanlara aktarsın" ifadesinden anlaşıldığına göre, bir sözle amel etmek için o sözü dinleyen kimsenin aktarması yeterlidir. Tabiî ki sözü dinleyenin âdil (güvenilir) ve zabıt (dinlediğini aklında tutabilen) bir kişi olması şarttır.
[199] 2825 hadis
[200] İslam hukukunda hakiar Allah hakkı ve kul hakkı olarak ikiye ayrılmıştır. Hakların bu şekilde taksiminde esas alınan ölçü, söz konusu menfaatin kime yönelik olduğu ile ilgilidir. Yararı belirli bir şahsa veya şahıslara yönelik olan haklar kul hakkı kapsamında değerlendirilmekle birlikte, toplumun tümünü yahut çoğunluğunu ilgilendiren haklar ise Allah hakkı olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında İslam hukukundaki had cezalan Allah hakları kapsamında kabu! edilmektedir.
[201] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1938, 1939, 2103, 2278, 2279, 5691, 5694, 5695, 5699, 5700, 5701.
[202] Hadisin geçtiği yer: 5698.
[203] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4258, 4259, 5114.
[204] Arapların sirval dedikleri şey ayak bileklerine kadar uzanan uzun iç çamaşırdır
[205] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3044, 4286, 5808.
[206] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2265, 2973, 4417, 6893.
[207] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6699, 7315.
[208] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6712, 7330.
[209] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3006, 3061, 5233.
[210] Hadisin geçtiği diğer yer: 6701.
[211] Kur'an ve sünnete aykırı işler ortaya çıkarmak ihdas kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu da bidat ve münkerl erdir.
[212] Şurası diye ifade edilen yerin Uhud dağı olduğu söylenmiştir, bk. Kastalânî, İrşâdü's-sârî, VII, 101.
[213] Başka bir yoruma göre nafile ibadetleri, bk. Aynî, UmdetüI-kârf, XII, 238
[214] Başka bir yoruma göre farz ibadetleri, bk. Aynî, Umdetü'l-kârî, XII, 238.
[215] Ayrıntılı açıklama için bk. Miras bölümü, 21 konu.
[216] Bk. Ensâr'ın menkıbeleri bolümü, 46. konu.
[217] Ayrıntılı açıklama için bk. Cizye bölüm 10 konu
[218] Çevrenizdeki bedevîlerden ve Medine ahalisinden öyle münafiklar vardır ki onlar nifak işinde mahir olmuşlardır. Pek sinsi hareket ettikleri için sen onları bilemezsin, ama Biz pek iyi biliriz. Biz onları çifte cezaya çarptıracağız. Sonra da müthiş bir azaba itileceklerdir." (Tevbe 9/101) ayetine işaret edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NASÎHAT VE MEŞVERET BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
İSTİŞARENİN EHEMMİYETİ
İstişare Emri:
Telakki:
Teşvik:
Hz. Peygamber İstişareye Muhtaç Mı?
En Büyük Dahi De İstişareye Muhtaçtır:
Ashab Ve İstişare:
Hz. Peygamber'in Müşavirleri:
İstişare Mevzuları:
İstişare Dışı Mevzular:
İstişarenin Mekanizması
1- Müşavirin Durumu:
a. Liyakat:
b. Mûtemed Olmak:
c. Müslüman Ve Dindar Olmak:
d. İlgili Olmak:
2. İstişarenin Şekli:
a. Doğrudan Re'ye Müracat:
b. Liyakatlinin Müdahalesi:
c. Yersiz Teklif:
3- Kararın Alınması:
a- Ekseriyetin Re'yi:
b- Görüşlerden birinin ihtiyarı:
c- Kararı Tehir Etmek:
d- İcbarî Karar:
4- Şahsî Kanaatında Direnmemek:
5- Müşavirleri Gücendirmemek:
6- Tatbikat Sırasında Azim:
Batı Demokrasisi:
1) Demokrasinin Tenkidi:
Teknokrasi
Demokrasinin Sonu Anarşidir:
2) İslam'da Kanun Koyma Mekanizması:
3) Hürriyet Telakkisi:
Peygamberler De Hür Değil:
Hürriyet Sahası:
Tahdidden Gaye:
İslam'da Kadınlarla İstişare
I- Kur'an'a Göre:
II. Sünnete Göre:
Bu Meselede Temel Prensip:

NASÎHAT VE MEŞVERET BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Nush, öğüt, nasihat manasına gelir. Arapça'da kelimenin aslî manası, en-Nihaye'ye göre, kendisine nasihat edilenin hayrını istemek demektir, hayırhahlık en yakın kelimedir. Bu manayı tek bir kelime ile ifade etmek mümkün değildir. Arapça'da kullanılan manaca en zengin, en cami kelimelerden biri kabul edilmiştir. Kelimeyi dilimizdeki öğüt vermek manasında almak, manayı daraltır. Bu sebeple hayırhahlık manasını da zihnimizde canlı tutmamız gerekir.
İslam alimleri, nasihatin dinde mühim bir yer tuttuğunu belirtirler ve dinin mihver ve direğini nasihatın teşkil ettiğini söylerler. Görüleceği üzere, Resulullah "din"i nasihat olarak tarif etmiştir. Müslüman da Allah, peygamber, Kur'an, büyükler ve din kardeşleri için hayır dileyen kimsedir.[1]

?5754 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???????????. ??????? ??? ??????? ??????! ??????? ?????: ????? ?????????????? ?????????????? ??‘?????? ?????????????? ??????????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (5754)- Temimu'd-Dâri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyissalâtu vesselâm): "Din nasihatten (hayırhahlıktan) ibarettir!" demişti. Biz sorduk: "Ey Allah'ın Resulü! Kimin için hayırhah olmaktır?"
"Allah için, Allah'ın kitabı için, Resulü için ve Müslümanların imamları ve hepsi için!" buyurdular." [Müslim, İman 95, (55); Ebu Davud, Edeb 67, (4944); Nesai, Bey'at 31, (7, 156).][2]

AÇIKLAMA:

Hadiste, din nasihat olarak tarif edilmektedir. Hatta, ibarede nasihat kelimesinin marife gelmesini gözönüne alan şarihler, hadisin din nasihatten başka bir şey değildir şeklinde ifade edebileceğimiz kuvvetli, te'kidli bir mana taşıdığına dikkat çekerler. Bu ifade tarzı da dinden nasihatın ehemmiyetini tesbit etmeye yöneliktir.
Nasihat, nush nedir? en-Nihaye, lügat olarak nushun hulus, yani saf olmak manasına geldiğini belirtir. Nitekim ???????? ????????? "Bal süzdüm, mumundan ayırdım, halis kıldım" demektir. Bazıları bu kelimenin ?????? ????????? ??????? "kişi elbisesini dikti" kullanımındaki asıldan geldiğini söylemiştir.
Lügavî tahlille fazla oyalanmadan , hadislerde yer verilen dinî bir tabir olarak nasihatın hayırhahlık yani hayrını ve iyiliğini istemek, bu sebeple hayrı ve iyiyi duyurup, hatırlatmak olduğunu anlayabiliriz ki, bu manayı dilimizde ifade eden en yakın kelimemiz öğüttür. Ancak öğüt kelimesinin her yerde her zaman nasihat kelimesiyle ifade edilmek istenen mana zenginliğini ifade etmekten çok geri kaldığını da bilmemizde fayda var. Nasihatin ne manaya geldiğini anlamamızda yardımcı olacak bir kelime nusuh tabiridir. Kur'an'da geçen tevbe-i nasuhun ne olduğu Resulullah'a sorulunca "Bu halis olan, ihlasla yapılan tevbedir ki, ondan sonra günaha bir daha dönülmez" diye açıklamıştır.
2 - Sadedinde olduğumuz hadiste, "Din nasihattir" yani din hayırhahlıktır dendikten sonra bu hayır isteme işinin kimler için olacağı sorulmuş, Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) da "Allah, Resulullah, Kitabullah, Müslümanların imamı ve Müslümanlar için hayırhahlık" diye açıklamıştır. İbnu'l-Esir kısa kısa şu açıklamaları yapar:
* Allah için nasihat (hayırhahlık): Allah'ın birliği hususunda sıhhatli bir itikaddır. O'na yapılan ibadette niyeti halis tutmaktır.
* Kitabullah için nasihat (hayırhahlık): Onu tasdik ve onda olanlarla amel etmektir.
* Resulullah için nasihat (hayırhahlık): Peygamberliğini tasdik, emir ve yasaklarına inkıyad etmektir.

* İmamlar için nasihat (hayırhahlık): Hakta onlara itaat etmek, zulmettikleri zaman da onlara isyan etmemektir.
* Bütün Müslümanlar için nasihat (hayırhahlık): Onları maslahatları doğrultusunda irşad etmek."
Alimlerimiz, dinin "nasihat" olarak tarif edilmesinin, dinde nasihatin ne kadar ehemmiyetli bir yer tuttuğunu belirtmeye raci olduğunu söylerler. Nitekim hadiste "Hacc, Arafat'tır" denilerek hacc farizası Arafat vakfesi olarak tarif edilmiştir. Halbuki haccda vakfeden başka menasik de mevcut. Öyleyse Arafat Vakfesi ile tarif edilmesi, diğer menasik içinde vakfenin tuttuğu yerin ehemmiyetini ibrazdır. Aynen bunun gibi, "Din nasihattır" ifadesi de dinde nasihatın diğer meseleler arasında ne kadar mühim bir yer tuttuğunu göstermektedir. Nitekim, hadisin devamında nasihatın çerçevesine, dinin ana meseleleri dahil edilmiştir. Bazı alimler, bu hadisi "İslam'ın dörtte biri" olarak değerlendirmiştir. Yani İslam'ı özetleyen dört hadisten biri. Nevevî, buna itiraz edip: "Bilakis, bu hadis tek başına İslam'ın medarı (yani üzerine oturduğu zemin, temel)dir" demiştir. Münâvi der ki: "Selef büyükleri buna bakınca, tavsiyelerinin en büyüğünü nasihat yaptılar. Ariflerden biri dedi ki: "Ben sana nasihatı, köpeğin sahibine olan nasihatini tavsiye ederim. Çünkü sahipleri onu acıktırsalar, kapı dışarı atsalar da, onların etrafında dönmekten, onları korumaktan vazgeçmez."
Hadisin zahiri, nasihat edilen kimseye nasihatin fayda etmeyeceğini bilse bile, nasihatın vacib olduğunu ifade eder.
Ariflerden biri demiştir ki: "Nisah, iplik demektir; minsaha da iğne demektir. Nasih ise, diken (terzi) yani kumaş parçalarını birleştirip elbise yapan, böylece yaptığı birleştirmeler sonucu ortaya çıkan şeyden istifade edilen kimse demektir. Dinde nasih de buna benzer: Allah'ın kulları ile o kulların ahirette saadetlerine vesile olacak şeylerin arasını birleştirir. Allah'ın kullarının arasını birleştirir." el-Kâdı demiştir ki: "Din, asıl itibariyle taat ve ceza demektir, ama dinle şeriat kastedilir, çünkü şeri-atte de taat ve inkıyad vardır."[3]

?5755 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ???? ????????? ?? ???????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (5755)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kime ilme müstenid olmayan bir fetva verilmişse, bunun günahı ona fetva verene aittir. Kim, bir kardeşine, gerçeğin başka olduğunu bile bile, farklı bir irşadda bulunursa ona ihanet etmiş olur." [Ebu Davud, İlm 8, (3657).][4]

AÇIKLAMA:

Hadiste iki temel meseleye temas edilmektedir:
1- Birinci meseleye göre, fetva ile amel eden mukallide sorumluluk yoktur. Hatta fetva hatalı bile olsa bundan mukallid sorumlu değildir. Bu hatalı fetvanın sorumluluğu fetvayı verene aittir. Ancak fetva vereni sorumlu kılan husus, verdiği fetvayı cahilâne vermesidir, ilme dayandırmamış olmasıdır. Aliyyu'l-Kâri, hadisi şöyle açıklar: "Dendi ki: "Malum olduğu üzere, her cahil, bir mesele çıkınca alime sorar. Alim de ona fetva verir. Eğer alim batıl bir cevap verir, soran da onun batıl olduğunu bilmeden onunla amel ederse, işte bunun günahı müftü yani o fetvayı veren kimse üzerinedir, şayet içtihadında kusur etti ise."
Alimler fetva veren kimsenin, fetvaya ehliyetsiz olmak, fetva için gereken itinayı göstermemek sebebiyle hata yapmış olmak gibi sebeplerle sorumlu düşeceğini belirtirler. Aksi takdirde, içtihad ve fetvaya ehil bir kimsenin, ehliyet sahasında, hakkı bulma hususunda elinden gelen gayret ve titizliği göstererek verdiği fetvada hakkı bulamayarak, hataya düşse bile sorumluluğunun olmayacağını, günaha girmeyeceğini belirtirler. Bu husus, yani içtihaddaki hatasından dolayı müçtehidin sorumlu ve günahkâr olmayacağı hususu bizzat Resulullah tarafından ifade buyrulmuştur. "Hakim içtihad edip hüküm verince isabet ederse iki ücret alır. (Biri içtihad, biri de isabet ücreti). Hükmünde hata ederse tek ücret alır (hüküm verme ücreti)." Şayet hakim verdiği hükümdeki hata sebebiyle sorumlu olsaydı hakimlik, müftülük, müçtehidlik gibi meslekler olmazdı. Çünkü, beşerî hüküm, binde bir gibi pek zayıf da olsa, daima hata ihtimali taşır. Gelişen içtimâî hayat insanları daima içtihad yapmaya, yeni hükümler vermeye mecbur etmektedir. Dinimizin yüceliklerinden biri de şüphesiz müçtehidi hatasından dolayı mes'ul etmemiş olmasıdır. Ama unutmayalım, bu ruhsat ehliyet sahiplerinedir. İçtihad ve hükme liyakatı olmayanlar verdikleri hükümdeki hatadan sorumludurlar. Hatta dinimiz, böylelerini sadece hatadan değil, hüküm vermekten sorumlu tutmuştur, hükmünde isabet etmiş olsa bile. Çünkü isabeti tesadüfen olmuştur.
Burada şunu da belirtmekte fayda var: Hatalı fetvadan onunla amel edene sorumluluk yoktur, sorumluluk fetvayı verene aittir derken, fetvayı verenin ehliyetli olmasına bağlıdır. Kişi meselesini ehil olmayan, sorumluluk duygusu bulunmayan kimseden sorarsa, sorumluluktan kurtulamayacağı aşikârdır. Dinimiz doktorun tababetle ilgili tavsiyesine uymayı esas almıştır, ama nasihatine uyulacak doktorun hem Müslüman, hem de hazık yani mesleğinde ehliyetli olmasını şart koşmuştur. Hal böyle iken günümüzde, faiz, sigorta gibi bir kısım meşkuk meselelerde, Müslümanlar her sakallıyı dedesi sanan çocuklar gibi her ilahiyatçıyı fetvacı sanarak fetva istemektedirler. Böylesi ciddi bir ihtisas ve takva isteyen meselelerde rastgele kimsenin vereceği fetva ile amel, mukallidi mes'uliyetten kurtarmaz. Şüpheli şeylerde tevakkuf, ihtiyata uygun olan, dinin tavsiye ettiği temel prensiplerden biridir. Resulullah şüpheli şeylerden kaçınmamızı tavsiye buyurmuştur.
2- Hadiste ifade edilen ikinci ana fikre göre kişinin kardeşini bile bile yanlışa sevketmesi ona ihanettir. Bir Müslüman, din kardeşi, herhangi bir hususu danıştığı, sorduğu takdirde, gerçek kanaatini söylemelidir. Bu, istişarenin gereğidir. Doğru, faydalı bildiğinin dışında birşey söylemesi ihanettir. Müteakip hadiste görüleceği üzere, müsteşarın mü'temen olması gerekir. Hadiste "Bizi aldatan bizden değildir" buyrulduğuna göre, bu tehdide masadak olmamak isteyenin, istişarenin hakkını vermesi gerekir.[5]

?5756 ?3? ??? ?? ????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ??????? #: ?????????????? ?????????[. ????? ??? ???? ?? ??? ????? ???????? ????? .

3. (5756)- Ümmü Seleme ve Ebu Hureyre (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müsteşar mü'temendir." [Tirmizî, Edeb 57, (2823, 2824), Zühd 39, (2370); Ebu Davud, Edeb 123, (5128); İbnu Mace, Edeb 37, (3745).][6]

AÇIKLAMA:

İstişare, kelime olarak işaret kökünden gelir, İstif'al babındandır, işaret istemek manasına gelir. Müsteşir, işaret isteyen demektir, müsteşar da kendisinden işaret istenen kimse demektir. İşareti burada fikir, nasihat olarak anlarsak, istişarenin bir fikir danışma, nasihat isteme ameliyesi olduğunu anlarız.
Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, medenî hayatın vazgeçilmesi imkansız bir ihtiyacı olan fikir alışverişinin adabını belirtmektedir: Fikrine başvurulacak kimse (müsteşar), itimad edilen kimse olmalıdır. Bir başka ifade ile müsteşar ihanet etmemeli, sorulan hususta, kendine göre, gerçek ve doğru ve maslahat ne ise onu söylemelidir. Soru sahibinin maslahatı nede ise onu gizleyerek ihanette bulunmamalıdır. Hadis bir bakıma istişare yapacak kimseye de şöyle hitap etmektedir: "Meseleni, güven vermeyen, gerçeği olduğu gibi söyleyeceğinden emin olmadığın kimseye açıp onunla istişare etme, müsteşarın mü'temen yani itimada şayan olmalıdır."[7]

İSTİDRAD

İstişâre, İslam'ın üzerinde durduğu ehemmiyetli prensiplerinden biridir. Müslümanların sadece hususi hayatlarında karşılaşacakları meselelerin çözümünde değil, siyasî hayatın yürümesinde, idarî sistemin şekillenmesinde de başvurmaları gereken mühim bir esastır. İşlerin şûra ile yürütülmesi Allah'ın emridir.
İslamî şûra, günümüz fikrî ve siyasî hayatında toz kondurulmayan beynelmilel bir değer olarak ısrarla medar-ı bahs edilen ve en ideal rejim diye müdafaası yapılan demokrasi ile karıştırılır. Bazı kimseler "İslam'da da demokrasi var, çünkü İlahî emir olan şûra, demokrasi demektir" manasına gelen beyanlarda bulunurlar. Her ne kadar mevcut sistemler içinde İslamî şûraya en ziyade benzerlik ve yakınlık arzedeni demokrasi olsa da, bu meselede, arada ayniyet görecek kadar sözü ileri götürmenin hatalı olduğu açıktır. Sadece memleketimizde değil, bütün dünyada cereyan eden hâdiseler, bilhassa 1991 yılının sonları ile 1992 yıllarının başında Cezayir'de demokratik seçimler suretiyle Müslümanlara iktidar şansı açan gelişmeler karşısında demokrasiperestlerin, askerî darbeyi davet eden çığlık ve fetvaları, demokratik prensiplerin ve demokratik rejimin İslam aleyhine kullanılabildiği ölçüde takdis edildiğini, İslam'ın lehine netice verecek bir uygulama halinde zerre kadar demokrasiye yanaşılmadığını göstermiştir. Bu sebeple, Müslümanların İslamî şûra ile Batı demokrasisini birbirine karıştırmamaları gerekir. Elbette şûranın, adaletin, kanun önünde müsavatın talibi olacağız, ama iki yüzlü, sömürge aleti demokrasinin müdafaası bize düşmez. Esasen, her iki sistem bazı benzerliklere rağmen birçok temel noktalarda birbirinden farklıdır. İkisini aynı görenler, bu sistemleri yeterince bilmeyenlerdir. Bize, öncelikle, kendi sistemimiz hakkında sağlıklı, tutarlı bir bilgi sahibi olmak düşer.
Bu maksadla, aşağıda İslamî istişare üzerine yaptığımız iki tahlili kaydediyoruz.
Bu meselede temas edilecek ana başlıkları öncelikle şöyle belirtebiliriz: İstişarenin ehemmiyeti ve istişareyi teşvik, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in kendi hayatında istişareye verdiği ehemmiyet, İslamî istiarenin işleyiş şekli (mekanizması).I.[8]

İSTİŞARENİN EHEMMİYETİ

İstişare Emri:

Kur'an-ı Kerim, beşeriyet kadar eskiliğini göstermek sadedinde Hz. Süleyman'ın mektubu üzerine, takip edilecek siyasetin tesbiti maksadıyla yakınlarını toplayan Belkıs'ın yaptığı istişare (1) başta olmak üzere Firavun'un Hz. Musa'ya karşı alınması gerekli tedbirleri tesbit için etrafindakilerle yaptığı istişareden (1, a), Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'le ilgili olarak, onun kurbanedilmesi hususunda gördüğü rüya üzerine, çocuk İsmail'le yaptığı istişareye (1, b) varıncaya kadar kaydettiği misallerden başka, iki ayrı ayette Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e ve Müslümanlara istişareyi emreder. Birinci ayet, Müslümanların içtimâî meselelerini aralarında yapacakları istişare ile yürütmelerini emreder: "...Aralarında işleri şûra iledir." Bu ayetle alâkalı olarak belirtilmesi gereken bir husus şudur: Burada kaydedilen parçayı Kur'an-ı Kerim'deki ilgili metnin bütünü içerisinde görecek olursak "istişare emri"nin başta Allah'a iman olmak üzere, tevekkül, büyük günahlardan içtinab, namaz... gibi İslam'ın temel prensipleri meyanında zikredildiğini görürüz. Bu durum istişarenin ehemmiyetine parmak basmayı gaye edinir: "Size verilen şey hep dünya hayatının geçici (birer) faidesidir. Allah indinde olan(sevap) ise daha hayırlıdır, daha süreklidir. (Bu sevaplar) iman edip de ancak Rablerine güvenip dayanmakta, büyük günahlardan ve fahiş kötülüklerden kaçınmakta, öfkelendikleri zaman bizzat (kusurları) örtmekte (bağışlamakta) olanlara, Rablerinin (tevhid ve ibadete aid davetine) icabet edenlere, namaz(ların)ı dosdoğru kılanlara -ki bunların işleri daima aralarında müşavere iledir-, kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah'a taat uğrunda) harcamakta bulunanlara, kendilerine tagallüb ve zulüm vaki olduğu zaman elbirlik (mazluma) yardım eyleyenlere mahsustur."(2)

Diğer ayet ise, doğrudan doğruya Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e müteveccihtir: "Onlarla iş hususunda istişare et" (3). Yani her hususta "en güzel örnek vermekle mükellef olan" Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'den içtimâî meselelerin cereyanında ve amme işlerinin tedvirinde de örnek olması, bu işlerde istişareyi müstekar bir esas yapması istenmektedir. Bizzat Resulullah: "Allah bana farzların ikamesini emrettiği gibi müdâretu'nnası da emretmiştir" (4) buyurur. Müdâretu'nnas ise, insanlara iyi davranmak, onlarla iyi geçinmek, onlara mültefit olmak, onları kazanmak, gönül alıcı olmak gibi içtimâî kaynaşmayı sağlayacak davranışların hepsine birden şamil olmuştur(5). Az sonra bu içtimâî kaynaşmada kesafeti artıracak en müessir vasıtanın müşavere olduğu ve müşaverenin bu maksadla Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e emredildiği hususunda alimlerin ittifak ettiğini göreceğiz.

Gerçekten bu mevzuyla alâkalı olarak gelen rivayetler, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in ve ashabının (radıyallahu anhüm) hayatlarında istişare keyfiyetinin mühim bir düstur olarak yer etmiş bulunduğunu gösterir. Öyle ki, bu mevzuda gelen hadislere dayanarak Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in etrafindakilerle istişare etmeden bir karara varmadığı, bir icraatta bulunmadığı bile söylenebilir. Bir rivayette şöyle der: "Müslümanların fikrini almadan "emîr" tayin etseydim, İbnu Ümmi Abd'i tayin ederdim" (6). Hz. Enes: "Arkadaşları ile istişarede Hz. Peygamber kadar ileri giden bir başkasını görmedim" der(7). Hz. Ömer, Peygamberimiz aleyhisselam'ın Müslümanlarla alâkalı bir meselenin istişaresi için Hz. Ebu Bekir ile birçok geceler boyu başbaşa kaldıklarını bazan kendisinin de katıldığını belirtir(8).

Suyûti, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in diğer insanlardan farklı olan hususiyetlerini belirtirken bu hasaisden biri olarak "istişare yapma mecburiyeti"ni de zikreder. Bu mecburiyeti delillendirme sadedinde Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'den: "Allah bana farzları yapmamı emrettiği gibi, (istişare yoluyla) insanları iyi idare etmemi (müdaretu'nnas) dahi emretti" hadisini kaydeder.(9)[9]

Telakki:

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'i meşverete bu kadar ehemmiyet vermeye sevkeden şey meşveretin tesiri hakkında taşıdığı inanç idi. İstişare edenin "asla pişman olmayacağını" belirten (10) Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e göre: "Bir millet istişare ettiği müddetçe zillete düşmez"(11). Bu inancı takviye eden diğer bir görüşüne göre, bir meselede ferdî görüşler yanılabilirse de cemaatin görüşü asla yanılmaz: "Allah, ümmetimi dalalet üzere birleştirmez. Allah'ın eli cemaat üzerinedir."(12) Öyle ise gerek ferdî ve gerekse içtimâî meselelerde mümkün mertebe çok kimsenin görüşleri müdahele edip kaynaşmalı, müşterek nokta bulunmalı ve buna da uyulmalıdır. "Gelip geçen bütün peygamberlerin ikisi sema ehlinden, ikisi de arz ehlinden olmak üzere istişare edeceği dört veziri olageldiğini ve kendisinin de aynı şekilde dört vezirle takviye edildiğini"(13) belirten Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) salih (liyakatli) bir müşavirin ehemmiyetini belirtme sadedinde bir başka hadislerinde şöyle buyururlar: "Sizden, üzerine mesuliyet yüklenen bir kimse için Allah hayır murad ederse, ona "salih" bir vezir nasib eder de unuttuğu şeyleri hatırlatır, hatırladığı şeylerde de yardımcı olur." (14) Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde: "Allah, bir lider (emîr) hakkında hayır murad ederse kendisine dürüst bir vezir nasib eder.. Allah onun için hayır murad etmezse kendisine kötü bir veziri musallat eder de unuttuğu şeylerde hatırlatmada, hatırladığı şeylerde de yardımda bulunmaz" (15) der.

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm), istişarenin içtimâî hayata getireceği huzur ve saadeti ifade için de: "Umeranız hayırlılarınızdan, zenginleriniz de cömertlerinizden olur ve işleriniz de aranızda istişare ile yürürse yerin üstü sizin için yerin altından daha hayırlıdır" (16) der.[10]

Allah'ın İstişaresi: Müşaverenin ehemmiyetini te'yiden kaydedeceğimiz bir başka rivayet, her çeşit istişareden müstağni olduğu hususunda hiç kimsenin tereddüd etmeyeceği Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'le istişaresidir. Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned' inde gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Rabbim (tebareke ve teala) ümmetimin hakkında: "Onlara ne yapayım?" diye benimle istişarede bulundu. Ben: "Ey Rabbim, ne dilersen onu yap, onlar senin mahlukun ve kullarındır" dedim. Rabbim ikinci defa benimle istişare yaptı, ben yine aynı şeyleri söyledim. Bunun üzerine buyurdu ki: "Ey Muhammed, ben seni ümmetin hakkında mahzun edip üzmeyeceğim."

Devamı mevzumuzu alâkadar etmeyen bu hadisten Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'le istişare etmek suretiyle ona verdiği makamın yüceliğini anlar, bundan da bir meselede idare edenlerin ve her çeşit büyüklerin, istişare suretiyle mâdunlarında (aslarında) hasıl edeceği teşerrüf hissinin ehemmiyetini takdir edebiliriz.[11]

Teşvik:

İstişarenin içtimâî hayat için faydası hususunda böylesine bir telakkiden sonra âlemlere rahmet olmak" sıfatıyla mevsuf bir peygamberin (aleyhisselam) ümmetinin hayrı için, onu ısrarla istişareye teşvikten tabi ne olabilir?

Müşkili olan herkesin meselesini bir bilenden sorması bizzat Kur'an-ı Kerim tarafindan: "Bilmiyorsanız bir bilenden (ehl-i zikr) sorun" (18) diye emredilmekten başka Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) de "Akıllara sorun, doğru yolu bulursunuz, (bu emrime) asi gelmeyin pişman olursunuz" (19) der. Bir tebliğinde: "Kardeşiniz birinizden bir şey soracak olursa ona mutlaka yol göstersin" (20) diye emrederken sorana verilecek bu cevabın bir vazife olduğunu da ayrıca belirtir: "Bir Müslümanın diğer bir Müslüman üzerindeki haklarından biri, ondan tavsiye (nasihat) talep ettiği zaman kendisine tavsiyede (nasihatta) bulunmasıdır"(21)[12]

Hz. Peygamber İstişareye Muhtaç Mı?

Bu soru, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) hakkında kabul edilen umumi telakkiler muvacehesinde hatıra gelebilecek mühim bir sorudur. Zira, Resulullah'ın Kur'an'da ifadesini bulan vahiy dışındaki sözlerinde bile vahy-i gayr-i metluv denen bir nevi vahye, irşad-ı İlahiye mazhar olduğu, onun kendi hevasından bir şey söylemediği gerek Kur'an'da(22) ve gerek hadislerde (23) gelmiş bulunan nasslarla ifade edilmiştir. Abdullah İbnu Amr'dan gelen rivayet "öfkeli halinde bile ağzından sadece hak kelam çıktığını" ifade ederken (24), Ebu Hureyre'den gelen bir rivayet "şakalaşmalarında da haktan başka bir şey çıkmadığını" ifade eder. Bu sonuncu rivayet aynen şöyle: "Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm), bir defasında: "Ben haktan bakşa bir şey söylemem" buyurdu. Orada bulunan Ashab'tan bazıları: "Ama siz, ey Allah'ın Resulü, bizimle şakalaşıyorsunuz" dediler. Cevaben: "(Şaka sırasında da olsa) haktan başka bir şey söylemem" dedi." (25)

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in her an İlahî murakabe altında bulunduğunu, kendisinden hususi içtihadına mebni meselelerde hata varid olacak olsa bile -az sonra açıklayacağız- bu hata üzerinde ilanihaye ibka edilmeyip İlahî tashih ve uyarıya mazhar olacağına en güzel, en ikna edici misal, Bedir esirlerine yapılacak muamele ile alâkalı istişareden sonra gelen vahiydir. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in aldığı karar İlahî iradeye uygun gelmemesi sebebiyle müteakiben gelen vahy Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'i hüngür hüngür ağlatacak kadar şiddetli bir ifade ile tenbih ve tashih etmiştir. İstişarede Hz. Ebu Bekir fidye mukabili serbest bırakılmalarını, Hz. Ömer hepsinin öldürülmelerini, Abdullah İbnu Ravaha ateşte yakılmalarını teklif etmişti. Hz. Peygamber ise, Hz. Ebu Bekr'in görüşünü muvafik bularak, fidye mukabili serbest bırakılmalarını karar altına almıştı (26). Bu kararı şiddetle kınayan ayette şu ibare de mevcuttur: "...Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldıklarınızdan ötürü size büyük bir azab erişirdi" (27).

Burada şunu belirtmemiz gerekmektedir: Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) her hususta en güzelin, en faydalının, en doğrunun örneğini vermek vazifesiyle muvazzaftır. İstişare hususunda da bu vazifeyle muvazzaftır. Öyle ise her seferinde, her işinde mucizeye, sarih vahye dayansaydı bu "örnek olma" vazifesi yerine gelmemiş olurdu. Öyle ise, peygamber ve elçi olmak haysiyetiyle Allah'la olan irtibatı açısından zuhur eden meselelerin hallinde insanlarla istişareye ihtiyacı olmamakla beraber, insanlara istişarenin lüzumu, ehemmiyeti ve nasıl yapılması lazım geldiğini öğretme vazifesiyle de muvazzaf olması sebebiyle istişareye yer vermek zorundadır. Nitekim, söylediğimiz bu hususu, te'yid eden bir rivayet İbnu Abbas'tan gelmektedir: "Onlarla iş hususunda istişare et..." ayeti nazil olduğu zaman Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) şunu söyledi: "(Şunu bilin ki) Allah ve Resulü istişareye muhtaç değildir. Fakat, Cenab-ı Hakk, ümmetime bir rahmet olarak bunu emretmiştir"(28). Bunu te'yid eden bir başka rivayette: "Cebrail'in Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e Kur'an'ı indirdiği gibi sünneti de indirdiği" belirtilir(29)

Şu halde Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) taşıdığı peygamberlik vasfının bir yönü icabı istişareye muhtaç değilse de, diğer bir yönü, yani örnek olmak, öğretmek yönüyle de istişare yapmakla muvazzaftır. Alimler meselenin bu yönünü tavzihte müttefiktirler. Hasan-ı Basri şöyle der: "Cenab-ı Hak: "İş hususunda onlarla istişare et" diyerek mahlukatın en kâmiline meşvereti emretti. Bu emir, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in ashabına olan ihtiyacı sebebiyle değildir. Bu emirle Cenab-ı Hak, bize meşveretin fazilet ve ehemmiyetini öğretmek ve Müslümanların meşvereti hayatlarında tatbik etmelerini sağlamak; kişinin, alim bile olsa insanlarla meşverette bulunması gerektiğini öğretmek istemiştir."(30)

Katâde de aynı ayeti açıklarken emrin Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in ashabının fikirlerine olan ihtiyacından ziyade terbiyevî yönünü dile getirir: "Allah, müşavereyi Ashab'ın Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e ülfet ve yakınlığını artırmak ve onların (içlerinden geçebilecek her çeşit mülahazaları bertaraf ederek) nefislerini hoş kılmak

için emretti" (31)
Müşavere emrinin "kalplerin hoş kılınması" gayesine raci olduğu farklı alimlerce te'yid edilen bir hususdur(32). İlk nazarda mübhem gibi gelen bu tabirin aydınlanması maksadıyla İbnu Kesir'in: "Böylece insanlar, yaptıkları işlerde daha şevkli (enşat) olurlar" izahını (33) kaydedebiliriz.
İstişareye ehemmiyet vermeyen diktatörlerin halet-i ruhiyesini inceleyen araştırmacılar onların son derece kuşkulu ve ürkek olduklarını, zaman zaman delilik derecesine varan ruhî bunalımlar geçirdiklerini ifade ederler.[13]
Siyasî tarihçiler, diktatör idarelerin, bizzat diktatörlerin ölümü ile sona erdiğini ifade ederken (34), sosyolog ve içtimaiyatçılar da temeli istişareye dayanan "demokratik" idare ve terbiyenin halktaki mesuliyet ve teşebbüs ruhunu artırdığını belirtirler.
Şu halde, istişarenin ehemmiyetinden bahsederken onun bu yönüne de hususen parmak basmak gerekmektedir: İstişare idare edenle idare edilenler arasında karşılıklı sevgi, saygı, itimad ve güvenin en mühim sebeplerinden biridir. Fikri alınan kimse, onlara karşı içinden geçebilecek kuşku, endişe, suizan, korku gibi hislerden kalbini temizleyerek kendisine değer verilmiş olma düşüncesinin de iştirakiyle samimi bir hürmet ve itaat duygusuyla bağlanacak, idare eden de bilmukabele ona karşı daha ziyade merhamet ve şefkatini ziyadeleştirecektir. Eslaf alimlerimiz bu durumu "ülfetin ziyadeleşmesi", "kalplerin hoş kılınması" gibi tabirlerle ifade etmişlerdir.[14]

En Büyük Dahi De İstişareye Muhtaçtır:

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm), "İşleri, aralarında şûra iledir" ayetinin alimcahil, idare eden-idare edilen herkese şamil olan umumi emrine rağmen hiç kimsenin şu veya bu mülahaza ile, kendisini istişareden müstağni addetmemesi, mutlaka istişareye yer vermesi gereğini ifade zımnında: "Ben vahiy gelmeyen hususlarda sizden biriniz gibiyim" der (36) ve "Allahu Te-ala ikisi sema ehlinden: Cibril ve Mikail ve ikisi de arz ehlinden: Ebu Bekir ve Ömer olmak üzere dört vezirle beni takviye etti" diye ilave eder.(37)
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) Müslümanları kendisiyle istişareye teşvik etmek, bilhassa dünyevî işlerin tedviriyle alâkalı hususlarda, herkesin şahsî fikrini söylemede, kendi nübüvvet otoritesi karşısında içlerinden geçebilecek tereddüd ve çekingenlikleri kırabilmek için daha da ileri giderek: "...(Şunu bilin ki) ben de bir insanım, söylediklerimde isabet de ederim, hata da ederim"(38), "...Siz dünyanızın işini benden daha iyi bilirsiniz" (39) gibi beyanlarda bulunmuştur.
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) kendisinden sonra gerek ilmî ve gerek içtimâî vaziyeti ne olursa olsun herkesin mutlaka istişare ile hareket etmesi gereğini ifade eden bir beyanı Hz. Ali'nin bir sorusu üzerine varid olmuştur. Aslı uzun olan mezkur rivayette Hz. Ali, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e sorar: "Ey Allah'ın Resulü, hakkında Kur'an'da ayet gelmemiş, sizin sünnetinizde de bir benzeri hükme bağlanmamış (hakkında emir veya yasak beyan edilmemiş) (40) bir hâdise ortaya çıkarsa ne yapmamızı irşad buyurursunuz?" Resulullah (aleyissalâtu vesselâm)'ın cevabı şudur: "Onu (fukaha) (41) ve mü'minlerden abid olanlar arasında istişare edin. Fakat asla hususi bir kimsenin re'yi ile hükme bağlamayın..." (42).
İbnu Teymiyye, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e Kur'an'da gelen istişare emrine dayanarak, "Hiçbir veliyülemrin (otoritenin) kendini, istişare etmekten müstağni addedemeyeceğini belirttikten sonra, Kur'an'da gelen mezkur emrin gayeleri hususunda alimlerin şu tadadı yaptıklarını kaydeder:
1- Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in ashabının radıyalahu anhüm kalplerini kazanma (te'lif).
2- Hz. Peygamber'den sonra bu prensibe uyulması.
3- Hakkında vahiy gelmeyen harp, cizye, vesair her çeşit umurda onların reylerini elde etmesi(43).[15]

Ashab Ve İstişare:

Ashab, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'den aldığı derse uyarak istişareye gerekli ehemmiyeti vermiştir. Hz. Ebu Bekr Kur'an-ı Kerim'in kitap haline konmasından (44), zekat vermemek için isyan eden bedevilerle savaşa (45) kadar bütün devlet işlerinde istişareye yer verdiği gibi, sağa sola tayin ettiği komutanlara bile istişare ile hareket etmeleri hususunda ta'mimler yollamıştır.(46)
Bu hususta Hz. Ömer'in işgal ettiği mevki daha calib-i dikkattir. Hz. Peygamber'in kabr-i şerifleri ile minber arasında "meclisu'lmuhacirîn"in yer aldığını; Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Zübeyr, Hz. Talha, Hz. Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anhüm ecmain'in burada devamlı üye oldukları, zuhur eden her meseleyi onlara vazederek onlarla istişare ettiği (47), sorulan suallere sünnete uygun cevabı bulmak için istişarelere başvurduğu (48) rivayetlerde belirtilir. Hicri takvimin konmasıyla sonuçlanan tarih vazıyla ilgili istişare bunların mühimlerinden biridir (49). Onun, istişare meclisine gençleri de alıp, fikirlerini rahatça söylemeleri hususunda teşviklerde bulunduğu da rivayetlerde gelmiştir(50). Hatta onun, askerî komutanların yanına müşavirler tayin ettiği de bilinmektedir.(51)[16]

Hz. Peygamber'in Müşavirleri:

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) istişareye son derece ehemmiyet verdiğini belirttikten sonra, şahsî hayatındaki tatbikatı göstermek bakımından, fiilen istişarede bulunduğu bazı şahsiyetleri belirtmede fayda var.
Hemen kaydedelim ki, bu hususta ilk akla gelen kimseler Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'dir. İbnu Abbas onları Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in "iki havarisi ve iki veziri" olarak tavsif eder (52). Resulullah (aleyissalâtu vesselâm)'ın devlet işlerinin yürütülmesinde bu iki zata ne kadar ehemmiyet verdiğini: "Ebu Bekr ve Ömer benim nazarımda, bir baş için göz ve kulak mesabesindedir" hadisinden anlayabiliriz.(53) Hz. Peygamber bu kulak ve göz gibi kıymetli tuttuğu müşavirlerin görüşlerini ne kadar üstün tuttuğunu, "Ebu Bekr ve Ömer istişare sırasında bir meselede ittifak edip birleştiler mi asla itiraz etmem" sözüyle ifade eder (54) Hz. Peygamber'in "İkinizle beni takviye eden Allah'a hamd olsun" dediği de rivayetler arasında gelmiştir.(54/2)
Gerçekten de bu iki müsteşar son derece nafiz görüşlü kimselerdir. Onların bu husustaki liyakatlarını ifade eden rivayetler çoktur. Hz. Ömer için oğlu Abdullah: "Ömer'in birşey için: "Zannederim bu şöyle olmalıdır" deyip de onun zannettiği şekilde hasıl olmadığı vaki değildir" der.(55) Yine Abdullah İbnu Ömer'in ifadesiyle ortaya çıkan bir meselede herkes bir görüş beyan ederken Hz. Ömer bir başka görüş beyan edecek olsa meseleyle alâkalı olarak gelen ayet her seferinde Hz. Ömer'i te'yid etmiştir(56). Nitekim bu durumlarda on beş kadarında Hz. Ömer'den "şöyle olsaydı" diye vaki olan temenniyi takiben, temennisine muvafik ayetler gelmiştir. Tesettür, münafiklara kılınan cenaze namazı, Bedir esirlerine uygulanacak muamele ile alâkalı vahiyler bunlardandır. Hz. Ömer'e vahy-i İlahî'nin muvafakatı olarak bilinen bu hadisler(57) onun ne kadar nafiz ve basiret ve ne kadar berrak bir fitrat-ı selime sahibi olduğunun ve Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in: "Benden sonra bir peygamber gelseydi bu Ömer olurdu" (58) veya "Allah hakkı Ömer'in lisanına ve kalbine konmuştur"(59) iltifatlarının ne kadar doğru olduğunun en güzel delilleridir.
Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in bu husustaki kapasitesini dile getiren rivayetler de çoktur. Onların burada zikrinden sarf-ı nazar ederek, onun görüşlerindeki isabetlilik derecesini ifade eden Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in şu hadisini kayıtla yetiniyoruz: "Allah, Ebu Bekir'in (kararlarında) hata yapmasından, semasının fevkinde rahatsız olur"(60).
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in bu iki zat dışında başka müşavirleri de olmuştur. Az sonra belirtileceği üzere, istişare edilecek mesele kimi veya kimleri alâkadar ediyorsa, kadın-erkek, yaşlıgenç, hatta mü' minmünafik ve müşrik ayırımı yapmadan fikirlerine başvurmuş, lüzumuna inandığı ve fayda mülahaza ettiği herkesle istişarede bulunmuştur.
Bununla beraber, umumiyetle gerek Ensar ve gerekse Muhacirun'un temsilcileri durumunda olan büyükler, onun sıkça müracaat edip istişare yaptığı kimseleri teşkil etmekte idi. Bu meyanda Hz. Ebu Bekir ve Ömer (radıyallahu anhümâ)'den sonra bilhassa Hz. Osman, Hz. Ali, Talha, Zübeyr, Üseyd İbnu Hudayr, Sa'd İbnu Muaz ve Sa'd İbnu Ubade, Muaz İbnu Cebel vs. sıkça istişare ettiği kimseler arasında zikredilebilir(61).[17]
Münafık ve Müşriklerle İstişare: Burada hususen zikre şayan iki isim Abdullah İbnu Ubey İbni Selül ve Abbas İbnu Abdilmuttalib'tir. Bunlardan birincisi Medine'deki münafıkların başı olarak birçok ızdıraplara sebep olduğu halde Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) zaman zaman kendisiyle istişare etmiştir. Bu meyanda Uhud Savaşı'nın nerede yapılacağı hususunda icra edilen istişaredeki tutumu ve neticeleri mühimdir(62).
İbnu Abbas'a gelince, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) Mekke' de iken, onunla henüz müşrik bulunmasına rağmen, "isabetli rey ve kuvvetli zeka sahibi" olması sebebiyle, hicret gibi en gizli, en kritik bir meselede bile istişare ederek fikrini almıştır.(63) [18]

İstişare Mevzuları:

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in ashabıyla yaptığı istişareler gözönüne alınınca bunların çok çeşitli sahalara girdikleri görülür. Çoğunlukla harp ve askerlikle alâkalı iseler de sadece bunlara münhasır değildir. Nitekim namaz vakitlerini duyurma şekli ile alâkalı olan istişare, dinî olduğu gibi, ifk (Hz. Aişe'ye iftira) meselesinde yapılan istişare de tamamen dünyevî ve hatta hususi bir meselenin müşaveresi gibi gözükmektedir. Misallerden gelen bu tenevvü (çeşitli sahalarla ilgili olma) sebebiyle İslam alimleri, istişareye arzedilmesi gereken meseleler hususunda farklı iddialarda bulunurlar. "Bir kısmı harb ve düşmanla alâkalı meselelerde gerekli derken, diğer bir kısmı dünya ve din işlerinde lüzumlu, bir başka grup da, insanları ahkâmın sebepleri ve içtihadın yapılış tarzı hususlarında uyarmak için dinî meselelerde yapılmalıdır" demişlerdir(64).[19]

İstişare Dışı Mevzular:

Dinî mevzuların bile istişare şümulüne girdiği söylenirken, vahyin gelmediği hususlara giren dinî meselelerin kastedildiğini belirtmek gerek. Nitekim Ashab, Hz. Peygamber'in teklifleri geldikçe: "Bu vahiyse diyeceğimiz yok, ama şahsî re'yiniz ise kanaatimiz budur... Şöyle yapılırsa daha iyi olur... Biz bunu kabul edemeyiz.." şeklinde konuşmuşlardır. Şu

halde vahiyle tavzih ve tesbit edilen meselelerde vahye ters düşen kanaatler ileri sürmek, münakaşa yapmaya kalkmak mü'minlik edebine aykırıdır, bu hususlarda tam bir teslimiyet gerekmektedir.
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) Allah'a, ahirete, kadere iman gibi imana müteallik meselelerde münakaşa ve hatta mübahaseyi yasaklamıştır(65). Kısmen mevzumuzun dışına çıkan bu bahse bir örnek kaydedip geçeceğiz: Hz. Ali'nin rivayetine göre, bir gece kendilerine uğrayan Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm): "Namaz kılmıyor musunuz?" diye sorunca Hz. Ali: "Ey Allah'ın Resulü, bizim nefislerimiz Allah'ın kudret elindedir. O, bizim (namaza) kalkmamızı dilerse bizi kaldırır (biz de namaz kılarız)" cevabını verir. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) kaderle alâkalı bu meselede münakaşaya girmektense cevap bile vermeden geri döner, gider. Ancak, giderken kendi kendine şu ayeti telaffuz ettiğini Hz. Ali işitir: "İnsanın en çok yaptığı iş tartışmadır" (66-67).II. [20]

İstişarenin Mekanizması

İslam'ın istişareye verdiği ehemmiyeti belirttikten sonra, İslamî istişarenin safhalarıyla alâkalı birkaç mühim noktayı açıklayabiliriz:[21]

1- Müşavirin Durumu:

İstişarede en mühim hususlardan biri budur.
Sünnette kimlerle istişare edilebileceği hususunda gerek kavlî ve gerekse fiilî hadisler, örnekler bolca varid olmuştur. Buna göre:[22]

a. Liyakat:

Müsteşar, fikri alınacak hususta akıl, tecrübe ve bilgi yönleriyle liyakatlı olmalıdır. Hadiste: "Akil olandan fikir alın ki, doğruyu bulasınız.." (68), "İşini bilmen, akıllı kişiye danışıp sonra da ona uymandır" (69) denir. Alimler, kendini beğenen, tecrübesiz gençle, aklına az gelmiş yaşlılardan fikir almamayı tavsiye ederler(70).
Liyakatlı ve tecrübeli kimse, güvenilebilir olduğu takdirde müşrik bile olsa fikrine başvurulabileceği hususunda yukarıda zikri geçen Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in amcası Abbas ile henüz Müslüman olmazdan önce yapmış bulunduğu istişare delil olarak gösterilebilir.
Ahlak kitaplarında kaydedilen: "Müsteşarın fikren gam ve kederden salim olması" şartını da liyakatla alâkalı bir husus olarak değerlendirebiliriz(71).[23]

b. Mûtemed Olmak:

Fikrine başvurulacak kimsenin liyakattan başka mûtemed olması aranmalıdır. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) mükerrer olarak: "Müsteşar güvenilir olmalıdır" der (72). Bir başka hadiste: "Müsteşar dürüst olmalıdır, bir kimseye bir şey danışılırsa kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyi tavsiye etmelidir" (73) der, böyle hareket etmeyenin davranışını da "...kardeşine ihanet etmiştir" diyerek ihanet gibi ağır bir suçla suçlayarak takbih eder(74). Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) istişarede dürüstlükten ayrılanları kınayan hadislerden birinde de şöyle buyurur: "Kişi kendisinden fikir danışanlar hakkında hayırhah olduğu müddetçe görüşlerinde isabetli olmaya devam eder. Ancak, danışanı ne zaman aldatmaya kalkarsa Allah da onun fikirlerindeki sıhhati (isabetliliği) kaldırır" (75)
Dürüstlük Başta Gelir: "Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) yukarıda kaydettiğimiz bazı hadislerde fikir danışana cevap vermenin bir vecibe olduğunu beyan etmekle beraber, kanaat beyan ederken dürüstlüğün şart olduğunu bilhassa tebarüz ettirir. Müracaat edenle müsteşar arasında mevcut hasmane düşünceler, menfi hisler sebebiyle dürüst olmayacaksa sükut etmesi, konuşmaması gereklidir: "Müsteşar güvenilir olmalıdır, sorulana dilerse cevap verir, dilerse sükut eder (cevap vermez)(76). Ancak cevap verecekse yapılacak iş kendisi için yapılıyormuşcasına (doğru) cevap versin" (77). Şu halde mesela Maverdi gibi bazı alimlerimizin: "Bir kimseye dost veya düşman kim müracaat ederse etsin fikrini gizlemede hiçbir özür yoktur" sözünü (78) bu hadisin ruhsatıyla ihtiyatla karşılamak gerekir.
Sorulara doğru cevap vermek hususunda delil olarak, normal durumda kişi hakkında medar-ı bahs edilmesi gıybet sayılabilecek bir açıklamayı, müracat ve sual üzerine yapılmış bulduğumuz şu hadisi gösterebiliriz. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm), evlenmek niyetiyle Ebu Cehm ve Muaviye hakkında kendisine fikir danışan Fatıma Bintu Kays'a şu enteresan cevabı verir: "Ebu Cehm sopasını omuzunda taşır (yani dayak atıcıdır). Muaviye'ye gelince, o da fakir ve malsızdır, sen Üsame İbnu Zeyd ile evlen" (79).[24]

c. Müslüman Ve Dindar Olmak:

Bazı hadisler, istişare edilecek kimsenin Müslüman ve mütedeyyin olmasını şart koşar: "Kim bir işe girişmek ister de o hususta Müslüman biri ile müşavere ederse Allah onu işlerin en doğrusunda muvaffak kılar" (80).
Ahlak kitaplarına "müttaki, mütedeyyin olmak" şeklinde girmiş olan bu şartın, keza "nasih ve muhib olmak", "sorulan hususta müsteşarın menfaati olmamak" gibi kaydedilen diğer şartlarda da olduğu üzere, esas gayesi yukarıda kaydettiğimiz "güvenilir olmak" şartını gerçekleştirmeye racidir.(81)[25]

d. İlgili Olmak:

Bu vasıf liyakat maddesinde mütalaa edilebilirse de ayrıca ele alınmasında fayda vardır. Aslında ilgi, liyakattan oldukça farklı bir husustur. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in bir kısım sünnetini, hatıra gelebilecek bazı sualleri böylece daha rahat açıklığa kavuşturabileceğiz. Nitekim Uhud Seferi sırasıda, savaş şehrin içinde mi, yoksa dışında mı olmalı? diye müzakere yapılırken münafik Abdullah İbnu Übey İbni Selül'ün fikrinin alınması bu mesele ile olan alâkası sebebiyledir. Zira, üç yüz civarında bir grubun lideri durumunda idi.
Bu cümleden olarak, kadınla istişare meselesi de mevzubahs edilebilir. Zaman zaman, bir kısım kitaplarda mutlak bir ifade ile "kadınla istişare etmeyin" (82) şeklindeki tavsiyenin sünnete uymadığını söyleyebiliriz. Zira en azından kadını ilgilendiren meselelerde onunla istişare edilmesi hususunda Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'den çok net "emirler" varid olmuştur: "Kendilerini ilgilendiren hususta kadınlarla istişare edin" (82, a) "Kızları hususunda kadınlarla istişare edin." (83) "Bakire kızla, (evlendirmezden önce) babası müşavere etmelidir" (84) "Dul kadın, kendisiyle istişare edilmeden evlendirilmemeli, bakire kız da izni alınmadan nikahlanmamalı..." (84, a) gibi.
Evlenme gibi şahsını alâkadar eden bir mevzuda fikrinin alınması ve ona uyulması kesinlikle ifade edilir ve hatta "kızın arzusunun hilafına yapılan nikahın bizzat Resulullah tarafından iptal edilmesi" (85) vak'asına dayanan "cumhur" bu çeşit nikahın batıl olduğuna hükmeder(86).
Şüphesiz bir erkek, kadını veya kızı ile sadece evlenme meselesinde "istişare etmekle" kayıtlı değildir. Bu hususu te'yid eden bir rivayette: "Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) kadınlarla bile istişare eder, onların beyan ettikleri görüşleriyle amel ederdi" denmektedir.(87) Bunun aksini ifade eden rivayete rastlamadık. Tirmizi'de "kızıl rüzgâr"la alâkalı hadiste geçen "kişi annesine bakmaz, kadınına itaat eder" cümlesinde kınanan husus, kadınla yapılan istişare değil, annenin ihmal edilmesidir. Nitekim aynı hadiste "...babasına bakmaz, arkadaşına rağbet gösterir" denmektedir.(88)
Kadınla istişare meselesindeki tereddüdü izale edecek iki örneği Hz. Ömer'den kaydedebiliriz. Birincisi, umumiyetle bilinen bir vak'adır. Hz. Ömer bir cuma hutbesi sırasında, evlenmelerde kadınlara verilecek olan mihir için bir tahdid getirerek mübalağaya kaçılmasını önlemek istediği zaman cemaatte bulunan bir kadının, bizzat Kur'an'dan okuduğu ayetle bu kararın yanlışlığını hatırlatması üzerine Hz. Ömer: "Bir kadın isabet, bir erkek hata etti. Bir emîr (lider) cedelleşti ve cedeli kaybetti" diyerek kendi iddiasından rücu edip kadının görüşüne uyar(89).
İkinci misalimiz mevzumuz açısından daha dikkat çekicidir. Bir gece teftişinde Hz. Ömer, kocası cihad için askere gitmiş olan bir kadının "bekârlıktan yakındığını" işitince, kızı Hafsa'ya (ve kadınlardan tecrübeli olanlara) (90) müracaat ederek: "Kızım, (söyle bakalım) bir kadın kocasından ne kadar müddet ayrı kalmaya tahammül edebilir?" diye sorar ve onun verdiği cevaba dayanarak askerlik müddetini altı ay olarak tahdid eder.(91)
Şu halde, kadını ilgilendiren şahsî, ailevî meselelerde fikri alınacağı gibi, ihtisasına giren meselelerde de fikri alınabilecektir. Zaten liyakat ve ilgisi olmayan hususlarda erkek de olsa kendisiyle istişare tavsiye edilmemiştir. Öyle ise, "kadınla istişare etmeyin" mealindeki mutlak tavsiyeler menşeini sünnetten almazlar, bazı ciddi kitaplarda (92) tasrih edildiği üzere "hükema" sözüdür. Ne var ki, dinî kitaplarımıza girmiş bulunan -darb-ı mesel, israiliyat, etibba ve hükema sözü nevinden- her şey, halk tarafından zamanla dinin kendisi zannedilerek, hadisle, Kur'an'la iltibas edilmiştir.[26]

2. İstişarenin Şekli:

İslamî istişarede müşavirlerin durumunu belirttikten sonra istişarenin cereyan tarzına da temas etmek isteriz. Burada karşımıza farklı şekiller çıkmaktadır: [27]

a. Doğrudan Re'ye Müracat:

Karara bağlanacak bir mesele zuhur edince salahiyetli veya ilgili kimselere başvurarak fikirlerinin alınması demektir. Bunun misali Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in hayatında çoktur. Bedir'de harbe karar vermek (93), Bedir Harbi'nden sonra da elde edilen esir ve ganimetler mevzuunda takip edilecek tutum için (94), Hendek Harbi'nin hazırlık şekli için (95) yapılan istişareler umumiyetle bilinen örneklerdir.

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) bu durumda beyan edilen görüşlerden en uygununu ihtiyar ederdi.[28]

b. Liyakatlinin Müdahalesi:

Bazı durumlarda Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in şahsî müracaatı varid olmadan, ortaya çıkmış mesele ile alâkalı olarak hariçten müdahale vakaları olmuştur. Bu müdahaleler "liyakatli ağız"dan geldiği veya "makul" bulunduğu takdirde daima hüsn-ü kabul görmüştür. Bununla alâkalı örnekler de çoktur. Bu ikna edici örnekler Hubab İbnu'l-Münzir ile alâkalı olanlarıdır. Bedir Savaşı'na karar verildikten sonra Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) ordunun savaş vaziyeti alacağı yeri tayin ederek yerleşme emrini vermişti ki, Hubab huzura çıkarak harp mevziini seçme işini vahyin irşadı ile değil de kendi re'yi ile yaptı ise buranın uygun olmadığını Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e söyledi. Hz. Peygamber de: "Hayır, vahiy değil kendi reyimle seçmiş idim" der. Hubab'ın fikrine uygun olarak yeniden yerleşim yapılır. (96) Aynı Hubab'ın gerek Hayber (97), gerek Taif (98) seferleri sırasında, gerekse Benu Nadr ve Benu Kureyza gazvelerinde (99) Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) tarafından, her seferinde kabul edilen benzer tekliflerine rastlıyoruz.
Fetih günü Mekke'nin haramiyetini ilan eden Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in bu meyanda "otlarını yolmanın da harama dahil olduğunu" söylemesi üzerine amcası Abbas tarafından izhir denen ve günlük hayatta muhtaç olunan bir otun bu yasaktan hariç tutulması için yapılan talebin kabul edilmesi (100) şarap yapılan (101), eşek eti pişirilen kapların kırılması için verdiği emre "kırmayıp yıkandıktan sonra kullanılması" (102) için yapılan teklifin kabul edilmesi gibi örnekler Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in çok farklı mevzularda muhataplarını dinleyip, görüşlerini değerlendirdiğini gösterir.[29]

c. Yersiz Teklif:

Şunu da belirtelim ki, münhasıran dini alâkadar eden meselelerde vaki olan telkin ve tavsiyeleri Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) ciddiye almamıştır. Nitekim O'nun kadın-erkek, yaşlıgenç herkese, her hususta düşünce ve kanaatlarını serbestçe söyleme hususundaki cesaret verdiren müsamahakâr davranışı sebebiyle, bazı kimselerin, zaman zaman "yersiz" ve "densiz" diyebileceğimiz davranışları ve teklifleri de olmuştur. Bunlardan biri, bir yolculuk sırasında vaki olur: Akşam vakti girince Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) orucunu açmak için su ister. Bunun üzerine muhatabı emri hemen yerine getireceği yerde: "Biraz daha bekleyin, ortalık kararsın" karşılığında bulunur. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm), her seferinde aynı şekilde mukabelede bulunan muhatabının -ki Bilal-i Habeşî'dir- (103) mütalaasını nazar-ı dikkate almaksızın emrini üç defa tekrar ederek orucunu açtıktan sonra, iftar vaktiyle alâkalı açıklamada bulunur (104).
İkinci bir misal, hacc menasikinin talimi sırasında meydana gelir. Peygamberimiz (aleyhisselam) hacc esnasında Zilhicce'nin dördüncü (veya beşinci) günü beraberinde kurbanlıklarını getirmeyenlere, ihramdan çıkmalarını emretmişti. Sahabeler, "ihramdan çıkmak için vaktin henüz gelmediğine" hükmederek bu emri tatbik etmek istemiyorlardı (105). Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) bu tutum karşısında o kadar öfkelenmişti ki, Hz. Aişe'nin yanına döndüğü zaman öfkesi hala yüzünden okunuyordu"(106)
Gerek iftar vakti, gerek ihramdan çıkma günü gibi, tamamen dinî hususlarda, dünyada Hz. Peygamer'den başka kim daha liyakatlı ve selahiyetli olabilirdi ki, bu çeşitten itiraz ve teklifleri ciddiye alsın?[30]
d. Saygısız Müdahale: Her ne kadar normal istişare çerçevesinde mütalaa edilmesi zor da olsa, istişare mevzuu ele alındığı zaman temas edilmesinde fayda mülahaza edilecek bir husus da Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in "saygısızca" diye tavsif edeceğimiz bazı itiraz ve müdahaleler karşısındaki tutumudur. Zira insanlar arasında bir kısım ölçüsüz ve saygısız davranışlara sapan kimseler her zaman mevcuttur. Bunlar karşısında Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in davranışını ibret almamız için bilmekte fayda vardır. Kısaca "sabır" ve "müsamaha" olarak tavsif edeceğimiz bu sünneti sergileyen bir iki misal kaydedeceğiz:
Birinci misalimiz, Abdullah İbnu Zi'l-Huvaysira denen bir Temimlinin davranışıdır. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) Huneyn'de elde edilen ganimeti (veya Hz. Ali'nin Yemen'den (107) göndermiş bulunduğu sadaka malını) (108) dağıtırken ortaya atılarak: "Ey Muhammed Allah' tan kork, adil ol, bu taksim Allah'ın rızası aranmayan bir taksim oldu" der. Bu söze fena halde öfkelenen Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) ona şu cevabı verir: "Eğer ben de asi isem, kim O'na muti olabilir? Yer, gök ve insanlar içerisinden Allah, beni seçip itimad eder de siz etmez misiniz?" Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in son derece üzüldüğünü gören Ashab'tan bazıları bu saygısızı şiddetli bir şekilde cezalandırmak, hatta öldürmek için izin isterlerse de Resulullah (aleyissalâtu vesselâm): "Ben müşriklerin "Muhammed arkadaşlarını öldürüyor" demelerini istemem" diyerek hiçbirisine müsaade etmez(109).
Bir başka vak'a, Hz. Zübeyr ile Medineli arasında çıkan su ihtilafının halli sırasında meydana gelir. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) ihtilafı: "Ey Zübeyr (madem su, komşuna senin tarlandan geçiyor) tarlanı önce sen sula, sonra da suyu komşuna sal" diye hükme bağlamıştı. Karardan memnun olmayan Medineli: "Ya Resulallah sen kararı Zübeyr lehine verdin, çünkü o senin halaoğlundur" diye itiraz eder(110). Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'i yüzü renklenecek kadar öfkelendiren bu ölçüsüz itiraz üzerine gelen bir vahiy bu çeşitten zuhur edecek durumları şiddetle kınar: "Onlar senin hükümlerini içlerinden gelen hoşlukla karşılamadıkları müddetçe mü'min değillerdir" (111)
Keza, zina suçunu işleyen kadınların cezalandırılabilmesi için dört şahit getirilmesini emreden ayetin (112) nüzulü vesilesiyle vaki bir sual üzerine Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in, karısı ile yabancı bir erkek yakalayan kimsenin zanileri öldüremeyeceğini, dört şahitle mahkemeye müracat edebileceğini beyan etmesi üzerine, Sa'd İbnu Ubade' nin: "Ey Allah'ın Resulü, hüküm böyle mi? (113) Yani ben karımla bir yabancıyı yakalayıp da dört şahid bulup gelinceye kadar dokunmayacağım ha?" sorusuna Hz. Peygamber: "Evet hüküm böyledir" demesi üzerine Sa'd itiraz ederek: "Hayır, seni hak ile gönderen Zat-ı Zülcelal'e kasem olsun böyle birini görürsem hemen kılıcımla kellesini uçururum" der. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) İlahî hükme karşı gelmeyi ifade eden bu ani feverana karşı: "Ey Ensar, ey Medineliler, efendiniz Sa'd'ın ne dediğini işitiyorsunuz. Evet Sa'd kıskançtır, ben ondan daha kıskancım, Allah ise benden daha kıskançtır" (114) cevabını verir. Cemaatten Sa'd'ın kıskançlığını te'yid eden bazı konuşmalardan sonra olacak, biraz yatışan Sa'd özür dileyerek şöyle der: "Ey Allah'ın Resulü, bu (söylediğiniz) haktır ve Rabb Teala'nın indinden gelmiştir. Fakat ben (ilk defa duyunca işte böyle bir) tuhaf oldum" der(115).
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in büyük bir sabır ve müsamaha ile karşıladığı feveranlar zaman zaman Hz. Ömer'den gelmiştir. Bunlar meyanında, bilhassa Hudeybiye Sulhü üzerine vaki olan itiraz kayda değdiği için az sonra etraflıca temas edeceğiz.
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in sert, haşin ve bazan rencide edici çıkışlara sabır, sükut, mülayemet ve mümkün mertebe güler yüzle mukabele edişi, etrafindaki insanların dağılmalarını önlemeye raci idi. Bu davranışın O'nun başarısındaki büyük rolünü bizzat Kur'an-ı Kerim te'yid etmektedir. Nitekim yukarıda kısmî olarak kaydetmiş olduğumuz Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e müşavere etmeyi emreden ayet şöyle der: "O vakit sen Allah'tan bir rahmet olarak onlara yumuşak davrandın. Eğer (bilfarz) kaba, katı yürekli olsaydın onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile. Artık onları bağışla (Allah'tan da) günahlarının affını iste, iş hususunda onlarla müşavere et" (116).
Dilimizdeki "insanın yere bakanı ile suyun duru akanından kork" sözü de, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in sert ve hatta saygısızca itirazlara cesaret veren müsamahalı davranışındaki hikmet ve maslahatı anlamaya yardımcı olabilir. İnsanlar muhalefetlerini ifade edemezlerse bir kısım gizli telakkilerin gelişmesinden ve beklenmedik zamanlarda tehlikeli patlamalar halinde ortaya çıkmasından korkulmalıdır.[31]

3- Kararın Alınması:

İstişarenin mühim bir safhası, müzakere edilen mevzu üzerine değişik görüşler serdedildikten sonra kararın alınması safhasıdır. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in sünnetinde bunun çeşitli şekillerde yapıldığı görülür:[32]

a- Ekseriyetin Re'yi:

Uhud Harbi için yapılan istişarede karar böyle alınmıştır. Başta Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) olmak üzere yaşlılar düşmanın şehir içinde karşılanması fikrinde idiler. Ancak, çoğunluğu teşkil eden gençler bunu tezlil edici bularak erkekçe meydanda savaşmayı istiyorlar ve bunda ısrar ediyorlardı. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm): "Öyleyse siz bilirsiniz" diyerek kabul etti(117).[33]

b- Görüşlerden birinin ihtiyarı:

"Bazı durumlarda Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) beyan edilen görüşlerden birini oylamaya başvurmadan, şahsen tercih etmiştir: Bedir esirlerine yapılacak muamelede öyle olmuştur.[34]

c- Kararı Tehir Etmek:

Ortaya atılan görüşlerden hiçbirini kabul etmeksizin, durumun tavzihini zamana bırakma şekli de olmuştur. Namaz vaktini duyurmak için benimsenecek vasıta mevzuunda bu tarz uygulanmıştır. Sahabelerden bazısı çan çalmayı, bazısı ateş yakmayı, bazısı da boru öttürmeyi teklif ediyordu. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) hiçbirini uygun bulmayarak kararı tehir etti. Ertesi gün Abdullah İbnu Zeyd'in rüyada ezberlemiş olduğu bugünkü ezan şekli benimsendi(118).[35]

d- İcbarî Karar:

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in hayatında, az da olsa müşavirlerin rağmına re'sen alınmış olan karara da rastlanır. Bunun en iyi misali Hudeybiye Anlaşması'dır. İstikbale matuf stratejik hedef ve gayelerini, zahirî ve peşin görüntüsü sebebiyle anlamayarak "tezlil edici" bulan "Ashab-ı Resul"ün hemen hemen tamamı (119) sulhtan memnun değildir. Öyle bir anlaşma yapmaktansa erkekçe savaşmak istiyorlardı, bu sulh ise zilleti kabullenmek gibi bir şeydi. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) anlaşmanın mündemiç bulunduğu maslahat ve mes'ut neticeleri o anda açıklamayı mahzurlu telakki ettiğinden olacak, bu sulhla alakalı ikna edici konuşma yapmaktansa, bu hususta sükutu ihtiyar edip, daha önce gerçekleşen vaadleri hatırlatarak bunda da hayır olduğu hususunda etrafindakileri iknaya çalışıyordu(120).
Hülasa, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de peygamberlik otoritesine dayanarak itirazları susturdu ve bu anlaşmayı kabul ettirdi. Hz. Ömer'le, Hz. Peygamber arasında geçen konuşma hem Ashab'taki memnuniyetsizliğin, hem de Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in ısrarındaki kararlılığın derecesini kavramak için kayda değer:
"Ey Allah'ın Resulü biz hak üzere onlar da batıl üzere değiller mi?
"Şüphesiz öyle."
"Bizim ölülerimiz cennetlik, onlarınki cehennemlik değil mi?"
"Şüphesiz öyle."
"Öyleyse niye dinimizde bu zilleti kabulleniyoruz? Allah bizimle onlar arasında (savaşla belirlenecek) hükmünü vermezden önce geri mi döneceğiz? (Olmaz böyle şey)!"
"Ey Hattab'ın oğlu, ben Allah'ın elçisiyim (ve O'nun emrine muhalif de değilim) (121) ve Allah da ebediyyen bizi terketmeyecektir."
Hz. Ömer bundan sonra Hz. Ebu Bekr'in yanına giderek Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e söylediklerini ona da tekrar eder. Hz. Ebu Bekr de: "(Onun emrine uy, zira şehadet ederim ki)(122) O, Allah'ın Resulüdür ve Allah O'nu ebediyyen terketmeyecektir" cevabını verir. Arkadan Fetih suresi iner, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) sureyi baştan sona Hz. Ömer'e okur. Hz. Ömer, "Yani bu bir fetih mi?" diyerek hâlâ devam eden üzüntü ve endişesini dile getirir(123).
Isrardaki hatasını bilahare anlayarak keffareti için yıl orucu tutup, köleler azad edecek olan Hz. Ömer başta olmak üzere, Hz. Ebu Bekir ve diğer pekçok sahabe ittifakla Hudeybiye Sulhü'nün "İslam'ın en büyük zaferi olduğunu" ifade edeceklerdir(124).
Hülasa istişare sonunda kararın alınmasında yegâne prensip, bugünkü Batı parlamenter sisteminde cari olan parmak usulü değildir. Son söz nazar-ı âmm, bilgi ve vukufiyeti başkalarına nazaran daha geniş olan esas mes'ul kişinindir, yani Hz. Peygamber'indir.[36]

4- Şahsî Kanaatında Direnmemek:

Sünnette gelen mühim müşavere örnekleri tetkik edilirse Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in müzakereye sunduğu meselelerde şahsî kanaatlerinin benimsenmesi için, Hudeybiye Sulhü hariç, çok ısrar etmediği görülür. Bedir'de seçmiş olduğu ilk savaş mevziini, Hubab'dan gelen teklif üzerine terkettiği gibi, Uhud Savaşı'nın Medine'nin içinde yapılması istikametindeki kanaatine rağmen gençlerin çoğunlukla "şehrin dışında" olmasını istemeleri üzerine de dışarı çıkmayı kabul etmiştir.
Bir başka ikna edici misal Hendek Savaşı sırasında, imza safhasında bozulan bir anlaşmadır. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) savaşın uzaması ve şehirde sıkıntının artması üzerine düşman cepheyi dağıtmak düşüncesiyle, bazı bedevi gruplarla cepheyi terketmeleri mukabilinde Medine hurma mahsulünden belli bir yüzdenin kendilerine verilmesi esasına dayanan bir anlaşma yapmak üzereydi. Mutabakat hasıl olan anlaşmaya Medineli liderlerin: "Ey Allah'ın Resulü, bu, itaat etmemiz gereken bir vahiy değil de şahsî re'yin ise hayır...Onlar şimdiye kadar bizim hurmalarımızdan da parayla satın alarak veya ikramımız olarak yediler, bu ise bir zillettir. Allah seninle bize hidayet verdi, şerefimizi artırdı bunu kabul etmeyiz..." derler. Bunun üzerine Hz. Peygamer (aleyissalâtu vesselâm) "Bu İlahî bir emir değildir, şahsî fikrimdir, size arzettim" diyerek fikrinden vazgeçer ve mutabakat imza safhasında bozulur. Raviler, Hz. Peygamber'in bu itiraz karşısında üzüntü değil "memnuniyet" izhar ettiğini kaydederler (125).
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) fitne alâmetleri meyanında "Rey sahibinin kendi reyini beğenmesi"ni de zikretmek suretiyle (126) istişare meselesinde mühim bir prensibe dikkat çekmiş oluyor.[37]

5- Müşavirleri Gücendirmemek:

İstişare mevzuunda mühim bir husus da farklı ve bazan da birbirine zıd fikirlerin ortaya atılması sırasında liderin alacağı tavırdır. Zira fikirlerden birinin kabulü, diğerlerinin reddi demek olacağından buradaki farklı bir kabul veya red şekli, reddedilen fikir mensuplarını gücendirip yersiz bir muhalefete sevkedebilir.
Bu endişeyi Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in hayatında bariz bir şekilde görmekteyiz. Nitekim, Bedir esirlerine yapılacak muamele hususunda cereyan eden istişare sırasında müşavirlerden gelen farklı görüşleri teker teker dinlendikten sonra, bunlardan sadece Ebu Bekir'in görüşünü muvafik bulsa da diğerlerine de iltifat eder: "Ey Ebu Bekr senin misalin Hz. İbrahim'e benziyor. O, Allah'a kavmi hakkında şöyle demişti: "Rabbim bana uyanlar bendendir, uymayanlara gelince, sen af ve mağfiret edicisin" (127). "Ey Ömer senin de misalin Hz. Nuh gibidir. O, kavmi için şöyle demişti: "Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden tek canlı bırakma" (128).
Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) Hz. Ebu Bekir'i Hz İsa'ya (129), Hz. Ömer'i Hz. Musa'ya (130) benzetmeye devam ederek onların fikirlerine muvafik gelen ayetleri okur ve her ikisini de fikirleri sebebiyle doğrular, takdir eder (131).
Burada kaydı gereken bir durum Hz. Ömer'le alâkalı olarak rivayet edilmektedir. O da, istişare sırasında herkesin re'yini serbestçe söylemesi, rahatça münakaşa edilmesi, ileri sürülen fikirlerdeki farklılıklar sebebiyle müşavirlerin birbirine gücenmemesi gereğidir. Said İbnu'l-Müseyyeb der ki: "Ömer İbnu'l-Hattab ve Osman İbni Affan aralarındaki bir mesele için öyle bir nizaya girerlerdi ki, onları seyreden birisi: "Artık bunlar bir daha biraraya gelmezler derdi. Ancak, en güzel ve en tatlı bir şekilde ayrılırlardı" (132).[38]

6- Tatbikat Sırasında Azim:

İstişarede karar alındıktan sonra tatbikat sırasında tereddüde yer vermemek İslamî istişarenin mühim bir vasfıdır. Bunun üzerine hassasiyetle ve ısrarla durulur. Karar safhasından sonra tereddüd ve çekingenlik kesin bir dille reddedilir. Bizzat Kur'an-ı Kerim'de istişarenin emredildiği ayette istişarenin bu vasfı da belirtilir. Ayet şöyle: "...iş hususunda onlarla müşavere et. Bir kere de azmettin mi artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever" (133)
Uhud Harbi için gençlerin reyine uyularak şehir dışına çıkmaya karar verilip hazırlığa başlandıktan sonra bazı yaşlıların uyarısı sonucu gençler fikirlerinden caymışlardı, düşmanla şehir içinde karşılaşmayı kabullenmişlerdi. Zırhını giymiş bulunan Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e yeni gelişme intikal ettirilince, bu tereddüdü: "Bir peygamber giydiği zırhı savaşmadan çıkarmaz. Emrettiğim hususlara iyi bakın ve onlara uyun... Sabrettiğiniz takdirde zafer sizindir" diyerek reddeder.(134)
Burada şu noktanın da belirtilmesinde fayda var: İstişare edilerek bir fikir benimsendikten sonra onun başarı veya başarısızlığına terettüp edecek mesuliyet sadece bu fikri teklif edene düşmez. Sorumluluk ortaktır. Nitekim Uhud Savaşı başarısızlıkla sona erince, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in "harbi şehrin dışında yapalım" diyen gençlere herhangi bir ayıplamada bulunduğunu görmüyoruz.[39]

Batı Demokrasisi:

1) Demokrasinin Tenkidi:

İslam'daki şûra ile Batı demokrasisini birbirine iltibas edenlere, içine düştükleri yanlışlığı göstermek için, demokrasiye bizzat Batılılar tarafından yöneltilen bazı tenkidleri hatırlatmada fayda umuyoruz.[40]
René Guénon, Modern Dünyanın Bunalımı (La Crise du Monde Moderne) adlı eserinin altıncı bölümünde insanların Batı'da, birkısım telkin ve sahte fikirlerle teshir edilip aldatıldığını belirttikten sonra en ziyade laf kalabalığına getirilerek kitleleri aldatma vesilesi yapılan "demokrasi"ye sözü getirerek hülasaten şunları söyler:
"Eğer "demokrasi", halkın kendi kendini idaresi şeklinde tarif edilirse, ortada gerçek bir imkânsızlık, fiiliyatta basit bir varlığı dahi görülmeyen bir şey kabul edilmiş olmaktadır. Bu şey sadece bizim zamanımızda değil, başka hiçbir devirde de vaki olmamıştır. Kelimeler bizi aldatmamalıdır. Esasen aynı adamların hem idare eden, hem de idare edilen kimseler olacağını kabul etmek aklen mütenakız bir düşünce olur. Zira Aristo mantığına göre, aynı bir varlık aynı zaman ve şartlarda bilfiil ve bilkuvve halinde olamaz. Halkın kendi kendini idare ettiğine dair boş hayalin kafalarda yer etmesi içindir ki "halk oyu" mefhumu icad edilmiştir. Bu icada göre, kanunu yapan şeyin ekseriyetin efkarı oduğu farzedilmektedir. Fakat burada gözden kaçan husus, efkâr-ı umumiyenin çok basit ve kolay bir şekilde yönlendirildiği ve şekillendirildiğidir. Her zaman, uygun telkinlerle önceden tesbit edilen şu veya bu istikamete onun tevcihi mümkündür. Biz şimdi efkar-ı umumiye tekvin etmek (kamuoyu oluşturmak) tabirini kim uydurdu bilemiyoruz, fakat bu, tam bir gerçeği ifade ediyor. Ancak şurası da muhakkak ki, görünürdeki idareciler efkar-ı umumiyeyi tekvin etmek için lüzumlu olan vasıtalara her zaman sahip değiller."
Herhangi bir meselede fikrini beyan etmeye çağrılan halk içerisinden ezici çoğunluğu meseleyi anlamayacak kimselerin teşkil ettiğini, anlayanların sayıca çok az kaldıklarını ve binaenaleyh o meselenin kanunlaşmasında anlamayanların, liyakatsizlerin rol oynadığını böylece kanunların meseleye vakıf olmayan kimselerce çıkarıldığını belirten Guénon: "Kanunu, ekseriyetin yapması gerektiği" fikrinin eşyanın tabiatı icabı fiiliyatta tamamen nazariyatta kalıp hiçbir tatbikî duruma tekabül etmemekten başka, temelden hatalı olduğunu söyler ve şöyle devam eder: "Bu fikrin en zahir kusuru az yukarda belirttiğimiz husustur, yani "ekseriyetin re'yi liyakatsizliğin ifadesidir ve bu da haddizatında zeka noksanlığından veya sırf cehaletten ileri gelir. Bu hususun daha iyi anlaşılması için "kitle psikolojisi" ile alâkalı bazı tesbitlerden istimdad edebiliriz: umumiyetle bilinen bir duruma göre, "bir kalabalık içerisinde nihai efkar, kalabalığı teşkil eden fertler tarafından ileri sürülen fikirlerden, vasat seviyede olanlara göre bile değil, en aşağı seviyede olan fikirlere göre teşekkül etmektedir."
Guénon devamla, modern hükümetlerin ısrarla üzerinde durup, kendi meşruiyetlerinin yegâne kaynağı kabul ettikleri bu "en büyük çoğunluğun kanunu" prensibinin mahiyetçe ne olduğunu belirtmeye geçer ve şöyle der: "Bu sadece ve sadece maddenin ve ezici kuvvetin kanunudur. Öyle bir kanun ki, onu esas alarak ağırlığıyla sürüklenen

bir kitle, güzergâhında rastladığı her şeyi ezer geçer. İşte bu noktadadır ki "demokratik" telakki ile "materyalist" telakki arasındaki telâki (ittisal, birleşme) noktası ortaya çıkar. Bu telâkiyi hal-i hazır zihniyete samimiyetle bağlayan şey de bu hususdur. Bir başka ifadeyle bu, normal, tabii nizamın alt üst edilmesidir. Zira bu, çokluğun, çokluğu sebebiyle üstünlüğünü ilan etmektir, işte böylesi bir üstünlük sadece ve sadece madde dünyasında mevcuttur. Tersine, manevî âlemde, daha umumi olarak cihanşümul nizamda ise hiyerarşinin zirvesini birlik ve vahdet tutar. Zira vahdet, bütün çokluğun kendisinden çıktığı aslî prensiptir. Fakat, bu prensip bir kere inkâr edildi veya nazardan kaçtı mı artık geriye , kendini bizzat maddeye rabteden kesret-i mahz (sırf çokluk) kalır" (135).
Aslî vasfı azınlığı çoğunluğa, keyfiyeti kemmiyete ve binnetice havassı avama (yani seçkin zümreyi halk tabakasına) kurban etmek(136) olarak vasıflandırılan demokrasinin eşyanın tabiatına zıd olan ve "hiçbir devirde fiilî hayatta tatbikat bulamamış bir vehim ve hayal" ithamını yenmesine sebep olan yapısı sebebiyledir ki, bugün, her şeye rağmen demokrasiye hararetle taraftar olanlar tarafından belirtilen bir başka endişe mevzubahs olmuştur: [41]

Teknokrasi

Zahirde demokrasi olsa bile fiiliyatta meselelere ve icraata yön veren, hakim olan o meselelerden anlayan -ve halkın temsilcisi olmaksızın iş yapan- mütehassıs şahıslardır, teknik ekiptir.
Demokrasinin bu noktadaki zaafı şöyle ifade edilmiştir: "(İcraatta bir bakanlık müdürü, bugün, astığı astık kestiği kestik, mesuliyetsiz bir müstebittir, milleti temsil eden bir meb'ustan hatta bizzat bakandan çok daha güçlüdür. Zira bu, siyasî dalgalanmalarla onlar gibi değişmez. Ve bu, üstelik teknik bir maharete de sahiptir ve öbürlerinin çoğu zaman mahrum bulundukları siyasî cambazlıklara da alışmıştır. Demokrasi bu durumda Teknokrasi girdabında batma tehlikesiyle başbaşadır"(137)
Diğer bazı alimler, devrimizde teknolojinin, "ani karar verme"ye daha da ehemmiyet kazandırdığını, bu işte, acemi temsilcilerden ziyade, "mütehassıs teknisyenler"in maharet ve selahiyet sahibi olduğunu belirterek, en ziyade demokrat bilinen Amerika Birleşik Devletleri'nde bile parlamenterlerin, fiilen ortadan kaldırılmamakla birlikte, sessizce hükümsüz hale getirildiklerini ifade ederler.(138)
Halk iradesinin gerçek manada hakimiyetine mani olan başka "baskı grupları" da vardır. Bunlardan birkısmı gizlidir, birkısmı açık. Açık olanlara ticarî, iktisadî teşekküller, meslekî cemiyetler (barolar, sendikalar, işverenler, emekliler vs. vs. cemiyetleri gibi) hususi menfaat gurupları misal olarak zikredilebilir. Bunlar "çoğu kere hükümete baskın çıkarlar" ve "kanun yapıcının iradesini kırarlar" (139).
Hemen belirtelim ki, burada gayemiz demokrasi hakkında lehte veya aleyhte bir kısım nazariyeleri açıklamak değildir. Ancak, Batı'nın uzun asırlar boyunca çetin mücadelelerle elde ettiği ve zamanımızın en müstebit idarelerini bile "demokratik" vasfına hararetle sahip çıkmaya sevkedecek kadar fevkalâde bir revaç ve teshir gücü kazanmış bulunan demokratik idarelere rağmen Batılı cemiyetlerde bunu da reddedici anarşist görüşlerin çıkış sebebini belirtmeye çalışıyoruz.
Demokrasinin bütün güç ve haşmetiyle ehemmiyetinin avamdan havassa her tabakaya mensup kimseler nazarında muhafaza etmeye devam ettiği Türkiyemizde Batı dünyasında demokrasiyi de reddedip, bundan daha iyidir diye anarşiyi talep eden insanların ve hem de feylesofların varlığını anlamak bu çeşitten izahlar olmaksızın zordur. Üstelik, hal-i hazır Batılı sistemlerin en iyisi olarak benimsediğimiz ve elimizden gittiği takdirde hasıl olan boşluğu hangi felaketin dolduracağını kestiremeyeceğimiz demokrasimizin müessir şekilde muhafaza edilmesi de onun kusurlarını bilmemizi gerektiriyor.[42]

Demokrasinin Sonu Anarşidir:

Yeri gelmişken şunu da belirtmemiz gerekir: Siyasî tarih araştırıcıları, demokrasinin en eski yurdu sayılan kadim Yunanistan'dan zamanımıza kadar cereyan eden hadiseleri değerlendirince -her seferinde muttarıd ve kesin olmamakla beraber- umumiyet itibariyle demokratik idarelerin peşini anarşinin takip ettiğini, anarşinin yerini kan ve diktatör idarelere bıraktığını müşahede etmişlerdir.
Bazan da demokrasinin sosyalizme (ki anarşizm ile kardeş sayılacak kadar benzerlikler arzettiğini daha önce belirttik), komünizme zemin hazırladığı ifade edilir. (141) Mesela Hitler, kendisine has kaba üslubuyla şöyle der: "...Günümüz Avrupasında tatbik edilen şekliyle demokrasi, Marksizmin öncüsüdür. Birinci olmaksızın ikincinin gelmesi aklın alacağı şey değildir. Demokrasi, beynelmilel Marksizm ve basının mikroplarının gelişip yayılabildiği yegâne uygun ortamdır. Demokrasi, parlamenterizmi getirmek suretiyle yaratıcı ateşi söndüren necaset ve alevden bir piç hasıl etmiştir"(142)
Evet, umumi görüş bu noktada düğümlenmektedir: "Anarşi (demokrasinin icabı olan) liberalizmin tabiatına bağlı tezadların bir ürünüdür, birbirine benzese de aralarında ayrılıklar bulunan birçok doktrinlerden doğmuştur" (143). Burada kastedilen farklı doktrinlerin eskiye aksülamel olarak ileri sürülen ve içtimâî hayatın muhtelif ihtiyaçlarını kapatan içtimâî müesseselerle alâkalı görüşler olduğunu hatırlatmaya lüzum yok kanaatindeyiz.[43]

2) İslam'da Kanun Koyma Mekanizması:

Demokrasi ile şurayı ayıran temel noktalardan biri bunlara tanınan yetkinin çerçevesinde kendini gösterir: Demokrasi. Guénon'un da açıkladığı üzere, çoğunluk adına iddiasıyla, hakim (teknotrat) zümrenin -bu zümre üzerinde hakimiyet kurmuş görünürgörünmez baskı güçlerinin tesiriyle- her çeşit kanunu yapma oyunudur. Şu veya bu kanunu yapamaz diye bir sınır yoktur. İslam'da ise kanun koyma işi iktidarda olanlara tanınan bir hak değildir. Bu, farklı bir mekanizmadır. Şöyle ki:
1- Temel hakların korunmasına yönelik bir kısım kanunlar var ki, bunlar Kur'an ve Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) tarafından tesbit edilmiştir; hiçbir devirde, hiçbir kimse tarafından kaldırılamaz, değiştirilemez, azaltılamaz, çoğaltılamaz. Zina, hırsızlık, katl, şarap içme, irtidad gibi ağır cürümlerin cezası böyledir. Bunlara hudud denir. Devlet bunları tatbikatla vazifelidir. Bunların tatbiki karşısında kimse kimseyi ittiham edemez. Şeriatın kestiği parmak acımaz sözü buradan gelir.
2- Yeni meseleler için kanun yapma işi, dindarlık ve ilmî yeterlilik gibi bir kısım zor şartları nefsinde cemeden kimselere aittir. Kanun yapacak kişide bulunması gereken zaruri sıfatlar arasında "iktidarda olmak", "resmî vazifeli olmak" gibi sıfatlar yoktur.
3- Otoriteye itaat keyfiyeti sınırlıdır. Allah'ın emirlerine isyanı emreden amire itaat yoktur.
4- Dinin ferde tanıdığı tabii hakları ortadan kaldırıcı kanun yapılamaz. Böylesi bir icraat var ise, bu meşru olamaz, keyfidir, zulümdür.
5- Din, ferde tanınmış olan tabii haklara uymayan, şahsî zararlara sebep olan zalimane icraatlar karşısında -ammeyi zarardîde edecek fitnelere sebep olmamak için- sabretmeyi tavsiye ederse de icraatcıyı zalim ilan eder. İktidarda olana hiçbir surette kanunsuz icraatta bulunma selahiyeti tanımaz.
6- Sultan (iktidar sahibi, otorite) kanun önünde diğer fertler gibidir. Hiçbir hususi haktan istifade edemez. Mesela bugün mebuslara tanınan teşrîî ma'suniyet (dokunulmazlık) İslamî sistemde yoktur.
7- İslam, teşriat (kanun koyma) sistemiyle idare edilenleri, idare edenlere karşı koruduğu gibi, diğer bir kısım teşriatıyla da başka zümreleri korumuştur. Şöyle ki:
a) Zekatı farz etmek, faizi haram kılmak, sadaka ve diğer hayır işlerine, sadaka-i cariyeye teşvik gibi emirleriyle fakirleri zenginlere karşı korumuştur.
b) Çocukların temyiz yaşına kadar terbiyesini anaya vermek, büluğ yaşına kadar:
1) Nafakasını temin etmek.
2) Terbiye ve bir meslek öğrenimi dahil olan talimini vermek gibi vazifeleri veliye, velisi yok ise devlete -kaçınılması mümkün olmayan- bir vazife, bir vecibe yapmak.
3) Keza büluğ devresinden önce işlediği suçlar sebebiyle cezaî ehliyet tanımak.
4) Te'dib için dövmelerde gerek ebeveyne ve gerekse muallim ve diğer büyüklere üçten fazla vurma hakkı tanımamak gibi teşriatıyla çocukları korumuştur. (Daha fazla bilgi için "İslam'da Çocuk Hakları" adlı kitabımıza bakılsın).
c) Kur'an-ı Kerim'in "anne ve babanızdan biri yanınızda ihtiyarlığa ererse onlara "öf" bile demeyin" ayetinde ifadesini bulan çeşitli teşriatıyla, "ihtiyarlarımıza hürmet etmeyen bizden değildir" gibi prensipleriyle yaşlıları korur.
d) Tarihte ilk defa çok evlenmeyi tahdid ve "biri tavsiye" etmek, kadınlara -bir iki hususi durum dışında- erkeklere tanınan hak ve vazifeleri aynen tanımak, miras, mülkiyet, boşanma gibi haklar tanımak, şahıslarına karşı işlenen suçların cezasını erkeklere karşı işlenen suçların cezasıyla bir tutmak ve hatta "cennet anaların ayağı altındadır", "sizin en hayırlınız eşine karşı en iyi davranandır" gibi teşriatıyla kadınları korur.
e) İlme yaptığı mükerrer teşvikleri, tefekkür ve düşünceye verdiği ehemmiyetle ilmi, ilim adamını korumuştur. Kur'an-ı Kerim kalemi, satırı, okumayı övmekten başka, "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" der. Hz. Peygamber alimle cahilin arasındaki farkı yıldızla güneş arasındaki , peygamberle peygamber olmayan bir kimse arasındaki farka benzetir. "İlim talep edenin geçtiği yere melekler kanatlarını gerer", "Bir saatlik tefekkür bin senelik nafile ibadetten daha hayırlıdır" der. Keza "Alim verdiği hükümde isabet ederse iki sevab kazanır, yanılırsa bir sevab kazanır. Zira hüküm vermek bir ibadettir, hüküm verme sevabını alır; yanılma (iradî olmadığı için) günaha sebep olmaz" diyerek hep ilme teşvik eder ve ilim adamını korur.
Şimdi sorabilir miyiz: Acaba hangi zümrenin "İslam dini bizi ezmiştir" demeye hakkı vardır? Dinî kanunlar tarafından Batılı manada ezildiğini söyleyen bir zümre, bir kişi çıkabilir mi?
Ancak şu da bir gerçektir: Müslüman cemiyetlerde de ezenler ezilenler olmuştur. Fakat bu durumu din tahsin edip hoş karşılamaz, bilakis takbih eder, reddeder. Zalimane iş yapan hiçbir kimse, zulmünü meşrulaştıracak bir fetvayı dinde bulamaz. Din hiçbir zümreye hususi imtiyaz tanımaz. Zulmeden kimse sultan bile olsa dinin bir hükmünü terketmiş olmaksızın yani günahkâr psikolojisine düşmeden herhangi bir zulme tevessül edemez.
Şu halde devlet reisinden aile reisine; çobandan evdeki hizmetçiye kadar bütün icraatçılar, dindar oldukları nisbette, kendi sorumlulukları dairesinde zulümden, haksızlıktan uzak olacaklardır. Bu sebeple İslam tarihinde hakiki manada dindar fakat zalim ve müstebit sultan örneğine rastlanmaz. Dindar fakat hodfüruş, mağrur, benlik sahibi, raiyyetine karşı zalim bir tek örnek bulmak mümkün değildir.

Bu söz, "İslam tarihinde kötü idareciler gelmemiştir" manasına alınmamalıdır. Öyle olsaydı medeniyet gerilemez, Müslümanlar bu hallere düşmezlerdi. Hatta dindarların dindar olmayanlara karşı sayıca azınlıkta olduklarını söyleyebiliriz.
Batı'da ise durum bunun tersidir. Orada din namına her zümre ezilmiştir. Çocuklar hususi himaye edici kanunlardan istifade etmedikleri gibi, 19. asrın sonlarına kadar büyüklerle bir muamele görmüşler ve ezilmişlerdir. Söz gelimi bir çocuğun işlediği suçun cezası idam gerektiriyorsa idam edilmiştir. Kadınlar yakın zamana kadar mülkiyet hakkına sahip olmadıkları gibi, asırlarca onlarda ruh var mı yok mu münakaşası yapılmıştır. Kilise "Allah namına icraatta bulunmak" selahiyetine dayanarak; asiller, kontlar ve krallar kanunlardan aldıkları hususi imtiyazlara dayanarak insanları ezmişlerdir. Bütün bu durumlar orada birbirine düşman kadın-erkek, devletvatandaş, kilisesivil, patron-işçi vs. ikiliklerini varedegelmiştir. Bu meyanda, bütün insanlar kilisenin benimsediği bazı peşin hükümleri olduğu gibi benimsemeye, aklı kullanmamaya zorlandığı için, en ziyade ezilenler düşünen kafalar olmuş, ilim adamları olmuştur. Bu ezici durumlara karşı, ilk önce düşünen kafalardan gelmek ve kiliseye karşı olmak üzere muhalefet ve mücadeleler başlamış, kilisedevlet ayırımı (laiklik), insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları gibi bir kısım haklar elde edilmiştir.
Bütün bu mücadelelerin Batı şartları içerisinde belli bir haklılığı vardır, yapılması lazım olan şeyler yapılmıştır. Hatta, temelde isyan ve eskiye aksülamel yattığı için zaman zaman ifratlara kaçılmış olsa bile bu mücadeleleri Batı şartları içerisinde haklı görmemek mümkün değildir.[44]

3) Hürriyet Telakkisi:

Batı demokrasisi ile İslamî şûrayı ayıran temel noktalardan biri hürriyet telakkisinde yatar. Demokraside, fert her çeşit içtimâî değerlerin kaynağıdır. İslam'da ise, "hakk"ın ve değerlerin, hayırşer hükümlerinin kaynağı vahy-i İlahîdir. Kur'an ve peygamber diye de ifade edilir. Ancak, peygamberin de vahiyle konuştuğu kabul edilir. Dolayısıyla bu meselede esas, şu ayettir: "Allah ve Peygamberi bir meselede hüküm beyan ettikleri vakit, gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın (ona aykırı olacak) işlerde kendilerine muhayyerlik yoktur. Kim Allah ve Resulü'ne isyan ederse muhakkak ki o, apaçık bir sapıklıkla yolunu sapıtmıştır" (Ahzab 36).
Öyle ise demokrasideki hürriyet anlayışı İslam'da abdiyete yerini bırakır. Bir başka deyişle, biri insanî, ferdî dışında her çeşit değerleri reddederek, ferdi bütün değerlendirmelerin yegâne selahiyetlisi yaparak insanın kıymet ve hürmetini bu değer koyma hürriyetinde ararken, İslamiyet bu selahiyeti sadece Allah'a verir, insan için en mümtaz kıymeti onun kulluk vasfında, yani Allah'ın koyduğu nizama uyma derecesinde arar.
Esasen mü'min, İlahî nizama samimiyetle inanan, Müslüman da, o nizama "teslim olan, uyan" demektir. Ferdiyetci, hümanist bir espri ile kişinin kendi düşüncelerini tebcil etmesi, kendi kanaatlerine göre iyikötü, hayırşer hükümleri getirmesi Kur'an-ı Kerim ifadesiyle kişinin hevasını ilahlaştırmasıdır: "(Ey Muhammed) heva ve hevesini tanrı edinen, bilgisi olduğu halde Allah'ın şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği kimseyi gördün mü? Onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir?" (Casiye 23).
Ayette geçen "bilgisi olduğu halde" tabiri hususiyetle üzerinde durulması gereken bir noktaya dikkat çekmektedir: Hevasını tanrılaştıranlar, sıradan kimseler değil, "bilgisi olan" (entellektüel) kimselerdir, bu davranış o canibten gelecektir. Yine ayette, böylesi sapıkların irşadının çok zor olacağına işaret edilmektedir.
Bir diğer ayette, hevaya uymak, yani dinî ölçülere ters düşen ölçüler, değerler koymak bir başka ifade ile yukarıda açıkladığımız muhtevada bir ferdiyetçilik, sapıklıkların en büyüğü ilan edilir: "(Ey Muhammed)... Allah'tan bir yol gösterici olmadan hevasına uyanlardan daha sapık kim vardır?.." (Kasas 50).
Burada geçen "Allah'tan bir yol gösterici" ifadesini kabaca "dinî metod" olarak anlayabiliriz. Zira, ihtiyaç halinde, -izahı burada uzun kaçacak olan- belli şart ve kayıtlar tahtında ilim adamları da hüküm koyabilir, o taktirde bu hüküm de dinî olur. Dinin tesbit ettiği "metodoloji"ye uymadan konan hükümler "heva"dır, sapıklıktır.[45]

Peygamberler De Hür Değil:

İslam'a göre, sıradan bir insanın değil, rehberlik vazifesi ile muvazzaf olan peygamberlerin de aslî vasıfları kulluktur. En büyük insan kabul edilen Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) bile herşeyden önce "kul"dur. Bizzat kelime-i şehadete dahil edilmiş olan O'nun "kul olmak" vasfı "elçi olmak" vasfından önde gelir (abduhu ve resulühü). Hatta Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) bu ifadedeki sırayı ters çeviren bir mübtediye müdahele ederek: "Hayır öyle değil, ben peygamber olmazdan önce kul oldum" der ve bu sıranın tesadüfi olmayıp, kasıtlı, düşünceli olduğunu ifade eder(144).
Elçilik vasfı dışında o da diğer insanlar gibi bir insandır. İnsanlara dinî tebliğde bulunurken Allah'tan aldığını bildirir, artırmaz, eksiltmez, kendi hevasından hiçbir şey söylemez, o her söylediğinde vahye dayanır, İlahî irşada istinad eder, İlahî iradeye uymayan hiçbir hükümde, değerlendirmede bulunmaz (Maide 67; Necm 3). Nitekim Hz. Peygamber müşriklerden ve Yahudilerden gelen birkısım sualleri anında cevaplamamış, vahiy beklemiştir.
İslam dininin Peygamberi (aleyhisselam) İlahî tasvib olmaksızın, kendi hevasına göre dinî hüküm koyma selahiyetine sahip olmazsa, onun dışında kalan kimselerin böyle bir selahiyete sahip olmayacağı açıktır. Binaenaleyh hiçbir kimse, mesela ibadetlerin zaman, miktar, şekil ve tarzlarını değiştiremeyeceği gibi, insanlar arasındaki mülkiyet hakkını, insanların mal, can, ırz dokunulmazlığını (dinin belirttiği şartlar tahtında olmaksızın) kaldıramaz. Sözgelimi ayet-i kerimede "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüyorlar? Onların bu dünya hayatındaki geçim rızklarını aralarında biz böldük. Bir kısmını derecelerle diğerinin üstüne çıkardık ki, bir kısmı bir kısmını tutup çalıştırsın" (Zuhruf 32) denmiş iken, çıkıp içtimâî sınıfları kaldırmaya kalkmak, olmayacak bir şeyi talepten öte, tanrılığını ilan etmek olur.[46]

Hürriyet Sahası:

Hakkullah denen, münhasıran ibadetlere taalluk eden meselelerde, kul haklarına taalluk eden, ammeyi ve içtimâî münasebetleri alâkadar eden meseleler dışındaki dünyevî hayatı ilgilendiren ve dinin tahdid getirmediği meselelerde kul elbette ki serbesttir. Hz. Peygamber bunu: "Siz dünya işlerini benden iyi bilirsiniz" diyerek ifade etmiştir. Bizzat Kur'an'daki "aklınız yok mu?" "hiç düşünmez misiniz?" "tefekkür edin" gibi pek çok ayetlerle mü'miler ilmî keşiflere, tabiatın ve eşyanın sırlarını çözmeye teşvik edilirler.
Şu halde dinin koyduğu tahdidler ibadat, değer hükümleri ve beşerî haklarla alâkalıdır. Bunlar dışında kalan ilmî keşifler, medenî ilerlemeler, teknik icadlar tahdidin dışındadır ve bu sahalarda yeniliklere, araştırmalara fazlaca teşvikler yapılmıştır(146). Nitekim dinî emirlere hakkıyla uyulan devirlerde Müslümanlar ilim, teknik ve medeniyette fevkalâde ilerlemeler kaydettiler, keşiflerde, icadlarda bulundular. Bütün dünyanın hayran kaldığı İslam medeniyeti, bu medenîleştirici ruhun tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Zamanımızdaki Batılı araştırıcıların ifadesiyle bugünkü Garp medeniyeti de İslam medeniyetinin bir eseri olarak vücuda gelmiştir.[47]

Tahdidden Gaye:

Dinî sınırlamaların bir gayesi, fitratında hayvanlarda olduğu şekilde bir kısım tahdidler bulunmayan insanlığı, ifrat ve tefritten koruyarak medeniyetin ilerlemesine en uygun bir vasatta tutmayı gaye edinmektir. Nitekim beşerî münasebetlerle alâkalı değerlendirmeler insanlara bırakılınca insanlar adedince farklı ve birbirine zıd değerlendirmeler ortaya çıkmış ve beşerî huzur zîr u zeber olmuştur. Aslında insanlık değerlerden boşaltılmış olmuyor, atılanların yerine yenileri, beşerî olanları konuyor. Sol kendine göre yeni değerler ikame edebilmek için eskiye hücum etmiştir.
İslam'ın ahkâm koyma işinde insanlara selahiyet tanımayışının mühim bir sebebi, üzerinde ısrarla durulması gereken bir gayeye matuftur. Bu gaye de insanların, insanlar tarafından sömürülmesini, en azından, idare edilenlerin, idare edenler tarafından sömürüldükleri hususunda, birçok içtimâî anarşilerin kaynağı olabilecek bir duyguyu "sömürülme kompleksi"ni önlemektir.
Batıdaki ihtilallerin, isyanların temelinde bu duygunun yattığını geçmiş bahislerde gördük. Batılı, her devirde idare edenler tarafından sömürüldüğüne inanmış, bu duygunun altında ezilmiş, onun sevkiyle idare edenlere karşı isyanlar etmiştir.
Sömürüden kurtulma yolunda kilise hakimiyeti, feodalite, krallık, demokrasi hepsini birer birer denemiş, hepsine isyan etmiş ve görmüştür ki, Batı'da iktidarı ele geçirenler kanunları kendi menfaatleri doğrultusunda yapmaktadırlar.
Bu Batılı tecrübe, Batı insanını "idarenin, otoritenin, hiyerarşinin olduğu yerde kaçınılmaz şekilde sömürme var, insanların şahsiyetini ezme var" müşahedesine götürmüş ve "her çeşit otoriteyi reddetme" noktasına, devlet, kilise, mektep, aile, baba, büyük gibi hiyerarşi ve otorite odaklarının tamamını ortadan kaldırma düşüncesine getirmiştir.
"Tabiat boşluğu sevmez" kanununca, nizamsız bir medenî hayat olamayacağına göre, Batının bu son talebi ya Batı'yı tamamen batıracak veya asırlardır aradığı manayı tabiatında taşıyan İslam'a gelmesine sebep olacaktır. Zira "gerçek İslam insanın insan tarafından sömürülmesi" değil, "insanların hepsinin yaratıcısı olan Allah tarafından hepsine eşit şekilde tatbik edilmesi için konan ahkâm" manasını taşımaktadır.[48]
DİPNOTLAR:
(1) Neml 29-33.(1/a) A'raf, 7, 109-112.(1/b) Saffat 37, 101, 102.
(2) Şûra 36 -38.
(3) Al-i İmran, 159.
(4) Münavi, Abdurrauf: Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Camii's-Sağir, Beyrut, 1972, 2, 159; İbnu Kesir, Tefsir, Tefsir, Beyrut, 1966, 2, 142.
(5) Münavi, a.g.e., 2, 215; 3, 205.
(6) İbnu Sa'd, Tabakatu'l-Kübra, Beyrut, 1960, 3, 154; Tirmizî, Humus, 1966, menakıb 380 H.
(7) Tirmizi, Cihad 34.
(8) Hakim en-Neysaburi, el-Müstedrek, Haydarabad, Deken 1335 baskısından ofset, 2, 227.
(9) Suyuti, Hasaisu'l-Kübra, Kahire, 1967, s. 125 .
(10) Heysemi, Nuruddin Mecmau'z-Zevaid, Beyrut, 1967 , 2, 280.

(11) Zemahşeri, Keşşaf 1, 332.
(12) Tirmizî, Fiten 7, 2168, H. bak, el-Acluni, Keşfu'l-Hafa, Beyrut, 1351, 1, 64-65.
(13) Tirmizî, Menakıb 44, 3680. H. Hakim a.g.e., 2, 264.
(14) Nesai, Sünen, Kahire 1930, Bey'a 33.
(15) Ebu Davud, Sünen, Humus, 1969, Harac ve'l-İmare 4, 2932. H.
(16) İbnu Kesir, en-Nihaye Fi'l-Fiten, Kahire 1969, 1, 24.
(17) Müsned-i Ahmed İbn-i Hanbel, Kahire, 1313 baskısından ofset, 5, 393.
(18) Nahl 43; Enbiya 7.
(19) İbnu Hacer, el-Metalibu'l-Aliye, Kuveyt, 1973, 3, 17.
(20) Ebu Davud, Edeb 114; Tirmizî, Zühd 39.
(21) İbnu'l-Hac el-Maliki, el-Medhal, yer meçhul, 1293, 4, 45; Maverdi, Edebü'd Dünya ve'd-Din, İstanbul, 1299, s. 239-40.
(22) Necm 3.
(23) Bak. Suyuti, ed-Dürrü'l-Mensur, Mısır, 1314, 6, 122.
(24) Ebu Davud, İlim 3, 3646. H.
(25) Müsned-i Ahmed, 2, 340; Tirmizî, Birr 57.
(26) İbnu Kesir, Tefsir 3, 346.
(27) Enfal 67-68.
(28) Suyuti, Hasaisu'l-Kübra 1, 257.
(29) Suyuti, ed-Dürrü'l-Mensur 6, 122.
(30) İbnu Ma'n ed-Dürrî, Temyiz, Yazma, Damat İbrahim Paşa, Nu. 945, 60/a.
(31) Maverdi, a.g.e., s. 235.
(32) Bak. İbnu Kesir, Tefsir 2, 142, 143; Muhammed İbnu Allan, Delilu'l-Falihin, Mısır 1971, 3, 209.
(33) İbnu Kesir, Tefsir, 2, 142.
(34) Parkinson, C. Northcote; L'Evolution de la Pensée Politique, Gallimard, Paris, 1965, 2, 211.
(35) Méndras, Henri: Eléments de Sociologie, Collection U, Paris 1968, p. 56-57.
(36) Heysemi, Mecmau'z-Zevaid 1, 178; 9, 46.
(37) Münavi, Feyzu'l-Kadir 2, 217.
(38) Heysemi, a.g.e., 1, 178.
(39) a.e., 1, 179.
(40) a.e, 1, 178; Alauddin Aliyyu'l-Muttaki el-Hindi, Kenzu'l-Ümmâl, Haleb 1978, 3, 411.
(41) Heysemi, a.g.e., 1, 178; Alauddin Aliyyu'l-Muttaki a.g.e., 3, 411.
(42) Heysemi, a.g.e., 1, 180.
(43) İbnu Teymiyye, es-Siyasetu'ş-Şer'iyye s. 161.
(44) Tirmizî, Tefsir (Tevbe suresi), 3102. H.
(45) Buhari, Zekat 1.
(46) Heysemi, a.g.e., 5, 319.
(47) Alauddin Aliyyu'l-Muttaki, a.g.e., 13, 624.
(48) Bak. Şafi, Risale, Mısır, 1940, s. 427; Müslim, es-Sahih, Kahire 1958, Selam 98.
(49) Taberi, Tarih, Beyrut, tarihsiz (ofset baskı), 4, 188.
(50) Bak. Canan İbrahim: İslam'da Çocuk Hakları, Yeni Asya yayını, İstanbul, 1980, s. 53-55.
(51) Heysemi, a.g.e., 5, 319.
(52) İbnu Kesir, Tefsir, 3, 143.
(53) Münavi, Feyzu'l-Kadir 1, 189.
(54) Heysemi, a.g.e., 9, 53.(54/a) Usdü'l-Gabe, 6, 10.
(55) Buhari, Menakıb 35.
(56) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, Kahire, 1959, 2, 51.
(57) Bak, İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 2, 51; Heysemi a.g.e., 9, 67-69.
(58) Tirmizî, Menakıb ,48.
(59) Tirmizî, Menakıb 45; Heysemi a.g.e., 9, 66.
(60) Heysemi, a.g.e., 9, 46.
(61) Bak, Heysemi, a.g.e., 1, 178.
(62) İbnu Hişam, Siret, Mısır, 1955, 3-4, 63.
(63) Bak, İbnu'l-Esir, Üsdü'l-Gabe, Kahire 1970, 3, 165; İbnu Hacer, Tehzibu't-Tehzib, Haydarabad-Deken 1378 baskısından ofset, 5, 123; Taberi a.g.e, 2, 239.
(64) Bak. Suyuti, Rasaisu'l-Kübra 3, 258.
(65) Buhari, Bed'u'l-Halk 11; Müslim, İman 212-217.
(66) Kehf, 54.
(67) Buhari, İ'tisam 18.
(68) İbnu Hacer, el-Metalibu'l-Aliye 3, 17; Alauddin Aliyyu'l-Muttaki, a.g.e., 3, 409.
(69) Alauddin Aliyyu'l-Muttaki, Kenzu'l-Ummal, 3, 110.
(70) İbnu'l-Hac, a.g.e., 4, 46.
(71) A.e., 4, 46.
(72) İbnu Mace, Sünen, Kahire 1952, Edeb 37, 3745-3746. H.; Tirmizî, Zühd 39, Edeb 57.
(73) Alauddin Aliyyu'l-Muttkaki, a.g.e., 3, 409; Heysemi, a.g.e., 8, 96.
(74) Alauddin Aliyyu'l-Muttaki, a.g.e., 3, 411.
(75) A.e., 3, 409.
(76) Heysemi, a.g.e., 8, 97.
(77) Alauddin Aliyyu'l-Muttaki, a.g.e., 3, 410.
(78) Maverdi, a.g.e., s. 240.
(79) Müslim, Talak, 36; Tirmizî, Nikah 38; Nesai, Nikah 22.
(80) Alauddin Aliyyu'l-Muttaki, a.g.e., 3, 409.
(81) Bak. Abdullah Şevket İbnu Muhammed Hamdi, Ahlak-ı Dinî, İstanbul, 1328, s. 282; İbnu'l-Hacc, a.g.e., 4, 46.
(82) Bak. İbnu'l-Hacc, a.g.e., 4, 46.
(82/a) Ü.G. 4, 15.
(83) Ebu Davud, Nikah 24.
(84) Ebu Davud, Nikah 24, 26.
(84/a) Buhari, İkrah 3, Müslim, Nikah 64.
(85) Buhari, İkrah 4.
(86) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 15, 351; Azimabadi, Avnu'l-Mabud, Medine, 1968, 6, 119 ve devamı.
(87) İbnu Kuteybe, Uyunu'l-Ahbar, Mısır, 1963 (ofset) 1, 27.
(88) Tirmizî, Fiten 38.
(89) Bak. Bakillani, et-Tehmid, Beyrut 1957, s. 199.
(90) A.e.g, s. 198.
(91) Said İbnu Mansur, Sünen, Malegaon, 1967, 2, 186; Bakillani, a.g.e., s. 198, Bak, Canan İbrahim, Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye, s. 326-27.
(92) İbnu'l-Hacc, a.g.e., 4, 46; Maverdi, a.g.e., s. 236.
(93) İbnu Sa'd a.g.e., 2, 14.

(94) Tirmizî, Cihad 34, Heysemi a.g.e., s. 6, 86.
(95) İbnu Sa'd a.g.e., 2, 66.
(96) İbnu Sa'd 2, 15; Hakim, a.g.e., 3, 427; Vakidi, Megazi Oxford, 1966, 1, 53.
(97) Vakidi, a.g.e., 2, 645.
(98) Vakidî, a.g.e., 2, 325-26.
(99) Suyuti, Hasaisu'l-Kübra 3, 257-58.
(100) Buhari, Cenaiz 76; Müslim, Hacc 445-448.
(101) Buari, Eşribe 8.
(102) Buhari, Megazi 38.
(103) Ebu Davud, Savm 19, 2352. H.
(104) Buhari, Savm 44.
(105) Müslim, Hacc 111-144.
(106) Müslim, Hacc 130; Heysemi, a.g.e., 3, 233.
(107) Nesai, Zekat 78.
(108) İbnu Hacer bu farklılıktan hareketle aynı itirazcının iki ayrı yerde hadise çıkardığına hükmeder (Fethu'l-Bari 15, 321-22) Hatta Hakim'in bir tahricini de nazar-ı dikkate alacak olursak, aynı şahıs üçüncü kere de Hayber'de hurma taksimi sırasında aynı şekilde hadise çıkarmıştır (el-Müstedrek 2, 145).
(109) Buhari, Enbiya 6, 26; İstitabe 7; Müsned-i Ahmed 3, 353, 354, 355; Müslim, Zekat 142.
(110) Buhari, Tefsir 86.
(111) Nisa 65.
(112) Nisa 15.
(113) Müsned-i Ahmed 1, 238.
(114) Heysemi, a.g.e., 4, 328.
(115) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 232 (şerhte).
(116) Al-i İmran 159.
(117) Heysemi, a.g.e., 6, 107.
(118) Müslim, Salat 1; Beyhaki, es-Sünenü'l-Kebir, Haydarabad 1344, 1, 421; İbni Mace, Ezan 1.
(119) Vakidi, a.g.e., 2, 607.
(120) A.e, 2, 609.
(121) A.e, 2, 609.
(122) A.e., aynı sayfa.
(123) Buhari, Fardu'l-Humus 36; Vakidi, a.g.e., 2, 608.
(124) Vakidi a.g.e, 2, 607, 609, 610.
(125) Heysemi, a.g.e, 6, 132, Üsdü'l-Gabe 2, 357.
(126) İbnu Mace, Fiten 21,
(127) İbrahim 36.
(128) Nuh 26.
(129) Maide 115.
(130) Yunus 88.
(131) Taberi, a.g.e., 2, 295; İbni Kesir, Tefsir 3, 346.
(132) Alaüddin Aliyyu'l-Muttaki, a.g.e., 10, 186-187.
(133) Al-i İmran, 3, 159.
(134) Vakidi, a.g.e., 1, 214.
(135) Guénon, La Crise du Monde Moderne, pp 118-128.
(136) A.e., p. 123.
(137) Cuvillier, Manuelle du Sociologie, 2, 645.
(138) Parkinson, L'Evolotion de la pensee Politique, Fransızcaya çeviren: Louis Evrard, Gallimard, Paris 1964, 2, 305.
(139) Cuvillier, a.g.e., 2, 645.
(140) Parkinson, L'Evolution de la Pensée Politique, 1, 22; 2, 60, 211.
(141) A.e., 2, 60.
(142) A.e., 2, 240.
(143) Arvon, Henri: l'Anarchisme, P.U.F., Paris 7. edt, Paris 1977, p. 65.
(144) Babanzade Ahmed Naim, Tecrid, Diyanet İşleri Başkanlığı yayını, Ankara 1957, 2, 880, (Dipnotta) (145) Müslim, Fedail 141; Bak. Babanzade, Tecrid 2, 342.
(146) Peygamberimiz'in Hadislerinde Medeniyet, Kültür ve Teknik adlı kitabımızda (Cihan Yayınevi İst. 1984) bu bahsi genişçe tahlil ettik s. 154-165.

İslam'da Kadınlarla İstişare

"İslam'da istişare" mevzuu açıldığı vakit her seferinde, mevzu üzerine gelen suallerden biri "kadınla istişare" meselesidir, bunun da sebebi muhtemelen, bu mesele hakkında verilen ana fikrin, dinleyenler tarafından çoğunlukla bilinen ve bir bakıma umumi kültür halini almış bazı mevcut malumata ters düşmesidir. Umumiyetle şu soruyla karşılaşırız: "Kadınlarla istişare edin, fakat onların sözüne uymayın" diye sahih bir hadis var mı? Bu konuda esas nedir? Kadınlarla istişarenin hükmü nedir?"
Biz, ehemmiyetine binaen, bu mevzuyu müstakil bir başlık altında, biraz daha detaylı olarak incelemeyi uygun bulduk.
Hemen kaydedelim ki, kadınla istişareyi mutlak bir ifade ile reddetmek hem Kur'an ve hem de sünnette gelmiş bulunan bir kısım muhkem naslara aykırıdır. Açıklayalım. [49]

I- Kur'an'a Göre:

Kur'an-ı Kerim'de, kadınla istişareyi ne sarahaten ne de zımnen men eden bir ayet vardır. Aksine bazı meselelerde kadınla istişare emredildiği gibi, muhtelif istişare örnekleri de vardır.
1- Çocuğun süt emme müddeti Kur'an-ı Kerim tarafından iki yıl olarak tesbit edildikten sonra, aynı ayetin devamında, anne ile baba, aralarında istişare ederek, daha önce de sütten kesebilecekleri belirtilir: "Anababa aralarında istişare ederek ve anlaşarak (daha önce) sütten kesmek isterlerse ikisine de sorumluluk yoktur" (Bakara 233).
2- Boşanan kadın ve erkekle ilgili olarak gelen bir ayette, yine çocuğun emzirilmesi meselesinde bu işi bizzat annenin varılacak mutabakatla, ücretle yapabileceği belirtilir: "Çocuğu sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini ödeyin, aranızda uygun ber şekilde anlaşın, eğer güçlükle karşılaşırsanız, çocuğu başka bir kadın emzirebilir" (Talak 6).
3- Kadınla istişare bahsini münakaşa eden alimler tarafından da delil olarak zikredilen, daha ikna edici bir diğer Kur'anî delil Hz. Musa'nın çoban olarak tutulması için Hz. Şuayb Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e (1) , kızı tarafından yapılan teklifi muhtevi ayettir: "İki kadından biri: "Babacığım! Onu ücretli olarak tut; ücretle tuttuklarının en iyisi bu güçlü ve güvenilir adamdır" dedi" (Kasas 26).
Hz. Şuayb, kızı tarafından yapılan bu teklifi kabul eder ve Hz. Musa çoban olarak tutulur.
4- Kur'an-ı Kerim'de verilen muhtelif istişare örneklerinden biri Sebe Melikesi (Belkıs) ile alâkalı, Belkıs, Hz. Süleyman'dan tehdidkâr bir mektup alır. Bunun üzerine, askerî komutanlarının da hazır bulunduğu bir mecliste müzakere açar ve fikirlerini sorar: "Ey ileri gelenler! Ben Süleyman'dan mühim bir mektup aldım. Bismillahirrahmanirrahim diye başlıyor ve "Sakın bana asi olmayın, teslim olarak bana gelin" diyor. Ey ileri gelenler! Vermem gereken emir hususunda bana fikrinizi söyleyin. Siz benim yanımda hazır bulunmadıkça bir iş hakkında kesin bir hüküm vermedim"
İstişare adabı yönünden mühim bir örnek olan bu sahnenin devamını kaydetmede fayda var. Meclisteki komutanlar şu cevabı verirler:
"Biz güçlü kimseler ve zorlu savaş adamlarıyız, (siyasetten fazla anlamayız) emir senindir, sen emretmene bak!"
Hanım lider kararını verir: "Doğrusu hükümdarlar bir şehre girdikleri vakit orasını tahrib edip bozarlar, şerefli ahalisini de zelil kılarlar. (Süleyman'ın askerlerinin de) yapacakları budur. Ben onlara bir hediye göndereyim de, elçilerin ne ile döneceklerine bakayım" (Neml 27).[50]

II. Sünnete Göre:

Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in sünnetinde de durum Kur'andakine yakındır. Zira Resulullah da bir kısım meselelerde kadınlarla istişareyi mükerrer hadislerinde emretmiştir. Ayrıca birçok kereler kadınlara da başvurup, görüşlerini aldığı ve onlarla amel ettiği de Ashab tarafından rivayet edilmiştir. Ama ne var ki, kadınlarla istişareyi yasaklayan birkısım zayıf rivayetler de varid olmuştur.
Nitekim, mevzuya girerken kaydettiğimiz soruda zikredilen muhteva, böyle bir rivayetin tercümesidir. "Kadınlarla istişare edin, fakat onlara muhalefet edin." (2).
Münavi tarafından "muteber bir aslının olmadığı" belirtilen bu rivayeti (3) genişçe tahlile tabi tutan Sehavi, el-Makasıdu'l-Hasene'de şu bilgileri kaydeder: "Ben bu sözün Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e nisbet edildiğine hiçbir yerde rastlamadım. el-Askerî, Hz. Ömer'e nisbet edilen, bu söze yakın şu rivayeti kaydeder: "Kadınlara muhalefet edin. Zira onlara muhalefette bereket vardır." İbnu Lâl, içinde çok zayıf raviden başka inkitanın da (yani kopukluğun) yer aldığı bir senedle -ki aynı senedle hadisi ed-Deylemi de rivayet etmiştir- şu rivayeti kaydeder: "Enes'in rivayetine göre, Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Sizden hiç kimse istişaresiz bir iş yapmasın. Şayet kendisine fikir verecek birisini bulamazsa, bir kadınla istişare etsin, ama ona muhalefet etsin. Zira kadına muhalefette bereket vardır."(4)
Bu mevzuda kitaplarda rastlanan ve Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen diğer bir rivayet de Hz. Aişe ve Zeyd İbnu Sabit'ten gelmektedir: "Kadınlara itaat pişmanlıktır." Ne var ki, alimler bunun da "sahih" değil, "zayıf" (ve bazısı da mevzu) olduğunu belirtirler(5).
Ancak, aynı manayı ifade eden, zayıf da olsa başka rivayetler de gösterilebilir.(6).
Burada hatıra şöyle bir soru gelebilir: "Hadis ilminin umumi prensiplerinden birine göre, zayıf hadisle de amel edilebildikten başka, bir mevzuda birkaç tane zayıf hadis var ise, bunlar birbirlerini kuvvetlendirir ve ayrıca "sahih bir asla" dayandıklarını gösterir. Şu halde, bu meselede aynı prensip muteber olamaz mı?" [51]
Cevap: Evvela, zayıf hadisle amel edilebilir, bu doğrudur. Ancak, zayıf bir hadisle amel edebilmek için, zayıf hadisin ayete veya sahih hadise muhalefet etmemesi, bir bakşa ifade ile, o mevzuda zayıf hadisten başka "nass"ın bulunması lazımdır. Yukarıda görüldüğü üzere, "Kadınla istişare etmeyin" ifadesi değil sahih hadislere, bizzat Kur'an'a aykırıdır.
Saniyen: Bu mevzudaki zayıfların birbirini destekleyip kuvvetlenmeleri ve bir "sahih asl"a delalet etmeleri meselesine gelince, sözkonusu rivayetlerin ifade ettiği manayı "mutlak" değil "mukayyed" olarak alırsak cevap müsbet olabilir. "Kadınlarla istişare edin ve fakat muhalefet edin" veya "kadınlara itaat pişmanlıktır", "kadınların re'yi ile amel kalbi ifsad eder" gibi rivayetler söylendiği şekilde yani mutlak olarak alınınca, "hiçbir meselede, hiçbir surette, hiçbir kadınla istişare etmeyin" manası çıkar. Halbuki en azından bazı meselelerde istişarenin bizzat Kur'an-ı Kerim'de emredildiğini gördük. Sünnette gelen deliller ise daha çoktur.
Sünnette Nazari Beyan: Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in hayatında kadınlarla istişare örnekleri eksik değildir. Burada da, örneklere geçmeden önce, istişareyi mutlak bir tarzda nehyeden ifadeleri cerh ve reddedici mahiyette olan bazı rivayetleri kaydedeceğz. Bunlar birkısım meselelerde "kadınlarla istişare etmeyi" emretmektedir.
"Kendilerini ilgilendiren hususlarda kadınlarla istişare edin"(8)
"Kızları hususunda kadınlarla istişare edin."(9)
"Bakire kızla, (evlendirmezden önce) babası müşavere etmelidir." (10)
"Dul kadın kendisiyle istişare edilmeden evlendirilmemeli, bakire kız da izni alınmadan nikahlanmamalı." (11)
Görüldüğü üzere, bilhassa evlenme gibi şahsi bir meselede fikrinin alınması ve ona uyulması, tekrarla, ısrarla talep edilmektedir. Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) kızın arzusu hilafına, babası tarafından gerçekleştirilen birkısım nikahları, şikayet üzerine, iptal etmiştir(12). Resulullah'ın bu çeşit tatbikatını esas alan cumhur, kızın rızası hilafına yapılan nikah akitlerinin batıl olacağına hükmetmiştir(13).
Bir erkek şüphesiz, kadını veya kızı ile sadece evlenme meselesinde "istişare etmek"le kayıtlı ve me'mur değildir. Bu hususu te'yid eden bir rivayette "Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) kadınlarla bile istişare eder, onların beyan ettikleri görüşleriyle amel ederdi" denmektedir(14). Bunun aksini ifade eden, yani kadınlarla istişare edip de beyan edilenin aksini yaptığını tespit eden rivayete rastlamadık. Tirmizi'de "kızıl rüzgâr"la alâkalı hadiste geçen "kişi annesine bakmaz, kadınına itaat eder" cümlesinde kılınan husus, kadınla yapılan istişare değil, annenin ihmal ve istiskal edilmesidir. Nitekim, aynı hadiste , ".. babasına bakmaz, arkadaşına rağbet gösterir" denmektedir.(15).[52]
Sünnette Fiilî Örnekler: Kadınla istişare hususunda nazari beyanlardan başka, fiilî örnekler de mevcuttur:
1- İlk örnek olarak, nübüvvetin bidayetlerine ait bir vak'ayı zikredebiliriz. Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) henüz peygamberliği hususunda bilgi ve yakin sahibi değilken, o safhaya hazırlayıcı mahiyette geçirmekte olduğu İlahî terbiye icabı, sık sık birkısım harika durumlara mazhar oluyor ve bunlardan ciddi şekilde korkuyordu. İlk vahiyden sonra, gördüklerini ve hissettiği korkuyu muhterem zevceleri Hatice-i Tahire validemize açtılar. Validemiz (radıyallahu anhâ), Resulullah (aleyissalâtu vesselâm)'ı şöyle teselli etti: "Korkma, Allah seni asla mahcup etmez. Zira sen akraba hukukunu gözetir, muhtaçlara yardım, fakirlere iyilik, misafirlere de ikram edersin..."(16)
2- Değişik bir örnek "ifk (iftira)" hadisesiyle alâkalıdır. Ayet-i kerime ile iç yüzü ortaya konan ve kitaplarımızda teferruatıyla açıklanan ifk yani Hz. Aişe validemize (radıyallahu anhâ) münafiklarca yapılan iftira hâdisesi üzerine Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) zevce-i tahireleri hakkında geniş bir tahkikat açmıştı. Bu tahkikat sırasında, sadece Hz. Ali gibi ileri gelenlerin değil, Berire -ki Hz.Aişe'nin cariyesi idi- gibi cariye bir kadının da fikrine müracaat etmişti.(17)
3- Üçüncü örnek, diğerlerinden hem daha meşhur, hem de mühim bir istişare hâdisesidir. Kadınla istişare meselesini ele alan alimler, istişarenin caiz olduğunu söylerken, delil olarak bunu kaydeder. Resulullah (aleyissalâtu vesselâm)'ın Hudeybiye Sulhü sırasında zevcesi Ümmü Seleme'nin tavsiyelerine uymasıyla ilgili vak'a. Kısaca özetleyelim:
Hicretin altıncı yılında, Müslümanlar, başlarında Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) olduğu halde, umre yapmak kastıyla Mekke'ye müteveccihen yola çıkarlar. Ancak Mekkeli müşrikler, ziyarete müsaade etmezler. Fakat Müslümanlarla aralarında Hudeybiye sulh anlaşması yapılır. Anlaşma tamamlandıktan sonra, Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm) yanındakilere: "Kalkın, kurbanlarınızı kesin, ihramdan çıkın, başlarınızı traş edin" emrini verir. Ne var ki Ka'be'yi tavaf için gelmiş bulunan Ashab, sulh anlaşmasının muhtevasından memnun olmadığı için tavaf yapmadan umre ile ilgili traş olmak, kurban kesmek gibi diğer menasiki de yapmaktan imtina ederler.
Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) emri üç kere tekrarlar.. Ashab yine de şaşkın şaşkın bakınmakla mukabelede bulunurlar.
Resulullah son derece öfkeli halde, çadırına, zevce-i pakleri Ümmü Seleme validemizin (radıyallahu anhâ) yanına girerler. Aralarında şu konuşma geçer:
"Neyin var ya Resulallah?"
"Hayret ey Ümmü Seleme! Ben insanlara ısrarla "Kurbanlarınızı kesin, traş olun, ihramdan çıkın" diye emrettim, hiç kimse bu çağrıma cevap vermedi. Emrimi işittikleri halde sadece yüzüme bakıyorlar."
"Ya Resulullah, sen kalk, kurbanlığına git ve kes. Onlar mutlaka sana uyacaklar ve kurbanlarını keseceklerdir."
Bu tavsiye üzerine Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) gider ve kurbanlık devesini keser. Aynen Ümmü Seleme validemizin (radıyallahu anhâ) dediği gibi, Resulullah'ı gören Ashab-ı Güzin de (radıyallahu anhüm ecmain) teker teker kalkıp kurbanlarını keserler (18).
İmamu'l-Harameyn, bu hâdiseyi yorumlarken: "Beyan ettiği fikirde isabet etmiş Ümmü Seleme'den başka kadın bilinmiyor" demiş ise de, kendisi yukarıda zikri geçen Hz. Şuayb'ın kızı örnek gösterilerek tenkid edilmiştir(19).
Ashab'tan Örnek: Kadınla istişare meselesindeki ıtlakı kaldırıp, tereddüdü izale edecek birkaç örneği de Ashab'tan kaydedelim:
1- Birincisi, umumiyetle bilinen bir vak'adır. Hz. Ömer, bir cuma hutbesi sırasında, evlenmelerde kadınlara verilecek olan mehir için, bir tahdid getirerek, mübalağaya kaçılmasını önlemek istediği zaman, cemaatte bulunan bir kadın ayet okuyarak: "Ey Ömer, Allah "Bir eşin yerine başka bir eşi almak isterseniz, birincisine bir yük altun vermiş olsanız bile, ondan bir şey almayın..." (20) diyerek tahdid yapmazken, sen nasıl yaparsın?" diye müdahale eder. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bir kadın isabet, bir erkek hata etti, bir emîr (lider) cedelleşti ve cedeli kaybetti" diyerek kendi iddiasından rücu edip kadının görüşüne uyar(21).
2- Şu kaydedeceğimiz misal mevzumuz açısından daha dikkat çekicidir. Bir gece teftişinde, Hz. Ömer (radıyallahu anh), kocası cihada gitmiş olan bir kadının "bekârlıktan" yakındığını işitince, kızı Hafsa validemize (ve kadınlardan tecrübeli olanlara(23) müracaat ederek: "Kızım (söyle bakayım), bir kadın kocasından ne kadar müddet ayrı kalmaya tahammül edebilir?" diye sorar ve aldığı cevaba dayanarak askerlik müddetini altı ay olarak tahdid eder(24).
3- el-İsabe'de İbnu Hacer'in kaydettiği bir rivayet, istişareye son derece ehemmiyet veren Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, zaman zaman, akıl ve faziletce üstün, okuma yazma bilen bir kadın olan Şifa Bintu Abdillah'a da müracat ettiğini ve hatta onun re'yini başkalarının reyine tercih edip, uyduğunu belirtir(25).
4- Halid İbnu Velid de, bazı meselelerde, kızkardeşi Fatıma Bintu'l-Velid ile istişare etmiştir.(26)
5- En mühim örneklerden biri, Abdurrahman İbnu Avf'ın Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den sonra halife tesbitindeki tutumudur. Hz. Osman'ı belirlerken üç gün herkesten fikrini sormuş bu meyanda kadınların da görüşünü almayı ihmal etmemiştir. İslam'da kadınların rey hakkı meselesine en mükni örnektir(23).
Meselemizi rivayetler açısından hülasa etmek gerekirse, kadınla istişareyi kesinlikle yasaklayan muhkem bir nass mevcut değildir. Üstelik cevazına delalet eden rivayetler çoktur. Kur'anî örneklerden başka, bizzat Hz. Peygamber (aleyissalâtu vesselâm)'in ve bir kısım meşhur sahabilerin hayatlarında, kadınla istişarenin fiilî örnekleri vardır. Aleyhte gelen zayıf hadislerin sahih bir asla delalet edebilme ihtimaline karşı da "Yasağı mutlak değil, mukayyed olarak anlamak gerekmektedir" deriz.[53]

Bu Meselede Temel Prensip:

Kadınla istişare meselesini, istişare adabı üzerine, alimlerin sünnete dayanarak tesbit ettiği umumi prensipler muvacehesinde ele almak en doğru yoldur. Bu cümleden olarak, müşavirin "liyakat"ı üzerinde ısrarla, ittifakla durulmuştur. Öyle ise istişare etme ihtiyacı duyulan mesele kadının ihtisas, bilgi ve tecrübesiyle alâkalı değilse elbette ona müracaat fayda değil, zarar getirebilir. Nitekim Münavi, "Kadınlara itaat pişmanlıktır" rivayetini -zayıf olduğuna dikkat çekmekle beraber- "erkeklere ait işlerde" diye kayıtlar(27).
Liyakat açısından erkek, kadından farklı değildir. Bilgi, görgü, ihtisas, tecrübe ve alâka gibi müracaatı meşru ve gerekli kılan bir vasfı taşımadıkça, sırf "erkek olduğu için" erkeğe müracat hiçbir alim tarafından tavsiye edilmemiştir. Yukarıda kaydedilen misallerde, Hz. Şuayb'ın kızının, o meselede bilgi ve dirayet sahibi olduğunu gösteren rivayetleri müfessirler kaydederler.(28)
Şu halde liyakatli olan herkes, kadın veya erkek, istişareye layıktır. Olmayan da değildir, ölçü cinsiyet değil liyakattır.

Haklı Cihet: Şurası da bir gerçek ki, kadınlar, fitrî durumları icabı, çoğunlukla, erkeklere nazaran daha hissî, daha acelecidirler. Binnetice, görüşlerinde objektivite ve hasbilik ihtimali daha zayıftır. Bu sebeple, onlarla istişare mevzuunda daha bir ihtiyatlı hareket etmek gerekir. Nitekim, beşerin tarihî tecrübesi, kadınların nüfuz ve hakimiyet kurduğu sarayların, çeşitli entrikalarla kaynayarak "devletleri ve saltanatları fesada götürdüğünü" tesbit etmiştir(29).
Öyleyse, kadınlarla istişareyi yasaklayan rivayet, bu beşerî tecrübenin, hadis formuna dökülmüş, öfkeli ve mübalağalı bir ifadesi olabilir, mutlak bir hakikat değil. Hadis olduğuna hükmedenler de mefhumunu kayıtlayarak almaya mecburdurlar, ıtlakı üzere değil. Doğruyu Allah bilir.[54]

DİPNOTLAR

1) Kur'an'da mübhem olarak geçen bu zatın, bazı müfessirlerce Şuayb Peygamber olduğu (aleyhisselam) ifade edilmiştir. Daha kuvvetli açıklamalar, bunun Şuayb Peygamber olmadığını (aleyhisselam) te'yid ederse de (Bak. İbnu Kesir, Tefsir 5, 273) bu mesele, mevzumuz açısından mühim değildir.
(2) Aslında bu rivayete ciddi hadis kitaplarında rastlanmaz.
(3) Münavi, Feyzu'l-Kadir 4, 263.
(4) Sahavi, el-Makaasıdu'l-Hasene s. 248-249.
(5) Keşfu'l-Hafa 2, 3; Geniş bilgi için, bak. Münavi, a.g.e., 4, 262-63.
(6) Üsdü'l-Gâbe 2, 205; 6, 275, Suyûti, el-Leali'de (2, 174): "Kadınlara itaat ettiği zaman erkekler helak olmuştur" rivayetini de kaydeder. Suyuti bu rivayeti, Taberani ve Hakim'in tahric ettiğini, Hakim'in hadise "sahih" hükmünü verdiğini belirttikten sonra şahsî kanaatini belirtmez ve bahsi "Allahu a'lem (doğruyu Allah bilir) sözüyle kapar.
(7) Aslında istişare ile itaat ayrı şeylerdir. Alimlerimiz bu çeşit hadisleri iç içe zikrettikleri için itaatı, "istişarede beyan ettikleri fikirlerine uymak" manasında te'vil ederek anlayacağız. Aksi takdirde istişare ile itaatin aynı görülüp beraber mütalaa edilmesi doğru değildir.
(8) Üsdü'l-Gabe 4, 15.
(9) Ebu Davud, Nikah 24.
(10) Ebu Davud, Nikah 24, 25.
(11) Buhari, İkrah 3, Müslim, Nikah 64.
(12) Buhari, İkrah 4.
(13) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 15, 351; Azimabadi, Avnu'l-Mabud 6, 119.
(14) İbnu Kuteybe, Uyunu'l-Ahbar 1, 27.
(15) Tirmizî, Fiten 38.
(16) Buhari, Bed'ü'l-Vahy 1,
(17) Buhari, Şehadat 16.
(18) Vakidi 2, 613.
(19) Keşfu'l-Hafa 2, 3.
(20) Nisa 4, 20.
(21) Bak. Bakillani, et-Temhid s. 199.
(22) A.e. s. 198.
(23) Said İbnu Mansur, Sünen 2, 186 Bakillani, a.g.e. s. 198. Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı eserimizde daha fazla bilgi mevcuttur. s. 526-27.
(24) İsabe 4, 341.
(25) Üsdü'l-Gabe, 7, 233.
(26) İbnu Kesir (v. 774), el-Baisu'l-Hasis, Beyrut, 1951, s. 183.
(27) Feyzu'l-Kadir 4, 262.
(28) İbnu Kesir 5, 273.
(29) Feyzu'l-Kadir 4, 263.

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/120.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/120.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/120-122.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/122.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/122-124.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/124.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/124.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/125.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/125-127.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/127.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/127-128.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/128.
[13] Sözgelimi, meşhûr diktatör Stalin için bizzat Kuruşçef tarafından yapılan bir tasvîr bu husûsa canlı bir misâl olur. Kuruşçef, Stalin'in hastalık derecesine varan şüpheciliğini ifadeden sonra, şunu ilâve eder. "Stalin insana bakar ve şöyle derdi: "Gözlerininz bugün neden böyle aldatıcı?" veya "Bugün neden böyle etrafınıza bakıyorsunuz da gözlerimimn içine bakmıyorsunuz?" Stalin kuruntulu, hastalık derecesinde şüpheci bir insandı." (Lin Yutang, Gizli İsim, Çeviren: Suzan Akpınar, Işık Kitapları, İstanbul, 1962, s. 73.)
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/128-130.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/131.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/131-132.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/132-133.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/133.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/134.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/134.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/134.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/134-135.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/135.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/135-136.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/136.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/136-137.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/137.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/138.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/138.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/138-139.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/139-141.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/141.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/141.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/141.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/141.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/141-143.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/143.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/143-144.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/144-145.
[40] Bu mevzunun etraflı olarak tahlilini görmek isteyenlere İslâm Işığında Anarşi kitabımızın beşinci bölümünü (Batıda Anarşinin Doğuşu Sebepleri, Neticeleri) tavsiye ederiz (2. baskı, Cihan yayınevi, İstanbul, 1984).

[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/145-146.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/146-147.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/147-148.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/147-151.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/151-152.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/152-153.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/153.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/153-154.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/158.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/159-160.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/160.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/161-162.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/162-164.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/164-165.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Metin:

Hadisin yapısında asıl kısmı metin teşkil eder. Metin, senedin, ya da râviler zincirinin kendinde son bulduğu, rivâyet edilen asıl hadis kısmıdır. Yukarıda örnek olarak verdiğimiz sened, metni ile birlikte şu şekilde kaydedilir: "Enes'ten Ebu't-Teyyâh, ondan Şu'be, ondan Yahyâ, ondan da Muhammed İbn Beşşâr naklederek, Nebi (s.a.s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir:

"Kolaylaştırınız güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz." [1]

O senedle bu metni birleştirecek olursak, hadisi tam olarak elde etmiş olacağız.

Aslında hadis metinden ibarettir. Sened o metnin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığı konusunda tetkiklerde bulunma imkanı veren raviler zinciridir.

Senedin olduğu gibi metnin de gerçekten çok çeşitli durumları ve özellikleri bulunmaktadır. Her farklı duruma göre yeni bir isimlendirme ve bilimsel branş geliştirilmiştir. Mesela hadis metinlerinde yer alan anlaşılması zor ve nadir kullanılan kelimeleri Garibu'l-hadis, hadis metinlerinin ortaya koyduğu mananın doğru anlaşılmasını sağlayan Hadislerin vürud sebepleri Esbabu vurudu'l-hadis, Nasih-Mensuh, birbirleriyle çelişkili gözüken hadisleri inceleyen Muhtelifu'l-hadis, muarızı olmayan hadisleri inceleyen Muhkem gibi ilmi branşlar bunlardandır.

Ayrıca müdrec, maklub, münker, musahhaf, muharref ve muallel gibi sened ve metin arasında müşterek olan terimler ve inceleme konuları da bulunmaktadır.

Hadis metinleri gerek üslub ve dil bakımından gerekse kitap ve sünnetin genel espirisine uygun olup olmamak açısından hadisçilerce değerlendirilirler. Tarih, sosyoloji ve psikoloji de bu değerlendirmede en çok yararlanılan ilmi branşlar olmaktadır.

Sened ve çevresindeki çalışmaları ve geliştirilmiş branşları dikkate alarak hadisçilerin metinle pek meşgul olmadıkları zannına kapılmamak gerekir. Zaten sened ve çevresindeki gayretler hep metin için, ondan doğru sonuç çıkarabilmek içindir. Ancak kabul etmek gerekir ki, oran olarak senedle daha fazla meşgul olunmuştur. Bunun sebebini de şöylece açıklamak mümkündür:

"Hadisçiler, ilahi vahye mazhar, cevamiu'l-kelim (az sözle çok anlam ifade etmek) özelliğine ve kanun koyma yetkisine sahip bir peygamberin beyanlarıyla karşı karşıya olduklarını pek iyi biliyorlardı. Bu vasıfların sahibi bir peygamber, muhtelif sebeplerle çağdaşlarının anlayışları dışında kalacak sözler söyleyebilir, haberler verebilirdi. Bunu engelleyecek bir şey söz konusu değildi. Kanun maddeleri gibi özlü sözlerle hukuki kaideler vaz edebilirdi. Sözleri mecazi bir mana ifade edebilirdi. İleride keşfedebilecek bir ilmi hakikata işaret etmiş de olabilirdi.

Bütün bunlardan dolayı hadisçiler, diğer kişilerin sözlerine uyguladıkları tenkidleri Hz. Peygamber'in hadisleri için tatbik etmekte ihtiyat göstermişlerdir. Hemen inkara kalkışmamış, bazı hadislerin anlaşılmasını zamana bırakmışlardır.

Halbuki hadislerin senedlerinde yer alan raviler ise, nihayet kendileri gibi birer insandı. Onları araştırmak daha kolay ve daha tehlikesizdi. Bunun için de hadisçiler, ravileri çok sıkı şekilde tetkik ederek, verdikleri haberlerin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını tesbite gayret etmeyi tercih etmişlerdir.[2]

---

[1] Buhari, İlim: 11; Meğazi: 60; Edeb: 80; Müslim, Cihad: 4; Ebu Davud, Edeb: 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/239, 283, 365; 3/131, 209; 4/399, 412, 417; İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 35.

[2] Bk. M. Sıbai, es-Sünne ve mekanetuha: 275-279. İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mezhebi:

İmam Malik hadîs yönü kadar fıkıh yönü de olan bir âlimdir. Hâlen etbâı bulunan sünnî ve hak mezheplerden Mâliki Mezhebi'nin kurucusudur. Mısır ve Mağrîb müslümanları çoğunluk itibârıyla Mâliki'dirler.
İmam Mâlik'in mezhebi, imamlar nezdinde muteber olan esaslara dayanır: Kitap, sünnet, icma ve kıyas. Bu dört esâsa iki şey daha ilâve edilmiştir:
1- Medîne ehlinin ameli.
2- Mesâlihu'l-Mürsele.
Mâlik'e göre Medîne halkının bilicmâ amel ettiği şey, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yaptığı bir fiili, yaşadığı bir hali gösteren bir delildir. Ona göre Medîne ehlinin ameli haber-i vâhid'den daha kuvvetlidir. Aralarında teâruz olursa önceki tercih edilir. Bu prensibine kendinden sonra gelen hiçbir imam ve âlim uymamıştır. Başta İbnu Hazm ve Şafiî, bazı âlimler, Mâlik'in Medîne örfünü tercih prensibini tenkîd etmişlerdir, el-Leys İbnu Sa'd, Mâlik'in Muvatta'da yer verdiği halde amel etmediği yetmiş kadar sünneti göstermiştir.
Mesâlih-i Mürsele'ye gelince; bu gerçekleşmesi için şâri tarafından hüküm konulmamış, kabul veya ilga edildiğine dair bir delil de bulunmayan maslahatlardır. Hakkında nass, icma ve kıyas bulunmayan her vak'ada insanların menfaatı varsa, tahakkuku için müctehidin münâsib bir hüküm koyması caizdir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/154.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Metin:

Hadisin yapısında asıl kısmı metin teşkil eder. Metin, senedin, ya da râviler zincirinin kendinde son bulduğu, rivâyet edilen asıl hadis kısmıdır. Yukarıda örnek olarak verdiğimiz sened, metni ile birlikte şu şekilde kaydedilir: "Enes'ten Ebu't-Teyyâh, ondan Şu'be, ondan Yahyâ, ondan da Muhammed İbn Beşşâr naklederek, Nebi (s.a.s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir:

"Kolaylaştırınız güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz." [1]

O senedle bu metni birleştirecek olursak, hadisi tam olarak elde etmiş olacağız.

Aslında hadis metinden ibarettir. Sened o metnin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığı konusunda tetkiklerde bulunma imkanı veren raviler zinciridir.

Senedin olduğu gibi metnin de gerçekten çok çeşitli durumları ve özellikleri bulunmaktadır. Her farklı duruma göre yeni bir isimlendirme ve bilimsel branş geliştirilmiştir. Mesela hadis metinlerinde yer alan anlaşılması zor ve nadir kullanılan kelimeleri Garibu'l-hadis, hadis metinlerinin ortaya koyduğu mananın doğru anlaşılmasını sağlayan Hadislerin vürud sebepleri Esbabu vurudu'l-hadis, Nasih-Mensuh, birbirleriyle çelişkili gözüken hadisleri inceleyen Muhtelifu'l-hadis, muarızı olmayan hadisleri inceleyen Muhkem gibi ilmi branşlar bunlardandır.

Ayrıca müdrec, maklub, münker, musahhaf, muharref ve muallel gibi sened ve metin arasında müşterek olan terimler ve inceleme konuları da bulunmaktadır.

Hadis metinleri gerek üslub ve dil bakımından gerekse kitap ve sünnetin genel espirisine uygun olup olmamak açısından hadisçilerce değerlendirilirler. Tarih, sosyoloji ve psikoloji de bu değerlendirmede en çok yararlanılan ilmi branşlar olmaktadır.

Sened ve çevresindeki çalışmaları ve geliştirilmiş branşları dikkate alarak hadisçilerin metinle pek meşgul olmadıkları zannına kapılmamak gerekir. Zaten sened ve çevresindeki gayretler hep metin için, ondan doğru sonuç çıkarabilmek içindir. Ancak kabul etmek gerekir ki, oran olarak senedle daha fazla meşgul olunmuştur. Bunun sebebini de şöylece açıklamak mümkündür:

"Hadisçiler, ilahi vahye mazhar, cevamiu'l-kelim (az sözle çok anlam ifade etmek) özelliğine ve kanun koyma yetkisine sahip bir peygamberin beyanlarıyla karşı karşıya olduklarını pek iyi biliyorlardı. Bu vasıfların sahibi bir peygamber, muhtelif sebeplerle çağdaşlarının anlayışları dışında kalacak sözler söyleyebilir, haberler verebilirdi. Bunu engelleyecek bir şey söz konusu değildi. Kanun maddeleri gibi özlü sözlerle hukuki kaideler vaz edebilirdi. Sözleri mecazi bir mana ifade edebilirdi. İleride keşfedebilecek bir ilmi hakikata işaret etmiş de olabilirdi.

Bütün bunlardan dolayı hadisçiler, diğer kişilerin sözlerine uyguladıkları tenkidleri Hz. Peygamber'in hadisleri için tatbik etmekte ihtiyat göstermişlerdir. Hemen inkara kalkışmamış, bazı hadislerin anlaşılmasını zamana bırakmışlardır.

Halbuki hadislerin senedlerinde yer alan raviler ise, nihayet kendileri gibi birer insandı. Onları araştırmak daha kolay ve daha tehlikesizdi. Bunun için de hadisçiler, ravileri çok sıkı şekilde tetkik ederek, verdikleri haberlerin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını tesbite gayret etmeyi tercih etmişlerdir.[2]

---

[1] Buhari, İlim: 11; Meğazi: 60; Edeb: 80; Müslim, Cihad: 4; Ebu Davud, Edeb: 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/239, 283, 365; 3/131, 209; 4/399, 412, 417; İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 35.

[2] Bk. M. Sıbai, es-Sünne ve mekanetuha: 275-279. İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- KEFARETLER KİTABI
1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemin (Genelikle Kullandığı) Yemin (Şeklinin Beyânı) Babı
2- Allahdan Başka Bir Şey Üzerine Yemin Etmekten Nehiy Babı
Allah'tan Başka Bir Şeye Yemin Etmenin Hükmü
3- İslamiyet'ten Başka Bir Din Üzerine Yemin Edenin (Hükmünün Beyânı) Babı
4- Kendisi (Nîn Îknâ Edilmesi) İçin Allah Adı Üzerine Yemin Edilen Herkes (Edilen Yemine) Razı Olsun, Babı
5- Yemin (Netice Îtîbarı İle) Ya Günaha Girmektir Yâ Da Pişmanlık Duymaktır, Babı
6- Yeminde İstisna Babı
7- Bir Şey İçin Yemin Edip Ondan Başka Bir Şeyi Daha Hayırlı Gören Kimse (nin Ne Yapacağını Beyan Eden Hadisler) Babı
8- Yeminin Kefareti Onu Terketmektir Diyenin Babı
9- Yemin Kefâretî Ne Kadar Yedirilir, Babı
10- Ailenize Yedirdiğinizin Ortalamasından (Kefaret Verilmesi) Babı
Üc Bâbta Geçen İki Hadîsin İzahı
Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri
11- Erkeğin (Âîle Ferdlerine Zarar Veren) Yemininde İnad Ve İsrar Etmesinden Ve Kefaret Ödeme (Çaresîn)Den İmtina Etmesinden Nehiy Babı
12- Yemin Eden Kişinin Yemininin Gereğine İlgililerin Rîâyet Etmesi Babı
Başkasinin Bîr Îş Yapması Veya Yapmaması İsteği İle Yapılan Yeminin Hükmü
13- Allah'ı Dilediği Ve Senin Dilediğin, Sözünü Söylemekten Nehiy Babı
14- Yemininde Tevriye Edenin (Hükmünün Beyânı) Babı
15- Nezir (Adamak)tan Nehîy Babı
16- Günah İslemeyi Nezretmek Babı
17- Bir Adak Adayıp Da Adağının Ne Olduğunu Belirtmeyen Kimsenin (Adamasının Hükmünü Beyan Eden Hadisler) Babı
18- Nezrin Yerine Getirilmesi Babı
19- Zimmetinde Bir Adak Bulunduğu Halde Ölen Kimse (Nin Adaglna Âît Hükümleri Beyan Eden Hadîsler) Babı
20- Yaya Olarak Hacca Gitmeyi Adayanın (Adak Hükmünün Beyânı) Babı
21- Nezrinde İbâdeti Günaha Karıştıranın (Nezrinin Hükmüne Âit) Hadis Babı

11- KEFARETLER KİTABI

1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemin (Genelikle Kullandığı) Yemin (Şeklinin Beyânı) Babı

2090) Rıfâa el-Cühenî (Radıyallâhü anA/'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin etmek İstediği zamanı Muhammed'in nefsi (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim.»
derdi"

2091) Rıfâa bin Araba el-Cühenî (Radtyallâhü a»A/den; Şöyle demiştir :
Allah huzurunda şehâdet ederim ki Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve SeilemJ'in (genellikle) ettiği yemin:
«Benim nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim.» (şeklinde) idi.
(Yahut Rıfâa şöyle demiştir:) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (genellikle) ettiği yemin:
«Allah huzurunda şehâdet ederim, nefsim (kudret) elinde olan (Allah) 'a yemin ederim.» (şeklinde) idi.'*
Not: Bu iki hadisle İlgili olarak Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu iki sened de zayıftır. Çünkü birinci senedde bulunan Muhammed bin Mus'ab zayıftır, ikinci senedde bulunan Abdülmelik bin Muhammed es-San'ânl de zayıftır. Lâkin NesâÎ bu hadisi Amelii'1-Yevm vel-Leyle'de İki sened ile rivayet etmiştir. Bu senedlerin birisi Buhârt ile Müslim'in şartı üzerine, diğeri de Buhârî'nin şartı üzerine sahihtir.
Bu hadisin ravİsi Rıfâa'nın bundan başka hadîsi müellifin süneninde yoktur. Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebü Dâvûd ve NesâÎ'nin yanında ise hiç bir hadisi yoktur.

2092) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (RadtyaUâhii anhümYAtti rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m yeminlerinin ekserisi şu idi:
«Kalbleri (n hallerini) değiştiren (Allah)'a andolsun ki, hayır.»"[1]

İzahı

R i f â a' nın hadisi Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi hadisin iki senedi de zayıftır. Ama hadisin metni sahihtir. Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâmî'in bu hadiste belirtilen şekilde zaman zaman yemin ettiği bir çok hadîste de görülmektedir.
î bn - i Ömer (Radıyallâhü anh);m hadisi Müslim' den başka Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir. Hadisteki yemin lafzında geçen "Musarrıf = Değiştiren" kelimesi yerine bâzı rivayetlerde "Mukallib = Çeviren, döndüren" kelimesi bulunur. İki kelimenin ifâde ettiği mânâ aynidir. Çünkü kalbi değiştirmek veya çevirmekten maksad, kalbin kendisini değil, onun hâlini ve durumunu küfürden îmana ve îmandan küfüre; keza hayırlı işlerden şer işlere ve şer işlerden hayırlı işlere çevirip döndürmek ve böylece değiştirmektir. Kasdedilen mânâ bu olunca yukarda anılan iki kelime arasında pek fark bulunmadığı anlaşılır.
Avnül-Mâbud'da beyan edildiğine göre e 1 - A y n î • Kalbleri çevirmekten maksad, kulun kalbini, îmanı küfüre tercih etme hâlinden, küfürü imana tercih etme hâline çevirmesi veya bunun aksini yapmasıdır, demiştir.
E 1 - H â f ı z da : Kalbleri değiştirmekten maksad, kabîerin durum ve hallerini değiştirmektir, kalbin kendisini değiştirmek değildir. Bu hadis, kalble işlenen amellerin yaratıcısının Allah Teâlâ olduğuna delâlet eder. Keza, Allah Teâlâ'nın bilinen isimleri ile anılması caiz olduğu gibi O'nu sabit ve sânına lâyık sıfatlan ile de anmanın câiz-liği bu hadîsten anlaşılıyor, demiştir. [2]

Hadîsin Fıkıh Yönü

E 1 - H â f ı z yukarda anlattığı iki hükümle beraber aşağıdaki hükmün de bu hadisten çıkarıldığını ifâde etmiştir;
Allah'ın bir sıfatı ile yemin edip, sonra yeminini bozan bir kimsenin kefaret ödemesinin gerekliliğine hükmedenler için bu hadis delildir. Bu hükmün aslında âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Mevcut ihtilâf şudur: Allah Teâlâ'nın hangi sıfatları ile yemin oluşur, hangileri ile oluşmaz. Mukakkik âlimlerin görüşü şudur: Allah Teâlâ'-ya mahsus olup başkası hakkında kullanılmayan sıfatlarla yapılan yeminler, bozdurulduğu takdirde kefaret ödemek gerekir. Meselâ bu hadiste anılan Allah'ın sıfatı Ona mahsustur. Bu yemin bozdurulduğu zaman kefaret çıkarılır. Fakat Allah Teâlâ hakkında kullanıldığı gibi başkası hakkında da kullanılan sıfatlar ile yapılan yemin böyle değildir. Meselâ diri mânâsını ifâde eden "Hayy", ve vardır mânâsını ifâde eden "Mevcûd" kelimeleri Allah Teâlâ hakkında kullanıldığı gibi başkaları hakkında da kullanılır. Bu kelimeler ve benzeri kelimelerle yapılan yeminler muteber mi, değil mi? Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır.
El-Hâf iz, Buhari' nin "Peygamber'in yemi-,* nasıl idi" adlı babında rivayet olunan hadîslerin izahının baş kısmında özetle şöyle der:

"Bu bâbta rivayet edilen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yeminleri dört çeşittir: Birincisi: «Nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a and olsun.-
-Muhammedin nefsi (kudret) elinde olan (Allah)'a and olsun» yemini de ilk yemin gibidir. Bu yemin sözü başında **Lâ" veya "Emâ" yahut "Eym" kelimesi bazen bulunmuş, bazen de bulunmamıştır. (2090-2091 nolu hadis)
İkincisi: «Kalbieri çeviren (Allah)'a andolsun ki, hayır.» (2092 nolu hadisimiz gibi.»
Üçüncüsü: «Vallahi» şeklindedir.
Dördüncüsü : -Kabe'nin Eabbine and olsun» şeklindeki yemindir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in en çok kullandığı yemin birinci şekildir. Bundan sonra çok kullandığı yeminin ikinci şekil olduğu anlaşılıyor,
H a n e f î 1 e r ile Mâl i k i I er'in sözlerinin zahirine göre Allah Teâlâ'mn Kuranı Kerim'de veya sahih hadîslerde gelen bütün isimleri ve sıfatlan ile yapılan yeminler muteber olup bozdurulması hâlinde kefaret ödemek gerekir,
Şâ fi i ler ile Hanbe liler'in meşhur kavillerine göre Allah Teâlâ'mn isim ve sıfatları üç kısımdır: Rahman, Âlemlerin Rabbi ve yaratıkların Halıkı gibi Allah Teâlâ'dan başkaları hakkında kullanılmayan kelimelerden birisi ile yapılan yemin oluşur ve bozdurulması kefareti gerektirir.
Allah hakkında kullanıldığı gibi bazen başkaları hakkında da kullanılan Hak ve Bâb gibi kelimelerle yapılan yemin yine muteber olup bozdurulması kefareti gerektirir. Ancak kişi bununla yemin ederken Allah'tan başka bir şeyi kasdederse yemin oluşmaz.
Allah hakkında kullanıldığı gibi çok zaman başkası hakkında da kullanılan; Mevcûd, Mümin ve benzeri kelimelerle yapılan yemin ile Allah Teâlâ kasdedilirse yemin oluşur. Fakat başka şey kasdedilirse veya hiç bir şey kaydedilmezse yemin oluşmaz." [3]

Son İki Hadîsin Metni İle İlgili İki Husus

2091 nolu hadiste geçen ve "Allah huzurunda şen âdet ederim" diye terceme ettiğim cümle muhtemelen sahâbînin sözüdür. Bu cümle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in yemininden bir parça olabilir. Bu iki ihtimâle tercemede işaret ettim.
2093 nolu hadîsteki yemin sözünün başında bulunan "Lâ" harfi olumsuzluk edatı olabilin Bu takdirde mânâsı: Hayır-yok, demektir. Bu harfin ilgili olduğu cümle, yeminden önce yapılan konuşmadan anlaşıldığı için dile getirilmesine gerek kalmaz. Bu cümle geçmiş zamana âit olabildiği gibi gelecek zamana, geniş zamana veya şimdiki zamana da âit olabilir. Meselâ: Yapmadım, olmadı, söylemedim, böyle değildir, yapmayacağım, bırakmıyacağım...
Söz konusu "Lâ" harfi olumsuzluk edatı olmayıp yemin sözünü pekiştirmek için kullanılmış olabilir. Kur'an-ı Kerimde de yemin sözü ile beraber bu harf gelmiştir. Olumsuzluk anlamını ifâde etmediği için Arap gramerinde buna zâid harf denilir. Ama bu harf fazla değil, yemini kuvvetlendirir. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerîm de veya Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in buyruğunda fazla harfin varlığı söz konusu edilemez.

2093) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü atthyâen; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi veSelleml'in yemini (bazen) şöyle idi:
Hayır ve (eğer durum böyle değilse) ben Allah'tan mağfiret dilerim.»" [4]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd da rivayet etmiştir. Sindi' nin beyânına göre Beyzâvi: Hadisin metninin'mânâsı şöyledir: "Eğer durum böyle değilse ben Allah'tan mağfiret dilerim." Bu söz yemin olmamakla beraber, anlatılan durumun doğruluğunu tasdik ve takviye etmesi bakımından yemine benzer ve bu nedenle E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) buna yemin ismini vermiştir, der.
T ı y b i ise .- Anılan sözün yemin mâhiyetini taşıması bakımından şöyle demek uygundur : Allah'tan mağfiret dilemeye âit cümle, yemin cümlesine atıf edilmiş olarak kabul edilmelidir. Yemin cümlesi ise mukadderdir, yâni sözden atılmıştır. Esas itibarı ile sözün tamamı şöyledir: "Ben Allah'a yemin ederim ve eğer durum böyle değilse Allah'tan mağfiret dilerim."
Cümlenin başında bulunan "Lâ" harfi, yeminin tekidi için kullanılan bir zâid edat olabilir. Veya yeminden önce konuşulmuş bir sözün reddedilmesini ifâde etmek ü^ere kullanılmıştır. [5]

2- Allahdan Başka Bir Şey Üzerine Yemin Etmekten Nehiy Babı

2094) Ömer (bin el-Haltab) (RadıyaUûhii anhyden rivayet edildiğine göre:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) Ömer'in kendi babasına yemin ettiğini kendisinden işitti ve:
— «Şüphesiz Allah sizleri babalarınız üzerine yemin etmekten meneder.» buyurdu. Ömer demiştir ki: Ben (bu yasağı Resûl-i Kkrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim andan itibaren) artık ne kendim babalar üzerine yemin ettim ne de başkalarından naklen bu tür yemini ağzıma aldım." [6]

İzahı

Mâlik ve KütÜb-i Sitte sahibi erin in hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazan bu hadisin şerhinde : 'Allah Teâlâ'dan başka bir şe y« yemin etmenin yasaklanmasının hikmeti hakkında g&ttnler şöylo inişlerdir: Bir şeye yemin etmek onu tazim ve yüceltmeyi gerekli rir. Hakikatta azamet Allah'a mahsustur. Babalar veya başka şeylere yemin etmenin hükmü hakkında ihtilâf vardır. Hanbeliler'in meşhur kavline göre haramdır. M â 1 i k i 1 e r' in meşhur kavline göre mekruhtur demiştir.
Bu hususta genişçe bilgi bu babın sonunda verilecektir.

2095) Abdurrahman bin Semûre[7] (Radıyalîâhü anhythn rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu., demiştir :
«Ne putlar üzerine ne de babalarınız üzerine yemin ediniz.»"

2096) Ebû Hüreyre (Radıyalîâhü anhyden rivayet edİİdiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim yemin eder de yemininde Lat ve Uzzâ üzerine and olsun derse, hemen Lâ ilahe illallah, desin (yâni Tevhid kelimesini getirsin.)

2097) Sa'd (bin Ebî Vakkas) (Radtyallâhü ankydtm; Şöyle demiştir:
Ben (henüz yeni müslüman olmuş iken bir defa) Lât ve Uzzâ üzerine yemin ettim. (Arkadaşlarım bununla) kâfir olduğumu ve bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurmamı söylediler. Ben de durumumu O'na arzettim. Bunun üzerine Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki j
.Üç defa; Allahtan başka ibâdete lâyık hiç bir mâbud yoktur. O. birdir, ortağı yoktur, söyle sonra sol tarafına üç defa tükür ve Eûzü çek (Şeytan'dan Allah'a sığınırım de.) ve bir daha böyle yemin etme.»" [8]

İzahı

Abdurrahman bin Semûre'nin hadisini Müslim ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Tavâği" tâğiye'nin çoğuludur, putlar demektir. Höreyre>nin hadîsini Buhar i, Müslim. Jj-Du Dâvud ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu ve bundan sonraki hadiste geçen "Lât" ve .Uzzâ" da putların isimleridir.
S a d (Radıyallâhü anhVın hadisini N e s â î de rivayet etmiştir.
Bu hadîsler, babalar ve putlar üzerine yemin etmenin yaşattığına delâlet ederler. Ayrıca son iki hadis de, putlar üzerine yemin eden bir kimsenin Kelime-i Tevhid getirmesini emreder. N e v e v i bu hadîslerin şerhinde şöyle der:

"Bu hadisler, putlar üzerine yemin edenin Lâ ilahe illallah kelimesini getirmesini emreder. Çünkü kişi putlar üzerine yemin edince putları tazim edici söz söylemiş olur. Bizim arkadaşlarımız: Bir kimse herhangi bir put üzerine yemin ederse veya; Şu işi yaparsam ya-hûdî olayım, yahut hıristiyan olayım, veyahut İslâm dîninden veya Peygamber (Aleybi's-salâtü ve's-selâm)'den uzak olayım derse veya buna benzer bir yeminde bulunursa, bu yemin oluşmuş bir yemin sayılmaz. Böyle yemin eden kimse derhal Allah'tan mağfiret dileyip Kelime-i Tevhid getirmekle mükelleftir. Dediği işi yapsın veya yapmasın yemin kefareti ödemesi gerekmez, demişlerdir. Mâlik, Ş â -f i İ ve âlimlerin cumhurunun mezhebi de budur.
Ebû Hanîfe'ye göre adam böyle bir yeminde bulunduğu zaman yemin kefaretini de ödemekle mükelleftir. Ebû Hanîfe delil olarak şunu göstermiştir: Bir adam Zihâr (Erkeğin, kendi karısını mahremi olan bir kadının sırtına benzetmesi gibi yemine Zihâr denilir) yemininde bulunduğu takdirde kefaret ödemekle mükellef tutulur. Çünkü yalan ve çirkin bir söz söylemiş olur. Putlar üzerine yapılan yemin ve yukarda anılan diğer yeminler de yalan ve çirkin yeminlerdir. Şu halde bundan dolayı da kefaret ödenmelidir.
Cumhur, Ebû Hanîfe1 ye şöyle cevap vermiştir: Hadislerde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle yemin edenin Ke-lime-İ Tevhîd getirmesini emretmiş, fakat kefaret ödemesini emrot-memiştir. Kefaret ödeme işi Seri Şerifle sabit olmadıkça asıl olan bunun yokluğudur.'[9]

Allah'tan Başka Bir Şeye Yemin Etmenin Hükmü

Abdurrahman el-Cezerî dört mezhebin fıkhına âit kitabının Yemin bölümünde özetle şu bilgiyi vermiştir:
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Kabe, Cebrail ve veli gibi tazim edilen bir şey üzerine edilen yemin, oluşmuş ve muteber bir yemin sayılmaz. Böyle bir yemini bozmak hâlinde kefaret ödemek gerekmez. Böyle bir yeminde bulunan bir kimse herhangi bir varlığı tazim bakımından Allah Teâlâ'ya ortak etmek niyetini taşıyorsa bununla Allah'a ortak koşmuş olur. Eğer adam Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve benzeri mukaddes varlıklarla ettiği yeminden bunları küçümsemek ve hakir görmek maksadını güdüyorsa, bununla kâfir olur. Şayet yukardaki şeyleri kasdetmeyip sırf yemin etmeyi kasdediyorsa bunun hükmü hakkında âlimler şöyle demişlerdir:
1. Hanefî âlimlere göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se Kabe ve Mushaf gibi mukaddes yaratıklarla yemin edilmez. Yemin ancak Allah Teâlâ üzerine yapılır. Bununla beraber, İtikad edilmesi ve inanılması küfrü mucip olup şer-i şerifin helâl saymadığı bir söz üzerine yemin eden bir kimse, yeminini bozduğu takdirde kefaret ödemekle mükelleftir. Meselâ: Şu işi yaparsam Peygamber (Aleyhi's-salâtü vesselam) 'den veya Kur'an'dan, yahut Kâta e' den uzak bulunayım, derse, sonra yeminini bozarsa kefaret öder.[10]
2. Şâfiîler'e göre yukarda anılan maksadlar olmaksızın Allah'tan başka mukaddes varlıklarla yemin etmek mekruhtur.
3. Hanbeliler'e göre Allah'tan başka varlıklar üzerine yemin etmek haramdır. Böyle yemin edenin tevbe ve istiğfar etmesi, pişmanlık duyması gerekir. Kefaret ödemesi diye bir şey lâzım gelmez.
4. Mâliki1er'in meşhur kavline göre de haramdır. Babalar, eşraf ve padişahlar üzerine yemin etmek de haramdır."
Yeminlerle ilgili hükümler pek geniştir. Fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. [11]

3- İslamiyet'ten Başka Bir Din Üzerine Yemin Edenin (Hükmünün Beyânı) Babı

2098) Sabit bin Dahhâk (bin Halife el-Eşhelî) (Radtyaliâhü ank)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim İslâmiyet'ten başka bir dine yalancı ve kasıdlı olarak yemin ederse o kimse dediği gibidir.»" [12]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-İ Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen Millet kelimesi din ve şeriat demektir. Bu kelime umumî olduğu için bütün dinleri kaplar.
Bu hadis iki şekilde yorumlanabilir. Şöyle ki t
Bir dîne yemin etmek iki şekilde olabilir.
Birinci şekil: Meselâ hıristiyanhk dinine veya yahudilik dînine yemin ederim ki falan iş şöyle olmuştur veya ben şöyle yapacağım. Eğer hadîsteki yeminden maksat bu tarz yemin ise, böyle yemin eden müslüman kimse bu dinin bâtıl olduğuna inanır. Halbuki bir şeye yemin etmek, o şeyi tazim ve yüceltmek içindir. Müslüman kimsenin bâtıl bir dîni yüceltmediği ve böyle bir inanç sahibi olmadığı malumdur. Şu halde böyle bir yeminde bulunan müslüman o dîne yemin etmekle sözde tazimde bulunuyor ise de bunda samimî değildir ve gösterdiği yüceltme hususunda yalancıdır. Çünkü yüceliğine inanmadığı o dini yüceltir gibi görünür. Bu kısa bilgiyi verdikten sonra şöyle diyeyim: Hadîsteki "Kâzib = Yalana" kelimesinden maksad "yemin edenin o dîni yüceltmekte yalancı olması" mânâsıdır. Hadisteki "Müteammid = kasıdlı olarak" kelimesinden maksad da "yemin edenin bu durumu bile bile yemin etmesi" dir.
Yukardaki açıklama ve yoruma göre hadisin açık meali şöyledir: «Bir kimse İslâmiyet'ten başka bir dîne yalancı ve bile bile, yani o dînin yüceltmeye lâyık olmadığına inandığı halde ve bile bile yemin ederse o kimse dediği gibi yalancıdır."
Bu yorumdan çıkan sonuç şudur: Böyle yemin eden kimsenin yemini muteber değildii ve kişi bununla küfre gitmez.
Yukarda anlattığım şekilde bâtıl bir dîne yemin edip o dîni yüceltmek ve tazim etmek maksadını samimi olarak beslerse, yâni yüceltmede yalancı olmayıp onu hak bir din kabul edip bu niyetle ve bile bile onunla yemin ederse, yemin eden adam dediği gibidir. Yâ.^ ni kâfir olur. Çünkü müslüman adam başka bir dîni yüceltmez, onun yüceliğine inanmaz, inanırsa İslâmiyet'ten çıkmış olur. Ancak hıristiyanhk veya yahûdılık dinlerine yemin ederken bu dinlerin asıl ve tahrif edilmemiş olan mâhiyetini kasdederek yemin ederse kâfir olmaz. Anlattığım hükümler Kastalânî' den naklen verilmiştir.
Yukarda, bir dîne yemin etmenin iki şekilde olabildiğini söyledim. Birinci şekli ve bu şekle göre hadîsin yorumunu anlattım.
İkinci şekil yemin: Bir işi veya bir sözü, yahut bir fiili yemine bağlamaktır. Meselâ kişi şöyle der.- Bu işi yapmamış isem, yahut yapmış isem. veya yaparsam, yahut böyle söylersem, yahudi olayım veya hıristiyan olayım, yahut putperest olayım, der. Bu da bir tarz
yemindir.
Hadisten kasdedilen yemin tarzı bu olabilir. Bu takdirde hadîsteki "Kâzib s= Yalancı" kelimesinden maksad "yemininde yalancı" demektir. Yâni meselâ : Adam bir şey yapmış olduğu halde, "Eğer bu işi yapmış isem yahûdi olayım*' diye yemin eder. Keza adam "Şu işi yaparsam hıristiyan olayım" der, sonra o işi yapar. Verdiğim her iki misâlde de adam yalan söylemiş olur. Çünkü geçmiş zamanda yaptığı işi inkâr ediyor, İkinci misalde de yeminini bozarak yeminine ay-kin hareket etmekle yeminine sadâkat göstermiyor.
Bu hadîs böylece de yorumlanabilir. Hadîsin açık meali şöyle olur:
-Kim yemininde yalancı olarak ve bile bile İslâmiyet'ten başka bir dine girmek üzere and ederse o kimse dediği gibi (kâfir) dir. Veya and ettiği dîne inananlar gibi azaba müstahaktır.»
Bu yorumla ilgili olarak Avnü'l-Mâbud sahibi şöyle der: "Hadisin zahirine göre bir kimse böyle yemin ederse kâfir olur. (Yâni meselâ bir adam bir şey yapmıştır. Sonra: Eğer bu işi yapmış isem hıristiyan veya yahûdi olayım derse, yahut falan işi yaparsam yahûdi olayım diye yemin edip sonra o işi yaparsa islâmiyet'ten çıkmış olur.)
El-Hâfız: Bu hadîsten maksad; böyle yeminin elîm bir azaba sebebiyet verdiğini bildirmek üzere tehdit olabilir, küfür hükmü kas-dedilmemiş olabilir. Yâni o dîne inanan bir kimsenin müstehak olacağı azabın benzerine böyle yemin edenin de müstehak olduğunu bildirmek murad olabilir. Bunun bir benzeri: -Namazı terk eden bir kimse kâfir olur» mealindeki hadîstir. Yâni namazı terkeden kimse, namazı inkâr edenin azabı gibi bir azaba müstehak olur. İbnü'l-Münzir demiştir ki: "Hadîsin: O kimse dediği gibidir, cümlesi böyle yemin edenin mutlaka küfre gittiğini ifâde için olmasa gerek. Maksad şu olabilir. O dini yücelten adam nasıl yalancı ise onunla yemin eden adam da öylece yalancıdır, diye bilgi vermiştir.
Yine el-H â fi z'ın beyânına göre Îbnü'l-Münzir şöyie demiştir:
Bir adam: "Eğer şu işi yaparsam Allah'ı inkâr etmiş olayım veya hıristiyan olayım, yahut putperest olayım" gibi bir söz sarf edip sonra da o işi yaparsa, adamın durumunun ne olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1. îba-i Abbâs, Ebû Hüreyre, Atâ, Kata do ve İslâm memleketlerindeki fıkıhçılarm cumhuru: Bu adama kefaret vâcib olmaz ve bu sözden dolayı kâfir olmaz. Ancak kâfir olmaya kalben karar vermiş ise o zaman kâfir olur, demişlerdir.
2. Evzâî, Hanefîler, Ahmed ve îshak: Bu söz bir yemindir ve adama kefaret gerekir, demişlerdir.

Îbnü'l-Münzir bu iki görüşü beyân ettikten sonra ük görüşün daha sıhhatli olduğunu savunarak: Çünkü Lât ve UaaA'ya yemin edenin, La ilahe illallah, demesi (2096 nolu) hadiste emredilmiş, fakat kefaret ödenmesi emredilmemiştir, demiştir.
El-Hâfız bu nakli yaptıktan sonra şöyle der: "tbn ü'l-M ünz ir' den başkası ilk görüşü teyiden: (2098 nolu) hadiste "Kim İslâmiyet'ten başka bir dîne yemin ederse o kimse, dediği gibidir" buyurulmakla müslümanların korkutulması kas-dedîlmiştir. Tâki kimse böyle söz sarf etmeye cesaret edemesin."
Hattâbl: de: Bu hadîs, İslâmiyet'ten uzak bulunayım, diye yemin eden bir kimsenin günah işlemiş sayıldığına ve kefaret ödemekle mükellef tutulmadığına delâlet eder. Çünkü bu hadis böyle yemin eden kimsenin cezasının mal ödemek olmayıp diyanetinin zedelenmesi olduğuna hükmetmiştir, demiştir.

2099) Enes (Radtyallâhü o»*;'den; Şöyle demiştir: Bir adam: Ben o zaman şüphesiz yahûdi olayım, derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun sözünü işitti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yahudilik (o takdirde) tahakkuk etmiş oldu,» buyurdu."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Bakiyye btn el-Velld tedlisçidir ve bunu an'an» Ue rivayet etmiştir.

2100) Büreyde (bin el-Husay&) (Radtyallâhü û»A)'den rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
- (Falan işi işlemiş isem - falan sözü söylememiş isem gibi bir şarta bağlı olarak) İslâm dîninden uzak bulunayım diyen bir kimse (bu yemininde) yalancı ise, o kimse dediği gibi (İslâmiyet'ten uzak bulunmuş veya İslâmiyet'ten uzak bulunanlar gibi azaba müstahak olmuş) dır. Eğer (bu yemininde) doğru sözlü ise İslamiyet salimen ona dönmez.»"[13]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türöndendir. Bu hadise göre bir adam; Meselâ: Şu şeyi böyle yaparsam ben yahûdî olayım derse, sonra dediği gibi yaparsa, yahûdî olmuş olur. Bu m&nA hadîsin zahirine göredir. Âlimlerin görüşlerini ve beyan ettikleri değişik yorumlan aşağıda özlü olarak anlatacağım. Bu husustaki bilgi kısmen yakardaki izah bölümünde verilmiştir.
Büreyde (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini Ebû Dâvûd, N e s â i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Âlimlerin bu hadisle ilgili yaptıkları yoruma terceme esnasında parantez içi ifâdelerle işaret ettim.
Bir adamın: İslâmiyet'ten başka bir dine yemin etmesi ile ilgili gerekli bilgi ve yemin edilişin iki şekilde düşünülebileceğine dâir husus 2098 nolu hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.
Bu hadisteki yemin oradaki ikinci yoruma uyar. Yâni adamın: Ben İslâmiyet'ten uzak bulunayım, sözü bîr şarta, bir iş veya sc*e bağph olarak kullanılır. Meselâ: "Falan sözü söylemiş isem, şu fiili işl«niş isem veya şu işi yapmamış isem" gibi geçmiş zamana âit olumlu veya olumsuz bir söz veya fiile bağlı kullandır. Keza gelecek zamana veya şimdiki zamana ait bir olumlu veya olumsuz fiil veya «Öze bağlı kullanılır.
Adamın İslâmiyet'ten uzak bulunmayı, yukarda anılan bir fiil veya söze bağlaması işi, aslında bir yemin değildir. Ancak bir noktada yemine benzer. Yemin; bir işe teşvik veya ondan menetmek için kullanılır. Yukardaki söz bu amaç bakımından yemine benzediği için buna da yemin denilir. El-Hâfız'm Buhâri' nin şerhinde ve 2098 nolu hadîsimizin şerhinde bu görüşü İbn-i Dakiki'l-î y d' den naklen beyan etmektedir.
İslâmiyet'ten uzak bulunma yemini geçmiş zamandaki bir fiil veya söze bağlanmış ise yemin edenin bu hususta yalancı veya doğru sözlü olmasının mânâsı açıktır. Meselâ: Adam; 'eğer ben falan sözü söylemiş isem İslâmiyet'ten uzak bulunayım, diye yemin etmiş ve o sözü söylemiş ise yalancıdır. O sözü söylememiş ise doğru sözlüdür. Hadîsin zahirine göre yalancı ise, İslâmiyet'ten uzaklaşmış olur. Doğru sözlü ise İslâmiyet'e yakışmayan ve yüce İslâm dinini küçültücü söz sarf etmiş olduğu için din yönü zedelenmiş olur.
E1 - H â f ı z ayni yerde îbn-i Dakiki'l-îyd'in şöyle dediğini beyân eder: İslâmiyet'ten uzak bulunmayı geçmiş zamana âit bir söz veya fiile bağlayan kimse yalancı ise, Şâfiîlsr'in bir kısmına göre adam kâfir olmuş olur, hadîsin zahiri buna delâlet eder. Bâzı âlimler: Eğer adam yalan söylemesi hâlinde kâfir sayılacağını biliyor ise kâfir olur. Çünkü küfre rızâ göstermiştir. Gelecekteki bir işe veya söze bağlı bu yemini edip, sonra yeminini bozanın hükmü de budur. Bâzı âlimler de başka görüşler beyan etmişlerdir, der. Şimdiki zamana âit yeminin hükmü maziye âit olanı gibidir.
Bu yemini gelecek zamandaki bir iş veya bir söze bağlayan kimse yeminini bozarsa yalancı sayılır, bozmazsa doğru sözlü sayılır.
El-Hâfız bu yeminin hükmü hakkında kısmen yukarıya alınan görüşleri beyan ettikten sonra: bu yemini kullanan adamın küfre gidip gitmediği yolundaki tahkıkli ve kuvvetli görüş şudur, der:
'Eğer adam, bu yeminle İslâmiyet'ten başka bir dini yüceltmeyi kasdediyorsa bununla kâfir olur. Şayet, İslâmiyet'ten uzak bulunmayı gerçekten koştuğu iş veya söze bağlıyorsa, durumuna bakılır: Eğer niyeti hakikaten o takdirde küfre gitmek ise yine kâfir sayılır. Çünkü küfre niyetlenmek küfürdür. Şayet niyeti o iş veya sözden uzak olduğunu ve kalacağını belirtmek ise bu yeminle küfre gitmez. Ancak bu yeminle yine günah işlemiş olur. Bâzı âlimlere .göre haram işlemiş olur. Diğer bir kısım ilim ehline göre mekruh ve çirkin bir söz
sarfetısiş olur.'
El-Hâfız' dan naklen verilen bilgi burada sona erdi. Hülâsa, böyl« yeminlerin tehükatt ve ciddi vebali mucip olduğu bu hadîslerden anlaşılıyor. Şuurlu müslümanın böyle yeminlerden son derece uzak durması gerekir. îslâm fıkıh âlimlerinin bu hususta ki görüşleri hakkında geniş bilgi almak isteyenler fıkıh kitablarma müracaat -etmelidirler.
Hadisin şöyle yorumlanması da mümkündür: islâmiyet'ten uzak bulunayım, diye yemin eden kimse, yemin ettiği hususta yalancı ise veya yeminini bozmak sureti ile yalancı durumuna düşerse, o kimse dediği gibidir. Yâni İslâmiyet'ten uzak bulunan kimselerin müstehak oldukları azab gibi bir azaba müstehak olur. Yahut İslâmiyet'ten uzak bulunur. Yâni küfre gitmemekle beraber îslâmiyeti çok zayıflamış olur. Yemin ettiği hususta doğru sözlü ise veya yeminine sâdık kalıp bozmazsa. İslâmiyet'i küçültücü söz sarfettiği için İslâmiyet salimen ona dönmez. Yâni müslümanlığı zedelenmiştir.
Diğer bir yorum şekli şöyledir:
İslâmiyet'ten uzak durayım, diye yemin eden bir kimse, gerçekten uzak durma niyeti ile söylemeyip yalancı olarak bu lâfı ederse o kimse dediği gibi yalancıdır. Yâni İslâmiyet'ten uzaklaşmış olmaz. Kim bunu samimî olarak ve gerçekten İslâmiyet'ten uzak bulunmak niyeti ile söylerse o kimse İslâmiyet dışına çıktığı için İslâmiyet salimen ve olgunca ona dönmez. Çünkü küfre rızâ göstermiştir. Artık imanını yenilemekle tekrar müslümanlığa dönüş yaparsa m uslum an sayılır. Aksi takdirde sayılmaz. [14]

4- Kendisi (Nîn Îknâ Edilmesi) İçin Allah Adı Üzerine Yemin Edilen Herkes (Edilen Yemine) Razı Olsun, Babı

2101) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edü- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir adamın, kendi babasının üzerine yemin ettiğini işitti ve bunun üzerine :
«Babalarınız üzerine (sakın) yemin etmeyiniz. Allah'a yemin eden bir kimse doğru söylesin. Kendisi(nin ikna edilmesi) için Allah'a yemin edilen bir kimse, razı olsun! (Yeminin gereğini kabul etsin). Allah (adına edilen and) a rıza göstermeyen (gereğini kabul etmeyen) kimse Allah'a yakın (bir kul) değildir.»"
Not; Bunun senedindeki râvüerin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

2102) Ebû Hüreyre (Radıyailâhii anh)'ûen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Meryem oğlu İsâ bir adamın hırsızlık ettiğini görmüş ve ona: Sen çaldın mı? diye sormuştur. Adam da: Kendisinden başka ibâdete liyakatli hiç bir ilâh olmayan (Allah) 'a yemin ederim ki hayır, (çalmadım) , demiş. Bunun üzerine İsâ (Aleyhisselâm) : Allah'a İman ettim (O'nun adına yemin edeni doğruladım) ve gözümü yalanladım, demiştir.»"[15]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid türünden-dir. Arablar câhiliyet devrinde babalarına, annelerine, dedelerine ve diğer yakınlarına yemin ederlerdi. Bu yemin usûlü onlar arasında yaygın bir âdet idi. İslâmiyet geldikten sonra bu yüce dine giren müs-lümanların ilk

zamanlarda eski alışkanlıkları itibarı ile böyle yeminlerde bulunduklarını gören Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml onları uyarmış ve inenetmiştir. Yüce Allah'a yemin eden bir kimse* nin doğru konuşmasını emretmiştir. Keza, bir adanuôîknâ edilmesi için AlJ&h adına yemin edilince artık adamın ikna ve tatmin olmasa bile bunu kabul etmesi gerekir. Resûl-i Ekrem; (Aleyhi's-salâtü ve's-setam) bunu da emretmiştir.
Yemin edeni dolETulamak mümkün iken, doğrulamayan kimsenin Allah'a yakın kullardan sayılmıyaca-ğını da haber vermiştir. Çünkü Allah'a yakın kullar, Allah Teâlâ'ya karşı duydukları tazim ve yüceltmeden dolayı Onun adına yemin edeni doğrularlar.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buharı, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde az kelime değişikliği var ise de mânâyı etkilemez. Bunun için bu değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum.
Bu hadiste: î s â (Aleyhisselâm) 'in adamın hırsızlık ettiğini gördüğü, bunu sorunca adamın bunu inkâr edip hırsızlık etmediğine Allah'a yemin ettiği ve yeminden sonra î s â' nın adamı doğ-rulayip, kendi gözünü yalanladığı ifâde edilmiştir.
El-Hâfız, el-Fetih'te bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir: "'Îbnü'l-Cevzi' nin dediğine göre Îbnü't-Tîn: Isâ, yemin edeni tasdik etmek amacı ile "Âmentü billâh = Allah'a îman ettim" demiş ve gözünü yalanlamıştır. Gözünü yalanlaması ile bu olayda gözünü yalanlamayı kasdetmern iştir. Bundan maksadı gözünü başka bir işte yalanlamasıdır, demiştir.
Fakat Ibnü't-Tîn'in bu tevili uzak bir ihtimaldir.
Bazı âlimler: İ s â'nın bu meseledeki tekzib ve tasdiki, olayın içyüzüne âit değil, hükmün zahirine aittir. Çünkü görgü, olayın bilinmesinin en kuvvetli aracıdır. Hâl böyle olunca î s â nasıl gözünü yalanlar da adamı tasdik eder? demişlerdir.
Şu ihtimal da vardır: î s â, adamın o şeye elini attığını görünce, alıp götürdüğünü sanmış, fakat adam yemin edince 1 s â zannından dönmüştür.
Kurtubî de: îsâ' nın sözünden maksadı şu olabilir: Allah'a yemin edeni doğrularım ve eşyanın hırsızlık maksadı ile alındığına dâir olan kanaatimi yalanlarım. Çünkü muhtemelen adam; hakkı olan bir şeyi almış veya mal sahibinin izni ile almış, yahut eşyaya bakıp çevirmiş, fakat çalmak istememiş, demiştir.
Bu ihtimal zayıftır. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) 1 s â'nın adamın hırsızlık ettiğini-gördüğünü ifâde buyurmuştur,
Kişilerin suç işledikleri zannı ile cezâlandınlamıyacakları hükmü bu hadisten çıkarılmıştır."
Hadis Allaha yakın oIup O'nu tazim edenlerin, O'nun adına yapılan yeminleridoğrulamalarının en kuvvetli örneğini vermiştir. [16]

5- Yemin (Netice Îtîbarı İle) Ya Günaha Girmektir Yâ Da Pişmanlık Duymaktır, Babı

2103) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaltâhü anhümâ)'â&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yemin (sonucu İtibarı ile) ancak ya günaha girmektir veya pişmanlık duymaktır.»"
Not: Zevâid'de : Bu hadisi îbn-i Mâceh kendi sahih'inde rivayet etmiştir. Şu halde hadis sahihtir, denilmiştir. Halbuki, tbn-i Mâceh'in kitabına Sahih ismi verilmez. (Ona sünen, denilir.) Zevâid yazan bu hadisi Îbn-İ HÎbban veya tbn-i Hu-zeyme'nin kendi sahihinde rivayet ettiğini söylemek istemiş de sehven îbnl- M&-ceh, demiş olabilir, [17]

İzahı

Sindi, Zevâid türünden olan bu hadisten kasdedilen manânın şöyle olduğunu söylemiştir • Yâni bir şeyi yapmak veya söylemek üzere yemin eden kişi, üzerine yemin ettiği şeyi yerine getirmez ve kefaretini de ödemezse günaha girmiş olur. O günahı gidermek için kefaret ödemesi gerekir Şayet üzerine yemin ettiği şeyi ifa eder veya kefaret öderse genel olarak yemin ettiğine pişman olur. Bu itibarla yemin etmenin sonucu çoğu zaman ya günaha girmektir, ya da pişmanlık duymaktır. Şu halde en uygunu yemin etmemektir.
Notta belirtildiği gibi îbn-i Mâceh'in kitabına hadis dilinde Sünen ismi verilmiştir. Ona Sahih, ismi verilmemiştir. Bu itibarla Zevâid burada yanılmıştır. Sehven böyle demiştir. İnsan oğlu sehvedebilir, îbn-i. Hibbân ile İbn-i Huzeyme'nin kitablanna Sahîh ismi verilmiştir. Zevâid yazarı bu iki âlimden birisinin ismi yerine sehven İbn-i Mâceh demiş olabilir. [18]

6- Yeminde İstisna Babı

tstisnâ kelimesi Türkçemizde de kullanılan ve türkceleşmiş bir sözcüktür, denilebilir. Bununla beraber bu kelimeyi biraz açıklıyahm. İstisna, bir sözün kapladığı anlamın bir kısmını ondan ihraç etmektir. Meselâ: Bütün insanlar sapıktır, müminler hâriç.
Bu örnekte kullanılan insanlar sözü, mü'minleri de içine alır. în-sanlör için verilen sapıklık hükmünden müminler istisna, edilmiştir. Bu nevi istisna bulunduğu gibi bir hükmü bir şarta bağlama hâline da istisna denilir. Meselâ: Evime gelirsen sana ikramda bulunurum, eözünde, muhataba ikram etmek hükmü, onun eve gelmesi şartına bağlanmıştır. Bu duruma göre muhâtab eve gelmezse ikram görmeyecek veya ona ikram vadi olmayacak, denilebilir.
Avnü'l-Mabüd yazarı Ebü Davud'un sünenindeki "Yeminde istisna" babının girişinde e 1 - H â fi z' in şöyle dediğini nakleder: Malum olan istisna nevinden başka, bir istisna çeşidi vardır. O da taliklerdir. Talik çeşitlerinden birisi d© bir işi Allah'ın dilemesine talik etmektir. Bu bâbta kasdedilen istisna, bir işi Allah'ın dilemesine talik etmek (bağlamak) tır. Meselâ bir adam: Vallahi eğer Allah dilerse falan işi yapacağım, derse yemininde istisna etmiş olur. Keza: Allah'a yemin ederim ki, Allah dilerse şu işi yaprmyacağım, derse yemininde istisna etmiş olur.
E 1-Hâ f ı z'ın yukardaki beyânına göre bir adam: Allah'a yemin ederim ki inşsallah şu işi yapacağım veya şöyle diyeceğim, diye yemin ©derse yemininde istisna etmiş olur. Ancak adam talik niyeti ile değil de, mübarek bir sözdür, diye inşâallah kelimesini kullanırsa buna istisna denmez,

2104) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü «ftAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim yemin edip de (yemininde) inaaatlah (Yâni Allah dilerse) ders© bu istisnası onun İçin (yararlı)dır.»"

2105) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankumâ)\\an rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salldlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yemin edip de (yemininde) inşâallah diyen adam, dilerse (yemininden) dönüş yapar (yeminini bozar) dilerse (yeminini olduğu gibi) bırakır. (O kimse) günaha girmiş olmaz. (Yâni yeminini bo/.sa kefaret ödemesi gerekmez.)

2106) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Yemin edip de (yemininde) inşâallah diyen bir kimse (yeminini bozduğunda) günah işlemiş olmayacaktır. (Yâni kefaret ödemesi gerekmez) "[19]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini Tirmial de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette; cümlesi yerine;
= «(yeminini bozmakla) günaha girmiş olmaz» cümlesi kullanılmıştır. Her iki ifâdeden çıkan sonuç aynidir: Yâni bir adam yemin ederken inşâallah, sözünü kullanırsa onun yemini oluşmuş bir yemin sayılmaz. Çünkü yeminini Allah'ın dilemesine bağlamıştır. Allah'ın dilemesi şartının tahakkuk etmesi ise bizce meçhuldür. Yemin olunmayınca, onu bozmak da söz konusu edilemez. Yâni yeminine muhala-fet ötmesi günah sayılmaz ve muhalefet ettiği takdirde kefaret Ödemesi gerekmez.
İbn-İ Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â İ de rivayet etmişlerdir. Müslim
ise bunu mevkuf olarak yâni Îbn-İ Ömer'in sözü olarak rivayet etmiştir. Dikkat edildi ise müellifimiz bu hadisi iki sened ile rivayet etmiştir. İlk sened merfüdur. Yâni Peygamber (AleyhiVsalâtü ve's-selâm)'a ulaştırılmıştır, ikinci sened (2106 nolu) ise 1 b n-i Ömer'e ulaşmıştır. Onun eseri ve sözüdür.
1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadisi de ayni hükmü ifâde eder. Yeminde istisna edilince, yâni inşâallah denilince o yemin oluşmuş sayılmaz ve dolayısıyla, ona muhalefet etmek sakıncalı değildir, kefaret gerektirmez.

Sahihi Müslim'de "Yeminde ve başka şeyde istisna" başlığı ile bir bab açılmış ve burada I b »- i Ö m e r' in eseri ile merfû başka hadisler rivayet edilmiştir. N e v e v i bu hadislerin $erhincle özetle şöyle der;
"Mezkûr hadisten anlaşılıyor ki; bir adam yemin ederken, yemini ile beraber ve fasılasız olarak * İnşâallah* derse, yeminini bozmakla günaha girmiş olmaz (ve kefaret ödemesi de gerekmez). Keza yemini de oluşmuş sayılmaz. Yemindeki istisnanın muteber olması için iki şart vardır: Birinci şart; tnşaallah sözünün yemin cümlesine aralıksız olarak eklenmesidir. İkinci şart da, yemin cümlesi henüz bitmemiş iken, inşâallah demeye niyet etmektir.
Kadı lyâz: înşâallah sözü yemin cümlesine fasılasız olarak eklendiği zaman, edilen yeminin oluşmuş sayılmayacağı hususunda tüm nıüslümanlar icmâ etmişlerdir. Yemin cümlesi bitip, ara verildikten sonra söylenen inşâallah sözü de bâzı selef âlimlerinin dediği gibi istisna sayılmış olsaydı, hiç kimse, hiç bir yeminde günaha girmiş olmazdı, kefaret ödemesi de gerekmezdi. (Çünkü yemin eden herkes yemininden bir süre sonra, yeminini bozmak istediğinde, günaha girmemek ve kefaret ödemeye gerek bırakmamak için, bir süre önce ettiği yemine atfen "İnşâallah" diyebilir.) demiştir. Kadı lyâz sözüne devamla:
Yemin edilirken buna eklenecek inşâallah sözü ile yemin cümlesi arasında fasıla bulun.naması keyfiyeti hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Yâni yemin cümlesi ile inşâallah cümlesi arasında ne kadar ara ve fasıla olmaması gerekir?
1. Mâlik, Evzâî, $âfii ve Cumhura göre yemin cümlesi ile inşâallah cümlesinin birlikte söylenmesi gerekir. İki cümle arasında susmamak icâbeder. Ancak nefesin kesilmesi nedeni ile verilen ara zararsızdır.
2. Tâvûs, el-Hasan ve Tabiilerden bir cemaata göre, yemin eden adam oturduğu meclisten kalkmadıkça, yeminine eklemek üzere söyleyeceği inşâallah sözü istisna sayılır.
3. K a t â d e ' ye göre yemin eden adam oturduğu yerden kalkmadıkça veya konuşmadıkça istisna edebilir.
4. Said bin Cübeyr'e göre adam dört aya kadar istisna edebilir.
5. îbn-i Abbâs'a göre kişi ne zaman hatırlarsa o zaman istisna edebilir.
Bâzı âlimler: Yukardaki ilk görüşten sonraki görüşlerden mak-sad; inşâallah sözü mübarek bir sözdür, her konuşmada anılmahdır, unutulduğu takdirde hatıra gelir gelmez yine denilmelidir. Bu hususta; yâni inşâallah sözünün unutulması hâlinde, bilâhare hatırlanınca söylenmesi K e h f sûresinin 23. âyeti ile emredilmiştir. Bu görüş sahiblerinin maksadı yemin eden adam yemin ettikten bir süre sonra istisna ederse yâni inşâallah derse yemini çözülür ve yeminine muhalefet etmesi bir günah sayılmaz, demek değildir, demişlerdir. Şu halde yemin ettikten bir süre sonra istisna etmekle yemin çözülmez ve yemin bozdurulduğu takdirde günaha girilmiş olur, dolayısıyla kefaret ödenir."
Allah Teâlâ'ya yemin edildiğinde istisna etmenin, yâni inşâallah demenin hükmü yukarda anlatılmış oldu. N e v e v i bundan sonra boşama, köle veya cariyeyi âzadetme ve diğer konularda istisna etmenin hükmünü şöyle anlatır:
"Boşama, âzadetme ve Allah'a yemin etmekten başka her hangi bir konuda istisna yapılırsa bunun hükmü hususunda âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir. Önce bu konulara âit misaller getirelim, sonra âlimlerin görüşlerini anlatalım.
Meselâ : Bir adam : înşâallah karım benden boştur, inşâallah kölem hürdür, inşâallah karım bana annemin sırtı gibidir, inşâallah Ali'nin bende bin lira alacağı vardır, Allah hastama şifâ verirse inşâallah, bir ay oruç tutmak Allah için benim adağımdır, gibi bir söz söylerse, bu sözde kullandığı inşâallah cümlesi istisna sayılır mı, sayılmaz mı? Bilindiği gibi istisna sayılırsa o yemin oluşmuş sayılmaz. İstisna sayılmaz ise yemin oluşmuş olur.
1. Şafii. Küfe âlimleri, Ebû Sevr ve başkalarının mezhebine göre Allah adına yapılan yeminde istisna muteber ve geçerli olduğu gibi diğer şeylerde de istisna muteber ve geçerlidir.
Bu itibarla boşama, köle-câriye âzad etme, zihâr, adak, ikrar vesâir işlerde inşâallah cümlesi kullanıldığı zaman bu akidlerin hiç birisi oluşmuş olmaz. Bu görüşü bir örnekle aydınlatalım: Bir adam karısına: Şen inşâallah benden boşsun, derse bu sözle karısı boşanmış olmaz. Âzadetme, zihâr, adak ve diğer meseleler de böyledir.
2. Mâlik ve E v z â i' ye göre inşâattan sözü ile yapılan istisna ancak Allah'a yapılan yeminlerde geçerlidir. Bunun dışındaki işlerde geçerli değildir. Bu görüşe göre bir adam karısına: Sen inşâallah benden boşsun, derse karısı boşanmış olur. Diğer mes'ele-ler de bunun gibidir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan hadîste -Eğer kişi inşâallah derse» buyurmuştur. Şu halde sözü edilen istisnanın dille söylenmesi gereklidir, Sadece kalb ile istisnaya niyet etmek kâfi değildir. Ebû Hanife, Şafii, Mâlik, Ahmed ve bütün âlimler böyle demişlerdir.
Ancak bâzı Mâliki âlimler istisnaya kalben niyet etmenin kâfi olduğunu söylemişlerdir. [20]

7- Bir Şey İçin Yemin Edip Ondan Başka Bir Şeyi Daha Hayırlı Gören Kimse (nin Ne Yapacağını Beyan Eden Hadisler) Babı

2107) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
(Tebûk seferi için hazırlık yapılırken) ben Eş'arîlerden küçük bir cemâat içinde Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak kendimiz için binek hayvanı istedik, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :
— «Vallahi sizi bindiremem ve sizi bindireceğim hayvan yanımda yoktur- buyurdu. Ebû Mûsâ demiştir ki, bunun üzerine biz Allah'ın dilediği kadar bekledik. Sonra (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ganimete âit) develer getirildi. Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) (bunlardan semizlikten) hörgüçleri be yozlaşmış üç dişi devenin bize verilmesini emretti. Biz (develeri teslim alıp) gidince, bâzılarımız diğer arkadaşlarımıza: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e müracaatla kendimiz için binek hayvanlarını istedik. Kendisi bize binek hayvanı veremeyeceğine yemin etti. Sonra da bize binek hayvanları verdi. (Herhalde biz O'na yeminini unutturduk, bundan sonra iflah olamayız) Geri dönelim, dediler. Bunun üzerine biz (geri dönüp) huzura çıktık ve:
— Yâ Resûlallah! Biz sana gelip binek hayvanları bize vermeni istedik. Sen bize binek hayvanları veremeyeceğine yemin ettin. Sonra da bizi bindirdin, dedik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize e
— «Vallahi sizi ben bindirmedim. Sizi Allah bindirdi. Vallahi ben bir şey için yemin edip sonra o şeyden başka bir şeyin deha hayırlı olduğunu bildiğimde inşâallah şübhesiz yeminimin kefaretini öderim ve daha hayırlı olan şeyi işlerim* buyurdu veya «Daha hayırlı olanı işlerim ve yeminimin kefaretini Öderim» buyurdu."

2108) Ad! bin Hatim (RadtyaHâm a**J'den rivayet edildiğin* göre; Resûluttah (SaHallakü Aleyki ve S*B*m) yiyle buyurdu, demıçtir:
-Kim bir şey için yemin edip sonra ondan başka bir şeyi daha hayırlı bilirse, daha hayırlı olanı yapsın ve yemininin kefaretini ödesin.-"

2109) Mâlik el-Cüşemî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: (Bir defa ben) :
—Yâ Resûlallah amucam oğlu yanıma gelir (= bana ihtiyacı olur), ben de ona (bir şey) vermemeye ve ona sila-ı rahm etmemeye yemin ederim, dedim. O, buyurdu ki t
Yemininin kefaretini öde.»" [21]

İzahı

E b û M û s â (Radıyallâhü anhî'ın hadisini Bu h â r I, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bu zâtın ismi Abdullah bin Kays' tır. Hâl terce-mesi 86. holü hadîs bölümünde geçmiştir. Bu zât Eş'âriler adı İle meşhur büyük bir kabiledendir. Yemen tarafında bulunan bu kabilenin ilk reisi S e b e sülâlesinden Üded oğlu Nata â t' dır. Bu adamın vücûdu anneden kıllı olduğu için, kendisine, kıllı mânâsını ifâde eden Eş1 ar lâkabı verilmiştir.
Hadiste geçen "Rant" kelimesini, küçük bir cemâat, diye terce-me ettim. Bu kelimenin asıl mânâsı üç veya yediden ona kadar insan topluluğudur.
Zevd kelimesi: Üçten ona veya yediye kadar yahut ikiden dokuza kaçlar deve sürüsü, demektir. Ekseriyetle dişi develer anlamında kuîlaıyhr. Burada, dişi deve mânâsında kullanılmıştır.
Ebü Musa ve onun kabilesinden olan arkadaştan, T e -bük seferine çıkılmak üzere hazırlık yapılırken, ihtiyaç duydukları develerin temini için Resûl-i Ekrem (AJeyhi's-salatü ve's-selâm)'e müracaat etmişlerdir.
T e b û k seferi, Resûl-İ Ekrem (Aleyhi"s-salâtü ve's-selâm) 'iri bizzat katıldığı en son savaş seferidir. Hicretin dokuzuncu yılı Recep ayında bu sefere çıkıldığı rivayet olunmuştur. Bu sefere T e * b û k gazvesi ve U s r e Igüçlük) gazvesi de denilir. Tfi.bûk, H i c a z' in kuzey tarafında bulunan bir şehirdir. Bu gün Ürdün' den kara yolu ile Hicaz'a gidenler bu şehirden geçerler.

Bu seferde savaş yapılmadı. Çünkü Roma imparatorluğu'-nun Ş a m' da büyük bir ordu hazırladığı ve bâzı Arap kabilelerinin de onlarla birleştiği, bu büyük ordunun Medine-i Münevvere'ye yürümeye hazırlandığı haberi alınınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm) onlara karşı çıkmak üzere hazırlandı ve bu sefere çıkıldı. Nihayet T e b ük'e kadar gidildi. Alınan haberin gerçek olmadığı anlaşılınca geri dönüldü. Bu sefer çok güç ve çeşitli olaylarla geçen ve birtakım şer'î hükümlerin konulması, bâzı âyetlerin inmesi ile sonuçlanan önemli bir seferdir. Geniş izahat isteyenlerin siyer kitablanna müracaatları tavsiye olunur.
Hadisin mânasına dönelim:
Ebû Musa ve arkadaşlarının vâki müracaatları üzerine, Resül-i Ekrem (AİeyhI's-salâtü ve's-selâm), kendilerine deve veremeyeceğine yemin etmiş. Sonra da gelen develerden müellifin rivayetine göre üç tanesini onlara vermiştir. Eş'âr İler develeri alıp oradan ayrıldıktan sonra, Resûl-i Ekrem (AİeyhI's-salâtü veVse-lâmJ'in ettiği yemini unuttuğu için onlara deve verdiğini zannederek endişelenmişler ve başlarına büyük zararların geleceğinden korkarak derhal geri dönüp yemin durumunu Resûl-i Ekrem (AleyhTs-salâtü ve's-selâm)'e arzetmişlerdir. Resûl-i Ekrem (AİeyhI's-salâtü ve's-selâm) onlara:
«Sizi ben bindirmedim, Allah bindirdi.» buyurmuştur. Bu buyruğun izahı hakkında Nevevi: Yâni kulların fiillerinin yaratıcısı Allah'tır M â z i r î demiş ki: Bunun mânâsı şöyledir: Sizi bindireceğim develeri Allah verdi. Eğer Allah vermeseydi, sizi bindireceğim deve benim yanımda yoktu. Kadı da demiş ki: Muhtemelen Allah Teâlâ onları bindirmek için vahiy indirmiştir, diye bilgi ve-
rir.
Resûl-i Ekrem (AİeyhI's-salâtü ve's-selâm) daha sonra: -Vallahi ben bir. şey için yemin edip sonra o şeyden başka »ir şeyin daha hayırlı olduğunu bildiğimde üışâallah, şüphesiz yeminimin kefaretini öderim Ye daha hayırlı olan işi işlerim.» buyurmuştur. Râvi hadisin son kısmının böyle olduğu veya şöyle olduğu hususunda tereddüt ettiğini ifâde etmiş ve bu tereddüdünü belirtmek için; Veya Resûl-i Ekrem (AleyhI's-salâtü ve's-selâm) şöyle buyurdu, demiştir:
«... Daha hayırlı olanı işlerim ve yeminimin kefaretini öderim.»
Hâvinin tereddüt ettiği nokta şudur: Resûl-i Ekrem (AleyhI's-salâtü ve's-selâmî'in kefareti ödemek ve daha hayırlı olan işi işlemekle ilgili iki cümleden hangisini önce ve hangisini sonra kullandığında tereddüdü vardır.
Bâzı rivayetlerde kefaret ödemekle ilgili cümle öncedir, bâzı rivayetlerde ise, bu cümle diğer cümleden sonradır. El-MâzirİI'-nin dediği gibi bu iki cümleden birisinin önce, diğerinin sonra olması pek pnemli değildir. Çünkü iki cümle arasında bulunan atıf edatı "Vav"dır. Bu edat sıralamayı ifâde etmez. Yâni önce kefaret Ödenir, ondan sonra yemin bozdurulur, veya önce yemin bozdurulur, sonra kefaret $deair, diye bir mânâ "Vav" edatından çıkarılmaz. Kefaret ödemek için üç durum vardır: Yeminden önce kefaret ödemek, âlimlerin ittifakı ile caiz değildir. Yemin edilip bozdurulduktan sonra kefaret ödemek ise âlimlerin ittifakı ile caizdir. Yeminden sonra ve heöüz yemin bofcthırulmamış iken kefaret ödemenin câizliği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
N e v e v î şöyle der:
"Bu bâbta rivayet olunan hadîslerden anlaşılıyor ki: Bir şeyi yapmak veya bir işi işlememek için yemin eden bir kimsenin yeminini bozması, yeminine bağlı kalmasından daha hayırlı ise yeminini îtemaşj müsteiıabfer. Ve yeminini bozunca kefaret ödemesi gerekir. 0a hususta âlimler ittifak halindedir. Keza yemin bozdurulmadan toföret ödemenin vâcib olmadığı hususunda da ilim ehli ittifak etmişlerdir. Diğer taraftan, yemin etmeden önce kefaretin ödenemiye-Ceği ve kefareti ödemenin, yemini bozduktan sonraya bırakılabileceği hakkında da ittifak vardır. Fakat yemin edildikten sonra ve henüz yemin bozdurulmamış iken kefaretin ödenmesinin câizliği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1. Mâlik, Şafii, Evzâî, Sevrî ve on dört sahâbi île Tabiilerden bir kaç cemâat yemin edildikten sonra ve henüz bozdurulmamış iken kefaretin ödenmesinin câizliğine hükmetmişlerdir. Âlimlerin cumhurunun kavli de budur. Bunlara göre kefareti ödemeyi yemini bozduktan sonraya bırakmak müstehabtır. Ş â f i 1; Yemin kefareti oruç olarak ödendiği takdirde bunu yemini bozduktan sonraya bırakmak gerekir, demekle bunu istisna etmiştir. Gerekçe olarak da şöyle demiştir: Oruç bedeni bir ibâdettir, vaktinden önce ödenemez. Farz namaz ve Ramazan orucu için vaktin girmesi şarttır. Bu da böyledir. Bunun vakti ise yemini bozduktan sonra girer. Ama yemin kefareti mal olarak ödenirse, yemin bozmadan önce de ödenebilir. Nasıl ki; malı bir ibâdet olan zekât, vaktinden önce çıkarılabilirse.
2. Ebû Hanife, onun arkadaşları ve MâlikÎler*-den E ş h e b: Yemin kefareti hiç bir suretle yemini bozmadan Önce ödenemez, demişlerdir. Cumhurun delili bu hadîslerin zahiri ve zekâtın vaktinden önce ödenmesinin câizliğine kıyaslamaktır.
Hadîsin metninde geçen "Zürâ" kelimesi "Zirve"nin çoğuludur. Zirve, her şeyin en yüksek kısmıdır. Burada develerin hörgüçleri kas-dedilmiştir. Buradaki rivayette Eş'âr iler'e üç deve verildiği bildirilmiştir. Bâzı rivayetlerde beş deve verildiği ifâde edilmiştir. Rivayetler arasında ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü üç devenin verilmiş olması bundan fazla verilmediğini gerektirmez. Bir rivayetteki fazlalık makbuldür."
N e v e v î' den naklen verilen bilgi burada bitti.
Adî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim ve Nesil de rivayet etmişlerdir. Bu zâtın hâl tercemesi 87 nolu hadîs bölümünde verilmiştir. Bu hadîsin metni bir önceki metinde de geçtiği için ayrı bir izahı gerekmez.
Mâlik el-Cüsemî' nin hadisini N e s â î de rivayet etmiştir. Nesâi1 deki rivayet daha uzundur ve meâlen şöyledir: Mâlik şöyle demiştir:
"Yâ Resûlallah! Nasıl davranacağımı bana bildir. Benim bir amcam oğlu var. Ben kendisine gidip bir şey istediğim zaman bana vermez ve sıla-ı rahim (yâni akrabalığın gereği olan iyilik) etmez. Sonra bana muhtaç olur ve gelip benden bir şey ister. Ben de ona (bir şey) vermemeye ve sılarj rahim etmemeye yemin ettim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), daha hayırlı olanı yapmamı ve yeminimin kefaretini ödememi emretti."
Mâlik bin Nadlael-Cüşemi (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Râvisi oğlu A v f' dır. Dört sünen sahibleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir B u h â r i de Ef'alü'l-İbâd'da onun hadîslerini rivayet etmiştir.[22]

8- Yeminin Kefareti Onu Terketmektir Diyenin Babı

2110) Âişe (Radıyaüâhü anhâ)ydan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Akrabalık ilişkisini kesmek vey4 İyi olmayan başka bir şey için yemin eden kimsenin biri (yemininin gereğini yapması) o şeye İsrar etmemesi (bırakması) dır.»
Not: Bunun senedinde bulunan râvi Harise bin Ebi'r-Ricâl'ın zayıflığı Üzerinde ittifak edildiği Zev&İd'de bildirilmiştir.

2111) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyatlâhü ankümyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
— «Kim bir şey için yemin edip de ondan başka bir şeyin daha hayırlı olduğunu bilirse, yeminini terketsin. Çünkü yeminini terk etmesi, o yeminin kefaretidir.»*'[23]

İzahı

tik hadis Zevâid türündendir. Sindi bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Hadisin zahirine göre; akraba ile iyi ilişkiyi kesmek için veya İyi olmayan başka bir şey için yemin eden kimsenin, yeminini terketmesi, yâni yeminini bozması, onun için kefaret yerine geçer ve artık ayrıca kefaret ödemesi gerekmez. Çünkü hadîste geçen "Birr" kelimesinin şer'î mânâsı, yemininin gereğinin ifasıdır. Bir kimse yemininin gereğini îfa ettiği zaman, kefaret ödemesi gerekmez. Çünkü yeminine sadakat göstermiştir. Şer'an şer sayılan bir şey için yemin eden kimsenin, yeminini bozması, bu hadisin zahirine göre şer'an Birr sayılırsa, artık ne diye kefaret ödesin. Lâkin bu konuda vârid olan meşhur hadislere göre bu tür yeminde bulunan kimsenin, hem yeminini bozması arzulanır, hem de kefaret ödemesi gerekir. Hâl böyle olunca buradaki Birr kelimesi şer'i mânâdan başka bir mânâya yorumlanmalıdır. Şöyle denilebilir: Böyle yemini bozmak, dînen matlûb olduğu için bu açıdan bir nevi Birr gibidir. Çünkü her yeminde dînen matlûb olan şey, yemine sadakat göstermek ve bozmamaktır. Fakat böyle yeminde dînen matlûb olan şey yemini bozmaktır. Bu nedenle burada yemini bozmak, başka yeminlere sadakat göstermek gibidir. Bu benzetme ise kefaretin vâcibliğine ters düşmez. Gerek bu hadis ve gerekse bundan sonra gelen hadis sabit ise böyle yorumlanmalıdır.
İkinci hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiş ve söyle demiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan vârid olan bütün hadisler; (bir şeye yemin edip de ondan başka bir şeyin daha hayırlı olduğunu bilen kimse yeminini bıraksın) "ve yemininin kefaretini Ödesin" şeklindedir. Ancak isnadı bakımından muteber olmayan hadisler müstesna.

Ebû Dâvûd şunu demek ister: Hayırlı veya hayırsız bir İşi için yemin eden bir kimse yeminini bozunca kefaret ödemesi gereklidir, iyi olmayan bir iş için ettiği yemini bozup iyi olanı İfa eden kimsenin yeminini terketmesi, iyi bir şey olmakla beraber kefaret ödeme mecburiyetini kaldırmaz.
Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre Muhaddis M u h a m-med Ishak ed-Dehlevî hadisin; "Çünkü kişinin yeminini terketmesi, yemininin kefaretidir" cümlesinin yorumlanması ile ilgili olarak şöyle demiştir: Yâni bu kişi şer bir iş için yemin etmekle günaha girmiştir. Bu günahın giderilmesi o yemini bozmakla sağlanır. Yeminini bozunca da kefaretin ödenmesi gerekir. Kefaret ödeme işi ayrı bir mes'eledir.
Hulâsa yapılması veya yapılmaması için yemin edilen bir şey iyi görülmeyip, yeminin.bozdurulması hâlinde mutlaka kefaret ödenir. Bu bâbta rivayet edilen hadisler sahih ise yukarda anlatılan şekilde yorumlanır. [24]

9- Yemin Kefâretî Ne Kadar Yedirilir, Babı

2112) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümd)'dan; Şöyle elemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) kuru hurmadan bir sâ' yemin kefareti ödedi ve insanlara bunu emretti, (bir sâ1 kuru hurma) bulamayan kimse buğdaydan yarım sâ1 verir."
Not: Bunun senedinde bulunan Ömer bin Abdillah bin Ya'lâ'nın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [25]

10- Ailenize Yedirdiğinizin Ortalamasından (Kefaret Verilmesi) Babı

2113) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'da,n; Şöyle demiştir :
Ailesinin zahiresini (piyasada) bol olan maddelerden veren adamlar vardı ve ailesinin zahiresini (piyasada) güçlükle bulunan maddelerden veren de vardı. Bunun üzerine (yemin kefareti olarak verilecek yiyecek maddesi hakkında) «Ailenize yedirdiğinizin ortalamasından* emri ilâhisi indi."[26]

Üc Bâbta Geçen İki Hadîsin İzahı

9. bâbta geçen hadiste yemin kefaretinin kuru hurmadan bir sâ olduğu bildirilmiştir. Bir sâ kuru hurma bulamayan kimsenin yarım sâ buğday vermesine âit hadîsin son kısmı, ifâde tarzının zahirine göre îbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anhl'ın sözüdür. Bu kısmın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m buyruğundan olması da muhtemeldir.
Yemin kefaretinin 10 yoksulu yedirmek veya giydirmek, yahut bir köleyi azadiamak olduğu ve bunlara gücü yetmeyenlerin üç gün oruç tutmaları olduğu aşağıda meali yazılacak Mâ i d e sûresinin 89. âyetinde bildirilmiştir. Kişi dilerse 10 yoksulu yedirir, dilerse Onları giydirir, arzu ederse bir köleyi azadlar. Bunlardan istediğini tercih edebilir. Bunların hiç birisini vermeye gücü yetmezse üç gü& oruç tutar.
Şu halde hadîste sözü edilen bir sâ kuru hurma veya yarım sâ buğday her yoksula verilen mikdardır. 10 yoksulu yedirmek gerektiğine göre bir yeminin kefareti 10 sâ kuru hurma veya 5 sâ buğday olmuş olur. [27]

Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri

1. Hanefiler'e göre 10 yoksulun her birisine yarımşar sâ buğday veya kuru hurma ve arpadan birisinden bir sâ ödenir. Buğday unundan da verilebilir. Bundan yine yarım sâ verilir. Arpa unundan bir sâ vermek de caizdir. Kişi dilerse buğday veya onun unundan yarım sâ'ın bedelini, yahut kuru hurma veya arpa, yahut arpa unundan bir sâ'm bedelini verebilir.
Yukarda anılan gıda maddelerini veya bedelini ya on yoksula verir. Ya da bir yoksula 10 gün süre ile verir.
Kuru üzüm ve diğer hububattan da vermek caizdir. Yemin kefaretinin yukardaki meblâğlar olduğuna dâir bu görüşün, Ömer, Ali, Zeyd bin Sabit, Nahaî, Şa'bî ve Sevrî (Radıyallâhû anhümVden de rivayet edilmiştir.
2. Diğer üç mezheb imamlannin görüşüne göre yemin kefareti her yoksula bir müd olmak üzere toplam on müddür.
Sâ ve müd hakkında geniş bilgi 1793 -1794 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Orada belirtildiği gibi sâ miktarı hakkında değişik görüşler vardır:
1. Hanefîler'e göre bir sâ 1040 dirhemdir. Bir dirhem de 3,12 gr. kabul edilirse 1040 X 3,12 = 3244,8 gr. eder. Şu halde bir sâ, yaklaşık olarak 3250 gr. buğday ve arpa gibi hububat alan bir hacim ölçeğidir.
2. Ş â f i İI e r * den Nevevî ve Hanbelîler'e göre bir sâ 685 5/7 dirhemdir. Bir dirhem 3,12 gr. kabul edilirse bir sâ: 685 5/7 X 3,12 = 2139,42 gr. buğday gibi hububat alan bir hacim ölçeğidir.
3. Mâlikîler'e göre bir sâ 682,66 dirhemdir. Bir dirhem 3,12 gr. kabul edilirse bir sâ: 682,66 x 3,12 = 2129,92 gr. buğday gibi bir hububat alan hacim ölçeğidir.
Müd ise sâ'ın dörtte biri büyüklüğünde olan bir hacim ölçeğidir.
Yukarda anlatıldığı gibi yemin kefaretinin bir çeşidi, 10 yoksulu yedirmektir- Beher yoksula ne kadar yiyecek maddesi verileceği hususunda mevcut ihtilâfı özlü olarak hatırlatayım :
1. îbn-i Abbâs, îbn-i Ömer, Zeyd bin Sabit, Saîd bin el-Müseyyeb, Kasım bin M u-hammed, Süleyman bin Yesâr, Atâ, el-Ha-s a n, Mâlik ve Ş â f i İ' ye göre o memleket, halkının zahiresinin çoğu hububatın hangisinden ise ondan her yoksula bir müd verilir. Şu halde 10 yoksula toplam 10 müd verilir,
2. Ömeri Ali, Âişe ve Irak âlimlerine göre her yoksula iki müd, yâni yarım sâ buğday verilir. Buna göre 10 yoksula toplam 20 müd, yâni 5 sâ buğday verilir.
3. Ebû Hanife, Şa'bi, Nahai, Saîdbin C ü be y r ve M ü c â h i d' e göre her yoksula yanın sâ buğday veya bir sâ arpa, kuru üzüm, kuru hurma gibi bir yiyecek maddesi verilir.
4. Âhmed "bin Hanbel'e göre her yoksula buğdaydan bir müd veya arpa ve kuru hurma gibi bir maddeden yarım sâ, yâni iki müd verilir.
Bir yemin kefaretinin tamamını bir günde tek bir yoksula vermenin caiz olmadığı hususunda ittifak vardır. Bir günde 10 yoksula veya 10 günde ayni yoksula vermek ise caizdir.
Dört mezheb âlimlerinin bu konu ile ilgili değişik görüşleri ve kefaretin muteber sayılması için birtakım değişik şartları vardır. Bu husus için fıkıh kitablanna baş vurmak gerekir.
İkinci hadîste bir parçası anılan M â i d e sûresinin 89. âyetinin tamamının meali şöyledir:
«Allah sizi rastgele yeminlerinizden dolayı muaheze etmez ve lakin bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesab sorar. (İşte bile bile edip bozduğunuz) yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu yedirmek yahut giydirmek veyahut bir köleyi âzadlamaktır. (Bu kefareti) bulamayan, üç gün oruç tutar. İşte yeminlerinizin kefareti budur. Yeminlerinizi koruyun (Pek yemin etmeyin - ettiğiniz yemini bozmak daha hayırlı değilse bozmayın). Şükredersiniz, diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor.»
Bu âyet-i kerîme'de yeminin dört çeşit kefaretine temas buyu-ruluyor. Bunlardan birisi 10 düşkünü yedirmektir. Diğeri 10 yoksulu giydirmektir. Bir başkası bir köleyi âzadlamaktır. Bu üç nevi arasında bir sıralama yoktur. Yâni yeminini bozan kişi bunlardan dilediğini seçer. Şayet bunlardan hiç birisini yapamazsa üç gün oruç tutar.
10 yoksulu yedirmekle ilgili gerekli bilgiyi yukarda verdik.
10 yoksulu giydirmeye gelince, âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir :
Hanefi ler'e göre en az üç ay giyilebilecek ve gövdenin tamamını veya çoğunu örtebilecek bir elbise olmalıdır. Kadına verilirse buna baş örtüsü de eklenmelidir.
îbn-i Abbâs, el-Hasan, Mücâhid, Atâ, Tâ-v û s ve Ş â f i ıı ye göre elbise denilebilecek bir parça giydirmek gerekir.
Mâlik ve Ahmed'e göre verilecek elbisenin namazda örtülmesi gerekli vücud kısmını örtecek bir elbise olması gerekir ki, erkeğe bir, kadına iki parça elbise verilir.
Başka görüş beyân edenler de vardır.
Köle. ile ilgili ayrıntılı bilgi yermeye bugün için gerek görmüyorum. Çünkü memleketimizde bugün için köle bulunamıyor.

Bunlardan hiç birisini bulamayan kimse üç gün oruç tutmakla mükelleftir. Bu orucun ard arda tutulmasının gerekliliği hususunda da ihtilâf vardır:
İbn-i Abbâs, Mücâhid, Atâ, Katâde, Ebü Hantfe, Ahmed ve bir kavlinde Ş â f i İ' ye göre orucun üst üste tutulması gereklidir.
El- Hasan, Mâlik ve diğer bir kavlinde Ş â f i i' ye göre oruç aralıklı da tutulabilir. Ard arda tutulması daha efdaldir. [28]

11- Erkeğin (Âîle Ferdlerine Zarar Veren) Yemininde İnad Ve İsrar Etmesinden Ve Kefaret Ödeme (Çaresîn)Den İmtina Etmesinden Nehiy Babı

2114) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anAj'den rivayet edildiğine göre; Ebü'l-Kasım (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden birisi (aile ferdlerine zarar verecek bir şey için ettiği) yeminde in ad ve İsrar ettiği zaman şüphesiz bu İsrarı ve inadı (Kendi yeminini bozup da) emrolunduğu kefareti ödemesine nazaran onun İçin Allah katında daha çok günahtır.
Bu hadîs, ikinci bir senedle de İbn-İ Mâceh'e ulaşmıştır." [29]

İzahı

Bu hadisi Buhârl ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Adama» ettiği yeminin onun atfe ferctteri atoyhtode olduğu
r i ile M ü s 1 i m' in rivayetlerinde sarahaten belirtildiği için bu durumu tercemede dikkate aldım. Yâni bir erkek bir şey için yemin eder ve yeminini bozmak istemez fakat onun yeminini bozmaması aile ferdlerini mutazarrır ederse, yeminini bozup kefaretini ödemesi gerekir. Yeminini bozması ile işlediği günahı kefaret ödemek sureti il gidermiş olur. Yemininde İsrar etmesi hâlinde aile ferdleri zarar gördüğü için erkek daha fazla günaha girmiş olur.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
Yâni adam, âüe ferdleri ile ilgili bir yemin eder ve yeminini bozmaması aile ferdlerine zarar verir, yeminini bozması da onu haram bir şey işlemesine sokmaz ise en uygun olanı onun yeminini bozup kefaretini ödemesidir. Eğer adam: Ben yeminimi bozmak sureti ile günaha girmem, yeminimi bozmak vebalından sakınırım ve böyle yapmanın benim için vebal olmasından korkarım, derse bu düşünüşü ile hatâ etmiş olur. Bilâkis onun yeminini bozmamakta İsrar etmesi ve aile ferdlerini zararda tutmasının günahı, onun yeminini bozmasının günahından daha çoktur.
Hadisin zahirine göre adamın yeminini bozması da günahtır, fakat bozmaması daha günahtır. Halbuki bu durumda yemini bozmakta günah yoktur. Hadisteki ifâde tarzı adamın anlayışına göredir. Adam öyle sandığı için öyle ifâde edilmiştir. Aslında bu durumda yemini bozmakta bir günah söz konusu değildir. Şu halde kasdediien mânâ şöyle olur: Yâni yeminini bozmakta bir günah olsa bile, yeminde inad ve İsrar etmek daha çok günahtır. Yukarda belirtildiği gibi, adamın yeminini bozması başka bir yönden onu günaha sokmuyor ise hüküm böyledir. [30]

12- Yemin Eden Kişinin Yemininin Gereğine İlgililerin Riâyet Etmesi Babı

Bu babın başlığında geçen iki kelimenin açıklamasını yaptıktan sonra hadislerin tercemesine geçmek daha uygundur. Çünkü bu açıklama tercemenin daha kolay anlaşılmasına yardımcı olur.
Muksim: Kasem eden, yemin eden, demektir.
İbrâr: Kişinin ettiği yemininin bozulmamasına riâyet etmek ve onun yemininin korunmasına yardımcı olmaktır. Bunu bir misal ile aydınlatalım : Bir adam bir kimseye: Vallahi şu işi yapacaksın veya falan yere gitmeyeceksin, diye yemin eder. Bu örnekte, muhâtab o işi yaparsa veya denilen yere gitmezse, adamın yeminine riâyet etmiş olur ve yemininin bozulmamasma yardımcı olmuş olur. îşte muhatabın, bu şekilde söz konusu yemine riâyet etmesine ve yemin sahibinin yeminini bozdurmamasına İbrâr denilir. Biz tercemede İbrâr kelimesini kullanacağız. Maksad bu mânâdır.

2115) Berâ bin Âzib (Radıyallâhü an/rj'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin eden kimseyi ibrâr etmemizi (yeminin gereğine riâyet etmemizi) emretti. [31]

İzahı

Bu hadisi N e s â i de rivayet etmiştir. Hadîsin mânâsı şudur: Bir adam bir kimsenin bir şey yapması isteği ile yemin ederse ve o isteğin yerine getirilmesinde bir sakınca yoksa, isteğin yerine getirilmesi ve böylece adamın yemininin korunması müstehab olarak emrolunmuştur. Bu istek bir şeyin yapılmaması yolunda da olabilir. Hüküm aynidir.
Başkasının bir şeyi yapması veya yapmaması ile ilgili olarak yapılan yeminin hükmü ve ilgilinin o yemine riâyet etmesinin hükmü hakkında fıkhi görüşler bundan sonraki hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

2116) Abdurrahman bin Safvân veya Safvân bin Abdirrahman el-Ku-reşî (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Mekke'nin fetih günü kendisi babasını huzura getirerek t
— Yâ Resûlallahl Babama hicrettin faziletin)den bir pay kıl, diye istekte bulundu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz (Mekke fethinden sonra) hicret yoktur,* buyurdu. Teklif sahibi oradan ayrılıp (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amucası) Abbas (Radıyallâhü anh)'ın yanına girdi ve* (Yâ-Abbâs!) Sen beni tanıdın mı? dedi (Ve isteğini ona da arzetti). Abbas : Evet (seni tanıdım), dedi ve Abbâs, ridasım giymeden, bir gömlekle hemen çıkıp geldi ve:
— Yâ Resûlallahl Sen falan adamı (yâni teklif sahibini) tanırsın, bizimle onun arasındaki münasebeti de (bilirsin). Bu adam babasını, sana getirdi ki, hicret etmek üzere sen onunla (yâni babası ile) biat edesin, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Mekke fethinden sonra) Şüphesiz hicret yoktur» buyurdu. Abbas (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e t
— Senin (bu adamın babası ile bîat etmen) üzerine yemin ederim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek elini uzatıp adamın babasının eline dokundurdu ve:
«Amcamı ibrar ettim (yeminini yerine getirdim) ve hicret yoktur-, buyurdu.
Bu hadîs ikinci bir senedle de İbn-i Mâceh'e ulaşmıştır. Râvi Yezid bin Ebî Ziyâd demiştir ki: Yânı halkı müslüman olmuş bir memleketten hicret yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezîd bin Ebî Ziyâd vardır. Müslim mütâba (yâni başka râvilerle teyid edilen) hadislerde onun rivayetlerini almıştır. Cumhur ise onu zayıf saymıştır. [32]

İzahı

Bu hadisin ilk râvisinin Abdurrahman bin S af-vân mı, yoksa Safvân bin Abdirrahman mı olduğunda râvi tereddüd etmiştir.
Tekmile yazan birinci cildin 238. sahifesinde beyan ettiğine göre Abdurrahman bin Safvân bin Kudâme el-Cümhi (Radıyallâhü anh)'ı î b n - i H i b b â n sahâbiler arasında zikretmiştir. Bu zât Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan ve Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhJ'den rivayette bulunmuş olup râvisi de M ü c â h i d ' dir. Ebû Dâvûd ile İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Fakat Hulâsa'nın beyânına göre B u h â r i, bu zâtın sahâbiliğinin sabit olmadığını söylemiştir. Safvân bin Abdirrahman'a gelince, Hulâsa'da böyle bir isme rastlamadım. Ebû Dâvûd Hacc'ın el-Mültezem babında M ü c â h i d yolu ile Abdurrahman bin Safvân' dan hadîs rivayet etmiştir. Bu duruma göre bu hadîsin râvisinin Abdurrahman bin Safvân olması ihtimali bence kuvvetli görülmektedir. Allah daha iyi bilir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadiste Mekke fethinden sonra, Mekke' den M e d i n e ' ye gitmenin hicret sayılmayacağını ve hicret faziletini kazandırmayacağını belirtmiştir.
İslâm'da hicret iki kısımdır: Birisi tehlikeli yerden emniyetli yere hicret etmektir. İslâmiyet'in ilk günlerinde Mekke' den Habeşistan'a yapılan iki hicret ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in Mekke' den M eji i n e ' ye hicret ettiği dönemdeki hicret bu nevidendir. Diğeri küfür diyarından islâm diyarına yapılan hicrettir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hicret döneminden sonra ve henüz Mekke

fethedilmemiş iken Mekk e ' den Medine-i Münevvere'ye yapılan hicret de bu nevidendir. Bu dönemde yalnız Medine'ye yapılan hicret fslâ-mî hicret sayılırdı. Mekke fethedildikten sonra bu belde artık bir İslâm beldesi olduğu için buradan M e d î n e' ye gidip orada yerleşmek hicret sayılmaz. Fakat küfür diyarından İslâm1 diyarına göç etmek yine hicret sayılır ve buna muktedir olan kimse için hicret etmek vâcibtir.
Hz. A b b â s (Radıyallâhü anh) bu durumu bilmediği için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e İsrarda bulunmuş, i'fiili zâtın muhacir sayılması için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm)'in biat etmesi ricasını tekrarlamış ve bu ricanın kabulü için yemin etmiştir. Resûî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) amcasının yeminini yerine getirmek üzere bu zâta elini uzatıp onun eline dokundurmakla beraber, hicret olmadığını bildirmiştir. [33]

Başkasinin Bîr Îş Yapması Veya Yapmaması İsteği İle Yapılan Yeminin Hükmü

Abdurrahman eJ-Cezeri, dört mezhebin fıkhına âit kitabının yemin bölümünde özetle şöyle der:
1. Hanefî mezhebine göre hüküm şöyledir: Bir kimse bas-ka bir kimseye: Vallahi sen şöyle yapacaksın. Veya sen şöyle yap-mıyacaksm, derse durum tetkik edilir. Eğer yemin edenin maksadı: kendisinin yemin etmesi değil de muhataba yemin verdirmek ise. bu söz yemin sayılmaz ve ikisine de bir şey lâzım gelmez. Şayet yemin edenin maksadı kendisinin yemin etmesi ise veya hiç bir şeye niyet etmemiş ise, bu söz onun için yemindir ve muhatabı kendisine uymazsa, yemini bozulmuş olur, dolayısıyla kefaret ödemesi gerekir.
Eğer adam, muhatabına: Kasem ettim sen şu işi yapacaksın veya Allah'a kasem ettim sen şu işi yapacaksın veyahut Allah'a yemin ederim, yahut Allah'ın adı ile şehâdet ederim sen şunu yapacaksın, derse bu söz yemindir. Bu tür yemini yaparken; "Senin üzerine" kelimesini yeminine eklesin veya eklemesin netice değişme?.. Muhatabı kendisine uymazsa yemin edenin kefaret ödemesi gerekir. Fakat muhataba hiç bir şey lâzım gelmez. Eğer yemin eden adamın maksadı muhatabın o işi yapıp yapmayacağını sorup öğrenmek ise ve yemin etmek değilse o takdirde bu söz yemin sayılmaz
2. Şafii mezhebine göre hüküm şudur: Bir kimse bir kimseye : Senin üzerine Allah'a kasem ederim veya Allah adı ile senden dilerim ki sen şu işi yapacaksın, derse duruma bakılır. Eğer yeminci bu sözle yenıin etmeye niyet etmiş ise, bu söz yemindir. Muhatab ona uymazsa yemin sahibi kefaret ödemekle mükelleftir. Eğer yemincinin gayesi muhataba yemin ettirmek, yahut muhatab nezdinde aracılık etmek ise veya hiç bir şeye niyet etmemiş ise bu söz yemin sayılmaz. Yemincinin maksadı kendisinin yemin etmesi ise muhatabın ona uyması sünnettir. Çünkü uymazsa yeminci kefaret ödemekle mükellef olur. Ancak yemincinin isteği sakıncalı ise ona uymak söz konusu olmaz.
3. Hanbeli mezhebine göre hüküm şöyledir: Bir kimse başkasına : Vallahi sen şu işi yapacaksın veya falan işi yapmayacaksın, derse, sonra muhatabı kendisine uymazsa, yeminci yeminini bozmuş sayılır ve kefaret ödemesi gerekir. Muhataba bir şey lazım gelmez. Eğer: Şu işi yapmanı Allah adı ile senden İsterim der ve bununla yemin etmek isterse, bu söz de yemin sayılır ve kefaret yine yemin-ciye aittir. Ama bu son sözle sırf aracılık kasdederse, yemin sayılmaz. Allah adını anarak dilekte bulunan bir kimsenin dileğini yerine getirmek sünnet olduğu gibi yukarda anılan şekillerde yemin eden adamın dileğine uymak da sünnettir. Ancak istenen şey meşru değilse, yeminciye uymak söz konusu olamaz.
4. Mâl ikil e r'e göre de hüküm şöyledir; Bir kimse bir başkasına: Allah adına senin üzerine yemin ettim ki sen şöyle ya-pasm veya şöyle yapmayasın, derse ve muhatabı kendisine uymazsa, yemincinin yemini bozulmuş olur ve kefaret ödemesi gerekir. Muhataba bir şey gerekmez. Şayet adam: Senin üzerine kasem ettim, derse hüküm yine böyledir. Ancak bu söz ile yemin kasdedilmemiş ise meşhur kavle göre, bu söz yemin sayılmaz. Keza: Senin şu işi yapmanı Allah adı ile senden isterim, der ve bununla yemin etmeye niyet etmezse, en sahih kavle göre bu söz yemin sayılmaz.
Yukarda anılan bütün şekillerde muhatabın yeminciye veya dilekçiye uyması mendubtur. Bilhassa uymaması hâlinde kefaret ödeme durumu olan yeminlerde muhatabın uyması daha kuvvetli bir mendubtur. [34]

13- Allah'ı Dilediği Ve Senin Dilediğin, Sözünü Söylemekten Nehiy Babı

2117) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Biriniz yemin ettiği zaman Allah'ın dilediği ve senin dilediğin, demesin. Lâkin Allah'ın dilediği, sonra senin dilediğin, desin.»
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan râvî Eclah bin Abdillah'ın sıkahğı ihtilaflıdır: İmam Ahmed, Ebû Hatim, Nesâî. Ebû Dâvûd ve İbn-i Sa'd onu zayıf görmüşler. İbn-i Muin, Yâkub bin Süfyân ve el-lcli de onu sıka saymışlardır. Senedin kalan râvileri sıka zatlardır.

2118) Huzeyfe bin el-Yemân (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir :
Müslümanlardan bir adam, rüyasında ehli kitâb'dan bir adamla karşılaşmış ve ehli kitab olan adam ona ı Allah'a ortak koşmanız olmazsa siz (müslümanlar) ne güzel insanlarsınız. Siz AÜah'ın ve Muhammed'in dilediği, diyorsunuz, demiştir. Müslüman adam da sonra rüyasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmış, bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— -Bilmiş olun ki Vallahi şüphesiz siz (müslümanlar)m bu kelimeyi kullandığınızı bilmiyordum. Şöyle deyiniz ı
"Allah'ın dilediği sonra Muhammed'in dilediği." buyurdu.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ana bir erkek kardeşi Tufeyl bin Sahbere (Radıyallâhü anh) de bu hadîsin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiştir."
Not : Bu senedin râvüerinin Buhâri'nin şartı üzerine sıka oldukları, Zevâîd'de bildirilmiştir, [35]

İzahı

Zevâid yazan bu iki hadisi de Zevâid türünden saymıştır. E 1 -Hafız ise el-Fetih'te bu iki hadisin A h m e d ve N e s â i tarafından da rivayet edildiğini bildirmektedir. Nesâi' nin Müc-tebâ isimli süneninde bunlara rastlamadım. Her halde büyük süne-ninde rivayet edilmiştir. i' ikinci hadisteki; cümlesinde baskı hatâsı olarak bir hemzenin eksik olduğu kanaatmdayım. Bu cümledeki müzari fiili olumlu olarak görülmektedir Kanımca olumsuz olması uygundur. Be.n tercemede olumsuz olarak mânâlandırdım. Bu fiil olumsuz olursa cümlenin mânâsı şöyle olur: "Ben siz müslumanların bu kelimeyi (yâni Allah'ın dilediği ve Muhammed'in dilediği, sözünü) kullandığınızı bilmiyor idim,"
Bu fiil olumlu olunca "Bilmiyor idim" yerine "Biliyor idim" demek gerekir ki bunun bozukluğu açıktır. Bu fiil olumlu olarak müellif tarafından rivayet edildiği farz edilirse cümleyi şöyle mânâlandır-mak gerekir: "Ben siz (rnüslümanlar)a bu kelimenin doğrusunu tarif etmiş olayım." Ehlinin malumu olduğu üzere, bu mânâ mezkûr cümleden güçlükle çıkarılabilir.
Yukarda ifâde ettiğim gibi kalem hatâsı olarak bir hemze eksik ise cümlenin mânâsı açıktır. Şöyle ki: Yâni siz müslümanların konuşmanızda böyle bir kelime kullandığınızı bilmiyordum, sözlerinize dikkat etmediğim için bu kelimenin ağzınızdan çıktığından haberim yoktur. Eğer haberim olmuş olsaydı sizi menederdim.
Hulâsa bu sözü söylemenin hatalı oluşu sırf anılan müslümanıri rüyasına dayanmıyor. Allah ile kulunun denk tutulması kokusunu veren çirkin bir kelime olduğu için yasaklanmıştır.
îlk hadis de bu sözün doğrudan yasaklanmış olduğunu gösterir. Ahmed' in rivayet ettiği bir başka hadîse göre:
"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Allah'ın dilediği ve senin dilediğin, demiş bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
«Sen beni ve Allah'ı denk mi ettin? Hayır, bilâkis yalnız Allah'ın dilediği» buyurmuştur."
«Allah'ın dilediği, sonra senin dilediğin» ifâdesinin meşru kılınmasının sebebine gelince, Allah Teâlâ'nın dilemesi, kulun dilemesinden önce tahakkuk eder Bu ifâde de o tahakkuka uygundur. [36]

14- Yemininde Tevriye Edenin (Hükmünün Beyânı) Babı

2119) Süveyd bin Hanzala (Radtyattâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ziyaret etmek üzere (yola) çıktık. Beraberimizde Vâil bin Hücr de var idi. (Yalda) Vâil'i bir

düşmanı yakaladı. Arkadaşlar (Vâitt kurtarmak için) yemin etmeyi günah saydılar. Ben kendim yemin ederek t Bu benim kardeşimdir, dedim. Yeminim Üzerine Vâil'in düşmanı onu serbest bıraktı. Sonra biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardık. Ben, arkadaşlarımın yemin etmeyi günah saydıklarını ve Vâil'in, kardeşim olduğuna yemin ettiğimi O'na arz ettim. O, buyurdu kıı
«Doğru söz söylemişsin. Müslüman, müslümanın kardeşidir.»"

2120) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Yapılan yemin ancak yemin ettirenin niyeti üzerine (vâki)-dir.."

2121) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü on&J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Senin yeminin, arkadaşının (Yemin ettirenin) seni tasdik ettiği niyet üzerine (vâki)dir.»" [37]

İzahı

Tevriye s Bir sözden ilk anlaşılandan başka bir mânâyı kasdet-mektir. Meselâ ilk hadiste râvinin kullandığı "Bu benim kardeşimdir" sözünden ilk anlaşılan mânâ, kan kardeşliğidir. Bununla din kardeşliği anlamını kasdetmek tevriye olur. Babın başında geçen Tevriye kelimesini anlattıktan sonra hadîslerin izahına geçelim :
S ü v e y d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadiste ismi geçen Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 659. hadisin izahı bölümünde geçmiştir. Süveyd bin Hanzala ise Kûfe'li sahâbilerden olup bundan başka hadîsinin bilinmediği e 1 - M ü n z i r î tarafından ifâde edilmiştir. Nesebi ve hayatı hakkında da bir bilgi edinilemedi.
Hadis, bir müslümanı bir zâlimin elinden kurtarmak için yeminde tevriye etmenin meşru olduğuna ve bundan dolayı yemincinin kefaret ödemesinin gerekli olmadığına delâlet eder.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in ilk hadisini Müslim de rivayet etmiş, ikinci hadisini Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Son hadîs metninde geçen "Sahib" kelimesini "Arkadaş" diye terceme ettim. Bu kelimeden kasdedilen mânâ kişinin yemin etmesini teklif eden hasım, dâvâcı ve konuşmacıdır. Buna işaret etmek için "Yemin ettiren" ifâdesini ilâve edip parantez içine aldım.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in bu iki hadîsi, yeminde tevriye etmenin faydasız olduğuna delâlet ederler. Yâni yemin teklif eden tarafın niyeti ve kasdettiği mânâ esastır. Yemin eden kimse başka bir mânâyı kasdederek tevriye etse bile bunun bir faydası yoktur.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Hadîste geçen M üst ah lif, yemin teklifinde bulunan kimsedir. Bu hadîs hâkimin yemin teklifine yorumlanır. Bir kimse başka bir kimseden davacı olup bir hak talebinde bulunduğunda, hâkim davalıya yemin tevcih eder de dâvâlı, onun kasdettiği mânâdan başka bir şeye niyet etmek sureti ile tevriye edip yemin ederse, tevriyenin bir yaran yoktur. Yemin hâkimin niyetine göre oluşur. Bu hükümde icmâ vardır. Bunun delili bu hadîs ve icmâ'dır.
Şayet hâkim veya vekili tarafından yemin teklif edilmediği zaman kişi yemin edip tevriyede bulunursa, tevriye yararlıdır ve kişi yemininden dolayı günah işlemiş olmaz. İster kimse yemin teklif etmemiş iken, o kendiliğinden yemin etsin. İster hâkim ve vekilinden başka bir kimse ona yemin teklifinde bulunsun, netice değişmez. Burada yemin teklifinde bulunan şahsın niyeti esas değildir. Hulâsa; Genellikle yemin edenin niyeti esastır. Ancak dâvâlı olduğu zaman hâkim veya vekili tarafından kendisine yemin tevcih edildiği zaman edeceği yeminde, yemin ettirenin niyeti esastır. Kendisinin tevriye etmesi ona bir yarar sağlamaz. Hadisten kasdedilen mânâ budur.
Bir dâvada hâkim yemin teklifinde bulunmamış iken, kişinin edeceği yeminde, kendisinin niyeti esastır.
Yukarda anlatılan hükümler, Allah'a yemin etmek hakkında olduğu gibi talâk ve âzadlamak hakkında da uygulanır. Şu farkla ki, Hâkim bir kimseye talâk veya âzadlamak yeminini tevcih etmeye yetkili değildir, ancak Allah adı ile yemin etmeyi teklif eder. Durum bu olunca hâkim herhangi bir dâvada, talâk veya âzadlamak yeminini teklif ettiği zaman, yemin edecek kişi tevriye edebilir. Bu tevriye yararlıdır.
Hâkim veya yetkili kılacağı kişiden başkasının tevcih edeceği yeminde, keza kimse yemin teklif etmemiş ilçen kişinin kendiliğinden edeceği yeminde, tevriyenin yararlı olduğunu yukarda anlattım. Şu da bilinmelidir ki, tevriyenin yararlı olduğu hallerde, yemin kefaretini çıkarmak gerekmez, ama edilen yemin ile herhangi bir kimsenin sabit ve mevcut bir hakkı zayi olursa ve hak yerini bulmazsa, şüphesiz o tevriye caiz değildir. Allah katında vebali mûcibtir. Bu hususta da âlimlerin icmâı vardır.
Kadı I y â z : Edilen yemin ile her hangi bir kimsenin hakkı zayi olursa, yeminci tevriye de etse günahtan kurtulamaz. Bu hususta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur, demiştir"
Avnü'l-Mabûd yazarı özetle şöyle der;
EI-Kaari: Ebû Hüreyre' nin hadisinden maksat şudur; Yemin ettiren şahıs, yemin ettirme hakkına hâiz ise, onun niyeti muteberdir. Yeminci başka bir şeye niyet edip tevriyede bulunursa, bununla günahtan kurtulamaz. A h m e d de böyle hükmetmiştir, der.
En-Neyl yazan da: Bu hadis delildir ki, muteber olan niyet yemin edenin değil, ettirenindir. Yemin ettiren kişi hâkim olsun, alacaklı olsun, fark etmez. Keza zâlim olsun, mazlum olsun, doğru sözlü olsun, yalancı olsun hüküm aynidir. Bir kavle göre yemin ettiren şahıs yalancı ise muteber olan onun niyeti değil, yemin edenin-niyetidir, demiştir. [38]

15- Nezir (Adamak)tan Nehîy Babı

2122) Abdullah İrin Ömer (Radtyallâhü aıı/ıümâ)'ık\n: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adak adamayı men etti ve:
«Bununla ancak cimriden (bir şey) çıkarılmak istenir.» buyurdu."

2123) Ebû Hüreyre (Radıyallâhii anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resûluîlah (Saflallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz, adak adamak, Âdem oğluna takdir edilmiş olandan başka bir şey getirmez. Lâkin kendisi için takdir edilmiş olan şey ona güç gelir. (Bunun üzerine adak adar) ve nezir sebebi ile cimriden bir şey çıkarılmak istenir. Böylece nezirden önce ona kolay olmayan şey (nezirle) kolaylaştırıhr. Halbuki Allah Teâlâ: 'İnfak et (malını hayır yoluna harca. Eğer infâk edersen) ben (de) sana in-fâk ederim (mal veririm)", buyurmuştur.»»" [39]

İzahı

İlk hadisi T i r m i z i hâriç, Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde "Leîm" kelimesi yerine "Bahir kelimesi bulunur. Bunun için bu kelimeyi "Cimri" diye terceme ettim. Leim kelimesi lügatta "kınanan, kötü ve cimri" mânâlarına gelir. Burada cimri mânâsı kasdedilmiştir.
îkinci hadis Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.
İlk hadiste adak adamanın yasak olduğu bildirilmiştir. H a t -tâbi şöyle demiştir:
Bu hüküm, ilmin garib bir bölümüdür. Çünkü nezir yasaklanıyor ve yapıldığı takdirde ifâsı vâcib kılınıyor. Şâfiiler'in ekserisi, M â 1 i k i 1 e r ve Hanbelîler adak, adamanın mek-ruhluğuna hükmetmişlerdir. Ş â f i i 1 e r' den N e v e v î ise adak adamanın müstehab olduğunu söylemiştir. Kadı Hüseyin, Mütevelli ve Gazali de böyle demişlerdir. Kur-t u b i, nezirin yasaklısına dâir hadisleri, bir menfaatin elde edilmesi veya bir zararın defi için yapılan nezirlere tahsis etmiş ve böyle yorumlayarak şöyle der: Bir adam; Eğer Allah benim hastama şifâ verirse sadaka vermek üzerime borç olsun, gibi bir nezir yaparsa, bu yasaktır ve hadîsler bu gibi nezirlere aittir. Çünkü adam sadaka vermeyi hastasının iyileşmesine bağlayınca, anlaşılıyor ki o, bu hayırı sırf Allah rızâsı için yapmıyor, bir menfaat karşılığı yapıyor. Nitekim eğer hastası iyileşmezse bu sadakayı vermiyecek. Bu davranış ise ancak cimrilere mahsûstur. Çünkü genellikle cimri kimse, malını hazır bir bedel ve menfaat karşılığında verir. Hadisin «Nezirle ancak cimriden bir şey çıkarılır» cümlesi bu mânâya işarettir. Bir de şu durum vardır: Câhil adam zan ediyor ki ettiği nezir; onun dileğinin yerine gelmesini gerçekleştirir veya ettiği nezirden dolayı Allah onun dileğini yerine getirir. Câhil kişi böyle îtikad eder. ilk şık, sahibini küfre yaklaştırır. İkinci şık da bariz ve apaçık bir hatâdır. Hattâ el-Hâfız ikinci şıkkın da küfre yakın olduğunu söylemiştir.
Kurtubi daha sonra, hadisteki nezirin yasaklığı âlimlerce mekruhluk mânâsına yorumlandığına dâir nakiller yapmış ve sonunda şöyle demiştir: Yukarda anlattığım sapık itikad sâhibleri için bu yasaklama haramlık mânâsına ve böyle itikadı olmayan kimseler için de mekruhluk anlamına

yorumlamak daha uygundur. Yâni yukarda anlatılan sapık itikad sahihlerinin adak adamaları haramdır, böyle yanlış İtikadı olmayanların nezir etmeleri mekruhtur.
El-Hâfız, Kurtubi' nin bu tafsilâtını tasvib etmiştir. Nezrin yasaklığına dâir hadisin râvisi İbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anh) 'in olayı da bu yorumu teyid eder. Çünkü bu olay bir menfaat karşılığı yapılan nezire aittir."
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisinde de nezirin kaderi değiştirmediği, insan oğlunun kaderinde olan bir şeyi gi-dermediği, kaderinde olmayan bir şeyi sağlamadığı, kaderde bulunan bâzı şeylerin onu nezre sürüklediği ve böylece cimri kimsenin daha önce kolayca veremediği malını nezir dolayısıyla kolayca vermesine vesile olduğu, halbuki Allah yolunda harcanan malın yerini Allah'ın doldurduğu bildirilmektedir.
Tuhfe yazan şöyle der:
Kadı Iyâz: İnsanların âdeti nezirleri birtakım menfaatla-nn elde edilmesine veya bâzı zararların define bağlamaktır. Hadis bunu yasaklar. Çünkü bu hâl cimrilerindir. Cömert kimse Allah yolunda bir hayır yapmak istediği zaman bunu hemen yapar. Cimri ise ancak bir çıkar için veya zarardan korunmak için yapar. Halbuki, nezir mukadder olmayan bir menfaat sağlamaz veya bir zararı önleyemez, demiştir.
Tıybî de, Kadı Iyâz'ın yukarda anlatılan sözünün benzerini söyledikten sonra: Bu yasak böyle bir menfaat temini veya bir zararın defi için yapılan nezirlere mahsustur. Her çeşit menfaat ve zararın Allah'ın takdiri ile olduğuna inanan kimseler ve nezirlerde bulunup da işleri kolaylaştıranın ancak Allah olduğunu bilen mü'minler için böyle bir yasaklama yoktur. Böyle inanan kimseler ettikleri nezirleri de yerine getirirler. Allah Kuranı Kerim'de
nezirlerini İfâ edenleri;. âyeti [40] ile över, demiştir. [41]

Dört Mezhebin Nezir Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre, fıkıh kitablannda belirtilen şartları taşıyan nezirler sahih ve meşrudur.
2. Şafiî mezhebine göre; bir menfaat veya zarar düşünülmeden yapılan nezir ve bir menfaatin sağlanması veya bir zararın defi şartına bağlı nezir bir ibâdet sayılır. Buna Teberrür nezri denir. Bir de Lücâc = Husûmet ve öfke hâlinde yapılan nezir vardır. Oluşması ve şartları için fıkıh kitablanna başvurmak gerekir.
3. Hanbelîler'e göre nezir mekruhtur. Bununla beraber yapıldı mı ifâsı gerekir.
4. Mâlikiler'e göre bir nimete kavuşan veya bir zarardan kurtulan kimsenin Allah'a şükür mâhiyetinde yaptığı nezir men-dubtur ve îfâsı farzdır. Fakat bir menfaatin temini veya bir zararın 4ef i şartına bağlı kılman nezirin hükmü ihtilaflıdır. Bir kavle göre mekruh, diğer bir kavle göre caizdir. Ancak sözü edilen menfaatin temininde veya zararın definde nezirin bir rolü olduğuna inanarak kişinin nezir etmesi haramdır.
Her mezhebte konu ile ilgili geniş bilgiler olup izahı uzun sürdüğü için bu kadarla yetinelim. [42]

16- Günah İslemeyi Nezretmek Babı

2124) "İmrâıı hin Huıyn (Rarfivaltâhit tnıh)\\ew rivayet edildiğine yöre; Rmilullah (SatlılU'ihü Air y/ti ve Scllcnı) şiiyU* buyurdu, demiştir ;
-Allah'a isyan etmek hakkında nezir yoktur ve Âdem oğlunun mâlik olmadığı bir şeyi nezretmesi yoktur.»"

2125) Âi^e (Radiyallâhii anfiâ)'(hm rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Salliillahil Aleyhi ve Selimi) çtiyle buyurmuştur :
-Allah'a isyan etmeyi (gerektiren kötü bir iş için) nezretmek yoktur. Bunun kefareti bir yemin kefaretidir.»"

2126) Âişe (Rtidtyallâhü anhâ)'(\ı\n rivayet edildiğine göre: Re.sûUıl-lah (Sallallahü Alryhi ve Sellrm) şöyle buyurdu, demiştir ;
•Kim Allah'a itaat etmeyi nezrederse O'na itaat etsin (nezrini yerine getirsin) ve kim Allah'a isyan etmeyi nezrederse sakın O'na isyan etmesin (nezrini yerine getirmesin).-'"[43]

İzahı

İmrân (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve Ne-s â î de rivayet etmişlerdir. Hadisin açık mânâsı, bir günah işlemeyi nezretmek muteber ve oluşmuş bir nezir sayılmaz. Keza kişi sâ hib olmadığı bir malı nezretse, bu da oluşmuş ve sahih bir nezir sa yılmaz.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
"İçki içmek gibi bir günahı işlemeyi nezreden kişinin ettiği nezrin bâtıl olduğu, oluşmuş bir nezir sayılmadıgı ve bu nezirden dola yi bir yemin kefaretini ödemenin gerekli olmadığı bu hadisten anlaşılıyor, Ebû Ha n i f e, Mâlik, Şafii ve âlimlerin cumhuru böyle demişlerdir. A h m e d * e göre böyle nezirde yemin kefareti gerekir. Onun delili ise A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nın (2125 nolu) hadîsi ve îmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'m rivayet ettiği ve Â i ş e ' nin hadisine benziyen başka hadisidir. Bu iki hadiste, günah işİeme nezrinin kefaretinin, bir yemin kefareti olduğu bildirilmiştir. Cumhurun delili ise J m r â n bin Husayn (Radıyallâhü anh)'m buradaki hadisidir. Onun diğer hadisi muhaddis âlimlerin ittifakı ile zayıftır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm sözü edilen hadisi de zayıftır."
Avnü'l-Ma'bûd yazarı N e v evi' nin bu sözünü naklettikten sonra:
Lâkin, e 1 - H â f ı z : Ben diyorum ki Tahâvi ve Ebû Ali bin es-Seken -Günah işleme nezrinin kefareti bir yemin kefaretidir.» mealindeki hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu itibarla bu hadisin zayıflığı üzerinde nerede ittifak vardır? demiştir.
Sindi de : Hadisin : «Günah işlemeyi nezretmek yoktur» cümlesinin mânâsı, böyle bir nezrin oluşmuş sayılmıyacağı değildir. Çünkü eğer mânâ böyle olsa, -Böyle nezrin kefareti, bir yemin kefaretidir.» cümlesine münâsib olmaz. Bu itibarla ilk cümlenin mânâsı: «Böyle nezrin yerine getirilmesi yoktur.* demektir. Sahih bâzı rivayetlerde cümle böyle ifâde edilmiştir, demiştir.
Böyle nezrin kefareti bir yemin kefaretidir, diye hükmeden A h -med ve İshâk, Âişe (Radıyallâhü anhümâJ'nın 2125 sayılı hadisini delil göstermişlerdir. El-Mütaka'da beyân edildiğine göre E b ü H a n i f e de böyle hükmetmiştir. Daha geniş bilgi aşağıda verilecektir.Nevevİ, İm'rân (Radıyallâhü anh)'m hadisinin şerhinde
şu bilgiyi de verir:
"Bu hadîste -Âdem oğlunun mâlik olmadığı bir şeyi nezretmesi yoktur.» cümlesi şöyle yorumlanır: Kişi nezrini kendisinin mülkiyeti altında olmayan belirli bir şeye bağlarsa, meselâ : Allah benim hastama şifâ verirse ben Allah için falancanın kölesini âzad etmemi nezrederim, derse bu nezir sahih değildir. Keza falan adamın elbisesini veya evini sadaka ederim gibi kendisinin malı olmayan bir şeyi adarsa bu adak muteber değildir.
Şayet adam mâlik olmadığı bir şeyi boynunun borcu olarak nez-rederse böyle nezir sahihtir. Meselâ adamın kölesi yoktur ve bir köleyi satınalabileceği parası da yoktur. Bununla beraber: Allah benim hastama şifâ verir ise bir köleyi âzad etmeyi Allah için nezrederim, derse bu nezir sahihtir. Hastası şifâ bulduğu takdirde bir köleyi âzad etmesi onun zimmetinde tahakkuk etmiş bir borç olur."
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm ilk hadisini E b û Dâvûd ve Ti r m i z i de rivayet etmiş, Onun ikinci hadisini Müslim'den başka Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmiştir.
Tirmizî, Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nm ilk hadîsini rivayet ettikten sonra bunun sahih olmadığını, çünkü Zührİ' nin bu hadisi E b û Seleme' den işitmediğini ifâde etmiştir.
Tuhfe yazan da özetle şöyle der:
"Bir günahı işlemeyi nezreden kişiye, bir yemin kefaretinin vâ-cib olup olmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Cumhûr'a göre kefaret gerekmez. Ahmed, Sevri, îshâk ve Ha-nefîler ile Şâfiiler1 den bâzıları kefaretin vücûbuna hükmetmişlerdir.
Âlimler günah işlemeyi nezretmenin haramhğı hususunda ittifak halindedirler. Bunların ihtilâfı sâdece böyle bir nezirden dolayı kefaret ödemenin vâcib olup olmadığı husûsundadır. Kefaretin vücûbuna hükmedenler bu bâbta rivayet olunan hadislere dayanmışlardır. Cumhur bunların zayıf olduğunu söylemiştir. Bence bu hadîsler müteaddit olduğu ve müteaddit yollarla rivayet edildiği için delil olmaya elverişlidir."
Böyle haram bir nezirde bulunan kimse için en ihtiyatlı olanı, onun kefaret ödemesidir, denilebilir.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nm son hadisi ile ilgili olarak Tuhfe yazan şunlan söyler:
"Hadis'in "Allah'a itaat1' ifâdesi, dînen vâcib ve müstehab olan ibâdetlerin hepsini kaplar. Dinen vâcib olan bir şey zâten vâcibtir. Bunun adanması şöyle olur: Meselâ, beş vakit namaz farzdır. Bunları ilk vakitte kılmak mümkün olduğu gibi vaktin ortalarında veya sonlarına doğru

kılmak da caizdir. Bir kimse bunlan vaktin ilk zamanında kılmayı nezrederse, ilk vakitte kılmak onun için vâcib olur. Müstehab ibâdetlerin adanması ile bunların vâcib olması durumu açıktır. Müstehab olan mâli veya bedenî ibâdetler, bilindiği gibi müs-tehabtır, vâcib değildir. Fakat bir kimse bunlardan herhangi birisini nezrederse, bunu yapmak artık vâcib olmuş olur. [44]

17- Bir Adak Adayıp Da Adağının Ne Olduğunu Belirtmeyen Kimsenin (Adamasının Hükmünü Beyan Eden Hadisler) Babı

2127) Ukbe bin Âmir el-Cühenî (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (S ali ali ahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir adak adayıp da onu tâyin etmezse o adağın kefareti bir yemin kefaretidir.»"

2128) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim bir adak adayıp da onu belirtmezse, o adağın kefareti bir yemin kefaretidir. Kim gücünün yetmediği bir adak adarsa bunun kefareti de bir yemin kefaretidir. Kim gücü dâhilinde bir adak adarsa onu yerine getirsin.-"[45]

İzahı

U k b e (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini Müslim, T i r -m i z i. Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hadisin : «ve o adağı tâyin etmezse» cümlesi yoktur.
Tuhfe £azan Ukbe (Radıyallâhü anhKın hadisinin açıklaması bölümünde şöyle der:
"Adağın tâyin edilmemesi şöyle olur: Meselâ; Adam : Ben bir adak adadım veya: Bir adak benim üzerimde olsun, der ve bunun oruç mu, yoksa bir şey mi olduğunu belirtmez. İşte böyle bir nezrin kefareti bir yemin kefaretidir. Bu hadis, kefaretin belirsiz nezre âit olduğunun delilidir.
M ü s 1 i m ' in rivayetinde yukardaki cümle yoktur. N e v e v İ bu hadisin şerhinde: "Âlimler bu hadisten kasdedilen mânâ hakkında ihtilâf etmişlerdir. Arkadaşlarımızın cumhuru bu hadisi Lücâc denilen adak nev'ine yorumlamışlardır. (Lücâc nezri, öfke veya münâkaşa hâlinde yapılan nezirdir.) Böyle bir adamada bulunan şahıs serbesttir, dilerse adağım yerine getirir, dilerse bunu yerine getirmez de bir yemin kefaretini öder.
Mâlik ve âlimlerden çok kimse veya âlimlerin çoğu bu hadisi mutlak nezre (Yâni tâyin edilmeyen nezre) yorumlamışlardır. Yâni : Üzerime bir adak olsun, gibi belirsiz adak adayana aittir.
Hadis fıkıhçilanndan bir cemâat da bunu. bütün nezir nevilerine teşmil etmişler ve: Kişi ettiği bütün nezirlerde serbesttir, dilerse bunun yerine bir yemin kefaretini öder, demiştir." Müslim*-
deki hadis metni şöyledir = «Nezrin kefareti yemin kefaretidir.» Nevevi, Müslim' deki rivayeti dikkate alarak bu görüşü benimsemiş olabilir. Ş e v k â n i ise şöyle der:
Zahir olan yorum Müslim" deki rivayeti tâyin edilmemiş olan adak nevine tahsis etmektir. Çünkü Müslim' deki rivayet mutlaktır. Diğer bâzı rivayetler, tâyin edilmeyen adakla kayıtlıdır, mutlak olan rivayeti kayıtlı olan rivayete göre yorumlamak vâcibtir. Tâyin edilen adaklara gelince, eğer adayanın gücünün dışında kalan bir ibâdet ise, onun yerine bir yemin kefareti ödenir. Şayet adayanın gücü dâhilinde bir ibâdet ise bunu yerine getirmek gerekir. O ibâdet mâli olsun, bedeni olun fark yoktur. Eğer yapılan adak bir günah işlemek ise. böyle bir nezir sahih değildir ve bunun yerine kefaret ödemek de gerekmez. O günahın işlenemiyeceği de malûmdur. Eğer nezredilen şey mubah bir iş olup adayanın gücünün yettiği bir iş ise, zahir olan hüküm bu tür nezrin muteber sayılması ve yerine getirilmediği takdirde kefaretin ödenmesinin gerekliliğidir. Çünkü yaya olarak Kâ'b e' ye gitmeyi adayan kadm hakkında vârid olan hadislerde bunun ifâsı emredilmiştir. Şayet adanan mubah şey, adayanın gücü dışında bir şey ise, yine bir yemin kefaretinin ödenmesi gerekir. Ibn-i Abbâs (RadıyaHâhü anhJ'ın 2128 nolu) hadisi buna delâlet eder. Sahih hadislerden istifâde edilen hükümlerin hülâsası budur, demiştir."
Tuhfe'den naklen verilen bilgi burada sona erdi.
Avnü'l-Mabûd yazarı da Nevevi ve Şevkâni' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra Ş e v k â n i' nin yorumunun güzel olduğunu söylemiştir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû D â -v ti d da rivayet etmiştir.
Bu hadisle ilgili izah Şevkâni' nin yukardaki sözünden anlaşıldığı için buna eklenecek bir şey yoktur, denilebilir. [46]

18- Nezrin Yerine Getirilmesi Babı

2129) Ömer bin el-Hattab (Radtyallâkü anhyAen; Şöyle demiştir: Ben câhüiyet döneminde İken bir adak adadım ve müslüman olduktan sonra (bunun hükmünü) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Nezrimi yerine getirmemi emretti."[47]

İzahı

Kütüb-i Sitte'nin hepsinde bu hadis rivayet edilmiştir. Bunun bir benzeri de müellifimizin 1772 nolu hadisidir. Buradaki rivayette Ömer (Radıyallâhü anh) 'm ettiği nezrin mâhiyeti belirtilmemiş ise de diğer rivayetlerde, bunun Mescid-i Haram'da bir gece itikâfa girmesi olduğu belirtilmiştir. Bir kısım rivayetlerde "Bir gece" ifâdesi yerine "Bir gün" ifâdesi var ise de e 1 - H â f ı z bu rivayetin şaz olduğunu belirtmiştir. T i r m i z i bu hadisi rivayet edip sahih - hasen olduğunu söyledikten sonra: Sahâbilerden ve başkalarından bir kısım ilim adamları oruç tutmaksızın itikâf olmadığını söylemişler, bir kısım âlimler de itikâfa giren kimsenin oruçlu olması şart değildir, demişlerdir. Bir kısım ilim ehli de bu hadîsi delil göstererek: Bir kimse müslüman olmadan önce hayırlı bir şeyi adamış ise müslüman olduktan sonra, adağım yerine getirmelidir, demişlerdir.
îtikâfa girmek için oruç tutmanın şart olmadığını söyleyenler Ömer (Radıyallâhü anh) 'in bu hadisini delil göstermişlerdir. A h -med ve tshâk'ın kavli de budur, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan da şöyle der:
"Şevkâni: Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadisi, kâfir iken bir adak adamış olan kimsenin müslümanlığı kabullendikten sonra adağını îfa etmesinin vâcibliğine delâlet eder. Şafii' nin bazı arkadaşları böyle hükmetmişlerdir. Fakat Cumhur, kâfir'in nezrinin sahih olmadığına hükmetmişlerdir. Ö m er'in hadisi cumhurun aleyhinde bir delildir. Cumhur'dan bâzı âlimler, Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in Ömer'e verdiği emir vâciblik için olmayıp, müstahablık için olduğunu söylemişler ise de bu cevab onlara bir yarar sağlamaz.Çünkü onlara göre adak oluşmuş sayılmaz. Oluşmamış bir adak'ın yerine getirilmesinin müstahablığı söz konusu olur'mu?
E bu Hanife, Mâlik, Sevrî ve Evzâî orucsuz itikâfın sahih olmadığını söylemişlerdir. Ali, İbn-i Mes'ûd ve bâzı ilim ehli de: îtikâfa girmek için oruç tutmak şart değildir demişler.
İtikâf ile ilgili hükümler hakkında gerekli bilgi Oruç kitabının itikâf bölümünde anlatılmıştır.

2130) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâyâstn rivayet edildiğine göre:
Bir erkek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn yanına gelerek :
— Yâ Resûlallah, ben Buvâne'de deve kesmeyi adadım, dedi. Re-sûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona
«Câhiliyet devri işinden bir şey senin kalbinde var (im)?» Buyurdu. Adam:
— Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Nezrini yerine getir,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki, bu hadîsi Ebû Pâvûd kendi süneninde Abdullah bin Ömer'in hadîsi olarak rivayet etmiştir. İbn-i Abbas'ın hadîsinin senedindeki râviler de sıka zatlardır. Lâkin onun senedinde el-Mes'ûdl bulunur. Bu râvinin adı Abdullah bin Mes'ûd'dur. Ömrünün son zamanlarında rivayetleri karıştırmıştır. İbn-i Hibbân: onun rivayetleri karışmış, birbirinden ayırd edilemiyor, bırakılmaya müstahaktır, demiştir.

2131) Meymûne bint-i Kerdem el-Yesâriyye (Radtyallâkü ankümâ)'-dan rivayet edildiğine göre :

(Bir yolculukta) kendisi babasının terkiyesinde iken babası Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIemJ'e (yolda) yetişti vcj Ben Bu-vâne'de (kurban) kesmeyi nezrettim, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Orada put var mı?» buyurdu. Babam: Hayır, dedi. Eesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), babama:
«Nezrini yerine getir,» buyurdu.
Bu hadîsin misli, Meymûne bin t i Kerdem'den de merfû olarak rivayet edildiğine dâir başka bir senedle İbn-i Mâceh'e ulaşmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun ilk isnadı sahihtir. Meymûne bint-i Kerdem'in sahabüiği ihtilaflıdır. İbn-i Hibbân ve Zehebi, el-Kâşif ve Tabakat'ta onun sahâbilîğini isbatlamışlardır. İlk rivayetin ifâde tarzı da onun Peygamber (S-A.V.)'i gördüğünü teyid eder. îmâm Ahmed, kendi Müsnedinde bu rivayeti şu ifâde ile almıştır: «Meymûne bint-i Kerdem'den (rivayet edilmiştir, kendisi de) babası Kerdem'den rivayet (ettiğin)e göre babası Kerdem, Resûlullah (S.A.V.»'e sormuş...* İmam Ahmed böylece bunu Meymûne'nin babasına isnad edilen hadislerden eylemiştir.
İkinci yolla yapılan İsnad munkatidir. Çünkü Yesdtd bin Mıksern, Meymûne (BA.)'den işitmeröistir. Hadîsin aslı BuhârİI ile Müslim'de ve diğer kitablarda Ömer bin el-Hattab (R.A.)'ın hadisi olarak bulunur. [48]

İzahı

îbn-i A b b â s (Radıyallahü anh) ile Meymûne (Ra-dıyallâhü anha)'nın hadisleri Zevâid türündendir. Notta ük hadisin Ebû Davud'un süneninde Abdullah bin Ömer (Radıyallahü anh)'den rivayet edildiği ifâde edilmiş ise de ben buna rastlamadım. Orada Abdullah bin Amr (Radıyallahü anh) den buna benzer bir hadis rivayet edilmiştir. Oradaki rivayete göre soru sahibi bir kadındır. Câhiliyet devri halkının, kurbanlarını kestikleri belirli bir yerde kurban kesmeyi nezretmiş, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de, kadına, kurbanını putlara mı keseceğini sormuş, kadın hayır, deyince Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : "Adağını yerine getir», buyurmuştur. Amr kelimesi ile Ömer kelimesinin Arapça yazılışları pek farklı olmadığı için kalem hatâsı olarak "Ömer" denilmiş alabilir, yâni A m r' in yanında yazılması gereken "Vav" harfi unutulmuş olabilir. Ebû Dâvûd bunun bir benzerini de Sabit bin D a h h â k (Radıyallahü anh)'den rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd, Meymûne bint-i Kerdem (Radıyallahü anhâ)'den de buradaki rivayetin bir benzerini rivayet etmiştir.
Buvâne: Mekke' nin aşağısında veya Y e n b a * arkasında, ya da Şam ile Diyarbakır arasında bir yerin ismidir. Avnü'l-Mabüd bu rivayetleri almıştır. H a t t â b İ şöyle der:
Hadisten anlaşılıyor ki bir kimse belirli bir yerde yemek vermeyi veya kurban kesmeyi adarsa bunu başka memleketteki fakirlere veremez. Ş â f i î' nin mezhebi budur. Ondan başka âlimler ise bunu caiz görmüşlerdir. Sindî de Hattabî gibi söyler.
Hadîs'in râvisi Kerdem (Radıyallahü anh) 'm sahâbî olduğu BuhârI, Îbnü's-Seken ve İbn-i Hibbân tarafından ifâde edilmiştir. Zehebi de onun Süfyân es-S a k a f î' nin oğlu olduğunu söylemiş ve sahabîlerden saymıştır. Râvisi ise kızı Meymûne ve Abdullah bin Amr bin e 1 - A s' dır. Kerdem'in kızı Meymûne (Radıyallahü anhâ) 'nin sahabiligi hakkındaki ihtilâf notta ifâde edilmiştir. Hulâsa sahibi de onu sahâbilerden sayarak, râvisinin Y e z i d bin M ı k s e m olduğunu söylemiştir. Baba ile kızın hadîslerini Ebû D â v ü d , müellifimiz ve Ahmed rivayet etmişlerdir,
Bu hadisler, câhiliyet devrinin îtikad izleri veya örf ve âdetlerine eğilim olmaksızın b devirlerde kurban kesme yeri olarak seçilmiş mıntıkada putlar yok ise, orada kurban kesmek için yapılan nezrin yerine getirilmesinin meşru olduğuna delâlet ederler. [49]

19- Zimmetinde Bir Adak Bulunduğu Halde Ölen Kimse (Nin Adaglna Âît Hükümleri Beyan Eden Hadîsler) Babı

2132) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir :
Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh), bir adak adayıp da yerine getirmeden ölen annesinin zimmetinde olan bu adağın hükmünü Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sordu. Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) ona i
«Sen annen yerine o adağı kaza et (yerine getir)», buyurdu." [50]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Avnü'l-Mâbud yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der;
"Sa'd (Radıyallâhü anhî 'in annesinin adağının ne olduğu hususunda ihtilâf vardır. Bunun oruç olduğunu söyleyenler olduğu gibi köle âzadlamak olduğunu söyleyenler de vardır. Bir kavle göre sadaka, diğer bir kavle göre mutlak adak, başka bir kavle göre Sa'd tarafından bilinen muayyen bir adak idi. Bu hadîs, ölünün zimmetinde kalan vâcib haklatın, onun yerine kaza edileceğine delâlet eder.
Zimmetinde bir mâli adak bulunduğu halde ifa etmeden ölen kişi, ifasını vasiyet etsin, etmesin, onun terekesinden bunun kaza edilmesinin vâcibliğine cumhur hükmetmiştir. Ancak kişinin, son hastalığında adadığı adak, onun terekesinin tamamından değil, üçte birisinden ödenir.
M â 1 i k 11 e r ile Hanefiler'e göre ölünün zimmetinde kalan mâlî nezrin ödemesi için onun vasiyet etmesi şarttır.
H a t t â b i de: Bu hadis, ölünün şahıslara olan borcu, terekesinden Ödendiği gibi, adadığı adakların ve tahakkuk etmiş kefaretlerinin de onun terekesinden kaza edileceğine delâlet eder. Şafiî ve arkadaşlarının mezhebi budur. Ebû Hanife'ye göre ölü vasiyet etmemiş ise ne adakları ne de kefaretleri ödenir, demiştir.
KastalânI de: Zimmetinde mâli bir adak olan ölünün terekesinin tamamından bu adak ödenir. Ölünün vasiyet etmiş olması şart değildir. Ancak son hastalığında adadığı adak onun terekesinin üçte birisinden ödenir. Eğer Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in annesinin adağı mâli bir adak idi ise Sa'd ya annesinin terekesinden ya da kendi kesesinden ödemiş olabilir, demiştir."
Tuhfe yazan şöyle der: Ölünün zimmetinde kalan adak, mâli olmadığı takdirde cumhura göre mirasçıları bunu kaza etmeye mecbur değillerdir. Kefaret, adak ve zekât gibi mâlî vâciblere gelince eğer ölünün malı yok ise mirasçıları kendi mallarından bunu ödemeye mecbur değildir. Ama ödemeleri müstahabtır. Cumhura göre hadisteki emir teberru mânâsına yorumlanır.

2133) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildi-
ğine göre:
Sa'd (RjM'ın Hâl Tercemesi
Sa'd bin Ubâde bin Deylem bin Harise el-HazrecI; Hazreç kabilesinin reisi idi. Bütüa savaşlarda Ensâr-i Kirâm'ın sancakdan İdi. Müslim'de beyan edildiği gibi Bedir savaşında da bulunmuştur. Meşhur Akabe görüşmelerine katılan ilk bahtiyar sahabîlerdendir. Cömertliği ve güzel yazısı ile şöhret bulmuştur. Resûl-i Ekrem (S-A.V.)'den hadîsler rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde hadîsleri vardır. Ravileri oğulları Kays, Saîd ve îshak'tır. Saîd bin el-Müseyyeb de ondan mürsel hadisler rivayet etmiştir. Çok sadaka vermekle meşhurdur. Ebû Bekir (R.A.)'a biat etmeyip Medîne-i Münevvere'den ayrılmış, Şam tarafında kalmış ve bir daha Medine'ye dönmemişUr. NİhâY*t Şam'a bağlı Havran'da bir kavle göre hicri 16. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa: XS4>
Bir kadm Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek; Yâ Resûlallah! Annem vefat etti ve üzerinde oruç adağı vardı. Bu adağını yerine getirmeden vefat etti, dedi. Bunun üzerine Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onun yerine velîsi oruç tutsun, buyurdu,»"
Not; Bunun senedinde bulunan İbn-i Lahia'nın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [51]

İzahı

ZevâId türünden olan bu hadis, ölünün zimmetinde kalan adak orucunun, onun yakınları tarafından kaza edilebileceğine delâlet eder. Müellifin 1758 ve 1759 nolu hadisleri de bu konudadır. Gereken bilgi orada verilmiştir. Ölünün zimmetinde kalan Ramazan orucu ile ilgili gerekli bilgi ise müellifimizin 1757 nolu hadîsinin izahında geçti. Oraya müracaat edile&üir. Burada şu özlü bilgiyi vermekle yetinmek isterim:
Avnü'l-Mabûd yazarı "Ölünün adağını kaza etmek" babında E b ü
Davud'un tbn-i A t) b â s (Radiyallâhü anh)'den rivayet ettiği ve buradaki hadise benzer bir harfisin şerhinde şöyle der:
ölü yerine oruç tutmanın caiz olmadığını söyleyen âlimler bu hadisi, ölünün oruç borcuna mahsuben fidye verilmesi mânâsına yorumlamışlardır. Lâkin bu yorum cidden çok uzak bir yorumdur. (Hattâ hatalı bir yorumdur, denilebilir. Çünkü hadîste ölü yerine oruç

tutulması emredilmektedir.) Kast alâni' nin beyânına göre Ahmed bin Hanbel adak orucunun ölü yerine tutulabileceğine hükmetmiştir. Şafiî' nin eski kavline göre ölünün her çeşit oruç borcu, yakınları tarafından kaza edilebilir. Şvâ -f i i' nin muhakkik arkadaşları da bu görüşü tercih etmişlerdir.
En-Neyl yazarı: Ölünün zimmetinde kalan her çeşit orucun, onun velileri tarafından kaza edilebileceğine îbn-i Abbâs'ın'bu hadîsi delildir. Hadîs ehli, Ş â f i İ I e r' in hadısçi fıkıhçılarmdan bir cemâat ve Ebû Sevr de böyle hükmetm işlerdir. B e y h a -k i' nin nakline göre Ş & f i i bu hükmü hadîsin sıhhat şartına bağlamıştır. Hadîs de sahihtir, diye bilgi vermiştir.
B e y h a k i el-Hilâfiyyât'ta: tbn-i Abbâs'm bu hadisi sabittir. Ben had isçiler arasında bu noktada bir ihtilâfın varlığını bilmiyorum. Cumfeûra göre ölünün ve ölü yerine oruç tutmakla mükellef değildir. Yâni tutmayabilir. Z â h i r i y y e mezhebine göre ise veli mecburdur.
Ebû Hanîfe, Mâlik ve yeni kavlinde Şafii: Ölü yerine hiç bir oruç tutulmaz, demişlerdir. El-Leys, îshâk ve Ebû Ubeyde'ye göre ölünün yalnız adak orucu tutulabilir, demiştir. [52]

20- Yaya Olarak Hacca Gitmeyi Adayanın (Adak Hükmünün Beyânı) Babı

2134) Ukbe bin Âmir (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Kız kardeşi (Ümmü Hibbân Kâ'be'yi ziyaret etmek üzere) baş açık ve yalın ayak yürüyerek gitmeyi nezretmîş ve Ukbe bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmış (ve kız kardeşinin yürüyerek gitmeye güçsüzlüğünü arz etmiş) tir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ukbe'ye»
-Kız kardeşine emret de binsin, başım da örtsün ve üç gün oruç tutsun.-"

2135) Ebû Hüreyre (*den rivayet edildiğine göre
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yaşlı erkeğin, iki oğlunun arasında (onlara dayanarak) yürüdüğünü gördü ve:
— «Nedir bu (yaşlı)nın hâli?» diye sordu. Yaşlının iki oğlu:
— (Bu, babamızın yaya olarak Kâ'be'ye gitmek üzere ettiği) bir adaktın yerine getirilmesi)dir, Yâ Resûlallah! dediler. Resûl-İ Ekrem CSalIallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ey ihtiyar bin. Çünkü şüphesiz Allah senden ve senin nezrinden müstağnidir» (thtiyacı yoktur), buyurdu."[53]

İzahı

Ukbe (Radiyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişler, Buharı, Müslim ve diğerleri de bunu benzer metinlerle rivayet etmişlerdir.
Hafiye: Yalm ve çıplak ayaklı, demektir. Muhtemire: Baş örtülü, demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kadının başını açmasını nezretmesinin geçersiz ve bâtıl bir şey olduğuna işaret etmek üzere, onun başını örtmesini emretmiştir. Çünkü bir günahı işlemeyi adamak yersizdir. Kadının bineğine binerek gitmesi de emredilmiştir. Çünkü bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi K â' b e * ye yaya gitmeye kadının gücü yetmiyordu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sse-lâm) kadının üç gün oruç tutmasını emretmiştir. Bu orucun ne için emredildiği hususunda ihtilâf vardır. Bâzı rivayetlerde ise, kadının K â' b e' ye binerek gitmesi ve bir kurban kesmesi emri vardır. Bu nedenle bâzı âlimler: Kadının malı durumu müsâid değilse kurban yerine üç gün oruç tutması emredilmiş, diye yorum yapmışlardır. Bir kısım ilim adamları da: Kadın yaya gitmeyi nezretmişti. Buna gücü yetmeyince binmesine izin verilmiş ve bu nezrini yerine getirmediği için bir yemin kefaretini ödemesi gerekiyordu. Mâlî kefaret ödiyeme-diği için üç gün oruç tutma kefaretini ödemesi emredilmiştir, derler-Bir kısım ilim ehli de: Kadın, haram olan baş açık gitmeyi adamıştı. Haram adak yerine, bir yemin kefareti ödenir. Mâli kefarete gücü yetmediği için kadın üç gün oruçla emrolunmuştur.
Avnü'l-Mabûd yazarı şöyle der:
"El-Kari: Kadın kurban Jcesemediği veya yeminin mâli kefaretini Ödiyemediği için ü$ göre;
H a 11 â b î: Kadın kurban kesmek veya üç gün oruç tutmak hususunda serbest bırakılmıştır. Bu nedenle buradaki rivayette oruç tutması, diğer bir rivayette kurban kesmesi emredilmiştir, der.
Söbülü's-Selâm yazan da: Kadının üç gün oruç tutmakla emre-dilmesi sebebinin, onun baş açık gitmeyi adaması olduğunu uma-nm. Çünkü baş açık gitmek haramdır. Haram bir adamadan dolayı yemin kefareti ödenir, demiştir.
Kâ'be'ye yaya gitmeyi nezretmekle ilgili görüşler:
Ebû Hanife'ye göre hac veya ömre niyeti olmaksızın Kâ'be'ye gitmeyi nezretmek sahih değildir. İnfazı gerekmez. Hac veya ömre niyeti ile gitmeyi nezreden kişiye gelince, yaya gitmeyi adamış iken binerek gider veya binerek gitmeyi nezretmiş iken yaya giderse kurban kesmesi gerekir. Şafii' nin bir kavli de böyledir. Ebû HanİFe' nin arkadaşlarının görüşüne göre yaya gitmeyi adayan kişi böyle gidebilsin veya gidemesin, binerek gittiği takdirde kurban kesmesi gerekir.
Ş â f i i' ye göre, yaya gitmeyi adayan kişinin gücü yeterse böyle gider, gücü yetmez ise biner ve kurban keser.
Hadis hac veya ömre niyeti olmaksızın bile K â' b e' yi ziyaret etmeyi adamanın meşruluğuna delâlet eder.
Kadı îyaz da: Hacca yaya gitmek bir özel ibadettir. Nezretmekle vâcib olur ve diğer adaklar gibi yerine getirilmesi gerekir. Yerine getiremeyen kimseye bir fidye gerekir. Mâlik ve Şafii'-nin mûtemed kavline göre bu fidye bir koyun veya keçidir. A I i (Radıyallâhü anh) bir devenin kurban edilmesi gerekir, demiştir. Bâzı âlimler deve kesme emrinin müstahablık için olduğunu söylemişlerdir, diye bilgi vermiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Kütüb-İ Sitte'nln çoğunda bunun benzeri E n e s (Radıyallâhü anh) 'den de merfü olarak rivayet edilmiştir. [54]

21- Nezrinde İbâdeti Günaha Karıştıranın (Nezrinin Hükmüne Âit) Hadis Babı

2136) (Abdullah) bin Abbas (RadtyaUâkü anhümâ)'dan; Şöyle He-mîtir:
ResüJuMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) Mekke'de güneşte ayakta duran bir adamın yanından geçti dei
— Bu nedir?- buyurdu. Sahâbîler:
— Bu adam oruç tutmayı, akşama kadar gOIgelen memeyi, konuşmamayı ve devamlı ayakta durmayı nezretmiştir, dediler. Resûl-İ (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Adam konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamla-sın» buyurdu.
Bu hadis ikinci bir senedle de İbn-i Maceh'e ulaşmıştır. Allah daha tyi bilir."[55]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayete göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hutbe okurken bu adamın güneşte ayakta beklediğini görmüştür. Yine oralardaki rivayetlerde adamın Ebû t s r â î 1 nâmında bir zât olduğu belirtilmiştir. Avnü'l-Mabûd un beyânına göre bu zât, K u r e y ş kabilesinin Âmir oğulları koluna mensub bir sahâbidir. Bâzılarına göre bu zât Easar'dandır.
Peygamber (Aleyhi's-talatü ve's-seiam) im sfttm orucunu ikmal etmesini, fakat konuşmamak, oturmama* v» gölgelenmemek gibi insana «niyet veren ve bir n«vi İbadet ofeta&o&a <Jair ne Kitab'ta ne de
Sünnet'te bir hüküm bulunmayan adaklara bağlı kalmanın söz konuşu olmadığını belirtmiştir. Adamın oruç hâriç diğer adaklarını bozması emredildiği halde, buna karşılık bir kefaret ödemesi emre-dilmemiştir. KurtubÎ: Bir günahı işlemeyi veya gücün yetmediği bir işi adayan kimseye kefaret vâcib değildir, diyen cumhur için en kuvvetli delil bu hadîstir, demiştir.
Mâlik de: Ben Peygamber (Aleyhi's-saiâtü ve's-se!âm)'in bu zâta, kefaret ödemesi için bir emir verdiğini duymadım, demiştir.
H a t t â b i : Bu adamın adağında ibâdet ile günah toplanmış İdi. Peygamber (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) ibâdet olan orucu ikmal etmesini emretmiş ve ibâdet olmayan güneşte dikilmek, konuşmamak ve oturmamak işini bırakmasını istemiştir. Çünkü bunlar İslâmiyet'te ibâdet değildir. Üstelik insana boşuna bir eziyet ve işkencedir. Bu itibarla günaha dönüşen bu şeylere âit adak muteber sayılmadığı gibi, bunun yerine kefaret çıkarılması da emredilmemiş, demiştir. [56]

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/27-28
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/29
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/29-30
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/31
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/31-32
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/32
[7] Abdurrahman bin Semüre bin Habb, Mekke fethinden sonra müslüman olmuş ve Sicist&n Be Kftbü fethinde bulunmuştur. 14 hadisi vardır* Kütüb4 Sitte1-de hadisleri rivayet edilmiştir. Kavileri Hasan-ı Basri ile Abdurrafeman bin Ebı Leylâ'dır. İbn-i Sad'm dediğine göre H. 50. yılı vefat etmiştir. ıHul&sa 228)
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/32-34
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/34-35
[10] Bu paragraf başka kttabtan alınmadır.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/35-36
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/36
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/37-40
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/40-42
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/42-43
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/43-44
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/45
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/45
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/46-47
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/47-50
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/50-52
[22] Hulâsa Sah. 368
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/52-55
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/56
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/56-57
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/58
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/58-59
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/59
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/59-62
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/62
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/62-63
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/63-64
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/64-66
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/66-67
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/67-68
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/68-70
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/70-71
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/71-72
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/72-74
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/74-75
[40] İnsan: 7
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/75-77
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/77
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/78
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/79-81
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/81-82
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/82-83
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/83-84
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/84-86
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/86-87
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/88
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/88-90
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/90-91
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/91-92
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/92-93
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/93-94
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/94-95

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11-NAFAKALAR
Nafakalar
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Sıkıntıda Olup Karısının Nafakasını Karşılayamayan Kocanın Bu Durumu Eşlerin Ayrılmasına Sebep Teşkil Eder
Hadisin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Akrabaya Nafaka Vermek ve Onlardan Öncelik Tanınması Gerekenler
İlgili Hadisler
Mezhep İmamların İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Çocuğa Himayesine Alıp Ona Kefil Olmaya Kim Daha Haklıdır
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Nefakatü'l-Behaim (Hayvanların Nafakası)
İlgili Hadisler
Tahliller

11-NAFAKALAR

Nafakalar

Nafaka, geçim parası, sadaka, yardım gibi manalara gelir, islâm Hukukunda ise daha çok kocanın karışma ve çocuklarına yapacağı harcama mükellefiyeti olarak belirlenir. Özellikle adamın kendi eşine vereceği nafaka, yakınlarına vereceğinden önce gelir.
Böylece İslâm Hukuku kadının yiyecek, giyecek, mesken, hizmetçi ve benzeri ihtiyaçlarının karşılanmasını kocasına yüklemiş ve kadını malî külfet altına sokmayarak onu korumuştur. [1]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda harcadığın bir dînar, bir köleyi hürriyetine kavuşturmak için harcadığın bir dînar, miskine tasaddukta bulunduğun bir dînar ve ehline (karın ve çocuklarına) harcadığın bir dînar... Bunlardan ecir (mükafat ve sevap) bakımından en büyüğü ehline harcadığın dinardır." [2]
Câbir (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir adama şöyle buyurdu: "Önce kendine yönelip başla, kendi nefsine tasaddukta bulun. Ondan bir şey artarsa ehline (karına ve çocuklarına) harca. Ondan da bir şey artarsa yakın hısımlarına harca ve onlara harcadığından bir şey artarsa şöyle ve şöyle harcamada bulunursun..." [3]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'Tasaddukta bulunun!.'1 Bunun üzerine bir adam: "Ya Resûlellah, benim yanımda bir dînar vardır" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "O dinarı kendine harca" buyurdu. Adam: "Yanımda bir dinar daha var" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Onu zevcene harca" buyurdu. Adam: "Yanımda bir dinar daha var" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Onu da çocuklarına harca tasaddukta bulun" buyurdu. Adam: "Yanımda bir başka dinar daha var" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Onu da hizmetçine tasaddukta bulun" buyurdu. Adam: "Yanımda bir dinar daha var" deyince Efendimiz ona: "Sen onu harcamayı daha iyi görüp bilirsin!" buyurdu. [4]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefi'lere göre, ister zevce müslime, ister kafire, ister ergen, ister ergen olmayıp cinsel temasa elverişli bulunsun kendini kocasına teslim ettiği takdirde kocasının onun elbise, mesken ve nafakasını karşılaması vaciptir. İsterse kocası küçük yaşta olup cinsel temasa gücü yetmesin fark etmez. Ayrıca kadın muaccel olan mehri verilmediği veya kocası cinsel temas arzusu izhar etmediği için kendini kocasına teslim etmemiş bulunsun yine de belirtilen ihtiyaçların karşılanmasını hak eder.
Elbise hususu, adamın mali gücüne göre ayarlanıp her altı ayda bir karşılanması ve nafakanın da aylık olarak hesaplanıp verilmesi gerekir. Her iki hususta da israf ve cimrilikten kaçınılır. Ayrıca kadına hizmet edip ev işlerinde ona yardımcı olacak bir de hizmetçi tutması gerekir. Böylece hizmetçinin de nafakası adam tarafından karşılanır. Ancak hizmetçi tutacak kadar mali güce sahip değilse o takdirde buna zorlanamaz.
İmam Ebû Yusuf a göre, adamın malî imkânı olduğu takdirde, biri ev işlerinde, diğeri ev dışındaki hizmetleri yerine getirecek iki hizmetçi tutması gerekir. Bu durumda adamın malî gücü yetmediği takdirde hizmetçilerin nafakasını karşılamaz.
Haksız sebeple küsüp evinden ayrılan kadına nafaka gerekmez.
Kocasının evinde hastalanıp yatmakta olan kadının da nafakası kocasının üzerine vaciptir.
Nafaka gibi adamın kadına mesken de vermesi vaciptir. Bu da adamın malî durumuna göre ayarlanır. Kocası isterse kadının yakınlarının meskene girmesini yasaklayabilir, isterse bu yakın kadının başka kocadan oğlu olsun. Ama kadının ana-bâbasının gelmesini ve kadının da onları ziyaret etmesini engellemesine cevaz verilmemiştir. [5]
b) Şâfiîlere göre, kadının mesken, nafaka ve elbisesinin karşılanması kocasına vaciptir. Kocası bütün bunları örfe uygun şekilde ayarlayıp karşılar. Aksi halde kadın onun malından örfe uygun bir nis-beti alıp harcayabilir.
İmam Şafiî bu konuda Hz. Aişe (r.a.) dan rivayet edilen şu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmuştur: "Ebû Süfyan'm karısı Hind Peygamber (s.a.v.) efendimiz'e gelerek şöyle dedi: "Ya Resûlellah! Doğrusu Ebû Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek kadar (nafaka ve elbise) vermemektedir. Ancak ben onun malından gizli olarak alıp harcarsam ihtiyacımızı y ettirebiliyor um. Tabii Ebû Süfyan'm bundan haberi yoktur. Bu davranışımdan dolayı benim üzerime bir günah ve vebal var mıdır?" Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Sana ve çocuğuna yetecek kadarını örfe uygun şekilde al." [6]
Adam çocuğu ergen oluncaya kadar ona nafaka ve diğer lüzumlu ihtiyaçlarını vermekle mükelleftir. Çocuk ergen olunca bu mükellefiyet kalkar. Meğerki tetavvu olarak yardımda buluna.. Tabîî bu durumda çocukların kendilerine ait bir malları yoksa baba mükelleftir. Malları varsa. Nafaka ve sair ihtiyaçları onların kendilerine ait mallarından karşılanır. [7]
Sağlığı yerinde olup cinsel temasa dayanabilen kadının kocasına teslim olmaması halinde, kocası ona nafaka vermekle yükümlü değildir. Ancak ciddi bir rahatsızlığından kaynaklanıyorsa, o takdirde kocasının)u mükellefiyeti söz konusu olur.
Nafaka miktarı beldenin ve emsalinin durumu dikkate alınarak Jrfe uygun şekilde ayarlanır. [8]
c) Hanbelilere göre de kadının nafakasının vücubu kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Resûlüllah. (s.a.v.) Efendimiz bu hu-
jjsusta şöyle buyurmuştur: "Ey nas! Kadınlar hakkında Allah'tan kor-jjkun. Çünkü onlar sizin yanınızda size yardımcılar olarak bulunuyorlar.
Onların fücurunu;(üreme organlarını ve namuslarını) Allah emri ile kendinize helâl kıldınız. Onların sizin üzerinizde meşru, örf ve âdete göre nafaka ve elbiselerini temin etme hakkı vardır."
Böylece kadın kendini vâcib olduğu şekilde kocasına teslim ettiği takdirde, onun kocası üzerinde yiyecek, içecek, giyecek ve mesken gibi bütün ihtiyaçlarını karşılanma hakkı

vardır.
Kadının nafakası, karı kocanın sosyal ve ailevî durumları dikkate alınarak ona göre ayarlanır. İkisi de zengin sayılıyorsa, zenginlerin nafakasına geçimlerini zor karşılıyorlarsa, geçimlerini zor karşılayanların nafakasına uygun bir ayarlama yapılır.
İmam Şafiî'ye göre, nafaka ve ihtiyaçları karşılama hususunda sadece, erkeğin durumu dikkate alınır. İmam Şafiî bu meselede şu âyetle ihtıcac etmiştir: "Geniş imkânı olan, geniş imkânına göre nafaka versin. Rızkı dar ve sınırlı olan ise Allah'ın kendisine verdiğinden nafaka versin. Allah hiç kimseye verdiğinden fazlasını teklif etmez. Allah bir sıkıntı ve zorluğun ardından bir kolaylık meydana getirir." [9]
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre nafaka kifayet mik-darıyla takdir edilir. Nitekim Ebû Süfyan karısı Hind'in sorusu ve Pey-gamber'in (s.a.v.) ona verdiği cevap buna delâlet etmektedir.
Karı ile koca nafaka konusunda ihtilâfa düşerlerse hâkim veya naibi kifayet miktarı nafaka verilmesini kararlaştırır. Böylece ihtilâf kalkmış olur.
Ayrıca kadına tarak, temizlik malzemesi ve sair lüzumlu şeylerin de verilmesi vaciptir. Odasında kullanacağı yatak, döşek, perde ve sair ihtiyaç hissedilen ev eşyası da böyle... [10]
Ayrıca kadın kendi ailesinde hizmetçiye alışık ise veya rahatsızlığından dolayı buna ihtiyaç duyuyorsa, kocasının bir hizmetçi tutması da vaciptir. Ve adam bu hizmetçinin nafakasını da karşılamakla mükelleftir. [11]
d) Mâlikîlere göre, koca evlendiği karısının yanma girip cinsel temasta bulunmadığı veya karısını buna davet etmediği takdirde karısına nafaka vermesi vacip değildir. Tabii karısı da ergen olup cinsel temas yapılacak bir yapıya sahip olmalıdır. Kadın iki hizmetçiye alışkmsa o takdirde adamın mâli imkânı yettiği takdirde ona iki hizmetçi tutması ve hizmetçilerin nafakasını karşılaması da vacip olur. Ebû Sevr de aynı görüştedir. [12]

Tahliller ve Rivayetler

581 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahihtir ve istidlale salihtir. Böylece kişinin kendi eşine ve çocuklarına harcaması, nafakalarını karşılaması en üstün sadaka olarak belirlenmiş bulunuyor. Cenâb-ı Hakk'm da bundan dolayı vereceği mükâfat o nisbette büyük olacaktır. Çoluk çocuğunun nafakasını ve ihtiyaçlarım karşıladıktan sonra arta kalanını Allah yoluna, muhtaçlara, miskinlere harcaması da büyük sevapları gerektiren sadakalardır.
O halde adamın kendi eşine ve çocuklarına nafaka vermesi, lüzumlu ihtiyaçlarını meşru örfe ve âdete göre karşılaması vaciptir,
582 no'lu Câbir hadîsi de sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Böylece kişinin kendi şahsî ihtiyacına öncelik tanıması vaciptir. Kendini aç ve sefil bırakıp çoluk çocuğuna veya hısımlarına nafaka vermesi bir fazîletse de doğru bir davranış sayılmaz. Zira vücubu terketmiştir.
Hadîste nafaka ve ihtiyaçları karşılama konusunda sağlam bir tertip belirlenmiştir. Şöyle ki:
a) Önce kendi nefsine,
b) Arta kalanı çoluk çocuğuna,
c) Arta kalanı muhtaç olan yakınlarına,
d) Ondan da arta kalanı muhtaç komşulara ve mahalledeki fakir ve muhtaçlara, harcaması gerekir.
Tabii burada yakınlarının başında ana-babası gelir ve muhtaç durumda iseler evlâdlarmın onların nafaka ve sair ihtiyaçlarını karşılamaları vacip olur.
583 nolu Ebû Hüreyre hadîsini aynı zamanda Şafiî, İbn Hibban ve Hâkim tahrîc etmişlerdir. İbn Hazm diyor ki: "Bu hadîs üzerinde Yahya el-Kattan ile Sevrî ihtilâfta bulunmuşlardır. Yahya'ya göre adamın karısı evlâdından Önce gelir. Nitekim naklettiğimiz metinde de sıralama böyledir, Sufyan es-Sevrî ise evlâdı adamın karısına takdîm eder şekilde hadîsi nakletmiştir. .
Gerçekte ise birini diğerine takdim etmemek uygun olur. İkisi de bu meselede eşit durumdadırlar. Resûlüllah (s.a.v.) bazı Önemli cümleleri tekrarlardı. Kuvvetli ihtimalle bir defasında kadına öncelik verirken, bir defasında evlâda öncelik vermek suretiyle nafaka ve ihtiyaçları karşılama konusunda ikisinin eşit durumda olduğuna işarette bulunmuştur.
Böylece adamın kendi karısının nafakasını karşılaması vacip olarak berlirlenmiş bulunuyor. Muhtaç durumda olan evlâdın nafakası da öyle... Akrabadan özellikle ana ve baba da sıkıntıda iseler, onların nafaka ve sair ihtiyaçlarını karşılama malî imkânı yerinde olan evlâdına vaciptir. Ancak evlâdın henüz ergenlik çağma girmemiş olmaları söz konusudur. Ergen olan evlâdın nafakasını karşılama babalarına vacip değildir.
Bunlar gibi hizmetçilerin de nafakasını karşılama adama vaciptir. Zira sıralama bu vücubun devamını göstermektedir. [13]

Çıkarılan Hükümler

1- ister müslüman, ister gayr-i müslim olsun, ister ergen, ister küçük olsun kadının nafakasını karşılama kocasına vaciptir.
2- Kadın kendini kocasına teslim ettiği takdirde bu vücup geçerlidir.
3- Adam muaccel olan mehri vermediği takdirde kadın bu yüzden ona teslim olmuyorsa, kocası nafakasını bu yüzden kesemez; vermesi yine vacip olur.
4- Kadın cinsel temasa elverişli bir yapıya sahip değilse, nafakası da bu durumda gerekli değildir.
5- Kadının kocası küçük olur da cincel temasa gücü yetmezse, yine de karısının nafakasını karşılamakla mükellef sayılır.
6- Adamın karısına en az altı ayda bir elbise alması ve diğer giyim ihtiyaçlarını karşılaması vaciptir.
7- Nafaka ve elbise hususunda israftan ve cimrilikten kaçınmak gerekir.
8- Nafaka ve elbise, sonra da mesken hem adamın malî durumuna göre, hem de meşru örfe göre ayarlanmalıdır. **9-** Kadına yakışır bir mesken sağlamak da kocaya vaciptir.
10- Kadın zengin bile olsa nafakasının, elbisesinin, meskeni ve sair lüzumlu ihtiyaçlarının kocası tarafından karşılanması vaciptir.
11- Kadına bir hizmetçi tutmak da gerekir. Adamın malî durumu elverdiği takdirde bu vacip sayılır.
12- Hizmetçinin de nafakasını adam karşılamakla mükelleftir.
13- İmam Ebû Yusuf'a göre, biri ev içindeki, diğeri ev dışındaki hizmetleri yerine getirmek üzere iki hizmetçi tutması gerekir. Tabii bu adamın malî gücüne göre takdir edilir.
14- Haksız sebeple küsüp evini terkeden kadının nafakasını karşılamak kocasına vacip değildir.
15- Mesken tahsis edilirken ev eşyasından lüzumlu olanlarım da adamın karşılaması söz konusudur.
16- Adam kadının yakınlarının eve girip çıkmalarını yasaklayabilir. Özellikle bir fitne çıkarma tehlikesi söz konusu olduğu zaman.
17- Kadının ana ve bahasının gelmesine engel koyamaz ve kadının da ara-sıra ana-babasmı ziyarete gitmesine izin verir, buna mani' olmaz. Ancak elverir ki bunun çok sık olmamasına dikkat edilsin. ,
18- Adam karısının ve küçük çocuklarının nafaka ve elbise ihtiyaçlarını imkânı olduğu halde kısıtlar da onları sıkıntıya sokarsa kadın ona bilgi vermeden ve izin almadan onun malından kifayet miktarı alıp harcayabilir. Bunda bir vebal yoktur.
19- Çocukları ergen oluncaya kadar babaları tarafından nafaka, elbise ve sair ihtiyaçları karşılanır ve bu babaya vaciptir.
20-Ergen olan çocukların nafakası babalarına vacip değildir. Ancak onlara yardımda bulunması, ihtiyaçları varsa karşılaması güzel bir haslettir. Geçimini sağlamaktan aciz olan evladın geçiminin babası tarafından karşılanması vacip olur.
21- Küçük çocukların kendilerine ait yaterli malları varsa, bu durumda babaları onların nafaka ve sair ihtiyaçlarını onlara ait maldan karşılayabilir. Bunda bir sakınca yoktur.
22- Kadın zengin olsun olmasın, onun nafakası ve sair ihtiyacı ko-'cası tarafından karşılanır.
23- Nafaka ve sair ihtiyaçları karşılamada hem kadının, hem de erkeğin sosyal ve ailevi durumu dikkate alınır. (Bu Hanbelîlere igöredir.)
24- imam Şâflî ve diğer müctehidlere göre, sadece adamin sosyal durumu ve malî gücü dikkate alınır.
25- Kadın kendini vacip olduğu tarzda kocasına teslim ettiği ve jcinsel temasa elverişli bir yapıda bulunduğu takdirde nafakayı hak eder.
26- Ciddi ve haklı bir sebep yokken kadın kendini teslim etmezse, nafakası kesilir. Yani nafakasını karşılamak artık kocasına vacip değildir.
27- Zengin adam kendi imkânına, dar gelirli de kendi imkânına göre nafaka takdir edip verirken meşru örfü de dikkatten uzak bulundurmaz. [14]

Sıkıntıda Olup Karısının Nafakasını Karşılayamayan Kocanın Bu Durumu Eşlerin Ayrılmasına Sebep Teşkil Eder

Evlenip aile yuvası kurmak kimine göre müekked sünnet, kimine göre vaciptir. Şüphesiz mevcut ortam ve şartlar dikkate alınınca bazı kişiler hakkında vacip, bazı kişiler hakkında sünnet diyebiliriz. Aileyi rahat geçindirecek imkanı olup zinaya kaymaktan endişe duyanlar için bir an önce evlenmek vaciptir. Mali imkanı yeterli olmayıp kendini zinadan korumasını bilen bir mü'min için evlenmek sünnettir. Karısını yedirip giydirmeden, lüzumlu ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz olan ve bunun için kaynak bulamayan kimsenin evlenmemesi daha uygun olur. Şehvetini oruç tutarak kırmaya çalışması sünnet anlamında güzel bir tavsiye ve çaredir.
Zira imân ve ahlâk yönünden iyi eğitilmemiş bir toplumda ekonomik sıkıntı bir takım sorunlar meydana çıkarır ve kurulu aile yuvasını huzur, güven ve düzenini alt-üst edebilir.
O bakımdan İslâm Hukukunda evlenmiş bulunan adam karısının nafakasını ve lüzumlu ihtiyaçlarını karşılamaktan âciz kalıyor veya elde ettiği geliri kendi nefsani duygularını tatmin uğrunda harcayarak aileyi devamlı sıkıntıya sokuyorsa o takdirde kadının hâkime başvurmasıyla mahkeme tefrik kararı alır. Yani evli çifti ayırır. Gerçi müctehidlerin çoğuna göre bu bir talâk değil sadece tefriktir. İleride gerekirse, yanişartlar ve ortam elverirse birleşme imkanları doğabilir. [15]

İlgili Hadis

Ebû Hüreyye (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:^"Sadakanın hayırlısı zenginlikten (kaynaklanıp) verilenidir. Üst el alt elden hayırlıdır. Sen artık nafakası senin üzerine vacip alanlara vermekle başla." Bunun üzerine biri: "Nafkası üzerime vacip olanlardan hangisine vermekle başlayayım?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) ona şu cevabı
verdi: "Nafakası senin üzerine vacip olan senin karındır. O sana: "Beni yedir, yediremezsen ayır der." Yine nafakası gerekli olan senin cariyendir. O da sana: "Beni yedir ve kullan der." Bir de İşenin evlâdındır. Onlar da: "Bizi kime terke diyorsun?" derler," [16]

Hadisin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefilere göre, adamın mali sıkıntıda bulunmasından dolayı eşlerin ayrılması gerekmez. Ancak adam karısına karşı borçlu duruma düşer. İleride mâli imkâna kavuşunca biriken nafakayı öder. Ancak karısı onu bundan ibra ederse, o takdirde borçlu olmaktan kurtulur. Hatta meşru anlamda gaib olan kadının nafakası bile takdir edilir. [17]
b) Şâfiîlere göre, Allah'ın kitabı, Resûlülah'm (s.a.v.) sünneti erkeğin nafaka konusunda kendi eşinden başlamasına delalet etmekte, ona öncelik tanınmasını göstermektedir. Böylece adamın kendi karısı üzerinde nasıl bir takım hakları varsa, kadmm da kocası üzerinde bir takım hakları vardır. Bu haklarından biri de eşinin nafaka, elbise, mesken ve diğer lüzumlu ihtiyaçlarını karşalaması ve diğer hısımlarına nisbetle eşine bu konuda öncelik tanınmasıdır:
Böylece evin erkeği karısına nafakada öncelik tanıyamıyor ve onun ihtayaçlarını karşılayamıyorsa, bu durumda kadın ayrılmakla onun yanında kalma arasında bir tercih yapma hakkına sahiptir. Kadın ayrılmayı ihtiyar ederse,* bu talâk değil sadece ayrılmaktır".
Nitekim yapılan teshillere göre İmam Şafiî, Müslim b. Halid tarikiyle Ubeydullah dan, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den, o da babası Hz. .Ömer'den şu olayı nakletmiştir: Ömer b. Hattab (r.a.) ordu kumandanlarına, eyalet emirlerine şu genelgeyi göndermiştir: Karılarından uzaklaşıp ilgi kurmayanların yakalanıp karılarının nafakalarım te'min edip vermeleri, aksi halde karılarım boşamaları sağlansın. Boşadıkları takdirde o güne kadar alıkoyup göndermedikleri nafakaları karılarına göndermeleri ciiietine gidilsin." [18]
Yine İmam Şafiî diyor ki: "Adam kadını nikah ettikten sonra onun mehrini vermeyip sıkıntı izhar ederse, bu durumda kadın mehrini alıncaya kadar kocasını kendi yanına sokmayabilir. Aynı zamanda kadm için bu durumda nafaka hakkı da söz konusudur. O yüzden kadın kocasına: "Benim mehrimi getirip verdiğin takdirde aramızda artık bir engel kalmaz, istediğin zaman bana yaklaşabilirsin" diyebilir. [19]
c) Hanbelîlere göre de adam sıkıntıya düştüğünde karısına nafaka vermiyecek olursa, kadın bu durumda muhayyerdir: İsterse sabreder,-isterse ayrılır. Nitekim bu görüş ve ictihad Ömer, Ali, Ebû Hüreyre ve Said b. Müseyyeb, el-Hasan, Ömer b. Abdilaziz, Rabi'a, Hammad, İmâm Mâlik, Yahya el- Kattan ve Abdurrahman b. Meh-di'den nakledilmiştir. Yani onlar da bu anlamda bir görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır.
Ata', Zührij İbn Şübrüme, Ebû Hanîfe ve iki arkadaşı ise kadın bu durumda ayrılma hakkına sahip değildir. Sadece adam elini ondan çekerde kazanç yolunu arayıp karısının nafaka hakkını karşılamaya çalışır. Borç konusunda olduğu gibi, karısının nafakasını karşılamaktan aciz olunca bu nikahın bozulmasını gerektirmez. [20]
Adamın mâli imkanı olduğu halde karısının nafakasını karşılamaktan kaçınıyorsa, o takdirde kadın onun malından müsaadesiz olarak yetecek kadar nafaka alabilir ve bu durumda ayrılması hususunda kendisine muhayyerlik yoktur. [21]
d) İmâm Malîk de Şafiî ve Hanbeli'lerin görüşündedir. Ayrıca imâm Malik'e göre şeriat nafaka miktarını tesbit etmemiştir, bunu kocayla karısının durumuna bırakmıştır. Meşru örfe göre, adam mali imkanları nisbetinde karısının nafakasını karşılar. (Bu da zaman, mekan ve ortam şartlarına göre farklılık arzeder. Şafiî'ye göre şeriatte nafakanın miktarı belirlenmiştir. [22]

Tahliller ve Rivayetler

592 no'lu Ebû Hüreyre hadisinin Hasan olduğunu İbn Hacer belirlemiştir. Bu Âsım'm Ebû Salih'ten, onun da Ebû Hüreyre'den (r.a.) yaptığı bir rivayettir. Ancak râvî Asım hakkında hadis hıfzetme hususunda bir takım şeyler söylenmiştir. Hâdis'in son kısmı hakkında Buha-ri'nin tesbitine göre ayrı bir durum ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, Ebû Hüreyre bu hadisi sonuna kadar rivayet edince onu dinleyenlerden bir kısmı soruyor: "Ya Ebû Hüreyre! Bu son kısmı da mı Resûlüllah (s.a.v.) efendimiz'den duydun?" O da "hayır o Ebû Hüreyre'nin zekasının eseridir" diye cevap veriyor.
Ebû Hüreyre (r.a.) den bu babta ikinci bir hadis daha rivayet edilmiştir ki, o konuyu biraz daha aydınlatmaktadır: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize, karısına infakta bulunacak bir şey bulamayan adam hakkında sorulu ıca, şöyle buyurmuştur: "Araları tefrik edilir, (ayrılmaları sağlanır)." [23]
Bu hadîsi Darekutnî ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Ebû Hatim ise bunun muallel olduğuna dikkat çekmiştir.
Aynı anlamda bir diğer hadîsi Saîd b. Müseyyeb, Saîd b. Mansur, Şâfiî ve Abdurrezzak rivayet etmişlerdir.
Ebu'z-Zinnad diyor ki, bu hadîsi Saîd'den dinlediğimde sordum: "Kocası nafakadan âciz kalınca kadının ayrılması sünnet midir?" O da: "Evet sünnettir" dedi.
Evet bu rivayet kavî murseldir. İstidlal edilebilir. Nitekim âlimler cumhuruna göre de nafakası karşılanmadığı takdirde kadının kocasından ayrılıp ayrılmamada serbest olduğu belirlenmiş bulunuyor. [24]
Böylece mezhep imamlarından İmam Mâlik, İmam Şafiî ve îmam Ahmed'in nafaka hakkındaki ictihadları birleşmektedir. İmam Ebû Hanîfe ile iki arkadaşı ise, ayrılma hususunda kadının muhtar kılına-mıyacağım savunmuşlardır. Ancak bu konuda fazla hadîs rivayet edilmemiştir. Meseleyi daha çok Hz, Ömer'in eyaletlere ve askeri erkâna gönderdiği genelge vuzuha kavuşturmakta ve hadîslerin sıhhati hakkında bir fikir vermektedir.
Bununla beraber, aile yuvasının yıkılmaması, evli çiftler arasında nefret duygusunun kabarmaması için kadının bir süre sabretmesinde fayda vardır.
Diğer yandan Mâlikîler kadının bu muhayyerliği kendi kararıyla değil hâkimin kararıyla gerçekleşir şeklinde bir görüş ortaya koymuşlardır. Bence en makul olan görüş ve ictihad da budur. Zira hâkime konu intikal edilince, adamın nafaka ödeme imkânının olup olmadığı tetkik edilir ve ona hüküm verilir. Bu da âdil bir ayrılmayı sağlar.[25]

Çıkarılan Hükümler

1- Koca karısının nafaka ve diğer lüzumlu ihtiyaçlarını karşılamakla mükelleftir. Kendi malî imkânına
göre bir harcamada bulunur.
2- Malî imkânı olduğu halde ya hiç nafaka vermez veya çok az yet-miyecek kadar verirse, o takdirde kadın hâkime başvurmadan önce kocasının malından kifayet miktarı alabilir ve bunu kocasının bilgisi ve izni dışında gerçekleştirir. Zira nafaka bir haktır, verilmediği takdirde alınır.
3- Adam nafakayı karşılamaktan âciz kaldığı takdirde, üç mezhebe göre kadın sabretme ile ayrılma arasında serbesttir: Dilerse ayrılır, dilerse sabreder.
4- îmam Mâlik'e göre hâkime başvurup tefrik talebinde bulunur.
5- Hâkim de durumu inceleyip ona göre karar verir.
6- Nafakadan dolayı tefrîk meydana gelince bu boşanma sayılmaz; yani tefrîk talâk değildir.
7- İmam Ebû Hanîfe ve iki arkadaşına göre, kadın ayrılıp ayrılmama hususunda muhayyer değildir. Sabretmeye çalışır ve bu durumda kocası da ondan elini çekip kazanç sağlama yolunu arar.
8- Nafakasız geçen günler bir borç olarak kocanın üzerinde kalır. Malî imkâna kavuşunca bu borcunu ödemesi gerekir. Ancak karısı bundan vazgeçerse mesele kapanmış olur.
9- Kadın meşru sebeplerle ayrılıp başka bir yerde bulunursa, kocası yine onun nafakasını karşılamakla mükelleftir, Gönderemediği takdirde üzerinde biriken bir hak olarak kalır. Karısı dönünce bu hakkı ona ödemesi gerekir.
10- İslâm bu konuda da kadını yeterince korumuş ve onun nafaka ve diğer lüzumlu ihtiyaç maddeleri hakkını te'minat altına almıştır.
Özellikle üç mezhep kadına bu konuda ihtiyar hakkı da tanımış ve nafakasını ödemekten âciz olan kocasından ayrılabileceğini hükme bağlamıştır. [26]

Akrabaya Nafaka Vermek ve Onlardan Öncelik Tanınması Gerekenler

Hısımlarla sıcak ilgi kurmak, onları destekleyip yardımcı olmak bazısı hakkında vacip, bazısı hakkında sünnettir. İslâm hısımlar arasında sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma bağlarının sağlıklı biçimde devamını emreder, bunun kopmasını takbih edip manevî müeyyidelerle caydırıcı bir hava oluşturur.
Dinimizde buna sıla-i rahm denilir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin sıla-i rahm'in Önemi hakkında onun üstünde hadîsleri bulunuyor. Ayrıca bu konuda kudsî hadîsler de rivayet edilmiştir.
Özellikle ana, baba, kardeşler ve sonra sırayla diğer hısımlar oldukça önemlidir. Nafaka konusunda adam kendi eşinden ve çocuklarından sonra ana-babasma öncelik tanır. Hatta bazı âlimlere göre, ana babasını bu hususta da ön plânda bulundurup onlara öncelik tanıması vaciptir.
Böylece İslâm hem aileyi sağlam temele oturtmakta, hem de hısımlar arasında birlik, dirlik, sevgi, saygı, dayanışma ve yardımlaşma ile bir bütünlük meydana getirmeyi amaçlamaktadır. [27]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimize şöyle sormuştur: "Ya Resûlellah! insanlardan kim daha çok güzel sohbet ve dostluğuma daha çok müstehiktir?" | Efendimiz (s.a.v.) ona: "Annen..." diye cevap verdi. Adam: "Ondan sonra kim?" diye sorunca, Efendimiz ona: "Yine annen..." buyurdu. Adam "ondan sonra kim?" diye sordu. Efendimiz: 'Yine annen..." buyurdu. Adam: "Ondan sonra kim?" deyince, Efendimiz: "Baban..." buyurdu. [28]
Müslim'in yaptığı, rivayette ise, adamın: "Kime daha çok iyiül edeyim?" şeklindedir.
Bekz b. Hakim'den, o da babasından, dedesinden rivayet etmiştir. Dedesi şöyle haber, vermiştir: "Resûlüllah'a (s.a.v.) sordum, dedim ki: 'Ta Resûlellah! Kime iyilik ve ihsanda bulunayım?" Efendimiz bana: "Annene..." diye cevap verdi. Ben: "Ondan sonra kime..." diye sordum. Efendimiz: "Annene..." diye cevap verdi. Ben: 'Ya Resûlellah! Ondan sonra kime iyilik ve ihsanda bulunayım?" diye sorduğumda, Efendimiz bana: "Yine annene..." buyurdu. "Ondan sonra kime?..." diye sordum, bu defa bana: "Babana,.." diye cevap verdi. [29]
Târik el-Muharîbî'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir; "Medine'ye geldiğimde, bir de ne göreyim, Resûlüllah (s.a.v.) minber üzerinde insanlara hitap ediyordu ve şöyle buyu-ruyordu: "Verenin eli üsttedir; artık sen nafakası senin üzerine gerekli olanından başla: Annene ve babana (vermekle başla)..." [30]
Killeyh b. Menfaa'dan, o da dedesinden rivayet etmiştir. Dedesi Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelip şöyle soruyor:"Ya Resûlellah! Kime iyilik ve ihsanda bulunayım?" Efendimiz ona: "Annene, babana, kız-kardeşine, erkek kardeşine ve bunların ardından senin mevlân (ana-babaya velayeti olan yakının)a... İşte bu vâcib bir hak ve sıla-i rahimdir..." [31]

Mezhep İmamların İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, hür ve fakir olan bir çocuğun nafakası ba-basının üzerine vaciptir. Babası ister zengin, ister fakir olsun farketenez. Ancak her birinin durumuna göre bir takdir yapılır. j Çocuğun babası büsbütün nafaka veremeyecek durumda ise, o takdirde çocuğun nafakası beytülnıal'dan karşılanır. Ama adam çalışıp kazanacak güçte ise, buna rağmen çalışmıyorsa, çocuğunu ihmalden dolayı hapsedilebilir. Böylece baba evladının borcundan dolayı hapsedilemez, sadece nafakasından dolayı bu ceza uygulanabilir.
Çocuğunun nafakasını karşılamada hiçkimse onun babasının harcamasına katılmaz. Yani bu vücup babayla ilgilidir ve sadece o sorumlu ve mükelleftir. Nitekim ana ve babasının, aynı zamanda zevcesinin nafakasını da karşılamada başkası ona katkıda bulunmakla sorumlu tutulamaz.
Kadın kendi öz çocuğunu emzirme hususunda hukuken zorlanamaz, ama diyaneten onun emzirmesi gerekir. Ancak kadın boşanmış durumda ise, çocuğunu emzirmek için ücret talep edebilir ve çocuğun babası bu ücreti ödemekle mükelleftir. Zira bu durumda anne çocuğuna daha yakın ve onu emzirmede daha haklı düzeydedir. Babası başka-smdansa onun öz anasını ücretle tutar. Ancak öz anası başkasının talep ettiği ücretten fazla bir ücret istem emelidir. Aksi halde başka bir kadın sütana olarak tutulur.
Adamın küçük çocuğu onun boşadığı veya ölen karısından ise, ikinci karısı o çocuğu emzirmekle yükümlü tutulamaz. Ancak ücretle emzirmesinde bir sakınca yoktur.
Malî durumu müsait olan evlâdın muhtaç durumda olan ana ve babasının nafakasını karşılaması vaciptir, el Hulvanf ye göre, baba ile anne kendi nafakalarını karşılayacak kadar bir gelir temin edebiliyor-larsa, o takdirde onların nafakasını karşılamak evlâdlarma vacip değildir.
Bunun gibi mahremi olan, yani nikâhı kendisine müebbeden haram olan yakınlarının -mesela kardeşleri, kız kardeşleri, onların çocukları, amcaları, halaları, teyzeleri ve dayıları bu cüfru e dendir- nafakasını karşılaması, mali durumu müsait olduğu takdirde kişiye vaciptir. Ancak amca, hala, dayı ve teyze çocuklarının nafakası kişi zengin de olsa üzerine vacip değildir.
Bunlar gibi baba ve dedelerinin eşlerinin, anne ve ninelerinin babalarının, süt kardeşlerin ve çocuklarının nafakası kişi üzerine vacip değildir.
Evlenen erkek çocuk henüz baliğ olmamışsa ve geçimini sağlayacak malî imkanı da yoksa, o takdirde onun zevcesinin nafakası babası tarafından, yani kocasının babası tarafından karşılanır.
Değişik dinlere bağlı olan yakın hısımlar arasında nafaka söz konusu olamaz. Yani bir kardeş müslim, diğeri ise hristiyan olursa, biri fakir ve muhtaç durum da bile olsa diğeri onun nafakasını karşılamakla
mükellef tutulmaz. Kısacası Ihtilâf-i din nafakakın vücubunu iskat eder. Ancak adamın karısı gayr-i müslim bile olsa onun nafakasını karşılamak kendisine vâcibtir. [32]
b) Şâfiîlere göre adamın malî durumu müsait olup kendisinin ve çoluk çocuğunun geçiminden fazla kalan bir imkânı bulunduğu takdirde ana ve babasının -ne kadar yukarıda çıksa- ve çocuklarının -ne kadar aşağı da inse- nafakalarını karşılaması vaciptir. İsterse aralarında ih-tilâf-i din olsun yine de farketmez.
Böylece Şâfiîler bu son hükümde Hanefilerden ayrılmışlardır.
Buna rağmen adam muhtaç durumda olan ana ve babasının, çocuklarının nafakasını karşılayamıyorsa, borçlu olduğu zaman neleri-! nin satılıp borcunun kapatılması gerekiyorsa o şeyleri satılıp sözü edilen yakınlarının nafakası karşılanır.
Satılacak malı yoksa, çalışma gücü ve imkânı varsa, o takdirde çalışıp kazanması gerekir. Ancak kazandığı ancak kendisine yetiyorsa o takdirde sözü edilenlerin nafakasını karşılama ona vacip değildir.
Çalışıp kazanma gücü ve imkânı olan baba ve annenin de nafakası vacip sayılmamıştır. Bununla beraber evlâdının durumu müsaitse onlara azamî derece yardımcı olur.
Vacib olan nafakayı bir süre karşılamadığı takdirde bu onun üzerinde bir borç olarak kalmaz, sakit olur. Ancak hâkim böyle bir karar verirse, o takdirde adamın ödemesi gerekir.
Doğurduğu çocuğun emzirilmesi ilk ağızda anası üzerine vaciptir. Ondan sonra emzirecek başka kimse yoksa hüküm yine aynidir. Ama yabancı bir kadın bulunursa, o takdirde onlardan kim mevcut olursa emzirmek ona gerekir, İkisi birden mevcut olursa, anne icbar edilemez. [33]
c) Hanbelîlere göre, adamın malî gücü yettiği takdirde fakir olan ana babasının; erkek ve kız çocuklarının nafakasını karşılaması vâcibtir. Bundan kaçındığı takdirde icbar edilir. Zira bu hususta kitap, sünnet ve.icma' sabit olmuştur. Kur'an-ı Kerîm'de: "Eğer boşandığınız kadınlar gebe iseler doğumlarını yapıncaya kadar nafakalarını verin size ait çocuğu emzirirse ücretlerini verin. Bu hususta aranızda güzellikle örfe uygun şekilde görüşün..." [34]
"Analar çocuklarını, baba süt emzirme süresinin tamamlanmasını istiyorsa, iki tam yıl emzirirler. Anaların yiyecek ve giyecekleri örfe uygun biçimde çocuk kendisine ait olan babaya gerekir. Herkes ancak gücüne (mali yapısına) göre sorumluluk yüklenir... Ne ana çocuğundan dolayı, ne de çocuk kendisine ait an baba çocuğundan dolayı zarara uğratılmasın..." [35] "Rabbın ancak kendisine kulluk etmeni ana-babaya iyilikte İhilunmanı emretmiştir..." [36]
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ise, Hind'e; "Size yetecek kadar nafa-kja Ebû Süfyan'm malından alabilirsin..." buyurmuştur. | İ Icma'a gelince, ilim adamları fakir olan baba ve ananın, küçük olup kendilerine ait malları bulunmayan evlâdın nafakasının adama yâcib olduğunda birleşmişlerdir. Adamın kendi nefsine ve zevcesine harcaması nasıl vâcibse, kendisinden bir parça olan evlâdına ve aslı olan baba ve anasına da harcaması öylece vâcibtir.
Çocuğun babası olmadığı takdirde anasının durumu müsaitse onun nafakasını karşılaması kendisine vâcibtir. Nitekim Ebû Hanîfe ile Şâfiî de aynı görüştedirler. İmam Malik'e göre, vacib değildir.
Bunun gibi dede ve nineler ne kadar yukarı da çıksa, evlat ne kadar aşağı da inse onların nafakasını karşılamak adama vâcibtir. Elverir ki.adamın malî gücü yerinde olsun. Nitekim rey taraftarlarına, İmam Şafiî ve İmam Sevrî'ye göre de böyledir. İmam Mâlik'e göre, bunların nafakasını karşılamak adama vâcib değildir. Çünkü dede hakiki baba değildir.
Böylece bu mezhebe göre nafakanın vâcib olması için üç şart gere-İir:
1- Fakir olmaları, kazanacak durumda bulunmamaları,
2- Kendi nefsinden ve nafakası üzerine vacip olanların nafa-casından fazla bir nisbetin olması,
3- İnfak edilecek kimsenin vâris durumunda bulunması... [37] Mâliki mezhebine göre de muhtaç durumda olan ana-babanın ve küçük çocukların nafakası babaya aittir. Dede ve ninelerin ve diğer hısımların nafakası ise vacip değildir. [38]

Tahliller ve Rivayetler

601 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salih-tır. Hadîsin zahiri, annenin hüsn-i sohbete babadan fazla^ lâyık olduğuna ve ilgi ile yardımda da babadan önde tutulmasına delâlet etmektedir. Ancak bu vücup mu, yoksa nedb mi ifâ etmektedir? Nitekim cumhur da bu görüştedir. Diğer bazı ilim adamlarına göre ikisi bu hususta eşit tutulur. Ancak cumhurun görüşü ağırlık kazanmıştır. Zira bu konu da Beyhâki'nin isnad-i hasen ile rivayet ettiği şu hadîs bulunuyor:
"Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak annelerinizi'hakkında tavsiye ediyor, sonra da babalarınız ve ondan sonra sırayla yakınlarınız hakkında tavsiye ediyor..." Bu hadîsin açık delâletinden de anneye öncelik tanınması anlaşılıyor.
Buharî'nin el-Edeb'de tahrîc ettiğine göre Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Doğrusu Allah annelerinizi size tavsiye ediyor, sonra yine annelerinizi tavsiye ediyor, sonra yine annelerinizi size tavsiye ediyor. Ondan sonra sırayla yakınlarınızı tavsiye ediyor." Bu hadîsi aynı zamanda Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş ve tbn Hibban ile Hâkim sahîhlemişlerdir. [39]
Hâkim'in tahrîc ettiği Ebû Remse hadîsinde ise Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Anana, anar.?.... Babana, sonra da kızkardeşine, kardeşine ve derece derece aşağıya doğru inenlere..."
Bu rivayetler ana, baba ve çocuklar dışında diğer yakın hısımlardan da muhtaç olanlara nafaka vermenin vücubuna delâlet etmektedir. Nitekim Behz hadîsi de buna delâlet etmektedir.
602 nolu Behz hadîsi de sahihtir. Onu takip eden Tarık hadîsi de bunu kuvvetlendirmekte ve hısımlar arasında nafakanın vücubu ortaya çıkmaktadır.
603 no'lu Tarık hadîsi de aynı mânâ ve hükmü yansıtmaktadır. 604 nolu Küleyb hadîsi ise bunları desteklemekte ve konuya ağırlık kazandırmaktadır.

Çıkarılan Hükümler

1- Malî imkânı bulunan bir çocuğun nafakası babası üzerine vacip değildir.
2- Esîr olan veya köle durumuna düşen çocuğun da nafakası gerekli değildir. Bu daha çok Hanefîlerin görüşüdür.
3- Çocuğun babası nafaka veremeyecek durumda ise, nafakası beytülmaldan karşılanır.
4- Baba çalışıp kazanacak güçte ise, o takdirde çalışması sağlanır ve çocuğun nafakası onun üzerine vacip olur.
5- İmkânı olduğu halde çocuğunun nafakasını vermeyen baba hapsedilebilir.
6- Nafaka hususunda başkasının babanın katkısına katılması vacip değildir.
7- Kadın kendi öz çocuğunu hukuken emzirmek zorunda değildir. Ama diyaneten emzirmesi vaciptir.
8- Kadın büsbütün boşanmış durumda ise, çocuğunu emzirmek için onun babasından ücret talep edebilir ve bu ücret örfe uygun şekilde karşılanır.
9- Çocuk adamın ölen karısından ise, ikinci karısı onu emzirmekle yükümlü değildir. Babası ısrar ederse, kadın ücret talep edebilir.
10- Muhtaç durumda olup çalışma imkanları olmaj'an kardeşlerin, luzkardeşlcrin, amcaların, halâların, teyzelerin ve çocuklarının, nafakalarım karşılaması da vaciptir.
11- tmâm Mâlik'e göre vacip değildir. Sadece ana-habamn ve bir de küçük çocukların nafakası vaciptir.
12- İhtilâf-i din nafakanın vücubuna engel teşkil eder. Ancak adamın karısı gayr-i müsiim olsa, yine de onun nafakasını karşılamakla mükellef sayılır.
13- İmâm Şafiî'ye göre, ihtilâf-i din nafakanın vücubuna engel teşkil etmez.
14- Adamın malî gücü olduğu halde ana-babasmm ve çocuklarının nafakasını karşılamıyorsa o takdir de borçtan dolayı neleri satılıyorsa o eşyası satılıp nafaka karşılanır. Bu İmam Şafiî'ye göredir.
15- Çalışıp kazanma gücü yerinde olan ana-babanın nafakası vacip değildir. Bu da İmam Şafiî'ye göredir. Hanefîler de aynı görüştedirler.
16- Vacip olan nafakayı bir süre geciktirdikten sonra tekrar vermeye başlayan adam, geçen sürede vermediği nafakaya borçlu olmaz. Bu da Şâfiüere göredir.
17- Çocuğun babası yoksa, anasının durumu müsaitse nafaasmı o karşılamakla mükellef tutulur. İmam Mâlik'e göre mükellef tutulmaz.
18- Baba ve anneler gibi dede ve ninelerin, torunların da nafakasını karşılamak vaciptir. Tabii bunlar muhtaç oldukları ve çalışıp kazanma güçleri olmadığı takdirde böyledir. İmam Mâlîk'e göre dede ve ninelerin nafakasını karşılamak vacip değildir.
19- Yine İmam Mâlîk'e göre, diğer hısımların da nafakaları kişiye vacip değildir. [41]

Çocuğa Himayesine Alıp Ona Kefil Olmaya Kim Daha Haklıdır

Evlilik devam ettiği sürece doğan çocuk ana-babasmm himayesi ve koruması altındadır. Anlaşmazlık ve geçimsizlik hat safhaya varır da boşama durumu ortaya çıktığı taktirde çocuk kimin himaye ve korumasına, beslenip büyütülmesine terkedilir. Şüphesiz boşanan kadın başka bir koâaya varmadığı yani yeni bir evliliğe kapı açmadığı takdirde kendi yavrusuna bakıp himaye etmeye, koruyup büyütmeye daha lâyık ve daha haklıdır. Zira baba anne kadar çocuk bakımı yapamaz, onu lâyıkıyla besleyip terbiye edemez. Ama anne çocuğuna rağmen başka biriyle evlenecek olursa, o takdirde çocuğun asıl babası hâkime başvurup çocuğunu anasından kendi himayesine almaya hak kazanır. Zira bu durumda anne yeteri kadar çocuğuyla meşgul olamaz, aynı zamanda yeni kocası da o çocuğa sevgiyle yönelmeyebilir. [42]

İlgili Hadisler

Berâ b. Âzib (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle bilgi vermiştir: Hz. ilanıza (r.a.) şehid düştükten sonra (eşi de başka biriyle evlenince) kızını kendi himayelerine alıp beslemek üzere Hz. Ali, Hz. Cafer ve Hz. Zeyd tartıştılar, her biri onu himaye edip kefil olmada kendini daha haklı görüyordu. Hz. Ali: MO benim amcamın kızıdır, onu himayeye ben daha haklıyımdır" diyordu. Cafer (r.a.) da: "O benim amcamın kızıdır, hem de onun teyzesi benim eşim olarak bulunuyor" dedi. Zeyd (r.a.) ise: "O benim kardeşimin kızıdır" diyerek kendisine verilmesini istiyordu. Derken durum Resûlüllah'a (s.a.v.) aksettirildi. Efendimiz o kızı teyzesine verilmek üzere hükmetti ve şöyle buyurdu: "Teyze ana m akamın dadır..." [43]
Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.) dan yapılan rivayete göre bir kadın şöyle dedi: "Ya Resûlellah! Şüphesiz şu benim oğlum var ya, karnım ona bir kap, kucağım ve eteğim onu kapsayan bir mesken ve göğsüm de ona kırba oldu. Şimdi onun babası onu benden koparıp alacağını iddia ediyor..." Efendimiz (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Evlenmediğin sürece sen onu yanında tutmaya daha lâyık ve daha haklısında*..." [44]
Ebû Dâvud ise hadîsin bu son cümlesini şu lafızla rivayet etmiştir: "Doğrusu babası beni boşadı ve bu çocuğu benden çekip alacağını iddia edip duruyor..."
İEbû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) fendimiz bir ğulamı (on yaşma yaklaşan erkek çocuğu) ana ba-llasından birini tercih etmesi hususunda serbest bıraktı..." [45]
Diğer bir rivayette ise şöyle belirtilmiştir:
"Bir kadın gelerek dedi ki: "Ya Resûlellah! Doğrusu kocam oğlumu alıp götürmek istiyor. Oysa oğlum, Ebû înbete kuyusundan bana su getirip içirmekte ve bana yararlı hizmette bulunmaktadır." Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Aranızda kura çekin..." buyurdu. Kadının kocası ise şöyle dedi: "Oğlum hakkında kim bana hasım olup davalaşabilir?" Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz çocuğa: "Bu senin baban ve şu da senin anandır. Artık hangisini istersen onun elini tut" buyurdu. Çocuk da anasının elini tuttu. Anası onu alıp gitti." [46]
Abdülhamîd b. Cafer el-Ensarî'den yapılan rivayete göre, adı geçenin dedesi İslâm'a girdi fakat karısı girmekten imtina' etti. Bunun üzerine dedesi henüz ergen olmamış oğlunu alıp Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e getirdi. Peygamber (s.a.v.) çocuğun babasını bir tarafa, anasını da diğer tarafa oturttu ve sonra çocuğu (ikisinden birini seçmede) serbest bıraktı. Bu arada Peygamber (s.a.v.): "Allahım bu çocuğa doğru olanı ilham et" diye duâ etti. Çocuk babasına gitti. [47]
Diğer bir rivayette ise olay şöyle rivayet edilmiştir:
"Abdülhamîd b. Cafer'den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: Sabam bana Dedem Râfİ' b. Sinan'dan haber vererek şöyle dedi: Deden îslâm'a girdi, ama karısı İslâm'a girmekten imtina1 etti. Bunun üzerine kadın kalkıp Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldi ve şöyle dedi: "Bu benim kızım sütten kesilmiş durumdadır (veya buna benzer bir söz söyledi)." Râfi' de: "Kız benimdir" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) adama "sen şu tarafta otur, kadına da sen de bu tarafta otur" bu vurdu ve çocuğu da ikisinin arasına oturttuktan sonra: "Çocuğu çağırın" buyurdu. Çocuk anasına meyletti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): "Allah'ım, bu çocuğa doğru olanı ilham et" diye duâ etti. Derken çocuk anasını bırakıp babasına meyletti ve babası da onu âldı. [48]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

İslâm fikhında çocuğun bakım, terbiye ve yetiştirilmesine "hidâne" denir. Fakîhler aile hukuku bölümünde bu konuya ayrı bir yer ayırmışlardır. Zira İslâm'a göre hidâne çok önemli bir meseledir. Ana babadan kim ona daha iyi bakıp terbiye edebilirse o dikkate alınır. Sonra da çocuğun yaş durumu söz konusudur.
a) Hanefî'lere göre, anne murtedde ve fasika (dinden dönen ve fuhşa, ahlâksızlığa meyleden bir kadın) olmadığı takdirde kocasından ayrı da olsa, birlikte de olsa çocuğa bakmaya, onu besleyip terbiye etmeye çok daha haklıdır.
O bakımdan dinden çıkan murtedde kadına çocuk teslim edilmez, hidâne hakkını kaybeder. Ancak tevbe edip İslâm'a yeniden dönerse o takdirde bu hakkı tekrar iktisap eder.
Aym^zamanda kadın fahişe, ahlâksız olursa hüküm yine böyledir.
Şayet çocuğun anası Ölmüş veya başka biriyle evlenmişse veya çocuğa bakmaktan kaçmıyorsa, o takdirde hidâne hakkı çocuğun anasının anasına intikal eder ve yukarıya doğru yükselir. Anasının anası ... yoksa babasının anası tercih edilir. Zira çocuğun babasının anası halâ ve teyzelerinden Önde gelir. Sonra da çocuğun baba-ana bir lazkardeşi ve sonra anabir kızkardeşi, o da yoksa bababir kızkârdeşı hidâne hakkına sahiptir. Bunlar da yoksa ve bakımından imtina ediyorlarsa teyzesi ve arkasından halası gelir.
Ama kadın çocuğun mahremi olan bir adamla evlenirse, o takdirde hidâne hakkını kaybetmez. Çünkü üvey baba çocuğun en yakını durumundadır.
Çocuk kendi başına yiyip içmeyi, giyinip soyunmayı, büyük küçük abdestini kendi başına yapmayı ve temizlenmeyi becerip yerine getirme yaşma gelinceye kadar sözü edilenlerin yanında ve himayesinde kalır. Ondan sonra babası veya vasîsi veya velîsi çocuğu .yanma alma hakkına sahip olur. Vermedikleri takdirde hâkime başvurup zorla aldırtır
Kız çocuğu ise anasının veya anne anasının yanında ergen oluncaya kadar kalır. İmam Muhammede göre, iştiha çağma gelinceye kadar kalır.
'
Hidaneyi yüklenen diğer yakınlarının yanında da ancak belirtilen süreye kadar kalır, Fetva buna göredir.
Hidâne hakkına sahip olanlar çocuğa bakmaktan kaçınırlarsa, icbar edilmezler. Ancak çocuk ondan başkasının göğsünü emmiyorsa, o takdirde icbar edilebilir.
Hidaneye müstahik kimse bulunmazsa, tertip üzere bu iş zevil erhama geçer.
Zimmîye (gayr-i müslim vatandaş) olan anne de babası müslüman olan çocuğun hidâne hakkına sahiptir. Zira şefkat dinin ayrı olmasıyla değişmiyor. Ancak kadının çocuğunu da gayr-i müslim yapma tehlikesi varsa, o takdirde onun bakımına terkedümeyebilir. [49]

b) Şafiilere göre babayla ana birbirinden ayrılır ve ikisi de aynı şehir veya kasabada oturuyorsa, evlenmediği sürece çocuğa bakma ve besleme hakkında ana daha haklıdır. Tabii buradaki hidâne küçük yaştaki çocuklarla ilgilidir. Çocuk yedi veya sekiz yaşma girince, aklı da başında ise artık ana babasından birini tercih etmede serbest bırakılır. Hangisine meyledip tercih ederse onun yanma ve himayesine bırakılır. Anasını seçip tercih ederse nafakası babasına ait olur ve bu arada çocuğu terbiye etme arzusuna engel olunamaz. Çocuk ister kız ister erkek olsun fark etmez. Zira babanın da çocuk terbiyesinde önemli yeri ve katkısı vardır. ,

Ana babadan biri güvenilir, diğeri işe güvenilir bir kişiliğe sahip değilse, çocuk güvenilir olana teslim edilir ve bu hususta kimi tercih edeceğinde serbest bırakılmaz.

Çocuk tercihte bulunmak üzere serbest bırakıldığında ana babasından birini tercih edip ona teslim edildikten sonra artık onu bırakıp ikinci bir tercihle diğerine gidemez.

Çocuk ister küçük ister büyük olsun anası başkasıyla evlendiği takdirde artık hidâne hakkını kaybeder ve çocuk babasına teslim edilir.

Çocuğa bakıp onu terbiye etme hususunda hısımları tartışacak olursa, çocuğun anası, anası yoksa anasının anası tercih edilir. Ana tarafından yakın ve uzak ninesi yoksa babasının anası, o da yoksa babasının anasının anası; o da yoksa dedesinin anası veya ninesi tercih edilir.

Çocuğun kız ve erkek kardeşlerine gelince, onlar baba vasıtasıyla onun yakını olduklarından çocuğun babası varken onların hidâne hakkı yoktur.

Çocuğun belirtilen yakınlarından hiç kimse yoksa, baba tarafından akrabası hidane hakkını iktisab eder. [50]

c) Hanbelilere göre, kocasından boşanan kadın küçük çocuk veya geri zekalı bir çocuk doğurmuşsa, onun bakım ve terbiyesi için anası tercih edilir. Yani hidane hakkı anasına aittir. Çocuk ister kız, ister erkek olsun farketmez. Nitekim Yahya el-Ansarî, Zührî, Sevrî, İmam Malik, İmam Şafiî, Ebu Sevr ve rey taraftarlarının da kavli budur. Buna muhalefet eden olmamıştır.

Anne hidaneye ehil değilse, yani çocuk bakım ve terbiyesinde gereken şartları kendinde taşımıyorsa, o.takdirde çocuk babasının himayesine terkedilir. O da ehil değilse sırayla akrabadan ehil olanlar tercih edilir.

Hidane hakkı ancak ergen reşîd olmayan çocuklarla ilgilidir. Ergen reşîd olan çocuk ise, ana babasından birini tercihte serbest bırakılır.

Diğer sıhhatli bir rivayete göre, çocuk geri zekalı değilse yedi yaşma girince ana babasından birini seçmekte serbest bırakılır. Nitekim Hz. Ömer, Hz. Ali ve Şüreyh de aynı görüştedirler. İmam Şafiî'nin de mezhebi budur. İmam Malik ile İmam Ebu Hanife ise bu yaşta çocuk muhayyer bırakılmaz. Ayrıca İmam Ebu Hanife'ye göre, çocuk kendi başına yeme, içme, giyinme, abdest bozma ve temizlenme hususlarını yapabildiği yaşa gelince ancak serbest bırakılır.

Çocuk ana babasından ve yakın hısımlarından birini seçtikten sonra kalkıp diğerini seçmek isterse artık bu ikinci tercihine itibar edilmez, yine ilk tercih ettiği kişiye teslim edilir.

Baba ortada yoksa veya hidaneye ehil değilse, baba tarafından kardeş, amca gibi yakınlarının himayesine bırakılır.

Çocuk kız ise yedi yaşma girince babasına teslim edilir ve o onu koruma ve yetiştirmede.daha haklı sayılır.

İmam Malik'e göre, kız evleninceye kadar anasında bırakılır. Zira ikisi arasındaki yakınlık ve annenin tesiri oldukça önemlidir. [51]

d) Malikilere göre, çocuğu besleyip terbiye etmede ana daha haklı düzeydedir. Çocuk ergen oluncaya kadar anasının yanında kalır, ondan sonra istediğini-tercihte serbesttir. Babası çocuğun terbiye ve talîmiyle meşgul olmak istediği takdirde gündüzleyin çocuk babasına gider ve akşam olunca anasına döner.

Kız çocuğuna gelince, evleninceye kadar annesinin yanında ve himayesinde kalması daha uygundur. Ancak anası onu himaye etmekten aciz olduğu takdirde, babasına bu hususta güveniliyorsa ona teslim edilir. Böylece kız çocuğu ister otuz, ister kırk yaşma girmiş olsun evlen-meyip bakire kaldığı sürece annesinin yanında kalması daha uygun ve anası hidaneye daha haklıdır.

Çocuğun anası yoksa, anasının anası tercih edilir. O da yoksa babasının anası tercih edilir. Kız ve erkek kardeşleri bundan sonra gelir. [52]

Böylece hidane konusunda dört mezhep imamlarının ve diğer ilim adamlarının görüş ve ictihadları ana hatlarda birleşiyor ve bazı meselelerde farklılık arzediyor. Sonuç olarak hidane hususunda anne, mur-tedde veya fahişe ve ahlâksız olmadığı takdirde daha haklı ve daha ehildir. Evlenmediği sürece bu hakka sahip sayılır. [53]

Tahliller ve Rivayetler

612 nolu Berâ' b. Azib hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salih-tir. Bunu aynı zamanda Ebu Davud, Hakim ve Beyhakî tahric etmişlerder. Zeyd'le Hamza'yı Rasulullah kardeş yapmış bulunuyordu. O bakımdan Zeyd, o benim kardeşimin kızıdır diyerek onu kendi himayesine almak istiyordu.

Hadis ayrıca teyzenin ana makamında olduğuna delalet etmektedir. Böylece çocuğun anası ve babası yoksa, teyzesi varsa onun himayesine bırakılır. Şafiî'ye göre çocuğun babası hayatta ise çocuğun teyzesine tercih edilir.

613 nolu Abdullah hadisini Beyhakî ve Hakim tahric edip sahihle-mişlerdir. O bakımdan hadis istidlale salihtir. Böylece kadın ikinci bir kocayla evlenmediği takdirde hidane hakkına sahiptir. Nitekim İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Ebu Hanife de aynı görüştedirler. İbn Münzir ise bu hususta icma vaki olmuş diyerek meseleye ağırlık kazandırmıştır.

614 nolu Ebu Hüreyre hadisini Tirmizî sahihlemiştir. O bakımdan istidlale salih kabul edilmiştir. Hadiste "gulam" ismi kullanılmıştır ki bu, on yaşma yaklaşan çocuklara delalet eder. O bakımdan temyiz çağma girip yeme, içme, giyinme ve diğer tabiî ihtiyaçlarını giderme hususunda kendi kendini idare edebilen bir çocuk artık ana babasından birini tercihte serbest bırakılır.

615 nolu rivayet bunu desteklemektedir. 616 nolu hadise gelince, Nesaî, İbn Mace ve Darekutnî de onu tahric etmişlerdir. Ancak isnadında birçok ihtilaflar olmuştur, İbn Kattan bu rivayeti tercih ederek istidlale salih olduğunu belirtmek istemiştir. İbn Münzir ise, bunun isnadında hayli şeyler söylemiştir. O bakımdan sıhhati sabit olmamıştır diyerek tesbitini ortaya koymuştur. Ancak Hakim bu hadisi sahihlemiştir.

İmam Şafiî bu rivayetlere dayanarak çocuk henüz ergen olmadan kendini idare edecek yaşa gelince -ki bu yaş yedidir- artık ana babasından birini tercihte serbest bırakılır demiştir. Hiç birini tercih etmezse kura çekilir. Kız çocuğu ise dokuz yaşma kadar anasının yanında kalır. Ondan sonra babasına teslim edilir.

Şüphesiz bu mesele hakkında müctehidlerin görüş ve ictihadian farklılık arzetmektedir ki, mezhep imamlarının görüşünü açıklarken bu ihtilaflara yer vermiş bulunuyoruz.

617 dipnotlu hadis bir öncekinin ikinci bir tarikle yapılan rivayetinden başkası değildir ve bu iki rivayet birbirini kuvvetlendirmektedir. [54]

Çıkarılan Hükümler

1- Kocasından boşanan kadın başka bir kocayla evlenmediği ve ahlaken düşük olmadığı takdirde çocuğuna bakıp himaye etmekte, terbiye edip büyütmekte daha haklıdır.
2- İsiarm bırakıp başka bir dine giren, yani mürtedde olan kadın hidane hakkını kaybeder. Tevbe edip dönüş yaparsa bu hakkını geri alabilir.
3- Kadın çocuğuna bakmaktan kaçınır veya ölürse, hidane hakkı anneannesine intikal eder.
4- Anasının annesi yoksa, babasının anası tercih edilir.
5- O da hayatta değilse, çocuğun ana-baba bir kızkardeşi ve erkek kardeşi tercih edilir.
6- Kadın çocuğun mahremi olan bir adamla evlenirse, hidane hakkını kaybetmez.
7- Kadın bu hakkım kullanmadığı takdirde icbar edilmez. Çocuk başkasının göğsünü emmediği takdirde kadın icbar edilebilir.
8- Çocuk kendi basma yeme, içme, tabii ihtiyacını giderme hususlarını beçerebüiyorsa, artık ana babasından birini tercihte serbest bırakılır.
9- Kız çocuğu ise ergen oluncaya kadar anasının yanında kalır.
10- îmam Malik'e göre, bekâr kaldığı sürece anasının himayesinde olur.
11- İmam Muhammed'e göre iştiha çağma gelinceye kadar anasının yanında kalır.-
12- Zimnîye olan anne de hidane hakkına sahiptir.
13- İmamı Şafii'ye göre çocuk yedi, sekiz yaşma girince ana babasmdan birini tercihte serbest bırakılır.
14- Çocuk kimi tercih ederse onun yanında kalır ve artık bir diğerini tercih etmesi söz konusu olmaz.
15- Çocuk anasını seçip tercih etse bile babasının onun nafakasını karşılaması vaciptir.
16- Ana babadan biri güvenilir bir kişiliğe sahip değilse, çocuk | güvenilir olanına teslim edilir.
17- Çocuğun ana tarafından kimsesi kalmamışsa, baba tarafından olan yakınları hidane hakkına sahip olur.
18- Çocuk geri zekalı olduğu takdirde mutlaka anasına bırakılır.
19- Anne hidane konusunda gerekli şartları haiz değilse, çocuk babasına teslim edilip onun himayesine bırakılır.
20- Baba ölmüşse veyahut gaib bulunuyor veyahut hidaneye ehil değilse, çocuk baba tarafindan bu işe ehil olan yakınlarının himayesine bırakılır* Tabii burada belli bir sıra gözetilir.
21- Erkek çocuk ergen oluncaya kadar anasının yanında kalır. Kız çocuk ise bakire kalıp evlenmediği sürece anasının yanında kalır. Bu Iiham Malik'in kavlidir.
22- Çocuğun ana ve babası yoksa, annesinin anası ve sonra babasının anası hidane hakkına sahiptir. Bunlar da yoksa o takdirde kız ve erkek kardeşleri varsa onların himayesine bırakılır.
23- Hiç kimse hidane hususunda icbar edilemez. Ancak çocuk abasından başkasının göğsünü emmiyorsa, o takdirde anası icbar edilebilir. [55]

Nefakatü'l-Behaim (Hayvanların Nafakası)

İslam yalnız insan haklarım korumakla, insanlar arasında sosyal adaleti gerçekleştirmekle, hısımlar arasında kopmaz bağlar vücuda getirmekle kalmamış, bunun yanısıra hayvanların özellikle evcil hayvanların nafakasının da karşılanması üzerinde durmuş ve hayvanlara eziyeti yasaklayıp haram kılmıştır.
Böylece islam hayat sahnesinde üç ayrı varlığın korunup kollanmasını emretmiş ve koruyup himaye etme imkanına sahip olan müminlere bunu vacip kılmıştır: insan haklarını korumak ve zayıf unsurları takviye edip muhtaç olan yakınların nafaka ve diğer lüzumlu ihtiyaçlarını karşılamak... Canlılara karşı merhametli davranıp özellikle evcil hayvanların beslenmesini imkanlar nisbetinde sağlamak... Tabiata hakim olan ilahî denge ve düzeni koruyup bozmamaya Özen göstermek...
Baba ve dedelerimiz islam kültürüyle yetişip Kur'an ve hadis bilgisiyle kalp ve kafalarım doldurdukları için bu üç varlık hakkında çok duyarlı davranmışlardır. O kadar ki, muhtaç insanları, okuyan fakir talebeyi korumak için vakıf tesisleri kurarken bir de sakat hayranları koruyup beslemek için bir takım vakıflar vücuda getirmişlerdir. Edebiyatımıza geçen "Gurebahane-i Laklakan", yani sakat ve zayıf yaşlı leylekleri koruyup besleme evleri ile de hayvanlara karşı merhametli davranmış, onlar için taşınmaz mal ve mülkler vakfederek, gelirinin sadece bu gibi garip sakat hayvanların beslenip korunmasına tahsis edilmesini sağlamışlardır. [56]

İlgili Hadisler

İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a. v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir kadın hapsedip ölümüne sebep ol-duğu bir kediden dolayı azaba uğramış ve o yüzden cehenneme atılmıştır. Kadın hapsettiği o kediyi ne yedirmiş, ne de içirmiş, ne de yeryüzündeki haşeratı yiyebilmesi için on-userbest birak-mıştır." [57]
Ebu Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayete gör'e, Peygamber'(s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir adam yolda giderken fazlaca susamış, derken bir kuyu bulmuş ve o kuyuya inerek su içtikten sonra dışarı çıkmış. Bir de bakmış ki susuzluktan dilini dışarı sarkıtan bir köpek susuzluğunu giderebilmek için ıslak toprağı yiyormuş. Adam kendi kendine: Susuzluk benim canıma tak ettiği gibi bu köpeğin de canına tak etmiştir... Ve hemen kuyuya inip ayakkabısını su ile doldurduktan sonra onu ağzıyla tutup kuyudan elleriyle tutuna tutuna dışarı çıkmış ve köpeğe su içirmiştir. Bunun üzerine Cenab-ı Hak onun bu güzel amelini meşkur kılıp onu bağışlamıştır." [58]
Bunun üzerine ashab-ı kiram dediler ki: "Ya Rasulallah! Hayvanlardan dolayı bizim için bir ecir (mükafat) var mıdır?" Efendimiz onlara: "Evet, ıslak her ciğer taşıyandan dolayı ecir vardır" buyurdu. [59]
Süraka b. Malik'den (r.a.) yapılâri rivayete ğffre, adı geçen şöyte haber vermiştir: "Develer için sıvayıp hazırladığım havuzlarıma kaybolan (başıboş) develerin gelmesi hususunda sordum, bu şekil sulamamdan dolayı benim için bir ecir var mıdır?" dedim. Efendimiz (s.a.v.) bana cevapla: "Evet ciğer sahibi her susamış canlıdan dolayı ecir vardır" buyurdu. [60]
İlim adamları bu hadislerin ışığı altında canlıları korumanın, sulamanın ve yedirip doyurmanın büyük sevap olduğunda ittifak etmişlerdir. Bazı zararlı hayvanları bile sudan, yemekten menetmenin caiz olmadığında görüş birliği sağlanmıştır. O bakımdan "su içerken yılana bile dokunulmaz" atasözü çok anlamlıdır ve bütünüyle Kur'an ve sünnetten kaynaklanmıştır. Hattâ bu kültürle yetişen müslümanlar, kurban bayramında ve diğer adak kurbanlarında bir koyun veya sığırı kesmeden önce sulamanın, yani ona su içirmenin müstehab olduğunu belirterek buna dikkat ve özen göstermektedirler. [61]

Tahliller

622 nolu İbn Ömer hadisi sahih olup istidlale salihtir. Canlılara ve özellikle evcil hayvanlara işkence etmenin haram oİduğuna delalet etmektedir. Hayvanlara işkence etmektense onları daha çok ehlileştirmekte, zararsız hale getirmekte sayılmayacak kadar faydalar ve sevaplar vardır.
Unutmayalım ki canlılar arasında da bir denge ve düzen kanunu bulunmaktadır. Onları anlamsız ve bilinçsiz şekilde yok etmediğimiz takdirde onlar kendi aralarında ye günlük hayatlarında ilahî denge ve düzeni sağlamakta ve nesillerinin tükenmemesini içgudüleriyle sağlamaktadırlar. Dengeyi ve düzeni bozan, insanların bilgisizce uzanan elleridir. Nitekim Rum suresinde bu inceliğe temas edilerek şöyle Duyurulmaktadır:
"İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardın dolayı karada ve denizde dengesizlik ve düzensizlik ortaya çıktı. Allah ,da belki (pişmanlık duyup gerçeği anlayarak) i dönerler diye işlediklerinin bir kısmının cezasını onlara (dünyada) tattırır." [62]
insanların karada ve denizde çıkardığı fesat, dengesizlik ve düzensizlik çok yönlüdür. Onlardan biri de tabiatta hakim durumda olan denge ve düzeni bozmaktır.
623 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahih olup istidlale salihtir. Bir kediyi aç, susuz ölüme mahkum etmek ne kadar büyük bir günah ve ağır bir vebalse, susuzluktan ıslak toprakları yalayan bir köpeğe su verme imkanı olduğu halde vermemek de o nisbette bir günahtır.
Bunun için sevgili peygamber efendimiz (s.a.v.) ümmetine ve sonra da bütün insanlara şu mesajları vererek her canlıya karşı merhamet-' li davranmanın Allah yanında mükafata kapı açan bir hayır, iyilik ve insanî haslet olduğuna dikkatleri çekmiştir:
"Allah ancak kullarından merhametli ve şefkatli olanlara merhamet eder." [63]
"Yeryüzündekilere merhamet ediniz ki göktekiler de size merhamet etsin." [64]
"Merhametli olanlara Rahman (olan Allah) merhamet eder." [65]
Kur'an-ı Kerim1 de Hz. Muhanımed'in (s.a.v.) merhamet sıfatından söz edilirken, O'nun hakkında iki sıfat kullanılmıştır: Rehîm, Reûf... Birincisi çok merhametli, yufka yürekli demektir. İkincisi çok şefkatli, sıcak ve samimi iltifatlı, içten gelen sevgi ile dopdolu olduğunu anlatır.
Ashab-ı Kiram1 dan Rasulullah'ın (s.a.v.) insanlara ve canlılara karşı olan ilgisinden sorulduğunda şu cevabı vermişlerdir: "O çok merhametli, çok yumuşak, şefkatli ve nazik idi." [66]
Bu konuda daha birçok sahih hadisler bulunuyor. Hepsi de derin bir merhamet ve şefkati aşılamakta, merhametli olanları övüp Allah yanındaki yüksek derecelerini yansıtmaktadır.
625 nolu Süraka hadisini aynı zamanda İbn Mace, Ebu Ya'la, Bağavî ve Taberanî tahric etmişlerdir. Diğer hadisler de aynı duygu ve irfanı yansıtmaktadır. [67]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[2] Müslim/zekât: 39. Ahmed: 2/472, 473
[3] Müslim/zekât: 41. Nesâî/zekât: 60, büyü1: 84.
[4] Ebû Dâvud/zekât: 45. Nesâî/zekat: 54. Daremî/rikak: 53. Ahmed: 2/251, 471
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[5] Mecmeu'i-Enhür: 1/453-460'dan özetlenerek.
[6] Şâfiî/el-Ümm: 5/87. Mısır: 1381
[7] Şâfiî/el-Ümm: 5/87, 88
[8] Şâfiî/el-Ümm: 89, 90.
[9] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/231. Talâk Sûresi: 7
[10] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/230-235
[11] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/237
[12] İbn Rüşd/Bidayetü'l-Müctehid: 2/54-Beyrut 1398
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[13] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[14] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[15] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[16] Buharî/nefakat: 2. Ebû Dâvud/zekât: 39. Nesâî/zekât: 53. Ahmed: 2/245, 278
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[17] Bilgi için bkz: Kâsânî/el-Bedayi: 4/167. Mecmeu'l-Enhür: 1/460, 461
[18] Şâfiî/el-Ümm: 5/91'den özetlenerek
[19] Şâfiî/el-Ümm: 5/91'den özetlenerek
[20] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/243'den özetlenerek
[21] İbn Kudame/el-M'jğnî: 9/245
[22] İbn Rüşd/Bidayetu I-Müctehid: 2/54-Beyrul: 1398
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[23] Neylü'l-Evtar: 6/365
[24] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 6/365
[25] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[26] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[28] Müslim/birr:4.Buharî/edeb: 2. Ibn Mâce/vasaya. Ahmed: 2/327, 391
[29] Tirmizî/birr: 1. Ebû Dâvud/edeb: 120. İbn Mâce/edeb: 1. Ahmed: 5/3, 5
[30] Buharı/zekât: 18, nefekat: 2. Tirmizî/zekât: 38, zühd: 32. Nesâî/zekat: 51, 53,60
[31] Ebû Dâvud/edeb: 120
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[32] Mecmeu'l-Enhür: 1/463-467
[33] eİ-Ğamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 471, 472. Mısır: 1352, 1933
[34] Talâk Sûresi: 6
[35] Bakara Sûresi: 233
[36] İsrâ Sûresi: 23
[37] İbn Kudame/el-Muğnî: 256-258'den özetlenerek
[38] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[39] Neylü'l-Evtar: 6/367
[40] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[41] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[42] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[43] Buharî/şulh: 6, meğazî: 43. Ebû Dâvud/talâk: 35. Tirmizî/birr: 6
[44] Ebû Dâvud/taharet: 35
[45] İbn Mâce/ahkâm: 22. Tirmizî/ahkâm: 21. Ahmed: 2/246
[46] Ebû Dâvud/talâk: 35. NesâîAalâk: 52. Dâremî/talâk: 16. Ahmed:'3/46, 237, 250
[47] İbn Mâce/ahkâm: 22. Ahmed: 5/446, 447
[48] Müsned-i Ahmed: 5/446
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[49] Mecmeu'l-Enhür: 1 /449, 450
[50] Şâfîî/el-Ümm:5/92. Mısır: 138
[51] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/298-303
[52] Geniş bilgi için bkz: Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 2/356-362
[53] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[54] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[55] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[56] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[57] Buharî/enbiya: 54. Müslim/selâm: 151-152, birr: 133, 134. Ahmed, 2/286, 424
[58] Buharî/şirb: 9, mezâlim: 23, edeb: 27. Müslim/selâm: 153. Ebû Dâvud/cihad: 44. Taberânî/sıfatünnebiy: 23. Ahmed: 2/375, 517
[59] Islak ciğerden maksat, hayat taşıyan canlılar.
[60] İbn Mâce/edeb: 8. Ahmed: 4/175
[61] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[62] Rum Sûresi: 41
[63] Buharî/cenâiz: 32, eymân: 9, merzâ: 9. Müslim/cenâiz: 9, 11. Ebû Dâvud/ cenâiz: 24, edeb: 58. Nesâî/cenâiz: 22
[64] Tirmizî/birr: 16. Buharî/tefsîr: 59, edeb: 90. İbn Mâce/zühd:13. Dâremî/ferâiz: 6. Taberâni/cihad: 36. Ahmed: 4/47, 48
[65] Ebû Dâvud/edeb: 58. Tirmizî/birr: 16
[66] Müslim/nezir: 8, mesacid: 292. Buharî/ezan: 17
[67] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BUHARİ VE MÜSLİM'DE GEÇEN KUTSİ HADİSLER

Giriş:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,
O'na sığınırız.
Ey Rabbim! Bana yardımcı ol ve ey Kerîm olan Allah'ım bana (işimi) kolaylaştır.
Hamd Allah'adır şüphesiz. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden Allahu Teâlâ'ya sığınırız.
Allah her kime hidayet vermiş ise, işte o kimse hidayet bulmuştur ve kimi de saptırmışsa, artık ona da hidayet veren yoktur.
Allah'tan başka hiçbir ilâhın olmadığına şehâdet ederim. O'nun tek olup, ortağının bulunmadığına ve Muhammed (s.a.s.)'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna da şehâdet ederim.
"*Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikincisinden de birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Muhakkak ki Allah, sizin üzerinizde devamlı gözetleyicidir.*"[1]
"*Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkulması gerekiyorsa öylece korkun ve Müslümanlık'tan başka (bir akide üzere de) ölmeyin.*"[2]
"*Kudsî Hadisler Ansiklopedisi*" adlı kitabı, geniş açıklaması ile beraber telif etmeye beni muvaffak kılan Allahu Teâlâ, bana (bu eserden) sonra da değerli hadis alimleri olan İmam Buhârî ve İmam Müslim'in (rah.aleyhim) sahih hadis kitaplarında (*Sahihayn*) yer alan kudsî hadisleri toplamayı nasip etti.
Şöyle ki;
Kitap; "Sahihayn"da geçen tüm rivayet lafızlarına şâmil olması amacıyla lafız ve rivayet olarak farklı hadisleri de ihtiva etmektedir. Böylelikle değerli okuyucuya, birbirini tamamlayan nassların anlaşılmasında istenilen faydayı kazandırmaktadır. Okuyucunun da Resûlullah (s.a.s.)'in Yüce Allah'tan rivayet etmiş olduğu ve sahih olarak sâbit olan bu hadislere uyması böylelikle kolaylaşmış olmaktadır.
Kitabı yazarken, hadislerde geçen bazı garip lafızları açıklama yoluna gittim. Aynı şekilde kitabın yararını elde etmeyi ve içeriğiyle amelde bulunmayı kolaylaştırması amacıyla hadislerdeki anlaşılması müşkül olan kelimeleri de açıkladım.
Açıklığa kavuşturup belirtmekten maksat, amel etmeye vesile olması içindir. Yoksa (amel etmeksizin) sadece açıklığa kavuşturup belirtmek, işte bu, bizim lehimize değil; bilakis aleyhimize olan bir davranıştır.
Yüce Allah'ın buyurduğu gibi: "*De ki: (Haydi yapacağınızı) yapın! Allah, Resûlü ve mü'minler amelinizi (icraatınızı) görecektir.*"[3]
Kitabın, küçük hacimli, ezberlenmesi kolay, nefse hafif ve kalbe yakın olması için gayret gösterdim. Yüce Allah'tan (c.c.) bu kitabı, kerim olan vechi için hâlis bir amel kılmasını ve en güzel şekilde kabul etmesini dilerim.
Kitabı konu başlıklarına ve bölümlere ayırdım. Hadis kaynaklarına işaret etmesi açısından da "Sahih"de geçtiği üzere, hadis numaralarını ve harekelerini belirttim.
İlim talebesine, iyi akletme metodunu pekiştirmesi için, yararı büyük, kadri yüce olan bu eserde bazı yerleri dipnotlandırmak sûretiyle açıkladım.
Kitaba ise; "Buhârî ve Müslim'de Yer Alan Kudsî Hadisler -Farklı Rivayet ve Lafızlarıyla-" ismini verdim.
Vermiş olduklarını itiraf eden, nimetlerinden ötürü şükreden ve nasip ettiği paya razı olan ve karşılığını da sadece Allahu Teâlâ'dan bekleyen birisi olarak, bu kitap için yolculuklar yapan ve çeşitli zorluklar çeken biri olduğumu da söyleyebilirim.
Verdiği nimetlerinden dolayı şükür ve hamd Allah'adır.
Sonuç olarak;
Değerli kardeşim! Sana diyeceğim şu ki, bu kitapta şayet başarı adına bir şey görürsen bil ki, bu tek olan Allah (c.c.)'tandır. Şüphesiz ki fazilet ve minnet O'nundur.
"*Size (gelen) nimet de sadece Allah'tandır.*"[4]
Şayet kitapta bir eksiklik, ayıp, hata ya da bir kusur görürsen, şunu da bil ki, bu da benden, benim acziyetimden ve maharetimin azlığındandır.
Bu sebeple, değerli kardeşim! Hatamdan dolayı sen de benim bağışlanmam için Allah'a (c.c.) dua et.
Muhakkak ki, insanoğlu çokça hata yapmaya meyyaldir. Hata yapanların en hayırlıları ise, çokça tevbe edenlerdir. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.
"*Rabbimiz eğer unutacak veya yanılacak olursak, bizi sorumlu tutma!*
Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme!
Rabbimiz! Bizlere gücümüzün kaldıramadığını taşıtma. Bizi affet, bizi bağışla, bize merhamet et.
Sen bizim Mevlâ'mızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bizlere yardımcı ol."[5]

İrfan b. Selim
2 Zilkade 1421 Cuma

26 Ocak 2001 Dımışk[6]

---

[1] Nisa:4/1
[2] Al-i İmran: 3/102
[3] Tevbe: 9/105
[4] Nahl: 16/53
[5] Bakara: 2/286
[6] İrfan bin Selîm El-Aşşa Hassûne, Buhari ve Müslim'de Gecen Kutsi Hadisler, Karınca Yayınları: 13-16

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Gece Namazının Fazileti

14) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, o dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Rabbimiz Azze ve Celle her gece dünya semasına iner. Gecenin son üçte birlik vakti kalınca şöyle buyurur: "Her kim bana dua ederse, ona icabette bulunurum. Kim de bir şey isterse, ona (istediğini) veririm. Her kim de bağışlanmak isterse, onu bağışlarım."[1]
Yüce Allah'ın: *"Her kim bana dua ederse, ona icabette bulunurum"* sözü hakkında bir açıklama yapan İmam Kurtubî (rah.a): "el-Mufhem" adlı kitabında şöyle diyor: "Allah Azze ve Celle'nin bu sözü, hak olan bir vaadi olup, doğruluğu şüphesizdir. "*Allah'tan ahdini (sözünü) kim daha çok yerine getirebilir ki.*"[2]
Dolayısıyla eksiksiz ve tam olarak kul, bu şartlara uyduğu zaman duası (inşallah) kabul olunabilir. Şayet bu (duanın kabul edilmesi gereken) şartları bozulup ihlal edilirse, o zaman da aksi söz konusu olur." Allah en iyisini bilicidir.

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir. (1145), Müslim'de (758) numarada bunu rivayet etmiştir. Dua bölümünde gelecek.
[2] Tevbe: 9/111

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UYUMA VE UYANMA ADABI BÖLÜMÜ
DİNLENME VE İSTİRAHATIN VASITA, YER VE ZAMANLARI:
Dinlenme Vasıtası Uyku:
Gece ve Gündüz Uykuları:
Sükunet Ve İstirahat Zamanı Gece:
Dinlenme ve İstirahatin Mahalli Ev:

UYUMA VE UYANMA ADABI BÖLÜMÜ

?5757 ?1? ?? ????? ?? ???? ?? ???:]?????? ??????? ??????? ?????? # ??????????? ?? ???????????? ???????? ????? ?????????? ???? ?‘????[. ????? ?????.???? ???? ????: »??????????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ????? ????????? ?????« .

1. (5757)- Abbad İbnu Temim'in amcasından naklettiğine göre, "amcası, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı mescidde, ayaklarından birini diğerinin üzerine koymuş vaziyette sırtüstü yatarken görmüştür." [Buharî, Salat 85, İsti'zan 44; Müslim, Libas 75, (2100); Muvatta, Kasru's-Salat 87, (1, 173); Ebu Davud, Edeb 36, (4866); Tirmizî, Edeb 19, (2766); Nesâî, Mesacid 28, (2, 50).]
İmam Malik şu ziyadeyi kaydetmiştir: "İbnu'l-Müseyyeb'ten bana ulaştığına göre Hz. Ömer ve Osman (radıyallahu anhümâ) da böyle yaparlardı."[1]

?5758 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?‘????[. ????? ???? ???? ???? ????????.?????? ?? ??? ?? ??? ????? ?‘??? ??? ???????? ????? ?? ?????? ??????. ???? ?? ???? ?‘??? ???? ???????? ?. ??? ??? ????? ??? ??? ?????? ????? ???? .

2. (5758)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz sırtüstü uzanıp, sonra da ayak ayak üstüne atmasın." [Müslim, Libas 74, (2099); Ebu Davud, Edeb 36, (4865); Tirmizî, Edeb 20, (2767, 2768).][2]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere birbirine muhalif iki hadisle karşı karşıyayız. Birincisinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın sırtüstü yatıp ayak ayak üstüne yattığı ifade edilirken, ikincide bu şekilde yatmaktan yasaklandığı ifade edilmektedir. Bu mevzuda gelen rivayetleri değerlendiren alimlerimiz, sırt üstü yatıp ayak ayak üstüne atmanın mübah olduğunu, Cabir (radıyallahu anh) hadisindeki yasağın ise kıyafetle ilgili olduğunu söylemişlerdir. Yani, kıyafet bu şekilde yatıldığı takdirde avret mahallinin açılmasına müncer olacaksa bu, yasaktır. Ama söz gelimi şalvar giymiş olmak gibi, avret mahallinin açılmasına meydan vermeyecek bir kıyafet taşınıyor ise yasak değildir.
Kâdı İyaz, normal durumlarda, ashabının arasında Aleyhissalâtu vesselâm'ın bağdaş kurarak veya dizlerini dikerken oturduğunu, bu çeşit oturuşunun zaruret, yorgunluk veya istirahat arzusu gibi bir sebebe binaen olabileceğine dikkat çeker. Ancak Nevevî hazretleri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu tarz yatışta bir mahzur olmadığını, ümmetine talim maksadıyla da böyle yatmış olabileceğini belirtir. Nitekim, müteakiben görüleceği üzere bazı yatış tarzlarını yasaklamıştır.[3]

?5759 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ????? ??????????? ???? ????????? ??????: ???? ????? ???????? ? ????????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

3. (5759)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) karnı üzerine yatmış bir adam görmüştü; hemen müdahale edip: "Bu Allah Teala hazretlerinin sevmediği bir yatıştır!" buyurdular." [Tirmizî, Edeb 21, (2769).][4]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, Aleyhissalâtu vesselâm yüzükoyun yatmayı yasaklamıştır. Bu yatışın keraheti "Allah'ın sevmediği bir yatış" olarak tavsif edilmek suretiyle belirtilirken, bir başka rivayette "cehennem ehlinin yatışı"na benzetilerek belirtilmiştir. Yaîş İbnu Tıhfe'nin babası, Tıhfe'den nakline göre, Tıhfe, Suffa ehlindendi ve mescidde yatıp kalkıyordu. Birgün Aleyhissalâtu vesselâm onu yüzükoyun yatarken görüp ayağıyla dürterek uyandırmış ve: "Bu Allah'ın buğzettiği bir yatıştır" buyurmuştur. [5]

?5760 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ??????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ????????[. ????? ???????.»????????? ????« ???? ?? ???? ???? ?? ?????? .

4. (5760)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişinin korkuluğu olmayan damda uyumasını nehyetti." [Tirmizî, Edeb 82, (2858).][6]

AÇIKLAMA:

Resulullah burada tehlikeye karşı tedbirli olmaya davet etmektedir. Damda yatmak yasaklanmıyor, düşme ihtimali olan, düşmeye karşı tedbiri olmayandam da yatmak yasaklanıyor. Geceleyin yatmak yasaklanmış olması zihne gelse de, bu nevden bir kayıt olmadığı için ıtlakı üzere alıp, "gece ve gündüz" diyebiliriz. Çok genişliği sebebiyle büyük damları istisna ederek, dar olan küçük damlarla kayıtlamak bile mümkündür. Zira, Yahudilerin Hz. Ömer zamanında Hayber'den sürülüşleriyle ilgili kıssada geçtiği üzere, sürgün hadisesinin ele alınmasına, İbnu Ömer'in damda yatarken Yahudiler tarafından aşağıya düşürülmesi hadisesi sebep olmuştur. Şu halde, Ashab, ihtiyaç duydukça korkuluksuz da olsa damda yatmaya devam etmiş olmalıdır. Çünkü normalde damlara korkuluk yapmak âdet değildir.[7]

?5761 ?5? ??? ??? ?? ?? ???? ???:]????? ??????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ??????? ?‘??????? ?? ????????? ?????? ??????????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (5761)- Ümmü Seleme ailesinden biri rivayet etmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yatağı, insanın kabrine konduğu şekildeydi, mescid de baş tarafındaydı." [Ebu Davud, Edeb 106, (5044).][8]

AÇIKLAMA:

1- Alimler bu hadisi farklı şekillerde anlamıştır:
* Ebu Davud, "insan uyku sırasında yönünü nereye çevirmeli?" adını taşıyan bir bab başlığı altında kaydetmek suretiyle, hadisten Resulullah'ın yatağının istikamet olarak, kişinin kabre konuşuna uygun bir yönlendirmeye tabi tutulduğunu anlar.
* Bazıları, Resulullah'ın yatağı, ölenin kabrine konan yatak nevindendi. Nitekim daha önce kaydettiğimiz üzere (5412), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrine, sağlığında uyku sırasında kullandığı kırmızı renkli kadife serilmiştir.
* Aliyyu'l-Kâri, Mirkat'ta: "Resulullah'ın uyumak için serdikleri, kabrine konanlara pek yakındı" der.
2- Hadisin ikinci kısmında, Resulullah uyumak üzere yattığı zaman, başının mescid istikametine geldiği ifade edilmektedir.[9]

?5762 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ???????? ??????? ????????? »??????? ????« ????????? ???????? ????????? ????? ?????[. ????? ??? ???? .

6. (5762)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin kalktı, kazayı hacette bulundu. Yani bevletti. Arkadan ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra, tekrar uyudu" [Ebu Davud, Edeb 105, (5043).][10]

AÇIKLAMA:

Birkısım hadislerinde Resulullah, yatmazdan önce abdest almayı ve böylece taharet üzere uyumayı tavsiye eder. Bu rivayette Aleyhissalâtu vesselâm'ın geceleyin uyanma adabı nakledilmektedir: Kalkıp kazayı hacet yapıyor, sonra yüz ve ellerini yıkayarak tekrar yatıyor. Bu yüz ve elleri yıkamada bir abdest tazelemesi yoktur. Şayet namaz abdesti almış olsaydı sarih olarak belirtilirdi.[11]

?5763 ?7? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ??????? ?????? # ????????? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ???????? ?Œ????????? ?????? ?????????????[. ????? ??????? .

7. (5763)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Ka'be'nin avlusunda gördüm, elleriyle şöyle ihtiba edip oturmuştu" dedi ve ihtiba oturuşunu (göstererek) tarif etti. Bu kurfusâ idi." [Buharî, İsti'zan 34.][12]

AÇIKLAMA:

İhtiba oturuşu Kamus'ta şöyle tarif edilir: "Bir adam ihramına sarınıp bürünmek, bir kavle göre dülbend ve kemer makulesi ile sırtını ve baldırlarını sarıp toparlamak manasındadır ki, dervişler ıstılahında kemende girmek tabir olunur." Buhârî, rivayetine ihtibayı kurfusâ ile tefsir ediyor. Kurfusâ, Kamus'un açıklamasına göre, çileye giren sufilerin oturması gibi, kabalarını yere koyup, uyluklarını karnına kasıp ve dizlerini dikip, ellerini kemer gibi inciklerinden kucaklayarak oturmağa denir. Bir kavle göre, dizleri üzere gergi gibi kapanarak karnını uyluklarına yapıştırıp, ellerini koltuklarını kastığı halde oturmaktır ki, bedevi oturuşudur.
Bu oturuş çeşidi, kırda, bayırda dayanacak birşey bulamayan kimsenin, biraz dinlenmek için yaptığı bir oturuştur
İbnu Ömer, Resulullah'ın bu oturuşunu bilfiil göstererek tarif etmiştir. İbnu Hacer'in kaydettiği bir başka rivayette, bu tarif sırasında sağ eliyle sol elin bileğinden tuttuğu belirtilir. Ayrıca, bazı rivayetlerde Resulullah'ın iki eliyle ihtiba ettiği belirtilir. Şu halde iki veya tek elle ihtiba yapılabilmektedir.
Üzerinde ihramdan başka giyeceği olmayan kimse ihtiba tarzıyla oturunca avret yerlerinin açılma ihtimali vardır. Bu sebeple elleriyle halka yapıp üstten tutmak zorundadır.[13]

?5764 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]??????? ??????? ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ???? ??????????? ????????? ??????? ???? ????????? ??????????[. ????? ????. ???: ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ???? .

8. (5764)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Kişinin (namazda) elini boş böğrüne koymasını mekruh addederdi ve: "Bunu Yahudiler yapar" derdi." [Rezin tahric etmiştir. Ancak Buhari bunu bir bab başlığında muallak olarak kaydetmiştir (Buhârî, Enbiya 50).][14]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, namazda ihtisarın mekruh olduğunu ifade eder. Bazı rivayetlerde: "Resulullah eli boş böğrü üzere koymayı yasakladı" denmiştir. Farklı rivayetlerde yasaklanan husus değişik kelimelerle gelmiştir; hasr, muhtasır, ihtisar gibi. Ulema çoğunlukla hep: "Namazda eli boş böğür üzerine koymak" diye tefsir etmiştir. Ancak Herevî, el-Garibeyn adlı eserinde, ihtisarı "namazın rekatlerinde bir veya iki ayet okuyarak namazı kısa tutmak" diye cezmen tefsir edenleri de hikâye etmiştir. Hatta bunu, namazda tu'manine denen rüku ve sücudda yer verilen fasılaları kaldırıp bunları kısaltmak olarak tefsir eden de çıkmıştır. İhtisar kelimesinin geçtiği vecihlerde bu manalar caiz ise de, tehassur ve hasr kelimelerinin geçtiği vecihlerde bu tevcih mümkün değildir. İhtisarı, kıraatte geçen secde ayetlerini hazfetmek şeklinde yorumlayan da olmuştur.
2- Elin böğre konması sadece namaz halinde mekruh değil, namaz dışında da mekruhtur. Bazı rivayetler bunu namazla kayıtlarken, birçok rivayetler namazla kayıtlamaz, namaz dışında da mekruh olduğunu belirtir.
3- Eli boş böğür üzerine koymanın yasaklanışındaki hikmet ve sebep nedir? Bu hususta ulema ihtilaf eder. Çünkü farklı rivayetler gelmiştir.
* İblis mütehassır olarak yere indirildi, denmiştir.
* Yahudiler bunu çokça yaptıkları için onlara benzemekten nehyedilmiştir, denmiştir.
* Bu, cehennem ehlinin istirahatidir, denmiştir.
* Nağme söyleyenler, ellerini böğürlerine koyarak söylerler, denmiştir.
* Bu tarz tavrı mütekebbir olanlar takınır denmiştir.
* Musibete düşenler böyle yapar denmiştir.
İbnu Hacer, bunlar arasında Hz. Aişe'nin söylediği "Yahudiler yapar" sebebini en kavi bulur. Ancak her görüşün bir haklılık yönünün olabileceğini de söyler.[15]

İstidrad

Kitabımızda uykuya müteallik bir bölüm ayrılmış olması üzerinde durmak icab eder. İslam uyku meselesine hem Kur'an'da hem de hadislerde yer vermiştir. Kur'an iki ayrı ayette uykunun istirahat için yaratıldığını belirtir. Gece uykusundan başka kaylûle denen gündüz uykusu da her iki temel kaynağımızda medar-ı bahs edilir. Uykunun vakitleri, miktarı, uyumanın adabı gibi pek çok teferruat hadislerde işlenir.
Yorgun insanın, dinlenmek için eğlence, mükeyyifat ve uyuşturucu gibi, bünyeyi daha da yorup yıpratan vasıtalara kaçtığı bir devrede, uykunun dinlendirici yönüne dikkatleri çekmek, uykuyu en verimli kılmanın ilmî yollarını aramak gerekmektedir.
Burada böyle bir iddiada bulunmaksızın, konunun, dinimizde yukarıda kaydedilen sekiz hadis çerçevesinin dışında, çok daha geniş buutlar içerisinde işlendiğine dikkat çekmek istiyoruz: [16]

DİNLENME VE İSTİRAHATIN VASITA, YER VE ZAMANLARI:

"İslam, boş zaman kabul etmez" derken, istirahatı reddeder manası çıkarılmamalıdır. Bizzat Kur'an-ı Kerim'de dinlenme ve istirahate yer verilir. Hatta en iyi dinlenmenin nerede, ne zaman ve hangi şekilde yapılacağına dair birkısım teferruat bile açıklanır.[17]

Dinlenme Vasıtası Uyku:

Kur'an-ı Kerim'e göre, dinlenmenin en müessir vasıtası "uyku"dur. Uykunun, bir istirahat ve dinlenme vasıtası olduğu iki ayrı ayette ifade edilir: "Size geceyi örtü, uykuyu dinlenme (vasıtası), gündüzü de çalışma zamanı yapan Allah'tır" (Furkan 47; Nebe 9).[18]
Kur'an-ı Kerim, insan bedeninin muhtaç olduğu dinlenme için, öncelikle "uyku"dan söz ettiğine göre, dinlenmede en mükemmel vasıta uyku olmalıdır. Öyle ise dinlenmek maksadıyla tevessül edilen eğlence, oyun gibi başka vasıtaların, her zaman gayeye hizmet etmeyeceği gibi, uyku kadar müessir olamayacağı da anlaşılır.(10)[19]

Gece ve Gündüz Uykuları:

Yukarıda temas ettiğimiz ayetlerde uykunun dinlenme vasıtası olduğu açık olarak belirtilmiş ise de, uyku vakti tasrih edilmemiştir. Fıtrî ve ağlebî duruma göre, gece vakti uyku vaktidir. Ancak, Kur'an-ı Kerim, "Gündüz maişet vaktidir" dediği halde "gece de uyku vaktidir" diye bir ifadede bulunmaz. Hatta bir ayette: "Gece gündüz uyumanız ve onun fazlından nasib aramanız da onun ayetlerindendir" (Rum 23) buyrulur.
Burada, uykunun, gündüz de olabileceği açık olduğu gibi, Allah'ın fazlından geceleyin de talepte bulunabileceği açık olarak ifade edilmiştir.
Hemen belirtelim ki, bu durum günümüzde, -bilhassa vardiyeli çalışma düzenine girmiş fabrika ve büyük işyerlerinde olmak üzere- gece mesaisi yapmak zorunda kalan

muhitlerde büyük bir ehemmiyet arzetmektedir.
Kur'an-ı Kerim'in bu meseleye atfettiği ehemmiyetin derecesini, öğle uykusu (kaylûle) ile alâkalı ayette daha açık olarak görmekteyiz. Nur suresinde yer alan bu ayete göre, -gerçek dinlenme fırsatı olarak tavsif edilmiş bulunan- uyku için, gün ortasında bir zaman ayrılmalıdır:"
(Ey iman edenler! Sağ elinizin malik olduğu (köle ve cariyeler) bir de sizden olup da henüz büluğ çağına girmemiş küçükler şu üç vakitte: Sabah namazından önce, öğle sıcağından elbiselerinizi çıkaracağınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin için avret (ve halvet vakitleri)dir. Bunlardan sonra ise, birbirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne de onların üzerine bir vebal yoktur" (Nur 58).
Ayette işaret edilen "öğle sıcağında elbisenin çıkarılması zamanı" gündüzleyin nısf-ı neharda icra edilecek uykudur. Buna kaylûle denmektedir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bilhassa gece kalkışına yardımcı olduğu için (İbnu Mace, Sıyam, 22) buna çok ehemmiyet vermiştir. Rivayetler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kaylûleyi normalde öğle namazından sonra yaptığını, ancak sıcak zamanlarda öğle namazından önceye aldığını (Fethu'l-Bari, 3/39, 80), cuma günleri ise, her defasında cum'a namazından sonraya bıraktığını belirtir.
Bu mevzuda gelen nasslar ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tatbikatı, bize birkaç prensip vazetmektedir:
* Gecede kıyamu'lleyl yapılarak gecenin değerlendirilmesi gerektiği gibi, gündüzleyin de kaylûle yapılarak istirahata zaman ayırmak gerekmektedir. Kaylûle, bilhassa sıcak gün ve mevsimlerde ehemmiyetlidir. Ömrün azami verimliliği buna bağlıdır.[20]
* Meseleye ayet-i kerimenin de yer vermesi, gündüz uykusunun çok yönlü olarak (sağlık, verimlilik, zaman disiplini, ailevî sohbet ve terbiye vs.) ehemmiyet taşıdığını gösterir.
* Gündüz istirahati, uyku şeklinde, evde ve de öğle vaktinde olmalıdır.
* Nun suresinde gelen ayette belirtilen üç vakit dışında istirahat zamanı ayırmayıp, değerlendirilmesi esastır.
* Ev dahilinde istirahat zamanında kılık kıyafette serbestlik esastır. Bu anlarda, büluğ çağını aşmış aile efradının hususiyetlerinin korunması, birbirine "izin"le uğramaları esastır.
* Gerçek istirahatin esas mahalli evdir, vakti gecedir, vasıtası da uykudur.[21]

Sükunet Ve İstirahat Zamanı Gece:

Yukarıda kaydettiğimiz ayetlerde dinlenmenin en iyi vasıtasının uyku olduğu belirtilmektedir. Ancak, uyku, geceleyin de olabilir, gündüzleyin de. Bu sebeple, Kur'an ayetleri çerçevesinde 24 saatlik gün içerisinde istirahata tahsis edilmesi gereken asıl zaman bölümünü tesbitte bu ayetler tek başlarına yeterli değildir. Esasen, bu meseleye daha pek çok ayette temas edilmiştir. Üstelik diğer ayetlerde meseleye "dinlenme vasıtası" açısından değil, "istirahat zamanı" açısından temas edilir. Ve kullanılan kelime bile değişir. Bu gruptaki ayetlerde, tam tamına "işten kesilme, çalışmayı terk" yani dinlenme manasına gelen (Müfredat, 200) sübat kelimesiyle değil, "hareketlilikten sonra sabitleşme, yerleşme" manasına gelen seken kökünden gelen başka kelimelerle temas edilir ve gece vaktinin sükunet için yaratıldığı belirtilir.
"O, geceyi, içinde sükun ve istirahat etmeniz için (karanlık), gündüzüde (çalışıp kazanmanız için) aydınlık olarak yaratmıştır" (Yunus 67; Gafir 61).
"O sizin faidenize olarak, içinde sükun ve istirahat etmeniz için geceyi ve fazl u kereminden (rızkınızı) aramanız için gündüzü yaratmıştır. Bu, onun rahmetindendir. Belki artı şükredersiniz" (Kasas 73).
Şu halde, Kur'anî nasslara göre, günlük zamanın tanziminde, dinlenme ve istirahat zamanlarının esas itibariyle geceye bırakılması gerekmektedir. Ancak bu mutlak bir gereklilik değildir.[22]

Dinlenme ve İstirahatin Mahalli Ev:

Kur'an-ı Kerim, en iyi dinlenme vasıtasının "uyku" olduğunu belirttiğine göre, en iyi dinlenme mahallini de belirtmiş olmaz mı? diye bir soru hatıra gelebilir. Esasen bu sorunun cevabı, aynı ayette zımnen verilmiş olmaktadır: "En iyi dinlenme mahalli, uyku uyunan yer, yani evdir." Nitekim, yorumla ulaşılan bu cevap başka ayetlerde sarih olarak ifade edilir: "Allah sizin için meskenlerinizi huzur ve sükun yeri kıldı" (Nahl 80).
Kur'an'da ev manasına çokça kullanılan mesken kelimesi, sükunet bulunan yer manasını ifade eder. Aynı manada kullanılmayan beyt kelimesi de geceleyin sığınılacak yer demektir. Beyt kelimesi bilhassa müfred olarak yeryüzündeki insan meskeni manasında nadiren kullanılır. Aile manası galibtir. Bir de Kâbe manasında çokça kullanılmıştır.
Şu halde, Kur'an-ı Kerim, sükûnet ve dinlenme aranacak en mükemmel mahal olarak "evleri" göstermiş olmaktadır. Kişinin günlük hayatında, sükûn, huzur ve dinlenme maksadıyla evinden başka bir yer araması, bu düşünce ile kahveye, sinemaya veya diğer eğlence yerlerine gitmesi temelde bir aldanma olmaktadır.
Nitekim İslam'ın bütün şa'şaasıyla yaşandığı devirlerde umumi eğlence yerleri ya yoktur veya son derece sınırlıdır. Bugün en ücra köylere kadar girmiş bulunan kahvehaneler, maddî ve bilhassa manevî bakımdan maruz kalınan tedenni durumlarıyla başlamış ve ona bağlı olarak sayıca artmıştır[23].[24]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/167.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/167-168.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/168.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/168.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/168.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/169.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/169.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/169.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/169-170.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/170.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/170.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/170.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/170-171.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/171.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/171-172.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/172.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/173.
[18] Türkçe meâllerde "dinlenme" , "istirahat" diye tercüme edilen kelimelerin Kur'ânî aslı sübâttır ve işten kesilme, çalışmayı terk mânalarına gelir (Müfredât: 220).10) Günümüzde, dinlenmek üzere başvurulan oyun, eğlence, içki gibi vasıtaların gayeye ne derece hizmet ettiği, iş hayatında verimliliğe ne ölçüde müessir olduğu, yukarıda bahsettiğimiz İslâmî vasıtaların müessiriyet derecesi gerçekten araştırmaya değer bir husustur. Şu kadarını hatırlatalım ki, Komünist Rusya, 1985 yılı içinde, içkinin iş hayatına olan menfi te'sirini gözönüne alarak içki yasağı getirmiştir. İlgili haberin bir pasajını 23 Mayıs 1985 tarihli Hürriyet Gazetesinden takip edelim: "...Sovyetler Birliği'nin bazı cumhuriyetlerinde, alkol yüzünden fabrikalardaki üretim, hafta sonu tatillerinin ardından yüzde 30'a indiği, iş kazalarının ise yüzde 50'lik bir artış gösterdiği gene istatistiklerin ortaya koyduğu sonuçlardan. Ülkedeki boşanmaların yüzde 50'si de eşlerden birinin alkolik olması nedeniyle gerçekleşiyor."
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/173.
[20] Şu açıklama, kaylûlenin ehemmiyetini belirtmekten başka miktar hakkında da fikir verdiği için burada kayda değer: "...Bu uyku (kaylûle), hem ömrü, hem rızkı tezyîde medardır. Çünkü, yarım saat kaylûle, iki saat gece uykusuna muadil gelir. Demek, ömrüne her gün bir buçuk saat ilave ediyor. Rızkı için çalışmak müddetine, yine birbuçuk saati ölümün kardeşi olan uykunun elinden kurtarıp yaşatıyor ve çalışmak zamanına ilave ediyor" (Lem'alar, s.256).Şunu da belirtelim ki, müfessirler diğer bâzı âyetlerin delâletine dayanarak "kaylûle" deyince mutlaka "uyku" anlaşılması gerekmediğini, "uyku refakat etmese bile, gündüzün sıcağı arttığı sırada, gün ortasında (nısf-u nehâr) yapılan istirâhate kaylûle deneceği" ne dikkat çekmişlerdir (Râzî: 14/21).
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/173-175.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/175.
[23] Bugünkü kahvehanenin (veya daha kibar adıyla kıraathanenin) ilk çıkışını işaretleyen bir kayda Ebu'l-Ferec İsfehânî'nin (v. 356/966) el-Ağânî'sinde rastlarız. Şöyle der: "Abdülhakem İbnu Amr İbn-i Abdillah İbn-i Safvânel-Cumahî bir beyt (ev) tanzim etti. İçerisine santraç, tavla ve kırka (çocuklara mahsus bir oyun) takımları veiçerisinde her ilimden bahseden defterler koydu. Duvar üzerine de askılık olarak çiviler çaktı. Oraya gelenler, elbiselerinibunlardan birine astıktan sonra bir defter alarak okuyor veya bir oyun takımı alarak arkadaşlarıyla oynuyordu" (Accâc, es-Sünne Kable't-Tedvîn, s. 301, el-Ağânî'den naklen).
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/175-176.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- İsnad:

Rivayet lafızları ile sözü nakledenlerin isimlerini açıklayarak söyleyenine ulaştırmak. Bu anlamıyla isnâd masdardır. İkinci bir anlamı ise isnâd hadisin tariki yani senedini ifade eder. Senet anlamında kullanıldığında ise isimdir.
Bu ıstılaha göre senet ile isnâd farklı anlamlardadır. Senet ravilerin isimleri isnâd ise ravilerin isimlerini "ahberenâ" "haddesenâ" ve "an" gibi lafızlarla birlikte zikretmektir.
Meselâ: "Ahberenâ Malik'an Nâfi"an Abdillah b. Umer enne Resulullah sallallahu aleyhi ve's-sellem kâle lâ yebi' ba'dukum'ale bey'i ba'z" (Bazılarınız diğerlerinizin alışverişi üzerine alışveriş yapmaya kalkmasın). Bu hadiste Mâlik, Nâfi, Abdullah b. Ömer senettir. Bu senedin "ahberenâ", "haddesenâ" ve "'an" lafızlarıyla zikredilmesi ise isnâddır. Ancak isnâd ekseriyetle senedle eşanlamlı kullanılmıştır.
İsnad sistemi ilk defa müslümanlar tarafından kullanılmış bir sistemdir. Sahâbe sonrası büyük tâbiîler dönemi râvilerin soruşturulmaya başlandığı ve isnâdın ilk ortaya çıktığı dönemdir. Muhammed b. Sirin (ö. 110/728) "eskiden isnâdı sormazlardı; fitne ortaya çıkınca:'bize râvilerimizin isimlerini söyleyin' demeye başladılar. Şimdi ehl-i sünnete dikkat ediliyor, onların hadisleri kabul ediliyor, ehl-i bid'ate bakılıyor, onların rivayetleri kabul edilmiyor" demiştir.[1]
Bu ifadede anlatıları fitne ile h. 37 tarihindeki Sıffin savaşı ve sonrasındaki olaylar kasdedilmiştir. Ancak bu demek değildir ki Hz. Peygamber'in hadisleri bu tarihten önce kontrolsüz rivayet ediliyordu. Hz. Peygamber ve Râşid halifeler döneminde bu tarihe kadar siyasî gruplaşmalar olmadığı için yalan söyleyen olmamıştır. Bunun için hadis rivayetinde isnâdın soruşturulması kalplerin itminanı ve Hz. Peygamber'in hadislerinin değerinin düşmemesi için yapılmıştır.
Nitekim Berâ b. Âzib (r.a) "her birimiz Resulullah'ı dinleyemezdik fakat o zamanlar insanlar aralarında yalan söylemezlerdi, duyan duymayanlara anlatırdı" demiştir.[2] Bu tarihten sonra yalancıların ortaya çıkması ile birlikte isnâd daha sistemli bir şekilde soruşturulmaya başlanmıştır. İsnâd sonraki dönemlerde râvi adedi arttıkça daha fazla önem kazanmıştır. Muhaddisler isnâda çok önem vermişler isnâdı olmayan hadisleri kabul etmemişlerdir. Nitekim İmam Abdullah b. Mübarek (ö. 181/797)'e bir hadis rivâyet edilir; Abdullah b. Mübarek "bu hadisin sağlam direklere (isnâd) ihtiyacı var" der.[3] Yine Abdullah b. Mübârek (ö. 81/797) "isnâd dindendir, eğer isnâd olmasaydı her rasgelen dilediği sözü söylerdi" demiştir.[4]
Haberi nakledenlerin ne derece güvenilir şahıslar olduğunu göstermesi bakımından muhaddisler isnâdı hadisin bir garanti belgesi saymışlardır.[5] Tayyib Okiç "hadis münekkidlerinin muhtelif ifadelerle ehemmiyetini anlatmaya çalıştıkları isnâd, müslümanlar tarafından icad edilmiş olan orjinal bir sistemdir" demiştir.[6]
İbn Hazm bu konuda şöyle der: "Hadisin Hz. Peygamber'e varıncaya kadar muttasıl bir şekilde rivayet edilmesi, Allah'ın yalnız müslümanlara has kıldığı bir sistemdir. Her ne kadar yahudilerde isnâda benzer rivayet şekilleri mevcut ise de, bunlar vasıtasıyla Hz. Musa'ya yaklaşmaları bizim Hz. Peygambere yaklaşmamız gibi değildir. İsnâd bizi tabiûn ve sahabe vasıtasıyla Hz. Peygambere yaklaştırdığı halde, onları Hz. Musa'dan otuz asır sonrasına kadar götürebilmiştir. Hristiyanlarda ise talâkın tahrimi ile ilgili bir haber dışında isnâdla gelen hiç bir haber mevcut değildir.[7]
Müsteşrik 1. Horovitz İsnâdın yahudilerdeki rivayetleri te'yid sistemine benzediğini menşe' itibariyle oradan geldiğini iddia etmiştir. Ancak yine kendisi bu sistemin yahudiler arasında Miladi dokuzuncu yüzyılda müslüman memleketlerinde yaşayan yahudiler tarafından başlatıldığını kabul eder. Yahudilerin İslâm isnâd sisteminin mükemmelliğinden etkilenerek onları taklid etmeye başladığını da itiraf eder.[8]
Hadislerde kullanılan isnâd sisteminin mükemmelliği hadis ilminin dışındaki ilim dallarını da etkilemiş ve şiir, tasavvufi tarih, kıraat ve tefsir gibi İslâmi ilim disiplinlerinde de rivayetler ile sevkedilmiştir.
Yine icazetnamelerdeki silsileler de isnâd sistemine benzer bir sistem cahiliyye dönemi şiir rivayetlerinde de kullanılmışsa da bu hiç bir zaman yaygınlık ve güvenirlik açısından hadislerdeki isnâdın seviyesine ulaşmamıştır. Hadislerde uygulanan isnadın bir özelliği de râvilerin ölüm doğum tarihlerinin yani kronolojinin dikkatle uygulanmasıdır.[9] Bu sistem sayesinde râviler arasındaki ittisalin bulunup bulunmadığı kontrol edilmiştir.[10]

---

[1] Müslim, Sahih, Mukaddime, I, 14.
[2] Râmehurmüzî, Muhaddisu'l-Fâsıl, s. 235.
[3] Tirmizî, Sahih, ilel, V, 740.
[4] Müslim, Mukaddime, I, 12.
[5] M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 95.
[6] Tayyib Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler, s. 8.
[7] Suyûti, Tedribu'r-Râvi: 2/159.
[8] Tayyib Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, s. 8, Ayrıca Lean Caetani'nin isnâd hakkındaki iftiralarının reddi için bk. M. Asım Köksal, İsnâd ve İftiralara Reddiye, Ankara 1961.
[9] Sıddıkî, Hadis Edebiyat Tarihi, s. 147.
[10] Zübeyr Tekkeşin, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/203.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muvatta

İmam Mâlik (rahimehullah)'in en meşhur eseridir. Bir rivâyete göre Abbâsî Halifeleri'nden Ebu Câfer el-Mansur, kendisine: "Bu ilmi bir kitap halinde tedvîn et" der ve şu mahiyette olmasını tenbihler: "Kitab'a İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in şiddete kaçan ve İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ın ruhsata kaçan rivâyetlerini, İbnu Mes'ud'un da şâz (başkası tarafından yapılmayan) rivayetlerini alma. Orta yolu tut ve bilhassa sahâbe (radıyallahu anhüm) ve diğer imamların ittifak ettiklerini esas al!"
İmam Mâlik, Muvatta'yı kırk yılda hazırladığını söyler. Muhtelif rivâyetlere göre, eserini rivâyet ettiği yüzbin hadîsten, önce on binlik (veya yedi, veya dört binlik) bir mecmua yapmış Kur'ân ve Sünnet'le karşılaştırıp Sahâbe ve Tâbiîne ait asâr ve âhbârla kıyaslıyarak, ölünceye kadar her yıl bir miktarını daha ata ata müslümanlar için en uygun, din için en ideal dediği bugünkü miktarda karar kılmıştır. Muvatta'yı bazıları İmam Malik'e kırk günde arzederler. Mâlik: "Benim kırk yılda cemettiğimi siz kırk günde aldınız, bundan anladığınız ne kadar az!" der.
Muvatta'yı İmâm Mâlik'ten otuzdan fazla talebesi rivâyet etmiştir. Her bir rivayet diğerlerine nazaran farklılıklar taşır. Takdîm ve tehirler, ziyâde ve noksanlar vardır. Bu nüshalardan en meşhuru Yahya İbnu Yahya el-Leysî el-Masmûdî'nin nüshasıdır. Yahya İbnu Yahya bu nüshayı bizzat Mâlik'ten, öldüğü yıl içinde işitmiştir. Sonradan, Mâlik'in ileri gelen talebelerinden de işitecektir. Muvatta Kuzey Afrika ve Endülüs'te bu nüshadan çoğalacaktır. Bugün Muvatta denince bu nüsha kastedilir. Diğer nüshalara nazaran muhtevası daha zengindir. Ebu Bekr el-Ebherî'nin sayımına göre içerisinde merfû', mevkuf ve maktu toplam 1720 rivayet mevcuttur. Bunun 600'ü müsned, 222'si mürsel, 613'ü mevkuf, 285'i maktu (Tâbiîn sözü) dur.
Bilhassa Hindistan ve Harameyn'de şöhret yapmış bulunan bir diğer nüsha, İmam Azam'ın meşhur talebesi Muhammed İbnu'l-Hasan eş-Şeybânî'ye ait olan nüshadır. Hindistan ve İran'da bu nüsha tabedilmiştir.
Bu nüsha, Yahya İbnu Yahya el-Leysî nüshasına nazaran bir kısım ziyâde rivâyetler ihtivâ eder. Bunlar, Hanefi mezhebine muvafik düşen, Mâlik tarîkinden olmayan, zayıf âsardır. Öte yandan Muvatta nüshalarında mevcut, sâbit rivâyetlerden bir çoğu da bu nüshada eksiktir. Şeybânî nüshasında toplam 1180 rivayet mevcuttur. Şeybânî'nin bâzı şahsî şerh ve tenkîdlere de yer verdiği, farklardan bir kısmının bundan ileri geldiğini söyleyen olmuştur.
Muvatta'nın otuzdan fazla olduğunu belirttiğimiz nüshalardan 14'ü hakkında, Muhammed Fuad Abdülbâki merhum, tahkikli Muvatta neşrine koyduğu mukaddime kısmında, kısa bilgi verir. Burada fazla teferruatı gereksiz buluyoruz.
Ancak iki hususa dikkat çekmek istiyoruz: Bu nüshalardan en mazbut, en sıhhatli olanı hangisidir? sorusuna kesin bir cevap verilmemiştir. Bâzıları Abdullah İbnu Mesleme el-Ka'nebî'nin, sonra da Abdullah İbnu Yusuf ve et-Tinnîsî nüshalarının en sağlam olduğunu söyler. Ma'n İbnu İsâ' ve İbnu'l-Kâsım'ın en sağlam (esbet) olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Belirtmek istediğimiz ikinci husus, büyük âlimlerin esas aldıkları Muvatta nüshalarının da ihtilâflı oluşudur. Yani Muvatta'dan istifâde eden fakîh ve muhaddîslerden her biri, Muvatta'nın değişik nüshalarını esas almışlardır. Zürkanî, Muvatta'ya yaptığı değerli şerhinin Mukaddime kısmında bazı âlimlerle ilgili açıklama yapar. Buna göre:
* Ahmet İbnu Hanbel, Müsned'inde İbnu Mehdî'nin rivayetini,
* Buhârî, et-Tinnîsî'nin rivâyetini,
* Müslim, Yahya İbnu Yahyâ'nın rivâyetini
* Ebu Dâvud, el-Ka'nebî'nin rivâyetini
* En-Nesâî, Kuteybe İbnu Sa'îd'in rivâyetini esas almıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/154-156.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- İsnad:

Rivayet lafızları ile sözü nakledenlerin isimlerini açıklayarak söyleyenine ulaştırmak. Bu anlamıyla isnâd masdardır. İkinci bir anlamı ise isnâd hadisin tariki yani senedini ifade eder. Senet anlamında kullanıldığında ise isimdir.
Bu ıstılaha göre senet ile isnâd farklı anlamlardadır. Senet ravilerin isimleri isnâd ise ravilerin isimlerini "ahberenâ" "haddesenâ" ve "an" gibi lafızlarla birlikte zikretmektir.
Meselâ: "Ahberenâ Malik'an Nâfi"an Abdillah b. Umer enne Resulullah sallallahu aleyhi ve's-sellem kâle lâ yebi' ba'dukum'ale bey'i ba'z" (Bazılarınız diğerlerinizin alışverişi üzerine alışveriş yapmaya kalkmasın). Bu hadiste Mâlik, Nâfi, Abdullah b. Ömer senettir. Bu senedin "ahberenâ", "haddesenâ" ve "'an" lafızlarıyla zikredilmesi ise isnâddır. Ancak isnâd ekseriyetle senedle eşanlamlı kullanılmıştır.
İsnad sistemi ilk defa müslümanlar tarafından kullanılmış bir sistemdir. Sahâbe sonrası büyük tâbiîler dönemi râvilerin soruşturulmaya başlandığı ve isnâdın ilk ortaya çıktığı dönemdir. Muhammed b. Sirin (ö. 110/728) "eskiden isnâdı sormazlardı; fitne ortaya çıkınca:'bize râvilerimizin isimlerini söyleyin' demeye başladılar. Şimdi ehl-i sünnete dikkat ediliyor, onların hadisleri kabul ediliyor, ehl-i bid'ate bakılıyor, onların rivayetleri kabul edilmiyor" demiştir.[1]
Bu ifadede anlatıları fitne ile h. 37 tarihindeki Sıffin savaşı ve sonrasındaki olaylar kasdedilmiştir. Ancak bu demek değildir ki Hz. Peygamber'in hadisleri bu tarihten önce kontrolsüz rivayet ediliyordu. Hz. Peygamber ve Râşid halifeler döneminde bu tarihe kadar siyasî gruplaşmalar olmadığı için yalan söyleyen olmamıştır. Bunun için hadis rivayetinde isnâdın soruşturulması kalplerin itminanı ve Hz. Peygamber'in hadislerinin değerinin düşmemesi için yapılmıştır.
Nitekim Berâ b. Âzib (r.a) "her birimiz Resulullah'ı dinleyemezdik fakat o zamanlar insanlar aralarında yalan söylemezlerdi, duyan duymayanlara anlatırdı" demiştir.[2] Bu tarihten sonra yalancıların ortaya çıkması ile birlikte isnâd daha sistemli bir şekilde soruşturulmaya başlanmıştır. İsnâd sonraki dönemlerde râvi adedi arttıkça daha fazla önem kazanmıştır. Muhaddisler isnâda çok önem vermişler isnâdı olmayan hadisleri kabul etmemişlerdir. Nitekim İmam Abdullah b. Mübarek (ö. 181/797)'e bir hadis rivâyet edilir; Abdullah b. Mübarek "bu hadisin sağlam direklere (isnâd) ihtiyacı var" der.[3] Yine Abdullah b. Mübârek (ö. 81/797) "isnâd dindendir, eğer isnâd olmasaydı her rasgelen dilediği sözü söylerdi" demiştir.[4]
Haberi nakledenlerin ne derece güvenilir şahıslar olduğunu göstermesi bakımından muhaddisler isnâdı hadisin bir garanti belgesi saymışlardır.[5] Tayyib Okiç "hadis münekkidlerinin muhtelif ifadelerle ehemmiyetini anlatmaya çalıştıkları isnâd, müslümanlar tarafından icad edilmiş olan orjinal bir sistemdir" demiştir.[6]
İbn Hazm bu konuda şöyle der: "Hadisin Hz. Peygamber'e varıncaya kadar muttasıl bir şekilde rivayet edilmesi, Allah'ın yalnız müslümanlara has kıldığı bir sistemdir. Her ne kadar yahudilerde isnâda benzer rivayet şekilleri mevcut ise de, bunlar vasıtasıyla Hz. Musa'ya yaklaşmaları bizim Hz. Peygambere yaklaşmamız gibi değildir. İsnâd bizi tabiûn ve sahabe vasıtasıyla Hz. Peygambere yaklaştırdığı halde, onları Hz. Musa'dan otuz asır sonrasına kadar götürebilmiştir. Hristiyanlarda ise talâkın tahrimi ile ilgili bir haber dışında isnâdla gelen hiç bir haber mevcut değildir.[7]
Müsteşrik 1. Horovitz İsnâdın yahudilerdeki rivayetleri te'yid sistemine benzediğini menşe' itibariyle oradan geldiğini iddia etmiştir. Ancak yine kendisi bu sistemin yahudiler arasında Miladi dokuzuncu yüzyılda müslüman memleketlerinde yaşayan yahudiler tarafından başlatıldığını kabul eder. Yahudilerin İslâm isnâd sisteminin mükemmelliğinden etkilenerek onları taklid etmeye başladığını da itiraf eder.[8]
Hadislerde kullanılan isnâd sisteminin mükemmelliği hadis ilminin dışındaki ilim dallarını da etkilemiş ve şiir, tasavvufi tarih, kıraat ve tefsir gibi İslâmi ilim disiplinlerinde de rivayetler ile sevkedilmiştir.
Yine icazetnamelerdeki silsileler de isnâd sistemine benzer bir sistem cahiliyye dönemi şiir rivayetlerinde de kullanılmışsa da bu hiç bir zaman yaygınlık ve güvenirlik açısından hadislerdeki isnâdın seviyesine ulaşmamıştır. Hadislerde uygulanan isnadın bir özelliği de râvilerin ölüm doğum tarihlerinin yani kronolojinin dikkatle uygulanmasıdır.[9] Bu sistem sayesinde râviler arasındaki ittisalin bulunup bulunmadığı kontrol edilmiştir.[10]

---

[1] Müslim, Sahih, Mukaddime, I, 14.
[2] Râmehurmüzî, Muhaddisu'l-Fâsıl, s. 235.
[3] Tirmizî, Sahih, ilel, V, 740.
[4] Müslim, Mukaddime, I, 12.
[5] M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 95.
[6] Tayyib Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler, s. 8.
[7] Suyûti, Tedribu'r-Râvi: 2/159.
[8] Tayyib Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, s. 8, Ayrıca Lean Caetani'nin isnâd hakkındaki iftiralarının reddi için bk. M. Asım Köksal, İsnâd ve İftiralara Reddiye, Ankara 1961.
[9] Sıddıkî, Hadis Edebiyat Tarihi, s. 147.
[10] Zübeyr Tekkeşin, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/203.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİFAK BÖLÜMÜ

NİFAK BÖLÜMÜ

?5765 ?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???? ????? ???? ????? ?????????? ????????. ?????? ??????? ????? ???????? ????????? ??????? ????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????????: ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????[. ????? ??????.»????????« ????? ??????? ??????? ?? ??? ????? .

1. (5765)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dört haslet vardır; kimde bu hasletler bulunursa o kimse halis münafiktır. Kimde de bunlardan biri bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendinde nifaktan bir haslet var demektir: Emanet edilince hıyanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, husumet edince haddi aşar." [Buharî, İman 24, Mezalim 17, Cizye 17; Müslim, İman 106, (58); Ebu Davud, Sünnet 16, (4688); Tirmizî, İman 14, (2634); Nesâî, İman 20, (8, 116).][1]

AÇIKLAMA:

Nifak, bâtının zâhire muhalefetidir. Eğer bu, imanî itikadda olursa buna nifaku'lküfr denir, eğer inanç esaslarına müteallik olmazsa buna nifaku'l-amel denir, buna bizzat yapmak da girer, terk de girer. Nifakın pek çok mertebeleri, dereceleri vardır. Esasen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada nifaka giren bütün vasıfları saymış değildir. Başlıcalarına dikkat çekmiştir. Nitekim bir başka rivayette nifakın dört değil üç alâmeti olduğu söylenir: "Konuşunca yalan söyler, söz verince döner, itimad edilince ihanet eder." Hatta bu sonuncu vechin izahında alimler: "Bu üç hasleti zikrederek diğer hasletlere bir uyarıda bulunmuştur" derler ve şu açıklamayı yaparlar: "Diyanetin aslı üç esasa inhisar eder: Kavl (söz), fiil (iş), ve niyet. Aleyhissalâtu vesselâm kizb ile kavlin fesadına, hıyanetle fiilin fesadına, verdiği sözden dönme (hulf) ile de niyetin fesadına uyarıda bulunmuştur."
Nevevî der ki: "Ulemadan bir kısmı, zikri geçen hasletler bazan, tekfir edilemeyeceği hususunda herkesin icma ettiği, Müslümanlarda da bulunduğu için, bu hadisi müşkil bulmuştur. Aslında hadis müşkil değildir, bilakis manası da sahihtir. Muhakkik alimlerimiz derler ki: "Bu hadisin manası şudur: "Sayılan bu hasletler nifaktırlar. Bu hasletleri taşıyanlar, bu vasıflarda münafiklara benzerler ve onların ahlaklarıyla ahlaklanmışlardır."
İbnu Hacer, Nevevî'nin bu açıklamasını daha da açar: "Derim ki: "Bu cevaptan çıkan netice, hadisteki münafik tesmiyesinin mecaza hamlidir, yani "Bu hasletleri taşıyan kimse münafik gibidir" demektir. Bu yorum da "nifak"tan kastedilen şeyin "nifaku'lküfr" olmasına binaendir. Nitekim, mezkur işkale cevap olarak şu açıklama da getirilmiştir: "Hadiste geçen "nifak"tan murad nifaku'l-ameldir. Bunu, daha önce de belirttik. Bu açıklama Kurtubî'nin de hoşuna gitmiş, hatta Hz. Ömer'den gelen şu rivayetle buna delil de getirmiştir. Hz. Ömer, Huzeyfe (radıyallahu anhümâ)'ye "Bende nifaktan bir şey biliyor musun?" demiştir. Hz. Ömer burada nifaku'lküfrü kastetmiş değildir, bilakis nifaku'l-ameli kastetmiştir.
Bazı alimler, "hadiste mezkur sıfatlara nifak denmesi, o hasletleri irtikab etmeye karşı korkutma ve sakındırma maksadını güder, zahir, kastedilenden farklıdır" demiştir. Bu açıklamayı da Hattâbî beğenmiştir. Hattâbî şu ihtimale de yer verir: "Bu sıfatla muttasıf olan kimse , o haslete iyice alışmış ve kendisinde sabit bir yol, değişmez bir huy halini almış olan kimsedir." Bu tahminini hadiste geçen ????? edatıyla delillendirir. "Bu edat hangi fiilin başına getirilirse, onun tekerrürünü ifade eder" der.
Bazı alimler de: "Hadisteki nifak ıtlakı, o hasletlerin galebe çalması sebebiyle onları mühimsemeyen, hafife alan kimseye aittir" demiştir. "Çünkü, derler, kimin hali bu olursa umumiyetle o kimsenin itikadı da bozuk olur."
Bazıları bir başka nokta-i nazardan hadisi değerlendirmiştir. Bunlara göre, münafik kelimesinin başındaki eliflam, "ahd" içindir. Yani münafikla kastedilen belli muayyen bir şahıs vardır veya Resulullah devrindeki münafiklar hakkındadır. Bu görüş sahiplerinin verdikleri örnekler hep zayıf hadislere dayanır."
Özetleyerek aldığımız bu yorumları kaydeden İbnu Hacer yapılan bu açıklamalar arasında Kurtubî'nin hoşuna giden te'vilin en güzel te'vil olduğunu söyler.[2]

?5766 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? #? ?????? ????????? ???????? ???? ????????? ?????? ?'??????[. ????? ??????? .

2. (5766)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Nifak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde vardı. Şimdi ise, imandan sonra küfür vardır." [Buhârî , Fiten 21.][3]

AÇIKLAMA:

Burada Huzeyfe İbnu'l-Yeman (radıyallahu anh) ne demek istemiştir? Bunun izahında farklı yorumlar ileri sürülmüştür:
* İbnu't-Tin der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde münafiklar, dilleriyle inanıyorlar, kalpleriyle inanmıyorlardı. Fakat Aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra gelenler İslam içinde ve İslam fıtratı üzere doğdular. Öyleyse onlardan kim küfre düşerse mürteddir. Bu sebepledir ki, münafıkların tabi olduğu ahkâmla, mürtedlerin tabi olduğu ahkam farklı olmuştur."
* İbnu Hacer de şu yorumu yapar: "Huzeyfe (radıyallahu anh)'nin, nifaka düşmeyi nefyetmediği açık, her halukârda o, önceki münafiklarla sonraki münafıkların hükümlerinin aynı olmadığını söylemektedir. Çünkü nifak, küfrü gizleyip iman izhar etmektir. Bunun her asırda olması mümkündür. Hüküm farklılık kazanmıştır. Çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), onlarla iyi geçiniyor, onların İslam diye izhar ettiklerini onlardan kabul ediyordu, hatta onlardan İslam'a muhaliflik ihtimali zuhur etse bile. Amma Aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra, İslam'a muhalif bir şey izhar eden kimse, izhar ettiği bu şeyden dolayı derhal muaheze edilir, kendileriyle iyi geçinmeye ihtiyaç kalmadığı için iyi geçinme hatırına bu hatalar gözardı edilip terkedilemez."
* Bazı alimler de şunu söylemiştir: "Hz. Huzeyfe'nin maksadı, İmama itaati terketmenin cahiliye işi olduğunu söylemektir. İslam'da ise cahiliye yoktur veya cemaate tefrika sokmak Cenab-ı Hakk'ın "Tefrikaya düşmeyin..." emrine aykırıdır. Bütün bunlar artık gizlikapaklı değildir. Öyleyse bu, imandan sonra küfür gibidir."[4]

?5767 ?3? ??? ?'??? ???:]?????? ?? ???????? ??????????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ?????????? ????????? ????? ?????: ?????? ????????
?????????? ???? ?????? ?????? ????????. ????? ?'??????: ????????? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ???????: ???? ??????????????? ??? ?????????? ?'?????? ???? ????????. ??????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ??? ????????? ??????????. ??????? ??????????? ??????????? ?????????? ????????? ??????????????? ??????????. ?????? ???????????: ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????????? ???? ?????? ??????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ???????.?????? ????? ????: ?? ????? ?? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ?? ????? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ?????? ???? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ??????? ??? ???? ?????? .

3. (5767)- Esved rahimehullah anlatıyor: "Hz. Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un ders halkasında idik. Huzeyfe (radıyallahu anh) geldi ve yanımızda durup bize selam verdi:
"Nifak, sizden hayırlı bir kavme indirildi" dedi. Esved de (hayretle):
"Sübhanallah, Aziz ve Celil olan Allah: "Münafiklar cehennemin en aşağı derekesindedir" (Nisa 145) buyuruyor" dedi. Bunun üzerine Abdullah tebessüm etti. Huzeyfe de mescidin bir kenarına oturdu. Derken Abdullah kalktı ve arkadaşları da dağıldılar. Huzeyfe beni çağırmak için bana bir çakıl attı, yanına geldim. Bana: "Abdullah'ın gülmesi tuhafıma gitti, halbuki o benim söylediğimi bilen birisi. Yemin olsun nifak, siz (tabiiler)den daha hayırlı bir kavme indirildi. Onlar (nifaktan) sonra tevbe ettiler. Allah da tevbelerini kabul etti" dedi." [Buharî,Tefsir, Nisa 25.][5]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, ayete dayanarak "münafıkların azabı kâfirlerin azabından daha şiddetlidir. Çünkü onlar, dinle istihza etmektedirler" demişlerdir.
2- Hadiste sahabelerin tabiinden daha hayırlı olmalarına rağmen nifakın yani münafıklığın onlardan çıkmış olmasını söylemekle Hz. Huzeyfe muhataplarına ciddi bir uyarıda bulunmuş olmaktadır.
İbnu Hacer der ki: "Münafıklıkla iptila edilenler sahabe tabakasından idiler. Sahabe ise tabiin tabakasından hayırlıdır. Lakin Allah onları nifakla iptila etti. Onlar irtidad ettiler ve münafik oldular, böylece onlardan hayırlılık gitti. Birkısmı tevbe etti ve hayırlılık onlara geri geldi. Sanki Hz. Huzeyfe, hitap ettiği kimseleri sakındırdı ve onlara gururlanıp aldanmamalarını hatırlattı. Çünkü kalp dönücüdür. Bugünkü hal üzere gidemeyebilir. Bu sebeple onları imandan çıkmaya karşı sakındırdı. Çünkü ameller sona göre değerlendirilecektir. Onlara, imanlarından son derece güven içinde olsalar bile, Allah'ın mekrine karşı emin olmamaları gereğini açıkladı. Nitekim onlardan önceki ve kendilerinden daha hayırlı olan sahabe tabakasında buna rağmen irtidad edenler ve nifaka düşenler olmuştur. Sahabeden sonra gelen tabakanın aynı şeye düşmesi haydi haydi imkan dahilindedir."
Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un tebessümünün , Hz. Huzeyfe'nin bu isabetli açıklaması karşısındaki taaccübünden ileri geldiği belirtilmiştir.
Hz. Huzeyfe, Hz. Abdullah'ın tebessümünün mahiyetini anlayamamış olmalı ki, niye tebessüm etti diye hayret etmiş ve hayretini el-Esved'e açıklama ihtiyacını duymuş ve: "Niye güldüğüne hayret etmekte haklıyım, çünkü o benim ne demek istediğimi tam anladı ve sözlerimdeki doğruluk ve isabetliliği de biliyor" manasında serd-i kelam etmiştir.
Hadisten, içine düştükleri nifak ve küfürden dönen zındıkların tevbesinin makbuliyetine delil çıkarmışlardır.[6]

?5768 ?4? ??? ??? ??? ????? ???:]????????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ??????? ????????? ??????? ?????????? ???? ????????? ??? ??????? ????????? ???? ????????? ??? ???????? ????? ???????: ?????? ???? ???????? ????????? ????????????? ?????????? ??????? [. ????? ??????? ?? ????? .

4. (5768)- İbnu Ebi Müleyke rahimehullah anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından olup da Bedir Gazvesi'ne katılanlardan otuz kadarına yetiştim. Hepsi de kendi hesabına nifaktan korkuyorlar ve dinlerinde fitneye düşmekten kendilerini emniyette hissetmiyorlardı." [Buharî, İman 36 (Bab başlığında kaydetti).] [7]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, mü'minin iman üzere son nefesini vereceğinden emin olmayıp, "nifaka düşer miyim endişesiyle her an tetikte olması gereğini te'yid ediyor. İbnu Hacer, hadisin açıklanması sadedinde İbnu Ebi Müleyke'nin karşılaştığı ve dolayısıyla imanından endişe içinde olan, nifaka düşmekten korku duyanları belirtme sadedinde Hz. Aişe, kızkardeşi Esma, Ümmü Seleme, Dört Addullahlar, Ebu Hureyre, Ukbe İbnu'l-Haris, Misver İbnu'l-Mahreme vs'nin ismini zikreder. Devamla der ki: "Bunların amelde nifaka düşmekten korktuklarını cezmen söylüyor. Esasen, başkalarından bunun aksine bir rivayet de mevcut değildir. Dolayısıyla sanki burada bir icma mevcuttur. Çünkü mü'mine amelinde, her an, ihlasa muhalif birşeyler arız olabilir. Onların böyle bir durumdan korkmaları illa da onlardan bunun vukuunu gerektirmez. Bu, onların vera ve takvadaki mübalağalarından ileri gelen bir haldir. Allah onlardan razı olsun, şefaatçilerimiz kılsın."
İbnu Battal der ki: "Onlar korktular, çünkü ömürleri uzadı ve beklemedikleri değişmelere şahit oldular, bunları bertaraf etmeye güçleri yetmedi. Sükut ile müdahene haline düşmekten korktular."
2- Hadisin devamında İbnu Ebi Müleyke der ki: "Onlardan hiçbiri imanda, Hz. Cebrail ve Mikail imanı üzere olduğunu iddia etmedi. İbnu Müleyke, bu sözüyle o yüce sahabilerin kendilerine iman meselesinde nifakın arız olmadığını cezmen söylemediklerini belirtmektedir. Çünkü, bu husus, Cibril aleyhisselam'ın imanı mevzuunda cezmen ifade edilir.
3- Buhârî hazretleri, aynı rivayetin devamına Hasan Basri rahimehullah'ın şu sözünü ekler: "(Allah Teala'dan) ancak mü'min korkar, ondan kendini ancak münafik emniyette hisseder." Nitekim ayet-i kerimede "Rabbinin makamından korkana iki cennet vardır" (Rahman 46). Bir başka ayette de "Hüsrana düşmüş bir kavmden başka kimse Allah'ın mekrinden emin değildir" (A'raf 99) buyurulur.Dikkat edersek Hasan Basri'nin kelamında korkulacak şey mezkur değildir. Alimlerden bir kısmı, kastedilen şeyin "Allah" olduğunu söylemiştir. Diğer bir kısım alimler de nifak olduğunu söylemiştir. Siyak nifak görüşünü destekler ise de, her iki mefhum da muhtevaya uygundur. [8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/177.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/177-178.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/179.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/179.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/180.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/180-181.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/181.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EZÂN BÖLÜMÜ

? ??????? ?????????? ?

-41 ? ????? ??????? ????? ????? ????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ?

“Resulullah (s.a.v)’in, (namaz için) ezân okunmasını emretmesi”

İbn Rüşd (ö. 520/1126) **“Evâilu’l-Mukaddimât”**da belirttiğine göre; Resulullah (s.a.v)’in, namaz için ezân okunmasını emretmesi ile ilgili hadisler, **tevatür**le nakledilmiştir. Bu hadisler, zaruri bilgi[1] ifade etmektedir.

* * *

-42 ? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ?????????? ?

“Ezânın nasıl başladığı hususunda meydana gelen Abdullah ibn Zeyd olayı”

Ezânın nasıl başladığı hususunda meydana gelen Abdullah ibn Zeyd hikayesi.

Zürkânî (ö. 1122/1710) **“Şerhu’l-Muvatta”**da derki: “İbn Abdilberr dedi ki: ‘Ezânın nasıl başladığı hususunda meydana gelen (bu) Abdullah ibn Zeyd olayını, çeşitli lafızlarla ve birbirine yakın manalarla bir grup sahabe rivayet etmiştir. Bu konudaki (hadisin) senedleri, **mütevatir**dir. Fakat senedleri, hasen yollarla gelmiştir.’ ” (Zürkânî’nin sözü burada bitmektedir.)

-43 ? ????? ?????????? ????????????? ????????? ???????????? ????? ??? ????????? ?

“Ezanın, yalnız Beş Vakit Namazın farzları ile Cuma Namazı için okunması (nın sünnet oluşu) ve Cuma namazı ile beş vakit namaz dışındaki namazlarda ezanın okunması (nın sünnet olmayışı)” ile ilgili hadisler

Hanefî alimlerinden **“Hidâye”** sahibinin “Ezanı yalnız Beş Vakit Namazın farzları ile Cuma Namazı için okunması (nın sünnet oluşu) ve Cuma namazı ile beş vakit namaz dışındaki namazlarda ezanın okunması (nın sünnet olmayışını) bildiren hadislerin, **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

“Ezan yalnız Beş Vakit Namazın farzları ile Cuma Namazı için sünnettir. Ezan hakkında **mütevatir** olan nakle binaen ezan, başka namazlarda sünnet değildir.”

Zeylaî (ö. 762/1360) **“Tahrîcu Ehâdisi’l-Hidâye”** adlı eserinde derki: “Derim ki: Ezan (ın keyfiyeti, gökten inmiş olan meleğin tarif ettiği şekliyle) bilinmektedir.”

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)’de derki: “Bu, tüme varım sonucu elde edilmiştir.”

* * *

-44 ? ???????????????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?

“Müezzinler, Kıyamet gününde insanların en uzun boyunluları olacaklardır”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Muâviye b. Ebi Süfyân[2]
2. Enes[3]
3. Bilâl[4]
4. Zeyd b. Erkam[5]
5. Abdullah ibnu’z-Zübeyr[6]
6. Ukbe b. Âmir[7]
7. Ebu Hureyre[8]
8. Abdullah ibn Ömer[9]
9. İsmi belirtilmeyen bir sahabi[10]

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **“Şerhu Câmi”**de, bu hadisin, mütevatir olduğunu söylemiştir.

İbn Ebi Dâvud (ö. 316/928)’da derki: “Bu hadisin anlamı hususunda babam (Ebu Dâvud)’un şöyle söylediğini işittim:

‘İnsanlar, Kıyamet günü susuzlu duyarlar. İnsan susadığı zaman boynu bükük kalır. Müezzinler ise susuzluk duymazlar; çünkü onların boyunları, dimdik bir vaziyettedir.’”

İbn Hacer (ö. 852/1447)’de **“Tahrîcu Ehâdisi Şerhi’l-Kebîr li’r-Râfi’”**de bunu anlatmıştır.

1. Denildi ki: Bunun anlamı şudur: “Müezzinler, insanlar içerisinde Allah’ın rahmetini en fazla arzulayan kimselerdir.”
2. Denildi ki: “Müezzinler, insanlar içerisinde, en çok sevabı olanlardır.”
3. Yine denildi ki: “Müezzinler, insanlar içerisinde, şefaatı, en çok umanlardır.”

* * *

-45 ? ???????? ????????????? ????? ???????? ?

“Müezzinin, sesinin ulaştığı yere kadar günahları bağışlanır”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[11]
2. Berâ’[12]
3. Ebu Saîd el-Hudrî[13]
4. Abdullah ibn Ömer[14]
5. Enes[15]
6. Ebu Ümâme[16]
7. Câbir[17]

Toplam, 7 kişi

(Derim ki:) İmam Ahmed (ö. 241/855)’de bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

8. Huzeyfe

İbn Huzeyme (ö. 311/923) ile İbn Hibbân (ö. 354/965)’da, Ebu Hureyre yolundan gelen hadisin, sahih olduğunu söylemilerdir.

İbnü’s-Seken (ö. 353/964)’de, Berâ’ yolundan gelen hadisin, sahih olduğunu söylemiştir.

Bu hadisin lafızlarından biri de şöyledir:

? ????????????? ???????? ???? ????? ???????? ?

“Müezzin, sesinin ulaştığı yere kadar günahları bağışlanır”[18]

Bir rivayette ise, **? ????? ???????? ? “Sesinin ulaştığı yere kadar”** ifadesi yer almaktadır.

Bunun anlamı şudur: Müezzin, sesinin genişliği ve uzunluğu kadarıyla (günahları) bağışlanır. Yani ezan okuma sırasında müezzinin sesinin kapladığı yer miktarınca Allah’ın mağfireti, müezzin için tamamlanır.”

* * *

-46 ? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ???????????? ?

“Ezanı çift çift okuma ve kameti ise tek tek okuma ile ilgili emir”

İbn Hacer (ö. 852/1447) **“Emaliyyu’l-muhrace alâ muhtasarı İbni’l-Hâcib el-Aslî”**de, bu hadisi, şu yoldan getirmiştir:

1. Enes.[19]

Ayrıca bu konuda şu yollardan da hadis rivayet edilmiştir:

2. Abdullah ibn Zeyd[20]
3. Bilâl[21]
4. Sa’d el-Kurazî[22]
5. Ebu Mahzûre[23] (müezzin)
6. Hz. Ali[24]
7. Abdullah ibn Ömer[25]
8. Seleme ibnu'l-Ekva’[26]
9. Câbir
10. Ebu Hureyre[27]
11. Ebu Cuhayfe[28]
12. Ebu Râfi’

Daha sonra İbn Hacer, bunlardan gelen bütün hadisleri nakletmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer’in bu kitabına bakabilirsiniz.

(Derim ki:) Enes Hadisi, Buhârî ile Müslim’in, üzerinde görüş birliğine vardığı bir hadistir.

Tirmizî (ö. 279/892)’de bu konuda derki: “Bu hadis, hasen-sahihtir.”

Bu mesele hakkında çeşitli görüşler (ileri sürülmüş)tür. Bu konuda gelen hadisler, birbiriyle çelişmektedir.

İmam Mâlik (ö. 179/795)’in bu konudaki delili ise, hem Medine halkının uygulaması ve hem de bu hadistir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah’tır.

* * *

[1] Hadis ıstılahında, zaruri bilgi; rivayet edilen hadisin, insanı kabul etmek zorunda bırakan ve reddine imkan vermeyen bilgi anlamındadır. Hadis iliminde zaruri bilgi, mütevatir haberler için sözkonusudur.
[2] Müslim, Salat 14 (387); Müsned, 4/95, 98
[3] Müsned, 3/169, 264; Taberânî, el-Kebir
[4] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[5] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[6] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[7] Taberânî, el-Kebir
[8] Taberânî, el-Evsat; San'anî, Musannef, 1/483 (1861)
[9] Taberânî, el-Evsat
[10] Abdurrezzak, Musannef
[11] Ebu Dâvud, Salat 31 (515); Nesâî, Ezan 14; İbn Mâce, Ezan 5 (724); İbn Huzeyme, Sahih, 1/204
[12] Nesâî, Ezan 14; Müsned, 4/284
[13] Buhârî, Ezan 5; Nesâî, Ezan 14; Muvatta, Nida 5; Müsned, 3/35, 43
[14] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[15] Taberânî, el-Evsat
[16] Taberânî, el-Kebir
[17] Hâtıb
[18] Abdurrezzak, Musannef, 1/384 (1863); Heysemî, Mevaridu'z-Zaman, 1/96 (292)
[19] Buhârî, Ezan 2, 3, Enbiya 50; Müslim, Salat 3 (378); Ebu Dâvud, Salat 29 (508); Tirmizî, Salat 141 (193); Nesâî, Ezan 2; İbn Mâce, Ezan 6
[20] Ebu Dâvud, Salat 28 (499); Tirmizî, Salat 139 (189); İbn Mâce, Ezan 1
[21] Buhârî, Ezan 2, 3; Müslim, Salat 2; Ebu Dâvud, Salat 29 (508)
[22] Taberânî, el-Kebir, es-Sağir
[23] Müslim, Salat 6; Ebu Dâvud, Salat 28 (502); Nesâî, Ezan 4; İbn Mâce, Ezan 2
[24] Bezzâr
[25] Buhârî, Ezan 2; Ebu Dâvud, Salat 29 (510); Nesâî, Ezan 2; İbn Mâce, Ezan 6; Dârimî, Salat 6; Müsned, 2/87
[26] Taberânî, el-Kebir
[27] Müsned, 2/287; Taberânî, el-Evsat
[28] Buhârî, Salat 17; Müslim, Salat 249, 250; Ebu Dâvud, Salat 34 (520); Tirmizî, Salat 30; Nesâî, Menasik 29; İbn Mâce, Ezan 3

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ONYEDİNCİ BÖLÜM
ALLAH'IN HÜKMÜNE BOYUN EĞMENİN VACİP OLDUĞU VE
BUNA DAVET OLUNANLARIN, İYİLİKLE EMREDİLENLERİN VE
KÖTÜLÜKTEN NEHYEDÎLENLERİN NE SÖYLEYECEKLERİ
ONSEKİZİNCİ BÖLÜM
BİD'ATIN VE SONRADAN ORTAYA ÇIKAN ŞEVLERİN NEHYİ
ONDUKUZUNCU BÖLÜM
İYİ VEYA KÖTÜ ÇIĞIR AÇANLAR
YİRMİNCİ BÖLÜM
HAYRA KILAVUZLUK ETMEK, HİDÂYETE VEYA SAPIKLIĞA ÇAĞIRMAK
YÎRMİBÎRİNCt BÖLÜM
İYİLİKTE VE TAKVADA YARDIMLAŞMAK
YİRMİİKİNCİ BÖLÜM
NASİHAT
YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İYİLİĞİ EMRETMEK VE KÖTÜLÜKTEN NEHYKTMEK
YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İYİLİĞİ EMREDİP, KÖTÜLÜKTEN NEHYETMESİNE RAĞMEN SÖZÜ İŞİNE UYMAYAN KİMSENİN CEZASININ ŞİDDETİ

ONYEDİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN HÜKMÜNE BOYUN EĞMENİN VACİP OLDUĞU VE BUNA DAVET OLUNANLARIN, İYİLİKLE EMREDİLENLERİN VE KÖTÜLÜKTEN NEHYEDÎLENLERİN NE SÖYLEYECEKLERİ

Konu ile ilgili ayetler

"öyle değil, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp da sonra da verdiğin hükme yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle tabi olmadıkça iman etmiş olmazlar". (Nisa, 65)
"Aralarında hükmetmek üzere Allah'ın Rasûîü'ne da'vet olundukları vakit mü*minisrin sözü ancak; "Dinledik ve itaat ettik" demeleridir. İşte asıl muradlanna erenler bunlardır". (Nur, 51)[1]

Konu ile ilgili hadisler

Bundan önceki bölümde geçen Ebu Hüreyre hadisi ve diğer hadislerin bu konuyla da ilgileri vardır.(s.a) [2]

168. Göklerde ve yerde ne varsa (hepsi) Allah'ındır. Siz içinizdekini açıkl âyeti inince, bu Rasûlüllah'ın ashabına ağ,r geldi. Rasulüllah'a gelerek diz üstü çöküp "Ya RasÛlüllah! Namaz, d had, oruç ve sadaka gibi gücümüzün yettiği ibadetlerle mükellef kılınmıştık; şimdi sana bu ayet indi ki, onun getirdiği yükümlülüğe güç yetiremeyeceğiz" dediler. Rasûlül-lah (s.a): "Sizden önceki iki kitab ehlinin (Yahudiler ve Hıristiyanlar) dediği gibi "Duyduk ve isyan ettik mi" demek istiyorsunuz? Aksine "Duyduk ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Mağfiretini dileriz. Son(uhda) varışımız sanadır" (Bakara, 285) deyiniz" buyurdu. Bunun üzerine ashab bu ayeti okuyup dillerini ona alıştırınca, arkasından şu ayet indi. "O peygamber de kendisine Rabbinden indirilene iman etti. Mü'minler de, (onlardan) her biri Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı. "O'nun (Allah'ın) peygamberlerinden hiçbirini diğerlerinden ayırmayız. (Hepsine inanırız), dinledik (kabul ettik, emrine) itaat ettik. Ey Rabbimiz mağfiretini (isteriz). Son varış(ımız) ancak Sana'dır" dediler" (Bakara, 285). Sahabîler böyle davra-mnea Allah Teâlâ onlara ağır gelen ayeti neshederek şu ayeti indirdi. "Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez. (Herkesin) kazandığı (hayır) kendi faydasına, yaptığı (şer) kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Unuttuk yahutyanıldıysak bizi tutup sorguya çekme". Allah Teâlâ bu duaya "evet" buyurdu. "Ey Rabbimiz, takat getiremeyeceğimizi bize taşıtma. Bizden (sâdır olan günahları) sil, bağışla, bizi yargıla, bizi esirge. Sen mevlamızsm bizim. Artık kâfirler güruhuna karşı da bize yardım et" (Bakara, 286). Allah Teâlâ bu duaya da "evet" buyurdu". (Müslim rivayet etmiştir).[3]

Olmayan ve İstek dışı hatıra gelen şeyler ile sorumlu tutulacaklarını sanarak sahabîler "Sana inen bu âyete güç yetiremiyeceğiz" demişlerdir.
"Dinledik ve itaat ettik" emri sahabîler tarafından dillerine iyice alıştırılınca, Cenâb-ı Allah onlan Övmüş ve zihinlerde doğan zorluklan kaldırmıştı. İşte bu, itaatin meyvesİdir. Israiloğulları "Dinledik ve isyan ettik" dediklerinden dolayı zelil kılınmışlar ve meşakkatlerle mükellef olmuşlardır. Bu da isyanın neticesidir.
Allah güç yetirilemeyecek şeyleri hiçbir nefse yüklemez. Müslümanların bu konuda sıkıntıları yoktur. Kimse başkasının günahını çekmeyeceği gibi, nefsine gelen vesveseler sebebiyle de muaheze edilmez.
Israiloğulları'nm tevbe için nefislerini helak etmeleri, mallarının dörtte birini zekât olarak vermeleri gibi tahammülü zor şeyleri Allah bu ümmetden kaldırmıştır Bakara suresinin son ayetinde Allah Teâlâ müslümanlara nasıl .-dua edeceklerini de öğretmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:

Hükümlerin neshi caizdir. Sahabîler güçlerinin yetmediği şeylerden -akıllarına gelen ve gönüllerinden geçen şeyler gibi ki bunlara engel olmak mümkün değildir- sorumlu tutuiacaklanm sanarak endişe ettiler. Duyup, itaat ettiklerini söylediklerinde, Alİah Teâlâ onlardan meşakkati kaldırmış ve nasıl duâ edeceklerini de kendilerine öğretmiştir.[4]

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

BİD'ATIN VE SONRADAN ORTAYA ÇIKAN ŞEVLERİN NEHYİ

Konu île ilgili ayetler

"Artık haktan (ayrıldıktan) sonra, sapıklıktan başka ne kalır". (Yunus, 32)
"Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık". (En'am, 38)
"... Eğer bir şey hakkında çekişirseniz, onu Allah'a ve peygambere dön-. dürün". (Nisa, 59)
"Şüphesiz ki (emrettiğim) bu (yol) benim dosdoğru yorumdur. O halde ona uyun. (Başka aykırı) yollara tâbi olmayın. Sonra sizi O'nun (Allah'ın) yolundan ayırır". (En'am, 158)
"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir". (ÂI-i İmrân, 31)[5]

Konu ile ilgili hadisler

Bu konudaki hadisler oldukça çoktur ve bilinmektedir. Biz bunlardan birkaçını zikretmekle yetineceğiz.[6]

169. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir. "Kim bu (din) iş(Ier)imizde ondan olmayan bir şey ortaya atarsa o iş reddedilmiştir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[7]

Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir: "Her kim, üzerinde dinimizin bulunmadığı bir ameli işler ise o amel reddedilmiştir".
Hadis, haram bir anlaşmanın iptal edilmesine ve dine ters düşen bütün işlerin reddine işaret etmektedir.
Nevevî: "Bu hadisin ezberlenip, kötülüklerin iptali için okunup söylenmesi ve bununla delil getirilmesi gerekir"der. Ibn Hacer el-Askalânî de "Bu hadis dinin esaslarından biri olarak sayılmıştır" der.
Hadisten çıkarılan s ..kümler ise şunlardır:
Dine muhalif olan ve dinin aslına uygun olmayan bid'atlerin hepsi reddedilir.
Harp silahlarının gelişimi, evlerin asra uygunluğu, kitapların basımı gibi teknolojinin ve medeniyetin gereği şeyler ise bid'at değildir.[8]

170. Câbir'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlüllah (s.a) (bir defasında) bize hitap ederken, gözleri kızardı, sesi yükseldi, öfkesi arttı; öyle ki, "düşman size akşam-sabah saldırmak üzere" diyerek askeri ikaz eden komutan gibiydi. Şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine yaklaştırarak, "Ben Rasûl olarak gönderildiğimde kıyametle aramızdaki mesafe, şu iki parmak gibi yakındı" buyurdu ve "İmdi (bilin ki) sözün en hayırlısı Allah'ın Kitabı'dır. Yollarm en güzeli Muhammed'in yoludur. İşlerin en şerlisi sonradan ortaya çıkarılanlardır. Her bid'at sapıklıktır" dedi. Sonra "Ben her mü'-mıne kendi nefsinden daha evlayım: Kim mal bırakırsa o vârislerinindir. Her kim de borç veya dul ve yetim bırakırsa, onlar bana ve benim üzerimedir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[9]

Rasûlüllah bir haramdan sakındırmayı veya bir cezadan korkutmayı gerektiren bir hutbe îrad ettiğinde -Allah'ın emirlerine ve kendisine uymak hususunda ümmetin eksikliklerini bildiği İçin- mübarek yüzü değişir, gözleri kızarır, sesi yükselir ve Öfkesi artardı. Hz. CâbİIr, Rasûlüllah'ın kıyametin gelip çatması durumunda insanların gafletleri sebebiyle zarar göreceklerini hatırlatması hâlini, bir düşman ordusu tarafından sarılmakta olan, gaflet içerisindeki toplumu uyandırmaya çalışan ve "Düşman size akşam-sabah saldırmak üzere" diyen bir komutana benzetmiştir. Kavminin" haline önem vermesi, onların gafletlerinden dolayı helak olmasından endişe ederek sesini yükseltmesi, gözlerinin kızarması ve öfkesinin artması; onun mîlletinin muhafazasına ne denli ehemmiyet verdiğinin alâmetidir. Rasûlüllah'ın (s.a) ümmetini kıyametten ve onun dehşetinden kurtarmak isteyişindeki hırsı onun ümmetine olan rahmet ve şefkatini göstermektedir.
Peygamberimizin kıyametle arasındaki mesafenin İki parmak kadar yakın olduğunu belirtmesi, iki parmak arasmda başka bir parmağın olmaması gibi peygamberimizle kıyamet arasında da başka bir peygamberin olmadığına işarettir. Veya iki parmak nasıl birbirine yakın ise kıyametin de o derece yakın olması muhtemeldir. Rasûlüllah bu hadiste görüldüğü üzere hutbeye "Emmâ ba'dü" diyerek başlamıştır. Bu sebeple Cuma ve Bayram hutbelerinde "Emma ba'dü" denilmesi müstehab görülmüştür.
, Sözün en hayırlısı Allah.kelâmı, yolların en güzeli Rasûlüllah'ın yoludur. Kur'an ve Sünnet en doğru yola iletirler. Nitekim Allah Teâlâ, "Gerçekten bu Kur'an (insanı) en doğru yola iletir..." (Isra, 9), "...Ve şüphesiz ki sen doğru yola götürüyorsun" (Şûra, 52) buyurmuştur. Ancak hidayetin tek kaynağı Allah'ın kendi zâtıdır. Nitekim Allah (c.c) "(Ey Muhammedi sen sevdiğini doğru yola iletemezsin, fakat Allah dilediğini doğru yola ileür..." (Ka-sas, 56) buyurmuştur.
Peygamberimizin (s.a) "Ben her mü'minekendi nefsinden daha evlayım..." şeklindeki ifadesi "Peygamber, mü'minlere canlarından ileridir..." (Ahzab, 6) ayetine muvafıktır.
Karşılıksız geride borç bırakarak ölen müslümanlann borçlarını, küçük çocuklarının geçimini Rasûlülîah (s.a) üzerine aliraş ve "Her kim borç veya dul ve yetim bırakırsa onlar bana ve benim Uzerimedir" buyurmuştur. RasûlttIİah'tan sonra da halifeler devrinde yoksullara maaş bağlanmış ve geride karşılıksız ve Ödeyecek kimsesi olmayanların borçîarı Beyt'ül-Mal'-den ödenmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
İnsanın meşgul olduğu şeylerin en hayırlısı Kur'an ve Sünnet'dİr.
Dine muhalif olan ve dinin asi ma uygun olmayan bid'atlarla mücadele edilmelidir. Yetimlerin, kimsesiz ve zayıfların Beyt'üi-Mâl'den giderlerinin karşılanıp, korunup gözetilmeleri gerekir. Halîfe, Rasulüllah'in {s.a) yerine onları gözetir,
Irbâd b. SSriye'den (r.a) de Sünneti Muhafaza bölümünde (16. bölüm) 157 no*Hı hadis rivayet edilmiştir. Tercemesi ve şerhi orada geçmiştir. [10]

ONDUKUZUNCU BÖLÜM

İYİ VEYA KÖTÜ ÇIĞIR AÇANLAR

Konu ile ilgili ayetler

"Onlar Ey Rabbimiz' derler, bize zevcelerimizden ve nefiskrinüakn göz-Mimizin) bebeği olacak (sâlih insanlar) ihsan et. Bizi takvft sahiplerine rehber kıl". (Furkân, 74)
"Onlan emrimizle doğru yolu gösterecek rehberler kıldık". (Enbiyâ, 73)[11]

Konu ile ilgili hadisler

171. Ebu Amr Cerîr b. Abdullâh'dan (r.a) rivayet edilmiştir:

Sabahın erken saatlerinde RasûlülİAh'm (s.a) huzurunda bulunuyorduk. Derken Nemire (veya Aba) denilen kumaşı delerek başından geçirmiş, kılıç kuşanmış, çoğunluğu hatta hepsi Mudar kabilesine mensup yarı çıplak bir cemaat Rasûlüllah'a (s.a) geldi. Onlarda gördüğü aşırı yoksulluktan dolayı RasûlülİAh'm (s.a) yüzünün rengi değişiverdi. Hemen evine gitti, sonra çıktı. Bilâl'e ezan okuyup kamet getirmesini emretti, (öğle) namazt(nı) kıldırdı. Sonra cemaate hitaben: "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratana, ondan da yine onun zevcesini vücûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinifze karşı gelmekjden çekinin. Kendisifnin adını Öne sürmek suretiy)le birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'dan ve akrabalık (bağlarını kırmaktan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinize tam bir gözeticidir" (Nisa, 1) ayetiyle, Haşr süresinin sonralarında bulunan "Ey İman edenler! Allah'dan korkun. Herkes yarın için önden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'dan korkun. Çünkü Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır" (Haşr, 18) ayetini okuduktan sonra: "Herkes altınından, gümüşünden, elbisesinden, bir sa' (ölçek) buğdayından, bir saı (ölçek) hurmasından sadaka versin, hatta yarım hurma bile olsa sadaka versin" buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan bir adam büyük bir torba getirdi. Eli onun (ağırlığından kaldırmak)tan neredeyse âcizdi. Hatta taşıyamadı bile. Arkasından herkes birbirini izledi. Öyle ki yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştuğunu ve RasûlülİAh'm (s.a) yüzünün güldüğünü gördüm. Âdeta yüzü altın (ile) kaplanmış gibi parlıyordu.
Bunun üzerine Rasûlüllan (s.a) "Her kim İslâm'da iyi bir çığır açarsa, açtığı çığnn ecri ve kendisinden sonra o çığır uyarınca amel edenlerin ecri, onların sevabından hiçbir şey eksilmeksizİn, kendisine verilecektir. Buna karşılık her kim de îslâm'da kötü bir çığır açarsa ona hem açtığı bu çığnn günahı, hem de kendisinden sonra o çığırda Kötülük işleyenlerin günahının tümü kadar günahtan hiçbir şey eksilmeksizİn onun üzerine yüklenir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[12]

Ebu Amr Cerir hicretin 10. yılında Rasûlüllah'a gelerek Ramazan ayında bey'at etmiş ve müslüman olmuştur. Hz. Ömer onun için "Bu ümmetin Yusuf'u" derdi. Kufe'de ikamet etti. Sonra Afrika'ya geçti. Hicretin 51. yılında orada vefat etti. Vefat yılı ve yeri hakkında değişik görüşler vardır. Kendisi RasülüHah'dan (s.a) 100 hadis rivayet etmiştir.
Hadis, sahabîlerin günün ilk saatlerinden itibaren Rasölüllah'ı (s.a) görüp ondan feyizlenmek ve îslâmî konularda bilgilenmek için huzurunda yer almaya başladıklarını îma etmektedir.
Rasûlüllah "yarı çıplak cemaati" görünce, müslüman zenginlerin fakirleri giydirmediklerine üzülmüş ye yüzünün rengi değişmiştir.
Peygamberimiz öğle namazını müteakib tüm insanlann kardeş olduğunu hatırlattıktan sonra mü'minlerin âhiret için hazırlıklt bulunması konusunda cemaati ikaz etmiştir. Bunun üzerine sahabîler ellerinde olan şeylerden cömertçe tasadduk etmişlerdir. Aüah Teâlâ; "Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler..." (Hasr, 9) buyurarak bu sahabîleri övmüştür.
Peygamberimiz (s.a) "Her kim İslâm 'da iyi bir çığır açarsa, açtığı çığrm ecri ve kendisinden sonra o çığıra uyanların ecri, onların ecrinden hiçbir şey eksiimeksizin kendisine verilecektir" buyurmuştur. Buna göre Rasûlüllah ve ashabiyla hayra delâlet eden ve hayırda yeni çığırlar açan sâlih kişilerin sevapları kıyamete kadar o yolda gidenlerin sevapları nisbetince verilerek devam edecektir, özellikle Rasûlüllah'ın sevabı sınırsız bir şekilde çoğalacaktır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Zenginler fakirlerin ihtiyaçlarını araştırıp gidermeli ve onlara gelecek zararı da men etmelidirler. Rasûîüllah'ın (s.a) fakirlere şefkat ve merhameti, Rasûlüllah'ın (s.a) fakirlere yardım etmek ve onlara faydalı olmak için gayreti, onların sevinçlerine ortak olması, RasûlUÜah'ın (s.a) müslümanlar arasında kardeşlik bağım kuvvetlendirme, sevgi bağı kurma ve yardımlaşmanın zaruretine dikkat çekmedeki üslûbunun güzelliği. Hayırlı işlere acele etmekte Allah'a ve Ahiret gününe inanmanın rolü. Az da olsa sadaka ve infâka teşvik. Zira çok, azdan oluşmaktadır. Müslümanların Rasûlüîlah'ın emrine uymakta acele davranmaları ve hayırlı işlerde birbirleriyle yarışmaları. Müslümanların iyilik, ihsan ve hayırda örnek olması, kötülük ve çirkinlikte örnek olmaması. Kim hayır İçin gayret sarf ederse, onu yapan kimse kadar ecre nail olur. Her kim de kötülüğe delâlet ederse, o günahı işleyen kimse kadar günahkâr olur.
İyi şeyler, faydalı şeyler bid'at de olsa bid'at-ı hasene'dir. Zararlı ve kötü şeyler ise bid'at-ı seyyie'dir.[13]

172. İbn Mes'ûd'dan (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Haksız yere öldürülen herkesin kanında Âdem'in (a.s) ilk ogiu (Kâ-bil)'in günah payı vardır. Çünkü adam öldürmenin çığnnı İlk açan o (Kabil) İdi". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[14]

Hâbil ve Kabil, Hz.Adem'in (a.s) oğullan idiler. Hz. Adem bunlardan her birine, öteki erkek kardeşiyle ikiz doğan kız kardeşiyle evlenmesini emretmişti. O zaman insan yeni türeyip çoğaldığı için bu evlilik insan neslinin devamı için kaçınılmazdı. Kabil kendi ikizi daha güzel olduğundan onu Hâ-bÜ'e vermek istememişti. Hz. Adem de bunlara birer kurban takdim etmelerini emretti. Gökten bir ateş gelip hangisinin kurbanını yakarsa o haklı olacaktı. Ateş inerek Hâbil'in kurbanını yaktı. Bu HâbİI'in haklı olduğunu ortaya koydu.
AHah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onlara Adem'in iki oğlunu, gerçek bir kıssa olarak oku: Hani her biri birer kurban sunmuşlardı. (Kurban) birinden kabul edilmiş diğerinden edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen, kabul edilene): "Seni öldüreceğim" demişti. (Oda) "Allah sâdece (azabından) korunanlardan kabul eder" dedi. "Andolsun eğer sen beni öldürmek için bana elini uzatırsan ben seni öldürmek için sana elimi uzatmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım! Ben isterim ki sen, benim günahımı da, senin günahım da yüklenip ateş halkından olasın! Zâlimlerin cezası budur". Nefsi, onu kardeşini öldürmeye çağırdı. (O da nefsine uyarak) onu Öldürdü, Ziyana uğrayanlardan oldu. Derken Allah bir karga gönderdi. (Karga) ona, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeliyordu. "Yazık bana, şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim (ben?)" dedi ve pişman olanlardan oldu". (Maide, 27-31)
Mezkur hadis bu kıssaya işaret ederek her katilin günahından bir miktar Kabil'e gideceğini bildirmektedir.
"Kendi (günâh) yükünü taşıyan hiç kimse, bir başkasının (günah) yükünü taşımaz". (En'am, 164; Isra, 15; Fâtır, 18; Zümer, 7; Necm, 38) ayeti ile hadisimiz çelişmemektedir. Zira birisi öldürmeye teşebbüsten, diğeri bu olayı ilk defa işleyerek kötülüğe çığır açarak sebep olmaktan dolayı günah almaktadır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Fiile sebep olan, teşvik eden, uyaran, onu yapan ile mükâfaat ve günahta eşittir. Belki sorumluluğu daha da fazladır.[15]

YİRMİNCİ BÖLÜM

HAYRA KILAVUZLUK ETMEK, HİDÂYETE VEYA SAPIKLIĞA ÇAĞIRMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Rabbine davet et". (Hacc, 67)
"(İnsanları) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle da'vet et". (Nahl, 125)
"İyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlasın". (Maide, 2)
"Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki (onlar herkesi) hayra çağırsınlar". (ÂI-i İmrân, 104)[16]

Konu ile ilgili hadisler.

173. Ebu Mes'ûd Ukbe b. Amr el-Ensârî el-Bedrî'den (r.a) Rasûlüüah'-ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim hayra kılavuzluk eder ise, ona o hayrı yapanın sevabı kadar mükâfat vardır". (Müslim rivayet etmiştir).[17]

Müslim'in Ebu Mes'ud'dan bir başka rivayeti ise şöyledir: "Bir adam RasÛlÜİlah'a (s.a) geldi ve "Devemi (bineğimi) kaybettim ve yolda kaldım. Bana bir binek hayvanı ver" dedi. Peygambrimiz (s.a) "Yanımdayok" dedi. Bir başka adam "Ya Rasûlüttah! Ona binek hayvanı verecek kimseyi ben göstereyim"dedi. Rasûlüllah "Her kim hayra kılavuzluk ederse..."buyurdu.
Nevevî "Hayra delalet edenin sevabının hayrı yapan kimsenin sevabına eşit olması gerekmez" demiştir. Bazıları da sevab olarak her İkisi de aynı miktarda alırlar, ancak hayn yapan'a ziyade edilir, demişlerdir. Kurtubî "Sütün ayrıntılarıyla eşit sevap alırlar" der. Amellerin sevabı ancak Allah'ın fazlıyla olur ki onu istediğine herhangi bir şeyden dolayı verir. Özellikle bir itaatte niyet hâlis olursa ki amellerde asıl olan budur ve o

itaati bir engelden dolayı yapamazsa böyle bir kimsenin o hayrı yapanla eşit sevaba nail olması veya fazlaca sevaba nail olması uzak değildir. Yine Kurtubî der ki: Buna benzer her şeyde böyledir. Nitekim bir hadis-i şerifte "Kim bir oruçluyu iftar ettirirse onun sevabı kadar sevaba nail olur" buyuruhnuştur.
Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadiste ise "Dünya'da bir şey sahibi olmadığı halde "Şayet varlıklı olsam, hayır sahibinin in/ak ettiği hayırları yaparım" diye temenni eden kimse ile o hayır sahibi sevapta eşittirler" buyuruhnuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Hayırda uğraşmaya ve hayırda önderlik etmeye teşvikte bulunmalı. Zira hayırlı bir işe delâlet eden, onu yapan kimse kadar ecre ve mükâfaata nail olmaktadır.[18]

174. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûlüUah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim (başkalarım) hayra da'vet ederse, o kimseye kendisine uyanlann sevapları kadar sevap verilir. Onun sevabı, uyanların sevaplarında hiçbir eksilme yapmaz. Buna karşılık her kim sapıklığa çağırırsa ona da kendisini izleyenlerin günahları kadar günah vardır. Davet edene yazîan bu günah onların günahlarından hiçbir şey noksanlaştırmaz". (Müslim rivayet etmiştir)[19]

Kim başkasını büyük bir hayra teşvik ederse veya insanları yoldan geçenlere zarar veren küçük bir şeyi kaldırmak gibi küçük bir hayra ydnsUirse bunu emredenler veya yardımcı olanlar bu hayırları yapanların sevapîfen kadar sevap alırlar. Zira hayn işleyenler, onların delaletiyle ve onların yolunöa giderek hayrı yapmışlardır. Kötülüğe teşvik nedeniyle günahta eşit olmak da aynıdır.
Hadisten çıkanları hükümler şunlardır:
Bir fiile sebep olan ile onu yapan sevapta ve günahta eşittirler. Müslüman kimse işlerin neticesini düşünmeli ve iyi örnek olmak için hayırlı işlere gayret etmelidir. Müslüman kötü propagandalara aldantnamaü ve kötü arkadaşlardan sakınmalıdır. Zira onun yaptığından sorumlu olabilir. Sebep olanın sevapta da, azapta da payı daha fazladır.[20]

175. Ebu Abbâs Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (r.a) Hayber (savası) günü Ra-sûlüliah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sancağı yarın bir kimseye vereceğim ki Allah onun eliyle (Hayber'İ) fethedecektir. O Allah'ı ve Ra-sûlu'nü sever, Allah ve Rasülü de onu sevmektedir". Bunun üzerine sahabî-ler sancağın kime verileceğini konuşarak geceledi. Sabah erkenden RasÛlül-lah'ın (s.a) yanına vardılar. Hepsi sancağın kendisine verilmesini umuyordu Rasûlüllah "Ali b. Ebi Tâlib nerededir?" diye sordu. "Yâ Rasûlüllah! Onun gözü ağrıyor" denildi. Rasûlüllah "O'na birisini gönderiniz" buyurdu. Hz. Ali (na) hemen RasulüUah'a (s.a) getirildi. Rasûlüllah onun gözlerini tükürüğü ile sıvazladı ve duâ etti. Hemen gözleri iyileşiverdi, sanki hiç ağn ve hastalık yokmuş gibi oldu. Rasûlüllah sancağı ona verdi. Hz. Ali (ra) "Yâ Rasûlüllah, onlar da bizim gibi (mü'min) oluncaya kadar onlarla harb edecek miyim?" diye sordu. Rasûlüllah "Onların yakınına sokuluncaya kadar yavaş yavaş yürü. Sonra onları islâm'a çağır ve üzerlerine düşen Allah'ın haklarını onlara bildir; vallahi Allah'ın senin vasıtanla bir kişiyi hidâyete erdirmesi, senin için bir kırmızı deve sürüsünden daha hayırlıdır" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[21]

Sehl b. Sa'd'ın ismi "Hazn" idi. Rasûlüllah (s.a) onu "Sehl" olarak değiştirdi. Rasûlüllah'ın (s.a) vefatında Sehl onbeş yaşında idi. Sehl Medine'de hicretin 88. yılında vefat etti. 91. yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Rasûlül-lah'dan (s.a) 188 hadis rivayet etmiştir.
Hz. Ali'nin ve diğer sahabîlerin Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmeleri, Allah ve Rasûlü'nün de onları sevmeleri "...(O) onları sever, onlar da O'nu severler..." (Maide, 54) ayeti ile ifade edilmiştir.
Sahabîlerin bayrağı istemeleri, bayrağı almak değil, ona sahib olacak kişinin erişeceği şerefe nail olmaktır ki bu şeref de Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmek ve Allah ve Rasûlü tarafından sevilmektir.
Savaştan önce İslâm'a çağrıda bulunmak gerektiğini bu hadis açıkça İma etmiştir. Ancak bu çağrı, İslâm'a davetin kendisine ulaşmamış olduğu kimseler içindir. İslâm sulh taraftandır. Kan dökülmesine karşıdır, önce İslâm'a davet edilir. Bu davet bedeni, mâlî ve hem bedenî hem mâlî ibadetleri içerir. Küfürden, dalâletten İslâm'a, hidâyete dönüşe vesile olmak dünyanın en kıymetli servetinden daha hayırlıdır. Zira servet fanidir. Servetin sorumluluğu da kolay bir iş değildir. Bir nefsin küfür karanlığından kurtulması ve buna sebep olmak ise Allah'ın rızasına hak kazanmaktır. Zira O'nun rızası cennete iletir. Cennet ise bakîdir.
Hadis, islâm'ı tebliğe ve tebliğ vazifesi için gerekli ilmin faziletine işaret etmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Hz. Ali'nin fazileti ve makamı, Rasûlüllah'ın ona olan güveni. Allah'ın izniyle Hz. Ali'nin şifa bulması Rasûlüllah'ın mucizesidir. Sahâbînin Allah'a ve Rasûlü'ne olan sevgileri, Onlar'ın rızâsını kazanmak için çalışmaları ve hayırda yarışmaları. Allah'a da'vete, hayra ve hakka delâlete teşvik. Zira bunlara delâlet büyük mükâfat ve bol sevaplara vesile olmaktadır.[22]

176. Hz. Enes'den (ra) rivayet edildiğine göre Eşlem kabilesinden bir genç "Yâ Rasûlüllah! Ben harbe gitmek istiyorum. Fakat yanıma alacak teçhizatım yok" dedi. Rasûlüllah "Falan kimseye git. O hazırlık yapmıştı ama hastalandı" buyurdu. Delikanlı o adamın yanına vardı ve "RasûlüUah'ın (s.a) sana selâmı var. Harb teçhizatını bana vermeni söyledi" dedi. Adam hanımına hitaben "Ey Fûlan (kadın)! Hazırladığım harb teçhizatının hepsini hiçbir şeyi alıkoymadan (bu delikanlıya) ver. Vallahi ondan bir şey bırakma ki onda senin için bereket (ve hayır) olsun1' dedi. (Müslim rivayet etmiştir)[23]

RasültiHah'm (s.a) "Falan kimseye git" buyurması hayra delâlettir. "O hazırlık yapmıştı ama hastalandı" buyurması ise göstermektedir ki adak haricinde bir hayra niyet edilmiş ve o hayrı işlemeye güç yetirilememiş ise, kişi hazirlîğım güç yctiren başkasına devredebilir, kendisi de böylelikle güç yeti-rebileceği başka bir hayra yönelir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Hayra delâlet etmek ve hayrı elde etmek için çalışmak. Bir hayra niyet eden, ancak özrü sebebiyle onu gerçekleştiremeyen kimse, gücünün yettiği başka bir hayra çalışmalıdır. Allah yolunda gayret sarfetmekte cimrilik gösterenin maundan bereket gider, nefsini de helake atmış olur.[24]

YÎRMİBÎRİNCt BÖLÜM

İYİLİKTE VE TAKVADA YARDIMLAŞMAK

Konu ile ilgili ayetler

"İyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlasın". (Maide, 2)
"Andolsun asra ki muhakkak insan kat'î bir ziyandadır. Ancak İman edenlerle, güzel amel (ve hareketlerde bulunanlar, bir de birbirine hakkı tavsiye, sabrı tavsiye edenler böyle değil (onlar ziyandan müstesnadırlar)". (Asr, 1-3)
İmam Şafiî "İnsanlar veya insanların çoğu bu Sûre'nin anlamını düşünmekte gaflettedir" anlamında bir söz söylemiştir.[25]

Konu ile ilgili hadisler

177. Ebu Abdurrahmân Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim Allah yolunda savaşan bir askeri teçhiz ederse, gaza etmiş gibi sevaba erer. Her kim de Allah yolunda savaşa katılan askerin ev halkına yardım ederse, o da gaza etmiş gibidir". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[26]

Zeyd Medine'de ikamet etti. Hudeybiye Musalahası'na katıldı. Mekke'nin fethinde Cüheyne kabilesinin sancağını taşımıştır. Rasûlüllah'dan (s.a) 81 hadis rivayet etmiştir. Medine'de 85 yaşında iken hicretin 58. yılında vefat etmiştir. Küfe ve Mısır'da vefat ettiği de söylenir.

Savaşa hazırlıkta yardıma olan, gerçekte savaş etmese de savaşa katılanın sevabı kadar sevab alır. Savaşa katılan askerin ev halkına yardımcı olan, onları koruyup gözeten, işlerini gören kimse de savaşan kimse kadar sevaba nail olur. İbn Hibban'm rivayetinde "Kim Allah yolunda savaşan bir askeri teçhiz ederse veya savaşa katılan askerin ev halkına yardım ederse A ilah ona savaşa katılan kimsenin sevabından hiçbir şey eksilmeden onun sevabı kadar sevap yazar" buyurulmuştur.
İbn Mâce'nin rivayeti ise şöyledir: "Her kim tek başına tastamam savaş malzemesini hazırlar ve bir mücahidi Allah yolunda savaşa gönderirse, savaşan kimse ölünceye veya geri dönünceye kadar onun sevabı kadar ona da verilir". Buna göre savaşçının ihtiyacı olan malzemeyi eksiksiz tamamlayan, savaş sona erinceye kadar savaşçının sevabına ortak olur.
Hadis'ten çıkarılan hükümler şunlardır. Her kim cihad için müslümana savaş malzemesini hazırlamakta yardım eder veya yokluğunda onun çoluk-cocuğuna bakıp gözetirse, onun cihadı ve mükâfatı kadar sevap kazamr. Cihada yardımcı olamn durumu bütün hayırlı şeylerde aynıdır.[27]

178. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) Rasülüllah'ın (s.a) Hüzeyl kabilesinden Lihyânoğullanna bir müfreze göndermek isteyince şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "(Bİr ailede bulunan) her iki kişiden biri gitsin, savaş sevabı aralarında ortaktır". (Müslim rivayet etmiştir).[28]

Lihyanoğullan peygamberimizin müfreze gö-.derdiği zaman kâfir idiler. Bu nedenle onlarla savaşmaya asker göndedir iştir.
Müslim'de rivayet edilen bîr hadiste "Savaşa çıkan kimsenin çoluk-çocuğunu, malını hayırla koruyup gözeten kimseye savaşçının sevabının yarısı kadar sevap vardır" buyurulmuştur.
önceki hadisle Müslim'in rivayet ettiği bu hadis arasında çelişki gözükmektedir. Ancak "sevabın yansı vardır" ifadesi, savaşçı ile geride kalıp savaşçının arkada bıraktıklarına hayırla muamele edenin sevapları eşittir. Bu iki sevap birleşince her ikisi de bu sevabın yansına sahib olmaktadır, şeklinde yorumlanmıştır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Toplumun tamamı savaşa katılmıyor hatta erkeklerin de bir kısmı geride kalarak savaşa gidenlerin ailelerine maddî-manevî yardımcı oluyorlar. Böylece savaşa katılmayanlar da katılanlar gibi ecre nail oluyorlar.[29]

179. Ibn Abbâs'dan (r,a) rivayet edilmiştir: Rasûlüllah (s.a) Revhâ'da bir kervana rastladı da'şöyle buyurdu: "Kimsiniz?". "Müslümanlanz" diye cevap verdiler ve "Sen kimsin?" diye sordular. Rasûlüllah (s.a) "Rasûlüllah" buyurdu. Kafileden bir kadın, küçük bir çocuğu Rasûlüllah'a doğru kaldırıp "Bunun haccı sahih inidir?" diye sordu. Rasûlüllah "Evet sahihtir ve sana da sevabı vardır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[30]

Rasûlüllah (s.a) mezkur kervana Veda haccında rastlamıştır. Revhâ, Medine yakınlarında bir yer adıdır. Ebu Davud'un rivayetinde olduğu üzere Rasûlüllah bu topluluğa önce selâm vermiştir. .Tanmmasa da bir binitli gruba selam verilir Selâm veren kimsenin, cemaatm büyüğü olması daha uygundur. Selâm vermeden başka bir söz konuşmak doğru değildir. Nitekim hadiste "Selâm ketâm'dan öncedir" buyurulmuştur.
Gelecekte de islâm üzere devam etmenin Allah'ın İzniyle olacağına işaretle ve kötü neticeden korkarak "inşaallah müslümanlanz" demek daha faziletli ise de "inşaallah" demeden sadece "Müslümanlanz" demek de caizdir.
"Sen kimsin?" diye RasûlüIIaVa sormaları; gece karşılaşmış ve kendisini tanıyamamış olmaları sebebiyle veya gündüz karşılaşmış ancak hicretlerinden Önce Rasûlüllah'ı (s.a) görmemiş ve memleketlerinde müslüman olup henüz hicret etmiş olmaları sebebiyledir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Kim bir itaate sebeb olur veya bîr itaatin yapılmasına yardımcı olursa onu yapraışcasına sevap alır.
Çocuğun haccı caizdir ve ondan sevap kazanır. Ancak buluğdan sonraki farziyeti üzerinden düşmez.[31]

180. Ebu Musa el-Eş'arî'den (r.a) Nebi'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kendisine verilen emri hemen yerine getiren, sorumluluğuna teslim edüen sadakayı, verilmesi istenilen kimselere gönül hoşluğu ile tastamam veren müslüman ve güvenilir veznedar sadaka veren biri gibidir". fBuhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir)[32]

Diğer bir rivayette: "Emrolunanı veren kimsedir" buyurulmuştur.
Kim, mal sahibinin izniyie onun malını muhafaza edip mal sahibinin verilmesini istediği yerlere verirse, sadaka veren bu mal' sahibinin sevabı kadar sevap kazanır. Daha önceden veya bu güzel amelden sonra başka bir emanete hıyanet etse de bu mezkur emanete riayetine zarar vertnez. Zira günah ve sevaplar ayrı ayrı amellerin karşılıklarıdır.
"Verilmesi istenilen kimselere gönül hoşluğu ile tastamam veren" bu-yurulmasıyla, veren kimsenin yüz ekşitmemesi ve gönül kırmamasına dikkat çekilmiştir. Zira genellikle başkasmin malını harcamakla görevli kimselere cimrilik galebe çalmaktadır ki bunlar cimrilerin en cimrisidir.
Her kim hayırlı işlerden birini yapmak üzere vekil tayin edildiğinde, vekalet ettiği o hayrı istekle ve hoşnutlukla yerine getirirse, kendisini vekil tayin edenin sevabı gibi sevap kazanır. Bir iyiiiğin elde edilmesi veya bir kötülüğün giderilmesine katkıda bulunup, paylaşan kimse, mâlî bir harcamada bulunmasa da aynı sevabı alır.[33]

YİRMİİKİNCİ BÖLÜM

NASİHAT

Konu île ilgili ayetler

"Mü'minler ancak kardeştirler...". (Hücurât, 10)
'... Ben sizin iyiliğinizi istiyorum". (A'raf, 62)
"... Ben sizin emin bir hayırhâhınızım". (A'râf, 68)[34]

Konu ile ilgili hadisler

181. Ebu Rukayye Temîm b. Evs ed-Dârî'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber: "Din nasihatır" buyurdu- Biz "Kime?" dedik. Rasûlüllah (s.a) "Allah'a, O'nun Kitabı'na, O'nun Rasû-lü'ne, müslümanlann önderlerine ve bütün müsiümaniara karşı" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[35]

Temim b. Evs, kızı Rukayye'den dolayı bu künyeyi almıştır. Rukayye'-den başka çocuğu yoktu. Temim hicretin 9. yılında müslüman oldu. Medine, Şam ve Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra da Kudüs'te ikâmet etmiştir. Rasûlüllah'dan (s.a) 18 hadis rivayet etmiştir.
Hadîs, İslâm'ın esasım teşkil etmektedir. "Din nasihattir" demek; dinin direği ve kıvamı nasihattir demektir. Hadis'te nasihatin dindeki yerinin büyüklüğüne dikkat çekilmek istenerek sanki din sadece nasihattah ibaret-miş gibi buyurulmuştur. Halbuki din, nasihati ve daha nice güzel hasletleri içermektedir.
NasÎhata "din" veya "îslâm" da denilebileceği mezkur hadisten anlaşılmaktadır. Nasihat farz-ı kifaye'dir. Nasihat edenin sözü dinlenir, emrine itaat edilir kimselerden olması ve kendisine zarar verilmemesi gerekir. Nasihatin ihtiyaca göre olması da önemlidir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Müslümanlara nasihat etmek farzdır. Zira nasihat dinin direği ve esâsıdır. Allah için nasihat; O'na imanm sahihliği ve ibadette ihlas ile, Allah'ın Kitabı'na nasihat; Kitabı'na iman ve onu okuyup ahkâmıyla amel etmek ve değiştirmemek ile, Rasûlü'ne nasihat; peygamberliğini tasdik, emrine itaat, sünnetine ve şeriatına sarılmakta, müslümanlann yöneticilerine nasihat ise; Hak üzere onlara yardıma olmaya, günah olmayan konularda onlara İtaat, iyilikle onların eğriliklerinin düzeltilmesi, küfürlerini izhar etmedikleri müddetçe onlara isyan etmemekle, müsiümaniara ve cemaatine nasihat ise; dünya ve anketlerine faydah şeyiere teşvik, iyiliği emir ve kötülükten nehiy ile olur.[36]

182. Cerir b. Abdullah'dan (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ben, namazı dosdoğru kılmak, zekat vermek ve her müslümana nasihatta bulunmak üzere Rasûlüllah'a (s.a) biat ettim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[37]

Farz ve Sünnet namazları âdabına uygun kılmayı, zekâtı tastamam vermeyi ve müsiümaniara hayrı tavsiye etmeyi peygamberimiz bütün sahabîlere tavsiye etmiş, hatta bu hususlara riayet edeceklerine dair ahd almıştır.
Hadis nasihat isteyen her müslümana samimi nasihat etmenin ve hayırhah olmanın lüzumunu göstermektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Nasihatin önemi, müslümanlar arasında nasihatlaşmak üzere Rasûlül-lah'ın (s.a) sahabîîerden bey'at almış olmasından açıkça anlaşılmaktadır.[38]

183. Enes'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biri kendisi İçin sevip arzu ettiğim, (mü'min) kardeşi için de sevmedikçe gerçek mü'min olamaz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[39]

Hayırlı şeylerden kişinin kendisi için arzu ettiği, diğer din kardeşleri için de istenmelidir. Nitekim Neseî'nin rivayetinde '!„ Hayırlı şeyleri icardeşi için de sevmedikçe..." ziyadesi vardır. Ibn Salah'a göre, bunun mümkün olması çok zordur ve kastedilen bu değildir. Ancak "Sizden biri kendisi için sevip arzu ettiğini, {mü 'min) kardeşi için de sevmedikçe; imam kemâle ermez'' anlamındadır. Ebu Zinâd, ' 'Hadisin zahiri, eşit olarak istemeyi ifade ediyor ancak gerçek olan kardeşi için daha fazlasını istemektir" der. Çünkü insan, insanların en faziletlisi olmayı arzular, din kardeşi için de bu fazileti istemesi onun imantmn kemâlindendir.
Mü'minler tek bir nefis gibi olmalı ve mü'min kendisi için sevdiğini din kardeşi için de sevmelra'ir. Zira hepsi bir nefis mesabesindedir. Nitekim peygamberimiz "Mü'minler tek bir vücut gibidirler. Bir organ rahatsız olursa vücudun diğer tüm organları da rahatsız oluıtar" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İman-ı Kâmil şartı, müslümanın kendi nefsi için hayır ve taatten neyi arzuluyor ise, diğer müslümanlar İçin de istemesi, onların da bu güzel şeylere nail olması için gayret sarfetmesidir. Bu sebeple mü'mir., din kardeşlerine nasihat ile onları faydalı şeylere irşad etmelidir.[40]

YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İYİLİĞİ EMRETMEK VE KÖTÜLÜKTEN NEHYKTMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Sizden, öyle bir cemaat bulunmalıdır ki (onlar herkesi) hayra çağırsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vazgeçirmeye çalışsınlar. İşte onlar muradına erenlerin tâ kendileridir". (Âl-i İmrân, 104)
"SİZ insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız". (ÂI-i İmrân, 110)
"(Habibim) sen (güçlüğü değil) kolaylığı (sağlayan yolu) tut. İyiliği emret. Câhillerden yüz çevir". (A'râf, 199)
"Mü'min erkekler de, mü'min kad'nlar da birbirinin velileri (dostları ve yardımcılaradır. Bunlar (insanlara) iyiliği emrederler. (Onları) kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar". (Tevbe, 71)
"Israiloğulları'ndan olup da küfredenlere Davud'un da, Meryem oğlu İsa'nın da diliyle Iânet olunmuştur. Bunun sebebi, isyan etmeleri ve ifrata sapmaJan idi. Onlar işledikleri herhangi fenalıktan birbirini vazgeçinneye çalışmazlardı. Hakikat yapmakta devam ettikleri (o hâl) ne kötü idi". (Mâide, 78-79)
"De ki: O (Kuran) RabbinİzdeN (gelen bir) haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen kâfir olsun". (Kehf, 29)
"Şimdi sen ne ile emrolunuyorsan (kafalarını çatlatjrcasına) apaçık bildir". (Hicr, 94)
"... Biz de kötülükten vazgeçirmekte sebat edenleri selâmete çıkardık. Zulmedenleri ise yapmakta oldukları kötülükleri yüzünden, şiddetli bir azab ile yakaladık". (A'raf, 165)
Bu konuda ayetler pek çok olup, bilinmektedir. [41]

Konu ile ilgili hadisler

184. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a) der ki; Rasülüllah'i (s.a) şöyle derken işit-tim: "Sizden kim bir kötülük görürse onu eli ile hemen değiştirsin. Eğer gücü yetmezse diliyle, bunu da yapamazsa kalbiyle (onu reddetsin, ona karşı koysun ki) bu (sonuncu) imanın en zayıf derecesidir". (Müslim rivayet etmiştir)[42]

Bir kötülük herkes tarafından biliniyorsa, o kötülüğün önüne geçmek herkesin Üzerine farzdır. Bir ya da birkaç kimsenin engel olmasıyla diğerlerinin üzerinden farziyet sakıt olur.
Kötülükten yasaklamanın farziyeti Kitap ve Sünnet ile sabittir. Cana, mala zarar gelmesinden sakınıldığında, dil ile nehiy yapılır. Tirmizî'de rivayet edilen bir hadiste "Hakkı bilen kimsenin gerçeği söylemesine insanların heybeti engel olmasın" bu yürütmüştür. Mala ve cana zarar söz konusu değilse elle kötülüğe mâni olunmalıdır, gücü yetmezse düîe kötülükten sakmdtrmalıdır. Kötülüğü el ve dil ile yasaklamaktan aciz kalındığında kalple buğzedilmelt-dir. Bir hadiste "îyiliği emrediniz ve kötülükten sakındırınız, itaat edilen bir cimrilik, tâbi olunan heva ve heves, tercih edilen dünya ve herkesin kendi görüşünü beğendiğini gördüğünde kendi nefsini muhafaza et (kendinle meşgul ol)" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Mümkün olan her vesileyle kötülüklerin önüne geçilmesi farzdır. Kalb ile kötülüğe karşı koymak; münkere karşı kalpte kin ve öfksnin oluşması ve onu defetmeyi devamlı düşünmektir. Emr-i bi'1-ma'ruf ve nehy-i anj'l-münker bütün müslümanlann ortak görevidir. Zira farz-ı kifâye'dir. Bu hadisin iyiliği emri, kötülükten nehyi emretmesi sebebiyle, İslâm'ın üçte birini, şer'i ameller ki ya iyiliktir onu emretmek; ya da kötülüktür, ondan nehyetmek gerektiği sebebiyle de islâm'ın tamamını içerdiğini söyleyenler olmuştur.
Eli ve diliyle kötülüğe engel olmaya muktedir olan kimsenin, eliyle veya diliyle müdahalede bulunmaması, o kötülüğe rıza göstermesi ve köîülüğtt işleyene ortak olması demektir.
Kötülüklere engel olunduğunda mal, can ve ırz tehlikeye giriyor ve kötülükler biraz daha artmlıyor ise, o zaman dil ile buğz etmekten başka çare kalmamaktadır. Nitekim Seyyid İbrahim el-Metbûlî "Kötülüğü el ile değiştirmek devlet idarecilerinin ve üst makamların işidir. Söz ile yasaklamak ilmiyle amel eden âlimlerin işidir. Kalb ile buğz etmek ise gönül ehlinin işidir" demiştir. Kalple buğzun ötesinde ise, hardal tanesi kadar iman yoktur. Kalple kötülüğü hoş karşılamamanın yokluğu ise İmansızlığın varlığıdır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İslâm'a karşı olanlara ve günahkârlara karşı söz ve fulle mücâdele etmek. Kötülük işleyeni kalpten hoş karşılamak imansızlığa delildir.[43]

185. İbn Mes'ûd'dan (r.a) Rasûlül h'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "Allah'ın benden önceki ümmt lere göndermiş olduğu her Nebi'nin ümmetinden, onun yolunda giden ve emrine uyan havarileri ve ashabı olmuştur. Sonra onların arkalarından öyle kötü nesiller gelir ki, yapmadıkların] söylerler ve emrolunduklannın tersine hareket ederler. Kim onlarla eliyle mücadele ederse mü'mindir. Kim onlara diliyle karşı koyarsa o da mü'mindir. Onlara kalbi ile karşı koyan da mü'mindir. Bunun ötesinde hardal tanesi (kadar) iman(dan eser) yoktur". (Müslim rivayet etmistir).[44]

Bütün peygamberlerin havarileri ve ashabı olmamıştır. Peygamberlerin çoğunluğunun ashabı olmuştur. Bununla beraber hiç ashabı olmayan peygamberler de olmuştur. Nitekim v-.r hadiste "Bir peygamber gelir yanında hiç kimse yoktur" buvurulmustur. Havariler peygamberlere

inanmış, her türlü ayıptan arınmış kimselerdir. Allah için çarpışırlar ve peygamberden sonra dinî vecibeleri yerine getirirler, peygamberlerin yerine halife olurlar.
"Kalbi ile karşı koyan da mü 'mindir. Bunun ötesinde hardal tanesi (kadar) imanfdan eser) yoktur" buyunilma&ı günahların küfüre yol açması sebebiyle ve haramı gönülle hoş karşılamak, onu hafife almak ve mubah görmek olacağından, imanın yok denebilecek derecede olmasına işarettir.[45]

186. Ebu Velid Ubâde b. es-Sâmit'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştin Biz, Rasûlüllah'a (s.a) zorluk ve kolaylık anlarında, hoşa giden ve hoşa gitmeyen durumlarda, sözünü dinleyip itaat etmek, (zorlu hâllerde) kendimizi (öne atılmakta) tercih etmek, Allah Teâlâ*dan yanımızda bulunan delile göre apaçık bir küfür görmedikçe yetkililere karşı gelmemek ve nerede olursak olalım Allah yolunda hiçbir kınayanın kınamasından korkmamak üzere hakkı söyleyeceğimize dair biat ettik". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[46]

Ubâde b. es-Samit birinci ve İkinci Akabe bey'atında bulunmuştur. Bedir, Uhud, Hendek, Bey'at'ür-Rıdvan ve diğer gazvelerde bulunmuştur. Rasûlüllah (s.a) Ubade'yi zekat memuru olarak tayin elmiştir. Şam fethedilince oraya Hz. Ömer tarafından öğretmen olarak gönderildi. Rasülüllah'dan (s.a) 181 hadis rivayet etmişti. 72 yaşında iken hicretin 34. j.imda Kudüs'te vefat etmiştir.
"Bey'at" ahidleşme demektir. Her iki taraf da bey' (alışveriş) de olduğu gibi, birbirlerinin eline değip tutmaları sebebiyle bu işleme "bey'at" adı verümiştir. Bey'at da bir nevi alışveriştir. Nitekim AUah Tfeâlâ "Allah mü'min-lerden mallarım ve canlarım cennet kendilerinin olmak Özere satın almıştır..." flevbe, III) buyurmuştur. Çünkü cennet karşılığında, mal ve can vardır. O ne yücedir ki önce insana mal ve can veriyor, sonra da onları cennet karşılığında satın alıyor.
"(Zorlu hâllerde) kendimizi (öne atılmakta) tercih etmek" ifadesi, günah olmadığı müddetçe sıkımın ve nefsin hoşlanmadığı konularda itaatkâr oİmak demektir. "Apaçık bir küfür görmedikçe yetkililere karşı gelmemek..." cümlesindeki "küfür** günah anlamındadır. Zahirde adalete aykırı görülen bazı davranışlarda çeşitli hikmetler bulunabilir. Huneyn savaşında R&sûlüllah'ın ^ganimet taksiminde Muhacirleri Ensar'a tercih etmesi de bu kabildendir. Nitekim Ensar Rasûlüllah'm (s.a) kendilerine bu ganimetten hiçbir şey vermemesini rıza ile karşılamışlardır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Günah olmayan konularda müslümanİarm yöneticilere itaat etmesi, müs-lumanlann birlik ve beraberliğini ve aralarındaki huzursuzluğun gitmesini sağlar. Islâmî esaslara ters düşen bir durum soz konusu olmadıkça İşleri tedbirle görevli olanlarla çekişme olmaz. Aksi hâlde onu hoş karşılamamak, ne pahasına olursa olsun hakkın yanında yer almak gerekir.
Fasık bile olsa yöneticilere karşı isyan etmemeli; zira isyan fısktan daha kötü neticeler doğurabilir.[47]

187. Numân b. Beşîr'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın sınırlarında duran üe bu sınırlan aşanın durumu şuna benzer: Bir grup aralarında kur'a çekerek gemiye bindiler. (Kur'a sonunda) bir kısmı üst tabakaya, bir kısmı da alt kata düştü. Geminin alt katında bulunanlar su almak istediklerinde üsttekilerin yanlanndan geçerlerdi. Dediler ki: "Biz şansımıza düşen yerden bir delik açsak, üstümüzdekiieri rahatsız etmemiş oluruz". Eğer üsî kattakiler bunları yapmak istedikleri ile başbaşa bıraksalar hep birlikte mahvolurlar; eğer ellerinden (tutup, matkabı) alırlarsa hem kendileri, hem de herkes (onlar) kurtulmuş olur". (Buhârî rivayet etmiştir).[48]

İyiliği emretmeyi terketmek, toplumun neticede dünyevî ve uhrevî sıkıntılara, musibetlere düşmesine sebep olur. Kâmil Miras "Diyebiliriz ki devletin kanun koyma hikmetini, münevver tabakanın halkın câhil tabakasını ma'-ruf ile emr, münkerden nehyederek aydınlatmaya çalışmalarının içtimâi gereğini bu hadisin tasvir ettiği bedi* şekilden yüksek hiçbir mütefekkir edibin kalemi tasvir edemez" demiştir.
Hadiste zikredilen üç fırkanın beyânı şöyledir: Gemiyi delmek isteyenler, Allah'ın haram kıldığı sınırlar îçİne düşenlerdir. Bundan sonrakiler ya kötülükleri reddedicidir veya kötülüğü hoş karşılayanlardır. Bu sonuncular yaltakçılar ve mürâîlerdir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Zihinlerde daha iyi yerleşmesi için, konunun canlandırılarak bir misalle anlatılması safi zihinlerin anlamasına yardıma olur.Münkeri terketmek sadece terkeden için- değil, bütün toplum için faydalıdır. Fesat dağıtmakta olan kötülük ehline müdâhale etmemek, toplumun helakine sebep olur. Bir toplum içinde kötülük işleyen kimse, her kötülükte toplumun selâmeti İçin bir tehlike açmış olur.
İnsanın hürriyeti mutlak değildir. Çevresindeki insanların hakları ve menfaatlerinin korunması ile kayıtlıdır.
İyi niyetli oldukları halde bilmeyerek topluma zarar verenlerin de uyarılması gerekir.[49]

188. Mü'minlerin annesi Ebu Ümeyye, Huzeyfe'nin kızı Ümmü Seleme'-den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizi yönetmek için bir takım yöneticiler atanırlar. Onların bazı icraatlarını beğenir, bazılarını da beğenmezsiniz. (JC i onlann (İslâm'a aykırı işlerini) beğenmezse (sorumluluktan) kurtulur. F<ikat kim (onların islâm'a zıt hareketlerinden) razı olur ve peşlerine takıhrsa (günahkâr olurlar)".
Ashab "Yâ Rasûlüllah! Onlarla savaşmayalım mı?" dediler. Rasûlüllah "Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[50]

İslâm'a aykırı icraatları kalbiyle nefretle karşılayan, (eliyle ve diliyle kötülüğü değiştirmeye gücü yetmediğinden) dahilî bir müdahale ve karsı koyma durumunda olduğu için günahlardan uzak olur. Kötülüğe razı olan İse, onlann kötülüğü İşlemelerinden dolayı doğacak günaha ortak olur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Gelecekte olacak şeylerden Rasûlüllah'ın (s.a) haber vermesi onun mu-cizelerindendir.
Namaz İslâm ile küfrü birbirinden ayıran alâmet-i fârika'dır. İsyankâr yöneticileri hoş görmemekten daha çirkin olabilir ihtimâliyle birliğin bozulmasını ve fitneyi körükleyici şeylerden kaçınmak ve onlann ezalarına sabretmek.[51]

189. Mü'minlerin annesi Ümmü'l-Hakem Zeyneb bintİ Cahş'dan (r.a) rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) korkmuş bir hâlde, Hz. Zeyneb'in (r.a) yanına girdi ve "Lâ ilahe üle'llâh! Yaklaşan şer'den vay arabın başına geleceklere! Bugün ye'cûc ve me'cûc şeddinden şu kadar bir delik açıldı" buyurdu, baş parmağıyla şehâdet parmağım halka gibi yaptı. (Hz. Zeyneb (r.a) der ki): Ben "Yâ Rasûlüllah! Aramızda iyi kimseler varken helak olur muyuz?" dedim. Rasûlüllah "Evet, fısk-u fücur çoğaldığı takdirde (helak olursunuz)" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [52]

Zeyneb binti Cahş (r.a) Abdullah b. Cahş'ın kız kardeşidir. Annesi Omeyye binti Abd'il-Muttalib'tir. Hz. Zeyneb (r.a) Rasûlüllah (s.a) ile hicretin 5. yılında evlenmiştir. Hz. Zeyneb (r.a) daha önce peygamberimizin azadh kölesi Zeyd b. Harise ile evliydi. Hz. Zeyd Hz. Zeyneb'i boşadı. Zeyneb iddet bekledikten sonra Allah (c.c) "... Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikahladık ki..." (Ahzab, 37) buyurmuş ve Hz. Zeynep peygamberimizle evlenmiştir. Hz. Zeyneb (r.a) hicretin 20. yılında vefat etmiştir. Peygamberimizden sonra vefat eden ilk hanımıdır. Hz. Zeynep (r.a) peygamberimizden on-bir hadis rivayet etmiştir.
Peygamberimiz (s.a) "Lâ ilahe İllallah" ifadesini hayret bildirmek ve daha sonra söylenen sözlerin önemine işaret etmek için buyurmuştur. "Üzüntü sebebiyle söylemiştir" diyenler de olmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: İyi insanlar çok olsalar da günahların çoğalması ve yaygınlaşması, toplumun topluca helakine sebeptir. Kötülüklerin uğursuzluk getireceği beyan edilmiştir. Musibetler iyi ve kötü insanların hepsini kapsar, ancak herkes niyetine göre dirilir.
Kötülükleri hoş karşılamamaya ve kötülüğün yapılmasını engellemeye teşvikte bulunulmuştur.[53]

190. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız". Ashab "Yâ Rasûlüllah! Yolda oturmaktan vazgeçmemiz mümkün değil. Çünkü (meselelerimizi) buralarda konuşuyoruz" dediler. Bunun üzerine RasûlülİIah (s.a) "Oturmak zorunda iseniz yolun hakkım veriniz" buyurdu. "Yolun hakki nedir Yâ Rasü-lüilah?" dediler. RasûlülİIah "Gözleri (haramdan) sakındırmak, (başkalarına) ezâ vermemek, selâm almak, iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmektir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[54]

Yoldan geçen kadınlara bakmamak, fitneden sakınmak, insanları küçük görmemek, gıybet etmemek, yoldan geçenlere engel olmamak, selâm aiıp-vermek ve iyiliği emredip, kötülüğü yasaklamak, yol kenarında oturmak için yerine getirilmesi gereken şartlar olarak sayılmıştır.

Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Umumun hakkı olduğu için yola saygılı olmak gerekir. Güzel sözler söylemek, yük taşımakta güçlük çekene yardım etmek, a'mâ'ya kılavuzluk etmek, mazluma yardım etmek, imdat isteyene yardım etmek, kaybolana yol göstermek ve aksırana "Yerhamukeltöh " demek yolun haklarındandır. Müslüman hayn yaymak ve hakka davette devamlı olmalıdır.[55]

191. İbn Abbâs'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a) bîr adamın elinde altın bir yüzük gördü. Onu parmağından hemen çıkarıp attı ve "Sizden biri ateşten bîr kor parçasını alıp parmağına geçirmek istiyor!" buyurdu. Rasûlülîah (s.a) gittikten sonra o adama "Yüzüğünü al, onunla (bir başka şekilde) faydalan" denildi. Adam "Hayır vallahi! Rasûlülİah {s.a) onu attıktan sonra ben onu artık asla alamam" tedh (Müslim rivayet etmiştir). [56]

Peygamberimizin (s.a), parmağından altın yüzüğünü çıkarıp aitıgı kimsenin o yüzüğü başkasına bağışlaması, satması, helâl olan hanımına vsya başka kadmlara vermesi caiz idi. Ancak RasûlülJah'm (s.a) emrine uymakta o ka-. dar titizlik göstermiştir ki, o yüzükte ruhsat bulunan bir yolla dahi tasarrufta bulunmamıştır. Madem ki onu Rasülüliah atmıştır, o halde ihtiyaç sahibi birinin alarak ihtiyacını görmesini sağlamıştır ki, bu da onun için sadaka olmuştur.
Eşça kabilesine mensup birisinden rivayet edüen başka bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Rasûlüllah'in (s.a) huzuruna parmağımda altın yüzük olduğu halde girdim. RasûlülİIah hurma dalını alıp elime vurdu ve "At şunu " buyurdu. Ben de yüzüğü attım. Yüzüğü attıktan sonra huzuruna girdiğimde "Yüzük ne oldu?" buyurdu. Bende "Attım" dedim. Rasûlüllah: "Onu atmam emretmedim, ancak onunla (başkayolla) faydalanmam emrettim, onu atma" buyurdu.
Hadîsten çıkarılan hükümler şunlardır:
Eliyle kötülüğü değiştirmeye gücü yetenin kötülüğü yok etmesi.
Haram olması sebebiyle erkeklerin altın yüzük takmasının yasaklanması. Şiddetle yasaklanması sebebiyle, erkeklerin altın yüzük takınması büyük
günahlardandır.
Rasûlüllah'ın (s.a) emirlerine uymak, nehiylerinden kaçınmakta aşırı titizlik göstermek.[57]

192. Ebu Saîd el-Hasen el Basrî'den (r.a) rivayet edildiğine göre, ÂİZ b. Amr (r.a) Ubeydullâh b. Zİyâd'ın huzuruna girdi ve "Ey oğlum! Ben Rasû-lüllah'dan (s.a) "Yöneticilerin en kötüsü {halka karşı) katı (ve sert) davranandır" buyurduğunu duydum. Sakın hâ, sen onlardan olmayasin" dedi. Ubeydullâh "Otur! Sen ancak Muhammed'in (s.a) ashabının (elek üstünde kalan) kepeği (gibi döküntüleri)ndensin" dedi. Âiz b. Amr "Onlar arasında (özü alınıp) kepek (gibi değersiz) olanları var mıydı ki? Kepek gibiler, onlardan sonra ve onlardan başkaları arasında meydana geldi" dedi. (Müslim rivayet etmiştir) Müslim; Kitab'ul-Libâs, 2090 ve Ahmed b. Hanbei,[58]

Hasan Basit tabündendir. Hz. Ömer'in hilafeti esnasında doğmuştur. İlmi ve ameliyle şöhret bulmuştur. 88 sene yaşamış ve hicri 110 yılında vefat etmiştir.
Âiz b. Amr, Râfe b. Amr'ın kardeşidir. Şahabının sâlthlerindendi. Basra'da ikamet etmiştir ve orada hicri 61 yılında vefat etmiştir. Rasülüllah'dan (s.a) 8 hadis rivayet etmiştir.
Bir arap şairi der ki: "Allah insanları hayırlı bir kimseye arkadaş kılarsa onların hepsi hayırlıdır". Cenab-ı Allah sahabîleri peygamberimiz için arkadaşlar olarak seçmiş ve onun nurları ile şereflenmişlerdir. Nitekim bir hadis-İ şerifte "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olsanız hidayete erersiniz" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Sahabîler iyiliği emir ve kötülüğü nehiyden geri kalmamışlardır.
Âiz b. Amr'm devlet yöneticilerini uyarmakta cesareti, cür'eti.
Sahabe'nİn hepsinin değerli, faziletli kimseler oldukları, sonraki lerde basit insanların çoğaldığı.[59]

193. Huzeyfe'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a andolsun ki, ya iyilikleri emreder, kötülükten nehyedersiniz ya da Allah size yakında bir belâ gönderir.Sonra O'na dua edersiniz, ancak duanız kabul olmaz'. (Tirmizî rivayet etmiş ve Hadis Hasen'dir demiştir).[60]

Müslümanlar ya kendilerine emredileni yaparlar, yasaklanandan sakındırırlar ya da korkutuldukları belâ baslarına gelir; yöneticilerin zulmü, düşmanların istilası gibi belâlara duçar olurlar. Sonra bu musibetlerin üzerlerinden kaldırılması İçin dua ederler. Ancak İyiliği emretmeyi, kötülüğü-de yasaklamayı terkettikleri için duaları kabul olmaz.
Bir kötülüğe engel olunmazsa, uğursuzluğu ve musibeti kötülüğü islemeyenlere de yayılır. Toplumdaki iyi kimselerin ver lığı; alenen işlenen ve cngel görmeyen kötülükler sebebiyle helâka mâni debidir. İmkân nisbetinde karşı koyma ise helaki defeder.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İyiliği emretmenin ve kötülükten sakındırmanın terkedilmesi, duanın kabul edilmemesine vesile olur.
Kötülüğün zararı, yapana ve başkalarına da dokunmaktadır.[61]

194. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) buyuruyor ki: "Cihâdın en faziletlisi zâlim hükümdar karşısında adaletli konuşmaktır". (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadis haşen'dir demiştir)[62]

Hadisten çıkarılacak hükümler şunlardır:
İyiliği emretmek cihâddandır. Zâlim yöneticiye nasihatte bulunmak cihadın en üstünlerindendir. Cihâdın dereceleri vardır. Nasihat, ederken nfk ile muamele edilmelidir.
Şerhi gelecek hadistedir.[63]

195. Ebu Abdullah Tank b. Şihâb el-Beceli el—Ahmesl'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Bir adam, Nebî (s.a) ayağını devenin üzengisine koymuş bîr halde iken "Hangi cihad daha faziletlidir?" diye sordu. Rasûlüllah (s.a) "Zâlim hükümdar huzurunda hakkı söylemektir" buyurdu. (Neseî sahih bir İsnâdla rivayet î etmiştir)[64]

Tarık b. Şihâb cahiliyye döneminde de yaşamıştır. RasülüUah'ın (s.a) asil hâbındandır. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (r.a) dönemlerinde de savaşlara kakılmıştır. Küfe'de İkamet etmiştir. Hicretin 82. yılında vefat etmiştir.
Zâlim yöneticiler huzurunda iyiliği emir ve kötülüğü nehyetmek cihâdın en faziletlisi sayılmıştır. Zira yapanın imanının kemâline delâlet eder. Zalim huzurunda hakkı söyleyen, onun zulmünden ve eziyetinden korkmayıp, nefsini Allah için feda edendir. Allah'ın emrini ve hakkını kendi nefsinin hakkından önce tutandır. İnsanın kendini böyle bir tehlikeye atması, savaş meydanında dövüşmesinden daha tehlikelidir.[65]

196. İbn Mes'ûd'dan (ra) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "tsrailoğullan'na (dinî açıdan) ânz olan ilk eksiklik şudur: Bir adam (günah işlemekte olan) bir kimse Ue karşılaşınca ona "Ey falanca Allah'tan kork, işlemekte olduğunu bırak. Çünkü o sana helâl değildir" dedi. Sonra ertesi gün aynı adamla karşılaştı. Adam aynı durumda idi. Ancak adamın bu tutumu onunla yiyip içmekten, oturup kalkmaktan alıkoymadı. Onlar böyle davranınca; Allah kalplerini birbirine benzetti. Sonra (Rasûlüllah su mealdeki) ayetleri okudu: "İsrâiloğullan'ndan olup da, küfredenlere Davud'un da, Meryem oğlu İsa'nın d/a diliyle la'neî olunmuştur. Bunun sebebi isyan etmeleri ve ifrata sapmaları idi Onlar işledikleri herhangi fenalıktan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Hakikat yapmakta devam ettikleri (o hal) ne kötü idi. İçlerinden birçoğunu görürsün ki (peygambere, mü'minlere olan buğzlarmdan dolayı) kâfirlerle dostluk ederler. Nefislerinin kendileri için (âhiretleri hesabına) öne sürdüğü (o kötü haberler) andolsun ne çirkin şeylerdir. (Çünkü onların kazana) Allah'ın kendilerine gazab etmesi ve onların o azab içinde ebedî kalıcı olmalarıdır. Eğer Allah'a, peygambere ve ona indirilene iman etselerdi, (kafirleri) dostlar edinmezlerdi. Fakat onlardan birçoğu fâsık kimselerdir" (Mâide, 78-81). Daha sonra Rasûlüllah "Hayır, Vallahi ya iyiliği emreder kötülükten nehyedersiniz; zalimin elinden tutarak zulmüne engel olursunuz ve onu hakka çevirir ve hakk üzerinde tutarsınız. Yahut Allah bazınızın kalplerini, bazınıza benzetir ve

arkasından da tsrailoğul-ları'na lâ'net ettiği gibi size de lanet eder". (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadîs hasen'dir demiştir). [66]

Bu hadisin metni Ebu Davud'a aittir. TirmizFnin metni şöyledir: "Isrâ-iloğullan günahlara dalınca, âlimleri onlan nehyettilerse de onlar vazgeçmediler. Ancak âlimler onlarla beraber oturdular, beraber yiyip-İctiier. Bunun üzerine Allah kalplerini birbirine benzetiverdi. Dâvud ve Meryem oğlu İsa'-, nın diliyle onlara lâ'net etti. Bunun sebebi, isyan etmeleri ve İfrata sapmaları
idi. Rasûlüllah (s.a) yaslandığı yerden doğruldu ve şöyle buyurdu: "Hayır, nefsim kudret etinde bulunan Allah'a andolsun ki, siz onları hakka boyun eğdirinceye kadar (bunlar da otur)".
Kötülüğü işleyeni ikaz edip sonra da bu ikazlara aldırış etmeyenin yanında oturup kalkan kimse, onun "bu kötülüğüne razı olmuş olur. Onu ter-ketmesi gerekirken yakınlık göstermesi, onun yaptığını onaylamaktır. Ancak kendisine bir zararının dokunmasından korkarsa durumu idare eder, ne yakınlık gösterir ne de müdahalede bulunur.
Allah (c.c) günahkârla beraber oturup kalkan kimsenin kalbini karartır ve katılaştınr. Birbirleriyle iç içe olmaları sebebiyle hakkı kabul etmekten, hayırdan ve rahmetten uzaklaşırlar. Hiçbir zorlama ile karşılaşmamasına rağmen isyankârlarla düşüp kalkan kimse açık bir günah içindedir. Zira Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek, âsilerin terkedilmesini gerektirir.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Yahudiler kötülüğü işlemeyi, kötülükleri açıktan yapmayı ve kötülükten nehyetrnemeyi kendilerinde toplamışlardır. Kötülüğe karşı susmak, onu işlemeye ve yaygınlaşmasına teşviktir. Eliyle değiştirmeye, engel olmaya ve hakka zorlamaya gücü yetmesine rağmen kişinin dili ile kötülükten nehiyde bulunması yeterli değildir.[67]

197. Ebu Bekr es-Sıddîk (r.a) şöyle buyurmuştur:
Ey insanlar, siz "Ey iman edenler siz nefislerinizi ıslah etmeyje bakın. Kendiniz doğru yolu bulunca sapanlar size zarar vermez" (Mâide, 105) ayetini okuyorsunuz. Oysa ki ben Rasûlüllah'ı (s.a) şöyle derken işittim: "İnsanlar zâlimi gördüğünde, onun elini tutup (zulmüne) engel olmazlarsa, Allah'ın katından göndereceği bir azab, onlann hepsini etkisi altına ahr". (Ebu Dâvud, Tinnizî ve Neseî, sahih senedler ile rivayet etmişlerdir).[68]

Nevevî der ki: Bu ayet (Maİde, 105) iyiliği emretmenin ve kötülüğü neh-yetmenin farz olmasına muhalif değildir. Çünkü muhakkiklere göre sahih olan görüş şudur: Ayet "Siz mükellef olduğunuz şeyleri yaparsanız başkalarının kusurları (eksiklikleri) size zarar vermez" anlamındadır.
".. Kendi (günah) yükünü taşıyan hiç kimse, bir başkasının (günah yükünü taşımaz.,." (En'am, 164; Isra, 15; Fatır, 18; Zümer, 7; Necm, 38) ayeti de bunu îe'yid eder. İyiliği emredip, kötülüğü yasaklayan kimse artık o kötülükten sorumlu tutulmaz. Ancak emredileni yapıp, nehyedilenden sakınan, başkalarının kötülüklerine müdâhele etmeyen, onlara iyiliği emredip, kendilerini kötülüklerden menetmeyen kimseye sorumluluk yoktur, anlamında değildir.
Kötülük el ile değiştirilmelidir. Güç yetirİlemediği takdirde dil ile yapılmalıdır. Kişi, canına, malına, çoluk çocuğuna zarar gelmesinden veya yasaklayacağı kötülükten daha fazla bir kötülükle karşılaşmasından endişe ederse o zaman kalbiyle buğzeder. Zira Allah Teâlâ "Allah, kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez" (Bakara, 286) buyurmuştur.
Hadisin ifade ettiği hükümler şunlardır:
Müslümanlar aralarında birbirlerini koruyup, gözetmeli, nasihat ve tavsiyelerde bulunmalı, Allah'ın Kitabi'na sarılıp, Rasûlüllah'm yolundan gitmeli, çevresindeki insanlara zarar vermemelidir.
Allah'ın azabı; zâlimi zulmü sebebiyle, diğerlerini de bu zulme engel olmaya güçleri yetmesine rağmen ses çıkarmamaları sebebiyle hem zalimi hem de başkalarını kuşatır.[69]

YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İYİLİĞİ EMREDİP, KÖTÜLÜKTEN NEHYETMESİNE RAĞMEN SÖZÜ İŞİNE UYMAYAN KİMSENİN CEZASININ ŞİDDETİ

Konu ile ilgili ayetler

"(Ey Yahudi bilginleri!) Siz insanlara iyiliği (gerçeği ve peygambere iman etmeyi) emredersiniz de kendinizi unutur musunuzî Halbuki Kitâb (Tevrat) da okursunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısıiuz?". (Bakara, 44)
"Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmayacağınızı söylemeniz, en şiddetli bir buğz(u davet etmiş olmak) bakımından Allah indinde büyüdü". (Saff, 2-3)
Size koyduğum yasağa rağmen kendim size muhalefet etmek istemiyorum". (Hud, 88)
İlmi, Allah'tan korkmayı ve ona muhalefet etmekten kendisini uzaklaştırmayı gerektirmesine rağmen, isyankâr olarak sözü ameline ters düşenin cezasının şiddetli olacağım, cehennemin ve azab görenlerin özelliklerini belirtmesi; RasûlüUah'ın (s.a) bilinmeyen şeylerden haber vennesidir. İyiliği yapmak ve kötülüğü terketmek cehenneme girmeye engeldir.[70]

Konu ile ilgili hadisler

198. Ebu Zeyd Usâme b. Zeyd b. Harise'den (r.a) Rasülüllah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim dediği rivayet edilmiştir: "Kıyamet gününde adamın biri getirilip cehenneme atılır. Karnının bağırsaktan dışan çıkar. Sonra bu durumda (değirmen) merkebin (in) değirmen taşında döndüğü gibi dönüp durur. Cehennem halkı yanına toplanırlar da "Ey filan, bu halın nedir? Sen iyiliği emredip, kötülükten nehyetmez miydin?" derler. O "Evet iyiliği emrederdim fakat kendim yapmazdım. Kötülükten nehyederdim de onu kendim işlerdim" cevabım verir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[71]

Hadiste zikredilen kimsenin dönerken bağırsakları kendisine dolanmaktadır. Bu hem ceza hem ibret içindir. Bağırsaklarının dışan çıkmasının verdiği acı ile dönmektedir. Döndükçe kendisine dolanan bağırsaklar da acıyı artırmaktadır.
Kendilerini kötülükten sakındırdığı insanlar, toplanarak kendilerini kötülükten yasaklayan bu kişinin bu hâle neden maruz kaldığını anlamak isterler. Muhalefet ve isyandan daha çok uzaklaşması ilminin gereği olmasına rağmen, ilmiyle amel etmeyen, sözü fiiline uymayan kimseye cezanın daha şiddetli olacağına işaret edilmiştir.
Hadisten çıkarılacak hükümler şunlardır:[72]

---

[1] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/331
[2] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/331.
[3] Müslim; Kitab'ul-Iman, 125.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/332-333.
[4] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/333-334.
[5] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/335.
[6] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/335.
[7] Buhârî; Kitab'us-Sulh, Müslim; Kitab'ul-Akdiye, 1718, 18, Ahmed b. Hanbcl; (MUsned), 6/270, Ebu Dfivud ve Ibn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/336.
[8] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/336.
[9] Masum; Kittb'ul-Cum'a, 867, Nesci, Ibn Mâce ve Ahmed b. Haıibel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/337.
[10] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/337-338.

[11] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/339.
[12] Müslim; Kiteb'uz-ZekİT, 1017
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/341.
[13] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/341-342.
[14] Buhârî; Kitab'ul-Cenfliz, Kilab'ul-l'tisâjn ve diğer kitaplar, Müslim; Kitab'ul-Kasâme, 1677 ve Ahmed b. Hanbel 1/383, 430, 433
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/343.
[15] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/343-344.
[16] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/345.
[17] Müslim; Kitab'ul-lmâre, 1893
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/346.
[18] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/346-347.
[19] Müslim; Kifcb'ul-tlhn, 2674, Ebu Davfld 4609, İbn Mftce; 206, Timid; 2674
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/347.
[20] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/347
[21] Buhârî; Kitabu Fedâil'is-Sahibe, Kitab'ul-Ghâd ve diğer kitaplar, MttıKm; KİIabu Fedâil'is-Sahâbe, 2406 ve Ahmed b. Hanbel; Müsned , 5/333
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/248-249.
[22] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/249.
[23] Masum; Kiutfıd-lmtit, 1894
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/250.
[24] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/250.
[25] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/251.
[26] Buharî; Kftab'ul-Cihfid, Mtülim; Kitab'ıU-lmBrc, 1895
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/252.
[27] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/252.
[28] Müslim; Kıtab'ul-Imârc, 1896
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/253.
[29] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/253.
[30] Müslim; Kitab'ul-Hacc, 1336 ve Ebu Davud
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/254.
[31] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/254.
[32] Buhari; Kttab'oz-Zekât, MOslim; Kitab'uz-Zekfit, 1023, Ahmcd b. Hanbcl; 4/394, 405,
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/255.
[33] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/355.
[34] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/357.
[35] Muşum; Kitab'ul-îmfio, 55, Ebu Dâvud; 4944, Neseî; 7/156 ve Ahmed b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/358.
[36] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/358.
[37] Buhârî; Kitab'ul-îman, Müslim; Kitab'ul-Iroan, 56
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/359.
[38] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/359.
[39] Buhârî; Kitab'uMman, Müslim; Khab'ul-Imta, 45, Tînnizî, Nesef ve îba MAce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/359.
[40] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/359-360.
[41] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/361-362.
[42] Ma*lim; Kitab'ul-Imân, 49, Ebu DSvud; 1140, 4340, Tirmiri; 2173, Neseî; B/111, İbn Mflce; 4013 ve Ahmed b. Hanbcl
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/363.
[43] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/363-364.
[44] Müslim; Kitab'ul-Imân, 50
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/364.
[45] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/364-365.
[46] Buhârî; Kitab'ul-Fıten ve Kitab'ul-Ahkâm, Müslim; Kitab'ul-lmâre, 1709, 3/1470, Ne-ttt; 7/137, İbn Mfice; 2866
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/365.
[47] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/365-366.
[48] Buhârî; Kitab'uf-Şerifce ve Kitab'uî-$ehâdât ve Tirmirf
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/367.
[49] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/367.
[50] Müslim; Kitab'ul-lmâre, 1854-1855, Ebu DSvud ve Tinnid
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/368.
[51] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/368.
[52] Buhârî; Kitab'ul-Enbiyfl, Kitab'ul-Fiten, Müslim; Kitab'uİ-FiUn, 2880, Ahmed; 6/428, 429, TİnnizÎ ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/369.
[53] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/369-370.
[54] Buhfiri; Kiteb'ui-Mesâüm ve Kitab'ul-lsti'zân, Müslim; Kitab'ul-Ltbâs, 2121, 3/36, 47 w Eöu
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/370.
[55] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/370-371.
[56] Müslim; Kitab'ul-Libâs, 2090 ve Ahmed b. Hanbei,
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/371.
[57] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/371-372.
[58] Masum; Kiub'ul-tmâre, 1830 ve Ahmcd; S/64
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/372.
[59] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/372-373.
[60] Tırmirf; Kiıab'ui-Fiten, 2170
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/373.
[61] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/373-374.
[62]Tirmizi; Kttatful-Fitcn, 2175, Ebu Dfeod; Kittb'ul-MeUhim, 4344, tir Mâce; 4011. Benzeri için bakjiuz.; 251. 256, İba Mtce; 4015
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/374.
[63] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/374.
[64] Nesd; Kitab'ul-bey'u, 7/161
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/375.
[65] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/375.
[66] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Melâhim, 4336, Tirmizî; Kitab'ut-Tfefsir, 3048 ve ibn Mâcc; 4006'
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/376.
[67] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/376-377.
[68] Ebu Dâvud; Kftab'ui-Melâhfm, 4338, Tinnizî; Kitab'ul-Fiten, 2169 ve 3059, imam Ab-med; 1/2 ve !bn Mâce; Filen 4005
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/377-378.

[69] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/378.
[70] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/379.
[71] Buhfiri; Kitabu Bed'il-Halk ve KJinb'ui-FJtcn, Müslim; Kitab'uz-Zflbd, 2989, Ahmed; S/205, 206, 207, 209
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/380.
[72] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 1/381.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- İsnad Müslümanlara Has Bir İmtiyazdır:

Dinî rivâyetleri isnâd etme, yâni tahkik ve değerlendirilmesi mümkün olan senedlerle rivâyet etme müessesesi başka dinlerde görülmez. Bu, müslümanlara has bir husûsiyet ve imtiyazdır. İslâm âlimleri, tâ bidâyetten beri, Cenâb-ı Hakk'ın, ümmet-i merhûme olan İslâm ümmetini sened tatbîkatıyla nimetlendirmekle büyük bir şeref ve imtiyaz bahşettiğini belirterek diğer ümmetlere karşı iftihar, Rablerine karşı da şükran ifâde ederler. Tahrîb'de Suyûtî, İbnu Hazm'dan şu açıklamayı kaydeder: "Sika'nın sika'dan nakletmesi suretiyle muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e kadar ulaşmak, Allah'ın -diğerlerinden ayrı olarak- sâdece bu ümmete tanıdığı bir imtiyazdır. Mürsel ve mu'dal rivâyetler yahudilerde de mevcuddur. Fakat bu rivâyetlerde onlar, bizim Hz. Muhammed (aleyhissalatu vesselem)'e ulaştığımız şekilde Hz. Musa'ya ulaşamıyorlar. Onlarla Hz. Musa (aleyhisselam) arasında 300 senelik mesâfe kalıyor. En fazla Şem'ûn ve benzerlerine kadar çıkabiliyorlar. Hıristiyanlarda ise böyle bir nakil meselesi yok. Sâdece boşanma yasağı (tahrîmu't-talak) rivâyet edilmiştir. Yahudi ve hıristiyanların rivâyetleri kizb'e ve meçhulül-ayn (hiç bilinmeyen) şahıslara dayanır... Sahâbe ve Tâbiîn'in sözlerinin emsâline gelince, yahudilerin, peygamberlerinden birinin arkadaşına veya ona tâbi olana ulaşmaları da mümkün değildir. Hıristiyanlar için de durum aynı; Şem'ûn ve Pavlos'tan öteye gidemiyorlar. Ebu Ali el-Ciyâni der ki: Allah bu ümmeti, önceki ümmetlere vermediği üç şeyle mümtaz kıldı: İsnâd, ensâb, i'râb. Bunun delillerinden biri, Hâkim ve başkalarının şu âyet hakkında:
"...Eğer doğru sözlü iseniz size indirilmiş bir kitap veya intikal etmiş bir bilgi kalıntısı getirin" (Ahkâf: 46/4) Matar İbnu Tahmân el-Verrâk'dan yaptıkları rivâyettir: el-Verrâk: "Ayette kastedilen isnâdu'l-Hadîstir" demiştir".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/499-500.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muvatta'nın Sıhhat Durumu:

Muvatta İslâm âleminin en mûteber, en sahîh kitaplarından biridir. Yukarıda İmam Mâlik'ten bahsederken hadîs hususunda çok titiz olduğunu, ufak bir kusuru olan ravilerden hadîs almadığını söylemiştik. Onun bu durumuna,senetlerindeki ulviyet (yâni senetlerin kısalığı) ilâve edilince müsned, yani senetli hadîslerinin ne kadar kıymetli ne kadar sıhhatli olduğu anlaşılır.
Ancak Muvatta'da sayısı 61'i bulan munkat'ı hadîsler vardır. İmâm Mâlik bunları "ani's-sika" veya "belağanî" (yani "güvenilir kişiden" "bana ulaştığına göre") diyerek kaydeder, senedi eksik bırakır. Bu çeşit hadîslere belâğ (veya cemi' şekliyle belâğât) denir. Elbette senette noksanlık, hadîslerin zayıflığına delalet eder. Bu sebeple Muvatta'yı bir bütün olarak "sahîh" kabûl etmek zorlaşır. Fakat, İbnu Abdilberr bu munkatı hadîsleri diğer hadîs kitaplarında araştırınca dördü hâriç hepsini senetli olarak bulmuştur. Geri kalan dörd hadîs hakkında Şeyh Sâlih el-Füllânî: "İbnu's-Salâh, müstakil bir te'lifte bu dört hadîsi senetli olarak göstermiştir, bu benim yanımda kendi hattıyla mevcuttur" diye bir açıklama yapmıştır. Ancak senedini kaydetmemiştir.
Şunu da kaydedelim ki, her şeye rağmen bazı âlimler Muvatta'ya mutlak bir ifade ile "es-sahîh" demiştir. Ebu Zür'a: "Bir kimse, Muvatta'nın bütün hadîsleri sahîhtir diye talak vererek yemin etse hanımı boş olmaz" der.
Muvatta'ya "es-sahîh" diyenler İbnu's-Salâh'ın: "Sahîh sâhasında ilk eseri Buhârî te'lif etmiştir" sözünü tenkîd etmişlerdir. Çünkü Buhârî'nin vefatı hicrî 256 olduğu halde İmam Mâlik'in vefatı 179'dur. Yani Muvatta çok önce yazılmıştır. Alâeddîn Moğoltay şunu söyler: "Sahîhlik şartına uymama hususunda Buhârî ile Muvatta arasında fark yoktur. Çünkü (Muvatta'da belâgât denen munkatı hadîs varsa) Buhârî'de de muallâk hadîsler vardır". Moğaltay ilave eder: "Sahîh sahasında ilk te'lîfi Mâlik yaptı."
İbnu Hacer, Moğaltay'ı tenkîdle, Buhârî'nin, bu hadîslerin kendi şartlarına uymadıklarını belirtmek, onlar hakkında sahîhlik iddiasında bulunmadığını göstermek maksadıyla, senetsiz verdiğini söyleyerek Buhârî lehine bir fark görür ve Moğaltay'ın sözünü şöyle te'vîl eder: "Muvatta O'nun ve O'nun gibi mürsel, munkatı ve benzeri hadîslerle amel edenlerin nazarında sahîhtir. Fakat bir hadîsin sahîh olması için, umumiyetle benimsenen şartları arayanlar nazarında değil."
Buhâri ve Müslim'in eserlerini görmemiş olan İmam Şâfiî, Muvatta için "Yeryüzünde Kitabullah'tan sonra en sahîh kitap Muvatta'dır" demiştir. Aynı mânada olmak üzere şu sözler de Şâfiî'ye atfedilir: "Yeryüzünde Kur'ân'a Mâlik'in kitabından daha yakını yoktur." "Kitabullah'tan sonra en faydalı kitap Muvatta'dır".
Celâleddin Suyûtî, Muvatta'da yer alan bütün mürsellerin bir veya daha fazla âzıd'ı yâni sıhhatini kuvvetlendiren başka rivâyetler bulunduğunu söyler ve "Doğru olanı, Muvatta'nın tamamı sahîhtir, bu hükümden, anda yer alan hiçbir rivâyet hâriç değildir" der:
Hüccetu'l-Lahi'l-Bâliğâ sahibi Şah Veliyullah ed-Dehlevî, Muvatta hakkında şunları söyler:
"Muvatta, kitapların en sahîhi, en meşhurudur. (Sıhhat ve kıymette) en önde geleni ve en câmî olanıdır. Ümmet-i Merhume'nin büyük çoğunluğu onunla amel etmede, rivâyet ve dirâyetiyle ictihadda bulunmada ittifak etmiştir. Kitaba atfettiği ehemmiyet sebebiyle rivayetlerde rastlanan müşkil ve muğlak yerlerin açıklanmasına itinâ göstermiş, ifade ettiği mânâları ortaya çıkarmak, dayandığı esasların sıhhat ve doğruluğunu isbatlamak için gerekli gayreti sarfetmiştir. Kim tam bir insaf ve tarafsızlıkla dört mezhebi tetkîk edecek olsa, kesinlikle görecektir ki, Muvatta, hem Mâlikî mezhebinin esası ve dayanağı, hem Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinin başı ve temeli, hem de Ebû Hanîfe ve iki arkadaşı (Ebu Yusuf ve Muhammed)'in mezheplerinin kandil ve lambasıdır.
Bu mezhepler, Muvatta'ya nisbet edilince onun metinlerinin şerhleri durumunu arzederler. Muvatta onlara nisbet edilince, o da dallara nisbeten ağacın ana gövdesi olur.
Nâs, -Mâlik'in fetvalarına karşı kabûl ve red, övgü ve yergi tavırlarını alsa bile- onun metodunca çalışmadan, onun üslûbunca içtihad etmeden emîn ve kolay bir yolda gidemeyecektir. İşte bu yüzden Şâfiî hazretleri: "Allah'ın dîni hususunda, bana, Mâlik'ten daha emin hiç kimse yoktur" demiştir.
Şunu da bil ki: Sünen sâhasında[1] yazılmış olan -Sahîhu Müslim, Sünenu Ebî Dâvud gibi- kitaplar ve Buhârî'nin sahîhindeki fikha müteallik olan hadîsler ve Câmi'u'-t-Tirmizî, Muvatta üzerine yapılmış müstahrec çalışmalar[2] durumundadır. Çünkü tarzları onun tarzı, arzuları onun arzusu. Yöneldikleri hedef de ondan (muktebes); onun mürsellerini vasletmek (senedini bulmak), mevkuflarını refetmek (sahâbe sözü diye kaydettiklerinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözü olduğunu göstermek), gözünden kaçanları da yakalamak, senetli olarak kaydettiği rivâyetlerinin de mütâbi ve şâhidlerini zikretmek (yani bunları destekleyen aynı mânâda başka rivâyetleri bulup çıkarmak), ona muhâlif rivâyetleri de zikrederek onun sözlerini her yönden ihâta etmek.
Hülâsa: Ne beriki ne öteki için, gerçeğin ortaya çıkarılması, Muvatta'ya eğilmeden mümkün değildir."
Eserine bu parçayı iktibas eden Delîlu'l-Mesâlik ilâ Muvatta-ı Imâm Mâlik adlı eserin sâhibi Muhammed Habîbullah eş-Şinkıytî, Dehlevî'nin bu beyanını takdîr eder, gerçeği ortaya koyan insaflı bir açıklama olduğunu belirtir ve ilâve eder:"
Dehlevî'yi takdîr etmem, Muvatta hususunda beslediğim taassubtan ileri gelmez. Aksine gerçeğin böyle olduğunu bildiğim içindir. Çünkü rivâyetlerini inceledim ve belli başlı hadîslerinin Kütüb-i Sitte'de, senetleriyle birlikte yer aldığını gördüm, geri kalan hadisleri de, halen müslümanların ellerinde mütedâvil olan diğer hadîs kitaplarında mevcutturlar.
Muhaddislerce kesinlikle bilinen bir husus şudur: Kütüb-i Sitte müellifleri ve onların muasırları -ki Ahmed İbnu Hanbel onlardan biridir- çoğunlukla İmam Mâlik'in talebesidir. Bunlar Mâlik'ten, pekçok rivâyetlerle Muvatta'yı rivâyet ettiler. Onlardan birinin, herhangi ziyade bir rivayetle teferrüdleri nâdirdir. Her hal u kârda Muvatta'nın rivâyetlerinden hiçbirini terketmediler, hepsini eserlerine aldılar. Çoğu kere mürsel, munkatı ve mevkuf rivâyetlerini vaslettiler. İşte bu husus bilindiği takdirdedir ki Veliyyullah ed-Dehlevî'nin yukarıdaki kaydettiğim sözleri daha iyi anlaşılacak ve hakkıyla takdir edilecektir.
Ancak burada Dehlevî'ye bir küçük itirazımız var. Onun: "Buhârî'nin Sahîh'inde fikha müteallik hadîsler" sözüne katılmıyoruz. Çünkü Buhârî, Sahîh'inde, İmam Malik'ten fikha müteallik olmayan hadîsler de tahric etmiştir, akâide, semiyyâta, kıyâmet alâmetlerine ve benzer konulara giren hadîsler gibi. Öyle ise doğru olanı, Buhârî hakkında da, Müslim hakkında yaptığı gibi -kayda yer vermeden- mutlak bir ifade kullanmaktır".
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî (V.435/1043), Ârizatul-Ahvazî adlı Tirmizî şerhinin başında, Hadîs sâhasında yazılan kitapların ilki ve en âlâsı Muvatta'dır, Buhâri'nin sahîh'i ise ikinci asıl'dır" dedikten sonra "Müslim ve Tirmîzî ile bunlar dışında kalan müelliflerin bu iki asl'a dayanarak eserlerini ortaya koyduklarını ifâde eder.[3]

---

[1] İleride genişçe açıklanacağı üzere fıkıh bablarına göre hadisleri tanzim eden eserlere "Sünen" denir. (İbrahim Canan)
[2] Müstahrec:Bir müellifin hadislerini başka senedlerle bulma çalışması. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/156-159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- İsnad Müslümanlara Has Bir İmtiyazdır:

Dinî rivâyetleri isnâd etme, yâni tahkik ve değerlendirilmesi mümkün olan senedlerle rivâyet etme müessesesi başka dinlerde görülmez. Bu, müslümanlara has bir husûsiyet ve imtiyazdır. İslâm âlimleri, tâ bidâyetten beri, Cenâb-ı Hakk'ın, ümmet-i merhûme olan İslâm ümmetini sened tatbîkatıyla nimetlendirmekle büyük bir şeref ve imtiyaz bahşettiğini belirterek diğer ümmetlere karşı iftihar, Rablerine karşı da şükran ifâde ederler. Tahrîb'de Suyûtî, İbnu Hazm'dan şu açıklamayı kaydeder: "Sika'nın sika'dan nakletmesi suretiyle muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e kadar ulaşmak, Allah'ın -diğerlerinden ayrı olarak- sâdece bu ümmete tanıdığı bir imtiyazdır. Mürsel ve mu'dal rivâyetler yahudilerde de mevcuddur. Fakat bu rivâyetlerde onlar, bizim Hz. Muhammed (aleyhissalatu vesselem)'e ulaştığımız şekilde Hz. Musa'ya ulaşamıyorlar. Onlarla Hz. Musa (aleyhisselam) arasında 300 senelik mesâfe kalıyor. En fazla Şem'ûn ve benzerlerine kadar çıkabiliyorlar. Hıristiyanlarda ise böyle bir nakil meselesi yok. Sâdece boşanma yasağı (tahrîmu't-talak) rivâyet edilmiştir. Yahudi ve hıristiyanların rivâyetleri kizb'e ve meçhulül-ayn (hiç bilinmeyen) şahıslara dayanır... Sahâbe ve Tâbiîn'in sözlerinin emsâline gelince, yahudilerin, peygamberlerinden birinin arkadaşına veya ona tâbi olana ulaşmaları da mümkün değildir. Hıristiyanlar için de durum aynı; Şem'ûn ve Pavlos'tan öteye gidemiyorlar. Ebu Ali el-Ciyâni der ki: Allah bu ümmeti, önceki ümmetlere vermediği üç şeyle mümtaz kıldı: İsnâd, ensâb, i'râb. Bunun delillerinden biri, Hâkim ve başkalarının şu âyet hakkında:
"...Eğer doğru sözlü iseniz size indirilmiş bir kitap veya intikal etmiş bir bilgi kalıntısı getirin" (Ahkâf: 46/4) Matar İbnu Tahmân el-Verrâk'dan yaptıkları rivâyettir: el-Verrâk: "Ayette kastedilen isnâdu'l-Hadîstir" demiştir".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/499-500.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, Hz. Peygamberin, "***Cehenneme kimin girmeyeceğini veya cehennemin kimi yakmayacağını size haber vereyim mi?...***". diyerek haber verdiği kişilerden biri <u>değildir?</u>** (643)
   a) Cana yakın olanlar b) Herkesle iyi geçinenler
   c) Sevimli olanlar d) Yumuşak başlı olup, insanlara kolaylık gösteren

2. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, hadiste ifade edilen "***çoban***"'lar dan biri <u>değildir?</u>** (654)
   a) Hizmetkâr, efendisinin malının çobanıdır
   b) Devlet reisi dünya düzeninin çobanıdır
   c) Erkek, ailesinin çobanıdır
   d) Kadın, kocasının evinin çobanıdır

3. **Aşağıdakilerden hangisi "***cennetlik***" olan üç gruba dahil değildir?(663)**
   a) Kendi hakkına razı olan kimse
   b) Yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olan kişi
   c) Ailesi kalabalık olduğu halde haram kazançtan sakınıp kimseden bir şey istemeyen kimse
   d) Âdil ve başarılı devlet başkanı

4. "Allah Teâlâ her ..... iyi davranılmasını emretmiştir. Öyleyse ..... bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde, bu işi can yakmayacak şekilde yapın. Bir hayvanı boğazlayacağınız zaman, ona ..... vermeyecek ..... bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin, hayvana ..... çektirmesin. "(641)
   I. Eziyet
   II. Varlığa
   III. Güzel
   IV. Acı
   V. Canlı

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) III, II, I, V, IV b) IV, II, III, V, I c) IV, II, III, I, V d) II, V, I, III, IV

5. **Allah'ın hakkında hayır dilediği ve hayır dilemediği devlet başkanı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi <u>doğru değildir?</u>**(680)
   a) Devlet başkanına, unuttuğunu hatırlatan yardımcı verir
   b) Devlet başkanına, hatırladığını yapmaya yardım eden doğru sözlü bir yardımcı verir
   c) Devlet başkanına, yerini dolduracak yardımcı verir
   d) Devlet başkanına, hatırladığını yapmaya yardım etmeyen kötü bir yardımcı verir

6. **"***Haya***'ile ilgili hadislere göre aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır?</u>***(682,683,684)*
   a) Haya, imandandır
   b) Haya ancak hayır kazandırır
   c) Çekingenlik imandandır
   d) Utanmak da imanın dallarından biridir

7. **Aşağıdakilerden hangisi, hadiste sayılan "***münafik***" özelliklerinden biri değildir?** (690, 691)
   a) Konuşunca yalan söyler
   b) Başkasının malına göz diker
   c) Düşmanlıkta aşırı gider
   d) Söz verince sözünde durmaz

8. "Allah Teâlâ'nın gönderdiği her ..... ve başa geçirdiği her ..... mutlaka iki yardımcısı olmuştur. Bunlardan biri ona doğru ..... yolu gösterir ve buna teşvik eder. Diğeri kötü yolu gösterir ve ona ..... eder. Günahtan uzak duran, Allah'ın ..... kimsedir." (679)
   I. Teşvik
   II. Peygamberin
   III. Koruduğu
   IV. Halifenin
   V. Doğru

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) I, II, IV, V, III b) IV, II, III, I, V c) II, IV, V, III, I d) II, IV, V, I, III

9. *"Devlet başkanına itaat"* **konulu hadislere göre aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır.</u>** (664, 665,.....674)
   a) Bir günah işlemeyi emrettiği zaman kimse dinleyip itaat etmez
   b) Kişi gücü yettiği kadar, devlet başkanına itaat etmelidir
   c) Günah emredilmediği müddetçe, sevilen veya sevilmeyen tüm konularda devlet başkanına itaat gerekir
   d) Fitne çıkma ihtimali varsa, devlet başkanı günah bir şey de emretse, emri yerine getirilir

10. "Kıyamet gününde Allah Teâlâ'ya göre en ..... insan, karısıyla ..... paylaştıktan sonra onun sırrını ..... eden kimsedir." (686)
    Hadiste boş bırakılan yerlere uygun eşleşmeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
    a) iyi–sırrını–açıklayan b) kötü–sırrını–açıklayan c) fena–mahremiyetini–ifşa d) fena–sırrını–ifşa

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Güreşte rakibini yenen kişiye *yiğit* denir. **(648)**

(D / Y) 12. Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık Allah'ın sevdiği iki özelliktir. **(633)**

(D / Y) 13. İmamlık yapanın namazı uzun kıldırması gerekir. **(650)**

(D / Y) 14. Kolaylığın olduğu yerde güzellik, kolaylığın olmadığı yerde çirkinlik vardır. **(636)**

(D / Y) 15. Güzel söz sadakadır. **(702)**

(D / Y) 16. Haya her zaman hayır kazandırmaz. **(683)**

(D / Y) 17. Cemaatten ayrılarak ölen kimse, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur. **(666)**

(D / Y) 18. Memuriyette isteklilik esastır. **(678)**

(D / Y) 19. Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır. **(658)**

(D / Y) 20. Kişi namazda iken Rabbi kıble ile kendisi arasındadır. **(653)**

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR : 1-c, 2-b, 3-a, 4-d, 5-c, 6-c, 7-b, 8-d, 9-d, 10-c, 11-Y, 12-D, 13-Y, 14-D, 15-D, 16-Y, 17-D, 18-Y, 19-D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

177) Yolcunun Dönüşte Söyleyeceği Söz (Yolcunun Yolculuktan Dönüp Memleketini Gördüğü Zaman Söyleyeceği Söz)

989. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde (bir seferden) dönüyorduk. Medine'yi görebilecek bir yere gelince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şunları söyledi:
"Yolculuktan dönüyor, tövbe ediyor, kulluk yapıyor ve Rabbimiz'e hamdediyoruz."
Hz. Peygamber bu sözleri Medine'ye gelinceye kadar söylemeye devam etti.[1]

* Rasûlullah (s.a.v.)'in her türlü yolculuktan –ki bunların pek çoğu savaş idi- dönüşte ve yolculuğa çıkarken ve yolculuk esnasında savaş esnasında Allah'a sığınmak, tevbe ve istiğfar edip sadece Allah'a olan kulluğunu ortaya koymaları adetleri idi. Yaptığı dualarla bu durum bugün bizlere kadar nakledilmiştir. Bu da demektir ki kulluk sürekli olacaktır. Hazarda, seferde, savaşta, barışta her zaman ve her yerde kulluk şuuru ve sorumluluğu altında bulunmalıyız. [2]

---

[1] Müslim, Hac 429. Ayrıca bk. Buhârî, Umre 12, Cihâd 133, 197, Meğâzî 29, Daavât 53; Ebû Dâvûd, Cihâd 72, 158; Tirmizî, Hac 102, Daavât 42, 46.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 292.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

187) Namazların Fazileti

Bu bölümdeki tek ayet ve 5 hadisten; namazın kişiyi tüm kötülüklerden alıkoyduğunu, alınan her abdest ve kılınan her namazla kişinin günahlarının silindiğini namazlar arasında işlenen günahlara namazların keffâret olduğunu büyük günahlardan sakınıldığı sürece beş vakit namazın küçük günahlara keffâret olacağını öğreneceğiz. [1]

"Kitaptan sana vahyedileni oku ve insanlara ulaştır. Namazında dikkatli ve devamlı ol çünkü namaz insanı çirkin işlerden, vahye ve ona teslim olan akla aykırı her türlü şeyden alıkoyar. Allah'ı gündemde tutmak elbette en büyük ibadettir. Allah ne işlerseniz hepsini bilir. (Ankebut: 29/45)

1044. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*i şöyle buyururken işittiğini söyledi:
– *"Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünde bir nehir olsa da, o kimse her gün bu nehirde beş defa yıkansa, kirinden bir şey kalır mı?"* Sahâbîler:
– O kimsenin kirinden hiçbir şey kalmaz, dediler. Resûl–i Ekrem:
– *"Beş vakit namaz işte bunun gibidir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder"* buyurdular.[2]

1045. Câbir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Beş vakit namazın benzeri, sizden birinizin kapısı önünden akıp giden ve her gün içinde beş defa yıkandığı bol sulu bir ırmak gibidir."[3]

* Hem ayetlerde Rabbimiz hem de hadislerde peygamberimiz bizlere bazı şeyleri örneklerle açıklamışlardır yukarıdaki iki hadis-i şerifte bu şekilde gelmiştir bizleri büyük günahlardan Ankebut: 29/45 ayeti gereği namaz koruyacaktır namaz kılmamak kişiyi küfre götürecek kadar büyük günahlardandır. (Bak 1078 – 1079 – 1080 numaralı hadisler) Bu bilinçle günde beş vakit namaza devam eden kişinin küçük günahları da kıldığı namazlarla temizlenmiş olur. Müslüman bilerek günah işlemez bilmeyerek işlediği günahlarına da namaz ve abdest keffarettir. [4]

1046. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, bir adam bir kadını öptü. Sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip durumu haber verdi. Bunun üzerine: *"Gündüzün iki yanında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir"* (Hûd: 11/114) anlamındaki âyet nâzil oldu. Adam:
– Bu sadece bana mı mahsus yâ Resûlallah, dedi? Resûl–i Ekrem:
– *"Ümmetimin tamamı içindir"* buyurdular.[5]

* Bu ve benzeri hadiselerde sahabiler işledikleri bir suçu ve günahı pişmanlık duyarak Rasûlullah'a gelip itiraf ederler cezasını çekmek isterlerdi. Bu husus onların ahirete olan inançlarının bir göstergesiydi bu dünyada işledikleri suçun cezasını çektikleri taktirde ahiretteki cehennem azabından kurtulacakları veya cezanın hafifletileceği inancına sahiplerdi. Rasûlullah'ta önceden bir hüküm gelmişse ona hüküm verir yoksa vahiy gelmesini beklerdi burada da önceden hüküm gelmediği için (Hud: 11/114) ayeti nazil oldu. [6]

1047. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe, beş vakit namaz ile iki cuma, aralarında işlenen küçük günahlara keffârettir."[7]

* İbadetleriyle hayatına düzen vermiş olan müminler abdest, namaz v.b. ibadetlerle tüm hayatına da düzen vermiş olurlar günahlardan uzak stres, bunalım, sıkıntı olmayan huzurlu bir hayat sürerler ve gerçek kurtuluşa ermişlerdir. Mü'minun: 23/1-2 ayetlerinde belirtildiği gibi. [8]

1048. Osman İbni Affân *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:
"Bir müslüman, farz namazın vakti geldiğinde güzelce abdest alır, huşû içinde ve rükûunu da tam yaparak namazını kılarsa, büyük günah işlemedikçe, bu namaz önceki günahlarına keffâret olur. Bu her zaman böyledir."[9]

* Peygamberimiz başka bir hadislerinde *"Nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız sizde öylece kılınız."* buyurmaktadır. Dolayısıyla tavuğun yem topladığı gibi değil başka şeylerle meşgul olmaksızın huzur ve huşu içerisinde kılınan namaz önceden işlenmiş günahların silinmesine vesile olur. Kalp huşu içerisinde olursa vücut ve azalar da huşu içinde olacağından öncelikle namaza başlamadan kalbi huzursuzluklardan temizlemek, meşguliyetlerinden arındırmak gerekir ki namazımız gerçekten namaz olsun. [10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 315.
[2] Buhârî, Mevâkît 6; Müslim, Mesâcid 283. Ayrıca bk. Tirmizî, Emsâl 5; Nesâî, Salât 7; İbni Mâce, İkâmet 193.
[3] Müslim, Mesâcid 284.
430 da geçmişti.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 315.
[5] Buhârî, Mevâkît 4, Tefsîru sûre (11) 6; Müslim, Tevbe 39. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (11).
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 315.
[7] Müslim, Tahâret 14. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 46; İbni Mâce, İkâmet 79.
Benzeri 130 da geçmişti 1046 – 1150'de tekrar gelecek.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 316.
[9] Müslim, Tahâret 7.
Benzeri bir hadis 130 da geçmişti 1150 de tekrar gelecektir.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 316.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

265) İsim Belirtmeksizin Günahkarlara Lanet Etmenin Caiz Oluşu

Bu bölümdeki iki ayet ve numaraları verilmemiş değişik yollardan bize sahih olarak intikal eden bazı hadislerin parçalarından, Allah'ın rahmetinden uzak olmanın (lanetin) varoluş gayesi dışında yaşayanlara ait olacağını, ahirette de bir çağırıcı yaradılış gayesi dışında yaşayanlara Allah'ın rahmetinden uzak olmalarını isteyeceğini, peruk takana ve taktırana, faiz yiyene, canlıların resim ve heykellerini yapanlara, bahçe ve tarlalardaki sınırları gizlice değiştirip bozanlara, Allah'ın lanet ettiğini ayrıca çelik miğfer veya yumurta çalana, ana babasına lanet edene, kestiğini Allah adına kesmeyenlere, Allah'a ve Rasulüne isyan etmiş olan kabilelere, peygamber mezarını mescid edinen yahudilere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlarla kadınlara benzemeye çalışan erkeklere Allah'ın lanet ettiğini öğreneceğiz. [1]

"...Dikkat edin ve unutmayın! Allah'ın rahmetinden uzak olup cehennemde azap görmek, yaradılış gayesine aykırı hareket edenler üzerinedir." (Hud: 11/18)
"...Bunun üzerine, içlerinden bir seslenici haykıracak: Allah'ın rahmetinden uzak kalıp cehennemde azap görmek, siz yaradılış gayesine aykırı hareket edenleredir." (A'raf: 7/44)

Bu konuda sahih hadislerden:
1. Allah iğreti saç, peruk takana ve taktıranlara lanet etsin. (Rahmetinden uzak kılsın) (Bu kitapta 1644-1646 nolu hadislerden)
2. Faiz yiyene de Allah lanet etsin. (Rahmetinden uzak kılsın) Bu kitapta 1617 no'lu hadise bakınız.
3. Canlıların resim ve heykellerini yapanlara da Allah lanet etsin. (Bu kitapta 1680-1688 nolu hadislere bakınız.)
4. Bahçe ve tarlalardaki izleri ve sınırları gizlice bozup değiştirenlere de Allah lanet etsin. (Rahmetinden uzak kılsın.)[2]
5. Çelik miğfer veya küçücük yumurta bile çalarak hırsızlığı alışkanlık haline getirenlere de Allah lanet etsin.[3]
6. Ana babasına lanet edene Allah lanet etsin.[4]
7. Kestiğini Allah'tan başkası adına kesene de Allah lanet etsin.[5]
8. Bütün meleklerin ve tüm insanların laneti Medine'de bidat çıkaran veya bir bidatçıyı barındıran kimse üzerine olsun.[6]
9. Ey Allah'ım, Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiş olan Ri'l, Zekvan ve Usayye'ye lanet et.[7]
10. Peygamberlerin kabirlerini mescid edinen Yahudilere Allah lanet etsin.[8]
11. Kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye kalkışan kadınlara lanet olsun.[9]
Biraz bilgi vermek için iktibaslar yapılarak sıralanmış bulunan hadislere numaralar verdik, zulüm ve günah çeşitlerinden bir kısmına lanet edilebileceğini böylece öğrenmiş olacağız. [10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 454.
[2] Müslim, Ezahi, 44; Nesai, Dehaya, 34.
[3] Buhari, Hudud, 7; İbni Mace, Hudud, 22.
[4] Müslim, Edahi, 44.
[5] Müslim, Edahi, 43; Nesai, Dehaya, 34
[6] Buhari, İ'tisam, 5; Müslim, Hac, 403.
[7] Buhari, Cihad, 9.
[8] Buhari, Salat, 48; Müslim, Mesacid, 19.
[9] Bu kitapta 1633 numaralı hadis.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 454-455.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12) Ömrün Sonlarına Doğru İyilikleri Artırmaya Teşvik

Bu bölümdeki bir ayet ve beş hadîs-i şerîften bizlere: Düşünecek olan kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür verildiğini, altmış sene ömür verilen bir kimsenin mazeretine imkan bırakılmadığını, Nasr sûresinden ne anlaşılması gerektiğini, Rasûlullah (s.a.v.)'e son zamanlarında vahyin daha sıkça geldiğini ve her kulun öldüğü hal üzere diriltiliceğini öğreneceğiz. [1]

Onlar cehennemde: "Rabbimiz, bizi buradan çıkar, önce yaptığımızdan başkasını yapalım" diye feryat ederler. O zaman onlara şöyle cevap verilir: "Size düşünmek isteyen herkesin düşünebileceği kadar uzun bir ömür vermedik mi? Ve üstelik size uyarıcı da gelmişti, öyleyse yaptığınız kötülüklerin meyvelerini şimdi tadın bakalım. Yaratılış gayesi dışında yaşayanlar, hiçbir yardımcı bulamayacakladır." (Fâtır: 35/37)
Kitabımızın müellifi Nevevî bu ayet-i kerîmeye şu açıklamayı getirmektedir:
Abdullah ibn Abbâs ve meseleyi iyi tetkik eden alimlere göre bu ayetin anlamı: Biz sizi altmış sene yaşatmadık mı? demektir. Nitekim biraz sonra gelecek hadîs-i şerîf de bu manayı pekiştirmektedir.
Bazılarına göre bunun manası: Onsekiz sene, bazılarına göre kırk sene yaşatmadık mı? demektir. Bu son yorum İbn Abbâs, Hasan el Basrî, el Kelbî ve Mesruk'a aittir.
Medineli'lerin kırk yaşına gelince ibadet ve taata ağırlık verdikleri rivayet edilmiştir. Bazıları ayette beyan edilen sürenin büluğ yaşı olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbâs ve alimlerin büyük çoğunluğu ayetteki *"Size uyarıcı da geldi"* ifadesindeki uyarıcıdan maksadın Hz. Peygamber (s.a.v) olduğunu da söylemişlerdir.
Her kişiye takdir edilen ömür eğer değerlendirilebilirse, pişmanlığa düşmeyecek kadar uzun ve yeterlidir. [2]

113. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah, altmış yıl ömür verdiği kişinin mazeret gösterme imkânını ortadan kaldırmıştır." [3]

* Tirmîzî, Deavât 101 de geçen *"Ümmetimin ömrü altmış, yetmiş yıl arasındadır."* Hadisine göre ömür sınırının alt çizgisi olan altmış yaşa varmasına rağmen hala Allah ve Peygambere dönmemiş kişilere fırsat verseydin, zaman tanısaydın iyi bir müslüman olabilirdim deme fırsatı yoktur. Çünkü bu kadar yıl müslüman olmaya ve müslümanca hareketler yapmaya yetecek en uzun zamandır. [4]

114. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ömer *radıyallahu anh* Bedir Harbine iştirak etmiş yaşlı sahâbîlerle beraber beni de istişâre meclisine dahil etti. Sahâbîlerden biri buna içerledi ve Hz. Ömer'e:
– Bu, neden bizimle beraber oluyor? Oysa bizim onun yaşıtı çocuklarımız var, dedi. Hz. Ömer:
– Bildiğiniz bir sebepten dolayı, diye cevap verdi. Derken birgün beni çağırdı ve büyük sahâbîlerin meclisine aldı. Bana öyle geliyor ki, o gün beni onlara isbat etmek istiyordu. Sahâbîlere:
– *"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde…"* diye başlayan Nasr sûresi hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu. Bir kısmı:
– Yardım görüp fetih gerçekleşince Allah'a hamd ve istiğfar etmekle emrolunmaktayız, dedi. Kimi de hiç bir yorum yapmadı. Hz. Ömer bu defa bana hitaben:
– Ey İbni Abbas! Sen de böyle mi diyorsun? dedi. Ben:
– Hayır, dedim.
– Peki, ne diyorsun? diye sordu. Ben de:
– Bu sûre, Hz. Peygamber'in ecelinin kendisine bildirildiğini ifade etmektedir. "Allah'ın yardımı ve fetih sana gelince – ki, bu senin ecelinin geldiğinin alâmetidir–, Rabbini hamd ile tesbih et, bağışlanma dile. Çünkü o tövbeleri kabul edendir" buyuruluyor, dedim.
Bunun üzerine Hz. Ömer:
– Ben de bu sûreden senin dediğinden başkasını anlamıyorum, dedi.[5]

* Sahabenin en anlayışlılarından ve dini en iyi bilenlerinden ve dört Abdullah'tan biri sayılan ibn Abbâs'ın zeka, kabiliyet ve anlayış farklılığının diğer sahabiler arasında en güzel şekilde bu hadiste ortaya konduğunu görüyoruz.[6]

115. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
"Allah'ın yardımı erişip fetih gerçekleşince…" âyeti indikten sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kıldığı her namazda mutlaka "Rabbimiz, seni tenzih ederim, seni hamd ile anarım. Allahım! Beni bağışla…" derdi.[7]

Buhârî'nin *Sahîh*'i[8] ile Müslim'in *Sahîh'inde*[9] Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edilen bir başka hadis de şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû ve secdelerinde:
"Allahım! Seni tenzîh ederim. Rabbimiz! Sana hamdederim. Allahım! Beni bağışla!" duasını pek sık tekrarlardı. Bu sözüyle o, Kur'an'a imtisal (ve âyeti fiilen tefsir) ederdi.
Müslim'in rivayetinde de[10] şöyle denilmektedir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatından önce, *"Seni hamdinle tesbih ve tenzih eder, bağışını diler, tövbe ederim"* duasını sık sık tekrar ederdi.
Hz. Âişe diyor ki:
– Ey Allah'ın Resûlü! Yeni yeni söylediğinizi duyduğum bu cümleler nedir? diye sordum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Ümmetimle ilgili olarak benim için bir işaret tayin edilmiştir. Onu gördüğüm zaman bu kelimeleri söylerim. Bu işaret, Nasr sûresi'dir"* buyurdu.
Yine Müslim'in bir başka rivayetinde[11], bu husus şöyle yer almaktadır:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, *"Ben Allah'ı ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim"* sözlerini sık sık söyler olmuştu. " Hz. Âişe diyor ki:
– "Sübhânallah ve bi hamdihî, estağfirullah ve etûbü ileyh" sözlerini görüyorum ki, pek sık söylüyorsun?" dedim.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Rabbim bana ümmetim içinde bir alâmet göreceğimi bildirdi. Onu gördüğümden bu yana "sübhânellah ve bi hamdihî estağfirullah ve etûbu ileyh" sözünü çok söylerim. Ben o alâmeti, Mekke'nin fethine işaret eden "Allah'ın yardımı ulaşıp Fetih gerçekleşince ve insanların grup grup Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü Allah tövbeleri çok çok kabul edendir" (meâlindeki Nasr) sûresi'nde gördüm, "* buyurdu.

116. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Allah Teâlâ, Peygamber'in vefatından önce vahyi sıklaştırdı. Öyle ki Peygamber *aleyhisselâm* vahyin en sık geldiği bir sırada vefat etti."[12]

* İnsanların gurup gurup İslâm'a girmeleri değişik sorun ve problemleri olması dolayısıyle son dönemde bu ihtiyaçları karşılamak için vahiy sık ve çokca gelmiştir. Çünkü İslâm sistem olarak tamamlanmaktadır. Mâide: 5/3 de belirtildiği gibi. [13]

117. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her kul öldüğü hal (amel) üzere diriltilir."[14]

* Kişi nasıl yaşarsa öyle ölür, nasıl ölürse öyle diriltilir. Bunun açık bir misali kişi gün boyu ne ile meşgul olursa gece rüyasında da aynı şeylerle meşgul olur. Gündüz neyi sayar, neyi hesab eder, ne ile vaktini doldurursa da uykusunda da sayıklaması o iş üzere olur.
Bu sebeble kişinin ölümü de yaşadığı hayat tarzına göre olur. Yani hangi din ve hayat tarzı üzere yaşayarak hayatını bitirmişse o din üzere mahşerde diriltilir ve hesabı ona göre verilir. Öyleyse müslümanca yaşamaya ve müslüman olarak ölmeye gayret etmeliyiz, ölüm geldiğinde bizi müslüman olarak yakalamış olsun. Bu konuda şu duaya devam etmeliyiz:
"Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi bu gerçeklerden bir daha saptırma, katından bize rahmet ver, şüphesiz bağışıençok olan sensin. Ey

Rabbimiz! Geleceğinde hiç şüphe olmayan bir gün için, mutlaka insanları bir araya toplayacaksın. Allah sözünü yerine getirmekten asla kaçınmaz" (Âl-i İmrân: 3/8-9)[15]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 48
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 48
[3] Buhârî, Rikak 5.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 49
[5] Buhârî, Tefsîru sûre (110), 4; Menâkıb 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (110), 1.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 49
[7] Buhârî, Ezân 123, 139; Megâzî 5, Tefsîru sûre (110), 1; Müslim, Salât 219, 220.
[8] Ezân 139, Tefsîru sûre (110), 2.
[9] Salât 217.
[10] Salât 218.
[11] Salât 220.
[12] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 1; Müslim, Tefsîr 2.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 50
[14] Müslim, Cennet 83.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 50

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

95) Hayırlı İşler Dolayısıyla Müjdelemek Ve Tebrik Etmek

"... Sözü dinleyip en güzeline uyan o kullarımı müjdele." (Zümer: 39/17-18)
"Rableri onları, kendi katından bir rahmet ve ebedi hoşnutluğuyla sonsuz ve devamlı nimet bulunan cennetlerle müjdeler." (Tevbe: 9/21)
"...Korkmayın, üzülmeyin işte alın size vadedilmiş olan cennet müjdesini..." (Fussılet: 41/30)
" Biz de ona uslu ve uysal bir oğul müjdesini verdik." (Saffat: 37/101)
"Andolsun ki melek elçilerimiz İbrahim'e müjdeyle geldiler ve selam olsun dediler..." (Hud: 11/69)
"O esnada ayakta bekleyen İbrahim'in hanımına biz de İshak'ı ve onun ardından da torunu Yakub'un doğacağını müjdeledik." (Hud: 11/71)
"Melekler demişti ki: Ey Meryem! Allah kendisinden bir söz ile sana Meryem oğlu İsa Mesih adıyla bilinecek bu dünyada öteki dünyada da itibarlı Allah'a yakınlardan olacak bir oğul müjdeliyor." (Al-i İmran: 3/45)

709. Ebû İbrâhim veya Ebû Muhammed yahut Ebû Muâviye Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hatice *radıyallahu anhâ*'yı cennette, içinde hiçbir gürültünün duyulmayıp hiçbir yorgunluğun hissedilmeyeceği, inciden yapılmış bir köşkle müjdeledi.[1]

* Bu gün de insanlar cenneti kazanacak iyi işler yaptıklarında onlara Kur'an'dan ve hadisten öğrendiklerimizle cennet müjdeleri vermek ve tebrik etmek islamın kaidelerindendir. [2]

710. Ebû Mûsâ el–Eş`arî *radıyallahu anh*'ın anlattığına göre bir gün evinde abdest alıp dışarı çıkarken kendi kendine: "Bugün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hiç ayrılmayacağım; hep onun yanında bulunacağım", dedi. Sonra Mescid'e gidip oradaki sahâbîlere Peygamber *aleyhisselâm*'ın nerede olduğunu sordu. Onlar da:
– Şu tarafa doğru gitti, dediler.
Ebû Mûsâ olanları şöyle anlattı:
Resûl–i Ekrem'in gittiği yeri sora sora nihayet Eris Kuyusu'nun bulunduğu bahçede olduğunu öğrendim. Ben de bahçe kapısının yanına oturdum. Peygamber *aleyhisselâm* tuvalet ihtiyacını giderip abdest aldı. Ben de kalkıp yanına vardım. Baktım ki Eris Kuyusu'nun kenarındaki taşların üzerine, kuyu ağzındaki bileziğin tam ortasına oturmuş, baldırlarını açarak ayaklarını kuyuya sarkıtmış. Kendisine selâm verdikten sonra geri dönüp kapının yanına oturdum. Kendi kendime: "Bugün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kapıcısı olacağım", dedim. O sırada Ebû Bekir *radıyallahu anh* gelerek kapıyı çaldı.
– Kim o? diye sordum.
– Ebû Bekir, dedi.
– Biraz bekle, dedikten sonra Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına vardım ve: Yâ Resûlallah! Ebû Bekir geldi, huzura girmek için izin istiyor, dedim.
– *"İzin ver ve onu cennetle müjdele",* buyurdu.
Geri dönüp Ebû Bekir'e:
– İçeri gir, Resûlullah seni cennetle müjdeliyor, dedim.
Ebû Bekir içeri girdi. Peygamber *aleyhisselâm*'ın sağ tarafına geçip onun yanına, kuyunun ağzındaki taşın üzerine oturdu ve tıpkı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gibi baldırlarını açarak ayaklarını kuyuya sarkıttı.
Ben de geri dönüp yerime oturdum. Ben evden çıkarken abdest almakta olan kardeşim arkamdan yetişecekti. Onu düşünerek kendi kendime: "Eğer Allah Teâlâ falanın hayrını dilerse onu buraya getirir", dedim. O sırada birinin kapıyı ittiğini gördüm.
– Kim o? diye sordum.
– Ömer İbnü'l–Hattâb, dedi.
– Biraz bekle, dedikten sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına giderek selâm verdim ve: Ömer geldi, huzura girmek için izin istiyor, dedim.
– *"İzin ver ve onu cennetle müjdele",* buyurdu.
Ömer'in yanına dönerek:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* içeri girmene izin verdi ve seni cennetle müjdeledi, dedim.
Ömer içeri girdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sol tarafına geçerek kuyunun ağzındaki taşın üzerine oturdu ve ayaklarını kuyuya sarkıttı.
Ben de dönüp kapının yanına oturdum. Kardeşimi düşünerek kendi kendime: "Eğer Allah Teâlâ falanın hayrını dilerse onu buraya getirir", dedim. Bu sırada biri gelip kapıyı itti.
– Kim o? diye sordum.
– Osman İbni Affân, dedi.
– Biraz bekle, diyerek Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına gittim ve onun geldiğini haber verdim.
– *"İzin ver ve başına gelecek belâ ile birlikte onu cennetle müjdele",* buyurdu.
Geri döndüm ve:
– İçeri gir, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başına gelecek belâ ile birlikte seni cennetle müjdeliyor, dedim.
Osman içeri girdi. Kuyu bileziğinde oturacak yer kalmadığını görünce, onların karşılarında bir başka yere oturdu.
Saîd İbnü'l–Müseyyeb dedi ki: Ben bu oturuş şeklini onların kabirlerine yordum.[3]

Buhârî'nin bir rivayetinde şu fazlalık vardır:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana kapıyı korumamı emretti.
O rivayette şu ilave de vardır:
Osman müjdeyi duyunca Allah'a hamd etti, sonra da: Allah yardımcım olsun, dedi.[4]

711. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in etrafında, Ebû Bekir ve Ömer *radıyallâhu anhümâ*'nın da bulunduğu bir grup insanla oturuyorduk. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızdan kalkıp gitti. Uzunca bir süre dönmeyince, başına kötü bir iş gelmesinden korktuk ve telaşla yerimizden kalktık. Bu endişeyi ilk duyan bendim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i araya araya ensardan Neccâr oğullarına ait bir bahçeye geldim. Giriş kapısını arayarak bahçenin etrafını dolandım; fakat bir kapı bulamadım. Bahçenin dışındaki bir kuyudan içeriye su veren küçük bir ark gördüm ve oradan büzülerek Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girdim.
– *"Ebû Hüreyre! Sen misin?"* diye sordu.
– Evet, yâ Resûlallah! dedim.
– *"Ne haber?"* dedi.
– Aramızda otururken kalkıp gittin; geri dönmediğini görünce, sana bir kötülük yapılmasından korkup telaşlandık. İlk endişe duyan da ben oldum. Kalkıp bu bahçeye geldim ve tilki gibi iki büklüm içeri girdim. Diğerleri de arkadan geliyor, dedim.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ebû Hüreyre!"* diye seslendikten sonra ayakkabılarını çıkarıp verdi ve şunları söyledi: *"Şu ayakkabılarımı alıp geri dön. Bu duvarın arkasında, gönülden inanarak "Lâ ilâhe illallah" diyen kime rastlarsan, onu cennetle müjdele!"*[5]

712. İbni Şümâse şöyle dedi:
Amr İbni Âs ölüm döşeğindeyken yanına gittik. Yüzünü duvara döndü, uzun uzun ağladı. Bunun üzerine oğlu:
– Babacığım! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana şu müjdeyi vermedi mi? Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* seni şöyle müjdelemedi mi? demeye başladı.
O zaman Amr İbni Âs yüzünü bize dönerek dedi ki:
– Âhiret için hazırladığımız en değerli azık "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" sözüdür. Hayatımda üç devir vardır. Bir zamanlar Resûlullah'a benden fazla kin besleyen yoktu. Bir yolunu bulup da onu öldürmek benim en çok arzu ettiğim şeydi. Şayet bu haldeyken ölseydim, mutlaka cehennemlik olurdum. Allah Teâlâ gönlüme İslâm sevgisini koyunca, Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek: Elini uzat, sana biat edeceğim, dedim. O elini uzatınca, ben elimi geri çektim.

Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
– *"Ne oldu, Amr?"* diye sordu.
– Şart koşmak istiyorum, dedim.
– *"Neyi şart koşacaksın?"* buyurdu.
– Bağışlanmamı, dedim.
– *"Müslüman olmanın daha önceki günahları silip süpürdüğünü, hicret etmenin daha önce işlenen günahları yok ettiğini, haccetmenin daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını bilmiyor musun?"* buyurdu.
Artık Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den daha çok sevdiğim biri yoktu. Gözümde ondan daha büyük biri mevcut değildi. Ona duyduğum saygıdan dolayı gözlerimi kandıra kandıra yüzüne bakamazdım. Biri bana onu anlatmamı isteseydi, yüzüne doya doya bakamadığım için bunu yapamazdım. Şayet bu haldeyken ölseydim, cennetlik olmayı umabilirdim. Sonra öyle işlere karıştık ki, o işler karşısında halimin nasıl olduğunu bilemiyorum.

Öldüğüm zaman arkamdan ne ağıt, ne de ateş yakılsın. Beni gömdüğünüz zaman üzerime toprağı yavaş yavaş atınız. Sonra bir deveyi boğazlayıp etini taksim edecek kadar bir zaman kabrimin yanından ayrılmayın ki, siz yanımdayken yerime alışayım ve Rabbimin elçilerine nasıl cevap vereceğimi düşüneyim.[6]

---

[1] Buhârî, Umre 11, Menâkıbü'l–ensâr 20, Nikâh 108, Edeb 23, Tevhîd 32, 35; Müslim, Fezâilü's–sahâbe, 71–74. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 61; İbni Mâce, Nikâh 56. 1882 ve 1898 arasına bkz.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 234.
[3] Buhârî, Fezâilü's–sahâbe 5, Edeb 119, Fiten 17, Ahbâru'l–âhâd 3; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 18.
[4] Buhârî, Fezâilü's–sahâbe 6.
[5] Müslim, Îmân 52.
[6] Müslim, Îmân 192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

111) İçeceklerle İlgili Edepler (Kabın İçine Üflemeden Üç Defa Nefes Alarak İçmenin Ve İlk İçenden İtibaren Kabı Sağ Tarafta Oturanlara Sırayla Vermenin Uygun Olduğu)

758. Enes *radıyallahu anh*'ın söylediğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* suyu ve diğer meşrûbâtı üç nefeste içerdi.[1]

759. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki, üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da elhamdü lillah deyin."[2]

760. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'ın söylediğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kabın içine solumayı yasakladı.[3]

761. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, içine su katılmış süt getirildi. O sırada Peygamber *aleyhisselâm*'ın sağında bir bedevî, solunda da Ebû Bekir *radıyallahu anh* oturuyordu. Sütten içtikten sonra onu bedevîye verdi ve:
"Herkes sağındakine versin!" buyurdu.[4]

* Kişi sayısı kadar bardak bulunmadığından bir tasdan herkes sırayla içiyor. [5]

762. Sehl İbni Sa`d *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çocuğa dönerek:
– *"Bunu yaşlılara verebilir miyim?"* diye sordu.
Çocuk:
– Hayır, vallahi olmaz, Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kabı çocuğun eline verdi.[6]

* Hayır ve bereket söz konusu olunca herkesin öncelikle kendini düşünmesi bencillik değildir. Ahirete doğru uzanıp giden şu fani dünyada hepimizin yapması gereken hayırda yarış yapmaktır. Burada da genç bu yarışta önde olmayı isteyerek hayır defterini doldurmak istemiştir.[7]

---

[1] Buhârî, Eşribe 26; Müslim, Eşribe 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 19; Tirmizî, Eşribe, 13; İbni Mâce, Eşribe 18.
[2] Tirmizî, Eşribe 13.
[3] Buhârî, Vudû' 19; Müslim, Tahâret 65, Eşribe 121. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 20; Tirmizî, Eşribe 15, 16; Nesâî, Tahâret 42.
[4] Buhârî, Eşribe 14, 18; Müslim, Eşribe 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 19; Tirmizî, Eşribe 19; İbni Mâce, Eşribe 22.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 246.
[6] Buhârî, Şirb ve'l–müsâkât 1, 10, Mezâlim 12, Hibe 22, 23; Eşribe, 19; Müslim, Eşribe 127.
569'da geçmişti.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 246.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YILDIZLAR BÖLÜMÜ
RUH ÇAĞIRMA MESELESİ

YILDIZLAR BÖLÜMÜ

?5769 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???? ????????? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ?????????? ???????[. ????? ???? .

1. (5769)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, Allah'ın zikrettiğinin gayrısı için yıldızlar ilminden bir bab iktibas ederse sihirden bir şu'be iktibas etmiş olur. Müneccim kâhindir; kâhin sihirbazdır, sihirbaz da kâfirdir." [Rezin tahric etmiştir.][1]

?5770 ?2? ??? ?????:]???? ????????? ??????? ???? ????????? ????????? ???????? ???? ????????? ????? ??? ?????[. ????? ??? ???? .

2. (5770)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Kim yıldızlarla ilgili bir ilim iktibas etmişse sihirden bir şûbe iktibas etmiş demektir. (Yıldız ilmi) arttıkça (sihir ilmi de) artar." [Ebu Davud, Tıbb 22, (3905).][2]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde Resulullah kendi devrinde ilm-i nücumun bir nevi sihirbazlık olduğuna dikkat çekiyor. Yıldızlar ilmi diye tercüme ettiğimiz bu ilim şubesini müneccimlik ilmi diye de ifade edebiliriz. Şimdilerde gayr-ı ciddi gazetelerin meşguliyet sahasına giren yıldız falı nevinden bilgiler. Hadisin üslubundan bu ilimle meşguliyetin yasak olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), daha önce teferruatlı olarak sunduğumuz üzere, sihirle meşguliyeti haram kılmıştır. Müneccimliğin sihirden bir parça olduğunun söylenmesi onun da yasak kılındığının ifadesi olmaktadır. Bu yasağın mahiyeti müteakip hadiste daha iyi anlaşılacak ise de burada şunu belirtmede fayda var: Hadislerde yasaklanan ilim, bugünün tabiriyle astronomi denen yıldızlar ilmi değil, astroloji denen falcılık ilmidir. Astroloji'ye "ilim" denir mi diye zihne gelebilecek bir soruyu hemen cevaplandıralım: "İlim" kelimesinin günümüzde kullanılışı itibariyle astroloji, falcılık ve birkısım sanatlara "ilim" demek yadırgansa da İslam alimlerinin ilim kelimesini kullanma an'analerine göre yadırganmaz. Sözgelimi Taşköprüzade'nin mevzuatu'l-ulum adlı, ilimleri tasnif eden eseri tedkik edildiği zaman günümüzde "ilim" kelimesini izafede zorluk çekeceğimiz nice bilgi şubelerine hep ilim dendiğini görürüz.
Resulullah tarafından yasaklanan yıldızlar ilmi hakkında şarihler şu açıklamayı yapar: Yasaklanan ilm-i nücum, yıldıza bakanların, henüz vukua gelmemiş olan yağmurun yağması, fiyatların değişmesi gibi hadisat ve vukuat hakkındaki beyanlarıdır. Namaz vakitlerini hesaplamada, kıble tayinini yapmada lazım olan ilimler bu yasağa dahil değildir.
Begavî Şerhu's-Sünne'de der ki: "Yıldızlar ilminden yasaklanan, müneccimlerce, henüz vukua gelmeden gelecekte vukuunun bilindiği iddia edilen hadiseler ilmidir: Rüzgârların ne zaman eseceğine, yağmur ve karın ne zaman yağacağına, sıcak ve soğuğun ne zaman zuhur edeceğine, fiyatların (ne şekilde ne zaman) değişeceğine dair bilgiler gibi. O kimseler bunları, yıldızların yürümesi, toplanmaları ve ayrılmaları sayesinde bildiklerini iddia ederler. Bunlar, Allah'ın kendisine mahsus kıldığı bir ilimdir. Kendisinden başka kimse bunları bilemez. Nitekim ayet-i kerimede "Kıyamet vaktine dair bilgi Allah katındadır. Yağmuru O indirir, Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse nerede öleceğini bilmez. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilir" (Lokman 34)buyurulur.
Begavî'nin bu saydıklarının bir kısmı günümüzde ilim ve araştırma mevzuudur. Hadis bunları yasaklıyor mu diye hatıra gelebilir. Dikkat edilirse yasaklanan husus, içtimâî araştırmalara, istatistik ve mukayeselere dayanarak yapılan yorum ve tahminler değildir. Mezkur meselelerin "yıldızların seyrine, toplanıp dağılmalarına" dayanarak ileri sürülen ilim iddiasıdır.
İslam alimleri bu hususu belirtmeyi de ihmal etmezler: "Müşahede ve rasat yoluyla anlaşılan ve zevalin ve kıble cihetinin bilinmesi gibi faydalı hususların bilinmesine yardımcı olan yıldızlar ilmi yasağa dahil değildir. Nitekim ayet-i kerimede: "Karanın ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye yıldızları sizin için var eden de O'dur. Bilen bir kavm için biz delillerimizi böyle açıkladık" (En'am 97) buyrulmuştur. Böylece Aziz ve Celil olan Allah vakitleri bilmede takip edilecek yolları tesbitte yegâne vasıtanın yıldızlar olduğunu haber vermektedir. Eğer yıldızlar olmasaydı kıble istikameti bilinemezdi." Aliyyu'l-Kâri, bu hsusta şu dikkat çekici rivayeti Hz.Ömer (radıyallahu anh)'den kaydeder: "Yıldızlar ilminden kıble ve yolları tanıtacak kadarını öğrenin (astrolojiye, kâhinliğe kaçan kısmında) durun."
2- Hadisin sonunda yer alan ????? ??? ????? ibaresi mübhemdir. Bu sebeple farklı yorumlar yapılmıştır. Tercihimiz olan yorumu, tercümede parantez arasında kaydettik. Ayrıca şu tahmin de burada kayda değer:
* Bu ravinin bir ilavesi de olabilir. Bu durumda mana şöyle olur: "Resulullah müneccimlik ilmini kötülemede anlattı da anlattı."[3]

?5771 ?3? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ????? ??????? ?????? # ????????? ?????????????????? ?? ????? ??????? ??????? ???? ????????. ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????: ???? ????????? ?????? ????? ?????????? ???????: ?????? ?????????? ???????. ?????? ?????: ??????? ???? ???????? ???????? ??? ?????????? ?????? ???? ?????: ????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??? ??????? ????????????? ?????? ?????: ????????? ???????? ????? ??????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????????[. ????? ????? ? ???????.»?????????« ?? ???? ??? ????? ???? ????? ??? ????? # ?? ????? ‘? ????? ???? ???? ????? ?????? ???? ?? ??? ????? ?? ??? ????? ????? ?????: ????? ???? ???: ?? ?? ??? ???? ??? ??? ????? ????? ???? ???? .

3. (5771)- Zeyd İbnu Halid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de, bize geceleyin yağan yağmurun peşinden sabah namazı kıldırmıştı. Namazı bitirince cemaatın önüne geçti ve:
"Rabbiniz ne dedi biliyor musunuz?" buyurdu. Cemaat: "Allah ve Resulü bilir!" dediler.
"Allah Teala hazretleri: "Kullarımdan bir kısmı bana mü'min, bir kısmı da kâfir olarak sabahladı. "Allah'ın fazlı ve rahmetiyle bize yağmur yağdırıldı" diyen bana mü'min, yıldızları da inkar edici olarak sabahladı. Kim de: "Falanca falanca yıldız sayesinde bize yağmur yağdırıldı" dediyse o da bana kâfir, yıldıza mü'min olarak sabaha erdi" dedi!" buyurdular." [Buharî, Ezan 156, İstiska 28, Megazi 35, Tevhid 35; Müslim, İman 125, (71); Muvatta, İstiska 4, (1, 192); Ebu Davud, Tıbb 22, (3906); Nesâî, İstiska 16, (3, 165).][4]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, yağmurun yıldızların tesiriyle yağdığı inancına düşenler küfre nisbet edilmektedir. Bu hüküm sadece yağmurla sınırlı olmamalıdır. Kişi, maruz kaldığı nimetleri veya müşahede ettiği hadiseleri Allah'tan başka birşeyle açıkladığı takdirde küfre nisbet edilebilecektir.
Alimler buradaki küfürle iki ayrı küfrün kastedilmiş olabileceğini belirtirler.
* Şirk koşma küfrü, İmanla mukayese yapılmış olması bu ihtimale bir karîne olmaktadır.
* Nimete karşı küfr; buna küfân-ı nimet veya nankörlük de diyoruz. Bu ihtimalin verilmesine hadisin bir başka veçhinde gelen: "Kim, suyuvermiş olmamıza karşı bana hamd ü senada bulunursa, işte bu bana iman etmiştir" ibaresidir. Keza bir başka rivayette de: "...Bana veya nimetime küfretmiş olur" ibaresinin gelmiş olmasıdır. İbnu Abbas'tan gelen bir rivayette de: "...onlardan bir kısmı kâfir, bir kısmı şakir olarak sabaha ermiştir" ibaresi vardır. Şu halde, hadiste geçen "küfür"den maksadın imanî küfür olmayıp nimete nankörlük" olduğunu anlamayı haklı çıkaracak karineler mevcuttur.
O halde hadisin değerlendirilmesinde her iki muhtemel mananın nazar-ı dikkate alınması gerekir. Mü'min, zaten şiddetle tahzir edildiği şirk-i hafiye düşmemek için, hayır ve şer her şeyin yaratılış cihetiyle Allah'tan geldiğini bilecektir. Hele hayır, nimet, saadet gibi hoş şeylerin Allah'ın hem iradî olarak takdiri hem de yaratması olarak bilip hamdini, şükrünü eda etmesi gerekir. Belirtilen yanlış inançlara başkasında rastlandığı zaman, bu inancın küfran-ı nimet olabilme ihtimalini gözönüne alarak tekfir etme cihetine gitmemesi uygun olur. Nitekim bazı şarihler, Resulullah yıldızlar bahsinde şiddet göstermiştir. Çünkü Arapların hadisatı onlara nisbet etme âdetleri vardı. Ama, yağmuru Allah'tan bilen bir kimsenin o yıldızın doğduğu vakti kastederek: "Falanca yıldızda yağmura kavuştuk" **demesi caizdir, demişlerdir.**[5]

?5772 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????? ????? ????????? ‘???????? ????????
???? ???????? ??????????? ??????????: ???????? ???????? ???????????[. ????? ???????.»???????« ???? ????? ????? ????? ????? ??? ?????: ??? ???? ?? ???????? ?????? ??? ????? .

4. (5772)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor:"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Eğer Allah Teala hazretleri, kullarından yağmuru beş yıl tutup sonra gönderecek olsa, insanlardan bir grubu kâfir olur ve: "Micdeh yıldızı sebebiyle yağmura kavuştuk!" derdi." [Nesaî, İstiska 16, (3, 165).][6]

AÇIKLAMA:

Micdeh (veya mücdeh) yıldızı: Bu, eski Arap inancında yağmura delalet ettiği kabul edilen bir yıldızın adıdır. Bu yıldıza Deberan yıldızı dendiği de belirtilmiştir.[7]

?5773 ?5? ??? ????? ???:]?????? ?????? ????? ?????????? ???????: ????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ???? ????? ?????? ???? ???????? ?‘????????? ????????????? ???????? ?????? ?????????? ??????????[.

5. (5773)- Katâde rahimehullah demiştir ki: "Allah bu yıldızları üç şey için yaratmıştır: Onları semanın zineti kıldı, (semaya yükselip haber toplayan) şeytanlara atılacak taşlar kıldı, kendileriyle istikamet tayin edilen alâmetler kıldı. Kim yıldızlar hakkında başka yorumlar yapmaya kalkarsa hata eder ve nasibini zayi eder, kendisini ilgilendirmeyen ve bilgisi olmayan hatta bilmekte peygamberler ve meleklerin bile acze düştükleri bir hususta kendini külfete sokar."[8]

?5774 ?6? ??? ?????? ???? ????:]???????? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ????? ??? ???????? ??? ????????? ??????? ?????????? ???? ?????? ????????? ????????????????? ?????????????[. ????? ???? .
????: ???? ??? ??????? ?? ????? ??? ????: ?? ??? ?? ??? ?????? ???? .

6. (5774)- Rebî de aynısını rivayet etmiş ve şu ziyadeyi kaydetmiştir: "Allah'a yemin olsun. Allah hiç kimsenin ne yaşamasını, ne ölmesini, ne de rızkını herhangi bir yıldıza bağlamıştır. Bunu söyleyenler Allah hakkında yalan düzüyorlar ve kendilerine bahaneler uydur(up avun)uyorlar." [Rezin tahriç etmiştir. Buhârî, önceki kısmı, başından "...bilgisi olmayan" ibaresine kadar muallak olarak kaydetmiştir (Bed'ü'l-Halk 3).][9]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, Buhârî'nin bu muallak rivayetini Abd İbnu Humeyd'in mevsul olarak kaydettiğini ve sonuna şu ziyadeyi eklediğini belirtir: "Allah'ın takdirinden cahil birkısım insanlar bu yıldızlarla ilgili olarak kehanet ihdas edip kim falan yıldızın doğmasında ağaç dikerse şöyle olur, kim feşmekan yıldızın doğmasında sefere çıkarsa böyle olur diye laflar ettiler. Ömrüme yemin olsun! Yıldızlardan hiçbir yıldız yoktur ki, onun doğması sırasında hem uzun boylu hem kısa boylu hem kızıl hem beyaz, hem güzel hem çirkin dünyaya gelmemiş olsun. (İnsanların olacak şeye alâmet kıldıkları) şu yıldızların, şu hayvanın, şu kuşun gayba hiçbir delaletleri yoktur."
Görüldüğü üzere İslam, Kur'an'ıyla, hadisiyle, ulemasıyla falcılık, kehanet, ruh çağırma gibi gayptan haber vermeye yönelik her çeşit meşguliyeti temelden reddedip, derecesine göre küfürden bir şube addetmektedir.[10]

Bir İstidrad:

RUH ÇAĞIRMA MESELESİ[11]

Gaybtan haber verme nevine giren ve günümüzde, bir kısım sosyetik ve "ilimci" çevrelerde yaygınlık kazanan ruh çağırma hadisesiyle ilgili bir tahlili, bu meseleler -mahiyetini bilmediği için- bulaşma temayülü gösteren bir kısım dindarları ikaz için Bediüzzaman'dan kaydedeceğiz. Bediüzzaman burada birkaç noktaya bilhassa dikkat çekmektedir:
1) Bunlarla uğraşanlar, esas itibariyle dinden uzak çevrelerdir. Bunların ruhçumaneviyatçı görünümleri Müslümanları aldatmamalıdır.
2) Bu işlerle uğraşanlar, haber getirenler habis ruhlardır; cinlerin kâfir takımıdır. Bu sebeple böylesi seanslarda İslam'a, şeriata, Kur'an ve sünnete aykırı haberler gelebilir. Bu sebeple zayıf ve cahiller imanlarını, İslamlarını zedeleyebilirler.
Bediüzzaman, ruhçuların haber alma hadisesini inkar etmiyor, fakat haber getirenlerin ulvi ruhlar, mü'min cinler olmadığı için, getirdikleri haberlerin yalan yanlış, imanları zedeleyici olduğunu söylüyor.
3) Peygamber, veli gibi âli ruhlar, bu işlerle uğraşan mübtezel insanların ayağına gelmezler. Esasen, onları çağırmak edebe aykırıdır. Belki nefis tezkiyesi yoluyla, Suyûtî hazretleri gibi ruhen yükselmek suretiyle onlara yaklaşılabilir.
4) Her halukârda ruh çağırma gibi işlerle meşguliyet mü'min kişinin harcı ve meşguliyeti olmamalıdır, faydası yoktur, zararı çoktur. ????????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????? ????????????? ??????? ????????
"Aziz, sıddık kardeşlerim!
Evvelen: Çok emarelerle ve bazı hadiselerle katiyyen tahakkuk etmiş ki, Nurun has talebelerinden bazılarının bir zaif damarını bulup Hizmet-i Nuriyeden vazgeçirmek veya zaifleştirmek için Nurun ve Nur talebelerinin düşmanlarının çok planları var. Medar-ı ibret bir-iki nümuneyi beyan ediyoruz:
Birinci nümunesi: Nurlarla şiddetli alâkası bulunan birkaç has kardeşimizin nazarını, fikrini, başka tarafa çevirmek veya zevkli ve ruhani bir meşreb ile meşgul edip, hizmet-i imaniyeye karşı zaifleştirmek için bazı şahıslar ispirtizma denilen ölülerle muhabere namı altında cinnîlerle muhabere etmek gibi hatta bazı büyük evliyalarla, hatta peygamberlerle güya bir nevi konuşmak gibi eski zamanda kâhinlik denilen.. şimdi de medyumluk nam verilen bu mesele ile bazı kardeşlerimizi meşgul ediyorlar. Halbuki:
Bu mesele, felsefeden ve ecnebiden geldiği için ehl-i imana çok zararları olabilir. Ve çok su-i istimalata menşe' olmakla beraber içinde bir doğru olsa on yalan karışıyor. Çünki, doğruyu ve yalanı tefrik edecek bir mihenk, bir mikyas olmadığından ervah-ı habise ve şeytana yardım eden cinnîlerin bu vesile ile hem onun ile meşgul olanın kalbine ve hem de İslamiyet'e zarar vermek ihtimali var. Çünkü: Maneviyat namına hakaik-i İslamiyeye ve akide-i umumiyeye muhalif ihbarat oluyor. Ervah-ı habise iken kendilerini ervah-ı tayyibe zannettirip belki, kendilerine bazı büyük veliler namını verip İslamiyet'in esasatına muhalif sözlerle zarar vermeye çalışabilirler. Hakikatı tağyir edip, safdilleri tam aldatabilirler.
Mesela: Nasıl ki güneş, bir küçük cam parçasında ziyasıyla, hararetiyle, şekliyle görünüyor fakat, o küçücük camın içindeki güneşin o küçücük timsali, kendi namına eğer konuşsa ve dese: Benim ziyam dünyayı istila ediyor. Benim hararetim herşeyi ısıtıyor ve küre-i arzdan bir milyon defadan daha büyüğüm dese, ne derece hilaf-ı hakikat olduğu anlaşılır. Aynen bu misal gibi; bir peygamber, güneş gibi hakiki makamında iken o ispirtizmanın veyahut medyumluğun cam parçası hükmündeki istidadına göre bir cilvesinin tezahürü, o hakikat namına konuşamaz. Eğer konuşsa yüz derece muhalif olur. İspirtizmanın veya medyumluğun o mazhardaki cüz'î cilvesi, vahyin mazharı olan o manevî güneşin kudsî mahiyetine hiçbir cihetle kıyas olamaz. Çünki: Esfel-i safilindeki bir cam parçası manen a'layı illiyyinde olan o manevî güneşin hakikatını yanına getiremez. Getirmeye çalışmak da hürmetsizlikten başka bir şey değildir. Ancak onun makamına karib olmak için, Celaleddin-i Suyûtî ve bir kısım evliyalar gibi seyr ü sülûk ile terakki ederek o manevî güneşin sohbetine mazhar olunur. Fakat böyle terakki, Risale-i Nur'un isbat ettiği gibi, peygamberin velayetiyle bir nevi sohbeti.. kendi derecelerine göre ve kendi istidatları derecesinde olur.
Fakat Nübüvvet hakikatı, velayetten ne derece yüksek ise, ispirtizma vasıtasiyle veyahut terakkiyat-ı ruhiyye cihetiyle mazhar olunan sohbet ve muhabere dahi hiçbir cihette hakiki peygamberle muhabereye yetişemeyeceğinden yeni ahkâm-ı şer'iyyeye medar-ı ahkâm olamaz.
Evet, dinden gelmeyen, belki felsefenin hassasiyetinden gelen celb-i ervah da; hem hilaf-ı hakikat, hem hilaf-ı edeb bir harekettir. Çünkü a'layı illiyinde ve kudsî makamlarda olanları esfel-i safilin hükmündeki masasına ve yalanların yeri olan oyuncak tahtasına getirmek tam bir ihanettir ve bir hürmetsizliktir. Adeta bir padişahı kulübeciğine çağırıp getirmek gibidir. Belki ayn-ı hakikat ve edeb ve hürmet ve istifade odur ki, Celaleddin-i Suyûtî, Celaleddin-i Rumî ve İmam-ı Rabbanî gibi zatların seyr u sülûk u ruhanîleri gibi seyr u sülûk ile yükselerek o kudsî zatlara yanaşmak ve istifade etmektir.
Rü'yayı sadıkada ervah-ı habise ve şeytan, peygamber suretinde temessül edemez. Fakat celb-i ervahta; ervah-ı habise, belki peygamberin lisanen ismini kendine takıp; sünnet-i seniyyeye ve ahkâm-ı şer'iyyeye muhalif olarak konuşabilir. Eğer bu konuşması şeriatın ahkâmına ve sünnet-i seniyyeye muhalif ise, tam delildir ki, o konuşan, ervah-

ı tayyibe değildir. Mü'min ve Müslüman cinnî de değildir. Ervah-ı habisedir. Bu şekilde taklid ediyor.
Saniyen: Şimdi Nur talebeleri böyle meselelerde derse muhtaç değildirler. Risale-i Nur, herşeyin hakikatını beyan etmiş. Başka izahata ihtiyaç bırakmamış. Risale-i Nur onlara kafidir. Fakat Nur talebesi olmayanların aynı muhaberede; ahkâm-ı şeriat ve sünnet-i seniyye esasatına muhalif telkinatı dinlememeleri lazım ve elzemdir. Yoksa büyük hata olur.
Bir ihtar: Bu mektuptaki ruhlarla muhabere meselesine karşı edilen şiddetli tenkid; ecnebiden, fen ve felsefeden ve manyetizma ve ispirtizmadan gelen ve manevî bir şekil giyen bir meşrebe karşıdır. Yoksa İslamiyet'ten ve tasavvuf ve ehl-i tarikattan gelen ve bir derece ruhlarla muhabereye benzeyen ve nâehillerin girmesiyle bir derece su-i istimal edilen ve pek az olan bir kısım sofuların sofiliğine karşı değildir. Gerçi onlarda da bir cihette bazılara zarar olabilir. Fakat öteki gibi hiçbir cihette aldatıcı değil ve İslamiyet'e hiçbir cihette zarar niyeti yok. Hem o ecnebiden gelen meşreb ise, hem tarikat ve hem İslamiyet aleyhinde olduğu gibi, o sofuların meslekini de sükut ettirmeğe çalışıyor ve adileştiriyor. Ehl-i tasavvufun zaif ve tam sünneti yerine getirmeyen kısmı dikkat etsinler, kendilerini onlara benzetmesinler."[12]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/183.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/183.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/183-185.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/185-186.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/186.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/187.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/187.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/187.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/188.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/188.
[11] Bu mevzuya daha önce de temas etmiştik: 4.cilt s. 347 ve devamı.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/188-191.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

141) İzin İsterken İsmini Söylemek (İzin İsteyene "Kim O?" Denildiğinde, Bilinen Adı Veya Künyesi İle Ben Filanım Demesinin Sünnet Olduğu, Ben Veya Buna Benzer Bir Cevap Vermesinin İse Mekruh Olduğu)

876. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, meşhur mi'rac hadisinde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"*Sonra Cibrîl beni en yakın semâya çıkardı ve kapının açılmasını istedi."*
– *Kim o denilince:*
– *Ben Cibrîl'im, dedi.*
– *Yanındaki kim denildi.*
– *Muhammed, dedi. Sonra ikinci kat semâya çıkardı ve kapının açılmasını istedi.*
– *Kim o denildi.*
– *Ben Cibrîl'im, diye karşılık verdi.*
– *Yanındaki kim denildi.*
– *Muhammed, dedi. Üçüncü, dördüncü ve diğer semâlara yükseldikçe, her birinin kapısında:*
– *Kim o deniliyordu. O da:*
– *Ben Cibrîl'im cevabını veriyordu.*[1]

877. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gece dışarı çıkmıştım. Bir de ne göreyim, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tek başına yürüyor. Ben de ay ışığında yürümeye başladım. Resûlullah başını çevirdi ve beni gördü:
– *"Kim o?"* diye seslendi. Ben:
– Ebû Zer, dedim.[2]

878. Ümmü Hânî (Fâhite Binti Ebû Tâlib) *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
(Mekke'nin fethi günü) Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiştim. Resûl–i Ekrem yıkanıyor, Fâtıma da onu insanların gözünden perdeliyordu. (Ben selâmımı verdim.) Peygamberimiz:
– *"Kim o?"* dedi. Ben:
– Ümmü Hânî'yim, diye cevap verdim.[3]

879. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve kapısını çaldım. Resûl–i Ekrem:
– *"Kim o?"* dedi.
– Benim, diye cevap verdim. Hz. Peygamber:
– *"Benim benim!"* diye tekrar etti. Galiba bu cevaptan hoşlanmamıştı.[4]

* Kapı çalarken veya bir yeri telefonla ararken kim o, kimsiniz, sorusuna kendimizi tanıtacak şekilde ismimizi söylemeliyiz. Aksi takdirde "Benim" diye cevap vermek uygun olmuyor. Hadislerde yasaklanmış oluyor. Çünkü bu ifadeler kapalı oluyor. Gerekirse isim, soyisim, memleket ve benzeri ifadelerle kendimizi tanıtarak takdim etmeliyiz. [5]

---

[1] Buhârî, Bed'ü'l–halk 6; Enbiyâ 43; Menâkıbü'l–ensâr 42; Müslim, Îmân 259–264. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 1.
[2] Buhârî, Rikak 13; Müslim, Zekât 33.
[3] Müslim, Hayz 70–71; Müsâfirîn 81–82. Ayrıca bk. Buhârî, Gusül 21; Salât 4; Tirmizî, İsti'zân 34.
[4] Buhârî, İsti'zân 17; Müslim, Âdâb 38–39. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 128.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 268.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

155) Cenaze Namazı Kılmak (Cenaze Namazı Kılmanın, Kabre Kadar Giderek Cenazenin Mezara Konulmasında Hazır Bulunmanın İyi, Kadınların Cenazeye İştirak Etmelerinin İse Mekruh Olduğu)

931. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim bir cenazede, cenaze namazı kılınıncaya kadar bulunursa, bir kîrat, gömülünceye kadar kalırsa, iki kîrat sevap alır."
– İki kîrat ne kadardır? diye sordular. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;
– *"İki büyük dağ kadar!"* cevabını verdi.[1]

932. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, sevâbına inanarak, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek bir müslüman cenazesi ile birlikte gider ve namazı kılınıp gömülünceye kadar beklerse, her biri Uhud dağı kadar olan iki kîrât sevapla döner. Kim de cenaze namazını kılar, defnolunmadan önce ayrılırsa bir kîrât sevapla döner."[2]

933. Ümmü Atıyye *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz hanımlar cenazeye iştirak etmekten men edildik. Fakat cenâze teşyii bize kesin olarak haram kılınmadı.[3]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 59; Müslim, Cenâiz 52, 53. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 79; İbni Mâce, Cenâiz 34.
[2] Buhârî, İmân 35. Ayrıca bk. Müslim, Cenâiz 56; İbni Mâce, Cenâiz 79.
[3] Buhârî, Cenâiz 29, İ'tısam 27; Müslim, Cenâiz 34–35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 40; İbni Mâce, Cenâiz 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muvatta Niçin Kutüb-i Sitte'ye Dahil Edilmedi?

Muvatta'nın gerek sıhhatı ve gerekse diğer hadîs te'lifatı arasındaki yeri ve ehemmiyeti belirtildikten sonra ilk akla gelecek soru budur: Bu kadar mühim bir eser niye en muteber hadis mecmuaları âilesi'ne, yâni Kütüb-i Sitte'ye dâhil edilmemiştir?

Cevap: Bidâyette İslâm âlimleri Muvatta'yı -hadîslerin sahîh oluşunu göz önüne alarak- Kütüb-i Sitte'nin içinde görmüşlerdir. Rezîn İbnu Mu'âviye el-Abterî, Mecdü'd-Dîn Ebu's-Se'âdat, İbnu'l-Esîr, Muvatta'yı Kütüb-i Sitte'-den mütalaa edenlerdendir. Ancak, bu eserin bir hadîs kitabından ziyâde bir fıkıh kitabı olarak yazılmış olması ve dolayısıyla içinde merfu' hadislerin azınlık teşkil etmesi gibi durumları göz önüne alan muahhar âlimler, Muvatta'yı hadîs kitapları arasında mütâlaa etmemek gerektiği kanaatini izhâr etmişlerdir. Şu halde, Muvatta'yı Kütüb-i Sitte meyanında zikretmiyen muahhar âlimler, onun hadislerindeki sıhhat durumunu düşük gördükleri için böyle davranmış değillerdir, muhtevâsının diğer Kütüb-i Sitte kitaplarında olduğu gibi hadîse değil, fikha ağırlık vermesini gözönüne almışlardır.

Ancak ne var ki, İmam Mâlik, fıkıh yaparken öyle bir metod uygulamıştır ki, o sayede İslâm dünyasının en orijinal en müstesna te'liflerinden biri ortaya çıkmıştır: O bir fıkıh kitabıdır, fıkıh kitabı olduğu kadar da hadis kitabıdır. Fıkhın bütün meselelerini imkân nisbetinde merfu, mevkuf ve maktu hadîslerle kaideleştirmeye açıklamaya çalışmıştır. Maalesef, sonraki devirlerde ortaya konan fikhî te'liflerde hadîsten ziyâde, fukaha'nın akvâli dikkati çeker, halbuki temelde onlar da hadîsin dışına çıkmış değillerdir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/159-160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- İsnadın Menşeî:

Usulcüler, her usul kaidesinde olduğu üzere, "senet" işinde de Resûlullah'ın sünnetine istinad edildiğini belirtirler. Şu rivâyet bu açıdan mühimdir:
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e Hz. Peygamber şöyle emretmiştir:
"Ey İbnu Ömer, dinine sahib ol, dinine sahib ol! Bil ki o, (seni ayakta tutan) bedenin, damarlarında akan kanındır. Dinini kimden aldığına iyi dikkat et. İstikameti doğru olanlardan al, eğrilerden alma!"
Hz. Ali (radıyallahu anh)'de Kûfe mescidinde şu uyarıyı eksik etmemiştir: "Bu ilmi (hadîsi) kimden aldığınıza dikkat edin, zira o dindir".
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le başlatılıp, Ashabla devam ettirilen bu tenbihler, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn devirlerinde oturacak, müesseseleşecektir. Hadîsle iştigal eden her büyük hem uyarmaya devam edecek ve hem de sened soracaktır. Bağdâdî, birbirine yakın ifadelerle Muhammed İbnu Sîrîn, İmam Mâlik, Dahhâk İbnu Müzâhim, Enes İbnu Mâlik'ten şu mealde uyarılar kaydeder: "Ey gençler, Allah'tan korkun, Hadîsinizi kimlerden aldığınıza dikkat edin. Zîra o dindir."
Elbette ki, sâdece rivâyet edene dikkat yeterli değildir. O kimden almış, bunun da sorulması gerekmektedir, bu ise isnâd'dır. İslâm âlimlerinin isnâda verdikleri ehemmiyeti gösteren pek çok söz kendilerinden nakledilmiştir. İşte birkaç tanesi: İbnu'l-Mübârek şunu söyler: "İsnâd dindendir, eğer isnâd olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi." Süfyân İbnu Uyeyne anlatıyor: "Birgün Zührî bir hadîs rivâyet etti." "(Uzatma) senetsiz olarak rivâyet ediver" dedim. Bana: "Sen, dama merdivensiz mi çıkarsın?" diye cevap verdi." İbnu Maîn'e ölüm anında sorarlar: Arzuladığınız bir şey var mı? "Evet der, Beytun hâl, İsnâdun âl (boş bir ev. isnâd-ı âlî)."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/500.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7: HAC BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø MEKKENIN KUTSALLıĞı

809- Ebû Şüreyh el Adevî (r.a.)'den rivâyete göre: Ebû Şüreyh, Amr b. Saîd'e: -Mekke'ye ordu gönderirken- Ey komutan bana izin ver de sana Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke fethinin ertesi günü söylediği bir sözü anlatayım. Bu sözü benim kulaklarım işitmiş kalbim (aklım) kavramış gözlerim de görmüştür. Rasûlullah (s.a.v.) bu konuşmasına Allah'a hamd ve sena ile başlamış ve şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz Mekke'yi insanlar değil Allah haram kılmıştır. Dolayısıyla Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir kimsenin orada kan dökmesi ve oradan bir ağaç kesmesi helal değildir. Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke'de yaptığı savaşından yola çıkarak kendisi için savaşmaya ruhsat görürse ona: Allah bu konuda Rasûlüne izin verdi ama sana izin vermedi deyin! Bana da gündüzün bir anında bu izin verilmişti. Mekke'nin dünkü haramlığı bugün de aynen devam etmektedir. Bu durumu burada bulunan ve duyanlar bulunmayanlara duyursun."**

Ebû Şüreyh'e bunu söyleyince Amr sana ne dedi denildi. Amr b. Saîd ise: Ey Ebû Şureyh! Bunu senden daha iyi bilirim muhakkak ki bu haram bölgesi Âsi'yi barındırmaz, kan yüzünden kaçıp geleni ve bozguncuyu barındırmaz cevabını verdi. (Buhârî, İlim: 38; Müslim, Hac: 82)

Tirmîzî: Hadiste geçen **"Bi harbetin"** kelimesi **"Bi hızyetin"** yani utanç duyulacak bir durumla kaçıp geleni de barındırmaz şeklinde de rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Şüreyh hadisi hasen sahihtir. Ebû Şüreyh el Huzaî'nin ismi Huveylid b. Amr el Adevî el Ka'bî'dir. Hadiste geçen **"Vela Fârran bi harbetin"** sözünün manası cinayet demektir. Yani bir kimse bir cinayet işler elini kana bulaştırdıktan sonra gelir hareme sığınırsa haremde bu kişi barındırılmaz ona cezası uygulanır.

BÖLÜM: 2

Ø HAC VE UMRENIN SEVÂBı

810- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hac ve Umreyi beraber yapınız çünkü Hac ve Umre günahları ve fakirliği giderir. Tıpkı demir, altın ve gümüşün kir ve pasını körüğün giderdiği gibi kabul edilmiş haccın sevâbı ise ancak Cennettir."** (Nesâî, Menasik: 6)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Âmir b. Rabia, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Hubşî, Ümmü Seleme ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd hadisi hasen sahih garibtir.

811- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu: **"Her kim hacceder ve bu yaptığı hac süresince her türlü kötü sözden ve Allah'ın çizdiği dosdoğru yolundan dışarı çıkmak gibi bir suç işlemezse geçmiş günahları affedilir."** (Buhârî, Hac: 4; Müslim, Hac: 79)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

Ebû Hazim, Küfeli olup kendisine **"Eşcai"** de denilir. İsmi Selman olup Eşca kabilesine mensup olan Azze isimli birinin azâd edilmiş kölesidir.

BÖLÜM: 3

Ø HAC YAPMAYANLAR HAKKıNDA SERT HÜKÜM

812- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mekke'ye gidebilecek kadar binit ve azık imkanı olup ta haccetmeyen kimsenin Yahudi veya Hıristiyan olarak ölmesinin ne önemi vardır. Çünkü Allah Kitabında Âl-i imrân sûresi 97. ayette "... Ka'be'yi haccetmek gücü yeten tüm Müslümanların yerine getirmek zorunda oldukları bir görevdir. Kim bu vazifeyi inkar edip yapmazsa bilsin ki: Allah tüm alemlerden bağımsız olup her bakımdan kendi kendine yeterlidir"** böyle buyurmaktadır. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle biliyoruz. Senedinde söz edilmiştir. Hilâl b. Abdullah meçhul bir kimsedir, Hâris'inde hadiste zayıflığı söylenir.

BÖLÜM: 4

Ø HACCıN FARZ OLMASıNıN ŞARTı NEDIR?

813- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek; Ey Allah'ın Rasûlü!**"Haccı farz kılan şey nedir?"** Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Azık ve binit imkanının bulunmasıdır cevabını verdi."** (İbn Mâce, Menasik: 6; Buhari, Hac: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. İlim adamları, uygulamalarını bu hadise göre yapmakta olup **"Yiyeceği ve biniti olan kimseye hac farzdır"** derler. İbrahim b. Yezîd el Havzî el Mekkî'dir. Bazı ilim adamları hafizası yönünden bu şahıs hakkında söz etmişlerdir.

BÖLÜM: 5

Ø KAÇ SEFER HAC YAPMAK FARZDıR?

814- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âl-i imrân 97. ayeti nazil olunca, kimileri şöyle dediler: **"Ey Allah'ın Rasûlü her sene mi? Rasûlullah (s.a.v.) sustu onlar yine sordular her sene mi?"** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Hayır"** dediler. **"Evet deseydim her sene farz olacaktı."** Bunun üzerine Allah, Maide sûresi 101. ayetini indirdi. **"Ey iman edenler açıklandığı zaman size zorluk verip üzecek şeyleri sormayın..."** (İbn Mâce, Menasik: 2)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali (r.a.)'ın hadisi hasen garibtir. Ebûl Bahterî'nin adı Saîd b. ebî Imrân'dır. Saîd b. Feyrûz'da denir.

BÖLÜM: 6

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) KAÇ SEFER HAC YAPMIŞTI?

815- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), üç kere hac yapmıştır. Hicretten önce iki hac, hicretten sonra umre ile beraber bir hac ki bu haccında Rasûlullah (s.a.v.) altmış üç deve getirmişti geri kalan (otuz yedi) deveyi de Ali, Yemen'den getirmişti. Ebû Cehil'in burnunda gümüş halka bulunan devesi de bunların arasında idi. Rasûlullah (s.a.v.) bunların hepsini kurban etti ve hepsinden birer parça alınıp pişirilmesini emretti de Rasûlullah (s.a.v.) onun suyundan içti."** (İbn Mâce, Menasik: 84)

Tirmîzî: Sûfyân'ın rivâyeti olan bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Zeyd b. Hubab'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdullah b. Abdurrahman'ın bu hadisi kendi yazdığı hadislerde Abdullah b. ebiz Ziyâd'tan rivâyet ettiğini gördüm. Muhammed'e bu hadis hakkında sordum; Sevrî'nin, Cafer'den, babasından, Câbir'den rivâyeti olarak tanımadı ve bu hadisi pek makbul saymadı ve şöyle dedi: Bu hadis Sevrî'den Ebû İshâk'dan ve Mücahid'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

Katâde'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'e sordum **"Rasûlullah (s.a.v.) kaç sefer haccetti?"** Dedi ki: **"Bir hac ve dört umre yaptı;** Zilkade'de bir umre, Hudeybiye umresi, Hac ile birlikte yaptığı umre ve Huneyn ganimetini dağıttığı zaman yaptığı **"Cirane"** umresi.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Habban b. Hilâl; Ebû Habib el Basrî'dir. O güvenilen ve hürmete layık bir insandır. Yahya b. Saîd el Kattan onun güvenilir bir kimse olduğunu söylemiştir.

BÖLÜM: 7

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) KAÇ UMRE YAPMıŞTıR?

816- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) dört umre yaptı; Hudeybiye umresi, bir sonraki yıl kaza umresi, ciraneden yaptığı umre, son olarak ta veda haccıyla beraber yaptığı umre."** (İbn Mâce, Menasik: 50)

Tirmîzî: Bu konuda Enes, Abdullah b. Amr ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen garibtir. İbn Uyeyne bu hadisi Amr b. Dinar, İkrime'den, Rasûlullah (s.a.v.) dört umre yaptı diyor ve İbn Abbâs'ı zikretmiyor.
Tirmîzî: Bu hadisi aynı şekilde Saîd b. Abdurrahman el Mahzumî, Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla Amr b. Dinar'dan, İkrime'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 8

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) IHRAMA NEREDE GIRMIŞTI?

817- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) haccetmek isteğini insanlara duyurunca hepsi toplandılar. Beyda denilen yere gelince ihrama girdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, Enes ve Misver b. Mahreme'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

818- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki: **"Beyda da, Rasûlullah (s.a.v.) ihrama girdi diyerek yalan söylüyorsunuz. Vallahi Rasûlullah (s.a.v.), Telbiyeye; Zülhüleyfe mescidinin yanında ağacın bulunduğu yerden itibaren başlamıştı."** (Buhârî, Hac: 34; Müslim, Hac: 23)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) TELBIYE GETIRMEYE NE ZAMAN BAŞLADı?

819- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), ihram için kılınan namazın sonrasında telbiye getirmeye başladı."** (Nesâî, Menasik: 56; Müslim, Hac: 4)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi Abdusselam b. Harb'den başkasının rivâyet ettiğini bilmiyoruz. İlim adamları bunu müstehab görmüşlerdir. Yani umre yapacak kimse ihram için kıldığı namazdan sonra telbiyeye başlamalıdır.

BÖLÜM: 10

Ø YALNıZCA YAPıLAN HAC "HACCı IFRÂD"

820- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) umre yapmaksızın tek başına hac yapmıştır."** (Müslim, Hac: 19; Ebû Dâvûd, Menasik: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yapar. İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) tek başına hac yapmıştır. Ebû Bekir, Ömer ve Osman da tek başına hac yapmışlardır.** Bu hadisi bu şekilde bize Kuteybe, Abdullah b. Nafi' es Saiğ, Ubeydullah b. Ömer, Nafi' ve İbn Ömer yoluyla aktarmıştır.
Tirmîzî: Sevrî diyor ki: **"Tek başına hac yapılabilir. Hac ve Umre birlikte de yapılabilir. Veya tek bir ihramla hem hac hemde umre bir arada yapılabilir, hepsi güzeldir."** Şâfii'de aynı şekilde diyor ve şunu ekliyor: **"Bizce en sevimli olan yalnızca yapılan hac'dır. Sonra temettü haccı, daha sonra da kıran haccı gelir."**

BÖLÜM: 11

Ø HAC VE UMREYI IKISINI BIR ARADA YAPMAYA NIYET ETMEK

821- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini işittim: **"Hem umre hem hac yapmak üzere emrine boyun eğdim."** (Buhârî, Hac: 35; Müslim, Hac: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları bu hadisle uygulamalarını yapmakta olup Küfeliler ve başkaları bu hadisi tercih etmişlerdir.

BÖLÜM: 12

Ø UMRE ILE HACCıN BIR NIYET VE IHRAMLA YAPıLMASı "TEMETTU HACCı"

822- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman, umre ve haccı birlikte yapmışlardı. Bunu ilk yasaklayan kimse Muaviye'dir."** (Nesâî, Menasik: 50; Müslim, Hac: 23)

823- Muhammed b. Abdullah b. Hâris b. Nevfel (r.a.)'den rivâyete göre: Sa'd b. ebî Vakkâs ile Dahhâk b. Kays'ın Hac ile Umreyi birlikte yapma konusunu aralarında müzakere ettiklerini işitmişti. Dahhâk b. Kays diyordu ki: **"Bu işi Allah'ın emrini bilmeyenler yapar."** Bunun üzerine Sa'd: **"Ey kardeşimin oğlu çirkin konuştun"** dedi. **Dahhâk: "Ömer b. Hattâb bu işi yasaklamıştı"** deyince Sa'd şöyle cevap verdi: **"Hac ve Umreyi bir arada yapmayı Rasûlullah (s.a.v.)'de; Ömer'le beraber biz de yaptık."** (Nesâî, Menasik: 50; Müslim, Hac: 23)

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir.

824- İbn Şihâb (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Sâlim b. Abdullah, Şam halkından bir adamın Abdullah b. Ömer'e hac ve umreyi birlikte yapmayı sorduğunu İbn Şihâb'a anlatmıştı. Abdullah b. Ömer; **"Bu tür hac ve umre yapmak helaldir"** dedi. Şamlı adam: **"Baban bu tür hac ve umre yapmayı yasaklamıştır"** deyince Abdullah b. Ömer dedi ki: **"Babam yasaklamış olsa bile Rasûlullah (s.a.v.) hac ve umreyi ikisini bir arada yapmıştır. Böyle bir durumda babamın emrine mi uyulur, yoksa Rasûlullah (s.a.v.)'in emrine mi?** dedi. Şamlı adam: **"Elbette Rasûlullah (s.a.v.)'in emrine uyulur"** deyince Abdullah b. Ömer de: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in bu şekilde hac ve umreyi bir arada yaptığı bir gerçektir"** dedi. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Osman, Câbir, Sa'd, Esma binti ebî Bekir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğerlerinden bir kısım ilim adamları temettu haccının yapılabileceğini tercih etmişlerdir.
Temettu: Hac aylarında umre yapmaya niyet etmek demektir. Bu kimse hac edinceye kadar Mekke'de kalır ve haccını da yapar kurbanını da keser kurban bulamaz ise üç gün Mekke'de yedi gün de memleketine gidince oruç tutmalıdır. Tutacağı üç gün orucun son gününün arefe günü olması müstehabtır. Zilhiccenin on gününde bu üç orucu tutamazsa Teşrik günleri denilen bayramın 2-3-4. günleri tutmalıdır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından İbn Ömer, Âişe, Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk'da bu görüştedirler. Kimi ilim adamları da: **"teşrik günleri oruç tutamaz"** diyorlar ki: Küfeliler bu görüştedirler.
Tirmîzî: Hadisçiler, Temettu haccını tercih ederler. Şâfii, Ahmed ve İshâk'da bunlardandır.

BÖLÜM: 13

Ø TELBIYE NEDIR? VE NASıL YAPıLıR?

825- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, Rasûlullah (s.a.v.)'in telbiyesi şöyle idi: **"Her zaman ve her yerde emir ve komuta senindir, bende bu komuta uydum. Allah'ım her an uymaktayım senin ortağın yok her zaman uymak durumundayım tüm emirlerine… Tüm eksiksiz övgüler sana tüm nimetler senin saltanat emir ve komuta da sadece sana ait olup senin hiçbir ortağın yoktur."** (Buhârî, Hac: 26; Müslim, Hac: 3)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Câbir, Âişe, İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bir kısım ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. Sûfyân, Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır.
Şâfii diyor ki: Bir kimse telbiyeden sonra Allahı büyüklemek için bir şeyler ilave ederse sakıncası inşallah yoktur. Fakat bence sadece Rasûlullah (s.a.v.)'in telbiyesini okuması yeterlidir. **"telbiyeye ilave etmekte sakınca yoktur"** dememiz ibn Ömer'in hem telbiyeyi aynen söylemesi hem de ilave yapması sebebiyledir.

826- İbn Ömer (r.a.)'den şöyle rivâyet edilmiştir. Abdullah b. Ömer telbiye getirir ve bu Rasûlullah (s.a.v.)'in telbiyesidir der şunu ilave ederdi: **"Emrine uydum, emrine uydum, yardımlar senden, tüm hayırlar senin elindedir, tüm istenenler senden istenmeli, tüm yapılanlar senin için yapılmalı."** (Buhârî, Hac: 26; Müslim, Hac: 3)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø TELBIYE GETIRMEK VE KURBAN KESMENIN DEĞER VE KıYMETI

827- Ebû Bekir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi hac daha değerlidir diye soruldu da buyurdular ki: **"Bol bol telbiye getirilen ve çok kurban edilerek yapılan hactır."** (İbn Mâce, Menasik: 15)

828- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir Müslüman telbiye getirdiğinde yeryüzünün her bir tarafında**

taş ağaç toprak ne varsa hepsi onunla birlikte telbiye getirir yani o kimseye eşlik ederek şâhidlik eder." (İbn Mâce, Menasik: 15)

Hasan b. Muhammed ez Zaferânî ve Abdurrahman b. Esved, Ebû Amr el Basrî dediler ki: Ubeyde b. Humeyd, Umare b. Gâziyye'den, Ebû Hazim'den, Sehl b. Sa'd'den ve Peygamber (s.a.v.)'den İsmail b. Ayyaş hadisinin benzerini bize naklettiler.

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Bekr hadisi garibtir. Bu hadisi sadece İbn ebî Füdeyk'in, Dahhâk b. Osman'dan yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz. Muhammed b. Münkedir, Abdurrahman b. Yerbu'dan hadis işitmemiştir. Muhammed b. Münkedir, Abdurrahman b. Yerbu'dan hadis işitmemiştir. Muhammed b. Münkedir, Abdurrahman b. Yerbu'un oğlu Said vasıtasıyla Abdurrahman b. Yerbu'dan başka bir hadis rivâyet etmiştir. Ebû Nuaym et Tahhan, Dırar b. Surad bu hadisi İbn ebî Füdeyk'den, Dahhâk b. Osman'dan, Muhammed b. Münkedir'den Saîd b. Abdurrahman b. Yerbu'dan ve babasından Ebû Bekir'den rivâyet etmiş olup Dırar bu rivâyetinde yanılmıştır.

Tirmîzî: Ahmed b. Hasen'den işitim şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel şöyle diyor: Her kim bu hadisin senedinde Muhammed b. Münkedir, İbn Abdurrahman b. Yerbu' ve babasından diyerek rivâyet ederse mutlaka yanılmıştır.

Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Dırar b. Sured'in, İbn ebî Füdeyk'den rivayetini ona hatırlattığımda **"o yanlıştır"** dedi. Bende başkalarının da İbn ebî Füdeyk'den Dırar'ın rivâyeti gibi rivâyet ettiklerini söyledim. Dedi ki: Bunlar **"hiçbir şey"** değildir. Doğrusu şudur ki o hadisi ibn ebî Füdeyk'den rivâyet ettiler ve senedinde Saîd b. Abdurrahman demediler. Buhârî'nin, Dırar b. Sured'i zayıf kabul ettiğini gördüm. **"Ac"** Telbiyeyi yüksek sesle getirmek demektir. **"Sec"** ise deve kesmek demektir.

BÖLÜM: 15

Ø TELBIYEYI YÜKSEK SESLE GETIRMEK GEREKIR

829- Sâib b. Hallâd (r.a.), babasından rivâyet edip şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cebrail bana geldi ve ashabıma ihlal ve telbiyede seslerini yükseltmelerini emretmemi emir buyurdu."** (Nesâî, Menasik: 55; İbn Mâce, Menasik: 16)

Bu konuda Zeyd b. Hâlid, Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hallâd'ın babasından rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi Hallâd b. Sâib'den, Zeyd b. Hâlid'den rivâyet etmişlerdir ki sahih değildir. Sahih olan rivâyet Hallâd b. Sâib'in babasından yaptığı rivâyettir. Hallâd b. Sâib, Hallâd b. Süveyd el Ensarî'dir.

BÖLÜM: 16

Ø IHRAMA GIRERKEN GUSUL YAPMAK

830- Zeyd b. Sabit (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Zeyd b. Sabit, Rasûlullah (s.a.v.)'i ihrama girmek için dikişli elbiselerden soyunduğunu ve guslettiğini gördü."** (Buhârî, Hac: 38; Müslim, Hac: 13)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bazı ilim adamları ihrama girerken gusletmeyi müstehab görmüşlerdir. Şâfii'de aynı görüştedir.

BÖLÜM: 17

Ø MEKKE DıŞıNDAN GELENLERIN IHRAMA GIRECEKLERI YERLER

831- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam nereden ihrama gireceğiz Ey Allah'ın Rasûlü dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Medîneliler; **"Zülhüleyfe"** den, Şamlılar; **"Cuhfe"** den, Necidliler; **"Karn"** dan, Yemenliler; **"Yelemlem"** denilen yerden ihrama girerler." (Buhârî, Hac: 11; Müslim, Hac: 2)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler.

832- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'nin doğusunda olan kimseler için "Akık-ı" mîkat yeri olarak tayin etti."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 8; Buhârî, Hac: 11)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Muhammed b. Ali; Ebû Cafer, Muhammed b. Ali b. Husayn b. Ali b. ebî Tâlib'tir.

BÖLÜM: 18

Ø IHRAMLı KIMSENIN GIYINEMEYECEĞI ELBISELER

833- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam ayağa kalktı ve şöyle dedi: **"Ya Rasûlullah ihramda hangi çeşit elbise giymemizi emredersin?** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gömlek, don, bornoz, sarık ve mest giymeyiniz ayakkabısı olmayan kimse mestlerinin topuktan aşağısını keserek giysin. Zaferan ve Vers'le boyanmış elbise giymeyin ihramlı kadın yüzüne peçe örtmesin eldiven de kullanmasın."** (Buhârî, Hac: 21; Ebû Dâvûd, Menasik: 31)

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar.

BÖLÜM: 19

Ø IHRAM IÇIN GIYECEK BULAMAYANıN BAŞKA ŞEYLER GIYMESI

834- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini işittim: **"İhrama girecek kimse peştamal bulamaz ise don giysin ayakkabı bulamayan ise mest giysin."** (Buhârî, Hac: 21; Müslim, Hac: 1)

Kuteybe, Hammad b. Zeyd ve Amr'dan hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederler, peştamal bulamayan kimsenin don giymesini, ayakkabı bulamayan kimsenin de mest giyebileceğini söylerler. Ahmed de bu görüştedir.

Bazı ilim adamları İbn Ömer hadisini kaynak alıp ayakkabı bulamayanın mest giymesi gerektiğini fakat topuklardan aşağısının kesilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii ve Mâlik bu görüştedirler.

BÖLÜM: 20

Ø IHRAMLı KIMSE CÜBBE VE GÖMLEK GIYEBILIR MI?

835- Ya'la b. Ümeyye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ihramlı olan bir bedevîyi üzerinde cübbe olduğu halde gördü ve onu çıkarmasını emretti."** (Buhârî, Hac: 21; Ebû Dâvûd, Menasik: 31)

836- Safvân b. Ya'la (r.a.), babasından bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Aynı şekilde Katâde, Haccac b. Ertae ve pek çok kimseler Atâ'dan ve Ya'la b. Ümeyye'den bu hadisi rivâyet ettiler. Sahih olan rivâyet Amr b. Dinar'ın İbn Cüreyc'in; Atâ'dan Safvân b. Ya'la'dan ve babasından yaptıkları rivâyettir.

BÖLÜM: 21

Ø IHRAMLı KIMSENIN ÖLDÜREBILECEĞI HAYVANLAR

837- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Beş hayvan zararlıdır, ihramlı kimse bunları haram bölgede öldürebilir. Bunlar fare, akrep, karga, çaylak, kuduz ve yırtıcı köpekler."** (Müslim, Hac: 9; Ebû Dâvûd, Menasik: 39)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir.

838- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İhramlı olan kimse yırtıcı hayvanları saldırgan kuduz köpekleri, fare, akrep, çaylak, ve kargayı öldürebilir."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 39; İbn Mâce, Menasik: 91)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. İlim adamları bu hadisle amel ederek derler ki: ihramlı kimse yırtıcı hayvanları öldürebilir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii bu kanaattedir. **Şâfii der ki:** İnsanlara ve hayvanlara saldırgan her yırtıcı hayvanı ihramlı kimse öldürebilir.

BÖLÜM: 22

Ø IHRAMLı KIMSE KAN ALDıRABILIR MI?

839- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ihramlı olduğu halde kan aldırmıştı."** (Müslim, Hac: 11; Ebû Dâvûd, Menasik: 35)

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 23

Ø IHRAMLı KIMSE EVLENEBILIR MI?

840- Nübeyh b. Vehb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ma'mer'in oğlunu nikahlamak istedi ve o günkü hac işleri görevlisi Ebân b. Osman'a gönderdi. Ona geldim ve şöyle dedim: **"Karedeşin İbn Ma'mer oğlunu nikahlamak istiyor seninde nikahta hazır bulunmanı istiyor."** Bunun üzerine şöyle dedi: Kanaatimce o cahil bir bedeviden başkası değildir. Çünkü ihramlı kişi ne evlenebilir nede evlendirilebilir. Veya buna yakın bir söz söyledi. Sonra Osman'dan benzeri olarak merfu bir hadisi bize aktardı. (Ebû Dâvûd, Menasik: 38)

Bu konuda Ebû Rafi' ve Meymûne'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Osman hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamları bu hadisle amel ederler. Ömer b. Hattâb, Ali b. ebî Tâlib, İbn Ömer ve bazı tabiin dönemi fakihleri bunlardır. Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk aynı görüşte olup ihramlı kimsenin evlenmesini hoş görmezler nikah yaparsa nikahı batıldır derler.

841- Ebû Rafi' (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Meymûne ile ihramsız iken evlendi, ihramsız iken gerdeğe girdi ikisinin arasında dünür başı ben idim."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 38)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih olup; sadece Hammad b. Zeyd'in Matar el Verrak yoluyla Rabia'dan müsned olarak rivâyetiyle bilmekteyiz. Mâlik b. Enes, Rabia, Süleyman b. Yesâr yoluyla Peygamber (s.a.v.)'in Meymûne ile ihramsız iken evlendiğini bize rivâyet etmektedir. Mâlik bu hadisi mürsel olarak rivâyet ediyor. Aynı şekilde Süleyman b. Bilâl'de, Rabia'dan mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Yezîd b. el Esam'ın, Meymûne'den rivâyetine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), ihramlı değilken benimle evlendi."**

Yezîd b. Esam; Meymûne'nin kız kardeşinin oğludur.

BÖLÜM: 24

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) IHRAMLı IKEN KIMLE EVLENMIŞTI?

842- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), Meymûne ile ihramlı iken evlenmişti."** (Buhârî, Nikah: 31; Ebû Dâvûd, Menasik: 38)

Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bunlardandır.

843- Yine İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.) Meymûne ile ihramlı iken evlenmişti."** (Buhârî, Nikah: 31; Ebû Dâvûd, Menasik: 38)

844- Amr b. Dinar (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebûş Şa'sâ'dan işittim İbn Abbâs'dan şöyle naklediyordu: **"Rasûlullah (s.a.v.) ihramlı iken Meymûne ile evlendi."** (Buhârî, Nikah: 31; Ebû Dâvûd, Menasik: 38)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebûş Şa'sa'nın ismi Câbir b. Zeyd'tir. Rasûlullah (s.a.v.)'in, Meymûne ile evlenmesi konusunda değişik görüşler ortaya konulmuştur. Çünkü; Rasûlullah (s.a.v.), Mekke yolunda evlenmişti. Kimi ilim adamları Meymûne ile evlenmesi konusunda değişik görüşler ortaya konulmuştur çünkü, Rasûlullah (s.a.v.), Mekke yolunda evlenmiş. Kimi ilim adamları, Meymûne ile ihramdan önce evlenmiş evlenme işi ihramlı iken ortaya çıkmıştı yine ihramdan çıktıktan sonra Mekke yolu üzerindeki, "Şerif" denilen yerde gerdeğe girmişti. Yine Meymûne "Şerif" denilen yerde vefat etmiş ve aynı yere defnedilmişti.

845- Yezîd b. Esam (r.a.)'in, Meymûne'den rivâyetine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Meymûne ile ihramlı değilken evlendi ve yine ihramsız iken gerdeğe girdi. Meymûne; "Serif" denilen yerde vefat etti ve onu orada zıfaf yapılan gölgeliğin altında defnettik."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 38; Nesâî Menasik: 90)

Bu hadis garibtir. Bu hadisi pek çok kimse Yezîd b. Esam'dan mürsel olarak: **"Rasûlullah (s.a.v.), Meymûne ile ihramda değilken evlenmişti"** denilerek rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 25

Ø IHRAMLı KIMSE AV ETINDEN YIYEBILIR Mİ?

846- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kendiniz avcılık yapmadığınız ve sizin için avlanmadığı takdirde kara avı ihramda iken sizin için helaldir."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 40; Nesâî, Menasik: 78)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Katâde ve Talha'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi tefsir edilip yoruma kavuşturulmuş gibidir çünkü Muttalib'in, Câbir'den hadis işittiğini bilmiyoruz. Bazı ilim adamları, uygulamalarını bu hadise göre yaparak; İhramlı kimse kendisi için avlamamış veya kendisi için bir başkası tarafından avlanmamış ise av etinden yiyebilir demektedirler.

Şâfii: Bu konuda rivâyet edilen en güzel ve hoş hadis budur diyerek, uygulamalarını bu hadise göre yaptığını ortaya koymuştur. Ahmed ve İshâk'da aynı görüştedirler.

847- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ebû Katâde, Peygamber (s.a.v.) ile beraberdi, kendisi ihramlı değildi Mekke yolunda, ihramlı birkaç arkadaşıyla birlikte geri kaldı. Tam bu arada vahşi bir eşek gördü hemen o hayvanı avlamak için atına bindi arkadaşlardan kamçısını vermelerini istedi onlar bu işe yanaşmadılar, mızrağını istedi yine uzak durdular. Bu sefer kendisi alıp yaban eşeğini sıkıştırıp avladı. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir kısmı onun etinden yedi bir kısmı da yemedi. Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaşınca ona bu konuda sordular. O'da buyurdu ki: **"O av eti Allah'ın size yiyecek olarak verdiği bir ikramıdır."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 40; Nesâî, Menasik: 78)

848- Kuteybe'nin, Mâlik, Zeyd b. Eslem, Atâ b. Yesâr ve Ebû Katâde'den bize aktardığına göre bu hadisin bir benzerini aktarmış olup bu Zeyd b. Eslem'in rivâyetinde Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Yanınızda o avın etinden bir şey var mı?"** fazlalığı vardır. (Ebû Dâvûd, Menasik: 40; Nesâî, Menasik: 78)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 26

Ø IHRAMLı KIMSE KENDISINE AVLANAN AV ETINDEN YIYEBILIR MI?

849- Sa'd b. Cessâme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Ebva ve Veddan denilen yerde ona uğramıştı oda Rasûlullah (s.a.v.)'e vahşî bir eşek hediye etmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'de onu kabul etmeyip geri çevirmişti. Onun yüzündeki hoşnutsuzluğu görünce şöyle buyurdu: **"Onu sana iade etmezdik fakat biz ihramlıyız o yüzden kabul etmedik."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 40; Nesâî, Menasik: 78)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başka dönemlerden bazı ilim adamları, uygulamalarını bu hadise göre yaparak ihramlı kimsenin av eti yemesini hoş karşılamazlar.

Şâfii diyor ki: Bu hadis bize göre, şöyle anlaşılmalıdır: Rasûlullah (s.a.v.), o avın kendisi için avlandığını zannederek hoşlanmamış ve geri çevirmiştir. Zuhrî'nin bazı arkadaşları bu hadisi Zührî'den rivâyet ettiler ve dediler ki: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e yabanî eşek hediye edilmişti"** fakat bu rivâyet pek sağlam değildir.

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Zeyd b. Erkâm'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 27

Ø IHRAMLı KIMSE DENIZ AVı YAPABILIR MI?

850- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte hac ve umre için çıkmıştık çekirge sürüsüyle karşılaştık çekirgeleri bastonlarımızla ve kamçılarımızla vurup öldürüyorduk. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Çekirgeleri yeyiniz çünkü o deniz avından sayılır."** (İbn Mâce, Sayd: 9; Ebû Dâvûd, Menasik: 41)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Ebûl Mühezzim'in, Ebû Hüreyre'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebûl Mühezzim'in ismi Yezîd b. Sûfyân'dır. Şu'be bu kimse hakkında ileri geri konuşmuştur. İlim adamlarından bazıları ihramlı kimsenin çekirge avlayıp yemesine izin vermişlerdir. Bir kısmı da çekirge avlayıp yiyen kimsenin sadaka vermesi gereklidir derler.

BÖLÜM: 28

Ø IHRAMLı KIMSE SıRTLAN YAKALAYABILIR MI?

851- İbn ebî Ammâr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Câbir b. Abdullah'a, sırtlan av sayılır mı? diye sordum. Evet dedi. Onu yiyebilir miyim? Dedim. Evet dedi. Bunu Rasûlullah (s.a.v.) mi böyle buyurdu dedim yine evet dedi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ali b. el Medînî diyor ki: Yahya b. Saîd şöyle der: Cerir b. Hazım bu hadisi rivâyet etti ve **Câbir'den, Ömer'den** dedi. İbn Cüreyc'in rivâyeti daha sahihtir. Ahmed ve İshâk'ta aynı görüştedir. Bazı ilim adamlarının ameli bu hadise göredir. Yani **"Sırtlan yakalayan kimseye ceza gerekir"** derler.

BÖLÜM: 29

Ø MEKKEYE GIRERKEN GUSÜL YAPMAK

852- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye giriş için "Fah" denilen yerde gusletmişti."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu rivâyet pek tercih edilmez sahih olan rivâyet Nafi' yoluyla İbn Ömer'den gelen **"O Mekke'ye giriş için yıkanırdı"** rivâyetidir. Şâfii aynı görüşte olup Mekke'ye girerken gusletmeyi müstehab görür. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem hadis konusunda zayıftır. Ahmed b. Hanbel, Ali el Medînî ve başka hadisçiler bu kimseyi hadis konusunda zayıf kabul etmişlerdir. Bu hadisi sadece merfu olarak onun rivâyetinden bilmekteyiz.

BÖLÜM: 30

Ø MEKKEYE YUKARı BÖLGEDEN GIRIP AŞAĞı BÖLGESINDEN ÇıKMAK

853- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girerken üst taraftan girer alt taraftan da çıkardı."** (Buhârî, Hac: 41; Müslim, Hac: 37; Ebnu Dâvûd, Menasik: 44)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 31

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'IN MEKKEYE GÜNDÜZ GIRMESI

854- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye gündüzleyin girmişti."** (Nesâî, Menasik; 104; Buhârî, Hac: 39)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 32

Ø KA'BE'YI GÖRÜNCE ELLERINI KALDıRMAMAK

855- Muhâcir el Mekkî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah'a **"Ka'be görülünce kişi ellerini kaldırmalı mı?"** diye soruldu da bunun üzerine şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber haccettik biz öyle bir şey yapıyor muyduk?"** (Ebû Dâvûd, Menasik: 45)

Tirmîzî: Ka'be'yi görünce ellerin kaldırılmasını sadece Şu'be'nin, Ebû Kazaa'dan rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Kazaa'nın ismi: Süveyd b. Hucr'dur.

BÖLÜM: 33

Ø TAVAF NASıL YAPıLMALıDıR?

856- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye gelince mescide girdi önce Hacer-ül Evsedi istilam etti (yani eliyle selamladı) sonra Ka'be'yi sol yanına alarak üç sefer hızlıca yürüyerek dört seferde normal yürüyerek tavafı tamamlamış oldu sonra İbrahim makamına gelerek **"İbrahimin makamını namazgah edinin"** diyerek iki rekat namaz kıldı. Makamı İbrahim kendisiyle Ka'be'nin arasında idi iki rekatlık namazdan sonra Hacer-ül Esvede gelerek istilam etti (eliyle selamladı). Sonra Safa tepesine çıktı. Zannediyorum ki:**"Safa ve Merve Allah'ın sembollerindendir"** buyurdu. (Nesâî, Menasik: 137)

Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler.

BÖLÜM: 34

Ø TAVAFıN BAŞLANGıCı HACER-ÜL ESVED'DENDIR

857- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Hacer-ül Esved'den, Hacer-ül Esved'e kadar hızlıca yürüdü sonra da dört sefer normal yürüyüşle tavafı bitirmiş oldu."** (Nesâî, Menasik: 146)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar.

Şâfii diyor ki: İlk üç şaftta hızlı yürümeyi terk eden saygısızlık etmiş olur, keffâret olarak bir şey gerekmez. İlk üç şaftta hızlı yürümeyi terk etmişse geri kalanlarda hızlı yürümesi gerekmez.

Bazı ilim adamları şöyle derler: Mekkeli olanlara ve Mekke'de ihrama girenlere ilk üç şaftta hızlı yürümek gerekmez.

BÖLÜM: 35

Ø KA'BE KÖŞELERINDEN SADECE HACER-ÜL ESVED VE RÜKN-Ü YEMANIYI ISTILAM ETMEK

858- Ebût Tufeyl (r.a.)'den rivâyete şöyle demiştir: İbn Abbâs'la beraberdik Muaviye, Ka'be'nin tüm köşelerini istilam ederek tavafını sürdürüyordu. Bunun üzerine İbn Abbâs ona şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v.), sadece Rükni Yemani ve Hacer-ül Esved köşelerini istilam etmişti.** Muaviye dedi ki: "Ka'be'nin istilam edilmeyecek hiçbir köşesi yoktur." (Buhârî, Hac: 59; Nesâî, Menasik: 130)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve şöyle demişlerdir: **"Rükn-ü Yemanî ve Hacer-ül Esved dışındaki Ka'be'nin başka köşeleri istilam edilmez."**

BÖLÜM: 36

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), TAVAFı YAPARKEN SAĞ OMUZU ÇıPLAKTı

859- Ya'la b. Ümeyye (r.a.)'ın babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) üzerinde bürd denilen çizgili bir ihram olduğu halde sağ omuzu çıplak olarak tavaf yaptı."**(Ebû Dâvûd, Menasik: 49; İbn Mâce, Menasik: 30)

Tirmîzî: Bu hadis Sevrî'nin, İbn Cüreyc'den rivâyetidir bunu sadece onun rivâyetiyle bilmekteyiz ve bu hadis hasen sahihtir. Abdulhamid, Cübeyre b. Şeybenin oğludur, Ya'la ve babasından bildirildiğine göre o; Ya'la b. Ümeyye'dir.

BÖLÜM: 37

Ø HACER-ÜL ESVED ÖPÜLMELI MI?

860- Âbis b. Rabia (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'ı gördüm Hacer-ül Esvedi öpüyor ve şöyle diyordu:**"Ben seni öpüyorum ve sadece bir taş olduğunu da biliyorum, Rasûlullah (s.a.v.)'in seni öptüğünü görmeseydim asla öpmezdim."** (Buhârî, Hac: 60; Nesâî, Menasik: 148)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Bekir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ömer hadisi hasen sahihtir.

861- Zübeyr b. Arabî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam İbn Ömer'e, Hacer-ül Esved'in istilam edilmesini sordu o da şöyle dedi:**"Ben Rasûlullah (s.a.v.)'i Hacer-ül Esved'i hem öperken hemde istilam ederken gördüm."** Adam dedi ki: **"Eğer dar bir yere sıkıştırılırsam ve oraya yaklaşmam engellenirse ne dersin?** İbn Ömer bu sorunlardan hoşlanmayıp kızmış olacak ki:**"Sen bu soruları Yemen'de bırak! Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'i istilam ederken ve öperken gördüm dedi."** (Buhârî, Hac: 60; İbn Mâce, Menasik: 155)

Tirmîzî: Hammad b. Zeyd, Zübeyr b. Arabî'den rivâyet etmiştir. Zübeyr b. Arabî, Küfeli olup bu Ebû Seleme diye künyelenir. Enes b. Mâlik, Rasûlullah (s.a.v.)'in başka sahabîlerinden hadis işitmiştir. İlim adamlarından Sûfyân es Sevrî ve başkaları kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Yine İbn Ömer'den değişik şekillerde de bu hadis bize aktarılmıştır. İlim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar ve Hacer-ül Esved'i öpmeyi müstehab görürler. İzdiham gibi sebeplerden dolayı yaklaşmak mümkün olmazsa eliyle istilam edip elini öpmesi gerekir. Hacer-ül Esved'e ulaşamadığı zaman onun hizasına geldiği zaman ona döner ve tekbir alır. Şâfii bu görüştedir.

BÖLÜM: 38

Ø SA'Y YAPMAYA SAFÂ TEPESINDEN BAŞLAMAK GEREKIR

862- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde Ka'be'yi yedi kere tavaf etti ve Bakara sûresi 125. ayetini okudu;**"… İbrahim (a.s)'in ibadet ettiği yeri sizde kendinize ibadet yeri edinin…"** sonra İbrahim makamının arkasında namaz kıldı. Sonra Hacer-ül Esved'in bulunduğu köşeyi istilam ederek şöyle buyurdu: **"Allah'ın başladığı yerden başlayalım."** Sa'y yapmaya safa tepesinden başladı ve bakara sûresi 158. ayetini okudu: **"Allah'ın insanlığa sunduğu sembollerden biri de Safâ ile Merve'dir…"** (Müslim, Hac: 19; Ebû Dâvûd, Menasik: 56)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. Sa'y yapmaya önce safa tepesinden başlanır. Sa'fa'dan önce Merve'den başlanırsa caiz değildir. Sa'fa'dan başlamak gerekir.

Tavaf yapıp ta sa'y yapmayan kimse hakkında alimler değişik görüşler ortaya koymuşlardır. **Bir kısmı:** Sa'fa ile Merve arasında sa'y yapmadan Mekke'den çıkan kimse Mekke'ye yakın iken hatırlarsa dönüp Safâ ile Merve arasında sa'y yapmalıdır. Memleketine dönünceye kadar hatırlamazsa haccı caiz olup Kurban kesmesi gerekir. Sûfyân es Sevrî, aynı görüştedir.

Kimi alimler ise şöyle derler: Safa ile Merve arasındaki Sa'yı terk eder ve ülkesine dönerse haccı geçerli değildir. Şâfii bu görüşte olup şöyle der: Safa ile Merve arasında say yapmak vaciptir, "Hac" ancak onunla geçerlidir.

BÖLÜM: 39

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) SAFÂ ILE MERVE ARASıNDA NIÇIN KOŞMUŞTU?

863- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in Ka'be'de tavaf etmesi ve Safâ ile Merve arasında koşması müşriklere gövde gösterisi yapmak içindi."** (Buhârî, Hac: 80; Ebû Dâvûd, Menasik: 50)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İlim adamları Safa ile Merve arasında yapılan sa'yı müstehab görürler. Kişi orada koşamaz ise normal olarak yürümesini bile caiz kabul etmişlerdir.

864- Kesir b. Cümhan (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'i Safa ile Merve arasında normal şekilde yürürken gördüm ve kendisine Safâ ile Merve arasında koşmuyor da yürüyor musun? Dedim. Bunun üzerine dedi ki:**"Eğer koşarsam Rasûlullah (s.a.v.)'i koşarken görmüşümdür, eğer yürürsem şunu iyi bil ki Rasûlullah (s.a.v.)'i yürürken görmüşümdür ve ben yaşlı bir kimseyim."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 55; Buhârî, Hac: 80)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Saîd b. Cübeyr'de, İbn Ömer'den buna benzer bir hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 40

Ø BINIT ÜZERINDE DE TAVAF YAPıLABILIR MI?

865- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) biniti üzerinde tavaf etti, Hacer-ül Esved köşesine geldiğinde elindeki deynekle istilam edercesine işaret etti."** (Buhârî, Hac: 61; Nesâî, Menasik: 140; İbn Mâce, Menasik: 34)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Ebû-t Tufeyl ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarından bazıları özürsüz olarak Ka'be'yi binit üzerinde tavaf etmeyi hoş karşılamamışlardır. Şâfii'nin görüşü budur.

BÖLÜM: 41

Ø TAVAF ETMENIN DEĞERI VE KıYMETI

866- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim Ka'be'yi elli sefer tavaf ederse annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından temizlenir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi garibtir. Muhammed'e bu hadis hakkında sordum şöyle dedi: Gerçekten bu hadis İbn Abbâs'ın kendi sözü olarak rivâyet edilmiştir.

867- Eyyûb es Sahtiyanî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Saîd b. Cübeyr'in oğlu Abdullah'ı babasından daha üstün sayarlardı. Onun Abdulmelik b. Saîd b. Cübeyr adında bir kardeşi vardır. Aynı şekilde ondan da rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 42

Ø NAFILE NAMAZ VE TAVAF HER AN YAPıLABILIR

868- Cübeyr b. Mut'ım (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Abdumenaf oğulları, gece ve gündüz hangi saatte olursa olsun bu Ka'be'yi kim tavaf ederse ve namaz kılarsa engel olmayın."** (İbn Mâce, İkame: 149)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs ve Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Cübeyr hadisi hasen sahihtir. Abdullah b. ebî Necîh bu hadisi Abdullah b. Rebah'tan aynı şekilde rivâyet etmiştir. İlim adamları ikindiden sonra ve sabah namazından sonra Mekke'de (Ka'be'de) namaz kılınması konusunda değişik görüşler ortaya koymuşlardır; **Kimileri:** İkindiden sonra ve sabahtan sonra namaz kılmakta ve tavaf etmekte bir sakınca yoktur derler. Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardan olup, Peygamber (s.a.v.)'in bu hadisini delil getirmektedirler. **Bir kısmı ise:** İkindiden sonra tavaf ederse güneş batıncaya kadar namaz kılmaz aynı şekilde sabah namazından sonra tavaf ederse güneş doğuncaya kadar namaz kılmaz. Bunlarda Ömer'in hadisini delil olarak getirirler. Şöyle ki: Ömer sabah namazından sonra tavaf etti de namaz kılmadan Mekke'den çıktı. "Zî Tuvâ" denilen yere inince güneş doğduktan sonra namaz kıldı. Sûfyân es Sevrî ve Mâlik b. Enes bu görüştedirler.

BÖLÜM: 43

Ø TAVAF NAMAZıNDA NE OKUNUR?

869- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) iki rekatlı tavaf namazında iki ihlas sûresi olan Kâfirûn ve Kulhüvallahû ehad sûrelerini okurdu."** (Nesâî, Menasik, 164; Buhârî, Hac: 69)

870- Cafer b. Muhammed (r.a.)'in babasından rivâyete göre: **"O iki rekatlık tavaf namazında Kâfirûn ve İhlas sûrelerini okumayı severdi."** (Nesâî, Menasik, 164; Buhârî, Hac: 69)

Tirmîzî: Bu rivâyet Abdulaziz b. Imrân'ın rivâyetinden daha sahihtir. Cafer b. Muhammed'in babasından rivâyeti babası yoluyla Câbir'in rivâyetinden daha sahihtir. Abdulaziz b. Imrân hadis konusunda zayıf sayılan bir kimsedir.

BÖLÜM: 44

Ø KA'BE'YI ÇıPLAK TAVAF ETMEK YASAKLANMıŞTıR

871- Zeyd b. Üsey'(r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'ye sordum; **"Hangi talimatla gönderildin diye."** Buyurdular ki:**"Dört şey ile gönderildim; Cennete sadece Müslümanlar gireceklerdir, Ka'be çıplak olarak tavaf edilmeyecektir, bu yıldan sonra Hac ve Umre için Ka'be'de Müslümanlarla müşrikler bir araya gelmeyeceklerdir, Rasûlullah (s.a.v.) ile sözleşmesi olan kimsenin sözleşmesindeki süreye uyulacaktır. Sözleşme ve süresi olmayanların süresi ise dört aydır."** (Buhârî, Hac: 67)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasendir.

872- İbn Ömer ve Nasr b. Ali (r.anhüma) dediler ki: Sûfyân b. Uyeyne, Ebû İshâk'tan naklederek bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır. Ebû Ömer ve Nasr b. Ali derler ki: Zeyd b. Yüsey' derler ki: Bu hadis daha sahihtir.

Tirmîzî: Şu'be bu konuda vehme kapılarak bu ismi **"Zeyd b. Üseyl"** demektedir.

BÖLÜM: 45

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) KA'BE'NIN IÇERISINE GIRMIŞ MIDIR?

873- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) benim yanımdan gönlü hoş ve sevinç içerisinde çıktı sonra üzüntülü bir şekilde bana döndü. Bunun üzerine üzüntüsünün sebebini sordum. Buyurdular ki: Ben Ka'be'ye girdim keşke bunu yapmasaydım ileride onlarda bunu yapmak isterler ve onlara zorluk çıkarmış olacağımdan dolayı korkarım."** (İbn Mâce, Menasik: 79; Nesâî, Menasik: 126)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 46

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) KA'BE IÇERISINDE NAMAZ KıLMıŞ MıDıR?

874- Bilâl (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be içerisinde namaz kıldı."** İbn Abbâs: **"Namaz kılmadı fakat tekbir aldı"** diyor. (Nesâî, Menasik: 131; Buhârî, Hac: 52)

Tirmîzî: Bu konuda Üsâme b. Zeyd, Fadl b. Abbâs, Osman b. Talha ve Şeybe b. Osman'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bilâl hadisi hasen sahihtir. Pek çok ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yapmakta olup; Ka'be içerisinde namaz kılmakta bir sakınca görmezler.

Mâlik b. Enes der ki: Ka'be'nin içerisinde nafile namaz kılmakta bir sakınca yoktur, Ka'be içerisinde farz namaz kılmayı hoş karşılamam.

Şâfii der ki: Ka'be içerisinde farz namaz kılmakta bir sakınca yoktur. Çünkü abdest ve kıble konusunda farz namazla nafile namazın durumu aynıdır.

BÖLÜM: 47

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) KA'BE'DE NEDEN DEĞIŞIKLIK YAPMADı?

875- Esved b. Yezîd (r.a.)'den rivâyete göre, İbn Zübeyr ona dedi ki: Müminlerin anası Âişe'nin sana anlattığı hadislerden bana biraz aktar. Esved dedi ki: Âişe, Rasûlullah (s.a.v.)'in O'na şöyle buyurduğunu nakletti: **"Senin bu toplumun cahiliyye döneminden yeni çıkmış olmasalardı Ka'be'yi yıkar ve iki kapı yaptırırdım."** (Buhârî, Hac: 42; Müslim, Hac: 70)

Tirmîzî: İbn Zübeyr, halife olunca Ka'be'yi yıktırdı ve iki kapı yaptırdı.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 48

Ø "HıCR" DENILEN YERDE NAMAZ KıLMAK KA'BE DE KıLMAK GIBIDIR

876- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ka'be'ye girmeyi ve orada namaz kılmayı çok arzu ederdim. Rasûlullah (s.a.v.) elimden tutarak beni Hıcr denilen yere soktu ve şöyle buyurdu: **"Ka'be'ye girmek istiyorsan Hıcr'de namaz kıl çünkü orası Ka'be'den bir parçadır. Kavmin, Ka'be'yi yaparken malzeme eksikliğinden dolayı Hıcr'ı Ka'be'den ayırdılar ve ayrı bir yer haline getirdiler."** (Buhârî, Hac: 42; Müslim, Hac: 70)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Alkame b. ebî Alkame; Alkame b. Bilâl'dir.

BÖLÜM: 49

Ø HACER-ÜL ESVEDIN DEĞERI VE KıYMETI

877- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hacer-ül Esved, sütten daha beyaz olarak Cennet'ten inmişti, ademoğullarının hataları onu kararttı."** (Buhârî, Hac: 50; Nesâî, Hac: 145)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

878- Abdullah b. Amr'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Rükün ve makam Cennetin yakutlarından iki yakuttur ki Allah onların nurunu almıştır. Eğer onların nurunu almamış olsaydı onlar doğu ile batı arasını aydınlatırlardı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis Abdullah b. Amr'dan mevkuf yani kendi sözü olarak rivâyet ediliyor. Aynı konuda Enes'den de rivâyet olup garib hadistir.

BÖLÜM: 50

Ø HAC IÇIN MINÂ'YA GIDIP ORADA GECELEMEK

879- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Arafat'a çıkmazdan önce Minâ'da bize öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldırdı ve sonra Arafat'a yürüdü."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: İsmail b. Müslim'in hafızası konusunda söz edilmiştir.

880- Yine İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Minâ'da sabahı ve öğleyi kıldı sonra Arafat'a yürüdü."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Zübeyr ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Mıksem'in İbn Abbâs'tan rivâyetine gelince; Ali b. el Medînî, Yahya vasıtasıyla Şu'be'den naklederek şöyle diyor. Hakem Mıksem'den sadece beş hadis işitmiştir. Şu'be'den bu beş hadisi saydı bu hadis onun saydıkları arasında değildi.

BÖLÜM: 51

Ø MINÂ, FAZLA OYALANACAK BIR YER DEĞILDIR

881- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Minâ'da seni gölgelendirecek bir şey yapalım mı? dedik. Şöyle buyurdular: **"Hayır Minâ; Önce gelenin devesini çökerteceği yerdir. Yerleşim yeri değildir."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 86; İbn Mâce, Menasik: 52)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 52

Ø MINÂ'DA NAMAZLARı KıSALTMAK

882- Hârise b. Vehb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İnsanların güven içinde ve en kalabalık oldukları bir anda Minâ'da namazları iki rekat olarak kıldım."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 76; Buhârî, Hac: 84)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hârise b. Vehb hadisi hasen sahihtir.

İbn Mes'ûd'un şöyle dediği rivâyet olunmuştur: Peygamber (s.a.v.) zamanında Ebû Bekir döneminde Ömer döneminde ve Osman'ın halifeliğinin başlarında Minâ'da namazları onlarla beraber iki rekat olarak kıldım.

Mekkelilerin Minâ'da namazları kısaltmalarında alimler değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı: **"Mekkeliler için namazı kısaltmak yoktur ancak yolcu olanlar kısaltabilirler"** demekte olup, İbn Cüreyc, Sûfyân es Sevrî, Yahya b. Saîd el Kattan, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüşte olanlardandır. Diğer bir kısmı ise: **"Mekkelilerin de Minâ'da namazlarını kısaltmalarında bir sakınca yoktur"** derler. Evzâî, Mâlik, Sûfyân b. Uyeyne, Abdurrahman b. Mehdî'de bu görüşe sahip olanlardandır.

BÖLÜM: 53

Ø ARAFATTA BULUNMA VE DUA

883- Yezîd b. Şeyban (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Mirba' el Ensarî biz Arafat'ta iken yanımıza geldi, Biz Amr'ın vakfe yerinden uzak saydığı bir yerde idik ve şöyle dedi. "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in size gönderdiği elçisiyim o size **"İbadet yerleriniz neresi ise orada bulunun çünkü siz atanız İbrahim (a.s)'dan kalma bir miras üzerindesiniz."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 62; Buhârî, Hac: 87)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Âişe, Cübeyr b. Mut'ım ve Şerid b. Süveyd es Sekafi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mirba' el Ensarî hadisi hasen sahihtir. Bu hadisi sadece İbn Uyeyne'nin Amr b. Dinar'dan, yaptığı rivâyetle bilmektyiz. İbn Mirba'nın ismi Yezîd b. Mirba' el Ensarî'dir. Onun rivâyeti olarak tek bir hadis bilinmektedir.

884- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyş ve Kureyş'in dini üzerinde olanlar ki onlar Ahmesî'ler yani Humus'lerdir. Müzdelife'de vakfe yaparlar ve biz Allah'ın evinin sakinleriyiz derlerdi. Onların dışındakiler ise Arafat'ta vakfeye dururlardı. Bunun üzerine Allah Bakara 199. ayetini indirdi: **"Sonra sizler de dalga dalga ilerleyen öteki insanlarla birlikte ilerleyin…"** (Buhârî, Hac: 92; Müslim, Hac: 46)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisin anlamı şudur. Mekkeliler harem sınırları dışına çıkmazlardı. Arafat bölgesi ise harem bölgesi dışında sayılırdı. Bu yüzden Mekkeli olduklarını söyleyenler Müzdelife'de vakfe yaparlar ve **"Biz, Allah'ın evinin sakinleriyiz"** derlerdi. Mekkelilerin dışındakiler ise Arafat'ta vakfe yaparlardı. Bu yüzden Allah bu ayrıcalığı kaldırmak üzere "Hepiniz de dalga dalga ilerleyen diğer insanlarla birlikte ilerleyin…" ayetini indirmişti.

Humus ve Ahmesî'ler harem bölgesi insanları demektir.

BÖLÜM: 54

Ø ARAFAT BÖLGESININ TAMAMı VAKFE YERIDIR

885- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'ta vakfe yaptı ve şöyle buyurdu: **"Burası Arafattır, burası vakfe yapılacak yerdir. Arafat bölgesinin tamamı vakfe yeridir."** Sonra güneş batınca oradan ayrılmak için hareket etti. Üsâme b. Zeyd'i binitinin arkasına aldı. Eli ile insanlara işaret ediyordu, insanlar büyük kalabalıklar halinde sağa sola çalkalanıyorlardı, onlara bakıp; **"Ey insanlar sükunetli olun"** diyordu. Sonra hep birlikte denilen Müzdelife'ye gelerek iki vakit namazını bir anda birlikte kıldırdı. Sabah olunca **"Kuzah"** denilen yere geldi ve orada vakfe yaptı ve şöyle buyurdu: **"Burası Kuzah'tır ve vakfe yapılacak yerdir Cem'in yani Müzdelife'nin tamamı vakfe yapılacak yeridir."** Sonra ilerledi Muhassir vadisine varınca devesini kamçıladı ve o bölgeden hızlıca geçti Muhassir vadisini geçince durdu. Fadl b. Abbâs'ı binitinin arkasına aldı sonra şeytan taşlama yerine gelerek taş attı. sonra kurban kesme yerine geldi ve şöyle buyurdu: **"İşte burası kurban kesme yeridir. Minâ'nın tamamı kurban kesme yeridir."** Has'am kabilesinden genç bir kız fetva almak üzere Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek: **"Babam yaşlı bir kimse olup kendisine Hac farz olmuştur. Onun yerine haccetmem caiz midir?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) **"Babanın yerine haccet"** buyurdular. Bu esnada binitinin arkasında bulunan Fadl'ın boynunu geri tarafa çeviren Rasûlullah (s.a.v.)'e Abbâs sormuştu: **"Amca oğlunun boynunu niçin geri çevirdin"** diye. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Fetva sormaya gelen genç delikanlı kız ve binitinin arkasında genç delikanlı erkek bunların birbirlerine bakmaları sonucunda şeytanın bir zarar verebileceğinden emin olmak için"** buyurdular.

Sonra bir adam daha geldi: **"Ey Allah'ın Rasûlü ben tıraş olmadan haccın tavafını yapıvermişim ne olacak"** deyince; Rasûlullah (s.a.v.): **"Tıraş oluver veya saçımı kısaltıver zararı yoktur"** buyurdular. Başka bir adam gelerek: **"Ey Allah'ın Rasûlü, şeytanı taşlamadan önce kurbanı kesivermişim ne olacak?** Dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Şeytana taş atıver zararı yoktur."** buyurdular.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) Ka'be'ye gelerek tavaf etti sonra zemzem kuyusuna geldi ve: **"Ey Abdulmuttalib oğulları insanlar zemzem çekmek için sizi sıkıntıya sokmayacaklarını bilseydim bende bu kuyudan su çekerdim"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Menasik: 62; İbn Mâce Menasik: 55)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasen sahihtir ve sadece bu şekliyle Abdurrahman b. Hâris b. Ayyaş'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

Pek çok kimse bu hadisi Sevrî'den aynı şekilde rivâyet etmişlerdir. İlim adamları bu hadisle amel ederler ve: **"Arafat'ta öğle ve ikindi namazlarını öğle vaktinde kılınması görüşündedirler.**

Bazı ilim adamları ise: **"Kişi cemaate katılmaz da kendi çadırında kılar ise aynen imamın yaptığı gibi iki namazı bir vakitte cem eder"** demektedirler.

Zeyd b. Ali Ebû Tâlib'in oğlu, Ali'nin oğlu Hüseyin'in oğludur. (Allah'ın selamı hepsinin üzerinde olsun)

BÖLÜM: 55

Ø ARAFAT'TAN MÜZDELIFEYE INIŞ

886- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), Muhassir vadisinde devesini hızlıca koşturdu."** Bişrin rivâyetinde şu fazlalık vardır. **"Müzdelifede huzur ve sükûnetle geçti insanlara da huzur ve sükûnet içersinde olmalarını emretti."**

Ebû Nuaym'ın rivâyetinde de şu fazlalık yer alır: **"Şeytan taşlamayı fiske taşı büyüklüğündeki taşlarla taşlamayı emretti ve belki de bu yıldan sonra sizi tekrar göremem"** buyurdu. (İbn Mâce, Menasik: 58; Buhârî, Hac: 93)

Tirmîzî: Bu konuda Üsâme b. Zeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 56

Ø MÜZDELIFE'DE AKŞAMLA YATSıYı BIR ARADA BIR VAKITTE KıLMAK

887- Abdullah b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, İbn Ömer, Müzdelife'de bir kametle iki namazı bir arada kıldı ve **"Rasûlullah (s.a.v.)'in aynı yerde aynı şekilde yaptığını gördüm"** dedi. (Buhârî, Hac: 96; Nesâî, Menasik: 190)

888- Saîd b. Cübeyr ve İbn Ömer'den de bu hadisin benzeri rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Muhammed b. Beşşâr, Yahya'dan diyerek rivâyet etmektedir. Doğrusu Sûfyân'ın rivâyet ettiği hadistir.

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Ebû Eyyûb, Abdullah b. Saîd, Câbir, Üsâme b. Zeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisinin Sûfyân'dan rivâyeti, İsmail b. ebî Hâlid'in rivâyetinden daha sahih olup Sûfyân hadisi sahih hasendir. İlim adamları bu hadisle amel ederler akşam namazı Müzdelife'ye gelmeden kılınmaz Müzdelifeye gelince iki namazı bir arada tek kametle kılmak gereklidir ve iki namaz arasında da nafile namaz kılınmaz ilim adamlarından bir kısmının tercihleri böyledir. Sûfyân es Sevrî bunlardan olup şöyle der: **"Dilerse akşam namazını kılar yemeğini yer biraz istirahat edip kamet getirir ve yatsı namazını kılar."** Bazı ilim adamları ise: **"Akşam ile yatsı namazını Müzdelife'de bir ezan ve iki kametle bir arada kılar."** Yani akşam namazı için ezan okur kamet getirir akşamı kılar sonra tekrar kamet getirip yatsıyı kılar. Şâfii'nin görüşü böyledir.

Tirmîzî: İbn Ömer ve Saîd b. Cübeyr hadisi hasen sahihtir. Seleme bin Küheyl Said b. Cübeyr'den rivâyet etmektedir.

Ebû İshâk ise; Mâlik'in oğullarından Abdullah ve Hâlid vasıtasıyla İbn Ömer'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 57

Ø HACCA MÜZDELIFE GECESI YETIŞEN HAC YAPMıŞ SAYıLıR Mı?

889- Abdurrahman b. Ya'mer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.v.) Arafat'ta iken Necidlilerden bazı kimseler O'na gelip hac hakkında sordular. Rasûlullah (s.a.v.)'de bir kimseyi görevlendirip şöyle ilan ettirdi: **"Hac Arafat'tır her kim Müzdelife'de bulunması gereken gece gün aydınlanmadan önce gelip orada bulunursa hacca yetişmiş olur. Minâ'da kalma süresi üç gündür acele edip memleketine dönüş için iki gün kalan günahkar sayılmaz üç günden fazla kalan da yine günahkar olmaz.** Muhammed b. Beşşâr dedi ki: Yahya'nın rivâyetinde şu ilave vardır. **"Bir adamı bu iş için görevlendirdi de o da bunu duyurdu."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 68; Nesâî, Menasik 203)

890- Yine Abdurrahman b. Ya'mer (r.a.)'den manâca önceki hadisin bir benzeri daha rivâyet edilmiş olup İbn ebî Ömer, Sûfyân b. Uyeyne'den naklederek: **"Bu hadis Sûfyân es Sevrî'nin rivâyet ettiği hadislerin en sağlamıdır"** der.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki gelen kimselerin uygulamaları bu hadis üzeredir. Yani gün ağarmadan önce Arafat'ta bulunmayan kişi haccı kaçırmış demektir. Gün ağarmasından sonra gelmesi hac görevi için yeterli sayılmaz. O yaptığı umre olmuş olur bir sonraki yıl tekrar hac yapması gerekir. Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

Tirmîzî: Şu'be'de Bükeyr b. Atâ'dan, Sevrî'nin rivâyetine benzer bir hadis rivâyet etmiş olup, şöyle demiştir: Carûd'tan işittim o da Vekî'den işittiğini söyledi. Vekî' bu hadisi aktardıktan sonra: **"Hacla alakalı vazifelerin anası bu hadistir"** demiştir.

891- Urve b. Mudarris b. Evs b. Hârise b. Lâm'in et Taî'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Müzdelife'de namaza çıkacağı sırada Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim ve Şöyle dedim: Ey Allah'ın Rasûlü, Tayyi denilen bölgenin iki dağı arasından geliyorum hayvanımı da yordum kendim de yoruldum üzerinde durmadığım bir dağ bırakmadım. Benim haccım olur mu?"** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Bizim kılacağımız şu sabah namazına katılan burayı terk edinceye kadar bizimle beraber olan bundan öncede gece veya gündüzden bir an bile olsa Arafat'ta bulunan kimse hac vazifesini yapmış ve haccını tamamlamış sayılır."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 68; Nesâî, Menasik: 211)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Hadiste geçen **Tefesehu:** Kelimesinin anlamı **hacla ilgili vazifeler** demektir. **"Habelün"** kumluk arazi **"Cebelün"** ise taşlık yerler demektir.

BÖLÜM: 58

Ø GÜÇSÜZ VE ZAYıF KIMSELERIN MÜZDELIFEDEN ÖNCELIKLE GÖNDERILMESI

892- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) beni geceleyin Müzdelife'den yüklerimizle birlikte gönderdi."** (Buhârî, Hac: 99; Müslim, Hac: 49)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Ümmü Habîbe, Esma b. ebî Bekir ve Fadl b. Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

893- Yine İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), ailesinden zayıf olanları Müzdelife'den öncelikle gönderdi ve güneş doğmadan önce şeytanı taşlamayın"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 99; Müslim, Hac: 49)

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahih olup ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar zayıf ve güçsüz kimselerin Müzdelife'den erkenden çıkmasını ve Minâ'ya ulaşmasının sakıncası yoktur derler. İlim adamlarının çoğunluğu uygulamalarını bu hadisle yaparak güneş doğmadan önce şeytanı taşlamazlar. Bazı ilim adamları ise geceleyin taşlamaya izin vermişlerdir. Doğru olan ve yapılması gereken uygulamaların bu hadise göre yapılmasıdır ki; **"Gün doğmadan şeytan taşlanmaz"** Sevrî ve Şâfii bu görüştedir.

Tirmîzî: İbn Abbâs'ın, **"Beni yüklerimizle gönderdi"** hadisi sahihtir. Değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Şu'be bu hadisi; Müşaş, Atâ ve İbn Abbâs'tan rivâyet ederek **"Peygamber (s.a.v.), ailesinden zayıf olanları Müzdelife'den öncelikli gönderdi"** diye rivâyet etmiştir, ama bu hadisin senedi yanlıştır. Müşaş yanılarak Fazl b. Abbâs'ı da senede ilave etmiştir. İbn Cüreyc ve başkaları bu hadisi Atâ'dan ve İbn Abbâs'tan rivâyet ederler ve **Fadl b. Abbâs'ı** ilave etmezler. Müşaş; Basralı olup kendisinden Şu'be rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 59

Ø KURBAN BAYRAMıNıN BIRINCI GÜNÜ ŞEYTAN TAŞLAMA KUŞLUKTA YAPıLıR

894- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kurban bayramının ilk günü şeytanı kuşluk vaktinde taşlar, diğer günler ise güneşin batıya kaymasından sonra yani öğleden sonra taşlardı."** (Ebû Dâvûd, Hac: 77; Buhârî, Hac: 135)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğu uygulamalarını bu hadisle yapar ve kurban bayramının birinci gününden sonra şeytan taşlamayı öğleden sonra yaparlar.

BÖLÜM: 60

Ø GÜNEŞ DOĞMADAN ÖNCE MÜDELIFE'DEN AYRıLMAK

895- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Müzdelife'den güneş doğmadan önce ayrılırdı."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 65; Buhârî, Hac: 101)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahih olup cahiliye dönemi insanları güneş doğduktan sonra Müzdelife'den ayrılırlardı.

896- Ebû İshâk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Amr b. Meymun'dan işittim şöyle diyordu: Biz, Müzdelife'de vakfe'de iken Ömer b. Hattâb dedi ki: **"Müşrikler güneş doğuncaya kadar Müzdelife'den ayrılmazlar ve ey sebir dağı güneşin ışıklarıyla aydınlan da biz Minâ'ya hareket edelim derlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) onlara uymadı ve güneş doğmadan önce Minâ'ya hareket etti, Ömer'de güneş doğmadan hareket etti."** (Buhârî, Hac: 101; Nesâî, Menasik: 213)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 61

Ø ŞEYTAN TAŞLANACAK TAŞLARIN ÖLÇÜSÜ NE KADARDIR?

897- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i sapan taşı büyüklüğündeki taşlarla şeytan taşlandığını gördüm."** (Müslim, Hac: 52; İbn Mâce, Menasik: 63)

Tirmîzî: Bu konuda Süleyman b. Amr b. Ahvas'ın annesinden de hadis rivâyet edilmiş olup annesinin ismi; **"Ümmü Cündüb el Ezdiyye'dir.** Ayrıca İbn Abbâs, Fadl b. Abbâs, Abdurrahman b. Osman et Temîmî ve Abdurrahman b. Muâz'dan da hadis rivâyet edilmişitir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve taşların büyüklüğünün fiske taşı veya sapan taşı büyüklüğünde olmasını kabul ederler.

BÖLÜM: 62

Ø BAYRAMıN ILK GÜNÜNDEN SONRA ŞEYTAN TAŞLAMA ÖĞLEDEN SONRA YAPıLıR

898- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bayramın diğer günlerinde şeytanı öğleden sonra taşlardı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 63

Ø ŞEYTAN TAŞLAMA YÜRÜYEREK VE BINIT ÜZERINDE DE YAPıLıR Mı?

899- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, **"Peygamber (s.a.v.) Kurban bayramının birinci günü şeytan taşlamayı biniti üzerinde yapmıştı."** (İbn Mâce, Menasik: 66)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Kudame b. Abdullah, Ümmü Süleyman, İbn Amr b. el Ahvas'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. Bazıları ise yaya vaziyette şeytan taşlamayı tercih etmişlerdir. İbn Ömer'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), şeytan taşlamayı yaya olarak yapmıştı."** Bizce bu iki hadisin yorumu şöyledir: Rasûlullah (s.a.v.) duruma göre; bazen yaya olarak, bazen binit üzerinde şeytan taşlamıştır ki ümmeti de durumlarına göre kendisine uysunlar. İlim adamları uygulamalarını her iki hadisle de yapmışlardır.

900- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), şeytan taşlama yerine yürüyerek gider, yürüyerek gelirdi."** (Ebû Dâvûd: Hac: 77)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının pek çoğu uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. Kimi ilim adamları ise şöyle derler: **"Kurban bayramının birinci günü binit üzerinde diğer günlerde ise yürüyerek taşlayabilir.**

Tirmîzî: Bu şekilde söyleyenler herhalde Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığını yapmayı istemişlerdir çünkü Rasûlullah (s.a.v.) sadece kurbanın birinci günü taşlama işini binitte yapmış. Kurbanın birinci günü ise sadece Akabe cemresine taş atılır.

BÖLÜM: 64

Ø ŞEYTAN TAŞLAMA NASıL YAPıLıR?

901- Abdurrahman b. Yezîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Abdullah b. Mes'ûd, Akabe cemresi denilen yere gelince vadinin orta yerinde durdu, Ka'be'ye yönelerek cemreyi sağ kaşı hizasına aldıktan sonra yedi taş attı. Her taş atışında tekbir getirdi ve şöyle dedi: Kendisinden başka gerçek ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki kendisine Bakara sûresi indirilen Rasûlullah (s.a.v.)'de; taşları buradan atmıştır."** (Nesâî, Menasik: 226; İbn Mâce, Menasik: 64)

Hennâd Vekî', Mes'ûdî'den bu senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Fadl b. Abbâs, İbn Abbâs, İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler ve taşların vadinin orta yerinden atılmasını ve her taşla birlikte tekbir getirmesini tercih ederler. Bazı ilim adamları ise vadinin ortasından atmaya gücü yetmezse gücü yettiği yerden taşlamasına izin vermişlerdir.

902- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şeytan taşlama işi ve Safa ile Merve arasında yapılan sa'y sadece Allah'ı gündemde tutmak için emredilmiştir."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 50)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 65

Ø TAŞLAMA ESNASıNDA INSANLARA ZARAR VERMEMEK

903- Kudame b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), devesi üzerinde şeytan taşlarken gördüm, şeytan taşlayanlar arasında vurmak yok, kovmak, itip kalkmak yok ve yoldan çekil yoldan çekil sözleri yoktu."** (İbn Mâce, Menasik: 66)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Hanzala'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Kudame b. Abdullah hadisi hasen sahihtir. Bu hadis sadece bu şekliyle bilinmektedir. Eymen b. Nabil hadisçiler yanında güvenilir bir kişidir.

BÖLÜM: 66

Ø KURBANLıK DEVE VE SıĞıRA KAÇ KIŞI ORTAK OLABILIR?

904- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Hudeybiye senesi deveyi ve sığırı yedi kişi adına boğazlamıştık."** (Müslim, Hac: 50; Nesâî, Dehaya: 16)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Âişe ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğer dönem ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar ve deve ile sığırın yedi kişiye kadar kurban edilebileceği görüşündedirler. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed bunlardandır. İbn Abbâs'tan ayrıca sığır yedi kişi deve ise on kişiye kadar kurban edilebilir şeklinde bir rivâyet vardır. İshâk bu görüştedir ve bu hadisi delil olarak kabul eder. İbn Abbâs hadisini sadece tek yönden bilmekteyiz.

905- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdik kurban bayramı girmişti, Sığırda yedi kişi, devede ise; on kişi olarak ortak olduk."** (Nesâî, Dehaya: 15; İbn Mâce, Ezahî: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir ve Hüseyin b. Vakîd'ın rivâyetidir.

BÖLÜM: 67

Ø KURBANLıK HAYVANLARA IŞARET KOYMAK

906- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kurban edeceği hayvanın boynuna iki takunya takmış Zülhüleyfe denilen yerde hayvanın sağ tarafına kurbanlık olduğunu belirtmek için yararak kan akıttı ve kan izlerini de silip yok etti."** (Müslim, Hac: 64; Buhârî, Hac: 110)

Tirmîzî: Bu konuda Misver b. Mahreme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Ebû Hassân el A'rec'in adı Müslim'dir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden ilim adamları bu hadisle amel ederler, kurbanlık hayvanların işaretlenmesi görüşündedirler. Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşleri böyledir. Yusuf b. İsa'dan işittim Vekî'den işittiğini söylüyordu bu hadisi rivâyet edince şöyle dedi: Bu konuda kendi görüşlerine iltifat etmeyin! Çünkü kurbanlık hayvanı işaretlemek sünnet onların sözleri ise bidattır.

Ebû's Sâib'den işittim şöyle diyordu: Vekî'nin yanında idik Vekî' kendi görüşlerine göre konuşanlardan birine dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) kurbanlık develere işaret koymak üzere hayvanı yaraladı. Ebû Hanife ise bu işe **"Müsle"** yapmaktır diyor. O adamda bu mesele İbrahim Nehai'den rivâyet edilmiştir. O der ki: Kurbanlık hayvana işaret koymak müsle yapmak demektir. Bu söz üzerine Vekî' çok şiddetli bir şekilde kızdı ve şöyle dedi: Ben sana Peygamber (s.a.v.) söyledi diyorum sen bana İbrahim söyledi diyorsun, bu sözünden vazgeçinceye kadar hapsedilmeyi nasılda hak etmişsin.

BÖLÜM: 68

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) KURBANıNı NEREDEN ALMıŞTı?

907- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) kurbanlık hayvanlarını **"Kudeyd"** denilen yerden satın almıştı. (İbn Mâce, Menasik: 96)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu hadisin Sevrî'nin rivâyetinden olduğunu sadece Yahya b. Yemân'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Nafi' ve İbn Ömer'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in kurbanlığını **Kudeyd'den** aldığı rivâyet edilmiştir ki bu rivâyet daha sahihtir.

BÖLÜM: 69

Ø HAC IÇIN YOLA ÇıKıLMADAN ÖNCE KURBANLıKLARıN IŞARETLENMESI

908- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kurbanlık hayvana taktığı gerdanlıkları kendi elimle ördüm. İhrama girmedi, giyecek cinsinden de hiçbirşeyi terk etmedi."** (Yani sadece kurbanlık hayvanları işaretlemiş oldu başka bir şey yapmadı) (Buhârî, Hac: 110; İbn Mâce, Menasik: 96)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederler ve şöyle derler: **"Haccetmek isteyen kimseye kurbanlığına gerdanlığı taktığında ihrama girinceye kadar elbise koku vs. hiçbir şey haram olmaz.** Bir kısım ilim adamları ise şöyle demektedirler: **"Hac yapacak kişi kurbanına gerdanlık taktığı andan itibaren ihramlı kimseye vâcib olan tüm şeyler ona da vâcib olur."**

BÖLÜM: 70

Ø KÜÇÜKBAŞ HAYVANLARA DA KURBANLıK IŞARETI TAKıLıR Mı?

909- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kurbanlara takacağı tüm gerdanlıkları ben örerdim. Koyunlara varıncaya kadar oda bu gerdanlıkları takar fakat ihrama o anda girmezdi."** (Buhârî, Hac: 111; İbn Mâce, Menasik: 95)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğerlerinden bir kısım ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve koyunlara da gerdanlık takılabilir görüşündedirler.

BÖLÜM: 71

Ø HASTALANAN KURBAN GÜNÜNE GÜNÜNE YETIŞEMEYECEK KURBANLıK NE YAPıLıR?

910- Naciye el Huzaî (r.anha)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) kendisiyle Ka'be'ye bir kurbanlık göndermişti de O da: Ey Allah'ın Rasûlü bu kurbanlık telef olacak hale gelirse ne yapmalıyım? Dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdular: Onu kes boğazındaki takılı olan gerdanlığı kanına batır sonra insanlara bırak geç insanlar onu yerler."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 18; İbn Mâce, Menasik: 101)

Bu konuda Zûeyb ve Ebû Kabîsa el Huzaî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Naciye hadisi hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve nafile kurban hakkında derler ki: Telef olacak kurbanlığın etinden ne sahibi nede arkadaşları yemesin insanlar arasına bırakılır geçilir onlar ondan yerler ve o kimse kurban kesmiş sayılır. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüşte olup şöyle derler: **"Eğer o hayvanın etinden sahibi yerse yediği kadarının bedelini öder."** Bazı ilim adamları da şöyle derler: **"Bu nafile kurbanın etinden ne kadar yerse yediği kadarını tazmin eder."**

BÖLÜM: 72

Ø KURBAN OLACAK DEVELERE BINILEBILIR MI?

911- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), deve süren bir adam gördü ve ona **"deveye bin"** dedi. Adam: **"Ey Allah'ın Rasûlü bu kurban edilmek üzere ayrılmış bir hayvandır"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), üçüncü veya dördüncüsünde **"Yazık sana deveye bin yazıklar olsun"** buyurdular. (İbn Mâce, Menasik: 100; Ebû Dâvûd, Menasik: 17)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Ebû Hüreyre ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönem alimlerin bir kısmı ihtiyaç duyulduğu takdirde kurbanlık develere binilebileceğine izin vermişlerdir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Kimi ilim adamları da **"Mecburiyet olmadıkça binilmesin"** derler.

BÖLÜM: 73

Ø HACTA SAÇ TıRAŞ EDILIRKEN HANGI TARAFTAN BAŞLAMALı?

912- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.), şeytanı taşlayınca kurbanını kesti sonra tıraş olmak için berbere başının sağ yanını uzattı kesilen saçı Ebû Talha'ya verdi sonra sol yanını uzatıp tıraş oldu ve kesilen saçını Müslümanlar arasında dağıt"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 128; Müslim, Hac: 56)

İbn ebî Ömer, Sûfyân ve Hişâm'dan da benzeri bir hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 74

Ø HACTA SAÇLARıN TAMAMEN KESILMESI VAYA KıSALTıLMASı

913- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), saçını kestirdi, sahabeden bir kısmı da saçlarını kestirdiler, diğer bir kısmı ise saçlarını kısalttılar. İbn Ömer diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) bir veya iki kere **"Allah saçlarını kestirenlere rahmet etsin"** dedi sonra **"Kısaltanlara da"** buyurdu. (Buhârî, Hac: 128; Müslim, Hac: 55)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, İbn Ümmül Husayn, Mearib, Ebû Saîd, Ebû Meryem, Hubşî b. Cünade ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yapar ve başın tıraş edilmesini tercih etmişlerdir. Fakat kısaltma yapana da bunun caiz ve yeterli olduğunu söylemişlerdir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

BÖLÜM: 75

Ø KADıNLAR HACTA SAÇLARıNı KESTIRMEZLER

914- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kadınların saçlarını kestirmelerini yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 78)

Tirmîzî: Ali hadisinde karmaşıklık vardır. Bu hadis Hammad b. Seleme, Katâde ve Âişe'den de rivâyet edilmiş olup **"Rasûlullah (s.a.v.) kadınların saç tıraşı yapmalarını yasakladı"** şeklindedir. İlim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar ve kadınların tıraş olmasını değil saçlarını kısaltmalarını tercih ederler.

915- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Ebû Dâvûd, Hemmâm, Hılas'tan bu hadisin bir benzerini aktardı ve rivâyette **"Ali"**yi zikretmedi.

BÖLÜM: 76

Ø KURBAN GÜNLERI IBADETLERDE SıRAYı ŞAŞıRANıN DURUMU

916- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'e kurban kesmeden tıraş oluverdim diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); **Kurbanını kes zararı yok"** buyurdular. Bir diğer kimse: Şeytanı taşlamadan önce kurban kestim, diye sordu. **"Şeytanı taşla zararı yok"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Hac: 87; İbn Mâce, Menasik: 74)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Câbir, İbn Abbâs, İbn Ömer, Üsâme b. Şerik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Amr hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğu uygulamalarını bu hadisle yaparlar, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Bir kısım ilim adamları ise: **"Bir kimse Hac ibadetlerinde birini diğerinden önce yaparsa kurban kesmesi gerekir"** derler.

BÖLÜM: 77

Ø IHRAMDAN ÇıKıP GÜZEL KOKU SÜRÜNÜP ZIYARET TAVAFıNı YAPMAK

917- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ben Rasûlullah (s.a.v.)'i ihrama girmeden önce ve ihramı çıkarıp Ka'be'yi tavaf etmeden önce misk kokusuyla kokulandırırdım."** (Buhârî, Hac: 18; Müslim, Hac: 7)

Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönem ilim adamlarının görüşü ve uygulamaları bu hadise göredir ve şöyle derler: **"İhramlı kimse bayramın birinci günü şeytanı taşlar kurbanını keser saçını tıraş eder veya kısaltırsa hanımına yaklaşmak dışında her şey helal olmuş olur."** Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Bu vazifeleri yapan kimseye kadın ve güzel koku dışında her şey helaldir."** Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerin alimlerinden bir kısmının görüşü bu şekildedir. Küfeliler de aynı görüştedirler.

BÖLÜM: 78

Ø HACTA TELBIYE GETIRMEYE NE ZAMAN SON VERILIR?

918- Fadl b. Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Müzdelife'den, Minâ'ya, kadar beni binitinin arkasına almıştı, bayramın ilk günü şeytan taşlayınca kadar telbiye getirmeye devam etti."** (Müslim, Hac: 67; Nesâî, Menasik: 229)

Bu konuda Ali, İbn Mes'ûd ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Fadl hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. Hacılar şeytan taşlayıncaya kadar telbiyeye devam ederler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedir.

BÖLÜM: 79

Ø UMREDE TELBIYE GETIRMEYE NE ZAMAN SON VERILIR?

919- İbn Abbâs (r.a.), merfu olarak rivâyet ettiği hadisinde şöyle diyor: **"Rasûlullah (s.a.v.), umrede Hacer-ül Esvedi istilam ettiği ana kadar telbiyeye devam ederdi."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 28)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Çoğu ilim adamları bu hadisle amel ederek, umre yapan kimsenin Hacer-ül Esvedi istilam edinceye kadar telbiyeye devam etmesi kanaatindedirler.

Kimi ilim adamları ise umre yapan kimse ihrama girdiği andan itibaren telbiyeye başlar Mekke evleri görününceye kadar yol boyunca devam eder derler. Uygulama bu hadisle olup Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta aynı görüştedirler.

BÖLÜM: 80

Ø ZIYARET TAVAFı GECE YAPıLABILIR MI?

920- İbn Abbâs ve Âişe (r.anhüma)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ziyaret tavafını geceye geciktirirdi."** (İbn Mâce, Menasik: 77)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları ziyaret tavafının geceye ertelenmesine izin vermişlerdir. Bir kısmı ise bayramın birinci günü yapılması kanaatindedir. Kimi ilim adamları da tüm kurban bayramı günlerinde de yapılabilir diyerek genişlik göstermişlerdir.

BÖLÜM: 81

Ø MEKKE ILE MINÂ ARASıNDAKI BATHA VADISINE INMEK GEREKIR MI?

921- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman, Batha vadisine inerlerdi."**(Ebû Dâvûd, Menasik: 44; Buhârî, Hac: 147)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Ebû Rafi' ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi sahih hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdurrezzak'ın, Ubeydullah b. Ömer'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazı ilim adamları Batha'ya inmenin vâcib değil müstehab olduğu görüşündedirler. İsteyen iner derler. **Şâfii şöyle der:** Bathaya inmek hac ibadetinden bir parça değildir. Rasûlullah (s.a.v.)'in konakladığı bir yerdir.

922- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hasbeye inmek ibadet değildir. Rasûlullah (s.a.v.)'in konakladığı bir yerdir."**

* Hasbe, Batha, Ebtah, Mahsab bu vadinin değişik isimleridir. (Buhârî, Hac, 147; Müslim, Hac: 58)

Tirmîzî: Tahsîb; Ebtah'a inmek demektir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 82

Ø BATHA VADISINE INMEK HAC GÖREVLERINDEN BIR PARÇA MıDıR?

923- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebtah'ta konakladı çünkü bu yol Medîne'ye çıkışın daha kolay olmasındandır."** (Buhârî, Hac: 147)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn ebî Ömer, Sûfyân ve Hişâm b. Urve'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 83

Ø ÇOCUĞUN HACCA GÖTÜRÜLMESI

924- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadın çocuğunu Rasûlullah (s.a.v.)'e uzatarak: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu çocuk için de hac olabilir mi?** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Evet sana da sevap vardır"** buyurdular. (İbn Mâce, Menasik: 11; Ebû Dâvûd, Menasik: 7)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Câbir hadisi garibtir.

925- Sâib b. Yezîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Babam, Veda haccında Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber bana hac yaptırdı ve ben o anda yedi yaşındaydım."** (İbn Mâce, Menasik: 11; Ebû Dâvûd, Menasik: 7)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

926- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den Muhammed b. Tarîf'in hadisinin bir benzeri rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Muhammed b. Münkedir'den bu hadis mürsel olarak rivâyet edilmiştir. İlim adamları, küçük yaşta hacceden çocuğa büyüyünce haccetmesi gerektiği görüşünde ittifak etmişlerdir. İslamın emri olan hac yerine getirilmiş olmaz. Aynı şekilde köle de köleliği esnasında hacceder sonra da hürriyetine kavuşturulursa ileride haccetme imkanı bulursa haccetmesi gerekir. Köleliği esnasında yaptığı hac farz olacak olan haccın yerine geçmez. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler.

BÖLÜM: 84

Ø ÇOCUK HACCEDERSE ŞEYTAN TAŞLAMAYı KIM YAPMALı?

927- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile haccettiğimizde kadınların yerine telbiye getirir ve çocukların yerine de şeytan taşlardık."** (İbn Mâce, Menasik: 68)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir, hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İlim adamları kadının yerine başkasının telbiye getiremeyeceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Kadın kendisi telbiye getirmelidir, telbiye getirirken yüksek sesle getirmesi mekruhtur.

BÖLÜM: 85

Ø YAŞLı KIMSENIN YERINE KIM HACCETMELIDIR?

928- Fadl b. Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Has'am kabilesinden bir kadın; **"Ey Allah'ın Rasûlü! Babama hac farz oldu kendisi çok ihtiyar olup binit üzerine binip yolculuk yapamaz"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); **"Onun yerine sen hac yapıver"** buyurdular. (Buhârî Cezaus Sayd: 34; İbn Mâce, Menasik: 10)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Büreyde, Husayn b. Avf, Ebû Rezîn el Ukaylî, Sevde b. Zem'a ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Fadl b. Abbâs hadisi hasen sahihtir. İbn Abbâs Husayn b. Avf el Müzenî'den de bir benzeri rivâyet edilmiştir.

Yine aynı şekilde İbn Abbâs'tan, Sinan b. Abdillah el Cühenî ve halasından da rivâyet edilmiştir. Sadece İbn Abbâs'tan da rivâyet edilmiştir.

Bu rivâyetler hakkında Muhammed'e sordum şöyle dedi: **"Bu konuda en sahih rivâyet İbn Abbâs'ın Fadl b. Abbâs'tan rivâyetidir. Belki de İbn Abbâs bu hadisi Fadl ve daha başkalarından işitmiş sonra da mürsel olarak rivâyet etmiş ve işittiği kimseleri söylememiş olabilir."**

Tirmîzî: Bu konuda Peygamber (s.a.v.)'den sahih pek çok hadis rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem ilim adamları bu hadisle amel ederler. Sevrî İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed, İshâk aynı görüşte olup ölen kimse adına hac yapılabileceği kanaatindedirler.

Mâlik ise şöyle der: **"Kendi yerine hac yapılmasını vasiyet ederse ölen kimse yerine bir başkası hac yapabilir."**

Bazı ilim adamları ise: **"Yaşlı haccedemeyecek durumda olan bir kimse adına da hac yapılabilir"** demektedirler ki İbn'ül Mübarek ve Şâfii bu görüştedir.

BÖLÜM: 86

Ø ÖLEN KIMSENIN YERINE BAŞKASı HAC YAPABILIR MI?

929- Abdullah b. Büreyde (r.a.)'ın babasından rivâyete göre: **"Bir kadın Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek, annem hac yapmadan öldü onun yerine haccedebilir miyim?** Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de **"evet onun yerine hac yap"** buyurdular. (Buhârî, Cezaüs Sayd: 33; İbn Mâce, Menasik: 9)

Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 87

Ø HAC VE UMRE YAPAMıYACAK KIMSE YERINE HAC VE UMRE YAPıLABILIR MI?

930- Ebû Rezîn el Ukaylî'den rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek**"Ey Allah'ın Rasûlü! Babam çok yaşlıdır, hac ve umre yolculuğuna gücü yetmez"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Babanın yerine hac ve umre yapıver"** buyurdular. (İbn Mâce, Menasik: 10; Buhârî, Cezaüs Sayd: 34)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadiste umrenin zikredilmesi bir başkası adına umre yapılabileceğini göstermek içindir.

Ebû Rezîn el Ukaylî'nin adı Lakît b. Âmir'dir.

BÖLÜM: 88

Ø UMRE YAPMAK VÂCIB MIDIR DEĞIL MIDIR?

931- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.)'e umre yapmak vâcib midir? Diye soruldu da Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Hayır, fakat umre yapmak değerli ve faziletli bir ibadettir"** buyurdular. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları umre vâcib değildir derler. Hac ve umreye iki hac denirdi. Kurban bayramında yapılana "Haccul Ekber" (Büyük Hac) Umreye de "Haccul Asğar" (Küçük Hac)

Şâfii diyor ki: Umre yapmak Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetlerindendir. Umrenin terk edilebileceğine dair ruhsat veren hiçbir delil bilmiyoruz. Nafile ibadet olduğuna dair sağlam bir rivâyet yoktur. Peygamber (s.a.v.)'den nafile ibadet olduğuna dair yapılan rivâyet ise zayıf olup bu tür rivâyetler delil olarak ortaya konulamaz. İbn Abbâs'ın umre yapmayı vâcib gördüğü rivâyeti de bize ulaşmış durumdadır.

Tirmîzî: Tüm bu sözler Şâfii'nin sözleridir.

BÖLÜM: 89

Ø UMRE HAC AYLARıNDA YAPıLABILIR MI?

932- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Umre kıyamete kadar hac aylarına girmiştir."** (Müslim, Hac: 31; Ebû Dâvûd, Menasik: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Suraka b. Cu'şum, Câbir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasendir. Bu hadisin manası: **"Hac aylarında umre yapmakta sakınca yoktur"** demektir. Şâfii, Ahmed ve İshâk hadisi bu şekilde tefsir etmektedirler. Hadisinin anlamı şöyledir: Cahiliye dönemi insanları hac aylarında umre yapmazlardı. İslam gelince Peygamber (s.a.v.) buna ruhsat verdi ve **"Umre kıyamete kadar hac aylarına girdi"** buyurdu. Yani hac aylarında umre yapmakta bir sakınca yoktur. Hac ayları Şevval, Zilkâde ve Zilhicce'den on gündür. Hac yapacak kimsenin hac aylarında ihrama girmesi gerekir. Haram aylar: **Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem**'dir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamları böyle demektedirler.

BÖLÜM: 90

Ø UMRE YAPMANıN DEĞERI VE FAZILETI

933- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Umre ikinci bir umreye kadar yapılan günahlara keffarettir. Kabul edilmiş haccın karşılığı ise ancak Cennettir."** (Buhârî, Umre: 1; Müslim, Hac: 79)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 91

Ø MEKKE IÇERISINDEKI TEN'ıM MESCIDINE GIDEREK IHRAMA GIRIP UMRE YAPMAK

934- Abdurrahman b. ebî Bekir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Abdurrahman b. ebî Bekir'e emrederek Âişe (r.anha)'yı Ten'ım'de ihrama girdirip umre yaptırmasını emretti."** (Buhârî, Umre: 6; Müslim, Hac: 17) ***(Bu tür umre yapmak adet hali gören kadınlar için geçerlidir herkesin fazladan umre yapması için bir model değildir. Bu gün hacca ve umreye gidenlerin üç beş sekiz umre yapıverdim demelerinin Peygamber (s.a.v.) sünnetinde bir yeri yoktur.)***

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 92

Ø MEKKE IÇERISINDEKI CI'RANE MESCIDINE GIDEREK IHRAMA GIRIP UMRE YAPMAK

935- Muharriş el Ka'bî (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ci'rane'den umreye niyet ederek geceleyin çıktı. Mekke'ye geceleyin girdi umresini yaptı aynı gece Mekke'den çıkarak Ci'rane'de sabahladı sanki geceyi orada geçirmiş gibi ertesi gün güneş batıya kayınca, Batnı Serif bölgesinden çıktı. Yolu; Batnı Serif'den, Müzdelife yolunu takip ederek gitti bundan dolayı yaptığı umre insanlara gizli kaldı."**(Ebû Dâvûd, Menasik: 79; Nesâî, Menasik: 104)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Muharriş el Ka'bî'nin bu hadisten başka bir rivâyetini bilmiyoruz. Bu rivâyette mevsul yolla gelmiş olabilir denilmektedir.

BÖLÜM: 93

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) RECEP AYıNDA UMRE YAPMıŞ Mı?

936- Urve (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'e;**"Rasûlullah (s.a.v.) hangi ayda umre yapmıştır"** diye soruldu. Recep ayında diye cevap verdi. Bunun üzerine Âişe (r.anha) şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v.) her umre yaptığında İbn Ömer onun yanında bulunmuştur, Rasûlullah (s.a.v.); Recep ayında asla umre yapmamıştır."** (İbn Mâce, Menasik: 47)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Muhammed'den şöyle dediğini işittim: Habib b. ebî Sabit Urve b. Zübeyr'den hadis işitmemiştir.

937- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.), dört umre yaptı onlardan biri recep ayında idi."** (Buhârî, Umre: 3; İbn Mâce, Menasik: 47)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 94

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), ZILKADE AYıNDA UMRE YAPMıŞ MıDıR?

938- Berâ b. Âzıb (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Zilkade ayında umre yapmıştı."** (Buhârî, Umre: 3; İbn Mâce, Menasik: 46)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 95

Ø RAMAZAN AYıNDA YAPıLAN UMRENIN SEVÂBı

939- Ümmü Ma'kıl (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Ramazan ayında yapılan umre hacca bedeldir."** Yani hac gibi sevâb kazandırır. (Ebû Dâvûd, Menasik: 79; İbn Mâce, Menasik: 45)

Bu konuda İbn Abbâs, Câbir, Ebû Hüreyre, Enes ve Vehb b. Hanbeş'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Vehb b. Hanbeş'e; Herem b. Hanbeş'te denilir.

Beyan ve Câbir rivâyetlerini Şa'bi ve Vehb b. Hanbeş'den diyerek yaparlar. Dâvûd el Evdî ise: Şa'bi ve Harem b. Hanbeş'den diyerek rivâyet ederler. Fakat doğru olan: **"Vehb b. Hanbeş"** şeklindedir.

Ümmü Ma'kıl hadisi bu şekliyle hasen garibtir.

Ahmed ve İshâk diyorlar ki: Ramazanda yapılan umrenin bir hacca denk sevap kazandırdığı Rasûlullah (s.a.v.)'den sabit olmuştur.

İshâk ise şöyle der: Bu hadisin manası şöyle anlaşılmalıdır. Peygamberimizden rivâyet edilen; **"Kim ihlas sûresini okursa Kur'ân'ın üçte birini okumuş gibi olur"** hadisi gibi anlaşılmalıdır. Yani üç ihlas okumakla Kur'ân'ın tamamı okunmuş olmayacağı gibi Ramazanda umre yapmakla da hac yapılmış sayılmaz.

BÖLÜM: 96

Ø HAC GÜNLERINDE RAHATSıZLANıP HAC YAPAMAYAN BIR SONRAKI SENE YAPAR

940- İkrime (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Haccac b. Amr, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini bize aktarmıştır: **"Kimin bir organı kırılır, sakatlanır ve hastalanır da o yıl hac yapamaz ise bir sonraki yıl hac yapması gerekir."** İkrime dedi ki: Ben bu hadisi İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'ye sordum râvîlerden Haccac es Savvaf doğru söylemiştir. Dediler. (Ebû Dâvûd, Menasik: 43; İbn Mâce, Menasik: 85)

İshâk b. Mansur, Muhammed b. Abdullah el Ensarî yoluyla Haccac'tan bu hadisin benzerini bize rivâyet etti ve şöyle dedi: Haccac b. Amr **"Bu hadisi Rasûlullah (s.a.v.)'den söylerken işittim"** dedi.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi bu şekilde veya bunun benzeri olarak **"Haccac es Savvaf"** tan rivâyet etmiştir. Ma'mer ve Muaviye b. Sellam bu hadisi Yahya b. ebî Kesir'den, İkrime'den, Abdullah b. Rafi'den, Haccac b. Amr'dan rivâyet etmiştir. Haccac es Savvaf rivâyetinde Abdullah b. Rafi'i zikretmemiştir. Hadisçiler yanında Haccac güvenilir ve hafiz bir kimsedir. Muhammed'den işittim Ma'mer ve Muaviye b. Sellam'ın rivâyetleri daha sahihtir. Abd b. Humeyd, Abdurrezzak yoluyla Ma'mer'den, Yahya b. ebî Kesîr'den, İkrime'den Abdullah b. Rafi'den, Haccac b. Amr'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 97

Ø ZAMANSıZ OLARAK HASTALANABILEN KIMSENIN ŞARTLı OLARAK HACCA NIYET ETMESI

941- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Zübeyr'in kızı Dubaa, Peygamber (s.a.v.)'e gelerek şöyle dedi:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben haccetmek istiyorum niyetimle şart koşabilir miyim?** Rasûlullah (s.a.v.) de; **"Evet"** dedi. Dubaa: **"Nasıl söylemeliyim"** deyince; **"Lebbeyk Allah'ım lebbeyk bulunduğum yerden başlayarak beni alıkoyacağın yer ve zamana kadar"** de buyurdular. (Müslim, Hac: 15; Nesâî, Menasik: 60)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Esma binti ebî Bekir ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.ilim adamlarından bir kısmı uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Şartlı olarak hac yapılabileceği görüşündedirler ve şöyle derler: Şart koşar ve bir hastalık veya engel ortaya çıkarsa o anda ihramdan çıkabilir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

Bazı ilim adamları ise şartlı hac yapılamaz demekte ve **"Şart koşsa da ihramından çıkamaz"** diyerek bu kimsenin de normal hac yapan kimse gibi kabul etmişlerdir.

BÖLÜM: 98

Ø ŞARTLı HACCA NIYET ETMEK BIR SÜNNET MIDIR?

942- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Sâlim; Hacca giderken şart koşmayı hoş karşılamaz ve derdi ki:**"Peygamber (s.a.v.)'in sünneti size yeterli değil midir?** (Yani o yapmış mıdır diyerek böyle bir hadisten haberi olmadığını ortaya koymuş oldu) (Nesâî, Menasik: 59; Müslim, Hac: 15)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 99

Ø ZIYARET TAVAFıNı YAPAN VE HAYıZ GÖREN KADıNıN DURUMU

943- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Huyey'in kızı Safiyye'nin, Minâ günlerinde hayız gördüğü Rasûlullah (s.a.v.)'a aktarıldı da bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Bizi Mekke'de bekletecek mi?** dedi. **"O, ziyaret tavafını yapmıştı"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"O halde mesele yok"** buyurdular. (Müslim, Hac: 67; Ebû Dâvûd, Menasik: 80)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. İlim adamları, uygulamalarını bu hadise göredir ve; Kadın ziyaret tavafını yaptıktan sonra hayız görürse Mekke'den ayrılabilir ona bir şey lazım gelmez. Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

944- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kim hac yaparsa hac'taki son görevi Ka'be'yi tavaf etmek olsun ancak o günler de hayızlı olan kadınlar bunun dışındadır. Rasûlullah (s.a.v.) onların veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılmalarına izin vermiştir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadise göre yapmışlardır.

BÖLÜM: 100

Ø HAYıZLı KADıN HAC GÖREVLERINI NASıL YAPACAKTıR?

945- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hac günlerinde hayız gördüm. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'yi tavaf etmek dışında tüm gerekenleri yapmamı bana emretti."** (Buhârî, Hayz: 8; Müslim, Hac: 67)

Tirmîzî: İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar yani: **"Hayızlı kadın tavaf dışında haccın tüm gereklerini yerine getirir."**

Bu hadis aynı şekilde Âişe'den başka yönden de rivâyet edilmiştir. Ziyâd b. Eyyûb, Mervan b. Şûca' el Cezerî; Husayf, İkrime, Mûcâhid, Atâ ve İbn Abbâs'tan, Rasûlullah (s.a.v.)'e nispet ederek şu hadisi bize aktarmışlardır: "Doğum yapan ve hayızlı kadın guslederek ihrama girer hacla alakalı tüm yapılacakları yapar sadece temizleninceye kadar Ka'be'yi tavaf edemez.

Tirmîzî: Bu hadis bu yönüyle garibtir.

BÖLÜM: 101

Ø HAC VE UMREYI YAPAN KIMSENIN SON VAZIFESININ KA'BE'YI TAVAF OLUŞU

946- Hâris b. Abdullah b. Evs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu:**"Her kim hac ve umre yaparsa son yapacağı vazifesi Beytullahı tavaf etmek olsun."** Bunun üzerine Ömer dedi ki:**"Yaptığın şeyle ellerin kırılsın bunu Peygamber (s.a.v.)'den işittin de bize haber vermedin öyle mi?"** (Ebû Dâvûd, Menasik: 85; Müslim, Hac: 67)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hâris b. Abdullah b. Evs hadisi garibtir. Pek çok kimse bu hadisi Haccac b. Ertae'den buradaki gibi rivâyet etmişlerdir. Rivâyetlerin bazısının senedinde Haccac'a aykırı rivâyetle bulunulmuştur.

BÖLÜM: 102

Ø RASÛLULLAH HAC VE UMRENIN TAVAFıNı TEK TAVAFLA YAPTı

947- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir ihram ve bir niyet ile Haccı Kıran yaptı hac ve umresi için tek bir tavaf yaptı."** (Nesâî, Menasik: 144; Ebû Dâvûd, Menasik: 53)

Bu konuda İbn Ömer ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. Sahabe ve tabiinden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve derler ki: Haccı Kıran yapan kimse umresi ve haccı için tek tavaf yapar. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedir. Sahabe ve tabiin döneminden bazı ilim adamları ise: **"İki tavaf ve iki sa'y yapar"** derler. Sûfyân es Sevrî ve Küfelilerin görüşü böyledir.

948- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim hac ve umreyi bir niyetle yapmaya niyet eder ve ihrama girerse ihramdan çıkıncaya kadar her ikisi için de bir tavaf ve bir sa'y yapması yeterlidir."** (İbn Mâce, Menasik: 39; Buhârî, Hac: 77)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Pek çok kişi bu hadisi Ubeydullah b. Ömer'den rivâyet ediyor ve hadisin senedini Rasûlullah (s.a.v.)'e kadar ulaştırmıyorlar ki. O rivâyet daha sahihtir.

BÖLÜM: 103

Ø MINÂ DÖNÜŞÜ MEKKE'DE ÜÇ GÜN KALABILIR

949- Alâ b. Hadramî (r.a.)'den merfu olarak rivâyet edildiğine göre: (Mekke fethedilmeden önce) **"Medîne'ye hicret edip de hac yapan kimseler hac ibadetlerini bitirdikten sonra Mekke'de üç gün kalabilirler."** (Müslim, Hac: 81)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Aynı sened ile başka şekilde de merfu olarak rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 104

Ø HAC VE UMRE DÖNÜŞÜNDE YAPıLACAK DUA

950- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir savaştan veya hacdan veya bir umreden dönüşünde bir dağ eteğine veya bir bayıra çıktığında üç defa tekbir alır ve şöyle dua ederdi: **"Allah'tan başka gerçek ilah yok tek olarak O var, O'nun ortağı yok, mülk ve saltanat onundur. Her türlü eksiksiz övgüler ona mahsustur ve onun her şeye gücü yeter. Allah'a döneriz daima tevbe eder, kulluğumuzu daima ona yaparız. Seyahat edenler, secde edenler! Rabbimize hamd edenleriz. Allah verdiği sözde doğru ve gerçekleştirendir. Kuluna yardım eden ve tek başına tüm küfür ordularını yok edendir."** (Buhârî, Cihad: 132; Müslim, Hac: 76)

Bu konuda Berâ, Enes ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 105

Ø IHRAMLı DURUMDA ÖLEN NASıL DEFNEDILIR?

951- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) ile beraber bir yolculukta idik ihramlı iken deveden düşüp boynu kırılarak ölen bir adam gördü ve şöyle buyurdu: **"Onu su ve sidr ile yıkayın iki parça olan ihramıyla kefenleyin başını da örtmeyin çünkü o kıyamet günü ihramlı olarak ve telbiye getirerek diriltilecektir."** (Buhârî, Cezaus Sayd: 31; Müslim, Hac: 14)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise: İhramlı kimse ölünce ihramın geçerliliği kalmaz ihramlı olmayan kimseye yapılan işlemler yapılır, derler.

BÖLÜM: 106

Ø IHRAMLı KIMSE HASTALANıRSA TEDAVI OLABILIR MI?

952- Nübeyh b. Vehb (r.a.)'den rivâyete göre, Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer ihramlıyken gözlerinden rahatsızlandı ve Ebân b. Osman'a sordu o da: Acı olan göz tedavisinde kullanılan sabır çekinmesini (sürme çeker gibi) tavsiye etmiş ve Osman b. Affân'ın bu durumu Rasûlullah (s.a.v.)'den bize aktardığını bildirmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) gözünden rahatsız olana **"sabır çekmesini"** emretmişti. (Müslim, Hac: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve ihramlının içersinde güzel koku bulunmayan herhangi bir ilaçla tedavi görmesinde bir sakınca görmezler.

BÖLÜM: 107

Ø IHARAMLı IKEN TıRAŞ OLAN KIMSENIN CEZASı NEDIR?

953- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) Hudeybiye'de Mekke'ye girmeden önce ihramlıyken tencere altında ateş yakarken ve bitler yüzüne dökülürken ona uğradı ve **"Başındaki haşereler sana zarar vermiyor mu?** Ka'b: **"Evet"** dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.); **"Tıraş ol, altı fakire bir farak sadaka ver.** -Farak üç ölçek hububat alan bir ölçü birimidir.- **"Veya üç gün oruç tut veya bir kurban kes."** İbn ebî Nüceyh: **"Bir koyun kes"** diye rivâyet etmiştir. (Müslim, Hac: 10; İbn Mâce, Menasik: 86)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Sahabe ve tabiin döneminden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. İhramlı tıraş olur veya ihramlı iken giyilmemesi gereken bir elbise giyerse veya güzel koku sürünürse; Peygamber (s.a.v.)'den rivâyet edildiği şekilde keffâret gerekir.

BÖLÜM: 108

Ø ÇOBAN VE BENZERI IŞLERDE ÇALıŞANLARıN ŞEYTAN TAŞLAMALARı

954- Beddah b. Adıy (r.a.)'in babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) çobanların bir gün şeytan taşlamalarını bir gün de hayvanlarının başında kalmalarına izin verdi."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 77; Nesâî, Menasik: 225)

Tirmîzî: İbn Uyeyne de aynı şekilde rivâyet etmiştir. Mâlik b. Enes ise, Abdullah b. ebî Bekir'den, babasından, Ebûl Beddah b. Âsım b. Adiyy'den ve babasından rivâyet ediyor ki Mâlik'in rivâyeti daha sahihtir. İlim adamlarından bir kısmı çobanların bir gün taşlayıp bir gün bırakmalarına izin vermişlerdir. Şâfii bunlardandır.

955- Âsım b. Adiyy (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), çobanların Minâ'da gecelemeyi bırakıp bayramın birinci günü şeytanı taşlamalarını sonraki taşlamaları da bir araya getirerek değişik bir günde yapmalarına izin vermiştir."**

Mâlik diyor ki: Abdullah b. ebî Bekir'in şöyle söylediğini sanıyorum: **"İlk günde taşlarlar nefr gününde ise diğerlerini taşlarlar."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 77; Nesâî, Menasik: 225)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn Uyeyne'nin Abdullah b. ebî Bekir'den rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 109

Ø BAŞKASıNıN NIYETINE BAĞLANARAK IHRAMA GIRILEBILIR MI?

956- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: Ali, Yemen'den Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi ve hangi niyetle ihrama girdin dedi. Ali de dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) hangi niyetle ihrama girdiyse ben de o niyetle girdim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Kurbanımı yanımda getirmiş olmasaydım ben de ihramdan çıkardım"** buyurdular. (Buhârî, Hac: 32; Müslim, Hac: 34)

Tirmîzî: Bu hadis bu yönüyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 110

Ø HACC'ÜL EKBER NE DEMEKTIR?

957- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Hacc'ül Ekber hangi gündür? Diye sordum; **"Bayramın ilk günüdür"** buyurdular. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

958- Yine Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hacc'ül Ekber günü Kurban bayramının birinci günüdür."** (Nesâî, Menasik: 134)

Tirmîzî: Ali bu hadisi merfu olarak değil kendi sözü olarak aktarmıştır ki öncekinden daha sahihtir. İbn Uyeyne'nin bu hadisi mevkuf olarak rivâyet etmesi, Muhammed b. İshâk'ın, merfu olarak rivâyetinden daha sahihtir. Pek çok hadis hafızı bu hadisi Ebû İshâk'tan, Hâris'den, Ali'den mevkuf olarak bize aktarmışlardır. Yine Şu'be Ebû İshâk'tan, Abdullah b. Mürre'den, Hâris'den ve Ali'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 111

Ø HACER-ÜL ESVED'LE RÜKN-Ü YEMANÎ'YI SELAMLAMANıN DEĞERI VE KıYMETI

959- Ubeyd b. Umeyr (r.a.)'ın babasından rivâyete göre: İbn Ömer; Ka'be'nin, Hacer-ül Esved ve Rükn-ü Yemanî denilen köşelerine gelince oralara el sürebilmek için aşırı bir gayret ederdi. Bunun üzerine Ey Ebû Abdurrahman dedim; Peygamber (s.a.v.)'in ashabından iki rükne karşı el sürebilmek için aşırı gayret ediyorsun nedendir acaba?

İbn Ömer dediki: Öyle yapıyorsam şunu iyi bil ki; Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim; **"Onlara el sürmek günahlara keffarettir"** buyurdu. Yine ondan işittim: **"Kim, Ka'be'yi yedi defa tavaf edip bunu güzelce yaparsa bir köleyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır."** Yine ondan işittim: **"Her kim Ka'be'yi tavaf esnasında attığı her bir adım sebebiyle Allah, bir günahını siler ve bir sevap yazar"** buyurdu. (Nesâî, Menasik: 149)

Tirmîzî: Hammad b. Zeyd, Atâ b. Sâib'den, İbn Ubeyd b. Umeyr'den, İbn Ömer'den benzeri şekilde de rivâyet etmiştir. Fakat bu rivâyetinde **"babasından"** dememiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 112

Ø TAVAF YAPıLıRKEN KONUŞULUR MU?

960- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ka'be etrafında tavaf etmek namaz kılmak gibidir ancak tavafta konuşabilirsiniz. Her kim tavaf esnasında konuşacaksa hayırlı şeyler konuşsun."** (Nesâî, Menasik: 135; Buhârî, Hac: 65)

Tirmîzî: Bu hadis İbn Tavus ve başkaları tarafından, Tavus'tan ve İbn Abbâs'tan mevkuf olarak rivâyet edilmiş olup sadece Atâ b. Sâib'in rivâyetiyle merfu olarak bilmekteyiz. İlim adamlarının çoğunluğu uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve: **"Zaruret olmadıkça tavaf anında konuşulmamasını Allah'ı zikretmek ve ilim öğrenmek gibi konuların konuşulmasını müstehab görmektedirler."**

BÖLÜM: 113

Ø HACER-ÜL ESVED KıYAMETTE ŞÂHIDLIK YAPACAK MıDıR?

961- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) Hacer-ül Esved hakkında şöyle buyurmuştur: **"Allah kıyamet günü Hacer-ül Esved'i mahşer yerine getirecektir, ve onun iki gözü olacak onlarla görecek bir dili olacak onunla konuşacak ve kendisine istilam edenlere şâhidlik yapacaktır."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 114

Ø IHRAMLı KIMSE YAĞ SÜRÜNEBILIR MI?

962- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ihramlı iken içerisine koku karıştırılmamış zeytin yağı ile yağlanırdı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Mukattet: Güzel koku karıştırılmış demektir.

BÖLÜM: 115

Ø HAC GÜNLERINDE KIŞININ ZEMZEM SUYUNU YANıNDA TAŞıMASı

963- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir: **"Âişe, zemzem suyunu hac günlerinde yanında bulundurur ve Rasûlullah (s.a.v.)'in de yanında taşıdığını haber verirdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle biliyoruz.

BÖLÜM: 116

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'DEN BAZı HAC GÖREVLERINI NEREDE YAPTıĞı

964- Abdulaziz b. Rüfey (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'e Rasûlullah (s.a.v.)'den duyup gördüğün bazı şeylerden bana bahset dedim. **"Zilhiccenin sekizinci günü öğle namazını nerede kıldı?** Dedi ki: **"Minâ'da. Minâ'dan dağılma günü ikindi namazını nerede kıldı?** Dedim. **"Ebtah"** ta dedi ve sonra şöyle devam etti: **"Hac görevlerini yaptıracak olan yetkilinin yaptığı gibi yap."** (Buhârî, Hac: 58; Müslim, Hac: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Sevrî'den İshâk b. Yusuf el Ezrak'ın rivâyeti olarak ta garibtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Munkatı' Hadis

Munkatı' sened: Senedi muttasıl olmayan demektir. Daha önce sahih ve hasen hadisin şartları arasında senedin muttasıl olması gerektiği de belirtilmiş bulunmaktadır.
Munkatı' senedin dört kısmı vardır: Mürsel, muallak, mu'dal ve munkatı:
1- Mürsel: Sahabinin ya da tabiînden olan bir kimsenin peygamberden duymadığı bir şeyi peygambere ref' etmesi (nisbet etmesi) demektir.
2- Muallak: Senedinin baş tarafları zikredilmeyendir.
Bazen muallak ile bütün senedi zikredilmemiş olan hadis te kastedilebilir. Buhârî'nin: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* her zaman Allah'ı zikrederdi, rivayeti gibi.
Umde müellifi gibi musanniflerin sened zikretmeksizin hadisi, aldıkları asıl kaynaklara nisbet ederek naklettiklerine gelince, hadisin nisbet edildiği asıl kaynağa bakılmadıkça muallak olduğuna hüküm verilmez. Çünkü onu nakleden, hadisi bizzat senediyle nakleden değildir. O fer' durumundadır, ferin hükmü ise aslın hükmü ile aynıdır.
3- Mu'dal: Senedinde arka arkaya iki ve daha fazla ravinin zikredilmediği hadistir.
4- Munkatı': Senedinde bir ya da arka arkaya olmamak şartı ile daha fazla ravinin hazfedildiği rivayettir.
Bazan bununla: Senedi muttasıl olmayan herbir rivayetin kastedildiği de olur. Bu durumda sözü geçen bütün bu dört kısmı kapsar.
Meselâ, Buhârî şöyle der: Bize el-Humeydî Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı dedi ki: Bize Süfyan anlattı, dedi ki: Bize Yahya b. Said el-Ensarî anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. İbrahim et-Teymî'nin haber verdiğine göre o Alkame b. Ebi Vakkas el-Leysî'yi şöyle derken dinlemiştir: Ben Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*'ı minber üzerinde şöyle derken dinledim: Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'i şöyle buyururken dinledim: *"Ameller ancak niyetler iledir..."* Eğer bu senetten Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh* kaldırılacak olursa bu hadise "mürsel" adı verilir.
Şayet "el-Humeydî" zikredilmezse muallak denilir.
Şayet senedinden Süfyan ile Yahya b. Said zikredilmeyecek olursa mu'dal adını alır.
Şayet ondan sadece Süfyan yahutta onunla birlikte et-Teymî de zikredilmeyecek olursa munkatı' adını alır.
Senedi munkatı' hadis zikredilmeyen ravinin durumu bilinmediğinden ötürü bütün kısımlarıyla merduttur. Aşağıdakiler müstesnâ:
1- Sahabinin rivayet ettiği mürsel,
2- İlim ehlinden pekçok kimseye göre tabiînin büyüklerinin[1] rivayet ettiği mürsel, eğer bir başka mürsel ile yahut sahabinin uygulaması, ameli ya da kıyas ile desteklenirse,
3- Muallak: Eğer Buhârî gibi sahih rivayetlerin zikredilmesi esası ile yazılmış bir kitapta kesin ifadeler ile muallak olarak zikredilmişse,
4- Bir başka yoldan muttasıl olarak rivayet edilmiş olup, kabul şartlarını da eksiksiz olarak taşıyorsa.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- İsnadın Menşeî:

Usulcüler, her usul kaidesinde olduğu üzere, "senet" işinde de Resûlullah'ın sünnetine istinad edildiğini belirtirler. Şu rivâyet bu açıdan mühimdir:
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e Hz. Peygamber şöyle emretmiştir:
"Ey İbnu Ömer, dinine sahib ol, dinine sahib ol! Bil ki o, (seni ayakta tutan) bedenin, damarlarında akan kanındır. Dinini kimden aldığına iyi dikkat et. İstikameti doğru olanlardan al, eğrilerden alma!"
Hz. Ali (radıyallahu anh)'de Kûfe mescidinde şu uyarıyı eksik etmemiştir: "Bu ilmi (hadîsi) kimden aldığınıza dikkat edin, zira o dindir".
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le başlatılıp, Ashabla devam ettirilen bu tenbihler, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn devirlerinde oturacak, müesseseleşecektir. Hadîsle iştigal eden her büyük hem uyarmaya devam edecek ve hem de sened soracaktır. Bağdâdî, birbirine yakın ifadelerle Muhammed İbnu Sîrîn, İmam Mâlik, Dahhâk İbnu Müzâhim, Enes İbnu Mâlik'ten şu mealde uyarılar kaydeder: "Ey gençler, Allah'tan korkun, Hadîsinizi kimlerden aldığınıza dikkat edin. Zîra o dindir."
Elbette ki, sâdece rivâyet edene dikkat yeterli değildir. O kimden almış, bunun da sorulması gerekmektedir, bu ise isnâd'dır. İslâm âlimlerinin isnâda verdikleri ehemmiyeti gösteren pek çok söz kendilerinden nakledilmiştir. İşte birkaç tanesi: İbnu'l-Mübârek şunu söyler: "İsnâd dindendir, eğer isnâd olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi." Süfyân İbnu Uyeyne anlatıyor: "Birgün Zührî bir hadîs rivâyet etti." "(Uzatma) senetsiz olarak rivâyet ediver" dedim. Bana: "Sen, dama merdivensiz mi çıkarsın?" diye cevap verdi." İbnu Maîn'e ölüm anında sorarlar: Arzuladığınız bir şey var mı? "Evet der, Beytun hâl, İsnâdun âl (boş bir ev. isnâd-ı âlî)."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/500.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DÖRDÜNCÜ HADİS

(ALLAH İNSANI VE NASİBİNİ YARATTI)

Ebu Abdirrahman,Abdullah bin Mesuddan (r.a), dedi ki: Bize doğru ve doğrulanmış rasullalah (sav) anlattı ve buyurduki:Sizden birinizin yaratılışı annesinin karnında kırkgün nutfe olarak toplanır, sonra bunungibi kırk gün kanpıhtısı, sohra bir çiğnemlik et parçası olur, sonra ona melek göndelilir ve ona ruh üfülür ve meleğe dört şeyle emrolunur: Rızkının, ecelini, amelini ve şaki ve said olduğunu yazması. Kendisinden başka ilah olmayan Allaha yemin olsunki, sizden biriniz cennet ehlinin amelini yapar, taki kendisiyel cennet arasında ancak bir arşın mesafe kalır, sonra üzerinne bir yazı geçer ve cehennem ehlinin amelini işler ve cehenneme girer. Ve sizden biriniz cehennem ehlinin amelini yapar taki cehennemle arasında bir arşın kalır ve üzerine bir yazı geçerde cennet ehlinin amelini yapar ve oraya girer. Bunu Buhari ve Müslim rivayet etti. (1)

Bu hadisin sahihliği üzerined ittifak vardır, ümmet kabul etmiştir. A'meş Zeyd bin Vehb'ten o'da ibni Mesuddan rivayet etti. yine onun yoluyla şeyhan (Buhari ve Müslim) sahihelrinde tahric ettiler, Muhammed bin Yezid el Esfatiden rivayet edildi, dedi ki: Peygamber (sav)'i uyurken rüyada gördüm, dedimki: Ey Allahın resulu ibni Mesudun senden rivayet ettiği hadis? ki şöyle demişti: Rasullah (sav) doğru ve doğrulunmıştı o Rasullah (sav) buyurduki: Kendisinden başka ilah olmayan Allaha yemen olsunki üç kere buyurarak onu ben anlattım" sonra: Onu anlattığı sebebiyle Allah'a yemin olsunki üç kere buyurarak onu ben anlattım" sonra Onu anlattığı sebebiyle Allah A'meşe mağfiret etsin, ve Allah onu A'meşten ve sonrada anlatana mağfiret etsin" buyurdu (2)

İbni Mesuddan başka yönlerdende rivayet edildi:

Rasulullah (sav) buyurduki: "Sizden birinizin yaratılışı annesinin karnında kırk gün nutfe (meni, embriyo) olarak toplanır" İbni Mesuddan onun tefsiri rivayet edildi, A'meş Hayseme'den O'da İbni Mesuddan şöyle dediğini rivayet etti: Nutfe (meni) rahime girdiği zaman her bir kıl ve tırnağa gider, kırk gün kalır, sonra rahme iner ve kan pıhtısı olur, işte bu toplanmasıdır, Bun İbni Ebi Hatim ve başkası tahric etti. (3)

Toplanmanın tefsiri merfu olarak başkabir manaylada rivayet edildi: Taberani ve İbni Mende (tevhid) kitabında tahric etti. (Malik bin el Huveyristen) peygamber (sav) buyurduki: Allah teala bir kulu yaratmayı istediği zaman adam karısıyla ilişkide bulunur, ve adamın suyu (menisi7 kadının her uzvuna ve damarına gider, yedinci gün olunca Allah teala toplar.." sonra şunu okudu: (Seni istediği şekilde birleştiren (4) İbni Mende dedi ki: Ebu İsa ve Nesainin resmi üzere isnadı muttasıldır (5)

İbni Cerir ve İbni Ebi Hatim Mazhar bin el Heysemden Oda Musa bin ali Bin Rabahtan O'da babasından, O'da dedesinden rivayetla tahric etti,

Peygamber (sav) dedesine buyurduki: Ey filan senin nelin doğdu? Ey Allahın rasulü, benim ve oğlum yada babasına benzemesi umulur, dedi. Peygamber (sav) buyurduki: "Sizden biriniz böyle söylemesin, nutfe rahimde yerleşince, Allah o nutfeyi kendisiyle Adem (a.s) arasındaki her soya getirir sen şu ayeti okumadınmı: (Seni istediği şekilde birleştiren), dedi ki: Gezdiren, bu isnad zayıftır (6) Mazhar bin Heysem gerçekten zayıftır, Buhari dedi ki0 Bu hadis sahih değildir, Musabin Alinin babasından isnadıyla zikrettiği ve dedi ki: Babası ancak Ebu Bekir (r.a) zamanında müslüman oldu, yani o sahabe değildir.

---

(1) Hadis sahihtir, Ahmed ve Kütübü sitte ashabı tahric etti. (2) Lalekai usulul itikadda zikretti (3) Aynı şekilde Beyheki el Esma vessıfatta tahric etti, Hattabi mealimüssünende tahric etti. (4) İnfitar suresi, ayet: 8 (5) Taberani üç kitabında tahric etti. Beyheki, esma ve sıfatta tahric etti, Heysemi dedi ki: Adamları güvenilirdir. (Mecmauzzevaid: 7/134) (6) Taberi ve ibni Hatim ve Taberani kebirde tahric etti, ibni Kesir tefsirinde dedi ki: İsnadı sabit değildir 4/481

Bu manaya peygayber (sav)'in ona buyurduğu şu hadis şahiddir: O dedi ki: Karım siyah oğlan doğurdu, "Her halde ırkına çekmiştir" (1) buyurdu.

Sonra aynı şekilde Aleka olur" Yani kırk günde. Aleka: Kandan bir parça Sonra aynı şekilde bir çiğnem et olur Yani kırk günde Mudğa:bir parça ettir.

Sonra ona melek gönderilir, ve onu ruh üfülülür, ve dört şeyle meleğe emredilir: Rızkını , ecelini, amelini, şaki ve said olduğunu yazmakla7 Bu hadis yüzyirmi günde üç merhaleye geçildiğine işaret ediyor, her bir merhale kırkg ün içinde, ilk kırkg ünde nutfe, sonra ikinci kırkgünde kan pıhhsı, sonra üçüncü kırk gündebir çiğnem et oluyor yüzyirmi günden sonra melek ona ruh üfürüyor, ve ona bu dört şeyi yazıyor.

Allah teala kuranda ceninin bu merhalelerden geçmesini bir çok yerde zikretti, Allah tealanın şu kavli gib: (Ey insanar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilinki - biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra kan pıhtısında, sonra (önce) uzuvları belirsisiz, (sonra) belirlenmiş et parçasından yaratktık ki size kudretimizi gösterilim. (2) Bu üç merhaleyi zikretti: Nutfe, kan pıhısı ve bir çiğnem et bir çok yerde zikri geçiyor, bazı yerlerde buna ziyade yapılarak zikrediliyor, mü'minun suresinden Allah tela buyurduki: (Andolun ki biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yaratık. Sonra onu sağlam bir karargahta nutfe haline getirdik.Sonra netfeyi kan pıhtısı yaptık. Peşinden kan pıhtısını bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık.Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir. (3) Bu Ademoğlunun yaratılıp ruh üflenmesinden önceki yedi merhalesidir.

İbni Abbas (r.a) diyorduki: Adem yedi şeyden yaratıldı, sonra bu ayeti okuyordu. Azlden (meniyi rahmin dışına akıtmak) soruldu, bu ayeti okudu ve dedi ki: Bu sıfatlar geçmeden kimse yaratılırmı, (S: 98) Bir rivayetede dedi ki: Bu yaratılış merhalesinden uğramadan hiç bir nefis ölürmü? (4)

Rifaa bin Rafiin şöyle didiği rivayet edilir: Benim yanıma Amr, Ali ve Zübeyr sa'd ve rasulullahın ashabından bir grub oturdu ve azli zikrettiler ve didilerki: Onda bir sakınca yoktur bir adam dedi ki: Onu diri diri toprağa gömmenin küçük şeklidir, diye zanediyorlar. Ali (r.a) Yedi merhaleden geçmeden diri diri toprağa gömmek gibi olmaz, (yedi merhalede)) Çamurdan, sonra nutfe, olur, sonra kan pıhtısı, sonra bir çiğnem et parçası, sonra kemik, sonra et, sonra başka bir yaratılış (insan şekli) olur. Ömer (r.a) Doğru söyledin allah dünyada kalışını uzun etsin, dedi. (5)

Fikihlerdenbir kısmı kadınlara ruh hala verilmemiş olan ceninin düşürülmesine ruhsat vermişlerdir ve bunu azl gibi kılmılardır, bu söz zayıftır, çünkü cenin çocuk olmuştur ve belkide şekillenmiştir,azlde ise çocuk tamamen ortada yoktur, sadece çocuğun oluşumunun engellenmesine sebebiyet vermiştir, Bazan çocuğun meydana gelmisi azllede engellenemez, eğer allah yaratmayı dilemişse, peygamber (sav)'e azlden sorulunca buyurduki: "Size azletmemeniz gerekmez, nefes alan her bir nefsi Allah yaratacaktır" (6) Bizim ashabımız (hanbeliler) çocuk kan pıhtısıolduktan sonra annenin düşürmesi caiz olmaz, dedi, çünkü nutfeye zıt olarak çocuk olmaya baş,lamıştır, nutfe hala çocuk olmaya başlamamıştır, başlamayabilirde, Kemiklerin zikredildiği İbni Ahmed Ali bin Zeyd rivayetinde tahric etti ki:ben Ebu Ubeydenin şöyle dediğini duydum: Abdullah dedi ki: Ben Ebu Ubeydenin şöyle dediğini duydum: Abdullah dedi ki: Rasulullah (sav) buyurduki: Nutfe kırkgün rahimde aynı hayile değişmeden durur, kırk gün geçince kan pıhtısı olur, sonra aynı şekilde bir çiğnem et, sonra kemik olur, Allah onun yaratılmasını ve tesviye (düzgünleştirilmesini) istediği zaman ona melek gönderir.." ve hadisin geri kalanını zikretti (7) (1) Buhari ve Müslim Ebu Hureyreden tahric etti. (2) Hac suresi, ayet: 5 (3) Mü'minun suresi, ayet: 12-14 (4) İbni Ebi Hatim ve Abdurraazzak musannefirde ve ibnil Münzir tahric etti, edürrül Mensur: 5/10, Beyrut baskısı, (5) Eser zayıftır, rivayette ibni Lehia vardı. Darekutni elmü'letef velmuhtelefte tahric etti.

(6) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim ve İbni Hiban tahric etti. (7) Ahmed Ebu Ubeyde bin Abdullah bin Mesuddan tahric etti. Heysemi mecmauzze vaidde dedi ki: Ebu Ubeyde babasından dinlememiştir, Ali bin Zeydin hıfzı zayıftır.

Ebu Asımdan rivayet edilir, O'da Ebu Vali-O'da İbni Mesuddan rivayet etti, peygamber (s.a.v) buyurduki: (Nutfe rahimde yerleşince kırk gece nutfe olur sonra kan pıhtısı olur kırk gece, sonra kırk gece sonra kemik olur sonra alah kemiğe et giydirir." (1) Ahmenin rivayetinde cenine ancak yüz atmış günde et giydirileceğine işaret ediliyor, şüphesiz bu bir hatadır, çünkü yüz yirmi günde zikre geleceği gibi yüzyirmi günde ruh üfleniyor. Ali bin Zeyd İbni Cüdandır, onunla delil olmaz.

Huzeyfe bin Üseydin hadisinde ikinci kırk günün evvelinde etlerin ve kemiklerin yaratıldığına işaret variddir, sahihi Müslimde Huzeyfe bin Üseyddan rivayet edildi, Allah ona bir melek gönderir, ona şekil verir, işitme, görmesini, cildini etini ve mekiklerini yaratır, sonra yarabbi erkek mi yoksa dişi mi? der Rabbin dilediği gibi hüküm verir ve melek yazar ve derki: Ya Rabbi onun eceli? Ve rabbin dilediğini buyurur, ve melek yazar, sonra melek elindeki sayfayla çıkar, ve emrolunduğa ne ziyade nede noksan yapar?

Bu hadisin zahiri, cenine şekil verilmesini, işitmesinin görmesinin, derisinin, et ve kemikelrinin yaratılışının ikinci tırkın evvelinden olduğuna işaret ediyor, ve bundanda ikinci kırkında et ve kemik olması lazım geliyor.

Bazısı bunu yorumladı: Nutfe akın pıhtısı olunca onu meleğin parçalara ayıracağını bazısını deri, bazısını et, bazısını kemik yapılacağını ve bütün bunlarında vücudundan önce takdir edileceğini söylüyorlar. Buda hadisin zahirine zıttır, hadisin zahirinde: Onu ikinci kırkta bütün bu parçaları yaratıp şekillendiyor.

Geçen Malik bin Huveyris hadisinde şekillendirmenin yedince gününde olduğuna olduğuna işaret ediyor. (S: 100) Allah teala buyurduki: Gerçek şuki, biz insanı katışık bir nutfeden içindeki damarlar olarak tefsir etti. İbni Mesud dediki?? Damarlarıdır. (3)

Tıp alimleride buna uygun zikrettiler ve dediler ki: Meni rahime girdiği zaman onda yağlılık olur, bu altı veya yedi gün böyle olur, bu güner içinde rahmin herhangi bir yeteneği dışında nutfe şekillenir, daha sonra devam eder, bundan üç gün sonrada çizgiler ve noktalar başlar, bazan bir önce veya sonra da olabilir. Sonra altı gün sonra ki bu onbeşince gündür (pıhtılaşmanın) kan her tarafa nüfuz eder ve aleka (yapışmış) olur, sonra azalar açıkça ayırt olunmaya başalr, bazısı birbirini yapışıklıktan ayrılır, dokuzgün sonra baş omuzlardan ayrılır, parmaklar ayrılır, bazısı belirli, bazısı belirsiz olur.

Dedilerki: Erkeğin en erken şekillenmesi otuz gündür, ceninin şekillenmesinde ortaya vakit ouz beş gündür kırk beş gündede olabilir, ve didelerki: Düşüklerde otuz günden önce tamamlanmış erkek bulunmamıştır,kırk günden önce tamamlanan kızda bulunmamıştır. Bu Huzeyfe bin Üseydin rivayet ettiği ikinci kırkın başıda yaratılma hadisine

uygundur, yine o rivayette aynı günlerde et oluşunada işaret edilmiştir. Bazısı İbni Mesud hadisini şuna yorumlamışlardır. İlk kırk günde ceninde meni vasfı galibtir, ikinci kırk günde pıhtılaşma özelliği, üçüncü kırk gündede bir çiğnem et olma özelliği galibtir, bu her ne kadar yaratılışı ve şekillendirilmesi tamamlansada böyledir, İbni Mesud hadisinde cenin şekillendirilmesinin vakti zikredilmemiştir, dediler. (4)
Yine ibni Mesuddan üçüncü kırktan önce şekillendirmenin olacağı rivayet edilmiştir.

_____
(1) Daha önce geçtiği gibi taberani sağirde tahric etti. (2) İnsan suresi, ayet: 2 (3) Taberani Mesudi Tarikiyle tahric etti. Heyseminin dediğ gibi karışmıtır.
Mecmauzzevaid: 7/207 (4) Müslim şerhi 16/191
Şa'bi Alkameden O'da İbni Mesuddan rivayet etti, dedi ki: (S: 101) Nutfe rahimde karar kılınca ona melek gelir ve onu eline alır ve deki: Ya rabbi yaratılan mı yoksa yaratılmayan mı? Eğer yaratılmayan denilirse canlı olmaz, rahimler onu kan olarak atarlar, Eğer yaratılmıştır, denilirse, melek: Ya rabbi erkek, yoksa dişimi, şakimi yoksa saidmi? der, ecel eser nedir ve nerde ölecek der? Nutfeye: Rabbin kim? denir. Allah, der, sana rızık veren kim? denir, Allah der. Kitapların anasına (levhi mahfuza) git ve sen orada bu nutfenin kıssasını bulacaksın, denir ve yaratılır, dedi, ecelince yaşar, rızkını yer, iz (eser lerine basar (oralarda gezer), eceli gelince ölür ve defnedilir, Şa'bi daha sonra şu ayeti okudu: (Ey insanlar, eğer biz öldükten sonra dirilmekten şüphe içindeyseniz, muhakkak ki biz sizi topraktan sonra nutfeden yarattık..) Bir çiğnem ete ulaşırsa canlı olru, eğer yaratılmamışsa rahimler onu kan olarak atar, yaratılmışsa canlı olur. Bunu ibniebi Hatim ve başkası tahric etti. (1)
Başka bir vecihle yine ibni Mesuddan rivayet edildi: Seksen günden önce şekillendirme yoktur, Süddi Ebi Malik ve Ebu Salihten O'da İbni Mesuddan (r.a)'tan rivayet etti. Mürre el Hamedani'den o4da ibni Mesuddan ve rasulullahın (sav) ashabından bir kısımlarından rivayet eti, rivayet Allah tealanın şu kavli hakkındandır: (O ki dilediği gibi siz rahimlerde şekillendirendir) (2) dedi ki: Nutfeler rahimlere düştüğü vakit kırk gün cesedde dolaşır, sonra kırk günde kan pıhtısı olur, sonraki kırk günde bir çiğnem et olur, yaratılmaya ulaşırsa, Allah ona bir melek gönderir ona şekil verir, bir melek bir toprakla gelir ve onu bir çiğnemlik etle karıştırır ve onunla onu macun yapar ve sonra emroluduğu gibi ona şekil verir ve: Erkek mi, yoksa dişim? Şakimi yoksa saidmi? Rızkı nedir? Ömrü nedir? İzi ve musibetleri nedir? ve Allah tealada buyurur, melekte yazar, ve cesed ölünce ve toprağın alındığı yere defnedilir, Bunu ibni Cerir Taberi tefsirinde (3) tahric etti, fakat Süddi'ye ihtilaf edilmiştir. İmam Ahmed ona itiraz ediyordu (farklı isnadları bir tefsirde toplamasına) yine aynı şekilde o ve başkası bir hadis için çeşitli isnadları toplamasından dolayı Vakidi'ye itiraz ediyordu.
Fakihlerden bir kısmı bu rivayetin zahiriyle amel etmişler ve merfu ibni mesudun hadisinide tevil etmişler ve doemişler ki: Çocuğun yaratılışının belli oluşunun en azı seksen bir gündür, çünkü ancak üçüncü kırk gündebir çiğnemlik et oluyor, bir parça et olmazdan öncede yaratılmıyor ve şekil verilmiyor, Bu asla binaen ashabımız ve şafiinin ashabı dedik: İddet sona ermez, ümmü veled azad edilmez ancak bir çiğnemlik yaratılmışet olursa müstesnadır, yaratılış ve şekil verilişinin en azı seksenbir gündür"
Ahmed (r.a) aleka(kan pıhtısı) hakkında şöyle dedi: (yaratılışı ortaya çıkmamış kandır" eğer bir çiğnemlik et yaratılmamışsa, onunla iddet sonra erer mi, ümmü velid evlad sahibi olurm. Bunda iki görüş vardır: İkiside Ahmedden rivayettir, eğer çizgileri belirmemişse, fakat gizli ancak kadınlardan ancak tecrübe sahibi olanalr biliyorsa onlar şahidlik eder ve şehadetleri kabul edilir. Alimlerin çoğunluğuna göre dört aydan sonra veya önce olmasında fark yoktur, bunu Ahmedin ashabından bir gurub rivayet etti ve oğlu Salih nakletti.
Şa'bi dedi ki: Eğer dört ay geçmişse yaratılmış olur, onunla iddet sona erer ve cariye azad edilir, aynı şekilde Ondan İbni Hanbel nakletti: Eğer ümmü veled düşürürse ve yaratılışıda tamsa azad edilir, iddeti sona erer, eğer dördüncü aya girmiş ve ruh üflenmişse, bu ondan cemaatin rivayetine muhaliftir. AhmedOndan bir rivayette dedik: Eğer yaratılış belil olmuşsa bunda ihtilaaf yoktur, bu şekilde cariye azad edilir. Yine ondan bir cemaat kan pıhtısı hakkında şu rivayeti yaptı: Çocuk olduğu açığa çıkarsa cariye azad edilir, ve bu Nahai'ninde görüşüdür. Şafii ve Ahmedin ashabından bir kısımı, iddetin bununla bitmeyeceğine dair bir görüşleri vardır, bunu hikaye ettiler.

_____
(1) İsnadı sahihtir, yine Taberanide tahric etti. (2) Ali imran, ayet: 6 (3) Tefsiri Taberi: 3/112-113 ravisi Süddiden Esbatın rivayet etmesi sebebiyle zayıftır.
Bütün bu kan pıhtısının yaratılmasının mümkün olduğuna mebnidir,buna daha önce geçen Huzeyfe bin üseyd hadisiyle de delil getirilir, ancak denilirki: Huzeyfe hadisi ancak et ve kemik olduktan sonra yaratılacağına işaret ediyor, buda ikinci kırk günde vaki olabilir, kan pıhtısı iken değil, Allah en iyisini bilir.
Tabiblerin zikrettiğiyse: Kan pıhtısı yaratılır ve çizgileri oluşur, aynı şekilde sözü kabul edilir kadınların şehadetleride buna delildir. Malik bin elHuveyris hadisi ceninin şekillendirilmesinin nutfeyken olacağına şahiddir. Allah en iyisini bilir.
İbni Mesudun hadisinde birçiğnem et olduğundan sonra kendisine meleğin gönderilmesini meselesi, kaldı ona dört şeyin yazıldığı ve ruh üfürüldüğü ve bununda yüzyirmi günden sonra olduğu meselesi kaldı.
Bu hadisin yazma ve ruh üfürülme tertibi rivayetlerinin lafızları karıştı, Buharini rivayetinde: Ona melek gönderilir ve dört şeyle emrolunur, sonra ona ruh üfülürü. Bu rivayete ruf üfürülmesinin yazıdan sonra olduğu belirtiliyor.
Beyhekinin Kader kitabında tanric ettiği rivayette: Sonra ona melek gönderilir, ve ona ruh üfürülür ve sonra dört şeyi yazmakla emrolur, Bu rivayettede yazının ruf üflemeden önce olduğunu bildiriyor. Bu ya ravilerin kendi anladıkları manayı kendi tasarruflarını kullanarak yaptıkları rivayetlerden, veya sadece haberleri tertib etmekten kaynaklanıyor, haber verileni tertiblemekten değil.
İbni Mesud hadisi ruf üflenişin ve meleğin emri yazışının dört aydan sonra olduğunu bildiriyor. Ruh üflenmesine gelince: Sahabeden açıkça dört ayra olduğunu bildiriyor. Ruh üflenmesine gelince: Sahabeden açıkça dört aydan sonra olduğu rivayet edildi, buna İbni Mesudun hadisininzahiride işaret ediyor. Zeyd bin Ali babası Ali'den rivayet etti, dedi ki: Nutfe dörtayı tamamalayınca allahona bir melek gönderi ve ona bir karanlıklar içerisinde ruh üfürür, buda Allah tealanın şu kavlidir: (Sonra onu başkabir yaratılışta insan haline getirdik:Bunu ibni ebi Hatim tahriç etti, isnadı zayıftır.
Lalekai ibni Abbasa isnadla tahric etti, dedi ki: Nutfe rahme düştüğü zaman dtört ay on gün bekler, sonra ruh üfürülür, sonra kırk gece kalır veona bir melek gönderilir, melek eonunboynunun çukuruna haafifçe vuurrve onunşaki veya said olduğunu yazar. (1) Bu rivayettede ruh üfürülmesinin kırk günden on gün fazla olduğunu bildiriyor.
İmam Ahmed meşhur mezhebini ibni Mesud hadisi üzerine bina etti, (S: 104) ve çocuğa ruhun dört aydan sonra ufrüleceğini söyledi, dörtay tamamladıktan sonra düşerse, onu ruh üflenipte öldüğü için cenaze namazı kılır, dedi yine bu Said bin Müseyyebten rivayet edildi, ve Şafiinin ve İshakın iki sözünden biridir. Bir ç ok kişi imam Ahmedden şöyle dediğini nakletti: Dört ay on güne ulaşırsa, bu on gün içerisinde ona ruh üflenir ve üzerine cenaze namazı kılınır. Ebul Harisin ondan rivayetinde dedi ki: Canlı kırk gün nutfe olur, kırkgece kan pıhtısı, kırk gecede bir çiğnem et olur, sonra kemik ve et olur dört ay on gün tamamlandımı ruh ufrülür.
İbni Abbastan rivayet edildiği gibi bu rivayetin zahiride ruhun dört ay on günden sonra üfrüleceğini bildiriyor.Bundan önceki Ahmedden yapılan rivayetlerde dörtay tamamlandıktan sonra ong ün içerisinde ruhun üfleneceğini bildiriyor, ondan bilinen de budur. İbnil Müseyyebte kendisi vefata iddetinden sorulunca dört ay on gün demişti kendisine on gün nedir?b denilince, Onda ruh üflei, dedi. (2) Tıp ehli dedi: Ceninotuz beş günde şekillenirse yetmiş günde hareketeder ve ikiyüz on günde doğar. Buda yedi aydır, Allah en iyisini bilir.i Meleğin yazmasına gelince: İbni Mesudun hadisi yine dört aydan sonra olduğuna işaret ediyor. Sahihaynde Enes (r.a)den rivayette, peygamber (sav) buyurduki: Allah rahime bir melek vekil yapar ve o melek, ya rabbi netfe, ve ya rabbi kan pıhtısı, ya rabbi bir çiğnem et der, eğer allah yaratılış olarak hükmederse melek: Ya rabbi erkek yoksadişi mi?Şaki yoksa said mi, rızkı nedir, eceli nedir? der Bütün bunlar annesinin karnında yazılır.
Hadis zayıftır. İsnadında Muhammed b. Humeyd erRazi var, o zayıftır. (2) İbni Ceriri Taberi ve İbni Kesir Said b. El Müseyyeb'ten tahric etti. Taberi tefsiri: 2/319-320 İbni Kesir Tefsiri: 1/285.
Bunun zahiri İbni Mesudun hadisine uyuyor, fakat onda müddet takdiri yoktur, Huzeyfe bin Üseydin hadisi yazının ikinci kırkın evvelinde olduğuna işaret ediyor. Yine Müslim Hüzeyfe bin Üseydden peygamber (sav)'e varan isnadla rivayet etti, buyurduki: Kırk veya kırk beş gecede hutfe rahimde yerleştikten sonra melek nutfeye gelir ve derki: Ya rabbi şakimi yoksa saidmi? ve o ikisi yazılır, ve ya rabbi erkek mi, dişimi? der, ve o ikiside yazılır, ve ameli, iizi eceli, rızkı yazılır sonra sayfalar dürülür, ne ziyade nede noksan edilir.
Yine Müslimin bir rivayetinde:Nutfe rahme kırkg ecede düşer, sonra ona melek çıkar, ve:Ya rabbi erkek, yoksa dişim? der.. " Müslimin diğer bir rivayetindede: Kırk küsür gece"
İmam Ahmedin müsnedinde Cabir (ra)den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Nutfe kırk gece veya kırk gün rahimde karar kılarsa ona melek gönderilir, ve : Ya rabbi şakim asidmi? der ve öğrenir?Şabinin Alkameden O'nunda ibni Mesuddan rivayet ettiği rivayette meleğin ona nutfeyken gönderildiğine işaret ediyordu. İbni Mesuddan başka iki vecih daha rivayet edildi, dekiki: Her gün Allah tealaya Adem oğlunun amelleri arzolur, üç saat ona bakar, sonra rahimler getirilir,üç saat da ona bakar bu allah tealanın şu kavlidir. (Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendirendir" (1) ve Dilideği ne kızlar ve dilediğine erkekler veri ve onları erkekler ve dişiler olarak evlendirir ve dilediğinide kısır kılar, o her şeyi bilendir, kudretsahibidir (2) ve rızıklar getirilir üç saatte ona bakar meleklerde üç saat onu tesbih eder. dedi ki: İşte bu sizin ve rabbinizin durumudur, fakat bunda rahimlere onlarla ilgili meselelere) baktığının vaki tayini yoktur.
Sahabeden bir topluluktan rivayet edildiki: Yazı ikinci kırkta olur, Lalekai Abdullah bin Amr bin Asa varan isnadla tahric etti, Abdullah bin Amr bin Asdekiki: Kadının rahminde nutfe kırk gün kalınca, ona melek gelir ve çıkarır ve onunla Rahmana yükselir, ve deki: Yarat ey yaratanların en iyisi? Alllah dilediği gibi onun işi hakkında hükümveri, sonra meleğe verilirve melek: Ya rabbi düşükmü yoksa tamammı? der ve alah ona açıklar, melek: Ya Rabbi erkekmi, dişim? der. Allah ona açıklar, eceli noksanmı, tam mı? der , Allah ona açıkla, melek: Ya rabbi şakimi saidmi? der Allah ona açıklar, melek: Ya Rabbi tek mi, ikizmi? der, Allah ona açıklar, sonra melek: Ya rabbi onun rızkını tayin et, der, Allah onun eceliyle beraber rızkını tayin eder, ve melek o ikisiyle beraber (rızkı ve eceli) iner (Nefsimi kudret elinde tutana yemin olsun ki, dünyadan ancak kendisine ayrılana nail olur.
İbni Ebi Hatim ebu Zerre isnadla tahric etti, dekiki: Meni rahimde kırkgece kalır, ona nefisler meleği gelir, onunla Rahman azze ve cellenin (huzuruna) çıkar, ve derki: Ya Rabbi erkek mi, dişim? Allah vereceği hükmü verir, ve melek derki: Ya rabbi şakimi saidmi? Huzunca karşılayacağını yazar sonra Ebu Zerr tegabün suresinin başını şuraya kadar okudu: (O size şekil verdi ve şekillenizi güzel kıldı ve dönüş onadır) (3) Bunun hepsi Huzeyfe bin Üseydin hadisine uygundur.
İbni Abbas'tan meleğin yazmasının ruh üflenmesinden kırk gece sonra olduğu rivayeti geçmişti, fakat isnadında nazar var (iyi bakılmamış) Bazıları bu hadislerle eserleri ve İbni Mesudun rivayetini birleştirmiş ve yazmayı iki kere isbat etmiş, bununla beraber şöyle denebilir: Birincisi semada, diğeride anne karnındadır,zahir olan bir defa oluşudur, Allah en iyisini bilir, beki bu ceninlerin farklılığına göre farklı oluyor, bazısı ilk kırktan sonra, bazısı da üçüncü kırktan sonra. ve denilebilirki: Sonra lafzı ibni Mesud hadrisindeki ile

ihbarın tertibi muraddır, kendisiden haber verilen değil, Allah en iyisini bilir.
(1) Ali İmran, 6 (2) Şura, ayet: 49 (3) Teğabün suresi, ayet: 3

Huzeyfe bin Üseydin hadisinin işaret ettiği gibi müteahhirirden bazısı yazının ilk kırkta olduğunu tercih ettiler ve dedilerki: İbni Mesudun hadisinde zikri sonraya, bir çiğneklik et merhalesinden sonraya bırakıldı, (Sonra" lafzıyla cenini uğradığı değişim merhalelerinin kesilmemesi içindir, nutfe, kan pıhtısı ve bir çiğnem et,bu üçünün bir nizamda zikredilmesi daha güzel ve hoştur, bu yüzden atfedilen bazısına ettikçe mukaddemde (önce), olsa, matuf aleyha'yı tehir etti (kendisine atıf edilen)Buna allah tealanın şu kavliyle delil getirdiler: Ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır. Sonra onun zürriyetini, dayanıksız bir suyun özünden üretmiştir. Sonra onu tamamlayıp şekillendirmiş ona kendinden bir ruh üflemiştir. Ve sizin için kulaklar, gözler, kalbler yaratmıştır. Ne kadar az şükrediyorsunuz.) (1) İnsanla murad: Adem (sa)dır, ona ruh üflenmesi ve düzgün kılınması, (S:107) neslinin hakir bir sudan kılınnmasından önceydi. Fakat maksad Allahın kudretini zikretmek olunca, birini diğerinini üzerine atfetti, ve Ademin düzgün kılınıp ona ruh üflenmesini sonraya bıraktı, Allah en iyisini bilir.
Yazınının ceninin iki gözününün arasına yazıldığı variddir. Bezzarın müsnedinde İbni Ömerden rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Allah canlıyı yaratınca rahimler meleği derki: Ya rabbi erkek mi yoksa dişimi? dedi ki: Allah ona emrini verir, melek sonra: Ya rabbi şakim(cehennemlik) yoksa saidmi (Cenetlik) ve Allah ona emrini verir, sonra iki gözüün arasına karşılaşacağı şeyler, hatta musibetlerde yazılır (2) İbni Abbastan mevkuf olarakta varid oldu, Daha önce geçen Huzeyfe bin Üseyd hadisinde bunun sahifeye yazıldığı bildirilmişti. Her halde sahifeye yazılır ve çocuğun iki gözü arasınada yazılır.
Rivayet edildiki: Bu yazıyla birlikte ceninin içerdiği özelliklerden yaratılır. Ayşe (r.a)den rivayet edildik: peygamber (sav) buyurduki: "Allah bir yaratığı yaratmak istedği zaman bir melek gönderir ve rahme girer ve: Ya rabbbi nedir? der Allah erkek veya kız, buyurur, veya rahimde yaratılmasını dilediği şeyi buyurur, melek: Ya rabbi şakii yoksa saidmi? der Allah dilediğini buyurur, sonra melek: Ya rabbi onun eceli nedir? Allah teala şöyle şöyle buyurur, melek: Onun yaratılışı ve nasibleri nedir? der, Allah: şöyle buyurur. Her bir şey onunla birlikte rahimde yaratılır: Ebu Davud kader kitabında, Bezzarda müsnedinde tahric etti. (3)
Cenin için anne karnında yazılan bu yazı Allah tealanın şu kavlinde buyurduğu takdirler değildir: Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen her hangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce , bir kitapta yazılmış olmasın.Şüphesiz bu, Allaha göre kolaydır. (4) (S:108) Sahihi Müslimde Abdullah bin Amr'dan rivayet edildiği gibi, peygamber (sav) buyurduki: Allah yaratıkların kaderlerini, yaratmadan elli bin sene önce takdir etti. (5) Ubade bin Samitin peygamber (sav)'den rivayet ettiği hadis: Allah kalemi ilk yarattığı zaman ona buyurduki: Yaz, ve kıyamete kadar olacak şeyleri yazdı (6)
Daha önce İbni Mesud (ra)'dan edilen şeyde: Melek nutfenin halinden sorunca, daha önce yazılmış yazıya gitmesi emredilir ve ona denirki: sen orada bu netfenin kıssasını bulacaksın.
Saidlik ve şekavetle ilglii yazı hakkında naslar çoktur.
Sahihhaynde Ali bin Ebi Talib (r.a)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Her nefes alan nefsin Allah cennet veya cehennemdeki yerini yazdı, şaka veya said olduğunu yazdı.Bir adam dedi ki: Ey Allahın rasulü, yazımız üzerine kalıp, ameli terketmeyelimmi? amel ediniz, herkes için yaratılmış olduğu şey kolaydır,saadet ehliyse, saadet ehlinin ameli ona kolay kılınır, şekavet ehliyse ona şekavet ehlinin ameli kolay kılınır" sonra şunu okudu: (Malını) veren ve sakınan ve en güzeli tasdik edene gelince, ona kılay olanı kolaylaştırırız, cimrilik edipte isteğna kendini ihtiyaç sahibi görmemek) gösterene ve en güzeli yalanlayanaysa zor olanı kolaylaştıracağız) (7)
(1) Secde ayet: 7-9 (2) Bezzar ve Ebu Yala tahric etti. İbni Hibban hadisi doğruladı. (3) Hadis sabittir Ebu Davud ve Bezzar tahric etti. (4) Hadis suresi, ayet: 22 (5) Ahmed, Müslim, Tirmizi, Tahric etti hadis sahihtir. (8) Hadis sahihtir. Ahmed Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti. (7) Leyl suresi, ayeti 5-10

Bu hadiste: Saadet ve şekavet daha önce yazılmıştır, ve bunlar amellere göre takdir edilmiştir, herkese yaratılmış olduğu ameller kolay kılınır, ve bu amelelre görede şekavet veya saadet olur.
Sahihaynde İmran bin Husayndan rivayet edildi, dedi ki: Bir adam: ya rasulellah cenent ehli cehennem ehli bilinirmi? Evet buyurdu. Adam: Amel yapanlar niçin amel yapıyor? dedi. Herkes yaratılmış olduğu şey için veya kendisine kolay kıllınanı amel ediyor" buyurdu: (1)

Bu mana peygamber (sav)'den çok vecihlerle rivayet edildi, İbni Mesudun hadisinde saadet ve şekavetamellerin sonuna göredir. Hadisin sonundaki, son söz: Kendisinden başka ilah olmayan Allaha yemin olsunki, sizden biriniz cennet ehli amelini yaparda hatta kendisiyel cennetarasında... İlk sonuna kadar zikretti) Bu İbni Mesudun kelamındandır,denildi. Aynı şekilde Selem bin Küheyl,Zeyd bin Vehbten,oda ibini Mesuddan sözünü rivayet etti (2) Bu manada peygamber (sav)den çok vecihlerle rivayet edlidi.Sahihi Buharide Selh bin Sa'd'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Ameller ancak sonlarıyladır" İbni Hibbanın sahihinde Ayşe (r.a)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Ameller ancak sonlarıyladır, yine İbni Hibbanın sahihinde Muaviyeden rivayet edildi, dedi ki: Peygamber (sav)'i işittim şöyle buyuruyordu: Ameller ancak sonlarıyadır, aynen kap gibi, üstü güzel olursa, altıda güzel olur,üstü pis olursa altıda pis olur" Sahihi Müslinde Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi,peygamber (sav) buyurduki: Adam uzun zaman cennetehlinin amelini yaparda sonra amelinin sonu cehennem ehlinin ameli olur, bir adamda uzun zaman cehennem ehlinin amelini yaparda sonra cennet ehlinin ameliyle son bulur" (3)
İmam Ahmed Enes (r.a)den tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: Sizin bir adamın ameli neyle tamamlanacağına bakmatan bir kimseye şaşırmayın (yani çok beğenmeyin)çünkü ömrününbir zamanını amel yapan amelle geçirir, salih amel yapar, şayet o hal üzere ölse cennete girecek, sonra değişir ve kötü amel işler, bir kulda ömrünün bir kısmını kötü amelle geçirir, eğerbu hal üzere ölse cehenneme girer, sonra değişir ve salih amel işler (4) Yine Ayşe(ra)den tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: Bir adam cehennem ehlinden yazılıyken cennet ehlinin amelini işler, ölümünden öncede değişir ve cehennem ehlinin amelini işler ve cehenneme girer. (S: 110) Bir adamda cennetehlinden yazılıyken, cehenem ehlinin amelini işler, ölümünden öncede değişir ve cennet ehlinin amelini yapar ve bu halle ölür ve cennete girer. (5)
İmam Ahmed , Nesai ve Tirmizi Abdullah bin Amr (ra)dan tahric ettiler, dedi ki: Elinde iki yazı bulunduğu halde rasululalh (sav) bizim yanımıza çıkıp geldive buyurduki: Bu iki yazı nedir biliyormusunuz? Hayır ya rasulullah ancak haber veriseniz (öğreniriz) dedik: Sağ elindeki için: Bu alemlerin rabbinden bir yazıdır, içinde cennet babalarının ve kabilerinin isimleri vardır, sonra sonuna kadar kısaca anlattı, bunlara ne ziyade nede noksan yapılır, buyurdu, sonra sol elindeki içindebuyurduki: Bu alemlerin Rabbinden yazıdır, içinde cehennem ehlinin, babalarının ve kabilelerinin isimleri var, sonra sonuna kadar özetledi ve ne bunlara ziyade, nede noksan yapılır" buyurdu. Ashabı: Eğer iş bitmiyse,amel niye ey Allahın rasulü? dedi. (Doğru olunuz, doğruluğa yaklaşınız, cennet ashabına cennet ehlinin ameliyle hatime verilir, hangi ameli yaparsa yapsın cehennem ashabına cehennem ehlininameliyle son verilir, hangi ameli yaparsa yapsın" Sonra rasulullah bu iki yazıyı attı ve buyurduki: Rabbiniz kulları ne halini belirtti) bitirdi, bir takım cennette bir takımda cehennemdedir (6)

_____
Hadis sahihtir, Buhari, Müslim ve Ebu Davud tahric etti. (2) Ahmed ve Nesei tahric etti, daha önce geçtiğigibi ibni Mesudun hadisini Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti. (3) Müslim ve Ahmed tahric etti. İbni Hibban doruladı. (4) Hadisin isnadı sahihtir, Ahmed tahric etit. (5) Hadis sahihtir, ne Ahmed Ve ebYa'la tahric etti (6) Tirmizi bununi çin dedi ki: Hasen sahih garib.
Bu hadis peygamber (sav)'den çok vecihlerle rivayet edildi, Taberani Ali bin Ebi Talibten tahriç eti ve şu ziyadeyi yaptı: Cennet ashabı cennet ehlinin ameliyle bon bulur, cehennem ashabıda cehenem ehlinin ameliyleson bulur, hangi ameli yaparsa yapsın"
Saadet ehli şekavet ehlinin yoluna girdirilebilir ve onlar onlardan olduğu için onlara benzedi denilebilir ve onlara saadet yetişir ve onarı kurtarır, Şekavet ehlide saadet ehlinin yoluna girdirilebilir ve onlar onlardan olduğu için onlara benzemiştir hatta onlar onlardandır, ve şekavet onarı yakalar Allah kimi levhi mahfuzda said yazmışsa onu ölümünden önce said yapacak amel işleyicneye kadar dünyadan çıkarmaz, sonra dedi ki: Ameller sonlarıyladır, ameller sonlarıyladır" Yine bu manada Bezzarda müsnedince tahric etti. (İbni Ömerden) O'da peygamber (sav) den
Sahihaynda Sehl bin Sa'd rivayet edildi: Peygamber (sav)'le müşrikler karşılaştılar savaştılar) peygamber (sav)'in ashabının içinde bir adam vardı, kaçanı çarpışanı bırakmıyor kılıcıyla vuruyordu (iyi savaşıyordu)
Bugün bizden filanın döğüştüğü gibi kimse döğüşmedi, dediler, rasululal (sav) O cehennem ehlindendir buyurdu. Kavimden bir adam: Ben onun arkadaşıyım onu takib edeceğim dedi. Adam çok şiddetli yaralandı, ölümde acele etti kılıcın tutulan tarafını yere, kesen tarafınıda iki memesi arasına koydu ve sonra kendini öldürdü,adam rasululalh (sav)'in yanına çıktı geldi ve: Benşehadet ederimki sen allahın rasullüsün,dedi ve kıssayı anlattı, rasulullah (sav7 buyurdu ki: İnsanlara görünüşte bir adam cennet ehlinin amelini işler, fakat o cehennem ehlindendir, ve bir adam insanlara görünüşte kendisini cennet ehliyken cehennem ehli ameli işler" bir rivayette Buhari şu ziyadeyi yaptı: Ameller ancak sonlar iledir" (1)
İnsanlara görünüşe göresözü batınının buna zıt olduğuna işarettir, kötü son kum içih insanarın vakıf olamayacağı batını bir desiseyle (hile, tuzak) olur. Yine adam içerisinde gizli bir hayır hasleti varken cehennem ehlinin amelini yapar, içindeki hayır hasleti ömrünün sonunda üstün gelidrde kendisine iyi sonu vacib kılabilir.Abdul Aziz bin ebi Ravvad dedi ki: Ölüm anında kendisine La ilahe illalah telkin edilen bir adamın yanına geldimSon sözünde: Senin söylediğine ben küfrediyorum, inkar ediyorm dedi ve böylece öldü. Dedi ki: Onun halinden sordum, o içki düşkünüymüş, Abdul Aziz diyorki: Günahlardan sakının , onlar (günahlar7 onu bu hale düşürdü. Sonlar, geçmişlerin mirasıdır, bütün bunlar levhi mahfuzda geçmiştir, bunun için selef kötü sondan korkmuşlardır. (S: 112) Bazıları geçmişin hatırlanmasıyla bayılıyorlardı. Denildik: İyilerin kalbi sonlarla bağlıdır, onlar:Sonumuz nasıl olacak derler.Mukarrabinin kableri geçmişlerle bağlıdır, onlar: bizim geçmişimizneydi? derler.
Sahabelerin bazısı ölümü anındaağladı ve sebebi sorulunca: Allah teala iki avuç aldı ve: Şunlar cennettedir, şunlar cehennemdedir, buyurdu, ben hangi avuçtan olduğumu bilmiyorum dedi. (2)

Selefin bazısı dedi ki: Geçmiş yazıların ağlattığı gibi gözleri başka bir şey ağlatmamıştır. Süfyan bazı salihlere dedik: Allahın senin hakkındaki ilmi seni ağlatımı? Bu adam dedik: Sen benihiç sevinmez ettin Süfyanın titremesi geçmişler ve sonlardan dolayı artıyordu ve ağlıyor, şöyle diyordu:% Levhi mahfuzda şakilerden olmaktan korkuyorum (3) ve

ağlıyor ve şöyle diyordu: İmanımın ölüm anındaalınmasından korkuyorum Malik bin Dinar gecesi boyunca sakalını tutuyor ve Ya Rabbi sen cehennem sakinlerini ve cennet sakinlerini biliyorsun, Malik'in yeri iki yerden hangisinde (4)

Hatemül Esamm dedi ki: Dört tehlikeyi hatırlamaktan kalbi boş olan (hatırlamayan) kimse, aldanmıştı, şakilikten emin olamaz:

_____

(1) Hadis sahihtir, Buhari tahric etti (2) Hadisin isnadı sahihtir. Ahmed müsnedde tahri cetti. (3) Ebu Nuaym Hilyetül Evliyada 7/ 51'de süfyan sevri'den zikretti (4) Ebu Nuaym Hilye 2/ 383

Bir: Şunlar cennette dediği ve önem vermem (Allah teala şöyle buyurur), şunlar cehennemde önem vermem, dediği misak gününün tehlikesinidir, ve insan hangi gruptan olduğunu bilmiyor, İki: Onu üç karanlıkta yarattığı ve meleğin şakilik ve saidlikle nida ettiği şeyi, o şakilerdinmi, saidlerdenmi olduğunu bilmiyor, Üç: Tekrar dirilip huzara çıkışın felaketleridir, o Allahın rızasıylamı müjdelenecek yoksa gazabıylamı bilmiyo. Dört: İnsanların grup grup çıktıkları gün, iki yoldanhangisine girdirelceğini bilmiyor.

Sehl etTüsteri dedi ki: Mürid masiyetlerle imtihan olunmaktan korkar, arifte küfürle imtihan olunmaktan korkar" Bununiçin sahabe ve onlardan sonraki selefi salih nefislerinden münafiklık için korkuyolardı, ve şiddetli titriyorlardı, mü'min nefsinden küçük nifaktan dolayı korkar, ve hatime anında kenidne galip gelmesinden korkar, küçük nifakın kendisine büyük niaka girdirmesinden korkar. (S: 113) Rasulullah (sav) dualarında çokça şöyle derdi: Ey kalbleri çevirip çeviren, kalbimi dinin üzerinde saitkıl, O'na denildiki: Ey Allahın nebisi, sana ve seningetirdiğine iman ettik,bize karşı korkuyormusun? Evet, kalbler Rahmanın iki parmağı arasındadır, istediği gibi çevirir, buyurdu" Bunu imam Ahmed ve Tirmizi tahric etti. (Enes (ra)den (1)

İmam Ahmed Ümme Seleme (r.a)'den tahric etti, peygamber (sav) dualarında çokça şöyle diyordu: Ey kalbleri evirip çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerinde sabitleştir" Ay Allahın resulü kalb döner mi, dedim. Evet, Ey peygamber (sav) rabbi, benim günahımı bağışla, kalbiminkatılığını gider, beni yaşattıkça saptırıcı fitnelerden koru, de) buyurdu. (2) Bu manada hadisler çoktur.

Müslim Abdullah bin Amr'dan tahric etti. dedi ki: Peygamber (sav)'i işittim buyuruyorki: Adem oğullarının kablerinin hepsi Rahman azze ve cellenin iki parmağı arasındadır, aynen bir kalb gibi, istediğ gibi onu saf eder sonra rasululah (sav) buyurduki: Ey kalblerin tasarrufçusu Allahım, kalmizi senin taatın üzerine sarfet dedi (3)

(1) Hadis hasendir, Tirmizi hasen dedi. (2) Hadis zayıftır, rivayette Şehr bin Havşeb var o zayıftır. (3) Hadis sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İmam Beyhaki'nin Sünnetin Delil Oluşuna Bakışı

Beyhaki meselyi delillerle böylece ortaya koyduktan sonra şöyle der:
Sünnetin delil oluşu sabit olmasaydı, Rasulullah efendimiz (s.a.v.) veda hutbesinde orad bulunanlara dini husuları öğrettikten sonra şöyle buyurmazdı:
"Bakın! Burada bulunanlarınız bulunmayanlara (anlattıklarımı) aktarısın. Çünkü kendisine aktarılan bazı kimseler dinleyenden daha iyi beller"[1]
Beyhaki sonra şu hadisi zikreder:
"Bizden iştiği hadisi işittiği gibi aynen rivayet edenin (c.c.) yüzünü ağartsın. Çünkü kendisine aktarılan bazı kimseler dinleyenden daha iyi beller"[2]
İleride açıklayacağımız gibi bu hadis mütevatirdir.
İmam Şafii de şöyle der:
Rasulullah (s.a.v.) kendi sözünün dinlenip ezberlenmesi ve hakkıyla aktarılmasını[3] tavsiye etmiştir. Bu da onun ancak hüccet olan şeyleri emrettiğinin delilidir. Çünkü [4] bu ya yerine getirilmesi gereken bir helaldir veya kaçınılması gereken bir haramdır veya da yerine getirilmesi gereken bir haddir veyahutta alınıp verilmesi gereken bir maldır veyahutta din ve dünya ile ilgili bir nasihattır.[5]
Beyhaki daha sonra Ebu Rafi'in rivayet ettiği hadisi zikreder[6]: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdular:
"Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak, kendisine emrettiğim veya nehyettiğim bir haber geldiğinde "bunu bilmiyorum". Biz Kur'an'databi oluruz" derken bulmayayım"[7]
Beyhaki daha sonra da el-Mikdam b. ma'dikerib hadisini zikreder:
Rasulullah (s.a.v.) Hayber günü bazı şeyleri haram kıldı. Ehli eşek eti vb. bunlardandır.[8] Allah Rasulu (s.a.v.) daha sonra şöyle buyurdular:
"Kişinin koltuğuna oturup, bir hadisimi naklederek şöyle demesi yakındır: "Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı var (c.c.. Onda helal olarak bulduğumuzu helal sayar, haram olarak bulduğumuzu da haram sayarız" Dikat edin! Rasulullah'ın (s.a.v.)haram kıldığı da Allah'ın (c.c.) haram kıldığı gibidir"[9]

---

[1] Buhari İlim: 9; Müslim Kasame: 29;
İbnu Mace Mukaddime: 18; Müsned: 5/4.
[2] İbnu Mace Mukaddime: 18; Darimi Mukaddime: 24;
Tirmizi: 2657; Müsned: 1/427; Ebu Davud: 3660.
[3] Risaye, 402 ve Delailu'n Nübüvve 1/23'de ibare şöyledir: "Rasulullah (s.a.v.) kendi sözünün dinlenip ezberlenmesi ve hakkıyla aktarılmasını her ferde tavsiye edince.."
[4] Çünkü diye başlayan kısım Delail'de yok.
[5] Risale, s. 403'de ibare şöyledir "..din ve dünya ile ilgili bir nasihattır. Bu da şunu gösterir. Fıkhi bilgiyi fakih olmayan da ezberleyebilir. Bu durumda onu ezberlenmiş olur. Fakih olmaz"
[6] Delail: 1/24.
[7] Ebu Davud Sünnet: 4605; İbnu Mace Mukaddime: 2; Tirmizi İlim: 10.
[8] Hadis Ebu Davud'da el-Mikdam b. Ma'dikerib'den şu lafızla rivayet edilmiştir: "Dikkat edin! Yırtıcı tırnaklı hayvan, ehli eşek ve zimminin malı haramdır..." Bkz. Delailu'n Nübüvve: 1/24.
[9] Hadisin tahrici yukarıda geçti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Saygıyı ve Sevgiyi Öngören Ayetler;

"Peygamber, mü'minler için kendi canlarından ileridir. Onun eşleri de onların anneleridir."[1]
"Şüphesiz ki Allah ve melekleri Peygamber'e salat etmekte (yani onun şerefini gözetmekte ve şanını yüceltmekte)dirler; o halde siz de ey iman edenler, ona salat edin, ona içtenlikle selam edin."[2]
"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve peygamberine inanmışlardır. İctimai bir iş (görüşmek) üzere o (Allah'ın Rasulü) ile beraber oldukları zaman ondan izin almadan gitmezler. Senden izin alanlar, işte onlar, Allah ve Rasulüne inanan kimselerdir."[3]
"…Sizin için Allah'ın Rasulünü incitmeniz ve kendisinden sonra O'nun zevcelerini nikahlamanız ebediyen (caiz) olmaz. Çünkü bu, Allah katında pek büyük bir günahtır."[4]
Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e itaati ve saygıyı emreden, O'na karşı gelmekten sakındıran bu ayetler, bunların isteğe bağlı değil, zorunlu olduğunu kesin olarak ortaya koymaktadır. Bu da elbette O'na inanmanın ve O'nu örnek bir insan olarak kabul etmenin tabii bir sonucudur. "*Bu ayetler münafik ve kafirler içindir, mü'minleri ilgilendirmez*" demek; "*Mü'minler için peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e itaatsizliğin caiz olduğu*" nu söylemek demek olur ki, bu apaçık bir çelişkidir. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı gelmek ve O'na isyan etmek şöyle dursun, O'na eziyet ve saygısızlık edenleri bile, Allah Azze ve Celle yukarıdaki ayetlerde çok sert bir şekilde uyarmıştır.

---

[1] Ahzab, 6
[2] Ahzab, 56
[3] Nur, 62
[4] Ahzab, 53

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şeriat ile Akıl Arasında Çelişki Yoktur:

Kelamcıların "akıl nassa taarruz ettiği zaman, akıl mukaddemdir. Çünkü naklin aslı akıldır" kaidesi batıldır. Çünkü vahyin nasları akla muhalif olarak gelmemiş, peygamberler de akla muhalif şeyler getirmemişler, ancak bazı şeyleri anlamada akıl aciz kalmıştır. Akla muhalif olduğu söylenen şeyler ya uydurma bir hadise, ya da zayıf bir delalete delil olmaya müsait olmayan şeylerdir. İbni Teymiyenin bu konudaki kaidesi anlamlıdır: " Sahih nakil sarih akle muarız değildir".

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Reyye'nin İddiaları:

1. Hadis külliyatinda sahih diye isimlendirilen hadisler azdir.
2. Hz. Peygamberin agzindan çiktigi sekliyle nakledilip bize ulasan hadislerin sayisi da azliktadir.
3. Sadece kisa hadislerin bazilarinda nadiren aslina bagli olarak kalmis, bir takim lafizlar bulunabilmektedir.
4. Sahih diye tanimladiklari nakledilen hadislerin sihhati, aslinda ravilerin nazarinda olup, söz konusu nakillerin kendilerinde (metinlerinde) degildir.
5. Sünnet, Hz. Peygamber ve sahabe zamaninda yazilmamistir.
6. Ebu Hureyre hadis uyduran birisidir.
7. Hadislerin istenileni alma veya birakma konusunda herhangi bir zorlugu veya günahi yoktur.
8. Mütevatir sünnet, ameli olan sünnetlerdir. Hadislerin tamamini içine alacak derecede sünneti onlara samil kilmak, muhdes bir istilahtir.
9. Sahabiler birbirlerini tenkid ettikleri halde, cerh ve tadil alimleri onlari tenkid ameliyesine tabi tutmamislardir. Halbuki onlar masum degildirler.
10. Buhari ve Müslim'de iki yüzü askin garib ve fert hadisler vardir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HİCRETLER BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
Din Ve Zaman
Kur'an'ın Zamanı İfade Şekli
Mutlak ve Mübhem Zaman:
Muayyen Belli Zaman:
Zamanın Sıkça Hatırlatılması:
Kur'an'da Zamanın Taksimi: Takvim
Bir Ayın Taksimatı:
Günlük Zaman Ve Taksimi:
TEBLİG, TERBİYE VE SİYASÎ TAKTİK AÇILARINDAN HİCRET
Giriş:
I. Tabye Ve Taktik Olarak Hicret
a- Sabır:
b- Hicret
c- Cihad:
II. Siyasî Vak'a Olarak Hicret
III. İrşad Ve Tebliğde Metod Olarak Hicret
Netice Olarak:

HİCRETLER BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Bu bölüm Kitabu'l-Hicreteyn yani İki Hicretler Kitabı adını taşır. İki hicretten maksad: Mekke'den Habeşistan'a yapılan hicretle, Mekke'den Medine'ye yapılan hicret kastedilir. Mutlak olarak hicret deyince Mekke'den Medine'ye olan hicret anlaşılır. Zira Fahr-ı Âlem Efendimiz de bu hicrete katılmıştır ve bu hicret İslam tarihinde çok ciddi bir dönüm noktasıdır. İslam'ın cemaatten devlete geçişi, sabırdan aksiyona; yani pasif aksiyondan fiilî aksiyona yani sabırdan, önce müdafaaya, sonra da fetihlere geçiş demektir. Manası ve hasıl ettiği neticeleri büyük olan bir hadisedir. İslam tarihinin belki de en mühim hadisesidir.
Bu bölümde, hicretle ilgili beş hadis yer almaktadır. Hadisler daha ziyade hicretin tarihî vak'a yönüne temas etmektedir. Halbuki hicret, İslam dininde derin manaları olan, günümüz Müslümanlarına bile yön veren, istikamet çizen, tercih amili olan, ufuk açan mesajlarla dolu bir mefhumdur, bir hayat görüşü, bir dava stratejisidir. Bu sebeple, hicretle ilgili gerekli açıklamaları bahsin sonunda dercedeceğimiz uzunca bir tahlile bırakarak, burada, hicretin siyasî yönüne rengini vuran bir anlaşma metnini kaydedeceğiz. İslam'ın İlk Anayasası olarak değerlendirilen bu vesika Medine'deki Müslümanlarla diğer gayr-i müslim cemaatlerin münasebetlerini, temel hak ve vazifelerini tesbit etmektedir. Resulullah, Medine'ye hicret eder etmez Medine'de mevcut, muhtelif dinî ve siyasî grupların temsilcilerini toplayarak bu metni hazırlamış, hepsinin Müslümanlarla ve kendi aralarında cereyan edecek münasebetlerini tanzim etmiştir. Hicretin siyasî ehemmiyetinin en bariz delillerinden biri olan bu vesikanın, Hicret Bölümü'nün giriş kısmında neşrini uygun buluyoruz.[1]
Medine Site Devleti Anayasası:
Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla
Madde 1- Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli mü'minler ve Müslümanlar ve bunlara tabi olanlara sonradan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihad edenler için (olmak üzere tanzim edilmiştir).
Madde 2- İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet (camia) teşkil ederler.
Madde 3- Kureyş'ten olan muhacirler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler ve onlar harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.
Madde 4- Benû Avf'lar, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye iştirak edeceklerdir ve (Müslümanların teşkil ettiği) her zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 5- Benû Haris'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 6- Benû Sâide'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'miler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 7- Benû Cuşem'ler kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 8- Benu'n-Neccar'lar, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 9- Benû Amr İbn Avf'lar, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 10- Benu'n-Nebit'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 11- Benû'l-Evs'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
Madde 12-a) Mü'minler, aralarında ağır malî mesuliyetler altında bulunan hiç kimseyi (bu halde) bırakmayacaklar, fidye-i necat veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve makul bilinen esaslara göre vereceklerdir.
Madde 12-b) Hiçbir mü'min, diğer bir mü'minin mevla(kendisi ile akdî kardeşlik rabıtası kurulmuş kimse)sına müracaat edemez. (Diğer okunuşa göre): Hiçbir mü'min diğer bir mü'minin mevlası ile onun aleyhinde olmak üzere bir anlaşma yapmayacaktır.
Madde 13- Takva sahibi mü'minler, kendi aralarında mütecavize veya haksız bir fiil ika'nı tasarlayan, yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veyahut da mü'minler arasında bir karışıklık çıkarma kasdını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evladı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.
Madde 14- Hiçbir mü'min bir kâfir için, bir mü'mini öldüremez ve mü'min aleyhine hiçbir kâfire yardım edemez.
Madde 15- Allah'ın zimmeti (himaye ve teminatı) bir tektir: (Mü' minlerin) en ehemmiyetsizlerinden birinin (himayesi) onların hepsi için hüküm ifade eder. Zira, mü'minler diğer insanlardan ayrı olarak birbirlerinin mevlası (kardeşi) durumundadırlar.
Madde 16- Yahudilerden bize tabi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara muarız olanlarla yardımlaşılmaksızın, yardım ve müzaheretimize hak kazanacaklardır.
Madde 17- Sulh, mü'minler arasında bir ve tektir. Hiçbir mü'min Allah yolunda girişilen bir harpte, diğer mü'minleri hariç tutarak, bir sulh anlaşması akdedemez; bu sulh ancak onlar (mü'minler) arasında umumiyet ve adalet esasları üzere yapılacaktır.
Madde 18- Bizimle beraber harbe iştirak eden bütün (askerî) birlikler, birbirleriyle münavebe edeceklerdir.
Madde 19- Mü'minler birbirlerinin Allah yolunda (uğrunda) akan kanlarının intikamını alacaklardır.
Madde 20-a) Takva sahibi mü'minler en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar.
Madde 20-b) Hiç bir müşrik, bir Kureyşlinin malını ve canını himayesi altına alamaz ve hiçbir mü'mine bu hususta engel olamaz. (Yani, Kureyşlilere tecavüz etmesine mani olamaz.)
Madde 21- Herhangi bir kimsenin bir mü'minin ölümüne sebep olduğu kat'î delillerle sabit olur da, maktulün vesilesi (yani hakkını müdafaa eden) rıza göstermezse, kısas hükümlerine tabi olur; bu halde, bütün mü'minler ona karşı olurlar. Ancak bunlara sadece (bu kaidenin) tatbiki için hareket etmek helal (doğru) olur.
Madde 22- Bu sahife(yazı)nın muhteviyatını kabul eden, Allah'a ve ahiret gününe inanan bir mü'minin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helal (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösterene kıyamet günü, Allah'ın lanet ve gadabı nasib olacaktır ki, o zaman artık kendisinden ne bir para tediyesi ne

de bir taviz bedeli alınacaktır.
Madde 23- Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir, selam O'na olsun.
Madde 24- Yahudiler, mü'minler gibi muharebeye devam ettiği müddetçe (kendi harb) masraflarını karşılamak mecburiyetindedirler.
Madde 25-a) Benû Avf Yahudleri mü'minlerle birlikte -(İbn Hişam'da bu, "maa" (yani "ile") olarak; Ebu Ubeyd'de ise "min" (yani "den") olarak zikredilir)- bir ümmet (camia) teşkil ederler. Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir. Buna, gerek mevlaları ve gerekse bizzat kendileri dahildirler.
Madde 25-b) Yalnız kim ki haksız bir fiil irtikab eder veya bir cürüm ika eder, o sadece kendine ve aile efradına zarar vermiş olacaktır.
Madde 26- Benû'n-Neccar Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
Madde 27- Benû'l-Haris yahudileri de Benû Avf yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
Madde 28- Benû Saide Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
Madde 29- Benû Cuşem Yahudileri de Benu Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
Madde 30- Benû'l-Evs Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
Madde 31- Benû Sa'lebe Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır. Yalnız, kim ki haksız bir fiil irtikab eder veya bir cürüm ika eder, o sadece kendini ve aile efradını zarardîde etmiş olacaktır.
Madde 32- Cefne (ailesi) Sa'lebe'nin bir koludur; bu bakımdan Sa'lebeler gibi mülahaza olunacaklardır.
Madde 33- Benu'ş-Şuteybe de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır.
Madde 34- Sa'lebenin mevlaları, bizzat Sa'lebeler gibi mülahaza olunacaklardır.
Madde 35- Yahudilere sığınmış olan kimseler (Bitane), bizzat Yahudiler gibi mülahaza olunacaklardır.
Madde 36-a) Bunlardan (Yahudilerden) hiçbir kimse (Müslümanlarla birlikte bir askerî sefere), Muhammed (s.a.v.)'in müsaadesi olmadan çıkmayacaktır.
Madde 36-b) Bir yaralamanın intikamını almak yasak edilmeyecektir. Muhakkak ki bir kimse bir adam öldürecek olursa, neticede kendini ve aile efradını mes'uliyet altına sokar; aksi halde haksızlık olacaktır. "Yani bu kaideye riayet etmeyen bir kimse haksız vaziyette olacaktır." Allah bu yazıya en iyi riayet edenlerle beraberdir.
Madde 37-a) (Bir harp vukuunda) Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve Müslümanların masrafları kendi üzerinedir. Muhakkak ki, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimselere harp açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardır. Onlar arasında hayırhahlık ve iyi davranış bulunacaktır. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareketler olmayacaktır.
Madde 37-b) Hiç kimse müttefikine karşı bir cürüm ika edemez. Muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir.
Madde 38- Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harp ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.
Madde 39- Bu sahifenin (yazının) gösterdiği kimseler için Yesrib vadisi dahili (cevf), mukaddes (haram) bir yerdir.
Madde 40- Himaye altındaki kimse (car), bizzat himaye eden kimse gibidir; ne zulmedilir ve ne de (kendisi) cürüm ika edecektir.
Madde 41- Himaye verme hakkına sahip kimselerin izni müstesna, bir himaye hakkı verilemez.
Madde 42- Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler, arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme yahut münazaa vakalarını Allah'a ve Rasulullah Muhammed (s.a.v.)'e götürmeleri gerekir. Allah, sahifeye (yazıya) en kuvvetli ve en iyi riayet edenlerle beraberdir.
Madde 43- Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar, himaye altına alınmayacaklardır.
Madde 44- Onlar (yani Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.
Madde 45-a) Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlar tarafından) bir sulh akdetmeye veya bir sulh akdine iştirake davet olunurlarsa, bunu doğrudan doğruya akdedecekler veya ona iştirak edeceklerdir. Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlara) aynı şeyleri teklif edecek olurlarsa, mü'minlere karşı aynı haklara sahip olacaklardır; din mevzuunda girişilen harp vak'aları müstesnadır.
Madde 45-b) Her bir zümre (gerek müdafaa ve gerekse sair ihtiyaçlar hususunda) kendilerine ait mıntıkadan sorumludurlar.
Madde 46- Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların mevlalarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakârlık ile tatbik olunur. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde kazanç temin edenler, sadece kendi nefsine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede (yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riayet edenlerle beraberdir.
Madde 47- Bu kitap (yazı), bir haksız fiil ika eden veya cürüm işleyen (ile ceza) arasına engel olarak giremez. Kim ki, bir harbe çıkar, emniyette olur veya kim ki, Medine'de kalırsa yine emniyet içindedir; haksız bir fiil ve cürüm ikası halleri müstesnadır. Allah ve Resulullah Muhammed (s.a.v.) himayelerini, (bu sahifeyi) tam bir sadakat ve dikkat içinde muhafaza eden kimseler üzerinde tutacaklardır.[2]

?5775 ?1? ?? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??? ??? ?? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????????: ??????? ????? ??????? ????????? ??? ??????????? ??????? ????: ????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????. ??????? ???? ????: ??? ???? ?????? ?????????

?????? ??????????? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? #? ?????: ??????? ????????? ??????????? ?????? ??????? ????? ????? ??????? ??????????? ????? ???????? ? ??????? ???? ?????? ???????? ????? ???????? ????????? ????? ????? ???? ????? ???????? ????????? ??????. ??????????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? # ?? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ????? ??????: ???? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ??? ???????? ??????? ????????? ??????? ???? ??? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ????????? ??? ??????????? ??????? ??????? ?????? ?????????: ?????? ????? ??? ?????? ???????: ???????? ???? ????? ??????????? ??? ???????? ????????: ???? ???????? ??????? ?????: ??????. ??????: ??????????? ?????: ??????. ??????? ?????? ????????: ??????? ???????? ???? ???????? ??????????? ??????????. ???????? ???????? ?? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? # ???????? ????????? ????????????? ???????? ???????? # ?????? ??????? ???????? ??? ??????????? ????????? ????? ???????????. ????????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????? ??? ??????? ??????! ?????: ???????? ????? ???????? ????? ????? ???: ????? ????? ??????????? ??????: ????? ????????????? ?????? ??? ??????? ???????? ???????????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???????? ?? ?????? ???? ?‘????? ????????: ??? ??????? ?????? ????????. ???????: ? ???????? ???? ?????? ???????? ??????? ???????? ???????? #? ????????????? ???? ???????? ??? ????????. ???????: ????? ???? ???????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ??? ???????? ??????? ??? ?????? ????????? ???????? ???? ???????? #? ???????? ? ??????? ?????? ??? ?????: ???? ???????? ??? ?????? ??? ??????? ?????? ??? ???????. ?????: ??????? ?????[. ????? ??????? .

»??????« ?‘?? ??????? ??????.»????????« ???? ?? ?‘?? ??? ??? ????? .

1. (5775)- Bera İbnu'l-Âzib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh), evinde babama uğradı. Ondan bir semer satın aldı. (Babam) Âzib'e:
"Benimle oğlunu gönder, onu evime kadar götürüversin!" dedi. Babam bana:
“Haydi onu götürüver!" dedi. Ben de götürüverdim. Babam onunla beraber çıktı, bedelini alacaktı. Babam, Ebu Bekr'e:
"Ey Ebu Bekr! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la (hicret ettiğin) gece ne yaptınız?" diye sordu.
"Evet o gece yürüdük. Ertesi günü de öğle vaktine kadar yürüdük. Yolumuz tenha idi, hiç kimseye rastlamadık. Önümüze uzun bir kaya çıktı. Kayanın henüz güneşin değmediği bir gölgesi vardı. Yanına konakladık. Ben kayanın yanına geldim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, duldasından uyuması için elimle bir yeri düzledim. Sonra ortaya bir post yayıp:
"Ey Allah'ın Resulü! (Siz biraz istirahat buyurup şurada) uyuyun, ben etrafınızı gözetlerim!" dedim. Derken yatıp uyudu, ben de çıkıp etrafını gözetlemeye başladım. Kayaya doğru sürüsüyle gelmekte olan bir çobanla karşılaştım. O da bizim gibi gölgeye sığınmak istiyordu.
"Sen kimlerdensin ey delikanlı?" diye sordum. Medine veya Mekke' den bir adama aitti. Ben tekrar:
"Koyununda süt var mı?" dedim.
"Evet!" dedi.
"Sağar mısın?" dedim.
Tabii dedi ve sağmak üzere bir koyun yakaladı.
"Memede kıl, toztoprak çerçöp olabilir, bunları bir çırp!" dedim. Dediğimi yaptı, beraberindeki bir kaba bir miktar süt sağdı. Benim de yanımda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) için taşıdığım bir kap vardı. İçmede, abdestte onu kullanırdı. (Sütü kendi kabıma aktararak) (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldim. Uyuyordu. Uyandırmak istemedim. Uyanıncaya kadar yanında durdum. Süte biraz su kattım, dibi serinledi.
"Ey Allah'ın Resulü, buyurun için!" dedim. O içti ben de memnun oldum. Sonra: "Yola koyulma vakti gelmedi mi?" dedi.

"Evet!" dedim. Güneşin zevalinden sonra hareket ettik. Peşimize Süraka İbnu Malik İbni Cu'şem düştü. Biz sert bir arazide yürüyorduk.
"Ey Allah'ın Resulü, bize yaklaştı!" dedim.
"Üzülme! Allah bizimledir!" buyurdu. Aleyhissalâtu vesselâm, Süraka' ya beddua etti. Derhal atının ön ayağı karnına kadar yere saplandı. Süraka:
"Anladım ki, siz bana ilendiniz. Ne olur benim için dua edin. Allah için ben de takipçileri sizden geri çevireceğim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm dua ediverdi, adam kurtuldu ve geri döndü. Yol boyu her kime rastladı ise:
"Ben size bedel burada gereken (aramayı) yaptım (kimse yok)!" dedi. Böylece her kime rastladı ise geri çevirdi. Hülasa, bize verdiği sözü tuttu." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 45, Lukata 11, Menakıb 25, Eşribe 12; Müslim, Zühd 75, (2009).][3]

?5776 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ??? ???????? ??????????????? ???????? ?? ????????? ?????? ???? ????????. ???????? ??? ??????? ??????! ???? ???? ????????? ?????? ??? ?????????? '????????? ??????: ??? ???? ??????? ??? ??????? ?????????? ?????? ?????????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5776)- Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz mağarada iken müşriklerin ayaklarını görüyordum. Onlar bu sırada başlarımızın üstünde idiler.
"Ey Allah'ın Resulü dedim, onlar ayaklarının aşağısına bir bakacak olsa bizi mutlaka görürler!" dedim. Bunun üzerine:
"Ey Ebu Bekr! buyurdular, Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında ne zannediyorsun?" [Buharî, Fezailu'l-Ashab 2, Menakıb 45, Tefsir, Beraet 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 1, (2381); Tirmizî, Tefsir, Tevbe, (3095).][4]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet, birçok mucizelerin cereyan ettiği hicret hadisesinden bazı sahneleri anlatmaktadır. Birinci hadisin Ahmed İbnu Hanbel'deki veçhinde, Hz. Ebu Bekr'in semeri evine kadar taşıtma teklifine Hz. Azib (radıyallahu anhümâ), Ashab'ın sünnet rivayetine verdikleri ehemmiyeti aksettiren bir taleple cevap verir: "Sen bana, Resulullah'la beraber olduğun hicreti nasıl yaptığını anlatmazsan hayır!" Hz. Ebu Bekr bu talep üzerine anlatır.
2- Bazı rivayetlerde, Resulullah'ın Süraka'ya deriden mamul bir kâğıt üzerine yazılı bir eman vesikası verdiği belirtilir.
3- Rivayetler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın en tehlikeli anlarda bile sükunet ve tevekkülünden bir şey kaybetmediğini göstermektedir: Gerek müsellah vaziyette Süraka'nın saldırısı, gerekse, mağaraya kadar takip edilişleri ve içeriden dışarıdakilerin ayaklarını görme, seslerini duyma derecesinde düşmanlarının yaklaşmasına rağmen "Allah bizimledir" teslimiyetini izharı, onun imanının teslimiyetinin kuvvetini göstermeye yeterlidir.
4- Hadiste, Hz. Resulullah ve Hz. Ebu Bekr'in çobanın sütünü içtikleri ifade edilmektedir. Başkasına ait olan bir koyunun sütünü nasıl içtikleri sorusuna muhtelif cevaplar verilmiştir:
* Araplar misafirperver oldukları için çobanlarına yolcuların ihtiyacını görme yetkisi vermişlerdir.
* Çoban Resulullah ve Hz. Ebu Bekr'in yakın dostlarından birine aitti. Bu takdirde caizdir.
* Resulullah ve Hz. Ebu Bekr muzdar kaldıkları için içmiş olabilirler.
5- Hadiste ayrıca Resulullah'ın mucizeleri, Hz. Ebu Bekr'in fazileti, büyüğe, küçüğe hizmeti, eman dileyene eman verilmesi gibi pekçok hususlar mevcuttur.[5]

?5777 ?3? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ???? ???????? #? ????????: ??? ??????? ??????! ???? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????????. ???????: ???? ?????????? ??????????? ??? ??????? ???????????[. ????? ??????? .

3. (5777)- Abdullah İbnu Sa'di (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına bir heyet olarak geldik. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü! Muhakkak ki ben, arkamda, artık hicretin sona erdiğini zanneden bir kavim bıraktım" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Küffarla kıtal edildiği müddetçe, hicret sona ermeyecektir!" buyurdu." [Nesâî, Bey'at 15, (7, 146).] [6]

?5778 ?4? ??? ???? ?? ???? ???:]?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????: ??? ??????? ?????! ??????? ???? ???? ??????????. ???????: ??????????? ???? ??????????? ?????? ??????????? ???????????[. ????? ??????? .

4. (5778)- Ya'la İbnu Ümeyye anlatıyor: "Fetih günü babam Ümeyye'yi getirip: "Ey Allah'ın Resulü! Babamla hicret şartı üzere bey'at yap!" dedim. Ama O:
"Onunla cihad etme şartı üzerine bey'at yaparım, artık hicret sona ermiştir" cevabını verdi." [Nesâî, Bey'at 15, (7, 145).][7]

AÇIKLAMA:

Bu iki rivayet hicretle ilgili birkaç temel telakkiyi vermektedir:
* Hicret bir ara zaruri idi. Bilhassa Medine'deki Müslümanların sayıca artması, güçlenmesi lazımdı. Hem de sağda solda münferid Müslümanlar ağır baskı altında kalarak İslam'ı yaşayamıyorlardı. Bu sebeple "hicret etmeyenin imanı makbul değildir" denecek derecede, Medine'ye hicret farz kılınmış, hicretin fazileti zihinlerde yer etmişti.
* Ama bu hal, Mekke'nin fethiyle sona erdi. Çünkü artık Müslümanlar güçlenmiş, fevç fevç insanlar ona dahil olmaya başlamıştı. Herkes dinini istediği yerde korkusuzca yaşayabilirdi. Resulullah, mükerrer beyanlarla Mekke'nin fethinden sonra hicretin sona erdiğini ilan etti. Fetihten sonra hicret üzere bey'at etmek isteyenleri geri çevirdi.
* Resulullah'ın "Fetihten sonra hicret yok" ifadesi zahirde mutlak ise de, "Medine'ye" diye kayıtlamak gerekmektedir. Çünkü Abdullah İbnu Sa'di rivayetinde de görüldüğü üzere düşmanla cihad yapıldığı müddetçe hicrete ihtiyaç duyulacak ve meşru varlığını kıyamete kadar devam ettirecektir.[8]

?5779 ?5? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???:]??? ??????? ???? ???????? ????????? # ??? ???? ?????????? ??? ??????? ??? ???? ?????????? ???????????[. ????? ??????? .

5. (5779)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Sahabiler İslamî takvimin başlangıcını tesbit ederken) ne Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bi'set zamanına ne de vefat zamanına itibar etmediler. Fakat Medine'ye gelişine itibar ettiler." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 48.][9]

AÇIKLAMA:

1- Cahiliye devrinde Arapların elbirlik kullandıkları sabit bir takvimleri yoktu. Mühim hâdiselere göre takvimler kullanılır, bir müddet sonra terkedilirdi.
Hicrî takvimi, duyulan ihtiyaç üzerine istişarelerle ilk defa kabul edip tatbikata koyan Hz. Ömer oldu. Cevherî, tarihte ilk takvimin Tufan'dan itibaren konduğunu belirtir. İslam'da ilk takvimin Hz. Peygamber devrinde, Medine'ye gelince konulduğuna, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu maksatla Rebiülevvel'i esas aldığına dair Zührî'den bir rivayet mevcut ise de, alimler bunu mu'dal bilir ve Hz. Ömer zamanında konduğunda ittifak ederler.
Süheylî, Ashab'ın, tarihi hicretle başlatma işini şu ayetten aldıklarını söyler: "...Senin namaz kılmana layık olan mescid, ilk günden beri takva üzerine kurulu bulunan mesciddir" (Tevbe 108). "Çünkü der, malum olduğu üzere, mutlak manada bir ilk gün yoktur. Öyleyse bu "ilk"lik muzmer olan bir şeye izafe edilecektir. Bu muzmer (kapalı) olan şeyde İslam'ın aziz olduğu, Resul-i Ekrem'in Rabbine emniyet içinde ibadet ettiği, mescidin yapılmasına başladığı zamandır, bu devrin ilk günüdür. Böylece, Ashab o günü tarih başlangıcı kabul etmede fikir birliğine vardılar. Onların fiilinden anlarız ki, Cenab-ı Hakk'ın "ilk günden beri" sözünü onlar, "İslamî tarihin ilk gününden beri" diye anladılar.
İbnu Hacer, Süheylî'nin bu yorumuna tamamen katılmayarak: "Hatıra öncelikle gelen, "İlk günden beri" kavl-i şerifinin manası Resulullah ve ashabının Medine'ye girdiği ilk gündür, doğruyu Allah bilir" der.
2- Sadedinde olduğumuz rivayet, takvimin başlangıcını tesbitte Ashab'ın, farklı görüşleri müzakere edip, "hicret"te karar kıldıklarını göstermektedir. Rivayette Resulullah'ın bi'set ve vefat zamanlarına itibar edilmediğinin belirtilmesi bunu ifade eder. Nitekim bu maksatla Aleyhissalâtu vesselâm'ın doğumu, bi'seti, hicreti ve ölümünün esas alınması müzakere edilmiştir. Nitekim İbnu Abbas'tan gelen bir rivayatte şöyle denir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) takvim başlangıcı koymaya teşebbüs edince, sahabiler toplandı. Onlarla müzakere etti. Sa'd İbnu Ebi Vakkas, Aleyhissalâtu vesselâm'ın vefat zamanını esas almayı, Hz. Talha bi'setle başlatmayı, Hz. Ali hicretle başlatmayı, diğer bazıları da Resulullah'ın doğumunu esas almayı teklif ettiler. Hicretin on altı veya on yedinci yılında toplanan bu şûra, müzakereler sonunda Hz. Ali'nin teklifini kabulde ittifak etti. Ancak hangi ayın esas alınması hususunda da ihtilaf edildi. Abdurrahman İbnu Avf, haram ayların evveli olduğu için Receb'i, Talha da ümmetin mübarek ayıdır diye Ramazan'ı, Hz. Ali de sene başıdır diye Muharrem'i yıl başlangıcı olarak teklif ettiler. Bu meselede de Hz. Ali'nin görüşü kabul gördü."
Hz. Ömer'i takvim meselesini ele almaya sevkeden amil hususunda kitaplarda muhtelif rivayetler var. Umumiyetle, Yemen'de mevcut olan tatbikatın, böyle bir şeye olan ihtiyacı

hatırlattığını belirtir. İbni Sirin'den gelen bir rivayete göre: "Yemen'den gelen bir zat: "Ben Yemen'de tarih dedikleri bir şey gördüm. Şu yılda, şu ayda diye yazıyorlar" der. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Bu güzel bir şey, öyleyse siz de tarihleyin" der ve şûrayı toplar. Bir başka rivayete göre, Ebu Musa (radıyallahu anh) Hz. Ömer'e "Sizden bana tarihsiz mektuplar geliyor" diye yazar, bunun üzerine Hz. Ömer şûrayı toplar. Bir diğer rivayete göre, Hz. Ömer'e ödeme zamanı Şaban yazan bir borç senedinin davası gelir. "Bu hangi Şaban, geçen mi, içinde bulunduğumuz mu, gelecek Şaban mı? Şu halde insanlara bir şey (takvim) koyun ki bunu ona göre bilsinler" der.
Öyle anlaşılıyor ki, gelişen medeni medeni hayat ve devlet hayatı müslümanlara pekçok yönden takvime olan ihtiyacı duyurmuş, takvimsizlikten doğan pekçok hâdiseye şahid olunmuştur. Ortaya çıkan birikim, meseleyi ele almaya itmiştir.
* Son olarak şu hususu daha açık olarak tebarüz ettirmek isteriz: Takvim başı olarak hicret yılı esas alınmış olmakla beraber, yıl başı olarak Resulullah'ın hicret ettiği ay esas alınmamıştır. Çünkü hicret, Rebiülevvel ayında vuku bulduğu halde takvim, biraz geri alınarak Muharrem'de başlatılmıştır. Bunun gerekçesi olarak yukarıda da kaydedildiği üzere Muharrem'in (eskiden beri) yılbaşı sayılması" gösterilmiş ise de, İbnu Hacer, şöyle bir yorumda bulunur: "Çünkü hicrete azmetme başlangıcı Muharrem'de olmuştu. Şöyle ki (Akabede yapılan ikinci) bey'at, Zilhicce ayında vukua geldi. İşte bu hicretin mukaddimesi idi. Bu beyatten sonra ilk doğan hilal, Muharrem oldu. Hicret etmeye azm, Muharrem hilalinde oldu. Böylece takvimin Muharrem ayında başlatılması uygun ve münasip oldu. Takvimi Muharrem ayından başlatmaları hususunda, vakıf olduğum açıklamaların en kuvvetlisi (bence) budur."[10]

I. İstidrad

Takvim meselesi, zaman anlayışının ortaya çıkardığı bir meseledir. Takvim, zamanı belli bir plana göre değerlendirme, amele tahvil etme endişesinin maddî ifadesidir, delilidir. Bidayetten beri büyük medeniyet kuran bütün cemiyetlerin takvimi vardır. Etiler, Sümerler, Mısırlılar gibi. Makro alanda takvim şeklinde ifadesini bulan zaman telakkisi sadece cemiyetin meselesi değil, aynı zamanda her ferdin meselesidir. Hayattaki başarılar zaman içinde gerçekleştirildiği için, gerek fertlerin ve gerekse milletlerin başarısını, kristalize olmuş, maddeye dökülmüş zaman olarak değerlendirebiliriz. Zamanını değerlendirme şuuruna eren, en büyük endişesi zamanı değerlendirme olan ferdler ve cemaatler terakki eder, bunu kaybedenler de tedennî.
Dinimizin büyük hedeflerinden biri de mensuplarında zaman şuuru uyandırmaktır. Bu sebeple her söylediğinin, her yaptığının iki melek tarafından yazıldığı bildirilmiş, büluğdan ölüme, her anından hesap vereceği inancı Kur'an ve hadislerde tekrarla işlenmiştir.
Biz burada, zaman meselesini Kur'an-ı Kerim'in nasıl ele aldığını göstermek, bu mevzuya giren mesaildeki sistemi ve ısrarını ibraz etmek maksadıyla şu açıklamayı sunuyoruz:
Ümidimiz ve duamız yeniden diriliş dönemimizde, bunun zenbereğini teşkil edecek olan İslamî zaman telakkisini, Rabbimizin bu ümmet-i merhumeden esirgememesidir.[11]

Din Ve Zaman

Bugün Müslümanlar çoğunluk itibariyle zaman konusunda kaygısız hale gelmiş ise de, dinimiz, ana kaynaklarında, zaman meselesi üzerinde ısrarla durur. Bizzat Kur'an-ı Kerim, zaman üzerinde dikkatleri canlı tutmak için zamanı hatırlatan tabirleri sıkça kullanır. Ayetleri hadislerle birlikte mütalaa edince, şu husus açıkça görülür: Dinin bu iki kaynağı, yıllık, aylık, haftalık ve bilhassa günlük hayatın tanzimiyle ilgili çok ince teferruatlara yer vermektedirler. Her çeşit farz, vacib ve nafile namazlar, zaman tanzimine de yönelik gayeler taşımaktadırlar. Bu açıdan, din emirlerinin büyük çoğunluğuyla, insana zamanını âzamî ölçüde değerlendirmeyi öğretmektedir, hatta asıl gayesi budur denilebilir.[12]

Kur'an'ın Zamanı İfade Şekli

Kur'an-ı Kerim'de zaman mefhumu, çok çeşitli kelime ve tabirlerle ifade edilir. Buna rağmen bizzat zaman kelimesine rastlanmaz. "Zaman", lügat açısından "uzun veya kısa olan vakit" manasına gelir, yani mutlak zamanı ifade eder. Kur'an, zaman yerine daha çok vakit kelimesini tercih eder ve kullanır. Bu kelime lügat yönüyle, "bir iş için belirlenen zamanın nihayeti" demektir. Yani belirli, sınırlı bir zaman ifade eden kelime, diğerine tercih edilmiştir. Bu tercihte, Kur'an-ı Kerim'in pratik gayesini görüyoruz. Yani fiilî hayatta, insan için pratik ve tatbikî olan mefhumlar daha mühimdir. Bunların hatırlatılması, nazarî, zihnî mefhumlara tercih ve takdim edilmiş olmaktadır. Zaman mes'elesi de böyle. Zamanla ilgili tabirlerin sayısı, insanın günlük hayatında arzettiği ehemmiyetle doğru orantılı olarak artmaktadır.[13]

Mutlak ve Mübhem Zaman:

Başka manaları yanında "zaman" manasını da taşıyan asr kelimesi 1 defa; başlangıcından nihayetine âlemi kucaklayan zaman manasına dehr kelimesi 2 defa; zamanda mübhem ve uzun bir müddet manasına hukub, ahkab 2 defa; yakın insanların yaşadığı devir manasına karn, kurun kelimeleri 20 defa geçer. Bu sonuncu kelime her defasında geçmiş devirleri kasteder.
Daha müşahhas, daha sınırlı zaman ifade eden kelimelerden "vakt" kökünden 13 ayrı kelime gelir. Vakt kelimesinden sonra saat kelimesine daha çok yer verilmiştir. 48 defa geçen bu kelime "zamanın bir cüzü, bir parçası" demektir. 40 yerde kıyamet manasmadır, 8 yerde de müddet ve sınırlı zaman manasında kullanılmıştır. Zamanın çok daha küçük cüz'ünü ifade eden an (ki dilimize de aynı manada girmiştir) çoğul olarak anâ şeklinde üç yerde geçer. Daha kısa bir müddet ifade eden lemhu'lbasar (göz açıp kapama vakti) tabiri de 2 yerde geçer. 35 kere geçen hîn de birşeyin husûl bulma vakti demek olup manaca mübhemdir, izafetle vuzuha kavuşur. Mutlak zaman Kur'an'da bazan da hînle ifade edilmiştir.[14]
Ebediyet mefhumu 117 defa (ebed kökünden 28 defa, huld kökünden 87 defa ve sermed kökünden 2 defa) geçer. Bunun çokluğunu yine pratiklik yönünden açıklamak mümkündür. Zira, Kur'an-ı Kerim'in ana davalarından biri ahiret ve binaenaleyh, ebedî hayattır. Ebediyeti hatırlatan kelimelerin çokluğu tabii ve hatta zaruridir (Bak: Şema 1).[15]

Muayyen Belli Zaman:

Mutlak manada veya mutlaka yakın mübhem, belirsiz müddette zamanı ifade eden kelimelerin azlığına mukabil, mutlak ve sonsuz zamanın yıl, ay, gün, gece, gündüz gibi çeşitli uzunlukta, fakat sınırlı, bölümlü, başlangıç ve sonuç hududları belli ve insan hayatı ile sıkı alâkalı muhtelif dilimlerini ifade eden tabirler çokça gelmiştir. Hatta bunlardan hangisi, bir ferd için daha ehemmiyetli ise o, diğerlerine nazaran, ehemmiyeti nisbetinde daha çok sayıda zikredilmiştir. Görüleceği üzere, yevm, yani "gün" kelimesi en çok zikredilen kelimedir.[16]

Zamanın Sıkça Hatırlatılması:

Kur'an-i Kerim'de zamanı hatırlatan kelimeler çoktur. Bunlardan direkt hatırlatanları çoğunlukla kaydettik. Sadece "gün", "gündüz", "gece" kelimeleri ile gündüz ve gecenin kısımlarına temas eden tabirlerin Kur'anda dağılımını gözönüne alacak olsak şu durumla karşılaşıyoruz: Kur'an-ı Kerim, ilk sayfalarından itibaren, en son sayfalarına kadar, hiç fasıla vermeden, okuyucusuna "zaman mefhumu"nu hatırlatmaktadır. Ve bu hatırlatmaların sayısı bir cüzden diğerine fazla fark etmemektedir. Sadece sonlarda bariz artış kaydeder ki, bu da sonlardaki surelerin kısalığından ve "namaz sureleri" olmaları hasebiyle en çok okuma şanslarına sahip olmalarından ileri gelir (Bak: Şema 2).[17]

Kur'an'da Zamanın Taksimi: Takvim

Söylediğimiz gibi, Kur'an, en ziyade "gün" kelimesi üzerinde durur ve zamandan münezzeh olan Allah nezdinde "gün"ün varlığından bahseder: "Rabbin katında bir gün, saydıklarınızdan bin yıl gibidir" (Hacc 47; Secde 5).
Şu halde mahiyetçe ve uzunlukça çok farklı da olsa, Allah nezdinde bir İlahî günün varlığına dikkat çekilmiş olmaktadır. "İlahî gün"ün sarahaten zikri, dolaylı ve zımnî olarak İlahî yılın ve binnetice "İlahî takvim"in varlığını -ifham edip- hatıra getirir.
Kur'an'daki bu işaret, bizim için takvim meselesinin ciddiyet ve ehemmiyetini kavramada yardımcı olur. Pratik açıdan, mühim olan, arzî ve beşerî takvimdir. Bu mevzuda ise ayetler çoktur ve sarihtir: Yukarıda temas ettiğimiz şekilde geçmiş zamanlara delalet eden karn, kurun (çağ, çağlar) kelimelerine 20 yerde temas ettikten başka 21 yerde ay (şehr), 30 yerde de yıl (sene, âm, hıcec ve havleyn kelimeleriyle) mefhumlarına yer verir.
Şu ayatte bir yılın 12 ay olduğu, takib edilecek takvimde, kamerî esasa müstenid sistemin esas olduğu belirtilir: "Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah'a göre, ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram ayıdır. Bu dosdoğru bir nizamdır. Öyleyse o (haram) ayları içerisinde nefsinize zulmetmeyin..." (Tevbe 36).
Şu ayette ise, sarih olarak takvimde kamerî sisteme uyulması emredilir. "(Ey Muhammed), sana hilal halindeki ayları sorarlar. De ki: "Onlar insanlara vakitlerin ve bilhassa hacc zamanlarının ölçüsüdür" (Bakara 189).
Dinî İşlerde Kur'anî Takvim Değişmemeli:
Az önce kaydettiğimiz birinci ayet, esasları kamerî sisteme dayalı bir takvim ortaya koymakla kalmaz, başka çeşit takvim kullanmayı da bir manada yasaklar. Şöyle ki: Ayetin yukarıda "öyleyse o (haram) ayları içerisinde nefsinize zulmetmeyin" şeklinde meali kaydedilen kısmı, icazı sebebiyle, "O aylar hakkında nefsinize zulmetmeyin" şeklinde anlaşılmaya da müsaiddir. Bu mananın içinde -en azından dinle ilgili işleri tanzimde- bir başka takvime uyma yasağı açıktır. Zira bu davranış nefse zulüm olarak tavsif

edilmektedir. Nitekim kaydedeceğimiz müteakip ayet nesî -denen ve mahiyet itibariyle kamerî takvimde oynayarak dinî meseleleri güneş takvimine uydurmaktan ibaret olan cahiliye devri- tatbikatını "küfürde ileri gitmek" olarak ilan etmiştir: "Haram ayları geciktirmek (yani nesî) küfürde bir artıştır. Onunla kâfirler saptırılır. İnkâr edenler, Allah'ın haram kıldığı aylara sayıca uymak için, onu bir yıl haram, bir yıl helal sayıyor, böylece Allah'ın haram ettiğini helal kılıyorlar. Kötü işleri kendilerine güzel gösterildi. Allah o kâfirler güruhunu hidayete erdirmez."[18]
Şu halde dinî emirleri bir başka takvime bağlamak, Kur'an'da menedilmiştir.[19]

Bir Ayın Taksimatı:

Zaman şuurunun yerleşmesi ve hayatî faaliyetlerin zaman içinde daha pratik dağıtılması için yılın aylara bölünmesi yeterli değildir. Öyle ise bir ay da, daha küçük bölümlere ayrılmalıdır.
Kur'an-ı Kerim'de haftayı ifade eden Arapça "üsbû" kelimesi geçmez. Ancak cumartesi manasına gelen "sebt" kelimesi yedi sefer geçer. Her seferinde, Yahudilerle -ki, ashabu'ssebt (cumartesi güncüler) olarak tavsif edilirler (Nisa 47)- ilgili olarak kullanılan (Bakara 65; Nisa 47, 154; A'raf 163 (üç kere) Nahl 124) bu kelimenin Arapça'ya, bu manada İbranice'den geçtiği ve yedi günlük bir zaman dilimi yani hafta manasına da geldiği şarihlerce belirtilir. Hicretten sonra, Müslümanlar arasında, cahiliye devrinin arubesi yerine kullanılmaya başlayan ve hafta manasına da kullanılan "cuma" kelimesi, haftalık farz namazı tesbit vesilesiyle Kur'an'da bir kere geçer (Cuma 9). Böylece Kur'an-ı Kerim, tarihin kaydettiği bütün medenî milletlerde görülen yedili haftalık sistemi te'yid etmiş olmaktadır. Çünkü cum'a günü (eskinin yevmü'l-arûbesi) o zamanın mutad takvim sisteminde yedi günde bir kere gelmektedir.[20]

Günlük Zaman Ve Taksimi:

Kur'an-ı Kerim zamanla ilgili olarak dikkat çekmede en büyük ağırlığı "günlük zaman"a verir. Bunu iki şekilde yapar:
1- "Gün manasına gelen yevm kelimesini çok sık tekrar eder. Bu kelime çeşitli şekillerde (müfred, cemi, tesniye, marife, nekre) 475 defa zikredilir.
2- Bir gün önce "gece" ve "gündüz" olmak üzere iki ana, sonra da, bunlardan her biri daha teferruatlı birçok tali bölümlere ayrılır ve bu bölümler çokça zikredilerek bir günün "kısım"lara taksimatı ve her bir kısmın ehemmiyeti üzerine şuurlar ve dikkatler canlı tutulur.
Hemen şunu belirtelim ki, Arapça'da leyl (gece) kelimesi, güneşin batması ile, sabahleyin fecr-i sadık denen ikinci fecrin doğuşuna kadar geçen zamanı ifade eder. Geri kalan müddete de nehar (gündüz) denir.[21]
Gündüz ve Taksimi: Günün bir yarısı olan gündüz (nehar) 57, diğer yarısı olan gece (leyl) 92 kere zikredilir.
Gündüz ile gece kelimelerinin tekerrür sayılarında "gece"nin lehine yarıya yakın fark gözükmekte ise de, gündüzün kısımlarıyla ilgili zikirler aradaki farkı azaltır. Şöyle ki: Gündüzle ilgili olarak sabah vakti, "subh" kelimesiyle 7 kere (bu kökten fiillerle 41'i bulur, ancak fiil halinde sabaha ermek manasından başka, "olmak" manası da var), "gudüvv" kökünden gelen kelimelerle 15, "bükre" kelimesiyle 9, "fecr" kelimesiyle 6 kere zikredilir. Ayrıca gündüzün diğer kısımlarını ifade eden duha (kuşluk) kelimesi 6, Tulûu'şşems (güneşin doğması) tabiri 2, zahire (öğle sıcağı vakti) kelimesi 1, felak (tan yeri) kelimesi 1, tarafeynnehar (güneşin iki tarafı) tabiri 1, etrafu'nnehar tabiri 1; dülûku'şşems (güneşin batıya meyli) tabiri 1 defa zikredilir. Bunların toplamı 50'ye ulaşır. Bunu, neharın zikir sayısı olan 57'ye ilave edince, gündüz vaktini hatırlatan zikirler 107'ye ulaşır.[22]
Gece ve Taksimi: Gece deyince güneşin batma anından şafağın sökmesine kadar geçen müddetin kastedildiğini daha önce belirtmiştik. Gece müddeti, yıllık olarak ele alınınca günün tam yarısı eder. Şu halde, bunun da ihmal edilmemesi, âzamî şekilde değerlendirilebilmesi için, tedkik, tanzim konusu yapılması gerekir.
Kur'an-ı Kerim, gündüz gibi, geceyi de birçok kısımlara ayırır ve herbirini çok sayıda zikreder: "İşa (yatsı) kökünden 13, asîl (akşam) kelimesi 7, ânâu'lleyl (gece saatleri) tabiriyle 3, gurûbu'şşems (güneşin batması) tabiriyle 2, ğasık (şiddetli karanlık) kelimesiyle 1, Gasaku'lleyl (gecenin ilk karanlığı) tabiriyle 1 kere, hîne tümsûn (akşam olunca) tabiriyle 1 olmak üzere, gecenin kısımları toplam 27 kere zikredilir. Bunu gecenin zikir adedi olan 92'ye ekleyince 117 rakamına ulaşırız (Bak: Şema 2). Gece manasına gelen beyat ile, bu kökten gelip gece geçirme manasına gelen fiiller bu rakamın dışındadır (onlar 8 adettir).
Gerek gündüz ve gerekse gece ile ilgili kısımlar, umumiyet itibariyle namaz vakitlerini tesbit ve tavsif maksadlarına raci olarak Kur'an'da zikredilmektedir. Bir başka ifade ile, bir günün belli başlı dönüm noktaları, günlük farz namazlarla işaretlenmiş, müşahhas hale getirilmiş olmaktadır.[23]
Namaz Vakitlerinin Zaman Taksimindeki Yeri: Yukarıdaki açıklamadan şu neticeyi çıkarabiliriz: Farz namazlarının mühim gayelerinden biri, Müslüman kimseye, günlük zamanını taksim ve programlama alışkanlığı kazandırmaktır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fiilî tatbikatı ve emirlerinde göreceğimiz üzere, bu vakitler yatma, kalkma eve çekilme, istirahat, evi terketme, ziyaret, sohbet gibi günlük olarak yapmak zorunda olduğumuz bir kısım kaçınılmaz iş ve davranışların zamanlarını tesbit etmektedir.
Her namaz, bir zaman tanzimi olunca, Kur'an'da, namazdan bahseden bütün ayetler aynı zamanda "zaman şuuru" vermeyi gaye edinen ayetler sınıfına dahil olur. Kur'an'da namaz, en çok salat kelimesiyle ifade edilmiştir ve 100'e yakın miktarda zikri mevcuttur. Rüku, sucud, kıyam gibi başka kelimelerle ifade edilen namaz manası bu rakamın içine dahil değildir.
Nafileleri de gözönüne alınca, gecede beş adet namaz sözkonusudur. Farzlar akşam ve yatsıdır, vacib olan yatsıdan sonra kılınan vitr; nafileler de akşamyatsı arasında kılınan evvabin namazı ile, sabah vaktinden önce kılınan teheccüd namazıdır.[24]

I. İstidrad

Aşağıda sunacağımız yazı 21 Kasım 1979 tarihine müsadif 15. hicrî asrına giriş vesilesiyle yapılmış bir makaledir. Hicret hâdisesinin ehemmiyetini çok yönlü olarak kavramada yardımcı olacağı ümidiyle burada iktibasını uygun görüyoruz.[25]

TEBLİĞ, TERBİYE VE SİYASÎ TAKTİK AÇILARINDAN HİCRET

Giriş:

Lügatta "kişinin başkasını el veya dil veya kalben terketmesi" manasına gelen (1) hicret kelimesi, İslam kültüründe çok zengin manalar taşıyan bir tabir, bir mefhum olmuştur.
Hicret, "vak'a" ve "tabir" olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayat ve hadislerinde mühim bir yer tutar. Hatta "en mühim vak'a" ve "en mühim tabir"lerden biri olarak tavsif edilse mübalağa edilmemiş olur. Zira "hicret" , kuru bir tarihçinin iddia edeceği şekilde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatında belli bir tarihî vak'anın isim ve ünvanı olmaktan ibaret değildir. Hicret, aynı zamanda, irşad ve tebliğde metod, düşmanla münasebette siyasî taktiktir.
Hz. Ömer devrinde sahabelerin, Müslümanlar için bir takvim vazetme ihtiyacını duydukları vakit, takvimin başlangıç noktası olarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatında yer eden diğer mühim hâdiseler meyanında Mekke'den Medine'ye hicret vak'asını seçmiş olmaları, vak'a olarak "hicret"e onlarca atfedilen ehemmiyeti noktalar (2). Nitekim Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın doğumu, ilk vahyin gelişi, ilk tebliğ emri, Bedir Savaşı, Hudeybiye Sulhü, Mekke'nin Fethi, Veda Haccı ve bu sırada "Bugün dininizi ikmal ettim" (37 ayetinin inişi) gibi hâdiseler gerçekten, Resulullah'ın hayatında cereyan eden, İslam tarihinin mühim hadiseleridir, her biri takvim başlangıcı olarak alınabilecek vak'alardır. Ama bunlar arasından sadece hicret vakasının icma ile (4) seçilmiş olması "Hicret"in onlar açısından -münhasıran hâdise olarak değerlendirilmiş olduğunu farzetsek bile- ne kadar ehemmiyetli olduğunu ifadeye kâfidir. Kaldı ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh) hicreti, "hakla batılın arasındaki fark" olarak vasıflar(5).
Şu halde, bu yazımızda, muhtelif yönleriyle "hicret"in ehemmiyetini belirtmeye çalışacağız. Makalede temas edeceğimiz ana başlıklar şunlardır**:**
I. Tabye ve Taktik Olarak Hicret: (Burada sabır, hicret ve cihadın birbirini tamamladığı açıklanacaktır.)
II. Siyasî Vak'a Olarak Hicret.
III. İrşad ve Tebliğde Metod Olarak Hicret.
IV. Terbiye Metodu Olarak Hicret.[26]

I. Tabye Ve Taktik Olarak Hicret

Hicret kelimesi, herşeyden önce bir hadiseyi, İslam tarihinin en mühim hâdisesini hatırlatır. Kelimenin kazandığı ehemmiyet ve taşıdığı öbür manalar da menşeini bu vak'adan aldıkları için önce bu noktadan başlamak gerekecek.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), cahiliye kelimesi ile ifade edilen öyle bir devirde gelmişti ki, o günün Arap cemiyeti, tarihinin en karanlık, en vahşetli devresini yaşıyordu. İnsanlar ilah diye hevesatlarının timsali olarak kendi elleriyle yaptıkları putlara tapıyorlardı. Kanun diye uyulan şey, kuvvetlinin arzusu idi. Köle ve kadınlar insan olmanın hürmet ve kerametinden nasibi olmayan kimseler olarak eşya muamelesi görüyorlardı. Fakir fukara da himaye ve desteksizlik altında eziliyordu. Kısacası bir avuç kuvvetli ve zorba dışında kalan insanlık, bugünkü hiçbir değer ölçüsüne sahip olmayan anarşiste av olma durumuna düşmüş müdafaasız, bîçare bir kimsenin durumunda idi.
İşte böyle bir hengâmede Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'tan aldığı emirle insanların karşısına çıktı ve onlara şu mealde hitap etti: "Ey insanlar, elinizle yaptıklarınıza tapmak batıldır, hevesata uymak sapıklıktır. Başı boş değilsiniz, bu dünyada belli bir gaye için yaratılmışsınız, öbür dünya için imtihan olunmaktasınız. Hayır ve şer, iyi ve kötü yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Öyle ise, zulümden vazgeçin, zayıfın hakkını çiğnemeyin, haklının hakkını iade edin. Haksız yere kan dökmeyin, kimseye

zulmetmeyin. Zayıfları, yetimleri ezmeyin, onları himaye edin. Köle ve fakirlere yardım edin. Kadınlara kötü muameleden vazgeçin, onları anneleriniz, kızlarınız ve kızkardeşleriniz bilin... vs."
Hz. Peygamber'in bu davetine uymak, cemiyeti elinde tutan kuvvetli, zengin ve nüfuzlu azınlığın işine gelmiyordu. Rahatlarını bozmak istemiyorlardı. Hep istihkar edegeldikleri, zulmedegeldikleri zayıflar kitlesine değer vermek, insan muamelesi yapmak istemiyorlardı. Menfaatlerinin devamını eski düzenlerinin devamında görüyorlardı. Bu sebeple, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e şiddetle karşı koydular. Önceleri yalnız bırakmak, ciddiye almamak, alay etmek yolunu tuttular. Fakat etrafında köle, zayıf ve fakirlerin teşkil ettiği mü'minler halkasının gittikçe genişlemeye başladığını görünce taktiklerini değiştirerek zulüm ve işkenceye ve hatta mü'minleri öldürmeye başladılar.
İşte "hicret"i siyasî taktik olarak anlayabilmek için onu, müşriklerin mukavemet ve İslam'ı söndürme faaliyetlerine karşı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in dini "neşretmek" ve "yaşamak" için başvurduğu taktikleri tarihî sıra içerisinde incelemek gerekmektedir.
Bu noktayı ifade için, Hicret'i, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in İslam'ı neşirde, düşman tehdidine karşı başvurduğu üç ana taktikten biri olarak değerlendireceğiz. Öbür iki taktikten biri ve birincisi Sabır, diğeri Cihad'dır. Hicret ise, bu ikisinin ortasında yer alan mutavassıt safhanın ifadesidir.
Öyleyse, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), dini "yaşama" ve "tebliğ etme" vazifesini ifade ederken, düşmandan gelen mukabil tehdid ve tehlikeye üç suretle karşı koymuştur:
a- Sabır,
b- Hicret,
c- Cihad.
Şu halde, zahiren birbirinden farklı ve hatta zıd görünen bu üç şey, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatında hiç değişmeyen ve daima aynı kalan, "dini yaşama ve neşir" gayelerinin tahakkukunda, içinde bulunduğu şartlara muvafık olarak başvurmuş olduğu birer vasıtadan ibarettir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatında bu üç unsuru birbirinden ayırmak mümkün değildir. Şimdi bunlara kısaca bir göz atalım:[27]

a- Sabır:

Bildiğimiz üzere, hicretten önceki devre, Müslümanlar için, tahammülü zor bir devredir, her çeşit takip ve işkencelerle doludur. Müşrikler, alay (6), dayak (7) küfür (8), hakaretten (9) boykot (10) ve öldürmeye (11) varıncaya kadar işkencenin her çeşidine başvuruyorlardı (12). Bu yapılanlara dayanamayarak ölenler de eksik değildi(13).
İşte bu işkence ve takip devresinde Müslümanlar sayıca az, kuvvetçe zayıf idiler. Düşmandan gelen tehlikeye aynı şekilde fiilî bir mukabele derhal yok edilmelerine müncer olabilirdi. Bu sebeple, nazil olan ilk surelerde, sıkı sıkıya emredilen, ısrarla üzerinde durulan hususlardan biri de "sabır"dır. Mesela ilk nazil olan surelerden biri olan el-Asr suresinde: "Birbirlerine sabır tavsiye edenler" övülür (14). Bir diğer surede: "Sabredenlere ecirleri hesapsız ödenecektir" (15) denir.
Bir kısım ayetlerde İlahî hitap doğrudan doğruya Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'edir: "Sen (habibim) şimdi sabret. Şüphe yok ki, Allah'ın vaadi haktır. (Buna) kat'î iman beslememekte olanlar zinhar seni (sabırsızlıkla) hafifliğe götürmesinler." (16) "(Habibim) sen şimdilik güzel bir sabır ile katlan." (17) "Rabbinin rızası için katlan" (18) vs. Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'den önce gelip geçen peygamberler de, kâfirlere karşı birer sabır örneği olarak takdim edilirler: "İsmail'i, İdris'i, Zülkifl'i de yâdet. Bunların her biri de sabır ve sebat edenlerdendi." (19)
Hülasa, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu İlâhî emir ve ikazların sonucu olarak Mekke devresinde kendisine yapılan muamelelere aynı şekilde cevap vermedi, mukabele-i bi'lmisilde bulunmadı, sadece sabretti. Mü'minlere de kendisi gibi hareket etmeyi, karşılık vermeyip sabretmelerini emretti (20). Rivayetler, zulme maruz bir Müslümana rastladığı vakit, her seferinde: "Ey falanca, sabret, mükâfaatın cennettir!" dediğini belirtir (21)
Bu devrede Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) imanı, sabır olarak tarif edecek kadar "sabır"a önem vermiştir. Nitekim bazı rivayetlerde Müslüman olanların dördüncüsü olduğu belirtilen (22) Amr İbni Abese'nin: "İman nedir?" sorusuna Hz. Peygamber aleyhissalatu vesselâm: "Sabır ve müsamahadır" cevabını vermiştir (23). Bir hadiste de sabır, ziya ve nur olarak tavsif edilir (24). Yani uyulduğu takdirde mutlaka hidayet ve aydınlığa götüren bir nur (25).
Birkısım Müslümanların, kendilerine işkence yapan kâfirlere, hiç olsun beddua etmesi için müracaat etmeleri üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gayr-i memnûn olarak şu cevabı verdi: "Sizden önce yaşayanlar arasında öyleleri vardı ki, bazılarının vücutları kemiklerine kadar demir taraklarla tarandığı, bazılarının gövdeleri başlarının ortasından testerelerle ikiye bölündüğü halde, bu yapılanlara sabrettiler, imanlarından vazgeçmediler." (26)
Hatta bazı rivayetlere bakılınca, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sabır hususundaki bu ısrarı -en azından bazıları nazarında- mutlak bir güçsüzlükten gelmiyordu. Bu belli bir mücadele vetiresinin kaçınılmaz bir safhasını teşkil ediyordu. Bu safhadan geçmek için, birkısım kimselerin nazarında mevcut nisbî bir güce rağmen, sabretmek gerekiyordu. Taberî'nin bir rivayeti bu hususu te'yid etmektedir. Der ki: "(Bir an oldu ki) Müslümanlar bu elîm vaziyete artık tahammül edemeyecek hale gelerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e şöyle dediler: "Biz kendimizi müdafaa edebilecek durumdayız. Zira bizim de akrabalarımız, adamlarımız var. Biz senden sadece mukabele etmek için müsaade talep ediyoruz. Sizin hâlâ sabra gücünüz varsa sabredin, artık bizim sabrımız kalmadı, kendimizi müdafaa etmemiz için bize müsaade et. Eğer vuruşmak gerekiyorsa vuruşacağız." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevabı şu oldu: "Ben Allah'tan emir almadıkça size, kendiliğimden izin veremem, hiçbir şey söyleyemem." O gece, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususta aydınlatılması için Allah'a yalvardı. Bu dua üzerine şu âyet nazil oldu: "(Ey Peygamber), daha önceki peygamberlerden azim sahibi olanların (ulûl-azm) sabrettikleri gibi sen de sabret. Onların azabı için acele etme." (27). Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ertesi gün mü'minlere, bu âyeti okuyarak tekrar sabır tavsiye eder. (28).
O safhada, müsbet ve kesin bir neticeye ulaşmak çok şüpheli gözüküyordu. Bu yüzden sonucu meçhul maceraya müsaade yoktu. Sık sık gelen âyetler sabır emrediyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de bu emirlere uyarak sabrediyordu.
Bu davranışın başka neticeleri de vardı. Sabır, müstakim kalb ve gönüllerle bütün suçu "Rabbimiz Allah'tır" (29) demekten ibaret olan sabırlı ve sessiz mazlûmlar lehinde acıma ve şefkat gibi birkısım hisler uyandırıyordu. Bilhassa bunların yakınları ve akrabaları son derece hassaslaşıyor ve tahrik ediliyorlardı. Nitekim Allah'ın arslanı Hz. Hamza'nın İslâm'a girişine de böyle bir durum sebep olmuştur. Şöyle ki:
Bir gün, Ebû Cehl, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çok ağır hakâretler yapar ve bununla da yetinemeyerek mübarek vücutlarından kanlar akacak kadar yaralayıcı darbelerle saldırıda bulunur. Bu şen'i tecavüze karşı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sabır ve sükûttan başka bir mukabelede bulunmaz. Bu hal, hâdiseye şahit olan bir kadının kendini tutamayarak hüngür hüngür saatlerce süren ağlamalarına sebep olur. Kadına tesadüfen rastlayan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in amcası Hamza radıyallahu anh, kadının bu dokunaklı ağlayışlarının sebebini sorup öğrenince, hâdiseden son derece müteessir olur. İntikam hisleriyle dolu olarak harekete geçen Hz. Hamza, Ebû Cehl'i yaralamakla kalmayıp, Müslümanlığını da ilân eder (30).
Kureyş müşriklerini, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir hayli kuvvet ve izzet kazandığına hükmettirerek tecavüzlerini frenlemeye sevk eden (31) bu mutlu hadise Resûlullah'ın zulme ve tecavüze karşı sabrının bir meyvesi idi.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zulüm ve işkencelere, bu safhada sabırla mukabele etmedeki, belirtmeye çalıştığımız gayesini, Hz. Hamza'ya bu vesile ile verdiği cevapta daha açık olarak görmekteyiz. İşkenceye şâhit olan kadının açıklaması üzerine yanına gelen amcası Hz. Hamza'ya, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle der: "Amcacığım, bırak beni, ne babası, ne annesi, ne amcası, ne de bir kimsesi olan bir adamla meşgul olma."[28]

b- Hicret

Sabırdan sonra gelen ikinci safhadır. Sabrı gerektiren şartlarda lehte bir gelişme yok ise ve üstelik aleyhte olarak gittikçe artmış ve sabırla karşı konamayacak bir dereceye gelmişse, ya yok oluş kabûl edilecek veya orası terkedilecek, yani hicret edilecektir.
Burada en mühim husus, şartların hicreti gerektirecek dereceye ulaşıp ulaşmadığı hususunda verilecek karardaki isâbettir. Nasıl anlayacağız ki, artık hicret şartları tahakkuk etmiştir? Bu kararı verirken eldeki ölçümüz ne olacaktır?
Bu mühim noktanın çözümünde sosyolojiden istimdâd edebiliriz. Sosyologlar içtimâî şe'niyette tehdid ve baskı arttıkça mukavemet ve aksülamelin (reaksiyon) de artacağı, ancak tehdidin şiddeti belli bir haddi tecavüz ettiği takdirde mukavemetin kırılıp, gittikçe azalacağını ve hatta tamamen kaybolacağını müşahede ve tesbit etmişlerdir. Bu cümleden olarak A. Toynbee, yeryüzünde gelip geçen muhtelif medeniyetlerin terakkî ve tedennilerini bu tehdid -cevap (aksülamel), baskı- tepki kanunuyla izah ettikten sonra, tehdit arttıkça cevap ve tepkinin de ilânihâye artmayacağını, tehdidin belli bir derecesinden sonra azalıp tamamen söneceğini belirtir (32). Hatta kolaylık ve rahatın, medeniyet için zararlı olduğunu ifade eden (32/2) müellif terakkî için muhitin belli ölçüler dahilinde tehdid ve baskıda bulunmasının gereğinde ısrar eder. Terakkiye âmil olan tehdidli muhite o, "uygun vasat (=juste milieu)" der (33).
Şüphesiz, gayemiz burada Toynbee'nin nazariyesinin izahı değildir. İçtimâî şuûnatta câri olan ve âdetullah dediğimiz kanunlar yardımıyla sabır safhasından hicret safhasına geçmeyi gerektirip, meşru kılan hududu tesbite çalışıyoruz.
Şu halde hemen diyebiliriz ki, müşriklerin mü'minler üzerindeki tehdid ve baskısı, dini "yaşamak" ve "neşretmek" şartıyla hayatta kalmaya imkân veremeyecek bir dereceye ulaşınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicrete izin ve karar vermiştir. Hz. Aişe'nin: "Mü'min, dini için Allah'a ve Resûlü'ne hicret etmek zorunda idi. Zira dinini tatbik etmekten alıkonmak korkusu vardı" sözü de bu durumu ifade eder (34). Nitekim, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mü'minlere dinlerini, emniyet içerisinde tatbik edebilecekleri yerlere (Habeşistan ve Medine gibi) hicret hususunda izin vermesine rağmen, kendisi Mekke'de kalmaya devam etti. Zira âilevî pozisyonu sebebiyle kendisine dokunamıyorlardı. Ebu Cehl'in teklifiyle, öldürülmesi hususunda bütün müşriklerce uygun görülen bir plân kabul edilip tatbikata konunca bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de hicrete karar verdi.
Şu halde hicret, bazı kereler yanlış olarak ifade edildiği gibi bir kaçış değil, bir arayıştır. Dinin, tamamen yok edilme noktasına gelen tehdit ve tehlikelerden kurtarılarak

yaşatılmasına müsait vasatın aranmasıdır. Nitekim İbnu İshâk'ın bir tasrihine göre, hicret, sadece -herkesce maruf ve meşhur olan- Habeşistan ve Medine'ye değil, hayat emniyetinin ve dini yaşama imkânının bulunduğu "her bir cihete" yapılmıştır (35). Bu cümleden olarak hemen kaydedebiliriz ki, Zekvân İbnu Abdi Kays, Birinci ve İkinci Akabe biatlarında hazır bulunmuş bir Medineli olmasına rağmen, Hz. Peygamber henüz Mekke'de iken, Mekke'ye hicret etmiş ve Ashab arasında "ensârî muhâcirî" diye tanınmıştır (35/2). Aynı ensârî muhâcirî lakabıyla tanınanlardan Abbas İbnu Ubâde'yi (35/3) ve Abdullah İbnu Umeyr'i (35/4), Ukbe İbnu Vehb İbni Kelde'yi (35/5) burada zikredebiliriz.

Din, kendisine gaye olarak, fiilen yaşanmayı tesbit etmiştir. Bulunulan yerin şartları, bu gayenin tahakkukuna imkân vermeyecek duruma geldi ise, oradan hicret etmek şarttır, dinen vecibedir, vazifedir. Bu duruma düşen kimseleri, hicret etmediği takdirde Kur'ân-ı Kerîm mâzur addetmiyor ve kesinlikle sorumlu tutuyor. Bunlar, dinlerini yaşayabilecekleri uygun bir yer aramakla mükelleftirler. İşte âyet-i kerîme:

"Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: "Ne işte idiniz?" Onlar: "Biz yeryüzünde (dinin emirlerini tatbikten) aciz kimselerdik" derler. Melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de oradan hicret etseydiniz ya!" derler. İşte onlar (böyle). Onların barınakları cehennemdir. O, ne kötü bir yerdir." (36)

Kur'ân-ı Kerîm diğer birçok âyetlerinde hicrete yer verir ve dini tatbik edemeyecek kadar zulme maruz olanları hicrete teşvik eder. Bunlardan birinde: "Kim Allah yolunda hicret ederse yeryüzünde gidecek, barınacak birçok yerler de bulur, genişlik de bulur. Kim evinden, Allah'a ve O'nun peygamberlerine muhacir olarak çıkıp da sonra kendisine ölüm yetişirse muhakkak ki, onun mükâfaatı Allah'a düşmüştür..." (37)

Şu âyette ise, muhitlerinin aşırı zulmü sebebiyle, çaresizlik içerisinde kalan kimselerin oradan çıkış yollarını aramaları ve bu duruma düşenler için de savaşmaya kadar varan yardım imkânlarının seferber edilmesi gereği ifade edilmektedir: "Size ne oluyor ki, Allah yolunda -ve acz ü ızdırap içinde bırakılıp: "Ey Rabbimiz bizi, ahalisi zalim olan şu memleketten (kurtarıp) çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardım yolla" diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda- düşmanla çarpışmıyorsunuz?" (38)

Hicreti, "dini yaşayıp neşredebilmek için müsait yer arama gayreti" olarak anlayınca, Hz. Peygamber'in hayatında bir değil, birçok "hicretler"e rastlarız. Şöyle ki:

1- Peygamberliğin ilk yıllarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendi evini bırakarak Erkam'ın evine yerleşir. Kendi evinden Erkam'ın evine olan bu hicretin tek sebebi, Erkam'ın evinin durumu idi. Burası merkezî bir yer olan Safa üzerinde bulunması sebebiyle gerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatı, gerekse neşr-i din nokta-i nazarından çok daha emniyetli ve muvafık idi. Bilhassa hacılar ve yabancılar için uğrak yeri idi. Hz. Ömer radıyallahu anh dahil birçokları İslâm'a burada girdi. Hz. Ömer'in Müslüman olmasından sonra Müslümanlar, sayıca ve kuvvetce gizlenmeye hacet duymayacakları bir seviyeye ulaşarak buradan çıktılar (39).

2- Mekke müşriklerinin işkence ve baskıları güçsüz aileden olan Müslümanlar için tahammülfersa bir hal alınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) böylelerine, Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye etti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) o zaman şöyle demişti: "Habeşistan'a gidin. Zira orada çok âdil bir melik var. Onun yanında kimseye zulüm edilmez, orası adalet ve doğruluk diyarıdır. Allah bu durumdan bir çıkış yolu yaratıncaya kadar orada kalın." (40) Habeşistan'a olan hicret iki dalga halinde gerçekleşir.

Tarihçiler, bu hicretlerin sebebini Mekkelilerin Müslümanlara tatbik ettikleri ezici baskı ve bu baskı karşısında Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yardım etme imkânlarından mahrum oluşuyla izah eder (41).

3- Ebû Tâlib'in ölümünden sonra, Kureyş'in tecavüzleri son derece artmıştı (42). Hz. Peygamber'i himaye eden Abdu Menafoğulları'na reis olan Ebû Leheb, Resûlullah'ı ailevî himayeye aldı ise de bu uzun sürmedi. Ebû Cehl'in dessas bir şekilde araya girmesiyle Ebu Leheb himayeyi kaldırdı (43). Hz. Peygamber'in durumu, aleyhinde artan bu gayretler sonunda son derece müşkil bir hal almıştı. Evinden nadiren çıkar olmuştu. Bu vaziyet karşısında dini neşretmek için Mekke'den daha emin bir yer te'min etmek maksadıyla Taif'e gitti (44). Ne var ki orada, yaptığı bütün temaslara rağmen istediği vasatı bulamayarak geri döndü.

4- Müslümanların emniyetini Medine'de garanti altına aldıktan sonra, bütün Müslümanlara, oraya hicret etmelerini, çok daha kesin bir dille emretti. Medine'ye şahsen hicret kararını -az önce de belirttiğimiz üzere- dini neşretmek ümidiyle birlikte, hayat emniyetini de tamamen kaybettiği bir anda verdi.

Hicretin burada kayda değen müsbet neticelerinden biri, sabırla ilgili olarak söylediğimiz gibi, hissî plândadır, şefkat ve merhamet duygularının tahrikidir. Nitekim, Amir İbnu Rebia'nın annesi, henüz müşrik olan İbnu'l-Hattâb'a: "Biz sizin zulüm ve işkencenizden kurtulmak için yurdumuzu (Habeşistan'a gitmek üzere) terk ediyoruz" dediği zaman, sertlik ve merhametsizliğiyle meşhur olan muhatabının (yani Hz. Ömer'in) fevkalâde merhamete, rikkate geldiğini belirtir. İbnu Hişâm'da bu muhavere, Hz. Ömer radıyallahu anh'ın Müslüman oluşu anlatılırken -onun Müslüman oluşunu hazırlayan sebeplerden biri olarak- nakledilmektedir. (45)

Hülâsa Mekke'de iken, müşriklerin, her çeşidiyle tatbike koydukları işkence ve zulümden ortaya çıkan tehdid ve tehlikeye mukavemette Müslümanların başvurdukları mütemmim iki silâh "sabır" ve "hicret"ti.[29]

c- Cihad:

Sabır ve hicreti tamamlayan üçüncü safha cihaddır. Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselâm)'in hayatında cihad, şartların İslâm lehine geliştiği safhada düşman tehdidine karşı koymak için başvurulan bir vâsıtadır. Tıpkı sabır ve hicretin de başka şartlarda, aynı maksatla, başvurulan birer vasıta olmaları gibi.

On üç yıl Mekke devrinde mü'minlerin silahı sabırdır. Maddî mukabele kesinlikle yasaktır. Cihad izninin hicretten sonraya ait olduğu alimlerce kabul edilen bir hussutur (46). Cihada izin veren ayeti ihtiva eden Hacc suresinin bir kısım ayetleri Mekke'de nazil olmuş ise de, diğer bir kısım ayetleri Medine'de nazil olmuştur. Mekke veya Medine'de nazil olan ayetler hususunda müfessirler ihtilaf etmişlerse de (47) cihada izin veren ayetin Medenî olması kuvvetle muhtemeldir.

Meselenin incelikleri bir tarafa, şurası kesin ki, İbnu Kesir'in "en uygun (elyak) bir vakitte" meşru kılındığını belirttiği (48) cihadla ilgili olarak gelen ilk vahiy müteahhirdir ve izin de mutlak değil, mukayyeddir. "Kendileriyle mukatele edilen (yani düşmanların hücumuna uğrayan mü'min)lere, uğradıkları o zulümden dolayı, (bilmukabele harbe) izin verildi. Şüphesiz ki, Allah onlara yardım etmeye elbette kemaliyle kadirdir. Onlar (o mü'minlerdir ki) haksız yere ve ancak "Rabbimiz Allah'dır" dedikleri için yurtlarından çıkarılmışlardır."(49)

Dikkat edilirse burada cihad izni kayıtlıdır ve sadece "kendileriyle mukatele edilen ve zulme uğrayanlar" olarak tavsif edilen Mekkeli muhacirlere hastır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatı incelendiğinde, Bedir Savaşı'na kadar olan gazvelerde hep muhacirlerin istihdam edildiği görülür.

Ancak Müslümanların siyasî durumu ve maddî gücü düzeldiği ve ilk şartların kaybolduğu nisbette cihad umumi bir vecibe halini alacaktır: "Size harp açanlarla, Allah yolunda , siz de döğüşün (müdafaa harbi yapın, ancak) aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez. Onları (size harp açanları) nerede yakalarsanız öldürün, onları, sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) çıkarın. Fitne katilden beterdir." (50)

Burada, Müslümanları Mekke'den çıkarmış olan Mekkeliler mevzubahs edilmektedir. Bu ayet Hudeybiye Sulhü'nden önceye aittir (51). Bu vahiyden sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisiyle savaşanlarla savaştığı, savaşmayanlara dokunmadığı belirtilir.(52)

Daha muahhar bir vahiyde, "...O küfredenlerle (muharebede) karşılaştığınız vakit, boyunlarını vurun. Nihayet onları mecalsiz bir hale getirdiğiniz zaman artık bağı sıkı tutun" (53) denir. Bundan da sonra nazil olduğu anlaşılan bir diğer ayette daha kesin bir cihad emri vardır: "Ey peygamber, kâfirlerle, münafıklarla savaş, onlara karşı sert davran.." (54)

Kur'an-ı Kerim'in, Mekke'nin fethinden sonra verdiği cihad emrine gelince bu öncekilere nazaran daha sert, daha umumidir: "Haram ayları çıktığı zaman, artık o müşrikler, onları nerede bulursanız öldürün. Onları (esir alarak) yakalayın, onları hapsedin, onların bütün geçit yerlerini tutun..."(55)

Bu ayette de kastedilen kimselerin münhasıran müşrik Araplar olduğu anlaşılmaktadır. Fakat cihad emrini daha umumi, daha mutlak şekilde ifade eden ayetler de mevcuttur: "Kendilerine kitap verilenlerden, ne Allah'a ne ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Peygamberinin haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hak dinini din olarak kabul etmeyen kimselerle, zelil ve hakir kendi elleriyle cizye verecekleri zamana kadar muharebe edin."(56) "Yeryüzünde bir fitne kalmayıncaya ve din tamamiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muharebe edin..."(57)

Hülasa etmek gerekirse; dinin tatbik ve neşrinde takip edilen İlahî tabye ve taktik, sabırla başlatılıp hicretten geçip müdafaa harbi yapma iznine ulaştıktan sonra, lehte gelişen siyasî şartlara ve elde edilen maddî ve kemmî insan gücüne paralel olarak cihad emirleri ağırlaşmış ve "yeryüzünde fitne kalmayıncaya, kâmil din İslam oluncaya kadar" olmak üzere mutlak bir şekil almıştır. Bu söylenen tedricî gelişmeyi, ölüm döşeğinde yatan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in en son ağzından çıktığı belirtilen bir kaç tavsiyesi arasında yer alan şu cümle noktalar: "Arap Yarımadası'ndan (Yahudileri ve Hıristiyanları) sürün, burada iki din beraber olmamalıdır."(58)

Hülasa, sabır, hicret ve cihad, düşman tehdidine karşı koymada İslam'ın vazettiği aynı dinamik prensiptir. Birbirine zıdlık değil ayniyet sözkonusudur. Şartlara göre yağmur, kar, buz şeklinde değişik görünüşlerle karşımıza çıkmakla beraber hep aynı kalan su gibi, İslam'ın tehdide karşı kendisini muhafaza ve hedeflerine ulaşmada başvurduğu dinamik prensip, içtimâî şartlara göre sabır, hicret ve cihad şekillerine bürünmektedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinin şartlarındaki terakkiye tabi olarak gelen ayetlerde nasih, mensuh aramak da bizim için isabetli bir davranış olmaz. Ayetlerin geldiği şartları iyi bilerek, içinde bulunduğumuz şartlara bunların hangisinin muvafık düştüğünün iyi hesaplanması gerekir.[30]

II. Siyasî Vak'a Olarak Hicret

Hicret, bir başka açıdan dinin kurtarılışı manasına gelmektedir. Bilhassa Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye hicretinden ve Medine'nin İslamî merkez vaziyetini ihrazından sonra, civardaki Müslümanların Medine'ye merkez-i İslam'a hicretleri bir başka mana, bir başka ehemmiyet taşımıştır.

Medine'ye hicret eden Mekkeli Müslümanlar orada bir Müslüman cemaat meydana getirmişlerdi. Yerli halktan da himayeci mü'minler vardı. Ancak, herşeye rağmen oradaki Yahudi, münafik ve müşrik kesafeti içerisinde sayıca azınlıkta idiler. Bilhassa Hz. Peygamber'in gelişiyle birçok menfaatlerinin haleldar olduğuna kani olarak gizliden gizliye muhalefet yürüten münafıklar sayıca çok, nüfuzca ağır idiler. Küçümsenemeyecek bir tehlike olduklarını defalarca ortaya koyacaklardır. Üstelik Mekkeli müşrikler de Medine'ye sığınmış olan Müslüman hemşehrilerinin peşlerini bırakmış değillerdi. Hatta Yahudilerle münasebet halinde idiler.

Sayılan bu tehlikelere, her an bunlarla işbirliği yapabilecek durumda olan civardaki, henüz tamamı müşrik olan kabileleri de ilave edebiliriz. Bunlar, Medine'ye sığınmış olan bir avuç Müslümana karşı ittifak yapabilecek durumda idi. Nitekim Hendek Harbi'nde bütün bunların anlaşarak yekvücut hale geldiği de görülmüştü. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm) bu tehlikeyi görüyor ve önüne geçmek için, müşrik kabilelerle ittifak, saldırmazlık, yardımlaşma anlaşmalarına varıncaya kadar (59) her çeşit siyasî tedbirleri alıyor, fırsatları âzamî şekilde değerlendiriyordu.
İşte bu tedbirlerden biri, Medine'de Müslümanları sayıca çoğaltarak fiilen kuvvet kazanmaktı. Sayıca çoğalmanın bir vasıtası Medine ahalisi içerisinde mühtedilerin sayısını artırmak ise, bir diğeri de civar kabilelerde İslam'a girenleri Medine'ye celbetmekti. Bu açıdan, Medine'ye hicret eden her Müslüman, şahsında İslam'ı kurtarmış olmakla kalmıyor, aynı anda, Medine'de Hz. Peygamber'in kuvvetini, siyasî ağırlığını artırarak İslam'ı takviye etmiş oluyordu.
Gerek Kur'an'da ve gerek hadislerde hicrete teşvikle ilgili olarak gelen ifadelerde bu siyasî gayeyi görmemek mümkün değildir.
Her ne pahasına olursa olsun, mü'minleri Medine'de toplamak, sağda solda hiçbir siyasî ağırlık ifade etmeyen münferid kimseleri küfre karşı tartılmakta olan Müslümanlığın Medine'deki kefesinde mizana dahil etmek gerekiyordu. Bu sebeple hicret "her inanan kimseye" FARZ ilan edildi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "Hicret etmeyen kimsenin imanının makbul olmayacağını" ta'mim etti ve: "Bir müşrik, Müslüman olduktan sonra müşriklerden ayrılmadıkça Allah onun hiçbir amelini kabul etmez" (60) buyurdu. Bu hususu te'yid eden Kur'an-ı Kerim: "...İman edip de hicret etmeyenlere ise, hicret edecekleri zamana kadar, sizin onlara hiçbir şey ile velayetiniz yoktur..." (61) der. Birbaşka ayette de böylelerinin dost bile edinilmemesi emredilir: "...O halde, onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar içlerinden dostlar edinmeyin. Eğer (aldırış etmeyip) yüz çevirirlerse onları nerede bulursanız yakalayıp tutun, onları öldürün." (62) İbnu Abbas, ayetin hicret etmeksizin Mekke'de kalan ve haklarında nasıl davranacakları hususunda Medine'de Müslümanlarca münakaşa edilmekte olan bir grup Müslüman hakkında nazil olduğunu belirtir(63).
Hz. Peygamber hicreti "göçebe olmayan (yerleşik) bir kimse için felaketlerin en büyüğü" olarak tavsif eder(64). Şu halde mü'minlerin bu felaketi göze alarak Medine'deki merkezin takviyesine koşabilmeleri için onlar bu hususta, ziyadesiyle teşvik edilmeli, emre uyup uymamalarına müeyyide getirilmeli idi. Kur'an ve hadislerde, hicret etmeyenlerin imanlarının kabul edilmeyeceğine dair gelen yukarıda kısmen kaydettiğimiz ifadeler bu maksada racidir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicretin ehemmiyetini zihinlere nakşetmede o kadar muvaffak olmuştu ki, artık Ashab: "Hicret etmeyen kimseler cennete giremeyecek" diyebiliyordu.
Diğer taraftan, bu hem meşakkatli ve hem de İslam'ın kurtarılması gibi büyük neticeli amele bir mü'min için arzu edilen manevî mükâfaatların en büyüğü vaadedilmişti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) en efdal amelin ne olduğunu soran kimseye: "Şu halde sana hicret gerekir, zira ondan daha efdal amel bilmiyorum" cevabını verir (66). Bir başka hadiste Resulullah, (Allah katında) en büyük mükâfaatın hicret edene verileceğini beyan eder(67).
Hicretin fazilet ve değerini Kur'an-ı Kerim birçok ayetleriyle mü' min kalb ve gönüllerde tesbit eder. Şu ayette faziletli ameller sayılırken, hicret, imandan sonra zikredilir: "İman edenlerin, hicret edenlerin, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşanların Allah yanında derecesi çok büyüktür. Kurtuluşa (dünya ve ahiret saadetine) erenler de işte onların ta kendileridir. Rableri onlara rahmetini, rızasını, onlara içlerinde tükenmez ve ebedî bir naim (nimet) bulunan cennetleri müjdeler. Onlar orada ebedî ve sermedî kalıcıdırlar. Çünkü Allah katında muhakkak büyük ecir (ve mükâfaatlar) vardır."(68)
"İşte hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, andolsun suçlarını örteceğim ve andolsun Allah canibinden bir mükâfaat olmak üzere, onları altından ırmaklar akan cennetlere de sokacağım. (Daha büyük ve) güzel mükâfaat ise Allah'ın yanındadır."(69)
Kur'an ve hadiste gelen, hicrete teşvik hususundaki tahşidat, bu zor ve meşakkatli ameli mü'minler nazarında son derce mergub ve aranan bir amel haline getirmişti. Öyle ki, hicretten elde ettikleri fazilet ve üstünlük noktasında Ashab'ın -birbirleriyle tefahur- ve münakaşalarına bile rastlarız: Buhârî, Müslim ve diğer kitaplarda gelen bir rivayet, Hz. Ömer ile, Habeşistan'a hicret edenlerden olan Esma Bintu Üneys arasında geçen bir hadiseyi sergiler. Rivayette belirtildiği üzere, Hz. Ömer (radıyallahu anh) bir defasında Esma'ya: "Biz hicret meselesinde sizden öndeyiz ve (bu sebeple) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde sizden daha efdaliz" demişti. Hz. Esma da bunun aksini iddia ederek kendilerinin (yani Habeşistan muhacirlerinin) daha önde ve daha efdal olduklarını iddia etti. Münakaşa ilerleyince meseleyi Hz. Peygamber'e vaz ederler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) anlaşmazlığı Hz. Esma (radıyallahu anhâ) lehine çözer: "Sizden, sadece bir hicret (Mekke'den Medine'ye) yapan birisi benim nazarımda , iki hicret (Mekke'den Habeşistan'a, Habeşistan'dan da Medine'ye) yapan birisinden daha efdal olamaz." Bu cevap, Habeşistan muhacirleri arasında büyük bir sevinç ve memnuniyet hasıl eder. O kadar ki, onlar yanında Resulullah'ın bu sözü, dünyanın her şeyinden daha sevgili olur.(70)
Hicret, böylece mü'minler nazarında son derece değerli, son derece arzulanan, aranan kıymetli birşey durumuna geçince, bedeviler bile, geride mal, evlad, anne, baba, dünyalık her ne varsa hepsini terkederek "çok uzak yerlerden" (71) "hicret şartı" üzerine biat yapmak maksadıyla, Medine'ye, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e koşuyorlardı.(72)
Nuaym İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'la ilgili fikra hicretin ehemmiyetini takdirde bir başka örnektir: "Nuaym iyilik sever bir insandı. Kabilesinde ilk Müslüman olan kimse idi. Hicret etmek isteyince kabilesi senin dinin ne olursa olsun biz senden razıyız diyerek onu salmadılar. Böylece ilk iman edenlerden olduğu halde Hudeybiye'ye kadar hicret edemez.
Medine'ye geldiği zaman Resulullah fevkalâde iltifat eder, kucaklar, öper ve: "Senin kavmin sana benimkinden hayırlı!" buyurur. Nuaym:
"Hayır! Bilakis, senin kavmin daha hayırlı ey Allah'ın Resulü!" der. Resulullah:
"Kavmim beni memleketimden çıkardı. Senin kavmin seni salmadı" buyurur. Fakat Nuaym'ın cevabı cevapsız kalır:
"Ama ey Allah'ın Resulü! Senin kavmin seni Hicret'e çıkardı. Benim kavmim beni ondan mahrum etti." (72/2)
Resulullah bu cevaba sükut eder. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sükutu ikrardır."
Hicretin ve hicret üzerine biatın Müslümanlar nazarında kazanmış olduğu ehemmiyeti göstermek için, hicret üzere biatın kaldırılmış bulunduğu Mekke Fethi'nden sonra bile, bu vasıfta biat yapabilmek için bazı Müslümanların şefaatçilere bile başvuracak kadar ısrar ettiklerini (73) kaydetmekte fayda var. Bunlardan birinin hikâyesi aynen şöyle:
Saffan İbnu Abdirrahman, Mekke'nin fethi günü, babasını Resulullah, (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzuruna çıkartarak: "Ya Resulullah babamı hicretten mahrum etme), ona da bir nasib ayır" diye ricada bulunur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Artık Mekke'nin fethinden sonra hicret kalkmıştır" diye menfi cevabı üzerine Saffan, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisine karşı hürmet ve sevgi ile dolu olduğu amcası Abbas (radıyallahu anh)'ı bularak babasının "hicretten bir nasib" alabilmesi, muhacir vasfının manevî mükâfaatından hissemend olabilmesi için, Resulullah nezdinde şefaatçi olmasını rica eder. Abbas da kabul eder.
Ancak, Arabistan müşriklerinin yegâne kal'a ve istinadgâhı olan Mekke'nin fethinden sonra İslam'ın artık takviye için muhacirlere ihtiyacı kalmamış olması ve Müslümanların da her yerde dinlerini istedikleri gibi tatbik edecek nüfuz ve pozisyonu elde etmiş bulunmaları sebebiyle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "hicret müessesesi"ni kaldırmaya karar vermiştir, bu sebeple ricacı olarak gelen amcası Abbas'a cevabı menfidir ve şöyle der: "Mekke'nin fethinden sonra hicret mümkün değildir." (74) Benzer bir talebe Mücaşi' İbnu Mes'ud da Resulullah'tan: "Hayır! Artık seninle İslam üzere biat ederiz. Zira Fetihten sonra hicret yok" cevabını alır(74/2).
Burada Hz.Peygamber'in ilga ettiği hicret, İslam'ın yaşanabildiği ahalisi Müslüman olan bir beldeden bir başka Müslüman beldeye olan hicret, daha hususi manasıyla, Resulullah'ın sağlığında Mekke ve havalisinden Medine'ye olan hicretti. Bu hususu gerek raviler ve gerekse alimler te'yid ederler (75). Daha umumi manada hicretin devam ettiğini açıklayacağız.[31]

III. İrşad Ve Tebliğde Metod Olarak Hicret

Bu noktanın kavranabilmesi için, "hicret" kelimesiyle, buraya kadar üzerinde durduğumuz, İslam tarihinde, Resulullah devrinde cereyan eden belli bir vak'a veya vak'aları kasdetmeyeceğimizi belirtelim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da buyurduğu gibi, vak'a olan hicreti, Mekke Fethi'nin gerisinde bırakacağız. Mekke Fethi'nden sonra, hicret, artık belli bir hâdise değil, bir mefhumdur, manadır. Her an, her yerde, her devirde, her gönülde, kıyamete kadar baki kalacak bir mefhum.
Öyle bir mefhum ki, -önceki izahlardan anlaşılacağı üzere- şe'ninde ferdî planda, İslamî yaşayışı arama, umumi planda, dini takviye ve kurtarma gibi iki mühim hakikat bulunduğu için şiddetle farz kılınarak, son derece övülerek değer ve muhteva kazandırılmış bir mefhum, imandan sonra en faziletli amel statüsü kazandırılmış; ehemmiyeti zihinlere, kalp ve gönüllere nakşedilmiş bir mefhum. Ondan bir hisse alabilmek için her çeşit dünyevî fedakârlıkları yaptıracak kadar, araya şefaatçılar koyduracak kadar, hakkında efdaliyet münakaşalarına ve Resul'ün hakemliğinde murafaaya tevessül edilecek kadar mü'minin ruhuna nakşolmuş; benliğinin herbir parçasına ehemmiyeti işlenmiş bir mefhum.
İşte Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'minlerin derununda böyle mualla bir makam almış; sırça, fildişi, elmas gibi dünyanın en kıymetli cevherlerinden inşa edilmiş saraylarına değişilmeyecek kadar üstün tutulmuş olan bu mefhumun, bu "hicret müessesesi"nin Mekke'nin fethiyle yıkılmasını, mü'minin iç âleminin bu semavî, bu cennetî saraydan boşaltılmasını istememiştir.
Bunun hem mana ve mefhum olarak devamını, ila nihaye devamını, hem de kendinden sonra gelecek olan mü'minlerin dahi bundan nasibdar olmalarını sağlamak için, her sözü her devirde her mü'min kulakta aynı değeri taşıyan, her kelamı bir nevi vahy-i İlahî olan, mübarek ağızlarından haktan başka bir şey çıkmayan Allah elçisi şöyle tebliğ buyurdu: "Hakiki muhacir, Allah'ın yasakladığı şeylerden kaçan, onları terk eden kimsedir." (76) Diğer bir hadiste "Hicret ikidir, biri kötülüklerden hicret, diğeri de Allah ve Resulü'ne hicrettir" buyrulmuştur(76/2).
Aynı mana başka rivayetlerde daha farklı ifadelerle tebliğ ve te'yid edilmiştir: "...Hicret kötülüğü terk etmendir." (77) "Hakiki muhacir, hata ve günahları terk edendir." (78) "Hakiki muhacir, Allah'ın üzerine haram kıldığı şeyleri terk edendir."(79)
Hicretin en efdalinin ne olduğunu soranlara Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği cevap da söylediklerimizi te'yid eder: "...Rabbimin hoşlanmadığı şeyleri terk etmendir" (80) vs.
Cenab-ı Hak'tan gelen ezelî hakikatları tebliğle muvazzaf olan selahiyetli makamın müjdelediği bu hicret, herkes için her zamanda mümkün ve vakidir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), "hicret"in mefhum olarak devamını sağlamaktan başka, din açısından, gerçekten son derece mühim olduğu halde avam-ı nas tarafından ehemmiyeti hakkıyla kavranamayacak olan bir kısım amellerin ehemmiyetini vicdanlarda tesbit maksadıyla da değeri herkesçe malum ve müsellem, zihinlere iyice yerleşmiş bulunan "hicret mefhumu"ndan istifade etmiştir. Bu cümleden olarak, çeşitli ayet ve hadislerle üzerinde ısrarla durulan "iyi niyet", "cihada iştirak", "anne babaya iyilik" gibi birçok ameller, lisan-ı nübüvvetle "hicret" ayarında ameller olarak ifade edilmişir. Mesela bir hadiste: "Mekke fethinden sonra hicret yok, ancak (aynı derecede sevap olan) cihad ve iyi niyet var. Cihada çağırıldığınız zaman (severek) koşun" (81) buyrulur

Nevevî'ninde ifade ettiği gibi, bu hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mesela niyeti hicretin yerine koymakla mutlak iyiliğe niyet etmeyi teşvik etmiş olmaktadır.(82)
Bir diğer hadiste, zor şartlar altında (fitnede) dinin her tatbikinin bir "hicret" olduğu (83), bir diğerinde anne ve babaya îfa edilecek hizmetin hicretten daha ehemmiyetli olduğu (84) belirtilir.
Füdeyk Ebu Beşir ez-Zebîdî (radıyallahu anh) Resulullah'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar zannediyorlar ki, hicret etmeyen helak olmuştur, (bu doğru mu?)" diye sorar. Resulullah şu cevabı verir:
"Ey Füdeyk! Namazı kı, zekatı ver, kötülüklerden hicret et, ondan sonra yeryüzünde de dilediğin yerde otur!" (84/2).
Az önce kaydettiğimiz, Mekke Fethi'nden sonra hicretin kalktığını ilan eden hadisin açıklaması sadedinde Tıybî (v. 743 h.) söylediklerimiz te'yiden şunları söyler: "Hadisin manası şudur: Vatanından ayrılıp Medine'ye gitmekten ibaret olan hicret bitmiş, yerini cihad sebebiyle ayrılmaya bırakmıştır. Binaenaleyh cihad sebebiyle hicret bakidir. Küfür diyarından kurtulmak, okumak için gurbete çıkmak, fitneden kaçmak gibi bir niyetle yapılan hicret de öyledir. Bunların hepsinde niyet muteberdir."(85)
Görüldüğü üzere, bu çeşit rivayetlerde hicret, tarihî vak'a değil, o vak'adan ehemmiyet ve muhteva kazanmış bir mefhumdur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dini insanlara tebliğ; kalb, gönül ve fiillere tesbitte başvurduğu vasıtalardan bir vasıtadır, belli şartlarda gönüllerde inşa edilmiş bir müessesedir. Hicreti konu edinen birçok hadislerin gayesi bu müesseseyi ihya ve ibkadır, dinin zindelik ve müessiriyetini artırmada her an bu müesseseden istifade etmektir.[32]

IV. Terbiye Metodu Olarak Hicret

Hicretin bir diğer yönü terbiyevîdir. Bu yönüyle de hicret, ehemmiyetçe, diğer yönlerinden geri kalmaz. Yukarıda belirtilen ehemmiyetteki hicretlerle terbiye âlemimizde; günlük hayatımızda her vakit baş başa olduğumuzun bilinmesinde, her zaman belirtilen ehemmiyette hicretleri yapmakla imtihan edilmekte olduğumuzun idrak edilmesinde fayda var. Hicrî 15. asrı idrak edişimiz kutlanırken, İslam kültüründe yer etmiş bulunan hicret mefhumunun, sadece tarihî bir vak'a olarak belli bir takvime başlangıç noktası yapılması meselesi olarak ele alınmaması, mevzuun böylesine kısırlaştırılmaması için, hicretin bu yönünün de belirtilmesine ihtiyaç ve lüzum vardır.
Mevzuyu bu açıdan kavrayabilmek için, terbiyemuhit münasebetlerini belirtmemizde fayda var. Şunu hemen kaydedelim ki, fertlerde şahsiyeti inşa eden unsur ve amillerin başında içtimâî muhit gelir. Batıda, yakın zamana kadar, zengin aile çocuklarının fakir aile çocuklarına nazaran fitraten daha zeki, daha kabiliyetli oldukları kabul edilir, hayattaki başarılı durumları bununla izah edilirdi. Bugünün batılı terbiyecileri, bu fikirden vazgeçmişlerdir. Onlara göre, zengin aileleri, çocuklarına doğumlarının ilk günlerinden itibaren sağladıkları maddî ve manevî imkanlar, çocuklarda mevcut fitrî kaabiliyetlerin daha iyi gelişmesini sağlamaktadır (86). İşte bu haldir ki, asırlarca batı efkâr-ı umumiyesini aldatabilmiştir.
Artık bugün, gerek Doğulu, gerek Batılı bütün terbiyeciler, çocuğun gelişmesinde; kişinin iyi veya kötü, kâmil veya nakıs bir şahsiyeti kazanmasında en başta ailevî şartlar olmak üzere, muhitin kesin rolünü kabul etmektedir(87). Hiç kimse gayr-ı ilmîlik ve gayr-i ciddilik ithamına maruz kalmayı göze almadan aksini iddia edemez.
Hatta, toptan çevre şartlarını ele almadan her çeşit içtimâî ve kültürel değişimi okullar vasıtasıyla, okullarda istenen programı tatbik etmek suretiyle gerçekleştireceğine inanan acemi, yarı cahil, mütefelsif inkılabcılar, hatalarını, teşebbüslerinin kültürel tahrip ve fiyasko ile neticelendiğini gördükleri vakit anlarlar, fakat tashih veya ıslah için vakit çok geçmiş olur. Cezayirli mütefekkir Malik İbnu Nebi, bu hususta şunları söyler: "Ferd içtimâî vasıflarını mektepten almış olduğu formasyona değil, muhitine has şartlara borçludur. Kültür, mekteple ilgili bir hâdise olmaktan çok, muhite bağlı bir hâdisedir... Muhit kültürel değerlerin kalıbıdır... Mektep kültürün bir unsurudur, fakat kültür problemini mektebin halledeceği düşünülecek olursa, onun fonksiyonu hususunda aldanılmış olur."(88)
Burada maksadımız, mektebin kültürel ve medenî hayattaki yerini tahlilden ziyade, muhitin terbiye nokta-i nazarından ehemmiyetine dikkat çekmek, ferd üzerinde muhitten gelen ve ferdî iradeyle yenilmesi hemen hemen mümkün olmayan birtakım emrivakilerin olduğuna dikkat çekmektir. Bu mühim noktayı belirtmede Üstad Bediüzzaman'ın görüşlerine de burada temas etmeden geçemeyeceğiz. Birçok vesilelerle muhitin kişi üzerindeki tesirlerine temas eden Bediüzzaman, bu meseleyi en güzel, en cami bir tarz ve vüs'atte içtihadla ilgili Yirmi yedinci Söz'de beyan eder. Sözkonusu risalede "İçtihad kapısı açık olmakla beraber oraya girmeye bazı maniler var" görüşünü izah sadedinde, büyük müçtehidlerin yetiştiği selef devrinde, içtihada kaabiliyetli olan kimselerin, o zamanki "içtimaiyat-ı insaniye ve medeniyet-i beşeriye"nin tesiriyle çabuk parladığını söyler ve devamla der ki: "İşte o zamanda; zihinler, kalbler, ruhlar bütün kuvvetleriyle yerler ve gökler Rabbinin marziyyatını anlamağa müteveccih olduğundan içtimaiyat-ı beşeriyenin sohbetleri, muhavereleri, vukuatları, ahvalleri ona bakıyordu. Ona göre cereyan ettiğinden her kimin güzelce bir istidadı bulunsa, onun kalbi ve fitratı, şuursuz olarak herşeyden bir ders-i marifet alır. O zamanda cereyan eden ahval ve vukuat ve muhaverattan taallüm ediyordu. Güya herbir şey, ona bir muallim hükmüne geçip, onun fitrat ve istidadına içtihada bir istidad izharını telkin ediyordu..."
Muhitin tesiriyle alâkalı tahliline devam eden Üstad, bu zamanda "Medeniyet-i Avrupa'nın tahakkümüyle, felsefe-i tabiiyyenin tasallutuyla, şerait-i hayat-ı dünyevînin ağırlaşmasıyla" başlamış olan muhitten ferdin aldığı tesirlerin, içtihada olan kaabileyetini gerileteceğini açıklayarak, Süfyan İbnu Uyeyne'yi misal verir: "İşte bunun içindir ki, şu zamanda birisi, dört yaşında Kur'an'ı hıfzedip, alimlerle mübahese eden Süfyan İbn-i Uyeyne olan bir müçtehidin zekasında bulunsa, Süfyan'ın içtihadı kazandığı zamana nisbeten, on defa daha fazla zamana muhtaçtır. Süfyan, on senede içtihadı tahsil etmiş ise, şu adam yüz seneye muhtaçtır ki tahsil edebilsin" der.(89).
Bu ifadelerden, muhitin, kişinin şahsiyeti üzerindeki te'sirinin ağırlık ve miktarı meselesinde Bediüzzaman'ın yüzde doksan gibi büyük bir payı muhite ayırdığı sonucunu çıkarabiliriz.
Şu halde alimlerin ittifakla ifade ettikleri husus şudur: İnsan, içinde bulunduğu, yaşadığı muhite tabidir. İyi muhitten iyi, kötü muhitten de kötü tesirler alacaktır.
İşte, insan fitratına hakim olan bu hakikatten dolayıdır ki, birçok dinî nasslar mü'minin, herşeyden önce, Müslüman bir muhitte yaşamasını emretmekte, gayr-i müslim bir muhitte yaşamaktan men etmektedir. Vazedilen ölçüye göre, mü'min, müşrikten "ateşleri birbirini görmeyecek kadar" uzak evlerde ikamet etmelidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben ateşleri birbirini görecek kadar müşriklerin arasında ikamet eden bir Müslümana (yardım etmek) (90)ten beriyim"(91) buyurur. Hadisin şarihlerinden Hattâbî (92), İbnu'l-Esir (93), Sindî ve Süyûtî (94) ittifakla bir Müslümanın evini, müşriklerden uzak tutması gerektiğini böyle davranmanın ona bir vecibe olduğunu belirtirler.
İbnu'l-Esir, sebep olarak müşriklerde ahde vefa ve emniyet olmadığını söylerse de, bizim açımızdan tatmin edici bir izah değildir. Çeşitli tedbirlerle onların ahd u emanı, kâmil manada gerçekleştirilse, garanti edilse bile, meselenin terbiyevî yönü halledilemez, terbiye için şart olan salih muhit kazanılamaz. Muhitin salih olma şartlarından biri Müslüman olmasıdır.
Hattâbî, bu hadisten, "bir Müslümanın ticaret maksadıyla dar-ı harbe gidip dört günden fazla orada ikamet etmesinin mekruh olduğu" hükmünü çıkarır. Hattâbî'nin rakam da vermesi, bu konudaki keraheti vurgulamaya raci olsa gerektir. Zira Münavî'nin de belirttiği üzere (95) bu ve benzeri hadisler kafirden akrabası olanı sıla-i rahimden men etmediği gibi, (uzun müddet ikamet olmadığı takdirde) ticaret, alışveriş gibi dünyevî işler için onlarla münasebetten de men etmiyor.
İbnu'l-Hacc el-Malikî, kâfir diyarına seyahat yasağını, "el-İslamu ya'lu vela yu'la aleyhi" yani "İslam daima galebe çalar, ona galib olunamaz" hadisinden çıkarır ve: "Eğer onların diyarına gidecek olursa, orada onların sözleri üstün olduğundan Müslüman seyyahın sözü kısık kalır, bu sebeple yasaklanmıştır" der(96).
Küfür diyarında bulunmakla alâkalı olarak ifade edilen tahdid ve kerahetin çeşitli yönleri olmakla beraber, bizim burada tebarüz ettirmek istediğimiz en mühim yönü terbiyevîdir. İslam dini sözkonusu keraheti muhitin ferd üzerinde, ferde rağmen icra edeceği telkin gücünü nazar-ı itibara alarak vazetmiştir. Öyle ise, mü'min muhitten gelecek te'sirler, dini yaşayış ve tefekkürüne tesir edecek bir müddete ulaşmadan yabancı muhitten ayrılmalıdır. İkamette bu sınırı aşan bir kimse: "Kim müşrikle bir olur, (yani muvafakat, refakat, onunla beraber yürüme)(97) ve (onun diyarında)(98) onunla ikamet ederse, aynen müşrik gibi olur" (99) hadisinin tehdidine hedef olur. Böyle bir durumda ona orayı terk, yani hicret terettüp eder.
Yukarıda Kur'an'dan kaydetmiş bulunduğumuz ayet, bu çeşit hicreti yapmamaktan herkesi mesul tutmaktadır: "Nefislerine zulmedenler oldukları halde, meleklerin canlarını aldığı kimselere melekler şöyle derler: "Ne işte idiniz?" "Biz yeryüzünde zaif kimselerdendik, hicret etmekten acizdik" derler. Melekler de "Allah'ın arzı geniş değil miydi, siz de oraya hicret etseydiniz ya" derler."
Bu çeşit hicretin, "tevbeler kabul edilmeye devam ettiği (yani güneşin batıdan doğması gibi kıyametin büyük alâmeti zuhur etmediği) müddetçe" (100) "küffarla savaş edildiği müddetçe" (101) baki kalacağını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) beyan eder.
İçtimâî muhitin kötülüğü elle, dille değiştirilmediği gibi, kalbî buğuzla da tesirinden kurtulamayacak kadar icbarî bir durum aldığı takdirde Müslümanın yapması gereken bu hicrete de aynen Resulullah devrinde yapılan hicret gibi ehemmiyet verilmiş, teşvik edilmiştir: "Her kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer ve genişlik bulur. Kim Allah'a ve Resulü'ne itaatle hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, onun ecri gerçekten Allah'a düşmüştür. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir." (102) Hz. Peygamber'in: "Hicret, Allah'ın yasakladığı şeyi... Allah'ın hoşlanmadığı şeyi... Allah'ın haram kıldığı şeyi terketmektir" gibi ifadeleri terbiyevî maksatla yapılacak bu hicretleri ifade eder.
Terbiyevî şartları haiz olmayan gayr-i salih içtimâî muhiti behemahal terketmekle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de Yahudilerin Mısır'dan çıkış hikâyesini (103) kavimlerinin küfründen dolayı onları terkederek mağaraya giren (104) Ashab-ı Kehf hikâyesini (105) görüyoruz. İbnu Haldun, Yahudilerle ilgili hikâyede, onların Mısır'dan çıktıktan sonra, Filistin'e geldikleri zaman, Hz. Musa'nın oradaki yerlilerle harbetme teklifine: "Ey Musa, o zalimler orada iken biz hiçbir zaman oraya giremeyiz. Artık sen ve rabbin beraber gidin de ikiniz harbedin, biz mutlaka burada oturucularız" (106) diye vaki itirazlarını, uzun zaman Mısır'da köle olarak yaşadıkları için şecaat, cesaret ve hamiyetlerini yitirmiş olmalarıyla izah eder. Onları, bu itirazına karşı Cenab-ı Hakk'ın cezalandırarak 40 yıl çölde "başıboş, şaşkın şaşkın dolaştırma" hadisesini de mevzumuz bakımından mühim bir izaha tabi tutar. Der ki: "Allah, onları başıboş oldukları yerde dönüp durmakla cezalandırdı. Mısır'la Şam arasındaki çölde kırk yıl dolaştılar. Bu esnada ne bir medenî beldeye (umran), ne de bir şehre uğradılar. Kur'an'ın anlattığı üzere Şam bölgesinde yaşayan Amalika ve Mısır'da yaşayan Kıbtîlerin kabalık ve sertliğinden dolayı başka insanlarla da karşılaşmadılar. Bu şaşkın dolaşmanın hikmeti ve maksadı, uzun müddet Mısır'da zillet, zulüm ve eziklik içinde yaşadığı için hamiyyeti gitmiş, tezellül ve meskenet kendine huy haline gelmiş olan eski neslin yok olup, onun yerine çölün hür havasında yetişen, tahakküm ve kahır çekmemiş izzet-i nefs ve hamiyyet sahibi yeni bir nesil yetişmesidir. Bundan anlarsın ki, kırk yıl bir neslin gidip, yeni bir neslin gelmesi için zaruri olan asgarî müddettir."(107).
Bugün içtimâî intibakta zorluk çeken çocuklara tatbik edilen ve uygulanmasında ya çocuğu daha elverişli bir muhite götürmek veya aile, okul, yakın çevre gibi çocuğun temas

ettiği çevreyi uygun hale getirmek şıklarından birine başvurulan, "çevre terapisi"ni (108) andıran bu duruma Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde de enteresan misallere rastlarız. Başta Buhârî, Müslim olmak üzere, hadis kitaplarında (109) çeşitli vecihleriyle gelen bir hadiste Hz. Peygamber: "Sizden önce yaşayanlar arasında bir adam vardı, 99 kişi öldürdü..." diye hikâyeye başladıktan sonra bu adamın, bir gün yaptıklarından pişman olarak tevbe imkanı aradığını, tavsiye üzerine danışmak için gittiği birinci rahibin: "Buna tevbe mi olur!" cevabı üzerine onu da öldürdüğünü, adamcağızın soruşturmaya devam ettiğini ve kendisine, başvurmak üzere bir başka alim tavsiye edildiğini..." anlatır. Mevzumuz yönünden önemli olan, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu ikinci adamın ağzından naklen söylemiş olduğu sözlerdir. İbnu Mace'deki veçhinde aynen şöyle: "Bak hele! Seninle tebven arasına kim girebilir? (Ancak), yaşamakta olduğun bu habis köyden çıkacaksın, zira seni bu cinayetlere iten, köyün bozulmuş içtimâî şartlarıdır, oranın kötü ortamıdır (110). Falanca köye gideceksin, o salih bir köydür. Orada Rabbine ibadet et." Müslim'deki veçhinde: "...Falanca yere git, zira orada Allah'a ibadet eden insanlar yaşıyor, onlarla sen de ibadet et. Artık bir daha kendi beldene dönme, zira orası kötü bir yerdir" denmektedir.

Son olarak şunu belirtelim ki, terbiyevî endişeyle hicret edilmesi gereken içtimâî muhit tabiri içtimâî halkaların hepsini ifade eder. Yani, bu gayr-i salih muhit aile muhiti olabilir, arkadaş muhiti olabilir, meslektaşlar muhiti olabilir, komşular muhiti olabilir, köy, şehir veya en geniş şekliyle cemiyet muhiti olabilir. Şu halde dinin hicret emri hepsine şamildir.

Nitekim Hz. Peygamber: "Kişi dostunun dini üzerinedir, öyle ise her biriniz, dost edindiği kimselere dikkat etsin" (111) diye arkadaş meselesine dikkat çekerken, Kur'an-ı Kerim de kesin bir üslubla bu meseleyi nazara verir: "Mü'minler, mü'minlerden ayrılıp kâfirleri dost edinmesin. Bunu her kim yaparsa Allah'la ilişiği kesilmiş olur."(112)

Bu içtimâî muhitlerden en mühimi, her çeşit içtimâî müessese ve diğer içtimâî halkaların hepsini kuşatan cemiyet muhitidir. İmam-ı Malik: "Münkerlerin açıkça işlendiği yerden göçmek gerekir. Eğer kötülükler gizli olursa sadece işleyene zarar verir, aleniyet kesbeder de bertaraf edilmezse herkese zarar verir" demektedir(113). [33]

Netice Olarak:

Söylediklerimizi şöyle hülasa edebiliriz: Hicret, tarihî bir vak'a olarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tebliğ vetiresi içerisinde başvurulan bir safhadır. Topyekun harp taktiğidir. Şartların, düşmandan gelen tehdid ve tehlikeyi sabırla bertaraf edilemeyecek kadar kötüleştiği, dini yaşama imkânı kalmadığı anda başvurulmuştur. Hicret kötü şartlardan kaçış değil, dini yaşatacak şartların aranışıdır. Taktik olarak tahammülü mümkün olmayan kötü şartların sabrıdır, cihadıdır. Bu açıdan sabır, hicret ve cihad birbirini tamamlayan İslamî intişar vetiresinin halkalarıdır.

Hicret mefhumunun tarihî vak'a yönünden ehemmiyetinin büyüklüğü, mü'minlerin zihinlerinde ona müstesna bir mevki kazandırmıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tebliğ ve terbiyede bundan istifade maksadıyla: "Hakiki hicret kötülükleri terk etmektir" demiş, dinin övdüğü mühim amelleri yapmanın bir nevi hicret olacağını hatırlatmıştır.

Şu halde mü'minin önünde, dudaklarından sadece hak kelam çıkan Fahr-i Âlem (aleyhissalâtu vesselâm)'in "amellerin en üstünü" olarak müjdelediği hicreti hergün yapma imkânı vardır. 15. hicrî asra girerken bunun şuuruna ermek ve başkalarını da erdirmek vazife olsa gerektir.[34]

KAYNAKLAR

1. İsfehani, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn ibnu Muhammed er-Rağıb (v. 502),
el-Müfredat Fi Garibi'l-Kur'an, Mısır 1961, s. 53.2.
Bak. Taberi, Muhammed İbnu Cerir (v. 310),
Tarihu'l-Mülûk, ve'l-Umem Mektebetu Hayyat, Beyrut, tarihsiz (ofset), 2, 252,
Hakim Ebu Abdi'l-İlah, en-Neysaburi (v. 405),
el-Müstedrek Ala's-Sahibeyn, Haydarabad, Deken, 1335 (baskısından ofset), Beyrut 3, 14;
Buharî, Menakıbu'l-Ensar 48.3.
Kur'an, Maide 3.4. Taberi, a.g.e., 2, 252.5.
Aynı eser, aynı sayfa.6. İbnu Hişam, Ebu Muhammed Abdü'l-Melik (v. 218),
es Siretü'n-Nebeviyye, Mısır 1955, 1-2, 289, 408-409.7. A.e. 1-2, 318;
Taberi, a.g.e., 2, 224.8.
İbnu Hişam, a.g.e., 1-2, 291;
İbnu Sa'd, Ebu Abdillah Muhammed (v. 230),
Tabakatu'l-Kübra, Beyrut, 1960, 1,211.9.
İbnu Hişam, a.g.e., 1-2, 291;
Buhari es-Sahih, Kahire 1313 (baskısından ofset), 1958;
Taberi a.g.e., 2, 223-24.10.
İbnu Sa'd, a.g.e., 1, 208;
Taberi, 2, 22511.
İbnu Hişam, 1-2, 318, 320.12. Bak. Taberi, a.e.g., 2, 229; İbnu Hişam a.g.e., 1-2, 317-321.13. İbnu Hişam 1-2, 320.
14. Kur'an, el-Asr 3.15. Kur'an, Zümer, 10.16. Kur'an, Rum 6.17. Kur'an, Mearic 5.18. Kur'an, Müddessir 7.19. Kur'an, el-Enbiya 85-86.20. İbnu Hişam,a.g.e., 1-2, 406.21. A.e., 1-2, 320.22. İbnu'l-Esir, İzzü'd-Din Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed el-Cezerî (v. 630), Üsdü'l-Gabe Fî Ma'rifeti's-Sahabe, Kahire, 1970, 4, 201.23. Ahmed İbnu Hanbel (v. 241) Müsnedu Ahmed, Kahire, 1313 (baskısından ofset), Beyrut, tarihsiz, 4, 385.24. Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Hacc el-Kuşeyrî (v. 261). Sahihu Müslim, Kahire, 1955, Taharet 1,25. Nevevî, Muhyi'd-Din Ebu Zekeriyya Yahya (v. 677), Şerhu Müslim, Mısır, Tarihsiz, 3, 101.26. Buhari, a.g.e., Menakıbu'l-Ensar 63, 29 (5, 56,57); Ebu Davud, Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî (v. 202), Sünenü Ebi Davud, Daru İhyai's-Sünneti'n-Nebeviyye, Tarihsiz, Cihad 106 (3, 47).27. Kur'an, Ahkaf 35.28. Taberi, a.g.e., 416.29. Kur'an, Hacc 39-40.30. Taberi, a.g.e., 2, 224; İbnu Hişam 1-2, 291-92.31. Taberi, a.g.e., 2, 224.32. Toynbee, Arnold J. L'Histoire (Fransızcaya çeviren: Elisabeth Julia), Gallimard, Paris 1951, p. 164.32. 2. A.e.g. p. 104.33. A.e., p. 158.34. Buhari, a.e., Megazî 53. (5, 194).35. İbnu Hişam, a.g.e., 1-2, 467.35-2. İbnu'l-Esir, Usdü'l-Gabe 2, 168.35-3. A.e., 3, 164.35-4. A.e. 3, 179.35-5. A.e., 3, 62.36. Kur'an, Nisa 97.37. Kur'an, Nisa 100.38. Kur'an, Nisa 75.39- İbnu Sa'd, a.g.e., 3, 242-43; İbnu'l-Esir, a.g.e., 1, 74; İbnu Abdi'l-Berr, Ebu Ömer Yusuf (v. 463), e-İsti'ab Fi Ma'rifeti'l-Ashab, Kahire 1328 (baskısından ofset), 1, 108.
40. Taberi, a.g.e., 2, 222; İbnu Hişam, 1-2, 322.41. Taberi, a.g.e., 2, 222; İbnu Hişam, 1-2, 321.42. Taberi, a.g.e., 2, 229.43. İbnu Sa'd, a.g.e., 1, 211.44. İbnu Sa'd a.g.e., 1, 211-12; Taberi, a.g.e., 2, 229-30.
45. İbnu Hişam, a.g.e., 1-2, 342.46. bak. Ebu Bekr İbnu'l-Arabi (v. 543), Ahkamu'l-Kur'an, Kahire, 1968, 3, 1295-96; İbnu Kesir İmadü'ddin Ebu'l-Fida İsmail (v. 774), Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, Beyrut, 1966, 4, 648-49.47. Bak, Suyuti, Celalü'd-Din Abdurrahman Ebu Bekr (v. 911) Tefsiru Celaleyn, Dımeşk, 1378, s. 438; Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir, İkinci Baskı, İstanbul, 1960, 5. 3379.48. İbnu Kesir, ag.e., 4, 648.49. Kur'an, Hacc 39-40.50. Kur'an, Bakara 190-91.51. Bak. İbnu Kesir, a.g.e., 1, 400-401.52. İbnu Kesir, a.g.e., 1, 400.53. Kur'an, Muhammed 4,54. Kur'an, Tahrim 9.55. Kur'an, Tevbe 5.56. Kur'an, Tevbe 29.57. Kur'an, Enfal 39.58. Malik İbnu Enes (v. 179), el-Muvatta, Mısır 1951, Medine 18, 19 (2, 204); İbnu Hişam, a.g.e., 3-4, 356.59. Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi, Tercüme: Said Mutlu, İstanbul 1966, 1, 286-293.60. İbnu Hacer el-Askalanî (v. 852), Selamet Yolları, Tercüme: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1972, 4, 94.61. Kur'an, Enfal 72.62. Kur'an, Nisa 89.63. İbnu Kesir, a.g.e., 2, 352.64. Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed İbnu Ali İbni Şuayb (v. 303). Sünenün-Nesâî (el-Mücteba), Kahire, 1930 (Suyuti'nin şerhi ve Sindi'nin Haşiyesi ile birlikte), Bey'at 12 (7, 144).65. A.e., Bey'at 15 (7, 146).66. A.e., Bey'at 12 (7, 144).67. Nesai, Bey'at 12 (7, 144); Müsned-ü Ahmed, 2, 160, 191.68. Kur'an, Tevbe 20, 22; Bak Kur'an, Enfal 72, 75; en-Nahl 41, 110.69. Kur'an, Al-i İmran 195.70. Buhari, a.g.e., Megâzî 38 (5, 174-175); Müslim, Fedailu's-Sahabe 169.71. Nesâî, a.g.e., Bey'at 12 (7, 144).72. A.e. Bey'at 10-11 (7, 143); Müslim, İmaret 87; Müsned-u Ahmed 2, 160.72-2.Usdü'l-Gabe, a.g.e., 5, 346.
73. Nesai, Bey'at 15; Buhari, Megazi 53 (5, 193); Müslim, İmaret 83-87.74. İbnu Mace, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Yezid el-Kazvini (v. 275). Sünenü İbnu Mace, Kahire, 1952; Keffarat 12; Üsdü'l-Gabe,a.g.e., 3, 280.74-2. A.e., 5, 61.75. Bkz. İbnu Mace, Keffarat 12; Nevevî, Şerhu Müslim 13, 8; İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, Mısır, 1959, 8, 229.76. Buhari, İman 4 (1, 9),Rikak 26 (8, 127); Nesaî, İman 9, (8, 105).76-2. Usdü'l-Gabe, a.g.e., 4, 185.77. Müsnedü Ahmed 4, 114.78. İbnu Mace, Fiten 2, (2, 1298).
79. Müsnedu Ahmed 3, 412; Ebu Davud, Vitr 12 (2, 69).80. Müsnedu Ahmed 2, 160, 191; 3, 391; 4, 385.81. Müslim, İmaret 85.82. Nevevî, Şerhu Müslim, 13, 8.83. Müslim, Fiten 130,84. Nesai, Bey'at 10 (7, 143).84-2. Üsdü'l-Gabe a.g.e., 4, 351.85. İbnu Hacer, Selamet Yolları 4, 95.86. Mialaret, Gaston Introduction a'la Pedagogie, PUF, Paris, 1967, p. 37.87. Bak. Cahız Ebu Osman Amr İbnu Bahr (v. 250), Kitabu'l-Hayevan, Beyrut, 1969, 4, 71; 5, 370; 7, 100; Maverdi Eb'l-Hasen Ali ibnu Muhammed (v. 450), Edebu'd-Dünya ve'd-Din İstanbul 1299, s. 188; İbrahim Hakkı Erzurumi (v. 1194), Marifetname, İstanbul, 1330, s. 95-96; Kınalızade Ali Efendi, Ahlak-ı Alaî (v. 980), Bulak, 1248, 2, 46; Spengler, Oswald, İnsan ve Teknik, Tercüme; Kamil Turan, Ankara 1973, s. 80.88. Malik İbnu Nebi, Perspectives Algeriennes Cezair, 1964, p. 41, 43.89. Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, İstanbul 1962, s. 471.90.Sindî, Ebu'l-Hazen Muhammed İbnu Abdil Hadi (v. 1138), Haşiyetu's-Sindi Ala'n-Nesaî, Mısır, 1349, 8, 36.91. Nesai, Kasame 25 (8, 36); Ebu Davud, Cihad 104, (3, 45).92. Hattabi, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed (v. 388), Mealimu's-Sünen, Haleb, 1932, 2, 272.93. İbnu'l-Esir, Mecdü'd-Din Seadat el-Mübarek İbnu Muhammed el-Cezeri (v. 606), en-Nihaye Fi Garibi'l-Hadis, Kahire 1963, 2, 117.94. Suyuti, Zehrü'r-Rüba (Şerhu'n-Nesai), Sünenü Nesâî ile birlikte basılmıştır, 8, 36.95. Münavi, Şemsü'd, -Din Muhammed Zeynü'd-Din Abdurrauf (v. 1031), Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Cami'us-Sağir, Beyrut, 1972 (Ofset, 6, 112).96. İbnu'l-Hacc el-Maliki Ebu Abdillah Muhammed İbnu Muhammed (v. 737) el-Medhal, basıldığı yer meçhul, 1293, 3, 105.97. Azimabadi, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk, Avnu'l-Mabud, Medine, 1968, 7, 478.98. Münavi, a.g.e., 6, 109.99. Ebu Davud, Cihad 174 (3, 89).100. Müsnedü Ahmed 1, 192; 4, 62; Ebu Davud, Cihad 2, (3, 3).101. Nesai, Bey'at 15 (7, 146).102. Kur'an, Nisa 100.103. Kur'an, Maide 20.104. Kur'an, Kehf 16,105. Kur'an, Kehf 9-26.106. Kur'an, Maide 24.

107. İbnu Haldun Abdurrahman (v. 808), el-Mukaddime, Beyrut, tarihsiz, s. 141-142.108. Çağlar, Doğan, Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi. A.Ü. Eğitim Fakültesi yayını, Ankara, 1974. s. 218.109. Buhari, Enbiya 54; Müslim, Tevbe 46-47; İbnu Mace, Diyat 2, Müsnedü Ahmed 3, 20.110. Parantez içindeki sözler tarafımızdan konmuştur.111. Hakim, el-Müstedrek, 4, 171; Ebu Davud, Edeb 18.112. Kur'an, Al-i İmran 28,113. İbnu Ma'n ed-Dürrî Hüseyn İbnu Fahri'd-Din (v. 1109), Temyiz, Yzm. Damad İbrahim Paşa, Nu. 945, Varak 220/a.

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/192.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/192-197.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/199-200.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/200.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/200-201.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/201.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/202.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/202.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/202-203.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/203-204.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/204-205.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/205.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/205-206.

[14] Zamanla ilgili tâbirlerin târifleri, İsfehânî'nin Müfredâtu'l-Kur'ân'ından alınmıştır.

[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/206.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/206.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/206-208.
[18] Tevbe 37. Bu âyet, günümüzde de, meselâ Ramazan aynı devamlı kış mevsimine almayı teklif edenlere cevap olmaktadır.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/208-210.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/210.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/210-211.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/211.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/211.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/211-212.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/212.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/212-213.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/213-215.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/215-217.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/217-220.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/220-222.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/222-226.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/226-228.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/228-233.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/234.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Senedin Kısımları-Senedin Çözümü:

İleriki bahislerde gelecek, senetle ilgili bazı tâbirleri, iltibaslara meydan vermemek için şimdiden görmemizde fayda var: Bir sened üç kısımdan meydana gelir: İbtida, esnâ ve münteha.
İbtida, senedin müellife bakan tarafıdır. Buraya, Arapça olarak sadru'l-isnâd da denir. Türkçe'de "senedin baş tarafı" diye ifâde edebiliriz. Mesela Buhârî'nin ilk hadîsini okumak istesek şu senedi görürüz: "Haddesena'l-Humeydiyy Abdullah b. Zübeyr, Kale haddesena Yahya b. Said Ensariyy Kale Ahbarani Muhammed b. İbrahim et-Teymiyy enne semia Alkame b. Vakkas el-Leysi yekulu semi'tu Ömer b. El-Hattab radiyallahu anh ale'l-minberi kale semi'tu Rasulullah sallallahu aleyhi vesellem yekulu innema'l-a'malu binniyat"
Sened'de haddesena el-Humeydî, yani bize el-Humeydi rivayet etti..." diyen Buhârî'dir. Öyle ise senedin ibtidası, Buhârî tarafı yani el-Humeydî'dir.
Münteha ise senedin ilk kaynak tarafıdır. Yukarıdaki örnek de Hz. Ömer'dir.
Esna ise senedin ibtida'sı ile münteha'sı arasında kalan kısımdır. "Esna" yerine vasat kelimesinin kullanıldığı da olur, dilimize senedin orta kısmı diye tercüme etmemiz uygundur. Senedin esna'sı sened de yer alan râvi sayısına göre uzun veya kısa olur.[1]
Senedde yer alan bazı özellikleri anlayabilmek bakımından örnek olarak verdiğimiz hadis senedini burada tahlil edelim:
Rasulullah (s.a.v.) (11/632)
1) Enes b. Malik (93/712): Sahabe Devri: 110.[2]
2) Ebu't-Teyyah (Yezid b. Humeydi) (128/745): Tabiun Devri: 180.
3) Şu'be b. El-Haccac (160/776) Tabiun Devri:
4) Yahya b. Said el-Kattan el-Ahvel (197/812): Etbau't-tabiin: 220.
5) Muhammed b. Beşşar (252/866): Etbau't-tabiin: 260.
El-Buhari (256/869)
Bu senedin ibtidası el-Buhari; müntehası ise Rasulullah'dır (s.a.v.) Bir başka ifade ile senedin bize en yakın kısmı başlangıcı; hadis metnine en yakın yeri de sonu veya müntehasıdır.
Bu hadis el-Buhari'ye göre humasi yani senedinde beş ravinin bulunduğu bir hadistir.
Senedde rivayet tekniği açısından tahdis ve an'ane bulunmaktadır.
İki tabii birbirinden; iki etbau't-tabiin de birbirinden rivayet etmektedir. (Şu'be, Ebu't-Teyyah'dan; el-Buhari de Muhammed b. Beşşar'dan nakletmişlerdir.)
Eğer hadisi Buhari, Yahya b. El-Kattan'dan o da Ebu't-Teyyah'dan alabilmiş olsalardı, hadis sülasi yani üç ravi ile nakledilmiş bir hadis olacaktı. Ama her zaman, bir önceki nesilden değil, kendi çağdaşı olan bir hocasından alma durumu doğabilmektedir. Bu da tabiatıyla senedin uzamasına sebep olmaktadır.
Bu senedi Buhari'nin Rasulullah'a ulaşma mediveni gibi düşünecek olursak onu şöyle şekillendirmek mümkündür. (Hadis metnine ulaşmak için ilk adımı attığımız basamak, bizim için senedinbaşlangıcı, en üst basamak da senedin müntehası (nihayeti) dir.)[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/500-501
[2] Sahabe devrinin sonu Hz. Peygamber'in vefatına bir ay kala söylediği *"Yüz sene sonra, bugün yaşayanlardan hiçbir canlı sağ kalmayacaktır."* hadisi ile tayin edilmiştir. (Müslim, Fedail: 219; Tirmizi, Fiten: 64; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/93; 3/345.)
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Sahabelerle İlgili Âmiller:

Sünnetin zabt ve tesbitinde Ashâb (radıyallahu anhüm ecmain)'in rolünü ayrıca belirtmemiz gerekir. İslâm Dini'ne Ashâb neslinin her hususta hizmetleri mümtaz bir yer tutar: Fetihte, ilimde, örnek yaşayışta, Kur'ân'ın tefsirinde, hukukun tedvîninde, devletin teşkîlatlanıp içtimâî müesseselerin kurulmasında vs; işte, sünnetin zabt ve muhâfaza hizmetinde de Cenâb-ı Hakk, en büyük payı kendilerinden razı olduğunu Kur'ân âyetlerinde ifâde buyurduğu o nesl-i emcede (radıyallahu anhüm ecmain) nâsib kılmıştır.
Sünnetin İslâm Dini'ndeki yeri ve sünnet karşısında takınılması gereken tavır hususlarında, yukarıda belirtilen Kur'ânî ve nebevî dersleri almış bulunan Ashâb'ın dört elle, bütün imkânlarıyla sünnet'e sarıldıklarını göreceğiz.
Bize intikal eden çok sayıda rivâyet gösteriyor ki gerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve gerekse onun sünnetinin, dindeki gerçek kadrini Ashâb nesli kadar hakkıyla anlıyan bir başka nesil gelmemiştir. Günümüz müslümanlarının çoğunlukla anlamaktan bile aciz kalacağı öyle davranışlara şâhid oluyoruz ki, onları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ve dolayısıyla onun sünnetine verilmiş olan ehemmiyetin bir tezâhürü olarak değerlendirmeden zikretmek bile zordur. Çünkü muhatabımız anlayamayacağı için reddedecek veya istihfaf edecek, dudak büküp, mânevî sorumluluk altına düşecektir.
Sözgelimi en sahih rivâyetlerde Ashâb-ı Kiramın (radıyallahu anhüm) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest suyunu, terini, tükrüğünü teberrüken sürünmek üzere âdeta yarış ettiklerini, tek bir kılının bile yere düşerek zâyi olmasına meydan vermeyip, büyük bir ihtiramla teberrüken taşıdıklarını görmekteyiz. Dinin yaşanması, ahkamının açıklanması, ibâdetlerin icrası gibi öze girmeyen, Kur'ân'da sarîh bir emre rastlanmayan nebevî bâzı maddî hatıralar karşısında böyle davranan insanların, doğrudan doğruya dinin özüne giren dünya ve âhiret hayatının düsturlarını, saâdet-i dâreynin medârını teşkîl eden, Kur'an âyetleriyle ehemmiyetine dikkat çekilen sünnet karşısında nasıl dikkatli, titiz, gayretli, heyecanlı davranacaklarını daha iyi anlarız. Bizce, Ashâb'ın sünnet karşısındaki akıl almaz hassasiyetini takdirde bu rivâyetler son derece önemlidir. Sözgelimi, Ashâb'tan bazılarının, bir hadîste düştükleri tek kelimelik tereddüdü gidermek için günler ve geceler, hatta aylarca süren zahmetli yolculuklara katlanmış olmalarındaki sırrı anlamakta zorluk çekmemek işten değildi. Ama bu rivâyetler sâyesinde diyebiliyoruz: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fem-i mübâreklerinden dökülen tükrük ile teberrüke can atan o nesil, aynı ağızdan dökülen saâdet-i dareyn düsturları için her şeyinden fedâkarlığa elbette ki tereddüt etmiyecek, gözünü kırpmayacaktır."
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den gelen bir rivâyet Ashâb'ın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı mütemâdiyen takip edebilmek, tarla, ticaret gibi günlük meşguliyetlerin engellemelerini asgariye düşürebilmek için nasıl bir gayret ve tedbire başvurduklarını göstermektedir: Der ki: "Ben ve Medine'nin yakın köylerinden olan Benu Ümeyye İbnu Zeyd'den Ensârî bir komşum aramızda anlaştık. Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gitmekte nöbetleşiyorduk. Bir gün o, bir gün ben gidiyordum. Ben gidince o günün haberi ile dönüyor vahiy ve saire ne olmuşsa anlatıyordum. O gitmişse aynı şeyi yapıyor, (akşam olunca duyduklarını ve gördüklerini bana anlatıyordu)".
Buhari'den başka kitaplarda, Hz. Ömer (radıyallahu anh) dışında kalan kimselerden -Meselâ Ukbe İbnu Âmir'den- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı takip etmek üzere nöbetleştiklerine dair gelen rivayet nazar-ı dikkate alınınca, bu hâlin bir iki kimseye münhasır kalmayıp Ashâb'tan pek çoğunun başvurduğu umumî bir prensip olduğu anlaşılır.
Ebu Hüreyre, Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anhümâ) başta bütün Ashâb-ı Suffe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan hiç ayrılmamaya çalışıyor, her söylediğini öğrenmeye gayret ediyordu. Nitekim çok hadîs rivâyet ettiği için tenkide mâruz kalan Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kendisini müdâfaa sadedinde "...Muhâcir kardeşlerimizi çarşıda alış veriş, Ensâr kardeşlerimizi de tarla vs. işleri meşgul ederken. Ebu Hüreyre, karın tokluğuna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı takip eder onların hazır olmadığı konuşmalara hazır olur, onların öğrenmediklerini öğrenirdi." der.
Âshâb'ın sünnete gösterdiği alâka, atfettiği kıymet, ifa ettiği hizmet ileriki bahislerde muhtelif vesilelerle sunacağımız açıklamalarla daha iyi tebeyyün edip anlaşılacak bir husustur. Bu kadarcık bir dikkat çekme ile şimdilik iktifa ediyoruz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/15-17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muvatta Tarzı:

İslâm'ın rönesansından bahsedilen günümüzde Muvatta tarzının tekrar ihya edilmesi gereğine inanıyoruz. Cehâletin gittikçe arttığı şartlarda hâl-i hazır bir fıkıh kitabını gören nesiller: "Bunlar imamların sözü, herkes kendine göre konuşmuş, ortada âyet var hadîs var, bu kaynaklardan biz de istifâde ederiz" gibi câhilane sözler sarf edebiliyorlar. Temelde yanlış olan bu iddiaları söylemeye cesaret veren, söyleyenin vicdanında haklılık uyandıran şey dediğimiz gibi fıkıh kitaplarımızın Muvatta tarzı'nı takîp etmemelerinden ileri gelmektedir. Fıkhî hükümden önce onun mukaddes olan ilâhî ve semâvî kaynağı kaydedilmelidir. İnsanları ikna, iz'an, iltizam ve teslimiyete sevkedecek olan husus, kaynaktaki bu kudsiyettir. İşte Muvatta'nın fıkıh kitabı olarak, diğerlerinden üstünlüğü bunu yapmasından ileri gelir. Temas ettiğimiz yanılgıyla günümüzde ortaya çıkan "bencecilik"i önleyip, müslümanlar arasında fikhî, itikadî ve hattâ siyasî birliği sağlıyacak olan en müessir yolun bu olduğu kanaatindeyiz.
Muvatta tarzı'nın, bilhassa beşerî ilimler sahasında daha mühim, daha müessir ve daha orijinal çalışmalara imkân vereceği de bilinmelidir. Psikoloji, sosyoloji, pedagoji, terbiye gibi son zamanların üzerinde ısrarla durup sistematize ettiği ilimler, maalesef Batı'da doğmuş ve üstelik Batının materyalist, hümanist çevrelerince ele alınıp geliştirilmiştir. Temel prensipleri inançsızlığa dayanmaktadır. Bugün için bu ilimlerden vazgeçmek, hatta gereksiz görmek bile mümkün değildir. Yanlış istikamette gelişmelerine seyirci kalıncaya, olduğu gibi bunları Batı'dan alıncaya kadar, bu modern ilim dallarının meselelerini kendi değerlerimiz çerçevesinde tahlîl, terkîb ve yoruma tâbî tutarak müstakil te'lifat ortaya koymalıyız. İslâm dünyasında bu meselelerde de birliğimizi sağlamak, asırların müesseseleştirdiği içtimâ değerlerimizle tezada düşmeyi önlemek için takip edilecek tek yol var: Muvatta tarzı. Bu, her bir beşerî meseleyi: Âyet, merfu, mevkuf ve maktu hadîs çerçevesinde değerlendirip, -gerekiyorsa- sonra da şahsî yoruma müracaat etmektir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/160-161.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Munkatı' Hadis

Munkatı' sened: Senedi muttasıl olmayan demektir. Daha önce sahih ve hasen hadisin şartları arasında senedin muttasıl olması gerektiği de belirtilmiş bulunmaktadır.
Munkatı' senedin dört kısmı vardır: Mürsel, muallak, mu'dal ve munkatı:
1- Mürsel: Sahabinin ya da tabiînden olan bir kimsenin peygamberden duymadığı bir şeyi peygambere ref' etmesi (nisbet etmesi) demektir.
2- Muallak: Senedinin baş tarafları zikredilmeyendir.
Bazen muallak ile bütün senedi zikredilmemiş olan hadis te kastedilebilir. Buhârî'nin: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* her zaman Allah'ı zikrederdi, rivayeti gibi.
Umde müellifi gibi musanniflerin sened zikretmeksizin hadisi, aldıkları asıl kaynaklara nisbet ederek naklettiklerine gelince, hadisin nisbet edildiği asıl kaynağa bakılmadıkça muallak olduğuna hüküm verilmez. Çünkü onu nakleden, hadisi bizzat senediyle nakleden değildir. O fer' durumundadır, ferin hükmü ise aslın hükmü ile aynıdır.
3- Mu'dal: Senedinde arka arkaya iki ve daha fazla ravinin zikredilmediği hadistir.
4- Munkatı': Senedinde bir ya da arka arkaya olmamak şartı ile daha fazla ravinin hazfedildiği rivayettir.
Bazan bununla: Senedi muttasıl olmayan herbir rivayetin kastedildiği de olur. Bu durumda sözü geçen bütün bu dört kısmı kapsar.
Meselâ, Buhârî şöyle der: Bize el-Humeydî Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı dedi ki: Bize Süfyan anlattı, dedi ki: Bize Yahya b. Said el-Ensarî anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. İbrahim et-Teymî'nin haber verdiğine göre o Alkame b. Ebi Vakkas el-Leysî'yi şöyle derken dinlemiştir: Ben Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*'ı minber üzerinde şöyle derken dinledim: Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'i şöyle buyururken dinledim: *"Ameller ancak niyetler iledir..."* Eğer bu senetten Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh* kaldırılacak olursa bu hadise "mürsel" adı verilir.
Şayet "el-Humeydî" zikredilmezse muallak denilir.
Şayet senedinden Süfyan ile Yahya b. Said zikredilmeyecek olursa mu'dal adını alır.
Şayet ondan sadece Süfyan yahutta onunla birlikte et-Teymî de zikredilmeyecek olursa munkatı' adını alır.
Senedi munkatı' hadis zikredilmeyen ravinin durumu bilinmediğinden ötürü bütün kısımlarıyla merduttur. Aşağıdakiler müstesnâ:
1- Sahabinin rivayet ettiği mürsel,
2- İlim ehlinden pekçok kimseye göre tabiînin büyüklerinin[1] rivayet ettiği mürsel, eğer bir başka mürsel ile yahut sahabinin uygulaması, ameli ya da kıyas ile desteklenirse,
3- Muallak: Eğer Buhârî gibi sahih rivayetlerin zikredilmesi esası ile yazılmış bir kitapta kesin ifadeler ile muallak olarak zikredilmişse,
4- Bir başka yoldan muttasıl olarak rivayet edilmiş olup, kabul şartlarını da eksiksiz olarak taşıyorsa.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Senedin Kısımları-Senedin Çözümü:

İleriki bahislerde gelecek, senetle ilgili bazı tâbirleri, iltibaslara meydan vermemek için şimdiden görmemizde fayda var: Bir sened üç kısımdan meydana gelir: İbtida, esnâ ve münteha.
İbtida, senedin müellife bakan tarafıdır. Buraya, Arapça olarak sadru'l-isnâd da denir. Türkçe'de "senedin baş tarafı" diye ifâde edebiliriz. Mesela Buhârî'nin ilk hadîsini okumak istesek şu senedi görürüz: "Haddesena'l-Humeydiyy Abdullah b. Zübeyr, Kale haddesena Yahya b. Said Ensariyy Kale Ahbarani Muhammed b. İbrahim et-Teymiyy enne semia Alkame b. Vakkas el-Leysi yekulu semi'tu Ömer b. El-Hattab radiyallahu anh ale'l-minberi kale semi'tu Rasulullah sallallahu aleyhi vesellem yekulu innema'l-a'malu binniyat"
Sened'de haddesena el-Humeydî, yani bize el-Humeydi rivayet etti..." diyen Buhârî'dir. Öyle ise senedin ibtidası, Buharî tarafı yani el-Humeydî'dir.
Münteha ise senedin ilk kaynak tarafıdır. Yukarıdaki örnek de Hz. Ömer'dir.
Esna ise senedin ibtida'sı ile münteha'sı arasında kalan kısımdır. "Esna" yerine vasat kelimesinin kullanıldığı da olur, dilimize senedin orta kısmı diye tercüme etmemiz uygundur. Senedin esna'sı sened de yer alan râvi sayısına göre uzun veya kısa olur.[1]
Senedde yer alan bazı özellikleri anlayabilmek bakımından örnek olarak verdiğimiz hadis senedini burada tahlil edelim:
Rasulullah (s.a.v.) (11/632)
1) Enes b. Malik (93/712): Sahabe Devri: 110.[2]
2) Ebu't-Teyyah (Yezid b. Humeydi) (128/745): Tabiun Devri: 180.
3) Şu'be b. El-Haccac (160/776) Tabiun Devri:
4) Yahya b. Said el-Kattan el-Ahvel (197/812): Etbau't-tabiin: 220.
5) Muhammed b. Beşşar (252/866): Etbau't-tabiin: 260.
El-Buhari (256/869)
Bu senedin ibtidası el-Buhari; müntehası ise Rasulullah'dır (s.a.v.) Bir başka ifade ile senedin bize en yakın kısmı başlangıcı; hadis metnine en yakın yeri de sonu veya müntehasıdır.
Bu hadis el-Buhari'ye göre humasi yani senedinde beş ravinin bulunduğu bir hadistir.
Senedde rivayet tekniği açısından tahdis ve an'ane bulunmaktadır.
İki tabii birbirinden; iki etbau't-tabiin de birbirinden rivayet etmektedir. (Şu'be, Ebu't-Teyyah'dan; el-Buhari de Muhammed b. Beşşar'dan nakletmişlerdir.)
Eğer hadisi Buhari, Yahya b. El-Kattan'dan o da Ebu't-Teyyah'dan alabilmiş olsalardı, hadis sülasi yani üç ravi ile nakledilmiş bir hadis olacaktı. Ama her zaman, bir önceki nesilden değil, kendi çağdaşı olan bir hocasından alma durumu doğabilmektedir. Bu da tabiatıyla senedin uzamasına sebep olmaktadır.
Bu senedi Buhari'nin Rasulullah'a ulaşma mediveni gibi düşünecek olursak onu şöyle şekillendirmek mümkündür. (Hadis metnine ulaşmak için ilk adımı attığımız basamak, bizim için senedinbaşlangıcı, en üst basamak da senedin müntehası (nihayeti) dir.)[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/500-501
[2] Sahabe devrinin sonu Hz. Peygamber'in vefatına bir ay kala söylediği *"Yüz sene sonra, bugün yaşayanlardan hiçbir canlı sağ kalmayacaktır."* hadisi ile tayin edilmiştir. (Müslim, Fedail: 219; Tirmizi, Fiten: 64; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/93; 3/345.)
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HEDİYE BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
Hediye, Sadaka Değildir:
1) Hz. Peygamber'in Teşvikleri:
Hediye Kabul Edilmeli:
Hediyeye Mukabele Etmeli:
İhsanları Bende Kılmak:
Hediyeden Dönülmez:
Yasak Hediye
Hangi Hediye Temizdir:
Gelen Hediyeler
Müşriklerden Hediye
Resulullah'ın Hediyeleri

HEDİYE BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Hediye, umumiyetle karşılık beklemeksizin iyi niyet, ilgi ve hatta sevginin ifadesi olarak insanların birbirlerine yaptıkları maddî bağışlara denir. Dilimizdeki karşılığı armağandır. Hediyede her ne kadar karşılık beklenmemesi esas ise de hediye alan taraf da elinden geldiği nisbette bir mukabelede bulunur, en azından teşekkür eder. Dolayısıyla "hediye"nin olduğu yerde hediyeleşme yani karşılıklı bir beşerî kaynaşma, hissî teati var demektir, en azından sevgi ve dostluk alışverişi başlıyor demektir. İnsanlar arasında sıcak ilişkiler kurulmasını kendisine gaye edinip, bunu teşvik eden, zeminini ve gerekli şartlarını hazırlayan İslam dini, hediye meselesine bigâne kalmamalı, hatta yer vermeli, en makul bir nizama bağlamalıdır.

Üzerinde çalıştığımız bu eserde hediyeye bir bölüm ayrılması, meselenin dinde nasıl mühim bir yer tuttuğunun ifadesi olmaktadır. Ancak, bu bahiste sadece beş hadise yer verilmiş olması, mevzuun ehemmiyet ve şümûlünü yeterince aksettirmeyebilir. Bu sebeple, hediye bahsine umumi açıklama kısmında biraz genişçe temas etmeyi gerekli buluyoruz.[1]

Hediye, Sadaka Değildir:

Hemen belirtelim ki hediye sadaka değildir. Resulullah hediye kabul ederdi, sadakayı almazdı. Bunun Al-i Beyt'e haram olduğunu söylerdi. Şöyle buyurmuştur: "Sadaka ile Allah rızası gözetilir, hediye ile Resulullah'ın rızası ve ihtiyacın giderilmesi gözetilir." Eve bir şey getiren olunca bunun sadaka mı, hediye mi olduğunu sorardı, hediye ise şahsen istifade edebilirdi, değilse istifade etmeden muhtaçlara dağıtırdı.[2]

1) Hz. Peygamber'in Teşvikleri:

Resulullah'ın hediyeleşmeye teşvik edici hadisleri çoktur. Bu teşviki yaparken, hediyenin hasıl edeceği mes'ud neticeleri de zikreder: "Hediyeleşin, çünkü hediye sevgiyi artırır, kalpteki kötü hisleri giderir."

"Hediyeleşin, birbirinizi sevin, "Birbirinize yiyecek hediye edin. Bu, rızkınızda genişlik hasıl eder."

"Hediyeleşin, sevgi yönüyle artın", "Hediyeleşin, çünkü hediye kalpte karalık olan (kin, buğz ve adavet) duygularını giderir" "Ziyaretleşin, hediyeleşin. Çünkü ziyaret sevgiyi perçinler, hediye de kalpteki (buğz, kin, adavet gibi) kötü duyguları söker atar."

Bazı rivayetler Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hediyeleşmeyi insanlar arasındaki sıla (irtibat) için emrettiğini belirtir: Hz. Enes'in de çocuklarına aralarında birbirlerine cömertçe harcamayı vasiyet ederken "Çünkü o, aranızda en iyi sevgi vasıtasıdır" demiştir.

Hediyeleşme ile sılanın nasıl hasıl olacağını da şu hadis açıklar: "Hediye işitmeyi, kalbi ve görmeyi giderir." Bunu tamamlayan bir rivayette "Hediye hakim kişinin gözünü kör eder" buyrulur. Münavi'nin açıkladığı üzere, Resulullah, bu ifadeleriyle insanda hakim olan bir kanuna dikkat çekiyor. O da şu: "İnsan nefsi, kendine iyilik yapanı sevme fitratı üzere yaratılmıştır." Öyle ise, hediye verenin kalbinde, hediye edene karşı sevgi hasıl olduğundan, kim kendisine ihsanda, hediyede bulunursa, onun hakkında söylenen kötülükleri işitmeme, onun kusurlarını görmeme meylindedir. Bu sebeple bazı rivayetlerde "Hediye, ihtiyaçların önünde ne iyi anahtardır" dendiğini görürüz.[3]

Hediye Kabul Edilmeli:

Resulullah bir kısım hadislerinde, yapılan hediyeyi reddetmemeyi, kabul etmeyi emreder: "Kime bir kardeşinden taleb ve sündüklük etmediği halde bir iyilik gelirse, onu kabul etsin, geri çevirmesin. Zira o, kendine Allah'ın gönderdiği bir rızıktır. Hediye, değersiz bile olsa kabul edilmeli" der.[4]

Hediyeye Mukabele Etmeli:

Hediyeleşmeye teşvik eden bir kısım hadislerde, gelen hediyeye mukabele etmek emredilir. "Kim size bir iyilik yaparsa ona karşılığını verin, bir [karşılık] bulamazsanız, ona dua edin. Hatta bilin ki, dua ile onun karşılığını verdiniz." Bir kısım hadisler Aleyhissalâtuvesselâm'ın kendisine gelen hediyelere mukabelede bulunduğunu, çoğu kere kat kat fazlasını verdiğini belirtir. "Resulullah hediyeyi kabul eder, karşılığını da verirdi."[5]

İhsanları Bende Kılmak:

Kaydedilen hadisler insanın iyilik karşısındaki fitrî durumlarını ortaya komaktadır. Bu bir bakıma beşerî zaaftır. Yani, hem iyi yolda, insanlar arası muhabbet ve sılayı artırmada kullanılabilecek bir deva, hem de insanları satın almada, kötü maksadlarla kendine bende etmede bir silah olmaktadır. Bu eskiden beri bilinen bir husustur. Hatta Ahlak-ı Alâiye'de kaydedilen bir fıkra mevzumuz açısından calib-i dikkat olduğu için buraya kaydetmeyi faydalı buluyoruz. Buna göre Büyük İskender, İran'ı fethettiği zaman çok sayıda ulema, hükema ve efadılla karşılaşır. Bunlara nasıl bir muamele takip edeceğini bilemez. Bunları toptan öldürüp öldürmeyeceğini Aristo'dan sorar. Meşhur Yunan

feylesofu ona mektupla şu cevabı yazar: "Amma ekabir-i acem ve emsal-i İran hususunda buyurduğunuz, eğer onları cümle ihlak ve katle kadir isen, ab ve heva-ı İran zemini tağyir etmeğe hud kadir değilsin. Pes bunların emsali yine zahir olsa gerek, pes cehd eyle ki bunları ihsanla bende edesin. Belki ihsanı öyle eyle ki, kadimî bendelerinden rıbka-i ubudiyetine rakabeleri dahi efkende ola." "Sen her ne kadar İran büyüklerini toptan katletmeye kadir isen de, İran diyarının su ve havasını değiştiremezsin. O topraklar aynı insanları yine yetiştirir. Öyleyse onları ihsanla kendine kul et. Hatta ihsanı öyle yap ki, onların boyunları sana kulluk etmeye kendiliğinden uzansın."[6]

Hediyeden Dönülmez:

Hediye ile alâkalı olarak Resulullah'ın koyduğu adabtan biri de hediyeden geri dönmemektir. Hediyeden döneni, kustuğunu geri yiyen köpeğe benzetir.[7]

Yasak Hediye

Resulullah, hediyede gözü kör, kulağı sağır, kalbi bende kılan gücü gördüğü için adalete, dürüst icraata mani olacak hediyeleşmeyi yasaklamıştır:

"İhsan sıla-ı rahme vesile olduğu müddetçe alın. Dine karşı bir rüşvete dönüşünce sakın hediye kabul etmeyin.

"Bazı hadislerde rüşvet olan hediyeler hakkında açıklamalar gelmiştir "Emîrin hediye alması haramdır. Kadı'nın rüşvet alması küfürdür."

"Umeraya hediyeler hırsızlıktır" "İmama hediye gulüldür (devlet malını yağmalama)."

Şu halde memurun hediye alması, memura hediye verilmesi rüşvet sayılmıştır, haram ilan edilmiştir.

Resulullah'ın zekat toplamak üzere gönderdiği memurlardan, dönüşte "şu zekat malı, şu da bana verilen hediye" diyen olmuştur. Aleyhissalâtu vesselâm, memurun aldıkları meyanında hediye sayılmayıp rüşvet olacakları anlamada muteber bir ölçü koyar:

"Sen annenin evinde otursaydın bu sana verilir miydi?" Şu halde, memuriyet vasfı olmadan evinde oturduğu halde verilmeyecek olan bir şey memura verildi mi bu rüşvettir.

Şefaat mukabili alınan da ribadır: Yasak hediyelerden biri, biri lehinde şefaatçi olur, işinin olmasına yardımcı olursa, buna mukabil alınan ücret rüşvettir.

"Kim bir din kardeşine şefaatçi olur ve bu şefaatine karşı ücret alırsa riba kapılarından büyük bir kapıya gelmiş olur."

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber Yahudilerinden, mahsuldeki İslam'ın payını kendileriyle yapılan anlaşma şartlarına uygun olarak alması için Abdullah İbnu Revaha'yı gönderir. Yahudiler buna rüşvet teklif eder. O: "Ey Yahudi cemaati, Allah'a yemin olsun siz nazarımda insanların en menfurusunuz..." der ve reddeder. Onlar bu manzara karşısında:

"Ey İbnu Revaha! Sen bu yaptığın (dürüstlük) sebebiyledir ki semavat ve arz ayaktadır" diye takdirlerini ifade ederler.[8]

Hangi Hediye Temizdir:

Hibe ve hediyelerden bir kısmını almamız caiz olmadığı belirtilirken, bazı alimler, rüşvet dışında kalan hediyeyi üç grupta mütalaa ederler:

1- Kendi dûnunda (seviyesinin altında) olanlara yapılan hibe. Bu gerçek ikram ve lütuftur. Buna karşılık vermek gerekmez. İbnu Ömer "Umeradan gelen hediyeler fitnedir" demiştir.

2- Birbirine denk olanların hibesi.

3- Dûn (aşağı durumda) olanın (kendinden) üstün olana hibesi. Bunda karşılık gerekir. Esasen veren daha fazla bir karşılık bekler. Karşılığın miktarı örfe bağlıdır.

Resulullah'ın hayatında bu meselede farklı tatbikata rastlanır. Mevcut imkâna göre mukabele esas ise de, bazan "verilenden razı mısın?" diye sorduğu, muhatabı "Hayır!" dedikçe verdiği, sormaya devam edip "Evet!" deyinceye kadar verdiği olmuştur. Bazı rivayetlerde bir deve hediye eden bedevinin, mukabilinde verilen altı deveden razı olmayıp dedikodu yaptığı, hatta böylesi bir vak'aya üzülen Hz. Peygamber'in bir daha bedeviden hediye kabul etmeyeceğine dair yemin ettiğine rastlamaktayız.[9]

Gelen Hediyeler

Hz. Peygamber prensip olarak hediye kabul ettiği için kendisine yakın çevreden sıkça hediye gelmiştir. Ayrıca her zaman olduğu gibi, o devirde de liderlerin, şeflerin birbirlerine hediye göndermeleri âdet idi. Bu sebeple komşu kral ve şeflerden de hediyeler geldi.

Gelen bu hediyeler arasında her çeşidiyle yiyecek, giyecek (cübbe, takım bürde, mest) çadır, koku küpü, kılıç, deve, at, katır, dinar (para), cariye gibi o devrin kullanımında mevcut herşey vardı.

Hediye gönderen krallardan Habeş Kralı Necaşi (bir uft sade siyah mest, cam bardak, üç adet harbe, habeşi başlı altın bir yüzük), Kayser (dinar, zencebil dolu küp, ipek cübbe...); Mısır lideri Mukavkıs, (ipek hulle, Mariye, Mariye'nin kızkardeşi Sîrîn, Me'bur adında hadımlaştırılmış bir köle, bir katır, cam bardak, sürmedanlık, ayna, tarak); Melik-i Eyle (beyaz bir katır); Yemen Kralı Zu Yezen (otuz üç deve ödeyerek satın aldığı bir ipekli takım) ve İran Kralı Kisra'nın adı geçer.

Resulullah gelen hediyeleri kendi kullandığı gibi, yakınlarına ve diğer ihtiyaç sahibi Müslümanlara taksim eder veya hediye olarak gönderirdi. Yanında başkalarının da bulunduğu bir halde, dağıtımı mümkün bir hediye gelince hemen mevcutları dağıtırdı. "Kime bir hediye geldiğinde yanında başkaları varsa, onlar bunda ona ortaktırlar" buyurmuştur.[10]

Müşriklerden Hediye

Yukarıda ismi geçen krallar umumiyetle gayr-i müslimdir. Öyleyse bu hadisler, Resulullah'ın gayr-ı müslimden hediye kabul ettiğini, dolayısıyla bunun caiz olduğunu ifade eder. Ancak "Ben müşriklerin hediyesini almaktan yasaklandım" hadisinde daha açık ifadesini bulan bazı rivayetlerden müşriklerden hediye almanın caiz olmadığı belirtilmektedir. Bu mesele ile ilgili ulemanın açıklaması 5784 numaralı hadisin açıklamasında geleceği için burada teferruata girmeyeceğiz. Ancak Ahmed İbnu Hanbel ve Bezzar'ın kaydettikleri bir rivayete göre "Katîle Bintu Abdi'l-Uzza, kızı Esma Bintu Ebi Bekr'e bazı hediyelerle gelir. Fakat Esma, müşrik olduğu için hediyesini kabul edip evine sokmak istemez. Durum Resulullah'a sorulunca "Allah, ancak sizinle din hususunda savaşmış, sizi yurdunuzdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanları dost edinmekten sizi men eder..." (Mümtâhine 9) mealindeki ayet nazil olur. Bu vahiy üzerine Esma, Katîle'yi evine alır ve hediyesini kabul eder."

Bu vesile ile şunu belirtmede fayda var: Alimlerin büyük çoğunluğu (cumhur) gayr-ı müslimlerin bayramlarında hediyeleşmenin mekruh olduğunu söylemekte müttefiktir. Bu bayramlara Mihrican ve Nevruz, Milad (yılbaşı) bayramları örnek olarak zikredilir.[11]

Resulullah'ın Hediyeleri

Resulullah hediyeyi kabul ettiği gibi hediye de gönderirdi. Onun hediyesi, ya gelen hediyeye mukabele şeklinde, ya da doğrudan bir hediye şeklinde tezahür ederdi.

Hanımlarına, yakınlarına, tavzif ettiklerine, kendisine gelen heyet mensuplarına vs. hediyeler verirdi. Bilhassa hey'et olarak gelen temsilcilerin hediyesine ayrı bir ehemmiyet atfeder, onlardan hiçbir ferdin hediyesiz kalmamasına dikkat ederdi. Hatta vefat ederken söylediği en son vasiyetlerinden biri de, gelen elçilerin hediyelerinin ihmal edilmemesi ile ilgili idi. İsteyenlere hiç "hayır!" demeyip verdiği, peşpeşe üç kere isteyene de her defasında verdiği rivayetler gelmiştir.

Resulullah'ın hediyesi, miktar olarak, şahsın içtimâî mevkiine ve itibar durumuna göre farklılıklar arzederdi. Bazan büyüğe iki bürde, çocuğa bir bürde; Hanif heyetine 50 okka verirken, Taylılara 5 okka, Zeydu'l-Hayl'a 12 küsur okka hediye vermiştir.

Resulullah'ın hediye olarak verdikleri arasında giyecek, yiyecek, koku, at, deve, et, arazi, maden, hurmalık vs. görülür.

Mevzu üzerine gerekli olan birkısım açıklamalar bu bölümde yer alan hadislerle ilgili olarak kaydedilecektir.[12]

?5780 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ??? ??????????

???????? ??????????? ?????? ????? ???????? ?????[. ????? ???????.»?????? ?????????« ??? ???????.?»???????? ???????« ????? .

1. (5780)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Hediyeleşin, zira hediye, kalpteki kuşkuları giderir. Komşu kadın, komşusu kadından gelen (hediyeyi) hakir görmesin, bir koyun paçası parçası olsa bile." [Tirmizî, Vela ve'l-Hibe 6, (2131).][13]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, hediyeleşmeye teşvik etmekte, hediyenin kalplerdeki bazı kötü duyguları gidereceğini belirtmektedir. Metinde geçen ??????? ????????? tabirini kuşku diye tercüme ettik. Ancak alimler bunun muhtelif manalar ifade ettiğini belirtirler; vesveseler, kin ve gayz, adavet (düşmanlık), çok şiddetli öfke.

Yani bir insanın diğerine karşı besleyebileceği her çeşit menfi duyguların hediyeleşme suretiyle kalplerden temizleneceğini haber vermektedir. Hadisin devamında komşudan bahsedilmesi, hediyeleşmenin öncelikle komşular arasında cereyan etmesi gereğine bir irşattır. Öyle ki, az, maddî değeri küçük bir şeyle bile olsa hediyeleşmesini tavsiye buyurmaktadır.

Bu tavsiye, bilhassa apartman hayatı yaşayan ve bu sebeple komşudan gelecek gürültü, çocuk kavgası, koku, kirletme... gibi çeşitli rahatsızlıklara maruz olan günümüz insanına daha bir ehemmiyet arzetmektedir. Hediyeleşmeler, gittikçe birikim yaparak büyüyebilecek komşuluk rahatsızlıklarını küçültecek, azaltacak, ciddi tatsızlıkların çıkmasını önleyecektir.

Resulullah hediyenin "paça parçası olsa bile hakir görülmemesini" tavsiye eder. Bazı şarihler, "Aslında paça parçasının hediye edilmesi âdet değildir. Aleyhissalâtu vesselâm azlıkla mübalağa için bunu zikretmiştir" demiştir.

Bundan da anlaşılacağı üzere, hadis, ne kadar az ve değersiz bir şeyle de olsa hediyeleşmeye davet etmektedir. Çünkü bunda sevginin artması, kuşkuların gitmesi, maişet işinde yardımlaşma vardır. Hediyenin azı sevgiye daha çok delil olur, yükü daha hafifletici olur, hediye edene de daha kolay olur, çünkü külfet azdır. Çünkü çok olan hediyeye her zaman muktedir olunamaz. Azla devamlı yapılan da çok hükmüne geçer. [14]

?5781 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

2. (5781)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hediyeyi kabul eder, ona karşılıkta bulunurdu." [Buharî, Hibe 11; Ebu Davud, Büyu 87, (3536); Tirmizî, Birr 34, (1954).][15]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Resulullah'ın "hediyeleşme" düsturunu tatbik ettiğini göstermektedir. Kendisine gelen hediyeleri kabul ediyor ama mukabelede de bulunuyor. Birkısım Malikî alimleri bu hadisle istidlal ederek hibe eden kimse mislini talep edenlerden biriyse ve şart koşmaksızın mutlak bir tarzda hediyede bulunmuş ise, bu hediyeye mukabelenin vacib olduğunu söylemiştir. Fakirin zengine hediyesi gibi. Ama zengin fakire hediye ederse o karşılık beklemez, dolayısıyla onun hediyede bulunması vacib değildir. Hadisin, vücuba delaleti Resulullah'ın hediyeleşmeye devamından ileri gelir.

İmam Şafii yeni görüşünde Hanefiler gibi hükmeder: "Karşılık almak için hediye batıldır. Bununla bir akid meydana gelmez. Çünkü bu bedeli (semeni) belli olmayan bir satış akdidir. Ayrıca, hibenin mevzuu teberrudur. Bu manayı iptal etsek teberruluktan çıkar, muavaza (karşılıklı verişme) olur. Halbuki gerek şeriat ve gerekse örf, satışla hibeyi ayırdetmiştir. Karşılığı gerektiren akde satış denmiş, hibe denmemiştir. Bazı Malikîler, buna: "Eğer hibe asıl itibariyle karşılık gerektirmese bu takdirde sadaka manasını kazanırdı. Halbuki o sadaka değildir. Çünkü hediye edenlerin çoğunun durumu, karşılık bekler ve hususen fakir ise" diye cevap vermiştir.[16]

?5782 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ??????? '??????[. ????? ??????? .

3. (5782)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bana bir koyunun inciğe kadar ayağı hediye edilse kabul ederim, böyle bir yemeği yemeye çağrılsam icabet ederim." [Tirmizî, Ahkam 10, (1338).][17]

AÇIKLAMA

"Kürâ kelimesi farklı manalar taşısa da, şarihler burada koyunun inciğe kadar ayak kısmını ifade ettiğini belirtirler. Yani, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hediye olarak gelen her şeyi, kıymetine bakmadan kabul buyurmuşlardır. Bu hadis Buhârî'de Ebu Hureyre rivayeti olarak biraz farkla gelmiştir: "Eğer ben bir kol veya bir ayağa davet edilsem, giderdim, eğer bir kol veya bir ayak hediye edilse kabul ederdim."[18]

?5783 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ?????? ??? ??????? ?????? # ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ??????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

4. (5783)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kisra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bazı şeyler hediye etti. Aleyhissalâtu vesselâm ondan bu hediyeleri kabul etti. Diğer krallar da ona hediyede bulundular, o da onlardan bunu kabul etti." [Tirmizî, Siyer 23. (1576).][19]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resulullah'a civar hükümdarlardan hediyeler geldiğini, Aleyhissalâtu vesselâm'ın da o hediyeleri kabul buyurduğunu göstermektedir. Şarih Aynî, bu konudaki rivayetleri değerlendirerek Resulullah'a gelen bir kısım hediyeleri şöyle kaydeder:

* Necaşî, cam bardak hediye eder.

* Eyle Meliki beyaz bir katır hediye eder, Resulullah da ona bir hırka hediye eder.

* Devmetu'l-Cendel'in Ukeydir'i sündüs bir cübbe hediye eder.

* Melik-i Rum (Herakliyus) sündüsten kızıla boyanmış bir giyecek hediye etti.

* Melik zi Yezen bir takım (hulle) hediye etti. Bunu otuz üç deveye satın almıştı.

* Fedek lideri yiyecek ve giyecek hediye etti.[20]

?5784 ?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ???????? ?????? # ????????? ??????: ????????? ????????: ?. ?????: ??????? ??????? ???? ??????

??????????????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????« ????? ????? ???????: ????? ??????? .

5. (5784)- İyaz İbnu Himar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir hediyede bulunmuştum. Bana: "Müslüman mı oldun?" diye sordu.

"Hayır!" dedim.

"Ben müşriklerin hediyesini almaktan menolundum!" buyurdular (ve hediyemi almadılar)." [Ebu Davud, Harac 35, (3057); Tirmizî, Siyer 24, (1577).][21]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bazı müşriklerden hediye aldığına dair rivayetler olduğu gibi, "müşrikten hediye almaktan yasaklandım" diyerek reddettiğini ifade eden rivayetler de var. Sadedinde olduğumuz hadis bunlardan biri. Tirmizî: "Bu imtina, serbestiden sonra vaki olan bir yasaklama sebebiyle olabilir" diye bir ihtimal yürütür. Bu ihtilafi farklı şekillerde te'lif edenler olmuştur:

* İmtinası, hediyesi ile sevgi ve muvâlat (dostluk) arzu edenlere karşı idi; kabulü ise, hediyesini kabul ettiği takdirde ünsiyet ve İslam'a kalbini kazanmayı ümid ettiği şahıstandı.

* Ehl-i Kitap'tan olanların hediyesini kabul etti, putperestlerinkini kabul etmedi.

* Umera dışındakilerden imtina etti, ki bu Aleyhissalâtu vesselâm'ın hasaisindendi.

* Kabul hadisleriyle red hadisleri neshedildi.

* Red hadisleriyle kabul hadisleri neshedildi.

İhtimal ve zanla nesh sabit olmaz.

İbnu Hacer bu yorumları zayıf bulur. Şu yorum da bu ihtimalden uzak değildir: "Bu meselede, her ne kadar aslolan müşriğin hediyesini kabul etmemek ise de hususi veya umumi bir maslahat sebebiyle kabul edilebilir de."[22]

?5785 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???? ??????????? ?????? ???????? ?????? # ???????? ??????????? ??????? ????? ???????? ???????????? ????????

????? ???????? #? ????????????? ???????? ???????? ????? ?????: ???? ?????? ?????? ??? ???????? ???????????? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??? ? ??????? ???????? ??? ???? ???????? ??? ??????????? ??? ???????? ??? ????????[. ????? ????? ????? .

6. (5785)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a genç bir deve hediye etti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona makubil altı genç deve verdi. Bedevi, memnun kalmadı. Bu hal, Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaştı. Allaha hamd ü senadan sonra:

"Falan kimse bana bir deve hediye etti. Ben ona mukabil altı deve verdim. Buna rağmen memnun olmamış. [Allah'a] yemin olsun, [şu günden sonra Muhacirler], Kureyşliler, Ensarîler, Sakiflîler veya Devsliler dışında kimseden hediye almamaya azmettim!" buyurdular." [Tirmizî, Menakıb, (3940, 3941); Ebu Davud, Buyû 82, (3537); Nesâî, Umra 5, (6, 280).][23]

AÇIKLAMA:

Teysir'in kaydettiği metin, hadisin Tirmizi'deki veçhidir. Ebu Davud'daki veçhinde yer alan tamamlayıcı ziyadeleri köşeli parantez içerisinde gösterdik. Yine Tirmizi'de yer alan bir diğer rivayet, vukua gelen bazı üzücü hallerin Resulullah'ı hediye kabulünde bazı tahdidlere sevkettiğini göstermektedir. Rivayet şöyle: "Benî Fezâre'den bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ormandan ele geçirdiği develerinden birini hediye etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm ona bir mukabelede bulundu ise de adam memnun olmadı. Arkasından Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın minberde şöyle söylediğini işittim: "Araplardan bazıları var ki, biri bir hediyede bulunur, ben ona yanımda olan miktarınca karşılık veririm, fakat buna razı olmaz. Dahası onun sebebiyle bana karşı memnuniyetsizlik izhar eder. Allah'a yemin olsun (huzurunuzdaki) şu oturma anından itibaren, Kureyşî, Ensarî, Sakafî veya Devsî hariç hiçbir Araptan hediye almayacağım."

Bu hadislere dayanan alimler, daha çok istemeye bahane edilecek hediyenin kabulünün mekruh olduğunu söylemişlerdir. Resulullah'ın zikrettiği zümreleri hediyelerini kabul meselesinde istisna kılmasının sebebi onların tokgözlülük, cömertlik, sehavet, himmet yüceliği, hediyede karşılık beklememek gibi vasıflarla mümtaz olmalarından ileri geldiği de belirtilmiştir. [24]

?5786 ??? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ‘???? ???????? ???????? ???? ???????? ????????

??????????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ????????[. ????? ??? ???? .

7. (5786)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim bir kimse için şefaatçi olur, o da bu şefaatine karşı bir hediyede bulunursa hediyeyi kabul ettiği taktirde, riba kapılarından büyük bir kapıya girmiş olur." [Ebu Davud, Büyû 84, (3541).][25]

AÇIKLAMA:

Alimlerimiz, hadislerden hareketle, şefaat-i hasenenin mendub ve hatta bazı durumlarda vacib olduğunu belirttikten sonra, bu hizmete karşı hediye almanın caiz olmayacağını belirtirler. "Bu, hizmetin ecir ve sevabının ziyanına sebep olur, tıpkı ribanın, helal olanı ziyana uğrattığı gibi" derler.[26]

?5787 ?8? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ?????? ???? ????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????. ????????: ???????? ??? ???????? ???????? ????????? ?? ??????? ?????? ??????? Œ??????? ??????? ?????? # ??‘??????????. ???????????? ????????: ??? ??????? ??????! ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ????????? ??? ??????? ???????? ????????? ?? ??????? ??????. ??????: ??? ?????? ??????? ??? ????????? ??????? ???? ????? ????????????[. ????? ??? ???? .

8. (5787)- Ubade İbnu's-Samit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ehl-i suffadan bir kısım insanlara yazı ve Kur'an'ı öğretmiştim. Onlardan bir adam bana bir yay hediye etti. Ben de: "(Bu yay) benim için (büyük) bir mal değil , onunla Allah yolunda atış yaparım, gidip Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a soracağım" dedim. Gidip sordum:

"Ey Allah'ın Resulü! dedim. Kendilerine yazı ve Kur'an öğrettiğim kimselerden biri bana bir yay hediye etti. Bu benim için bir mal da değil. Ben onunla Allah yolunda atış yaparım!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm bana:

"Eğer ateşten bir takı takınmayı seversen kabul et!" diye cevap verdi." [Ebu Davud, Büyû 37, (3417).][27]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebu Davud'daki aslında ibare ???????? ??????? şeklindedir. Yukarıdaki metinde ??? ziyadesi var. Bunu koruduk. Manada ciddi bir fark hasıl etmiyor. "Yay, zaten bir mal değildir" yerine (Bu yay) benim için (büyük) bir mal değil" şeklinde tercüme ettik. Bu ifadeyi, bazı alimler hediye etti ??????? fiilinin failine veya mütekellim zamirine müteallik bir hal olarak değerlendirip "Onunla "örfte yay ücret addedilmez" veya "O, satışını yapmak için edindiğim bir mal değil, o bir mühimmattır" demek istediğini söylemişlerdir.

2- Resulullah kitabet ve Kur'an öğretimine karşı ücret almaya karşı çıkıyor. Ulema bu hadisin yorumunda ihtilaf etmiştir: Dinî öğretim mukabili ücret alınmamalı mı? diye. Bu takdirde din öğretimi aksayabilecektir. Neticede bazı kayıtlarla ücret alınabileceğine hükmedilmiştir. İslam'ın kuruluş döneminde hiç kimse verdiği hizmete mukabil ücret almazdı, bir hizmet ehline ücret verilmesi değişik problemler hasıl edebilirdi.

Ancak, zaman zaman, her bir içtimâî meselede dinî kokudan şiddetle kaçınan zümreler, tatbikatı dinin aleyhine neticeler verebilecek bir kısım meselelerde dinî fetvadan kaçınmayıp hatta 1950'den öncesine kadar din adamlarına yeri geldikçe "din hizmetine karşı ücret almak günahtır" bahanesini ileri sürerek -devlet bütçesinden maaş vermeyenler- yarım yamalak ayet ve hadislerden delil getirenler bu meseleyi de gündeme getirdikleri için, hadis hakkındaki bazı açıklamaları kaydedeceğiz:

Hattâbî der ki: "Ulemadan bir kısmı, bu hadisin manası hakkında ihtilaf etti:

* Bazıları: Hadisin zahirini esas aldı ve "Kur'an öğretimine karşı ücret almanın mübah olmadığına hükmeti. Zührî, Ebu Hanife, İshak İbnu Rahuye bu görüştedir.

* Bir kısmı: Bidayette ücret şart koşmadıkça verilen ücreti almada bir beis yok dedi. Hasan Basrî, İbnu Sîrin, Şa'bî bu görüştedir.

* Bir kısmı ise (herhangi bir şart ve kayıt koymadan) bunu mübah addetti. Atâ, Malik, Şafii, Ebu Sevr bu görüştedir.

Bu üçüncü grup, Sehl İbnu Sa'd'ın şu rivayetiyle amel ettiler: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir kadına evlenme teklif ettiği halde mehir olarak verecek hiçbir şeyi olmayan bir kimseye "Onu sana, Kur'an'dan bildiğin kısımları ona öğretmen mukabilinde nikahlıyorum" buyurdu." Bunlar, Ubade hadisini şöyle te'vil ederler: "O, teberru olarak öğretmişti, o işte Allah rızasına niyet etmişti, öğretme sırasında, karşılığında bir ücret, bir menfaat almayı hiç düşünmemişti. Bu sebeple Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) uhrevî ücretini iptal etmeyi ona yasakladı ve hatta vaidde (korkutmada) bulundu. Ubade'nin bu meseledeki durumu, bulduğunu sahibine geri veren veya denize batan malını teberru olarak hasbeten çıkarıveren kimsenin durumuna benzer, böyle bir kimse yaptığı hizmete mukabil bir ücret alamaz. Eğer o bunu hasbi olarak yapmazdan önce bir ücret talep edecek olsa, o zaman onun ücret alması caiz olurdu. Suffa ehli, halkın sadakasıyla yaşayan fakir kimselerdi. Onlardan mal almak mekruhtu, onlara mal vermek müstehabtı."

* Bazı alimler de şöyle demiştir: "Kur'an öğretimine karşı ücret almanın farklı durumları var:

** Müslümanlar arasında bu işi yapan başkaları da varsa, Kur'an öğretimine karşı ücret almak helaldir. Çünkü bu farz, onun üzerine taayyün etmez.

** Ama Müslümanlara Kur'an'ı öğretecek bir başkasının yokluğu halinde veya böyle bir yerde bu işi yapabilecek kimseye hizmetine mukabil ücret almak helal olmaz.

Haberle ilgili ihtilaf bu esas üzerine te'vil edilmelidir."

Tabii burada şöyle bir soru hatıra gelir: "Öğretebilecek kimsenin geçimini sağlayacak geliri yoksa?"

Şu halde Kur'an'ın öğretimini, dinin talimini aksatmayacak, kolaylaştıracak, esnek yorumlar ümmetin maslahatına daha uygundur. Bu işte niyet esastır. İktisad, kanaat, mütevazi hayat standardı gibi, asgarî bir hayat seviyesiyle yetinip hasbeten lillah Kur'an'ımızın ve dinimizin talimine bezl-i hayat, en doğru, en isabetli, rızayı İlahi'ye en uygun yoldur. Öyleyse aza kanaatle, Bediüzzaman'ın dediği gibi, "ehl-i ilmi, ilmi, vasıta-i cer etmekle itham edip "ilmi ve dini kendilerine medar-ı maişet yapıyorlar!" diyen insafsızları fiilen tekzib etmelidir. Esasen dine hizmet yolunu, Resulullah, Kur'an diliyle mükerrer ayetlerle "Ben ücretimi insanlardan değil, Allah'tan isterim" düsturunu vazederek göstermiştir. Yasin suresinde de ücret istemeyenlere, insanların daha çok itimat kesbedip alâka göstereceğine işaret buyrulmuştur: "Doğru yolda olan ve sizden bir ücret de istemeyen kimselere uyun" (21. ayet). [28]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/238.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/238.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/238-239.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/239.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/239-240.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/240.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/240.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/240-241.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/241-242.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/242.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/242-243.

[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/243.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/244.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/244.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/245.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/245.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/245.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/246.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/246.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/246.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/247.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/247.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/248.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/248.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/249.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/249.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/249-250.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/250-251.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Senedin Okunuşu:

Sened, her hadis kitabında yukarıdaki şekilde değildir. Kısaltma düşüncesiyle rivayet lafızlarının başındaki "kale" kelimeleri yazılmamış, rivayet lafızları da kısaltmalarıyla yazılmış olabilir. Bu ve benzeri durumların bilinerek hadis senedlerinin doğru ve tam okunması gerekmektedir. Bu sebeple biz burada birkaç örnek üzerinde hadis senedlerinin usulüne uygun okunuşunu göstermeye çalışacağız.
İlk örneğimiz Tirmizi'den[1]:
"Haddesena Said b. Ya'kub et-Talikani, haddesena İbnu'l-Mubarek, ahberana Hamidi't-Tavil, an Enes b. Malik (r.a.) kale: Kale Rasulullah (s.a.v.)"
Bu senedin okunuşu şöyledir:
"Kale't-Tirmizi Haddesena Said b. Ya'kub et-Talikani kale, haddesena İbnu'l-Mubarek kale, ahberana Hamidi't-Tavil, an Enes b. Malik (r.a.) kale: Kale Rasulullah (s.a.v.)"
Bir örnek de Ebu Davud'dan verelim[2]:
"Haddesena Musa b. İsmail, sena Hammad, an Hamid, an Enes Enne'n-Nebiyye (s.a.v.) kale"
Bu senedin okunuşu da şöyledir:
"Kale Ebu Davud: Haddesena Musa b. İsmail, Kale haddesena Hammad, an Hamid, an Enes (r.a.) Enne'n-Nebiyye (s.a.v.) kale"
Hemen her hadis kitabında şu ya da bu ölçüde bu kısaltmalara rastlanır. [3]

---

[1] Tirmizi, İman: 2.
[2] Ebu Davud, Cihad: 17.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 31-32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muvatta'nın Şöhreti:

Muvatta, İmam Mâlik'in sağlığında büyük bir alâka ve şöhrete ulaşır. O derecede ki, hacc maksadıyla Medîne'ye gelmiş bulunan halife Hârun Reşîd, Muvatta'yı İmam'dan dinler, çok memnun kalır ve üçbin dinar ihsanda bulunduktan sonra:
"- Bizimle beraber (payîtahta) sen de gel. Ben insanların Muvatta ile amel etmelerine karar verdim. Tıpkı Hz. Osmân (radıyallahu anh)'ın, ümmeti, (aynı imlâya, aynı lehçeye göre çoğaltılan) Kur'ân'a sevkettiği gibi, (ben de fıkıhta Muvatta yoluyla tek mezhebe sevkedeceğim)" der. Muvatta'nın Kâbe'ye asılmasını teklif eder. İmam şu cevabta bulunur:"
- İnsanları Muvatta'ya sevketmek mümkün değil. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâb (radıyallahu anhüm)'ı, kendisinden sonra İslâm diyarına dağıldılar ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan gördüklerini, öğrendiklerini oralara götürdüler. Böylece her bölge ahalisi kendine göre bir ilmin sâhibidir. Hepsi de haktır ve hepsi de Allah'ın rızasını aramaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Ümmetimin ihtilâfı rahmettir" buyurmuştur.
"Sizinle gelmek üzere burayı terketme teklîfinize gelince, bu da mümkün değil. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsanlar bilseler, Medîne onlar için daha hayırlıdır" buyurmuştur. (Ben bu hadîsle amel etmek istiyorum.) Verdiğiniz dinarlar işte, olduğu gibi duruyor. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şehrine dünyayı tercîh etmem".
Şunu da belirtelim ki, bazı rivâyetler, aynı teklifi Hârun'dan önce Mansûr'un yaptığını ve İmam'ın her ikisine de red cevabı verdiğini açıklar.
İmâm Mâlik (rahimehullah), ilmî izzet ve kanaatinden hiçbir surette tâviz vermemiştir. Bunun en iyi misâli, Halife Mansûr'la arasında geçen bir meseledir: Mansur, ona mükreh'in (zor karşısında kalan kimsenin) talâkı ile alakalı hadîsi rivâyet etmeyi yasaklar. Fakat, birisi, fitne düşüncesiyle aynı meseleden İmam'a soru sorar. İmam da cemaatin huzurunda: "Müstekreh'e (zorla, baskıyla hanımını boşayana) talak yoktur" hadîsini rivâyet eder.
Mansur onu kamçılatır. Fakat o hadîs rivâyetini terketmez.
İlmî izzetini korumasıyla ilgili rivâyetlerden bir diğerine göre, Harun Reşîd Medine'ye geldiği zaman İmâm Mâlik'in halka Muvatta'yı okuduğunu, halkın bunu büyük bir alâka ile takip ettiğini işitir. Vezirî el-Bermekî ile selam gönderip, Muvatta'yı kendisine de okumasını rica eder. İmam Mâlik: "Halife'ye benden selam söyle, ilim ziyâret edilir, o ziyaret etmez, ilme gelinir, o gitmez" der, reddeder. Hârun: "Kendisine, halktan ayrı olarak okumasını" teklif edince, İmam: "İlimde hususiyet onu söndürür" diyerek bu teklîfi de geri çevirir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/161-162.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Senedin Okunuşu:

Sened, her hadis kitabında yukarıdaki şekilde değildir. Kısaltma düşüncesiyle rivayet lafızlarının başındaki "kale" kelimeleri yazılmamış, rivayet lafızları da kısaltmalarıyla yazılmış olabilir. Bu ve benzeri durumların bilinerek hadis senedlerinin doğru ve tam okunması gerekmektedir. Bu sebeple biz burada birkaç örnek üzerinde hadis senedlerinin usulüne uygun okunuşunu göstermeye çalışacağız.
İlk örneğimiz Tirmizi'den[1]:
"Haddesena Said b. Ya'kub et-Talikani, haddesena İbnu'l-Mubarek, ahberana Hamidi't-Tavil, an Enes b. Malik (r.a.) kale: Kale Rasulullah (s.a.v.)"
Bu senedin okunuşu şöyledir:
"Kale't-Tirmizi Haddesena Said b. Ya'kub et-Talikani kale, haddesena İbnu'l-Mubarek kale, ahberana Hamidi't-Tavil, an Enes b. Malik (r.a.) kale: Kale Rasulullah (s.a.v.)"
Bir örnek de Ebu Davud'dan verelim[2]:
"Haddesena Musa b. İsmail, sena Hammad, an Hamid, an Enes Enne'n-Nebiyye (s.a.v.) kale"
Bu senedin okunuşu da şöyledir:
"Kale Ebu Davud: Haddesena Musa b. İsmail, Kale haddesena Hammad, an Hamid, an Enes (r.a.) Enne'n-Nebiyye (s.a.v.) kale"
Hemen her hadis kitabında şu ya da bu ölçüde bu kısaltmalara rastlanır. [3]

---

[1] Tirmizi, İman: 2.
[2] Ebu Davud, Cihad: 17.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 31-32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HİBE BÖLÜMÜ

?5788 ?1? ?? ??? ????? ???? ??? ?????? ?????? ????? ??:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ??? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ??? ????????? ?????? ??????? ????????[.

1. (5788)- İbnu Abbas ve İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bir kimse bir atiyyede bulunur veya bir hibede bulunursa, sonradan atiyye ve hibesinden rücu etmesi ona helal olmaz, sadece baba çocuğuna yaptığı bağıştan dönebilir."[1]

?5789 ?2? ??? ?????:]?????? ???????? ?? ?????????? ??? ???????? ?????????? ??????? ??? ????????[. ????? ????? ????? .

2. (5789)- Bir rivayette: "Atiyye veya hibesinden dönen, kusmuğuna dönen köpek, gibidir" denmiştir." [Ebu Davud, Büyû 83, (3539); Tirmizî, Büyû 52, (1299); Nesâî, Hibe 2, (6, 265); İbnu Mace, Hibe 2, (2377).][2]

AÇIKLAMA:

Nevevî'nin tasrih ettiği üzere, bu rivayet, kabzedilen hibe, sadaka gibi her çeşit bağıştan rücu etmenin haram olduğu hususunda açıktır. Sadece baba, çocuğuna yaptığı bağıştan dönebilir. Zevi'l-erhamdan kardeşler, amcalar vs.'ler de hibelerinden dönemezler, haramdır. İmam Şafii, Malik ve Evzai bu görüştedir.

* Ebu Hanife ve diğer bir kısım ulema, "hibeden dönmeyi maalkerahe caiz" addetmişlerdir. Bu görüşü Tahavi şöyle açıklar: "Hadisteki "kusmuğuna dönme" tabiri, kusmuk haram olduğu için, her ne kadar tahrimi iktiza etse de kusmuğuna dönen köpeğe benzemesi adem-i tahrime delalet eder. Çünkü köpek kulluk vazifesiyle mükellef değildir ve dolayısıyla kusmuğu ona haram değildir. Öyleyse hadisten murad, köpeğin fiiline benzemekten kaçınmaktır." Tahavi'nin bu yorumunu bazı alimler tenkid etmişlerdir. [3]

?5790 ?3? ??????? ??? ???????:]?????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?? ???????? ?????????? ??????? ????? ???????? ?? ????????[.

3. (5790)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'dan merfu olarak şu hadis kaydedilmiştir: "Kusmuğuna rücu eden köpek gibi hibesinden dönen kimsenin kötü örneği bize yakışmaz." [Buharî, Hibe 14, 30, Hiyel 14; Müslim, Hibat 5 , (1622); Ebu Davud, Büyû 83, (3538); Tirmizî, Büyû 62, (1298); Nesâî, Hibe 2, (6, 265).][4]

?5791 ?4? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ??? ???? ????????? # ??????: ??? ??????? ??????! ????? ???????? ?????? ???? ??????. ??????? #: ?????? ???????? ?????????? ?????? ????? ?????: ?. ?????: ??????????[. ????? ?????.»?????????« ?????? ?????? .

4. (5791)- Nu'man İbnu Beşir (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre, "babası onu (Nu'man'ı) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirmiş ve: "Ey Allah'ın Resulü! Ben bu oğluma bir köle bağışladım! [Sen bu bağışıma şahid ol]" demiştir. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Her çocuğuna böyle bir bağışta bulundun mu?" diye sormuş, babası "hayır!" deyince: "Öyleyse bağışından dön!" emretmiştir." [Buharî, Hibe 2, 11, Şehadat 9; Müslim, Hibat 9, (1623); Muvatta, Akdiye 39, (2, 751); Ebu Davud, Büyû 85, (3542, 3543, 3544, 3545); Tirmizî, Ahkam 30, (1367); Nesâî, Nahl 1, (6, 558-261).][5]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, muhtelif tariklerden farklı ziyadelerle gelmiştir. Bazılarında, Beşir (radıyallahu anh)'in, oğlu Nu'man'a yaptığı bağışa şahid kılmak üzere Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldiği, Resulullah'ın onun meramını dinledikten ve diğer çocuklarına benzer bir bağışta bulunmadığını sorup öğrendikten sonra:

"Hayır! Ben şahidlik yapmam. Onların sana karşı saygıda eşit olmaları seni mesrur etmez mi?" dedi. Beşir'den "Elbette eder!" cevabını alınca:

"Öyleyse bu bağış olmaz!" buyurduğu nakledilir.

Bir diğer rivayette, Beşir'i Resulullah'a, onu bu hibeye şahid kılmak üzere gönderen Beşir'in hanımıdır. Resulullah'ın Beşir'e bir rivayetteki cevabı şöyledir:

"(Diğer çocuklarına da bağışlamadı isen) öyleyse beni şahid kılma, zira ben zulme şahidlik edemem."

2- Babanın, çocuklarından birine, diğerlerine vermediği bir bağışta bulunabilir mi meselesi ulema arasında münakaşalıdır. Sadedinde olduğumuz hadisin zahiri haram olduğunu ifade etmektedir. Tavus, Atâ, Mücahid, Urve, İbnu Cüreyc, İbrahim Nehai, Ahmed, İshak ve bu meyanda Zahiriyye uleması, böyle bir bağışın batıl olacağını söylerler ve verilenin geri alınması gereğine hükmederler.

Ebu Hanife, Şafii -bir rivayette Ahmed, Ebu Yusuf, İmam Muhammed- böyle bir bağışın caiz olacağına kanidirler. Hadiste geçen "geri al" emri vücub ifade etmez, fazilet ve ihsan kabilindendir. Bu görüş mensupları görüşlerini Resulullah'tan yapılan başka rivayetlere dayandırırlar.[6]

?5792 ?5? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ???????? # ???????? ????? ???????? ??????: ?? ? ?????? '?????? ????????? ??? ?????? ?????????[.

5. (5792)- İbnu Amr İbni'l-As anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi fethettiği zaman şu hitabede bulundu:

"Bilesiniz! Kocasının izni olmadan bir kadının (kocasının malından) bağışta bulunması caiz değildir."[7]

?5793 ?6? ??? ?????:]? ??????? ‘??????? ?? ???????? ???? ?????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (5793)- Bir başka rivayette de şöyle gelmiştir: "Kocasının nikahında olduğu müddetçe, bir kadına malından hibede bulunması caiz değildir." [Ebu Davud, Büyû 86, (3546, 3547).][8]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Amr'dan gelen bu rivayetler, kadının kocasındaki tasarruf yetkisine temas etmektedir: Kadın bağış, hibe gibi tasarrufta bulunabilmesi için kocasından izin almalıdır. Bu izin olmadan yapacağı tasarruf caiz değildir. Fakihler, yasağın tahrimî olduğunu belirtirler.

İkinci rivayetin metninde geçen ?? ???????? ibaresinde zamir müennestir. Dolayısıyla zahirî mana şöyle olur: "Kocasının nikahında olduğu müddetçe kadın, kendi malından hibede bulunamaz." Bu durumda, sadece kocasının malında değil, kendi malında da kadının, kocasından izin almadan tasarrufta bulunmaması gerekmektedir.

Fukahadan bazıları, bu zahiri esas alarak evli kadının kendi malında tasarrufta bulunabilmesi için kocasından izin alması gereğine hükmetmişdir. Bu görüş mensupları, bu kısıtlamaya, kadının aklı noksanlığını gösterirler. Tavus ve İmam Malik, kadının kendine ait malın üçte birinde dilediği gibi tasarruf hakkının varlığını söylemiştir. Üçte birden fazlayı taşacak tasarruf kocasıyla istişaresiz olamaz.

Ancak cumhur, hadisi başka rivayetlere dayanarak te'vil eder. Bu çoğunluğa göre, "Kadının elinin altında bulunan koca malı" maksuddur. "Kendi malından" diye kadına nisbeti, malın kadının tasarrufu altında bulunması sebebiyledir. Dolayısıyla kadın, kendi malında, dilediği gibi tasarruf edebilir, yeter ki sefihe olmasın. Eğer sefihe veya gayr-ı reşide olursa caiz değildir. Nitekim sahih rivayetlerde Resulullah'ın kadınlara hitap ederek: "Ey kadınlar cemaati! Allah yolunda sadaka verin!" demiş ve yardım talep etmiş, kadınlar yüzük, küpe, bilezik gibi... kıymetli eşyalarını Bilal'in eteğine atmışlar, bunu yaparken kocalarından izin almamışlardır. İbnu Hacer, "Cumhurun kitap ve sünnette gelmiş pek çok delili vardır" der. [9]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/252.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/252.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/252.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/253.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/253.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/253-254.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/254.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/254.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/254-255.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Hadis Senetlerinde Geçen Bazı Kısaltmalar:

Hadis senetlerinde sık sık geçen hadisin hangi yolla hocadan alındığını gösteren rivayet lafızları zaman içinde bazı kısaltmalarla yazılmışlardır. Bu kısaltmaların, hadisçilerce benimsenmiş olanları bulunduğu gibi tutulmayanları ve terkedilenleri de olmuştur. Biz burada hadisciler arasında tutulmuş bazı kısaltmaları ve neye delalet ettiklerini göstermeye çalışacağız.

1) Haddesena lafzı, çoğunlukla sena ve na şeklinde kısaltılmaktadır. Bazan her iki kısaltmanın bir senedde yer aldığı da olur. Haddeseni lafzı da deseni ve seni şeklinde kısaltılmaktadır.

2) Ahberana lafzı ena şeklinde kısaltılmıştır. (Beyhaki bunu bena şeklinde kısaltmış fakat tutulmamıştır.)

3) Ahberani, enbe eni ve enbe ena'nın kısaltmaları yoktur. Zira bunlar öncekilere oranla daha az kullanılırlar.

4) An lafzı dışında kalan haddesena, ahberana, haddeseni, semi'tu ve enbe ena gibi lafızların başında mutlaka bir kale kelimesi bulunmaktadır. Ancak çoğu kere bu kale kelimesi yazılmaz fakat okurken mutlaka okunur.

5) Senetlerdeki ennehu kelimesi de yazılmaz ama okunur. Mesela "An Ata ibnu Meymune semia Enes bin Malik" senedi "An Ata ibnu Meymune ennehu semia Enes bin Malik" şeklinde; "Haddesena Hasen bin Sabbah semia Cafer bin Avn" senedi de "Haddesena Hasen bin Sabbah ennehu semia Cafer bin Avn" şeklinde okunur.

6) Ayrıca hadis senedleri arasında görülen Ha harfi de o noktada senedin değiştiğini gösterir ve Ha diye okunur.Bu kısaltma, hadisin birkaç senedini bir araya toplamak için kullanılır. (Bazıları bu kısaltmayı Hadis diye, bazıları da tahvil diye okurlar.) Ha işareti birleştirilen senedler arasında müşterek olan ilk ravi isminden sonra konur. [1]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 32-33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muvatta'nın Şerhleri:

Üzerine en çok eser te'lif edilen kitaplardan biri Muvatta'dır. Ricali, garibleri, müşkilleri, senedleri, hadîsleri vs. için çok sayıda eser te'lîf edilmiştir. Günümüzde bile Muvatta üzerine yeni çalışmalar yapılmaktadır. Biz burada birkaç kitap ismi vereceğiz:
1- Tenvîru'l-Havâlik, Celaleddin Suyutî'nindir. Kısa bir şerhtir. Muvatta ile birlikte Hâmişte basılmıştır.
2- Şerhu-l Muvatta, Zürkânî'nindir. (Ebu Abdillah Muhammned İbnu Abdül-Bâki (1122/ 1710). Mısır'da basılmıştır, beş cilttir, tatminkâr bir şerhtir.
3- Et-Temhîd Li-mâ Fi'l-Muvatta mine'l-Meânî ve'l-Esânîd, İbnu Abdil-berr yazmıştır.
4- El-İstizkâr fi Şerhi Mezâhibi Ulemai'l-Emsâr, bunu da İbnu Abdilberr yazmıştır.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî (543/ 1 148), Dehlevî (1176/ 1762), Aliyyül-Karî (1122/ 1710), el-Leknevî, Dârakutnî, İbnu Asâkir, vs. başkaları da Muvatta üzerine çeşitli çalışmalar yapmıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/162.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Hadis Senetlerinde Geçen Bazı Kısaltmalar:

Hadis senetlerinde sık sık geçen hadisin hangi yolla hocadan alındığını gösteren rivayet lafızları zaman içinde bazı kısaltmalarla yazılmışlardır. Bu kısaltmaların, hadisçilerce benimsenmiş olanları bulunduğu gibi tutulmayanları ve terkedilenleri de olmuştur. Biz burada hadisciler arasında tutulmuş bazı kısaltmaları ve neye delalet ettiklerini göstermeye çalışacağız.

1) Haddesena lafzı, çoğunlukla sena ve na şeklinde kısaltılmaktadır. Bazan her iki kısaltmanın bir senedde yer aldığı da olur. Haddeseni lafzı da deseni ve seni şeklinde kısaltılmaktadır.

2) Ahberana lafzı ena şeklinde kısaltılmıştır. (Beyhaki bunu bena şeklinde kısaltmış fakat tutulmamıştır.)

3) Ahberani, enbe eni ve enbe ena'nın kısaltmaları yoktur. Zira bunlar öncekilere oranla daha az kullanılırlar.

4) An lafzı dışında kalan haddesena, ahberana, haddeseni, semi'tu ve enbe ena gibi lafızların başında mutlaka bir kale kelimesi bulunmaktadır. Ancak çoğu kere bu kale kelimesi yazılmaz fakat okurken mutlaka okunur.

5) Senetlerdeki ennehu kelimesi de yazılmaz ama okunur. Mesela "An Ata ibnu Meymune semia Enes bin Malik" senedi "An Ata ibnu Meymune ennehu semia Enes bin Malik" şeklinde; "Haddesena Hasen bin Sabbah semia Cafer bin Avn" senedi de "Haddesena Hasen bin Sabbah ennehu semia Cafer bin Avn" şeklinde okunur.

6) Ayrıca hadis senedleri arasında görülen Ha harfi de o noktada senedin değiştiğini gösterir ve Ha diye okunur.Bu kısaltma, hadisin birkaç senedini bir araya toplamak için kullanılır. (Bazıları bu kısaltmayı Hadis diye, bazıları da tahvil diye okurlar.) Ha işareti birleştirilen senedler arasında müşterek olan ilk ravi isminden sonra konur. [1]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 32-33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İZAHLI MİŞKÂTÜL-MESABÎH TERCÜMESİ
Takdim
Sonsuz hamdi; Âlemlerin Rabbi, insanlığın hidâyet ve seâdetlni be¬yan etmeleri için Rasullerin göndericisi; âlim ve ariflerin kalblerlni îman nuru ile açıcı, hidâyet ve dalâletin halıkı hakikîsi, Hayatin, ölümün ve öl¬dükten sonra tekrar dirilmenin yaratıcısı ve bütün varlıkların tek mabudu, ezeli ve ebedi sıfatlarla muttasıf, noksan sıfatlardan münezzeh olan halıkı zülcelâla olsun. Ona hamd ederiz, ondan yardım dileriz, onun afvı mağfi¬retini umarız.
Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden ona sığınırız. Onun hidâyette kıldığı kimseyi, hiç bir varlık dalâlete çevirib kötü yola sap-tıramaz ve onun dalâlet bataklığına attığı kimseyide, hiç bir varlık hidâyete çeviremez. Herşey o yüce halikın dilemesi ve yaratması iledir. Onun zat ve sıfatında birliğine, şerik ve naziri olmadığına ve Muhammed Aleyhisselâm onun kulu ve râsûlu olduğuna şahadet ederiz.
Salâtü selâm, insanların mürşidi hakîkîsi, nübüwet nurunun sonuncu¬su, âlemin efendisi, islâm nurunun tebliğcisi, din ve îmanın kemâle erip ta¬mam olduğunun açıklayıcısı, kıyamette ümmetin büyük günâh sahiplerinin şefaatçisi, iki cihanın tek fazilet timsali olan Peygamber sallallahü aley-hiveselleme ve onun ashabına, tabiin ve tebe-î tabiine ve ûiemâ-i âmilin, sûlâha-i salihine ve bütün müslüman kardeşlerimize olsun. Dua ve hayır temennilerimizi, hassaten rahmeti Nahiyenin tecellisini bütün müslüman kardeşlerimize şumûlunu dileriz.
Edille-i Şeriyenin esas ve anası olan kitap, sünnet olduğu malûmdur. Icma-ı ürhmetle kıyası fukaha, bu ana delilleri açıklayıcı mahiyettedir.
Elimizdeki «mîşkâtü! mesâbih» adlı eser, ohüç (13) sünenden (hadis kitaplarından) toplanmış altı bin yüz yetmişdört (6174) hadisi şerifi ihtiva etmektedir.
Eserin yazarı, 737 târihinde vefat eden Hatibi teprizidir. Eser; 516 târi¬hinde vefat eden İmamı Beğavinin «Kitabül mesâbih» adlı eserinden alına¬rak bablar ve fasıllar tasnif edilmiştir. Peygamberimizin sünnetlerinin her çeşidini beyan eden veya işlâmın ana hükümlerinden sünnetleri ihtiva eden pek kıymetli bir değer taşımaktadır ve selefin değer verib İtimat ettikleri, nadide eserlerden birisidir.
Böyle kıymeti hâiz olan mübarek bir eseri, tqrcüme ve izah ederek is-lâmın ana kaynağından birisi olan sünneti nebeviyyeye hizmet etmiş ve Müslüman kardeşlerimize dini hükümleri aydınlatmış oluyoruz Bu vesiyle ile cenâbu hakkın rahmetine kavuşup azabından emin olarak cennet ve ni¬metine nail olmayı ve sevgili peygamberimizin şefaatim umarız.
İslâm hukukunun ana kaynaklarından olan fıkıh kitabı, «Mültekâ» adlı eserin tercüme ve izahından sonra nuru nübüweti hamil olan bu eserin tecrüme ve izahını lütfeden yüce mevlâya nâ mütenâhi ham eder, bu eseri, 8-10 cilt halinde çıkarabilmemiz için tefvik ve inayetini temenni ve niyaz ederiz.
Sâyü gayret bizden, tevfik ve inayet yüce Allahdandır.
Musannif Ve Eseri
Tercümesini yabdığımız «Mişkât-El Mesâbîh» adh eserin yazan; Veliy-yüddin, Ebû Abdillâh Muhammed bin AbdilIah El-Hatîbi Tehrizıdır. Hicretin sekizinci asrının ulemâ ve Muhaddisindendir.
Kendisinin ha! tercümesi uzun-uzun beyan edilmediğinden bütün şu rihler bir kaç cümle ile taltif ve takdir etmişler.
Meselâ : Mişkât sarihi allâme Hasan bin Muhammed Ettîbî şöyle taltif-lemistir : «Hatibi tebrizî, evliyanın bakiyesi ve sâlihlerin kutbudur.»
Şârih Aliyyülkâri de. «Mirkâtül Mefâtih» adlı şerhinde şöyle demiştir :
«Hatîb-i tebrizî efendimiz gayet bilgin, âlim, anlayış denizi, hakkikatla-rı izhâr edici ve dakik meseleleri izah edici müttekî ve pâk bir zattır.»
Sarihlerin beyanlarında olduğu gibi, Müellifin te'lifleri ilminin gayet ge¬niş ve büyük fazilet sahibi olduğuna delâlet etmektedir.
Müellif Hatibi tebrizi'nin vefat târihi kesin olarak bilinmemektedir. Fa¬kat «Mişkâtül mesâbîh» adlı bu tercümesini yabdığımız eserini te'lif ettiği sene olan yedi yüz otuz yedi (737) tarihinde vefat ettiği zikredilmektedir.
Teliflerinden biriside : «El ikmâl Fî Esmâirricâl!» adlı matbu eseridir. Sarihlerin beyanı gibi cümleler, «keşfüzzünûn» adlı eserdede zikredilmiştir.
Tebriz : Iranın âzerbeycan semtinde bir şehirdir.
Mişkat :
Müellif merhumuun eseri, ne şekilde ve hangi gayelerle telif ve tertib ettiğini ilerde kitabının baş tarafında okunacağından burada zikretmeyi zâid buluyoruz.
Müellif merhum, ihtisar edip seçtiği eser olan İmamı Beğâvînin [2][2] «ki-tabül Mesâbih» adlı eserine ilâveten bin beş yüz on bir (1511) hadisi şerif ilâve etmiştir.
Evet tercümesini yabtığımız müellifin bu eseri : Altı bin yüz yetmiş dört (6174) Hadisi şerifi ihtiva etmektedir. Ve her hadisi şerifin sened ve kay¬naklan eserde zikredilmiştir. Ayrıca izah bölümünde bir çok âyet'i kerîme ve hadis'i şerif meallerini'de zikrettik.
Eser, arabca tahkıklı metin olarak üç cilttir. Muhtelif Şerhleri vardır. Hâlâda yeni şerhler yazılmaktadır.
Mevcut Şerhlerinden bir kaçı şunlardır :
1 - Elkâşifü an Hakâiki Essünen : Müellifi, Allâme Hasan bin Mu¬hammed Ettîbi, vefatı : 743
2 - Minhâcül Mişkat : Müellifi, Abdulaziz, bin Muhammed bin Abdül-aziz. Vefatı, 895
3- Mirkâtül Mefâtih Şerhi Mişkâtül Mesâbih : Müellifi, Molla Aii bin Suttan Muhammed Elkâri (mâruf olan Aliyyülkâri) dir. vefatı, 1014.
Bu şerh, şerhlerin hemen-hemen en büyüğü ve en îzahlısıdır. Büyük-büyük beş cüt halindedir. Ve bu eserin tercüme ve İzahında yegâne istifâ¬de ettiğimiz şerhdir.
Mişkâtü! Mesâbih hakkında söylenen sözlerden bâzıları şunlardır : Şârih tîbî diyor ki; «Mişkâtül Mesâbih isminin verilmesi, İsimle mânâ arasında münâsebete riâyet olunmuştur. Zira Mişköt, Ziyanın toplandığı ve konduğu yerdir. Öyle olunca birbirine kuwtle bağlı ve çerçeveli bir yer olur. Geniş yer elbet buna muhalifdir. Hadisi şeriflerde, ravîlerden gafil olarak rivayet edilirse, bir dayanti ve zincirlemeye çerçeve olmadığından dağılır. Fakat, râvî ile kayıtlanırsa, zabdolunur ve mekanında karar eder.»
Şeyh dehlevîde şöyle demiştir: «Bildİmkİ, elbette mişkat; duvardaki pencereden başka etrafı çevrili ışık toplanan bir deliktir.
İşte o deliğe çırağlar (kandil, lamba ve idareler) konur. İsmin konul¬masının ciheti ise, duvardaki deliğe Çırağ (kandil, lamba ve fener) kon¬duğu gibi, Mesâbih kitabınada (Mişkata) konulmuştur.»
Ygnj Mişkat, Çırağ ve idarenin konduğu delik ve yer manasınadır. Sanki Mesâbîh hadisi şerifleri, birer Çırağ ve ışıktır, Mişkâtta; delik ve ye¬rine konarak aydınlık hâsıl olmuştur.
Mişkâtül mesâbîh kitabı hakkında şöyle denilmiştir : Elbette çıra ve lamba yerine konmuş aydınlatıcı bir ışığı vardır, işte oda mişkat (ışık konan yer} dir ve o yerde ışıklar (efektrikler, kan¬diller) vardır.
Ve orada (mişkat da) menfeatı umumî olan nurlar vardır.
Mesâbih : Misbah kelimesinin cem'İdir. Çıralar, lambalar, ışıklar mana¬sınadır.
Bu sebebden insanların ve cinnilerin kltablarına tercih yönleri vardır Evet bu mişkat da dînin usûlü, fıkıh ve hidâyet yolu vardır.
Ehli sadık kimselerin muhtaç olduğu yollarda bunda (mişkatda) dır.
Kütübü sittedçn olan Buharı, Müslim, Tirmizi, İbni mâce, Nesa^fve Hâ¬kim gibi sünenlerde bâzı hadisi şerifler mükerrer ve hatta hükmü neshoiun-muşlarda zikredilmiştir. Bu sebeble avamdan olan okuyucularda bâzı tered¬dût ve yorgunluklar olabilir.
Mişkat da ise, mükerrer -zikredilmediğinden okuyucunun daha fazla ilgisini çekecektir ve yeni yeni rnes'eleler öğrenme zevkine dalarak okuna¬cağı muhakkaktır.
Evet okunduğundada görüleceği üzere bu eserde toplanan hadisi şe¬rifler çok manalı ve mühim hükümleri ihtiva etmektedir. Okuyana, dinleye¬ne ve hatta evinde bulundurana Nur saçar. Sahih sened ve râvîler tarafın¬dan nakledilen, bu hadîsi şerif kitabını okuyan her Mümin, bilhassa açıkla¬nan kısımlarımda okudukça tatmin olub manevî zevk ve huzura kavuşacak¬tır.
Kitab, 13 Muhaddisin süneninden seçilmiş hadislerden toplanarak teiif edilmiş bir hadisi şerifler, kütübü sitte ve şâir sönenlerin içtimâ ettiği ve böylelikle çırağ ve ışıkların toplandığı bir yer olmuş oluyor.
Hadisi şerifin îzah kısmında rivayet eden sahabe ve tabiînden olanla¬rın tercüme-i hallerinden bahsetmekle okuyanın meclisine feyz, bereket ve huzur gelecektir.
Zira büyükler şöyle buyurmuşlar :
«Sâlihler, zikredildiğînrie o meclise rahmeti ilâhi iner.»
Böyle kıymete hâiz olan bu eseri, tercüme ve İzah ederken sânına lâ¬yık çalışmak emelini taşıdık. 8 veya 10 cildde tamamlanacak olan bu tercü¬memizde de her hangi bir hatâ görülürse, Meslekdaş ve okuyucularımız¬dan hüsnü te'vil ve İkazlarını istirham ederiz.
Ve bu «mişkat El mesâbîh» adlı eserin muhteviyatı; îman, ilim ve fazî-ieti, ibâdet, alhâk edeb, muamelât, siyeri nebî ve ashabı kiram hakkında bilinib inanılması gereken îtikâdî ve ve fıkhî hükümleri camidir. En krymetli -senet ve hükümleri ihtiva ederek edille-î şer'iyyeden sünneti seniyyenin her çeşidi yazılmış ve

zikredilmiştir.
Ayrıca hadîsi şeriflerin açıklama ve îzah kısmında naçiz tarafından ya¬zılan ilâve hadîsi şerifler ve hadîsi şerifin hükmünün hangi âyeti kerimeler¬de mündemiç olduğuda zikredilmiştir.
Evet on üç (13) sünenden (hadis kitaplarından) derlenen bu kıymetli hadis kitabına, daha başka sünenlerdende istifade edilerek manevî nur olan mübarek hadîsi şerifler, «Mişkat el mesâbih - nur ışıkların toplandığı yer» ismi dahada şumulfandırılmıştır.
Metinde hadîsi şeriflerin bâzılarının sonunda «Müttefekun aleyh» zik¬redilir. Bu kelime zikredilen hadîsi şerif hem Buharîde ve hem Müslimde mevcud olduğunu beyan ederek, Buharî ve Müslimin ittifakı vardır, demek¬tir. Hadîsi şerifler, numaralıdır. Ayrıca her bab ve fasıllardaki hadislerde, mahallî numara île numaralıdır. izah bölümünde de, ewela hadîsi şerifi rivayet eden sahabenin kısa hal te/cümesi, sonra lüzumlu îzahat yapılmıştır. Hadisi Şerifin râvisi yukar¬da geçmişse işaret edilmiştir, Veya zikri terk edilmiştir.
Şârih Aliyyülkâri :
Mişkat Şerhi «Mirkâtül mefâtih» adlı eser, yegâne istifâde kaynak ve dayanağımız olması hasebiyle bu kıymetli büyük beş cilt hâlindeki ese¬rin yazan, âlim, kâmil, muddekkik, hafızı kelam ve rriuhaddis olan Aliyyülkâri hakkında bir nebze bahsetmek gerekmektedir..
Asrının müceddidl kabul edien, hanefiyyülmezhep Aliyyibni sultan Mu-hammed elherevî: Hiratda doğuyor, sonra ilim tahsili için Mekke-İ Mükerremeye göç ediyor. Orada üstad Ebilhasanil Bekrî, Ahmed bin Hacer elmekkî, Abdullah sindi ve kudbuddîni Mekkiden iMm tahsil ediyor. Vefatı 1014 hicridedir. Allah ondan razî olsun.
Telifâtı kesîre sahibi olan bu zat, az zamanda nam ve sânı etrafa yayı¬lıyor. Eserlerinden bâzıları şunlardır :
1 - 500-560 sahife şeklinde büyük 5 cild hâlinde arabca ifâdelerle yazılan «Mişkat Şerhi Mirkâtül Mefâtih»,
2 - Bir cild halinde «Şemaili tirmizi Şerhi»,
3 - İki cild hâlinde «Şerhi Şifa-i Şerif»,
4 - Usûlü hadîsden «Şerhin nuhbe»,
5 - İlmi kıraatdan «Şerhi Şâtıbi»,
6 - Yine ilmi kıraatdan, «Şerhi Cezerî»,
7 - Mevzu Hadisleri zikreden «Mevzuatı Suğra ve kubrasi»,
8 - Hanefi âlimlerinin tabakalarını beyan eden «El esmarul ceniyye fitabakatıl Hanefiyye»,
9 - Nüzhetülhatırılfatır fi menakıbışşeyh Abdilkâdir,
10 - Keşfül hader fi emrilhızır,
11- Zavul meali fi şerhi Bed'il Emâlİ,
12- Hac mes'elelerini en geniş şekilde îzah eden «Menasiki hac»,
13- İmam Azamın eserine «Şerhi Fıkhulekber» Şerhi,
14 - Fıkıhdan «Nikâye» isimli esere şerh «Fethu Bâbıl inâye fi şerhi ennikâye»,
15 - Ahlakdan iki cild halinde «Şerhi Aynül ilim» eseri.
Bu yazdıklarımızdan başka daha pek çok eseri ve risalesi vardır. Sünnet Ve Hadisle İlgili Mühim Bilgiler
Tercümesini yapdığırmz «MİŞKAT EL MESÂBİH» isimli kitab,, hadîsi şerif kitablarından olması hasebiyle hadîsi şerif ve sünnet hakkında kısa ve umumî malumat vermek uygun görülmüştür.
Sünnet : yol ye âdet gibi lugât manâlarını ifâde eder ve çeşitli yerler¬de çeşitli mânaları muhtevidir.
Sünnetüllah : Allanın sünneti, Allâhın yolu, Allâhın âdet ve tabiatı de¬mektir.
Sünnetülewelîn : Ewel geçen kimselerin sünneti.
Sünnetülâhirîn : Sonra gelenlerin sünnet ve âdeti.
Sünnetü nebeviyye : Peygamberin sünneti.
Sünneti kavfiye : Peygamberin buyurduğu sünnet. Sünneti fîliye : Peygamberin işlediği sünnet.
Sünneti takrîriye : Başkasının işlediği şeyi peygamberin güzel görüp ka¬bul ettiği sünnet.
Sünnet hükümlerini beyan eden ilâhî âyet mealleri :
«İşte bundan ewel geçen münafıklar hakkındaki AlEahin (azab ve he¬lak) sünneti, böyledir. Allâhın sünnetini (âdet ve kanununu) değiştirmeğe asla imkan bulamazsın.» Ahzab sûresi, 62
«Halbuki, ewelki inkarcılar hakkında Allâhın sünneti geçmiştir.» Hıcr sûresi, 13
Peygamber (S.A.V.) efendimizde bir hadîsi şerifde sünnet kelimesini şu ifâde ile kullanmıştır.
«Bir kimse, ümmetimin fesad olduğu zaman benim sünnetime satılır¬sa, işte o kimse için yüz şehit ecri vardır.» Beyhakî
Şer'î hükümler, dört delile dayanmaktadır. Bu delil de : kitab, sünnet, icmâi ümmet ve kıyası fukahadır.
Şer'î hükümleri isbat eden delil, hakîkatta kitab ile sünnettir. İcmâi ümmetle kıyâsı fukaha ise, bu iki deiîlin, hükümlerini açıklayıcı delildirler.
'Sünnet ve hadis de, kur'anı kerimin hükümlerine dayalı veya kur'anı kerimin âyetlerini tefsir, îzah ve beyan eden hükümler mâhiyetini taşımak¬tadır.
Evet sünnet ve hadis; ya kur'anı kerîmi tefsir ve beyan eder veya onun üzerine bir hüküm ziyâde eder. Binâen aleyh beyan ve tefsir eaenin mertebesi, beyan olunanın mertebesinden sonradır. Zîra aslî olan nas, esastır. Tefsir ise, onun üzerine kurulmuş bir binadır.
Sünnet ve hadis de olan mânaların hebsi için kur'anda bir asıl ve hü¬küm mevcuttur. Bununla beraber kur'anın anlaşılmasında hadis ve sünne¬te mutlaka bir ihtiyaç vardır. Hadis ve sünnet olmadıkça kur'an üzerindeki içtihadımız eksiktir ve cok kerre yanlış hükümler çıkarmamı zada sebebtir.
Usulcularm: «Kur'anın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin kur'ana olan ihtiyacından daha çoktur.» Demeleri bu bakımdandır.
Bundan da anlaşılıyorki, «Sünnet, kitabın (Kur'anı kerîmin) hükmü hakkında son kararı söyler ve kitabdan maksat ne olduğunu beyan eder.ıt
Şu halde : «İslâmın esâsı yalnız kur'anjdır. Biz ancak ona bakarız.» gi¬bi söz ve iddia da bulunarak Peygamberin hadislerine kıymet vermemek, şayet kötü bir fikre dayanmıyorsa, hadis ve sünneti ve peygamberin vazi¬fesinin şümul ve mâhiyetini anlamamaktır. Zîra kur'anı tebliğ edende, tef¬sir ve beyan eden de peygamberin kendisidir.
Bu değer ve vasıfları taşıyan sünnet ve hadîsi şerifin ehemmiyet ve faziletini natık olan bârı ayeti keriyme ve hadîsi şerifleri naklederek bah¬simize son verelim. [4][4]
Sünnet Ve Hadîsin Fazileti
Sünnet ve hadis hakkında kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur : «Ey îmân edenler! Allâha itaat edin. Peygambere ve sizden (müslü-man) olan âmirlere itaat edin. Sonra bir şey hakkında münazaa (kavga, gürültü) ettinizmi, hemen onu Alâha (Kur'ana) ve resulüne (sünnetine) arz ediniz, eğer Allâha ve âhiret gününe inanıyorsanız. Bu (kitab ve sün¬nete) müracaat, hem hayırlı ve hem de netice bakımından daha güzeldir.» Nisa sûresi, 59
Bu âyeti keriymede beyan edildiği üzere, bir mes'ele hakkında müşkil-lik ve niza hasıl olduğunda hemen şer'î delil olan kitab ve sünnete müra¬caat ederek halli fasletmek yolunu tutmak ve bu iki delîli bilen ehline mü¬racaatla mes'eleyi en doğru şekilde aydınlatmak her müsiümanın vazifesi¬dir.

Sünnete sarılmanın ehemmiyet ve lüzumunu natık diğer âyeti kerîme mealleri.
«Habîbim!) Rabbin hakkı için, o kimseler ki; aralarında cekişdikleri şeyler hakkında seni hakem tâyin edib sonrada verdiğin hükümden nefis¬leri hiç bir darlık duymadan tam bir teslimiyette (boyun eğib) teslim ol¬madıkça, îman etmiş olmazfar.» Nİsâ sûresi, 65
Diğer bir âyeti kerîme mealinde şöyledir :
«Peygamber size ne verdi (getirdi) ise, onu alın (ona sahib olun). Ve size neyi yasak etti ise onu da afmayın (yapma dediğini de yapmayın).» Haşr sûresi, 7
Tercümesini yabdığımız «Mişkât el mesâbîh» adlı bu kitabın (kitab ve sünnet bâbı)nda geleceği gibi, sünnet ve hadîse, şer'î delil olarak sarılma¬nın lüzum ve ehemmiyeti beyan edilmiştir. Cümleden bir kaçını naklede¬lim.
Câbir (R.A.) den rivayet edilmiştir,
Resûîüllah (S.A.V.) buyurmuştur ki :
«Bundan sonra, elbette sözün en hayırlısı kitâbuilah ve hidâyetin en hayırlısı da Muhammed (A.S.) 'm hidâyetidir. İşlerin en şerlisi yeni çıkan¬lardır. Ve her Bid'at dalâlettir.» [5][5]
Abdullah ibni Amr (R.A) dan mervî dir, demiştir. ^Resûîüllah (S.AtV.) şöyle buyurmuştur :
«Sizin biriniz (hakkıyle) îman etmiş olmaz. Takt arzu ve isteği benim getirdiğime (hadis ve sünnete) tabî ola.»
Diğer bir hadîsi şerif de şöyle buyurulmuştur :[6][6]
«Bir kimse, ümmetimin fesâd o'duğu zaman, benim sünnetime sarılır-sa, o kimseye yüz şehid ecri vardır.» [7][7]
Bir hadîsi şerifte de şöyle buyurulmştur :
«Size iki şey bıraktım, onlara sımsıkı yapışdıkca katiyyen yolunuzu şaşırmazsınız. : (o iki şeyde) Allanın kitabı (kur'anı kerim) ve Peygamberin sünnetidir.»

[8][8]
Yukardaki naklettiğimiz gerçeklerden anlaşılmıştaki, edille-i şeriyye-den kitab ve sünnete sarılmak ve mucibi ile amel etmek; fertlerin, cemiyet ve milletlerin dünya ve âhiretin kurtuluş ve seadet yolunun ta kendisidir. Geçmişteki milletlerin ve müslümanların hayatlarına bakıldığı zaman gö-rülecektirki, İmanlı, hakka bağlı, ihlâs, sadâkat, vefakarlık, hüsnüniyyet, hizmet aşkı, büyüklere saygı, küçüklere sevgi, hulâsa îman ve islam ah¬lakının esaslarına bağlı yaşandığı zamanlar birlik, huzur, fetihler, dünya çapında yeni hamle ve çağlar ve hatta düşmanların sevgi ve hayranlığını kazanıb islâm ve müslümanlığa akın akın iltihaklar, hep kitab ve sünnete bağlılığın neticesi, hakkın yardım ve lutfuna mazhar olunduğu târihi bir oerçektir.
Nitekim islâmın geliş ve yayılışı. Bedir, Uhud, Handek, Hayber, Mek-kenin fethi, Kudüsün fethi, İspanyanın fethi, Anadolunun ve İstanbulun ve daha bir çok ülkelerin fethi, milletlerin müslüman oluşu top yekun isiâma bağlılığım neticesidir.
Hal böyle iken bugün milletlerin kurtuluşu için bu gerçek kaynak ve esasların dışında kurtuluş, huzur ve sükûn arayanlar görülmektedir. -Ha-kîkattan, tarihden ve tecrübeden yoksun kalbleri gözlen ve kulakları bâtıl veya küfürle perdelenenler dâima kurtuluşu bâtıl yollardan aramıştır, hglâ görülenler ve görüleceklerde aynı yolun yolcusudurlar; Helak ve hüsran onlarındır.
Seadet ve kurtuluş ise, hakka inanan ve hakka uyanlarındır.
Hadîsi Şerifin Tarifi
Hadîs : Peygamber sallallaâhü aleyhi vesellem efendimizin mübarek sözlerine, fiil ve takrirlerine hadis lafzı söylenmiştir. Bunlara, Sünneti filiye, sünneti kavMye ve sünneti takririye de denir.
Hadisi şerifleri nakleden bilginlere göre, «Haber» lafzı, «Hadis» lafzı nın muradifidir. Bir rivayette ise, «Haber» lafzı peygamber (S.A.V.) efendi¬mizden başkasından gelen sözlere denilmiştir. Diğer bir rivayette de, «Ha¬dis» lafzının kullanması ile «haber» lafzının kullanması arasında umum hu¬sus mutlak vardırki şöyledir: Her «hadis» haber olur. Fakat her «Haber» hadîs olmaz.
Hadîsi Kudsî : Mânası ilhamla veya uyku hâlinde veya bir melek vâsı¬tası ile peygamberimize ilkâ olunup lafzı kendisi tarafından söylenerek Allâ-hü teâlaya nisbet edilen hadisler, hadîsi kudsîdir.
Hadîsi şerifin tarifi ise, yukarda geçtiği gibi, söz, fiil ve takriri rasui ile sabit olan hadis ve sünnetlerdir.
Kur'anı Kerim : Hem lafzı ve hem mânası Allâhü teâlâdan cebrâil aley-hisselam ile inzal olunan kelâmı ilâhîdir.
Kur'anı kerim, lafzı ve manası ile mütevâtirdir. İnkarı küfürdür.
Hadîsi kudsî ise, mütevâtir değil belki meşhur olanı olabilir. Hadîsi kudsîyi ve Hadîsi Rasûlü inkâr eden kâfir olmaz. Fakat hadîsin hadîsi sa¬hih olduğunu bildiği halde tahkir ve tezyif eden kâfir olur.
Sünnet ve hadisleri terk edip amel etmeyen kimseler, şefaati rasulden mahrum olur.
Eser : Sahâbe-i kiramdan naklolunan güzel söz ve hallerine «Eser» denilmiştir. îlmi hadis, rivayet ve dirayet namlarıyıe iki kısma ayrılmakta¬dır.
Rivâyetülhadis : Hadîsi şerif râvîlerinin, zabd, adalet halleriyle hadîsi şeriflerin rasulüllâha ulaşma ve ulaşmadan kesilme keyfiyetleri bahsedilen ilim dalıdır. Bu ilim dalına «İlmi rivayeti Hadîs» denir ve bu ilim «İlmi Usûli Hadîs» nâmiyle anılan ilim dalında beyan edilmiştir.
Dirâyetülhadîs : Arabî ve şer'î kaidelere dayalı ve Rasûlüllah (S.A.V.) efendimizin ahvâli şahsiyetlerine mutabık olduğu halde hadîsi şeriflerden anlaşılan mâna ve mefhumdan bahseden ilim dalına da «İlmi Dirâyetülha¬dîs» denilmiştir.
Mevzuu : mâna ve mefhumu itibariyle hadîsi şeriflerin lafızlarıdır.
Gayesi : Hazreti peygamberin mübarek söz, fiil ve takriri ile sadır olan kıymetli sünnetleriyle hallenerek güze! huylarıyla zîynetfenib. haram ve kö¬tü şeylerden temizlenib iki cihanda seâdete erişmektir. [10][10]
Hadîsi Şeriflerin Kısımları
Mürsel Hadis : Râvînin son râviye isnad etmesi olmadan naklettiği ha¬berdir. Yani, Tabiînden olan râvîlerin Rasûlü ekrem (S.A.V.) efendimizden naklettiği hadîsi şerifin Gshabdan olan râvînin ismini zikretmemesi hâlin¬deki haberdir.
Müsned Hadis : «Hadîsi mürsel» in zıddıdır ki. Resulü ekrem (S.A.V.) efendimize vâsıl oluncaya kadar hadîsi şerifi rivayet eden râvînin, son râ¬viye isnet ederek naklettiği hadîsi şerife «Hadîsi Müsned» denir.
Muttasıl Hcdis : Rasûlü ekrem (S.A.V.) efendimize yahud ashabı kiram¬dan bir zâta isnadı bitişen hadîsi şerifdir.
Mâlikin Nâfî den ve Nâfiin ibni Ömer den ve ibni Ömer-in Rasûlü ek-rem {S.A.V) den rivayet ettiği hadîsi şerife «Hadîsi Muttasıl» denir.
Münkâtî Hadis : Sahabeden başka olan bir râvînin sakıt olarak rivâ-ti olan hadîsi şerifdir.
Mevsul Hadis : Hadîsi muttasılın aynısıdır.
Mütevutir Hadis : Bir biri ardınca gelen üç cemâat topluluğunun nak¬lettikleri ve bu cemaatların, Resûlüllah (S.A.V) efendimizden îtibaren nak¬lederek tâ nihayete erinceye kadar hiç birinde yaldn üzerine ittifak etme¬leri ödeten ve aklen tecviz imkânı tasavvur edilmeyen kimselerin naklettik¬leri hadîsi şeriflere «Hadîsi mütevâter» denir.
Bu hadîsi şerifin hükmü, kadiyyet ifâde ettiğinden bilinmesi ve amel edilmesi lazımdır. Hatta böyle mütevâter hadîsi şerifi inkâr eden, tekfir olunmuştur.
Meşhur Hadis : Birinci asırda haberi ahad gibi olan hadîsi şeriflerin, ikinci ve üçüncü asırda şöhret bulmasıdır.
Yani bir kimsenin resulü ekrem efendimizden ve o kimsedende bir ce¬mâatin ve o cemâattanda diğer bir cemâatin işiterek naklettikleri ve bu şekilde nihayete erinceye kadar ittifak eden cemaatların yalan üzerine it¬tifak etmeleri tasawur edilmeyen râvîlerin naklettikleri hadîsi şerife «ha¬dîsi meşhur» denmiştir.
Hadîsi meşhurun hükmüde kesinlik ifâde eder. Bianen aleyh hadîsi meşhuru inkar eden, asah olan kavle göre tekfir olunur.
Mevkuf Hadis : Sahabe tarafından rivayet olunup Nebiyyİ muhterem sallaltâhü aleyhi vesellem efendimiz hazretlerine isnâd edilen hadîsi şerif¬dir.
Sahih Hadis : Şaz ve muallel olmadığı halde, isnadı Resulü ekrem sal-lellâhü aleyhi vesellem efendimize muttasıl olarak ashabı adi ve zabd ta¬rafından en son rivayet eden râviye varıncaya kadar adalet ve zabd sahib-lerinin naklettikleri hadîsi şerifdir.
Haberi âhad : Bir kimsenin Resulü ekrem sallellâhü aleyhi vesellem-den işittiği ve o tek kişiden de diğer bir kimsenin, ondarda başka bir kim¬senin işittiği ve nihayete varıncaya kadar bütün râvîterin tek kişilerden işit¬tikleri ve bu şekilde naklettikleri hadîsi şerifdir.
Haberi âhadı inkar eden ittifakla kâfir olmaz. Haberi ânüd ile amel edilir. İtikad edilmesi farz değildir. Şu kadar varki, haberi âhadt inkâr eden tazlil olunur ve haberi âhadı inkâr eden, ehli Bid'attan sayılmıştır. Zira ha¬bere tecâvüz edilmese dahi, haber veren âlimlere hata nisbet edilmiş o!ur.
Muallak Hadis : Hadîsi şerifi Resûlüllâha isnad etmenin başlangıcında râvînin birisi veya ekserisi hazf olunan hadîsi şeriftir.
Hadîsi Kudsî : Manası A!lah-ü zülcelal tarafından lafzı da Resûlüliah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz tarafından beyân edilen hadîsi şerif¬tir.
Bu hadîsi Kudsîyi Cenâbu Hak Resulü ekrem efendimize ilham veya uyku hâlinde iken haber vermiş ve Resulü ekrem hazretlerinin de bu mâ¬nadan kendi sözü i!e haber vermiştir
Kur'anı kerim, hadîsi kudsîden efdaldır. Zîra kur'anı azîmüşşanın mu-bârek lafzı ve mânası Cenâbu hak tarafından inzal buyurulmuştur.
Kavî Hadîs : Resulü ekrem sallellâhü aleyhi vesellem efendimizin mu-bârek dili ile buyurmuş olduğu hadîsi şerifi söyledikten sonra Kur'anı ke¬rimden bir âyeti kerimeyi ukumuş olduğu hadîsi şeriftir.
Mâsih Hadis : Resulü ekrem sallellâhü aieyhi vesellem efendimizin ömrünün son zamanlarında veya önce söylediğini sonra söylediği ile hük¬münü değiştiren hadîsi şeriflere «nâsıh had>e» denir.
Mensuh Hadis : Resulü ekrem efendimizin cmr":.Jn p^jnda veya ev¬velce söylediği hadisi şerifdirki, sonra söyledikleri üe neshedilmiştir.
Kabir ziyaretini ewelce yasaklamıştı. Sonrada kabir zıyaıoti yapılma¬sını tavsiye buyurarak ilk hükmü neshetmişti. Ewelki sözüne «mensuh ha¬dis», ikinci sözüne de «nâsıh hadis» denilmiştir.
Umum Hadis : Bütün insanlar kasd olunan hadîsi şeriftir.
Husus hadis : İnsanlardan bir kimseye (mesela, sahabeden bir zata} hüküm ve karar verilen hadîsi şeriftir.'
Hasan Hadis : Râvîsi doğruluk ve emânet ehli olmakla meşhur olan hadîsi şeriftir.
Maktu Hadis : Tabiîni kirama bağlı olarak ve tabiin tarafından söylenen söz ve fiillerini beyân eden hadîsi şeriftir.
Şaz Hadis : Bir tek kişinin isnadı ile beyan edilen hadîsi şeriftir ki, o hadîsi şerif hakkında bir hadis şeyhi şehâdet eder.
Eğer o şeyh, îtimâda layık kişi ise, durulur ve onunla hüccet yapılmaz. Şayet o şeyh itimada layık bir kişi değilse, o hadisi şerif terk edilir.
Ğarib Hadis : Bâzan râvînin rivayeti, Tek başına bir şahîs halinde olan hadîsi şeriftir.
Bâzanda râviye hadis ashabından îtimad edilen bir zâtın muhalefeti ile rivayet edilen hadisi şeriftir.
laif hadis : Hasen hadisden : Hadîsi hasenden, mertebe bakımından aşağıdır. Zaif hadis. Sahih hadisle Hasen hadis sıfatlarını câmî olmayan hadîsi şeriftir.
Zaif hadîsin zafiyeti, Bâzan râvinin adaletli olmayışı veya iyi ezberle-meyişi veya îtikad bakımından râvî töhmet edilen kimseden olması gibi sebeblerdir.
Fezâili amal ve menkıbeler mevzuunda zaif hadisle ame! etmek caizdir.
Fakat ulemâi kiram efendilerimiz, «Zaif hadis ile ahkam isbat edilmez. Zîra rstihhad hükümlerinin isbâtında müctehid oian zatı muhterem, zaif ha¬dîse sarılması ve müctehid oian zatın zaif hadîsi, mezhebine uygun bir de¬lil ve bir mes'elede içtihadına delil etmesi caiz değildir.» demişlerdir.
Muhkem Hadis : Tevile muhtaç olmayan hadîsi şeriftir.
Müteşâbih Hadis : Tevile muhtaç'olan hadîsi şeriftir. .

Munfasıl Hadis : Tabiin hazretlerine vasıl olmazdan ewel râvilerin bir¬den fazla sakıt olan hadîsi şeriftir.
Müsiefiz Hadis : Nakleden râvileri, üçden ziyâde, olan hadîsi şeriftir.
Muzdarib Hadis : Râvînin rivayetinde ihtilaf ve izdırab olub bir defa bir surette diğer bir defasında da başka bir surette rivayet ettiği ve her iki rivayeti de bir birine zıt ve muhalif olan hadîsi şeriftir.
Merdut Hadis : Zahiren bir söz olub fakat bir mânası olmadığı gibi ri-vâyet şekli de kâfi oimayan hadîsi şeriftir.
Mevzu Hadis : Resulü ekrem saliellâhü aieyhi vesellem efendimize ya¬lancıların iftira edib uydurdukları haberdir.
Böyle uydurma hadisler, batıl hükümleri vehmettiren veya akle ve nak¬le muhalif olub tevil ve îzah yönleri olmayan, Cümle ve gramer hatası ile mana bozukluğu bulunan, basit bir iş veya hata yüzünden şiddetli cezalar veya basit bir amel için büyük mükâfatlar görüleceğini ifâde eden ve ha¬dis rivayet eden kimse yalancılıkla meşhur olan dindar olmayıb cahil olan ve nefsâni arzulara göre senetler ve hükümler uydurmakla bilinen kimseler tarafından uydurulur.
Hadis uydurma hareketi, Hicretin 41. senesi dördüncü halîfe Hz. Ali radiyallâhü anhm hilâfeti zamanında başlamıştır.
Mevzu Hadisi uydurma sebebleri : Hadis uydurmak için pek çok fasit sebebler ve gayelerle ortaya çıkılmış ve birinci asırdan beri devam ede gel¬miştir.
Sebeblerden bâzılarını sıralayalım :
a) İlk zamanlarda Hadis uyduranlar, ekseriya mensub oldukları tnezheb ve meşreblerini gölib getirmek çabaları ile hadis uydurmuşlardır. O zamanlar, müsiümanlar arasında çeşitli kurub ve partiler münâkaşaya tutuşmuşlar ve siyâsi gayelerle cumhur, haricîler, ve şîa kısımlarına ayrıl¬mışlardır.
b) Bid'atcılar da, Resûlüllâha (S.A.V.) iftira etmek için hadis uydur¬ma yollarını savunub hadis uydurmuşlardır.
Hammad bin seleme isimli bir Bid'at sahibi Râfizi şöyle demiştir: «Râ-fizîlera'en yaş!; bir adam, hadis uydurmak mevzuunda Râfizîlerin ittifak hâ-linde'olduklarını bana söyledi.s>
Bid'atcılardan biri de, mezheblerini İftira ve tezvir yoluyla müdâfaaya çalışan ve kitablarım mevzu hadislerle dolduran bir takım fakihlerdir. Hadis ilimleri, 313}
c) Hadis uyduranların en fecîsi ve en adîsi, her asırda görülen ba¬zı âlim tasfakEaırmn, hükümet adamlarına vaklaşmck ve onlardan dünyalık koparmak maksadiyfe hadis uydurmalarıdır.
Bu mevzuda da geçmişte olduğu gibi, günümüzde de bir takım âlim taslakları câhil kişilerin devlet adamlarının yanında imtiyazlı olmak ve bir dünyalığa kavuşmak emeliyle hakîkati söylemeyib gizleyen, veya tahrif ederek konuşan veya düpedüz uydurma ve indî sözler sarfedenleri görmek fe ve işitmekteyiz.
d) Uydurma Hadiscilerden bir kısmı da, Halk arasında bilgiç geçi¬nen bâzı kişiler, halka âlîm görünmek için hadis uydurmuşlar ve peygam¬ber efendimize iftira etmişlerdir.
Bu hususta da sayılmayacak kadar misal vardır. En bârız örnekleri bu¬gün halk arasında imtiyaz ve şöhret almış bir takım âlim taslaklarıdırlar Usûlü hadis, ilmi hadis, fıkıh, tefsir ve hatta arabca gremer ilimleri olan sarf, nahiv, mantık, meânî, beyan, bedî ile ilmi kelâm bilgilerini beyan eden eserlerden birer tanesini olsun bir üstaddan okumamış, adını dahî duy¬madığı ilim dallarından bahsetmeğe kudreti olmayan bir takım şöhret ve menfeat bezirganları görülmektedir.
e) Uydurma hadisciler, halkı yalan ve uydurma kıssalarla en yüz-yüz ve hayasız şekilde avtırlar ve böylelikle kendilerini halk nazarında âlim göstermeğe çalışırlar. Hulâsa, uydurma sebeblerinden biriside, kıs-sacılardır. Ancak Kur'an kıssalarını okumak ve hadîsi şerif kıssalariyle meş¬gul olmak en salim yoldur.
f) Bâzı Zâhld ve mutasawif geçinen kimselerin, insanları sâlih amellere teşvik etmek için Resulü ekrem (S.A.V.) efendimizin söylemedi¬ği bir sözü hadis diye uydurmakta bir beis görmemeleri de en şenî hadîs uydurma sebeb.'erindendir.
Resulü ekrem efendimizin açık, seçik ve her hakîkatı olduğu gibi özlü bir şekilde beyan buyurması kâfi değiimiş ve Resûlüllah salleilâhü aleyhi vesellem efendimiz anlayıb bilememiş gibi, bir mâhiyet göstererek ibâdet ve itâata terğib ve günahlardan korkutmak için bir takım haberler uydur-, mak elbette gayet çirkin ve en şenî iftiralardandır.
Mübarek gecelerle ilgili çeşitli namaz tarif edenler, kur'an kerîmin okunmasını bıraktırıb kendilerine has evrâdlan okutmaya çalışanlar ve daha birçok fazilet diye âyet ve hadis de beyan edilmeyen uydurma faziletlerden bahsedenler olmuşlar. Bugünde aynı yolun sâlikleri imtiyazlı olarak bu amelleri işlemekten geri kalmamaktadırlar.
Halbuki peygamber sallelâhü aleyhi vesellem efendimiz mübarek sö¬zünde şöyle buyurmuşlardır :
«Benim ve hulefâ-i râşîdinin (dört halîfenin) sünnetine sımsıkı sanlın. Yeni çıkan (ve ibâdete sokulan) işlerden (uydurmalardan) kaçının. Zîra her yeni çıkan Bid'attır ve her Bidat dalâlettir.»
g) Hadis uyduranların en şenî ve kötüsünden biriside, yahûdî ve hırıstiyan âlimlerinin uydurarak ortaya attıkları ve kitablara yazarak piyâse-ye sürdükleri sözlerdir.
Bu hususda da pek çok örnekler vardır. Bir tanesi şöyledir :
«İbni Asâkîr tahric ediyor ve diyor ki,'
«Hârûnu Reşide bir zındık getirildi. Bu zındığın hâlini görüb bilen ha¬lîfe öldürülmesini emir buyurdu.
«Bunun üzerine o zındık dedi ki :
«Yâ emirel müminin! Ben, siz müslümanları doğru yoldan çıkarmak için, haramı helâl ve helâhda haram kılar dört bin hadis uydurdum. Ve bu uydurduğum hadislerin bir harfinî dahî peygamber söylememiştir. Sen bu¬nu ne yapacaksın?
«Bunun üzerine Hârûnu Reşid dedi ki :
«Ey zındık! Abdullah İbni mübarek ve Ebu İshak gibi âlimler onu ayırt ederler ve harf harf çıkarırlar.» [11][11]
Buna benzer yahûdî dönmelerinin veya yahûdîlerin, Hıristiyanların ve zındıkların hakîkatı tahrif etmek emeliyle uydurdukları hadis pek çoktur.
İbni cevzi, imamı suyûtî ve Aliyyülkârî gibi, büyük islâm âlimleri böy¬le uydurma hadisleri bir bir ortaya koyan senetleri ve hükümleri yazmışlar ve sünnetle hadîsi böyle uydurma sözlerden temizlemeğe çalışmışlardır.
Maalesef yine de pek çok uydurma sözler, hadis diye kitablara yazıl¬mış, bu yüzden bir çok kitablar uydurma hadislerle dolmuştur.
Uydurma hadîsler dün, revaç bulduğu gibi, bugünde ayeti, hadîsi şerifi, ve edille-i şer'iyyeden hiç bir bilgisi olmayan pek çok câhil ve yetgisiz kim¬seler âyeti hadis ve hadisi âyet ve hatta büyüklerin sözlerinden bir sözü âyet
veya hadîs meali diye söyleyenler görülmektedir. Ve böyle ehliyetsiz kim¬seler kendilerine bilgin süsü vermektedirler.
En ünlü mevzuat kitabları
1- Kitabul mevzuat, kitabul ebatıl, Hüseyin bin İbrahim Elcezekânî 543
2 - Kitabul mvzûat, Allâme ibni Cevzî, 597
3- Kitabul mevzuat, Musannifi, Aliyyülkârî - 1014
4 - .Elfevâıdülmecmûa filhadîsilmevzûa, Şevkânî - 1250
5 - Elleâlîf Mesnûa filehâdisilmevzua, Celâleddin Suyûtî - 911
6 - Tenzîhüşerrîatül mevzua, Alîyyibni Muhammed bin El Irak
Bir hadîsin uydurma olduğnu bildiren ana esaslar .
a) Nakledilen hadîsin Kur'anı kerime ve Hz. Peygamberin sünnetine muhalif olması,
b) İslam ahlakının kurallarına aykırı olması,
c) Aklı selimden, Allanın ödet ve sünneti olan kanunlardan ve realite¬den uzaklığı,
d) Hadisin ihtiva ettiği lafız ve manasında gülünç ve maskaralığı icab ettiren sözlerin bulunması,
e) Hadisin, lafzında veya mânasında rekaketlik (uygunsuzluk ve dil dolaşıklığı) bulunması hâli,
f) Hadisin söylenişindekj ölçüsüzlüğün bulunması,
g) Yalan hadisleri ortaya koyanlardan bazıları istedikleri suçları açıkça İtiraf ve ikrar etmiş olmaları,
Buna misal olarak Amr ibni sâbihîn hazreti peygambere nisbelle bir hutbe uydurduğunu söyleyebiliriz.
h) Bir hadisin uydurma olduğu îtiraf edilmez isede, bunu ortaya koya¬nın hâlinden bilinebilir.
i) Yalan bir hadisin metni ya uydurucunun kendi ifadeleridir, yahutda başkasının sözlerinden ibarettir, Uydurma metinler ve eski filozofların veya diğer büyük adamların câzib ve özlü sözleridir.
Meselâ : Eski Müşrik hâkimlerinden Haris bin kelûde ile Hz. Ali ve mâ¬lik bin dînar gibi zevatın bâzı sözleri Hz. Peygambere nisbet edilerek Hadis diye rivayet edilmiştir. Eski yunan feylazoflanndan Eflâton ve Hipokretes'in bazı tıbbî sözleride Hadis olarak gösterilmiştir.
İşte yukardaki haller gibi, uydurma ve yalan olan hadisleri bildiren pek çok haslet ve esaslar vardır. Bu haller bulunan her hadis, uydurma ve yalan hadisdir.
Hadis ilmine âit mühim kaideler.
Hadis ehlinin nazarında söylenen ve kullanılan bâzı kelime ve terimler vardır. O terimlerin ifâde ettikleri mâna ve maksatları sıralayalım.
Sahih, lafzı : hadis ehlinin ıstılahında zikrolunursa, ondan maksad «Cami-! sahîhi buhâri» dir.
Sahîhayn, lafzı zikrolunursa, ondan murad «sahîhi Buharı» ve «Sahîhi. Müslim» dir.
Sıhah; lafzı zikrolunursa, ondan murad «sıhahısitte-altı sahih kitab -kütübü sitte» dir.
Meşhur olan bu altı hadis kitablarından başkaları, kayıtlı olarak zikro-iunub, mutlak zikrolunmaz. «Sahîhi İbni huzeyme», «Sahîhi ibni Hıbban» Ve «Sahîhi müstedreki hâkim» gibi kayıtlı olur.

Kütübü Sitte-î Meşhure = Meşhur altı kitab
Hadisi şerif kitabları arasında sahih ve sağlam kaynak ve ilk tasnif edilen altı adet hadîsi şerif kitablarına «Kütübü sitte» denilmiştir ve şun¬lardır :
1 - Buharînin «El Câmiussahihi», Müellifi; Ebu Abdillah Muhammed bin İsmail El Buharîdir. Vefatı, 256
2 - Müslim-iin «Elcâmiussâhîhi» Müellifi, Ebil Hüseyn Müslim bin El haccac Elkuşeyrîdir. Vefatı, 261
3 - Ebu Dâvudun «Essünen-i» dir. Vefatı, 275
4 - Ebu Tsa Ettirmizînin «Elcâmi ussünen-i» dir. Vefatı, 279
5 - Ennesa-înin «Essünen» diğer bir ismi «Elmüctebâ veya Essü nenü essuğra» sidir. Vefatı, 303
6 - İbni Mâcenin «Essünenü» isimli eseridir. Vefatı, 275 Essünen lafzı, mutlak zikrolunursa, ondan murad; «Süneni Ebu Dâvud»,
«Süneni Tirmizi», «Süneni Nesa-i» ve «Sünenü İbni Mâce El- kazvînî» dir. Bunlardan başka sünenler, kayıtlı olarak zikrolunur. «Süner^ü iDâre kutnî» ve «Sünenü kebîri Beyhakî» gibi.
MÜSNEDLER
Mesânîd = Müsnedler lafzı. Mutlak zikrolunursa, ondan murad; «Müs-nedi Ahmed bin Hanbel», «Müsnedi Ebî yâlâ el Mûsilî», «Müsnedü Eddâri-mî» ve «Müsnedil Bezzâr» dır.
Kütübü sitte Musannıflan için remz olunan harfler Kur'anı kerimden sonra hadisi şerif kitablarından altı kitabın Müellifle¬rinin her biri için ayrı ayrı harflerle birer remz konmuştur ve şöyledir :
1 - Noktalı «Ha» harfi-Imamı Buharîye mahsustur.
2 - «Mim» Harfi, İmamı Müslime mahsustur.'
3 - «Te» Harfi, İmamı Tirmiziye mahsustur.
4 - Dâl «Harfi, Ebu Dâvuda mahsustur.
5 - «Sin» Harfi, İmamı Nesaiye mahsustur.
6 - «He» Harfi, İmamı ibni Mâceye mahsustur. .
Diğer muhaddislere âit başka rumuzlarda vardır.
Sünnet, Hadis ve muhaddisler hakkında kısa malumat zikrettikden sonra esas eserin mukaddimesine ve kitabın usul ve üslubuna âit ifâde¬lerini tercüme ve îzah etmeğe başlamş oluyoruz. Dikkatle okuyup bir yan¬lış anlayışa ve hükme varmamak en seâlim yoldur. Kalem, ifâde ve matbaa hatası görülürse düzeltmek veya ikazda bulunmak ise, yolların en doğru¬larından birisidir. Cenabı hak bütün mümin kardeşlerimizle bizlere tevfik ve ıınâyetini ihsan buyursun. Amin 20 - Muharrem - 139710 - Ocak - 1977[12][12]
Mukaddime
Rahman ve rahim olan Allâhın adı ile başlarım.
Hamd, Allâha mahsustur, ona hamd eder, ondan yardım diler ve ona (günahlarımızın afvi için) istiğfar ederiz. Amellerimizin kötülerinden ve ne¬fislerimizin şerlerinden Allaha sığınırız. Bir kimseyi Aüahüteâîâ hidâyette kılarsa, onu hiç bir kimse dalâlete saptıramaz ve bir kimseyide cenabı hak dalâlette bırakırsa, hiç bir ferd onu hidâyete eriştiremez.
Allâhdan başka ilâh olmadığına şahadet ederimki, o şahadet kurtulu¬şa vesiyle ve derecelerin yükselmesine kefil olur.
Muhammed (S.A.V.) Allanın kulu ve Rasûiü olduğuna şahadet ederim. Uman yollarının eserleri yıkılmış olduğu, îman nurlarının meşâlesioin giz¬lendiği, tevhid ve iman yollarının esaslarının zaiflediği ve cehil ve zulmün çoğalması ile iman yollarının mekan ve mercîi bilinmediği bir zamanda Allahüteâla onu (Muhammed Aleyhisselâmı) göndermiştir.
İşte böyle bir zamanda salâtü selâm onun üzerine olsun, onu gizli ve yıkılmış olanı yükseltmiş ve kuvetlendirmiştir ve ateşin kenarında olan kimseleri kelime'i tevhidin teyic* ile manevi hastalıktan şifalandırmıştır,
doğru yola gitmek isteyenlere hidâyet yolunu açıklamıştır. Saadet hazine¬lerine malik olmayı arzu edenlere saadet hazinelerini izhar etmiştir.
Artık bundan sonra; Onun (Rasulullahın) hidâyetine sarılmak ancak onun kalbinden, göksünden ve ağzından zuhur eden şeylere ittîba etmekle olur. Ve Allahın (kopmaz) ipine (Kur'ana) sarılmakda ancak onun (Rasu¬lullahın) sünnetini beyan etmekle tamam olur.
Sünneti ihya edici, Bidâdı yıkıcı Ebû Muhammed Bin Mesûd elferrâ elbeğâvî [13][13] Allâhüteâla onun derecesini yükseltsin, İmamı beğcivi Hz. le-rinin tasnif etmiş olduğu (Kitabül mesabih-in) babını tasnif ederek kitap halinde cem etmişti. Anlaşılması ve zabtı güc olan hadisi şerifleri zaptet-m iştir.
imamı beğâvi Hz. (Allah "ondan razi olsun), kitabül mesabihde kısalt¬ma ve senetleri hazfetme yoluna gidince, her ne kadar imamı fceğâvinin nakli olsa ve kendisi isnad ehli gibi itimad edilen âlimlerden isede bazı tahkikcı ve tetkikci alimler, hakkında söz ettiler. Aynı zamanda imamı be-gövinin senedsiz olarak zikrettiği hadisler, kimin ve nereye aid olduğu bi¬linmeyen bir arazi gibi delalet eden bir aiâmetde yoktu.
Bunun üzerine Allahüteâlanın hayırlı kılmasını taleb ederek ondan yardım diledim. Hemen belli ve isnadlı olmayanları belirtip isnadlarını bil¬dirdim ve hadis hafızlarının zaptedenlerini, itimad sahipleri ve ilimde sebad ve karara varmış âlimleri, hadis imamlarının rivayetleri gibi şekilleri mesa-bih kitabının her hadisinin mehallinde senetlerini koyup yerleştirdim (Hati¬bi teprizinin ifadesidir).
Meselâ (senetleri yerleştirilen) : Ebî Apdillâh Muhammed Bin İsmail El buhari [14][14] ve Ebil Hüseyin müslim Bin El haccac El kuşeyrî [15][15] ve Ebi Apdiilâh Malik Bin Ei'es behî [16][16] ve Ebi Apdiliah Muhammed Bin El İdris Şâfi-Î [17][17] ve Ebi Apdillah Ahmet bin Muhammed bin hanbelişşeybânî [18][18] ve Ebî İsâ Muhammed Bin İsâ ettirmizî [19][19] ve EbîDavud Süleyman Bin E! eşâ-sissicistanî [20][20] ve Ebi Apdirrahman Ahmet Bin Şuaybin nesâî [21][21] ve Ebi Apdillah Muhammed bin yezid Bin mâce El kazvînî [22][22] ve Ebi Muhammed Apdillah bin Apdirrahman eddarimî [23][23] ve Ebil hasen Aliyyi Ibni Ömer Eddâre hudnî [24][24] ve Ebi Bekir Ahmed bin El Huseyn El beyhakî [25][25] ve Ebil Hâseni rezin Bin Muâviye Elâbderiyyî [26][26] ve bunlardan başkaları gibi-, (erdir. Bunlardan başkalarıda azdır.
Ve ben bu kimselere (yukardaki muhaddisiere} hadisi şerifi nisbet et¬tiğimde, sanki Peygamber sallaliahü aleyhi veselleme isnad etmiş gibi olu¬yorum. Zira onlara İsnad edilince hadisi şerif hakkında isnad mevzuu bitmiş oluyor ve isnad edilen hadisin tahkikatından kendimizi müsteğni kılıyoruz. Ve yine İmamı Beğâvinin serdedip koyduğu üslup gibi bablan ve kitapları (ba¬hisleri) tertibleyip yazdım ve onun bahis ve bablarının yoluna tabi oldum.
Ve her babı çok zaman üç fasıl üzere taksim ettim; .
Birinci bab : Buhari ve müslimin veya tek başına bunlardan birinin tahric ettiği hadisi şeriflerdir. Ve rivayette dereceleri yüksek olduğu için her nekadar başkası o hadisi şerife rivayette iştirak etmişsede ben sâde bu ikisinin (Buhari ve müslimin) Rivayetleri ile İktifa ettim.
İkıinci bab : Buhari ve müslimden başka diğer zikredilen hadis imam¬larının rivayetlerini yazdım.
Üçüncü bab : Hadisi şeriflerdeki rivayet nisbeti şartlarını muhafaza ederek bablara münasib ve muvafık olan manalar üzerine şamil olanları irad ettim, velevki bu irad edilip yazılanlar selef (sahabe - tâbi'in) ve halef (daha sonraki alimler) den mesur olsun.
Bundan sonra (ey okuyucu), eğer bir babda hadisi bulamazsan : işte onu tekrar olduğundan iskat ettim. Eğer diğer bazı hadisi şerifi ihtisar' üzere terk olunmuş veya hadisi şerifi tamamlamak üzere zammedilmiş bulursan, İşte buda kısalttığım ve tamamlamak üzere ilhak ettiğime ihti¬mamından dolayıdır.
Eğer İki fasılda ihtilafa düşersen, muttali olup birinci fasılda şeyhayn (Buhari, müslimin) zikrini (halbuki birinci fasılda bunların zikri gerekirken) bulursan, bilmelisinki ben Humeydînin «El cem'u beyne sahihayn-ı» ile (İb-nül esirin) «Camiul usul» adlı iki kitabı tetkik ve tetebbu etmemden sonra niha-i hüküm de şeyhaynin sahihlerine itimad ettim.
Şayet hadisin nefsinde (Metninde) ihtilaf görürsen, işte buda hadis¬lerin yollarının (senetlerinin) muhtelif olmasındandır. Belkide ben şeyh (İmamı beğavî) Radiyallahü anhin takip ettiği rivayet yoluna muttali olma¬ya bilirim. Benim kendimin sözü olan «Ekûlu — benderim» Kelimesini ise, asıl kitaplarda rivayetleri bulamadığım veya asıl kitaplarda hilafını buldu¬ğum zaman çok az rastlarsın. Binaenaleyh şayet «ben derim» ifadesine va¬kıf olur isen, kusuru benim rivayetimin azlığına nisbet etmelisin.
Cenabu Allah (c.c.) iki cihanda kadrini yükseltsin kusuru şeyh (İmamı beğavi) tarafına nisbet etme. Şeyh (İmamı beğâvi) Hz. ne kusur nisbet et¬mekten uzak ol. Bir kimse, eserde bir kusura muttali olurda bizi ikaz eder ve bizi doğ¬ru yola sevk ederse, Allahüteâla onlara rahmetini ihsan etsin.
Takat ve kudretim nisbe-tinde tenfir ve teftiş hususunda son gayretim: gösterdim, görüb bulduğum gibi o ihtilafı naklettim.
Şeyh (İmamı beğavi) Radiyallahü anhin bir hadisi şerife, garib veya zaif veya bunlardan başka işaretinide çok zaman olduğu gibi beyan ettim. Şeyh merhumun hadis usûlunda (munkatı, mevkuf ve mürsel gibi) zikredi¬lenlere işaret etmediğinde, bende terk etmekde ona olduğu gibi tabî ol¬dum. Ancak az yerlerde bir garaza binaen zikrettim. Qok zaman hadisin mahrecini boş ve isnadsız bulursun. Bu çok zaman boş bırakmanın se-bebide, ravisinin tahric yoluna muttalî olmadığımdan ve bunun üzerinede hadisin sonunda beyazlığı olduğu gibi terk ettim.
ey okuyup bakan kimse! eğer sen hadisin mahreç ve ravisine muttali olursan, hemen râvi ve mahreci hadisin sonuna ilhak et, böyle ame¬linden dolayı Allahüteâla seni en güzel mükafatla mükafatlandırsın.
Kitabın adına «Mişkat El Mesabih» ismini verdim.
Bu eserin neticeye vasıl olmasında ANahdan tevfik, inayet, hidayet, kötü akide ve amelden siyânet ve arzu edilen maksadın kolaylığını isterim. Ve hayatta ve öldükten sonra ve bütün müslüman erkek ve kadınlara men¬faat vermesini dilerim.
Buna Allahüteâla kafidir ve o ne güzel vekildir. Kudret ve kuvvet, an¬cak aziz ve hakim olan Alfanındır. [27][27]

Niyyet Bahsi
Tercümesi :
1- Ömer ibni elhattab (R.A.) dan mervîdir, demişüı;
Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki :
«Ameller (in kıymet ve kabulü), ancak niyyetlere göredir. Ve herkesin niyyet ettiği ne ise, kavuşacağı (nâii olacağı ve eline geçecek) şeyde an¬cak odur.
«Binâen aleyh bir kimsenin hicreti, Allahâ ve Resulüne olursa, işte onun hicreti, Allâfta ve Rasûlünedir.
«Şayet bir kimsenin hicreti, eline geçireceği bir dünyaya veya nikah¬layacağı bir kadına olursa, işte o kimsenin hicreti de, hicretinin gayesi ne ise, ona (dünya veya kadına) olur » Buhâri, Müslim[28][28]
İzâhat
Râvi Hz. Ömer (R.A.) kimdir? :
Mekke-i mükerremdeki Kureyş kabîlesindendir. Peygamber (S.A.V) efendimizle Kâb bin Lüey-de nesebi birleşir.
Resûlüliah {S.A.V) efendimiz onu «Ebû Hafz» künyesi ile künyeledi, Ve hak ile bâtılın arasını tefrik ettiği için «Faruk» lakabı ile İakablandırdı.
Hz. Ömer (R.A.) erkeklerden müslüman olanların kırkıncısıdır. Müslü¬man olduğu sırada kadınlardan on adet müslüman kadın vardı. Ve Hz. Ömerin müslümanhğı nübüvvetin altıncı senesinde olmuştur.
Hz. Ebü Bekirin (R.A.) vefatından sonra Hz. Ebû Bekirin tavsiyesi üze¬rine halîfe seçilmiştir. Hilâfete, hicretin on üçüncü senesinde geçmiştir. Halifeliği zamanında pek çok belde ve şehirler fethedilmiştir.
Medîne-i münewere de Hnstiyan bir köle olan Ebû Lülü-ün tecâvüzü ile zilhiccenin dördünde çarşamba günü sabah namazını kılarken şehit ol¬muştur.
Vefatı, hicretin yirmi üçünde asah olan kavle göre, altmış üç (63) ya¬şında olmuştur. On sene altı ay halifelik yapmıştır.
Sahabe arasında ilk defa «Emîril müminin» ismi Hz. Ömere verilmiş¬tir.
Peygamberimizin, ikinci halîfesi, kayın pederi ve Hz. Hafza validemi¬zin pederidir.
Rivayet ettiği hadîsi şerif, beşyüz otuz yedi (537) adettir. Bunlardan seksen biri (81) Buhârî ve Müslimin ittifakı iledir. Otuz dördü (34) tek ba¬şına Buhârî de ve yirmi bir (21) adedide Müsîimdedir.
Yüzüğünün kaşında «Kefâ büınevti vâizen yâ Ömer! : Ey Ömer! vâzu nasîhat yönünden ölüm kâfidir.» yazılı idi.
İlâhî hükmü icra etmede çok şedit, akıllı, müctehid, mücâhid, sabırlı
ve dilinde hakkın tezahürü görülmüş ve onun temennilerinden bâzılarına göre, ilâhî âyetler gelmiştir.
Kâdî Beydâvî, Nisa sûresinin (60) numaralı âyeti olan «Sihirbazın hu¬zurunda muhakeme olmalarını isterler» tefsirinde şu hâdiseyi zikrediyor :
«İbni Abbas (R.A.) in rivayetine göre.
Bir münafıkla Yahûdî arasında bir husûmet(niza ve kavga) meydana geliyor. Yahûdî mahkemeleşmek için Resûlüllâha (S.A.V.), münafık da Ya-hûdîlerin sihirbazı olan Kâb bin Eşrefe müracaat etmek ister. Yahûdî o münâfıkı güç belâ ikna eder, sonra her ikiside beraber Resûlüllâhın huzu¬ru seâdetine girerler. Peygamber (S.A.V) efendimiz Yahûdîyi haklı görün¬ce, onun lehine hüküm verir. Fakat dışarıya çıkınca münafık bu . hükme râzî olmayacağını söylüyor ve Yahûdîyi zorla Hz. Ömere götürüyor, Ömer-de mahkeme olalım diyor.
— Yahûdî, Hz. Ömere Resûluilah benim için hükmetti, fakat münafık onun hükmüne râzî olmadı ve sene dâvayı getirdi, diyor.
— Bunun üzerine Hz. Ömer münâfıka; böylemi oldu? diyerek soruyor.
— Münafık da, evet diyor.
— Hz. Ömer: Siz olduğunuz yerde durun ben hemen geliyorum, di¬yor. Ve içeriye giriyor, kılıcını aldıktan sonra dışarıya çıkıyor, münâfıkın boynunu düşürünceye kadar kılıcını vuruyor ve diyor ki:
— Allah'ın ve Resulünün hükmüne razî olmayana ben böyle hükme¬derim, der.
— Bunun üzerine derhal Ceprâil Aleyhisselam geliyor, ve: Ömer hak-ia batılın arasını tefrik etti, demiştir.
— Bu sebebden dolayı, kendisine «Fârûk» lakabı, söylendi,»[29][29]
Fazilet ve adaletine âid sayılmayacak kadar hükümler, haller, hadiseler ve esaslar vardır. Kısaca özetlemiye çalıştık ve şerhde ki malumatla iktifa ettik. Cenâbu hak, Razi olsun ve Şefaatından bizi mahrum etmesin, Amin. [30][30]
Niyyetin Hükümleri
Hadîsi şerifteki, «Ameller, ancak niyyetlere göredir. Ve herkesin niy-yeî ettiği ne ise, kavuşacağı şeyde ancak odur.» cümlesinde farz, vâcib, sünnet, müstehab, mubah ve mendüb olarak beyan edilen hükümlerin amel ciheti, mutlaka bir kasıd ve gayeye bağlı olduğu, her hanki bir işin yapıiması için kaibden yapılacak bir niyyet ve karârın bulunması gerekti¬ğini arzetmektedir. Ayrıca âhirette mükâfat ve cezânında niyyetlere göre verileceği ve seâdet yurdu olan cennette ebedî kalınanında iyi niyyetlere bağlı olduğu İzah edilmektedir^
Evet, dil, ei, ayak ve bütün azalarla yapılacak işlerin rastgele değil, ewelâ yapılacak işlerin gönülden bir tasawuru ve bu tasawurun tahak¬kuk ciheti kararlaştırılır, sonra da kalbdeki niyyet ve karârın tercüman ve tezahürü olan amel yapılır. Zira kulluk ve en hayırlı amel, niyyetin güzel olması ve kalbin temizlik ve sâfiyyeti ile kazanılır. Böylece güzel gayenin tezahür sekti de. vucud ve kaliblarımız da görülmüş oluyor.
Niyyet ve gayeler, her şeyin başı ve esâsıdır. Gayesiz ve niyyetsiz olan her şey muattal ve başarısız olur. Eğer niyyet ve gaye iyi ve makbul şeyleri yapmak ve iyilikleri elde etmek için olursa, bu niyyet dünya ve âhi-reî seâdetinin en güzel nüvesinin bulunması demektir. Zira insanların, inanç, gaye ve niyyeti ne ise, dünyâda ve âhirette ayni gayelerin tahakkuk ve devamını yaşatmak, yeşertmek ve yapmak emelinde olur ve yapmaya çalışır
Binâenaleyh bir kimsenin inancı ve gayesi hayır olursa, iyilikleri ve iyiliklerin mükâfatını kazanma emellerini elde eder.
Şayet inanç ve gayesi şer ise, o da kötülükleri elde etmek ve fenalık¬ların içinde yüzmekle hayâtını idâme ettirir. Ve bu hayâtının semeresi, dünyada ve âhirette aynen tezahür eder.
Meselâ : Müminin iyi niyyeti ve daima mümin olarak yaşama azmi, ve imânın çerçevesi mesabesindeki iyi amelleri işleyerek yaşama emeli, onu cennette ebedi kalmasını sağlıyaeak ve iyi niyetinin mükafatına nail oiarak Cennette ebedi kalacaktır.
Kafirde, küfrüne ve kafir olarak yaşama azmi ile dünyada küfür amellerine devam etmesi, kötü niyetinin cezası olarak cehennemde ebedi kalmasına sebebtir. Zira ameller ve mükâfatları niyyetlere göredir.
Hattâ mümin olan bir kişi, bir mütdet imanla yaşayıp sonra kafir ol¬maya niyyet ederse, o kimse velevki on yirmi sene ve daha fazla zaman sonra kafir olmaya niyyet etsin, hemen o küfre niyyeti zamanından itiba¬ren kafir oiur ve iyi amelide kafirlerin amlleri gibi, ahiret de hiç bir seme- . re vermez.
Emali adlı akait kitabında bu hüküm şöyle beyan edilmiştir :
«Bir kimse, senelerce sonra kâfir olmaya niyet ederse, derhal o andan itibaren hak dinden çıkmış (Kafir olmuş) dır.»
İmanda sebat ve kararlılık niyyetinin şartlılığını beyân eden ilâhi hüküm
«Ey iman edenler! Allâha, onun peygamberine ve o peygambere ayet indirdiği kitaba ve daha ewel indirdiği (İncil ve Tevrat gibi) kitaba iman (da sebat) edin» Nisa suresi, 136
Evet cenabu hak küfürden başka kötülükleri yapanları ve yapmak az¬minde olanları dilemesiyle af eder. Ancak küfür ve Şirki afvetmez.
Bir ayeti kerimede meâlen şöyledir :
«Şüphesizkıi Allah (C.G.), Kendisine şirk koşanları bağışlamaz. Bu şirk den başkasını (Büyük günahları), Dilediği kimseden bağışlar». Nisa süresi, 116
Diğer bir âyeti kerimede kalbin karar ve kazancı şöyle beyan edilmiş¬tir :
«Allâhü teâlâ ancak sizi, kalblerimizin irtikab ettiği (kötü niyyet, küfür kasdı gibi) şeylerle sorumlu tutar da muâhaza eder.» Bakara - 225
Bir hadîsi şerifde de şöyle buyurulmuştur :
«Bir kutun îmânı, istikâmette olmaz, tâki kalbi istikâmette ola. Ve bir kulun kalbinin istikâmeti, dilinin istikâmette olması iledir,»
Şu halde mümin, hem îmânın da ve hem amellerinde iyi niyyete sâhib olmalıdır. Zira her şeyin netice ve iyi sonucu, iyi niyyete bağlıdır.
Nitekim bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :
«Müminin niyyeti, amelinden hayırlıdır.»
Hadîsi şerifteki, «Binâenaleyh bir kimsenin hicreti, Allâha ve Resulüne olursa, işte onun hicreti Allâha ve Resulüne dir.» cümlede de şu hükümler mündeçtir.
Hicret : Lügatta, göç etmek, kaçınmak, terk etmek ve ayrılmak, küsüş¬mek gibi mânalara gelir.
Şeriatta hicret : Küfür diyarından islam diyarına göç etmektir ki, sahâ-be-i kiramın Mekke-i mükerremeden Habeşistâna ve M'edîne-i münewere-ye göç etmeleri bu cümledendir. Esas târihî olaylara ve islam nâmına yapı¬lan hicret bu hicrettir. Diğer hicret tâbirleri, kötülükten kaçınmak manasına olan hicrettir.
Bid'at ve ahlaksızlık işlenen memleketten sünnete uygun olarak yaşa¬ma hayatı olan memlekete nakli mekan etmekte hicretten sayılmıştır.
İlim taleb ve tahsil etmek, hacc farizasını edâ etmek ve insanların şer¬rinden korunmak için vatanını terk edib gitmekte birer hicrettir.
Hak yolunda kötülükten korunmak, iyilikleri kazanmak için her hare¬ket ve gayretin islâm ve îman yolunda birer hicret olduğu şu mealdâki âyeti kerimede beyan edilmiştir :
«Her kjlm, Allah yolunda hicret ederse, yer yüzünde gidecek pek çok yer ve genişlik bulur. Kim, Âflâha ve Resulüne itâatla hicret ederek (ilim tahsili, Haccın îfası

ve kötülügün defi gibi ameller için) evinden çıkarda, sonra kendisine ölüm yetişirse, o kimsemin ecri (mükâfatı) elbette Allâha aittir, (yani, Allâhü teâlâ onu mükâfatlandıraçaktır)» Nisa sûresi, 100
Bir hadîsi şerifte de şöyle buyurulmuştur :
«Muhacir (Hicret eden kimse), Allâhü teâlanın yasak ettiği şeyden kaçman kîmsecjir.» Bu hadîsi şerifin îzahı, üerde otuz dördüncü (34). hadîsi şerifin altında zikredilecektir.
Şu halde İslâmın yasak ve haram kıldığı şeylerden kaçınarak hak yo-lunaa gitmeye gayret eden ve Allanın rızâsını tahsil etmek gayesiyle ilim ve irfan tahsil etmek, kötülüklerden kurtulub iyilikleri elde etmek ve Resu¬lünün sünnetini yaşamak emelini taşıyarak diyar diyar dolaşan her mümin, Allah ve Resulünün yolunda hicret eden kimsedir.
Meselâ : Cünüp olan bir kimse, hamama; cünüblükten kurtulmak, banyo ve temizlik sürûruna kavuşmak, cami ve mescitlere girmeyi mubah kılmak ve Kur'anı kerîmi eline almayı mubah kılmak İçin hamama girerek guslederse, bu dört gâyeninde Allah için birer gaye olması hasebiyle dört gaye için mükâfata nail olur. Halbuki görünüşte amel bir tanedir.
Evet bütün peygamberlerin, ulemâ-i âmilin, sulahâ-i sâlihin ve evliyâ-i arifin olan kimselerin, her harekât ve sekenâtları hatta yemeleri, içmeleri, alış verişleri, yatmaları, kalkmaları, ailevi münsebette bulunmaları, tuva¬lete gidib zaruri ihtiyaçlarını def etmeleri, hulâsa her amellerini rızâyı bâ-riye muvafik olması ve iyi bir niyyet ile yaparak yaşayıp ömürlerin boşa gitmemesini temin edib âhirette de ecrü mükâfata nail olmak kasdı jile hayat geçirmişlerdir.
Binâen aleyh Allanın Rızasını ve peygamberin şefaatini talep eden her müminde, bugün aynı gaye ve emellerle ve iyi niyet içinde güzel amelleri işleyip kötülüklerden kaçınması lâzımdır.
Netice-i kelâm, bir kimsenin hicreti, aziz ve kerim oian Allâha ve onun sevgili habîbihe olursa, hicret ve gayesi büyük olduğundan ecri mükâfatı ve sonucu da o nisbette büyük ve iyi olacağı muhakkaktır.
Hadîsi şarîfin son cümlesi oian şu; «Şayet bir kimsenin hicreti, eline geçireceği bir dünyâya veya nikahlayacağı bir kadına olursa, işte o kimse¬nin hicreti de, hicretinin gayesi olan şey ne ise, ona (dünya veya kadına) olur.» cümlede de bâzı gerçekler mündemiçdir.
Yâni, bir yerden diğer bir yere göç eden, bir memleketten diğer bir memlekete hatta bir mahalleden diğer bir mahalleye göç edib giden kim¬se, bir dünyalığa veya bir kadınla evlenmeğe kavuşmak emeliyle göç eder¬se, işte o kimsenin âhirette nail olacağı bir eeir ve sevab mükâfatı yoktur. Ancak kasıt ve gayesi dünya ve kadındır.
Hadisi şerifin bu cümlesinin sebebi vurûdu şöyle beyan edilmiştir : «Ibni Mes'ud (R.A.) den rivayet olunmuş, demiştirki : «Bizim yanımızda bir kadınla nişanlanmış bir kişi vardı. Bu adamın ni¬şanlısı kadına Ümmü kays denirdi. Kadın o adamla nikahlanmaktan kaçı¬narak Mekke-i mükerremeden Medînei münewereye hicet etmişti. Bunun üzerine nişanlanan erkekte hicret etti. Ve kadınla evlendi. Biz de o adama-Ümmü kaysın muhaciri-ismini vermiştik.» Mirkat, 40
Resûlüllah (S.A.V.) efendimiz, dünyevî ve şehevânî gayeleri taşıyan amelleri elde etmek maksadı ile bir yerden göç etmenin uhrevî bir mükâ¬fatı olmayıb ancak dünyâda bir fâide temin edilebileceğini beyan etmekte¬dir.
Bir hareket ve amel, görünüşte âhiret ameli olsa, niyyet ve gaye dün¬yalığa kavuşmak olursa, o amel dünyalıktır. Âhirette ecrü mükâfat olmadı¬ğı gibi, cezası ve vizri de vardır.
Meselâ: Namaz, niyaz, hayır hasanat, kur'an okumak, zikrullah da bulunmak, İlim ve irfanla meşkul olmak heb birer ahiret ameli ve iyi amel¬lerdir. Fakat bu iyi amelleri, bir dünyalığa kavuşmak ve riyakarlık yaparak insanların yanında iyi görünmek ve bilinmek maksadı ile yaparsa, işte bu ameller ve çalışmalar, dünya içindir. Ve dünyalığa kavuşmak için din sö¬mürücülüğü yapmakdan başka bir şey değildir.
«Bir kimse, âhiret sevabını isterse, onun sevabını artırır, Ve bjr kimse de, dünya menfaatini isterse, önada ondan (dünyalıkdan) veririz. Fakat ona âhirette hiç bir nasib yoktur.» Şûra sûresi, 20
Bir hadîsi şerifde de şöyle buyurulmuştur :
«Bir kimse, bilginlere karşı üstünlüğünü göstermek (kibirlenmek) için veya sefihlerle mücâdele ve kavga etmek için veya insanların teveccühünü kazanmak (ve bu suretle mal toplamak) için ilim tahsil ederse, Allâhü te-âla o kimseyi cehenneme katar.» Tirmizi, İbni Mace
Hasanı Basrî (R.A.) da bir ip üzerinde hoplayan Pehlivanı görünce di-yorki :
«Pehlivanın bu cmeii, bizim (din yolunda olan) adamlarımızın amelin¬den daha güzeldir. Zira bu adam, dünyâyı dünya ile yiyor. Bizim adamları¬mız ise, din ile dünyâyı yiyorlar.» Mirkat, 41
Ey mübarek peygamber efendimiz! söylemiş olduğunuz altından daha kıymetli değerli sözünüz ayaklar altına alınmış, âdeta hak rızâsı için ilim tahsil eden kimseyi arayıb bulmak kibriti ahmer gibi güçleşmiş vaziyettedir.
İlim tahsili ewela maddî bir meblağa kavuşmak emeli ile başlanıyor, ve nihayet maddeye erişildiği an, sanki oluyorlar birer allâme selefi beğenme¬mek, büyüğüne saygısızlık, vazife ve ibâdet aşkı yok, bir birlen arasında dedi koduiar, tefrikacılıklar, enâniyetler,, kibirlenmeler ve böbürlenerek ca¬lim ve caka satanlar çoğalmış, mütevazı, halim, selim, ehli hikmet sahible-rine hürmetkar, bilmediğini öğrenmek için gayret edenler pek azalmış, ha¬yat bu manzara ile dolmuş vaziyettedir.
Hasanı Basrî rahimehüllâhın sözünün yaşantısı ise, asırlarca ewel gö¬rüldüğünden o dahi acınarak beyan etmektedir. Bulunduğumuz asırda ise, dünyalığa kavuşmak için din, îman, Kur'an, cami cemâat, okuma, okutma, nasihat etmek, hitabette bulunmak, telifatta bulunmak ve geçmişi rahmet¬le yâd etmek için yapılan amellerin ekserisi bir dünyâ menfaatma dayan¬maktadır.
Nasihat ve sözde islam yolunda cihad ettiğini iddia eden bir kısım kişi¬ler, din nâmına ve ecdadı rahmetle yad ettiklerini beyân ederek kitab ya¬zıyorlar ve kitabın ismi, muhteviyatı ve neşir gayesi bütün cıblaklığıyle dünyalık emeline dayandığı ve hatta kitabın kapağına ellerle çizilmiş put¬ların konuşu görülmektedir din nâmına utanç verici ve dinin sâliklerini şa¬şırtıcı ve saptırıcı bir mahiyet arzetmektedir. Heyhat, heyhat...
Bu gayeleri taşıyanlardan bazılanda, ihtifallara iştirak eden din adam¬ları, hafızlar, dindarlar, bazı mevlidler, ve her çeşit dîni merasimlerin kısmî küllisi bir dünyalık sızdırmak ve gösteriş emelini taşıdığı canlı yaşantıla-rıyle müşahede edilmektedir.
Resûlüllah (S.A.V.) efendimiz «Din nasihattir» düsturunun tatbikini ya¬parken, fertleri, zümreleri ve şahısları hedef alarak onların isimlerini hiç zikretmez, şahsiyet yapmazdı. Ancak «Bazı kavm, bâzı cemaat» buyururlardı. Ve kendisine saldıran, kötülük edenlere iyilik eder; hayır duada bu¬lunurdu.
Hal böyle iken hak için, din için, millet ve vatan için kendini adadığını ve ömür boyu islam dellallığı yapacığını söyleyen ve kendisini bir mücâ-hid gösteren bâzı kişiler; mihraba, menber ve kürsüye çıkıyorlar. Peygam¬berin nasihat ve ameline uymayan söz ve hareketlerle vazifeye başlayor-lar. Cemaat çoğaltmak, şöhret yapmak veya madde elde etmek emelini taşıdıkları söz ve hareketleriyle ortaya çıkıyor. Zira şahsiyet yapmak, ken¬disine bir şeyler söyleyen veya yapanlara lanet etmek ve halkı o kimselere tahrik etmek suretiyle kıymetli vakitleri müdafa-i nefis ve kötü davranışlar¬la dolduruyorlar..
Kur'anı kerimde ise, Hz. Lukmanın evlâdına tavsiyesi şöyledir : «Ey oğlum! namazı dosdoğru kıl, İyiliği emret ve fenalıkdan nehyet. Bu hususda sana isabet edecek eziyete katlan. Zira bunlar, kesin olarak farz kılınan İşlerdendir.» Lokman sûresi, 17
Bir hadîsi şerifde hakiki ve en üstün mücâhidi şöyle açıklamıştır : «Cihâdın en efdalı, zâlim sultanın yanında (zamanında) hakkı söyle¬mektir.»
Resûlüllah diğer bir mübarek sözünde de düşmanlarına şu duada bu¬lunmuştur :
«Ey Allâhım! Benim kavmime hidâyet (îmân ve ıslah) ver (de küfür ve zulümlerinden dolayı helak etme), zira bunlar câhil kimselerdir, bilmiyor¬lar.» şerhi akâid
Bu gerçeklere inanan ey makam mansıb sahibleri, eviâd ve ahfat sa-hiblerü; Müftiler, vaizler, imam ve hatibler, müezzinler, kur'an öğreticiler, hâkimler, âmirler, memurlar, tacirler, sanatkârlar, işçiler, yöneticiler, öğ¬reticiler, top yekûn İslam ve müslümanca yaşamak ve yaşatmak isteyen mü¬min kardeşlerimiz! yukardaki gerçekleri iyi okuyalım ve gereği, uygun ve güzel olan sabır, tehammül, ıslah ediei ve hakkın rızasını tahsil etme emel¬lerini yaşayalım, yaşatalım. Aksi takdirde cehennem odunu olmakdan baş¬ka bir şeye yaramayız.
O şekilde olanlar görülüyorki, para ve kân için, dîni, din adamını ölüyü, diriyi, mâbed ve mesleklerine kalkan yapıyorlar. Hatta resimlere, heykelle¬re ve putlara tapanların amellerini taklid edercesine hareket edenler gö¬rülmektedir.
Evet yukardaki âyeti keriyme, hadîsi şerif ve büyüğün sözü şâyânı dik¬kattir. Zira hayatımızda din nâmına çatışdıklannı söyleyen bâzı din sâlikle-ri, ashabı hayır ve ehli takva olduklarını iddia edenler, dîni önüne, diline ve eline kalkan gibi alıyorlar, en âdi ve iğrenç amelleri irtikab ediyorlar.
Böyle istismarcı kimselerin bu halteri, gerçekten din, îman ve islam yolunda millet ve vatana hizmet aşkı ile çalışanların hayat ve faaliyetlerini paltalıyor ve hatta büyük zararlar tevlid ediyor. [31][31]
Niyyetin Tarif Ve İzahi :
Lüğatta nîyyet : Bir işe ve amele gönül ve kalbin yönelmesi, meyli ve kararla bağlanmasıdır.
Şeriatta n-jyet: Rızayı bariyi talep için bir fiil ve işe kalbin teveccüh et¬mesi ve o fiili murad ederek âdedten ibadeti ayırmaktır.
Bu tarifde de anlaşıldığı üzere, kalb ile yapılan ameller, şer'an muteber olur.
Kalbin niyyetten gafil olması hâlinde dil ile niyyet etmek muteber ol¬maz. Ancak niyyetle muteber olur.
Binâenaleyh kalbin niyyetten gafil olması hâlinde dil ile niyyet etmek muteber değildir. Zira esas olan kalb ile yapılması ve kalb ile cezmedilmesıdır.
Nitekim hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur :
«Muhakkak Allâhü teâla sizin suretlerinize (kılık ve kıyafetlerinize) ve mallarınıza bakmaz. Ancak kaiblerinize ve amellerinize bakar.»

Diğer bir rivâeyette,
«Ancak sizin kaiblerinize ve niyyetlerinize bakar» Buharı Müslim Hadîsi şerifte beyan ediidiğine göre, bir kimse kalbi ile öğle namazına vaktinde niyyet etse ve dili ilede ikindi namazının niyyetini söylese, Öğle namazına niyyet etmesine zarar vermez. O niyyet sahihdir. Zîra esas niy¬yet kalb iledir.[32][32]
Ve bir kimse, dili ile öğle namazına niyyet eder kalbi ile de ikindi na¬mazına niyyet ederse, ikindi namazına yapılan niyyeti öğle namazına yapı¬lan dil niyyetine zarar verir, dil ile yapılan niyyet sahih olmaz. [33][33]
Niyyetin Fazilet ve Fâideleri :
Niyyetle ilgili bir kaç fâide vardır ve şöyledir :
Biirinci Fâide : Niyyetin fazileti hakkındadır.
Niyyetin Fazîleti hakkında cenâbu hak şöyle buyurmuştur :
«Halbuki onlar, Allâha, Onun dîninde ihlas (ve samîmiyyet) erbabı ve muvahhitler (Allâhı birleyenler) olarak ibâdet etmelerinden, namazı dos¬doğru kılmalarından ve zekâtı vermelerinden başka bir şeyle emrolunma-mışlardır. En doğru dinde bu idi.» Beyyine sûresi, 5
Diğer âyeti celiyle mealleri :
«Sabah, akşam Rablerine, sırf onun cemâlini (rızasını) arzu ederek düa edenleri (huzurundan) koğma..» En'am sûresi, 52
«Kim çarçabuk geçen bu (dünyayı) dilerse, bizde burada ona, kimi di¬lersek diyleceğimiz şeyi çabucak veririz. Sonrada onu cehenneme soka¬rız. O buraya kınanmış ve (rahmetimizden) koğuEmuş olarak ulaşır.
«Kimde mümin olarak âhireti diler ve onun için (o âhirete) gereken bir gayretle çalışırsa, işte onların bu çalışmaları makbul olur». Isrâ sûresi,
18-19 Niyyetin fazîletini beyân eden hadîsi şeriflerden bâzılarını nakledelim. Ebi hüreyre (R.A) den mervî hadîsi şerif meali :
«Muhakkak Allâhü teâla sizin cesetlerinize (beden ve cisimlerinize) ve suretlerinize (kılık ve kıyafetlerinize) bakmaz. Ancak kaiblerinize ve niyyet¬lerinize bakar.» [34][34]
Ebî Hüreyre (R.A.) dan mervî diğer bir hadîsi şerif meali :
«İnsanlar, ancak niyyetleri üzere (kabirlerinden) kaldırılır (ve haşrolu-nur) lar». [35][35]
«Bir kimse, gecenin bir zamanında (nafile) namaz kılmağa niyyet etti¬ği halde döşeğine yatar ve sabaha kadar (uyku) gâlib gelirse (uykudan gö¬zü açılmaz, uyur kalırsa), o kimse için niyyet ettiği şey (nafile namaz ve¬ya teheccüt namazı kılmış ecri) yazılır. Ve o kimse uyku (sabaha kadar uy¬kunun devam etmesi), Rabbisinden bir sadakadır.»[36][36]
Ebû Mûsâ el'Eşarî (R.A.) den mervî hadîsi şerif meali :.
«Bir kimse, Allâhü teâlânin kelimesi (emirleri, hükümleri ve âyetleri) yükselmesi içiin savaş yaparsa, işte o kimse, Allah yolundadır. (Zîra niyye¬ti hâlisidir}.» [37][37]
Hz. Âişe (R.A.) den mervi hadisi şerifte şöyledir :
«Bir kimse, insanların kazaplanması ile Allanın rızâsını taleb ederse, o kimseden Allâhü teâlâ razî olur ve insanlarıda ondan râzî eder.
— Ve bâr kimse, Allâhın kazabi ile (rızasına muhalefetle) insanların rı¬zasını taleb ederse, o kimseye Allâhü teâla kazab eder ve insanlarıda o kimseye kazab ettirir.»
Tâlimilmüteallim isimli eserde de şu mealdâki hadîsi şerif mezkûrdur : «Amellerden pek çokları görünüşte dünya amellerinden tasavvur edi¬lir- Fakat iyi niyyet sebebâyfe âhiret amellerinden olur.
— Ve amellerden bir çoklarıda görünüşte âhiret amellerinden tasav¬vur edilir. Sonra niyyetin kötülüğü sebebiyle dünya amellerinden olur.»
Yâni; yemek, içmek, yatmak, kalkmak, çalışmak, kazanç yapmak, ek¬mek dikmek, evladlara sanat öğretmek ve ailevî münâsebette bulunmak gi¬bi, görünüşde dünya ameli olan bu işleri, vücûdun sıhhat ve sağlığı, gıda ihtiyacı, borçların edası, ana baba ve aile efradına ihtiyaç olanları temin maksadı ve ibâdete kuvvetle devam etmek niyyeti ile âhiret ameli olur.
Riya, süm'a ve dünyalığa kavuşmak emeli ile yapılan ibâdet ve hayır¬larda her ne kadar görünüşte âhiret ameli isede, niyyetin kötülüğü sebe¬biyle dünya amelidir.
Akkirmânîde de İmâmı Birgivi hazretleri şu hadîsi şerifi zikretmiştir : «Dünya hayatı, dört halde yaşayan kişi içindir (ve şöyledir) :
a) Bir kula, Alfahütaki mal ve ilim verir oda onların yolunda rabbi-sinden korkar ve akrabalarının hakkını verir ve bu malda Aliahın hakkıda olduğunu bilir. İşte bu bilgi ve iyi amel fazilet mertebelerinin en afdalıdır.
b) Bir ku!a, AHahüteâFa ilim verir mal ihsan etmezde okulda iyi bir niyyeîle «Keşke benim mâlim olsaydı da falan kimsenin yapdığı hayırlı amel gibi bende yapsaydım» Derse, İşte o kimse niyyeti iledir vebu iki kimse¬nin mükafatları müsavidir.
c) Bir kula, Aifâhü teâla mal ihsan eder, ilim ihsan etmez ve bilgi¬sizliği iîe mâii cimrilik yaparak hapseder, Allahdan korkmaz ve Akrabasının hakkımda vermez ve mafda Allâhü teâlanın hakkı olduğunuda bilmezse. İşte bu mal ve hareket mertebe ve menzillerin en kötüsüdür.
d) Bir kuJada, Al£ahü teâld mal ve ilim ihsan etmez. Fakat o kulu «keşke benim mâlim c!sada falan kimsenin işlediği kötü amel gibi amel et¬sem» der. İşte bu kimse, niyyeti iledir.
Binâenaleyh bu iki kimsenin vizride müsavidir.» [38][38]
Bu hadisi şerifde beyan edildiği üzere, bir kimseye ilim, mal ve mülk veriliyor, oda malın hakkını yerine getirerek iyi amelde bulunuyor.
Diğer bir kimseye ilim veriliyor, mal verilmeyor. Fakat bu adamda «keşke benimde mâlim olsada şu hayır sahibi gibi bende hayır ve hasanat-ta bulunsam» diyor. İşte bu adamın iyi niyyeti, kendisine mali mülkü olubda hayr hasanai-ta bulunan kimsenin ecrü mükâfatı gibi, mükâfat veriliyor. Zîra «müminin niyyeti amalinden hayırlıdır.»
Yine bir kimseye de, mal veriliyor, ilim verilmiyor. İlimsiz, irfansız olan bu adam malın hakkını gözetmiyor, ne kulların haklarını ve nede Allahın hakkını tansmıyor. Cimrilik yapıyor ve kötü yerlerde sarfediyor. -
Digar bir kimseyede ma! ve ilimden hiç bir şey verilmeyor ve «keşke benimde mâlim olsaydıda falan kimse gibi bende şu kötülükleri işleseydim» diyerek kötülükleri yapmak temennisini gönlünden geçirerek kötü niyyete sahip oluyor.
İşte bu adamda her ne kadar kötü amelde bulunmadı ise de, kötü niy-yetfnin cezası olarak kötülük yapan kimsenin vizri ve cezasını görecektir.
Zîra bir hadisi şerifde şöyle buyurulmuştur : «Bir kimse, bir mâsi-yetin yanında bulunurda o mâsiyeti kerih ve kötü görürse, sanki o kimse oradan uzak ve orada yokmuş gibidir.
«Ve bir kimsede, mâsiyetin yanında olmazda, orada bulunmadığına müteessir olarak keşke olsaydım derse, sanki o kimse de oradaymış gibi günahkardır,» Şirâtül islam, 30
Diğer bir hadisi şerif meali şöyledir :
«Bir kimse, bir cemaat (iyi veya kötü) amelleri üzere severse, her ne kadar onların amellerini işlemese de o cemâatin zümresinde haşrolunur. Ve onların hisablan iie hisab olunur.» Şir'atül islam, 30
Evet insan, iyi niyyet sayesinde sadaka, namaz, hacc, Umre ve diğer hayırlı amellerin sevabını işlemediği halde alır.
Kötü niyyet sebebiyle de, kötülüğü işleyenlerin ceza ve azabının aynını çekmeğe müstehak olur ve çeker.
Niyyetin fazîlet ve üstünlüğünü beyan eden bâzı büyüklerin sözlerini nakledelim :
Hz. Ömer (R.A.) demiştir ki;
«Amellerin en afdalı, Allâhü teâlanın farz kıldığı şeyleri edâ etmek,
— Ve Aifâhü tealânın haram ettiğinden kaçınmak,
— Ve Allâhü teâlaya yapılan ibâdette niyyetin doğru olmasıdır.» Hasanı Basrî (R.A.) da şöyle demiştir:
«Ancak cennet ehli cennette ve cehennem ehli cehennemde niyyetleri ile ebedi kalırlar.»
Süfyâni Sevrı (R.A.) demiştir ki :
«Selefi sâlihîn, hayır için amel etmeyi tâlim ettikleri gibi, amel içinde niyyeti tâlim ederlerdi.» Akkirmâni, 17
Evet, bir amelde niyyetin farzlığı, sünnetliği, vacib veya müstehablığı bilinmesi ve ona göre niyyet edilerek işlenmesi gerekir.
Hatta niyyektin ihlaslı ve iyi niyyet hâlinde devamı şeklinin bulunması, öğrenmek ve yapmak en lüzumlu bilgilerdendir. Zîra amellerde hâlis bir niy¬yet bulunmazsa, riya ve fesat niyyetin neticesi olarak birçok kötülükler İş¬lenir, ilim ve ameller süfehâ ve şerlilerin amellerine benzer ve öyle olur.
Böyle olunca da dünyada görünüşte iyi olarak yapılan bir cok ameller, makbul olmadığından âhirette o amelleri yapan kimseleri cehenneme mus-tehak kılar.
İkincıi fâide : Niyyetin sır ve esrarı vardır.
Bâzı muhaddis ve fakihler dediler ki, «Niyyet, bir sırdır. O sırra Allâhü teâladan başka kimse vâkıf olamaz. Amel ise, açıktır. Şu halde sır ve gizli olan meleklerin dahi muttali olamıyacağı amel, açık olan amellerden ef-daldır. Zîra niyyet riyâden salimdir. Amellerde riya (gösteriş) ise, her'an olabilir.»
Bâzı âlimlerde demişlerdir ki :
«Elbette niyyet, demavltdır. Ameller ise, devamlı değildir. Zîra bir kişi hayatta olduğu müddet hayır işlemek niyyetine sahib olabilir. Fakat o hayrı işlemeğe kudreti kâfi olamaz.»

Nitekim denilmiştir ki;
«Cennette ebedî kalmak, niyyetin mükâfatıdır. Zira mümin, dünya ve kendisi ebedî kalacak olsa, ebediyyen Allâha kulluk yapmağa niyyetfidîr.
— Keza kâfirde ebedi küfr üzere yaşama niyyetinin cezası ile cehen¬nemde ebedi olacaktır.»
Bu mes'elenin aslî esası metinde zikrolunan şu hadîsi şerifle îzah edi¬lebilir:
«Ameller, niyyetlere göredir.»
Sehl ibni Sâd (R.A.) den nakledilen hadîsi şerif meali şöyledir :
«Müminin niyyeti, amelinden hayırlıdır. Munafıkin da ameli, niyyetin-den hayırlıdır. Her ferd niyyefcine göre amel eder. Binâen aleyh mümin iyi ameli istediğinde kalbinde bir nur parlar.» Tabarânî - Fethulkebir, C. 3,265
Bu hadîsi şerif ve îzâhattan anlaşılmıştır ki, her şeyde niyyet esastır. Niyyet olmayan ameller, makbul değildir. Ve bir şeyin ecrü mükâfatı veya cezası, kabul veya reddi, niyyetin hâlis veya fâsitliğine bağlıdır.
Hiç bir niyyet ve gaye olmadan yapılan ameller, makbul olmaz. Zira amel, insanın cismi, niyyetde ruhu gibidir. Nasılki, insanın cesed ve cismi ruhsuz yaşayamaz, yok olur. Amelde niyyetsiz yok demektir.
Niyyet, kalbin amelidir. Kalb ise, âza.ların en şereflisidir. Binâenaleyh en şerefli azanın ameli olan niyyet işide, her işin şereflisidir.
İbâdet ve itâatlardan maksad, kalbi nurlandırmak ve îmânın muhafa¬zasını sağlamaktır.
Niyyet sebebi ile, az amel çok olur. Ecri mükâfatı kat kat artar. Bu yük¬sek ecir amelde olmaz. Niyyetin devamlılık kasdının bulunması ile ecri mü¬kâfatta devam eder.
Üçüncü Fcjide : Niyyetin kısımları vardır ve üçtür.
a) Allâhın azabından korkmaktan nâşi niyyet edilerek kulluk yap!-lır.
b) Allâhü teâlanın rahmetinden ummak ve cenabu hakkın nimet ve cennetine nail olmak niyyeti ile Allâha kulluk edilir.
c) Cenabu hakkı tazim ve büyüklemek kastı ile kulluk. Bu kulluk kasdında rızayıbâriyi kazanmak ve cenabu hakkı tazimden başka hiç bir şeyi kasdetmek yoktur. Ancak ve ancak o maksada bağlıdır.
Birinci niyetle amel etmek kendisini tehlikeden korumak kasdı ile oldu¬ğundan her varlığın kendisini tehlike ve azabdan koruması hâli vardır ve bu hâlin olması bizzarûre ihtiyaçtır.
İkinci niyyetle amel ve itâata devam etmekte, nefsin arzu ve istekle¬rine kavuşmak emeli vardır. Bu ise, midesine, şehvetine ve nefsânî arzula¬rına hizmetten başka bir şey değildir. Ahmak ve nefislerinin esîri olan İn¬sanların amelleri gibidir.
Üçüncü niyyetle ibâdete devam edenlere gelince, gerçekten akıl ve idrak sâhibidirier. Zira bunlar cenabu hakkın cemâlından başka hiç bir ga¬yeye bağlı değiller, bütün emel ve amellerini bu maksada nail olmak için yapıyorlar.
Bu kişiler akşam sabah cenabu hakka dua ederler ve bu duaları sebe¬biyle rızâyı bâriyt kazanıb cemâlüllâha kavuşmak isterler.
Şu halde Allâhü teâlaya en yakın insanlar, üçüncü niyyete sâhib «ce-mâlüllah maksadına sahib) olanlar, ondan sonra ikinci, ondan sonra birin¬ci niyyete sâhib olanlardır. [39][39]
Dörndücü Föide ; Amel olmadığı halde bir mâsiyet ve kötülüğü kasdet¬mek ve bu kasdın günah olub olmadığı cihetler.
Evet yukarda geçtiği üzere amel etmek ciheti olmadığı halde hayra niyyet etmek, itaat ve ibâdettir. Binâenaleyh hayre niyyet etmeğe ecrü mü1 kâfat vardır.
Şerre niyyet etmek ise, o şerri işlemeden sırf niyyet etmenin günah ve vebalı hakkında kitab ve sünnetten olan deliller bir birine muarız ve imam¬lar arasında ihtilaf olduğundan kesinlikle bir hüküm verilememektedir. Evet mâsiyeti işleme azmî günahtır, ve fakat cenabu hakkın vâdî ilâhîsi ile afv olunur. Küfür ve şirke azmetmek ise, ihtilafsız küfürdür.
Mâsiyet ve günahları hatırlama hükmü
Mâsiyet ve günahın hatıra gelmesi üç şekilde olur. Ve şöyledir ;
1- Kişinin kendi ihtiyar ve arzusu olmadan ve kendisinin kabul şek¬lide bulunmadan mâsiyetin kalbe ânz olan şeklidir. Binâenaleyh bu şekiller teklifi ilahiye dahil olmaz, niyyet ve arzunun bulunmamasından dolayı kal¬be gelen hayırda olsa sevab yoktur. Şer olursa eezalanmakda yoktur.
Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur.
«Allah (c.c.) hiç bir kimseye gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemez.» Bakara sûresi, 286
Bu âyeti kerîmede beyan edilen takat ve kudretin yetişemiyeceği teklif¬lerden biriside, insanın elinde olmayan ve kalbe gelen fakat üzerinde durul-'mayıp geçen arızî hatıralardır.
Resûlüllah (S.A.V) efendimizden kalbe gelen vesvese hakkında sorul¬duğu zaman, şöyle cevab vermişlerdi :
«İşte o kalbe gelen vesvese, îmanın ta kendisidir.» Müslim
2 - Kalbe gelen küfür ve Bid'atları îtikad etmektir. Bu îtikatla yaşa¬yan ve Def etmek emelini bulamayan kimse, elbette cezâlanacaktır.
3 - Bir kişinin kendi irâdesi, arzusu ve kabulü ile kalbine vârid olan ve fakat o işi işlemeyen ve bir manîden dolayı âzalarının hiç bîrinde biz¬zat görülmeyen şeydir.
Eğer o kimsenin irâde ve ihtarı ile kalbine vârid olan şey haytr ise, ec-rü mükâfata nail olur.
Şayet haksız yere mümini öldürmek, veya zina etmek veya livâtada. bulunmak veya şarab İçmek veya namazı terk etmek gibi serleri işlemek kendi istek ve arzusu ile gönlüne gelir ve yapmağa kadir olduğu halde Al-iahdan korkduğu için, azalarda tezahür edib bu kötülükleri işlemezse, kö¬tülüklerin gönlüne gelmesiyle cezalandırılmaz. Belki o kimseye ecrü mü¬kâfat yazılır. Zira kalbindeki kötülüğü, Allah korkusundan dolayı işlemiyor.
Eğer kalbine gelen kötülüğü Allahdan başkasından korkarak terk eder¬se, işte ulemânın ihtilâfı buradadır.
Bâzı âlimler : Kendi irâdesi ile kalbine gelen ve onu her hanki bir se-beble yapamayan kişi, bu niyyeti ile cezalandırılmaz, demişlerdir. Zira ce-nâbu hak bir âyeti kerîmede şöyle buyurmuştur ;
«(Her ferdin) kazandığı (hayır) kendi fâidesine, yapdığı (şer) kendi zara-rınadır.» Bakara sûresi, 286
Bilfiil şerri irtikab etmeyince kalbe gelen kötü düşünce ve vehimlerden dolayı muâhaza olunmaz.
Resûlüllah (S.A.V) de şöyle buyuruyor.
«Şüphesiz benim ümmetimin nefsinin söylMiği şeyi, dili ile söylemedi¬ği ve bizzat istemediği müddetçe ondan onu (nebinin söylediği kötülüğü) ÂHâhü teâfa afv eder.y> [40][40]
Ebî Hüreyre (R,Aj dan mervi hadîsi kudsîde de şöyledir : Resûlüllah (S.A.V) buyurduki; «Afiâhü teâtâ (meleklere) derki :
«Kulum bir kötüEük yapmak istediğinde, yazmayın. Tâki o işleyinceye kadar (bekleyin).
«Eğer o kötülüğü işlerse, işlediği gibi yazın. Eğer benim rızam için o kötülüğü terk ederse, o kimseye bir hasene (iyilik) yazın.
«Eğer kulum iyük yapmak murad eder ve işlemez-se, o kimseye o iyi' lik gibi bir iyilik yazın.
«Şayet yapmak istediği iyilimi yaparsa, o iyiliğin on mislinden yedi yüz misline kadar (ecir) yazın.» Akkirmâni, 21-keza müslim
Diğer bazı ulemâda; Allahdan başkasından korkarak veya utanarak kötülüğü terk eden kimse, rızâyı ilâhiyyeyi kazanmak maksadı olmadan terk ettiği için cezalandırılır, demişlerdir.
Delil olarak da şu mealdâki âyeti kerîmeleri okuyorlar :
«Şahitliği, gizlemeyin, Kim onu gizlerse, hakikat şudur ki; Onun kalbi bir günahkârdır.» Bakara sûresi, 283
Diğer âyeti kerime mealleri :
«Senin için hakkında bir bilgi bulunmayan her hangi bir şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalb, bunların her biri bundan mes'uldur.»
İsrâ sûresi, 36
«Aflâhü teâla sizin yeminlerinizdeki -lağv- dan dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalelerinizin azmettiği yeminlerden dolayı cezalandırır.»
Bakara sûresi, 225
«Ey îman eden kimseler (müminler)! Zannın çoğundan kaçınınız. Şüp¬hesiz (kaib ile yapılan) zannın bâzısı günahdır.» Hucurât sûresi, 12
Alahdan başkasından korkarak veya utanarak yapmak istediği kötü¬lüğü terk eden kimsenin cezalandırılacağını beyan edenlerden birisi de, Huccetülislâm İMÂMI GAZÂÜ hazretleridir.
İMÂMI GAZÂÜ merhumun kesin delîli de şu hadîsi şeriftir :
«İki müslüman kılıçlarını çekerek bir birlerine karşı çıkarlarsa, öldüren ve ölen her ikisi de cehennemdedir.
«Denildiki, yâresûlellah! Bu katil (öldüren cehennemde) dir. Ölenin du¬rumu neden böyledir?
«Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu :
«Çünki o da (ölen kimse de) arkadaşını öldürmek ist e yordu.»[41][41]
Bu hadîsi şerifte de beyan edildiği üzere, her ferd niyyeti ile ecre nâii olduğu gibi, niyyeti ile de ceza ve vizre müstehak olur. Ancak ilâhi afvede nail olabilir.
Nitekim bir hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur :
«İnsanlar, ancak niyyetleri üzere haşrolunurlar.»[42][42]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Senedin Önemi:

Hadisin yapısına sonradan ilave edilmiş bulunan sened, hadisin sıhhatini kontrol edebilmek bakımından fevkalade önemlidir. Aynı şekilde hadis ilminde sened zikretme sisteminin (isnad) geliştirilmesi de sorumluluk duygusu ve bilimsel dürüstlük sonucudur. Çünkü bu sistemin anlamı, hadis metnini nakledenleri tetkik ve tenkide açık tutmak demektir. Bu da tam bir ilmi tavır ve kendine güven işaretidir. Bu sebeple isnad, medar-ı ilm-i hadis (hadis ilminin üzerinde durduğu temel) diye tanımlanmıştır. Nitekim Abdullah b. el-Mubarek (v.181/797) "İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, herkes aklına geleni rastgele rivayet etmeye kalkışırdı."[1] demiştir.
Bütün bunlardan anlaşıldığına göre isnadın önemi iki noktada yoğunlaşmaktadır: Hadisin sıhhatini tayin ve tesbit için imkan hazırlamak, rivayet anarşisini önlemek. Nitekim Enveru'l-Keşmiri'nin isabetle belirttiği gibi "İsnad, dinden olmayanın dine girmesini önlemek içindir. Yoksa senedde yer alanların kusurlarından dolayı dinden olduğu tesbit edilmiş hususları dinden çıkarıp atmak için icad edilmiş değildir."[2]
Süfyan es-Sevri (v.161/777) de "İsnad, mü'minin silahıdır. Silahı olmayan ne ile ve nasıl savaşacaktır?" diye senedin, sünnetin ve dolayısıyla dinin korunmasında taşıdığı öneme işaret etmektedir.
Hemen kaydedelim ki, buraya kadar söylediklerimiz, bilhassa rivayetlerin yazılı olarak hadis kitaplarında toplanmasından önceki dönemler için senedin önemini göstermektedir. Bugün de hadisler üzerinde araştırma yapacaklar için sened son derece ehemmiyetlidir.
Ne var ki, bilhassa halk için yazılan hadis kitaplarında senedlerin hazfi yoluna gidilmiştir. Bu uygulama, aslında İbnu's-Seken (v.353/964) ile başlamış [3] el-Beğavi (v.516/1122) ile yaygınlaşmıştır. Son zamanlarda temel hadis kaynaklarının tercümelerinde de senedler, sahabi ravi dışında Türkçe'ye çevrilmemekte, adete senedin önemsizliğine kapı açılmaktadır. Özellikle hadis tahsil etmekte olan öğrencilerin mutlaka hadisi sened ve metniyle usulüne uygun şekilde okuyup kavramaya çalışmaları gereklidir. Senedin taşıdığı özelliklere nüfuz edildiği ölçüde hadisten alınacak feyz artacaktır.
Senedleri hazfedilmiş olarak halka sunulacak hadislerin, alındıkları kaynakların cild, sayfa veya bölüm, bab ve –varsa- hadis numaralarının verilmesi gerekir. Bu da bir çeşit sened zikretmek demektir. Zira merak eden, o kaynaktan hadisin senedini ve rical kitaplarından da seneddeki ravilerin durumlarını tetkik imkanı bulur.
Unutulmamalıdır ki hadiste isnad aramak sünnet olduğu gibi, müslümanlarca uluvv-i isnad aramak da sünnettir.[4]

---

[1] Bk. Müslim: 1/15.
[2] Leknevi, el-Ecvibetu'l-Fadıle: 238.
[3] Bk. Kettani, er-Risale: 25.
[4] Geniş bilgi için bk. A. Naim Tecrid Tercemesi: 1//190-199.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AHMET İBNU HANBEL:

Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. eş-Şeybâni el-Mervezî, Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis, mutlak müctehid.
164/780 yılında Bağdat'ta doğan Ahmed'in babası Muhammed b. Hanbel otuz yaşında ölmüş, onu annesi Sâfiyye binti Meymune büyütmüştür. Kendisi Arap olup, Şeybân kabilesine mensuptur ve soyu, Nizar kabilesinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in soyu ile birleşmektedir. Ahmed'in dedesi Hanbel, Emeviler döneminde Serahs valiliği yapmıştır.
İlk eğitimini bir ilim ve kültür merkezi ve aynı zamanda Abbâsîlere başkent olan Bağdat'ta aldıktan sonra dini ilimlere yönelen Ahmed, İslâm'ı bütün yönleriyle yaşamak istedi. Bu arzu onu Peygamber (s.a.s.)'in hadisleriyle uğraşmaya götürdü. Daha çocukken Kur'an-ı Kerîm'i ezberlemişti. Diğer dini ilimleri okuduktan; Arapça'yı ve dil bilgisini geliştirdikten sonra bütün mesaisini hadislere ayırmıştı. O, ayrıca Farsça da bilmekteydi. Hadis toplama, ezberleme ve yazma onda bir tutku haline gelince, Basra, Hicaz, Kûfe ve Yemen gibi ilim merkezlerine birçok seyahatler yaparak buralarda bulunan ulema ve muhaddislerle görüşmüş, râvileri bulmuş ve onlardan hadis almıştır.[1] Üçünde parasızlıktan ötürü yaya olmak üzere beş defa hacca gittiği, İmam Şâfiî ile ilk defa Hicaz'da tanıştığı, yolculuklarında fakir olduğundan büyük sıkıntılarla karşılaştığı, Yemen'deki muhaddis Abdurrezzak b. Hemmam (ö. 211)'dan hadis almak için Yemen'e giderken yolda parası bitince hamallık yaptığı kaydedilmektedir. [2] Ravilerden hadislerle birlikte sahâbe ve tabiine dair ulaşan butun rivayetleri almıştır. Fıkhi bilgisini ve usûl-i fıkhı Ebu Yusuf ve İmam Şafii'den aldığı derslerle kuvvetlendirmiş, toplayıp tedvin ettiği hadis ve sahâbe fetvalarını fıkhının dayanağı yapmıştır. Kırk yaşından sonra, topladığı beş bine yakın talebeye ders vermiştir.
Tarihte büyük müctehidlerin birçoğuna zulmedildiği görülmektedir. İmam Ahmed de bu gruptandır. Abbasîler zamanında "Halku'l-Kur'an: Kur'an mahluktur" ideolojisi yayılıp, halife Me'mun'un (813-833) bunu zorla ulemaya kabul ettirmek istemesi, hristiyan âlimi Yuhanna el-Dimaşki'nin fitnesi ve Mutezile'nin ortalığı karıştırmasıyla başlayan zulüm, devlet desteği ve despotluğuyla ilim çevrelerine dayatılmak istenince ulemanın çoğu bu görüşü kabul ettiğini söylerken, (h. 218) Ahmed b. Hanbel, el-Kavârîrî, Muhammed b. Nuh, Sücâde gibi bir grup âlim "Kur'an mahluktur" görüşüne katılmadıklarından dolayı zincirlere vurularak hapse atılmışlar, işkence görmüşlerdir. Bu arada Kavârîrî ve Sücâde de resmi görüşü kabul ettiklerini söyleyerek serbest bırakılmışlardır. Halife Me'mun ortada kalan Hanbel ve Muhammed b. Nuh'la görüşmek istemiştir. Ancak, halife vefat edip, Muhammed b. Nuh da yolda ölünce Ahmed b. Hanbel Bağdat'ta tekrar hapsedilmiş, Mu'tasım (833-842) zamanında kadı İbn Ebu Duâd'ın teşvik ve etkisiyle işkence edilmiştir. Yirmi sekiz ay hapiste kalan Ahmed b. Hanbel, serbest bırakıldıktan sonra iktidara gelen el-Vâsık (ö. 232/847) devrinde de aynı muhalifliğini sürdürdüğünden gözetim altında tutulmuş, beş yıl hadis dersi verememiştir. Nihayet el-Mütevekkil (ö. 247/861) devrinde Me'mun'un "Kur'an mahluk değildir diyen kimse kalmasın" vasiyetine ve bu katı siyasete son verildikten sonra yeniden hadis çalışmalarına dönmüştür. Onun bu zorluklarla dolu günleri ondört yıl sürmüştür. Halife el-Mütevekkil'in gönlünü almak amacıyla hediye ve maaş vermek istemesini de reddetmiş, hatta halifenin yardımını kabul eden oğullarına kırılmış, kendisi hiçbir zaman kimseden bir karşılık almamıştır.
İmam Ahmed b. Hanbel, 241/855 yılında Bağdat'ta vefat ettiğinde cenazesine on binlerce kişi katılmış, namazı Cuma günü kılınmıştır. Türbesi VII. asırda Dicle nehrinin taşmasında sulara kapılıp kaybolmuştur.
İmam Ahmed'in hayatı -babasından kalan bir kira geliri dışında- fakirlik ile geçmiş iki evliliğinden, oğulları Salih ile Abdullah, cariyesinden de üç oğlu, bir kızı olmuştur. İmam ibn Hanbel halk arasında mihne olaylarındaki tavrı dolayısıyla sevilmiş, takvası ve sünnete her yönden bağlılığıyla meşhur olmuştur. Yoksul olmasına rağmen, devlet bünyesinde görev almamış, hiç kimseye muhtaç kalmadan sünnete uygun bir şekilde yaşamıştır. Onun hakkında "Yahudiler arasında çıksaydı peygamber olurdu" gibi övgüler nakledilmiş, kimseden onun aleyhinde söylenen bir söz işitilmemiştir.[3]

---

[1] İbnü'l Cevzî, Menakıbu'l İmam Ahmed b. Hanbel, s. 183 vd.
[2] İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, X, 329.
[3] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/69-70.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Senedin Önemi:

Hadisin yapısına sonradan ilave edilmiş bulunan sened, hadisin sıhhatini kontrol edebilmek bakımından fevkalade önemlidir. Aynı şekilde hadis ilminde sened zikretme sisteminin (isnad) geliştirilmesi de sorumluluk duygusu ve bilimsel dürüstlük sonucudur. Çünkü bu sistemin anlamı, hadis metnini nakledenleri tetkik ve tenkide açık tutmak demektir. Bu da tam bir ilmi tavır ve kendine güven işaretidir. Bu sebeple isnad, medar-ı ilm-i hadis (hadis ilminin üzerinde durduğu temel) diye tanımlanmıştır. Nitekim Abdullah b. el-Mubarek (v.181/797) "İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, herkes aklına geleni rastgele rivayet etmeye kalkışırdı."[1] demiştir.
Bütün bunlardan anlaşıldığına göre isnadın önemi iki noktada yoğunlaşmaktadır: Hadisin sıhhatini tayin ve tesbit için imkan hazırlamak, rivayet anarşisini önlemek. Nitekim Enveru'l-Keşmiri'nin isabetle belirttiği gibi "İsnad, dinden olmayanın dine girmesini önlemek içindir. Yoksa senedde yer alanların kusurlarından dolayı dinden olduğu tesbit edilmiş hususları dinden çıkarıp atmak için icad edilmiş değildir."[2]
Süfyan es-Sevri (v.161/777) de "İsnad, mü'minin silahıdır. Silahı olmayan ne ile ve nasıl savaşacaktır?" diye senedin, sünnetin ve dolayısıyla dinin korunmasında taşıdığı öneme işaret etmektedir.
Hemen kaydedelim ki, buraya kadar söylediklerimiz, bilhassa rivayetlerin yazılı olarak hadis kitaplarında toplanmasından önceki dönemler için senedin önemini göstermektedir. Bugün de hadisler üzerinde araştırma yapacaklar için sened son derece ehemmiyetlidir.
Ne var ki, bilhassa halk için yazılan hadis kitaplarında senedlerin hazfi yoluna gidilmiştir. Bu uygulama, aslında İbnu's-Seken (v.353/964) ile başlamış [3] el-Beğavi (v.516/1122) ile yaygınlaşmıştır. Son zamanlarda temel hadis kaynaklarının tercümelerinde de senedler, sahabi ravi dışında Türkçe'ye çevrilmemekte, adete senedin önemsizliğine kapı açılmaktadır. Özellikle hadis tahsil etmekte olan öğrencilerin mutlaka hadisi sened ve metniyle usulüne uygun şekilde okuyup kavramaya çalışmaları gereklidir. Senedin taşıdığı özelliklere nüfuz edildiği ölçüde hadisten alınacak feyz artacaktır.
Senedleri hazfedilmiş olarak halka sunulacak hadislerin, alındıkları kaynakların cild, sayfa veya bölüm, bab ve –varsa- hadis numaralarının verilmesi gerekir. Bu da bir çeşit sened zikretmek demektir. Zira merak eden, o kaynaktan hadisin senedini ve rical kitaplarından da seneddeki ravilerin durumlarını tetkik imkanı bulur.
Unutulmamalıdır ki hadiste isnad aramak sünnet olduğu gibi, müslümanlarca uluvv-i isnad aramak da sünnettir.[4]

---

[1] Bk. Müslim: 1/15.
[2] Leknevi, el-Ecvibetu'l-Fadıle: 238.
[3] Bk. Kettani, er-Risale: 25.
[4] Geniş bilgi için bk. A. Naim Tecrid Tercemesi: 1//190-199.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VAAD BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
VAAD

VAAD BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Vaad, dilimizde vaadetmek veya söz vermek diye ifade edilir. Dinimiz, mensuplarına vaadinde durmayı emreder. Kişinin İslamını tamamlayan hususlardan biri de budur. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsmail bu vasfıyla nazarlara arzedilir. "Kitapta İsmail'i de an. Muhakkak ki o, vaadinde sadıktı ve Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdi" (Meryem 54). Birkısım alimlerimiz, vaadini yerine getirmemeyi şu mealde ayette zikredilen duruma benzetmiştir: "Yapamayacağınız şeyi söylemeniz Allah katında pek büyük bir gazab sebebidir" (Saf 3). Kur'an'da ahidlerin yerine getirilmesiyle ilgili birçok ayet vardır. Bir tanesini mealen kaydediyoruz: "Ahdi de yerine getirin. Muhakkak ki ahidden dolayı mesuliyet vardır" (İsra 34). Hadiste de sözünü tutmamak, münafiklık alâmetlerinden bir olarak zikredilmiştir.
Bazı alimler, kişinin vaadini, kendisi üzerine bir şehadeti olarak değerlendirmiştir. Vaadin yerine getirilmesini bütün ulema dinî bir emir olarak değerlendirmiş, fakat farz olmadığını söylemiştir. Ancak, şunu da belirtelim ki, bazı alimlere göre, mevzu üzerine varid olan ayet ve hadislerin delaleti, onun vacib olmasınadır. Böylesi şiddetli vaidlerle vaade riayet emredilirken, vaade uymamanın kerahet-i tenzihiyeye hamli, bazılarınca çelişki olarak değerlendirilmiş: "Hele bir bakılsın. Vaadden dönmeye haram derken vaade uymak vacib değildir denebilir mi, veya uyulması vacib olmayan bir vaadi tutmamakla günaha girilir denebilir mi?" denmiştir.
Şu halde vaadi yerine getirmenin vacib olduğunu söyleyen de olmuştur. Bazı Malikî alimler: "Vaad bir sebebe bağlı ise, o vaade uymak vacibtir, değilse değildir" demiştir. Sözgelimi kim: "Benimle evlenirsen sana şunu alacağım" dese, o da kabul etse bu vaadin yerine getirilmesi vacibtir."
Hibe, kabzedildikten sonra mı daha önce mi kişinin mülküne girer, münakaşa edilmiştir.Vaad ile ilgili bazı vecizeler:[1]

VAAD

Bin kere va'dedeceğine bir kere va'dini yerine getir!
Verilen sözde durma, insan olmanın gereğidir.
Yüzüpgezen zeminde birşey bitmez.Va'dini yerine getirme hassasiyeti imandan, va'dinden dönme de nifaktan kaynaklanmaktadır.İnsanların bir kısmı bütün bir hayat boyu vicdanlarında akdettikleri muâhedenin gereğini yerine getirmeye çalışır; bir kısmı da böyle bir muâhededen habersiz yaşar. İşte bu noktada mü'min, münafiktan ayrılır.(26)

?5805 ?1? ?? ????????? ?? ??? ???????? ?????? ?????? ???? ???:]????????
??????? ?????? # ???????? ?????? ??? ????????? ?????????? ???? ????????? ???????????? ??? ??????? ????? ?? ????????? ????????? ????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ???? ??? ????????? ???????: ??? ????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (5805)- Abdullah İbnu Ebi'l-Hamsa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a daha bi'set (peygamberlik) gelmezden önce bir şey satın almıştım. O alışverişten ona hâlâ bir miktar (borç) bakiyesi kalmıştı. Ben o kalanı, kendisine yerinde vermeyi vaadettim. Ama bunu unuttum. Üç gün geçtikten sonra hatırladım, geldiğimde o hâlâ (sözleştiğimiz) yerindeydi.
"Ey genç bana meşakkat verdin, ben üç gündür burada seni bekliyorum!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 90, (4996).][2]

AÇIKLAMA:

Hadis, sözünde durma meselesine fevkalâde çarpıcı bir örnek vermektedir: Buluşmak üzere anlaşılan yere zamanında gelip beklemek ve bu bekleyişi üç gün devam ettirmek. Şarihler bu uzun bekleyişi alacağını kurtarmak maksadıyla değil, vaadindeki sıdk sebebiyle yaptığını belirtirler. Nevevî der ki: "Ulema şu hususta icma etmiştir: "Bir kimse, bir başkasına dinen yasaklanmamış olan herhangi bir şey vaadetmişse, bu vaadini tutması gerekir. Bu, vacib midir, müstehab mıdır hususunda ihtilaf edilmiştir:
* İmam Şafii, Ebu Hanife hazretleri ve cumhur "Müstehabtır, terkeden faziletten mahrum kalır, şiddetli bir mekruh işlemiş olur. Hulfu'lvaad yönüyle günah işlemez. Ancak, eza vermek kastıyla bunu yapmışsa o zaman günahkâr olur" demiştir.
* Bir grup alim, bunun vacib olduğuna hükmetmiştir. Ömer İbnu Abdilaziz bunlardandır.
* Bazı alimler: "Tafsil gerekir, şartlara göre yukarıda söylenen hükümlerden biri terettüp eder" demiştir.
Birinci veçhi te'yid eden bir rivayete göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) söz verince "Umulur ki" derdi. İbnu Mes'ud'un bir rivayetine göre de inşaallah demedikçe vaadde bulunmazdı.
Buna rağmen muhatap, vaadden cezm (kesinlik) anlamış ise, bir zorluk yoksa yine de vaadi yerine getirmek gerekir. Vaadettiği sırada, içinden, yapmama hususunda kesin kararlı ise, bu münafiklıktır."[3]

?5806 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ????? ????? ????????????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ?????. ?????? ???????? ????? ????????????? ????? ?????? ??????? ?????? #? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ????? ?????????? ????????: ???? ????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?????? ??? ?????? ???????????. ????? ???????: ???????? ???? ????? ??????????? ???? ????????? # ?????: ???? ???? ????? ????? ????????????? ??????????? ?????? ???????? ????? ?????: ??????????. ????? ???????: ????????? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????? ?????????. ????? ????????? ?????? ?????????. ????? ????????? ???????????? ?????? ?????????. ???????? ????: ???? ????????? ?????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????????? ????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????? ??? ??????????? ??????? ??? ???????? ??????. ??????: ??????? ???????? ??????? ?????? ????? ??????? ???? ?????????? ???????? ?????? ??? ?????????? ???? ??????? ??? ?????? ??????? ??? ???????????[.

2. (5806)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bahreyn'in sadaka malı geldi mi sana şöyle şöyle (avuç avuç) vereceğim" dedi ve üç kere eliyle gösterdi. Bahreyn'in malı gelmezden önce Aleyhissalâtu vesselâm vefat etti. Mal Hz. Ebu Bekr'e gelince, bir münadi ile halka şöyle ilanda bulundu:
"Kime Resulullah'ın bir vaadi veya bir borcu var idiyse bana gelsin!"
Cabir der ki: "Ben hemen Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anhümâ)'e gittim ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bahreyn'in sadaka malı geldi mi ben sana şöyle şöyle vereceğim" deyip üç kere iki eliyle işaret yaptığını söyledim. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekr bana derhal verdi.
Cabir der ki: "Bundan sonra da Ebu Bekr'e rastladım ve yine istedim. Ama bu sefer vermedi. Sonra tekrar ona geldim, yine vermedi, sonra üçüncü sefer geldim yine vermedi. Ben de:
"Sana bir geldim vermedin, sonra bir daha geldim yine vermedin, bir kere daha geldim yine vermedin. Ya bana verirsin, ya da seni bana karşı cimri bileceğim"dedim. Bunun üzerine:
"Bana karşı cimri bileceğim mi dedin? Cimrilikten daha kötü hangi hastalık var?" dedi ve bunu üç kere tekrar etti ve devam etti:
"Ben seni reddettiğim her defasında (içimden) sana vermek istedim" dedi". [Bana bir avuç avuçlayıp verdi].[4]

?5807 ?3? ??? ???? ?? ??? ???:]???????? ??????? ???? ??????????? ???????: ????????. ?????? ??? ???? ??????: ???????? ???????????? ????????????? ?????????????. ???????: ???? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (5807)- Muhammed İbnu Ali anlatıyor: "Cabir İbnu Abdillah'ı dinledim. Diyordu ki:
"Hz. Ebu Bekr'e geldim. Ebu Bekr bana [birkaç avuç avuçlayıp verdikten sonra] "Şunları bir say!" dedi. Ben de saydım. Hepsi beş yüz taneydi. Hz. Ebu Bekr: "Bunun iki mislini al!" dedi." [Buharî, Hibe 18, Kefalet 3, Şehadat 28, Humus 17; Müslim, Fezail 60, (2314).][5]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ebu Bekr, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vaadini yerine getiriyor. Bunu yaparken Hz. Cabir'den herhangi bir delil istemiyor. Esasen, Hz. Cabir bunu, Resulullah'ın bir borcu değil, bir vaadi olarak istemiştir. Bu hâdise, İslam'da devlet reisinin hazineden tasarrufta geniş yetki sahibi olduğunu gösterir.
2- Hz. Ebu Bekr, ikinci sefer talebi karşısında Cabir (radıyallahu anhümâ)'e ihsan etme işini geciktirmiş, üç sefer istedikten ve hatta "cimrilik" ithamını işittikten sonra vermiştir. Bu geciktirmenin sebebini İbnu Hacer: "Ya bundan daha mühim bir iş sebebiyle yahut da hemen verseydi, bu hal, Cabir'i tekrar isteme hırsına iter diye korkmuştur veya bu çeşit durumlarda isteyenler çok olmasın diye düşünmüştür, değilse mutlak şekilde vermemek düşüncesinden değildir. Nitekim Hz. Ebu Bekir de: "Ben seni reddettiğim her defasında (içimden) sana vermek istemiştim" dedi" diyerek açıklar.
3- Hz. Ebu Bekr'in verdiği avuç, tek elin avucu değildir. ???? iki elle yapılan ve koç avuç dediğimiz avuçtur. [6]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/269.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/270.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/270-271.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/271-272.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/272.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/272.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Uzunluklarına Göre Senedin Kısımları:

Senedler, uzunlukları açısından ikiye ayrılmıştır: Âlî sened, nâzil sened. Tatbikatta bu ayırımın büyük ehemmiyeti vardır. Çünkü rivâyet edilen bir haberin vukua geldiği zamanla, onu yazan müellif arasına ne kadar az zaman girerse, rivâyete olan güven o derece artar. İslâm âlimleri sadece zamana bakmakla kalmayıp, araya giren râvi adedine de bakarlar. Onlar nazarında, hadîsleri kaydeden müellifle Hz. Peygamber (aleyhessalatu vesselam) arasına ne kadar az sayıda ravî girerse -râviler sika olmak şartıyla- o rivâyet o derece kıymet ve üstünlük kazanır. İşte, râvi sayısı az olan senedlere âli isnâd, râvi sayısı çok olan senedlere de nâzil isnâd denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/501.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İtikadı, ilmi

"Halku'l Kur'an" olayında Mutezile mezhebi, "yalnız Allah kadimdir"diye Kur'an'ın hâdis olduğunu ortaya attığında ve bu görüş zorla herkese kabul ettirilmek için devletin baskı ve zulmü imamlara dayatıldığında Ahmed b. Hanbel bunu bir bid'at olarak gördü. Konuyu asr-ı saadette kimse tartışmamıştı. Üstelik sünnette "Kur'an Allah kelâmıdır" bilgisi ile nasıl tavır alınmışsa öyle tavır takınılmalıydı. Ahmed b. Hanbel, Kur'ân'ın mahlûk olduğunu söyleyenin Cehmî, mahluk olmadığını söyleyenin ise bid'atçı olduğuna hükmeder. Kendisi bu meselenin sünnette var olmayan, aklen ortaya konulan bir iddia olduğunu savunur. Çünkü sünnette bu tür bir tartışma yoktur ve Kur'an "Allah'ın kelâmı" ve indirdiği hükümler olarak nitelenmiştir. Zaten sünnet usûlünde böyle konularda tartışma olmaz; tartışma ihtilafa, ihtilaf kavga ve fitneye götürür.
Ahmed b. Hanbel itikatta, amelde, ahlâkta sünnetten başka bir yol izlemez. Cedelden, münakaşadan, salt rey ile hüküm vermekten kaçınır; sahâbe ve tabiinin yolunu izler. Sabırlı, mütevazî, ciddi, yumuşak, kanaatkâr, takva sahibi, ihlâslı bir müctehiddir. Onun itikadı, fikhî nasslardan doğar. Daha doğru bir deyimle o, Kitap ve Sünnet olan şeriatın asli delillerini delil olarak alıp birtakım hükümlere varmada, onları kullanmadan çok nassları oldukları gibi alıp, sünnetin açıklamasını aynen uygular. iman, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve uzuvlarla amel olup, artar ve eksilebilir. Büyük günah işleyen dinden çıkmış olmaz. Allah'ın sıfatları nasslardaki gibidir, tevil edilmez. Müteşabihleri yorumlamaktansa susmak evladır. Bir halife adil veya zalim olsa da ona itaat edilir, isyan çıkar yol olmayıp, bağiy'dir. Ahmed b. Hanbel'in yanında yetiştiği Huşeym b. Beşir b. Ebu Hazim (104/722-183/799) adında bir üstadı vardır. Ayrıca Umeyr b. Abdullah b Halid Abdurrahman b. Mehdi, Ebu Uyeyne, İmam Şâfiî, Ebu Yusuf, Abdurrezzak b. Hümâm, İsmail b. Aliyye, -gıyaben- Ebubekir b. Ayaş, Yahya b. Saîd'den faydalanmıştır. Ahmed b. Hanbel'den hadîs rivayet edenler arasında da Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Ali b. el-Medîni en önemli muhaddislerdir. [1]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/70.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Uzunluklarına Göre Senedin Kısımları:

Senedler, uzunlukları açısından ikiye ayrılmıştır: Âlî sened, nâzil sened. Tatbikatta bu ayırımın büyük ehemmiyeti vardır. Çünkü rivâyet edilen bir haberin vukua geldiği zamanla, onu yazan müellif arasına ne kadar az zaman girerse, rivâyete olan güven o derece artar. İslâm âlimleri sadece zamana bakmakla kalmayıp, araya giren râvi adedine de bakarlar. Onlar nazarında, hadîsleri kaydeden müellifle Hz. Peygamber (aleyhessalatu vesselam) arasına ne kadar az sayıda ravî girerse -râviler sika olmak şartıyla- o rivâyet o derece kıymet ve üstünlük kazanır. İşte, râvi sayısı az olan senedlere âli isnâd, râvi sayısı çok olan senedlere de nâzil isnâd denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/501.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VEKÂLET BÖLÜMÜ

VEKÂLET BÖLÜMÜ

?5808 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? # ?????? ?????? ????????? ????????? ???? ???? ????????? ????????? ??????? ????????? ????????? ??????????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ???'???????? ????????????? ??????????? # ????????????? ??????? ???? ??? ????????? ???? ?? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5808)- Hakim İbnu Hizam (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine bir dinar vererek kurbanlık bir koç almaya gönderdi. Çarşıdan bir dinara bir kurbanlık satın aldı. Ancak onu (beriye gelince) iki dinara sattı. Geri dönüp bir dinara bir koç satın aldı. Böylece Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir dinar ve bir koçla geldi. Resulullah dinarı tasadduk etti. Hakim'e de bu ticaretinde mübarek kılması için Allah adua etti." [Ebu Dvud, Büyû 28, (3386); Tirmizî, Büyu 34, (1257).][1]

AÇIKLAMA:

1- Vekalet, şeriatte, kişinin bir başkasını kendinin yerine mutlak veya mukayyed olarak koyması, ikame etmesi demektir. Meşru amellerden biridir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, Resulullah'ın kendi adına bir kurbanlık almak üzere bir dinarlık para vererek gönderdiği Hakim'in macerasını aksettiriyor: O bir dinarı vererek satın aldığı koçu iki dinara satıyor, bir dinara tekrar bir koç alıyor. Resulullah'a hem bir koç hem de bir dinarla dönüyor, olanları anlatıyor. Aleyhissalâtu vesselâm bu tarzın meşruluğunu ifade zımnında, Hakim'e bereketle dua eder.
3- Hadis, vekilin "bir dinara bir koç al" diyerek göndermesi halinde bir dinara veya yarım dinara bir koç almasının cevazını gösterir. Zira böyle bir alışverişte mal sahibinin dediği olmuş, ayrıca parasında artış da husule gelmiştir. Bu hadisi esas alan bir kısım alimler bey'i'lfuzûlinin cevazına hükmetmişlerdir. İmam Malik, iki görüşünün birinde, Ahmed kavl-i kadiminde, Şafii, Hz. Ali, İbnu Abbas, İbnu Mes'ud, İbnu Ömer hep bu görüştedirler.
İmam Şafii kavl-i cedidinde: "Bey-i mevkuf ve şira-ı mevkuf batıldırlar" demiştir.
Ebu Hanife: "Bey-i mevkuf sahihtir, şira-i mevkuf sahih değildir" demiştir. Ona göre, bir malı, malikinin mülkünden çıkarmak, idhalin hilafına, malikin iznine tabidir.
İmam Malik'ten Ebu Hanife'nin sözünün tam aksi rivayet edilmiştir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/273.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/273-274.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Âlî İsnadlar:

Âli isnâd, en son râviyi haberin kaynağına en az râvi sayısı ile ulaştıran en kısa yoldur. Senette bulunan râvilerin sayısının az olması hata yapma ihtimalini azaltacağı için isnâdda aranan bir özelliktir. Ahmed b. Hanbel "isnâdın âli olanını araştırmak, seleflerimizin sünnetidir. Çünkü, Abdullah b. Mes'ud'un talebeleri Kûfe'den Medine'ye Hz. Ömer'i dinlemek için rıhle yaparlardı" demiştir.
Muhammed b. Eslem et-Tûsî "isnâdın yakın olması, Allah'a yakınlıktır" diyerek âli isnâdın ne derece önemli olduğunu anlatmak istemiştir.[1] Hadis yolculuklarının (rıhle) temel sebebi âli isnâdlar ile hadisleri hıfzedebilmektir. Bunun için rıhle müstehaptır.
İsnâddaki uluvv bazan, son râvinin büyük hadis imâmlarından birisine veya meşhur sahih kitaplardan birinin rivayetine yakın olması gibi olur. Bu çeşit uluvve 'nisbi uluvv' denilir. Bunun hadis usulu eserlerinde nakledilen daha farklı şekilleri de vardır. Nâzil isnâd, son râvi ile haberin kaynağı arasındaki râvi sayısının fazlalığıdır. Yani Âli isnâdın karşıtıdır. Râvi adedi fazla olduğu için hata ihtimali artar. Bundan dolayı âli isnâd tercih edilir. Ancak şurası unutulmamalıdır ki bu tercih iki isnâd arasındaki râviler adalet ve zabt yönünden müsâvî olduğunda geçerlidir. Hiçbir zaman yalnızca âli isnâd olduğu için zayıf râvilerden oluşmuş bir isnâd tercih edilmez. İsnâdın nâzil olması onun zayıf addedilmesi için bir sebep teşkil etmez.[2]
Âlî isnadın üstün sayılması şu mülâhazadan ileri gelir: Senedde yer alan râviler ne kadar sika olurlarsa olsunlar mutlaka bir yanılma payına sahiptirler. Beşer olarak bu ihtimâlden, bu ihtimalî kusurdan uzak değillerdir. Öyle ise seneddeki râvi sayısı arttıkça, senede kusur girme ihtimali artıyor, râvi miktarı eksildikçe de, hadîse kusur girmiş olma ihtimâli azalıyor demektir.
Uluvv-î isnâd mevzuunun tam anlaşılması için birkaç noktanın bilinmesi gerekir:
1- Ulvîyet nisbî ve izâfi bir durumdur. Sözgelimi senedinde dört râvi bulunan bir hadîs, üç râvi bulunan bir hadîse nisbetle nâzil ise de beş râvi bulunan bir hadîse göre âlîdir. Öyle ise bir hadîsin âlî sayılması için "senedinde şu kadar râvi bulunmalıdır" diye bir rakamla kayıtlanamaz.
2- Ulvî sened, nâzil senede nisbetle daha üstün ise de bu üstünlük mutlak değildir, sıhhat durumları eşit olduğu takdirde âlî isnâd nâzil'e üstün olur. Fakat, zayıf hadîs, âli de olsa sahîh hadîse üstünlük sağlayamaz. Nâzil fakat sahîh bir senedle gelen hadîsin âlî fakat zayıf -ve hattâ şiddetli zayıf- ve fakat âli senedle rivâyet edilmiş veçhi olduğu takdirde rivâyetin sahîh senedi gölgesinde, şiddetli zayıfın yer aldığı veçhi, ulviyetinin hatırı için beraberce hadîs kitaplarına alınabilmiştir. Sahiheyn bahsinde bu noktaya temas etmiştik. Zaafı şiddetli bir râviden hadis kaydetmek, normalde hadisçi için kusur olduğu halde, bu kayıtla yapılan rivâyet kusur sayılmaz.
3- Bâzı âlimler, râvileri sika olduğu halde âlî isnâda nâzil karşısında üstünlük tanımamıştır. İmam Azam bunlardandır. Ona göre râvi, sikalıktan öte bir de fakîh ise, fakîh olmayana nazaran üstündür. Binâenaleyh, çoklukla fakîhler yoluyla gelen bir hadis nâzil bile olsa, fakîhlerin bulunmadığı veya azınlık teşkil ettiği âlî hadîse nazaran üstündür ve müreccahtır. Bu meseleye örnek İmam Azam (radıyallahu anh)'ın ref'u'l yedeyn (rükûa giderken ve rükûdan kalkarken namazda ellerin kaldırılması) hadîsi ile alakalı tutumudur.
Usul-i Serahsi'de kaydedildiğine göre: Evzâi ile Ebû Hanîfe (rahimehûmâllah) Mekke'de bu konu üzerinde mubahasede bulunurlar. Ebû Hanîfe: Evzâî'ye ellerin kaldırılacağına dair rivâyet bilmediğini söyleyince Evzâî: "Zührî'den işittim, o da Sâlim'den, Sâlim de babası Abdullah İbnu Ömer'den işitmiş..." diyerek namazda rükûa giderken ve doğrulurken ellerin kaldırılacağına dair bir rivâyet okur.
İmam Azam da: Bana Hammad anlattı, o da İbrahim Nehâî'den almış. Nehâî ise Alkame ve Esved'den bu ikisi ise Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan dinlemiş diye râvîleri belirttikten sonra Hz. Peygamber'in (aleyhesselatu vesselam) namazda sâdece iftitah tekbiri sırasında elini kaldırdığını anlatan bir rivâyet nakleder.
Evzâî, kendi senedindeki ulviyeti hatırlatır. İmam Azam cevaben: "Hammâd, Zuhrî'den daha fakîh'dir. İbrahim de Sâlim'den fakihtir. Alkame'ye gelince: O fıkıh yönüyle İbnu Ömer'den geri değildir. Eğer İbnu Ömer'in Hz. Peygamber (aleyhisselatu vesselam)'la sohbeti varsa, öbürünün de sohbet faziletinden nasîbi var. Esved ise o da büyük bir fazilet sahibidir. Abdullah İbnu Mes'ûd'a gelince, o herkesce mâlûm, fazla söze ne hâcet" der.
Ebû Hanîfe'nin bu açıklaması karşısında Evzâ'î sükût eder.
İslâm âlimleri, senetteki ulvîyet'in hadîse kazandırdığı değer sebebiyle, isnâd-ı âlî aramışlardır. Bu, bir muhaddisin yeni işittiği bir hadîsi, kimden işitti ise onunla yetinmeyip, ona da rivâyet edeni bulmasıyla, hatta hayatta ise bu ikinci kişiye anlatanı aramasıyla olur. Bu durum seyahat müessesesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Seyahatle ilgili bahiste, uluvvü isnâd için yapılan seyahatlerden bahsettik. Küçüklüklerinde büyüklerden hadîs dinleyen kimseler, yaşlandıkları zaman son derece kıymet kazanmışlardır. Çünkü böylelerinin rivâyeti âlîdir. Bu vasıftaki kimselere -rivâyetlerindeki ulvîyet sebebiyle- çok uzak diyarlardan ilim talibleri gelip hadîs almışlardır.
Hemen kaydedelim ki, hadîslerin senetli olarak rivâyetine verilen ehemmiyet ölçüsünde, senedlerin ulvî olmasına da önem verilmiştir. Bu ilmin üstadlarından Ahmed İbnu Hanbel: "Âlî isnad aramak bize seleften kalma bir sünnettir. Abdullah İbnu Mes'ud'un ashâbı, Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'den ilim öğrenmek ve hadîs dinlemek için Kûfe'den Medîne'ye gelirdi" demiştir. Muhammed İbnu Eslem de (242/856): "Senetteki yakınlık (ulvîyet) Allah'a yakınlıktır" demiştir.[3]

---

[1] Suyûti, Tedribu'r-râvi: 2/160.
[2] Zübeyr Tekkeşin, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/203-204.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/501-503.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Eserleri

Ahmed b. Hanbel'in bizzat yazdığı tek eseri "el-Müsned"dir. Ona atfedilen eserler, Hanbelî imamlarınca yazılmıştır. es-Sünne, Zühd, Salat, Ver'a ve'l-İman; Reddi ale'l Cehmiyye ve'z-Zenadıka; Eşribe; Mesail; Cüz fi Usûlu's-Sünne; Fedailu's-Sahabe; Er-Reddü ala men iddea't-Tenâkuza fi'l-Kur'ân; et-Tefsir; en-Nasih ve'l Mensuh; Tarih; el-Mukaddem ve'l Muahhar fi'l Kur'an; Vücubâtü'l Kur'an; Menâsikü'l Kebir ve's Sağir; el-Cerhu ve't Ta'dil; el-İlel ve Marifetu'r-Rical bunlardandır. [1]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/69-70.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Âlî İsnadlar:

Âli isnâd, en son râviyi haberin kaynağına en az râvi sayısı ile ulaştıran en kısa yoldur. Senette bulunan râvilerin sayısının az olması hata yapma ihtimalini azaltacağı için isnâdda aranan bir özelliktir. Ahmed b. Hanbel "isnâdın âli olanını araştırmak, seleflerimizin sünnetidir. Çünkü, Abdullah b. Mes'ud'un talebeleri Kûfe'den Medine'ye Hz. Ömer'i dinlemek için rıhle yaparlardı" demiştir.
Muhammed b. Eslem et-Tûsî "isnâdın yakın olması, Allah'a yakınlıktır" diyerek âli isnâdın ne derece önemli olduğunu anlatmak istemiştir.[1] Hadis yolculuklarının (rıhle) temel sebebi âli isnâdlar ile hadisleri hıfzedebilmektir. Bunun için rıhle müstehaptır.
İsnâddaki uluvv bazan, son râvinin büyük hadis imâmlarından birisine veya meşhur sahih kitaplardan birinin rivayetine yakın olması gibi olur. Bu çeşit uluvve 'nisbi uluvv' denilir. Bunun hadis usulu eserlerinde nakledilen daha farklı şekilleri de vardır. Nâzil isnâd, son râvi ile haberin kaynağı arasındaki râvi sayısının fazlalığıdır. Yani Âli isnâdın karşıtıdır. Râvi adedi fazla olduğu için hata ihtimali artar. Bundan dolayı âli isnâd tercih edilir. Ancak şurası unutulmamalıdır ki bu tercih iki isnâd arasındaki râviler adalet ve zabt yönünden müsâvî olduğunda geçerlidir. Hiçbir zaman yalnızca âli isnâd olduğu için zayıf râvilerden oluşmuş bir isnâd tercih edilmez. İsnâdın nâzil olması onun zayıf addedilmesi için bir sebep teşkil etmez.[2]
Âlî isnadın üstün sayılması şu mülâhazadan ileri gelir: Senedde yer alan râviler ne kadar sika olurlarsa olsunlar mutlaka bir yanılma payına sahiptirler. Beşer olarak bu ihtimâlden, bu ihtimalî kusurdan uzak değillerdir. Öyle ise seneddeki râvi sayısı arttıkça, senede kusur girme ihtimali artıyor, râvi miktarı eksildikçe de, hadîse kusur girmiş olma ihtimâli azalıyor demektir.
Uluvv-î isnâd mevzuunun tam anlaşılması için birkaç noktanın bilinmesi gerekir:
1- Ulvîyet nisbî ve izâfi bir durumdur. Sözgelimi senedinde dört râvi bulunan bir hadîs, üç râvi bulunan bir hadîse nisbetle nâzil ise de beş râvi bulunan bir hadîse göre âlîdir. Öyle ise bir hadîsin âlî sayılması için "senedinde şu kadar râvi bulunmalıdır" diye bir rakamla kayıtlanamaz.
2- Ulvî sened, nâzil senede nisbetle daha üstün ise de bu üstünlük mutlak değildir, sıhhat durumları eşit olduğu takdirde âlî isnâd nâzil'e üstün olur. Fakat, zayıf hadîs, âli de olsa sahîh hadîse üstünlük sağlayamaz. Nâzil fakat sahîh bir senedle gelen hadîsin âlî fakat zayıf -ve hattâ şiddetli zayıf- ve fakat âli senedle rivâyet edilmiş veçhi olduğu takdirde rivâyetin sahîh senedi gölgesinde, şiddetli zayıfın yer aldığı veçhi, ulviyetinin hatırı için beraberce hadîs kitaplarına alınabilmiştir. Sahiheyn bahsinde bu noktaya temas etmiştik. Zaafı şiddetli bir râviden hadis kaydetmek, normalde hadisçi için kusur olduğu halde, bu kayıtla yapılan rivâyet kusur sayılmaz.
3- Bâzı âlimler, râvileri sika olduğu halde âlî isnâda nâzil karşısında üstünlük tanımamıştır. İmam Azam bunlardandır. Ona göre râvi, sikalıktan öte bir de fakîh ise, fakîh olmayana nazaran üstündür. Binâenaleyh, çoklukla fakîhler yoluyla gelen bir hadis nâzil bile olsa, fakîhlerin bulunmadığı veya azınlık teşkil ettiği âlî hadîse nazaran üstündür ve müreccahtır. Bu meseleye örnek İmam Azam (radıyallahu anh)'ın ref'u'l yedeyn (rükûa giderken ve rükûdan kalkarken namazda ellerin kaldırılması) hadîsi ile alakalı tutumudur.
Usul-i Serahsi'de kaydedildiğine göre: Evzâi ile Ebû Hanîfe (rahimehûmâllah) Mekke'de bu konu üzerinde mubahasede bulunurlar. Ebû Hanîfe: Evzâî'ye ellerin kaldırılacağına dair rivâyet bilmediğini söyleyince Evzâî: "Zührî'den işittim, o da Sâlim'den, Sâlim de babası Abdullah İbnu Ömer'den işitmiş..." diyerek namazda rükûa giderken ve doğrulurken ellerin kaldırılacağına dair bir rivâyet okur.
İmam Azam da: Bana Hammad anlattı, o da İbrahim Nehâî'den almış. Nehâî ise Alkame ve Esved'den bu ikisi ise Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan dinlemiş diye râvîleri belirttikten sonra Hz. Peygamber'in (aleyhesselatu vesselam) namazda sâdece iftitah tekbiri sırasında elini kaldırdığını anlatan bir rivâyet nakleder.
Evzâî, kendi senedindeki ulviyeti hatırlatır. İmam Azam cevaben: "Hammâd, Zuhrî'den daha fakîh'dir. İbrahim de Sâlim'den fakihtir. Alkame'ye gelince: O fıkıh yönüyle İbnu Ömer'den geri değildir. Eğer İbnu Ömer'in Hz. Peygamber (aleyhisselatu vesselam)'la sohbeti varsa, öbürünün de sohbet faziletinden nasîbi var. Esved ise o da büyük bir fazilet sahibidir. Abdullah İbnu Mes'ûd'a gelince, o herkesce mâlûm, fazla söze ne hâcet" der.
Ebû Hanîfe'nin bu açıklaması karşısında Evzâ'î sükût eder.
İslâm âlimleri, senetteki ulvîyet'in hadîse kazandırdığı değer sebebiyle, isnâd-ı âlî aramışlardır. Bu, bir muhaddisin yeni işittiği bir hadîsi, kimden işitti ise onunla yetinmeyip, ona da rivâyet edeni bulmasıyla, hatta hayatta ise bu ikinci kişiye anlatanı aramasıyla olur. Bu durum seyahat müessesesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Seyahatle ilgili bahiste, uluvvü isnâd için yapılan seyahatlerden bahsettik. Küçüklüklerinde büyüklerden hadîs dinleyen kimseler, yaşlandıkları zaman son derece kıymet kazanmışlardır. Çünkü böylelerinin rivâyeti âlîdir. Bu vasıftaki kimselere -rivâyetlerindeki ulvîyet sebebiyle- çok uzak diyarlardan ilim talibleri gelip hadîs almışlardır.
Hemen kaydedelim ki, hadîslerin senetli olarak rivâyetine verilen ehemmiyet ölçüsünde, senedlerin ulvî olmasına da önem verilmiştir. Bu ilmin üstadlarından Ahmed İbnu Hanbel: "Âlî isnad aramak bize seleften kalma bir sünnettir. Abdullah İbnu Mes'ud'un ashâbı, Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'den ilim öğrenmek ve hadîs dinlemek için Kûfe'den Medîne'ye gelirdi" demiştir. Muhammed İbnu Eslem de (242/856): "Senetteki yakınlık (ulvîyet) Allah'a yakınlıktır" demiştir.[3]

---

[1] Suyûti, Tedribu'r-râvi: 2/160.
[2] Zübeyr Tekkeşin, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/203-204.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/501-503.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ
Te'vil'in Arapça Metni Hakkında
Tercüme Hakkında
TAKDİM
BİRİNCİ BASKININ ONSOZU
MUHTELİFU'L-HADÎS İLMİ NEDİR ?
İBNU KUTEYBE; HAYATI, ESEJRLERI (213-276/828-889) HAYATI:
I - Neşredilmiş Olanlar:
II - Neşredilmemiş Olanlar:
Türkçe:
İngilizce:
Te'vil'in Fransızca Tercemesi Üzerine
Meselâ:
İkinci Misal:
MUSAHHİHİN MUKADDİMESİ:
Kitabın İsnadları Ve Sema'ları
İmam Ebû Muhammed, Abdullah B. Müslim İBNÜ KUTEYBE (Allah Ona Rahmet Etsin) Der Ki:
Kelâmcılar (Ashabu'l-Kelâm) Ve Re'y Taraftarı Fıkıhçılar (Ashâbu'r-Re'y) Hakkında
A) Re'y Taraftarlarına Ve Kelâmcılara Tevcih Edilebilecek Hücumlar:
B) Cebriyye'nin Meşhurlarından Birkaçı
I-En-Nazzâm
İbnu Kuteybe.En-Nazzam'a Cevap Vermeğe Başlıyor
II-Ebu'l-Huzeyl El-Allâf
III-Ubeydüllah B. El-Hasen
IV-Bekril-Ammî
V-Hişam B. El-Hakem
VI- Sumame
VII- Muhammed B. El-Cehm El-Bermekı
VIII-Ehl-İ Re'y-Özelükle Ebû Hanîfe
Re'y Ehlinin Kur'ân'a Muhalefeti
IX-el-Câhız(-255)
C-Kelâmdan Uzak Durmayı Gerektiren Sebepler:
Kelâmcılara Göre;Rivayet Edilen Bir Haberin Sabit Olması İçin Gerekıi Râvi Sayısı
D-Kelamcıların Tefsirlerinden Örnekler
E-Rafizîlerin Tefsirlerinden Örnekler:
Rafızî Fırkasının Kolları:
Ashâbu'l-Hadîs (Hadısçıler)
Hadisçilerin.Unuttuğu Bir Hadisi Kendi Kendilerinden Rivayet Etmeleri
Hadısçıların Zayıf Rivayetlere Karşı İkâzı
Bizzat Hadisçilerin Bazı Hataları
Kelamcıların İddılarına Göre: Çelişik .Allahın Kitabına (Kur'an'a) Muhalif Olan Ve Nazar {Akli Muhakeme Ve Düşüncenin) Ve Aklın Delillerinin Reddettiği Hadisler !...
1-Bu Cümleden Olarak.Allahu Taâlânın Kitabına Muhalif (Aykırı) Olduğunu Söyledikleri Bir Hadis...
2-Mütenakız (Çelişık) iki Hadis...
3-Mutenakız Ikı Hadis...
4-Mütenakız (Çelişik) İki Hadis ...
5-Kur'âna Muhalif (Aykırı) Zannettikleri Bir Hadis...
6-İcmâ'ın İptal Ettiği (Hükmünü Bozduğu) Bir Hadis..
7-Akli Delillerin Ve Düşüncenin (Nazar) Reddettiğini Söyledikleri Bir Hadis..,.
8-Görülen Realitenin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis ...
9-Düşüncenin (Nazar) Ve Aklî Delillerin (Huccetu'1-Akl) Reddettiğini Söyledik Leri Bir Hadis...
10-Mütenakız (Çelişik) Olduğunu Söyle Dikleri İki Hadis...
11-Mütenâkız Olduğunu İleri Sürdükleri İki Hadis...
12-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...
13-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...
14-Mütenâkız Dedikleri İki Hadis...
15-Çelişik Dedikleri İki Hadis..
16-Kur'an'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...
17-Kur'ân'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...
18-Aklın .Müşahâdenîn (Gözlemin) , Kur'ân Ve Hadisin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis...
19-Mütenâkız (Çelişik) Dedikleri İki Hadîs...
20-HABER VE İnazarın (RİVAYETLERİN VE AKLIN) YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...
21- Mütenâkiz (Çelişik) Dedikleri İki Hadis...
22-Dedîklbrine Göre Sonu .Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...
23-Dediklerine Göre Sonü.Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...
24- Söylediklerine Göre Bir Kısmı Diğer Bir Kısmını Bozan Bir Hadis...
25-Dediklerine Göre Başı Sonunu İfsad Eden (Bozan) Bir Hadis...
26- Düşüncenin Yalanladığını İleri Sürdükleri Bir Hadis...
27- Kıyasın İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...
28- Birbirine Uymadığını Söyledikleri İki Hadis...
29- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ve Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...
30-Çelişik Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...
31-Dedıklerine Göre Çelişik İki Hadis..
32- Dediklerine Göre Düşünce Ve Hadisin Yalanladığı Bir Hadis...
33-Çeüşik Dedikleri İki Hadis...
34-Çelışık Dedikleri Ikı Hadis...
35-Çelişik Dedikleri İki Hadis..,
36-Çelişik Dedikleri İki Hadis

37-Çeüşik Dedikleri İki Hadis....
38-Çelişik Dedikleri İki Hadis...
39-Çelışık Dedikleri İki Hadis...

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Bundan on sene önce ilk baskısını yaptığımız ibn Çuteybe'nin "Te'vilu Muhtelifi'I-Hadis" adlı mühim eserinin ikinci baskısını yaparken,gerek eser gerek tercümesi ile ilgili bazı açıklamalarda bulunmakta yarar görmekteyim.
Bilindiği üzere İbn Quteybe sadece bir arap dilcisi veya Hadis ve Kufan ile meşgul olmuş bir âlim değildir.Kelimenin tam anlamıyla bir ansiklopedist olan yazarımızın el atmadığı,kalem oynatmadığı ilim yok gibidir.Nitekim onun eserleri de bunu doğrulamaktadır. İbn Çuteybe'nin bu yönü ise,eserleri içersinde en çok "Te'vi'inde görülmektedir.Zira bu eserde o,başta hadis olmak üzere,kelam,akaid,Kut'an ilimleri ve mezhebler tarihi gibi konulara da yer vermiş, bu konuları işlerken çoğu yerde arab dilindeki ihtisasından faydalanmış,ayrıca geniş bir kültüre sahip olduğunu da ortaya koymuştur.Eserin sadece hadisi değil,bu kadar çeşitli ilimleri ve kültürü de ihtiva etmesi,onu tercüme edecek olan için gerçekten büyük bir güçlüğü de beraberinde getirmiştir. Zira eser sadece hadisle ilgili olsaydı tercümesi bizim için o kadar güç olmayabilirdi. Ne var ki "Te'viV'i tercüme etmek sadece arapça bilmekle veya hadis kültürüne vakıf olmakla başarılabilecek bir iş değildir.Buna ilaveten İbn Çuteybe'nin sahip olduğu geniş kültür ve formasyona da sahip olmak kaçınılmaz bir zarurettir.Bu gerçeği biz.eserin tercümesini yeniden gözden geçirirken açıkça görmüş bulunmaktayız.
Tercümesi böylesine zor bir eseri biz,öğrenciliğimizin son yıllarında tercümeye kalkışmamız ve ilk tercüme denememiz olması dolayısıyla bir takım hatala den tercüme etmiş olduk.Bunu yapmaktaki gayemiz ise,eksikliklerimizin bulunduğunu itiraf ederek.mümkün mertebe en iyi ve en güzele varma yolunda icab edeni yapmaktır.[1]

Te'vil'in Arapça Metni Hakkında

İşe önce Te'vil'in arapça matbu nüshası hakkında bazı açıklamalarda bulunmakla başlamak yerinde olur.
Eserin naşiri,arapça metni neşre hazırlamada şu üç elyazma nüshayı esas aldığını söylemektedir ki bunlar:
1. Dımeşq (Şam) nüshasv Bu nüsha H.401 senesinde istinsah edilmiş,ayrıca Cemaleddin el-Qâsımî tarafından tashih edilmiş olan eski bir nüshadır ve Za-hiriyye kütüphanesinde bulunmaktadır.
2. Bağdad nüshası: Vasıfta H .472 senesinde istinsah edilmiş, aynca Mahmud Şükrü el-Âlusî efendi tarafından tashih edilmiştir.
3. Mısır nüshası: Ragıp Paşa kütüphanesi hâfi-zu'l-kütüb'ü olan Mehmed Hulusi efendinin elyazısıy-la olup H.1253 senesinde istinsahı tamamlanmış- i tır.Mısır'da Hidiviyye kütüphanesinde bulunmakta- j dır.
Ancak bu üç nüshaya dayanılarak hazırlanmış olmasına rağmen matbu metnin hatâdan hali olduğunu söylemek kabil değildir.Zira,nâşir Şüleymaniye kütüphanesinde bulunan ve bir takımfarkhlıklar ihti-
va eden iki elyazmasını görmemiştir.Biz,matbu nüshadaki bu eksikliği telafi gayesiyle, bu iki elyazma nüshadaki farklılıklara gerektiğinde işaret ettik.Bu düzeltmeler sayesinde matbu nüshadaki bazı yanlışlıklar düzeltilmiş ve tercüme daha da sıhhatli bir hale gelmiştir. Sözünü ettiğimiz bu iki el yazma nüsha şunlardır:
LEsâd Efendi Nüshası: Şüleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 161 no'da kayıtlı ve "Muhta-lifel Hadis" adını taşıyan nüsha. 113 yaprak olup,her sayfada 21 satır vardır. Ve 217 x 150 milimetre eba-dındadır. Nesih hat ile yazılmış olup müstensihi Gu-lam Ahmed b. es-Şeyyid Cafer Bâlî el -Hüseynî el-Ka-zımî'dir. Bu nüsha, Ezhefden Abdulllatif b. Ahmed ed-Dımeşqî tarafından H. 1161 senesinde tashih de edilmiştir.
2. Reisu'l-Kuttâb nüshası: Şüleymaniye Kütüphanesi Reisu'l-Kuttâb bölümü 107 no'da kayıtlı ve "ihtilâf u'l-Hadis ve's-Sunen" adlı el yazma nüsha-dır.Nüsha 167 varak olup her sayfada 15 satır vardır. 177 x 133 milimetre ebadvndadvr. Nesih hattı ile yazılmış olup müstensihi belli değildir.
Te'vil'in Beyrut'ta son yıllarda Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi tarafından (tarihsiz) yeni bir baskısı daha yapılmıştır. Bu aslında, yeni bir baskı olmayıp, tercümede esas aldığımız nüshanın yeniden dizilerek basılmasından ibarettir. [2]

Tercüme Hakkında

Te'vil'in bu ikinci baskısında tercümede bazı değişiklikler yaptığımızdan sözetmiştik.Bunlar ya bazı hataların düzeltilmesinden ya da tercümede dil ve üslûb yönünden yapılması gereken değişikliklerden ibarettir. Keza, eserin Fransızca tercümesine uyularak konan konu başlıkken bu defa metne uygun bir hale getirilerek değiştirilmiştir.
Ayrıca birtakım yeni dipnotlar ilave edilmiş, hadislerin kaynaklarında da ilaveler yapılmıştır.
Tercüme esnasında matbu nüshayı neşredenin açıklamalarına her zaman itibar edilmemiş,ancak doğru görülenler gözönünde tutulmuştur. Ay rica matbu nüshanın bazı dipnotları kısaltılarak tercüme edilmiş, bazen de gereksiz görülen yerler atlanmıştır. Bizim koyduğumuz dipnotları nâşirinkinden ayırmak için her dipnotun sonuna (M) yani mütercim kısaltması konulmuştur. Bu kısaltmanın bulunmadığı dipnotlar ise naşire aittir.
Eserin birinci baskısı için yazdığımız önsözde, metnin bazı yerlerinde kapalılık ve anlaşılmazlik bulunduğundan söz etmiştik. Bu baskıda bunların çoğu halledilmiş, sadece bir-iki yerde tam anlaşılamayan cümleler kalmıştır ki, bunlara yerinde işaret edilerek okuyucunun uyanlması ihmal edilmemiştir.
Birinci baskıya yazdığımız giriş'te Muhtelifi'l-Hadîs ilmi hakkında kısa bir bilgi vermiş Daha sonra bu konuda bir araştırma yayınlanmış olması dolayısıyla, bu bilgilere herhangi bir ilavede bulunmaya gerek kalmadığından sadece bu araştırmaya işaret etmekle yetiniyoruz [3]
îbn Çuteybe'nin bu mühim eserinin tahlile tabi tutularak değerlendirilmesi de okuyucu için elbette son derece faydalı olurdu. Ancak bunu yapmak maalesef mümkün olmamıştır.Burada böyle bir incelemenin lüzumuna hâlâ inandığımızı tekrar ifade edi-yor, şimdilik yine bu konuyla ilgili bir makaleye işaret etmekle yetiniyoruz. [4]
Bütün bu değişiklik,düzeltme ve ilavelerden son-ra,îbn Çuteybe'nin bu mühim eserinintümkün olan en iyi bir şekilde Türk okuyucusuna sunulmakta olduğunu söyleyebiliriz.
Bu vesileyle,tercümenin kontrolü esnasında metindeki bazı problemlerin hallinde yardımlarını esirgemeyen sayın Doç.Dr.Salih Akdemir ile fakültemiz arapça okutmanı sayın Süleyman Baybara'ya teşekkürlerimi arzetmek isterim,
Te'vil'in bu ikinci baskısıyla,ilmî,ciddî ve titiz tercümecilik anlayışına bir katkıda bulunmuş olmayı umar,eserin ülkemizdeki İslam kültürüne hizmete vesile olmasını Allah'tan dilerim.
1.1.1989 Doç.Dr.Mehmet Hayri KIRBAŞOĞLU[5]

TAKDİM

Hicrî birinci asnn sonlarına doğru "Mutezile" adı ile tanınan itikadı bir mezhebin doğuşu+îslâm düşünce hayatına değişik bir canlılık getirmiştir. Aslında, bu canlılığı "değişik" kelimesi ile nitelendirmemiz, düşünce hayatının,Mutezilenin doğuşundan önce donmuş olduğu zannvnı uyandırmamak içindir. Zira ilk asır tamamlanmadan önce, Hazreti Peygamberi küçük yaşlarda da olsa gören bir kaç sahabî henüz hayatta bulunuyordu. O sıralarda yaşayan nesil ise,kamilen, ashap ile birlikte yaşamış akihi ile,muhaddisi ile ve müessiri ile bütün âlimleri ashabın dizi dibinde yetiş-miş,iman ve itikadda,amel ve ahlakta onların düşünce ve davranışlarını görüp öğrenmiş ve bu düşünce ve davranışların geniş ölçüde tesiri altında kalmış kimselerden müteşekkil idi Tam bir inanç ve kusursuz bir teslimiyetle Hazreti Peygamberi aralarında barındırmış olan ashabı devrinde İslam düşüncesUdinin gereklerine uygun bir ihtişam içinde canlılığını sürdürür-ker^aynı ashab ile içice yaşamış olan tabiileri arasında bu canlılığın yok olabileceğini ileri sürmek elbette mümkin değildir.
Bununla beraber,birinci Hicrî asrın sonlarına doğru Mutezile'nin doğuşujslâm düşüncesine yön veren,daha doğrusu onu mecrasından saptıran geniş tesirli bir olay olmuştur.
Mutezile nasıl ortaya çıkmıştır? Onun ortaya çıkışını hazırlayan sebepler nelerdir? Bu sorulara verilecek cevapların ayrıntılarına ve münakaşasına giriş-meksizinjslâmî kaynakların ittifaka yakın görüşlerine istinaden şunu belirtelim ki, Mutezilejrak'ın Basra şehrinde,o sıralarda yaygınlaşma istidadı gösteren iman-küfür ikilisi ile ilgili bir meselenin münakaşasında getirdiği değişik bir görüşle kendisini hissettirmiştir. Bu münakaşanın esası,üçüncü halîfe Osman İbn Affan'ın şehtd edilmesinden sonra müslümanlar arasında patlak veren derin ihtilâf ve kavgalara ve,halîfe olarak bey'at edilmiş olmasına rağmen hilâfetin Mu'aviye'ye geçişine istinad ediyordu. Daha doğrusu, başlangıçta iç savaşlara, sonra da izleri zamanımıza kadar süren görüş ayrılıklarına sebep olan kimseler münakaşa konusu ediliyor, sonra da yargılanıyorlar-dv Hazreti Peygamber tarafından kurulan ve ashabının yardımları ile tahkim edilen İslâm binasını sarsanlar ve onarılmaz çatlakların meydana gelmesine sebep olanlar kimlerdi? Hazreti Osman mı ve o olduğu için mi şehid edilmişti?Hz.Ali mi ve o olduğu için mi hilafet elinden alınmıştı ? Yoksa Hazreti Mu'aviye mi ve o olduğu için mi bu kadar kötüleniyordu? Belki bunlardan biri, belki de üçü; fakat hepsi de Hazreti Peygamberin yakınları idiler ve imanlarından ve islâmla dan hiç kimsenin şüphe etmeye hakkı yoktu. Bununla beraber şüphe edenler çıktı ve hattâ şüpheden de öte, herbiri muhalifleri tarafından kâfir olmakla itham edildi. Osman hilâfeti esnasında büyük hatalar günahlar işledi; Ali hilâfeti Mu'aviye'ye teslim etti; Mu'aviye de Ali'den hilafeti gasbettL Her üçü de bu sebeplerden büyük günah işlediler ve bu günahlarından tövbe etmeden öldüler."
hamcıların bu görüşleri müslümanlar arasında büyük tepkilere sebep olmakla beraber, büyük günah sahibi (murtekibu'l-kebire)nin kâfir sayılıp sayılamayacağı konusunu münakaşa sahasına çıkarmaktan da geri kalmadı.
Aslında büyük günah sahibi hakkında İslâm'ın görüşü açık ve kesin idi: Mü'min, Allah'a şirk koşmak dışında, işlediği günahtan dolayı imanını yitirmiş olmaz. Allah dilerse,

dilediği kimse için günahını afve-der. Bu açık ve kesin hükme rağmen, konunun münakaşası yaygınlaştı. Müslümanlar günah sahibinin , mü'min, ithamcılar ise kâfir olduğu görüşünü müdâfaa ederlerken, Basra camiinde Hasan Basri'nin Vâsıl îbn Atâ ismindeki bir talebesi yeni bir görüş ortaya attı ve büyük günah sahibinin mü'min de kâfir de sayılamayacağını, belki iman ile küfür arasındaki bir mertebe (menzile beyne menzileteyn) de bulunduğunu ileri sürdü. İşte, Vâsılın bu görüşle ortaya çıkması ve hocasının görüşüne muhalif cephe alması, etrafına toplananlarla yeni bir mezhebin çıkışına sebep oldu. Bu mezheb Mutezile mezhebi idi

Mutezile kısa bir zaman içinde geniş taraftar toplayarak büyüdü, gelişti Vâsıldan sonra Amr İbn Ubeyd (Ö. 143), daha sonraları Bişr el-Merîsi (Ö. 219), en-Nazzâm (Ö. 221), el-Câhız (Ö. 255), Ebu'l-Huzeyl el-AUâf(Ö. 235) ve daha bir çok imamları ile büyük bir mezheb oldu.

Mezhebin meşgul olduğu konular, genellikle, akaide taalluk eden konulardı. Bunların en önemlilerini de kulların fulleri ile Allah'ın sıfatlan teşkil ediyordu. Diğer akaid meselelerinde olduğu gibi bu iki meselede de Mutezile, Kufân ve sünnete bağlı müslüman-lara muhalefet ediyorlar ve o zamana kadar hakim olan akaide cephe alıyorlardı.

Mutezileye göre kuüannfierl Allah tarafından değil kendileri tarafından yaratılır. Sevab ve ıkaba müstehak olmaları da bu sebeptendir. Sünnet ehlinin görüşlerinde ise, kulların fiilleri Allah tarafından yaratılır. Onların bu yaratmada, kendi kesb ve ihtiyarlagerektirir Sünnet ehli ise,bu sıfatların, Allah'ın zâtı ile kaim kadîm sıfatlan olduğunu, bunların zâtın aynı da gayrı da olmadığını kabul ediyorlardı.

Mutezilenin sıfatlar hakkındaki bu görüşü,başkafer'î görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur:Kelâm sıfa-tı,madem ki kadîm değil,hadistir,yani sonradan yaratılmıştır^ halde Allah'ın kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm de mahluktur sonradan yaratılmıştır İşte bu görüş, mutezile mezhebinin ,Abbasî halifesi Me'mun eliyle devletin resmî mezhebi olarak ilan edilmesinden sonra müslümanlara zorla kabul ettirilmek istenen bir akide olmuş;başia AhmedİbnHanbel olmak üzere bir çok imam ve fakîh,Kur'ânın mahlûk olduğunu ikrar etmeleri için işkenceye tâbi tutulmuşlar dır.Fakat bu işkencelere ve sünnet ehlinden bazı imamların öldürülmesine rağmen,gerek Me'mûn'dan sonra yerine geçen. ' kardeşi Mu'tasım (0.227) ve gerekse Mu'tasım'ın oğlu halîfe Vâsık (Ö.232) ıamanında,bu mutezilî hareket tam bir başarısızlığa uğramış;Halife Mütevekkil zamanında ise,bu hareketin faydasızlığı anlaşılarak ısrardan vazgeçilmiştir Ne var ki islâm tarihinde "mihne" tabir edilen bu hâdiseler,kelâm ehlini temsil eden Mutezile ile,sünnet ehlini temsil eden Hadîsçiler arasında derin uçurumlar açmış ve birbirlerine yönelttikleri ithamlar giderek yoğunlaşmıştır.

Mutezile,akaide taalluk eden görüşlerinin müdafaasında Kur'ân ve hadîsten çok akıllarına dayanıyorlar}aklı her şeyin üstünde görüyorlardı.Halîfe Mansûr,Raşîd ve Me'mün devirlerinde İran ve bilhassa Yunan dillerinden tercüme edilen felsefe kitaplarının bunda büyük tesiri olduğunu inkâr etmek mümkin değildir.Nitekim başlangıçta islâm akaidinin müdafaası için felsefeden faydalanan Mutezilenin,daha sonraları felsefeyi İslâm akaidi içine sokmaları bunun en açık delilini teşkil eder.Keza akla bu derece ağırlık vermenin bir neticesi olarak da Mutezile, "akıl ve nakil tearuz ettiği (çatıştığı) zaman akıl tercih edilir" prensibini vazetmiş ve bu prensibe istinaden,akıllarına aykırı düşen Kur'ân âyetlerine ve hadîs metinlerine akıllarının

kabul edeceği manâlar vermekten geri kalmamışlardır.

Fakat şunu itiraf etmek gerekir ki,zamanın aristokrat zümresini teşkil eden ve dinî meselelerde umursamaz bir ilerici görünümü arzeden Mutezile,akıllarını yalnız Kur'ân âyetleri söz konusu olduğunu zaman yormak lüzumunu hissetmişler ve onları kendi felsefi doğrultularında manâlan-dırmaya çalışmışladır.Hazreti Peygamberden rivayet edilmiş hadîsler karşısında ise,bu külfete katlanmamışlar,onları "sahîh değildir,itibar edilmez" kaydı ve ellerinin tersi ile reddetmişlerdir.Kanaatımızca bunun tek bir sebebi vardır ;o da ^hadîslerin Kur'ân'ın tefsiri oluşu dolayısıyla daha açık ve daha şümullü manâları ihtiva etmeleridir Nitekim bu sebepledir ki " sünnetin Kur'ân üzerine kâdî olduğu fakat bunun aksi olmadığı" bazı hadîsçilerin sözü olarak nakledilmiştir ki}bununla,bmm işaret etmek istediğimiz husus belirtilmiş olmaktadır.Bunu bir iki misalle de açıklamak mümkindür:

Mutezile, Kur' ân'da yer alan "ru'yet" (Allah Ta' âlânın cennette mü'minler tarafından görülmesi) ile ilgili bazı âyetleri tevîl ederek kendi görüşlerine uygun manâlar vermeğe çalışmışlar ve "ru'yet" 'i reddetmişlerdir;çünkü onların felsefesinde ru'yet mümkin değildir.Eğer bu tevillerinde bir derece başarılı görülebilirlerse - başarılı olduklarını ileri sürebilmek için kendileri kadar mutezilî olmak gerekir - bu başanları,o âyetlerin tevile müsait olmaları dolayısıy-ledir.Fakaî ru'yetle ilgili hadîsler o kadar açık vefiuhârî, Müslim ve diğer sahîh hadîs kitaplarında yer almaları do-layıstyle o kadar kesindir ki Mutezilenin bunları tevîl değil reddetmekten başka yapabilecek bir şeyleri yoktur. Reddetmeleri de, tabiatiyle, bu hadîslerin ru'yeti isbat etmeleri dolay ısıyledir.

Keza Mutezile kaderi reddetmiş ve bu yüzden kendilerine " kaderiyye " denilmiştir. Kaderi reddederler-ken,Kur'ân-ı Kerîmde kaderi isbat eden âyetleri de tevîl etmişlerdir.İnsan iradesinin hür olduğunu belirten âyetler gözönünde bulundwulursa,kaderle ilgili âyetlerin de tevî-le müsait oldukları söylenebilir.

nndan başka hiçbir rolleri yoktur.

Mutezilenin sıfatlar meselesindeki görüşleri de sünnet ehlinin görüşlerine aykırı idi. Onlara göre Allah, sem', basar, hayat, kudret, kelâm gibi zâtı ile kaim sübût sıfatlarından münezze Mir; çünkü bunların kadîm olduğunu ileri sürmek kudemânın teaddüdünü

Fakat sahih ıadîs kitaplarında kaderin reddi ile ilgili tek bir hadisin bulunmamasma rağmen kaderi isbat eden hadislerin açık ve kesin bir şekilde yer almaları Mutezileyi yine çaresiz bırakmış; yegâne çareyi de onların reddinde bulmuşlardır.

Bu iki örneğin başka Örneklerini Mutezilenin akaide taalluk eden bütün çarpık görüşleri için bulmak mümkindir. Bu sebepten denebilir ki mutezili inancın karşısında dikilen en büyük tehlike Kufön değil hadîslerdir ve onları naîdeden hadisçilerdir. O halde bunların bertaraf edilmelerinden başka çıkar yol yoktur. îşte Me'mûn devrinde, İslâmi hiç bir değen bulunmayan Halku'l-Kur'ân inancını hadîs imamlarına zorla kabul ettirmek için başlatılan işkence olaylarının sebebi budur, onları bertaraf etmeye matuftur. Eğer bu inanç hadîsçiler tarafından kabul edilmiş olsaydı, bunu diğer mutezili inançların teklifi takip edecek ve böylece aksi inançların kaynağını teşkil eden hadîsler arak değerini yitirmiş olacaktı.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Mutezilenin baskısı hadîsçilerin direnişi karşısında başarısızlığa uğradı; fakat Mutezile tarafından hadîsçilere yöneltilen ithamlar ve kötülemeler onların iktidarları süresince devam edip gitti. Bu ithamların neler olduğu ve nerelere kadar uzandığı, okuyucuya tercemesi sunulan İbn Kuteybe'nin bu meşhur eserinde görülecektir.

Fakat Mutezilenin hadîsçilere yönelttikleri ithamların en ağın ve en şiddetlisi, Kufan'a, akla ve birbirine zıt hadîslerin rivayetidir. Bu itham, bilhassa:

mütenakız (manâ yönünden birbirini nakzeder] gibi görünen hadîslerin çokluğu itibariyle daha da ileri gitmiştir. Ancak şuna işaret etmek gerekir ki, bazı hadîslerin manâ lan arasında görülen tenakuz, basit bir itham ile geçiştirilebilecek bir mesele değildir. Eğer zıt manâlarda gelen iki hadîsin her ikisi de sahih ise. hadîsçitere yöneltilmiş olan ithamın Hazreti Peygambere rücû etmesi kaçınılmaz haldir; çünkü hadîsçiler bu sözleri sadece nakletmişlerdir. Hazreti Peygamber ise birbirini tutmayan sözler söylemekten beridir. O halde meseleye başka yönden yaklaşmak gerekir. Hadîs ilmi bu yoldaşının bütün usûl ve kaidelerini ortaya koymuştur:

Eğer manâları birbirine zıt gibi görünen iki sahih hadîs varsa, ya bu hadîslerden birinin diğerini nes-hettiğine, yani birisi ile getirilen hükmün diğeri ile getirilen hüküm vasıtasıyla ibtal olunduğuna hükmedilir; bu takdirde iki hadisin manâları arasında gerçek bir zıtlığın bulunması gayet tabiidir. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadîsinde bazı mahzurları gözönünde bulundurarak kabir ziyaretini menetmiş; bir başka hadîsinde ise, bu mahzurların ortadan kalktığına hükmederek ziyaret yasağını kaldırmıştır. Gerçeği bu şekli ile bilen hiç kimsenin, artık hadîsçileri bu iki hadîsi rivayet ettikleri için kötülemeye hakkı yoktur.

Yahutta iki hadîs arasında nesh keyfiyeti yoktur; fakat her iki hadîsin de değişik zaman ve zeminlerde, değişik meselelere çözüm getirmek maksadıyle söylendiğine hükmolunur ve hadîslerin telifi cihetine gidilir. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadîsinde cüzam denilen hastalığa yakalanmış kimseden arslandan kaçar gibi kaçmayı emretmiş; bir başka hadîsinde ise, hastalıklarda sirayet olmadığını belirtmiştir. Bu iki hadîsin nerede, ne zaman ve ne maksatla söylendiğini bilmeyen bir kimse aralarında tenakuz bulunduğunu zannedebilir ve "eğer sirayet yoksa cüzzamlıdan kaçmak niye?" diyebilir. Oysa. iki hadîsin manâları arasında tenakuz yoktur. Önemli olan, İslâm akaidine vâkıf olarak, bu akaidin özüne uygun bir şekilde aralarını cem ve telif edebilmektir:

İslâm'a göre her şey Allah'ın takdiri ile olur. İnsan, bu takdirin gerçekleşmesinde kesb ve ihtiyar sahibidir. Hastalıkların sirayeti bu yönden incelenecek olursa şöyle denebilir: İnsan sâri bir hastalığa yakalanmamak için, her şeyden önce, o hastalığa yakalanmış olan kimseden uzak durmak zorundadır; bu, onun ihtiyarında, yahut elinde olan bir şeydir. Bununla beraber yine de o hastalığa yakalanacak olursa, artık burada söz konusu edilecek şey sirayet değil tak-dir-i ilâhinin tecellisidir. Bu manâda sirayet yoktur; fakat bazı hallerde de sirayet, hastalığın bir kimsede belirmesi ve dolayısıyla takdir-î ilâhinin tecellisi için sebep olabilir. Eski bir Arap Şâiri bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: "Tabib, tıbbı ve devası ile kaderi bozmaya muktedir olamaz ve daha önce tedavi ettiği hastalıktan kendisi ölüf.

Sahih oldukları halde manâları arasında zıtlık bulunduğu sanılan hadîslerin cem ve telifi hadîs ilminin önemli konularından birini teşkil eder. Bu konu ile ilgili olarak kitap telif edenlerin başında İmam Şâfi'î (O. 204) ile İbn Kuteybe (Ö. 276) gelir.

Değerli taleberimizden Mehmed Hayri Kırbaşoğ-lu tarafından Türkçeye tercüme edilerek okuyucuya sunulan Te'vîhıMuhtelifi'l-Hadîs, İbn Kuteybe'nin telifi olup, hem Mutezilenin hadîsçilere yönelttikleri haksız ithamları cevaplandırır; hem de mütenakız hadîs rivayeti ile ilgili ithamlar için, hadisler arasında tenakuz bulunmadığını, verdiği örneklerin cem' ve telifini yaparak gösterir.

Mehmed Hayri Kırbaşoğlu, henüz Fakülte sıralarında öğrenci iken gayretli çalışmaları ile bu eseri bize kazandırmış; daha önemlisi, ilme ve İslâm'a büyük hizmet etmiştir. Kendisini tebrik eder, başarısının ve hayırlı hizmetlerinin devamını dilerim.

Ankara, 30 Ekim 1978

Prof. Dr. Talât Koçyiğit[6]

BİRİNCİ BASKININ ONSOZU

İslâm'ın en doğru bir şekilde anlaşılmış olduğu devrin, Ashâb, Tâbiûn ve Tebeu't-Tâbün devirleri olduğu bilinen bir husustur. Kabaca bir tarihle bu devrenin hicrî ilk iki asır olduğunu söyleyebiliriz. Bu devrede İslâm coğrafyası en geniş sınırlara ulaşmış; fikhî, itikâdi ve siyasî mezhep ve fırkalar bu devrede ortaya çıkmış ve gelişmiş; hadis bu devrede tedvin edilmiş ve en mühim hadis mecmuaları bu devirde telif edilmiştir. Kısaca bu devir, müteâkib asırlardaki müslüman-lann gerek nazarî, gerekse tatbiki olsun dini düşünce, anlayış ve tatbikatları üzerinde şekillendirici bir tesire mâlik olmuştur.

Asrımızda da yeniden bir "İslama dönüş" hareketi göze çarpmaktadır. Bu harekete doğru bir istikâmet vermek, zamanımız İslâm araştırmacı ve âlimlerine düşen bir vazifedir. Bu vazifenin yerine getirilmesi sadedinde üzerinde durulması gerekli hususlardan birisi, belki de en mühimi İslâmın ilk üç asnna âid görüş ve düşünceleri bize aksettirecek olan eserlerin gün ışığına çıkarılmasıdır. Bu devre âid kaynakların pekçoğu bugün elimizdedir. Fakat bunlar İlmî bir şekilde neşredilmiş değildirler. Bu devre âid pekçok eser de kütüphanelerde yazmalar halindedir. İşte, gerek matbu, gerek yazma halinde bulunan bu ilk devir kaynaklarımızın ilmî usullere uygun tenkidli neşirlerini yapmak, bunları çeşitli dillere çevirmek bugünün ilim adamlarının başta gelen vazifesidir. Her müslüman, ilmi nisbetinde bu vazifenin mesuliyyetini yüklenmeli, herkes kendisine düşeni yapmalıdır.
İşte biz de bu mesuliyyetin idrâkiyle, ilmimizin yetersizliğine bakmayıp, tercüme etmek cür'etini gösterdik, Allah'ın (C.C)-Iutfu sayesinde tercümeyi tamamlamak müyesser oldu.
Eser, gerek "muhtelifu'l-hadîs" ilmi, gerekse hadisin ve Ehl-i Sünnet'in müdâfaası alanında yazılmış ilk ve mühim bir eserdir denilebilir. Bu balamdan onu kültürümüze kazandırmakla bir hizmet yapmış olacağımıza inanıyoruz. Üstelik 'TeVir'in fransızca tercümesinin bundan onbeş sene evvel neşredilmiş olması, bizim onu tercüme etmede geç bile kaldığımızı göstermektedir.[7]
Tercümede takibettiğimiz yolla alâkalı olarak açıklamamız icabeden bazı hususlar vardır. Şöyle ki:
Herşeyden önce, doğru bir metin elde etmek için Te'vü'in elimizdeki matbu nüshasıyla yetinmeyip, eserin mevcud elyazmalanndan da faydalandık ve bu nüshalara dayanarak yaptığımız tashih ve ilaveleri dipnotlarda gösterdik. Bunun için İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde mevcud iki nüshadan faydalandık. Bu nüshalar bibliyografyada zikredilmiştir.
Te'vir'in tercümesinde metne sadâkat esas kabul edilmiştir. Müellifin ifade hususiyyetleri, türkçemizin verdiği imkân nisbetinde aksettirilmeğe çalışılmıştır. Metnin birkaç yerinde, ifâdede kapalılık ve an-laşılmazlık varsa da bunlar pek fazla ehemmiyet ar-zetmezler. Bu, eserin oldukça eski (takriben 1089 sene öncesine âid) oluşundan ve elimizdeki arapça matbu metnin dayandığı elyazma nüshalardaki müs-tensih hatalarından ileri gelmiş olsa gerektir..
Tercümede sâde bir türkçe kullanılmış, ancak türkçede tam karşılığı bulunmayan bazı kelimeler, tâbir ve ıstılahlar aynen alınmış, ve dipnotlarda gereken açıklama yapılmıştır.
Tercüme esnasında tarafımızdan birçok notlar ilâve edilmiştir. Bunlar:
a) Metinde geçen hadislerin hadis kaynaklarındaki yerlerini,
b) Kendilerinden bir görüş nakledilen veya mühim görülen isimler hakkındaki kısa biyografik malûmatı,
c) Bâzı başlıkları,
d) Metin ile ilgili açıklamaları ihtiva etmektedir.
Hadislerin kaynakları: "Te'viTde geçen hadislerin kaynaklan eserin fransızca tercümesinden aktarılmış, hataya mahal vermemek için gösterilen yerler tarafımızdan tek tek kontrol edilmiştir. Fransızcaya tercüme edenin bulamadığı kaynaklardan bir kısmı tarafımızdan bulunup ilâve edilmiştir.
Hadislerin kaynaklarını gösterirken fransızca tercümede kullanılan kısaltmalar muhafaza edilmiştir. Kendimiz de bazı kısaltmalar kullandık» bunları topluca veriyoruz:
ABDURRAZZAK el-Musannef,Abdurrazzak
BUH: Sahihul-Buhâri (Verilen rakamlar ki-tab/bab numaralandır.)
DÂRİMİ: Sunenu'd-Dârimî [Verilen rakamlar kltab/bab numaralarıdır.)
EBÛ DÂVÛD: Sunenu Ebû Dâvud [Verilen rakamlar kitab/bab numaralandır.)
GS: Gesammelte Schriften, Ignaz Goldziher.
HAN: Musnedu Ahmed b. Hanbel (Verilen rakamlar cild/sahife numaralandır.)
İBNU SA'D: Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebir (Tabaka-tu İbn Sa'd) (Verilen rakamlar cild/sahife numaralarıdır.)
İBNU MÂCE: Sunenu İbnu Mâce (Verilen rakamlar kitâb/bab numaralandır.)
İSL. MEZ. TAR: İslâm Mezhebleri Târihi (I-) Neşet Çağatay-îbrahim Agah Çubukçu.
LİSÂN: Lisânu'1-Arab, İbnu Manzûr.
el-MECRÛHÎN: Kitâbu'l-Mecrûhîn, İbnu Hıbbân.
el-MUĞNÎ: el-Muğnî fi'd-Duafâ, ez-Zehebî.
MUS: Sahihu Müslim (Verilen rakamlar ki-tab/bab numaralandır.)
MUVATTA: Muvatta, İmam Mâlik (Verilen rakamlar kitab/bab numaralandır.)
(M): Mütercim..
NESÂÎ: Sunenu'n-Nesâî (Verilen rakamlar kitab/bab numaralandır)
en-NİHAYE: en-Nihaye fi Garibi'l-Hadîs.
TAC: Tâcu'1-Arûs
TECRİD: Tecrid-i Sarih Tercümesi
TEHZİB: Tenzibu't-Tehzib, İbnu Hacer.
TIR: Sunenu't-Tirmizî (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)
Okuyucunun arapça metni tercümeyle karşılaştırmasını kolaylaştırmak maksadıyla 1966 basımı arapça metnin sahife numaralan tercümede sayfa kenarlarına konulmuştur.
Kitapta kullanılan bütün tarihler hicri tarihlerdir. Sadece giriş kısmındaki kısa kronoloji hicri milâdî tarihe göre tertib edilmiştir.
"GİRİŞ" kısmında "Muhtelifu'l-Hadîs" ilmine dâir bilgi verilmiştir.İbn Kuteybe'nin hayatı ve eserlerine dair kısım, Gerard Lecomte'un "İbn Qutayba" adlı fransızca eserinden kısaltılarak alınmış, tarafımızdan da bazı ilaveler yapılmıştır.
Prof. M. Tayyib Okiç'in tanıtan makalesinin, bizi alakadar eden kısmı aynen alınmıştır. [8]
Kitabın sonuna da, "İçindekiler" kısmında gösterilen indeks gurubu ilave edilmiştir.
Hulâsa, okuyucunun azamî istifade edebileceği şekilde bir "ilmî usullere uygun tercüme örneği" takdim etmeğe, çalıştık. Gayet tabii hatalarımız olacaktır. İlim ehlinin, muttali olduklan kusur ve hatalan bize bildirmek lütfunda bulunacaktan inancındayız.
Bu kıymetli eserin ilmî, titiz ve noksansız bir şekilde tercüme edilmesi için bize teşvikte bulunan ve yardımlarım esirgemeyen hocalarımıza olan şükran borcumuz, burada kendilerine teşekkür etmekle ödenmiyecek kadar büyüktür. Aynca tercümeyi, eserin arapça metni ve fransızca tercümesiyle birlikte kontrol etme imkânını sağlayan Dr. Orhan Karmış hocamıza teşekkürü de bir borç bilirim.
Mehmed Hayri Kırbaşoğlu[9]

MUHTELİFU'L-HADÎS İLMİ NEDİR ?

Rasûlullah'tan sahih isnadla birbirine zıd iki hadis rivayet edildiğini bümiyorum. Kim böyle iki hadis bitiyorsa, getirsin aralartnı te'lifedeyim.
İmam İbnu Huzeyme [10]
Makbul haberler, amel olunan ve olunmayan haberler olmak üzere kısımlara aynlırlar. Eğer bir haber muârazadan salim bulunursa, yani ona zıd bir haber gelmezse bu habere muhkem denir. Bunların misali çoktur.
Fakat bir haberin muarızı veya zıddı bulunursa, bu muânzı da ya kendisi gibi makbul olur yâhutta merdûd olur. İkincisinin hiçbir tesiri yoktur. Zira zayıf hadisin muhalefeti, kuvvetli haber üzerine tesir etmez. Eğer muâraza sıhhat yönünden kendisi gibi bir hadisle olursa, ya iki hadisin mânâları arasında uzak bir tevile gitmeksizin ceml ve te'lif mümkün olur; yahut ta bu mümkün olmaz. Eğer cem' mümkün olursa bu, muhtelifu'l-hadis denilen kısmı teşkil eder [11]
Muhtelifu'l-hadîs, ".Zahiren birbirine zıd hükümleri ihtiva eden, fakat hakikatte tezad halinde bulunmayan, diğer tabirle; aralan telfik ve cem' edilebilen (conciliation, harmonisation) iki hadis'e "Muh-telifu'l-hadis" denir." diye de tarif edilmiştir. [12]
Fakat bu çetin işe ancak, fıkıh ve hadis ilimleri ne vâkıf, ince mânâları bilebilen âlimler girişebilirler.[13]
Bu telfik arneliyyesinde birkaç rnetod takibedil-miştir. Meselâ bunlardan biri, umûmî olan bir keyfiyeti tahsis, mutlak'ı ise takyid etmek veya bir hadisi müteaddid hâdiselere hamletmek yollarına başvurma metodudur. [14]
İki hadis arasını cem' etmek mümkün olduğu takdirde, her iki hadisle de amel edilir. Fakat bu iki hadisin arasını ceml etmek mümkün olmazsa, bu takdirde iki şık vardır:
1) Hadislerden birinin nâsih, diğerinin mensûh olması. Bu bilindiği takdirde nâsih ile amel edilir, mensûh terkedilir.
2) Hangisinin nâsih, hangisinin mensûh olduğuna dâir herhangi bir delil bulunmazsa o takdirde iki hadisten birini tercih etme cihetine gidilir ve ercah olanla (tercih edilenle) amel edilir. [15]
Bu mühim mevzua ilk defa ehemmiyet veren ve bu hususta söz söyleyen İmâm eş-Şâfîî (204) olmuştur. Kendisi el-Umm ve er-Risâle adlı eserlerinde muhteliru'l-hadîs'e müteaddid defalar temas ettiği gibi, bu meseleye dâir bir

defalar temas ettiği gibi, bu meseleye dâir bir eser de yazmıştır. [16] Ancak eş-Şafiî bütün muhtelif hadisleri bu kitapta toplamayı gaye edinmemiştir.[17]
İkinci olarak İmam eş-Şâfîî'nin vefatından on sene sonra dünyaya gelen İBNU KITTEYBE'nin hadisteki tezadlan ileri süren muhtelif fırka ve mezheb (bilhassa Mu'tezile ve ehlu'r-re'y) mümessillerinin iddialarını çürütmek maksadıyla kaleme aldığı mühim eserini zikredebiliriz. Kitabın ismi 'Te'vîlu muhtelifli-hadîs'tir. (Elinizdeki eser). Müellif, itiraza uğrayan ve mutezâd olarak ileri sürülen hadisleri telif edip aralarında ihtilâfin mevcud olmadığını isbata büyük gayret sarfetmiştir. Eserin büyük meziyyetlerini belirten İbnu's-

Salâh bilhassa? daha kuvvetli, daha mühim misalleri terketmekle müellifin hata ettiğini ileri sürmüştür. [18]
Bu iki mühim eserden başka, aynı mevzua temas eden diğer esefler şunlardır:
İbnu Cerir et-Taberi'nin (-301) bu mevzudaki bir eseri[19]
Zekeriyyâ b.Yahya es Sâci'nin (-307) eseri, [20]
Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahavî'nln (320) Muşkilu'l-Âsâr"i[21]
İbn Hıbbân'm (- 354) "Kitâbul-Cem'i beyne'l-Ahbâri'I-Mutezâdde "si. [22]
Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzi'nin (-597) "et-Tahkik fi ehâdîsi'l-hılâfi. [23]
Mahmûd b. Tâhir'in "el-Muğis min muhtelifi'l-Hadîs"i. [24]
Ali b. Abdillah b. Ca'fer el-Medînî'nin "İhtiiâfu'l-Hadîs"i[25]ve, Osman b. Saîd ed-Dârimî'nin bu mevzudaki bir eseri şöhret kazanmıştır. [26]
Şiîler de bu mesele ile eskiden alâkadar olmuşlardır. Bunu Muhammed b. ebî Umeyr el-Bağdâdî'nîn (-217) "İhtilâfu'l-Hadîs" adlı eseri teyid etmektedir. [27]

İBNU KUTEYBE; HAYATI, ESEJRLERI (213-276/828-889) HAYATI:

Adı: İbnu Kuteybe'nin tam adı, Muhammed b. Müslim b. Kuteybe; künyesi Ebû Abdillah, nisbetleri el-Kûfî, el-Mervezî ve ed-Dîneveri'dir.Kuteybe, barsak manasına gelen "kıtbe" kelimesinin ism-i tasgiridir. el-Kuteybi de denmiştir. el-Kûû denmesi, doğum yerinin Küfe olduğunu söyleyenlere göredir. el-Mer-vezî, babasının Merv'li olmasından dolayıdır, ed-Dîneverî denmesi de Dînever şehrinde kadılık yaptığından dolayıdır.
Doğum yeri, tarihi: Doğum yerinin Bağdâd veya Küfe olduğu biyografik eserlerde zikredilmiştir. Fakat ekseriya doğum yeri olarak Bağdad kabul edilmektedir. Ibnu Kuteybe 213/828 senesinde doğmuştur. Onun doğumu Abbasi halifesi el-Me'mun'un hilâfetinin son zamanlarına tesadüf eder.
Menşei: İbnu Kuteybe. bizzat kendisinin ifadesiyle "Acem (İranlı)"dır. Babası Merv'li idi. Dedesinin babasının da muhtemelen İranlı bir mühtedi olduğu düşünülebilir. İbnu Kuteybe'nin babası Irak'a yerleşmiş ve Abbasî hanedanını desteklemiştir.[28]
Çocuklugu:ibnu Kuteybe'nin çocukluk hayatına dair hemen hemen hiçbir şey bilmemekteyiz. Sâdece kendi eserlerinde çocukluk devrine âid bir-iki işarete rastlanmaktadır. (Meselâ bkz. Bu kitap, s: 139).
Meslekî hayatı : îbnu Kutebye, edebiyat, lügat, tarih, nahiv, fıkıh, hadis ve tefsir olmak üzere hemen hemen bütün ilim dallan ile ilgilenmiş ve bu sahalat-da çeşitli eserler vermiştir. Muasırlan Ebû Hanîfe ed-Dîneyerî (270/885) ve el-Câhız (150-255/767-868) gibi İbnu Kuteybe'nin de malumatı bütün ilimlere şamil bulunmaktaydı. Edebî ve tarihi anane bakımından muhtelit yahut İktitafçı namı verilen Bağdad Nahiv mektebinin ilk mümessilidir. Tahsil arzusunu hisseden kibar sınıf halkına ve bilhassa o sıralarda devlet teşkilâtı arasında nüfuz sahibi olmağa başla yan Küttâb'a, Küfe sarf âlimlerinin toplamış olduğu lisani ve edebi malzeme ile, tarihe dair malumatı arzetmeğe çalışmıştır. Şüpheciliğe karşı Kur'anı ve Hadisi müdafaa etmek suretiyle zamanının din mücadelesine de kanşmıştır.[29]
Kendisinin de dinsizliğinden şüphe edilmiş, [30] Kerrâmiyye inancında olduğu, teşbihe (=antropho-morphism) meylettiği söylenmiştir. [31]Bu iddialar karşısında kendisini müdafaa zmnında bilhassa mü-şebbihe taraftarlanndan birinin ithamlannı karşılamak kasdıyla bunlar aleyhine bir kitap yazmıştır.
İbnu Kuteybe Dinever kadılığından sonra tekrar Bağdad'a dönmüş ve Ömrünün sonuna kadar burada eserlerini okutmuştur.
Fıkhı ve itikadı görüşü: İbnu Kuteybe'nin fikhı bakımdan bağlı olduğu mezhep bizce meçhuldür. Elimizdeki malumatta da bu hususta bir sarahat olmayıp değişik rivayetler öne sürülmüştür. İbnu Tey-miyye onun Ahmed b. Hanbel'e müstesib olduğunu söylemişse de [32] bunu destekleyen başka bir ifadeye rastlanmış değildir. İbnu Kuteybe'nin İshak b. Râhûye'nin mezhebine mensub olduğu söylendiği gibi, [33] Zekeriyyâ b. Abdul'1-alâ da, onun Mâliki mezhebinde olduğunu söylemiştir. [34]
Umumi olarak İbnu Kuteybe'nin Ahmed b. Han-bel ve İmâm Mâlik'in mezhebine yakın; Ebû Hanife ve İmâm eş-Şâfiî'ye daha uzak olduğu söylenebilir.
İtikâdî bakımdan da Selefin yolunu takibeden, kalemini Ehl-i Sünnetin hizmetine vermiş bir EHL-İ SÜNNET ÂLİMİDİR. İbnu Teymiyye onun hakkında: "Mutezile için Câhız ne ise, Ehl-i Sünnet için de İbnu Kuteybe odur. Câhız mutezilenin hatibi (hatîbıi'l-mu'tezile) ise, İbnu Kuteybe de Ehl-i Sünnet'in hatibi (hatîbu ehli's-sünne) dir"[35] demektedir.
Hocaları, üstadları: İbnu Kuteybe'nin çeşitli dallarda kendilerinden ilim aldığı üstadlannı bir liste halinde aşağıda veriyoruz:
1 - Seni b. Muhammed el-Cuşemî el-Basri, Ebû Hatim es-Sicistânî (- 248).
2- el-Abbâs b. el-Farac er-Riyâşî el-Basri, Ebu'l-Fadl (- 257).
3- İshâk b. İbrahim b. Râhûye (- 237) Kendisinden hadis ilmi almıştır.
4- Muhammed b. Ubeyd b. Abdulmelik el-Ese-di, Ebu Abdullah el-Hamdani. Meşhur bir hadisçidir.
5- Abdurrahman b. Abdullah b. Kurayb, Ebu Muhammed.
6 - Yezîd b. Amr b.el-Berâ, el-Ganavl, Ebû Sufy-ân.
7- Muhammed b. Ziyâd b. Ubeydullah b. Ziyâd b. er-Rabîr ez-Ziyâdî, el-Basrî (- 250) .Hadisçi.
8 - Ziyâd b. Yahya b. Ziyâd el-Hassânî el-Basrî en-Nukrî el-Adanî, Ebul-Attâb { - 254) .Hadisçi.
9 - Ahmed b. Halil b. Harb b. AbduUah b. Savvar b. Sabık el-Kuraşî, Ebu Abdullah el-Kumâsî. Hadisçi.
10 - Dı'bil b. Ali el-Huzâî (- 246).
11 - Zeyd b. Ahzem et-Tâî, el-Basrî, el-Hâfiz, Ebû Talib. Hadisçi.
12 - Amr b. Bahr el-Kinani el-Fugaymî el-Basrî Ebû Osman EL-CÂHIZ.
13 - Muhammed b. Hâlid b. Hidâs b. Aclan el-Muhallebi, el-Basri, ed-Darir, Ebu Bekr.
14 - Abda b. Abdullah el-Huzâî el-Kûfî, Ebu Sehl es-Seffâr (-257).
15 - İshak b. İbrahim b. Habib b. eş-Şehid es-ŞEHIDI el-Basri, Ebu Ya'kub (-257).
16 - İbrahim b. Süfyan b. Süleyman b. Ebûbekr b. Abdurrahman b. Ziyâd b. Ebih, Ebu İshak b. Ebî Habib (249) Nahiv ve lisan alimi.
17 - Muhammed b. Yahya b. ebî Hazm (el-Kutaî, Ebü Abdullah el-Basrî (-253}. Hadisçi.
18 - Ahmed b. Hanbel (164-241).
19 - Şebâbe b. Savvâr el-Fezari, Ebu Amr el-Me-daini (-246) .Hadisçi.
20 - el-Hüseyn b. el-Hasen b. Harb es-Sulemi, Ebu Abdullah el-Mervezi (-246) Hadisçi.
21 - Muhammed b. Sellâm el-Cumahî el-Basrî, Ebû Abdullah (-231).
22 - Muhammed b. Muhammed b. Merzûk b. Bukeyr b. el-Buhlûl el-Bâhilî el-Basrî (-248).
23 - Ahmed b. Sâd el-Lihyânî.
24 - Ahmed b. Hâlid ed-Darir el-Bağdâdî, Ebû Said:
25 - Müslim b. Kuteybe.
26 - Yahya b. Eksem et-Temîmî el-Useydi el-Mervezi, el-Kadi, el-Fakih, Ebû Muhammed.
27 - İshak b. İbrahim b. Muhammed es-Savvâf el-Bâhili el-Basri, Ebû Ya'kûb (-253). Hadisçi.
28 - Harmele b. Yahya b. Abdullah b. Harmele b. Imrân et-Tugîbî, Ebû Hafs, el-Mısrî (-243).[36]
Vefatı: İbnu Kuteybe'nin biri Zilkade 270 (Mayıs 884) diğeri Receb 276 (Ekim-Kasım 889) olmak üzere iki vefat tarihi zikredilmektedir. Kûfe'de vefat ettiği söylenmişse de, doğru olanı Bağdad'da vefat etmiş olmasıdır.
Fiziki Portresi: İbnu Kuteybe'nin fiziki portresini "Edebu'l-Kâtib"in'kenarındaki bir nottan [37]öğreniyoruz.Talebesi Kasım b.Asbağ'a atfedilen bu not şöyle elemektedir:
"İyi giyinirdi, uzun, beyaz ve yanaklarını örten bir sakalı vardı.Yakışıklı ve güzel tenli idi."
Bu portrenin, İbnu Kuteybe'nin hayatının sonlarına doğru çizildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Kasım b. Asbağ'ın İbnu Kuteybe'nin vefatından iki sene önce doğuya geldiğinin bilinmesi, bu hususu doğrular mahiyettedir.
Bu İfadeden, İbnu Kuteybe'nin ihtiyarlığında bile yakışıklı ve güzel görünüşlü olduğu anlaşılmaktadır.
Oğulları ve torunları :İbnu Kuteybe'nin bir oğlu vardır, Oğlunun adı Ahmed, künyesi Ebû Ca'fer'dir. Oğlu da fakih idi. Mısır'da kadılık yapmış ve İbnu Kuteybe'nin eserlerinin Mısır'a İntikalini sağlamıştır. İbnu Kuteybe'nin oğlu Ahmed, biyografilerde Mâliki olarak gösterilmektedir. Kat'iyyete yakın bir ihtimalle Ahmed, Dineverde doğmuştur.
İbnu Kuteybe'nin torunu Abdulvâhid ise Bağ-dad'da doğmuştur.
Muasırları: İbnu Kuteybe'nin muasırı veya ona pek yakın tarihlerde yaşamış olan isimlerden meşhur olan birkaçı şunlardır:
Buhârî (194-256/809-869).
Müslim (206-261/821-874).
Tirmizî (209-297/824-909).
Ebû Dâvud (-275/888).
İbnu Mâce (207-275/822-888).
Dârimî (-255/868).
Belâzûrîf -279/892).

Ebû Hanîfe ed-Dîneverî (282/895).
Nesâî (215-303/830-915).
ESERLERİ: 63 gibi çok ileri sayılmayan bir yaşta vefat etmesine, aynca kadılıkla da meşgul olmasına rağmen İbnu Kuteybe, oldukça velüd bir müelliftir. Aşağıda vereceğimiz listede, eserlerinin sayısı 60'a varmaktadır.
İbnu Kuteybe'nin eserlerinin tamamını oğlu Ahmed rivayet etmiştir. İbnu Deresteveyh el-Fâ^sî ve Abdullah b. Abdurrahman es-Sukrî de onun eserlerini nakledenlerdendir.
İbnu Kuteybe'nin eserlerini, çeşitli başlıklar altında tasnif edilmiş olarak veriyoruz. [38]

I - Neşredilmiş Olanlar:

1 - Edebu'l-Kâtib.
2 - el-Envâ.
3 - Kitâbul-Arab (veya Kitâbul- Arab ve'l-Acem- Kitabu't-Tesviye beyne'1-Arab ve'1-Acem).
4 - Kitabul-Eşribe.
5 - Kitabu'l-İhtilâf fîl-lafz ve'r-redd ala'1-Ceh-miyye ve'1-Müşebbihe.
6 - Kitabu Maâni'ş-Şi'r.
7 - Kitabul-Maârif.
8 -Kitabu'l-Mesâilvel-Ecvibe [39]
9 - Kitâbu'l-Meysir vel-Kıdâh.
10 - Kitâbu'ş-Şi'r ve'ş- Şuarâ.
11 - Kitâbu Tefsiri Garibil-Kur'an.
12 - Kitâbu Te'vîli Muhtelifti-Hadîs (Elinizdeki eser}.
13 - Kitâbu Te'vili Müşkilil-Kur'ân.
14 - Kitâbu Uyûni'l-Ahbâr. [40]

II - Neşredilmemiş Olanlar:

a) Kendisine âid olduğu kat'î olanlar:
15 - Kitâbu Ğarîbfl-Hadîs.
16 - Kitâbu Islanıl- Galat fî Ğarîbil-Hadîs li Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm.
b - Kaybolan veya ona âidiyyeti şüpheli olan eserler:
aa) Müellif ve başkaları tarafından zikredilen, fakat mevcud olmayan eserler:
17 - 'Kitâbu Delâili'n-Nubuvve.
18 - Kitâbul-Fıkh.
19 - Kitâbu İ'râbil-1-Kur'ân (İ'râbul-Kıraat? -Âdâbul-Kırâât?)
20 - Kitâbu'n-Nahv.
21 - Kitâbul-Kalem.
22 - Kitâbu'l-Kırâât.
23 - Kitâbu Ta'bîri'r-Ru'yâ.
bb) Mevcudiyeti şüpheli olan eserler:
24 - Kitâbu Âlâti'l-Kuttâb.
25 - Kitâbu Sınâati'l-Kitâbe.
26 - Kltâbu't-Tefkîh.
27 - Kitâbu't-Tefsir.
28 - Kitâbu Uyûni'ş-Şi'r.
cc) Hakkında hiçbir malumat bulunmayan eserleri:
29 - Kitâbu Âdâbi'1-İşrâ.
30 - Kitâbu Ferâidi'd-Durr.
31 - Kitâbu'1-Hatt.
32 - Kitâbu'l-Hikemve'l-Emsâl.
33 - Kitâbu'l-Hikâye ve'1-Mahkî.
34 - Kitâbu İstimâı'1-Ğınâ bi'1-Elhân.
35 - Kitâbu's-Sıyâm.
dd) İbnu Kuteybe'nin eserlerinden,.başka isim altında veya kısmî olarak görünenler:
36 - Kitâbu'l-Ebniyâ.
37 - Kitâbu Edebi'l-Kırâa (İ'râbu'l-Kur'ân'ın diğer bir ismi olabilir).
38 - Kitâbu Divani'l-Kuttâb.
39 - Kitâbu'l Cevâbâti'l-Hadıra (K. el-Mesail'in başka bir ismi).
40-Kitâbu'l-İbil. 41-Kitâbu'l-îlm.
42-Kitâbu İlmi Menâziri'n-Nucûm.
43-Kitâbu İ'râbi'l-Kırâât.
44-Kitâbu Halkı'l-insân.
45-Kitâbu'l Hayl.
46-Kitâbu .Maâni'l-Kur'ân ,
47-Kitâbu Mu'cizâti'n-Nebî (Delâilu'n-Nübüvve ile aynı kitab olabilir.)
48-KitâbuMunhatabi'l - Luğa ve Tevârihi'1-Luğa.
49-Kitâbu Müşkilil-Hadis.
50-Kitâbu'n-Neseb.
51-Kitâbu'r-Redd ala'l-Kâili bi Halkıl-Kur'ân (K. el-İhtilâf fi'1-Lafz adlı eserin bir bölümün tamamen aynısıdır.)
52-Kitâbu Takvirhi'l-Lisân.
53-Kitâbu't-Târih.
54-Kitâbu'l-Vahş.
ee)îbnu Kuteybe'ye aidiyyeti şüpheli ve aid olmadığı kafi olanlar:
55-Kitâbu'l-Elfâzi'l-Muğrabe bil Elkâbi'l-Mu'rabe.
56-Kitâbul-Cerâsını. 57-Kitâbu'l-İmâme ve's-Siyâse. 58-Kitâbu Telkini'l-Muteallim fi'n-Nahv. 59-Vasıyye. 60-Kitâbul-Vuzerâ
İbnu Kuteybe'nin hayatı ve eserleri hakkında gerek Türkçe,gerek yabancı dillerde yapılmış olan neşriyat ile ilgili olarak şunları zikredebiliriz: [41]

Türkçe:

1- Prof. Muhammed Tayyib Okiç, A.Ü.İ.F. dergisi (C.XIV/1966) 288-290. sahifelerinde 'Te'vilu Muh-telifİ'l-Hadis"i, 290-292. sahifelerde de Gerard Le-comte'un "İbn Qutayba"sını tanıtmaktadır.
2 - slâm Ansiklopedisi (C.V/2, s: 762-763) "İbn Kuteybe" maddesi.
3 - el-Maârif, İbnu Kuteybe (Tercüme: Hasan Ege) Şelâle yayınlan, İst. [42]

İngilizce:

The life and Works of İbn Qutayba, İshak Mûsâ el-Hüseynî.
Fransızca:
Rube'yte ilgili olarak fransızca neşreş birkaç mühim makale için bkz: Prof Muham-med Tayyib Okiç'in yukarıdaki mezkûr »
Tibn Quta^ha rhomme, son oeuvre, ses idees Gerard Lecomte, Damas, 1965. des Divergences du Hadith d'İbn ı Serard Leco^te, Damas. 1962 (Te'vilu 'l-Hadis'in fransızca tercümesi).
Blİ İGrcûmeyı ÜgÜi olarak hocamız Prof Dr Mehmed S. Hatiboğlu şöyle demektedir: [43]

Te'vil'in Fransızca Tercemesi Üzerine

İslâm kültürünün ilk anlarda sahib olduğu manzarayı kavramakta, o devir ilim adamlarının yazmış oldukları eserler, şüphesiz temel kaynak hüviyetine sahibtir. Bu nevi eserlerin, müellif nüshalarına uygun şekilde basımları, nasıl ilmî araştırmanın ilk yapılacak işini teşkil ediyorsa, onların tahlil ve değerlendirilmelerini bizzat yapmak veya yapacak olup da, bu eserin yazıldığı dili bilmeyenlere onu terceme etmek suretiyle yardımcı olmak da ikinci adımı teşkil etmektedir. Herhangi bir ilmî kitabın muhtevasını daha iyi değerlendirebilecek ehliyette olanları, o dili bilmemeleri sebebiyle bu işten mahrum bırakmamak, ancak terceme yoluyla büyük ölçüde sağlanabilmektedir.
Bir tercemede basan nisbetinin, o eseri anlayacak ve anlatabilecek kültürü gerektirdiği herkesçe bilindiği içindir ki, ilmî eserleri terceme etmek her lisan bilenin harcı olmamaktadır. Bu sebepledir ki İbn Ku-teybe üzerinde ilmî araştırmalarda bulunmuş Gerard Lecomte isimli muasır Fransız şarkiyatçısının Te'vil'i fransızcaya terceme etmiş olduğunu görmekten ilk bakışta bayağı sevinç duymuş ve terceme eserin baskı ve tertib şeklinin arzettiği dış güzellikten de, bir ilim talibi olarak, iftihar etmiştik. Ne var ki arabça aslıyla karşılaştırdığımız baş kısımları, bu müsbet intibâımızın devamına imkân bırakmamakta, hattâ bazı basit ibarelerin tercemesinde düşülen çocukça hatalar, sayın fransiz âliminde görmek istediğimiz seviyeyi sarsacak mahiyet arzetmektedir. Tevil tercemesininin, sayfalarca sürecek tashih cedvellerine ihtiyâç göstereceğe benzeyen yanlışlarından vereceğimiz aşağıdaki örnekler, maalesef bu neticeyi haklı gösterecek istikam kamettedir. [44]

Meselâ:

Arabça metinde (ilk baski, s: 48, ikincisinde, s: 38), İbn Kuteybe, sahâbi Ebû Hureyre hakkında ileri sürülen şüpheler meyânında muhaliflerin:
"Hz. Peygamber ile Ebû Hureyre üç sene kadar birlikte bulunduğu halde, (bu zamana nisbetsiz derecede) Hz. Peygamber'den rivayette bulunmuştur. (Hz. Peygamber'den) sonra elli sene kadar yaşadı, (Hicrî) 59, senede vefat etmişti..." dediklerini nakletmektedir. Bu gayet basit ibareyi Lecomte şu şekilde fransız-caya çevirmiştir:
"Abu Hurayra fut le Compagnon du Prophete environ trois ans, et la plus grande partie de la Tra-dition est passee par son canal. (il fut le Compagnon de) Umar environ cinquante ans, et mourut en 59/679." (p: 44, 42)
Yani: "Ebû Hureyre üç yıl kadar peygamberin sahâbisi oldu ve Hadisin en büyük kısım onun tarafından nakledildi. Elli sene kadar Ömer'in (Arkadaşı oldu) ve 59/679'da öldü."
Sayın mütercim, "ömür verildi, yaşadı" demek olan Uz. Ömer zannettiği içindir ki, bu gülünçlüğe düşmüş ve cümleyi ziyadeleştirmiş bulunmaktadır. Gülünçtür çünkü, Hz. Peygamberin vefatından sonra, Hz. Ömer ile kimsenin elli sene arkadaşlık yapamayacağını İslâm tarihinden biraz behresi olan herkes bilir, ve böyle bir mantıksızlık bir müsteşrikten beklenmemek lazım gelir. [45]

İkinci Misal:

İbn Kuteybe, Re'yalere tahsis ettiği bölümde, onîann hadislere pek kıymet vermeyip kendi şeyhlerinin görüşlerine tâbi olduklarını ileri sürmekte ve misal olarak meselâ Ebû Hanife'nin hadise uyması gerekirken, kendi hocası îbâhim Nehâî'nin görüşünü kabul ettiğini ileri sürmektedir:
Mütercimimiz, yine fikhı bilgisinin yetersizliğinden olmalıdır ki metinde İbrahim Nehâî'ye aid olan görüşü tercemesinde Hz. Peygamber'e isnad etmektedir:
"Abu Hanifa s'ecria lors: -Laisse-nous tran-quilles avec cela: j'ai entendu Hamraâd dire (d'ap-res İbrahim) que le Prophete avait declare: "II est tenu de la kaffâra!" (p: 58, a 60)
"O zaman Ebû Hanife bağırdı: "Bırak bununla kafamızı şişirme. Ben (İbrahim'den naklen) Ham-mad'ı, Hz. Peygamber'in şöyle beyanda bulunduğunu söylerken işittim: "Ona keffâaret gerekir."
Keza, G. Lecomte'un fıkıh tarihiyle meşgul olmadığı, İmâm Zufer'in ismini "Zafr" şeklinde okumasından da belli olmaktadır, (p: 62, a 69) ve tercemede bunun pekçok emsali vardır.
Maalesef mütercimin zaman zaman çala kalem terceme yaptığına insanın inanası geliyor.
Abdullah bı Amr'ın sahifesi (yani hadis risalesi, defteri) ibaresini "La famille " (p: 87,104) Ailesi" şeklinde yazdıktan bir satır sonra ayin kelimeyi "une feuille", yaprak, kâğıd diye tercüme etmesi başka nasıl yorumlanabilir?
Sayın Fransız orientalistinin kayıdsızlığma deliller bir ikiye inhisar etmediği için son bir misal daha vererek bu seriyi kapatmak istiyoruz:
Meşhur Kaderiyye imamlarından Amr b. Ubeyd'in, yine kendi devrinin meşhur muhaddis-fa-kih'lerinden Eyyûb, İbn Avn, Yûnus ve Teymî hakın-da:
"Bunlar birtakım pisler, ruhsuz ölülerdir." dediği çeşitli kaynaklarda nakledilir.
İbn Kuteybe, bu iddiaya verdiği cevaba şöyle başlıyor:
Yani, "Onun zikrettiği bu dört zat, kendi devirlerinin ilimde, fikıhta... en gözde kimseleridir.
"İsimleri geçen âlimlerin, E. hicrî asrın ortalarında, yani İbn Kuteybe'nin doğumundan en az yarım asır önce vefat etmiş oldukları erbabınca malumdur.
Ne var ki, bu noktaya dikkat etmeyi lüzumsuz sayan mütercimin fransızcasmdan öğreniyoruz ki! bu âlimler İbn Kuteybe'nin muasırdırlar!...
"Abu Muhammedi dit: Or les quatre personna-ges cites sont l'elite de nos contemporains en ce qıü touche la selence, le fiq..." (p: 95, PİZ1)
Verdiğimiz bu misaller Lecomte'un tercemesine pek itimad edilemiyeceğini yeter derecede göstermekle beraber, bu haliyle dahi onun İslâm ilmine bir hizmet sunduğunu belirterek kendisine teşekkür etmeliyiz.
Bu vesileyle şunu da belirtmeliyiz ki İslâm kültürünün gayr-ı müslim aydınlara tanıtılmasında hüsn-i niyetle çalışan orientalistlerin bulunduğu inkar edilemez. Onlardan bu nevi çalışmalarında hiç hata yapmamalarını beklemek de kimsenin hakkı olmamak gerekir. Fakat Dımeşk Fransız Entitüsü'nün pek kıymetli ilmî neşriyatına büyük meblağlar tahsis ediliyorken, TeVil gibi bir eserin tercemesinin, bu işleri bilen bir müslüman âlime kontrol ettirilmesinden kaçınılmış olması herhalde büyük bir eksikliktir.
Bu defa bu pek değerli eser, İlahiyat Fakültemizin 1978 mezunu Sayın Kırbaşoğlu tarafından türk-çeye kazandırılmış bulunmaktadır. Ve muhakkaktır İd fransızcasmdan daha sağlamdır. Bu genç ilim adamımızın yorulmak bilmez araştırıcılığına eş ilim aşkı ve ihlası, İslâm kültür hayatına daha nice kıymetli hizmetlerde bulunacağına en sağlam teminattır. Bu İlk denebilecek ilmi hizmetinin, erbabının iyi niyetli tenkidleriyle değerini tescil ettireceğinden şüphemiz yoktur.
Bu eseri bastırarak ilim dünyamıza kazandırmakta emeği geçenlere de ayrıca şükranlarımızı sunmak borcumuz olacaktır.
Prof. Dr. Mehmed Said HatİboğIu
İBN KUTEYBE'NİN 'TE'VİL'I ile alakalı olarak kıymetli âlim merhum Prof. Muhammed Tayyib Okiç'in, eserin fransızca tercümesinin tanıtılmasına dair makalesinin ilgili kısmını aynen aliruz:
"... Mütercim mukaddimesinde "Kitâbu Ta'vili Muhtalifi'l-Hadith"'in, İbnu Kuteybe'nin eserleri arasında ayrı ve hususi bir yer işgal ettiğini hatırlatmaktadır. Aynı zamanda bu kitabın, İbn Kuteybe'nin en son eseri veya en son eserlerinden biri olduğuna bilhassa işaret etmektedir. Dolayısıyle eserin te'lifi 256/869 ile 276/889 yılları arasına tesadüf eder (yani müellifin Bağdad'a dönüşü ile vefatı arasındaki zaman içinde, diğer bir tabirle, Halife el-Mutevekkil ve vezirlerinin Mu'tezile aleyhindeki reaksiyonlarından sonra). Eser, Ehlu'l-Kelâm, Mutekellimûn, daha doğrusu Mu'tezilenin hadis hususundaki bazı sapık fikirlerini reddetmek için kaleme alınmıştır. Bu bakımdan, eser bir nevi polemik kitabıdır. Her babın başındaki "Kalû" (muarızlarımız derler ki)[46] fikrasından sonra "Nahnu nekûlu" veya "Kale Ebû Muhammed" (biz veya Ebû Muhammed, yani müellif, bunu şöylece cevablandırıyoruz) [47]başlıklı cevabi fikra gelmektedir. Müellif eserinde, mu'tezileyi, feylesofları ve bazı ahvalde şahsi te'villere mütemayil görünen Hanefi Fakihlerini hedef edinmektedir. Mukaddimesinde hadisleri muhtelif gayeler için kullanan Hâriciyye, Mürcie, Kaderiyye, Râfiziler ve diğer bazı fırkaların hadise tevcih ettikleri itirazlara işaret, etmektedir. Bilhassa burada Râfiziler başta gelmektedir. Mu'tezile tabirinin eserde ancak iki defa geçmesi calib-i dikkattir. Bu meyanda Cehmiyye'nin zikredilmeyişinin sebebi anîaşılamıyorsa da, eserin muhtasarı telakki edilen, müellifin. "Kitabu'l-ihtilaf fi'1-lafz" adlı kitabında bunlara yer verilmiştir. (ar-Raddu' ala'l-Cahmiyya wa'l-Muşabbiha). İbn Kutayba, eserin birinci babında, Mu'tezileye, felsefeye ye Hanefiliğe temas etmektedir. Mu'tezile kelâmını, İbrahim an-Nazzâm, Abu'l-Huzayl al-Allâf, Ubaydullah ibnu'l-Hasan, Sumâme ibnu'l-Aşras ve Bakr al-'Ammî; felsefeyi, Muhammed ibnu'1-Cahm al- Barmakî ve Hanefiliği büyük İmam Abu Hanifa temsil etmektedirler. Ayrıca Mu'tezile şeklindeki Rafizi ilahiyatını temsil eden Hişam ibn'l-Hakam ve bilhassa nereye konulabileceği bilinmeyen al-Câhiz, hususi birer yer işgal etmektedirler. (İbnu Kutayba onu sadece son mütekellim diye adlandırmaktadır.) İbn Kutayba, Câhiz'in eserlerini fevkalade, iyi bildiğinden onları birkaç cümle ile ustaca tahlil eder. Hülasa İbn Kutayba, bütün muhaliflerin naza-riyeyelerini ve doktrinlerini izah ettikten sonra, ikinci babda hadis ehlinin, üçüncü babda ise bizzat hadisin müdafaasını yapmaktadır[48]
Prof. Muhammed Tayyib Okiç
İBNU KUTEYBE nin doğum ve ölüm tarihleri arasındaki vak'alan ihtiva eden ksa bir kronoloji:
Hicri Miladi
212 827 Mutezile görüşünün Halife

Me'mun tarafından resmi bir mezheb olarak tanınması.
213 828 İBNU KUTEYBE'NİN DOĞUMU
215 830 Halife Me'mun tarafından
Ankara ve havalisinin fethi. . Bağdad ve Şam'da birer Rasathane kurularak gökyüzü hareketlerinin izlenip yazılmasına başlanması-Me'mun tarafından Bağdad'a öğretim için yollanması istenen Selanikli bir bilgin rahibin Bizans imparatoru Teofil tarafından gönderilmemesinin Bizanslılara savaş sebebi sayılması. Halife Me'mun tarafından Bağdad'da "Beytü'l-Hikme" adlı ilim akademisinin kuruluşu.
216 831 Bağdad'da Zübeyd türbesinin inşası-Palermo'nun Araplar tarafından zaptı (Sicilya'nın zaptına 825'te başlanmış ve 902'de Taormina'mn zaptı ile tamamlanmıştır) Halife Me'mun'un Anadolu
seferi-Yunanca'dan tercümelere başlanması- İslâm bilginlerinden bir heyetin Sencar sahrasında iki boylam derecesi ile ekliptik eğilimi ölçmesi ve yerkürenin büyüklüğünü hesab etmesi.
218-228 833-342 Halife MUTASIM
218-228 833-842 Halife Mutasım'm, büyük kardeşi Me'mun'un tutumunu devam ettirerek Kur'an'ın mahluk olduğu davasını kabul ettirmeye uğraşması ve Ehl-i Sünnetin tepkileri.
222 836 Samarra'nm kuruluşu ve Abbasi devletine merkez oluşu. -Türklerden bir hassa ordusu kurulması -Arapların Bâri'ye çıkmaları.
223 837 Kayrevan'da Büyük Camiin inşası.
223-228 837-842 Bizanslıların Araplara saldırmaları ve yenilgiyle çekilmeleri.
226 840 Kırgızların Uygur İmparatorluğunu yıkmaları.
228-233 842-847 Halife VASIK
228 842 Samarra'daki Büyük Camiin inşası. -Strasburg yeminleri. Arapların Messina ve Toranto şehirlerini zaptı.
229 843 Verdün antlaşması.
230 844 Endülüs Emevi devletinde
POSTA teşkilatı kurulması.
231 845 Güney İtalya şehirlerinin
Arab istilasını önle-mek üzere birleşmeleri. -Ebu Tem-mam'ın ölümü (doğ. 788 - ?) (Kasideler, Divan).
232 846 İtalya yarımadasını güneyden istilaya başlayan Arab kuvvetlerinin Roma kapılarına dayanması.
233-247 847-861 Halife MÜTEVEKKİL
233 847 Türk muhafiz birliklerinin ötekilere üstün tutulmaya başlanması.
235 849 Halife Mütevekkilin Alevileri
ve Mutezile mensuplarını imha etmek suretiyle dini inançta eski geleneğe dönmesi -İtalya'da Beneventum şelrinin Araplar tarafından zaptı.
235-236 849-850 Arapların Güney Fransa'da Provence bölgesine akınları.
236 850 Büyük matematikçi Harizmi (Mehmed b. MusaJ'mn ölümü.
237 851 Arab seyyahı Vahid ile Said'in Çin'e seyahatlan.
241 855 Hanbeli Mezhebi'nin İmamı Ahmed b. Hanbel'in (doğ. 780) Bağdad'da ölümü.
244 , 858 Hazarların Hristiyanlığı kabulü.
247 861 Halife Müteveekkil'in ulema ve vükelasının elbirliğiyle öldürülüp yerine oğlu MUS-TANSIR'm geçirilmesi.
248 862 Halife Mustansır'm zehirle öldürüLmesi üzerine yerine MUSTAİN'in geçmesi - Türk Emiru'l-Ümeralarının bütün devlet işlerini ele almaya ve Halifede yalnız kuru bir unvan bırakmaya başlamaları.
254 868 Mısır'da Tulunlulann (sonu: 905) İran'da Toharistan'da Saffarilerin (sonu: 908) devlet kurmaları.
255 869 Sicilya'ya yerleşen Araplar tarafından Malta adasının zaptı -Cahız'in ölümü (doğ. 775-?)- Ünlü Hadis bilgini Buhari'nin (doğ. 810). ölümü -İstanbul'da dokuzuncu Konsilin toplanması-îstanbul ve Roma kiliselerinin birbirinden ayrılması (Orto-doksluk-Katoliklik).
256-270 869-883 Güney Irak'ta siyahi esirler (zenciler)in ayaklanması ve bunlarla mücadeleler. Merkezleri Muhtare'nin zaptı suretiyle haraketin bastırılması.
257 870 İfratçı Şiiliğin bir kolu olan İsmaililik (Batıniler)in yayılmaya başlaması.
258 871 Zencilerin bir Cuma namazı sırasında ani olarak Basra'yı basmaları.
261 874 Buhara'da Samanoğulları devletinin kuruluşu (sonu: 999)
262 875 Şiraz'daki Ulu camiin yapıması.
263-266 876-879 Kahire'de Tulunoğlu camiinin inşası.
264 877 Yunan fen kitaplarını arapçaya çeviren Huneyn b. İs-hak'ın ölümü-Ahmed b. Tu-lun'un Filistini ve Suriye'yi işgali.
265 878 Sicilya'ya hakim olan Araplar'ın Papa VIII. Jan'dan vergi almaya başlamaları. -12. Şii imamı Muhammed el-Muntazar (Mehdi)m ihtifası
268 881 Kudüs piskoposunun İslam idaresinden şikayetlere başlayarak Avrupa hristiyanla-rını Haçlı seferlerine hazırlamaya başlaması.
273 886 Din bilgini (Muhaddis) İbnu Mace (Hafiz Ebu Abdullah)ın f ölümü (doğ: 824).
274 887 Fransa'da Feodalizmin başlangıcı.
275 888 . Hadis bilgini Ebu Davud (Süleyman b. Eş'as'ın ölümü (doğ: 817).
276 889 DİN BİLGİNİ İBNU KUTEYBE
(MüsHm)in ölümü-Nişabur camiin inşası.[49]

MUSAHHİHİN MUKADDİMESİ:

Hamd, kendisinde eğrilik bulunmayan dosdoğru Kitab'ı, kulu ve rasûlü Muhammed'e indiren Allah'a mahsustur. Bâtıl hiçbir cihetten o Kitab'a yanaşamaz. O, Hakim ve Hamid olan Allah'ın indirdiği bir kitaptır,
Salât ve selâm da mahlukatın en faziletlisi, hak rasûl olan efendimiz Muhammed'e olsun ki, Rabbi ona Kur'ân'ı şerhedip açıklamasını şu ayette emretmiştir: "(Ey Rasûlüm) Sana da Kur'ân'ı indirdik ki, kendilerine indirileni İnsanlara açıklayasın." (16. en-Nahl: 44) Kullarına da, Rasûlünün açıklamalarıyla amel etmelerini, onun emirlerine uymalarını, nehyettiklerinden sakınmalarını şu ayetle emretmiştir: "Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasak ettiyse onu da almayın." (59. el-Haşr: 7)
İlimden nasibi olan akıl sahibi her müslümana, sünnetin İslâm şeriatındaki yeri-gerek fikhı, gerek itikadı cihetten- apâşikârdır. İtikadı ve fikhî sünnet biri diğerine muhtaç iki cüz'dür.
Kur'an, şer'î ve itikadı hükümleri mücmelen getirmiş, sünnet de onları açıklamıştır. Meselâ namazı ele al:
Kur'an-rekât ve secdelerin sayısından bahset-meksizin- namazın kılınmasını emretmiş, sünnet de namazın ne şekilde kılınacağını, rekâtlarda ne kadar Kur'an okunacağını, duaların şeklini, celse (oturuş)-lann sayısını ve celselerde ne okunacağım, namazın nasıl bitirileceğini açıklamıştır.
Namaz hakkında söylediklerimiz, İslâmın diğer rükunlan, akaid, edeb, terbiye, aile nizamı, içtimai adalet, İslâmi siyaset vb. Kur'an'm tafsilatını zikretmediği her husus için aynı şekilde söylenebilir. Çünkü Kur'an muhkem, külli kaideler getirmiştir. Bu muhkem (esas) kaideler ile, bu kaidelerin gayelerine aykın olmayan ve yeni yeni zuhur eden cüz'i şeyler arasında bir irtibat (alaka) kurmak mümkündür.
Lâkin İslâmî fetihler genişlediğinde bu mağlub milletler îslâmı kabul ettiler. Bunların bir kısmı müs-lümanlıklannda samimi idi, bir kısmı değildi. Üstelik bu sonuncuların kalbinde, İslâm'a ve müslümanlara karşı kin ve hilekârlık; İslâm'ın yerle bir ettiği İran ve Bizans hükümdarlıklarına, darmadağın ettiği saray ve köşklere karşı içlerinde öyle derin bir hüzün vardı ki, îslâmdan ve müslümanlardan intikam almaya ve İslâm devletine tuzak kurmaya kalktılar. Bunun için birtakım gizli cemiyet ve teşkilatlar kurdular. Bu teşkilatların yaptığı ilk iş bu ümmetin Faruk'u, hulefa-i raşidi-nin ikincisi, Emîru'l-mü'minin Ömer b. el-Hattab'ı öldürmek olmuştur.
Siyasetteki mevkii ve hüküm vermede şark ve garba şamil adaleti darb-ı mesel haline gelen, batılı alimlerin "Dünyanın ilk demokratik devlet adamı" unvanını verdikleri Hz. Ömer, işte bu alçak ve rezil teşkilatların kurbanı olmuştur. Bunların intikamının, Hz. Ömer'in "Rabbim Allah, Rasûlüm Muhammed (S.A.V.)" diyen bir müslüman arab olmasından,başka bir sebebi yoktu. Lakin onların Hz. Ömer'i öldürmeleri islâm'ın süratle ilerlemesini durdurabilmiş inidir? Asla... işte kafaları ve kalpleri İran felsefesi ve putperest manu üe dolmuŞ bu güruh 'ilm-i hikmet ve akli ilimler dedikleri silah ile İslama karşı harbetmeğe karar verdiler. Böylece Kur'an ve Hadis hakkında müslümanlan şüpheye sevketmeye

çalıştılar ve kalplerine İslâm'dan hiçbir şey girmemiş olan dinsizlik ve zındıklığın önderleri müslüman kılığında ortaya çıktılar.
Fakat İslâm âlimleri bunlara karşı koydular ve ortaya attıkları şüpheleri yok ettiler. Bunlar da böylece mağlub ve koğulmuş olarak gerisin geriye döndüler.
İşte mukaddes sünneti müdafaaya girişen İslâm âlimlerinden birisi de Hicri 3. asır ricalinden Allâme-tu'l İslâm, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Ku-teybe'dir. Elinizdeki kitabı da bunun için te'lif etmiştir. Fakat bu kitap salih selefimizin yazdıkları eserler arasında gömülmüş, kaybolmuş idi. Tâki Allah (C.C.) merhum selefi âlim eş-Şeyh İsmail el-Hatib el-İs'ırdi'yi bizlere lütfetti. Şeyh İsmail anılmaya lâyık gayretlerle bu eseri H. 1326 senesi cemaziye'I-ûlâ ayının ortalarında (Haziran 1908) nefis açıklama ve talikleriyle, titiz ve ilmi bir şekilde neşir dünyasına takdim etti. Güzel bir tesadüf eseri olarak bu ikinci baskının tarihi, ilk baskının tarihine rasgeldi. Biz bu baskıyı 25 cemaziye'I-ûlâ 1386 (Ağustos 1966) da bitirdik. Birinci baskısı da yine cemaziye'1-ûlâ ayında 1326'da bitmiş idi. [50]

Kitabın İsnadları Ve Sema'ları

Kitabın ilk musahhihi (el-İs'ırdi) diyor ki: "Bilinsin ki elimizde bu kitabın müellifi Ebû Muhammed Ab-dullah b. Müslim b. Kuteybe'ye varan dört isnadı vardır. Bu dört nüshadan dördüncüsü tahriften ve noksandan salim değildi. Bu mezkur nüshayı yazan zat da, kitabın müellife varan senedindeki bazı kelimelerin güve yemesi sebebi ile yok olduğunu, bir kısım kelimelerin ise nokta konmadığı için hatadan salim olmadığını ve bu kelimeleri doğru olarak okuyup yazdığına kendisinin de güvenmediğini ifade etmektedir. Bu nüsha sadra şifa vermediği, "Vefayat" gibi teracüm (biyografi) kitaplarına müracaat İle dahi bu nüshanın tashihi mümkün olmadığı için biz esas aldığımız üç nüsha ile iktifa edip dördüncüden vazgeçtik.
Senedden maksad, kitabın müellife aid olduğunu göstermektir. Bu kitabın ise İbnu Kuteybe'ye aid olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Nasıl öyle olmasın ki...? Hadis âlimlerinden pekçoğu -mesela İbnu Hacer el-Askalani "Nuhbe" şerhinde - onun "Muhtelifu'l-hadis" mevzuunda bir kitabı olduğunu zikretmektedirler. Müelliften, İmam Ebu'l-Farac İbnu'l-Cewzi ve İmam İbnu Furak gibilerinin bu kitaptan kendi kitaplarında naklettikleri şeyler aynı ibarelerle bu kitapta mevcud-dur. İşte kitabın bu üç isnadı:
Birinci sened: Bize eş-Şeyh Ebu'l Hasen Ali b. Meymûn el-Askalanî Askalan şehrinde 430 senesi cemaziye'1-ûlâ ayında haber verdi ve dedi: Bize İbnu Batta ismiyle maruf E^u Abdillah Ubeydullah b. Muhammed el - Ukberi haber verdi. İbnu Batta dedi ki: Bize Ebubekr Ahmed b. Muhammed b. el-Hasen ed-Dine-veri tahdis etti. O da dedi ki: Ebu Abdillah b. Müslim b. Kuteybe'nin huzurunda kendi eserini ona okudum ve derim ki: "İbnu Kuteybe dedi: Bundan sonra -Allah seni mesud kılsın- ilah..."
ikinci sened: Bize eş- Şeyhu'1-İmam Ebu'l-Ha-sen AH b. İbrahim el-Bağdadi en-Nahhas "Cem'ıyyeMe haber verdi. en-Nahhas dedi ki: Şeyhu'l-İslam Hafız Ebubekr Muhammed b. Ali b. Sabit el-Bağdadi bana yazdığı icazet ile tahdis etti. O da dedi ki: Bize Ebu Ali b. el-Hasen b. Şihab el-Ukberi, benim ona okumam suretiyle haber verdi. O da dedi ki: Bize Hemedan şeyhi ve fakihi Ebu Abdillah Ubeydullah b. Muhammed haber verdi. O da dedi ki: Bize Ebubekr Ahmed b. Huseyn b. İbrahim ed-Dineveri "Dîneveri" de tahdis etti. O da dedi: Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe dedi: "Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'adır. Akıbet müttakiler içindir. Allah, Muhammed'e ve onun temiz ve pak âline salât etsin. Bundan sonra -Allah seni me-sud etsin-ilâh..."
Üçüncü sened: Fakih, mukri, muhaddis Ebubekr Muhammed b. Hayri el-İşbili,şeyhlerininçeşitli bilgiler ve muhtelif ilimler hakkında yazdıkları eserlerin fihristinde bu kitap ile alakalı olarak şunları söylemektedir. "Kitâbu muhtelifi'l-hadis el-Muddeâ aleyhi't-tenakuzf İbnu Kuteybe'nin eserdir. Bana bu kitabı eş-Şeyh Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Ab-diîaziz, Ebu Ali Huseyn b. Muhammed el-Gassani rivayet etti. O da dedi ki: Ebu'1-Âsî Hakem b. Muhammed b. el-Cuzâmî, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Galib et-Temmar'dan o da Ahmed b. Mervani'l-Maliki'den, o da Ebu Muhammed b. Kuteybe'den haber verdi. Ebu Ali dedi ki: Keza bana Hakem b. Muhammed, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ab-dilwişahi'den, o da Abduhvahid b. Ahmed b. Abdillah b. Müslim b. Kuteybe'den, o da babasından ,o da dedesinden rivayet etti. [51]

İmam Ebû Muhammed, Abdullah B. Müslim İBNÜ KUTEYBE (Allah Ona Rahmet Etsin) Der Ki:

Hamd âlemlerin Rabbi'ne mahsustur, mükâfat da takva sahiplerinedir. Allah, nebilerin sonuncusu Muhammed'i ve onun pâk ve temiz âlini rahmetiyle kuşatsın.
"İmdi: Allah seni tâatıyla mesud kılsın, muhafa-zasıyla kuşatsın, rahmetiyle hakka muvaffak kılsın ve seni kendi ehlinden eylesin. Sen, Kelâmcılarıri hadis-çileri hor görüp onlara hakaret ettiklerine, kitaplarında Hadisçileri (Ehlu'l-Hadis) kötülemek için pekçok söz sarfettiklerine, onlan uydurma ve mütenakız rivayetlerde bulunmakla, dolayısıyla ihtilâfın vukuuna, fırkaların çoğalmasına, (müslümanlar arasındaki) bağların kopmasına, müslümanlann birbirine düşman olup, birbirini küfürle itham etmelerine sebep olmak ve (bu uydurma ve mütenakız rivayetleriyle) her fırkanın kendi mezhebi için birtakım hadislere bağlanabilmelerine imkan vermekle suçladıklarına dair bildiğin şeyleri bana haber vermek için yazıyorsun:
1- Bu fırkalardan Hariciler (hadisçüerin) şu rivayetleriyle kendilerini savunuyorlar:
"Kılıçlarınızı kuşanın, sonra onların (muhaliflerinizin) cemaatlarını helak edin.[52]
"Ümmetim içerisinde daima hakka müzahir (yardımcı) bir grup olacaktır. Hiçbir muhalifin muhalefeti onlara zarar vermez".[53]
"Kim malı (m koruma) uğrunda Öldürülürse şehiddir".[54]
II- Kaade'nin[55] delilleri ise hadisçilerin rivayet ettiği şu hadislerdir:
"Cemaata sanlınız. Çünkü Allah'ın eli (yardımı) cemaat üzerindedir. [56]
"Kim cemaattan bir kanş aynlırsa, İslâmın ipini boynundan çıkarmış olur. [57]
"Dinleyiniz ve itaat ediniz. Başınıza burnu ve kulağı [58] kesik Habeşli bir köle geçse bile. [59]
"Berr (iyi) ve fâcir (kötü) olsun, her imamın arkasında namazı kılınız"[60]
"Berr (iyi) olsun, fâcir olsun mutlaka bir imam in bulunması) şarttır.[61]
"Evinden çıkma. Eğer (seni öldürmek için) evine girerlerse, sen evin yüklüğüne (daha içeri) çekil. Oraya da girerlerse o zaman hem benim, hem de kendi günahın senin üzerine olsun, de. [62]
"Allah'ın öldürülen kulu ol, öldüren (katil) kulu olma... [63]
III- Murcie delil olarak Hadisçilerin şu rivayetlerini kullanırlar:
"Kim 'Lâ ilahe illallah' derse cenete girer. Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı? denildi. (Evet) zina etse de hırsızlık yapsa da, dedi. [64]
"Kim ihlas ile 'Lâ ilahe illallah' derse cennete girer, cehennem ateşi ona dokunmaz. [65]
"Şefaatimi, ümmetimden büyük günah sahiplerine hazırladım. [66]
IV- Murcie'nin muhalifleri ise Hadisçilerin şu rivayetlerini delil gösterirler:
"Zina eden zina ederken mü'min olarak zina etmez. Hırsız da çalarken mü'min olarak çalmaz. [67]
"Komşusu kendisinin şerrinden emin olmayan kimse mü'min değildir.[68]
"Dilinden ve elinden müslümanların emniyette olmadığı kimse mü'min değildir. [69]
"Bir adam, güzelliği yüzünden gitmiş ve şekli bozulmuş olarak cehennemden çıkar"[70]
"Bir kısım insanlar, yanmış olarak cehennemden çıkarlar ve selin getirdiği milfi toprak (alüvyon) da süratle büyüyen otların veya filizlerin bittiği gibi biterler" [71]
V- Kaderiyye (Mu'tezilejnin, onların rivayetlerinden aldıkları deliller ise:
"Her doğan fitrat üzre doğar, sonra ebeveyni onu ya hristiyan yapar veya yahudi[72] hadîsi ve Cenab-ı Hakk'ın "Ben kullarımın hepsini Hanifler olarak (Tev-hid dini üzre) yarattım. Sonra şeytan onîan dinlerinden saptırdı." sözüdür.
VI- Mufavvıda' şu rivayetleri delil gösteriyorlar:
"Çalışınız... Herkes ne için yaratıldı ise onu İşlemeye muvaffak olur. (Eğer) saadet ehli ise saadeti için çalışır. Şekavet, (dalâlet) ehli ise şekavetine çalışır. [73]
"Allah Âdem'in sırtını mesnetti (sıvazladı) ve iki avuç aldı (Âdem'in zürriyetini sulbünden çıkardı). Sağ eliyle aldıklarına: "Rahmetimle cennete...", sol eli ile aldıklarına: "Cehenneme... mühimsemem", dedi.[74]
"Said (hidâyette olan} anasının karnında iken sa-id olan; şaki (dalâlette olan) da anasının kamında şaki olandır", [75]ve buna benzer hadisler.
VII "Râfıza[76] kendilerinin Ashab-ı Kirâm'ı tekfir etmelerini muhaddislerden aldıkları şu hadislere bağlıyorlar:
"(Kıyamet günü) havzıma birtakım insanlar gelecek. Sonra önümden çekilip uzaklaştırılacaklar. Ben de: 'Ey Rabbim.. Ashabcağızım, ashabcağızım...' diyeceğim. Rabbim de: Onlar senden sonra neler yaptılar bilmezsin. Senin vefatından sonra hep yüz geri edip dinlerinden döndüler.' diyecek. [77]
"Benden sonra birbirinizin boynunu vurup küfre dönmeyin"[78]
Hz.Ali'nin Ashabın en üstünü olduğunu da Ha-disçilerin şu hadisleriyle iddia ediyorlar:
"Sen benimle, Harun'la Mûsâ gibisin. [79]Şu kadar var ki benden sonra peygamber yoktur. [80]
"Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. [81]
"Allahım... Onun (Ali'nin) dostlarının dostu ol, ona yardım edenlere sen de yardım et, ona düşmanlık edenlere sen de düşman ol... [82]
"Sen benim vasimsin (ey Ali)". [83]
VIII- Şia'nın muhalifleri de Ebûbekr ve Ömer'i takdim etmeleri (üstün tutmaları) hususunda Hadis-çilerin şu rivayetlerini delil getiriyorlar:
"Benden sonra şu ikisine (Ebubekr ve Ömer'e) uyun. [84]

"Allah, Rasûlü ve müslümanlar Ebûbekr'den başkasına razı olmazlar. [85]
"Bu ümmetin, peygamberinden sonra en hayırlısı Ebûbekr'dir. [86]
IX- Zenginliği üstün görenler de onların şu rivayetlerine dayanırlar:
"Allahım... Senden benim ve mevlâmın[87]zengin olmasını isterim. [88]
"Allahım.:. insanın yakasını bırakmayan fakirlikten sana sığınırım".[89]
X- Fakirliği üstün görenler de onların şu rivayetlerine dayanırlar:
"Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içerisinde hasret. [90]
"Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir. [91]
XI- Bedâ' [92] fikrine taraftar olanlar hadisçilerin şu rivayetlerini delil gösterirler:
"Sıla-i rahim ömrü uzatır. [93] Sadaka da, gelmesi muhakkak olan belayı uzaklaştırır" rivayeti ve
Hz. Ömer'in: "Ey Allahım... eğer şakiler (defterine) yazdıysan beni sil ve saidler (defterine) geçir" sözü.
"(Kelâmcılar, Hadisçileri ithama devam ediyorlar): Bunlara ilaveten, ahkama dair rivayetlerin çokluğu sebebiyle fakihler farklı fetvalar verdiler. Pekçok fıkıh meselelerinde Hicaz ekolü ile Irak ekolü ayrıldı ve her biri Hadisçilerin rivayetlerinden bir esasa dayandılar.
Üstelik (Hadisçiler) teşbih ifade eden hadisleri rivayet etmekle Allah'a iftira ettiler. Bu hadisler: "Ara-ku'1-hayl (atın teri)" [94]"zeğabu's-sadr (göğsün kılı)" [95] "nûru'z-zirâayn (iki kolun ışığı, nuru)" "ıyâde-tu'1-melaike (meleklerin hasta ziyareti)" [96]"arefe gününün akşamında boz deve üzerindeki altın kafes" [97]"önünde (yüzünde) altın örtü bulunan kıvırcık saçlı genç" [98]""Kıyamet günü, neredeyse yakalayacakları esnada baldırın açılması" [99]""(Allah) Âdemi kendi suretinde yarattı" [100]""(Allah) elini iki omuzum arasına koydu. Öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki göğsüm arasında hissettim[101]"ve "mü'minin kalbi, Allah'ın parmaklarından iki parmağının arasındadır[102]" hadisleridir.
(Hadisçiler) bütün bu ahmakça rivayetleriyle İslâm düşmanlarını İslâm'ın üzerine kışkırtmış ve zındıkları güldürtmüşlerdir. İslama girmeye meyli olanları soğutmuş, şüphede olanların şüphelerini arttırmışlardır.
Hurilerin kalçası hakkındaki rivayetleri de böyledir: "(Hurilerin kalçaları) bir mile bir mil (genişliğin-de)dir." Yine: "Kim şu sureyi okur veya, kim şu şu işi yaparsa çenette yetmişbin köşkte oturur. Her köşkün yetmişbin hususi odası vardır. Her odada yetmişbin döşek, her döşeğin üstünde de yetmişbin şu, şu... bulunur", gibi rivayetler de (onların) bu tip rivayetlerin-dendir.
Fare hakkındaki: "O, Yahudidir. Yahudiler gibi o da deve sütü içmez" rivayeti de böyledir.[103]
"Karganın fasık olduğu [104]kedinin arslanın aksırığından, domuzun filin aksırığından yaratıldığı, İstakozun [105]önceden terzi olduğu, fakat iplikleri çaldığı için İstakoz haline getirildiği kelerin (büyükçe kertenkele) âsi bir yahudi olup, mesholunarak keler haline getirildiği, Süheyl yıldızının önceden Yemen'de bir vergi toplayıcısı [106]Zuhre (Venüs) yıldızının ise fahişe, bağı) olduğu ve İsm-i Ekber (veya Ism-i Âzam) duası ile göğe yükseldiği ve Allah'ın onu bir yıldız haline getirdiği, zehirli keler'in, İbrahim (A.S.) üzerine ateşi üf le(yip körükle)diği [107]kertenkelenin ise ağzıyla ateşe su püskürttüğü ,gûl (dev, gulyabani) denen cirminin her-gece Ebu Eyyub el-Ensarfnin suyuna geldiği, Hz. Ömer'in bir cinni ile güreşip onu yendiği [108]yeryüzünün balığın sırtında olduğu, cennete girenlerin İlk olarak bu balığın ciğerinden yiyeceği [109]bir vergi toplayıcısını yediği için kurtun cennete gireceği [110]'Yemeğe bir sinek düştüğü zaman onu yemeğe daldırın. Çünkü kanadının birinde zehir diğerinde de onun panzehiri vardır. Sinek önce zehirini, sonra panzehirini akıtır." hadisi [111]ve "Devenin şeytandan yaratıldığı " [112]gibi anlatılması [113]uzun sürecek pekçok şeyleri (hep bu hadisçiler) rivayet etmişlerdir.
Yine Hadisçilerin acaibliklerindendir ki, onlar hadis rivayet eden bir "Şeyh"i yalancılıkla itham ederler ve sırf Yahya b. Main (158-233) [114]ve Ali b.el-Medini (161-234) [115]ve benzerlerinin kadh'ı (kötülemesi, cerhetmesi) sebebiyle, muhaddislerin de rivayet ettikleri hadisleri o şeyhten yazmazlar da, Ömer, Osman ve Âişe (R.A.) kendisini yalanlamasına rağmen Ebu Hurayra'nın -hiçbir sahabenin kendisini tasdik etmediği- bir hadisini delil olarak kullanırlar.
Keza,Hz.Ömer ve Âişe'nin (R.A.) yalanladığı ve Hz. Ömer'in: "Biz Rabbimizin Kltabı'nı ve Peygamberimizin sünnetini, bir kadının sözü için terkedemeyiz"[116]dediği Faüma binti Kays [117]in sözünü delil olacak kullanırlar.
Bir kimseyi kadercilik {mu'tezili olmak}la suçlayıp, Ğaylan (-80) [118]Amr b. Ubeyd (80-144) [119]Ma"bed el-Cuheni (-80) [120]Amr b. Faid [121]gibilerinden ilim (hadis) almayı kabul etmezlerken, bunların emsali, fakat kendilerinden olan Katade (61-118) [122], İbnu Ebi Arube (-156) [123]İbnu Ebi Nuceyh (131) [124]Muhammedb. el-Munkedir (55-131) [125]ve İbnu Ebi Zi'b (-159) [126]gibilerinden (bunlar da mu'tezili fikirler taşıdığı halde) rivayette bulunurlar. Hz. Ali ve Osman'ı bir tutan veya Ali'yi Osman'dan üstün tutan bir şeyhi (hadis ravisini) suçlarlar da, Muhtaru's-Sakafi'iiin (l?-68) [127] bayraktan Ebu't-Tufeyl, Âmir b. Vasile (1 -100) ve Cabiru'l- Culî (-128) [128]ric'at [129]inancına sahip oldukları halde onlardan rivayette bulunurlar.
(Kelâmcılar devamla:) Bununla beraber bunlar (Hadisçiler) rivayet ettikleri şeyler hakkında insanların en cahili ve taleb ettikleri şeylerden en az nasibi olan kimselerdir. Bu gibiler hakkında şöyle demişlerdir. (Şiir):
"Şiir hamalları şiirin iyisini, ancak devenin bilgisi kadar bilebilirler. Yemin ederim ki deve, sabah ve akşam yüküyle yola çıktığında yüklendiği çuvallarda ne olduğunu bilmez.[130]
Bunlar (Hadisçiler), ilmin zahiri, dış görünüşü ile, hadisin de sadece ismi ile yetindiler. Bunlar, "fulan isnadlara ve rivayet usûlüne vakıftır." denilmesini kafî gördüler. Fakat, "yazu"ığını bmr veya bildiği ile amel eder." denilmesine rağbet etmediler. Bu muhaddisler-den, kendisinden ilim alınan, ve ellli senedir insanların ondan ilim almak için yollara düştükleri birisine, bir topjuluk içerisinde, içine fare düşmüş olan bir kuyu (nun suyu) sorulsa, o da kalkıp: "kuyu temizdir. [131] dese, bu adama ne dersiniz?
Bunlardan bir diğerine, Cenab-ı Hakk'm: beraberinde kavurucu bir soğufc
bulunan rüzgâr.." (3 Âl-i İmrân: 117) âyetinden sorulsa, "sırr" kelimesinin kavurucu soğuk mânasına geldiğini bilmez ve: "Burada sırr'dan kasdedilen, gece öten bir çekirge cinsi olan "sursur"dur, der.
Bir başkası ise Şu'be ve Sufyan'ı (yazılışları benzediği için, yetmiş yedi manasna gelen) seb'a ve seb'in diye rivayet eder.
Yine bir diğeri semerin sırta dî yanan arka kısmı) kelimesini, âhıratu'r-racul (=adamın arkası) veya âcurratu'r-
racul (=adamın kiremiü) ile karıştırır ve] "namaz kılan kimse, semerin arka kısmında binicinin sırtını dayadığı çıkıntı yüksekliğinde sütre edinir[132]cümlesini, "namaz kılan kimse adamın kiremit! (veya, adamın arkası) yüksekliğinde sütre edinir." şeklinde rivayet
eder.
Bir başkasına: Bu vâde[133] ne zaman sona erecek? diye sorulur. "İlâ kamerayni=İki Ay'a ka-dar"der.Bununla da iki aylık bir müddeti kasdeder. [134]
Bir diğeri ise:"...elini ağzına sokar, turp ısınır.gibi ısırır." der.Halbuki kasdı:"..kuvvetli bir hayvanın ısırması gibi ısırır." demektir. [135]
Yine bir diğeri:"...kitabımda-Rasûlullah'ı kasdederek- Rasûl (kelimesinji buldum, fakat Allah'ı bulamadım." der. Bunun üzerine hadis yazdıran mustemlî [136]Yazın: "Allah hakkında şüpheye düşmüştür" der.
Buna benzer, sayılması uzun sürecek daha neler neler...
(Kelâmcılar devam ederek) dediler ki: Muhaddis ne kadar ahmak olursa, onların (Hadisçilerin) nazarında o kadar itibarlı olur. Ne kadar telaffuzda hata yaparsa veya kelimeyi yanlış yazıp okursa, o kadar güvenilir olur. Bir muhaddisin huyu kötü olsa, çok sert ve öfkeli biri olsa, hadiste çok zorluk ve titizlik gösterse, hemen onun üstüne üşüşürler. Bu sebeple el-A'meş (61-148) [137]kürkünü ters çevirip giyer ve omu-zuna sofra bezi atardı. [138]
Adamın biri el-A'meş'e bir hadisin isnadını sormuş. (el-A'meş) hemen adamın boğazını tutmuş ve duvara dayayarak: "İşte onun isnadı" demiştir. [139]
Yine el-A'meş (61-148): "Fıkıhla meşgul olmayan bir hadis şeyhi görünce, ona bir tokat atasım gelir." derdi. Bunun gibi pekçok ahmaklıklar el-A'meş'den rvayet edilir. Kanaaümıza göre o bunları hadisçiler nazarında itibar kazanmak için yapıyordu.
EBÛ MUHAMMED: Sen onların (Kelamcılann) Hadisçüeri (Ashâbu'l-Hadis) suçladıkları hususları ve onlara ettikleri hakaretleri anlattın. Ve hiçbir kimsenin çıkıp da bu hakaretlere cevap vermediğinden, hiçbir kimsenin bu hadislere dair, hadisçiler lehine delil aramadığından, bu durumun böyle devam edip gittiğinden, hattâ Hadisçilerin, ayıp ve kusur ile itham olunmağa alıştıklarından, iftiralara boyun eğdiklerinden ve sanki yukarıda zikredilen, şeyleri kabul etmiş biri gibi, cevap vermekten âciz kaldıklarından yakınıyorsun.
Benim "Garibu'l-hadis" isimli eserimde bir bölüm bulunduğunu ve , orada, Kelamcılann nazarında rnutenâkız (çelişik) olan şeylerin bir kısmını zikrederek onları te'vil e(dip halle) ttiğimi söylüyorsun.Bu yüzden sen, bütün yukarıda zikredilen (ithamlar) hakkında, bende "Garibu'l-hadis "teki gibi cevaplar bulabileceğini umdun ve benim Allahtan sevabını umarak bu külfete girişmemi istedim. Ben de ilmim ve takatim nisbetinde bu işe giriştim. Yazdığım bu kitabın ta'n(hakaret) etmek istedikleri (hadis) ilmi(in)de tam ,ve noksansız olması için, diğer eserlerimdeki bu kabil hadisleri de ona ilâve ettim.
Hadislere geçmeden ve manâlarını açıklamadan önce, Kelâmcılar ve Hadisçilerden her bir grup hakkında bildiğim malumatı verdim. İlim sahiplerinin hakkı bâtıl göstermeğe çalıştığıma, hislerime uyduğuma ve hasmıma (hâksızhklık edip) zulmettiğime muttali olmamalarını umanm. istediğim şey hususunda Allah'a tevekkül eder, Ondan yardım düerim. [140]

Kelâmcılar (Ashabu'l-Kelâm) Ve Re'y Taraftarı Fıkıhçılar (Ashâbu'r-Re'y) Hakkında

A) Re'y Taraftarlarına Ve Kelâmcılara Tevcih Edilebilecek Hücumlar:

EBÛ MUHAMMED: Allah sana rahmet etsin-Kelâmcılann dedikleri üzerinde düşündüm ve onların Allah hakkında, bilmedikleri şeyleri söylediklerini, ortaya attıkları şeylerle insanları fitneye düşürdüklerini, başkalarının gözündeki çöpü gördükleri halde, kendi gözlerindeki merteği [141]görmediklerini, başkalarını (hadis) rivayet(i) hususunda itham ettiklerini, fakat bu rivayet edilen şeyleri te'vil ederken, kendi şahsi görüşlerini itham etmediklerim gördüm.

Kur'ân ve Hadis'in manaları ve ihtiva ettikleri ince hikmetler ve garip kelimeler ," tafra[142],tevellüd, araz, cevher ,keyfiyet kemmiyyet ve eyniyyet (neredelik) [143] "ile anlaşılamaz. Eğer (Kelâmcılar) Kur'ân ve Hadisteki halledemedikleri müşkülerini, bu ilimlerin ehline havale etseler idi.hangi yolu takib edeceklerini-ve işin içinden nasıl çıkacaklarını öğrenirlerdi. Fakat onların baş olma sevdaları insanların kendilerine uymalarını ve arkadaşlarının söz ve görüşlerine inan malarını istemeleri, buna engel olmaktadır.

İnsanlar koyun [144]sürüsü gibidirler, birbirinin ardından giderler. Bu sebeple biri çıkıp, onlara kendisinin peygamber olduğunu veya rububîyyet (ilahlık) iddiasında bulunduğunu ilan etse, Rasulullahın son peygamber olduğu bilinmesine rağmen, yine de bu iddia sahibi, kendisine tabi ve taraftarlar bulur.

Kıyas ve mantıklı düşünme metodları hakkında bilgileri olduğunu iddia etiklerine göre, onların (Ke-lamcılann) da hesap, topografya (alan ölçme) ve geometri uzmanları gibi ihtilafa düşmemeleri gerekirdi.Çünküfhesap, topografya ve geometri) uzmanlarının aletleri aynı sayıyı.aynı şekli gösterir.Mütehassıs tabibler de su ve damann atışı [145] hakkında ihtilafa düşmezler. Çünkü bu ilmin esasları, onları tek bir noktada birleştirmiştir.

Ya Kelamcılannjnsanlann en çok ihtilafa düşeni olmalarına, onların ileri gelenlerinden iki kişinin bile dini bir mevzuda tek bir noktada birleşememele-rinene demeli...!

Ebu'l-Huzeyl el-Allâf (135-235), [146] en-Nazzâm'a(160-231) [147] muhalefet eder; en-Neccar (-230) [148] ise, her ikisine de muhalefet eder. Hişam b.

el-Hakem de (vefab Halife Me'mun devri) [149] bunların hepsine muhaliftir. Keza Sümame { -213) [150] Mu-veys (Ebu'I-Huzeyl'in muasırı) [151] Haşimu'l-Evkas, [152] Ubeydullahb. el-Hasen (-168) [153] Bekr'il-am-mi (en-Nazzamın muasırı) [154] Hafs, [155] Kubbe [156] ve emsalleri de böyledir.

Bunların herbirinin dinde ayn bir mezhebi vardır ve bunların herbirinin görüşü din kabul edilir. Herbirinin, kendisine tabi olan taraftarları vardır.

EBÛ MUHAMMED: Eğer onların ihtilafları (iti-kadda ve farzlarda değil de) sünnetlerde ve teferruatta (furû) olsa idi -kendileri için iddia ettikleri şeylerden dolayı gösterecekleri mazeretleri olmamasına rağmen- yine de Fıkıhçılan (Ehlu'l fıkh) mazur gördüğümüz gibi, onlan da mazur görebilirdik. Bu suretle onlar, Fıkıhçılarla aynı durumda olurlardı. Lakin onlar (Kelâmcılar) tevhid, Allah'ın sıfatları, kudreti, Cennetliklerin nimetleri, Cehennemliklerin aza-bı.berzah aleminin azabı, levh-i mahfuz ve buna benzer, bir peygamberin büe ancak vahiyle bilebildiği hususlarda ihtilaf etmişlerdir.

İnsanların akıl, irade ve ihtiyarlarının birbirinden farklı oluşu sebebiyle dinin bu gibi esaslarını, insanların (aklına) istihsan, nazar ve kıyasına terket-mekten dolayı, bu ihtilaflar asla ortadan kalkmayacaktır. Çünkü sen, taklid yolu hariç, bir tek hususta anlaşan ve birinin kabul ettiğini diğeri de kabul eden, bîrinin kötülediğini diğeri de kötüleyen iki kişiyi hemen hemen hiç göremezsin.

İnsanların şekillerini, görünüşlerini, renklerini, dillerini, seslerini, avuç içi çizgilerini (veya elyazılan-nı) -bir iz sürücünün (kaif) kadın ile erkeğinkini ayırabileceği kadar- ayak izlerini değişik yaratan (Allah), insanların görüşlerini de farklı kılmıştır. İşte görüşleri farklı kılan, insanların ihtilafını murad eden (Allah) dır. Hikmet ve Kudret her şey zıddı ile bilinebilmesi için ancak birşeyi ve onun zıddını yaratmakla tamam olur.

Aydınlık karanlık ile, ilim cehalet ile, iyilik kötülük ile, fayda zarar ile, tatlı acı ile bilinir. NiteHm Ce-nab-ı Hakk da: "Arzın bitirdiklerinden, kendi ev-

ladlanndan ve daha bilmedikleri şeylerden, bütün (erkek ve dişi türlerden ibaret) çiftleri yaratan Allah çok yücedir." (Yasin,36) buyurmuştur. Çiftlerden murad, zıtlar ve türlerdir.

Dişi-erkek, yaş-kuru gibi. Yine Allahu Teala şöyle buyurmuştur: "Gerçekten O'dur, erkeği ve dişiyi iki eş yaratan..." (53,en-Necm, 45).

İşte, eğer biz -Allah sana rahmet etsin- Hadisçi-lerden (Ashabu'l-Hadis) uzaklaşıp, ayrılır, Kelamcıla-ra (Ashabu'l-Kelam) rağbet edip onlann tarafına geçersek, topluluktan ayrılığa, nizamdan, dağınıklığa, ünsiyyetten vahşete, ittifaktan ihtilafa çıkmış oluruz. Çünkü Hadisçiler (Ashabu'l-Hadis), Allah neyi dilerse o'nun olacağı, neyi dilemezse onun da olmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Yine Allanın, hayrın da şerrin de yaratıcısı olduğu, Kur'an'm Allah kelamı olup, mahluk olmadığı, Allanın kıyamet günü görüleceği. Hz. Ebubekr ve Ömer'in (RA.) takdimi (diğer sahabelerden üstün tutulması), kabir azabına iman edilmesi gibi esaslarda müttefik olup, bu hususlardan hiçbirisinde ihtilaf etmemişlerdir. Bu hususlarda kim- kendilerinden aynlırsa, ona muhalefet edip buğ-zetmişler, onu bid'atçı saymışlar ve terketmişlerdir. Onlann ihtilafi sadece Kur'an'ın telaffuz edilişinde olmuştur. [157]Bununsebebi ise, bu husustaki kapalılık ve muğlaklıktır. Fakat hepsi de hangi halde olursa olsun, okunan, yazılan, dinlenen ve ezberlenen Kur'an'ın mahluk (yaratılmış) olmadığında birleşmişlerdir. Bu ise bir icma'dır.

Kendilerine uyulması gerekenlere gelince, bunlar: Sufyan es-Sevri (97-161), [158]Malik b. Enes (95-179), [159]el-Evzai (88-157), [160] Şu'be (82-160) [161]eI-Leys b. Sa'd (94-175) [162] gibi ilimde emsallerini geçmiş olan ulema ile bizden önceki fakihler ve çok ibadet etmekle meşhur zahidler -ki bunların seviyesine erişmek mümkün değildir ve , İbrahim b. Edhem (-162), [163]Müslim el-Havas (?-?), Fudayl b. Iyad (-187), [164] Davud et-Tai (-165), [165]Muhammed b. en-Nadr el-Harisi (?-?), Ahmed b. Hanbei (164-241) [166]Bişru'l Hafi (150-227) [167] ve bunların emsallerinden zamanımıza yakın olan .İslam memleketlerindeki diğer alimlerdir.

Mütekaddimin (bizden önce gelenler) ise saymakla ve adedle ifade edilemeyecek kadar çoktur. Bu alimlerden sonra ise her asırda ve her beldede bulunan ekseriyetin görüşüne uymak gerekir. Çünkü bir-şeyin hak olduğunun alametlerinden biri de, insanların onu kabul etmede fikirbirliği edip birleşmeleridir.

Eğer bir adam, meclislerinde ve çarşılarında on-ların(Hadisçilerin) -yukarıda anlattığımız- üzerinde ittifak ettikleri fikirlerini anlatsa, onlardan hiçbirisi bu görüşlere karşı çıkmazdı. Şayet bu kimse bu görüşlere aykın olan, Kelamcılann inandıkları bir görüşten bahsetse, göz açıp kapamasına fırsat vermeden onu derhal öldürürlerdi.!? [168]

B) Cebriyye'nin Meşhurlarından Birkaçı

I-En-Nazzâm

Kelâmcılara geldiğimizde baktık ki onlar, kıyas hakkında bilgileri olduğunu, hüsnü nazar (sağlam düşünce) ve kemal-i irade sahibi olduklarını: iddia etmekteler. İstedik ki onların mezheplerinden birşeyler öğrenelim ve inançlarından bazı şeyleri kabul edelim. Fakat en-Nazzâmm ahlaksızlardan bir ahlaksız olduğunu gördük. Yine onun gece gündüz içki içer, sonra da günahlanyla geceler, pisliklere girer, fuhuş ve haysiyetsizlikleri işler olduğunu gördük. Nitekim:

Tulumun ruhunu zerafetle almaktayım [169]Yaradan akmayan kanı mubah kılıyorum [170]İki büklüm oldum, tulum ruhsuz atıldı. [171]

Tulum ruhsuz bir cesed olduğu halde, benim cesedimde iki ruh var [172]diyen O 'dur.

Sonra taraftarlan,en-Nazzâm'ın :"Allah dünyayı ve içindekileri,her an.yoketmeksizin (yeniden) yaratır [173]sözünü.onun hatalarından biri olarak saydıklarını gördük.

(en-Nazzam'm taraftarları) dediler ki:"Ona göre Allah Kur'an'da var olanı yarattığını söylemiştir. O halde var olanı yaratma caiz olursa, yok olanı yok etme de caiz olur."Bu zayıf görüşlülüğün ve kötü seçimin daniskasıdır.

Yine ondan.müslümanlarm hata üzerine icma etmelerinin caiz olduğunu naklettiler.Güya.müslümanların Peygamberimizin-diğer peygamberlerden farklı olarak-bütün insanlığa gönderilmiş olduğuna dair icmaı bu neviden bir icma imiş. Çünkü ona göre mesele böyle olmayıp,Allah kimi peygamber gönder-mişse,bütün insanlığa göndermiştir.Peygamberlerin mucizeleri-iştiharı (herkes tarafindan duyulması) sebebiyle-yüryüzünün her tarafina ulaşmış ve kendisine bu ayetlerin (mucizeler) ulaştığı herkesin de onu tasdik etmesi ve ona tabi olması gerekmiştir.

en-Nazzam,Peygamberimizm:"Bütün insanlı-ğa,kırmızıya ve siyaha [174]gönderildim[175]hadisine muhalefet etmiş ; "Peygamber (S.A.V) sadece kendi kavmine gönderilmişti" diyerek hadisi te'vil etmiştif.Hadislere muhalefet etmenin sonu kötü olursa, sadece kendi istihsanı (şahsi görüşü ve düşüncesi) sebebiyle hem hadislere hem de icmaa muhalefet etmenin sonu nasıl olur...

Yine, "sen haliye'sin, beriesin, ipin boynunda-dır, mutlaka'sm[176] ve buna benzer lafizlarla vukua gelen kinaye talak'ın [177]bu kelimelerle talaka (boşamaya) niyet etsin, etmesin vuku bulmuş olmayacağını söylemiş ve böylece, müslümanların icmaına ve hadislere, kendi görüşüne dayanarak muhalefet etmiştir.

Keza "Fere (tenasül uzvu) veya karın ile zıhar[178] yapanın, zıhar yapmış olmayacağını, Allanın gayrı ile İlâ [179]yapanın da ilâ yapmış olmayacağını, çün kü îlâ'nın, Allanın İsminden müştakk (türemiş) oldu-. ğunu, söylemiştir.

Yine: "Bir adam gecenin başlangıcında taharet (abdest) üzre, yan yatarak, oturarak veya bağdaş kurarak veya herhangi bir şekilde sabaha kadar uyuşa, abdesti bozulmuş olmaz. Çünkü uyku abdesti bozmaz" demiştir. (en-Nazzam şöyle) demektedir: "İnsanların, yatarak uyuyunca abdestin bozulacağı üzerinde İcma etmelerinin sebebi, kendilerinden evvelkilerin, gece uyuyup, sabah kalkınca temizlendiklerini görmeleridir. Zira sabahleyin büyük ve küçük hacetini gidermek insanların adetidir. Ayrıca bir kimse uyanınca gözünde çapak, ağzında koku, yüzünde mahmurluk olur. İnsan, abdesti bozan birşeyden, gözdeki çapaktan veya ağızdaki kokudan dolayı abdest alır, yoksa uykudan dolayı değil... İnsanların "Cuma günü gusletmek vaciptir" demelerinin sebebi de, sabahtan bağ ve bahçelerde çalışmaları ve dinlenmek istedikleri zaman gusletmeleridir."

(EBÛ MUHAMMED): Hz. Peygamber (S.A.V.), "Ümmetim hata üzerinde birleşmez.[180]buyurmuş iken bu sözleri ile en-Nazzam, icmaa ve hadislere muhalefet etmiştir.

(en-Nazzam), Hz. Ömer'in (RA.): "Eğer bu din kıyas ile olsaydı, mestin üstüne değil alüna meshedü-mesi daha uygun olurdu. [181] sözünü zikretmiş ve şöyle demiştir: "Ömer'e gereken, bütün hükümlerinde bu dediğine uygun şekilde amel etmesi idi. (Hz. Ömer'in) : "Dede'nin mirası hakkında[182] (fetva vermeye) en cür'etli olanınız, ateşe atılmaya da en cür'etü olanınızdır" deyip de sonra bizzat kendisinin bu meselede yüz değişik hüküm vermesi onun yukardaki sözünden daha çok şaşılacak birşey değildir.

Yine Hz. Ebubekr'in (R.A.), kendisine Kur'an 'dan bir ayet hakkında sorulunca: "Ben Allahın kitabındaki bir ayet hakkında Allahın kasdettiği manadan başka bir şey söylersem, beni hangi gökyüzü gölgelendirir, hangi arz beni taşır.ben nereye giderim ve ya ne yaparım...?" dediğini [183]fakat "kelale"den sorulunca da: "Kendi görüşümü söylüyorum. Eğer isabet edersem Allahtan, hata edersem bendendir: Kela-le, (mirasçı olarak) babası ve çocuğu olmayan kimsedir" dediğini zikretmiş ve (en-Nazzam) şöyle demiştir: "Ebubekr'in bu sözü, birinci sözüne aykırıdır. Bir kimse re'yi ile söz söylemeyi bu kadar büyük bir mesuliyet olarak görürse, o kimse hükümlerin ona göre verileceği bir görüşü, bu kadar cür'etle ileri sürmez".

O, Hz. Ali'nin (R.A.) de, bir eşeği öldüren öküz hakkında sorulunca: "Ben kendi görüşümü söylüyorum. Eğer Rasulullahın hükmüne muvafik olursa ne âlâ, aksi takdirde benim

görüşüm- değersiz ve adi bir-şeydir" dediğini ve "Kim cehenneme atılmaktan hoşlanırsa dede'nin miras durumu hakkında (re'yi ile) fetva versin!" dediğini, fakat kendisinin bu hususta değişik hükümler verdiğini de zikretmiştir.
Yine (en-Nazzam) İbnu Mes'ud'un, Birva' binti Vaşık[184] in hadisi hakkında: "Bu hususta ben kendi görüşümü söylüyorum. Eğer hata ise benden, doğru ise Allahtandır" dediğini zikretmiş ve: "İşte bu zann ve şüphe ile hüküm vermenin ta kendisidir. Zann ile şahadet (şahidlik) haram olursa, zann ile hüküm vermek daha büyük (bir haramidir. Eğer İbnu Mes'ûd, aklını fetva ile meşgul edeceğine, $aki(dalâlette olan) niçin şaki oluyor, said (hidâyette olan) da niçin said oluyor? bunun üzerinde düşünseydi, Allaha karşı bu kadar çirkin birşey söylemez, hatası da büyümezdi ve bu da onun için daha iyi olurdu" demiştir.
(en-Nazzam, devamla): "İbnu Mes'ud, Ay'ın ya-nldığmı ve kendisinin de bunu gördüğünü iddia etmiştir. Bu apaçık bir yalandır. Çünkü Allah, ne sadece onun için, ne de onunla beraber olanlardan bir başkası için Ay'ı yarmaz. Ancak âlemlere hüccet, peygamberler için bir delil, kullar için bir teşvik ve bütün beldeler için bir burhan olması için Ay'ı böler.Nasıl oluyor da Ay'ın bölündüğünü bütün insanlar bilmiyor, niçin insanlar, bu hadisenin vuku bulduğu seneyi tarih olarak kaydetmediler, niçin bir şair bunu terennüm etmedi, niçin bunu gören bir kafir, müslü-man olmadı, niye bir müslüman, bir zındığa karşı bunu delil getirmedi..? „
Sonra İbnu Mes'ud, Allanın kitabından iki sureyi de inkar etmiştir. Farzet ki o, Rasulullahın bu iki sureyi okuduğu sırada hazır değildi, lakin o, bu iki surenin te'lifinin hoşluğu, Kur'an'm diğer kısmlarının nazmı gibi oluşu ve belagat sahiplerini, benzerini meydana getirmekten ve onun gibi güzel bir sure te'li-finden aciz bırakışı ile istidlal etmeli değil mi idi?
Sanki hiç peygamberimizle birlikte namaz kılmamış veya onunla bulunmamış gibi ölünceye kadar, rükuda ellerini dizlerinin arasına koymağa (tatbik'e) devam etmiştir.
Müslümanlar, Zeyd b. Sabitin kıraatim -(Kur'an'm) en son arz edilen şekli olması sebebiyle-kabul edince onun hakkında kötü sözler sarfetmiştir [185]
Hz. Osman'ın Mina'da (iki rekat olarak kılması gereken seferi) namazı dört rekat kılıp sonra yoluna devam ettiği haberi kendisine ulaşınca onu ayıplamıştır. [186] Hz. Osman bu namazı dört rekat olarak kılan ilk kimse idi. Bu husus kendisine söylenildiğinde: "İhtilaf bir şer, tefrikacılık da serdir" demiş olduğu halde Hz. Osman pekçok hususta tefrika meydana getirecek şekilde hareket etmiştir." demiştir. Zeyd'in kıraatim seçtiğinden beri, (İbnu Mes'ud) Hz.Osman'a kötü sözler söylemeye devam etmiştir.
Hindlilerden[187] bazı insanları görünce İbnu Mes'ud: "Bunlar cin gecesi gördüğüm cinlere çok benziyor" demiştir. Bunu Süleyman et-Teymî (46-143), [188] Ebû Osman en-Nehdî (-100) [189]den nakletmiş tir.
Dâvud, (-140) [190] eş-Şatn (17-104) [191]den, o da Alkame (-62) [192] den: Alkame şöyle demiştir:
İbnu Mes'uda, "Sen cin gecesi Rasulullah ile beraber miydin? dedim, cevaben: O gece Hz. Peygamberin yanında bizden hiç kimse yoktu." dedi [193]
(en-Nazzam) Huzeyfetu'bnu'l- Yemân hakkında ise şunları söylemiştir:"Bir çok şey hakkında Osman'a Allah'a yemin ederek öyle birşey söylemediğini ifade etmiştir.Fakat onun bunları söylediğini duyanlar vardı.Ona niçin böyle söylediği sorulunca:"Dini-min tamamının gitmesinden korkarak, bir kısmını diğer kısmı ile satın alı(p kurtarıyorum." demiştir.Bu-nu Mis'ar b.Kidam (-155), [194] Abdulmelik b. Meyse-ra'den (-120), [195] o da en-Nezzâl b.Sebre (?-?)[196] den rivayet etmiştir.
Ebû Hurayra hakkında da: "Ömer,Osman,Ali ve Âişe (R.A) onu yalanlamıştır." demiştir.
Ebû Hurayra,bir tek mest ile yürümenin aleyhinde bir hadis rivayet etmiş, Hz. Âişe bunu duyunca bir tek mestle yürümüş ve "Vallahi Ebû Hurayra'ya muhalefet edeceğim. [197] [198] demiştir.
Yine Ebû Hurayra, "köpek, kadın ve eşek (namaz kılanın önünden geçince) namazı bozar [199]diye rivayet edince, Hz. Âişe: "Çoğu zaman olurdu ki, ben sedir üstünde, enine ve kıble ile onun arasında yattığım halde, Rasulullah sedirin ortasına doğru namaz kılardı." demiştir.
Hazreti Ali, Ebû Hurayra'nın, abdestte, elbise giyerken, sağdan başladığını duyunca su istemiş,sol dan başlayarak abdest almış ve:"Vallahi Ebû Huray-ra'ya muhalefet edeceğim" demiştir.[200]
Ebû Hureyra:"Bana Halilim(dostum) söyle-di,Halîlim dedi,Halîlimi gördüm.."derdi.Bunun üzerine Hz.Ali ona:"Ey EbûHurayra.Rasulullah ne zaman senin halilin oldu?"demiştir.
(en-Nazzam devamla) Ebû Hurayra:"Kim cünüb olarak sabahlarsa onun orucu yoktur, "hadisini rivayet edince bunu duyan (Halife) Mervan[201]bu hususu-sormak için Hz.Âişe ve Hafsa'ya adam göndermiş-tir.Her ikisi de:"Rasûlullah ihtilamsız(yani cinsi münasebet neticesi)cünüb olarak sabahlardı,sonra da o gün oruç tutardı". [202]deyince gelen adama:Ebû Hu-rayra'ya git ve bunu ona öğret "demiştir. Ebû Hureyre de bunun üzerine:"Bana bunu el-Fadl b.Abbas [203]rivayet etti. "demiştir. Bu suretle Ebû Hureyre bir ölüyü şahid kılmış ve böylece işitmediği halde kendisinin Rasûlullahtan bu hadisi işittiği zannını uyandırmıştır. [204]

İbnu Kuteybe.En-Nazzam'a Cevap Vermeğe Başlıyor

EBÛ MUHAMMED:Ashabın ileri gelenleri hakkında bu sözleri söyleyen en-Nazzâm,Allah azze ve celle'nin Kitab-ı Kerimindeki:"Muhammed Allahin Peygamberidir.Onun beraberinde bulunanlar, .ilâh" (48 el-Feth,29) ve"Hakikaten Allah,(Hu-deybiye'de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit.o mü'minlerden razı oldu Böylece kalplerinde olan sadâkati bildi de,üzerlerine manevi huzuru indirdi."(48 el-Feth, 18) ayetlerini sanki hiç duymamış gibidir.
Eğer (en-Nazzâm'm)Ashab hakkında anlattığı şeyler,özür,tevil ve açıklama kabul etmeyecek ve ancak onun dediğinin doğru olmasını gerektirecek derecede hakikat olsaydı büe,bunları anmamak bunlardan yüzçevirmek daha doğru olurdu.Çünkü bu gibi şeyler .Ashabın güzel davranışları, pekçok menkıbeleri ve Rasûlullahla olan sohbetleri ile Allah yolunda mallarını ve canlarını feda etmeleri yanında pek ehemmiyetsiz kalırdı.
EBÛ MUHAMMED:Benim nazarımda en acaib şey.en-Nazzam'm kendisi nazar (düşünce ve istidlal) ve kıyas ehli olduğu halde,Hz.Ömer'in,dede'nin mirastaki hukukî durumu hakkında,yüz değişik hüküm verdiğini iddia etmesidir.
Hz.Ömer'in.bir meselede yüz farklı hüküm vermesinin imkansız olduğunu hiç düşünmedi mi? O halde bu hükümler nerededir?Nerede bu hükümlerin on tanesi.hatta beş tanesi..? Hadis ravilerinden olup
da bu hükümlerden beş veya alfasını hiç mi ezberleyen olmadı...?Bir müçtehid,[205]dedenin mirastaki hukuki durumu hakkında,mümkün olan bütün ihtimalleri toplamaya çalışsa.yine de bu hususta yirmi hüküm bile getiremez.
Nasıl olur da bu hadisi-muhal olması sebebiyle-red ve inkar olunan hadislerden addetmez ve sika(gü-venilir) ravüer tarafından rivayet edilmeyen bu hadi-si(rivayeti)reddetmez? [206]Bu iddia.Hz Ömer'e beslenilen kin ve düşmanlıktan başka birşey değildir
EBÛ MUHAMMED:Hz.Ebûbekr,kendisine bir ayetin manası sorulunca.bu ayetin manası hakkında söz söylemeyi büyük bir mesuliyet görüp kaçındı.fa-kat sonra da"Kelâle(mirasçı olarak babası ve çocuğu olmayan kimse)"hakkında kendi re'yi İle söz söyledi, "diye Hz.Ebûbekir'i ayıplamasına gelince:
Ebûbekr'e (r.a) birtakım müteşâbih âyetler hakkında sual sorulmuştu.Bu âyetlerin teVilinifaçıkla-masmı)ise ancak Allah(c.c)ve ilimde rusûh sahibi olanlar bilebüir. [207]Bundan dolayı Ebûbekr.Allahm muradından başka bir mana ile bu ayetleri tefsir etmekten korkarak.müteşâbih âyetler hakkında söz söylemeyi menetmiştir.
"Kelâle"hakkında re'yi ile fetva vermesine gelince;zira bu.müslümanlann halletmek zorunda oldukları ve miraslarında bu meselenin halline ihtiyaç duydukları bir hususturBu sebeple Kur'an ve Hadiste açıklık bulunmayan bir hususta İçtihad etmesi mubah olmuştur.Üstelik,Hz.Ebûbekr,müslümanlann imamı, başlarına gelen zor durumlarda (mühim me-selelerde)onlann sığınağı idi ve bu yüzden görüşünü ortaya koymağa mecbur idi.
Hz.Ömer,Osman,AH,İbnu Mes'ud ve Zeyd b.Sâbit(r.a)de,kendilerine bir mesele sorulunca aynı şekilde,cevab vermişlerdir.Çünkü onlar.yeni ortaya çıkan meseleler karşısında.müslümanlann sığındığı önderler idiler.
O halde onlann ne yapmaları gerekirdi?Yeni çıkan meseleler karşısında, o (en-Nazzam) [208]ve benzerleri gelip bu meseleleri halledinceye kadar, "kelâ-le"hakkında görüşlerini ortaya koymayı terk mi etselerdi?!!
Sonra,Ay'ın varıldığını ve kendisinin bunu gördüğünü söylemesinden dolayı İbnu Mes'ud'u ayıplamasına ve ona yalan isnad etmesine gelince:Bu,İbnu Mes'ud'u yalancı saymak değil,aslında Peygamberlik alametlerinden birinin değerini düşürmek ve Kur'an.ı inkar etmek demektir. Çünkü Allah"Kıyamet yaklaş-tı.Ay bölündü."(54 el-Kamer, l)buyurmaktadır.Ger-çekten Ay o zaman yarılmamış ve Cenâb-ı Hakkın kasdı"ileride Ay varılacaktır, "demek olsaydı bu ayetin arkasından:"Eğer bir mucize görseler.yüz çevirip şöyle derler:Bu devam edegelen kuvvetli bir sihirdir." el-Kamer,buyurmasının ne gibi bir manası olabilirdi?Bu ayet birkısım insanllann Ay'ı yarılmış olarak gördüklerine delâlet etmez mi?Onlar Ay'ı bu halde görünce:"Bu,onun (Muhammed'in)sihirlerin-den devamlı bir sihirdir,bir hayaldir, "demişlerdir. Nitekim Peygamberimizin diğer mucizeleri hakkında da böyle şeyler söylüyorlardı.
Nasıl olur da Rasûlullahın mucizelerinden bir mucizeyi peygamberlik alametlerinden bir alameti-büyük bir topluluğun haricinde-bir veya iki kişinin veya az sayıda insanın görmesi mümkün olmaz?As habtan biri.kurdun onunla konuştuğunu [209]bir diğeri devenin (sahibini)Rasûlullaha şikayet ettiğini, [210]bir başkası da.kabrin ölüyü dışarı fırlattığını[211]haber vermiştir.Bunun gibi.bu meseleyi de bir,M veya daha çok sayıdaki kimselerin haber vermesi mümkün olamaz mı?
"Muawizeteyn(el-Felâk ve en-Nâs)"surelerini inkar etti diye İbnu Mes'uda hakaret etmesine gele-lim:İbnu Mes'udun böyle söylemesinin bir sebebi var-dı.İnsanlar bazan zanlannda hataya düşebilir, ayakları sürçebilir.Bu ayak sürçmesi(zelle)Peygamberler hakkında caiz olursa,onların dışındakiler için evlevi-yetle caiz olur.
İbnu Mes'udun bu iki sureyi mushafina dahil etmeyişinin sebebi, Rasuiullahın (torunları) Hasan ve Huseyn'in kötülüklerden korunması için "Eûzu bi ke-limâü'llâhi'tâmmeti" duasını okuduğu gibi, "muavvi-zeteyn"i de Hz. Hasan, Huseyn ve başkalarının, kötülüklerden korunması için okuduğunu görmüş olması ve bu iki surenin Kur'an'dan olmadığını zannetmesi-dir. Bu sebeple de bu iki sureyi mushafina dahil etmemiştir.
Buna benzer bir sebeple Ubeyy.b. Ka'b da Kunut duasının baş tarafını Kur'an'a dahil etmiş ve bunu iki ayn sure kabul etmiştir. Çünkü o, Rasuiullahın bu iki dua ile namazlarda daima dua ettiğini görünce, Ku-nut'un da Kur'an'dan olduğunu zannetmiştir. [212]
(İbnu Mes'ûd'un namazda) tatbîk[213] yapma sına gelince: Bu namazın farzlarından değildir. Farz olan "rükû' ve secde ediniz" (22 el-Hacc, 77) ayeti gereğince sadece rükû ve secde etmektir. Kim tatbîk yaparsa rükû etmiş olur, kim ellerini dizleri üzerine koyarsa o da rükû etmiş olur. Elleri dizler üzerine koymak veya tatbik yapmak ise rükunun sadece

ada-bındandır. Bu durumda ihtilaf da namazın adabında olmuş olur. Ashabın kimisi (namazda, tahiyyat esnasında) kaba yeri üzerine, kimisi yayılarak kimisi de bağdaş kurarak otururdu. Bunların hiçbirisi de, birbirinden ayrı olmasına rağmen, namazı bozmaz.

(en-Nazzamm); Şaki (dalâlette olan) anasının karnında iken şaki, said de anasının karnında iken said (hidayette) olandır"[214]hadisi dolayısıyla İbnu Mes'ud'u yalancılıkla itham etmesine gelince; İbnu Mes'ûd'un, böyle meşhur ve yüce bir hadis ile Rasu-lullah'a yalan isnad etmesi nasıl caiz olabilir? O: Bana sadık ve masduk olan (Rasulullah) haber verdi" diyor da, pekçok sayıda Ashab mevcud olduğu halde niçin hiçbiri onun bu sözünü inkar etmiyor? [215]

Hem ne için ve ne gaye ile Rasulullaha yalan isnad etsin ki? Bu ona ne bir fayda getirir, ne onu bir zarardan korur, ne sultan ve idarecilere yaklaşmasına vesile olur, ne de bununla malı artar... Onun bu riva yetini destekleyen pekçok kimsenin rivayeti varken nasıl olur da yalan söylemiş olur? Bu rivayet sahiple-' rinden birisi de Ebu Umame'dir ki, Rasulullahtan şu hadisi rivayet etmiştir: "Saadetin (hidâyetin) iman eden ve takva sahibi olanlara, şekavetin (dalaletin) de, (dini) yalanlayan ve (dine) küfredenlere takdir olunduğuna dair. Allah'ın ilmi sebkat etmiş (ezeli ilimde takdir edilmiş), (kaderi yazan) kalemin mürekkebi kurumuş ve kader tamamlanmıştır. (Artık hiçbir şey kaderi değiştiremez.) Bu Kur'an'ın ve peygamberlerin şehadetiyle sabittir.[216]

Allahu Taala da şöyle buyurmuştur: "Ey Âdem oğlu, sen, benim dilememle var oldun. Nefsin için dilediğini dileyen sensin. Benim irademle var oldun. Nefsin için istediğini isteyen sensin. Benim lütuf ve rahmetim ile farzlarımı yerine getirdin ve benim nimetim ile bana karşı günah işledin."

İşte el-Fadl b. el-Abbas b. Abdulmuttalib, o da Rasulullahın kendisine: "Ey çocuğum, Allahı(n hakkını) gözet ki Allah da seni korusun. O'na tevekkül et ki O'nu önünde (heryerde kendine yardımcı) bulasın. Rahat anlarında kendini O'na tanıt ki, O da sana darlık ve sıkıntı anlarında yardım etsin. Şunu bilesin ki, sana isabet edecek olan şaşacak (ve başkasına isabet edecek) değildir. Sana gelmeyecek olan da asla sana dokunmaz. Çünkü kalem, kıyamete kadar olacak şeyleri yazmıştır"[217] dediğini rivayet etmiştir.

O halde İbnu Mes'ud, Kur'an'ın kendisini desteklediği bir hususta nasıl yalancılıkla itham olunabilir? Allahu Taala: "İşte Allah, böyle (zalim) kimseleri sevmeyen bir kavmin kalplerine imanı yazmış ve kendilerini yüce katından bir rahmet ile kuv vetlendirmiştir." (58, el-Mucalede, 22) buyurmuştur. "... kalplerine imanı yazmış" yani onların kalpleri ne imanı yerleştirmiştir. Rahmeti hakkında da Ce-nab-ı Hakk: "Onu (rahmetimi) küfürden sakınanlara ve zekatı verenlere yazacağım" (7 el-A'raf, 156) buyurmuştur, "...yazacağım" yani, onlara has kılacağım, demektir. Allah kimin kalbine imanı yerleştir-mişse, muhakkak ki onun saadetine hükmetmiş demektir.

Yine Allah azze ve celle Rasulüne şöyle buyurmuştur: "Doğrusu sen istediğini hidayete eriştire-mezsin. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir." (28 el-Kasas, 56) . Bu ayetin manasının: "Sen istediğine "hâdî=hidayette olan" ismini veremezsin, fakat Allah dilediğine "hâdî" ismini verir." şeklinde olması caiz değildir. Yine: "Allah dilediğini saptırır ve dilediğine de hidayet verir." (16 en-Nahl, 93) buyurduğu gibi: "Böylece Fir'avn, kavmini sapıkhğ a sürükledi, hidayete götürmedi" (20 Ta-ha, 79) buyurmuştur. Burada Fir'av'nın kavmine ne "sapıtan-lar" ismini vermesi, ne de "hidayete erenler" ismini vermesi düşünülemez. Keza "Allah kime hidayet etmeyi dilerse* İslama onun göğsünü açar, gönlüne genişlik verir. Her kimi de sapıkhkta bırakmak isterse, onun kalbini göğe çıkıyormuşcasma daraltır, sıkıştırır." (6 el-En'am, 125) ve "Eğer dilesey-dik, herkese hidayetini verirdik. Fakat benden şu söz gerçekleşti: "Muhakkak ki Cehennemi, bütün (kafir olan) cinlerle insanlardan dolduracağım" (32 es-Secde, 13) buyurmuştur. Bunların benzeri, Kur'an ve Hadls'te pek çoktur.

Bizim burada maksadımız Kaderiyye aleyhine delil getirmek olmadığı için onları reddeden şeyleri, onların tevillerinin fasid (bozuk) ve muhal olduğunu zikretmeyeceğiz. Zira ben bunları başka bir yerde, Kur*an ile ilgili olarak yazdığım eserlerimde anlattım.

Gerek Cahiliyye'de, gerekse İslam'da Arapların kendisini desteklediği bir hususta İbnu Mes'ud nasıl yalanlanabilir..? Nitekim bazı recez şairleri şöyle demişlerdir:

"Ey içinde endişe gizleyen kimse, endişelenme...
Eğer sana sıtma takdir olunmuşsa muhakkak yakalanırsın.
Dağın zirvesine yükselsen bile. ..
Kalem bunu yazdıysa, bundan nasıl kaçabilirsin?

Bir diğer şair şöyle der:

Kader bu... Beni ister ayıpla, ister ayıplama...
Ben hata etmiş olsam bile, kader hata etmez.

Leb id de şöyle demiştir:

Şüphesiz Rabbimizden ittika etmek en hayırlı ganimetttir.
Acelem de gecikmem de, Allanın emriyledir.
Kimi doğru yola iletirse o, huzur içersinde hidayete erer ve kimi dilerse saptırır.

el-Farazdak şöyle demektedir:

Kusa'i nedametiyle nadim oldum.
"Navar" benden boşanarak gittiğinde..
O bir cennet idi, çıktım oradan,
Âdem gibi ki, o zaman onu, şeytan çıkarmıştı oradan.
Eğer onu ellerimle tutsaydım ve nefsim onu sevşeydi,
O takdirde kader karşısında ihtiyarım olurdu. [218]

en-Nabiğa ise şöyle diyor:

Bir kişi istediğine ermiş değildir. Eğer o (kaderde) yazılmamışsa...
Artık, Allah'ın kitabları kendisini destekleyen İbnu Mes'ud, nasıl yalancılıkla suçlanabilir?

İşte Vehb b. Munebbih (34-114, 6) [219]diyor kt: "Allanın (mukaddes) kitaplarından yetmişiki kitap okudum. Yirmi ikisi batın, ellisi zahir ile ilgili idi. Bütün bu kitaplarda gördüm ki, kim bir şeyi kendi gücüyle yaptığını iddia ederse, küfre girmiş olur."

İşte Tevrat da şöyle demektedir: "Allah Musa'ya; "Fir'avn'a git ve.ona, benim Bekr'im (ilk seçtiklerim) olan Beni Israili -bana hamd etmeleri, beni temcid ve takdis etmeleri için- Kenan'dan Arz-ı mukaddese bana göndermesini söyle. Git ve ona bildir M, (eğer dediğimi yapmazsa) Ben onun kalbini taş gibi yaparım da, hiçbir şey yapamaz (veya bir rivayette, hiçbir şey anlayamaz). [220]

EBÛ MUHAMMED: Benim "Bekr'im" demek yani, onlar (Beni İsrail) benim için, bir adamın ilk evladı menzilesindedir demektir. "O bekrimdir" yani, ilk seçtiklerim, demektir.

Hammad (er-Raviye) [221]MukatiTden (-150) [222] şöyle rivayet etmiştir: (Mukatil) dedi ki: "Amr b. Faid bana: Allah, birşeyi istemediği halde onu emreder mi?" dedi.

Ben: Evet emreder. Çünkü İbrahim'e (A.S.) oğlunu kurban etmesini emretti. Fakat bunu yapmasına istemiyordu" dedim. O, sadece bir rüya idî." dedi.

Ben: "Sen (İsmail'in), "Ey babacığım, emrolun-duğun şeyi yerine getir." dediğini duymadın mı? dedim,"

Ve işte, Arapların dışındaki bütün milletler. Onlar da Kaderin varlığını kabul ediyorlar. (Bu milletlerden) Hindliler "Kelile ve Dimne" de -ki onların kadim kitaplarının en esaslılanndandır- diyorlar ki:" Kadere yakin (en inanmak), işinde kararlı ve azimli olan bir , kimsenin, tehlikelerden korunmasına mani değildir. Hiç kimse, kendisi için gayb olan kaderini bilmekle mükellef değildir. Ona gereken temkin ve azimle çalışmaktır. [223]

EBÛ MUHAMMED: Biz de kaderi tasdik etmekle beraber, azmedip çalışılması (gerektiği)ni kabul ederiz.

EBÛ MUHAMMED; Yine, Acemlerin kitaplarında okuduğuma göre Hürmüz'e "Firuz'u el-Heyatıle [224]kavmi üzerine göndermesinin, sonra da (Firu-zun) onlara karşı sözünde durmamasının sebebi nedir?" diye sorulunca (Hürmüz) şöyle demiştir: "Kullar, kendilerinin dahli olmayan, ne Üeri ne de geri kaçamı-yacaklan bir hususta, Rabbimizin kaderinden ve me-şietinden (dilemesinden) kaçıyorlar. Bizim bu hususta anlattıklarımızı bilmek isteyen bir kimse, bu sorusu ile sadece, bu iş (savaş ve gadre uğrama) kendisinin başına gelen kimsenin üzerinde cereyan eden kaderin, kendisiyle cari olduğu illeti (sebebi) sormakta dır.Zahiri sebep insanların dillerinde dolaşan "fulan ne yapü?" sözünden kasdedilen gözle görülen (zahiri) sebeptir. Aslında insanlar bu sözleriyle, "Ona ne yapıldı?" veya "Onun ellerinde ne cereyan etti?" demeyi kasdederler.

Fulan öldü, fulan yaşadı sözleri de böyledir. İnsanlar bu sözleriyle ancak, o kimseye, o işin (Allah tarafından) yapıldığını kasdetmektedirler. Onun (bana sormuş olduğu) sorusundan kasdettiği de budur. Ar tık kim bu noktadan (kader noktasından) öteye geçmek isterse bu hususta ona cahillik (bilgisizlik) yakı-şır.Bu vak'ada vuku bulan şeyleri, kadere yüklememiz, onu (Firuzu) ma'zur göstermek, onun yaptıklarını tasvib etmek veya mahlukat üzerine takdir edilen şeylerin onun tesiriyle olduğunu inkar etmek için değildir. Eğer sıkıntıları defetmeye, iyi şeyleri celbetme-ye (kulun) gücü yetmiyorsa, bu Allahın adaletinin mahlukatı-için kesinlikle takdir ettiği ve bizim meçhulümüz olan, azab ve sevab verilmesini gerektiren sebeptir."

İbnu Mes'ud'un yalancılıkla itham olunduğu son hadisine gelince: İbnu Mes'ud Hindliler (=ez-Zutt) dan birtakım kimseler gördüğünü, onların Cin gecesi gördüğü cinlere çok benzediğini söyleyince, kendisine: "Sen Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi. idin?" denildiğinde, o: "O gece Hz. Peygamberin yanında biz-den hiç kimse yoktu." demiştir. Halbuki ilk^hadiste, kendisinin o gece orada bulunduğunu söylemiş, diğerinde de bunu inkar etmiştir. Bu iki, haberin İbnu Mes'ud'dan rivayet edilmesi nasıl doğru olabilir? Halbuki o, parlak bir anlayışa, emsallerini geçen bir ilme sahip olmuş, sünnette de, ilmin kendilerinde son bulduğu ve ümmetin onlara uyduğu Ashab'ın önde gelenlerini geçmiş, Rasulullah ile hususi münasebet peyda etmiş ve onun yanında iyi bir mevki kazanmıştır.

Onun yalan söylemesi nasıl mümkün olur ki, bugün bulundum desin, ertesi gün bulunmadım desin... Eğer düşmanı ona bir kötülük yapmaya gayret sarfetse, onun kendi kendine ettiği bu kötülükten daha fazlasını yapamaz. Veya onda delilik, bunaklık veya akli bir dengesizlik olsaydı, yine de kendini bundan fazlası ile kötüleyemezdi.

Hadisçiler bu ez-Zutt (=Hlnd liler) hadisini ve cin gecesi İbnu Mes'ûdun Rasulullahla beraber olduğunu kabul etmemektedirler. Hadislerin sağlamını, çürüğünü ayırmada bizim

önderlerimiz onlardır. Çünkü onlar bu ilmin ehli ve bu işe itina gösteren kimselerdir. Her mesleği ve sanatı da en iyi şekilde, o mesleğin erbabı bilir.
Şu kadar ki biz, bu iki haberden birisinin batıl olduğundan şüphe etmiyoruz. Çünkü Abdullah b. Mes'ûdun (R.A.) kendisinin yalan söylediğini insanlara haber vermesi ve onların nazanndaki itibarını düşürmesi düşünülemez. Eğer böyle olsaydı o zaman ona: "Niçin dün, orada bulunduğunu söyledin?" denilirdi. Eğer mesele Hadisçilerin (Ashabu'l-Hadis) dediği gibi ise birinci haberin sakıt [225]olması gerekir. Fakat her iki hadis de sahih ise, o zaman bana kalırsa, ikinci haberi nakleden, bu haberden bir kelime düşürmüştür. Bu kelime de "benden başkası" kelimesidir. Ona "Sen Peygamber (S.A.V.) ile Cin gecesi beraber mi idin?" denilince, "O gece benden başka, bizden hiç kimse bulunmadı?" demiş olması (ihtimali) dediğimizin doğruluğunu gösterir. Ravi, "Benden başka" kelimesinden, ya işitmediği için ya da işitip de unuttuğu veya ondan nakleden ravi iskat ettiği için gafil olmuş olabilir. Bu ve buna benzer şeyler bazen vuku bulabilir, pek güvenilmez...
Bizim sözümüz {ün doğruluğunla delalet eden husulardan birisi de, ona: "Sen cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idin?" denilince: "Bizden hiç kimse yoktu" demesidir. Bu ise "Sen orada mı idin?" sualinin cevabı olamaz. Bu ancak "Siz Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idiniz?" sualini sorana bir cevab teşkil edebilir. Binaenaleyh, sual soranın suali: "Sen Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idin?" şeklinde olursa, cevabın: "O gece benden başka bizden hiç kimse yoktu" şeklinde olması uygun olur ve İbnu Mes'ud'un evvelki *sÖzü de bizim bu dediğimizi te'yid etmektedir.
(en-Nazzam'm) Huzeyfe'den (RA.) naklettiği şeye gelince: Güya Huzeyfe (RA.) Osman (RA.) aleyhinde söylediği pekçok şey hakkında, onlan söylemediği-. ne dair ona yemin etmiş. Halbuki onun bunları söylediğini işiten varmış ve bu durum kendisine söylenince: "Ben -dinimin tamamının gitmesinden korkarak-bir kısmını, diğer bir kısmı karşılığında satın alı(p kurtarıyorum." demiştir.
Huzeyfe'nin mazereti veya haklı olduğu bir nokta olup olmadığı araştırılmadan, bir hadis nasıl bu kadar çirkin bir şekilde yorumlanabilir...? Evet Huzeyfe (RA) mazeretini açıklamıştır ve buda onun : "Dinimin bir kısmını diğer bir kısmı karşılığında satın alı(p kurtarıyorum." sözünden anlaşılmaktadır. .
(en-Nazzam) Huzeyfe'nin sözünü iyice anlamadı mı? Hiç düşünmedi mi, onun ne söylediğini? Bilakis (anlamasına anladı. Fakat) Rasulullahın Ashabına olan düşmanlığı ve onlara olan amansız kini, onu düşünmekten alıkoymuştur.
İnsanın heva(y-ı nef)si, nasıl insanı kör ve sağır ederse, buğz (nefret) ve düşmanlık da öylece insanı kör ve sağır eder.Bil ki -Allah sana rahmet etsin- yalan söylemek ve yeminini bozmak, bazı hallerde kişi için en uygun iş olur. Doğru sözlülük ve yeminine sada-kattan daha çok Allah (m nzasın)a yakın olur.
Düşün bir kere, bir adam zalim bir sultan görse, kudretli ve kahredici bir sultani Bir müslümanın veya zımminin kanını haksız yere dökmek istiyor veya onun ailesinin ırzına göz dikmiş. Veya onun evini yakacak. Eğer o kimse kendini kurtaracak bir yalan söylerse, veya yalan yere yemin ederse, Allah katında se-vab kazanır, kullar tarafından da kendisine teşekkür edilir.
Yine bir adam sıla-i rahim yapmamaya, zekat vermemeye yemin etse, sonra da fakihlerden fetva istese, onların hepsi de onun yeminine uymamasına fetva verirler. Allahu Teala da: "Allah'a yaptığınız yeminleri; iyilik yapmanıza, günahtan sakınmanıza ve İnsanların arasını düzeltmenize engel yapmayın." (2 el-Bakara, 224) buyurmaktadır. Yani Allaha yemin etmiş olmayı, sizi hayır işlemekten meneden bir engel haline koymayın. Böyle yemin edince onu yerine getirmeyin, fakat kefaret verip hayırlı olan şeyi \ yapın .demektir.
Keza Rasulullah da şöyle buyurmuştur: "Kim bir şeye yemin eder de, yeminini bozmanın hayırlı J olduğunu görürse, kefaret versin ve hayırlı olanı yapsın.[226]
Harpte -çünkü harb bir hiledir- , insanların arsını düzeltmekte ve bir kimsenin karısını razı etmeye çalışmasında da yalan söylemek caizdir.
Yine, eğer zulme uğrayacaksa veya nefsinin zarar görmesinden korkarsa, o kimseye tevriye için de ruhsat tanınmıştır. Tevriye ise, kendisinden yemin etmesini isteyen kimsenin düşündüğünden, başka bir şeye niyet etmektir.Mesela, birisi eli darda olan bir kimseden -Allah borcun ertelenmesini alacaklıya emrettiği halde- hakim huzurunda, ondan alacağı olduğuna yemin etmesini ister. Mali sıkıntıda olan bu kimse de, hapse düşmekten korkarak şöyle der: "Vallahi bunun bende hiçbir alacağı yoktur." içinden de ilave eder: "bugün" .Yahud "Vallahi" der, kasdettiği ise lehv (oyun, eğlence) fiilinin ismi faili olan el-Lahî (oyna-yan)dır. Yalnız "vallahi"nm sonundaki (y harfini söylemez ve hazfettiği (y) harfine delalet etmesi için kesreyi olduğu gibi bırakır. Nitekim Kur'an'da da (hazfe misal olarak) Allahu Taala: 'Ya ibadi'llezine âmenû" "yevme yed'u'ddâi" ve "yunâdi'l-munâdi" buyurmaktadır.[227]
Yahut "malik olduğum herşey sadakadır." der, bununla "asla malik olamayacağı şeyleri" kasdeder[228]
Yine bir adam, bir kimseye "şu evin kapısından
çıkmayacağıml1 diye yemin ettirir. Bu ise ona zulümdür. O da kapıdan çıkmış olmamak için duvara tırmanır ve çıkar. Aslında yemin ettiren, ne şekilde olursa olsun, onun evden çıkmamasını kasdetmiştir. İşte bunlar ve benzerleri hep tevriyeye birer misaldir.
Maarid'e (üstü kapalı söz söylemeğe) de ruhsat verilmiştir. Bunda yalandan kurtuluş vardır [229]denilmiştir. tbrahimu'l-Halil (A.S.)in, karısı hakkında: "O, kardeşimdir" sözü de üstü kapalı sözlerdendir. Halbuki İbrahim (A.S.) bu sözü söylerken mü'minle-rin kardeş olduğunu kasdederek söylemiştir. [230]Yine İbrahim (A.S.): "Belki onların şu büyüğü bunu yapmıştır. Sorun bakalım onlara, eğer söylerlerse." (21 el-Enbiya, 63) sözünden de "Eğer konuşursa şu büyükleri yaptı" manasını kasdetmiştir. Yani konuşmayı, o işin yapılması için şart kılmıştır. O da konuşmadığına göre, o (put) yapmadı demektir.
Keza (İbrahim'in): "Ben hastayım" (37 es-Saf-fat, 89} sözünden kasdı, ileride hasta olacağım de- . mektir. Çünkü ölüm ve yok olmak kime yazıldıysa, o kimse mutlaka, hasta olacaktır demektir. [231]
Keza Allah Peygamberine: "(Ey Rasûlüm) elbette sen ölüsün ve elbette o kâfirler de ölüdürler." (39 ez-Zumer, 30) buyurmuşun Halbuki o vakitte Ra-sulullah ölü değildi. Allah bu ayette: "Muhakkak ki sen ölecek sin, onlar da ölecekler", demek istemiştir.
(en-Nazzam) yukarıda zikredilen hususlardan hangisini, Huzeyfe için bir mazeret olarak aramaya çalışmıştır... Huzeyfe: "Ben dinimin bir kısmını, diğer bir kısmı ile sahn alı(p kurtarıyorum." sözü ile , ken dişinin kurtuluş noktasına işaret etmiştir. Eğer onun mazeretinin nerede olduğunu bilmek istersen, sana bazı misaller vereyim.
Mesela: Haricilerden bir adam Rafizilerden birine rastlar ve ona, rYa Osman ve Ali'den teberri edersin yoksa seni -Allaha andolsun- öldürmeden bırakmam" der. Rafizi de: "Vallahi ben Aliden ve Osmandan beriyim. (Ene vallahi min 'Aliyyin ve.min Usmâne ber-îun)" der ve kurtulur. Burada "Ben Aliden(im) " (ene vallahi min Ali) sözü ile kendisinin Ali taraftarlarından olduğunu, "ve Osmandan beriyim(ve min Usmâne berîun)" sözü ile de sadece Osmandan beri olduğunu söylemiş olmaktadır.
Yine sultanın adamlarından biri, sultana buğ-zetmek ve sövmekle itham ettiği birine, sultanın adamlarının giydiği siyah elbiseden sormuş, adam da: "Vallahi nur siyahtadır" demiş ve sultanın adamından kurtulmuştur. Halbuki, o, bu sözü ile "Gözlerin nuru (görme kuvveti) gözbebeklerinin siyah kıs-mındadır" demek istemiş ve böylece yemini ile ne günahkar olmuş, ne de yeminini bozmuştur.
Hz. Ali (R.A.) bir hutbesinde: "Cennete ancak Osmanın katili girecek olsa, ben Cennete girmem. Cehenneme de, ancak Osmanın katili girecek olsa, ben Cehenneme de girmem" deyince, kendisine: "Ey mü'minlerin emiri, ne yaptınız? İnsanları bölük pörçük ettiniz" denildi. Bunun üzerine tekrar onlara hi-tab ederek şöyle dedi: "Siz Osmanın öldürülmesi hususunda aleyhimde pekçok laf ettiniz. İyi biliniz ki, onu Allah öldürdü ve ben de onunla beraberim". İnsanlarda sandılar ki Ali, Allahın Osmanı öldürmesi ile beraber Osmanı öldürmüştür. Halbuki Ali (R.A.) Osmanı Allahın öldürdüğünü ve kendisini de birgün onun gibi öldüreceğini kasdediyordu.
Yine bir başka misal: Kadı Şurayh (-80) [232]
Ziyad (b.Ebih)[233]in vefatı ile neticelenen, hastalığı esnasında huzuruna girdi. Oradan çıkınca Mesruk [234] adam gönderip, ona emiri ne vaziyette bıraktın, diye sordu. Kadı Şurayh da: "Emreder ve nehyeder bir halde bıraktım" dedi. Mesruk: "Şurayh, sözü zor anlaşılır bir adamdır, ona tekrar sorun" dedi. (Tekrar Şurayh'a sorulduğunda): "Onu, vasıyyetini emreder ve kendisine ağlanılmasını nehyeder (meneder) bir halde bıraktım" dedi.
Şurayh'a oğlunu sormuşlardı. Oğlu ise (henüz) vefat etmişti. Dediler ki: "Ey Eba Umeyye... hastamız nasıl sabahladı?" O da: "Şimdi ağnsı dindi, ailesinin beklediği de buydu" dedi. Yani, ailesi onun Allah katındaki sevabını bekler, umar demek istemiştir(ve bununla oğlunun öldüğünü ifade etmiş) tir.
Misaller bizim bitiremiyeceğimiz kadar çoktur.
Huzeyfenin (R.A.) Osmana söylemiş olduğu sözü ve ettiği yemini de tevriyeden hali değildir. Onun-sözü(nün tamamı) nakledilmedi ki[235] tevil edelim; çünkü onun nakledilen sözü mücmel (kapalı) dir.
Huzeyfe için sana bir misal verelim: Huzeyfe sanki şöyle söylemiş gibidir: "İnsanlar öfke anında bildikleri en kötü şeyleri, hoşnutluk anında da bildikleri en güzel şeyleri söylerler."
"Osman (R.A.) iki dostuna (Ebubekr ve Ömer) muhalefet ederek, işleri yerli yerinde yapmadı. Asha-bıyla müşavere etmedi ve mallan hakkı olmayanlara dağıttı" bu ve benzeri şeyler söylemiş, bir jurnalci de bunları, Hz. Osmana haber vermiştir. O da çok kötü sözler söylemiş ve ona: "Benim zalim, hain vb. olduğumu söylediğin kulağıma geldi" demiştir. Bunun üzerine Huzeyfe, böyle birşey söylemediğine dair yemin et miş, Osman da onun bu sözleri söylemediğini'tasdik etmiştir. Huzeyfe yemini ile onun öfkesini yumuşatmak, kabarmış öfkesini yatıştırmak ve onun öfkesini kendi üzerine çekmemek istemiştir.
İmamın (devlet reisinin) teb'asma olan öfkesi, babanın evladına, efendinin kölesine, kocanın karısına olan öfkesi gibidir. Hatta İmamı öfkelendirmek daha büyük bir günahtır. Huzeyfe de küçük bir günah karşılığında, ondan daha büyük bir günahtan kurtulmuş ve: Dinimin bir kısmını diğer bir kısmı ile satın alı(p kurtan) yorum" demiştir.
Hz. Ömer, Osman, Ali ve Aişe'nin (R.A.) Hz. Ebu Hurayra'yı yalanlamalarından dolayı ona ta'n etmesine gelince: Ebu Hurayra, üç sene kadar Rasulullah ile beraber bulunmuş ondan pekçok hadis rivayet etmiştir. Rasulullahtan sonra daha elli sene yaşamış ve H. 59 senesinde vefat etmiştir. Aynı sene Rasululla-hın hanımı Ummu Seleme (R.A.) ve bu ikisinden bir sene önce de Hz. Aişe (R.A.) vefat etmiştir..
Ebu Hurayra (R.A.) ashabın ileri gelenlerinin ve ilk müslüman olanların pekçoğunun dahi rivayet etmediği kadar çok sayıda hadis rivayet edince, ona karşı çıkmışlar ve: "Sen bu kadar hadisi tek başına nasıl işittin? Bunları seninle birlikte işiten başka kimse var mı?" diye çakışmışlardır. Hz. Aişe, ona karşı çıkanların en serti idi. Çünkü o, Ebu Hurayra ile uzun müddet beraber bulunmuş idi.
Ömer de aynı şekilde, çok rivayet eden veya hüküm bildiren bir hadis nakledip de bunu Rasulullah'tan işittiğine dair bir şahid getirefniyenlere serdavranırdı. Hz. Ömer, Ashaba, az rivayette bulunmalarım emrederdi. Bunu insanların rivayeti çoğaltmaması münafikların, facirlerin ve (cahil) bedevilerin hadislere yabancı şeyler karıştırmaması, tedlis'in (=kanşıkhk) ve uydurma rivayetlerin ortaya çıkmaması için yapıyordu.

Ebubekr, Zubeyr, Ebu Ubeyde, Abbas b. Abdil-muttalib gibi Ashabın ululan, Rasullah ile olan yakınlıklarına ve onunla uzun müddet beraber bulunmalarına rağmen az hadis rivayet ediyorlardı. Hatta Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl ki Cennetlik olduğuna şehadet edilen on kişiden biridir.-gibileri hemen hemen hiç-birşey rivayet etmemişlerdir.
Hz. Ali de: "Ben Rasulullahtan bir hadis işitiğim zaman, Allah beni onunla dilediği kadar faydalandırır. Birisi bana bir hadis rivayet ettiği zaman ondan (bunu Rasulullahtan işittiğine dair) yemin etmesini isterim. Eğer yemin ederse onu tasdik ederim. Ebubekr de bana rivayet etti (fakat) Ebubekr doğru söyler", demiş, sonra hadisi zikretmiştir.
Ashabın hadis rivayeti konusundaki titizlik ve sıkılığına, ve hadislerde tahrif, fazlalık veya noksanlık vuku'a gelmesinden korkarak rivayetten çekinmelerine bir baksana. Çünkü onlar Peygamber'i (S.A.V.) şöyle derken işitmişlerdi: "Kim benim ağzımdan yalan söylerse, cehennemde oturacağı yeri hazırlasın.[236]
ez-Zubeyr'den (R.A) de aynı hadis rivayet olunmuştur. Ve o: "insanların bu hadise "kasden" kelimesini ekledikleri görüyorum. Allaha yemin ederim ki ben, Rasulullahın "kasden" lafzını söylediğini işitmedim" demiştir.
Mutarrifb.Abdiilah'ın(-95) [237] rivayetine göre İmran b. Husayn şöyle demiştir: 'Vallahi eğer istesem, iki gün arka arkaya hiç durmadan hadis rivayet edebilirim. Lakin beni bundan alıkoyan şudur ki, As-habtan bazıları benim gibi hadisleri işittiler, benim gibi hadiselere şahid oldular. Birçok hadis rivayet ediyorlar, fakat hadisler onların dedikleri gibi değildir. Ben de onların karıştırdıkları gibi karıştırmaktan korkuyorum. Sana şunu söyleyeyim ki, onlar hataya düşüyorlardı, fakat bunu kasden yapmıyorlardı."
Ebu Hurayra Ashaba: Kendisinin -Rasulullaha hizmet etmek ve (aynı zamanda) karnını doyurmak için -Ashabın en çok Rasulullahla beraber bulunanı olduğunu, fakir olduğu ve hiçbir şeyi olmadığını dolayısıyla kendisini Rasulullahtan alıkoyacak, çift sürmek veya çarşıda alışveriş etmek gibi bir meşgalesi bulunmadığtm,diğer ashabın ise, vakitlerinin çoğunu < ticaret ve mal peşinde koşmakla geçirdiklerini .kendisinin ise Rasulullahtan hiç ayrılmadığını, bu sebeple onların bilemediklerini öğrendiğini, onların ezberle-yemediklerini ezberlediğini söyleyince Ashab ona tarizde bulunmayı bıraktılar.Bununla beraber o, kendisinin işitmediği, fakat kendisi nezdinde güvenilir birinden duyduğu bir hadisi rivayet ederek (Rasulullahtan işitmediği halde) "Rasûlullah şöyle dedi..." der ve hadisi naklederdi. Bunu İbnu Abbas ve diğer ashab da yapardı. Böyle yapmakta -elhamdülillah- yalancılık mevzuubahs değildir. Bu sözü söyleyene de, bunu dinleyen, onun bu hadisi Rasulullahtan işitmediğini bilmese bile -inşaallah- günah yoktur.
Ebu Hurayranın "Halilim (yani Peygamber 'S.A.V.) şöyle dedi, Halilimi işittim.." gibi sözlerine, Hz. Ali'nin "Rasûlullah ne zaman senin Halilin oldu?" demesine gelince:
Halillik, dostluk ve samimiyet manasına gelir ki, biri diğerinden daha değerli olmak üzere iki derecedir. Arkadaşlık (suhba) da böyle biri diğerinden daha kıymetli olan iki dereceye ayrılır.
Nitekim birisi "Ebûbekr Rasulullahın sahibi fya-reni)dir." dediği zaman Rasulullahın Ashabı ile olan sohbetini kasdetmez. Çünkü onların hepsi de sahabedir. Bu sözde Ebubekr için ne gibi bir üstünlük olabilir? Burada kasdedilen, Ebubekr'in, Rasulullahın en yakını olmasından başka birşey değildir.
Rasulullahın ashabı arasında tesis ettiğ kardeşlik (muâhât) de, Allanın "Mü'minler ancak kardeştirler" (49 el-Hucurat, 10) ayetiyle, mü'minler arasında vücud bulan kardeşlikten daha değerli ve güzeldir. İşte halillik de böyledir. Cenab-ı Hakk'ın: "Allah İbra-îıimi dost edinmiştir." (4 en-Nisa, 125) ayetinde ve Rasûlullahın: "Eğer bu ümmetten bir haîil edinsey-dim. Ebubekri edinirdim.[238] hadisinde -ki burada, onu, Allah'ın Hz. İbrahim'i dost edindiği gibi dost edinirdim demek istemiştir- kasdedilen halillik (dostluk) hususi olan dostluktur.
Ama umumi olan halilliğe gelince: O, Allanın mü'minler arasında tesis ettiği hainliktir ki, "Dostlar o gün birbirlerine düşmandırlar, ancak takva sahipleri bundan müstesnadır." (43 ez-Zuhruf, 67) ayeti bu halilliğe işaret etmektedir.
Hz. Ali, Ebu Hurayra'nın "Halilim.. ve Halilimi şöyle derken işittim.." sözlerini duydu. Ebu Hurayra hakkındaki düşüncesi iyi olmadığı içindir ki ona: "Rasûlullah ne zaman senin Halilin oldu? demiştir.
Hz. Ali Rasulullahın (yukarıdaki hadiste ifade edilen) ittihaz etmediği halilliği anlamıştı. Çünkü Rasûlullah, halil edinseydi, bu kişi Hz. Ebubekr olacaktı. Ebu Hurayra ise, Allanın bütün mü'minler arasında tesis ettiği halilliği (dostluğu) ve yakınlığı kasdediyordu. Çünkü Rasûlullah bu cihetten, bütün mü'minlerin halili ve bütün müslümanlann velisidir.
Rasulullahın: "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır.[239] hadisi de yukarıdakiler gibi anlaşılmalıdır. Rasûlullah ile mü'minler arasındaki velayet (dostluk), mü'minlerin kendi aralarındaki dostluktan daha üstündür. İşte Rasûlullah da bu dostluğu Ali'ye (RA.) tahsis etmiştir. Eğer Rasûlullah bunu kasdetmemiş olsaydı, Ali (R.A.) için, bu söz dolayısıyla bir fazilet veya bu sözün herhangi bir şeye delalet etmesi mevzubahs olmazdi. Çünkü zaten mü'minler birbirlerinin velileridirler. Rasûlullah da her müslümanın velisidir. Veli ile mevlâ arasında fark yoktur (manaları aynıdır.) [240]
Cenabı Hakkın: : Çünkü Allah İman edenlerin mevlâsı (yardımcısı) dır.." (47 Muhammed, 11) aye-tindeki ve Rasulullahın: "Hangi kadın, mevlâsmın (velisinin) emri olmaksızın nikah edilirse, onun nikahı batıldır, batıldır[241]hadisindeki mevlâ kelimeleri, velî manasmdadır.
İşte bunlar, en-Nazzamm iddialarıdır. Onları açıklayıp, cevaplandırdık.
Bir de onun, Kur'an ile tenakuz hâlinde olan hadisler bulunduğuna, yine akli delillere dayanarak çirkin olup kabul etmediği hadisler bulunduğuna, akli delillerin bazan hadisleri neshedebileceğine, birbirini nakzeden hadislerin bulunduğuna dair iddiaları var dır ki bunları inşaallah ileride ele alacağız. [242]

II-Ebu'l-Huzeyl El-Allâf

EBÛ MÜHAMMED: Gelelim Ebu'l-Huzeyl el-Al-lafin (135-235) [243]sözlerine... Görüyoruz ki, o da yalancının ve iftiracının biridir. Onun görüşlerinin taraftarlarından birisi anlattı ki o, Muhammed b. Cehm'in (?-?)[244]yanında iken şöyle demiştir: "Ey Ebu Cafer... Benim ellerim kazanç hususunda mahirdir. Fakat sadaka vermekte beceriksizdir. Yüzbin-lerce dirhemi ihvana dağıttım. Fulan bunu bilir. Allah hakkı için ey fulan sana soruyorum, sen bunu biliyor-musun?" Ben de: 'Ta Eba'l-Huzeyl, söylediklerinin doğruluğunda hiç şüphe yok." dedim. (Bu sözü söyleyen devam ederek:) el-Huzeyl benim orada bulunmamla yetinmedi, benim şehadette bulunmamı istedi. Onunla da yetinmedi, benden yemin etmemi talep etti, demiştir.
Yine Ebu'l-Huzeyl, Muveys b. İmran'a [245]bir tavuk hediye etmiş ve tavuğu herşeye mesel yapmaya, onu tarih olarak kabul etmeye başlamıştır. Artık, "şu işi, sana o tavuğu hediye etmeden önce yapmıştım, şu işi de, o tavuğu verdikten sonra yaptım..." diyordu.Besili bir deve görse, "Hayır vallahi, bu sana hediye ettiğim tavuk değildir" derdi.
İşte bu, ikiyüz bin dirhem şöyle dursun, on kuruşu bile arkadaşlarına dağıtmayan bir adamın görüş kapasitesidir.
Onun ıstıtaa[246]hususundaki hataları da nak ledilir. O, "bir işi yapan, o işi yaptığı anda başka bir fiili işlemeye kadir değildir" demiştir. Çünkü onlar failin ıstıtaa'sının fiil ile birlikte.bulunmasını ittifakla (icma ile) şart kıldılar ve dediler ki: "İnsanların birleştikleri (icma ettikleri) husus şudur ki, her fail bir fiili işlerken, o fiili işleme gücüne sahiptir. Isütaat fiil ile beraberdir."
Istıtaatm fiilden önce olduğunda ise ihtilafa düşmüşlerdir.
Biz, onların icma ettikleri hususta müttefikiz. Istıtaatın fiilden önce mevcud olduğunu iddia edenin ise delilini getirmesi gerekir. Bu yüzden o da bu görüşe sığınmıştır.
İdrak mevcud olduğu halde doğru görmenin yokluğundan ve ilim mevcud olduğu halde hayatın yokluğundan soruldu. Ne aradaki farkı açıkladı, ne de görüşünden döndü.
Yine onun iddiasına göre bulûğa eren bir kimsenin, bulûğ anındaki ısütaası ile bir işi yapması imkansızdır. Bu ıstıtaa ile ancak, ikinci bir halde iş yapar.
Ona: "Peki o halde bu ıstıtaa ile ne zaman iş yapar? ıstıtaanın selbedildiği (yok olduğu) an mı, yoksa bulûğ halinde mi? denilecek olursa, ıstıtaa selbedildiği an da yapması sana göre muhaldir. O halde bu ısü-taa ile sadece ve sadece bulûğ anında yapmıştır.
(Biraz önce geçen) "ikinci hal" hakkında hoş olmayan sözler söylemiştir. Buna ilaveten, Cehennemliklerin azabının, Cennetliklerinin de nimetlerinin ebedi olmayıp sona ereceğini söylemiştir[247]

III-Ubeydüllah B. El-Hasen

Sonra Ubeydullah b. el-Hasen'e (-168) geliyo-ruz. Kendisi Basra kadısı idi. İnsanların inkar etmiş olduğu görüşlerinin çirkinliğinden ve sözlerinin son derece çelişkili oluşundan dolayı -ki bu sözler hakikaten çelişki denmeğe layık sözlerdir-hücuma uğramıştır.
Onun {hücuma uğramasının) sebebi şudur. O şöyle diyordu: "Kur'an'da İhtilafa delalet vardır. Kaderi reddedenler doğru söylemişlerdir. Bu görüş için Kur'anda bir asıl (mesned) vardır. Cebriyyenin de dedikleri doğrudur, onların görüşleri için de, Kur'anda bir asıl vardır. Kim kaderi reddederse, doğrudur, kira Cebr görüşünü kabul ederse o da doğrudur. Çünkü bazan bir tek ayet, iki muhtelif manaya[248] delalet eder ve birbirine zıd iki manaya çekilebilir."
Birgün kendisine Mu'tezile ve Cebriyeyye'den sorulmuş: "Hepsi de isabet etmiştir. Bunlar (Mu'tezile) Allahı tazim edenlerdir, diğerleri (Cebriyye) ise tenzih edenler..." demiştir.
Ona göre isimler hakkında söylenilenler de böyledir. Binaenaleyh, her kim "zina eden mü'mindir" derse isabet etmiştir, her kim kafirdir, derse o da isabet etmiştir. Bir başkası "O (zina eden) ne mü'mindir ne de kafirdir, fakat fasıktır." derse, o da isabet etmiştir. "O ne mü'nıindir, ne fasık, o . münafiktir." diyen de doğrudur. Bir başkası: " O kafirdir, müşrik değildir" derse o da isabet etmiştir. "Kafir ve müşriktir" diyen de isabet etmiştir. Çünkü Kur'an, bütün bu manalara delalet etmektedir.
(Ubeydullah şöyle) demiştir: Birbirinden farklı olan sünnetler de böyledir. Kur'a çekmek de caizdir, aksi de [249]Siâye[250] de caizdir, aksi de [251]Mü'minin kafire karşılık öldürülmesi de doğrudur, öldürülmemesi de [252]Fakih bu farklı görüşlerden hangisini alırsa alsın isabet etmiştir.
Birisi "Katil şüphesiz Cehennemdedir" dese isabet etmiş olur. Eğer "Katil Çenettedir" dese yine isabet etmiş olur. Eğer bu hususta birşey söylemeyip, neticeyi Allaha havale etse yine isabet etmiş olur. Çünkü o, bu sözüyle, Allanın onu bu işte (katilin akıbeti hakkında) gaybı bilmek mecburiyyetinde olmadığını kasdetmektedir.
(Ubeydullah), Ali'nin (4R.A), Talha ve ez-Zubeyr (R.A.) ile, bu ikisinin de Ali ile savaşması hususunda; "Bunlar, hepsi de Allaha itaat etmektedirler." derdi.
Kendisi Kelam ehlinden, kıyas ve nazar ehli birisi olduğu halde, onun bu söz(ler)inde, gördüğün gibi (ne kadar da) tenakuz ve tutarsızlık vardır!.. [253]

IV-Bekril-Ammî

EBÛ MUHAMMED: Gelelim Bekriyye fırkasının kurucusu "Bekr"e. O, kelamcılann takva hususunda hali en güzel olanıdır. Biz onun: "Birisi bir hardal tohumu çalsa, sonra da bundan tevbe etmeksizin ölse, o kimse Cehennemde Yahudi ve Hristiyanlarla beraberdir" dediğini görüyoruz. Halbuki Allah, dostunun haberi yok iken, onun malından yemesi için müslümana genişlik tanımıştır. Yine bahçeye giren birisinin -alıp götürmemek şartıyla- o bahçenin mey-vasından yemesine de müsaade etmiştir. Bir yolcu, karnı aç iken bir koyuna rastlasa, onun sütünden istifade etmesini de Allah mubah kılmıştır.
O halde nasıl olur da, hiçbir kıymeti olmayan bir hardal tohumunu alan bir adama azab olunur ve nasıl olur da o tohum adamın cehennemde ebediyyen kalmasına sebep olur?
Bir hardal tohumunu almanın günahı ne ki, ondan tevbe etmek icab etsin? Veya bu taneyi aldığından dolayı ne gibi bir zarar[254] mevzuubahs olabilir?
Bazan bir adam, müslüman bir kardeşinin odunlarından, dişlerini karıştıracak kadar küçük bir parça, veyahut çamurundan biraz çamur alabilir. Onun havuzundan su içebilir. Halbuki bunlar bir hardal tohumundan daha büyüktür.
Keza Bekr, "Çocuklar acı hissetmez" derdi. Kendisine: "Peki çocuk çimdiklenince veya kendisine acı verecek birşey olunca niçin ağlar." diye sorulduğunda, "Bu, ancak onun ebeveynine eziyettir. Çünkü Allah, günahsız bir çocuğa elem ve acı vermeyecek kadar adaletlidir" derdi. "Günahı olmadığı halde hayvanların acı çekmesine ne dersin?" denildiğinde, "Allah onu ancak Adem oğlunun faydası için demlendirir. Hayvanın acı çekmesi, Adem oğlunun ihtiyaç anında onları gütmesine, durdurup koşturmasına yarar" derdi.
Bir başkasının menfaati için Allah'ın hayvana acı çektirmesi, ona göre adalet idi. Belki bu dediğinin aksini söylemiştir de, ondan rivayette bulunanlar karıştırmışlardır.
(Bekr) "tulumdaki sert nebiz (üzüm ve hurma suyundan yapılan bir nevi içkijden içmek sünetten-dir, keza oğlak yemek, mestlere meshetmek de sünnettendir" derdi.
Halbuki sünnet yiyecek ve içecek şeylerde değil, ancak dini hususlarda mevzuubahs olur. Eğer bir adam ömrü boyunca, Rasulullah yediği halde, karpuzu hurma ile yemese, veya Rasulullah kabak sevdiği halde kabak yemese, bu adam için "sünneti terketti" denemez. [255]

V-Hişam B. El-Hakem

EBÛ MUHAMMED: Sonra Hişam b. el-Hakem'e (Ö. 148/765) geliyoruz. Onun da aşın bir râfizî olduğunu görüyoruz.
Hişam, Allah'ın kenarı ve hududu (sınırı) olduğunu (boyunun) şu kadar karış olduğunu ve buna benzer, Kelamcılara aşikar olan anlatılması güç [256] pekçok şeyler söylemiştir. Sünnet mezhebi mensublanndan (seleften) daha şiddetli bir cebr anlayışına sahib idi.
Birisi ona: "Zannediyor musun ki Allah, re'feti, rahmeti, hikmeti ve adaletiyle beraber, bizi emirleriyle mükellef kılsın da sonra bizim onu yapmamıza mani olsun ve sonra da bunu yapmadığımızdan dolayı bize azab etsin?" demiş, o da cevaben: "-Vallahi- şüphesiz Allah böyle yaptı. Lakin biz bunu söyleyemiyo-ruz," demiştir.
Bir adam ona: "Ey Eba Muhammed, Ali'nin Fe-dek [257]arazisi hakkında Ebubekre gidip Abbas'ı (R.A.) dava ettiğini biliyor musun? [258]dedi. O da, evet dedi. Adam tekrar: "Hangisi zalim idi?" deyince, İkisi de zalim değildi." dedi. Bunun üzerine adam: "Subhanallah... Bu nasıl olur?" dedi.'O da: "Bu ikisi (Ali ve Abbas), Davud' a (A.S.) .gidip davacı olan iki hasım melek gibidir. Bu meleklerinin ikisi de zalim değil idi. Bunlar ancak, Davud'a (A.S.) hatasını ve zulmünü haber vermek istediler, [259] Ali ile Abbas da Ebu-bekr'e hatasını bildirmek istediler" dedi.
Kelamcılann onun hatası olarak kabul ettikleri sözlerinden biri de: "Allah çakıl taşını -ağırlığı, genişli ği, uzunluğu ve derinliği ile- bir dağ haline çevirebilir. Yerde bir parmak yer kaplarken, onu yerde bir fersah yer kaplar hale getirebilir. Bunu da (dağın) cisim ve arazlarından (sıfatlarından) eksiltip arttırmaksızın, yapabilir." sözüdür. [260]

VI- Sumame

EBÛ MUHAMMED: Sonra Sumame'ye (-213/828) geliyoruz. Onun da dininin zayıf olduğunu, İslama noksanlık isnad edip İslam ile alay ettiğini, Al-lahı tanıyıp ona iman eden hiçbir kimsenin söyleye-miyeceği şekilde İslam'a dil uzattığını görüyoruz.
Yine onun herkesçe malum meşhur bir sözü nakledilir: Bir gün Cuma namazını kaçırma korkusuyla mescide doğru koşuşan bir grubu görür ve: "Şu öküzlere, şu eşeklere bakınız" der. Sonra adamlarından birine: "Şu arab [261]Hz. Muhammed'i (S.A.V.) kasdediyor- insanlara neler yaptı.." der. [262]

VII- Muhammed B. El-Cehm El-Bermekı

EBÛ MUHAMMED: Sonra da Muhammed b. el-Cehm el-Bermeki'ye geliyoruz. Onun mushafı (Kur'anı), Aristo'nun, kevn ve fesad, ve mantığın tarifleri hakkındaki kitapları idi. Ömrünü bunlarla geçirir, fakat bir ay ramazan orucunu tutmazdı. Çünkü -denildiğine göre- oruç tutmaya gücü yokmuş..!
(el-Bermeki) şöyle derdi: "Hiçbir kimse, birisine yaptığı birşeyden veya bir iyilikten dolayı teşekküre müstehak değildir. Çünkü bu iyiliği yapan, Allahtan bir sevab ummaktan hâlî değildir. Bu takdirde ise, kendi nefsini düşünmüş olur. Yahud yaptığı işi karşılığını umarak yapar. Bu durumda ise o, kendi kazan cini gözetmiş olur. Yahud da, övgü ve kendi iyiliğinin anlatılması için yapar.Bu takdirde de kendi haz ve zevkine çalışmış ve kendisine yardım etmiş olur. Veya o kimseye merhameten veya kalbinin yufkalığından ötürü iyilik eder. Ama bu takdirde, bu iyiliği ile ancak kendi rahatsızlığını teskin etmiş ve bununla hastalığını tedavi etmiş olur."
Bu sözler, Rasulullahın: "İnsanlara şükür (teşekkür) etmeyen, Allaha da şükretmemiş olur.[263]hadisine aykırıdır.
Kelamcılardan biri, el-Bermeki'nin vefatı anında vasiyette bulunduğunu ve şöyle dediğini anlatır: Rasûlullah "Evet, üçtebir kafidir. Uçtebir de (madununa nisbetle) çoktur. [264] demiştir. Ben ise derim ki, "üçtebir'in üçtebiri de çoktur. Miskinlerin hakları beytü'l-mal'dedir. Eğer adam gibi (çalışarak) isterlerse alırlar. Fakat kadınlar gibi (çalışmayıp) otu-rurlarsa bundan mahrum kalırlar. Kim onlara mer hamet ederse, Allah o kimseye merhamet etmesin."
EBÛ MUHAMMED: Onunla beraber yolculuk eden bir adam bana rivayet etti ki; Birgün, el-Berme-kinin hayvanı ürküp kaçınca şöyle demiş: "Rasulul-lah, hayvana ayağı sürçünce vurunuz, kaçınca vurmayınız." [265]demiştir. Ben ise, ne tökezleyince ne de kaçınca vurun derim."
EBÛ MUHAMMED: Rasulullahın bu hadisi söylediği sahih midir, değil midir? bilmiyorum. Bu ancak el-Bermeki'den rivayet edilen birşeydir ki, o da bunda hata etmiştir.
Doğru olan birinci söylenen (tökezleyince vurul-masıjdır. Çünkü hayvan, bir kuyu (veya nehir)den veya binicisinin görmediği herhangi birşeyden korkar ve binicisini düşürür ki bunun sonucunda helak olmak vardır.
Rasulullahın, hayvanın kaçmasından dolayı dövülmesini yasaklamasının, tökezlenince vurulmasını emretmesinin sebebi, tökezlenince (vurulmak suretiyle) hayvanın gayret etmesi ve tökezlememesi içindir. Çünkü tökezleme çoğu zaman hayvanın gevşekliğinden meydana gelir. [266]

VIII-Ehl-İ Re'y-Özelükle Ebû Hanîfe [267]

EBÛ MUHAMMED: Re'y ehline gelince, onlar da diğerleri gibi ihtilaf içersindedirler. Önce kıyas yaparlar, sonra kıyası bırakıp istihsana başvururlar. Bir meselede bir görüş ileri sürüp ona göre hüküm verirler, sonra da o hükümlerinden dönerler.
Bana Seni b. Muhammed tahdis etti ve dedi: Bize el-Asmaî, Hammad b. Zeyd'den tahdis etti, (Ham-mad) dedi: Yahya b. Mihnaf ı işittim şöyle diyordu: "Maşnk ehlinden (Doğudan) bir adam, bir sene evvel Mekke'de kendisine verdiği bir yazı ile Ebu Hanife'ye (80-150) geldi. Sormuş olduğu şeyi ona (tekrar) arzet-ti. Ebu Hanife de vermiş olduğu bu hükümden tamamen döndü. Bunun üzerine adam başına toprak saçarak şöyle dedi: "Ey insanlar geçen sene bu adama geldim, bana şu yazdığı şekilde fetva verdi.Ben de bu fetvaya dayanarak, pekçok kan akıttım, pekçok kimseyi (bu fetvaya dayanarak) evlendirdim. Bu sene de kalkmış dediğinden dönüyor...!"
Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti. Ona da el-Muhtar b. Amr haber vermiş ki, bir adam Ebu Hanife'ye (80-150) {yukarıdaki mesele için) bu nasıl olur?" demiş;
Ebu Hanife: O, geçen seneki görüşüm idi. Bu sene ise görüşüm geçen senekinden başkadır, demiştir. [268]
Adam: Bana, gelecek sene başka bir görüşte bulunmayacağını teminet (garanti ver) dermiş.
Ebu Hanife: Bu nasıl olur bilmem ? Cevabını vermiş.
Adam da: Lakin ben, Allanın lanetinin senin üzerine olduğunu biliyorum, demiştir .
el-Evzai (88-157)[269] şöyle derdi: "Biz, Ebu Ha-nife'yi re'y ile hüküm verdiğinden dolayı ayıplamıyoruz. Nitekim hepimiz re'y ile hüküm veriyoruz. Fakat biz onu, kendisine bir hadis ulaştığı halde (hadis- i bırakıp başka bir görüşle) hadise muhalefet ettiğinden dolayı kınıyoruz."
Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti. (Sehl) dedi: Bize el-Asmai, Hammad b. Zeyd'den haber verdi.
Haramad (98-179) [270] şöyle dedi: Ebu Hanifeye, İhrama giren ve İzar (ihramın alt kısmı) bulamayıp, don giymiş olan bir adamın durumundan sorulduğunda ben de orada idim. Ebu Hanife: "Fidye gerekir" dedi. Ben bunun üzerine: "Subhanallah.. Bize Amr b. Dinar, Cabir b. Zeyd'den o da İbnu Abbas'dan tahdis etti ki, (İbn Abbas) şöyle demiştir: "Rasulullahı ihrama girecek olan hakkında şöyle derken işittim: "İzar bulamazsa don giyer, na'leyn (ayakkabı, sandalet) bulamazsa mest giyer. [271] dedim.
Ebu Hanife: "Bırak onu.. Bize Hammad (-120) [272] İbrahim'den (-95) [273] tahdis etti ki, İbrahim: "O kimseye kefaret gerekir." demiştir." dedi.
Ebu Asım, Ebu Avane (-179) [274]den rivayet etti ki (Ebu Avane) şöyle demiştir: "Ben Ebu Hanife'nin yanında idim. Kendisine hurma fidesi çalan bir adam(ın cezası) soruldu. Elinin kesilmesi gerekir, dedi. Ben ona: Bize Yahya b. Said, ona Muhammed b. Yahya b. Hıbban, ona da Rafi b. Hudeyc rivayet etü ve dedi ki: Rasulullah (S.A.V.): "Meyvede ve hurma özünde [275]el kesme yoktur. [276] buyurdu, dedim. Ebu Hanife: Benim bu hadisten haberim yok, dedi.
Ben: Fetva verdiğin adamı geri çevir, dedim.
Ebû Hanife:Bırak gitsin..Zaten boz katırlar onu alıp götürdü,dedi."

Ebû Âsım(121-212) [277] Boz katırların adamın kanını ve etini götürmüş olmasından [278]korkarım.demiştir.
Ali b.Âsım(l 05-20 l) [279]dedi ki:Ebû Hanife'ye Abdullah b.Mes'ud'un"Kim halkın yemesi için bir koyun keserse,ilk doğacak kızımı ona vereceğim"diyen ve bunun üzerine bir koyun boğazlayan adam hakkında, "Doğacak kız,koyunu kesenin karısı olur.Kıza da diğer kadınlarının mihri kadar mihir gerekir, "diye hükmettiğini rivayet ettim.Ebû Hanife.bunun üzeri-ne:"Bu şeytanın hükmüdür."dedi.
İbnu Râhûye('veya Râhaveyhjdiye bilinen ,İs hakb.ibrahim el-Hanzali(166-238) kadar Re'y ehlini diline dolayan,onların kusurlarını ortaya seren, onların çirkin görüşlerine karşı insanları kışkırtan ve uyaran birini görmedim.[280]İbnu RâhûyefRe'y ehli hakkında}:"Allanın Kitabını ve Rasulünün sünnetini attılar_da,kıyasa sarıldıdar. [281]derdi.
(İbnu Râhûye)bu hususta daha birçok şeyler söylerdi.Meselâ(Re'y ehlinin)şu görüşlerini zikrederdi: "Bir adam oturarak uyuşa ve uykusu ağırlaşsa bile onun abdest alması gerekmez. "derler.Sonra da"Her kim bayürsa,onun abdesti bozulmuştur, "diye İcma ederler.Halbuki bu ikisi arasında hiçbir fark yoktur
Üstelik bayılan kimse hakkında bir asıl (nass)yok ki, o asılla abdestinin bozulduğuna delil getirsinler ÎUykunun abdesti bozduğuna dair.pekçok hadis vardır.Rasûlullahın:"Göz dübürün bağıdır göz uyuduğu zaman bu bağ açılır"[282]ve "Kim uyursa abdest aIsın. [283]hadisleri bunlardandır.
Yine (Re'y ehli) yan üstü yatıp,uyku bastınnc abdesti tazelemeyi vacib gördüler de,secde halinde] veya rükû halinde uyuyan ve uykuya dalan kimselef rin abdestini tazelemesini şart koşmadılar.Halbukij yan üstü yatmakdan daha çok rükû ve secde halinde] abdestin bozulmasından korkulur.Onlar bu suretle] ne hadise tâbi oldular ,ne de kıyasa uymuş oldular
Onlar,"Kim teşehhüdden sonra kahkaha ile gü-lerse.namazı tamamdır .Ancak.diğer bir namaz için tekrar abdest alması gerekir."derler.Hangi hata henüz vakti gelmeyen bir namaz için ihtiyatı gözeten, fakat kılmakta olduğu namazda ihtiyata riayet etmeyen kimsenin hatasından daha açıktır..!
Keza.vefat eden ve geride dedesini (yani)annesi-nin babasını ve kızının kızını bırakan bir adamın mirası hakkında;mal kızının kızının değil dedenin-dir.dediler.Keza dede,onlara göre,bütün mirasçı olan akrabalarla beraberdir.
Hangi hata bundan daha fahiştir?Çünkü de-de.anne vasıtasıyla akrabadır.O halde nasıl olur da kızının kızından efdal olur?Kızınm kızı.kızı vasıtasıyla akrabadır .Ancak, annesinin babası,, babasının babasma-isimleri aynı olduğu için-benzetilmiş olabilir.
EBÛ MUHAMMED:Bize İshak-İbnu Râhûye-,tahdis etti(ve)dedi:Bize Veki'(129-197)[284] haber ver di ki Ebû Hanife(80-150): (Namaz kılanlarajne oluyor da,her eğiliş ve dogruluşta ellerini kaldırıyorlar?Yok sa uçacaklar mı?demiş,Abdullah b.el-Mubârek(l 18-181) [285]de ona:Eğer(Hanefiler)iftitah tekbirinde uçmayı istiyorsafdiğerleri de) eğilip dogruluşta uçmak istiyorlar,demektir."diye cevab vermiştir[286]
Sanki çömlek ve cam eşya mal değümiş.ve sanki abanoz,ağaç değilmiş gibi..onun;"Ben Abanoz ve hurma salkımında el keserim.fakat kereste ve kütükte el kesmem. Kireçte el keserim, fakat çömlek ve cam eşyada el kesmem"demesi gibi dini konulardaki keyfiliği de cabası!
İshak b.Râhûye(166-238)şöyle dedi:Ebû Hani-fe'ye.gümüş kaplama bir kab ile su içmenin hükmü soruldu,Ebû Hanife:"Bir beis yoktur.Bu kap sadece senin parmağmdaki yüzük mesabesindedir ki,elini suya sokar ve parmağmdaki gümüş yüzük ile suyu içersin(Gümüş kaplama kab ile su içmek de buna benzer.)[287]dedi.
İbnu Râhûye,anlatıldığı takdirde kitabı uzatacak bu gibi pekçok şeyler anlatırdı. [288]

Re'y Ehlinin Kur'ân'a Muhalefeti

Bundan daha önemlisi (re'y ehlinin)sanki hiç okumuyorlarmış gibi Kur'an'a muhalefet etmeleridir.
Ebû Hanife,kasden öldürülen kimsenin velisinin diyet alamayacağınıza kısas istemek ya da affetmek mecburiyetinde olduğunu söylerdi. [289]Halbuki Allah(C.C)Kur'an'da:"Ey iman edenler! (Kasden) öldürülenler hakkında kısas , size farz kılındı.Hüre hür, köleye köle, kadına kadın kısas yapılır.Öldü-ren ölenin velisi olan din kardeşi tarafindan affedilirse, örfe uymak ve diyeti güzellikle ona ödemek gerekir. Bu, Rabbin izden size bir kolaylık ve rahmettir.ft(2,el-Bakara, 178)buyu rmaktad ir .Ayet -te,"kim kısastan vazgeçerse, ma'rufa(örfe)uyarak diyet istesin"buyuruluyor,yani,güzel bir şekilde isteyeceği diyeti istesin, diyet alacak olan acele etmesin.di yeti verecek olan da vakit geçirmeden ve uzatmadan güzel bir şekilde diyetini versin, denmektedir. Sonra ayet devamla:"Bu Rabbinizden bir kolaylık ve rah-mettir"diyor ki, Yahudiler deki "öldürülenin velisi ya afveder ya da kısas is ter "şeklindeki hükmün,müslü-manlardan kaldırılması suretiyle bir kolaylıktır, de-mektir.Ayet devamla:"Kim bu bağışlama ve diyet alıştan sonra(katil veya katilin akrabasına düşmanlık yaparak)tecavüzde bulunursa"yani diyet aldıktan sonra katili öldürürse, "onun için ahirette çok acıklı bir azab vardır."demektedir.
(Âlimler) diyet aldıktan sonra katili öldüren kimse,öldürülür ve ondan diyet alınmaz demişler-dir.Rasûlullah(S.A.V)da:Diyet aldıktan sonra katili öldüreni affetmem demiştir.
İşte (rey ehli) bu ve buna benzer hususlar-da.özürsüz olarak Kur'an'a ve Rasulullahm sünnetine -böyle bir hadisin mevcudiyetini öğrendikten sonra dahi-muhalefet etmektedirler.
Feri meselelerde rey ile hüküm vermeğe gelin ce-her ne kadar hükümlerin esaslarının,farzların ve sünnetlerin kaynaklan,akıllarm takdirine ve kıyasa muhalif olsa da-bu daha hafiftir.
Bana ez-Ziyâdî tahdis etti(ve) dedi:Bize İsâ b.Yunus,el-A'meş'den[290]O da Ebû İshak'dan,o da Abduhayr!dan haber verdi.{Abduhayr)dedi:Ali b.ebi Tâlib(r.a)şöyle dedi:"Ben,mestin üstünün altından daha ziyade meshedilmesi gerektiğini,Rasulullahm mestlerinin üstünü meshettiğini görünceye kadar kabul etmiyordum[291]
Bana Ebû HâÜm.el-Asmaî'den tahdis etti.(el-Asmaî)dedi:Zufer b,Huzeyri(110-158) [292]birisine on ile yirmi arasım vasiyyet eden bir adam hakkın-da:"pokuz verilir,ne on verilir ne de yirmi.Nasü ki sen:"İki direk arasındaki onundur, "dediğin zaman ,sadece bu iki direk arası onundur.Bu iki direk ona dahil değildir, "derken işittim?[293]
Biz ona: "Bir adamın başı kınalı[294]bir oğlu ol-sa,adama:Oğlun kaç yaşında?denilince adam da,alt-mış ile altmış iki arasında dese,bu takdirde sizin kıyasınıza göre adamın oğlu bir yaşında demektir, "dedik.
ZufenBen bu mevzuda istihsan ile hüküm veriyorum, dedi.
Bize Muvatta'da Mâlik'den (95-179), [295]o da Ra bia b. ebî Abdirrahman'danf136) [296] rivayet edildi. (Rabîa)dedi:Saîd b.el-Museyyib'e(-94), [297]Bir kadının bir tek parmağının diyeti nedir?"dedim,"On de-ve"dedi.
Ben:İki parmağinki kaç devedir?dedim.
Saîdi'Yirmi deve"dedi.
Ben:Üç parmağınki kaç devedir?dedim.
Saîd:"Otuz deve"dedi.
Ben: "Dört parmağınki kaç devedir?dedim.
Saîd:'Yirmi deve"dedi.
" Ben:Yara büyüyüp,zarar arttıkça diyeti azalıyor [bu nasıl iş?)dedim.
Saîd:Ey kardeşimin oğlu,sünnet böyle.. !dedi.[298]
EBÛ MUHAMMMED: Re'y ve kıyasa karşı Irak ehlinin en serti eş-Şa'bi(17-104) [299] en yumuşak davrananı da Mucâhid(21-103) [300]idi.
Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti(ve)dedi:bana Mâlik b.Said tahdio etti (ve) dedi :bana el-A'meş.Mucâ hid'den haber verdi.Mucâhid şöyle demiştir: "ibadetlerin efdali.güzelfisabetlijreydir."
Yire bana Muhammed b.Hâlid b.Hıdâş tahdis etti (ve) dedi: (bana babam tahdis etti (ve) dedi;) [301]bana Müslim b.Kuteybe[302]tahdis etti (ve) dedi:Bize Mâlik b.Miğvelf -159) [303] haber verdi (ve) dedi:eş-Şa'bire'y ehline baktı-ve bana şöyle dedi: "Bunlar sana Rasulullahın ashabından ne rivayet ederlerse onu kabul et.fakat kendi reyleri (görüşleri) ile söylediklerini helaya fırlat..! "
eş-Şa'bi:Kıyastan sakınmız.Çünkü siz kıyas yaptınız mı,haramı helâl.helâh da haram yaptınız de-mektir."derdi.
EBÛ MUHAMMED:Bana er-Rıyâşî tahdis et-ti(ve)dedi:bize el-Asmâî,Ömer b.ebî Zâide'den haber verdUÖmer b.ebî Zâide)(-15?)şöyle dedi:"eş-Şa'bi-ye:"Bu,kıyasa uymuyor!"denildi,bunun üzerine eş-Şa'bi, (erkeğin tenasül uzvunu zikrederek)kıyasa sövdü.
Bana er-Rıyâşî,Ebû Ya'kûb el-Hattâbî'den,o da amcasmdan,o da ez -Zuhri'den(50-124) [304] tahdis et ti,ez-Zuhrî şöyle demiştir:"Hadis erkektir.onu adam lann erkek olanlann sever.kadın olanları da sevmezler. [305]
EBÛ MUHAMMED:Fürû asla tabi olduğuna göre,asıllarına uymayan furû (teferruat) meseleler-de,sen nasıl düzenli bir kıyas yapabilirsin?
Nasıl olur da kıyasta, on dirhem çalanın eli kesilir de, yüzbin dirhemi gasbedenin eli kesilmez ?.Yine nasıl olur da.facir olan hür bir kimseye iftira edene kazf cezası olarak sopa vurulur da.iffetli (namuslu) bir köleye iftira edene kazf cezası tatbik edilmez?Nasıl olur da cariyelerin rahimlerinin temiz olduğu bir hayz ile anlaşılır da,hür olan kadınların temizliği üç hayız ile anlaşılır?Nasıl olur,bir adam (hür olan)ihtiyar ve çirkin bir kara kadınla evlendiğinde evli sayılır da yüz güzel cariyeye sahip olduğu halde evli sayılmaz ? [306]

IX-el-Câhız(-255)

EBÛ MUHAMMED:Gelelim el-Câhız'a.[307] O, Kelâmcıların sonuncusu,geçmiş âlimleri ayıplayan, kelâmcılar içinde en iyi delil getiren, küçük birşe-yi büyütesiye veya byyük bir şeyi küçültesiye kadar ona en fazla iltifat eden bir kimsedir. Öyle ki o, bu kudreti sayesinde,bir şeyi ve onun zıddını yapabilecek ve siyahların beyazlardan üstün olduğunu ispat edebilecek bir seviyeye erişmiştir

Onun bazan Osman taraftarlarını Rafizilere karşı müdafaa ettiğini,bazan da Zeydiyye'yi Osman taraftarlarına ve EhM Sünnete karşı müdafaa ettiğini görürsün.Bazan Ali'yi(R.A.) üstün tutar,bazan da aşağı düşürür.
"Rasûlullah şöyle dedi"der ve hemen arkasin-dan"el-Cemmâz[308] şöyle dedi.'Veya'lsmail b.Gazvân[309] şöyle dedi,"diyerek bu adamların fahiş (çirkin.kötü) sözlerinifRasûlullahın sözleri ile yan yana)zikre-der .Halbuki Rasûlullah(S.A.V)el-Cemmaz ve İsmail b.Ğazvan'm isimlerinin bulunduğu bir kitapta zikredilmekten münezzehtir.nerede kaldı ki aynı sa-f hifede veya bu isimlerden bir iki satır sonra zikredil sin!
Bir kitap yazar,orada Hristiyanların Müslü-? manlara karşı olan delillerini zikreder.Sıra Hristiyan-| ların hatalarını saymaya gelince,delil getirmektenj vazgeçer.Böyle yapmakla.o adeta,Hristiyanlara,onla-nn bilmedikleri(müslümanlann aleyhine olanjşeyleri göstermek ve imanı zayıf müslümanlan şüpheye düşürmek ister gibidir.
el-Câhız'm kitaplarında gülünç ve abes (boş) şeyler yazdığını ve bununla,gençlerin ve nebiz (bir nevi içki) içenleri kendisine çekmek istediğini, görürsün.
Hadislerle öyle alay eder ki.bütün ilim ehli bunun alay olduğunu anlar. Meselâ "balığın ciğeri [310]şeytanın boynuzu, [311]Hacer-i Esved'in beyaz olduğu,onu müşriklerin karartüğı,bu takdirde müslü-manlann.müslüman olunca on beyazlatmalan gerektiği gibi şeyleri;içinde nda (süt emme) ile ilgili ayetleri ihtiva eden ve Hz.Âişenin sedirinin altında bulunan bir sahifeyi koyunun yemesini [312] zikreder.
Yine karga ve horozun içki başına oturmaları, hüdhüdrkuşunun, anasının cenazesini başının içine defnetmesi, kurbağanın teşbih etmesi,güvercinin boynundaki gerdanlık ve buna benzer şeyler hakkın-daki Ehl-i Kitabın sözlerini zikreder. Bunları inşaallah ileride açıklayacağız.
Bütün bu arattıklarımızla birlikte o.üstelik bu ümmetin en yalancısı ve ençok hadis uyduranı ve batıla ençok yardım edenidir.
Kim sözünün de amelinden sayıldığını bilirse.az ve sadece faydalı şeyler konuşur.
Her kim, telif ettiklerinden ve yazdıklarından mesul olduğunu bilirscbirşeyi ve onun tam tersini yapmaz,ve batıl olduğuna inandığı bir şeyi yerleştirmek için bütün gücünü sarfetmez.Bu hususta er-Riyâşî şu şiiri söylemiştir:
"Elinle,Kıyamet günü görmekle sevinecek olduğundan başkasını yazma..." [313]

C-Kelâmdan Uzak Durmayı Gerektiren Sebepler:

EBÛ MUHAMMED: Duyduğuma göre kelama-lann bazıları şarabın haram olmadığını söylüyorîar-mış.Gûya Allah(C.G)şarabı te'dib cihetinden nehyet miş imiş. "Elini boynuna bağlafıp cimri kesiljme ve büsbütün de aç(ıp israf et)me" (17,el-İsra:29) ve"...kendilerini yataklarda yalnız birakın.Yine dinlemezlerse (hafifçe) dövün.."(4,en-Nisa:34) ayetleri de bunun gibi te'dip için imiş.
Onlardan kimisi de,dokuz hür kadınla evlenile-bileceğini söylemekte ve şu âyeti delil getirmektey-miş:"Sizin için helâl olan kadınlardan iki-şer.üçer.dörder olmak üzere nikah edin."(4,en-Ni-sa:3) Diyorlarmış ki;iki,üç ve dördün toplamı dokuz eder.Bunun delili de şudur ki;Rasûlullah vefat ettiğinde dokuz hanimi vardı.Allah'ın(C.C) Kur'an'da Rasûlüne mubah kıldığı şeyler,bize de mubah kılınmış olan şeylerdir.
Diğer bazı kelamcılar da domuzun yağ ve derisinin helal olduğunu kabul etmekte ve "Çünkü Allah(C.C),"Size,ölü hayvan,akmış kan ve domuz eti haram kıhndi."(5,el-Mâide:3)ayetinde,domuzun ancak etini haram kümştır.bunun haricinde başka bir-şeyini haram kıîmamışür. "demektedirler.
Kelamcüardan bir başka gurup,Allah,birşeyi,o şey meydana gelmeden bilemez ve en iyisini araştırmadan birşeyi yaratamaz, demişlerdir.
Bu kadar ihtilaf karşısında bu Kelamcılardan hangisine bağlanılır ve hangisinin mezheb ve fırkasına tabi olunur...?Bunlann arasından hakkı bulup çıkarmak nazil arzu edilebilir?
Onlar,-günler geçtiği.zaman akıp gittiği halde-hala kıyas ve tartışmalarla uğraşmakta.böylelikle sadece ihtilailan artmış olmakta,haktan ise uzaklaşmaktadırlar.
Ebû Yusuf (113-182)[314] "Kim dini,kelam ilmi üe öğrenmek isterse zmdıklaşır,kim malı simya ilmi ile kazanmak isterse iflâs eder,kim hadislerin garibleri-ni.araştınrsa,yalanlanır."derdi.
EBÛ MUHAMMED: Ben ilk gençlik yıllarımda ve çeşitli ilimleri Öğrenmeye ihtiyaç hissettiğim devir-de,bütün ilimlere bir bağla bağlanmak ve her ilimden nasibimi almak istiyordum.Bazan bunlara (Kelamcı-lara)aldanıp,onlann meclislerine gider,oradan,hayra götüren veya doğruyu gösteren faydalı birşeyi öğrenmiş olarak çıkmayı arzu ederdim. Onların Allah'a karşı cür'etlerini.salunmalanmn azlığını,kıyasın düzenli olması veya kıyasta kopukluk olmaması için kendilerini günahlara sürüklediklerini görür, oradan hüsran içersinde,pişmanlıkla geri dönerdim.
Şair Muhammed b.Beşir, [315]
Bırak tartmadan söz söyleyeni,
Vera' sahibi böyle bir söz söylemez.
Her fırkanın başlangıcı güzeldir.
Ondan sonra kepazeleşirler.
Ona söylenilebilecek tek şey,
"Hiç duraksamadan konuşurdu."denilmesidir."
derken onlan isabetli bir şekilde vasfetmiştir. Abdullah b.Mus'ab[316] da şöyle demiştir: Adamı görürsün söz söylemek hoşuna gidiyor.
Halbuki kişi için en salim yol konuşmamaktır. Sözün fazlasından sakın,
Çünkü her sözün lüzumsuzu bardır.
Sakın bir bid'atçıya arkadaşlık etme.
Hiçbir zaman da onun dediğini dinleme. onların sözleri gölgelere benzer.
Gölgelerin ise zail olması yakındır.
Allah âyetlerini muhkem kılmıştır.
Rasûl(ullah) de onlara delil olmuştur.
Ve müslümanlara yolu açık eylemiştir.
Sakın bu yoldan başkasını takib etme [317]
Onlar,göğüslerinde şüphe,
İçlerinde ise kin ve hile saklarlar.
Kur'an'la ilgili bir bid'at çıkardıklarında herbiri bu bid'ata sarılıp kendini haklı görür.
O halde bırak onlan ve ahmaklar gibi salına salına yürüyenleri
Onlara uzun bir sessizlikle cevap ver.
EBÛ MUHAMMED:Ben Ömer b.Abdilaziz'in "Kim dinin[318] husûmetlere (münakaşalara)hedef yaparsa , sık sık görüş değiştirmek durumunda kalır. [319]sözünü işitmiş idim.Hakikaten,kelâmcılan,"Hak(kıyas ve nazar[düşünce) ile bilinebilir.Kim bir delil ile ilzam olunursa.ona boyun eğmesi gerekir, "dediklerini işitiyor, fakat sonra onların .araştırma ve nazarları boyunca birbirlerini delillerle susturduklarını, her mecliste kaç kere müşahade ettiğim halde, onların kendi iddialarından vazgeçmediklerini, iddialarını terketmediklerini görüyordum.
Hişam b.el-Hakem'in [320] taraftarlarından biri bir mu'teziliye şöyle bir soru sorar:
Bana söyler misin,bu âlemin sonu ve hududu var mıdır?
Mu'tezili:"-Son-bana göre- iki kısımdır.Biri, zamanın şu vakitten şu vakte kadar olan sonudur.Diğe-ri.uç ve kenarların (yâni mekânın)nihayeti (sonu) dir ki,âlem de bu iki sıfatla sonludur." dedi.
O:"-Sani (yaratıcı) olan Cenab-ı Hak sonlu mudur?dedi.
Mu'tezilî:-Bu muhaldir, "dedi.
O: "-Sen sonlu olmayan.sonlu birşeyi yaratabileceğini mi iddia ediyorsun?dedi.
Mu'tezilî:"Evet,dedi.
O : Sonlu olmayanının sonlu olanı yaratması caiz olduğu gibi, niçin "şey" olmayanın "şey"i yaratması caiz olmasm?dedi.
Mu'tezilî : "-Çünkü "birşey"olmayan,yokîuktur veiptaldir."dedi.
O Sonlu olmayan da,yokluk (adem) ve iptaldir, dedi.
Mu'teziî O :-"Birşey değildir",demek,"yok" demektir, dedi.
O Sonsuz değildir."demek te "yok" demektir.dedi.
Mu'tezilî:-Cehm b.Safvân[321] ve ashabı hariç,insanlar Allah'ın bir "şey" olduğunda ittifak ettiler.dedi.
O İnsanlar onun (Allah'ın) sonlu olduğunda da ittifak etmişlerdir.dedi.
Mu'tezlî :-Mütenâhi (sonlu) olan herşeyin muh-des, masnu'(yaratılmış), ve aciz olduğunu gördüm, dedi.
OBen de bütün "şeylerin muhdes (sonradan yaratılmış) ve âciz olduğunu gördüm, dedi.
Mu'tezilî:"-Bu "şey'lerin yaratılmış (masnû') olduğunu görünce, bildim ki.onlann yaratıcısı da"şey" dir.". dedi.
OBu "şeylerin sonlu olduğunu görünce bildim ki, onların yaratıcısı da sonludur."

Mu'tezilî Eğer (Allah) sonlu olsaydı .yaratılmış olurdu,çünkü her sonlu olan şey yaratılmışür,dedi.
O Eğer (Allah) "şey" olsaydı,yaratılmış ve aciz olurdu.çünkü her "şey" in yaratılmış ve aciz olduğunu gördüm,eğer mesele böyle değilse,o halde (Allah ile yaratılanlar arasındaki) fark nedir? deyince, Mu'tezilî sustu..
(Kelâmcılardan)iki kişiden biri,diğerine" ilim "hakkında sordu ve ona:"Sen,,Semi'(işitici) demenin , Alîm (bilici)demek olduğunu mu söylemek istiyorsun? " dedi.
O da:Evet,dedi.(Bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti):
Allah fakirdir.."diyenlerin sözünü elbette Allah işitmiştir." (3.Â1-İ Imrân: 181) buyurulmuş-tur.Yani Allah, onlar bu sözü söylediklerinde onları işitti mi?
Evet,işitti.
Onlar o sözü söylemeden önce,Allah onlan işitti mi?
Hayır, işitmedi.
Onlar söylemeden önce,onlann bu sözü söyleyeceklerini bildi mi?
Evet...
Öyleyse ben "Semî" den,Alîm manasından başka bir mana anlıyorum, "deyince öbürü cevab veremedi.
EBÛ MUHAMMED:Ona ve ewelkine:"İkinizi de deliller susturdu.Öyle ise,niçin (yanlış olan) inancınızdan vazgeçip de delillerin icabettirdiği şeye inanmıyorsunuz?" dedim.
Onlardan biri: "Eğer dediğin gibi yapar-sak,hergün kaç kere inancımızı değiştirmemiz gerekir" dedi.
(Benim bu anlattıklanmjsenin Kelâmcılara hayret etmen için kafidir.
BEN (EBÛ MUHAMMED) DERİM Kİ:Madem ki hakikat ancak kıyas ve delil ile bilinmektedir, eğer sen bu ikisine kat'î bir şekilde tabi olup (bunlara dayanılarak mağlup edildiğinde) boyun eğmezsen kıyas ve delili ne yapacaksın?O zaman senin için taklid [322] daha kazançlı ve Rasûlullahın izinden gitmek de daha uygun olur. [323]

Kelâmcılara Göre;Rivayet Edilen Bir Haberin Sabit Olması İçin Gerekıi Râvi Sayısı

Onlar (Kelâmcılarjbir haberin nasıl sabit olacağında da ihtilaf ettiler.Bazısı,sadık(doğru)bir kişi ile haber sabit olur,derken diğeri,"iki kişi ile sabit olur.çünkü Allah iki adil şâhid getirmekle emretmiştir. "der.Bir diğeri ise "üç kişi ile sabit olur.çünkü Al-lah'Bununla beraber mü'minlerin hepsinin toplanıp birden savaşa çıkmaları uygun değildir. Her kabileden büyük bir kısım savaşa git m eli, onlardan bir kısmı da dini öğrenmek ve kabileleri savaştan geri döndüğü zaman,onları Allah'ın azabı ile uyarmak için geri kalmalıdır." (9,et-Tevbe:122) buyurmuştur. (Ayette geçenjtâife (=onlardan bir kısmı) ise en az üç kişiden teşekkül eder."der.
Onlar bu sözleriyle iyice sapıtmışlardır. Çünkü "tâife"bir de olur.iki de,üç veya bunlardan daha fazla sayıda da olur.Çünkü taife; kısım,parça manasına-dır.Binâenaleyh.bir kişi de bir kavmin.parçası olabi lir.Nitekim Cenâb-ı Hak "Mü'minlerden bir taife de hazır bulunsun." (24,en-Nûr:2) buyurmaktadır.Bu rada Allah tâife'den,bir veya iki kişiyi kasdetmekte-dir.
(Kelâmcılardan)bir başkası, Cenab-ı Hakkın "Bunun üzerine dört şahid getirselerdi ya..!" (24,en-Nûr: 13} ayetini delil getirerek,bir haberin dört kişi ile sabit olabileceğini söyler...Bir diğeri"...içlerinden on iki nazır bulundurmuştuk." 5,el-Mâi-de, 12âyeti sebebiyle,haberin on iki kişi ile sabit olacağını; bir başkası "...içinizden sabır ve sebat edecek yirmi kişi bulunursa, onlar iki yüz kişiye gale-
be eder." (8,eİ-Enfâl:65) âyetiyle istidlal edip.yirmi kişi ile sabit olacağını;diğeri ise"Mûsâ (buzağıya tapan arkadaşlarından ötürü özür dilemek üzere} tayin ettiğimiz vakit için kavminden yetmiş adam seçti." (7,el-A'râf: 155)ayeti sebebiyle .haberin yetmiş kişi ile sabit olacağını söyler.
Onlar (Kelâmcılar ve re'y ehli),haberin sahih olması için delil teşkil edecek her sayı için Kur'an 'dan birer sayı buldular.Herhangi bir kimse.haber ancak sekiz kişi ile sabit olur.çünkü Allah, o zamanın insanlarına hüccet olan Ashâb-ı Kehf hakkında"Bunlar yedi kişidir,sekizincileri köpekleridir."(18,el-Kehf:22)buyurmuştur(diyebilir.-Halbuki onların sekiz olmaları ancak köpeğin onların sekizincileri olmasıyla mümkündür-veya haber ancak ondokuz kişi ile sabit olur.çünkü Allah,Cehennem bekçilerinden bahsederken"üzerinde ondokuz melek var." (74,el-Muddessir:30) buyurmuştur,diyebilir.Aym şekilde bu rakamlar da.Kur'an'dan çıkarılmış birer sayı olmuş olur.
Bütün bu tercihler ,ancak insanlaın akıllarının farklı seviyede olması sebebiyle farkhlaşmış-tır.Herkes aklının seviyesine göre bir sayı kabul etmiştir. Eğer onlar Allah'ın tek bir vakitte,bütün insanlara iki,dört,yirmi veya yetmiş değil de bir tek Peygamber göndermesine ve ona uymalarını,emirlerini dinlemelerini emretmesine baksalardı.tek bir Peygamber nasıl Allah'dan haber verdiği şeylerde sâdık (doğru) ise,aynen âdil ve sâdık bir kimsenin verdiği haberin de tasdik olunması gerekeceğini anlarlardı.
Bu kısımda maksadımız bu olmadığı için sözü daha fazla uzatmayacağız... [324]

D-Kelamcıların Tefsirlerinden Örnekler

EBÛ MUHAMMED:Kur'an'ı en acaib bir şekilde tefsir ettiler.Maksadları da mezheblerini destekle-mek.te'vüleri kendi fırkalarına hamlettnektir.
Onlardan bir fırka,"Onun kürsüsü,gökleri ve yeri kaplamıştır. (2.el-Bakara:255)âyeti hakkında yani "ilmi" kaplamıştır.demiş ve iddialanm isbat için duyulmamış bir delil getirmiştir ki o da şairin şu sözüdür:
"Velâ Yukersiu ılmallâhi mahlûku"
Sanki bu şiirin manası onlara göre "İnsan.Al-lah'ın ilmini bilemez"demektir.
el-Kursiyyu,hemzesizdir.Yukersiu fiili ise hem-zelidir.
Onlar Allah'ın kürsüsü veya şeriri olduğunu söylemekten ürkerek, Arş'in şerir veya kürsüden başka birşey olduğunu söylemişlerdir.Halbuki araplar arş denilince ancak şeriri (taht'ı),yüksek çatıları ve kuyuların yerden yükselen kısımlarını anlarlar.Nitekim Allah:MEbeveynini arş üzerine çıkardı." (12,Yûsuf: 100)buyurmaktadır ki.taht üzerine çıkardı demektir.
Umeyye b. ebi's-Salt da (serir taht ile ilgili olarak) şöyle demektedir:
Allahı ululaymız,O ululanmağa lâyıktır.
Rabbimiz gökte yüce oldu,
İnsanları aşan en büyük binada.
Ve göğün üzerine bir şerir (taht) kurdu.
(Bu taht öyle Juzundur ki göz ona yetişemez.
O tahtın altında sen,melekleri boyun eğmiş olarak görürsün.
Onlardan diğer bir fırka"Kadın gerçekten ona niyetlenmiş ve o da kadına niyetlenmişti." (12,Yûsuf:24) âyetinde, kadının fuhşa niyet ettiğini,
onun E Yusuf un) da kadından kaçmağa veya ona vur-rnağa niyet ettiğini söylemiştir.Nitekim Allah "Eğer Yûsuf,Rabbinin burhanını (ilâhî ihtanjgönnemiş olsaydı,olacak olan olurdu." (12.Yûsuf:24)buyur-rrmştur.Demek ki Yûsuf kaçmak veya kadına vurmak istemiş ve ,Rabbinin burhanını gördüğü vakit kadının yanında kalmıştı."demişlerdir.
Senin, iki niyetin farklı olduğunu ve sen birine ihanet etmeği kasdederken, o kimsenin sana ikrama niyet edebileceğini kasdederek "fulana niyetlendim.o da niyetlendi" demen caiz değildir.Bu söz ancak iki niyyet aynı olduğu zaman caiz olur.
Diğer bir fırka "Âdem, Rabbine âsi oldu da (yolunu) şaşırdı." (20,Tâ,hâ:121) âyetinde Âdem'in ağacın meyvesinden yediği için hastalığa mübtelâ olduğunu söylemiştir.Bu kimseler,sütteri kesilen deve yavrusu,midesi bozulacak kadar süt içtiği zaman Arab'ın "ğaviye'l-fasüu,yağvâ,gâvan"de-mesindeki manayı kasdettiler.Halbuki âyetteki (şaştı manasına gelen) ğavâ,"ğavâ-yağvi,ğayyen"fiilidir.On-lann dediği ise.midesi bozulmak manasına gelen "ğa-viye-yağvâ-ğavan"fiilidir. Bir başka fırka da
Yemin olsun ki cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yarattık) (57.el-A'raf: 179) yani onları
cehenneme atük,âyetindeki zatına)
insanların (onu savurdu)sözündeki fiille aym olduğunu kabul etmişlerdir. fiilinin, fiilinden olması mümkün
"Zu'n-Nûn'u hatırla.HanİÖfkelenerek gitmişti de.kendisine hiçbir zaman güç yetiremiyeceği-mizi sanmıştı." (21.el-Enbiya:87) âyeti hakkında da Zu'n-Nûn'un -Allah'ın Peygamberlere verdiği ismet sıfatı dolayısıyla"Rabbine kızmış olduğumTsöyle-mekten ürkerek onun, kavmine öfkelenerek çıkıp gittiğini söylemişlerdir.
Böyle demekle onlar.kavmi iman ettiği zaman Zu'n-Nûn'un öfkelenerek çıktığını söylemiş olmakta ve (âyete) verilmesini çirkin buldukları manaya benzer bir mana vermiş olmaktadırlar .Çünkü kavmi iman ettiği zaman,Allah1 in bir Peygamberinin onlara öfkelenmesi nasıl caiz olabilir?Halbuki o.zaten kavminin iman etmesi
(lVadîn:Genîş bir astar veya iç elbiscsi.Deri sırımlarından veya kıldan dokunur.Sadece deriden de yapılır.
lunmuştur.Eğer bir Peygamber yüzbin veya daha fazla sayıda insanın iman etmesine öfkelenecek olur sa,bu takdirde onunla bir Allah düşmanı arasında ne fark kalır? Binaenaleyh o,ne kavmine ne de Rabbine öfkelenerek çıkıp gitmemİştir.Bu husus benim te'li-fim olan "Muşkilu1l-Kur'an"adlı kitabımda açıklan mıştır.[325]
Maksadım bu kitapta.bu gibi hataları anlatmak değildir.Benim gayem, (Kelamcıların ve re'y ehlinin) Allah'ın kitabını keyiflerine göre manalandırmak ve kendi fırkalarını destekleyecek şekilde tevilde bulunmak sur etiyle, Allah'a karşı gösterdikleri cüretkârlıklarını ve cahilliklerini ortaya koymaktır.
Kezâ"Allah İbrahim'i (AS) halîl (=dost) edinmiştir." (4.en-Nisâ:425) âyetinde dost manasına gelen "HaliT'i "rahmetine muhtaç" manasına aldılar.Al-lah'a.insanlardan birini halîl(=dost) kılmış olmaktan korkarak halU'in,fakirlik manasına gelen "el-halle-tu"'dan geldiğini söylediler ve sözlerine delil olarak da Zuheyr'in[326] şu beytini ileri sürdüler:....
"Eğer ona isteme günü bir halil(=fakir) gelirse. Der ki:Malım ne ğâibdir ne de memnû(yasak)"
Şimdi, (mesele onların dediği gibi olursa,bu tak-dirdejİbrahîm (A.S)için bu âyette ne gibi bir fazilet mevzubahs olabilir?
Onlar bütün insanların Allah'a muhtaç olduğunu bilmiyorlar mı?İbrâhim'e "halîlullah" denmesi,, "Musa kelîmullah'tır" veya "îsâ rûhullahtır" demekten farksız değîîmidir?

"Bir de Yahudiler'-Allah'ın eli bağlıdır (cö-merd değildir)dediler."(5.el-Mâide:64) âyetindeki "er.arapların "...bende fulanın eli (yani nimeti ve iyiliği)vardır. "dediği gibi,burada da nimet manası-nadır,dediler.Bu âyetteki "el" in nimet manasına olması mümkün değildir, çünkü Allah (âyetin devamında), onların dediklerinin aksine.cevab olarak "onların (Yahudilerin) elleri bağlıdır, buyurmuş ve sonra da "Doğrusu Allah'ın elleri açıktır."demişür.(Bu son iki âyette) Allah'ın "..onların nimetleri bağlıdır.Doğ-rusu Allah'ın iki nimeti de açıktır."gibi bir mana kas-detmiş olması caiz değildir.Çünkü nimetler bağlanmaz (cimrileşmez). Zira bilinen bir husustur ki iyilikten kinaye olarak "el" kullanılır, fakat "iki el" kullanıl-maz.Ancak birbirinden farklı iki iyilik kasdolunursa o takdirde "benim onda iki el'im (=iyiliğim) vardir"deni-lebilir.
Allah'ın nimetleri ise sayılamayacak kadar çoktur. [327]

E-Rafizîlerin Tefsirlerinden Örnekler:

EBÛ MÜHAMMED:Bu (yukarıdaki Jtefsirlerden daha acaib bir tefsir, Rafizilerin tefsirleri ve onların ellerinde bulunan cifr [328]yolu ile Kur' an'ın bâtın (manas) im bildiklerini iddia etmeleridir ki, bu cifr hakkmda.Zeydiyye'nin reisi olan Harun b.Sa'd el-lclî şöyle demiştir:
Görmedin mi Râfizüerin parçalandığını,
Hepsi de Ca'fer [329]hakkında kötü söylediler.
Bir taife Ca'fer imamdır dedi.
Onlardan diğer bir gurub da ona "mutahhar (temizlenmiş) bir peygamberdir "dediler.
Benim kabul etmediğim acaibliklerinden biri de onların cifr derileridir.
Onlardan cifr'le uğraşanlarından Rahman'a sığınınm.
Bütün Rafizilerden Rahman'a sığınırim.
(O rafizîlerki) küfür kapısını görür fakat dinde ise şaşıdır.
Ehl-i hak.btr bid'atten el çektikleri zaman,onlar(bidate) devam ettiler.
Onlar (ehl-i hak)hakka müdavim olsalar.bun dan geri kalırlar.
Eğer fll.kelerdir dese tasdik ederler.
Eğer zencinin rengi değişti,kırmızı oldu dese (onu da tasdik ederler.)
Devenin idrarından dana kararsız (düzensiz) dirler.
Zira ileri giderken geri geliverir
Tıpkı Hristiyanîann İsa'ya (a. s) iftira ettikleri gi bi
Cafer'e iftira edenlere de yazıklar olsun.
EBÛ MUHAMMED:Cifr!den maksat,Cifr derişidir.
Rafiziler İmâm-ı Câfer'in,kıyamete kadar olacak olan ve kendilerinin bilmesi gereken herşeyi bu deriye (cifr) yazdığını iddia etmişlerdir.
(Rafizilerin tefsirlerine gelince:) "Ve Süleyman (A.S) .Davud'a (A.S) vâris oldu." (27.en-NemI:16) âyetindeki "Süleyman" onlara göre" İmam"larıdir ve Peygamberimizin (S.A.V) ilmine vâris olmuştur.
Allahu taalanın "Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor.." (2.el-Bakara:67) âyetindeki boğazlanması istenen sığırın Hz.Âişe (R.A) olduğunu, (boğazlanan) sığırın bir parçası ile (katili bilinmeyen) ölüye vurun." (2.el-Bakara:73) âyetindeki vuran ve vurulanın Talha ile Zubeyr olduğunu,
(Kur'an'da geçen) hamr f şarap) ve meysir (ku-mar) dan kasdedilenin Ebûbekr ve Ömer olduğunu...
Cibt ve tâğut (ruhlu ve ruhsuz putlar) [330] dan maksadın Muavtye ve Amr b.el-As olduğunu ve bunun gibi -zikretmeyip terkettiğimiz ve bizim bu kitabı mızı görenin Okumaktan vazgeçeceği kadar-acaib şeyler söylemişlerdir,
Ediblerden bazısı, şöyle derdi:Ben Rafizilerin Kur'an'ı tefsir etmelerini, tıpkı Mekke'li birinin yapmış olduğu şiir teviline benzetirim.Birgün,o,şöyle demişti: "Benû Temîm kabilesinden daha yalancısını görmedim. Onlar şâirin:
"İçinde Zurâra,Mucâşi,Ebu'l-Fevâris ve Neh-şel'in bulunduğu bir ev"
(Yani:Temim kabilesi öyle bir kabiledir ki,içer-sinde Zurâra,Mucâşi,Ebu'l-Fevâris ve Nehşel gibi meşhur adamlar mevcuttur. -Mütercim-)beytinin kendi kabilelerinden bazı adamlar hakkında söylendiğini iddia ediyorlar."dedi.Bunun üzerine kendisine bu beyt hakkında sen ne diyorsun" denilince;el-Beyt (ev) Beytul'lah (Allah'ın evi Ka'bejdir, zurâre ise Hace-r -l Esved'dir,dedi.Peki mucâşi nedir?denildi."Zem-zem"dir,suyu taştığı için mucâşi denmiştir,dedi."E-bu'l-Fevâris"nedir?denildi,o da (Mekke'deki)Ebû Ku-beys dağıdır,dedi."Nehşer'nedir?denildi,"nehşel bunların en zoru!"dedi,bir müddet düşündükten sonra,"nehşel"de Ka'be'nin kandilidir.Çünkü uzun ve siyahtır .İşte nehşel budur, dedi. [331]

Rafızî Fırkasının Kolları:

Rafiziler bid'at fırkalarının ençok parçalananı ve ençok kollara ayrılanıdır. Onların bir kısmına "Beyân" adı verilen bir adama mensub olmalarından dolayı el-Beyâniyye denilmiştir.Bu adam, taraftarla-nna:Allah"Bu (Kur'an)insanlara bir açıklama.Al-lah'tan korkanlara yol gösterme ve öğüttür." (3.Â1-İ Imrân:138) âyetinde-beyân sözü ile-bana işaret et-nıektedir,demişür.Bu adamlar Kur'an'ın mahluk (yaratılmış) olduğunu ilk olarak söyleyen kimselerdir.
Mansûriyye kolu ise.Ebû Mansûr el-Kisf in ashabıdır. Birgün el-Kisf,ashabma:"Eğer gökten bir
parça (kisf), düştüğünü görseler.." (52.et-Tûr:44) âyeti benim hakkımda nazil oldu,demiştir...
el-Hannâkûn ve eş-Şeddâhûn fırkaları da Rafi-zilerdendir.
Rafizilerden.el-Gurâbiyye ise,Hz.Ali'nin,Hz. Pey gamber'cbir karganın (el-ğurâb) diğer bir kargaya benzemesinden daha fazla benzediğini söyleyenlerdir. Gebrâil Ali'ye gönderildiği halde,bu benzerlikten dolayı şaşırıp (vahyi Hz.Muhammed'e getirmekle) hataya düştü,derler.
EBÛ MUHAMME: DrBiz bid'at ve hevâ ehli içinde bir beşere ilahlık isnad eden.onlardan başka bir kimse bilmiyoruz.Çünkü Abdullah b.Sebe Ali'nin rubu-biyetini iddia etmiş tir. Hz.Ali cie onlan böyle söyledik lertnden dolayı ateşte yaktırmıştır.Bu hususta Hz.Ali şöyle bir beyt söylemiştir:
"Baktım ki iç kötü bir hale varmış, yaktım ateşimi çağırdım Kanber'i"
Keza o nlardan başka,kendisi için peygamberlik iddia eden bir kimse bilmiyoruz.Zira el-Muhtar b.ebi Ubeyd (es-Sakafi)[332]kendisinin peygamber olduğunu iddia etmiş ve Cebrail ve Mîkâü'in kendisine geldiğini söylemiş,etrafındakiler de onu tasdik edip ona tabi olmuşlardır.Bunlara el-Keysâniyye denilir. [333]

Ashâbu'l-Hadîs (Hadısçıler)

EBÛ MUHAMMED:Hadisçilere gelince.onlar hakkı (hakikatı),bulabilecekleri yerlerde arayıp ,araş tırdılar.Şarkta ve garbta,karada ve denizde Rasûlullahın hadislerini,eserlerini (haberlerini) aramalan ve onun sünnetine uymaları sebebiyle Allah'a yaklaştılar.
Onlardan biri.tek bir hadis veya sünnet için,ya-yan yola çıkar ıssız çöllerde konaklar ve bunu sade-ce,o hadisi,nakledenin ağzından işitebilmek için yapardı. ..
Sonra hadis çiler, sahihini ve sakîmini (sahih ol-mayanını),nâsihini ve mensûhunu, fukahâdan kimlerin hadislere muhalif bir görüş ileri sürdüğünü an-layasıya kadar,haberleri (hadisleri)araştırmaya ve incelemeğe devam ettiler.Yukarıdaki hususları açıklayıp bildirmeleri sayesinde "Hak" gizli iken ortaya çıkmış, kaybolmuş iken yayılmış,dağınık bir halde parça parça iken biraraya toplanmıştır .Yine onların bu çalışmaları sayesinde sünnetten yüz çevirenler ona boyun eğmiş,sünnetten haberi olmayan sünnetten haberdâr olmuş.önceleri Rasûlullahın hadislerine muhalif olsa bile fulan veya falan kimsenin reyi (içtihadı) ile hüküm verirken,bundan sonra Rasûlullahın hadisleri ile hüküm verir olmuştur.
Ayıplayanlar,onlan,zayıf hadisleri naklettikleri ve zararlı olan garip hadisleri aradıkları için ayıplamaktadırlar. Hadis çiler zayıf ve garip hadisleri doğru kabul ederek nakletmiş değillerdir.Bilâkis birbirinden ayırmak ve her ikisini de bildirmek için çürüğü ile sağlamını, sahihi ile sakimini (zayıfını) biraraya getir-mişlerdir.Bunu yapmışlar ve meselâ merfû bir hadis olan "Aç karnına su içmek vücutta yağ yapar."sözünün uydurma olduğunu ve bunu Asımu'l-Kevzi'nin uydurduğunu söylemişlerdir.
İbnu Abbâs'ın hokkaya tükürüp.bununla yazı yazdığı şeklindeki hadisi de Âsımul-Kevzi'nin uydurduğunu söylemişlerdir.
el-Hasen (el-Basri'n) in "Rasûlullah hasta olan kimsenin talâk (boşaması) na cevaz vermedi [334] hadi sinin de uydurma olduğunu ve bunu Sehl es-Serrâc'ın [335] uydurduğunu söylemişledir..
Yine hadisçiler demişlerdir ki:Sehl,el-Hasen'i ka birler arasında namaz kılarken gördüğünü rivayet ederdi.Bu ise bâtıldır.Çünkü el-Hasen el-Basrî kendisi Rasulûllahm kabirler arasında namaz kılmaktan nehyettiğini rivayet etmiştir. [336]
Keza Enes'in "Rasûlullah, "kişi ayakkabısını çıkarmadığı müddetçe,hayvana binmiş biri (hükmünde)dir."buyurdu" hadisi de bâtıl (asılsız) dır,ye bunu Eyyûb b. Havt [337] uydurmuştur.demişlerdir!
Amr b.Hurays[338] ın,"Rasûlullahı,bayram gü-nü,huzurunda harbe (mızrak)lar ile oyun oynanırken gördüm[339] hadisinin de bâtıl olup onu el-Munzîr b. Ziyâd

[340]uydurduğunu,
İbnu ebî Evfâ'nın [341]"Rasûlullahı.namazda sakalım sıvazlarken gördüm" hadisinin de keza el-Munzir b. Ziyâd tarafından uydurulduğunu,
Yûnus'un,el-Hasenu'l-Basrfden rivayet ettiği "Rasûlullah on (aded) künye (kullanılmasını) yasakladı" hadisinin mevzu olduğunu ve Merv kadısı Ebû Isme'nin [342] uydurduğunufhep hadisçiler) söylemişlerdir.
Hadisçiler, insanların (hadis olmadığı halde hadis diye)dillerinde dolaştırdıkları pekçok hadis hakkında "..ashyoktur"demişlerdir.Bu tip hadislere misal olarak insanlar:
"Sakalının seyrek olması kişinin saadetinden-dir."
"Onları en çok sevdikleri isim ile isimlendiri-niz,ve onlara en çok sevdikleri künyeleri veriniz."
Ticaretinizin en hayırlısı elbise ticareti,işlerini-zin en hayırlısı da terziliktir."
"Dilenen doğru söyleseydi onu geri çeviren iflah etmezdi. [343]
"İnsanlar birbirine denktir,ancak dokumacı veya hacamatçı müstesna.."hadislerini ve bunlara benzer -hepsini zikretmek mümkün olmayan- pekçok hadisi rivayet etmişler,hadisçüer de bunları rivayet edip batıl olduklarını söylemişlerdir.
İbnu'l-Mubârek (118-181) [344]Ubeyy b.Ka'b 'm"Kim şu sûreyi okursa ona,şu kadar (sevap) vardır ve kim şu sûreyi okursa ona şu kadar (sevab v.s) vardır." gibi hadisleri hakkında "Bunlan zındıkların uydurduğunu zannediyorum" demiştir.
İşte Hadisçilerin (rivayet ettikleri için) sövülüp kötülendikleri "atın terlemesi","göğüs kılları","altın kafes","meleklerin ziyareti[345] hadisleri de uydur-madır.Bunlann hepsi de batıl (asılsız)dır.Onların hiçbirinin sahih bir isnadı yoktur. Bu hadislerin ravileri de yoktur. Onların zındıkların uydurması olduğundan hiç şüphe etmiyoruz.
EBÛ MUHAMMED:Muhakkak ki "Mü'minin kalbi Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasın dadır."
"Allah Âdem'i kendi suretinde yaratü.[346]
"Onun (Allah'ın) iki eli de sağ (el) dir."
"Allah yeryüzünü parmağı üzerinde taşır [347] ve parmağı üzerinde onu şöyle yapar."
"Rüzgara sövmeyiniz...Çünkü o,Rahman'm nefesindendir.'Ve
"Kâfirin Cehennemde derisinin kalınlığı iri yan bir adamın (el-Cebbâr) zirâi ile kırk zira'dır"gibi sahih
hadisler de mevcuddur.
EBÛ MUHAMMED:Bu hadislerin açıklamaları mevcuddur.Bunlan,kitapta yeri geldikçe anlatacağız, inşâallah. [348]

Hadisçilerin.Unuttuğu Bir Hadisi Kendi Kendilerinden Rivayet Etmeleri

Bazen Hadisçilerden birisi rivayet ettiği bir hadisi unutabilir.O hadis kendisinden ezberlenir ve kendisine tekrar hatırlatılınca o hadisi bilemez ve bu durumda bu hadisi rivayet etmiş olduğu kendisine bildirilir.O da-sünnete olan rağbeti ve sağlam bir hadise olan hırsı sebebiyle-hadisi,kendisinden işiten kimseden rivayet eder.
Rabîa b.ebî Abdirrahman'm,Süheyl b.ebî Sâlih'deruönun babasmdan,onun da dedesinden onun da Ebû Hurayra'dan rivayet ettiği "Rasûlul-lah,bir şâhid ve onun yemini ile hükümde bulundu [349]rivayeti bu tip bir rivayettir.
Rabîa (-136) [350] dedi ki:"Suheyl'e[351] bu hadisi hatırlattım.onu hatırlamadı.Bundan sonra o.bu hadisi benden , kendisinden.babasından ve Ebû Hurayra'dan olmak üzere rivayet ederdi."
İbnuUyeyne(-198}[352]nin,Vekî '(129-197) [353] ve EbûMuâviye (-195) [354]den rivayet ettiği iki hadis de böyledir.Bu hadislerden birisi İbnu ebi Nu-ceyh'den,o da Mucâhid'den rivayet edilmiştir.
(İbnu Kuteybe):Bu hadisi bize Muhammed b. Harun tahdis etti.o da dedi ki:Bize İbnu Uyeyne,Ebû Muâviye 'den o, İbnu ebî Nuceyh'den.o da Mucâhid'den haber verdi. (Mucahid) (52.et-Tûr:9) âyeti hakkında "yani semâ döner çalkanır' emiş tir.
Yine Amr (b.Dinar) dan ,o da İkrime rden(105) [355] (V(33.el-Ahzab: 26) kelimesinin 'kaleler.." manasına geldiğini rivayet etmiştir.
İbn Uyeyne'ye bu iki hadis soruldu .bunlan bile-medi.ve bunlan Vekî ve Ebû Muâviye1 den, ve kendisinden rivayet etti İbnu Uleyye (110-193)[356]İbnu Uyeyne'den.o da Amr b.Dinâr'dan (45-125) [357] o da Ömer b.Abdilaziz'den (-101), [358]onun "İkrah (zorlama)ile yapılan boşamanın bir hüküm ifade etmeyeceğini[359] kabul ettiği-nfrivayet etti.İbnu Uyeyne'ye, bu hadisi sordujbnu Uyeyne bu hadisi bilemedi.Bundan sonra artık bu hadisi İbnu Uleyye'den ve kendisinden rivayet etmeğe başladı.
EBÛ MUHAMMED:Mu'temir b.Süleyman (-187) [360] şöyle derdi:Munkız [361] bana,benden (ben) Eyyûb'dan o da el-Hasen (u'l-Basri)'den'Vayh"ın rahmet (acıma)bildiren bir kelime olduğunu,rivayet etti.. [362]

Hadısçılerın Zayıf Rivayetlere Karşı İkâzı

Hadisçiler zayıf isnadlan da (bildirmişler ve)ikaz etmişlerdir.Meselâ:Amr b.Said'in.babasından.o da dedesinden rivayet ettiği bir hadis de böyledir, (zayıftır).Çünkü Hadisçilere göre bu (bizzat işitilme-yip)kitaptan alınmıştır.
MuğM -136),[363]ne Salim b.ebi'1-Ca'd (100) [364] ve Hılâs'ın (-100)[365] hadisine.ne de Abdullah b.Amr'm [366]"Sahife"sine kıymet vermezdi..Mugira: "Abdullah b.Amr'm "Sâdıka"denilen bir (hadis) sahifesi vardı.O sahife iki kuruşa benim olsa bile yine de sevinmem"demiştir.
Yine (Muğira) "Abdullah b.Mes'ud'un ashabının Ali'den (R.A) rivayeti .Ali'nin ashabının Ali'den yaptığı rivayetten daha sahihtir"demiştir.
Keza,Şu'be (82-160) [367]"Şu şu kadar zina et mek benim için Eban b.ebi Ayyâş'dan (-138) [368] hadis rivayet etmekten daha iyidir, "demiştir.
(Kelamcılarm)Hadisçilere,rivayet ettikleri şeyler hakkındaki malûmatlarının azlığı.lahn ve tasnif (okuma ve yazma hatalarının çokluğu sebebiyle hakaret etmelerine gelince:
Muhakkak ki insanların hepsi de bilgi ve fazilette müsâvî değillerdir.İnsanlardan hiçbir sınıf yoktur ki.onlann içersinde düşük ve âdî insanlar da bulunmasın!
Nerede ez-Zuhrî [369] gibi ilmin her dalında insanların en âlimi olan biri ve Hammâd b.Seleme, Mâlik b.Enesjbnu Avn.Eyyûb, Yûnus b.Ubeyd,Süleyman et-Teymî,Sufyân es-Sevrî,Yahyâ b.Saîd,İbnu Curayc,el-Evzâî,Şu'be,Abdullah b.el-Mubârek ve emsalUlimde itkân sahibi[370]muhaddis-ler.nerede onlan ayıplayanlarf [371]
İlmin sadece bir dalında ilerleyen bir kimse,di-ğer dallardaki ayak kaymalarından dolayı ayıplana-maz.Bir muhaddis için i'rabta (okunuşta)şaşırmak veya bir fakih için şiirde hata yapmak ayıplanacak birşey değildir.
Her ilim sahibinin,insanlar kendisinin ilmine muhtaç olduğu ve kendisi o sahada söz sahibi olduğu zaman,kendi dalında derinleşip mükemmelleşme-si başlıca vazifesidir.
Bazan da bir kişide pekçok ilim toplanabilir. :
Zira Allah lütfunu dilediğine verir.
Ebû Hanife'ye (80-150) -ki fetva ve görüşünün inceliği hususunda zamanında tek idi- bir kaya parçasını alıp bir adamın başına vuran ve onu öldüren bir adam hakkında ne dersin? Bu sebeple onu kısas edermisin?denilince, "Hayır (kısas etmem) Hatta adamın başına (Mekke'nin)Ebû Kubeys dağını atmış olsa bile[372] demiştir.
Bişru'l-Merisi[373] arkadaşlarına:Allah sizin ihtiyaçlarınızı en güzel ve en rahat bir şekilde yerine getirmiştir" [374]dedi.Kâsımu't-Temmâr[375] bir gurup insanın,Bişrin bu sözüne güldüklerini gördü ve:"Bu (Bişr'in sözü) şâirin:
"Muhakkak ki Allah Suleyma'yı koruyor.o ise kendisine verilmeyen birşeye karşılık cimrilik ediyor. [376] sözü gibidir, "dedi.
Bişr,re'y (ehlin)in ileri geleni,Kâsımu't-Temmâr ise Kelâmcılarm önde gelenidir.Kâsım'ın,Bişr'i desteklemek için delil getirmesi, Bişr'in i'rabta hata etmesinden daha tuhaftır.
Bilâl (-17-25) [377] Abdu'1-A'lâ b.Abdillah b. Âmir'e [378] karşı yardım isteyen Şebib b.Şeybe'ye
[379]O'nu bana getir."dedi.(Şebib):"(Daha önce de) onu çağırmıştım.Fakat onun hepsi de(=fe küllü zâli-ke) dayattı (gelmedi)"deyince Bilâl:Suç"hepsi"nin dir,dedi[380]
Ben ilim ve edebiyat sahiplerinden, el-Asmaî Ebû Zeyd,Sibeveyhtel-Ahfeş,el-Kisâî,el-Ferrâ,Ebû Amr eş-Şeybâni gibileri olsun veya Kıraat ve Tefsir ilminin imamları gibi olsun.ilminde hata etmeyen bir tek âlim görmedim.
İnsanlar,gerek İslâmda.gerek Cahilliyyede şair-lerin-Lisan ilminin ehli oldukları ve sözleri delil olarak kullanıldığı halde-i'rab ve manalarda hata etmelerini kınamışlardır. [381]

Bizzat Hadisçilerin Bazı Hataları

Hadisçiler hatalannda.insanların herhangi bir sınıfından hiç de farksız değildir.
Elbette biz kitabımızda onların pekçoğu-nun.yazdıklannı iyice öğrenmeyi ve topladıkları (hadisler)! iyice anlamayı bırakıp ölünceye kadar (topu topu) bir hadisi on veya yirmi vecih (tarik)ten elde etme sevdasına düşmelerini kötülemekten geri kalacak değiliz!
Halbuki sahih olan bir veya iki (isnadla gelen bir) hadîs,Allanın ilim sahibi olmasını murad ettiği bir kimse için kâfidir.
Onların bir hadisi on veya yirmi tarik (isnad) dan aramalarından,ellerine,hadisi arayanı yorgun düşüren ve geridekilere bir faydası olmayan yolculuklar dan başka birşey geçmemiştir.
Her kim bu tabakadan (bir hadisçi) ise o, bize göre vaktini boşa harcamış ve daha faydalı olanı bira kıp daha az faydalı olan şeylerle uğraşmış demektir.
Onlara (Hadisçilere) Haşeviyye,Nâbite,Mucbi re,bazan da Cebriyye denilmiştir.Mecâzi olarak el-Ğusâ' (sel arüklan) ve el-Gusr (insanların en rezilleri) de denmiştir..Bütün bunlar.bir takım lâkablardır ki,bunlarm hiçbiri,Kaderiyye (Mu'tezile) de olduğu gibi bir hadîste zikredilmiş değildir.Kaderiyye hakkında ise "onların bu ümmetin mecûsileri

olduğu, hastalanırlarsa ziyaretlerine gidilmemesi.ölürler-se cenazelerinde bulunulmaması" Rasûlullahtan rivayet edilmiştir [382]
Râfiza hakkında,Meymûn b.Mihrân'm İbnu Ab-bas'tan rivayet ettiği :"Rasulullahı "Âhir zamanda bir-takım insanlar olacaktır.Onlara Râfiza denilir.İsl-âmiyeti fırlatıp atarlar,sadece ismi ile yetinirler.Onla-rı öldürünüz,çünkü onlar müşriktirler.."hadisi [383]
Murcie hakkında: "Ümmetimden iki sınıf insan vardnr ki,şefaatıma nail olamazlar.Onlar yetmiş peygamber tarafından lanetlenmişlerdir. Bunlar Murcie ve Kaderiyyedir.. "hadisi,
Hariciler hakkında: "Ok'un yaydan çıkması gibi dinden çıkar lar. Onlar Cehennemliklerin köpekleridir"[384]hadîsi vârid olmuştur.
Bunlar Rasûlullah tarafından verilen isimlerdir. Onların (Hadisçilere Jverdikleri isimler ise böyle olmayıp sonradan çıkarılmıştır.

Bazan taassub, onlardan birkısmını "Cebriyye, Kaderiyye'dir"demeğe götürmüştür.Eğer bu isim onların olması gerekseydi,onlara sadace Kaderiye ismi yeterdi.Eğer bu kaderciler için caiz olsaydı,bu-nun gibi Râfiza,Hârîciler ve Murcie için de (Kaderiyye) demek caiz olurdu.Çünkü bütün bu guruplardan herbiri Hadisçiler hakkında, Kaderiyye ne demişse onu söylemişlerdir.İsimler ise sahibinden başkasına yakışmaz.İsimler ancak ehline yaraşır.
Nitekim ayakkabı tamircisine "ayakkabı boyacısı" ve demirciye " marangoz"demek imkânsızdır.
Keza insanların yaratıldıkları fıtratları ve salim düşünce de onların iftiralarının asılsızlığını ortaya çıkarır.
Fıtrata gele!im:Bir adam bir şehre gitse ve orada kaderiyyeyi veya murcieyi kendisine göstermelerini istese, küçük - büyük, kadın veya ihtiyar,avâm veya havas veya sokak takımı hepsi de şüphesiz, bu isimde kim varsa onu gösterirler.Eğer Ehl-i sünnet'i göstermelerini istese insanlar hadisçileri gösterirlerdi.
Eğer içersinde kaderi (mu'tezüi),sünnî .râfizî ,murcîî ve haricînin bulunduğu bir topluluk oradan geçse ve adamın biri kaderiyye aleyhine atıp tutsa.ve-ya lanet etse, onlara göre bu atıp tutma veya lanet ile Hadisçiler (Ashâbu'l-Hadîs) kasdedilmiş olmaz. .Bu ,hiç kimsenin reddedemiyeceği ve inkar edemiyeceği bir husustur.
Salim düşünce'ye (nazar) gelince:Şüphesiz Kaderiyye kaderi kendilerine izafe etmişlerdir. Başkaları ise kaderi kendilerine değil.Allaha izafe etmişler-dir.Bu sebeple,birşeyin kendisine aid olduğunu iddia eden kimse.o şeyin başkasına aid olduğunu kabul eden kimseden daha ziyade o isme nisbet edilmeye lâyıktır. Çünkü hadîste bize, onların (kaderiyye)bu ümmetin mecûsileri olduğu vârid olmuştur.Gerçek-len onlar Mecûsîlere ençok benzeyen kimseler-dir.Çünkü mecûsiler iki ilâh'ın varlığını .kabul etmektedirler.
Nitekim Allah onları kasdederek "..iki ilâh edinmeyin.O ancak bir İlâh'dır" (I6.en-Nahl : 51) buyurmuştur.Kaderiyye "Biz Allah'ın olmasını iste-
mediği şeyleri ve takdir olunmayan şeyi yapabiliriz T demektedirler.
Duyduğuma göre.Kelâmcılardan birisi,zimm-îlerden birine "Ey fulan müslüman olmuyor mu-sun?der.
Zimmî de:"-Allah murad etmedikçe (müslüman olmam) "diye cevab verir.
Kelâmcı tekrar:"-Şüphe yok ki Allah murad et-mektedir,fakat iblis seni bırakmıyor."deyince zimmî:"Ben o ikisinden (Allah ve iblis)daha kuvvetli olanı ile beraberim."der..
Bana İshak b.îbrahım b.Habib b. eş-Şehîd tah-dis etti:Bize Kurayş b;Enes (-209) [385] tahdis eti:Amr b.Ubeyd'i [386]işittim.şöyle diyordu:Ben kıyamet günü getirilirim ve Allanın huzurunda durdurulurum.Bana "Niçin katil cehennemdedir de-din?"der,ben:"Böyle olduğunu sen söyledin,de-rim"dedi ve sonra şu âyeti okudu:Kira bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası,içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir." (4.en-Nisâ:93) Ben -ki evde benden küçük kimse yoktu-ona:(Allah)sa-na:"Beir'Doğrusu AUah, kendi ne eş koşulmasını bağışlamaz. Ondan başkasını,dilediği kimse için bağışlar." (4. en-Nisâ:48) buyurdum.Sen benim onu (kâtili)affetmek istemeyeceğimi nereden bildin? der-se,sen ne cevab verirsin?dedim,bana hiçbir cevab veremedi...
Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve)dedi :Bize Dâvud b.el-Mufaddal,Muhammed b.el-Mufad-dal'dan.o da Muhammed b.Süleyman'dan o da,el-As-bağ b.Câmi'den,o da babasından haber verdi ki babası şöyle demiştir:Ben Ömer b: el-Hattâb ile beraber Ka'beyi tavaf ediyordum.Hz.Ömer.Ka'be kapısı ile
Haceri Esved arasındaki mültezem'e geldi.vücudu nu oraya yapıştırdı ve "Allahım,benim aleyhime takdir ettiklerini affetbenim aleyhime takdir etmediklerini affetme, "dedi.
Bana Sehl b.Muhammed tahdis etti (ve) dedi:bi-ze el~Asmaî,Muâz b.Muâz'dan haber verdi.Muâz b.Muâz (119-196)[387]şöyle dedi:el-Fadlu'r-Rakâşî[388]bir adamın "Allahım beni (sana teslim olan) müs-lüman kıl (Allâhumme'c'alnî muslimen) .." dediğini işitmiş ve adama, (senin bu dediğin) muhaldir.deyince adam "Ey Rabbimiz,ikimizi sana teslim olmakta sabit kıl. Soyumuzdan da bir topluluğu sana teslim olan bir ümmet yap.." (2.eH3akara:128) âyetini okumuştur. [389]
Bana Sehl tahdis etti (ve) dedi:bize el-As-maî,Ebû Ma'şer el-Medenî'den (-170) (50) Muham-med b.Ka'b el-Kurazî (40-120) nin [390] "KuIlar.Allah dilemedikçe, O 'nun mülkünden herhangi bir şeye sa-hib olamayacak kadar âcizdirler" dediğini haber verdi.
Bana Sehl tahdis etti (ve) dedirbize el-Asmaî tahdis etti (ve) dedi:Ebû Amr (68-154) [391]"Allahın dilediğini hidayete erdireceğine,ve dilediğini[392] saptıracağına şehadet ederim.Allah'ın bize karşı hücceti vardır.Kim bana "Gel seninle münakaşa edeceğim"derse,ben ona "kendini benden uzak tut"derim."demiştir.
Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etü (ve) dedi:Bize Ebû Dâvud,el-Hasen b.ebî'l-Hasen'in (22-110) [393]şöyle dediğini haber verdi.(el-Hasen) dedi:el-Hacc-âc'ı,"Vâsıt"ta hutbe okurken dinledim,"Ey Alla hım,bana hidâyeti hidâyet olarak göster ki ona uyayım ve dalâleti de dalâlet olarak göster ki ondan sakı-nayım.Hidayet'im hususunda beni şüpheye düşür-me,o zaman ben uzak (derin)bir dalâlete saparım." diyordu.
EBÛ MUHAMMED;(el-Haccâc'ın)bu (sözü)Alla-hm "...elbette onları düşmekte oldukları şüpheye yine bırakırdık." (6.el-En'am:9) âyeti gibidir.
Amr b Avn el-Kaysî (-225) [394] gözleri kör oluncaya kadar ağlayanlardan (el-bekkâûn) idi,şöyle dedi: Saîd b. ebî Arûbe'yi (-156) [395]"Kur'anda bana, Musa'nın \A.S}"..Onların bu canilikleri,ancak senin İmtihan ve ihtiyanndır.Sen bu imtihanla dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğine hidayet verirsin." (7.el-A'raf: I55)sözünden daha ağır gelen bir âyet yoktur, "derken işittim.Ona "Demek Kur1 an sana ağır geliyor hâTVaîlahi seninle ebediyyen bir kelime bile ko nuşmayacağım. "dedim ve ölesiye kadar da onunla konuşmadım.
Bana İshâk b.İbrahim eş-Şehîdî,Yahyâ b.Hamîdft-Tavîrden.o da Amr b.en-Nadr'dan [396]tahdis etti ki (Amrjşöyle demiştinAmr b.Ubeyd'e {80-144) [397]uğradım ve yanma oturdum. Birşeyden bah-setti.bunun üzerine ben:"Bizim ashabımız böyle söy-lemiyor"dedim.O:"Senin ashabın kim?"dedi.Ben de "Eyyûb,İbnu Avn,Yûnus,ve et-Teymı" dedim..."Onlar murdarlardır, pisliklerdir, Ölülerdir,diri değiller-dir."dedi.
EBÛ MUHAMMED:(Amr b.Ubeyd'in)zikrettiği o dört kişi,ilimde,fıkıhta,çokça ibadet etme ve helâl yeme hususunda zamanının ululan idiler.Ve onlar kendilerinden önce gelen Ashab ve Tabîîlerin İzini takib etmişlerdi.Bu gösterir ki(Amr b.Ubeyd 'e göre)Ashab ve Tabiûn da murdardırlar,pisliktirler.
£ğer (kelâmcüar),Ashab ve tabıînin.bu adamla-nn takib etmiş olduğu yolu takib etmediklerini ve Ashab ve tabiînin kader hususunda kendileri gibi düşündüklerini iddia ederlerse,biz onlara"O halde niçin el-Hasen,Amr b.Ubeyd ve Gaylân'a bağlandınız? Hz.Ali,(Abdullah)İbnu Mes'ud, Ebû Ubeyde, Muaz, Saîd b.el-Museyyib,ve bunların emsallerine tabi olsaydınız ya..! Çünkü onlar,kendilerine uyulması bakımından Katâde, el-Hasen ve İbnu ebî Arûbe'den daha büyüktürler ve delilleri de onlannkinden daha sağlamdır, "deriz.
Kelâmcıların"Hadisçiler kendilerine (kader konusunda) muhalif olan Katâdejbnu ebî Nuceyh ,İbnu ebî Zi'b gibilerinden hadis yazryorlar.fakat bunların emsali olan,Amr b.Ubeyd.Amr b.Fâid ve Ma'bed el-Cuhenî gibilerinden hadis yazmıyor-lar?"demelerine gelince,Hadisçilerin hadis yazdıkları bu kimseler ilim ehli ve rivayette doğru kimseler-dir.Her kim bu mertebede ise,ondan (hadis) yazmakta, onun rivayet ettiği ile amel etmekte bir beis yok-tur.Ancak sapık inançları hariçtir.Bu gibi şeyler ondan yazılmaz ve onunla amel edilmez.
Ancak âdil ve sika (güvenilir) bir ravinin nasıl başkası hakkındaki şehâdeti kabul olunur da kendi şahsı,oğlu,..veya babası hakkında veya kendisine bir menfaat getirecek veya kendisinden bir zararı defedecek hususlarda şehâdeti kabul edilmezse,sâdık (doğru) bir râvinin sözlerinden de sadece ,kendi mezhebine muvafik olan ve hevây-ı hevesine uyan hususların kabul edilmesi menedilir.Çünkü nefsi ona Hakk'ın kendi inandığı şeyde,Allah azze ve celle'ye yakınlığın da bu inancı çeşitli yönlerden sağlamlaştınp desteklemekte olduğunu gösterir.
Buna ilaveten (kendi mezhebine muvafik riva-yetlerde)tahrif,ziyade ve noksanda bulunmasından da emin olunamaz.
Eğer:"Kelamcılardan her firka kendi itikadının hak (doğru} olduğuna,muhâlifin ise dalâlet ve hevây-ı nefs üzerinde olduğuna inanır.Hadisçiler de kendi mezhepleri (nin hak olduğu) hususunda böyledir-ler.Hadisçiler hak üzre (doğru yolda) olduklarını kat'î bir şekilde nasıl bildiler?"derlerse,onlara şöyle cevab verilir:
"Muhakkak ki Kelam ehli (Ehlu'l-Makâlât) her-ne kadar ihtilâf içerisinde olsalar ve onlardan her bir sınıf,hakk'm kendisinin iddia ettiği görüşte olduğunu söylüyor ise de ,yine de hepsi,Allahın kitab'ma san-hp.Rasulullahm sünnetine yapışan kimsenin, (hak-kın)nûr(u) ile aydınlanmış,rüşd (doğruluk)kapısını açmış ve hakkı tam yerinde aramış olacağı üzerinde ihtilafları olmayıp.bu hususta müttefiktirler.
Hadisçileri bu yolda yürümekten ancak zâlimler alakoyabilir.Çünkü onlar dîni hususların hiçbiri için.ne istihsâna.ne kıyâs ve nazara (aklî muhakeme),ne geçmişlerin felsefe kitaplarına ve ne de sonraki Kelamcılara hiçbirşey havale etmezler.
Eğer, yalan ve birbirini nakzeden rivayetleri nakletmelerinden dolayı Hadisçilere hata nisbet edilirse, onlara denir ki:
Uydurma, hatalı (yanlış) ve zayıf rivayetlere gelince, sana anlattığım gibi, bunlara karşı ikazda bu-lunmuşlardır
Birbirini nakzeden, çelişkili rivayetlere gelin-ce;Bu tenakuzdan kurtulmanın yolunu sana haber vereceğiz,bilmediğin ve görüşünün yetmeyip kısır kaldığı şeylere senin dikkatini çekeceğiz.
Itimâd Allahadır.Yardım istenecek olan da O'dur".. [398]

Kelamcıların İddılarına Göre: Çelişik .Allahın Kitabına (Kur'an'a) Muhalif Olan Ve Nazar {Akli Muhakeme Ve Düşüncenin) Ve Aklın Delillerinin Reddettiği Hadisler !...

1-Bu Cümleden Olarak.Allahu Taâlânın Kitabına Muhalif (Aykırı) Olduğunu Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİA:Siz Allahu taâlâmn.Âdem'in (A.S)sırtını sıvazladığını,ve sırtından Kıyamete kadar meydana gelecek olan ve güne^ ışığının huzmesinde görülen toz zerreleri gibi sayısız zürriyetini çıkardığını,"Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?"diyerek onları kendi nefisleri üzerine şahid kıldığını ve onların da"Evet (sen bizim Rabbimizsin..) dediğim [399]rivayet

ettiniz^Bu ise Cenâb-ı Hakkın"Hatırla ki.Rabbin.Âdem oğullan-nın sulblerinden zürriyyetlerini çıkarıp da onları nefislerine karşı Şahit tutarak:" - Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye buyuduğu vakit onlar da :"-Evet, Rabbimizsin, şâhid oiduk."demişlerdi." (7.el-A'râf: 172)kavl-i şerifine muhâliftir.Çünküha-dis,Cenâb-ı Hakkın,Âdemin zürriyetini.onun (Âde-min) sırtından(sulbünden) çıkardığını, Kur'an ise Âdem oğullarının sırtlarından aldığını haber veriyor.

CEVAB: Biz deriz ki.bu iş onların sandığı gibi de-ğildir.Bilakis her iki mana-AUahın lütfü sayesinde-müttefiktir.ve her ikisi de doğrudur.Çünkü Kur'anın mücmel ve özet olarak gelen cümlelerini hadis ve sünnet açıklar.

Görmüyor musun ki Allah,hadiste vârid olduğu üzre Âdem'in (A.S) sırtını sıvazlayıp,ondan,Kıyamete kadar olacak ve toz zerreleri gibi sayısız olan zürriye-tini çıkarmıştır ki.bu zürriyetin içersinde tâ Kıyamete kadar meydana gelecek olan çocukları ve çocuklarının çocukları vardır.Bunların hepsinden ahid (söz) aldığı,ve nefislerine karşı onları şahid kıldığı za-man,bütün Âdem oğullarmdan.onların sırtlarından zürriyetlerini almış ve nefislerini şâhid tutmuş olur..

Cenâb-ı Hakkm"Gerçekten ilk defa sizi (ruhlarınızı] yarattık, sonra size şekil verdik ve sonra da meleklere: "-Âdeme secde edin...!"dedik"(7.el-A'râf: 11) âyeti de buna benzer.Burada Allah,melekle-re söylemiş olduğu "Âdeme secde edin"sÖzünü,"..sizi yarattık" ve "..size şekil verdik"sözlerinden sonra söylemiş tir. Şüphe yok ki Allah "..sizi yarattık" ve "..size şekil verdik" kavl-i celîli ile, Âdemi yarattığını ve ona şekil verdiğini, sonra da meleklere "Ademe secde edin" dediğini kasdetmiştir,ve bu da caizdİr.Çünkü Âdemi yarattığı zaman,bizi de onun sulbünde yaratmış ve bizi dilediği şekilde hazırlamış ve bu şekilde Âdemi yaratmakla, bizi yaratmış oldu.Çünkü biz hepimiz Âdemdeniz.

Bunun misali şuna benzenBen bir adama bir dişi,bir de erkek iki koyun veririm ve ona:"-Sana pek-çok davar bağışladım. "derim.Burada benim maksadım, "Ben sana bu iki koyunu bağışlamakla,bunların yavrulamasından hâsıl olacak pekçok davan bağışlamış oldum, "demektir.

Ömer b.Abdilaziz (-101),[400]recezci şâirDu-keyn'e[401] bin dirhem bağışlamış, o da bu parayla bir kaç deve satın almıştı.Allahu Taâla da ona bereket ihsan etü,develer artıp çoğaldı.

Dukeyn,"-Bunlar Ömer b.Abdilaziz'in bağışlandır. "derdi.Halbuki o hayvanların hepsini ona.Ömer b.Abdilaziz vermemişti.O,sadece hayvanların ana ve babalarını vermişti.Dukeyn de.çoğalan bu hayvanları Ömer b.Abdilaziz'e nisbet etmiştir.Çünkü onların hepsi d e, bağışladığı hayvanların yavrularıydı

Buna benzeyen diğer bir söz de el-Abbas b.Ab-dil-muttalib'in [402] Rasûlulah hakkındaki şu sözüdür. (Şiir:)

"..ondan önce sen,gölgeler altında ve yapraklar la örtünülen emanet yerinde de pâk idin."

Demek istiyor ki:Sen,Cennetin gölgelerinde pâk idin."...emânet yerinde" yani "Âdeme Cennette emanet (geçici)olarak verilen yerde"... "...yaprakla örtünülen yer." yani,Âdem ve Havva (A. M. S) nın, Cennet yapraklan ile örtündükleri yerde.." demektir ve bundan Peygamberimizin o zaman Âdem'in (A.S) sulbünde pâk olduğunu kasdetmektedir.

Sonra devam ederek şöyle demiştir.

"Sonra insan olmayan yerlere tndin.Halbuki daha henüz,ne rahimde asılı bir et parçası ne de bir çiğnem et parçası değildin."

Demek istiyor ki:Âdem (A.S) yeryüzüne indi,sen de onun sulbünde yeryüzüne indin ve sen o zaman ne bir insan idin,ne bir çiğnem et parçası.ne de rahimde asılı bir et parçası.."

Sonra şöyle dedi:

"Bilâkis bir nufte idin ve Nesr [403] ve ona tapanlar sulara garkolurken sen gemiye binmiştin.'Yani: Sen ,Nûh (A.S) gemiye bindiğinde,onun sulbünde nutfe idin ."

Devam ederek şöyle dedi:

"Sulblerden rahimlere naklonursun; Bir âlem (nesil) kaybolup gittiği zaman.yeni bir nesil ortaya çıkar."

Yani:"Rasûlullah sulblerde ve rahimlerde intikal ediyordu, "demek istiyor.

(el-Abbas),Rasûlullahı daha yaratılmamış iken,pâk olarak nitelemiş, yeryüzüne indirmiş ve gemiye bindirmiştir.Bundan maksadı ise.Rasûlulla-hın.kendilerinin sulblerinden geldiği babalan ve ecdadıdır. [404]

2-Mütenakız (Çelişık) iki Hadis...

IDPIÂîRasûlullahın (S.A.V) "Gerek küçük.ge-rek büyük hacetinizi giderirken kıbleye dönmeviniz.[405] dediğini rivayet ettiniz.Bir de Isâ b.Yûnus'dan,o da Ebû Avâne'den.o da Hâlid el-Hazzâ'dan o da Arrâk b.Mâlik'den,o daÂişe'den (R.A)onun "Rasulullaha (S.A.V),l)ir kısım insanların,küçük ve büyük hacet için kıbleye dönülmesini hoş karşılamadıkları söylenince,Rasulullah (S.A.V) kendi helâ'sının kıbleye döndürülmesin! emretti. [406] dediğini rivayet ettiniz.Bu ise önceki rivayetinizin tersinedir.

CEVAB:Biz deriz ki: ikinci hadîsin nesholun-muş olması mümkündür. Çünkü emir ve nehiyle ilgilidir. O halde niçin onlar bu iki hadisin mânâsını kavrayamadıkları zaman bunlardan birinin nâsih diğerinin mensuh olabileceğini düşünmediler?

Bize göre bunlar ne nâsih ne de mensûhtur-lar.Fakat herbir hadîsin kullanılacağı yer vardır.

Büyük ve küçük hâcet'in defi esnasında kıbleye dönülmesi caiz olmayan yerler sahralar ve açık arazilerdir. (Birinci hadiste zikri geçenler)yolculuklan esnasında namaz için bineklerinden indikleri za-man.bir kısmı namaz için kıbleye dönmüş, diğer bir kısmı ise hacetini gidermek için kıbleye dönmüşler-di.Rasulullah da namazı tenzihen ve kıbleye ikrâmen ne küçük ve ne de büyük hacet esnasında kıbleye dönmemelerini onlara emretti.Bazıları kıbleye dönmenin evlerde ve çukur helalarda da mekruh olduğunu zannettiler.Rasulullah da helasının kıbleye döndürülmesini emretti ve böylece evlerde, pisliklerin örtüldüğü çukur yerlerde ve namaz caiz olmayan,boş yerlerde kıbleye dönmenin mekruh olmadığını onlara öğretmek istedi. [407]

3-Mutenakız Ikı Hadis...

IDDIÂ; Vekfden.o el-A'meş'den,o da Ebu Sâ-lih'den, o da Ebû Hurayra'dan o da Rasulullah1 tan (S.A.V) onun Birinîzln ayakkabısının tasması koptuğu zaman,tek ayakkabı ile yürümesin.[408]

dediğini ve sonra da:

Mindel'den,o Leys'den,o da Abdurrahman b.el-Kâsım'dan.o da babasından,o da Âişe'den (RA).onun "Bazan Rasululahın ayakkabısının tasması kopardı da onu tamir ettirene kadar tek ayakkabı ile yürürdü. [409] dediğini rivayet ettiniz.Bu hadis bir öncekinin tersidir.

CEVAB;Biz deriz ki: Elhamdülillah burada herhangi bir terslik yoktur. Çünkü bir kimsenin ayakkabısının tasması koparsa,ya o ayakkabıyı atar veya eline alır ve onu tamir edinceye kadar tek ayakkabı ile yürür.

İki ayakkabı,iki mest ve diğer.ikili olarak kullanılan elbiselerdcbunlardan birinin kullanılıp diğerinin kullanılmaması çirkin ve hoş karşılanmayan bir harekettir.

Keza ridâ (abâ,cübbe gibi üste giyilen elbisej'nın sadece bir omuza atılıp,diğer omuzun açık bırakılması da çirkindir.Fakat bir kimsenin tasması kopabilir ve onu tamir ettirene kadar bu halde.bir iki veya üç adım atabilir.Elbette bu,ne çirkindir ve ne de kötü görülen bir harekettir.

Az'ın hükmü,pekçok yerde,çok'un hükmüne muhalif olabilir.GÖrmüyor musun.namaz kılan bir kimsenin rükû halinde iken önündeki boş saffa doğru bir-iki veya daha çok adım atması caizdir de,yine rükû halinde olduğu halde,yüz veya iki yüz zira'far-şınjyürümesi caiz değildir...

Keza ndâ'sı düşünce onu omuzlarına atıvermesi (namazda)câizdir de.namazda elbisesini toplaması veya uzunca bir iş yapması caiz değildir.

Yine bir kimse namazda tebessüm ederse namazı bozulmaz.Fakat kahkaha ile gülerse namazı bozulur. [410]

4-Mütenakız (Çelişik) İki Hadis …

İDDİÂ: Hz,Âişe (R.A) "Rasulullah (S.A.V) asla ayakta bevletmedi"[411]dediğini, sonra da Huzey-fe'den (R.A) "Rasuîullah'm (S.A.V) ayakta bevlettigini"[412] rivayet ettiniz.Bu ise evvelki hadisin tersidir

CEVAB: Biz deriz ki.burada-Elhamdülillâh-herhangi bir aykırılık yoktur.

Rasulullah, evinde ve Hz.Âişe'nin de bulunduğu yerde asla ayakta bevletmemiştir.Fakat balçık.sulu çamur veya pislik sebebiyle oturmak mümkün olmayan yerlerde ayakta bevletmiştir.Nitekim Huzeyfe'nin Rasûlullahı ayakta bevlederken gördüğü yer .birilerinin çöplüğü(mezbeleliği) idi.Orada ne oturmak,ve ne de düzgün bir şekilde durmak mümkün değildi.

Üstelik zaruretin hükmü,iradeye bağlı olanın hükmünün hilâfına (aksine) dır.

EBÜ MÜHAMMED: Bana Muhammed b. Ziyad ez-Ziyâdî tahdis etti,(ve) dedi:bize İsâ b.Yunus haber verdi (ve) dedi:bize el-A'meş,Ebû Vâil'den,o da Huzey-fe'den (R.A) haber verdi. (Huzeyfe şöyle) dedi: "Rasûlullahı gördüm.Bir kavmin çöplüğüne (subâta) geldi ve ayakta bevletti.Ben uzaklaşmak için geri gittim.ba-na:"-Yaklaş" dedi.Ben de ona yaklaştım ve arkasında durdum.Rasulullah (S.A.V) abdest aldı ve mestleri üzerine mesnetti."...

es-Subâta,mezbele,yani çöplük demektir.el-Kusâha ve el-Kumâme de çöplük demektir. [413]

5-Kur'âna Muhalif (Aykırı) Zannettikleri Bir Hadis...

İDDİÂ: Suryân b.Uyeyne'den,o ez-Zuhri'den,o da Ubeydullah b.Abdillah b.Utbe'den o da Ebû Hu-rayra.Zeyd b.Hâlid (R.A) ve Şibl'den.rivayet ettiniz ki"Bir adam kalktı ve RasÛluUaha (S.A.V) dedi ki: "- Tâ Rasûlallah! Allah İçin.aramızda Allahın kitabı ile hükmetmeni istiyorum." Sonra hasmı kalktı-Bu diğerinden daha zeki İdi-ve:"-Doğru

söyledi,aramızda Allah'ın kltab İle hükmet .yalnız bana müsaade ef'dedi.
Rasûluilah:I-Söyle"dedi
Adam;Benim oğlum,bu adamın yanında işçi
idi.Onun karısı ile zina etti.Ben de ondan,yüz koyun ve bir köle mukabilinde oğlumu serbest bırakmasını istedim.Sonra İlim ehlinden olanlara sordum,bana,"oğluna yüz değnek ye bir sene sürgün cezası,bu adamın karısına İse recin cezası gerekeceğini" söylediler,dedi.
RasûlullahrNefsimi elinde bulunduran Allah'a andolsun ki,ikinizin arasında Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim:Yüz koyun ve köle sana İade edilmiştir.Senin oğluna yüz değnek ve bir sene sürgün cezası, bu adamın karısına İse recm cezası! Yâ Uneys.bu adamın karısına git, eğer suçunu itiraf ederse onu recmet.dedi.Uneys gitti,kadın suçunu itiraf etti,o da onu recmetti" [414]
EBÛ MUHAMMED: Bunu bana Muhammed b. Ubeydjbnu Uyeyne'den bu şekilde tahdis etti.
Bu hadis Allah azze ve ceîle'nin Kitabına muha-liftir.Çünkü adam,ondan aralarında Allah Taâlâ' run Kitab'ı ile hükmetmesini istedi.O da adama:Nefsimi elinde bulunduran Allah'a andolsun ki.ikinizin arasında Allah'ın kitab'ı ile hükmedeceğim,dedi.Sonra da recm ve sürgün cezalan ile hükmetti.Halbuki Kur'an'da ne recm, ne de sürgün cezalarının ismi geç-memektedir.Ya bu hadis asıîsızdır,ya da,şayet doğru ise o zaman Allah'ın kitabından recim ve sürgün eksilmiş demektir.
CEVAB Biz deriz ki;Rasûlullah (S.A.V) buradaki "...ikinizin arasında Allanın Kitabı ile hükmedeceğim" " sözü ile Kur'an'ı kasdetmemiştir.O sadece "ikinizin arasında Allahu taâlânın hükmü ile hükmedece-ğim"demek istemiştir.
Kitap(yazı) kelimesi çeşitli manalarda kullanılır.
Bu manalardan birisi.Allah azze ve cel le'nin"...buiılar,üzerinize Allah yazısı olarak ha ramdır.Haram kılınanların dışında kalanlar size helal kılındı. " (4.en-Nisâ:24) ayetinde de olduğu gibi hüküm ve farz demektir. "... Allah'ın yazısı olarak " demek, Allah'ın sizin üzerinize farzı olarak demektir.
Yine Allah "... size kısas yazıldı " (2,el-Bakara, 178) buyurmuştur. Yani size farz kılındı, demektir.
"-Ey Rabbimiz, üzerimize şu savaşı niye yaz-dm ..." dediler. (4.en-Nisa, 77} ayeti,"...niye farz kıldın'^ emektir.
Keza "Tevratta İsrail oğulları üzerine şunu yazdık:Cana can." (5.el-Mâide:45) buyurmuştur.Ya-ni "...şunu hükmettik ve farz kıldık" demektir.
en-Nâbiğatul-Ca'dî'de şöyle demiştir:
"Velâ bağlan,bizim (şerefli) soyumuzu lekele-di.Siz de (zâten)lekeliydiniz.Fakat yazdığı zaman Allah böyle dememişti."
Yani:Akrabalık bağlan,bizim soylu şerefimizi lekeledi. Hükümde bulunuyorken Allah bunu vâcib kılmış değildir, "demektir. [415]

6-İcmâ'ın İptal Ettiği (Hükmünü Bozduğu) Bir Hadis..

İDDİÂ:ez-Zuhrfden,o Urve'den,o da Âişe'den (R.A):Kadmm biri insanlardan emanet olarak mücevher ve süs eşyası alır.sonra da onları satardı.Bu husus Rasulullaha haber verildi.O da.kadının elinin kesilmesini emretti.[416]diye rivayet ettiniz.
Halbuki insanlar[417]kendisine emanet edilen kimse olduğu için.emanet alanın elinin kesümiyeceği üzerinde icma etmişlerdir.
CEVAB:Biz deriz ki bu hadis.şüphesiz sahihtir.Şu kadar var ki bir hükmü gerektirmez. Çünkü hadiste "Rasulullah kadının elini kes(tir)di" denmemiş, sadece "...kadının elinin kesilmesini emretti"denil mıştir.Rasû-lullahın emredip de,emrettiği şeyi yapmaması bazan câizdir.İmamlar (devlet başkanları) da bazan.cezânm tatbik edilmesini istediğinden değil de tahzir ve korkutma için böyle emirler verebilir.
Bunun benzeri,el-Hasen'in,Semura b.Cun-dub'dan (R.A) rivayet ettiği hadistir ki,Rasûlullah (S.A.V) şöyle demiştir:"Kim kölesini öldürürse.biz de onu öldürürüz.Kim kölesinin bir uzvunu keserse biz de onunkini keseriz.[418]
Ulemânın hepsi de,bir kişinin kölesine karşılık öldürülmeyeceği[419] ve kölesini öldürdüğü için ona kısas tatbik edilmeyeceği görüşündedirler. Onlar ancak.baş-kasının kölesini öldürenin durumu hakında ihtilaf etmişlerdir. [420]
Rasulullah (S.A.V) köle sahiplerini,kölelerini öldürmekten veya uzuvlarını kesip onlara işkence etmekten sakındırıp korkutmak istemiştir .Yoksa o cezayı gerçekten tatbik etmeyi kasdetmemiştir.
Bir hüküm ifade edilebilmesi için hadiste;"..kölesine karşılık adamı öldürdü veya kölesine karşılık ona kısas tatbik etti" denilmesi gerekir.Fakat Rasûlullahın (S.A.V)."11...kim şunu yaparsa.biz de ona şunu yapa-rız"demesi,şüphesiz bu, bir tahzîr ve korkutmadır.
Kezâ'Kim içki içerse ona sopa vurun.Tekrar içerse yine sopa vurun.Tekrar içerse yine sopa vurun.Eğer tekrar içerse.onu öldürün"[421] hadisi de böyledir ve sadece içki içeni, tekrar o işi işlemesin diye korkutmaktan ibarettir.
Nitekim, dördüncü defa içki içtiğinde adam kendisine getirilince Rasûlullahın onu öldürmeyerek, sadece sopa vurdurması [422] da bunu gösterir.
Ebû Hurayra'nın Rasûlulahtan rivayet ettiği "Allah kime sevap vermeyi vâdetmişse.Allah o kimseye muamelesinde muhayyerdir (dilerse affeder.di-leise azab eder) [423] hadisine binaen ,biz (Hadislerde geçen) bütün tehdîd ifadeleri hakkında,deriz ki:Bu tehdidlerin yerine getirilmesi de caizdir.getirilmemesi de!... [424]

7-Akli Delillerin Ve Düşüncenin (Nazar) Reddettiğini Söyledikleri Bir Hadis...,.

İDDİÂ Siz ez-Zuhri'den,o Ebû Seleme'den.o da Ebû Hurayra'dan ,o da Rasûlullahtan.onun (S.A.V) "Ben şüphe etmeğe babam (dedem)İbra-him'den (A.S) daha Iayığım. [425] Allah Lût'a (A.S) rahmet etsin,bulabilseydi "rükn-ü şedîd" e (kuvvetli bir dayanağa) sığınacaktı. [426] Eğer Yusuf un (A.S) çağırıldığı şeye davet edilseydim kabul ederdim. [427] "dediğini rivayet ettiniz.Bu ise İbrahim'e (A.S),Lût'a (A.S) ve kendi şahsına hakaret etmek demektir
CEVAB:Biz deriz ki-Allahın lütfü sayesinde-bu hadiste.onların dediği şeylerin hiçbiri mevcud değildir.
Rasûlullahın "Ben şüphe etmeğe babam İbrahim'den (A.S) daha layığım" demesine gelince.bu "Bir vakit İbrahim şöyle demişti:"-Ey Rabbim,ölüleri nasıl diriltirsin?bana göster."Allah" Ölüyü dirilttiğime inanmadın mı?"buyurdu.İbrahim:"Evet inandım, fakat kalbim tam yatışsın diye sordum"dedi"
(2.el-Bakara:260) âyeti nazil olurica.bu âyeti duyan bazı kimselerin,"İbrahim (A.S) şüpheye düştü,fakat bizim Peygamberimiz şüpheye düşmedi"demeleri üzerine söylemiştir.
Rasûlullah da tevazuundan ve İbrahim'i (A.S) kendinden üstün tutarak "Ben şüphe etmeğe,babam İbrahim'den daha layığım"demiştir.Yani bu sözüyle "Biz ondan daha aşağı derecede olduğumuz halde şüpheye düşmedik,o nasıl şüphe eder?"demek istemiştir.
İbrahim'in (A.S)"...fakat kalbim tam yatışsın diye.." demesinin manası ise,yani "..(ölünün diriltilmesi-nijyakînen görüp mutmain olmam için.."demektir.Ya-kin de iki türlüdür.Bunlardan biri.işitme sûretiyle,di-ğeri de görmek suretiyle elde edilen yakindir. Görme yoluyla olan yakîn,bu iki yakînin en kuvvetli olam-dır.Bu sebepten Rasûlullah,Musa'nın (A.S) kavminin buzağıya tapmalarından bahsedilince "Haber verilen şey.gözle görülen gibi olmaz.[428] demiştir.
EBÛ MUHAMMED: (Rasûlullahın bu sözünün manası şudur:) Allah (C.C) Musa'ya (A.S) kavminin buzağıya taptığını haber verdiği zaman, Mûsâ elindeki levhaları atmadı.Fakat.bİzzat gözüyle onların buzağıya taptıklarını görünce,kızıp öfkelendi,levhaları attı ve levhalar parçalanıp dağıldı.
Keza mü'minler.Kıyamet.Ba's (dirilme) ,Cen-net,Cehennem.,bütün bunların hepsinin hak olduğuna yakinen inanırlar. Kıyamet günü ise-Kıyameti görüp müşahade ettiklerinde-onların yakînleri daha kuvvetli olacaktır.
îşte İbrahim (A.S) de iki çeşit yakînin en kuvvetlisi olan görme suretiyle, kalbinin itminana kavuş msini arzu etmiştir.
Rasûlullahın (S.A.V) "AUah Lût'a (A.S) rahmet et-sin,bulabilseydi bir rükn-ü şedîd'e (kuvvetli bir dayanağa) sığınacaktı" sözüne gelince:Burada Rasûlul-lah,Lût'un (A.S) kavmine söylediği "Keşke size karşı bir kuvvetim olsa, yahut kuvvetli bir dayanağa (sağlam bir topluluğa) dayansam (sığınsam) " (ll.Hûd: 80) sözünü kasdetmekte, göğsünün daraldı-ğı,kavminin yaptığı kötülüğe karşı sabrmin taştığı o zamanda,Lût'un (A.S) yanlışlık yaptığını kastetmekte-dir.Halbuki Lût (A.S) bu sözü söylediği anda.en kuvvetli rükn (=dayanak) olan Allaha sığınmakta.ona dayanmaktaydı.
(Hadis imamları),"Allah,Lût'tan sonra gönderdiği bütün Peygamberleri,kendi kavmi içersinden kendisine yardımcı olan ve koruyan bir gurupla birlikte göndermiştir." demişlerdir.
Rasûlullahm(S.A.V) 'Yusuf un çağrıldığı şeye çağnlsaydım,elbette (hemen) icabet ederdim" sözüne gelince:Yâni Yusuf (A.S),uzun bir sıkıntı çektikten sonra hapisten çıkması istendiğinde,gelen elçiye "Efendine dön ve ellerini kesen kadınların hali nedir? diye sor" demiş ve o anda (hemen) hapisten çıkmamış-tır.Allah (bu ayette)Yûsuf un sabır ve teennisini göstermektedir.
Rasûlullah, "Onun yerinde ben olsam ve hapisten çıkmam istenseydi,hiç durmaz hemen çıkardım." demiştir.Bu sözü de,onun tevâzuundandır.Rasûlul-lah.Yusuf un yerinde olsaydı ve hemen hapisten çıksaydı ,veya Yusuf (A.S) elçi ile beraber hapisten çıksaydı, bu hareket onlar için bir noksanlık veya günah teşkil etmezdi. Yusuf (A.S) hemen hapisten aceleyle çıkmamakla.Allahtan gelen meşakkatlan ağır kabul etmediğini,fakat kendisinin sabır sahibi ve meşakkatlerin sevabını Allahtan bekleyen biri olduğunu ve bunun için hemen aceleyle hapisten çıkmadığını ifade etmek istemiştir. [429]

8-Görülen Realitenin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis ...

İDDİÂ: Ebû Saîdi'l-Hudri, Câbir b.Abdillah ve Enes b.Mâlik 'ten (RA) Rasûlullahın (SAV) yüzüncü seneden bahsederek "Muhakkak ki o gün yeryüzün-de.nefes alan hiçbir insan kalmayacak" [430]dediğini rivayet ettiniz.Bu ise bâtıldır.Gören gözlere aşikardır ki biz üçyüzüncü seneye girdiğimiz halde[431]insanlar (ölmek şöyle dursun)eskisinden daha çokturlar.

CEVAB:Biz deriz ki,bu ya unuttukları veya Rasûlullah bunu alçak sesle söylediği ve onlar da bunu duymadığı için.râvilerin bir kelimeyi düşürdüğü bir hadistir.
Bize kalırsa-hattâ böyle olduğundan şüphemiz de yok-Rasûlullah 'Yeryüzünde o gün(o zaman) sizden hayatta kimse kalmayacak" demiştir. Yani burada,bu sözün söylendiği yerde hazır bulunanları veya Ashabın hepsini kasdetmiştir.Râvi de " "..sizden" kelimesini düşürmüştür.
Bujbnu Mes'ud'un (R.A) "Cin gecesi" hakkında söylediği "O gece ben hariç,bizden kimse bulunmadı" sözüne benzer.Râvi,burada da "ben hariç"sözünü düşürmüştür.
Benim söylediklerimi doğrulayan diğer bir husus şudunEbû Kudeyne, Mutarriften,o da el-Minhâl b. Amr'dan rivayet etti ki:Hz.Ali (R.A) İbnu Mes'ud'a:
"Sen insanlara fetva mı veriyorsun?" dedi.O da "Evet , ve onlara,sonradan gelenlerin (âkibetleri-ninjtehlikeli olduğunu bildiriyorum. "dedi.Ali:"Bana söyler misin,sen bunu Rasûlullahtan işittin mi?de-di.İbnu Mes'ud:"RasûluUahı "Yüzüncü sene geldiğinde, yeryüzünde göz açıp kapayan birtek kimse kalmaz " derken İş!ttim"dedl.
Ali (R.A) "Çukura isabet edemedin (hata et-tin)!Rasûlullah bunu sadece.o gün orada bulunanlar için söyledi.Recâ"[432] da yüz senesinden sonra olmayacak mıdır? [433] dedi.
Buna benzeyen ve içinde hatâ vuku bulan diğer bir hadis de.Muhammed b. Hâlid b. Hidaş'ın bana tah-dis etüği hadistir.(Muhammed b. Halid şöyle) dedi:Ba-na,babam,Hammâd b.Zeyd'den,o Eyyûb'dan,o da el-Hasen'den,o da Sahr b. Kudâmetu'l-Ukayli'den (RA) haber verdi. (Sahr):"RasûluIlah,"Yüz senesinden sonra doğanların Allah nazarında bir kıymeti (ehemmiyeti) yoktur" buyurdu'demiştir.
Eyyûb dedi ki;Sahr b.Kudâme (RA) ile karşılaştım ve ona bu hadisi sordum. "Bu hadisi bilmiyorum, "dedi.
EBU MUHAMMED:İşte içinde hata bulunan ve rivayetlerin birbirini tutmadığı hadis budur. [434]

9-Düşüncenin (Nazar) Ve Aklî Delillerin (Huccetu'1-Akl) Reddettiğini Söyledik Leri Bir Hadis…

İDDİÂ: Abdulaziz b.el-Muhtâr el-Ansârî'den,o da Abdullah ed-Dânâc'dan[435] rivayet ettiniz ki (ed-Dânac şöyle) dedi:Ebû Seleme b.Abdirrahman'ı (22-94) [436] Basra mescidinde gördüm. el-Hasen (ul-Basrî) (22-110) [437] geldi, onun yanına oturdu.ve ona Ebû Hurayra'dan.RasûluUah'm (S.A.V) "Güneş ve Ay.kıyamet günü dürülüp sarılarak ateşe atılmış iki Öküzdürler[438] dediğini rivayet etti [439]
el-Hasen :Güneş ve ay'ın günahı ne?" dedi.
Ebû Seleme: "Ben sana Rasûlûllahtan hadis rivayet ediyorum...!dedi ve sustu.
(Dediler ki:) el-Hasen "Güneş ve ay'ın günahı ne-dir?"demekte haklı ve doğrudur.Ve el-Hasen 'in bu sö-zü,Ebû Seleme'yi veya Ebû Hurayra'yı reddetmektedir.
EBÛ MUHAMEMD:Biz deriz ki:Güneş ve ay.ate-şe sokulduklannda onunla azâb edilmiş olmazki "bu ikisinin günahı nedir?"denilsin.Bilakis ikisi de ateşte yaratılmışlardır ve böylece yine ateşe döndürülmüş olmaktadırlar.
Rasulullah.Allahın kızgın ateşi (olan güneş Jbattığı zaman: "Eğer Allahın emrinden,onu (güne-şi)meneden birşey olmasaydı,yeryüzünde ne varsa hepsini helak ederdi"buyurmuştur.[440]
Yine, "Güneş gökte bir kasme (=derece) [441]yükselince,mutlaka ona Cehennem kapılarından bir kapı açılır.Tepeye dikildiği vakitte ise kapıların hepsi açılır." buyurmuştur.
Bu hadis de sana gösterir ki,güneşin sıcaklığı Cehennemin galeyana gelmesindendir.Bu sebeple Raslûllah (S.A.V) "(öğle) namazını serinlikte kılınız.Çünkü sıcaklığın şiddeti Cehennemin galeyana gelmesindendir[442]buyurmuştur.
Ateşten olan birşey tekrar ateşe döndürüldüğü zaman "Ona azab olunmuştur."denemez...
Ateş,devamlı dönen itaatkâr yörünge (ve geze-gen)ler,dopdolu deniz ve benzerleri gibi.belli bir iş gören varlıkların meydana getirdikleri etkilerden dolayı ne azab vaki olur ne de sevab.Bunun misali tıpkı Cenâb-ı Hakkın " ...artık o ateşten sakının ki, onun yakıtı insanlarla taşlardır." 2, el-Bakara :24 ayetini duyan bir adamın 'Taşlatın günahı ne?" demesine benzer. [443]

10-Mütenakız (Çelişik) Olduğunu Söyle Dikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahm "Ne sirayet vardır ne de uğrsuzluk [444] dediğini, bunun üzerine kendisine "Nukbe [445]devenin dudağında belirir, bu yüzden de bütün sürü uyuza yakalanır." denildiğini,onun da (S.A.V):"Peki İlk deveye hastalığı sirayet ettiren nedir? dediğini veya bu manada birşey söylediğini rivayet ettiniz. [446]
Sonra da bunun aksine olarak" Hastalıklı olan sakın sıhhatlilerin yanına sokulmasın. [447] Cüz-zamlıdan.arslandan kaçar gibi kaçın.. [448]ve Cüz-zamlı bir adam.müslüman olmak için biat etmeğe Rasulullaha geldi.Bunun üzerine Rasûlullah ona kendisinin biatini kabul ettiğini bildirdi ve geri dönmesini emretti .kendisiyle görüşmesine izin vermedi." ve "Uğursuzluk; kadında,evde ve (binek) hayvanında olur"[449]hadislerini rivayet ettiniz.
Bunların hepsi de birbirine aykırı olup,birbirine benzememektedir.
CEVAB:Biz deriz ki: Bu hadislerde herhangi bir ihtilaf (aykırılık)yoktur.O hadislerin herbirinin kendisine has yeri ve zamanı vardır. Herbirisi kendi yerine konulduğu zaman ihtilaf ortadan kalkar.
Sirayet iki çeşittir:
Birincisi:Cüzzamın sirayeti (bulaşması)dır.Zira cüzzamlı kimsenin kötü kokusu fazlalaşır.öyle ki.onunla uzun bir müdet oturan veya birlikte yemek yiyen kimse de hastalığa yakalanır...
Cüzzamlı kimsenin karısı da böyledir.kocası ile birlikte tek örtü altında yatar ve böylece pislik ona da bulaşır ve muhtemelen o da cüzzama yakalanır.
Bunun gibi çccuklan da çoğu zaman babalarına çekerler.
Kendisinde akciğer veremi,verem ve uyuz hastalığı bulunan kimse de böyledir.Doktorlar verem ve cüzzam hastaları ile beraber oturulmamasını emre-derler.Fakat bununla .sirayeti kasdetmezler.Onlar bununla sadece kötü kokuyu kasdederler.Zira bu ko-ku,uzun müddet koklayan kimseyi hasta edebilir.
Halbuki uğur veya uğursuzluk inancından en uzak olan kimseler doktorlardır.
Devede olan nukbe yani yaş (irinli) uyuz da böy-ledir. D eve, hemcinsleriyle ihtilât eder ve yarasını diğer develere sürter, onların ağılına vanr ve yarasından akan irin ile uyuzu oraya bulaştırır.Hayvanın pa-lan'mın sürtmesinden meydana gelen yara da buna benzer bir şekilde bulaşır.
İşte Rasûlullahın Hastalıklı olan.sağlam olanın yanına sokulmasın, "derken kasdetmiş olduğu mana da budur.Hasta olanın sağlam ile karışmasını ve ona-uyuzdaki gibi pislik ve kaşıntısını bulaştırmasını hoş karşılamamışür.
Bazıları .bununla Rasûlullahın, deveye musallat
olan şeyin, (Allah'tan değil) hastalıklı birinden olduğu-t na inanıp da günaha girmemesini kasdettiğini zannetmişlerdir.
Bana kalırsa hadisi bu şekilde açıklamak mümkün değildir. Çünkü biz,benim anlatülanmın doğru olduğunu gözlerimizle görmekteyiz.
Sirayetin diğer çeşidine gelince:O da vebanın sirayetidir .Veba bir yerde ortaya çıkar ve insan vebanın bulaşmasından korkarak oradan kaçar gider.
EBÛ MUHAMMED: Bana Sehl b.Muhammed tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî,Basralı birinden haber verdi ki:O adam vebadan korkup kaçarken,bir eşeğe binerek ailesini Safevân'a [450]doğru götürdüğü sırada, kendisinin arkasından gelen bir deve sürücüsünün şunları söylediğini duymuş:
Allah'tan ne bir eşeğe binilip kaçılabilir, ne de koşucu ve rüzgar gibi bir at üzerinde... Ölüm takdir edilen zamanda gelir de, Allah,gece yol alanın.sabah karşısında oluverir."
Rasûlullah: "Bulunduğunuz beldede veba olur-sa,oradan çıkmayın..! ve "Bir beldede veba olursa oraya girmeyin. [451]buyurmuştur.
"Veba bulunan bir beldeden çıkmayın"sözü ile sanki siz,Allahın kaderi (olan veba) dan kaçmakla,Al-lahtan kaçabileceğinizi sanıyorsunuz!..."demek istemiştir. [452]
"Bir beldede veba olursa, oraya girmeyin" sözü ile de,vebâ olmayan beldedeki yeriniz.sizin için daha huzurlu ve yaşayışınıza daha elverişlidir..11 demek istemiştir.
Bu cümleden olarak,kadın ve ev de,uğursuzluk-la bilinir.Adamın başına ,onun hoşuna gitmeyen bir-şey veya bir musibet gelince adam."(Ev veya kadın) uğursuzluğunu bana sirayet ettirdi (bulaştırdı)" der.Rasûlullahın, "sirayet yoktur" dediği sirayet (bulaşma) da işte budur.
Ebû Hurayranm Rasûlullahtan rivayet ettiği "Uğursuzluk ;kadında,evde ve (binek) hayvanında olur[453]hadisine gelince;Bu,Ebû Hurayranın hata etmiş olabileceğini.onun Rasûlullahtan birşey işittiğini fakat onu iyi anlayamadığını insanın aklına getiren bir hadistir.
EBÛ MUHAMMED:Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kat'î tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdu'l-A'lâ,Saîd'den,o da Katâde'den o da Ebû Hassan el-A'rac'dan haber verdi ki:iki adam Âişe (R.A) nin huzuruna girdiler ve ona,Ebû Hurayranın Rasûlullahtan "Uğursuzluk ancak kadında,evde ve hayvanda olur dediğini" rivayet ettiğini söylediler.Hz.Âişe (R.A) dehşetle (ve esefle):"Kur'anı indirene yemin ederim ki,bu hadisi rivayet eden.Ebûl-Kâsım'a (Muhammed'e) (S.A.V) iftira etmiştir. "Rasûlullah sadece "Cahiliyye insanları,uğursuzluk hayvanda.kadmda ve evde olur derlerdi." demiştir." dedi ve "Ne yeryüzünde .ne de sizlere bir musibet gelmez kl.biz onu yaratmazdan önce (o) ,bir kitapta yazılmış olmasın." (57.el-Hadîd:22) ayetini okudu."
Bana Ahmed b. el-Halîl tahdis etti (ve) dedi:Bize Mûsâ b. Mes'ûd en-Nehdî,îkrime (b. Ammâr) danjs hak'danjbnu Abdullah b. ebî Talha'dan o da Enes b.Mâlik'den (r.a) haber verdi .(Enes) şöyle dedi:Biz den bir adam.Peygamber'e (S.A.V) geldi ve "Yâ Rasûlallah.biz, bir eve taşındık,orada sayımız çoğaldı, mallarımız da arttı.Sonra başka bir eve taşındık,orada ise hem sayımız,hem de malımız azal-dı'dedi.Bunun üzerine Rasûlullah:"Orayı terkedin ve bırakın .O ev kötü (bir ev) dir.1 'buyurdu.[454]
EBÛ MUHAMMED:Ne bu hadis,birinci hadisi nakzeder,ne de birinci hadis,bu hadisi...
Rasûlullah onlara sadece o evden ayrılmalarını emretmiştir.Çünkü onlar,o evin havasını ağır bulmalarına ve başlarına gelen şeylere rağmen tedirgin ve sıkıntılı bir halde orada oturuyorlardi.Bu yüzden Rasûlullah onlara evi terketmelerini emretmiştir.
Şüphesiz insanların,kendilerine bir kötülüğü dokunan yerin-bu hususta her hangi bir sebep mevT cud olmasa bile-ağırlığını hissetmeleri,Ailahın onların tabiat ve mizaçlarında

yaratmış olduğu bir şeydir.
Keza,kendisine iyiliği dokunan kimsenin-o kimsenin maksadı iyilik etmek olmasa bile-insana sevimli gelmesi; kötülüğü dokunan kimsenin-maksadı kötülük etmek olmasa bile-sevimsiz ve kötü gelmesi de Al-lahın insanlarda yaratmış olduğu bir şeydir.
Rasûlullah,nasü olur da cibt(kehânet) kabilinden olan uğursuzluğa inanabilir...? Cahiliyye ehlinin bile pekçoğıu uğursuzluğun mevcud olmadığı kanaa-tında idiler ve onlar uğursuzluğa inanmayan kimseyi medhederlerdi.
Şâir [455] bir adamı medhederek şöyle demiştir:
"Korkak değildir .Yükünü sardığı zaman, "Bugün bana vâk ve hatim düşman oldu" der, fakat uğursuzluğuna inanan bu adam, bu"şey lerden (vâk ve hâtim'den) yüzçevirdiği za. man, (uğursuzluğuna inandığı şeye rağmen) yo luna devam eder..."
EBÛ MUHAMMED:el-Husarîm, uğursuzluğa inanan kimsedir .Vâk, göç eğen kuşu,hatim de karga demektir.
el-Murakkış [456]da (vâk ve hatim hakkında)şöy-le demiştir:
'Vâk ve hâtim'den dolayı hiç yolculuğa çıkmazken.yola çıkmış bulundum...
Baktım ki uğursuz ile uğurlu, uğurlu ile uğursuz aynı imiş.
Onun gibi,bir kimse için ne devamlı uğur ne de uğursuzluk sözkonusudur."
Bize İshâk b. Râhûye tahdis etti. (ve) dedi :Bize Abdurrazzak,Ma'mer'den,o da İsmail b.Umeyye'den haber verdi ki,Rasûlullah:"Üç şey vardır ki,hiçbir kimse onlardan kurtulamaz:Ugursuzluk,(sû-i) zan ve hasedlik..!buyurxnuş, "Bunlardan kurtulmanın çaresi nedir?" diye sorulunca,"Bir şeyi uğursuz saydın mı o yüzden birşeyden geri dönme,sû-i an'da bulunduğun zaman onu araştırma,hased ettiğin zaman (o şeyi) arzu etme!"-bu veya buna benzer birşey söyledi-demiştir.
Bana Ebû Hatim tahdis etti (ve) dedi:Bize el-As-maî.Saîd b.Müslîm'den.o da babasından[457] onun (babasının) uğursuzluğa inanan bir kimseye şaştığını onu şiddetle ayıpladığını ve şöyle dediğini haber verdi:
"Ben bir tepede dururken.devenin birisi kaçtı[458].Ben onun izini takib ederken,Vâil oğullan kabilesinden Hâni' b. Ubeyd'le karşılaştım.O hızla gidiyor ve şunları söylüyordu:
"ve şer,tepelerin üzerine sanlıp,sarmalanır. [459]
Sonra kabileden başka bir adamla karşılaştım, o ise:
"Eğer sen bizim üzerimize şakileri salarsan, onlar bizi (asla) bulamayacaktır. [460]
diyordu. Sonra.küçükken ateşe düşmüş ve ateşte yandığı için yüzü çirkinleşmiş ve şekli bozulmuş bir çocuğun yanına vardık.Ben çocuğa: "Sürüden kaçan bir deve (gördüğünü) hatırhyormusun?" dedim...Ba-na:Burada bedevilerden buralı olanlar var.onlara bir bak (sor) dedi.Ben de baktım,bir de ne göreyim.deve onlarda ve yavrulamış.Ben de onu ve yavrusunu aldım.
EBÛ MUHAMMED: el-Fârık,hâmile olan ve arkadaşlarından ayrılan deveye denir.
Ikrimede (-150) [461]şöyle demiştir: İbnu Abbâs'm (R.A) yanında oturuyorduk.Öterek bir kuş geçti Oradakilerden bir adam:"Hayır olsun,.hayır olsun..!" dedi.İbnu Abbas da:"Ne hayır ne de şer...! Rasûlullah güzel isimleri (9) ve hayır ummayı (el-fe'lû's-sâlih) [462] severdi." dedi. [463]
Bana er-Rakâşî tahdis etti (ve) dedi:Bize el-As-maî haber verdi (ve) dedi:İbnu Avn'a (66-151) [464]Fe'l (hayır umma,uğur) nedir?diye sordum,bana:"Bir kimsenin .hasta olduğu zaman kendisine 'Yâ Salim" [465]dendiğini işitmesi;birşey aradığında da "Tâ Vâcid[466]dendiğini duymasıdır." dedi.(?)
EBÛ MUHAMMED: Bu (anlatılan) da insanların yaratılış icabı hoşlandığı ve ünsiyyet duyduğu şeyler-dir.Bu tıpkı onların âdetleri olan,selâmlaşırken birbirlerine selâmet dilemeleri,dilek ve temenni hususunda mübalâğa etmeleri,hayırla müjdelemeleri gibidir.Keza "...afiyette olasın,selâmette olasın'Ve " hayırlı,bereketli sabahlar olsun" denilmesine benzer.İranlılar da:"Bin nevruz (boyunca) yaşayasın!" derler.
Bu sözü işiten kimse.o kimsenin ömrünün uzayıp kısalmayacağını.artıp eksilmeyeceğini bilir.Lâkin hayn (iyiliği)sevmek,müjdeli haberden,güzel manzaradan,hoşa giden isimden dolayı ferahlık duymak insanın tabiatında mevcuddur...
Bazan insan çiçekli bir bahçeye uğrar ve -kendisine herhangi bir faydası olmadığı halde-bundan dolayı sevinir,veya berrak bir su görür, suyu içmediği veya içirmediği halde o su kendisinin hoşuna gider.
Bazı hadislerde Rasûlullahın turunç [467] kırmızı güvercin [468] ve el-fâğıye yani (kına çiçeğin)den hoşlandığı [469]rivayet edilmiştir. [470]
Bu,Rasûlullahın güzel isimden ve hayra yormaktan hoşlanmasına benzer.
Onun,"ateşin oğullan (=benu'n-nârj","yangının oğullan (=benu hırâk)rı,"Zina oğullan (=benû zinye) ve "hüzün oğulları(=benû huzn) [471] ve buna benzer isimlerden hoşlanmaması da buna benzer bir sebepten dolayıdır. [472]

11-Mütenâkız Olduğunu İleri Sürdükleri İki Hadis...

İDDİÂ:Siz,Habbâb b.el-Eretten rivayet ettiniz ki (Habbâb şöyle) demiştir:RasûIuIIaha (S.A.V) sıcağın şiddetinden şikâyette bulunduk,bizim şikâyetimizi dinlemedi.".
Yani:Onlar sıcağın fazlalığından ve kendilerinin bundan mutazarrır olduğundan yakındılar ve Rasû-lullahtan namazı.sıcağın şiddeti geçince kıldırmasını istediler. Rasûlullah onların şikâyetlerin kabul etmedi (yani namazın tehir edilmesine evet demedi).
Sonra Rasûlullahtan (S.A.V) bir de :"Namazı hava serinleyince kılınız.Çünkü sıcağın şiddeti,Cehennemin galeyana gelmesîndendir.[473] hadisini rivayet ettiniz.
İşte bu,apaçık bir ihtilâf ve tenakuzdur.
CEVAB:Biz deriz ki-hamdolsun-burada ne ihtilâf vardir.ne de tenakuz...Çünkü vakitlerin evvelinde Allanın rızası,sonunda da afvı vardır.Affetmek ise.an-cak bir kusurdan dolayı mevzuubahs olabilir.Vakitlerin evvelinde (namazların kılınması)te'kidli bir emirdir. Vakitlerin sonlarında kılınması ise bir ruhsattır. Rasûlullahın kendi şahsı için ise.işlerin en âlî (yüce) si ve Allaha yakını İle amel etmekten başkası caiz olmaz.O,herhangi bir şeyin caiz olduğunu insanlara göstermek için bir veya iki kere ruhsatla amel edebi lir.Fakat Rasûlullahın, düşük ve ehemmiyetsiz olana devam edib de ,müekked ve efdal (daha üstün ve kıymetli)olanı terketmesi caiz olmayacak birşeydir.
Sıcağın şiddetli olduğu bir zamanda,kendisi ile beraber namazı kılan ashabı, sıcağın şiddetinden şikâyet edip.sıcak azalıncaya kadar namazın tehir edilmesini istediklerinde onların bu isteklerini kabul etmedi.Çünkü ashâb o anda kendisiyle beraber bulunu-yordu.Sonra,orada hazır bulunmayanlara,sünnetin-de genişlik ve kolaylık olsun diye namazın hava serinleyince kılınmasını emretti.Sabah namazının alaca karanlıkta kılınmasını emrettiği halde[474]"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılın! [475] buyurması da böyledir.
Rasûlullahın öğle namazını zeval vakti kıldığına namazı (hava serinleyinceye kadar) tehir etmediğine delâlet eden şeylerden birisi de İsmail b.Uleyye'nin Avf dan, onun da el-Minhâl'den,onun da Ebû Ber-ze'den (R.A) rivayet ettiği şu hadistir:
Rasûlullah,ûlâ dedikleri öğle namazını,güneş batıya meylettiği vakit,yani zeval vakti kılardı. [476]

12-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûluilahm:MAslâ hiçbir Peygamber Allahı İnkâr etmemiştir."buyurduğunu ve bir de "Küçük yaşta
iken kendisine iki melek geldiğini,kalbinden bir kan pıhtısı çıkardıklarını,sonra kalbini yıkadıklarını ve yerine koyduklarını[477]rivayet ettiniz.
Sonra da Rasûlullahın kırk sene kavminin dini üzre olduğunu,iki kızını,ikisi de kâfir olan Utbe b.ebî Leheb ve Ebu'l-As b.er-Rabî'e nikahladığını rivayet ettiniz.
Bunda ise ihtilâf ve tenakuz vardır .Ve bu Rasû-lullah için bir nakısa (eksiklik) dir.
CEVAB: Biz deriz ki,manası anlaşılmca,bunda hiç kimsenin - Allaha hamd olsun-bunu tenkid etmesi veya buna dil uzatması meavzûbahis değildir.
Çünkü Yemenliler hariç bütün araplar İbrahim (A.S) oğlu İsmail'in (A.S) neslidir ve dâima İbrahim (A.S) dininden kalma bazı esasları muhafaza edegel-mişlerdir.
Ka'be'yi haccetmek ve ziyaret etmek,hıtan (sünnet olmak),nikâhlanmaktüç kere boşayınca (kat'i) aynhğm vuku bulması.bir veya iki boşamada erkeğin tekrar hanımına dönme hakkının bulunması,öldürü-lenin diyeti olarak yüz deve verilmesi[478] cünüb olunca boy abdesti alınması,hunsâ'nın kadın mı erkek mi sayılacağı hususunda bevletme uzvuna bakılması.akra-balık sıhriyet ve soy cihetinden mahrem olanların nikahlarının haram kılınması bu kabil esaslardandır ve araplann bunlara uydukları herkes tarafından bilinen bir husustur.
Üstelik onlar (günah ve sevabları) yazan iki meleğin varlığına da inanıyorlardı.
Cahiliyye şairlerinden el-A'şâ:
"Senin nimetini inkar ettiğimi sanma, şahidim üzre ey Allahın şahidi.şahid ol.." demiştir.
Yani:Dilim üzre ey Allahın meleği,dediklerime şahid ol.."demektir.
Arapların bir kısmı ba's(diriliş)ye hesâb'a da inanırdı.Zuheyr b.ebî Sulmâ Cahilidir,İslama erişmemiştir- Muallakât-ı Seb'a'dan addedilen meşhur kasidesinde şöyle demektedir:
"...ya geri bırakıhr.bir kitaba (yazılıp) konulur ve hesap gününe saklanır veya geri bırakılmaz,hemen cezalandırılır."
Sahibinin kabri başında ayakları bağlananan ve ölesiye kadar ne yem ne su verilen deve hakkında da"Kıyamet günü sahibi o deveye binerek gelir.Eğer yakınları,kendisi öldükten sonra bunu yapmazlar-sa,çıplak ayakla,yaya olarak gelir."derler.
Ebû Zubeyd de bunu anlatarak şöyle demiştir:
"Başları velâyâ içersinde olan develer gibi,

Yanaklarının pembeliğini sam yeline veren (sevgili) ler"
el-velâyâ,devenin hamutunun (semerinin) altına konulan örtüye denir.Araplar bunun ortasını oyarlar ve devenin boynuna geçirirlerdi. en-Nâbiğa da şöyle demiştir:
"Mahalleleri İlâh' in canibidir, dinleri de tamdır. Mükafattan başka birşey de beklemezler,"
en-Nâbiğâ'nın mükâfattan kasdı,amellerin karşılığıdır. Mahalleleri de Şam (Suriye) dir[479]
Rasûlullah kavminin dini üzre idi,dendiği zaman kasdedilen,Rasûlullahın,kavmi gibi Allaha iman et mesi;sünnet olmak,boy abdesti almak.haccet-mek, tekrar diriliş e, kıyamet ve amellerin karşılığının görüleceğine inanmak gibi hususlarda onların şeriat-lanyla amel etmesidir.Bununla beraber Rasûlul-lah,putlara yaklaşmaz,onlan ayıplamaz ve "Bana sevdirilmedi" derdi.
Şu kadar ki Rasûlullah,kendisine vahyolunana kadar,Allahın farz (olan emir)lerini ve kullan için (daha sonra} kendisi vasıtasıyla koymuş olduğu hükümleri bilmiyordu.
Allahu taâlâ da:"O (Rabbin).sen bir yetim iken (seni) barındırmadı mı?Seni (şeriat hükümlerini) bilmezken (nübüvvet nimeti ile şer'ı) yola koyma-dımi?" (93.ed-Duhâ:6-7) buyurmuştur.Cenâb-ı Hakkın âyetteki "dâl" lafzından muradı,îman,İslâm ve onun esaslarının tafsilatını bümiyordun,Allah da sana yol gösterdi,demektir.
Yine Cenâb-ı Hakkın:" Sen kitap nedir.iman ne-dir,biliniyordun." (42.eş-Şûrâ: 52) ayeti de böyle-dir.Yani:Sen Kur'an nedir,imanın esasları neler dir.bilmezdin, demektir.
Allah bu ayette.ikrar manasına olan imanı kas-detmemiştir.Çünkü Rasûlullahın küfür ve şirk üzre ölen ecdadı Allahı bilirler.O'na inanırlar.O'nun (rızası) için haccederler, (fakat) Allaha yaklaşmak için O'ndan başka ilahlar edinirler ve söylediklerine göre bu ilahlar onları Allaha yaklaşünrdı.Kezâ zulümden sakınır-lar.zulmün neticelerinden kaçınırlar,ve, "Hiç kimseye karşı haddi aşmayalım ve zulmetmeyelim" diye anlaşma yaparlardı.
Habeş meliki (Ebrehe) Abdulmuttalib'e ne istediğini sorduğu zaman,onun"Kaçan develerimi..."demesine, Ebrehe, "Nasıl olur da Ka'beyi yıkmamamı istemiyorsun da (kalkmış develerini istiyorsun)" deyince,Ab-dulmuttaïib:
"Bu evin (Ka*be) yıkılmasına mani olacak bir (sa-hib)i var" demiş veya buna benzer birşey söylemiştir.
Onlar Allanın varlığını kabul ederler,O'na inarur-lardı.Böyle olunca,tertemiz ve pâk olan Rasûlullah -vahiyden önce - nasıl olur da Allaha iman etmez?
Bu (bizim anlattığımız) husus,herkese aşikâ-rdır.Hiç kimse Allanın "Sen kitap nedir.iman nedir bilmiyordun"ayetindeki îmân'dan kasdedilenin,ima-nın esasları olduğunu hatırdan uzak tutamaz.
EBÛ MUHAMMED:Bu hadisin mânâsı şudur iRasûîullah İbrahim ve İsmâil£A.M.S) dinleri üzre idi.Rasûlullahın kavmi bunlardır yoksa Ebû Cehil ve diğer kâfirler değildir. Çünkü Allah İbrahim'in (A.S)"Kim bana tâbi olur, izimden giderse, iş t e o ben-dendir.Kim de bana isyan ederse,tevbe ettiği takdirde muhakkak ki sen çok bağışlayıcı,çok merhamet edicisin" fl4.İbrâhim:36) dediğini Kur'an'da hikaye etmiştir.
Cenab-ı. Hak Nûh 'a (A.S)"O senin ailenden de-ğildir."(l l.Hûd: 46) demiş tir. Yani Nuh'un oğlu,baba-sının dininden ayn olduğu için (onun ailesinden değildir)
Rasûlullahın iki kızını.iki kâfire nikahlamasına gelince :Bu da Rasûlullahın bilmediği dini hükümlerden idi.Birşey,haram kılınmakla kabin ve çirkin olur,mübah ve helal kılınmakla da güzel olur.Rasûlul-lahın,Allahın kafirlerle nikahlanmayı haram kılmasından ve bu hususta âyet inzal etmesinden önce kızlarını iki kâfire nikahlamasında, onu Allaha küfretmeğe götürecek herhangi birşey yoktur. [480]

13-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİA : Rasûlullahın "Ümmetim yağmura ben-zer.başı mı hayırhdır.yokşa sonu mu.bilinmez" [481]
buyurduğunu ,sonra da"İslâm başlangıçta garip idi.Sonra tekrar garip olacaktır." [482] ve"Ümmeti-min hayırlısı benim peygamber gönderildiğim asırdır. [483] hadislerini rivayet ettiniz.Bu bir ihtilaf ve tenakuzdur.
CEVAB: Biz deriz ki,bunda ne tenakuz vardır ,ne de ihtilaf. Çünkü Rasûlullah "İslâm başlangıçta garip idi.Sonra tekrar garip olacaktır."sözü ile İslâmın zuhuru esnasında müslümanlann az olduğunu,âhir zamanda da az olacağını,şu kadar ki,bu az olanların hayırlı olanlar olduğunu kasdetmiştir.
Bu dediğimizin şahidi de Muâviye b.Amr'ın.Ebû İshak'dan,onun el-Evzâî'den,onun Yahya'dan veya Urve b.Ruvevm'den rivayet ettiği şu hadistir:Rasûlul-lah (S.A.V)"Ümmetimin hayırlıları başı ve sonudur .Bu ikisinin arası ise çoğunluğu teşkil edip eğri büğrüdürler. Onlar senden değildir.sen de onlardan degilsin."buyurmuştur.
Bu hususta daha birçok hadis varid olmuş-tur.Bunlardan bazılan:
Rasûlullah (S.A.V) âhir zamandan bahsederek şöyle dedi:"O zaman dinine sanlan.kor ateşi avuç-layen kimse gibi olacaktır. [484]
Başka bir hadiste,o zamanın şehidlerinin Bedir şehidleri gibi olacağını İfade buyurmuştur. [485]
Bir başka hadiste de,ngaripler"in kim olduğu sorulmuş,"insanların (terketmek suretiyle) öldür dükleri sünnetimi,ihya eden (dirilten)lerdir. [486]buyurmuştur.
"Ümmetimin en hayırlısı,benim Peygamber gönderildiğim asırdır." hadisine gelince:Onun ashâbı-nın.âhir zamandaki müslümanlardan daha hayırlı olduğundan ve insanların hiçbirisine, onlara verilen üstünlüğün verilmediğinden şüphe ediyor değiliz.
"Ümmetim yağmura benzer.başı mı hayırlı-dır.yoksa sonu mu,bilinmez" hadisini,onlann derecesinin Ashabına yakın olduğunu ifade etmek için söyle-miştir.Nitekim,'Bu elbisenin önü mü daha güzel arkası mı?" denilir.Önü daha güzeldir,ancak sen bununla (güzellik bakımından) elbisenin önü ile arkasını birbirine yaklaştırmayı kasdetmiş olursun.Keza,"Bu kadının yüzü mü güzel,yoksa ensesi mi?" demen de buna benzer.Yüzü daha güzeldir, fakat sen güzellikte yüz ile enseyi birbirine yaklaştırmak istiyorsun.
Rasûlullahın Tihâme hakkında[Tihâme) bal-tulumuha benzer,başı mı daha iyidir.yokşa sonu mu büinmez.[487] buyurması da bunun gibidir.
Bal,tulumda;şütün kapta kesilip bozulduğu gibi bozulmaz ki.başı sonundan iyi olsun.Başı da sonu da hemen hemen birdir.Başının sonundan pek fazla bir üstünlüğü yoktur... [488]

14-Mütenâkız Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahın,"Beni Yûnus b. Met tâ (A.S) dan üstün tutmayın.Peygamberler arasında da (birini diğerinden üstün tutarak) tercih yapmayın. [489] buyurduğunu sonra da"Ben Âdem oğullarının efendisiyim-ögünmüyorum ve ben kendisi için yer yarılıp parçalanacak (ve kabirden çıkacak olan) ilk kimseyim-öğünmüyorum[490] dediğini rivayet ettiniz.Bu ise tenakuz ve ihtilaftır.
CEVAB: Biz deriz ki:Burada ne ihtilaf vardır.ne de çelişki.
Peygamberimiz sadece kıyamet günü Âdem oğullarının seyyidi (efendisi) olduğunu kasdetmiş-tir.Çünkü o gün,şâfi'(şefaat edici) ve şehîd (şâhid) olan odur.livâu'l-hamd'ın[491] ve Havz (-i Kevser) in sahibidir[492]O kendisi için yer yarılacak (ve kabirden çıkacak) olan ilk kimsedir.
Rasûlullâh,"Beni Yûnus'dan (A.S) üstün tutmayın." sözünü tevazu yoluyla söylemiştir.Nitekim Hz.Ebûbekr'in (R.A)" En hayırlınız olmadığım hal-de,başınıza halife oldum" sözü de böyledir (tevazu yoluyla söylenmiştir)
Rasûlullah,İbrâhim,Mûsâ ve İsâ (A.M.S) gibi peygamberleri değil de derecesi onlardan aşağı olan Yûnus'u zikretmiştir.Bu suretle Rasûlullah "Ben Yûnus'tan bile üstün tutulmamı sevmezken,nasıl olur da Yûnus'dan daha faziletli olan (ulu'l-azm)peygam-berlerden üstün tutulmamı isteyebilirim..!" demek istemiştir.
Zira Cenâb-ı Hak "Rabbinin hükmüne sabret d e, Yûnus Peygamber gibi olma" (68.el-Kalem:48) buyurmakla,Yûnus'un (A.S) diğer peygamberlerin sabrı gibi bir sabra sahip olmadığını kasdetmiştir.Bu âyette aynca,RasûluUahın Yûnus'dan (A.S) daha üstün olduğuna delâlet vardır.Çünkü Allah ona 'Yûnus gibi olmamasını" söylemiştir.
Demek ki Rasûlullah, "Beni ondan üstün tutmayın." sözünü tevazu yoluyla söylemiştir.
"Beni ondan üstün tutmayın" sözü ile, "Beni amel bakımından ondan üstün tutmayın. Onun amelinin
benden çok olması mümkündür .Beni belâ ve imtihan cihetinden de üstün tutmayın.Şüphesiz o,benden daha çok belâ ve musibetlere maruz kalmıştır." demek istemiş olması da mümkündür.
Allahu taâlânın kıyamet günü Peygamberimizi bütün diğer peygamberlerden daha yüce ve faziletli bir mevkiye çıkarması, onun işlemiş olduğu amellerinden dolayı değildir.Bilakis Allahın ona olan fazl-u ihsanından ve bunu ona has kılmasından dolayıdır.Keza onun ümmeti de mihnet (belâ,sıkıntı) bakımından ümmetlerin en kolay (rahat) olanıdır.
Allah,Rasûlünü bu ümmete,kolay olan hanîf dini (el-hanefiyyetu's-sehle) ile gönderdi ve İsrail oğulla-rındaki farzlardaki ağırlık ve boyundurukları bu ümmetten kaldırdı. Bununla beraber bu ümmet, -Allanın lütfü ile- insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmettir.[493]

15-Çelişik Dedikleri İki Hadis..

İDDİA :Rasûlullahın,MKalbinde hardal tohumu kadar kibir bulunan Cennete giremez.Yine kalbinde hardal tohumu kadar iman olan da Cehenneme girmez. [494] buyurduğunu,sonra da,"Zinâ etse de.hırsızlık etse de," La ilahe illallah" diyen Cennete girer. [495] dediğini rivayet ettiniz.Zinâ ve hırsızlık ise Allah nazarında hardal tohumu kadar kibirden daha büyük günahtır.
İşte bu,bir tutarsızlıktır.
CEVAB:Biz deriz ki:Burada herhangi bir tutarsızlık mevzuubahis değildir .Ve bu hadisler sadece, (sözü edilenlerin) hükmünm ne olduğunu ifade etmek için söylemiştir.
Hadiste kasdedilen, "Kalbinde hardal tohumu kadar imân olan kimsenin hükmü Cehenneme girmek değildir .Ve kalbinde hardal tohumu kadar kibir bulunan kimsenin de hükmü Cennete girmek değii-dir.Çünkü kibriyâ (ululukjAllahındır.başkasmın olamaz." demektir.

Bir kimse ululuk ve büyüklük hususunda Allahu taâlâ ile çekişirse, o kimsenin hükmü Cennete girmek olamaz. Fakat Allah bundan sonra ona dilediğini yapar.
Senin,küçük bulduğun bir ev hakkında,"Bu evde ümerâ (emirler) kalamaz" demen de buna benzer bir sözdür.Sen bu sözünle o evin ve emsalinin hükmünün "ümerânın orada kalmaması" olduğunu belirtmiş oluyorsun. Fakat ümerânın o evde kalması da caizdir.
Yine,"Burası,hür bir kimsenin kalamayacağı bir beldedir." sözün ile,o beldenin hükmünün,orada hür insanlann kalmaması olduğunu kasdediyorsun. Fakat hür insanların orada kalmaları da caizdir,
Rasûlullahın, "Kim bütün yıl (fasılasız) oruç tutarsa,Cehennem onu sıkıştırır" hadisi de böyle-dir.Çünkü o kimse,Allahm hediyesine ve sadakasına tenezzül etmemiş ve Allanın verdiği ruhsat ve kolaylıkla amel etmemiştir. Ruhsatı terkeden ise azimeti terke-den gibidir.Her ikisi de -şayet Allah cezalandıracak olursa- cezaya müstehakür.
"Kim bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası,içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir. " (4.en-Nisâ:93) ayeti de böyledir.Yani:O kimsenin hükmü Cehennem üe cezalandınlmaktır.Fakat Allah dilediğini yapar .Allah,-Ebû Hurayra hadisinde de belirtildiği gibi-kime bir amel karşılığında sevab vâdetmiş-se,onu verir.Kime de bir amel karşılığında onu cezalandıracağını bildirmişse.bu hususta Allah dilediğini yapar, (ister cezalandırır, isterse affeder) [496]
Bana İshak b. İbrahim eş-Şehîdî tahdis etti (ve) dedi:Bİze Kurayş b. Enes haber verdi (ve) şöyle de-di:Amr b.Ubeyd'i (80-144)[497] şöyle derken işittim: "Ben kıyamet günü getirilirim ve Allanın huzurunda durdurulurum. (Allah) bana: "Niçin katil Cehennemdedir, "dedin? der.Ben de:"Ey Rabbim bu (nun böyle olduğu)nu sen söyledin"derim,dedi ve"Kira bir mii'mini kasden öldürürse,onun cezası.içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir."ayetini okudu.Ben ona -ki evde benden küçük olan yoktu-;Eğer sana Allah.ben, "Doğrusu Allah kendine eş koşulmasını bağışlamaz.Ondan başkasını dilediği kimse İçin bağışlar ve mağfiret buyurur." (4.en-Nisâ;48) dedim.Sen benim,onu (katili) bağışlamak istemeyeceğimi nereden bildin? derse.ne cevab verirsin dedim.
Kurayş b.Enes (-209) [498]dedi ki:Benim bu sualim üzerine bana birşey diyemedi..[499]

16-Kur'an'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...

IDDIÂ: iz,adamın birinin oğullanna:"Ben ölünce benim cesedimi yakın ve külünü denize savurun. Ola ki Allaha kendimi unuttururumda kurtulurum)" dediğini,onların da babalarının deçliğini yaptıklan-nı.Allahın da onu(n cesedini) biraraya getirdiğini ve sonra: "Seni bu işi yapmağa zorlayan nedir? (veya bu manada birşey) dediğini ve o adamın da:"(Beni bu işe zorlayan) senin korkundur,Yâ Rab..!" dediğini ve Allanın da onu bağışladığını rivayet ettiniz [500]
Halbuki bu adam kâfirdir.Allah da kafiri bağışla-maz.Nitekim Kur'an da böyle söylemektedir.
CEVAB: Biz deriz ki:"(ola ki) Allahı şaşırtırım (=udıHu'llâhe) sözünün manası, "(Ola ki) Allaha kendimi unuttururum."demektir.Nitekim sen,"şunu şunu unuttum" veya "şunu unutturdum" (=daleltu keza ve keza, adleltuhu)" dersin.
Cenab-ı Hakkın"(Musa) dedi ki:Onların İlmi Rabbimin katında bir kitaptadır.Rabbim hata etmez (şaşırmaz) ve unutmaz." (2O.Tâ-Hâ:52) ayeti de böyledir .Yani Rabbim hiçbir şeyi kaçırmaz demektir.
Bu klmse,Allaha iman etmiş.O'nun varlığını kabul eden,O'ndan korkan bir adamdır .Ancak Allanın sıfatlarından birini bilmemektedir.Adam,cesedi yakılıp rüzgarda savrulunca.Allahtan kurtulabileceğini zannetmiştir .Allah da kendisinin tevbîhini (azarlamasını) bildiği ve azabından korktuğu için, o adamın.ken-disinin sıfatlarından birini bilmemesini aivetmiştir.
Allanın sıfatlan hakkında bazı müslümanlar da hatâ'ya düşebilir.ancak bu gibilerin Cehennemlik olduklarına hükmedilemez.Sadece onların hükmü.on-ları ve niyetlerini en iyi bilene (Allaha) bırakılır. [501]

17-Kur'ân'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...

İDDİA: Rasûlullahm,"Kİmtİntikamalırkorku-suyla.yılanlan öldürmeyi terkederse,şüphesiz küfre girmiş olur. [502]dediğini rivayet ettiniz Halbuki Allah (C.C):"Eğer siz,yasak edildiğiniz günahların büyüklerinden sakınırsanız,sizin diğer kabahatla-rınızı örteriz."(4.en-Nisâ:31) buyurmaktadır.
Eğer bu bir günah ise ,küçük günahlardandır.O halde siz,"Zina eden ve hırsızlık eden bir kimsenin La İlahe illallah derse mümin olduğunu ve Cennete gireceğini.[503] rivayet edip dururken.biz bu şahsı nasıl küfürle itham edebiliriz? Sonra da (bu rivayetinize rağmen) yılanları öldürmeyi terkettiğinden dolayı bir kimseyi tekfir ediyorsunuz.Bunda çelişki ve tutarsızlık vardır.
CEVAB: Biz deriz kİ:Burada ne bir çelişki ne de tutarsızlık vardır.Burada,yılanı öldürmenin.kişiyi küfre götürecek büyük günahlardan olduğu hususu kasdedümemiştir.Büyük günah.intikam alır korkusuyla yılanı (öldürmeyi) terketmektir.Bu ise Cahiliyye inançlarından idi. Cahiliyye araplan derlerdi ki;Bir yılan öldürüldüğünde,cinler o yılanın intikamını almak isterlermiş.Bazan katili Öldürür,bazan aklî dengesini bozar,bazan da katilin çocuğunu öldürürlermiş...
İşte Rasûlullah, (bu hadisiyle) onlara bunun asılsız olduğunu bildirmiş ve kim buna inanırsa küfretmiş olur.demiştir.Bu sözüyle bizim de anlattığımız üzre onun batıl fesılsız) olduğuna inanmayı kas-detmiştir.
Küfür bize göre iki kısımdır.
Birisi,dinin asıllarından (esaslarından) birinin meselâ Allah'ı {C.C),peygamberlerini, kitaplarını veya yeniden dirilişi inkar etmek gibi.İşte bu esaslardır ki, bunlardan herhangi birini inkar eden bir kimse.İslam cemaatından çıkmış olur.Ölürse.müslüman akrabaları ona mirasçı olamaz.cenaze namazı da kılınmaz.
Diğeri iscdinin fürûundan bir fer'i {dinin aslından olmayan birşeyi) tevil yoluyla inkar etmek,Kade-ri.mestlere meshetmeyi,(bir defada yapılan} üç talâ kın vukuunu ve buna benzer şeyleri inkâr etmektir.Bu inkar ile İslamdan çıkılmış olmaz,bunlardan birini inkar edene de kâfir denmez.Tıpkı münafiğa,iman etti denilip de mü'min denilmediği gibi. [504]

18-Aklın .Müşahâdenîn (Gözlemin) , Kur'ân Ve Hadisin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİÂ RasûlullarTm (S.A.V)"Benim bu minberi m, Cennet kapılarından bir kapı üzerindedir[505]ve "Benim kabrim ile minberim arası,Cennet bahçelerinden bir bahçedir. [506] buyurduğunu rivayet ediyorsunuz...
Halbuki Allah, "Sidretu'l-müntehâ'mn yaninda..Me'vâ Cenneti onun yanındadır."(53.en~Necm: 14-15) ve ..".eni göklerle yer kadar olan Cennete (koşun).O Cennet müttakiler İçin hazırlanmış-tır.(3.Âl-i İmrân: 133) buyurmaktadır.
Yine pekçok hadiste de Cennetin yedinci kat gökte olduğunu rivayet ettiniz. [507]Bu ise çelişki ve tutarsızlıktır. **CEVAB:**Biz deriz ki,burada ne bir tutarsızlık ne de bir çelişki vardır.Çünkü Rasûlullah,"Kabrim ile minberim arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir" sözü ile.buramn bizzat Cennet olduğunu kasdetme-miştir.O ancak burada kılınacak namazın ve zikrin insanı Cennete götüreceğini, onun Cennetten bir parça olduğunu.minberinin Cennet kapılarından bir kapı üzerinde olduğunu kasdetmiştir. (Hadisteki kapı, ya-ni)"et-tur'a,kanal ağzına denir.Yani:Benim minberim sadece Cennete açılan bir kapıdır, demek olur.
EBÛ MUHAMMED:Bize Ebul-Hattâb tahdis etü (ve) dedijBize Bişr b.el-Mufaddal haber verdi (ve) de-di:Bize Gurfa'nın mevlâsı Amr b. Abdillah,Eyyûb b. Hâlid el-Ensârî'den haber verdi. (Eyyûb) dedi ki:Ensâ-rdan Câbir b. Abdillah (RA) dedi ki:Rasûlullah çıka-geldi ve "Cennet bahçelerinde yayılınız" dedi.Cennet bahçeleri nerede Yâ Rasûlullah ?" dediler."Zikr meclisleridir, "buyurdu.
Bu o'nun başka bir hadisindeki: Hastalan ziyaret eden Cennet yollan üzerindedir." sözü[508]gibidir. (Hadisteki)el-Mahârif "yollar" demektir, tekili "Mahrefe" dir.
Ömer b. el-Hattâb'm (RA) "Sizi develerin yolu gibi (=misli mahrafeti'n-naam) bir yol üzerinde bırakıyorum, "sözü de böyledir.Mahrafe,yol demektir.
Rasûlullah sadece,hasta ziyaretinin Cennete girmeğe vesile olacağını ve sanki Cennete giden bir yol olduğunu kastetmiştir.Zikir meclisleri de böyle-dir.Cennet bahçelerine girmeğe vesiledir,(yani) o bahçelerdendir.
Ammâr b. Yâsir'in (-37) [509]"Cennet bârikaların altındadır." sözü-kılıca mecazen bârika (=şimşekli bulut)denir-ve "Cennet kılıçların gölgesi altındadır. [510] sözü de böyledir...Burada Cihadm-sankİ Cennet onun altında imişçesine -Cennete vesile olacağı kasdolunmaktadır. Bazıları Rasûlullahın kabri ile minberinin arası.Cennet bahçelerinden bir bahçenin hizasındadır ve minberi de Cennet kapılarından bir kapı üzerindedir, diyebilirler ve bu suretle.kabri de minberi de Cennetten addedebilirlerse de, birinci görüş ,benim nazarımda daha güzeldir-Allah en iyi bilendir[511]

19-Mütenâkız (Çelişik) Dedikleri İki Hadîs...

İDDİÂ: Rasûlullahın "İmamlar Kureyş kabilesinden olur.[512] buyurduğunu ve Hz.Ebûbekirin de Sakîfetu beni Sâıde (hadisesi) günü.Ensâra karşı bu hadisi delil olarak ileri sürdüğünü rivayet ettiniz. [513]
Sonra da Hz.Ömer'in/vefatı esnasında:"Ebû Hu-zeyfe'nin kölesi Salim hayatta olsaydı hiç tereddüd etmezdim." dediğini rivayet ettiniz.
Sâlim,Ebû Huzeyie'nin azadlı kölesi değildi.Sa-dece Ansâr'dan bir kadının kölesi idi.Kadm onu azad edip,yetiştirmişti.Ebû Huzeyfe'ye nisbet edilmesi ise aralarındaki anlaşma (hılı) dan dolayıdır.
Siz (Hadis ehli] imameti, Ensâr'in azadh kölelerine layık gördünüz.
Eğer Salim Kureyş'in kölesi olsaydı, mümkündür ki siz.bir kavmin azadlı kölesi onlardan ,o kavimden sayılır diyerek delil getirirdiniz.
Bu ise bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki:Bu sözde herhangi bir çelişki yoktur.Şayet Hz.Ömer, "Eğer Salim hayatta olsaydı, onu sizin üzerinize vali ve başınıza emir yapmakta tereddüd etmezdim." demiş olsaydi.o zaman çelişki olurdu.Hz.Ömer'in "...hiç tereddüd etmezdim." sözünün onların anladıklarından başka bir mana ifade etmesi mümkündür.
Zira Hz. Ömer'in .Rasûlullahın kendilerini Cennetle müjdelediği Aşere-i Mübeşşere ve Muhacirlerin seçkinleri varken,halife seçimini onlardan birini seçecek bir şûraya havale etmemesi ve Sâlim'i (R.A) halife seçmekte tereddüt etmemesi hiç düşünülebilir mi?Bu, hatalı bir söz ve kısır bir görüştür.
Lakin Hz.Ömer, halife seçilmesini onların aralarında yapacaklan meşverete havale edince, onlar kendilerinden birini imam seçesiye kadar namaz kıldıracak bir imam tayin etmek istedi. Seçim için onlara üç gün mühlet verdi. Oğlu Abdullaha da onlara (şûra heyetine) biran evvel seçimi yapmalarını söylemesini emretti, ve Sâlim'i hatırlayarak "Eğer hayatta olsaydı, hiç tereddüt etmezdim." dedi. el-Cârud el-AbdTyi de hatırlamış ve "Eğer Abdu'1-Kays oğullarından Uaymiş (= A'meşcik) hayatta olsaydı, onu öne geçirirdim." demiştir."..onu öne geçirirdim" sözünde Hz.Ömer'in Salim hakkında (el-Cârud gibi) onu namaz kıldırması için imam yapmayı düşündüğüne deiiî vardır.
Sonra Hz.Ömer Suheyb b.Rûmi üzerinde karar kılmış ve Ashab ittifak edip, içlerinden birini seçinceye kadar (namaz için) imamlık yapmasını ona emretmiştir [514]

20-HABER VE İnazarın (RİVAYETLERİN VE AKLIN) YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...

İDDİA;Rasûluüahm "Güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Binaenaleyh, güneş doğarken namaz kılmayınız. [515] buyurduğunu rivayet ettiniz.
Siz, (bu rivayetinizle) şeytanın göklere kadar varan boynuzlan olduğunu,yeryüzünden kat kat büyük olan güneşin de onun iki boynuzu arasında hareket ettiğini kabul etmiş oluyorsunuz.
Siz-bununla beraber- bir de şeytanın,insanın damarlarında dolaştığını[516] kabul ediyorsunuz.Bu iki durumda şeytan,hem herşeyden daha latif (ince) ve hem de herşeyden daha büyük olmuş oluyor.
Güneş doğarken namaz kıhnmamasma sebep olarak da güneşin.şeytanın iki boynuzu arasından doğmasını'gösteriyorsunuz.
Güneşin, şeytanın iki boynuzu arasında hareket etmesiyle Allah için namaz kılmanın ne alakası var?Bunda,Allah için namaz kılmaya mani olacak ne var?
CEVAP:Biz deriz ki:Onlann bu hadisi inkar et-meleri,onların, şeytanların ve cinlerin varlığına,Allahın onların terkiblerinde halden hale geçmelerini mümkün kılmasına,cin ve şeytanların bazan bir ihtiyar suretinde.bazan bir genç sûreünde.bazan ateş.ba-zan köpek,bazan bir yılan şeklinde görünmesine,ba-zan göklere ulaşıp.bazan kalplere girdiğine.bazan da insanın damarlarında dolaştığına inanmadıklarından dolayı ise onlar,Kur'ân'ı ve bu hususta Rasûlullahtan ve geçmiş peygamberlerden gelen haberleri,ewelki mukaddes kitapları ve geçmiş ümmetleri inkar ediyorlar demektir.Çünkü Allahu taâlâ Kur'ân'm'da şeytanların gökyüzünde kulak hırsızlığı yapabilecekleri yerlerde oturduğunu ve kendilerine yıldızlar atıl(alarak yakıl)dıklanm haber vermektedir.
Allahu taâlâ şeytanm-bize görünmediği halde-"Onlan (insanları) gerçekten saptıracağım,kendi Ierini uzun emellere düşürüp, olmayacak kuruntularla aldatacağım ve elbette onlara emredeceğim de, davarlann kulaklarını (putlara adamak üzere) kesip yaracaklar. Çaresiz onlara emredeceğim de Allah in yarattığım (puilaştırarak, aslından çıkararak) değiştirecekler. "(4.en-Nisâ: 119) dediğini bize haber vermektedir. Eğer Allahın kendisine verdiği bir kuvvet ile insanın kalbine girmiyorsa- Allahu teâlânın da dediği gibi- bütün bunları şeytan bize nasıl emredebilir, nasıl bize vesvese verebilir, nasıl bizi kuruntulara sevkeder ve bizi uzun emellere düşürebilir?
Hadiste de, şeytanın bir kere Neci d'1 i bir ihtiyar suretinde, bir kere kurbağa, bir kere de yılan şeklinde görüldüğü rivayet edilmektedir.
Allahu taâlâ bizlere rical (= erkekler) dediği gibi cinlere de "erkekler" adını vermiştir. Allahu taâlâ şöyle buyurmuştur:" Doğrusu insanlardan bazı erkekler, Cinlerden bazı erkeklere sığmıyorlardı." (72, el-Cinn: 6).
Hûru'1-ayn (Cennet hurileri) hakkında da Allahu taâlâ: "Bu (Cennetteki) kocalarından önce kendilerine ne bir insan dokunmuştur ne de bir cânn (cin)" (55. er-Rahmân:56) buyurmuştur. Bu ayet, insanların cinsi münasebette bulunması gibi, cinlerin de cinsi münasebette bulunduklarını gösterir.
EBÛ MUHAMMED: Biz bu kitapta zındıklara ve Allahın ayetlerim, Peygamberlerini yalanlayan inkarcılara cevap vermeyi gaye edinmedik. Bizim maksadımız, sadece müslümanlardan olduğunu söyleyip de, hadislerde tutarsızlık, çelişki ve muhal (akıl dışı) şeyler bulunduğunu iddia edenlere cevab vermektir.
Eğer, aklı almadığı, güneşin şeytanın iki boynuzu arasında doğmasından dolayı namazı terketmede bir mana göremediği için bu hadisi inkar ediyorsa, biz-AUahın izniyle-onun aklına yatacak, onun beğeneceği ve onun nazarında akıl dışı olmayacak olan manayı kendisine gösteririz.
(Rasûlullah)güneş doğarken.namaz kümamayı ancak sununun için menetmiştir. Çünkü ateşe tapanlar bu vakitte güneşe secde ederler.
Geçmiş ümmetlerden pekçoğu güneşe ibadet ve secde etmişlerdir.Bu kavimlerden birisini Allah bize Sebe' (Sabâ) melikesinin kıssasını hikaye ederken zik-retmiştir.Bu kıssada Hüdhüd .Süleyman' a (A.S):"Onu (Sabâ melikesini)ve kavmini Allâha değil,güneşe tapıyorlar buldum. Şey tan onların amellerini kendilerine güzel göstermiş."(27.en-Neml:24) der.
Araplar içersinde de güneşe tapan,ona ta'zim eden ve ona "ilahe" diyen bir kısım insanlar vardı.(Me-selâ) el-A'şâ,güneşi kasderek şöyle demiştir:
"Ona yakın bir şekilde İlâhe'nin önünde eğildiğimde duyduğum korku gibi bir korku duymadım."
Kıraat imamlarından kimisi,"Musayı ve kavmini fesadçıhk yapmaları ve Musa'nın hem seni.hem de senin taunlarım terketmesi için mi bu yerde bırakacaksın. "(7. el-A'raf: 127) ayetindeki ilahlar manasına olan "âlihe" yi, "ilahe" olarak okumuştur.Bu takdirde mana"..hem seni,hem de taptığın güneşi terketmesi..."şeklinde olur.
Rasûlullah da.güneşe tapanların güneşe taptıkları vakitte bizim namaz kılmamızı istememiş ve şeytanların veya iblis'in o vakitte güneşin doğduğu yerde bulunduğunu, onların güneşe secde etmekle iblise (veya şeytana) secde etmekte ve ona uymakta olduklarını bize bildirmiştir.
Rasûlullah karn (=boynuz) sözüyle.onlarm zihinlerinde tasavvur ettikleri sığır veya koyun boynuzu gibi bir boynuz kasdetmemişür.Burada boynuz başın bir tarafıdır. Başın iki tarafi.yanı vardır.
Bana kalırsa başta boynuzun çıktığı yerden çıkan boynuz'a bu ismin verilmesi sadece birşeye.onun bulunduğu yerin isminin verilmesinden ibarettir.Tıpkı bunun gibi arapiar da bir şeyi, onun yerinin ismi ile veya kendisinin sebebi ile isimlendirirler.
{Meselâ Araplar) "fulan kesik bacağını kaldırdı" derler ve bununla "sesini yükseltti" demek isterler. Çünkü adamın birisinin ayağı kesilmiş ve o da kopuk ayağını kaldırıp onunla yardım istemiş. Bu sebeple sesini yükselten kimseye de "..kesik bacağını kaldırdı. demişlerdir. Bu gibi şeyler araplann konuşmalarında pekçoktur.
Maşrık (doğu) ciheti hakkındaki "Şeytanın boynuzu işte buradan çıkar" hadisi de böyledir. Bu sözüyle, bu sözü işitenin aklına gelen sığır boynuzu gibi bir boynuz kas-detmemektedir. Ancak "Şeytanın başı işte buradan çıkar" demek istemektedir.
Vehb b.Munebbih {34- 114) [517] de Zulkarneyn hakkında söyle derdi: "O İskenderiyye halkından biridir. İsmi el-îskenderus'dur. [518] Bir rüya görmüş, rüyasında güneşe yaklaşmış ve onun biri şarkta ve diğeri garbta olan iki boynuzundan tutmuştur. Sonra rüyasını kavmine anlatmış, kavmi de ona "Zulkarneyn = iki boynuzlu" ismini vermiştir. "O, güneşin iki boynuzunu tutmakla, güneşin iki tarafından tuttuğunu söylemek istemiştir.
Aynı şekilde saç örgülerine de karn (= boynuz) denilir. Saçın her bir örgüsü bir karn (= buynuz)dur. Bundan dolayı Rumlara da "Zâtu'I-kurim (boynuzlular)" denilmiştir. Bununla onların saçlarını uzattıkları kasdedilmiştir.
Rasûlullah da bize, güneşin doğuş vaktinde, güneşe tapanların ona secde ettiği zamanda şeytanın, güneş ile beraber meylettiğini, güneşin şeytanın başının bulunduğu cihetten hareket ettiğini bildirmek istemiş ve güneşe tapanların küfre girdikleri .güneşe ve şeytana taptıkları bu vakitte namaz kılmamamızı emretmiştir.
Bu,bizim bilemiyeceğimiz ve bizim ancak bize bildirildiği kadar bilebileceğimiz bir husustur.
İşte sana anlattığım şeyler, hadisin tevilini mümkün kılan ve onu çirkinlikten uzaklaştıran şeylerdir .Vallâhu alem...
İnkarcıların bu ve benzeri inkarlarını ileri sürmeleri ancak onların,görmedikleri varlıkları, gör dükleri varlıklar gibi zannetmelerinden .(görmedikleri)bu varlıkları kendileri ve canlı ve cansız şeyler gibi tasavvur etmelerinden ve cismi, cüssesi olan varlıklar hakkındaki hükümleri, ruhanî varlıklar hakkında da tatbik etmeğe kalkışmalarından dolayıdır..
Meleklerin, omuzlarında Arşı taşıdıklarını, ayaklarının ise yeryüzünün en aşağısında olduğunu duydukları zaman.görmüş oldukları şeylere aykırı olduğundan bunu yadırgarlar ve "Bu meleklerin bedenle-ri,gökleri ve arasını .yeryüzünü ve onun üzerini.biz herhangi bir İz görmememize rağmen nasıl geçebilirler? Bu büyüklükte bir yaratık nasıl düşünülebilir? Omuzları ve ayakları olan rûhânî varlıklar olur mu? derler.
Cebrail'in Peygamberimize (S.A.V) bazan a'râbî (bedevi) sûretinde,bazan (Ashabdan) Dıhyetul-Kelbî sureünde,bazan genç bir delikanlı suretinde ve bazan da iki kanadı ile şark ile garb arasını kaplamış bir halde geldiğini işitince."(Cebrâil) bir şekilden diğer bir şekle nasıl girebilir? Nasıl olur da cisminde.bedeninde ve sıfatlarında bir artma olmaksızm.bazan son derece küçük.bazan da son derece büyük olabilir?"derler. Çünkü onlar gözleriyle ancak bu şekilde {cisim ve sıfatlarda bir artma ile birlikte büyüyen) şeyleri görmektedirler.
Şeytanın Âdem oğlunun kalbine girdiğini ve ona gizlice vesvese verdiğini işitince de,"(Kalbe] nereden giriyor?Bir cisimde (bedende) iki ruh mu birleşiyor? Damarlarda nasıl dolaşıyor?' derler.
EBÛ MUHAMMED: Eğer onlar görmedikleri şeyleri, Allahın kudretinin eseri olan gördükleri şeylere mukayese etselerdi; yeryüzünü ve yeryüzündeki varlıkları yarattığı andan beri, yeryüzünün sularını denize akıtanın -kî bu sular denizde bir artış veya azalma hasıl etmeksizin denize dökülürler, ve eğer bu yer yüzü sularından Dicle, .Fırat ve Nil gibi bir nehir, bir ay müddetle şehirlere, köylere, mamur ve harab yerlere doğru akıtılsa, buralarda hiçbir hayat izi kalmazdı- işte onların inkar ettikleri şeylerde gücü yeten (Allah) olduğunu anlardı.
Yine, bu büyüklük ve kesafetine (ve ağırlığına) denizlerine yüksek, dağlarına ve nehirlerine rağmen, bu yeryüzünü dağlar parça parça olasıya, sular kuruyasıya, dağlar biryerden bir yere gidesiye (yani kıyamete) kadar- hareket ettirenin takdir ettiği şeylerde lütuf (bağış)ta bulunan (Allah) olduğunu;
Küçük ve zayıf olmasına rağmen, insanın gözüne, büyüklüğüne rağmen gökyüzünün yarısını, doğudaki yıldızı ve onun tam batısındaki yıldızı ve bu ikisinin arasındaki-leri görebilecek ve gözü (bakışı) ile havada beşyüz senelik mesafeyi katedecek genişliği verenin, insanın kulak memesi ile omuzu arasında bir melek yaratan (Allah) olduğunu an-Iarlardu

O halde onun inkar ettiği ile bilip kabul ettiği ve gördüğü ile görmediği arasında ne fark vardır? Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir!... [519]

21- Mütenâkiz (Çelişik) Dedikleri İki Hadis...

İDDİA: Rasûlullahm, "Her doğan fırat üzre doğar, sonra anası babası onu Yahudi veya Hristiyan yapar. [520]hadisini rivayet ettiniz.
Sonra d a, "Şaki (bedbaht yani cehennemlik) anasının karnında şaki olandır.Saîd (mesud yani cennetlik) da anasının karnında saîd olandır.[521] hadisini;nutfe,çocuğun uzuvları şekillenecek hale gelince Allanın o çocuğun ömrünü,rızkını.bedbaht veya mes'ûd olduğunu yazan iki melek gönderdiğin[522],Allanın Âdemin sırtını sıvazladığını,bir avuç (zürriyet,nesil) aldığını ve "Rahmetimle Cenne-te!",ve bir avuç daha alıp,"Cehenneme- umurumda değil !" dediğini [523] rivayet ettiniz.
Bu (rivayetler) müslümanlan tefrikaya düşüren bir tezad ve çelişkidir .Ve bununla hem kaderi redde-denler,hem de kabul edenler kendilerini savunmuşlardır.
CEVAB:Biz deriz ki:Allahın lütfü sayesinde burada ne bir tezad ne de bir çelişki vardır.
Eğer ihtilaf sadece bu hadis yükünden olsay-dı.bu hadisin manasını anladığı takdirde Mutezile,kaderi kabul edenlerden ayrılmazdı.
Fıtrat-burada-başlamak ve yaratmak demektir. "Gökleri ve yeri yaratan Ali ah a hamd olsun"(35.Fâtır: 1) âyetindeki fâtır (= yaratan) kelime-si.yer ve gökleri (n varlığını) başlattıran (yaratan) demektir.
"..insanları onun üzerine yarattığı Allanın fit-rat'ı.."(30.er-Rûm: 30) ayeti de böyledir.Cenab-ı Hak,insanlan onun üzerine yarattığı cibilleti (yaradılışı) kasdetmektedir.
"Her doğan fitrat üzre doğar"sözü ile de,babalannın sulblerinde iken insanlardan aldığı "...onları ne fişlerine karşı şahid tutarak: -Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye buyurduğu vakit onlar da "-Evet Rabbimizsin" demişlerdi." (7.el-A'râf: 172) misakmın (sözünün) alınmasını kasdetmiştir.
Gördüğüm herkes -O'na başka bir isim verse de, yahut kendi zannına göre onu Allaha yaklaştıracak olan Al-lahtan başka birşeye ibadet etse de, O'nu, O'na yakışmayan bir sıfatla tavsif etse veya Allanın o şeyden çok yüce olduğu bir şeyi O'na izafe etse dahi- mutlaka kendisinin bir sânii (yaratıcısı) ve müdebbiri (tertib ve idare edeni) bulunduğunu kabul etmektedir.
Allah taâlâda "O müşriklere kendilerini: kim yarattı? dîye sorsan, elbette "Allah" derler. (43.ez-Zuruf:87) buyurmuştur.
Bu dünyada bütün doğanlar bu ahd ve ikrar üzeredirler. Bu ahd ve ikrar da yaradılışın başlangıcında vuku bulan ve akılların yaratılması esnasında cereyan eden "hanîflik" (Tek Allaha tapmak) tir. Rasûlullah da, şöyle demiştir: "Allah tebareke ve taâlâ," -Şüphesiz ben kullarımın hepsini hanifler (tek Allaha ibadet edenler) olarak yarattım. Sonra şeytan onları dinlerinden saptırdı. Bundan sonra Yahudiler çocuklarını Yahudileştirdi, mecusi-ler de çocuklarını mecusileştirdi." Yani: Yahudilik ve tnecusiliği çocuklarına öğrettiler, buyurdu."
Birinci ikrar hüküm icabettiren veya karşılığında se-vab olan birşey değildir. Görmüyor musun, müşriklerin çocuklarından bir çocuk, ana babası ile beraber bulunduğu müddetçe, onun ana babasının dininde bulunduğuna hük-molunur. Eğer çocuk ölecek olsa, cenaze namazı kılınmaz... Sonra bu müşrik çocuğu, ana babasının himayesinden çıkar ve müslümanlardan birinin mülkiyetine girer ve çocuğun, sahibinin dini üzre olduğuna hükmolunur. Ve eğer ölürse, cenaze namazı kılınır.
Bunun ötesi (yani işin hakikati) ise Allahm ilmine havale olunur.
Bu hadis hakkında.kaderi reddedenlerle,kabul edenler arasındaki fark şudur:Fıtrat,kaderi reddedenlere göre.İslâm'dır ve onlara göre iki hadis birbirine zıttır.Kaderi kabul edenlere göre ise fitrat.yaratılırken onlardan alınmış olan ahd (sözJdür.Bu takdirde ise.iki hadis müttefik olup.birbirine muhalif değildir. Ve böylece her iki hadisin de ayn ayrı yeri olmuş olur. [524]

22-Dediklbrine Göre Sonu .Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,MBiriniz uykudan kalkınca, üç kere yıkamadan .ellerini su kabına sokmasın.Çünkü o, elinin nerede gecelediğini (gece vücudunun neresine dokunduğunu) bilemez.[525]
dediğini rivayet ettiniz.Eğer "...çünkü o,elinin nerede gecelediğini bilemez." sözü olmasaydı, bu hadis (in manası) doğru olabilirdi.Fakat hepimiz mutlaka,eli-nin; bedeninin,ayağının,kulağının,burnunun ve sair uzuvlarının gecelediği yerde gecelediğini biliriz. Olsa olsa en kötüsü bir kimse eli ile fercine (avret yerine)do-kunmuş olabilir
Eğer bir kimse uyanık iken avret yerine dokunsa bu onun taharetini bozmaz. O halde bilmediği halde dokununca nasıl olur (da bozulur)? Allah insanları bilmediği şeylerden mesul tutmaz. Çünkü uyuyan kimse,uykusunda sayıklayabilir veya karısını boşaya-bilir yahut (küfrü icabettirecek şeyler söyleyerek) küfre girebilir,iftira edebilir.komşusunun hanımı ile münasebette bulunabilir ve kendisine göre o,uykuda zina eden bir kimsedir.Sonra (uyanınca) bütün bunlardan dolayı ne dünyevi ne de uhrevi hükümler bakımından mesul tutulmaz.muâhaze edilmez...
CEVAB: Biz deriz ki:Bu akılcının (en-nazzâr) bil diği bir ise bilmediği pekçoktur.
Fıkıhçılarin çoğunun bu hadisle ve "Kim fercine (avret yerine) dokunursa abdest alsın.[526] hadisi ile amel ederek, gerek uykuda, gerek uyanık iken fercine dokunmanın abdesti icabettireceğini kabul ettiklerini bilmiyor mu?
Mamafih biz, fakihlerin bu görüşünü kabul etmemekte ve ferce dokunmaktan dolayı emredilen abdestten kasdın elleri yıkamak olduğunu, bunun da sebebinin ferclerin ha-des (küçük-büyük dışkı ve yel) ve necasetlerin çıkış yeri olduğunu kabul etmekteyiz.
Aynı şekilde ateşte kızartılan etin yenmesinden dolayı olan abdest te[527] bize göre, elleri yağdan, kızartılan ve pişirilen yemeklerden dolayı yıkamaktır.
Biz bunu pekçok yerde açıklamış ve bu hususta ki delilleri zikretmeştik.
Ferce dokunmaktan dolayı olan abdestten maksat elleri yıkamak olunca, Rasûiullahın, uykudan uyanana kaba sokmadan ellerini yıkamayı emrettiği de anlaşılmış olur. Çünkü o kimse, elinin nerede gecelediğini bilmez. Belki o, uykusunda fercine veya dübürüne (ön ve arka avret yerlerine) dokunur. Onun eline idrar damlası veya -uykudan önce cinsi münasebette bulunmuşsa- meni bulaşmasından emin olunamaz. Böyle iken elini yıkamadan önce kaba sokarsa suyu pisletmiş ve ifsad etmiş olur. [528]
Hadiste bilhassa, uyuyan kimse zikredilmiştir. Çünkü uyuyan kimsenin eli, bu yerler ve dübürüne farkında olmadan dokunur...
Uyanık olan kimse ise, bu yerlerden birine dokunduğu ve eline bir pislik bulaştığı zaman, bunun farkında olur ve durumunu bildiğinden ,elini kaba sokmadan veya yemekten ve musafaha etmeden Önce ellerini yıkar. [529]

23-Dediklerine Göre Sonü.Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...

İDDÎÂ:Rasûlullahın (S.A.V) develerin yattığı yerlerde namaz kılmaktan nehyettiğini .çünkü develerin şeytandan yaratıldığını rivayet ettiniz[530]
Rasûlullahın develerin yatüğı yerlerde namaz kılmaktan nehyetmesi inkâr olunamaz.Taabbudî (ibadetlerle ilgili) hususlarda bu câizdir.Ama bunu , devenin şeytandan yaratılmasına bağlamanıza gelin-ce:Biliyoruz ki Rasûlullah da sığırın sığırdan,aün at-tan,arslanın arslandan,sineğin sinekten yaratıldığı gi-bi.devenin de deveden yaratıldığını (meydana geldiğini! hiHrnl) bilir.
CEVABEN: Biz deriz ki:Rasûlullah olsun,başka-sı olsun devenin ancak deve yavruladığmı;ve ne bir şeytanın deve,ne de bir devenin şeytan yavrulmayaca-ğını bilir. (Rasûlullah) bize sadece, yaratılışın aslında, deve ile şeytanın müşterek bir cinsten yaratıldığını bildirmiştir.
Rasûlullahın başka bir hadisindeki,"Deve şeytanların cihetinden (tarafından) yaratılmıştır, "sözü de sana bunu gösterir.O (S.A.V) bununla.şeytanın canibini,şeytanın cihetini (tarafını) kasdetmekte-dir.Tıpkı bunun gibi,"fulan göğe vardı" denilir.Ya-ni,gök tarafma,gök canibine demektir.
Eğer şeytanın neslinden olsaydı,elbette Rasûlullah (S.A.V) devenin şeytanın neslinden veya neslinin kollarından veya soyundan yaratıldığını veya buna benzer birşey söylerdi.
Araplar dâima develerden bir cinsi,cinlere (elhûş)[531] nisbet edegelmiş ve "Cinnî deve (= îbilun hûşiyyetun)" tabirini kullanmışlardır.Bu cins deve, develerin en huysuzu ve en azgınıdır..
Araplar,cinlerin el-Hûş beldesinde bir devesi olduğuna.bu devenin insanların develeri ile çiftleştiğine ve bu vahşi deveyi yavruladığına inanırlar.
Nitekim Ru'be de şöyle demiştir:
"Develerimiz Hûş diyarından geldi."
Bu görüşe göre devenin aslının bizzat cinlerden değil de .cinlerin devesinin yavrusundan olması müm-kündür.Rasûlullah da bu sebeple,"Şeytanların canibinden.." buyurmuş tur. Yani (bizzat cinlerden değil) onların tarafından,cihetinden demektir.
Bu ancak,cinlerin ve şeytanların varlığını inkar eden ve sadece gözü ile gördüğüne ve hisleri ile idrak ettiğine inanan kimsenin inkar edebileceği bir şeydir.Bu ise,zındıklardan ve felsefecilerden"Dehriy-ye=Materyalist" denilen bir zümrenin inancı (itikadı) dır.yoksa müslümanlann itikadı değildir. [532]

24- Söylediklerine Göre Bir Kısmı Diğer Bir Kısmını Bozan Bir Hadis...

İDDİA: RasûluUahm (S.A.V) ."Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı,onların öldürülmesini emrederdim.Lâkin,onlardan sadece simsiyah olanların hepsini öldürün.[533] ve "Siyah (olan köpek) şeytandir."buyurduğunu rivayet ettiniz.
Sanki Rasûlullah (birinci) hadiste köpek cematını.bir cemaat (üinmet) oldukları için affetmekle beraber, (siyah köpeği Jsadece siyah olduğu için veya şeytan olduğu için

öldürtmektedir. Halbuki köpeklerin bir ümmet (cemaat) olmasında ise,ne onlann Öldürülmesine mani olacak,ne de öldürülmelerini gerektirecek bir illet (sebep) yoktur...
Sonra üstelik,Rasûlullahın (S.AV) Medinede.bir tane bile kalmamak üzere bütün köpeklerin öldürülmelerini emrettiğini rivayet ettiniz.Köpekler bir ümmet olduğuna göre onları nasıl öldürtebilir?Onlann ümmet olmalan.Rasûlullahı bundan menetmeli değil-miidi?
Bu durumda köpekleri affetmesinin illeü.aynı zamanda onlan öldürtmesinin de illeti olmuş oluyor.
CEVAB:Biz deriz ki:Allahu taâlânın hayvanlardan yaratmış olduğu her cins,birer ümmettir.Köpek-ler,arslanlar,sığırlar,koyunlar,kanncalar,çekirgeler
ve bunların benzerleri.insanlar gibi birer ümmettirler
Aynı şekilde cinler de bir ümmettir.Allahu taâlâ.'Terde yürüyen hayvanların ve iki kanadıyla uçan kuşların hepsi de sizin gibi ümmetlerdir.
"(6.el-En'âm: 38) buyurmuştur.Yani onlar da saban ve akşam yemek ve nzık aramakta ve öldürücü şeylerden korunmakta biz insanlara benzerler,de-mektir.
Cinler de böyledir .Allah onlara,bize hitâb ettiği gibi hitâb etmiş ve"Ey insan ve cin t oplululuğu! içinizden size (ayetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşmakla uyaran) peygamberler gelmedi mi?" (6.el-En-âm:130) buyurmuştur.Eğer Rasûlullah,hangi halde olursa olsun köpeklerin öldürülmesini emretmiş olsaydı.bir ümmet yok olur.izi eseri kaybolur-du.Köpekler ise, avcılığına ilave ten, insanların evlerinin beklenmesinde.hayvanların ve ekinlerin korunmasında birçok faydalar sağlar. Çünkü bedevilerin ve ıssız ve çorak yerlerde yaşayanların çoğu sabah ve akşamlan karınlarını ancak köpekler sayesinde doyururlar..Nitekim Allâhu taâlâ da "...avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin.."(5.el-Mâide:4) buyurmuştur.Bu ayette Allahın,köpeği çeşitli faydaları için yarattığına delâlet vardır.
Ebû Ubeyde (Ma'mer b.el-Musennâ) (-209) [534] anlatırdı:Iki adam yolculuğa çıkmişlar.Birisinin yanında köpeği varmış .Hırsızlar bunlara hücum etmiş ve bu İki kişiden birisi onlarla mücadele etmiş ve yenilerek yakalanmış.Sonra başı dışarıda kalmak üzere toprağa gömülmüş.Kargalar ve yırtıcı kuşlar gelmişler, onu parçalamak ve gözlerini oymak için etrafında dönmeğe başlamışlar .Adamın yanındaki köpek bunu görünce,onun etrafindaki toprağı eşelemeğe başlamış ve onu oradan çıkarmış.Arkadaşı ise daha önce kaçmış ve onun yardımına koşmamış. (Ebû Ubeyd sözüne devam ederek şöyle demiştir:)Şâir bu hadise hakkında:
"Komşusu ve arkadaşı ondan kaçıyor,
Dövdüğü köpeği ise onun toprağım eşiyor." demiştir.
Fenalık edilerek dövülüp kovulmasına rağmen-sahibini korumak (köpeklerden başka] hiçbir hayvanda yoktur. Köpeklerin bu meziyeti hakkında anlatılanlar pekçoktur ve doğrudur.Biz bunlan anlatıp sözü uzatmak istemiyoruz. :
İbnu Abbâs 'm (R.A) da "Köpekler el-hınn'dan,[535] bir ümmettir. Onlar cinlerin zayıf olanlarıdır.Yemekte iken yanınıza gelirlerse,onlara yiyecek verin.El-bette onların da nefisleri vardır.- yani:onların gözleri; vardıranların da canı çeker" buyurduğu gibi köpekler, Cinlerden veya yırtıcılardan bir ümmet olmaktan hâlî değildir.
Nefs.göz manasına (da) gelir.Nitekim falana nefs yani nazar değdi, denilir.
Yine İbnu Abbâs :'Yılanlar, cinlerden mesholu-nanlardır. Tıpkı maymunun İsrail oğullarının mesho-lunmasından meydana gelmesi gibi.Aynı şekilde köpeklerin de böyle (mesholunmuş cin) olması uzak (bir j ihtimal) değildir.
İşte bu gibi hususlar düşünce,kıyas ve akılla kavranamaz.Ancak Rasûlullahm veya Rasûlullahı görüp işitenlerin (Ashabın) söylediklerivle anlaşılabilir. Çünkü onlar bu gibi meselelerde ancak Rasûlullahtan veya Rasûlullahı işiten birinden işittikleri ile veya geçmiş mukaddes kitapların doğru haberleri ile . hüküm verirler.
Bu husus farzlarla veya sünnetlerle ilgili bir me- ; sele değildir.Köpeklerin yırtıcı hayvanlardan.cinlerden veya memsûh (mesholunmuş) olmasından dolayı bize herhangi bir kusur veya noksanlık gelmez.
Eğer yırtıcı hayvanlardan is'e.o zaman sadece onlardan siyah olanların öldürülmesini emretmiş ve onların şeytan olduğunu söylemiştir. Çünkü köpeklerin simsiyah olanları,insanlara en zararlı olanı ve en ısırganıdır. Kuduz hastalığı da ençok onlarda olur.Üstelik o faydası en az olan ve bekçiliği en kötü olandır.Avlan-maktan en uzak (kabiliyetsiz) olan ve en çok uyuklayan da odur.
(Siyah köpek) şeytandır" sözü ile Rasûlul-lah,onun köpeklerin en kötüsü ve en şerlisi olduğunu ifade etmek istemiştir.Tıpkı,"Falan azgın bir şeytandan başka birşey değildir.","O ancak parçalayıcı bir arslandır.","O parçalayıcı bir kurttur."denildiği gi-bi.Bu sözlerle sadece,o kimsenin bunlara benzediği kasdedilir.
Eğer köpek cinlerden ise,veya cinlerden memsuh (meshedümiş) ise,bu takdirde "Köpeklerin siyahı,şey~ tanlarıdır.Onları zararlarından ötürü öldürün."de-mek istemiştir. Şey tan ise cinlerin azgın ve isyankar olanlarıdır.el-Hırın ise, cinlerin zayıf olanlarıdır ve cinlerden daha zayıftır.
Rasûlullahm Medine'nin köpeklerini öldürtme-sine gelince:Bunda onun"Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı,onlann öldürülmesini emreder-dim."sözünü nakzedecek birşey yoktur.Çünkü Medine O'nun zamanında meleklerin vahiy indirdiği yer idi.Meleklerin ise,içinde köpek veya resim bulunan eve girmediği Rasûlullahtan rivayet edilmiştir.
Bana Muhammed b.Hâlid b.Hıdâş tahdis etti (ve) dedi:Bana Müslim b.Kuteybe,Yûnus b.ebî İshak'dan,o da Mucâhid'den ,o da Ebû Hurayra'dan (R.A),o da Rasûluüahtan (S.A.V) tahdis etü ki (Rasûlullah) şöyle buyurmuştur:ıCebrâîl bana "Dün gece senin huzuruna girmekten beni ancak,evinin kapısındaki resimli örtü ve evindeki köpek menetmiştir.Emretde köpeği çıkarsınlar."dedi.[536]
Bahsi geçen köpek ise.Hasan ve Hüseyin'in (RA) sedirlerinin (en-nadad) altında duran yavru (enik) idi.
Bu (hadis) aynı zamanda köpeğin.evlerde olduğu gibi, şehirlerde de bulundurulmasının mekruh görüldüğüne delildir. Rasûlullah da .köpeklerin tamamen öldürülmesini veya hiç olmazsa Medine'ye yakın olanlarının azaltılmasını emretmiş,mel eklerin iniş yerine ve vahyin nüzul ettiği yere uzak olan diğer köpeklere ise dokunmamıştır.
EBÛ MUHAMMED: en-nadad,sedir demektir. Çünkü elbiseler onun üzerine dürülüp.yerleştirilir.fyani yerleştirmek manasına gelen (nadade) filinden müştakdır). [537]

25-Dediklerine Göre Başı Sonunu İfsad Eden (Bozan) Bir Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahın,"Beş fâsık vardır ki Harem (Mekke hududlan) dâhilinde de,bu hududlann haricinde de ÖIdürülür:Karga,çaylak veya akbaba, köpek .yılan ve fare ... [538]
Eğer,"...şu beş hayvanı ve onlara,Üaveten şu beş hayvanı da öldürün." demiş olsaydı.bu taabbudî (ibadetlerle alâkalı) bir hüküm olduğu için öldürülmeleri caiz olurdu.Ama mezkûr hayvanların.fâsık oldukları' için öldürülmesine gelince, bu caiz değildir. Çünkü fisk veya hidayeti bu gibi şeyler için düşünmek uygun değildir.Yılan ,çıyan,yırtıcı hayvanlar ve kuşlar şeytan değildirler .Yahut kendisi için fisk (günah) ve hidayet sözkonusu olan insan veya cin de değildirler.
CEVAB: Biz deriz ki:Yılan,çıyan,yırtıcı hayvanlar ve kuşlar için,isyan veya tâatın mevzubahis olamayacağına dair bir itikad (inanç) Allah'ın kitabına (Kur'an'a),Peygamberlerine,ve Allah'ın gönderdiği geçmiş kitaplara muhalif bir inançtır.Çünkü Allahu Te âlâ bize Süleyman 'dan (A.S),onun,(hüdhüd) kuşufnu) göremeyince,Hüdhüd'ü neye (yerinde) göremiyo-rum.yoksa gâiblerden rai oldu?Ya (gecikmesine dâir) açık bir mazeret getirir,ya da mutlaka onu şiddetli bir azaba maruz bırakınm.veya onu keserim." (27.en-Neml:20,21) buyurduğunu haber vermiştir.
Âyetteki "..açık bir delil" den maksat, açık bir mazeret ve kayboluşunun ve gecikmesinin sebebidir. .
Süleyman'ın (Â.S) hüdhüd'e ancak bir günahtan veya isyandan dolayı azab etmesi caizdir.Günahlara ve isyankârlıklara,fisk denilir ve âsî denilmesi caiz olan bir kimseye fâsık demek de caizdir.
Sonra Allahu taâlâ,Hüdhüd'ün,Süleyman'dan (A.S).özür diledikten sonra"Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana Sebe'den çok sağlam ve iyi haber getirdim.Ben bir kadın buldum.Sebe' halkına padişahlık yapıyor,kendisine herşey verîl-miş.Muhteşem bir de tahtı var.Onun ve kavminin Allah'a değil,güneşe taptıklarını gördüm.Şeytan onlara amellerini güzel göstermiş.böylece kendilerini hak yoldan sapıtmış da .doğru yola giremiyor-lar.(Şeytan onlara amellerini güzel gösterdi ki) göklerde ve yerde gizli olanı meydana çıkaran.giz-ledikleri ve açıkladıkları şeylerin hepsini bilen Allah'a secde etmeslnler.(23.en-Neml:22-25) dediğini hikâye etmiştir.
Eğer bu (kıssa) hukemâ sözü olsaydı,hele Peygamber sözü olsaydı bile,yine de güzel bir söz, etkileyici bir nasihat ve apaçık bir delil olurdu.Bu durumda hüdhüd'ün muti (itaatkâr),âsî.fâsık ve muhtedî (hidayete ermiş) olması nasıl caiz olmaz..!
Yine Cenâb-ı Hak,bu sûrede (en-Neml) karıncadan bahsederken şöyle byurmuştur:"Süleyman,ba-bası Dâvuda vâris oldu.ve dedi ki:"Ey insanlar bize kuşdili öğretildi."(27.en-Neml:16) Burada Süleyman (A.S) kuşların insanlar gibi konuştuğunu söylemektedir.
Yine Allah'u taâlâ:"Nihayet karınca vadisine varınca,bir karınca şöyle dedi:Ey karıncalar ...ilâh"(27.en-Neml: 18) buyurmuş ve burada karıncalan insanlar gibi konuşturmuştur.
Aynı şekilde"Hiçbir varlık yoktur ki, O'nu hamd ile teşbih etmesin.Fakat siz onların teşbihini anlayamazsınız!"(34.Sebe:10) ve "Ey dağlar ve kuşlar, Dâvud ile beraber teşbih edin." (34,Sebe; 10) buyurmuştur.
EBÛ MUHAMMED :Tevratta da şunu oku-dum:Nûh (A.S) (tufandan)kırk gün sonra yapmış olduğu geminin penceresini açmış, sonra kargayı salmış. Karga gitmiş ve sular yeryüzünden çekilinceye kadar dönmemiş..Bunun üzerine tekrar tekrar güvercini göndermiş .Akşam olunca güvercin,gagasında bir zeytin yaprağı ile dönmüş.Nûh (A.S) da bundan, yeryüzünde suyun azalmış olduğunu anlamış, Nûh (A.S.) da Allah'a güvercinin boynuna (renkli tüylerin meydana getirdiği) bir gerdanlık ve ayaklarına da renk(li tüylerden süs) vermesi için dua etmiş.
EBÛ MUHAMMED: Yine Tevratta, Allah'ın, yarattığı zaman Âdem'e: "Firdevs (cennetin)in ağaçların^ dan dilediğin (meyvayı) ye. Ancak hayır ve şer ilmi ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün ölürsün. -Yani: -Ölen bir kimsenin haline dönersin-" demiş olduğunu okudum.
Yılan, karada yaşayan hayvanların en kötüsü [539]idi. Kadına (Havva'ya) "eğer o ağaçtan yerseniz, ikiniz de (asla) ölmezsiniz. Gözleriniz açılır. Birer (ölümsüz) ilah olursunuz. Hayrı ve şerri bilirsiniz" dedi. Kadın ağacın meyvasmdan alıp yedi. Eşine de yedirdi. Bunun üzerine ikisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak bir halde olduklarım anladılar. Hemen incir ağacının yapraklarından aldılar ve onlardan izar (vücudun alt kısmını örten elbise) yaptılar.
Sonra ortalık aydınlanınca Âdem ve eşi Cennetteki bir ağaca gizlendikleri sırada Allahu taalanın sesini işittiler. Allah onlan çağırdı.
Âdem: Firdevs (cennetin) de sesini işittim. Kendimin çıplak olduğunu gördüm ve senden gizlendim." dedi.

Allah (C.C.): "Sana, senin çıplak olduğunu kim gösterdi? Demek ki sen, seni menettiğim ağaçtan yemişsin" dedi.
Âdem: (Eşim olan) kadın yedirtti bana! dedi.
Kadın (Havva): Bana da yılan yedirtti, dedi.
Bunun üzerina Allah yılana: "Yaptığın bu kötülükten dolayı., sen lanetlendin. Bundan sonra karnının üzerinde (sürünerek) yürüyeceksin ve toprak yiyeceksin. Seninle, kadın ve onun çocukları arasını bozacağım. Onlar senin başını ezecekler, sen de onların topuklarından sokacaksın" dedi.
Kadına da: - Sana gelince, senin gebelik (müddetin) i ve doğum sancılarını arttıracağım. Sen çocuklarını acı ve elem ile dünyaya getireceksin. Kocana geleceksin ve o, sana hakim olacak" dedi.
Âdem'e de: "Senin yüzünden yeryüzü lanetlenmiştir. Toprak deve dikeni ve diğer dikenleri bitirecek. Sen de yiyeceğini topraktan, güçlükle ve alnın terleyerek elde edeceksin. Toprak'tan olduğun için, neticede toprağa döneceksin" dedi.
EBÛ MUHAMMED: Yılanın (Havva'yı) saptırıp, aldattığını, Allah'ın da yılana lanet ettiğini, onun yaradılışını değiştirdiğini ve toprağı onun yiyeceği yaptığını görmüyor musun? Şimdi bu yılanın keza Nuh'a (A.S.)
isyanından dolayı karganın- fasık ve asi olarak isimlendirilmesi caiz olmaz mı?
Ehl-i nazar (düşünürler, akılcılar) Nuh'dan ayrılıp gittiği için kargaya "Ayrılık kargası" dendiğini kabul etmişler ve bu sebepten onu uğursuz saymışlar, karga bağırınca, bunun ayrılık ve gurbete işaret olduğuna inanmışlardır. "Gurbet" kelimesini de karganın isminden (gurab) çıkarmışlardır.
(Mesela): "Onu uzak bir yere attım=kazaftuhu nevan gurbeten" ve "Bu yabani bir koyundur haza şaun muğarrabun (veya muğribun)" ve "Ankaun muğribun"[540]derler. Muğrib, uzaktan gelen demektir. Bununla kartalı kasdederler.
Bunların hepsi de, el-gurab (=karga) isminden Nuh (A.S.)u terkettiği ve ondan ayrıldığı için- müştaktır (türemiştir.)
EBÛ MUHAMMED: Anlattıklarımıza diğer bir delil de, Muhammed b. Sinan el-Avfi'nin Abdullah b. el-Haris b. Ebza el-Mekki'den, onun da annesi Raita binti Müslim'den, o da babasından olmak üzere rivayet ettiği hadistir. (Raita'nın babası Müslim[541]şöyle demiştir): Rasulullah ile beraber Huneyn'de bulundum. Bana, "Senin adın nedir?" dedi. Ben: "Gurab" dedim. (Bana) Senin adın "Müslim" olsun, dedi.
Karganın fasıklığından ve isyankarlığından dolayı Rasulullah, onun isminin Gurab (=Karga) olmasından hoşlanmamıştır ve ona Gurab kelimesinin manasının zıddına olarak Müslim adını vermiştir. Çünkü karga asidir, Müslim ise itaatkardır ve (Müslim) ismi, itaat ve boyun eğme manasına gelen el-istislamdan alınmıştır. Bu kitapta daha önce de anlattığımız gibi, Rasulullah (S.A.V.) güzel ismi sever, çirkin isimden hoşlanmazdı.[542]
Eğer biz, yılan, karga, fare için itaat ve ma'sıyye-tin (günahkarlığın) caiz olduğuna dair, müslümanlann kabul ettikleri görüşü terkedip Arap kelamında ve dilinde caiz olana baksak yine de bizim, bu saydığımız şeylerden herrjirisine fasık dememiz caiz olur. Çünkü fisk, insanlara karşı gelip isyan etmek ve onları incitmek demektir.
Mesela: Hurma kabuğundan çıkınca "Fasakat-i'r-rutbatu" denilir. Bir şeyden çıkan herşeye de fasık denilir. Allâhu taala da: "... yalnız İblis, cinden idi de Rabbiuin emrinden çıktı" (18 el-Kehf: 50) buyurmuştur. "Fefesaka an emri rabbih" yani: Rabbinin emrinden ve taatinden dışarı çıktı, demektir.
Yılan insanlara karşı deliğinden çıkar, onların yiyeceklerini karıştırır, onları ağzına alıp ısırır, içeceklerin içine ağzını sokup içer ve tükrüğünü bırakır. Fare de aynı şekildedir. Deliğinden çıkar, onların yiyeceklerine zarar verir, elbiselerini kemirir, lambayı devirerek . evde yangın çıkarır. Yer haşeratı arasında fareden daha zararlısı yoktur.
Karga da, devenin semerinin sürtmesinden dolayı meydana gelen yaranın üstüne konar, yarayı gagalar ve neticede deveyi öldürür. Bu sebeple araplar kargaya "İbnu Daye (veya İbnu Deye)" derler. [543] Karga hayırdan uzaktır ve insanların yiyeceklerini de kapıp kaçar.
Köpekde ısırır ve yaralar. Saldırgan ve yırtıcı olan diğer hayvanlar da böyledir.
Bunların hepsine de, insanlara saldırdıkları ve onlara zarar verdikleri için, fasık denebilir.
Bu hayvanlardan herhangi birisinin taat veya ma'sıyete nisbet edilmesinin çirkin olduğunu söyle dikleri zaman, (bizim açıkladığımız bu hususlar) onların akıllarına gelmedi mi?![544]

26- Düşüncenin Yalanladığını İleri Sürdükleri Bir Hadis...

İDDİA: Rasulullahın, zırhı birkaç sa' arpa[545]karşılığında bir yahudide rehin iken vefat ettiğini [546]rivayet ettiniz.
Fesubhanallah..! Müslümanlardan (O'na) yardım edecek, ikram edecek ve borç verecek biri yok muydu? Halbuki Allah (C.C.) onların mallarını, gelirlerini çoğaltmış, onlara birçok beldeyi fethetmeyi nasib etmiş, Yemen'in bir ucuyla Bahreyn'in ve Uman'ın bir ucu arasındaki yerlerin ve Necid ile Hicaz'ın çorak top-raklannı(n gelirlerini) toplamışlardı. Üstelik Osman, Abdurrahman ve emsalleri gibi (zengin) sahabenin malları da vardı. Onlar neredeydi?!
Bu bir yalandır. Bunu söyleyen, Rasulullahı zühd ve fakr ile medhetmek istemiştir. (Fakat) Peygamberler böyle medhedilmez..!
Orduları teçhiz eden (donatan), yüzlerce kurbanlık deve ve sığırı önüne katıp süren bir kimse, Allah i kendisine Fedek ve diğerlerini ganimet olarak vermiş ; iken nasıl aç kalır?
Malik b. Enes, Ebû'z-Zubeyr'den, o da Cabir'den (RA.) naklen anlattı ki Cabir (RA.) şöyle demiştir: "Ka-sulullah Hudeybiye'de yedi kişiye bir deve olmak üzere, yetmiş deve boğazladı[547] (Müşriklerin mani olduğu umresinin yerine yaptığı Umratu'1-kada (kaza umresijda altmış deveyifkurban etmek için)önüne katmıştı
Keza Aliye'de[548] birbirine yakın yedi bahçeyi vakfeden bir kimse nasıl aç kalır? Sonra bununla beraber, nasıl olur kendisine birkaç sa' borç arpa verecek birini bulamaz da zırhını rehin verir?
CEVAP: Biz deriz ki: Bunda öyle büyütülecek, hele inkar edilecek birşey yoktur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) mallan için başkalarını kendi nefsine tercih eder, onları ashabından gerekenlere, fakirlere ve miskinlere ayırır, müs-lümanların başına gelen felaketlerde yardımda bulunur, hiçbir yardım isteyeni geri çevirmez, bulduğu zaman da mutlaka çok verir, birbiri üstüne iki dirhemi koy(up biriktir)mezdi.
(Birgün) Ummu Seleme (R.A.)): "Ya Rasulallah! sizi renginiz değişmiş görüyorum, yoksa hastalıktan mı?" diye kendisine sorunca, Rasulullah: "Hayır, Fakat şu dün gelen yedi dinar yok mu, onları yatağın altında unutmuşum ve taksim ed(ip dağıt)madan geceledim (o yüzden)" dedi. [549]
Hz. Aişe (R.A.)de Rasulullahın vefatına ağlarken, "Yumuşak yatak üzerinde uyumamış ve arpa ekmeği ile doymamış olana babam feda...! [550] demiştir.
Hz. Aişe'nin bu sözü iki ihtimalden hâli değildir:
Ya, Rasulullah elindekini başkalarına vermiş ve kendini doyuracak birşey kalmamış olabilir ki, bu onun me-zivyetlerinden birisidir. Allahu teâlâ da: "...kendileri muhtaç olsalar bile başkalarını kendilerine tercih ederler.'* (59 el-Haşr:9) buyurmuştur.
Yahud Rasûlullahın ne arpa ekmeğinden, ne de diğerlerinden doyasıya kadar yememiş olması mümkündür. Çünkü o, aşın olarak karın doyurmaktan hoşlanmazdı. Salih kişilerden ve abidlerden pek çoğu da bundan hoşlanmazlardı. Rasulullah ise, faziletçe onların en üstünü ve onları (bu konuda) geçmeye en layık kişidir.
Bize Ebû'l-Hattab tahdis etti (ve) dedi: Bize Ebu Asım Ubeydullah b. Abdillah haber verdi (ve) dedi: Bize el-Muhabber b. Harun [551]Ebu Yezid el-Mede-ni'den, o da Abdurrahman b. el-Murakkı'dan haber verdi. (el-Murakkı1) Rasûlullahın, "Allah mideden daha kötü. doldurulan bir kab yaratmamıştır. Eğer mutlaka mideyi doldurmak gerekiyorsa, onun üçte birini yemeğe, üçte birini içecek (suy)a, üçte birini de nefes(iniz)e ayırın." [552]buyurduğunu, nakletmiş tir.
Malik b. Dinar da (-130) [553]Müslüman me'bureye (iğne yutmuşa) benzer, demiştir Yani: Yiyeceğinin içersinde iğne yutmuş olan ve yem yediği zaman azıcık yiyen , yediği de belli olmayan bir hayvana benzer, demek istemiştir.
İbnu Ömer'e (TLA.) "Cevarişne" den [554]bahsedilmiş; İbnu Ömer: Ne yapayım onu. Ben şu günden beridir karnımı doyurmuş değilim ki! demiştir. Ya-ni:Ben yemeği, canım daha yemek istediği halde bira kırım" demek istiyor. el-Hasen (el-Basri) (22-110), [555]yemek yerken yanına vardığı bir adama: 'Yemeğine devam et! dedi.
(Adam): Tamam, yedim. Artık hiçbir şeye iştah duymuyorum, deyince, el-Hasen: "Fesubhanallah! Hiç insan, birşeye iştahı kalmayıncaya kadar yer mi?" dedi.
Malik b. Dinar veya başka birisi: "Keşke rızkım bir taşta olsa da onu emsem. Gerçekten ben, helaya çok girmekten dolayı Allahu taaladan utanır oldum" demiştir.
Bekr b. Abdillah (-108) [556] Açlığı toklukla de-ğişinceye, kıymetli elbise giymeyinceye, ancak, el yıkamayı gerektirmeyecek (sade) yiyecekleri yiyinceye kadar, hayattan tad alamadım" demiştir.
Hz. Aişe de Rasûlullahın vefatına ağlarken: 'Yumuşak yatak üzerinde uyumamış ve arpa ekmeği ile doymamış olana babam feda..! demiştir. Halbuki Rasulullah buğday ekmeği de yiyordu, arpa ekmeği de.Şu kadar ki, ne buğday ekmeğini, ne de arpa ekmeğini (zikrettiğimiz) ya birinci ya da ikinci ihtimalden dolayı karnı doyasıya kadar yemiyordu.
Hz. Aişe yiyeceklerin en kabasını zikretmiş ve "Kaba olmasına rağmen* yine de kamını ekmekle doyurmazsa, diğerleri ile karnını doyurmaması daha evladır" demek istemiştir.
Hz. Ömer (RA.), "Eğer dileseydim, kebaplar, hardal ve kuru üzümle yapılan katıklar (=sınab), deve göğüsleri ye hörgüçlerinden (yemekler) hazırlatırdım ve yine: Eğer isteseydim körpe bir hayvan emrederdim, kesilirdi. İnce un emrederdim, elenirdi. Yine kuru üzüm emrederdim, et yağının içine konur ve ceylan yavrusunun kanı gibi olurdu. Ve buna benzer şeyler emrederdim. Fakat ben Allah'ın (C.C.) bir kav-me:"Dünya hayatınızda bütün nimetlerinizi yaşayıp bitirdiniz ve bunlarla safa sürdünüz. Artık bugün alçaltıcı bir azab ile cezalandırılacaksınız" (46 el-Ahkaf: 20) dediğini işittim" demiştir.
Cimri zenginlerin başına öyle zamanlar gelir ki, hiç mal gelmez ve malı mülkü, ev eşyası, alacakları olduğu halde borç alacak, rehin verecek kadar muhtaç kalır.
O halde bir dirhemi bile kalmayan ve yardım etmekten kendisine bir lokma bile kalmayan (Rasululla-hın) hali nice olur?
Müslümanlar ve Ashabın servet sahipleri onun yiyecek ihtiyacını o söylemez ve onlara bunu açmazken- nasıl bilebilirler?..
Bazan biz bu durumu, kendimizde ve başkalarında da görebiliriz.
Mesela bazan biz birşeye ihtiyacı olan birini görürüz. Bu adam ne çocuğuna, ne ailesine ne de komşusuna gidip birşey söylemez, kıymetli şeylerini satar, uzak ve yabancı kimselerden borç alır.

Rasulullah zırhını yahudiye rehin bırakmıştır, çünkü yahudiler Rasulullah zamanında gıda maddeleri satarlardı. Müslümanlar ise, Rasulullah kendilerini ihtikardan nehyettiği için yiyecek satmazlardı.[557]
Bu hadiste, onları inkara sevkedecek ne var ki buna şaştıklarını izhar ediyorlar, hatta dinsizler[558] bundan dolayı(rehin hadisinin ravisi) el-A'meş'i hadis uydurmakla itham ediyorlar?! [559]

27- Kıyasın İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİA: RasuluUahm Amr b. el-As'a (R.A.) bir topluluk arasında hakimlik yapmasını emrettiğini, Amr b. el-As'm Rasuluüaha: "Sen varken mi hakimlik yapacağım?" dediğini, Rasulullahin da cevaben: "Onların aralarında hüküm ver. Eğer (hükmünde) İsabet edersen sana on sevap, hata edersen bir sevap var" dediğini [560]rivayet ettiniz.
Allanın (sizin dediğiniz şekilde) sevab vermesi caiz değildir. Çünkü Amr'ın hakikata uygun olan ile, hatalı olan içtihadı aynı icühaddır. Onun verdiği hükümde isabet etmesi şart değildir. Ona gereken sadece ictihad etmektir. O doğruya isabet ederken olduğu gibi hatalı bir ictihad yaparken de aynı şekilde çalışmakta, bu işe aynı şekilde eğilmekte ve ehemmiyet vermekte ve aynı derecede meşakkate katlanmaktadır. O halde neye göre iki ictihaddan birisine bir, diğerine on sevab verilecek?
CEVAB: Biz deriz ki, doğruya muvafik olan bir ictihad, hatalı bir ictihad gibi değildir. Eğer bu ictihad, istinad ettiği (çalışma, gayret, meşakkatlara katlanma gibi) esaslara göre değerlendirilseydi. Yahudiler, Hris-tiyanlar, Mecusiler ve Müslümanlar (keza) çeşitli iikir ve görüş sahipleri de -ictihad edip kendilerini ve kafalarını yorduktan sonra, şahsi kanaatlanna göre kendilerinin haklı, muhaliflerinin ise hatalı oldukları neticesine vardıkları zaman- birbirinden farksız olurlardı.
EBÛ MUHAMMED: Lakin, biz deriz M, her ferdin içtihadının ötesinde, bir de Allah'ın tevfiki (muvaffak kılması) mevzuubahistir. Bu mevzuda söz uzar. Burası ise onun yeri değildir.
Eğer adamın biri, kaybolan herhangi birşeyini araştırması için iki adam gönderse ve onlara.aramakta son gayretlerini ve ciddiyetlerini göstermelerini emretse, buldukları takdirde onlara mükafat vereceğini vaadetse, onlardan birisi aramak için elli fersah yol gitse, kendirli yorsa, geceyi uykusuz geçirse fakat eli boş dönse, diğeri ise rahat bir şekilde bir fersah yol gitse ve kaybolan şeyi bularak geri dönse -evvelkinin, kayıp eşyayı bulandan daha çok meşakkatlara katlanmış olmasına, gayret etmesine rağmen- bol aüyye ve ihsana, bu iki adamdan, mutlaka kaybolan şeyi bulan hak kazanır.
Eğer (çalışma ve gayret bakımından) eşit olurlarsa, (mükafatın, bulana veyahut da, isabet eden müctehide) verilmesi evleviyyetle caiz olur.
İnsanlar amel bakımından eşit olabilirler. Allah da bunlardan dilediğini üstün kılar. Çünkü kimsenin Allah (C.C.) üzerinde ne bir alacağı ne de ondan yana (isteyeceği) bir hakkı vardır.
EBÜ MUHAMMED: İncil'de okudum. Hz. İsa (A.S.), havarilerine şöyle demiştir: "...Gökyüzünün melekûtu, bir adama benzer. Adam sabahın alaca karanlığında üzüm bağı için amele tutmak ister. Her bir ameleye günde bir dinar vereceğini söyler. Sonra ameleleri bağa salar. Üc saat arae oaga gidin, ben size layık olan ücreti vereceğim" der. Onlar giderler. Altı saat sonra, dokuz saat sonra ve onbir saat sonra hep çıkar ve aynı şekilde davranır. Akşam olunca kahyasına: "İşçilere ücretlerini ver, sonra en son gelenden başla, ilk gelenlere kadar tekrar-ver. Verirken aralarını eşit kıl?" der. (İşçilerjhaklannı alınca, bağ sahibine kızarlar ve: "Şu en son gelenler sadece bir saat çalıştıkları halde, ücrette onları bize eşit kıldın." derler. Bağ sahibi: "Şüphesiz ben size zulmetmedim (hakkınızı yemedim). Size şart koştuğum ücreti verdim. Diğerlerine ise cömerd davrandım. Mal benim malım, dilediğimi yaparım" der. İşte böylece evvelkiler sonuncu, sonuncular da birinci olmuş olurlar [561]

28- Birbirine Uymadığını Söyledikleri İki Hadis...

İDDİA: Rasulullahın (S.A.V.), "Kim bir iyilik yapmağa karar verir, o iyiliği yaşamazsa, ona sadece bir sevab yazılır. Kim bu iyiliği işlerse (o takdirde) ona, on sevab yazılır. [562] buyurduğunu, (başka bir hadiste de):
"Kişinin nlyyeti [563]amelinden hayırlıdır. [564]dediğini rivayet ettiniz.
Birinci hadiste niyyet, amelden aşağı bir derecede: ikinci hadiste ise niyyet amelden üstün olmuş oluyor. Bu ise bir çelişki ve tutarsızlıktır.
CEVAB: Biz deriz ki burada -Allah'a hamdolsun-herhangi bir çelişki yoktur.
Bir iyilik yapmağa niyetlenen onu yapmadığı zaman, onu yapan kimseden farklıdır. Çünkü iyilik yapmağa niyetlenen onu yapmamıştır, iyiliği yapan ise, onu yapmadan, önce niyyet eder, sonra (o) iyiliği yapar.
"Kişinin niyyeti, amelinden hayırlıdır." sözüne gelince: Hiç şüphesiz Allah mü'mini, niyyeti ile ebedi Cennetlik kılar, ameliyle değil! Eğer ameline göre mükafat verilseydi, o kimsenin (Cennette) ebedi olmaması gerekirdi. Çünkü o, muayyen seneler müddetince amel etmiştir. Onun karşılığı da, ya amel ettiği müddet kadar, ya da onun birkaç misli olur.Halbuki Allah onu, niyyeti ile ebedi kılar. Çünkü o,eğer Allah kendisini ebediyyen baki kılacak olsaydı, ebediyyen Allah'a itaat etmeğe niyyet etmişti. Ne zaman onu bu niyyeti ile efat ettirirse, onun karşılığını verir.
Kafir de böyledir. Niyyeti amelinden kötüdür. Çünkü o - eğer Allah kendisini ebedi kılacak olsaydı-küfürde kalmağa niyyetlidir. Allah da onu, bu niyeti ile öldürünce, bu niyetine göre onu cezalandırır.[565]

29- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ve Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİA: Rasulullahm, Bedir kuyusu başında durup, "Ey Utbe b. Rabia, ey Şeybe b. Rabia, ey fü-lan, ey ful an..! Rabbinizin size va'dettiği (azabı)ni hak olarak buldunuz mu? Biz Rabbimlzin bize va'dettiği (zaferi) hak olarak bulduk" dediğin1, kendisine (ölülerle mi konuşuyorsun?) denilince, "Nefsim elinde olana yemin ederim ki onlar, sizin İşittiğiniz gibi (söylediklerimi) işitirler.[566] dediğini rivayet ettiniz. Halbuki Allah (C.C.) kendisine; "...sen kabirde bulunanlara sesini duyuramazsın..." (35, Faür, 22) ve "...muhakkak ki sen ölülere duyuramazsın.' (30, er-Rum, 52) buyurmuştur.
Sonra Rasulullahm Ahzab günü: "Ey çürümüş cesedlerin ve fani ruhların RabbİI olan Allahımi" dediğini,
İbnu Abbas'a (R.A.), ruhların cesedlerini ter-kedince nerede bulundukları, çürüyünce cesedlerin nereye gittiği sorulunca: "Lambanın ışığı, lamba sönünce nereye gider, göz kör olunca, görme duyusu nereye gider ve hastalanınca, sağlam vücud nereye gider?!" dediğini rivayet ettiniz.
Bunlar hiçbir yere gitmezler. İşte cesedi terketti-ği zaman ruhlar da böyledir. Bu ise ne Rasulullahm, "Şüphesiz onlar sizin işittiğiniz gibi işitirler [567] sözüne, ne de sizin kabir azabı ile ilgili rivayetinize benzemektedir.
CEVAB: Biz deriz ki: Akıl, düşünce (nazar), Kur'an ve Hadise göre ; Allah'ın cesedler çürüdükten, kemikler parçalandıktan sonra kabirdekileri diriltmesi nasıl mümkün ise; yine akıl, düşünce, Kur'an ve Hadis'e göre onların öldükten sonra Berzah aleminde azabolunmalan da doğrudur.
Kur'an'a gelince: Allahu Taala şöyle buyurur: "Onlar sabah ve akşam ateşe arzedilecekler. Kıyamet koptuğu gün de: "Fir'avunun kavmini en şiddetli azaba sokun." denilecektir. (40 el-Mü'min, 46)
Onlar öldükten sonra -Kıyameten önce- sabah akşam ateşe sokulurlar. Kıyamet günü ise, azabın en şiddetlisine duçar olurlar.
Yine Allah (C.C): "Sakın Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma. Doğrusu onlar Rableri katında diridirler, cennet meyvalanndan rızıklanırlar. Onlar Allah'ın kendilerine verdiği ihsandan dolayı sevinçlidirler ve arkalarından kendilerine şehidlik rütbesi İle katılamayan mücahidler hakkında şunu müjdelemek isterler: Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır." (3 AH İmran: 169, 170) buyurmuştur.
Bu, Allah'ın Bedir şehidlerine has kıldığı birşey-dir. Onların cesedleri, kanalın kazılması esnasında taptaze olarak çıkarılmıştı. Öyle ki birisi: "Bunu gördükten sonra artık hiçbir şeyi inkar edemeyiz (inkarcı olamayız)" demiştir.
Bana Muhammed b. Ubeyd, İbnu Uyeyne'den, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Cabir'den (R.A.) tahdis etti ki (Cabir şöyle) demiştir: Muaviye (RA.) kazdırmış olduğu kaynağın suyunu (kanal ile) akıtmak istediği vakit -Süfyan b. Uyeyne bu kaynağın Medine'deki Ebu'z-2iyad suyu olduğunu söylemiştir- Medine'de, "Kimin harpte öldürülmüş bir kimsesi varsa, ölüsünfü al-mağ)a gelsin" diye ilan ettiler. (Cabir) dedi: Biz de Bedir Şehidlerine gittik. Birisinin ayağına bel[568] isabet etmiş ve kanı damlamış olduğu halde onları (katılaşma-mış bir halde) taptaze çıkardık. Ebu Said el-Hudrî fbu hadise karşısında): "Bundan sonra ebediyyen hiçbir münkir inkarcılık edemez" dedi.
Aişe b. Talha [569]rüyasında babasını görmüş, babası ona: "Ey kızcağızım! Benim yerimi değiştirin. Rutubet bana zarar veriyor." demiş. Kızı otuz veya ona yakın sene sonra, babasını taptaze, hiç bozulmamış bir halde, bu ıslak yerden çıkarmış ve Basra'da, el-Hic-riyyin'e[570] defnetmiş tir.
Babasının (kabirden) çıkarılması işini, Abdurrahman b. Selame et-Teymi üzerine almıştır.
Bunlar o kadar meşhur şeylerdir ki, gözle görmüş olmamızdan farksızdır. O halde, bu şekilde şehid-lerin diri olup, Rableri katında nzıklanmaları caiz olunca, keza onların ferahlanmaları ve sevinmeleri caiz olunca, onlarla harbeden ve onları öldüren düşmanlarının da diri olup, ateşle azaba uğramaları niçin caiz olmasın?!
Onların diri olmaları, mümkün olunca, işitmeleri niçin mümkün olmasın? Üstelik bunu Rasulullah (S.A.V.) bildirmiştir ve onun sözü mutlaka doğrudur.
Hadislere gelince : Rasulullahın Cafer b. ebi Talib [571] hakkında: "O, cennette meleklerle beraber uçmaktadır." buyurması, onu "zu'l-cenahayn=iki kanatlı" diye isimlendirmesi [572]Rasulullahın Mün-ker ve Nekir (melekleri) ve kabir azabı hakkındaki bir-çek hadisleri ve "Hayatın ve ölümün fitnesinden[573] kabir azabından [574]ve Mesih Deccalın fitnesinden [575]sana sığınırım." diye Allah'a dua etmesi, bu kabil hadislerdendir.
Bu hadisler sahihtirler, .(insanların) bu gibi hadisleri uydurmak için ittifak etmeleri mümkün değildir.
Eğer bu gibi hadisler sahih olmayacak olsa, dinimizle ilgili hiçbir şey ortada kalmazdı. Peygamberimizin haber verdiklerinden daha doğru hiçbir şey olamaz.
Cenab-ı Hakk'm: "...muhakkak ki sen ölülere sesini duyuramazsın." (30 er-Rum, 52) ve "...sen kabirde bulunanlara sesini duyuramazsın." (35 Fa tır, 22) ayetlerine gelince: Onların

dediklerinin bu ayetle hiçbir alakası yoktur. Çünkü burada ölüler sözüyle cahiller kasdedilmiştir ki onlar da kabir ehlidir.
Yani Allah (C.C.) ayette demek istiyor ki: Sen Allah'ın cahil kıldığı kimseye hidayet namına birşey anlatamazsın. Ve yine Allah'ın sağırlaştırdığı birine de hidayeti işittiremezsin.
Bu ayetlerin baş tarafları bizim dediklerimizi is-bat eder. Çünkü bu ayetin başında '...a'ma ile gözleri gören bir olmaz." (35 Fatır, 19) Cenab-ı Hak -a'mâ üe kafiri «gözleri gören ile mü'mini kasdetmektedir .
Karanlıklarla, aydınlık da bir olmaz." (35 Faür: 20} -Cenabı-Hak, karanlıklar ile küfrü, aydınlık ile de imanı kasdediyor.
Ne de gölge ile sıcaklık bir olur." (35 Fatir, 21)
Gölge ile Cenneti, sıcaklık ile de Cehennemi kasdediyor.-
Dirilerle ölüler, hiç de bir olmaz." (35 Fatır, 22) -Dirilerle, akıl sahiplerini, ölülerle de cahilleri (beyinsizleri) kasdediyor.
Ve sonra da: "...Doğrusu Allah dilediği kimseye işittirirse de, sen, kabirde bulunanlara sesini du-yuramazsın." (35 Fatır, 22) buyurmuştur. Yani Allah (C.C.) şunu kasdetmiştir:
"...Sen, kabirdeki ölülere benzeyen cahillere işittiremezsin."
Buna benzer misaller Kur'an'da pekçoktur.
Cahillere misal olarak verdiği ölüler ile. Bedir şe-hidlerini kasdetmemiştir ki, onlarla bizim aleyhimize delil getirilsin! Bedir şehidleri, Allahu taalanm da buyurduğu gibi, Rableri katında diridirler.
"Ey çürümüş cesedlerin ve fâni ruhların Rabbi olan Allahım!" sözüne gelince: Bu söz insanların bilgilerine ve müşahadelerine nazaran söylenmiş bir sözdür. Çünkü insanlar, birşeyi, ortadan kalkınca, boş ve fani sayarlar .Hakikatte o şey Allah katında malumdur ve fani değildir.
Görmüyor musun, eti budu yerinde, iri vücudlu sağlam bir adam, bir veya iki gün hasta oluverince, bedeninin yansı veya üçte biri gidiveriyor da, biz bunun nereye gittiğini bilmiyoruz. Bu, bize göre fani ve hükümsüzdür. Allahu taala ise (vücudun) o eriyen giden kısmının nereye gittiğini ve ne olduğunu bilir.
Keza, büyük cam kapların içinde su günlerce durur ve havanın sıcaklığı onun bir kısmını, hatta müddet uzarsa tamamını götürür. Camın suyu çekmesi veya suyun camdan sızması mümkün olmadığına göre, içindeki su nereye gider, bunu bilemeyiz [576]Allahu taala ise nereye gittiğini bilmektedir.
Aynı şekilde, üfürerek lambanın ateşini söndürürüz Ateş (sönüp) gidiyor ve bize göre fani olmuş oluor Biz de nereye gittiğini bilmiyoruz. Allahu taala ise ateşin nasıl gittiğini, nerede bulunduğunu bilmekte
İşte bunun gibi, ruhlar da -Rasulullah onların (ruhların) yeşil kuşların kursaklarında [577]ılliy-yinde, siccinde [578]ı olduğunu ve havada birbirleriyle koklaştıklannı [579]ı (veya havada gezindiklerini) ve buna benzer şeyler söylediği halde bize göre fanidir (yokolmuştur.) [580]

30-Çelişik Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİA: Rasulullahın: "Namazda size en seçkinleriniz imamlık etsin. Çünkü onlar, sizin Cennete gönderdiğiniz elçilerinizdir[581]ı Namazlarınızda kurbanlarınızdır. Önünüze ancak, en seçkinlerinizi geçirin. [582]ı buyurduğunu; sonra da:
"Her berr (iyi)nin ve Facir (kötü)nün arkasında namazı kılınız" ve Berr (iyi) olsun facir olsun, mutlaka bir imam(ın bulunması) şarttır. [583]ı buyurduğunu rivayet ettiniz.
İşte bu, bir çelişki uyuşmazlıktır.
CEVAB: Biz deriz ki -Allah'ın bir nimeti olarakburada herhangi bir tutarsızlık yoktur. Birinci hadisin de, ikinci hadisin de ayn ayrı yerleri vardır. Her birisi kendi yerine konulunca tutarsızlık ortadan kalkar. "Namazda size, en seçkinleriniz imamlık etsin... Çünkü onlar sizin Cennete gönderdiğiniz elçileriniz-dir. Önünüze ancak en iyilerinizi geçirin," hadisine gelince: Rasulullah bu hadisinde kabile ve mahallelerde-ki mescid imamlarını ve onların kendilerinden ancak ençok iyilik yapan, takva sahibi ve alim olanlarını imamlığa geçirmelerini, cahil ve facirleri geçirmemelerini kasdetmiştir.[584]
"Her berr (iyi)nin ve facir (kötü)nün arkasında namazı kılınız." ve "Berr (iyi) olsun facir olsun, mutlaka bir imam(in bulunması şarttır." hadislerine gelince: Bununla Rasulullah, insanları biraraya getiren Cuma ve Bayram günlerinde onlara namaz kıldıran devlet başkanını kasdetmiş;" ona karşı isyan etmeyin, İhtilaf çıkarmayın, müslüman cemaatından ayrılmayın! Devlet reisiniz facir bile olsa (ayrılmayın). Çünkü İyi olsun kötü olsun mutlaka bir imam (devlet reisi) şarttır. İnsanlar ancak böylelikle düzelir ve işleri intizama girer." demek istemiştir.
Bu, el-Hasen (el-Basri)nin (22-110) [585]"İnsanlara; onlari (haramdan) meneden bir menedici şarttır. [586] sözüne benzemektedir. el-Hasen, insanların birbirine zulmetmelerine, doğru olmayan şeyleri işlemelerine, kan dökülmesine ve haksız yere malların alınmasına mani olacak bir sultan, (devlet reisi) şarttır, demek istemiştir. [587]

31-Dedıklerine Göre Çelişik İki Hadis..

İDDİA: Rasulullahın: "Kim malı uğrunda öldü rülürse şehiddir. [588]buyurduğunu, rivayet ettiniz.
Bir de: "Evinin çulu ol (evinden çıkma). Eğer evine girilirse, sen evinin yüklüğüne (daha içeri) çekil. Oraya da girerlerse, o zaman "Benim günahım da kendi günahın da senin üzerine olsun!" de [589] ve "Allah'ın öldürülen kulu ol, öldüren kulu olma. [590]Şüphesiz Allah size Adem'in iki oğlunu [591] (Habil ve Kabil) misal vermiştir. Bu iki misalden iyisine uyun, kötüsünü terkedin" buyurduğunu rivayet ettiniz. Bunlar ise birinci hadise aykırıdır.
CEVAB: Biz deriz ki: Her bir hadisin, öbüründen ayn bir yeri vardır. Bunlar kendi yerlerine konulunca, uyuşmazlık ortadan kalkar. Çünkü "Kim malı uğrunda öldürülürse, şehiddir." sözü ile Rasulullah, evinde veya yolculuk esnasında malını korumak için çarpışan ve öldürülen kimseyi kasdetmiştir. Bu sebepten başka bir hadiste: "Evinde bir karaltı gördüğün zaman sen, iki karaltının (sen ve hırsız) en korkağı olma!" buyurmuştur. Yani, silahla onun üzerine yürü, demek istemiştir.
Bu birinci hadisin yeri..!
(Gelelim ikinci hadisin yerine..!) "Evinin çulu ol [evinden çıkma). Eğer evine girilirse, sen evinin yüklüğüne çekil. Oraya da girerlerse o zaman: "Benim günahım da kendi günahın da senin üzerine olsun!" de. Allah'ın öldürülen kulu ol, katil kulu olma" hadisine gelince: Bu, şu demektir:
Fitne zamanlarında insanlar görüşlerinde ayrıl ga düştüklerinde, iki sultan birbiri ile çekiştiği ve her-biri başa geçmek istediğinde ve kendisinin bu konuda nakli olduğunu İddia ettiğinde, bu şekilde hareket et.
Yani Rasulullah: "Bu vakitte evinin çulu ol (evinden çıkma). Ne kılıcını çek, ne de bir kimseyi öldür. Vunkü sen, iki gruptan hangisinin haklı, hangisinin naksız olduğunu bilemezsin. Sen, dininin selameti uğruna kendi kanının akıtılmasına razı ol." diyor.
Bu gibi haller için Rasulullah: "Katil de, maktul (öldürülen) de Cehennemdedir. [592]buyurmuştur.
Allahu taalanın: "Eğer mü1 mini erden iki gurup çarpışırlarsa, hemen aralarını düzelterek barıştırın. Eğer onlardan bîri (razı olmayarak) tecavüz ediyorsa o vakit tecavüz edenle, Allah'ın emrine dönüne ey e kadar savaşın." (49 el-Hucurat, 9) ayetine gelince: Allah savaşmayı bizim hepimize ancak; ıslah mümkün olmaz da bir taraf tecavüz ederse o takdirde emretmiştir. Rasulullahın, "Evinden çıkma" emri ise bir iki veya üç kişiye olup, insanlar iki tarafin arasını bulmak için anlaşamazlarsa, o takdirde bizim evimize çekilmemizi ve mallanınız ve canlarımızla (onları feda etme bahasına) dinimizi korumamızı emretmiştir. [593]

32- Dediklerine Göre Düşünce Ve Hadisin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİA: el-A'meş'in Amr b. Murra'dan, onun da Ebul-Bahteri'den, Ali'nin (R.A.): "Rasulullah beni aralarında hükmetmem için Yemene gönderdi. Ben kendisine: "Benim hakimlik hakkında bir bilgim yoktur." dedim. Eliyle göğsüme vurdu ve, "Ey Allahım, onun kalbini doğruya yönelt, lisanını (hak üzre) sabit kıl!" dedi. O zamandan beri, şu oturduğum yere o turun caya kadar, hiçbir meselede şüpheye düşmedim." dediğini rivayet ettiniz. [594]
Sonra da, Hz. Ali'nin, çocuk doğurmuş olan cariyeler hakkında değişik görüşleri olduğunu önce bir-şey söylediğim, sonra ondan caydığını...
Hem, "Kim Cehennemin dibine dalmak istiyorsa, de-de(nin mirası) hakkında görüşünü beyan etsin..'* dediğini, halbuki kendisinin, dedenin mirası hakkında farklı hükümler verdiğini,
İbnu Abbas'ın bir fetvası kendisine ulaştıktan sonra, mürtedleri (müslüman olduktan sonra İslam'dan dönenleri, evvelce) yaktırdığına pişman olduğunu.[595]
İçki içmiş olan birine seksen sopa vurduğunu, adamın (sopadan) öldüğünü, Hz. Ali'nin, adamın diyetini verdiğini ve: "Onun diyetini verdim. Çünkü bu, bizim aramızda takdir ettiğimiz birşeydir." dediğini rivayet ettiniz.
Halbuki kendisi, Hz. Ömer'e, içki içene seksen sopa vurdurmasını söylerdi.
Keza, Hatıb'ın cariyesinin recmedileceği kanaatma varmış, fakat Osman'ın (R.A.) "Had (cezası) ancak böyle bir cezadan haberdar olana gerekir" sözünü duyunca -ki bu cariye de böyle bir had bulunduğunu bilmiyordu, zira arap değildi onun görüşüne uymuştur.
Zeyd b. Sabit (R.A.) de mükateb (anlaşmalı) köle hakkında onunla münakaşa etmiş ve Hz. Ali'yi (R.A.) susturmuştur.
Hakemeyn (iki hakem) hadisesi hakkında da (Hz.Ali) şöyle demiştir: "Öyle bir tökezleyiş tökezledim ki, toparlanamadım.
Bundan sonra aklımı kullanıp, düzeleceğim.
Dağılıp, parçalanmış görüşü de, birleştireceğim."
Davud b. ebi Hind (-140), [596]eş-Şa'bi'den (17-104)[597] naklederek, Hz. Ali'nin, (bir defada yapılan) üç talakın (tekrar nikah yenilemeyi) haram kılacağı görüşünden. [598] (hırsızın) elinin parmaklarının dibinden kesilmesi ve hırsızlık yapan çocuğun parmaklarının tahriş edilmesi görüşlerinden döndüğünü anlatmıştır.

Yine, Allah (C.C.): "...İçinizden adalet sahibi iki erkeği şahid yapın." (65 et-Tfolak, 2) ve "...Doğruluğuna güvendiğiniz şahitlerden.." (2 el-Bakara, 282) buyurduğu halde; çocukların birbiri hakkındaki şehadetlerini kabul etmiştir.
Sabah namazında Kunut duasında da bazı adamların [599] isimlerini yüksek sesle okumuştur.
Keza, (bir kadını öldüren) katilin vereceği diyetin yansını öldürülenin akrabasından almış, tek gözü kör olan adama yapılacak kısasta, göz diyetinin yansını almıştır...
Bayram namazı için imam (şehir dışındaki) musallaya (namazgaha) çıktığında şehrin merkez camiinde düşkünlere bayram namazı kıldırması için bir adamı bırakmıştır.
Bütün bunlar, Hz. Ali'nin (RA.) bütün fakihlere, kadılara ve kendi emsali olan bütün ümeraya muhalefet ettiği noktalardır. Bunlar, onun "...Şu oturduğum yere oturuncaya kadar, hiçbir meselede şüpheye düşmedim." sözüne hiç uymamaktadır. Rasululla-hin, onun dilini ve kalbini (hak üzre) sabit kılmasına dair duasına da uymamakta, bilakis dediğinin aksine sanki Rasulullah, kendisinin aleyhine dua etmişe benzemektedir.
CEVAB: Biz deriz ki: Rasulullah, onun lisanının ve kalbinin sabit kılınması için dua ettiğinde; Hz. Ali'nin ebediyyen hataya düşmeyeceğini, yanılmaya-cağını, unutmayacağını ve hangi halde olursa olsun, asla hata yapmayacağını kasdetmemişür. Çünkü bu sıfatlar, yaratılmışlann sıfatları değildir. Bunlar ancak, Halik (Yaratıcı) azze ve cellenin sıfatlandır.
Rasulullah, Allah'ı en iyi bilendir, Allah'a neyin dua edilmesinin caiz olduğunu neyin caiz olmadığını, Allah mahlukatı üzerine Ölümü takdir etmişken, birinin ölmemesine ve yine Allah ihtiyarlamayı insanın terkibine ve yaratılışının aslına yerleştirdiği halde, o kimsenin yaşadığı müddetçe ihtiyarlamamasına dua etmenin caiz olmadığını en iyi bilendir.
Rasulullah bizzat kendisi yanılabilirken ve Kur'an'dan birşeyi unutabilir ve Allah kendisine: "Bundan böyle sana Kur'an'ı okutacağız da unutmayacaksın" (87 el-A'la, 6) buyururken,
Keza, Bedir günü fidye almayı kabul ettiğinde, Eğer Allah'ın geçmişte verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı mutlaka size büyük bir azab dokunurdu." (8 el-Enfal: 68) ayeti inmişken ve "Eğer azab inseydi, Ömer'den başka kurtulan olmazdı" buyururken -Çünkü Ömer (RA.) esirlerin öldürülmesini ve fidye alınmamasını teklif etmişti[600] nasıl olur da Ali (RA.) için bu (Hahk'a yaraşır) sıfatlar için dua eder ve Ali de onun duası ile bu sıfatlara nail olur?!
Rasûlullah Ahzab savaşı günü, Medine'nin meyvalarının bir kısmını verme karşılığında müşriklerden korunmak istemiş ve Ansar'dan bazıları (ileri geri konuşup) ona sitem etmişlerdi.
Neredeyse, sempatilerini kazanmak için, müşriklerin istediklerini kabul edecekti ki Allah (C.C.), "Eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık az daha sen onlara meyledip sempati duyacaktın. O takdirde dünya ve ahİret azabını iki kat olarak sana muhakkak tattıracaktık. Sonra bize karşı, kendin için hiçbir yardımcı bulamayacaktın." (17 el-İsra: 74, 75) ayetini indirdi.
Hata ve unutma hususunda geçmiş peygamberler de işte böyledir. Bunları tek tek anlatmak uzun sürer, çok (vakit) alır. Bunlar bilenlerin malumudur.
Rasûlullah Ali'ye (RA.) sadece; onun (her zaman değil) ekseriya doğru üzerinde olması ve hüküm verirken, çoğu zaman hakkı söylemesi için dua etmiştir.
İbnu Abbas'a (RA.), "Allah'ın ona teVili Öğretmesi, ve onu .dinde anlayışlı kılması" hususunda ettiği dua da bunun gibidir. İbnu Abbas, Rasulullahın bu duasına rağmen, Kur'an'ın tamamının te'vilini (tefsirini) bilmiyor;.ve "Hanan [601]nedir?, el-evvah [602] nedir?,elğısîn [603] nedir?,er-rakîm [604]nedir? bilmiyorum." diyordu.
İbnu Abbas'ın, beğenilmemiş ve terkedilmiş pekçok fikhi görüşleri vardır. Mesela: Mut'a nikahı(na ce vaz vermesi), sarf [605] ve iki kardeş cariyenin ikisi ile bir anda evlenilmesi gibi hususlardaki görüşleri böyledir.
Üstelik, Peygamberlerin de, dua edip istedikleri şeylerin hepsi kabul edilmiş değildir. Peygamberimiz (SAV.) Ebû Talib İçin dua eder, onun günahlarının bağışlanmasını Allah'tan isterdi. [606] Bunun üzerine: "Müşriklerin Cehennemlik oldukları müminlere belli olduktan sonra -bunlar akraba bile olsalar- artık onlar İçin ne Peygamberin, ne de mü'min olanların mağfiret dilemeleri doğru değildi İr." (9 et-Tevbe, 113) ayeti nazil oldu.
Aynı şekilde, "Allahım kavmime hidayet ver. Çünkü onlar (hakikati) bilmiyorlar." demesi üzerine, "(Ey Rasulüm) doğrusu sen, istediğine hidayet veremezsin. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir." (28 el-Kasas, 56) ayeti nazil olmuştur.
Üstelik Ali'nin (RA.) görüşlerinin hepsi de terkedilmiş ve hatalı olduklarına hükmedilmiş değildir.
Onun görüşlerinin en hatalısı; çocuk doğurmuş olan cariyelerin satılabileceği görüşüdür. Halbuki çocuklu cariyeler Rasûlullah zamanında ve Ebu Bekr'in hilafeti zamanında ancak borç sebebiyle ve zaruret halinde satılırdı.
Daha sonra çocuklu cariyeler (alınıp satılan) bir mülk olduğu takdirde, muhtelif sebeplerle çocuklara anaları cihetinden, utanç ve ayıp gelmesin diye Hz.Ömer, çocuklarından dolayı, (çocuk sahibi) cariyelerin satılmasını yasaklamıştır.
Müslümanlar cariyenin ancak, satmak, hibe edilmek veya azad edilmek suretiyle sahibinin mülkiyetinden çıkabileceği üzerinde icma etmişlerdir. Çocuklu cariyeler hakkında ise bunların hiçbirisi mev-zuubahis değildir. Sahibi ölesiye kadar, onun hakkında cariyelik hükümleri caridir.
Çocuk ne gibi bir sebeple, cariyenin satılması hükmünü kaldırabilir? Bu ancak, Ömer'in uygun gördüğü birşey (=istihsam) dir. Bununla Ömer (RA) çocuklara iyilikte bulunmak istemiştir.
Biz ne bu görüşteyiz ne de bu inançtayız. Lakin biz cariyenin satılması konusunda Ali'nin delilini ve ondan öncekilerin bu satışı mutlak olarak caiz görmelerine dair delillerini göstermek istedik.
Bu adamlar, Hz. Ali'nin latif, gamız (kapalı), ince ve benzerlerinden önde gelen sahabelerin bile aciz kaldıkları hükümlerini nereden anlayacaklar,!
(Hz. Ali'nin bu latif ve ince hükümlerinden) Mesela: Birinin gözüne tokat vurulunca veya gözü çıkarılınca veya göze görmeyi zayıflatan birşey isabet ettiği zaman, suçlunun gözünün beyaz (Cornea) tabakasına çizgiler çizilerek cezalandırılmasına hükmetmesi, keza birinin dili kesildiği ve dil konuşma kabiliyetini biraz kaybettiği zaman, "Hurufu mukattaa"[607]Üe hüküm vermesi gibi..
Yine el-Kansa (çimdiren kız), el-kamısa (tepinen kız) ve el-vakısa (boynu kınlan kız) hakkındaki verdiği hüküm de böyledir: Bunlar üç komşu kız imiş. Oyun oynarlarken biri diğerinin üzerine binmiş. Üçüncüsü alttakini çimdiklemiş. Üzerine binilmiş olan tepinmiş ve kendisinin üstüne binmiş olan da yere düşüp boynu kırılmış.
Ali (RA.) diyeti üçe taksim etmiş ve arkadaşının üstüne binenin hissesini düşmüştür. Çünkü o, boynunun kırılmasına kendisi sebep olmuştur.
Keza, bir temizlik müddeti içerisinde (=fi tuhrin vahid) aynı kadınla cinsi münasebette bulunan ve kadının dünyaya getirdiği çocuk hakkında hüküm vermesi için Hz. Ali'ye gelen iki adam hakkındaki hükmü de böyledir: Adamların ikisi de çocuğun kendisine aid olduğunu iddia ediyorlardı. Hz. Ali, çocuğun, ikisinin birden çocuğu olduğuna, çocuğun o iki adama, o iki adamın da çocuğa varis olacağına, bu iki adamdan birisi ölünce de çocuğun diğerine aid olacağına hükmetmiştir.[608]
Hammad'ın, İbrahim'den, onun da Ömer(RA.) 'den rivayet ettiğine göre, Hz. Ömer de bu hususta Ali'ye (RA) muvafakat ederek aynı şekilde hüküm vermiştir.
O Ömer ki, Kur'an onun verdiği hükümlere (uygun olarak) inerdi. Şeytan onun gölgesinden bile korkardı. Sükunet ve ölçülülük onun lisanında zuhur ederdi.
Hz. Aişe (RA.) Ömer'i anlatarak derdi ki: 'Vallahi o işbilir ve becerikli idi. Bir benzeri yoktu. İşlerin başına layık olanlarını getirmiştir. -Bununla Hz. Aişe (RA.) onun hüsnü siyasetini (isabetli bir politika ta-kıb ettiğini) kasdediyor.
Muğira (b. Şube) onu şöyle anlatıyor: Vallahi o, aldatmayacak kadar faziletli ve aldatılamıyacak kadar da akıUı idi.
el-Ahnef b. Kays (-67 veya 72)[609] da onun (RA.) hakkında: 'Vallahi o, ileride olacak bir şeyi; bizim olanı bildiğimizden daha iyi bilir!" derdi. Yani: Onun tahminlerinde isabetli olduğunu, hataya düşmediğini kasdediyor.
Rasulullah (S.A.V.) da onun hakkında: "Her ümmetin ilham alan (=muhaddesin) veya kendisine doğrunun ilham edildiği kimseleri (=murawa-in) vardır. Eğer bu ümmette de böyle birisi olsaydı, o Ömer olurdu." [610]buyurmuştur.
Sariye b. Zuneym ed-Dueli[611] ye, "Ey Sariye! dağfa), dağ (a)!" demiş ve o esnada (kilometrelerce ötede) düşmanla karşı karşıya olan Sariye Hz. Ömer'in bu sözünü kalbinde hissetmiş ve hemen dağa arkasını vererek düşmanla tek taraftan savaşmıştır.
Bu kadar meziyetlerine rağmen Ömer (R.A.): "Ali'nin kendisini ikaz ettiği bir hükmü hakkında: "Eğer Ali'nin ikazı olmasaydı, Ömer mutlaka helak olurdu." demiştir. Yine Ömer. "EBÛ Hasen'in [612]bulunmadığı her güç meseleden Allah'a sığınırım." derdi.
Bize ez-Ziyadi tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdulva-ris, Yunus'dan, o da el-Hasen (el-Basri)den rivayet etti ki: Hz. Ömer'e, çocuğunu altı ayda doğuran bir kadın getirildi. Ömer , kadını zina suçuyla ithama kalkisaçaktı ki Ali (R.A.) ona: "Bu (altı ayda doğum) ba-zan olabilir. Nitekim Allahu taala da, "Onun (ana karnında) taşınması ile sütten kesilmesi müddeti otuz aydır." (46 el-Ahkaf, 15) ve "Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirsinler." (2 el-Bakara, 233) buyurmuştur." dedi. (Yani Birinci ayetteki otuz ay'dan, ikinci ayetteki iki yıl (= yirmidört ay) çıkarılınca geriye altı ay kalır. Demek ki altı aylık çocuk olabilir.) [613]

33-Çeüşik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ: Rasûlulahın:"Tek başına yolculuk eden şeytandır.İki kişi olarak yolculuk eden de iki şey-tandır.Üç kişi ise.bir kafile (birlik) sayılır. [614]buyurduğunu; sonra da,"Rasûlullamn elçi (haberci) leri tek basma yolladığım," [615]yine "Kendi -sinin,hicret etmek için EBÛbekr ile (iki kişi olarak Mekke'den) çıktığını. [616] rivayet ettiniz.
Tek başına yolculuk eden nasıl şeytan olur?Rasûlullah, ya onun şeytan menzilesinde (derecesinde) olduğunu;ya da o kimsenin şeytana tahav-vül ettiğini (dönüştüğünü) kasdetmiş olmaktan-ki bu da mümkün değildir-hâlî değildir.
CEVAB: Biz deriz ki:O (S.A.V),"Tek başına yola Çıkan şeytandır."sözü ile.tek kişinin yalnızlığını ve korku içinde oluşunu kas d etmiş tir. Çünkü yırtıcı hayvanların ve hırsızların kendisine karşı heveslendikleri gibi,şeytan da ona karşı heveslenir.Tek başına yola çıktığı zaman şeytana hedef olur,bütün saldır gan ve yırtıcı hayvanlara ve hırsızlara hedef teşkil eder. (Onu tek başına yola çıkmağa sevketmeklejsan-ki şeytan o kimsede temessül etmiş gibidir.
Sonra "..İki kişi olarak yola çıkan da iki şeytandır." buyurmuştur. Çünkü onların herbiri de ayn,ay-rı.bu tehlikelere maruzdur.Dolayısıyla ikisi de şeytandır. Üç kişi birden yola çıkarlarsa,yalnızlık ve korku ortadan kalkar.alışkanlık meydana gelir.Onlara zarar vermek isteyen bütün heveskârlann hevesleri kursaklarında kalır.

Arabın lisanı, îmâ.işâret ve benzetmelerle doludur. Meselâ:Hiç kılıç kuşanmadığı halde birine "fulân tavîlu'n-nicâd1dır"(Yani fulanın kılıcının kınının kayışı uzundur) derler.en-nicâd,kılıç kınlarının kayışlan-na denir.Bu sözleriyle o kimsenin uzun boylu olduğunu kasdederler ve kılıcının kayışının uzunluğu ile.bo-yunun uzunluğuna işaret ederler. Çünkü kısa bir kılıç kayışı,uzun boylu bir adama uymaz.
Yine:"fulân,külü çok bir adamdır." derler..Halbuki adamın ne evinde, ne de kapısının önünde kül vardır.Onlar bununla ,o kimsenin çok misafirperver olduğunu , evinde ateşin devamlı yandığını kasdeder-ler.Ateş çok yanarsa tabiatıyla külü de çok olur.
Allah (C.C) da Kur'an'da "Meryem oğlu Mesîh ancak bir peygamberdir.Ondan önce birçok peygamberler geçti.Anası çok doğru bir kadındı.ikisi de yemek yerlerdi." (5.el-Mâide: 75) buyurmuştur.. .Onların ikisinin yemek yemesiyle,bize onların yaratılmış (mahlûk) olduğunu ima etmektedir. Çünkü yiyip içen her varlığın yaratılmış olması zaruridir. (Çünkü yeme içme yaratılmışlann sıfatıdır.)
Cenab-ı Hak,müşriklerin Rasûlullah hakkında: "Bu peygambere (!) ne oluyor? Yemek yi-yor,çarşılarda geziyor"(25.el-Furkân: 7) dediklerini bize hikâye etmiştir .Allah ojun çarşılarda dolaşması-nı;insanlann karşılamak için çarşılara gittikleri ihtiyaç maddelerinden kinaye olarak zikretmiştir. Çün&u
müşrikler,sanki,peygamber olarak gönderdiği zaman Allah'ın onu; insanlardan ve insanî ihtiyaçlardan müstağni kılacağını zannediyorlardı.
Onlann,"Elçi (haberci)leri tek başına gönderirdi, "demelerine gelince:Elçi (haberci) kendisiyle bir beldeden diğerine mektub gönderilen kimsedir.Ona el-feyc[617] de derler.Rasûlullah onu bir yerden diğerine tek başına gönderir ve ona; yolda kendileriyle beraber olacağı,onlarla yalnızlığını gidereceği arkadaşlara katılmasını emrederdi.Bu,insanların her zaman yapageldikleri birşeydir.Bir mektup yazıp da onu eiçi ile uzak bir beldeye göndermek isteyen biri-nin;Rasûlullah:"Bir kişi şeytandır.İki kişi şeytan-dır.Üç kişi ise kafile (birlik) dir."dedi.diye üç adam kiralaması gerekmez.Bu (yalnız yola çıkmamak)ancak elçinin vazifesidir.Yola çıktığı zaman elçinin yol arkadaşları araması ve yalnızlıktan sakınması gerekir.
Rasûlullahın Ebûbekr ile.hicret edeceği zaman (iki kişi olarak) yola çıkmasına gelinceıOnlann ikisi de, o vakitte müşriklerin kendilerini öldürmelerinden korkuyorlardı [618].Bu sebeple (iki kişi olarak) yola çıkmağa mecbur oldular...Nasıl ki,bir adam yol arkadaşı bulma ümidiyle evinden tek başına çıkarsa;onların da aynı şekilde bir kafileye Taslayacaklarını ummuş olmaları mümkündür.Fakat sayılarını arttırmaları mümkün olunca,Ebûbekr,Benu'd-Dil kabilesinden olan bir rehber kiralamış ve kölesi Amr b.Fuhey-re'yi de yanında götürmüştür.Sonunda dört veya beş kişi olarak Medine'ye girmişlerdir. [619]

34-Çelışık Dedikleri Ikı Hadis...

IDDIÂ: Rasûlullahın,"Allah hırsıza lanet etsin! Yumurta çalar eli kesİlir,İp çalar eli kesilir![620] buyurduğunu; sonra da,
"Ancak (en az) çeyrek dinar (değerindeki bir eşyanın çalınmasınjda el kesme cezası uygulanır. [621] dediğini rivayet ettiniz.
Buna göre birinci hadis.HâricilerİN lehine bir delil teşkil eder.Çünkü onlar çalının şeyin değeri az olsun, çok olsun hırsızın elinin kesileceğini söylüyorlar.
CEVAB:Biz deriz ki:Allah (C.C) ,Rasûlüne"Er-kek olsun kadın olsun hırsızların .yaptıklarına karşılık ve Allahtan bir azab olmak üzere (sağ) ellerini kesin."(5.el-Mâide: 38) âyetini indirince.Rasû-lullah da;o anda Allah'ın indirdiği âyetin zahirine bakarak, "Allah hırsıza lanet etsinîYumurta çalar eli kesilir, "demiştir.Sonra Allah kendisine, elin ancak çeyrek dinar veya daha fazla kıymetteki şeylerden dolayı kesilebileceğini bildirmiştir.
Rasûlullah Allah'ın hükmünü ancak,O bildirdiği zaman bilebilirdi.Allah ona her şeyi.birden bildir-niiyor,bilâkis tedricen (azar azar) indiriyordu.Cebrâil ona Kur'an'ı getirdiği gibi,sünnetleri de getirmiştir.Bu sebepten"Bana Kitap (Kur'an) ve onun bir benzeri verildi.[622]buyurmuştur."..benzeri" ile sünneti kasdetmiştir.
Görmüyor musun Rasûlullah.İslâm'ın başlangı çında Uraniyyîn'in [623]ellerini, ayaklarını kestirmiş, gözlerine mil çektirmiş ve onları taşlık bir yere attırmış ve neticede ölmüşlerdi. [624] Fakat, sonradan işkenceyi yasaklamıştı. Çünkü cezalar, o zaman henüz kendisine vahyedümemiş idi. Rasûlullah da sözlerinde durmadıkları, iyiliğe kötülükle karşılık verdikleri, develerin çobanlarını öldürdükleri ve develeri çalıp götürdükleri için;onlan kısasın en şiddetlisi ile cezalandırmıştı. Sonradan cezalar (hakkında) vahiy gelince, işkenceyi yasakladı.
Fakihlerden; bu hadisteki yumurtanın, harpte başı örtmeğe yarayan demir miğfer , ipin de gemi halatı olduğunu söyleyen ler vardır ve bunların her ikisinin de değeri pekçok dinara ulaşır.
Bu te'vil arapçayı ve araplann ifade hususiyetlerini bilenlere göre doğru değildir. Çünkü bu (hadis) hırsızın çaldığı şeyin değerini arttırmaya uygun değildir ki, değeri dinarlara varan miğfere veya hırsızın ta-Şıyarmyacağı kadar büyük halata hamledilsin.
Ne Araplar ne de Arab olmayanlar; "Allah falanın .yüzünü kara etsin. Çünkü o, mücevher takmak uğruna kendisini dövülmeğe maruz bıraktı ve bir çanak misk uğruna, hıyanet cezasına maruz kaldı." demezler...Bu gibi şeylerde âdet,"Allah ona lanet etsin.Eski bir ip veya bir yumak saç veya eski bir su kabı için elinin kesilmesine razı oldu." denmesidir.Bu çalınan şeyler ne kadar değersiz ve hakir olursa, söz de o kadar belağatlı olur. [625]

35-Çelişik Dedikleri İki Hadis..,

İDDİA; Rasûlullahın fakirlikten Allah'a sığındığını ve "Senden benim ve mevlâmın[626] zenginliğini
isterim.[627] diye dua ettiğini rivayet ettiniz.
Sonra da onun:"Ey Ali a hım! beni miskin olarak yaşat ve miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içersinde hasret (dirilt)" dediği-ni,kezâ"Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir." buyurduğunu rivayet ettiniz.
Bu ise bir tutarsızlık ve çelişkidir.
CEVAB: Biz deriz ki:Allah'a hamdolsun burada herhangi bir tutarsızlık yoktur.Onlar yorumda yanıl-dılar ve haksız bir karşılaştırma yaptılar. Çünkü onlar fakirlikle miskinliğin-ikisi ayrı şeyler olduğu halde-aynı olduğunu zannetmişlerdir.Eğer/'Allahım beni fakir olarak yaşat.fakir olarak ruhumu al ve fekirler zümresinde hasret." demiş olsaydı.dedikleri gibi bu, bir çelişki olurdu.
"Allahun! beni miskin olarak hasret." sözündeki miskinliğin mânası,tevazu ve boyun bükmektir.San-ki Rasûlullah Allah'tan kendisini cebbarlardan ve mütekebbirlerden kılmamasını ve onların zümresinde kendisini hasretmemesini istemiş gibidir.
"el-meskenetu (miskinlik)" "sükûn" kökünden ahnmadır.Bir adam yumuşak huylu olduğu,tevazu gösterdiği,huşû ve hudû (alçak gönüllülük) sahibi olduğu zaman," temeskene'r-raculu adam miskinleş-ü)" denilir.
Rasûlullahın, namaz kılan birine söylediği :"Mütevazi ol.miskin ol,boynunu eğsözündeki" temes-ken (= miskin ol)" emri de " sükûn" dan almmadır.Rasûlulah bu sözü Üe,huşû sahibi ol,Allah azze ve celle'ye karşı tevazu göster." demek istemiştir.
Araplar, "Ben miskin'in basma iş geldi, "derler.Bununla fakirliği kasdetmezler.Ancak düşkünlük ve zayıflığı kasdederler.
Keza Rasûlullahın Kayle'ye[628]söylediği,"Ey miskine!ffsözü de böyledir.Burada "Ey fakir kadın" demek istememiş,sadece onun zayıflığını kasdetmiş Dediklerimizi doğrulayan diğer bir delil de şuaur:Rasûlullah eğer Allah'tan fakirlik mânasına nıeskenef'i istemiş olsaydı Allah onu bu isteğinden rnenederdi.Çünkü Allah onun ruhunu her ne kadar iki dirhemi bile üstüste koymamış olmasına rağmen-kendisine verdiği birçok ganimetle zengin iken kab-zetmiştİr.Medînedeki bahçeleri,çeşitli malları ve Fe-dek gibi bir araziyi miras bırakan biri için,"Fakir olarak öldü" denemez.
Allah (C.C) da:"O (Rabbin) sen bir yetim iken (seni) barındırmadı mı?Seni (şeriat hükümlerini) bilmezken (nübüvvet nimeti ile şer'î) yola koymadı mı?" Muhtaçken seni bu sıkıntı ve darlıktan kurtarmadı mı? " (93.ed-Duhâ:6.7) buyurmuştur:
Fakir ve muhtaç birinin bakacak aile efradı ya olur ya olmaz.Bakacak ailesi olanın da malı ya olur ya da olmaz.
Rasûlullahın Peygamber olarak gönderildiğinde ve vefatı anındaki hâli,Allah'ın (yukardaki âyette) buyurduğu hususa delâlet eder.Çünkü o,fakir olarak Peygamber oldu,zengin olarak ruhu kabzolundu.Bu da, onun Rabbinden istediği meskenetin fakirlik olmadığını gösterir.
Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir." sözüne geline e: Şüphesiz fakirlik dünyanın musibetlerinden büyük bir musibet ve dünyanın âfetlerinden bir âfettir ve acı vericidir.
Kim Allah rızası için musibetlere sabreder,kis-metine razı olursa.Allah bununla dünyada onu süsler ve âhirette de sevabını çoğaltır.
Fakirlik ve zenginlik,hastalık ve sıhhata benzer. .Allah bir kimseyi hastalığa mübtelâ kılar,o da sabrederse sanki fakirliğe dûçâr olmuş da .sabretmiş gibi olur.Allah'ın,bizim bunlara sabretmemiz karşısında sevab vermesi,bizim O'ndan afiyet ve selâmet istememize manî değildir.Fakirliği zenginlikten üstün görenler ise,Rasûlullahın Allah'a (mal fakirliğinden deil) nefsin fakirliğinden sığındığına zâhib oldular ve insanların bir kimseye,hâlî vakti yerinde olsa bile "falanın nefsi fakirdir (cimridir)" ve hâli kötü olsa bile bir kimseye/falanm gönlü zengindir." demelerini delil olarak ileri sürdüler ki, bu yanlıştır.
Ne peygamberlerden,ne de onların ashabından ne âbidlerden ne de müctehidlerden bir kişi bilmiyoruz ki,"EyAllahım! Beni fakir kıl,Allahım! Beni hasta et."diye dua etmiş olsun.Allah azze ve celle,on-ların böyle diyerek kulluk etmelerini istemez .Aksine "Allahım bana nzık ver.Allattım bana afiyet ver. "diyerek kulluk etmelerini ister.
Onlar: "Ey Allahım! Bizi ancak en güzel (olan) ile imtihan et." derlerdi.Yani "Bizi ancak hayır ile imtihan et,şer ile imtihan etme,"demek isterlerdi.Çünkü Allah kulların nasıl şükredip sabredeceklerini bilmek için,onları ikisi (hayır ve şer) ile de imtihan eder.Nite-kim Kuranda da :"Sizi bir imtihan olarak kötülük ve iyilikle deneyeceğiz."(21.el-Enbiyâ:35) buyurul-muştur...
Mutarrif (-95) [629]"Âfiyette olub şükretmeyi (musibetle) imtihan edilip sabretmeye tercih ederim" demiştir.
EBÛ MUHAMMED:Bunu ben"Ğaribu'l-Hadis" adlı eserimde bu açıklamalardan daha geniş bir şekilde zikretmiştim.Ancak üzerinde durduğumuz il-ntin kapsamlı olması için, mecburen bu kitaba da bu açıklamaları aldım. [630]

36-Çelişik Dedikleri İki Hadis

İDDİA: Rasûlulahın (S.A.V.): "Zina eden zina ederken mü'min değildir. Hırsız da hırsızlık ederken mü'min değildir. [631]dediğini rivayet etti Sonra da :Kim lâ ilahe illallah derse.o Cennette-dİr.Zina etse de,hırsızlık yapsa da.! [632]buyurdu-ğunu rivayet ettiniz.Bu ise bir çelişki ve uyuşmazlıktır.
CEVAB Biz deriz ki :Burada -Allah'ın lütfuyla -ne çelişki ve ne de uyuşmazlık vardır. Çünkü imanjûgatta,tasdik etmek manasınadir.Allah (C.C},"Şİmdi biz ne kadar doğru söylesek , sen yine de bize inanmazsın."(12.Yûsuf:17) dediklerini nak-letmiştir. (Bize inanmazsın) yani: Bizi tasdik etmezsin, demektir.
İnsanların "Dediklerinin hiçbirine inanmıyorum, "sözü de bu kabildendir .Yani, "dediklerini tasdik etmiyorum." demektir.
îman ile vasıflandmlanlar.üç guruptur:
BİRİNCİSİ:Kalbiyle değil.sadece düiyle tasdik edendir.Münafiklar gibi..Bu gibi kimselere îman etti diyebiliriz.AHah (C.C) da.münafiklar hakkında: "Bu kötü halleri şundandir.Çünkü onlar (görünüşte) iman ettiler sonra (kalbleri ile) inkar ettiler." (63.el- Munâfikûn:3) ve yine,"Doğrusu (dilleriyle) iman eden (münafik) Ierden.YahudÜerden.Sâbii-lerden ve Hristiyanlardan.."(5.el-Mâide: 69) ve bunu takiben, "...Kim Allah'a ve âhiret gününe îman ederse .." (5.el-Mâide: 69) buyurmuştur.Çünkü onlar Allah'a ve Âhiret gününe (gerçekte) inanmıyorla-dı..
Eğer (Allah), "İman edenler" ile -burada-müşlü-manlan kasdetmiş olsaydı, "Onlardan Allah'a ve Ahi-ret gününe îmân edip.." buyurmazdı.Çünkü onlar , zaten Allah'a ve âhiret gününe îman etmektedirier.[633]Burada sadece;yalnız dilleriyle îman eden mü'nâfiklarla.Hristiyanlar ve Yahudileri kasdetmiştir.
Biz bu gibi bir kimseye mü'min diyemeyiz.Tıpkı münafiklara da "..îman ettiler."-dediğimiz halde "mü'mindirler." diyemediğimiz gibi...Çünkü münafiklar ne samimiyyetlerinden ne de gerçekten niyyet ettiklerinden inanmışlardır.
Peygamberlerin itaatsizlerine de "... itaatsizlik etti....şaşırdı[634]diyebiliriz fakat,onlara "âsî.şaş-kın.." diyemeyiz.Çünkü onların günahı,Aîlah düş-maniarımın günahlan gibi, günaha bağlılıklarından ve ısrarlarından dolayı değildir.
İKİNCİSİ:Günahlarla kirlenmiş ve -ısrar (devam) etmeksizin- tâatta kusur etmiş olmakla birlik-te.kalbiyle ve diliyle tasdik etmiş olan kimselerdir. Bunlar hakkında "îman etti" deriz.Ve bu gibi kimseler,büyük günahlan terkettikleri müddetçe mü'mindirler.Fakat büyük günahları işlediği za-man.günahı İşlediği esnada mü'min değildir.Yani: "imanı kâmil değildir." demekür.
Görmüyor musun,Rasûlullah (S.A.V) :"Zina eden zina ederken.mü'min değildir."buyurmuştur. Günahı işlediği vakitte" mü'min değildir.diyor.Çün-kü ondan önce,günahta ısrar edici değildir ve njü'mindir.Günahtan sonra da ısrar edici değildir. .Tevbe etmiş olan bir mü'mindir.
(o h Başlca hadis.bunu daha iyi açıklamaktadır: iu da şu hadistir) :"Zina eden.zina ederken iman ken dişinden soyulur.Eğer tevbe ederse ona tekrar giydirilir.[635]
ÜÇÜNCÜSÜ:DÜiyle ve kalbiyle tasdik etmiş ve farzları eda etmiş,büyük günahlardan kaçınmış olan kimsedir.Bu kimse imanın şartlarını tamamen hâiz olan ,hakiki bir mü'mindir.
Rasûlullah,"Komşusu belâsından (zarar ve eziyetinden) emin olmayan kimse,mümin değildir. [636]derken,... "îmanı kâmil değildir." demek istemiştir.
Yine,"MüslümanIarın,elinden ve dilinden emin olmadığı kimse,îman etmiş olmaz. [637] buyururken, imanın kâmil olamayacağını kasdetmiş-tir...
Keza,"Komşusu gece aç yatarken,karnı tok olarak yatan kimse îman etmiş olmaz"[638]buyurmuştur. Yani îmanı kâmil değildir,demektir.
Bunlar Rasûlullahın,"Abdest alırken besmele çekmeyenin abdesti yoktur. [639] sözüne ben-zer.Yani abdesti mükemmel değildir,abdesttnin fazileti (ve sevabı) yoktur.demek istemiştir.
Hz.Ömer'in (R.A),"Haccetmeyenin imanı yoktur. [640] sözü de böyledir.Ömer'in kasdı, "kâmil imanı yoktur." demektir.
İnsanlar da bir kimsenin aklının tam olmadığını kasdederler ve "falanın aklı yoktur." derler.Keza dininin kâmil olmadığını kasdederler ve "onun dini yoktur." derler.
"Kim lâ ilahe illallah derse,o cennettedir.Zina etse de,hırsızhkyapsa da.." hadisine gelince:Bu söz de iki şıktan hâlî değildir.
Birisi :Bu özü,o kimsenin akıbetini nazar-ı itibara alarak söylemiş olmasıdır.Bu takdirde, "Zina ve hırsızlıktan dolayı azab olunsa da,âkıbeti Cennettir." demek istemiş olur.
Diğeri ise:Allahu taâlânın rahmeti ve Rasûlulla-hın (S.A.V) şefaati ona yetişir ve "Allah'tan başka ilâh olmadığına " şehadet etmesinden ötürü Cennetlik olur.
Bana İshak b.İbrâhîm b.Habîb b.eş-Şehîd babasından,o da dedesinden,o da el-Hasen (el-Basrî)'den(22-110) [641]onun şöyle dediğini rivayet etmiştir.: "Cennetin bedeli "Lâ ilahe illallah" tır.
Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kât'î tahdis etti (ve) dedi:Bana Ömer b.Ali,Mûsâ b.el-Museyyib es-Sa-kafi'den haber verdi (ve) dedi:Sâlim b.ebîl-Ca'd"ı; Rasûlullah'tan şu hadisi rivayet ederken işittim. (Rasûlullah) şöyle demiştir: Rabbiniz şöyle bu-yuruyor:"Ey Âdem oğlu! Bana yeryüzü dolusu günah getiriyorsun..Bana hiçbir şeyi ortak koşma-diktan sonra hiç mühim degil.ben o günahları .yeryüzü dolusu mağfirete çeviririm. [642]
Bana Ebû Mes'ud ed-Dârimi ki Hırâş'ın [643]oğîudur-tahdis etti (ve) dedi:Bana dedem.Enes b. Mâlik'den tahdis etti.(Enes) dedi:"Rasûlullah (S.A.V) "Ümmetimin yansının Cennete girmesi ile şefaat arasında muhayyer bırakıldım.Ben şefaati seçtim.Çüukü şefaat daha umûmî ve daha çoktur.Bel-ki siz benim şefaatimin takva sahiplerine has olduğunu zannediyorsunuz. Hayır! Bilâkis günahlara bulaşıp kirlenmişler İçindir.[644]buyurdu. [645]

37-Çeüşik Dedikleri İki Hadis....

IDDIÂ: Hammâd'dan,o da İbrâhim'den.o da el-Esved (b.Yezîd en-Nahaî) den,o da Âişe'den (RA) rivayet ettiniz ki (Âişe): "Ben Rasûlullahın elbisesindeki menİ'yi elle eltilerdim,o da bu elbiseyle namaz kılardı. [646] demiştir.
Sizin rivayet ettiğiniz bu hadise dayanarak bazıları, elbiseden meniyi çitileyip,o elbise ile namaz kılmaya cevaz verdiler .Ve bunu sünnet hâline getirdiler.
Sonra bir de Amr b.. Meymûn b. Mihrân'dan, o da Süleyman b. Yesâr'dan rivayet ettiniz ki (Süleyman) Hz. Aişe yi. "Rasûlullahın elbisesindeki meni lekesini yıkardım. Sonra elbisede, yıkadığım yerin izini- veya izlerini-görürdüm. [647]derken işit-miştir.
Bu rivayetiniz üzerine bir kısım insanlar, meniyi elle çitilemek suretiyle temizlemeyi terketmiş ve o elbiseyle namaz kılacağı zaman, muhakkak meninin yıkanması gerektiğini söylemişlerdir. Bu ise, bir çelişki ve tutarsızlıktır.
CEVAB: Biz deriz ki: Burada ne çelişki vardır, ne de tutarsızlık... Çünkü Âişe (RA.) Rasûlullahın elbisesindeki meniyi, kuru olduğu zaman çitilerdi. Oğuş-turma ise ancak kurumuş menide mümkündür. Ba-zan meni, iç çamaşırında kuruyasıya kadar kalırdı. Meni ise - bilhassa yaz mevsiminde - az bir zamanda kuruyuverir.
Âişe (R.A) meninin yaş olduğunu görünce, onu yıkadı. Çünkü yaş olunca çitilemekle temizlemek mümkün değildir. Fakat onu, kuruyuncaya kadar bekletip, sonra çitileyen bir kimse için, böyle yapmasında bir beis yoktur.
İbnu Râhuye diye bilinen, İshak b. İbrahim (166-238) [648]bana, meniyi çitilemenin sünnet olduğunu haber verdi. [649]

38-Çelişik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahın "Deri dibağatlandı mı,te-miz olmuş olur." buyurduğunu,keza ölü bir koyuna rasgeldiğini vet"Onun derisinden faydalansaydınız ya! [650]buyurduğunu rivayet ettiniz. Fakihlerden birkısmı bu görüşü kabul ettiler ve bununla fetva verdiler.
Sonra Rasûlullahın, "Meytenin (ölü hayvanın) ne derisinden faydalanın,ne de sinirinden.. [651] buyurduğunu rivayet ettiniz.Fakihlerden diğer bir gurup da bu görüşü kabul edip.bununîa fetva verdiler.
Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.
CEVAB: Biz deriz ki:Burada-Allah'a hamdolsun -ne bir çelişki vardır,ne de tutarsızlık!..Çünkü hadisteki el-ihâb,dibağatlanrnarmş deridir.Dibağatlanınca bu isim ondan kalkar.
Nitekim bir hadiste Ömer.Rasûlullahın yanına girdiğini ve evde-dibağatlanmamış kokmuş deriyi kasdederek- kokmuş deriler (=uhubun atmetun) bulunduğunu söylemiştir.
Hz.Âişe (R.A) babasıfnın mürtedleri öldürmesi) hakkında : "Başlan omuzlara düşürdü ve kanlan derilerin (=uhub) içersinde topladı" demiştir.[652]Deriler ile cesedleri kasdetmiştir-
Hz.Aişe, burada derileri (= uhub),cesedlerden kinaye olarak kullanmıştır.Eğer el-uhub, dibagatlan-mış deri olsaydı, uhub, kelimesini cesedden kinaye olarak kullanması caiz olmazdı.
en-Nâbiğâtu'1-Câ'dî, kendisi yokken yavrusunu kurt yemiş olan ve sonra geri dönen.yabani bir sığırdan bahsederek:
'Yavrusuyla ilk beraber olduklan yerde.hâdise-yi açıklayan bir deri (=ihâb) ve parçalanmış kanlı bir cesedle karşılaştı." demiştir.
Rasûlullah da, "Deri (=ihâb) dibağatlandı mı, temiz olmuş olur." buyurmuş,sonra da ölü bir hayvana rasgelmiş ve : "Sahibi hayvanın derisinden faydalan-saydı ya." demiştir.Yani :Onu dibağat etseler de ondan faydalansalar ya! demektir.
Sonra da (yazılı bir talimatta): "Ölü hayvanın ne derisinden faydalanın, ne de sinirinden.." diye emret miştir.Bununla "Dibağatlanmamış deriyi,dibağatla-runcaya kadar kullanmayın!" demek istemiş tir. Nite kim/'...ne de sinirinden." sözü de bunu gösterir.Çün-kü sinir,dibağat kabul etmez.Bu sebepten onu,diba-ğatlanmamış deri ile birlikte zikretmiştir.Bu başka bir hadiste açıklanmıştır. (O hadis de şudur:)
İbnu Uyeyne ,ez-Zuhri'den.o da Ubeydullah b.Abdillah'tan,o da İbnu Abbâs'tan rivayet etmiştir ki, "Rasûlullah (S.A.V) Meymûne 'nin (R.A) azadlı cariyesine aid bir hayvan ölüsüne rastlamış ,ve "Onun derisini alsalar ve dibağatlayıp kullansalardı ya! " buyurmuştur. [653]

39-Çelışık Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:el-Eş'as-Muhammed b. Sîrin -Abdullah b..Şakîk -ve Âişe'den rivayet ettiniz ki (Âişe) şöyle demiş tir: "Rasûlullah bizim ne İç çamaşırımızla,ne dış elbiselerimizle namaz kılmazdı[654]
Sonra yekî-Talha b. Yahya-Ubeydullah b.Abdil-lah b.Utbe -Âişe (R.A) tarîkıyla,Hz.Âişe'nin,"Rasûlul-lah.gece namaz kılardı.Ben de hayızh ve üzerimde mirt (yün veya ipekten yapılan,kadınların elbise üstüne giydikleri bir başka elbise) olduğu hal-de.onun yambaşinda olurdum ve benim elbisemin bir kismi.onun üzerinde olurdu. [655] dediğini rivayet ettiniz.Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.
CEVAB:Biz deriz ki:Bu iki hadiste ne çelişki ne de tutarsızlık vardır. Çünkü birinci hadiste, "Bizim iç çamaşırlarımızla (eş-şuûr)namaz kılmazdı." denil-miştir.İç çamaşır mânasına gelen eş-şuûr ise,şiâr'ın çoğuludur.Şiar ise vücuda temas eden elbiseye de-nir.Cesede temas etmedikçe [656]ona şiar (iç çamaşır) denmez.
Rasûlullahm,Ansâra:"Sİz bana,iç çamaşır gibisiniz.diğer insanlar ise,iç çamaşırın üstüne giyilen elbise (=disâr] gibidir. [657]demesi de.bu husus ta sana bir delildir. Rasûlulah demek istiyor ki:Sİz, vücuda temas eden iç çamaşır gibi.insalann bana en yakın olanlarısınız .Diğer insanlar ise.onun üstü gibi-dir.Bana,size nazaran daha uzaktırlar.
Bazen iç çamaşıra; insanda devamlı idrar damlaması olur veya ondan herhangi birşey çıktığı zaman meni, ter veya ıslaklık bulaşır.
Rasûlullah.cinsî münasebette bulunduğu veya kadının hamileliği ağırlaşüğı veya aybaşı olduğu zaman, elbiseye kan bulaşmasından emin olmadığı için.harumlannın iç çamaşırı ile namaz kılmazdı.
İkinci hadiste de: "Ben onun yanında olduğum ve üzerimde mirt olduğu halde, (Rasûlullah) namaz kılardı.Mirt'in bir kısmı da onun üzerinde olurdu."de-nilmiştir.Mirt ise.izâr'm (vücudun alt kısmını örten elbisenin) iç çamaşırı olarak kullanıldığı gibi kullanılmaz. Çünkü mirt yünden.bazan kıl.bazan da ipek ve yün karışığından olur ve sadece izann üzerine giyilir.
EBÛ MUHAMMED :Sana bunu açıklayacak diğer bir husus da ,bana Abedetu'bnu Abdillah'm tah-dis ettiği bir hadistir.Abede dedi:Bana Muhammed b Bişr el-Abdî haber verdi (ve) dedi: Bana Zekeriyyâ b. ebî Zâide,Mus'ab b.Şeybe'den.o da Safîyye binti Şey-be'den.o da Âişe'den (RA):"Rasû!ullah birgün.güneş doğmadan önce.üzerinde siyah kıldan mamul süslü bir mirt (-mirtun murahhalun) olduğu halde dışarı çıktı." dedi. [658]
Murahhal süslü demektir.Bu (süsleme) sanatına da et-terhîl denir.
İmru'l-Kays da hanımından bahsederken :
"Arkamızda,izlerimiz üzerinde süslü mirt'inin (=mirtun murahhalın) ucunu sürükler bir halde onunla yürümeye başladım..."demiştir.
Hz.Âişe'nin,"Rasûlullah namaz kılardı.Elbisenin (=mirt) bir kısmı benim,bir kısmı da onun üzerinde olurdu." demesi,mirt'in;Hz.Âişe'nin iç çamaşırı olmadığını sana açıklar. Eğer mirt.iç çamaşırı olsaydı.Rasûlullahın vücudu belli olurdu.Çünkü iç çamaşırı ince olur.onunla namaz kılmmaz.ve Hz.Aişe'nin bununla örtünmesi (tesettür) de mümkün olmazdı. [659]

---

[1] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları:5-6.
[2] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 6-7.
[3] Bkz:Dr. İsmail L.Çakan,Hadislerde görülen ihtilaflar ve çözüm yollan-Muhtelifu'l-Hadis flmi-.ist.1982.
[4] Bkz Gerard Lecomte,Şafîî'nin Ihtilafu'l-Hadis'inden İbn guteybe'nin MuhteIifi'1-Hadis'ine-..terc: İ.K.Dönmez.İslam
[5] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 7-9.
[6] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 10-18.
[7] Te'vil" gibi bir eserin Türkçeye tercüme edilmezden on. beş sene önce Fransızcaya tercüme edilmiş olması bizler için üzülünecek bir haldir. Bu, kendi kültür mirasımıza bir batılı kadar bile sabib çıkamayıştmızın, ona gereken ehemmiyeti veremeyişİmizin bir ifadesidir.
[8] A.Ü.İ.F. Dergisi XIV/1966, S: 289.
[9] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 19-24.
[10] el-Kifâye fî hmi'r-Rivâye: 606.
[11] Nuhbetu'I-Fiker şerhi, İbnu Hacer el-Askalânî, s: 47.
[12] Bazı hadis meseleleri üzerine tetkikler, M. Tayyib Okiç.s: 116.
[13] Ulûmu'l-hadîs, İbnu's-Salâh, s: 257.
[14] Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler; M .Tayyip Okiç. s: 116.
[15] Ulûmu'l-hadîs. İbnu's-Salâh. s: 257, 258.
Tercih sebepleri usûl-i hadis kitaplarında zikı Edilmiş-tir. el-Hâzımî .el-İ'tibâr'ında bunların ellisini zikretmiş; Irâkî İbnu's-Salâh'ın Ulûmu'l-Hadîsine yaptığı şerhte bunları nakletmiş ve bu sayıyı yüze yükseltmiştir. Suyûtî bunları Tedr-îb'inde (2/198-202. Mısır 1385/1966 tab'ı) hulâsa etmiştir. (el-Bâisu'I-hasîs, s; 176).
[16] Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler s: 116.
[17] Nuhbctu'l-Fiker şerhi, Ibnu Hacer el-Askalânî s: 49 (Hattâ imâm eş-Şâfîî bu eserini müstakil bir eser olarak düşünmemiş ve sâdece "el-Umm" adlı eserinde bu mevzua dair bir fasıl ayırmıştır. Bkz: el-Umm c. 7 (Kenarında) (Kitâ-bu'ş~Şa1> neşri) ve c. 8 s: 473-568, Mısır 1393/1973 (ofset) baskısı.)
[18] Ulûmu'l-hadîs, İbnu's-Salâh ,s: 257.
[19] Nuhbetul-Fiker şerhi, s: 49 (Dipnot)
[20] Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler ,s: 116.
[21] A.c. s: 117.
[22] İbn Hıbbân, Kitâbul-Mecrûhîn (Halep, 1396), (Mukaddime, s. (Z).
[23] A.c. s: 117.
[24] Zeyl-İ Keşfu'z-Zunûn: 11/520.
[25] Ma'rifetu Ulûmi'I-Hadis, en-Neysâbûrî, s: 71.
[26] Nuhbetu'l-Fiker şerhi ,s: 49 (Dipnot).
[27] Bazı hadis meseleleri üzerine tedkîkler ,s: 117. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 25-28.
[28] İbn gutayba, Gerard Lecomte, s: 30.
[29] İslâm Ansiklopedisi 5/2,s: 763
[30] A.y.
[31] Usânu'I-Mizân.İbnu Hacer el -Asfcalâni:3/3 57,358.
[32] Tefsiru Sûratî'l-İhlâs.İbnu Teymiyye,s:12O,121 el-MunirİIyye (Mısır) 1352 tab'ı.
[33] Usânu'l-Mizân, İbnu Hacer: 3/358.
[34] A.e.: 3/358.
[35] Tefsîru Sûrati'l-İhlâs, İbnu Teymîyye, s: 12O, 121.
[36] Ibn Qutayba,Gerard Lecomte,s:50- 71.
[37] Edebu'l-Kâtib.İbnu Kuteybe (İst. Sül ey m a niye küt.ReİSu'l-Küttab kısmı,nu:742 varak: 145 b).
[38] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 29-34.
[39] Mesâil EUeti suile anhâ Abdullah b.Müslim.b Kuteybe (Kayseri Raşid Ef.Ktb.eki,no2l540 varak 1 b-79a) (M)
[40] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 34-35.
[41] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 35-37.
[42] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 37.
[43] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 37.
[44] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 39-40.
[45] Ibn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 40-41.
[46] Bizim tercümemizde, Fransızca tercümesine uyarak "İDDİA" şeklindedir.
[47] Bizim tercümemizde, Fransızca tercümesine uyarak "CEVAB" şeklindedir.
[48] A.Ü.İ.F. Dergisi, C, XIV/ 1966, s. 289

[49] islâm Dünyası Kısa Kronolojisi, Jean SAUVAGET (Tere: Suut Kemal Yetkin - Faik Reşit Unat) A. Ü. İ. P. yayını. Ank. 1963, s: 23-28).
İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 41-51.
[50] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 52-54.
[51] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 54-56.
[52] Krş, BUH: 58/18; HAN: 4/387, 3/485 ve bkz: Miza-riu'l-İ'tidâl, 11/272.

[53] BUH: 96/10, Krş, HAN: 5/34. 269, 278, 279; MÜS: 33/53.
[54] BUH: 46/33, HAN: 1/79 ,188; 2/163. İ93.
[55] Kaade, Haricilere muhalefet etmediği gibi. onlara taraftar da olmayan bitaraf fırka (M).
[56] TIR: 34/7; Krş. BUH: 92/2, 9.11.
[57] BUH: 92/2 .Krş. HAN; 1/275, 297; BUH; 93/4.
[58] Başka bir rivayette: "uzuvları".
[59] Başka bir rivayette: "geçirilse bile" Bkz. HAN: S/161, 171;, BUH: 93/4; 10/56.
[60] Krş. BUH: 10/56,
[61] Bulunamadı.
[62] HAN: 4/226 ; Krş. BUH: 92/9
[63] Hadisin sıhhati tartışmalıdır. Bkz; el-Makâsıdu'l-Hasene. s. 328-329, no: 846; Keşfu'1-Hafâ, II. 134, no: 2022; Esne'I-MatâUb, s. 244, no: 1117. (M).
[64] Krş. BUH: 60/47 Bkz. HAN: 3/135, 224; MUS: 12/9
[65] Krş. A.g.e.
[66] Bkz. HAN 3 / 2. 3
[67] BUH: 46/30; 86/6
[68] BUH: 78/29, HAN: 1/387; 2/288, 336; Bkz; MUS: 1/18.
[69] HAN: 3/154.
[70] Krş. BUH: 10/129.
[71] BUH: 10/129. HAN: 2/276. 293, 534.
[72] BUH: 23/80. 93, HAN: 2/233
[73] BUH: 65/sure: 92, n: 7. HAN: 1/6. 29; 2/52. 77: 4/427. 431.
[74] HAN: 5/239 ,Krş. HAN: 1/272; 6/441.
[75] Krş. BUH: 82/1.
[76] Zeyd (b. Ali Zeynelabidin fa. el-Huseyn b. Ali)yi rafz (terk) eden Sâbbe'dir ki, terk ettiklerinden dolayı kendilerine "Râfıza" dendiği gibi, Zeyd'in öldürülmesinden sonra bir imam seçmeye kalktıklarından dolayı da "İmamiye" adını aldılar. Ösl. mez. tar: 54) (M).
[77] BUH: 60/8, HAN: 1/235. 453; 5/50, Tecrid, K/104, 105
[78] BUH: 3/43. HAN: 2/104; 5/39.
[79] Yani: benim vezirimsin (M).
[80] BUH: 62/9, HAN: 1/170; 3/32.
[81] HAN: 1/118; 4/281
[82] A.g.e.
[83] Aksi bir hadis İçin bkz; BUH: 55/1.
[84] HAN: 5/382, 385.
[85] HAN: 4/322; 6/34.
[86] HAN: 1/106, 110 (Bu son üç not için bkz: BUH: 62/4).
[87] Mevlâ, köle, azadlı köle, köleyi azad eden, seven, arkadaş, komşu, ortak, akraba ve tâbi olan, gibi pekçok mânâya gelir. (M)
[88] HAN: 3/453. Bkz: Lisân; 15/407.
[89] Bulunamadı.
[90] el-Leâliu'1-Masnûa: 2/324, 325 ;Lisân: 17/79, Tâc: 9/238 (M).
[91] Tâc: 3/387.
[92] Bedâ, görünme, zuhur etme demektir. Kelam ıstılahı olarak, mesbûk (geçmiş) bir hükm-i ilâhinin değişmesini istilzam eden bazı yeni hallerin peyda olması manasınadır. Bedâ mezhebini Muhtaru's-Sakafi'nin çıkardığı ve o zamandan beri Keysaniya şii fırkasının akaidinde bir umde haline geldiği söylenir. Şiilerin kabul ettiği bu Bedâ fikrini Ehl-i sünnet reddeder. (Bkz: İslâm Ansiklopedisi 2/433-35, İslami Bilgiler Ansiklopedisi, I, 332), (M).
[93] el-Makâsıdu'1-Hasene, s.260, no: 618, Keşfu'1-Ha-fa, II, 22, no: 1593 (M).
[94] Araku'I-hayl şudur: Allah kendini yaratmayı murad edince at'ı yarattı ve onu koşturup terletti. Sonra kendini bu terden yarattı. "Ibnu Asakir, "atın koşturulması" hadisi uydurmadır. Bunu bazı zındıklar, muhal olan birşey rivayet ediyorlar diyerek Hadisçileri kötüleyebilmek için uydurdular. Bunu ancak aklı olmayan kabul eder. Bu; kati surette aklen ve şer'an asılsızdır", demektedir. -Suyûti, Ibnu Asakir'den naklen. (Bkz: el-Leâliu'1-Masnûa: 1/3) (M).
[95] Bunlar birtakım zındıkların uydurdukları bir hadise işaret etmektedir. O hadis de şudur: "Allah melekleri İki kolunun ve göğsünün kıllarından (veya iki kolunun ve göğsünün nurundan yarattı." Bu husus ileride gelecektir.
[96] Biz bu hadisi elimizde mevcud mevzuat kitaplarında araştırdıktan sonra bulamamıştık. Nihayet Şehristani'nui el-Milel'inin "Müşebbihe"den bahseden kısmına bakarken bunu gördüm. Bu benim arayıp durduğum kaybım idi. (Şehrista-ni) müşebbihenin "Haşeviyye" kolundan bahsettiği esnada bunu zikretmektedir: "(Haşeviyye) hadislere, uydurup RasuUul-laha nisbet ettikleri yalanları kattılar. Bu yalanların çoğu Ya' hudilerden alınmadır. Çünkü teşbih Yahudilerde mizaç halin' dedir. Hatta dediler ki, Allah'ın gözleri rahatsızlandı. Bunun üzerine melekler onu ziyarete geldiler."(el-Milel ve'n-nihal, I 141 (M). -Musahhih İsmail el-İs'irdi-
[97] Burada şu rivayete işaret edilmektedir: O rivayete göre Allah, arefe günü akşamı, boz bir devenin üzerinde yeryüzüne iner ve binekti olanlarla tokalaşıjp, yaya yürüyenlerle ku-caklaşırnıış. Ibnu Teymiyye'nin de dediği gibi bu, Allah ve Ra-sulüne en büyük iftiradır. Bu sözü söyleyen de AUaha iftira edenlerin en çok günahkar olanıdır. Ibnu Kuteybe ve başkalarından, zındık kafirlerin bu ve emsali hadisleri. Hadis ehli için: "işte onlar ancak böyle şeyler rivayet ederler." diyerek onları kötüleyebilmek için uydurdukları nakledilmiştir.
[98] Kıvırcık saçlı genç" sözü de şu rivayete işarettir: "Rabbimi rüyamda, uzun saçlı çok güzel bir genç suretinde gördüm. Yeşil bir elbise giymiş, ayaklarında altın nalınlar vardı. Yüzünde de altından bir perde vardı." (Bkz. el-Leali'1-masnua: 1/28, 29, İbn Huzeyme, Kitabu't-Tevhid, 198), (M).
[99] Bu da Ebu Hurayra'nın rivayet ettiği uzun bir hadise işarettir. O hadiste şöyle geçmektedir: "Cebbar olan (Allah) gelir ve: "Ben sizin rabbinizim..." der, onlar da: "Evet sen bizim rabbimizsin" derler. Onunla ancak Peygamberler konuşur. "Sizinle O'nun arasında tanımanıza yardımcı olacak bir alamet, bir işaret var mıdır?" der. Onlar da: "O alamet sak (baldır)dır." derler. Bunun üzerine (Allah) sakından açar. (Bu müteşabih hadisle ilgili olarak bkz: (Hak Dini Kur'an Dili: 8/5292) .Keza Bkz: BUH: 97/24; 10/129, HAN: 3/16 Krş: BUH: 65/sure 68, no:
[100] BUH: 79/1, HAN: 2/244, 251.
[101] HAN: 1/368, Bkz: s .
[102] HAN: 2/173, 4/251, 302 ,Bkz: s
[103] Bkz: MÜS: 53 ez-Zühd, II, hadis no: 2997 (IV/2294) (M.)
[104] BUH: 59/16, HAN: 2/52.
[105] Esad Efendi nüshasında: "Tavşanın".
[106] el-Mecnıhin: 1/101.
[107] BUH; 60/8; Mezkur hayvanlar için bkz: el-Leallu'l masnua: 157-160) (M).
[108] Krş, BUH: 8/75.
[109] BUH: 63/51; 81/51.
[110] Vergi toplayıcısı (=aşşar) için bkz: Lisan: 6/246
[111] BUH: 59/17.
[112] HAN: 4/85, 86; 5/54
[113] Diğer bir nüshada: "...araştırılması..."
[114] Yahya b. Main (b. Avn b. Ziyad b. Bistam b. Abdirrah-man), Cerh ve Ta'dîl ilminin imamı. Kendisinden Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir. Bizzat kendisi bir milyon hadis yazdığını söylemiştir. Medine'de vefat etmiş ve Baki Kabristam'na defholunmuştur. (Bkz: Tehzi-Wt-Tehzib: 11/280-88) (M)
[115] Ali (b. AbdİIlah b. Ca'fer b. Necih) b. el-Medini. Üelul-hadis'te imam idi. Kendisinden Buhari, Ebu Davud rivayette bulunmuşlardır. (Tehzibu't-Tehzib: 7/349-57) (M).
[116] Fethu'1-Bari: 9/424.
[117] Fatıma binti Kays (b. Halid el-Fihriyye). Hanım Sa-habilerdendir. ed-Dahhak b. Kays'ın kardeşidir. Güzellik ve akıl sahibi bir kadın İdi. Hz. Ömer katledildiğinde Ashab-ı Şura onun evinde toplanmışlardı. (Tehzibu't-Tehzib: 12/443-44) (M.)
[118] Gaylan b. Marwan ed-Dımaşki. Mu'tezile imamların-dandır. (Bkz. İsi. mez.tar: 6) (M).
[119] Ebu Osman Amr b. Ubeyd b. Bab. Mu'tezileniii Am-riyye fırkasının kurucusudur. (İsi. mez. tar: 98) (M).
[120] Ma1ed b. AbdiIIah el-Cuheni. Kader hakkında ilk defa konuşan kimsedir. Bu fikri bir hristiyandan öğrenmiş ve benimsemiştir. Bu yüzden el-Hasen el-Basri onu meclisinden koğmuştur. H. 80 yılında öldürüldü. (A.g.e.: 98) (M).

[121] Amr b. Faid el-Aswari. Basrahdır. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (el-Muğni fi'd-Duafa: 2/487) (M).
[122] Katade (b. Diamati-hni KatadetiTmi Aziz b. Amr b. Rabia b. Amr b. el-Haris b. Sadus, Abu'I-Hattab. as-Sadu-si, al-Basri) Tabiinin alimlerindendir. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 8/351-56).
[123] Said b. ebi Aruba. Adı Mihran al-Adawi'dir. Bas-ralıdır. Muhaddis (Tabakatu'l-Huffaz, s. 78; Tehzibu't-Tehzib: 4/63-66) (M).
[124] Abdullah b. Ebi Nuceyh. Mekkeli. Babasından, Ata, Mucahid, Ikrime, Tawus ve bir cemaattan hadis rivayet etmiştir. Kaderi olduğu söylenir. (Tehzibu't-Tehzib: 6/54, 55) (M).
[125] Muhammed b. el-Munkedir b. Abdillah b. el-Hudeyr b. Abdiluzzâ b. Âmir B. el-Hâris b. Sa'd b. Teym b. Murretu't-Teymî , Ebû Abdillah. Tabiî alimlerdendir. (Bkz: Tehzibu't-) (M)
Teymî , Ebû A Tehzîb :, 9/473) (M.), d b Tehzîb :, 9/473) (M.).
[126] Muhammed b. Abdirrahmân b. el-Muğira b. el-Haris b. ebi Zi'b. Medineli. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (Bkz:) Tehzîbu't-Tehzib: 9/303-307) (M).
[127] Muhtar b. ebî Ubeyd es-Sakafı. Hz. Huseyn b. Ali'nin intikamını almak üzere Şianın Keysâniye fırkasını kurmuştur. Keysân adı hakkında ise birçok ihtilaf vardır. (Bkz: İsi. mez.Ur: 51. 52, 64) (M).
[128] Ebû't-Tufeyl, Âmir b. Vasile b. Abdillah b. Amr b. Cahş-Sahâbî . Hadiste sika İdi. Ali ve Ehli beyt taraftarı idi. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 5/82, 83) (M).
Câbir b. Yezîd b. el-Hâris b. Abdiyegûs el-Cu'fî. Ebu't-Tu-feyl, Herime, Atâ ve Tâvus'tan rivayette bulunmuştur. Metruk bir ravidir. Hz. Ali'nin ric'atına inanırdı. (Daha fazla malumat için bkz: Tehzib: 2/46-51; el-Mecrûhin: 1/208-9) (M).
[129] Ric'at: Bazı ölüllerin kıyamet gününden evvel dünyaya geri geleceğine inanmak, ilk önce ric'ata inanan Abdullah b. Sebe' İdi, ki bununla kasdı Hz.Peygamber'in (S.A.V.)geri geleceği idi. Ebu't-Tufeyl ve Cabir el-Cu'fi'nin ric'attan kasdettik-leri ise Hz. Ali'nin geri dönmesidir. (İsi. mez. tar.: 51) (M).i
[130] el-MUZHİR, 2/198.
[131] BÜH: 42/3.
[132] MUS: 4/47.
[133] Herhalde tayin edilen herhangi bir vâde, müddet kas d ol un maktadır. (M).
[134] Burada da cevaben, gökteki gezegen olarak ay manasına gelen "Kamer" yerine, zaman ölçüsü olan "Şehr" kelimesini kullanması ve "ilâ kamerayni" yerine "ilâ şehray hilâlin" demesi gerekirdi. (M).
[135] Turp manasına gelen el-fuclu ile, kuvvetli erkek hayvan manasına gelen cl-fahlu kelimelerinin arapçada yazılışları birbirine çok benzer. Bu sebeple, bu iki kelimenin karıştırılmasından dolayı, manada da tamamen ayn bir şey ortaya çıkmıştır. Bu tip yanlışlıklara Hadis ununde "Tashif • denilir. (M).
[136] Mustemlî aslında Şeyh'den hadis yazana denirse de, burada hadis yazdırmakta olduğuna nazaran, bu kimsenin, yine hadis yazan biri olduğunu fakat talebelerin kalabalık olmasından dolayı Şeyh'i işitemiyenlere onun sözlerini naklettiğini anlıyoruz. (M)
[137] Süleyman b. Mihrân el-Esedî el-Kâhilî el-Â'mes. Kûfe'de doğdu. Zamanında Küfe ehlinin muhaddisi idi. Kendisinde şiilik vardı. (Bkz: Tehzîb: 4/222-226) (M).
[138] el-A'meş'İn diğer tuhaflıkları için bkz: Şarafu Ash-âbİl- Hadİs: 130-136 (M).
[139] el-Hatib el-Bağdadi'nİn naklettiği bir rivayetten, is-nad soranın Hanefi kadısı, Muhaddis Hafs b. Gıyâs (115-194) olduğunu öğreniyoruz. (Bkz: Şerefu Ashâbi'l-Hadis s. 133) (M)
[140] İbn Kuteybe, T e' vilu Muhtelifi' l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 59-76.
[141] Reisül-Küttâb: "ağacı"
[142] Tafra: Sıçrama nazariyesidir ki, buna göre iki mesafe arasındaki bazı yerleri katetmeksizin, sıçramak suretiyle geçmek mümkündür. (M)
[143] Bunlar Kelamcılann dillerinde dolaşan, kitaplarında geçen Kelam İle ilgili ıstılahlardır, ilkçağ felsefecilerinin eser-lerinin-bilhassa Abbasi halifesi Me'mun devrinde -arapçaya tercüme edilmesiyle bu terimler Kelam İlmine de geçmiştir. (M)
[144] Metinde "kuş sürüsü" olarak geçtiği halde, türkçe-mizdeki kullanılış nazar-ı itibara alınarak "koyun sürüsü" diye tercüme edildi.(M)
[145] Burada anlatılmak istenen suyun,tansİyonun inip çık masındaki fonksiyonu olsa gerek (M)
[146] Ebu'I- Huzeyl Muhammed b.el-Huzeyl el-AUâf,Mute-zile imamlarından ve el-Huzeyliyye fırkasının kurucusu. Bilgisi geniş, şair ,edib ve cedelci bir kimseydi. (İsl.mez. tar.99î
[147] ibrahim b. Seyyar en-Nazzam. Mutezilenin Nazza-miye fırkasmm kurucusu. Bir rivayete göre nesir ve şiir yazmakta (tanzim etmekte) çok usta olduğu için; diğer bir rivayete göre ise, pazarda boncuk nevinden bazı maddeleri dizip nizama sokmakla ve onları satmakla meşgul olduğu için kendisine Nazzam dendi. Çok zeki bir insandı. Kur'an'ı İncil ve Tevrat'ı ezberlemişti. Mutezileye en çok hizmet eden mütekellim budur. (A.g.e.: 100, 101) (M)
[148] el-Huseyn b. Muhammed en-Neccar. Neccarîye fırkasının kurucusu. Neccariye mezhebi mensupları bazı bakımlardan Eş'ariyye'ye, bazı bakımlardan da Mutezileye uymuştur. Kendilerine has bazı görüşleri de vardır. (A.g.e. 119) (M)
[149] Hişam b. el-Hakem. Şia mütekellimlerindendir. Hişam, müşebbihe fikrini benimsemiştir. (A.g.e.: 132) ve Bkz:S.12l (M)
[150] Sümame b. Eşras en-Numeyri. Mutezile mezhebinin Sümamiyye fırkasının kurucusu. Dine karşı çok gevşek ve hatta müÛıid (zındık, dinsiz) olduğu söylenir. (A.g.e.: 107, 8) Sümamenin mülhidliğine misal olarak bkz:s.l21 (M)
[151] Muveys b. Imran. (bkz: s.İlâ) Şehrîstani onun Haricilere ve Murcieye mensub olduğunu söylemektedir. (Kita-bu'I-ıntisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 108, s: 139) (M)
[152] Doğum ve vefat tarihleri bulunamadı. Yukarıda zikri geçen isimlerin, birbirleriyle muasır oldukları.vefat ve doğum tarihleri bilinenlerden anlaşılmaktadır. Doğum ve vefat tarihlerini veremediklerimiz hakkında bu nokta gözönün-de bulundurulmalıdır. (M)
[153] Tabakatu'l-fukaha (s:91) da geçen, Basra kadısı UbeyduUah b. el-Hasen el-Anberi, bu zat olsa gerek. Ibnu Kuteybe'nîn, onun Basra kadılığı yaptıgını(Bkz. s.ll8) zikretmesi, bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir. (Keza bkz: el-Beyan ve't-Tebyin: 1/366; 3/110) (M)
[154] Bekr b. Uhti Abdilvahid b. Ziyad. Bekr'in ortaya çıkışı. Vâsıl b. Ata ve Cehm b. Safvan'in ortaya çıktığı devredir. Mizanu'I-İ'tidal: 1/16'da zikredilen Bekr b. Ziyad el- Bahilî, o olması muhtemeldir. Çünkü ondan Ibnu Hıbban "deccal, hadis uydurucu" olarak bahsetmektedir. Bu sebeple onun, raev-zuumuz olan şahıs olması mümkündür. (Kitabu'l-Intısar, el-Hayyat: Talikat no: 121, s: 141, Watt, İslam düşüncesinin teşekkül devri, s. 329) (MJ
[155] Hafs el-ferd, Ebu Amr,. Önce mut e zili idi. İbnu'n-Nedim onun Ebul-Huzeyl'e, Mutezileye ve Hristiyanlara karşı reddiye yazdığını kaydeder. (el-Fihrist: 180, Kitabu'l-İntısar, el-Hayyat: Ta'likat no: 111) (M)
[156] Salih Kubbe b. Subeyh b. Amr. Şehristani onu bazan Haricilere bazan Murcieye dahil etmektedir. (Kitabul-İntısar, el-Hayyat: Ta'likat no: 108, s: 139) (M)
[157] Yani insanın Kur'an'ı telaffuz edişi, mahluk mudur değil inidir, meselesinde ihtilaf etmişlerdir. İhn Kuteybe bu mesele ile ilgili olarak, "el-ihtilaf fi'1-lafz" adlı bir de eser telif etmiştir. Eser Kevser! tarafından Mısır'da 1349'da neşredilmiştir. (M.)
[158] Sufyan b. Said b. Mesruk es-Sevri. Ebu Abdillah, el-Kûfî. Hadis imamlarının önde gelenlerindendir. Şu'be ve başkaları onun hakkında: "Sufyan, hadiste emiral-mu'minindir" demişlerdir, Basra'da vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 88, 89) (M)
[159] Malik b. Enes b. Malik b. Ebi Amr b. el-Haris el-Asba-hi, el-Himyeri, Ebu Abdillah, el-Medenİ, Şeyhu'I-eimme ve hicret yurdu (Medine'nin) imamı. Medine'de vefat etmiştir) (A.g.e. 89) (M)
[160] Abdurahman el-Evzai b. Amr, Ebu Amr, Zamanında Şam'ın imamı idi. Beyrut'ta yerleşmiştir. (A-g.e.: 79) (M)
[161] Şu'be b. el-Haccac b. el-Verd el-Ateki el-Ezdi. Ümin hafızı, İslamm imamı. Basra'ya yerleşti. Bin civarında hadis rivayet etmiştir, (A.g.e.: 83) (M)
[162] el:Leys b. Sa'd b. Abdİrrahman el-Fehmi, Ebul Haris el-Mısri, Önde gelen imamlardandır. (A.g.e.:95) (M)
[163] İbrahim b. Edhem b. Mansur el-Icli, Ebu İshak. Şam'da oturdu. Meşhur zahid. (Tehzibu't-Tehzib: 1/102, 103) (M)
[164] el-Fudayl b. Iyad b. Mes'ud et-Temimi, el-Yarbûî, Ebu Alî. Çok ibadet edenlerdendir. Mekke'de vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 104) (M)
[165] Davud b. Nasr, Ebu Süleyman et-Tâî, el-Kufi. Önce ilimle meşgul oldu. fıkıh dersi verdi. Sonra uzleti, yalnızlığı ve ıssızlığı tercih etti ve kendisini ibadete verdi. (Vefeyatu'l-A'yan: 2/29-31) (M)
[166] Ahmed b. Muhammed b. Hanbei b. Hilal b. Esed, eş-Şeybani, Ebu Abdillah. Önce Mervez'U sonra da Bağdad'h "Musned" ve "Kitabu'z-Zuhd" sahibi meşhur imam. Onbeş yaşında hadis tahsiline başladı. Çeşitli beldeleri dolaştı. Küfe, Basra, Hicaz, Yemen. Şam (Suriye) ve Cezire'ye gitti. Bu ümmetin büyük alimlerinden idi. H. 241 senesinde Bağdad'da vefat etmiştir. (Tabakatu'İ-huffaz: 186, 187) (M)
[167] Ebu Nasr, Bişr b. el-Haris b. Abdİrrahman b. Ata b. Hilal b. Mahan b. Abdillah. Adı Babur idi. Hz. Ali'nin elinde müslüman olmuştur. Merv'de doğmuş, Bağdad'd oturmuş ve orada vefat etmiştir. el-Hâfî diye meşhurdur. Tasavvufun önderlerinden idi. (Vefeyatul-A'yan: 1/248-251) (M).
[168] İbn Kuteybe, T e' vilu Muhtelifi' l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 77-83.
[169] Yani: Tulumun içindeki şarabı içmekteyim.
[170] Yaradan akmayan kan: Şarap
[171] içe içe iki büklüm oldum, tulum boşaldı ve ruhsuz (şarapsız) olarak atıldı
[172] Tulum ruhsuz bir ceseddir, çünkü içindeki şarap boşalmıştır. Benim cesedimdeki iki ruh İse birisi kendi ruhum-dur, diğer de tulumun ruhu Cyani şarap) tır (M)
[173] Onun iddiasına göre, cevherler araz (sıfat) lar gibi, iki zamandan mevcud olamaz. Cevherler devamlı olarak,misalle-rinin yenilenmesiyle,bir yenilenme içersindedir.
[174] Kırmızıya ve siyaha yani : Acem (Arabın dışında olanlar) e ve Arab'a demektir.Çünkü Arablarm dışındakilerde hakim renk, umumiyetle kırmızılık ve bayazlıktır.Araplar'da ise hakim renk esmerliktir. Rasulûlullahın »kırmızı ve siyah ile ins ve cinni kasdettiği de söylenmiştir. (en-Nihaye: 1 / 437)
[175] HAN: 1/250
[176] Bu ve benzeri tabirler için bkz: Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat'i Fıkhıyye Kamusu: 2/187 (M)
[177] Bkz: BUH: 68/6, 11.
[178] Zevcin, karısını, neseb, süt veya müsaharet suretiyle ebedi olarak mahremi olan bir kadının kendisince, bakılması caiz olmayan, arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna teşbih eylemesidir. (Hukuk-ı İslamiyye Kamusu: 2/179) (M)
[179] Zevceye (karısına) yaklaşmamak Üzere yapılan yemine denir. (A.g.e.: 2/178) (M)

[180] TIR: 34/7 (4/466), el-Esraru'1-Marfuaiîl-ahbari'l-mevdua: s: 86) (M).
[181] EBU DAVUDî 1/63.
[182] Diğer bir nüshada: "fetva verme hususunda"
[183] Bkz: Tabakatul-HanabÎle, II. 148 (M)
[184] BÎrva' binti Vaşık er-Ruvasiyye, el-KÎlabiyye. Ha-mm Sahabelerden. Hilal b. Mur^a'nın hanımı. (Bkz: Us^u'l-Ga-be: 7/37) (M)
[185] Bunları kıskançlık saikiyle söylemiş olsa gerek
[186] BUH: 18/2
[187] Metinde "kavmen mine'z-zutt" denmektedir. Zutt, ise Hindistan'da bir kavim adıdır. Bkz: Lisan, VII, 308 (M)
[188] Süleyman b. Tarhan et-Teymi, Ebu'I-Mu'temÎr, Basra'lı sika ve abiddir. 97 yaşında vefat etmiştir. Benu Teym'den olmadığı halde, onlarla birlikte yaşadığı İçin bu kabileye nisbet edilmiştir. (Bkz: Tehzibu't-tehzib: 4/201, 202) (M)
[189] Abdurrahman b. MuII b. Amr b. Adiyy b. Vehb b. Ra-bia b. Sa'd b. Huzeyme b. KaTı b. Rıfaa b. Malik b. Nehd, Ebu Osman en-NehdÎ , Kufe'de , sonra da Basra'da oturdu. Cahiliyye devrine erişti. Rasulullah devrinde müslüman olmuş, fakat Rasulullahı görememiştir. Ibnu'l-Medini, Ebubekr'in ölümünden sonra Medine'ye geldiğini ve Ömer'in hilafete geçmesine rasladığıni söylemiştir. Öldüğünde 130 veya 140 yaşmda iki. (A.g.e.: 6/276, 77) (M)
[190] Davud b. Ebi Hind. Adı Dinar b. Azafir'dir. Tabiin-dendir. (A.g.e.: 3/204) (M
[191] eş-Şalıi, Amir b. Şerahil b. Abd. Ebu Amr el-Kufl, Tabiînin orta tabakasındandır.Ashabtan beşyüzkişiye yetiştiğini ifade etmiştir. (A.g.e.: 5/65) (M)
[192] Alkame b. Kays b. Abdillah b. Malik, en-NahH, Ku-fe'Ii. Tabiinin ikinci tabakasındandır. Rasulullah hayatta İken doğmuştur. (A.g.e.: 7/276) (M)
[193] BUH : 63 / 32, bkz: HAN: I / 458
[194] Mis'ar b. Kidâm b. Zuheyr b. Ubeyde el-Hilâlî,el-Âmirî.Ebû Seleme, el- Kufi (bkz: Tabakatul-huffâz: 81,82)
[195] Abdulmelik b. Meysera el- Jiûâlî,Ebû Zeyd, el-Anürî el- Kufi (Tehzibu't-tehzib: 6/426) (M)
[196] en-Nezzâl b. Sebre el-Hilâlî, el-Kûiî. Sahabe olduğu ihtilaGıdır.(A.g.e.: 10/423) (M)
[197] Esad Efendi ve Reisul Küttâb : "...Yalancı çıkaracağım."
[198] BUH: 77/40
[199] BUH: 8/102, HAN: 4/86
[200] Krş..BUH:4/18,19;HAN:4/383.
[201] Reisu'l-Kuttâb nüshasmda:"Hârun b.el-Hakem"
[202] BUH:30/22,2S,HAN:l/211;6/34.38 Krş.BUH:5/13.
[203] HAN:l/211.el-Fadl b.Abbâs,Rasûlullahın amca oğ-ludur.H. 13 veya 18 yılında vefat etmiştir.(UsduI-ğâbe:4/366)CM)
[204] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 84-92.
[205] Burada müctehid tamamen lügat manasında yani, elinden gelen gayreti gösteren manasında olabileceği gibi fıkhı anlamda da olabilir.(M)
[206] Bu tercüme Es'ad efendi nüshasına göredir. (M)
[207] Krs:3,Âl-i İmrân,7(M)
[208] Reisul-Kuttâb nüshasından.
[209] BUH:62/6
[210] HAN:4/172,173.
[211] BUH:61/25.
[212] Bkz:el-Baqıllânî, İ'câzu'l-Qnrân, (Tahkik: Ahmed Saqr), Mısır (tarihsiz), s. 291-292. (M)
[213] Tatbik; Kamusta şöyle demektedir; "Namazda rüku esnasında elleri uyluklar arasına koymaktır" en-Nihayede de; 'Tatbik, parmakları yummak ve rüku ve teşehhüdde dizlerin arasına koymaktır" denmektedir. (en-Nihaye: 3/114) (M)
[214] Krş. BUH: 82/1
[215] Aynı yer
[216] Bkz: BUH: 82/2
[217] Krş. BUH: 82/2, HAN: 2/176, 197
[218] Bu şiir ve "Kusai nedameti" için bkz: Mecmeul-em-sal: 2/275, (M)
[219] Vehb b. Munebbih. Ebu Abdillah, es-San'anÎ. Biraz Ebu Hurayra'dan olmak üzere, Abdullah t. Umar, Ibn Abbas, Ebu Said, CabÎr b. Abdillah ve başkalarından rivayet etmiştir. Ehli kitabın ilimlerine dair pekçok şey biliyordu. Kardeşi Hemmam'ın Ebu Hurayra'dan yazdığı bir hadis sahifesÎ vardır. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/100) (M)
[220] Krş. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış kitabı: VH/4;X/1
[221] Hammâdu'r-Raviye: Ebu'l Kasım, Hammad b. ebi Leyla ed-Deylemi, el-Kufi. Arapların şiirlerini, tarihini, neseb-lerini ve dillerini en iyi bilenlerden idi. Emevi halîfeleri ona iltifat eder, ihsanda bulunur ve Arapların tarihinden sorardı. Zındıklıkla itham olunurdu. Yalancılığı da meşhurdur. (Bkz: Vefeyatu'I-A'yan: 1/448; Lisanul-Mizan: 2/352) (M)
[222] Ebu'l-Hasen, Mukatil b. Süleyman el-Ezdi, Meşhur müfessirlerden biridir. Geniş bilgi için bkz.: A.Ü.Î.F. Dergisi; XXI/I-35 ve Tehzibu't-Tehzib: 10/279-285) (M).
[223] Yani, Allah'ın kaderine tam bir itikad ve yakin ile bağlanmak, bir işte kararlı olan birini, İşleri için çalışmaktan, dünya ve ahirete aid çirkinlikleri defetmekten alıkoymaz. Çünkü kararlı olmak, sebeplere tevessül etmemek demek değildir. Aksine bu, (sebeplere tevessül etmemek) zayıf görüşlü-lük ve gevşekliktir, ve azmin zayıflığıdır. Bu sebeple bir adam Rasulullaha "'Devemi bağlayıp da mı tevekkül edeyim, yoksa bağlamadan mı?" diye sorunca:" Onu bağla da tevvekkül et" buyurmuştur. Bu hadisi Tirmizi, Enes'den (R.A.) rivayet etmiştir. -Musahhih-
[224] Kuvveti ile bilinen bir Türk kavmi. BIez: Lisân: "Heytal" maddesi (M)
[225] Diğer bir nüshada: batıl
[226] BUH: 83/1, 4, 18; HAN: 2/185, 212
[227] Burada "ıbâd, yed'u, ed'dâi, yunâdi ve el-munâdi" kelimelerinin sonlarındaki (y) harfleri hazfolunmuş olup, bu kelimelerin asılları: "ıbadî, yed-û, ed-daî, yunadî ve el-mu-nadî" şeklindedir. (M)
[228] Burada mal (=eşya, mal] kelimesinin mansub hali olan "M al en" ile "Ma" ve "len"in birlikte okunuşundan İbaret olan "Malen" tabirirlerine dikkat çekilmektedir. Bunların o-kunuşları aynı manaları İse farklıdır. (M)
[229] el-Makasıdu'l-hasene: 115, BUH: 78/116 (M)
[230] BUH: 68/10
[231] Burada kasdedilen ölüm hastalığı olsa gerek (M)
[232] Şurayh b. el-Haris b. Kays, EbuUmeyye, Muhadra-min'dendir. Hz. Ömer onu Küfe kadılığına tayin etmiştir. Ömer, Osman ve Ali devirlerinde kadılığına devam etmiş, Haccac devrinde bu vazifeden alınmasını istemiş ve alınmıştır. Kufe'de altmış sene kadılık yapmıştır. (Bkz: Usdu'1-gâbe: 2/517,518 ; Tezkiratu'l-huffaz: 1/59; Tabakatul-fukaha: 80) (M)
[233] Meşhur Ziyad b. ebih ki, Hicret-i Nebeviyye senesinde Ebu Sufyan'ın sulbünden tevellüd eylemişti. Lakin ve-led-İ zina olmakla ona nisbet olunmayıp, Ziyad b. ebih yani babasının oğlu diye maruf olmuştu. Muhtelif zamanlarda Basra, Küfe, Horasan, İran ve Sicistan valilikleri yapmıştır. (Bkz. Kı-sas-ı Enbiya: 1/606, 609) (M)
[234] Mesruk b. el-Ecda1, Ebu Aişe, el-Hemedani, el-Kufi, Fakih. Küfe kadılığı yapmıştır. Kadı Şurayh onunla istişare eder, fakat Mesruk (istişare için) Şur ay ha ihtiyaç duymazdı. (Tezkiratu'I-Huffaz: 1/49,50; Tabakatu'l-fukaha: 79), (M)
[235] Esad Efendi ve Reîsu'l-Kuttâb:"Bu söz bize göre muhal değildir ki.."
[236] Hadisin kaynakları İçin bkz: Miftahu Kunuzi's-Sunne: 452, el-Camiu's-sagir: cüz: 2, s: 180 (M)
[237] Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhir el-Amiri, Ebu Ab-dillah, Basrali. İlim ve amelde baş idi. Hz. Ali, Ammar, imran b. Husayn, Aişe, lyad b. Hımar ve Abdullah b. Muğaffel el-Mu-zeni'den (RA) rivayette bulunmuştur. Kıymetli elbiseler giymeyi, ata binmeyi severdi. (Bkz: Tezkiratu'l-huffaz: 1/64; Ta-bakatu'l-Huffaz: 24) (M)
[238] BÜH: 8/80; 62/3, 5; 63/45, HAN: 1/270, 377, 389
[239] HAN: 1/118; 4/281, krş. HAN: 6/47
[240] HAN: 1/118:4/281.
[241] HAN: 6/47, 66. krş, HAN: 1/250; 4/413. 418.
[242] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 93-115.
[243] Bkz. s.7S (dipnot).
[244] Muhammed b. el-Cehm el-Bermeki, Halife Me'mun zamanında birçok vilayetlerde valilik yapmıştır. (Bkz: el-Be-yan ve't-tebyin: 1/38), (M)
[245] Bkz.s.79.(dipnot)
[246] Bir şeyi yapabilme gücü. (M)
[247] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 116-117.
[248] Esad Efendi: "... iki muhtelif mezhebe (görüşe)"...
[249] Bkz. HAN: 4/26, 428, 430.
[250] Mükateb (anlaşmalı) kölenin, kendisinin azad olmasını sağlayacak iş yapması (M)
[251] BUH: 49/5. Siaye için bkz: Lisan: 19/109

[252] BUH: 87/31; HAN: 2/215
[253] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 118-119.
[254] Esad Efendi nüshasında böyledir.Matbû metinde ise "ısrai" şeklindedir. (M) .
[255] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 119-121.
[256] Es'ad efendi nüshasında :" ..anlatmaktan sarf-ı nazar ettiğimiz... " (M)
[257] Medine'<*en iki gün mesafede bir yerdir. Ömer'in IR-A.) hilafeti zamanında, Ali ve Abbas burası hakkında anlaşamadılar. Ali, Rasulullah Fedek'i kızı Fatıma ve onun eylad-jaruıa verdi, dedi. Abbas buna itiraz etti. Bunun üzerine Ömer IK.AJ de Fedek'i ikisine teslim etti. -Misbah- "Esad Efendi" de *edek" yerine Feres (at) şeklindedir. (M)
[258] NESAI: 7/136 (Kitabu kasmil-fey') (M)
[259] Bkz, (Kur'an, 38, Sad: 21-24), Kîtab-ı Mukaddes: Samuel, XII/l-4
[260] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 121-122.
[261] Diğer bir nüshada: "Şu Kureyşli..."
[262] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 122.
[263] HAN: 2/258, 295. 303
[264] BUH: 55/2, 3
[265] Krş, HAN: S/59, 71, 365
[266] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 123-124.
[267] Reisul-Küttab nüshasında şu başlık yer almaktadir; "Ebu Hanife'nin acaiblîkleri ve hükümleri."
[268] Krş: el-Fakih ve'1-Mütefakkih: 11/202 (Hz. Ömer'in sözü) (M)
[269] Bkz. s. 82 (dipnot).
[270] Hammad b. Zeyd b. Dirhem, Ebu ismail, el-Ezdi, Irak'ın şeyhi. Hadisleri hep ezberler, yazmazdı. (Bkz. Tezkira-tu'1-huffaz: 1/228; Tabakatu'I-huffaz: 96) (M)
[271] BUH: 28/15, 16, HAN: 1/215, 221
[272] Hammad b. ebi Süleyman, Adı, Muslinidir. Kufeli, fakih. Enes, en-Nahai, Said b. Cubeyr, İbnul-Museyyib ve eş-Şa'bi'den rivayet etmiştir. (Tabakatul-huffaz: 48) (M)
[273] İbrahim en-Nahai, Ebu İmran, İbrahim b. Yezid b. Kays b. el-Esved el-Kufi, Küçük bir çocuk iken Hz. Aise (R.A-) ile görüşmüştür, İhlas sahibi alimlerden idi. (Tezfcİratuİ-huf-faz: 1/73) (M)
[274] Ebu Avane el-Vaddah b. Halid, el-Yeşkuri, el-Vasıti, Sikattandır, Okurdu fakat yazamazdı. Bu sebeple (hadis) yazacak bir katib kullanırdı. elHasen el-Basri ve İbnu Sirini-gör-müştür. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/236, 7; TabakatuI-huffaz: 100) (M)
[275] HAN:3/463;4/140.
[276] Ebû Asım ed-Dahkâk b.Mahled b.ed-pahhâk ,eş-Şeybânî el-Basrî ,Sika, hafız bir zat idi.el-Evzaî, İbnu Curayc ve başkalarından rivayette bulunmuştur.Daima ezberinden hadis rivayet ederdi. (Tezkira: 1/ 366 , 7 ; Tabakât: 156) (M)
[277] Adamın elinin kesilmesini kasdediyor.(M)
[278] Ali b.Âsım b.Suheyb el-Vâsıtî. Atâ b. es-Sâib, ve başkalarından rivayette bulunmuş,kendisinden Ahmed b.Hanbel ve Abd b. Humeyd rivayet etmişlerdir. (Tezkiratu'I-huffez : 1 / 316, 7 ; Tabakâtul-huffaz: 131 (M)
[279] Ishak b. İbrahim b. Mahled b, İbrahim el-Hanzalî ,
fbnu Râhûye, Merv' li.Neysâbûra yerleşmiştir. Hadis, fı-j^h.hıfzetrae kabiliyeti, sidk, vera' ve zühd onda toplanmış-tı.Irak.Hicaz, Yemen, Şam (Suriye) a gitmiş ve Horasan'a dön-^uştür.Abdurrazzak'dan ve İbnu Uyeyne*den rivayet etmiş-^•(Tezkiratul-huffez : 1/433, 4; Tabakâtul- huffaz: 188) CM)
[280] Buradaki tertip Dımaşk nüshasının tertibidir.Bağ| dad nüshasında İse "...birini görmedim." sözünden "..re kıyaf sa sarıldılar " cümlesine kadar olan kısım,Ebû Ali b*Âsım ded sözünden Öncedir. Bundan sonra da bazı ravÜerin müellifte*, naklettikleri şu sözler yer almaktadır: "Bu (Ali b. Âsım'ın nak-j lettiği) kıssayı bize İbnu Kuteybe yazdırmadı." -biline- Musah-i hih el-İs'ırdi-
[281] Esad Efendi:" kıyası da terkettiler." (M)
[282] HAN: 4/97,
[283] BUH: 59 /İl, HAN: 1 / 220, 234, 244;3/ 277.
[284] Vekî b. el-Cerrâh b. Muleyh er-Ruvâsî (veya er-Ruâsî) Hammad b.Seleme, Malik ve el-Evzaî den rivayette bu-lunmuştur.Kendisinden, İbnul-Mubârek »Ahmed b. Hanbel ve IbnuI-Medînt rivayet etmiştir. (Tezkiratu'l-huöaz: 1 / 306,9, Tabakatü'l-huffaz : 127) (M)
[285] Abdullah b el-Mubarek b. Vâdıh el-Hanzalî, el-Mer-vezî. Babası Türk, annesi Havârezmli İdi.Çok seyahat eden, gazalara iştirak eden bir mücahid idi.Bir çok eserleri var-dır.Kendisinden.Yahyâ b. Maîn, Ebûbekr b. Şeybe ve kardeşi Osman .Ahmed b.Menî* rivayet etmiştir.Hadis, fıkıh, zühd,kendisinde toplanmıştı.Zamanının imamı idi. (tez-kiratu'l-huffaz :1/ 274-79;Tabakâtul-hu£faz : 117,8) (M).
[286] Tarîhu Bağdad :XIII / 40 (M)
[287] Krş ; BUH: 23/2
[288] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 124-130.
[289] Krş. BUH: 87 / 8; HAN: 2 / 183, 217.
[290] Bkz. 5-74
[291] HAN: 1 / 114, 124, 148.
[292] Ebul-Huzeyl, Zufer b. el-Huzeyl el-Anberî .Ebû Ha-nife'nin talebesi .Önce hadis ehlinden idi -Sonra re'ye döndü. (Tabakâtu'l-fukahâ: 135) (M)
[293] Halbuki bu kıyasa göre adama dokuz değil, onbir ile ondokuz arasının verilmesi gerekir. (M)
[294] Adamın oğlunun oldukça yaşlı olduğunu işaret etmektedir. Başka bir nüshada ise "şanslı" denmektedir. (M)
[295] Bkz S.82
[296] Rabia b. ebî Abdİrrahman, İsmi Ferrûh.Ebû Osman, el Medenî. Rabîatu'r-re'y diye bilinen meşhur fakü ve muhad-dîs.Sahabeden Enes b.Mâlik, es-Sâib b. Yezîd'i ve bütün tabiîni görmüştür. Kendisindeki Imâm-ı Mâlik ,el-Evzaî ve başkaları rivayette bulunmuştur. (Tezkiratu'l-huffaz : 1/ 157;Ta-bakâtu'l-fukaha : 65; Tabakâtu'l-huffaz ; 63) (M)
[297] Sâid b. el-Museyyib b. Hazn el-Mahzûmî, Ebû Mu-hammed ,el-Medenî, Tabiînin en Önde gelenl.Hz. Ömer'in hilafetinin ikinci senesi doğmuştur.Zamamnda Medine'de tek idi. (Tezkiratu'l-Huffez: 1 / 54; Tabakâtu'l-huffaz: 17,Tabakâ-tu'1-fukahâ: 57,8) (M)
[298] MUVATTA: 43/ 11 (s:536),Krş.HAN:2/182
[299] Bkz.s.9O.
[300] Mucâhid b. Cebr .Zamanında tefsir sahasının otoritesi idi.Hz.Âişe, Ebû Hurayra, Abdullah b.Ömer ve Ibnu Abbas'ı işitmiştİr .Kendisinden Katâde.Amr b. Dinar ve el-A'meş rivayet etmişlerdir. (Tezkiratul-huffaz: 1/92; Tabakâtu'l-huffaz : 35) (M)
[301] Es'ad efendi nüshasından.Matbû nüshada bu kısım düşmüştür. (M)
[302] Diğer bir hüshada :"Selm b. Kuteybe " (Doğrusu da bu olsa gerek .Selm b.Kuteybe için bkz:Tehzîbu't-Tehzîb: 4/ 134 (M)
[303] Mâlik b.Miğvel el-Becelî,EbÜ Abdülah.el-Kûfî.eş-Şa'bî ve Nâfi'den rivayet etti.Kendisinden,Şu*be, Sufyân ve başkaları rivayet etti. (Tabakâtul-huffaz: 85) (M)
[304] ez-Zuhrî,Ebûbekr Muhammed b.Müslim b. Ubeydil-lah b. Abdülah.İbnu Şihâb, el-Medenî.Hafızların en aÜmi.Sehl b.Sa'd.İbnu Umar.Cäbir.Enes ve diğer sahabelerden ve bazı Tabiinden rivayet etmiş,kendisinden m de.Ebû Hani-fe.Mâlik.Atâ b.ebî Rabâh.Ömer b.Abdilaziz,İbnu Uyeyne ,el-Evzaî, Ibnu Curayc ve benzerleri rivayet etmiştir. (Tezkira-tu4I-huffaz: 1/108,113; Tabakâtu'l-huffaz: 42;Tabakâtul-fu-kahâ: 63, 64) (M) (M)
[305] eİ-Fakih ve'1-Mütefekkih :II/76 (M)
Nasıl olur,hayız gören kadının orucunu kaza etmesi gerekir de.namazı kaza etmesi gerekmez?ve nasıl olur da zina iftirasına , küfürle (kâfirlikle) iftira et-mekden daha çok kazf (iftira) cezası verilir ,ve katil iki şahid ile öldürülür de.zinada şahidler dörtten az olunca (suçlu) öldürülmez?
[306] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 130-135.
[307] el-Câhız,Ebû Osman Amr b.Bahr b.Mahbûb el-Kinânî,el~Leysî,Meşhur mütekellim.en-Nazzamin öğrencisi İdi.Edîb,akla ve düşünceye önem veren bir insandi.Haber ve rivayetleri olduğu gibi kabul etmenin aleyhinde îdi.dsl.mez.tar: 108) {M)
[308] eI-Cemmâz Muhammed b.Abdillah,Bkz.:el-Ağânî:3/lŞ8; 12/6İJ 18/4; 20/37;21/;77) (M)
[309] İsmail b.Gazvân için bkz:(el-Beyân ve't-tebyîn; 2/315; 3/163,212) (M)
[310] BUH:63/5l;81/51
[311] Bkz:HAN:2/86.
[312] HAN;6/269.
[313] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 135-137.
[314] Ebû Yusuf.Ya'kûb b.Ibrâhim el-Ansârî el-Kûfî.Imam-ı Azam Ebu Hanife'nin talebesi.Önceleri hadis ehlinden iken Mlahere Re'y ehline dahil olmuştur. (Tabakâtu'I-huf-faz:121;Tabakâtu'l-fukahâ:l34) (M)
[315] Bkz:eI-Ağânî:12/132 (Şiirdeki az bir farklılık ile) (M)
[316] Diğer bir nüshada: Mus'ab b. Ab d ili ah b.Mus'ab .Metindeki isim Abdullah b.Mus'ab b.Sâbit b.Abdülah b.ez-Zubeyr b.el-Avvâm'dır.Halife Harun (er-Reşîd) zamanında Medine valisi idi.(Bkz:İbnu Sa'd:V/2,322;el-Ağânî,24/237-244) (M)

[317] Diğer bir nüshada:"...isteme"
[318] Reîsu'l-Kuttâb nüshasında:"kendisini" (M)
[319] el-FakÎhve'l-Mutefakkih:I/235;ed-Dârîmî,I/91.(M)
[320] Bkz.s.79, 121.
[321] Cehm b.Safvân Cebrîyye mezhebinin.el-Cehmiyye «olunun kurucusudur.Hakiki Cebriye mezhebi olarak el-Ceh-"uyye meşhurdur.H.128 tarihinde Salim b.Ehvâz tarafindan oIdÜrülmüştÜr.(İsl.mez:H5
[322] Taklidden murad hadislere uymaktır.(M)
[323] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 138-143.
[324] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 144-145.
[325] Te'vîlu MuşkiüIl-Kurıan:4O2.
[326] Zuheyr b.ebî Sulmâ.Herem b.Sinan el-Merrî'yi öven kasidesinin (metinde geçen kaside)matlaı şöyledir:"Oyle bir diyarda dur ki eskilik onu silmemiş olsun.bilakis onu esintiler ve sürekli yağmular değiştirmiş olsun"
[327] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 146-150.
[328] Cifr:Rakamlar ve harflere dayanarak gelecekten ve gaybden haber verme iddiasında bulunan asılsız bir bilgi.
[329] Cafer b.Muhammed .Lakabı es-Sâdık.12 imamın altıncısı .H, 80 de doğmuş, 148 de vefat etmiştir.Hadiste derin bilgi sahibi idi.Söyiendigiine göre astrolajî.simya ve diğer ulûmu ğaybiyye ile meşgul olmuştur.(İslam Ansiklopedisi:
[330] Bkz.4.en-Nisâ:51 (Cibt ve tâğut için)
[331] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 151-153.
[332] Bkz.s.71 (dipnot)
[333] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 153-154.
[334] Krş.MUVATTA:29/40(44.
[335] Sehl b.ebi's-Salt es-Serrâc,Bkz:(el-Muğnl:l/287)(M}
[336] BUH:8/48,S4
[337] Eyyûb b.Havt,Ebû Umeye el-Basrî
[338] Amr b.Hurays ,Ebû Said el-Mahzûmî,Sahabe,Kûfe'de oturdu.{tt-Târîhul-Kebîr:6/305,Tehzîbu't-tehzîb:8/18)
[339] Krş.BUH:8/69;HAN:2/308 ,540
[340] Munzir b .Ziyâd et-Tâî,Dârakutnî metruktür,demiştir. (el-Mugnî:2/676) (M)
[341] Abdullah b.eb! Evfâ,Alkame b. Hâl id el-Eslemî ,EbÛ İbrahim,.Sahabe (Tehzib:5/151)(M}
[342] Ebû isme el-Mervezî. Nûh b.ebî Meryem.Metrüklardan biridir.(el-Mu|nî:2/798) (M)
[343] Bkz.s.l29.- (Dipnot)
[344] Ash yoktur.Bkz;Esne'l-Matâlib, 255,el-Makâsıdu'l-Hasene,344 (M)
[345] Bu hadisler için Bkz.s.66-67
[346] Bu iki hadis için Bkz.s.67
[347] Diğer bir nüshada:"...parmağı Üzerine koyar"
[348] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 154-158.
[349] HAN:l/248,315,323;3/305; S/28S.
[350] Bkz.s.m
[351] Uejsuheyl b.ebî Salih ,Ebü Yezîd.el-Medenî. Ömrünün sonlanna doğru hafızasına bozukluk arız olmuştur.Halife el-Mansur devrinde vefat etmiştir.(Tehzîb:4/263) (M)
[352] Sufyân b.Uyeyne b.ebî Imrân Meyraûn el-Hilâlî.Meşhur hadis imamlanndan .Kendisinden eş-Şafiî,İbnu Maîn ve İbnu Râhaveyh rivayet etmiştir.(Tabakâtu'l-huf-
[353] Bkz.s. 12.9
[354] Ebû Muâviyeti'd-darîr,Muhammed b.Hâzim et-Teymî el-Kûfî.Hâfız.Şu'be'den.Hişâm b.Urve'den rivayet et-miştir.kendisinden ise Ahmed b.Hanbeljbnu'l-Medinî ve İbnu Râhaveyh rivayet etmiştir.(Tabakâtul-huffaz:122î (M)
[355] Ikrimc,Ebû Abdülah.İbnu Abbâs'ın kölesi.Ash Ku-2fy Afrika'nın Berbcrîlerindendir. Kendisi "Kırk sene ilim tah-su ettim.îbn Abbas içerde iken, ben evininin kapısında fetva ^erirdim." demiştir.(Tabakâtu'l-Huf£âz, 37; Tehzîbu'-Tenzîb, X/275)(M)
[356] İsmâÜ b.İbrahim b.Uleyye.el-Esedî.Ebû Bişr.Şul)e ve Sufyân es-Sevrî'den rivayette bulunmuş,kendisinden de Ahmed b.Hanbel.Ibnu Râhuye ve başkaları rivayet etmiştir. Hafiz, sika,sadûk bir zat idi.(Tabakâtul-Huffaz: 133;Tehzi-bu(t-Tehzib:l/ 275) (M)
[357] Axxa'b.Dinar el-Mekkî,Ebû Muhammed el-Cumahî. Ebû Hurayra.Câbir.ve ibnu Ömer'den rivayette bulunmuş-tur.Kendisinden İbnu Uyeyne.Şu'be ve Ebû Hanlfe rivayet et-miştir.(Tabakâtu'l-Huffaz: 43; Tehzîbu't-Tehzib: 7/28) (M)
[358] Ömer b.Abdilaziz b.Mervan b.el-Hakem.el-Emevî.Emîru'l-Mü'minin,meşhur Emevî halifesi.Enes b.Mâlik'den.Saîd b.el-Museyyib'den rivayet etti .Kendisinden ez-Zuhrî,Ebû Seleme b.Abdirrahman rivayet etmiştir.(Ta-bakâtu'l-Huffaz: 46; Tehzîb : 7 / 47S) (M)
[359] Krş.BUH: 68/11.
[360] Mu'temir b.Süleyman b.Tarhân et-Teymî.el-Basrî (Tabakâtul-Huffaz: 114) (M)
[361] Munkız b. Ab di .rahman b.DÎsâr el-Hilâlî .Abbasîler devrinde yaşamıştır.Zındıklıkla itham olunmuştur. [Bkz.el-Beyan ve't-Tebyîn: 3/227 (Dipnot)] (M).
[362] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 158-160.
[363] el-Muğira b.Miksem.el-Kûfî.Fakih.Hâfız bir zat idl.Tedlis yaptığı zikredilmektedir.(Tehzibu't-Tehzîb: 10/ 269- 271) (M)
[364] Şalim ..ebi'l-Ca'd.Râfi1 el-Eşcaî.Ebû Saîd ,Ebû Hu-rayra,Ibnu Ömer.Ibnu Abbâs .Câbir ve Enes'den rivayet etmiş-tir.(Bkz:Tehzîbu't-Tehzîb: 3/ 432)(M)
[365] Hüâs b.Amr el-Hacerî,el-Basrî,Hz.Ali,Âişe,Ammâr b.Yâsir ,Ebû Hurayra ve İbnu Abbas'tan rivayet etmiştir.Riva-yette bulunduğu bir sahifesi vardı. (Tafsilât için bkz: Tehz-Îbu't-Tehzîb:3/ 176-178) (M)
[366] Abdullah b.Amr b.el-Âs.Sahabî.Rasûlullahın hadislerini yazdı.Bu hadisleri topladığı sahifesi meşhurdur.SâlÎm b.ebi'1-Ca'd ondan rivayet etmiştir (Tehzib: S/ 337)tM)
[367] Bkz.Bu kitap s: 82 (Dipnot).
[368] Ebân b. ebî Ayyaş, Firüz. Ebû İsmail .Metruk bir ra-vidir. (Bkz: Tehzîbu't-TehzÎb : 1/ 97; et-Târihul-Kebîr: 1/454) (M)
[369] Bkz.Bu kitap s:i3 (Dipnot).
[370] Metinde (el-Mutkıhîn (itkan sahibi)dir.Esad Efendi de "el-Mutefenninîn (mütehassıslar)" şeklindedir. (M)
[371] Metinde "el-Ğaîb" geçmektedir.Doğrusu el-Âib (ayıplayan(lar)] olacaktır.Nitekim Esad Efendi nüshasında da "el-Aib" şeklindedir.(M)
[372] Metinde "el-Ğaîb" geçmektedir.Doğrusu el-Âib (ayıplayan(lar)] olacaktır.Nitekim Esad Efendi nüshasında da "el-Aib" şeklindedir.(M)
[373] Bişr b.Ğıyâs el-Merîsî,Kur'an'ın mahlûk olduğunu propaganda ederdi (el-Muğnî: 1/ 107) (M)
[374] alâ ahseni'l-umûri ve ehnejjhâ (...en güzel ve en rahat bir şekilde).Burada da"...ehneuhâ" değil.mecrur olarak "ehneihâ" demesi gerekirdi.(M)
[375] Kâsım b.Habîb et-Temmâr.îbnu Maîn "bir işe yaramaz" demiştir.(ei-Mugn'i:2/ 517) (M)
[376] dannet bÎ şey'in mâ kâne yerzeuhâ" (o ise kendisine verilmeyen birşeye karşılık cimrilik ediyor) (M)
[377] Bil âl b.Rabâh et-Teymî,Rasulûlullahın müezi-ni,Bedir ve diğer savaşlarda bulunmuştur.Şam'a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. (Tezhîbu't-Tehzîb: 1/ 503 (M)
[378] Abdu'1-A'Iâ b.AbdUlah b.Âmir b.Kureyz.Ebû Abdir-rahman ^el-Basrî Osman bJVffân .Abdullah b.el-Hâris ve Safiy-ye binti Şeybe'den rivayet etmiştir.(Tehzîb:6/ 95) (M)
[379] Şebîb b.Şeybe , Şamlıdır.Ebu'd-Derdâ'dan rivayette bulunmuştur.(Bkz.TehzîbuIt-Tehzîb:4/ 308) (M)
[380] Yani Biâl bu sözüyle ,onun "fe kullu zâlike "sözünden "kullu" lâfzını kullanmasına itiraz e t mistir. Çünkü "kullu" lafzı, sadece cüzleri ve ferdleri olan şeyler için kullanılır.Hü-küm meclîsinde hazır bulunmak ise böyle (parçalanabUir.bö-Iünebilir) birşey değildir.-Musahhih eMs'ırdî-
[381] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 161-164.
[382] HAN:2/ 86,125; 5/ 406.
[383] HAN: 1/ 103.
[384] HAN:4 / 355,382.
[385] Kurayş b.Enes el-Ansârî.Hammâd b.Seleme.Habî-bu'ş-Şehid ve Hamîdu't-Tavîl'den rivayet etmiştir. (Tehzibu't-Tehzib: 8 / 374)(M)
[386] Bkz. s:70 (Dipnot)
[387] Muâz b.Muâz el-Haşhâş el-Anberî Ebu'l-Musennâ ct-Temîmî.Hâfiz. Basra kadısı İdi.Alkame.Şu'be ye başkalarından rivayet etmiştir.(Tehzîbu't-Tehzîb: 10/ 194 (M)
[388] el-Fadl b.Isâ b.Ebân er-Rakâşî,el-B asri, Vaiz .Kaderi olduğu kaydedilmektedir.Hadiste zayıf ve metruk idi.(Tehzflra't-Tehzîb : 8/ 283; el-Muğnî: 2/ 512; el-Mecrûhİn : 2/ 210)(M)
[389] Adanun sözü ile âyetteki "Rabbena vec 'alna' musli-meyni" sözü arasındaki benzerliğe dikkat edilsin, (M)
[390] Necîh (NuceyhJ b. Ab d Îr rahman es-Sindî,EbÛ Ma'şer,el-Medenî,Yemen asıllıdır .Metruk ve zayıf bîr râvîdir (Tehzîbu't-Tehzîb: 10/ 419; el-Muğnî: 2/ 694) (M)
[391] Muhammed b.Ka'b eI-Kurari.Mesb.ur tabiî.Kûfede,sonra dfl Medine'de oturdu.Hz.Ali.İbnu Mes'ud ve Amr b.el-Âs'dan rivayet etmiştir. (Tehzîbu't-Tehzîb: 9/ 420) (M)

[392] Ebû Amr b.el-Alâ' et-Temîmî,el-Mâzinî.BBsralı,nahivci ,Ycdi kıraat İmamından biri.Ondan el-Asmaî,Ma'mer b.Râşid ve başkaları rivayet etmiştir.(Tehzîb: 12 / 178) (M)
[393] el-Hasen b-ebî'1-Hasen.Yesâr el-Basrj.Ebû Saîd.Meşhur,fakİh .muhaddis ve zâhid.Hz.AH,Talha ve Aişe'yi görmtiştür.(Tehzîb :2 / 262; Tabakatu'l-Huffaz: 28) (M)
[394] Amr b.Avn b.Evs b.el-Ca'd ,Ebû Osman el-Vâsitî.Hammâd b.Zeyd ve Hammad b.Seleme'den Ebû Avâ-ne'den ve başkalarından rivayet etmiş,ondan da Buharî ve Ebû Dâvud rivayette bulunmuşlardır.(Bkz.Tehzîbu't-Tehzîb: 8/ 86) (M)
[395] Bkz.:s ,70Dipnot)
[396] Amr b. en-Nadr.Meçhul bir ravi (el-Muğnî fi'd-du-afa: 2/ 490) (M)
[397] Bkz.s .70(Dipnot)
[398] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 164-172.
[399] HAN: 1/ 272; 6/ 441; 5/ 239,krş.HAN: 3/ 127; 5/ 135.
[400] Bkz.s.l60 (ve dipnot).
[401] Dukcyn b.Racâ .Şâir (Bkz.:eş-Şl'r: 143,Mısır 1322 tab'if
[402] Hz,Peygamber'in amcası .(M).
[403] en-Nesr:Nûh'un (A.S) kavminin putlarından biri.
[404] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 173-176.
[405] BUH:4 /12,14;HAN: 3 / 12; S/ 300.
[406] BUH:4/ 11.
[407] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 176-177.
[408] BUH: 77 /40;HAN: 1/ 321;TIR: 4 / 242
[409] TIR: 25 / 36 (4/ 244).
[410] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 177-178.
[411] HAN: 4 / 196; 6 / 136,192, 213.
[412] BUH:4 / 60.62; HAN: 4 / 246; S/ 382, 394.
[413] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 178-179.
[414] BUH: 53 / S; 54 / 9; 83 / 3 (Bkz.s.300)
[415] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 179-181.
[416] HÂN: 2/ İSİ ; 5 /4O9; 6 / 162
[417] Halbuki İnsanlar emanet alanın elinin kesilmeyeceğinde icma ettiler" sözündeki "insanlar" dan kasdedilenin" cumhûr(çoğunluk) ulemâ" olduğu açıktır.Aksi takdirde İmâm
Ahmed.Işhâk .Zufer ve Zahiriler emaneti inkâr edenin elinin kesileceğine kail olmuşlardir.İbn-i Hazm da onları desteklemiştir.
Cumhur'un (çoğunluk) delili,emaneti inkâr edene hırsız denilmesinin doğru olmadığıdır .Mamafih İnkarın,,hırsızlık kelimesinin şümulüne dahil olduğu varid olmuştur.Çünkü o (emanet alan) ve hırsız .her ikisinden de korunmak mümkün değildir.Zorla alan veya kapıp kaçan ise böyle değildir.îb-nu'1-Kayyım da böyle söylemektedir.
Cumhur ise.Sahîhayn ve gayrısında.kadıın hırsızlığının sarahatle zikredildiği ve Hâkim ve diğerlerinin rivayetinde de .kadının mücevher çaldığı.bu sebeple elinin kesildiği varid olmuştur .diyerek buna cevab vermişlerdir.İnkârın zikredilmesi, sadece kadının halini tarifetmek ve bu vasıf ile meşhur olduğunu bildirmek içindİr.Ve elinin kesilmesi de hırsızlıktan dolayıdır.
Buna,"Rasûlullah (S.A.V) bu inkân,hırsızlık menzilesine indirdi (ve bu yüzden kadının elini kestirdi) diye cevab vermek mümkündür.O zaman bu,"Emaneti inkâr edene .hırsız denilmesi doğrudur" diyenlere delil teşkil eder.
Aşikârdır ki,hadi sinin zahlri.kadının elinin emaneti inkâr sebebiyle kesilmesidir.
Bu kadının bazı rivayetlerde hırsızlıkla nitelendirilmesine münafi değildir.Çünkü emaneti inkâr edene hırsız denmesi doğrudur.Doğru olan da emaneti inkâr edenin elinin kesilmesidir .Ve bu durum elin kesilebİlmesi için çalınan şeyin koruma altında olmasını şart koşan delilleri tahsis edip sınır-lamaktadır.Bunun gerekçesi de şudur: Emanet almak,insan-lar arasında zarurî bir ihtiyaçtır .Eğer emanet veren.emanet alanın emaneti inkâr edince elinin kesilmeyeceğini bilir-se.bu,emanet verme kapısının kapanmasına varır .Bu ise meşru olanın tersidir.
Neylu'l-evtâr (7/ 44- 45) dan hulâsa olarak,(Dımeşk nüshasından).
[418] HAN: 5 / 11, 12, 18, 19.
[419] EBÛ DÂVUD:38/7, MUVATTA: 43 / 3,krş. HAN:5/19.
[420] TIR: 14/ 18 (4/ 26).
[421] HAN: 2/ 136,166,191,211,214; 4 / 93.9S.
[422] BUH: 86 / 4, krş.HAN: 1/ 125,130.
[423] Krş.HAN: 5/ 325..
[424] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 181-184.
[425] BUH: 60/ 11.
[426] BUH: 60 / 11.19.HAN: 2 / 326,332,350.
[427] BUH: 60/ 11.
[428] HAN: 1/ 215.271.
[429] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 184-186.
[430] HAN:3 /322,34S,384.
[431] Bu kitabın Fransızca mütercimi.burada .eserin (256- 270 / 869-883) yıllan arasında yazıldığını hatırlatmaktadır. (M)
[432] Vâsıtiyye nüshasında bu kelime " er-Recâ" şeklin-dedir.Mânası da "İslâmın yayılması ve İslâmî fetihlerin tamamlanması yüz senesinden sonra değil midir?" seklinde olsa gerektir.
Hidiviyye kütüphanesinde mevcud nüshada İse "Dec-cal veya bolluk (=er-Rahâ)l((yüz senesinden sonra değil mi?) şeklindedir.Bu nüshaya göre şek râvidendir.Bu takdirde mânâ:"Deccal'ın çıkması veya refah ve bolluğun vuku bulması -ki bu ikisini Rasûlullah (S.A.V) haber vermiştir-yüz senesinden sonra değil mi?"şeklinde olur.Yani,sen. nasıl olur da bütün insanların inkırazını (yok obuasını) icabettiren bu hadisi duyduğunu iddia edersin? demek olur.Vallâhu a'lem-Mu-sahhih-
[433] Krş.HAN: 1/ 93,er-Rahâ için: HAN: 1/ 140. krş: HAN: 2/88,121,131,
[434] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 187-188.
[435] Abdullah b.Feyrûz ed-Dânâc (Tehzîbu't-Tehzîb : 5 / 359 (M)
[436] Ebû Seleme b.Abdirrahman b.Avf ez-Zuhrî,el-Me-denî.Fakîh.cok hadis rivayet ederdi.(Bkz.:Tehzibu't-Tehzîb: 12/ HSiTabakâtu'l-Hufiaz^S; Tabakâtu'I-fukahâ: 61) (M)
[437] Bkz.s.169 (ve dipnot)
[438] BUH: 59 / 4(Yani,sanki güneş ve ay meshol unup iki öküz haline getirilmiş gibidir.(iki öküz(=sevrân) kelime-si,(nevrân) olarak da rivayet edilmiştir.Bu "sevrân" kelimesinin yanlış yazılmasından meydana gelmiş bir hatadır.-en-Ni-haye-J
[439] et-Taberi'nin Ikrime'den naklen rivayetine göre Ibn Abbas güneş ve ay'ın kıyamet günü adetâ iki iğdiş öküz şeklinde getirilip Cehenneme atılacağını ileri süren Ubeyy b.KaVe çok kızmış ve onu yalancılıkla suçlayarak şöyle demiştir:"Bu dediği Yahudiliğe ait birşeydir.onu İslam'a da sokmak isti-yor.Allah kendine itaat edenlere azab etmeyecek kadar yüce ve ihsan sahibidir.Allahu Taâlâ'nım şu âyetini duymadın mı?"Sürekli görevlerini yapan güneş ve ay'ı emrinize verdi" (14,İbrahim,33)Burada onların sürekli olarak itaat halinde olduklarını kasdetmektedir.O halde,O'na itaat eden iki kuluna, onları methettiği halde nasıl azab eder? Halbuki onlar devamlı itaat halindedirler! Bu yahudi âlimini .Allah kahret-sin.âlimliği de yere batsın!" (et-Tâberi,Tarîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk (Beyrut(?) ,1, 65.)
[440] HAN: 2/ 207
[441] Kamusta,kasme " basamak" demektir.Nihaye'de ise 'derece" demektir.
[442] BUH: 9/9,HAN:2/ 229,266; 3/ 52.
[443] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 189-191.
[444] BUH: 76 / 19,43 54, HAN: 1 / 174.180; 2 / 152
[445] en-Nukbe,uyuzun ilk açığan çıkan belirtileri demek-tir.Çoğulu en-Nukab.gelir.-Musahhih-
[446] BUH: 76/ 23, 53; HAN: 1/ 269,2 / 24.
[447] BUH: 76 /53, 54;HAN: 2/ 406,434.
[448] BUH: 76/ 19;HAN: 2/ 443.
[449] BUH: 56 / 47; 76/ 43; HAN: 1 / 174,180; 2/ 8,36,85; 5 / 335,338.
[450] Basra'da bir yer.
[451] BUH: 76/ 30;HAN: 4 / 177; 5 / 200.
[452] Bize göre Rasûlullah bu sözü,hastalığın yayılmasını Önlemek maksadıyla söylemiştir. (M)
[453] BUH: 76/ 53
[454] EBU DAVUD: 27/18; MUVATTA: 54/ 23.
[455] Doğru olan bu şair'in er-Rakkas el-Kelbi olduğudur. Bunu Ibnu's-Sayrâfî söylemiştir.Şiirdeki ilk "..değil-dir.(=leyse)" nin zamiri.bu beytten önceki beytte kendisine hi-tab ettiği şahsa aiddir .Bu beyt şudur.

"Babanı.yardım konusunda bir iyilik denizi olarak buldum ki, bu (meziyyeti) ona,koku şişesinden daha güzel bir şeref bînâ etmiştir."
Burada kendisine hitab edilen kimse Mes'ud b.Bahr'dır.Hâtim.kara karga demektir.Onlara göre karga ayrılığa hükmedici olduğundan hâtîm demİşlerdir.Husârim ise uğursuzluğa inanan kimse demektir.-Kâmus ve şerhinde böyle denmektedİr-
[456] Bu beytler ,zikredildiği gibi el-Murakkş'a aiddir. Hu-zaz b.Levzân es-Sedusî'ye aid olduğu da rivayet edilir.Bu beyt-lerin ilki:"Nazarlık takman.senİ hayrı aramaktan menetmesin." ve sonu da:"İşte bunlar eskilerin Zebûrunda yazılmıştır." -Tâcul-Arus'dan-
[457] Babası, Müslim b.Bânek'dir.İbnu Ömer'i işitmiş-tir.(et-Târihul-Kebîr: 7 / 256) (M)
[458] Bu tercüme Reisu'l-Kuttab ve Es'ad efendi nüshalarına göredir.(M)
[459] Diğer bir nüshada -"...atılır."
[460] Burada kasdedİlen kaçma.yalnız başına doğurmak için devenin uzaklaşmasıdır. (M)
[461] Bkz.s. 159 ve dipnot.
[462] Krş.BUH: 78 / 107, 108.
[463] el-fe'l.için krş.BUH: 76 / 43, 44, HAN: 1 / 257; 3/ 118.
[464] Abdülah b.Avn b. Er taban el-Muzenî,Enes b.Mâlik1 i gördü. Ibnu Şirin ,en-Nahaî,el-Hasen ve eş-Şa1>i'den rivayet et-ti.(Tehzîbu't-Tehzîb: 5/ 346,el-Beyân ve't-Tebyin: 2/ 91,190, 211, 318,322; 3/ 159) (M)
[465] Salim ,burada insana selâmet.sihhat afiyet bahşeden manasına gelir.(M)
[466] Vâcid de bulma manasına gelen (v.c.d) Milinin ism-i fâilidir.(M
[467] Krş,BUH: 70/ 30.HAN: 4/ 397,el-Câmiu's-Sağir: 2/ 119.
[468] el-Câmiu's-Sağir: 2/ 119
[469] Atiyyul-Qârî "turunç ve kırmızı güvercin" hadislerini 11 Mevzuât.ında zikretmiş ve Sahih olmadığını söylemiştir, (el-Esrâru'l-M*arfu'a,s.468).İbn Quteybe'nin" bazı hadislerde" sözü de,onun bu hadislerin sıhhatinden şüpheli olduğunu göste-rir.(M)
[470] el-Câmiu's-Sağir: 2/ 118.
[471] Krş,BUH:78 / 107,108.
[472] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 191-199.
[473] BUH: 9/ 9,HAN: 2/ 229,266; 3/ 52.
[474] Bkz.BUH: 9/ 21.
[475] el-€âmiu's-Sağir.I/4î.
[476] Bfcz.BUH: 9/11,21. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 200-201.
[477] BUH: 8/ l.HAN: 3 / 121, 149,288; 4 / 207; 6/ 122, 139.
[478] Diğer bir nüshada: 'Ve hayız (âdet görme) zamanı yatağının ayrılması..."
[479] Ebû Muhammedi "mahalleleri mahalletuhum) " yerine" mecelletuhum" olarak da rivayet edilir. Mahalle tŞam (Suriye) dîr.Mecelle ise kitaba denir.(Dimeşk nüshasından]
Bağdad nüshasının hamişinde ise şu ibare vardır:"Ma-halletuhum cim ve hâ İle de rivayet edümiştir.Mecelle olursa içinde hikmetli sözlerbulunan sahife manasına gelir.Çünkü onlar Hristiyan İdiler jncile tabi olan kimselerdi. Mahalle tu-hum olarak rivayet eden (Şam) arazisini kasdeder ki orada Cef-ne oğulları kabilesi vardı.
Cevheri der ki:Bu beytin manası "Onlar haccediyorlar ve mukaddes yerleri ziyaret ediyorlardı" demektir.
Ebû Ubeyd: Araplar nazarında bütün yazılı şeylermecel-ledir .demiştir. -Musahhih-
[480] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 201-205.
[481] TIR: 41/ 91.
[482] HAN:l/398.4/73.
[483] HAN:5/ 357;krş.BUH: 62/1
[484] Krş.HAN:2/ 390.
[485] Krş.EBÛ DÂVUD: 36 / 10
[486] Krş.TIR: 39/ 16.
[487] Lisân: 9/ 353.
[488] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 206-207.
[489] BUH: 65,Sure:6,nu:4,5;HAN: 1/ 205, 242,440;2 /405,45 i ,468.
[490] HAN:1 / 5; 2 / 540; 5/ 388.
[491] DÂRİMM/26.
[492] HAN:1/ 4S3,Bkz.HAN: 5 / 50.
[493] Bkz.Âl-i Imrân: 110 İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 207-209.
[494] Krş,BUH: 81 / 51;HAN: 1 / 399,412,451.
[495] Bkz;s.61 ve dipnotu
[496] Bkz.HAN: 5 /325.
[497] Bkz.s. 70 ve dipnotu.
[498] Kurayş b.Enes,el-Ensârî.Hammad b.Seleme.Hami-du't-Tavil ve başkalarından rivayet etmiş, kendisinden de Alî b.el-Medînî.Yahyâ b.Maîn rivayette bulunmuştur.Sonradan hafızası bozulduğundan infirad ettiği hadisler kullanılmaz. 203 senesine kadar aklî muvazenesinin yerinde olduğunu Ebû Hatim er-Râzî nakletmektedir.(Tehzîbu't-Tehzib, 8/374) (M)
[499] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 209-211.
[500] BUH: 60 / 54.
[501] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 211-212.
[502] HAN : 1 / 230 .krş: BUH: 59 / 15.
[503] Krş: 3/ 49.HAN: 3 / 135,174.
[504] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 212-214.
[505] Lisân: 9/ 381,Bkz:HAN: 2 / 360,450;3/ 389; 4/ 41
[506] HAN:3 / 389; 4/ 41.BUH: 20/5.
[507] Krş:BUH: 8/ l.HAN: 1 / 422.
[508] HAN: 1/81,91.
[509] Sahabî.İslâm uğruna işkencelere uğrayanlardandır. An ne s i Sumeyye İslâmın ilk şehididir. (Bkz.:Tehzîbu't-Tehzîb: 7/ 408)(M)
[510] BUH: 56/ 22.112.
[511] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 214-215.
[512] HAN: 3/ 129,183;4 / 421
[513] BÜH: 86 / 31.
[514] HAN: 2/ 13, 19, 24, 106, 210;4/349 İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 216-217.
[515] Reîsu'l-Kuttâb nüshasında şu fazlalık vardır: "Ebu Ca'fer Ahmed b. Abdillah b. Müslim şöyle demiştir.:" Hz. Ömer'in, Sahabe aralarından birini hatife seçmeye karar verinceye kadar, namaz kıldırması için Suheyb er-Rûmiyi imam seçmesinin sebebi şudur: Zira Hz. Peygamber, "İmamlar Kureyş'ten olur" demiştir. Şayet Hz. Ömer, hatife olmaya da ehil bir KureyşIFyi namaz için imam tayin etseydi Sahabenin "Madem ki bu imam Kureyşlidir, o halde halife de olabilir" demesi mümkündü. Hz. Ömer'in Suheyb'i tayini, sa-. hâbenin böyie dememesi İçindir." (Varak, 57 a)
[516] BUH: 33/ 8,11. 12;5S/11,HAN: 3/156,285;6 /337
[517] S.101 ve dipnotu
[518] Esad Efendi nüshasında: "O Himyer'li bir adamdır. Adı Mus'-ab, lakabı "zü'I-karneyn"dir(M)
[519] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 217-223.
[520] BUH: 23 / 80, 93,HAN:2/ 233.
[521] Krş. BUH: 62/ 1
[522] BUH: 59/ 6;82 / l,HAN:l/374,382
[523] HAN: 5/ 239,krş,HAN: l/272;6/ 441
[524] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 223-226.
[525] BUH: 4 / 26, HAN: 2/241, 253.
[526] HAN: 2/ 233,333.
[527] Bkz.EBÛ DÂVUD: 1/ 47,48;TIR:1/ 58

[528] Burada müellifin, mutlak olarak meninin necis olduğunu kabul etliğine işaret vardır, ki tmâm-ı Mâlik ve Ebû Hanife'nin mezhebi de budur.-Musahhih-
[529] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 226-228.
[530] HAN: 4 / 85,86,5/54.
[531] el-Hûş .cinlerin erkek hayvanıdır ki Araplar bu erkek hayvanın .insanlard an bazıların devesi ile çiftleştiğine jnanırlar.Bu çiftleşmeden doğan deveyi de Hûş'a nisbet ederler ve Hûşî derler ki, vahşî,azgın deve demektir..(el-Hayevân, Demîrî- 1 / oom nm Demîrî: 1/ 237) (M)
[532] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 228-229.
[533] HAPÎ: 4/85:5/54
[534] Nahiv âlİmİ.Haricl görüşlere sahib idi.(el-Beyân ebyîn: 1 / 347) (M)
[535] el'Hınn: Cinlerden bir taifedir.Alacasız siyah renkteki köpekler bunlardandır .Veya cinlerin zayıflarıdır ve düşkimler kısmıdır.Veya cinlerin köpekleridir.Veyahut da insanla < cin arası bir yaratıktır.-Kamus-
[536] Krş.BUH: 59 / 7, HAN: 6 / 143,330.
[537] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 230-234.
[538] BUH: 28 / 7..HAN : 1 /2S7; 2 / 52; 3 / 3.
[539] Reîsu'l-Kuttâb nüshasından böyledir:(a'rem).Matbû nüshada ise " en kararlı.azimli (a'zem) " denmektedir. (M)
[540] Türkçedekİ deyişle "Ankây-ı mağrib " yani anka kuşu (M)
[541] MuslİM el-Kuraşi CBkz:Tehzibu't-TehzÎb;lO /143) (M)
[542] Bkz:s. 19S
[543] De'ye .semer çıkıntısının devenin sırtında yarala- yere denir. Karga da buraya dadandığı için bu künyeyi almŞtır. (M)
[544] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 234-240.
[545] Bir Sâ'.üç ile üç buçuk kilo arasında değişen bir ağırlık ölçüsüdür.(M)
[546] BUH: 34 / 14,33,88,HAN: 1 / 3O0; 6/ 42, 160,230
[547] HAN: 3 / 316,353,krş,HAN: 3 / 292 ,304,318, 335.
[548] el-Âliye:Necid'in Tihâme kısmında Mekke'den ötede olan yerler veya Medinenin dışındaki köylerdir. Buraları Medine nin banliyösünü teşkil eder.-Kâmus-
[549] HAN: 6/ 293,314.
[550] Krş:BUH: 70/23
[551] HAN: 4 / 132.
[552] Mâltk Dinar .Ebû Yahya. Basralı meşhur zfihİd .Ücretle mushaf yazar ve bununla geçinirdi. (Tehzîbu't-Tehzîb: 10/ 14, İS.) EM)
[553] Kitabın naşiri ye muhakkiki bu İsmi tabakât ve rical kitaplarında bulamadığını söylüyorsa da TabsİruI-Munte-büı.rv.1254 de zikredümiştir.(M)
[554] el-Cevârişne:Mürekkeb bir nevi İlaçtır.Yemeğin hazmedİlmesİ ve midenin düzeltilmesi için kullanılır,Lisânul-Arab'dakİ ifadeye göre kelime .yabancı bir dilden arapcalaş-mıştır.(Bkx:Lisân : 13 / 88)
[555] Bkz.s.l6& ve dipnotu
[556] Bekr b.Abdillah b.Amr el-Muzenî.Ebu AbdİIlah.el-; .En« b-Mâlik,el-Hasen el-Basrî.İbnu Abbâs, ve İbnu er den rivayette bulunmustur..(Tehrfbut-Teh3tîb: 1 / 484)
[557] Bkz:HAN: 1/21.
[558] Reisu'l-Küttâb nüshasında: "el-mütefakkıhe(fakihlik taslayanlar) " (M)
[559] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 240-244.
[560] HAN: 2 / 187.
[561] Mattâ:XX / 1-16. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 245-247.
[562] HAN: 1 /279.310; 2 / 234.
[563] DiğerbİIr nüshada :"...mü'minin niyyeti'1
[564] Krş:el-Makâsıdu'l-Hasene :s: 450 (nu: 1260)
[565] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 247-248.
[566] BUH: 64 / 8.12.HAN: 1/26; 2/31,131; 3 / 104,145.
[567] HAN:.l/26.
[568] Ucu sivri,küreğe benzeyen,tarlanın toprağını kabartmağa yarayan âlet.
[569] Talha b.UbeydulIah (R.A) in kızıdır.Teyzesi Hz.Âişe fR.Aj den rivayet etmiştir.Kendisinden de Atâ b.ebî Rabâh ve benzerleri rivayet etmiştir.(Tehzîb:12 / 436) (M)
[570] el-Hicriyyin'de sözünden maksad,muhacirinin mevtâlarıyla birlikte demektir.Hicret'e nisbetle el-Hicriyyîn denmiştir. -Vallâhu a'lem- (Musahhih}
[571] RasûIullahm amca oğludur.Mûte gavzesinde hicretin sekizinci senesinde şehid düşmüştür.Ca'fer-i Tayyar diye meşhurdur.(Bkz:Tehzibu't~Tehzîb: 2 / 98) (M)
[572] BUH: 62 / lO.krş.HAN: 2 / 413.TIR: 46 / 29
[573] HAN: 2 / 288.414, BUH: 80 / 38.
[574] BUH: 80 / 38,HAN: 2 / 185.288.
[575] BUH: 56 / 25.HAN: 2 / 185.288,414.
[576] Bugün,suyun buharlaşarak havaya karıştığını bilmekteyiz. (M)
[577] Bkz:HAN: 1/ 266.
[578] Bkz:Lisân: 17 / 65.
[579] HAN: 3 / 455,456.
[580] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 248-253.
[581] Bulunamadı.
[582] Krş:HAN:3 / 399.
[583] Krş:BUH: 10 / 56.HAN: 5 / 159 (Keza bkz:s.60,61 ve dipnot)
[584] Krş,HAN: 3 / 24. 34, 84,163.
[585] Bkz.:s. 16Ö ve dipnotu
[586] 14sfin: 10 / 270
[587] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 253-254.
[588] BUH: 46 / 33, HAN: 1 / 79.188;2 / 163,103
[589] Krş.HAN: 4 / 226,BUH:92 /9.
[590] Krş,BUH: 87 / 2.
[591] Tercümede esas aldığımız arabca metindebu ki-sun,kitabın birinci baskısındakl "bi ibney Adem (Âdemin iki oğlunu...)" yerine "Yâ benî Âdeme (Ey Âdem oğlu)" şeklinde hatalı basılmıştır.Doğrusu kitabın birinci baskısındaki şekil-dir.(M)
[592] BUH: 92 / 10; 87 / 2.HAN: 4 / 401.
[593] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 254-256.
[594] Krş,HAN: 1/83,88.111,136,156.
[595] BUH: 88 / 2.HAN: 1 / 217
[596] Bkz.s.9O ve dipnot
[597] A.y
[598] Krş,BUH: 68/7
[599] Rasûlullah (S.A.V) bîr ay süreyle kunût dualarında bazı zayıf ve çaresiz snüslümanlara ismen duâ etmlş.ashabın-dan yetmiş kişiyi Bi'r-i Maûne'de şehid eden kâfir kabilelere de beddua etmiştir.Daha sonra bunu terketmiştîr.Herhalde Hz.AH kunût dualarında bu isimleri zikretmeyi sürdürdüğünden burada tenkid ediliyor olmalı! (M) (BkziMuslim.5 Kitâbul-Mesâcid,54, (1.466-470),no: 294-308.
[600] HAN: 1 / 30,32.
[601] 19.Meryem: 13.
[602] et-Tevbe: 114.
[603] el-Hâkka: 36.
[604] el-Kehf: 9.
[605] Altın veya gümüşü birbirine karşılık satmak,para
[606] BUH: 23 / 81 ; 63 / 40 krş, BUH:81 / Si.
[607] Yani dilin telaffuz edemediği harflerin sayısına bakarak diyetin belirlenmesi kasdedilmektedir .(M)

[608] Krş,HAN: 4 / 373,374,
[609] eI-Ahnef b.Kays b.Muâviye et-Temîmî.el-Basrî.Rasûluüah'a erişmiş fakat henüz müslüman olmamış-tı.Hz.Ömer,Ali,Osman,İbnu Mes'ud ve başkalarından rivayet etmiş, kendisinden de el-Hasen el-Basrî ve benzerleri rivayet etmiştir..(Tehzîbu't-Tehzîb: 1 / 19Î) (M)
[610] BUH: 62 / 6; 60 / 54.HAN: 2 / 339; 6 / 56.
[611] Sahabe olduğu ihtilafimir.Hâdise Hicrî 23 yılında cerayan etmiştir.(Bkz:el~îsâbe : 2 / 302) (M)
[612] HzJUi'nin künyesîdir.(M)
[613] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 256-265.
[614] MUVATTA: 54 / 35, HAN: 2 / 186.214.
[615] Bkz. EBÛ DÂVÜD : 11 / 96 (3 / 83)
[616] Bkz: BUH: 61 / 25.
[617] el-feyc:Sultahın,yaya olarak giden elçisi demek-tır.-el-Mısbah-
[618] Rasûlullaha korkak demekten Allaha sığmı-nm.Çünkü o Mekkeden sadece Rabbinin emrine imtisalen Çikmıştır.Insanlar.hususiyle şu zamanımızda-RasûlulIahın jnagaraya saklanması mevzuunda pekçok laf etmektedir-jer.Onların hepsinin sözlerinden anlaşılan şudur:Rasûlul-jah.müşriklerden.onlardan korktuğu için kaçmıştır.Hiç şüp-d ıf °i kİ bu' ^s^uüaha hakarettir.Eğer İş onların dediği ve aa divecekleri gibi olsaydı, niçin Rasûlullah müşrikler «rasında on üç seneye kadar varan bir müddet oturdu ve onla-
otmÇ!roU ezivyetlerine tahammül etti de Habeşistana hicret uv C Agahım sen biliyorsun ki O ,ancak senin emrinedefü? kk.eden Ç^41 -Şüphesiz senin peygamberin korkak hiui Şüphesiz ve münakaşasız.onların bütün söylemen iftiradan İbarettir.-Musahhih-
[619] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 265-268.
[620] BUH: 86/7
[621] BUH: 86 / 13.
[622] DÂRİMİ:l/45.
[623] Urayne kabilesine mcnsub olan ve irtidad eden Kimseler. (M)
[624] BUH: 56 / 152.HAN: 3 / 107,163.
[625] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 268-270.
[626] HAN: 3 / 453.
[627] Yakınlarımın,akrâbâlanmın (M)
[628] Kayle binti Kays b.Ma'dikerb el-Kindiyye.Rasûlul- ?nu nikahladı^ rivayet edilmekle beraber.bu husus ih-dırfbklİâb 4 / 393) (M)
[629] Bkz: s. 113 ve dipnotu
[630] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 270-273.
[631] BUH: 46 / 30; 74 / 1; 86 / 1; 86/6.
[632] BUH: 60 / 47.HAN: 3 / 135.
[633] Rwul-Küttâb ve Esad Efendi nüshasında "..İman et-dirfei" şeklindedir.Matbû nüshada ise " iman etmemek-er.» denmektedir ki,yanlıştır. (M)
[634] Bkz.Tâ-Hâ: 121
[635] EUH: 86 / 20.
[636] BUH: 78 / 29,HAN: 1 / 387; 2 / 288,336.
[637] HAN: 3 / 154
[638] Krş.BUH: 2/21.
[639] HAN: 2 / 418; 5 / 381; 6 / 382
[640] Krş,BUH: 2/1
[641] Bkz:s. s. 169 ve dipnotu
[642] Krş: TIR: 34 / 27.
[643] Tehzîb'de "Hıdâş" maddesinde zikredilmiş ve "Hırâş" olarak da rivayet edildiğine işaret edilmiştir. (Bkz : Tehzîbu't-Tehzîb: 3 / 137) (M)
[644] HAN: 2 / 75; 4 / 404; 5 / 232.
[645] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 273-278.
[646] HAN: 6 / 35,43,67.
[647] BUH: 4/ 64.65.HAN: 3 / 485; 6 / 47.
[648] Bkz: s. 127 ve dipnotu.
[649] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 278-279.
[650] BÜK 72 / 30.HAN: 1 / 227.
[651] HAN: 4 / 310,311.
[652] Burada.Hz.Ebûbekr devrinde vuku bulan irtidad Wketine,ve mürtedlerin öldürülmesine i.aret edikte
[653] HAN:6/1OL İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 279-281.
[654] Krş,BUH: 6 / 4,21,22.
[655] Krş,BUH: 6 / 4,21,22.
[656] Metinde "...hattâ ala'l-cesede..." şeklindedir. Reî-su'I-Küttâb nüshasında ise "...hattâ yeli'l-cesede..." şeklindedir." Biz de bu şekilde tercüme ettik. (M)
[657] UH: 64 / 56.HAN : 2/419
[658] MUS: 44 / 6Lkr?HAN: 6 / 99,199.
[659] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 281-283.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VAKIF BÖLÜMÜ
İSLAMÎ VAKFIN MÜHİM BİR HUSUSİYETİ:
Sadaka-i Cariye:
Lamba Kimin?

VAKIF BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Vakf, kelime olarak durdurmak manasına gelir. Istılah olarak, İmameyn'in tarifine göre, "Bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynını Allah Teala'nın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükten müebbeden menetmektir" diye tarif edilmiştir. Bu tarif İslam fukahasının vakıf anlayışını ifade eder. Ancak herkesin istifadesine sunulan müessese manasında vakıf, insanlık kadar eskidir. Tarihî vesikalar, vakfın önce dinî olarak başladığını, sonradan insanî, medenî, içtimâî sahalara yayıldığını gösterir. İlk vakıfları, herkesin müştereken ibadet yaptığı mabedlerin teşkil ettiği söylenmektedir.
Vakıf İslam'la birlikte ayrı bir gelişme göstermiştir. Hiçbir medeniyette vakıf müessesesi, İslam'da olduğu kadar gelişme ve cemiyete küllî hizmet kaydetmemiştir. Bu durumda, dinin vakfa verdiği önem rol oynamıştır. Dinimiz vakfa ayrı bir kudsiyet atfetmiş, imkan sahiplerini vakıf yapmaya fevkalâde teşvik etmiş, vakıf yapacakların koyacakları şartları "şari'in hükmü" gibi addederek, istediği şartlarla vakıf yapma selahiyeti tanımış ve bu şartın kıyamete kadar değiştirilemeyeceği garantisini vermiştir.
İslam'da ilk fiilî vakıf örneğini bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) vermiştir. Resulullah, önce Medine'de sahip olduğu yedi ayrı akarını, daha sonra da Fedek ve Hayber hurmalıklarından hissesine düşeni Allah yolunda vakıf buyurmuşlardır.
Peygamberlerinden gördükleri bu güzel sünnete imkanları ölçüsünde uymaya çalışan Ashap'tan pekçoğu, kıymetli akarlarını vakfetmişlerdir. Hz.Cabir (radıyallahu anh): "Muhacir ve ensardan imkan sahibi olup da vakıfta bulunmayan tek kişi bilmiyorum" der.
Bu meyanda, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Hayber'de sahip olduğu "Kasm" adındaki pek kıymetli hurmalıkla ilgili vakfı bilhassa meşhur olmuştur. İslam'ın neşrine hizmet eden Daru'l-Erkam da bu vakıflar arasında yer alır.
İslam tarihinde vakıflar, çeşitli maksadlara hizmet eder. Fakirleri himaye etmek, yolcuların ihtiyaçlarını karşılamak, yetimleri büyütmek, talebelere burs, sükna vs. temin etmek, işsizlere iş bulmak, çırak yetiştirmek, müflis ve borçlulara yardımcı olmak, bekârları evlendirmek, hayvanları himaye etmek vs. Medrese, han, cami, çeşme, yol, köprü gibi ammenin menfaatine hizmet eden müesseseler kurmak, bunların ayakta kalmaları için gerekli masraflarını karşılamak gayesiyle de çok sayıda vakıflar kurulmuştur. Bu çeşit vakfın ilk örneğini hicrî 88 (miladî 706) yılında Velid Bin Abdülmelik vermiştir: Şam'da yaptırdığı meşhur Ümeyye Camii'nin masraflarını karşılamak üzere birkısım köy ve mezrayı vakfetmiştir.
İçtimâî müesseselerin ihtiyaçlarını karşılamaya matuf bu çeşit vakıfların İslam tarihinde îfa ettiği hizmetin büyüklüğüne ayrıca parmak basmak gerekir. Zira, devletlerin dış ve iç gaileler sebebiyle maddeten zayıf ve yorgun düştükleri, me'murlarının maaşlarını bile ödeyemeyecek hale geldikleri dönemlerde bile, bu müesseseler, vakıfları sayesinde sarsılmadan hizmetlerini yürütebilmişler, böylece ilmî hayat ve dinî hizmetler en kritik, en fena şartlarda bile aksamadan devam edebilmiştir.
Günümüzde bilhassa maarif hizmetlerinin yürütülmesinde, devletimizin halkın katkılarını ısrarla teşvik etmeye başlaması, devlethalk işbirliği ile ortaya konmaya başlayan müesseselerin bir teşvik unsuru olarak bilhassa propaganda edilip tanıtılması, vakfın ehemmiyetinin tekrar anlaşılmasında oldukça manidar bir gelişmedir.[1]

İSLAMÎ VAKFIN MÜHİM BİR HUSUSİYETİ:

İslam'da vakfın gayesi Allah'ın rızasını kazanmaktır. Malını vakfeden Müslümanlar, bidayetten beri hep bu maksadı gütmüşler ve vakfiyelerinde bunu açık bir şekilde belirtmişlerdir. Halbuki, diğer dinlerde, yapılan hayrattan, her seferinde uhrevî mükâfaat düşünülmemiş, dünyevî maksad, re'fet (acıma) hissi, insaniyet fikri de ön plana alınmıştır. Müslümanlıkta ise "takarrüb ilallah" tabirinden vecizeleştirilen "Allah'a yaklaşmak, O'nun rızasını aramak" gayesi esas alınmış ve bu, İslamî manadaki vakfın sıhhat şartlarından biri addedilmiştir.
Bu hususu, vakıf kurmak veya kurulmuş vakıflara bağışlarıyla yardım etmek isteyen Müslümanların iyi bilmeleri gerekir.
İslam alimleri, ehemmiyetine binaen, vakfı tarif ederken bu manayı zihne getirecek tabire yer vermeye bilhassa itina göstermişlerdir: Zira elbirlik kabul edilen tarife göre, "Vakıf: Menfaati ibadullaha ait olmak üzere bir aynı (malı) Cenab-ı Hakk'ın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükten ilelebet hapsetmektir." Tarifte görüldüğü üzere, Müslümanların yaptığı vakıf tarih boyunca hep malı Allah'ın kılma manasını taşımıştır.
Atalarımızın, mallarını vakfederken dünyevî başka maksadlar da güttüğü şeklinde ileri sürülen iddialar tamamen indîdir ve gerçeği aksettirmekten çok uzaktır.
"Sevdiklerinizden İnfak Etmedikçe Hayra, Sevaba Eremezsiniz" (ayet): Şunu hemen belirtelim ki, İslam dünyasında mevcut her hayırlı müessesenin esas kaynağını Kur'an ve sünnet teşkil eder. Vakıf müessesesinin kaynağı da böyledir. Resulullah devriyle ilgili çok sayıda rivayet gösteriyor ki: "Sevdiklerinizden infak etmedikçe hayra, sevaba eremezsiniz" ayeti indiği zaman, Ashab çoğunlukla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracaat ederek en çok sevdikleri şeyleri Allah rızası için bağışladıklarını bildirmişlerdir. Bu bağışların bir kısmı sadaka, bir kısmı köle azadı şeklinde yapılırken, bir kısmı da vakıf şeklinde gerçekleşmiştir. On dört asırdan beri Cenab-ı Hakk'ın: "Sevdiklerinizden infak etmedikçe hayra, sevaba erişemezsiniz" hitabı, mü'min vicdanları çınlatarak hayır keselerini açık tutmalarını sağlamış, kıyamete kadar da aynı inançlı gönüllerde makes bulmaya, çınlamaya devam edecektir: Sevdiklerinizden infak etmedikçe hayra, sevaba ulaşamazsınız.[2]

Sadaka-i Cariye:

Durmadan akan hayır çeşmesi: Bazı çeşmeler, pınarlar vardır, akar da akar; belki de dünyanın kurulduğu günde başlamıştır akmaya. O kadar bol, o kadar zengindir ki, kıyamete kadar serin suyu, tatlı şırıltısı, güzel manzarasıyla susamış ciğerlere hayat, kederli gönüllere haz ve ümit, aşık ruhlara ilham vereceğinden herkes emindir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Allah yolunda yapılacak bir kısım hayırları bu çeşmeye benzetir. Ancak bu çeşme, başka çeşmedir; bu çeşme hayır çeşmesidir, bu çeşme sadece insanlara dünyevî hizmet vermez, kurucularına da ebedî nur ve gıda akıtır. Bu, kıyamete kadar akacak, aktıkça sahibinin amel defterini, hayır havuzunu da dolduracak, onu ebedî nura boğacak bir çeşmedir, bu çeşme, SADAKA-İ CARİYE'dir.
Nedir bu sadaka-i cariye? Bu Allah rızası için, insanlara hizmet veren bir eser bırakmaktır. Bu, ilimdir, ilmî müessesedir, yoldur, köprüdür, kütüphanedir, müessese kurarak, burs vererek yetiştirilmiş insandır, fedakârlıklara katlanarak hayırlı şekilde büyütülmüş evlattır. İşte Resulullah'ın müjdesi; kendi kelamlarıyla: "Kişi öldüğü vakit, üç sayfası hariç bütün amel defteri kapanır. Açık kalan amel sayfalarından biri sadaka-i cariyedir, biri insanların faydalanacağı bir ilimdir, üçüncüsü de kendine dua eden hayırlı evlattır."
İslam alimleri çoklukla sadaka-i cariye ile vakfın kastedildiğini söylerler. [3]

Lamba Kimin?

Bir babanın emriyle, beş kardeşten biri lambanın şisesini, diğeri camını, üçüncüsü gazyağını, dördüncüsü fitilini alsa, beşincisi de kibrit getirip yaksa.
Bu lamba kimindir?
Lambadan istifade edenler, lambanın sahibine dua etseler, dua ve teşekküre hepsi de hak sahibi değil midir?
Evet Allah yolunda yapılan hayır işleri, vakıflar, müesseseler de böyledir. Biri düşünür, teşebbüsü başlatır. Diğer pekçokları yardımla müesseseyi kurarlar. Derken bir hizmet çarkı işlemeye başlar. Bir tuğla, bir civata ile de buna katkıda bulunan, niyetiyle o hayır fabrikasının manevî gelirine ortak olur. Hayır müesseselerine yardımın gerçek manası budur.
Cenab-ı Hak, hayır yolunda verilen bir tuğla veya cıvatanın bir bina veya fabrikaya dönüşebileceğini, atılan bir tohumun bir harman mahsül olabileceğini şu ayetle haber verir: "Mallarını Allah yolunda harcayanların hali, yedi başak bitiren, her başakta yüz tane bulunan bir tek tohumun hali gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah, ihsanı bol olan, hakkıyla bilendir."
Resulullah da başta vakıf olmak üzere, dine hizmet etmek, Allah rızasını aramak maksadıyla başlatılan teşebbüslerin desteklenmesini teşvik maksadıyla: "Kim Allah rızası için bir bağırtlak kuşunun yuvası kadar bir mescid inşa ederse, Allah onun için cennette bir köşk inşa eder" buyurmuştur.
Tek başına fitil, lamba olmayacağı gibi, kuş yuvası kadar mekanda tek başına mescid olamaz. Ama Allah'ın rızası niyetiyle teşkil edilen, harmana atılan imkan daneleriyle her şey olur. Hayır vakıflarını desteklemenin manası budur.[4]

?5809 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ????? ??????? # ??????: ??? ??????? ??????! ???? ??????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? ??????? ?????? ????? ?????????? ????? ?????: ??? ?????? ????????? ???????? ????????????? ????? ?????: ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????? ??? ???????? ??? ??????? ??? ???????. ?????: ?????????? ?????? ?? ????????????? ????? ?????????? ????? ?????????? ????? ??????? ?????? ??????? ??????????. ???? ?? ?????: ??????????. ? ??????? ???? ???? ????????? ??? ??????? ??????? ????????????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????????? ????[. ????? ??????.»????????????« ???? ????? ????? ??????? .

1. (5809)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) Hayber'de (ganimetten) bir arazi sahibi oldu. (Bunu tasadduk etmesini emreden bir rüyayı üst üste üç gün görmesi üzerine) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben Hayber'de bir tarlaya sahip oldum. Şimdiye kadar yanımda böylesine değerli bir arazim hiç olmadı. Bu tarla için bana ne emir buyurursunuz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Dilersen onun aslını (Allah için) hapset ve [gelirini] tasadduk et!" buyurdular. Bunu üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) araziyi tasadduk etti ve aslının satılamayacağını ve satın alınamayacağını, varis olunamayacağını, hibe edilemeyeceğini söyledi.
Ravi der ki: "Ömer bu araziyi fakirlere, akrabalara, kölelere, Allah yolunda harcamalara ve yolculara bağışladı. -Bir rivayette misafirlere de denmiştir-. Onun işlerini üzerine alanın ondan maruf üzere yemesinde veya bir dostuna yedirmesinde bir beis yoktur, yeter ki, malı kendine sermaye yapmasın." [Buharî, Şurût 19, Vesaya 28, İman 33; Müslim, Vasiyyet 15, (1632); Ebu Davud, Vesaya13 (2878); Tirmizî, Ahkam 36, (1375); Nesâî, Ahbas 1, (6, 230); İbnu Mace, Sadakat 4, (2396).][5]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer'in vakfettiği bu nefis arazi ganimet yoluyla kendisine intikal etmiş, ancak o yeni iştiralarla normal hissesini genişletmiştir. Araziyi vakfedince Hz. Ömer, gelirinin, şartına uygun olarak tasarruf yetkisini kızı Hz. Hafsa'ya bırakır, ondan sonra da Hz. Ömer ailesinden büyüklere verilmesini belirtir. Bazı rivayetlere göre, bu vakfiyenin metni şöyledir:
"Emîru'lmü'minîn, Allah'ın kölesi Ömer'in, Semğ adlı arazi hakkında yazdığı namedir. Bunun tedviri yaşadığı müddetçe Hafsa'yadır. Hafsa onun gelirini Allah'ın gösterdiği yerlere infak edecektir. Hafsa vefat edince (arazinin tedviri) onun ehlinden re'y sahibi olan birine geçecektir."
Hz. Ömer, üst üste üç gün gördüğü rüya üzerine bu değerli arazisini vakfetmeye karar verir. Rivayetler, rüyada onun Semğ'i tasadduk etme emrini aldığını belirtir. Şunu da belirtelim ki, Hz. Ömer'in vakfı sadece Semğ değildir. Değerce ondan geri kalmayan Sırma İbnu'l-Ekva arazisini de vakfetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetine göre "İslam'da vakıf şeklinde yapılan ilk sadaka Hz. Ömer'in sadakasıdır."
İbnu Hacer, "Cahiliye devrinde vakıf var mı, bilmiyoruz" der. İmam Şafii, vakfın Müslümanlara ait bir hususiyet olduğunu söylemiştir.[6]

?5810 ?2? ??? ???? ?? ???? ???:]????? ??? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????)????? ?????? ??????(????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????: ?????? ?????? ?????????? ??????????: ???? ??? ?????? ??????????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????? ??????? ???? ????? ?????? ???????: ?????? ?????????? ???? ???????? ????? ????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????????????? ?????: ??????? ??????????? ?????: ????? ????? ??????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ???????? ??????????? ???? ?‘?????? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ???? ??? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????????????? ??? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ?????????? ????? ?‘?????? ??????????? ?????? ????? ??????????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ????? ??????????? ?????? ????????? ???????? # ??????????? ??????? ???????? ??? ???????. ????? ??????? ??? ???????? ???? ????????? ??? ? ??????? ??? ?????????? ?????????? ?????? ???? ???? ?????????? ?????????????? ????? ??????????? ??? ?????? ???? ???? ???????? ??? ????? ??? ????? ??? ???????? ????????

??????[. ????? ??? ????.»????« ?? ??? ????. ?»????????« ??????? ???? ??? ??? ?????.?»???? ??????? ???? ?‘????« ??? ???????? ??????? ???? ???? ?????? ?????? ???? ??????? .

2. (5810)- Yahya İbnu Said anlatıyor: "Abdulhamid İbnu Abdillah (İbni Abdillah) İbni Ömer İbni'l-Hattab (radıyallahu anhümâ), Hz. Ömer'in sadaka (kıldığı arazinin vakfiyesini) bana istinsah ediverdi. Şöyle yazılıydı: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Allah'ın kulu Ömer'in Semğ (nam arazi) hakkında yazdığı (vakfiyename)dir." Burada (Ravi Yahya İbnu Said) Hz. Ömer'le ilgili haberinde Nafi'in İbnu Ömer' den naklettiğinin benzerini anlattı ve: "Bir malı kendinin kılmaksızın" dedi. Yine o vakfiyenamede şu da vardı: "(Mütevellinin ihtiyacından sonra) onun mahsulünden her ne artarsa, bu, (sayılan diğer ödeme mahallerinden başka) dilenciler ve yoksullar içindir."
Devamla der ki: "Kıssayı aynen nakletti ve dedi ki: "Semğ'in velisi dilerse, oranın mahsulünden ödeyerek köle satın alıp, arazinin işlenmesinde kullanır. Bunu Muaykib yazdı, Abdullah İbnu'l-Erkam şahid oldu."
Bismillahirrahmanirrahim: Bu, Allah'ın kulu mü'minlerin emîri Ömer'in vasiyetidir. Eğer ona (Ömer'e) bir şey olursa (yani Ömer ölürse), Semğ, Sırma İbnu'l-Ekva ve orada(ki işleri yürütmek üzere) bulunan köle, Hayber'de bulunan yüz hisse ve orada bulunan köle, Vadi(l-Kura) da Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in bana taam olarak verdiği yüz (vask)ın idaresi, yaşadığı müddetçe Hafsa'ya aittir. (Hafsa'dan) sonra onun idaresi Hafsa'nın ailesinden re'y sahibi birine aittir, o şartla ki bu emval satılmaz, satın alınmaz. (Mütevelli, ihtiyaçtan artan mahsül) dilenci, muhtaç ve akrabalardan münasib gördüklerine infak eder. (Bu vakfın idaresini üzerine alan mütevellinin) bundan yemesinde, yedirmesinde veya o paradan köle satın almasında bir mahzur yoktur." [Ebu Davud, Vesaya 13, (2879).][7]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Davud merhum, burada Hz. Ömer'in vakfiyesi ile ilgili iki ayrı rivayet metnini birleştirerek kaydetmiş durumda. Birinci metin "Rahman, Rahim olan Allah'ın adıyla..." diyerek tercümesini verdiğimiz birinci besmele ile başlayıp "Abdullah İbnu'l-Erkam şahid oldu" ibaresine kadar devam eden kısımdır.
İkinci metin ise "Bismillahirrahmanirrahim" diye başlayıp "...O paradan köle satın almasında bir mahzur yoktur" ibaresine kadar olan kısımdır.
Görüldüğü üzere ikinci vesikada, birincide olmayan bazı ziyadeler var. Meseleye temas eden eski ve yeni kaynaklar, umumiyetle her iki rivayete de yer vermektedirler. Rivayetin bidayetinde görüldüğü üzere Abdulhamid İbnu Abdullah, her iki vasikayı da Yahya İbnu Said için istinsah etmiştir.
2- Vakfiyede biri Semğ semtinde, diğeri de Sırma İbnu'l-Ekva semtinde olmak üzere başlıca iki arazinin ismi geçmektedir. Hz. Ömer her ikisini de vakfetmiş olmaktadır. Bazı rivayetler Semğ arazisinin hurmalık olduğunu tasrih eder.
3- İslam'da ilk vakfiye mahiyetini taşıyan bu kıymetli vesikada, sonradan fevkalâde gelişecek olan vakfiyenamelerin hususiyetlerini rüşeym halinde bulmak mümkündür:
* Mütevelli belirleniyor: Hz. Hafsa'dır. Demek ki bir vakfın birinci derecede sorumlusu (mütevelli, müdür, kayyim...) bir kadın olabiliyor.
* Mütevelli, vakıftan şahsî ihtiyaçlarını görecektir, bunda bir mahzur yoktur.
* Masraf yani harcama yerleri belirleniyor. Bu, vakfa meşru olan, dilediği harcama yerlerini göstermede, vakfa gaye tayininde hürriyet tanıyor. Hz. Ömer'in vakfiyesinde, sadaka (devlet gelirleri)nin harcama yerlerini (masraflarını) gösteren ayete atıf yapılmaktadır (Tevbe 60). Nitekim vakfiyenin daha baş kısmında "dilenciler ve yoksullar" tabiri yine Kur'an'dan alınmış olmakla birlikte Tevbe suresi altmışıncı ayette sayılanlara bir ilave olmaktadır.
* Vakfedilen malın temellük edilemeyeceği, satılamayacağı, satın alınamayacağı da ayrıca belirtilen hususlar arasında yer almaktadır.
* Vakfın işletilmesi, geliştirilmesi için gerekli istihdamlar yapılacak, bunun masrafı vakıftan karşılanabilecektir.
* Vakıf belli bir müddet için değil, ebediyyen vakfedilmiştir
* Vakıf, hukuki bir akiddir, şahidlerin huzurunda yazılan bir vesika ile tescil edilmiştir.
Ancak burada şu hususu açıklamamız gerekmektedir. Bazı rivayetler vakfın Hz. Peygamber zamanında ve hatta "İslam'da ilk" olarak yapıldığını ifade ettiği halde yukarıda metinde Hz. Ömer kendisini emîrü'lmü'minîn olarak tavsif etmekte ve vakfiyenin katibi olarak, Hz. Ömer'in hilafeti esnasında resmî katipliğini yapmış olan Muaykib (radıyallahu anh)'in ismi zikredilmiştir. Bu durum, mezkur emvalin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında şifahî olarak vakfedildiğini, vakfiyenamenin hilafeti sırasında yazıya geçirildiğini ortaya koyar.
Muaykib ilk Müslümanlardan biridir. Hem Habeştistan'a, hem de Medine'ye hicret eden bahtiyarlardandır. Resulullah'la birlikte gazvelere katılmıştır. Hz. Ömer zamanında hem katiplik hem de hazinedarlık yapmıştır. Abdullah İbnu'l-Erkam da meşhur sahabelerdendir, Hz. Ömer'in beytu'lmal memurlarındandır, radıyallahu anhüm ecmain. [8]

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/275-276.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/276-277.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/277.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/278.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/279.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/279-280.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/281.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/281-283.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Nâzil İsnadlar

Nâzil, âlî'nin zıddıdır. Bir hadîs âlî değilse nâzildir. Bu da âlî gibi beş dereceye ayrılır. Bunları daha önce kaydettiğimiz ve kısaca tariflerini sunduğumuz âlî isnadların zıddı olarak anlamamız gerekir.
Alimlerin büyük ekseriyeti (cumhur) nâzil isnâdın mefdûl (yani değerinin âlî'ye nisbetle düşük) olduğunda müttefiktirler. Ancak, şunu da hatırlatmakta fayda var: Başta Hâkim en-Neysâbûrî olmak üzere bazıları, nâzil'i âlî'ye tercih ettiklerini beyân etmişlerdir. Onlara göre, isnâdda râvi adedi çoğaldıkça muhaddîs daha ziyade çalışır ve daha ziyâde isâbet eder. Fakat bu görüş pek benimsenmemiştir. Çünkü meşakkatın çok olması başlı başına aranması gereken bir fazîlet değildir. Asıl olan, sahîh rivâyete kavuşmaktır. Şu halde sâdece bu nokta-i nazardan, görülebilecek bir maslahat, açık bir durum sebebiyle nâzil isnâd, âlî isnad'a tercih edilir. Nitekim bunun örneğini İmam-ı Azam'ın prensibinden olmak üzere yukarıda verdik. Nazîl isnâddaki râviler daha sika, daha âlim, daha fakîh, meslekten muhaddis, veya rivâyetlerini şeyhinden sema yolu ile almış ise, bu vasıflara uymayan âlî isnâd'a tercih edilir. Vekî' İbnu'l-Cerrâh (V.196/911) ashabına sormuş: A'meş an Ebî Vâil an Abdillah isnadını mı, yoksa Süfyan an Mansur an İbrahim an Alkame an Abdillah isnadını mı tercih edersiniz? diye sorar. Ashâb'ı: "Evvelkisi daha âlî'dir, elbette onu tercih ederiz diye cevap verirler. Ancak Vekî: "Hayır, A'meş de, Ebu Vâil de birer şeyhtir (sıradan râvi). Öteki isnâd ise, fakîh'in fakîh'den, onun da fakîh'ten onun da fakîh'ten rivâyetidir, binâenaleyh ikincisi evlâdır" açıklamasını yapar. Aslında A'meş ve Ebu Vâil de tanınmış hâfizlardandır. Ancak öbürlerinin fıkıh yönleri bunlara nazaran fevkalâde üstündür. Bu sebeple, bu fukahaya göre o ikisi şeyh (sıradan râvi) olarak tavsîf edilmiştir.
Bu mevzuda Abdullah İbnu'l Mübârek: "Hadîsin güzelliği mücerred kurb-ı isnâd'da değil, ricâlinin sıhhatindedir" demiştir. Keza Ebu Tâhir es-Silefî de (V.576/1180): "Esas olan hadîsi âlimlerden almaktır. Ulemanın isnâdıyla nâzil olmak ehl-i naklin muhakkikleri nazarında, câhillerin isnâdıyla âlî olmaktan evlâdır. Bu takdire göre, ehl-i tahkik indinde hakîkatte âlî olan hadîs nâzîl olabilir" demiştir. İbnu Hibbân (V. 354/965) daha sarîh bir prensip koyar: "Eğer yalnız senede bakılacak ise, şeyhlerinde ulvîyet bulunanı; metne bakılacak ise, hangisinde fukahâ varsa onu tercih etmelidir".
Hâkim de, nâzil isnâda karşı mercûh kılınması gereken âlî'yi açıklarken, verdiği misâllerde adı geçen râviler dikkat çekicidir. Ebu Hudbe İbrahim İbnu Hudbe'nin Enes İbnu Mâlik'ten rivâyeti, Abdullah İbnu Dînâr'ın Enes'ten; Musâ İbnu Abdillah et-Tavîl'in, Enes İbnu Mâlik'ten; Ebu'd-Dünya Osman İbnu'l-Hattab'ın, Ali İbnu Ebî Tâlib'ten rivayetleri.
Ebu Abdillah el-Hâkim açısından bu ve benzeri İsnadların rivâyetleriyle ihticâc olunmaz. Hiçbir hadîs imamının müsnedinde bunlardan nakledilmiş tek bir hadis yoktur.
O halde ulvîyet ricâlin sayısına bağlı olmamalıdır. Başka bâzı şartlar da koşulmalıdır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/505-506.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müsned

Ahmed b. Hanbel, bir hadis ve bir fıkıh imamıdır. Her fâkîhin ilimde ağır basan bir yönü vardır ve hiç kimse bütün ilimlerde aynı dirayette yetişemez. Başka bir deyişle imamların fikha intisabında önceki ilimlerinin bir kısmının etkisi görülür. Ebu Hanife'nin fıkhı, nasıl rey ağırlıklı ise; Ahmed b. Hanbel'in fıkhı da hadis ağırlıklıdır. Bu yönüyle İbn Cerir et-Tâberî, İbn Kuteybe, onun sadece hadis âlimi olduğunu söylemişlerdir. Başlangıçta Ahmed b. Hanbel, talebelerine kendisinden yalnız hadis yazmalarını söylemişti. Çünkü o, geniş anlamıyla hukukî metinlerle uğraşmanın hadisi unutturacağını, hukukçuların çekişmeleri ve ihtilaflarıyla uğraşmanın insanları şaşırtacağını biliyordu. Fer'î meselelerle uğraşmak sebebiyle Kur'an ve Sünnet'in ikinci plânda kalacağından endişe ediyordu. Buna rağmen talebeleri onun fetvalarını, görüşlerini yazdılar. Sonraları kendisi de bu tedvîn işini olumlu karşıladı. Kendisi "Müsned"i yazdı. Bu kitap onun yüz elli bin hadis içinden seçtiği otuzbin civarında hadisten oluşmuştur. İmam, insanlar hadislerde ihtilaf edince Müsned'e başvurabilsinler diye bu kitabı yazmıştır. Müsned'i dağınık kâğıtlara yazıp, temize çekemeden vefat edince, oğlu Abdullah (213-290) kendi rivayetlerini de ekleyerek Müsned'i tedvin ve rivayet etmiştir. Müsned, bâblara göre değil, senetlere göre düzenlenmiş olup, hasen ve garib hadislerin çoğunu ihtiva etmektedir. İslâm tarihçisi, "Şam'ın hâfızı" İmâdeddin Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesir; sahabe isimlerine göre tertib edilmiş Müsned'e Kütübü Sitte'yi, Taberanî'nin Mu'cem'ini, Bezzâr'ın Ebu Ya'la'nın Müsnedlerini birleştirmiş, ancak tamamlayamadan ölmüştür.[1] Müsned, terkibi itibariyle, akademik bir kitaptır ve kullanımı zordur. Ancak hadis ehli olanlar bu tertibi, yani aşere-i mübeşşere hadisleriyle başlayıp ashaba, tabiine geçen senedlere ve ravi tarihine göre düzenlenmiş hadislere başvurmada zorlanmazlar. Ahmed b. Hanbel, Müsned'i yazarken hadisleri devamlı tashih etmiş, uygun bulmadığını çıkarmıştır. Dolayısıyla kitabı, mevsuk (sağlam, güvenilir) bir kitap olmuştur. Meşhur sünneti, zayıf hadisleri elemekte kullanmış; sahih, hasen ve garib hadisleri kitabına almıştır. Hatta zayıf hadisleri de toplamıştır. Müsned'de mevzu hadisler de vardır ve bunlar büyük ihtimalle İmam Ahmed'ten sonra ilâve edilmiştir. Müsned'de hadisler şu râvî sıralamasıyla tertip edilmiştir: Aşere-i Mübeşşere, Ehl-i Beyt, Abbâs, Fazl b. Abbas, Abdullah b. Abbas, İbn Mes'ud, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ebu Rimse Rıfaa b. Yesribî, Ebu Hureyre, Enes b. Mâlik, Ebu Saîd el-Hudrî, Câbir b. Abdullah el-Ensarî, Mekkelîler, Medineliler, Kûfelîler, Basralılar, Şamlılar, Ensar, Hz. Âişe ve diğer kadın sahabîler.[2]

---

[1] M. Ebu Zehra, Ahmed b. Hanbel, Çev: Keskioğlu, Ankara 1984, s. 195.
[2] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/70-71.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Nâzil İsnadlar

Nâzil, âlî'nin zıddıdır. Bir hadîs âlî değilse nâzildir. Bu da âlî gibi beş dereceye ayrılır. Bunları daha önce kaydettiğimiz ve kısaca tariflerini sunduğumuz âlî isnadların zıddı olarak anlamamız gerekir.
Alimlerin büyük ekseriyeti (cumhur) nâzil isnâdın mefdûl (yani değerinin âlî'ye nisbetle düşük) olduğunda müttefiktirler. Ancak, şunu da hatırlatmakta fayda var: Başta Hâkim en-Neysâbûrî olmak üzere bazıları, nâzil'i âlî'ye tercih ettiklerini beyân etmişlerdir. Onlara göre, isnâdda râvi adedi çoğaldıkça muhaddîs daha ziyade çalışır ve daha ziyâde isâbet eder. Fakat bu görüş pek benimsenmemiştir. Çünkü meşakkatın çok olması başlı başına aranması gereken bir fazîlet değildir. Asıl olan, sahîh rivâyete kavuşmaktır. Şu halde sâdece bu nokta-i nazardan, görülebilecek bir maslahat, açık bir durum sebebiyle nâzil isnâd, âlî isnad'a tercih edilir. Nitekim bunun örneğini İmam-ı Azam'ın prensibinden olmak üzere yukarıda verdik. Nazîl isnâddaki râviler daha sika, daha âlim, daha fakîh, meslekten muhaddis, veya rivâyetlerini şeyhinden sema yolu ile almış ise, bu vasıflara uymayan âlî isnâd'a tercih edilir. Vekî' İbnu'l-Cerrâh (V.196/911) ashabına sormuş: A'meş an Ebî Vâil an Abdillah isnadını mı, yoksa Süfyan an Mansur an İbrahim an Alkame an Abdillah isnadını mı tercih edersiniz? diye sorar. Ashâb'ı: "Evvelkisi daha âlî'dir, elbette onu tercih ederiz diye cevap verirler. Ancak Vekî: "Hayır, A'meş de, Ebu Vâil de birer şeyhtir (sıradan râvi). Öteki isnâd ise, fakîh'in fakîh'den, onun da fakîh'ten onun da fakîh'ten rivâyetidir, binâenaleyh ikincisi evlâdır" açıklamasını yapar. Aslında A'meş ve Ebu Vâil de tanınmış hâfizlardandır. Ancak öbürlerinin fıkıh yönleri bunlara nazaran fevkalâde üstündür. Bu sebeple, bu fukahaya göre o ikisi şeyh (sıradan râvi) olarak tavsîf edilmiştir.
Bu mevzuda Abdullah İbnu'l Mübârek: "Hadîsin güzelliği mücerred kurb-ı isnâd'da değil, ricâlinin sıhhatindedir" demiştir. Keza Ebu Tâhir es-Silefî de (V.576/1180): "Esas olan hadîsi âlimlerden almaktır. Ulemanın isnâdıyla nâzil olmak ehl-i naklin muhakkikleri nazarında, câhillerin isnâdıyla âlî olmaktan evlâdır. Bu takdire göre, ehl-i tahkik indinde hakîkatte âlî olan hadîs nâzîl olabilir" demiştir. İbnu Hibbân (V. 354/965) daha sarîh bir prensip koyar: "Eğer yalnız senede bakılacak ise, şeyhlerinde ulvîyet bulunanı; metne bakılacak ise, hangisinde fukahâ varsa onu tercih etmelidir".
Hâkim de, nâzil isnâda karşı mercûh kılınması gereken âlî'yi açıklarken, verdiği misâllerde adı geçen râviler dikkat çekicidir. Ebu Hudbe İbrahim İbnu Hudbe'nin Enes İbnu Mâlik'ten rivâyeti, Abdullah İbnu Dînâr'ın Enes'ten; Musâ İbnu Abdillah et-Tavîl'in, Enes İbnu Mâlik'ten; Ebu'd-Dünya Osman İbnu'l-Hattab'ın, Ali İbnu Ebî Tâlib'ten rivayetleri.
Ebu Abdillah el-Hâkim açısından bu ve benzeri İsnadların rivâyetleriyle ihticâc olunmaz. Hiçbir hadîs imamının müsnedinde bunlardan nakledilmiş tek bir hadis yoktur.
O halde ulvîyet ricâlin sayısına bağlı olmamalıdır. Başka bâzı şartlar da koşulmalıdır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/505-506.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- KASDEN ADAM ÖLDÜRME VE KISAS
Kasden Adam Öldürme ve Kısas
İlgili Hadisler
Mezheb İmamlarının İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kafire Karşılık Müslüman, Köleye Karşılık Hür Öldürülür Mü?
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Konuyla İlgili Diğer Hadisler ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Şibh-i Amd
İlgili Hadisler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Katile Yardımcı Olmak Kısası veya Diyeti Gerektirir Mi?
İlgili Hadisler
Müctehidlerin ve Diğer İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kısas Fima Düne'n-Nefs
İlgili Hadisler
Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Eli Isırılan Kimse Elini Adamın Ağzından Kurtarmak İçin Çekince Isıranın Dişleri Kırılır veya Çıkarsa
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kapalı Bulunan Kapı ve Pencerenin Delik ve Açık Yerinden İçerdekileri Gözetlemek Haramdır
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
Cinayette Açılan Yaranın Ağzı Kapanmadan Kısasa Başvurulmaz
İlgili Hadisler
Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kısastan Vazgeçip Affetmek ve Bu Hususta Şefaatçi Olmak
İlgili Hadisler
İstidlaller
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kan Hakkı, Erkek ve Kadın Bütün Varislerin Hakkıdır
İlgili Hadisler
Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kısasın Sübutu Ya Katilin İkrarı Veyahut İki Adamın Şehadetiyle Gerçekleşir
İlgili Hadisler
Mezheb İmamlarının İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kasame
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş, İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kısas ve Hudud Harem'de Uygulanır mı?
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Adam Öldürmenin Ağır Suç Olmasu ve Katilin Tevbesi
İlgili Hadisler
Hadislerden Anlaşılan Hükümler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
İki müslümanın Vuruşması ve İntiharb Olayı
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkaılan Hükümler
Diyetler
İlgili Hadisler
Müctehid İmamların İstidlal ve İhticacları
Rivayetler ve Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Zimmi (Gayr-i Müslim Sayılan Yahudi ve Hıristiyan Vatandaş) ın Diyeti
İlgili Hadis ve Rivayetler
Bu Konuda Mezheblerin Görüş ve İstinbatları

Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümleri
Kadının Can ve Azasına Taalluk Eden Diyet
İlgili Hadisler
Bu Konuda Mezheb İmamlarının Görüş ve Îctihadları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cenin Diyeti
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hudüd (Suçlar ve Cezalar)
Zina Sucu
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kitab Ehlinden Olan Evli Kimse Zina Ettiğinde Recmedilir
Konuyla İlgili Hadisler
Mezheb İmamlarının Îstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Zina Ettiğini İkrar Edenin Bu İkrarını Dört Defa Tekrarlaması Gerekir Midir?
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Zina Ettiğini İkrar Edenden, Tereddüdü Giderecek Şekilde Sorup Açıklamasını İstemek
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Kendisine Had Gerektiğini İkrar Edip, Neden Dolayı Olduğunu Açıklamayan Adamın Durumu
İlgili Hadisler
Çıkarılan Hükümler
Had Suçu ve Cezası Töhmet (İşlendiği Sanılan Henüz Gerçekliği Meydana Çıkmamış Suç İhtimali) İle Vacip Olmaz.
İlgili Hadisler
Müctehidlerin ve İlim Adamlarının İstidlal ve İhticacları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Adam Zina Ettiğini İkrar Eder, Kadın İse Onu Yalanlayıp Reddederse Nasıl Bir Uygulamaya Gidilir?
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Yorumları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Suç Sübut Bulup Had Gerektiğinde Artık Suçlunun Bağışlanması İçin Şefaatçi Olmak Dinen Yasaklanmıştır
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Recmedilen Kişiye İlk Önce Şahidin Taş Atması, Zina Ettiğini İkrar Edenin Recminde İse İlk Taşı İmam (Hükümdar veya Hakim) in Atması
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Îctihadları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Recim Uygulamasında Çukur Kazmak Gerekli Midir?
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Hamile Kadın Doğum Yapıncaya, Hasta İyileşinceye Kadar Recmedilmesi Geciktirilir
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Had Uygulamasında Kullanılacak Değneğin Vasfı
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Yorumları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Mahremiyle Zina Eden, Lüt Kavminin İşlediğini İşleyen ve Hayvana Yaklaşıp Temasta Bulunan
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Haddi Sirkat (Hırsızlık Cezası)
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yemişten ve Bir de Hurma Ağacının Salgıladığı Cumar (Şehm-i Nahl) dan Dolayı El Kesme Cezası Gerekir Mi?
İlgili Hadisler
Mezheblerin Görüş, İctihad ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler

Çıkarılan Hükümler
Malın Muhafazası ve Muhafaza Edildiği Yer, Bu Hususta Örfün Dikkate Alınması
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Îstinbat ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Muhtelis – Müntehib - Hain - Cahidü'l - Âriye
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstinbat ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Hırsızlık Suçunun İki Defa İkrardan Sonra Sübut Bulacağı
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
Hırsızın Elinin Kesilmesine Karar Verildikten Sonra Çaldığı Şey Kendisine Bağışlanırsa...
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Had Cezaları Hazarda da, Seferde de Yerine Getirilir
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve Îstinbatları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Îstidlal ve Îhticacları
Diğer Rivayetler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Dördüncü Defa İçki İçtiği Tesbit Edilen Kişi Öldürülür Mü?
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Îstinbat ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Töhmet Altında Tutulan Kimse Hakkında Uygulanacak Ta'zir ve Hapis Cezasının Miktarı
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Yorumları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
İslam Devletine Karşı Baş Kaldıranlar ve Yol Kesenler
Konuyla İlgili Hadisler
Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İslam Hükümdarının Haksızlıklarına Karşı Sabretmek ve Onlarla Savaşmaktan Kaçınmak
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

12- KASDEN ADAM ÖLDÜRME VE KISAS

Kasden Adam Öldürme ve Kısas

İnsan hayatı muhteremdir. Hayat hakkı ancak üç sebepten biriyle kalkar. O bakımdan keyfî veya birtakım kişisel çıkarlardan, düşmanlıktan kaynaklanan kin ve intikam duygusundan dolayı adam Öldüren hakkında bazı şartlar da dikkate alındıktan sonra kısas hükmü uygulanır.
Kur'an-ı Kerim'de adam öldürmenin büyük bir günah, ağır bir vebal olduğu bildirilmekle kalınmıyor, haksız sebeple bir adamı öldürmenin, bütün insanları öldürmek gibi çirkin bir cinayet ve vahşet olduğu belirtiliyor:
"Kim bir kişiyi, bir kişi karşılığında veya yeryüzünde fesat çıkarmak (bozgunculuk yapma suçun) dan dolayı olmaksızın öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur." [1]
Diğer bir ayette de:
"Allah'ın (öldürülmesini) haram kıldığı canı haksız yere öldürmeyin." [2]
"Kim de bir mü'mini kasden öldürürse onun cezası, içinde devamlı kalacağı cehennemdir. Allah ona (katile) gazab etmi^, onu lanetlemiştir. Ve ona büyük bir a/ab hazırlamıştır." [3]
Böylece islam kasden adam öldüreni yalnız maddî müeyyideyle değil manevî müeyyideyle de önlemeyi planlamış, dünyada kısas hükmünü, ahirette de cehennemi hazırlamıştır. [4]

İlgili Hadisler

bn Mes'ud'den (r.a.) yapılan rivayete göre, Rasulutlah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Allah'ın peygamberi olduğuma şehadet eden müslüman bir kişinin kanı ancak şu üç sebepten biriyle helal olur:
a) Evli veya dul kişinin zina fiilinde bulunması,
b) Cana karşı can (hükmünün kesin belirlenmesi),
c) Dinini terkedip (islam) cemaatinden ayrılmış olması. [5]
Hz Aişe'den (r.a.) yapılan rivayette ise şöyle buyurulmuştur: "Müslüman bir kişinin kanı ancak şu üç sebepten biriyle helal olur:
1- Evlenip bekarlıktan çıktıktan sonra zina eder,
2- İslama girip müslüman olduktan sonra kafir olur,
3- (Haksız yere kasden) bir kişiyi öldürür de o yüzden Öldürülür (ölüme mahkûm olursa)..." [6]
Diğer bir lafızla hadis aynen şöyle rivayet edilmiştir:
"Müslüman bir kişinin katli ancak şu üç haslet (sebep) ten dolayı helâl olur:
a) Evli veya dul kişi zina fiilinde bulunursa recmedilir.
b) Kasden müslüman bir adamı öldüren öldürülür.
c) İslâm'dan çıkıp azîz ve celîl olan Allah'a ve Peygamberine karşı savaşmaya kalkışan kimse öldürülür veya asılır veha-hut bulunduğu yerden (başka bir yere) sürgün edilir..."

[7]
Yukarıda hadîsler, üç sebep dışında bir müslümanın kanını akıtmanın kesin yasak ve haram olduğuna, maddî ve manevî müeyyidelerle caydırıcı önlemler konulduğuna delâlet etmektedir. Ancak konu bununla tam vuzuha kavuşmuyor. Maktulun baba tarafından hısımları, yani varisleri kısas hükmünden vazgeçtikleri takdirde kısas uygulaması kalkar mı? Aşağıdaki hadîsler bu hususu açıklamakta ve konuyu tamamlar anlamda detaylı bilgi vermektedir.
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kimin bir adamı öldürülürse, artık o şu iki husustan birini seçmekte muhayyerdir: Ya fidye alır veyahut katilin öldürülmesini talep eder." [8]
Şurayk el-HuzâVden yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duymuştur: "Kime kan veya yaralanma dokunursa o şu üç husus arasında muhayyerdir: Ya kısas (misilleme) talep eder, ya akl (suçunun baba tarafından yakınlarının diyet ödemelerini) ister veyahut affeder... Dördüncü bir husus talebinde bulunursa, artık siz onun elini tutun (engel olun) [9]
İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "İsrail oğullarında kısas hükmü vardı, diyet yoktu. Ce-nâb-ı Hak bu ümmete Hz. Muhammed'e'inanıp bağlanan üm-me-te) hitaben şöyle buyurdu: "Ey iman edenler, öldürülenler hakkında size kısas (eşit şekilde karşılık, misilleme) farz kılındı: Hürre hür, köleye köle, dişiye dişi... Bununla beraber kim (öldürülenin) kardeşinden az da olsa bağışlanırsa (kısas düşer); kendisine örfe uymak ve bağışlayana diyeti güzellikle ödemek
gerekir. Bu, Rabbımızdan bir hafifletme ve rahmettir. Artık kim bundan sonra tecavüzde bulunursa onun için elem verici bir azâb vardır."[10]
İbn Abbas (r.a.) âyette belirtilen "affin, kasden Öldürmede maktulün hısımlarının diyet kabul etmeleridir. Örfe uymak ise, taleb sahibi mârufa uyar ve karşı taraf da matlûb olanı iyilik ve güzellikle öder. İşte bu, bizden öncekiler üzerine yazılan (farz kılman) hükmün hafifletilmişidir." [11]

Mezheb İmamlarının İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, kati (adam öldürme) beş kısma ayrılır:
1-Kat-i amd (kasden bile bile öldürmek),
2- Şibh-i amd (kasde benzer şekilde Öldürmek),
3- Hataen öldürmek,
4- Cârin mecra'l-hatâ (hakiki anlamda hata olmayıp o mecrada-cereyan eder şekilde öldürme),
5- Katlün bi-sebeb (katle sebep olmak)... -
Katl-i amd (kasden bile bile öldürmek), katilin karşısındaki kişinin bedeninin cüzlerini birbirinden ayıracak bir silâhla veya kesici şekilde olan taş, ağaç, kamış gibi maddeyle veyahut ateşle yakmak suretiyle öldürmek...
İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ekseriya öldürmeye elverişli olan harhangi bir cisimle öldürmek de katl-i amd kapsamına girer. Mesela sivri ve kesici olmayan büyük birtaş veya kalınca bir sopayla öldürmek bu cümledendir.
Kasden öldürmenin gerektirdiği şey, büyük günah ve bir de aynen kısastır. "Aynen" kaydından maksat, maktulün velîsi kısas değil de diyet almak isterse, bu hususta katilin rızası söz konusu olur. Onun rızası alınmadan kısas diyete dönüştürülemez. İmam Şafiî'ye göre burada katilin rızası söz konusu olamaz. Maktulün velîsi isterse kısası uygulatır, isterse kısastan vazgeçip diyet alır.
Hanefilerce de maktulün velîsinin yetkili olduğu, istediği takdirde kısastan vazgeçebileceği belirtilmiştir. Ancak diyet isteğinin geçerlik kazanması için katilin rızası alınır. [12]
Şibh-i amd (kasde benzer öldürme) ise, yukarıda belirtilen kesici, .parçalayıcı alet ve silahtan başka bir cisimle öldürmektir. Meselâ eldeki baston, küçük taş parçası, kamçı ve benzeri bir cisim bu cümledendir. Ancak aynı zamanda yumruk da bu tarife dahildir.
Böyle bir öldürme olayı da büyük günahı, keffaret ve âkile üzerine diyet-i muğallazayı gerektirir. Nitekim Kur'ân'da bu husus şöyle belirtilmektedir: "Kim bir mü'mini hataen (yanlışlıkla) öldürürse, mü'min bir köle azâd etmesi ve öldürülenin vârislerine teslim edilecek bir diyet (kan pahası) ödemesi gerekir. Meğer ki mirasçılar o diyeti sadaka olarak bağışlasınlar..." [13]
Böyle bir öldürmeden dolayı kısas gerekmez. Ancak bir organı itlaf eder şekilde cereyan ederse, o takdirde organa karşılık organ kısas olur.
Hataen öldürmek iki kısma ayrılır: Ya kasıdda hatâ veyahut fiilde hatâ... Birincisi, bir şahsı görüp onu av hayvanı sanarak öldürmesidir veyahut gördüğü kimsenin savaşan düşman askeri olduğunu zannederek öldürüp farkına varmadan kam masum bir kişinin canına kıymış olmasıdır. İkincisi ise, kendisine göre belirlediği bir hedefe atarken kurşunun veya okun bir adama isabet edip öldürmesidir. Hataen öldürmekten dolayı diyet ve keffaret gerekir. Hatâ mecrasında cereyan eden öldürmek ise, uykuda iken başka bir kişinin üzerine düşmesiyle ölüm olayının meydana gelmesidir. Bu hakiki anlamda bir hatâ değildir. Çünkü uykuda olanın hiçbir kasdı yoktur. Böyle bir kasıd olmadığına göre gerçek anlamda hatâ da söz konusu değildir. Ancak hata mecrasında cereyan eden bir durum vardır.
Bundan dolayı da hem keffaret, hem de âkile üzerine diyet gerekir,
Katle sebep olmak, kazdığı bir çukur veya kuyuya bir adamın düşüp ölmesi gibi bir olayla gerçekleşir. Bu da adam başkasının mülkünde izinsiz olarak bir çukur veya kuyu kazdığı takdirde böyledir. Kendi mülkünde bunu yapmışsa, o bakımdan ölüme sebep olduğu söz konusu olmaz.
Bu şekilde ölüme sebep olmaktan dolayı sadece âkile üzerine diyet gerekir. Keffaret gerekmez. Katle sebep olmak dışında kalan dört çeşit öldürmekten dolayı katil mirastan mahrum olur. Yani yakınlarından birini belirtilen dört çeşit öldürmeden biriyle öldürecek olursa, öldürdüğü kişiye mirasçı olma hakkım kaybeder. [14]
b) Şâfiîlere göre, canı yok edip öldüren fiil üçtür: Amd, hatâ' ve şibh-i amd... Birincisi, kasden bilerek öldürücü bir aletle veya ağır bir cisimle öldürmektir. İkincisi, kasıt olmaksızın hata ile birini öldürmektir. Üçüncüsü, kasde benzer şekilde ekseriya öldürücü olmayan bir cisimle vurup öldürmektir.
Bunlardan ancak kasden bilerek öldürücü bir cisimle vurup öldürmekten dolayı kısas gerekir. Zira bunda hem fiilde, hem de şahısta kasıt vardır. Fiil veya şahıs hususunda kasıt yoksa bu hatâ'şeklinde öldürme olur. Meselâ bir adamın üzerine kayıp düşmek suretiyle veya bir ağacı hedef alıp attığı ok veya kurşunla hataen bir adama isabet etmekle meydana gelen ölüm olayı ise hatâ kapsamına girer.
Hanı fiil, hem de şahıs kasdediierek öldürücü olmayan bir cisimle vaiur da ölüm olayı meydana gelirse, bu'kasdo benzer bir katil sayılır. Meselâ kamçı veya elindeki bastonla döverken adamın ölmesi h,u cümledendir.
Şahsın Öldürücü bir yerine iğne batırır da adam o yüzden ölürse, bu amd (kasden bilerek öldürmek) sayılır. İğnenin izi, eseri ortaya çıkmaz, fakat adam ölürse bu şibh-i amd olur. Yemeğe kasden zehir katıp bir kişinin ölmesini sağlamak da amddır. [15]
Birini Öldürmek üzere bir adamı tehdit edip zorlar da bu zorlamanın tesiri altında kalıp belirlenen şahsı öldürürse, mezhebin en zahir kavline, içtihadına göre hem zorlayan, hem de zorlanan hakkında kısas uygulanır. Kısastan vazgeçilir de diyete bağlanırsa, bu diyetin eşit şekilde ödenmesi, yani hem zorlayan, hem de zorlananın eşit biçimde ödemeleri gerekir. [16]
c) Hanbelîlere göre de haksız yere adam öldürmenin haram olduğu kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
Kati (adam öldürme) üç kısma ayrılır: Amd (kasden bilerek öldürücü bir âlet veya ağır bir cisimle öldürmek)," şibh-i amd (ekseriya öldürücü olmayan bir cisimle öldürmek), hata' (hedef aldığı ağaca ok •eya kurşun atarken bir adama isabet edip öldürmek) gibi...
Böylece Hanbelîlerle Şâfiîler katl'in kısımları üzerinde birleşkte ve Hanelilerden ayrılmaktadırlar.
KatFn üç kısmı olduğu Ömer, Ali (r.a.) Şa'bî, Nahaî, Katade, '..-> ..v,ıad'Ve Sevrî'den de rivayet edilmiştir. İmam Mâlik ise "şibh-i am-:ii nM-âr edip Allah'ın kitabında sadece amd ve hatâ' bulunmaktadır" diyerek katl'i iki kısımda özetlemiştir. Oysa Amr b. As (r.â.) dan yapılan r-.vâyette Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir; "Haberiniz olsun ki hatâ'en adanı öldürmenin diyeti şib-lı-i amd diyetidir. Kamçı ve eldeki değnekle, bastonla vurup öldürmekten dolayı, kırkı gebe olmak üzere yüz deve diyet gerekir/'
Ebû Davud'un da rivayet ettiği bu hadîs katlin kısımlarında şibh-1 amd'ıı: de yer aldığı açıkça görülmektedir. [17]
TehcKâ edilip zorlanan kimsenin adam öldürmesinden dolayı kısas hem zc:--1 ayana, hem de zorlanana gerekir. Bu meselede Şâfiîlerle birleşin ;;;ted,r]er. İmam Mâlik de aynı görüş ve ictihaddadır. İmam Ebû Hariife ile İmam Muhammed'e göre, kısas ve diyet sadece tehdit edip 2oı hv/ana geretir, zorlanana değil. Çünkü Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz "cınırıetinıden hatâ', nisyan ve zorlandıkları şeyin (günahı) bağışlanmıştır*3 hu vurarak zorlanmak suretiyle işlediği cinayetten dolayı kişinin günahkâr olmayacağını belirtmiştir. [18]
Bu hadisin gerçek manâsı böyle midir? Günahın bağışlanması hukukî müeyyidenin kalkmasını gerektirir mi? Nitekim hadîste "ümmetimin hatâsı da bağışlanmıştır" buyurulmaktadır. Bununla beraber hatâen adam öldürenin diyet ödemesi kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. O halde günahın bağışlanması hukukî cezanın kalkmasını gerektirmemektedir. Meseleye bu açıdan bakınca üç mezhebin görüş ve içtihadı ağırlık kazanmakta ve caydırıcı olma bakımından daha tesirli bulunmaktadır.
d) Mâlikîlere göre, az yukarıda belirttiğimiz gibi, kati iki kısma ayhhr: Amd ve hata'... Bu mezhebe göre şibh-i amd diye bir kati şekli yoktur. [19]

Tahliller ve Rivayetler

634 no'lu İbn Mes'ûd hadîsi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadîs üç sebep dışında bir adamın öldürülmesinin haram olduğunu belirtmektedir. Ancak yol kesip soygunculuk yapan eşkıya güvenlik kuvvetleriyle çatışmaya girer de teslim olmazlar ve o sebeple müsademede öldürülürlerse, bu da haklı bir sebebe dayanmaktadır. Zira güvenlik kuvvetine teslim olmayıp ateş açan eşkiya bununla karşısına çıkanları öldürmek istiyor. Aynı zamanda devletin varlığını sarsmaya yönelmiş bulunuyor.
Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet eden hiçbir müslümanm kanı helâl olmaz, ancak şu üç sebepten biriyle helâl olur: Evli bulunduğu veya dul kaldığı halde zina eden, kasden bilerek bir nıüslümanı öldüren ve bir de İslâm'ı terkedip mürtedd olan kimse öldürülür.

635 no'lu Hz. Aişe hadîsi iki farklı lafızlarla rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd ve Hâkim bunu tahrîc etmiş ve aynı zamanda sahîhle-mişlerdir.
634 no'lu hadîste "müslüman kişi" lafzı kullanılmıştır. Bundan, kâfirin kanının helâl olmasının bu üç sebepten başka sebeplere dayandığı anlaşılıyor. Ancak bu onun kanının mutlaka helâl olduğuna delâlet etmez. Bir takım sebep ve şartlar sözkonusudur.
Ayrıca hadîste "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın resulü bulunduğuma şehadet eden" ifadesi, bir kişinin ancak böyle bir şehadette bulunmakla İslâm'a girmiş olabileceğine ve kendisine de ancak bu sebeple "' .üslim" denilebileceğine delâlet vardır.
Yukarıda da kısmen belirttiğimiz gibi bir müslümanm kanının ancak üç sebepten biriyle helal olacağı anlatımı tahdidi değildir. Bu sebeplerin dışında onun kanını mubah kılacak birtakım sebepler daha vardır. Yeri gelince gerekli açıklamayı yapacağız. Hadîste "cana karşı can..." anlatımından ilk anlaşılan şudur ki, köleye karşılık hür kişi, kadına karşılık erkek, kâfire karşılık müslüman kısas edilir. Zira anlatımda tahsis yok umum vardır. Ancak bundan sonraki bölümlerde bu umumu hususlandıran diğer hadîsler ve hükümlerin bulunduğu konuya açıklık getirecektir.
635 no'lu hadîste dinden çıkıp Allah ve peygamberine karşı savaş açanlara îslâmî sistem şu üç cezadan birini uygulayabilir: Öldürülmek asılmak veya sürgün edilmek. Dinden çıkan ve küfrünü açıktan izhar eden kimse, ister savaşa teşebbüs etsin isterse etmesin öldürülür. Bir de küfrünü izhar etmeden dinden çıkarak Allah'a ve Peygamberine karşı savaş açan, yeryüzünde fitne ve fesad çıkaranlar yakalandığı takdirde belirtilen üç cezadan biri uygulanır. Nitekim Kur'ân'da bu husus şöyle belirtilirken dördüncü bir ceza şekline de yer verilmektedir: "Allah ve Peygamberiyle savaşanların ve yeryüzünde fesat çıkaranların cezası, ancak öldürülmeleri veya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çapraz şekilde kesilmesi veyahut (eyleştik-leri) yerden sürülmeleridir..."(649).
İslâm devleti sözü edilen âsi ve fitnecileri, bozguncu ve huzur kaçırıcıları belirtilen cezalardan biriyle cezalandırmakta serbest bırakılmış; daha çok günün şartlarına, ortalama ve suçun hacmine göre sözü edilen ceza şekillerinden birini uygulaması uygun görülmüştür.
636 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Hadîs, kasden adam öldürmekten dolayı iki ayrı uygulamanın söz konusu olduğuna delâlet etmektedir: Öldürülenin vârisleri veyahut baba tarafından olan yakınları kısastan vazgeçtiklerini beyân ederek fidye talebinde bulunurlar ve katil de buna rıza gösterirse kısas uygulanmaz. Ama fidye kabul etmeyip kısas yapılmasını talep ederlerse, o takdirde katilin öldürülmesi gerekir.
Bu anlatım tarzından, İslâm hukukunda kasden adam öldüreni devletin hiçbir organının ve yektilisinin affetme hakkına sahip olmadığı açık şekilde anlaşılmaktadır. Nitekim İsrâ 33. âyette bu husus açıklanmakta ve kısastan vazgeçme yetkisinin sadece maktulün velisine verildiğine işaret edilmektedir.
Böylece maktulün velîsi isterse hem kısastan, hem de diyetten vazgeçip katili affedebilir neticesi ortaya çıkıyor. Bu konuya ileride geniş yer verilecektir.
638 no'lu Ebû Şüreyh hadîsinin isnadında tedlîs ile maruf olan Muhamed b. îshak bulunuyor, O bakımdan hadîs zayıf kabul edilmiştir. Ayrıca isnadında Süfyan b. Ebî Arca' bulunuyor. Ebû Hatim bu zatın meşhur olmadığını belitmiştir. Ancak Nesâî bu anlamda bir hadîs tahrîc etmiştir ki aslı Buharî ve Müslim'de geçmektedir. İlk râvisi ise Ebû Hüreyre (r.a.) dir.
O nedenle hadîs zayıf olmasına rağmen aynı anlamda sahîh hadîslerle kuvvetlenmiş bulunuyor. .Mâide Sûresi:33
Kanı akıtılıp öldürülen ve bir organı kesilip yaralanan kimse için katil ve mütecaviz hakkında şu üç hususta birini talep etme hakkı mevcuttur: Ya kısas (misilleme) ister veya katilin baba tarafından olan yakınlarından "akle" denilen fidye talep eder veyahut katili veya mütecavizi bağışlar., Bunun ötesinde dördüncü bir hakkı ve seçeneği-yoktur. Aksi haldederhal müdahale edilerek tesirsiz dale sokulur.
Şüphesiz buradaki üç seçenek, öldürülenin vârislerine bırakılmış demektir. Bunlar ister sebep, isterse neseb yoluyla vâris olsunlar far-ketmez. Nitekim bu Ebû Hânife ile Şafîî'nin mezhebidir. İmam Zührî ile îmam Mâlik'e göre ölenin sadece asabeleri bu hakka ve yetkiye sahiptirler. [20]
İbn Sirîn'e göre, sadece nesep yoluyla vâris olanlara bu hak ve yetki verilmiştir. Aynı zamanda İmam Şafîî'ye göre, kısas ve diyet tahyîr üzere vaciptirler. Tabî bu Şafîî'nin bir kavlidir. Hilâfına da kendisinden rivayet yapıldığı bilinmektedir. İmam Mâlik, İmam Ebû Hanîfe ve ikinci bir rivayete göre İmam Şafîî'ye göre vâcib olan sadece kısastır, diyet değildir. Ancak maktulün velîsi kısastan vazgeçtiği takdirde diyet konusu ortaya çıkar.
Bu husus üzerinde hayli tartışmalar olmuş ve farklı ictihad ve görüşler ortaya çıkmıştır. Ağırlıklı olanı, öldürülenin velîsine kısastan vazgeçme yetkisi verildiği ve kısası fidyeye çevirme arzusudur. Ancak katil fidye vermeye razı olmadığı takdirde kısas aynen uygulanır. İmam Mâlik ile İmam Ebû Hanîfe'den yapılan bir rivayete göre, kısasın affe-dilmesiyle birlikte diyet de affedilmiş sayılır. [21]
Gerek Ebû Hüreyre hadîsi, gerekse Ebû Şüreyh hadîsi kısastan vazgeçildiği takdirde diyetin vâcib olacağına açık şekilde delâlet etmektedir. Nitekim Tirmizî ve İbn Mâce'nin tahricinde şu lafizlar nakledilmiştir: "Kim kasden bile bile adam öldürürse, öldürülenin velîlerine teslim edilir. Artık onlar arzu ederlerse kısas uygulanır, isterlerse akl alırlar. Yani vârislerinden kırkı gebe olmak üzere belli yaşta yüz deve alırlar..." [22]

Çıkarılan Hükümler

1-Haksız yere kasden adam öldürmenin haram olduğu ve maddî, manevî müeyyideler konularak katili cezalandırmanın vâcib bulunduğu kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2-Kısas ve fidyeyi bilerek inkâr etmek küfrü gerektirir. Terki ise büyük günah sayılır. Ancak maktulün vârislerinin katili affetme hakları vardır.
3- Kati (öldürme) beş kısma ayrılır: Amd, şibh-i amd, hatâ, cârin mecra hatâ, katl-i sebebi. Bu hanefîlere göredir.
4- Hanbelî ve Şâfînlere göre, kati üç kısma ayrılır: Amd, şibh-i ımd, hatâ'... Mâlikîlere göre, iki kısma ayrılır: Amd \ ö hatâ'...
5- Kısas hükmünü hiçbir otoritenin, devlet büyüğünün, kurulun meclisin kaldırma ve affetme yektisi yoktur.
6- Kısas aynen uygulanır. Ancak katîl de razı olduğu takdirde maktulün vârisleri kısastan vazgeçip fidye alırlar. Bu, Hanefîlere göredir. Diğer mezheplere göre bu hususta katilin rızası gerekli ieğildir. Yetki bütünüyle vârislere aittir.
7- Evli olduğu veya dul bulunduğu halde zina eden kimsenin suçu sabit olduğunda zani ve zaniye katledilir.
8- İslâm dinini terkedip murtedd olan kimsenin katledilmesi vaciptir.
9- Yeryüzünde fitne ve fesad çıkarıp Allah ve Peygamberine karşı savaş açanların da katli vaciptir. Yetkili makam bunlara daha ağır ceza da uygulayabilir.
10- Şibh-i amd kapsamına giren öldürmeden dolayı kısas gerekmez, diyet-i mugallaza gerekir. Bu da yaşları belirlenmiş 40 gebe olmaz üzere yüz deveden ibarettir. Ayrıca keffaret de gerekir..
11- Diyet olarak deve bulunmadığı veya geçerli olmadığı belde ve örflerde gümüş dirhemi esas alınır ve ona göre bir para ödenir.
12- Bir organı itlaf eder şekilde tecavüzde bulunan kimsenin, denk geldiği takdirde aynı organı kısasen itlaf edilir.
13- Hatâen öldürmekten dolayıda kısas gerekmez, fidye gerekir. Gümüş dirhemi olarak on bin dirhem takdir edilir. Aynı zamanda keffaret ödemek de vacip olur.
14- Katle sebep olmaktan dolayı da diyet gerekir, keffaret gerekmez.
15- Ölüme sebep olma dışında kalan dört çeşit katilden dolayı ka-Itil miras hakkını kaybeder, mahrum edilir.
16- Yemeğe kasden zehir katıp öldürmek de amd sayılır. Bundan dolayı kısas hükmü cari olur.
17- Kişinin öldürücü yerine bilerek kasden iğne ve benzeri bir maddeyi batırmak suretiyle birini öldüren kimsenin bu fiili de katl-i amd kabul edilir ve kısası gerektirir. Bu daha çok Şâfîîlere göredir.
18- Birini öldürmek için adam tehdid edilip zorlanır ve o da bu tehdide dayanamıyarak istenilen kişiyi öldürürse, hem zorlayana, hem de zorlanana kısas gerekir. Bu, Şâfîîlerle Hanbelîlere göredir.
19- Hanefîlere göre, kısas sadece tehdit edip zorlayana geretir
20- Kısası şahıslar değil devlet uygular. Maktulün vârislerin kısas hükmünü bizzat kendilerinin yerine getirmeleri ilim adamlarının çoğuna göre asla caiz değildir. Zira bu durumda kan gütme davası başlar ve devlet bir tarafa itilmiş olur.
21- Maktulün varisleri isterlerse hem kısastan, hem de diyetten vazgeçip katili affedebilirler.
22- Vârislerin katili- affetmesinden sonra tamu davası baş-latılmaz. Zira amaç hasımlığı, kan gütmeyi önlemek, banş ve huzuru sağlamaktır.
23- Yetki ve hak bütünüyle maktulün varislerine bırakıldığına göre, onlar isterlerse kısası isterlerse diyeti isterlerse affetmeyi benimserler. [23]

Kafire Karşılık Müslüman, Köleye Karşılık Hür Öldürülür Mü?

Kur'ân-ı Kerîm Mâide Sûresi 32. âyette, kısas konusuna temas edilirken "Kim bir nefsi bir nefis karşılığında veya yeryüzünde fesat (çıkarma suçundan dolayı) olmaksızın öldürürse..." şeklinde bir lafiz ve anlatıma yer verilmiştir. Nefs veya nefis kelimesi burada "kişi", "can" anlamına gelmektedir. Böylece müslim, kâfir, hür ve köle ayırd edilmeksizin umum ifade eder anlamda bir anlatıma yer verilmiştir.
Hadisleri dikkate almadığımız ve âyeti hadîslerle açıklamayı bir tarafa bıraktığımız takdirde, bir kâfiri haksız yere öldüren bir müslü-manm kısas hükmüne göre öldürülmesi gerekir. Aynı zamanda bir köleyi haksız yere öldüren hür bir kimse hakkında da kısas uygulanması vâçip olur.
Hadîslerde ise âyetteki bu umum hususlandırılmakta ve kısas hususunda nasıl bir yol izlenmesi açıklanmaktadır. O bakımdan bir konu hakkında sağlam bilgi edinebilmek veya sağlıklı bir hüküm verebilmek için İslâm'ın bu iki ana kaymağına bakmamız gerekmektedir. Aksi halde yanlış hükümler ortaya çıkar ve İslâm'ın bütünlüğü yara alır. [24]

İlgili Hadisler

Ebu Cuhayfe (r.aj den yapılan rivayete göre adı geçenin Uz. Ali'ye (r.k.) şöyle sorduğu bildiriliyor: "Ya Ali, yanınızda Kur*ân'da olmayan vahiyden bir şey bulunuyor mu?" Hz. Ali (r.a.) şu cevabı veriyor: "Hayır, çekirdeği, tohumu yaran, neşeme (insan ve diğer canlıların ana rahminde oluşmasını sağlayan sperm ve yumur-ta)yı yaratan kudrete yemin ederim, öyle bir şey yoktur. Ancak Cenâb^ı Hakk'm bir adama Kur'ân'da ye şu saLifedekini anlama hususunda verdiği yetenek söz konusudur..." Bunun üzerine ben: "O sahifede ne vardır? diye sorduğumda buyurdu ki: "Akl konusu var, esirin ellerini açıp serbest bırakma var ve bir de bir kâfire karşılık bir müslümanın öldürülmeyeceği meselesi var." [25]
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayette göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mü* m inlerin kanı (kısas ve diyette) eşittir. Onlar başkalarına karşı bir el (toplu bir kuvvet)dirler. Mü'min-lerin sıradan birinin (bir harbîye verdiği) emam diğer müminler de tasvip edip, kabul ederler. Haberiniz olsun bir kafire karşılık bir nıü'min (kısasen) öldürülmez ve onun ahd-u emamında olan ahd-u eman almış hiçbir kişi de öldürmez." [26]
Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, bir kâfire karşılık bir müslim'in öldürülmeyeceğini hükmetmiştir" [27]
Diğer bir rivayette ise şöyle buyırulmuştur: "Kâfire karşılık müslüman öldürülmez ve müslümanın ahd-u emamında olan ahd-u eman almış hiç bir kişi de öldürülmez." [28]

Hadislerin Işığında Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre, hürre karşılık hür, köleye karşılık hür (kısasen) öldürülür. Çünkü Kur'ân'da bu sınıflar arasında bir ayrım yapılmamış, "nefs^can" kavramına yer verilmiştir. Bu kavram bir ayrım yapılmaksızın bütün sınıfları kapsamına almaktadır. Hem Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Kasden bilerek öldürmek kaveddir" yani kısası gerektirir buyurmuştur. O da bu ifadesiyle bir ayrım yapmamıştır. Ayette: "Hürre karşılık, hür, köleye karşılık köle (kısasen) öldürülür" ifadesi, başkasına karşı hürrün kısas edileceğini olumsuz kılmamaktadır. Hem kelimenin başındaki (elif-lâm) tarifi and içindir, cins için değildir.
Zimmî (gayr-i muslini vatandaş olan) kişiye karşılık müslüman (kısasen) öldürülür. Zira bu hususta kitap ve sünnette genel bir anlatıma yer verilmiştir.
Böylece Hanefîlerin konumuzla ilgili hadîslerle istidlal ve ihticac-da bulunmadıkları anlaşılıyor. Şafiîler ise sözü edilen hadislerle istidlal ve ihticacda bulunarak bir kâfire karşılık bir müslümanın öldürülmeyeceğini belirtmişlerdir.
Bir müste'nıene (kendisine eman verilmiş olan yabancı) karşılık bir müslüman ve zimmî (kısasen) öldürülmez. Ancak müste'mene karşılık nüste'men (kısasen) öldürülür. Bunun gibi kadına karşılık erkek, deliye karşı akıl sahibi, ergen olmayana karşılık ergen olan, hasta ve sakat olana karşılık sağlam olan, azası noksan olana karşılık azası tam olan, baba veya anasına karşılık evlâd kısasen öldürülür. Ama evlâdına karşılık asıl (baba ve ana) Öldürülmez. Zira Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz "evladına karşılık baba (kısasen) öldürülmez" buyurmuştur. [29] Ancak kısasen öldürülemeyenlerden diyet alınır. Bu da üç senelik bir süreye bağlanır, katil bu süre içinde belirlenen diyeti ödemek zoun-dadır.
Efendi kölesine, müdebbere ve mükâtebesine karşılık öldürülmez.
Kısas ancak kılıç (öldürücü bir silah)la yerine getirilir. İşkenceye yol açacak bir öldürme cihetine asla gidilmez. Zira Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Kısas ancak kılıç (silah)la yerine getirilir" buyurmuştur. [30]
Öldürülenin küçük ve büyük velîleri, varisleri olursa, ergen olanları küçüklerin büyüyüp ergen olmalarını beklemeden kısas talep edebilirler. Bu İmam Ebû Hanîfe'ye göredir. İmameyn'e, İmam Şafiî ve İmam Ahmed1 e göre, hak müşterek olduğunda küçüklerin ergen olmasını beklerler.'
Öldürülenin büyük yaşta olan velî ve vârislerinden biri hazır bulunmayıp seferde olursa, bilicma' onu beklemek gerekir.
Katil ağır bir cisimle veya boğarak veya kazdığı bir hendeğe atarak öldürür ve bu tarz öldürmeyi birkaç defa tekrarlarsa, o takdirde katil artık kılıç (siîah)la değil öldürdüğü şekilde Öldürülür. Bunda icma' vardır. Zira işkence ederek öldürmeyi âdet edinenler hakkında bölyesine caydırıcı ve ürkütücü bir müeyyide gereklidir. [31]
b) Şâfiîlere göre, Hanefîlerde olduğu gibi, kısasın gerekmesi için tatilin âkil, baliğ ve katli kasden bilerek yapmış olması şarttır. O rakımdan İmam Şâfiî bu konuda şöyle demiştir: "Üzerine hudud vâcib almayan kimse hakkında kısas da uygulanmaz. Bu da henüz ihtilâm ol-:nayan erkekler, henüz ayhali görmeyen kadınlar veya onbeş yaşını doldurmayanlar, aklî dengesi bozuk olanlarla ilgilidir. Yani bunlar kasden hile olsa adam öldürecek olurlarsa haklarında kısas hükmü uygulanmaz. Diyet cezası uygulanır. Ancak onu tahrik edip bu suçu işleten biri delil ve belge ile ortaya çıkarılırsa, o kısasen öldürülür:
Sarhoş kişi bu vaziyette birini öldürürse kısasen o da öldürülür. [32]
Zimmî'ye karşılık müslüman fkısasen) Öldürülmez. Zimmîye karşılık zimmî kısasen öldürülür isterse bu iki zimmînin dinleri, milletleri ayrı olsun, fark etmez. Zimmî olan katil cinayeti işledikten sonra jîslâm'a girse bile kendini kısastan kurtaramaz.
Zimmîye karşılık murtedd kısasen öldürülür... Murtedde karşılık imurtedd de öldürülür. Köleye karşılık hür Öldürülmez. Köleye karşılık köle kısasen öldürülür. Köle köleyi öldürdükten sonra hürriyetine jkavuşturulsa bile kısastan kurtulamaz.
Müslüman bir köle ile hür bir zimmî arasında kısas hükmü uygu-ilanmaz. Evlâdını öldüren baba hakkında da kısas yapılmaz. Ama baba ve anasını veya ikisinden birini öldüren evlâd hakkında kısas uygulanır.
Birkaç kişi ortaklaşa bir adamı öldürürlerse, hepsi birden kısasen öldürülür. Meğerki maktulün velisi onları affetmiş olsun... [33]
c) Hanbelîlere göre, kâfire karşılık müslüman kısasen öldürülmez. Bu meselede Hanbelîler Şâfiîlerle birleşmektedirler. Zira bunlar da konuyla ilgili hadîslerle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır. İlim ehlinden çoğunun görüş ve içtihadı da böyledir.' Nitekim Ömer, Osman, Ali, Zeyd b. Sabit ve Muaviye'den (Allah hepsinden razı olsun) bu anlamda rivayetler vardır. Tabiînden Ömer b. Abdilaziz, Ata', el-Hasan, İkrime ve diğer ilim adamlarından Zührî, İbn Şübrüme, İmam Mâlik, îmanı Sevrî, İmam Eyzâî, İshak, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve İbn Münzir de aynı görüş ve ictihaddadırlar.
Nahâî, Şa'bî ve rey tarafdarları ise bunun hilâfına bir ictihadda bulunmuşlardır. Nitekim Şa'bî ile Nahâî'nin bir mecusî veya bir'yahudî veya bir hıristiyana karşılık müslüman kısasen öldürülür sözlerini İmam Ahmed hayretle karşılamış ve şöyle demiştir: "Sübhanellah, bir mecusî nasıl müslüman gibi sayılır! Oysa Resûlüllan (s.a.v.) Efendimiz: "Kâfire karşılık bir müslüman kısasen öldürülmez" buyurmuştur. [34]
Bir kâfir bir kâfiri öldürdükten sonra İslâm'a girer veya yaraladıktan 'sonra İslâm'ı din olarak seçerse ve yaralanan kâfir de o yaradan dolayı ölürse, kısas hükmü uygulanır. Nitekim Şafiî de aynı görüştedir.
Bunun gibi bir müslüman bir kâfiri yaralar ve yaralı kâfir İslâm'a girdikten sonra o yara sebebiyle ölürse, katil olan müslüman hakkında kısas uygulanmaz, ancak diyet gerekir. Bir müslüman için ne kadar diyet veriliyorsa, o da o kadar diyet öder.
Evli olup zinada bulunan bir kişiyi bir müslüman öldürecek olursa, Şafiî'nin m e s heb ininin .zahirine göre ne diyet, ne kısas, ne de keffa-ret gerekir. Oysa diğer ilim adamları bu mesele hr iinda başka bir vecih ortaya koymuşlardır. O da, katil hakkında kısas uygulanmasının gereğidir. Zira zâni ve zâniyeyi Öldürme hakkı imama devletin başındaki zata ve onu temsil eden yetkililere verilmiştir. Hanbelîlerin çoğunun görüş ve içtihadı bu meselede Şâfiîlerle birleşmektedir.
Köleye karşılık hür kişi kısasen öldürülmez. Nitekim Ebû Bekir, Ali, Zeyd ve İbn Zübeyr de (Allah hepsinden razı olsun) bu görüştedirler. Tabiînden el-Hasan, Ata', Ömer b. Abdillaziz ve İkrime de böyle bir görüş ortaya koymuşlardır. İmam Mâlik, İmam Şâfiî, îshak, Ebû Sevr de aynı görüş ve ictihaddadırlar.
Saîd b. Müseyyeb, Nahaî, Katade, Sevrî ve rey taraftarları ise âyetin umum ifadesine dayanarak ve Resûlüllah- (s.a.v.) Efendimizin "Mü'minlerin kadınları birbirine eşittir" hadîsiyle istidlal ve ihticacda bulunarak köle karşılığında hür kişi öldürülür demişlerdir.
Efendi kölesine karşılık öldürülmez. Yani efendi kölesini öldürecek olursa kısas uygulanmaz. Bu ilim adamlarından çoğunun görüşüdür. Nahaî ve Davud'a göre kısas uygulanır. Nitekim Resûlüîlah (s.a.v.) Efendimiz: "Kim kölesini öldürürse biz onu öldürürüz; kim de kölesinin organını keserse biz de onun organının keseriz" buyurdu. [35]
Tirmizî bu hadîsin hasen olduğunu belirtmiştir. Diğer bir tesbitte ise garip olduğunu söylemiştir.
Bu mesele hakkında üç rivayet daha varsa da yapılan ciddi tesbit-lere göre hepsi de zayıf olup istidlale salih değillerdir.
Köleler arasında kısas uygulanır. İlim ehlinin ekserisinin görüş ve içtihadı böyledir. Dört mezhep imamları da aynı görüşü ortaya koymuşlardır. Ancak öldürülen kölenin efendisi kısastan vazgeçebilir, yani affetme yetkisi vardır. [36]
Müslüman köle karşılığında kâfir kısasen öldürülmez. Çünkü köleye karşılık hür kişi öldürülmez. Aralarında eşitlik yoktur.
Çocuk veya deli katil oldukları taktirde haklarında kısas uygulanmaz. Diyet alınır. Sarhoş sarhoşluk halinde katil olduğu taktirde kısas vâcih olur. Evladını öldüren baba hakkında da kısas hükmü uygulanmaz. Zira bu konuda meşhur bir hadîs bulunuyor, o da şöyledir: "Evlâdına karşılık baba öldürülmez..." Bu hadîsi hem Ömer b. Hattab, hem de İbn Abbas (r.a.) rivayet etmişlerdir. Nesâî ve İbn Mace bu hadîsi nakletmiş ve ilim adamları sahih olduğunu belirtmişlerdir. Anne de bu ' hususta baba gibidir. [37] Evlâd ise ana veya babasının katili olduğu taktirde kısasen öldürülür. Aynı zamanda bir kişiyi müştereken öldüren bir cemaat de ona karşılık kısasen öldürülürler. [38]
d) Mâlikilere göre de, köleye karşılık hür kısasen öldürülmez. Aynı zamanda cariyeye karşılık hürre öldürülmez. Köle veya câriye hür bir kişiyi öldürecek olursa kısas gerekir. [39]
Diğer üç mezhebin görüş ve içtihadını belirtirken yer yer Mâlikilerin de görüş ve icticadına yer vermiş bulunuyoruz. Burada tekrarına o bakımdan lüzum görmedik. [40]

Tahliller ve Rivayetler

652 no'lu Ebû Cuhayfe hadisi sahih olup istidlale sâlihtir. Ebû Cu-hayfe'nin Hz. Ali'den böyle bir soru sormasının sebebini Hafiz İbn Hacer şöyle açıklamıştır: «Şia'dan cemaat ehl-i beyt'in özellikle de Hz. Ali'nin (r.a.) başkasının muttali olamadığı vahiyden özel olarak birşeyler bildiklerini iddia edip dururlardı. Nitekim bu meseleyi Hz. Ali'den Kays b. Ubâde ve el-Eşter en-Nâhâi de sormuş, Hz. Ali onlara şbyle demiştir: «Zahir olan şu ki, burada kendisinden bu konuda soru sorulan (ben)den Kitap ve Sünnet'e şâmil olan vahye dayalı ahkâm-ı şer'iyye ile ilgili bir meseledir. Çünkü Cenâb-ı Hak sünneti de vahiy olarak adlandırmış ve «Muhammed kendi hevesine göre (dinî konularda) konuşmaz. Onun konuştukları olduğu gibi kendisine yapılan vahiyden kaynaklanmaktadır. Bu da sadece Kur'ân'ı değil daha umum anlamda sünneti de içine almaktadır.

Nitekim «ve bir de bu sahifede olanı...» cümlesi de buna böyle delâlet etmektedir. Zira o sahifede yazılı olan Kur'ân âyetleri değil, Resûlüllah'ın (s.a.v.) hadîsleri idi.
Böylece rivayetin açık delâletinden kâfire karşılık bir müslümanm öldürülmeyeceği, yani hakkında kısas uygulanmayacağı anlaşılmaktadır. Bu da tamamiyle sünnete dayanmaktadır.
653 no'lu Hz. Ali (r.a.) hadîsim aynı zamanda Hâkim tahric edip sahîhlemiştir. 652 no'lu hadisi desteklemekte ve meseleyi vuzuha kavuşturmaktadır. Böylece kısas konusunda bir müslümanla kâfirin, bir müslümanla bir gayr-i müslimin eşit tutulmayacağı ortaya çıkıyor. Aynı zamanda müslümanlardan biri bir muharibe, yabancı kâfire eman verirse, bütün müslümanlar eman vermiş gibi kabul edilir ve o kişi güvende kalır, kimse ona dokunmaz.
654 no'lu Amr b. Şuayb hadîsi hakkında Ebû Dâvud bir görüş beyân etmemiştir. Amr b. Şuayb'e kadar uzanan râvîlerinin tamamı ricâl-i sahihtir. Ayrıca bu bapta İbn Hibban kendi sahihinde İbn Ömer (r.a.) dan bir hadîs riyâyet etmiş, Tirmîzî de onu hasenlemiştir. İbn Mâce ise İbn Abbas (r.a.) dan bir hadîs rivayet etmiştir. İmam Şâfii ise Atâ, Tavus, Mucahid, el-Hasan'dan murselen şu hadîsi rivayet etmiştir: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'nin fethinde şöyle buyurmuştur: «Kâfire karşılık mü'min kısasen öldürülmez.»
Beyhâki de bu bapta înıran b. Husayn'den bir hadîs rivayet etmiş ve Bezzar da aynı hidîsi nakletmiştir... Diğer yandan Ebû Dâvud, Nesâî ve Beyhâkî de Hz. Aişe (r.a.) dan bu bapta bir rivayet yapmışlardır. Ancak Hafiz İbn Hacer bu rivayetlerin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir,
Muhaddis Abdurrezzak ise Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Şâlim'den, o da babasından şunu rivayet etmiştir: «Müslümanlardan air adam zimmet ehlinden bir adamı öldürdü. Dava Hz. Osman'a intikâl ettirilince Hz. Osman katili kısasen öldürmedi ancak çok ağır bir âiyet takdir etti.»
i ibn Hazm diyor ki: Bu son derece sıhhatli bir uygulamadır. Zira |.shab-ı kiramdan herhangi bir zattan bundan başka bir uygulama lahîh görülmez. Hz. Ömer'e de böyle bir dava bildirilince önce kısas fapmalarmı yazmış, sonra hemen arkasından «öldürmeyin, katilin velilerinden diyet alın» diye ikinci bir yazı yazıp göndermiştir. [41]
Diyete «akl» denilmesinin sebebi, diyet olarak verilen develerin Spaktulün kapısının önüne iple bağlanmasından dır. «Akl» «ikal» devele- -in ayaklarına bağlanan iplere denir.
Düşman elinde esir kalan müslümanları kurtarmakla ilgili eşvikkâr sözler de o sahifede yer almıştır.
Amr b. Şuayb hadisinde geçen «velâ zû ahdin fî ahdihi» cümlesini, nüslümanın ahd-u emamında bulunan ahd-u emân almış hiçbir kişi öldürülmez» diye tercüme ettikse de biraz muğlak olduğundan açıklamamız gerekir: İslam hukukunda kısas ve diyet hükümleri yer almaktadır. Katile verilecek ceza net biç i. ide belirtilmiştir ve bu cezayı uygulama devletin yetkili organları, a bırakılmıştır. O bakımdan katil bu hukukî çerçeve içinde bir bakıma kendisine ahd-ü emah verilmiş oluyor. Bunun için ıraktulün yakınları ona herhangi bir saldırıda bulunmak hakkına sahip değillerdir ve verilen bu emana sadık kalmaları gerekiyor. [42]

Konuyla İlgili Diğer Hadisler ve Rivayetler

«Kim bir muâhidi (İslam devletine başvurup kendinin korunmasını sağlayan dar-i harp ehli) öldürürse, cennet kokusunu alamaz. Şüphesiz ki cennet kokusu kırk yıllık bir mesafeden hifeedilir.» [43]
Ebû Hûreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlıİlah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: «Haberiniz olsun ki, Allah'ın ve Resulünün zimmetinde olan bir muâhidi öldürürse Allah'ın zimmetini bozmuş olur. Aynı zamanda kokusu kırk yıllık mesafeden hissedilen cennet kokusunu alamaz.» [44]
Birinci hadîs Abdullah b. Amr (r.a.) den rivayet edilmiştir. Hadîs sahîh olup istidlale sâlihtir. Böylece müslümanlar tarafından korunması kabul edilen bir gayr-i müslim artık Allah ve Peygamberinin korunması ve güveni altındadır demektir. Haksız bir sebeple kimse ona tecavüz edemez ve Öldüremez.
İkinci hadîsi Ebû Hûreyre rivayet etmiştir. Tirmîzî bu hadîsin ha-sen ve sahîh olduğunu belirtmiştir.
Muahid, dar-i. harp ehlinden olup eman dileyerek İslâm ülkesine giren kimse demek ur. Onun bu eman dilemesi bir para vermesiyle olabileceği gibi, kendisinden hiçbir şey alınmaksızın kabul de edilebilir.
Hasan'dan, o da Semûre'c'en rivayet etmiştir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
«Kim kendi kölesini öldürürse biz de onu (kısasen) öldürürü/. Kim de kölesinin bir organını keserse, biz de onun organını keseriz.» [45]
Ebû Dâvud ile Nesâî'nin yaptığı rivayette ise şu cümleye de yer verilmiştir: «Kim kölesini iğdiş yaparsa biz de onu iğdiş yaparız...»
Buharî, Ali b. Medenfnin şöyle dediğini belirtiyor: «el-Hasan'm Semûre'den duyması sahîhtir.»
Gerçi bunun hilâfına da birkaç rivayet mevcuttur. Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre, zayıfturlar. O bakımdan istidlale sâlih görülmemişlerdir. Nitekim bunların çoğunu Hicaz ehli rivayet etmiştir. İmam Ahmed de bu konuda Şam ehlinin rivayeti sahîhtir, Hicaz ehlinin sahîh değildir diyerek tesbitini ortaya koymuştur. [46]

Çıkarılan Hükümler

1- Kısas konusunda insanlar eşit tutulurlar: Hürre karşılık hür Ijısasen öldürüleceği gibi, köleye karşılık da hür kısasen öldürülür. Kadına karşılık erkek, erkeğe karşılık kadın kısasen öldürülür. Bu daha çok Hanefi'lerin göi'üş ve içtihadıdır.
2- Zimmî (gayr-i müslim vatandaş) karşılığında müslüman îhsasen öldürülür. Bu istisna teşkil eder.
3- Kâfire karşılık müslüman, köleye karşılık hür kişi kısasen |ldürülmez. Bu daha çok Şâfîilerle Hanbelîlerin görüş ve içtihadıdır.
4- Köleye karşılık köle kısasen öldürülür. Cariyeye karşılık da câriye kısasen öldürülür. Bu meselede ittifak vardır.
5- Müste'men (kendisine eman verilmiş olan yabancıya karşılık pmmî ve müslüman öldürülmez. Bu daha çok Hanefîlerin görüşüdür.
6- Müstü'mene karşılık müste'men kısasen öldürülür.
7- Deliye karşılık âkil sahibi, ergen olmayana karşılık ergen olan kişi kısasen öldürülür.
8- Hasta ve sakat kişiye karşılık sağlıklı ve azası yerinde olan kişi _ şasen öldürülür.
9- Baba veya anasını öldüren evlâd kısasen öldürülür.
10- Evlâdına karşılık baba veyahut ana kısasen öldürülmez.
11- Kısasen öldürülmeyenlerden diyet takdir edilip alınır.
12- Kölesine karşılık efendisi kısasen öldürülmez.
13- Ergen olana karşılık ergen olmayan çocuk kısasen öldürülmez. Zira katil hakkında kısas hükmünün uygulanabilmesi için onun âkil, baliğ olması şarttır.
14- Aklı yerinde olana karşılık deli kısasen öldürülmez. Ancak akl kapsamına giren diyet alınır.
15- Kısas daha çok kılıç veya öldürücü bir silâhla yerine getirilir.
16- Katile işkence yapılmaz. Organları kesilmez.
17- Maktulün varislerinden kimi ergen, kimi de küçük yaşta olursa, küçüklerin ergen olması beklenmeksizin büyükler kısas veya diyetten birini talep edebilirler. Bu Hanefîlere göredir.
18- Hak müşterek olduğuna göre vârislerinden küçüklerin ergen olması beklenip öylece kısas, diyet veya affa karar verilir. Bu hem ima-nıeyne, hem de Şâfiilerle Hanbelîlere göredir.
19- Öldürülenin ergen olan vârislerinden biri seferde olursa, kısas, diyet veya af hususunda bir karar verebilmeleri için onun seferden dönmesini beklerler.
20- Katil ağır bir cisimle veya boğarak veyahut bir uçurumdan aşağı atarak öldürür ve bu fiilini birden fazla kişi hakkında uygularsa, yakalanınca artık kılıç ve silahla değil fiiline uygun şekilde Öldürülür. Bu daha çok Hanefîlere göredir.
21- Üzerinde hudud vâcib olmayanlar hakkında kısas da uygulanmaz. Diyet alınır. ,
22- Sarhoş kişi o vaziyette bir adam öldürürse, sarhoşluğu dikkate alınmaz ve kısasen öldürülür.
23- Zimmîye karşılık müslüman kısasen öldürülmez. Diyet alınır. Bu daha çok Şâfiîlerin görüş ve içtihadıdır.
24- Zimmîye karşılık zimmî kısasen öldürülür. İsterse bu iki zimmînin dinleii ayrı olsun.
25- Zimmî, adam Öldürdükten sonva İslâm'a girse bile kendisini kısastan kurtaramaz.
26- Zimmîye karşılık mürtedd kısasen Öldürülür. Murtedde karşılık murtedd de öldürülür.
27- Köleye karşılık köle kısasen öldürülür. Köleye karşılık hür kişi öldürülmez. Bu daha çok Şâfiilerle Hanbelîlerin görüş ve içtihadıdır.
28- Köle bir başka köleyi öldürdükten sonra hürriyetine
kavuşturulsa bile bu onu kısasen öldürülmekten kurtarmaz.
29- Müslüman bir köle ile hür bir zimmî arasında kısas uygulanmaz.
30- Birkaç kişi birleşip hep birlikte bir adamı öldürürlerse, hepsi birden kısasen öldürülür. Ancak maktulün velisi affederse, o takdirde Öldürülmekten kurtulurlar.
31- Evli olup zina eden bir kişiyi bir müslüman öldürecek olursa ne kısas, ne diyet, ne de keffaret gerekir. Bu Şafîî'nin bir kavline göredir. Diğer imamlara göre kısası uygulama yetkisi devlete aittir. O bakımdan kısas gerekir.
32- Kur'ân'da yazılı bulunan âyetler ve hükümler dışında yazılmayıp ehl-i beyte tevdi edilmiş başka âyet yoktur ve olamaz da...
33- Hz. Ali'nin (t.a.) muhafaza ettiği sahifede yazılı olanlar Kur'ân âyetleri değil hadîstir.
34- Ahd-u eman alıp İslâm ülkesine sığınan muâhidi öldürmek haramdır ve bunun manevî cezası oldukça ağırdır.
35- Maktulün baba tarafından vârisleri veya bütün vârisleri katil hakkında kısas uygulanmasından vazgeçme hakkına sahiptirler. İsterlerse sadece diyet almakla konuyu kapatabilirler. Bütünüyle affetmeleri de caizdir.

36- Varisler affedince kamu hakkı ve davası söz konusu olur mu? Müctehid imamlara göre, böyle bir hak söz konusu değildir. [47]

Şibh-i Amd

Katl'in Henefilere göre beş kısma, diğer iki mezhebe göre üç kısma ayrıldığını bundan Önceki fasılda belirtmiş bulunuyoruz.
Şibb-i amd, kasde benzer bir öldürme olayıdır ki kesici, parçalayıcı alet ve silahla değil de baston, değnek, küçük taş parçası ve benzeri maddelerle vurmak suretiyle meydana gelir.
Kasden bilerek kesici bir alet veya bir silahla öldürmekten dolayı. sadece kısas gerekir. Bundan dolayı ayrıca keffaret gerekmez. Katil aynı zamanda büyük bir günah işlemiş olur.
Şibh-i amd (Kasde benzer öldürme)den dolayı İse hem keffaret, hem de âkile üzerine diyet-i mugallaza gerekir. Alnı zamanda katil büyük günah işlemiş sayılır. Kısas gerekmez. Zira olayda öldürme kasdı kesin olarak bilinmemekle beraber bir de öldürücü keskin bir alet veya silah kullanılmamıştır. [48]

İlgili Hadisler

Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden yapılan rivayete göre Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şibh-i amd (kasde benzer öldürme) nin akl'ı (katilin baba tarafından alınacak diyeti), amden öldürmeden dolayı (taktir edilen) diyet gibidir. Ancak şibh-i amdden dolayı katil kısasan öldürülmez.
Bu, şeytanın insanlar arasına sokulup sıçramada bulunmasından kaynaklanır. Derken kinsiz, kasıtsız ve silahsız kan dökülür." [49]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Rasûlüllah :(s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Haberiniz olsun ki hatâen öldürmek şibh-i amd (kasde benzer öldürme) gibidir. Baston, sopa ve kamçı vurup ölüme sebep olmak... Bunun diyeti, kırkı gebe olmak üzere yüz devedir." [50]
Hanefiler şibh-i amd ile hatâen öldürmeyi farklı olarak tarif etmişlerdir. İmam Mâlik öldürme olayında sadece amd ve şibh-i amd kavramlarına yer vermiştir. Diğer iki mezhep ise amd, şibh-i amd ve hata'en öldürme diyerek katli üç kışıma âyırmışlardır. Gerçi hatâ'en Öldürmeden dolayı da kırkı gebe olmak üzere yüz deve diyet gerekmektedir. Ayrıca keffaret de söz konusudur. Ancak şibh-i amdle katl-i hatâ arasında nüans vardır. Diyet bölümünde buna geniş yer verilmiştir. [51]

Tahliller

671 no'lu Amr b. Şuayb hadîsinin isnadında Muhammed b. Râşid ed-Dimeşkî bulunuyor. Bu zat hakkında birçok ilim adamı farklı tesbit-ler yapmıştır. Aynı zamanda onun sika (güvenilir).olduğunu söyleyenler de vardır.
O bakımdan müctehitlerden bir kısmı bununla istidlal ederken diğer bir kısmı istidlal etmemiştir. Ancak hadîsin delâlet ettiği hükmü destekler anlamda sahîh rivayetler mevcuttur. O bakımdan istidlale sa-lih olduğu söylenebilir.
672 no'lu Abdullah b. Amr hadîsini Buharı kendi tarihinde tahric edip râvilerinin ihtilâfını ele alarak bilgi vermiştir. Darekutnî de aynı hadîsi kendi sünenin de tahric edip râvîlerindeki ihtilâfı nakletmiş tir.
Bizim metin olarak buraya aldığımızı Ebû Dâvud rivayet etmiş bulunuyor. Hadisin birkaç tariki bulunuyor ki, o tariklerden birinde Ali b. Zeyd b. Cüd'ân bulunuyor ki onun rivâyetiyle ihticacda bulunulmaz. Nitekim Zehebî bu zat hakkındaki görüş ve tesbitleri sıralarken çok farklı durum ortaya çıkmıştır: İbn Uyeyne onun zayıf olduğunu, Ham-mad b. Zeyd onun hadîslerde kelime ve cümlelerin yerlerini değiştirdiğini, Yahya b. Kattan'm onun hadîsinden sakındığını Yezîd b. Zü-ray'm onun râfızî olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel onun zayıf-olduğuna dikkat çekmiştir. Buharî ile Ebû Hatim "Onun hadîsiyle ihti-cac olunmaz" demişlerdir. [52]
Şüphesiz Ali h. Zeyd b. Cüd'ân sadece hadîsin tariklei'inden birinde yer almış bulunuyor. O bakımdan hadîsle istidlal edilmez diye bir görüş ortaya konulamaz. Nitekim diyet bahsinde bu anlamda Ukbe b.. Evs'in ashabından yaptığı rivayet bulunuyor.
Bu babda Ebû Davud'un Hz. Ali'den tahrîc ettiği bir hadîs bulu-Duyor ki, meâlen şöyledir: "Şibh-i amdde eslas vardır; Otuzüç tane dört yaşma girmiş dişi deve, otuz üç tane beş yaşma girmiş deve ve otuzdört tane altı yaşına girmiş deve ki bunların hepsi gebe durumdadır..."
Ancak bunun isnadında Asım b. Damre bulunuyor ki bu zat hakkında da hayli şeyler söylenmiştir,
- Bu babda yine Ebû Davud'un Hz. Ali'den tahrîc ettiği bir diğer (hadîs bulunuyor ki, orada yüz deve dörde ayrılmıştır; Yirmibeş tanesi ^dört yaşma girmiş dişi deve, yirmibeş tanesi beş yaşma girmiş dişi deve, yirmibeş tanesi üç yaşım doldurmuş dişi deve, yirmibeş tanesi de 1 iki yaşını doldurmuş dişi deve..."
Diyet konusu işlenirken buna geniş yer verilmiştir. [53]

Çıkarılan Hükümler

1- Kasden bilerek kesici alet veya silahla adam öldürmekten dolayı maktulün vârisleri kısasdan vazgeçerlerse, o takdirde diyet-i mugalla-za, yani ağır bir diyet gerekir.
2- Şibh-i amd (kasde benzer öldürme)den dolayı diyet-i mugallaza gerekir. Bu tür öldürme olayından dolayı kısas gerekmez. Diyetle birlikte keffaret de gerekir.
3- Hataen"öldürmek de şibh-i amde benzer. Buğdan dolrvı hem keffaret gerekir hem de kırkı gebe olmak üzere yüz deve diyet gerekir.
4- Şibh-i amd ile katl-i hata' arasında diyet bakımından da az fark vardır. Bu da develerin sayısında değil, yaş ve gebe olmalarındandır.
5- Belirtilen vasıfta ve sayıda deve temin edilmediği takdirde on-bin dirhem gümüş diyet olarak belirlenir ki, bu yirmidokuz kilo yediyüz kırkaltı gram etmektedir.
6- Belirtilen miktardaki gümüş günün rayicine göre tedavüldeki paraya vurulur ve ona göre diyet alınır.
7- Maktulün vârisleri isterlerse bu diyeti hafifletebilirler, hattâ tamamen affedip bağışlayabilirler.
8- Diyet kelimesi bir de Fransızca olarak kullanılmaktadır ki, İslâm Hukukunda geçen "diyef'ten ayrı bir mâna taşımaktadır. Fransızca'daki "perhiz" anlamına geliyor. Arapçadaki "ağır maddî ceza" anlamına delâlet ediyor.
9- Arapça'da ağır maddi ceza anlamında kullanılan "diyet" yerine bazan da "akl" kullanılır. Bu, daha çok diyet olarak alınacak develerle ilgili bir kavramdır. Katil tarafının diyet oiarak maktulün kapısına getirip dizlerini iple bağladıkları develerin bu tarz bağlanması demektir. [54]

Katile Yardımcı Olmak Kısası veya Diyeti Gerektirir Mi?

Katile yardımcı olmak çok çeşitlidir. Yardımın şekline, ölçüsüne •e neticesine göre değerlendirilir. Meselâ öldürülen kişi henüz öldürülmeden katil olacak kişiyi Öldürmek üzere iken bir başkası gelip onun elinden tutarak cinayet işlemesini Önlerken diğeri bu fırsattan yararlanarak vurup hasmını öldürürse, zahiren bu olayda üçüncü şahıs katile yardımda bulunmuş gibi gözükürse de gerçekte yardım etmemiş, onu öldürmek isteyen adama engel olmuştur. Ortada bir kasıt yoktur. O bakımdan böyle bir olayda sadece katil kısasen öldürülür, üçüncü şahıs hakkında ne kısas ne de diyet uygulanır.
Bir de iki kişi kavga ederken üçüncü bir şahıs gelip onlardan birinin ellerini, kollarını tutar diğeri de vurup onu Öldürürse, burada katile yardımcı olan ve kasde makrun olarak karşısındaki adamın Öldürülmesine imkân veren bir şahıs bulunuyor. Burada katil kısasen öldürü-lürse yardımcı olan şahıs hapsedilir. Kısastan vazgeçilir de diyet tahakkuk ettirilirse, diyetin bir kısmı katilin yardımcısına yükletilir.
Ama ikisi de keskin alet veya silah kullanarak bir şahsı birlikte öldürürlerse ikisi de kısasen öldürülür. [55]

İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.vj Efendimiz şöyle buyurmuştur; "Bir adam bir adamı tutar da bir başkası onu öldürürse, katil kısasen öldürülür, öldürülen adamı tutan kimse ise hapsedilir." [56]
tutuklu kalır." [57]

Müctehidlerin ve Diğer İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, kendisi hakkında kısas hükmü uygulanmayan katilin suç ortağı da öldürülmez. Meselâ baba kendi oğlunu öldürürken bir başkası ona yardımcı olur; biri hatâen bir kişiyi öldürürken bir başkası kasden yardımda bulunur; ergen olmayan çocuk birini öldürürken ergen olmuş bir şahıs ona suç ortağı olursa bu tür olaylarda birinci şahsa kısas gerekmediği için ona suçta ortak olan öldürülmez. Bunun gibi bir adamı öldürmede iki kişi birlikte teşebbüs edip biri değnekle, diğeri keskin bir madenî aletle olayı gerçekleştirirlerse, ikisine de kısas gerekmez, takdir edilen diyeti eşit şekilde öderler. Ancak madenî aleti kullanan şahıs diyetin yarısını kendisi öder, sopa kullanan şahsın ise baba tarafından yakınlarından geri kalan yarısı tahsil edilir. Çünkü birinci ortak amden (kasden), ikincisi şibh-i amd (kasde benzer bir öldürme) ile katli gerçekleştirmiştir.
Birden fazla adamlar biraraya gelip bir adamı kasden bilerek öldürücü aletle öldürürlerse, hepsi de kısasen öldürülür.
b) Şâfîilere göre, bir adamın öldürülmesinde kasden öldürülenle hataen öldüren, mükellefle gayr-i mükellef, akıllıyla deli, hür ile köle ortak hareket edip cinayeti işlerlerse, kasden

öldüren ortağa kısas, hatâen öldürene diyetin yarısı gerekir. Bunun gibi hür olan ortak hakkında kısas uygulanır, köle hakkında yarım diyet takdir edilir. Hür ile köle ortak hareket edip bir köleyi öldürürlerse, köle öldürülür, hür ise diyetin yarısını öder.
Burada diyet akileye değil katilin kendisine yükletilir.
Bir adam bir başka adamı hapsedip elini bağlar ve yere uzatır da bir başkası onu öldürürse, hapsedip bağlayan kısasen öldürülmiyeceği gibi diyet de ödemez. Sadece ta'zîr edilip hapse atılır. Asıl katil ise kısasen öldürülür.
c) Hanbelîlere göre, birden fazla kişi biraraya gelip bir adamı kasden öldürürlerse, dört mezhebe göre hepsi kısasen Öldürülür. Nitekim bu husus Ömer, Ali, Muğîre b. Şube, Ibn Abbas (Allah hepsinden razı olsun) ve Saîd b. Müseyyeb, el-Hasan, Ebû Seleme, Atâ ve Ka-tade'den böyle rivayet olunmuştur. İmam Sevrî ile İmam Evzaî'nin de mezhebi budur.
İmam Ahmed'den ikinci bir rivayette ise, bir cemaat bir kişiden dolayı öldürülmez, diyet vermeleri gerekir denilmektedir. Nitekim îbn Zübeyr, Zührî, İbn Sirîn, Habîb b. Ebî Sabit, Abdülmelik, Rebî'a, Dâvud ve îbn Münzîr de aynı görüş ve ictihaddadırlar. Muaz b. Cebel'den yapılan rivayete göre o cemaatten biri kısasen öldürülür ve diğerlerinden diyet alınır. [58]
Adam öldürmeye iştirak eden iki kişinin öldürme olayında eşit oldukları söylenemez. Meselâ birisi vurup kemik görünecek şekilde adamın kafasını yarar, diğeri ise aynı adamın beynine ulaşacak şekilde vurup başını yarar ve adam ölürse, ikisi katide eşit sayılırlar. Kısastan vazgeçildiği taktirde diyet-i de eşit şekilde öderler. Zira öldürücü bir cisimle iki kişinin ayrı ayrı vurmasını müsavî kabul ettiğimiz takdirde kısas düşüyor, fidye gerekli oluyor. [59]
Bir adamı öldürmede üç kişi birleşir de biri onun elini, diğeri ayağını keser, üçüncüsü ise onun kemiği görülecek şekilde vurup başım yarar ve adam bu darbe ve kesmelerden dolayı ölürse, maktulün velîsi isterse hepsinin kısasen öldürülmesini talep eder, isterse kısastan vazgeçip her birinin diyetin üçte birini vermesini talep eder. İsterse sadece birinden diyetin üçte birini alır, diğer ikisinin kısasen öldürülmesini sağlar.
Kısası gerektiren bir yaralamada bir cemaat hep birlikte iştirak ederse hepsi hakkında kısas uygulanır. Nitekim İmam Mâlik, imam Şâfiî, İshak, Ebû Sevr de aynı görüş ve ictihaddadırlar. el-Hasan, Zührî, Sevrî ve rey tarafdarlarma göre ise bir el sebebiyle iki el kesilmez.
İştirak edenlerden biri hakkında bir sebepten dolayı kısas uygulanmıyorsa, onunla beraber fiili işleyenler kısasen öldürülürler, ondan ise diyet alınır. Meselâ bir müslümanla bir zimnî bir köleyi birlikte öldürürlerse, müslümana kısas gerekmez ama zimmî kısasen öldürülür. Bunun gibi hür bir kişi ile bir köle birleşip bir köleyi öldürürlerse, hür kişi kısasen öldürülmez, diyet öder, köle ise kısasen öldürülür. [60]
d) Mâliki mezhebinin görüş ve içtihadını yer yer belirtmiş bulunuyoruz. Ayrıca İmam Mâlik'e göre, âmir durumunda olan kişi memuruna emreder de o memur bir adam Öldürürse, me'mur kısasen öldürülür, âmir değil... Ancak âmir kişi cezalandırılır. İmam Şafîî ile İmam Ahmed de aynı görüş ve ictihaddadırlar Ebû Hanîfe'ye göre, âmir kısasen öldürülür me'mur değil... '
Ama katide kasden öldürenle hatâen öldüren veya mükellefle gayr-i mükellef birleşirlerse İmam Mâlik ile İmam Şafîî'ye göre, kasden öldürene kısas uygulanır, hataen öldürene veya mükellef olmayana diyetin yarısı ödetilir. Ancak îmam Mâlik buradaki diyetin akile tarafından ödenmesinin lüzumunu belirtmiştir. [61]

Tahliller ve Rivayetler

Sonuç olarak mezhep imamlarının çoğuna göre de birden fazla kişi bir adamı ortaklaşa öldürürlerse hepsinin kısasen öldürülmesi gerekir. I Zira bu meselede kısas değil de sadece diyet gerekir denilirse, öldürme olaylarında caydırıcı durum ortadan kalkar ve yanma bir iki kişi alan ;adam istediğini öldürür ve diyet vermekle yakayı kurtarmış olur. Oysa kısasta hayat vardır...
îmam Ahmed'den yapılan bir rivayette ise, cinayeti işleyen caniler S birden fazla olurlarsa, kısas düşer ve diyet alınması gerekli olur. [62]
İlim adamları öldürmede caniye yardımcı olma hususunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Zira bu hususta muhtelif meseleler ortaya çıkmaktadır ki bunu şu dört kısımda özetlemişlerdir:
1. Öldürmeye meyleder bir halde bulunan caniye yardımcı olmak,
2. Öldürülmek istenen adamı tutup katilin onu öldürmesine yardımcı olmak, ,
3. Öldürmeyi emretmek,
4. Öldürmeye zorlayıp tehdit etmek...
Bu meselde kısas ancak katle bizzat mübaşeret eden hakkında uygulanır. Nitekim Ebû Hanîfe, İmam Şafîî ve îmam Ahmed'in de içtihadı bu anlamdadır. îmam Mâlik'e göre hepsine kısas gerekir.
Biri bir adamı tutup yakalar bir üçüncü şahıs gelip o yakalanan adamı öldürürse, eğer öldürülen adamı üçüncü şahıs gelip öldürsün diye tutmamışsa, o takdirde tutana kısas gerekmez. Ama üçüncü şahıs gelip Öldürsün diye o adamı yakalarsa, kısas gerekir. İmam Mâlik'in içtihadı böyledir.
Üçüncü şahıs gelip dövsün diye adamı yakalar ve fakat üçüncü şahıs vurup onu öldürürse, öldüren kısasen öldürülür. Tutan kişi ise ta'zîr edilir.
îmam Ebû Hanîfe'ye göre, üçüncü şahıs öldürsün diye adamı yakalayıp tutan kimseye bundan dolayı kısas gerekmez, diyet gerekir. Çünkü o katle sebep olmuştur. Katl-i sebebi ise sadece diyeti gerektirir. [63]
674 nolu îbn Ömer hadîsini aynı zamanda Dârekutnî, Sevrî tarikiyle tahrîc etmiştir. Ma'mer ve diğer muhaddisler ve İsmail'den nak-letmişlerdir. Dârekutnî bunda irsal daha çoktur şeklinde bir ifade kullanmıştır. Beyhâki ise bu hadîsi tahrîc edip mursel olduğunu tercih etmiştir. Hafiz ise Bülûğu'l-Meram'da bu hadîsin ricalinin sika olduğunu belirtmiş ve İbn Kattan da sahihlemiştir.
Aynı zamanda bu hadîs İsmail tarikiyle Sâid b. Müseyyeb'den merfuan rivayet edilmiştir. îbn Mübarek Ma'mer1 den, o da Süfyan'dan, o da İsmail'den merfuân şu hadisi rivayet etmiştir: "Katili öldürün, onu tutup yardımcı olanı hapsedin."
Böylece bu hadîs, katile yardımcı olup- öldürülecek şahsı tutan kimseye kısas gerekmediğine delâlet etmektedir. Ve onun bu fiili, katle iştirak sayılmamaktadır. İmam Mâlik ile Leys onun da kısasen öldürülmesini belirtmişlerdir. Çünkü kati olayına işirak etmiştir. [64]
675 .no'lu Hz. Ali Hadîsini aynı zamanda Rebi'a da rivayet etmiştir, îbn Ömer hadîsiyle birleşmekte ve meseleye ağırlık kazandırmaktadır. [65]

Çıkarılan Hükümler

1- Kendisi hakkında kısas uygulanmayan katilin suç ortağı öldürülmez.
2- Meselâ baba kendi rğlunu öldürürkei- bir başkası ona yardım ederse, baba kısasa tabi tuta^mc.ydcağı için suç ortağına da kısas uygulanmaz.
3- İki kişi birleşip biri değrı^kıe,- diğeri kesici aletle vurmak suretiyle bir şahsı öldürürlerse, ikisi de kısasen öldürülmez, diyet gerekir. Bu daha çok Ebû Hanîfe'nin görüş ve içtihadıdır.,
4- Birden fazla kişi biraaraya gelip ellerindeki öldürücü aletle, silahla bir kişiyi öldürürlerse, müctehidlerin çoğuna göre hepsi de kısasen öldürülür,
5- Bir adamı biri kasden, diğeri hataen müştereken Öldürürlerse, kasden öldüren hakkında kısas uygulanır, diğeri için diyet ödemesi hükmedilir. Bu daha çok İmam Şafîî'ye göredir.
6- Hür kişiyle köle kişi birleşip bir köleyi Öldürürlerse, köle kısasen öldürülür, hür kişinin ise diyetin yansını ödemesi gerekir. Bu da Şâfiîlere göredir.
7- Biri bir adamı yakalayıp hapseder, üçüncü şahıs gelip hapisteki adamı öldürürse, hapsedip bağlayan kısasen öldürülmez, diyet de ödemez. Ta'zîr edilir. Asıl Öldüren kişi kısasen katledilir.
8- Öldürmede iki kişi kesici aletle vurup adamın başını yararlar, birinin darbesi kemiğe kadar, diğerinin darbesi beyne kadar yara açar ve adam bu iki darbeden do ayı ölürse, ikisi de kısasen öldürülür.
9- Bir kişi bir başka kişiye emredip üçüncü bir şahsı öldürtürse, imam Mâlik'e göre sadece me'mur olan kişi kısasen öldürülür. Amir ise cezalandırılır.
10- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, âmir kısasen öldürülür, me'mur cezalandırılır, [66]

Kısas Fima Düne'n-Nefs

Öldürme dışında kalan organ kesme, yaralama gibi cinayetlere "kısas dûne'n-nefs" denilmektedir. İslâm hukuku bu gibi tecavüzleri de önlemek, tecavüze uğrayanın duygularım teskin edecek ağır müeyyidler koymuştur. Kısasın uygun ölçüde gerçekleşmesi mümkün olan kesme ve yaralamada kısası vacip kılmış, mümkün olmayan yerlerde diyeti emretmiştir.
Katl'in, müctehidlerden kimine göre beş, kimine göre üç, kimine göre de iki kısım olduğuna değinmiş ve gerekli açıklamayı yapmış bulunuyoruz. Kısas,'diyet, keffâret ve af gibi müeyyide ve uygulama safhaları üzerinde durduk, kısaca bilgiler vermiş olduk. Kati olayını bir k-üll sayarsak yaralama ve organ kesme ve koparmayı içine alan "cerh" ve "secc"i de bu küllün birer cüz'ü olarak vasıflandırabiliriz.
îslâm hukukunda bu bölüme de yeterince ağırlık verilmiştir. Her türlü şüphe ve tereddüde mahal kalmayacak şekilde geniş bir değerlendirme yapılmıştır.
el-Kısas fima dûne'n-nefs, genellikle iki kısma ayrılır:
a) Eklem yerinden kesilen parmak, el, kol, ayak, diş, kulak ve âîi gibi sınırı ve Ölçüsü belli olan uzuvlar...
b) Sınır ve ölçüsü tam olarak belirleneraiyen ve o bakımdan kısas uygulamasının dışında kalan kesme, kırma ve yaralama...

Birinci kısma giren cinayetlerde kısas uygulanır. İkinci kısma girenlerde ise diyet takdir edilir.
Yaralamada sadece kemik görülecek şekilde bir durum varsa kısas uygulanır. Çünkü kemiğe varıncaya kadar kesmekte denklik sağlamak mümkündür. Bunun dışında kalan yaralamalarda nisbet ve ölçüyü aynen belirlemek, ona göre kısas uygulamak mümkün değildir. Böylece bu gibi cinayetlerde «erş» adı altında diyet cari olur. [67]

İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, halâsı Rübeyyeâ cariyenin ön dişini kırmıştı. (Rübeyyeâ'nın çevresi) o cariyeden affedilmesini talep ettiler razı olmadılar. Erş (belli nisbette diyet) vermeyi teklif ettiler, onu da kabul etmediler. Bunun üzerine Resû-lüllah'a (s.a.v.) başvurdular, ama cariyenin yakınları mutlaka kısas istediler. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz de kısası emretti. Bunun üzerine Enes b. Nadr (r.a.) şöyle dedi: «Ya Resûlallah! Rübeyyeâ'nın ön dişini kıracak mısın? Hayır seni hak ile gönderene yemin ederim ki, onun Ön dişi kırılmayacaktır...» Resûlüllah (s.a.v.) ona: «Ya Enes! Allah'ın kitabı kısası (emrediyor)» buyurdu. Bu uyarı üzerine Rübeyyeâ'nın adamları kısasa rıza gösterdiler. Derken cariyenin adamları affedip kısastan vazgeçtiler. Bu güzel sonuç üzerine Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Allah'ın Öyle kulları vardır ki, bir şey hakkında Allah'a yönelip yemin ederlerse, Allah onlara muvafakat eder (arzuları-nı= yerine getirir).» [68]

Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri

Kemik kırma hususunda kısas uygulanmaz. Secc (belirli bir diyet) ödenir. Ancak diş bir istisna teşkil eder. Zira dişte misliyle kıyas mümkündür. Diğer kemiklerde mümkün değildir. Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: «Kemik hususunda kısas yoktur» buyurmuştur. Ayrıca Ömer, îbn Mes'ûd (Allah ikisinden de razı olsun) kemik olarak sadece dişte kısas uygulanır demişlerdir.
O halde vurup adamın dişinin kökünden kopup çıkmasına yol açan kimsenin dişi kısasen kökünden çekip çıkarılır. Dişin kırılmasına yol açan darbeden dolayı da kemiği keser özellikle bir aletle kısasen failin dişi kesilir.
Bu mezhebe göre organ kesme ve yaralama hususunda kadınla erkek, hür ile köle ve köle ile köle arasında kısas uygulanmaz. Çünkü bunlar eşit düzeyde değillerdir. Secc (yani diyet) alınır.
Yukarıdaki genel kaide çerçevesinde dili veya tenasül aletini kesen kimse hakkında kısas uygulanmaz. Diyet alınır. Çünkü aynı Ölçü ve şekilde kesmek mümkün değildir. Müslümanla zimmî arasında kısas uygulanır.
Cinayete maruz kalan kişi kısasla erş (yaralama diyeti) arasında muhayyerdir. İkisinden birini seçip talep edebilir, [69]
Kulağı olduğu gibi dibinden kesip koparan hakkında kısas uygulanır. Çünkü nıümaselet (benzeyiş) sağlanabilir. Kulağın bir kısmı hakkında da kısas uygulanabilir. Kerhî de aynı görüştedir. Vurup kıran veya kökünden kokmasına yol açan adamın dişi küçük, cinayete maruz kalanın ki büyülç olsa bile bu hususta büyüklük ve küçüklüğe bakılmaksızın kısas uygulanır. Ancak kırılan veya kökünden koparılan hangi diş ise fiili işleyenin de ancak o dişi kısasen kırılır veya kökünden çekilip alınır. [70]
Kırık dişe karşı sağlam diş kısasen alınmaz. \ma sağlam diş karşılığında kırık diş kısasen alınabilir. Bu noksanlıktan dolayı ayrıca bir erş talep edilmez. İmam Mâlik ile Hanbelîlerden bir çok fakihler de aynı görüştedirler. [71]
b) Şâfîilere göre, vurup dişi olduğu gibi kökünden çıkaran kişi hakkında kısas uygulanır. Kırmaktan dolayı kısas uygulanmaz. Erş takdir edilir.
Dişleri henüz dökülmemiş küçük çocuğun vurup dişinin düşmesine yol açmaktan dolayı hemen tanzim gerekmez. Beklenir o dişin yerinde sağlam bir diş- çıkarsa kısas gerekmez. Ama bozuk bir diş çıkarsa kısas gerekir. [72]
c) Hanbelilere göre de dişten dolayı kısas gerekir. Çünkü mü-maselet (benzeyiş) mümkündür. İlim adamlarının bu meselede ittifakı vardır. Sağlam diş karşılığında kırık diş kısasen alınır. Ancak noksanlıktan dolayı erş gerekir mi? Bu hususta iki farklı görüş ortaya çık-rıştır. Dai'be neticesi yerinden kopup ayrılan dişin yerine yenisi çıkacaksa, o takdirde kısasa gerek yoktur. Erş takdir edilir. Ama yeni çıkan diş noksan çıkar veya eğri biçimde biterse ona göre erş tanzim edilir.
Darbe neticesi diş kökünden kopmaz da kırılırsa, bundan dolayı da kısas gerekir. Nitekim Rübeyyeâ hadîsi buna açık biçimde delâlet etmektedir. Kulak hakkındaki hüküm de böyledir. Zira kulaktan kopan kısma mümasil olarak kesmek mümkündür.
Ağızda fazladan çıkan bir diş hakkında, cinayeti işleyenin de onun gibi fazla biten dişi varsa kısas yapılır, yoksa erş takdir edilir. [73]
d) Mâlikîlere göre de dişte kısas gereklidir. Tamamının çıkıp düşmesinde hüküm böyle olunsa, kırılmasında da kısas uygulanır. [74]

Tahliller

687 no'lu Rübeyyia hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Böylece diş hakkında kısasın vacip olduğu anlaşılıyor. Diğer kemiklerde ise kısas uygulanmaz. Çünkü mümaselet mümkün değildir. [75]

Eli Isırılan Kimse Elini Adamın Ağzından Kurtarmak İçin Çekince Isıranın Dişleri Kırılır veya Çıkarsa

Bu olayda önce kasıt yoktur, sonra da adam canının daha fazla yanmaması, acı çekmemesi için elini hütün gücüyle çekip kurtarmak zorundadır. O bakımdan bu tarz bir olayda ısıranın dişlerinin kırılması veya yerinden çıkması kısası ve ersi gerekli kılmaz.
Nitekim îmrân b. Husayn (r.a.) den yapılan sahîh rivayete göre: Bir adam diğer bir adamın elini ısırmış, derken eli ışınlan adam elini onun ağzından (dişlerinin arasından) çekince adamın iki ön dişi kökünden çıkıp düşmüş. Bunun üzerine davacı ve davalı olarak Resûlüllah'a (s.a.v.) başvurdular. Efendimiz şöyle buyur-du: "Sizden biri (şehveti galeyana gelen) erkeğin ısırdığı gibi kardeşini ısırıyor... (Ey davacı), bundan dolayı sana diyet vermesi gerekmez..." [76]
Ya'lâ b. Umeyye'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: im ücretle çalışan bir işçim vardı. Bir başka kişiyle dö-
"Benim ücretle çalışan bir işçim vardı. Bir başka kişiyle dövüştü. Derken biri diğerini ısırdı ve ısırılan adam parmağını (kurtarmak üzere) çekti ve adamın ön dişini düşürdü. Dişi kopup düşen adam Peygamber (s.a.v.) onun dişinin heder olduğunu bildirdi ve şöyle buyurdu: "Onun elini ağzına koyup, (kızgın) erkeğin (dişisini) dişleriyle ısırıp (âdeta yemeğe çalıştığı) gibi ısırıyorsun!..." [77]

Tahliller ve Rivayetler

694 no'lu İmran hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Böylece dişin yerinden kopmasında sahibinin suçu varsa, eli ısıranın da bunda bariz bir kasdı yoksa kısas gerekmemektedir.
Aynı zamanda birini ısırmanın insana, özellikle de müslümana yakışmadığına işaret edilmekte ve böylesinin durumu ve davranışı kızgın erkeğin dişisini ısırmasına benzetilerek hayvanı bir duygunun kabarması neticesi bu gibi olayların meydana geldiği belirtilmektedir.
695 no'lu Ya'lâ hadîsi de sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadîs, başkasını ısırırken dişlerini kaybeden kişinin dişleri hederdir hükmünü taşımaktadır.
Ancak bu ikinci hadîsin rivayet yollarında az farklı lafizlar bulunuyor: Müslim'in tesbitinde "Bir adam diğer bir adamın kolunu ısırdı" şeklindedir. Buhari'nin rivayetinde ise "Arkadaşının parmağını ısırdı" ifadesi yer almaktadır. Ancak ilim adamları kolunu ısırdı rivayetinin daha râcih olduğunu belirtmişlerdir.
Ön dişler hususunda da bazı rivayetlerde tekil, bazısında çoğul lafiz kullanılmıştır. Ancak râvîlerin hepsi sikadır.[78]

Çıkarılan Hükümler

1- Mümaselet bulunan, yani birbirine eşit durumda olup kısasa uygun gelen organların kesilme ve koparıl-masında misilleme gerekir.
2- Yaralama hususunda sadece kemiğe kadar ulaşanı hakkında kısas uygulanır, Çünkü kemiğe kadar dayanmada mümaselet mümkündür.
3- Diğer yaralamalar-da kısas değil diyet takdiri gerekir.
4- Dişe karşılık diş kısasen çekilir veya kesilir.
5- Dişler arasında büyüklük küçüklük hükmü değiştirmez,
6- Dişe karşılık aynı hizada ve tarafda olan diş kısas edilir.
7- Küçük çocukların dişine gelince, onlar henüz diş değiştir-memişse, beklenir yerine sağlam bir diş çıkarsa kısas düşer, diyet taktir gerekir.
8- Çıkan diş sakat ve eğri ise diyet gerekir.
9- El, parmak, bilek ve benzeri bir yeri ısırırken ışınlan adam elini çekince ısıranın dişi kırılır veya yerinden çıkarsa, bundan dolayı ne kısas, ne de diyet gerekir. Zira ortada bir kasıt yoktur.
10-Kulakta da kısas hükmü gerekir. İster kulak dibinden koparılmış veya kesilmiş olsun, isterse bir kısmı koparılmış olsun farketmez, yani her iki durumda da misilleme mümkün olduğundan kısas gerekir.
11- Tenasül aleti de dibinden koparıldığı taktirde kısas gerekir. Aksi halde misilleme mümkün olmayacağından kısas gerekmez, diyet gerekir.
Kesme, yaralama gibi cinayetlerden dolayı kısas dışında kalanlarından dolayı ne kadar erş, secc yani diyet taktir edilir? Bu husus ayrı bir başlık altında açıklanacağından

burada bunun nisbeti üzerinde durmaya gerek görmedik.[79]

Kapalı Bulunan Kapı ve Pencerenin Delik ve Açık Yerinden İçerdekileri Gözetlemek Haramdır

İslâm mutlak anlamda topluma ve aileye güven ve düzen getirmiş ve bu güvenle düzenin bozulmasına asla cevaz vermemiştir. Kimse kimseyi rahatsız etme, gizli hallerini araştırma, evinin duvarları arasında neler yaptığını gözetleme hakkına sahip değildir.
Komşu ve çevreye güven telkin etmek, güvenilir bir kişi olduğumuzu söz ve davranışlarımızla kanıtlamak vaciptir. Bu hem insanlığımızın, hem medenî oluşumuzun, hem islâm dinine bağlı bulunma şerefine eriştiğimizin gereğidir.
Şüphesiz sağlam dinî kültür alan, imân devlet ve nimetine erişen; Allah'ın her şeyi ve her olayı söz ve davranışı bilindiğine inanan; âhirette mutlaka bir hesabın söz konusu olacağından şüphe etmeyen bir mü'min hiçbir zaman başka bir ailenin kapı ve penceresinden içeriye bakmaz, kapı ve pencere deliklerinden içeride olup bitenleri gözetlemez. Bu davranış ve duygunun büyük günah olduğunu bilir ve çevresine durmadan güven, huzur ve doğruluk telkin edir. Günlük yaşayışla bunun örneklerini sergiler. [80]

İlgili Hadisler

Sehl b. Sa'd (r.a.) den yapılan rivayete göre: Bir adam Resûlüllüh (s.a.v.) Efendimizin kapısındaki delikten içeriyi gözetliyordu. Bu sırada Resûlüllah (s^a.v.) Efendimiz tarağa benzer bir aletle saçlarını tarayıp düzeltiyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) o adama şöyle dedi: "Eğer senin bakıp gözetlediğini bilmiş olsaydım her halde bu aleti senin gözüne batırırdım. Allah (birisinin evine girmek için) izin almayı gözden (yani başkasının evine bakmaktan) dolayı gerekli kılmıştır.» [81]
Enâs (r.a.) den yapılar rivayete göre: Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimizin evinin deliklerinin birinden içeriye bakıp gözetledi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) bir veya birkaç yassı uzunca demiri (eline alıp) ona doğru ilerledi. Râvî devamla diyor ki, Peygamber'in (s.a.v.) o adama doğru sinerek ilerlemesine şu! anda da bakar gibiyim (hâlâ bütün caiihlı-ğıyla gözlerinim Önünde canlanıyor)." [82]
Ebû Hüreyre (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'şöyle buyurmuştur: f'Eğer bir adam izin almadan sana (senin bulunduğun evin içine) bakar ve sende ona çakıl taşı atıp gözünü bıkarırsail, senin üzerine vebal ve günah söz konusu olmaz." [83]
Yine Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan bir rivayete göre, Peygamber fendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim izinleri alınmaksızın bir e-yine bakıp gözetler (dikizler) se, artık onun gözünü lan o aileye helâl olur ve bundan dolayı ne diyet, ne de kısas gerekir. [84]

Mücteheidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) İmam Şafiî bu hadîslerin muktezasınca amel edilir diyerek, başkasının evini izinsiz gözetleyen kimsenin o ev sahibi gözünü çıkaracak!olursa kısas ve diyet gerekmiyeceğini belirtmiştir!
b) imam Mâlik bu görüş ve .içtihadın hilâfına bir görüş ortaya koyarak böyle bir gözetlemede adamın gözünü çıkaracak olurlarsa, kısas ve diyet gerekir demiştir. İlim adamlarından bir cemaat de bu görüştedir. Bunların delili, günahların misliyle defedilemiyeceği kaides-idir.
Oysa şâri'in izin verdiği bir hususta günah söz konusu olmaz. O bakımdan birincilerin görüş ve içtihadı daha isabetlidir diyenlerde vardır. Hadîsteki ifade, konunun önemini belirtmeye, ve işlenen günahın azametine dikkatleri çekmeye yöneliktir-şeklindeki yorum pek isabetli görülmemiştir.
696 no'lu Sehl hadîsi sahihtir... Bu, kapı.ve pencere deliklerinden başkasının evinin içini .gözlemenin haram olduğuna ve evdeki insanın buna mani olma hakkının bulunduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca bir eve girmek isteyen kimsenin önce izin alması, müsaade istemesi gerekir. Bazıları bunun sünnet, bazıları da vacip olduğunu söylemiştir.
697 no'lu Enes hadîsi de sahihtir. Birinci hadîsi desteklemekte ve bakan kişiyi oradan defetmenin vacip olduğuna, hattâ gerekirse gözüne bir şey batırmanın caiz bulunduğuna delâlet etmektedir.
Ancak İmam Mâlik'in görüş ve içtihadı kanaatimce -daha isabetlidir. Zira âyet ve hadîslerde olayın vehametini, azametini, çok tehlikeli boyutlar doğuracağı, büyük günahlara sebeb olacağı, güven've huzuru sarsacağı anlatılırken bâzan mübalâğalı, bir anlatıma yer verilir. Meselâ yetmiş, yediyüz, bin, yüzbin... gibi rakamların kullanılması bu cümledendir;
Ancak bunu huy haline getirip komşu ve çevresindeki aileleri sık sık rahatsız eden adam hakkında hadîsin' zahiriyle amel etmekte bir sakınca olmadığı söylenebilir,
698 no'lu Ebû Hüreyre nadîsi de sahih olup istidlale salihtir. Başkasının evini dikizleyen, kapı ve pencere deliklerinden bakan kimsenin gözüne bir şey. batırmakta bir günah olmadığı belirtiliyor. Bu da böyle bir olaydan dolayı kısas ve diyet gerekmiyeceğine işarettir.
699 dipnotlu Ebû Hüreyre hadîsi ve buna ilâveten Ahmed ve Nesâî'nin tahrici yukarıdaki hadîsleri kuvvetlendirmekte ve bir müdahale neticesi bakan kişinin gözünün çıkarılması sabebiyle kısas ve diyet gerekmiyeceği açıklanmaktadır. [85]

Çıkarılan Hükümler

1- Birinin evinin'içine bakabilmek için ev sahibinden izin almak gerekir.
2- İzin almaksızın başkasının evine kapı ve pencerelerden bakmak haramdır, büyük günahlardan biridir.
3- Ev sahibi olanların, başkasının bakmasına fırsat vermemek için kapı ve penceresini mazbut ve deliksiz yapması vaciptir.
4- Başkasının evine kapı ve pencere deliklerinden bakıp içeride olup bitenleri gözeten kimsenin defedilmesinde ve gerekirse gözüne bir şey batırıp gözünün çıkarılmasında bir günah ve sakınca yoktur.
5- Bununla beraber bir olaya kapı açmaksızın onu savmakta da
bir sakınca görülmemiştir.
6- Olayda bir göz çıkarma vuku' bulunduğu taktirde fukahanın bazısına göre, kısas ve diyet uygulanmaz. [86]

Cinayette Açılan Yaranın Ağzı Kapanmadan Kısasa Başvurulmaz

Cinayette açılan yara, kesilen organ henüz kapanmadan kısas uygulanması menedilmiş bulunuyor. Zira yaranın iyileşip ağzının kapanması, tehlikenin, özellikle Ölüm tehlikesinin atlatıldığına delâlet eder. O taktirde caninin kestiği organda mümaselet varsa kısas uygulanır, mümaselet yoksa diyet cihetine gidilir.
Caninin açtığı yara kapanmayıp kişinin ölümüne sebeb olursa, o taktirde fukahanın çoğuna göre kısasen kati cihetine gidilir. İşte bun-.. dan dolayıdır ki, vaki tecavüz neticesi şahısta açılan yara kapanıp iyileşme alâmeti ortaya çıkmadıkça kısas yapılmıyor. Aksi halde hem kısas yapılır, hem de yaralı adamın yarası iyileşmeyip ondan ölürse caninin kısasen öldürülmesi gerekir ve bu durumda fazladan olarak caninin organı kesilmiş veya kemiğe ulaşan bir yara ise misilleme olarak kemiğine ulaşacak şekilde yara açılmış olur. [87]

İlgili Hadisler

Câbir (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir adam yaralandı ve kavad (misilleme) talebinde bulundu... Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz yaralının yarası kapanıp iyileşinceye kadar yaralayan kişiye kısas uygulanmasını men'etti." [88]
Amr b. Şuayb'den, o da babanından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, bir adam başka bir adamın dizine boynuz dürterek yaraladı. Yaralanan kişi Peygamber (s.a.v.) Efendimizde geldi ve: "Benden yana kavad (kısas) yap" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Yaran kapanıdj iyileşinceye kadar (bekle)" buyurdu. Sonra dam yine Peygambere (s.a.v.) gelerek: "Benden yana kavad fap" dedi. Bunuft üzerine Peygamber (s.a.v.) kavad (kısas) uygu-kdı. Bir süre sonra adam Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e geldi e şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Topal oldum^" Peygamber (s.a.v.) na: "Ben seni kısas uygulamasından men'ettım, ama sen beni inlemedin. Allah da seni (o gerçeği kabullenmekten) uzaklaştı e topallığın hükümsüz kaldı."
Sonra da Resulüllah (s.a.v.) yara kapanıp sahibi iyileşmedikçe kısas yapılmasını yasakladı." [89]

Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri

a) Ha'nefilere göre, Önce adamın elini keser ve sonra vurup öldürürse, oğer araya yaranın iyileşip kapanması girmişse, cani hakkında da ikisi uygulanır. Önce eli kesilir ve sonra da kısasen öldürülür.
Bunun gibi elin kesilmesi kasden, öldürme hataen olursa, yine kâtiI her ikisiyle cezalandırılır. Yani önce eli kesilir, sonra da hatâen öldürmekten dolayı diyet hükmü uygulanır. Her iki fiilde de kasıt yok hata varsa, bir tek diyet kâfi gelir. Yani katl.

Her iki cinayeti kasden bilerek işlerse, İmam Ebû Hanîfe'ye göre, pâni her ilcisine karşılık ceza görür. Önce eli kesilir, arkasından katledilir. İmanı Ebû Yu§^f ve îmanı Muhammed'e göre sadece kısasen öldürülür. Zira el kesme cezası öldürme fiiline dahil olur. Çünkü bir darbede ekseri ölmeyebilir.
Yaralandıktan sonra yarası kapanıp iyileşir, ancak izi açık biçimde kalırsa, o taktirde diyete başvurulur. Yaranın hiç eseri kalmazsa. İmama göre bir şey gerkemiz.
Adamın elini kasden bilerek keser ve eli kesilen kişi caniyi affeder [ve sonra da o yüzden ölürse, cani kendi malından diyet vermek zorunda |kahr. İmameyne göre, diyet gerekmez. Çünkü affedilme olayı diyete ge-irek bırakmamaktadır. [90]
b) İmam Şafiî'ye göre, yara kapanmadan önce de kısas uygulanabilir. Yaralanan kimse hemen kısas isterse talebi yerine getirilir. Çünkü yaraya karşı kısas Ölüme sirayeti ıskat etmez. İleride o yaradan, dolayı adanı ölecek olursa cani kısasen öldürülür. [91]
c) Hanbelîlere göre, yara iyileşip kapanmadıkça kısas uygulanmaz Mâlikîler de aynı-görüş ve içtihattadırlar. Ishak ve bü doğrultuda görüş beyân etmişlerdir. [92]

Tahliller

700 no'lu Câbir hadîsini aynı zamanda Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe, tbıı Aliyye'den rivayetle tahric etmiştir. Aynı isnadla Osman b. Ebî Şeybe tahrîc etmiş bulunuyor. Beyhakî başka bir isnadla aynı hadîsi murselen. tahric etmiştir. Câbir hadîsini başka bir vech ile Beyhakî şü lafizla tahrîc etmiştir:-"Yaralar'birbiriyle kıyas edilir ve sonra bir yıl ge- *. ciktiriliv ve sonra ulaştığı nisbete göre uygulama cihetine gidilir." Ancak bu rivayetin isnadında İbn Lehiâ bulunuyor ki bu zat zayıftır. Aynı zamanda zayıf kabul edilen birkaç -râvi de aynı hadîsi rivayet etmişlerdir ki hiç biri sahîh değildir. .
Böylece Câbir hadîsi çeşitli tariklerle ve isnadlarla rivayet edilmiş bulunuyor. Çoğu zayıf olmakla beraber birbirini kuvvetlendirmektedir. 701 no'lu Amr hadîsini İbn Hacer irsal ile ta'lîlde bulunmuştur. Yani aradan bir sahabibmin düştüğü ifade edilmektedir. Aynı hadîsi Şafiî ve Beyhakî, Amr b. Dinar tarikiyle Muhamnıed b. Talha'dan tahric "etmişlerdir.
Sonuç olarak bu hadislerle istidlal edenler, yaranın iyileşip kapanması beklenir ve öylece kısas uygulanır demişlerdir. İmam Şafiî ise beklemenin sedece mendup olduğunu belirtmiş ye yaralı isterse kısas hemen uygulanır diye ilâve etmiştir.
el-Bahr sahibi ise beklemenin vücubuna şu hadîsi de delil olarak göstermiştir: "Yara salah buluncaya kadar sabret..."
Bu hadîsin aslı ise şöyledir: Bir adam Hasan b. Sâbit'i elindeki sert cisimle vurup yaraladı. Bunun üzerine ensar toplanıp Resûlüllah'm (s.a.v.) kısas hükmünü uygulamasını istedi. Resûlünah (s.a.v.) onlara: "Arkadaşınız iyileşinceye kadar sabredip bekleyin. Sonra sizden yana gereken kısas uygularım" buyurdu. Ve bir süre sonra Hasan iyileşince yaralayanı affetti[93]

Çıkarılan Hükümler

1-Yaralanma olayında hemen kısas cihetine,gidilmeyip yaraıim iyileşip kapanması beklenir.
2- Bu bekleme kimine göre mendup, kimine göre vaciptir.
3- İyileşmesi beklenmeden kısas yapılır ve sonrada yaralı aldığı yaradan dolayı ölürse, kimine" göra kati kısası sakıt ve heder olur. Kimine göre, kati kısası uygulanır.
4- Önce adamın elini keser ve arkasından vurup öldürürse sadece kati kısası gerekir.
5- Önce elini keser ve yara iyileştikten sonra adamı öldürürse, katil hakkında da-aynı şey uygulanır. Yani önce eli kesilir, sonra katledilir. Bu daha çok İmam Ebû Hanîfe'nin içtihadıdır1.
6- Adamın elini kasden keser ve hatâen de onu öldürürse, caninin önce eli kesilir, sonra da hatâen öldürmekten dolayı diyet ödetilir. Tabii 'bu diyet onun baba tarafindan yakınlarına yükletilerek onların ödemesi sağlanır.
7- Her iki cinayeti kasden işlerse, cani her ikisiyle karşılık görür. Yani Önce eli kesilir ve sonra katledilir. Bu da İmam Ebû Hanîfe'nin kavlidir. [94]

Kısastan Vazgeçip Affetmek ve Bu Hususta Şefaatçi Olmak

Affetmek mü'minin şamndandır. Zira Cenâb-ı Hak affetmeyi, bağışlamayı çok sever. Hattâ Berat gecesinde Hz. Aişe (r.a..) validemiz: "Ya Resûlallah, bu gece nasıl bir duâ edeyim ki Rabbım beni bağışlasın?" diye sorduğunda, Resûlüllah (s.a.v.) ona: "De ki, Allah'ım sen çok affedicisin, affetmeyi çok seversin, beni de affet..." diye tavsiyede bulunmuştur. Kardeşlerinin Yusuf Peygamber'e yaptıkları bütün kötülüklere rağmen durum açıklığa kavuşunca Yusuf Peygam-ber'in onlara af ölçüsünde söylediği şu söz elbetteki çok anlamlı ve misal teşkil edicidir: " Size karşı bugün azarlama ve başakakma yoktur. Allah sizi bağışlasın, affetsin. O rahmet edenlerin en çok merhametlisîdir." [95]
Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz de Mekke'yi fethettiğinde, Kabe'nin Önünde toplanan Mekkeli mürşiklere aynı sözleri söylemek suretiyle geçmişin üzerine bir sünger çektiğini ilân etmişti.
Bakara Sûresi'nde ise öldürülenler hakkında şu bilgi verilmektedir:
"Ey imân edenler! Öldürülenler hakkında sîze kısas (misilleme) farz kılındı. Hürre hür, köleye köle, kadına kadın... Bununla beraber kim (öldürülenin) kardeşinden az da olsa bağışlanırsa (kısas düşer); kendisine örfe uymak ve bağışlayana diyeti güzellikle ödemek gerekir. Bu, Rabbmızdan bir hafifletme ve rahmettir. Artık kim bundan sonra tecavüzde bulunursa onun için elem verici bir azap vardır." [96]
Böylece kısastan vazgeçmek bir fazilettir ve insan hayatına gösterilen üstün bir saygıdır. Şartlar ve ortam affetmeyi gerektiriyorsa herhalde affetmek hayırlıdır. Ancak saldırganlar, katiller affetmekten cesaret alıyorlarsa, o takdirde affetmemek hayırlıdır. [97]

İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre(r.a.)den yapılan rivayete göre, Peygamber(s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: “:Adam uğradığı haksızlıktan dolayı affetmeye görsün, mutlaka Cenab-ı Hak onun azizliğini ve şerefini artırır." [98]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Kısasla ilgili ne kadar bir olay ve durum Resûîüllüh'a (s.a.v.) yükseltilip arzedildiyse mutlaka affetmeyi emir ve tavsiye buyurdu..." [99]
Ebû Derdâ (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah'ın şöyle buyurduğunu duydum: "Hangi adamın bedenine bir (yaralama, bir kesme ve benzeri) şey dokunur, o da tasad-dukta bulunarak (kısas, misilleme ve diyetten) vazgeçerse, Cenâb-ı Hak mutlaka bu sebeple onun bir derecesini yükseltir ve bîr hatasını düşürüp (siler). " [100]
Abdur rahman b. Avf (r.a,) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Uç şey var ki, Muhammed'in canını kudret elinden tutan zata o üç şey hakkında yemin edecek olursam (sadece doğruyu söylemiş ve gerçeği yansıtmış olurum):
a) Tasadduk edilen bir sadakadan dolayı mal noksan-laşmaz.
b) Bir zulüm ve tecavüzden dolayı bir kul -Aziz ve Celîl olan Allah'ın rızasını arzulayarak- affetmeye görsün, mutlaka Cenâb-ı Hak o zulüm ve affetmeden dolayı kıyamet gününde onun azizlik ve şerefini artırır... c) Bir kul dilencilik kapısını açmaya görsün Cenâb-ı Hak mutlaka ona fakirlik kapısını açar..." [101]

İstidlaller

İstidlallerİlim adamları ve müctehid imamların hepsi ilgili hadîslerle istidlal edip kısası affetmenin fazileti üzerinde durmuş ve büyük bir sadaka anlamı taşıdığım belirtmişlerdir. Ancak yukarıda da temas ettiğimiz gibi, affetme katil ve caniye cesaret veriyorsa, o taktirde affetmemek hayırlıdır.'[102]

Tahliller

707 nolı Ebû Hüreyre hadîsini Tirmizî sahîhlemiştir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür.
Böylece kısastan vazgeçip katili affeden ve uğradığı bir haksızlık ve,zulümden dolayı karşısındakini bağışlayan kimsenin.mutlaka hem .dünyada, hem de âhirette izzet, ve şerefi artar.
708 no'lu Enes hadîsi hakkında Ebû Dâvud ile Münzeri susup bir görüş beyan etmemişlerdir. Ancak isnadında bir beis yoktur. O bakımdan istidlale sâlih kabul edilmiştir. Bu sebeple de kısas davasında öldürülenin baba tarafindan olan vâris ve yakınlarına kısastan vazgeçip bu hususta katili affetmeleri tavsiye edilebilir, bunda bir sakınca yoktur.
709 no'lu Ebû Derdâ hadîsini Ebû Sifr Ebû Derda'dan rivayet etmiştir. Tirmizî bu hadîs hakkında şunu söylemiştir: "Bu garip bir hadîstir ve biz bunu ancak bu vech ile bilebiliyoruz. Aynı zamanda Ebû Sifr'in Ebû Derda'dan duyduğunu da bilmiyoruz. Ebû Sifr'in asıl adı Saîd b. Ahmed'dir. [103]
710 dipnotlu Abdurrahman b. Avf-hadisini aynı zamanda Ebû Ya'lâ ve Hafiz Bezzar talırîc etmişlerdir. Ancak isnadında ismi anılmayan bir adam bulunuyor. Bezzar bunu Ebû Seleme bin Abdur -rahman b. Avf tarikiyle babasından rivayet etmiştir ki en sahih rivayetin de bu olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca bu bu hadîse şahit anlamında Terğîb'de de birkaç sahîh hadîs rivayet edilmiş bulunuyor. [104]

Çıkarılan Hükümler

1- Kısas hükmü kitap ve sünnet ile farz kılınmıştır. Bu hususta ayrıca îcma'vardır.
2- Maktulün varislerinin kısas talep etmeleri meşrudur. Bu onlara Allah ve Peygaraber'i tarafindan tanınan bir haktır.
3- Maktulün varislerinin kısas talep etmelerinde bir günah ve vebal yoktur, ihkak-ı hak vardır.
4- Ancak vârislerden biri veya birkaçı veya hepsi kısastan vazgeçip bu hususta katili affedebilirler. Bu büyük bir tasadduk olarak vasıflandırıl abilir.
5- Kısastan vazgeçilip affedilince diyet gerekir.
6-Bu tür diyetle birlikte keffaret gerekmez. Ancak hatâen öldürmeden dolayı diyet gerekir.
7- Maktulün vârisleri arzu ettikleri taktirde diyetten de vazgeçebilirler.
8- Katili ancak maktulün vârisleri affedebilir. Devlet başkanına ve şûraya böyle bir yetki verilmemiştir.
9- Çünkü İslâm'da hâkimiyet kayıtsız şartsız Allah'ındır. O bakımdan devlet başkanının çıkardığı bir kanunname şer'i şerife uygun olduğu taktirde yürürlülüğe girer. Uygun olmadığı taktirde geri çevrilir, yürürlüğe konmaz.
10- Şûra ve başta şeyhülislâm olmak üzere şûrada ayrı bir şube olarak yer alan uzman.din âlimleri kısası affetme yetkisini başka bir şahsa ve kuruluşa verine hak ve selâhiyetine sahip değillerdir.
11- Hiçbir kuvvet ve makam katilin affedilmesi için maktulün vârislerini zorlavamaz. [105]

Kan Hakkı, Erkek ve Kadın Bütün Varislerin Hakkıdır

Öldürülen bir müslümanm kan hakkı iki şeyden biriyle gerçekleşir: Kısas ve diyet... Kısas, bilindiği gibi maktulü kasden bilerek öldüren katil hakkında misilleme olarak uygulanan bir haktır. Diyet ise, vârislerden biri veya birkaçı kısastan vazgeçtikleri taktirde ortaya çıkan malî bir ceza ve tazminattır.
Rivayetlerin zahiri delâletinden, katili mirasçılardan birinin olsun affetmesiyle kısasın düşeceği anlaşılıyor. Diğer vârislerin buna itiraz hakları pek yoktur. Tıpkı İslâm ülkesine sığınmak isteyen bir harbîye bir müslümanm emaıı vermesi, bütün müslümanlarm veya o müslümanm bağlı bulunduğu ordunun da eman vermesi demektir. Kısası affetme hususu da böyle... [106]

İlgili Hadisler

Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, kadından yana mevcut olan asabesinin âkile olarak diyetini vermelerini ve kadına ancak, farz sahibi vârislerinden arta kalana asabelerinin vâris olmalarını; kadın birini öldürecek olursa onun diyetinin vârisleri arasında (taksimen ödenmesini) ve vârislerinin kadının katilini öldürmelerini (yani öldürülmesi talebinde bulunmalarını) hükmetti."[107]
Hz. Aişe (r.aj dan yapılan rivayete göre, Resûlütlah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Maktulün velîlerine gereken kendilerinden biri kavedi affedince (vazgeçince) diğerlerinin de kaved almaktan vazgeçmeleridir, isterse kaved (kısas)ı affeden kadın olsun (fark etmez).." [108]

Mezheb İmamlarının Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre, kısas cinayetin bir gereğidir. Yani cinayetten dolayı vacip olan bir haktır. Bu hak maktule aittir. Ancak o hayatta olmadığından vârisleri onun yerine geçer ve bu hususta müşterek sayılırlar. Bu, imameynin görüş ve içtihadıdır, jmam Ebû Hanîfe'ye göre, bu hak vârislerden herbiri hakkında kemal yoluyla sabit olur. Tıpkı nikâh velayeti ve eman tanıma vâleyeti gibi. O bakımdan vârislerden biri kısastan vazgeçip katili bu hususta affederse, diğerleri de affetmiş sayılırlar. Ancak vârislerden bir kısmı hazır değilse, hazır olanlar kjısasm hemen uygulanmasını talep edemezler. Zira hazır- olmayanın ikatili affedeceği veya affettiği söz konusu olabilir. O bakımdan kısasın uygulanması için ergen olan- bütün vârislerin hazır olması şarttır. Kısasın-yerine getii'ilip uygulanmasında vârisin vekîl tutması da caizdir. Ancak müvekkilinin de hazır olması şarttır.
İmânı Ebû Yusuf ile İmam Şafiî'ye göre, ergen olmayan vâi'isin ergen olmasına kadar kısas geciktirilir. [109]
b) Şâfiîlere göre, sahîh olan şu ki, kısasın sübutu Bütün varislere aittir. Bunlar ister farz sahibi, ister asabe.olsunlar farketmez. Hazır olmayan vârisler beklenir; -ergen olmayan ve aklî dengesi bozuk olan vârisin ergen ve aklî dengeâinin düzelmesine kadar katil bekletilir. Ancak katil kendi haline bırakılmaz hapsedilir. Hazır olmayan vâris gelinceye, ergen olmayan vâris ergen oluncaya kadar katil kefaletle de salıverilmez. '
Buhunla beraber vârislerden biri kalkıp katili öldürecek olursa, mazhebin en zahir kavline göre ona kısas uygulanmaz. Ancak diğer vârisler jonuıı yani caninin terekesinden diyet nisbetini bir hisse olarak ayırırlar
Vârislerden biri, diğer bir vâris kısastan vazgeçip katili affettikten sonra hemen davranıp katili öldürecek'olursa, o taktirde onun hakkında kısas; uygulanır. Ancak bu hükmü kadı verir. [110]
c) Hanbelîlere göre de kısası affetmenin cevazı kitap ve sünnetlfe sabit olmuştur. Böylece kısas hakkı neseb ve sebeb yoluyla bütün vârislere aittir. Kadın, erkek, küçük ve büyük bu hakka sahiptirler. Vârislerden biri affedecek olursa kısas düşer ve diğer vârislerden herhangi birinin buna müdahalesine yol \yoktur. İlim adamlarından çoğunun görüş ve içtihadı budur. Nitekim Ata', Nahaî, Hammad, Sevrî, Ebû Hanîfe de böyle ictihadda bulunmuşlardır.
el-Hasan, Katade, Zührî, İbn Şübrüme, Leys ve Evzâî'ye göre, kadın Vârislerin affetme hakkı yoktur. Medineli bazı ilim adamlarına göre, kısas ortak varislerden birinin ,affetmesiyle sakıt olmaz. [111]
d) Mâlikîlere göre, kadın vârisin affetme hakkı yoktur. [112]. Hem bu mezhebe göre sadece kısası affetme hakkı asabeye hastır. Aynı zamanda maktulün velisi için vacip olan sadece kısası talep etmek, değilse diyetsiz affetmektir. Meğerki katil bu durumda diyet vermeye rıza göstere...[113]
Böylece İmam Mâlik'e göre, oğlanlar ve erkek kardeşler yanında kızların ve kızkardeşlerin kısastan vazgeçme hususunda söz söyleme hakları ve yetkileri yoktur. Kısasın uygulanmasına veya affedilmesine erkekler karar verir. [114]

Tahliller

712 no'lu Amr b. Şuayb hadîsinin isnadında Muhammet b. Râşid ed-Dimeşk'i bulunuyor. Bu zatın'sıka olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, hakkında konuşanlar da eksik değildir. Amr'm rivayet ettiği hadis metin olarak hayli uzuncadır. Buraya ondan ancak bir bölürn nakletmiş bulunuyoruz.
Bu hadîslerle istidlal edenler beş hüküm çıkarmışlardır:
1- Kadın katil olduğu taktirde ödenmesi gereken diyet asabaları tarafindan karşılanır.
2- Diğer hısımlar ancak kadına, onun vârislerinden arta kalana vâris olabilirler. Kadının veresesinden maksad, asabalarıdır.
3- Kadın öldürülecek olursa alınacak aklesinin (taktir edilecek diyetin) vârisleri arasında taksimi ger.ekir.
4- Kadın kasden öldürülmüşse, vârisleri kısas uygulanmasını isteyebilirler;
5- Aynı zamanda kadın hatâen birini öldürürse, taktir edilen diyetin vârislerinin pay durumlarına göre tahsili cihetine gidilir.
Böylece kısas ve akile konusunda vâris bulunan kadınların da affetme ve. kısası uygulama haklan söz konusudur.
713 no'lu Hz. Aişe hadîsinin isnadında Hısn b. Abdurrahman bulunuyor ki, bazıları bunu İbn Muhsin olarak belirlemişlerdir. Ebû Hatim, bu zattan Evzâî'den başka birinin rivayet ettiğini bilmiyorum demiştir. Bununla beraber Amr b. Şuayb hadîsiyle birbirini kuvvetlendirmekte olup istidlale sâlih görülmüştür.
Nitekim İmam Şafiî ve İmam Ebû Hanîfe ile arkadaşlarına göre, maktulün kadın-erkek bütün vârisleri -ister neseb, isterse sebeb yoluyla vâris olsunlar- kısas ve diyet hususlarında hak sahipleri ve söz sahipleridir. İmam Mâlik ile Zührî ise hu hususta sadece maktulün asabesi hak sahibi ve söz sahibidir demişlerdir.
İbn Sirîn'e göre sadece neseb cihetiyle vâris olanlar hak ve söz sahibidirler. O bakımdan zevciyet ölüm olayıyla sona ermekte ve sebep cihetiyle vâris olanların söz sahibi olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Ancak İbn Sirîn'in bu görüş ve içtihadına pek itibar edilmemiştir. [115]

Çıkarılan Hükümler

1- Kısas cinayetin bir gereğidir. Kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- Kısas hakkı aslında maktule (Öldürülene) aittir. Ama o hayatta olmadığı için vârisleri onun bu hakkım kullanmaktadır.
3- Vârislerden biri katili affedip kısastan vazgeçerse, diğerleri de affetmiş sayılır.
4- Vârislerden bir kısmı hazır değilse, hazır olanlar kısasın hemen uygulanmasını talep edemezler. Bir ihtimal hazır olmayan vâris kısastan vazgeçebilir.
5- Ergen olmayan çocukların kısasın uygulanması için ergen olmaları beklenmez. Bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
6- İmam Şâfiî ile İmam Ebu Yusuf a göre", çocukların ergen olması beklenir. Ancak geçecek süre katil tutuklu olarak gözaltına alınır.

7- Kısasın sübutu ister farz sahibi, ister asabe olsun bütün vârislere aittir.
8- Aklî dengesi bozuk olan vârisin aklî dengesi düzelinceye kadar kısas hükmü uygulanmaz. Ancak sözü edilen vârisin düzelme şansı yoksa o taktirde hüküm geciktirilmez. Bu, Şafiî'ye ait bir görüştür.
9- Bu arada vârislerden biri kalkıp katili öldürecek olursa, hakkında kısas uygulanmaz. Bu da İmam Şafiî'nin görüşüdür. Ancak diğer vârisler caninin terekesinden diyet nisbetini bir hisse olarak ayırırlar.
10- Vârislerden biri katili affedip kısas hükmünden vazgeçer ve sonra da bir diğer vâris kalkıp katili öldürürse, o vâris hakkında kısas uygulanır. Ancak bu hükmü hâkim verir.
11- Kısas hakkı gerek neseb, gerekse sebeb cihetiyle olsun bütün vârislerin hakkıdır. Bu daha çok Hambelîlerin görüşüdür.
12- Kadın, erkek, küçük ve büyük bütün vârisler bu hakka sahiptirler.
13- İmam Mâlik'e göre, kadın vârisin kısası affetme yetkisi yoktur.
14- Yine bu imama göre, kısası affetme yetkisi sadece erkek asabeye aittir.
15- Kısastan vazgeçilip diyet talep edildiği taktirde, katilin rizası şarttır. Bu, daha çok İmam Ebû Hanîfe'nin ve îmam Mâlik'in görüşüdür.
16- Öldürülenin erkek kardeşleri ve bir de dedesi varsa, bunlardan biri katili affedecek olursa, kısas düşer. Bu, daha çok îmam Mâlik'in görüşüdür.
17- Öldürülenin anabir kardeşinin affetme yetkisi yoktur. Bu da îmam Mâlik'in kavlidir.
18- Öldürülenin kızları ve bir de erkek kardeşleri bulunur da erkek kardeşleri katili affetmek isterlerse, İazlar buna engel olabilirler ve kısasın uygulanmasını sağlayabilirler.
19- Kızlar katili affeder, ama erkek kardeşler kısas isterlerse, erkek kardeşlerin talebi dikkate alınır kısas uygulanır. Bu İmam Mâlik'in kavlidir. [116]

Kısasın Sübutu Ya Katilin İkrarı Veyahut İki Adamın Şehadetiyle Gerçekleşir

İslâm hukukunda suç ve ceza hususunda suçlunun suçunu ikrar etmesi yeterli kabul edilir. Suç zanlısı suçunu ikrar ve itiraf etmediği taktirde olayı gören iki şahide ihtiyaç vardır. Aksi halde suç sabit olmaz.
Ancak şahitlerin ikisinin de erkek olması şart mıdır, yoksa bir erkek iki kadın da olabilir mi? Mesele mezhepler arasında ihtilaflıdır. [117]

İlgili Hadisler

Râfi' b. Hadîc'den (veya Hudayc) yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Ansardan bir adam Hayber'de maktul (öldürülmüş) olarak bulundu. Bunun üzerine o nun velîleri toplanıp Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize geldiler ve durumu haber verdiler. Peygamber (s.a.v.) onlara: "Arkadaşınızın öldürülmesine şehadette bulunacak iki şahit size gerekir" buyurdu. Onlar da: "Ya Resûlallah! Orada müslümanlardan hiçbir kimse yoktur. Orada olanlar yahudilerdir ki bundan daha büyük suç işlemeye cesaret ederler" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz onlara: "Öyle ise siz oradaki yahudilerden elli kişi seÇip onlara yemin ettirin" buyurdu. Onlar da "Biz o yahu-dilerin yeminine razı olmayız" deyince Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz öldürülen o adamın diyetini beytülmaldan yüz deve vererek karşıladı. [118]
Ebû Dâvud değişik lafızlarla ve az farklı cümlelerle rivayet etmiş bulunuyor. Birinci rivayette öldürülen zatın Sehi olduğu ve ona bedel Resûlüllah'm zekât develerinden yüz tane diyet olarak verdiği belirtilmektedir.
Diğer rivayetleri ise tahlil kısmında açıklamış bulunuyoruz...
Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, İbn Muhayyesete el-Asğar Hayber kapılarında maktul olarak bulundu. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz "onu kimin öldürdüğüne dair iki şahit ikame edin, ben de katili boynuna ip bağlı olduğu halde size teslimini sağlayayım" buyurdu. Onlar da: "Ya Resûlallah! Biz nereden iki şahit bulup ikame edebiliriz" diyerek şahitlerinin bulunmadığını beyan ettiler. Sedece Hayber'in kapılarında maktul olarak rastlandı. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) onlara: "Kasamet cihetiyle onlardan elli kişiye yemin edersin" buyurdu. O da: "Ya Resûlallah! bilmediğim bir şeye karşı nasıl yemin edebilirim" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Sen yahudilerden elli kişinin kasamet cihetiyle yemin etmesini talep et" diye buyurdu. Adam, "Ya Resûlallah! Nasıl yemin etmelerini isteyelim ki onlar yahu-diler" dedi. Bunun üzerine Resûlüllah maktulün diyetini onlar üzerine taksim etti ve yarısını da kendisi karşılamak suretiyle onlara yardımcı destek oldu. [119]

Mezheb İmamlarının İstidlalleri

a) Hanefilere göre, katlin isbatı için ya suç zanlısının ikrar ve itirafı, ya iki şahidin şehadette bulunması gerekir. Aksi halde suç sabit olmaz ve zanlı serbest bırakılır.
Vârislerden biri babalarının katilinin kim olduğuna dair açık bir delil ve belge ortaya korken vârislerden biri hazır olmadığı için onun gelmesi beklenir ve o geldikten sonra hüccet yeniden ikisinden de istenir. İkisi ortaya koydukları hüccetle katilin babalarını kasden bilerek öldürdüğünü isbat edince kısas gerekir. Ancak hazır olmayan vâris lönünceye kadar birinci varisin ortaya koyduğu hüccete istinaden katil lapsedilir. Bu, îmam Ebû Hanîfe'ye göredir. İmameyn'e göre, hazır ol-nayan vâris gelince artık hüccet iade edilemez, o hüccete dayanılarak sısasen öldürülmesi gerekli olur.
Katil, hazır olmayan vârisin kendisini affettiğine dair bir delil ve belge ortaya koyduğu taktirde -hazır olan vâris de o hazır olmayan vârisin hasmı ise kaved (kısas) düşer ve diyet gerekir.
Katle şahit olanların ifadesi birbirini tutmaz, zaman veya mekân veyahut suç aleti hakkında farklı bilgi verirlerse veya şahitlerden biri "neden öldürüldüğünü bilmiyorum" derse ikisinin de şahitliği hükümsüz kalır. Zira öldürme tekerrür etmiyeceğine göre, bir yerde .işlenen öldürme cinayeti, aynen başka bir yerde işlenmiş gibi olur ki bu ımümkün değildir.
Böylece katile ilgili şehadette iki şahidin ifadesinin aynı olması, zaman, mekân ve alet üzerinde ittifak halinde bulunmaları şarttır.
Maktulü (a) öldürdü diye iki kişi şehadette bulunur, başka iki kişi de onu (a) değil (b) öldürdü diye şehadette bulunur ve maktulün velîsi' de (a) ile (b) nin öldürdüklerini iddia ederse her iki şahitlik de hükümsüz kalır. [120]
b) Şâfiîlere göre, kısası gerektiren hüküm ancak katilin ikrarı veya âdil iki erkeğin şehadetiyle gerçekleşebilir. Diyet ise ya ikrarla veyahut iki erkek veya bir erkek iki kadının şahitliğiyle sübut bulup hükme bağlanır.
Şahidin olayın meydana geldiği yeri ve mesafe olarak miktarını beyân etnjesi gerekir.
İki adam diğer iki adam aleyhine şehadette bulunup maktulün o iki kişi tarafından öldürüldüğünü beyân eder, aleyhlerine şehadette bulunan iki.|kişi de şahitlikte bulunan o iki kişinin katil olduklarına dair şehadetteijbulunurlarsa, maktulün velisi ilk o iki kişiyi tasdik ederse onlar hakkında kısas hükmü gerçekleşir. Onları değil diğer iki kişiyi tasdik eder veya hepsini tasdik eder- veyahut hepsini yalanlarsa şahitlik hükümsüz kalır.
Şahitljer zaman, mekân, suç aleti ve öldürme şekli üzerinde ihtilâf eder, ifadeleri birbirini tutmazsa, şahitlikleri hükümsüz kalır. [121]
Kısasın ikrar ile sübutu ve bununla ilgili hadisler.
Vâil b. Hücr (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimizle beraber oturuyordum. Derken bir adam başka bir adamı boynuna taktığı enlice urganla çekip getirdi ve şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Bu adam bediim kardeşimi öldürdü." Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz boynuna enlice urgan takılan adama sordu: "Bunun kardeşini öldürdün mü?" Onu çekip getiren adam hemen söze karıştı ve şöyle dedi: "Eğer Öldürdüğünü itiraf ötmezse, ona karşı beyyin ikame ederim!..." Bunun üzerine o adam: "Evet öldürdüm" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Nasıl Öldürdün?" diye sorunca o şu cevabı verdi: "Benle o, ikimiz bir ağaçtan odun ediniyorduk. Derken sövdü, bana ağır sözler söyledi, o kadar ki beni öfkelendirdi ve ben de balta ile başının bir tarafına vurup Öldürdüm." Peygamber (s.a.v.) ona: "Kendini (kısastan kurtarman) için ona vereceğin bir şeyin var mı?" diye sorunca o şu cevabı verdi: "Benim şu üzerimdeki elbisemle elimdeki baltamdan başka bir malım yoktur". Peygamber (s.a.v.) ona: "Bir baksan ya senin kavmin seni satın alırlar" buyurdu. O da: "Kavmime göre ben verecekleri inaldan daha değersizim" diye cevap verince, Resûlüllah (s.a.v,) onun boynuna takılı olan enlice urganı fırlattı ve onu getirene: "İşte sen ve arkadaşın!... diyerek (nasıl karar vereceğini ona bıraktı). Adam da onu çekip aldı ve arkasını dönüp gidince
Peygamber (s.a.v.) eğer onu öldürecek olursa, o da onun gibi olur..." buyurdu. Bunun üzerine adam geri döndü ve şöyle dedi: "Ya Resûlallahî Sizin (eğer onu öldürürse onun gibi olur) buyurduğunuz bana haber verildi. Ben onu sizin eniriniz üzerine tuttum!... Peygamber (s.a.v.) ona: "Sen istemez misin bu adam hem senin, hem de arkadaşın (kardeşin) in günahını yüklensin?" diye sordu.
Bunun üzerine adam: "Ey Allah'ın Peygamberi!... (Râvî diyor ki adamın evet dediğini sanıyorum). Ve adam "Bu böyledir" dedi elindeki urganı attı ve katili serbest bıraktı. [122]
Diğer bir rivayette ise olay şu lafızlarla nakledilmiştir:
"Bir adam bir Habeşli'yi alıp Peygamber (s.a.v.) Efendimize getirdi ve şöyle dedi: "Doğrusu bu benim kardeşimi öldürdü..." Peygamber (s.a.v*) ona: "Onu nasıl öldürdün?" diye sordu. O da: "Başına balta ile vurdum, öldürmek istemiyordum (ama öldü)" diyerek cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) onun diyetini ödeyecek kadar malın var mıdır?" diye sordu. Adam: "Hayır, yoktur" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Ne dersin seni göndersem de insanlardan isteyip diyetini toplasan..," diye sordu. O şu cevabı verdi: "Hayır olmaz..." Peygamber (s.a.v.) ona: "Senin efendilerin sana onun diyetini verseler ya" buyurdu. O yine "Hayır, o da olmaz..." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onu getiren adama: "Al bunu götür" buyurdu. Adam da onu öldürmek üzere alıp dışarı çıktı. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Eğer onu öldürecek olursa onun gibi olur" buyurdu. Bu söz o adama ulaşınca (geri dönüp geldi) ve "İşte öldürmek istediğim adam. Onun hakkında dilediğinizi emrediniz" dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.): "Onu bırak da hem Öldürdüğü adamın, hem de kendi günahını yüklensin de cehennem ehlinden olsun..." buyurdu. [123]
Her iki hadîs de -şartlar ve ortam elverdiği taktirde- katil ve caniyi bağışlamanın çok güzel bir haslet olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu affetme yetkisi münhasıran

öldürülenin vârislerine, velîlerine aittir. Devlet başkanının veya şûra'nın böyle bir yetkisi yoktur. [124]

Tahliller

720 no'lu Râfi* hadîsinin ricali rical-i sahihtir. Ancak Hasan b. Ali b. Râşid üzerinde durulmuşsa da ilim adamlarının çoğuna göre, sika olduğu belirlenmiştir. [125]
Ebû Dâvud bu hadîs hakkında bir görüş beyan etmemiştir. Bu da hadîsin sahîh olduğunu göstermektedir. Böylece katili meçhul olan öldürme olayında önce iki erkek şahidin kim tarafından öldürüldüğüne dair ittifak halinde şehadette bulunmaları gerekiyor. Tek şahitle suçun sübut bulmayacağı dolaylı şekilde anlatılmış oluyor. Sonra da maktulün ölü olarak bulunduğu semt halkından elli kadarının katilin kim olduğunu bilmediklerine dair yemin ettirilmeleri söz konusudur ki bu kasame hükmüne girmektedir.
Faili meçhul öldürülme olayının yahudilerin eyleştiği bölgede cereyan etmesi kasamenin uygulanmasını zorlaştırdığından ve esasen yahudilerin yeminlerine itiber edilmeyeceğine göre, diyet askıda kalmasın diye Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zekât develerinden yüz tane vermiştir. Ancak bu bir istisna mı teşkil eder, yoksa cari bir hüküm ve kıstas olarak devam mı etmektedir? İlim adamlarının görüş ve yorumları farklıdır. Bunları kasame faslında açıklamış bulunuyoruz.
721 no'lu Amr hadîsini Hafiz Ibn Hacer el-Feth'de has enlemiştir.
Böylece kasame dışında her iki hadîs ayrıca kati olayının ancak iki şahitle sübut bulacağına delalet etmektedir. Tabii katil bizzat suçunu ikrar ve itiraf edecek olursa, o taktirde iki şahide gerek kalmaz.
Her iki hadîste iki şahidden söz edilirken ifade tarzından şahitlerin erkek olması anlaşılıyor. O bakımdan kadınlardan da bu konuda şahitliğin kabulünün caiz olup olmadığı üzerinde ilim adamlarının farklı görüş ve ictihadları ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, bir erkek, iki kadın bu hususta şahit olma bakımdan yeterli olur mu? Evzâî ve Zühri'ye göre, bu da emval gibidir, iki erkek olabileceği gibi, bir erkek iki kadın da olabilir.
Şafiî mezhebine göre, mal ve akidlerde ya iki erkek, veyahut bir erkek iki kadının şahitliği yeterlidir. Ama ukûbatta, yani had ve kısas hususunda mutlaka iki şahidin de erkek olması şarttır.
İmam Nevevî Minhac'da malî haklarda bir erkek iki kadın şahit olarak yeterlidir; ama ukubet konusunda -ki daha çok erkeklerin muttali olduğu meselelerde, meselâ nikâh, talâk, ric'a, İslâm'a girme, riddet (İslâm'dan çıkma), cerh ve ta'dîl, ölüm ve i'sar, vekâlet ve vasaya, şehadet üzerine şehadette- mutlaka iki şahidin de erkek omlası gerekir demiştir.
Bir erkek iki kadın şahitliği caiz ve yeterlidir diyenler şu âyetin umumuna dayanıp istidlalde bulunmuşlardır: "ve erkeklerinizden iki de şahit tutun. Eğer ikisi de erkek olarak bulunamıyorsa, o taktirde şahitlerden razı olacağınız bir erkek, biri unutunca diğerinin ona hatırlatması için iki kadın tutun..." [126]
Had ve kısasda kadınların şahitliğinin kabul edilmiyeceğini savunanlar ise daha çok İmam Mâlik'in Zührf den yaptığı şu görüşe dayanmaktadırlar: "Sünnetin ortaya koyduğu kıstas odur ki, hudud, nikâh ve talâkda kadınların şahitliği caiz değildir."
Ancak bunu Zühri'den rivayet edenler zincirinden Haccac b. Ertat bulunuyor ki bu zat zayıftır. Aynı zamanda rivayet murseldir. Böyle bir rivayet ihticaca salih sayılmaz.
Konuyu oluşturan iki hadîsten ise, bir erkekle birlikte iki kadının şahitliğinin kabul edilmeyeceğine delâlet eden kesin bir beyân mevcut değildir.
722 no'lu Vâil hadîsinin sahîh olduğu söylenir. Ancak hadîsin delâletinden bir takım müşkiller ortaya çıkmaktadır: Katil suçunu ikrar ve itiraf ederken öldürmek kaseliyle baltayı vurmadığını beyân etmiştir. Peygamber (s.a.v.) onun bu iddiasını yeterli görüp kısas hükmüne başvurmayarak diyet ödemesini emretmiştir. Böylece şibh-i amd ihtimalinin kuvvetli olduğu anlaşılıyor. Sonra da adam diyet vere-miyeceğini bildirince, bu defa Efendimiz, maktulün velîsine onu götürüp kısas uygulamasını emrediyor. Bu da katlin şibh-i amd değil doğrudan katl-i amd olduğuna delâlet etmektedir.
Bu ve benzeri müşkilleri çözmek gerekir. Kanaatimce Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz katlin amden işlendiğini biliyordu, ancak maktulün velîsine te'sir edip kısastan vazgeçireceğini umarak diyet teklif etmiştir. Adam diyet verecek durumda olmadığından, efendilerinin de bu diyeti ödemeyeceklerini bildiğinden diyete hayır demiştir. Bunun üzerine Efendimiz kısasın ulgulanmasını uygun görmüştür. Ancak bu kısas kim tarafından yerine getirilecekti? Hadîsin zahirinden, maktulün velîsinin bizzat onu yerine getireceği anlaşılıyor. Diğer bir ihtimal, bu gibi olaylarda daha önce Resûlüllah kimleri görevlendirümişse, "al götür..." buyurunca onlara götürülmesini kasdetmiş olabilir.
Diğer bir husus da, maktulün velî ve vârislerinden sadece biri kısas veya diyete karar verebiliyordu. Bu, ya maktulün kardeşinden başka velîsinin olmadığına veyahut bir tek velînin bu hakkı hepsi adına kullanma yetkisinin bulunduğuna delâlet etmektedir.. Nitekim harbîlerden birinin bir müslümana sığınıp einan dilemesi ve o müslümamn ona eman vermesiyle bütün, müslümanların eman vermiş sayılması bir kural olarak bilinmektedir. Bu olay da ona benzer bir hüküm taşır denilebilir.
Aynı zamanda maktulün velîsi kısastan vazgeçip af yetkisini kullanırken isterse katili büsbütün affedip diyetten de vazgeçebilir. Nitekim yukarıdaki hadîsler de buna açık delâlet vardır. [127]

Çıkarılan Hükümler

1- Katlin isbatı için ya katilin ikrar ve itiraf etmesi veyahut olaya şahit olan iki adamın şehadette bulunması gerekir.
2- Suç isbat edilinceye kadar suç zanlısı suçsuz kabul edilir. Zira beraet-i zimmet asıldır.
3- Katil, hazır olmayan vârisin kendisini affettiğini bir belgeyle isbat ederse hazır olan vârisin kısas talebi reddedilir ve diyet ödeme cihetine gidilir.
4- Öldürme olayına şahit olan iki adamın zaman, mekan ve alet bakımından ifadelerinin birbirini tutması şarttır. Aksi halde şahitlikleri kabul edilmez.
5- Şahitlerden biri "neden ne ile Öldürdüğünü bilmiyorum" derse, ikisinin de şahitliği hükümsüz kalır.
6- Maktulü (a) Öldürdü diye iki kişi, (b) öldürdü diye de başka iki kişi şahitlikte bulunur ve maktulün velişî de her iki kişinin kısasen öldürülmesini talep ederse, şahitlikler hükümsüz kalır ve kısas hükmü düşer.
7- İki erkek şahit bulunmadığı taktirde bir erkek iki kadın şahit olarak dinlenir. Bu, Hanefîlere göredir.
8- Şâfnlere göre, her iki şahidin erkek-olması şarttır.
9- İki adam diğer iki adamın katil olduklarına, o diğer iki adamın da bunların katil olduklarına dair birbirlerinin aleyhine şahitlik yaparlar ve maktulün velisi ise ilk iki kişinin şahitliğini tasdik ve kabul ederse o diğer iki kişi hakkında kısas hükmü gerçekleşir.
10- Maktulün velisi ilk iki kişiyi değil son iki işiyi veyahut hepsini tasdik ederse hepsinin şahitliği hükümsüz kalır.
11- Maktulün velisinin katili kısas hususunda affetmesi çok güzel bir haslettir.
12- Veli hiçbir zaman affetmeye zorlanamaz. Hür iradesine bırakılır.
13- Veli arzu ettiği taktirde hem kısastan, hem de diyetten vazgeçebilir.
14- Katilin vârisleri, baba tarafından yakınları yoksa, diyet beytülmaldan Ödenebilir mi? Bu mesele diyet bahsinde açıklanmıştır.
15- Diyet için bir süre belirlenir.
16- Velinin kısastan vazgeçip diyet talebinde bulunmasını katıl kabul etmezse kısas uygulanır.
17- O bakımdan İmam Ebû Hanîfe, diyete katilin de rıza göstermesi şarttır demiştir.
18- Faili meçhul öldürme olayında kasame cihetine gidilir.
19- Kasame hükmü toplumda otokontrolü sağlar ve katillerin himaye görmesine imkân vermez.
20- Şâfiîlere göre, mal ve akidlerde ya iki erkek, değilse bir erkek iki kadın şahit olarak dinlenir. Hudûd ve kısas hususunda her iki şahidin erkek olması şarttır.
21- Azadlı kölenin diyetinin önemli bir kısmının veya tamamının beytülmaîdan karşılanmasının iki ana sebibi vardır: Birincisi kölenin diyeti ödeyecek akilesi yoktur. İkincisi ise, kısasa dönülmesi için diyet beytülmaîdan karşılanmış ve böylece kan pahası yerde kalmamıştır.
22- Aynı zamanda bu uygulamayla kan gütme davasının hortlamasına imkân verilmemiştir. [128]

Kasame

Kasame yemin ve yemin ettirme anlamına gelen hukukî bir terim-der. Bir mahalle veya semt veyahut bir köyde faili meçhul bir öldürme olayından dolayı o mahalle veya semet veyahut köyden maktulün katilinin kim olduğu sorulur. Olumlu cevap alınmadığında aralarından elli kişi seçilerek "onu öldürmediklerine ve katilini de bilmediklerine dair yemin ettirilir. Hepsi yemin edince maktulün diyeti o mahalle veya o semtte sakin olanlara ödettirilir.
Bu tür Öldürme olaylarında kasame cihetine gidilmesinin birçok sebep ve hikmetleri vardır. Onları kısaca şöyle maddeleştirip özetliyebiliriz:
a) Katilin tesbitini kolaylaştırmak,
b) Dökülen kanın yerde kalmamasını ve kan gütme dâvasının hortlamamasmı sağlamak,
c) Toplumu suçlular hakkında uyanık ve duyarlı kılmak, otokontrolü gerçekleştirmek,
d) Olaya şahit olanları şahitliğe bir bakıma mecbur tutmak,
e) Haksız yere insan öldürmenin affedilir bir suç olmadığını herkesi inandırmak ve bu konuda İslâm'ın müsamaha göstermiyeceğini kesin biçimde göstermek ... [129]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Seleme' b. Abdirrahman'dan ve Süleyman b. Yesar'dan, o da ashab-ı kiramdan bir adamdan rivayet etmiştir: "Şüphesiz ki Peygamber (s.a.v.) Efendimiz kasameyi cahiliye

devrinden sürüp gelen hal (uygulama) üzerine (bazı istisna ve düzenlemelerle) takrir edip benimsemiştir." [130]
Sehl b. Ebl Hesmete'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Abdullajn b. Sehl ile Muhayyise b. Mes'ûd Hayber'e gittiler ki o günlerde hayber halkıyla sulh anlaşması yapılmış bulunuyordu... Bu iki arkadaş bir süre birbirlerinden ayrıldılar. Derken Muhayyise (bir süre sonraX döndüğünde Abdullah b. Sehl'i kanına bulanmış bir halde öldürülmüş olarak buldu. Onu orada defnettikten sonra Medine'ye döndü. Bunun üzerine Abdurrah-man b. Sehl, Muhayyise ve" Huveyyise b. Mes'ud Peygamber (s.a.v.) Efendimize başvurdular. Önce Abdurrahman konuşmak istedi. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz "Yaşı büyük, büyük olan konuşsun!..." diyerek uyarıda bulundu. Zira Abdur-rahman o toplulukta en rahat konuşabilen bir kişi idi. Emr-i Rasûl üzerine |o sustu ve diğer iki kişi konuştu. Peygamber (s.a.v,) onlara: "Yemin edip katilinizden (veya Öldürülen arkadaşınızın adına) -kısas veya diyet hakkına müstehik olmak ister misiniz-" diye sordu. Onlar da: "Nasıl yemin ederiz ki biz ne olaya şahit olduk, ne de-gödük" diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "O halde yahudiler elli yemin edip sizi yeminden kurtarıp kenâilerini cinayetten kurtarıp uzak tutabilirler" buyurdu. Onlar: "Biz kâfir bir kavmin yeminlerini nasıl tutup alabiliriz" idiye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) onlarmidiyetini yanından (beytülmaldan) karşıladı." [131]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmektedir:
"ResûlüÎlah (s.a.v.) Efendimiz: Sizden elli kişi, yahudi-lerdenibir adamın katil olduğuna yemin eder de o kişi olduğu gibi size teslim edilir..." diye teklifte bulundu. Onlar da: "Şahid olmadığımız bîr durum, nasıl yemin edebiliriz?" diye cevap verdiler. Efendimiz onlara: "O halde yahudilerden elli kişi yemin. eder de; sizin (kati isnadınızdan) kendilerim berî (uzak) tutarlar (ne dersiniz?)" diye sordu. Onlar: "Ya Resûlallah! Yahudiler kâfir bir kavimdirler..." diye cevap verdiler. [132]
Başka bir rivayette ise hadîs şu lafızlarla rivayet edilmiştir;
"ResûlüÎlah (s.a.v.) Efendimiz onlara: "Katilin adını belirlersiniz, sonra da onun katil olduğuna dair elli yeminde bulunursunuz. Sonra da onu size teslim ederiz" buyurdu.
Diğer bir lafızla da şöyle denilmiştir: "Beyyine getirirsiniz, kâtil'in kim olduğunu o beyyine ile isbatlarsınız" buyurdu. Onlar da: "Bizim beyyinemiz yoktur" diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v.) bu defa onlara: "O halde yahudiler (berî olduklarına dair) yemin ederler..." buyurdu. Onlar da: "Biz yahudilerin yeminine razı olmayız" dediler. Bunun üzerine ResûlüÎlah (s.a.v.) Efendimiz onun kanının heder olmasına gönlü razı olmadı ve diyet olarak zekât develerinden yüz tane verdi." [133]

Müctehidlerin Görüş, İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, kasame, bir mahalle, semt veya köyde öldürülmüş bir kişiye rastlanır da faili meçhul olursa, o taktirde o mahalle veyahut semt veyahut köy halkından elli tane seçilerek onu Öldürmediğine ve öldüren kimseyi de bilmediğine dair bir bir Allah ile yemin etmesidir. Elli kişi bulunmadığı taktirde mevcut kişilere elliyi dolduruncaya kadar tekrar tekrar yemin ettirilir. Yemin ettirilen kişilerin ise ergen, aklı başında ve hür olması şarttır.
Bulunan maktulün de vücudunda silah veya öldürücü bir aletin izinin olması veyahut boğulduğunu gösteren "boğazında bir belirtinin gözükmesi gerekir. Kısacası bir tarafından öldürüldüğünü gösteren birtakım alâmetlerin, izlerin bulunması söz konusudur.
Öldürülen kişinin velîsi o semt veya mahalle halkının onu öldürdüğünü iddia eder ve fakat bunu isbat edecek beyyine getiremezse, o taktirde o semt veya mahalle halkından belirtilen evsafta elli kişiye Allah adına yemin ettirilir. Hiç kimse Öldürmeyi kabul etmez ve öldürmediğine, Öldüren kimseyi de bilmediğine dair yemin ederse o taktirde kısas uygulanmaz diyet alınır.
Bunun gibi üzerinde darp izi veya boğma belirtisi bulunan hilkati tam bir ceninden dolayı da aynı işleme baş vurulur.
Sözü edilen elli veya daha az kişiden biri yemin etmekten kaçınırsa, yemin edinceye kadar hapsedilir.
Öldürülünen velisi o semtin veya mahallenin halkı değil de onlardan başkasının öldürdüğünü iddia ederse artık onlardan kasame hükmü düşer, yani uygulanmaz. O semt veya mahalle halkının da öldürülen kişinin başkaları tarafından öldürüldüğüne dair şehadette bulun-imaları kabul edilmez. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre şahitlikleri kabul edilir. Zira velînin onların onu öldürmediğine başka-i larmm bu fiili eşlediğine dair iddiası o mahalle veya semt halkını berî kılıp temize çıkarmış oluyor. O bakımdan şahitliklerine itibar edilir.
Kasame hususunda çocuk, deli, köle ve kadın yemin ettirilmez. Bir semt veya-mahalle veyahut köyde öldürülmüş olan kişinin gövdesinin yarısından fazlasına veya yarısıyla birlikte başına rastlanırsa, kasame uygulanır. Gövdesinin az bir kısmına veya eline, ayağına, sadece başına rastlanırsa kasame uygulanmaz.
Maktulün bir hayvan üzerine bağlanıp bir adam tarafından bir tarafa çekip götürüldüğü görüldüğünde, kısas uygulanmaz, ancak diyet uygulanır ve hayvanı sürüp götüren adamın akilesinden alınır.
Hayvanı birkaç kişi sürüp götürüyorsa, artık diyet onlara gerekir, yani kaç kişüerse, diyet onlara eşit şekilde taksimen ödetilir.
Adam kendi evinde öldürülmüş bir halde bulunursa, onun. diyeti akilesi tarafından karşılanır. îmameyn.e göre birşey gerekmez.
Maktul bir adamın evinde bulunursa, ona kasame, akilesi üzerine de diyet gerekir.
Kasame sadece mülk sahipleri üzerine gerekir. Kiracılar ve misafirlere gerekmez. İmam Ebû Yusuf a göre, hem mülk sahiplerine, hem de kiracılara gerekir.
Maktul bir gemide bulunursa, kasame gemidekiler üzerine gerekir. Bir semtin cami veya mescidinde rastlanırsa, o semt veya mahalle üzerine gerekir. [134]
Böylece Hanefî fukahası kasame konusunu hadîslerin ve uygulamaların ışığı altında inceleyip yukarıdaki hükümleri ortaya çıkarmışlar ve şüpheleri giderecek ölçüde bir açıklık getirmişlerdir.
b) Şâfiîlere göre, kasame, katilin velîleri üzerine taksim edilen yeminden ibarettir. Ancak bunun birtakım şartları vardır:
1. Maktulün velîsi katilin kim olduğunu iddia ettiğinde kati cinayetini kasden mi, hatâen mi, tek başına mı, yoksa birkaç kişiyle müşterek mi yaptıklarını açıklayıp detaylı bilgi vermesi şarttır.
2. Sadece "kardeşimin katili falandır" diye iddia eder, ama bir açıklama getiremezse, hâkim müddea aleyhi çağırıp nasıl ne maksatla öldürdüğünü sorar ve açıklamasını ister.
3. Kimin öldürdüğünü ismen belirlemesi şarttır. Sadece "bunlardan biri Öldürdü" demesi yeterli değildir. Bu durumda o topluluk müddeinin iddiasını red ve inkâr ederlerse o takdirde en sahîh kavle göre, hâkim onlara yemin ettirir.
4. Müddei olan (hak iddia eden) velinin akıl ve baliğ olması şarttır! O bakımdan çocuk ve delinin iddiası dinlenmez.
Veli, bir şahsın yalnız başına öldürdüğünü iddia ettikten sonra bir başkasının öldürdüğünü iddiaya başlarsa artık onun iddiası dinlenmez. Ayni şekilde veli önce belirlediği şahsın kendi kardeşini kasden bilerek öldürdüğünü iddia eder ve arkasından hataen öldürdüğünü veya Ölümüne sebep- olduğunu söylerse iddiası dinlenmez. Ancak bu durumda dâvanın aslı düşmez.
Kasame ancak bir semt veya mahallede öldürülmüş olduğuna dair birtakım alâmetlerin mevcudiyetiyle sabit olur. Zira bu hususta alâmet müddeinin (hak iddia edenin) doğruluğuna delâlet teşkil eder. Meselâ öldürülene düşman oldukları bilinen bir mahalle, veya kasabanın bir semtinde rastlanması veya maktul bulunduğunda çevresinden bir cemaatin ayrılıp uzaklaştıkları görülmesi birer alâmettir. Aynı zamanda âdil bir adamın şehadeti de bir alâmet sayılır. Aynı zamanda kölelerin ve kadınların da şehadeti birer alâmet olarak dikkate alınır. Bunun gibi fasıkların, çocukların ve kâfirlerin de bu hususta sözleri birer alâmet sayılır.
Bir alâmet görüldüğü halde maktulün kızlarından biri "babamı falan kişi öldürdü" diye iddia eder, diğer kızı ise onu yalanlarsa, alâmet hükümsüz kalır.
Bir organın kesilmesi veya malın itlafından dolayı kasame hükmü uygulanmaz.
Müddei (hak iddia eden) iddiasını ortaya atınca, başka bir heyyine ortaya koyamadığı takdirde elli defa yemin eder. Bu yeminlerin fasılasız yapılması şart değildir. Yemin ederken bayılır veya cinnet getirirse, kendine gelince kaldığı yerden devam eder. Adam yemini tamamlamadan ölürse kalanını vârisleri tamamlamaz. En sahîh kavi de budur. Ama maktulün birden fazla vârisi bulunursa, o elli yemin irs hükmüne ve kuralına göre onlar arasında taksim edilir, her biri kendine düşen sayı nisbetinde yemin eder. Biri yemin etmeden kaçınırsa, diğeri tamamlar.
Varislerden biri veya birkaçı hazır olmazsa, hazır olan payı nisbetinde yemin eder. Hazır olmayanlar adına da yemin ettirilir. Bundan kaçındığı takdirde hazır olmayanların gelmesi beklenir. [135]
c) Hanbelîlere göre de kasame, kati davasında mükerrer yemine delâlet eden bir terimdir.
Bir yer, bir semt veya mahallede ölmüş halde olan bir adama rastlandığında onun velîsi veya velîleri, aralarında düşmanlık bulunmayan ve ölü olarak bulunan kişi üzerinde öldürüldüğüne dair bir belirtiye de tesadüf edilmeyen kimsenin bulunduğu semtin halkı tarafından öldürüldüğünü idda eder ve buna dair beyyİne getiremezse diğer davalar gibi sonuca bağlanır. Ama velî veya velîlerin iddiaları doğrultusunda beyyineleri olursa ona göre hükmedilir. Aksi halde iddiayı reddedene yemin teklif edilir ve berî olduğuna veya olduklarına dair yemin ederlerse dava düşer. İmam mâlik'in de göreş ve içtihadı böyledir. Çünkü islâm hukukunda genel kaidelerden biri de şudur: Beyyine müddeiye (hak iddia edene), yemin de müddea aleyhe (iddia olunana) gerekir. İddia eden velî veya velîler beyyine ortaya koyamadıkları takdirde müddea aleyh olan kimse veya kimselerin yemin etmeleri gerekir. Berî olduklarına dair yemin ederlerse dava düşer, Zira beraet-i zimmet asıldır.
O bakımdan muayyen (belli) olmayan bir suç zanlısı hakkındaki tlava dinlenmez. Suç zanlısının berî olduğu asıldır. Ancak müddei (iddiacı) beyyine, iki şahit getirdiği takdirde suç sübut bulur.
Bunun gibi haklarında dava açılanlar bir semt, bir mahalle halkı ise veya muayyen olmayan biri ise dava dinlenmez. Hatta İmam Ah-med'den yapılan iki rivayetten birine göre, velî kati iddiasında bulunur ve fakat o semt veya mahalle ve toplulukla aralarında bir düşmanlık bulunmaz, ölü olarak bulunan kişi üzerinde de öldürüldüğüne dair bir iz ve alâmete rastlanmazsa, hiçbir hüküm verilmez ve dava kendiliğinden düşer. Diğer rivayete göre, yemin teklîf edilir. İmam Şafiî de aynı görüştedir ve sahîh olan da budur. [136]
Ancak Sehl hadîsi ile Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadîs faili meçhul kati olayında davacı olan velîlerin katili belirleyip onun öldürdüğüne dair yemin etmeleri veyahut elli yemini bulacak şekilde mükerrer yeminde bulunmaları söz konusu edilmektedir. Oysa Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'den gelen sahîh rivayetlerde yeminin müddeiye (iddiacıya) değil müddea aleyhe (iddia olunana) gerekli olduğu kesin bir ifadeyle belirtilmiştir. O bakımdan ilim adamlarının bu mesele hakkında farklı yorum, istidlal ve görüşleri olmuştur.
d) Mâlikîlere göre de bir semt veya mahalle veyahut köyde rastlanan faili meçhul bir öldürme olayından dolayı kasame gerekmez. Onun diyeti ne semt ne de mahalle halkına ödettirilmez. Beytülmaldan karışlanması nakkmda ise, İmam Mâlik'ten açık ve net bir rivayet yapılmamıştır.

Ancak cinayete uğrayan kimse kendisine öfke duyulan biri ip? ve henüz ölmeden önce "benim kanım falanın uhdesindedir" yani falan kişi benim kanımı akıttı derse bundan dolayı kasame gerekir. Ancak İmam Mâlik "Öfke duyulan bir kişi" diye bir tasrihte bulunmamıştır.
Kadın erkek bu hususta eşit olduğu gibi, kasden veya hatâen öldürmek de öyledir. Cinayete uğrayan çocuk ise, onun henüz Ölmeden falan çocuk beni öldürdü demesi yeterli değildir. Kati olayının sübutu için iki âdil şahit gereklidir. [137]

Tahliller ve Rivayetler

729 no'lu Şehî hadîsi sahîh kabul edilmiştir. O bakımdan ilim adamlarından bir kısmı bu rivayetle istidlal etmişlerdir. ."Yemin edip katilinizden veya öldürülen arkadaşınız adına kısas veya diyet hakkına müstehik olmak ister misiniz?" sözü kasame'nin meşruiyetine delâlet etmektedir. Nitekim ashab ve tabiînin cumhuru, Hicaz Küfe ve Şam âlimleri de aynı görüştedirler. Kadı Iyaz'ın tesbiti de bu anlamdadır. O bakımdan kasamenin meşruiyeti hakkında fazla bir ihtilâf yoktur; ihtilâf bazı yorum ve açıklamalarda zuhur etmiştir.
Seleften Ebû Kılâbe, Salim b. Abdillah, Hakem b. Uteybe, Süleyman b. Yesar, İbrahim b. Aliyye, Müslim b. Hâlid ve Ömer b. Ab-dilaziz'e göre kasame şeriat usûlüne uymadığı için sabit sayılmaz. Çünkü İslâm hukukunda vaz'edilen genel kaide ve usûlden biri de "Beyyine müddeiye (iddiacıya), yemin de müddea aleyhe (iddia olunana) gerekir" hadîsidir.
Hem yemin ancak gözle görülen veya o anlamda hissedilip bilmen bir olay hakkında caiz olur. Qözle görülmeyen, kulakla duyulmayan, hissedilmeyen bir olay hakkında yemin caiz değildir. Hem hadîste kasame ile hükmedümemiştir; onun sadece cahiliyye devrine ait bir yöntem olduğu belirtilmiştir.
Bütün bu görüş ve yorumlar, kasame'nin meşru ve sabit olmadığını iddia eden ilim adamlarına aittir. [138]
Kasamenin meşru olduğunu kabul edenler ise, bunun şeriat asıllarından bir asıl olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü bu hususta delil varid olmuştur. Hem kasamenin uygulanması kan dökülmesini Önlemeye, canileri durdurmaya, toplumda otokontrolü sağlamaya yönelik bulunmaktadır. O bakımdan özel bir sünneti, genel anlamda bir sünnetle atmak helâl olmaz. "Yemin müddea aleyhe (iddia olunana) gerekir" kaidesi umum ifade etmektedir. Kasame ise bir özellik taşımakta ve bu kaideye uymamaktadır.
Aynı zamanda Ebû Seleme hadîsi kasame'nin sübutuna delâlet etmektedir.
Bu bapta Ahmed ve Beyhakî'nin Ebû Sâid (r.a.) den yaptıkları bir -rivayet bulunuyor. Meâlen şöyledir: "Resûlüllah (s.a.v.) iki köy arasında katledilmiş bir adama rastladı. Maktulün bulunduğu nokta esas alınarak iM köye olan mesafe zira'la Ölçüldü. Bir köye bir karış daha yakın olduğu tesbit edilince diyeti o yakın olan köy halkına yükletildi..."
Ancak Beyhakî bunu naklettikten sonra diyor ki:"Bu hadîsin rivayetinde Ebû İsrail, Utbe'den rivayetinde teferrüd etmiştir ki bu iki zatm rivâyetiyle ihticac edilmez." Hatta el-Akiylî "bu hadîsin aslı yoktur" demiştir.
Buna-benzer bir rivayeti Abdurrezzak, İbn Ebû Şeybe ve Beyhakî Şa'bî'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Vâdi'a ile Şâkir köyleri veya kabileleri arasında kati edilmiş bir adama rastlandı. Bunun üzerine Qmer b. Hattab (r.a.> maktulün bulunduğu nokta esas alınıp iki kabile arasındaki mesafenin ölçülmesini emretti. Ölçüm neticesinde Vâdi'a kabilesine daha yakın olduğu görüldü. Ömer b. Hattab o kabile halkına elli yemin ettirdi ki her biri Allah'a yenin ederim ki ben öldürmedim ve Öldüreni de bilmiyorum" şeklinde idi... Bunun üzerine Hz. Ömer diyeti onlara yükledi ve onları borçlu kıldı. Bu sebeple onlar: 'Ta Emîre'L-mü'minîn! Ne yeminlerimiz bizim mallarımızı geri çevirebildi, ne de mallarımız bizi yeminden uzak tuttu..." diyerek sızlandılar. Hz. Ömer onlara: "Hak böyledir" diye cevap verdi. [139]
Buna benzer bir rivayeti Dârekutnî ile Beyhakî Sâid b. Müseyyeb'den yapmışlardır. Bunların rivayetinin sonunda Hz. Ömer'in (r.a.) şöyle dediği belirtilmektedir: "Ben ancak Peygamber (s.a.v.) Efendimizin hükmettiğiyle sizin hakkınızda hükmettim..." Ancak Beyhakî bunun Peygamber'e (s.a.v.) refi' edilmesi münkerdir. Rivayet zincirinde Ömer b. Sabîh bulunuyor ki bu zatın metrukü'l-hadis olduğunda âlimlerin ittifakı vardır, demiştir. Zehebî onun maruf olmadığına dikkat çekmiştir. [140]
İmam Şâfiî bu rivayetin tekzîb edilemiyeceğini belirterek Şa'bî'nin Hars el-A'ver'den rivayet ettiğini belirtmiştir.
İmam Mâlik, İmam Şafiî, Abdurrezzak ve Beyhakî ise şu rivayeti tahrîc etmişlerdir: "Süleyman b. Yesar ile Arak b. Mâlik şöyle nakletmiş bulunuyorlar: Benî Sa'd b. Leys kabilesinden bir adam atını ,'toşturu-rken Oüheyne kabilesinden.bir adamın parmağına basmış bulunuyordu ki adam bu yüzden Ölmüş oldu. Bu iddiayla Hz. ÖmerV başvuranlara Ömer (r.a.) şöyle sordu: "Siz bu'yüzden ölmediğine dair elli yemin eder misiniz?" İddiacılar yeminden kaçındılar. Bunun üzerine Hz. Ömer diğer tarafa (yani ölen kişinin kabilesine): "Sizler yemin ediniz..." buyurdu. Onlar da yemin etmek istemediler. Böylece Hz. Ömer (r.a.) diyetin yarısını Benî Sâ'd kabilesine yükledi.
730 dipnotlu hadîste "Sizden elli kişi katilin yahudilerden olduğuna dair yemin eder de o adam size olduğu gibi teslim edilir..." cümlesinden kasamet sebebiyle kısasın uygulanmasının caiz olduğu anlaşılıyor. Nitekim Zührî, Rübeyyi'a, Ebû Zennad, Mâlik,, Leys, Evzaî ye Şâfiî de aynı görüştedirler. İki rivayetten birine göre İmam Ahmed, İshak, Ebû Sevr, Dâvud ve Hicazlıların önemli bir kısmının da kavli budur. Ancak Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, kasame sebebiyle kısas gerekmez. Nitekim Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının da görüş ve icti-hadları bu anlamdadır. Zira bunlara göre vâcib olan yemindir. Semt veya mahalle veyahut köy halkından elli kişinin "Allah'a yemin ederim ki onu ben öldürmedim ve öldüreni de bilmiyorum" demesiyle kasame hükmü gerçekleşir. Müddei üzerine ise yemîn gerekli değildir. Böylece elli kişi belirtilen şekilde yemin edince diyet vâcib olur. Yapılan rivayete göre, Ebû Bekir Cr.a.) ile Ömer (r.a.) zamanında kasame sebebiyle kısas gerekli görülmemiş ve uygulamada kısasa yer verilmemiştir. Zira kasame'den maksat, toplum arasında sağlam bir kontrol mekanizması oluşturmak, canilere fırsat vermemek ve kan akıtılmasını önlemektir.
Abdurrezzak kendi Musannafi'nda diyor ki: "Ubeydullah b. Ömer el-Umerî'ye dedim ki: Resûlüllah'm (s.a.v.) kasame sebebiyle kısas uyguladığını biliyor musun? O bana: "Hayır..." diye cevap verdi. (fYa Ebû Bekir (r.a.) böyle bir uygulamada bulundu mu?" dedim. O yine: "Hayır..." dedi. "Ömer (r.a.) böyle bir uygulamada bulun mu?" O yine: "Hayır..." dedi. Bunun üzerine ona: "Böyle olduğuna göre siz nasıl oluyor da kasame sebebiyle kısasın gereğine yer veriyorsunuz, daha doğrusu buna nasıl cesaret ediyorsunuz?" dedim. Bunun üzerine susup cevap vermedi.
İmam Mâlik ile İmam Ahmed'den meşhur olan rivayete göre, kasame tek bir adam üzerinde uygulanır. [141]
Hayber'de öldürülen müslüman hakkında kasame uygulanmadığı, daha doğrusu uygulanma şart ve ortamları müsait olmadığı için adamın kanı yerde kalmasın ve kan gütme dâvasına kapı açılmasın diye Resûlüllah (s.a.v.) onun diyetini ya zekât develerinden veyahut kendine ait develerden yüz tane ayırarak karşılamıştır.
Bu rivayetle istidlal edenlere göre, zekâtı mesalih-i amme için sar-fetmek caizdir. Cumhur yine bu rivayetlere dayanarak önce davalılara yemin teklif edilir. Yemin ederlerse diyet Ödemelerine hükmedilir.
İmam Şâfiî ile. imam Ahmed cumhurun görüşüne katılarak önce davacılara yemin teklif edilir. Yeminden kaçınırlarsa bu defa davalılara teklif edilir.
Yemin konusunda davacı ile davalıdan kimin yemîn etmesi gerekir? '
Bu hususta şer'î genel kaide ve usûl söz konusudur. Sahîh rivayetlere göre, davacıya beyyine, davalıya yemin düşer... Ancak ka-same meselesinde bunun hilâfına bir ifade yer almaktadır. Amr b. Şuayb'in babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Beyyine müddeiye, yemîn ise müddea aleyhe gerekir." Yani davacıya beyyine, davalıya yemin düşer... [142]
Ebû Seleme b. Abdirrahman ve Süleyman b. Yesar'm ensardan bir adamdan şöyle rivayet ettikleri belirtilmiştir: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz yahudilere dedi ki (yani önce yemîni davalılara teklif etti) " Sizden elli adam yemin eder..." Bunun üzerine Yahudiler yeminden kaçındılar, Peygamber (s.a.v.) bu defa ensara: "Sizler yemîn edin de diyete müstelik olun" buyurdu. Onlar da: "Ya Resûlallah! Gayb üzerine nasıl yemin edelim?" yani görmediğimiz, bilmediğimiz bir olay hakkında nasıl yemîn edebiliriz)" diye cevap verdiler. Böylece Resûlüllah (s.a.v.) maktul yahudilerin yaşadığı bölgede bulunduğu için diyeti onlara yükledi." [143]
Amr b. Şuayb hadîsini aynı zamanda îbn Abdilberr ve Beyhakî Müslim b. Hâlid tarikiyle îbn Cüreyc'den, o da Amr b. Şuayb'den rivayet etmiştir. Buharî'nin de dediği gibi, îbn Cüreyc bu hadîsi Amr b. Şuayb'den işitmemiş tir. Ancak Abdurrezzak tarikiyle Ömer'den murse-len rivayet edilmiştir ki Ömer, Müslim b. Hâlid'den daha çok hıfza sahiptir. Aynı zamanda daha sıka kabul edilir. Buna benzer bir hadîsi de İbn Cüreyc, Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet etmiştir ki îbn Hacer bu rivayetin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.
Ebû Seleme hadîsinin ise zayıf olduğu belirtilmiştir. O bakımdan iltifata pek uygun görülmemiş ve hüccet olarak alınmamıştır. İmam Şafiî'ye: "Bu hadîsi neden dikkate alıp istidlalde bulunmadın?" diye sorulduğunda, o şu cevabı vermiştir: "Bu hadîs murseldir." Yani senedinden bir sahabi düşmüştür.
Böylece hu konuda rivayet edilen hadîslerin bir kısmı zayıftır ve o bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı bu hadîslerle istidlal ve ihti-cacda bulunmamışlardır. [144]

Çıkarılan Hükümler

1. Kasame sünnet ile sabit olmuştur.
2. Faili meçhul bir maktul bir mahalle veya semtte bulunursa, o semt halkından elli kişiye yemin ettirilir.
3. Yemin şekli şöyledir: "Vallahi ben bunu öldürmedim ve öldüreni de bilmiyorum..."
4. Mahalle veya semt halkından elli kişi bulunmazsa, mevcut kişiler elli sayısını doldurmak üzere mükerreren yemîn ederler.
5. Yemin edince, yani katil belli olmayınca kısas uygulanmaz, diyet alınır. Bu ictihad Hanefilere aittir...
6. Ölü olarak bulunan adamın üzerinde öldürüldüğüne dair birtakım iz ve belirtilerin bulunması şarttır. Aksi halde kendi eceliyle öldüğüne hükmedilir ve kaseme cihetine gidilmez.
7. Maktulün velîsi, o semt veya mahalle halkının onu öldürdüğünü iddia derse, beyyine getirmesi gerekir. Getirmediği takdirde semt halkına yemîn teklif edilir.
8. Hilkati tam olup öldürülmüş bulunan bir cenîndeh dolayı da kasame uygulanır. Bu da Ebû Hanîfe'ye göredir.
9. Elli kişiden biri veya birkaçı yeminden kaçınırsa, yemin edinceye kadar hapsedilirler. Bu da Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
10. Maktulün velîsi o semtin değil de başka bir semtin adamlarının öldürdüğünü iddia ederse artık öldürülenin bulunduğu semt halkı hakkında kasame uygulanmaz.
11. Semt halkından çocuklar, kadınlar, deliler ve köleler yemin ettirilmezler.

12. Öldürülmüş olarak rastlanan kişinin en az gövdesinden yarısının veya başıyla birlikte yarısının mevcut olması şarttır. Aksi halde kasame uygulanmaz.
13. Öldürülen kişinin bir hayvana yükletilip bir adam tarafından sürülüp götürüldüğü görüldüğü takdirde kısas uygulanmaz, diyet alınır. O da hayvanı sürüp götürenin akilesinden tazmîn edilir.
14. Hayvanı birkaç kişi sürüp götürüyorsa, diyet onlardan alınır.
15. Adam kendi evinde öldürülür de faili meçhul olursa, diyet onun akilesinden alınır.
16. Kasame sadece mülk sahipleri hakkında kullanılır.
17. Maktul bir gemide bulunursa diyet gemide bulunanlardan alınır.
18. Şâfiüere göre, kasame katilin velileri üzerine taksim edilen yeminle gerçekleşir. Bunun da dört şartı vardır.
19. Maktulün valisi onu bir şahsın yalnız başına öldürdüğünü iddia ettikten sonra başka bir şahsın öldürdüğünü iddiaya kalkışırsa, artık onun iddiası dinlenmez.
20. Şafii'ye göre, köle ve kadınların da şahitliği bu konuda bir alâmet sayılabilir.
21. Organ kesme ve mal itlafından dolayı kasame hükmü uygulanmaz.
22. Müddei (iddiacı) iddiasını ortaya atıp beyyine getiremezse elli defa yemin etmesi gerekir. Bu imam Şafii'nin görüş ve içtihadıdır.
23. Varislerden biri hazır olur, birkaçı hazır olmazsa, hazır olan kendine düşen pay nisbetinde yemin eder.
24. Ölü olarak bulunan adamın bulunduğu semt halkı tarafından öldürüldüğü iddia edilir, ama beyyine getirilmezse diğer davalar gibi sonuca bağlanır. Bu Hanbelîlere göredir.
25. Dava bir semt halkı veya bilinmiyen bir şâhıs aleyhinde ise, ortada beyyine yoksa dava dinlenmez. Bu da Hanbelîlere göredir. Mâlikîler de aynı görüştedirler.
26. Davacıya beyyine gerekir. İddiasını veya suçlamasını isbat için iki âdil şahit getirmesi gerekir.
27. Davacı beyyine getiremediği takdirde dâvâlıya yemin düşer.
28. Davalı yemin edince dava düşer. Zira beraet-i zimmet asıldır.
Kasame konusu ve elli kişinin yemin etmesi hususunda daha çok Hanefîler ve kısmen Şâfiîler bir görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır. Hanbelî ye Mâlikîlere göre elli kişiye yemin teklîf edilmez. [145]

Kısas ve Hudud Harem'de Uygulanır mı?

Mekke harem sınırları içinde enim bir belde ve bölge olarak belirlenmiş bulunuyor..Harem sınırlarına girip sığman tecavüzden korunmuş olur. Kendiliğinden biten ot ve ağaçları kesilmez, av hayvanları avlanmaz.
Bu hüküm kıyamete katar bakidir. Mekke'nin fethinde Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize kısa bir süre için verilen ruhsat dışında hiçbir ve kumandanın, devlet başkanının veya milletin bu hükmü bozmaya yetkisi yoktur.
Ancak Mekke'de harem sınırları dahilinde adam öldüren hakkında kısas, diğer suçlar sebebiyle hadler uygulanır mı? Bu hususta bir yasak söz konusu mudur? [146]

İlgili Hadisler

Encs (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz fetih yılında başında miğfer bulunduğu halde Mekke'ye girdi. Başındaki miğferi çıkardığında biri kendisine gelerek dedi ki: "İbn Hatal Kabe'nin örtüsüne asılıp duruyor." Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Onu öldürünüz!..." buyurdu, [147]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Cenâb-ı Hak kendi peygamberine Mekke'yi fethetmesini sağlayınca, Peygamber (s.a.v.) insanlara hitap etmek üzere kalktı, Allah'a hamd etti ve senada bulundu. Sonra şöyle dedi: Şüphesiz ki Allah filin Mekke'ye girmesine engel oldu. Kendi resulünü ve müslümanlan ise Mekke halkı üzerine musallat kıldı. Şüphesiz ki Mekke benden önce hiç kimseye helâl değildir. Benim için ise gündüzden bir süre helâl kılındı ve benden sonra artık hiç kimseye helâl olmayacaktır. " [148]
Ebû Şurayh el-HuzâVden yapılan rivayete göre, adı geçen, Mekke üzerine asker sevkeden Amr b. Saîd'e şöyle dedi: "Ya emîr! İzin ver de Mekke'nin fethinin ertesi gününde Resûlüllah'ın (s.a.v.) insanlara hitap etmek üzere kalktığını şu iki kulağımla duyduğum, iki gözümle gördüğüm konuşmasını sana anlatayım: Önce Allah'a hamd-u senada bulundu. Sonra şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Mekke'yi Cenâb-ı Hak haram kıldı, insanlar haram kılmadı. Allah'a ve âhiret gününe imân eden hiçbir kişiye bu beldede kan akıtma ve ondaki ağaçları koparıp kesmek helâl olmaz. Eğer bir kimse Resûlüllah'a verilen Mekke'deki savaş ruhsatıyla istidlal edinmek isterse siz ona deyin ki: Cenâb-ı Hak gerçekten Resulüne izin verdi, size izin vermedi. Bana da ancak gündüzden bir saat (bir süre) izin vermiş oldu. Sonra da Mekke'nin hürmeti dünkü hürmeti gibi avdet etti... Artık bu sözlerimi hazır olan olmayana tebliğ edip ulaştırsın..."
Ebû Şurayh'a denildi ki: "Emir Amr sana ne dedi?" O da, Amr bana şöyle dedi: "Bunu (bu hususu) senden daha iyi biliyorum ya Eba Şürayh, şüphesin ki Harem hiçbir âsiyi kendinde korumaz, kandan dolayı kaçan hiç kimseyi, hırsızlık edip hiyânette bulunanı barındırmaz." [149]
îbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Mekke'yi fethettiği gün şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki bu halde, Allah gökleri ve yeri yarattığından beri haram kılınmıştır ve haram olarak' devam etmektedir. O bakımdan bu belde kıyamete kadar Allah'ın hür-metiyle haramdır. Şüphesiz bu beldede savaş benden önce hiç kimseye helâl kılınmadı. Bana da ancak gündüzden bir süre helâl kılındı. Ve bu belde kıyamete kadar Allah'ın hürmetiyle haramdır." [150]
Abdullah b. Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Allah'a karşı en büyük düşman Harem'de adam öldürendir veya katilinden başkasını öldürendir veyahut cahiliye kin ve düşmanlığıyla adam öldürendir." [151]
Bu konuda îbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Babam Ömer'in katilini Harem'de bulmuş olsaydım onu hiciv bile etmezdim." [152]
îbn Abbas (r.a.) da diyor ki: "Had cezası gereken bir adam Harem'e iltica ederse (Harem'de had uygulanmaz) ama Ha-rem'den çıkınca uygulanır." [153]

Tahliller ve Rivayetler

742 no'lu Enes hadîsini cemaat rivayet etmiştir. Sahîh olup istidlale sâlihtir. Önce İslâm'a giren, sonra da azadlısım öldürmesi sebebiyle irtidat eden ve cariyesi Fetane ile arkadaşlarım Peygamber (s.a.v.) aleyhine hicivler söylemesine sevkeden İbn Hatal, Mekke'nin fethinde hakkında verilen ölüm cezasından kurtulmak için Kabe'nin örtüsüne sarılmış bulunuyordu. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e durum arzedi-lince, bu habisin öldürülmesini emretti ve emir yerine getirildi. Zira fetih gününde bir süre harem dahilinde savaşmak ve gerekirse şirret ve İslâm düşmanlarından azılıları öldürmek helâl kılınmıştır. Nitekim af kapsamının dışında onyedi kişi bulunuyordu ve bu Abdullah b. Hatal onlardan biri idi.
743 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi de sahihtir ve istidlale salihtir. Böylece bu hadîse göre Harem sınırları içinde kıyamete kadar savaşmak, kan dökmek haram kılınmıştır. Hiç kimseye helâl kılınmamıştır. Ancak Mekke'nin fethinde gündüzden bir süre için Resû-lüllah'a (s.a.v.) helâl kılınmıştır. Ondan sonra artık hiç kimseye helâl kılınmayacaklar. Bu hüküm, tahrim hükmü kıyamete kadar bakidir.
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Harem'in kutsiyyetinden ve hürmetinden söz ederken Mekke'ye girip Kabe'yi yerle bir edip haccetmek isteyenlerin yüzünü San'a'da yapılan mabede çevirmek isteyen Ebrehe ve fil ordusundan söz etmektedir. Cenâb-ı Hak fili Mekke'ye girmekten alıkoydu ve sonra da Ebrehe ordusunu Ebabil kuşlarının attığı kuru balçıklarla helak etti. Bu olay da Mekke'nin ve Kabe'nin ilâhî hürmet ve siyaneti% (korunması) altında bulunduğuna bir başka delil olarak gösterilebilir.
744 no'lu Ebû Şürayh hadîsi de Mekke'de savaşıp kan dökmenin, kendiliğinden yetişen ağaçların kesilmesinin, diğer ot ve bitkilerin koparılmasının haram olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca Hz. Peygam-ber'den sonra, Mekke'nin fethinde ona verilen ruhsatla istidlal edemeyeceği belirtilmekte ve sadace kısa bir süre için orada savaşmanın ve yola gelmez bazı azgınların öldürülmesinin helâl kılındığı bildirilmektedir.
O halde adam öldürüp Harem dahiline girip sığınan Harem'de kısasen öldürmese bile Harem dışına çıkartılıp kısas hükmü yerine getirilir.
Ebû Şurayh hadîsini aynı zamanda DârekutnÎ, Taberanî ve Hâkim tahrîc etmişlerdir. Ayrıca Hâkim ve Beyhakî bu mânada bir diğer hadîsi Hz. Aişe (r.a.) dan rivayet etmişlerdir.
Bu anlamda bir diğer hadîsi Ömer b, Şeybe, Atâ b. Yezîd'den rivayet etmiştir ki, Atâ şöyle demiştir: "Fetih gazvesinde bir adam Müzdelife'de öldürülmüştü. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah'a karşı haddini aşıp günah işlemekte, zulüm ve haksızlığı irtikâb etmekte şu üç kimseden daha mütecaviz ve âsi kimse bilmiyorum: harem dahilinde adam öldüren, Harem dahilinde katilden başkasını öldüren ve bir de cahiliyye kin ve intikamıyla adam Öldüren..."
Harem dahilinde adam öldürmenin, kan gütme davasını sürdürmenin kesinlikle haram ve yasak olduğu bu konudaki hadîslerin zahirî delâletinden anlaşılmaktadır. Ancak bu yasak ve tahrîm hükmü kısası gerektiren kati olaylarına da mı şâmildir, yoksa kısas ve had cezaları istisna mı teşkil etmektedir? Sonra Harem dışında cinayet işleyip adam öldürdükten sonra Harem dahiline girip ilticada bulunan kimsenin durumu ve çözümü nedir? Ayrıca düşman Harem sınırlarını aşıp
savaşır ve adam öldürürse onlarla savaşıp defetmek ve gerekirse öldürmekte bir sakınca var mıdır?
Şüphesiz bu sorunları cevaphyabilmek için konuyla ilgili âyetleri, hadîsleri ve asr-ı saadetteki uygulamayı biraraya getirmemiz gerekmektedir.
İlim adamları, müctehitler bu sorulara cevap bulup vermişlerdir. Zira Harem dahilinde adam öldürmenin, o yerin kendiliğinden biten ağaç ve otlarını kesmenin -izhır otu müstesna- haram kılındığıyla ilgili hadîsler hem Mekke'nin fethinde, hem de Veda Haccı'nda ifade edilmiştir ki, neshedildiği, yani hükmünün kaldırıldığı söylenemez. Konu- -lan tahrîm hükmü kıyamete kadar bakidir.
O halda ortaya dört mesele çıkmaktadır:
1- Harem dahilinde cinayet işleyip adam öldüren ve yaralayan kimsenin durumu,
2- Herim dışında cinayet işleyip Hareme sığınanın durumu,1

3- Harem dahilinde cinayet işleyip Harem dışına çıkanın durumu,
4- Savaşmak üzere Harem topraklarına giren düşmanın durumu...
Harem dahilinde kasden bilerek adam öldüren veya yaralayan kimse hakkında aynen kısas uygulanır. Zira hürmeti ihlâl eden kimseye Harem dahilinde ceza verilmediği, yani kısas hükmü uygulanmadığı taktirde o kutsal topraklar üzerinde fitne ve fesadı durduracak, canileri engelleyecek caydırıcı bir şey kalmamış olur ve öldürme olaylarının önüne geçme imkânları ortadan kalkar. O bakımdan ilim adam- ^ lan Harem dahilinde kısas hükmünü uygulamakta bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in yaptığı rivayete göre, İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Harem dahilinde hırsızlık eden. veya adam öldüren kimse hakkında had ve kısas Harem dahilinde uygulanır.» [154]
Harem dışında cinayet işleyip Hareme sığman kimse hakkında Harem dahiline kısas ve had uygulanmaz. Gerekirse Harem dışına çıkarılıp hüküm öylece uygulanır. Zira böyle yapılmadığı taktirde caniler için serbest bir bölge olmuş olur ve adam öldüren, hırsızlık yapan, zina eden bir nice insanlar cezadan, kısastan kurtulmak için Ha-rem'e sığınır ve böylece dökülen kanlar yerde kalır.
Harem dahilinde cinayet işleyip Harem dışına kaçan kimseler yakalandıkları yerde cezalandırılırlar.
Savaşmak üzere Harem topraklarına giren düşmanla Harem topraklarında savaşmakta bir salanca yoktur. Nitekim Cenâb-ı Hak bu konuda şöyle.buyurmaktadır:
"Size savaş açanları nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden çıkarın. Fitne adam öldürmekten daha kötüdür. (Yalnız) Mescid-i Haram yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Ama orada sizi öldürmeye kalkışırlarsa siz de onları öldürün. İnkarcıların cezası işte böyledir." [155]
Böylece Harem dahilinde düşman savaşa başlamadıkça müslümanlarm savaşı başlatmaması söz konusudur. Ayetin zahirî delâletinden bu mana anlaşılmaktadır: Nitekim Tabiîn'deri Mücahid ile Ikrime de aynı görüştedirler. [156]

Çıkarılan Hükümler

1- Mekke'ye girip Harem sınırları içinde savaşmak kıyamete kadar yasaklanıp haram kılınmıştır. Ancak Mekke'nin fethinde gündüzden az bir süre Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize ruhsat verilmiştir.'
2- Hiçbir kimse Resûlüllah'a (s.a.v.) verilen bu ruhsatla istidlal edip Harem topraklarında savaşamaz. Zira ruhsat sadece Resûlüllah'a has bulunuyordu.
3- Harem toprakları dışında cinayet işleyip Hareme sığınanlar Harem dahilinde öldürülmez ve haklarında had uygulanmaz. Ancak harem dışına çıkartılıp orada uygulama yapılabilir.
4- Harem dahilinde cinayet işleyip kasden adam Öldüren kimse hakkında Harem dahilinde kısas hükmü uygulanır.
5- Harem dahilinde hırsızlık eden, zina yapan, adam yaralayanlar hakkında da gereken cezalar uygulanır.
6- Harem dahilinde cinayet işleyip harem dışına kaçanlar yakalandıkları yerde cezalandırılırlar.
7- Savaşmak üzere Harem topraklarına girenlerle savaşmakta bir sakınca yoktur. Zira savaşı başlatan ve saldırıya geçen düşmanın tâ kendisidir.
8- Adam öldürmek, cinayet işlemek, çeşitli kötülükler irtikâb etmek her yerde ve her zaman haram kılınıp büyük günah sayılmıştır. İslâm şeriatı kötülükleri Önlemek, kötü ve canileri durdurmak üzere caydırıcı anlamda maddî ve manevî müeyyideler koymuştur.
9- Ancak Harem dahilinde bu gibi cinayetler ve kötülükleri işlemek çok daha büyük bir günah ve Allah yanında çok daha büyük bir cürüm ve vebaldir. [157]

Adam Öldürmenin Ağır Suç Olmasu ve Katilin Tevbesi

İnsan kâinatın özü ve mayasıdır. Varlık alanında görebildiğimiz her şey insan için yaratılmıştır. Kâinat bütün sistem ve ünüteleriyle insandan yana yönelmiştir. O bakımdan "İnsan" denilen canlı varsa, kâinatın anlam ve hikmeti vardır. İnsanı çekip aldığımız taktirde varlık âlemi anlamsız hikmetsiz kalır. O bakımdan ruhlar aleminde insan ruhu kalmayınca dünya hayatı sona ermekte ve mevcut sistemler yıkılıp alt-üst olmak suretiyle son bulmaktadır. Zira kurulu sistem insan hayatına yönelik, onu devam ettirmeye ve onun ihtiyaçlarını karşılamayı hedef almış bulunuyor. însan olmayınca sistem de anlamını yitiriyor. O bakımdan kıyamet kopuyor ve yine insandan yana yepyeni bir sistem kuruluyor ve ölümsüzlük haşlıyor. Böylece yeni sistem de bir daha bozulmamasıyla sonsuzluk hüviyetine bürünüyor.
İnsan bu kadar aziz ve kıymetli olunca, onun hayatı da o nisbette kıymetli ve azizdir. Bunun içindir ki, bir cana ve yeryüzünde bir fitne ve fesada yol açmaya karşılık olmaksızın bir kişiyi öldürmek bütün insanları Öldürmek gibi sayılmıştır.
Nitekim bu konuda Cenâb-ı Hak hem Tevrat'ta, hem de Kur'an'da yer alan hüküm ve mesajını şöyle açıklamaktadır: "Kim bir kişiyi, bir kişi karşılığında veya yeryüzünde fesad (çıkarma suçundan dolayı) olmaksızın öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış olur." [158]
Haksız yere adam öldüren kimse hakkında hem maddî, hem de manevî ağır müeyyideler konulmuştur. Ancak katil kısasen öldürüldüğü taktirde uhrevî cezadan, azaptan kurtulmuş olabilir mi? Dünyevî müeyyidenin uygulanması günahı ..temizliyecek bir anlam ve hüküm taşımakta mıdır?
Hadîslerin zahirî delâleti, uhrevî cezanın kalkmadığım göstermektedir. Kısastan önce katil pişmanlık duyup işlediği büyük günahtan dolayı tevbe istiğfar da bulunursa, onun bu duygu ve tavrı günahın bağışlanmasına vesile olabilir mi?
Bütün bunların cevabını yine âyet ve hadislerin ışığı altında . arayıp bulmaya çalışacağız. [159]

İlgili Hadisler

İbn Mes'ûd (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde insanlar arasında ilk hükmedilecek (hükme bağlanacak) şey (insan' kanıdır." [160]
Yine İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v,) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir can zulmen öldürülmeye görsün mutlaka Adem'in ilk oğlu'nun üzerine o canın kanından bir pay olur. Zira o ilk adam öldürme yolunu açan kimsedir," [161]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim mü'minin Öldürülmesinde yarım kelimeyle olsun (katile) yardım ederse, alnının üzerine "Allah'ın rahmetinden ümitsiz" ibaresi yazılı olduğu halde Aziz ve Celîl olan Allah'a kavuşur." [162]
Muâviye (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Peygamber (s.a.v.) Efendimizden şunu duyduğunu haber vermiştir: "Her günahın Allah tarafından bağışlanması umulur; ancak kafir olarak ölen adamın ve bir de kasden bilerek bir mü'mini öldüren kimsenin günahı affedilmez..." [163]

Hadislerden Anlaşılan Hükümler

Kıyamet gününde ilk ele alınıp sonuca bağlanacak davalardan biri de haksız yere adam öldürme davasıdır. Ancak bundan iki ayrı yorumla iki ayrı hüküm ortaya çıkmaktadır:
Dünyada faili meçhul olan kati olayı kıyamet gününde ortaya çıkartılacak ve ilâhî adalet yerini bulacak. Böylece katil hakettiği cezaya çarptırılacaktır. Yine dünyada adam öldürüp aftan ve çeşitli yollardan yararlanarak az bir ceza ile serbest bırakılanlar ahiret gününde işledikleri bu büyük suçun cezasını ilk safhada görecek ve ilâhî adalet gereği elim bir azaba tabi tutulacaktır.
Bunun gibi, dünyada kasden bilerek haksız yere adam Öldürüp bulunduğu sistem ve rejim gereği kısas uygulamasının dışında kalıp cezasını tutuklu olarak geçirenlere de suçlarının tam karşılığı ceza görmedikleri için elim bir azaba uğratılacaklardır. Onları koruyup himaye edenler de ilâhî "adaletten nasiplerini alacaklardır.
Dünyada kasden adam öldürüp kısasen öldürülen kimse âhiret gününde ayrı bir azaba uğratılacak mıdır? Selef ve halef düzeyinde yer alan ilim adamlarının bu mesele hakkındaki görüş, ictihad ve yorumları farklıdır: Kimine göre tevbe ve istiğfarı fayda sağlar ve öylece âhiret azabından kurtulur. Kimine göre ise tevbe ve istiğfarı birtakım fayda sağlasa bile onu âhiret azabından kurtarmaya yetmez. Nitekim İbn Abbas ve Zeyd b. Sabit bu ikinci yorum ve görüşte olanların başında yer almaktadırlar. Bunlar Nisa Süresindeki şu âyetle istenmemekte ve hüccet göstermektedirler: "Kim de bir mü'mini kasden öldürürse, onun cezası, içinde devamlı kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, onu lanetlemiştir ve ona büyük bir azâb hazırlamıştır." [164]
Böylece gerek İbn Abbas, gerekse Zeyd b. sabit (Allah ikisinden.de razı olsun) yukarıdaki mealini verdiğimiz ayetle istidlal ederek katilin hiçbir suretle âhiret azabından kurtulamayacağını belirtmişlerdir. [165]
Tevbe, pişmanlık ve istiğfarla katil affedilip cezadan kurtulur diyenler ise aşağıdaki iki âyet ve bir hauîsle istidlâl etmişlerdir:
Ayetler:
"Onlar ki Allah'la beraber başka bir ilâha tapmazlar; haklı >.r sebeb dışında Allah'ın haram kıldığı canı öldürmezler; zina ötmezler... Kim bunları işlerse cezaya çarpılır. Kıyamet günü azabı kat kat olur ve aşağılanmış azâb içinde devamlı kalır."
Ancak tevbe edenler, dosdoğru imân edip iyi-yararlı amelde bulunanlar müstesna. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir... Artık kim tevbe edip iyi-yararlı amelde bulunursa şüphesiz ki o, Allah'a tevbesi kabul edilmiş ve sevabına erişmiş olarak döner." [166]
"Hem kısasta, ey akıl sahipleri sizin için hayat vardır. Ola ki Allah'tan korkup sakınırsınız." [167]
Hadîs:
Ubade b. Sâmit hadîsinde kati olayı ve diğer suçlar konu edildikten sonra Resûlüllah (s.a.v.) devamla şöyle buyurmuştur: "Kim bu suçlardan birini işler de dünyada cezalandırırhrsa bu onun için keffaret olur (günahının bağışlanıp temizlenmesine sebep olur.)" [168]

Ayrıca. îbn Huzayme b. Sâbit'in babasından yaptığı sahih rivayette Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kimin (hangi suçlunun) hakkında had (cezası) uygulanırsa, bu onun günahının bağışlanıp temilenmesine sebep olur." [169]
İki hadîs de sahîh olup istidlale salihtir.
Zulmen Öldürülüp katili tesbit edilmeyen adamın hakkı ise bakidir; kıyamet gününde katile gereken azâb hazırlanmıştır.
Mü'minlerden iki taife savaşacak olurlarsa...
Mü'minlerin birbiriyle savaşması hem yasak, hem de büyük günahlardan biridir. İslâm buna asla cevaz vermemiş ve sebep olanları maddî ve manevî müeyyidelerle cezalandırmayı belirlemiştir. Ancak mü'minler bir takım siyasî ve benzeri sebeplerle iki gruba ayrılır da savaşacak olurlarsa, diğer tarafsız mü'minlerin devreye girip onlar arasında sür'atle sulh sağlamaları gerekir. Mü'minler, şartlar ve ortam buna elverdiği halde onları ıslâh cihetine gitmezlerse topyekün günahkar olurlar. Tarafsız mü'minlerin araya girmesiyle gruplardan biri sulha, barışa yanaşır da diğer taraf saldırı ve tecavüzünü sürdürürse, tarafsız mü'minler barışı kabul eden gruptan yana olup Allah'ın emrine dönünceya kadar âsi grubu tenkile (sindirmeye) çalışırlar. Tabii bu arada öldürülenler, yaralananlar olabilir. Asi grup Allah'ın sulh emrine boyun eğip yola gelince artık aralarında adaletle barış sağlanır.
Böylece sulhu sağlamak üzere devreye girenlerin vuruşma es-nasmda öldürdüklerinden ve kendilerinden öldürülenlerden dolayı dünyevî ve uhrevî bir ceza gerekmez. Nitekim Hucurat sûresi'nde Cenâb-ı Hak bu konuyu şöyle açıklamaktadır.
"Eğer mü'minlerden iki zümre vuruşacak olurlarsa aralarını düzeltin, barışı sağlayın. Buna rağmen onlardan biri diğerine tecavüz ederse, mütecaviz tarafla Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın. Dönerlerse o takdirde aralarını adaletle düzeltin ve hep âdil davranın. Şüphesiz ki Allah âdil davrananları sever." [170]
Can, mal ve ırza tecavüz vaki olur da mütecavizi durdurabilmek için mal sahibi kendini, malım ve ırzını koruyabilmek için savunmaya geçer ve bu arada mütecaviz ölüm tehdidiyle üzerine yürürse, o takdirde tecavüze uğrayanın silâh kullanıp mütecavizi öldürmesinde bir sakınca yoktur. Aynı zamanda bu hareketi günah da sayılmaz ve ne kısas, ne de diyefgerekmez.
Nitekim Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir adam Peygamber'e (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Ne dersiniz, bir adam gelip malımı (zorla) almak istiyor?... Efendimiz ona: "Hayır, malını ona verme" buyurdu. Adam: 'Ta Resûlallah! Malımı almak isteyen adam benimle dövüşüp savaşırsa?..." diye sorunca Peygamber (s.a.v.) ona: "Mütecavizi öldür" buyurdu. Adam: "Ya o beni öldürürse?..." diye sorunca, Efendimiz: "Sen o zaman şehîdsin" buyurdu. Adam bu defa: "Ya ben,onu öldürsem ne dersiniz?..." diye sorunca, Efendimiz ona: "O ateştedir" buyurdu. [171]
Tirmizî'nin sahîhlediği Abdullah b. Amr ve Ebû Derdâ hadîsinde ise şöyle buyurulmaktadır: "Kim dininden dolayı öldürülürse o şehîddir. Kim kanından dolayı öldürülürse o da şehîddir. Kim de malından dolayı öldürülürse o da şehîddir. Kim de çoluk çocuğunun ırz ve namusunu korumaktan dolaja öldürülürse o da şehîddir." [172]
Bu konuda rivayet edilecek birçok hadîs bulunuyor. Ancak kitabımızın hacmi müsait olmadığından delil teşkil edecek âyet ve hadisleri nakletmekle yetindik. Geniş bilgi edinmek isteyenlere Muhammed Abdülaziz'in el-Edebü'n-Nebevi adlı eserini tavsiye ederiz. [173]

Tahliller

752 no'lu İbn Mes'ud hadîsi sahîh olup istidlale salihtir. Böylece dünyada haksız yere adam Öldüren, Öldürten kimse ister devletin en yüksek kademesinde bulunsun, isterse sıradan biri olsun farketmez, kıyamet gününde mutlaka ilâhî adalet önünde hesap vermek zorundadır. Öldürme olayı, kişiyle cennet arasında aşılması zor bir engel olarak bulunur. Öylesi cehenneme çok daha yakındır.
753 no'lu Ibn Mes'ûd hadîsi, dünyada kötü çığır, fena yol açanların uhrevî cezalarının çok ağır ve katmerli olacağına delâlet etmektedir. Zira açtıkları fena çığır ve kötü yolda yürüyenlerin de kazanacağı günahın bir misli o yolu ilk açan kişiye yükletilecektir. Nitekim adam öldürme olayında, katilin günahından bir pay da yeryüzünde ilk insan kanı akıtıp kardeşini Öldüren Kabil'e ulaşacağı bir misal olarak verilmiştir. İyi çığır, faydalı ve güzel yol açanlara da sevaplarının kat kat verileceği, o yolda yürüyenlerin o meşru güzel âdeti sürdürenlerin elde edecekleri sevabın bir misli de onu ilk açan ve ilk meydana getiren zata verilecektir.
754 no'lu Ebû Hüreyre hadîsini aynı zamanda Beyhakî tahrîc etmiştir. İsnadın da ise Yezîd b. Ebî Ziyad bulunuyor ki bu zat zayıftır. Buharı onun münkerü'l-hadîs olduğunu belirtmiştir. Tirmizî ise onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Nesâî da onun metrukü'l-hadîs olduğunu bildirmiştir. [174]
Zührî de bu hadîsi mürselen rivayet etmiş, Beyhakî de Ferec b. Fezale tarikiyle tahrîc etmiştir ki Ferec zayıf kabul edelir. Ebû Hatim onun saduk olduğunu, ancak rivâye tiyle ihticac yapılamıyacağım belirtmiştir. İbn Maîn ise " O Salihu 1-hadîstir" demiştir. Nesâî ile Dârekutnî onun zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir. Buharî ise onun münkerü'l-hadîs olduğunu belirtmiştir. [175]
Ayrıca Şevkanî de Neylü'l-Evtar'da bu zatın zayıf olduğunu kaydetmiştir. Ahmed b. Hanbel İse onun kaviy olduğunu söylemiştir. îbn Cevzî ise Ferec'in rivayet ettiği hadîsi mevzuat arasına sokmuş ve ondan önce de Ebû Hatim el-llel'de onun mevzu olduğuna değinmiştir.
Böylece Ebû Hüreyre hadîsiyle istidlal ve ihticac olunmayacağı ortaya çıkıyor. Zaten delâleti bakımından da islâm'ın bu husustaki ana
kaidelerine pek uymuyor.
755 nolu Muaviye hadîsinin ricalinin hepsi sikadır. Buna şâhid olarak başka sahîh rivayetler de bulunuyor. Zahirî yönüne bakarak haksız yere bir mü'mini öldürenin bağışlanmayacağına delâlet etmektedir. Ancak âyetin sarih beyânı karşısında, tevbe ve istiğfar edip dünyada da cezasını çektiği takdirde bağışlanmıyacağını söyleyemeyiz. Zira Kur'ân'da şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başka (günahları) dilediği kimseler için bağışlar..." [176]
Ancak bazı ilim adamları âyette bir istisna ile diğer bütün günahların bağışlanmasının umulabileceği ifade edilirken, bu bağışlamanın hiçbir azaba- tabi tutmadan cennete girme imkânını mı sağlamaya mı, yoksa bir süre cezasını çektikten sonra affedilip cehennemden çıkarılacağına mı yöneliktir? Şüphesiz bu iki yorum da doğru olabilir. Ancak kasden bir mü'mini öldüren ve o yüzden kısasan öldürülen kimse her ne kadar bu cenayeti misliyle canıyla ödüyorsa da gerçekte iki cana kıymış bulunuyor: Biri kasden öldürdüğü kişi, diğeri kendi nefsi... Böylece hakkında kısas uygulanan katil iki büyük suç ve cinayet işlemiş bir halde âhirete intikal etmiş bulunuyor. Bu sebeple günahı nisbetinde azap gördükten sonra ırnan şartlarına ve esaslarına bağlı ise affedilip cennete sokulur.
Bütün bunlar bizim yorumlarımızda1. Allah ve Resulü daha iyisini bilirler... Ne var ki Furkan sûresi 61. âyet tevbe ve istiğfarda bulunup işlediği cinayetten dolayı derin pişmanlık duyanların da affedileceklerini müjdelemektedir. O halde katil kısasen öldürülmeden önce ciddi bir tevbe ve istiğfarda bulunursa, şüphesiz ki Cenab-ı Hak çok bağışlayan, çok affedendir. [177]

Çıkarılan Hükümler

1. Zülmen öldürülen kişinin katili ya işgal ettiği makam ve mevkiinden dolayı veyahut izini kaydedip meçhul kaldığı için dünyevî bir cezaya çarptırılmıyorsa, âhirette mutlaka elim bir azaba tabi tutulacaktır.
2. Hakkında had ve kısas uygulanan kimsenin âhiret azabından kurtulacağı, yani işlediği o cinayetten dolayı âhirette ayrı bir azaba tabi tutulmayacağı umulabilir.
3. Mü'minlerden iki taife savaşacak olurlarsa, aralarını düzeltmek diğer müslümanlara farz olur.
4. Taifeden biri barışa yanaşmayıp tecavüzünü sürdürürse, müslümanlar onu Allah'ın emrine boyun eğinceye kadar tenkile (sindirmeye) çalışırlar. Allah'ın emrine dönüp uyduğu takdirde artık aralarında âdil bir barış sağlanır.
5- Ahiret gününde insanlar arasında ilk hükme bağlanan konulardan biri de kandır. Yani adam öldürmeden dolayı dökülen kan davası ilâhî adaletin tecellisiyle neticelendirilir.
6- Dünyada kötü çığır, fena bir yol açanlara kendi günahlarıyla birlikte o çığırda yürüyenlerin de günahının bir misli yüklenir.
7- Dünyada iyi, hayırlı ve yararlı çığır açanlara kendi sevaplarıyla birlikte, o çığırda yürüyenlerin sevabının bir misli verilir.
8- Yeryüzünde ilk adam öldürüp kan döken Adem'in oğlu Kabil olmuştur. Bu bakımdan Kabil çok çirkin ve fena bir çığır açmış bulunuyor. Kıyamete kadar adam öldürenlerin günahlarından bir pay da Kabil'e yükletilir.
9- Küfür üzerine ölen bir kişinin affedilip bağışlanması söz konusu olamaz.
10- O bakımdan küfrü zahir olup dine dönmediği halde ölen bir kişinin cenaze namazı kılınmaz, kabrine gidilmez ve onun için dua ve istiğfarda bulunulmaz.
11- Bir mü'mini kasden bilerek öldüren kimse de tevbe ve istiğfar etmeden; işlediği cinayetten derin pişmanlık duyup Cenâb-ı Hak'tan af ve mağfiret dilemeden ölür veya kısasen katledilirse çok uzun süre-cehennemde azaba maruz bırakılır.
12- Mala, cana, ırz ve jiamusa -tecavüz vuku bulduğunda kişi canını veya malını veyahut ırz ve namusunu koruyup kurtarmak için nefsî müdafaaya geçer ve mütecavizle dövüşüp boğuşurken mecbur kalıp onu öldürürse, bundan dolayı kısas ve diyet gerekmiyeceği gibi, âhirette bir azâb da söz konusu değildir.
13- Zira insanların, özellikle de mü'minlerin cam, malı, ırz ve namusu teminat ve ilâhî siyanet (koruma) altındadır. Hiç kimseye haksız sebeplerle başkasının canına, malına, ırz ve namusuna tecavüz hakkı tanınmamıştır.
14- Canım, malını veya namusunu korumaya çalışırken mütecaviz tarafından öldürülen mü'min şehîd sayılır.
15- Dininden dolayı da öldürülen şehîddir.
16- Bir kişiyi haksız yere öldürmek bütün insanları öldürmek gibidir. Çünkü insan denilen canlı kâinatın var olmasının hikmeti ve sebebidir.
17- Bir kişinin hayatını koruyup kurtarmak bütün insanların hayatını kurtarmak gibidir.
18- O bakımdan İslâm barışta da, savaşta' da insan kanının dökülmesini nihaî çare olarak kabul eder. On yıllık Medine döneminde yapılan bütün savaşlarda şehîd olan ve karşı taraftan öldürülenlerin sayısı da çok sınırlıdır. Ciddi tesbitlere göre, on yıl süren savaş boyunca Müslümanlar 96 şehîd vermiş ve müşriklerden de 160'a yakın adam Öldürülmüştür.

19- İslâm insanları kahredip yok etmek için değil, hayat vermek, ahlâk ve medeniyyet düzeyine çıkarmak ve insanları kardeş yapmak için son din olma vasfım taşımaktadır.
20- Barış sağlama imkânları mevcut olduğu sürece savaşı uygun karşılamaz. Ancak inkarcı taraf durmadan yeryüzünde fitne ve fesad çıkartıyor, insanları, ülkeleri tedirgin ediyorlarsa, o takdirde fitne fesadı durdurmak için savaşmak vacip olur. [178]

İki müslümanın Vuruşması ve İntiharb Olayı

Müslümanların birbirine silah çekmesi, vuruşması, birinin diğerini öldürmesi son derece üzücü bir olaydır. Çünkü müslümanlar kardeştirler. Biri diğerine ne haksızlık eder, ne tecavüzde bulunur, ne de onu zalim ve mütecavize teslim eder. Müslümanın müslümana canı, kanı, malı, ırzı ve namusu haramdır.
O bakımdan İslâm birliğini zedeleyen, mü'minler arasına kin ve nifak sokan, kan gütme davasına yol açan bu gibi davranışlardan sakınmak farzdır. Nifak ve şikakı tesirsiz hale getirip durdurmak, birbirine hasım olan mü'minleri barıştırmak ve din kardeşliğini sarsan her türlü söz ve davranışın karşısına çıkmak vaciptir.
Allah'a ve ahiret gününe dosdoğru inanıp Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği şeriate göre hayatım düzene sokan bir mü'min asla intihar etmez. Zira hiç kimse kendi kanını akıtma hakkına sahip değildir. Hatta müctehid imamlardan bir kısmı müntehirin cenaze namazı kılınmaz demişlerdir. Bu işlenen günahın ne kadar büyük ve üzücü olduğunu yansıtmakta ve manevî bir müeyyide olarak belirlenmektedir.'[179]

İlgili Hadisler

Ebû Bekre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "iki müslüman kılıç (silah)larıyla karşılaşıp biri diğerini öldürdüğü zaman öldüren de, öldürülen de cehennem ateşindendir..." Bunun üzerine soruldu: "Şu katil, ya maktul (öldürülen) neden (ateştedir)?" Efendimiz şu cevabı verdi: "O da arkadaşını öldürmek istiyordu." [180]
Cündeb el-Becelî (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Sizden önceki kavimlerde vücudunda yarası olan bir adam vardı. (Dayanamadı) bıçak abp elini kesti. Kan hiç durmadan aktı, tâki öldü. Bunun üzerine Cenab-ı Hak (peygambere vahyederek şöyle) buyurdu: "Kulum benden önce davranıp canına kıydı, ben de cenneti ona haram kıldım." [181]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Kim kendini keskin bir aletle öldürürse, keskin aleti elinde olup onunla karnına batıra batıra cehennem ateşinde ebediyen kalır. Kim de kendini zehirleyerek öldürürse, zahiri elinde onu yudumlaya yudumlaya cehennem ateşinde edebî kalır. Kim de bir dağdan kendini yuvarlayarak öldürürse, o da cehennem ateşinde edebiyen yuvarlana yuvarlana kalır." [182]
Mikdad b. Esved (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
Hesûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e dedim ki: Ya Resûlallah, ne dersiniz, kâfirlerden bir adamla karşılaşır ve o da benimle vuruşur, kılıçla iki elimden birini keser ve sonra benden bir ağaca sığınıp "ben Allah'a teslim aldum" (İslâm'a girdim) der, ben bu durumda o bu sözü seyledikten sonra onu öldürebilir miyim? "Efendimiz: "Hayır onu öldürme..." diye buyurdu. Mikdad (r.a.) diyor ki, Resûlüllah'a (s.a.v.): "O benim bir elimi kestikten sonra, ben de onun elini kestikten sonra bu sözü seylerse onu öldü-re bilir miyim?" diye sordum. Efendimiz: "Hayır onu öldürme.
Çünkü o, sen onu öldürmeden önce senin yerinde ve sen de henüz o, o kelimeyi söylemeden önce onun yerindesin demektir" diye buyurdu. [183]
Câbir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Medine'ye hicret ettiğinde Tufayl b. Amr'le birlikte onun kavminden bir adam Peygamber'e (s.a.v.) (katılmak üzere) hicret ettiler. Adam Medine'nin havasına uyum sağlayamadı, yani oranın havası ona yaramadı, derken enlice keskin bir aletle parmaklarının (veya bileğinin) damarlarını kesti de kesilen yerden kan fışkırıp akmaya başladı ve bu yüzden öldü. Sonra Tufayl b. Amr onu rüyasında gördü, heyeti güzeldi.-Ancak iki elini örtüp gizlemiş durumdaydı. Tufayl ona: "Rabbın sana nasıl davrandı?" diye sormuş, o şu cevabı vermiş: "O'nun peygamberine hicret ettiğimden dolayı beni mağfiretine mazhar kıldı." Tufayl ona: "Ellerini örtüp gizler halde seni görüyorum, o neden?" diye sorunca, adam şu cevabı vermiş: "Bana, senin kendine ait (organı) ifsat etmeni biz düzeltmeyiz" denildi...
Sonra Tufayl gördüğü bu rüyayı Resûlüllah'a (s.a.v.) anlattı. Resûlüllah (s.a.v.): "(Allah'ım), ellerinden dolayı da onu bağışla" diye duâ etti. [184]
İlim adamlarının hemen hepsi bu rivayetlerle istidlal ederek, müslumanın müslüman kardeşiyle vuruşmasının haram, büyük günah olduğunu, biri diğerini öldürme azmi ve gayreti içindeyken mağlup düşüp Öldürüldüğü takdirde hem katilin, hem de maktulün cehennemlikler sınıfına gireceklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda intiharın, hastalık ve illete dayanamayarak bir organı kesmenin, kan damarlarını tahrip etmenin de aynı tahrîm ve kebâir kapsamına girdiğinde görüş birliği izhâr etmişlerdir. [185]

Tahliller ve Rivayetler

768 no'lu Ebû Bekre hadîsi sahih olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Bunun manası ise, hem katilin, hem de maktulün ateşe müstahik olmasıdır. Ama yine durumları Allah'a kalmıştır, dilerse azab ettikten sonra diğer günahkâr muvahhidler gibi onları cehennem'den çıkartır, dilerse cehenneme sokmadan bağışlar.
İlim adamlarından bazısı bunu, din kardeşiyle vuruşmayı mubah sayanlara hamlederek ayrı bir yorumda bulunmuşlardır. Aslında böyle bir yoruma gerek yoktur. Zira haramı helâl sayıp tevbe edip pişmanlık duymadan ölen veya öldürülen kimsenin küfür üzere öldüğü ve Öylesinin cehennem ehlinden olduğu dinî bir hüküm olarak bulunuyor. O bakımdan vuruşup birinin diğerim öldürme olayı küfür kapsamına değil, büyük günahlar kapsamına girmekte ve ona göre kıyamet gününde çok ağır bir ceza va'dedilmektedir.
Gerek Haricîlerin, gerekse Mu'tezile'nin bu hadîsle istidlal etmelerinin kendi görüş ve iddialarım kuvvetlendirme açısından isabetli bir istidlal değildir.
Birbiriyle vuruşan müslümanlarm arasını bulmaya, barış sağlamaya çalışmak vacibdir. Bir taraf tecavüzüne devam edecek olursa, onu yola getirinceye kadar barış isteyenlerden yana tavır alıp savaşmak gerekir. Hucurat sûresi 9. âyetle bilhassa müminlere bu vazife verilmekte ve bir emir mahiyetinde vücup ifade edilmektedir. Zira haklıya yardım, mütecaviz azgınları durdurmak için savaş vaciptir. Ashab ve Tabiînin de görüş ve içtihadı bu merkezdedir,
769 no'lu Cündeb hadîsi de sahîh olup istidlale salihtir. Hadîs, intihar eden kimsenin çok büyük bir günah işlediğine ve o sebeple Allah'ın varlığını, birliğini tasdik eden tevhîd ehlinden çok günahkâr olanlarla birlikte uzun süre cehennemde kalacaklarına delâlet etmektedir. Böylece cennetin öylesine haram kılınması sonsuz değildir, uzun süreyle ilgilidir. İlim ehlinin cumhuru da aynı görüştedir.
Nitekim 772 no'lu Cabir hadîsi bu manayı desteklemekte ve intihar eden mü'minin bir bakıma azap çektiği, ama diğer yandan Peygam-ber'i (s.a.v.) izleyerek Medine'ye hicret ettiğinden dolayı bağışlandığı kaydedilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in Tufayl'in rüyasını takrir buyurması ve onu müntehir (intihar eden) arkadaşı içirt duâ ve mağfiret dileğinde bulunması da ayrı bir karine ve delil olarak cumhurun görüşünün isabetini ortaya koymaktadır.
Buharı ve Müslim'in rivayetinde Ebû Hüreyre (r.a.) diyor ki: "Resülüllah (s.a.v.) Efendimiz'le birlikte savaşa katılıp hazır bulunduk. Müslüman olduğunu iddia eden bir (münafik) kişi hakkında Resülüllah (s.a.v.) Efendimiz "o cehennem ehlindendir" buyurdu. Savaş başlayıp o adam savaşa hazır olunca cidden müthiş bir savaş verdi ve yaralandı. Bunun üzerine denildi ki: "Ya Resûlallah! Siz az önce o kişi cehennem ehlindendir, buyurdunuz. Oysa gerçekten o çok çetin bir savaş yaptı ve öldü..." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): "O ateşe gitti..." buyurdu. Bu yüzden müslümanlardan bir kısmı neredeyse şüpheye düşeceklerdi, derken biri gelip şu bilgiyi verdi: "O adam hemen ölmedi, ağır bir yara almıştı. Gece olunca yaranın verdiği ıstıraba dayanamayarak kılıcının ucunu tutup kendini onun üzerine yüklemek suretiyle intihar etti." Bu haber Resûlüllah'a (s.a.v.) ulaşınca, şöyle dedi: "Allahu Ekber... Ben şehadet ediyorum ki ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm..." Sonra Bilâl'a insanlara şunu duyurmasını emretti: "Cennet'e ancak müslüman bir nefs (can) gidebilir... Ve Cenâb-ı Hak şüphesiz ki bu dini facir adamla da kuvvetlendirir..." [186]
Bu hadîs, dış dörünüşüyle müslüman olup kalbiyle vicdanıyla müslüman olmayan bir münafığın veya ilâhî sınırları fütursuzca aşan bir facirin cehennemlik olduğuna delil sayılmaktadır. Kişi Allah'a, Peygamberine ve âhiret gününe inandığı halde ilâhî sınırları aşıp günah peşinde koşmak suretiyle fâcir sıfatını almışsa, cehennemde devamlı değil, uzun süre kalır. İçten kâfir, dıştan müslümansa, cehennemde ebediyen kalır.
770 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi de buna yakın şekilde yorumlanmıştır.
771 no'lu Mikdad hadîsi üzerinde hayli durulup az farklı yorumlar yapılmıştır. Hadîs sahîh olup istidlale sâlih görüldüğünden son cümleleri üzerinde dikkatle durulması gereği duyulmuştur. Müslüman-la savaşan bir kafirin kanı mubahtır. Ancak savaş esnasında hidâyet nasip olur da "ben İslâm'a girip Hakk'a teslim oldum" derse, artık onun kanı haram olur. Buna rağmen onunla vuruşmakta olan müslüman vurup onu öldürürse, çok tehlikeli bir fiil ve büyük bir günah ortaya koymuş olur. Onun yerine geçer, yani günah ve ölçüyü dikkate almadan tecavüz etmiş sayılır... İslâm'a giren kâfiri haksız yere öldüren müslüman hakkında kısas hükmü uygulanır. İşte onu öldürdüğü taktirde onun yerine geçerden maksat budur.
Böylece savaş esnasında da İslâm'a girdiğini ilân eden bir müşrike karşı artık silah kullanılmaz. Zira o adamın samimi olup omadığını o sırada anlamak âdeta mümkün değildir. Artık zahire göre amel etmek gerekir. Nitekim Resülüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Biz zahire göre hükmederiz. Sırları (kişilerin kalp ve kafalarındaki gizli niyet ve düşünceleri) Allah daha iyi bilir..." buyurmuştur.
O bakımdan Resülüllah'ın (s.a.v.) hükümleri hep zahir idi, zahire göre hükmederdi. [187]

Çıkarılan Hükümler

1- İki müslümanın birbirini öldürmek üzere silâhlı vuruşmada bulunması haramdır ve büyük günahlardan biridir.
2- İki veya daha fazla müslümanlarm silahla vuruşmaya başlaması halinde diğer müslümanlarm aracı olup onları barıştırması, aralarında sulh te'sis etmeleri vaciptir.

3- İki müslüman birbirini öldürmek üzere silâhlı vuruşmada bulunur da biri diğerini öldürürse, her ikisi ,de cehennemliktir. Cezalarını çektikten sonra cennete girerler.
4- Bununla beraber durumları Allah'a aittir, dilerse affeder, dilerse azâb eder,
5- İntihar haramdır ve büyük günahlardan biridir.
6- Kendi canına kıyan kimse, bunun cezasını âhirette görür. Ancak Cenâb-ı Hak dilerse onu -dünyada işlediği çok güzel amellerinden dolayı- bağışlar.
7- Şöhret için, beğeni kazanmak için savaşan kimseye uhrevî mükâfat yoktur.
8- İçinde kötülük, amelinden fisk-u fücur bulunan kimse savaşta öldürülecek olursa, şehidlik mertebesi onun kul hakkı hâriç günahlannı temizler. Ama münafik ise şehidlik mertebesine erişmez ve âhirette ona bir fayda sağlamaz.
9- Bir organını kesmek suretiyle intihar eden kimse, âhirette öylece sakat kalır. Ancak Cenâb-ı Hak dilerse onun iyi bir amelinden dolayı onu bağışlayabilir.
10- Müslümanla kâfir savaşırken kâfir vurup müslümanm bir elini kestikten sonra "ben İslâm'a girdim, Hak'a teslim oldum" derse, artık o müslümanm ona karşı silah kullanması ve vurup öldürmesi helâl ol- . maz.
11- Aynı şekilde kâfir olan kişi müslümanm elini, müslüman da onun elini kestikten sonra kâfir İslâm'a girerse, artık öldürülmez. Müslüman onu bu vaziyette öldürürse kısasen katledilir.
12- Bir kişi İslâm'a girdiğini açıklar veya iki şehadet kelimesini getirirse artık onun müslüman olduğu kabul edilir. Kalben İslama girip girmediği o sırada araştırılmaz veya samimi olmadığı düşüncesiyle hareket edilmez. Çünkü zahire göre hüküm verilir.
13- O bakımdan Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz nübüvvet gözüyle birçok gizli tarafları bildiği halde zahire göre hüküm verirdi.
14- Buna kıyasla hâkim keramet sahibi olup davacıyla davalıdan hangisinin haklı ve haksız olduğunu bilse bile, beyyine ve zahirî delillere göre hükmetmekle yükümlüdür. Kerametine göre hükmedemez.
15- Böylece keramet dinde delil sayılmamıştır. Rüya delîl sayılmadığı gibi...
16- Kişinin günahı ne kadar çok olursa olsun, tevhîd ehlinden ise ebediyen cehennemde kalmaz. Günahına göre azap çektikten sonra çıkar.
17- Çünkü Cenâb-ı Hak kendisine şirk koşmaklığı bağışlamaz. Yani bir kişi Allah'ın varlığını, birliğini inkâr eder veya putları da ilâh kabul eder ve tevhîd dinine dönmeden ölürse, artık onun bağışlanması söz konusu olamaz.
18- Bundan başka günahları, Cenâb-ı Hak dilediği kimseler hakkında bağışlar. Yeter ki kul ölmeden önce tevbe ve istiğfarda bulunup ciddî bir pişmanlık duysun. [188]

Diyetler

Diyet, kelime olarak aslı "vidyet" dir, Kelime hafiflesin diye başındaki "vav" harfi hafzedilip ona bedel sonuna bir "h" harfi -ki "t" olarak yazılır- konmuştur.
Türkçemizde buna "kan bahası" denir. Öldürülen veya yaralanan bir kimseye verilmesi hükmolunan mal veya nakit karşılığı olarak Arapça'da, daha doğrusu İslâm hukunda "diyet" kavramına yer verilir ve özel bab olarak cinayetler bahsinde işlenir.
Hatâen öldürmek veya ölüme sebep olmak veyahut kasde benzer öldürme olayında katilin veya onun baba tarafından yakınlarının veya vârislerinin maktul tarafına diyet ödemeleri gerektiği gibi, kasden öldürme olayında da maktulün vârislerinden birinin kısastan vazgeçmesiyle de diyet gerekir.
Ancak gerek kasde benzer Öldürme olayında, gerekse hatâen öldürme veya ölüme sebebiyet verme olaylarında neden ne kadar diyet ödenir? Aşağıdaki hadîslerin ışığı altında müctehidleriri tesbît, görüş ve içtihatları bu soruyu cevaplamakta ve gereken bilgiyi vermektedir.
Diyet olarak ödenmesi gereken mal veya nakit hayli yüksektir. Bunun sebebi caydırıcı müeyyide oluşturmak ve kan gütme'davasına imkân kapısını açık tutmaktır. Diğer hukuk sistemlerinde bu tür bir müeyyideye pek rastlanmaz. İslam hukukuna has bir müeyyide olarak bilinmektedir. [189]

İlgili Hadisler

Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'den o da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, Yemen halkına bir mektup yazdı ve bu mektupta şuna da yer verildi: Kira mucip (haklı) bir sebeb olmaksızın bir mü'mini öldürür de öldürdüğüne dair beyyine bulunursa, şüphesiz o Öldürme kaved'dir, (yani kısas gerektirir). Ancak öldürülenin velîleri (diyete) razı olurlarsa, (artık kaved düşer).
Şüphesiz ki nefiste (bir adamın canına kıymakta) yüz deve diyet vardır. Burnun tamamı kesildiğinde diyet vardır. Dilde diyet vardır, iki dudakta diyet vardır. İki yumurtalıkta diyet vardır. Zeker (penis) de diyet vardır. Omurga kemiğinde diyet vardır. Bir ayakta yarım diyet vardır. Beyne kadar inen (ama beyni zedelemeyen) yaralamada üçte bir diyet vardır. Karın içine geçen yaralamada üçte bir diyet vardır. Kemiğin çatlama ! veya kırılmasında onbeş deve diyet vardır. El ve ayak parmaklarından herbiri için on deve diyet vardır. Dişte beş deve diyet vardır. Kemiğin açılıp görünmesine sebep olan yarada beş deve diyet vardır.
Hem kadına karşılık erkek kısasen öldürülür. Devesi olmayıp da altını olanlar (cana karşılık) bin dînar diyet vermesi gerekir." [190]
775 no'lu hadîsi aynı zamanda îbn Huzaynıe, İbn Hibban, İbn Cârûd ve Hâkim tahrîc etmişlerdir. Beyhakî de mavsûlen tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud ise bunu el-Merâsil'de tahrîc etmiş bulunuyor. [191]
Ayrıca hadîsi, hadîs imamlarından Ahmed, Hâkim, İbn Hibban ve Beyhakî sahîhlemiştir. Hafizların ve ilim adamlarının bu hadîsin sadece "Kadına karşılık erkek kısâsen öldürülür" cümlesi üzerinde ihtilâf
etmişlerdir.
Böylece hadîste yer alan anlatımdan diyetin vacip olduğu ortaya çıkıyor. İmam'Şafiî de aynı görüştedir. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafiî'ye göre, deve bulunduğu halde ondan, bulunmadığı taktirde kıymeti diyet olarak verilir.
Deve ve nakitten başka olarak taraflar bir anlaşma yaparlarsa kıymet taşıyan bir mal da diyet olarak taktir edilebilir.
İlim ehlinden bir cemaat ise diyet, deveden yüz, sığırdan ikiyüz, koyundan ikibin, altından bin miskal taktir edilir. Gümüşten ise farklı görüş ve tesbitler ortaya çıkmıştır: el-Hadf ye göre onbin dirhem taktir edilir. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre oniki bin dirhem taktir edilir. [192]

Müctehid İmamların İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, mugallaza (ağır) diyet -ki bu kasde benzer Öldürmeden dolayı taktir edilen diyettir- yirmi beşi iki yaşma ayak basan dişi deve, yirmi beşi üç yaşma ayak basan dişi deve, yirmi beşi dört yaşma ayak basan dişi, yirmi beşi de beş yaşma ayak basan dişi deve olmak üzere yüz deveden ibarettir. Bunların hepsinin de dişi ve gebe olması şarttır.
İmam Muhammed'e göre, otuzu dört yaşma ayak basmış, kırk tanesi altı yaşma ayak basmış, otuz tanesi de beş yaşma ayak basmış gebe deve olmak üzere yüz deveden ibarettir.
Deveden başka tağliz yoktur. Yani altın veya gümüşten verilen diyette mugallaza (ağır) söz konusu değildir.
Hafif diyet ise, hatâen öldürme, hata mecrasında cari olan öldürme ve bir de katle sebebiyette taktır edilen diyettir. Altından bin dînar, gümüşten onbin dirhemdir, İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre, gümüşten oniki bin dirhemdir.
Deveden ise, yirmisi iki yaşma ayak basmış, yirmisi üç yaşına ayak basmış, yirmisi dört yaşma ayak basmış dişi, yirmisi de iki yaşma ayak basmış erkek olmak üzere yüz taneden ibarettir. [193]
İmam Ebû Hanîfe'ye göre, diyet sadece sözü edilen üç şeyden (deve, altın ve gümüş) verilir, tmameyne göre, sığır, koyun ve giyim eşyasından da verilebilir. Sığırdan ikiyüz inek, koyundan bin tane, her biri iki elbiseden (iki parçadan ibaret olan) ikiyüz hülle (ağır babalı hırka ve entari-ceket, pantolon) bu cümledendir.
Kasde benzer Öldürme, hatâen ve hata mecrasında carî öldürmenin keffareti ise mü'nnin bir köle azâd etme (hürriyetine kavuşturma) dır. Bunu bulamadığı taktirde iki ay üstüste oruç tutmaktır. Bunun dışında başka bir yol yoktur, yani altmış fakiri doyurma bu meselede geçerli sayılmamıştır.
Öldürülen kadın ise onun diyeti, erkeğin diyetinin yansıdır. Zim-mi'nin diyeti müslümanm diyeti gibidir. [194]
Burunda, konuşmayı engelleyecek şekilde dilde veya çoğu harfleri telaffuz edeniyecek kadar dilin kesilme ve yaralanmasında; cinsel teması engelleyecek şekilde belde, idrarı tutmayı engelleyecek şekilde kızlık zarının zedelenmesinde, zeker (penis) de, penisin baş kısmının kesilip yaralanmasında, aklî dengeyi bozan darbede... işitmeyi engelleyecek şekilde kulakta, görmeyi engelleyecek şekilde gözde, koku almayı engelleyecek şekilde koklama duygusunda, tad almayı engelleyecek şekilde tad alma duygusunda, bir daha çıkmamasıyla sakalda, baştaki saçta, kipriklerde, iki gözde, iki kulakta, kadının göğsünde, iki elde diyet vardır. Bunun gibi iki ayakta da diyet vardır. Hulasa Bütün bunlar vücut ve yüzün güzelliğini bozduğu, kişiyi sakat bıraktığı için diyet kapsamına alınmıştır.
Bu saydıklarımızdan vücutta çift olan azadan her birinden dolayı yarım diyet gerekir. Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Amr b. Hazm'e "iki gözden dolayı tam diyet, bir gözden dolayı yarım diyet gerekir..." buyurduğu sahih rivayetle sabit olmuştur. Vücutta dört bölümü olan (göz kapakları gibi) her kapaktan dolayı dörtte bir diyet gerekir. El ve ayak parmaklarından her birinden dolayı on deve diyet gerekir. Parmakların her eklem yerinden dolayı yirmide bir diyet gerekir. Her dişten dolayı da yirmide bir- dryet gerekir. Bunlar gibi menfaatini kaybeden her azadan dolayı da diyet gereklidir. [195]
b) Şâfiîlere göre, hür müslimin kasden öldürülmesinde (velîleri kısastan vazgeçtikleri taktirde), otuzu dört yaşma ayak basmış, otuzu beş yaşma ayak basmış, kırkı da gebe olmak üzere yüz dişi deve diyet gerekir.
Hatâen Öldürmede ise, yirmisi iki yaşına, yirmisi üç yaşma ayak basmış dişi deve, yirmisi üç yaşma ayak basmış erkek deve, yirmi tane dört yaşma, yirmi tane de beş yaşma

girmiş deve diyet olarak verilir.
Mekke hareminde veya haram ayları sayılan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb'de hatâen adam öldürecek olur veya mahremi sayılan annesini, kızkardeşini yine hatâen öldürecek olursa otuzu iki yaşma giren dişi, otuzu üç yaşına giren dişi, kırkı da dört yaşma giren dişi olmak üzere yüz deve diyet verir.
Hatâen Öldürmeden dolayı -isterse öldürülen mahremi olsun gereken diyeti- katilin akilesinin hemen ödemesi gerekir.
Kasden öldüren kimsenin -kısastan vazgeçildiği taktirde- gereken diyeti acilen ödemesi gerekir. Bunun gibi kasde benzer öldürmeden dolayı da yüz deveyi üç guruptan oluşturarak akilenin acilen ödemesi de gerekir. Develerden bir kısmının hasta veya kusurlu olmaması lâzımdır. Ancak maktulün vârisleri kabul edip rıza gösterdikleri taktirde bir sakınca yoktur.
Deveye muadil bir malın taktir edilmesi veya kıymetinin belirlenip verilmesi ise tarafların rızasına bağlıdır. Katil yüz deveyi tamamen te'min edemediği taktirde noksan kalanlar için bir fiat taktir edilerek diyet tastamam ödenir.
Kadın ve hunsâ (eşcinsel)in diyeti gerek Öldürme, gerekse yaralama hususunda erkeğin diyetinin yarısıdır. Yahudi ve hıristiyamn diyeti ise müslümamn diyetinin üçte biri nisbetindedir. [196]
c) Hanbelîlere göre de diyet, Kitap, Sünnet ve İcmâ' ile Sabit ulmuştur. İlim adamları diyetin deveden verilmesi üzerine binleş-mişlerdir. Hür müslüman kimsenin diyetinin de yüz deve olduğuna icma' vaki olmuştur. Ancak deve temininde zorluk ortaya çıktığında altın veya gümüş olarak taktir edilebilir. Altından bin miskal, gümüşten ise oniki bin dirhem verilir. Bunun dışında sığır ve elbise olarak da verilmesi caizdir. Sığırdan ikiyüz tane, kat elbise olarak da ikiyüz; kat belirlenir. Koyundan diyet vermesi halinde ikibin koyun taktir edilip.
ilim adamları altın ve gümüş dışında kalan şeyler hakkında farklı bir rakam ortaya koymamışlardır. Altın ve gümüşte ise Ebû Hanîfe, iki arkadaşı ve İmam Sevrî farklı bir rakam belirlemişlerdir. Onlara göre
gümüşten onbin dirhem verilir. Zayıf sıska, hasta ve sakat deve fidye, olarak kabul edilmez.
Öldürme kasden meydana gelmiş ve kısastan vazgeçilmişse, o takr tirde katilin malından yirmi beşi iki yaşma girmiş dişi, yirmi beşi üç yaşma girmiş dişi, yirmi beşi dört yaşma girmiş dişi, yirmi beşi de beş yaşına girmiş dişi olmak üzere yüz deve verilir.
Öldürme olayı kasde benzer şekilde meydana gelmişse, yüz deve üç yılda akile tarafindan üç taksitle ödenir. [197]
Ancak İbn Şirin, Zührî, el-Hâris, İbn Şübrüme, Katade ve :Ebû Sevr'e göre, hatâen Öldürmede de diyet katilin malından ödenir, akileye yükletilmez. Zira bu onun bir fiilidir ki cezasını kendisinin karşılaması gerekir. Bunlara karşı, Hanefiler, Şafiî'ler, Hanbelîler, îshak, İbn Münzir, Şa'bî, Nahaî ve Sevrî'ye göre diyeti katilin akilesi (baba tarafindan olan yakınları) öder.
Öldürme olayı hatâen meydana gelmişse, akile üzerine diyet olarak yüz deve gerekir. Bu da üç yıllık bir süre içinde beş kısım halinde Ödenir.
İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre, bu durumda katil hit şey ödemez, diyetin tamamı akile tarafindan karşılanır. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, katil de akile arasında yer alıp adam başına düşen miktarı öder.
Ağır diyet ancak Mekke haremi dahilindeki öldürmeden dplayı taktir edilir. [198]
d) Mâlikîlere göre, kitap ehlinin diyeti müslümanlann diyetinin yarısıdır. Mecusîlere gelince onların diyeti, erkek ise sekizyüz dirhem, kadın ise dörtyüz dirhemdir.
Bir müslüman bir zimmî'yi hatâen öldürürse, diyeti katilin akile-sine yüklenir. Bunu da üç yıllık süre içinde üç kısımda öderler.
Ergen bir adamla ergen olmamış bir çocuk birleşip bir adamı kas-den öldürürlerse, çocuğun akilesi diyetin yarısını öder, ergen olan adam ise kısasen Öldürülür. Adam kasden, çocuk hatâen vurup bir adamı öldürürlerse hüküm yine aynıdır.
Diyet olarak yüz deve verilir. Deve bulunmadığı taktirde altın ve gümüş verelir. Altından bir miskal, gümüşten ise oniki bin dirhem taktir edilir. [199]
Yaralama ve kesme olaylarında taktir edilen diyet:
Hanefi'lerin tesbit ve ictihadlarını az yukarıda belirtmiş bulunuyoruz. Şâfiîlere göre, başta kemik gözükecek şekilde açılan yara ile yüzde bu ölçüde açılan yaradan dolayı beş deve diyet gerekir. Kırma cinayetinden dolayı on deve diyet gerekir. Beyne kadar dayanan yaralamadan dolayı diyetin üçte biri, yani otuz dört deve gerekir. Karın nahiyesinde-, ki yaralama iç kısma kadar nüfuz ederse, diyetin üçte biri gerekir. İki kulaktan dolayı da on deve diyet gerekir. Her gözden dolayı yarım diyet gerekir. İsterse göz şaşı veya kör olsun farketmez. Her müslimin her dişinden dolayı beş deve diyet gerekir. [200]
Diğer azanın kesilme, yaralama ve kırılması durumunda taktir edilen diyet Şâfülerin görüş ve içtihadına uygun bir ölçüde bulunuyor. O bakımdan detayına inmeye gerek görmüyoruz. [201]

Rivayetler ve Tahliller

Bu bapta rivayet edilen altı hadîs daha bulunuyor. Onları meâlen nakletmekte fayda mülahaza etmekteyiz. Zira böylece rivayetlerin tamamından konuyu daha iyi anlama imkânları doğar.
Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz burun bütünüyle kesildiği taktirde kâmil akl (diyet) e, sadece iki parmak ucuyla tutulabilen yum-şak kısmı kesildiği taktirde akl (diyet) in yarısına hükmetti. Göz hakkında yarım akl (diyet), ayak hakkında yarım akl, el hakkında yarım akl, beyne ulaşan yara hakkında aklın üçte biriyle, kemik zarını sıyırır şekildeki başta meydana gelen yaralamaktan dolayı onbeş deve ile hükmetti." [202]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şu ve şu müsavidir. Yani serçe, yüzük ve baş parmak diyet hususunda eşit sayılırlar." [203]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: (Diyet hususunda) dişler de müsavi sayılırlar. Yani ön dişlerle yan ve öğütücü dişler eşittirler." [204]
Ebû Musa (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz parmaklardan dolayı develerden onar onar (diyet verilmesiyle) hükmetti." [205]
Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir. Dedesi, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Her parmaktan dolayı (diyet olarak) on deve gerekir. Her dişten dolayı da beş deve gerekir. Parmaklar bu-hususta eşittirler. Dişler de eşittirler. " [206]
Yine Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle, buyurmuştur: "Dişlerden dolayı deveden beşer beşer (diyet) gerekir." [207]
Amr b. Şuayb'den, o da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, görme hassesini yitirmiş olup darbeden silik* hale gelen ve kendi çanağında sabit kalan gözden dolayı tam gözün üçte bir nisbetinde diyet gerekir; hareketsiz kalan felçli elden dolayı kesildiği taktirde sağlam elin üçte bir nisbetinde diyet gerekir; Çürüyüp kararan dişin yerinden çıkarılmasından dolayı sağlam dişin üçte bir nisbetîndeki diyet gerekir" buyurmuştur. [208]
Altı Hadîsin Tahlili
786 no'lu Amr hadîsinin isnadında Muhammed b. Râşid ed-Dimeş-kî el-Mekhulî bulunuyor. îlim adamlarından bir cemaat bu zat hakkında görüş ve tesbitlerini ortaya koymuşlardır. .Onlardan bir kısmı onun sika olduğunu söylemiştir. Ebû Hatim onun sadûk olduğuna, Nesâî isi kaviy olmadığına dikkat çekmiştir. Ancak Ahmed b. Hanbel onun güvenilir olduğunu bildirerek rivayetine itimad edinilebileceğine işarette bulunmuştur. [209]
787 no'lu İbn Abbas hadîsini Tirmizî sahîhlemiştir. Böylece diyet hususunda beş parmak arasında farklı bir nisbet olmadığı belirlenmiş oluyor. Koparılan veya kesilen parmak ister serçe, ister orta, isterse başparmak olsun farketmez.
788 no'lu İbn Abbas hadîsini aynı zamanda Hafiz Bezzar ve İbn Mâce tahrîc etmişlerdir. İsnadmdaki ricalin hepsi sahihtir. Böylece 670 nolu hadîsle birleşmekte ve biri diri diğerini kuvvetlendirmektedir.
789 no'lu Ebû Musa hadîsini ayrıca îbn Hibban ve îbn Mâce tahric etmişlerdir. Ebû Dâvud ile el-Münzerî bu hadîsle ilgili bir görüş beyan etmeyip susmuşlardır, isnadında bir beis görülmemiştir. [210]
790 no'lu Amr hadîsini Tirmizî dışında diğer beşler tahrîc etmiştir. îsnadmdaki ricalin hepsi rical-İ sahihtir. O bakımdan istidlale sâlihtir. Böylece her parmaktan dolayı diyet olarak on devenin ve her dişten dolayı beş devenin gerekli olduğu anlaşılmaktadır.
791 no'lu Amr hadîsi hakkında Ebû Dâvud ve el-Münzerî bir görüş ve tesbit ortaya koymamışlardır. Ancak Amr'e kadar ulaşan ricalin hepsi sikadır. O bakımdan istidlale sâlih görülmüştür. Bu da yukarıdaki hadîsleri kuvvetlendirmekte ve her dişten dolayı beş deve diyet verileceğini hükme bağlamakta, aynı zamanda dişler arasında bu konuda bir fark olmadığını göstermektedir.
792 no'lu Amr hadîsini aynı zamanda İbn Huzayme ve îbn Cârûd tahrîc edip sahîhlemişlerdir.
Dış organların hemen hepsi hakkında gereken diyet nisbeti belirlenmiş bulunuyor. îç organlara gelince, onları dış organlara kıyas etmek çok zordur. O bakımdan ilim adamlarının görüş ve içtihatları bu hususta farklı olmuştur. Ayrıca darbeden dolayı konuşma yeteneğini yitiren kimseye de diyet vermek gerekir. Aynı zamanda cinsel ikdidarını kaybedenin de durumu böyle. Nitekim Amr b. Şuayb'm yaptığı rivayete göre, bir adam diğer bir adama dayak attı ve o yüzden dayak yiyen işitme, görme, evlenme (cinsel temas) ve aklî yetenek ve hasselerini kaybetti. Bunun üzerine Hz. Ömer bunlardan her Diri için bir diyet gerekli görerek dört diyet verilmesini hükme bağladı.
Bu rivayetin isnadmdaki ricalin hepsi sahihtir. Böylece sadece dış organların kesilip kırılmasından, koparılmasından dolayı diyet gerekmiyor, ,aynı zamanda bu organlar hasselerini kaybettiği durumlarda da diyet gerekiyor. Bunlardan her biri için on deve diyet olarak alınır.
Ayrıca Muhammed b. Mensur'un Cafer b. Muhammed'e isnaden yaptığı rivayette, aldığı darbeden dolayı idrarını tutamayan bir adam için Hz. Ali diyet verilmesinde hükmetmiştir ki bu diyet de on deveden ibarettir. [211]

Çıkarılan Hükümler

1- Kasde benzer Öldürmeden dolayı muğallaza (ağır) diyet gerekir. (Bu daha çok Hanefîlere göredir).
2- İki, üç, dört ve beş yaşlarına ayak basmış yüz devenin hepsinin de gebe olması gerekir. Bu ağır diyettir.
3- Deveden başka mal ve nakitte tağliz yoktur.
4- Hata, cârin mecra hatâ ve katl-i sebebîden dolayı hafif diyet gerekir. Bu da yüz deveden ibarettir. Ancak hepsinin gebe olması şart' değildir.
5- Diyet olarak altın veya gümüş taktir edildiğinde, altından bin dinar, gümüşten on bin dirhem verilir.
6- İmam Şafiî'ye göre, gümüşten on iki bin dirhem verilmesi gerekir.
7- Hafif diyet kapsamına giren yüz devenin yirmi tanesi erkek, seksen tanesi dişi olarak taktir edilmiştir.
8- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, diyet sadece deve, altın ve gümüşten verilir.
9- İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, sığır, koyun ve elbiseden de verilebilir.
10- Sığırdan ikiyüz, koyundan bin elbiseden ise ikiyüz kat takdir edilir.
11- Kasde benzer öldürme ile hatâen ve mecrada olan öldürmeden dolayı keffâret de gerekir.
12- Keffaret, mü'min bir köle azad etmek, bu olmadığı taktirde iki ay üst üste oruç tutmaktır. Altmış miskin ve fakiri doyurmakbu keffâr-ette geçerli sayılmamıştır.
13- Öldürülen kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır.
14- Zımmimin diyeti müslümanm diyeti kadardır.
15- Vücut ve yüzün güzelliğini bozan her darbeden dolayı diyet gerekir.
16- Duyuları iptal eden darbeden de dolayı diyet gerekir.
17- Vücutta çift olan organlardan her biri için yarım diyet gerekir.
Meselâ iki gözden dolabı tam diyet, bir gözden dolayı yarım diyet gerekir.
18- Dört bölümden ibaret olan organ meselâ göz kapakları alt üst olmak üzere dört kısımdır. Her birinden dolayı dörtte bir diyet gerekir.
19-El ve ayak parmaklarından her biri için on deve, bu parmakların eklem yerlerinden kesilmesi halinde her eklem için beş deve diyet gerekir.
20- Şâfiîlere ve Hanbelîlere göre, mugallaza (ağır) diyet diye bir ayrım yoktur. Otuzu dört yaşma, otuzu beş yaşma, kırkı da gebe olmak üzere yüz deve takdir edilir. Bu kasden öldürülüp kısastan vazgeçilen hür müslümamn diyetidir.
21- Hatâen Öldürmeden dolayı ise yirmisi iki yaşında, yirmisi üç yaşmaayak basmış dişi; yirmisi dört, yirmisi beş, yirmisi üç yaşma ayak basmış deve olmak üzere yüz deve diyet olarak taktir edilir. Bu Şâfiüere göredir.
22- Mekke hareminde veya mahremi olan birini öldüren kimsenin, otuzu iki yaşma, otuzu üç yaşma, kırkı da dört yaşma girmiş dişi deve ödemesi gerekir.
23- Kasden öldüren kimsenin kısası affedildiği taktirde gereken diyeti hemen ödemesi gerekir.
24- Kasde benzer veya hatâen öldürmeden dolayı gereken diyet üçe taksim edilerek ödenir. Bunlar da Şânüerin görüş ve içtihadıdır.
25- Deveden başka altın, gümüş ve başka bir malın diyet olarak taktir edilmesi tarafların rızasıyla geçerli olur.
26- Yüz devenin tamamını temin edemediği taktirde noksan kalanların bedelini öder.
27- Yahudi ve hıristiyanm diyeti müslümamn diyetinin üçte biri nisbetindedir. Bu da daha çok İmam Şafiî'nin görüş ve içtihadıdır.
28- Öldürme olayı kasde benzer şekilde cereyan etmişse, akile bunun üç yılda üç taksitle öder. Bu daha çok Hanbelüerin görüşüdür. Ha-taen öldürmede de durum böyledir. Malikîlere göre, kitap ehlinin diyeti müslümamn diyetinin yarısıdır.
29- Ergen adamla, ergen olmayan çocuk birleşip bir adamı kasden öldürürlerse, çocuğun akilesme diyetin yarısı yüklenir. Ergen olan ise kısasen öldürülür. Bu, İmam Mâlik'in içtihadıdır. [212]

Zimmi (Gayr-i Müslim Sayılan Yahudi ve Hıristiyan Vatandaş) ın Diyeti

İslâm hukukunda yahudî ve hıristiyan olup islâm ülkesinde yaşayanlara zimmî denir. Bunlara inanç, iş ve vicdan hürriyeti tanındığı gibi diğer vatandaşlık hakları da teminat altına alınmıştır. İslâm devletinin aleyhine faaliyet göstermedikleri, İslâm'ı küçük düşürücü söz ve davranışta bulunmadıkları sürece belirlenen haklardan her zaman yararlanma şansına sahip kılınmışlardır.
Vatandaş sayıldıklarından dolayı onlardan biri bir müslüman tarafından öldürüldüğü taktirde tam diyet alınıp maktulün varislerine verilir. Vatandaş olmayan yahudî ve hıristiyanlarm diyeti hür müslümanm diyetinin yarısıdır.
Böylece İslâm, gayr-i müslim vatandaşın canını, malım, ırz ve namısunu koruyup teminat altına almış ve bunun için birtakım maddî ve manevî müeyyideler koymuştur.
Az yukarıda zimmîlerin diyetinden kısaca söz etmiş ve mezheplerin bu husustaki görüşlerinin bir özetini vermiştik. Konunun önemine bianen bunu müstakil bir başlık altında açıklamayı daha uygun gördük. [213]

İlgili Hadis ve Rivayetler

Amr b. Şuayb'den rivayet edilmiş, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.u.) Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:
"Kâfirin akl (diyet) i müslümanm diyetinin yarısıdır." [214]
Diğer bir rivayette ise şöyle belirtilmiştir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz iki kitap ehli olanların akl (diyet) i müslümanların akl (diyet) inin yarısı olarak hükme bağlamıştır. Onlar yahudî ve hıristiyanlardır." [215]
Bir başka rivayette ise şöyle denilmektedir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında diyetin kıymeti sekizyüz dînar ve sekiz-bin dirhem idi. O gün için kitap ehlinin diyeti müslümanın diyetinin yarısı kadardı. Bu hal Ömer (r.a.) halîfe oluncaya kadar devam etti. O hatip olarak kalkıp şöyle dedi: "Şüphesiz ki develer çok pahalandı..." Râvî devamla diyor ki: Ömer (r.a.) altına sahip olanlar üzerine diyet olarak bin dînar gerekli kıldı. Gümüşe sahip olanlar üzerine ise oniki bin dirhem; sığır sahipleri üzerine ikiyüz inek, koyun sahiplari üzerine ikibin koyun, elbise sahipleri üzerine ikiyüz kat elbise gerekli kıldı. Zjmmîlerin diyetini ise bulunduğu hal üzere bıraktı..." [216]
Saîd b. Müseyyeb'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ömer (r.a.) yahudî ve hıriştiyanın diyetini dört bin, me-cusînin diyetini ise sekizyüz (dirhem) kıldı." [217]

Bu Konuda Mezheblerin Görüş ve İstinbatları

a) Hanefîlere göre, yahudi ve hıristiyan vatandaşlar için -ki bunlara zimmî denir- müslüman kimsenin diyeti nisbetinde diyet verilir. Diğer azayı yaralamak, kesmek ve koparmakta da müslümanlara eşit şekilde diyet ödenir. Nitekim Peygamber (s.a.y.) Efendimiz: "Bizim söz ve güvencemiz (idaremiz) altında bulunan her kes (her zimmî) için diyet olarak bin dinar gerekir..." buyurmuştur. Aynı nisbette olan diyet müslüman için de gerekli kılınmıştır. [218]
b) Şâfiîlere göre, kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlarm diyeti dört bin dirhemdir. Yani kitap ehlinin diyeti hür müslümanın diyetinin üçte biri nisbetindedir. Zira bu mezhebe göre, hür müslümanın diyeti gümüş olarak oniki bin dirhemdir.
Mecûsî'nin diyeti ise müslümanın diyetinin üçte birinin beşte biri nisbetindedir. Yani sekizyüz dirhemdir. [219]
c) İmam Mâlik'e göre, kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlarm diyeti müslümanın diyetinin yarısıdır. Yani gümüş üzerinden altı bin dirhemdir. Zira İmam Mâlik'e göre de hür müslümanın tam diyeti on iki bin dirhemdir. [220]
Yine İmam Mâlik'e göre, bir müslüman bir zimmîyi hatâen öldürecek olursa, onun diyeti katilin akilesine yükletilir. Akile bunu üç yıl içinde belli taksitlerle öder. Mecûsi'nin de diyeti akile'ye yükletilir ve üç yılda ödenir. [221]
d) Hanbelîlere göre, kitab ehli olan yahudi ve hıriştiyanın diyeti hür müslümanın diyetinin yarısı ve onların kadınlarının diyeti müslüman kadının diyetinin yarısıdır. Bir rivayette Ahmed b. Hanbel, onların diyeti müslümanın diyetinin üçte biridir, demişse de yapılan ciddi tes-bitlere göre imam bu görüşünden rücu' etmiştir.
Ömer b. Abdüaziz, Urve ve Mâlik de aynı görüştedirler. Yani yahudi ve hıriştiyanın diyeti müslümanın diyetinin yansı nisbetindedir.
Bir müslüman bir zimmîyi kasden öldürecek olursa, bu mezhebe göre kısas uygulanmaz, sadece ağır bir diyet gerekir. Nitekim Âhmed b. Hanbel'in Abdurrezzak'dan, onun da Ma'mer'den, onun da Sâlim'den, onun da babasından yaptığı sahîh rivayete göre, Hz. Osman'ın hilâfet yıllarında müslümanlardan bir adam, zimmîlerden birini Öldürmüş bulunuyordu. Dava Hz. Osman'a intikal ettirilince, halîfe kısas uygulamadı, sadece ağır bir diyet ödenmesine hükmetti. O dönemde ağır diyet olarak bin dînar takdir edilmiştir. [222]
Mecûsî'nin diyeti ise, sekizyüz dirhemdir. Mecusîye kadının diyeti de bunun yarısı nisbetindedir.
Hanefîlere, Nahaî ve Şa'bî'ye göre, zimmînin de, mecusînin de diyeti küslüman kimsenin diyeti kadardır. Çünkü hepsi de insan olarak hukukta eşit haklara sahiptirler. [223]
Yine Hanbelilere göre, putperestler ve kitapsızlara gelince, bunlar için diyet yoktur. Diğer bir rivayette zimmet yoktur. Yanı bunlar vatandaş olarak kabul edilmezler. Ancak eman dileyerek islam ülkesine sığındıkları takdirde, onlardan birini bir müslüman öldürecek olursa, sadece bir mecusî için takdir edilen sekiz yüz dirhem diyet takdir edilir. [224]

Tahliller ve Rivayetler

795 no'lu Amr b. Şuayb hadîsini Tirmizî hasenlemiş, İbn Câ-rûd sahîhlemiştir. O bakımdan hadîs istidlale sâlih görülmüştür. Böylece diyet hususunda müslümanla kâfir arasında eşitlik söz konusu değildir. Şöyle ki, bir müslüman bir kâfiri kasden öldürecek olursa, kısajs gerekmeyeceği gibi diyetin de ancak yarısının verilmesi açıklanmaktadır.
796 n'o'lu ikinci rivayette ise, kitap ehli olan yahudî ve hıristiyanların da diyetinin hür müslümamn diyetinin yarısı olduğu bildirilmakte ve böylece diyet konusunda kâfirle kitap ehli arasında bir fark olmadJgı ortaya çıkmaktadır. Ne var ki İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarından! bazısı bu rivayetle istidlal ve ihticacda bulunmamışlar, umumi kaideye uyarak diyet hususunda bunların eşit düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.
Hz. Ömer'in hilâfet döneminde ise, deve çok pahalandığından, halife kendi içtihadım ortaya koyarak diyetin altın ve gümüşten, sığır, kojam ve elbiseden de verilebileceğini hükme bağlamış, ashabın çoğu bunu olumlu karşılamıştır.
Şüphesiz Hz. Ömer bunu sadece kendi reyiyle değil. Resülüllah (s.a.v.) Efendimizin diyet olarak dînar da verilebileceğine dair beyânları bulunduğu aü dikkate alarak diğer şeyleri buna kıyas etmiştir.
Ancalc: zimmîlerin diyeti hakkında ayrı bir hüküm ortaya konmadığından onun diyetinin müslümamn diyetine eşit olduğ anlaşılmıştır.
798 rip'lu Saîd rivayetini aynı zamanda Ukbe b. Amir şu lafızla tahrîc etmiştir: "Mecûsî'nin diyeti sekizyüz dirhemdir..." Nitekim Bey-hakî'nin îhp Mes'ûd (r.a.) den yaptığı rivayette de İbn Mes'ud ile Hz. Ali de aynı hadîsi rivayet etmişlerdir. İmam Ebû Hanîfe bu rivayetle de istidlal etmemiş ve mecusûnun diyetinin de zimmînin diyetine eşit olduğunu kıyas olduğunu kıyas yoluyla belirtmiştir. Diğer mezhep imanılanınŞİan İmam Şafiî ile İrnam Mâlik mecusînin diyetinin sekizyüz dirhem oldjiğuna kail olmuşlardır. [225]
Ancak bu konuda kâfir ile kitap ehlini aynı grupta değerlendirmemek jgerekiyor. Kitap, ehlinden zimmî olanlara geniş haklar tanınmıştık ki, kâfirlere bu haklar olduğu gibi tanınmamıştır. Kâfir ancak enıan dileyip ilticada bulunduğu taktirde gerekirse kendisine eman verilir. Bu durumda öldürüldüğü taktirde ancak diyetin yarısı ödenir. Mecusî de kafir kapsamına alınabilir. Nitekim ilim adamlarından bir kısmı diyet hususunda bunlar eşit kabul etmişlerdir.
Gerçi bu konuda birkaç rivayet daha bulunuyor ki, onları mealen şöyle sıralayabiliriz.
'Kendilerine ahd verilen (söz vei*ilip güvence sağlanan) lerin diyeti hür müslümamn divetidir."
"Peygamber (s.a.v.) muahhidlerin diyetini müslümamn diyetine eşit olarak belirlemiştir."
"Peygamber (s.a.v.) bir zimmîye müslüman diyeti vermiştir." Ancak bu rivayetlerin hepsi zayıf ve münkerdir. O bakımdan ilim adamları bunlarla istidlal etmemişlerdir. [226]

Çıkarılan Hükümleri

1- Zimmî.olan yahudî veya hıristiyamn diyeti hür müslüjnanm diyetine müsavidir. (Bu Ebû Hanîfe'nin görüşüdür).
2- Zimmînin bir azasının kesilmesi veya kendisinde bii* yara açılmasında da bir müslümamn bu hususta ki diyetini gerektirir. (Bu da Ebû Hanîfe'nin görüşüdür).
3- İslâm ülkesinde vatandaş olarak bulunan veya muahhid !olarak güvence verilen herkez için bin dinar diyet taktir edilir. (Bu da Hane-filerin görüşüdür).
4- İmâm Şafiî'ye göre,-yakudi veya hıristiyamn diyeti, müslümamn diyetinin üçte biri nisbetindedir.
5- Hür müslümamn diyeti gümüş olarak on bin dirhem, altın olarak bin dinardır. İmam Şafiî'ye göre, gümüş olarak oniki bin dirhemdir.
6- Yine Şafiî'ye göre, mecusînin diyeti, sekizyüz dirhemdir^
7- İmam Mâlik'e göre kitap ehli olan yahudi ve hıristiyaıun diyeti, müslümamn diyetinin yarısıdır.
8- Zimmî'nin diyetini katilin akilesi üç yıl içinde öder. Bu İmam Mâlik'in görüş ve içtihadıdır. Hanbelîler de aynı görüştedirler.
9- Zimmîyi kasden öldüren müslüman hakkında kısas uygulanmaz. Bu daha çoklmam Ahmed'in görüşüdür. Nitekim Hz. Osman'ın uygulaması da böyle olmuştur.
10- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, diyet hususunda herkes eşittir. [227]

Kadının Can ve Azasına Taalluk Eden Diyet

Türkçemizde "kan bahası" diye tercüme edilen "diyet" öldürmeden dolayı kan,bahası hakkında kullanıldığı gibi, bir azayı kesmek, yaralamak veya koparmak veyahut bir azanın hassasını yok etmek gibi cinayetlerde verilmesi gereken meblağ hakkında da kullanılmaktadır. Ancak bu anlamda "akl" kavramına da yer verilmiştir. Fıkıh ve hadîs metinlerinde bazan "diyet", bazan da "akl" olarak geçmektedir. Bir de "erş" kavramı kullanılıyor ki, bu da daha çok kesme ve yaralamayla ilgili baha ve meblağ hakkında müsta'meldir. Bunun gibi, yine aynı hususlarla ilgili kesme ve yaralamadan dolayı ödenecek meblağ hakkında "akl" de kullanıldığı vakidir.
Sonuç olarak diyebiliriz ki, diyet, akl ve erş eşanlamlı kelimelerdir. Bazan da aralarında nüans söz konusu olabiliyor.
Nitekim aşağıdaki hadîslerde kadının azasına karşılık "erş" değil de "akl" kullanılmıştır. [228]

İlgili Hadisler

Amr b. Şuayb'den rivayet edilmiş, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir, Resulüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadının aklı (diyeti) erkeğin diyetinin mislidir. Bu erkeğin diyetinin üçte biri nisbetine ulaşıncaya kadar böyledir." [229]
Rabi'a b. Abdirrahman'dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Saîd b. Müseyyeb'e şöyle sormuştur: "Kadının parmağından dolayı ne kadar diyet gerekir?" O da "On deve" diye cevap vermiştir. Sonra "İki parmağından dolayı ne kadar?" diye sordum diyor. O da: "Yirmi deve" diye cevap veriyor. Sonra "Üç parmağından dolayı ne kadar?" diye sordum diyor. O da: "Otuz deve" diye cevap veriyor. "Peki dört parmağından dolayı ne kadar?" diye sordum diyor. O da: "Yirmi deve..." diye cevap veriyor. Bunun üzerine râvî, ben ona: "Yaralanması çok olup musibeti artınca diyeti noksanlaşıyor mu?" diye sordum. Saîd b. Müseyyeb şöyle dedi: "Sen yoksa Iraklı mısın?" dedi. Ben de: "Konular üzerinde durup düşünen bir âlim veya öğrenmek isteyen bir cahil..." diye cevap verdim. Saîd b. Müseyyeb bana: "Kardeşimin oğlu, bu sünnettir, (yani sünnette böyle beyan edilmiştir)" dedi. [230]

Bu Konuda Mezheb İmamlarının Görüş ve Îctihadları

a) Hanefilere göre, gerek can, gerekse organdan dolayı kadının diyeti erkeğin diyeti kadardır. Hem bu mesele hakkında Hz. Ali'den (r.a.) hem mevkuf, hem de merfu' rivayetler vardır. [231]
b) Şâfiîlera göre, kadının canından dolayı diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır. Bu da elli deveden ibarettir. Böylece öldürülen kadın için diyet taktir edilince elli deve olarak belirlenir.
Bunun gibi kadının yaralanmasından, azasının kesilmesinden dolayı gereken diyet de erkeğin yaralanma veya azasının kesilmesinden dolayı gereken diyetin yarısıdır.
Diyet olarak mutlaka devenin belirlenmesi şart değildir. Nitekim Hz Ömer (r.a.) deve yerine kasabada yaşayanlar için bin dînar, gümüş olarak da oniki bin dirhem taktir etmiştir. Buna göre, kadının altın olarak diyeti beşyüz dînar, gümüş olarak da altı bin dirhemdir. Badiyede yaşayanlar için diyet olarak deve taktir edilir. Zira onların en mebzu ve geçerli malı devedir. [232]
c) Hanbelilere göre de kadının canından dolayı diyeti erkeği] diyetinin yansıdır. Kadının yaralanma veya azasının kesilmesinden do layı diyeti erkeğin diyetine eşittir. Ancak bu nisbet erkeğin diyetinii üçte birine ulaşıncaya kadar böyledir. Üçte birini aşınca ai'tık onui diyeti erkeğin diyetinin yarısı kadardır.
Nitekim bu Ömer, İbn Ömer, Zeyd b. Sâbit'den rivayet olun muştur. Allah hepsinden razı olsun. Saîd h. Müseyyeb, Ömer b. Abdila siz, Urve b. Zübe^r, Zührî, Katade, el-A'rec, Rebi'a ve imam Mâlik'in nezhebi de böyledir. Daha doğrusu Medine âlimlerinin görüş, tesbit ve ctihatları bu anlamdadır. [233]
İmam Şâfiî Önceleri bunun sünnet olduğunu düşünerek ona göre eti hadım ortaya1, koymuştu. Sonra bunun Medine âlimlerine ait bir îörüş ve tesbit olduğunu öğrenince ilk kavlinden vazgeçip gerek can, *erek yaralanma ve aza kesmeden dolayı kadının diyetinin erkeğin diyetinin yarısı olduğunu belirtmiştir. [234]

Tahliller ve Rivayetler

807 no'lu Amr hadîsi İsmail b. Iyaş tarikiyle İbn Cüreyc'den ve o pa Amr'den rivayet etmiştir. İbn Huzayme bunu sahihi emiştir. [235]
İbn Kesir ise îmail b. Iyaş üzerinde durarak şöyle görüş beyan etmiştir: Bu zat Şamhlar'dan rivayet ettiğinde kendisine itibar edilir, başkalarından rivayet ettiğinde itibar edilmez. Ancak İsmail, İbn püreye'den rivayet etmiş bulunuyor ki, İbn Güreye Şamlı değildir. O bakımdan İbn Huzayme bu rivâyöti sahih lemistir. [236]
Böylece hadisle istidlal edilebilir.
Bu babta, Muâz b. Cebel (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurduğu bildirilmektedir: "Kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır..."
Beyhakî bunun isnadının sabit olmadığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda Beyhakî'nin Hz. Ali (r.a.) den yaptığı rivayette, Hz. Ali'nin şöyle dediğini belirtmiştir:"Kadınm diyeti her hususta (can ve azalarda) erkeğin diyetinin yarısıdır..."

Bu İbrahim en-Nahâî'nin Hz. Ali'den yaptığı bir rivayettir ki isnadında inkıta' (kopukluk) bulunuyor.
Saf d b. Müseyyeb'in dört parmak dolayısıyla yirmi deve diyetin gerektiğini söylemesi hayli yorumlara sebep olmuştur. Çünkü kadının azasından ve aldığı cariha (yara) dan dolayı gereken diyetler, erkeğin diyetinin üçte birine, yani otuz üç deve nisbetine ulaşıncaya kadar erkeğin diyetiyle eşittir. Bu nisbeti bulunca, bu defa kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısına düşer. Birçok ilim adamı ise, otuz üçü aşan nisbet yarıya düşer, tamamı değil. Böyle olmakla beraber bu rivayetle sadece Medine fakihîeri amel etmişlerdir. Çünkü İmanı Şafiî'nin de tesbitine göre, bu Resûlüllah'm bir sünneti değil Medineli'lerin sünnetidir. Hem rivayet murseldir. O bakımdan hüccet olmava elverişli değildir. (815).
îbn Rüşd ise Bidayetü'l Müctehid'de diyor ki: "İbn Mes'ûd, Osamn, Şürayh ve ilim adamlarından bir cemaate göre, kadının cerahat (yaralanma) hususundaki diyeti erkeğin yar al a nnı asındaki diyet gibidir. Ancak kemiğe varıncaya kadar başta meydana gelen yaralanma bundan müstesnadır. Zira bundaki diyet kadın hakkında yarıya düşmektedir."
Özetleyecek olursak, diyebiliriz ki: Hanefîlere, Şâfiîlere ve İbn EM Leylâ, îbn Şübrüme, Leys ve Sevrî'ye göre kadının diyeti az olsun çok olsun erkeğin diyetinin yarısıdır... Zira gerek konunun baş kısmındaki hadîs, gerekse onu kuvvetlendiren diğer rivayetler bu anlamda ağırlık kazanmaktadır. [237]

Çıkarılan Hükümler

1- Hanefîlere göre, diyet hususunda erkekle kadın arasında fark yoktur. Cana karşılık can, dişe karşılık diş... İki cinsi kapsamına almaktadır. .
2- Şâfiîlere göre, gerek can, gerek aza, gerekse yaralanma hususlarmda kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır.
3- Hanbelîlere göre, can hususunda kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır. Aza ve yaralama hususlarında ise, erkeğin üçte birine kadar olanında kadının diyeti erkeğin diyetine eşittir. Üçte bir nisbetini aşınca kadının diyeti yarıya düşüyor. Mâlikiler de aynı görüştedirler. [238]

Cenin Diyeti

Cenîn, ana rahminde oluşan döl dömektir. Hamile kadın bir saldırıya maruz kalır da karnına isabet eden veya beline vurulan bir darbeden veyahut benzeri bir tecavüzden dolayı rahmindeki çocuk düşerse bundan dolayı mütecaviz caniden diyet tazmini gerekir. Ancak düşen ceninin ölü olarak düşmesi halinde gereken diyetle, düştükten sonra ölen ceninden dolayı tazmin edilecek diyet arasında büyük fark vardır. Şöyle ki, ana rahminden bir darbe, bir tazyik neticesi düşen cenin diri olarak düştükten sonra Ölecek olursa tam diyet gerekir. Bu da j yüz deveden ibarettir. Deve bulunmadığı taktirde bin dînar veyahut i onbin veya oniki bin dirhem taktır edilip hükme bağlanır. Cenin ölü va-ziyyette düşerse, bundan dolayı kimine göre beşyüz, kimine göre altıyüz dirhem diyet gerekir. Zira ana rahminde iken diri olduğu kesin bilinmemektedir. Bu görüşten hareketle düşen ceninin ana rahminde diri olduğunu isbat eden bir beyyine ortaya konduğu taktirde tam diyetin tazmini gerekir.
İslâm hukuku, insana ve insan hayatına, onun şeref ve itibarına son derece önem verir. Zira dünya hayatından, dünya ve kâinat nizamından maksat insandır. O bakımdan haksız yere bir insanı öldürmek bütün insanları öldürmek gibidir. Bir insanın hayatını kurtarmak bütün insanların hayatını kurtarmak gibidir.
İslâm onbeş asır önce insana, insan haklarına yönelip bunları en sağlam eğitim ve öğretime, müeyyide ve imâna dayalı ahlâki kurallara bağlarken, yirminci asrın son çeyreğinde hâlâ birçok ülkelerde insanlar politik nedenlere, ırkçılık duygusuyla, farklı dine mensup olma taassubuyla birbirlerini katletmekte ve her gün binlerce kadın, çocuk, yaşlı, genç bu yüzden hayatını kaybetmektedir.
Şüphesiz insanların ve ülkelerin bu kargaşa, keşmekeş, fitne ve fesat fırtınasından kurtulabilmesi için mutlakaVe mutlaka ilâhî nizama dönmesi, Allah'ın rahmet ve huzur kaynağı olarak indirdiği son dine girmesi gerekiyor. Nitakim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Allah'ın emrine, hükmüne (indirdiği dine) dönünceye kadar üzerinizden belâ ve musibet dalgaları kalkmaz..." buyurmuştur. [239]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, Beni Lahyan kabilesine mensup bir kadının (rahmindeki) ceninin <bir darbe veya müdahale neticesi) ölü olarak düşmesinden dolayı bir köle veya cariye olmak üzere bir gurre tazminine hükmetti. Sonra aleyhine gürre ile hükmedilen kadın öldü. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz onun mirasının kendi çocuklarına ve kocasına verilmesine ve akl (diyetin) de asabasmca karşılanmasına hükmetti." [240]
Diğer bir rivayette ise, olay şöyle belirtilmektedir:
"Hüzeyl kabilesinden iki kadın vuruştu. Biri diğerine taş atmak suretiyle hem onu, hem de karnındaki cenini öldürdü. Bunun üzerine davacı ve davalı olarak Resûlüllah'a (s.a.v.) başvurdular. Resûlüllah (s.a.v.) öldürülen ceninin diyeti olarak gurreye, yani bir köle veya cariye (tazmin edilmeye) hükmetti. Kadmn öldürülmesinden dolayı da katile kadının aküesine diyeti yüklemeyi kararlaştırdı." [241]
Mugîre b. Şu'be (r.a.) den, o da Ömer (r.a.) den rivayetle, şöyle bilgi verilmiştir: Ömer (r.a.) çocuğunu düşüren kadın hakkında asha-bla istişarede bulundu. Muğîre b. Şu'be (r.a.) dedi ki: Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz gurre ile, yani bir köle veya cariye (tazmin edilmek) le hükmetti ve Muhammed b. Mesleme de Resûlül-lah'ın (s.a.v.) böyle hükmettiğine şehadette bulundu." [242]
Muğîre (r.a.) den yapılan rivayete göre: Bir kadın kendi kumasını çadır direğiyle vurmak suretiyle öldürdü. Öldürülen kadın aynı zamanda hamile idi. Bunun üzerine Resûlüllah a (s.a.v.) başvfiruldu. Efendimiz (s.a.v.) kâtilenin asabası üzerine diyet ile, celimden dolayı da gurre ile hükmetti..."
Bu hülçüm üzerine kâtilenin asabası şöyle dediler: "Henüz hiçbir şey yemeyen, içmeyen, sesi çıkmayan veya hayat belirtisi göstermeyen bir ceninden dolayı diyet mi verelim!?... Bunun gi-bisinin (diyeti) hükümsüz ve (kanı) hederdir." Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bu söze karşı şöyle uyarıda bulundu: "Bedevilerin cümle sonunda yaptığı kafiye benzeri bir kafiye!..." (819|j
Yapıl ari^rivây ete göre, îhn Abbas (r.a.) Hamel b. Mâlik kıssasıyla ilgili olarak şöyle dedi: "Aldığa darbeden dolayı kadıncağız) henüz saçları yeni bitmiş çocuğunu ölü olarak düşürdü ve kendisi de öldü. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz kâtilenin aki-lesi üzerine diyetle hükmetti. Bu hüküm karşısında maktulenin amcası şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Doğrusu kadıncağız saçları bitmiş bir çocuk düşürdü..." Kâtilenin babası ise (bu söze itiraz ederek) şöyle dedi: "Bu adam yalan söylüyor. Allah'a yemin ederim ki çocuğun hayat belirtisi olarak sesi işitilmedi ve bir şey de içmedi. Bunun gibisinin (diyeti, kan bahası) hükümsüzdür..." Resûlüliah (s.a.v.) Efendimiz: "Bu, cahiliye döneminin en kafiyeli sözü ve onların kehanetine benzer bir kehanettir" buyurarak adamı uyardı ve devamla buyurdu ki: "Çocuktan dolayı bir gurre (köle veya cariye) var." (820). [243]
Bu hadîs aynı zamanda babanın akileden olduğuna delil sayılmıştır.

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hariefîlere göre, vurup kadının karnındaki ceninin düşmesine sebep olan kjimse üzerine diyet olarak bir gurre gerekir. Bu da beşyüz dirhemdir,
Bu diyete "gurre" denilmesinin sebebi, diyetler babından en az nisbet olması ve bir şeyin en az nisbeti ise onun evveli sayılmasmdandır. Atın alnındaki beyazlık da Öyle...
Düşürülen cenin ister kız, isterse erkek çocuk olsun fark etmez. Beşyüz dirhem ise, erkeğin tam diyetinin yirmide birine, kadının ise on-dabirine tekabül etmektedir.
Gurre burada bir köle veya cariyeye delâlet etmektedir. Resûlüllah (s.a.v.) zamanında bir köle veya cariyenin değeri bu idi.
Gereken bu diyet ise kâtilenin akilesine yükletiler. İmam Mâlik ile îmam Şafiî'ye göre kâtilenin malından ödenir. Hem bu iki imama göre, gümüş olarak altıyüz dirhem diyet gerekir. Sözü edilen beşyüz dirhemin bir yıl içinde, Şafiî'ye göre üç ,1 içinde ödenmesi vaciptir.
Ama kadın aldığı darbeden dolayı çocuğunu diri olarak düşürür ve sonra çocuk ölürse, bu tam diyeti gerektirir. Ama ölü vaziyyette düşürse, sadece gurre gerekir.
Kadın aldığı darbeden dolayı ölür ve bu arada karnındaki cenini diri olarak dışarı atar ve bir süre sonra o cenin de ölürse, iki diyet gerekir: Biri anneden, diğeri diri dışarı atılan ceninden dolayı...
Kackn aldığı darbeden dolayı ölür ve cenini de Ölü olarak dışarı atarsa, sadece anneden dolayı diyet gerekir. Şafiî'ye göre, ceninden dolayı gurre gerekir. Zira ceninin anasına vurulan darbeden dolayı Öldüğü söylenebilir. Zahir olan da budur.
Cenini öldüren kişi ona vâris olamaz. Aynı zamanda ceninin Öldürülmesinden^ dolayı keffaret de gerekmez. Sadece diyet ile yetinilir.
Düşen ceninin hilkatinin bir kısmı belli olmuşsa, hilkati tam cenin gibi kabul edilir. Hilkati tam olan cenîn hakkındaki bütün hükümler onun hakkında da aynen1 caridir.
Kadının karnındaki cenini düşürmek için birkatım ilâçlar içer veya üreme organına ilaç ve benzeri şey yerleştirir ve cenini düşürürse, -kocasından, yani ceninin babasından izin almaksızın yapmışsa- gurre akilesine gerekir. Kocasının iznini alarak belirtilen şekilde düşürmüşse gurre akilesine gerekmez. [244]
b) Şâfiîlere göre, ana rahminde oluşan cenin bir cinayetle anasından ölü vaziyette ayrılırsa bir gurre gerekir... Bunun gibi Anasından tamamen değil kısmen ayrılmış olsa, meselâ başı dışarı çıkmış bulunsa, en sahîh kavle göre gurre gerekir. [245]
Cenîn diri olarak ayrılır ve elemsiz acısız bir süre yaşar sonra ölürse, cani üzerine gurre gerekmez. Ama anasından doğunca ölür veya elem ve acı içinde bir süre yaşadıktan sonra ölürse, o taktirde diyet-i kâmile (bir candan dolayı gereken tam) diyet tazmîn edilir. İsterse sözü edilen cenin altı ayma ulaşmamış olsun...
Kadın bir cinayet neticesi karnında taşıdığı ikizleri düşürecek olursa o taktirde cânî üzerine iki gurre, üçüz veya dördüz iseler üç ve dört gurre gerekir
Ama kadın bir et parçası olarak düşürürse, o taktirde yarım gurre gerekir.
Gurre temyiz çağına girmiş bir köle veya cariyeden ibarettir. Aynı zamanda bunların azasının selîm olması, yani satışında engel teşkil edecek bir kusur ve aybının bulunmaması söz konusudur. Bunamamış yaşlı köle veya câriye de ğurre olabilir. Aynı zamanda köle veya cariyenin kıymetinin, müslüman hür erkeğin diyetinin yirmide birine, müslüman hürre kadının diyetinin onda birine tekabül etmesi şarttır.

Bu evsafta köle ve cariye bulunmadığı taktirde onun yerine ğurre olarak beş deve gerekir.
Yahudi veya hıristiyan ananın cinayet sebebiyle karnındaki cenini düşürmesinden dolayı bazısına göre müslüman ananın cenininde olduğu gibi bir ğurre gerekir. Bir kısmına göre, onun kanı hederdir, hiçbir şey gerekmez. Ama en sahîh kavle göre müslümanın ğurresinin üçte biri gerekir. Bu da bir deve ve bir devenin üçte biri eder. [246]
c) Hanbelîlere göre, hür ve müslüman bir kadın aldığı darbeden dolayı karnında taşıdığı cenini ölü olarak düşürürse, bundan dolayı cani üzerine bir ğürre gerekir. Bu da ya bir köle veyahut bir cariye olarak belirlenir. Köle, veya cariye bulunmadığı taktirde beş deve taktır edilir. 'Aynı zamanda bu alman ğurre düşen çocuğun mirasçılarına kalır. Tıpkı diri bir halde düşmüş olan çocuğun mirasının kendi vârislerine kaldığı gibi...
Ancak bu mezhebe göre sözü edilen konuyu beş kısımda mütalaa . etmek gerekir:
1- Hür müslüman kadının aldığı darbe neticesi düşürdüğü ölü çocuktan dolayı bir köle veyahut cariyeden ibaret olan bir ğurre gerekir. İlim adamlarının çoğunun görüş ve içtihadı budur. Nitekim Ömer b. Hattab, Atâ\ Şa'bî, Nahaî, Zührî, İmam Mâlik, İmam Şafiî, îshak, Ebû Sevr ve rey t ar af darlarının görüş ve ictihadları da bu anlamdadır.
2- Güre ancak çocuk, anasının'aldığı darbe neticesinde düştüğü bilindiği taktirde vacip olur.
3- Gurre bir köle veya bir cariyedir. Ancak Tavus ve Mücahid'e göre bir at da olabilir. Nitekim Ebû Hareyre'den (r.a.) yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ceninden dolayı bir köle veya deriye veya at veya katır olmak üzere bir ğurre tazminine hükmetmiştir... Ibn Sirîn ise, at yerine yüz koyun ve benzeri bir şey taktır edilebilir demiştir.
4- Gurre'nin kıymeti, tam diyetin onda biridir. Bu da beş deveden ibarettir.
5- Takdir ve tazmin edilen ğurre ölü olarak düşen çocuğun mirasçılarına kalır.
Kadın aldığı darbe neticesi karnında taşıdığı ikiz, üçüz veya dordüzün hepsini ölü vaziyette düşürürse, her birisi için bir ğurre gerekir. Nitekim İmam Mâlik ile İmam Şâfiî de aynı görüştedirler.
Cenin anasıyla birlikte ölürse, diyeti akileye ödettirilir. Bu da hatâ veya kasde benzer bir öldürme olursa öyledir. Kasden öldürülmüş ise, doğrudan diyet caniye yükletilir. İmam Şafiî'ye göre, katil olayı hangi şekilde olursa olsun diyet akileye yükletilir. [247]
d) Mâlikîlere göre de annenin aldığı darbeden dolayı karnındaki cenini ölü olarak düşürecek olursa, caniye diyet olarak bir ğurre gerekir. İsterse düşen çocuğun hilkati henüz tam belirgin hale gelmemiş olsun...
Adam hatâen kadına vurur da kadının karnında taşıdığı cenîn ölü olarak düşecek olursa, caniye ayrıca keffaret de istihsanen gerekir.
Adam'kadını vurup öldürür ve sonra da ölü kadının rahmindeki cenîn ölü olarak düşerse, eğer vurup öldürme hatâ ile olmuşsa, ceninden dolayı değil de annasinden dolayı diyet gerekir. Ve ikisi için bir keffaret yeterli olur.
Adam kadına vurup kadının karnındaki cenini diri olarak düşürdükten sonra hem kadın, hem de cenin ölürse, her ikisi için de diyet gerekir.
Adam kadının karnına vurur da karnındaki ceninden biri ölü olarak düşer, sonra diğeri diri olarak düşer ve bir süre sonra ölürse, ölü olarak düşen-ceninin mirasına diri olan da vâris olur.
Ceninin babası karısının karnına vurup da kadın karnındaki cenini ölü olarak düşürürse, babası o cenine vâris olamaz.
Ceninin düşmesine sebep olan darbe ister hataen, ister kasden olsun, cenin diri doğduktan sonra Ölürse burada kasameye başvurulur. [248]

Tahliller ve Rivayetler

816 no'lu îbn Abbas hadîsi-her iki tarikle de sahîh olup istidlale sâlihtir. Hadîs başlıca üç hüküm ifade etmektedir. Birincisi, bir darbeden dolayı ölü olarak düşen çocuktan dolayı bir ğurre gerekir. Bu ğurrenin rir köle veya câriye olması söz konusudur. İkincisi, caniye olup gurre vermesi gereken kadının ölmesi üzerine kadının mirasının kendi evlâd ve kocasına verilir. Üçüncüsü ise, ödemesi gereken gurnin onun asabasma yükletilir.
818 no'lu Muğire hadîsi de sahihtir. Ebû Hüreyre hadîsini kuvvetlendirmekte ve böylece aldığı darbeden dolayı kadının kanında taşıdığı cenini ölü olarak düşürmesi sebebiyle bir gurrenin gerektiği kesinlik ar-zetmektedir.
819 no'lu Muğire hadîsinin de sahîh olduğu ilim adamlarının çoğu tarafindan kabul edilmiştir. Ortada kasde benzer bir öldürme olayı bulunuyor. Öldürülen kadın aynı zamanda hamile idi. Resûlüllah (s.a.v.) çocuktan dolayı bir gurre tazminine ve öldürülen kadından dolayı ka^ tilenin asabasma diyetin yükletilin e sine hükmetmiştir.
820 dipnotlu İbn Abbas hadîsini aynı zamanda İbn Mâce, İbn Hib-ban ve Hâkim tahrîc etmişler ve İbn Hibban ile Hâkim aynı zamanda bu hadîsi s ahîhl emişi erdir.
Hadis başlıca üç hüküm taşımaktadır. Birincisi, ölü olarak düşürülen çocuktan dolayı ğurre gerektiği belirtilmekte ve çocuğun ölü olarak doğması bu hükmün verilmesini gerektirmektedir. İkincisi, kadının öldürülmesinden dolayı diyet gerektiği bildirilmektedir. Üçüncüsü gerek gurrenin, gerekse diyetin katilin akilesine yükletilmesidir.
Bu babta diğer rivayetler şöyledir;
Hars b. Ebî Üsame Hadîsinde şöyle denilmektedir: "Cenînde'ndolayı bir köle veya cariye gerekmektedir. Bunlar yoksa on deve veya yüz koyun verilmesi iktiza eder." [249]
Ebû Hüreyre (r.a.)' den yapılan bir rivayette şöyle buyurulmak-tadır: "Resûlüllah (s.a.v.) ceninden dolayı köle veya cariye olmak üzere bir gurre veya at veya katır (tazminine) hükmetti." [250]
Abdurrezzak'ın rivayetinde ise şöyle buy ur utmaktadır: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz öldürülen kadın hakkında diyet, düşürdüğü çocuk hakkında gurre (bir köle veya cariye veyahut at) tazminine hükmetti." [251]
İlim adamları ve müctehid imamlar bu konudaki bütün hadîsleri imkân nisbetinde bir araya getirip sıraya koyduktan, zayıfını sahîhih-den ayırt ettikten ve farklı mana ve hüküm ifade edenler arasında te'lif cihetine gittikten sonra bilgi, ciddi araştırma, değerlendirme, ana kaidelere uyum sağlayıp sağlamadığına baktıktan sonra hüküm istinbad etmişler ve istidlal ve ihticaclarmı ona göre ortaya koymuşlardır.
O bakımdan İslâm hukukundaki ana kaideleri, her şeydeniönce kitap ve sünneti, kitapla sünnet arasındaki ortak bağları, her kelime ve cümlenin hangi mana ve hükümlere delâlet ettiğini bilmeyen kişilerin sadece bir konuyla ilgili bir iki hadîsi dikkate alıp konu veya mesele hakkında görüş beyân etmeleri, hüküm çıkarıp ahkâm kesmeleri çok sakıncalı olur veya olabilir. Unutmamak gerekir ki, iki ana kaynaktan hüküm çıkarmak, meseleleri bu kaynakların ışığı altında çözmek başlıbaşma sağlam bir uzmanlık konusudur.
O halde müslüman kardeşlerimizin ihtisasa saygılı olmaları, bilgi ve yeteneklerini aşan dinî konularda çok dnyarlı olup meseleyi ve çözümünü^ uzmanlara havale etmeleri en isabetli yoldur. Aksi halde Kur'ân ve hadîsleri kendi mantık, düşünce, görüş ve bağlı bulunduğu akımın temayüllerine göre tefsir etmesi, yorumlaması ve hüküm çıkarması büyük günahlara ve veballara sebep olur. O bakımdan Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) ümmetini uyararak şöyle buyurmuştur: "Kim Kur'ân hakkında ilimsiz konuşup hüküm verir (kendi re'yine.göre tefsir eder)se cehennemdeki yerine hazırlansın..." "Sizin cehennem ateşine karşı en cüretliniz, fetva vermeye en cüretli olanmızdır..." [252] "Kyn Kur'ân da (ki âyetleri) kendi re'yme, görüşüne göre (yorumlayıp) konuşursa, isabet de etse gerçekten hatâ etmiş olur..." [253]

Çıkarılan Hükümler

1-Cenîn ana rahminde oluşan dölüt anlamına gelir.
2- Hamile kadının karnına veya başka bir yerine vurup ceninin düşmesine sebep rçimakbir cinayet kabul edilir.
3- Bu yüzden düşen çocuk ölü olarak düşmüşse diyet olarak bir gurre gerekir.
4- Gurre, bir köle veya Jpir cariyedir. Bazı mü tehid ve ilim adamlarına göre bir at, bir katır da bir gurre sayılabilir.
5- Ceninin düşmesinden dolayı gereken gurre caninin akilesine yükletilir.
6- Düşürülen ceninin kız veya erkek olması arasında hüküm bakımından bir fark yoktur.
7- İmam Mâlik ile İmâm Şafiî'ye göre gurre katil veya caninin malından ödenir, akileye yükletilmez,
8- İmâm Ebû Hanîfe'ye göre, nakit olarak bir gurrenin değeri beşyüz dirhemdir.
9- Sözü edilen beşyüz dirhemin bir yıl içinde, İmam Şafiî'ye göre üç yıl içinde ödenmesi gerekir.
10- Çocuk diri olarak düştükten sonra ölürse tam diyeti gerekir ki bu yüz devedir.
11- Aldığı darbeden dolayı Ölen kadın karnındaki çocuğu diri olarak dışarı atar ve sonra o çocuk da ölürse iki tam diyet gerekir İmam Şâfiîye göre, bu durumda gurre gerekir.
12- Cenini öldüren kişi ona vâris olamaz.
13- Cenini öldürmekten dolayı gurre gerekir ama keffaret gerekmez. İmam Mâlik'e göre, cenin diri doğduktan, yani düştükten sonra ölürse keffaret de gerekir.
14- Hilkati tamamlanmamış cenin hilkati tamamlanmış gibi kabul edilir.
15- Anne kocasından izin almadan bir takım ilaçlarla, müdahalelerle karnında ki çocuğu düşürürse gurre gerekir ve bu gurre onun akilesine yükletilir.
16- Kocasının izniyle böyle yapmışsa, gurre akilesine yükletilmez.
17- Darbe neticesi çocuğun tamamı değil'sadece başı dışarı çıkıp sarkarsa yine de gurre gerekir. Bu İmam Şafiî'nin kavlidir.
18- Cenin diri olarak anasından ayrılıp, elemsiz acısız bir süre yaşar ve Öyle ölürse gürre gerekmez. Bu Şafiî'nin kavlidir.
19- Anasından düşüp ayrılınca ölür veya düştükten sonra elem ve acı içinde kıvranıp ölürse o takdirde tam diyet gerekir. Bu da Şafiî'nin görüş ve içtihadıdır.
20- Kadın aldığı darbe neticesinde karnında taşıdığı ikiz veya üçüz veyahut dördüzleri ölü olarak düşürürse her birisi için bir gurre gerekir.
21- Kadın kendisine vurulan darbeden dolayı et parçası düşürür, yani azası belirsiz bir cenîn düşürürse yarım gurre gerekir. Bu da Şafiî'nin kavlidir.
22- Gurre temyiz çağma veya önbeş yirmi yaşma girmiş bir köle' veya cariye olmalıdır. Bazısına göre bunak olmayan yaşlı da olabilir.
23- Yahudi veya hıristiyan annenin düşürdüğü ceninden dolayı gurrenin üçte biri gerekir. Bu da Şafiî'nin kavlidir.

24- Belirtilen evsafta köle veya cariye te'min edilemezse, onun yerine beş deve gurre olarak verilir. Bu da Şafiî'nin kavlidir.
25- Alman gurre Ölü olarak düşen çocuğun vârislerine kalır.
26- Hanbelilere göre, gurrenin kıymeti tam diyetin onda biridir.
27- Cenin anasıyla birlikte ölürse, diyeti caninin akilesine yükletilir. Bu daha çok Hanbelîlerin görüşüdür.
28- Baba kadının karnına vurup ceninin ölü olarak düşmesine sebep olursa, baba o çocuğa vâris olamaz. Bu daha çok îmâm Mâlik'in içtihadıdır. [254]

Hudüd (Suçlar ve Cezalar)

İslâm dini hakları koruyup ayakta tutmak, mütecavizleri durdurup tesirsiz hale getirmek, adaleti sağlamak, denge ve düzeni muhafaza etmek üzere suçlar ve cezalarla ilgili hukukta özel başlıklar altında özel bölümler düzenlenmiş ve sadece manevi müeyyidelerle yetinmeyip bir de suçun nev'ine göre hafif, ağır, daha ağır cezaî maddî müeyyideler de koymuştur. Manevî müeyyidelerle âhiret hayatım, ilâhi adaletin şaşnıazhğmı, hakların mutlaka sahiplerine verileceğini, mütecavizlerin mutlaka hesap vereceğini ve o mutlak adalet gününde Allah'ın izni olmadan kimsenin kimseye şefaatçi olamayacağını iman doğrultusunda kalp ve kafalara işlemekte; maddî müeyyidelerle de suçluya müsamaha edilmeyeceğini, ilâhi hukuk nizamı karşısında herkesin eşit olduğunu kesin şekilde bildirerek caydırıcı bir sistem olarak takdim etmektedir.
Sonra da adalette sür'at ve eşitlik prensiplerine sıkı sıkıya bağlı kalınmasını sağlamakta, adaletin gecikmesini adaletsizlik saymaktadır. O bakımdan din devleti olup hükümranlığın münhasıran Allah'a ait olduğu esasına dayalı Osm anlılar daki adlî mekanizma ve uygulama bu çerçeve içinde cereyan etmiş ve en büyük davalar üç günde, sıradan davalar günü birlik çözülüp hükme bağlanmıştır. Böylece haksızlığa uğrayan bir vatandaş herşeyden evvel mahkemeye ve oradaki kusursuz işleyen adlî mekanizmaya güvenmiştir. 619 yıl ayakta duran bu muhteşem imparatorluk ancak adalete hakkaniyete dayanan bir uygulama ve hakimiyetin kayıtsız şartsız Allah'a ait olduğu esasına bağlı kalınma ile varlığım ve kudretini sürdürebilmiştir.
O bakımdan İslâm hukukunda "hudûd" diye adlandırılan suçlar ve cezaların önemi üzerinde hemen her devirde durulmuş ve iki ana kaynakla beslenen ilim adamları devamlı suretle bu hususta da idarî kadroya ışık tutup yol göstermişler, gerektiğinde şer'i şerife aykırı olan kanunname ve uygulamayı anında red edip yanlışlığın düzeltilmesinde nazım rol oynamışlardır.
Hudûd kapsamına giren suçlar daha çok sekiz dokuz kadar fiille ilgili bulunuyor. Mala ve ırza tecavüz, zina, namuslu iffetli kişiye zina suçu isnad etmek, yol kesmek, devlete karşı baş kaldırıp isyan etmek, hırsızlık, riddet (dinden dönmek, alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanmak...
Bunların dışında bir de ta'zir cezalan bulunuyor ki, onları ayrı bir başlık altında inceleyip açıklayacağız. [255]

Zina Sucu

İslâm hukukunda buna "Hadd-i zina" denir. Zinanın büyük bir suç ve büyük bir günah olduğu, kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Kadının iffetini, erkeğin şeref ve güvenirliğini, ailenin namus ve bekasını koruyup toplum yapısında denge ve düzeni sağlamak için zina kesinlikle yasaklanmış ve maddî, manevî müeyyidelerle önlenmeye çalışılmıştır. [256]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre ile Zeyd b. Hâlid (r.a.) den yapılan rivayete göre, ikisi şöyle haber vermişlerdir: "Bedevilerden bir adam Resûlüllah'a (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Ya Resûlellah! Allah'ı size hatırlatırım ki benim hakkımda mutlaka Allah'ın kitabıyla hüküm vermiş olasın..." Diğer hasım ki bundan daha bilgili ve anlayışlı idi; şöyle dedi: "Evet, aramızda Allah'ın kitabıyla hükmet ve (konuşmam için) bana izin ver." Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Konuş, ne diyeceksen de" diye emretti. Adam söze şöyle başladı: "Doğrusu benim oğlum bu adamın yanında ücretle çalışmaktaydı. Derken bunun karısıyla zina etmiştir ve ben de haber alıp edindiğim bilgiye göre oğluma recnı cezası gerekmektedir. O bakımdan oğlumdan yana (bu adama) yüz koyun ve bir de cariye fidye olarak verdim. Arkasından ilim ehlinden durumu sordum. Onlar bana, oğluma yüz değnek vurulması ve bir yıl sürgün edilmesi gerektiğini ve bu adamın kasınının da recmedilmesini bildirdiler."
Bu ifade üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, aranızda mutlaka Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim: Cariye ve yüz koyunun sana geri verilmesi; oğlunuza (bu suçtan dolayı) yüz değnek vurulup bir yıl sürgün edilmesi gerekir. Sen de ya Üneys -ki bu zat Eşlem kabilesinden biridir- o kadına git, şayet suçunu itiraf ederse onu recmet..." Üneys ile sözü edilen adam birlikte ertesi gün kalkıp o kadına gittiler, kadın zina ettiğini itirafta bulundu. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz emretti de o kadın recmedildi." [257]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz henüz evli olmayıp zina eden bir adamın bir yıl sürgün edilmesine ve üzerinde had cezası uygulanmasına hükmetti." [258]
Şa'bl'den yapılan rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) kadın recmetmeyi hükmedince, perşembe günü ona (yüz değnek) vurdu ve cuma günü onu recmetti ve şöyle dedi: Ona Allah'ın kitabına göre (yüz değnek) vurdum ve Resûlüllah'ın sünnetine göre onu recmettim.." [259]
Ubâde b. Sâmit (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "(Dinî hükümleri) benden alın, benden alın!... Gerçekten Cenâb-ı Hak onlar (zina edenler) için bir (çıkış) yolu göstermiştir: Evlenmemiş olan kimse, evlenmemiş kimseyle zina ederse, her birine yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası vardlH Evli veya dul kimse, evli veya dul kimseyle zina ederse, hfg birine yüz değnek ve bir de recim cezası vardır.' [260]
Câbir b. Abdillah (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir adam bir kadınla zina etmiş bulunuyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz emretti de o adama had cezası olan yüz değnek vuruldu.' Sonra o adamın evli olduğu haber verilince, Peygamber (s.a.v.) emretti de o adam recmedildi. " [261]
Câbir b. Semure (r.a.) den yapılan rivayete göre,' Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Mâiz b. Mâlik'rrecmetmiştir. Ancak râvî burada Resûlüllah'ın (s.a.v.) ona yüz değnek vurdurduğunu anmamıştır. [262]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Îhticacları

a) Hanefîlere göre, mükellef kimsenin nikâh mülkünde ve elinin altında olmayan bir kadınla üreme organından cinsel temasta bulunmasıyla zina hükmü ortaya çıkar.
.
Bu durumda mükellef olmayan deli, bunak ve çocuğun zina etmesi haddi gerektirmez. Ancak bu gibilere ta'zîr ve benzeri cezalar uygulanabilir. Aynı zamanda kadına dübüründen yaklaşıp münasebette bulunan kimse hakkında da had cezası uygulanmaz, başka cezalar taktir edilir.
Zina suçu kişinin ikrar ve itirafıyla sübut bulacağı gibi, dört şahidin şehadetiyle de sübut bulur. 'Ancak şahitlerin şehadetinde birtakım şartların gerçekleşmesi gerekir, aksi halde suç sübut bulmaz. O şartlar şunlardır:
1-Dört şahit b'iraraya gelip teker teker kalkıp hâkimin huzurunda falanın filân kadınla zina ettiğini gözleriyle gördüklerini söylemesi,
2-Zinanın nasıl cereyan ettiğinin açıklanması,
3-Kimin kiminle zina ettiğinin kesin belirlenmesi,
4-Nerede zina ettiklerinin açıklanması,
5-Hangi gün ve saatte zina ettiklerinin bildirilmesi,
6- Üreme organından mı, yoksa dübürden mi temasta bulunulduğunun belirlenmesi bu cümledendir.
Böylece dört erkek şahit bütün bu şartlar çerçevesinde olayı gözleriyle ayan beyan gördüklerine şehadette bulunurlarsa zina suçu sübut bulur.
Zina ettiğini ikrar ve itiraf eden kimsenin ise âkil ve baliğ olması ve dört meclis (oturma yerin) de dört defa ikrarda bulunması gerekir. Aynı zamanda her defasında hâkimin onu reddedip "sen deli misin, yoksa aşırı derece sarhoş veya bunak mısın" demesi ve her reddedip uyarıda bulunmasına karşı o kimsenin "hayır bende bu gibi haller yoktur, ben falancayla zina ettim" demesi söz konusudur. Sonra da hâkimin zinanın mahiyet ve keyfiyetinden, nerede işlendiğinden ve hangi kadınla zina ettiğinden sorması ve hangi zamanda yaptığını belirlemesi gerekir.
Bütün bunlara olumlu cevap verdikten sonra had uygulanmadan önce veya had uygulama esnasında suçu reddederse, artık uygulamadan vazgeçilir ve adam salıverilir.
Evli kimse zina suçu sabit olunca boş ve geniş arazide ölünceye kadar taşa tutulup recmedilir. Ancak taş atmaya önce şahitlerin başlaması gerekir. Şahitler taş atmaktan kaçınır veya orada bulunmazlar veyahut ölmüş bulunurlarsa recim hükmü sakıt olur (uygulanmaz).
İmam Ebû Yusuf a göre, şahitlerin hepsi veya bir kısmı taş atmaktan kaçınır veya orada bulunmazsa, recim hükmü sakıt olmaz, imam (hakim veya vali veyahut hükümdar) taşlamaya başlar, sonra oradaki insanlar onu takip eder.
Zina ettiğini ikrar ve itiraf edenin recmine ise Önce imam başlar, sonra oradaki insanlar...
Zani veya zaniye recmen öldürüldükten sonra gasbedilip namazı kılınır ve öylece defnedilir.
Evli olmayan kimsenin zina suçu sübut bulunduğunda recmedil-mez, yüz değnek vurulur. Zina eden köle veya cariye ise, elli değnek vurulur. [263]
b) Şâfiîlere göre de zina suçu ya şahsın ikrar ve itirafıyla, veyahut dört şahidin şartlarına ve kurallarına uygun şehadetiyle sübut bulur. Ancak İmam Şâfiî, Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid hadîsiyle istidlal ederek, "zina ettiğini bir defa ikrar ve itirafla şuç sübut bulur. Dört meclise dört defa ikrar etmesine gerek yoktur. Aynı zamanda recim uygulanırken

imamın hazır bulunup önce onun taş atması gerekli değildir. Nitekim Mâiz'in recm edilme sini emretmiş ve uygulamada kendisi orada hazır bulunmamıştır. Zina ettiği iddia eden kadına Üneys'i gönderdi ve itiraf ettiği taktirde onu recmet diye emretti ve fakat recmedeceğin zaman bana haber ver, orada bulunayım buyıSmadı. Bunun gibi, Hz. Osman da (r.a.) bir kadının recme dilmesini emretmiş, fakat kendisi recim uygulanırken orada hazır bulunmamıştır" [264] diyerek farklı bir görüş ve yorum ortaya koymuştur.
Zina, zeker (penisin) in, şüpheden uzak kendisine haram kılman iştiha çağındaki kız veya kadının üreme organına veya dübürüne girmesiyle gerçekleşir ve böyle bir temas sübut bulunduğu taktirde had ! gerekir. Bu konuda erkek ve kadının dübürü kadının üreme organı gibidir. Her iki çeşit temastan dolayı had gerekir. Sadece kadının bacakları arasına girmek, cinsel temasta bulunmamak zina sayılmaz. Bunun gibi kendi zevcesi veya cariyesi ayhalinde bulunurken onlarla cinsel temasta bulunması veya zevcesi ve cariyesi, oruç veya ihramlı iken onlarla cinsel temasta bulunması zina sayılmadığından had de gerektirmez. Tabii bu hallerde cinsel temasta bulunmak haramdır ve günahtır.
Şahitsiz nikâhın sahîh olduğunu iddia edenlerin iddiasına uyarak bir kadınla kendi aralarında evlenip cinsel temasta bulunan kimseye de' had uygulanmaz. Ancak şahitsiz nikâhın caiz olmadığı dikkate alınarak ayrılmalarına hükmedilir. Ölü bir kadınla cinsel temasta bulunan kimse büyük günah işlemiş olur. Ancak bundan dolayı had uygulanmaz, başka cezalar verilir. Bunun gibi bir hayvanla temasta bulunan kimseye de had uygulanmaz, ta'zîr veya benzeri cezalar uygulanır.
Zina suçunda kişinin mükellef olması şarttır. Ancak sarhoş sekir halinde de olsa hakkında had cezası uygulanır.
Müslümanlardan uzak bir yerde eyleşen veya yeni İslâm'a girdiği için zinanın haram olduğunu bilmeyen bir kimse zina fiilinde bulunursa, hakkında had cezası uygulanmaz, başka cezalar verilebilir. [265]
Evli kimse hür ve mükellef ise zina suçunun sübutundan.dolayı -isterse zimmî (gayr-i müslim vatandaş) olsun- recmedilir. Evli olmayan hür kimseye yüz değnek vurulur ve bir yıl sürgün edilir. Sürgün edileceği yerle bulunduğu yer arasında en az bir kasr-i salât (seferi namaz) caiz olacak kadar bir mesafede olması gerekin imam (hükümdar veya halîfe veya onun naibi) sürgün için bir yer belirlediği taktirde artık şahsın başka seçeneği yoktur.
Zina suçu sabit olan bakire kız yalnız başına sürgün edilmez. Mahremiyle birlikte gitmesi gerekir. Mahremi gitmekten kaçınırsa, kendisine ücret verilir. Ancak bu hususta zorlanmaz. En sahîh kavi de budur. Köle zina ettiğinde elli değnek vurulur ve yarım yıl sürgün edilir.
Zina suçunu ikrar ettikten sonra rücu' ederse had sakıt olur.
Dört erkek kızın zina ettiğine şehadette bulunur, dört tane kadın da onun hâlen bakire olduğuna şahitlik ederse artık o kız hakkında had uygulanmaz ve onun zina ettiğini iddia eden kimseye hadd-i kazf gerekmez. Zira ortada dört şahit beyyine olarak bulunuyor.
Şahitlerden biri onun evin bir köşesinde, diğeri ise başka köşesinde zina ettiğini belirtir bir şekilde söylerlerse, bu durumda suç sabit olmaz. Had uygulanırken imam (hükümdar)m ve şahitlerin hazır olmaları müstehabdır. Hanefîlere göre bulunmaları gereklidir. [266]
c) Hanbelîlere göre, had cezası ancak baliğ ve âkil olup zinanın haram olduğunu bilen kimse hakkında vacip olur. Böylece çocuk ve delinin zina suçu sübut bulsa bile haklarında had uygulanmaz. Uykuda olan kadına yaklaşıp penisini onun üreme organmma sokan kimse zina etmiş olur ve bu yüzden had gerekir. Ancak kadın uykuda iken böyle bir tecavüze maruz kaldığı için hakkında had uygulanmaz. [267]
Hür evli erkek ve hür evli kadın zina ettikleri taktirde, iki rivayetten birine göre ölünceye kadar taşlanırlar. Aynı zamanda recimden önce onlara yüz değnek vurulur. Diğer rivayete göre, sadece rec-medilirler, ama had vurulmazlar.
Zina eden erkek ise, onu recmederken ne çukur kazılır, ne de bir yere bağlanır. Zina suçu ister dört şahitle, ister kendi ikrarıyla sübut bulsun fark etmez. Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Mâiz'in recmedilmesini emrederken çukur kazdırmadı. Zina suçu dört şahitle sübut bulursa, şahitlerin de recim uygulanmasına hazır olmaları sünnettir. Aynı zamanda ilk önce şahitlerin taşlaması da sünnettir. İkrar ile sübut bulursa, hükümdar veya hâkim recme hazır olur ve ilk taş atan onlar olur. Zânî veya zânîyeye önce yüz değnek vurulması, sonra recme dilmesi gerekli midir? Recmedilmeleri gereklidir. Ama yüz değnek vurulmasına artık gerek yoktur. Ashabın çoğu bu görüştedir. Rasulullah (s.a.v.) zamanında bir iki uygulamada recimden önce yüz değnek vurduğu belirtilmemiştir.
Evli olmayan hür kimse zina ettiği taktirde yüz değnek vurulur ve bir yıl sürgün edilir.
Zina eden erkekle kadın re cm e dil dikten sonra usûlüne göre gusledilir, namazları kılınır ve Öylece defnedilir.
Sürgün edilen kadınla birlikte mahreminin de gitmesi gerekir. Ancak kadın sürgün edildiği yere yerleştikten sonra mahremi gerekirse geri dönebilir.
Recim uygulandığında mü'minlerden bir cemaatin hazır bulun-ması vaciptir:
Köle ve cariye zina ettiklerinde sadece her birine elli değnek vurulur ve sürgün edilmezler.
Zina eden kimse ister kadına üreme organından, isterse dübüründen münasebette bulunsun her ikisi de zina kabul edilir ve zina haddi gerekir.
Zina eden kimse zinanın haram olmadığını iddia ederse, islâm'a yeni girmiş veya müslümanlardan uzak ücra bir yerde yaşıyorsa, o taktirde sözü doğru kabul edilir ve had uygulanmaz. [268]
d) Mâlikîlere göre, dört adamın şahitliğiyle zina ettiği sübut bulan kimse: "Ben bakireyim" veya erkek "Ben evli değilim" dediği taktirde recim uygulanmaz, sadece yüzer değnek vurulur. Ama iki kişi onların evli olduklarına şehadet ederse, o taktirde kabul edilir ve recim hükmü uygulanır.
Evli kadın veya erkek zina eder de suçu sabit olursa, sadece rec-medilir, yüz değnek vurulmaz.. Bekâr, yani evli olmayan kimse zina ettiği taktirde sadece yüz değnek vurulur, ama recmedilmez.
Şahitler şehadette bulunur da hakim zina suçunun sübutundan dolayı adamı recmeder ve arkasından şahitler şehadetten rücu' ederlerse, İmam Mâlik'e göre, onlara had gerekir ve aynı zamanda mallarına diyet tazmin edilir.[269]

Tahliller

831 no'lu Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid hadîsi sahih olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Hadîs, evli olmayan kimsenin zina suçu sübut bulduğu taktirde ona hem yüz değnek vurulmasına, hem de bir yıl sürgün edilmesine delâlet etmektedir. Ayrıca zina suçu kişinin ikrar ve itira-fiyle de sübut bulur, hükmü ortaya çıkıyor. Zânî veya zâniyenin dört defa üstüste ikrar ve itiraf etmesine bu hadiste ne delâlet, ne de işaret vardır. İkrar neticesi zânî veya zâniye sadece recmedilir. Recimden önce yüz değnek vurulacağına dair bir beyân mevcut değildir. Ancak diğer bazı hadîslerde dört defa ikrar söz konusu edilmektedir.
832 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi de sahihtir. Yukarıdaki hadîsi kuvvetlendirmekte ve evli olmayan kimsenin zina suçu sübut bulduğu taktirde yüz değnek vurulacağı ve bir yıl süreyle sürgün eclileceği hükmü ortaya çıkmaktadır.
832 no'lu Şa'bî rivayeti de sahîlı kabul edilmiştir. Ancak yukarıdaki iki sahîh hadîsin hilâfına bir hüküm taşımaktadır. Bu rivayete göre, zina suçu sübut bulan kimseye önce yüz değnek vurulur, sonra recmedilir. Hz. Ali'nin (r.a.) bu uygulamanın Allah'ın kitabına,
Peygamberin sünnetine uygun olduğunu beyân etmesi ise üzerinde durulmaya değer bir anlam taşımaktadır. Niketik Hanbelîlerin iki görüş kavlinden birine göre bu iki ceza birden uygulanır. Diğer üç mezhep bu rivayetle istidlal ve ihticacda bulunmamışlardır.
834 no'lu Ubade hadîsiyle Şa'bî hadîsi birbirini kuvvetlendirmektedir. Ancak Buharî, Ubâde hadîsini tahrîc etmemiştir. Nesâî de kendi Sünen'inde buna yer vermemiştir.
835 no'lu Câbir hadîsi hakkında Ebû Dâvud susup görüş beyân etmemiştir. Bu istidlale sâlih olduğuna delâlet eder. Böylece zina eden adamın Önce bekâr olduğu kanaatine varılarak yüz değnek vurulmakla yetinilmiş ve sonra onun evli olduğu kesin anlaşılınca recmedilmiştir. O bakımdan hadîs zina suçundan dolayı iki cezanın birden uygulanmasına delâlet etmemektedir.
Ebû Dâvud bu hadîsi iki tarikiyle tahrîc etmiş bulunuyor. İsnadmdaki ricalin hepsi rical-i sahîhtir. Ayrıca Nesâî de bu hadîsi tahrîc etmiştir.
Gerek Şa'bî, gerekse Ubade b. Sâmit hadîslerinden farklı bir hüküm ifade etmekte olup üç mezhebin görüş ve içtihadına mesned teşkil etmektedir.
836 no'lu Câbir b. Semure hadîsini aynı zamanda Beyhakî tahrîc etmiş ve Hafiz îbn Hacer onu Telhis'te nakletmiştir. Ancak Hafiz hadîs üzerinde bir görüş beyan etmemiştir. Hadîsi ayrıca Hafiz Bezzar da tahrîc etmiş bulunuyor.
Ebû Hüreyre ile Zeyd b. Hâlid hadîsinde Peygamber'e (s.a.v.) başvuran bedevînin Allah'ı hatırlatarak Allah'ın kitabına göre oğlu hakkında bir hüküm istemesi ve Peygamber'in de (s.a.v.) Allah adına yemin edip O'nun kitabına göre hükmedeceğini bildirmesi, sünnetin de Kitabullah'ı tamamlayan ve açıklayan bir kaynak olduğuna delil sayılır. Zira Kur'ân'da sadece celdden, yani yüz değnek vurulmasından söz edilmekte olup sürgünden bahsedilm emektedir.
Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in kadını kendi huzuruna çağır-mayıp Uneys'i ona gördermesi bir incelik taşımaktadır. Zira kadının çağırılması hem dikkatları ona çekebilir, hem de kadını fazlasıyla ,. üzebilirdi. Aynı zamanda kadın suçlalamayı reddettiği taktirde suçlamada bulunan adama hadd-i kazf olarak seksen değnek vurulması gerekiyordu. Ancak günahkâr kadın âhiret azabmdansa dünya azabını tercih ederek doğruyu söylemeyi daha uygun görmüştür.
Şüphesiz kadının ikrar ve itirafi üzerine Üneys hem yalnız başına bu uygulamayı yapmamıştır, hem de kadının ikrarını Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e iletmeden kendi başına bir sonuca varmamıştır. Hadîs metninde olayın özeti verilmekte, detayına girilmemektedir.
Hz. Ali'nin zina suçu sübut bulan kadına perşembe günü yüz değnek vurdurmasına ve cuma günü de recmetmesine gelince, cuma günü nıü'minlerin biraraya gelmesinin daha kolay olduğuna ve böylece recim uygulamasına mü'minlerin hazır bulunmalarını sağlamaya yönelik bulunuyor.
Aynı zamanda İmam Şafîî bir kavlinde ve Ebû Sevr sözü edilen hadîse dayanarak kişi zina ettiğini hâkimin huzurunda ikrar ettiği taktirde, başkası onun aleyhine şahit olsun olmasın bunu araştırmadan hâkimin hüküm, yani had veya recim uygulamasına karar verebileceğini belirtmişlerdir. [270]
İmam Ebû Hanîfe ile Hammad'a göre sürgün ve hapis vacip değildir, Yani zina suçu sabit olan bekâra yüz değnek vurulması vacip, ama sürülmesi vacib değildir. Aynı zamanda bu yüzden hapsedilmesi de gerekli olduğu söylenemeas Hâkim bu hususta serbesttir. Diğer müctehitlerden bir kısmı sürgünün vacip olduğuna kaildirler.
Kimine göre ise, sürgün cezası bir had değil bir ukubettir... Oysa bu görüş isabetli değildir. Zira hududun hepsi ukubettir. Zira ukubet-ten'maksat, ceza, azap ve mihnettir.
Sürgün cezasının vacip olmadığını söyleyenler Ebû Davud'un şu rivâyetiyle de istidlal etmişlerdir: "Bekir b. Leys kabilesinden bir adam Peygamber'e (s.â.v.) gelerek bir kadınla zina ettiğini ikrarda bulundu ve kendisinin bekar olduğunu belirtti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona yüz değnek vurdurdu ve ondan beyyine istedi. Zira kadın onu

yalanlayıp zina etmediğini söylemiş bulunuyordu. Adam şahit ge-tiremeyince bir de hadd-ı kazf olarak Peygamber (s.a.v.) ona seksen -değnek daha vurdurdu."
Bu rivayette Peygamberdin (s.a;v.) ö adamı sürgün ettiği belirtilmemiştir. [271]
Tahavî de sürgün cezasının vacip olmadığını iddia edenlerin görüşüne yer vererek zine eden cariyeye değnek vurulmasıyla ilgili rivayetleri sıralamış ve bu rivayetlerin hiç birinde sürgüne yer verilmediğine dikkat çekmiştir.[272]
Recim cezasının kitap, sünnet ve icma' ile sabit olduğunu söyleyenler, kitapla ilgili kısımda şu rivayeti esas delil kabul etmişlerdir:
Hz. Ömer .(r. a.) diyor ki:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e indirilenlerden biri de recm âyeti idi. Biz onu okuduk ve kulak verip (okuyanları) dinledik. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zina eden evli kimseleri rec-metti, biz de ondan sonra aynı suçu sabit görülenleri recmettik. Tilavetin neshedilmesi hükmün neshedilmesini gerektirmez..." [273]
Ayrıca bu konuda Ahmed ve Taberani'nin el-Kebîr'de yaptıkları tahrîce göre, Ebû Umame b. Sehl, teyzesi el-Acma'dan şunu rivayet etmiştir: "Şüphesiz ki Allah'ın Kurân'da indirdiği (âyet ve hükümler) den biri de "eş-Şeyhu ve'ş-şeyhatu iza zeneyâ fercumûhüma elbette..." âyetidir. [274]
İbn Hibban kendi sahihinde Ubey b. Kâ'b hadîsini şu lafızla rivayet etmiştir: "Ahzab sûresi bakara sûresine denk geliyordu. Ahzap sûresinde recim âyeti bulunuyordu: eş-Şeyhu ve'ş-şeyhatu..." [275]
Celd ile recmi birleştirme ve sadece recmi uygulama hakkında muhtelif rivayetler ve görüşler bulunuyor. Ancak müctehitlerin önemli bir kısmı recimden önce celd yani yüz değnek vurulmasının vacib olmadığını belirtmişlerdir. Kanaatimce en uygun olan görüş ve ictihad da budur. Zira recimden önce yüz değnek vurmanın fazla bir yararı düşünülemez. Evli olduğu için kişinin recmedümesi en ağır ceza olarak yeterli sayılabilir. [276]

Çıkarılan Hükümler

1- Mükellefin nikâh mülkünde ve elinin altında olmayan bir kadınla normal yoldan cinsel temasta bulunmasıyla zina suçu gerçekleşir.
2- Delinin, bunağın ve çocuğun cinsel temasta bulunmasından dolayı had gerekmez.
3- Zina suçu kişinin ikrar ve itirafıyla sübut bulacağı gibi, dört erkek şahidin şehadetiyle da sübut bulur.
4- Şahitlerin şehadetlerinin kabulü için bir takım şartların gerçekleşmesi gereklidir.
5- Zilffl İttiğini ikrar eden kimsenin, aynı mecliste dört yer değiştirerlH cfert defa ikrarda bulunması gerekir. Bu, Hanefîlere göredir
6- Şâfmere göre bir defa ikrar etmesi yeterli kabul edilir.
7- Zina ettiğini ikrardan sonra had uygulamadan önce veya "uygularken böyle bir fiilde bulunmadığım beyânla suçu reddederse, artık uygulamadan vazgeçilir ve adam salıverilir. Bu da Hanefîlerin görüş ve içtihadıdır.
8- Şahitlerin recim uygulamasında orda hazır bulunmaları vaciptir. Aksi halde recm hükmü sakıt olur. Bu da Ebû Hanîfe'nin içtihadıdır,
9- îmam Ebû Yusuf a göre, şahitlerin hazır bulunması vaciptir. Aksi halde recim hükmü sakıt olmaz. Taşlamaya önce imam (hükümdar) başlar.
10- Zina ettiğini ikrar eden kimse recmedilirken önce imam (hükümdar veya onun naibi vali veya hakim) taş atmaya başlar. Bu da Hanefîlerin kavlidir.
11- Zina suçundan dolayı recmedilen kimse gusledilir, namazı kılınıp öylece defnedilir. Dört mezhep bu hususta görüş birliği izhar etmişlerdir.
12- Zina eden kimse köle veya cariye ise elli değnek vurulur.
13- Evli olmayan kimsenin zina suçu sübut bulunduğunda recme-dilmez sadece yüz değnek vurulur. Bu da Hanefîlerin görüş ve içtihadıdır.
14- Şafiî'ye göre recm hükmü uygulanırken imam (hükümdar) m orda hazır bulunup taş atması vacip değildir.
15- Dübürden temasta bulunan kimse hakkında da zina suçundan dolayı gereken ceza uygulanır. Bu İmam Şafiî'ye, göredir.
16- Kadının zorla ırzına geçip cinsel temas sağlayan kimse hakkında zina suçu cezası uygulanır, kadın hakkında bir ceza uygulanmaz.
17- Ayhalinde bulunan karısıyla cinsel temasta bulunan kimse zina etmiş sayılmaz, ancak büyük günah İşlemiş olur.
18- Oruçlu veya ihramlı bulunan karısıyla da cinsel temasta bulunan kimsenin zina etteği söz konusu olamaz. Sadece bu yüzden günahkar olur.
19- Şahitsiz nikâhın sahîh ve caiz olduğunu sanıp evlendiği kadınla temasta bulunan kimse hakkında had uygulanmaz. Ancak nikâhları hükümsüz kabul edilir.
20- Ölm'üş bulunan bir kadınla cinsel temasta bulunan kimse büyük günah işlemiş olur. Hakkında had uygulanmaz, sadece ta'zîr cezası verilir.
21- Bir hayvana temasta bulunan kimse hakkında had cezası uygulanmaz, ta'zîr cezası gerekir ve aynı zamanda büyük günah işlemiş olur.
22- Müslümanlardan uzak bir yerde yaşayıp İslâmiyeti dosdoğru bilmeyen bir kimse hakkında da had cezası uygulanmaz.
23- İslâm'a yeni girmiş ve henüz ahkâmı ve İslâm fikhını öğrenmemiş kimseye de zina suçundan dolayı had cezası uygulanmaz.
24- Evli olmayan kimsenin zina suçu sübut bulunca kendisine yüz değnek vurulur ve Hanbelîlere göre bir yıl sürgün edilir.
25- Zina eden bakire kız ise yalnız basma sürgün edilmez, yanma mahreminin katılması sağlanır.
26- Sürgün edilecek yer ile asıl vatanı arasında en az seferî mesafenin bulunması gerekir.
27- Hükümdar veya hakim sürgün için bir yer belirlediği zaman artık şahsın tercih hakkı yoktur.
28- Dört erkek bir kızın zina ettiğine şehadette bulunurken dört tane kadında o kızın hâlâ bakire olduğunu beyân ederlerse, kız hakkında had ulgulanmaz.
29- Şahitlerden üçü adamın veya kadının evin sağ köşesinde, biri de sol köşesinde zina ettiğine şahitlik ederse, suç sübut bulmaz.
30- Dört şahidin de zinanın cereyan şeklini, kimin kiminle zina ettiğini, nerede hangi gün, hangi saatte fiili işlediklerini, kadına üreme organından mı yoksa dübüründen mi yaklaşıp temasta bulunduğunu farklı bir yan olmaksızın belirtmeleri şarttır. Aksi halde suç sübut bulmuş olmaz.
31- Recim uygulamadan önce zâni veya zâniyeye yüz değnek vurulmaz. Bazı müctehitlere göre vurulur.
32- Uykuda iken ırzına geçildiği taktirde mütecaviz hakkında had uygulanır, tecavüze uğrayan, kişi hakkında uygulanmaz.
33- Köle veya cariye zina suçundan elli değnekle cezalandırılırlar,
ama sürgün edilmezler.
34- Zina suçu sabit olan kimse "'ben bekârım" derse, bunu isbat etmesi gerekir. Müctehitlerin çoğunun görüş ve içtihadı böyledir.
35- Zina eden erkek ile kadın bekâr olduklarını iddia eder, ik şahid de onların evli bulunduklarını söylerse, haklarında recim hükmi uygulanır. [277]

Kitab Ehlinden Olan Evli Kimse Zina Ettiğinde Recmedilir

Kitap ehli denince yahudî ve hıristiyanlar kasdedilir. Zira bunlara semavî kitap indirilmiştir. O bakımdan gerek Kur'ân'da, gerekse hadislerde kitap ehline geniş yer verilmiştir.
Kitap ehlinden olanlar İslâm ülkesinde yaşıyor ve vatandaşlık statüsüne giriyorlarsa, o taktirde dört şahidin gözleri önünda zina eder veya kendileri gelip ikrarda bulunursa o taktirde haklarında had ve recim hükmü uygulanır. Zira Tevrat'ta da zina eden kimsenin recmedi-leceğine dair belgeler bulunuyor. [278]
İslâm ülkesinde tacir veya turist olarak bulunurlar da işledikleri zina suçundan dolayı İslâm ahkâmına göre hüküm verilmesini talep ederlerse, taleplerine bianen İslâmi hüküm uygulanır. [279]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre: 'Tahudiler kendilerinden olan bir erkekle bir kadını alıp Peygamberimiz (s.a.v.) Efendimiz'e geldiler ki o erkekle o kadın zina etmiş bulunuyorlardı. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Onlara sordu: "Kendi kitabınızda bu mesele hakkında ne gibi bir hüküm buluyorsunuz?" Onlar da şu cevabı verdiler: "Zina eden erkekle kadının yüzlerine ve muhtelif yerlerine siyah sürülür ve böylece (teşhir edilerek) rüsvay edilirler..." Resûlüllah (s.a.v.) onlara: "Yalan söylediniz. Tevratta recim hükmü vardır. Eğer doğrulardan iseniz Tevrat'ı getirip okuyun!" buyurdu. Onlar da Tevrat'ı ve bir de kendilerine onu okuyabilen bir adamı alıp geldiler. Gelen adam Tevrat'ın zinayla ilgili bölümünü okumaya başladı, tâki bir yere geldi ve elini oranın üzerine koydu. Bunun üzerine ona "elini kaldır" denilince elini kaldırdı ki recim hükmü açık biçimde görülüyordu... Böylece onlar: "Ya Muhammedi Doğrusu Tevrat'ta recim hükmü vardır, ama ne varki biz bu hükmü aramızda gizliyorduk. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz emretti de o iki kişi recmedildi.
Râvi İbn Ömer diyor ki: "Erkek yahudinin zina ettiği kadını atılan taşlardan kendini (siper ederek) koruduğunu gördüm..." [280]
Câbir b. Abdillah (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Eşlem kabilesinden bir adamı, yahudilerden bir adamı ve bir kadını recmetti." [281]
Bera' b. Azıb (r.a.) den yapılan rivayete göre, ResulüUah (s.a.v.) Efendimizin yanından kömürle karartılmış ve değnekle dövülmüş bir yahudiyi geçirdiler. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onları çağırdı ve: "Siz kendi kitabınızda zinanın haddini (cezasını) böyle mi buluyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Evet..." diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) onların âlimlerinden bir adamı çağırdı ve ona: Musa üzerine Tevrat'ı indiren Allah için Onun adına söyle, kendi kitabınızda zina ce-jzasmı böyle mi; buluyorsunuz?" diye sordu. O da: "Hayır, eğer sen bana Allah için, Allah adına yemin vermemiş olsaydın sana zinanın (kitabımızdaki) zina haddini haber vermezdim. Ne var ki eşrafımız arasında zina çoğaldı. Biz bir şerifi zina halinde yakaladığımızda kendi haline bırakıyoruz. Zayıfı yakaladığımızda zina cezasını onun hakkında uyguluyoruz. (Bu farklı ve gayr-i âdil uygulamadan zayıf ve fakirler şikâyetçi ve tedirgin 1 olunca) biz de onlara: "Geliniz (eşrafımızda, zayıfımızda) bir hüküm üzere birleşelim ki o hükmü hem şerîf hem zayıf üzerinde uygulayabilelim" dedik. Böylece zaninin yüz ve gözünü karartmayı ve değnekle dövmeyi recim yerine (bir hüküm ve ceza olarak) koyduk." diyerek durumu anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Allahım doğrusu senin emrini (yürürlükten kaldırıp) öldür-dükleri zaman onu ilk ihya eden benim" dedi ve emretti de o

adam recmedildi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak şu âyeti indirdi: 'Ey Peygamber! Ağızlarıyla inandık deyip kalpleri inanmayanlar ve bir de yahudilerden küfre koşuşanlar seni üzmesin. Onlar yalana iyice kulak verir, sana gelmeyen bir topluluktan yana kulak kabartıp casusluk yaparlar. Kelimeleri yerine koyulmuşken kaydırıp değiştirirler de: "Size (o değiştirilmiş şekle uygun) bir hüküm verilirse alın, öyle vermezlerse kaçının" derler... [282]
Böylece onlar: "Muhammed'e gidin, eğer (zina eden kimse hakkında) yüz ve diğer yerlerini karartma ve bir de değnekle dövme ile emrederse onun bu hükmünü alıp kabul edin... Ama recim ile size fetva verirse ondan sakınıp kaçının..." Bunun üzerine de Cenâb-ı Hak şu âyeti indirdi: "Artık kim Allah'ın in-dirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerdir. Kim Allah'ın in-dirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zâlimlerdir. Kim de Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar Hak yolunu, ilahî sınırları aşan günahkarlardır..." [283]

Mezheb İmamlarının Îstidlal ve İhticacları

a) Henefilere göre, evli bulunan kimsenin recmedilebilmesi için üç şart söz konusudur: Hürriyet, teklif ve islâm... O bakımdan köle ve câriye recmedilmez, çünkü hür değildirler. Çocuk ve deli de zina suçundan dolayı recmedilmez. Çünkü mükellef değildirler. Gayr-i müs-Hmler de recmedilmezler. Çünkü İslâm'a girmemişlerdir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zina eden yahudi erkek ve kadını Tevrat'taki recim hükmüne göre re cm etmiş tir. Zira o sırada henüz celd âyeti inmemişti. [284]
İmam Ebû Yusuf a göre recim hükmünü uygulamada İslâm şart değildir. [285]
b) Şâfiîlere göre, evli olan kimsenin zina suçundan dolayı haddi (cezası) recimdir. Ancak bunun şartı teklif, zinanın tahrîmini bilme ve hür olmaktır. O bakımdan hür ve mükellef olmayan kimse zina suçundan dolayı recmedilmez. Köle ve cariye ise celd (değnekle vurma) cezasına çarptırılırlar. Mükellef ve hür olan kimse isterse zimmî (gayr-i müslim vatandaş) olsun recmedüir. [286]
Böylece gerek İmam Şafiî'ye, gerekse İmam Ahmed'e göre, evli kimsenin recim cezasıyla öldürülmesi için İslâm şart değildir. Gayr-i müslim vatandaşlar hakkında da uygulanır. [287]
c) Hanbelîlere göre de evli hür mükellef kimse hakkında recim uygulanması için islam şart değildir. [288]
d) İmam Mâlik'e göre de recim uygulamasında İslâm şarttır. Hattâ müslüman bir erkek zimmiyye (gayr-i müslim bir kadm vatandaş) ile zina ederse, erkeğe had gerekir. Kadın ise kendi milletine teslim edilir. [289]

Tahliller ve Rivayetler

Bu baptaki hadîslerin açık delâletinden, zina suçundan dolayı ceza olarak gereken haddin müslim, gayr-i müslim her vatandaş hakkında uygulanacağı anlaşılıyor. Hatta el-Bahr sahibi harbî hakkm-da da celd (değnekle vurma) cezası uygulanır demiştir. Recim cezasına gelince, mezheplerin görüş bölümünde kısaca belirtiğimiz üzere İmam Ebû Ha-nîfe, İmam Muhammed, Zeyd b. Ali, en-Nâsır ve İmam Yahya'ya göre kâfirler recmedilmez, sadece değnekle dövülürler. İmam Mâlik, kâfir hakkında had uygulanmaz demiştir. Eman dileyerek müslüman ülkeye sığınan harbî hakkında ise İmam Şâfiî, İmam Ebû Yusuf ve diğer Ehl-i Beyt mensubu ilim adamlarına göre had cezası uygulanır. İmam Mâlik, İmam Ebu Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre uygulanmaz.
İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre, recme mucip olan evli kimsenin zina etmesinden dolayı zâni veya zâniyenin müslüman olması şarttır. Aksi halde recim uygulanmaz.
Resûlüllah'm (s.a.v.) Medine'ye hicretinin ilk yıllarında henüz celd (yüz değnek vurma) ile ilgili âyet inmediğinden zina eden 3rahudiler hakkında Tevrat'taki recim hükmünü uygulamıştır. Sonra ilgili ayetler inince artık islam şeriatına göre bu konuda hüküm verilmeye ve uygulanmaya başlanmıştır.
Ancak bu görüş ve yorum ağırlık kazanmamıştır. O bakımdan müctehitlerin çoğu had ye recim cezasının müslim, gayr-i müslim her vatandaş hakkında uygulanacağı görüş ve ictihadmdadırlar. Ancak henüz teklif çağma girmeyen ve bir de hürriyetine kavuşturulmamış olan köle ve cariyeler hakkında recim uygulanmaz.
Resûlüllah'a (s.a.v.) Getirilen zâni ve zâniye yahudilerin ikisi de evli bulunuyorlardı. Nitekim Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (r.a.) den yaptığı rivayette şöyle denilmektedir:.'Tahudilerden bir erkekle bir kadın zina etmişlerdir ki ikisi de evli bulunuyordu..."
Ancak bu hadîsin isnadında Müzeyne kabilesinden ismi anılmayan bir adam vardır. O bakımdan hadîs zayıf sayılmıştır. Ama bunu destekler anlamda Hâkim'in îbn Abbas (r.a.) dan yaptığı şu rivayet bulunuyor: "Resûlüllah'a (s.a.v.) evli olup zina eden yahudi bir erkekle bir kadın getirildi..."
Buna benzer bir üçüncü rivayeti ise Beyhakî, Abdullah b\ Hars ez-Zebîdî'den naklen yapmış bulunuyor: "Yahudiler, evli olan yahudi bir erkekle bir kadın -ki zina etmiş bulunuyorlardı- alıp Peygamber (s.a.v.) Efendimize getirdiler..."
Bu hadîsin isnadı zayıf olarak tesbit edilmiştir. Bununla beraber aynı anlamda üç hadîsin bulunması konuya kuvvet kazandırmaktadır. [290]

Çıkarılan Hükümler

1- Hanefilere göre, recim cezasının uygulanabilmesi için üç şart gereklidir: Hürriyet, teklîf ve İslâm. İmam Mâlik de aynı görüştedir.
2- İmam Şafiî ve diğer müctehidlerin çoğuna göre, İslâm şart değildir.
3- Gayr-i müslim vatandaşlar zina suçundan dolayı, İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre re cm edilmezler. Had cezası uygulanır.
4- İmam Mâlik'e göre, müslüman erkekle zina eden zimmiye kadın hakkında uygulama sadece müslüman erkek hakkında geçerlidir. Kadın ise kendi milletine teslim edilir.
5- Diğer imamlara göre, gayr-i müslimler hakkında celd (değnekle vurma) cezası uygulanır.
6- Recim cezasının uygulanması için bir de zina eden kimsenin evli olması gerekir. Aksi halde sadece celd cezası ve birde sürgünla ye-tinilir.
7- Celd hükmü, tilavetiyli birlikte kitap ile, recm hükmü hadîsle ve bir de tilâveti kaldırılıp hükmü bakı kalan âyetle sabit olmuştur.
8- Recim konusunda gerek Resûlüllah'm, gerekse dört halîfenin uygulaması yeterli delil ve belge olarak bulunuyor. [291]

Zina Ettiğini İkrar Edenin Bu İkrarını Dört Defa Tekrarlaması Gerekir Midir?

İslâm, her yanı, her hüküm ve her prensibiyle rahmet ve şefkat inidir, insan hayatıyla ilgili olan bir meselede çok daha duyarlı ve dik-atli davranmamızı emreder. Hattâ hâkimin öfkeli bir halde karar ver-ıemesini, öfkesi teskin oluncaya kadar bekleyip ona göre vicdanının da esini duyarak hüküm vermesini tavsiye eder.
Bunun gibi, zina fiilinin isbatında dört erkek şahidin işlenen suçu izzat gözleriyle aynı anda ve işlenen yer.de görmelerini, ifadelerinin, rani şahitliklerinin uyum halinde olmasını ön görmektedir. Zira ortada tir veya ikî insanın hem şeref ve namusu, hem de hayatlar! söz konuşulur. İki veya üç kişi yalan üzerinde birleşebilirler, ama dört kişinin ko-ay kolay birleşebileceğini söylemek çok zordur.
Aynı zamanda dört şahit olmadığı halde kişi zina fiilinde burunluğunu dört defa ikrar ettiği taktirde ancak suç sübut bulur. Nitekim nüctehitlerin önemli bir kısmının da görüş ve içtihadı, istidlal ve ihtilacı bu anlamdadır. Zira kişi bir an için kendine mâlik olmayıp zina ittiğini söyleyebilir. Bunu ikinci ve üçüncü defa tekrar edebilir. îlim idamlarının önemli bir kısmına göre bir, iki ve üç ikrar yeterli sayılmaz, dördüncü defa ikrar etmesi gerekir. Böylece ikrarda bulunan simse üçüncü veya dördüncü defa böyle bir ikrarda bulunurken biraz iaha düşünüp hayatıyla ilgili olduğunu hesaplayıp anlayarak vazgeçebilir ve bu durumda hâkim onu zorlayamaz. [292]

İlgili Hadisler

Ebâ Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Mescid'de bulunduğu bir sırada bir adam ona geldi ve Peygamber'e (s.a.v.) şöyle seslendi: "Ya Resûlallah! Şüphesiz ki ben zina ettim" Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) ondan yüzünü çevirdi. Tâ ki adam bu ikrarım dört defa tekrarladı. Böylece adam kendi aleyhine dört defa şehadette bulununca Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onu çağırdı ve şöyle sordu: "Sende cinnet mi var?" O da: "Hayır" deyince, Efendimiz ona: "Sen evlendin mi (evli misin)?" diye sordu. O da: "Evet..." diye cevap verince Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Bunu alıp götürün de recmedin!..." buyurdu.
îbn Şihab diyor ki: "Bu hadîsi Câbir'den duyan kimse bana şu haberi de verdi: Cabir (r.a.): "Ben de o adamı recmedenler arasında bulunuyordum. Onu namazgahta recmederken atılan taşlar iyice canına yapışıp (acısı had safhaya varınca) kaçtı. Biz ona Harre mevkiinde yetiştik ve recmettik..." [293]
Cabir b. Semure (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: "Mâiz b. Mâlik'i Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e getirdikleri zaman onu gördüm, kısa boylu adalesi gelişmiş bir görünümü vardı, üzerinde hırka (veya üstlük) yoktu. O kendi aleyhine (zina ettiğine dair) dört defa şehadette bulundu. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Belki de sen (onu öptün, kucakladın sıktın..." dedi. O da: "Hayır, vallahi, gerçek şu ki bu hayırdan çok uzak olan adam zina etmiştir" diyerek yeminle ikrarda bulundu. Rasulullah (s.a.v.) efendimiz onu recmetti (recmedilmesini emretti de emri yerine getirildi.) [294]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Mâiz b. Mâlik'e: "Senden dolayı bana gelen haber hak (doğru) mudur?" diyerek sordu. O da: "Benden dolayı sana ne gibi haber ulaştı?" diyerek soruya karşılık soruda bulundu. Resülüllah (s.a.v.) "Bana ulaşan habere göre sen falan ailenin cariyesiyle zina etmişsin" buyurdu. O da: "Evet..." diye cevap verdi ve böylece kendi aleyhine dört defa şehadette bulundu. Bunun üzerine Resülüllah (s.a.v.) Efendimiz emretti de o recme-dildi." [295]
Diğer bir rivayette ise şöyle belirtilmiştir: "Mâiz, Peygamber'e (s.a.v.) geldi ve zina ettiğini iki defa itirafta bulundu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v,) onu huzurundan kovdu. Sonra o yine gelip iki defa daha itirafta bulundu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Sen kendi aleyhine dört defa şehadette bulundun..* Artık bunu alıp götürün ve recmedin!..." buyuruldu. [296]
Ebû Bekir Sıddîk (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:

"Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in yanında oturuyordum. Derken Mâiz b. Mâlik geldi ve zina ettiğini bir defa itirafta bulundu. Peygamber (s.a.v.) onu kovdu. Az sonra yine gelip ikinci defa itirafta bulundu. Peygamber (s.a.v.) yine onu kovdu. Biraz sonra yine dönüp geldi üçüncü defa itirafta bulundu. Peygamber (s.a.v.) yine onu kovdu. Ben de Mâiz'e: "Dördüncü defa itirafta bulunacak olursan, Resülüllah (s.a.v.) seni recmeder" diye uyarıda bulundum. Ama o dördüncü defa itirafta bulundu. Peygamber (s.a.v.) onu hapsetti ve durumundan sordu. Ashab da biz ancak onun hakkında hayır ve iyilikten başka bir şey bilmiyoruz diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v.) onun recmedibnesi-ni emretti." [297]

Ebû Büreyde (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:

«Biz Peygamber'in (s.a.v.) ashabıyla Mâiz hakkında konuşuyorduk. Kendi aramızda şöyle dedik: «Zina ettiğini üç defa itirafta bulunduktan sonra evinde otursaydı peygamber (s.a.v.) onu recmetmezdi. Onu ancak dördüncü defa itirafta bulununca recmetmiştir.» [298]

Yine Büreyde (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:

«Bizler Peygamber (s.a.v.) Efendimizin ashabı Gâmidli bir kadın ile Mâiz b. Mâlik hakkında konuşuyorduk: Eğer ikisi de itirafta bulunduktan sonra rücu etselerdi veya (üç defa) itiraflarından sonra bir daha (Peygamber'e) donmeselerdi, Peygamber de (s.a.v.) artık onları aramayacaktı. Peygamber (s.a.v.) o ikisini ancak dördüncü defa gelip itirafta bulunduktan sonra recmetti.» [299]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, zina suçu ya dört erkek şahidin şart ve kurallarına uygun olarak şehadette bulunmalarıyla veyahut kişinin zina ettiğine dair kendi aleyhine dört mecliste dört defa itiraf ve ikrarıyla sübut bulur. Bu meclisten maksat hakimin meclisidir. Aynı mecliste ayrılmadan önce dört defa üstüste ikrarda bulunması ise bir ikrar sayılır. Ancak İbn Ebî Leyla bunun da dört ikrar kabul edileceğini belirterek farklı içtihadını ortaya koymuştur. Dört ikrarı ayrı meclislerde yapmas'nasıl söz konusu ise, ikrarların aralıklı yapılmasında da bir sakınca olmadığı söz konusudur. Şöyle ki, her ikrarı bir günde veya bir ayda yapmak üzere dört günde veya dört ayda dört ikrarını tamamlarsa suç sübut bulur ve recim cezası uygulanır.

Aynı zamanda şahsın her ikrarda bulunuşunda hâkim: "Sen de cinnet mi var, yoksa en aşırı derecede sarhoş musun?" demesi ve onu gözünün önünden uzaklaştırması gerekir. [300]

b) Şâfiîlere göre, zina suçu dört erkek şahidin şehadetiyle ve bir de kişinin bir defa ikrarıyla sübut bulur. Ama ikrarda bulunduktan sonra rücu' eder, yani zina etmediğini beyan ederse, had cezası sakıt olur, uygulanmaz. Ama: "Bana had uygulamayın" der veyahut kaçarsa, had cezası sakıt olmaz, uygulanır. [301]

Böylece İmam Şâfiî yukardaki hadîslerle değil 831 no'lu Ebû Hü-reyre ile Zeyd b. Hâlid (r.a.) hadîsiyle istidlal etmiştir. Zira Resûlüllah (s.a.v.) zina suçuyla suçlanan kadına, Üneys'i gönderirken, "Ona sor, eğer suçunu itiraf ederse recmet" buyurmuş ve dört defa sormasını, onun da dört defa itirafta bulunmasını emretmemiştir. [302]

Aynı zamanda zina ettiğini ikrarda bulunan kimsenin ya hâkimin veya yetkili bir makamın huzurunda ikrar etmesi gerekir. Halk arasında ikrar etmesi bir hüküm ifade etmez ve bundan dolayı cezalandırılmaz. Belki gerekirse hakim ta'zîr-de bulunabilir.

c) Hanbelîlere göre de zina suçu ya dört erkek şahidin şehadetiyle veyahut kişinin kendi aleyhine dört defa itiraf ve ikrarıyla sübut bulur. Nitekim İbn Ebî Leyla ile Hakem ve bazı ilim adamları, aynı zamanda rey tarafdarları da bu görüş ve ictihaddadırlar. el-Hasan, Hammad, İmam Mâlik, İmam Şâfiî, Ebû Sevr ve İbn Münzir ise bir defa ikrar etmesiyle suç sübut bulur ve had uygulanır.

Dört defa itirafa gelince, bu şart olmamakla beraber bir mecliste veya dört mecliste olması farketmez. [303]

Tahliller ve Rivayetler

862 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salih-tir. Ancak hadîs metninde Peygamber'e (s.a.v.) gelip zina ettiğim ikrar eden adamın isminden söz edilmemiştir. Bunu takip eden hadîslerde ise, o adamın Mâiz b. Mâlik olduğu açıklanmaktadır.

Hadîsin açık delâletinden, kendi aleyhine zina suçuyla şehadette bulunan kimsenin bu şehadet ve ikrarını dört defa tekrarlamasıyla ancak suçun sübut bulunacağı anlaşılıyor. Nitekim rey tarafdarlarıyla İbn Ebî Leylâ bu ve diğer hadîslerle istidlâlda bulunup dört defa ikrarın gerekli olduğu üzerinde durmuşlardır.

Aynı zamanda kendi aleyhine zina ile şehadette bulunan kimseyi uyarmak için "Sende delilik mi var?" veyahut "Sen aşırı derecede sarhoş musun?" veyahut: "Sen onu sadece Öptün veya cimdikledin mi?" şeklinde sorular sormasının lüzumu üzerinde durulmuştur.

Zâni veya zâniyeyi recmetmek için geniş bir alana çıkarmanın bir çok müslümanlarm recim olayına hazır olmalarının lüzum veya sünnet oluşu anlaşılıyor. Nitekim âyette de bu hususta emir bulunduğuna göre, inü'minlerin hazır bulunması vacip oluyor.

Sonra da recmedilen erkeğin bir çukura yarıya kadar gömülmesinin veyahut ellerinin bağlanmasının gerekli olmadığı sonucu ortaya çıkıyor. Ve bir de recmedüirken itirafından rücu' etmeyip kaçan kimsenin yaklanıp recim uygulamasının mutlaka yerine getirilmesini-nin gereği kesinlik arzediyor.

863 no'lu Câbir b. Semure hadîsi de sahîh kabul edilmiştir. Birinci hadîsle bir birini kuvvetlendirmektedir. Mâiz'in kendi aleyhine dört defa şehadette bulunduğu açıklanmakta ve buna rağmen Hz. Peygam-ber'in (s.a.v.) onu uyararak "Bel ki de sen onu öptün veya cimdikledin..." gibi birtakım sözlerle rücu' etmesine imkân verdiği görülmektedir. O bakımdan müctehidlerin çoğuna göre, kişi zina ettiğine dair kendi aleyhine dört defa şehadette bulunduktan sonra hatâ ettiğini, yalan söylediğini belirterek dönüş yaparsa had uygulaması sakıt olur. Müctehidlerden bir kısmı işe, döt ikrardan sonra rücu' yapsa bile had sakıt olmaz demiştir.

864 no'lu İbn Abbas hadîsinin ricalinin hepsi sahihtir. Nitekim Ebû Dâvud susup bir görüş beyan etmemiştir. Bu da onun sıhhatma delâlet etmektedir. Tirmizî ise bu hadîsi sahîhlemiştir.

Bu hadîste ise, Mâiz'in önce iki defa itirafta bulunduğu ve sonra tekrar gelip iki defa daha itirafta bulunduğu belirtilmektedir. Böylece aynı mecliste iki defa ikrar ve itirafta bulunmak bir defa değil iki defa sayılıyor sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim İbn Ebî Leylâ, aynı mecliste dört defa üstüste ikrarın dört defa sayılacağına kail olmuştur. Hanbelîlerden bir kısmı da aynı görüştedir.

866 no'lu Ebû Bekir hadîsini aynı zamanda Ebû Yala, Bezzar ve Taherâni tahrîc etmişlerdir. Ama hepsinin de isnadında Cabir el-Cu'fî bulunuyor ki, bu zat zayıftır. [304]

Bu zatın babasının adı Yezîd'dir. Kufe'nin Cu'f nahiyesinden olduğu için ona Câbir el Cu'fî denilmiştir. Şi'a âlimlerinden biridir. İbn Mehdî onun takva sahibi olduğundan söz etmiştir. Özellikle hadîs rivayetinde çok titiz davrandığı bilinmektedir. O bakımdan Şube onun sadûk olduğunu, el-Vekî1 onun sikat (güvenirler) arasında sayıldığını belirtmişlerdir. Ayrıca elli bin hadîs bildiği söylenir. Nesâî ise onun metruk olduğuna dikkat çekmiştir.

Böylece Câbir el-Cu'fî hakkında çok söyler söylenmiş ve yazılmıştır. Bununla beraber ağırlık onun sadûk olduğu üzerinde toplanmaktadır. [305]

O halde Ebû Bekir hadîsim sadece üzerinde farklı tesbitler yapılan Câbir el Cu'fî sebebiyle bir tarafa itip istidlal etmemek doğru olmaz. Zira geriye kalan ravîlerinin hepsi sahihtir. Ve bu hadîs, Mâiz'in dört defa ayrı zamanlarda gelip itirafta bulunduğuna delâlet etmekte, daha çok Hanefî'lerin görüş ve hüccetlerini kuvvetlendirmektedir,

867 no'lu Büreyde hadîsi, daha doğrusu ashabın görüş ve yorumu da yukarıda ki rivayetleri biraz daha açıklamakta ve kuvvetlendirmektedir.

868 no'lu Büreyde'nin diğer hadîsinin isnadında Beşîr b. Mucacir el-Kûfî el Ganevî bulunuyor ki, bu zat üzerinde farklı tesbit ve görüşler bulunuyor. Müslim ondan rivayet yapmış ve İbn Maîn onun sıka olduğunu belirtmiştir. [306]

Nesâî onda bir beis yoktur derken, Ahmed b. Hanbel "Münkerü'l-Hadîstir" demiştir. Ebû Hatim ise, "onun hadisiyle ihticac olunmaz" diyerek görüşünü belirtmiştir. [307]

Ancak Büreyde'nin birinci hadîsi bunun sıhhatına şahidlik etmekte ve kuvvetlendirmektedir. Nitekim İbn Abbas hadîsinde "Sen kendi aleyhine dört defa şehadette bulundun... Bunu götürün de recmedin..." ifadesiyle birleşmekte ve dört defa ayrı ayrı itirafta bulunan kimsenin zina suçu sübut bulur hükmü ortaya çıkmaktadır.

"Sen de cinnet mi vardır" sorusu ise, hâkim veya yetkili makamın, kendi aleyhine şehadette bulunan kişinin durumunu araştırmasının vacip olduğuna delâlet etmektedir.

Sonuç olarak kişinin kendi.aleyhine şehadette bulunmasının dört defa tekrarı gerekli midir, değil midir? Bu husus üzerinde farklı yorumlar, ictihadlar ve görüşler ortaya çıkmıştır. Zira diğer bazı hadîslerde, meselâ Ebû Hüreyre ile Zeyd b. Hâlid hadîsinde dört defa ikrardan söz edilmemiştir. Resûlüllah (s.a.v.) Üneys'e: "Git de o kadından sor, itiraf ederse recmet..." diye emretmiş ve sayı belirtmemiştir. Ancak ağırlığın dört defa tekrar hususunda bulunduğunde şüphe yoktur. Hem bu görüş ve yorumda insan hayatını kurtarmaya yönelik bir rahmet de bulunuyor. Birinci ve ikinci itiraftan sonra belki rücu' eder umudu yatmakta ve had hükmünün sakit olmasına imkân tanımaktadır. [308]

Çıkarılan Hükümler

1- Zina suçu iki şeyden biriyle sübut bulur: Dört erkek şahidin şartlarına uygun şehadetiyle ve kişinin kendi aleyhine yönelik ikrar ve itirafıyla...
2- İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarından çoğuna göre, zina ettiğini itiraf eden kimsenin dört defa ikrarını tekrarlaması gerekir. Aksi halde suç sübut bulmaz.
3- Aynı zamanda ikrarlardan her birinin ayrı mecliste gerçekleşmesi gerekir.
4- Hâkimin veya yetkili makamın suçunu itiraf edeni uyarıp "sen deli misin?" veya "aşırı derecede sarhoş musun?" veyahut "belki de sen onu öptün veya çimdikle din?" gibi yol gösterici telkinlerde bulunması, gerekirse birinci, ikinci ve üçüncü itirafım müteakip onu huzurundan dışarı çıkarması uygun olur.
5- İmam Şafiî ve diğer bazı müctehidlere göre, bir defa ikrar yeterlidir.
6- Kişi ikrarda bulunduktan sonra rücu' ederse had sakıt olur.
7- Recmedilirken de rücu' etmesiyle müctehidlerin bir kısmına göre recim sakıt olur ve kişi serbest bırakılır.
8- Recim uygulanırken rücu1 etmez de kaçarsa, takip edilir ve ceza uygulanır.
9- Kişi zina işlediğini ancak hakimin veya yetkili makamın huzurunda yaparsa suç sabit olur, halk arasında yapmasıyla suç sübut bulmaz.

10- İbn Ebî Leyla ve bazı müctehidlere göre, bir mecliste dört defa ikrarda bulunması da suçun sübutu için yeterlidir. [309]

Zina Ettiğini İkrar Edenden, Tereddüdü Giderecek Şekilde Sorup Açıklamasını İstemek

Kişi bazan dengesini kaybedip "ben zina ettim" vey'a "şu kadınla [cinsel temasta bulundum" diyebilir. Bazan da yarı cinnet bir havaya (girip bu gibi sözleri sarfedebilir. Bazan da iyice bunamaktan dolayı bu gibi ölçüsüz söz ve hezeyanlarda bulunabilir. Zaman da olur ki, Allah ' korkusundan, ahiretteki hesaba, ceza ve mükafata gönlü tam yatıştığı için gizlice işlediği böyle bir günahı açığa vurmak suretiyle cezasını dünyada çekmeyi tercin edebilir.
işte bu ve benzeri sebeplerden dolayı rahmet ve şefkat dini olan islam, hakime veya bu konuda yetkili makama, suçunu itiraf ve ikrar idenden şüphe ve tereddüdü giderecek şekilde açıklama yapmasını istemesini tavsiye etmektedir. Gerçi müctehidlerin hepsi bu soru sorup anlama hususunda görüş birliği içinde değillerdir. Ancak Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz zamanında böyle bir uygulamanın olduğunu sahih rivayetlerden Öğrenmekteyiz. Daha önceki kısımda bu mesele üzerinde durulmuş ve bazı açıklamalar yapılmıştı. Burada onu ayrı bir başlık altında tekrar ele almayı uygun bulduk, [310]

İlgili Hadisler

îbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"(Zina eden) Maiz b. Malik, Rasulüllah (s.a.v.) efendimizin huzuruna getirildiğinde efendimiz ona:
- Belki de sen öptün veya çimdikledin veyahut bakmış oldun?" diye sordu. O da:
- "Hayır, ya Rasulallah!" diye cevap verince, efendimiz ona yine sordu:
- "Onunla cima' mı yaptın, a kinaye yapmayan?" O da:
- "Evet..." diye cevap verdi.
İşte o zaman Rasulüllah (s.a.v.) onun recmedilmesini emretti." [311]
Ebu Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Eşlem kabilesinden bir adam peygamber efendimize (s.a.v.) geldi de bir kadınla haram olarak cinsel temasta bulunduğunu belirterek kendi aleyhine dört defa şehadette bulundu.' Her defasında Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz ondan yüzünü çevirdi ve adam beşinci defa Rasulüllah'm (s.a.v.) karşısına çıktı. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz ona:
- "Sen kadınla cima' mı (cinsel temas mı) yaptın?" diye sordu. O da:
-Evet..." diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) ona:
- "Milin (sürme çubuğunun) sürmedanlığa, urganın kuyuya girip kaybolduğu gibi mi?" diye sordu. O da:
- "Evet..." diye cevap verdi. Bunun üzerine peygamber (s.a.v.) efendimiz ona:
- "Sen zinanın ne olduğunu bilir misin?" diye sorduk Adam da:
- "Evet, kişinin karısına helalinden yaklaşıp temasta bulunduğu gibi ben de haramından yaklaşıp temasta bulundum" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) ona:
- "Sen bu sözünle ne demek istiyorsun?" diye sorunca, adam şu cevabı verdi:
- "Beni temizleyip arındırmanı istiyorum." Bunun üzerine peygamber (s.a.v.) onun hakkında emretti de adam recmolundu." [312]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, zina suçu şahsın dört defa ikrarıyla sübut bulur. Ancak bu ikrar hakimin veya bu hususta yetkili kılman makamın huzurunda geçerli sayılır. Bunun dışında şurada burada kişinin zina ettiğini itiraf edip belirtmesine itibar edilmez. Aynı zamanda ikrarın sarih olması lazımdır. O bakımdan dilsiz kimsenin yazılı veya işaretle ikrarda bulunmasından dolayı had gerekmez. Aynı zamanda onun bu ikrarına şahitlik etmek isteyenlerin de şahitliği kabul olunmaz. Çünkü onun şüpheli bir durumu ikrar etme ihtimali söz konusu olabilir.
Bunun gibi adam. veya kadının "falan ile zina ettim" diye ikrarda bulunması halinde zina ettiğini iddia ettiği kimse onu yalanlarsa, ikisine de had gerekmez. Bu, İmam Ebu Hanife'ye göredir.
Hem kişinin zina ettiğine dair ikrarı ayık halde olmalıdır. Sarhoş bir halde ve uyuşturucu alıp dengesini kaybetmiş bir vaziyette zina ettiğini ikrar etmesinden dolayı had uygulanmaz.
Zorlanarak ikrar edenin bu ikrarına itibar edilmez. Zira ölüm tehdidi altında kalıp istemeyerek bir suçu yüklenmek geçerli sayılmaz.
Hakim veya yetkili olan zatın, zina ikrarında bulunan kişiyi bu ikrarından vazgeçirmek için isteksizlik belirtmesi ve o kişinin uzaklaştırılmasını istemesi uygun olur. Buna benzer birtakım sorular yöneltmesi ve cinsel temastan başka bir davranışta bulunduğunu ima ederek, yoksa onu öptün mü veya çimdikledin mi? diye sorması da kişiyi ikrarından dönmeye yol açabilir. Zira maksat Öldürmek ve kahretmek değil, hakka yöneltip kişinin işlediği gizli suç ve günahını onunla Rabbı arasında örtülü kalmasını sağlamaktır. [313]
b) Şafiilere göre, zina ettiğini bir defa itiraf ve ikrar etmesi yeterli kabul edilir. Dört defa ikrarda bulunmasına gereic yoktur. Aynı zamanda adam sarih olarak kendi aleyhine şehadette bulunduğu takdirde hakimin tekrar tekrar sormasına gerek yoktur. Ancak kapalı şekilde itirafta bulunursa, o takdirde açıklığa kavuşturmak için birtakım sorular tevcih etmesi gerekir. [314]
c) Hanbelilere göre, zina ettiğini itiraf eden kimsenin bunu bir mecliste veya ayrı ayrı meclislerde tekrarlaması yeterlidir. Ancak itirafta bulunurken zinaya sarih olarak delalet eden sözler kullanması gerekir. Aksi halde hakim istifsarda, yani açıklamada bulunmasını talep eder.
Adam falan kadınla zina ettim diye ikrarda bulunur, kadın ise onu yalanlayıp isnadı reddederse, adama had gerekir, kadına gerekmez. İmam Şafii de aynı görüştedir. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf a göre bu durumda her ikisine de had gerekmez. [315]
d) İmam Malik'e göre de bir defa ikrar yeterlidir. Nitekim Ebu Sevr ve İbn Münzir'in de kavli budur. [316]

Tahliller

877 nolu İbn Abbas hadisi sahih olup istidlale salihtir. Hadis, zina ettiğini itiraf eden kimseden hakimin birtakım sorular sormasının, meseleye açıklık getirmesinin meşru olduğuna delalet etmektedir. Ancak adamın zina değil de zinaya yol açan birtakım davranışlarda bulunduğu düşünülerek "öptün mü, çimdikledin mi veya ona kötü nazarla baktın mı"? gibi birtakım sorular tevcih etmek vacib midir, yoksa müstehab mıdır? İlim adamlarının çoğuna göre müstehabdır. Böylece adam Öpmeyi veya çimdiklemeyi zina sanabilir ve bu tarz sorular üzerine kesin zina edip etmediği ortaya çıkmış olur.
İmam Şafii ile îmam Malik'e göre, 864 nolu İbn Abbas hadisinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Maiz'e: "Senden yana bana ulaşan haber hak mıdır?" sorusuna karşılık onun "evet" demesi ve dört defa şehadette bulunması, dört defa ikrarın şart olduğuna delalet etmez. Bir defa şehadet etmesi bile yeterdir.
îmam Malik'e göre, haram sınırları çiğneyip hürmeti gideren kimseden artık nasıl zina ettin diye sorularak birtakım soru ve telkinlerde bulunulmaz. İmam Ebu Sevr de ancak ilahi hükümleri bilmeyen kimseye birtakım telkinlerde ve istifsarlarda (açıklamalarda) bulunulur, der.
878 nolu Ebu Hüreyre hadisi de sahihtir. Hadis, kendi aleyhine şehadette bulunan kişinin zinanın ne demek olduğunu bilip bilmemesinde tereddüt edildiği takdirde meseleyi vuzuha kavuşturmak için hakimin ondan açıklayıcı anlamda birtakım şeyler sormasının meşruiyetine delalet etmektedir.
Peygamber'in (s.a.v.) her defasında o adamdan yüzünü çevirmesi, işlediği bir günahı açıklamasının pek uygun olmadığına işarettir. [317]

Çıkarılan Hükümler

1- Zina ettiğini itiraf edip kendi aleyhinde dört defa şehadette bulunan kimsenin suçu sübut bulur.
2- Her şehadetinde hakimin isteksizlik göstermesi ve onu huzurundan uzaklaştırması müstehabdır. Bu İmam Ebu Hanife'nin kavlidir.
3- Adamın zinanın ne demek olduğunu bilip bilmediği hakimde tereddüt uyandırdığı takdirde ona birtakım sorular tevcih etmesi müstehabdır. Bazısına göre gereklidir.
4- İmam Şafii ile İmam Malik ve İmam Sevri'ye göre, bir defa ikrar ve itirafta bulunması yeterlidir. Yani zina suçu sübut bulmuş olur:
5- İtiraftan sonra sözünü geri alıp zinayı reddederse, had uygulanmaz.
6- Adam kendisine dinen haram olan bir kadını öpmeyi veya çimdiklemeyi veya şehvetle ona bakmayı zina sanıyor ve o yüzden dünyada cezasını çekmek isteğiyle hakime baş vuruyorsa, hakimin onun durumunu dikkate alarak "yoksa onu Öptün mü veya çimdikledin mi veya şehvetle ona baktın mı?" gibi sorular sorması gerekir.
7- Adamın şurada burada dolaşıp zina ettiğini itiraf etmesi had cezası gerektirmez. Ancak hakim ona bu gibi sözlerden kaçınması için ta'zir cezası verebilir.
8- Zina ettiğini iddia eden kimse bunu ancak hakimin veya yetkili bir makamın huzurunda itiraf ettiği takdirde had gerekir.
9- Sokakta böyle bir itirafta bulunduğuna dair birkaç kişinin gelip" hakimin huzurunda şehadette bulunmalarına da itibar edilmez.
10- Adam falanca kadınla zina ettim der, ama kadın onu yalan-layıp reddederse, İmam Ebu Hanife'ye göre, ikisi hakkında da had uygulanmaz.

İmam Ahmed'e gece, itiraf eden hakkında had uygulanır, reddeden hakkında uygulanmaz.
11- Adamın veya kadının nefsine ve şeytana mağlup olarak zina etmesi şüphesiz büyük günahtır. Ancak dört adam onların bu fiiline şahit değilse, gizlemeleri ve tövbe istiğfar edip Allah'tan af dilemeleri daha uygun olur.
12- Adamın falanca kadınla zina ettim demesi sadece kendini teşhirle kalmıyor, bir ailenin bozulmasına yol açacak bir teşhire de kapı açmış oluyor. O bakımdan ifşa etmektense gizli kalmasını sağlamak hayırlıdır. [318]

Kendisine Had Gerektiğini İkrar Edip, Neden Dolayı Olduğunu Açıklamayan Adamın Durumu

Adam veya kadın kendinin suçlu olduğunu ve işlediği suçtan dolayı had cezasına müstahik olduğunu ikrar eder, ama ne gibi bir suç işlediğini açıklamazsa, sadece bu ikrarından dolayı had uygulanmaz. Zira her ne kadar kişinin ikrar ve itirafi delil olarak yeterliyse de suçun mahiyeti ve cinsi bilinmedikçe bu ikrar ve itirafin islam şeriatına göre geçerliliği yoktur. Hem hakim böyle bir ikrar karşısında kişiyi, suçunun cinsini, türünü açıklamaya zorlayamaz. Zira bir suç ve günahın -bir fitneye ve hakların zayi' olmasına sebeb olmuyorsa- gizli kalması açığa çıkmasından, çıkarılmasından hayırlıdır. [319]

İlgili Hadisler

Enes'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki:
"Peygamber efendimizin (s.a.v.) yanında oturuyordum. Derken bir adam geldi ve şöyle dedi:
- 'Ta Rasulallah! Haddi gerektiren bir suç işledim, beni cezalandır (had ikame eyle)" dedi.
Peygamber (s.a.v.) ondan işlediği suçun ne olduğunu sormadı ve namaz vakti girdi. O adam da Peygamberle birlikte namaz kıldı. Peygamber efendimiz (s.a.v.) namazını eda ettikten sonra o adam kalkıp Peygamberin huzurunda durdu ve şöyle dedi:
- "Ya Rasulallah! Şüphesiz ben haddi gerektiren bir su< işledim; hakkımda Allah'ın kitabındaki hükmü uygula."
Bunun üzerine Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) ona:
- "Sen bizimle birlikte namaz kılmadın mı?" diye sordu. O La:
- "Evet..." diye cevap verdi. Peygamber efendimiz <s.a.v.) şöyle buyurdu:
- "Şüphesiz Cenab-ı Hak senin günahını bağışlayıp temizledi. (Veya senin had cezanı bağışladı.)" [320]
"Aranızdaki hududu karşılıklı hoşgörüyle bağışlayıp (anlaşarak çözün). Bana intikal eden bir had elbette gerekli olur (uygulamam gerekir)." [321]
ilim adamları, haddi gerektiren suç ve günah işlediğini itiraf edip suç ve günahım açıklamayan adama had uygulanmayacağı gibi, suç ve I günahının ne olduğu da sorulmaz demişlerdir. Ancak kılman namaz ile zina ve benzeri had gerektiren suç ve günahların bağışlanıp bağışlanmayacağı hakkında ilim adamlarının görüş ve yorumları farklıdır: İmam Nevevi, Müslim'in şerhinde diyor ki: "Bu had'dan maksat günahlardan bir günahtır ki ta'ziri gerektirir." [322]
Böylece namaz ile bağışlanacağı umulan günahın küçük günahlardan biri olabileceği ihtimali ağırlık kazanmaktadır. Zira haddi gerektiren bir suçun namaz ile bağışlanacağına dair açık ve kesin bir beyan mevcut değildir. Namaz, tevbe ve istiğfarla haddi gerektiren suçtan dolayı ortaya çıkan günah bağışlanabilir, ama haddin kendisi sakıt olmaz.
Rasulüllah efendimiz (s.a.v.), adamm haddi gerektiren ne gibi bir suç işlediğini sormaya gerek görmemiştir. Zira mü'minin ayıp ve günahının gizli kalması açığa çıkmasından hayırlıdır.
Bu hususta Rasulüllah efendimizin (s.a.v.), ashabın bulunduğu mecliste şöyle buyurduğunu Ubade b. Samid (r.a.) rivayet etmektedir:
"Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamanız, zina etmemeniz, hırsızlık yapmamanız, haklı bir sebep dışında Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı bir canı öldürmemeniz üzere bana bey'at ediniz. Artık kim buna vefa eder, sözünde durursa onun mükafatı Allah'a aittir. Kim de bunlardan birini işler de ondan dolayı (dünyevi) cezaya çarptırılırsa, bu onun için keffaret olur (günahının bağışlanıp temizlenmesine vesile kılınır). Kim de bu saydıklarımızdan bir günahı işler de Allah onu ona karşı setr ederse (gizli tutarsa) onun durumu Allah'a kalır: Dilerse onu bağışlar, dilerse ona azab eder." [323]
Bu babda iki hadis daha bulunuyor. Birincisi Ebu Ümame'den (r.a.) rivayet edilmiştir ki, adı geçen diyor ki:
"Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) mescid-i saadet'te bulunduğu ve biz de onunla beraber olduğumuz halde bir adanı geldi ve şöyle dedi:
- "Ya Rasulallah! Doğrusu ben had cezasını gerektiren bir suç işledim. Hakkımda had uygula." Rasulüllah (s.a.v.) susup bir şey söylemedi. Adam yine aynı sözü söyledi. Peygamber (s.a.v,) yine sustu ve o sırada namaz için ikamette bulunuldu. Rasulüllah (s.a.v.) namazı kılıp namaz kıldığı yerden ayrılınca o adam Peygamberi izledi ve ben de Rasulüllah'm (s.a.v.) ona ne cevap vereceğim görüp anlamak üzere O'nu izlemeye başladım. Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz ona:
- "Ne dersin, evinden çıktığın zaman abdest aldın ve abdestini güzel yerine getirdin değil mi?" diye sordu. O da:
- "Evet ya Rasulallah!" diye cevap verdi. Rasulüllah (s.a.v.) devamla:
- "Sonra bizimle beraber namaza hazır oldun değil mi?" diye sordu. Oda:
- "Evet..." diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona: .
- "Şüphe yok ki Cenab-ı Hak senin haddini (sana verilecek cezayı) bağışlamıştır." [324]
Bir adam da Peygamber (s.a.v.) efendimize gelerek dedi ki:
- "Ya Rasulallah! Doğrusu ben Medine'nin öbür ucunda bir kadınla buluşup ondan yararlandım, cinsel temas dışında diğer şeylerin hepsini yaptım. îşte ben (huzurunuzdayım), dilediğin cezayı benim hakkımda uygula."
Bunun üzerine orada hazır bulunan Ömer (r.a.) ona şöyle uyarıda bulundu:
- "Andolsun ki Allah senin o işlediğin günahı setretmiş idi, sen de onu gizleyip açıklamasaydm ya..."
Peygamber (s.a.v.) ise hiçbir cevap vermeyip sustu. Adam ayrılıp gitti. Peygamber (s.a.v.) bir kişiyi onun arkasından göndererek onu çağırdı ve şu ayeti okudu: "Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri temizleyip giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüt, bir hatırlatmadır." Bunun üzerine orada bulunanlardan biri sordu:
- "Ya Rasuîallah! Bu ayet sadece o adam hakkında mı hastır, yoksa bütün (mü'min) insanlar için de mi kapsamlı bir hükümdür?"
Peygamber (s.a.v.) bütün (iman eden) insanlar içindir de..." diye cevap verdi. [325]
Üç hadiste geçen "had" kelimesinin -siyak ve sibak da dikkate alındığında- ta'zir dahil bütün cezaları kapsamaktadır, islam fıkıhçıları ise, bunu sadece konunun başında açıkladığımız üzere zina, içki içmek, kazf (namuslu kimseye zina isnad etmek), hırsızlık, yol kesmek, riddet (dinden dönmek) ve devlete karşı baş kaldırıp isyan etmek suçlarına verilmesi gereken ceza hakkında kullanmışlardır.
Anlaşılan odur ki, Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz zamanında bu kelime bütün cezalarla ilgili olarak kullanılmış ve ta'ziri (kısas ve had cezaları dışında kalan diğer suçlara verilecek cezayı) gerektiren hususlar da "had" olarak vasıflandırılmıştır.
Böylece işlediği bir suçtan dolayı Hz. Peygamber'e başvurup had uygulamasını isteyen mü'minlere ne gibi bir suç işlediklerini sormamış, sadece kıldığı namazların had ve diğer günahları temizleyip bağışlanmalarına vesile olduğunu bildirmiştir. Şüphesiz Rasulüllah (s.a.v,) efen-dimiz'in bu güzel tavrı bizim için en güzel örnektir. Her konuda olduğu gibi, suçların örtülü kalmasında ve affedilmesinde de dinin nasıl rahmet dolu kolaylık getirdiğini bu sözleriyle de bir defa daha ortaya koymuştur. [326]

Çıkarılan Hükümler

1- Haddi gerektiren bir suç işlediğini itiraf eden kimseden ne gibi bir suç işlediği sorulmaz. Rasulüllah (s.a.v.) buna gerek görmemiştir.
2- Namaz ibadeti birçok iyilikleri, hayırları ve faziletleri beraberinde taşımaktadır. O bakımdan işlenen birçok küçük günahlar namaz ile affedilmekte ve kulu manevi kirlerden temizlemektedir.
3- Adamın işlediği suç ve günahı -insan haklarını ihlal etmiyor, kamu düzenim ve aile yapısını bozmuyorsa- gizli tutması, ifşa etmemesi daha uygundur. [327]

Had Suçu ve Cezası Töhmet (İşlendiği Sanılan Henüz Gerçekliği Meydana Çıkmamış Suç İhtimali) İle Vacip Olmaz.

İslam hukuk sisteminde şüphe ve ihtimallere dayanılarak suç ve cezalar sübut bulmuş kabul edilmez. Haddin vacip olabilmesi için şahsın bizzat o suçu ikrarı veyahut onun o suçu işlediğine dair bey-yine (şahit) gereklidir ve şarttır. Zira bu hukuk sisteminde beraet-i zimmet asıldır. Yani suç sübut buluncaya kadar şahıs suçsuz kabul edilir; birtakım zan ve şüphelere dayanılarak şahıs cezalandırılmaz.
O bakımdan islam hukukunda şu iki kaide de yer almaktadır: "Had cezası töhmet ile vacip olmaz." "Had cezası şüphelerle sakıt olur." [328]
Böylece hiçbir şahis hakim huzuruna çıkarılmadan ve suçu sübut bulmadan cezalandırılamaz. O kadar ki bundan bir önceki kısımda zina ettiğim itiraf eden bir kimseye had cezası uygulanabilmesi için bu itiraf ve ikrarını mutlaka hakim huzurunda veyahut o nisbette yetkili bir makam karşısında açıklaması gerekir denilmişti. Şurada burada, rast-gele bir yerde "ben zina ettim" diyen kimsenin bu ikrarı suç sayılmamaktadır. Ancak şu adamla veya şu kadınla zina ettim diyen kişi hakkında suç ortağı olarak gösterdiği kimse hakime başvurup falan ' kişi beni zina ile suçlamaktadır. Davacıyım, iddiasını isbat etmelidir, değilse hadd-i kazf cezası verilmelidir derse, hakim onun bu davasını dinler ve

ittiham edeni isbata çağırır. îsbat edemediği, yani dört erkek şahitle bu iddia ve suçlamasını isbat edemediği takdirde hakkında hadd-i kazf cezası uygulanır. Bu da seksen değnek vurulmasıdır.[329]

İlgili Hadisler

İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan
Lina suçu işlediği şüphesini uyandırıyordu. Bununla beraber Şüpheyle amel edilmedi ve kadın cezasız olarak kocasından ayrıldı.)
Şeddad b. İlhad (r.a.) diyor ki: "Bu öyle bir kadındır ki, Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) onun hakkında şöyle buyurmuştur:
"Eğer ben bir kimseyi beyyinesiz recmetmiş olsaydım, mutlaka bu kadını recmederdim! Sadece bu değil, o kadın İslamda alenen fuhuş günahı içinde bulunuyordu." (Ama beyyine olmadığı için suçu sübut bulmamıştır.) [330]
Yine İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan bir diğer rivayette adı geçen şöyle demiştir;
Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz buyurdu ki: "Eğer ben bir kimseyi beyyinesiz recmetmiş olsaydım, herhalde falaneyi (Aclani'nin karısını) recmederdim. Gerçekten onun anlatım tarzm-dan ve tavrından ortaya (zina) şüphesi çıkıyordu ve kimin onun yanına girdiği azçok anlaşılıyordu." (Ama o suçunu açık ve net olarak ikrar etmiyordu ve zina suçu işlediğine dair dört erkek şahit de bulunmuyordu." [331]
Ebu Hüreyre'den (r.a.) yapılan rivayete göre, Rasulüllah efendimiz r .a.v.) şöyle buyurdu:'Hududu savma imkanı bulabildiğiniz süre-jce savıp uygulamaya geçmeyiniz." [332]
Hz.Aişe'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen, (s.a.v.) efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
tin imkan bulabildiğiniz nisbette müslumanlardan hadları savı-nTz. Haddan kurtulmak için bir çıkış olduğu takdirde onları sa-hverip kendi hallerine bırakınız. Çünkü imamın affetmede ya-J3 hlta, ceza vermekte yapacağı bir hatadan hayırlıdır." [333]
Yine İbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen, Hz. Ömer'in (r.a.) şöyle dediğini haber vermiştir: "Allah'ın indirdiği (ayet ve ahkam) dan biri de recim ayetidir. Biz o ayeti okuduk, akle-dip hafizamıza aldık ve kulak verip iyice anladık. Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) (o ayete dayanarak) recmetti, ondan sonra biz de resmettik. Korkarım ki insanlar üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra bir sözcü kalkıp şöyle desin: "Vallahi Allah'ın kitabında recim (ayet ve hükmü) bulunmuyor." Böylece onlar Allah'ın indirdiği bir farizayı terkten dolayı sapıtırlar. Recim hükmü zina eden erkek ve kadın üzerine Allah'ın kitabında haktır; şu şartla ki beyyine ikame edildiği veyahut hamilelik veya şahsın itirafı ortaya çıktığı zaman recim uygulanır." [334]

Müctehidlerin ve İlim Adamlarının İstidlal ve İhticacları

Bundan önceki kısımlarda zina suçunun ancak dört erkek şahidin şehadetiyle ve bir de şahsın ikrar ve itirafıyla sübut bulabileceğini belirtmiştik. Mezhep imamlarıyla ilim adamları bu hususta farklı bir görüş, bir yorum, bir ictihad ortaya koymamışlardır. Hepsine göre de beraet-i zimmet asıldır. Suç sabit oluncaya kadar şahıs suçsuzdur. [335]

Tahliller

890 nolu îbn Abbas hadisi sahih olup istidlale ve ihticaca salihtir. [Hadis, ortada beyyine (dört erkek şahit) veyahut şahsın açık ikrarı olmadıkça birtakım şüphe, ihtimal ve karinelerle kişi hakkında had cezasının uygulanamayacağına delalet etmektedir. Zira suçların tesbi-İtinde şüphelere, ihtimallere ve bazı karinelere yer vermek suretiyle (kişiyi suçlu kabul edip hakkında had cezası uygulamak, hukuk sisteminin temelini oluşturan ve amacını belirleyen adalet temelinden yıkılır; I haklar birbirine karışıp masum insanların bir kısmı veya çoğu kendini töhmet, şüphe ve ihtimal rüzgarından koruyamaz hale gelirdi.
Nitekim Rasulüllah'm (s.a.v.) huzurunda kocasıyla mülâanede bulunan kadının gerek tavırları, gerek kullandığı kelimeler ve halk arasında bıraktığı şüpheli durumlar onun ahlaksız bir kadın olduğunu gösteriyordu. Ancak zina ettiğine dair ne ikrarı ve itirafı vardı, ne de aleyhine şehadette bulunan dört erkek şahit bulunuyordu. O bakımdan Rasulüîlan (s.a.v.) hukukun ana kaidelerine sadık kalıp onun recmine, yani taşlanarak öldürülmesine karar vermemiştir. Şüphesiz Rasulüllah'm (s.a.v.) bu açık beyanı ve uygulamadaki hassasiyeti kıyamete kadar islam hâkimleri için en sağlam kıstas olarak bulunuyor.
891 nolu İbn Abbas hadisinin isnadı Ibn Mace'de şöyle geçmektedir: Abbas b. Velîd ed-Dımeşk'ı, Zeyd b. Yahya b. Ubeyd, Leys b. Sa'd, Ubeydullah b. Ebî Cafer, Ebu'l-Esved, Urve ve İbn Abbas... Ravilerden Abbas sadûktur. Zeyd b, Ebî Yahya sika (güvenilir)dir. Geriye kalan ricalinin hepsi de rical-i sahihtir.
Ancak hadis metni muhtelif rivayet ve kitaplarda az değişik şekilde nakledilmiştir. Manâ ve hüküm olarak aynıdır.
Her iki hadis birbirini kuvvetlendirmekte ve ihticaca salih olduklarında şüphe kalmamaktadır.
892 nolu Ebu Hüreyre hadisim İbn Mace zayıf bir isnadla tahric etmiştir. Zira isnadında İbrahim ibn Fazl bulu nuyor ki bu zat zayıf kabul edilir. [336]
Zayıf raviler arasında dört tane İbrahim b. Fazl bulunuyor. Bunlardan İbrahim b. Fazl b. Ebi Süveyd, sikat (güvenilir raviler) arasında bulunuyor. Diğer üçü zayıf raviler arasında yer alır. Ebu Hüreyre hadisinin isnadında yer alan İbrahim ise Mahzûm kabilesindendir. Zayıf bir şeyh olarak bilinir. îbn Maîn onun hakkında: "Zayıftır, hadisi yazılmaz" derken, Nesai ve muhaddislerden bir cemaat: "O metruktür" demişlerdir. [337]
Ancak manâ ve hüküm yönünden bu zayıf hadisi destekleyen sahih hadisler bulunuyor.
893 no'lu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Ancak isnadında Yezid b. Ebi Ziyad bulunuyor ki bu zat zayıftır. Tirmizi de bu hususa temas etmiş bulunuyor. Hem Tirmizi'nin tesbitine göre, hadîs mevkufen rivayet edilmiştir. Bundan maksat hadis sahabeden rivayet edilmiş, Hz. Peygamber efendimizden (s.a.v.) söz edilmemiş olan rivayettir.
Ama bu manâda ashabdan birçok rivayetler bulunuyor. Hepsi de aynı anlamda görüş beyan etmişlerdir. Ancak Buhari, ^"ezid'in münkerü'l-hadis olduğunu belirtmiştir. Nesai de aynı görüştedir. [338]
Aynı hadis Veki1 tarikiyle de rivayet edilmiştir ki, Beyhaki "Veki'in rivayeti sevaba daha çok yakındır. Yani onda isabet oranı daha yüksektir" demiştir.
Bu babda Hz. Ali'den (r.a.) merfuan yapılan rivayette şöyle buyu-rulmuştur:
"Hududu (had suç ve cezalarını) şüphelerden dolayı savınız (uygulamayınız)."
Ancak bu hadisin isnadında el-Muhtar b. NarV bulunuyor ki, Bu-hari onun münkerü'l-hadis olduğunu söylemiştir. Bu şu demektir: "el-Muhtar zayıf bir ravi olup sika kabul edilen raviye muhalif olarak hadis rivayet etmiştir." Nesai: "O sika değildir" demiş, îbn Hibban onun münkerü'l-hadis olduğuna dikkat çekmiştir. [339]
Bu konuda en sahih hadisi Süfyan es-Sevri'nin Asım b. Ebi Vail'den onun da Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a.) rivayetidir. Buyuruluyor ki: "Hududu (had suç ve cezalarını) şüphelerden dolayı savın (uygulamayın). Müslümanlardan da gücünüz ve imkanınız yettiği nisbette öldürme (cezasını) defediniz."
Fıkıhta ise bu konuda ortaya şu hüküm konmuştur: "İmam (hakim veya yetkili zat) kendi bilgisine dayanarak had cezası uygulayamaz. Mutlaka beyyine veyahut şahsın ikrarı şarttır. Nitekim Ebu Bekir Sıddik'in (r.a.) içtihadı bu anlamdadır. İmam Malik, imam Ebu Hanife ve İmam Şafii ile İmam Ahmed'in kavli de budur. [340]
894 no'lu îbn Abbas hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadis, recimle ilgili ayetin indiğine ve bir süre tilavet olarak da Kur'an'da yer aldığına ve sonra da lafzı kaldırılıp hükmünün baki kaldığına delalet etmektedir.
Bu ayetin tilavetinin kaldırılmasının bazı sebepleri vardır. Ama başta geleni ayetin husus ifade etmesidir. Zira ayet metninde "şeyh" ve "şeyha" isimleri yer almıştır ki, bu daha çok yaşlı kişilere delalet etmektedir. Oysa aklı başında ergen olan her kadın ve erkeğin evli oldukları takdirde -suçun da sübutu halinde- recmedilmeleri vacib olur. Daha önceki zina ve recim konusunda sözü edilen ayetten kısmen söz etmiştik. Burada münasebet düştüğü için tekrar nakletmemizde fayda vardır. Ayet indiğinde Ahzab suresinde yer almıştır. Ancak bize kadar ulaşan rivayetlere ayet metni iki değişik lafızla nakledilmiştir: Birincisi: "Şeyh ve şeyha (yaşlı erkek ve yaşlı kadın veya evli erkek, evli kadın) zina ettiklerinde, Allah'tan ibret verici bir ceza olarak onları recmedin. Allah çok üstün ve yegane hikmet sahibidir." [341] İkincisi ise şöyledir: "Şeyh ve şeyha zina ettiklerinde onları (cinsel arzularını) yerine getirip tattıkları lezzet sebebiyle elbette recin edin." [342]
Arap dilinde ve edebiyatında "şeyh" daha çok şu üç manâda kullanılmıştır:
a) Yaşı elliyi aşan...
b) İlm-u irfanı olan...
c) Kavim ve kabile reisi olarak bulunan...
Şeyh ve şeyha isimleri, tilaveti kaldırılan ayette, yaşı elliyi aşkın olan erkek ve kadınla ilgilidir. Bunların evli olup olmamasıyla ilgili bir kayıt mevcut değildir. O bakımdan bu ayet umum ifade etmektedir, yani evli ve bekar, dul olan her yaşlıya şamil gelmektedir. Diğer yandan husus ifade etmektedir. Zira sadece yaşlılara delalet vardır. Ergen ve evli olup yaşları henüz onbeşle elli arasında olan erkek ve kadın zina ettikleri takdirde bu ayete dayanarak onları recmetmek caiz ve sahih olur mu? Böylece recim, tilaveti kaldırılan ayetlç sabit olduğu gibi sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Ancak hadisler ve uygulamalar ayetteki bir yandan umum ifadeyi, diğer yandan hususiyet arzeden anlatımı açıklamakta ve ergen olup aklı başında evli hür kimseler yaşları ister ellinin altında, ister üstünde olsun zina ettikleri ve suçları sübut bulduğu takdirde re cm edilmelerinin vacip olduğunu bildirmektedir. Nitekim gerek Rasulüllah, gerekse dört halife zamanındaki uygulama da böyle idi. [343]

Çıkarılan Hükümler

1- Kişinin suçlu sanılmasından dolayı had cezası uygulanmaz.
2- Zina suçu ancak dört erkek şahidin şartlarına uygun şehadetiyle veyahut kişinin ikrar ve itirafıyla sübut bulur ve o takdirde had cezası uygulanır.

3- Suç sübut buluncaya kadar kişi suçsuz kabul edilir.
4- Hakim veya yetkili makam sadece kendi bilgi ve içtihadına dayanarak had cezasına karar veremez.
5- Ortada beyyine ve itiraf yok, sadece birtakım şüpheler ve söylentiler varsa, hakim şüphe ve söylentiye istinaden had cezasına karar veremez.
6- Had cezasını savmak mümkün olduğu sürece onu savmak sünnettir.
7- Zira affetmede hata yakmak, cezada hata yapmaktan hayırlıdır.
8- Had cezasından kurtulmak için bir çıkış varsa her halde onu dikkate alıp zanlıyı salıvermek uygun olur. [344]

Adam Zina Ettiğini İkrar Eder, Kadın İse Onu Yalanlayıp Reddederse Nasıl Bir Uygulamaya Gidilir?

Mükerreren belirttiğimiz üzere zina suçu ancak dört erkek şahide, değilse şahsın kesîn ikrarıyla sübut bulur ve ona göre had cezası uygulanır. O bakımdan bir kadının "ben falan adamla zina ettim", bir erkeğin de "ben falanca kadınla zina ettim" demesiyle zina ikrarında bulunmuş olur. Ancak onun bu iddia ve ikrarı sadece kendi nefsiyle ilgilidir. Bundan dolayı kadının onunla zina ettiği sübut bulmaz. Ancak adam dört erkek şahit getirir veyahut kadın suçlamayı kabullenip ikrarda bulunursa o takdirde evli iseler recmedilirler; bekar iseler her birine yüzer değnek vurulur.
Kadın adamı yalanlayıp onunla zina etmediğini beyan ederek suçlamayı reddederse kadın hakkında had uygulanmaz, sadece adam hakkında uygulanır.
Ancak müctehidlerin bu mesele hakkındaki görüş, yorum ve icti-hadları az farklı hükümler taşımaktadır. Aşağıda buna temas edilmiştir. [345]

İlgili Hadisler

Seni b. Sa'd'den (r.a.) yapılan rivayete göre, bir adam Peygamber efendimizin (s.a.v.) huzuruna gelerek kendisinin -adını da belirlediği- bir kadınla zina ettiğini söyledi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.v.) adam göndererek o kadını çağırdı. Kadın gelince efen-dimiz adamın dediğini ondan sordu. Kadın inkar etti. Böylece peygamberimiz (s.a.v.) (bekar olan) o adam hakkında had cezası uyguladı ve kadını serbest bıraktı. [346]
îbn Abbas'dan (r.a.) yapılan rivayete göre, Bekir b. Leys kabilesinden bir adam Peygamber efendimize (s.a.v.) geldi ve bir kadınla dört defa zina ettiğini ikrarda bulundu. Peygamber (s.a.v.) o adama bekar olduğu için yüz değnek vurdurdu. Sonra kadın aleyhine ondan beyyine (dört şahit) istedi. (Adam şahit getiremedi. Kadın ise: "Bu adam yalan söylüyor" diyerek onun suçlamasını reddetti ve bu yüzden Peygamber (s.a.v.) ayrıca hadd-i kazf cezasını uygulayarak ona seksen değnek vurdurdu." [347]

Müctehidlerin İstidlal ve Yorumları

a) İmam Malik'e göre, adını belirlediği bir kadınla zina ettiğini ikrar eden kimseye, şahit getiremediği ve kadın da suçu reddettiği takdirde bekar ise had, evli ise recim uygulanır. Ayrıca hadd-i kazf cezası uygulanmaz.
b) İmam Şafii de aynı görüş ve ictihaddadır.
c) İmam Ebu Hanife ile İmam Evzai'ye göre sadece hadd-i kazf cezası uygulanır, had uygulanmaz. Çünkü kadının red ve inkar etmesi şüphe doğurmaktadır. Şüpheden dolayı had sakıt olur.
İmam Şafii'den rivayet edilen diğer kavle göre, hem had, hem de hadd-i kazf cezası uygulanır. [348]

Tahliller

902 nolu Sehl hadisinin isnadında Abdusselam b. Hafs Ebu Mus'ab el-Medenî bulunuyor. Îbn Main bu zatın sika (güvenilir) olduğunu söylerken, Ebu Hatim onun maruf olmadığına dikkat çekmiştir. Bununla beraber hadis sahih kabul edilmiştir. Muhaddis-lerden önemli bir kısmı onun sadûk olduğunu belirtmişlerdir. îbn Vehb ondan hadis rivayet etmiştir. [349]
Hadis, kadın zina suçlamasını red ve inkar ettiği takdirde hakkmda had uygulanmayacağına ve onunla zina ettiğini iddia eden erkeğe ise -bekarsa- had uygulanacağına, evli ise recmedileceğine delalet etmektedir. Ayrıca kadına iftiradan dolayı hakkında hadd-i kazf uygulanmayacağı da anlaşılmaktadır.
903 nolu Îbn Abbas hadisinin isnadında Kasım b. Feyyaz es-Sanânî bulunuyor ki bu zat aleyhinde çok şeyler söylenmiştir. Hatta Hibbani "Bu zat kendi rivayetiyle ihticacda bulunmayı geçersiz kılmıştır" diyerek onun rivayetiyle istidlal ve ihticac yap ilam a-yacağına jarette bulunmuştur. Nesai sadece onun kavı olmadığını belirtmiştir. bu Davud ise diğerlerinin hilafına onun sika (güvenilir) olduğunu kaydetmiştir. [350]
İbn Abbas hadisi, kadınla zina ettiğini iddia edip buna dair dört getiremeyen adam kadının red ve inkarı karşısında iki türlü ce-îaya çarptırılacağına açık şekilde delalet etmektedir: Zina ettiğini ik-harda bulunduğundan had, kadına iftiradan dolayı hadd-i kazf... İmam Şafii'den az yukarıda da belirttiğimiz üzere ikinci bir rivayete göre, idam hakkında belirtilen iki ayrı ceza uygulanır. [351]

Çıkarılan Hükümler

1- Bir kadınla zina ettiğini ikrar eden adama -bekar ise- had, evli |ise recim cezası uygulanır.
2- Kadın kendisine izafe edilen zina suçunu kabul ederse, yani ikrarda bulunup reddetmezse, evli ise recim, bekar ise had cezası uygullanır.
3- Kadın suçlamayı red ve inkar ederse, serbest bırakılır, hiçbir I ceza uygulanmaz. [352]

Suç Sübut Bulup Had Gerektiğinde Artık Suçlunun Bağışlanması İçin Şefaatçi Olmak Dinen Yasaklanmıştır

Haddi gerektiren bir suç işlenip hakim veya yetkili zat huzurunda sübut bulunca, artık gereken ceza mutlaka uygulanır. Suçlunun affedilmesi için herhangi bir kimsenin aracı olması kesinlikle yasaktır ve günahtır. Çünkü islam ülkesi adaletle ve adaletteki eşitlikle ayakta durur, haklar ancak tarafsız davranıp aracı ve şefaatçi kabul etmeyen hakimlerle korunur ve ülke genelinde güven ve huzur te'sis edilebilir.
Kanunlar, hadlar birer örümcek ağı haline getirilip kuvvetli sineklerin onu delip geçtiği, zayıf sineklerin takılıp kaldığı adi ve tutarsız bir uygulama alanına sokulduğu takdirde mülkün temeli büyük bir sarsıntı geçirmeye başlar ve yıkılıp yok olmaya yüz tutar.
Başta Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) olmak üzere dört halife devrinde ve sonra da Büyük Selçuklular ve Osmanlılar zamanında adlî mekanizmanın tarafsız, sağlıklı ve güven verici işlemesi için büyük özen gösterilmiştir. Osmanlılar devrinde en büyük davalar üç günde sıradan davalar günü birlik neticeye bağlanmıştır.
Kamu ahlakını tahrip eden, aile yuvasını zedeleyip huzursuzluk doğuran, insan haklarına tecavüzü mubah sayan, kan gütmey körükleyen ve islam kardeşliğini, islam birlik ve dirliğini bozup dağıtar suçlar sübut bulduğu takdirde suçlu mütecavizin cezalandırılnamas .için aracı olan, şefaatçi bulunan kimse her şeyden önce işlenen suç\ tasvip etmekte, suçlulara cesaret vermekte, kanun ve müeyyideleri] caydırıcılığını dumura uğratmakta ve o yüzden büyük günal işlemektedir.
Bunun için Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim1 de, Hududullah'ı uygulanmasında merhamet ve acıma duygusuna mağlup olmamami2 emretmektedir: "Zina eden erkek ve zina eden kadından her b rine (bekar iseler) yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahire gününe inanıyorsanız Allah'ın dininde (O'nun koyduğu hükün" leri uygulamada) bunlardan yana bir şefkat ve acıma duygus sizi tutmasın ve nıü'minlerden bir topluluk da onlar hakkınd uygulanan azaba şahid ve hazır olsunlar." [353]
Zira cezayı uygulamaktan maksat, kamu güven ve huzurun sağlamak, ahlakî değerleri ayakta tutup yaşatmak, caydırıcı bir ha\ oluşturmak ve müessir bir ibret tablosu sergilemektir. [354]

İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre den (r.a.) yapılan rivayete göre, Rasuliillah efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Yeryüzünde amel edilip uygulanan bir had (ceza) yeryüzünde yaşayanlar için kırk sabah yağmur yağmasından hayırlıdır." [355]
Diğer bir rivayette "otuz gün..." denilmiştir. Ahmed b. Hanbel bu iki ifade arasında tereddüt geçirmiştir.
İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayete göre, Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kimin şefaati, Allah'ın hududundan bir hadd (suça karşılık olan cezanın) uygulanmasına engel olursa, o, Allah'ın emrinde Allah'a karşı zıt bir tavır takınmış olur." [356]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

Müctehidler dahil ilim adamlarının hemen hepsi, suçlu hakimin huzuruna çıkarıldıktan sonra onun affedilmesi için aracı olmanın, şefaatçi bulunmanın caiz olmadığında müttefiktirler. Ama suçlu henüz hakim huzuruna çıkarılıp mahkeme edilmeden önce davacıyla onun arasını bulup anlaşmalarını ve davalının affedilmesi için davacı durumunda

olanlar nezdinde şefaatçi olmanın caiz olduğuna kail olanlar çoğunluktadır. Yeter ki işlenen suç kamu düzenini, genel ahlakı ve aileyi bozup tahrip etmesin. Aksi halde mütecaviz için hakimin huzuruna çıkarılmadan önce de şefaatçi olmak doğru değildir.
Buna bir misal verelim; Ashab-ı Kiram'dan Zübeyr b. Avvam (r.a.) hırsızlık yapan bir adama rastladı. Durumu pek iyi değildi. Şikayet edilmemesi için malı çalınan adam nezdinde onun affedilmesi için şefaatçi oldu. Davacı olmak isteyen adam ise:
-Hayır, önce hakimin huzuruna çıkmalı, ondan sonra onun için şefaat edilmeli" diyerek şikayetçi olmak istediğini belirtti. Hz. Zübeyr ona:
- "Olay hakime intikal ettikten sonra artık Allah şefaatçiye de hakkında şefaat edilen kişiye de lanet eder" diye cevap verdi. [357]
Nitekim bu konuda tbn Abdilberr diyor ki: "Haddi gerektiren bir suç sultana intikal ettirilince artık sultanın suçlu hakkında had uygulaması vacib olur. Bunda icma' vardır." [358]

Tahliller ve Rivayetler

908 nolu Ebu Hüreyre hadisini aynı zamanda Taberani el-Ev-sat'ta, İbn Abbas'dan (r.a.) merfuan şu lafızla tahric etmiştir: "Yeryüzünde hakkıyla uygulanan bir had (ceza), kırk sabah yağmurundan daha uygun, daha paklayıcıdır."
Ancak Ebu Hüreyre hadisinin isnadında Cerir b. Yezid b. Cerir bulunuyor ki, bu zat zayıf ve münkerü'i-hadis olarak bilinir. Nitekim Ebu Zür'a onun münkerü'l-hadis olduğuna dikkat çekmiştir. Bu anlatımdan maksat, zayıf bir ravinin sika (güvenilir) raviye muhalif olarak yaptığı rivayettir. [359]
T,aberani'nin îbn Abbas'dan rivayet ettiği hadisin isnadında ise Zureykb. Sâhb bulunuyor. Pek maruf bir ravi olmadığı söylenmektedir. Bununla beraber iki hadis ve bu babda rivayet edilen diğer hadisler bi-raraya gelince kuvvet kazanmaktadır.
909 nolu İbn Ömer hadisini aynı zamanda Hakim tahric edip sa-hihlemiştir. Ayrıca îbn Ebi Şeybe de başka bir vecihle bu hadisi tahric etmiş ve sahih olduğunu belirtmiştir.
Buna benzer bir diğer hadisi Taberani el-Evsat'ta Ebu Hüreyre'den (r.a.) merfuan rivayet etmiş bulunuyor. Ancak bu rivayette şu ifade kullanılmıştır: "Şefaatçi olan kimse Allah'ın mülkünde Allah'a zıt bir tavır takınmıştır."
Ebu Hüreyre hadisinde gereken haddin uygulamaya konulmasında, yerine getirilmesinde birçok faydaların bulunduğuna ve bu hususta teşvikin uygun olacağına delalet vardır.
Nitekim sübut bulan bir suçun cezalandırılma işi yetkili makama intikal edince artık ne o makamın affetme yetkisi vardır, ne de birinin aracı olup şefaatte bulunması caizdir. Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz bu önemli meseleye parmak basarak şöyle uyarıda bulunmuştur;
"Ey insanlar! Sizden öncekiler (daha çok şundan dolayı helak (yok) olup silinmişlerdir: Kendilerinden bir şerîf (ileri gelen kişi) hırsızlık yaptığında onu kendi haline bırakıp (cezalandırmamı şiar dır). Zayıf (sıradan bir insan) hırsızlık edince onun hakkında had (ceza) uygulamışlardır." [360]
İbn Ömer hadisi ise, suçu sübut bulan bir adamın affedilmesi için aracı olmanın hakim veya yetkili makam nezdinde şefaatçi bulunmanın haram olduğuna delalet etmekte ve böyle hususlarda aracı olanlara engel olunmasına işarette bulunulmaktadır.
Safvan b. Ümeyye'nin (r.a.) üstlüğünü çalan kimseyi Rasulüllah'ın (s.a.v.) huzuruna çıkardılar. Sonra Hz. Safvan o adama acıyarak affedilmesi için Rasulüllah'ın (s.a.v.) nezdinde şefaatçi oldu. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) SafVan'a: "Hırsızı benim huzuruma çıkarmadan önce affetseydin ya..." buyurarak artık bu durumda onun affedilmesinin caiz olmayacağını bildirmiştir.
Bu rivayeti Ebu Davud tahric etmiş, Hakim de sahihlemiştir.
Yine sahih bir hadiste efendimiz şöyle buyurmuştur: "Aranızdaki hududu karşılıklı hoşgörüyle bağışlayıp (anlaşarak çözün). Bana intikal eden bir had elbette gerekli olur (uygulamam gerekir)." [361]

Çıkarılan Hükümler

1- Haddi gerektiren suç sübut bulunca artık gereken ceza affedil-meyip uygulanır.
2- Hakime veya yetkili kılman makam ve zata intikal edip haddi gerektiren bir suçun affedilmesi ve haddin uygulanmaması için şefaat edilmez.
3- Hakime intikal edip haddi gerektiren bir suçun affedilmesi için hakime başvurup şefaatte bulunmak haramdır, büyük günahtır.
4- Hakim kendisine intikal ettirilen bir suçluyu artık affetme yetkisine sahip değildir. Gereken haddi uygulaması vaciptir. Aksi halde günahkâr olur ve muahaza edilir.
5- Haddi gerektiren suç ve suçlu hakime intikal ettirilmeden suçlunun affedilmesi için bazı şahısların aracı olup şefaatte bulunmaları caizdir.
6- Kamu düzenini, genel ahlakı, aile yapısını ve dinî inançları tahribe yönelik olmayan ve fakat haddi gerektiren bir suçu davaciyla davalının kendi aralarında karşılıklı hoşgörüyle sonuca bağlayıp barıştan yana, aftan yana davranmalarında bir sakınca yoktur.
7- Ziraatçinin, kaynakların, mer'a, bağ ve bahçenin nisan yağmuruna olan ihtiyacı ne ise, adalete teslim edilip haddi gerektiren bir suçtan dolayı cezanın uygulanması da bir ülkeye o nisbette hayat, denge ve düzen sağlar.
8- Suçlu hakkında verilen cezanın uygulanmasında duygusal davranmakta, şefkat ve merhamete gelip cezanın geri bırakılmasını arzu etmekte kerahet vardır.
9- Hiç kimse Allah'tan ve O'nun Rasulünden daha merhametli, daha şefkatli ve bağışlayıcı değildir. O bakımdan Allah ve Rasulü cani, mütecaviz, zâni, bâği ve benzeri suçlular hakkında ceza olarak ne takdir etmişlerse, hakim ve yetkili makamın onu uygulaması gereklidir. Aksi halde görevini kötüye kullanmış sayılır.
10- Suçlunun suçu sübut bulup ondan dolayı hakkında uygulanarı cezanın, onu ahiret azabından koruyan bir keffaret olabilir.
11- Suçlu cezaya çarptırıldıktan sonra işlediği suçtan dolayı tevbe ve istiğfar edip ciddi bir pişmanlık duyarsa, şüphesiz ki Allah j(c.c) çoi bağışlayan ve çok merhamet edendir.
12- Haddi gerektiren bir suçtan dolayı nedamet duyup jtevbe ve istiğfarda bulunması onu haddin uygulanmasından kurtaramaz işlediği günahtan kurtarabilir. [362]

Recmedilen Kişiye İlk Önce Şahidin Taş Atması, Zina Ettiğini İkrar Edenin Recminde İse İlk Taşı İmam (Hükümdar veya Hakim) in Atması

îslam hukukunda bundan önceki kısımlarda belirttiğimiz üzere zina suçunun sübut bulması için ya dört tane erkek şahidin şart ve kurallarına uygun şehadetiyle veyahut kişinin kendi ikrarıyla gerçekleşir. Şahitlikte bulunanlar Önce şunu düşünmelidirler, şahitlikleri bir kişinin hayatına son verecek ve bir aileyi sarsacaktır. Sonra da zâni ve zâniye recmedilirken ilk taşı da şahitlerin atmasını hesaba katmalıdırlar.
Aslında zina suçunda dört erkek şahidin lüzumu iki hikmete yöneliktir: Birincisi, dörtten az olan şahitlerin yalan üzere birleşmelerinin mümkün olabileceği, ama dört kişinin bir suçlama hakkında yalan üzere ittifak etmelerinin çok zor gerçekleşebileceğidir. Bu her yan ve yönüyle namuslu, iffetli kişilerin şunun bunun iftira ve suçlamasından korumaya yönelik bir tedbirdir. İkincisi, zina eden kimseyi dört kişinin ayan beyan görmesi demek, onun alenen fuhuş yapması demektir. Böylece İslam bu hukukî kural ve müeyyidesiyle açıktan fuhşu önlemeyi, hayasızları, şehvetperestleri durdurmayı planlamıştır. Gizli fuhşun ise ağır manevi müeyyidesini koymuş ve ahirette elîm bir azabın öylelerine hazırlandığını haber vermiştir. [363]

İlgili Hadisler

Amir eş-Şa'bî'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir
"Şüraha'nın kocası vardı, ama Şam'da kaybolup gitmişti. Kadın bu sırada hamile kaldı. Onun mevlası onu alıp mü'min-lerin emiri Ali b. Ebi Talib'in (r.a.) huzuruna çıkardı ve şöyle dedi: "Şüphesiz bu kadın zina etmiştir." Kadın da zina ettiğini itirafta bulundu. (Çünkü kocası ortada bulunmadığı halde o hamile kalmıştı.) Hz. Ali (r.a.) perşembe günü o kadına yüz değnek vurdurdu ve cuma günü de onu recmettirdi. Recim işleminde göbeğine kadar gömülebilecek bir çukur kazdırdı ve ben de şahit (orada hazır) bulunuyordum. Sonra Hz. Ali (r.a.) şöyle dedi: "Şüphesiz ki recim bir sünnettir ki Peygamber efendimiz (s.a.v.) onun yolunu açmıştır. Eğer bu kadının zina suçu şahitlerle sübut bulsaydı, recim için ilk taşı şahidi atmış olurdu. Sonra da şehadetini atacağı taş izlerdi. Ne var ki kadın kendisi ikrarda bulundu. O bakımdan ona ilk taşı atan ben olacağım.." Böylece Hz. Ali (r.a.) o kadına ilk taşı attı ve sonra orada hazır bulunanlar taş atmaya başladılar ki ben de onların arasında idim. Allah'a yemin ederim ki, o kadını öldürenler arasında ben de vardım." [364]

Müctehidlerin İstidlal ve Îctihadları

a) Hanefilere göre, zina suçu şahitlerin şehadetiyle sübut bulmuşsa, o takdirde zâni ve zâniye recmedilirken ilk önce şahitlerin onu taşlaması vaciptir. Şahitleri müteakip imamın (veya hakim veyahut yetkili zatın) ve sonra da orada hazır bulunan müslümanlarm taşlaması gerekir. O kadar ki, şahitler taş atmaktan kaçınırlarsa had sakit olur ve artık zâni veya zâniye recmedılmez. Şahitlerden sadece birisinin taş atmaktan kaçınmasında da hüküm aynıdır, yani had sakıt olur, recim uygulanmaz.
Bunun gibi şahitlerin veya onlardan birinin ölümü veya kaybolması halinde de had sakıt olur, recim uygulanmaz. Aynı zamanda şahitlik ehliyetinden adamı çıkaran irtidad (dinden dönme), kör olma, dilsiz olma, fisk-u fücurda bulunma, hadd-ı kazften dolayı had cezası görme gibi arızî şeyler de haddi düşüren sebeplerdendir.
Recim dışında kalan diğer had cezaları uygulanırken önce şahidin veya imamın cezayı uygulamaya başlaması gerekli değildir. [365]
b) Şafiilere göre, zâni veya zâniye recmedilirken ne imam (vey* hakim veyahut yetkili kılman zat), ne de şahitler hazır bulunmazlar Zira Rasulüllah (s.a.v.) bir erkek ve bir kadını recmettirdiğinde kendis: hazır bulunmadı. Aynı zamanda Hz. Ömer ve Hz. Osman (r.a.) devrindi de bu iki halife birini re cm ettirdikleri zaman orada hazır bulunmamışlar ve

kendileri gidip taş atmamışlardır. [366]
c) Malikilere göre, zina suçu dört şahidin şehadetiyle sübut bulduğu takdirde zâni veya zâniye re cm edilirken şahitlerin hazır bulunması ve ilk taşı onların atması gerekli olmadığı gibi, suç ikrar ile sübut bulmuşsa, imamın (veyahut hakim ve yetkili zatın) hazır bulunması gerekli değildir ve ilk taşı onun atması da gerekli görülmemiştir. Hakim veya emir, zaninin re cm e dilmesine hükmeder, recim de katide olduğu gibi bir haddir, emir veya hakim sadece cezanın uygulanmasını emreder. [367]

Tahliller

915 nolu Amir hadisini aynı zamanda Nesai ve Hâkim tahric etmişlerdir. Aslı ise Sahih-i Buhari'de geçmektedir ki, orada çukur kazıldığından söz edilmemiştir.
Şahitlerin ve imamın recm olayına hazır olup ilk taşı onların atmasının vücubu üzerinde daha çok Hanefiler durmuşlardır. Diğer üç mezhebin imamlarına göre onların hazır bulunmaları ve taş atmaları vacip değildir.
Hanefiler bu meselede şu hadisle de istidlal etmişlerdir:
"Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) bir kadını recmetti ve nohut büyüklüğünde olan bir taşı ilk Önce kendisi attı ve sonra şöyle buyurdu: "Kadına taş atınız, ama yüzden (yani yüzüne atmaktan) sakınınız." [368]
Diğer mücteheidler ise bu konuda daha çok Üneys hadisiyle istidlal etmişlerdir. Bu hadisi hudûd, yani hadler konusunun giriş kısmında nakletmiş bulunuyoruz. Bilgi için 831 nolu Ebu Hüreyre hadisine müracaat edilmesi tavsiye olunur.
Aynı zamanda Maiz b. Malik'in recmiyle ilgili hadisle de istidlal etmişler ve Maiz'in recmine Rasulüllah'm (s.a.v.) hazır olmadığını delil göstermişlerdir. [369]

Çıkarılan Hükümler

1- Zina suçundan dolayı kişi recm edilirken şahitlerin orada hazır bulunması ve ilk taşm onlar tarafından atılması vaciptir. (Bu Hanefile-rin görüşüdür.)
2- Şayet zina suçu ikrarla sübut bulmuşsa, imamın (hükümdarın veya hakimin) hazır bulunması ve ilk taşın onun tarafından atılması vaciptir. (Bu Hanefi'lerin görüş ve içtihadıdır.)
3- Diğer üç mezhebe göre, ne şahitlerin, ne de hükümdar veya hakimin hazır bulunması vacip değildir.
4- Aynı zamanda ilk taşın bunlar tarafından atılması da gerekli görülmemiştir.
5- Ebu Hanife'ye göre, şahitlerin hepsi veya birisi hazır bulunmazsa had sakıt olur.
6- Aynı zamanda şahitlerden biri veya ikisi veyahut hepsi taş atmaktan çekinirlerse had yine sakıt olur.
7- Şahitlik ehliyetini kaybetmeleri halinde de had sakıt olur.
8- Recimden önce şahitlerin hepsi veyahut birisi veya ikisi ölecek olursa had yine sakıt olur. Diğer üç mezhebe göre had sakıt olmaz.
9- Üç mezhebe göre, hükümdarın veya onun yetkili kıldığı hakimin veyahut müftinin görevi, sübut bulan zina suçundan dolayı recim. kararı vermek ve uygulanmasını emretmektir.
10- Nitekim Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın (r.a.) hilafet yıllarında recim kararı uygulanırken bu iki halife hazır olmamış ve taş atmamışlardır.
11- Ancak hükümdarın veya kadı'nm hazır bulunmasında bir sakınca yoktur. Aynı zamanda taş alıp atmalarında da bir beis görülmemiştir. [370]

Recim Uygulamasında Çukur Kazmak Gerekli Midir?

Recim olayı ve uygulaması, tslamın bu husustaki yüce gayesini ve Enlendirici, caydırıcı hüküm ve hikmetini bilmeyenler tarafından za-tan zaman yadırganmaktadır. Taşlamak suretiyle öldürmeyi gayr-i idil bir uygulama olarak vasfedenler de eksik değildir. Oysa islamî rükümlerden bir hükmü mutlaka onun bütünlüğü içinde değerlen-lirmek gerekir. Aynı zamanda sadece bir kavim, bir millete değil insanlara, kavim ve milletlere rahmet olarak gönderilen islam, taşıdığı LÜkümlerle bütün insanlığın selamet ve saadetini, huzur ve güvenini [stihdaf etmektedir.
Bu sebeple her konuda yer alan hükümleri hem o konunun, hem slamın yüce maksat ve hedefinin, hem de müslümanlarm aile ve sosyal bayatlarının çerçevesi içinde değerlendirmemiz gerekir. Aksi halde bir-;akım yanlış sonuçların çıkmasına sebebiyet verilir ve anti islami görüşlerin ekmeğine yağ sürülmüş olur.
Bilindiği gibi recim cezası bir idamdır. Dört şahidin gözleri önünde îina eden ve böylece fuhşu çekinmeden, sakınmadan halkın gözleri önünde teşhir edercesine icra eden kimsenin utanmazlığım, haddini bil-Lezliğini,' saygısızlığını, şirretliğini, namussuzluğunu, iffetsizliğini ve ;Ötü örnek olmakhğmı kelimeyle anlatmak mümkün değildir. Böylesi Lerkes için ibret-i müessire olacak bir ceza görmeli değil midir? Sadece >ir kılıç darbesiyle veya bir kurşunla öldürülmesi yeterli midir? Zira bu lolay kadar rezilane olmayan birtakım suçlardan dolayı kılıç veya silahla idam edilmeler bulunmaktadır, ikisini aynı kefeye koymamız mümkün müdür?
İşte yüce islam dini, açıktan zina edip çevresini hiçe sayan, Allah'ından korkup utanmadığı gibi halktan da korkup utanmayan bir ırz düşmanının, bir namussuzun recim suretiyle idam edilmesini uygun görmüş ve son derece caydırıcı bir müeyyide ortaya koymuştur. O bakımdan islam tarihinde dört şahitle zina ettiği tesbit edilen zani veya zaniyeler pek azdır. Bunlar parmakla sayılacak kadar küçük bir yekûn tutmaktadır. Recim değil de -----
günümüzde dünya milletlerince uygulanan hapis cezası ve benzeri bir ceza verilmesiyle yetinilmiş olsaydı, zani ve zaniyelerin sayısı artmaya devam edecekti ve caydırıcı olmaktan çok uzak kalacaktı.
Kişi recmedilirken bir çukura yarışma kadar gömülmesi gerekir mi? Bu hususta gerek rivayetler, gerekse müctehidler arasında farklı bilgi ve ictihadlar, görüş ve yorumlar bulunmaktadır. [371]

İlgili Hadisler

Ebu Said'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz bize Maiz b. Malik'i recmetmizi emrettiği zaman onu alıp Bakî'a götürdük. Allah'a yemin ederim ki, onun için ne çukur kazdık ve ne de onu bağladık. O ayakta bize karşı durdu ve biz de ona kemik, çanak, çömlek parçalarını atmaya başladık. (Duyduğu acıdan) şikayetçi oldu ve oradan çıktı ki duyduğu acılar iyice şiddetlenmişti. Ta ki Harre denilen mevki'a vardı ve orada dimdik ayak üstünde durdu. Biz de büyükçe taş parçalarını ona atmak suretiyle devam ettik, ta ki sesi kesildi." [372]
Abdullah b. Biireyde'den; o da babasından rivayet etmiştir: j Ğamiclli kadın geldi ve şöyle dedi:
- 'Ya Rasulallah! Şüphesiz ki ben zina ettim. Beni temizleyip pakla." Peygamber (s.a.v.) onu reddetti (dinlemek istemesi). Ertesi gün olunca o kadın yine: "Ya Rasulallah! Neden beni eddedip dinlemek istemiyorsun? Maiz'i reddedip dinlemek işemediğin gibi sanıyorum beni de reddediyorsun. Allah'a yemin [ederim ki ben hamileyim."
Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) ona:
- "İlla da günahını gizlemek istemiyorsan şimdilik hayır (senin hakkında bu durumda ceza uygulamayacağım), git de doğum yapıncaya kadar bekle" buyurdu.
Kadın doğum yapınca çocuğu bir bez parçasına sarılı olduğu halde geldi ve:
- 'İşte gerçekten ben doğurdum!" dedi. Peygamber efendimiz (s.a.v.) ona:
- "Şimdi git de onu emzir, ta ki sütten kesinceye kadar bekle" buyurdu. Kadın çocuğunu emzirip sütten kesince çocuğunu alıp geldi ki çocuğun elinde ekmek parçası bulunuyordu.
- 'İşte ya Rasulallah! Gerçekten çocuğumu sütten kestim; artık bir şeyler yiyebiliyor" dedi. Bunun üzerine Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) o çocuğu alıp müslümanlardan bir adama verdikten sonra o kadın için göğsüne kadar gömülecek bir çukur açılmasını emretti ve insanlara da emretti de o kadını recmettil-er. Bu arada Halid b. Velid (r.a.) bir taş alıp attı ve kadının başını yardı da fışkıran kan Halid'in yüzüne bulaştı. Bunun üzerine Halid o kadına incitici, üzücü sözler söyledi. Peygamber (s.a.v.) Halid'in o kadına incitici ve üzücü söz söylediğini işitince şöyle uyarıda bulundu:
- "Dur bakalım ya Halid! Acele etme. Canımı kudret elinde tutan Zat'a yemin ederim ki, o kadın öyle bir tevbe etti ki eğer insanlardan haksız yere vergi ve benzeri şeyleri toplayan kimse öyle bir tevbeyle tevbe etmiş olsaydı bağışlanırdı."
Sonra Rasulüllah (s.a.v.) emretti de o kadının cenaze namazı kılındı ve defnedildi." [373]
Yine Abdullah b. Büreyde'den ve o da babasından rivayet etmiştir. Adı geçen diyor ki:
"Maiz b. Malik el-Eslemî, Peygamber efendimize (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi:
- 'Ya Rasulallah! Doğrusu ben zina ettim ve ben beni temizlemeni, paklamanı istiyorum." Peygamber efendimiz (s.a.v.) onu reddetti. Ertesi gün olunca yine geldi ve: ıtYa Rasulallah! Şüphesiz ben zina ettim" dedi. Peygamber (s.a.v.) onu yine reddetti. Sonra Peygamber efendimiz (s.a.v.) onun kavmine adam gönderip şu hususları sordurdu: "Onun aklında sizin hoşlanmayacağınız sakıncalı bir durumun olduğunu biliyor musunuz?" Onlar da; "Hayır biz sadece aramızdaki salih kişilerdeki, gibi aklının yeterli olduğunu görüp biliyoruz" diye cevap verdiler. Adam üçüncü defa geldi. Peygamber (s.a.v.) tekrar onun kavmine adam gönderip sordurdu. Onlar da, onda sakıncalı bir taraf olmadığını, aklında da bir noksanlık bulunmadığını haber verdiler. Adam dördüncü defa gelince Peygamber (s.a.v.) efendimiz onun için bir çukur hazırlattı ve sonra da emretti de adam recmedildi." [374]
Diğer bir rivayette ise Peygamber (s.a.v.) efendimizin onun için bir çukur hazırlattığı ve göğsüne kadar gömülebilecek kadar derin kazdırdığı... belirtilmektedir.

Halid b. Leclac'dan yapılan rivayete göre, babası ona şunu bildirmiştir: Zina ettiğini itiraf eden adamın kıssasını anlatmış ve Peygamber efendimizin (s.a.v.) ona: "Sen evli misin?" diye sormuş. O da: "Evet..." demiştir. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.v.) onun recmedilmesini emretmiştir. Biz de gidip onun için bir çukur kazdık. Ta ki o adam da bize imkan verdi (onu o çukura yerleştirdik ve ona taş atmaya başladık, ta ki sakinleşti ve hareketsiz kaldı." [375]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

a) Hanefilere göre, kadın için çukur kazılır. Çünkü açıkta taşlandığı takdirde mahrem yerleri açılabilir. Erkekler için çukur açılmasına gerek yoktur. Bunun gibi recmedilecek bir kişinin ellerini bağlamak veyahut onu bir direk veya kayaya bağlamak da yoktur.
Aynı zamanda recim cezasını ancak imam (hükümdar veya yetkili hakim veyahut yetkili müfti) verir ve infazın yapılmasını ancak o emreder. O kadar ki efendi bile zina eden kölesini hükümdar veya onun yetkili kıldığı makamın emrini almadan recmedemez. [376]
b) Hanbeli mezhebine göre, zina suçuyla cezalandırılan kişi erkek ise eli bağlanmayacağı gibi bedenen de bir cisme bağlanmaz ve onun için bir çukur da açılmaz; ayakta durdurularak taşlanır. Bu durumda zina suçu ister şahsın ikrarıyla, isterse beyyine (dört şahidin şehadeti) ile sübut bulsun farketmez. Nitekim Rasulüllah efendimiz (s.a.v.), Maiz'in recmedilmesini emrederken ne bağlanmasını, ne de bir [çukura yerleştirilmesini emretmemiştir.
Recmedilecek şahıs kadın ise, imam Ahmed'in kavline göre onun için de bir çukur hazırlanmaz. Bu, imamın görüş ve içtihadını yansıtan açık rivayetin kendisidir. Hilafına da rivayet yapılmıştır. Bu ikinci rivayete göre, kadın suçunu ikrar etmişse çukura sokulmaz, şahitlerin şehadetiyle sübut bulmuşsa bir çukura yerleştirilip öylece recmedilir. Bu da göğsüne kadar gömülecek şekilde derin açılır. [377]
c) Şafiilere göre: Şafiilerin de kadın hakkındaki görüş ve icti-hadları bu anlamdadır.
Ancak birinci görüş daha sahihtir. Zira Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) zamanındaki uygulama böyle idi. Sadece bir kadın recmedilirk-en çukur kazıldığına dair rivayet ise müctebidlerin çoğu tarafından sened olarak seçilmemiştir.
Zani veya zaniye recmedilirken önce şahitlerin taş atması sünnettir. Suç şahsın ikrarıyla sübut bulmuşsa taş atmaya Önce imam (hükümdar veya hakim) başlar. Bu da sünnettir. [378]
Sonuç olarak Hanefiler dışında üç mezhebe göre, r.ecim cezası uygulanırken çukur kazmaya gerek yoktur. Aynı zamanda önce şahitlerin; suç ikrar ile sübut bulmuşsa Önce imamın taş atması da gerekli değildir. [379]

Tahliller

920 nolu Ebu Said hadisi sahihtir. O bakımdan müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal etmiştir. Hadisin açık anlatımından, recmedilen adam için bir çukur kazmanın veya ellerini bağlamanın gerekli olmadığı anlaşılıyor.
921 nolu Abdullah b. Büreyde hadisi de sahihtir. Hadis, zina eden kimsenin suçunu gizleyip açıklamamasının daha uygun olduğuna delalet etmektedir. Zira suç yetkili makama intikal edince artık onu cezasız bırakmak söz konusu olamaz. Ancak suçunu ikrar eden zani veya zaniyenin durumunu, aklî dengesinin yerinde olup olmadığını, bunayıp bunamadığım, aşırı sarhoş olup olmadığını araştırmak gereklidir. O bakımdan zina ettiğini gelip Rasulüllah'm huzurunda ikrar eden kadından Rasulüllah yüz çevirip ilgilenmek istememiştir. Bunu dikkate alan ilim adamlarından bir kısmı, zina ikrar ve itirafin dört defa tekrarlanmasını ve ondan sonra recim, kararının verilebilineceğini belirtmişlerdir.
Ayrıca hadis, zina ettiğini itiraf eden kadın hamile olduğu takdirde, doğum yapıncaya kadar recmedilmesinin geciktirilmesinin vacip olduğuna delalet etmektedir. Aynı zamanda kadın doğum yaptıktan sonra da çocuğu emzirip yemek yiyecek duruma getirinceye kadar cezalandırılmaz. Çocuk süt emmeden kesilip mama ile beslenecek duruma gelince artık zaniye olan anası recmedilir. Çocuk da, recmedilen kadının hısımları varsa onlara teslim edilir. Yoksa bir müslümanın himayesine terkedilir.
Recmedilen şahsa hakaret etmenin, dil uzatmanın, ağır sözler sar-fetmenin mekruh olduğu yine Abdullah b. Büreyde hadisinden anlaşılıyor. Sonra da recmin gerçekleşmesiyle birlikte kişinin günahlarının temizlendiği hükmü anlaşılıyor.
Yine hadisin zahirinden, recmedilecek kadın için bir çukur kazmanın sünnet olduğu anlaşılıyor. Nitekim ikinci rivayet de bunu destekler anlamdadır.
922 nolu Abdullah hadisi, 921 nolu hadisi desteklemekte ve kuvvetlendirmektedir. Ancak hadis, zina ettiğini gelip itiraf eden hakkında üç defa araştırma yapılmasının lüzumuna delalet etmektedir. Müctehidlerin çoğuna göre ise, böyle bir soruşturmayı üç defa tekrarlamak müstehabdır. Zira zina ettiğini ikrar edip bunu ısrarla belirtilen bir kişi ya bunu Allah'tan ve ahiretteki hesaptan çok korktuğu için veyahut aklî dengesinin bozulduğu, ruhî depresyon geçirdiği için yapmış olabilir. O bakımdan onun durumunu araştırıp her türlü şüpheyi bertaraf ettikten sonra recmine karar vermekte isabet vardır.
923 nolu Halid hadisinin isnadında Muhammed b. Abdillah b. Ulase bulunuyor İd, bu zat hakkında farklı tesbitler ve görüşler bulunmaktadır. İbn Main onun sika (güvenilir) olduğunu, Ebu Zür'a da onun salih sayılabileceğini belirtmiştir. İbn Sa'd, "inşaallah o sikadır" demiştir. Ebu Hatim ise, "onun hadisi yazılır, ancak ihticac edilmez" diyerek görüşünü belirtmiştir. îbn Hibban da aynı kanaattedir, imam Buhari: "Onun hadisleri hıfzetmesi üzerinde durulabilir" diyerek hafizasının biraz zayıf olduğuna dikkat çekmiştir." [380]
Bu hadis de recmediîecek kadın için bir çukur kazmanın sünnet olduğuna delalet etmektedir. Ancak müctehidlerin çoğu bunun hilafına bir tesbit ve görüş ortaya koymuşlardır. [381]

Çıkarılan Hükümler

1- Zina eden kimse işlediği suçu bizzat kendisi itiraf ve ikrar ederse, recmedilirken bir çukur kazmaya gerek yoktur.
2- Şahitlerin şehadetiyle zina ettiği sübut bulursa, o takdirde hakim uygun görürse onun için bir çukur hazırlatır.
3- Recmedilen kişinin elini bağlamak veya onu bir cisme bağlayıp öylece recmetmek sünnet değildir.
4- Zina ettiği ya şahitlerle veyahut kendi ikrarıyla sübut bulan bir kadın hamile olduğu takdirde hemen recmedilmez, doğum yapıp çocuğunu emzirmesi beklenir.
5- Doğum yapıncaya kadar kadın hapsedilmez.
6- Doğum yaptıktan sonra çocuğu mama ile beslenecek duruma gelinceye kadar beklenir ve öylece recmedilir.
7- Zina ettiğini ikrar ve itiraf edenin aklî dengesinin yerinde olup olmadığını araştırmak sünnettir. Suçu gizli tutup ifşa etmemek daha uygundur[382]

Hamile Kadın Doğum Yapıncaya, Hasta İyileşinceye Kadar Recmedilmesi Geciktirilir

Bundan önceki kısımda hamile kadının durumuna delalet eden hadisi kısmen açıklamış bulunuyoruz. Burada Önemine binaen hem bu meseleye, hem de hasta olan suçlunun recmedilmesinin iyileşinceye kadar geciktirilmesine yer vermeyi uygun bulduk.
Zira bunlar islam, ceza hukukunda önemli konular olarak bulunuyor. Hamile kadın doğum yapmadan recmediîecek olursaı masum bir yavru da katledilmiş sayılır. Günahkâr olan kadındır, karnında taşıdığı çocuğun hiçbir günah ve kusuru yoktur.
Aynı zamanda zina suçundan dolayı recmedilmesine karar verilen kişi hasta ise, onu o vaziyette idam etmek doğru olmaz. Zira böyle bir davranış insana karşı saygısızlık sayılır. O bakımdan suçlu iyileşinceye kadar beklenir ve ondan sonra recmedilir. [383]

Konuyla İlgili Hadisler

Süleyman b. Bürde'den, o da babasından rivayet etmiştir. Adı geçen şu bilgiyi vermiştir:
"Peygamber efendimiz'e (s.a.v.) Ezd kabilesinin bir kolu (ve Cüheynenin bir batnı) olan Gamidli bir kadın geldi ve şöyle dedi:
- "Ya Rasulallah! Beni temizle..." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona:
ıhmet, şefkat senden yana olsun), dön de Allah'a 1 O'na tevbe edip bağışlanmanı dile" buyurdu.
- "Veyli [istiğfar etladin:
- "Görüyorum ki Maiz'i reddettiğin gibi beni de reddetmek (istiyorsun!" dedi. Efendimiz ona:
- "O da ne?" diye sorunca, kadın şu cevabı verdi:
-"Doğrusu o kadın zinadan hamiledir." Peygamber (s.a.v.):
- "Sen mi hamilesin?" diye sordu. O da:
- "Evet..." diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.v.):
- "Doğum yapıncaya kadar bekle" buyurdu.
-Ram diyor ki: O kadın doğum yapıncaya kadar Ensar'dan bir adam ona kefil oldu. Sonra o kadın Peygamber efendimize (s.a.v.) geldi ve:
- "Ğamidli kadın doğumnyaptı" dedi. Peygamber (s.a.v,):
- "Bu durumda biz onu recmetmeyiz ve çocuğunu küçük bir halde (anasız) bırakmayız. Zira çocuğu emziren başka kimse yoktur" buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan bir adam kalkıp:

- "Onu emzirmeyi ben kendi üzerime alıyorum ya Nebiyyal-lah" dedi.
Ravi diyor-ki: Böylece Peygamber (s.a.v.) onu recmetti. [384]
İmran b. Husayn'den (r.a.) yapılan rivayete göre;
Cüheyne kabilesinden bir kadın Peygamber efendimize (s.a.v.) geldi ki kadın zinadan hamile bulunuyordu. Şöyle dedi;
- "Ya Rasulallah! Haddi gerektiren bir suç işledim. Hakkımda had cezasını uygula." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) efendimiz o kadının velisini çağırdı:
- "Şu kadına iyilikte bulun. Doğum yapınca onu bana getir" diye buyurdu. Adam da öyle yaptı. Sonra (günü gelince) Peygamber (s.a.v.) efendimiz o kadının elbisesini iyice toparlatıp (açılmasını önleyecek şekilde) sıkıca bağlattıktan sonra emretti de kadın recmolundu. Sonra Peygamber (s.a.v.) o kadının cenaze namazını kıldı. Bunun üzerine Ömer (r.a.):
- 'Ya Rasulallah! Bu kadının cenaze namazını kıldın, halbuki o zina etmiştir?" diyerek durumu öğrenmek istedi. Rasulüllah (s.a.v.) ona şu cevabı verdi:
- "Andolsun ki o kadın öyle bir tevbe etti ki, eğer onun tev-besi Medine halkından yetmiş kişi arasında taksim olunsa hepsini kapsar, aşardı. Sen canını Allah'a cömertçe vermekten çekinmeyen bir kadının tevbesinden daha üstününü bulabilir misin?" [385]
Yapılan rivayete göre Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir:
"Şüphesiz ki Rasulüllah efendimize (s.a.v.) ait bir jcariye zina etti. Peygamber (s.a.v.) ona değnek vurmamı emretti. O kadını alıp getirdiğimde onun daha yeni loğusa olduğunu anladım. Bunun üzerine ona (elli) değnek vurduğum takdirde ölümüne sebeb olmaktan endişe duydum. Durumu gelip Rasulüllah efendimize (s.a.v.) anlattım. Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz bana: İyi ettin. İyileşinceye kadar^ona had uygulama, kendi haline bırak" buyurdu. [386]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanelilere göre: Evli olup zina suçu sabit olan kimse hasta bile olsa geciktirilmeyip hemen recmedüir. Zira recim bir itlaftır ki hastalık sebebiyle te'hir olunmaz. Ancak zina suçu sabit olan kimse bekarsa, had cezası hemen uygulanmaz; hastalıktan kurtulup iyileşmesine kadar beklenir. Zira hasta vaziyette ona yüz, köle ise elli değnek vurulduğu takdirde ölebilir. Ancak iyileşinceye kadar hapsedilir.
Hastalığı geçici değilse, had uygulanarak onun manevi kiri temizlenir.
Çok sıcak, çok soğuk günlerde de had cezası geciktirilir. Zira böyle günlerde ölüm olayı meydana gelebilir.
Hamile kadına gelince, onun hamileliğinin zinadan olduğu beyy-ine (dört şahidin şehadeti)yle sübut bulunca, doğum yapıncaya kadar hapsedilir. Ondan sonra recmedilir. Zina suçu kadının ikrarıyla sübut bulursa, doğum yapıncaya kadar hapsedilmeyip serbest bırakılır.
Evli olmayan kız ise doğum yapıncaya kadar beklenir ve öylece hakkında had uygulanır. Aynı zamanda doğumdan sonra loğusalık kanı kesilinceye kadar beklenir. [387]
Doğumdan sonra çocuğa bakacak, besleyecek kimse yoksa, o takdirde çocuk kendi karnını doyuracak duruma gelinceye kadar anası tarafından beslenir ve bu süre içinde anası recmedilmez. Aksi- halde çocuğun ölümüne sebebiyet verilmiş olunabilir.
b) Hanbelilere göre, hamile kadının zina suçu sübut bulduğu takdirde hemen recmedilmez. Doğum yapması beklenir. Hamileliği ister zinadan, ister meşru akid neticesi meydana gelmiş olsun farketmez; tbn Münzir de bu hususta icma olduğunu belirtmiştir.
Nitekim Hz. Ömer (r.a.) zina suçu sübut bulan hamile bir kadının recin edilmesini emredince Muaz (r.a.) bu hükme muhalefet ederek şöyle uyarıda bulunmuştur: "Kadını recmetmen için sana yol vardır, ama karnındaki çocuğu recmetmene yol yoktur." Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) Muaz'm bu beyanına memnun kalarak şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Senin benzerini doğurmaktan kadınlar aciz kalmıştır."
Böylece kadın doğum yapıncaya kadar recmedilmemiştir. Bu da kuvvetli delillerden birini teşkil etmektedir. Benzeri bir olay da Hz. Ömer (r.a.) ile Hz. Ali (r.a.) arasında geçmiş, hamile kadının recmine karar verilip uygulamaya geçilmek istenirken Hz. Ali'nin müdahalesi üzerine durdurulmuştur. [388]
Aynı zamanda doğumdan sonra da çocuk mama yiyecek duruma gelinceye kadar anası tarafından emzirilip beslenmesine imkan verilir.
Kadına uygulanacak ceza yüz değnek vurma ise, kadın da hamile bulunuyorsa, doğum yapmasına kadar geciktirilir. Çocuğu besleyip emzirecek biri bulunursa kadın hakkında uygulanması kararlaştırılan ceza geciktirilmez.
Doğumdan sonra kadının henüz loğusalığı kesilmeden had cezası uygulanmaz. Aynı zamanda kadının bünyesi bu dönemde zayıf ise bir süre beklenir. Böylece kadın loğusalık halinden temizlenip güç ve kuvvetine kavuşunca had cezası uygulanır. [389]
Zina suçu sübut bulan hasta kişiye gelince, bu hususta farklı görüş ve ictihadlar ortaya çıkmıştır. İyileşmesi umulan bir hastalık ise, Hanbelilere göre yine de geciktirilmeyip gereken had uygulanır. İshak ve Ebu Sevr de aynı görüştedirler.
c)İmam Şafii'ye göre, iyileşinceye kadar cezanın uygulanması geciktirilir. Nitekim îmam Malik ile İmam Ebu Hanife'nin de evli olmayan kişi hakkında görüş ve içtihadı böyledir. [390]
İyileşmesi umulmayan bir hastalık ise, artık geciktirilmesine gerek kalmaz ve ceza hemen uygulanır. Ancak yüz değnek vurulurken, öldürücü olmayacak şekilde hafif değnek kullanılır. [391]
İmam Şafii'ye göre, hurma salkımının budağından yüz tane demet yapılarak bir defada vurulur ve böylece had cezası yerine gelir. Zira hastanın ancak buna tahammülü olabilir.
îmam Şafii ile diğer bazı ilim adamlarıl yüz budak veya sapın birleştirerek hasta veya çok zayıf suçluya vurulmasıyla haddin yerine gelebileceği görüşlerini hem Hz. Eyyub (a.s.) kıssasına, hem de Ebu Umame b. Sehl b. Hanifin yaptığı şu rivayete dayandırmaktadırlar: "Bir adam rahatsızlanıp sıkıntı çekmeye başladı ve ta ki iyice zayıflayıp sıskalaştı. Bu sırada yanma bir kadın girdi, derken adam kadına ilgi duyup iyice iştahlandı ve onunla cinsel temasta bulundu. Sonra da onun durumu Rasulüllah (s.a.v.) efendimizden soruldu. Efendimiz yüz tane hurma salkımı budağını alıp bir araya getirmelerini ve bir defa olmak üzere onu o adama vurmalarını emretti." [392]
İbn Münzir bu hadisin isnadında birtakım sözler söylendiğini belirtmiştir. Diğer bazı ilim adamları ise özür halinde bu hadisle istidlal edinilebilir' demişlerdir.
d) Malikilere göre de hamile kadın zina suçundan dolayı had cezasına ancak doğum yaptıktan sonra uğratılır. Aynı zamanda doğumdan sonra loğusalık kanı kesilinceye kadar beklenir. Zira kadının bü durumu hastanın durumuna kıyas edilebilir.
Kadın recme dile çekse, yine doğum yapması beklenir. Çocuğunu emzirip besleyecek biri bulunursa kadın doğumdan sonra recmedilir. Bulunmazsa çocuk kendi kendine bir şeyler yiyecek duruma gelinceye, rani mama ile beslenme imkanı doğuncaya kadar anası re cm edilmeyip)ekletiHr. [393]

Tahliller ve Rivayetler

929 nolu Süleyman hadisini Müslim ve Darekutnî rivayet etmişlerdir. Darekutnî aynı zamanda bu hadisi sahihlemiştir.
Hadîs, zina suçu sübut bulan hamile kadının doğum yapıncaya kadar recmedilmiyeceği hükmünü taşımaktadır. Ancak metinde doğumdan sonra kadının recmedildiği ve çocuğun emzirilip mama yiyecek duruma kadar recmin geciktirilin ediği hususu anlaşüryorsa da En-sar'dan bir adamın çocuğa sahip çıkıp onunla ilgileneceğini ifade etmiştir.
İmran hadisinde ise kadının doğum yapıncaya kadar serbest bırakılması için birinin ona kefil olması söz konusudur. Nitekim İmam Ebu Hanife'nin de içtihadı bu anlamdadır.
930 nolu İmran hadisi de sahihtir. Süleyman hadisindeki kadın ile burada sözü edilen kadın aynı kişidir. Çünkü Gamid, Cüheyne kabilesinden bir batındır.
Ancak bu ikinci rivayet daha geniş ve ahkam istidlal etme bakımından daha kapsamlıdır. Zina suçu sübut bulan hamile kadının recmedilmesi veya hakkında had cezası uygulanması için doğum yapması beklenir. Doğumdan sonraki durum çocuğa sahip çıkacak bir kişinin mevcudiyetiyle değerlendirilir. Bundan önce kadının velisinin çağırılarak doğum yapmasına kadar kendisine iyi muamele edilmesi tenbih edilir, bu sünnettir. Aynı zamanda velisi o kadına kefil olmuş sayılır.
Doğumdan sonra çocuğu emzirecek ve besleyecek süt ana temin edildiğinde recim yerine getirilir.
Kadın recmedilmeden önce bedeninin açılmaması için üzerindeki elbise iyice ona sarılarak sıkıca düğümler yapılır. Bu da dikkat edilecek hususlardan biridir.
Aynı zamanda recmedilen bir kişinin hem namazı kılınır, hem de gasil, tekfin ve teçhizi yapılarak, usûlüne uygun defnedilir. Zira kişinin bu son anlardaki pişmanlık, tevbe ve istiğfarı onu temizleyecek bir anlam taşımaktadır.
931 nolu Hz. Ali (r.a.) hadisini Tirmizi sahihle iniştir. Böylece hadis istidlal ve ihtdicaca salih görülmüştür. Doğumdan sonra başlayan loğusalık kanı kesilinceye kadar kadın hakkında had cezası uygulanmaz. Şöyleki zina eden kadın bekar ise suçun sübutuyla recim gerekmez, had, 'yani yüz değnek vurulması gerekir. Kadının kan kaybettiği ve sarsıntı geçirdiği bir dönemde ceza geciktirilir. Bu vaciptir. Hasta olan kişinin de durumu böyle. Ancak yakalandığı hastalık geçici değilse, o takdirde ceza geciktirilmez. [394]

Çıkarılan Hükümler

1- Evli olup zina suçu sabit olan kimse hasta bile olsa recim cezası geciktirilmez. Bu daha çok Hanefilerin görüşüdür.
2- Bekar olup zina eden kimse hasta ise, iyileşinceye kadar had cezası geciktirilir.
3- Hakkında had cezası tatbiki geciktirilen hasta kişi, iyileşin-. ceye kadar gözaltında tutulur. Bu da Hanefilerin görüş ve içtihadıdır.
4-,Hastalık geçici değilse, artık ceza geciktirilmeyip uygulanır.
5- Hamile kadının zina suçu beyyine ile,sübut bulduğu takdirde doğum yapıncaya kadar recim hükmü geciktirilir ve kadın bu süre içinde hapsedilir. Bu da daha çok Hanefilerin görüşüdür.
6- Zina-suçu kendi ikrarıyla sübut bulmuşsa, o takdirde doğum, yapıncaya kadar serbest bırakılır.
7- Doğumdan sonra çocuğa bakacak bir kimse bulunursa, recim hükmü uygulanır.

8- Çocuğa bakacak kimse yoksa, çocuk mama ile beslenme durumuna gelinceye kadar anasının cezası geciktirilir.
9- İmam Şafii'ye göre, adam çok hasta olup iyice güçten düşmüşse, o takdirde had cezası için, yüz tane hurma salkımı budağı veya ona benzer yüz sap biraraya getirilerek vurulur. Böylece had cezası uygulanmış olur. [395]

Had Uygulamasında Kullanılacak Değneğin Vasfı

İslam hemen her hususta ifrat ve tefritten kaçınmayı, daha çok bu ikisi arasında ortalama bir yol izlemeyi emreder. Dünya işlerinde olduğu gibi, ahiretle ilgili ibadet, zikir, teşbih, hayır ve hasenatta da aşırı gitmenin doğru olmayacağını, yirmi dört saatlik bir zaman parçasını ona göre düzenlememizi her vesileyle tavsiyede bulunur.
Kısas konusunda devlet başkanına, şûraya sadece uygulama yetkisi verirken, Öldürülenin velisine affetme yetkisini esirgememiştir. Zira birinci yetki ve tasarrufta adam kayırma, keyfi affetme ve benzeri durumlar ortaya çıkabilir ve o yüzden adalet yerini bulmaz, kan gütme davasını ayakta tutmaya teşvik verilmiş olur. ikinci yetkide ise, barış, kardeşlik, merhamet, sevgi, saygı ve duyguları tatmin, kinleri giderme vardır. O.bakımdan kısasta affetme yetkisinin hükümdara veya yetkili meclis ve şûra'ya bırakılmasında ifrat; öldürülenin velisini affetmeye zorlamada tefrit ölçüsüzlüğü kendini hissettirmektedir. Diyet konusunda da yine affetme yetkisi öldürülenin velisine bırakılmıştır.
Zina konusunda iftirayı, maksatlı anlaşmayı, aleni fuhşu ve başkasının namusuna el uzatmayı önleme babında en adil hüküm konulmuştur. Suçun sübutu için bir iki ve üç şahid yeterli görülmemiş, dört erkek şahidin şart olduğu hükme bağlanmıştır. Dördün fazlası ifrat, azı ise tefrit olup maksada ters düşerdi. Sonra da dört. şahidin ifadeleri arasında tam uyum ve tesbit birliği şart koşularak olayları daha dikkatli görüp tesbitin lüzumuna dikkatler çekilmiştir.
Değnek vurma cezasının uygulanmasında da adil bir ölçü ortaya konmuş. Yara bere açacak, kemik kırılmasına sebeb olacak, ölüm olayına yol açacak kadar kalın ve budaklı bir değnek kullanılması yasaklanmış, parmak kalınlığında budaksız esnek bir değneğin kul: lanılması emredilmiştir. Zira değneğin kalını tehlike doğurur, incesi maksada uygun düşmez, O bakımdan ikisi arasında mutedil bir vasfı olan değnek seçilmiştir. [396]

İlgili Hadisler

Zeyd b. Eslem'den (r.a.) yapılan rivayete göre, Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) zamanında bir adam zina ettiğini itirafta bulundu. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) bir değnek getirilmesini emretti. Kırık bir değnek getirildi. Peygamber (s.a.v.): "Bunun üstünde bir değnek..," buyurdu. Yeni kesilmiş budakları üzerinde bir değnek getirildi. Peygamber (s.a.v.): "Bu ikisi arasında bir değnek..." diye buyurdu. Bunun üzerine esneklik kazanmış ve süvari tarafından (bir süre kullanılmış) bir değnek getirildi. Peygamber (s.a.v.) o değnekle vurulmasını emretti ve o adama vuruldu." [397]
Ebu Ümame b. Sehl'den rivayet edilmiş, o da Said b. Sa'd b. Ubade'den rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir:
"Evlerimiz arasında (ikamet eden) zayıf bir adamcık vardı; sakat ve yarım bir yapısı bulunuyordu. Kabileye (onların şeref ve namusuna) riayet etmeyip kabileye ait bir cariye ile zina etmeye başladı. Sa'd b. Ubade (r.a.) durumu Rasulüllah'a (s.a.v.) anlattı. Tabii zina eden o zayıf adam müslüman idi. Bunun üzerine Peygamber (s^a.v.):
"Gereken haddi vurunuz" diye buyurdu. Ashabı Kiram:
"Ya Rasulallah! O sizin sandığınızdan da zayıf ve güçsüzdür. Eğer ona yüz değnek vuracak olursak öldürmüş oluruz" diyerek durumu arzettiler. Peygamber (s.a.v.):
- "O halde hurma salkımı çubuklarından yüz çubuk alın ve sonra da o yüz çubukla bir defa ona vurun" buyurdu. Onlar da öyle yaptılar." [398]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Yorumları

a) Hanefiîere göre, had cezasında kullanılacak değneğin bu-daksız, esnek ve bir parmak kalınlığında olması, aynı zamanda acı verecek bir vuruşla acı vermeyecek vuruş arasında ortalama bir yol izlenmesi gerekir. Aynı zamanda baş, yüz ve tenasül organları dışında kalan bedenin tamamı üzerinde dağınık bir şekilde vurulması söz konusudur.
Adamikusurlu, zayıf ve bitkin bir yapıda ise, yüz çubuk biraraya getirilerek bir defa vurmak suretiyle had cezası yerine getirilir. Çünkü amaç öldürmek değil caydırıcı bir müeyyide ile kişileri te'dip etmektir.
Kendisine değnek vurulan adam yere yatırılmayıp ayakta durdurulur, üzerindeki elbiseler çıkartılır, sadece iç çamaşırı bırakılır.
Kadının ise elbisesi çıkartılmaz ve oturtularak had uygulanır. Ancak üzerindeki kalınca yünlü, pamuklu hırka ve kazaklar çıkarılır. [399]
b) Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre de hüküm böyledir.
İmam Malik, yüz ince çubuğun birleştirilerek zayıf, bitkin kimseye vu-rulmasıyla had cezasının verine getirilmiş olmayacağını belirtmiştir. [400]

Tahliller

939 nolu Zeyd b. Eşlem hadisi murseldir. Yani senedinden bir sa-habi düşürülmüştür. Ancak Abdurrezzak'm Ma'mer'den yaptığı rivayet bunun şahidi olarak bulunuyor ve hadisi kuvvetlendiriyor. Ayrıca İbn Abbas'm azatlı kölesi Küreyb'den bu anlamda mursel bir hadis rivayet edilmiş bulunuyor. Böylece değneğin vasfıyla ilgili üç tane mursel hadis rivayet edilmiştir ki biri diğerini desteklemektedir.
Bu babda Ebu Davud'un Zühri'den, onun da Ebu Umame'den, onun da ensardan bir adamdan yaptığı rivayette olay şöyle naklediliyor: "Onlardan bir adam hastalanmış bulunuyordu. O kadar ki zayıflaya zayıflaya bir deri bir kemik kalmıştı. Onlardan bir kısmına ait bir cariye o hasta adamın yanma girdi. Derken adam ona iyice sulandı ve cinsel münasebette bulundu. Sonra kavminden bazı adamlar onun yanma girdiler. O da olayı onlara haber verdi ve şöyle dedi:
- "Benim için Rasulüllah efendimizden (s.a.v.) istifta edin (fetva sorun). Çünkü gerçekten ben yanıma giren cariye ile cinsel temasta bulundum." Onlar da durumu Rasulüllah'a (s.a.v.) anlattılar ve:
- "Biz kavmimizde bir kimsenin onun gibi şer olduğunu görmedik. Onu alıp size getirecek olursak kemikleri birbirinden kopup dağılır. O bir deri, bir kemikten ibaret kalmıştır." Bunun üzerine. Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz onun için hurma salkım çubuklarından yüz tanenin biraraya getirmelerini ve bir defada ona vurmalarını emretti."[401]
Nesai de Ebu Davud'un tesbit ettiği lafızda aynı hadisi tahric etmiştir. Ancak bunun isnadında Abula'lâ ibn Amir es-Sa'lebî bulunuyor ki bu zat hakkında el-Münzerî: "Onun hadisiyle ıhticac olunmaz" demiştir. İbn Hacer, Bulûğu'l-Meram'da onun hadisinin hasen olduğunu, ancak vasi ve irsalinde ihtilaf bulunduğunu belirtmiştir.
Böylece had cezasında kullanılacak değneğin bir parmak kalınlığında ve bir zira' uzunluğunda olması halinde vasat bir değnek olabileceği belirtilmiştir. [402]

Çıkarılan Hükümler

1- Had cezasında kullanılacak değneğin bir parmak ka mlığmda, esnek ve budaksız olması gerekir.
2- Değnek fazla acı vermeyecek şekilde vurulur. Hiç acı vermeyecek şekilde ise kullanılmaz.
3- Cezalandırılan kişinin başına, yüzüne, cinsel organjma vurulmaz.
4- Bedenin diğer kısımlarına dağıtılarak uygulanır.
5- Çok zayıf ve hasta olan, bir deri bir kemik kalan suçluya ise yüz sjap biraraya getirilerek bir defada vurulur ve böylece had ce'zası uygulanmış olur.
6- İmam Malik yüz sapın biraraya getirilerek vurulmasıyla had cezası uygulanmış olmaz demiştir. [403]

Mahremiyle Zina Eden, Lüt Kavminin İşlediğini İşleyen ve Hayvana Yaklaşıp Temasta Bulunan

Mahrem, bilindiği gibi hısımlarından nikahı kendisine haram olan kimse demektir. Mesela kızkardeşi, halası, teyzesi, anası, anneannesi, babaannesi bu cümledendir. Bunlarla evlenmek kesin haram kılınmıştır. Buna rağmen ahlaksızın biri sözü edilen hısımlarından biriyle evlenir veya onunla cinsel temasta bulunursa had veya recim gerekir mi?
Lût kavminin erkekleri kendi cinsleriyle cinsi ilişki kurdukları gibi, bir kimse homoseksüel olur da böyle bir ilişkide bulunursa, onun hakkında nasıl bir ceza uygulanır? Şüphesiz bir kavim bu yüzden yeryüzünden silinip yok edilmiştir.
Hayvana yaklaşıp ilişkide bulunan kimse ise önce insani vasfını kaybetmiş olur. Sonra da kendini islam cemaatinden tecrid etme bedbahtlığına uğrar. [404]

İlgili Hadisler

Bera b._Azib'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir;
fayımla karşılaştım, elinde bir bayrak bulunuyordu. Ona:
- "Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordum.

- "Babasından sonra onun karısıyla evlenen bir adam var, Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz beni, onun boynunu vurup malını almam için ona gönderdi" diye cevap verdi. [405]
İkrime'den, o da İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etmiştir. îbn Abbas, Rasulüllah'm (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Lût kavminin ameli gibi bir amelde bulunan kimseyi bulursanız hem faili, hem de mef ûlü bini öldürün." [406]
Said b. Cübeyr ve Mücahid'in İbn Abbas'dan (r.a.) yaptıkları rivayete göre, Lûtiyye üzerinde yakalanan bekar erkek recmedilir. [407]
Amr b. EbiAmr'den, o da îkrime'den, o da îbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etmiştir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hayvana yaklaşıp münasebette bulunan kimseyi de, o hayvanı da öldürün." [408]
Tirmizi ve Ebu Davud'un Asım'dan, onun da Ebu Ruzeyn'den, onun da İbn Abbas'dan (r.a.) yaptıkları rivayete göre, îbn Abbas şöyle demiştir: "Hayvana yaklaşıp münasebette bulunan kimseye had gerekmez." [409]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, zina suçu sübut bulduğu takdirde had veya recim uygulanır. Ancak zinanın Önden, yani üreme organından yapılması ve bir de zina edenin mükellef yaşta olması şarttır. O bakımdan deli, bunak ve çocuğun zinası had ve recmi gerektirmez. Ta'zir anlamında başka cezalar uygulanabilir.
Bunun gibi hayvana yaklaşıp münasebette bulunan kimseye de had uygulanmaz. Ta'zir cezası verilir. Zira bu gerçek anlamda zina sayılmaz. Aynı zamanda üreme organından değil de dübüründen yaklaşıp münasebette bulunan kimseye had cezası gerekmez, ta'zir gerekir.
Nikahı kendisine haram olan hısmıyla cinsel temasta bulunan kimseye -ister bunun haram olduğunu bilsin, ister bilmesin-' had gerekmez. Ta'zir gerekir. Bu İmam Ebu Hanife'ye göredir. İmameyn'e ve diğer üç mezhebe göre, bunun haram olduğunu bildiği halde yapmışsa had gerekir. Yina İmameyn'e göre, Lût kavminin fiili gibi fiilde bulunan kimse hakkında da had uygulanır,. [410]
b) Şafiilere göre, erkek ve kadının dübürü, kadının üreme organı gibidir. Buna Lût kavminin fiili benzeri fiil denir ve haddi gerektirir. Mezhebin en açık içtihadı budur.
Ölüyle ve bir de hayvanla temasta bulunmak haddi gerektirmez, sadece ta'ziri gerektirir. Mezhebin en açık görüşü budur. [411]
Kendi mahremiyle cinsel temasta bulunan kimseye had gerekir.
c) Hanbelilere göre, üreme organından cinsel temasta bulunmaktan dolayı had gerektiği gibi, dübürden yaklaşıp münasebette bulunan, yani Lût kavminin fiili gibi fiilde bulunana da had gerekir. Çünkü bu fiil de fahişelik kapsamına girmektedir.
Ölü kadına yaklaşıp münasebette bulunan kimseye had değil ta'zir gerekir. Zira bu iştiha duyulmayacak bir temastır.
Kendi mahremiyle evlenen kimsenin nikahı hükümsüzdür. Bunda icma' vardır. O halde mahremiyle cinsel temasta bulunana had gerekir. İlim adamlarının çoğu bu görüş ve ictihaddadır. Ebu Hanife ile Sevrî'ye göre had gerekmez, ta'zîr gerekir.
Hattâ Lût kavminin fiili gibi fiilde bulunanın öldürülmesi gerekir diye bir hüküm de bu mezhepte yer almaktadır. Ancak bu meselede iki rivayetten biri böyledir. Diğer rivayette ise had gerekir.
Hayvana yaklaşıp temasta bulunan kimseye ta'zir cezası verilir ve edeplenmesi üzerinde durularak bu gibi kabih fiilden kaçınması sağlanır. İmam Malik, İmam Sevrî ve rey taraftarlarının da ictihad ve görüşleri böyledir. el-Hasan'a göre böylesi hakkında zina haddi uygulanır. Ebu Seleme b. Abdirrahman'a göre hem adam, hem de o hayvan öldürülür. [412]

Tahliller

Tirmizi bu hadisi hasenlemiştir. Ebu Davud ise aynı hadisi şu lafızla tahric etmiştir: "Ben bir ara kaybolan develerimi bulmak için dönüp dolaşırken ellerinde bir bayrak bulunan bir grup süvari ile karşılaştım. Araplar benim Peygamber efendimiz (s.a.v,) nezdindeki yerimi bildikleri için ilgi gösterip etrafımda dönüp saygı gösterdiler. Derken bir kubbe (mahfe olabilir) getirdiler ve içinden bir adam çıkardılar da onun boynunu vurdular. Öldürdükleri adamı ve bunun sebebini sorduğumda, onun babasının karısıyla evlenip gelin damat olduklarını bildirdiler."
Bu hadisin birçok isnadı bulunuyor. Her isnadda olay az değişik lafızla anlatılıyor. Ama çoğunun ricali rical-i sahihtir.
Böylece hadis bütün isnadlarıyla, şeriatın kesin olarak haram kılıp yasakladığı şeyi işleyen kimsenin İmam (hükümdar, devlet başkanı) tarafından öldürülmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim ölen babasının karisıyla evlenen kimsenin de durumu, şeriatın kesinlikle haram kıldığı bir fiili işlemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: "Babalarınızın nikahlayıp evlendikleri kadınlarla evlenmeyin" buyurulmaktadır. Aynı zamanda şeriatın kesin haram kıldığı bir fiili kendine mubah sayıp işleyen kimse küfrü tercih etmiş olur. Böylesine murtedd denir ve murteddin öldürülmesi vaciptir.
945 nolu Ikrime tarikiyle rivayet edilen hadisi aynı zamanda Hakim ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Hafiz îbn Hacer bu hadisin ricalinin sika olduğunu belirtmiştir.
Tirmizi, "bu hadis ancak İbn Abbas'm (r.a.) Peygamber efendimizden (s.a.v.) rivayetiyle bilinmektedir." Muhammed b. îshak îse buna yakın bir hadisi Amr b. Ebi Amr'den şu lafızla rivayet etmiştir: "Lût kavminin ameli gibi amelde bulunan kimse melundur..." Bu rivayette faili ve mefulü bihi öldürün kaydı yoktur.
Nesai ise bu hadisi münker görmüştür. Bu babda İbn Mace ve Ha-kim'in Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettikleri hadisin sonunda ise şu cümle yer almaktadır: "Evli olsun bekar olsun fail ile mefulü bihi öldürün." Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre bu hadisin isnadı zayıftır. Nitekim İbn Tallâ' kendi Ahkam'ında: "Rasulüllah efendimizin (s.a.v.) livattan dolayı kimseyi recmettiği veya böyle bir hüküm verdiği sabit olmamıştır" demiştir. Hafiz îbn Hacer de Ebu Hüreyre hadisi sahih değildir diyerek bu husustaki tesbitini belirtmiştir. [413]
Hafiz Bezzar ise Asım b. Ömer el-Önıerî tarikiyle bu anlamda bir hadis rivayet etmiştir ki, ilim adamlarının tesbitine göre hadis metruktür. Diğer yandan îbn Mace de Asım tarikiyle tahric ettiği bir hadiste: "Üstte olanı da altta olanı da recmediniz" denilmektedir. Bu da diğeri gibi metruktür.
Beyhaki'nin Ebu Musa'dan yaptığı rivayete göre, Peygamber efendimiz (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: "Erkek erkeğe yaklaşıp münasebette bulunursa ikisi de zanidir. Kadın kadına yaklaşıp sevicilikte bulunursa ikisi de zaniyedir."
Ancak bu hadisin isnadında Muhammed b. Abdirrahman bulunuyor ki, îbn Hatim onun yalancı olduğunu belirtmiştir. el-Ezdî de onun yalancı olduğuna dikkat çekmiş, Zehebi "O müttehemdir ve onda cehalet vardır" demiştir. [414]
Beyhaki'nin Hz. Ali'den (r.a.) yaptığı tahricde, Hz. Ali bir lûtiyi recmetmiştir. İmam Şafii de biz bu rivayet ve uygulamayı delil olarak seçiyoruz demiştir.
Bu babda birkaç rivayet daha bulunuyor ki bir kısmında lûti öldürülür, bir kısmında önce recmedilir, sonra yakılır gibi ifadeler yer almaktadır. İbn Abbas'dan ise bu konuda sorulunca şu cevabı verdiğini keza Beyhaki nakletmiştir: "En yüksek binanın damına çıkartılıp oradan aşağı atılır ve sonra da taşlanır."
Bu rivayetlerin tamamım dikkate alan Şa'bî, Zühri, îmam Malik, îmam Ahmed ve İshak "Lûti recmedilir" demişlerdir. Tirmizi ise bu anlamdaki hükmü imam Malik, İmam Şafii, İmam Ahmed ve îshak'tan ri-, vayet etmiştir. İmam Nahai "eğer zaniyi iki defa recmetmek doğru olsaydı lûti iki defa recmedilirdi" demiştir, el-Münzeri ise diyor ki; "Ebu Bekir, Ali, Abdullah b. Zübeyr ve Hişam b. Abdilmelik lûtiyi ateşe atıp yakmışlardır." Said b. Müseyyeb, Ata' b. Ebi Rebah, el-Hasan, Katade, Nahai, Sevri, Evzai, Ebu Talib, îmam Yahya'ya göre, lûti hakkında, . zani hakkında uygulanan had uygulanır: Bekar ise yüz değnek vurulur; evli ise recmedilir.
947 nolu Amr hadisini Nesai ve İbn Mace tahric etmiştir. Tirmizi de, biz bu hadisi ancak bu tarikle biliyoruz, demiştir.
Diğer yandan Tirmizi ve Ebu Davud Asım hadisini rivayet etmişlerdir ki, Asım onu Ebu Rüzeyn'den, o da îbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etmiştir: "Hayvana yaklaşıp münasebette bulunana had uygulanmaz."
Tirmizi bu hadisin bu konuda en sahih olduğunu belirtmiştir. İmam Ahmed ve îshak da amel buna göredir diyerek bunu istidlale sa-lih görmüşlerdir.
Bu babda îbn Mace kendi süneninde İbrahim b. İsmail'den o da Davud b. Husayn'den, o da İkrime'den, o da İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet ettiklerine göre, Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim mahremiyle cinsel temasta bulunursa öldürün. Kim de hayvana yaklaşıp münasebette bulunursa onu da, o hayvanı da öldürün." [415]
Bu babda birkaç hadis daha bulunuyor ki, Şevkani onları Neylü'l-Evtar'da zikretmiştir, biğer yandan îbn Dakiyk el-Iyd de hadislerin ışığında müctehid ve ilim adamlarının istidlal ve yorumlarına geniş yer vermiş bulunuyor. [416]

Çıkarılan Hükümler

1- Had cezası ancak üreme organına yaklaşıp münasebette bulunan mükellef kimseye gerekir. Deli, bunak ye çocuk mükellef sayılmazlar,
2- Lût kavminin fiili gibi fiilde bulunan kimseye de had gerekmez, ta'zir cezası gerekir. Zira bu gerçek anlamda zina sayılmaz.
3- Hayvana yaklaşıp temasta bulunan kimse hakkında had cezası uygulanmaz. Ta'zir cezası gerekir. Çünkü bu da zina kapsamının dışında kalmaktadır. Bu üç maddelik hüküm daha çok Hanefilerin görüş ve içtihadıdır.
4- îmam Ebu Yusuf ile îmam Muhammed'e göre, lutilik yapan kimse hakkında had uygulanır.
5-Nikahı kendisine haram olan kadınla evlenip münasebette bulunan kimseye had gerekmez. Bu îmam Ebu Hanife'ye göredir. Ona göre ta'zir cezası gerekir. îmameyn'e ve diğer üç mezhebe göre, bunun kesin haram olduğunu bildiği halde yapmışsa had cezası, bilmediği için yapmışsa ta'zir cezası gerekir.
6- îmam Şafii ve îmam Ahmed'e göre, kadına veya erkeğe dübüründen yaklaşıp münasebette bulunan kimseye had gerekir. Zira ister üreme organından, isterse dübüründen yaklaşma olsun her ikisi de zina kapsamına girer.
7- Ölmüş bir kadınla cinsel temasta bulunan kimseye ta'zir cezası verilir, hakkında had uygulanmaz. Zira bu tam anlamıyla zina sayılmaz.

8- Kendi mahremiyle evlenen kimsenin nikahı batıldır. Bunda icma1 vardır.
9- "Hayvana yaklaşıp münasebette bulunan kimseyi de, o hayvanı da öldürün" mealindeki hadisle istidlal ve ihticac edilmemiştir. Yani dört mezhep imamı bununla değil "hayvana yaklaşıp münasebette bulunan kimseye had gerekmez" mealindeki İbn Abbas rivayetiyle istidlal etmişlerdir.
10- Kendi mahremiyle cinsel temasta bulunan, onunla evlenen kimseye had gerekir hükmü ağırlık kazanmıştır.[417]

Haddi Sirkat (Hırsızlık Cezası)

Hırs zlık islam hukukunda "sirkat", "hadd-i sirkat", "kat-i sirkat" gibi başlıklar altuıda yer alır. Başkasına ait bir malı, korunduğu yerden sahibinin haberi ve izni olmadan almak bir tecavüzdür. Buna uzanan eli -şartlar gerçekleştiği takdirde- kesmek gerekir. Zira müeyyidenin ağırlığı, cezanın caydırıcılığı topluma huzur ve güven getirir. Kötü niyetlileri, mütecavizleri, asalakları durdurur. Ancak her hırsızlık el kesmeyi gerektirmez, bazısında ta'zir cezası uygulanır.
İslam ülkelerinde islam hukukunun kusursuz uygulandığı zamanlarda diğer suçlarda muazzam bir azalma göze çarptığı gibi hırsızlık suçunun da asgariye düştüğünü görüyoruz. Böylece ağır bir müeyyidenin bir iki kişi hakkında uygulanmasıyla tam bir caydırıcılık hakim olmakta ve azgınları, mütecavizleri durdurmaktadır.
Mesela 1964 yılında hac ibadetini yerine getirirken Mekke'de eli kesik bir kişiye rastladık. Geceleyin bir kasayı güçlü bir hamalla beraber sırtlayıp götürdükleri tesbit edilmiş ve ikisinin suçu sübut bulunca elleri kesilmiş. Eli kesik zat sarraflık yapıyordu ve hayatından son derece memnundu. Suudi ülkesinde başka eli kesik bulunup bulunmadığını sorduğumuzda, "Hayır, sadece ben ve bir de sözünü ettiğim hammal varız" diye cevap verdi. [418]

Konuyla İlgili Hadisler

Ibri Ömer'den (r.a.) yapılan rivayete göre: "Peygamber (s.a.v.) efendimiz değeri üç dirhem olan bir kalkandan dolayı el kesti." [419]
Ht. Aişe'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) dinarın dörtte birinden veya daha fazla nisbetinden dolayı hırsızın elini keserdi."[420]
Diğer bir rivayette şu lafiz kullanılmıştır: "Hırsızın eli dinarırV dörtte birinden dolayı kesilir." Başka bir rivayette; "El ancak dinarır dörtte bir veya daha fazla nisbetinden dolayı kesilir." Bir diğer rivay ette ise: "Dinarın dörtte birinden dolayı el kesin, ondan aşağı nisbetter dolayı kesmeyin."
O gün için dinarın dörtte biri üç dirheme tekabül etmekte idi v< böylece bir dinar oniki dirheme karşılık oluyordu.
Onun için Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
- "Kalkan bahasının altında kalan bir nisbetten dolayı el kesil-mez." Bunun üzerine O'na soruldu:
- "Kalkanın bahası nedir?"
- "Dinarın dörtte biridir" diye cevap verdi. [421]
A'meş'den, o da Ebu Salih'den, o da Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiştir. Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurdu: "Allah lanet et sin hırsıza, yumurta çalar eli kesilir; urgan çalar eli kesilir."
Ravi A'meş diyor ki: "Onlar o gün "beyza"dan demir miğfe kasdederlerdi. Çünkü bu kelime hem yumurta, hem de miğfer manâsına gelmektedir. Urgandan ise birkaç dirhem değerin-d olanı kasdetmişlerdir." [422]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefilere göre, sirkat (hırsızlık) sözlükte, bir şeyi -ister mal, ister başkası olsun- sahibinin izni olmaksızın gizlice almaktır. Şeriatte ise, sirkat iki kısma ayrılır: Zararı sadece mal sahibine ait olan ve bir de hem mal sahibine, hem de kamuya ait olan hırsızlık... Birincisine küçük hırsızlık, ikincisine büyük hırsızlık denir.
Hırsızlığın had cezasını gerektirmesi için, hırsızlık yapanın mükellef olması, malı korunduğu yerden gizlice alması ve aldığı malın en az on dirhem, yani yedi miskal ağırlığında ve madrub bulunması gerekir. Gümüş para kullanılmayan yerlerde ise, on dirheme tekabül eden nakit para söz konusudur.
O bakımdan madrup basılmamış gümüş on dirhem ağırlığında çalınsa veya çalman bir mal on dirhem basılı gümüşe tekabül etmiyorsa bundan dolayı had cezası gerekmez, ta'zir cezası uygulanır.
Aynı zamanda çalman malda hırsızın hiçbir mülkü ve mülk şüphesi bulunmamalıdır. Bunun için hırsız dilsiz veya a'ma (iki gözden arızalı) olursa had cezası uygulanmaz. Çünkü dilsizin o malı şüphe ile aldığı» a'manın da bilmeden aldığı ihtimali vardır. Aynı zamanda hırsızın mükellef olması şarttır. Deli, çocuk, bunak mükellef sayılmadıkları için hırsızlıktan dolayı had cezası haklarında uygulanmaz.
Bunun gibi gizlice alman mal, korunması gereken yerin dışından alınmışsa, bundan dolayı sadece ta'zir cezası'gerekir. Zira bu durumda mal sahibi hırsıza imkan ve cesaret vermiş sayılır.
Hırsızlık suçu ya kişinin ikrarıyla veyahut iki erkeğin şehadetiyle sübut bulur. Şehadet üzerine şehadetle sübut bulmaz.
Hırsızlık yapan mükellef ister hür, ister köle olsun fark etmez aynı had cezası haklarında uygulanır. Bu ceza da sağ elin bilekten kesilmesiyle gerçekleşir. [423]
b) Şafiilere göre, çalman maldan dolayı haddin uygulanması için dört şart gerekir: Birincisi, çalınan şeyin dinarın dörtte biri nisbetinde halis altın olması veyahut o kıymette bulunması; ikincisi, çalman malın başkasının mülkü olması; üçüncüsü, çalman malda şüphe bulunmaması, mesela ana babasına, evladına ait olma şüphesini taşımaması; dördüncüsü, korunması gereken yerden alınıp çalınması...
Aynı zamanda hırsızlık yapanın mükellef olması söz konusudur. O sakımdan çocuğun, delinin eli kesilmez. Tehdit edilip zorla hırsızlık yaptırılan şahsın da eli kesilmez.
Müslim ve zimmî bu hususta cezada eşittirler. Yani zimmînin malını çalmaktan dolayı müslimin, müslimin malını çalmaktan dolayı zimminin eli kesilir.
Hırsızlık davası hakime intikal ettiği takdirde suçun sübutu şu üç şeyden biriyle olur:
a) Hırsızın ikrarı,
b) iki erkek şahidin veya bir erkek iki kadının şehadeti,
c) Mal sahibinin davacı olması.
Ancak suç zanlısı suçu ikrar ettikten sonra rücu1 ederse kabul efi-lir. Hattâ hakim ona ikrardan rücu1 edip etmeyeceğini sorabilir. Ha&imin huzuruna çıkmadan adamın şurada burada hırsızlık yaptığını ikrar etmesi yeterli sayılmaz ve o yüzden eli kesilmez. Hakimin huzuruna çıkartılır, orada da ikrar ederse hüküm kesinleşir.
Bu arada şahitlerin gerek çalman mal, gerek çalındığı yer ve vakit hakkındaki ifadeleri arasında tam bir uyum bulunması şarttır. Aksi halde suç sabit olmaz.
Hırsızın, suç sübut bulunca çaldığı şeyi geri vermesi gerekir. Mal telef olmuşsa ona zâmin olur ve eli kesilir. İkinci defa hırsızlık suçu sabit olursa sol ayağı bileğinden kesilir. Üçüncü defa sol eli bileğinden kesilir. Dördüncü defa sağ ayağı bileğinden kesilir. Ondan sonra hırsızlığa devam ederse ta'zir cezası uygulanır.
Birkaç defa hırsızlık eder, sonra bütün hırsızlıkları mahkemede sübut bulursa hepsine karşılık sadece sağ elinin bilekten kesilmesi yeterli olur. [424]
c) Hanbelilere göre, de sirkat (hırsızlık) haddi (cezası) kitap, s|ünnet ve icma1 ile sabit olmuştur.
Bu mezhebe göre, hırsızın elinin kesilebilmesi için yedi şartın oluşması gerekir:
1- Hırsızlık olayının vuku' bulması, malın gizlice alınması.
2- Çalman malın nisab miktarına ulaşması ki bu dinarın dörtte biridir.
3- Çalman şeyin mal olması, alınır-satûır türden bulunması.
4- Korunduğu yerden çalınıp çıkarılması.
5- Hırsızın mükellef olması.
6- Hırsızlığın sübut bulması.
7- Mal sahibinin davacı olması.
Suç sübut bulunca hırsızın önce sağ eli bileğinden kesilir. İkinci defa sol ayağı bileğinden kesilir. Üçüncü defa sol eli, dördüncü defa sağ ayağı kesilir. Ondan sonra hırsızlığa devam ederse ta'zir ve hapis cezası uygulanır. [425]
Hz. Ali, el-Hasan, Şa'bi, Nahai, Zühri, Hammad, Sevri ve rey taraftarlarına göre hırsızın mükerrer hırsızlığından dolayı sadece sağ ile sol ayağı kesilir. Ondan sonra hırsızlığa devam ederse artık eli ve ayağı kesilmez, ta'zir ve hapis cezası uygulanır. [426]
Hırsızlık haddi (cezası) hususunda hür erkek, hür kadın, köle ve cariye arasında fark yoktur, hepsi hakkında aynı ceza uygulanır.
Hırsız çaldığı malı hakimin huzuruna^ çıkarılmadan satın alır veya İmal sahibi o malı ona hibe ederse, suç sakıt olur, ceza uygulanmaz. Ama mahkemede suç sübut bulunca artık satın almanın veya hibe et-[menin hükme te'sir etmeyeceği kesindir.
Çalman mal telef olmamışsa aynen sahibine iade edilir. Telef edilmişse, o takdirde hırsız ister zengin, isterse fakir olsun onun kıymetini I ödemesi gerekir.
Alkollü madde, domuz eti, ölmüş hayvan eti, çalgı aleti gibi haram bir şeyin çalınmasından dolayı had cezası gerekmez, yani hırsızın eli kesilmez. Ona ta'zir cezası uygulanır.
îmam Şafii'ye göre çaldığı çalgı aletlerinin kıymeti nisap miktarım bulursa hırsızın eli kesilir.
Babanın ve annenin kendi evladının malını, kölenin de kendi efendisinin malım çalmalarından dolayı elleri kesilmez. Dört mezhebin de içtihadı bu anlamdadır.
Hırsızlık suçu ancak iki şeyden biriyle sübut bulur:

a) Hırsızın iki defa ikrar ve itirafıyla,
b) İki adil şahidin şehadetiyle... Şüphesiz iki şahidin de erkek olması şarttır.
Birkaç kişi ortaklaşa hırsızlık yaparlar da çaldıkları malın kıymeti üç dirhemi bulursa hepsinin eli kesilir. İmam Malik ile İmam Ebu Sevr'in de içtihadı böyledir. îmam Sevri'ye, İmam Ebu Hanife ile İmam Şafii'ye göre, çaldıkları maldan her birine üç dirhem kıymetini taşıyacak nisbette isabet ederse, hepsinin eli kesilir. Aksi halde elleri kesilmez; ta'zir cezası uygulanır.
Hırsız suçunu itiraf bile etse veyahut iki adil şahit onun hırsızlık yaptığına şehadet bile etse, mal sahibi gelip davacı olmadıkça eli kesilmez. İmam Ebu Hanife ile İmam Şafii'nin de kavli budur. İmam Malik, mal sahibi davacı olmasa bile hırsızın eli kesilir demiştir. [427]
d) İmam Malik'e göre, çalman malm kıymeti üç dirhemi bulduğu takdirde el kesilir. Çünkü gerek Rasulüllah (s.a.v.), gerekse Hz. Osman zamanında uygulama böyle olmuştur.
Adam hırsızlık yapar ve mal sahibi onu affettikten sonra başka bir adam o hırsızı hakimin huzuruna çıkartırsa hırsızın eli kesilir mi? İmam Malik, sahibi onu affetse bile, mahkemeye intikal edince hakim onu affedemez demiştir.
Hakim şahitler hakkında araştırma yaparken hırsızı gözaltında tutar. Ancak bu durumda onu kefaletle salıvermesi için baş vuranlar olursa kefalet kabul olunmaz. Zira hudûd ve kısasta kefalet geçerli değildir. [428]
Şahitler şehadette bulunduktan sonra cinnet getirir veya ölürlerse, hakim yine de hırsızın elini keser. Çünkü| şahitlik gerçekleşmiş ve suç sübut bulmuştur. [429]

Tahliller ve Rivayetler

956 nolu îbn Ömer hadisi sahih olup istidlale saühtir. Rasulüllah (s.a.v.) efendimiz zamanında üç dirhem, dinarın dörtte birine tekabül etmekteydi. O bakımdan çalman malm kıymeti ister üç dirhem, isterse dinarın dörtte biri nisbetinde olsun el kesmeyi gerektirirdi. Bugün için ikisi arasında bazı farklar meydana gelmiş olsa bile dinarın dörtte birini taban sayabileceğimiz gibi üç dirhemi de taban sayabiliriz.
Üç türlü dirhem vardır:
a) Gümüş dirhem,
b) Eşya dirhemi,
c) Dirhem-i bağlı.
Gümüş dirhem 2,976 gram eder. Eşya dirhemi 3,171 gram eder, bağlî dirhem ise 3,776 gram eder. Burada ise gümüş dirhemi söz konusudur. [430]
Çalman madrup altın ve gümüş değil de başka bir mal ise, altına göre mi, gümüşe göre mi kıymeti takdir edilir? Bu hususta müctehidlerin görüşü farklıdır: İmam Malik'e göre dirhem esas alınır. İmam Şafii'ye göre altın esas alınır.
îmam Ebu Hanife ve arkadaşları, diğer Irak fakihleri ise el kesmeyi gerektiren nisap 10 dirhemdir diye ictihadda bulunmuşlardır. Bundan az olduğu takdirde el kesilmez, ta'zir cezası gerekir. Bunlar ise yukarıdaki hadislere değil, Beyhaki ve Tahavi'nin tahric ettikleri İbn Abbas hadisiyle istidlal etmişlerdir. Adı geçen şöyle demiştir: "Rasulüllah efendimiz (s.a.v.) zamanında bir kalkanın kıymeti on dirhem idi." [431]
Ayrıca Tahavi bu mesele hakkında, yani bir kalkanın on dirhem kıymetinde olduğuna dair yedi kadar rivayet nakletmiş bulunuyor. Onlardan bir rivayette değeri bir dinar veya on dirhem olan bir kovadan dolayı el kesilirdi şeklindedir. [432]
Bu anlamda bir rivayeti de Nesai tahric etmiş bulunuyor. [433]]hn Davud ve Beyhaki de Rasulüllah (s.a.v.) zamanında bir kalkanın ivmetinin on dirhem olduğunu tahric etmişlerdir. O bakımdan bu rivayetlerle amel etmek daha uygundur.
957 nolu Aişe hadisi de sahihtir. Diğer onu takıp eden rivayetler le öyle...
959 nolu A'meş hadisi de sahih kabul edilmiştir.
Görüldüğü üzere konuyla ilgili hadislerin önemli bir kısmı sahih)lmakla beraber el kesmeyi gerekli kılan hırsızlık nisbeti üzerinde farklı ifadeler bulunuyor: Dinarın dörtte biri, üç dirhem, on dirhem, bir :alkan kıymeti, bir kova kıymeti, bir miğfer kıymeti ve birkaç dirhem...
Farklı nisapları arasını te'lif çok zor görünüyor. İbn Ömer hadi-siyle Hz. Aişe (r.a.) i. miisi birbirini kuvvetlendirmektedir. İbn Abbas (r.a.) hadisiyle Nesai'nm tahrici, Amr b. Şuayb hadisi ve Ata1 hadisi bir-)irini desteklemekte nisabın on dirhem olduğunu açıklamaktadır.
Bu yüzden müctehid imamlar da bu meselede j;örüş ve ictihad birliği sağlayamamışlardır. Ebu Hanife, arkadaşları ve Irak fakihleri on idirhemle ilgili rivayetleri daha ihtiyatlı bulup onlarla istidlal ederken diğer mücteheidler üç dirhem rivayetiyle istidlal etmişlerdir. [434]

Çıkarılan Hükümler

1- Sirkat (hırsızlık) haddi veya ondan dolayı el kesme cezası kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. İnkarı küfür, terki büyük günahtır.
2- Müeyyidenin ağırlığı mal ve can emniyetini sağlamaya yöneliktir.
3- Hırsızlık yapan kişinin mükellef olması halinde ceza uygulanır.
4- Mükellef olmayan deli ve çocuğun hırsızlık yapması sebebiyle elleri kesilmez,
5- Çalman malın korunduğu yerden gizlice alınması şarttır. Aksi halde el kesme cezası değil ta'zir cezası uygulanır..
6- Mâl sahibinin izni ve müsaadesi alınmaksızın korunduğu yerden alınıp dışarı çıkarılması söz konusudur.
7- Şüpheli bir mal olmaması gerekir. Babasının veya evladının veya kendisine kalan miras malı olduğunu sanarak malı korunduğu yerden çalan kimsenin eli kesilmez.
8- Sirkat (harsızlık) nisabı kimine göre üç dirhem, kimine göre on dirhemdir. Yani taban olarak bu iki rakam söz konusudur. Daha aşağı bir nisbetten dolayı el kesme değil, ta'zir cezası uygulanır.
9- Hırsızlık suçunun sübutu için ya şahsın ikrarı veyahut iki er-
kek şahidin şehadeti gereklidir. Ayrıca mal sahibinin davacı olması söz konusudur. Şafii'nin bir kavline göre, bir erkek iki kadının şehadetiyle sübut bulabilir.
10- Hırsız dilsiz veya a'ma ise eli kesilmez. Zira dilsizin şüpheyle aldığı, a'manın da bilmeden ona el uzattığı şüphe ve ihtimali vardır.
11- Alım-satımı, yiyilip içilmesi haram olan bir şeyi çalan kimsenin eli kesilmez. Müctehidlerin çoğunun içtihadı bu anlamdadır.
12- Suç sübut bulunca çalınan mal geri alınıp sahibine verilir. Zayi1 edilmesi tazmin edilir.
13- Hırsızın elinin kesilebilmesi için mal sahibinin davacı olması gereklidir. İmam Malik bu görüşte değildir.
14- Hırsızın halk arasında hırsızlık yaptığını ikrar etmesi, ceza için yeterli değildir. Mutlaka hakimin huzuruna çıkarılması gereklidir. Çünkü hüküm vermeye ve uygulamayı yürütmeye o yetkilidir.
15- Hırsızlık yaptığını hakimin huzurunda ikrar edince, hakim bu ikrarından rücu' edip etr> ^yeceğini sorabilir.
16- İkrardan soow. rücu' ederse suç sübut bulmamış sayılır ve adam serb.ee I bırakılır.
17- Mücteheidlerin önemli kısmına göre, birinci hırsızlıkta sağ eli, ikinci hırsızlıkta sol ayağı, üçüncü hırsızlıkta sol eli, dördüncü hırsızlıkta sağ ayağı bileğinden kesilir.
18- El ve ayaklar kesildikten sonra yine hırsızlığa devam ederse, ta'zir ve hapis cezası verilir.
19- Hz. Ali, el-fiasan, Şa'bi, Nahai ve Sevri gibi ilim adamlarına göre hırsızın sadece bir eli ve bir ayağı kesilir. Üçüncü, dördüncü defa hırsızlık ederse ta'zir cezası uygulanır.
20- Hırsızlık cezası hakkında hür ve köle eşit işlem görür. Kadm-erkek arasında da fark yoktur.
21- Çaldığı malı, mahkemeye götürülmeden hırsız satın alır veya mal sahibi ona hibe ederse suç sakıt olur.
22- Mahkemeye intikal edip hakim huzuruna çıktıktan sonra çaldığı malı satın almasıyla veya mal sahibinin hibe etmesiyle suç sakıt olmaz.
23- Baba veya annenin kendi evladının malını, evladın da kendi ana ve babasının malını çalması cezayı gerektirmez.
24- Mal sahibi adamı affettikten sonra başka biri onu hakimin huzuruna çıkartırsa, İmam Malik'e göre suç sakıt olmaz ve el kesme cezası uygulanır.
25- Şahitler şehadette bulunduktan sonra ölür veya cinnet getirirlerse, hakim suçu sabit görüp el kesme cezasını uygular.
26- Hırsızlıkta şahitlik üzerine şahitlik yoktur. [435]

Yemişten ve Bir de Hurma Ağacının Salgıladığı Cumar (Şehm-i Nahl) dan Dolayı El Kesme Cezası Gerekir Mi?

Bilindiği gibi, yemiş, başta incir, hurma olmak üzere meyva cinsine delalet eden bir isimdir. Cumar ise, hurma ağaçlarının tepesinde >luşan ak ve lezîz, tadı süte yakın bir maddedir. [436]
Hırsızlığın haddi gerektirmesi için şartlardan biri de nisab mik-,arı bir malı sahibinin izni olmaksızın gizlice korunduğu yerden alıp götürmektir. Bağ ve bahçelerde, ev avlulanndaki meyva ağaçlarından sahibinin izni ve haberi olmaksızın meyva koparıp götürmekten dolayı il kesme cezası gerekir mi? Bu hususta az farklı rivayetler, görüş ve ssbitler bulunuyor. [437]

İlgili Hadisler

Rafi' b. Hadîc'den (r.a.) yapılan rivayete göre, adı geçen, Ra-sulüllah (s.a.v.) efendimizin şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir: "Yemişte ve cumarda el kesme yoktur." [438]
Amr'b. Şuayb'den (r.a.) rivayet edilmiş, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir: "Rasulüllah (s.a.v.) efendimizden ağacı asılı bulunan meyvadan soruldu. Efendimiz şu cevabı verdi: 'İhtiyaç sahibi olup ondan bir şey koparıp koltuğunun altına alıp götürmeksizin- ağzına koyup yiyen kimseye bir şey gerekmez. Kim oradan (meyvalıktan) bir şey alıp dışarı çıkarsa onun iki mislini ödemesi gerekir ve bir de ceza... Kim de meyvanın harman yapıldığı, toplanıp ayıklandığı yer-
-Ebu den bir şey çalar da onun kıymeti kalkan kıymetine ulaşırsa, onun elini kesmek gerekir." [439]
Diğer bir rivayette ise, ravi şöyle demiştir: "Müzeyne kabilesinden bir adamın Rasulüllah (s.a.v.) efendimizden meyvanın toplanıp harman yapıldığı (otlağa benzer) yerden çalınmasından dolayı (ne gerekeceğini) sorduğunu duydum. Efendimiz ona şu cevabı verdi:
- "Onda iki kat bahası ve bir de (caydırıcı ölçüde) azap dayağı gerekir. Bahçede korunduğu yerden almanı hakkında ise -alman nisbeti bir kalkan bahasına ulaşırsa- el kesme gerekir."
Adam:
- "Ya Rasulallahl Meyva ve bir de tomurcuk halinde bulunanından alman hakkında (ne buyurursunuz?)" diye sordu. Efendimiz ona şu cevabı verdi:
- "Kim ağzıyla alır (alıp ağzına kor), koltuğunun altına alıp götürmezse, ona bir şey gerekmez. Kim de yüklenip (götürürse) ona bahasının iki katını (ödetmek) gerekir ve bir de (caydırıcı ölçüde) dayak gerekir. Kim de meyvanın harman yapıldığı, ayıklandığı yerden alıp götürürse ve o aldığı kalkan kıymetine ulaşırsa, el kesmek gerekir." [440]
Amre bint Abdirrahman'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Bir hırsız Hz. Osman (r.a.) zamanında ütrücce (turunç -ağaç kavunu-) çalmıştı. Hz. Osman çalman o ütrücce'nin kıymetinin belirlenmesini emretti. Bir dinarın oniki dirheme tekabül ettiği dikkate alınarak üç dirhem olarak kıymetlendirildi. Bu yüzden Osman (r.a.) o adamın elini kesti." [441]

Mezheblerin Görüş, İctihad ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, önemsiz, değersiz şeylerin çalınmasından dolayı el kesmek gerekmez. Aynı zamanda kısa zamanda bozulan, kokuşan maddelerden dolayı da had uygulanmaz. Bunlardan dolayı ta'zir cezasına başvurulur.
Yaş meyva, kavun, karpuz ve benzeri şeylerden, ağaç üzerindeki meyvadan, biçilmemiş ekinden, sarhoş edici içkilerden, çalgı aletlerinden, oyun aletlerinden, altın, gümüş, bronz, bakır heykellerden, kitap ve mushaftan dolayı el kesilmez, sadece ta'zir cezası uygulanır. [442]
Burada Hanefiler Rafi1 hadisiyle istidlal etmişlerdir;
b) Şafiilere göre de, meyva toplanıp harmanlandığı yerden çalındığı takdirde nisap miktarına ulaşırsa el kesilir. Ağaç üstünden çalınması sebebiyle tazir gerekir. Şafiiler bu konuda daha çok şu iki hadisle istidlal etmişlerdir: Rafi' b. Hadic ve Amre bint Abdirrahman'dan rivayet edilen. [443]
Genel anlamda yaş, kuru meyva ve diğer yiyecek maddeleri korundukları yerden nisap miktarı çalındığı takdirde el kesmeyi gerektirir. Erken bozulması veya kokması bu hükmü engellemez. [444]
Böylece Şafiiler daha çok ayetin umum ifadesine dayanmakta ve ayette istisna yapılmadığını dikkate almaktadırlar. Malikiler de aynı görüştedirler.
c) Hanbelilere göre, ister yiyecek maddelerinden, ister giyim eşyyasmdan, ister canlı hayvanlardan, ister kıymetli taşlardan ve diğer topraktan çıkan kireç, arsenik ve benzeri şeylerden olsun korunduğu yerden nisap miktarı çalındığı takdirde el kesme gerekli olur.
Ancak çalgı aletleri ve yenilmesi, içilmesi, kullanılması haram olan şeyler bu genellemenin dışında kalır. [445]
d) Malikilere göre de, meyva ve diğer yiyecek maddelerinden korunduğu yerden nisap miktarı çalınma el kesmeyi, gerektirir. [446]
İçki ve diğer sarhoş edici, uyuşturucu maddelerin çalınması el kesmeyi gerektirmez, ta'ziri gerektirir. [447]
Konuyu şöyle özetleyebiliriz:
Çalman malda dört şartın bir araya gelmesiyle el kesme hükmü gerekli olur. Bu dört şarttan biri noksan olursa, ta'zir ve diğer müeyyideler uygulanır:
1- Malın taşınır olması,
2- Çalman yerdeki örfe göre kıymetli olması,
3- Korunan bir mal özelliğinde bulunması,
4- Çalman malın nisap miktarı veya daha fazla olması... [448] Çalman malın el kesmeyi gerektirmesi için taşınır olması şarttır.
Zira hırsızlık, bir malı korunduğu yerden alıp götürmektir. O bakımdan taşınmaz olmayan mala tecavüz hırsızlık konusuna girmez. Bunun gibi, başkasının yansıyan ışığından, klima cihazının püskürttüğü serin havadan, soba ve ocağından yayılan ısıdan yararlanmak da hırsızlık kapsamının dışında kalır.
Halk arasında kıymet ifade etmeyen, evin, tarlanın rasgele yerlerine atılan veya koparilmayıp kendi haline bırakılan kamış, asma yaprağı veya gerektiği yerde korunduğu halde necis olduğundan dinen bir kıymeti haiz olmayan rakı, şarap ve benzeri alkollü maddeler, domuz, domuz eti, ölmüş hayvan eti bu cümledendir. Bunlardan dolayı el kesme hükmü uygulanmaz. Başka müeyyideler konabilir.
Çalman maldan dolayı hırsızın elinin kesilebilmesi için bir de korunduğu yerden çalınması şarttır. Müctehidlerin hemen hepsi aynı . görüştedirler. Ancak Zahirilere göre, nereden çalmırsa çalınsın nisap miktarına ulaşıyor veya daha fazla ise el kesilir.
Bir malın, muhafazası, beldenin örfüne göre takdir edilir. Mesela bir yerde bahçenin, tarlanın alet ve edevatı bahçe veya tarla kenarında yapılan küçücük bir binada korunurken, diğer bir yerde tarla ve bahçede kamış veya ağaçtan yapılmış bir korulukta korunur.
Nisap miktarı ise gerek hadislerde, gerekse ictihad düzeyinde farklı nisbetler olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim konuyu mezheplere göre açıklarken buna yeterince temas etmiş bulunuyoruz. [449]
Allâme ibn Dakiyk el-Iyd, el kesme konusunu işlerken, dinarır dörtte birinden dolayı böyle bir cezanın uygulamasının hikmetine şöyle temasta bulunmuştur:
"Eğer diyet (adam öldürmeden dolayı ödenmesi gereken meblağ) dinarın dörtte biri olsaydı o zaman halk arasında cinayet olaylar* devamlı artıp çoğalırdı. Ve eğer el kesme hükmünün uygulanması için nisap beşyüz dinar olsaydı, o zamanda,mala karşı işlenen cinayetler çoğaîırdı.'r [450]

Tahliller ve Rivayetler

971 nolu Rafi1 hadisini aynı zamanda Hakim ve Beyhaki tahric etmişler ve Beyhaki ile İbn Hibban bunu sahihlemişlerdir. Ancak vasi ve irsalinde ihtilaf zuhur etmiştir. Yani senedinden bir sahabinin düşüf düşmediği söz konusu olmuştur. Bununla beraber istidlal ve istinbate
iki kelimeye yer verilmiştir: Semer, keser... Dıger bu iki kelimenin kapsamını ve maksadın ne olduğunu açıklamaktadır.
972! nolu Arar b. Şuayb hadisini aynı zamanda Hakim tahric etmiştir, Tirmizi ise hasenleyip sahihlemiştir. O bakımdan, müctehidlerin Önemli bir kısmı bu hadislerle istidlalde bulunmuşlardır.
974 nolu Amre bint Abdirrahman rivayetini aynı zamanda Beyha-ki ve îbn Münzir tahric etmişlerdir.
Bu babda Ahmed ve İbn Mace, Rafi' hadisinin bir benzerini nak-letmişlerdir. Ancak isnadında Sa'd b. Saîd el-Makberî bulunuyor ki bu zat zayıftır ve daha çok kardeşinden dolayı bu sıfatı almıştır. O bakımdan İbn Adiy: "Onun hiçbir rivayetine uyulmaz; çünkü hepsini de kardeşi Abdullah'tan rivayet etmiştir" demiştir. Ebu Hatim ise şöyle tesbitte bulunmuştur: "Sa'd hadd-i zatında müstakim bir zattır. Beliyy-esi (belâ ve zahmeti, kınanma ve rivayetine uyulmama) kardeşinden kaynaklanmaktadır." [451]
Böylece meyve ve sebze gibi henüz toplanıp gerektiği yere konulmamış olan tazesinden gizlice koparıp yiyene azarlama şeklinde bir ceza verilir. Toplayıp koltuğunun altına alıp götürene, topladığı üç dirhem kıymetinde değilse iki katı Ödetilir. Bu daha çok malî bir ceza olacak vasıflanabilir. Nisap miktarım bulduğu ve mal sahibi davacı olduğu takdirde el kesilir. Ancak Hanefilere göre, bağ ve bahçedeki yaş meyva veya sebzeden dolayı el kesme değil ta'zir cezası uygulanır.
İmam Sevri'ye göre bir gün kadar dayanıp bozulmayan, kokmayan meyva ve sebzelerden dolayı ve sonra da bu vasıfta olan diğer şeylerden dolayı el kesilmez. Ama daha fazla dayanabilenlerden dolayı el kesilir.
Amr hadisinden, el kesme cezası ancak ağacından koparılıp harmanlanmak üzere örtünün altına nakledilen meyvadan nisap miktarı veya daha fazla çalındığı takdirde uygulanır hükmü anlaşılmaktadır. Amre bint Abdirrahman rivayetinden ise mutlak bir ifade kullanılarak çalman meyva nisap miktarını bulduğu takdirde el kesme cezasının uygulanacağı hükmü çıkmaktadır. İhtimal Hz. Osman'ın (r.a.) turunç veya ağaç kavunundan dolayı el kesmesi, toplanıp harmanlandığı örtü altından çalınmış olabilmesindendir. [452]

Çıkarılan Hükümler

1- Bağ ve bahçelerde henüz toplanmamış meyva ve sebzelerin çalınmasından dolayı daha çok ta'zir cezası uygulanır.
2- Kısa sürede bozulan, kokuşan maddelerin çalınmasından dolayı da el kesilmez, ta'zir cezası uygulanır. **3-** Bunun gibi biçilip harmanlanmamış ekinden, oyun aletlerinden, madeni heykellerden, mushaf ve kitaplardan dolayı el kesilmez; ta'zir cezası uygulanır. .
Bu görüş ve istinbatlar daha çok Hanefilere aittir.
4- Şaftilere göre, meyva ve sebzenin ve diğer maddelerin erken bozulması veya kokuşması, el kesmeye engel teşkil etmez. Bunlar korundukları yerden çalınıp götürüldüğü ve nisap miktarını bulduğu takdirde el kesme cezasının uygulanmasını gerekli kılar.
5- Hanbelilere göre, ister yiyecek maddelerinden, ister giyim eşyasından, isterse topraktan çıkan ve kıymet ifade eden maddelerden nisap miktarını veya daha fazla çalınıp

korunduğu yerden götürüldüğü takdirde el kesilir.
6- Çalgı aletleri ve yenilmesi, içilmesi, kullanılması haram olan şeylerden dolayı el kesilmez. Sadece ta'zir cezası uygulanır.
7- Ağaç üstündeki meyvadan sahibinin haberi ve izni olmaksızın koparıp yemekten dolayı el kesilmez. Gerekirse ta'zir cezası uygulanır.
8- Ağaçtan kopardıklarını koltuğunun altına yerleştirip götüren kimseye bunun iki misli ödettirilir.
9- Nisap miktarı, daha önce de belirtildiği üzere, Hanefilere gör< on dirhemdir veya o kıymette olanıdır. Diğer mezheplere göre, üç di rhem veya o kıymette olanıdır.
10- Bağ veya bahçelerdeki ağaçlardan sahibinin izni olmaksızı meyva koparıp yemek helal değildir.
11- Bahçe sahibi yola doğru sarkan dalları gelip geçenlerin îstifad esine terkederse, tahrim hükmü kalkar. [453]

Malın Muhafazası ve Muhafaza Edildiği Yer, Bu Hususta Örfün Dikkate Alınması

Taşınır olup kıymeti haiz olan malın layık olduğu yerde korunması oldukça lüzumludur. Zira böyle yapmakla kişi hem ciddi tebdbir almış sayılır, hem de hırsıza davetiye çıkarmış olmaz.
İslam hukukunda hırsızlık olayından dolayı birtakım maddî ve' manevî müeyyidelere yer verilerek caydırıcı hükümler konmuştur. Mal sahibinin tedbirsizliği, kıymet ifade eden malını gerektiği yerde korumaya önem vermemesi, işsiz ahlaksızların cesaretini artırabilir, ve bu sebeple birtakım nahoş olaylar meydana gelebilir. O bakımdan hırsızın elinin kesilebilmesi, yani hakettiği cezayı görebilmesi için nisap miktarı bir malı muhafaza edildiği yerden gizlice mal sahibinin izni olmaksızın alıp oradan uzaklaştırması şarttır. Örfen evin avlusuna konulup muhafazası gereken kıymetli bir malı kapının dışına koymak hem tedbirsizliktir, hem de çalındığı takdirde hırsızın elinin kesilmesini gerektirmeyen bir hırsızlıktır. Zira çalınması için mal sahibi de bir bakıma hırsıza yardımcı olmuştur.
Ancak neyin, nasıl, nerede muhafazası gerekiyor hususunu örfle belirlemek mümkündür ve sıhhatli sonuç da ancak böyle alınmış olur. Kişinin içinde yaşadığı beldenin ve toplumun Örf ve âdetine göre muhafaza hususunda tedbir aldığı taktirde, hırsıza ağır ceza yani el kesme cezası verilir. Aksi halde ta'zîr cezasıyla yetinüir. [454]

İlgili Hadisler

'Safvan b. Umeyye (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bil-" giyi vermiştir: "Mescid'de kendime ait kare şeklinde siyah bir kumaş üzerinde uyuyordum. Derken bu kumaş çalını vermiş. Az sonra hırsızı yakaladık ve onu Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in huzuruna çıkardık. Efendimiz onun elinin kesilmesini emretti. Bunun üzerine ben: 'Ya Resûlallah! Kare şeklindeki bir kumaşın fiatı otuz dirhem etmez mi? Ben bunu o adama hibe ediyorum veya ona satıyorum (yeter ki eli kesilmesin)" dedim. Resûlüllah (s.a.v.) bana: "Onu bana getirmeden önce bu olsaydı ya..." buyurdu. [455]
İmam Ahmed ve Nesâî'nin rivayetinde Resûlüllah (s.a.v,) Efendimiz hırsızın elini kesti...
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre: "Resûlüllah (s.a.v.) 1 Efendimiz kadınlar suffasmdan fiatı üç dirhem olan bir burnus çalan hırsızın elini kesti." [456]

Müctehidlerin Îstinbat ve İstidlalleri

a) Hanefi imamlarına göre, malın koruma altına alınması ya belirlenmiş bir yer ile veyahut üzerine konmuş bir koruyucu ile gerçekleşir. Kendi malını bizzat koruyan kimse isterse o malm yanında uyumuş olsun, hırsızın elinin kesilmesine hükmedilir. Çünkü koruyucusu bulunuyordu. Evde korunan bir mal ise, örfe göre isterse o evin kapısı olmasın, isterse kapısı bulunsun da açık tutulsun, hırsızlık vukuunda mal korunduğu yerden çalındığı için el kesilmesi gerekir.
Girilmesine izin verilen bir dükkân, han, otel, hamam ye benzeri yerden çalman şeyden dolayı hırsızın eli kesilmez, ta'zîr cezasına çarptırılır. Ama belli bir. saatten sonra girilme izni kaldırılan bu gibi yerlerden geceleyin çalman bir maldan dolayı el kesilir.
Bunun gibi sandığı açıp içindekini çalan veya elini adamın cebine veya yanında taşıdığı çantasına gizlice sokup bir şey çalan kimsenin de -çaldığı şey üç dirhem veyahut on dirhem değerinde ise- eli kesilir. Zira sandık bizatihi muhafaza yeri sayılır. Cep, cepken, çanta da muhafiz* bulunan bir ortamda bulunuyor. O bakımdan el kesmeyi gerektiriyor.
Evden çaldığı malı evin dışına çıkarmadığı taktirde eli kesilmez. Ama ev büyükçe olur da içerisindeki bir malı alıp dış sahanlığa çıkarırsa eli kesilir.
Bunun gibi malı korunduğu yerden veya muhafizının yanından alıp yola atan ve sonra da dolaşıp onu yoldan alan kimsenin eli de kesilir.
Evin duvarını delip elini oradan sokarak bir şey çalan veya adamının yeninden dışarı çıkıp sarkan kesesini yarıp para veya başka bir şey çalan kimsenin eli kesilmez, ama ta'zîr cezasıyla cezalandırılır. [457]
b) Şâfîîlere göre, malin korunması veya koruma altına alınması ya gözetmekle veyahut konulan yerin engel teşkil etmesiyle gerçekleşir. Bu da daha çok örfe göre tesbit edilir. O bakımdan davar ahırı bizatihi koruma yeridir. Davarlar orada konur. Davar ahırına konulan giyim eşyası, kap kaçak koruma altına alınmış, yani korunması gereken yere Ikonulmuş sayılmaz. Evin avlusu eski giyim eşyası ve değeri düşük kalpların korunduğu yerdir. Diğer giyim eşyasının ve kullanılmakta olan değerli kapların yeri ise mutfak veya benzeri bir odadır. [458]
Malın korunması için başına konan gözcü, yani bekçinin ya fiziksel gücüyle, değilse yüksek sesiyle hırsızı engelleyebilecek vasıfta olması gerekir. Mescidde veya boş bir arazide elbise ve nevalesini başının altına koyup uyuyan kimse onu muhafaza altına almış sayılır veya mevcut elbese ve benzeri şeyleri yaygı yapıp üzerine yatarak uyursa yine de koruma altına almış kabul edilir ve bu durumda çalındığı taktirde el kesme cezası uygulanır.
Boş arazide kurulan çadırın ipleri iyice bağlanmaz da her yanından bir insanın girebilme imkânı olur ve bu durumda çadıra girilerek hırsızlık yapılırsa, el kesme cezası uygulanmaz. Ama ipleri sıkıca bağlanır, uçları kazıklara iyice rapdedilirse, o taktirde çadır korunmuş; sayılır. Şu şartla ki içinde isterse uyur halde olsun güçlü bir muhafiz bulunmalıdır. Bu durumda hırsızın eli kesilir.
Mülk sahibi kiracısının malını, muîr de müsteirin (ödüne veren de ödünç alanın) malını çalmaktan dolayı el kesme cezasıyla tecziye edilir. [459]
c) Hanbelîlere göre, bir mal muhafaza edildiği yerden alınıp dışarı çıkarıldığı taktirde el kesme cezasını gerektirir. Zaten bu görüşe muhalefet eden olmamıştır. Müctehidlerin önemli bir kısmının da istin-bat ve içtihadı bu merkezdedir. Ancak el-Hasan, Nahâî ve bir de Hz. /dşe'den (r.a.) yapılan bir rivayete göre, çalmak istediği malı korunduğu yere giderek toplayıp bir araya getirirse, dışarı çıkarmasa hile hırsızın eli kesilir.
Daha önce de belittiğimiz gibi. Zahirîlere göre korunmaya itibar edilmez. Mal nerede olursa olsun onu çalanın, eli «kesilir. Ancak bu hususta sabit bir hadîs ve sağlam bir delil mevcut değildir.
Böylece kilitli sandıklarda korunan altın, gümüş, mücevherat ve benzeri şeyler korunma altına alınmış kabul edilir. Giyim eşyası, kâb kaçak da bayındır yerlerde kilitli olmayıp içinde korucusu bulunan evlerde muhafaza altında demektir.
Sözü edilen evlerin kapısı kilitlenmez ve içinde de korucu bulun mazsa, artık cf evler sözü edilen eşya için muhafaza yeri sayılmaz,
O halde mal korunduğu yerden alınıp dışarı çıkarıldığı taktirde çalınmış kabul edilir ve hırsızın eli kesilir. Dışarı çıkarılmadığı taktirde hırsıza ta'zîr cezası uygulanır.
. Hamam ve benzeri umuma açık yerlerde meydana gelen hırsızlık olayından dolayı el kesme cezası değil, ta'zîr cezası uygulanır. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre, sözü edilen umuma açık yerlerde muhafiz bulunursa, o taktirde el kesme cezası uygulanır. [460]
Mal sahibi kiracısının evinden veya dükkânından bir şeyler çalarsa, eli kesilir. Misafir konakladığı evde açık ortada duran şeyleri çalacak olursa, sadece ta'zîr edilir. Ama evin içinde muhafaza altına alınıp kapalı, kilitli yerlerden alırsa eli kesilir. [461]
d) Mâliki mezhebine göre de, muhafaza altında bulunan bii mal dışarı çıkarılmadığı sürece hırsızın eli kesilmez.
Eve alman misafirin, muhafaza altına alınmış bir mal dahi olsa-yaptığı hırsızlıktan dolayı eli kesilmez. Çünkü ev sahihi ona güvenerek evine konuk edilmiştir. O bakımdan ta'zîr cezası gerekir.
. Hırsızlardan biri eve ve dükkâna girer, diğeri dışarıda bekler, içeriye giren topladığı malı kapı veya pencereden veya açtığı delikten dışarı atar diğeri de onları toplar ve bu durumda yakalanırlarsa, dışardaki adamın eli kesilir. İçeride bulunup henüz dışarı çıkmayan adamın elinin kesilip keselemeyeceğine İmam Mâlik tereddüt etmiştir. [462]

Tahliller

985 no'lü Safvan hadîsini aynı zamanda İmam Malik, Muvatta'da tahrîc etmiştir. [463] İmam Şâfîî ve el-Hakem de bunu çeşitli tariklerden tahrîc edip üzerinde birtakım tesbitler yapmışlardır. O tariklerden biri Tavüs'un İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayettir ki Beynakî onu-, sahîh olmadığına dikkat çekmiştir. Diğer bir tarik ise yine Tâvus'uv Safvan'dan yaptığı rivayettir. İbn Abdilberr diyor ki: "Tavus'un Safvan'dan rivayeti mümkündür. Çünkü bu zat Hz. Osman'ın hilâfet yıllarına ulaşmıştır. Hatta bir rivayete göre Tavus'un yetmiş kadar sa-habiye ulaştığı kaydedilmiştir.
İmam Mâlik bu mealde Zühri'den, o da Safvan'm oğlundan, o da babasından rivayet etmiş bulunuyor ki İbn Cârûd onun sâhıl1 olduğunu belirtmiştir. Hâkim de onun sahîhlemiştir.
Aynı zamanda bunun şahidi sayılacak bir hadîsi Âmr b. Şuayb babasından, dedesinden rivayet etmiştir. Ancak Hafiz İbn Hacer senedi-I nin zayıf olduğunu söylemiştir. (994).
Ebû Hanîfe'ye göre mal sahibinin affedilmesiyle el kesme -hükmü sakıt olur. Ancak Safvan hadîsinin zahiri bu görüşü reddetmektedir. Bu, olay hâkime intikal ettirilmeden önce mal sahibi affetse, o taktirde el kesme sakıt olur. Bunda icma' vardır.
986 nolu İbn Ömer hadîsinin sahîh olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Böylece cami ve mescidlerde kendi eşyasını altına serip oturan veya uyuyan veyahut bazı ihtiyaç maddelerini yanında tutan kimsenin uyumasından veya dalgınlığından yararlanarak hırsızlıkta bulunan kimsenin çaldığı üç dirhem nisbetini buluyorsa eli kesilir hükmü çıkıyor.

Hanefîlere göre, on dirhem değerinde bir hırsızlıktan dolayı ancak el kesilir. Zira bunu ifade eden hadîsler istidlale daha uygundur. [464]

Çıkarılan Hükümler

1- Hırsız ancak malı korunduğu yerden veya gözcüyle koruma altına alındıktan sonra çalarsa eli kesilir.
2- Halı, perde, yatak ve benzeri ev eşyası evin içine konulmakla korunmuş olur. Kapı kilitli olmasa bile hırsız gizlice içeri girip bunları çalarak dışarı çıkarırsa eli kesilir,
_ ,
3- Sandıkta muhafaza edilen veya devamlı kilit altında kapalı bir kutuda veya kilitli bir dolapta muhafaza edilen altın, gümüş, mücevharat ve benzeri şeyler korunduğu bu gibi yerlerden alınıp dışarı çıkarılırsa el kesme cezası uygulanır.
4- Ev eşyası korunduğu yere değil de evin avlusuna bırakılacak olursa, o taktirde hırsızın eli kesilmez, ta'zîr cezası uygulanır
5- Adamın beraberinde taşıdığı çanta, torba ve benzeri bir şeyi bıçakla yarmak veya kilidi açmak suretiyle içindekini çalan kimsenin eli kesilir.
6- Büyükçe bir eve girip odadaki eşyayı çalmak suretiyle evin avlusuna taşırsa el kesme cezası uygulanır. Zira bu amelye de eşyayı evin dışına çıkarmak demektir.
7- Evin duvarını delerek elini sokmak suretiyle evden birşeyler çalan kimse hakkında el kesme cezası uygulanmaz, ta'zîr cezası verilir.
8- Adamın yeninden dışarı sarkan para kesesini yarıp para aşıran kimsenin de eli kesilmez, ta'zîr cezası uygulanır.
9- Korunma yeri, korunma altına alınma daha çok Örfe göre belirlenir. Bir beldede o gibi yerler koruma yeri olarak kullanılmazken bir diğer beldede kullanılabilir.
10- Davar ahırı davarlar için korunma yeridir. Oraya girip davar çalanın eli kesilir. Ama davar ahırına konan ev eşyasının çalınmasından dolayı el kesme cezası uygulanmaz.
11- Mal üzerine konan gözcü veya bekçi ya fiziksel yapısıyla hırsızı defedecek güçte olmalıdır veyahut sesini duyuracak kadar ses tonu ve cesareti olmalıdır. Aksi halde el kesme cezası değil, ta'zîr cezası uygulanır.
12- Yol kenarında, açık arazide veya mescid ve benzeri bir yerde nevalesini başının altına koyup uyuyan kimse onu koruma altına almış sayılır. Bu durumda meydana gelecek hırsızlıktan dolayı hırsızın eli kesilir.
13- Boş arazide kurulan çadırın ipleri iyice gerilip kazıklara bağlanmaz ve çadırın etekleri uygun şekilde düzenlenmezse, meydana gelecek hırsızlıktan dolayı el kesilmez. Ta'zîr cezası uygulanır.
14- Mülk sahibi kiracısının, borç veren borç alanın malın] çalmaktan dolayı el kesme cezasıyla tecziye edilir.
15- Misafir konakladığı evin kapalı bir oda veya şandıklarmdar bir şey çalarsa eli kesilir. [465]

Muhtelis–Müntehib-Hain-Cahidü'l-Âriye

Bu dört sıfattan birini kendinde taşıyan kimse sarık (hırsız) ayılabilir mi? Aynı zamarda hırsız hakkında uygulanan el kesme ce-ası böylesi hakkında da uygulanabilir mi?
Mulıteîis; Çalıp çırpan, alıp kaçan anlamına;
Müntehib; yağmacılık ve çapulculuk eden anlamına; Hâin; lyânette bulunan anlamına;
Câhidü'l-Âriye; ödünç ve iğreti verilen mal veya parayı inkâr iden anlamına gelir.
Toplum yapısında gizlice, sinsice, ustaca evlere, iş yerlerine girip iirsızlık yapanlar bulunduğu gibi, başkasına ait malı bulunduğu yerde calip çırpan, kapıp kaçanlar, kargaşa anlarında, fırtınalı günlerde yağmacılık ve çapulculukta bulunanlar; hıyanet içinde olup zimmetine pir şeyler geçirenler ye kendisine ödünç veya iğreti verilen mal veya Darayı inkâr edenler de eksik değildir.
Böyleler! hakkında cezaî müeyyide olarak neler belirlenmiştir ve uygulamada nasıl bir yol izlenmiştir? Bütün bu soruların cevabını hem hadîslerde, hem de hadîslerle istidlal ve ihticacda bulunan ilim adam-.arının çıkardığı hükümlerde bulmak mümkündür. [466]

İlgili Hadisler

Cd6ir (r.a.) den yapılan rivayeti göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hâin, müntehib ve muhtelis hakkında el kesme (hükmü) yoktur," [467]
ibn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Mahzum kabilesinden bir kadın ödünç veya iğreti mal ve eşya alır ve (sonra da) inkâr ederdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onun elinin kesilmesini emretti." [468]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Mahzum kabilesinden birkadın (şundan bundan) iğreti olarak mal ve eşya alır ve (sonra da) inkâr ederdi. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onun elinin kesilmesini emretti. Bunun üzerine o kadının ehli (hısım ve yakınları) Üsame b. Zeyd'e gelerek konuştular. Üsame da o kadın hakkında Peygamber (s.a.v.) Efendimizle konuştu. Peygamber {s.a.v.) Efendimiz ona şöyle dedi: "Ya Üsameî Bir daha seni Aziz ve Celîl olan Allah'ın belirlediği hadlerden bir had (din uygulanmaması için) şefaatçi ol-Tnnnı ^örmeyeyim." Sonra da Resûlüllah (s.a.v.) kalkıp insanlara manı görmeyeyim, oumauc şöyle hitabede bulundu: "Şüphesiz sizden öncekilerden heiaK olanlar ancak onlardan bir şerîf (ileri gelen soylu kişi) hırsızlık yapınca onu bırakırlardı. Onlardan bir zayıf (sıradan bir kimse) hırsızlık edince onun elini keserlerdi. Canımı kudret elinde tutan yüce kudrete yemin ederim ki, eğer hırsızlık eden kişi Mu-hammed'in kızı Fatıma bile olsa mutlaka onun elini keserim." Böylece Resûlüllah (s.a.v.) Mahzum kabilesinden olan o kadının elini kesti." [469]

Müctehidlerin İstinbat ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre; ödünç veya iğreti alman ve sonra da müsteiı (iğreti alan) tarafından. inkâr edilen şey, korunduğu yerden gizlice alman şeyden ayrı bir anlam ve hüküm taşımaktadır. Zira sirkatin el . kesmeyi gerektirmesi için şartlarından biri de malı gizlice korunduğu yerden alıp korunduğu yerin dışma çıkarmaktır. Ödünç veya iğreti olarak alındıktan sonra inkâr edilen bir mal bu tarifin veya şartın dışında kalmaktadır. O bakımdan el kesmeyi değil ta'ziri gerektiren bir suçtur.
Ebû Cafer Tahâvî de aynı görüşte olup delil olarak Hanefilerden yana şu hadîs ve rivayetleri nakletmiştir:
İbn Vehb'in Cüreyc'den, onun da Ebû Zübeyr'den, onun da Câbir (r.a.) den yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Haîn, muhtelis ve müntehib hakkında el kesme hükmü uygulanmaz." [470]
Haîn, hiyânet kökünden bir sıfattır. Kendisine güvenilip iğreti veya ödünç olarak bırakılan bir emanet eşyayı zayi' edip kendisine böyle bir emanetin verildiğini inkâr eden kimseye sıfat olarak kullanılır.
Müntehib: nehb kökünden türetilen bir sıfattır. Başkasına ait malı ağız kalabalığı ve şarlatanlık yaparak yağmalayan kimse demektir.
Muhtelis ise, şunun bunun malım kapıp kaçan kimse demektir. [471]
Sonra da Tahâvî bu görüş ve içtihadın İmam Ebû Hanîfe, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e ait olduğunu açıklamıştır.
Mahzum kabilesine mensub kadının aldığı ödünç, iğreti şeyi inkâr etmesinden dolayı elinin kesilmesi de sahîh hadîse dayanmaktadır. Ancak Hanefîler bu rivayetlerle değil, daha çok İbn Cüreyc tarikiyle yapılan rivayeti maksada daha uygun bulup onunla istidlal etmişlerdir.
b) Şâfiîlere göre, hıyanet yoluyla işlenen suçtan dolayı el kesilmez. Nitekim hanımefendisinin altmış dirhem değerinde olan tarağını çalan cariyenin elinin kesilmeyeceğini Hz. Ömer (r.a.) beyân etmiştir. Ortada bir hıyanet var, ama kendisine güvenilen cariye onu kötüye kullanmıştır. Bu yüzden ta'zîr cezası uygulanabilir. [472]
Bunun gibi evin içinde kocasının malını veyahut adam karısının malım veya hizmetçi ev sahibinin malım çalacak olursa bundan dolayı el kesme cezası uygulanmaz. Çünkü bu daha çok hiyânet kapsamına girmektedir.
Ödünç veya iğreti olarak emtia aldıktan sonra veya yanma emaneten bırakıldıktan sonra aldığını, yanma emaneten bırakıldığını inkâr eden kimsenin de eli kesilmez. Bu da hiyânet sayılır ve ona göre ta'zîr cezası verilir.
İmam Şafîî bu hususta şunu da söylemiştir: "İhtilas'(malı kapıp kaçmak) da sirkat (hırsızlık) gibi değildir. Ondan dolayı el kesilmez. Çünkü korunduğu yerden gizlice alınıp götürüİmemiştir. Aynı zamanda yol kesme anlamına da gelmez.
Mâlik'in İbn Şihab'dan yaptığı rivayete göre, başkasına ait em-tiyayı kapıp kaçan bir adamı yakalayıp Mervan b. Hakem'in huzuruna çıkardılar. Mervan onun elini kesmek istedi. Ancak ashabdan Zeyd b. Sâbit'e adam göndererek bu meseleyi sordurdu. Zeyd (r.a.) "Hılsette kati' yoktur" diye cevap gönderdi. Bunun anlamı: "alıp kaçmaktan, açıktan çalıp çırpmaktan dolayı el kesmek gerekmez" demektir. [473]
c) Hanbelîlere göre, tarrar (yankesicinin eli kesilir. Çünkü o başkasının cebinden, çantasından gizlice elini sokup bir şeyler aşıran kimsedir. İhtilas ise kapıp kaçmak, çalıp çırpmaktır ki bundan dolayı el kesilmez, ta'zîr cezası uygulanır.
Koyun ağılma girip gizlice koyunların sütünü sağıp götüren de sârik (hırsız) kabul edilir ve eli kesilir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, çabuk bozulan, kokuşan maddeleri çalmaktan dolayı ta'zîr gerekir. [474]
d) Mâlikîlere göre, beytülnıaldan çalıp çırpanın ve bir de elde edilen ganimet malından kendine gizlice bir şeyler ayırıp götürenin eli kesilir.
Ama kendisiyle kitabet akdi yapılan kölenin efendisinin malından çalması sebebiyle el kesme cezası uygulanmaz. Çünkü bu daha çok hiyânet kapsamına girer.
Adam malını emanet olarak bir başka kişinin yanma bırakır da o kişi o malı inkâr eder ve asıl mal sahibi o malı gizlice çalıp götürürse bundan dolayı eli kesilir mi? Hayır kesilmez. Çünkü kendi malını kurtarmış sayılır. [475]

Tahliller

995 no'lu Câbir hadîsini beşler rivayet etmiş, Tirmizî sahîh-lemiştir. O bakımdan istidlal ve ihticaca sâlih görülmüş ve mücte-hidlerin çoğu bununla istidlal etmiştir.
Bu hadîsi aynı zamanda Hakim, Beyhakî de tahrîc etmiş, İbn Hib-ban sahîh] emiştir.
Diğer bir rivayette ki bunu İbn Cüreyc, Amr b. Dinar'dan ve Ebû Zübeyr'den, onlar da Câbir'den (r.a.) yapmış bulunuyorlar, "hain" kelimesi anılmamıştır. [476]
Hafiz İbn Hacer diyor ki: "Aynı hadîsi İbn Hibban başka bir tarikten rivayetle tahric etmiştir ki orada şu lafiz yer almaktadır: "Muhtelis ve hâin üzerine kati' yoktur." Yani çalıp çırpıp kaçıran ve bir de yânına emanet bırakılan veya kendisi iğreti olarak aldığı malı inkâr eden kimsenin eli kesilmez, başka cezalar uygulanır.
Bu konuda Taberânî, Nesâî ve İbn Mâce'nin rivayet ettikleri birtakım zayıf hadîsler de bulunuyor. Ne varki bunlar aynı mesele hakkında biraraya getirilince kuvvet kazanmaktadır.
996 no'lu îbn Ömer hadîsini Ahmed, Nesâî ve Ebû Dâvud rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebû Avane bunu kendi sahihinde başka bir vecihle Abdullah b. Ömer el-Umerfden o da Nafi'den, o da İbn Ömer (r.a.) den şu lafizla rivayet etmiştir: "Mahzum kabilesinden bir kadın zînet eşyasını ödünç-iğreti olarak almıştı..." [477]
Böylece Mahzum kabilesinden hırsızlık yapan, aldığı iğreti zînet eşyasını saklayıp inkâr eden kadının -az-çok soylu sayıldığı için- Ku-reyşliler affedilmesinden yana idilir. Bunun için Resûlüllah (s,a.v.) Efendimiz'in sevdiği Üsame'yi devreye sokup şefaatçi olmasını istediler.
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in bu konuda Üsame'yi uyarması ve sonra da müslümanlara hitab edip adlî mekanizmanın tarafsız çalışmasının lüzumunu belirtmesi, sübut bulan bir suçtan dolayı hakkında ceza uygulaması kar arlaşk tırıl an bir kimsenin affedilmesi için aracı olmanın haram kılındığını göstermektedir.
Hâkime intikal eden bir suçlunun artık ne tevbesi, n'e de onun için şefaatçinin- şefaati dikkate alınmaz. Hüküm ne ise,verilir ve ceza kusursuz uygulanır.
Ancak cumhura göre, iğreti veya emaneten aldığı şeyi inkâr edenin bundan dolayı eli kesilmez. Zahirîlere ve İbn Hazm'e göre kesilir.
997 no'lu Hz. Aişe hadîsi de birkaç tarikten ve az değişik lafizlarla rivayet edilmiştir. [478]

Çıkarılan Hükümler

1- Sirkat, başkasına ait bir malı korunduğu yerden gizlice sahibinin izni olmaksızın alıp götürmektedir. Bundan dolayı el kesme cezası uygulanır.
2- Başkasından emaneten veya iğreti olarak aldığı şeyi sahibine, iade etmeyip inkâr eden kimsenin eli kesilmez. Çünkü inkâr ettiği malı korunduğu yerden, gizlice almış değildir.
3- Yanma emanet olarak bırakılan bir malı inkâr eden hâin de böyledir.
4- Yankesici sirkat kapsamına girer. Zira o, başkasının.cebinden, çantasından gizlice aşırıp çalan kimsedir. O bakımdan eli kesilir.
5- Çalıp çırpan, alıp kaçan kimseye gelince, bu malı korunduğu yerden gizlice almamakta, rastladığı malı alıp kaçmaktadır. O bakımdan sirkat kapsamına girmemekte ve o yüzden eli kesilmemektedir. Ancak böylesi hakkında ta'zîr cezası uygulanır.
6- Başkasının malını yağma edip götüren kimsenin de eli kesilmez. Başka cezalar uygulanır.
7- Kadın kocasının, adam da karısının malını çalacak olursa, el kesme hükmü uygulanmaz.
8- Hizmetçi ev sahibinin malım çalacak olursa, ta'zîr cezasıyla cezalandırılır, ama eli kesilmez. Zira işin içinde hırsızlıktan ziyade hiya-net mevcuttur.
9- Beytülmaldan çalan kimsenin eli kesilir,-
10- Savaştan elde edilen ganimet malından kendine gizlice bir şey ayıran kimsenin de eli kesilir. Bu iki madde daha çok İmam Mâlik'in içtihadıdır.
11- Başkasının yanma emanet olarak bıraktığı malı, emanetçi kişi inkar eder de mal sahibi gizlice kendisine ait o malı çalacak olursa, bundan dolayı el kesme cezası uygulanmaz. Bu da daha çok İmam Ma-lik'in içtihadıdır.
12- Böylece fukahanm cumhuruna göre, hiyânet, ihtilas, intihab sirkat kapsamına girmez. Çünkü bunlarda malı gizlice sahibinin izni olmaksızın korunduğu yerden alma hususu sözkonusu değildir.
13- Ülkenin selâmeti, huzur ve güven içinde yaşayabilmesi adlî sistemin sağlıklı, tarafsız işlemesine bağlıdır.
14- Güçlüyü, soyluyu affetmek, zayıfı ve kimsesizi mahkûm etmek ülkenin yıkılıp dağılması için yeterli sebeplerden biridir.
15- Adalette eşitlik ve sürat, tarafsızlık ve ciddiyet şarttır. Zira geciken adalet bizatihi adaletsizliktir.
16- Suçlunun affedilmesi için aracı olanlar hem büyük günah işlemektedirler, hem de kendi toplumlarına ihanette bulunmaktadırlar.
17- Mahkemenin tarafsızlığını şaibeden uzak tutmak vaciptir. [479]

Hırsızlık Suçunun İki Defa İkrardan Sonra Sübut Bulacağı

Zingl suçunu ikrarın dört defa olması üzerinde duruldu ve bu hususta ki rivayetlere yer verilerek nüctehidlerin görüş, tesbit ve istidlalleri açıklandı. Hırsızlık suçunun ise iki defa ikrarının gerekli olduğunu belirtenler olmakla beraber bir defa ikrarın da yeterli olduğunu savunanlar var.
Zina suçunun sübutu için iki şahit olmadığı takdirde neden dört ikrara; sirkat (hırsızlık) suçunun sübutu için şahit yoksa kişinin iki defa ikrarına lüzum görüldüğünün hikmeti üzerinde duranlar şu bilgiyi vermektedirler: Zina suçu dört erkek şahidin çehadetiyle sübut bulduğuna göre, şahit yoksa her şahide karşılık bir ikrar söz konusu olmaktadır. Hırsızlık suçunun sübutu ise iki erkek veya Şafiî'nin bir kavline göre bir erkek iki kadının şehadetiyle gerçekleşir. Şahit yoksa şahsın iki defa ikrarı söz konusu olur. [480]

İlgili Hadisler

Ebû Umeyye el-Mahzûmî (r.a.) den yapılan rivayete göre: Relûlüllah (s.a.v.) Efendimize bir hırsız getirildi ki, o yanında çaldığı meta'dan bir şey bulunmadığı halde hırsızlık yaptığını itraf ediyordu. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Senin hırsızlık yaptığını sanmıyorum?" buyurdu. Adam ise: "Hayır, iki veya üç defa hırsızlık yaptığım itirafta bulundu. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Bunun elini kesiniz ve sonra da onu bana getiriniz" diye emretti. Râvî devamla diyor ki: "Onun elini kestiler ve sonra alıp Hz. Peyganıber'e (s.a.v.) getirdiler. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle telkinde bulundu: "Estağfi-
rullah ve etubu ileyh şöyle." O da: "Esteğfiru İlah ve etubu iley-hi" dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle duâ etti: "Allahım, onun tevbesini kabul buyur." [481]
Kasım b. Âbdirrahman'dan, o da Emlre'l-Mü'minin Ali (r.a.) den rivayet etmiştir .Hz, Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Hırsızın, iki defa kendi aleyhine şehadette bulunmadıkça eU kesilmez." [482]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, sirkat suçu iki şeyden biriyle sübut bulur: İki erkek şahidin şehadetiyle veyahut şahsın bir defa ikrarıyla... [483]
b) Şâfiî, Mâlikî ve rey tarafdarları şahsın bir defa ikrarıyla sirkat suçunun sübut bulacağına ve yeterli olacağına kaildirler, İmam Ah-med, İmanı Ebû Yusuf Şia'dan Zeydî mezhebine bağlı olanlar ise ikrarın en az iki defa olmasına kaildirler.
Bunlara göre Resûlüllah (s.a.v.) devrinde cereyan eden bütün hırsızlık olaylarında şahsa iki defa ikrar ettirilmiş ve öylece el kesme cezası uygulanmıştır. [484]
Aynı zamanda İmam Ebû Hanîfe, İmam Şâfî ve İmam Ahmed b. Hanbel ikrarla birlikte malı çalman kişinin davacı olması şarttır. Aksi halde hırsızın eli kesilmez.
İmam Ebû Yusuf ile diğer Hanefî fakihleri ise mal sahibinin davacı olması şart değildir demişlerdir. Ama hırsız suçunu ikrar ettikten sonra ikrarından rücu' ederse had sakit olur. [485]

Tahliller:

1006 no'lu Ebû Umeyye hadîsinin ricalinin sikat olduğunu Hafiz İbn Hacer belirtmiş bulunuyor. [486] O bakımdan istidlale sâlih görülmüştür Bunu destekleyen birkaç hadîs daha bulunuyor ki, onlardan biri de Ebû Derdâ'dan (r.a.) yapılan şu rivayettir: "Hırsızlık yapan bir cariye Resûlüllah'a (s.a.v.) getirildi. Peygamber (s.a.y.) ona: "Hırsızlık yaptın mı?" diye sordu ve hemen ilâve etti: "Hayır yapmadım de" şeklinde telkinde bulundu. Câriye de: "Hayır yapmadım" deyince Efendimiz onu serbest bıraktı.
Ata'ın Abdurrezzak'dan yaptığı rivayete göre, gerek Resûlüllah (s.a.v.) zamanında, gerekse Ebû Bekir ile Ömer (r.a.) zamanında hırsızlıkla suçlanan kişiler huzura getirilince, onlardan önce "hırsızlık yaptın mı?" diye sorulur ve arkasından "hayır hırsızlık yapmadım" demesi telkin edilirdi. [487]
Böylece bu rivayetlerin zahirine bakıp istidlal edenlere göre, hırsızlık suçu bir defa ikrarla sübut bulmaz, iki veya üç defa ikrar edilmesi gerekir; El kesilmesi için en az iki defa ikrara lüzum vardır. Nitekim Itre, İbn Ebî Leylâ, Ibn Şübrüme, Ahmed b. Hanbel ve îshak da aynı görüştedirler. [488]
İmam Mâlik, îmam Şâfii, imam Ebû Hanîfe ve bir rivayete göre İmam Ebû Yusuf bir defa ikrarın yeterli olduğuna kaildirler. Zira onlara göre Ebû Umeyye hadîsi birden fazla ikrarın şart olduğuna delâlet etmemektedir.
Suç sübut bulup ceza yerine getirildikten sonra şahsın tevbe ve isbtiğfarda bulunması için kendisine telkinde bulunmak müstehabdır. Bu da hem bir daha o gibi günahlara

dönmemesi, hem de âhirete temiz olarak göçedebilmesi içindir. Cenâb-ı Hak ise her zaman merhamet eden, bağışlayandır. [489]

Çıkarılan Hükümler

1- Hırsızlık suçu iki şeyden biriyle sübut bulur: iki erkek şahidin şehadeti veyahut şahsın ikrarı...
2- Davacı şikâyet etmediği sürece hırsız suçunu itiraf etse bile eli kesilmez. Müctehidlerin çoğu bu görüştedir.
3- Hırsız zanlısı hâlamın huzuruna çıkarıldığında, hâkimin "Sen hırsızlık yaptın mı?" diye sorması ve arkasından "Hırsızlık yaptığını sanmıyorum" diye ilâve etmesi müstehabdır.
4- Hırsızlık suçu iki şahidin şehadetiyle sübut bulursa, artık hâkimin "Ben senin hırsızlık yaptığını sanmıyorum" demesi uygun olmaz.
5- Aleyhine şâhid olmayıp suçunu kendisi ikrar eden kimsenin bunu en az iki defa tekrarlaması gerekir. Aksi halde eli kesilmez. Bu, fukahadan bir kısmının görüşüdür.
6- Üç mezhebe göre ise, bir defa ikrar yeterlidir.
7- El kesildikten sonra suçlu hâkimin huzuruna getirilir ve hâkim ona "Allaha tevbe et, bağışlanmanı dile" diye telkinde bulunur. Bu müstehabdır.
8- Şahsın da bu telkine uyarak tevbe ve istiğfar etmesi müstehabdır.
9- Hırsızlıktan dolayı kişinin elinin kesilmesi toplum arasında son derece tesir uyandıran, caydırıcı olan bir ibret levhasıdır.
10- Kişi ölünceye kadar bu damgayı taşır gibi olur. Elinin kesik bulunması hep bu intibaı yansıtır.
11- O bakımdan İslâm hukukunun cari ve geçerli olduğu ülkelerde eli kesik insanlara pek az rastlanmıştır.
12- Uygulanan ceza iki hikmete mebni bulunuyor: Toplum yapısında kötüleri ıslâh etmek ve caydırıcı bir.hava oluşturmak.. [490]

Hırsızın Elinin Kesilmesine Karar Verildikten Sonra Çaldığı Şey Kendisine Bağışlanırsa...

İslâm hukukunda haddi gerektiren suçlar sultan veya hakime intikal ettirilmeden davacı davasından vazgeçer de suçluyu affederse, artık had gerekmez. Ama davacı şikâyette bulunup hakime veya sultana başvurup suç sübut bulunca artık davacının affetmesinin veya hırsızın çaldığı malın kendisine hibe edilmesinin bir yararı olmaz, yani cezanın uygulanmasını durduramaz, gereken haddi iskat edemez.
O bakımdan bu gibi suç ve ceza teşkil eden olayları halk kendi arasında gönül rızasıyla çözer, malı çalman veya haksızlığa uğrayan kimse hırsızı, mütecavizi affederse had sakit olur. Bunun gibi çaldığı mal hırsıza hibe edilirse, yine had düşer. Yeter ki olay dava konusu olarak hâkime intikal ettirilmemiş olsun. [491]

İlgili Hadisler

Abdullah b. Ömer (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hadleri kendi aranızda affederek (çözüme bağlayın). Haddi gerektiren bir dava bana intikal edince artık o vacip olur (affetmenin bir yararı olmaz)" [492]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Övgüdeğer güzel haslet sahiplerinin sürçmelerini (bağışlayıp) bırakın. Ancak hadler müstesna..." [493]
Rebî'a b. Ebî Abdirrahmân'dan yapılan rivayete göre, Zübeyir b. Avvam (r.a.) hırsızı yakalayıp sultana götürmek isteyen bir adamla karşılaştı. Onu salıvermesi için şefaatçi oldu. Ama adam: "Hayır, onu sultana ulaştırmadan affetmem" diye cevap verdi. Bunun üzerine Zübeyir b. Avvam (r.a.) şöyle dedi: "Sen onu sultana görütüp suçunu oraya bildirince artık Allah o durumda şefaat edene de şefaati kabul edene de lanet etmiştir." [494]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, hırsızlık yapan Mah-zumlu kaçlmın durumunu Kureyşli'ler oldukça önemli görüyorlardı. "Kim bu hususta Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizle konuşur ve Resûlüllah'in (s.a.v.) sevdiği Üsame'den başka kim bunu söylemeye cesaret edebilir" şeklinde (bir görüş ortaya koydular). Üsame (r.a,) belirtilen husus hakkında Peygamber (s.a.v.) ile konuştu. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) ona: "Sen Allah'ın koyduğu hadlerden bir had hususunda mı şefaatçi oluyorsun?" buyurdu ve sonra hitabede bulunarak şöyle dedi: "Ey nâs! Sizden öncekiler ancak onlardan şerefli soylu bir kimse hırsızlık edince onu bırakmalarından ve zayıf bir kimse hırsızlık edince onun aleyhine gereken cezayı uygulamalarından dolayı sapıtıp yok olmuşlardır. Allah'a yemin ederim ki, şayet Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık etmiş olsa mutlaka Muhammed onun da elini keserdi." [495]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, hırsız hâkim huzuruna çıkarılıp makkında el kesme cezası hükmedilir ve henüz eli kesilmeden çaldığı msjlın kıymeti piyasada nisap miktarının altına düşerse artık eli kesilmez.jîmam Mutammed'e göre teli yine de kesilir. Çünkü hâkim el kesilmesine karar rerdiği zaman adamın çaldığı malın değeri nisap miktarını buluyordu.
Bunun gibi hüküm kesinleşir ve henüz uygulamaya geçilmeden nrsız çaldığı mala sahip olur (satın alır veya kendisine bağışlanır) sa ırtık eli kesilmez. îmam Şafiî ye ve bir rivayette îmam Ebû Yusuf a jöre eli yine de kesilir. Çünkü el kesme cezası sebkat eden hırsızlıktan itürüydü.
Aynı zamanda karar verildikten sonra hırsız, çaldığı iddia edilen Lalın kendi malı olduğunu iddia ederse -bunu isbat edemezse bile- eli :esilmez. Çünkü şüphe haddi geri çevirir. [496]
Çaldığı malı, henüz hâkimin huzuruna çıkarılmadan sahibine geri rerirse artık eli kesilmez.
b) Şâfiîlere göre, hırsız hâkimin huzuruna çıkarılmadan önce [çaldığı mal kendisine hibe edilirse had sakıt olur. imam Şafiî bu hususta Safvan hadîsiyle istidlal etmeştir. Hırkasını yastık yapıp Mescid'de uyumakta olan Safvan'ın hırkası bir hırsız tarafından çalmıyor. Ama Safvan farkına varıp onu yakaladığı gibi Resûlüllah'ın (s.a.v.) huzuruna çıkarılıyor. Resûlüllah (s.a.v.) suçu sabit görünce hırsızın elinin kesilmesini emrediyor. Bunun üzerine Safvan: "Ya Resûlallah! Ben bu adamın eli kesilsin diye size getirmedim. Çaldığı mal benden ona sada-
fka olsun" diyor. Peygamber (s.a.v.): "Bunu benim yanıma getirmeden önce yapsaydın ya..." buyuruyor. [497]
O bakımdan henüz el kesme kararı uygulanmadan önce hırsız çaldığı mala mâlik olur, meselâ o mal hırsıza hibe edilir veya ona satış sağlanırsa, bu durum el kesme hükmünü düşürmez. Çünkü artık hüküm kesinleşmiş bulunuyor. Ama mahkemeye henüz intikal etmeden önce çaldığı malı satan alır veya o mal kendisine bağışlanırsa, el kesme sakıt olur. [498]
c) Hanbelîlere göre, hâkimin huzuruna çıkarılmadan önce çaldığı mala satın almak veya kendisine hibe edilmek suretiyle mâlik olursa had sakıt olur. Ama hâkimin huzuruna çıkarıldıktan sonra mâlik olursa bu haddi iskat etmez. Yani el kesme cezasını düşürmez. [499]
d) Mâliki mezhebine göre de hüküm böyledir. [500]

Tahliller

1014 no'lu Abdullah b. Ömer hadîsini aynı zamanda Hâkim tahrîc edip sahîhlemiştir. Ebu Davud bir görüş beyan etmemiştir. Bu da hadîsin sahîh olduğuna ayrı bir işarettir. Hadîs Amr.b. Şuayb tarikiyle rivayet edilmiştir. îbn Hacer bu tarikin sahîh olduğuna dikkat çekmiştir.
O bakımdan ilim adamlarının çoğu bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
1015 no'lu Aişe hadîsini aynı zamanda İbn Adiy ve el-Akiylî tahrîc etmişlerdir. Hadîsin birkaç tariki bulunuyor ki hiçbiri sıhhat bakımından sübut bulmamıştır.
Bu bapta îmam Şâfii ve ibn Hibban ile ibn Adiy, aynı zamanda Beyhakî Hz. Aişe (r.a.) den şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Övgüdeğer güzel haslet sahiplerinin zelleleri (kayma ve hataları) nı (bağışlayıp) bırakın..."
Gerek bunun gerekse diğer rivayetin zayıf olduğunu belirtenler vardır. Ebû Zür'â bunun kesin zayıf olduğunu söylemiştir.
Bu bapta ayrıca Ebû Şeyh "Kitabu'l-Hudûd"da zayıf isnadla bir hadîs rivayet etmiş bulunuyor, ibn Mes'ud (r.a.) den ise: "Cömert âlicenap kişinin günahından vazgeçip (onu cezalandırmayın). Çünkü Cenâb-ı Hak onun kaymaları sırasında onun elinden tutar" mealindeki hadîsi Taberânî el-Evsat'ta rivayet etmiş ve isnadı zayıftır. [501]
1016 no'lu Rebîa hadîsini İmam Mâlik, Muvatta'da rivayet etmiştir. Hadîs, hırsızı hâkimin huzuruna çıkarılmadan çaldığı mala malik olursa, el kesme sakıt olur hükmüne açık bir biçimde delâlet etmekte ve suçluyu sultan veya hâkime götürmeden affetmenin bir fazilet olduğuna işaret etmektedir.
1017 dipnotlu Hz. Aişe hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salih-tir. Aynı zamanda bu bapta birçok sahîh hadîs rivayet edilmiştir. O bakımdan hakkında yetkili makamca ceza hükmü verilen kimse için şefaatçi olmak haramdır ve yasaktır. [502]

Çıkarılan Hükümler

1- Suç üstü yakalanan veya suçunu itiraf eden veyahut beyyine ile suçu sübut bulan hırsızı hâkimin huzuruna çıkarmadan affetmek bir fazilettir.
2- Hâkimin huzuruna çıkarılmadan önce affedildiği taktirde had cezası sakıt olur.
3- Hırsız hâkimin huzuruna çıkarıldıktan sonra henüz ceza uygulanmadan önce çaldığı malın piyasa değeri düşerde nisap miktarı ortadan kalkarsa el kesme hükmü sakıt olm-î Bu, İmam Hanîfe'ye göredir.

4- Bunun gibi, hırsız mahkemeye çıkarıldıktan sonra çaldığı malı satın alır veya o mal kendisine hibe edilirse, yine el kesme cezası sakıt olur. Bu da İmam Ebû Hanîfe'nin içtihadıdır.
5- Diğer müctehidlere göre, hâkimin huzuruna çıkarılmadan önce Hırsız çaldığı mala sahip olur, yani onu satın alır veya kendisine hibe edilirse artık hüküm sakıt olur.
6- Hâkimin huzuruna çıkarıldıktan sonra çaldığı mala sahip olması hükmün düşmesini gerektirmez.
7- Hâkimin huzuruna çıkarıldıktan sonra hırsız çaldığı malın kendisine ait olduğunu iddia ederse -isterse bu iddiasını o anda isbat edememiş olsun- hakkında had cezası uygulanmaz. Çünkü ortada bir şüphe vardır. Bu da İmam Ebû Hanîfe'nin içtihadıdır.
8- Çaldığı malı, henüz hâkimin huzuruna çıkarılmadan asıl sahibine iade ederse, artık eli kesilmez.
9- Ancak bütün bu durumlarda hâkim isterse hırsıza ta'zîr cezası verebilir.
10- Hırsız hakime intikal ettirilmeden Önce araya bir aracı sokarsa bunda bir sakınca yoktur. Mal sahibinin onu affetmesi için biri şefaatçi olabilir. Ama hâkime intikal ettikten sonra artık hiç kimse onun affedilmesi için aracı olmaz ve şefaatte bulunmaz. Zira bu durumda gayr-i âdil bir tutum ortaya çıkar ve güveni sarsar. O bakımdan sözü edilen safhada birinin şefaatçi olması lanetle karşılanmıştır. [503]

Had Cezaları Hazarda da, Seferde de Yerine Getirilir

Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda hazar ve sefer ayrımı yapılmaksızın genel ve kapsamlı bir anlatıma yer verilerek şöyle buyurulmaktadır: "Hırsızlık eden erkeğin ve hırsızlık eden kadının (bu yoldan) elde ettiklerine (ve insan haklarına el uzatmalarına) karşılık Allah tarafından ibret verici bir ceza olmak üzere ellerini kesin. Allah çok üstündür, çok güçlüdür, yegâne hikmet sahibidir." [504]
Ayetin zahirinden suçun her yerde suç olduğu ve o yüzden yer ayrımı yapılmaksızın cezanın uygulanmasının kaçınılmazlığı anlaşılıyor. Zira böylesine genellik arzeden bir hüküm olmasaydı, yolculukta, savaşlara çıkıldığında kötü niyetli kişilere fırsat verilir ve o yüzden birçok kötülüklerin işlenmesi kaçınılmaz olurdu. İslâm cihanşümul bir dindir ve hükümleri son derece âdildir, O bakımdan her yerde fitne ve fesadı önlemeye, denge ve düzeni sağlamaya, hakları korumaya yönelik kapsamlı hükümler vaz'etmiştir.
Gerçi bu hususta birbiriyle taarruz eden iki rivayet bulunuyor. Birinci rivayetin zayıf olduğu kesinlik kazanmış, ikinci rivayetin sahîh olduğu ilim adamlarınca kabul edilmiştir. Hem ikinci hadîs âyetin umum ifadesiyle uyumlu bulunmaktadır. [505]

İlgili Hadisler

Büsr b. Ertat'dan yapılan rivayete göre, adı geçen, savaşta hırsızlık yapan bir adama rastladı ve ona sadece yüz değnek vurdurdu, elini kesmedi. Sonra da şöyle dedi: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bizi savaşta el kesmekten men etti." [506]
Ubâde b. Sâmit (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) fendimiz şöyle buyurdu: "Allah yolunda insanlarla yakın ve uzak erlerde cihad edin: Allah yolunda (cihad ederken) kınayanın mamasına aldırış etmeyin ve Allah'ın (koymuş olduğu) hadleri lazarda ve seferde uygulayıp yerine getirin." [507]

Müctehidlerin Görüş ve İstinbatları

a) Hanefîlere göre, sirkat (hırsızlık) dâr-i adi (îslâm adaletinin ıâkim ve câri olduğu yer ve ülkede) yapıldığı taktirde hırsızın eli kesi-ir. Ama dâr-i harpte ise hırsızın eli kesilmez. Aynı zamanda dâr-i bağiy le öyle... Çünkü bu durumda imam (sultan)m nüfuz ve hükmü dârü'l-ıarpte yoktur ve geçerli değildir. O bakımdan gerek dâru'l-harpte, gerekse dâr'i bağiyde meydana gelen hırsızlık el kesmeyi mucip olmamak-;adır.
Bunu şöyle açıklamak daha uygun olur: İslâm ehlinden olan tüccar ve esirler dârü'l-harpte bulundukları süre içinde biri diğerinin malını çaldıktan sonra oradan çıkıp dâr-i islâm'a girerlerse, yakalanan hırsızın elini imam (sultan veya hâkim) kesmez. Çünkü imamın nüfuz ve hâkimiyeti dâr-i harpte mevcut değildir. O bakımdan dâr-i harpte meydana gelen hırsızlık el kesmeyi gerektirmemektedir. [508]
Böylece Ebû Hanîfe gerek kısas, gerekse diğer hadlerin uygulanması konusunda bunların dârü'l-harpte cereyan ettiği taktirde uygulama alanı olmadığım belirtmiştir. Ancak İmam Ebû Hanîfe burada iki durumun bulunduğunu belirtmiştir:
a) Öldürülen kimse dârül-harp ehlinden olur da sonra İslâmiyete girer ve dârü'l islâm'a hicret etmezse, o taktirde katile kısas cezası verilmez.
b) Öldürülen kişi dârü'l-islâm'dan olur, ama dârü'l-harbe verilen bir izinle girmiş bulunursa, tacirler ve zor durumda kalan esirler gibi, katil olan tacir hakkında kısas uygulanır, ama esîr olan katil hakkında uygulanmez.
Diğer had cezaları da böyle...
b) İmam Mâlik, İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre,
öldürülen kişi ister dârü'l-islâm'dan, ister dârü'l -harpten olsun, isterse dârü'l-harpten hicret etmiş bulunsun, isterse hicret etmemiş olsun hakkında kısas uygulanır. [509]

Tahliller

1025 no'lu Büsr hadîsi hakkında Ebû Dâvud bir görüş beyan etmiştir. Tirmizî ise hadîsin garip olduğunu, yani râvinin bunu rivâyette teferrüd ettiğini belirtmiştir. Ebû Davud'un tahricinde Büsr'a kadar uzanan rivayet zincirindeki ricalin hepsi sikadır. Tirmizî'nin isnadında ise îbn Lenf bulunuyor ki bu zat zayıftır. Nesâî'nin isnadında Bakiyye b. Velîd bulunuyor. Bu zat hakkında çok şeyler söylenmişse de ilim adamlarının çoğuna göre sikadır. îbn Maîn onun bin sahîh hadîs bildiğini kaydetmiştir. Ancak bazan tedlîs yaptığı söz konusudur. [510] Büsr'ün sahabi olup olmadığı ihtilaflıdır. Kimine göre Peygamber (s.a.v.) Efendimizin vefatından sonra doğmuştur. O bakımdan hadîsiyle pek istidlal edilmemiştir. [511]
1026 no'lu Ubâde hadîsini Taberânî el-Evsat ve el-Kebîr'de tahrîc etmiştir. Mecmeu'z-Zevâid'de "Gerek Ahmed'in gerekse diğerlerinin is-nadları güvenilirdir" denilmektedir. Hem hadîsin sıhhatma Kitap ve Sünnet'teki genel anlatım tarzı şehadet etmektedir. Aynı zamanda hadîste hazar ve sefer denilirken özel bir seferden veya hazardan söz edilmemiştir. O bakımdan taşıdığı hüküm oldukça kapsamlıdır. [512]

Çıkarılan Hükümler

1- Had cezalarının uygulanabilmesi için suç ve cinayetin dâr-i İslâm'da işlenmesi şarttır.
2- Dârü'l-harpte bir müslümanm işlediği cinayetten dolayı dârü'l-islâm'a döndüğünde had veya kısas uygulanmaz. Zira İmam (sultan)m hükmünün geçmediği bir ülkede suç işlenmiştir.
3- Dârü'l-bağiy de böyledir. Bundan maksat, devlete baş kaldırıp istiklâlini ilân eden ve sultanın emirlerini dinlemeyen bölge demektir. Oradada işlenen bir cinayetten dolayı cani dârü'l-islâma döndüğünde had uygulanmaz.
Bu üç maddede yer alan hükümler İmam Ebû Hanîfe'nin görüş ve içtihadıdır.
4- Diğer üç mezhebe göre, tüccar, esîr ve sayyahın dârü'l-harpte kendi din kardeşini veya vatandaşını öldürmesi veya onun malını çalması da bir suçtur ve dârü'l-islâma döndüğünde hakkında had ve kısas uygulanır.
5- Dârü'l-harpten olup İslâm'a giren ve fakat İslâm ülkesine hicret etmeyen bir müslümanm bulunduğu yerde müslüman bir tüccarı veya yolcuyu veya esiri öldürür veya malını çalarsa, hakkında had uygulanmaz. .Çünkü İslâm ülkesine hicret etmemiş bulunuyor. Bu da İmam Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
6- Had ve kısas cezalarının uygulanabilmesi için îslâm hükümdarının hükmü ve nüfuzu altında olan bir yerde suçun işlenmesi söz konusudur.
içki içen hakkında uygulanacak had cezası İslâm hukukunda buna "haddü'ş-şirb" denildiği gibi, "haddü şâribi'l-hamri" de denmiştir. Birincisi, içki içmenin haddi (cezası), ikincisi içki içene uygulanacak had diye tercüme edilebilir.
içki, gerek aklî dengeyi bozması, gerek sağlığı tehdit etmesi, gerek aile bütçesini sarsması, gerekse aile bünyesinde ve çevrede nahoş hava vücuda getirmesi bakımından ve sonra da yetişmekte olan yeni kuşaklara kötü bir ahlâkî miras bıraktığından "kötülüklerin anası" olarak vasıflandırılmış ve bunun için birtakım ağır maddî ve manevî müeyyideler konmuştur.
İçki Kitap, Sünnet ve İcma' ile haram kılınmıştır. İnkârı küfür, isti'malı büyük günahtır.
İslâm her hâl-ü kârda beş şeyin titizlikle korunmasını emreder ve bütün esas prensipleriyle o beş şeyin korunmasına yönelir: Dini korumak- aklı korumak, ahlâkı korumak, nesli korumak, canı ve malı korumak. ..
İçki hemen hemen bunların hepsini zedelemektedir. O bakımdan içkinin tahrîmiyle ilgili hadîsler yirminin üstünde bulunuyor. [513]

İlgili Hadisler

'Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, şarap içen bir adam Peygamber j (s.a.v.) Efendimize getirildi. Bunun üzerine ona iki ceride (hurma dalı) ile kırk defa vuruldu."

Râv'i devamla diyorjii: • "Aynı şekilde Ebû Bekir (r.a.) da uygulamada bulundu. Hz. Ömer (r.a.) zamanında ise, Ömer insanlarla istişarede bulundu. Hz. Abdurrahman şöyle dedi: "Hadlerin en hafifi seksen değnektir..." O bakımdan Ömer (r.a.) içki içenlere seksen değnek vurulmasını emretti." [514]
"Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şarap hakkında (içene) hurma çubuğu ve ayakkabı ile vurdurdu. Ebû Bekir (r.a.) da içki içene kırk değnek vurdu." [515]
Ukbe b. Haris (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Nu'man veya İbn Nu'man içki içmiş bir halde bulunup getirildi. Resûlüllüh (s.a.v.) Efendimiz evde bulunanlara ona had uygulamaları için emretti. Ona değnekle vuranlar arasında ben de bulunuyordum. Biz ona ayakkabı ve hurma çubuğuyla vurduk." [516]
Sâib b. Yezîd (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir:
"Bizlere gerek Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında, gerek Ebû Bekir Sıddîk'ın emirliğinde, gerekse Hz. Ömer'in emirliğinin başlangıcında içki içen getirilirdi de ona ellerimizle, ay-akkablarımızla ve kaftanlarımızla vururduk. İşte böylece Hz. Ömer'in emirliğinin ilk yıllarında Ömer içki içenlere kırk değnek vururdu. Tâki o dönemde gururlanıp (içki içenler), fi.sk-u fücurda bulunanlar ortaya çıkınca bu defa Ömer (r.a.) onlara seksen değnek vurmaya başladı." [517]
Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, içki içen bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimize getirildi. Peygamber (s.a.v.); "Ona (değnek ile) vurunuz!" diye emretti." Ebû Hüreyre devamla diyor ki: "Bizlerden bir kısmı ona eliyle, bir kısmı ayakkabısıyla, bir kısmı elbisesiyle vurdu. Vurma işi sona erince orada bulunanlardan bazısı o adama: "Allah seni rezîl ve rüsvay etti veya etsin" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Öyle demeyin, ona karşı şeytana yardımcı olmayın..." [518]
Hudayn b. el-Münzir'den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Osman b. Affan'ın yanında hazır bulunuyordum. Derken Velîd (b. Ukbe) getirildi ki (bu adam Küfe'de vali olarak görev yapıyordu), sabah namazını iki rek'ât olarak kıldıktan sonra cemaatine "Size daha fazla kıldırayım mı?" diye sormuştu. Bunun üzerine onun aleyhine iki kişi şehadet etti. Onlardan biri Hum-ran idi ki o Velîd'in şarap içtiğini, diğeri ise içtiği şarabı kustuğunu gördüğünü bildirdi. Bunun üzerine Hz. Osman (r.a.): "O şarap içmedikçe kusmaz" dedi ve Hz. Ali'ye: 'Ya Ali! Kalk da bu adama had cezası olarak değnek vur" dedi. Hz. Ali de: fYa Hasan, kalk sen buna değnek vur" diye emretti. Hz. Hasan ise (vurmaktan kaçınıp) şöyle dedi: "Velli hârreha men tevellâ kar-reha (hilâfetin serinliğine erişen, onun hararet ve şiddetini de üzerine alsın).
Sonra da: "Ya Abdullah b. Cafer, kalk da sen ona değnek vur" diye emretti. Abdullah da kalkıp ona değnek vurmaya başladı, Hz. Ali de vurulan değnekleri sayıyordu. Kırkı bulunca Hz. Ali (r.a.) ona: "Elini tut, vurma" dedi. Sonra şöyle bilgi verdi: "Rasulullah (s.a.v.) Efendimiz kırk değnek vurdu. Ebu Bekir de kırk değnek vurdu. Ömer ise seksen değnek vurdu. Bunların hepsi de sünnettir. Ama kırk değnek vurmak en sevimli olanıdır." [519]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Îstidlal ve Îhticacları

a) Hanelilere göre hadd-i şîrb, yani içki içmenin haddi iki kısma ayrılır: Bunlardan biri, sarhoş etmese bile şaraptan isterse bir damla içmiş olsun had cezası gerekir. Diğeri ise şarab dışında kalan alkollü maddelerdir ki, bunlardan sarhoş olacak kadar içene had cezası gerekir. Sarhoş olmayacak kadar içene had vurulmaz.
Böylece müslüman olup mükellef sayılan kimse sarhoş olmayacak tadar şarap veyahut sarhoş olacak kadar diğer içkilerden içtiği taktirde had cezası gerekir. Mükellef olmayan çocuk, deli ve bir de müslüman olmayan gayr-i müslim vatandaş içtikleri taktirde had cezası uygulanmaz. Yetkili organ istediği taktirde bunlara ta'zîr cezası uygulayabilir.
İçki içmenin sübutu ya iki erkek şahidin şehadetiyle, ya kişinin ikrarıyla veyahut içki içtiğine dair ağzının kokması, içtiği içkiyi kusması ile gerçekleşir.
Yakalandığı zaman sarhoş olup ağzından içki koktuğu halde hakimin huzuruna çıkarılıncaya kadar sarhoşluğu geçer veya ağzında içki kokusu kalması, yine de getiren kişiler "biz onu yakaladığımız zaman sarhoş idi, ağzında içki kokuyordu" diye şahitlik ederlerse, had uygulanır.
Kişinin İmam Ebû Hanîfe'ye göre bir defa ikrarı yeterlidir. îmam Ebû Yusuf ile îmam Züfer'e göre iki defa ikrarda bulunması gerekir. Zira nasıl zina isnadında dört erkek şahit şartsa şahit bulunmadığı taktirde kişinin dört defa ikrarı söz konusu ise, burada da iki şahit yoksa, kişinin iki defa ikrarı söz konusudur.
Kişiye sarhoş iken değnek vurulmaz. Sarhoşluk hali geçtikten sonra değnek vurma cezası uygulanır.
îçki içen hür kimse ise seksen, köle ise kırk değnek vurulur. Şüphesiz bu kırk değnek, baş, yüz, utanç yerleri hariç diğer yerlerine dağıtılarak vurulur.
Sadece ağzından içki kokması veya kusması yeterli delil sayılmaz. Çünkü zorla içirildiği şüphesi vardır. Şüphe olunca da had cezası uygulanmaz. Ama bu emarelerle birlikte iki erkek şahitlik eder veya şahsın kendisi ikrar ederse, o taktirde suç sübut bulur ve had cezası uygulanır.
Önce içki içtiğini ikrar eder ve sonra bundan rücu' ederse hakkında had cezası uygulanmaz.
Haddi gerektiren sarhoşluğa gelince: İmam Ebû Hanîfe'ye göre, erkeği kadından, yeri gökten ayırd edemiyecek sınıra gelmiş olmalıdır. İmameyne göre, hezeyanda bulunup kelime ve cümleleri birbirine karıştıracak sınıra gelirse had cezası uygulanır. [520]
b) Şâfîîlere göre, çoğu sarhoş eden her içkinin azı da haramdır. İçene had cezası uygulanır. Ancak çocuk, deli, zimmî (gayr-i müsîim vatandaş), harbî (d ârü'l-harpten olan), boğazına kahren ve tehdîd edilip içirilen bu genellemenin dışında kalır. Hakkında had cezası uygulanmaz.
Aynı zamanda alkollü içki olduğunu bilmeden içen aleyhine de had cezası gerekmez. Bunun gibi daha yeni İslâm'a girip İslâm ahkâmını henüz öğrenmeyen kimse de öyle... İçki una karıştırılıp hamur yapılırsa veya başka bir maddeyle karıştırılıp macun haline sokulursa bundan dolayı had cezası gerekmez, ama kişi günahkâr olur.
Hür kişiye içki içmekten dolayı kırk değnek, köleye yirmi değnek vurulur.
İçki içme suçu ancak şu iki husustan biriyle sübut bulur: İki erkek şahidin şehadeti ve bir de şahsın ikrarı... Sadece ağzından içki kokması veya içki sebebiyle kusması suçu.isbatlamaz.
İçki içip sarhoş olan kişinin sarhoşluğu geçmedikçe had vurulmaz. [521]
c) Hanbelîlere göre, az olsun çok olsun sarhoş edici içkiden içen kimseye seksen değnek vurulur. Böylece Hanbelîlerle Şâfîîler değnek sayısında farklı görüş ve ictihadda bulunmuşlardır.
Kendi arzu ve isteğiyle, çoğunun sarhoş ettiğini bildiği halde içki içen kimsenin sarhoş olup olmadığına bakılmaz ve hakkında had cezası uygulanır. Nitekim Hz. Ömer, Ali, îbn Mes'ûd, îbn Ömer, Ebû Hüreyre, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ubey b. Kâ'b, Enes ve Aişe (Allah hepsinden razı olsun) bu görüştedirler. Tabiînden Tavus, Atâ', Mücahid, Kasım, Katade ve Ömer b. Abdillaziz'in de içtihadı bu anlamdadır. İmam Mâlik, İmam Sevrî, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve İshak da aynı içtihadı benimsemişlerdir.
Böylece ismi geçen zevat arasında şarapla diğer alkollü içkiler arasında bir ayrım yapılmamış ve hangisi olursa, çoğu sarhoş ettiği taktirde azı da haramdır kaidesi uyarınca hepsi aynı hüküm kapsamına alınmıştır.
Zorlanarak, tehdit edilerek içki içirilen kimseye had gerekmez. Şâfîîlerde olduğu gibi, içki içme suçu ya iki erkek şahidin şehadetiyle veyahut şahsın ikrarıyla sübut bulur. Şahıs sarhoş iken had uygulanmaz, sarhoşluk halinin geçmesi beklenir. [522]
d) Mâlikîlere göre de alkollü içkinin azı da çoğu da haramdır. Bundan az vaya çok içen kimse hakkında had uygulanır. Bu da seksen değnek vurulmasıdır. [523]
Ebû Cafer Tâhavî ise içki' konusuyla ilgili otuz kadar rivayet nakletmiş ve sonra da Hanefilerin görüş ve içtihadını benimsediğini belirterek içki içene seksen değnek vurulması gerektiğine dikkati' çekmiştir. [524]
Hamr ismi üzerinde durulmuş ve bunun sırf üzümden elde edilen içkiye has bir isim olduğuna dair farklı görüş ve yorumlar ortaya konmuştur. Gerçi bu kelime ilk önce üzümden elde edilen içki hakkında has bir isim olarak kullanılmışsa da sonradan sarhoş edici her alkollü içkiye ıtlak olunmuş ve böylece hapsinin ortak ismi durumuna gelmiştir. Nitekim Rağıb kendi Müfredatında bu manayı desteklemiş bulunuyor. Bazısına göre, üzüm ve hurmadan elde edilen içki hakkında kullanılan bir isimdir. İlim ehlinin çoğuna göre, aklı perdeleyen, şuuru altüst eden alkollü her içki >vhamr"dır. Nitekim lügatçilerden Cevheri, Ebû Nasr Kuşeyrî, Dînaverdî ve Şeyh Mecdüddin Firuzâbâdî aynı görüştedirler, Doğru olan da budur.
Buharî ve Müslim başta olmak üzere sahîh kaynaklar Hz. Ömer'in (r.a.) bu konuda minber üzerinde şöyle dediğini tesbit etmişlerdir: "Haberiniz olsun ki hamr haram kılınmıştır. Bu da beş şeyden elde edilir: Üzüm, hurma, bal, buğday ve arpa... Hamr, aklı örten, şuuru perdeleyen her şeydir..."
Hamr konusunda birçok farklı görüş, ictihad ve rivayetler bulunuyor. Onları nakletmekte bir fayda görmüyoruz. Aksine müslümanlarm zihnim karıştırabilir. Müctehid imamların ise görüş ve içtihatlarını nakletmiş bulunuyoruz. Rivayet edilen hadîslerin hemen Hepsi sahihtir. [525]

Diğer Rivayetler

Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Ben bir kimse hakkında had uygulayıp da bu sebeple ölmesinden dolayı içimde bir sıkıntı ve üzüntü duymuş değilim. Ancak böyle bir sıkıntı ve üzüntüyü hamr (sarhoş edici içki) içenden yana hissetmişimdir. Çünkü gerçekten içki içen uygulanan haddan ölecek olursa onun diyetini veririm. Zira Resû-lüllah (s.a.v.) Efendimiz içki içmekten dolayı gereken had (ceza) hakkında (taban ve tavanı belli) bir sünnet bırakmamıştır." [526]
Böylece Hz. Ali'nin (r.a.) bu anlatımından anlıyoruz ki, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz sının, taban ve tavanı belli bir ceza uygulamamıştır. İçki içenin vücut yapısına, mevcut şartlara ve ortama göre bir dayak ce-1 zası uygulamıştır.
Nikekim Ebû Saîd (r.a.) diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında hamr (alkollü içki) den dolayı ayakkabı ile kırk defa vurulurdu. Ömer (r.a.) zamanı olunca bu ayakkabı yerine kamçı ile vurmayı uygun gördü."[527]
Abeydullah b. Adiy b. el-Hıyar'dan yapılan rivayette, adı geçen, Hz. Osman'a şöyle demiştir: "Velîd hakkında balkın (olumsuz tavrı) hayli çoğaldı." Bunun üzerine Hz, Osman (r.a.): "İnşallah biz onu hakkıyle yakalayıp (gereken cezayı vereceğiz.} diye cevap verdi. Sonra da Hz. Ali'yi çağırıp Velîd'e had vurmasını emretti. O da ona seksen değnek vurdu."

Bu, Buhârî'den muhtasaran alınmıştır. Başka bir rivayette ise kırk değnek vurdu şeklinde bir anlatıma yer verilmiştir. Ebû Cafer Mu-hammed. b. Ali ise, Hz. Ali'nin (r.a.) Velîd'e iki tarafı bulunan bir değnekle vurduğunu rivayet etmiştir. [528]
İçki içmeyle ilgili Hz. Ali (r.a.) den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Doğrusu kişi içki içince sarhoş olur, sarhoş olunca hezeyana başlar. Hezeyana başlayınca iftirada bulunur. Müfteriye de seksen değnek vurmak gerekir." [529]
İbn Şihab'dan yapılar rivayete göre, ondan hamr (alkollü içki) içen köle hakkında uygulanan had cezasından soruldu. O da şu cevabı verdi: "Bana ulaşan haberlere göre, köleye hür kişiye vurulanın yarısı vurulur. Hem Ömer, Osman, Abdullah b. Ömer ve îbn Ömer (Allah hepsinden razı olsun) kölelerine içki içmelerinden dolayı hür kişilere vurulan haddin yarısını vurdurmuşlardır." [530]

Tahliller

1042 dipnotlu. Hz. Ali hadîsi sahîh olup istidlale sâlih görülmüştür. Böylece içki içene dayak atmaktan maksat, onu biraz hırpalayıp mahcup etmektir. O bakımdan yara bere açmayacak şekilde vurmak ve bunun için esnek fazla kalın olmayan bir değnek veya kamçı seçmek uygun olur. Öldürücü darbeler vurup adamı öldürmeğe hiçbir ilim adamı cevaz vermemiştir ve böyle bir uygulama da söz konusu olamaz. Hz. Ail'nin (r.a.) "sopayla vurulan kişi bu yüzden ölecek olursa, onun diyetini öderim," buyurması son derece anlamlı ve dikkat çekicidir,
Tirmizî'nin tahrîc edip hasenlediği Ebû Saîd hadîsi Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin bu hususta çok dikkatli davrandığını, kişiye bir zarar vermek için ayakkabıyla kırk defa vurduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi ayakkabıyla normal bir ölçüde vurmak kişinin canım pek acıtmaz.
Ubeydullah hadîsi ise Hz, Ali'nin bazan seksen, bazan da kırk değnek veya kamçı vurduğunu göstermektedir. Bu da farklı tesbitlerd-en kaynaklanmakta ve sayı farkının bundan neş'et ettiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bunun için kesin bir tavan belirlenmediği de rivayetin akışından istidlal edilebilmektedir.
Dârekutnî'nin Hz. Ali'den rivayet ettiği haber, İslâm hukukunun ana kaidelerine uymamaktadır. Zira genel anlamda her iftiradan dolayı şahsa seksen değnek vurulmaz. Ancak namuslu bir kimseye zina isnad eder de dört şahit getirmezse, bu iftirasından dolayı onun hakkında "hadd-i kazf uygulanır, yani seksen değnek vurulur. O bakımdan müctehidler bu rivayetle istidlal etmemişlerdir.
Gerçi aynı rivayeti İmam Mâlik Muvatta'da nakletmiş bulunuyor. [531] Bu bakımdan hadîsin ayrı bir yoruma ihtiyacı söz konusudur. O da, içki içmek insanı bir takım saçmalamalara itmekte, aklî dengesini kısmen bozup hezayanda bulunmaya itmekte ve ağzına gelem sarfedip başkasına iftira bile atacak kadar kişi dengesini kaybetmekteİir. O bakımdan içki içene seksen değnek veya kamçı vurulması gereklidir. Yoksa iftira ettiğinden dolayı değil. Bence en güzel yorum da bu-İur. Aksi halde hukukun ana kaidelerine ters düşmekte ve şaşırtıcı [reni hükümlerin istinbatına sebep olmaktadır. Zaten İmam Mâlik'in rivayeti tesbit etmesinde farklı bir durum var. O da önce seksen değnek vurulmasının gerektiği belirtilmekte, sonra da içkinin ne gibi saçma-Lıklarr yol açtığı konu edilmektedir. O bakımdan da yukarıdaki yorumumuz bu rivayet şeklimle tam uyum halindedir diyebiliriz. [532]

Çıkarılan Hükümler

1- Şaraptan sarhoş etmeyecek kadar az bir miktar içen kimse hakkında had cezası uygulanır. Zira "hamr" kelimesiyle ifâde edilen şahabın tahrimi, kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- Diğer alkollü maddelerden ise sarhoş edip saçmalamaya yol açacak nisbette içen hakkında had uygulanır. Diğerleri hakkında ta'zîr cezasına başvurulabilir.
Bu iki madde de îmam Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
3- Hamr, şarabın has ismi olmakla beraber, sonradan sarhoş eden her alkollü maddenin de ismi olmuştur.
4- Diğer üç mezhebe göre, sarhoş eden her içkiyi içmekten dolayı, sarhoş etsin etmesin had cezası gerekir.
5- İçki içmenin sübutu ya iki erkek şahitle veyahut kişinin kendi ikrarıyla gerçekleşir.
6- Kişi ikrar ettikten sonra bunda rücu' ederse had cezası sakıt olur.
7- İçki olduğunu bilmeden alkollü maddelerden birinden içerse, had gerekmez. ,
8- Henüz İslâm'a yeni girmiş» İslâm ahkâmını bilmeyen kimsenin de içki içmesi sebebiyle had uygulanmaz. Ancak bunun haram olduğu anlatılır ve ondan sonra tekrar içecek olursa had uygulanır.
9- Zorla, ölüm tehdidiyle içki içirilen kimseye had gerekmez.
10- Haddi gerektiren sarhoşluk, mezheplere göre farklıdır: Ebû Hanîfe'ye göre kadını erkekten, yeri gökten ayırt edemiyecek kadar saçmalayan kimse tam sarhoştur ve had vurulur. Aksi halde ta'zîr cezası uygulanır.
11- Diğer üç mezhep imamlarına göre, içki içen kimse için bir sarhoşluk sınırı belirlenmez. Mücerred içmesinden dolayı ceza gerekli olur. ...
12- Şâfiîlere göre, içki içmekten dolayı hür kişiye kırk, köleye yirmi değnek vurulur.
13- Hanefîlerle Hanbelîlere göre, hür kişiyle seksen, köleye kırk değnek vurulur.
Mâlikîler de aynı görüştedirler.
14- Kişinin sarhoşluk hali geçmedikçe değnek vurulmaz.
15- Kişinin içki kokar ölçüde kusması bir delil sayılmamaktadır.
16- Ağız kokusu da haddi gerektiren bir delil sayılmaz.
17- Ağzından içki kokan kimseye, içki içtiği zorla itiraf ettirilmeye kalkışılmaz.
18- Kusmuğu içki kokan kimse de içki içtiğini ikrara zorlanamaz. Zira bu gibi kokuların çeşitli sebepleri olabilir. O bakımdan şüpheyle had cezası uygulanmaz.
19- İçki için kimse hakkında biri maddî, diğeri m-î nevî olmak üzere iki müeyyide konulmuştur. Maddi müeyyide ancak suçuı sübutuyla uygulanır. Manevî müeyyide ise, içki içen kimse tövbe edi] içkiden vazgeçmeden ölürse, kıyamet gününde günahı nisbetinde ceza landırılır.
20- İçki insanı saçmalıklara ittiği, dengeyi bozduğu, sağlığı tehdi ettiği, ailede huzursuzluk doğurduğu, toplumla münasebetleri zaaf; uğrattığı için haram kılınmıştır.
21- Az içip saçmalayan kimse bu hükmün dışında tutulamaz. Zirı istisna umumi kaideyi bozmaz. Çoğu sarhoş edenin azı da haran kılınmıştır. [533]

Dördüncü Defa İçki İçtiği Tesbit Edilen Kişi Öldürülür Mü?

îslâm kaçınılmaz bir durum olmadıkça, bir cana karşılık veya Yeryüzünde fitne ve fesat çıkarma olayı zuhur etmedikçe, dinden çıkıp İslâm'a karşı tavır alınmadıkça insan kanı dökmez, ı İçki denilen afet ve ibtilâyı önlemek için birtakım ağır müeyyideler konmuştur. İlk yasak yılında Arap Yarımadasında çok yaygın olan ve girmediği ev, inmediği mide kalmayan şarap ve diğer sarhoş eden alkollü içkileri ortadan kaldırmak, içenleri vazgeçirmek için ciddi tedbirler alınmış ve her şeyden önce kalp ve kafalara nakşedilen Allah'a ve âhirete imân derûnî bir müeyyide olarak ön plânda tutulmuş ve sonra da caydırıcı anlamda had cezası konulmuş; ikinci ve üçüncü defa had cezası gördükten sonra ıslah-ı nefs etmeyip yine içen kişilerin öldürülmesi çok ağır bir müeyyide olarak belirlenmişti. Ancak bu müeyyide sadece hafıza dil ve kâğıt üzerinde kalmış, uygulama alanına getirilmemiştir. Çok geçmeden bu hüküm olduğu gibi neshedilmiş ve yalnız had ve ta'zîr cezası kalmıştır. [534]

İlgili Hadisler

Abdullah b. Arar (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim hamr (şarap ve diğer içki) içerse celd edin (değnek veya kamçı gibi bir cisimle vücuduna vurun). Yine dönüp içerse yine celd edin. Yine dönüp içerse yine celd edin. Yine dönüp (dördüncü defa) içerse onu öldürün."
Abdullah b. Amr diyor ki: "Dördüncü defa içki içen bir adamı bana getirin sizin namınıza ben onu öldüreyim."[535]
Tirmizî bu hadîsi tahlil ederken şöyle demiştir:
"İslâm'ın ilk yıllarında durum (Peygamber'in emri) böyle idi. Sonra bu hüküm kaldırıldı. Yani dördüncü defa içki içtiği tesbit edilen kimse hakkında sadece değnek vurma cezası uygulandı, öldürülmedi. Nitekim Muhammed b. îshak'ın Muhammed b. Münkedir'den yaptığı rivayette, içki içen hakkında önceleri Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "İçki içerse celd edin (değnek, kamçı vurun). Yine dönüp içerse öldürünüz!." Bu hadîsi rivayet eden Câbir (r.a.) diyor ki: "Sonra döndüncü defa içki içen bir adamı Resûlüllah'a (s.a.v.) getirdiler, Resûlüllah ona dayak vurdurdu, öldürmedi."
Bu rivayet de gösteriyor ki, içkiyle ilgili "öldürülür..." hükmü kaldırılmış ve ne Peygamber (s.a.v.) Efendimiz zamanında, ne de dört halîfe devrinde bu yüzden hiçbir kimse öldürülme mistir.
Zührî'den, o da Kabîsa b. Zueyb'den rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Kim içki içerse celd edin; dönüp yine içirse yine celd edin, dönüp üçüncü ve dördüncü defa içerse öldürünüz." Sonra içki içen bir adam getirildi Resûlüllah (s.a.v.) ona celd (Had cezası) uyguladı. Sonra yine o adam getirildi. Yine celd uyguladı. Sonra yine getirildi» yine celd uyguladı ve böylece öldürme hükmü kaldırıldı ve zaten o emir bir ruhsat anlamındaydı. "Yani imam (sultan ve hâkim) in arzusuna bırakılmış bir hükümdü ve bu ruhsat da sonradan kaldırıldı sadece celd cezası kaldı. [536]
Ebâ Hureyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v., Efendimiz şöyle buyurdu: "Kişi (içtiği içkiyle) sarhoş olursa celi uygulayın. Sonra yine (içip) sarhoş olursa, yine

celd cezası uy gulayın. Dördüncü defa dönüp (yine içer ve sarhoş olursa) boy nunu vurun (öldürün)." [537]
Zührî diyor ki: "Resûlüllah'a (s.a.v.) dördüncü defa içki içip sa rhoş olan kimse getirildi, Resûlüllah (s.a.v.) onu salıverdi..." [538]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstinbat ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, içki içip sorhoş olan kişi hakkında sedece celd cezası uygulanır..Bu da seksen değnek veya kamçı vurmuk suretiyle yerine getirilir.
b) Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre, içki içtiği sabit olan kimse -sarhoş olsun olmasın- celd cezasına tabi tutulur: Hür kişiye kırk, köleye yirmi değnek veya kamçı veya ayakkabı vurulur. Ölüm cezası uygulanmaz. Diğer inkıraz bulan mezhep imamlarının çoğuna ve îmam Mâlik'e göre de içki içen hakkında ölüm cezası yoktur ve böyle bir ceza uygulanmaz. [539]

Tahliller

1048 no'lu Abdullah b. Amr hadîsini aynı zamanda Ebû Üsame kendi müsnedinde Hasan el-Basrî tarikiyle tahrîc etmiştir. Hasan el-Basrî bunu Abdullah b. Amr'den duymamıştır. O bakımdan hadîs mun-kati'dir. Nitekim İbn Medenî ve bazı hadîs âlimleri de Hasan'm bunu Abdullah'tan duymadığını kesin bir ifadeyle belirtmişlerdir.[540]
Bu bapta Muaviye'nin Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizden rivayet ettiği sahîh bir hadîs bulunuyor ki Abdullah hadîsini daha da kuvvetlendirmektedir. Zira Muaviye'nin nakledeceğimiz hadîsini beşler rivayet etmiştir ve bu bapta en sahîh hadîslerden biridir: "İçki içerlerse celd uygulayın. Sonra yine içerse yine celd cezası uygulayın. Sonra yine dördüncü defa içerse öldürün..."
Az yukarıda da belirttiğimiz gibi Tirmizî bunun İslâm'ın ilk yıllarında olduğunu, sonra bu hükmün kaldırıldığını kaydetmiştir.
Aynı hadîsi Şâfîî, Dâremî, îbn Münzir ve îbn Hibban da tahrîc etmişlerdir. Ancak bu rivayette "dördüncü defadan sonra içerlerse öldürün..." şeklinde bir lafiz kullanılmıştır.
1049 no'lu Zührî hadîsine gelince: Yapılan ciddi araştırmalara göre, Kabîsa b. Zueyb sahabe çocuğudur. Fetih yılında doğmuştur. Bazısına göre, hicretin birinci yılında doğmuş, Resûlüllah (s.a.v.) Efen-dimiz'den hadîs duyduğu zikredilmemiş tir. O bakımdan müctehidler ve hadîs imamları onu Tabiîn'den saymışlardır. Böylece onun sadece sahabeden hadîs istima' ettiği (işittiği) anlaşılıyor.
Münzîrî diyor ki: "Eğer onun hicretin birinci yılında doğduğu sübut bulursa, o takdirde Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'den hadîs duymuş olabilir."
Diğer bir rivayete göre, Kabîsa henüz altı yedi yaşında iken onu Resûlüllah'a getirmişler ve Efendimiz onun için duâ etmiştir. Babasının ise sahabi olduğunda hiç şüphe yoktur. O bakımdan mursel olması söz konusudur. Buna rağmen ricalinin hepsi sikadır.
1050 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi de sahîh olup istidlale sâlihtir. Diğer hadîslerle birleşip konuya ağırlık kazandırmaktadır.
Sonuç olarak hadîslerin ışığında ilim adamlarının görüş ve tesbit-lerini şöyle özetleyebiliriz: Zahirîlerden bir kısmına göre, dördüncü defa içki içen öldürülür. İbn Hazm de buna destek vermiştir. Cumhura göre, öldürülmez. Öldürme hükmü neshedümiş, yani bu hüküm kaldırılmıştır. Sahîh olan da budur. Zira bu hususta icma' vaki olmuştur. [541]

Çıkarılan Hükümler

1- İçki içip iyice sarhoş olana celd cezası uygulanır.
2- Celd cezası, Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebine göre, hür kişi hakkında seksen, köle hakkında kırk değnek veya kamçı vurulmak suretiyle yerine getirilir.
3- Şafiî mezhebine göre, hür kişiye kırk, köleye yirmi değnek vurulur.
4- Aynı zamanda Hanefîler dışında kalan diğer mezheplere göre, sarhoş etsin, etmesin içki içen kimse hakkında had cezası uygulanır.
5- Üçüncü, dördüncü, beşinci... defa içki içen kimse öldürülmez, yine had uygulanır. [542]

Töhmet Altında Tutulan Kimse Hakkında Uygulanacak Ta'zir ve Hapis Cezasının Miktarı

Birini itham etmek, onu töhmet altında tutmak, onu suçlamak, ona suç isnat etmek demektir. Böylece suç zanlısı veya kendisine suç isnat edilen adam mahkemeye çıkarıldığında, suç sübut buluncaya kadar nasıl bir işlem yapılmalıdır? Haddi gerektiren bir ceza değilse, ta'zîr veya hapis cezası ne ölçüde olmalıdır?
Bu konu hakkında müctehidlerin farklı yorum, istidlal ve görüşleri olmuştur.
Ancak hadîslerin zahirinden anlaşılan odur ki, had cezaları dışında bir ceza vermek gerekiyorsa, bu on kamçıyı geçmemelidir. Zira İslâm'da işkence yoktur ve haramdır. Hiç kimseye hukuken gereken cezanın üstünde bir ceza verilmez ve suçlu oluğu için ayrıca işkenceye tabi tutulmaz. Hattâ zina, sirkat, içki gibi suçları işleyen kimse hakim huzuruna çıkarılmadan önce davacıyla anlaşır da aralarında sulh yapılırsa, had cezası sakıt olur. Hakim getirilen hırsıza veya zina suçuyla suçlanan' kimseye o suçu işlemediğini ima eder şekilde yol gösterir. Ancak iki şahidin şehadetiyle sübut bulan suçlarda artık hakimin böyle bir telkinde bulunmasının hiçbir yararı olmaz ve cezanın kaldırılmasını gerektirmez.
Bundan da anlaşılıyor ki, ceza nihaî çaredir. Zira amaç kahretmek, itlaf etmek değil İslahtır. [543]

İlgili Hadisler

Bürdeteb. Nîyar'dan yapılan rivayete göre, o, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu buyurmuştur: "On kamçı vurmanın üstünde bir ceza uygulanmaz. Ancak Allah'ın koymuş olduğu hadlerden bir had (gerektiğinde) belirlenen celd (bedene değnek, kamçı veya benzeri bir cisimle vurma) cezası uygulanır." [544]
Behz b. Hakimden o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz suç isnad edilen bir adamı hapsetti ve sonra serbest bıraktı." [545]
Hadîste "töhmet" kavramına yer verilmiştir. Bu, kişiyi itham etmek, suçlamak, suçlu olduğunu sanmak gibi mânalara delalet eder. [546]

Müctehidlerin İstidlal ve Yorumları

a) Hanefilere göre, ta'zîr cezası, had cezanın altında te'dîb ve terbiye anlamında bir cezadır. Lügatte ise bu kelime mutlak te'dîb (edeplendirme) anlamına gelir.
Miktar ve ölçüde, sonra da delil kuvvetinde hadden daha az olan bir suçtan ta'zîr cezası hafif dövme, azarlama, kınama, kısa bir süre gözaltında tutma şeklinde olabileceği gibi, malî yönden az bir şeyle cezalandırmaya da delâlet eder. Bunlardan biri uygulanırken hiçbir zaman bir had cezası nisbetinde olmamasına dikkat edilir.
Sonra da ta'zîri gereken şahsın sosyal, ailevî, ahlâkî ve ilmî yanlarına göre ayarlanıp ona göre hareket edilir. Bu da hakimin in-siyatınna bırakılır. Nitekim İmam Serahsî ta'zîr cezası her bakımdan hakimin takdirine bırakılır. Zira bu gibi cezalardan maksat halk arasında itişip kakışmayı önlemek, barışı koruyup insan haklarına saygıyı öğretmektir.
Ta'zîr cezası kimler için ve ne sebeple uygulanır?
a) Meselâ bir köle veya ceriyeye veya kâfire "ya zânî" diyen,
b) Salih bir müslümana "ya fâsık!..." diyen,
c) Yine bir müslümana ':ey kâfir!.." veya "ey fâcir!" veya "ey habîs!" diyen,
d) Temiz bir insana "ey hırsız!" veya "ey münafik!" diyen,
e) Namuslu bir adama "ey lutî!" veya "ey deyyus!" veyahut "ey muhannes!" diyen,
f) Temiz bir adama "ey kahpenin oğlu!" veya "ey hâin!" diyen kimse hakkında hakim ta'zîr cezası uygular. Bunun nispeti hakimin takdirine bırakılır.
Ama halk arasında yarı şaka veya ağız alışkanlığı ile "seni sığır", "seni eşek", "seni domuz", "seni nakes", "seni çirkin", "seni hokkabaz", "seni geri zekalı", "seni aptal" gibi sözler kullananlara ta'zîr cezası ge-r ekmez.
Ayrıca kendini kirli-paslı tutan kadını kocasının hırpalaması veya evden izinsiz çıkıp giden kadına kocasının biraz sert davranması da bir ta'zîr sayılır ve caizdir.
Dayak olarak ta'zîrin en hafifi üç kamçı en çoğu otuzdokuz kamçı vurmaktır. Ebû Yusuf a göre en çoğu yetmiş dokuz kamçı vurmaktır.
Aynı zamanda kamçılanmakla birlikte bir süre hapsedilmek de caizdir. [547]
Alâaddin Kasanı ta'zîri tarif ederken şöyle bir anlatım tarzına yer vermiş bulunuyor: "Ta'zîr cezasının vücubunun sebebi, şeriâtte haddi (cezası) takdir edilmeyen bin cinayeti, kötülüğü irtikâp etmektir. Bu cinayet ve kötülük ister namaz ve orucu terketmek gibi Allah'ın hakkına karşı işlenmiş olsun, isterse haksız'yere bir müslümana eziyet etmeye karşılık olsun her iki durumda da ta'zîr cezasına başvurulabilir.
Ta'zîr cezasının vücubunun şartı akıldır. O halde cinayet ve suçu işleyen kişi ister müslim, ister kâfir, ister çocuk, ister ergen, ister hür, isterse köle olsun hakkında ta'zîr cezası uygulamak vaciptir. [548]
Zira bu saydıklarımızın hepsi cezaya ehil olanlardır. Ancak aklı başında olan çocuk her ne kadar cezaya ehil değilse de te'diben, yani ed-eplendirmek için ta'zîr edilir, ukubet için değil. Yani ona azab edip ibret olsun diye ceza verilmez.
Allâme tbn Dakiyk el-Iyd ta'zîr konusunu ilim adamlarının ictihad ve yorumu doğrultusunda ele alıp faydalı bir Özet vermiş bulunuyor. Mezheplerin çoğuna göre, dayak anlamında yerine getirilecek olan ta'zîr, hiçbir zaman had cezası nisbetini bulmamalıdır. Meselâ Şafiî mezhebine göre, içki içmenin had cezası kırk değnek vurmaktır. O halde fazla

ileri gidip din kardeşine eziyet eden bir kişiye de en çok otuz dokuz değnek veya kamçı vurulabilir. Mâlikîler de ta'zîr cezasını daha çok hâkimin taktirine bırakmışlardır. Çocuğa ise te'dip mahiyetindeençok üç kamçı veya çubuk vurulabilir. Fazla vurulduğu taktirde misilleme cihetine gidilir. [549]
b) Şâfiîlere göre de hakkında had ve keffâret taktır edilmemiş bütün suç ve günahlardan dolayı hapis, dayak, hem hapis hem dayak, dille azarlama ve kınama gibi ta'zîr cezaları verilir. Artık hâkim veya sultan ta'zîrin türü ve miktarı üzerinde kendi içtihadına göre bir yöntem uygular. Dayak cezası düşünüldüğü taktirde köle hakkında yirmiden aşağı, hür kimse hakkında kırktan aşağı değnek veya kamçı vurulur. Kişi davacı olmadığı taktirde hâkimin ta'zîr hakkı yoktur. En sahîh kavi de budur. [550]
c) Hanbelîlere göre de hakkında had ve keffâret taktir edilmeyen suç ve günahlardan dolayı ta'zîr cezasına başvurmak vaciptir. Meselâ kadının kadınla sevicilikte bulunması, el kesmeyi gerektirmeyecek miktarda hırsızlık, kısas ve diyeti gerektirmeyen cinayetler, zinadan başka bir fiille namuslu adamı suçlamak, yağmacılık, gasb, ihtilas ve benzeri şeylerden dolayı ta'zîr cezası uygulanır. Ancak verilen ceza hiçbir zaman had cezası sınırını bulmamalıdır. [551]

Tahliller

1052 no'lu Bürde hadîsini her ne kadar Buharı ile Müslim ittifakla tahric etmişlerse de Ibn Münzir onun isnadı hakkında dikkat çekici sözler söylemiştir. Beyhakî ise, Amr b. Hars'm bu hadîsin isnadını doğru tutup tesbit etmiştir. O bakımdan onda noksanlık va ihtilaf görenlerin bu görüşü onun sıhhatma zarar vermez diyerek görüşünü ortaya koymuştur. Gazâlî de: "İmamlardan bir kısmının bunu sahîhlediğini belirtmiştir. O bakımdan istidlale salîh görülmüştür. Ancak bu hadîsin mensuh olduğunu söyleyenler de var. Çünkü sahabenin bu sayı üzerine ittifakı yoktur ve farklı taktirler ortaya koymuşlardır. Nitekim müctehid imamların çoğu da bu sebeple sözünü ettiğimiz hadîsle istdlâl etmemişlerdir.
1053 no'lu Behz hadîsini Tirmizî hasenlemiştir. Hakim ise onun isnadının sahîh olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadîs de buna şahit olarak gösterilmiştir. O da şöyledir: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bir töhmetten dolayı bir adamı bir gün bir gece tutuklamıştır." [552]
Abdurrahman b. Avf hadîsinde "haddin en hafifi seksen değnektir" ifadesi de Bürde hadisiyle tearuz etmektedir. O bakımdan ilim ehlinden bir cemaat Bürde hadîsiyle amel etmişlerdir. Ancak Şâiîî, Ebû Hanîfe ve Zeyd b. Ali ta'zîr cezasında on kamçı veya değnekten fazla vurmanın cevazına kail olmuşlardır. Râfiî de aynı görüştedir.
Böylece rivayet ve hadîslerin çoğundan hapis cezasının caiz olduğu ortaya çıkıyor ve uygulama da böyle olmuştur. [553]

Çıkarılan Hükümler

1- Hakkında had ve keffâret cezası bulunmayan günahlardan dolayı ta'zîr cezası uygulanır.
suç ve günahlardan dolayı ta'zir cezası uygulanır
2- Ta'zîr cezası sünnet ve icma'ile sabit olmuştur.
3- Ta'zîren cezalandırılması gereken şahısların sosyal, ahlâkî, ilmî 7e ailevî durumlarına göre bir takdir yapılır.
4- Ta'zîr cezasının tavan ve tabanı, tür ve uygulama şekli daha ^k hakimin takdirine bırakılmıştır.
5- Ancak uygulanacak, yani taktir edilecek ta'zîr cezası değnek veya kamçı ile vurma şeklinde ise, bunun tavanı, had cezasını bulmamalıdır.
6- Şâfnlere göre hür kişiye en çok otuz dokuz, köleye ise en çok on ;dokuz kamçı veya dağnek vurulabilir. Diğer imamlara göre, hür kişiye çok yetmiş dokuz, köleye ise en çok otuz dokuz kamçı veya değnek vurulabilir.
7- Haddi gerektirmeyen suçlardan dolayı ta'zîr cezası uygulanır. Meselâ nisap miktarını bulmayan çalıntıdan dolayı el kesilmez, ta'zîr uygulanır.
8- Şeref ve haysiyet kırıcı, küfür ve nifakla suçlayıcı anlamdaki hakaretlerden dolayı ta'zîr cezası gerekir.
9- Halk arasında ağız alışkanlığıyla sarfedilen bazı yakışıksız sözlerden dolayı ta'zîr gerekmez. [554]

İslam Devletine Karşı Baş Kaldıranlar ve Yol Kesenler

İslâm iki ana kaynağı olan Kitap ve Sünneti'yle daha çok beş şeyin korunmasını öngörüp korunmasını emreder. Hukuk sistemini, adlî mekanizmasını, talim ve terbiye müesseselerini ve caydırıcı gücünü buna göre düzenler:
1- Nesli korumak,
2- Dini ve meşru çerçevede örfü korumak,
3- Aklı korumak,
4- Can ve malı korumak,
5- Namus ve iffeti korumak...
Şüphesiz bu beş şeyin korunmasıyla birlikte devletin devam ve bekası da korunmuş olur.
O bakımdan İslâm devletine beş kaldıranlara, yol kesip can ve malı tehlikeye düşürenlere asla müsamaha etmez. Böyleleri çatışma anında öldürüldükleri taktirde cenaze namazları bile kılınmaz. [555]

Konuyla İlgili Hadisler

Katâde'nin Enes (r.a.) den yaptığı rivayete göre: Ukul ve Ureyne kabilelerinden birkaç kişilik bir grup Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldiler ve İslâm'ı din olarak kabul ettiklerini söylediler. Medine'nin havası onlara ağır geldi ve karın ağrısına yakalandılar. Resûlüllah (s.a.v.) deve ve çoban (tahsisini) emretti. Ayrıca Medine dışına çıkıp kendilerine (tahsis edilen) develerin bevl ve sütünden içmelerini emretti.
Onlar da Medine'den ayrılıp Harre mevkiine vardılar (içtikleri deve sütü ve bevl'i ile iyileştiler) ve İslâm'a girdikten sonra bu dini terkedip kâfir oldular. Peygamber (s.a.v.) Efendi-imiz'in çobanını öldürdüler ve (beytülmale ait) develeri önlerine katıp götürdüler. Durum Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e haber verilince peşlerine adam taktı. Onlara gereken emri verdi. Onlar da o bir grup kişiyle yakaladılar gözlerini oydular, ellerim kestiler ve Harre mevkinin bir tarafına onları terkettiler de onlar da o hal üzere öldürdüler." [556]
Buharı bu hadisi naklederken şu fazlalıkla nakletmiştir: "Katade (devamla) diyor ki: "Bize ulaşan bilgiye göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bu olaydan sonra sadakayı teşvik eder ve müslede bulunmaktan men'ederdi."
Müsle, bir canlının azalarını kestikten sonra onu ölüme terket-mektir.
Diğer bir rivayette ise, Ahmed, Buharı ve Ebû Dâvud şunu da nakletmişler dir: Katade diyor ki: İbn Sirîn bana şöyle haber verdi: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in Ureyne kabilesine mensup canileri müslede bulunarak imha etmesi, had cezaları henüz inmeden önceydi."'
Buharı ve Ebû Davud'un naklettikleri diğer bir rivayette ise şöyle denilmektedir: "Peygamber (s.a.v.) madenî çivi veya millerin kızdırılması ve onların gözlerinin millenmesini emretti; ellerini ve ayaklarını kesti ve kesilen yerleri (ateşle veya kızdırılmış zeytin yağıyla) dağlatmadı. Sonra da onlar bu vaziyette Harre mevkiine bırakıldılar. Su istediler, su verilmedi ve böylece öldüler."
Nesâl'nin rivayetinde ise şu lafızlara yer verilmiştir: "Onların ellerini ve ayaklarım kesti, gözlerini oyup çıkardı ve hepsini astı."
Süleyman et-Teymî'den o da Enes (r.a.) den rivayetle, Enes'in şöyle dediği belirtilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in onların gözlerinin kızgın madenî mille millenmesini emretmesi sadece onların da çobanların gözlerini kızgın mille mille diklerin den dolayıydı." [557]
Ebû Zinnad (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v,1 Efendimiz kendine ait develeri çalmalarından (çobanları öldürmelerinden) dolayı onların ellerini ve ayaklarını kesip gözlerini kızgın mille millenmesini emretti sadece onların ellerini ve ay aklarını kesip gözlerini kızgın mille milleyince, Cenâb-ı Hak c* yüzden Ö'mı kınadı ve şu ayeti indirdi: "Allah ve Peygamberiylt, savaşanların ve yeryüzünde fesat çıkaranların cezası, ancafc öldürülmeleri veya asılmaları veyahut ellerinin ve ayaklarının çapraz biçimde kesilmeleri veya (eyleştikleri) yer-den sürülmeleridir. Bu ceza onlar için dünyada bir aşağılık ve rüsvaylıktır. Ahirette ise onlara büyük bir azâb vardır." [558]
Böylece mealini yazdığımız Mâide sûresi 33. âyette gözlerin kızgır millerle millenmesine yer verilmemiştir.
İbn Abbas (r.a.) dan, yol kesenler hakkında şu rivayetler yapılmıştır:
"Yol kesenler adam öldürürler de mallarını alırlarsa (bı yüzden) öldürülür ve asılırlar. Sadece adam öldürürler, mal al mazlarsa (bu yüzden) öldürürler, ama asılmazlar. Sadece yoı kesip malları alır, ama adam öldürmezlerse, öldürülmezler. Elleri ve ayakları hilafından kesilir (sağ elleri ile sol ayakları k› ^ lir). Yol kesip yolculara korku ve dehşet salarlar, ama hi< mal almazlarsa sürgün edilirler." [559]
Bu konuda Müslim de kendi sahihinde on kadar rivayete yer vermiş bulunuyor... İleride rivayetlerin tamamında yer alan farklı lafızlar üzerinde ayrıca duracağız. Ortada kesin bir olay vardır, ama rivâyetlpr arasında birtakım farklar bulunmaktadır. [560] ,

Rivayetlerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, Müslim veya zimmîden biri müslümanın veya zimmînin yolunu kesmek ister de bu tesbit edilirse, yakalanıp tev-be edinceye kadar hapsedilir. Tevbe etmediği

takdirde ölünceye kadar tutuklu kalır.
İmam Şafiî'ye göre, hapsedilmez sürgün edilir.
Yol kesenler mala kasdedip alırlarsa, ve aldıkları maldan herbi-rine nisap miktarı isabet ederse, sağ elleriyle sol ayakları kesilir. Nisap miktarından aşağı isabet ederse, el ve ayakları kesilmez.
Hasan b. ZiyacTe göre, iki nisap miktarı isabet ederse, ancak elleri ve ayakları kesilir.
Yol kesenler masum bir adamı öldürürler, ama mal almazlarsa, -isterse öldürdükleri kimseyi sopa veya taş ile öldürmüş olsunlar- elleri ayaklan kesilmeksizin siyaseten Öldürülürler. Artık bu durumda öldürülen adamın velîlerinin onları affetmesine itibar edilmez.
Yol kesenler hem masum bir adamı öldürür, hem de malını alırlarsa, Önce sağ elleri ve sol ayakları kesilir, sonrada ya öldürülürler, ya da asılırlar.
İmam Muhammed'e göre, bu durumda da sadece öldürülürler, ama elleri ve ayakları kesilmez. Hanefilerin çoğuna göre, diri olarak asılır ve mızrakla göğsüne vurularak öylece öldürülürler. Aynı zamanda üç gün teşhir edilir. Aldıkları mal öldürülen kişinin vârislerine iade edilir. Mal kaybolmuşsa, artık tazmini cihetine gidilmez.
Yol kesenlerden bir kısmı öldürme ve mal alma olayını gerçekleştirir, bir kısmı seyirci kalırsa, hepsine aynı ceza uygulanır.
Yol kesip mal alır ve adam yaralarlarsa, elleri ve ayakları kesilir. Yani her birinin sağ eli eli sol ayağı kesilir. Yaralamaları ise hederdir.
Yol kesenler sadece adamı yaralarlar da malını almazlar veya sadece Öldürürler ve henüz yakalanmadan önce tevbe edip pişmanlık izhar ederlerse had ve kati gerekmez. Yani bu durumda ne elleri ve ayakları kesilir, ne de siyaseten öldürülürler. Kısas uygulanır. Bu durumda hak velinindir, isterse affeder, isterse kısas veya erş talep eder.
Bunun gibi yol kesenler arasında çocuk, deli veya yolu kesilen kişinin mahrem derecesinde olan yakınları bulunursa haklarında had uygulanmaz. Kısas veya erş hususu öldürülenin veya yaralananın veyahut malı almanın velisinin yetkisine bırakılır. Dilerse uygulanmasını, dilerse affedilmesini ister. [561]
b) Şâfiilere göre, yol kesen kimsenin müslüman mükellef olması ve aynı zamanda galip gelecek bir kuvvette sahip bulunması gerekir. Yolcuları arkadan izleyip ele geçirdiği malı kapıp kaçanlar yol kesici sayılmazlar. Küçük bir kafileye karşı üstünlük sağlayacak kuvvette olanlar yol kesici kabul edilirler; isterse bunlar büyük bir kafileye üstünlük sağlayacak güçte olmasınlar, O küçük kafile hakkında da onların imdadına yetişen bir kurtarıcı olduğu taktirde de yol kesici olmayabilirler. Bu haklarında verilecek hükmü değiştirmez.
Sultan veya onun yetkili kıldığı devlet adamları bir grup insanın yoldan gelip geçenleri korkuttuklarını ve fakat onların mallarına dokunmadıklarını, canlarına da kıymadıklarını bilirse, bu durumda onları hapis ve başka bir cezayla cezalandırır.
Yol kesenler nisap miktarı mal alırlarsa, sağ elleri ile sol ayakları kesilir. Aynı fiili ikinci defa işlerlerse, bu defa sol elleriyle sağ ayakları .kesilir.
Yol kesen, adam öldürürse kesinlikle öldürülür. Hiç kimse onu af-fedemez. Hem öldürür, hem de öldürdüğü kişinin malını alırsa, önce öldürülür ve sonra asılarak üç gün öyle bekletilir. Diğer bir kavle göre, önce bir süre asılır ve sonra indirilip öldürülür.
Yol kesicilere yardımcı olanlar ve onların grubunu çok gösterenlere gelince, onlar hapis ve sürgün veyahut başka bir ceza ile ta'zîr edilirler.
Bir grup yol kesen birleşip bir adamı öldürürlerse, aralarında kura çekilir. Kura kime isabet ederse o Öldürülür ve diğerlerinden diyet alınır. Öldürülenin velîsi affedecek olursa, bu defa siyaseten öldürülür. [562]
c) Hanbelîlere göre, gerek yol kesenler, gerekse muharibin denilenler, yani Allah'a ve Peygamberine karşı savaş açanlar hakkında islâmî ahkâmın uygulanabilmesi için onlarda şu üç şartın gerçekleşmesi söz konusudur:
1- Şehir dışında yolları kesip müslümanları tedirgin etme durumunda olmaları,
2-Yanlarında silah taşımaları,
3- Aşikâr bir halde gelmeleri ve müslüman ların mallarına kahren almaları.
Bu şartlara bakınca, Hanbelîler hem Hanefilerden, hem de Şâfiîlerden ayrı bir yorum ve ictihad ortaya koymaktadırlar. Zira İmam Şafiî ve Ebû Sevr'e göre sopa ve taş ile yol kesip adam öldürür ve mal alırlarsa, yine de muharibin sınıfına girerler.
Bunlardan kim yol keserde adam öldürür ve öldürülenin malını alırsa o da öldürülür. Mal sahibi onu affetse bile, hüküm uygulanır. Yani öldürüldükten sonra teşhir için asılır.
Onlardan kim yol kesip adam öldürür, fakat mal almazsa, o da öldürülür ama asılmaz. Sadece yolcunun malını alır, onu öldürmesze, sağ eli ile sol ayağı kesilir. Sonra da kanı durdurmak için kesilen yer dağlanır.
Böylece Hanbelîlere göre yol kesen kimsenin durumu şu beş şeyin Çerçevesi içinde kalır.
1- Adara öldürüp malım alırsa, öldürülür ve asılır. Artık hiç kimsenin onu affetme yetkisi yoktur. Öldürülen masumun velîsi affetse bile katil siyaseten öldürülür,
2- Öldürülen ile öldüren arasında mükâfat aranır. Bir kâfire karşılık bir müslüman öldürülmez. Bir müslüman bir zimmîyi veya hür kimse köleyi öldürür veya malını alırsa, sağ eliyle sol ayağı kesilir ve öldürdüğü için çle kendisinden zimmîye karşılık diyet alınır, köleye karşılık ise kölerîin kıymeti tazmin edilir.
Sadece öldürür, malını almazsa, o takdirde diyeti alınır ve sürgün edilir.
3- Sadece inalını alır da adamı öldürmezse, sağ eli ile soİ ayağı kesilir. -
4- Yol kesi]j> etrafa korku salarlar da öldürmez ve mal almazlarsa,. o takdirde çeşitli cezalarla cezalandırılırlar.
5- Henüz yakalanmadan önce tevbe edip pişlanlık izhar ederlerse, haklarında olanj ilâhî hudud (cezalar) sakıt olur, insanlara ait haklar kalır. Böylece kesin öldürme ve asma hükmü kalkar, kısas hükmü uygulanır,
Diğer mezneblerin de görüş ve içtihadı böyledir. [563]
d) İmam Mâlik'e göre, Zimmîler müslümanları korkutur fakat mallarını almaz ve onları öldürmezlerse durum ne olur? Sultan veya yetkili kimseler onları yakalatıp isterse öldürür, isterse ellerim ve ayaklarını keser.
Yol kesip sopa ve benzeri şeylerle müslümanları korkutur fakat
ne adam öldürür, ne de mal alırsa onun hakkında kolay ve hafif bir ceza uygulanır: Sopa ile dayak atılır, hapsedilir ve sürgün edilir.
Yol kesen adam hem yolcuyu Öldürür, hem de malını alırsa yakalanır ve öldürülür. Artık bu durumda eli veya ayağı kesilmez.
Sadece savaş ilân edip ne korkutur, ne öldürür, ne de mal alır ve bu durumda iken yakalanırsa imam onu affetmez, dayak cezasıyla tecziye eder.
Yol keserek korkutur ve ismini duyurarak endişe yaratırsa, imam onu yakalatır ve isterse öldürür, isterse elini ayağını keser. [564]
Böylece İmam Mâlik'in bazı hususlarda farklı ictihad ve yorumları olmuştur. İkinci defa yol kesip etrafa korku ve dehşet salarsa, imam isterse onun sol eli ile ayağını kesebilir. [565]

Tahliller ve Rivayetler

1060 no'lu Katade hadîsi sahihtir. O bakımdan ilim adamlarının çoğu bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Ancak olayla ilgili rivayetler arasında birtakım farklı lafızlar ve cümleler bulunmaktadır: Buhâri bu olaydan sonra Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in müsle yapmayı menet-tiğini kaydetmektedir. Müsle, canlı iken insan veya hayvanın organlarını kesmek demektir. Nitekim Ahmed, Buhâri ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri Katade hadisinde İbn Sirîn de bu görüşe katılmış ve müslenin neshedildiğine dikkat çekmiştir. Yani hududla ilgili hükümler inmeden önce böyle bir uygulamaya cevaz verilmiş, müsle yapana müsle yapılmıştır. Sonra Maide sûresinin 33. âyeti inince artık müsle yapılmamıştır.
Nitekim 1061 no'lu Süleyman et-Teymî hadîsi de bu manayı desteklemektedir. Yani Ureyne kabilesinden gelen bir gurup insan Resûlüllah'm (s.a.v.) çobanının gözlerini kızgın mü sokup çıkardıkları için kendileri hakkında da aynı işkence uygulanmıştır. Ancak sonraları müsle kaldırılmış ve Mâide sûresinin 33. âyetiyle amel edilmiştir.
1062 no'lu Ebû Zinnad hadîsi mürsel olmakla beraber ricalinin hepsi rical-i sahihtir. O bakımdan istidlale uygundur, bu da yukarıda ki rivayet ve yorumları desteklemekte ve müsle hükmünün neshedildiğine delâlet etmektedir.
Ayrıca Ebû Zinnad bunu Abdullah b. Abdillah b. Ömer tarikiyle Ömer'e (r.a.) vasletmiştir. Nitekim Sünen-i Ebû Dâvud'da hudud bahsinde buna yer verilmiştir.
Bu hadîsin taşıdığı manayı ayrıca Ebû Dâvud ile Nesâfnin İbn Abbas'dan (r.a,) rivayet ettikleri şu hadis kuvvetlendirmektedir; "İnsanlardan bir kısmı Resûlüllah'm (s.a.v.) develerini yağma edip İslâm'dan dönüp irtidat ettiler ve Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin nıü'min olan çobanım öldürdüler. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) onların peşine adam gönderip onu yakaladılar, elleriyle ayaklarını kestiler ve gözlerini milleyip çıkardılar... Bunun üzerine muharebe âyeti indi."
Buhâri ve Ebû Davud'un Ebû Kalabe'den yaptıkları rivayette, adı geçen Ureyne kabilesinden olan o adamlar hakkında şunları söylemiştir: "Onlar bir kavim idi ki hırsızlık yaptılar, adam öldürdüler ve imândan sonra küfrü seçtiler de Allah ve Resulüne karşı savaş ilan ettiler veya onlara karşı savaştılar..." âyetinin de iniş sebebi budur.
1063 no'lu İbn. Abbas rivayetinin isnadında İbrahim b. Mu-hammed b. Ebî Yahya bulunuyor ki bu zat zayıftır. îmâm Mâlik o ne dindarlığında, ne de hadîs rivayetinde sıka bir kişi değildir, demiştir. el-Kattan ise onun yalancı olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Mu'tezilî olduğu bilinmektedir. [566]
Bununla beraber İmam Şâfiî bu rivayete kendi müsnedinde yer vermiş ve istidlalde bulunmuştur. Ancak Beyhakî, Muhammed b. Saîd el-Ufî tarikiyle İbn Abbas (r.a.) dan Mâ ide Sûresi 33. âyetle ilgili şu rivayeti tahrîc etmiştir: "Allah'a ve Resulüne karşı gelip savaşan kimse öldürülürse Öldürülür. Ancak bu tevbe etmeden önce yakalanıp tesirsiz hale getirildiğinde böyledir. Hem savaşır, hem de öldürür ve mal alırsa asılır. Öldürmeyip sadece mal alırsa sağ eli ile sol ayağı kesilir. Savaşır da müslümanları korkutursa sürgün edilir."
Bunu aynı zamanda Ahmed b. Hanbel âyetin tefsirinde Ebû Mua-yiye'den rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvud ve Nesâî İsnad-i hasen ile İbn Abbas (r.a.) dan şunu rivayet etmişlerdir: "Mâide Sûresi 33. ayeti müşrikler hakkında inmiştir. Onlardan biri henüz yakalanmadan tevbe edip dönüş yapsa bile bu onu had cezasından kurtarmaz."
Ne var ki bu rivayetin isnadında Ali b. Hüseyn b. Vâkıd bulunuyor ki, bu zat hakkında birtakım şeyler söylenmiştir. Zehebî onun sa'dûk olduğunu belirtmiş, Ebû Hatim ise onun zayıf olduğunu söylemiştir. Nesâî "onda bir beis yoktur" diyerek tesbitini ortaya koymuştur. [567]
Medine'ye gelip oranın havasına uyum sağlayamayan ve o yüzden karın ağrısı çeken, mideleri fesada uğrayan kimselerin hem Ukul hem de Ureyne kabilelerinden karışık kişiler

olduğu anlaşılıyor. Bazı rivayetlerde bu iki ismin aynı kabile hakkında kullanıldığı belirtilmişse de doğru değildir. Nitekim Ebû Avâne ve Tâberî'nin Sâid b. Beşîr tarikiyle Katade'den yaptıkları rivayete göre, Enes (r.a.) şöyle demiştir:
"Develeri yağma edip çobanı işkenceyle öldürenlerden dördü Ureyne kabilesinden, üçü de Ukul kabilesinden idi..." Ukul kabilesi Adnan'a, Ureyne kabilesi Kahtan'a ulaşmaktadır.
Bu konudaki rivayetler deve sidiğinin tedavide kullanılmasında bir sakınca olmadığını gösteriyor. Ancak rivayetlerin delâlet ettiği hükümler neshedilmemişse böyledir. Sadece müsle neshedilmişse, o takdirde devenin sütünün mide ağrısında sindirim bozukluğunda kullanıldığı gibi sidiğinin de kullanılabileceği bir tedavi yöntemi olarak devam etmektedir denilebilir.
Yakalanıp cezalandırılmaları için görevlendirilenlerin yirmi kadar genç olduğu kaydedilmektedir.
Şehir içinde, kasabalarda yol kesip soygunculuk yapanlara "yol kesenler" denilmez. Bunlara çapulcu, bulduklarını kapıp kaçanlar denir. O bakımdan "yol kesenler" şehir ve kasaba dışında boş arazide yol kesip soygunculuk yapanlardır.
İmam Mâlik'e göre, şehir ve kasaba içinde soygunculuk yapanlarla şehir dışında yapanlar arasında bir fark yoktur; hepsi hakkında aynı hükümler uygulanır. Çünkü âyette böyle bir tefrik yapılmamıştır. Nitekim Evzaî, Ebû Sevr, Ebû Yusuf, Mnhammed, Şafiî ve İmam Yahya da aynı görüştedirler.
Yol kesenler hiçbir şey yapmayıp sadece müslümanları ve zimmîleri korkuturlarsa, ta'zır edilirler. Bu da yetkili makamın takdirine bırakılmıştır. Ta'zîrle birlikte sürgün cezası uygulanmaz. Şafiî'nin ashabı bu görüştedirler.
Yol kesen kimse hem öldürür, hem de mal gasbederse İmam Eb< Hanîfe, Ebû Yusuf, Muhammed ve Şafiî'ye göre hem öldürülür, hem d-asılırlar. Artık bu durumda el ve ayakları kesilmez. [568]
Başta Hanefî fukahası olmak üzere müctehidlerin çoğu yol kesen kişide şu şartların mevcut olması halinde belirtilen hükümler icra edilir;
1- Aklı başında olmak,
2- Ergenlik çağma girmiş bulunmak,
3- Erkek olmak,
Gerçi Tahâvî, yol kesme olayında erkek ve kadın arasında bıı tefrik yapılmaksızın hepsi hakkında aynı hükümler uygulanır demiştir.
Yolu kesilip soyulan veya öldürülen kimsenin de müslim veya zim mî olması söz konusudur. Harbî veya müste'min olursa yol kesen hak kında had uygulanmaz. Ta'zîr anlamında başka cezalar uygulanır [569]

Çıkarılan Hükümler

1-Yol kesip.adam öldürmenin, mal gasbetmenin haram olduğu ki-|ap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2-İster şehir ve kasaba içinde, ister bunların dışında olsun yol kefenler hakkında aynı ceza uygulanır. Bu İmam Mâlikin kavlidir.
3- Yol jkesme olayı ancak şehir, kasaba ve köy sınırları dışında tnüslümanların ve zimmîlerin gelip geçtiği hoş arazide cereyan ederse, yol kesenlerj hakkında belirlenen cezalar uygulanır. Bu diğer imamların kavlidir.
4-Yol jkesip sadece gelip geçen müslüman ve zimmîleri korkutanlar hapis ve! benzeri cezalarla tecziye edilebilecekleri gibi sürgün de edilebilirler.
5- Yol kesip adam öldürenler öldürülürler.
6- Müslim veya zimmînin yolunu kesmeyi kararlaştıran bir müslüman veya zimmî yakalanır ve tevbe edip pişmanlık duyuncaya kadar hapsedilir.
7- İmam Şafiî'ye göre sürgün edilir.
8- Yol kesen birkaç kişi ise, sadece mal gasbederler ve gasp ettikleri maldan her birine nisap miktarı isabet ederse, sağ elleriyle sol ayakları kesilir.
9- Nisap miktarından az bir pay düşerse, elleri ve ayaklan kesilmez çeşitli ta'zîr cezasıyla cezalandırılırlar.
10-Yol kesen kimse adam Öldürmez de sadece mal gasbederse, siyaseten Öldürülür.
11- Öldürülen masum kişinin velisi katili affetse bile siyaseten öldürülmesi gerekir.
12- Hem adam Öldürür, hem de mallarım gasbederse, Hanefîlerin çoğuna göre, önce el ve ayakları kesilir, sonra öldürülür ve arkasından teşhir için asılır.
13- İmam Muhammed'e göre, el ve ayakları kesilmez, sadece. Öldürülür ve gerekirse asılır.
14- Gasp ettikleri mal telef olmamışsa asıl sahibine, o öldürülmüşse vârislerine iade edilir.
15- Yol kesenlerden bir kısmı adam Öldürüp mal gasbeder, bir kısmı bunu yapmazsa had cezası hepsi hakkında uygulanır.
16- Yol kesenler sadece yolcunun malım alır ve onu öldürmezlerse, elleri ve ayakları kesilir.
17- Yol kesip adam öldürenler yakalanmadan önce tevbe edip pişmanlık izhar ederlerse, siyaseten öldürülmezler ancak kısasen öldürülmeleri gerekir.
18- Çocuk veya deli veyahut yolu kesilenin mahremi ise siyaseten öldürülmezler, öldürülenin velisinin ihtiyarına bırakılırlar.
19- Yol kesenleri çok kalabalık göstermek için bir grup insan orada hazır bulunur ama olaya karışmazlarsa, onlar hapis veya sürgün cezasıyla tecziye edilirler.
20- Bir grup yol kesen bir adamı öldürürlerse, aralarında kur'a çekilir. Kura kime isabet ederse o öldürülür, diğerlerinden ise diyet alınır. Bu Şafiî'nin kavlidir.
21- Hanbelîlere göre, yol kesenlerin yanlarında silap taşımaları ve silah kullanmaları söz konusudur.
22- Adam öldürüp malını da alırlarsa, sadece siyaseten öldürürler. Bu Hanbelîlerin görüş ve içtihadıdır.
23- Yol kesip adam öldüren ile öldürdüğü kişi arasında mükâfaat aranır. '.
24- Kafire karşılık müslim öldürülmez.
25- Köleye karşılık hür Öldürülmez. Bu görüşler Hanbelîlere aittir.
26- Yol kesip korkutur ve çevrede endişe yaratırsa, imam onu yakalatıp isterse öldürür, isterse el ve ayağını keser. Bu İmam Mâlik'in içtihadıdır. [570]

İslam Hükümdarının Haksızlıklarına Karşı Sabretmek ve Onlarla Savaşmaktan Kaçınmak

İslâm1 devlet sistemi belli esaslara bağlanmıştır. Hükümdarın şer'i şerife uygun karar ve kanunnamelerini tasvip edip yürürlüğe koymak, aykırı olanlarını geri çevirip yürürlüğe koymamak hakkı ve yetkisi şuraya verilmiştir. Böylece hükümdarı Kitap ve Sünnet çerçevesinde tutup keyfi kararlar vermekten alıkoyma durumu sistemde yer almıştır.
Aynı zamanda îslâm hükümdarı kayıtsız şartsız hükümdarlık hakkına sahip değildir. Çünkü îslâm devlet sisteminde hükümdarlık kayıtsız şartsız Allah'a ve Peygamberine aittir. Hükümdar şer'i şerife uygun kabul edilen kararları hazırlar, hazırlatır ve yürütmesini sağlar.
Şer'i şerîf çizgisinden sapıp keyfi kararlar verme teyamülü gösterdiği ve bu hususta şuranın görüşünü almaya yanaşmadığı taktirde gerek şura, gerekse şurayla temas halinde olan ilmiye sınıfının ileri gelenleri tarafından uyarılır. Tutumunda ısrar edip hükümranlığı kendinde toplama hevesine kapıldığı zaman azledilmesi söz konusu olur.
Bununla beraber şûra ve ilmiye sınıfı bazı sebeplerden dolayı yüklendiği sorumluluğu yerine getiremediği ve ülkede bir takım fitnelerin çıkması da muhtemel bulunduğu taktirde azil konusunu bir süre rafa kaldırır ve hükümdarı doğru yola çevirmenin çarelerini araştırır.
Bu durumda hükümdarı silâh zoruyla düşürmek çok yanlış olur ve vahim sonuçlar doğurabilir. Devletle millet arasını açıp, kapanması zor problemler ortaya çıkmasına sebebiyet verilebilir. O bakımdan böyle durumlarda çok temkinli ve sabırlı olmak ve meseleyi akl-i selimle çözmeye çalışmak gerekir. [571]

İlgili Hadisler

ibn Afybds (s.a.v.) Efenâi (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Resûlüllak i\nizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim hükümdar (veya sultan) ın dan hoşlanmadığı bir şey (sadır olduğunu) görürse sabretsin. Çünkü gerçekten kim (islâm) cemaatinden bir karış ayrılırsa, cahiliye devrindeki ölüm üzere
ölür." [572]
Diğer bir rivayette şöyle buyurulmuştur; "Kim emîr (hükümdar) ın dan bir şey görür de ondan hoşlanmazsa, ona karşı sabretsin. Zira (ülke) insanından kim sultandan bir karış ayrılır da öylece ölürse mutlaka o cahiliye devrindeki ölüm üzere ölmüş olur."
Ebû Hürey're (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'İsrâîl oğullarını peygamberler kendi siyaset ve dirayetleriyle idare ederlerdi. Ne kadar bir peygamber helak olursa onun yerine başka bir peygamber geçip (bu hizmeti sürdürürdü.)
Bana gelince, benden sonra artık peygamber yoktur. İleride halîfeler olacak ve çoğalacaklar..." (Yani birden fazla kişi halife olmak isteyecek.) Bunun üzerine ashab-ı kiram: "Ya Resûîallah! bu durumda bize ne emredersin?" diye sordular. Efendimiz onlara: "Sıra tertibine göre onlara yaptığınız bey'atlere vefa gösterip (sadakat üzere bulunun.) Sonra da onlara haklarını verin. Çünkü gerçekten Allah onlardan (halkı) nasıl idare ettiklerinden soracaktır." [573]
Açıklama:
Cemaatten, sultandan bir karış ayrılan kişiler cahiliye devrinde ölenler gibi ölüp giderler sözünden maksat, onlar gibi küfür ve şirk üzere ölürler demek değildir. O devirde insanlar nasıl kabilelere ayrını kuvvetli zayıfı ezmekte ve başlarında bir hükümdar bulunmamakta idiyse cemaat ve sultandan ayrılan da öylece başsız, îslâm cemaatinder kopuk bir halde ölür ve bundan dolayı kıyamet gününde mutlaka^mua haza edilir. Böylece cemaat ve sultandan bir karış olsun ayrılan kışı as ve günahkâr olarak ölür sonucu ortaya çıkıyor.
Hükümdarın birtakım hatalarım büyütüp halkı isyana şevket mek, bir baş yerine birkaç başa uyup kutuplar meydana getirmek Islan Levleti için jbüyük felaketler doğurur ve

ülkeyi parçalayıp düşmana ıazır yem haline getirir. O bakımdan hükümdara bey'at etmek gerekli Lıhnmış ve ibey'atten sonra artık mü'minlere gereken ona sadık kal-naya gayret etmektir. Zira bir ülkede iki hükümdar birarada icra-i faa-iyet edemez ve birarada mümkün değil barınamaz. Hükümdar birliğin, Urliğin denge ve düzenin mihrakı sayılır.
Avf b. Resûlüllah
Mâlik el-Eşcaî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir:
"Siziii hükümdarlarınızın en seçkin ve hayırlıları şunlardır: Siz onları seversiniz, onlar da sizi severler. Sizler onlar için duâ edersiniz, cenaze namazlarını kılarsınız, onlar da sizin için duâ ederler, cenaze namazınızı kılarlar. Sizin hükümdarlarınızın şerirleri ise şunlardır: Sizler onlara buğz e dersiniz, onlarda size buğzederler ve sizi lanetlerler."
Râvi diyor ki: Bunun üzerine şöyle dedik: Ya ResûlaUah! O durumda onları bırakıp terkedelim mi?" diye sorduğumuzda şu cevabı verdi: "Aranızda namazı ikame ettikleri sürece hayır... Ancak üzerine vali olarak tayin edilen kimseden Allah'a isyanı gerektiren bir şey sadır olduğunu görürse tiksinip onu sevmesin, ama itaatten de el çekmesin (yaptığı bey'ati bozmasın)." [574]
Huzayfe b. Yeman (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Benden sonra birtakım hükümdarlar olacak, onlar benim hidayetimle hidayetlenmiyecek ve benim sünnetimi yol olarak seçmiyecekler. içinizden öyle adamlar ortaya çıkacak ki (başkaldıracak ki), onların kalbleri beşer cismi içinde bulunan şeytanların kalbleri gibidir..." Bunun üzerine: "Ya Resûlallah! Eğer ben (bu kötü) devreye ulaşırsam ne yapmalıyım?" diye sorduğumda şu cevabı verdi: "O hükümdarı dinleyip itaat edersin. Sırtına vurulsa da, malın alınsa da yine dinle ve itaat et..." [575]
Arfece el-Eşca'î (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir:
"Sizin iş ve idareniz bir tek adam üzerinde toplanmış iken biri çıkar gelir de sizin birlik ve itilâfınızı ayırmak, cemaatinizi bölüp dağıtmak isterse onu öldürünüz." [576]
Ubâde b. Sâmit (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e neşeli ve kederli durumumuzda sıkıntılı ve rahatlatıcı halimizde ve başkalarının bize tercih edilip üstün tutulmalarında dinlemek ve itaat etmek, emirliğe ehil olup bu görevi sürdürenle emirlik hususunda çekişmemek üzere bey'at ettik. Resûlüllah (s.a.v.) bu son kısımda şöyle bir istisnada bulundu: "Ancak emirlik hizmetini sürdürende Allah'tan kesin delile dayalı açık bir küfür görmeniz müstesna..." (yani bu durumda onunla çekişip doğru yola dönmesini sağlamak itaatsizlik sayılmaz.) [577]
Ebû Zer (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki: "Ya Ebâ Zer! Şu ganimetle sana karşı (başkalarını) tercih edep üstün tutmak isteyen hükümdarlar yanında tavrın nasıl olacak?1 Ebû Zer de şu cevabı verdi: "Seni hak ile gönderen izata yemin ederim ki, kılıcımı omzumun üzerinden indirip sana ulaşıncaya kadar vurmaya çalışırım..." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona: "Sana bundan daha hayırlı olanını göstereyim mi? Bana ulaşıp katılmcaya kadar sabredersin" buyurdu. [578]
Buraya kadar sıraladığımız yedi hadîsin hepsi İslâm birliğini korumaya, düzen ve dengeyi sağlamaya, cemaatleşip dirliği muhafazaya delâlet etmektedir. Müslümanların bey'at ile basma geçen emirden kitap ve sünnete göre açık ve kesin bir küfür sadır olmadıkça ona muhalefete kalkışmamamız, onunla bazı hatalarından dolayı çekişmememiz emrediliyor. Sırayla tertip üzere halîfe seçilen kimseye, açık va kesin bir küfür sadır olmadıkça itaat etmemizde birçok faydaların bulunduğu belirtiliyor[579]

Tahliller ve Rivayetler

1072, 1073 no'lu İbn Abbas ve Ebû Hüreyre hadîsleri sahîh olup istidlal ve ihticaca sâlihtir.
Birinci hadîs dört, ikinci hadîs beş kadar hüküm ihtiva etmektedir:
1- Bey'at edilip seçilen halîfe veya hükümdardan hoşlanma yacağımız bir tavır veya idaredeki aksaklık zuhur ettiği taktirde isyan etmemiz, baş kaldırmamız asla doğru olmaz. Çünkü bir hükümdar herkesi memnun ve mutlu edemez. Bir insan olarak ondan bir takım kusur ve hatalar sadır olabilir.
2- O halde böyle durumlarda sabretmemiz, onun meşru emirlerini dinleyip itaat etmemiz en uygun ve en hayırlı çaredir. İslâmi sisteme göre kurulan şura, hükümdarın hatalarını güzel bir yol izleyerek düzeltmeye çalışır. İlmiye sınıfının ileri gelenleri şurayı destekleyip âdil ve sağlam bir idarenin devamına yardımcı olurlar.
3- Hoşlanmayacağımız bir husustan dolayı halîfeye yaptığımız bey'ati bozmamız cemaatten ayrılmamızı neticelendirir. Böylece bey'at edenlerin bir kısmı veya çoğu yaptıkları bey'ate sadık kalırken bir kısmının muhalefet bayrağı çekip onu bozmasıyla hizipleşmeler ve bölünüp parçalanmalar meydana gelir ve bunun sonu bir iç savaşa, hiç değilse fitne ve fesadın çıkmasına yol açabilir.
4- Böyle bir tefrikaya yol açıp bey'atini bozan kişiler cahiliyye devrinde olduğu gibi başsız ve idaresiz kalırlar. O bakımdan o devirde ölenler nasıl kâfir ve âsi öldülerse, bunlar da âsi ve günahkâr olarak ölürler. Aradaki benzetme küfürden dolayı değil başsız kalmadan, otorite boşluğundan dolayıdır.
İkinci hadîste yer alan beş hüküm:
1- Peygamber (s.a.v.) Efendimizin hayatta olduğu sürece başkasının gelip müslümanlarm başına geçmesi ve idareyi ele alması düşünülemezdi. Çünkü Cenâb-ı Hak mutlak hükümran olarak bu görevi Peygamberine vermiş bulunuyordu.
2- Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz son peygamber olduğuna ve O'ndan sonra peygamber gönderilmeyeceğine göre, O'nun vefatıyle birlikte bazı şahısların halîfe olma isteği kendiliğinden ortaya çıkmış olur ve bunlar birden fazla aday da olabilirler.
3- Birden fazla aday ortaya çıkınca ehl-i hallü akd denilen ülkenin bilgili imanlı, kültürlü ve umur bilen yetişkin şahsiyetleri adaylardan birini belirleyip ona bey'at ederler. Böylece bütün müslümanlarm bey'at etmiş olduğu kabul edilir ve halife seçilmiş bulunur. Artık bu durumda diğer adayların da o seçilip bey'at edilen zata bey'at etmeleri gerekir. Aksine bir yol izleyecek olurlarsa, Allah'ın emrine dönünceye kadar tenkil edilmelerine devam edilir.
4- Seçilen halîfenin idare ettiği halk üzerinde birtakım hakları ve vecibeleri vardır ve olacaktır. Ümmete gereken odur ki, onların bu haklarım kusursuz vermek ve yerine getirmektir. Başta onu dinlemek ve itaatte bulunmak gerekir.
Bu hakları özetle şöyle sıralamamız mümkündür:
a) Vergi ve zekât,
b) Cihad davetine icabet,
c) Kitap ve Sünnete göre kesin ve açık bir küfrü gerektirmediği takdirde halîfenin emirlerini dinlemek ve yerine getirmek, küfrü açık ve net şekilde gerektiren hususlarda artık dinlemek ve itaat yoktur.
d) Kişi ehil ise hükümdarın verdiği görevden kaçınmamak,
e) Birlik, dirlik, itaat, denge ve düzeni korumada hükümdara yardımcı olmak...
Seçilip bey'at edilen halîfe de yetkisini, sorumluluğunu ve bunların sınırını bilip ona göre idari, adlî mekanizmayı harekete geçirmekle yükümlüdür. Müslümanların sıkıntıya düşmesinden, zimmîlerin korunmasından o sorumludur.'
Müslümanların birleşip bir halîfe veya hükümdar seçmesi bir vecîbedir. Ehl-i hail ü akd bey'at ettikleri halîfe veya hükümdarın elini tutmak suretiyle bağlılıklarını bildirirler. Uzakta olanlar bunu yazılı olarak bildirirler. Geriye kalan müslümanlar ise kalben ona bey'at edip dinleme ve! itaat etmeyi kabullenirler.
Nitekim İbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette şöyle buyurul-muştur: "Kim Allah'a itaatten bir elini çekecek olursa, hiçbir açık ve kesin delil ve belgesi olmadığı halde Allah'a kavuşur. Kim de boyunda bey l at olmadığı halde ölürse cahiliyye devrindeki ölüm üzere ölür..." [580]
Böylece bir zata bey'at eden kimse, o ölmedikçe ikinci bir şahsa bey'at edemez. Ancak birinci zat açık ve net şekilde küfre girer, ilâhî itaatten dışarı çıkarsa o taktirde şuranın ve ilmiye sınıfının ileri gelenlerinin onu azletmeleri gerekir.
Bu bapta Hâkim'in Ibn Ömer (r.a.) dan tahrîc ettiği bir hadîs bulunuyor ki yukarıda naklettiğimiz hadîsi desteklemektedir. Meâlen şöyledir: "Kim cemaatten çıkarsa, (Müslümanların bey'at ettiği hükümdara itaatten ayrılıp bey'ati bozarsa), tekrar rücu' edinceye kadar boynundaki İslâm ipini çıkarmış olur. Kim de üzerinde cemaatin (İslâm cemaatinin) imamı (hükümdar ve halîfesi) olmadığı halde ölürse, gerçekten o cahiliyye devrindeki ölüm üzere ölür..."
1074 no'lu Avf hadîsini Müslim ve Ahmed b. Hanbel tahrîc etmişlerdir. Hadîs en başarılı lider ve idarî kadroyu belirlemekte ve sonrada başarısız, sevimsiz hükümdar ve kadrosunu yermektedir. Bununla beraber sevimsiz bir hükümdarla bir çekişme ve tartışmaya, ona karşı ayaklanmaya tevessül etmenin doğru olmayacağını bildirmekte ve sabırlı olmanın faydalarına işaretle hükümdar veya onun tayin ettiği vali ve benzeri yetkili kişinin işledikleri birtakım günahlardan tiksinip kaçınmanın, uygulama alanına intikal ettirmemenin lüzumuna parmak basıyor. Bununla beraber itaatten el çekmenin sakıncalı olacağına dikkat çekiyor. Küfre sürükleyici bir karar veya hüküm söz konusu olmadığı sürece hükümdarın hata ve kusurlarını, günah ve yersiz davranışlarını gündeme getirerek halkı kışkırtmanın hiçbir zaman ülke yararına sonuç vermiyeceği dolaylı şekilde anlatılıyor.
Hayırlı ve başarılı bir hükümdarın bazı vazıneri;
a) Halkın çoğunun sevgi ve saygı duyması,
b) Hükümdarın da halkını sevip sayması,
c) Halkın hükümdarın başarılı hizmetlerde bulunması için duâ etmesi ve öldüğü taktirde halkın onun cenaze namazına koşup ona karşı duydukları yakın ilgiyi dile getirmesi,
d) Hükümdarın da halkı için duacı olması ve onların cenaze namazını severek kılması başarılı olmanın ilk şartlarıdır.
Bunun aksine bir tutum ve davranış ise, sevimsiz ve başarısız bir hükümdarın vasıfları ve belirtileridir.
1075 no'lu Huzayfe hadîsini Müslim tahrîc etmiştir. Ricali sahihtir.
Hadîs, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in geleceğe yönelik mu'ci-zelerinden birini yansıtmaktadır. Fütuhatın yapılması, devlet hazinesinin dolması ve yabancı ülkelerle kaynaşma imkânlarının artması lüks bir hayata hayranlığın artacağına yol açabilir. Baştaki hükümdarlar Resûlüllah'm (s.a.v.) hidâyetiyle hidayetlendikleri, O'nun sünnetiyle yollarını seçtikleri takdirde bu gibi sakıncalı sonuçların ortaya çıkmasına imkân verilmemiş olur. Ama hükümdarın ve sonra da iş başına getirdiği yetkili kişilerin bizzat lükse, israfa yönelmeleri ülkede yaşayanlar için kötü misal teşkil eder ve İslâm'ın sağladığı sadelik yavaş yavaş kaybolmaya veya unutulmaya yüz tutar. İşte böyle bir devirde görünüşte

insan, fakat gerçekte içinde şeytanî kalp taşıyan dalkavuklar, arpalık arayanlar çoğalır. O yüzden ülkede denge ve düzen ciddi sarsıntı geçirmeye başlar. Müslüman cemaat bu nahoş olaylardan tiksinmekle beraber Resûlüllah'ın (s.a.v.) açmış olduğu nurlu yolda yürümeye devam ederler ve hükümdarı lüks ve konfor fırtınasından uzaklaştırmanın yol ve çarelerini araştırır, şura ve ilmiye sınıfına geniş çapta destek sağlarsa, çok geçmeden hükümdar onların çizgisine çekilmek zorunda kalır.
Bununla beraber dinlemek ve itaatten el çekmenin, bey'ati bozmanın birtakım sakıncalı sonuçlar doğuracağım hiçbir zaman unutmamak gerekir. Hadîste özellikle bu hassas noktaya işaret edilmektedir.
1076 no'lu Arfece hadîsini de Müslim ve Ahmed b. Hanbel tahric etmiştir.
İslâm ülkesinin birlik ve dirliği sağlanmış ve bey'at edilen hükümdar iş başında müslümanlarm selâmeti için hizmet vermeye başlamışsa; aynı zamanda küfrü gerektiren bir icraati benimseme-mişse, o takdirde bey'ate sadık kalmak vaciptir. Bu arada baş olma sevdasına kapılıp hükümdar olmayı tasarlayan biri ortaya çıkar da müslümanlarm hu birlik ve dirliğini bozmaya çalışır, çeşitli şeytanî yollara başvurup ülkeyi karşıt gruplara ayırmaya yönelirse ona asla itibar etmemek ve firsat vermemek gerekir. Ülkede kargaşa yaratmaya çalıştığı için de devletin yetkili kurulları tarafından öldürülür. Aksi halde bu tip maceraperestlerin sonu gelmez ve İslâm ülkesinde kargaşa, çekişme, vuruşma, hizipleşme ve hasımlaşmanm önüne geçilmez.
1077 no'lu Ubâde hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Hadîs her yönüyle bey'atin lüzumunu ve şartlarını belirtmektedir. Ayrıca bey'at edilen hükümdar hidâyet çizgisinden ayrılıp açık ve net şekilde küfrü gerektiren davranışlar ve icraatlar içine girecek olursa artık öylesine itaatin vacip olmadığı vurgulamakta ve Öylesini bulunduğu makamdan düşürmenin yol ve çarelerim arıştırmanm gereği işarette bulunmaktadır. Bu da daha çok şura ve şurayla işbirliği halinde olan ilmiye sınıfının üst düzeydeki kadrosuyla bütünleşmekle ve destek vermekle gerçekleşebilir. Rastgele kişilerin peşine takılmak ; suretiyle hükümdara karşı baş kaldırmak büsbütün fitneyi körükleyebilir. Şûra ve ilmiyye sınıfının üst düzeydeki kadrosu hükümdarın azline karar verince işler daha da kolay çözülmeye başlar.
Hadîs bey'atin yedi önemli şartını kapsamaktadır:
1- Neşeli, refah günlerinde,
2- Kederli ve netameli günlerde,
3- Sıkıntılı, tehlikeli günlerde,
4- Rahatlatıcı, ümit verici dönemlerde,
5- Ülke siyaseti gereği bir kısım insanların makam ve mevki, ilgi ve destek bakımından bir kısmından üstün tutulup tercih edildiği zamanlarda seçilen hükümdarı dinlemek ve ona itaat etmek üzere söz verip bey'at etmek vaciptir.
6- Bey'at edilen hükümdarda açık ve kesin bir küfür görüldüğü takdirde artık ne dinlemek, ne de itaat vaciptir.
7- Böylece küfrü gerektiren bir durum yoksa diğer bazı hata ve kusurlardan dolayı bey'ati bozmak caiz değildir.
Hükümdar haktan sapar, birtakım günahları işlemekte bir sakınca görmezse, o zaman ehl-i hail ü akdin seçtiği şura ve ilim ehlinin hükümdarı uyarmaları vâcib olur. Zira cihadın en üstünü, zalim bir hükümdara karşı hakkı söylemektir. Yeri ve zamanı geldiğinde hakkı söylemeyenler dilsiz şeytan olarak vasıflandırılmışlardır, [581]

Çıkarılan Hükümler

1- İslâm ülkesinin birlik ve dirlik, denge ve düzen içinde ayakta durabilmesi için yetkili kılınacak şahısların bir halîfe veya hükümdar seçmeleri farzdır.
2- Belirlenen hükümdara, ülkenin ehl-i hail ü akd seviyesinde olanların fiilen bey'at etmesi, geri kalan halkın da kalben bu bey'ate katılması vaciptir.
3- Halîfe veya hükümdar mutlak anlamda hükümranlık hakkında sahip değildir.
4- Hükümranlık münhasıran Allah'a aittir.
5- O bakımdan hükümdar ancak Kur'ân ve Sünnet'e göre icra-i faaliyet etmekle mükelleftir.
6- Hükümdarın çıkaracağı kanunnameler ve vereceği hükümler şer'i şerife uygun olduğu taktirde muteberdir ve amel edilir.
7- Şer'i şerîfe uymayan kanunname ve hükümler geçersizdir, uygulamaya konulmaz.
8- Ehl-i hail ü akd tarafından ayrıca seçilen şûra ve şûraya destek sağlayan ilim ehlinin üst düzey indekiler hükümdarın kanunname ve hükümlerinin Kitap ve Sünnet'e uyup uymadığını tetkik ile görevlidirler.
9- Hükümdar veya halîfe de bir insandır. O bakımdan birtakım hatalar yapabilir ve günah işleyebilir.
10- Hatalarından dolayı bey'ati bozmak caiz değildir.
11- Şura ve ilmiyye sınıfının ileri gelenleri vaki hataları en uygun. yol ve yöntemle gidermeye ve düzeltmeye çalışırlar.
12- Bey'ati belirtilen sebepten dolayı bozup bey'at eden İslâm cemaatinden ayrılmak çok tehlikelidir. En azından cahiliyye devresindeki bir ölüm üzere ölmeyi sonuçlandırır.
13- Hükümdarın bazı yanlışlarına karşı halkın sabretmesi en uygun çarelerden biridir.
14- Hafife veya hükümdar adayı birden fazla ortaya çıkar ve çıkarılırsa, ehl-i hail ü akd hangisini seçip bey'at ederse diğerlerinin çekilmesi vaciptir.
15- Hükümdar seçilip bey'at edildikten sonra başka bir şahıs kendisine bey'at edilmesini ister de ortaya çıkarsa, bundan men'edilir. Aksi halde fitne, fesat ve kargaşaya sebep olacağından, birlik ve dirliği bozacağından dolayı katledilir. Arfece (r.a.) hadîsi buna açık şekilde delâlet etmektedir.
16- Bey'atın şartları Ubâde b. Sâmit hadîsinde yedi madde halinde belirtilmiştir. Ona sadık kalmak vaciptir.
17- Hükümdar veya halîfe şeriat çizgisinden ayrılır, haksızlıkta bulunur, gayr-i âdil davranırsa uyarılır. Rücu' etmediği taktirde azledilir.
18- Azil mercii şûra ve ilmiyye sınıfının üst düzeyde olanlarıdır. [582]

---

[1] Mâide Sûresi: 32
[2] En'âm Sûresi: 151
[3] Nisa Sûresi: 93
[4] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[5] Buharî/diyat: 6. Müslim/kasame: 25, 26. Ebû Dâvud/hudud: 1. Tirmizî/hudûd: 15. Nesâî/tahrim: 5, 11, 14. Dâremî/siyer: 11. Ahmed: 1/61, 63,70, 163,382, 428,444,465,6/181,214
[6] Buharî/diyat: 6. Müslim/kasame: 25, 26. Ebû Dâvud/hudud: 1. Tirmizî/hudûd: 15. Nesâî/tahrim: 5, 11, 14. Dâremî/siyer: 11. Ahmed: 1/61, 63,70, 163,382, 428,444,465,6/181,214
[7] Müslim/Kasame: 25, 26-Nesâî/tahrîm: 5, 11, 14, Ahmed: 1/61, 63,67.
[8] Buharî/diyat:8- İtim: 39-:Müslim Hacc: 447, Ebû Dâvud/diyat: 4-:- Tirmizî/diyat 13 Nesâî/tkasaserr.e: 29:İbn Mhace diyat: G-Ahmed 2/238
[9] Ebû Dâvud/diyat:3-Ibn Mâje/diyat:3/D£remî/diyat:1
[10] Bakara Sûresi: 178
[11] Buharî/tefsîr: 2, 23, diyat: 8-Nesâî/kasame: 27-Darekutnî
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[12] Bilgi içinbkz: Kâsânî/bedayi1: 7/241 -Mecmeu'l-Enhür: 2/590
[13] Nisa Sûresi: 94
[14] Geniş bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 2/590-592, Bedayi':7/241-243 " '
[15] e!-Ğami-£vî/6s-":;a-.ıı']-Vehhaü 477, 479'dan özetlenerek.
[16] el-Ğömtevî/es-Siracd'ı-Vehhac: 479- Mısır: 1933
[17] İbn Küdsme/el-Muğnî' 9/320, 321
[18] İbn Mâce/talâk: 16.
[19] Geniş bilgi için bkz: Sahnûn/el-Müdevvenetü't-Kübrâ: 6/306
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[20] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/9, Mısır
[21] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/9. İbn Rüşd/Bidayetü'l-Müctehid: 2/402, 403
[22] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[23] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[24] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[25] Buharî/İlim 30, cihad: 171, diyat: 24, 31. TirmizVdiyat: 16. Nesâî/kasame: 14. Dâremî/diyat: 5. Ahmad: 1/79
[26] Ebû Dâvud/cihad: 147, dtyat:11. Nesâî/kasame: 10, 13. İbn Mâce/diyat: 31. Ahmed: 1/119, 122, 2/180, 192, 215.
[27] Buharî/i!im:39, cihad: 17, diyat: 24, 31. Ebû Dâvud/diyat: 11. Tirmizî/diyât: 16
[28] Ebû Dâvud/diyat: 11, cihad: 147. Nesâî/kasame: 9, 13. İbn Mâce/dİyat: 21. Ahmed: 1/191, 122, 2/180, 192, 194, 211
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[29] Ebû Dâvud/diyat: 7

[30] Mecmeu'l-Enhür:2/592-595
[31] Mecmeu''l-Enhür:2/596
[32] Şâfîî/eMJmm: 6/5. Mısır: 1381-1961
[33] Ebû Zekeriya Nevevî/Minhacüt-Tâlibîn: 112. Mısır. Siracü'l-Vehhac: 482,483. Mısır:1933
[34] ibn Kudame/el-Muğnî: 9/341
[35] Ebû Dâvud/diyat:7. Tirmizî/diyat: 17. Nesâî/kasame: 11. Ahmed: 5/10, 11, 12, 18. Dârdmî/diyat: 7. Jbn Mâce/diyâl: 23.
[36] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/352
[37] ibn Kudame/el-Muğnî: 9/360
[38] İbn Kudame/e!-Muğnî: 9/366
[39] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/364
[40] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[41] Geniş biigi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/11
[42] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[43] Buharî/diyat: 30, ahkâm; 8. Ebû Dâvud/tereccül: 20. Tirmizî/talâk: 11, diyar. 11. Nesâî/zînet: 15
[44] İbn Mâce/diyat: 32. Ahmed: 5/36, 38, 51, 52
[45] Ebû Dâvud/diyât: 7. Tirmizî/diyat: 17. Nesâî/kasame:10,-16. İbrv Mâce/diyat: 23. Ahmed:5/10, 11, 12
[46] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[47] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[48] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[49] Ebû Davud/diyaı: 18. Ahmed: 2/183, 217, 224
[50] Dâremî/diyat: 22. Nesâî/kasame: 22, 23. tbn Mâce/diyat: 5. Ahmed: 2/11, 64, 3/410,641
[51] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[52] Geniş bilgi için bkz: Zehebî/Mîzanü'l-i'tidal: 3/127-129. 5844 no'lu Ali.
[53] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[54] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[55] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[56] Darekutnî-Neylü'l-Evtar: 7/26
[57] Şafîî. Neylü'l-Evtar: 7/26
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[58] İbn Kudame/el-Mugnî: 9/366
[59] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/367, 368
[60] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/374
[61] İbn Rüşd/Bidayetü'l-Müctehid: 2/396. Beyrut: 1398
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[62] Abdulkadır Udeh/Teşrî'u'l-Cinaî fi'l-İsiâm: 2/126
[63] Geniş bilgi için bkz: Abdulkadır Udeh/Teşrî'u'i-Cinaî fi'l-İslânr. 2/127
[64] Geniş bilgi için bkz: Şevkanı/Neylül-Evtar: 7/26
[65] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[66] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[67] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[68] Buhari/sulh: 8, tefsir: 2. Ebû Dâvucl/diyat: 28, kasame: 18. İbn Mâee/diyat: 16 Ahned: 3/128, 167
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[69] Mecmeu'l-Enhür:2/599-601'den özetlenerek
[70] Bilgi için bkz: Fetâvâ-yı Hiridiyye:7/10, 11
[71] AbdulkadirUdeh/Teşrî'u'l-Cinaîfi'l-İslâm: 2/228. Beyrut
[72] Siracü'l-Vehhac: 489. El-Ümm: 6/55'den özetlenerek
[73] İbn Kudame/e!-Muğnî: 9/433-437'den özetlenerek
[74] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/433
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[75] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[76] Buharî/diyat: 18. MüslİnvVasame: 21,22. Tirmlzi/diyat: 19. Nesâî/kasame: 20 Dâr^rıI'diyat: 18
[77] Ebû Dâvud/diyat: 22. İbn Mâce/diyat: 20. Nesâî/kasariio: 19:21. Ahmed: 4/ 222,224,427,428
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[78] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[79] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[80] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[81] Buharî/libas: 75. Tirmizî/isti'zan: 17. Nesâî/kasame: 47
[82] Ebû Dâvud/edeb: 127. Tirmizi/isti'zan: 17. Nesâî/kasamei-47. Ahmed: 3/108
[83] Buharî. Müslim. Ebû Dâyud/diyaî: 15, 23. Nesâî/kasafne: 48
[84] Tirmîzi istizan: 17. Nesâî/kasame: 48. Daremî/diyat: 23. Ahmed: 2:266, 385, 414, 527
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[85] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[86] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[87] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[88] Dârekutn. Neylül-Evtar: 7/31
[89] Dârekutni.' Müsned-i Ahmed. Neylü'l-Evtar: 7/31
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[90] Bilgi için tikz: Mecmeu'l-Enhür: 2/603-606
[91] İbn Kudaıjıe/el-Muğnî: 9/445
[92] ibn Kudame'el-Muğnî: 9/446
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[93] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[94] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[95] Yusuf Suresi: 92
[96] Bakara Sûresi: 178, 194
[97] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[98] Tirmizî/bi/r; 82. Taberâni/sadaka: 12. Müsüm. Ahmed: 1/193, 2/235, 438
[99] Tirmizı/diyaî:13, 19. Ibn Mâce/diyat: 35. Buharı. Müslim. Mesaî....
[100] Tirmizi/diyat: 35. İbn Mâce, Ahmed: 6/448
[101] Müsned-i Ahmed: 1/193
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[102] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[103] Şevkanî/Neylü'l-Evtar 7/34
[104] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[105] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[106] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[107] Buharı. Müslim, ibni Mace. Ebu Davud
[108] Ebu Davud. Nesai
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[109] Bilgi için bkz: Kâsânî/Bedayi': 7/242, 243
[110] el-Ğamrâvî/es-Siracü'İ-Vehhac: 490-491
[111] İbn Kudame/el-Mugnî: 9/464, 465
[112] İbn Kudame/el-Mugnî; 9/464-465
[113] İbn Rüşd/Bidayetü'l-Müctehid: 2/401
[114] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[115] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[116] Geniş bilgi için bkz: Sahnûn/el-Müdewenetü'!-Kübrâ: 6/435, 436
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[117] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[118] Ebû Dâvud/diyat: 8, 9. Ahmed: 4/32, 142
[119] Nesâî/kasame: 5
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[120] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 2/606-610
[121] el-Ğamrâvî/es-Siiacü'i-Vehhac:514,515. Mısır: 1933. Şâfiî/el-Ümmr6/17
[122] Müslim/kasame: 32. Nesâî/kasame: 7
[123] Müslim/kasame: 32. Nesâî/kasame: 7. Ebû Dâvud/diyat: 3
[124] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[125] Neylü'l-Evtar: 7/37
[126] Bakara Sûresi: 282
[127] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[128] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[129] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[130] Müslim/kasame: 7. Nesâî/kasame: 2. Ahmed: 5/432, 375
[131] Buharî. Müslim/kasame: 1, 3. Ebû Dâvud/djyat: 8, 9. Tirmizî/diyat: 22. Nesâî/ kasarne: 5
[132] Müsiim/kasame: 2. Ebû Dâvud/diyat: 8. Nesâî/kasame: 22. Ahmed: 4/5
[133] Müslim/kasame: 1, 3. Ebû Dâvud/diyat: 8, 9. Tirmizî/diyât: 22. Dâremî/diyât: 2 Tab/ukûl: 4. Ahmed: 4/5
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[134] Geniş bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 2/649-659. Bedayi": 7/286-296. Fetâvâ-yı Hindiyye: 6/77-85
[135] el-Gamrâvî/es-Siracü']-Vehhac: 511, 514 -.Mısır: 1933
[136] İbn Kudame/elrMuğnî: 10/2-8'den özetlenerek
[137] Bilgi için bkz: Şahnûn/el-Müdevvenetül-Kübrâ: 6/420-423
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[138] Bilgi için bkz: Şevkanî/Neyiü'l-Evtar: 7/40, 41
[139] Neyü'l-evtar:7/41
[140] Mizanü'l-itidal: 3/207. 6148 no'lu Ömer
[141] Geniş bilgi için bkz: Neylü'i-Evtar: 7/42, 43
[142] Dârekutnî
[143] Ebû Dâvud/diyat: 9
[144] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[145] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[146] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[147] Müslim/hac: 450. Buharî/sayd: 18, cihad: 169, meğazı: 48, libas: 17. Ebû Dâvud/cİhad: 117. Tirmizî/cihad: 18. Nesaî/menasik: 107. İbn Mâce/cihad: 18. Ahmed: 3/109
[148] Buharî/İiim 39. Müslim/hac 447, 448. Ebû Dâvud/menasİk: 89, cihad: 156. Dâremî/büyû1: 60. Ahmed: 2/238, 4/323
[149] Buharî/ilim: 37 sayd; 8, megazî: 51. Müslim/hac: 446. Tirmizî/savm: 1 - Nesaî/ hac: 111
[150] Buharı. Müslim
[151] Müsned-i Ahmed: 2/179, 207
[152] Müsned-i Ahmed: 2/179, 207
[153] Müsned-i Ahmed: 2/179, 207
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[154] Neylü'hEvtar: 7/49
[155] Bakara Sûresi: 191
[156] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[157] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[158] Mâide Sûresi: 32
[159] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[160] Müslim/imaret: 152. Nesâî/cihad: 22.Ahmed : 2/322
[161] Buharî/cenaiz:33,dİyat: 2. Müslim/kasame: 27. Tirmızî/ilim: 14,îahrîm: 1. İbn Mâce/diyat: 1
[162] İbn Mâce/diyat: 1
[163] Ebû Dâvud/fiten: 6. Nesâî/tahrîm:1. Ahmed: 4/99
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[164] Nisa Sûresi: 93
[165] Muhammed Abdülaziz/el Edebü'n-Nebevi: 195, 1*96. Mısır: 1385-1965
[166] Furkân Sûresi: 68-71
[167] Bakara Sûresi: 179
[168] Buharî/îmân: 11, menakıb-i ensar:43, tefsîr: 60, hudud, 8, 48, ahkâm: 49, tevhîd:31, Müslim/hudud/41. Nesâî/biyât: 9. Ahmed: 5/314, 320
[169] Tirmizî/hudud: 12. îbn Mâce/hudud: 33. Dâremî/hudud: 21
[170] Hucurat Sûresi: 9
[171] Müslim/İmân: 225
[172] Tirmizî/diyat: 21. Ebû Dâvud/sünnet: 29. Ahmed: 2/221, 222
[173] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[174] Zehebî/Mîzanü'l-İ'tidal: 4/425, 9696 no'lu Yezîd
[175] Zehebî/Mîzanü'l-I'tidal: 3/343, 6696 nolu Ferec
[176] Nisa Sûresi: 48
[177] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[178] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[179] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[180] Buharî/fiten: 10. Müsiim/fiten; 14. Ebû Dâvud/fiîen: 5. NesâîAahrim: 20
[181] Buharî/enbiya: 50
[182] Buharı. Müslim/fiten: 14. Ahmed: 4/401, 410, 418, 5/43, 47, 51
[183] Buharî/meğazi: 12. Müslim/İmân: 55. Ebû Dâvud/cihad:95. Ahmed: 6/3, 5

[184] Müslim/imân: 184. Ahmed: 3/370
[185] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[186] Buharî/cihad: 77, meğazi:38. Müslim/imân: 179. Ahmed: 5/332
[187] Bilgi için bkz: Buharî/i'tisam: 21.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[188] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[189] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[190] NesaÎ/ tahrim: 14. İbn Mace/ diyet: 8
[191] Neylü'l-Evtar: 7/65
[192] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[193] Mecmeu'l-Enhür: 2/611-613
[194] Mecmeu'l-Enhür: 2/613
[195] Mecmeul-Enhür: 2/615-616
[196] el-Čamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 495, 496. Mısır: 1933
[197] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/480-491
[198] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/491-501'den özetlenerek
[199] Bilgi için bkz: Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/395-403
[200] Bilgi için bkz: es-Siracü'l-Vehhac: 496-499
[201] Bilgi için bkz: İbn Kudame Şemsüddin/eş-Şerhül-Kebîr: 9/563-570
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[202] Ebû Dâvud/diyât: 18. Ahmed; 2/217, 224.
[203]Buhâri/diyat: 20. Ebû Dâvud/diyat: 18. Tirmizi/diyat: 4. Nesâi/kasame: 45. îbn Mâce/diyat: 18
[204] Ahmed: 2/182, 217. Ebû Dâvud/diyat: 18. Nesâî/kasame: 44. İbn Mâce/diyât : 17
[205] Ahmed: 1/227, 339, 345. Dâremî/mukaddeme: 27. Ebû Dâvud/diyat: 18. Nesâi/ kasam6:45
[206] Ahmed: 1/227, 339, 345. Dâremî/mukaddeme: 27. Ebû Dâvud/diyat: 18. Nesâî/ . kasame: 45
[207] Nesâî/kasame: 45-46. Dâremî/diyat: 16. Taberânî/maakü: 1. İbnMâce/diyat: 19. Ahmed: 2/217
[208] Ebû Dâvud/diyât: 18. Nesâî/kasame: 42
[209] Bilgi için bkz: Z.ehebî/Mîzanü'l-i'tidal: 3/543, 7508 no'lu Muhammed
[210] Şevkanî/Neylü'l-Evtar 7/70
[211] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[212] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[213] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[214] Nesâî/kasame: 38. Ahmed. İbn Mâce
[215] İbn Mâce/diyat: 13. Ahmed: 2/183, 224
[216] Ebû Dâvud. Neylü'l-Evtar:7/72
[217] Şafîî. Dârekutnî. Neylü'l-Evtar: 7/73
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[218] Mecmeu'l-Enhür. 2/613
[219] Mecmeu't-Enhür: 2/613. es-Siracü'l-Vehhac: 496. Mıcır: 1933
[220] Mecmeu'l-Enhür: 2/613. Sahnûn. el-Müdevvenotü'l-Kübrâ: 6/395
[221] Sahnûn. el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/395-396
[222] İbn Kudame/el-Muğnî; 9/527-529
[223] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/530
[224] İbn Kudame/el-Mugnî: 9/531
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[225] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/73
[226] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[227] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[228] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[229] Dârekutn, Nesaî/kasame: 37
[230] Muvatta. Neylü'l-Evtar: 7/75
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[231] Mecmeu'l-Enhiir: 2/613
[232] Şâfîî/el-Ümm; 6/106'dan özetlenerek
[233] İbn Kudame/ei-Muğnî: 9/532
[234] Bilgi için bkz: Neyiü'l-Evîar: 7/76
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[235] Siddik Hasan Han. Fethü'l-Allâm li-Şerhi Bülûğu'l-Meram: 2/20
[236] Siddik Hasan Han. Fethü'l-Allâm li-Şerhi Bülûğu'l-Meram: 2/206
[237] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[238] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[239] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[240] Nesai/ kasame: 40.
[241] Neylü'l-evtar, 7/77
[242] Neylü'l-evtar, 7/77
[243] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[244] Mecmeu'i-Enhür: 2/622-624
[245] el-Čamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac-.511. Mısır: 1933
[246] Ebû Zekerlya Yahya Nevevi/Minhacü't-Tâlîbîn: 118, 119. Mısır: Darü'l-Kütübi'l -Arabiyyeti'l Kübrâ
[247] İbn Kudame/el-Muğnî: 9/535-544 .
[248] Sahnûn/el-Müdewenetürl-Kübrâ-. 6/399-402. Beyrut
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[249] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/78-80
[250] Şevkanî/Neylü'i-Evtar: 7/78-80
[251] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/78-80
[252] Tirmizî/tefsîr: 1. Müslim/münafikûn: 40. Dâremî/mukaddeme: 40. Münâvî/ 0 Feyzulkadîr: 6/190
[253] Ebû Dâvud/İlim: 5. Münâvî/Feylü'l-Kadîr: 6/19
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[254] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[255] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[256] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[257] Buharî/ilim: 6, şurut: 9. Müslim/hudûd: 25, 27. Ebû Dâvud/libas: 40. Tirmizî/ hudûd: 8. Ibn Mâce/hudûd: 7, 10. Ahmed: 1/74, 163, 264'
[258] Buharî/hudûd: 32
[259] Müsned-i Ahmed: 1/93, 107, 116, 121, 141, 142. Buharî. Neylü'l-Evtar: 7/97
[260] Müstim/hudûd: 12, 13. Ebû Dâvud/hudûd: 23. Tirmizî/hudûd: 8. Dâremî/hudûd:

19. A.hmed:5/312, 317, 318
[261] Müslim/hûdûd: 18, 19, 22, 23, 28. Nesâî/cenâiz: 63. İbn Mâce/hudûd: 10.
Ahmed: 1/28,245,270,2/28
[262] Ahmed: 5/92, 95, 96, 108
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[263] Bilgi için bkz: Bedayi': 7/37, 38. Mecmau'l-Enhür: 1/543, 546. Fetâvâ-yı Hindiy ye: 2/142-151. Mektebetü'l-îslâmiyye
[264] Şâfîî/el-Umm: 6/133, 134
[265] Ebû ZekĞriya Nevevî/Minhacü't-Tâlibîn: 121-Mısır. Dârü'l-Kütübi'l-KÜbrâ
[266] el-Ğamrâvî/es-Siracü'VVehhac: 521-523. Mısır: 1352-193
[267] Şemsüddin İbn Kudame/es-Şerhü'l-Kebîr: 10/119
[268] İbn Kudame/el-Muğni: 10/120-157'den özetlenerek
[269] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/235-237
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[270] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 799. Hakimin bu kararı sadece itiraf edenle ilgilidir. Suçlanan kişinin ise ya ikrar elmesi veya suçlayanın beyyine getirmesi duru munda hâkim onun aleyhine karar verebilir.
[271] Ebû Dâvud/hudûd:30. Neylü'l-Evtar: 7/100
[272] Tahâvî/Şerhu MaanUl-Asâr: 3/135, 136. Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye.
[273] Buharî/hudûd: 30. Müslim/hudûd: 15. Ebû Dâvud/hudûd: 23. Tirmizî/hudûd: 7. İbn Mâce/hudûd: 9. Dâremî/hudûd: 16. Taberânî/hudud: 10. Ahmed: 1/23, 29, 36, 43, 47, 50, 55
[274] Ahmed. Taberânî. Neylü'l-Evtar: 7/10
[275] İbn Hibban. Neylü'l-Evtar: 7/102
[276] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[277] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[278] Bilgi için bkz: Tevral/Leviliier: 10. âyet
[279] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[280] Buharî/tevhîd: 51. Ahmed: 2/5
[281] Müslim/hudûd: 14, 20, 22, 23, Ahmed: 3/62
[282] Maide Sûresi: 41
[283] Mâide Sûresi: 44, 47. Ebû Dâvud/hudûd: 28. İbn Mâce/hudûd: 8. Ahmed: 4/286
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[284] Mecmeu'i-Enhür: 1/547
[285] Mecmeu'l-Enhür: 1/548
[286] el-Ğamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 522. Mısır: 1933
[287] Mecmeu'l-Enhür: 1/54
[288] Bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğnî: 10/130, 156
[289] Sahnün/el-Müdevvenetü'i-Kübrâ: 6/242. NeyııTl-Evtar: 7/105
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[290] Bilgi için bkz: Neyiü'l-Evtar: 7/106. Mısır'
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[291] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[292] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[293] Buharı/ahkâm: 19, hudûd: 22, 25, 29. Müslim/huclûd: 16, 23. Ahmed-. 2/450, 5/ 99,217,347,348
[294] Müslim/hudûd: 17. Ebû Dâvud/hudûd: 25. Tirmizî/hudûd: 4, 5. Ahmed: 1/238, 245, 270, 2/286, 3/2
[295] Müslim/hudûd: 18,-19, 22, 23, 28. Ebû Dâvud/hudûd: 4, 5
[296] Ebû Dâvud/hudûd: 23
[297] Ebû Ya'la. Bezzar. Taberânî. Neylü'l-Evtar: 7/107
[298] Ebû Dâvud. Neylü'l-Evtar: 7/107
[299] Ebû Dâvud. Neylü'l-Evtar: 7/108
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[300] Mecmeu'l-Enhür: 1/544, 545. İstanbul. Fetâvâ-yı Hindiyye: 2/143, 144. el-Mektebetü'l-İslâmiyye
[301] el-Ğamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 523. Mısır: 1933
[302] Şâfîî/el-Ümm: 6/133. Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye
[303] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/165-167. Beyrut: 1403
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[304] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/108
[305] Geniş bilgi için bkz: Zehebî/Mîzanü'l-hidal: 1/379-384. Mısır: 1382-1963
[306] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/108. Mısır
[307] Zehebt/Mîzanü'l-l'tidal: 1/329, 330. 1243 no'lu Beşîr. Mısır: 1382-1963
[308] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[309] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[310] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[311] Bu.hari/hudûd: 28. Ebu Davud/hudûd: 23. Ahmed: 1/270, 289, 325
[312] Ebu Davud/hudûd: 23. Ahmed: 1/238,
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[313] Bilgi için bkz: Fetevayi Hindiyye: 2/143, 144. Mektebetü'l-İslamiyye.
[314] bilgi için bkz: Safü/el-Ümm; 6/135. Mısır, 1381
[315] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/165-168. Beyrut: 1403-1983
[316] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/167
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[317] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[318] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[319] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[320] Buhari/hudûd: 27. Müslim/tevbe: 44, 45, hudûd: 24. Ebu Davud/hudûd: 10. Daremi/hudûd: 17. Ahmed: 3/491, 4/435, 437, 440
[321] Ebu Davud/hudûd: 6. Nesai/sarık: 5
[322] Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/114
[323] Müslim/hudûd: 41
[324] Buhari/hudûd: 27. Müslim/tevbe: 44, 45, hudûd: 24. Ebu Davud/hudûd: 10. * Daremi/hudûd: 17. Ahmed: 3/491, 4/435, 437, 5/251
[325] Ebu Davud/hudûd: 31. Ti rm izi/tef s ir-i sûre: 11
[326] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[327] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[328] Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/116. Mısır
[329] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[330] Buhari/taiâk: 31, 34,35, hudûd: 43. Müslim/iian: 9, 12. Nesai/talak: 36, 37. îbn Mace/talâk: 72. Ahmed: 1/335, 365. 2/12, 57, 71. 5/334
[331] Buhari/temenni: 9, talak: 31, 36. Müslim/lian: 12, 13. İbn Mace/hudûd: 11. Ahmed: 1/336
[332] İbn Mace/hudûd: 5
[333] Tirmizi/hudûd:2

[334] Müslim/hudûd: 15. Buhari/hudûd: 30, 31. İbn Mace/hudûd: 9
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[335] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[336] Şevkanl/Neylü'l-Evtar:7/118. Mısır
[337] Geniş bilgi İçin bkz: Zehebi/Mizanü'l-i'tidal: 1/52, 165 nolu İbrahim. Mısır: 1382
[338] Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/118. Zehebi/Mizanü'l-hidal: 4/425, 9696 nolu Yezîd
[339] Mizanü'l-İ'tidal: 4/80, 8381 nolu Muhtar. Mısır: 1382
[340] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/191. Beyrut: 1403-1983
[341] Ebu Davud/hudûd: 16
[342] İbn Mace/hudûd: 9. Taberani/hudûd: 1. Ahmed: 5/183
[343] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[344] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[345] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[346] Ebu Davud/hudûd: 23. Müsned-İ Ahmed
[347] Müslim/hudûd: 17. Ebu Davud/hudûd: 7, 30. Ahmed: 5/91
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[348] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/120. Mısır
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[349] Zehebi/Mizanü'l-i'tidal: 2/615, 5147 nolu Abdusselam, Mısır: 138
[350] Bilgi için bkz: Mizanü'l-hidal: 3/377. Neylü'l-Evtar: 7/120
[351] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[352] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[353] Nur suresi: 2
[354] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[355] Buhari/ahkâm: 21. Müslim/tevbe: 45. Ebu Davud/hudûd: 35. Tirmizi/hudûd: 22. Ahmed: 1/322, 5/434
[356] Ebu Davud/akdiye: 14. Ahmed: 2/70
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[357] Taberani/hudûd: 29. Neylü'l-Evtar:7/121
[358] Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/12
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[359] Zehebi/Mizanü'l-İ'tidal-. 1/397,-1471 nolu Cerîr
[360] Müslim/hudûd: 8. Ebu Davud/hudûd: 4, Nesai/sank: 6. Daremi/hudûd: 5. Ahmed: 6/162
[361] Ebu Davud/hudûd: 6. Nesai/sank: 5
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[362] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[363] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[364] Müsned-i Ahmed: 1/121
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[365] Fetevayi Hindiyys: 2/146. eİ-Mektebetü'l-İslamiyye
[366] Şafii/el-Ümm: 6/154, 155. Mısır
[367] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübra: 6/241. Mısır: 1323
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[368] Ebu Davud/hudûd: 24. Ahmed: 5/43
[369] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[370] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[371] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[372] Müslim/hudûd: 20. Ebu Davud/hudûd: 23. Daremi/hudûd: 14
[373] Müslim/hudûd: 23. Ebu Davud/hudûd: 24. Ahmed: 5/24
[374] Müslim/hudûd: 23,16. Ahmed: 2/450, 5/99
[375] Ebu Davud/hudûd: 23. Ahmed: 3/479
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[376] Mecmeu'i-Enhür: 1/547. İstanbul
[377] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/122, 123. Beyrut: 1403
[378] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/124
[379] Bilgi için bkz: Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/125. Mısır
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[380] Zehebi/Mizanül-hidai: 3/594. Mısır. 1382. Ayrıca bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7:124
[381] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[382] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[383] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[384] Miisüm/hudûd: 22. Darekutni. Neylü'l-Evtar: 7/125
[385] Tirmizi/hudûd: 9. Ebu Davud. Nesai. Neylü'i-Evtar: 7/126
[386] Müslim/hudûd:34, 55. Tirmizi/hudûd: 13. Ahmed: 1/89, 121, 136, 145, 156
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[387] Mecme'ul-Enhür: 1/548, 549. İstanbul.
[388] İbn Kudame/el-Muğni: 10/138, 139
[389] İbn Kudame/el-Muğni: 10/140
[390] Jbn Kudame/el-Muğni: 10/141
[391] İbn Kudame/el-Muğni: 10/141
[392] Ebu Davud/hudûd: 33. İbn Mace/hudûd: 18. AhmeÖ: 5/222
[393] Bilgi için bkz; Sahnun/e]-Müdewenetü'i-Kübra: 6/250. Mısır: 1823
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[394] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[395] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[396] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[397] İmam Malik/Muvatta': 3/43. Beyrut. Taberani/hudûd: 12
[398] İbn Macs/hudûd: 18. Ahmed: 5/222
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[399] Mecmeu'l-Enhüf: 1/546, 547
[400] Bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğnî: 10/141, 142
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[401] Ebu Davud: hudûd: 33
[402] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[403] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[404] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[405] Daremi/nikah: 43. Ahmed: 4/291, 292, 295, 297 ve beşler rivayet etmiştir.
[406] Ebu Davud/hudûd: 28. Tirmizi/hudûd: 24. İbn Mace/hudûd: 12
[407] Ebu Davud/hudûd: 28
[408] Tirmizi/hudûd: 23, 24. Ebu Davud/hudûd: 108. İbn Mace/hudûd: 13; Ahmed: 1/ 217,269,300,301
[409] Ebu Davud/hudûd: 29. Tirmizi/hudûd: 23
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[410] Mecmeu'l-Enhür: 1/543-552'den özetlenerek
[411] el-Ğamravi/es-Siracü'l-Vehhac: 521, 522. Mısır: 1933
[412] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/152-163
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[413] Geniş bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/131
[414] el-Kenanî/Tenzihu'ş-Şeriati'l-Merfua: 1/108. Mısır.
[415] İbn Mace/hudûd: 13, Tirmizi/hudûch 29
[416] Geniş bilgi için bkz: İhkamü1 [-Ahkâm Şerhu Umdeti'i-Ahkâm: 4/124. Beyrut.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[417] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[418] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[419] Müslim/hudûd: 6. Ebu Davud/hudûd: 12. Tirmizi/hudûd: 16. Nesai/sarık: 8, 10. I İbn Mace/hudûd: 22
[420] Müslim/hudûd: 1. Ebu Davud/hudûd: 12. Nesai/sarık: 9, 10. Tirmizi/hudûd: 16. | Ahmed: 6/36
[421] Nesai/sarık: 10
[422] Buhari/hudûd: 7, 13. Müslim/hudûd: 7.fdesai/sarık: 1. İbn Mace/hudûd: 22. Ahmed: 2/253
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[423] Mecmeu'l-Enhür: 1/569, 570
[424] Ebu Zekeriya Nevevî/ Minhacü't-Talibin: 122. Mısır. Darü'l-Kütübi'l-Arabiyyeti'l-Kübr
[425] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/239-271'den özetlenerek, eş-Şerhü'l-Kebir: 10/239-270
[426] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/271
[427] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/274-300. Sahnun/el-Müdewenetü'l-Kübra: 6/266
[428] Sahnun/el-Müdevvenetü'l-Kübra: 6/267. Mısır: 1323
[429] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[430] Muhammed Revas. Hamid Sadık/Mu'cemu Lugati'l-Fukaha: 449. Beyrut: 1405
[431] Tahavi/Şerhü Maani'l-Asar: 3/163. Beyrut: 1399-1979
[432] Tahavi/Şerhü Maani'l-Asar: 3/163. Beyrut: 1399-1979
[433] Nesai/sarık: 8, 9, 10, 11
[434] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[435] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[436] Kamus tercümesi: 2/226, cumar maddesi
[437] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[438] Davud/hudûd: 13. Tirmizi/hudûd: 19. Nesai/sarık: 13. İbn Mace/hudûd: 27. ' Daremi/hudûd: 7. Ahmed: 3/63, 4/140, 142
[439] Ebu Davud/hudûd: 10. Nesai/hudûd: 12, kat-i sarık: 12. İbn Mace/ticarat: 67. Ahmed: 2/180, 224
[440] Ahmed: 2/180, 203
[441] İmam Malik/Muvatta1: 3/48. Beyrut.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[442] Mecmeu'i-Enhür: 1/572, 573
[443] Bilgi için bkz: Şafii/el-Umm: 6/148,149
[444] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/247, 248. Beyrut: 1403
[445] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhü'l-Kebir: 10/246-248
[446] Bilgi için bkz: Sahnun/el-Müdewenetü'l-Kübra: 6/277-278
[447] Bilgi için bkz: Sannun/el-Müdevvenetül-Kübra: 6/278, 279
[448] Abdulkadir Ûdeh/et-Teşriu'l-Cinaî el-İs!amî; 2/543. Beyrut.
[449] Geniş bilgi için bta^-Teşriu'l-Cmaî el-lslamî: 2/544-580
[450] ihkamu"! Ahkâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm: 4/130. Beyrut.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[451] Zehebi/Mizanü'l-i'tidal:2/120,3110 nolu Sadd. Mısın 1382. Neylü'l-Evîar: 7/14-1
[452] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[453] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[454] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[455] Büharî, libas: 19. Müslim, mesâcicl: 61, 63. Ebû Dâtfud, salât: 163, libas: 2, 30. I Nesâî/kıbie:20. Ahmed: 6/37, 46, 47
[456] Ebû Dâvud. Nesâî. Ahmed. Neylü'l-Evtar: 7/14
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[457] Mecmeu'l-Enhür: 1/575-578'den özetlenmiştir.
[458] Ebû Zekeriya Nevevî, Minhacü't-Tâlibin: .122, Mısır.
[459] Ğamrâvi, Siracü'l-Vehhac: 257,528, Mısır. 1933.
[460] İbn Kudame/ol-Muğnî: 10/249-253'den özetlenerek.
[461] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/256, 257.
[462] Sahnûn, Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/272-274, Mısır: 1323
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[463] Mâlik, Muvatta1: 3/49, Beyrut.
[464] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[465] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[466] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[467] Beşler rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.
[468] Ebû Davud. Nesâî. Ahmed. Neylü'l-Evtar: 7/148
[469] Buharî/enbiyâ: 54, hudûd: 12. MüslİM/hudûd: 8, 9. TirmİZî/hudûd: 6. Nesâî/ hudûd; sârik: 6. İbn Mâce/hudû'd:6.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[470] Tahâvî, Şerhu Maani'l-Asar: 3/172
[471] Tahâvî, Şerhu Maani'l-Asar: 3/171.
[472] Şafîî, el-Ümm: 6/151 Mısır: 1381
[473] Şafîî, el-Ümm: 6/151 Mısır: 1381-1961.
[474] İbn Kudame/el-Muğnî: 10/260.
[475] Sahnûn, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 6/295, 296'den özetlenerek
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[476] Şevkanî/Neylül-Evtar: 7/147
[477] bilgi İçin bkz: Neylül-Evtar: 7/1,48.
[478] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[479] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[480] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[481] Ebû Dâvud/hudûd: 9. Nesâî/sârik: 3. İbn Mâce/ hudûd: 29. Ahmed: 5/293
[482] Müsned-i Ahmed. Neylül-Evtar: 7/151
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[483] Kâsânî, Bedayi':7/81 Beyrut: 1328-1910
[484] Abdulkadır Udeh, et-Teşrii'l-Cinâî el-Islâmi: 2/615, 616. Beyrut.
[485] Abdulkadır Udeh, et-Teşrii'l-Cinâî el-lslâmi: 2/616
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[486] Siddık Hasan Han, Fethü'l-Allâm li Şerhi Bülûğu'l-Merâm: 2/237 JMedine.
[487] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/151.
[488] Ibn Kudame/el-Muğni: 10/289, 290.
[489] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[490] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[491] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[492] Ebû Dâvud/hudûd: 6. Nesâî, sarık: 5.
[493] Ebû Dâvud/hudûd:;5. Ahmed: 6/181
[494] Taberânî/budûd:29.
[495] Buhâri/hudûd:12/Müslim/hudûd: 8, 993.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[496] Mecmeu'l-Enhür: 1/582, 583.
[497] Şafîî, el-Ümm: 6/148.
[498] Mecmeu'l-Enhür: 1/582.
[499] İbn Kudame/el-Muğni: 10/277
[500] İbn Kudame/el-Muğni: 10/277
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[501] Şevkanî/Neylül-Evtar: 7/154.
[502] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[503] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[504] Mâide Sûresi: 38.
[505] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[506] Ahmed: 4/181. Ebû Davûd. Nesâî. Tirmfeî/hudûd: 20.
[507] Abdullah b, Ahmed. Müsned-i Ahmed. Neylü'l-Evtar: 7/155.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[508] Bilgi için bkz: Kâsânî/Bedayi': 7/80-Beyrut: 1394-1974
[509] İbn Kudame Şemsüddin/eş-Şerhü'l-Kebîr: 9/382, 383 Beyrut: 1403, 1983 AbdulkadİR Udeh/et-Teşri'u'l-Cinâîel-İslâmî: 2/160-288.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[510] Geniş bilgi için bkz:Zehebi/Mîzanü'l-İ'tidal: 1/331-1250 no'lu Bakiyye
[511] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/155.
[512] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[513] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[514] Müslim/hudûd:35. Ebû Dâvud/hudûd: 35. Nesâî/hudûd: 14. Dâremî/hudûd: 9
[515] Buharî/hudûd: 2, 4. Müslim/hudûd: 36, 37. Ebû Dâvud/hudûd: 35. İbn Mâce/ hudûd: 16. Ahmed:3/115
[516] Buharî/vekâlet: 13.
[517] Buharî/hudûd: 4. Ahmed: 3/449
[518] Buharî/hudûd: 4. Ebû Dâvucf/hudûd: 35.
[519] Müslim/hudûd: 38. Ebû Dâvud/hudûd: 35,
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[520] Mecmeul-Enhür: 1/558-560.
[521] Şeyhülislâm Zekeriyya Ensarî/Menhec: 118. Ebû Zekeriya Nevevî/Minhac: 124 Mısır
[522] İbn Kudame/el-Muğni: 10/235-335. Beyrut: 1403
[523] Sahnûn/el-Müdewenetü'[-Kübrâ: 6/261, 264'e bakılması...
[524] Şerhu Maani1-Asâr:3/152-158-Beyrut: 1399.
[525] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[526] Buharî/hudûd:4. Müslim/hudûd: 39. Ahmed: 1/125, 130.
[527] Müsned-i Ahmed: 3/67, 98.
[528] Müsned-i Şafîî. Neylül-Evtar: 7/162.
[529] Dârekutnî. İmam Mâlik/Neylül-Evtar: 7/163.
[530] Süyûtî/Tenvîrü'l-Havalik Şerhün Alâ Muvaüa'i Mâlik: 3/55. Beyrut
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[531] Süyutîn"envîrü'l-Hevalik Şarhün Alâ Muvatîa'i Mâlik: 3/55, Beyrut
[532] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[533] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[534] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[535] Müsned-i Ahmed: 2/136,166, 191,4/93,96,5/369.
[536] Ebû Dâvud/hudûd:36. Tirmizî/hudûd: 15.
[537] Ebû Dâvud/hudûd: 35, 36. Nesâî/eşribe: 42. İbn Mâce/hüdûd: 7. Dâremî/ eşribe: 10. Ahmed: 2/29, 504
[538] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[539] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[540] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/166
[541] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[542] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[543] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[544] Buhârt/hudûd: 42. Müslim/hudûd: 40. İbn Mâce/hudûd: 32. Daremî/hudûd: 11. i Ahmed:4/4
[545] Ebû Dâvud/akdiye: 29. Tirmizî/diyat: 20. Nesâî/sârık: 2. Ahmed: 5/2
[546] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[547] Geniş bilgi için bkz: Mecmeu'İ-Fnhür: 1/565-569. Kâsânî/Bedayi1: 7/63-65
[548] Kâsânî/Bedâyi[: 7/63
[549] Bilgi için bkz: İhkâmü'l-Ahkâm Şerhu Umdetil-Ahkâm: 4/137-139. Beyrut
[550] el-Ğamravî/es-Siracü'l-Vehhac: 535, 536. Mısır: 1352-1933
[551] Ibn Kudame Şemsuddin/eş-Şerhü'l-Kebîr: 10/347, 348. Beyrut: 1403.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[552] Şevkânî/Neylü'l-Evtar: 7/170.
[553] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[554] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[555] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

[556] Buharî/meğâzî: 36, tıb: 29, diyat: 22. Müslim/kasame: 10. Nesâî/taharet: 190, tahrîm:7, 8. Ahmed: 3/170, 186.
[557] Müslim/kasame: 9, 14. Tirmizî/îaharef. 55. Nesâî/îahrîm: 7, 8, 9. Ahmed: 3/16;
[558] Ebu Dâvud/hudud: 3. Nesâî/tahrîm: 7, 8, 9.
[559] Müsned-i Şafîî. Neyiül-Evtar: 7/172
[560] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[561] Mecmeu'l-Enhür: 1/585, 586. İstanbul
[562] el-Ğamrâvî/es-Siracü'!-Vehhac: 531, 532. Ebû Zekeriya Yahya Nevevî/ Minhacü't-Tâlibîn: 123, 124. Mısır
[563] Geniş.bilgi için bk?_: İbn Kudame/el-Muğnî. Şemsüddin (eş-Şerhü'1-Kebîr): 10/
[564] Sahnûn/el-Müdewenetü'1-Kübrâ: 6/2.98-303'den özetlenerek
[565] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[566] Zehebî/Mîzanul-hidal: 1/57. 189 no'lu İbrahim. Neylü'l-Evtar: 7/173.
[567] Zehebi/Mîzanü'l-İ'tidal: 3/123, 5824 no'iu Ati.
[568] Geniş bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/176, 177.
[569] Geniş bilgi için bkz: Kâsânî/Bedâyî1:7/91, 92 Beyrut: 1328.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[570] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[571] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[572] Buharî/fiten: 2, ahkâm: 4. Müslim/imaret: 53.
[573] Buharî/enbiyâ: 50. Müslim/imaret: 44. İbn Mâce/cihad: 42. Ahmed: 2/279
[574] Müslim/imaret: 65, 66. Tirmizî/tefsîr: 49. Dâremî/rikak: 78.
[575] Müslim/imaret: 52. Ahmed: 3/213, 321.
[576] Müslim/imaret: 60.
[577] Buharî/ahkâm:43, itten: 2. Müslim/imaret: 41, 42, 80. Nesâî/bey'at: 58. İbn
[578] Ebû Dâvud/sünnet: 27. Ahmed: 5/180.
[579] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[580] Müsiim/imaref. 58. Ahmed; 3/446.
[581] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[582] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- TİCÂRETLER KİTABI

1- (Rızık Teminî İçin Meşru) Çalışma Yollarına Teşvik Babı
2- Rızık Aramada İktisad (İfrat Ve Tefritten Sakınmak) Babı
3- Ticârette (Günahlardan) Sakınma Babı
4- Adama (Meşru) Bir Yönden Bir Rızık Verilince O Yönü Bırakmasın, Babı
5- San'atlar (A Ait Gelen Hadîsler) Babı
Bir Canlının Resmî Yarım İse Bu Da Yasak Mı?
6- İhtikâr Ve Malı Piyasaya Sürmek Babı
7- (Hastaya Şifâ Dileği Île) Okuyanın Ücret Alması Babı
8- Kur'an Öğretmek Karşılığında Ücret Almak Babı
Suffe Ehlî Hakkında Birkaç Söz
9- Köpek Bedelinden, Fahişenin Fuhuş Kazancından, Kâhinin Ücretinden Ve Erkek Hayvanı Dişiye Çektirme Bedelinden Nehiy Babı
10- Hacâmet Edenin Kazancı Babı
Âlimlerin Hacamat Kazancına Ait Görüşleri
11- Satılması Helâl Olmayan Şeyler Babı
Pislenen Yağlar Ve Diğer Maddelerin Hükmü
12- Münâbeze Ve Mülâmese (Denîlen Satışlar) Dan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı
13- Adam (Dîn) Kardeşinin Satışı Üzerine Satış (Yapmasın) Ve Onun Pazarlığı Üzerine Pazarlık Etmez (Etmesin) Babı
14- Necş (= Müşteri Olmadığı Halde Öyle Görünüp Kasıtlı Olarak Fiyat Artırman) İn Yasaklanması Hakkında Gelen Hadîsler Babı
15- Şehirlinin (Komisyoncu Olarak) Köylünün Malını (Onun Hesabına) Satmasının Yasaklığı Babı
16- Pazara Getirilmek İstenen Satılık Malı Yolda Karşılamanın Yasakuğı Babı
17- Satıcı Ve Alıcı Bîribirlerinden Ayrılmadıkça (Yaptıkları Satış Akdini Kabul Ve Red Hususunda) Muhayyerdirler, Babı
18- Hıyar (Muhayyerlik) Satışı Babı
19- Satıcı İle Alıcı (Satıştan Sonra) İhtilâfa Düşerler, Babı
20- Senin Yanında (= Mülkiyetin Altında) Bulunmayan Bir Mau Satmaktan Ve (Satınalınıp Da Henüz) Teslim Alınmamış Bîr Malın (Başkasına Satılıp) Karından Nehiy Bâbl
21- İki Mücîz (= Yânı Çocuğun Malında Ticarete Mezun Veli) Satış Yaptıkları Zaman Satılan Mal İlk Akid Yapana Aittir, Babı
22- Örbân (Kaparo) Satışı Babı
23- Bey-İ Hasat (= Çakıl Taşı Île Satiş Yapmak) Ve Bey-İ Gahar (Dışı Müşteriyi Aldatıp İçyüzü Ve Sonucu Meçhul Malı Satmak) Tan Nehiy Babı
24- Büyük Baş Ve Küçük Ba$ Hayvanların Karınlarındaki Cenînin Anılan Hayvanların Memelerindeki Sütün Ve Dalgıcın Bir Dalışının Satınaunmasının Yasaklığı Babı
25- Artırma Sureti İle Alım Satım Babı
26- İkaale (= Alış Verîş Akdini Bozma) Babı
27- Fiyat Tahdidini Mekruh Görenlerin (Rivayet Ettikleri Hadîsler) Babı
28- Alım Satımda Kolaylık Gösterme (Nin Faziletinin Beyânı) Babı
29- Pazarlık Etmek Babı
30- Alım Satımlarda Yeminlerin Yaşarlığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı
31- Aşılanmış Hurma Ağaçlarını Veya Malı Olan Köleyi Satan Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı
32- Yaş Meyvaları (Yenilmeye) Elverişliliği Belirmeden Önce (Ağacı Üstünde Ve Ağaçtan Ayri) Satmanın Yasaklığı Babı
33- (Belirli Ağaçların Gelecek) Birkaç Yıllık Meyvalarını Satmak Ve Meyvayı Helak Eden Âfet Babı
34- Tartıyı Ağır Yapmak Babı
35- Ölçü Ve Tartı (İşin) De Tevakki Etmek (Hiyleden Sakınmak) Babı
36- (Alım Satımlarda) Hiyle Ve Aldatmadan Nehiy Babı
37- (Satın Alınan) Zahirenin (Müşterî Tarafindan) Teslim Alınmasından Önce (Bîr Kimseye) Satılmasının Yaşarlığı Babı
Bir Malın Teslimi Ne Şekilde Gerçekleşir?
38- Mücâzefe Satışı (Götürü Olarak Yapılan Satış) Babı
39- Zahireyi Ölçmekte Umulan Bereket Babı
40- Çarşılar Ve Oralara Girmek Babı
41- Gündüzün İlk Vaktinde Bulunduğu Umulan Bereket Babı
42- Musarrât (= Müşterîyî Aldatmak İçîn) Sütü Sagılmayıp Göğsünde Biriktirilen Hayvan)I Satmak Babı
43- Satın Alınan Maldan Elde Edilen Gelir, O Malın Helak Olmasından Sorumlu Olması Nedeni İle (Müşterinin Hakkı) dır. Bâbı
44- Kölenin Uhdesi (Yâni Alıcısının Muhayyerliği Veya Satıcısının Zimmetinde Olduğu Süre) Babı
45- Kusurlu Bir Mal Satan Kimse, Kusuru (Müşteriye) Açıklasın, Babı
46- (Akraba Olan) Esirleri Biribirinden Ayırmanın Yasaklığı Babı
Esir Edilen Aile Ferdlerini Biribirinden Ayırmanın Hükmü Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri:
47- Köle Satın Alma Babı
48- Sarf (Altını Altınla, Gümüşü Gümüşle Değiştirmek) Ve Birisi Diğerinden Miktarca Fazla İken, Peşin De Olsa Mübadelesi Caiz Olmayan Mallar Babı
49- Faiz Ancak Veresiyede Vardır, Diyenlerin Babı
50- Altın İle Gümüşü Biribiriyle Mübadele Etmek (Değiştirmek) Babı
Peşin Verilmesi Nasıl Gerçekleşir?
51- Gümüş Yerine Altın (Almak) Ve Altın Yerine Gümüş Almak Bâb1
52- Gümüş Ve Altın Paraları Kesip Kirmanın Yasa Kliği Bâb1
53- Yaş Hurmayı Kuru Hurma İle Satmak Babı
54- Müzâbene Ve Mühâkale Babı
55- Arâyâ (Belirli Bîr Kaç Ağacın Üstündeki Yas Hurmayı) Kuru Hurma Olarak Tahminen Takdir Etmek Suretiyle (Peşîn Kuru Hurma Île) Satmak Babı
56- Veresiye Olarak Hayvanı Hayvanla Satmak Babı
Yukardaki İki Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri
57- Elden Ele (Yânî Satılan Ve Alınanın İkîsî De Peşîn Olarak) Hayvanları Sayıca Fazla Hayvanlarla Mubayaa Etmek Babı
58- Faizin Ağır Bir Günah Olduğunun Beyânı Babı
59- Selef (Denilen Satış Nevî) Bilinen Bir Ölçek Ve Bilinen Bîr Tartı İle Ve Malûm Bir Vâdeye Bağlanarak Yapılır, Babı
60- Kim Selem Usulü İle Bir Mal Satın Alırsa (Teslim Almadan Önce) Onu Başka Bir Mal İle Değiştirmesin. Babı
61- Muayyen Bir Hurma Bahçesinin Ağaçları Meyva Çiçeklerini Çıkarmamış İken Bunun Mahsûlü Olacak Hurmaların Selem Usûlü İle Mubayaası Babı
62- Hayvanda Selem Babı
63- Şirket (Ortaklık) Ve Müdârebe Babı
64- Çocuğunun Malından Adamın Olan Hakkı (nın Beyânı) Bâbı
65- Kocasının Malından Kadının Yapabileceği Harcama Bâb1
66- (Sâhîbînîn Malından) Kölenin (Bîr Şey) Vermesi Ve Sadaka Etmesi Babı
67- Bir Kavme Âît Mâşiye (Koyun. Keçi, İnek, Manda Ve Develer) Veya Bağ - Bahçe Üzerinden Geçen Bir Kimse Ondan Bir Şey Alabilir Mi? Babı

68- Mâşiye (Yânî Koyun, Keçf, İnek Ve Deve) Sahibinin İzni Olmadıkça Sütünden İçmenin Yasaklığı Bâbı
69- Mâşiye (Yâni Koyun, Keçi, Sığır Ve Deve) Edinme Babı

12- TİCÂRETLER KİTABI

1- (Rızık Teminî İçin Meşru) Çalışma Yollarına Teşvik Babı

2137) Âişe (Radıyallâhü ankâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sal lal!a hu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz erkeğin yediği en helâl lokma kendisinin (meşru) kazancından olanıdır. Çocuğu da şüphesiz onun bir kazancıdır.»

2138) Mıkdâm bin Ma'dîkerib ez-Zübeydî (Radtyallâhü arjhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Erkek kendi el emeğinden daha helâl bir kazanç kazanmamıştır ve erkeğin kendi nefsi, ailesi, çocuğu ve hizmetçisi (nin nafakası) -na harcadığı mal (onun için) sadakadır.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun- senedinde İsmail bin Ayyaş bulunur. Bu hadîsi Tirmizi, Ebü Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. [1]

İzahı

Â i ş e (Radıyaîâhü anhâ) 'mn hadisini T i r m i z î ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Buharı de Tarih'de rivayet etmiştir. S i n d î bu hadisin izahında şöyle der:
Burada geçen "Atyab" kelimesi "En helâl" demektir. Erkeğin meşru kazancı, haram lokma şüphesinden uzak olduğu için buna "En helâl" denilmiştir. Çocuk da babanın bir kazancı sayılmıştır. Çünkü baba, çocuğun dünyaya gelmesine vesiledir. Çocuk babanın bir kazancı olunca, çocuğun malı da babanın bir kazancı olmuş olur. Şu halde baba çocuğunun malını yiyebilir. Fıkıhçüar: Baba muhtaç olduğu takdirde ihtiyacı kadar çocuğunun malından yiyebilir, demişlerdir.
Baba ve anne muhtaç oldukları takdirde nafakaları, evlâdına vâ-cibtir.
M i k d â m (Radıyalîâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. B u h â r î de bu zâttan şu mealde merfû bir hadis rivayet etmiştir:
«Hiç kimse kendi el emeğini yemekten daha hayırlı bir lokma asla yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâvûd (Aleyhisselâm) da şüphesiz kendi el emeğini yerdi.»
Kastalânî bu hadîsin şerhinde.- İnsanın kendi el emeğinin daha hayırlı olmasının sebebi şudur; Bu emek, sahibini de başkasını da yararlandırır, kişiyi işsizlik ve tembellikten uzaklaştırır, nefsin gururunu kırdırır ve çalışkan sahibini dilencilik zilletinden korur, demiştir.
Hadis, erkeğin kendi nefsine, aile ferdlerine ve hizmetçisine harcadığı helâl malının kendisi için bir sadaka hükmünde olduğunu ifâde eder. Bu harcamadan maksat, ifrat ve tefritten uzak ve normal ihtiyaçlar için yapılan masraflardır. Çünkü İslâmiyet israfı da cimriliği de yasaklamıştır. Kişinin kendi nefsine karşı da sorumlu olduğuna dâir hadîsler vardır. Bunlardan birisinde meâlen : -Şüphesiz senin nefsinin de senin üzerinde bir hakkı vardır» buyurulmuştur. Adamın ailesi ile çocuklarının nafakası da fıkıh kitablarında belirtilen şartlar dâhilinde ona vâcibtir. Bunun sadaka sayılmasının mânâsı, adamın bu harcamalardan dolayı sevab kazanmasıdır. Yâni erkek kendi nefsinin ve aile ferdlerinin zarurî ihtiyaçlarını gidermekle mükellef olmakla beraber, bunu yapmakla ecir ve sevab kazanır. Bu hususta başka hadîsler de vardır.
M i k d â m (Radıyalîâhü anh) sahâbîdir. Kısa hâl tercemesi
442 nolu hadis bahsinde verildi.

2139) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)*âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Emin, dürüst ve müslüman tacir, kıyamet günü şehidlerle beraberdir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan KÜlsûm bin Cevşen el-Kuseyrf zayıftır. Bu hadîsin aslım Tirmizi, Ebû Sald-i Hudrî (RA.Vden merfû olarak rivayet etmiştir. [2]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Ancak onun bu sözüne itiraz edilmiştir.
T i r m i z i' nin Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet ettiği hadisin meali şöyledir:
«Dürüst ve emin tacir; nebiler, sıddıklar ve şehidlerle beraberdir.»
Tuhfe yazan şöyle der:
"Tıybi: Yâni ticâretinde dürüstlüğü ve güvenirliği esas tutan kimse peygamberler, sıddıklar ve şehidler zümresinde olur. Bu iki temele aykırı hareket eden tacir ise fâsıklar ve âsilerle olur, demiştir. El-Lemeât yazan da: Yâni anılan yüce dereceye erişmek için dürüstlük ve güvenlik hususunda en üstün dereceye ulaşmaya gayret edilmelidir, demiştir."
Tuhfe yazan daha sonra, dürüst ve emin tacirin faziletine âit olup îbn-i Abbâs ve Enes hazretlerinden rivayet edilen hadîsleri nakletmiştir.
S i n d î de: Yâni emin, dürüst ve müslüman tacir, hayırlı mal elde etmek niyeti ile çalıştığı zaman mübarek insanlarla haşrolur. Şu halde, aslında mubah olan bir çalışma iyi niyetle yapıldığı zaman, ibadet sayılır ve böyle çalışan kimse sevab kazanır. Âhirette de ibâdet ehli ile beraber, olur, demiştir.

2140) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü afsAJ'den. rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailakü Aleyhi ve Şettem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kocasız fakir kadının ve günlük geçimi olmayan kimsenin nafakalarını kazanmaya çalışan müslüman, Allah yolunda savaşan mü-câhid gibi ve gece namaz kılıp gündüz oruç tutan kişi gibidir.» [3]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Tirmizî'deki metinde «Yâ mücâhid gibi veya...» ifâdesi bulunur. Ayni: Buradaki tereddüt râviye aittir, demiştir.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Ermele: Kocasız kadın, demektir. Dul, evlenmemiş kadın ve kızlar bu kelimenin mânâsma dâhildir. Bir kavle göre bu kelime yalnız, kocasından ayrılan kadına mahsustur. İrmâl, fakirlik demektir. Kocasının olmayışı nedeni ile nafakasız kalan kadına, fakirliğinden dolayı Ermele denilmiştir."
Tuhfe yazan da N e v e v î * nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra: Zengin ve kocasız kadına Ermele denilmez. Miskin ise hiç bir şeyi olmayan veya az geçimi olan fakire denilir. Hadisin mânâsı şudur: Kocasız fakir kadın ve yoksul kimsenin işlerini gören, onların nafakasını temine çalışan ve onlara yardımcı olan bir müs-lümanın ecir ve sevabı, mücâhidin Allah yolunda savaşmaktan elde ettiği sevab ve geceleyin ibâdete kalkıp, gündüz de oruç tutan bir kimsenin bu ibâdetlerden kazandığı sevab gibidir, demiştir.

2141) Muâz bin Abdillah bin Hubeyb'in amcası (Radtyallâhii an-hüm)!den; Şöyle demiştir:
Biz bir mecliste idik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem), başında ıslaklık eseri bulunduğu halde (meclisimize) teşrif etti. Bâzımız O'na t Seni bugün rahat ve hoş gönüllü görüyoruz, dedi Bunun üzerine O da t
«Evet ve Allah'a hamdolsun» buyurdu. Sonra cemâat zenginliği anlatmaya daldılar. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«Takva sahibi (= günahtan sakınan kimse) için zenginlikte-bir mahzur yoktur. Takva sahibi için sağlıklı olmak, zengin olmaktan daha hayırlıdır ve gönül hoşluğu, rahatlığı bir nimettir.»"
Not: Bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [4]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi A h m e d ve H â ki m de rivayet etmişlerdir. Râvî Muâz bin Abdillah bin Hu-b e y b' in amcasının ismine rastlamadım. Abdullah bin H u b e y b (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Hadîsin ilk râvîsi, ifâde tarzının zahirine göre Muâz'ın amcası, yâni Abdullah'ın kardeşidir. Muhtemelen Abdullah'ın amcasıdır. Câmiü's-Sa-ğîr'de bildirildiğine göre hadisin ilk râvîsi Yesâr bin Abd (RadıyaUâhü anh)'dır. Bu duruma göre müellifimizin rivayetinde "amcası" kelimesi ile kasdedilen zât Yesâr bin Abd (Radı-yallâhü anh) olabilir.
Câmiü's-Sağîr şerhi el-Azîzî'de şöyle deniliyor:
"Ğınâ: Mal ve servettir. Bunu helâl yoldan kazanıp hayır yollarına harcayan kişi, bu sahada takva sahibi sayılır. Şu halde meşru yoldan kazanılıp hayır yollarına harcanan varlık, sahibi için bir mahzur teşkil etmez. Sağlık, servetten daha hayırlı sayılmıştır. Çünkü vücut sağlığı, ibâdetin yerine getirilmesine yardımcıdır."
El-Hafni de i Gönül hoşluğu ve rahatlığı, servetin Allah'ın rızâsına uygun harcanması hâlinde önemle aranır. Yâni zengin bir kimse malının bir kısmını Allah yolunda ve O'nun rızâsı uğrunda harcarken gönül hoşluğu içinde ve mertçe yapmalıdır, böyle yapması onun için bir nimettir. Allah yolunda malını harcarken gönül hoşnutsuzluğu ise nefsin habisliğine alâmettir, demiştir.
Sindi de şöyle der: Süyûti: Takvâsız varlık, tehlikelidir, sahibini helâka götürür. Çünkü, takvâsız kişi malını kazanırken bunun meşru veya gayri meşru yoldan gelmesine dikkat etmez. Malın hakkı olan zekât ve benzeri hayırla ilgili görevim yapmaz. Üstelik malim kısmen de olsa meşru olmayan yollarda kullanır. Mal sâhibiûdö takva duygusu olduğu takdirde anılan sakıncalar gider ve onun yerine hayırlar gelir, demiştir. [5]

2- Rızık Aramada İktisad (İfrat Ve Tefritten Sakınmak) Babı

2142) Ebû Humeyd es-Sâidî[6] (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dünya (malım) taleb etmekte mutedil olun (ifrat ve tefritten sakanın). Çünkü herkes kendisi için yaratılmış olan (dünyalık)a hazırlatılmış (durumda) dır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan İsmail bin Ay-yfiş tedlisçidir ve bunu an'ane ile rivayet eünişür. Onun kendi beldesi (Şam) halkından başkasından olan rivayeti zayıftır.

2143) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahi* Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kederi en büyük olan insan, dünyasının İşine de âhiretinin işine de Önem veren (olgun) mü'mindir.»
Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) demiştir ki t Bu, garîb bir hadîstir. Bunu yalnız İsmail rivayet etmiştir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezld er-Rakkaşİ, el-Ha-san bin Muhammed bin Osman ve İsmail bin Behr&m bulunur.

2144) Câbir bin Abdillah (Rodtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sollollahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ey insanlar! Allah'tan korkunuz ve (dünyalığı) istemekte mutedil olunuz (ifrat ve tefritten sakınınız). Çünkü rızkı gecikse bile tamâmını almadıkça hiç bir nefis ölmiyecektir. O halde (rızık talebinde) Allah'tan korkunuz ve (dünyalığı) istemekte mutedil olunuz (ifrat ve tefritten sakınınız). Helal olan (dünyalığ)ı alınız ve haram olanı bırakınız.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü bunda el-Ve-Hd bin Müslim ve İbn-İ Cüreyc vardır. İkisi de tedlisçi idi. Ebü'z-Zübeyr de onlar gibidir. Üçü de bunu an'ane üe rivayet etmişlerdir. Lâkin bu hadîsi Ebü'z-Zübeyr aracılığı üe Câbir (R^.)'den rivayet etmek hususunda Müellifimiz yalnız değildir Çünkü Ibn4 Hibbân da kendi sahihinde bunu C&bir'den iki senedle rivayet et mistir. [7]

İzahı

Bu babtaki hadislerin üçü de Zevâid türündendir. Ancak şu var ki Ebû Humeyd (Radıyalfahü anh) *ın hadisini Hakim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Hadîsin son cümlesi kısmen değişik ise de mânâda bir değişiklik yoktur. Hâkim, kendi senedinin Buhâri ile Müslim'in şartları üzerine sahih olduğunu ifâde etmiştir.
Bu hadis, dünya malını ve rızkı taleb ederken mutedil olmayı, yâni talebte kusur etmemeyi ve aşırı hırsa da kapılmamayı, bunu meşru ve helâl yoldan kazanmaya çalışmayı emreder. Kişinin kendisi için takdir ve tâyin edilmiş rızık ve varlıktan fazla veya eksik bir şey kazanmasının söz konusu olmadığı da hadîste belirtiliyor. Hâl böyle olunca itidal ve orta yoldan sapmanın anlamı kalmıyor.
E n e s (Radıyallâhü anhî 'm hadîsi de kâmil mü'minin, dünyasına da âhiretine de önem vermesi nedeni ile diğer insanlardan fazla keder sahibi olduğunu bildirir. Çünkü yalnız dünya kederi veya yalnız âhiret kaygısı bir insan için yeterdir. Olgun mü'min için anılan iki keder birleştiğinden dolayı kendisi diğer insanlardan fazla üzüntü duymak durumundadır.
Câmiü's-Sağîr şerhi el-AzîzÎde: Bu hadîsin şerhinde: Çünkü kâmil mü'min dünyalığını dikkate almadan âhiretine çalışsa dünya* sına zarar vermiş olur, âhiretine bakmadan dünyasına çalışsa âhiretine zarar vermiş olur. Bu itibarla, dünyası için çalışırken âhiret mutluluğunun zedelenmemesinin göz önünde bulundurulması güç bir sorundur. Herkes bunu başaramaz. Ancak Allah Teâlâ'nın muvaffak kıldığı mü'minler için güç değildir. Hadîs buna işaret eder.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim bunun Müslim'in şartı üzerine sahih olduğunu söylemiştir.
Bu hadis de mü'minleri nzık talebinde mutedil davranmaya çağırır ve ifrat ile tefritten kaçınmalarını emreder. Her nefis kendisine takdir ve tâyin edilmiş olan rızkının tamâmım almadıkça ölmiye-ceğine göre bunun gecikmesi, sahibini mutedil yoldan saptırmama-lıdır. Mü'minler rızıklannı helâl yoldan ve olgunluk içinde aramalıdır. Haramdan sakınmalıdır. [8]

3- Ticârette (Günahlardan) Sakınma Babı

2145) Kays bin Ebî Garaza (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz (tacirler) e simsarlar deniliyordu. (Bir gün) ResûluIİah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) biz (tacirler) e uğradı ve bize bundan daha güzel bir isim vererek i
«Ey tacirler topluluğu! Şübhesiz (çoğu zaman) alışverişde (yalan) yemin ve yararsız —boş— lâf bulunur. Bunun için siz ona (yâni alışverişe veya o yalan yemin ile edilen faydasız lâfa) sadaka karıştırınız.»" [9]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
"Bize simsarlar denilirken (bir gün) Resûlullah ISallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp bize geldi ve «Ey tacirler topluluğu! Şüphesiz (çoğu zaman) şeytan ve günah, alışverişte hazır bulunurlar. Bunun için siz alış verişinize sadaka karıştırınız,» buyurdu.»
Hadiste geçen "Semâsîre" kelimesi simsarın çoğuludur. Simsar,
satıcı ile alıcının araşma giren ve satışı gerçekleştirmeye çalışan kimseye denilir. Dilimizde de kullanılan bir kelimedir.
Tüccar kelimesi de tâcir'in çoğuludur. Râvî tüccar kelimesinin daha güzel olduğunu ifâde etmiştir. Hattâbî: Simsar kelimesi Arapça değil, yabancı bir kelimedir. O dönemde alışveriş işi ile meşgul olanların çoğu acem olduğu için bu kelime onlardan arap-çaya geçmiştir. Tüccar kelimesi ise arapçadır. Bunun için râvî bu ifâdeyi kullanmış, demiştir.
EI-Kari: Hadisteki «Lağıv» kelimesinden maksad, ne din ne de dünya açısından hiç bir faydası olmayan lâftır, demiştir.
Hadisteki «Half» veya «Halıf» kelimesi yemin demektir. Yâni satışta çoğu zaman çok yemin edilir veya yalan yemin ediiir ki, bunların ikisi de hatâdır.
Alışverişte yararsız lâflar ve çokça yemin veya yalan yere yemin bulunduğundan dolayı alış verişe sadaka karıştırılması veya anılan lâf ve

yeminlere sadaka karıştırılması emredilmiştir. Çünkü sadaka Allah'ın gazabının ateşini söndürür.
Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Bu hadis hasen -sahihtir. Biz Kays (Radıyallâhü anh) 'm bundan başka merfû bir hadîsini bilmiyoruz, demiştir.
Hulâsa sahibi de 318. sahifede bu zâtın G ı f a r kabilesinden bir sahâbî olduğunu, sünen sâhiblerinin kendisinin hadîsini rivayet ettiklerini ve râvisinin Ebû V â i 1 olduğunu bildirmiştir.

2146) Rıfâa (bin Râfi [10]) (Radıyallâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz (bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (dışarı) çıktık. Baktık ki halk sabah erken alışveriş ediyorlar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
Ey tacirler topluluğu! diye seslendi. Onlar gözlerini yukarı kaldırıp boyunlarını uzatınca Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şübhesiz tacirler kıyamet günü fâcirler olarak diriltilirler. Ancak, Allah'tan korkup yeminine bağlı kalan ve sözünde doğru olan tacirler bunun dışındadır, buyurdu.*"[11]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Dârimî de rivayet etmişlerdir.
Füccâr kelimesi fâcir'in çoğuludur. Fâcir, Allah'ın emrinden çıkan yalancı ve günahkâr demektir. Tuhfe yazarının el-Mirkat'dan naklen beyan ettiğine göre burada fâcir'den maksat yararsız söz söyleyen ve alışverişinde çok yemin eden veya yalan yere yemin eden kimsedir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklamasında şunlan söyler: "Hadiste anılan Allah korkusundan maksad, alışverişte aldatma, hiyle ve hiyânet etmemek veya Allah'a karşı kulluk görevini yapmaktır.
Hadîsin «Sözünde doğru» ifâdesinden maksat, tacir'in gerek ettiği yeminde ve gerekse şâir konuşmalarında doğru sözlü olmasıdır.
Kadı Iyâz: Tüccarlar genellikle muamelelerinde, malların kusurlarını gizlemeyi ve yalan yemin ve benzeri sözlerle eşyalarının revaç bulmasına gayret etmeyi alışkanlık hâline getirdikleri için onların fâcir olduklarına hükmedilmiştir. Fakat haram kazançtan sakınıp yeminine sadâkat gösteren ve doğru sözlü olan tacirler bu hükümden müstesna kılınmıştır. Sarihler böyle yorum yapmışlar ve fâcirliği, faydasız söz söylemek ve yemin etmek mânasına yorumlamışlardır, demiştir. [12]

4- Adama (Meşru) Bir Yönden Bir Rızık Verilince O Yönü Bırakmasın, Babı

2147) Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü anh)Jâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Meşru) bir işten(bir nzık) kazanan kimse o işe devam etmelidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Ferve Ebû Yû-nus'un sıkalığı hususunda ihtilâf olduğunu Zehebl el-Kâşifde söylemiştir. El-Ezdi de onun zayıf olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasında anmış* ür. Havilerden Hilal bin Cübeyr el-BasrÏ'yi îbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiş ve: Hilal, Enes'ten rivayette bulunmuştur, eğer kendisi Enes'ten hadis İşitmiş ise..., demiştir. [13]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bölümünde Sin-d î şöyle der: Yâni Allah Tealâ, kuluna bir yönden bir nzık kapışım açınca, kul o yönü ve sebebi bırakmamalıdır, o yönden rızıklan-maya devam etmelidir, onu bırakıp başka yöne gitmemelidir. Çünkü her iş herkes için uygun olmaz.
Beyhaki de bu hadisin bir benzerini Enes (Radıyallâ-hü anh)'den rivayet etmiştir. Oradaki metnin meali şöyledir: «Bir kimse bir işte rızıklanırsa, ona devam etmelidir.» El-Azizi de bunun şerhinde: Yâni bir kimsenin geçimi bir işe bağlı ise o iş durumu bo-zulmadikça ondan ayrılmamalı. Çünkü, o işi bırakıp başka ise geçen kişi, yeni işten hayır görmeyebilir, demiştir.

2148) Nâfi (RadtyaUâhü a«*)'den; Şöyle demiştir:
Ben ticâret malımı Şam ve Mısır'a gönderiyordu m. Sonra bir kez malımı Irak'a gönderdim ve mü'minlerin annesi Âişe (Radıyal-lâhü anhâ) 'nm yanma varıp ona:
Ey mü'minlerin annesi! Ben ticâret malımı Şam'a gönderiyordum. (Bu defa) Irak'a gönderdim, dedim. Âişe (Radıyallâhü anhâJ şöyle dedi:
(Böyle) yapma. Sana ve eski ticâret yerine ne oldu? (ki sen eski yeri bırakıp başka yere yöneliyorsun) Çünkü ben Hesûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, buyurdu ki:
«Allah birinize bir yönden bir rızık ulaştırdığı zaman, o yön o kimseye değişip güçleşinceye kadar onu bırakmasın.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir ; Bu hadisin senedi aleyhinde konuşulmuştur. Çünlcü râvî Ebü Âsım'ın babasının adı Mahled bin ed-Dahhâk'tır. Bu zâtın sikalığı ihtilaflıdır. El-TJkayli ve Nesâi, onun hadislerinin başka râvî tarafından teyid edilmediğini söylemişlerdir. İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasında anmıştir. Diğer râvi Zübeyr bin Ubeyd'in mechûl bir râvi olduğunu Zehetoi söylemiştir. İbn-i Hibbân ise bunu sikalar arasında anmiştır. [14]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîsi Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet eden N â f i hakkında Hulâsa sahibi sadece bu zâtın Âişe' den rivayette bulunduğunu ve râvîsinin de Zübeyr bin Ubeyd olduğunu söylemekle yetinmiştir. N â f i isimli bir kaç sahâbî ve Tabii vardır. Bu râvî hakkında başkaca bilgi verilmemiştir.
Hadîsin son cümlesinin, şeklinde olduğuna dâir tereddüt râviye aittir. Mânâ bakımından iki cümle arasında bir fark yoktur, denilebilir.
Hadisin mânâsı açıktır. Şu halde bir mü'min meşru olmak kaydı ile herhangi bir yoldan geçimini sağladığı ve varlık kazandığı zaman o yolu bırakmamalıdır, çalışmasını o yolda sürdürmelidir. £n-cak o yolla para kazanmak ve geçim sağlamak güçleştiği takdirde, başka bir yöne başvurmalıdır. Çünkü rızık kapıları pek çoktur. EI-Azîzî bu hadîsin açıklamasını yaparken bu münâsebetle şu mealdeki hadisi nakletmiştir:
«Bütün beldeler Allah'ındır. Halk da Allah'ın kullarıdır. Bu itibarla sen nereyi iyi ve uygun görürsen orada ikâmet et ve Allah Teâlâ'ya hamdet.» [15]

5- San'atlar (A Ait Gelen Hadîsler) Babı

2149) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallatlahü Aleyhi ve Sel/cm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah her peygamberi koyun gütmüş olarak göndermiştir. (Koyun gütmemiş bir peygamber yoktur)» Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı O'na:
Ve sen de (mi) Yâ Resûlallah dediler? O:
«(Evet) ben de. Ben Mekke halkı için karârît karşılığında koyun güderdim» buyurdu.
Müellifin şeyhi Süveyd: Yâni her koyun bir kırat karşılığı (nda gütmüş) idi, demiştir."[16]

İzahı

Bu hadisi B u h â r î de rivayet etmiştir. Karârît kelimesi ki-rât'ın çoğuludur. Kırat, bir dinar'm yirmide biri veya yirmi dörtte bindir
Hadîsin zahirine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ücretle koyun sürüsü gütmüştür. Müellifin şeyhi S ü v e y d' in "Yâni her koyun bir kîrât karşılığı (nda gütmüş) idi" sözü bu mânâyı kuvvetlendirmektedir.
Buhâri' deki rivayette; it j\p Jf- = -Karârît üzerine» ifâdesi kullanılmıştır. Bâzı hadîs sarihleri bu ifâdeyi de buradaki ifâde gibi yorumhyarak

"Yâni karârît denilen para karşılığı" demişlerdir.
Bâzı âlimler de hadisteki Karârît kelimesini para çeşidi değil de bir mevki ismi olarak yorumlamışlardır. Bunlara göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Karârît denilen semtte koyun güttüğünü ifâde etmiş ve Peygamber ücretle koyun gütmemiştir. O, kendi koyunlarını gütmüştü.
EÎ-Fetih yazarının beyanına göre I b.r ahim el-Harbî, Karârît'in Mekke'de bir semtin ismi olduğunu, hadîste bu mânânın kasdedildiğini ve gümüşten olan para çeşidinin kasdedilmediğini söylemiştir. İbnü'l-Cevzi de kendi üstadı olan İbn-i Nâsır'a uyarak İbrahim el-Har-b i' yi tasvib etmiş ve îbn-i Mâceh'in şeyhi ^an S ü -v e y d' in bu hadisin sonundaki yorumunun hatâ olduğunu söylemiştir.
EI-Fetih yazarı ilk yorumun, yâni karârît'in bir semtin adı olmayıp bir para birimi olduğunun tercih edildiğini söylemiştir. Yâni S ü -v e y d ' in tefsirinin daha isabetli olduğunu savunmuş, gerekçe olarak da Mekke halkının K a r â r i t isimli bir semti tanımamalarını göstermiştir. İkinci yorumu destekleyenler N e s â i' nin rivayet ettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'in:
«Musa koyun güderken peygamber oldu, Dâvûd da koyun güderken peygamber oldu, ben de ehlimin koyununu Ciyâd'da güderken Peygamber olarak gönderildim.» buyurduğunu ve bu hadîsin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ücretle değil de kendi ehlinin koyununu güttüğünü gösterdiğini söylemişler ve bu hadîsin, S ü-vey d'in yukardaki yorumunu reddettiğini iddia etmişler ise de bu hadîs, Süveyd'in yorumunu reddetmez. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kendi ehlinin koyununu C i y â d denilen semtte ücretsiz ve başkalarının koyunlarını Karârı t denilen para birimi karşılığında gütmüş olması mümkündür. N e s â î' nin rivayet ettiği hadiste buyuruları «Ehlimin koyununu» ifâdesi ile Mekke ehlinin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Çünkü Mekke ehli bir bakıma Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in ehlidir. Bu takdirde iki hadis birleşmiş olur. Birisinde O'nu, koyun sürüsünü ücretle güttüğünü, diğerinde de koyun gütme semti bildirilmiş olur.
K a r â r i t kelimesinin bir semtin ismi anlamında kullanıldığını savunanlardan bâzısı kendi yorumunu teyid mâhiyetinde 'şöyle derler:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ücret karşılığı kimsenin koyununu gütmediğinin bilinmesidir.
Siyer kitablannda belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-şalâ-tü ve's-selâm) koyun güderken 20 küsur yaşında olduğu anlaşılmaktadır.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in peygamberlik döneminden önce koyun gütme işinde çalışmalarının hikmet ve sebebi hakkında da el-Fetih yazarı özetle şöyle der:
Peygamberler'in peygamberlik döneminden önce koyun gütme arzusunun Allah tarafından onların kalblerine ilham edilmesinin hikmeti hakkında âlimler şöyle demişlerdir:
Ümmetlerinin işlerini tedvir etmekle görevlendirilmeden önce buna hazırlanmak üzere koyun gütmekle görevlendirilmişler ki; yavaş yavaş buna alışsınlar. Koyun gütmek sureti ile yaratıklara şefkat ve merhamet duyguları artar, koyun güderken dağılan sürüyü toplamak, bir otlaktan başka bir otlağa götürmek, onları sulamak, hırsız ve yırtıcı hayvanlardan korumak, büyük bir sabır ve yumuşak huyluluk ister. Koyunların huylan değişik olur, zayıf bir yaratık olmasına rağmen yaylanırken diğer hayvanlardan fazla dağılırlar. Bu da onlara müsamaha etmeyi gerektirir. İşte koyunları sabır, şefkat, merhamet ve müsamaha ile gütmeye alışan ve bu güzel duygularla cihazlanan peygamberler, değişik huylu, idrak ve akıl açısından birbirinden farklı insanları bir ideal etrafında toplamaya, kusurlarını hoş görü ile karşılamaya, eksiklerini sabırla onarmaya ve onları idare etmeye alışmış olurlar.
Gütme işinde koyunların tercih edilmesinin sebebine gelince koyun diğer hayvanlardan daha zayıftır, yaylanırken develere ve sığırlara nisbeten daha çok dağılır, buna rağmen onları toplamak develeri ve sığırları toplamaktan daha kolaydır, çobana daha itaatkârdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tüm mahlûkatın en üstünü olduğu halde çobanlık ettiğini anlatması O'nun yüksek tevâ-zuunu ve Allah'ın kendisine verdiği nimetleri dile getirmek içindir.

2150) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Peygamberlerden) Zekeriyyâ (Aleyhisselâm) marangoz idi.-"[17]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde şöyle der :
Bu hadîs, sanatla iştigal etmenin meşruluğuna, marangozluk sanatının faziletine ve marangozlukla kimsenin şahsiyet ve onurunun kırılmadığına delâlet eder. Hadîs, Zekeriyyâ (Aleyhisselâm) 'm faziletine de delâlet eder. Çünkü O sanatkâr idi, elinin emeği ile geçinirdi. En iyî geçimin kişinin kendi kazancı ile sağladığı geçim olduğu ve D â v û d (Aleyhisselâm) 'in kendi el emeği ile geçindiği, hadisle sabittir.

2151) Âişe (Radtyalâhü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Resimler yapanlar kıyamet günü muhakkak azab olunurlar. (O gün) bu kimselere: Resimlerini yaptığınız (canlıları) diriltiniz (bakalım?) denilir.»"[18]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen Suret kelimesi umumidir. Yâni gölgeli olan heykel gibi şekiller olsun, gölgesiz olan fotoğraf gibi resimler olsun, hepsinin hükmü aynıdır. Âlimler buradaki yasağı canlıların resim ve heykellerine yorumlamışlardır. Yâni cansız olan ağaçlar, dağlar ve diğer cisimlerin resim ve heykellerin, bu yasağa girmediğini ifâde etmişlerdir.
N e v e v 1 bu hadîsin şerhinde şöyle der:
'Her hangi bir canlının resim veya heykelini çizmek şiddetle haramdır ve büyük günahlardandır. Çünkü bu ve benzeri hadîslerde bunlar hakkında ağır tehdldler Duyurulmuştur. Anılan şekiller önemli maddelerle veya önemsiz maddelerle yapılmasında, keza saygı duyulmak veya hakir gösterilmek üzere yapılmasında bir fark yoktur. Her hali ile mutlaka haramdır. Çünkü bunda Allah Teâlâ'nın yaratıklarına benzetme vardır. Anılan resimler, elbisede olsun, yaygı, para, kab, duvar üzerinde veya başka şeyde olsun fark etmez. Fakat ağaç gibi cansız varlıkların resimlerini çizmekte bir sakınca yoktur. Resim yapmanın hükmü budur.
Resimleri edinmeye ve kullanmaya gelince, her hangi bir canlının resmini duvara asmak, giyilen elbise üzerinde bulundurmak gibi hakaret sayılmıyacak durumda kullanmak ve edinmek haramdır. Eğer yere serilen yaygı veya yaslanılan yastık gibi bir şey üzerinde olup hürmet edilmiyecek ve hor kullanılacak bir durumda ise bu tür resimleri kullanmak haram değildir. Lâkin böyle tahkir edilecek şekildeki bir resim bulunduğu yere rahmet meleklerinin girip girmediği hususunda ihtilâf vardır.
Yukarda anlattığım hususlarda gölgesi olan şekiller ile gölgesi olmayan şekiller arasında bir fark yoktur. Bu mesele hakkındaki görüşümüz budur. Mezhebimizin görüşü de budur. Sahâbîler, Tabiiler ve onlardan sonra gelen alimlerin cumhurunun kavli de budur. Sevri, E b û Hanife ve Mâlik ile diğer ilim ehlinin mezhebi de budur.
Selef âlimlerden bazısı: Yasaklanan suretler, gölgesi olan şekillerdir. Gölgesiz resimler için bir sakınca yoktur, demişler ise de bu görüş bâtıldır. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'm itiraz ettiği resim bir perde üzerinde idi. Bunun gölgesiz olduğu açıktır. Kaldı ki diğer bâzı hadîsler umumîdir.
Z ü h r î de: Suretler hakkındaki yasak, umumîdir. Böyle resimli bir şeyi kullanmak ve böyle resimlerin bulunduğu eve girmek de yasaktır. Resim bir elbise üzerinde işleme şeklinde olsun, başka şekilde olsun fark etmez, keza duvarda olsun, elbisede olsun veya hor kullanılan bir yaygı üzerinde yahut hor görülmiyecek tarzda bulundurulsun hepsi yasaktır. Çünkü hadîsteki hüküm umumîdir, demiştir. Z ü h r î' nin bu görüşü de kuvvetlidir.
Bâzıları da *. Elbise üzerinde bulunan resimler yasak değildir. Duvarlar üzerinde olan resimler ve heykeller ise yasaktır, demiştir.
Gölgesi bulunan kısmın haramhğı ve bunu bozmanın gerekliliği üzerinde ilim ehli icmâ etmiştir.
Kadı I y â z: Kız çocukların oyuncağı olan bebeklerin bu hükmün dışında olduğunu söylemiştir. Çünkü bu hususa ruhsat veren hadisler vardır. Fakat imam Mâlik, bir babanın kız çocuğuna bebek almasının mekruhluğuna hükmetmiştir, demiştir."
N e v e v i' den naklen verilen bilgi burada bitti. Bebeklerle ilgili geniş bilgi 1982 nolu hadîs bölümünde verilmiştir.
Resim ve heykellerin kesinlikle yasaklanmasının hikmeti putperestliği kökünden kazımaktır. İslâmiyet de bunu kesinlikle yasaklamıştır. Bu yüce dinde yobazlık, bâtıl îtikad ve Allah'tan başkasına tapmak yoktur. [19]

Bir Canlının Resmî Yarım İse Bu Da Yasak Mı?

Abdurrahman el-Cezeri, dört mezhebin fıkıh kitabının Hazar ve İbâhat bölümünde özetle şöyle der:
1. Hanefî mezhebine göre bir canlının resmi, yaygı, yastık gibi hor ve hakir kullanılacak bir şey üzerinde ise veya başsız gövde, yahut gövdesiz baş gibi yaşaması imkânsız noksan bir vücut durumunda ise bunu yapmakta veya kullanmakta bir sakınca yoktur. Fakat yaşıyabilecek şekilde olur veya saygı duyulacak yüksekçe bir yere konulursa caiz değildir. (Kullanılması da yapılması da ayni hükme tâbidir.)
2. Şafiî mezhebine göre bir canlının resmini yapmak haramdır. Yapılan bir canlı şekli gölgesiz olup yaygı yastık ve döşek gibi hor ve hakir kullanılacak bir şey üzerinde ise veya gölgeli olup yaşıyamıyacak bir gövde noksanlığı var ise; bunu bulundurmakta sakınca yoktur. Gölgesiz resim hor görülmiyecek ve hakir kullanıl-mıyacak bir şey üzerinde ise veya gölgeli olup yaşıyabilecek gövdeye sâhib ise kullanılması yasaktır.
3. H a n b e 1 i mezhebine göre bir canlının resmi hor kullanılacak yaygı ve yastık gibi bir şeyin üzerinde olursa veya gölgeli olup başsız gövde, yahut gövdesiz baş gibi yaşıyamıyacak durumda ise bunun yapılması ve kullanılması caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.
4. Mâliki mezhebinde canlıların resimleri gölgesiz olup hor kullanılacak bir şey üzerinde ise sakıncalı değildir. Hor kullanıl-mıyacak bir şey üzerinde ise yine bir kavle göre caiz değildir. Gölgeli olup yaşıyabilecek bir gövde şeklinde ise yine haramdır. Yaşıyamıyacak bir gövde noksanlığı var ise haram değildir. Bu mezhebin görüşüne ait bilgi uzunca izah istediği için bu kadarlık bilgi ile yeti-nelim.Hulâsa vesikalık fotoğraf veya insanın boy fotoğrafı hâtıra olarak evde bulundurmanın ve ihtiyaçlarda kullanmanın bir sakıncası olmadığını söylemek mümkündür. Fakat bir boy fotoğrafını odaya asmak, yüksekçe bir şeyin üzerine koymak, keza her hangi bir canimin tam fotoğrafını veya heykelini odanın bir yerine süs için ve görülecek şekilde bırakmak caiz değildir. Bâzı evler puthanelere benzer. Odaların büfeleri ve duvarları insan ve hayvanların boy fotoğrafları ve heykelleri ile donatılmış vaziyette maalesef görülmektedir. Yukarda verdiğim ilim ehlinin görüşleri karşısında buna son vermek gerekir. Cenâb-ı Hak müslümanlara şuur ihsan eylesin.

2152) Ebû Hiireyre (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İnsanların en çok yalan söyleyenleri boyacılar ve kuyumcularıdır.-"
Not: ZevAid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü bunda bulunan râvl Perkad es-Sebahl zayıftır. Râvi Ömer bin Harun'u da İbn-i Maln ve başkası tefczdb etmişlerdir. [20]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir.
Sindi bu hadîsin izahında şunları söyler: Boyacılardan mak-sad elbise boyacılarıdır. Gerek bunlar ve gerekse kuyumcular ekseriyetle sözlerini yerine getirmedikleri, siparişleri vaktinde vermeyip müşterilerini geciktirdikleri için hadiste bunların herkesten fazla yalan söz söyledikleri ifâde edilmiştir. Bir kavle göre bu hadîsten mak-sad anılan san'atkârlar değil, işittikleri sözleri değiştirip yalan ve uydurma söz düzenbazlarıdır.
Buh&ri, Satışlar kitabının bir babını Kuyumcular hakkında gele» hadislere ayırmıştır. Bu babta rivayet edilen hadîslerden anlaşılıyor ki; Peygamber (Aleyhi's-salatü ve's-selâm) zamanında kuyumcular vardı ve onlarla alışveriş yapılıyordu. Resül-i Ekrem (Aleyhi'salâtü ve's-selâm) de bu sanata mâni olmuyordu. Kastalânî de bu durumu belirttikten sonra: Bu bâbta rivayet edilen hadîsten anlaşılıyor ki; bir sanata bozukluk girse bile bu sanat ile iştigal eden kimselerle alışveriş etmekte bir sakınca yoktur. Hattâ bir sanatta en âdi insanlar bile çalışsa yine onlarla iş yapılabilir. Nitekim bu hadîste belirtildiği gibi Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) bir yahûdî kuyumcu ile alışverişte bulunmuştur. Müellif B u -h â r î muhtemelen bu babı açmakta boyacılar ile kuyumcuların en yalancı insanlar olduğuna dâir (müellifimizin 2152 noda rivayet ettiği) hadise işaret etmek istemiş olabilir, demiştir .
E 1 - H a f n î de Câmiü's-Sağîr'de rivayet edilen hadisimizin izahı bölümünde özetle hadisi açıkladıktan sonra Gazali' nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Sanatlar ve ticâretler bir toplum için birer farz-ı kifâyedir. Çünkü sanatlar ve ticâretler bırakılırsa hayat felce uğrar, halkın çoğu helak olur. Herkes bir sanat dalında çalışsa, diğer dallar durur ve yine toplumun yaşaması güçleşir. Bâzı ilim adamları Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in; «Benim ümmetimin ihtilâfı bir rahmettir» mealindeki hadîsini bu yönde yorumlamışlar ve: Yâni ümmetin sanat ve ticâret kollarında çalışma arzularının değişik olması, bütün kollar için isteklilerin bulunması bir rahmettir. Sanatların bir kısım önemlidir. Toplumun ihtiyaçlarına cevap verir. Bir kısmı da önemli değildir. Çünkü dünya ziyneti ve süs işine aittir. Bu tür sanat olmasa da toplumun hayatı zarara uğramaz. Müslüman bir toplumun meşru ihtiyaçlarına cevap veren ticâretler ve sanatlar birer farz-ı kifâyedir. Bu itibarla bu alanlarda çalışan mü'minler birer farz-ı kifâyeyi İfâ etmek niyeti ile çalışmalıdırlar. Nakış ve boya gibi süse yönelik sanatlarda da çalışmaya rağbet etmemelidirler. Çünkü bu dallar farz-ı kifâyeden sayılmazlar. Haram olan oyun ve eğlence âletleri, saz âletleri ve benzeri şeyleri imâl etmek ise haramdır. Böyle bir sanatı bırakmak, bir zulmü bırakmak kâbilindendir. "terzinin erkeklere ipek elbise dikmesi, kuyumcunun erkek için altın yüzük gibi ziynet eşyasını imâl etmesi haram sanat nevindendir. Bu iş için alınan ücret de haramdır."
Merhum Gazal î'nin zamanında bulunmayan ve bugün memleketimizde moda hâlini alan bir çok kıyafetler îslâma aykırı olduğuna göre bu elbiseleri diken terziler de sorumludur, aldıkları ücret de haramdır, örneğin: Kadınlar için dikilen daracık elbiseler öyle dar dikiliyor ki; giyildiği zaman vücud çizgilerini bile gösterir. Diğer tarafta mini etek kıyafeti bunun bir başka örneğidir. [21]

6- İhtikâr Ve Malı Piyasaya Sürmek Babı

2153) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Stokçuluk etmeyip malım) satışa arz eden » "f"£« (kârh)dır, ihtikâr eden de meVun (= Allah'ın rahmetinden uzak) dır.-"
Not: Bunun senedinde bulunan Aü bin Zeyd bin Ced'ân'ui zayıf oîdu&tt Ze-v&d'de bildirilmiştir.

2154) Ma'mer bin Abdillah bin Nadla (Radtydlâhü anhyie* rivâ-yet edildiğine göre; Resûlullah (Srtlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, «e-mistir:
«Günahkâr ve âsi kimseden başkası ihtikâr etmez.»" [22]

İzahı

Ömer (Radıyallahü anh) 'm hadîsini Hakim etmiştir. Bu hadiste geçen Câlib. Çeşitli malları getirip safcsa arzeden kimsedir. Hadis, böyie yapan kimsenin kârlı olduğunu bildirir. Muhtemelen bununla ilgili cümle dua mahiyetindedir. Yâni «Malım satışa arz eden kimseyi Allah rızıklandırıp kazançlı eylesin.»
Hadîsin ikinci cümlesinde ise ihtikâr eden kimsenin mel'un olduğu bildirilmiştir. Mel'un t Allah'ın rahmet ve rızâsından uzak olan demektir. Bu cümle de beddua mâhiyetinde olabilir. Yâni «İhtikâr eden kimseye Allah lanet eylesin.»
M a ' m e r (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, E b û Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin mânâsı şudur; İhtikâr, günah işlemeyi alışkanlık hâline getiren âsî kişinin işidir, başkası bu kötü ve çirkin fiili işlemeye cesaret edemez.
Bu hadis ihtikâr'ın çok ağır bir vebal olduğuna delâlet eder.
Tuhfe yazan ihtikâr hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir :
"El-Hâfız: Şer-i Şerifte ihtikâr: İhtiyaç fazlası gıda maddesini, halkın ihtiyacı bulunduğu halde stok edip satmamak ve piyasada darlığın ve kıtlığın baş göstermesini beklemektir. S a i d bin el-Müseyyeb'in ihtikâr'ı böyle yorumladığı rivayet olunmuş-
u 'Ahmed'e göre, ihtikar yalnız zahire nev'inden olan gıda maddelerine mahsustur. Diğer maddelerde intikar yoktur, diye bilgi vermiştir.
î m â m Mâlik bu hadisin umumîliğini delil göstererek: Gerek gıda maddelerinde ve gerekse halkın ihtiyaç duyduğu diğer maddelerde ihti&Ar haramdır, demiştir.
Şevkini de en-N«yl'de : İhtikar hakkında gelen hadîslerin zahirine göre her maddede ihtikâr haramdır. Gıda maddeleri, hayvanların yemleri ve diğer maddeler arasında bu hükümde bir fark yoktur. Bta hadîslerde yiyecek maddeleri kaydı var ise de diğer bâzı hadislerde bu kayıt yoktur. Mutlak olan, yani yiyecek maddeleri kaydı bulunmayan hadîsleri, yiyecek maddelerine tahsis etmek doğru değildir, demiştir.
Nevevî de: Ma'mer'in bu hadîsi ihtikâr'ın haram olduğunu açıkça bildirmektedir. Bizim arkadaşlarımız: Haram olan ihtikâr yalnız zahire maddelerindeki ihtikârdır, demişlerdir. Bu nevî ihtikar şöyle olur: Adam kıtlık zamanında ticâret için yiyecek malını alır ve derhal satmaz da

fiyatı yükselsin diye stok yapar, tşte haram olan ihtikâr budur. Şayet zahire maddeleri kendi mahsûlü olsa veya bolluk zamanında alıp saklasa veya kıtlık zamanında kendi ihtiyacı için satın alsa, ya da kıtlık zamanında alıp, vaktinde satsa bu haüerda ihtikar söz konusu değildir ye bu iş haram sayılmaz. Zahıre maddelerinden başkasında ihtikâr olmaz. Bizim mezhebimizin görüşü budur.
îhtikâr'ın haram kılınmasının sebebi, toplumun zarara uğramasının önlenmesidir. Nitekim bir adamın yanında ihtiyaç fazlası gıda maddesi bulunup halkın ihtiyacı da varsa ve halk başka yerden bu ihtiyacı gideremezse, zaruri ihtiyaç karşısında adam icbar edilmek sureti ile gıda maddeleri sattırılır. Yâni insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için adam malını satmaya icbar edilir. Bu hüküm hakkında âlimlerin icmâı vardır, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazarı da: İhtikâr konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Mâlik ve Sevrî'ye göre ihtikâr gıda maddelerine mahsus değildir. Her çeşit malda ihtikâr yasaktır. Mâlik: Her hangi bir malı stok edip saklamak piyasaya zarar verip o malın pahalanmasına sebebiyet verirse bu hareket ihtikâra girer. Ancak meyvelerde ihtikâr durumu yoktur, demiştir, diye bilgi verir.

2155) Ömer bin el-Hattâb (RadtyaUâhü ankydta rivayet edildiğine göre; kendisi Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemyden şunu işitmiştir : «Kim müslümanlarm zararına bir yiyecek maddesinde ihtikar yaparsa Allah o kimseye cüzzam hastalığım verir ve İflâs ettirir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır. Seneddeki râvilerden Ebû Yahya el-Mekki ile el-Heysem bin Muln'i, tbn-İ Hibban sikalar arasında anmıstır. El-Heysem bin Râfi'i de tbn-i Muin ve Ebû D&-vud sıka saymışlardır. Râyi Ebû Bekir el-Hanefi'nin adı Abdülkebîr bin AbdUme-cid'dir. Buh&rl ile Müslim onun rivayetlerini almışlardır, tbn-i Mâcehln şeyhi Yahya bin Hakim'i de Ebû Davûd. »Mat ve başkası şıka saymışlardır. [23]

7- (Hastaya Şifâ Dileği Île) Okuyanın Ücret Alması Babı

2156) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü (ZffA)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) bizi otuz süvari olarak bir savaşa gönderdi. Biz (bu yolculukta) bir kabilenin yanında inip onlardan bizi misafir etmelerini istedik. Fakat onlar bizi misafir etmekten imtina ettiler. Bu esnada onların reisini bîr akrep soktu. Bunun üzerine onlar yanımıza gelerek: İçinizde akrep (sokmasın)dan dolayı (hasta üzerinde) okuyabilen bir kimse var mı? dediler. Ben t Evet. Ben (varım). Lakin (siz bizi misafirliğe kabul etmediniz) siz bize koyunlar vermedikçe ben hastanffla •kuauyacagım, dedim. Onlar: Peki, size otuz koyun kesinlikle veriyoruz, dediler. Biz de bunu kabul ettik ve ben hasta üzerinde yedi defa (El-Hamd sûresini) okudum. Hasta şifâ buldu, biz de koyunları teslim aldık. Sonra bu koyunlar (m bize helâl olup olmadığı) hakkında içimizde-bir şüphe meydana geldi. Bunun için biz (arkadaşlarımıza) : Biz Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma varıncaya kadar (koyunları bölüşmeye) acele etmeyiniz! dedik. Sonra biz (O'nun yanına) gelince ben yaptığım işi Ona arz ettim. O:
«Fatiha sûresinin bu kadar etkili bir dua olduğunu nasıl bilebü-din? Koyunları aranızda bölüşünüz. Sizinle beraber bana da bir hisse ayırınız,* buyurdu.
(îbn-i Mâceh dedi ki) : Bu hadîs yukardaki senedden başka şu iki senedle de bize ulaştı, (ve müellif bu iki senedi beyan etti.)
Ebû Abdillah (künyeli müellifimiz) dedi ki: Doğru sened, râvi EbÜ'l-Mütevekkü'in senedidir. [24]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Rivayetlerde bâzı kelime değişikliği var ise de bunu anlatmak bir hayli yer alır ve bu değişiklik hadîsin ihtiva ettiği hükümler bakımından bir farklılık da meydana getirmez. Bu nedenle o değişikliği anlatmaya girmemeyi tercih ettim. Şimdi hadîsin metninde geçen bir iki kelimeyi açıkladıktan sonra ihtiva ettiği hükümleri anlatacağım:
Hadîste geçen "Rükye" kelimesi îbn-i Esir'in açıklamasına göre hastanın iyileşmesini dilemek üzere Kur'an, Allah'ın isimlerini ve sıfatlarını okumak sureti ile Cenâb-ı Hakk'a duâ etmek ve sığınmaktır. Umdetü'l Karide beyân edildiğine göre Ibn-i D i -resteveyhi: Rükye, bir ağrı veya korku, yahut şeytan, ya da sihirden kurtulup şifâya kavuşmak için okunan her söze denilir, demiştir.
Rakı de rukye okuyucusuna denilir. Bâzı bölgelerde bu tür okumaya nefes etmek, denilir.
Seriyye i Düşmanla savaşmaya gönderilen ve sayısı dört yüz kişiyi, geçmeyen askeri kuvvettir.
Hadîste geçen; cümlesindeki "Mâ" sözcüğünün zâid olduğu kuvvetle muhtemeldir. Sindi de bu görüştedir. Bu cümle istifham mahiyetindedir. Diğer rivayetlerde bu cümlenin anlamim ifâde eden cümle de istifham anlamım taşıyor. Cümleden kas-dedilen mânâ E b û S a î d (Radıyallâhü anh) 'in takdir ve taltif edilmesidir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Sizinle beraber bana da bir hisse ayırınız» buyruğundan maksadı, E b û S a î d ile arkadaşlarının gönüllerini hoş etmek ve koyunların kendileri için helâl olduğunu bildirmektir.
Müellif bu hadisi üç sened ile E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet ettikten sonra, râvî E b û B i ş r aracılığı ile Ebü'l-Mütevekkil' den olan rivayeti, A' m e ş ve Cafer aracılığı ile Ebû Nadra' dan olan rivayete tercih ettiğini ifâde etmek istemiştir. [25]

Hadîsîn İhtiva Ettiği Hükümler

l. Hastanın iyileşmesi dileği ile Kur'an-ı Kerîm âyetlerini okumak karşılığında ücret almak meşrudur.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde: Bu hadis, Fatiha ve zikir okumak sureti ile nefes etmek karşılığında ücret almanın caiz olduğuna ve bunda bir mekruhluk bulunmadığına delâlet eder. Kur'an-ı Kerîm'i öğretmek ücretini almanın hükmü de böyledir. Ş â f i î, Mâlik, Ahmed, îshâk, Ebû Sevr ve diğer selef âlimleri ile onlardan sonra gelen âlimlerin mezhebi budur. Ebû H a n i f e , nefes etmek üzere Kur'an okumak ücretini almayı caiz görmüş, fakat Kur'an öğretme ücretini caiz görmemiştir.
Verilen koyunların hepsi okuyucunun hakkıdır. Ebû S a i d'in, koyunları arkadaşları ile bölüşmesi onun bir bağışı mahiyetindedir, sırf arkadaşlarının gönülleri hoş olsun ve bir yardımlaşma olsun, diye taksim etmiştir. Yoksa arkadaşlarının hiç bir hakları söz konusu değildir, demiştir.
2. Hastanın iyileşmesi dileği ile Kur'an okumak ve Allah'a' sığınmak, duâ etmek meşrudur.
M ü s 1 i m ' in "Tib, hastalık ve rtikye" kitabının başında Ne-v e v İ özetle şöyle der:
"Bu bölümde rivayet edilen bir hadîste: «Nefes etmeyen, ettirmeyen ve Rablerine tevekkül edenler hesaba tâbi tutulmadan cennet'e girecekler»'* buyurulmuştur. Bu hadisin, nefes etmenin meşruluğuna dâir gelen ve burada rivayet edilen hadislere muhalif olduğu sanılmasın. Nefes etme ve ettirme işine iltifat etmeyenlerin övgüsüne âit hadis, kâfirlerin sözleri, anlamı bilinmeyen sözler ve yabancı dille yazılı sözlerle yapılan Rükye (= nefes etme ve ettirme) işine aittir. Çünkü anlamı meçhul sözler veya yabancı dille söylenen sözler, küfrü mucip veya küfre yakın birtakım mânâları taşıyabilir, ya da söylenmesi ve dile getirilmesi mekruh şeyleri ihtiva edebilir. Bu nedenle bu tür Rükye'lere itibar etmeyenler övülmüştür.
Kur'an âyetleri ve bilinen zikirler ile yapılan Rükye yâni nefes etmek ve ettirmek yasak değildir, bilâkis sünnettir. Âlimler, Kur'an âyetleri ve Allah'ın zikirleri ile Rükye etmenin ve ettirmenin câiz-liği hakkında icmâ bulunduğunu nakletm işlerdir.
El-M âzirî: Rükye, Allah'ın kitabı ile veya O'nun zikirleri ile yapıldığı zaman caizdir. Fakat yabancı dil ile veya mânâsı bilinmeyen sözlerle yapılan Rükye caiz değildir ve yasaklanmıştır. Çünkü bu tür Rükyede küfrü mucip bir durum olabilir. Ehl-i Kitâb, yâni Hristiyan ve Yahudilerin yaptıkları Rükye hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anh) bunu caiz görmüştür. Mâlik ise, tahrif edilmiş Tevrat ve İncil âyetleri ile Rükye etmeleri endişesi ile onların Rükye lerine tevessül etmeyi caiz görmemiştir. Ehl-i Kitab'm Rükye'lerini caiz görenler demişler ki: Ehli Kitab'ın, Rükye'lerini değiştirmedikleri kanısı vardır. Çünkü, bunu değiştirmelerinde bir amaç yoktur. Onlar kendi amaçlan doğrultusunda tahrifler yapmışlardır. (Örneğin: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'imiz ile ilgili âyetleri Tevrat ve İncil'den çıkarmışlardır.) Kendi amaçlarına hizmet etmeyen tahrifleri ne için yapacaklar, demiştir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Rükye'yi yasakladığına dâir gelen hadise ilim ehli şöyle cevap vermişlerdir:
a. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), önce nefes etmeyi yasaklamış, sonra bu yasağı kaldırmıştır. Rükye işine izin vermîfc ve kendisi bizzat yapmıştır. Şer-i Şerif bunun meşruluğu üzerinde ka* rar kılmıştır.
b. Yasaklama işi, yukarda anılan meçhul rükyelere mahsustur.
c. Yasaklama, nefes etmenin bizatihi kendisinde bir etki bulunduğuna ve insanlara bizzat bir yarar sağladığına inanan ve böyle sapık bir

İtikada sahip olan kimseler hakkındadır. (Her çeşit fayda ve zararın Allah'ın takdiri ile olduğuna, yapılan rükyenin sadece Allah'a iltica edip sığınmak. O'na yalvarmak ve O'nun âyetleri Üe ftfc kirlerinin bereketinden ibaret olduğuna inanan ve her çeşit sıkıntı ve hastalığı giderenin ancak Allah Teâlâ olduğuna itikadı tam kimseler için rükyenin bir mahzuru yoktur.) Bu gibi kimseler için yasak değildir." (N e v e v i *nin sözü burada bitti.)

3. Fâtihâ sûresi şifâdır. Bu nedenledir ki, onun bir adı da Safiye' dir. T i r m i z i' nin E b û S a î d' den merfû Olarak rivayet ettiği bir hadîste «Kur*an*ın Fatiha sûresi her hastalık için bir şifâdır.» Duyurulmuştur. Ebû Davud'un İbn-i Med'ûd'-dan rivayet ettiğine göre: "Peygamber (Aleyh i's-salâtü ve's-selâmJ'in torunu Hasan veya Hüseyin hastalandı. Bunun üzerine Cebrail, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve beileml'e inerek bir kab su üzerinde Fatiha sûresini kırk defa okumasını ve hastanın başını, ellerini ve ayaklarını bu suda yıkatmasını emretti."

4. Bedevilere misafir olmak ve Arablann sularının başında konaklamak, keza ihtiyaç duyulan birşeyi onlardan para karşılığı veya parasız istemek caizdir.

5. İkramda bulunmayı reddeden kişiye ikram etmemek ve onun gibi davranmak caizdir. Nitekim hadiste sözü edilen kabile, sahâ-bileri misafir etmediler. Onların olumsuz tutumları karşısında Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) da onların hastasına ücretsiz okumayı reddetti.

6. Zahiren helâl görülen bir şeyi teslim almak caizdir. Bunun helâl olup olmadığı hususunda bir şüphe uyandığı takdirde, yetkili ilim ehline soruncaya kadar o. malda tasarruf etmemek gerekir.

7. Bir kimsenin nasibi ondan esirgenemez. Kimse buna mâni olamaz. Nitekim otuz koyun sahâbilerin nasibi olduğu için bu kabile onların nasibini vermemezlik edemedi. Halbuki daha önce onları misafir etmeyi kabul etmemiş idi.

8. Bir mesele hakkında nass bulunmadığı takdirde ictihad yetkisine sahib olan zâtlar ictihad edebilirler. [26]

8- Kur'an Öğretmek Karşılığında Ücret Almak Babı

2157) Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Suffe ehlinden çok kimselere Kur'an ve yazı yazmayı Öğrettim. Öğrencilerimden bir adam bana bir adet ok yayım hediye etti. Ben de — kendi kendime —: Bu bir mal değildir. Ben de bununla savaşlarda Allah yolunda ok atarım, dedim. Bununla beraber durumu Re-sûtullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu yay karşılığında kıyamet günü boynuna ateşten bir halkanın takılması seni sevindirecekse, yayı kabul et,* buyurdu."

2158) Übey bin Kâ'b (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir adama Kur'an öğrettim. O da bana bir adet ok yayım hediye etti. Ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettim. Resûl-İ Etoenn (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer «en bu yayı alırsan ateşten bir yay almış olursun- buyurdu. Bunun üzerine ben yayı (sahibine) geri verdim."
Not ; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi muztarib nevindendir. Bunu Zehebi, el-Mîzân'da râvi Abdurrahman bin Selem'in hâl tercemesi bölümünde söylemiştir. EI-Alâ da, el-Merâsü'de, râvi Atiyye bin Kays el-KelâÌ'nin Übey bin KâTî (R.A.)'den olan rivayetinin mürsel olduğunu söylemiştir. [27]

İzahı

U b â d e (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Avnü'l-Mabûd'da H a 11 â b î' nin şöyle söylediği belirtilmiştir:
"Bu hadisin mânâ ve yorumu hakkında âlimlerden bir cemâat ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Bâzıları, bunu zahirine göre mânâlandırarak: Kur'an öğretmek karşılığında ücret almak mubah değildir. Z ü h r i, Ebû Hanîfe ve İshâk bin Raheveyh bu görüştedirler.

2. Âlimlerden bir cemâat; Şart koşulmadıkça ücret almakta bir sakınca yoktur, demiştir. Hasan-ı Basrî, İbn-i Sirîn ve Ş a' b i de bu görüştedirler.

3. Diğer âlimlere göre şart koşulsun koşulmasm ücret almak caizdir, demişlerdir. Atâ, Mâlik, Şafii ve Ebû Sevr'in görüşü budur.
Bunlann bir delili bir kadınla evlenmek isteyip me-hir olarak verebileceği bir malı bulunmayan adama Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in adama: «Senin hıfzındaki Kur'an karşılığında bu kadını sana nikahladım» mealinde buyurduğu ve Sehl bin Sa'd'ın rivayet ettiği hadîsdir.[28]

Bu grubtaki âlimler U b â d e {Radıyallâhü anh)'in hadîsine cevaben: U b â d e fahrî olarak Suffe ehline Kur'an okutmuş, onlara ders verirken bir bedel ve menfaati düşünmemiş, sırf sevab kazanmak için okutmuştu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seiâm) de kendisini uyarmış, sevabının giderilmemesi için dikkatini çekmiş ve tehdit etmiştir. U bade' nin meselesi, bir kimsenin zayi olmuş bir malını fahrî olarak bulup getiren veya denize düşmüş bir eşyayı yine fahrî olarak çıkarıp getiren adamın meselesine benzer. Zayi olan veya denize düşen bir malı bulup bir hayır olsun diye getirip sahibine teslim eden kişi, mal sahibinden bir ücret alamaz. Ama önceden pazarlık edip, sonra bulup getirirse, ücretini alabilir, Suffe ehli fakir kimselerdi. Halkın sadakası ile geçinirlerdi. Bunlardan mal almak mekruhtur, mal vermek de müstahabtır.

4. Bâzı ilim ehli de •. Kur'an öğretmek karşılığında ücret almanın değişik durumları vardır: Müslüman cemâati içinde Kur'an oku-tabilen müteaddit kimseler var ise Kur'an dersini vermek belirli bir kişinin boynunda bir farz-ı âyin değildir. Bu itibarla öğreticilik eden kişi, ücret alabilir. Şayet bir yerde bu işi becerebilen yalnız bir kişi var ise bu iş ona farz-ı ayin olur. Bu takdirde bu kişinin ücret alması caiz değildir.
Hadisler arasında görülen ihtilâf bu yolla hallolur, demişlerdir,"
Avnü*I-Mabûd, Hattâbi1 nin yukardaki sözünü naklettikten sonra Fethti'l-Vedûd'dan naklen şu bilgiyi vermektedir:
S ü y û t î: Bâzı âlimler Ubâd e' nin hadisinin zahirini tutmuşlar. Bâzıları da bunu tevil ederek, tbn-i Abbâs'ın rivayet ettiği; = «Karşılığında ücret aldığımız hizmetlerin en haklı olanı Allah'ın Kitabı karşüığındaki ücrettir.» hadîsine ters düştüğünü söylemişlerdir, demiştir.
Beyhakî de: Ubâde' nin hadisine âit seneddeki râvi-lerin hepsi tanınmış zâtlardır. Yalnız râvî el-Esved bin Salebe' nin bundan başka hadisini bilmiyoruz. Bu râvîden dolayı Ubâde1 nin hadîsinde ihtilâf olmuştur. îbn-i Abbâs'ın (yukardaki} hadisi ile Ebû S a i d' in (2156 noluî hadisine &it senedler daha sıhhatlidir, demiştir.
Fethü'l-Vedüd yazarı: Ben diyorum ki: Hadîsler arasında bir zıtlık ve ihtilâf olduğu zaman bir şeyi haram kılan hadise Öncelik tanınması meşhurdur. Umulur ki bu prensip hadislerin senedlerinin sıhhat derecesi eşit olduğu zaman uygulanır. Lâkin Ebû D 4-v û d' un sözü, bu konuda vârid olan hadisler arasında bir zıtlık ve ihtilâfın bulunmadığına işaret eder. Şöyle ki, îbn-i A b b â S*l*ı hadisi ile benzeri hadîsler tıp ve tedavi hakkındadır. Ü b ad e 'nin hadîsi ise öğretim hakkındadır. Bu durumda, rükye için Kur'an okii-mak karşılığında ücret almanın câizliği ve Kur'an öğretmek karfci-hğında ücret almanın caiz olmaması mümkündür.
Bâzıları da demişler ki: Ubâd e'nin hadîsi ihlâs ve azî-met'in kaçırılmamasına âit bir uyarıdır. îbn-i Abbâs'ın hadisi ise ücret alma ruhsatının beyânına aittir, diye bilgi vermiştir.
Sindi de yukardaki görüşlerin bir kısmım beyan ettikten sonra şöyle der:
"En uygunu şöyle demektir: Âlimler arasındaki ihtilaf ücret hakkındadır. Hediye almaya gelince, bunun caiz olmadığım söyleyen bir kimse yoktur. U b â d e' nin hadîsi ise hediye hakkındadır. Bu nedenle U b â d e' nin hadîsi âlimlerin icmâi ile terk edilmiştir. E b û Davud'un sözünün zahirine göre kendisi bu hadisle amel etmiştir. Muhtemelen kendisi bu hadîsin ücret hakkında olduğunu zan etmiştir.
Kur'an öğretmek karşılığında ücret almanın caiz olmadığını söyleyen ilim ehlinin 2156 nolu Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyal-lâhü anh) 'm hadisine verdikleri cevâba gelince Ibnü'l-Cevzi özetle şöyle der:

1. Ebû Saîd-i Hudri'nin, reislerine Fatiha okuduğu kabile kâfir idi. Onların malını almakta bir sakınca yoktu.

2. Misafire ikram etmek vâcib olduğu halde bu kabile İslâm süvarilerinin ihtiyaçlarını gidermeyip misafir etme isteğini de reddetmişlerdi.

3. Duâ için ücret almanın, câizliği Kur'an öğretmek için de ücret almanın câizliğine delil olmaz."

Şu noktayı belirteyim: Bu konu, ölüler veya diriler için hatim veya Yasin okumak konusu değildir. Kur'an dersini vermek ve okutmak konusudur. Kur'an okutmak en şerefli bir görevdir. Bu görevi üstlenen kimselerin Kur'an-ı Kerîm'in yüceliğini her şeyden üstün tutmalıdır. Başka bir hizmet ve göreve benzemez. Her hangi bir görev için pazarlığa girişmek normaldir. Ama bu kutsal görev için maddi menfaati ön plâna almamak gerekir. Yukarda beyan edildiği gibi Ebû Hanife gibi bâzı zâtlar Kur'an öğretmek karşılığında ücret almanın caiz olmadığı görüşündedir. En ihtiyatlısı ve takvaya en yakışanı ücret almamaktır. Öğrenci veya velîsi, görevlinin bu şerefli emeğine karşılık bir hediye verdiği takdirde, bu alınabilir.

Bu konu hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler, KÜtüb-İ Sitte'nin şerhlerine müracaat edebilirler. Biz bu kadarhk bilgiyi vermekle yetinelim. [29]

Suffe Ehlî Hakkında Birkaç Söz

Suffe, eski tip evlerde bulunan seki, sed gibi yüksekçe eyvane denir. Bu kelime dilimize sofa olarak geçmiştir. Medine-i Münevvere'de bulunan Mescid-î Nebevi'nin bitişiğinde bir sofa vardı. Üstü örtülü ve etrafı açık bir sundurma biçiminde idi. Burası, evsiz muhacirlerden bâzı fakir erkeklere mahsustu. Burada ikâmet eden mübarek zâtlar, ibâdetle, Kur'an-ı Kerim'i okumakla, okuma yazmayı öğrenmekle ve özellikle bol bol ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den feyiz almakla zamanlarını değerlendirirlerdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bunlara Kur'an öğretmek üzere bâzı sahâbileri görevlendirirdi. Yetiştiril len bilginle- de müslümanlığı kabul eden kabilelere Kur'an öğreticisi olarak gönderilirdi. Bu sofada ikâmet eden sahâbilere Ehl-i Suffe denilir. Sayılan bazen birkaç yüzü bulan bu zâtlar ilim ve ibâdetle zamanlarını en iyi şekilde değerlendirdikleri gibi, gerektiğinde cihâda da giden bir ilim ve irfan ordusu idi. Evlenenleri buradan ayrılırdı. İaşeleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve zengin sa-hâbîler tarafından karşılanırdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunların mâişeiti ile yakından ilgilenirdi. Rivayete göre bir ara Hz. Fâtime (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a mıörâcaat ederek el değirmeni ile buğday çekmekten usandığını arz etmiş ve bir hizmetçi istemiş. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Kızım sen ne diyorsun? Ben henüz Suffe ehlinin geçimini yoluna koyamadım,» buyurmuştur.
Suffe ehline ders okutmak üzere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen âlimlerin başında Ibn-i Mes'ûd, Übey bin Kâ'b, Ebü'd-Derdâ ve Muâz bin Cebel görülüyor. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *-dan çok hadîs rivayet eden Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Suffe ehlindendir. O'nun gibi Suffe mensublannın bir kısmı hadîs rivayetinde bulunmuştur. Diğer bir kısmının isimlerine hadis rivayetlerinde rastlanmıyor. Allah Teâlâ Bakara sûresinin 273. âyetinde bunlara mâlî yardımda bulunmayı emreder ve bunların üstün meziyetini tescil buyurur. Allah bizleri- onların şefaatına ve komşuluğuna kavuştursun. Amia. [30]

9- Köpek Bedelinden, Fahişenin Fuhuş Kazancından, Kâhinin Ücretinden Ve Erkek Hayvanı Dişiye Çektirme Bedelinden Nehiy Babı

2159) Ebû Mes'ûd (ükbe bin Amr el-Ensârî[31]) (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köpek bedelinden, fahişenin fuhuş kazanandan ve kâhin'in kehânet ücretinden nehiy etti yasakladı)."

2160) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü juAj'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köpek bedelinden ve erkek hayvanı dişiye çektirme ücretinden nehiy etti."

2161) Câbir (Radtyallâhü anhy&en rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kedi bedelinden nehiy etti." [32]

İzahı

EbüMes'ûd (Radıyallâhü anh) 'ıh hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anhrın hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmiştir. M ü s i i m de bir benzerini rivayet etmiştir. Müslim*-deki rivayet meâlen şöyledir:
"Râvî Ebü'z-Zübeyr demiştir ki: Ben, köpek ve kedi bedelinin hükmünü Câbir (Radıyallâhü anh) 'den sordum. Câbir dedi ki i Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bundan men etmiştir." ı: „
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, köpek ve kediyi satıp bedelini almanın, fahişe kadının zina kazancının, kâhin ve falcının aldığı ücretin ve döl hayvanı dişiye çektirme ücretinin haram olduğuna lâlet eder.
Âlimlerin bu hadîsleri yorumlamaları ve anılan bedel ve ler hakkındaki görüşleri ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der: '
"Hadîste geçen fahişenin mehir'inden maksad onun zinadan aldığı kazançtır. Bu kazancı kadınlığını vermek karşılığında aldığı için şekil açısından mehir'e benzer. Çünkü bilindiği gibi nikahlanan kadın, kadınlığını eşine teslim etmesi karşılığında aldığı mala mehîr ye sıdak denilir. Zâniye ve fahişe -kadının bu çirkin fiili büyük günah olduğu gibi onun fuhuş kazancı da müslümanlann icmâı ile haramdır.

Kâhin ve falcının aldığı ücret de âlimlerin icmâı ile haranidır. .;
Hulvân t Kâhin'e verilen ücrettir. H e r e v î ve başkası bu kelimenin Halâvet'ten alınma olduğunu söylemişler kâhin yorulmadan ve kolaylıkla bu ücreti aldığı için aldığı ücret, tatlı şeye benzetilmiş •ve btt necienle buna hulvân denilmiştir. Kızını nikâhlarken babasının kendine aldığı kızının mehrine de Hulvân denilir. Mehir, bilindiği gibi kızın hakkıdır. Babasının hakkı değildir. Babanın bunu kendine alması yadırganır ve özellikle kadınlar arasında ayıp bir şey sayılır.
Arkadaşlarımızdan Bağavî ve Kadı Iyftz: Kâhin'in aldığı ücret müslümanların icmâı ile haramdır. Çünkü haram olan kehânetin, karşılığıdır ve bâtıl bir yolla mal yemektir. Şarkıcı kadının şarkıcılıktan aldığı kazanç ve ölü üzerinde sesle ağlayıp ölünün meziyetlerini dile getiren kadının bundan dolayı aldığı ücret de ayni şekilde haramdır, demişlerdir.
H a 11 â b î : Arrâf'm kazancı da kâhin'in kazancı gibi haramdır. Bunlar arasındaki fark şudur: Kâhin, kâinatta gelecek zamanda meydana gelecek olaylardan haber veren ve sırları bildiğini iddia eden kimsedir. Arrâf ise çalınan şeyleri, zayi olan şeylerin yerini bildiğini ve bu gibi işleri meydana çıkarabildiğini iddia eden kimsedir. Arablar abrasında bir sürü kâhin vardı. Bunlar bir çok şeyleri bildiğini iddılâ ederlerdi. Bunların bir kısmi; kendisinin emrinde cinler bulunduğunu ve onlar vasıtası ile birtakım bilgiler edindiğini iddia ederdi. Diğer bir kısmı da, kendisinde bulunan bir nevî ilham ve kudretle bâzı şeyleri idrâk ettiğini iddia ederdi. Arrâf denilen kısım da, birtakım ön bilgiler ve nedenler ile bâzı gizli şeyleri bilebildiğini iddia ederdi. Meselâ bir mal çalındığı zaman kim tarafından çalındığını ve mahn nerede olduğunu, bir kadın zina ile itham edildiği zaman, hangi erkekle ilişki kurduğunu anladığını iddia ederdi. Kâhin'e başvurmayı yasaklayan hadîsler, bunların tümünü yasaklar ve bunları doğrulamayı, dediklerinin doğrultusunda hareket etmeyi haram kılar, demiştir.
Hadîsler, köpek bedelini de yasaklamıştır. Bâzı rivayetlerde köpek bedelinin en şer bir kazanç olduğu, bir başka rivayette anılan kazancın habis, yâni pis ve çirkin bir kazanç olduğu belirtilmiştir. Bu hadisler köpeği satmanın sahih olmadığına, satılan köpeğin bedelinin helâl olmadığına ve köpeği öldürenin, köpeğin sahibine bir şey ödemesinin gereksiz olduğuna delâlet ederler. Eğitilmiş veya eğitilmemiş köpekler bu hükümde ayni durumdadır. Keza, edinilmesi ve beslenmesi caiz olan ile olmayan köpekler arasında da bir fark yoktur. E b û Hüreyre, Hasan-ı Basrî, Rabîa, Ev-zâî, e 1-H ak em, Hammâd, Şafiî, Ah m e d, D â-vûd, İbnü'l-Münzir gibi zâtların dâhil olduğu cumhur'un görüşü budur.
E b û Hanlf e- Yararlanılan köpekleri satmak sahihtir ve onu öldüren kimse, onun değerini ödemekle mükelleftir, demiştir.
Câbir, Ata ve Nahaî'ye göre av köpeğini satmak caizdir, diğerlerini satmak ise caiz değildir, demişlerdir.
Mâlik' den üç rivayet vardır. Birisi Cumhur'un yukarda anlatılan görüşü gibidir. İkincisi, köpeği satmanın şahinliği ve öldürenin onun kıymetini ödemesinin gerekliliğidir. Üçüncü rivayete göre satılması sahih değildir, ama öldürenin onun değerini ödemesi gerekir.
Cumhurun delili bu hadîslerdir. Bâzı rivayetlerde av köpeği hâriç diğer köpeklerin bedelinin alınması yasaklanmış, bir köpeği öldüren bir adamın 20 deve ödemesine Osman (Radıyallâhü anh) 'm hükmettiği ve îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) A m r bin e 1 - A s (Radıyallâhü anh) 'm da köpek katiline onun değerini ödettikleri bildirilmiş ise de bu rivayetlerin zayıflığına hadîs imamları ittifakla hükmetmişlerdir.
Kedinin bedeline gelince, bunun yasakhğına dâir rivayetler, ya mekruhluk mânâsına yorumlanmış ya da yararsız kedilere tahsis edilmiştir. Yararlanılan kediyi satmak caizdir, bedeli de helaldir. Mekruhluk hükmünün hikmeti ise halkın kediyi satmayıp hediye etmeye veya emaneten vermeye alışmaları ve bunu âdet hâline getirmeleridir. Bu hüküm bizim ve tüm âlimlerin mezhebidir. Yalnız E b û Hüreyre, Tâvûs, Mücâhid ve Câbir bin Z e y d, (2161 nolu) hadisi delil göstererek kediyi satmanın sahih olmadığını söylemişlerdir. Cumhur bu hadîsi yukarda anlattığım gibi yorumlamıştır. Kuvvetli cevap budur. Hattâbî ve Ebû Amr bin A b d i'l-B e r, kedinin bedelinin alınmasına dâir hadîsin zayıf olduğunu söylemek sureti ile cumhurun görüşünü teyid etmek istemişler ise de bunların bu cevabı uygun değildir. Çünkü anılan hadîs zayıf değildir. Müslim ve

başkası rivayet etmişlerdir.
Asb-i Fahl'den maksad, erkek hayvanı dişi hayvana çektirmek ücretidir. Döl hayvanı, koç, teke, aygır ve diğer büyük veya küçük baş hayvanlardan hangisi olursa olsun hüküm aynidir. Bir döl hayvanını dişiye çektirmek için kiralamanın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Ebû Sevr ve başka âlimlere göre bu kiralama akdi geçersizdir, ücret almak da haramdır. Müstecir döl hayvanı kullandırsa, önceden bir ücret üzerinde anlaşma yapılmış olsa bile her hangi bir ücret ödemesi gerekmez. Bu hükmün gerekçesi şöyle anlatılmıştır: Bir mahn kiraya"verilebilmesi için, onun müstecire teslim edilmesi ve malum olması şarttır. Döl hayvanının suyu malûm olmadığı gibi müstecire teslimi de mümkün değildir. Ayrıca döl hayvanının dişiye su verip vermediği ve dişinin aşılanıp aşılanmıyacağı da kestirilemez. Bu nedenle kiralamada aldanmak ve zarara uğramak muhtemeldir. Sahâbîler ile tabiîlerden bir cemâat ve Mâlik, belirli bir süre için veya belirli defalar için kiralamanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Buna ihtiyaç bulunduğunu ve önemli bir gaye ve yarar için yapıldığım anılan hükme gerekçe göstermişlerdir. Bunlara göre hadîsteki yasaklama mekruhluk içindir ve güzel ahlâka teşvik amacı iledir."
Nevevi' den naklen alınan malûmat burada bitti.
Avnfil-Mabûd yazan da ezcümle: Döl hayvanı emaneten bu iş için vermek mendubtur ve bunu emaneten alan şahsm, hayvan sahibine bir ikramda bulunması caizdir, demiştir. [33]

10- Hacâmet Edenin Kazancı Babı

2162) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemî hacamat oldu ve hacamat edene ücretini verdi.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu hadîsi yalnız (Muhammed) bin Ebî Ömer rivayet etti."

2163) Alî (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacamat oldu ve bana emretti. O'nun emri üzerine ben hacamat edene ücretini verdim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: AH (R.A.Vın bu hadîsinin senedinde Âb-dül-Alâ bin Âmir bulunuyor. İbn-i Mehdt ve el-Kattân bu raviyi terletmişler, Ah-med, İbn-i Muin ve başkası da onu zayıf saymışlardır.

2164) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacamat oldu ve hacamat eden (Ebû Taybey)'e ücretini verdi.

2165) Ebû Mes'ûd Ukbe bin Amr (Radtyallâhü anA^'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacamat edenin (hacamat) kazancından nehiy buyurdu,"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebu Mes'ûd (R.A.)'an bu hadîsinin senedi ahin olup râvileri Buhârl'nin. şartı üzerine sıka zâtlardır.

2166) Muhayyisa (el-Ensârî) (Radıyallâhü arh)*den rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hacamatçının kazancının hükmünü sormuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendisini bu kazançtan menetmiş. Sonra Muhayyisa, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (müracaatla bu kazanca olan) ihtiyacını anlatmış. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hacamat kazancını su taşıyıcısı develerinin yemine ver,» buyurdu."[34]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anlı) 'm hadîsini Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadîsi müellifimize yalnız îbn-i Ebî Ömer rivayet etmiş ise de Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'a başka râviler nakletmiştir. B u h â r i' nin rivayetinde şu ilâve de vardır:
«Eğer hacamat ücreti haram olsaydı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) bu adama (ücret) vermezdi.» Ebû Davud'un rivayetinde de bu mânâyı ifâde eden bir ilave vardır.
Ali (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid türündendir.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'e hacamat eden zâtın Ebû Tayfa e isimli bir köle olduğu ve kendisine verilen ücretin bir sâ kuru hurma olduğu belirtilmiştir. Müslim'in bir rivayetine göre kendisine iki sâ yiyecek verilmiştir. Verilen ücret mikdan hakkında başka rivayetler de vardır. Olay müteaddit olabilir.
Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid türündendir.
Muhayyisa (Radıyallâhü anh)'in hadisini Mâlik, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan ilk üç hadîs, hacamat kazancının, meşru olduğuna delâlet eder. Dördüncü hadîse göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hacamat kazananı yasaklamıştır. Son hadîse göre hacamat kazancı hayvan yemine harcanabilir. Bu hadîsin bâzı rivayetlerinde «Bu kazana su taşıyan devene ve kölene yedir» bu-yurulmuştur. Bundaki ilâveye göre bu kazanç köleye de helâldir, [35]

Âlimlerin Hacamat Kazancına Ait Görüşleri

N e v e v İ bu hususta şöyle der:
"Hacamat kazancı hususunda âlimler ihtilâf etmiştir. Selef ve halef âlimlerinin ekserisi: Hacamat kazancı haram değildir. Bu kazançtan yemek ne hür kimseye ne de köleye haramdır. A h m e d' in meşhur kavli de böyledir. Ahmed' den diğer bir rivayet ve ha-dîsçilerin fıkıhçılarına göre bu kazanç köleye helâl, hür kimseye haramdır. Cumhur tbn-i Abbâs'ın hadîsini delil göstererek: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hacamat olmuş ve hacamat edene ücretini vermiştir. Eğer haram olsaydı O vermezdi. Hacamat kazancının yasaklığına dâir rivayetler tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlanır. Amaç adî kazançlara tenezzül etmeye ve şerefli kazanç yollarına teşviktir. Eğer haram olsaydı, bu hususta hür ile köle arasında bir ayrıcalık olmazdı. Çünkü kişi, kölesine helâl olmayan bir şey yediremez, demişlerdir."
Son hadîs râvisi Muhayyisa veya Muhaysa bin Mes'ûd el-Ensârî (Radıyallâhü anh) Uhud, Hendek ve bundan sonraki savaşlara katılan bir sahâbîdir. Ravidir, torunu Haram bin Sa'd bin Muhayyisa' dur. Dört sünen sahihleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[36]

11- Satılması Helâl Olmayan Şeyler Babı

2167) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhiitnâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin) fetih yılı Mekke'de iken şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz Allah ve Resulü, içkinin, murdar hayvanın, domuzun ve putların satılmasını haram kıldı.» Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hükmü bildirince Ona:
Yâ Resûlallah! Murdar hayvanın iç yağlarına ne buyurursunuz? Çünkü murdar hayvanın iç yağları ile vapurlar yağlanır, deriler yağlanır ve bununla halk (mum yapıp) ışıklanır, diye soruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),:
«Hayır, murdar hayvanın iç yağları haramdır. Buyurdu. Bundan sonra da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah yahu d ilere lanet eylesin. Çünkü Allah onlara murdar hayvanın içyağlannı haram kddı. Onlar bu yağı erittiler sonra sattılar ve bedelini yediler,» buyurdu."[37]

İzahı

Bu hadis Kütüb i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *m bu hadisi M e k k e' de ve fetih yılında buyurdu, demekle hadîs'in, târihini tesbit etmiştir. M e k k e, bilindiği gibi hicretin 8. yılı fethedilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir.-"Meyte i Şer-i Şerife uygun boğazlama olmaksızın ölen veya öldürülen hayvan

demektir. (Buna murdar denilir.)
Hamri Şarabtır. Bunun satılmasının haram kılınmasının hikmeti müskir olmasıdır. Bu nedenle bütün müskiratın hükmü aynidir.
Asnâm; Sanam'm çoğuludur, putlar demektir. Puta Vesen de denilir. Cevheri, bu iki kelimenin eş manâlı olduğunu söylemiştir. Nihâye yazarı bu iki kelimenin anlamlan arasında bir farklılık bulunduğunu ifâde ederek: Vesen î Taş, ağaç veya başka maddelerden mâmuİ insan şeklinde olup dikilir ve ona tapılır. Sananı da: GöİGe-siz resimdir (ki buna portre denilir), demiştir.
Murdar hayvanın iç yağlarının yararlarından bahisle hükmünü soran sahâbi'ye cevaben Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) : «Hayır, murdar hayvanın İç yağları haramdır.» buyruğunu Ş af i i ve kendisine tâbi clanlar.- Yâni bunun satılması haramdır, diye yo-1 rumlamışlardır. Bu yoruma göre, murdar hayvanın iç yağlarından yararlanmak bu hükmün dışında kalmış ölür, yâni caizdir. -
Âlimlerin ekserisi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan buyruğunu, murdar hayvanın iç yağlarmd&n her. çeşi^ ya^ rarlanmanın haramlığı mânâsına yorumlamışlardır. Buna göre murdar hayvanın yalnız tabaklanmış derisinden yararlanmak caizdir. Çünkü bu hususta özel delil vardır. Anılan hayvanın tabaklanmış derisinden başka hiç bir parçasından yararlanmak caiz değildir,
Hadts'in; cümlesini «Allah yahüdüere lanet eyler sin» şeklinde terceme ettim. Bu cümlenin mânâsı şöyle de olabilir; «Allah yahûdüeri helak eyledi.»
Allah yahûdilere murdar hayvanın iç yağlarını haram kılınca onlar, bunu eritmek sureti ile sözde helâl etme hiyleşine baş vurmuşlardır. Oysa böyle bir hiyle geçersizdir, haramlık hükmünü değiştirmez."
N e v e v i de bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in •. «Murdar hayVâmn iç yağları haramdır» emrini Şafii ve arkadaşları, anılan yağların satılmasının haramlığı mânâsına yorumlamışlardır. Bu yoruma dayanarak da: Anılan yağlann yenilmesi ve insanın bedeninde kullanılması caiz değildir. Fakat vapurların yağlanması, bundan mum yapıp ışıkta kullanılması ve diğer işlerde istimali caizdir, demişlerdir. Atâ bin Ebi Rabâhve Taberi de böyle demişlerdir.
Cumhur ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anılan emrini, murdar hayvanın iç yağından yararlanmanın haramteğı mânâsında yorumlamışlardır. Bu yomama göre murdar Jıayvanırt tabaklanmış derisinden başka hiç bir parçasından yaraaPİft&üaBaaz. [38]

Pislenen Yağlar Ve Diğer Maddelerin Hükmü

N e v e v i sözlerine devamla şöyle söyler:
Zeytin yağı ve diğer sıvı yağlara bir necaset girdiği takdirde yemek ve insan bedeninden başka işlerde, meselâ ışıklandırmada, sabun yapımında kullanılması caiz mi? Pislenen bal, bal arılarına ye-dirilir mi? Murdar hayvan eti av köpeğine veya diğer köpeklere ye-dilir mi? Keza pislenen yemek, hayvanlara yedirilir mi?
Bu hususlarda, selef âlimleri arasında ihtilâf vardır. Bizim mezhebimizin sahîh kavline göre bunların hepsi caizdir. Kadı Iyâz bu kavli çok saha bil erden ve Mâlik, Şafii, E b û H a n i -f e, O'nun arkadaşları, Sevrî ve el-Leys bin S a' d' -den nakletmiştir. Kadı Iyâz, bu kavlin Ali, İbn-i Ömer, Ebû Mûsâ, Kasım bin Muhammed ve Salim bin Abdillah bin Ömer' den de rivayet edildiğini söylemiş ve: Ebû Hanîfe, O'nun arkadaşları, el-Leys bin S a' d ve başkaları demişler ki, pislenen zeytin yağının pislendiğini açıklamak şartı ile satılması caizdir, demiştir.
Bizim arkadaşlarımız : Murdar hayvanın, şarabın ve domuzun satılmasının haramlığmın hikmet ve sebebi bunların necis olmasıdır, demişler. Sebep bu olunca bu hüküm tüm necis maddeleri kaplar. Murdar hayvanın, şarabın ve domuzun satılmasının haramnğı hususunda müslümanlann icmâi vardır. Put ve heykellerin satılmasının haramlığmm hikmeti ise bunun bir şeye yaramamasıdır, meşru ve mubah bir menfaatınm olmamasıdır. Şayet kırılıp parçalandığı takdirde, parçalan mubah bir şeyde kullanılmaya yararsa, bu durumda satılmasının câizliği hakkında ihtilâf vardır."

2168) Ebû Ümâme (Radtyallâhü a«A>'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallanü Aleyhi ve Sellem) şarkıcı cariyelerin satılmasını, satın alınmasını, şarkıcılık kazançlarını ve onların (satış) be-deU«rini yemeyi .yasakladı."[39]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Tirmizi1 deki merfû hadîsin meali şöyledir: "(Şarkıcı) cariyeleri satmayınız, onlan satın almayınız, onlara (şarkıcılığı) öğretmeyiniz. Onların ticâretinde hiç bir hayır yoktur ve (satış) bedelleri haram-
dir. «Ban insanlar, Allah yolundan saptırmak için (eğlendirici haram sesler gibi) mûnker sözü satın alırlar. [40] âyeti bunun misli hakkında indirildi.»
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Hadîs, cariyelere şarkıcılığı öğretmeyi yasaklar. Çünkü şarkıcılık zinanın basamağıdır. Şarkıcı cariyeden maksat şarkıcılığı sanat hâline getirendir. Kâdi: Hadîsteki yasaklama, şarkıcı cariyeleri şarkıcılık etsin diye satılmasına ve satın alınmasına mahsustur. Bunları meşru amaçla satmak veya satınalmak, yasa^ değildir. Şarkıcı cariyelerin satış bedelinin haramlığı, bunların satışının geçersizliğine delâlet eder. Lâkin cumhur bunların satışının sahîh olduğuna hükmetmiştir. (Akit sahîh olmakla beraber, haramdır.) Hadîs şöyle yorumlanır. Şarab imalâtçısına üzüm satıp bedelini almak haram olduğu gibi şarkıcı cariyeleri satıp bedelini almak da haramdır. Çünkü haram bir işin yapılmasına yardım edilmiş olur. Ama satış akdi geçerlidir, demiştir.
"Hâkim ve Beyhakî'nin îbn-i Ebî Şeybe*-den rivayet ettikleri sahîh bir eserde Abdullah îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'a, yukardaki âyette geçen; (Lehvel-Hadîs»'in mânâsı sorulmuş, kendisi s O'ndan başka hak ilâh olmayan (Allah)'a yemin ederim ki, bununla şarkıcılık ve şarkı kasdedilmiş-tir, diye cevap vermiştir "
N e v e v i'nin beyânına göre kadının şarkıcılık kazancının haramlığı hususunda icmâ vardır. Kadın hür de olsa hüküm aynidir. [41]

12- Münâbeze Ve Mülâmese (Denîlen Satışlar) Dan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2169) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemM (şu) iki satıştan ne-hiy etmiştir: Mülâmese ve münâbeze (denilen satışlar)dan."

2170) £bû Saîd-j Hudrî (Radtyallâhü aw*)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mülâmese ve münâbeze yenilen satışlar) dan nehiy etmiştir.
(Ibn-i Mâceh'e bunu rivayet eden iki şeyhden birisi olan) Sehl şunu da ilâve etmiştir: (Şeyhim) Süfyân dedi kî-. Mülâmese, (müş-teru adamın (satlık) şeye elini dokundurması ve o şeyi görmemesi lyoklamaması suretiyle yapılan satış)dır. Münâbeze de: Adamın-ben beraberindeki malı bana at, ben de beraberindeki mah sana atayım demesi (ile yapılan satış) dır.'*[42]

İzahı

İlk hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Son hadîs aeBunâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi tararımdan da rivayet edilmiştir.
M ü s 1 î mv in rivayet ettiği ilk hadisin râvisi Ebû H ü -rey r e (Radıyallâhü anh) mülâmese ve münâbeze satış seklini şöyle tarif etmiştir:
"Mülâmese: (Elbiselerini birbiri ile değiştirmek isteyen) iki kişinin her birisinin arkadaşının elbisesini yoklamadan (ve açıp bakmadan) sadece ellemesi (ile yaptıkları değiştirme satışı) dır.
Münâbeze de: Birbirinin elbisesine bakmadan birisinin kendi elbisesini diğerine atması ve diğerinin de kendi elbisesini o birine atması (şeklinde yaptıkları değiştirme satışı) dır."
Yine M ü s 1 i m' in rivayet ettiği ikinci hadîsin râvisi Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) mülâmese ve münâbeze satış şeklini şöyle tarif etmiştir:
"Mülâmese: Adamın, diğer bir kimsenin elbisesini geceleyin veya gündüz ellemesi, fakat açıp yoklamaması (şekli ile yapılan satış) dır.
Münâbeze de: Bir adamın kendi elbisesini başkasına atması ve bunun da kendi elbisesini ona atması (şekil ile yapılan karşılıklı satış) dır. Bunlar elbiseleri yoklamadan, açıp bakmadan ve karşılıklı rızâ olmaksızın bu değiştirmeyi satış kabul ederler.»

Durulmuş bir elbise açılıp kontrol edilmeden satılamaz ve satın alınamaz. Ayni durumdaki bir elbise ile de değiştirilemez. Çünkü böyle bir satış aldatıcı olabilir. Bunun için yukarda tarif edilen mülâmese veya münâbeze ismi verilen satışlar yasaklanmıştır.
Mülâmese ve münâbeze ismi verilen satışların değişik tarifleri vardır. Bir kısmı yukarda anlatıldı. N e v e v İ' nin beyan ettiği (şu) şekilleri özlü anlatmakla yetinelim:
"Arkadaşlarımız mülâmese satışının üç çeşidini beyân etmişlerdir:
1. Adam dürülü bir elbise getirir veya açık bir elbiseyi karanlıkta getirir. Müşteriye elletir ve ona: Bu elbiseyi bu fiyatla sana sattım. Şu şartla: Senin elbiseyi ellemen kâfidir, artık bakmıyacak-sın ve akdimiz kesindir. Sonradan pişmanlığın, elbiseyi geri vermen yoktur, der.
2. Adam bir elbiseyi müşteriye gösterirken ona: Sen elbiseye el sürdün mü, sana satılmış olur, der.
3. Adam birisine bir mal satar ve ona: Sen bu mah ellediğin an, senin muhayyerlik hakkın kalmamış olur, henüz bu yerden ayrılmamış olsak bile artık caymıyacaksın, der.
Münâbeze satışı hakkında da arkadaşlarımız üç şekil beyan etmişlerdir :
1. Adam birisine: Ben bu elbiseyi senin yanma atacağım, benim bunu sana atmam kesin satış akdi yerine geçer, der.
2. Adam birisine: Bu malı sana sattım. Senin yanma attığım an, akid kesinleşmiş olur. Artık senin için muhayyerlik hakkı yoktur, der.
3. Adam, bir kimseye : Ben şu satılık elbiselerin üzerine şu çakıl taşını atacağım, hangi elbisenin üzerine düşerse onu sana satmış olurum, der."
Bütün bu satışlar âlimlerin icmâı ile bâtıl ve geçersizdir, bir nevi kumardır. Çünkü apaçık bir aldatma vardır. [43]

13- Adam (Dîn) Kardeşinin Satışı Üzerine Satış (Yapmasın) Ve Onun Pazarlığı Üzerine Pazarlık Etmez (Etmesin) Babı

2171) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) :
«Bazınızın, satışı üzerine diğer bâzınız satış yapmaz (yapmasın) buyurdu.»"

2172) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Erkek, (din) kardeşinin satışı üzerine satış yapmaz (yapmasın) ve onun pazarlığı üzerine pazarlık etmez, (etmesin)»" [44]

İzahı

îlk hadîs, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde mevcuttur. İkinci hadîs ise Buhârî, Müslim ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Müellifimizin rivayetinde, satış üzerine satış yapma fiili ile pazarlık üzerine pazarlık yapma fiili olumsuzluk edatı ile geldiği için terceme ederken «Yapmaz» ve -etmez» dedim. Bundan maksad yasaklama olduğu için bunu parantez içine aldığım «Yapmasın» ve «etmesin» fiilleri ile ifâde etmek istedim.
Satış üzerine satış yapmanın ve pazarlık üzerine pazarlık etmenin ne demek olduğunu ve bununla neyin kasdedüdiğini anlatalım: N e v e v i bunu şöyle anlatır:
"Kardeşin satışı üzerine satış yapmanın örneği şöyledir: Bir adam bir mal satınalmış ve malı geri verebilmek için muhayyerlik süresi henüz bitmemiş iken, birisi ona der ki: Aldığın malı geri ver, yapılan satışı feshet. Ben sana bu malın mislini (aynisini) daha ucuza vereyim, veya bu malın daha iyisini ayni fiyatla vereyim.
İşte buna, satış üzerine satış yapmak denilir. Böyle bir satış haramdır.
Kardeşin satınalması üzerine, satınalmak da aynen haramdır. Bunun örneği de şöyledir: Satıcı bir mal satmış ve henüz muhayyerlik (caymak) süresi bitmemiş iken birisi ona: Bu satışı boz, malı geri al. Ben daha yüksek fiyatla alırım, der veya buna benzer bir şey söyler.
Kardeşin pazarlığı üzerine pazarlık etmenin örneğide şöyledir:
Mal sahibi ile müşteri bir fiyat üzerinde anlaşır ve pazarlıkları biter, fakat henüz satış akdini yapmamışlar iken, başka bir müşteri, satıcıya: Bu malı ben almak isterim, der. İkinci müşterinin bu girişimi haramdır. Eğer satıcı ile ilk müşteri bu malın fiyatı üzerine anlaşmışlar ise hüküm budur. Ama satışa arz edilen mala bir müşteri bir fiyat verirken, başka bir müşterinin fazla fiyat vermesi haram değildir. (Örneğin: îhâleye konan bir mala müteaddid müşteriler değişik fiyat söyleyebilir ve fiyatını arttırabilirler. Tabii fiyat arttıncı-lannm gerçekten aha.olmaları şarttır. Alıcı olmadığı halde sırf malın yüksek fiyatla sattınlması amacı ile artırmaya katılan kişi haram işlemiş olur.)
Bir müslümanın satışı üzerine satış yapmak veya pazarlığı üzerine pazarlık etmek yukardaki hadîslerle yasaklanmıştır. Bundan kasdedilen mânâ da yukarda anlatılmıştır. Alimler söz konusu yasaklamanın haramlık için olduşu hususunda ittifak etmişlerdir. Haram olmasına rağmen bir kimse bu haramı işlerse yaptığı akdin geçerliği hususunda ihtilâf vardır. Ebû Hanîfe, Şafiî ve başka âlimlere göre bu akid geçerli olmakla beraber buna girişenler, âsi ve günahkâr olurlar. Davud'a göre akid geçersizdir. Mâlik' den iki rivayet vardır. Bir rivayet D â v û d' un görüşüne, diğeri de ilk görüşe uyar. Malın artırmaya konularak satılması ise Cumhûr'a göre caizdir. Şafiî' nin beyânına göre bâzı selef âlimleri bunu mekruh saymışlar. [45]

14- Necş (= Müşteri Olmadığı Halde Öyle Görünüp Kasıtlı Olarak Fiyat Artırman) İn Yasaklanması Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2173) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) necşi yasaklamıştır."

2174) Ebû Büreyre (Radıyallâhü anhydtn rivayet edildiğine -göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birbirinize necşetmeyiniz! (Müşteriyi kandırıp kızıştırmaynıız)» buyurmuştur." [46]

İzahı

İlk hadîsi Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
H a t t â b î Necş kelimesini şöyle tarif etmiştir: Necş şudur: Bir adam bir malın satışa arz edildiğini görür, alıcı olmadığı halde, alıcılar fiyatı artırsınlar diye, alıcı görünüp fiyatım artırır. Adamın bu hareketine Necş denilir. Bu hareket alıcıları kandırdığı için haramdır.
Nevevî de Hattâbî gibi Necş'i tarif ettikten sonra: Bu fiil, icmâ ile haramdır. Adamın bu hareketi yüzünden yüksek fiyatla yapılan satış akdi sahihtir. Satıcı, adamın bu durumundan haberdar ise ikisi de günah işlemiş olurlar. Şayet satıcının bilgisi dışında bu fiil işlenmiş ise, günah bunu yapana aittir. Satıcının haberi yok ise ve satış akdinden sonra müşteri bu durumu öğrenir ise artık müşteri akdi bozamaz. Hattâ sahih kavle göre, satıcı durumdan haberdar olsa bile yine müşteri cayamaz. Çünkü aldanma hususunda kusurludur.
Mâlik' den yapılan bir rivayete göre, bu akid fasiddir. Mâlik; hadisteki yasaklama akdin geçersizliğini gerektirir, demiştir.
Ebû Bekir, hadîslerdeki Necş'i şöyle tarif etmiştir: Aha olmayan bir kimsenin, satışa arz edilen bir malı, yüksek fiyatla satılsın, diye övmesidir.
Nevevî, bu tarifi tasvip etmeyip ilk tarifin sıhhatli olduğunu söylemiştir. [47]

15- Şehirlinin (Komisyoncu Olarak) Köylünün Malını (Onun Hesabına) Satmasının Yasaklığı Babı

2175) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhy&tn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Hiç bir şehirli hiç bir köylünün hesabına (onun malını) satamaz.»"

2176) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Hiç bir şehirli hiç bir köylünün hesabına (onun malını) satamaz, insanları (alışverişlerinde kendi hallerine) bırakınız. Allah onların bazısını bâzısından nzıklandırır.»"

2177) Tâvûs'un rivayetine göre (Abdullah) bin Abbâs (Radtyailâkü anhüm) şöyle demiştir:

Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir şehirlinin bir köylü hesabına (onun malını) satmasını yasakladı.
(Tâvûs demiştir ki:) Ben İbn-i Abbâs'a: Resûl-i Ekrem (Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem) 'in •. «Bir şehirlinin bir köylü hesabına- sözünün mânâsı nedir? diye sordum. İbn-i Abbâs: Şehirli, köylüye simsar olamaz, diye cevap verdi."[48]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim ile Tirmizî de rivayet etmiş ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Tirmizî'den başka Kütüb-i Sitte yazarları tarafından rivayet edilmiştir.
S i n d î: Bu hadîsler, satışlarla menfaat karşılığı aracılığı yasaklar. Çünkü aracılık toplumun zarannadır. Şöyle ki, mahnı satmaya gelen köylü kendi hâline bırakılırsa malım günün rayicine göre satıp gider. Toplum da normal fiyatla satmalmış olur. Bir kavle göre hadîslerden kasdedilen mânâ şudur: -Şehirli, mahnı (yalnız) köylüye satmasın.» Bu da şöyle olur: Şehirli, malını şehirlilere satmaz. Çünkü şehirliler günün rayicini bildikleri için fazla fiyatla satınal-mazlar. Bu nedenle şehirli, malını yalnız köylülere satar. Sebebi de, köylünün günün rayicini bilmemesi ve işini bir an önce bitirip köyüne dönmesi arzusudur. Dolayısıyla köylü pahalı almış olur. Ancak bu yorum, hadîslerin zahir mânâlarından uzaktır, diye bilgi vermiştir.
N e v e v i de şöyle der:
"Bu hadîsler, şehirlinin, köylünün malını satmaya aracı olmasının haramlığına delâlet ederler. Şafiî ve âlimlerin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. Bizim arkadaşlarımız şöyle yorumlamışlardır: Bu hadîslerden maksat şudur: Yabancı adam köyden veya başka şehirden bir satılık mal getirir. Umumun ihtiyaç duyduğu bu malı günün rayici ile satmak ister. Bir şehirli ona: Bu malı benim yanıma bırak. Ben azar azar ve yüksek fiyatla satarım, der. îşte bu şartlarla satış yasaktır. Bir de o şehirlinin böyle yapmasının haram olduğunu bilmesi şarttır. Şayet bunun haram olduğunu bilmezse veya o mal ihtiyaç duyulan bir mal değil ise, ya da getirilen mal az olduğu için ihtiyacı karşılamaktan uzak ise, böyle yapmak haram değildir. Yukarda anılan şartlar tahakkuk ettiğinde şehirlinin aracılık etmesi haram olduğuna rağmen böyle yapıp satarsa, yapılan satış akdi geçerlidir. Ama geçerli olmakla beraber haram ve günah bir satış olmuş olur. Bizim mezhebimiz budur. Mâliki' lerden ve başka âlimlerden bir cemâatin görüşü de böyledir.
Mâlikîler'in bir kısmına göre yapılan satış feshedilir. Ancak satılan mal geri verilemiyecek durumda değişmiş ise satış feshedilmez.
Atâ, Mücâhid ve Ebû Hanîfe'ye göre şehirlinin köylünün hesabına malını satması her durumda caizdir. Bunun yasaklanmasına âit hadîs mensuhtur.
Bâzıları da: Hadîslerdeki yasaklama tenzihen mekruhluk içindir, demişlerdir.
N e v e v i yukardaki görüşleri naklettikten sonra: Sıhhatli olan görüş ilk görüştür. Delilsiz iddia ile ne nesih durumu ne de ya-saklığın tenzihen mekruhluğu için olma durumu kabul olunur, demiştir."
Avnü'l-Mabûd yazannm beyânma göre B u h â r î, hadîsteki aracılığın yasaklığını, bir ücret karşılığı olan aracılığa tahsis etmiştir. Ücretsiz ve menfaatsız, aracılık ve simsarlık bu yasağın dışında kalır.
H a 11 â b î: Hadîs, aracının satmasını yasakladığı gibi satınal-masını da yasaklar. Çünkü «Bey*» kelimesi satmalma anlamında da kullanılır, demiştir. [49]

16- Pazara Getirilmek İstenen Satılık Malı Yolda Karşılamanın Yasakuğı Babı

2178) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anhyâ.va. rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Celebleri (satılmak üzere dışardan getirilen eşyaları — yolda —) karşılamayınız. Kim celebten bir malı tpazara getirilmeden önce) karşılayıp satın alırsa, mal sahibi (satıcı) çarşıya vardığı zaman (o malı geri almakta) muhayyerdir.»"

2179) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâkü anhiimâydzn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) celebi (satılık malı — yolda —) karşılamayı yasaklamıştır."

2180) Abdullah bin Mes'ûd (RadtyaUâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (çarşıya getirilmek istenen) satılık şeyleri (yolda) karşılamayı yasaklamıştır."[50]

İzahı

ilk hadisi Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi, ikinci hadîsi Buhâ-r î ile Müslim ve son hadîsi Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
İlk hadiste geçen -Eclâb» kelimesi Celeb'in çoğuludur. Celeb, çarşı ve pazarda satılmak üzere dışardan getirilen eşya demektir. Bunlar çarşı ve pazara getirilmeden önce, müşterinin gidip yolda karşılaması ve ucuza almaya çalışması, yasaklanmıştır. Bu yasaklama, satıcı yararına olduğu gibi, diğer müşterilerin de yararınadır.
Son hadîsteki "Büyü" kelimesi de Bey'in çoğuludur. Bey'in asıl mânâsı satmak işidir. Burada satılmak istenen eşya, mânâsında kullanılmıştır.
N e v e v i bu hadislerin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîsler, celebleri karşılamanın haramkğına delâlet ederler. Mâlik, Şafiî ve cumhur'un kavli budur. Ebû Hanîfe ve E v z â î' ye göre celebleri karşılayıp yolda mal satınalmak, halka zarar vermezse caizdir. Zarar verirse mekruhtur. Nevevi, hadislerdeki açık yasaklamayı gerekçe göstererek ilk görüşü daha isabetli gördükten sonra: Bizim arkadaşlarımız demişler ki: Celebleri karşılamanın haramlığının şartı, karşılayan müşterinin, bunu yapmasının haramlığım bitmesidir. Şayet adam başka bir maksatla çıkmış iken celeble karşılaşır ondan bir şeyi satm alırsa bizim arkadaşlarımızın ve M â 1 i k' in arkadaşlarının iki kavli vardır. Bizim arkadaşlarımızın en sıhhatli kavline göre yine haramdır. Ha-ramlığına hükmettiğimizde, yapılan satış geçerlidir.
Celebleri karşılamanın yasaklanmasının hikmeti, satıcıyı, aldanmaktan korumaktır. Âlimler bu hikmeti anlatmışlardır.
El-Mâzirî şöyle demiştir: Şöyle bir soru hatıra gelebilir:
Şehirlinin, köylünün hesabına onun malını satması, şehir halkının yararına yasaklanmıştır. Yâni köylünün malının günün rayicine göre topluma satılması düşünülmüştür. Halbuki, şehirli aracı olma-' yınca köylünün malının rayiçten düşük bir fiyatla satılması muhtemeldir. Diğer tarafta, dışardan getirilen malın yolda karşılanması ise satıcı yararına yasaklanmıştır. Hulâsa bir taraftan satıcı korunuyor. Diğer taraftan şehirli korunuyor?
Buna şöyle cevap verilir. Şer-i Şerif bu gibi meselelerde halkın yararına bakar. Kişinin sırtından tek kişinin geçinip menfaat sağlamasına bakmaz. Dışardan mal getiren kişi, kendi malını kendi eli ile ve aracısız sattığı zaman toplum yararlanır. Mal ucuzlar. Bütün şehir halkı istifade eder. Burada İslâmiyet toplumun yararım, kişinin yararına tercih eder. Fakat dışardan gelen satılık malı yolda karşılayıp ucuza almak isteyenin bu hareketi, toplumun yararına değildir. Sadece o kişinin yararınadır. Onun yararına karşılık satıcı zarara uğrar. Burada islâmiyet bir kişinin yararı için diğer bir kişinin zarara uğramasına cevaz vermiyor. Ayrıca bir müşterinin, celebi yolda karşılayıp malı satınalması pazar halkına ve dolayısıyla şehir halkının tümüne zarar verir.
Yukarda anlatılan nedenler ile bu iki mesele ve hüküm arasında bir ihtilâf yoktur. Bilâkis iki hükmün sebep ve hikmeti birdir. Bu da toplumun yararıdır.
Satıcı, malını yolda karşılayan müşteriye satıp pazara geldikten sonra günün rayicinden ucuza verildiğini anlayınca, satış akdini bozmakta muhayyerdir. Yolda karşılayıp ondan mal alan müşteri, günün rayicini ona yanlış söylemiş olsun, rayiçten bahsetmemiş olsun fark etmez. Şayet yapılan satış günün rayicine göre veya daha pahalı ise, en sahih kavle göre satıcı, yapılmış akdi bozamaz. Çünkü aldanmamıştır." (N e v e v î' nin sözü bitti.)
El-Hâfız: Hanefî fıkıh kitablarmda mevcut hüküm şudur: Eğer satılık malı yolda karşılayıp satınalma işi, satıcıyı zarara sokarsa veya bu durum şehir halkına zarar verirse, bu iki takdirde celebleri karşılamak mekruhtur, diye bilgi vermiştir. [51]

17- Satıcı Ve Alıcı Bîribirlerinden Ayrılmadıkça (Yaptıkları Satış Akdini Kabul Ve Red Hususunda) Muhayyerdirler, Babı

2181) Abdullah bin Ömer (Radtyaüâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«İki adam alım satım akdini yaptıkları zaman beraber olup biri-birinden (bedenen) ayrılmadıkça veya bunlardan birisi diğerini tah-yîr etmedikçe İkisi de (akdi bozmakta) serbesttirler. Eğer bunların birisi diğerini tahyîr eder ve ikisi de yapılan akdin kesinleştiğine karar verirlerse (biribirinden ayrılmamışlar ise de) satış akdi kesinleşmiş olur. (Yâni artık hiç birisi akdi bozamaz) ve bunlar alım satım akdini yaptıktan sonra hiç birisi akidden dönüş yapmamış iken biribirinden ayrıhrlarsa (yine) satış akdi kesinleşmiş olur. (Yâni artık hiç birisi akdi bozamaz)»"

2182) Ebû Berze el-Eslemî[52] (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Satıcı ile alıcı biribirinden ayrılmadıkça (yaptıkları satış akdini bozmakta) serbesttirler.»"

2183) Semûre (bin Cündüb [53]) (Radtyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Satıcı ile alıcı (akitten sonra) biribirinden ayrılmadıkça (yaptıkları satış akdini bozmakta) serbesttirler.»'*[54]

İzahı

îlk hadis, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Müslim ve N e s â î' deki hadîs metni buradakinin aynisidir. Diğerleri kısadır. Ben bu hadîsi terceme ederken «Tahyîr» kelimesini kullandım. Satıcı ile alıcıdan birisinin diğerini tahyîr etmesinin mânâsı şudur: Bunlardan birisinin diğerine: Yapılan satış akdinin kesinleşmesi, yâni bundan dönüş yapmama şıkkını seç, demesi ve muhatabın da bu şıkkı seçmesidir. Tahyîr kelimesi ile kasdedilen mânâ uzun olduğu için tercemede tahyîr kelimesini kullanmayı tercih ettim. Hadîsin mânâsının hulâsası şudur:
Satıcı ile alıcı sataş akdini yaptıktan sonra biribirinden aynlir-larsa, meselâ birisi kalkıp giderse, yapılan satış akdî kesinleşmiş olur. Artık akdi bozamazlar. Keza akidden sonra bunlardan birisi diğerini tahyîr ederse, yâni akdin kesinleşmesi şıkkını seçmesini teklif edip, diğeri de, bu şıkkı seçerse, akid kesinleşmiş olur. Akdin kesinleşme şıkkını tercih eden taraf, artık akdi bozamaz ve yapılan ahm satımdan cayamaz. Tahyîr işi satış akdinin hemen arkasında ve taraflar henüz biribirinden ayrılmamış iken de yapılırsa hüküm budur. Eğer taraflardan birisi diğerini tahyîr edip, karşı taraf susarsa susan taraf, oradan ayrılmadan akdi feshedebilir. Çünkü, akdin kesinleşmesi şıkkını tercih etmemiştir. Kendisine tahyir teklifinde bulunan taraf ise en sahîh kavle göre akdin kesinleşmesini kabullenmiş sayılır ve dolayısıyla akdi feshedemez.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîs, satış akdinden sonra satıcı ile alıcı, akdin yapıldığı meclisten ayrılıncaya kadar, akdi feshetme hakkına sahib olduklarına delâlet eder. Bunlar bedenen biribirinden ayrılınca (meselâ birisi o meclisten çıkarsa) akid kesinleşmiş olur, feshedilemez.
Sahâbîlerin, tabiîlerin ve bunlardan sonra gelenlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir. Böyle hükmedenlerin bâzıları şu zâtlardır: Ali bin Ebî Tâlib, İbn-i Ömer, îbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Berze el-Eslemi, Tâvûs, Saîd bin el-Müseyyeb, Ata, Kadı Şüreyh, Hasan-ı Basri, Şa'bî, Zührî, Evzâi, İbn-i Ebî Zi'b Şüfyân bin Uyeyne, Şafii, İ b n ü'1-M üb â r e k , Ali bin el-Medeni, Ahmed bin Hanbel, îshâk bin Rahuveyh, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Buhâ-r i i diğer hadîsçiler ve başkaları. Allah cümlesinden razı olsun.
Ebû Hanife ile Mâlik'e göre akid yapılınca satış kesinleşmiş olur. Satıcı ile alıcı, akid yapıldıktan sonra, henüz akdi yaptıkları yerden ayrılmamış olsalar bile bunu feshedemezler. R a -b i a da böyle demiştir. Bu kavil N a h â î' den de nakledilmiştir. S e v r i' den yapılan bir rivayet de böyledir. Allah hepsinden razı olsun.
N e v e v i sözüne devamla şöyle söyler: Bu bâbta rivayet edilen sahîh hadîsler, ikinci grubun görüşünü reddeder ve bunların bu hadislere karşı sahîh bir cevablan yoktur. Doğrusu, satıcı ile alıcıya anılan muhayyerlik hakkının varlığıdır. Cumhurun görüşü böyledir. Allah daha iyi bilir."
Avnü'l-Mabûd yazarı da Cumhurun görüşünü tercih etmiş ve: Satıcı ile alıcının ayrılmasından maksad bedenen biribirinden ayrılmalarıdır, demiştir.
N a h a î ve rey ehli, hadîsteki ayrılmayı, satıcı ile alıcının satış akdini bitirmeleri ve konuşmalarını tamamlamaları mânâsına yorumlamışlardır. Bunlara göre ayrılmak söz ve konuşmanın kesilmesidir. Tarafların bedenen ayrılmaları değildir. Hattâbi: Eğer hadîs, N a h a i' nin dediği gibi yorumlanırsa, hadis faydasız ve mânâsız olur. Şöyle ki: Hadîsin mânâsı şöyle olur: «Satıcı ile alıcı akid işini tamamladıkça, yâni satıcı, sattım ve alıcı, satın aldım, demedikçe taraflar serbesttir.» Halbuki herkesin malûmu olduğu üzere, satıcı, satış, akdini yapmadıkça kendi malında muhayyer ve serbesttir. Keza müşteri bir malın satın alınmasını kabul ettim, demedikçe, muhayyer ve serbesttir. Bunu herkes bildiği için hadis neyi ifade etmiş olur, demiştir.
Bu hususta daha geniş bilgi almak isteyenler hadîs kitablannın şerhlerine müracaat etsinler.
Ebû Berze (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Tahâvî de, Semûre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini N e s â î de rivayet etmişlerdir. [55]

18- Hıyar (Muhayyerlik) Satışı Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce bu babın başlığında bulunan Bey-i hıyar teriminin açıklamasını yapayım.Çünkü tju terim İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ve başka sa-hâbîlerin merfû hadislerinde de bulunuyor.
Bey' kelimesi bilindiği gibi satış akdi demektir. Hıyar kelimesi de satış akdinin kabul veya feshi hususunda muhayyer ve serbest olmak anlamında kullanılmıştır. Şu halde bu terimin özlü karşılığı "Muhayyerlik" satış nevî, demektir. Bundan kasdedilen mânâ nedir?
N e v e v İ şöyle der: "Bey-i Hıyar hakkında âlimlerin şu üç kavli vardır:
1. Bundan maksad, satış akdi tamamlandıktan sonra ve henüz taraflar biribirlerinden ayrılmamış iken bunların biribirlerini, akdin kesinleşmesi veya feshi hususunda muhayyer ve serbest etmeleridir ki buna Tahyîr denilir. Bu şöyle olur. Satış akdinden sonra taraflar biribirinden ayrılmadıkça taraflardan birisi veya ikisi akdi feshedebilir. Ancak akidden sonra taraflar, akdin kesinleşmesine ve fesih cihetine gidilmemesine karar verirlerse, biribirinden ayrılmasa-lar bile akid kesinleşmiş olur ve artık hiç bir taraf akdi feshede-mez. îşte akdin yapıldığı yerde ve taraflar biribirinden henüz ayrılmamış iken akdin kesinleşmiş olmasına karar vermek sureti ile yaptıkları satışa Bey-i Hıyar denilir.
2. Bey-İ Hıyâr'dan maksad, üç gün veya daha az bir süre içinde alım satım işinden dönüş edebilme şartı ile yapılan satış akdidir. Böyle bil şartla yapılan satıştan koşulan süre zarfında dönüş yapılabilir. Tarafların bu süreden önce biribirinden ayrılmaları ile akid kesinleşmiş olmaz. Koşulan sürece muhayyerlik hakkı devam eder. İşte böyle bir şartla yapılan satışa Bey-i Hıyar denilir.
3. Bey-i Hıyar, satış akdinden sonra taraflara akdin fesih hakkı ve muhayyerlik hakkı olmamak kaydı ile yapılan satıştır. Bu takdirde akdin yapılması ile satış kesinleşmiş olur. Artık taraflardan hiç birisi akdi feshedemez. Böyle bir satış bize göre sahîh değildir. Bunun sahih olduğunu söyleyenler bu yorumu yapmışlardır.
Bu hadîsin yorumu hakkında beyan edilen değişik görüşlerin özeti budur. Bizim arkadaşlarımız ilk yorumu seçmişlerdir. Şafii ve hadîsçilerden B e y h a k î de bunu tercih etmişlerdir. Tir-mizî, Sevrî, Evzâi, îbn-i Uyeyne, İshâk ve Abdullah bin el-Hasan el-Anberî de bu görüşe taraftar olmuştur."
Bu babın ilk hadîsinin de ilk görüşü teyid ettiği kanısındayım.

2184) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâyâan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) bedevi bir erkekten bir yük dökülmüş ağaç yaprağını satın aldı. Satış akdi tamamlanınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedevî'ye) :
«(Bana sattığın yükten veya kararlaştırılan bedelinden istediğini) seç,» buyurdu. Bunun üzerine bedevi, (Resul4 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e) :
Allah sen (in gibi) alım satımcıya uzun ömür versin ,dedi."

2185) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine-gÖ-re; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Satış ancak (tarafların) karşılıklı rızası ile olur.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı sahih olup râvUeri sıka zâtlardır. îbn-i Hibbân da bu hadisi kendi sanih'inde rivayet

etmiştir. [56]

İzahı

îlk hadîs'i Tirmizî de rivayet etmiş ve bunun hasen - garib olduğunu söylemiştir. Oradaki metin kısa olup meali şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bedevTyi satış akdinden sonra muhayyer etti.** Tuhfe yazan da bu hadisle ilgili olarak : Yâni bedevi ile yapılan alım satım akdi bittikten sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu akdin kabul veya feshi hususunda muhayyer ve serbest etti. Tıybî: Bu hadîsin zahiri E b û H a n i f e ' nin mezhebini teyid eder. Çünkü satıcı ile alıcı akid'den sonra biribirinden ayrılmadıkça taraflar için akdin fesih hakkı bulunmuş olsaydı, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, bedevî'yi muhayyer kılmasının anlamı kalmazdı. Buna şöyle cevap verilir: Bu hadis mutlaktır. İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in (2181 no-lu) hadîsi ve benzeri hadîsler kayıtlıdır. Mutlak hadîs, kayıtlı hadise göre yorumlanır, demiştir.
İbn-i Ömer'in anılan hadîsi ile benzerî hadisler akid yapıldıktan sonra taraflar biribirinden ayrılmadıkça akdi feshetme hakkına sahib olduklarına, ancak henüz ayrılmamışlar iken birisi diğerini muhayyer edip diğeri de akdin kesinleşmesine karar verince, fesih hakkının kalmadığına delâlet ederler.
Bu hadîsin zahirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile bedevi arasında yapılan satış akdi kesinleştikten sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ona muhayyerlik hakkını lütuf etmiştir. Bu babın başlığında Bey-i Hıyar ile ilgili verilen bilgiye göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bedevî'yi akidden sonra ve henüz biribirinden ayrılmamışlar iken muhayyer kılmakla, akdin kesinleşmesini istemiş ki, sonradan bedevi, akdin feshini talep etmesin. Böyle yorum yapılırsa, bu satış bey-i hıyâr'in yukarda anlattığım çeşitlerinin ilkinden olmuş olur.
E b û S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Zevâid türündendir. Notta belirtildiğine göre İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmiştir.
Hadise göre, taraflardan birisine veya ikisine baskı ve zorlama yapılmak sureti ile gerçekleştirilen satış, geçersizdir. Tarafların kendi rızâları ile satışın yapılması esastır.
Câmiü's-Sağîr şerhlerinde beyan edildiğine göre bu hadisin 'Duyurulmasına neden olan hâdise şudur: Bir kıtlık döneminde bir ya-hûdî kuru hurma ve arpa getirip satmak istemiş, bâzı kimseler de Resûl-i Ekrem (Aley^i's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ederek bu mala ucuz bir rayiç koymasını istemişler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise bu isteği kabul etmemiş ve bu hadisi buyurmuştur. Hadîs'in bu olay üzerine Duyurulduğu, hadîs'in râvisi olan E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir.
Hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Bir satış akdinin caiz ve sahih olması için satıcı ile alıcının kendi rızâları ile bu akdi yapmaları şarttır. [57]

19- Satıcı İle Alıcı (Satıştan Sonra) İhtilâfa Düşerler, Babı

2186) Abdurrahmân [58] (bin Abdillah bin Mes'ûd) (RadtyaUâ-hü onhümâyâan:
(Babam) Abdullah bin Mes'ûd (Ganimet malından humus olarak) emirliğe âit kölelerden bir kaç tanesini Eş'as bin Kays [59](Radıyallâhü anh) "a sattı. Sonra kölelerin bedelinde ihtilâfa düştüler. İbn-i Mes'ûd t Ben (köleleri) sana yirmi bine sattım, dedi. Eş'as da i (Hayır) ben (köleleri) senden ancak on bine satın aldım. dedi. Bunun üzerine Abdullah onat İstersen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğim bir hadisi sana haber vereyim, dedi. Eş'as de: O hadîsi ver (yâni oku), dedi.
İbn-i Mes'ûd i Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den İşittim, buyurdu ki t
«Satıcı ile alıcı (satış akdinden sonra) ihtilafa düşüp aralarında da sahid olmadığı ve satılan mal aynen durduğu zaman, (Makbul)söz, satıcının (yeminle doğruladığı) sözüdür. Ya da taraflar satılan malı geri çevirirler. (Yâni satış akdini bozarlar)-, dedi. (Bunun üzerine) Eş'asi
O halde ben satılan (köleler) i geri vermek görüşündeyim, dedi. Sonra köleleri geri verdi." [60]

İzahı

Bu hadisi Şafii, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmi-z 1, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler kısadır. Bâzı rivayetlerde «Ve satılan mal aynen durduğu» kaydı yoktur. Diğer bir kısım rivayetlerde bu cümle yerine;
= «Satılan mal da duruyor» cümlesi vardır. Bu değişik durumlar ve metinlerin uzunluğu ile kısalığı üzerinde durmak bir hayli yer alır. Hadîsten çıkarılan hükümler bakımından da pek fark etmediği için bunları buraya aktarmaktan vazgeçtim.
Bu hadisin senedi münkatidir. Çünkü îbn-i Mes'ûd'un oğlu Abdurrahman, babasından hadîs dinlememiştir. T i r -m i z 1 de bu hadisi değişik bir sened ile rivayet ettikten sonra o senedin de Ibn-i Mes'ûd'un râvisi Avn bin Abdil-1 a h'ın mürsel olduğunu söylemiştir. B e y h a k i sen sahih senedin Ebû Davud'un rivayet ettiği Ebû Umeys'in senedi olduğunu ifâde etmiştir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm E ş' a s (Radıyal-lâhü anh) 'a sattığı kölelerin bir kaç tane olduğu ve bunların Humus köleleri olduğu ifâde edilmiştir.
Avnü'l-Mabûd'da beyan edildiğine göre H a t t â b î şöyle demiştir:
"Satıcı ile alıcı arasında bir ihtilâf olduğu zaman yapılacak işlem ve şer'i hüküm konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Mâlik ve Şafiî'ye göre satıcıya: Sattığın malı ancak dediğin fiyatla sattığına AUah adı üzerine yemin et, denilir. Eğer yemin ederse, müşteriye: Sen ya malı satıcının dediği fiyatla kabul edeceksin, ya da ancak dediğin fiyatla malı aldığına Allah adı üzerine yemin edeceksin, denilir. Eğer alıcı da yemin ederse, mal ile alâkası kesilir ve satıcıya iade edilir. (Şayet alıcı yemin etmekten istinkâf ederse, satıcının dediği fiyatla malı kabullenmiş olur.)
Yukarda anlatılan hükümler açısından satılan malın olduğu gibi durması veya istihlak edilmiş olması Ş â f i i' ye göre fark etmez. Çünkü mal helak olmuş ise onun değeri satıcıya iade edilecektir. Hanefîler'den Muhammed bin el-Hasan da böyle hükmetmiştir.
2. Satılan mal helak olduğu takdirde NahaİÍ, Sevri, Evzâi, Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre alıcının yeminli sözü ile hükmedilir. Mâlik' ten yapılan meşhur rivayete göre mal helak olduğu takdirde O'nun verdiği hüküm bu grubun verdiği hükme yalandır. Bunların delili ise hadîsteki «ve satılan mal duruyor» kaydıdır. Bu kayıttan anlaşılıyor ki, mal duruyorsa satıcının yeminli sözü muteberdir, mal durmuyor ise hüküm başkadır. Lâkin bu kayıt yalnız İbn-i Ebi Leylâ* nın rivayetinde bulunuyor. Bu rivayet ise mürseldir. Bu kaydın bâzı râvilere ait olduğu da söylenmiştir. Taraflar arasında ihtilâf vuku bulduğunda çoğu zaman mal olduğu gibi durduğu için bu cümlenin gelmiş olması ve verilen hükümde bir farklılık meydana getirmemesi muhtemeldir." (Hatt&bİ* nin sözü bitti.)
Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit hadîs metninde taraflar arasında çıkan ihtilâf konusu belirtilmediği için, hüküm umumilik ifâde eder. Yâni anılan ihtilâf satılan malın bedelinin tutarına âit olsun, satışla alâkalı başka hususta olsun fark etmez. İhtilaf konusuna âit tarafların şahidleri yok ise hüküm hadiste beyân bu-vurulan hükümdür. Şu halde satılan mal, satış bedeli, veya bunlarla ilgili şartlardan her hangi birisi hakkmda taraflar arasında ihtilâf çıktığı zaman, arada şâhid yok ise satıcının yeminli sözü ile hükmedilir. Yemin kaydı hadîste yok ise de Şer-i Şerifin genel hükümleri bunu gerektirir. Çünkü her hangi bir dâvada «Söz falanındır» denilince mutlaka yeminli sözü kasdedilir. Ayrıca Ahmed ve Nesâi' nin Ebû Ubeyde' den rivayet ettiklerine göre kendisi Abdullah bin Mes'ûd'un şöyle söylediğini ifâde etmiştir:
«Satıcı ile alıcının, satış bedeli hususundaki ihtilâfı Üzerine Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) satıcıya yemin teklif edilmesini ve bundan sonra alıcının malı kabul veya iade etmekte serbest bırakılmasını emretti**
Ş e v k â n î : Satışla ilgili her hangi bir hususta alıcı ile satıcı arasında bir ihtilaf vuku bulduğu zaman satıcının yeminli ifâdesinin muteber olduğuna hükmeden alimlerin delili bu hadistir. Tâbi! taraflar akdin feshine karar verirlerse yemin yoluna gitmeye hacet yoktur. Bu hususta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Taraflar arasındaki nizâm sona erdirilmesi yolu ya akdi feshetmek ya da satıcının yemin etmesidir. Hadisin zahirine göre satılan malın aynen durması veya helak olması neticeyi değiştirmez. Çünkü malm aynen durmasına âit kaydın bulunduğu rivayet delil olmaya elverişli sahih ve sabit bir rivayet değildir. Satılan mal helak olmuş ise ya onun misli ya da değeri geri verilir. Bir de şu husus bilinmelidir ki her ihtilâfın çözüm yolu satıcının yemin etmesi değildir. Bildiğim kadarı ile hiç bir âlim böyle dememiştir. İhtilâf konusuna göre âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir. Bunun izahı çok uzun sürer. Fıkıh kitablarmda etraflıca izah edilmiştir. Bu ihtilâfın sebebi şudur:
Sahih bir hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi"s-salâtü ve's-selâm) meâlen:
Şahidler davacıya, yemin de dâvâlıya düşer.» buyurmuştur. Bu hadis genel hükmü ile, davacının şâhid getirmekle, dâvâlının da yemin etmekle mükellef olduğuna delâlet eder. Satıcı bazen dâvâlı bazen davacı olur. Davalı olduğu zaman mesele yoktur. Ama davacı olduğu

zaman mealini verdiğimiz hadise göre şâhid getirmekle mükelleftir. Mealini verdiğimiz hadisi Buhâri, Müslim, Ahmed ve başkalan rivayet etmişlerdir. İşte bu iki hadisi göz önünde tutan âlimler satıcı ile alıcı arasında çıkan ihtilâfları bu iki hadisin ışığında hâl etmeye çalışmışlardır. Bu nedenle satıcı dâima yemin etmekle mükelleftir, denilmez, demiştir." (Tuhfe'den naklen verilen bilgi burada sona erdi.)
Bilindiği gibi Ibn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) halîfe Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) tarafından K û -f e hazine nazırlığına atanmış idi. Bu olayın o dönemde olduğu kanısındayım. Çünkü Ibn-i Mes'üd'un Emirlik kölelerini sat-tığı belirtilmiş, Ebû Davud'un rivayetinde de Humus kölelerini sattığı ifâde edilmiştir. O'nun hâl tercemesi 137 -139 nolu hadîsler bölümünde geçti. [61]

20- Senin Yanında (= Mülkiyetin Altında) Bulunmayan Bir Mau Satmaktan Ve (Satınalınıp Da Henüz) Teslim Alınmamış Bîr Malın (Başkasına Satılıp) Karından Nehiy Bâbl

2187) Hakîm bin Hızâm (Radtyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben (Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e) : Yâ Resûlallah! (Müşteri) adam, benden mal satınalmak ister. Halbuki istediği mal benim yanımda (= mülkiyetim altında) yoktur. Ben (piyasadan temin etmek üzere) onunla satış akdi yapabilir miyim? diye sordum. O:
«Sen, yanında (= mülkiyetin altında) bulunmayan bir malı satma,- buyurdu."

2188) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Redf-yallâhü anhümâ)'dzn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallatlakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Senin, yanında (= mülkiyetin altında) bulunmayan bir malı satman helâl değildir, (satınalınıp da henüz) teslim alınmamış bir maun (başkasına satılıp kazanılan) kârı da helâl değildir.»"

2189) Attâb bin Esîd (Radtyallâkü anh)[62]'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini Mekke'ye (Vali olarak): gönderdiği zaman kendisini, (satın alıp da henüz) teslim alınmamış bir malın (= başkasına satılıp kazanılan) kârından menetmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Leys bin Ebİ Selim sayıl ve tedllsçidlr. Râvi Ata bin Ebl Baban da Attab'a yetişmemiştir, [63]

İzahı

Hâkim bin Hizam ve Abdullah (Radiyallâhü anhümâ)'mn hadislerini diğer üç sünen sâhibleri de rivayet etmişlerdir. A t t â b (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türünden-dir. Bunun senedi zayıf ise de ifade ettiği hüküm bir önceki hadîste de ifade edilmiştir.
Hakim'in Ebû Pâvûd ile Tirmizî'riin yanındaki hadisi biraz daha uzuncadır. Ebû Davud'un yanındaki rivayette mevcut soru şekli şöyledir:
(Müşteri) adam bana gelir ve yanımda (= mülkiyetimde) bulunmayan satılık mal ister. Ben onun için (Yâni ona devretmek üzere) çarşıdan mal satmalabilir miyim?"
Tuhfe yazarı bu soru ile kasdedilen mânâyı şöyle açıklar: Yâni kişi» mülkiyeti altında bulunmayan bir malın satış akdini yapıp sonra o mala piyasadan satınalarak o kişiye teslim edebilir mi?
Resûl-i Ekrem (AleyhTs-salâtü ve's-selâm), satış akdi yapılırken satıcının mülkiyeti altında bulunmayan bir malın satılmasını yasaklamıştır.
Selem denilen satış nevî bu hükmün dışındadır. Selem: Teslim edilmesi şart koşulan zaman ve yerde piyasada bulunan bir malın aydınlatıcı vasıfları tesbit edilmek sureti ile bilâhare satıcı tarafından temin edilmek ve tâyin edilen vâdede ve yerde alıcıya teslim edilmek üzere yapılan satış çeşididir. Meselâ: 10 litre süzülmüş inek yağının beher litresi 100 liradan olmak kaydı ile beş ayın bitiminde şu yerde teslim edilmek üzere bir satış akdi yapılır. Müşteri yağ bedelini peşin verir. Satıcı da belirtilen evsaftaki yağı, gösterilen vâdede müşteriye teslim eder. Böyle bir satışa selem denilir. Bununla ilgili gerekli bilgi 2280-2282 nolu hadisler bölümünde verilecektir.
Selem ve selef ismi verilen satış çeşidinin meşruluğu numaraları verilen hadîsler ve benzeri hadîslerle sabit olduğu için buradaki hadîslerde yasaklanan satışlar selem'in dışında kalan satışlara mahsustur.
Ölçü, tartı ve sayı birimleri ile mikdan apaçık bir şekilde tesbit ve tâyin edilemeyen mallarda selem olmaz. Dolayısı ile buradaki yasağın şümulüne girer. ,
Bunu da bir misal ile aydınlatalım: Meselâ müşteri, satıcıya mü-râcatla birtakım misafir koltuğu ister. Satıcı bu mal bulunmadığı halde satış akdini yapar. Sonra gidip bu malı temin eder ve müşteriye teslim eder. îşte bu akid fâsiddir. Çünkü akid yapılırken anılan takım satıcının mülkiyeti altında değildi. Satıcı, kendisinin henüz almamış olduğu bu takımı akidden önce müşteriye bir bahane ile gösterse bile hüküm aynidir. Fakat satıcı müşteri ile görüşüp satış akdini yapmadan önce gidip o takımı satın alıp, teslim aldıktan sonra müşteriye satarsa, bunda bir sakınca yoktur. Çünkü bu takdirde kendi mülkiyeti ve eli altında bulunan bir malı satmış olur.
Şerhü's-Sünne'de bu hadîsin selem1 in dışında kalan malların satışına âit olduğu belirtildikten sonra: Efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen kölenin satışı, satmalınmış olup henüz teslim alınmamış bir malın satışı ve başkasının malını sahibinden izin almadan satmak da bu hadîsin hükmüne tâbidir. Çünkü bunların hiç bî-risinin satıcının mülkiyeti altında olduğu kabul olunmaz. Başkasının malım ondan habersiz satmanın caiz olmamasının sebebi, mal sahibinin bunu kabul edip etmiyeceğinin bilinmemesidir. Şafiî böyle demiştir. Ebû Hanîf e'nin arkadaşları, Mâlik ve Ahmed'e göre bu satışın geçerliliği mal sahibinin tasvibine bağlıdır. O, kabul ederse bu satış geçerli sayılır, diye bilgi verilmiştir.
tik hadîsin râvisf Hakim bin Hızâm (IUA.Vra Hâl Tercemesl
Hakim bin Hizam bin Huveylid bin Esed bin Abdil-Uzza el-Esedî, Peygamber (S-A.V.)'İn zevcesi Hadîce (R.A.)'nın kardeşi oğludur. Kırk hadisi vardır. Buh&rt ile Müslim, onun dört hadisini almışlardır. Kütüb-i Sitte'nin hepsi ondan hadis rivayet etmişlerdir. Hâvileri Sald bin el-MÜseyyeb, Abdullah bin el-Hars bin Nev-fel, Urve ve Musa bin Talha'dır. Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Îbn-İ tshâfc*ra dediğine göre Resûl-i Ekrem Huneyn ganimetlerinden ona yüz deve vermiştir. Fil vak'asından 13 yıl önce Kâ/be İçerisinde doğmuştur. Çok cömert bir zat îdi Müslüman olmadan yüz bole azadlamış ve müslüman olduktan sonra da bu kadarım âzadlaınıştır. Mus'ab ve bir cemaatın dediğine göre hicretin 54. yılı vefat etmiştir. Buh&rl: Ö, müslüman olmadan önce 60 ve müslüman olduktan sonra da 60 yıl yaşamış, demiştir. (Hulasa, 90. sah.)
Bu hadis, kişinin mülkiyeti altında bulunmayan veya alıcıya teslim etmeye gücünün yetmediği bir malı satmasının haramhğına delalet eder.
Bu babın ikinci ve üçüncü hadisi satın alınıp henüz teslim alınmamış bir maun satılmasını yasaklar ve elde edilecek kârın helâl olmadığını bildirir. Böyle bir satış da geçersizdir. Çünkü henüz ilk satıcıdan teslim alınmamıştır. Telef ve helak olmasından ilk satıcı sorumludur. Evvelâ ilk satıcıdan teslim alınır. Sonra alıcı onu satabilir. Şerhü's-Sünne'de: Bir mal satıldıktan sonra, alıcısına teslim edilmediği sürece, o malın sorumluluğu satıcısına aittir. Yâni zayi veya helak olsa bunun zarar ve ziyanı satıcıdan tazmin edilir. Alıcısı sorumlu değildir. Alıcı zarardan sorumlu değil iken kâr etme hakkı da yoktur, denilmiştir. [64]

21- Îki Mücîz (= Yânı Çocuğun Malında Ticarete Mezun Veli) Satış Yaptıkları Zaman Satılan Mal İlk Akid Yapana Aittir, Babı

2190) Ukbe bin Âmir veya Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anhü-w*4)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Her hangi bir adam bir malı İki kişiye (ayrı ayrı) satarsa o mal bu İki kişiden ilk alana aittir.»"

2191) Stmûre (bin Cündüb) (Radtyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mücîz (yâni çocuğun malında ticârete mezun velisi) olan İki kişi (bir malı İki ayrı müşteriye) sattıkları zaman o mal ilk (satış yapılan) müşteriye aittir."[65]

İzahı

S e m û r e (Radıyallâhü anh)'ın İlk hadîsini E b û D â-vûd ve Tirmizî, Nikâh kitabında daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Ayrıca

Nesâi, Şafii, Ahmed ve D â r i m I de rivayet etmişlerdir. Tirmizî ile Ebû D â v ü d, bunu Semûre' den, Şafii, Ahmed ve Nesâi ise Ukbe bin Âmir' den rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayetinde ise "ya Semûre'den veya Ukbe'den" ifâdesi kullanılmıştır.
E 1 - H â f ı z, et-Telhîs'te: Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu, Ebû Zur'a ile Ebû Hatim ve el-Hâkim de bunun sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu senedin sıhhati, H a -san-ı Basri' nin Semûre' den hadîs işittiğinin sübutu-na bağlıdır. Hasan'ın Semûre' den hadîs işitmesi meselesi ihtilaflıdır, demiştir. Tirmizî, Hasan'ın Semûre'den olan rivayetinin, onun U k b e*den olan rivayetinden daha sahih olduğunu söylemiştir. [66]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

Bir adam bir malı bir kişiye sattıktan sonra, aynı malı başka bir kişiye de satarsa, ikinci satış akdi bâtıldır. Çünkü ilk satış ile mal satıcının mülkiyetinden çıkıp müşterinin mülkiyetine geçmiş sayılır. Artık satıcı ikinci satışta kendi mülkiyeti altında olmayan bir malı Batmış olur. Bu hüküm hakkında âlimler ittifak halindedir.
Semûre (Radıyallâhü anhl'ın ikinci hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir bilgi edinemedim. Bu hadîste geçen Müciz kelimesini parantez içi ifâde ile açıkladım. S inci i' nin beyânına göre Nİhaye'de: Mücîz, yetimin ve erginlik çağına varmamış olan çocuğun malında alım satım yapmaya mezun ve yetkili kılınan velîsi ve kayyımı, demektir, diye bilgi verilmiştir. Şu halde bir malı satmaya yetkili kılman iki kişiden birisi o malı bir müşteriye satar, diğer yetkili de durumdan habersiz veya haberdar olduğu halde ayni malı ikinci bir müşteriye satarsa, bu son satış hükümsüzdür. îlk satış muteberdir. [67]

22- Örbân (Kaparo) Satışı Babı

2192) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anküm)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) örbân (kaparolu) satışı yasaklamıştır.'*

2193) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyd-lâkü anhümyden rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) Örbân (kaparolu) sa yaj6^iyifti^wtnr
Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) : Örbân şöyledir t Adam bîr hayvanı yüz dinara satınalır da satıcıya kaparo olarak iki dinar verir ve t Eğer ben bu hayvanı almazsam bu iki dinar sanadır, der. (Örbân böyle yapılan satıştır.)
Şöyle de söylenmiştir t Yâni Allah'u A'lem örbân şudur t Adam bir mal satmahr da satıcıya bir dirhem veya daha az ya da daha çok verir ve satıcıya şöyle söyler: Eğer malı teslim alırsam (mesele yok)., aksi takdirde verdiğim dirhem sana olsun, demiştir."[68]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ancak, 1 b n - i M â c e h' in, Örbân kelimesinin tarifine ait olup hadîsin sonunda verdiği bilgi orada yoktur. Orada da Ebû Dâvûd, hadîsi rivayet eden Mâlik bin Enes'in Örbân tarifini nakletmiş-tir. İmâm Mâlik'in Orhan'ı şöyle tarif ettiği rivayet olunmuştur: "Örbân sanımızca şöyle olur —Allah en iyi bilendir—i Adam bir köle satmahr veya bir hayvanı kiralar. Sonra mal sahibine * Sana bir dinar veriyorum (verdim), eğer köleyi veya kiralık hayvanı (götürmeyi) terkedersem sana verdiğim para sana olsun, der.
Hülâsa, gerek müellifimizin gerekse Mâli k'in tarif ettiği Örbân, bizim bildiğimiz kaparo demektir. Arap dilinde buna Örbûn ve Arbûn da denilir. Bu kelimeler, islâh ve bozukluğu gidermek mânasını ifâde eden İ'râb kökünden alınmadır. Kaparo, satınahnan malın başka müşteriye satılması tehlikesini giderdiği için ona bu isim verildiği İbn-i Esir tarafından ifâde edilmiştir.
fil-Mecmû'da beyân edildiğine göre kaparolu satışın bâtıl olmasının sebebi: Böyle bir satışta aldanma vardır, ayrıca şartlı bir satış sayılır. Çünkü satış akdi yapılınca mal alıcının olur. Halbuki kaparo veren adam, malı götürmezsem kaparom sana kalsın demekle, rızâsı olmadığı zaman malı satıcıya iade etmeyi şart koşmuş sayılır. Böyle bir şart satış akdinin kesinlik hükmüne aykırıdır. Ayrıca alıcı anılan sözü ile malı kabullenmediği takdirde kaparoyu satıcıya bırakmayı kabullenmiş olur. Oysa bu meblâğ karşılıksız olarak satıcı tarafından alınan bîr kazançtır.
Avnü'l-Mabûd'da özetle şöyle denilmiştir:
"En-Neyl yazarı: Müşteri kaparo verirken şöyle demek ister*. Satınaldığım malı arzulamıyacak olursam veya kiraladığım hayvanı götürmekten vaz geçersem verdiğim kaparo karşılıksız olarak sana kalsın. Malı veya kiralık hayvanı götürecek olursam ödiyeceğim meblâğdan kaparoyu düşeriz, kalanı öderim. Bu hadis böyle bir satışın haram,olduğuna delâlet eder. Cumhür'un kavli budur. Yalnız A h m e d cumhur'a muhalefet ederek, caiz olduğunu söylemiştir. Ömer ve oğlu (Radıyallâhü anh) 'dan da bu kavil rivayet edilmiştir. Bunların görüşünü teyid eden delil Abdürrezzak'ın kendi kitabında rivayet ettiği Zeyd bin Eşlem'in hadîsidir. Bu hadise göre kendisi satışta kaparo almanın hümkünü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sormuş ve Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) de bunun helâl olduğunu beyan etmiştir. Fakat bu hadîs mürseldir ve senedinde bulunan İbrahim bin E b i Yahya zayıftır. Cumhür'un görüşü kuvvetlidir. Çünkü Amr bin Şuayb'in hadîsi müteaddid yollarla rivayet edilmiştir. Sonra bu hadis anılan satışın sakıncalı olduğuna delâlet eder. Bununla amel etmek mübahhk yoluna tercih edilir, demiştir.
Sindi de: Şerhü's-Sûnne'de şöyle denilmiştir: Bu satış ilim ehlince bâtıldır. Ebû Hanif e, Mâlik ve Şafiî de böyle hükmedenlerdendir. Ömer ve oğlu Abdullah (Radıyallâhü anhümâ)'nın bu satışın câizliğini söyledikleri rivayet edilmiştir. A h m e d de bunların görüşüne temayül etmiştir, diye bilgi vermiştir. [69]

23- Bey-İ Hasat (= Çakıl Taşı Île Satiş Yapmak) Ve Bey-İ Gahar (Dışı Müşteriyi Aldatıp İçyüzü Ve Sonucu Meçhul Malı Satmak) Tan Nehiy Babı

Bu bâbta geçen hadîslerin tercemesine geçmeden önce Bey-i Hasat ve Bey-İ Garar terimlerinin tarif ve açıklamasını yapalım. Çünkü hadislerde de ayni terimler geçecek. Bunun açıklamasını terce-medo vermek uzun sürer. Bu İtibarla önce bu ifâdelerle neyin kas-dedildiğini bilelim, sonra tercemelerde bu ifâdeleri aynen kullanalım.
Bey ı Satış yapmaktır. Hasat: Çakıl taşlandır. Bâzı satışlarda çakıl taşları kullanıldığı için bu tür satışlara Bey-i Hasat denilmiştir. N e v e v î bu tür satışın üç şekilde olabildiğini şöylece ifâde eder :
1. Satıcı müşteriye: Atacağım çakıl taşlan şu elbiselerin hangileri üzerine düşerse o elbiseleri sana sattım, der. Yahut; Şu araziden bu noktadan şu çakıl taşının düşeceği yere kadar olan parça' sim sana sattım, der.
2. Satıcı alıcıya : Elimdeki şu çakıl taşını atmcaya kadar sana muhayyerlik hakkını tanımam kaydı ile bu malı sana sattım, der.
3. Bu elbisenin üzerine çakıl taşım attığım zaman bu elbise şu fiyatla sana satılmış olur, der ve taraflar çakıl taşını atmayı satış akdi olarak kabul ederler.
Bey-i garar1 a gelince Garar kelimesi, Arab dilinde gaflet, unutma, aldatma, kandırma, bâtıl bir şeye rağbet ettirme ve tehlikeli işe sokmak gibi mânâlara gelir. Burada kasdedilen mânâya gelince, Av-nü'1-Mabûd yazan şöyle der: Bey-i garar, tahakkuk edip etmeyeceği bilinmeyen ve âkibeti meçhul satıştır. Sindi de; Dışı müşteriye parlak görünüp içyüzü meçhul olan veya gerçekleşmesi endişeli olan satış akdidir, demiştir. Tirmizi1 nin beyânına göre Şafii bu tür satışa, denizdeki balığı, havadaki kuşu ve efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen köleyi satmayı örnek göstermiş-
' N e v e v i Bey-i garar hakkında şöyle der:
"Bu tür satışın yasaklanması hükmü, satışlara âit hükümlerin içinde önemliyeri bulunan bir temel hükümdür. Bu hükme giren meseleler sayılamıyacak kadar çoktur. Efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen köleyi, olmayan, hayali şeyi, meçhul şeyi, müşteriye teslimine gücü yetmeyen şeyi, satıcının mülkiyetine girmesi tamamlanmamış şeyi, göl ve denizdeki balığı, hayvanın memesindeki sütü, hayvanın kanundaki cenini, sürüdeki koyunlardan belirsiz bir tanesini ve demetler hâlindeki elbiselerden belirsiz bir tanesini satmak, bu tür satışların örnekleridir. Bunlara benzer çok örnekler verilebilir. Bu tür satışların hepsi bâtıl ve geçersizdir. Çünkü hepsinde aldanma ve aldatma durumu mevcuttur. Böyle bir satışa zaruri ihtiyaç da
yoktur.
Zaruret hâlinde kaçınılmaz bâzı aldanmalara katlanılır. Meselâ : Satınahnan bir evin temelinin nasıl olduğu bilinmeyebilir. Gebe veya süt veren koyun satınalınır, bunların durumu da bilinmez. Çünkü evin temelinin nasıl olduğunu görmek zor. Koyunun karnında-kini ve süt verim

durumunu da bilmek kolay değildir. Bu gibi hususlarda aldanmak göze alınır. Başka bir çâre yoktur. Keza bâzı basit aldanmalar da kabul olunur. Meselâ ev, hayvan ve elbise aylık hesabı ile kiralanır. Halbuki bâzı aylar 30 gün, bâzılan da 29 gün olur. Âlimler ücretle hamamda yıkanmayı caiz görmüşlerdir. Halbuki kimisi cok su kullanır, kimisi hamamda çok kalır, kimisi az kalır.
Yukarda verdiğim örneklerde görüldüğü gibi bazen aldanma söz konusu olduğu halde satış caiz görülür, bazen caiz görülmez. Satış akdinin sahih veya bâtıl olmasının bu husustaki dönüm noktasım âlimler şöyle belirlemişlerdir: Eğer aldanmaya katlanma ihtiyacı duyulup bundan korunmak güç ise ve aldanma değeri basit ve cüz'i bir şey ise akid sahihtir. Aldanılan mikdarın mâlî değeri küçüm-senmiyecek derecede ise veya bundan sakmmak mümkün olup güç değil ise ya da anılan malı satınalma ihtiyâcı yok ise böyle bir satış sahih değildir. A lda t malı satışa dâhil meseleler p^V çoktur. Bunlardan bâzılarının sahîhliği ve bâtıllığı hususunda ilim ehlinin ihtilâf ettikleri görülebilir. Bu ihtilâfın sebebi şudur: Bâzı âlimler o meseledeki aldanmayı küçümseyerek, yok gibi saymış ve akdin sıh-hatına hükmetmiş iken diğer bâzı ilim ehli anılan aldanmayı küçümseyerek akdin bâtıllığına hükmetmiştir."

2194) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir-:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bey-i Garar ve Bey-i Hasât'ı yasaklamıştır.

2195) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü onhümâ)'ûan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bey-i Garar'i yasaklamıştır.*'
Not: Bunun senedinde bulunan Eyyûb bin Ütbe'nin »yıf olduğu Zeviid'de bildirilmiştir. [70]

İzahı

İlk hadîsi Müslim, Tirraizi, Ebû Dâvûd ve N e s â İ de rivayet etmişlerdir. Son hadîs ise Zevâid türünden olup, A h m e d de rivayet etmiştir. Bey-i Hasat ve Bey-i Garar'ın ne demek olduğunu yukarda anlattım. Bu tür satışlar haram ve bâtıldır. Aldatmah satışlar yasaktır. Câhiliyet devrinde aldatmalı satışların bir kısmı yaygın olduğu için hadîslerde bunlara da değinilmiştir. Bu bâbtaki çakıl taşı ile yapılan satışlar ve bundan sonraki bâbta değinilen satışlar, câhiliyet devrinin yaygın satışlarından idi. Bu nedenle bunlara değinilmiştir. Ayrıca bu babın ilk hadîsinde olduğu gibi bâzı hadisler ile genel hükümler konulmuştur. [71]

24- Büyük Baş Ve Küçük Ba$ Hayvanların Karınlarındaki Cenînin Anılan Hayvanların Memelerindeki Sütün Ve Dalgıcın Bir Dalışının Satınaunmasının Yasaklığı Babı

2196) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Doğuruncaya kadar büyük baş ve küçük baş hayvanların karındaki ceninin, sağılıp öl-çülünceye kadar bunların memelerindeki sütün, kaçmış iken kölenin, taksim edilinceye kadar ganimet hissesinin, teslim alınıncaya kadar sadakaların ve dalgıcın çıkaracağı avın satınalmmasını yasaklamıştır."

2197) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre;
Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem), Habelü'I-Habele'yi (Yâni gebe devenin doğacak dişi yavrusunun hamlini) satmayı yasaklamıştır"[72]

İzahı

İlk hadis'i müellifimizden başka Kütüb-İ Sitte'nin yazarlarından kim tarafından rivayet edildiğini bilemedim. Tuhfe yazarı; E b ü S a 1 d ' in hadîsinin 1 b n - i M â c e h tarafından rivayet edildiğini söyler, başkası tarafından da rivayet edildiğine dâir bir bilgi vermez. Bu hadisin Zevâid türünden olması muhtemeldir. Bu hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklıyayım:
En ânı: Naam'ın çoğuludur. Naam ise deve, sığır, koyun ve keçi nevinden olan hayvan türüne verilen bir isimdir.
Duru' s Dar'm çoğuludur, memeler demektir.
Hadis, anılan hayvanların karnındaki cenini ve bunların meme-lerindeki sütü satmayı ve almayı yasaklamıştır. Çünkü böyle bir satışta aldatma ve aldanma olur. Cenin doğduktan sonra, süt de sağılıp ölçüldükten sonra satılır, alınır.
Kaçmış kölenin yakalanmaması veya geri dönmemesi muhtemel olduğu için alıcının aldanmasının önlenmesi amacı ile satışı yasaklanmıştır.
Ganimet malı mücâhidler arasında taksim edilmemiş iken her kesin hissesi belli olmadığından hissedarların, hisselerini satmaları yasaklanmıştır. Ancak hisseler dağıtıldıktan sonra satış caizdir. .
Sadakalar da böyledir. Zekât olsun diğer sadakalar olsun müstahak larca teslim alınmadıkça mülkiyet işi tamamlanmamış olur. Halbuki satışın sıhhati için satıcının tam mülkiyet sahibi olması gerekir.
Dalgıcın çıkaracağı av satışı meselesini Nihâye yazan şöyle tasvir etmiştir: Dalgıç müşteriye şöyle der: Ben bir dahş yaparım ne çıkarırsam sanadır sen de buna karşılık şu kadar para vereceksin. Bu da aldanmaya ve-aldatmaya sebebiyet verdiği için yasaklanmıştır.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini Kütüb-i Sitte'-nin diğer yazarları da rivayet etmişlerdir.
"Habelü'l-Habele" ne demektir? Bunu açıkhyalım:. Habel gebelik ve gebenin karnındaki cenin mânâlarına gelir. Habele ise ayni mânâya geldiği gibi, hâbil'in çoğulu da olabilir. Hâbil ise hâmile mânâsını ifâde eder.
Bu hadisten kasdedilen mânâ hususunda iki tür yorum vardır. Müellifin rivâyetindeki ifâde tarzına en uygun yorum, tercemede-ki mânâdır. Yâni hâmile bir deve henüz doğum yapmamış iken onun karnındaki cenin dişi farzedilir ve ilerde onun da büyüyüp hâmile olacağı tasarlanır. Böyle bir tasan gerçekmiş gibi pazarlık konusu edilir ve deve sahibi, hâmile olan devesinin doğuracağı dişi ceninin ilerde doğuracağı cenini satıyor. İşte hadîs bu satışı yasaklamıştır. Çünkü satılığa çıkarılan cenîn hayalî bir varlıktır, deve sahibinin mâlik olduğu bir mal değildir, meçhuldür ve müşteriye teslimi imkânsızdır. Bu satış Bey-i Garar türünden aldanmaya ve aldatmaya sebebiyet veren bir akiddir. Lügat âlimleri bu hadîsi böyle yorumlamışlardır.
İkinci yorum şöyledir: Satıcı malını satar ve müşteriye: Şu gebe devenin doğuracağı cenin, gebe kalıp da doğurunca o zaman sen malın bedelini verirsin, der. Böyle bir hayalî vâde ile satışın yapılması yasaklanmıştır. Çünkü koşulan vâde meçhuldür.
Kastalâni' nin beyânına göre Mâlik, Şafiî ve başkaları bu hadîsi böyle yorumlamışlardır. M ü s 1 i m' in rivayetinde "îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle der:
Câhiliyet devri adamları boğazlanan deve etini Habelü'l-Habele vâdesi ile biribirlerine satarlardı. Habelü'l-Habele, gebe devenin doğum yapması ve doğurduğu dişi yavrunun da gebe kalmasıdır. Peygamber (SalİallahÜ Aleyhi ve Sellem) onları (bu satıştan) nehiy eyledi."
M ü s 1 i m ' in bu rivayetinde râvî İ b n - i Ömer Habe-lü'I-Habeleyi açıklamıştır. N e v e v i' nin dediğine göre Şafiî ve Usûl âlimlerinin muhakkikleri: Râvi'nin açıklaması, hadisin zahirine muhalif olmadığı zaman öne alınıp tercih edilir, demişlerdir.
N e v e v i daha sonra şöyle der:
Habelü'l-Habele satışının yorumu hakkındaki ihtilâfın özeti şudur : Bu hadis ile yasaklanan şey, deve cenîn'inin satılması mıdır.
yoksa bir malın, cenîn'in doğması - doğurması vâde gösterilmek sureti ile satılmasının yasaklanması mıdır?
Şayet yasaklanan şey ceninin satılması ise, gebe devenin cenini mi, yoksa bu ceninin doğuracağı cenin mi kasdedilmiştir?
Eğer yasaklanan şey, bir malın satış bedelinin ödenmesi için ceninin doğması - doğurması vâdesine bağlamak ise, kasdedilen vâde, birinci ceninin mi, ikinci cenin mi doğması kasdedilmiştir?
Yukarda anlatılan ihtimallere göre hadisin yorumlanması hakkında dört görüş vardır." (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Yukarda da işaret ettiğim gibi bu tür satışlar câhiliyet devrinde bulunduğu için bu nevî satışlar ismen açıklanmak sureti ile yasaklanmıştır. Bunların hepsinde aldatma, aldanma ve mechullük bulunduğu için Bey-i Garar kısmına girerler. Bu çeşit satışların yasak-lığına âit genel emir bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerde mevcuttur. [73]

25- Artırma Sureti İle Alım Satım Babı

2198) Enes bin Mâlik (Radtyailâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ensâr'dan bir erkek (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek dilencilik etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) ona:
«Evinde bir şeyin var (mı)?» diye sordu. Adam: Hayır (bir şeyim yok. Yalnız) bir çul var. Bir parçasını giyiyoruz ve bir kısmını da altımıza seriyoruz. Bir de su içtiğimiz bir adet bardak vardır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O çul ile bardağı bana getir.» buyurdu. Adam da gidip getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları mübarek eline aldı. Sonra:
«Kim bunları satın almak ister?» buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
Ben ikisini bir dirheme alırım, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki veya üç defa:
«Kim bir dirhem üzerinde artırma yapar?» buyurdu. Bir (başka) adam:
Bunları iki dirheme a İm m, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları (çul ve bardağı) bu adama verdi ve iki dirhemi aldı. Sonra bu parayı Ensâri kişiye teslim ederek t
«Bundan bir dirhem ile yemek salın al da aile ferdlerine yetiştir. Diğer dirhem ile de bir keser satın alıp bana getir» buyurdu. Enr sâri (buyurulan işi) yaptı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Ensârfnin getirdiği) keseri alıp mübarek eliyle buna bir sap takta ve Ensârf ye:
«Git odun topla, onbeş güne kadar seni görmiyeceğim (görmiye-yim)» buyurdu. Adam artık odun toplayıp satmaya başladı. (On beş gün sonra) on dirhem biriktirmiş olarak geldi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onat
«(Biriktirdiğin) paranın bir kısmı ile yiyecek, bir kısmı ile de giyecek al.» buyurduktan sonra şuhu da buyurdu s
«Bu (çalışarak geçimini sağlaman), senin için kıyamet gününde, yüzünde dilencilik noktası (çirkin izi) bulunduğu halde gelmenden (haşrolmandan) hayırlıdır. Dilencilik şüphesiz ancak şu üç kişi için olabilir: Şiddetli fakirlik çeken, çok ve ağır borç altında bulunan ve can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen.»"[74]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştir. N e s â i de bu hadîsi kısa bir metin hâlinde rivayet etmiştir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ensari adama Seni on beş güne kadar görmiyeceğim» yâni görmiyeyim sözünden mak-sad adamın çalışmayı bırakmaması ve oralarda boş gezip dolaşma-masıdır.
Alın teri ile çalışıp geçim sağlamanın, dilencilikten hayırlı olduğuna dâir hadisteki cümlenin zahirine göre dilencilikte de bir hayır vardır. Oysa dilencilik hayırlı ve iyi bir kazanç yolu değildir. Ehlinin malûmu olduğu üzere tafdîl fiili olan "Hayırlı" kelimesi burada tafdil anlamında kullanılmamıştır. Yâni burada kasdedilen mânâ şöyle olur: Odun toplayıp, satarak geçim sağlamak hayırlı bir iştir. Dilencilik yolu ile geçim sağlamakta ise bir hayır yoktur. Çünkü dilencilik edenin izzet-i nefsi kırılır, ayrıca kıyamet' günü, yüzünde çirkin bir iz bulunur.
Hadisin sonunda dilenciliğin ancak üç kişi için sakıncasız olduğu bildirilerek bunlar sayılmaktadır.
Birincisi, düşkün ve perişan fakirdir. Müdkı' kelimesi Dukaa' kelimesinden alınmadır. Dukaa1 kelimesi toprak demektir. Dakı' da topraklanmak demektir. Şu halde Müdkı' topraklanıp tozlanmaya ve perişanlığa yol açan şiddetli fakirlik hâline düşmüş kimse, demektir.
İkincisi, ağır ve çetin borç altına girmiş kimsedir. Müfzi' kelimesi de tfzâ' masdanndan alınmadır. İfzâ, ise kötü ve çetin bir duruma düşürmektir. Müfzi, borç sahibini kötü ve çetin duruma düşüren ağır borçtur.
Üçüncüsü, can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen kişidir. Mû-ci' îcâ1 masdanndan alınmadır. îcâ* j Can yakmak demektir. Şu halde Mûci' kan, can yakıcı kan demektir. Bu mesele şöyle olur:
Bir adam, bir kişiyi öldürür. Kaatilin bir yakını, maktulün yakınlarına diyet vermek üzere husûmeti ortadan kaldırmaya çalışır ve böyle bir barışma için taraflar anlaşırlar. Kaatilin yakınlarının malı olmadığı için anılan diyeti veremiyorlar. Diyeti vermeyi üstlenen kişi de kendi malı olmadığı için ödeyemiyor. Ödemediği takdirde kaatil, kısas yolu ile öldürülecektir. Bunun Öldürülmesi, diyeti ödemeyi üstlenen kişiyi çok inciticidir. Böyle bir durumda, diyeti ödemeyi yüklenmiş kişi dilencilik edebilir. Ta ki bu diyeti ödeyebilsin.
H a t t â b î: Muci' Kan: Kan gütme dâvalarının halli ve tarafların barışı uğrunda bir kimsenin ödenecek diyet ve tazminatı yüklenmesidir. Bunu yüklenen kimse, dilencilik edebilir, demiştir. [75]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm)'in üstün ahlâkını, tevâzuunu, fakirlere karşı şefkat ve merhamet derecesini gösterir. Çünkü adamın çulunu ve bardağını mübarek eline alarak artırmaya koymuş ki sahâbiler, o malı almaya rağbet etsinler.
2. Bir malı artırmaya koymak sureti ile satmak caizdir. Pazarlık üzerine pazarlık etmenin yasakhğına âit 2172 nolu ve benzerî hadîsler, satıcı ile müşterinin fiyat üzerinde anlaşıp pazarlığını bitirdikleri ve sadece satış akdinin yapılmadığı duruma mahsustur. Henüz bir fiyat üzerinde taraflar arasında kesin bir anlaşma olmamış iken, fiyat üzerine artırmada bulunmakta ve artırma ile alım satım işini yapmakta bir sakınca yoktur.
3. Büyükler, mâiyetlerindeki insanlara mutluluk yolunu göstermeli ve teşvik etmelidir.
4. Çalışarak geçimini sağlayabilen kimsenin dilencilik etmesi yasaktır. Zaruret olmadıkça dilencilik yoluna baş vurulmamahdır. Çünkü izzet-i nefsin kırılmasına ve âhiret sevabının azalmasına sebebiyet verir. [76]

26- İkaale (= Alış Verîş Akdini Bozma) Babı

İkaale: Akid yapan tarafların bu akdi kaldırmalarıdır. Taraflardan birisi bunu isterken diğeri uymazsa akid kalkmaz. Fakat diğeri de kabul ederse akid kalkmış olur. Bu bâbtaki hadîs, diğer tarafın uymasının faziletine dâirdir. Tarafların rızâsı ile akdin kaldırılmasının meşruluğu icmâ ile sabittir.

2199) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuştur :
-Satış akdinin kaldırılması hususunda kim bir müslümanın isteğini kabul ederse Allah onun hatâsını kıyamet günü kaldırır (bağışlar.)-"[77]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Avnü'l-Mabüd yazarının beyânına göre İncâhü'l-Hâce'de şöyle denilmiştir:
"Satış akdinin İkaale'si şöyle olur: Bir adam bir malı satın al-tüktan sonra, bu mala ihtiyacı kalmaması, bedelini ödeyememesi veya bu satışta aldanmış olması kanaati ile ya da başka bir nedenle bu satıştan pişman olup, malı iade etmek istediği zaman, satıcının bu isteği kabul etmesine îkaale denilir. Satıcı bu isteği kabul etmeye mecbur değildir. Çünkü satış akdi kesinleşmiştir. Fakat bu isteği kabul etmekle alıcıya ihsan ve iyilik etmiş olur. Bu iyiliğine karşılık, Allah Teâlâ da onun hatâsını ve günahım kıyamet günü bağışlar."
Hadîs umumî bir hüküm getirdiği için, İkaale, alıcı tarafından da olabilir, kanaatindeyim. Yâni satıcı her hangi bir nedenle bu akid-den pişman olup malını geri almak istediği zaman, alıcı bu isteği kabul edip malı iade ederse, satıcıya iyilik etmiş olur ve hadîste müjdelenen sevabı kazanır. [78]

27- Fiyat Tahdidini Mekruh Görenlerin (Rivayet Ettikleri Hadîsler) Babı

2200) Enes bin Mâlik (Radtyatlâhü flw*)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) hayatta iken (bir ara) fiyatlar yükseldi. Bunun üzerine sahâbîlert
Yâ Resûlallah! Fiyatlar yükseldi, bizler için fiyatları tahdid ve tâyin et* diye müracaatta bulundular. Resûl-i Ekrem (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) (onlara cevaben) :
Şüphesiz ucuzlatıp pahalandıran, daraltan, genişleten ve nzık veren Allah'tır. Şüphesiz, ne bir kan ne de bir mal ile ilgili her hangi bir hakkı benden isteyecek bir kimse bulunmadığı halde Rabbıma kavuşmamı umarım,» buyurdu."

2201) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) hayatta iken fiyatlar (bir ara) yükseldi. Bunun üzerine sahâbîler:
Fiyatları tâyin buyurmanızı diliyoruz Yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) (onlara) :
«Sizden hiç bir kimse, kendisine yaptığım bir zulmün karşılığını benden istemediği (yâni kimseye haksızlık etmediğim) halde sizden ayrılmamı (yâni ölmemi) şüphesiz umarım,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan SaİD bin Ebl ArûbCnin hafızası son zamanlarında bozulmuştur. Lâkin Abdü'1-Alâ eş-Şamî, kendisinden bu hâlinden Önce rivayet etmiştir. Râvî Muhammed bin Ziyâd'a gelince, Zehebrnm beyanına göre BuhârİD onun başka râvilerce teyid edilmiş hadislerini ri-vâyet etmiştir. îtjn-i Hibbân dA: O, sıka zâtlardandır, az hatâya düşmüş, [79]

İzahı

£ n e s (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bunun hasen - sahih bir hadîs olduğunu söylemiştir.
Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ise Zevâid türünden-dir. Fiyat tâyin ve tahdidi bakımından iki hadisin hükmü aynidir;
Tes'ir: Devlet yetkilisinin, fiyatları tâyin ve tahdid etmesi, demektir. Konulan fiyattan ucuz veya pahalı alım satımlar yasaklanmış olur. En-Neyl yazarı bu kelimeyi böyle açıklamıştır. Avnü'I-Ma-bûd yazarı ilk hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu ve benzerî hadîsler delil gösterilerek fiyat tâyin ve tahdidinin haramlığına ve böyle yapmanın zulüm olduğuna hükmedilmiş-tir. Bunun gerekçesi şudur: Mal sahipleri, mallarında tasarruf etmeye yetkilidir. Devlet yetkilileri müslümanların yararlarına riâyet etmekle mükelleftir. Alıcının yararına malı ucuzlatmak, satıcının, malım değeri ile satabilme hak ve yararına gölge düşürür. Devlet yetkilileri alıcının yararını göz önünde bulunduracağı gibi satıcının yararını da dikkata almak ve âdilâne hareket etmek durumundadır. Şu halde satıcıyı da alıcıyı da baskı altında tutmamak gerekir. Mal sahibini, rızâsı dışında malını satmaya zorlamak, alım satımlarda esas olan, tarafların karşılıklı rızâları prensibine ters düşer. Bu nedenle âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir. Fakat Mâlik: Devlet yetkilisi fiyatları tâyin ve tahdid etmeye yetkilidir, demiştir. Ancak bu konuda vârid olan bu bâbtaki hadisler ve benzerî hadisler M â 1 i k ' in görüşünü reddeder."
Yukardaki paragrafı Avnü'l-Mabûd yazarı en-Neyl'den naklen almıştır.
Okuyucuların hatırına şöyle bir soru gelebilir: Devlet yetkilileri fiyatları tâyin ve tahdid etmeye yetkili olmazsa mal sâhibleri ve satıcılar insafsız davranıp alıcıları kandırabilirler. Fahiş fiyatla mal satabilirler. Fahiş fiyatla mal satmak, alıcıyı aldatmak, ihtikâr yapmak ve benzerî olumsuz tutum ve davranışların yasaklığma dâir hadîsler mevcuttur. Devlet yetkilileri bu hadîslerin hükümlerine aykırı hareket edenlerle mücâdele eder ve onlara gereken cezayı verir. Kaldı ki müstahsilin malına belirli bir fiyat koymak, müstehliklerin yararına ise de o malın istihsal oranını düşürebilir ve piyasada darlıkların doğmasına sebebiyet verebilir. Bir mal çokça üretilirse piyasada bir bolluk olur ve mal kendiliğinden ucuzlayabilir. Üretim az olduğu takdirde haliyle bir fiyat yükselmesi olur. islâmiyet, ferdlerin yararlarını eşit tutmuştur. Toplumun yararını ferdlerin yararından üstün tutmuştur. Bu konu ile ilgili gerekli bilgi 2175 - 2180 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir. [80]

28- Alım Satımda Kolaylık Gösterme (Nin Faziletinin Beyânı) Babı

2202) Osman bin Affân (Radıyallâkü anh)'öen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Satarken ve alıcı iken kolaylık gösteren adamı Allah cennete dâhil eylesin (veya eylemiştir.)»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka zât-lardır. Fakat sened munkati'dir. Çünkü Ali bin el-Medenî'nin el-îlel'de beyan ettiğine göre ravi Atâ' bin Ferrûh, Osman bin Affân'a kavuşmamıştır.

2203) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sattığı zaman kolaylık gösteren, satın aldığı zaman kolaylık gösteren ve hakkını isterken kolaylık gösteren kula Allah rahmet eylesin.- [81]

İzahı

Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Nesâi de rivayet etmiştir. Zevâid yazarının bunu Zevâid türünden sayması bir zühul eseri olabilir.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buharı de rivayet etmiştir. T i r m i z i bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Oradaki rivayet meâlen şöyledir:
•Sizden önce (ki ümmetlerde) bir adamı Allah mağfiret eyledi. (Mağfiretin sebebi şu idi:) O adam satarken* alırken ve hakkını isterken kolaylık gösterirdi.»
El-Fetih de : Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadisinin şerhinde özetle şöyle deniliyor.- Semh'in asıl mânâsı cömertliktir. Burada kasdedilen mânâ ise, kolaylık göstermektedir. Hadis bir duâ mâhiyetinde olabilir. Yâni satarken, alırken ve hakkını taleb ederken kolaylık gösteren kimsenin ilâhi rahmete kavuşması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's sala t ü ve's-selâm) dua buyurmuştur. Hadîs haber verme mâhiyetinde olabilir. Y&ni boyia âmv&tk&n bir kimseye Allah rahmet eylemiştir. T i r m i z î' d«fci rivayet ikinci mânâyı ifâde eder.
Hadîs bu kolaylığı prensip hâline getirenlere mahsustur. Çünkü Seni kelimesi sıfatı müşbihe nevindendir. Bu nevî sıfatlar devamlılık ifâde ederler. Yâni hayatında bir defa alış veriş edip bunda kolaylık göstermek pek Önemli değildir. Mühim olan, müslümanın her muamelede, yumuşak, müsamahakâr ve kolaylık gösterici olmasıdır.
I bnü't-T î n'in anlattığı bir rivayette)j ifâdesi vardır. Bunun mânâsı "Yani borcunu öderken de (kolaylık gösterir, vâdesini geçirmez.")
N e s â î' nin rivayet ettiği Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde şu ilâve var: "Yâni borcunu Öderken ve alacağını İsterken (de kolaylık gösteren...)"
Hadis, muamelelerde müsamahakâr davranmaya, kolaylık göstermeye, başkasına sıkıntı vermemeye ve alış verişlerde üstün ahlâklı Jıareket etmeye teşvik eder."
müeilifimiiaiö.rivâyete"in hadisinde bu ilâve, yâni N e s â İ' deki ilâve yoktur. [82]

29- Pazarlık Etmek Babı

2204) Emmâr oğullannm anası Kayle (RadtyaUâhü a»*â,Tdan; Şöyle demiştir:
Resûlul1 ıh t S al lal la hü Aleyhi ve Sellem)'in umrelerinden birisinde Merve'nin yanında O'nun huzuruna çıktım ve:
Yâ ResüİIallah! Ben alım satım yapan bir kadınım. Bir şey satın-almak istediğim zaman, arzuladığım fiyattan düşük bir fiyat teklif ederim. Sonra arzuladığım fiyata varıncaya kadar azar azar artırırım. Bir malı satmak istediğim zaman da, arzuladığım fiyattan fazla bir fiyat teklif ederim. Sonra arzuladığım fiyata varıncaya kadar (tedricen) fiyatını indiririm, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Öyle) yapma yâ Kayle! Sen bir şeyi satmalmak istediğin zaman, (düşük fiyat değil) arzuladığın fiyatı teklif et. Sana verilsin veya verilmesin,» buyurdu. Sonra şöyle buyurdu:
«Bir malı satmak istediğin zaman versen de vermesen de (yüksek fiyat değil) satmak istediğin fiyatı söyle.»"
Not: Zevâid'de şöv^ç deı^lmiŞj4r : Bunun senedinde inkatâ' vardır. E[-Mü?zi el-EtrM'ta: îbn-i Huseymln Kayle'den olan rivftyeti üzerinde düşünmek gerekir.

2205) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü a«Att»m)'dan rivayet edildiğine göre şüyle demiştir :
Ben bir savaşta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde idim. (Yolculukta) bana:
«Allah sana mağfiret eylesin! Sen bu deveni bir dinara satar mısın?» buyurdu. Ben:
Yâ Resûlallah! Medine'ye varacağım zaman bu, sizin deveniz-dir, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah sana mağfiret eylesin! Peki bunu iki dinara satar (mı) sın?» buyurdu. Câbir demiştir ki: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi dinara varıncaya kadar (devenin fiyatını) birer dinar artırdı ve beher dinar artırırken «Allah sana mağfiret eylesin» diye bana dua ediyordu. Ben Medine'ye vardığım zaman devemin başından tutup Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına götürdüm. (Yâni O'na teslim etmek istedim). Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yâ Bilâl! Ona (yâni Câbir'e) ganimet maundan yirmi dinarver* buyurdu. Bana da:
«Deveni alıp ailen ferdlerine götür» buyurdu."[83]

İzahı

K a y 1 e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi Zevâid türündendir. C â -b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde kısa ve uzun metinler halinde rivayet edilmiştir. Kasta lâni' nin beyânına göre B u h â r î bu hadîsi yirmi yerde rivayet etmiştir.
Kayle (Radıyallâhü anhâJ'nuı hadîsinden çıkan hükümleri
1. Kadın şer'î meseleleri âlimlere sorabilir. Yâni kadının, bir erkek mahremi vâsıtası ile sordurması mecburiyeti yoktur. Kadın bizzat da sorabilir. Ancak şu vardır: Kadın îslâmî emre uygun bir şekilde örtünüp öylece âlimin huzuruna çıkmalıdır. Bugün sokaklara dökülen sayısız kız ve kadının çıplak denecek derecede acık saçık kıyafete benzer kıyafetle değil.
2. Yukarda anlatıldığı gibi tesettüre riâyet etmek kaydı ile kadın alım satım yapabilir. Ancak genç yaşta olup bir fitne tehlikesi var ise alım satım yapması yasaktır.
3. Alıcı, bir mala vermek istediği fiyatı teklif etmelidir. Daha aşağı bir fiyat söyleyip yavaş yavaş artırarak istediği fiyata çıkması yasaklanmıştır.
4. Satıcı da malını satmak istediği fiyatı teklif etmelidir. Önce yüksek fiyat söyleyip sonra düşmesi yasaktır.
Alım satım yapılsın veya yapılmasın yukardaki prensibe riâyet edilmesi emredilmiştir. Bu prensip çok önemlidir. Bütün satıcılar ve alıcılar buna saygılı olsalar herkes gönül rahatlığı içinde alış verişini yapar. Fakat günümüzde buna riâyet eden hemen hemen yok gibidir. Satıcı: Yüksek fiyat söylemeyip gerçek fiyatı söylersem kimse almaz. Çünkü halk söylenen fiyatı düşürmeye alışkındır. Önce yüksek bir fiyat söylerim. Sonra müşterinin pazarlığa tutuşması sonucu normal fiyata inerim, der. Alıcı da buna benzer bir şeyler söyler. Ticarî ahlâk bozulduğu için alım satımlarda büyük bir güvensizlik vardır. Herkes aldanacağı endişesi içinde alışveriş eder.
Hadîste geçen Merve, Mekke'de ve Mescid-i H a -r a m' in bitişiğinde bir tepeciğin ismidir Hacılar bu tepecik ile Safa tepeciği arasında yedi defa gidip gelirler. Mescid-i Haram binası büyütülüp genişletildiği için bu tepecikler ve bunların arasındaki saha, bu binanın içinde kalmıştır
Hadisin râviyesi Kayle (Radıyallâhü anhâ) 'mn Hulâsa'da beyân edildiğine göre sahâbî'dir. Abdullah bin Osman bin Hüseym ondan mürsel rivayetlerde bulunmuştur. Onun rivayetlerini yalnız İbn-i Mâceh almıştır. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisine gelince, yukarıda işaret ettiğim gibi bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet edilmiştir. Hadiste anılan savaşın hangi savaş olduğu hususunda değişik görüşler vardır. Kastalânî bu görüşleri nakletmiştir. B u h â r i' ye göre T e b ü k savaşıdır. Müslim' deki rivayete göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâmî ile C â b i r arasındaki görüşme Mekke' den Medine'ye dönüşte olmuştur. Buna göre Mekke' nin fetih savaşı kas-dedilmiştir. Çünkü diğer târihİerde Mekke' den olan dönüşlere savaş dönüşü denilmez.
Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın devesi geride kalmış ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in duasının bereketi ile deve canlanmış, bu kere de diğer develeri geçmiştir,
C â b i r devesini satışa arz etmediği halde Resûl-i Ekrem (Aley-hi'İs-salâtü ve's-selâm)'in deveye talip çıkması, bir mal sahibi, malını satışa arz etmeden buna müşteri olmanın meşruluğuna.delâlet eder.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Deve yirmi dinar değerinde iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı) niçin ona bir dinar fiyat vermiş, sonra iki dinar ve daha sonra birer dinar artırmak sureti ile yirmi dinara çıkmıştır? Halbuki bundan önceki hadîste alıcının, içinden geçen fiyat ne ise doğrudan o fiyatı teklif etmesi ve daha düşük fiyatı teklif etmemesi emredilmiştir.
Bu sorunun cevâbı hadîsin sonunda mevcuttur. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deveyi satın almak istememiştir. Nitekim Medine'ye varıldıktan sonra C â b i r deveyi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e teslim etmeye götürmüş, fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), C â b i r'e ganimet malından yirmi dinar verilmesini ve deveyi de geri götürmesini emretmiştir. Hattâ hadisin bâzı rivayetlerinde Resûl-i Ekrem (Aleyh'i's-salâtü ve's-selâm) Câbir'e -Deveni elinden almak üzere fiyatım düşürmek için seninle pazarlık ettiğimi mî sanıyorsun, deveni ve paranı al. Deve sanadır.» buyurmuştur
Ganimet malının beşte biri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine verildiği malûmdur. Kalanı da gaziler arasında taksim edilirdi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Câbir'e verdirdiği yirmi dinar, herhalde ganimetin humus (= beşte bir) his-sesinden ödenmiştir.

2206) Ali (Radıyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), güneş doğmadan önceki vakitte alım satım pazarlığı ile meşgul olmayı ve süt sahibi hayvanları boğazlamayı yasaklamıştır."
Not: ZevâİD'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Nevfel bin AbdUmelik ve Rab! bin Habîb vardır. [84]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadiste güneş doğmadan önceki vakitte pazarlıkla ve ticâretle meşgul olmaktan nehiy ediliyor. Çünkü f©x cirden güneş doğuncaya kadar olan vakit çok değerlidir, Allah'a zikir ve ibâdetle geçirilmelidir
S i n d î yukardaki yorum ve gerekçeyi açıkladıktan sonra: Bu hadisteki Sevm'den maksat pazarlama ve ticâret etmek değil, develeri otlatmak mânâsı olabilir. Yâni develeri güneş doğmadıkça otlatmayınız. Bu mânânın kasdedilmiş olması muhtemeldir. Bu vakitte develeri otlatmanın yasaklanmasının sebebi ise devecilikle iştigal edenlerin malûmu olduğu üzere, anılan vakitte otlatmak, develerin veba hastalığına tutulmalarına yol açabilir, demiştir.
Müellifimiz bu hadisi bu bâbta zikretmekle, Sevm kelimesini deve otlatma değil, pazarlama mânâsına yorumladığına işaret etmiş sayılabilir.
Süt veren hayvanın boğazlanması, süt verimine son verdiği için uygun görülmemiştir. Hadîs ise buradaki yasaklama tenzihen mek-ruhluk mânâsına yorumlanır, kanaatindeyim. Çünkü süt veren hayvanı kesmenin haramlığına hükmeden bir âlimin bulunduğunu bilmiyorum. [85]

30- Alım Satımlarda Yeminlerin Yaşarlığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2207) Ebû Hüreyre (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah (Azze ve Celle) onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmıya-caktır. Onlar için elim bir azab da vardır: (Birincisi) çölde ihtiyacından fazla suyu bulunup da (susamış) yolcudan esirgeyen adamdır. (İkincisi) ikindiden sonra bir kimseye bir mal satıp bu malı şu ve bu fiyata aldığına dâir Allah'a yemin eder ve müşteri de (bu yemin üzerine) kendisine inanan, halbuki yemininde yalancı olan (satıcı) adamdır. (Üçüncüsü) de o adamdır ki devlet büyüğüne sırf dünyalık için bey'at eder. Devlet büyüğü ona dünyalık verirse bey'atının gereğini ifâ eder (yâni itaat eder). Ona dünyalık vermezse, bey'atının gereğini ifâ etmez (yâni isyan eder.)*"

2208) Ebû Zer(-i Gıfârî) (RadıyaUâhü a«*)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
Üç kişi vardır ki kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmıyacaktır. Onlar için elim bir azab da vardır t (Ebû Zerr demiştir ki) Bunun Üzerine bent
Bunlar kimlerdir? Yâ Resul a! lan! Şüphesiz mahrumiyete ve hüsrana uğradılar, dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Elbisesini (kibrinden dolayı) ayak topuklarının aşağısına kadar sarkıtan, verdiğini başa kakan ve yalan yeminle malına revaç sağlayan (yâni rağbet ettiren) kimselerdir.- buyurdu."

2209) Ebû Katâde (el-Ensârî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Malınızı sattığınızda yemin etmekten sakının. Çünkü yemin malınıza revaç (ve rağbet) kazandırır, sonra (malınızı) mahveder (bereketini giderir).»"[86]

İzahı

Ebü Hüreyre (RadıyaUâhü anh)'in hadisini Buhâri ve Müslim de. rivayet etmişlerdir. Ebû Zerr (Radıyal-
lâhü anh) 'in hadisini BuhârÎ hâriç Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir. Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
îlk iki hadîste anılan bedbaht kişilerin âhirette uğrayacakları çok kötü durumları ifâde edilmekte ve Allah'ın onlarla konuşmayacağı, onlara bakmayacağı, onları temize çıkarmayacağı ve onlar için elim azab olacağı bildirilmektedir. Şimdi bu ifâdelerle kasdedilen mânâyı açıklayalım:
N e v e v î bu hususta şöyle der:
"Allah'ın onlarla konuşmaması" cümlesi ile kasdedilen mânâ hakkında değişik yorumlar vardır.- Bir kavle göre, yâni Allah hayır işler işlemiş sevgili kullan ile yapacağı ve rızâsını ifâde edici olarak yapacağı konuşma gibi bir konuşma ile bu bedbaht insanları taltif etmeyecek, bilâkis gazabına uğrayacak kimseleri tehdid ettiği gibi bunları tehdid edecek ve kahredici konuşma yapacaktır. Diğer bir kavle göre bu cümleden maksad, Allah böyle adamlardan yüz çevirecektir.
Müfessirlerin cumhuruna göre kasdedilen mânâ, şudur: Allah bunlara yararlı ve sevindirici bir konuşma yapmıyacaktır.
Bir başka kavle göre, Allah sevgili kullarına melekler gönderecek ve melekler bunları selâmlıyacaklardır. Fakat anılan zümrelere melekler göndermiyecektir.
"Allah'ın onlara bakmaması" ifâdesi ile kasdedilen mânâ da şudur : Allah onlara rahmet ve lutüf etmeyecektir.
"Allah'ın onları temize çıkarmaması" ifâdesinden maksad, Allah'ın onların günahlarını bağışlamaması ve günah pisliğinden arın-dırmamasıdır.
Elim, azab acısı ve ızdırabı, kalblere işleyen şiddetli azabtır.
Hadîste anılan kişilerin durumlarım biraz açıklı ya hm :
1. Su bulunmayan çölde ve kırda ihtiyacından fazla suyu bulunduğu halde, susamış yolcudan su esirgeyen adamdır. Böyle davranan katı yürekli, merhametsiz ve acımasız kimsenin bu çirkin hareketi büyük bir günahtır. Fazla suyunu hayvanlardan esirgemek haram iken bir insandan ve susamış bir yolcudan suyu esirgemek ne demektir? Fakat susamış yolcu, öldürülmesi mübaJı olan savaş düşmanı ve mürted gibi bir kimse ise ondan su esirgemek haram değildir.
2. ikindiden sonra bir malım satmak isteyen ve müşteriyi inandırmak gayesi ile yalan yemin ederek, bu malı şu fiyatla aldım diyen ve böylece malını satan kimsedir. Burada "ikindiden sonra" kaydının hikmeti hakkında H a 11 â b i' nin şunları söylediği, el-Fetih'-te beyan edilmiştir:
Yalan yere yemin etmek her zaman haramdır. Burada ikindiden sonra, kaydının konulmasının hikmeti bu vaktin Allah katında daha değerli olmasıdır. Çünkü Allah Teâlâ, melekleri bu vakitte toplatır ve günlük ameller bu vakitte sonuçlanır. Her şeyin sonucu önemli ve muteberdir. Bu nedenle bu vakitte işlenen suçların cezası daha ağır kılınmıştır. Ta ki inanan kimse özellikle bu vakitte suç işlemeye cesaret edemesin. Bir kimse bu vakitte suç işlemeye cesaret ederse, başka vakitlerde de suç işlemeye alışmış olur.
3. Sırf şahsî çıkarı için devlet büyüğüne bey'at edip umduğu yaran bulduğunda bey'atuıa sadakat gösteren ve umduğu şahsî men-fatı bulmayınca isyan eden kimsedir. Böyle menfaatperest kimse de anılan tehdide müstahaktır. Çünkü bu karaktere sahip kişi devlet büyüğünü de müslümanlan da aldatır ve beklenmedik fitne ve bozgunculuğa sebebiyet verebilir. Hele nüfuzlu ve kitleleri peşinde sü-rükleyebilen bir kimse ise onun tehlikesi büyük olur.(İkinci hadiste anılan)
4. şahıs da kibir ve gururundan dolayı elbisesinin eteğini topuklarının aşağısına kadar uzatıp sarkıtan kişidir. Elbisesini kibrinden dolayı böyle yapmak haramdır ve elim azabı gerektirir. Kibir duygusu ile değil ise haram değildir. Çünkü bu durum başka bir hadîste açıklanmıştır. Açıklayıcı hadîs şudur;
«Kibrinden dolayı elbisesinin eteğini yere sürükleyen kişiye Allah (rahmetle) bakmıyacaktır.» Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in eteği de bir ara yere değiyordu, Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendisine: «Sen onlardan değilsin* buyurmak sureti ile ona ruhsat ve müsaade buyurdu. Çünkü Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) kibirlenmeden dolayı böyle yapmış değildi." (N e v e v i' nin sözü bitti)
5. Verdiği ihsan veya sadakayı başa kakan kimsedir. İyilik Allah nzâsı için yapılmalıdır. Allah'ın verdiği maldan Allah'ın kuluna bir şey verildiğinde başa kakmak çirkin ve insanlığa yakışmaz kötü bir hareket ve elîm azabı mucip bir davranıştır. Bu kötü huyu alışkanlık hâline getirenler ilâhî azaba mâruz kalır. Hele yaptığı iyilik bir sadaka ise bunu başa kakmak daha fenadır. Hattâ Kur'an-ı Kerîm'in Bakara sûresinin 264. âyetinde böyle hareket edenler, inanmayanlara benzetilmiştir. Âyetin baş kısmının meali şöyledir:
«Ey iman edenler, Allah'a ve ahi ret gününe inanmayıp, insanlara gösteriş için malını sarfeden kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve eziyet etmekle ibtal etmeyiniz...»
Son hadîste de bir malın satılması uğrunda yemin edilmesi yasaklanıyor. Burada yalnız yalan yemin değil, doğru yere de yemin etmek yasaklanmış ve edilen yeminle mala rağbet ve revaç sağlansa bile, bu satışın hayırlı bir satış olmadığı, maddi yönden de malın bereketini giderdiği ve malı mahvettiği bildiriliyor. N e v e v i bu hadîsin şerhinde: Çünkü zaruret ve ihtiyaç yok iken doğru yere yemin etmek mekruhtur. Bir de malın rağbet kazanması amacı güdüîürse daha fena olur. Çoğu zaman müşteri de bu yemine kanar. (Yâni böyle bir durum varsa yeminin vebali daha da ağırlaşır), diye bilgi vermiştir. [87]

31- Aşılanmış Hurma Ağaçlarını Veya Malı Olan Köleyi Satan Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı

2210) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ) dan rivayet edil diğine göre; Peygamber (Sal fail ahu Aleyhi ve SeUcm) şöyle buyurmuştur:
«Kim aşılanmış hurma ağaçlarını satın alırsa onun (o yılkı) meyvesi satıcının hakkıdır. Meğer ki, müşteri (meyvenin de kendisine âit olmasını) şart koşa.»
CNftfi* aracılığı ile İbn-i Ömer'den merfu* olarak rivayet olunan bu hadisi, müellifimiz Hişâm vasıtası ile Mâlik'den ve Muhammect vasıtası Ue el-Leys'den rivayet etmiştir.)"

2211) (Abdullah) bin Ömer (Radtyatlâhü anhümâydun rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim aşılanmış hurma ağaçlarını satarsa (o yük i) meyvesi, ağaçlan satanın hakkıdır. Ancak müşteri (meyvenin kendisine âid olmasını) şart ettiği takdirde meyve kendisine ait olur. Kim de malı olan bir kaleyi satın alırsa, kölenin mab satıcının hakkıdır. Meğer ki, müşteri (kölenin malının kendisine âit olmasını) şart ede.*"
(Salim aracılığı Ue îbn-i Ömer'den merfû olarak rivayet olunan bu hadisi müellifimiz, Muhammed vasıtası Ue el-Leys'den ve HİsAm vâsıtası ile Süfyândan rivayet etmiş, el-Leys ile Süfyân'ın ikisi de Zühri vasıtası ile Sâlim'den... rivayet etmişlerdir.)

2212) Abd-ı Rabbıh'in Nâfr aracılığı ile İbn-i Ömer (Radıyallâhü an-en rivayet ettiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (aşılanmış) hurma ağaçlarım satan ve (malı olan) köleyi satanla ilgili (bir önceki hadiste anılan) hükümlerin İkisini de buyurmuştur. (Râyî Abd-ı Rab-bıh hurma ağaçlan ve köle meselelerinin ikisini de birlikte rivayet etmiştir.)"[88]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyalâhü anh) 'in ilk hadîsini Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da, rivayet etmişlerdir. N e s â î de bir benzerini rivayet etmiştir. Onun ikinci hadisi Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde mevcuttur. Üçüncü hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini bilemedim.
Bu hadîste beyân edilen iki meseleye ait hükümler vardır:
1. Aşılanmış hurma ağaçlan satıldığında o yıla âit meyvesinin kimin hakkı olduğu meselesidir.
2. Malı olan köle satıldığında malının kimin hakkı olduğu meselesidir.
Bu meselelerin açıklamasına başlamadan Önce bu üç hadisin rivayetleri hakkında özlü bilgi vermek ihtiyacını duydum.
Hadislerin üçü de îbn-i Ömer'e aittir ve üçü de merfü-dur.
Müellifimiz ilk hadîsi kısmen değişik iki senedle ve N â f i' aracılığı ile t b n- i Ömer' den rivayet etmiştir. N â f i'in râvisi ilk senedle Mâlik' dir, ikinci senedde e 1 - L e y s ' dir. Bu hadîste yalnız hurma ağaçları meselesi bulunuyor.
Müellifimiz ikinci hadisi de kısmen değişik iki senedle rivayet etmiştir. Bu senedlerde N â f i yerine Salim'in, îbn-i Ömer1 den rivayet ettiği görülür. S â 1 i m ' in râvisi ise Züh-r î' dir. ZührİI den rivayet edenler ise el-Leys ve S ü f -y a n' dır.
Bu hadîste hem hurma ağaçları meselesi hem de köle meselesi vardır.
Müellifimizin üçüncü hadisinde ise N â f i' in râvisi A b d - i R a b b i h ' dir. Bu hadiste de hurma ağaçlan meselesi ile köle meselesinin ikisi de

vardır. Halbuki N â f i'in ilk hadîsinde yalnız hurma ağaçlan meselesi vardır.
Hulâsa: Gerek S â 1 i m' in ve gerekse N â f i' in rivayet ettikleri hadîslerde hurma ağaçlan meselesi vardır. Bunda bir ihtilâf yoktur. Ancak köle meselesinin hangi rivayette merfû olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâfa değinmeden önce müellifimizin rivayetlerini gözden geçirelim: Diğer kitablarda olduğu gibi burada da S&lim'in îbn-i Ömer' den olan merfû rivayetinde yâni 2211 nolu hadiste köle meselesi de vardır.
Nâfi'in İbn-i Ömer' den olan merfû 2210 nolu hadisinde köle meselesi yoktur. Fakat 2212 nolu hadîsinde vardır. îlk hadîste N â f i' in râvisi el-Leys ve Mâlik' dir. Son hadîste ise N â f i' in râvisi Abd-i Rabbih' dir.
Yukarda da anlattığım gibi 2212 nolu hadisin başkaca rivayet edildiğini bilemedim. Aşağıda geleceği gibi N e s â i' nin de bunu rivayet ettiği anlaşılıyor ise de buna rastlayamadım. Büyük sünenüv de olabilir.
Salim ve N â f i' in, köle meselesi ile ilgili rivayetlerinin hangisinin kuvvetli olduğu hususundaki ihtilâfı Avnü'l-Mabûd yazan el-Fetih'ten naklen şöyle beyân eder:
"Kölemeselesininmerfûluğukonusunda Salim ve Nâfi'in ettikleri rivayetler hakkında şu ihtilâf vardır:
1. Z ü h r i' nin Salim aracılığı ile îbn-i Ömer' den merfû olan rivayetinde hurma ağaçlan meselesi ile köle meselesinin ikisi de mevcuttur. (2211 nolu hadîs kasdediliyor.) Hadîs hafızlan böyle rivayet etmişlerdir.
2. Mâlik, el-Leys, Eyyub, Ubeydullah ve başka zâtların N â f i' aracılığı ile îbn-i Ömer' den merfû olan rivayetlerinde yalnız hurma ağaçlan meselesi vardır. (2210 nolu hadîsimizde olduğu gibi). Bu zâtlar aynca N â f i' aracılığı ile İbn-i Ömer' den ve îbn-i Ömer'in de Ömer1 den mevkuf olarak köle meselesini rivayet etmişlerdir.
(Şu bilgiden anlaşıldığı gibi N â f i hurma ağaçlan meselesini îbn-i Ömer' den merfû olarak rivayet etmiştir. Köle meselesini de İbn-i Ömer aracılığı ile Ömer' den mevkuf olarak rivayet etmiştir. Böyle iki ayn hadis rivayet etmiş olur.)
Müslim, Nesâî ve Dârekutni Nâfi'in bu iki ayn rivayetini S â 1 i m' in rivayetine tercih etmişlerdir.
Buhârî, Ali bin el-Medini ve îbn-i Abdil-berr ise S â 1 im' in rivayetini tercih etmişlerdir.
Nesâi, Abdi Rabbih yolu ile Nâf i'den hem hurma ağaçlan, hem de köle meselelerini merfu1 olarak rivayet etmiş ise de bu bir vehimdir." (E 1 - H â f ı z müellifimizin 2212 nolu hadisini kasdediyor. Ben Nesâî' nin el-Müctebâ isimli küçük sünenin-de buna rastlamadım. Büyük süneninde olması muhtemeldir veya Müctebâ'da bulunduğuna rağmen ben göremedim. Zevâid'in notunun olmayışı bunun el-Müctebâ'da bulunduğunu teyid eder.)
Not: Parantez içindeki ifâde mütercime aittir. [89]

Hadîslerin İfâde Ettici Mâna Ve Hükümler

1. Bu hadisler aşılanmış hurma ağaçlarının o yılkı meyvelerinin satıcıya ait olduğunu ve müşteri meyvenin de kendisine âit olmasını şart ettiği takdirde meyvenin müşterinin hakkı olduğuna delâlet ederler.
Avnü'I-Mabûd yazan bu hususta şu bilgiyi verir: "Salim (Radıyallâhü anhl'ın hadisinden şu hüküm çıkar: Üstünde aşılanmış meyve bulunan hurma ağaçlan satıldığında, meyve, satışa dâhil değildir, satıcının hakkıdır. Hadiste "Aşılanmış" kaydı bulunduğuna göre, aşılanmamış meyve, ağaçların satışına dâhildir ve müşterinin hakkıdır. Âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir Fakat Ebû Hanife ile Evzâi, cumhura muhalefet ederek aşılanmış olsun olmasın meyvenin satıcının hakkı olduğuna hükmetmişlerdir. İbn-i Ebî Leylâ'ya göre ise aşılanmış olsun veya olmasın meyve müşterinin hakkıdır.
Gerek Ebû Hanife ile Evzâi' nin ve gerekse İbn-i E b i Leylâ' nın verdikleri hüküm, meyve ile ilgili bir şartın satıcı veya müşteri tarafından koşuimaması hâline mahsustur. Şayet satıcı, meyvenin kendisine âit olmasını şart ederse veya müşteri buna benzer bir şartı koşarsa, şarta uyulur. Bu şart koşulduğu takdirde meyve aşılanmış olsun veya olmasın fark etmez, şarta riâyet edilir.
2. Hadisler malı olan köle satıldığı zaman, onun malının satıcıya âit olduğuna ve müşteri, onun malının kendisine âit olmasını şart koştuğu takdirde, o malın da müşterinin hakkı olduğuna delâlet ederler.
N e v e v i: Hadisler. Mâlik ve kadim kavline göre Şafii için delildir. Çünkü bunlara göre, köle sahibi, kölesine bir mal verebilir ve verdiği zaman mal kölenin hakkı olmuş olur. Lâkin köle satıldığı zaman onun malı satıcının hakkı olmuş olur. Ancak müşteri kölenin malının da kendisine âit olmasını şart ederse, o takdirde mal müşterinin hakkı olmuş olur.
Ebü Hanife ve Cedîd kavlinde Şafiî: Köle hiç bir suretle mal sahibi olamaz, mülk edinemez, demişler ve bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Bu hadisten maksat şudur: Kölenin elinde, efendisinin bir malı bulunduğunda, köle satılınca o mal efendisinin hakkıdır. Ancak müşteri o malın da kendisine verilmesini şart ederse, mal müşteriye âit olmuş olur, diye bilgi vermiş."
Memleketimizde ve zamanımızda köle müessesesi bulunmadığı için bu kısa bilgi ile yetinelim.

2213) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle elemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müşteri (kendisine âit olmasını) şart koşmadığı zaman, (satılan) hurma ağaçlarının meyvesinin, ağaçları aşılayanın hakkı olduğuna ve (yine) müşteri (kölenin malının kendisine âit olmasını) şart etmediği zaman kölenin malının satıcıya âit olduğuna hükmetti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İsbak bin Yahya bin ei-Veltd vardır. Buhâri ve başkası, onun Ubâde bin es-Sâmit'e yetişmediğini söylemişlerdir. (Yâni sened, zayıf ve munkatidir.) [90]

32- Yaş Meyvaları (Yenilmeye) Elverişliliği Belirmeden Önce (Ağacı Üstünde Ve Ağaçtan Ayri) Satmanın Yasaklığı Babı

2214) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)âm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:
Yaş meyvayı (kızarmak, sararmakla yenilmeye) elverişliliği be-Urinceye kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayınız.»
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) satıcıyı da alıcıyı dft (bundan) menetmiştir."

2215) Ebû Hiireyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yaş meyvayı (kızarmak, sararmak suretiyle yenilmeye) elverişliliği belirinceye kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayınız.»"

2216) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yaş meyvayı (kızarmak, sararmakla yenilmeye) elverişliliği belirinceye kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayı yasaklamıştır."

2217) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), meyvayı, kızanncaya veya saranncaya kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayı, yaş üzümü yenilebilirliği belirtisi görülünceye kadar (ağacı üzerinde ve ağaçtan ayrı) satmayı ve hububata, taneleri sertleşip kuvvet-leninceye kadar satmayı yasakladı." [91]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (RacUyallâhü anh) 'm hadîsini A h m e d , Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'mhadisini Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin yaş meyvanın satılması ile ilgili ilk cümlesini Buhârî ve Müslim de, yaş üzüm ve hububatın satılmasına âit kısmını Ebû Dâvüd ve T i r -m i z i de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin zahirine göre ağaç üstündeki meyvalar sararmak veya kızarmak sureti ile yenüebüirliğinin alâmeti görülmedikçe ağaçtan ayrı olarak satılamaz, satınahnamaz. Ağaçla beraber satılmasına âit hükümler ise bundan önceki bâbta geçen

hadîsler bölümünde geçmiştir. Meyvalar kızarınca veya sarann-ca yine bu hadislerin zahirine göre alınır ve satılır. Çünkü bu durumdaki meyvanın alıcısının malı zayi edilmiş sayılmaz. Ama mey-va, nevine göre kızarmadan veya sararmadan satılırsa satıcı, bâtıl yolla müslüman kardeşinin malını yemiş, müşteri de malını zayi etmiş olur. Hadîslerde geçen "Salâh" kelimesinin buradaki mânâsı meyvanın kızarmak veya sararmak sureti ile yemeye yaramasıdır. Bü-duv kelimesi de bu hâlin belirmesi ve görülmesidir. Meyvaya bu halden önceki durumunda koruk dersek, Büduvv-i Salâh hâli, onun ko-rukluk hâlinden çıkıp olgunlaşmaya yüz tutması hâlidir, diyebiliriz. Müslim'in rivayetine göre hadisin râvisi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'a "Meyvanın salâh'ı nedir?" diye sorulmuş ve ken-. dişi: "Meyvanın âfetinin gitmesidir," diye cevap vermiştir. Yâni mey-va kuvvetlenmiş ve dolu, şiddetli rüzgâr gibi bir tabii âfetle dökülmesi tehlikesi pek kalmamıştır. Meyvanın bu hâline Salâh hâli denilir.
Aşağıda bu hadîslerin hükümlerini ve âlimlerin konu ile ilgili görüşlerini anlatırken Büduvv-i salâh ifâdesi yerine "Olgunlaşma alâmeti görülmesi" ifâdesini kullanacağım.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadislerin şerhi bölümünde şöyle der: "îbn-i Ömer'in hadîsine göre, meyvalarda olgunlaşma alâmeti görüldükten sonra ağaç üstünde iken satılması caiz ve sahihtir. Bu satış yapılırken meyvalann hemen kesilmesi veya tam olgun-laşıncaya kadar ağaç üstünde kalması şartı konulsun veya hiç söz konusu edilmesin hüküm budur. Meyvalann Olgunlaşma alâmetinin görülmesi kaydının hikmet ve anlamı şudur: Bu durumdan sonra afetlerden korunması nisbeten mümkündür. Bundan önceki durumda âfetlerden çabucak etkilenir. Cumhur yukarda anlattığım hükmü vermiştir.
Ebû Hanîfe'ye göre ağaç üstünde ipka edilmesi şartı ko-şulduğu takdirde meyvalann, olgunlaşma alâmeti görülmeden önce veya sonra satılması bâtıl ve geçersizdir. Satıştan hemen sonra kesilip toplatılması şartı koşulmadığı takdirde ise her iki durumda da satışı sahihtir. Yâni ister olgunlaşma alâmeti görülmüş olsun ister görülmemiş olsun fark etmez.
Bir ağacın üstündeki meyvalardan yalnız bir tanede olgunlaşma alâmetinin görülmesi kâfidir. O bahçede bulunan o nevî meyvalann hepsinin satışı için aranan olgunlaşma alâmetinin görülmesi şartı gerçekleşmiş sayılır. Allah Teâlâ uzun süre yararlanmamızı sağlamak hikmetine binâen nıeyvanın tamâmını bir arada olgunlaştır-mıyor peyderpey olgunlaştırıyor. Bu İtibarla meyvanın tamâmının olgunlaşmasını satış için şart koşarsak, bu şart gerçekleşmeden satış cihetine gidilemez. Bundaki sakınca ve güçlük ise malumdur.
Meyvada olgunlaşma alâmeti görülmeden önce kesildiği takdirde ondan yararlanmak mümkün ise satılması icmâ ile sahihtir. Buna örnek üzüm koruğudur. Kastalâni. Buhar!' nin şerhinde bu hükmü anlatmıştır."
Tuhfe yazan ise konu hakkında şöyle nakiller yapar: "Mey v al arda olgunlaşma alâmeti görülmeden önce satılması hususunda e 1 - H â f ı z, el-Fetih'te: Bu hususta âlimler değişik görüşler beyân etmişlerdir. Şöyle ki:
1. îbn-i Ebİ Leylâ ve Sevri'ye göre satış mutlaka bâtıldır. (Yâni meyvalann hemen kesilmesi veya ipka edilmesi şart edilsin edilmesin hüküm budur. Ancak bu hususta icmâ vardır, diyenler yanılmışlardır.
2. Yezid bin E b î Habib'e göre meyvalann ibka-sı şartı bile konsa satışı sahihtir. Bu hususta icmâ vardır, diyenler de yanılmıştır.
3. Şafiî, Ahmed, Cumhur ve bir rivayetinde M â 1 i k'e göre hüküm şöyledir: Eğer meyvalann satıştan hemen sonra kesilmesi şart edilirse, satış bâtıl değildir. Aksi takdirde bâtıldır.
4. Hanefî ler'in ekserisi Satış akdi yapılırken, meyvalann tam olgunlaşıncaya kadar ibkası şartı konmamış ise satış sahihtir. Hadîslerdeki yasaklama henüz mevcud olmayan meyvalar hakkında yorumlanır, demişlerdir. Bir kavle göre hadisler zahirine göre mânalandınlır. Ancak bunlardaki yasaklama tenzihen mekruh-luk manasınadır, diye bilgi vermiştir. (El-Fetih'ten alınan bilgi bitti.)
Şevkâni de en-Neyl'de: Bilmiş ol ki, bu bâbta rivayet olunan hadisler ve benzerî hadislerin zahirine göre olgunlaşma alâmeti görülmeyen meyvalann bu durumda iken satılması yasaktır ve ya pılan satış akdi bâtıldır. Çünkü yasaklama o satışın geçersizliğine delâlet eder. Meyvalar anılan durumda iken, kesilmesi şartı ile satılabilir, diyenler, yasaklayıcı hadislerin mânâlannı hususileştirmeye ve kısıtlamaya elverişli delil göstermek durumundadırlar. Bu hususta icmâ vardır, diyenlerin sözü de sıhhatli değildir. Çünkü yukarda görüldüğü gibi ilk görüş sâhibleri bu durumdaki satışın mutlaka ba-ul olduğunu söylemişlerdir. Kesmek şartı ile bu durumdaki meyvalann satılmasının câizliğini savunanlar birtakım illetler (sebebler) göstermişler ise de bunlar, nass olan buradaki hadisler karşısında geçerli değillerdir. Hak olan ilk görüştür, Yâni kesme şartı olsa bile meyvalarda olgunlaşma alâmeti görülmedikçe yapılacak satış geçersizdir
Yine bu hadislerin zahirine göre meyvalarda olgunlaşma alâmeti görülünce yapılacak satış sahihtir. Meyvalann ağaçta ibka edilmesi şartı konulsun veya konulmasın hüküm aynidir. Çünkü Ş & r i • i Hakim, satış yasağım, meyvalann olgunluk alâmetini göstermeye başlaması zamanı ile sınırlandırmıştır. Şu halde bu zamandan sonraki durumun hükmü ayndır
Meyvalar olgunluk alâmetini göstermeye başlayınca, hemen kesmek şartı ile satılması caizdir, fakat ibka edilmesi şartı ile satılması caiz değildir, diyenler dâvâlanm delil ile ispatlamak durumundadırlar, diye bilgi vermiştir." (Tuhfe'den yapılan nakil bitti.)
E n e s (Radıyallâhü anhVın hadisinden şu hüküm de çıkarılıyor:
Buğday, arpa ve bunlar gibi hububat nevinin taneleri sertleşip kuvvetlenince başak hâlinde iken satılabilir. Mâlik. K û f e' li-İer ve âlimlerin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. N e v e v i' nin M ü s) i m ' in şerhinde beyân ettiğine göre Şafii mezhebindeki hüküm şöyledir: Arpa ve dan gibi taneleri açıkta bulunan hububat başak hâlinde iken taneleri sertleştikten sonra satılabilir Fakat buğday gibi taneleri başak içinde gizli olan hububat nevi başak hâlinde iken satılamaz. Ancak harman etmek gibi bir yolla kabuğu giderildikten sonra satılabilir
Hububatın, taneleri sertleşmeden önce satılması ise yukarda geçen Büduvv-i salâh, yâni olgunlaşma alâmetinin görülmesi meselesinin hükmüne tâbidir. Yâni olgunlaşma alâmeti görülmeyen mey-valann satılmasının caiz olup olmadığı hususunda yukarda geçen ihtilâf, taneleri henüz sertleşmemiş hububat nevinin satılması hakkında da mevcuttur. Mühim olan bir noktasını belirteyim: E b û H a -n i f e' ye göre, taneleri olgunlâşıncaya kadar ibkası şartı ile başakların satışı sahih değildir. Böyle bir şart koşulmadan yapılan satış sahihtir. Başaklardaki taneler sertleşmemiş iken yapılan hububat satışında, hemen kesilmesi şart edilirse satış sahihtir, diyen âlimler ekseriyeti teşkil ederler.
Çıkan hulâsa: Ekilen buğday, arpa ve darı gibi hububat henüz başaklanmamış iken veya başaklanıp da taneleri sertleşmemiş iken, tam olgunlaştıktan sonra biçilmek kaydı ile yapılan satışlar Cumhûr'a göre bâtıl ve geçersizdir. Memleketimizde bâzı zamanlarda bu tür satışlar yapılmaktadır. 'Bu gibi satışlardan kaçınmak gerekir. Satıcı da alıcı da mes'uldür. [92]

33- (Belirli Ağaçların Gelecek) Birkaç Yıllık Meyvalarını Satmak Ve Meyvayı Helak Eden Âfet Babı

2218) CâbÎr bin Abdillah (RaHtyatâhü anhümâ)'dan; Şöyle demîşiir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sinin bey'i (denilen muayyen ağaçların gelecek bir kaç yıllık meyvalarım önceden satma işOni yasaklamıştır."

2219) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhii anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (ağaç üstündeki) meyvaları satıp sonra (henüz kesilmemiş iken) meyvalara bir âfet gelirse, satıcı, sakın kardeşi (olan müşterisi) nden bir mal (yâni meyva bedelinden bir şey) almasın. Sizden birisi (satıcı) müslüman kardeşinin (müşterinin) malım neyin karşılığında alacaktır?» [93]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmiştir. İkinci hadîsini N e -s â î de rivayet etmiştir.
Babın başlığında ve ilk hadiste geçen "Sinin" kelimesi "Sene"nin çoğuludur, yıllar demektir. Bey' kelimesi de satış, demektir. Bey-i sinin terkibinin karşılığı, yıllar satışı, demek olur. Hadis sarihleri bu ifâde ile kasdedilen mânânın şu olduğunu beyan ederler: Muayyen ağaçların bir veya daha çok yıllarda vereceği meyvaları Önceden satmaktır. Bu satışa Bey'-i sinin denildiği gibi Bey'-i muâveme de denilir. Muâveme, âm kelimesi ile ilgilidir. Bilindiği gibi âm da yıl demektir.
Avnü'l-Mabud yazan bu babın ilk hadisinin şerhinde şöyle der: "HattâbÎ: Bey-i Sinin şudur: Adam bir hurma ağacının veya birden fazla hurma ağacının üç veya dört ya da daha fazla yıllarda vereceği hurmaları önceden satar. Bu satışta aldatma vardır. Çünkü satıcı mevcut olmayan ve satış akdi yapılırken henüz yaratılmamış olan bir şeyi satmış olur ve bu şeyin ilerde de olup olmayacağını bilemez. Ağaçlar meyva verir mi, vermez mi? Bu da bilinemez. Bu satışın geçersizliği ve yasaklığı muayyen ağaçların vereceği mahsule aittir. Şu veya bu bahçenin, ya da falan ağacın vereceği mahsul şeklinde bir kayıtlama yapılmaksızın, şu evsafta ve falan ölçü birimi ile, bu kadar zaman içinde teslim etmek kaydı ile bir mahsulün satılması caizdir. Bu tür satışa selem ve selef ismi verilir. Anlatılan şartlar dâhilinde satılan bir mal. teslim edileceği

târihte piyasada bulunuyor ise satış akdi geçerli ve caizdir. Yâni bu şart da aranıyor, demiştir.
Nevevî def hadîste yasaklanan satış usûlünün bâtıl olduğuna dâir icmâ bulunduğunu söylemiştir. Bâtıl olmasının sebebi, satılan meyvamn yokluğu, bilinmemesi, satıcının mülkiyetine geçmiş sayılmaması ve müşteriye teslim edilmesinin imkânsızlığıdır.
İkinci hadîste geçen "Câiha" t Ağaç üstünde kızarmak veya sararmakla olgunlaşmaya yüz tuttuğu beliren meyvalan ve benzerî mahsulleri mahveden âfet'e denilir. Avnü'l-Mabûd'da böyle tarif edilmiştir. Orada beyân edildiğine göre H a t t â b i de söyle demiştir:
"Caiha. meyvalan mahveden âfettir. Ağaç üstünde satılan ve satıldıktan sonra âfet zaranna uğrayan meyvalann bedelinin müşteriden alınması bu ve benzeri hadislerde yasaklanmıştır. Bu konuda verilen emir fıkıhçılann çoğuna göre, mendubluk ve müstahablık içindir, vâciblik için değildir, satıcı buna uymayabilir. Satıcının buna uyması ve müşteriden para almaması bir iyiliktir, ihsandır.
Ahmed. Ebü Ubeyd ve hadîsçilerden bir cemaata göre bu emir vâciblik içindir. Satıcı, ağaç üstündeki meyvalan satıp henüz kesilmemiş iken bir âfete mâruz kalınması hâlinde bunun bedelini müşteriden alamaz. (Yâni zarar miktarı hesabtan indirilir).
M â 1 i k ' e göre âfetin verdiği zarar, mahsûlün üçte birisinden az ise. müşteriye aittir, fazla ise satıcıya aittir.
Hadisteki emrin vâciblik için değil de mendubluk ve müstahablık için olduğuna hükmedenlerin delili şudur: Bu meyvalar tamamen müşterinin malı olduktan sonra âfete uğramıştır. Eğer müşteri o meyvaları başkasına satmış veya hibe etmiş olsaydı, yaptığı tasarruf sahih sayılırdı. Yeni beliren, henüz âfetlere karşı dayanamayan ve olgunluk alâmeti görülemeyen ağaç üstündeki meyvalann satılması (2214-2217 nolu) hadislerle yasaklanmıştır. Bu hadislerdeki yasağın hikmet ve sebebi, âfetlere dayanamayan meyvalann satılması ile müşterinin zararının önlenmesidir. Meyvalar olgunluğa yüz tutunca, âfetlere karşı oldukça dayanabilir duruma gelmiş olur. dolayısıyla müşterinin zarara uğraması önlenmiş olur. Eğer bu durumdaki meyvalann âfetlere mâruz kalması ile zarara uğraması hâlinde bu zarar satıcıya âit olmuş olsaydı, yeni beliren meyva ile, olgunlaşmaya yüz tutan meyva arasında ne fark kalırdı ve yeni beliren meyvalann satılmasının yasaklanmasının hikmet ve sebebi ortadan kalkmaz mı idi?"
Sindi' nin beyânına göre bâzı âlimler bu hadisi, satıcının, meyvalığı müşteriye teslim etmeden önce vuku bulan âfete tahsis etmişlerdir. Meyvalık alıcıya teslim edildikten sonra, mal. satıcının uhdesinden çıkmış ve müşterinin uhdesine geçmiş olur. Âfetten doğan zarar da müşteriye aittir. Sindi bu grubun delilini de beyân etmiştir. Oraya bakılabilir. [94]

34- Tartıyı Ağır Yapmak Babı

2220) Süveyd bin Kays (Radıyalîâkü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben ile Mahrefe el Abdı Hacer'den bir mikdar satılık elbiseyi
(Mekke'ye) getirdik. (Minâ'da satıyorduk) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu arada) yanımıza geldi ve bir uzun içdonunu bizimle pazarlık etti. (Biz O'na içdonunu sattık) Bizim yanımızda ücretle tartan bir tartıcı vardı. (Sattığımız elbise karşılığında aldığımız bedeli tartan) bu tartıcıya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ tartıcı! (İçdonu bedelini) tart ve tartını ağır yap,» buyurdu."

2221) Mâlik Ebû Safvân bin Umeyre (Radtyallâhü anh)'âtn; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hicret'ten önce (Mekke'de) bir aded uzun içdonu parçasını sattım. Bunun üzerine O, benim İçin (içdonu bedelini) tarttı ve benim lehimde tartıyı ağır
yaptı."

2222) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir.
«(Vereceğiniz şeyi) tartacağınız zaman tartınızı ağır yapınız.»"
Npt: Bunun senedinin, Buh&rl'nin şartı üzerine sahih olduğu. Zevâid'de bil-dîrümlşür. [95]

İzahı

Bu bâbm ilk hadisini Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmi-zi, Nesâî ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir.
İlk hadîsin râvîsi Süveyd bin Kays ile ikinci hadîsin râvîsi Mâlik, Ebû Safvân'ın ayni zât olduğu şerhlerden anlaşılıyor. Avnü'l Mabûdda nakillere dayanılarak verilen bil giye göre Ensâr'dan olan bu sahâbinin künyesi Ebû Safvân'-dır, fakat isminde ihtilâf vardır. Bâzılarına göre ismi Süveyd bin Kays' dır. Diğer bir kısma göre ismi Mâlik' dir. Bir kısım rivayetlerde ise Mâlik bin Umeyre, diye geçer. Sahâ-bî olan râvînin ismindeki ihtilâf, hatâ tanınmaması, hadîsin senedinin sıhhatına bir halel getirmez. Bu nedenle anılan sahâbînin ismindeki ihtilâf önemli değildir. Netice olarak bu iki hadîs aynı sa-habîden rivayet edilmiştir, demekle yetinelim.
İlk hadiste geçen "Bezz" kelimesini elbise, diye terceme ettifn. Tuhfe yazarının beyânına göre Kaamûs'ta : Bezz, elbiseye veya ev eşyasının elbiselik kısmına denilir, satıcısına bezzaz ye bu san'ata da bezzazlık denilir, denmiştir. E 1 - K a r i' nin naklen beyan ettiğine göre Bezz, Küfe halkı arasmda, yalnız ketenli ve pamuklu elbiselere denilir. İpekli ve yünlü elbiselere ve elbiseliklere denmez.
Ayni hadîste geçen "Hecer" kelimesi Yemen tarafında bir şehrin ismidir. Ayrıca Medîne-i Münevvere'ye yakın bir köyün adıdır. Râvî Süveyd (Radıyallâhü anh)'ın ve arkadaşının bu satılık elbiseyi Yemen tarafındaki şehirden mi,Medine tarafına düşen köyden mi getirdiklerine dâir bir kaysfc göremedim. Anılan satılık elbiseyi Mekke'ye getirdikleri, Ebû D â-v û d'un rivayetinde ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâmi'in onlardan içdonu alıp bu hadîsi buyurmasının M i n â denilen ve hacılarca bilinen yerde olduğu N e s â i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Bu durumları parantez içine aldığım kelimelerle ifâde ettim.
Serâvil: İçdonu demektir. Ricl de içdonu pacasıdır. îküM& hadiste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir içdonu paçası aldığı ifâde edilmiştir. Ancak N e s â i' nin rivayetinde Ricl kelimesi bulunmamaktadır. Oradaki rivayette O'nun bir içdonu aldığı ifâde edÜ-mektedir. Aşağıda H a t t â b i' den naklen vereceğim bilgide söz konusu edilecek Ebû H ü : e y r e (Radıyallâhü anhl'in hamsinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: İçdonun en ifi örtü olduğunu söylediği kaydedilmektedir. Gerek paça tâbiri ve gerekse içdonun en iyi örtü olduğuna dâir ifâde, O'nun aldığı İçdomüi uzun olduğuna bir alâmet telâkki ederek, tercemede "Uzan" kelimesini ilâve ettim. Muhtemelen O'nun aldığı içdon diz kapağından göbeğe kadar olan avret mahallini örtecek uzunlukta idi. Bu hususta da bir kayıd göremedim. Hakikati Allah bilir.
Hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in satm aldığı içdonun bedelini terazi ile tartılan nevinden bir şey verdiği anlaşılıyor. Çünkü O, tartıcıya: (Bu bedeli) tart ve tartıyı ağjr yap, buyurmuştur. Hadis sarihleri O'nun içdon bedeli olarak verdiğin şeyin ne olduğunu belirtmemişlerdir.
Hadisler, alım satım muamelelerinde birisine tartı ile mal verildiği zaman tartının tam, hattâ ağır gelecek şekilde yapılmasının önemini ifâde ederler. Bunu bir örnekle açıkhyayım: Meselâ 5 kilo şe-feejf satan kişi terazinin bir kefesine 5 kg.lık ağırlık koyacak, terazinin diğer kefesine şeker koyup tartacak. Şeker konulan kefekin diğer kefeye ağır gelecek şekilde şeker koymalıdır, buna İrcâh d«ailir. Tir-dh ve RÜchân da bu anlamda kullanılır. Buradaki hadîslerde İrcâh kökünden alınma fiiller kullanılmıştır. Babın başlığında ise RÜchân kelimesi kullanılmıştır.
Avnü'l-Mabûd yazarı ilk hadisin şerhinde şu bilgiyi verir:
"Hattâbi-. Hadîs, bir malı ölçmek veya tartmak karşılığında ücret almanın meşruluğuna delâlet eder. Bir malı taksim etmenin veya hesabım yapmanın ücreti de anılan ücret hükmüne tâbidir. Fakat Saîd bin el-Müseyyeb bir şeyi taksim etmek karşılığında ücret almayı yasaklardı. Ahmed de bu ücreti almayı mekruh sayardı.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tartıcıyı muhatap tutması ve ona talimat vermesi, müşterinin satıcıya vereceği mal bedelini tartma ücretinin müşteriye ait olduğuna dâir bir delil gibidir. Müşteri pazarlık edilen bedeli ödemekle mükellef olduğuna göre bedelin tartma ücretinin de kendisine âit olması gerekir. Müşteri ile ilgili durum bu olunca, satıcının tartı ile satacağı malın tartma ücretinin de kendisine âit olması gerekir, diye bir kıyaslama yapılabilir, demiştir.
S ü y û t i de : Bâzı âlimler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in indon satın aldığını, fakat giymediğini söylemişlerdir. I b -nü'1-Kayyım el-Cevzî ise O'nun içdon giydiğini söylemiştir. Îbnü'l-Çevzi'nin bu sözünün bir kalem hatâsı olduğu söylenmiştir. Lâkin E b û Ya'lâ' nin müsnedinde ve Ta-baranı' nin el-Mucemü'I-Evsat'ında zayıf bir sened ile Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den şu mealde bir hadîs rivayet edilmiştir : "Ben bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde çarşıya çıktım. O, bezzazların yanında oturdu ve bir içdonu dört dirhemle satın aldı. Ben:

Yâ Resûlallah! Sen gerçekten içdon giyiyor (mu) sun, dedim? Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Evet, seferde, hazerde, gece ve gündüz (giyerim). Çünkü ben örtünme ile emrolundum, içdondan daha iyi (avret yerini) örtücü bir giyecek bulamadım,* buyurdu." [96]

35- Ölçü Ve Tartı (İşin) De Tevakki Etmek (Hiyleden Sakınmak) Babı

2223) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâsm rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne-i Münevvere'ye geldiği zaman Medîneliler Ölçü yönünden en bozuk insanlardan idiler. Sonra Allah Sübhânehu ve Teâlâ; âyetini indirdi. Bu âyet indirildikten sonra Medineliler ölçü işini iyi yaptılar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü Muhammed bin Akil ve Ali bin el-Hüseyn hakkında ihtilâf vardır. Senedin diğer râvileri sıkft zâtlardır. [97]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Mutaffifîn sûresinin baş kısmının hicretten sonra indirildiğine delâlet eder. Sûre'nin ilk âyetlerinin meali şöyledir;
«Ölçü ve tartıda insanların hakkını çalanların vay hâline. Onlar ki insanlardan ölçekle aldıkları zaman haklarını tam alırlar ve insanlara ölçerek veya tartarak (bir şey) verdikleri zaman ölçü ve tartılarını eksik yaparlar. Bunlar büyük bir günde dirileceklerini sanmıyorlar mı?» (Mutaffifin: 1 - 5)
Yukarıya meallerini aldığım âyetler ölçü ve tartı işinde hiyle edenlerin sonuçlarının çok kötü olduğuna işaret ederler. Şu halde müslümana yaraşan şey, ölçüsünü ve tartısını tam yapmasıdır, en ufak bir şüpheye bile yer bırakmamalıdır. Âyetler hakkında geniş bilgi isteyenler tefsir kitablanna müracaat edebilirler. [98]

36- (Alım Satımlarda) Hiyle Ve Aldatmadan Nehiy Babı

2224) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre;
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir (küme) zahire satan bir adamın yanından geçti de mübarek elini kümenin içine sok-tu. Baktı ki küme hiylelidir (= içi ıslaktır). Bunun üzerine Resûlul-Iah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiyle eden - aldatan kimse, bizden değildir,» buyurdu."
2225) Ebü'I-Hamrâ1[99] (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm: Kendisi, yanında bir kab içinde bir mikdar (satılık) zahire bulunan bir adamın yakınlarından geçti ve mübarek elini o zahirenin içine soktu. Sonra adama:
«Sen galiba hiyle etmişsin. Kim bize hiyle eder — aldatır —sa, o bizden değildir,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Dâvûd künyeli bir râvl vardır. Bu adam, Nüfey' bin el-HârİS el-Ama olup terkedilmiş zayıf râvîlerden birisidir, tbn-i Ömer: Âlimler, Ebül-Hamrâ'nın zayıflığı üzerinde İttifak etmişler, bazıları da onu tekzib etmişler ve ondan rivayet etmeyi bırakmak için icma etmişlerdir, demiştir. İbn-i Maîn de onun mevzu hadisleri rivayet ettiğini söylemiştir. Ama buradaki hadisini teyid eden yukardaki hadîs mevcuttur. O hadis bu hadisin şahididir. [100]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Tirmi-zi ve Ebû Dâvûd'un rivayetler indeki metin uzuncadır. Tirmizî' dekinin meali şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (satılık) bir küme «a-hirenin yanından geçti de elini kümenin içine soktu. Parmaklan m-landı. Bunun üzerine -.
«Ey zahire sahibi! Bu (ıslaklık) nedir?» buyurdu. Zahire sahibi: Yağmurdan ıslandı, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde, ıslak kısmı niçin kümenin üstüne koymadın ti herfcva görebilsin» buyurduktan sonra:
«Kim hiyle ederse —aldatırsa— o bizden değildir.» buyurdu."
Tirmizî bu hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.
«Hiyle edip aldatan kimse bizden değildir,» buyurulmuçtur. den değildir" ifadesi ile kasdedilen mânâ ile ilgili olarak AvKfl* bûd yazan şu nakilleri yapar:
"Hattâbi: Yâni bizim yolumuz ve ahlâkımız üzerinde dir. Çünkü din kardeşine hiyle eden onu aldatan bir kimse bana uymayı ve yoluma sarılmayı terk etmiştir. Bâzı âlimlere göre bunun mânâsı; Böyle davranan kimse müslüman değildir, denilmiş is» â» bu yorum sıhhatli değildir. Cümlenin sıhhatli yorumu benim dediğim yorum şeklidir, demiştir.
Nevevi de Müslim'in rivâyetindeki «... Benden değildir» buyruğun şerhinde: Yâni böyle davranan kimse benim ilmime, amelime ve güzel yoluma uyup gösterdiğim hidâyet prensibine riâyet edenlerden değildir. Nasıl ki evlâdının hareketlerini beğenmeyen adam, evlâdına: Sen benden değilsin, der. Süfyân bin Uyeyne bu tür yorumlamadan hoşlanmazdı ve şöyle derdi: Bu nevî yorumlama iyi değildir, buyurulan tehdidin daha etkili olması açısından böyle yorum yapmayıp olduğu gibi bırakmak gerekir, diye bilgi vermiştir.
Avnü'l-Mabüd yazan yukardaki nakilleri yapar ve bu arada: Bu hadis, alım satımlarda hiyle etmenin, bir müslümanı aldatmama ha-ramlığına delâlet eder. Bu hüküm hakkında icmâ vardır, der." [101]

37- (Satın Alınan) Zahirenin (Müşterî Tarafından) Teslim Alınmasından Önce (Bîr Kimseye) Satılmasının Yaşarlığı Babı

2226) (Abdullah) bin Ömer (Radıyaüâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir zahireyi satın alırsa bunu (satıcıdan) teslim alıncaya kadar satmasın.»"

2227) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyattâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir zahireyi salın alırsa bunu (satıcıdan) teslim alıncaya kadar satmasın.»
Râvî Ebû Avâne kendi rivayetinde şu ilâveyi yapmıştır: İbn-i Abbâs demiştir ki: Ben her şeyin (bu hükümde) zahire gibi olduğunu sanıyorum." [102]

İzahı

İ b n - i Ömer'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâı de rivayet etmiştir. îbn-i Abbâs'ın hadîsini Kütüb-i Sitte'nin yazarlannm hepsi rivayet etmişlerdir.
Her iki hadis, bir zahireyi satın alan bir kimsenin bunu satıcıdan teshin almadan satamıyacağına delâlet ederler. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) hububat ve gıda maddelerinin dışında kalan şeylerin de ayni hükme tâbi olduğu görüşünü beyân etmiştir.
Tuhfe yazarı îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir;
"îbn-i Abbâs, her şeyin zahire gibi olduğunu sandığını söylemekle kıyas yapmıştır. Diğer şeylerin de zahire gibi olduğuna dâir şu nassların kendisine ulaşmadığı kanaatindeyim:
Ebû Dâvûd ve Dârekutnî' nin rivayet ettikleri bir hadîste "Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir :

Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) satın alınan bir maiin olduğu yerde, müşterileri tarafından satılmasını yasaklamış ve müşterileri bu malı kendi eşyalarının yanma naklettikten sonra satabileceklerini bildirmiştir."
A h m e d' in rivayet ettiği bir hadîste "Hakim bin Hıza m (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Ben: Yâ Resûlallah! Ben çeşitli satışlarla iştigal ediyorum, bunlardan hangisi bana helâldir, hangisi bana haramdır? dedim. Buyurdu ki:
«Sen bir şey satın aldığın zaman onu teslim almadıkça satma...* Muhammed, el-Muvatta'da: Biz zahirede olduğu gibi her maddenin satışında îbn-i Abbâs'ın sözü ile hükmederiz. Bir kimse satm aldığı bir malı teslim almadıkça satmamahdır. Merhum Ebû Hanîfe' nin kavli de budur. Ancak kenclişi, ev, akar ve arazi gibi bir yerden bir yere nakledilmesi mümkün olmayan eşyaların teslim alınmadan Önce, sahibi olan müşteri tarafından satılmasına ruhsat vermiştir. Ama biz, teslim alınmadıkça hiç bir şeyin satılmasını caiz görmüyoruz, demiştir. Tuhfe yazan: î m a m Muhammed'in bu görüşü açık olan hükümdür. Çünkü yukarda anılan Zeyd bin Sabit ile Hakim bin Hıza m'ın hadîsleri umumîdir, der.'
Aynî de: Âlimler bu mesele hakkında ihtilâf etmişlerdir:
1. Mâlik: Bu hadîslerde zahire kaydı bulunduğu için bunun dışında kalan mallar teslim alınmadan önce de satılabilir, demiştir.
2. Ahmed: Satılan mal, ölçü, tartı veya saymak sureti ile satılan çeşitlerden ise teslim alınmadan satılamaz. Başka şekilde satılan mallardan İse teslim alınmadan önce do satılabiHr, demiştir.
3. Züfer. Muhammed ve Şafii: Zahire olsun başka maddeler olsun hiçbir mal teslim alınmadan satılamaz. Çünkü hadisler umumidir, demişlerdir. (Bunlar 2188 sayılı hadîs ve yukarıya mealini aldığım Hakim ve Zeyd'in hadîsle benzeri hadîsleri kasdediyorlar.)
4. Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre gayri menkul mallar teslim alınmadan önce de satılabilir. Fakat menkul mallar teslim almmadan önce satılamaz."
Yukarda görüşleri beyân edilen âlimlerin hepsinin delilleri şerhlerde beyân edilmiştir. İbnü'l-Kayyım el-Ce vzi1 den naklen Avnü'l-Mabûd'un dip notu şeklinde verilen bilgide, bu grub-ların delilleri beyân edilmiş ve görüşlerin mukayesesi yapılmıştır. Orada bir malın satıcıdan tesliminden önce müşteri tarafından satılmasının yasaklanması hikmeti olarak şu iki sebeb beyân edilmiştir:
1. Satın alınan bir mal müşteri tarafından teslim alınmadıkça onun mülkiyet durumu zayıftır. Çünkü mal telef olduğu takdirde, satış fesholmuş olur ve zarar satıcıdan tazmin ettirilir.
2. Satın alman mal teslim alınmadan önce satılıp, bu satışın sahih sayılması hâlinde bu arada telef olursa, bunun zararı iki şahsa ayrı ayrı tazmin ettirilir. $öyle ki.- İlk müşteri teslim almadığı için, ilk satıcıya tazmin ettirmesi gerekir. İkinci müşteri de bunu teslim almadığı için kendi satıcısı olan ilk müşteriye tazmin ettirmesi gerekir.
Bu iki illet ve sebebe yapılan İtiraz da orada beyân edildikten sonra şöyle bir üçüncü sebeb ve hikmet beyân edilmektedir:
Satın alınan bir mal teslim alınmadıkça ondan satıcının alâkası kesilmez ve satıcı müşterinin büyük bir kâr ile satmasını görürse yaptığı satışı feshetme ve malı teslim etmeme yoluna girebilir. Haksızlık bile olsa bunu yapabilir, bir takım hiyleli yollara ve bahanelere baş vurup satışın bâtıl olduğunu iddia edebilir. Böyle bir durum, zulüm, haksızlık, düşmanlık, kin ve üzücü olaylara sebebiyet verebilir. Günlük hayatta bunun benzerine raslamlır. Şer-i Şerif müşteriyi, malı teslim almadıkça bunda tasarruf etmekten menetmiştir ki, önce malını teslim alsın sonra dilediği gibi tasarruf etsin. Teslim aldıktan sonra parlak kârlar ve kazançlarla da satsa, artık satıcının mala el koyması, teslim etmekten imtina etmesi, satışı bir bahane ve hiyle ile feshetmesi tehlikesi kalmamış olur. Tecrübeli tacirler, Şeriatın bu hükmünden habersiz büş ûl*alar, bir tedbir olsun diye yine böyle hareket ederler. [103]

Bir Malın Teslimi Ne Şekilde Gerçekleşir?

Bu bâbta rivayet olunan hadisler, satın alınan bir zahireyi teslim almadan önce satmayı yasaklamıştır. Diğer malların da zahire hükmünde olduğunu söyleyen âlimlerin bulunduğunu yukarda gördük. Peki bir mal ne şekilde teslim alınmış sayılır? Bu soru hatıra gelebilir. Avnü'l-Mabûd yazarı bu nokta hakkında H a t t â b î' nin şöyle dediğini nakleder:
Satın alınan şeylerin teslim alınması şekli halkın örf ve âdetlerine ve malların nevilerine göre değişir. Bâzı mallar, müşterinin eline vermekle teslim edilir. Bir kısım mallar bir yerden başka yere aktarılması suretiyle teslim edilir. Bâzı mallar müşterinin emrine ve tasarrufuna bırakmak suretiyle teslim edilir. Bâzı mallar ölçekle ölçmek sureti ile teslim edilir. Bu da Ölçmek suretiyle satın alman ve yine ölçülerek satılmak istenen mallara mahsustur. Ama götürü nazaride suretiyle satılmak istenen bir küme zahire ve hububatın teslim şekli bunun bir yerden başka bir yere aktarılması ile gerçekleşir. Çünkü bunun hakkında özel hadis vardır.
H a 11 â b İ' nin kasdettiği hadîs aşağıda gelecek 2228 nolu hadis ve benzeri hadistir.

2228) Câbir (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) satıcının ölçeği ve müşterinin Ölçeği olmak üzere iki ölçekle ölçülmedikçe bir zahireyi satmayı yasaklamıştır."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde bulunan râvl Muhammed bin Abdirrahman bin Ebl Leylâ Ebû Abdirrahman el-Ensâri zayıftır. [104]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin şerhinde Sindi şöyle der: "Yâni ölçekle zahireyi şaton alan bir kimse, bunu ölçerek satmak istediği takdirde, evvelâ ölçerek satıcıda teslim alması ve bundan sonra yine ölçerek satması gerekir. Şu halde bu hadîs, götürü pazarlık usûlü ile değil de, ölçek usûlü ile alman ve ayni usul ile satılmak istenen zahire alım satımına aittir. Hadîsten maksad şudur: Bir ölçekle satm alman bir zahire, o ölçekle ölçmek suretiyle teslim alınmadıkça tekrar satılamıyacağı gibi, anılan şekilde ölçülerek teslim alındıktan sonra satılmak istendiğinde o ölçümle yetinmek suretiyle de satışı yapılamaz. Satışı yapılacağı zaman yeniden ölçülmesi gerekir. Çıkan netice şudur: Götürü pazarlama usûlü ile değil de ölçmek suretiyle yapılacak her satış için ayrı ayrı ölçmek gerekir. Bir ölçümle yetinilemez. Ama satışlardan birisi götürü pazarlık usûlü ile yapılırsa o satış için ölçmek şart değildir.
Bir kavle göre ölçerek satm alman bir zahire, ancak ölçerek satılabilir, götürü usul ile satılamaz, hadîsten kasdedilen mânâ budur. Fakat bu görüş zayıftır." [105]

38- Mücâzefe Satışı (Götürü Olarak Yapılan Satış) Babı

2229) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Dışardan eşya getiren) kervandan ölçüp tartmadan götürü usul le erzak alırdık. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) s aldığımız erzakı olduğu yerden başka yere nakletmeden önce satmamızı yasakladı." [106]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ne-s â î' de rivayet etmiştir.
Mücâzefe, Cizâf, Cüz&f ve Cezaf: Bir malı Ölçmeden, tartmadan veya saymadan satmaktır ki buna götürü usulle satmak denilir.
Bilindiği gibi bâzı malların mikdarı ölçmekle, bir kısım malların mik-dan tartmakla tesbit edilir. Bâzı mallar da sayılmak sureti ile mik-dan tesbit edilip satılır. Anılan yolla tesbit edilmeksizin götürü pazarlık sureti ile yapılan satışa yukardaki isimler verilmiştir. Meselâ: Harman veya pazar yerinde bir yığın buğday var. Bunun kaç ölçek veya kaç ton olduğu tesbit edilmeksizin götürü usulle satılıyor. Buna mücâzefe, cizâf, cezâf ve cüzâf satışı denilir.
Hadîs bu tür satışın sahih olduğuna delâlet eder. Erzakı bu şekilde satın alan bir kimse o erzakı başka bir yere nakletmeden sata-mıyacaktır. Bu hüküm de hadîsten çıkarılıyor. Hadîsten çıkarılan bu iki nokta üzerinde biraz duralım:
Götürü usulle erzak ve hububatın satılması sahihtir. Ölçülmesi veya tartılması gerekli değildir. Saîd bin el-Müsey|peb, tshâk, Evzâi ve Hasan bin Hay böyle hükmejföa-lerdendirler. Küme hâlindeki erzakı tartmadan veya ölçmeden götürü pazarlık usulü ile satılmasının câizliği hususunda imamlar arasında bir ihtilâf yoktur. Ancak Şafiî' nin en sıhhatli kavliae göre böyle satış tenzîhen mekruhtur. Mâlik' ten yapılan rivayete göre götürü usulle satılan bir malın ölçü veya tartı bakımından mikdarı satıcı tarafından biliniyorsa götürü usulle satılması sahih değildir.

N e v e v î * nin beyânına göre herhangi bir malı bir küme dirhem karşılığında satmak da caizdir. Yâni kümenin kaç adet dirhemden ibaret olduğu bilinmeksizin böyle satış sahihtir.
Hadîs, pazarlık sureti ile satın alınan bir hububatın olduğu yerden başka bir yere nakledilmeksizin satılmasının yasakhğına delâlet eder. T ı y b i: Çünkü menkul bir malın teslim alınması, alıcının onu olduğu yerden başka bir yere nakletmesi ile gerçekleşir, demiştir. Avnü'l-Mabûd'un yazarının dediği gibi bu hadîs, ölçmek veya tartmak sureti ile de satm alınan bir zahirenin tesliminden önce sa-tılamıyacağına delâlet eder. Cumhür'un görüşü de budur.
Satm alınan menkul ve gayri menkul her nevî malların teslim alınmalarından önce satılıp satılamıyacağı hususundaki görüşleri bundan önceki bâbta beyân ettiğim için tekrarlamaya lüzum görmüyorum.
Satm alınan mallardan erzak ve hububata âit özel hadîslerin bu-yurulduğu görülmektedir. Bilindiği gibi herhangi bir mal satın alındıktan sonra teslim alınmadıkça başkasına satılmasının yasaklıgı hakkında müteaddit hadîsler vardır. 2188 ve 2189 nolu hadîsler, bundan önceki bâbta geçen hadislerin izahı bölümünde meallerini verdiğim Zeyd bin Sabit ile Hakim bin Hizam'in hadîsleri bu hususta vârid olan hadislerdendir. Bütün mallar içinden gıda maddeleri hakkında ayrıca özel hadîslerin bulunduğunu görüyoruz. Bu bâbta ve bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîsler gibi. Bunun hikmeti şu olabilir: Erzak ve zahire herkesin her zaman ihtiyaç duyduğu maddelerdir. Bunun stok edilmesi, yer değiştirmeden el değiştirmesi ve pazara sevk edilmemesi piyasada bir darlığın doğmasına ve ihtikâra yol açabilir. Bu sakıncaların önlenmesi için bu hüküm konulmuş, denilebilir. Diğer tarafta alınan her hangi bir malın teslim ve tesellümü yapılmadan ve yeri değiştirilmeden olduğu yerde el değiştirmesi ve bunun usul hâline getirilmesi, âdeta bir faizcilik kapısının açılmasına sebebiyet verir gibidir. Çünkü bir para değişiminin ötesinde bir şey yok gibidir. Meselâ depo edilmiş bir erzak düşünelim. Müşteri bunu onbin liraya alır. Ama el sürmeden ve yerini değiştirmeden olduğu yerde bir ay sonra oniki bin liraya satar, tkinci müşteri de ayni şekilde bir süre sonra onbeş bin liraya satar. Görüldüğü gibi bu satışlarda bir para mübadelesi görülür ve bir mal mübadelesi görülmez.
Hulâsa çeşitli nedenler yanında, ihtikâr ve faizciliğin doğmasını önlemek de bu hükümlerin illeti (sebebi) olabilir.

2230) Osman bin Affân (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir: Bferr çarşıda fturü hurma satardım ve (müşterilerime) : Ben (satın alırken) bu ölçekle ölçtüm bu kadardır, derdim ve (tekrar ölçmeden) o ölçme (hesabı) ile kablar dolusu kuru hurmaları (müşterilerime) verirdim ve kârımı alırdım. Sonra böyle satış yapmam hakkında İçime bir şüphe girdi. Bunun üzerine (durumu) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'e sordum. Buyurdu ki.
«Sen (satarken) ölçmeyi söz konusu edince hurmayı (yeniden) ölç.-"[107]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buhâri talikan rivayet etmiştir Oradaki hadisin metni şöyledir :(Yâ Osman!) Sattığın zaman ölçtür ve satın aldığın zaman bizzat kendin ölçerek al.»
El-Fetih'de beyân edildiğine göre Ahmed, Dârekutni ve Bezzâr da bu hadisi rivayet etmişlerdir. El-Fetih yazan şöyle der:
"El-Leys yolu ile yapılan rivayet şöyledir: "Osman (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir ;
Ben Benî Kaynukaa çarşısından kuru hurma satın alıp Medine'ye getirir ve Medineliler için piyasaya arz ederdim. Müşterilerime kaç ölçek olduğunu söylerdim. Bunlar da benim sözüme itimad ederek benden alırlar ve kârımı verirlerdi. Sonra bu durum Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e arz edildi..." Bu rivayet de bu hadisin sâdece ölçü ve tartıların tam yapılmasını emretmiyor. Aynı zamanda bir mal alınırken de satılırken de ölçülmesini emrediyor."
Sindi de bu hadîsin açıklamasında şöyle der: Osman (Radıyallâhü anh)'in maksadının şu olduğu umulur:
Kendisi ölçmek sureti ile satın aldığı hurmayı, satarken tekrar ölçmezdi. îlk ölçmeyi esas tutarak satardı ve müşteriye: Ben bu malı satın alırken ölçtüm, bu kadardı, derdi. Müşteri de onun sözüne itimad ederek, yeniden ölçmeden satın alırdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevabta kendisine şunu emretmiştir: Sen satışını ölçek hesabı ile yaptığın zaman eski ölçme işine güvenme, bununla yetinme ve yeniden ölç.
Hulâsa: Bir adam ölçerek satın aldı& W mah götürü usulle de-ğil; de. plçek hç^&bı üe satmak istediği". Eski ölçüye dayanarak ve bununla yetinerek satamaz. Ama ölçmek suretiyle satın aldığı bir malı götürü pazarla satmak isterse bunda bir sakınca yoktur. Bu hüküm bandan önceki hadîsin açıklaması bölümünde anlatıldı.
Osman (Radıyallâhü anh)'in hadisinden çıkan hüküm 2228 nolu hadîsten de çıkarılır. [108]

39- Zahireyi Ölçmekte Umulan Bereket Babı

2231) Abdullah bin Rüsr el-Mâzînî (Radtyallâhü ankümâyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den işittim, buyurdu ki;
«Zahirenizi ölçünüz ki sizin için bereketli olsun.»"
Not: Abdullah bin BÜsrfin bu hadisinin sahih olup râvtlerfnin sıka olduktan, Zevâid'de bildirilmiştir.

2232) Ebû Eyyub (el-Ensârî) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) :
«Zahirenizi ölçünüz ki sizin için bereketli olsun.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Eyyûb'un bu hadisinin senedinde Ba-kiyye bin el-VelId bulunur, bu râvl tedlisçidir. Hadisin aslı Buhârl'de vardır. [109]

İzahı

Bu bâbtaki iki hadis Zevâid türündendir. Ancak notta belirtildiği gibi hadîs*in metni Buh&rİ'de mevcuttur, tki hadîsin metni aynidir. B u h â r i' deki rivayette hadisi Resül-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'den nakleden sahâbi M i k d â m bin Ma'dîkerib' dir. Bu hadiste ölçülmesi emredilen *Taâm"dan maksad, satıhk olan zahire, erzak ve hububat mı, yoksa aile reisinin, aile ferdleri için edindiği azık mıdır? Her iki mânâ da muhtemeldir.
Sindi,- el-Mazharî' nin şöyle dediğini nakleder: Taamı (yâni erzakı) ölçmekten maksad, kişinin sattığı veya aldığı erza-km miktarını bilmesidir, bunun meçhul kalmamasıdır. Keza kişinin aile ferdleri için edindiği azığı ve nafakayı ölçmesi de matlubtur. Çünkü böyle yaparsa yıllık nafakanın ne kadar olduğunu Öğrenir ve buna göre hazırlığını vapar. Gerek satılık erzak ve gerekse nafaka için edinilen azık ölçüldüğü takdirde bereketli olduğu bildirilmiştir. Bunun hikmeti ve izah. sudur; Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selamVin emrine riâyet edenler, bu riâyetleri sayesinde dünya hayatında büyük bir bereket, âhirette de büyük ecir kazanırlar.
El-Hâfız da el-Fetih'de özetle şöyle der; "Ahmed, îbn-i Mâceh ve Tabarâni de bu hadisi değişik senedlerle rivayet etmişlerdir. îbn-i Mâceh bunu Ebû Eyyûb (RadıyaUâhü anh) "den rivayet etmiştir. Diğerleri ise M ı k d a m (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. Dârekutnİ, îbn-i Mâceh'in Ebû Eyyüb'i ilâve etmesi rivayetini tercih etmiştir.
İbn-i Battal, kişinin aile ferdlerine harcadığı nafakayı ölçmesinin mendub olduğunu söylemiştir. Yâni yılın tamâmı veya bir bölümü için ne kadar azık gideceğini tahmin, edip buna göre azığı ölçmek iyidir, Allah'ın bereketi ile o azık takdir ettiğiniz sürece yetecektir.
Îbnü'l-Cevzi de: Anılan bereket, ölçerken çekilen Besmele sayesinde hâsıl olur, kanısındayım, demiştir.
Bence, yapılacak ölçme işi deneme düşüncesi ile yapılırsa bere-ketsizleşir. Fakat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine uymak düşüncesi ile yapılırsa bereketlenir. Velhâsıl, ölçme işinin kendisinde ne bereketsizlik, ne de bereketlenme vardır, ölçme işine deneme düşüncesi eklenirse, eklenen düşünce yüzünden zahireden bereket kalkar, gider. Ölçme işine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'selâm)'in emrine uyma düşüncesi eklenirse, bu düşünce sayesinde zahireye bereket gelir.
T a b e r i' nin dediğine göre kasdedilen mânâ şu olabilir: Aile ferdlerinizin azığını hazırladığınız zaman, Allah'tan bereket dileyerek ve dilediğinizin kabul olunmasına güvenerek ölçünüz. Bir kimse böyle ölçtükten sonra tekrar ölçünce, onun ikinci kez ölçmesi, bunun mikdannı anlamak için olmuş olur. Dolayısıyla, zahiresinin bereketlenmesinde şüphe ve tereddüt sahibi olmuş olur. Bu tereddüdünün cezası olarak, azığı erken biter.

Şu ihtimal de vardır: Aile reisi yıllık veya mevsimlik azığı ölçerse, nafakayı kullanan hizmetçisi hakkında bir kötü zan beslemeye yer bırakmamış olur ve zandan uzak kalması sebebi ile azığı bereketli olur. Çünkü azığı ölçmeden kullandıran aile reisi bunun hesabını yapmamış olur. Günün birinde azık tükenince masum olan hizmetçisi ve nafakayı kullanan kişi hakkında kötü bir zan besleyebilir. Halbuki, ölçerek teslim etmiş olsaydı böyle bir zanna yer bırakmamış olurdu."
İlk hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 1726 nolu, ikinci hadisin râvîsi E b û Ey-y ü b (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 318 nolu ve M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 442 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. [110]

40- Çarşılar Ve Oralara Girmek Babı

2233) Ebû Üseyd es-Sâidî[111] (Ra&tyallâfrü <«*>'*«; mistir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Nebıyt çarşuma gitti, oraya baktı. Sonra i
«Burası siz tmü'minler)e (uygun) bir çarşı değildir,» buyurdu. Sonra başka bir çarşıya gitti. Oraya da baktıktan sonra:
«Burası (da) size (münâsib) bir çarşı değildir,» buyurdu. Sonra dönüp bu çarşıya geldi ve burada dolaştı. Sonra:
«Burası sisin çarşınızdır. Sakın bu çarşı İptal edilmesin ve bu çarşı (satıcıları ve alıcıları) üzerine vergi yükletilmesin,» buyurdu.*'
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin şu ravlleri nayıf küsuc-lerdir: tsh&k bin îbr&him, Muhammed, Ali ve bunların şeyhi Zübeyr bin Mtoutr bin Ebl Üseyd «s-S&idl.

2234) Selmân(-i Fârisî [112]) (Radıyallâhü a«A)'den; Şöyle de-miftir:
Be« Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKden işittim buyurdu fci i
«Sabah namazına giden bir kimsö îman bayrağı ile gitmiş olur ve çarşıya giden bir kimse şeytan bayrağı ile gitmiş olur.»'*
Not: Bunun senedinde bulunan İsa bin Meymûn'un zayıflığı üzerinde İtti* fak bulunduğu, Zevaid'de bildirilmiştir.

2235) Sâlim'in dedesi (Ömer bin el-Hattâb) (Radtyallâhü ankümâ)'-dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Kim çarşıya girdiği zaman i
zikrini okursa Allah ona bir milyon hasene (sevab) verir, onun bir milyon seyyie (küçük hatâ) sini siler ve onun için cennette bir köşk yaptırır.»" [113]

İzahı

Bu babın ilk iki hadisi Zevâid türündendir. Son hadisi Tfrmi-z i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Çarşılarda genellikle, çok yemin edilir, ayıplı mal sağlam gibi satılır, sağlam mal kötülenir, hiyle. aldatma ve kandırma eksik olmaz, verilen sözlerden cayılır, emânete hiyânet edilir, yalan konuşulur. İhtikâr, karaborsacılık, faizcilik ve tefecilik gibi hatıra gelebilen türlü türlü günah ve masiyetler işlenir. İnsan oğlunun işletüği günah ve masiyetlerin çoğunda şeytan aleyhinnale'nin tahriki, vesvesesi ve aldatması vardır. Bu itibarla çok günahların işlenmesine sahne olan çarşı ve pazarlar, şeytanların bir nevi basan alanları ve faaliyetlerinin yoğun olduğu önemli yerlerdir. Bu nedenledir ki. çarşıya giren kimse çok dikkatli hareket etmelidir. Alıcı olsun satıcı olsun şeytana yem olmaması için uyanık olmalı ve Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in burada buyurduğu gibi şeytan bayrağını çeken gafiller arasında yer almamalıdır.
Çarşıya girerken yukarda anılan zikri okuyan bir kimsenin çok sevab kazandığı, küçük günahları varsa çok sayıda bağışlandığı ve cennet'te bir köşk nimetine hak kazandığı son hadiste müjdelen m ektedir. Sindi' nin dediği gibi adamın hiç hatası yok ise hatâların bağışlanması yerine sevablan artırılır.
Anılan zikrin okunmasının bu yüce mükâfatının çarşıya girmeye bağlanmasının hikmeti hakkında T ı y b i: Çünkü çarşı ticâretle iştigal olunan ve bu nedenle Allah'tan gafil olmaya müsâid bir yerdir. Bu yüzden şeytan özellikle burada müslümanlara musallat olur, şeytanın yardımcıları burada toplanır. Bu gaflet yerinde Allah'ı anan bir müslüman şeytanla savaşır ve grubunu yener ve böylece anılan mükâfata lâyık olur, demiştir.
Son hadiste anılan zikrin meali:
-Allah'tan başka ibadete lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir biç bir ortağı yoktur. Mülk ve saltanat ancak O" nundur ve hamd O'na mahsustur. O, yaşatır ve O, öldürür. O, dâima diridir, ölmez. Her türlü hayır ancak Onun elindedir ve O, dilediği her şeye kadirdir.» [114]

41- Gündüzün İlk Vaktinde Bulunduğu Umulan Bereket Babı

2236) Sahr el-Gâmidî (RadtyaUâhü ank)'ten rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
.Allahım! Ümmetim için gündüzün ilk vaktini (yâni bu vakitte yaptıkları işi) bereketti eyle,- buyurdu, demiştir.
Sahr demiştir ki: ve Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir askeri birlik veya bir orduyu savaşa gönderdiği zaman gündüzün ilk vaktinde gönderirdi.
(Râvî) demiştir ki: ve Sahr ticâretle iştigal eden bir adam idi. (Bu emre uyarak) ticâret mallarını sabah erken gönderirdi ve bu sayede servet sahibi oldu, malı çoğaldı."

2237) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'d*n rivayet edildiğine göre-ResnluUah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) :
-Attanım! Ümmetim için Perşembe gününün ük vaktini (yâni bu vakitte yaptıkları işi) bereketti eyle,» buyurmuştur."
Not: Bunun senedinde bulunan Abdurrahman ve ondan ftsatınnm zayıf ot duldan, Zev&id'de büdirilnu>Ur,

2238) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivâytt «dediğine göre; Peygamber (SaUaüahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle dua etnûçtir:
«Allahım! Ümmetim için gündüzün ilk zamanını (yâni bu vakitte yaptıkları işi) bereketli eyle.»" [115]

İzahı

Sahr (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve tbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid türündendir.
Hadîste geçen "Bükûr" kelimesini "Gündüzün ilk vakti" diye ter-ceme ettim. Bu kelime, sabah namazı ile güneşin doğması arasındaki zamana denilir. El-Münzirî böyle tarif etmiştir. El-Mün-cid'e göre Bükre, fecir ile güneşin doğması arasındaki vakte ve günün ilk zamanlarına denilir. Ğudûv kelimesi de bu mânâlara gelir. Bu kelimeler sabahın erken vakti, sabahın ilk zamanlan ve kuşluk vakti anlamlarında da kullanılır. Burada, sabahleyin erken işe başlamaya teşvik buyurulmuş ve bu vakitte yapılan işlere bereket verilmesi için duâ buyurulmuştur.
Seriyyeı Düşmanla savaşmaya gönderilen ve âzami sayısı 400 kişilik olan askeri birliktir.
Ceyş: Askeri kuvvet demektir. Bu hadîste Seriyye ve Ceyş kelimelerinin ikisi de kullanılmıştır ve ifâde tarzı "Bir seriyye veya bîr ceyş" şeklindedir. Bu ifâdede kullanılan "Veya" sözünün râvinin tereddüdünden geldiğine dâir bir kayda raslamadığım için Ceyş kelimesi ile seriyyeden daha büyük askerî kuvvet anlamının kasdedildi-ği kanaatına vardım. Bu nedenle Ceyş kelimesi yerine ordu kelimesini kullandım.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî küçük veya büyük bir askerî kuvveti savaşa gönderirken, sabahın erken vaktinde yollardı. Râvi bunu ifâde etmek istemiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mü'minlerin sabahın erken saatlerinde yapacakları işlerin bereketli ve verimli olması için duâ etmiştir. O'nun dualarının makbul ve müstecab olduğunda mü'-minler şüphe etmezler. Nitekim hadîsin râvîsi Sahr (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu duasına mazhar olmak için ticâret mallarını sabahın erken saatlerinde yolladığı ve bu sayede servet sahibi olduğu ifâde edilmiştir.
El-Münziri bu hadisin sahâbîlerden bir cemâat tarafından rivayet edildiğini ifâde ettikten sonra, râvilerinin bir Vısmmm şu zâtlar olduğunu

söylemiştir: Ali, îbn-i Abbâs, İbn-i M«s'ûd, İbn-i Ömer, Ebû Hüreyre, Ene s bin Mâlik, Abdullah bin Selâm, linrân bin Hu-sayn, Câbir bin AbdiUah, Büreyde, Evs bin Abdillah ve Âişe (Radıyallâhü anhüm).
B e y h a k i' nin rivayet ettiğine göre, "Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Bir gün sabahleyin (gün doğmadan önce) ben uzanmış idim. (Babam) ResûluİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana uğradı ve mübarek ayağı ile bana dokundu. Sonra;
«Kızcağım! Kalk ve Rabbinin nzik taksiminde hazır bulun, gafillerden olma. Çünkü Allah fecir ile güneşin doğması arasındaki vakitte insanların rızkım taksim eder.» buyurdu." Yine Beyhaki'-nin rivayetine göre "Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Resuluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah namazından olan Fâtime (Radıyallâhü anhâ) 'nin odasına girdi. Fâtime uyuyordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu uyandırdı ve şöyle buyurdu..." diyerek yukardaki hadîsin mislini nakletti.
S a h r {Radıyallâhü anh) hakkındaki bilgi şudur: Tuhfe yazarının beyânına göre Z e h e b i, Tezkirede: S a h r, yalnız bu hadisin rivayeti ile tanınmış bir zâttır ve ancak bu hadîsi rivayet etmiş olması ile sahâbi olduğu söylenmiştir. Kendisinden bu hadisi rivayet eden zât da U m â r e' dir. Bu râvî ise meçhuldür, demiştir. [116]

42- Musarrât (= Müşterîyî Aldatmak İçîn) Sütü Sagılmayıp Göğsünde Biriktirilen Hayvan)I Satmak Babı

2239) Ebû Hüreyre (Radtyatlâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Bir musarrâtı (= müşteriyi aldatmak için sütü sağılmayıp göğsünde biriktiren) bir hayvanı satın alan bir kimse (hayvanı kabul veya satıcıya iade etmek hususunda) üç güne kadar serbesttir. Eğer onu İade ederse onunla beraber bir sâ semrâ (yâni buğday) değil bir sâ kuru hurmayı da (sağılan süte karşılık) versin.»'*[117]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvüd ve T i r m i z I de rivayet etmişlerdir.
Musarrâti Kelimesi tasriye masdarından alınmadır. Tasriye, Arab dilinde, sütü birikinceye kadar memede hapsetmek ve sağma-maktır. Suyu hapsetmeye de tasriye denilir. Burada kasdedilen manâ ise tercemede parantez içi ifâde ile belirttiğim gibi müşteriyi aldatmak maksadı ile hayvanın sütünü sağmayıp hapsetmek ve çok süt veriyor gibi göstermek ve böylece hayvanı yüksek fiyatla satmaya çalışmaktır.
N e v e v i bu konu hakkında özetle şöyle der: 'Tasriye haramdır. Yâni deve, sığır, koyun, keçi, kısrak, merkeb, diğer hayvanların ve cariyenin sütünü hapsedip memelerinde biriktirmek ve bol süt veriyor gibi gösterip müşteriyi kandırmak haramdır. Çünkü bu hareket hiyle ve aldatmadır. Haram olmakla beraber yapılacak satış sahihtir. Ancak müşteri, bu hiylenin farkına varınca kabul veya iade etmek hususunda serbesttir.
Bu hadisin metni değişik şekillerde rivayet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde yalnız koyunun hükmü belirtilmektedir. Bâzı rivayetler me-âlen şöyledir: «Kim, sütü sağılmayıp memelerinde biriktirilen bir koyunu satın alırsa, onu götürüp sağsın. Eğer sağdığı süt mikdanna rıza gösterirse hayvanı tutsun (kabullensin). Eğer sağılan süt mikdanna rızâ göstermezse koyunu bir sâ hurma ile beraber İade etsüı.»
Bâzı rivayetlerde müşterinin üç güne kadar muhayyer olduğu belirtilmektedir, diyen N e v e v i bunları ve diğer rivayetleri naklettikten sonra sözüne devamla şöyle der;Müşteri anılan aldatma işini anlayınca, derhal iade etmek zorunda mıdır, yoksa iade işini üç güne kadar geciktirebilir mi? Bu hususta bizim arkadaşlarımız ihtilâf etmişlerdir. En sıhhatli kavle göre müşteri iade edecekse, derhal iade etmek zorundadır, bekletemez. Müşteri bazen bu hiylenin farkına hemen varamaz. İcâbında iki üç güne kadar ancak farkına varır. Bâzı rivayetlerde bulunan üç günlük süre bu maksada dayanır. Yâni daha önce hiylenin farkına var-mayıp sonra anlarsa, ona üç günlük mehil hakkı tanınmıştır. Müşterinin sağdığı ve kullandığı süt az olsun çok olsun, satın aldığı hayvan deve olsun veya. sığır yahut koyun ve keçi olsun hiç bir fark gözetmeksizin bir sâ hurmayı da hayvanla beraber satıcıya iade edecektir. Bizim mezhebimiz ile Ebû Yûsuf, Mâlik, el-Leys, Ibn-i Ebi Leylâ, Ebü Sevr ve hadîsçilerin fıkıhçı-lannın kavli budur. Sahih hadise uygun olan görüş budur. Bâzı arkadaşlarımıza göre o memleketin zahiresinin çoğu hangi maddeden ise ondan bir sâ verilir, bu hüküm hurmaya mahsus değildir.
Ebû Hanîfe, Irak âlimlerinden bir cemâat ve M â -1 i k İ 1 e r' in bir kısmı ve bir garîb rivayette Mâlik: Müşteri anılan hayvanı iade edebilir, fakat bir sâ hurma vermesi durumu yoktur. Çünkü İslâmiyet'te asıl kaide şudur: Bir kimse başka bir adamın bir malını telef ettiği zaman o maun emsali varsa emsalinden ödeme yapar. Misli kısımdan değilse yâni emsali bulunan çeşitlerden değilse, o malın değerini öder. Başka bir çeşitten ödeme yapmak genel hükümlere aykırıdır, demişlerdir (Yâni müşteri sağılan sütü telef etmiştir. Bir sâ hurma ne süttür ne de sütiut değeridir.)
Cumhur şöyle cevab vermiştir: Bir mesele hakkında sahih bir hadîs bulununca, akli yolla ona itiraz edilemez. Bir sâ hurma ödeme hükmünün verilmesinin sebebi şudur: O devirde oralardaki zahirenin çoğunu hurma teşkil ediyordu. Şer'i hüküm böylece tesis edildi. Kullanılan süt mikdan yerine ayni miktar süt veya bunun değeri değil de bir sâ hurma ödeme emrinin hikmetine gelince, amaç herhangi bir niza ve ihtilâfa yer bırakmamak ve kesin bir sınırla tahdid etmektir. Bunun benzerleri çoktur. Örneğin: diyet 100 deve olarak tâyin ve tesbit edilmiştir. Maktulün özellikleri diyet mikdannı değiştirmez. Ödenen bir sâ hurma, satış akdi yapıldığında hayvanın memelerinde bulunan süte bedeldir. Bundan sonra müşterinin aldığı süt zâten müşterinin hakkıdır."
Bu ve benzerî hadîslerle amel etmeyen ve müşteri ya hayvanı kabul eder ya da aynen iade eder ve bunun yanında bir sâ hurma ödemez, diyen âlimlerin delilleri ye cumhûr'un verdiği cevablar ay-rıntılı olarak el-Fetih'te izah odümiştir. Oraya müracaat edilebilir.
Hanefi fıkıh kitablarmdan Ibn-i Abidîn'de bu mesele hakkında biraz bilgi verilip Hanefî mezhebindeki değişik görüşler beyan edildikten sonra: Satıcı bu hiylesi ile müşteriyi aldat-mjştir. Bu nedenle hayvanın değerinin farkını müşteriye ödemek zorundadır, şeklindeki T a h â v î' nin rivayetini tercih etmiştir. Mâlik, Şafii, Ahmed ve Ebû Yûsuf ise bu hadisle amel etmişlerdir. Bir rivayete göre Ebû Yûsuf: Müşteri sütün değerini de hayvanla beraber satıcıya iade eder, demiştir.
Hanefi fıkıh kitablarmdan Fethü'I-Kadîr'in HıyarûVBey' babının sonunda şöyle deniliyor : El-Müctebâ'da: Müşteri satın atöıgı koyunu veya ineği sağarsa, artık geri veremez. Musarrat olan veya olmayan hayvanlar arasında bu hüküm açısından bir fark yoktur. (Musarrat yukarda tarif edildiği gibi müşteriyi aldatmak amacı ile sütü sağılmıyarak biriktirilen ve çok sütlü olarak gösterilmek istenen hayvana denilir.) Musarrat hayvan sütünün azlığı gerekçesi ile satıcıya iade edilebileceğine Şafiî, Mâlik, Ahmed ve Züf er hükmetmişlerdir. Ebü Yûsuf tan yapılan bir rivayet de böyledir. Müşteri musarrat hayvanı sağdıktan sonra bize göre iade edemez. Musarrat hayvanın sütünün azlığı anlaşılınca, hayvanın değerinin farkını müşteri satıcıdan alabilir mi? el-KerhÎ'-nin rivayetine göre alamaz. Tahâvi' nin şerhindeki rivayete göre bu farkı alabilir. Çünkü hayvanın sütü sağıldıktan sonra, rağbet edilen bol süt verimliliği vasfı elde edilememiştir. Satıcı, hayvanın sütünü sagmayıp hapsetmek suretiyle müşteriyi aldattığından bu kavlin fetva için tercih edilmesinin uygunluğu söylenmiştir. Eğer satıcı gebe bir hayvanı satarken, sütünün çok olduğunu müşteriye söylerse ve hayvan doğum yaptıktan sonra satıcının dediği gibi çıkmazsa müşteri hayvanı geri verebilir. Buradaki durum da böyledir.

2240) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydaa rivayet edildi' ğine göre; Resûlullah (SallaHahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ey insanlar! Muhaffele (~ müşteriyi aldatmak amacıyla sütü sağılmayıp göğsünde hapsedilen) bir hayvanı satın alan bir kimse (hayvanı geri vermek hususunda) üç güne kadar serbesttir. Müşteri onu geri verecekse onunla beraber, sağdığı sütünün iki mislini (Veya eldeki) bir mislini (n kıymeti kadar) buğday da versin.»"
Not: Bu hadisi Ebû Davûd da rivayet etmiştir. El-Fetih'te: Bunun senedi zayıftır ve İbn-i Kuddâme demiş ki bu hadisin zahiri İle amel etmek alimlerin ittifakı ile terkedilmiştir, diye bilgi verilmiştir. [118]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadis Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Sindi bu hadisin şerhinde: İslamiyet'in ilk zamanlarındaki hükmün bu hadise göre olmuş olması ve müşteri ile satıcının arasında çıkacak ihtilâfın kesilmesi için ödenecek meblâğın bir önceki hadisle tâyin ve tahdid edilmiş olması umulur. Âlimlerin bu hadisle amel etmemeleri de bundan dolayı olabilir. Halbuki Ebû Dâvûd bunu rivayet etmiştir. Âlimlerin bununla amel etmemelerinin ikinci sebebi bu hadîsin senedinde bulunan zayıflıktır, demiş ve bundan sonra da nottaki durumu belirtmiştir.

Avnü'l-Mabüd'da: "Muhaffele ve Musarrat ayni mânâyı ifâde ederler. Muhaffele, toplatılan demektir. Hayvanın sütü, onun göğsünde toplatıldığı için hayvana bu isim verilmiştir.
"Sütün bir veya iki misli'* ifâdesinde ki tereddüd râviye aittir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ya böyle, ya da şöyle buyurmuştur.
Bu hadis ile bundan önceki hadisin arasında görülen ihtilâf nasıl izah edilir? diye bir soru sorarsan ben derim ki el-Hâfız bunu şöyle cevablamıştır: Bu hadîsin senedi zayıftır. îbn-i Kuddâme demiş ki: Âlimler bu hadisin zahiri ile amel etmemek'hususunda ittifak etmişlerdir.
Hattâbi de: Bunun senedi tutarlı değildir, demiştir. Durum, H a 11 â b î' nin dediği gibidir. Allah kendisinden râzi olsun. Çünkü senedde bulunan râvi C ü m e y' bin Ömer hakkında îbn-i Nümeyr.- O, en çok yalan söyleyenlerdendir, demiş. I b n - i Hibbân da demiş ki. O, rafızi idi hadis uydururdu,» diye bilgi vermiştir.

2241) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü <m*)'den; Şöyle demiştir:
Sadık ve masdûk olan Ebü'I-Kasım (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) üzerinde çehâdet ederim ki O, bize şöyle buyurdu:
-Muhaffel (müşteriyi aldatmak için sütü sağılmayıp göğsünde biriktirilen) hayvanları satmak bir aldatmadır ve aldatmak, hiç bir müslümana helâl değildir."
Not: Bunun senedinde Câbir el-Caf i bulunduğu ve kendisinin doğruluğunun çüpheü olduğu. Zevaid'de bildirilmiştir. [119]

43- Satın Alınan Maldan Elde Edilen Gelir, O Malın Helak Olmasından Sorumlu Olması Nedeni İle (Müşterinin Hakkı) dır. Bâbı

2242) Aişe (Radtyallâhü ankâyâstn; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (satın alınan*) kölenin gelirinin, kölenin helak olmasından sorumlu olması neden, ile (muşterinin hakkı) olduğuna hükmetti."

2243) "Âişe (Radıyallâhü a»Aâ/dan; Şöyle demiştir:
Bir adam bir köleyi satın aldı ve çalıştırıp ondan gelir sağladı. Sonra kölede bir kusur bulup (satıcıya) geri verdi. Bunun üzerine satıcı: Yâ Resülallah! Adam, benim kalemi çalıştırıp ondan gelir sağladı, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Satın alınan malın geliri, onun helak olmasından sorumlu olması nedeni ile (müşterinin hakkı) dır.» buyurdu."[120]

İzahı

Bu iki hadîs Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından rivayet edilmiştir. Tirmizi, Ebû Dâvûd ve NesâÎ de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde her iki metin de mevcuttur. Bâzı kelime değişikliği var ise de Resûl-i Ekrem (Aleyhi s-salâtü ve's-selâm) 'e âit metinde bir değişiklik yoktur. Tirmizi' deki rivayet birinci hadis gibidir.
Sünenlerin hepsinde mevcut olup Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit metin şöyledir:
«Haraç, daman iledir.» Biz bu cümle ile kasdedilen mânâyı ifâde etmek için bu kelimeleri kullanmayıp, bunların karşılığını kullanmaya çalıştık. Aşağıda biraz daha açıklayıp iyice anlaşılmasına çalışacağız.
Haraç: Satın alınan köle, câriye, hayvan, ev ve benzerî menkûl veya gayri menkûl bir maldan elde edilen gelir, demektir.
Daman: Bir malın helak olmasından sorumlu olmak ve gerektiğinde bedelini ödemeyi yüklenmek, demektir. Fıkıh ıstılahında çok kullanılan bir terimdir. Zâmm olmak ve tazmin etmek, tazminat gibi kelimeler bu kökten alınmadır. Satılan mal ile ilgili bir örnekle bunu açıklıyayım : Satılan bir mal müşteriye teslim edilmedikçe satıcının Zamanındadır, denilir. Vâni o mal telef olursa sorumluluk satıcıya aittir, zararı o çeker. Müşteri bunun zararına karışmaz. Keza; satın alınan bir mal müşteriye teslim edildikten sonra o malın damanı müşteriye âittıı. Yâni mal helak olursa müşterinin kesesinden gitmiş olur. Satıcının ilgisi yoktur. Daman kelimesini garanti kelimesi ile ifâde etmek mümkündür. Şu halde bir mal bazen satıcinin, bazen de alıcının daman ve garantisi altındadır. Satın alındıktan sonra kusur ve noksanlığı görülen bir mal satıcıya geri verilebilir. Bu takdirde, satıcı, müşterinin o maldan elde ettiği geliri isteyemez. Meselâ, hadiste anıldığı gibi adam bir köleyi satın alıp çalıştırmış ve ondan biraz kazanç elde etmiş, sonra kölenin kusurlu olduğunu anlayınca, köleyi satıcıya geri vermiştir. Fakat köleden elde ettiği geliri vermemiştir. Satıcı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaatla bu geliri de istemiş ise de bunun müşterinin hakkı olduğu beyân Duyurulmuştur. Bu beyânde «Haraç, daman iledir» buyurulmuştur. Yâni kim malın helakinden sorumlu ise, malın geliri de onun hakkıdır Bilindiği gibi kölenin sorumluluğu müşteriye aittir. Çünkü köle onun yanındadır. Bu nedenle kölenin geliri de bu sorumluluğa karşılık olarak müşterinin hakkıdır.
«Haraç daman iledir» cümlesi «Haraç, damanın karşılığıdır.» şeklinde yorumlanabilir. Yâni satın alınan malın geliri o malın helakinden sorumlu olmaya karşılık müşterinin hakkıdır.
Bu cümle "Haraç daman sebebi ile hak edilir" şeklinde de yorumlanabilir. Yâni, satın alman malın geliri, o malın helakinden sorumlu olması nedeni ile müşterinin hakkıdır.
Avnü'l Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şöyle der: "En-Nihâye'de: Hadisteki haraç'tan maksad, satın alman köle, câriye ve mülkten elde edilen gelirdir. Bu da şöyle olur: Adam bunlar gibi bir şey satın alır ve bir süre kullanıp ondan gelir sağladıktan sonra bunun eski bir kusuruna vâkıf olur, satıcı bu kusuru gizlediği nedeni ile müşteri bunu geri verir. Satıcıya verdiği bedelini de geri alır. Müşteri bu hakka sahibtir. Malı geri verince, elde etmiş olduğu geliri satıcıya vermez. Çünkü bu gelir kendisinin hakkıdır. Sebebi de şudur: Bu mal müşterinin yanında iken helak olsaydı zarar ve ziyan müşteriye âit olacaktı. Satıcıya âit olmayacaktı. Bu zararı çekmeye daman denilir, diye bilgi verilmiştir.
Es-SübüTde ve Maâlimü's Sünen de de buna benzer bilgi verilmiştir. [121]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Tuhfe yazan ŞerhüVSünne'den riâfclen şöyle der:
1. Ebû Hanîfe" nin arkadaşlarına göre, satın alınan bir hayvan müşterinin yanında doğum yapınca ve alınan bir ağaç, onun yanında meyva verince, artık mal kusurlu ve ayıblı olması gerekçesi ile satıcıya iade edilemez. Müşteri bu kusur nedeni ile malda beliren değer farkını satıcıdan isteyebilir. (Mesela: Sağlam olduğu kanaati ile satın alınan bir hayvan 10 bin lira fiyatla satın alınmıştır. Müşteri bu hayvanı teslim alıp bundan gelir sağlar, sütünü sağar, ondan yavru elde eder. Bir süre sonra da hayvanın eski bir kusurunun farkına varır ve bu kusurun satıcı tarafından gizlendiği karı Aa tına vanr. Hayvanda bu kusur olunca, değeri 10 bin lira değil, ancak 8 bin lira olur. Müşteri bu hayvanı geri veremez. Fakat değer ve fiyat farkı olan 2 bin lirayı satıcıdan geri isteyebilir.)
2. Ş & f i i' ye göre hüküm şöyledir: Müşteri satın aldığı hayvandan süt, yün, yavru ve benzerî gelirler elde eder. Keza satın aldığı ağaçlardan meyva alır, cariyeden evlâd elde eder. Sonra anılan mallarda eski kusurların bulunduğunun farkına varırsa, satın aldığı hayvanı, cariyeyi ve ağaçları satıcıya geri verip ödediği bedelleri tam olarak alabilir ve bu mallardan elde etmiş olduğu gelirler kendisinin hakkıdır. Satıcı bu gelirleri isteyemez.
3. M â 1 i k ' e göre yavrular, anneleri ile birlikte satıcıya iade edilir. Fakat yün. kıl ve süt gibi mahsuller geri verilmez. [122]

44- Kölenin Uhdesi (Yâni Alıcısının Muhayyerliği Veya Satıcısının Zimmetinde Olduğu Süre) Babı

2244) Semüre bin Cündüb (Radıyattâhü anh)'den rivayet edildiğine ; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Seltem), şöyle buyurdu, demiştir: (Satılan) kölenin uhdesi (yâni alıcısının muhayyerliği veya satıcısının zimmetinde olduğu süre) üç gündür.-"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvtler sıka zâtlardır Ancak Sald bin Ebl Arûbe'nin hafızası son zamanlarında karışmıştı. Fakat Abede bin Süleyman kendisinden, bu hâlinden önce rivayette bulunmuştur. Ravt el-H» »an'ın Semûra (R.A.)'den hadis İşitmesi meselesi d» «öa götürür.

2245) Ukbe bin Âmir (RadtyaUâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakii Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dört günden sonra uhde yoktur.»"[123]

İzahı

S e m û r e (Radıyallâhü anhJ'm hadîsini Ebû Davûd, bu sahâbîden değil, Ukbe (Radıyallâhü anhVden merfû olarak rivayet etmiştir. A h m e d de buradaki ikinci hadisin bir benzerini rivayet etmiştir. Müellifimizin rivayet ettiği her iki hadisin senedinde bulunan râvi el-Hasan-ı Basri' nin S e m û -r e'den hadîs işittiği hususu notta da belirtildiği gibi ihtilaflıdır. Onun Ukbe (Radıyallâhü anhJ'den de hadis işitmesinin sabit olmadığı İbnü'l-Medenî ve Ebû Hatim er-Râzi tarafından ifâde edilmiştir. Bu itibarla her iki sened de şüphelidir.
Uhde: Bu kelime Arab dilinde, sened, andlaşma, emanet şey, ta-ahhüd, mes'uliyet, zimmet ve kusur gibi mânâlara gelir. Burada kas-dedilen mânâ zimmet ve mes'uliyettir, denilebilir. Muhayyerlik mânâsına da yorumlanabilir,
«Kölenin uhdesi üç gündür* mealindeki hadisi H a t t â b i şöyle açıklamıştır: "Yâni adam câriye veya köle satın alır. Satıcı bunun kusursuz olduğunu satış akdinde şart etmez. İşte böyle bir satıştan sonra üç güne kadar müşteri, bir kusur görmesi hâlinde, kusurlu köleyi veya cariyeyi satıcıya geri verebilir. Gördüğü kusurun eski olduğunu ispatlaması için kendisinden şâhid istenemez. Eğer üç günden sonra bir kusur görürse, bu kusurun, satıcının yanında iken de kölede veya cariyede bulunan eski bir kusur olduğunu şâhid ile ispatlamak zorundadır. Ebû Davud'un rivayetine göre râvi K a t â d e de mezkûr hadîs metnini böyle yorumlamıştır.
Mâlik bin Enes bu hadisle amel etmiş ve: Satıcı, köleyi satarken kusursuz olduğunu şart etmemiş ise hüküm budur, demistir. İbnü'l-Müseyyeb ve Zühri gibi Medine âlimlerinin görüşü de budur.
Şafiî ise satın alınan bir malda bir kusurun görülmesi hâlinde satış üzerinden geçen süreye bakmaz ve şöyle der: Görülen kusur, satış târihi ile dâva târihi arasındaki süre içinde beliren yeni bir kusur olması muhtemel ise. kusurun satış târihinden sonra meydana geldiğini söyleyen satıcının yeminli ifâdesi muteberdir. Şayet görülen kusurun bu süre içinde meydana gelmiş olması mümkün olmayan eski bir kusur ise mal satıcıya geri verilir, demiştir.
Ahmed bin Hanbel de bu hadîsi zayıf görmüş ve bu konuda sabit bir hadîs yoktur, Hasan-ı Basrî, Ukbe (Radıyallâhü anh)'den hiç bir hadîs işitmemiştir, bu hadis şüphelidir. Çünkü Hasan-ı Basri bir defa Ukbe' den işittiğini, başka bir defasında S e m û r e' den işittiğini söylemiştir, demiştir." (H a t t â b i' nin sözü burada bitti.)
El-Münziri de: Hasan-ı Basri' nin Ukbe bin Âmir' den hadis işittiğinin sahih olmadığını t b n ü ' 1 -Medini ve Ebû Hatim er-Râzi söylemişlerdir. Bu itibarla (2245 nolu) hadîs munkatidir. İbn-i Mâceh de bu hadisi yine Hasan-ı Basri aracılığı ile rivayet etmiştir. Burada da Hasan-ı Basri bir tarafta Ukbe bin Âmir'-den, diğer tarafta S e m û r e' den rivayet ettiğini söylemiştir. Hadisin metinleri de farklıdır. Senedde muztariblik mevcuttur, demiştir.
Beyhakî de, Hasan-ı Basri' nin S e m ü r e' den olan rivayetinin hıfzedilmiş durumda olmadığını söylemiştir. (Bu izah Avnü'l-Mabûd'dan naklen verilmiştir.) [124]

45- Kusurlu Bir Mal Satan Kimse, Kusuru (Müşteriye) Açıklasın, Babı

2246) Ukbe bin Âmir (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlullah (SaHaîlahü Aleyhi ve SeMem y den şunu işitmiştir r «Müslüman, müslümanın kardeşidir. Kusurlu bir malı (din) kardeşine satan hiç bir müslümanalbu satış) helal olmaz. Meğer ki (satarken) bu kusuru ona açıklaya.»

2247) Vasile bin el-Eska' (Radıyallâhü onftj'den; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdular ki:
«Kusurunu açıklamadığı bir mah satan bir kimse, dâima Allah'ın gazabı altındadır ve melekler devamlı ona lanet ederler.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan BakİYye bin el-Velîd tedlisçidir. Şeyhi de zayıftır. [125]

İzahı

Ukbe (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ahmed, Tabarâni, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Vasile (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ahmed de rivayet etmiştir. Râmuz'daki bilgiye göre Müslim de Ukbe1-nin hadîsini rivayet etmiştir. Ama araştırmama-.rağmen M ü s -1 i m' de buna rastlayamadım. Zevâid yazarının bunu almaması da Râmuz'daki bilgiyi teyid eder.
Satın alman bir malda değerini düşürücü veya alım amacına uymamayı gerektiren bir kusurun bulunduğu ve bunun satıcının yanında iken bulunduğu anlaşıldığında, müşteri bu mah geri verebilir. Şu halde müşterinin bu malı geri verebilmesi için görülen kusurun, malın değerini düşürücü olması şarttır veya bu mal kusuru dolayısıyla müşterinin işine ve alım amacına uymaması gerekir. Ayrıca bu kusurun müşterinin yanında meydana gelmiş bir kusur olmaması şarttır. Satın alınan binek hayvanının serkeş olup biniciye eziyet etmesi, onun değerini düşürücü bir kusurdur. Kurbanlık olarak satın alınan bir koyunun kulağının kesik olması, onun değerini düşürmemekle beraber alım amacına uymaması nedeni ile önemli bir kusur sayılır.
Satın alınan bir malda ne gibi kusurlar bulunduğu takdirde müşteri onu geri verebilir? Bunun geri verilebilmesi için ne gibi şartlar aranır? Geri vermek için ne kadarhk süre makbuldür?
Bu hususlarda dört mezhebin görüşlerini beyân etmek için birkaç sahifelik bilgi vermek gerekir. Bu nedenle istenen bilgi için fıkıh kitablarma müracaat etmeyi tavsiye ederim.
Kusurlu bir malı sağlam gibi satmanın haram olduğu ve malm kusurunun satış yapılırken açıklanmasının gerekliliği bu bâbtaki hadislerden de anlaşılmaktadır. Vasile (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de malın kusurunu açıklamadan satan kimsenin uğrayacağı kötü sonucu bildirmektedir.
Vasile bin el-Eska (Radıyallâhü anh) 'm hâl terce-mesi 530 nolu hadis bölümünde geçti. [126]

46- (Akraba Olan) Esirleri Biribirinden Ayırmanın Yasaklığı Babı

2248) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyollâhü an A)'den; Şöyle demiştir
Esirler getirildiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), ayni ev halkını biribirinden ayırmak istemediği için hepsini toplu halde (bir kişiye) verirdi."
Not: Bunun senedinde Câbir el-paü'nin bulunduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

2249) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyaltâhü <mA)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana/kardeş ve gence-cik iki köle hibe etti. Ben bunların birisini sattım. Sonra Resûl-ı Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
O iki gencecik ne işlediler? (Yâni halleri nasıldır?)* buyurdu.
Bent
Bunların birisini sattım, dedim. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Onu geri al,» buyurdu."

2250) Ebû Mûsâ (el-Eş'ârî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) câriye üe çocuğunu ve (köle olan) iki kardeşi biribirinden ayıran kimseye lanet etmiştir. [127]

İzahı

Zevâid türünden olan tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A hme d de rivayet etmiştir. Ali (Radıyallâhü anh) in hadisini Tir m iz.I ve Hâkim de rivayet etmiştir. Ebû M û s â (Radıyallâhü anhl'ın hadisinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt bulunmamakla beraber Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. EI-Mün'zirî1 nin bildirdiğine göre D a -r e k u t n i de rivayet etmiştir. Câraiü's-Sağîr'de, î b n - i Mâ-c e h' ten rivayet edilmiştir. Bu itibarla Zevâid türünden olması kuvvetle muhtemeldir.
İlk hadise göre, esir alınan aile ferdlerinin hepsinin toplu halde bir kimseye verilmesi gerekir, Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)

böylelerini biribirinden ayırmak istemezdi. Hadîs metninin açık mânâsı ve yorumu böyledir. CâmiüVSağir haşiyesinde e 1 -H a f n i şöyle der: Yâni esirler içinde bir kadın ile çocuğu veya bir erkek ile çocuğu ya da iki kardeş bulunduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saÎâtü ve's-selâm) kadını birisine, çocuğunu da başka şahsa vermezdi. Keza erkeği bir şahsa, çocuğunu da başka şahsa vermezdi. Kardeşleri de ayrı ayrı kişilere vermezdi. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm î, üstün merhameti dolayısıyla kadınla çocuğunu ayni şahsa, erkekle çocuğunu birlikte bir kişiye ve iki kardeşi de beraberce bir adama verirdi.
A 1 i (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre esir edilen iki kardeşi biribirinden ayırmamalıdır. Bu hadîste geçen "Gulâm" kelimesi, erginlik çağına yaklaşmış erkek çocuk, oğlan çocuk, köle ve hizmetçi anlamlarına gelir. Burada hangi mânânın kasdedildiğine dâir bir kayda rastlamadım. Bunların köle olduğu açıktır. Fakat yaş durumlarının ne olduğuna dâir bir sarahat yoktur. Ancak, köle mânâsını ifâde eden "Abd" kelimesi yerine "Gulam" kelimesinin kullanılmış olması nedeniyle bunların gencecik oldukları kuvvetle muhtemeldir. Aşağıda, âlimlerin görüşleri beyân edilirken görüleceği üzere, ana ile evlâd durumundaki iki esiri biribirinden ayırmamak hükmü, evlâdın küçük yaşta olması hâline tahsis edilmektedir. Ev-lad büyüdükten sonra anasından ayırmakta bir sakınca görülmemektedir. Durum bu olunca iki kardeşin de küçük yaşta olduğu ihtimâli kuvvet kazanır. Hakikatini Allah bilir.
Ali' nin sattığı köleyi geri alması için verilen emrin zâKiri-ne göre yapılan satış sahih sayılmamıştır.
E b û M ü s â (Radıyallâhü anhJ'ın hadisi de câriye ile çocuğunu ve köle olan kardeşleri biribirinden ayırmanın yasaklığına ve bu hareketin Allah'ın rahmetinden uzak kalmaya sebep olduğuna delâlet eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in lanet etmesi kişinin Allah'ın rahmetinden uzak kalması için dilekte bulunması demektir. Bunun nasıl bir tehdid olduğu açıktır. [128]

Esir Edilen Aile Ferdlerini Biribirinden Ayırmanın Hükmü Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri:

Tuhfe yazarı bu bâbtaki hadîslerin şerhinde şöyle der: "Burada câriye ile çocuğunu ayırmadan maksat birisini satıp diğerini satmamak veya ikisini ayrı ayrı şahıslara satmak ya da hibe yolu ile bunları ayrı ayrı kimselere vermektir. Esir alman baba ile çocuğu da ayni hükme tâbidir. Hattâ biribirine mahrem durumunda olan yakın akrabalar da böyledir. Yâni esir alman âüe ferdlerin-den biribirine mahrem olanlar bir müslümana verildikten sonra, onun bunları dağıtıp ayrı ayrı şahıslara satması veya hibe etmesi ya da birisini yanında alıkoyup diğerini başkasına vermesi hükmü de aynidir, yasaktır.
Şerhü's-Sünne'de; Nene, dede ve babanın hükmü de böyledir, denilmiştir.
Şevkâni de: Bu bâbta rivayet edilen hadisler, câriye ile çocuğunu ve kardeşleri biribirinden ayırmanın haramhğına delâlet ederler. Câriye ile çocuğunu biribirinden ayırmanın haramlığı hususunda icmâ bulunduğu el-Bahir'de îmam Yahya' dan naklen beyân edilmiştir. Bu beyâna göre, çocuk, anasına muhtaç olmayacak yaşa geldikten sonra, ayırmak caizdir. Ayırmak haram olduğuna rağmen yapılacak satış sahih mi, yoksa geçersiz mi?
Ebû Hanîfe'ye ve bir kavlinde Ş â f i i' ye göre satış akdi geçerlidir. Şafii' nin diğer bir kavline göre satış bâtıl ve geçersizdir.
Baba ile çocuğunu ayırmaya gelince, bâzı fıkıhçılar bunlan biribirinden ayırmanın haram olmadığına hükmetmişlerdir. El-Bahîr sahibi : Baba anaya kıyas edilir, demiştir.
Usûl ve f urû dışında kalan yakınları biribirinden ayırmanın hükmü ise, Hanefller'e göre bu da haramdır. Ş a f i î * ye göre haram değildir. Kardeşleri ayırmanın haramUğı buradaki nass-larla sabittir. Fakat diğer yalanlan bunlara kıyaslamak tam yerinde değildir. Çünkü aralarında fark vardır. Kardeşleri veya ana ile çocuğu biribirinden ayırmadan doğan güçlük başkadır, diğer yakınları biribirinden ayırmanın güçlüğü bu kadar zor değildir. Şu halde diğer akrabaları bunlara kıyaslamak uygun ve yerinde değildir. . Hadislerin zahirine göre söz konusu ayırma satış yolu ile olsun veya başka yolla olsun hepsinin hükmü birdir. Ancak bunları ayıran kişi istek ve irâde dışı ayırırsa bunun bir sakıncası yoktur. Meselâ: Esirler, gaziler arasında taksim edilirken bazen yakın akraba-İan biribirinden ayırmak mecburiyeti hâsıl olur, diye bilgi vermiştir."
Söz konusu yakınlar kaç yaşına varınca ayırmak caiz olur? Tuhfe yazan bu hususta da şöyle der:
1. Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre, küçükleri, erginlik çağına varıncaya kadar ayırmak caiz değildir.
2. Ş â f i İ' ye göre çocuk yedi veya sekiz yaşa varınca ayırmak caiz olur.
3. M â li k ' e göre çocuk diş çıkarınca ayırmak caiz olur.
4. A h m e d ' e göre çocuk büyüyüp erginlik çağına varsa bile ayırmak caiz olmaz.
H a n e f İ1 e r; Küçük yaştaki kardeşleri ayırmak caizdir. Fakat birisi küçük, diğeri büyük yaşta iseler ayırmak caiz değildir, demişlerdir.
El-Ğays'ta beyân edildiğine göre, esir akrabalar, erginlik çağına vardıktan sonra, ayrı ayrı kişilere satış, hibe veya başka yollarla verilebilir ve bu hususta icmâ vardır.
Erginlik çağına varanları ayırmanın câizliği için Darekut-n I ile Hâkim'in rivayet ettikleri Ubâde bin es-Sâ-mtt (Radıyallâhü anhl'ın şu mealdeki hadîs de delil gösterilmiştir:
"Ana ile çocuğu biribirinden tefrik edilmez. (Ayrı şahıslara satılamaz, hibe edilemez) Bunun üzerine: Ne zamana kadar? diye soruldu. Buna cevaben buyuruldu ki i Erkek çocuk, erginlik çağına varıncaya ve kız çocuk, aybaşı âdetini görünceye kadar." [129]

47- Köle Satın Alma Babı

2251) Abdülmecîd bin Vehb (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir: El-Adda' bin Hâlid bin Hevze (Radıyallâhü anh) bana dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in benim için yazdığı (yazdırdığı) bir yazıyı sana okutmayalım mı? Abdülmecîd demiştir ki: Ben: Okutunuz, dedim. Bunun üzerine el-Adda* bana bir yazı çıkardı. Baktım ki yazıda şu ifâde vardır t
Bu, el-Addâ' bin Hâlid bin Hevze'nin, Allah'ın BesûlÜ Muham-med (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den satın aldığı maltın satışına âit yazı)dır. El-Addâ1, Ondan bir köle veya bir câriye satın aldı. (Bu satış) müslümanın müslümana satışıdır. (Satılan malda) hiçbir hasta-hk yok, hiçbir aldatma yok ve hiçbir huysuzluk yoktur." [130]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bunu 'Bey* kitabının "Kttabetfi'ş-Şurût" babında rivayet etmiştir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıkhyahm i
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Hadîsteki «Dâ*» kelimesinden maksadın içhastahk olduğunu el-Mut-arriz söylemiştir. Onun dediğine göre bu içhastalığın belirtisi görülsün veya görülmesin fark etmez. Îbnü'l-Münîr de: Bu kelimeden maksat satıcının gizlediği bir hastalıktır. Yâni satıcı satıhk köle veya cariyenin herhangi bir hastalığını gizlememiş-tir. Çünkü kölede bir hastalık bulunup da satıcı bu hastalığı müşteriye açıkladıktan sonra yapılan satış, yine bir müslümanın bir müslümana yapacağı bir satış durumundadır. Şu halde hiç bir hastalık yoktur, derken, bilinen bir hastalığın olmayışı ifâde edilmek istenmiş olur, demiştir.
Ğâile: Bu kelime aldatma ve hiyle mânâsında kullanılmıştır. Bir kavle göre bundan maksad, kölenin efendisinden kaçma huyu ve alışkanlığıdır.
Hıbse ve Hubse: Kötü huylar, demektir. Bâzıları bununla haramları işlemek mânâsının kasdedildiğini söylemişlerdir.
Bâzıları da şöyle demişlerdir: Dâ' kelimesi ile beden hastalığı, Hubse veya Hıbse ile huy hastalığı ve Ğâile de satıcının satılık maldaki kusuru açıklamaması ve susmasıdır, demişlerdir.
Râvî, e I - A d d â ' (Radıyallâhü anh) sahâbidir. Hadisleri azdır. Huneyn savaşından sonra müslüman olmuştur. (Tuhfe'den yapılan nakil bitti.)
E 1 - A d d â ' (Radıyallâhü anh) 'in "Köle veya câriye" ifâde-sindeki tereddüd râvîlerden Abbâd bin Leys'e aittir. [131]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Yapılan satışları yazı ile tevsik etmek müstahabtır.
2. Büyükler, yanlarında bulunan dini bilgileri müslümanlara aktarmalıdır.
3. Satıcı bir mal satarken mal kusursuz ise bu durumu belirtmelidir ve kusuru varsa bunu gizlememelidir.

4. Müslümanlara yakışır alış verişler böyle olmalıdır.
5. Köle ve cariyeyi satmak ve satın almak meşrudur.

2252) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr) (Radtyallâkü an-y&m rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz câriye satın aldığı zaman: Allahım! Ben bunun hayrını ve bunda yarattığın (huyların ve vasıflar) in hayırlısını şüphesiz senden diliyorum. Bunun şerrinden ve bunda yarattığın (huylarla vasıflar) m şerrinden de şüphesiz sana sığınırım, desin ve mübarek olması için dua etsin. Biriniz bir deve satın aldığı zaman da hörgücü-nün en yüksek yerinden tutup mübarek olması için duâ etsin ve bu duayı söylesin.»" [132]

İzahı

Bu hadîsi E b û Dav ü d ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd "Nikâh" bölümünde rivayet etmiştir. Oradaki rivayette bir adam bir kadınla evlendiği veya (köle - cariyeden) bir hizmetçi satın aldığı veya bir deve satın aldığı zaman bu duayı okuması emredilmektedir. Müellifimiz de nikâh bölümünde bunun bir benzerini yine î b n - i Amr (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. (No: 1918)
Netice i Bir adam bir kadınla evlendiği, bir hayvan satın aldığı veya bir köle ya da bir câriye satın aldığı zaman bu duayı okuması ve bunun berekete vesile olması için duâ etmesi müstahab'dır. [133]

48- Sarf (Altını Altınla, Gümüşü Gümüşle Değiştirmek) Ve Birisi Diğerinden Miktarca Fazla İken, Peşin De Olsa Mübadelesi Caiz Olmayan Mallar Babı

2253) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Tartı bakımından eşit .de olsalar) altını altınla (satmak) faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine;) Al bunu, (diyerek elindeki altına peşin vere) ve (diğeri de ona :î Al bunu, (deyip elindeki altını peşin vere). (Ölçü bakımından eşit de olsalar) buğdayı buğdayla (satmak) da faizdir- Meğer ki (taraflardan birisi diğerine;)Al bunu, (deyip yanındaki buğdayı peşin vere) ve (diğeri de ona:) Al bunu, (deyip yanındaki buğdayı peşin vere). Arpayı arpa ile (mik-darları ayni de olsa satmak) de faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) Al bunu, (diyerek yanındaki arpayı peşin vere) ve (diğeri de buna:) Al bunu (diyerek yanındaki arpayı peşin vere). Hurmayı (ayni miktar da olsa) hurma ile (satmak) da faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) Al bunu, (deyip yanındaki hurmayı peşin vere) ve (diğeri de ona); Al bunu, (deyip yanındaki hurmayı peşin vere).*"

2254) Müslim bin Yesâr ve Abdullah bin Ubeyd'den; Şöyle demiştir :
Ubade bin es-Sâmıt ile Muâviye (Radıyallâhü anhüm) (bir gün) bir kilisede veya bir havrada bir araya geldiler ve Ubade bin es-Sâmıt, onlara (orada bulunan müslümanlara) şu hadisi nakletti:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) bizi gümüşü gümüşle, altını altınla, buğdayı buğdayla, arpayı arpayla ve hurmayı hurmayla (Müslim ile Abdullah'dan birisi demiştir ki: Ve tuzu tuz ile, — diğeri bunu söylememiş —) satmaktan nehiy etti. (Meğer ki biribiri ile satılmak istenen bu iki şey biribirine eşit olup ikisi de peşin ola.), Buğdayı arpa ile ve arpayı buğday ile elden ele (yâni ikisi de peşin olmak kaydı ile) dilediğimiz gibi (yâni mikdarlan eşit olmasa bile) satmamıza izin verdi.'*[134]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Kütüb-İ Sİtte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Ubade (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u -h â r i * den başka Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir. U b â d e' nin hadis metninde bâzı rivayetlerde fazlalık, yâni ilâve, bir kısmında da kısalık vardır. N e s â i' nin rivayeti buradaki rivayete daha yakındır. Ancak buradaki metinde bulunmayan ve tercemede parantez içinde ifâde edilen parça N e s â î' deki rivayette mevcuttur. Bu parça önemlidir ve şöyledir;Yâni biribiri ile değiştirilecek gümüşler, altınlar, buğdaylar, arpalar, hurmalar ve tuzlar mikdarca eşit ve peşin olacak olursa ayni cinsin mübadelesi yasak değildir. Bu istisna olmazsa, değiştirilmek istenen iki parça gümüşün ağırlığı ayni de olsa ve ikisi de peşin bile olsa satışının ve mübadelesinin yasak olması gerekir. Anılan diğer maddeler de böyledir. Halbuki diğer rivayetlerde ve benzerî sahih hadîslerde belirtildiği gibi peşin ve eşit olmak kaydı ile gümüş gümüş ile, altın altınla, buğday buğdayla, arpa arpa ile. hurma hurma ile ve tuzu tuz ile satılabilir.
Bâzı rivayetlerde şu ilâve vardır:«Kim fazla verirse veya fazla isterse faizcilik etmiş olur.»
U b â d e (Radıyallâhü anh)'m hadîs metnindeki uzunluk ve kısalık ile bâzı rivâyetlerdeki ilâveleri anlatmak bir hayli yer alır. Bu kadarla yetinmeyi uygun buldum.
Şimdi bu iki hadisin mânâ ve hükümlerini anlatmaya çalışalım:
Bu babın başlığında bulunan "Sarf" kelimesinin lügat mânâsı nakletmek ve reddetmektir. Istılahta alım satımda alman ve verilen şeylerin ikisinin de altın ve gümüşten olmak üzere yapılan satıştır. Başka bir deyimle parayı parayla satmaktır. Faiz hakkında gelen hadîslerde kullanılan bu kelime altını gümüşle, gümüşü altınla, altını altınla, gümüşü gümüşle satma mânâlarında kullanılmaktadır.
N e v e v i: Âlimler: Altm altınla veya gümüş gümüşle satıldığı zaman buna Mürâtala denilir ve altın gümüşle veya gümüş al-tınla satıldığı zaman buna Sarf denilir, demişlerdir, der.
Birinci hadiste geçen "Hâe" kelimesi ile ilgili olarak NevevİŞöyle der: "Bu kelime iki şekilde gelir: «Hâ» ve «Hâe-. Meşhur olan ikinci şekildir. Bunun aslı «Hâke»dir. Mânâsı da: Al bunu. Taraflardan birisi böyle söyleyerek elindeki malı diğerine verir. Diğeri de «Hâe = bunu al» demek suretiyle elindekini muhatabına verir. Hulâsa bunun mânâsı satıcı ile alıcının mubayaa ettikleri malları peşin ve karşılıklı biribirine teslim ve tesellüm etmeleridir.
Ribâ :Bu kelimenin lügat mânâsı: Bir şeyin artması ve fazlalık, demektir. Şer-i Şerifte ise faiz, demektir. Faiz karşılıksız bir fazlalık olduğu için ona ribâ ismi verilmiştir. Ribâyı şöyle tarif edenler vardır: Akid yapan taraflardan birisine, bir mal karşılığı olmaksızın verilmesi şart koşulan fazlalıktır. Cinsi ve mikdarı ayni olan iki mal biribiri ile değiştirilirken taraflardan birisinde fazla bir şey verilmesi ribâ sayılır. Şu halde yüz lirayı yüz on lira ile değiştirmek, yüz lirayı ödünç verip vâdesi geldiğinde yüz beş lira almak, 5 gram altını peşin veya vadeli 6 gram altınla değiştirmek ve 5 gram gümüşü peşin veya vadeli 6 gram gümüş ile değiştirmek ribâdır. Buğday, arpa, hurma ve tuz da böyledir.
Tefecilik de ribânın bir çeşitidir. Câhiîiyet devrinde özellikle tefecilik yaygın idi. Ödünç verilen para için bir faiz tahakkuk ettirilirdi. Vâdesi geldiğinde, ödenen borçla birlikte faizi de ödenirdi. Şayet borçlu borcunu ödeme imkânı bulamazsa, alacaklı ile anlaşmaya oturur ve borcun vâdesi uzatılır, ama buna göre asıl borç mi kdarına eski ve yeni faizler eklenirdi, böylece ödünç verilen paranın bâzan bir katı veya daha fazla mikdarda faizi alınırdı. Borç ödeme vâdesi bir kaç defa uzatılınca eklenen faizler ve artırılan faiz oranı yüzünden borçlu çok ağır yükler altına girerdi, islâmiyet gerek tefeciliği ve gerekse faizciliği her çeşiti ile yasakladı. Yâni faiz oranı düşük olsun veya olmasın hepsi yasaktır.
Faizin haram lığı Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Faizciliğin nasıl bir haram olduğunu 58. bâbta gelecek 2273 - 2279 nolu hadîsler bölümünde inşâallah anlatacağım ve konuya âit âyetlerden de bir ikisinin mealini vereceğim. Bu İtibarla şimdi yukardaki hadislerin mânâsını açıklayalım ve hükümlerini anlatalım.
N e v e v i Ribâ babının hadislerinin şerhinde özetle şöyle der: "Âlimler faizin haramlığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Faizin hangi malların mübadelesinde vuku bulduğu ve hangi malların değiştirilmesinde faizin bulunmadığı hususunda görülen farkh görüşler ise teferruata aittir.
Faizin haram lığına dâir hadisler çoktur ve meşhur nevindendir. Besûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîslerde altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzda faizin bulunduğunu açıkça belirtmiştir. Zahiriye mezhebi mensublan kıyas delilini kabul etmedikleri için bu altı maddenin dışında kalan mallarda faizin bulunmadığını söylemişler ise de, bu mezhebten olmayan bütün âlimler, bu altı maddenin anlamını taşıyan diğer mallarda da faizin bulunduğuna hükmetmişlerdir. Âlimler: Bu altı maddede faizin haram kılınmasının sebebi vardır, bu sebebe İllet ismi verilir, derler. Sözü edilen illetin tesbiti hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanîfe: Altın ve gümüşün faizinin haramlığına âit illet bu iki maddenin ahm ve satımının tartılmak suretiyle yapılmasıdır. Diğer dört maddenin faizinin haramhğına İllet ise bu maddelerin alım ve satımlarının ölçekle yapılmasıdır. Bu itibarla tartılmak suretiyle satılan demir, bakır ve diğer malların hükmü altın ve gümüş hükmü gibidir. Keza ölçülerek satılan kireç, alçı ve çöven gibi, yiyecek maddelerinden olmayan

mallar dâhil hepsinde faiz hükmü mevcuttur, demiştir. Yâni ayni cins maddenin bir mikdarı onun bir mikdarı ile satılırken mikdarların eşit olması ve ikisinin peşin olması şarttır. Birisi diğerinden mikdarca fazla olursa veya birisi hazır, diğeri veresiye olursa faiz olur.)
2. Şafiî: Altın ve gümüşün faizin haramlığına âit illet bunların satın alınan mallara bedel olarak verilmesidir. Yâni para ve nakid nevinden olması veya bunun gibi kullanılmasıdır. Yâni sikke-1) olsun sikkesiz olsun mübadelelerde mal karşılığı ödenen cinslerdir. Altın ve gümüş tartı ile verilir. Tartı ile verilen diğer mallar altın ve gümüş gibi mübadelelerde mal karşılığında para gibi kullanılmadığı için bunlarda faiz yoktur.
Diğer dört madde, yâni buğday, arpa, hurma ve tuz ise bunların faizinin haramlığına âit illet, bunların yiyecek maddeleri olmasıdır. Yiyecek maddesi olmak bakımından bu dört maddeye benzeyen bütün yiyecek maddeleri bu hükme tâbidir, demiştir.
(Şu halde ölçülerek alım satımı yapılan bütün yiyecek maddeleri buğday, arpa, hurma ve tuz gibidir. Yâni bir yiyecek maddesi ayni cins yiyecek maddesi ile satılmak istendiğinde bunların ayni mikdarda olması ve ikisinin de peşin verilmesi gerekir. Aksi takdirde faiz olur. Yiyecek maddesinden olmayıp ölçülmek sureti ile alım satımı yapılan mallar ise buğday ve benzerî mallan gibi değildir. Yâni mübadelede eşitlik ve peşinlik şartı aranmaz. Örneğin kireç. Ölçül-" mek suretiyle satılan bir maddedir. Bir ton kireç, birbuçuk ton kireçle peşin veya veresiye satılabilir. Bunda faiz yoktur. Tartılmak suretiyle satımı alımı yapılan mallar da gümüş ve altın hükmünde değildir. Örneğin demir tartı ile satılan bir maldır. Bir ton demir birbuçuk ton demirle peşin veya birisi veresiye olmak üzere satılabilir. Şunu da kaydedelim: Hangi malların ölçülmek ve hangilerinin tartılmak sureti ile satıldığını tesbit etmek için fıkıh kitablanna müracaat etmek gerekir.)
3. Mâlik, altın ve gümüş hakkında Şafii gibi hüküm vermiştir. (Yâni mevzuat — tartılanlar —dan olan mallar altın ve gümüş hükmünde değildir.) Diğer maddeler, yâni buğday, arpa, hurma ve tuza gelince, bunların faizinin haramlığının illeti, bunların zahire nevinden olması ve azık olmaya elverişliliğidir, diyen Mâlik kuru üzümü de hurmaya kıyaslamıştır.
4. Said bin el-Müseyyeb, kadîm kavlinde Ş â -f i i ve A h m e d : Bu dört maddedeki illet bunların yiyecek maddeleri oluşu ve tartılmak veya ölçülmek suretiyle satılmalarıdır. Bir malın faiz hükmüne tâbi olması için yiyecek maddelerinden olması veya tartılan ya da Ölçülen cinslerden olması gerekir, demişlerdir. Buna göre ölçülmek veya tartılmak suretiyle değil de sayılarak saklan kavun, ayva ve benzeri yiyecek maddeleri faiz hükmüne girmez.
Nevevl malların faiz hükmüne tâbi tutulmasının illetine âit âttmlerin görüşlerini yukarda anlatıldığı gibi beyân ettikten sonra anılan mallarla ilgili olup âlimlerin ittifakla verdikleri bâzı hükümleri beyân etmektedir. Bu hükümleri beyân etmeden önce verilecek beyânda sık sık geçecek Rebevî kelimesini açıkhyayım ki bu kelime kullanılırken bununla neyin kasdedildiği anlaşılsın. Rebevî: Ribâya yâni faize tâbi mal demektir. Meselâ: Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz birer rebevi maldır.
N e v e v i şöyle der:
"Âlimler aşağıdaki hükümler üzerinde ittifak etmişlerdir: 1. Rebevî bir malı, ribâ illeti başka olan bir rebevî mal ile her şekilde satılabilir Yâni mübadele edilecek malların ikisinin hazır ve peşin olması şart değildir. Keza iki malın tartı veya ölçü bakımından eşit olması da şart değildir. (Bunu bir iki misal ile açıklayalım: Meselâ altın ve gümüşün illeti yukarda anlatıldığı gibi, tartılarak satılmasıdır veya alım satımlarda para gibi mal bedeli olarak kullanılmasıdır. Buğday ve arpanın illeti ise ölçülerek satılması veya yiyecek maddeleri olması ya da zahire olarak kullanılmasıdır. Şu halde altın ile gümüşün illeti başka Jey, buğday ile arpanın illeti başka şeydir. Bu itibarla altın, buğday veya arpa ile satılabilir. Gümüş de buğday veya arpa ile satılabilir. Keza buğday veya arpa, altın veya gümüş ile satılabilir. Satılan ile alınan bu şeylerin ikisinin hazır ve peşin olması veya mikdarların eşit olması şart değildir. 10 gram altın beş ölçek buğdayla satılabilir ve buğday peşin verilip altının veresiye olması veya bunun tersi olabilir. Keza meselâ: 10 gram gümüş 10 ölçek arpa ile satılabilir, gümüşün veresiye veya arpanın 4 ay sonra verilmek üzere satış akdi yapılabilir.)
2. Rebevi bir mal ayni neviden bir mal ile satılırken (meselâ buğday buğday ile satılırken veya altın altın ile satılırken) satılanın da alınanın da peşin olması şarttır. Bunlardan birisinin veresiye olması caiz değildir ve faizdir. Keza ikisi peşin de olsa birisinin diğerinden fazla olması caiz değildir ve faizdir. (Meselâ altın altınla satılmak istenirken satılan altın ile alınan altının ayni ağırlıkta olması ve ikisinin de hazır ve peşin olması şarttır. Birisi veresiye olsa veya birisi diğerinden ağır ise faizdir. Keza: Buğday buğday ile satılırken satılan buğday ile alman buğdayın ikisinin de hazır ve peşin olması ve ölçek birimi ile ayni mikdarda olmaları gerekir. Birisi veresiye veya fazla ise faizdir.)
3. Bir mal ayni cinsten bir mal ile satılırken (meselâ buğday buğday ile veya altın altın ile satılırken) veya bir mal, faiz illetin de ortak olduğu benzerî bir mal ile satılırken (meselâ altın gümüş ile satılırken veya buğday arpa ile satılırken) satış akdinden sonra taraflar henüz biribirinden ayrılmamış iken satılan ve alınan malların teslim ve tesellümünün yapılması şarttır. Teslim ve tesellümün sonraya bırakılması caiz değil ve faizdir.
4. Faiz illetinde ortak olan iki cins malın mübadelesi yapılırken (meselâ buğday arpa ile satılırken veya altın gümüş ile satılırken) satılan ve alman malların ikisinin de peşin olması şartı ile mik-darlarının eşit olması şart değildir. Birisi diğerinden fazla olabilir. (Meselâ 10 gram altın 50 gram gümüşle satılabilir. Ancak ikisinin de hazır ve peşin olması şarttır. Keza bir ölçek buğday iki ölçek arpa ile satılabilir. Ancak ikisinin de peşin olması gerekir. Birisinin veresiye olması hâlinde faiz sayılır.)
Yukarda anlatılan hükümler hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur.
Hadiste anılan altın ve gümüşle ilgili olarak âlimler: Bu hüküm altın ve gümüşün her çeşidine şümullüdür. Yâni altın ve gümüş külçe hâlinde olsun, sikkeli olsun, ayan tam olsun, düşük veya farklı olsun, ziynet eşyası biçiminde olsun, olmasın, tam veya kırık parça hâlinde olsun, hüküm aynidir, demişlerdir." N e v e v i'nin sözü bitti.[135]

Yukardaki İki Hadîsten Çıkarılan Hükümler

Yukarda N e v e v î' den naklen verilen beyânlarda, bu hadîslerden çıkarılan hükümler de geçmiştir. Ama bu hadislerden çıkarıldığı belirtilmediği için özlü olarak buna değinmeyi uygun buldum.
1. Mikdarlan eşit olsa bile altım altınla, gümüşü gümüşle, buğdayı buğdayla, arpayı arpayla, hurmayı hurmayla ve tuzu tuzla satmak, satın almak haramdır ve faizdir. Ancak satılan ve satın alınan mikdarlar eşit olup satış akdi yapılırken taraflarca teslim ve tesellümü yapılırsa haram değil ve faiz sayılmaz.
2. Mikdarlan eşit olsun veya olmasın, satış akdi yapılırken teslim ve tesellümü derhal yapmak kayıd ve şartı ile buğdayı arpa ile, arpayı buğdayla satmak veya satın almak caizdir.
U b â d e (Radıyallâhü anhî'ın hadisinin bâzı rivayetlerinde açıkça belirtildiği gibi, 2. maddede yazılı hüküm buğday ve arpaya mahsus değildir. Rebevî olan diğer mallarda da hüküm aynidir. Yâni cinsleri muhtelif iki mal, satış akdi esnasında teslim ve tesellüm edilmek kaydı ile mübadele edilebilir. Bu iki malın mikdarca eşit olması şart değildir. Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde bulunup da buradaki rivayette bulunmayan ilâve şöyledir;
«(Biribiriyle mübadele edilmek istenen) bu mallar muhtelif olunca Cyâni ayni cinsten olmayınca) elden ele olduğu zaman (yâni ikisi de peşin verildiği zaman) dilediğiniz gibi (yâni mikdarlan eşit veya birisi diğerinden fazla olduğu halde) satabilirsiniz.»
H a t t â b t : Hülâsa rebevi bir mal ayni cins mal ile satılırsa mübadele edilecek mikdarlann eşit olması şarttır. îkisi peşin de olsa birisinin diğerinden fazla olması caiz değildir, faiz sayılır. Rebevi iki ayn cinsten olan iki mal biribiri ile değiştirilmek istendiğinde ikisi de peşin verilirse birisinin diğerinden mikdarca fazla olması caizdir, demiştir.
Ribâ illetinde ortak olan iki mal, meselâ altın ile gümüş veya buğday ile arpa biribiriyle satılmak istendiğinde birisinin veresiye olmasının caiz olmadığı, fakat ikisi de peşin verildiği takdirde mikdarlan eşit olmasa bile satışın sahih ve faizsiz olduğunu yukarda N e v e v î' den naklen beyân etmiştim.

2255) Ebû Hüreyre (RadıyalİâhÜ anhyâen rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Mikdarca eşit (ve elden ele peşin verilmek üzere) gümüşü gümüşle, altım altınla, arpayı arpayla ve buğdayı buğdayla (satabilirsiniz.)-"

2256) Ebû Saîd(-i Hudri) (Radıyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir!
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) biz (mücâhidlerJe (hazinedeki) kanşık hurmalardan (tayin) verirdi. Biz de bunu iyi kaliteli hurma ile değiştirirdik ve iyi hurmanın değer farkına karşılık olmak üzere aldığımız mikdardan fazla mikdarda hurma verirdik. (Bunun iki saını bir sâ hurmaya satardık). Bunun üzerine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İki sâ (hurmayı) bir sâ hurmaya ve iki dirhem (gümuşu) bir dirhem (gümüş) e satmak olmaz. (İkisi de peşin ve tartıca eşit olmakkaydı ile) dirhem, dirhemle dinar da dinarla (satılabilir) iki dirhem arasında ve iki dinar arasında (satışı bozucu) fazlalık ancak tartı bakımından olan

(fazlalık) dır.»"[136]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Oralardaki metin daha uzundur. Yukarda terceme ederken parantez içinde ifâde ettiğim «Elden ele» sözünün mânâsını veren kelimeleri oralardaki rivâyetten alınmadır. Bu kayıt gereklidir. Çünkü bu hadîste anılan maddelerden herhangi birisi ayni cinsten ayni mikdar ile satılırken satılan ve alman mikdarların ikisinin de peşin verilmesi gereklidir. Aksi takdirde faize girer.
Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini B u h â r i, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste geçen "Cemi" kelimesi muhtelif nevilerden toplanan karışık hurma yığınına denilir. Bir kavle göre hangi neviden olduğu bilinmeyen ve belirli bir ismi olmayan her renk hurmaya denilir. Bilindiği gibi iyi kaliteli hurma çeşitlerinin özel isimleri vardır. îsimsiz veya karışık olan hurmalara rağbet edilmez, makbul ve iyi sayılmaz. Sadakalardan toplanmış hazine hurmaları gây.et tabii karışık olurdu. İçinde iyisi de kötüsü de bulunurdu. Mücâhidlerin tâyinleri hazîne hurmalarından verilirdi. Onlar da bunun iki sâını bir sâ iyi hurmaya satarlardı. Durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal edince böyle yapmanın caiz olmadığı bildirilerek : «İki sâ hurmayı bir sâ hurmaya ve iki dirhemi bir dirheme satmak olmaz» bu-yurulmuştur. Yukarda belirttiğimiz gibi rebevî fâizsal bir mal ayni cinsten bir mal ile satılırken ikisinin peşin verilmesi ve mikdarca eşit olması gerekir. İki maldan birisi veresiye olursa faiz sayılır. Keza bir mal diğerinden fazla olursa yine faiz olur. Şu halde iyi kaliteli olsun, âdı cinsten olsun biribiriyle satılacak ve mübadele edilecek hurmaların hacım ölçüsü bakımından eşit ve ayni mikdarda olması şarttır. Aksi takdirde faiz olur. Buğday, arpa, tuz ve fâizsel olan diğer maddeler de hurma gibidir.
Dirhem ve dinar da böyledir. Dirhem gümüş mânâsında, dinar da altın mânâsında kullanünuştu-. Çünkü hüküm umumidir. Aslında dirhem sikkeli gümüş para, dinar da sikkeli altın para anlamlarında kullanılır. Fakat faiz hükmü bakımından sikkeli, sikkesiz, ayarı tam olan, olmayan altm ve gümüşün hükmü aynidir. Bu bakımdan genel mânâya almak daha uygundur. Hulâsa bir dirhem gümüş ancak bir dirhem gümüşle satılabilir. Bir dirhemi iki dirheme satmak veya iki dirhemi bir dirheme satmak faizdir. Yukarda belirttiğim gibi bir dirhemin bir dirhemle satılabilmesi için ikisinin de peşin olması ve tartı bakımından eşit olması gerekir. Birisi veresiye veya az, çok ağır olursa satış fâsid ve faizli olmuş olur. Dinar da dirhem gibidir.
Müellifimizin rivâyetindeki hadis metninin;
kısmını diğer rivayetlerde bulamadım. Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen başka hadîslerde bu ilâvenin:
«(İkisi de peşin ve eşit olmak kaydıyla) dirhem dirhemle, dinar da dinarla (satılabilir)» kısmı vardır. Fakat; cümlesi yoktur. Sadece müellifimizin rivayetinde bulunan bir ilâvedir. Başka rivayetlerde bu cümleye rastlayamadım.
Bu hadîsin sonunun mealini tercemede şöyle verdim: «(îkisi de peşin ve tartıca eşit olmak kaydıyla) dirhem dirhemle, dinar da dinarla (satılabilir.) İki dirhem arasında ve iki dinar arasmda (satışı bozucu) fazlalık, ancak tartı açısından olan (fazlalık) dır.»
Yâni biribiriyle değiştirilecek iki dirhemden birisinin kalite, ayar ve tarihî değer gibi yönlerden diğerinden üstün olması ve fazla kıymet taşıması sakıncalı değildir. Satışı bozmaz ve faiz sayılmaz. Sakıncalı olan fazlalık ancak tartı ve ağırlık bakımından olan fazlalıktır, îki dinar da biribiriyle değiştirilmek istendiiğnde, tartı balonundan eşit olmaları gerekir. Sakıncalı olan fazlalık, ağırlık ve tartı açısından olan fazlalıktır. Ayni ağırlıkta olduktan sonra, kalite, ayar ve eski oluşu gibi yönlerden bir dinarın yâni altının diğer dinardan üstün olması ve fazla değer taşıması bir sakınca teşkil etmez. Biribiriyle değiştirilebilir.
Hadisin son kısmının meali -şöyle de olabilir: «Aralarında yalnız tartıca fark bulunan bir dirhemi bir dirheme ve bir dinarı bir dinara satmak da olmaz.» Yftni satışın bozul*
masına sebeb olan fazlalık yalnız tartı bakımından olan fazlalıktır. Kalite üstünlüğü gibi nedenlerle birisinin değerce fazla olması satışın bozulmasına sebebiyet vermez.
Sindi, böyle yorumlamış ve: Muhtemelen böyledir, demiştir. Benim kanaatıma göre daha önce anlattığım gibi de yorumlanabilir. İfâde tarzı da yaptığım yoruma daha müsaid görülür, kanısındayım.
Bunlardan önceki hadîslerden çıkarılan hükümlerden ayrı olarak bu hadîsten çıkarılan hükümler;
I. Adî olsun iyi kaliteden olsun biribiriyle değiştirilmek istenen hurmaların ölçü bakımından eşit olması ve ikisinin de peşin olması gereklidir. Meselâ iki sâ adî hurmayı bir sâ iyi hurmaya satmak veya satın almak caiz değildir. Buğday, arpa ve diğer rebevî mallar da hurma gibidir. Kalitesi düşük hurma ve benzeri zahireyi iyi kaliteli ile değiştirmek isteyen bir kimse, kendi malını satar ve aldığı para ile gider iyi kaliteli mal alır. Nitekim B u h â r î ve M ü s 1 i m' in ittifakla rivayet ettikleri E b û S a i d ile Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhümâî'nın hadisinde meâ-len şöyle denilmektedir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sahâbîyi Hayber'e haraç âmili olarak tâyin etti. Sonra bu zât Cenîb (denilen iyi cins) hurma getirdi. Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Hayber'in bütün hurmaları böyle midir? »diye sordu. Adam:
Hayır, vallahi Yâ Hesûlallah! Biz bundan bir sâ hurmayı İki sâ âdi hurma karşılığında alırız ve bundan iki sâ hurmayı, üç sâ âdi hurma ile alırız, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle yapma! Âdi hurmayı parayla sat. Sonra bu parayla cenîb (denilen iyi cins) hurma al.*M
2. Dirhem dirhemle ve dinar dinarla satılırken tartılarının eşit olması gerekir. Birisi diğerinden tartıca ağır olursa satış caiz olmaz ve faiz sayılır.
3. Tartı bakımından eşit olan sikkeli veya sikkesiz iki parça gümüş veya iki parça altın biribiriyle değiştirilebilir, satılabilir. Bunlardan birisinin değerinin üstün olması satış için sakıncalı değildir. Yani faiz sayılmaz. [137]

49- Faiz Ancak Veresiyede Vardır, Diyenlerin Babı

2257) Ebû Hüreyre (Radtyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ebû Sald-i Hudri (Radıyallâhü anh)'den: Bir dirhem (gümüş) ancak bir dirhem (gümüş) ile ve bir dinar (altın) da ancak bir dinar (altın) ile (yâni fazlalıksız satılır), sözünü işittim. Bunun üzerine ben kendisine:
Ben îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan başka şey (Yâni veresiye olmazsa mübadele edilen gümüşlerin veya altınların ağırlığının eşit olmamasında faiz yoktur) dediğini işittim, dedim. Ebû Saîd şöyle cevab verdi:
Ben İbn-i Abbas'a rastladım ve ona: Sarf (yâni peşin olarak altını fazla altınla ve gümüşü fazla gümüşle değiştirmenin câizliği) hakkında söylemekte olduğun sözün mesnedinden bana haber veri Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğin bir şey mi, yoksa Allah'ın kitabında bulduğun bir hüküm mü? diye sordum. İbn-i Abbâs i
Ben bu hükmü Allah'ın kitabında bulmadım ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den de işitmedim ve lâkin Üsâme bin Zeyd bana dedi ki i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Faiz, ancak veresiyede bulunur.» buyurdu.1'

2258) Ebü'l-Cevzâ (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ondan yâni İbn-i Abbâs'dan işittim: Sarf (yâni peşin olmak kaydı ile ağırlığı eşit olsun, olmasın gümüşü gümüşle ve altmı altınla satma) işine fetva veriyordu ve kendisinden bu fetva naklediliyordu. Sonra bu fetvadan rucû (dönüş) ettiği haberi bana ulaştı. Bir sûre sonra Mekke'de kendisine rastladım ve t
Senin bu hükümden rucû ettiğin haberi bana ulaştı, dedim. Kendisi:
Evet. O hüküm benim bir görüşüm idi. Halbuki işte Ebû Saîd (-i Hudrî), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sarf işini yasakladığını heber veriyor, dedi."[138]

İzahı

Ebü SaSd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buharı, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim' deki rivayetlere göre Ebû S a i d'in râvisi ve kendisine îbn-i Abbâs'm fetvasının durumunu soran zât Ebû S â I i h (Zekvân) 'dır. Halbuki müellifimizin buradaki rivayetine göre Ebû S a î d'in râvisi ve bu sorunun sahibi Ebû Hüreyre'dir. Ebû Hüreyre'nin soru sahibi olması ihtimâli zayıftır. Çünkü Sarf yâni para

değiştirme konusunda Ebû Hüreyre' nin yanında merf û hadis vardı. 2255 nolu hadîs örnek gösterilebilir. Bu nedenle Sarf hakkındaki Şer-i Şerifin hükmü Ebû Hüreyre tarafından bilinmekte idi. Buradaki ifâde tarzının zahirine göre Ebû Hüreyr e bu hükmü sanki Ebû S a i d ' den işitiyor. Bir de buna ters düşen bir hükmün de İbn-i Abbâs' dan işitildigini ifâde ediyor. Sünen nüshalarından elinde bulunan üç nüsha da böyledir. Burada Ebû S a î d ' in râvisi Ebû Salih' tir, demek de kolay olmuyor. Bir kalem hatâsı olduğunu söylemeye de dilim varmıyor. Doğrusunu Allah bilir, demekle yetinmek daha uygundur.
Hadîsin Mânâsı:
Ebû S a İ d (Radıyallâhü anh) : Gümüş gümüşle ve altın altınla satılırken satılan ile satın alınan gümüşlerin, altınların ağırlıklarının eşit olması gerekir. Fazla veren veya fazla isteyen kimse faizcilik etmiş olur, demiştir. Buradaki rivayet kısadır. Müslim'deki rivayet uzunca olup orada;
^jl -xâi jbjljl slj ^
= «Verilen ile alman gümüşler, verilen ile alınan altınlar tartı bakımından eşit olacaktır. Fazla veren veya fazla isteyen kimse faizcilik etmiş olur.»
Buna göre iki parça gümüş peşin olarak biribirivle satılmak istendiğinde ayni ağırlıkta olmaları şarttır. Birisi diğerinden fazla ise faiz olur. Keza iki parça altın peşin olarak biribiriyle satılmak istendiğinde ağırlıklarının eşit olması gerekir. Birisi diğerinden ağır ise faiz olmuş olur. Ebü S a i d bu hükmü beyân edince râvisi: Ama İbn-i Abbâs böyle demiyor, diyerek İbn-i Abbâs'm fetvasını hatırlatıyor. Çünkü îbn-i Abbâs peşin olarak değiştirilecek iki parça gümüşün ağırlıklarının eşit olmasını, keza iki parça altın peşin olarak biribiriyle değiştirilirken ağırlıklarının ayni olmasını gerekli görmüyordu. O'na göre eşitlik şartı veresiye satışına münhasır idi. Yukarda etraflıca izah ettiğim gibi birisi veresiye olmak üzere altını altınla, gümüşü gümüşle veya altını gümüşle satmak mutlaka faiz sayılır. Miktarları eşit olsa bile hüküm budur ve bu hususta icmâ vardır.
Ebü S a İ d bu soru üzerine İbn-i Abbâs ile olan mülakatını ve İbn-i A b b â s ' in kendi görüşüne mesned olarak gösterdiği Ü s â m e ' nin hadisini naklediyor. Ü s â m e (Radıyallâhü anh) 'in hadisi sahih bir hadistir. Ama İbn-i Ab-b â s ' in görüşüne mesned olamıyor. Âlimler Ü s â m e ' nin hadîsini değişik şekillerde yorumlamışlardır. Şöyle ki:
N e v e v î bu hususta »öyle der :
"Bir kısım âlimler Ü s â m e (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsinin ribâ hakkında vârid olan müteaddid sahih hadislerle mensuhtur. (Çünkü ribâmn yasaklanması tedricen olmuştur. Önce veresiye olanı yasaklamış, daha sonra Ribe'1-Fadl denilen fazlalıklı ribâ yasaklanmıştır.) Bütün müslümanlar Ü s â m e' nin bu hadîsinin zahiri ile amel etmeyi bırakmak hususunda icmâ etmişlerdir. Bu icmâ, hadîsin mensuh olduğuna delildir. Bir kısım âlimler de bu hadisi değişik şekillerde yorumlamışlardır. Bu yorumlardan birisi bu hadîsin değişik cins malların mübadelesi hakkındadır. (Meselâ peşin olmak kaydı ile altın gümüşle, gümüş altınla, buğday arpa ile, arpa hurma ile satıldığında satılan ile alman malların mikdarlannın eşit olması gerekmez. Birisi diğerinden fazla olabilir. Fakat veresiye olunca birisinin fazla olması faizdir.)
Diğer bir yorum da, Ü s â m e' nin hadîsinin mücmel (kapalı) olması ve E b û S a i d ile diğer sahâbilerin rivayet ettikleri hadislerin açıklayıcı olmalarıdır. Bir hadîs icmalli olup, bir başka hadis tafsilâtlı olunca tafsilâtlı olan hadisle amel etmek vâcib-dir.
N e v e v i daha sonra şöyle der: M ü s 1 i m' in rivayet ettiği hadîslerden anlaşılıyor ki tbn-i Abbâs ile îbn-i Ömer; peşin olan satışlarda yâni satılan mal ile satın alman mal satış akdi esnasında teslim ve tesellüm edildiğinde bu mallar faize tâbi mallardan olsa bile birisinin diğerinden miktarca fazla olması caizdir, kanaatında idiler. Buna göre peşin olmak kaydı ile bir dirhem gümüş iki dirhem gümüşle, bir dinar altın iki dinar altınla, bir sâ hurma iki sâ hurma ile ve bir sâ buğday iki sâ buğdayla satılabilir. Ribâya tâbi diğer mallar da böyledir. Bu iki sahâbî faiz durumunun sadece veresiye satışlarda bulunduğu görüşünde idiler. Bu görüşe mesnedde Ü s â m e' nin bu hadîsi idi. Fakat E b û S a î d'in hadîsi ile diğer hadisler bu iki sahabi'ye ulaşmca bu görüşten rucû ettiler ve bir mal ayni cinsten bir mal ile satıldığında satılan mal ile satın alman mal peşin de ödenseler yine miktarlarının eşit olması gerekir, birisi diğerinden fazla olursa faiz olur, dediler. M ü s -1 i m' in rivayet ettiği hadisler gösteriyor ki I b n - i Ömer ile Ibn-i Abbâs bu hadisleri ilk zamanlarda işitmemişlerdi. Sonra işitince eski görüşlerini bıkarak bu hadîslerle amel ettiler." Nevev î' nin sözü bitti.
Müellifin rivayet ettiği Ebü'l-Cevzâ hadisi, Hâki m'in rivayet ettiği Ebü Miclez'in hadisi ve M ü s 1 i m' in rivâyet ettiği Ebü's-Sahbâ'nın hadisi de İ b n - i Abbâ sın anılan görüşten rucû ettiğini açıkça beyân etmektedirler. E b ü ' 1 -C e z v â' nin hadîsinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayı-da rastlamamakla beraber kalan Kütüb-i Sitte'de de bulamadım. [139]

50- Altın İle Gümüşü Biribiriyle Mübadele Etmek (Değiştirmek) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce bir hususu belirtmeyi uygun gördüm: Sarf kelimesinin altını gümüşle, gümüşü altınla satma mânâsına geldiği gibi altım altınla, gümüşü gümüşle satma mânâsına da geldiğini bundan önce geçen 48. bâbta söyle-miştim.O bâbta geçen hadîslerde altım altınla ve gümüşü gümüşle satmanın hükmü bildirilmişti. İstıraf da ayni mânâya gelir. Bu bâbta ise altını gümüşle ve gümüşü altınla satmanın hükmünü bildiren hadîsler bulunur.
Sarf ve istıraf masdarlan, bunlardan türeme fiiller altın ve gümüşten başka malların biribiriyle değiştirilmesi veya mal ile para değişimi anlamlarında kullanıldığı zaman, cer harfi olan "Bâ" edatı verilen şey değil, alınan şeyin başında kullanılır. Fakat alınan da verilen de altın, gümüş ve para nevinden olunca bu kural yoktur. Yâni Bâ harfi verilenin başında gelebildiği gibi alınanın başında da kullanılabilir. Bu nedenle bu babın başlığının tercemesini yaparken "Altını gümüşle değiştirme" ifâdesini kullanmadım da genel bir ifâde kullandım. Zâten bu bâbta rivayet edilen hadisler sadece altını gümüşle değiştirme hükmünü değil, hem bunu hem de gümüşü altınla değiştirme hükmünü beyân ederler.

2259) Ömer bin el-Hattâb (RadtyaUâhii anh)'dea rivayet edildiğine göre; ResÛlullah (Sallaüakv Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir t
«Altını gümüşle (satmak ve gümüşü altınla satmak) ribâ (= faiz)dır. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) bunu al, (diyerek vereceğini peşin vere) ve (diğeri de ona:) bunu al, (diyerek vereceğini peşin vere).»
(Müellifin şeyhi) Ebû Bekir bin EbİŞey be dedi ki: Ben S üfyandan şunu söylerken işittim: «Altını gümüşle» (buyurulmuştur). îyi-ce hıfzediniz." [140]

İzahı

Bu hadisi N e s â î de rivayet etmiştir. Bundan sonra gelen hadiste Ömer (Radıyallâhü anh)'ın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'den rivayet ettiği cümle de bunun benzeridir. O hadisi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi de Mâlik de rivayet etmişlerdir. Buradaki hadisin sonunda nakledilen S ü f y â n' in sözü N e s â i' nin rivayetinde yoktur-
Bu hadîs, altının gümüşle veya gümüşün altınla veresiye satılmasının faiz olduğuna delâlet eder. Veresiye olunca verilen ile alınan mikdarı eşit bile olsa yine faizdir. Ancak verilen ile satılanın ikisi de peşin ödenirse yâni satış akdi yapılırken her iki ödeme yapılırsa, ağırlıkları eşit olmasa bile faiz değildir. Meselâ: 100 gram gümüş 10 gram altınla satılabilir. Keza 50 gram altın 500 gram gümüşle satılabilir. Ancak altın ile gümüşün ikisinin de hazır ve peşin ödenmesi şarttır.
Hadîsin sonunda S ü f y â n ' dan rivayet edilen söz ile S ü f -yân dinleyicilerinin dikkatini şu noktaya çekmek istemiştir: Altın altınla veya gümüş gümüşle veresiye satıldığında faiz olduğu gibi bunlar değişik de olsa yâni altın gümüşle veya gümüş altınla veresiye satıldığı zaman yine faiz olur. Ama peşin satışlarda faiz olabilmesi için satılan ile alınanın ayni cinsten olması yâni ikisinin de altın veya ikisinin de gümüş olması gerekir. Bilindiği gibi ikisi ayni cinsten ve peşin olduğunda faiz sayıla bilmesi için ayrıca* ağırlıklarının eşit olması yâni birisinin fazla olması da gerekir.

2260) Mâlik bin Evs bin el-Hadesân (Radtyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Ben (bir gün sahabîler meclisine) gelerek: Kim dirhemlerini (altınla) değiştirmek ister? diye sordum. (Cennetle müjdelenen 10 zâttan) Talha bin Ubeydillah, Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhü-mâ)'mn yanında iken (bana) Altınını bize ver. Sonra kesedarımız (Gabe'den) gelince sen bize gel, dirhemlerini vereceğiz, dedi. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) Talha (Radıyallâhü anh)'a hitaben:
Hayır, (böyle olmaz) vallahi. Sen ya ona dirhemlerini şimdi vereceksin veya onun altınını kendisine geri vereceksin. Çünkü Resü-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Gümüşü altınla satmak faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) bunu al, (diyerek vereceğini peşin vere) ve (diğeri de ona:) Bunu al, (diyerek vereceğini peşin vere.)» buyurdu."

2261) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâkü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûluliah (Sallattakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Aralarında ağırlık farkı olmaksızın altın altınla, gümüş de gümüşle (değiştirilebilir). Gümüşe ihtiyacı olan bîr kimse, altın im onunla değiştirsin. Altına ihtiyacı olan da, gümüşünü onunla değiştirsin. Sarf (yâni bu değiştirmelerin hepsi) şöyle olur: (Taraflardan birisi diğerine:) Al bunu, (diyerek vereceğini peşin verir) ve (diğeri de ona.:) Al bunu, (diyerek vereceğini peşin verir.)»"[141]

İzahı

Mâlik (Radıyallâhü anh) m hadîsini Buhâri, Müslim. Tirmizi, Nesâi ve Mâlik bin Enes de rivayet etmişlerdir. A 1 i (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Hâkim de rivayet etmiştir. Sünenimizden başka Kütüb-i Sitte'nin herhangi birisinde buna rastlayamadım. Ama Zevâid türünden olduğuna dâir not da yoktur.
M â 1 i k ' in hadîsi altın i!e gümüşün biribiriyle değiştirilebilmesi için ikisinin de peşin verilmesinin şart olduğuna, fakat ağırlıklarının ayni olmasının şart olmadığına ve birisinin veresiye olmasının faiz olduğuna delâlet eder. B u h â r i' de ve başka rivayetlerde belirtildiğine göre T a 1 h a (Radıyallâhü anh)'in Mâlik (Radıyallâhü anh) den almak istediği altın yüz dinar idi ve T a i-h a ' nın bu altınları Mâlik" den alıp elile evirip çevirdiği belirtilmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in müdâhalesinde söylediği : "Veya Mâlik'in altınını kendisine geri vereceksin" sözü de T a 1 -h a ' nın altınları eline aldığına delâlet eder. Cennetle müjdelenen 10 güzide sahabîden birisi olan T a 1 h a (Radıyallâhü anh) altın ile gümüş biribiriyle değiştirilirken ikisinin de peşin ve hazır olmasının şart olduğuna dâir hükmü işitmediği ve böyle bir satışın meşru olduğunu zannettiği için bu muameleye girişmiş, sonra Ömer (Radıyallâhü anh) konu hakkındaki hadisi rivayet etmekle durumu bildirmiştir.
T a 1 h a (Radıyallâhü anh)'in hizmetçisinin G a b e isimli köyde olduğu bâzı rivayetlerden anlaşılmaktadır. G a b e , M e -dine-i Münevvere yakınında bulunan bir köydü. Bu yerde T a 1 h a ' nın hurmalığı ve malı olduğu Kastalânî'de belirtilmiştir.
N e v e v i bu hadîsin sert 'ndo şöyle der :
Re b e v î ifâızsel) iki mal mübadele edildiğinde bakılacak : Eğer ikisi faiz illetinde ortak iseler, mübadele esnasında her ikisinin teslim ve tesellümü şarttır. Birisinin veresiye olması hâlinde faiz olur. Bu hadîs, buna delâlet eder. Faiz illetinde ortak olan iki mal ayni cinsten olsun başka başka cinslerden olsun hüküm aynidir.
(N e v e v i' nin yukardaki sözlerini bir örnekle açıklayalım : Meselâ: Altın ve gümüşün faiz illeti, bu malların alım satımlarının tarta usûlü ile yapılmasıdır. Şu halde faiz illeti, altında ve gümüşte aynidir. Bu itibarla altın ve gümüş, faiz illetinde ortakdırlar. İki parça altın da faiz illetinde ortak sayılırlar. Gümüş de böyledir. Yâni iki parça gümüş de faiz illetinde ortak sayılır. Çünkü bunların hepsinin mubayaası tartı usûlü iledir. Altın ve gümüşteki faiz illetinin bu olduğu, Ebû Hanîfe'ye göredir. Ş â f i i' ye göre bunların faiz illeti, bunların mubayaalarda nakid ve bedel olarak kullanılmasıdır. Bunlardaki faiz illetinin başka şey olduğuna dâir bilgiler 48. bâbta verilmiştir. Hülâsa, bütün âlimlere göre altın ve gümüşün faiz illeti aynidir. Şu halde altın altınla veya gümüşle mubayaa ve gümüş veya altınla mubayaa edildiği zaman satılan ve satın alınanın ikisinin de peşin verilmesi gerekir. Birisinin veresiye olması faizdir. Buğday, arpa, hurma ve bunlar gibi fâizsel maddeler de böyledir. Bunların da faiz illeti aynidir. Şu halde buğday buğdayla veya arpayla mubayaa edildiğinde satılanın ve satın alınanın ikisinin de peşin olması şarttır. Aksi halde faiz olur.) [142]

Peşin Verilmesi Nasıl Gerçekleşir?

Mâlik ve arkadaşları bu hadisi delil göstererek: Altının altınla veya gümüşle, gümüşün de gümüşle veya altınla mubayaasında satış akdinin hemen arkasında satılan ile satın alınanın teslim ve tesellümü gerekir. Satış akdinden hemen sonra yapılmayıp da biraz ara verildikten sonra ve henüz taraflar satış akdinin yapıldığı yerden ayrılmamış iken teslim ve tesellüm yapılsa bile bu satış bâtıl ve faiz sayılır, demişlerdir,
Ebû Hanife, Şafii ve başka âlimler : Teslim ve tesellümün, satış akdinin yapıldığı yerde ve taraflar biribirinden ayrılmamış iken yapılması gerekir. Fakat satış akdinin hemen arkasında ve hiç ara vermeden yapılması şart değildir. Taraflar satış akdinden sonra biribirinden ayrılmadıkça, aradan bir iki veya daha fazla gün geçse bile teslim ve tesellüm yapılabilir ve faiz sayılmaz. Şu halde önemli olan husus, tarafların biribirinden ayrılmadan teslim ve tesellüm işini yapmalarıdır, demişlerdir. Bu hadis. Mâlik ve arkadaşları için delil olmaz. T a 1 h a (Radıyallâhü anh) m. Mâlik bin Evs (Radıyallâhü anh) in altınlarını teslim alması ve gümüşü bilâhere ona vermesi teklifine gelince, Talha, diğer alım satımlar gibi bu nevi satışın mubah olduğunu zannetmişti. Ömer (Radıyall&hü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmj'ın hadîsini okuyunca, T a 1 h a bu satış işini bıraktı." N e v e v i' nin sözü bitti.
A 1 i (Radıyallâhü anh)'m hadîsine gelince, bundan çıkanları hükümler şunlardır :
1. Altın ayni ağırlıktaki altınla, gümüş de ayr.i ağırlıktaki gümüşle satılabilir. Ancak satılan ile almanın ikisinin d: p®Şin verilmesi şarttır.
2. Biribiriyle değiştirilmesi istenen altınların veya gümüşlerin ağırlıkları ayni olmayıp birisi diğerinden fazla olursa veya birisi veresiye olursa, yahut İkisi de veresiye olursa satış bâtıl olup faiz sayılır,
3. Altın, gümüşle satılmak istenirse veya gümüş, altınla satılmak istenirse, satılan ile satın alınanın ağırlıklarının eşit olması şart değildir. Birisi diğerinden tartı açısından fazla olabilir. Ancak satılan ile satın alınanın ikisinin de peşin verilmesi şarttır. Birisinin veya ikisinin veresiye olması faiz sayılır.
Hadîsin sonundaki; cümlesi hadîste geçen bütün alım satımlara şümullüdür. Yâni altın, altınla veya gümüşle, keza gümüş, gümüşle veya altınla değiştirilirken satılan ile alınanın her ikisinin peşin verilmesi gereklidir.
Talha (Radıyallâhü anh)'in hâl terce m esi 125- 128 nolu hadîsler bölümünde geçti. Mâlik bin Evs bin el-Hade-sân (Radıyallâhü anh), âlimlerin cumhuruna göre Tâbii'dir. Bâzı âlimler onun sahabilik şerefine kavuştuğunu söylemişler ise de B u h â r i bu sözü sabit görmemiştir. Hulâsa'da : Mâlik, mu-hadramlardandtr. Kendisi, Ömer, Osman ve başka sahabi-lerden rivayette bulunmuştur. Hâvileri ise Z ü h r i, İ b n ü'l-M ü n k e ' dir ve bir cemaattır. V â k ı d i ' nin dediğine göre hicretin 92. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayetleri vardır denilmiştir.[143]
Muhadram ; Câhiliyet devrinde yaşayan sonra Resûlullah (Aley-his-salâtü ves-selâm)'m zamanına yetişip müslüman olan, fakat Re-Sûl-i Ekrem'in sohbetine nail olmayan zâtlar için verilen bir isimdir. Bu gibi zâtlar sahâbî sayılmamakla beraber- tâbiî'lerin büyüklerinden sayılırlar.
Dinar: Sikkeli altındır. Altın para anlamında da kullanılır.
Dirhem ve Verık: Sikkeli gümüştür. Dirhem gümüş para anlamına da gelir. Dinar sikkeli veya sikkesiz alün mânâsında, dirhem ve venk de sikkeli, sikkesiz gümüş mânâsında da kullanılır. Burada ve benzeri hadislerde umumi mânâ kasdedilmiştir. Yâni faiz konusunda sikkeli ve sikkesiz altın ve gümüş arasında bir fark yoktur. [144]

51- Gümüş Yerine Altın (Almak) Ve Altın Yerine Gümüş Almak Bâb1

2262) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaltâhü o**ümâ)*da*i Şöyle de-mistir:
Ben deve satardım. (Bazen deve bedeli olan) alto yerine gümtt, atatan. (Bazen) dirhemler yerme dinarlar ve (bazen) dinarlar yertae dirhemler aurdun. Sonra (bu durumu) Peygamber (Sallallahü Alev hi ve Sellem)'e sordum.
Sen altın ve gümüşten birisini alıp diğerini verdiğin zaman senin ile (alış veriş ettiğin) arkadaşın arasında (alınıp, verilenden ötürü) bir karışıklık (yâni Ödenmemiş bir şey) varken sakın ondan ay-nlma,- buyurdu.
Bu hadis ikinci bir senedle de yine İbn-i Ömer vasıtasıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den rivayet edilmiştir."[145]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Yukardaki tercemede parantez içine alınan ifâdeler diğer rivayetlerden istifâde edilerek alınmıştır. Ebû D â-v û d' un rivayeti meâlen şöyledir:
"... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şeyle demiştir.: Ben Baki (el-Gardak) da deve satardım. (Bazen) dinarlarla satardım da (dinarlar yerine) dirhemler alırdım. (Bazen de) dirhemlerle satardım ve (bunun yerine) dinarlar alırdım. Bunun yerine şunu alırdım ve şunun yerine bunu verirdim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) Hafsa (Radıyallâhü anhâî'mn odasında iken, ben Ona müracaat ederek:
Yâ Resûlallah! Biraz müsâade buyurmanızı istirham ediyorum. Zâtına şunu sormak istiyorum ı Ben Bakî'de deve satıyorum. (Bazen) dinarlarla satıyorum da (dinarlar yerine) dirhemler alıyorum. (Bazen) dirhemlerle satıyorum da (bunun yerine) dinarlar alıyorum. Bunun yerine şunu alıyorum ve şunun yerine bunu veriyorum, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Günün rayıcına göre, bu (anlattığı) nı almanda bir beis yoktur. Meğer ki seninle ahş veriş ettiğin kişi arasında (altın ve gümüşten henüz ödenmemiş) bir şey varken biribirinizden ayrılmış olasınız.» buyurdu."
H a t t â b i : Hadîs, alıcı ile satıcı arasında teslim ve tesellümü yapılmamış bir şey varken biribirisinden ayrılmamalarım şart koşmaktadır. Çünkü altın yerine gümüş almak veya gümüş yerine altın almak bir sarftır. Yâni bir nakid değiştirmektir. Altın ile gümüşün sarfı yâni biribiriyle değiştirilmesi bunların ikisinin peşinen ve tamamen ödenmesi hâlinde sahihtir. Tamâmı veya bir kısmı veresiye kalırsa faiz olur. Altın yerine gümüş almak veya gümüş yerine altın almak konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. İlim ehlinin ekserisi bunu caiz görmüşlerdir. Ebû Seleme bin Ab-dirrahman ile tbn-i Şebreme ise bunu sakıncalı görmüşlerdir. î b n - i p bi Leylâ ise: Bu değişiklik günün rayıcına uygun yapılmazsa mekruhtur, demiştir. Diğer âlimler günün rayicim dikkata almamışlardır. Günün rayıcından ucuz veya pahalı olmasına bakmamışlardır. İbn-i Ebî Leylâ' nın görüşü sıhhatli olan görüştür. Hadîs de günün rayicini şart koşmuştur, demiştir.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre Şevk ani: Hadîs, kişinin zimmetinde yâni boynunda bulunan altın veya gümüş borcunu diğeri ile değiştirmesinin, yâni borcu altın iken bunun yerine gümüş vermesinin, veya borcu gümüş iken bunun yerine altın Ödemesinin caiz olduğuna ve alacaklının bunu kabul etmesinin de câizliğine delâlet eder. Hadisin zahirine göre, değiştirilmek istenen altın ve gümüşün ikisi hazır olmayıp yalnız birisi hazırdır. Bu da ödenmesi gerekli olan değil, diğeridir. Şu halde hazır olmayan, hazar gibi kabul edilir, demiştir,
Ş e v k â n i' nin ne demek istediği açıktır. Şöyle ki: I b n - İ Ömer (Radıyallâhü anh) develeri meselâ altınla pazarlık edip satış akdini yaptıktan sonra, altın yerine gümüş alıyor. Keza gümüşle satıp, bunun yerine altın alıyor. Bu durumun zahirine göre müşteri, elinde bulunanı ödüyor. Meselâ: Altınla satın aldığı devenin bedelini, altın değil, gümüş olarak ödüyor. Şu halde hazır olan gümüştür. Borç olan altın ise hazır değildir. Artık hazır olmayan altın hazır hükmünde kabul ediliyor. Sanki satıcı satış akdini yaptığı altım teslim alıyor. Sonra bunu müşterinin elinde bulunan gümüşle değiştiriyor. [146]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

Bir mal altınla satılırken, altın yerine gümüş ödemek ve bir mal gümüşle satılırken, bunun yerine altın ödemek caizdir. Ancak satış akdini yapanlar biribirinden ayrılmazdan önce mal bedelinin tamâmının ödenmesi gereklidir. Aralarında satışla ilgili bir alâka varken yâni ödeme hesabı bitmemiş iken tarafların biribirinden ayrılmaları hâlinde bu ödeme faiz sayılır. Bu takdirde satış bedelinin aslı ne ise onun ödenmesi gerekir.
Tuhfe yazan şöyle der:
"Gümüş yerine altın ve altın yerine gümüş vermenin câizliğine hükmeden âlimler arasında Ömer bin e 1 - H a t t â b, oğlu Abdullah, el-Hasan, ei-Hakem, Tâ v û s, Züh-ri, £bû Hanife, Mâlik, Şafii, Ahmed, Sev-ri ve E v z â İ (Radıyallâhü anhüm) bulunur.
İbn-i Mes'ûd, tbn-i Abbâs, Said bin el-Müseyyeb ve bir kavlinde Şafii anılan değiştirmenin mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Allah cümlesinden râzi olsun.
Birinci grubtaki âlimler şu hususta ihtilâf etmişlerdir: Bunların bir kısmına göre yapılacak değişikliğin günün rayıcına uygunluğu şarttır. Hadisin bâzı rivayetlerinde bu şart mevcuttur. Ah- a m e d' in mezhebi böyledir. Ebû Hanife ve Şafii'ye göre anılan değişikliğin günün rayıcına uygunluğu şart değildir. Daha ucuz veya daha pahalı da yapılabilir. [147]

52- Gümüş Ve Altın Paraları Kesip Kirmanın Yasa Kliği Bâb1

2263) Alkame'nin babası Abdullah (bin Sinan el-Müzenî) (Radtyal-lahü ankümâ)'öan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müslümanlann tedavüldeki sikkeli (altın ve gümüş) paralarını bir ihtiyaç (ve gerek) yok iken kesip kırmayı yasakladı." [148]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Hadis, bir ihtiyaç ve gerek yok iken tedavüldeki altın ve gümüş parayı kesip kırmanın, bozmanın ve parçalamanın yasaklığına, ihtiyaç ve zaruret hâlinde ise bunda bir sakınca bulunmadığına delâlet eder. İhtiyaç ve zaruret şöyle olur: Meselâ bunun sahte olması şübhesi varsa veya düşük ayarlı olduğu halde tam ayarlı gibi gösteriliyorsa, kesip kırmakta sakınca yoktur.
H a t t â b i: Altın ve gümüş parayı kesip kırmanın yasakhğı-nın hikmeti hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: Bâzılarına göre yasağın hikmeti, para üzerinde Allah'ın isminin yazılı olmasıdır. Bir kısım âlimler: Para bir emanettir, bunda hiyânet etmemek gerekir, ayrıca parayı kesip kırmak, malı zayi etmek demektir, demişlerdir. Ebü'l-Abbâs' tan buna ulaşan bilgiye göre, Asr-ı Saâdet'te bâzı adamlar altın ve gümüş paraların kenarlarım makasla kırpıp, bir nevi gizli hırsızlık yapıyorlardı, kestikleri parçalan değerlendiriyorlardı. Bunun üzerine bu yasak konuldu, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı Ha t tâ bi' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra: En-Neyl yazan: Sikkeli sair paralar da bu anlamdadır, özellikle bunlar tedavülde iseler. Çünkü müslümanlann elinde bulunan Islâmî paralan kesip kırmak ve parçalamak, onların malını zayi etmektir, demiştir.
tbn-i Reslân da, es-Sünen şerhinde: Devlet başkanı, kendisinden önceki bir devlet başkanının devrine âit sikkeli gümüş para ile alış veriş etmeyi lağvedip bunun yerine piyasaya başka paralan sürerse, lağvedilmiş parayı kınp eritmek ve gümüşünden yararlanıp değerlendirmek caizdir, demiştir.
Ş e v k â n î de: Gerek ve ihtiyaç yok iken altın ve gümüş parayı kesip kırmayı Şâr-i Hakim yasaklamıştır. Kişilerin yaran ve kazancı uğruna bunlan bozup parçalamak toplum yararına olabilir. Bu itibarla topluma zararı varken kişisel çıkarlar için buna cevaz vermek uygun değildir, demiştir.
Yukarda en-Neyl'den naklen verilen bilgiden anlaşıldığı gibi İslam memleketlerinde tedavülde olan sair paralar da altın ve gümüş paralar hükmündedir. Âcizane kanaatıma göre şâir paralan kesip parçalamak, altın ve gümüş paralara nazaran daha sakıncalıdır. Çünkü altın ve gümüş parçalansa bile ondan yararlanmak mümkündür. Fakat kâğıt para parçalansa bir şeye yaramaz. Oysa piyasadaki kâğıt paranın değerce altın, gümüş ve sair inallardan hiç bir farkı yoktur. Bunu parçalamak, malı açıkça zayi etmektir, sakıncası büyüktür.
Hadisin Rfivîsi (Hâl Tercemesl)
Abdullah bin Sinan el-Medenl O^A.) sahabidir. Öd adet garib hadîsi vardır. Râvtsi Zeyd bin Eslem'dir. Müslümanların sikkeli altın ve gümüş paralarını kesip kırmaya ait hadisini kendisinden ofihı Alkame rivayet etmiştir. Alkame biz AbdÎt lan el-Müzenî, onun oğludur. Tirmizt Ebû Davûd ve Îbn4 Maceh onun hadistertai rivayet etmişlerdir. (Hulasa: 200) [149]

53- Yaş Hurmayı Kuru Hurma İle Satmak Babı

2264) Züher oğullarının mevlâsı Zeyd Ebû Ayyaş (Radıyallâhü anh)'~ den rivayet edildiğine göre;
Kendisi arpanın, süit (peygamber arpası) ile satın alınmasının hükmünü Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh)'a sormuştur. Sa'd kendisine: Bunlardan hangisi (hacım ölçüsü bakımından diğerinden) fazla olur? diye sormuş. Kendisi -. Arpa (fazla olur), diye cevab vermiştir. (Zeyd demiş ki:) Bunun üzerine Sa'd (Radıyallâhü anh) beni bu alım satımdan menetti ve şöyle dedi: Ben şu olaya şâhid oldum i Yaş hurmayı kuru hurma ile satın almanın hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e soruldu. Bunun üzerine O;
«Yaş hurma kuruduğu zaman (hacım ölçüsü bakımından) eksilir mi?» buyurdu. Sahâbîler -.
Evet, dediler. Bunun üzerine O, bundan (yâni yaş hurmayı kuru hurma ile satın alınmasını) nehiy buyurdu." [150]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Mâli k de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen -Beydâ- ve -Süit- kelimeleri değişik şekillerde mânâlandınlmıştır. Beydâ kelimesinin lügat manâsı beyaz §ey, demektir. Burada arpa manâsında kullanûdım söyleyenler olduğu gibi buğday mânâsının kasdedildiğini söyleyenler de vardır. Bâzı âlimler de bunu, yaş süit mânâsına yorumlamışlardır. Süit kelimesini de arpa, buğday ve bunlara benzemekle beraber ayn bir hububat türü mânâsına yorumlayanlar vardır. Bu husustaki nakilleri özlü olarak sunalım: Avnü'l Mabûd yazarı özetle şöyle der:
"Ha tt âbî: Beydâ' buğdayın bir çeşiti olup beyaz renklidir, Mısır taraflarında yetişir. Süit ise buğdaydan ayn bir hububat çeşitidir. Taneleri

buğday tanelerinden ufak olur. Bâzıları demişler ki: Beydâ, yaş sült'e denilir. Beydâ'ın bir buğday çeşiti görüşü malum ve meşhurdur, demiştir. El-Mecmâ'da: Süit: Beyaz ve kabuklu bir arpa çeşitidir. Bir kavle göre buğdayın bir nevidir. Birinci söz daha sıhhatlidir. Çünkü Beydâ, buğdaydır, denilmiştir.
Hadiste yaş hurmanın kuruduğu zaman eksilip eksilmediği sorulmuştur. Kadı lyâz bu hususta : Yaş hurmanın kuruduğu zaman eksildiği açık olup herkesçe bilinmektedir. Bu itibarla amaç bu değildir. Bu sorudan gaye, değiştirilmek istenen hurmaların kuru iken hacim ölçüsü bakımından eşit olmalarıdır. Çünkü kuru halde iken tamamen eşit olmalarının gerçekleşmesi şarttır. Aksi takdirde faize girer. Bu itibarla kuru hurma ile yaş hurmanın hacim ölçüsü bakımından eşit olması yeterli değildir. Keza yaş hurmanın kuruyunca ne kadar azalacağını takdir etmek de yeterli sayılamaz. Çünkü bu bir tahminin ötesine geçemez, kesinlik kazanamaz. Şu halde yaş hurma ile kuru hurmanın mubayaası ve değiştirilmesi caiz değildir, ilim ehlinin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. Ebû H a-n i f e ise: Hacim ölçüsü bakımından biribirine eşit olan kuru hurma ile yaş hurmayı değiştirmek yâni bunların birisini diğeri ile satmak ve satın almak caizdir, demiştir. Kendisi bu hadîsi yaş hurmayı veresiye olan kuru hurma ile satma mânâsına yorumlamıştır, demiştir. Bu yoruma delil olarak bâzı rivayetlerde bulunan veresiye kaydıdır. Bu rivayet meâlen:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaş hurmayı veresiye olan kuru hurma ile satmayı yasaklamıştır." şeklindedir.
Veresiye kaydını rivayet eden râvî Yahya bin Ebî Kesir' dir. Bu râviye karşı Mâlik bin Enes, İsmail bin Ümeyye, Dahhâk bin Osman ve Üsâme bin Zeyd ayni hadîsi Yahya' nın şeyhi olan Abdullah bin Yezid' den rivayet etmişler ve veresiye kaydım rivayet etmemişlerdir. Bu itS>arîa Yahya' mn rivayeti hadîsçi-lerce mazbut sayılmamıştır." K*ldı ki veresiye olunca yaş olsun kuru olsun hepsi karam ve faizdir. Yâni mikdarları eşit bile olsa değiştirilecek burmaların birisi veresiye olunca zâten faize girer. Artık yaş hurmanın kuruyunca eksilip eksilmediğini sormanın ve bu duruma dikkatlan çekmenin mânâsı kalmamış olur.
Tuhfe yazan da özetle şöyle der:
"İmâm Muhammed, el-Muvatta'da: Bir ölçek yaş hurmayı bir ölçek kuru hurmaya satın alan ve sattığım peşin verip satın aldığını da peşin teslim alan kimse hakkında biz bu hadîsle amel ederiz. (Birisi veresiye olursa yasaklığı âlimlerin ittifakı ile sabit olduğu için İmam Muhammed bunların peşin olduğunu belirtir.) Çünkü yaş hurma kuruduğu zaman eksilir ve bir ölçekten az olur, dolayısıyla diğer hurma fazla olmuş olur. Bunun için satış batıldır, demiştir. Ahmed, Mâlik, Şafiî ve diğerleri de bu hadisle amel etmişler ve: Ne peşin, ne veresiye, ne eşit mikdar-da, ne de farklı mikdarda kuru hurmayı yaş hurma ile değiştirmek ve satmak, satın almak hiç bir suretle caiz değildir. Fakat kuru hurmayı kuru hurmayla ve yaş hurmayı yaş hurmayla, ikisinin de peşin ve mikdarca eşit olmaları hâlinde satmak ve satın almak caizdir. . Fakat mikdarlan eşit değilse veya hurmaların birisi veresiye olursa satış caiz değildir. Ebû Hanife' nin görüşü bunların görüşünden farklıdır. Çünkü kendisi mikdarları eşit ve ikisi de peşin olan kuru hurma ile yaş hurmayı biribiriyle mubayaa etmenin câizliğine hükmetmiş ve: Çünkü yaş hurma da hurmadır. Hurmanın hurma ile satılması ise caizdir. Aranan şey bunların eşit olmasıdır, demiştir.
Ebû Hanife' den rivayet edildiğine göre kendisi B a ğ -d a d'a gittiği zaman oranın âlimleri bu fetvasının gerekçesini kendisine sormuşlar. Onlar kendisine şiddetle hücum ederek bu hadisle amel etmemesini ve buna muhalefet etmesini eleştirmişlerdir. Bunun üzerine Ebû Hanîfe onlara: Yaş hurmaya hurmadan sayılır ya da başka bir madde sayılır. Eğer hurma sayılırsa kuru hurma ile mubayaası caizdir. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Mikdarları eşit olan hurmayı hurmayla satmak caizdir,» buyurmuştur. Yaş hurma, hurmadan başka bir madde sayılı* yorsa yine caizdir. Çünkü «Rebevi (fâizsel) malların cinsleri değişik olunca peşin olmak kaydıyla dilediğiniz gibi (yâni mikdarları farklı da olsa) satabilirsiniz» buyurulmuştur, demiştir. Bunun üzerine B a ğ d a d' U âlimler bu hadîsi (yâni 2264 nolu hadîsimiz) £ b û H a nİ f e'ye okumuşlar. Ebû U anife- Bu hadisin dönüm noktası râvi Zeyd bin Ayyaş* tır. Bu râvî ise meçhuldür, demiş veya hadîsi kabul olmayan bir râvîdir, demiştir.
Hadîs âlimleri Ebû Hanîfe' nin râvîyi tenkid etmesini beğenmişlerdir. Hattâ İbnü'l-Mübârek: Ebû Hani-f e hadîs bilmiyor, deniliyor. Nasıl böyle söyleniyor? Oysa kendisi: Zeyd, hadîsi kabul olmayan bir râvîdir, demektedir, diye Ebû Hanîfe1 nin hadîslere vukûfiyetini ifâde etmek istemiştir."
Âlimler Zeyd bin Ayyaş Ebû Ayyâş'ın sıka olduklarım söylemişlerdir. [151]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. İkisi peşin ve mikdarları eşit de olsa yaş hurmayı kuru hurma ile satmak caiz değildir. Çünkü yaş hurma kuruduğu zaman eksilir ve eşitlik şartı yitirilmiş olur. Kurusunun mikdarı takdir edilerek değiştirilmek istenen kuru hurmaya eşit tutulmasına çalışılsa bile bu takdir bir tahminden ibaret kalır ve sonuç vermez. Ebû Hanîfe' den başka âlimlerin görüşlerinin böyle olduğu yukarda anlatıldı.
Türkçemizde peygamber arpası denilen Süit ile arpayı veya Süit ile buğdayı biribiriyle değiştirmek hükmü de böyledir. Yâni bunların ikisi de peşin ve hacim Ölçüsü bakımından mikdarları eşit bile olsa biribiriyle değiştirilmesi yasaktır ve faiz sayılır. Sebebi de şudur : Süit, Beydâ'ya benzediği için ayni cins sayılır. Artık Beydâ kelimesini arpaya yorumlarsak süit ile arpanın bir cins sayıldığını söyleyeceğiz. Beydâ kelimesini buğday diye yorumlarsak, süit ile buğdayın ayni cins sayıldığını söyleyeceğiz. Buğday ve arpa gibi hububatın ayni cins hububatla mubayaa edilebilmesi için verilen ile alınanın ikisinin eşit ve peşin olmasının şart olduğunu, aksi takdirde faiz sayıldığını 48. bâbta anlatmıştık. Süit denilen hububatın değiştirilmek istendiği Beydâ yâni arpa ile veya buğday ile eşit olması gerekir. Hacim ölçüsü bakımından eksik veya fazla olursa satışı ya-
saktır. Hadîsin; «Süit ile Beydâ'dan hangisi efdaldır cümlesini Mâlik «Hangisi mikdarca fazladır» şeklinde yorumlamıştır. Sindi böyle söylüyor. S a' d (Radıyallâhü anh) 'in bu sorusunu cevablayan Zeyd, Beydâ'm efdal olduğunu söylemiştir. M â 1 i k'in yorumuna göre Beydâ'm mikdarca süitten fazla olduğu Zeyd tarafından ifâde edilmiş oluyor. Bunların mikdarca eşitliği mübadelenin temel şartlarından olması hasebiyle S a ' d bu mübadelenin caiz olmadığına hükmetmiştir.
Beydâ kelimesini ister buğday ile, ister arpa ile yorumlayalım. Bunun sült'ten mikdarca yâni hacim ölçüsü bakımından fazlalığını acizane şu şekilde tasavvur ediyorum:
Meselâ: Bir ölçek buğday veya bir ölçek arpayı alıp bir tarafa bırakalım. Bir ölçek de süit denilen hububatı oraya bırakalım. Bir müddet sonra bunlara baktığımız zaman sültün diğerlerinden çok eksildiğini ve diğerlerinin nisbeten az eksildiğini görürüz. Demek ki süit çok fire vermiş olur. Buğday veya arpa buna nazaran az fire vermiş olur. Dolayısıyla bunlar ölçülecek olursa buğday veya arpanın süitten fazla olduğu görülür. Bu nedenle süit ile bunların hacim ölçüsü bakımından eşitlikleri tam sağlanmamış sayılır ve bu nedenle mübadeleleri yasaklanmıştır. Yukardaki cümlenin açıklaması ve M â 1 i k ' in yaptığı yorum hakkındaki görüşüm budur. Bu hususta açıklayıcı bir bilgiye rastlayamadım. Başka bir İzah şeklini de düşünemiyorum.
Yukardaki cümlede geçen "Efdal" sözünü üstün veya daha değerli, şeklinde yorumlamak yanlıştır. Çünkü rebevî olan ayni cinsten iki mal biribiriyle değiştirilirken kalite veya değer üstünlüğü bir sakmca teşkil etmez. RebevİI iki cins mal biribiriyle değiştirilirken de durum budur. Bu nedenle bu kelimeden maksad İmâm Mâ-1 i k' in dediği gibi hacim ölçüsü bakımından çokluk ve fazlalıktır. [152]

54- Müzâbene Ve Mühâkale Babı

Müzâbene ve Münâkale kelimeleri bu bâbtaki hadîslerin metinlerinde de geçecektir. Bu itibarla önce bunlann ne tür satış olduklarını anlatalım, sonra hadîslerin tercemesîne geçelim:
Müzâbene: Bu kelimenin sözlük mânâsı karşılıklı savunma ve müdâfaa, demektir. Biraz sonra anlatacağımız bir nevî satışa bu ismin verilmesinin sebebi şudur: Bu nevi satışlarda taraflar kendi haklarını birbirine karşı müdâfaa ederler. Şöyle de söylenebilir: Taraflardan birisi bu nevî satışta aldandığının farkına varınca satışı red ve defetmek ister. Karşı taraf da bu teklifi red ve defetmek ister, satışın kesinleşmesine çalışır. Bazen taraflar arasında bu yüzden husûmet de çakar. Müzabenenin sözlük manalarından birisi de karşılıklı husûmet etmektir. Istılah! manâda bu durumun da dikkata suretiyle bu ismin verildiğini söytemek yerinde olur.
Fıkıh ve hadis ıstılahında ise Müzâbene değişik şekillerde tarif edilmiştir. 2265 nolu hadiste geleceği üzere Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) : Müzâbene: Ağacı üzerindeki yaş hurmayı kuru hurma ile, asması üzerindeki yaş üzümü kuru üzümle ve başaktaki hububatı temizlenmiş ayni cins hububatla tahmin ve takdir ederek satmaktır, demiştir. Fakat bâzı âlimler: Başaktaki hububatı, temizlenmiş ayni cins hububatla tahmin ederek satmaya Münâkale denilir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bunu diğerleri ile beraber anlattığı için buna da Müzâbene demiştir, derler.
Avnü'l-Mabûdda belirtildiğine göre Buhâri ve Müslim' de bulunan rivayetlerde N â f i' (Radıyallâhü anh) Müzâ-bene'yi İ b n - i Ömer

(Radıyallâhü anh) 'in buradaki tarifi gibi tanımlamıştır. Yâni başaktaki buğdayı, ölçekle tahmin edip safi buğdayla satmaya Müzâbene demiştir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Buharı' deki bir rivayetinde bulunan Müzâbene tarifinde hububattan söz edilmemiştir. Oradaki rivayete göre Müzâbene: Ağacı üzerindeki yaş hurmayı ölçekle tahmin edip kuru hurmayla satmak ve asması üzerindeki yaş üzümü ölçekle tahmin edip kuru üzümle satmaktır.
Yine B u h â r i' nin bir rivayetine göre 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) Müzâbene: Ağaç üzerindeki yaş hurmayı ölçekle tahmini takdir edip kuru hurma ile satmak ve satıcının alıcıya: Tahmininden fazla çıkarsa, fazlası bana âit olur, eksik çıkarsa tamamlarım, demesidir, şeklinde tarif etmiştir.
Müzâbene i Ağacı üzerindeki taze hurmayı tahmin ve takdir ederek kuru hurma ile satmaktır, diye tarif edenler de vardır. Tirm i z i' de böyle tarif edilmiştir.
Münâkale: Başağındaki buğdayı ölçekle tahmin ederek safi buğdayla satmaktır, diye tarif edilmiştir. Süyutî ve NevevİI böyle tarif etmişlerdir.
Müslim'in Said bin el-Müsey-y e b (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste, Müzâbene ve Muhâkale'nin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yasaklandığı belirtildikten sonra: Müzâbene ağacındaki yaş hurmayı (ölçekle tahmin ederek) kuru hurma ile satmaktır. Münâkale de: Henüz biçilmemiş (ve başağından çıkarılmamış) buğdayı safi buğdayla (yine tahmin ve takdir etmek suretiyle) satmaktır, bir de bir araziyi buğday ile kiralamaktır, denilmektedir.
Tuhfe yazarının beyânına göre en Nihâyede şöyle denilmiştir-. Münakalenin tarifinde ihtilâf vardır. Şöyle ki; Bir kavle göre araziyi buğday karşılığında kiralamaktır. Hadiste böyle açıklanmıştır. Ziraatçılar buna Muhârese derler. Diğer bir kavle göre Münâkale, bir araziyi bundan alınacak hâsılatın üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir hisse karşılığında işletmektir. Başka bir kavle göre, ba-şagındaki buğdayı, safi bir buğdayla satmaktır. Henüz tam olgunlaşmamış bir mahsûlü satmaya Münâkale, diyenler de vardır. Mu-hâkale'nin yasaklanmasının sebebi şudur: Bir hububat ayni cinsten bir hububatla satılırken satılan ile alınanın ikisinin de peşin ve mik-darca eşit olması şarttır. Münâkale satışında, mikdarlann eşitliği sağlanamadığı gibi bir taraf veresiyedir.
Müzâbene satışının yasaklanmasının sebebi de en-Nihâye'den naklen verilen yukardaki sebebdir.
tir:

2265) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü atthümâ)'âan; Şöyle demiş-
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müzâbene*yi yasaklamıştır. Müzâbene; Adamın, hurmalıgındaki yaş hurmayı (ağacında) ölçekle (tahmin ederek) kuru hurma ile satmasıdır. (Keza) bagın-daki yaş üzümü (dalmda, tahmini) ölçekle kuru üzüm ile satmasıdır ve tarlasında bulunan başağındaki taze buğdayı (yine tahmini) ölçekle safi buğday ile satmasıdır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların hepsinden nehiy buyurmuştur."

2266) Câbîr bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâyâzn; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Münâkale ve Müzâ-bene'den nehiy buyurmuştur."

2267) Râü' bin Hadîc (Radtyallâhü an A)'den; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Münakale ve Müzâbe-ne'den nehiy buyurmuştur."[153]

İzahı

Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Müslim ve Tirmizi' nin R â f i {Radıyallâhü anh) '-den olan rivayetlerinde yalnız Müzâbene'nin yasaklandığından söz edilmekte olup Muhâkale'den bahsedilmemektedir. Kütüb-i SİtteTnin diğerlerinde ise bu hadisi göremedim.
Bu hadisler Müzâbene ve Münâkale şeklindeki satışların yasak-lığına delâlet ederler. Bu satışın yasaklanmasının sebebi de şudur: Hurma, buğday ve diğer rebevi yâni fâizsel olan bir mal ayni cins bir mal ile satılırken ölçek hesabıyla mikdarlarının eşit olması ve ikisinin de peşin ödenmesi gerekir. Aksi halde faiz sayılır. Ağacın-daki yaş hurma, yaş üzüm ve başağındaki buğday mikdarları ölçek hesabı ile kesin bir şekilde tesbit edilemez. Yapılacak tesbit ancak bir tahminden ibaret kalır. Bu itibarla ağacmdaki yaş hurma ile bunun karşılığında verilen kuru hurmanın, dalındaki yaş üzümle onun karşılığında verilen kuru üzümün ve başağındaki buğday ile bunun karşılığında verilen safi buğdayın mikdarca eşitliğinin sağlanması mümkün değildir. Mutlaka birisinin diğerinden fazla olması ihtimali bulunur. Bu itibarla faiz durumu hâsıl olur.
Ayrıca bir mechullük bulunduğu için bir tarafın aldanması da söz konusudur. Anılan yaş hurma, yaş üzüm ve başağmdaki buğday tahmin edilip bunlar karşılığında verilen kuru hurma, kuru üzüm ve safi buğday hazır ve peşin de olsa hüküm budur. Çünkü eşitlik durumu bilinemez. Oysa. ayni cinsten iki rebevî malın mubayaa edilebilmesi için ikisinin peşin olması şart olduğu gibi, mikdarlannın da eşitliği şarttır.
N e v e v î Muza ben e babından önceki bâbta özetle şöyle der: "Araya (yâni muayyen bir ağaçtaki yaş hurmayı yerdeki kürü hurma ile satmak) akdi hariç, yaş hurmanın kuru hurma ile satılmasının haramhğı hususunda âlimler ittifak etmişler ve bunun faiz olduğunu hükmetmişlerdir. Yaş üzümün kuru üzümle satılmasının haramhğı meselesinde de âlimler ittifak halindedirler. Âlimler, başağında ki buğdayın safi buğdayla satılmasının haramlığı üzerinde de ic-mâ etmişlerdir. Bu satışa Muhâkale denilir. Münâkale kelimesi haki kökünden alınmadır. Haki ise, ekin ekmek ve ziraat yeri, demektir.
Kuru hurma ile satılmak istenen yaş hurma ye kuru üzümle satılmak istenen yaş üzüm, ağaçları üstünde iken satışı haram olduğu gibi bu meyvalar ağaçlarından kesilip devşirildikten sonra da bu şekilde satılamaz. (Yâni kısacası yaş hurma kuru hurma ile satılamaz ve yaş üzüm kuru üzümle satılamaz. Bu yaş hurma ve yaş üzüm ağaçları üzerinde ise bu satışın haramhğı üzerinde âlimlerin icmâı vardır. Bunların bu satışları kesilip devşirildikten sonra ise âlimlerin cumhuruna göre yine haramdır. Çünkü yaş hurma ve yaş üzüm kuruyunca fire verip eksilir. Ne kadar ekşiteceğini kesinlikle bilmek mümkün değildir. Bu itibarla bunların karşılığında ahnan kuru hurma ve kuru üzüm ile bunların mikdarlannın eşitliğini temin etmek mümkün değildir ve bu nedenle haramdır.)
Ebû Hanîfe ise: Yaş hurma ve yaş üzüm kesilip devşirildikten sonra kurusundan aynı mikdardaki misli ile satılması caizdir, demiştir. Meselâ bir ölçek yaş hurma bir ölçek kuru hurma ile ye bir ölçek yaş üzüm bir ölçek kuru üzijmle satılabilir-" Başağından yeni ayrılan taze buğdayın, kurumuş buğdaydan misli ile, satılmasına da hükmetmiştir, Hanefî âlimlerden Ebû Yûsuf ve M u h a m m e d * in de dâhil bulunduğu cumhura göre hurmanın yaşı, kurusuyla hiç bir suretle satılamaz. Keza üzümün yaşı hiç bir surette kurusuyla satılamaz. Başaktaki buğday da safi buğdayla hiç bir suretle satılamaz.
Hurma ve buğday gibi rebevî yâni fâizsel bir maddenin tazesi ile kurusunun biribiriyle değiştirilmesi ile ilgili gerekli bilgi 2264 nolii hadisin İzahı bölümünde verilmiştir. [154]

55- Arâyâ (Belirli Bîr Kaç Ağacın Üstündeki Yas Hurmayı) Kuru Hurma Olarak Tahminen Takdir Etmek Suretiyle (Peşîn Kuru Hurma Île) Satmak Babı

2268) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyallâhü anhümyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî 'in Ariyye (yâni belirli bir kaç ağacın üstündeki yaş hurmayı kuru hurma olarak tahminen takdir etmek suretiyle, tahmin edilen mikdardaki peşin kuru hurma ile satılması) hakkında ruhsat verdiğini Zeyd bin Sabit bana haber verdi."

2269) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü an/tsimâ^dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in Ariyye (yâni belirli bir kaç ağacın üstündeki yaş hurmayı) kuru hurma olarak mikdannı tahmin etmek suretiyle (o mikdardaki peşin kuru hurma ile) satılmasına ruhsat verdiğini Zeyd bin Sabit bana haber verdi.
(Râvi) Yahya demiştir ki t Ariyye, kişinin aile ferdlerinüı azığı olan kuru hurmasını verip bununla birkaç hurma ağacının (üstündeki) yaş hurmayı kuru hurma olarak tahminen takdir etmek Suretiyle satın almasıdır."[155]

İzahı

Müellifimizin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) aracılığı ile rivayet ettiği Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in bu hadislerini Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. E b û D â v û d da bunun benzerini Hârice bin Zeyd aracılığı ile Zeyd (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bâzı rivâyetterdeki metin uzuncadır. O rivayetlerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Müzâbene ve Münâkale satışlarını yasakladığı, fakat araya satışına izin verdiği belirtilmektedir. Diğer değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum. Aşağıda yapacağım izah esnasında gerek duyulursa buna değinilecektir. Şimdi Arâyâ ve Ariyye kelimelerini ve bunların tariflerini açıklayalım:
Tuhfe yazan özetle şöyle der:
"Arâyâ kelimesi Ariyye'nin çoğuludur. Ariyye, ağacı üstündeki yaş hurmayı ağaçsız olarak hediye etmektir. Yâni ağaç hediye edilmiyor, sâdece üstündeki hurmalar hediye ediliyor. Kıtlık zamanlarında hurma bahçeleri bulunanlar, hurmalığı olmayanlara bu ikramda bulunuyorlardı. Arablarda bu âdet vardı. Karşılıksız olarak yapılan bu ikrama Ariyye denilirdi. Sağım hayvanı olmayan ailelere koyun ve deve gibi sağun hayvanı, sütünden faydalanılmak üzere emaneten vermek âdeti de vardı. Sağım hayvanı yine sahibinin malı idi. Bunu emaneten alan aile de karşılıksız olarak bunun sütünden yararlanırdı. . Bu ikrama da Menîha denilir. Şer-i Şerif ıstılahındaki Ariyye'nin tarifi hususunda ihtilâf vardır. Yâni Şeriatte bu kelime ile neyin kasdedildiği hususunda değişik görüşler vardır. Şöyle ki:
1. Mâlik Ariyye'yi şöyle açıklamıştır: Kişi, hurmalığındaki ağaçlardan belirli bir tanesinin üstündeki yaş hurmayı karşılıksız olarak bir adama verir. Sonra adamın hurmalığa girip çıkmasından zahmet duymaya başlar. Hurmalık sahibinin, o ağaç üstündeki yaş hurmayı tahminen takdir edip bu kadar kuru hurmayı peşinen ve defaten adama vermek suretiyle bahçeden ilişiğini kesmesine ruhsat ve izin verilmiştir.
2. Şafii de Arâyâ'yi şöyle tarif etmiştir: Adam belirli bir veya birden fazla ağacın üstündeki yaş hurmanın ne kadar olduğunu tahminen takdir eder. Sonra bu kuruyunca ne kadar eksilece-ğini tahminen hesaplar. Bunun üzerine kuruduğu zaman ne kadar kalacağım tahmin ediyorsa o mikdarda kuru hurmayı ağaç sahibine peşin verip bunun karşılığında ağaç üstündeki yaş hurmayı satın alır. İşte bu alıma Arâyâ (ve Ariyye) denilir. Taraflar teslim ve tesellümü tamamlamadan birbirinden aynlırlarsa bu satış bozulur.
(Şafii' nin anlattığı teslim ve tesellüm şöyle olur: Müşteri takdir edilen kuru hurma mikdan ne .se o kadar kuru hurmayı ağaç sahibine teslim eder. Ağaç sahibi de meyvasını sattığı ağaçları müşterinin emrine verir.)
El-Hâfız, el-Fetih'te : Şafiî1 nin tarifinden çıkan sonuç, ariyye'nin götürü usulle veya veresiye şekli ile olmamasıdır, demiştir.
3. Süfyân bin Hüseyin de: Arâyâ, fakirlere hibe edilen ağaçlar üstündeki yaş hurmalardı. Fakirler bu hurmaları devşirme zamanını bekliyemezlerdi. Bunun için bu yaş hurmaları, diledikleri kuru hurma ile satmalarına ruhsat verildi, demiştir.
El-Hâfız: Ariyye satış şekilleri çoktur. Bunlardan birisi şu* dur: Adam hurma bahçesi sahibine der ki Şu ve bu ağaçların üstündeki yaş hurmadan kaç ölçek kuru hurmanın çıkacağım tahminen takdir et ve bana o kadar kuru hurma ile sat. Bahçe sahibi de tahmin ettiği mikdardaki kuru hurmayı adamdan alır ve anılan hurma ağaçlarını onun emrine verir. Adam da yaş hurmadan yararlanır. Ariyye'nin diğer bir şekli de şöyle olur: Bahçe sahibi belirli bir veya birden fazla ağacın üstündeki yaş hurmayı bir adama hibe eder. Fakat adam hurmaların kuruması mevsimini beklemekle mutazarrır olur ve hurmaları yaş iken yemek istemez. Çünkü kuru hurmaya ihtiyacı vardır. Bunu azık ve zahire yapmak ister. İşte adam ağaçlar üstündeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurma çıkacağım tahmin ve takdir eder. Sonra bunu kuru hurma karşılığında ya bahçe sahibine veya başka bir kimseye satar ve kuru hurmayı peşin teslim alır, der. El-Hâfız bu arada Ariyye'nin başka şekillerini de anlatır."
Avnü'l-Mabûd yazan da bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: " N e v e v i, Ariyye şöyle olur: Bahçe sahibi belirli ağaçlar üstünde bulunan yaş hurmayı tahmin ve takdir ederek şöyle der: Bu ağaçlar üzerinde bulunan yaş hurmalardan meselâ üç vesk (belirli bir hacim birimidir) kuru hurma hâsıl olur. Sonra bu yaş hur-malan üç vesk kuru hurma ile satar ve kuru hurmayı teslim alır. Bahçe sahibi ile adam birbirinden ayrılmadan önce adam kuru hurmayı teslim etmekle, bahçe sahibi de anılan ağaçlan adamın emrine vermekle teslim ve tesellüm işi yapılır Ariyye denilen bu tür satış beş veskten az mikdardaki hurma için caizdir. Beş veskten fazla mikdardaki hurma için caiz değildir. Yaş hurma karşılığında verilecek kuru hurma tam beş vesk olduğu takdirde ise bunun câiz-liği hususunda Şafii" nin iki kavli vardır. En sahîh kavline göre caiz değildir. Ariyye denilen satış türü için verilen ruhsat fakirlere mahsus olmayıp zenginler de bundan yararlanabilirler. Zayıf bir kavle göre bu ruhsat fakirlere mahsustur. Ariyye satışı en sahih kavle göre yaş hurma ile yaş üzüme mahsustur. Diğer meyva-ları bu şekilde satmak caiz değildir. Zayıf bir kavle göre diğer jney-valan da bu şekilde satmak caizdir, demiştir.
Hattâbi de: Arâyâ türü satışlar, Müzâbene türü satışların yasakhğma âit hükümden müstesnadır. Görüldüğü gibi bu hadiste, Arâyâ türü satışı için ruhsat verildiği bildirilmektedir. Ruhsat vermek, ancak yasaklamadan sonra vuku bulur. (Yâni bir şey yasaklanmamış iken ona cevaz verilirse bu cevaz vermeye ruhsat denilmez.)
Mâlik, Şafiî, Evzâi, Ahmed, İshâk ve Ebû U b e y d ' in dâhil bulundukları fıkıhçıların ekserisi ariyye türü satışa ruhsat verildiğine hükmetmişlerdir. Rey ehli ise buna ruhsat vermemişler ve Müzâbene'nin yasak lığının umumiliği görüşünü savunmuşlardır. Ariyye'ye ruhsat verildiğine dâir bu ve benzeri hadîsleri mânâya uygun olmayan şekilde yorumlamışlardır, demiştir.
Hattâbi' nin, sözünde geçen Münâbeze satışına âit hadîsler 54. bâbta geçti. Orada gerekli izah yapıldı. Hatırlanacağı üzere Müzâbene ağacı üzerindeki yaş üzümü veya yaş hurmayı takdir edip bundan kaç ölçek kuru üzüm veya hurmanın çıkacağını tahmini olarak tesbit etmek ve bu mikdar kuru üzüm veya kuru hurma karşılığında o yaş üzümü veya yaş hurmayı satmaktır. Bu satış yasaklanmıştır. Çünkü meselâ 10 ölçek kuru hurmayla satılan yaş hurmadan 10 ölçek kuru hurmanın ve 15 ölçek kuru üzümle satılan yaş üzümden 15 ölçek kuru üzümün elde edileceği kesinlikle bilinemez. Halbuki bunların eşit olmaması hâlinde faiz sayılır. Bu nedenle Müzâbene ismi verilen satış yasaklanmıştır. Ancak az mikdardaki hurmanın bu şekilde satılmasına ruhsat verilmiştir. Ruhsat verilmiş *olan satışa da Ariyye satışı ismi verilmiştir.
T i r m i z i' nin tbn-i Ömer aracılığı ile Z e y d bin Sabit (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettiğine göre Z e y d şöyle demiştir:
"Resûlullah (Sallaltehü Aleyhi ve Sellem) muhakale ve müzâbene (denilen satış nevilerin)den nehiy etti. Ancak arâyâ sahihlerine arâyâlarını, tahminle takdir etmek suretiyle bundan elde edilecek kuru hurmanın misli ile satmalarına İzin verdi."
T i r m i z İ bundan sonra, beş vesk'den az mikdardaki hurma için arâyâ yolu ile satılmasına Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ruhsat verdiğine dâir Zeyd bin Sabit ile Ebû Hüreyre' nin hadîslerini rivayet etmiş ve bunun akbe-nide de beş vesk hurmanın arâyâ şeklinde satılmasına ruhsat verildiğine dâir Mâlik bin Enes'in merfû hadîsini rivayet etmiştir. T i r m i z İ bundan sonra şöyle der: Şafii, Ahmed ve İshâk'in dâhil olduğu bir ilim cemâati demiş ki: Arâyâ satışı, Muhakale ve Müzâbene satışlarına âit yasaklama hükmünden müstesnadır. Bunların delili Zeyd bin Sabit Üe Ebû Hüreyre' nin hadisleridir. Bunlara göre beş veskten az mikdardaki yaş hurmayı ağacı üstünde iken ölçekle tahmin etmek suretiyle kuru hurma ile satmak caizdir. Bâzı âlimler bunun hikmetini şöyle açıklamışlardır: Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm) bu hususta müslümanlara kolaylık sağlamak istemiştir. Çünkü müslümanlar Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ederek: Yaş hurmayı ancak kuru hurma ile satın alabiliriz. (Başka türlü almamız güçtür. Aksi takdirde taze hurmadan mahrum kalırız) Bunun üzerine onlann taze hurmayı yiyebilmeleri için beş veskten az mikdarı bu şekilde satın almalarına ruhsat ve izin verdi."
Arâyâ şekli ile yapılacak satışa âit ruhsatın beş vesk veya bundan az mikdardaki hurma için olduğuna dâir rivayetler değişiktir. Bâzı rivayetlerde «Beş vesk veya bundan az» ifâdesi mevcuttur. Alimlerin bir kısmı bu ifâdedeki tereddüdün râviye âit olduğunu söylerken bir kısım âlimler de: Bu ifâde tereddüt anlamında değil, bundan maksad muhayyerlik ve serbestliktir, demişlerdir. Yâni beş vesk de olabilir, bundan az da olabilir.
Tuhfe yazan da bu konuda özetle şöyle der:
"Âlimler beş veskten fazla hurmanın arâyâ şekli ile satılmasına cevaz vermemişler ve beş veskten az mikdar için ise cevaz vermişlerdir. Tam beş vesk olunca bu hususta ihtilâf vardır. Mâliki-1 e r' in en sahîh kavline göre caizdir. Şafii ve Hanbell âlimlere göre caiz değildir.
Ebû HanİFe ise arâyâ şekli ile yapılan satışların hiç birisine cevaz vermemiştir. Kendisi Münâbeze ve Muhâkale'nin yasak-lığma âit hadîsleri umumi olarak mânâlandırmıştır. Arâyâ'ya âit hadisleri de şöyle yorumlamıştır: Bu hadîsler hibe yolu ile verilen yaş hurmaya aittir. Şöyle ki: Bahçe sahibi bir ağacın üstündeki yaş hurmayı bir adama hibe eder. Henüz bunu teslim etmemiş iken bundan dönüş yapmak ister, işte bu durumda bahçe sahibine şöyle bir ruhsat verilmiştir: Dilerse ağacın üstündeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurmanın çıkacağını tahminen takdir eder ve adama bu kadar kuru hurma hibe edip adamın ağaçla ilişiğini keser."
Arâyâ satışında yaş hurma karşılığında kuru hurmanın verilmesi gerekir. Ağacın üstündeki yaş hurmayı tahminen takdir etmek suretiyle ve arâyâ şeklinde, ferdeki yaş hurma ile satmak ve değiştirmek caiz değildir. Cumhurun görüşü budur Arâyâ hadislerinin bâzısının rivayetlerinde arâyâ'nın kuru veya yaş hurma ile değiştirilmesine ruhsat verildiği belirtilmiş ise de bu ifâde râvinin tereddüdü şeklinde yorumlanmıştır.
Avnü'l-Mabûd yazarı Kastalânî' den naklen şöyle der: Buhâri ve Müslim'in Zeyd bin Sabit' ten yaptıkları bir rivayette; «Zeyd (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arâyâyı kuru hurma veya yaş hurma satmaya ruhsat vermiştir.»"
Bu hadîsin zahirine göre ağacı üstündeki yaş hurmayı arâyâ şeklinde kuru hurma ile satmak caiz olduğu gibi yerdeki yaş hurma ile de satmak caizdir. Şâfiiler'in böyle bir kavli vardır. Buna göre hadîsteki "Veya" ifâdesi muhayyerlik ve serbestlik içindir. Fakat cumhur, arâyâ'nın yaş

hurma ile satılmasını caiz görmemiş ve bu hadîsteki "Veya" ifâdesinin râvînin tereddüdünden ileri geldiğini söylemiştir. Cumhur: Çünkü arâyâ hakkındaki hadislerin ekserisinde arayanın kuru hurma ile değiştirilmesine izin verildiği bildirilmektedir. Bunlarda yaş hurmadan bahsedilmemektedir. Bu itibarla rivayetlerin ekserisindeki ifâdelere göre hüküm vermek gerekir, demiştir.
Arâyâ hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler, Buhâri'-nin şerhleri ile Tirmizi1 nin Tuhfe adlı şerhine müracaat etsinler.
Bir Vesk, 60 sâ'dır. Bir sâ 4 müd'dür. Bu konu hakkında gerekli bilgi 1832 -1833 nolu hadisler bölümünde verilmiştir. 1825 -1826 no-lu fıtır sadakası hadisleri izahı bölümünde sâ ve müd hakkında gerekli bilgi vardır. Ayrıca Taharet kitabında bu konu geçmiştir. [156]

56- Veresiye Olarak Hayvanı Hayvanla Satmak Babı

2270) Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü oflAJ'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), veresiye olarak hayvanı hayvanla satmayı yasakladı.*'

2271) Câbir (bin Semûre) (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalldUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Elden ele (yâni peşin olarak) bir hayvanı iki hayvan ile satmakta bîr beis (sakınca) yoktur,» buyurdu ve bu satışın veresiye olarak yapılmasından kerahet etmiştir."[157]

İzahı

Semûre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, E b û Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Tirmizi: S e -mûre'nin hadîsi hasen- sahih bir hadistir. E 1-H a s a n'ın (Yâni Hasan -1 Basrî'nin) S e- m û r e * den hadis işittiği doğrudur. Bunu Ali el-Medeni ve başkası da söylemiştir.
As-hab-ı Kirâm'dan ve onlardan sonrakilerden ilim ehlinin ekserisi, veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak hususunda bu hadîsle amel etmişlerdir. Süfyân-ı Sevri, Küfe ehlive Ahmedde böyle demişlerdir. Ashâb-ı Kiram'dan ve onlardan sonra gelenlerden bazı alimler de veresiye olarak hayvanı hayvanla satmaya ruhsat ve cevaz vermişlerdir. Şafiî ve îshak'ın kavli de böyledir, demiştir.
Tuhfe yazan da Tirmizi1 nin bu ifâdeleri bölümünde şöyle der :
"Şevkâni, en-Neyl'de: Veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak hususundaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Cumhura göre veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak caizdir. Alınan ile satılan hayvanların eşit sayıda veya ayni cinsten olması şart değildir. (Yâni meselâ bir koyun, veresiye iki keçi ile satılabilir. Bir sığır, veresiye iki sığırla veya üç deveyle satılabilir. Keza bir sığır, veresiye bir sığırla ve bir katır veresiye bir katırla satılabilir.)
2. M&lik'e göre, cinsleri muhtelif hayvanları cumhurun yukarda anlatılan görüşüne uygun satmakta bir salanca yoktur. Fakat ayni cins hayvanlar veresiye olarak birbiriyle satılırken sayılarının eşit olması gerekir. (Yâni meselâ bir koyun, veresiye koyunla satılacaksa iki koyunla satılamaz, ancak bir koyunla satılabilir. Veresiye olduğunda satılanın sayısı ile alınanın sayısının eşitliği şarttır.)
3. Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve Ah-m e d' e göre veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak mutlaka caiz değildir. Yâni birbiriyle satılacak hayvanların sayısı eşit olsun olmasın, ayni cins hayvanlar olsun değişik cins hayvan olsun hiç bir suretle caiz değildir. Bunların delilleri bu bâbta rivayet edilen hadisler ile mevkuf olan başka rivayetlerdir. Ali bin EbİT â 1 i b (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Kendisi bir devenin veresiye iki deve ile satılmasından kerahat etmiştir. Îbn-İ Ömer (Radıyallâhü anh) 'den de böyle bir rivayet vardır. Bu rivayetler bilindiği gibi mevkuf türündendir.
Cumhur ise S e m û r e (Radıyallâhü anh) ile C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîslerinin senedlerini sahih olmadığını söylemişlerdir. Şöyle ki: Cumhur Hasan-ı Basrî' nin S e m û r e (Radıyallâhü anh)'den hadis işittiğinin ihtilaflı olduğunu ve Câ-b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin senedinde bulunan H a c -c â c' in yanılgılarının çok olduğunu ve ayni zamanda tedlisçi olup bu hadisi an'ane ile Ebü'z-Zübeyr* den rivayet ettiğini gerekçe göstermiştir.
Cumhür'un delili ise Ahmed, Ebû Dâvûd ve Bey-haki' nin rivayet ettikleri Abdullah bin Amr bin e 1 - Â s (Radıyallâhü anh) 'in merfû olan bir hadîsidir. Bu hadise göre Peygamber (Aleyhi s-salâtü ve's-selâm), Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'a bir askerî birliği teçhiz edip her askere birer binek devesini vermesini emretmiş, Abdullah mevcut develeri taksim etmiş ve develer bitmiştir. Bunun üzerine Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendisine, zekât develerinden ödenmek üzere deve almasını emretmiş ve bu emre binâen Abdullah, ilerde elde edilecek zekât develerinden iki deve vermek üzere bir deve almaya başlamıştır. (Böylece ihtiyaç duyulan develeri temin etmiştir.)
Cumhur, Abdullah bin Amr (Radıyalâhü anh)'in bu hadîsini delil göstererek veresiye iki deve ile, bir deveyi satmanın ve satın almanın câizliğine hükmetmişlerdir.
Bu nevî satışın yasaklığına hükmeden âlimler ise Abdullah'ın bu hadîsinin diğer hadislerle mensuh olduğunu söylemişlerdir. Şafiî ise hadîslerin arasını bulmak üzere, veresiye olarak hayvanı satmanın yasaklığına dâir Semûre ile Câbi r'in hadîsini şöyle yorumlamıştır: Bu hadîsler alman ve satılan hayvanların ikisinin de veresiye olması hakkındadır. Birisi peşin, diğeri veresiye olursa, veresiye olan hayvan sayısı fazla da olsa bir sakınca yoktur.
Âlimlerin yukarda özetle anlatılan görüşleri ve delilleri ile bu delillere yapılan itirazlar, yorumlar ve cevablar hakkında geniş bilgi almak için Tirmizi ve Ebû Dâvûd'un şerhlerine müracaat edilebilir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisini T ir mi z i de rivayet etmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâl de buradaki metnin birer benzerini yine Câbir (Radıyallâhü anh) '-den rivayet etmişlerdir. [158]

Yukardaki İki Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Satılan ve satın alınan hayvanlar peşin oldukları takdirde sayılan eşit olmasa bile yapılan satış sahihtir, faiz sayılmaz. Bu hususta icmâ bulunduğunu bundan sonra gelen .bâbta anlatacağım.
2. Veresiye olursa hayvanı hayvanla satmak yasaktır. Satılan ve satın alınan hayvanların sayısı eşit olsun olmasın hüküm aynidir. Yukarda anlattığım gibi bu görüş Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve A h m e d'in görüşüdür. İhtiyata en uygun olan görüşün bu görüş olduğu söylenmiştir.
Cumhura göre peşin bir hayvanı veresiye bir veya birden fazla hayvanla satmak caizdir. Ancak satılan ve satın alınanın ikisi de veresiye olursa satış caiz değildir. Bu hususta da gereken bilgi yukarda verildi. [159]

57- Elden Ele (Yânî Satılan Ve Alınanın Îkîsî De Peşîn Olarak) Hayvanları Sayıca Fazla Hayvanlarla Mubayaa Etmek Babı

2272) Enes (bin Mâlik) (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (mü'minlerin anası) Safiyye (bint-i Huhey) 'yi yedi baş (cariye - köle) ile satın aldı.
(Râvî Abdurrahman dedi ki: (Peygamber, Safiyye'yi) Dihye el-Kelbrden (satın aldı.)"[160]

İzahı

Zevâid yazan bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bu bir kalem hatasıdır. Çünkü Müslim de Nikah kitabının 14. babında bu hadîsi rivayet etmiştir. Safiyye (Radıyallâhü anhâ) Beni Kurayza ve Bent Nadir isimli meşhur iki yahudt kabilesinin reisi olan Huyeyy b i n S a'y e'nin Peygamberlerden H â r ûn (Aleyhisselâm) 'm sülâlesinden idi. H a y b e r savaşında esir edilenler arasındaydı. Bu rivayete göre Dihye el-Kelbı'nin payına düştükten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu satın almış ve ona karşılık Dih-y e ' ye yedi baş câriye - köle vermiştir. Verilenlerin câriye veya köle olduğuna, şayet kanşık ise kaçının câriye, kaçının köle olduğuna dâir bir bilgi edinemedim. Hepsinin câriye veya köle olması da muhtemeldir. Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin hâl terceme-si 1779 nolu hadisin izahı bölümünde geçtiği için o bilgi ile yetine-lim. Ancak şunu da belirteyim: Buhâri ve Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadise göre H a y b e r esirleri toplandıktan sonra Dihye (Radıyallâhü anh) gelerek: Yâ Resûlallah, esir alınan cariyelerden bir tanesini bana ver, dedi. Dihye de gidip S a f i y y e' yi - aldı. Fakat bir sahâbî Beni Kurayza ile Benî Nâdir'in en büyük hanedanı olan Safiyye' nin Dihye tarafından alınmasına karşı çıkıp durumu Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e arz etmesi

neticesinde, Dihye' nin Safiyye'yi değil de, başka bir câriye alması emredilmiş, sonra Safiyye ganimet olarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mülkiyetine geçmiştir. Bilâhare Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu azâd ederek, mü'minlerin analan arasında idhal buyurmuştur. Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etmesi şekline âit rivayetlerin birleştirilmesi ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der: Safiyye' nin D i h y e'nin payına düştüğüne âit cümlenin mânâsı muhtemelen şöyledir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Dihye'* ye, bir câriye almasını müsâade ettiği ve Dihye de Safiyye' yi seçtiği için, kendisinin payına düşmüş, denilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Safiyye'yi yedi baş insan karşılığında Dihye' den satın almasına âit cümlenin mânâsı da şöyle olabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sajâtü ve's-selâm) çıkacak dedikoduları önlemek amacı ile Safiyye'yi Dihye'-ye vermeyi uygun bulmayınca, gönlünü almak üzere kendisine yedi esir vermiştir. Bu yedi kişi, Safiyye' nin yerine verildiği için bu verilişe alım satım denilmiştir. Bu cümleler böyle yorumlanınca rivayetler arasında bir ihtilâf kalmaz. [161]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükmü

Satılan ve satın alınanın ikisi de peşin olduğu takdirde bir câriye veya bir köleyi, birden fazla câriye veya köle ile satmak ve satın almak caizdir. Faiz sayılmaz. Hayvanların satışı da böyledir. Yâni satılan ve satın alınanın ikisi de peşin olduğu takdirde bir hayvanı birden fazla hayvanla satmakta ve satın almakta bir sakınca yoktur. Bundan önceki bâbta beyân ettiğim gibi bu hususta âlimlerin icmâı vardır. Avnü'l-Mabûd yazarının İbnü'l-Kayyim1 den naklen verdiği bilgiye göre, ölçülerek veya tartılarak satılan malların dışında kalan, köle, câriye, hayvan, bitki ve şâir mallar peşin olmak kaydı ile birisi diğerinden fazla da olsa birbiriyle satılması caizdir.
Satılan veya satın alınan mal veresiye olursa cumhura göre satış yine sahihtir. Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve A h m e d' e göre caiz değildir. M â 1 i k' e göre veresiye satılacak ile satın alınacak mal ayni cinsten olup birisi diğerinden fazla ise satış sahih değildir. Mallar sayıca eşit ise veya cinsleri değişik ise satış sahihtir. Bu hususta geniş bilgi bundan önceki bâbta verildi.
D i h y e (Hadıyallâhü anh) Ashab-i Kiram'in büyüklerinden-dir. B e d i r' de ve diğer savaşlarda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in beraberinde bulunma şerefine nail olan bir zâttır. Çok defa Cebrail (Aleyh isse lam) onun suretinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gelirdi. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh) ve' başka bir çok sahâbî Cebrail'i onun suretinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanında görmüşlerdir. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), İslâmiyet'e davet etmek üzere bâzı devlet adamlarına mektup göndermişti. Rûm Kayser' ine yazdığı mektubu D i h y e götürmüştü. [162]

58- Faizin Ağır Bir Günah Olduğunun Beyânı Babı

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin tercemesine geçmeden* önce faiz hakkında gelen bâzı âyetleri ve mealleri buraya almayı faydalı gördüm. Çünkü bu âyetler faizin haramlıgını açıkça belirttiği gibi ağır, çetin ve büyük bir günah olduğunu da ifâde eder. Faiz oranı düşük olsun, yüksek olsun her nevi, kesinlikle haramdır. Bu hüküm Kur'an âyetleri, hadis-i şerifler ve müslümanlann icmâı ile sabittir. Faizin haramlığını inkâr etmek küfürdür. Allah cümlemizin imanını korusun ve bu hastalı&a tutulanlara şifâ ihsan eylesin.
"Faiz yiyenler (kıyamet günü) ancak şeytanın çarptığı kişinin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların "Alış veriş muamelesi tıpkı faiz gibidir," demeleri yüzündendir. Oysa, Allah alış verişi helal, faizi haram kılmıştır. Artık kime Rabb'inden bir Öğüt gelir de faizcilikten vazgeçerse, geçmişi kendisine aittir ve onun hükmü Allah'adır. Kim faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir. Onlar orada ebedî kalıcılardır." (Bakara: 275)
"Allah faizin bereketini giderir (karıştığı malı) mahveder. Sadakaları ise bereketlendirir (sadakası çıkarılan malı artırır). Allah, çok nankör ve günahkâr olan hiç kimseyi sevmez." (Bakara: 276)
"Ey İman edenler! Eğer mü'min insanlar iseniz, Allah'tan korkunuz ve faizden arta kalanı bırakınız."
"Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından (size karşı açılan) bir savaş malûmunuz olsun. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece (sermayenizden fazlasını istemekle) zulüm etmiş olmazsınız ve (sermayenizden noksan almakla) zulme uğramış olmazsınız." (Bakara: 278, 279)
"Ey îman edenler! Faizi kat kat artırılmış olarak yemeyiniz ve Allah'tan korkunuz ki iflah olabilesiniz."
"Ve kâfirler İçin hazırlanmış olan ateşten sakınınız."
"Ve Allah'a ve Resulüne itaat ediniz ki rahmete erdirilesiniz."
(Âl-i îmrân: 130, 131 ve 132)

2273) Ebû Hüreyre (Rodıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Mi'raca) götürüldüğüm gece, karınları odalar gibi (büyük) olan bir kavmin üzerine vardım. Bunların karınlarında dışardan görülen yılanlar vardı. Ben: Bunlar kimlerdir? Yâ Cebrail! diye sordum. Cebrail dedi ki: Bunlar faiz yiyicileridir.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Ali bin Zeyd bin Ced'ân'ın zayıf olduğu Ze-vâid'de bildirilmiştir.

2274) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Faiz, yetmiş çeşit günahtır. Bunların en hafifi, erkeğin kendi anası ile zina etmesi (veya evlenmesi) günahı kadardır.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Neclh bin AMirrahman Ebû Maşerin zayıflığı Özerinde ittifak edildiği, Zevaid'de bildirilmiştir.

2275) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Faiz yetmişüç kapı (çeşit) dir.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Râvl îbn-i Adl'nin adı Muhammed bin ibrahim olup sıka bir zâttır. Bu hadisi Şutıe'den yalnız kendisi rivayet etmiştir. [163]

İzahı

Yukardaki hadislerin üçü de Zevâid turündendir. İkinci hadisi Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste faizin yetmiş çeşit günahının bulunduğu ifâde edilmiştir. Yâni faizin çok çeşitleri vardır. Hepsi de günahtır. En hafi sanılan faizin günahı kişinin, anası ile zina etmesi kadar ağır bir günahtır. Bu hadîste geçen "Nikahlanma" sözü evlenme akdi veya cinsel ilişki mânâsına yorumlanabilir, ikisinin sonucu aynidir.
Üçüncü hadîste ise faizin yetmiş kapısının, yâni yetmiş çeşidinin bulunduğu bildirilmektedir. Bundan maksad, faizin çeşitlerinin çokluğudur. Yoksa yetmiş sayısı ile tahdid değildir. Gerek bu ve gerekse bundan önceki hadîste geçen "yetmiş üç" sözü de böyle yorumlanınca iki hadîs arasında zahiren görülen ihtilâf bertaraf edilmiş olur. Sindi böyle yorum yapmıştır.

2276) Ömer Mn el-Hattâb (Radtyallâhü anhydetı; Şöyle demiştir:
Son inen âyet, faiz âyetidir. Resülullah (Sallallahâ Aleyhi ve Sel-lem) de bu âyeti (teferruatı ile) tefsir etmeden vefat etti. Artık siz faizi de faiz şüphesi bulunan muameleyi de bırakınız."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir ve ravileri sıka zâtlardır. Ancak ravl Sald bin Arûbe'nin hafızası son zamanlarında zayıflamıştı. [164]

İzahı

Bu hadîs de Zevâid türündendir. Sindi: tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı faiz âyetinin, helâl ve haramla ilgili âyetlerin sonuncusu olduğunu ve hükmünün sabit olup mensuh olmasının söz konusu olamıyacağım bildirmektir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu âyeti tefsir etmeden vefat ettiğim söylemekle de Ömer (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Yâni faizin bütün teferruatını açıklayıcı ve kıyâsa mahal bırakmıya-cak geniş kapsamlı bir açıklamanın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yapılmamış olduğunu bildirmektir. Yoksa bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) faiz âyetini açıklayıcı ve faiz hükümlerini beyân edici bir çok hadis

buyurmuştur, der. Evet yalnız îbn-i Mâceh'in bu bölümde rivayet ettiği 2253 - 2273 nolu 20 kadar hadîs faizin hükümlerini beyân eder. Ömer (Radıyallâhü anh) bu eser ile faiz konusunda çok ihtiyatlı davranmanın gereğine işaret ederek faiz kokusu duyulacak şüpheli muamelelerden uzak durmak için müslümanların dikkatini çekmek istemiştir.
Faizin haram kılınması hakkında kısa bir bilgi vermek uygun olur.
Câhiliyet devrinde ve İslâmiyet'in ilk zamanlarında yaygın olan faiz usûlü daha çok şöyle id* Parası çok olan bankerler, faizciliği san'at hâline getirmişlerdi. Meselâ bir adama yüz dirhemi bir yıl vâde ile yüzde 20 nisbetinde bir faizle ödünç verirlerdi. Vâdesi geldiğinde adam para sahibi ile yeni bir anlaşma yaparak vâdeyi bir yıl daha uzatır ve asıl para ile tahakkuk etmiş olan faize ek olarak vereceği 80 dirhemi ödemeyi kabullenirdi. Böylece ikinci vâde geldiğinde 200 dirhem ödemek durumunda kalırdı. İkinci vâde geldiğinde taraflar sûreyi tekrar uzatır ve buna karşı 250 veya 300 dirhem ödeme yapılması üzerinde ittifak ederlerdi. Bu şekilde sürdürülen faizcilikle paranın bir kaç katı ödenirdi. M e k k e' de inen Â1 - i î m r â n sûresinin yukarda yazıh 130. âyeti ile bu çirkin muamele takbih edilerek müslümanların böyle yapmaları yasaklandı. Bu âyette, faizin kat kat artırılarak yenilmesi yasaklanmış oldu. Günün faiz usûlü kat kat artırmak olduğu için bu durum belirtildi. Yoksa ilk anda sanıldığı gibi kat kat olmayıp normal bir orandaki faizin mübahhğı mânâsı çıkarılamaz. Meselâ: Anasını silâhla yaralayan kişi azarlanırken: Anam silâhla yaralaman çirkin bir suçtur, denildiği zaman, kişinin anasını sopa ile yaralamasının veya dövmesinin çirkin bir suç olmadığı mânâsı çıkarılabilir mi? Bu âyet de böyledir. O günkü faiz durumu Öyle olduğu için bu ifâde buyurulmuştur. Tefsir kitablannda açıkça belirtildiği gibi bu âyetteki "kat kat faiz" tâbiri, böyle olmayan faizin mübahlığmı beyân için olmayıp, o günkü çirkin durumu belirtmek içindir.
Bu hususta müslümanların icmâı vardır. Ayet-i Celîle'yi başka türlü yorumlayan hiç bir ilim adamı yoktur. Kaldı ki Medine-i Münevvere devrinde ve Mekke' nin fethi sırasında inen ve yukarda yazılı bulunan B a -kara sûresinin 275 - 279 nolu âyetleri faizin çoğunu da azını da kökünden yasaklamıştır. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de bu hadîste helâl ve haramla ilgili âyetlerin sonuncusunun faiz âyeti olduğunu bildirmekle bu âyetleri kasdediyor. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre kendisi de ribâ, yâni faiz âyetinin en son inen âyet olduğunu bildirmiştir. Buhârl İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)*m bu rivayetini "Tefsir** bölümünde rivayet etmiştir.
Bâzı rivayetlerde îbn-i Abbâs: En son inen âyet'in;
«Allah'a döndürüleceğiniz sonra zulüme uğramadan herkesin kazancının tamamının verileceği günden korkunuz.» (Bakara: 281) âyetidir, demiştir. Bu iki rivayet arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bu âyet ile faiz âyeti toptan inmiştir. Meşhur Veda haccı esnasında inen faiz âyetinin hükmü de bu esnada uygulanmıştır. Çünkü bu hac esnasında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yüzbini aşkın bir îslâm cemaatına hitaben buyurduğu ve dünya durdukça tüm insanlık âlemine ışık tutacak şaheser hutbesinde câhiliyet devrinin kötü âdetlerinin tümünü kökünden kaldırmış ve faizle ilgili olarak da meâlen:
«Faiz lağvedilmiştir. Fakat borcunuzun aslını vermeniz gerekir. (Faiz almakla) zulüm etmeyiniz ve (borcun aslını almamakla) zu-lüme uğramayımz. Faiz, Allah'ın emriyle artık haramdır. Câhiliyet devrinden kalma bu çirkin âdetin her çeşidini işte ayaklarımın altında çiğniyorum. İlk kaldırdığım faiz Abdülmuttalib'in oğlu Ab-bâs'ın faizidir.» buyurmuştur.
Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz'un rebevi yâni faizi ihtiva eden mallar olduğu nasslarla sabit olduğunu bundan önceki bâblarda görmüştünüz. Bunların dışında kalan malların hangilerinin bunlara tâbi olduğunu da orada anlatmıştım. Bâzı malların ise bunlara tâbi olup olmadığı hususunda sahâbilerin ve tabiilerin ihtilâf ettiklerini belirtmiştim. Meselâ: Ölçülerek satılan mallardan olan ve yiyecek maddelerinden olmayan kireç faize tâbi midir, değil midir? Ebû Hanife'ye göre tâbidir. Ş â f i î' ye göre tâbi değildir. Yâni bir ölçek kireç veresiye iki ölçek kireçle satılabilir mi, satılamaz mı? Keza, bir koyun veresiye iki koyunla satılabilir mi, satılamaz mı? bunun gibi ihtilaflı olan meseleler vardır. Ömer (Radıyallâhü anh) bu eserinde, faiz şüphesi olan meselelerde ihtiyatlı davranmayı tavsiye etmiştir. O'nun bu tavsiyesinden hareketle âlimler yâni yetkili müctehidler arasında ihtilâf konusu edilen bu gibi meselelerde faiz ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve bu gibi muameleleri yapmamalı.

2277) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) faiz yiyene, yedirene, şâhidlerine ve kâtibine şüphesiz lanet etti."[165]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizl, Nesâî, îbn-i Hib-bân ve Hâkim de bunu rivayet etmişler ve Tirmizi bunun hasen- sahih olduğunu söylemiştir. Müslim de bu hadis metnini C â b i r (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmiştir. Ayrıca îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den de bunu kısa bir metinle rivayet etmiştir. O metinde yalnız faiz yiyen ile yedirenden söz edilmekte ve bunların Peygamber (Aleyhi's-salatü ve's-selâm) tarafından lanetlendiği belirtilmektedir. Buhar! de bunun bir benzerini Ebû Cuheyfe (Radıyallahü anh) -den merfû olarak rivayet etmiştir. N e s a l'nin rivayet ettiği Ibn-i Mes'ûd'un hadisi şöyledir:
«Faiz yiyen, yediren, faizli işleme şâhid olanlar ve kâtibük eden kimseler bilerek bunu yapınca, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dili İle (yâni buyruğu ile) kıyamet günü mel'unlardır.»
Hadis şârihl erince beyân edildiği gibi hadîslerdeki «Faiz yiyen» sözünden maksad faiz alandır. Aldıktan sonra yese de yemese de hüküm aynidir. Yararlanma çeşitlerinin en büyüğü yemek olduğu için bu ifâde kullanılmıştır. Keza, «Faiz yediren-den maksad da faiz verendir.
Faizli muameleye şâhidlik edenler İle kâtiblik edenlerin de ayni suça ve günahına ortak oldukları bildirilmektedir.Müslimdeki C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisinde; «Bunların hepsi faiz günahında ve vebalinde müsavi, yâni eşittir» ilâvesi vardır. N e v e v i bu hadisin şerhinde: Bu hadis, faiz alan ile veren arasındaki muameleyi yazmanın ve buna şâhidlik etmenin haramlığına ve bâtıl bir işe yardımcı olmanın yasakhğına açıkça delâlet eder, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunlan lânetleme-sinin iki mânâsı vardır: Birincisi, bunların ilâhî rahmetten uzak olduklarını bildirmektir. İkincisi, bunların ilâhi rahmetten uzak kalmalarını dilemektir. Bu iki mânânın hangisi olursa olsun, bu ve benzeri hadisler faizcilikle iştigal edenlerin ve bunların bu muamelelerine kâtiblik, şâhidlik ve benzerî şeylerle yardıma olanların aki-betlerinin çok fena olduğuna delâlet ederler. Çünkü bunların Allah'ın rahmetinden uzak olduklarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından bildirilmesinden daha büyük bir tehdîd düşünülemez. Keza böyle yapanların Allah'ın rahmetinden uzak kalmaları için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beddua etmesi ve dilekte bulunması da bir öncekinden hafif bir tehdid sayılamaz. Zira, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in her dileğinin Allah katmda makbul olduğu inancındayız. Allah cümlemizi saklasın.

2278) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
(And olsun), şübhesiz İnsanlar üzerine Öyle bir zaman gelecek ki, onlardan, faiz yemeyen (yâni almayan) hiç kimse kalmıyacaktır. Artık faiz yemeyene de faizin tozu konacaktır. [166]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs faizciliğin yaygınlaşacağını, herkesin bu hastalığa tutulacağmı ve faizcilik etmeyenlere de faizin tozunun konacağını haber vermektedir. Bu, ResüM Ekrem (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm)'in bir mûcizesidir ve zamanımızda tahakkuk etmiştir. Çünkü görüldüğü gibi faizcilik yaygınlaşmış bir hastalık hâlini almıştır. Zengini de orta hallisi de zor geçineni de bu yola tevessül etmekte ve kendisince bir mazeret de beyân etmektedir. Oysa faizcilik kesinlikle ve nasslarla haram kılınmış olup hiçbir zaman hiç kimse için buna ruhsat verilmemiştir ve hiç bir mazeret de makbul değildir.
Ebû D â v ü d' un bir rivayetinde; «faizin tozundan» ifâdesi yerine; «faizin buharından» ifâdesi vardır.
Sonuç değişmez. Faiz yemeyen adamlara faizin tozunun veya buharının konmasını Avnül-Mabûd yazan şöyle açıklamıştır: Yâni adam, faiz işlemine şâhid veya kâtib olur ya da faizcilik edenlere misafir olup yemeklerinden yiyer. Yahut onların hediyelerini kabul eder. Böylece faiz eseri ve lekesi adama da bulaşır.
E 1 - H a f n i de: Bu hadis dünya malım elde etmek için çalışıp çabalayan ve dünyalığa dalan kimselerin faizcilikten geri kal-mıyacaklarını bildirir. Dünyalığa dalmayan nice takva sahihleri vardır ki, kendilerini bundan korurlar. Kendilerini bu hastalıktan koruyanlar her devirde bulunur, demiştir.
Bile bile faizden kendilerini koruyanlar vardır. Faizcilik etmediği gibi, buna şâhidlik, kâtiblik ve benzeri yolla yardım etmekle bulaşmaktan sakınan müminler bizim zamanımızda da mevcuttur. Alış verişine faiz karışan insanlar pek çok olduğu için, gidilen yemekli evlenme törenine,

yemekli mevlidlere. iftar davetlerine ve buna benzer nedenlerle vuku bulan misafirliklere katılan müslüman-lann faiz tozuna mâruz kalmadıklarını söylemek güç olsa gerek. Biraz daha derinleştirirsek, yediğimiz ekmekten giydiğimiz elbiseye kadar alım satımını yaptığımız her şeyde faiz tozunun bulunduğunu söylemek mübalâğa sayılmasa gerek. Allah afıv eylesin.

2279) (Abdullah) bin Mes'ûd (Radıyallâkü a»*)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Faizden mal çoğaltan hiç bir kimse yoktur ki İsinin âkibeti malın azalmasına dönüşmesin.»
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka «âtlardır. Çünkü râvl Abbas bin Caferi, fbn-i Ebt Hatim ile Îbnül-Medenl sıka saymışlar ve îbn-i Hibb&n da sikalar arasında anmiştır. Senedin kalan rftvileri de Müslim'in şartı Üzerine sıka zâtlardır. »-Fetihte, bunun senedinin basen olduğu belirtilmiştir. [167]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Hâkim de rivayet etmiştir. Hadis faizin zahiren malı çoğalttığı görülüyor ise de netice itibariyle malı eksilttiğini bildirir.
Abdürrezzak'ın Ma'mer* den rivayet ettiği şu mealdeki hadis de bu durumu teyid eder:
"Ma'mer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Biz faizcinin kazancı, üzerinden kırk yıl geçmeden muhakkak mahvolur buyurulduğunu İşittik."
Bakara sûresinin 276. âyeti de bu konuya ışık tutar;
«Allah faizin bereketini giderir (karıştığı malı) mahveder, ga? dakalan İse bereketlendirir (sadakası çıkarılan malı artırır). Allah çok nankör ve günahkâr olan hiç kimseyi sevmez*'*
Faizcilik ve tefecilik edenlerin bu yolla zenginleştiğini görmek mümkündür. Ama bunların servetlerinin kısa ömürlü olup bir süre sonra, aksine iflâs ettiklerini müşahede ediyoruz, duyuyoruz. Bunun örneklerini her devirde ve her memlekette görmek mümkündür. Allah islâh eylesin. [168]

59- Selef (Denilen Satış Nevî) Bilinen Bir Ölçek Ve Bilinen Bîr Tartı İle Ve Malûm Bir Vâdeye Bağlanarak Yapılır, Babı

Selef: Cinsi, mikdan ve evsafı tesbit edilen bir malın belirli bir vâde'de ve yerde teslim edilmek üzere muayyen ve peşin bir bedelle satılmasıdır. Halkın dilinde bu satışa "Peşin para ile veresiye mal almak'*, denilir. Tabii halk dilindeki bu tarif yetersizdir. Çünkü veresiye alınacak malın cinsi, evsafı ve miktarı tesbit edilecek, ne zaman ve nerede teslim edileceği açıklanacaktır. Ayrıca veresiye alınan mal karşılığında peşin verilecek bedelin para olması şart değildir. İcâbında para verilmez de bir mal verilir.
Bunu bir misal İle açıklayalım: Bir adam. hububatın harmanlarının kaldırıldığı Eylül ayının başında 10 kilo falan nevi buğdayı filan köyde teslim edilmek kaydıyla bu târihten beş ay önce bu şahıstan satın alır ve parayı peşin verir. Veya durumu anlatılan buğdayı bir halı ile satın alır ve halıyı peşin verir. Şu halde buğday veresiye olmuş olur. Bunun bedeli olan para veya hah peşin olur. işte bu ve benzerî satışlara Selef denilir. Selef denilen satış akdinde veresiye olan mal karşılığında verilen bedel peşin olduğu için bu tür satışlara Selef ismi verilmiştir. Çünkü bu kelimenin sözlük mânası önceden vermek ve takdim etmektir. Bedel önceden veriliyor, takdim ediliyor. Bu satışa Selem de denilir. Bu kelime de teslim kelimesi ile ilgilidir. Bu satışta bedel teslim edildiği için bu isim de verilmiştir.
Taraflar ve alım satımı yapılan mallar için fıkıh ıstılahında bazı terimler kullanılır. Bunları da özetle söyüyeyim:
Peşin ödenen bedele, Re'Sü'1-Mal, denilir.
Bedeli veren tarafa, Rabbü's-Selem, denilir.
Veresiye alınan mala, Müslem fin, denilir.
Veresiye mal sahibine de, Müslem ileyh, denilir.
El-Fetih'te beyân edildiğine göre Irak halkı bu satışa Selef, Hicaz halkı da Selem, derler.
Satılan mal satış akdi yapılırken satıcının yanında ve mülkiyetinde bulunmadığı halde Şer-i Şerif bu satışa müsâade etmiştir. Satılan mal hazır olmadığından bir nevi aldanma veya aldatma ihtimâli var ise de duyulan ihtiyaç nedeniyle buna cevaz verilmiştir. Bu satışın meşruluğu Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Bakara süresinin 282. âyeti bunun meşruluğuna delildir. Bir kısmı bu bab-ta rivayet edilen hadîsler de bunun meşruluğuna delildir. S a 1 d bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'm dışında hiç bir âlimin bunun meşruluğuna itiraz ettiği bilinmemektedir. Yâni âlimler bunun meşruluğu üzerinde ittifak etmişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim: Caiz olmadığı, Kitab, Sünnet veya îc-ma ile sabit olan satışlar, bundan müstesnadır. Onların dışında kalan muamelelerde bu satış söz konusu edilebilir. Esasen Selem ve Selef dediğimiz akidler, satış akdi sayılamaz. Fıkıh ıstılahında bu akidlere Selem veya Selef denilir ve yapılan pazarlık ve akidde de " Bey*" kelimesi ve " İştira" kelimesi, yâni satmak ve satın almak sözleri kullanılmaz. Yukarda anlattığımız terimler ve bunlardan türeme fiiller kullanılır. Onun için bu muamele, satış muamelelerinden tamamen ayrı bir işlemdir. Bununla beraber normal alım satımlar için koşulan şartlar aynen bu muamelede de aranır. Bunlardan birisi eksik olduğu takdirde yapılan akid geçersizdir. Alım ve satım muamelelerinde bulunması gereken şartlardan ayrı olarak bâzı ek şartların burada bulunması gereklidir. Ancak bu ek şartların mâhiyetleri ve sayılan açısından fıkıhçılar farklı görüşler beyân etmişlerdir. Hepsinin ittifakla koştukları şart, Re'sü'1-Mal, yâni veresiye alınacak malın bedelinin, akid meclisinde ve peşin olarak teslim edilmesi şartıdır. Bâzı âlimlere göre şu şartlar da aranır:
1. Peşin ödenen bedel karşılığında satın alman maun veresiye olması.
2. Veresiye satılan malın vâdesi geldiğinde o târihte piyasada bulunması ve temininin mümkün olması.
3. Veresiye olan malın bir yerden başka bir yere taşınması külfetli ise akidde bunun teslim edileceği yerin bildirilmesi.
4. Veresiye olan malın cinsi evsafı ve mikdanmn tâyin ve tes-bit edilmesi.
Avnü'I-Mabûd yazarı da Selef babının girişinde özetle şöyle der: I r a k 11 1 a r' m Selef ve Hicazlılar'ın Selem dedikleri bu akid veresiye olup vasıflan ve mikdan tesbit edilen bir maun satışıdır. Bâzıları, bedelin peşin olması kaydını da tarife dâhil etmişlerdir. Halbuki bu kayıt bir şart mahiyetindedir, tarife dâhil edilmemelidir. Bu akdin meşruluğu üzerinde âlimler ittifak halindedirler. Yalnız Saîd bin el-Müseyyeb'in muhalif kaldığı söylenmiştir. Âlimler bu akdin bâzı şartları hakkında ihtilâf etmişlerdir. Fakat alım satımlarda aranan şartların hepsinin bu akid için de arandığı ve Resü'1-Mal, denilen bedelin, akdin yapıldığı yerde peşin ödenmesinin gerekliliği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bu akid bir ruhsat mı, azimet mi? diye ihtilaf olmuştur. Bâzı âlimler : Bu nevi akidlere ihtiyaç duyulduğundan buna ruhsat verilmiştir. Azimet değildir, demişlerdir.
Selem ve Selef dediğimiz bu akdin rükünleri, şartları ve meseleleri hakkında geniş bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulması tavsiye olunur.

2280) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaliâkü anhümâydan; §öyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'den Medine-i Münevvere'ye) geldiğinde, halk iki, üç yıllık vâdede hurma (yi teslim etmek ve bedelini peşin ödemek üzere) selef muamelesini yaparlardı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t
«Kim selef usûlü İle hurma (gibi bir şey) almak isterse (taraflarca) bilinen bir ölçek veya bilinen bir tartıyla ve muayyen bir vadeye değin akid yapsın.»"[169]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hurma kelimesi yerine meyva kelimesi bulunuyor. Bir kısım rivayetlerde ise hurma veya meyva kelimeleri yerine «bir şey» ifâdesi kullanılmıştır. Bu değişik rivayetlerden çıkarılan sonuç Selef muamelesinin meşruluğunun hurmaya veya meyvaya mahsus olmayıp ölçülen veya tartılan diğer mallara da şümullü olmasıdır. Selef muamelesinin diğer mallarda da meşru olduğuna delalet eden hadislerin bir kısmı ilerde gelecektir. Tirmizi bu hadîsi rivayet ettikten sonra özetle şöyle der: Bu hadîs hasen - sahihtir. Saha-bilerden ve başkalarından olan ilim ehlinin ekserisi bu hadîsle amel ederek, yiyecek maddeleri, giyecek maddeleri ve tarifi, tesbiti ve evsafı ile tamtüabilen, anlatılabilen diğer mallar hakkında selef muamelesinin yapılmasını caiz görmüşlerdir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Mekke' den M e -dîne-i Münevvere'ye gelişinden maksad hicret buyurduğu zamanki teşrifleridir.

Tuhfe yazan bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Selef ve Selem ayni mânâyı ifâde ederler. El-Cezerl, en-Nihâye'de: Selem şöyledir: Sen belirli bir vâde bitiminde sana teslim edilmek üzere belirli bir mal için altın veya gümüş veriyorsun, işte senin bu parayı peşin ödemene selem denilir. Çünkü sen parayı mal sahibine teslim ediyorsun. Teslim ettiğin için bu muameleye Selem ismi verilmiştir» der.
Genel hükümlere kıyaslama yapılırsa bu muamelenin caiz olmaması gerekir. Çünkü bedeli peşin ödenen mal, satıcının elinde ve mülkiyetinde olmayabilir. (Müellifimizin 2187 - 2189 nolu hadîslerinin izahı bölümünde satıcının sahibi bulunmadığı bir malı satami-yacağı anlatılmıştır.) Ancak selem ve selef denilen satışlar ve alımlar bu genel hükmün dışında kalır. Çünkü bu muamelenin câizliği sahih hadislerle sabittir ve Bakara süresinin (282 nolu) mü-dâyene ayeti de bu satışın câizliğine delâlet eder.
Bu hadis bedeli peşin verilen veresiye mal ölçülen maddelerden ise ölçek hesabı ile, şayet tartılan maddelerden ise tartı hesabı ile mikdannm bilinmesinin vâcibliğine ve veresiye malın teslim edileceği tarihinin ve vâdesinin bilinmesinin gerekliliğine delâlet eder. Malın ölçek veya tartı îtiban ile bilinmemesi hâlinde yapılan akdin geçersizliği de bu hadisten anlaşılır."
Avnü'l-Mabûd yazan da Özetle şöyle der:
"Bu hadisin. bâzı rivayetlerinde hurma ifâdesi, diğer bir kısım rivayetlerinde meyva ifâdesi bulunur. Es-Sübul'de denildiği gibi mey-va ifâdesi umumi bir hüküm ifâde eder. Yâni selem akdinin meşruluğu hurmaya mahsus değildir. Umumidir, Hadiste veresiye malın ölçü ve tartısının bilinmesi, emredilmektedir. Yâni ölçülen maddelerden ise ölçüsünün tartılan maddelerden ise tartısının bilinmesi gereklidir. Yoksa sanıldığı gibi bir malın hem ölçüsünün hem de tartısının bilinmesi şart koşulmamıştır. (NevevİdeBöyle açıklamıştır.)
Bu hadîs, peşin verilen bedel karşılığında ve selem usûlü ile alınan maun veresiye ve belirli bir vâdeye bağlı olmasının muteber olduğuna delâlet eder. Cumhur da bu görüşü tutmuştur. Cumhura göre mal veresiye olmazsa selem akdi caiz değildir. Ş â f i î 1 e r' e göre caizdir. N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der;
Bu hadis selem akdinin câizliğine ve selem usûlü ile alınan malın ölçü, tartı veya başka şekillerle miktarca bilinmesinin şart olduğuna delâlet eder. Şu halde alman mal kumaş gibi uzunluk ölçü birimleri ile ölçülen cinslerden ise belirli bir ölçü birimiyle mikdannm bilinmesi gerekir. (Meselâ 20 metre uzunluğunda, 80 cm. eninde safi pamuktan mamul düz basma gibi) Şayet hayvan gibi sayı ile satılıyorsa kaç aded olduğu bildirilecektir. (Meselâ 10 aded koyun gibi). Hadisin mânâsı şudur: Selem akdi ölçülen bir mal hakkında ise ölçüsünün bilinmesi gerekir. Tartılan mallardan ise ağırlığı malûm olsun. Veresiye ise vâdesi bilsin. Hadisin mânası bu olunca selemin mutlaka veresiye olması anlamı çıkanlamaz. Bilâkis selem peşin ve hazır malda da caizdir. Çünkü aldanma mümkün olduğuna rağmen veresiyede bu akid caiz olduktan sonra, vadesiz mal için bu akdin öncelikle caiz olması gerekir. Zira veresiye olmayan malda aldanma olmaz. Hadîste anılan vâde, veresiye olmasını şart koşmak için değildir. Bunun mânâsı, şayet veresiye olursa vâdesinin bilinmesidir. Veresiye olan mal için selem akdinin câizliğine icmâ ve ittifakla hükmeden âlimler veresiye olmayan mal için selem akdinin câizliği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafiî ve diğer bâzı ilim ehli bunun da câizliğine hükmetmişlerdir. Mâlik, Ebû Hanı f e ve başka âlimler de bunun caiz olmadığına hükmetmişlerdir. Selem usûlü ile alınan malın evsafının iyice tâyin ve tesbit edilmesinin gerekliliği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir."

2281) Abdullah bin Selâm[170] (Radtyaltâkü anh)'âen; Şöyle demiştir :
Bir adam (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi ve (Yahudilerden bir kavmi kasdederek) :
Falanın oğulları müslüman oldular. Fakat cidden aç kaldılar. Bundan dolayı dinden dönmelerinden korkuyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında (bir şey) vardır?» buyurdu. Yahudilerden bir adam t
Benim yanımda bu kadar Cnakid) vardır, (Zannımca üç yüz dinar, dedi) falanın oğullarının bahçesinden (alınacak meyva üzerine) şu ve bu fiyatla (selem akdini yaparım,) dedi. Bunun üzerine Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şu ve bu fiyatla ve şu şu vâdeyle (olur). Fakat falanın oğullarının bahçesinden (elde edilecek meyva kaydı) olmaz,» buyurdu.
Not: Bunun senedinde bulunan el-Velld bin Müslim'in tedlisçi olduğu Ze-vftid'de bUdİiilmlştir. [171]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, peşin alman para karşılığında selem usûlü ile satılan malın fiyatının belirtilmesinin ve malm teslim edileceği vâdenin tâyin ve tesbit edilmesinin gerekliliğine, fakat malın yâni meyvanın falan bahçeden elde edilecek mahsulden olması şartının koşulmasının caiz olmadığına delâlet eder. Çünkü o bahçenin o yıl mahsul vermemesi muhtemeldir. [172]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Selem akdinde paranın peşin alınması ve malın veresiye olması meşrudur.
2. Meyvalarm selem usûlü ile ve veresiye olarak satılması meşrudur.
3. Selem akdinin meşru olması için malm fiyatının tesbit edilmesi ve vâdenin tâyin edilmesi gereklidir.
4. Muayyen bir bahçeden alınacak mahsul üzerine selem yapmak caiz değildir.
5. Gayn müslimlerle alış veriş etmek caizdir.
6. Muhtaç durumda olan müslümanlara ve bilhassa mühtedi-lere yâni İslâmiyet'i yeni kabullenmiş olanlara yardımcı olmak müs-tahab'dır.
7. Sıkıntı içinde bulunan müslümanlann durumunu büyüklere arzetmek meşrudur.

2282) Abdullah bin Ebi'l-Mücâlid (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Selem (usûlü ile yapılan akid esnasmda satıcının yanında mal yoksa bu akdin caiz olup olmadığı) hususunda Abdullah bin Şeddâd (bin el-Hâd) ile (Küfe kadısı Âmir bin Ebî Müsâ el-Eş arî) Ebû Bür-de arasında ihtilâf çıktı. Bunun üzerine (Tabii olan bu zâtlar) beni (Sahâbîlerden) Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anhüml'a gönderdiler Ben de (gidip) ona sordum. (Soruma cevaben) :
Biz, (gerek) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta İken ve (gerekse) Ebû Bekir'in ve Ömer'in (halifelikleri) zamanın-da buğday, arpa, kuru üzüm ve kuru hurma için, yanlarında bu mallar bulunmayan bir kavimle selem muamelesini yapardık, dedi.
(Abdullah bin Ebi'l-Mücâlid demiştir ki:) Sonra ben (bu soruyu sahâbilerden) İbn-i Ebzâ (el-Huzâi) (Radıyallâhü anh) a (da) sordum. O da böyle (Yâni Abdullah bin Ebi Evfâ gibi) cevab verdi"[173]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd ve NesâİdeBirvayet etmişlerdir.
Hadîsin açıklamasına geçmeden önce sened ve hadiste anılan bir zâtm künyesi ile ilgili bir durumu açıklamak ihtiyacım duydum. Şöyle ki:
Elde mevcut sünenimizin üç nüshasında Abdullah bin Şeddâd ile ihtilâfa düşen zâtm künyesi "Ebû Berze" olarak geçer. Halbuki Buharı, Ebû Dâvûd ve Nesâî'-nin rivayetlerinde bu zâtm künyesi "Ebû Bürde" olarak geçer. B u h â r i' nin K a s t a 1 â n i, Aynî ve Tuhfetü'1-Barî şerhlerinde Ebû Bürde'nîh Küfe kadısı Âmir bin Ebî Musa el-Eş'ari'nin künyesi olduğu belirtilmektedir. Ebû Berze künyeli bir tabiinin bulunduğuna dâir bir bilgi de edinemedim. Bu nedenle olayın müteaddid olduğunu da söyleyemem. Bürde kelimesi ile Berze kelimesinin Arapça yazılışları da birbirine çok benzer. Kanımca sünenimizdeki Bense kelimesi bir kalem hatasıdır. Doğrusu Bürde'dir. Bunun için tercemede Ebû Bürde olarak ifâde ettim.
Hadisin râvisi tbn-i Ebi'l-Mücâlid ise Abdullah bin EbİEvfâ (Radıyallâhü anh) 'in kölesidir. Râvi Y a h yâ, onun adının Abdullah olduğunu belirtmiştir. Râ-vi Abdurrahmân ise onun ismini belirtmemiştir. Bâzı rivayetlere göre onun ismi Muhammed' dir.
Hadisin Manası
Daha önceki hadîslerin açıklaması bölümlerinde anlattığım gibi Selem muamelelerinde para ve benzeri bedel peşin ödenir. Mal veresiye olur. Veresiye mal satıcılığını yapan ve Müslem îleyh ismi verilen tarafın elinde ve mülkiyeti altmda o malın bulunması şart değildir. Satıcı, o malı vâdesi geldiğinde temin etmekle mükelleftir. Mal satıcının kendi mahsûlü olabildiği gibi piyasadan temin etmesi de caizdir. Önemli olan husus maun şart koşulan vâdede piyasada bulunmasıdır. Sözü edilen malın Selem akdi yapıldığı sırada Müslem lleyh ismi verilen satıcının mülkiyetinde bulunmasının şart olup olmadığı hususunda, Abdullah bin Şeddâd ile Ebû Bürde arasında ihtilâf olmuştur. Yâni satıcının elinde bu

mal yok iken yapılan Selem akdi caiz mi, değil mi? Tabii olan bu iki zât meselenin halli için râvi İbn-i *Ebi'l-Mücâlid'i, Ashâb-i Kirâm'dan Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh)'a göndermişlerdir. Bu râvi de gidip sormuştur. Verilen cevab-ta, sözü edilen malm Selem akdi yapılırken satıcının elinde bulunmasının şart olmadığı sonucu çıkarılıyor. Râvi bu soruyu sahâbîlerden tbn-i E b z â {Radıyallâhü anh)'a da sormuş, O'ndan da ayni cevabı almıştır.
Şu halde bu hadis iki sahâbi'den rivayet edilmiştir.
Hadîsten çıkarılan sonuç: Selem usûlü ile satılan malın akid yapıldığı sıralarda satıcının elinde bulunması şart değildir. Ancak piyasada bulunması hususunda ihtilâf vardır: [174]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Ayni bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Selem yolu ile satılan maun piyasada bulunup bulunmaması durumu dört şekilde düşünülebilir:
1. Mal, Selem akdi yapılırken piyasada bulunur. Fakat teslim etmek için koşulan vâde geldiğinde piyasada bulunmaz. Maun durumu böyle ise Selem akdi sahih değildir.
2. Mal, selem akdinin yapıldığı târihten vâdesi gelinceye kadar piyasada devamlı bulunur. Bu takdirde selem akdi âlimlerin ittifakı ile caizdir.
3. Mal, Selem akdi yapıldığı târihte piyasada yoktur. Fakat teslimi için koşulan vâde geldiğinde piyasada bulunur.
4. Mal, hem selem akdi yapıldığında hem de teslim için koşulan vâde geldiğinde piyasada bulunur. Fakat akid ile vâde arasındaki süre içinde kesintiye uğrar.
İşte üçüncü ve dördüncü durumda olan malın selem usûlü ile satılması bizce (Hanefî mezhebince) caiz değildir. Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre caizdir. Bunların gerekçesi, selem akdinde koşulan vâde geldiğinde mal piyasada bulunduğu için temin ve tesliminin mümkün olmasıdır. Biz deriz ki: Teslimi mümkün olmayabilir. Şöyle ki: Satıcı bu esnada ölebilir ve vâde geldiğinde mal teslim edilmez. Dolayısıyla alıcı zarara uğramış olur.
Hadiste, ölçülerek satılan mallardan dört madde bulunur. Ölçülmek suretiyle satılan diğer mallar da bunlara kıyaslanır. [175]

Hadisten Çıkarılan Diğer Hükümler

1. Selem muamelesi meşrudur.
2. Çıkan problemlerin ilim ehline intikal ettirilmesi ve aydınlatıcı bilgi alınması gereklidir.
3. Doğrusunun meydana çıkarılması için ilmi meseleler üzerinde usulünce tartışma açılması ve sohbet edilmesi meşrudur."
Avnü'l-Mabüd yazarı da: Selem akdi yapıldığı zaman bulunmayıp da vâdesi geldiğinde bulunması mümkün olan bir malın bu usulle satılmasının câiziiği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Cumhura göre selem akdi caizdir. Teslim etmek için koşulan vâde gelmeden önceki dönemde malın bulunmayışı selem akdinin câiz-liğine zarar vermez. Ebû Hanife'ye göre zarar verir. Malın akid târihinden vâde târihine kadar geçen süre boyunca bulunması şarttır. Sevri ile Evzâi de Ebû Hanlfe'nin görüşüne katılmışlardır. Bunların delili İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisidir. (Yâni 2284 nolu hadisimiz). Cumhurun buna verdiği cevab o hadisin izahı bölümünde verilecektir, demiştir.
Cumhurun delili ise Ibn-i Ebi'l-Mücâlid'in rivayet ettiği Abdullah bin Ebl Evfâ ile İbn-i Eb-z a' nın hadisidir. [176]

Bu Hadîste İsimleri Geçen Sahâbiler Ve Tâbüler

1. Ashâb-i Kiramdan olan Abdullah bin Ebi Ev-f â (Badiyallâhü anh) in hâl tercemesi 416 nolu hadis bölümünde geçti.
2. Abdurrahman bin Ebza (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi de 218 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. B u i. â r İ, onun sahâbi olduğunu söylemiştir. Tabii olduğunu söyleyen de vardır.
3. Ebû Bürde (Radıyallâhü anh) Tabiî olup Ashâb-i Kiram' dan Ebû Mûsâ el-Eş'ari (Radıyallâhü anh) 'in oğludur. Küfe kadılığını yapan bir fıkıh âlimidir. Adı Âmir veya e 1 - H â r i s ' dir. Ali, Zübeyr, Huzeyfe {Radıyallâhü anhüm) ve bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğulları Abdullah, Yûsuf, Said, Bilâl ve bir cemaat rivayet etmiştir. Sıka bir zâttır. V â k ı d i' nin dediğine göre H. 103. yılı vefat etmiştir, Kütüb-İ Sitte yazarları onun rivayetlerini almışlardır.[177]
4. Abdullah bin Şeddâd bin e I - H â d Ebü'I-VelİD el-Medenî (Radıyallâhü anhüm) tabiîlerdendir. Babasından ve Ömer, Ali ve Muâz (Radıyaüâhü anhüm)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Muhammed bin Ka'b, Mansûr ve el-Hakem bin Uteybe rivayet etmişlerdir. Nesâi ve İbn-i Sa'd onu sıka saymışlardır. Hicri 81 veya 83. yılı vefat etmiştir. Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde onun rivayetleri vardır.[178]
5. Abdullah bin Ebi'l-MücAlid (Radıyallâhü anh) tâbirlerden olup Abdullah bin Ebi Evfâ {Radıyallâhü anh)'in kölesidir. Efendisinden (ve î b n-i E b z â)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Eş'as bin Câbir ve Ebû İshâk eş-Şeybânİ rivayet etmişlerdir. 10 hadisi vardır, t bn-i Muin onu sıka saymıştır. B u h â r i, Ebû Dâvüd, îbn-i Mâceh ve Nesâi onun hadislerini almışlardır.[179]

60- Kim Selem Usulü İle Bir Mal Satın Alırsa (Teslim Almadan Önce) Onu Başka Bir Mal İle Değiştirmesin. Babı

2283) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sen selem usûlü İle bir mal satın aldığın zaman (teslim almadan önce) onu başka bir mal İle değiştirme.»
(İbn-i Mâceh demiştir ki:) Abdullah bin Said de Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'m bu hadisini merfû olarak, ayni metin ve ayni senedle rivayet etti. Ancak kendisi râvî Sa'd'ı zikretmedi.'*[180]

İzahı

Bu hadisi Ebü Dâvûd da rivayet etmiştir. Sindi bu hadîsin metnini şöyle açıklamıştır: Yâni müşteri, selem usûlü ile satın aldığı malı teslim almadan önce başka bir mal ile değiştiremez.
Hattâbi de: Bir adam selem usûlü ile bir dinan bir kişiye verip bir ay sonra teslim edilmek üzere bir ölçek buğday satın alır. Bir aylık vâde dolar da satıcı buğday bulamaz. Ebü Hani-f e'ye göre satıcı buğday yerine başka bir malı o dinar karşılığında adama satamaz, dinan geri vermesi gerekir. Ebû H a -n İ t e bu hadisin umumiliği ve zahiri ile amel etmiştir. Şafii'-ye göre taraflar selem akdini bozmaya karar verdikleri zaman adam vermiş olduğu dinar karşılığında satıcıdan başka bir mal satın alabilir. Ancak satın alacağı malı, selem akdini bozdukları mecliste, yâni taraflar birbirinden ayrılmazdan önce teslim alması gerekir. O zaman teslim almayıp sonra teslim alırsa caiz değildir. Çünkü bu takdirde bir borcun başka bir borçla değiştirilmesi durumu oluşmuş olur ki bu caiz değildir.
Taraflar selem akdini bozmadan önce, selem usûlü iic satılan malın teslimi yapılmamış iken bunun başka bir mal ile değiştirilmesi, yâni o mal yerine satıcıdan başka bir malın alınması ise caiz değildir. Ş â f i i' ye göre hadisten kasdedilen mânâ budur, demiştir.
El-Alkami de: 'Bu hadis zayıftır. Bu hadis delil gösterilerek, selem usûlü ile satın alınıp henüz teslim alınmamış bir malın ayni cins ve ayni nevi bir mal ile değiştirilemiyeceğine hükme-dilmiştir. Çünkü satın alınıp henüz teslim alınmamış bir malın satılması caiz değildir, bu da onun hükmündedir.D ârekutni de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
Bir mal için selef akdini yapan bir kimse o maldan veya verdiği bedelden başka bir şey almasın.» buyurduğunu rivayet etmiştir. Bu hadîs de zayıftır. Sözü edilen malın değiştirilmesinin yasak-lığından anlaşılıyor ki, o mal teslim alınmadan önce alıcısı tarafından satılamaz, başkası o mala ortak edilemez ve o malda tasarruf etme yetkisi başkasına verilemez. Bu hükümler böyledir. Aha bu malı satıcının kızı için mehir yaparsa caiz olmaz. Keza satıcısı kadın olup alıcı bu kadınla evlenip bu malı teslim almadan onun için mehir yapsa bu da caiz değildir', demiştir.
El-Münziri. bu hadisin senedinde bulunan A t i y y e bin S a' d ı in rivayetinin delil olamıyacağım söylemiştir, Ebû Davud'un rivâyetindeki hadis metni şöyledir:
Kim selem usûlü ile bir mal satın alırsa (bunu teslim almadan önce) o malı başka bir mal ile değiştirmesin (yahut) o malı başkasına (satmak-

hibe etmek gibi bir şekilde) devretmesin.»
Görüldüğü gibi Ebû Davud'un rivayet ettiği hadis metni iki şekilde mânâlandınlabilir: Birincisi o malın başka bir mal ile değiştirilmemesi, yâni o mal yerine satıcıdan başka bir malın alınmaşıdır. İkincisi alıcının bu malı teslim almamış iken başka bir kimseye satmak, hibe etmek gibi bir yolla devretmesidir. El-Mirkaat yazan T ı y b i' nin bu hadîsi, yâni Ebû D â v û d' un rivayet ettiği metni böyle açıkladığını nakletmiştir.
Bu hadisi müellifimize Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr ve Abdullah bin Saîd isimli iki zât rivayet etmiştir. Bunların ikisinin beyân ettikleri senedler aynidir. Sadece şu fark vardır: Abdullah'ın senedinde râvi S a' d yoktur. Z i y â d bundan değil, bunun şeyhi olan A t i y -y e * den rivayet etmiştir. [181]

61- Muayyen Bir Hurma Bahçesinin Ağaçları Meyva Çiçeklerini Çıkarmamış İken Bunun Mahsûlü Olacak Hurmaların Selem Usûlü İle Mubayaası Babı

2284) Necrân'lıdan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya;
Muayyen bir hurmalığın ağaçlan hurma çiçeklerini çıkarmadan önce onun hurmalarını selem usûlü ile satın alırım? (Bu caiz mi?) dedim. Abdullah bin Ömer:
Hayır, (Böyle yapma,) dedi. Ben t
Niçin? diye sordum. Kendisi:
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam, henüz hurma çiçeklerini çıkarmamış olan hurma ağaçlarımı oah-çesinün vereceği hurmalar) da selem yaptı. (Yâni peşin bedel ödeyerek alınacak hurma mahsûlünü satın aldı). Sonra o hurmalık o yıl hiç mahsul çıkarmadı. Bunun üzerine müşteri: Bu hurmalık mey-va verinceye kadar bana aittir, dedi. Satıcı da: Ben sana bunun yalnız bu yılki meyvalannı sattım, dedi. Sonra müşteri ile satıcı ihtilâflarını Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettiler. Bunun Üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), satıcıya:
«Müşteri senin hurmalığından bir şey (mahsul) aldı (mı)?» buyurdu. Satıcı i
Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde sen müşterinin malını ne hakla kendine helâl adeder-sin? Kendisinden aldığını iade et ve (Ey mü'minler) yenilmeye elverişliliği bel irine ey e kadar hurma ağaçları (in mey vasin) da selem muamelesini yapmayınız,- buyurdu." [182]

İzahı

Bu hadîsi Eb û Dâvûd da rivayet etmiştir. E 1 - M ü n -z i r i, bu hadisin senedinde mechül bir râvinin bulunduğunu söylemiştir. Bu da î b n - i Ömer (Radiyallâhü anh)'ın râvisi olan N e c r â n 1 ı zâttır. Ebü Dâvûd'un rivayetinde "Necran'lı bir adam" ifâdesi kullanılmıştır. Bu adamın kim olduğu bilinmemektedir. Necrân, Yemen ile Hecer arasında bir bölgenin ismidir. S ü y û t İ böyle demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadisin açıklaması bölümünde şöyle der:
"Ebû Hanife bu hadîsi delil göstererek : Selem usûlü ile satılan malın selem akdinin yapıldığı târihten malın teslim edileceği vâdeye kadar piyasada kesintisiz bulunması gereklidir. Vâde târihinden önce kesintiye uğrayan malın selem yolu ile satılması caiz değildir, demiştir.
Şevkâni de: Bu hadîs sahih olmuş olsaydı bununla amel etmek daha iyi olurdu. Çünkü matluba apaçık delâlet eder. Vâdesinden önceki dönemde bulunmayan malın selem yolu ile satılabileceğine dâir olan Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyal-lâhü anh)'ın —2282 nolu — hadisi ise matluba açıkça delâlet etmiyor. Çünkü Abdullah bin Ebi Evfâ bu hadîste; "Re-sül-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken, biz yanlarında mal bulunmayan adamlarla selem muamelesini yapardık..." demektedir. Demek ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tür muameleye karşı çıkmamıştır. Karşı çıkamamış olması sanılıyor. Hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu tür muameleyi tasvib buyurduğu kaydı yoktur. Fakat şu var ki, 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bü hadisinin senedinde meçhul bir râvi vardır. Bu nedenle delil olmaya elverişli değildir,
Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisine dayanarak akid esnasında bulunmayan malın selem usûlü ile mubayaa edilmesinin câizliğine hükmeden cumhur Necrân'-lının bu hadisi hakkında şöyle demişlerdir: Bu hadis sahih olmuş olsaydı, muayyen bir bahçenin mahsûlü hakkında selem yapmaya veya vâdesi çok yakın olan selem işlemine ya da veresiye değil de hazır olan bir mal için yapılan selem akdine âit olarak yorumlanıp anılan şekildeki selemin caiz olmadığı hükmü çıkarılırdı.
Akid yapıldığında mevcut olmayıp vâdesi geldiğinde bulunacak malların selem usûlü ile mubayaasının câizliğine delâlet eden diğer bir delil de iki, üç yıllık vâde ile meyvanm selem yoluyla mubayaa edildiğine dâir (2280 nolu) hadîstir. Bilindiği gibi meyva iki, üç yıl dayanamaz. Eğer malın selem akdinin yapıldığı târihten teslim edileceği târihe kadar kesintisiz bulunması şart olmuş olsa/di yaş hurma için böyle uzun vadeli selem mubayaasının yapılmasının sahih olmaması gerekecekti.
Bu grubun en münasip delili budur, demiştir. (Şevkânl'-nin sözü bitti.)" [183]

62- Hayvanda Selem Babı

2285) (Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SeHem)'\n azadh kölesi) Ebû Râfi' (Radtyallâhü anh)'<\en\ Şiiyle demiştir;
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamdan bir bekr (denilen gencecik deve) ödünç aldı ve: «Zekât develeri geldiğinde (onunla) senin borcunu öderiz,» buyurdu. Sonra zekât develeri geldi. Resül-i Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Râfi! Bu adama, alacağı olan bekr*ini (= gencecik devesini) öde,» buyurdu. Ben (getirilen zekât develeri içinde) ancak rebâi (ismi verilen yedi yaşındaki deve) ve daha yüksek yaştaki (üstün) develeri buldum. Bunun üzerine (adamın devesine denk deveyi bulamayıp daha üstün develerin bulunduğunu) Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdim. Ot
«Adama (devesinden üstün olanı) ver. Çünkü insanların en hayırlısı, borcunu en güzel şekilde verenidir,- buyurdu."

2286) Irbâd bin Sâriye (Radtyallâhü an/r J'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idim. Bör bedevi gelip Resul-i Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ı Ala-CB&b olduğum bekrimi (= gencecik devemi) öde, dedi. Resûl-i Ek-mm {Şallallahü. Aleyhi ve Sellem) ona yüksek yaşta (yâni devesinden üstün) bir deve verdi. Bedevi *
Yâ Resûlallah! Bu, benim devemden yaşça üstün (yâni daha kıymetli) dir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İnsanların en hayırlısı, borcunu en iyi şekilde ödeyenidir.» buyurdu/'[184]

İzahı

Ebû Râfi' (Radıyallâhü anhî'ın hadisini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir, î r b â d (Radıyallâhü anhî 'in hadisini Nesâî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Her iki hadîste sözü edilen bedevilerin isimleri hakkında bir bilgi edinemedim. Hadîslerde geçen Bekr ve Rebâi kelimelerinin mânâlarını tercemede parantez içi ifâdelerle belirttim. Bu hususta şu açıklamayı da yapalım;
Bekr: Gencecik deve, demektir. Bunun 2, 3, 4 ve 5 yaşlarındaki develer hakkında kullanıldığı lügat kitablarından anlaşılmaktadır. Küçük yaştaki develer pek makbul sayılmaz. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in ödünç aldığı develerin küçük yaştakiler olduğu hadîslerden anlaşılmaktadır.
Rebâî: Altı yaşını bitirip yedi yaşma giren deve, demektir. Ona bu ismin verilmesinin sebebi: Deve bu yaşa varınca Rebâiyye denilen dişleri çıkarır. Bu dişlerin ikisi altta, ikisi de üstte ve ön dişler ile azı dişleri arasında çıkar. Bunlara dilimizde "Üçüncü çift kesici muahhar dişler" denilir. Rebâî develer Bekr develerden daha kıymetli ve üstün sayılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Bekr denilen küçük yaştaki deve borcunu Rebâî denilen ve daha kıymetli ve üstün develerden ödemiş ve «İnsanların en hayırlısı borcunu en güzel şekilde ödeyendir,» buyurmuştur. Son hadiste ise-, «İnsanların en hayırlısı borcunu en iyi şekilde Ödeyenidir,» buyurmuştur.
Bu babın başlığına dikkat edildi ise "Hayvanda selem babı" şeklindedir, ilk hadîs metninin başında Selef kökünden alınma İstislaf tâbiri

kullanılmıştır. Selef ve Selem'in ayni şey olduğunu bundan önceki bâblarda anlatmıştım. Ancak bu bâbta rivayet edilen hadislerin metinleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, develeri ödünç ve borcunu da deve olarak ödemek üzere muamele yaptığına delâlet ederler. Bu nedenle hadîs sarihleri ilk hadîsteki İsttriaf sözünü selem muamelesi değil, istikraz yâni borçlanma istemi anlamına yorumlamışlardır. Mâmafi aşağıda belirteceğim gibi hayvanda istikraz muamelesini meşru gören âlimler selem muâmelesinide meşru saymışlar ve bu hadîsleri delil göstermişlerdir. Durum böyle olunca bu babın başlığı ile burada rivayet edilen hadîsler arasındaki münâsebet ve ilgi anlaşılmış olur.
Müslim'de Ebû Râfi'in hadisi ile ona benzer E b û H ü r e y r e' nin ve C â b i r' in hadisleri rivayet edilmiştir. N e v e v î bu hadislerin şerhinde özetle şöyle der:
"Bu hadisler borçlanma talebinde bulunmanın ve borçlanmanın câizliğine delâlet ederler. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) borçlu olmaktan Allah'a sığınırdı. Ama ihtiyaç nedeniyle borçlanmıştır.
Hadîsler ödünç hayvan almanın câizliğine delâlet ederler. (Ödünç hayvan almanın mânâsı hayvanı ödünç alıp, vâdesi geldiğinde hayvan ödemektir.) Bu hususta üç mezheb vardır:
1. Ebû Hanîfe ve Küfe âlimlerine göre ödünç hayvan almak caiz değildir. Bunlara göre bu hadîsler mensûhtur. (Bunların delili 56. bâbta rivayet olunan 2270 ve 2271 nolu hadîslerdir. Bu hususta gereken bilgi orada verilmiştir.) Fakat bunların bu hadislerin mensuh olduğu dâvası delilsizdir.
2. Selef ve halef âlimlerin cumhuru ve Mâlik ile Şafii' nin mezhebi, bütün hayvanların ödünç alınmasının câizliğidir. Cariyeyi de mahremi olup cinsel ilişkide bulunması caiz olmayan yakınlarına ve kadına ödünç olarak vermek caizdir. Fakat onunla Cinsel ilişkide bulunabilecek bir erkeğe ödünç vermek caiz değildir.
3. El-Müzeni, îbn-i Cerir ve Davud'un mezhebi: Gerek hayvanları ve gerekse cariyeyi herkese ödünç vermek caizdir.
Bu hadîsler, hayvanlarda selem usûlü muamele yapmanın câizliğine delâlet ederler. Selem'in hükmü ödüncün hükmü gibidir.
Ödünç yoluyla veya başka yollarla borçlu olan bir kimse borcunu öderken, zimmetinde bulunan borçtan daha iyisini ve daha güzelini ödemesi müstahabtır. Bu hüküm de buradaki hadîslerden çıkarılır. Böyle yapmak sünnet ve güzel ahlâktan sayılır. Bu, menfaat çekici ödünçten sayılmaz. Bilindiği gibi alacaklıya bir yarar sağlayan ödünç faiz sayılır ve yasaktır. Ancak, söz konusu yarar, ödünç verme akdinde şart koşulursa yasaktır. Ama böyle bir şart koşulmamış ise (ve alacaklıya bir yarar sağlama amacı güdülmemiş ise) borçlu borcunu öderken fazlasıyla ödemesi, zimmetindekinden daha iyisini ödemesi bizce müstahab'tır. Alacaklı da bu fazlalığı alabilir. Fazlalık ister borcun vasıflarında olsun ister sayı bakımından olsun fark etmez. Meselâ borç 10 şey iken 11 şey verilebilir. Mâli k'in mezhebine göre aded'deki fazlalık caiz değildir, yasaktır. Bizim arkadaşlarımızın delili bu hadisteki «En hayırlınız, borcunu en güzel şekilde ödeyeninizdir» buyruğun umumiliğidir.
Ebû H â f i' in hadîsinde, "Zekât develeri gelince alacaklının devesinden daha üstün deve verildiği" bildirilmektedir. Bu hususta hatıra şöyle bir soru gelebilir:
Zekât malına nezaret eden bir kimse bundan teberru yapamaz. Durum böyle iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), alacaklıya hakkından daha üstününü nasıl vermiş?
Bu soruya şöyle cevab verilmiştir: Resül-i Ekrem (Aîeyhi's-salâ-tü ve's-selâm), deveyi kendi zâtı için ödünç almış ve zekât develeri gelip müstahaklarma dağıtılınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) borcundan daha üstün bir deveyi kendi parasıyla zekât müs-tahakkmdan almıştır. Alacaklısına daha üstün deveyi vermekle onun hakkından fazlasını teberru etmiştir. Ebü Hüreyre (Radı-yallâhü anhJ'ın rivayetinde bulunan«(Alacaklı) bedevî'ye devesinin yaşıtı olan bir deveyi satın alın» emri, bu cevabı teyid eder. Anılan sorunun en kuvvetli ve uygun cevabı budur. Başka cevablar da verilmiştir."
Ebü Râfi'in hâl tercemesi 449. hadîs bölümünde ve ir-b â d' ınki de 42. hadîs bölümünde geçmiştir. [185]

63- Şirket (Ortaklık) Ve Müdârebe Babı

Şirket i Birden fazla kişinin sermayelerini veya mallarını birleştirip ortaklık kurmaları ya da bedenen müşterek çalışmaları, diye tarif edebiliriz. Sermayeleri, şâir ticâret malları ortaklığı olsun iş ve bedenen çalışma ortaklığı olsun bunlara dâir yapılacak akidler, şartlar, rükünler ve hükümler pek geniş izah isteyen konulardır. Fl-kıhçılar arasında bâzı hususlarda görüş ayrılıkları vardır. Bu itibarla bu konu hakkında fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. Burada bu hususlara deftinmiyeceftim. Çünkü bu bâbta rivayet «dilen hadîsler söz konusu ortaklıkların nevilerini ve hükümlerini beyan etmedikleri için bu geniş konuya değinmek konu dışına çıkmak olur. Ayrıca çok izah ister.
Müdârebe: Ortaklığın bir nevidir. Bu ortaklık, sermaye birisinden, çalışma da diğer taraftan olmak üzere kurulur. Kazanç, ortaklık akdinde belirtilen orana göre taraflar arasında taksim edilir. Meselâ kazancın yansı sermaye sahibine, yansı da emek sahibine veya üçte birisi bir tarafa, üçte ikisi de diğer tarafa olabilir. Zarar ise sermaye sahibine ait olur. Diğer taraf zarara ortak değildir. Çünkü, o taraf bedenen çalışmakla verdiği emek boşa gitmiş iken maddeten de kendisini zarara ortak, etmek adaletsizlik oiur. Bu tür ortaklığa Mukarâda ve Kırâd da denilir. Bunun şartları, rükünleri, hükümleri ve cereyan ettiği alanlar ile taraflann yetki ve sorumluluk-lan pek geniş izah ister. Bu hususlarda mezhebler arasında farklı görüşler de vardır. Bu itibarla geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. Biz şunu belirtmekle yetinelim:
Müdârebe, Mü karada ve Kırâd isimleri verilen bu ortaklık şek-İÖ3İR meşruluğu İcmâ ile sabittir. Bunun meşruluğu hükmüne mu-İtfUefet eden bir ilim adamının varlığı bilinmemektedir. Bu ortak-llk şesjıli câhiliyet devrinde de vardı. Taşıdığı maslahat ve yarar dolayısıyla islâmiyet bunun devamım kabul etmiştir. Hattâ bâzı âlimler bunun sünnet olduğunu söylemiştir. Çünkü sermaye sahibi için de bu parayı işleten emek sahibi için de hayırlı ve yararlı bir iştir. İki şahsı düşünelim: Birisinin parası vardır. Ama bunu çalıştırmaktan âcizdir, ticâretle iştigal edemiyor. Diğer tarafta çalışmak ve ti-«a&ret etmek isteyen fakat parası olmayan bir başka kişi vardır. Bu Öurumda para sahibinin parasını değerlendirmesi ve fakir adamı yararlandırması, fakir adamın da bu parayla ticâret yapıp geçimini sağlamaya çalışması sünnet olmaz mı?
Bu nevî ortaklık için parayı işleten adamın dürüst, dirayetli, çalışkan ve liyakatli olması elbette gereklidir. Bu ve benzerî vasıflan taşımıyan kişilere bu maksatla para vermek ise elbette sakıncalı ve yasaktır. Çünkü böyle bir adama para kaptırmak âdeta bile bile malî gpkağa atmaktır. Halbuki malı korumak dînen vâcibtir.
Bu ortaklık sistemi yüce dînimizin emir ve yasaklarına riâyet «Jenler için uygun ve yerinde bir ticâret sistemidir. Faizciliğe de sed çeken bir tedbirdir. îslâm ahlâkının dejenere olduğu bir toplum gayet tabii bu sisteme yönelmek kolay bir iş değildir ve haliyle fâizcUiğe bir akis görülecektir. Bu muamele iyi işletilirse dinin yasaklamış olduğu faizciliğe mahal kalmaz. Bilindiği gibi faizcilikte kapital sahibi mutlaka bir kazanç sağlar. Emek sahibi faizle aldığı parayı işletirken zarara da uğrasa kapital sahibine, tahakkuk eden faizi ödemek durumunda kalır ki, bu işlem isabetli ve âdilâne bir işlem değildir. Emek sahibi bunca emek sarf etsin, hiy-le ve hiyânet etmediğine rağmen kâr etmeyip üstelik zarar etsin. Bundan sonra da faiz akdi yapılırken istenen faizi de ödesin...

2287) Es-Sâib (Radtyallâkü a«A)'den rivayet edildiğine gör»; Bey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e şöyle demiştir:
Câhiliyet devrinde sen benim ortağım idin. Sen ortafcfom ©İfc hayırlısı idin. Sen bana ne muhalefet ederdin, ne de münakaşa ederdin."[186]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Hâkim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayet ettiği hadis metni daha uzun olup meâlen şöyledir:
"... Sâib CRadıyallâhü anhJ'den rivayet edildiğine göre. şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin huzuruna vardım. O'nun yanında bulunanlar beni övmeye ve benden bahsetmeye başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben (onu hepinizden) fazla bilirim,* buyurdu. Ben t Doğru söyledin! Babam ve anam sana feda olsun. Sen bettim ortağım idin. Sen ne muhalefet ederdin ne de münakaşa ederdin, dedim,"
H a t t â b i, hadiste geçen ve "Derd" kökünden alınma mu-zari fiilini muhalefet mânâsına ve "Mira" kökünden alınma muzari fiilini de mümanaat mânâsına yorumlamıştır. Biz de buna göre ter-ceme ettik.
Hadîs, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in câhiliyet döneminde bile üstün ahlâka sahib olduğuna delâlet eder.
Hadisin râvîsi S â i b (Radıyailâhü anh) hakkında e 1 - H â -f ı z, el-îsâbe'de: Es-Sâib bin Ebi Sâib'in adı S a y -fi'dir, Abdullah bin Sâib'in babasıdır, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazan da El-Münziri' den naklen özetle şöyle der:
Bu hadisin isnadı hakkında çok ihtilâf vardır. E b û Ömer en-Nemri, bu hadîsin cidden muztarib olduğunu söylemiştir. Bâzıları bu hadisin es-

Sâib bin Ebi's-Sâib'e âit olduğunu söylerken, bâzıları da busun Abdullah bin es-Sâib ' e âit olduğunu söylemiştir. Bu ihtilâflar muvacehesinde hadis, delil olamıyor. Es-Sâib bin Ebi's-Sâib (Radıyailâhü anh) Müellefe-i Kûlub (yâni yeni m üs 1 uman olup gönlü henüz İslâmiyet'e yatışmayanlar)dandır.
Hülâsa yazan da: Es-Sâib bin Ebi's-Sâib Sayfî bin Âbid, Mekke Kaari'i (tyi Kur'an okuyucusu) Abdullah'in babasıdır. Senedinde ıztırâb bulunan bir hadîsi vardır. Ebû Dâvûd, Ibn-i Mâceh ve Nesâî onun hadîsini rivayet etmişlerdir, der.[187]

2288) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü ank)'den; Şöyle demiştir: Ben, Sa'd ve Ammâr Bedir (savaşı) günü elde edeceğimiz (ganimet) de ortaklık (akdini) yaptık. Sonra (savaş bitiminde) ne ben ne de Ammâr bîr şey getirdik. Sa'd (ise) İki erkek (esir) getirdi."[188]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadîs münkatidir. Çünkü râvî Ebû Ubeyde, babası tbn-i Mes'ûd (Radıyailâhü anh) 'den hadis işitme m iştir.
Avnü'I-Mabûd yazan bu hadîsin şehrinde şöyle der: Bu hadis, Şirket-i Ebdân'ın câizliğine delîl gösterilmiştir. Şirket, ortaklık, demektir. Ebdân da beden'in çoğuludur. Şu halde Şîrket-i Ebdân, bedenlerin ortaklığı, demektir. Bedenlerin ortaklığı demek, bedenen çalışan iki veya daha çok kişiler, çalışmalarından alacak-lan kazancı kendi aralannda taksim ederler. Her ortak çalışması oranında ücret alır. Bu ortaklık ayni san'at dalında olduğu takdirde Mâlik caiz görmüştür. Meselâ ortaklann hepsi terzilikte veya marangozlukta ya da demircilikte çalışırlarsa olur. Fakat ayn ayn san'at dallarında çalışanların bu şekilde ortak olmaları caiz değildir. Ebû Hanîfe ve arkadaşlan da bunu caiz görmüşlerdir. Fakat Şafiî bu tür ortaklığı caiz görmemiştir. Ona göre herkes kendi işinde ve menfaatlannda kendi basınadır. Herkesin yaptığı iş bellidir. Bu nedenle herkes kendi kazancına sahibtir. Bu ortaklık hayvan sürüleri belli olan iki kişinin kalkıp bu sürülerden elde edilecek süt ve yavrularda ortaklık kurmalan gibidir. Halbuki bu ortaklık sahih değildir. Çünkü herkesin hayvanlan bellidir, bunların verdiği süt belli, doğuracağı yavrular belli ve ayndır. Bu nasıl caiz değil ise diğeri de caiz değildir.
Şafii bu hadîse de şöyle cevab vermiştir: Bedir savaşından elde edilen ganimet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a aitti. Dilediği kimselere verirdi. Gazilerin aldıklan esirler de O'nun emrine tevdi edilmiştir. O dilediği gibi tasarruf etmiştir.

2289) Suheyb[189] (bin Sinan) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üç şey vardır ki bereket onlardadır: Vadeli satış, mukarada (denilen ortaklık) ve satmak için değil de ev (zahiresi) için arpa ile buğdayın karışımları.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Salih bin Suheyb mecfaûl Wr r&vldir, El-Ükayli: Râvi Abdurrahim bin Davud'un hadîsi nif. zedilmemis, demiştir.
Sindf de; BuhârI'nin. RavİNasr bin Kâsım'ın hadisinin meçhul olduğunu söylediğini nakletaıiştir. [190]

64- Çocuğunun Malından Adamın Olan Hakkı (nın Beyânı) Bâbı

2290) Aîşe (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz sizin yediğinizin en helâli, (meşru) kazancınızdan olan (lokma) dır. Şüphesiz sizin çocuklarınız da sizin kazancınızdandır.»"

2291} Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre bîr adam:
Ya Resûlaüah! Benim (biraz) malım ve çocuğum vardır. Babam da cidden benim malımı kökünden tüketmek ister, dedi. Bunun üzerine ResûÌ-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Sen babanın (kazancı) sın, malın da babana (helal) dır.» buyurdu."
Not: Bunun senedinin sahih olup ravilerinin de Buhârl*nin şartı Üzerine sık& oldukları. Zevaid'do belirtilmiştir.

2292) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyallâhü anhüm)'dGn rivayet edildiğine göre:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geıerek t Babam cidden benim malımı kökünden tüketti, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Sen babanın (kazancı) sın, senin malm da ona (helâl) dır.» buyurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Öyle de buyurdu ı
«(Ey mü'minler:) Şüphesiz sizin evladınız sizin en helal kazan-cuuzdandır. Bunun için onların mallarından y ey iniz.-"[191]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Tirmizî, E b û Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 2137 nolu hadisi de bunun bir benzeridir.
T i r m i z İ bu hadisi rivayet ettikten sonra -. Ashâb4 Kiram'-dan ve onlardan sonra gelenlerden bazı ilim ehli bu hadisle amel ederek : Çocuğunun malında babanın elleri açık (yâni serbest) tir, dilediği tnikdan alabilir, demişlerdir. Bir kısım âlimler de demişler ki: Baba muhtaç olduğunda çocuğunun malından alabilir. Fakat ihtiyacı olmadığında alamaz, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan da şöyle der:
"Hadiste evlâd, babanın bir kazancı sayılmıştır. E I - M ü n â -v İ'nin dediği gibi evlâda kazanç demek, mecazî mânâdadır. Çünkü evlâd babasının bir parçasıdır.
Ş e v k â n î: Bu hadisi Hâkim, îbn-i Hibbân ve A h m e d rivayet etmişlerdir. Bu hususta vârid olan hadîslerin tümü delil olmaya elverişlidir. Bunlar, evlâdın malına babanın ortak olduğuna delâlet ederler. Bu nedenle baba, evlâdının malım ondan izin almadan da yiyebilir ve kendi malında tasarruf ettiği gibi onun malında da tasarruf edebilir. Ancak, israf yollarında ve sefihçe harcayamaz. Fakir olan baba ve anaya nafaka vermenin zengin evlâda vâcibliği hakkında icmâ bulunduğunu El-Bahr yazan naklet-miştir, diye bilgi vermiştir.
Ibnü'l-Hümâm da Â işe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini naklettikten sonra: Hadîste geçen «Sizin evlâdınız da sizin kazancınızdandır» mealindeki cümlenin mânâsı "Çocuğun malı babanın malıdır" şeklinde değildir. Çünkü Allah Teâlâ ölen kişinin ço-cuklan olduğu zaman, ölenin babasına sâdece altıda bir, nisbetinde bir miras payı vermiştir. Eğer kişinin malının mülkiyet hakkı babasına âit olmuş olsaydı kişi öldüğü zaman malının tamamının babasına verilmesi gerekecekti, demiştir."
Avnü'l-Mabûd yazan da bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Baba, evlâdın dünyaya gelmesine sebep olduğu için, evlâd onun bir nevi kazancı sayılmış ve dolayısıyla evlâdın kazancından yemek ona helâl kılınmıştır,
H a t t â b i : Bu hadîs, nafaka verebilir durumda olan evlâdın, kendi baba ve anasının nafakasını vermekle mükellef olduğuna delâlet eder. Ne durumda olan baba ye analann nafakalarının evlâdına vâcib olduğu konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır: Ş â f i i' ye göre baba fakir ve çalışamaz durumda olursa, nafakası evlâdına vâcibtir. Eğer babanın öz malı varsa veya vücutça bir sakatlığı bulunmayıp çalışabilir durumda ise nafakası evlâdına vâcib değildir. Diğer fıkıhçılar ise: Baba ve ananın nafakası evlâdın üzerinde vâcibtir, demişlerdir. Bunlardan her hangi bir ilim adamının söz konusu nafakanın vâcibliği için babada bir vücut sakatlığını şart koştuğunu bilmiyorum, demiştir.
T ı y b İ de : Ş â f i İ' ye göre, muhtaç ve çalışamaz durumda olan baba ve ananın nafakası evlâda (yâni erkek çocuklara) vâcibtir. Fakat muhtaç olmayan veya çalışabilenlerin nafakası evlâda vâcib değildir. Şafiî' den başkası böyle bir şart koşmadan baba ve ananın nafakasının evlâda vâcib olduğuna hükmetmişlerdir, demiştir."
C â b i r (Radıyallâhü anhVın hadisi Zevâıd türündendir. A m r' in dedesinin hadisini Ahmed, Ebû Dâvûd ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ettiği bu iki hadiste haber verilen adamın İsmi hakkında bir kayda rastlamadım.
Bu iki hadîste geçen ve "İctiyâh" kökünden alma fiilleri "Kökünden tüketmek" mânâsına terceme ettim. İctiyâh masdarının asıl manâsı bir şeyi kökü ile koparmak ve kökünden kazımak, imha etmektir. Burada malı bitirmek ve tüketmek mânâsı kasdedilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a müracaatla, babasının kendisinin malını tüketmek istediğini söyleyen adamın sözü hakkında Ha t

tâ b i şöyle der: Adamın maksadı şu olabilir: Benim malım azdır. Çocuğum da vardır. Babam da benden nafaka ister. Çoluk çocuğunun nafakasından artan malım babamm nafakasını karşılayamaz. Eğer babamın istediği nafakayı da ödeyecek olursam malım tükenir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın bu mazeretini kabul etmeyerek «Sen babanın (bir kazancı) sın, malın da babana (helâl) dır.» buyurmuştur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğunun mânâsı şudur: Baban kendi malı gibi senin malını da ihtiyacı nisbetinde alır. Senin malın bulunmadığında çalışarak mal kazanabilirsen, çalışıp babanın nafakasını ödemen vâcibtir.
Babanın bir ihtiyacı yok iken ve nafakadan ayn olarak evlâdının malını elinden alıp dilediği gibi kullanma mânâsı kasdedilmemiş-tir. Böylece evlâdının malını nafakadan başka şeylere harcayıp tüketme ve yok etme mânâsını çıkanp bu şekilde hüküm vermiş bir ilim ve fıkıhçıyı bilmiyorum, demiştir[192]

65- Kocasının Malından Kadının Yapabileceği Harcama Bâb1

2293) Âişe (Radtyallâhü û»Aâ/dan; Şöyle demiştir: Hind (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek t
Ya Resûlallahl (Kocam) Ebû Süfyân cimri bir kimsedir. Bana ve çocuğuma yetecek kadar nafaka vermiyor. Ancak kendisinin bilgisi olmaksızın malından aldığım mikdar bize yetiyor, dedi. (Ve bunun sakıncalı olup olmadığını sordu.) Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
•Örfe göre kendine ve çocuğuna yetecek mikdan (onun malından) al» buyurdu."[193]

İzahı

Bu hadisi Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Buhar i'deki rivayet meâien şöyledir: "... Aişe (Radıyallâhü anhâ) "dan: Şöyle demiştir:" Hind (Radıyallâhü anhâ), Besülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
(Kocam) Ebû Süfyân cimri bir kimsedir. Bunun malından gizlice almamda bana bir günah var mı? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Örfe göre kendine ve çocuklarına yetecek mikdan alabilirsin» buyurdu."
Aynî, bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Evlâd erginlik çağına varmış olsa bile nafakasının babasına âit olduğunu söyleyenler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Fakat bu hadis onlar için delîl olmaz. Çünkü hadiste Özel bir durum söz konusudur. Bundan umumi bir hüküm çıkarılamaz. Bu olaydaki çocuk küçük yaşta olabilir. Ya da büyük yaşta olmakla beraber bir vücut sakatlığı bulunmuş olabilir. [194]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkarılır

1. Bir adam hakkını alenen alamazsa, fırsat bulunduğunda gizli de alabilir.
2. Hakkını alabilmek ve uğradığı haksızlığı yetkililere anlatmak amacıyla ilgili şahısta bulunan kusur ve hatâlan dile getirmek caizdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hind'i dinlemiş ve anlatılana îtiraz etmemiştir.
3. Hanef iler: Bir kimsenin gıyabında onun aleyhinde hüküm verilemez, demişlerdir. Hüküm verilebilir, diyen Şafİfler bu hadîsi kendi görüşlerine delîl göstermişler ise de bu, onlar için bir delil olmaz. Çünkü Hanefiler; Bu olay M e k k e' de cereyan etmiştir. Ebû Süfyân da orada idi, demişlerdir.
Erkek aleyhinde karısı için nafaka bağlayan hâkimin ne kadar nafaka bağlıyacağı hususunda âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Şöyle kî:
1. Mâ] ik'e göre kadının zenginlik ve fakirlik durumuna İtibar edilerek nafakasının mikdan tesbit edilir. Nafaka için. maktu bir meblâğ yoktur. Ebû Hanife de böyle demiştir.
2. Ş â f i İ' ye göre kadının değil de kocasının mâlı durumu dikkate alınarak kadının nafaka mikdan hâkim tarafından takdir edilir. Bu takdir şöyle yapılır: Kocası zengin ise iki müd, fakir ise bir müd ve orta halli ise bir buçuk müd yiyecek günlük olarak tesbit ve takdir edilir. Halife'nin kızı ile bekçinin kızı nafaka bakımm-dan eşit tutulur."
N e v e v î de bu hadîsin şerhinde şöyle der: "Bu hadisten elde edilen hükümler şunlardır i
1. Kadının nafakası kocasına vâcibtir.
2. Küçük yaştaki fakir çıx;uklann nafakaları babalarına vâcibtir.
3. Nafaka mikdan müdlerle tesbit edilmeyip kifayet edecek sekilide tesbit edilir. Bizim arkadaşlarımızın mezhebine göre kandan başkasının nafakası kifayet edecek şekilde tesbit edilir. Hadîsin za-hiiri' de bunu emreder. Fakat karının nafaka mikdan müdlere göre tasbit edilir. Onun günlük nafakası şöyle tesbit edilir: Zengin kocaya iki müd, fakir kocaya bir müd ve orta halli kocaya bir müd yükletilir. Müd, sâ'm dörtte biridir. (Sâ'ın mikdan âlimlere göre değişiktir. Zekât bölümünde geniş bilgi verilmiştir. Bir fikir vermesi bakımından yuvarlak bir hesabla, bir sâ yaklaşık olarak 3 kilo 300 gramdır.) Bu hadis bizim arkadaşlarımızın görüşünü reddeder.
4. Hâkim ve müfti, yabancı yâni mahremleri olmayan bir kadının ifâdesini dinleyebilirler.
5. Fetva istemek veya şikâyet etmek ve benzeri işler amacıyla bir kimsenin hoşlanmayacağı hallerini dile getirmek caizdir. Gıybet sayılmaz.
6. Alacağını alamayan bir kimse kendi alacağı kadar borçlusunun malında izinsiz alabilir. Bizim mezhebimiz böyledir. Fakat Ebû Hanife ve Mâlik bunu almayı caiz görmemişlerdir.
7. Fetva soran kişinin ifâdesine göre ve karşı tarafın ifâdesini almadan fetva vermek caizdir. Tabii, verilecek fetvanın geçerliliği, fetva isteyenin anlattığı hususta doğru sözlü olması şartına bağlıdır. Fetva veren zâtın bu şartı açıklaması vâcib değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) H i n d' in ifâdesine göre Şer'i hükmü beyan etmiştir. Müfti'nin bu şartı açıklaması da sakıncalı değildir.
8. Kadın kendi çocuklarına, babalarının malından nafakalarını ödemek ve ihtiyaçlarını gidermek hakkına sâhibtir.
9. Şer-i Şerifte bir sınırla tahdid edilmemiş olan hususlarda örf ile amel etmek caizdir.
10. Evli kadın kocasından izin almak kaydıyla, kendi meşru ihtiyaçlarını gidermek için evden dışarı çıkabilir. Keza, kocasının rızası olduğunu bildiği takdirde kendisinden özel izin istemeden de çıkabilir.
11. Bir kimsenin gıyabında onun aleyhinde hüküm verilebilir. Bizim arkadaşlarımız ile diğer bâzı âlimler bu hadisi bu görüş için delil göstermişlerdir. Fakat bu mesele hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır:
a) Ebû Hanîfe ve Küfe' nin diğer âlimlerine göre gıyabında kimsenin aleyhinde hüküm verilemez.
b) Şafiî ve cumhura göre, İnsanların haklan ile ilgili dâvalarda kişinin gıyabında da aleyhinde hüküm verilebilir. Fakat Allah'ın hukuku olan cezalarda gıyabında kişinin aleyhinde hüküm verilemez. Bu hadîs bu mesele için delil olamaz. Çünkü bu hüküm M e k k e ' de verilmiştir. Ebû Süfyan da M e k k e " de idi. Aleyhinde gıyabi hüküm verilen kişinin o şehir veya köyde olmaması veya gizlenmiş olup onu buldurmanın mümkün olmaması gerekir. Halbuki bu şart Ebû Süfyan'da mevcut değildi. Bu itibarla Onunla ilgili verilen cevap bir hüküm olmayıp bir fetva idi."
Ebû Süfyân (Radıyallâhü enh) ile H i n d (Radıyal-lâhü anhâ) hakkında birkaç söz:
Ebû Süfyân (Radıyallâhü anh) Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Hâl tercemesi 355 nolu hadis bölümünde geçmiştir. Kendisi M u â v i y e (Radıyallâhü anh)*ın babasıdır.
Ebû Süfyân'ın kansı H i n d de kocasından hemen sonra mü si uman lığı kabul etmiştir. Hind, Utbe bin Ha-b i a ' nın kızıdır. Buharı' nin Â i ş e (Radıyallâhü arınandan rivayet ettiğine göre, Hind (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e:
"Yâ Resûlallah! Vaktiyle senin evin kadar yıkılmasını İstediğim bir ev ve hiç bir aile yoktur. Bu gün ise hiç bir ev halkı senin hane halkın kadar benim yanımda sevimli değildir, dedi ve hadîste anlatılan fetvayı sordu..."
Bu kadın, müslüman olmazdan evvel Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e karşı kin ve husûmetle doluydu. Hattâ Uhud savaşma katılarak müşriklere cesaret vermek ve onları tahrik etmek amacıyla savaş meydanında tahrik edici şiirler okuduğu ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şehid düşen amcası Ham-za (Radıyallâhü anh)'m ciğerini çiğnediği rivayet edilmiştir. Fakat müslüman olduktan sonra samimiyetle İslâm'a sarılmış ve bundan sonraki savaşların bir kısmına katılarak İslâm askerlerine yardımcı olmuş, onları heyecanlandırıcı şiirler okumuştur. Y e r m u k savaşma kocasıyla beraber katılmış ve fedakârlıklar göstermiştir. Hind (Radıyallâhü anhâ) Ömer (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in babası Ebû Kuhâfe'nân vefat ettiği gün vefat etmiştir.

2294) Âişe (Radtyallâhü anhâydzn rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Saliallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kadın, israf etmeyerek (örf ve âdeta uygun olarak) kocasının evinden (onun rızasıyla) infak (ve ikram) ettiği zaman, (râvi Mu-hammed dedi ki: Babam — Abdullah — kendi rivayetinde: «Kadın yedirdiği zaman» ifâdesini söyledi.) kadının sevabı kendisine olur. Kocası da bu malı kazandığı için o kadar sevab kazanır. Kadın İse infak ettiği için sevab kazanır. Hizmetçiye de bu kadar sevab olur. Allah bunların sevablarından hiç bir şey eksiltmez (veya kocanuı sevabı, karısının ve hizmetçinin sevablarından bir şey eksiltmez.)»"[195]

İzahı

Bu hadis, KÜtüb-İ SİtteNin hepsinde rivayet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde az kelime değişikliği var ise de manâyı etkilemez.
N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Kadının infak ve yedirmesinden maksad, onun mal sahibinin çoluk çocuklarına, hizmetçilerine, misafirlerine, ziyaretçilerine, bas vuran yolculara ve fakirlere mal sahibinin açık izniyle veya örf ve âdette izin sayılan rızasıyla yedirmesi, sadaka vermesi ve ikramda bulunmasıdır.
Sözü edilen yedirme, infak ve ikram evin dirliğini bozmaz ve israf sayılmaz durumda olursa hüküm budur. İnfak ve sadaka az bir mikdar sayılmayıp örf ve âdete göre mal sahibinin açık iznini gerektirir durumda ise kadın mal sahibinden açık müsaade almadan tasarrufta bulunamaz. Hadîsin; «Kadın israf etmeyerek- kaydıyla bu mânâ kasdedilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) bu kayıtla, kadının infak ve ikramının örf ve âdete göre kocasının rızâsı olduğu bilinen az miktarda olmasına işaret buyurmuştur. Hadîsteki «Yedirme» ifâdesi de bu hususa bir işarettir. Çünkü örf ve âdette yemek işinde ikram yapmak normal sayılır. Fakat kocanın parasından ikram yapmak, sadaka vermek veya değerli bir malını vermek bu hükmün dışında kalır.
Şu husus da bilinmelidir: Kadın, hizmetçi, köle ve câriye, mal sahibinden izin almadan malında hiç bir tasarruf ve harcama yapamazlar. Mal sahibinin izni olmadan bunlann yapacakları sadaka harcaması bile bunlara hiç bir sevab sağlayamaz. Bilâkis başkası* nın malında izinsiz tasarrufta bulundukları için vebal ve günah altında kalmış olurlar.
Mal sahibinin izin vermesi iki türlüdür: Birisi, nafaka ve sadaka vermek için açıkça müsaade etmesidir. İkincisi de örf ve âdete göre izin vermiş sayılmasıdır. Meselâ, kapıya gelen dilenciye bir parça ekmek veya buna benzer bir sadaka vermek. Böyle halde bu gibi cüzî sadaka vermek âdettir. Uygulana gelen örf ve âdete göre mal sahibinin buna müsaade ettiği, buna rızâ gösterdiği kanaati hâkim ise bu usul bir izin hükmündedir. Mal sahibi dille izin vermemiş olsa bile rızâsının bulunduğunu bilmek kâfidir. Bir memlekette bu usul ve âdet bulunduğu halde buna rızâ göstermediği bilinen bir aile reisinin malından ondan açıkça izin almadan bir parça ekmek bile sadaka verilemez. Bir şahıs cimri olduğu için buna rızâ göstermediği bilinirse veya rızâsının bulunmadığı kendisinin hâl ve hareketlerinden anlaşılırsa, ne karısı ne de başkası onun malından ondan açık izin almadıkça en ufak bir sadakayı veya en cüzî bir ikramı yapamazlar.
Hadiste anlatılan sevab ortaklığının mânâsı şudur: Hayırlı bir iş ve hizmeti yapmakta ortak olan yâni emeği olanlar, bunun karşılığında verilecek ecir ve sevabta da ortak olurlar. Ecir ve sevabta ortak olmanın mânâsı emeği olan herkesin asıl sahibi kadar ecir ve sevab kazanmasıdır. Birisine verilen sevab diğerinin sevabının eksilmesine sebebiyet vermez."
Bu hadisi müellifimize rivayet eden Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr, bunu hem kendi babası Abdullah* tan, hem de Ebû Muâviye' den rivayet etmiştir,. Hadisin baş kısmındaki-eiinote Ebû Muâviye 'nin rivâyetinde «Kadın infak ettiği zaman...» şeklindedir. M u h a m -m e d'in babası A b d u 1 1 ah'ın rivayetinde ise bu cümle «Kadın yedirdiği zaman...» şeklindedir. Müellifimiz bu durumu belirtmiştir. Biz de tercemede bu durumu açıklamaya çalıştık.
Hadîsin metninde kocanın izin ve müsadesi kaydı çok ise de âlimler bu kaydın düşünüldüğünü ifâde etmişlerdir. Yâni gerek nafaka harcama işinde gerekse sadaka vermek hususunda kocanın açık veya kapalı izin vermesi ve rızâsı esastır. Ancak erkek vermekle mükellef bulunduğu karısının ve küçük yaştaki çocuklarının nafakasını ödemekten imtina ederse veya eksik öderse kadmın, onun malından ondan habersiz bile kendi nafakasını ve çocuklarının nafakasını alması meselesinin hükmü ayrıdır. Bu hükümle ilgili gerekli bilgi ve âlimlerin bu mesele hakkındaki görüşleri bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verildi.

2295) Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu kıı
«Kadın kocasının (açık veya kapalı) izni olmaksızın evinden (yâni kocasının malından) hiç bir şey infak (ve sadaka) edemez.» Oradakiler :
Yâ Resûlallah! Yemeği de infak edemez (mi) ? diye sordular. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yemek en üstün mallannızdandır.» buyurdu."[196]

İzahı

Bu hadisi Tirmizl de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette; e *>• = «Kadının evinden» sözü yerine; lig^jj ^4; O* = «Kocasının evinden» sözü vardır. Kasdedilen mânâ budur. Yâni kocasının malıdır. Hadisin son kısmı buna delâlet eder. Kocasının izninden maksad açık izni veya rızâsının bilinmesidir. Bu husus bundan önceki hadisin izahı bölümünde anlatıldı. Örf ve âdete göre israf sayılmayan cüzî sadakalara aile reislerinin nzâsı olduğu bilindiği takdirde bu rızâ bir nevî izin sayılır.
Hadisin «Yemek en üstün mallanmızdir.» cümlesinin izahı hakkında Tuhfe yazarı şöyle der: Yâni kadın kocasının izni olmaksızın en ufak bir şeyi sadaka etmeye yetkili olmayınca bundan daha aziz ve değerli yemek ve ev azığını infak etmeye nasıl yetkili olabilir?
Bundan önce geçen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm hadîsinde; «Kocasının izni» kaydı bulunmadığı halde bu hadîste bu kayıt bulunmaktadır. Orada da bu kayıt melhuzdur.
Bu hadisin râvîsi Ebû Ümâme (Radıyallâhü anhVın hâl tercemesi 449 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti. [197]

66- (Sâhîbînîn Malından) Kölenin (Bîr Şey) Vermesi Ve Sadaka Etmesi Babı

2296) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kölenin dâvetinebet ederdi.
2297) Umeyr mevlâ Âbî'1-Lahm (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Benim efendim (Âbi'1-Lahm) bana yiyecek verirdi. Ben de bundan yedirirdim. Efendim beni (bundan) menetti veya (Umeyr) dedi ki t (Efendim) beni dövdü. Bunun üzerine (bu durumu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ben sordum veya o (yâni efendim) sordu. Ben i (Başka adama yedirme işinden) vazgeçmem veya bunu bırakmam, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) de:
«(Başkasına yedirmeye ait) sevab ikinizin arasındadır.» buyurdu."[198]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T a b a r â n İ de ri-tf&yet etmiştir. Zevaid'den sayilraadtğına göre Kütüb-i Sitte'nin her-b&ngi grisinde de bulunması gerekir. Fakat ben rastlayamadım.
Umeyr (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Müslim de rivayet etmiştir.
Sindi, Enes'in hadîsi ile ilgili olarak: Dâvetine icabet edilen köle ticâret etmeye mezun bir köle olabilir. Efendisinin izniyle ticâret eden köle az ikramda bulunabilir. Anılan kölenin davet etmek için efendisinden izin almış olması da muhtemeldir. Hülâsa, ticâret etmek üzere efendisinden izin almamış bir kölenin ondan izin almadan bir kimseyi davet etmesinin câizliği mânâsı bu hadisten çıkarılamaz, demiştir. Çünkü kölenin mülkiyet hakkı yoktur. Kazancı da efendisinin malıdır. Mal sahibinden izin almadan malında tasarruf etmek, hattâ ondan sadaka çıkarmak bile caiz değildir.
Umeyr (Radıyallâhü anh)'m Müslim' deki rivayeti meâ-len şöyledir: "Benim efendim, güneşte et kurutmamı emretti. (Ben de et kuruturken) yanıma bîr fakir geldi. Ben de ona etten yedirdim. Sonra efendimin bundan haberi oldu. Bunun üzerine beni dövdü. Ben de Besülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıkıp O'na bu durumu anlattım. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem de efendimi çağırttı ve ı «Niçin bunu dövdün?» diye sordu. Efendim de: Ben buna emretmeksizin bu, benim yiyeceğimi (başkasına) veriyor, dedi. Bunun üzerine Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel «(Buna âit) sevab, ikinizin arasındadır.» buyurdu."
N e v e v i de bu hadîsin şerhinde şöyle der: "Bu hadîs şöyle yorumlanır: Umeyr, efendisinin razı olduğu zannıyla etin bir parçasını sadaka

olarak vermiş, efendisi ise buna rızâ göstermemiştir. Umeyr (Radıyallâhü anh), sevab kazanmıştır. Çünkü kendisi bir hayır olduğuna inanarak ve ibâdet niyetiyle bu işi yapmıştır. Efendisi de sevab kazanmıştır. Çünkü kendisinin malı bir hayır yoluna harcanmıştır.
Sevabının ikisinin arasında olmasının mânâsı, fakire yedirilen mal karşılığında verilen sevabın ikisinin arasında taksim edilmesi değildir. (Çünkü bu mal karşılığında verilen sevabın, tamamı, mal sahibine aittir. Ancak, bu hayra vesile olup sadakayı fakire ulaştıran kişi de bu hizmetinin karşılığında sevab kazanır. Birisinin sevabı, diğerinin sevabını azaltmaz.) Bu hususta geniş bilgi daha önce geçmiştir. (2294 nolu hadisin izahında bu bilginin benzeri geçmiştir) .
Bu hadisin en uygun yorumu budur. Bâzıları başka şekilde yorum yapmış ise de o yorum, rızâ gösterilecek bir yorum değildir.
Umeyr (Radıyallâhü anh) 'm efendisi ÂbÎ'1-Lahm. (Ra-dıyallâhü anh) 'm adı A b d u 1 1 a h' tır. îsmi. Halef veya el-Huveyris el-Ğifârî, diye rivayetler de vardır. Bir kavle göre kendisi et yemediği için, diğer bir kavle göre putlar adı kesilen kurbanların etini yemediği için bu künyeyi almıştır. Bu
künyenin sözlük mânâsı: Etten imtina eden, demektir. Bu zât saha-bîdir. H u n e y n savaşında şehid edilmiştir. Râvisi de mevlâsı Umeyr (Radıyallâhü anh) 'dır."
Umeyr (Radıyallâhü anh) de sahabîdir. Birkaç hadîsi vardır. Müslim onun bir hadîsini —ki bu hadîstir— rivayet etmiştir. Râvîleri ise Yezîd bin el-Hâd ile Muham-med bin ibrahim et-Teymi'dir. Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[199]

67- Bir Kavme Âît Mâşiye (Koyun. Keçi, İnek, Manda Ve Develer) Veya Bağ - Bahçe Üzerinden Geçen Bir Kimse Ondan Bir Şey Alabilir Mi? Babı

2298) (Guber oğullarından) Abbâd bin Şürahbîl (Radıyattâhü anh)*-den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Başımıza bir açlık ve kıtlık yılı geldi. Ben de MedİNe-i M üne v ve-re'ye gittim ve bu yerin bahçelerinden birisine vardım. Bir miktar başak alıp oğarak tanelerini çıkardım. Birazını yedim. Kalanını da elbisemin içine koydum. (Bu arada) bahçe sahibi geldi, beni dövdü ve elbisemi aldı. Ben de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma varıp O'na (bu durumu) anlattım. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bahçe sahibi olan) adama: "O, aç iken sen ona (bir şey) yedirmedin ve o, câhil iken sen ona (bir şey) öğretmedin," buyurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emri ile bahçe sahibi, Abbâd'm elbisesini kendisine geri verdi ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abbâd'a bir veya yarım vesk yiyecek verilmesi için emir buyurdu."[200]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
S i n d î bu hadisin açıklaması bölümünde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bahçe sahibine hitaben buyurduğu cümlelerden kasdedilen mânâ şudur: Abbâd. aç ve bilgisiz idî. Sana lâyık davranış şöyle yapmandı: Yere düşen başakların sana âit olduğunu ona öğretecektin, bundan sonra da onun almış olduğu hububatı ona bırakıp yedirecektin. Fakat sen bunların hiç birisini yapmadın, diye açıklamıştır.
Avnü'l-Mabûd yazan da şöyle der:
"H a t t â b î : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A b b â d' ı bilgisizliği dolayısıyla mazur saymıştır. Çünkü Abbâd, topladığı hububatı götürmenin yasaklığını bilmiyordu. A b -b â d aç olduğu halde ona yiyecek maddesini yedirmediği için bahçe sahibi de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından kınanmıştır.
Abbâd bin Şürahbil el-Yeşküri el-Anberî (Radıyallâhü anh)'m bundan başka hadîsinin bulunmadığı söylenmiştir. B a ğ a v i, onun Basra'da ikamet ettiğini ve Ebû Bişr Cafer bin Ebi İyâs' tan başka râvisinin bulunmadığını söylemişti
Hadisin sonunda bulunan; "ve ona bir veya yarım vesk yiyecek verilmesi için emir buyurdu." cümlesinden maksad, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Abbâd'a yiyecek yardımında bulunduğunu ifâde etmektir. Bâzıları bu cümleyi: "Resûl'i ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bahçe sahibine bir veya yarım vesk yiyecek verilmesi için emir buyurdu", şeklinde yorumlamışlar ise de bu yorum hatalıdır. Çünkü buradaki cümleyi bu şekilde yorumlamak uzak bir ihtimalle mümkün ise de Ebû D â v û d' un rivâyetindeki benzeri cümlenin böyle yorumlanması mümkün değildir. Çünkü oradaki cümle şöyledir: ve Resûl-i Ekrem emretti; Bahçe sahibi benim elbisemi bana iade etti ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bana bir veya ya-nm vesk yiyecek verdi."
Hadîsin fıkıh yönünü bu bâbtaki hadîslerin hepsinin terceme-sinden sonra tümünün fıkıh yönü ile birlikte anlatacağım.

2299) Râfi' bin Amr el-Ğifârî (Radtyallâhü o»A/den; Şöyle demiştir:
Ben erginlik çağma yaklaşmış bir yaşta İken (meyvasını düşürüp yemek için) hurma ağaçlarımıza —veya demiş ki— Ensâr'ın hurma ağaçlarına taş atardım. Sonra (bir defa yakalanıp) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildim. Resûl-i Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) de bana t
— «Yâ ğulâm (yetişkin çocuk)! — Râvî tbn-İ Kâsib demiş ki, Re-sûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Yâ oğulcuğum! —Sen niçin hurma ağaçlarına taş atıyorsun?» buyurdu. Râfi' demiş ki ı Ben:
— (Düşürdüğüm hurmayı) yiyorum, dedim. Resûl-i Ekrem t
— «Bundan sonra hurma ağaçlarına taş atma da yere düşmüş olan hurmaları ye.» buyurdu. Râfi' demiş kii Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini başıma sürdü ve ı
«Allahım bunun karnını doyur.» buyurdu."

2300) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sen bir çobanlın sürüsünün) üzerine vardığınız zaman çobanı üç defa yüksek sesle çağır. Eğer çoban cevab verirse, (ondan izin alıp süt içersin). Eğer çobandan bir ses çıkmazsa (yâni görülemez-se) bozgunculuk etmeksizin (sütü sağıp götürmeksizin)" sürüsünün sütünden içebilirsin. Bir bahçenin duvarının üzerine vardığın zaman da bahçe sahibini üç defa yüksek sesle çağır. Eğer sana cevab verirse, (ondan izin alarak mahsulden yersin). Şayet bahçe sahibinden bir ses çıkmazsa, bozgunculuk etmeksizin (mahsûlü götürmek-fcizin) yiyebilirsin.»"
Not: El-Fetih'te: Bu hadisi Tahâvî de rivayet etml? vs tbn-İ Hibb&n ile Hâkim bu hadisi sahih saymışlar, denilmiştir.
Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-CÜreyrî'nin temi Sa'd bin tyâs'tır. Bu râvînin hafızası son zamanlarında zayıflamıştır. RâvI Yezld bin Hârûn da ondan bu hâlinden sonra rivayette bulunmuştur. Lâkin Müslim'de kendi sahih'inde onun hadislerini yine Yezîd bin Harun aracılığıyla rivayet etmiştir.

2301) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden birisi bir bahçenin üzerinden geçtiği zaman (meyvala-nndan) yesin. Fakat ondan bir şeyi elbisesinin içine koyup götürmesin.."[201]

İzahı

Râfi' (Radıyallahü anh) 'm hadîsini Tirmizî ve Ebû D â v û d da rivayet etmiştir. T i r m i z i bu hadisin hasen - ga-rib - sahîh olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd bu hadisi "Yere düşen meyvadan yiyebilir, diyenin babı" başlığı ile açtığı bir babta rivayet etmiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı da: Bu hadîs yere düşen meyvadan yemenin caizliğine delâlet eder, demiştir.
Tirmizl'nin rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) R & f i' e; Niçin Ensâr'ın hurma ağaçlarına taş atıyorsun? diy« sorunca. R * f i, açlıftuu neden göstermiştir.
Sindi de: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in, R a -f i' e; -Yere düşen meyvalardan ye.» buyurmasını bâzı âlimler delü göstererek, R â f i' in açlık zarureti içinde olmadığını söylemişlerdir. Çünkü açlık zaruretinden dolayı bu işi yapmış olsaydı yalnız yere düşmüş meyvalardan değil, ağaçlan üzerindeki meyvalardan da yemesi için ruhsat verilecekti. Resûl-i Ekrem (Aleyh:1 s-salâtü ve's-selâmJ'in "Allahım! Onun karnını doyur." diye duâ büyümesi Râ-f i' in açlık zarureti içinde olmadığına delâlet eder. Hâl bu olunca bu hadisin zahirine göre açlık zarureti olmasa bile bir bahçenin üzerinden geçerken onun yere düşmüş meyvasından yemek caizdir. Ama meyvadan alıp götürmek caiz değildir.

Fakat cumhur, yere düşmüş olsa bile bir bahçenin meyvasından, sahibinin bilgisi dışında yemek caiz değildir. Ancak açlık zarureti hâlinde yerde veya ağacı üzerindeki meyvadan zaruri açlık ihtiyacını gidermek caizdir, demiştir, diye bilgi vermiştir.
E b û S a İ d (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türünden-dir. Notta belirtildiği gibi Tah'âvi de bunu rivayet etmiştir. Ayrıca B e y h a k i de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve T i r -mizi de bu hadîsin süt içmekle ilgili kısmının benzerini S e m û -re bin Cündüb (Radıyallâhü anhâ) 'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Oralardaki metin daha ayrıntılı olup meâlen şöyledir : «Biriniz bir mâşiye (yâni koyun, keçi, inek, manda ve deve sürüsü) üzerine vardığında sürü sahibi onların arasında ise ondan izin istesin. Şayet izin verirse süt sağıp içsin. Eğer sürü sahibi orada değil ise yüksek sesle üç kez onu çağırsın. Eğer ondan bir cevab alırsa müsaade istesin (ve izin alırsa sütten içsin). Şayet bîr cevab (ve ses) alamazsa süt sağıp içsin. Fakat süt götürmesin."
Hattâbi bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadisteki hüküm, hiç bir yiyecek maddesini bulamayan ve açlıktan hayatı tehlikeye giren kimse hakkındadır. Eğer adam bu durumda ise böyle yapması caizdir. Hadis ehlinin bâzısı: Durumu böyle olan adamın içtiği sütü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) kendisine temlik etmiş sayılır. Artık bu süt adama helâldir ve sütün kıymetini süt sahibine ödemesi gerekmez, demiştir. Fakat fı-kıhçılann ekserisi: Adamın varsa sütün değerini süt sahibine ödemesi gereklidir. Çünkü "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Hiç bir nıüslümamn malı kendisinin gönül hoşluğuyla olmadıkça (hiç kimseye) helâl değildir, buyurmuştur" diye bilgi vermiştir.
1 b n - i Ömer (Radıyalahü anh) 'in hadisini T i r m i z î ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini Abdullah bin Amr bin el-As (Radı-yallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Yolcu bir kimsenin yolculuk esnasında bahçelerin meyvalarını yemesine ilim ehlinin bâzısı ruhsat vermiştir. Bâzıları da değerini ödemeksizin yemesini caiz görmemiştir, der.
Tuhfe yazan da Tirmizî' nin bu sözü ile ilgili olarak şöyle der: N e v e v i, el-Mühezzeb'ih şerhinde: Bağ, bahçe, ziraat ve küçük veya büyük baş hayvan sürüsünün yakmından geçen bir kimsenin bundan bir şey yemesi veya içmesi meselesi hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1. Cumhur ve Ş â f i i' ye göre, zaruret olmadıkça adam bunlardan bir şey alamaz. Zaruret hâlinde alabilir ve aldığının bedelini ödemekle mükelleftir.
2. Selef âlimlerinin bir kısmına göre zaruret hâlinde bunlardan bir şey alıp yediği veya içtiği takdirde bedelini ödemek ona borç olmaz.
3. A h m e d' e göre, eğer bağ ve bahçenin etrafı duvarlarla çevrili değil ise buradaki yaş meyvayı, zaruret olmasa bile yiyebilir. En sahih rivayet böyledir. A h m e d' den yapılan ikinci rivayete göre ancak zaruret hâlinde yiyebilir. Her iki rivayete göre de adamın yediği onun boynunda borç olmaz.
Şafii bu fetvayı, bu konuda rivayet olunan hadîsin sıhhatı-na bağlamıştır. Beyhaki' nin dediğine göre Şafii' nin kas-dettiği hadis tbn-i Ömer'in (2301 nolu) hadisidir. Beyhaki bu hadîsi zayıf sayarak : Kuvvetli olmayan bir kaç yolla rivayet edilen bu hadis sıhhat bulmamıştır, der. E 1 - H â f ı z ise: Hak olan budur ki, bu hadisin senedlerinin toplamı sahih bîr hadîsin derecesinden eksik değildir, demiştir."
Îbnü*l-Kayyim'in dediğine göre Ebû Hanife ve Mâlik de cumhura göre hükmetmişlerdir. Yâni kişi açlıktan dolayı hayatî tehlike ile karşı karşıya kaldığı zaman bedeline borçlanmak kaydıyla başkasının bağ ve bahçesinden veya başkasının davarlarının sütünden açlığım giderecek kadar alabilir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîslerin tümünün zahirine göre sahibinden habersiz olarak hayvanın sütünü sağıp içmek, bağ ve bahçe ile benzeri yerlerde bulunan meyva ve diftar sebze ile hububattan yemek caizdir. Fakat bundan sonra gelen bâbta rivayet edilen hadisler ile benzerî sahih hadisler sahibinden izinsiz herhangi bir malı yiyip içmenin haramlığına delâlet ederler. Ayrıca Nisa sûresinin 29. âyeti de sahibinin rızâsı olmaksızın mal yemeyi haram kılmıştır. Âyet'in meali şöyledir: «Ey imân edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rızâ ile yapılan ticâretle yeyin. Nefislerinizi de mahvetmeyin. Şüphesiz Allah size çok rahir?* edicidir.-Yukarda işaret ettiğim nedenle bâzı âlimler yasaklamaya âit hadîslerin sahih ve daha kuvvetli rönaattuıa itibar ederek bu bâbtâ. rivayet olunan hadîslerdeki câizlik hükjaaü&ü değişik şekillerde yorumlamışlardır. Tuhfe yazarı bu yorumlan ayrıntılı olarak bildirmektedir. Bunların bir kısmı özetle şöyledir;
1. Bahçe veya hayvan sahibinin rızâsının bulunduğu bilindiği takdirde onun bağ ve bahçe mahsûlünden yemek veya hayvanlarının sütünden içmek caizdir. Bu hadîs böyle yorumlanır.
2. Hadislerde verilen ruhsat yolculara mahsustur.
3. Anılan ruhsat zaruret hâline mahsustur.
4. Anılan ruhsat açlıktan hayatı tehlikeye girenlere mahsustur.
5. Bu ruhsat, böyle yapmanın âdet olduğu memleketlere mahsustur. Îbnü'l-Arabi'nin dediğine göre Hicaz, Şam ve diğer bâzı memleketlerde, sahibinden izinsiz olarak bahçelere girilip meyva yemek ve hayvanın sütünü sağıp içmek âdettir.
6. T a h â v i: Bu ruhsat misafir etmenin vâcib olduğu döneme mahsustur. Bu vâciblik hükmü neshedilince buna atfen konan ruhsat da neshedildi, demiştir. [202]

68- Mâşiye (Yânî Koyun, Keçf, İnek Ve Deve) Sahibinin İzni Olmadıkça Sütünden İçmenin Yasaklığı Bâbı

2302) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Salon herhangi biriniz, bir adamın izni olmaksızın mâşiye (koyun, keçi, inek, manda ve deve) sinin sütünü sağmasın. Birinizin kilerine gidilip kapısı kırılarak zahiresinin çıkarılması onun hoşuna gider mi? (Bu da böyledir.) Çünkü onların (süt veren) hayvanlarının memeleri şüphesiz onlar için (kiler gibi) gıda maddelerini saklar. Bu itibarla, sakın herhangi biriniz, bir adamın izni olmaksızın maşiyesinin sütünü sağmasın.»"

2303) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'der\ ; Şöyle demiştir: Biz (bir defa) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn berinde yolculuk ederken, memeleri ıdâ (denilen bitki) fle bağh bir deve sürüsü ile karşılaştık. Biz (sütünü saj£ıp içmek üzere) develerin olduğu yerde toplandık. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi çağırdı. Biz de O'nun yanına döndük. BartH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz bu deve sürüsü müslümanlardan bir ev halkının malıdır. Sütü de onların azığı ve Allah'tan sonra (muhtaç oldukları) bereket (ve hayırlı malı)dır. İçinde yol azığınız bulunan kablarınızın yanına döndüğünüzde, içindeki azıklarınızın götürülmüş olduğunu anlamanız sizi sevindirir mi? Bunu adalet olarak görüyor musunuz-? buyurdu. Sahâbîler:
— Hayır, dediler. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz bu da öyledir.» buyurdu. Biz:
— Eğer yiyeceğe ve içeceğe muhtaç olursak ne emredersin? dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«— Ye de götürme ve iç de götürme.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Sehyt bin Abditlah vardır. Buharl onun hakkında : Onun isnadı düzgün değildir, demiştir. Sindf de : Ben diyorum ki: Râvf Hacc&c bin Ert&t da tedlisçi idi ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiş, demiştir. [203]

İzahı

tbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in hadisini Buharı. Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türünden olup A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der: "El-Kari: Bu hadîsin mânâsı şöyledir, demiştir: Süt veren hayvanların memeleri süt muhafazası bakımından, sizin zahirelerinizi muhafaza eden kilerleriniz gibidir. Başkalarının koyun ve şâir hayvanlarının sütünü sağan kimse, sanki hayvan sahihlerinin kilerlerinin kapılarını kırıp zahirelerini çalmıştır. Şerhü's-Sünne'de şöyle denilmiştir: îlim ehlinin ekserisi bu hadîsle amel etmiştir. Yâni açlıktan doğan bir zaruret olmadıkça sahibinden izin almaksızın anılan hayvanların sütünü sağmak caiz değildir. Ahmed, tshak ve başkasına göre sahibi hazır olmayan mezkûr hayvanların sütünü sağıp içmek açlık zarureti içinde olana da olmayana da caizdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicret yolculuğunda iken O'nun için Ebû Bekir, Kureyş" ten bir adama âit koyun sürüsünün sütünden sağdı. Sürü sahibi hazır değildi, kölesi çobanlık ediyordu.
Bâzıları da îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh'm —2301 no-lu —hadisini delil göstererek: Yolcu bir kimse başkasının bahçesindeki meyvalardan yiyebilir, demiştir. Yukarda anlattığım gibi ilim ehlinin ekserisine göre açlıktan doğan bir zaruret olmadıkça sahibinden izinsiz ne hayvan sütü sağılıp içilebilir, ne de bahçenin mey-vası ve benzeri yiyecek yenilebilir, diye bilgi vermiştir."

N e v e v i de 2302 nolu î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)"in hadisinin şerhinde özetle şöyle der:
"Meşrebe, Meşrübe, yiyecek maddeleri ve başka şeylerin hıfze-dildiği yerdir. Hadîsin mânâsı şöyledir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), memedeki sütü kilerde hıfzedilen yiyecek maddelerine benzetmiştir. Sahibinden izinsiz bunu almak caiz olmadığı gibi onu almak da caiz değildir. [204]

Hadîsten Elde Edilen Hükümler

1. Başkasının malını kendisinden izin almadan yemek, almak ve onda tasarrufta bulunmak caiz değildir. Hayvan sütü ile başka mallar arasında bir fark yoktur. Buna muhtaç olan da olmayan da ayni hükme tâbidir. Ancak açlıktan hayati tehlikeye girmiş olup murdar hayvan etini bile bulamayan kimse başkasının malını bulursa zaruret nedeniyle yiyer ve bedelini sahibine öder. Bizim mezhebimiz ile Cumhurun görüşüme göre malın bedelini ödemek gereklidir. Seleften bâzıları ile bir kısım hadisçilere göre malın bedelini ödemek gerekmez. Fakat bu görüş zayıftır. Açlıktan hayatı tehlikeye giren bir kimse başkasının malını ve murdar hayvan etini bulduğunda bunlardan hangisini yiyeceği hususunda âlimler arasında meşhur bir ihtilâf vardır. Bize göre murdar hayvan eti tercih edilecektir.
Açlık zarureti yok iken başkasının hayvanlarının sütünü içmek veya yiyecek maddelerinden bir şey yemek meselesine gelince, süt veya başka yiyecek sahibine nazı geçip rızâsının bulunduğunu bilen veya kuvvetle zanneden kimse onun izni olmaksızın yiyebilir, içebilir. Aksi takdirde bunu yapamaz.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Ebû B e k i r' in hicret yolculuğunda sahibi hazır olmayan koyun sürüsünün sütünden içmeleri meselesine gelince, bu mesele değişik şekillerde yorumlanır. Şöyle ki:
a. Koyun sahibini tanımaları ve ona nazlarının geçmesi.
b. Oradan geçenlere süt ikramında bulunmak üzere sürü sahibinin çobana izin ve yetki vermiş olması.
c. O bölgede sürünün sütünü içmenin örf ve âdete göre mubah ve serbest olması.
d. Anılan sürünün harbî yâni müslümanlara düşmanlık eden bir gayri müslime ait olması ihtimalleri yorumların bir kısmım teşkil eder.
2. Meseleler arasında kıyas yapmak ve aralarındaki benzerliği beyân etmek meşrudur.
3. Süte yiyecek denilebilir. O halde* bir yiyecek yemiyeceğine yemin eden bir kimse süt içerse yeminini bozmuş olur. Ancak sütün dışındaki şeylere niyet etmiş ise, süt içmekle yeminini bozmuş sayılmaz. [205]

69- Mâşiye (Yâni Koyun, Keçi, Sığır Ve Deve) Edinme Babı

2304) Ümmü Hâni' (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisine :
«Koyun ve keçi edin. Çünkü bu hayvanlarda bereket vardır.» buyurmuştur."
Not: Bunun senedininin sahih ve râvîlerinin sıka oldukları, Zevâid'de îrfl-dirilmiştir.

2305) Urve el-Bârıkî (Radtyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet edildiğine göre şöyle buyurulmuştur :
«Develer, sâhibleri için bir izzettir. Koyun ile keçi de berekettir ve hayır, kıyamet gününe kadar atların alınlarında düğümlüdür.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi, Buhârî ile Müslim'in şartlan üzerine sahihtir. Hattâ hadîsin bir kısmı bu senedle, Buhârî ve Müslim'de de mevcuttur. Develeri ve koyunla keçileri yalnız İbn-i Mâceh rivayet ettiği için ben bu hadisi Zevâid türü araşma aldım.

2306) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydân rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Koyun ve keçi cennet hayvanlarındandır.*"
Not: Bunun senedinde bulunan Zerbî bin Abdillah Ebü Yahya el-Ezdî'nin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir.

2307) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zenginlere koyun ve keçi edinmelerini ve fakirlere tavuk edinmelerini emretti ve buyurdu ki i
Zenginler, tavuk edindiklerinde Allah köylerin helak olmasını diler.-
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Ali bin Urve âlimlerce terk edilmiştir, îbn-i Hibbân : O, hadis uydurur, demiştir. RâvI Osman bin Abdirrahman da meçhuldür. İbnü'l-Cevzl bu hadisin metnini mevzu hadisler arasında anmıstır. [206]

İzahı

Görüldüğü gibi bu babın hadîsleri Zevâid türündendir. Ancak Urve (Radıyallâhü anh)*ın hadîsinin son cümlesi Buhârl ve M ü s 1 i m' de de rivayet edilmiştir. Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri acıklıyahm .-
Ğanem: Koyun ve keçi türü hakkında kullanılan bir cins isimdir. Bazen koyun anlamında kullanılır. Burada umumî mânâda kullanılmıştır.
Şât da ğanem gibi koyun ve keçi türüne verilen bir cins isimdir.
E b û T â I i b ' in kızı ve Ali (Radıyallâhü anh) 'in kızkar-deşi olan Ü m m ü Hâni (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl terceme-si 465 nolu hadis bölümünde geçti. Onun bu hadisini T a b a r â n i ve Hatîb-i Bağdadî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste hayvancılığa teşvik ve koyun ile keçi edinmede bereket bulunduğu bildirilmektedir. Gerçekten tecrübe ile sabit olduğu gibi koyun ve keçi bereketli hayvanlardır. Hızla çoğalır ve çok yönden sahibini yararlandırır
Urve (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde de koyun ve keçinin bereketli olduğu bildirilmektedir. Ayrıca hayrın, kıyamete dek, atların alınlarında düğümlü olduğu belirtilmektedir.
Atlarla ilgili cümle B u h â r î ve Müslim'de de rivayet edilmiştir.
Hadîste anılan atlardan maksad savaş için edinilen atlardır. Çünkü B u h â r i' deki metnin sonunda, hayrın sevab ve ganimet olduğu beyân edilmiştir. Oradaki metin meâlen şöyledir: «Atın alınma dökülen saçların kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür. Hayır, (âhirette) sevab ve (dünyada) ganimettir.»
Müslim'in Cerir' den olan bir rivayetinde "Cerir (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem>'in, savaş atının alnına dökülen saçları mübarek elleriyle büktüğünü ve bükerken i Savaç atının perçeminin örgülerinde kıyamete kadar hayır bağlıdır. Bu hayır, (âhirette) sevab ve (dünyada) ganimettir, buyurduğunu gördüm."
Nevası: Nâsiye'nin çoğuludur. Nâsiye alın, demektir. Burada atın alımndaki saçlar kasdedilmiş olur. Atın kendisinde bulunan meziyet mecazen alınmdaki saçlara izafe edilmiştir. Yâjıi maksad savaş atlarının dünyada ganimet ve âhirette sevab kazanmaya vesile olduğunu belirtmektedir.
El-Fetih yazarı: Buradaki attan maksadm yalnız savaş atı değil de genel mânâsı olabilir. Yâni at, hayır vesilesi olabilir. İyi işlerde kullanılırsa ondan dünya ve âh ir e t için kazançlar elde edilebilir. Ama kötü bir maksad için edinilirse bundaki sakınca ve fenalık atın kendisinde değil, onu bu yolda kullanandadır, demiştir.
Hattâbi de: Bu hadis, at edinmek suretiyle elde edilen kazancın en güzel ve helâl kazançlardan olduğuna işaret eder, demiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen hadîsin mevzu hadislerden olduğuna notta işaret edilmişti. S i n d î bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak: Fakirler tavukçulukla geçinebilirler, besledikleri tavukları ve mahsullerini satmakla kazanç sağlarlar. Zenginler, tavuk edindikleri takdirde kendi tavuk ihtiyaçlarını kendileri gidermiş olur ve haliyle fakirlerden satın almalarına pek ihtiyaç kalmaz. Bu hâl ise fakirlerin geçim yolunu daraltmış olur. Fakirlerin geçim yolunu tıkatmak ise toplumun helâkına sebebiyet verebilir. Allah böyle bir toplumun helakini diler, demiştir. Ancak bu hadîsin mevzu hadîslerden olduğunu yukarda belirttik.
Hâl Tercemesi
2305 nolu hadisin râvîsi Urve el-Bânki el-Esdİ bin Ebi'1-Ca'd, sahâbldir. Kû-fe'de yerleşmiştir. 13 adet hadîsi vardır. Buhâri ile Müslim onun bir hadisini — ki bu hadistir— ittifakla rivayet etmişlerdir. Râvileri ise Kays bin Ebl Hâzim, ŞaT)t ve Simâk bin Harb'dır. Hz. Ömer'in halifeliği döneminde KÛfe kadılığı yapmıştır. ŞaTaî, onun Kufe*nin ük kadısı olduğunu söylemiştir. Kutüb-i Sitteliin hepsinde onun hadisleri vardır. (Hülâsa : 264)
Urve <R.A.)'ın, bin Ebi'1-Ca'd olmayıp, bin el-Ca'd oldutun* ait rivayetler de vardır. El-Bârık da Yemen tarafında bir dağın İsmi olduğu, el-

Fetih'te ifada edilmiştir. Şu halde bu dağa Isftfetan ons el-Bânkl, denilmiştir. [207]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/97-98
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/98-99
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/100
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/101-102
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/102
[6] Buzâtm hâl teröentttf 97* Öö'îu hadis bölümüjule gfafett.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/103-104
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/104-105
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/105-106
[10] Bu sahâblnln hâl tercemeat 460 nolu hadis bölümünde geçti.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/106-107
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/108
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/108-109
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/109-110
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/110
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/111
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/111-113
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/114
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/114-116
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/116-117
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/117-118
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/119
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/119-121
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/122-123
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/123-124
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/124-126
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/126-128
[28] Bu badis müellifimizin 1889 nolu hadisidir.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/128-130
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/131
[31] Bu Sah&bfnln hâl tercemesi 668. nolu hadis feömraûnûe geçti
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/132-133
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/133-136
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/136-138
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/138-139
[36] Hulâsa: 395
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/139
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/139-140
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/140-141
[40] Lokman: 8
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/142
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/143
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/143-144
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/144-146
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/146
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/147-148
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/148
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/148-149
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/149-150
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/150-152
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/152-153
[52] Hâl teroemesl 674 nolu hadis bölümünde geçti.
[53] Hal tercemeei 39 nolu badis bölümünde geçti.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/153-154
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/154-156
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/156-157
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/157-159
[58] Bu zat. babası tbn-i Mes'ûd (RA.) ile Ali bin Ebİ Talİb (R.A.)'den rivayet etmiştir. Havileri ise oğulları Kasım ve Maan'dır. İbn-i Muin: O, sıkadır. Fakat babasından hadis işitraemistir, demiştir. HaMelün dediğine göre hicretin 77. yılı vefat etmiştir. Kötflb-I Sitte yazarlarının hepsi onun hadislerini rivayet et mislerdir. (Hulasa 230) Buradaki hadisi de munkati'dir.
[59] Bu satın hal tçrcemesi 1086 nolu hadis bölümünde geçti.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/159-160
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/162-164
[62] HM tercemesi 1819 nolu badis bölümünde geçtt
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/164-166
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/166-168
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/168-169
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/169
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/169-170
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/170-171
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/171-172
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/172-174
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/175
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/175-176
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/176-178
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/178-180
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/180-181
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/181
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/181-182
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/182
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/182-183

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/184-185
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/185
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/186
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/187-188
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/188-191
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/191
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/192-193
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/193-196
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/196-197
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/198-199
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/200-201
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/201-202
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/203-206
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/206-207
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/207-208
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/209-210
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/210-212
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/212-213
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/213
[99] Hilâl bin el-Hars isimli bu zât Peygamber (S.A.V.VÜ1 azadlısıdır. Râvi-si Ebû Dâvûd el-Ama'dır. Buhâri : Onun sahâbl olduğu söyleniyor da hadisleri sahih değildir, demiştir. Yalnız İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almıştır. (Hulâsa Sah: 448)
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/213-214
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/215
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/216
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/216-218
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/219
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/219-220
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/220
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/220-222
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/223
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/224
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/224-226
[111] Hal tercemesi 1912 nolu hadis bölümünde geçti.
[112] Hal tercemesi 149-150 nolu hadis bölümünde
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/226-228
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/228-229
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/229-230
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/231-232
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/232-233
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/233-236
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/236-237
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/237-238
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/238-239
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/239-240
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/240-241
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/241-242
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/242-243
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/243-244
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/244-245
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/245-246
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/247-248
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/248-249
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/249-250
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/250
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/251
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/251-252
[135] Parantez içindeki ifadeler mütercime ait olup açıklamak için ilâve edilmiştir,
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/253-258
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/258-260
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/260-262
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/263-264
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/264-267
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/267-268
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/268-270
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/270-271
[143] Hulâsa : 366
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/271-273
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/273-274
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/274-275
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/275-276
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/276
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/276-277
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/278
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/278-281
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/281-282
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/282-285
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/285-286
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/287
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/288-292
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/293
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/293-295
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/295-296
[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/296
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/296-297
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/297-298

[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/298-301
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/301-302
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/302-304
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/304-306
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/306-307
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/308
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/308-311
[170] Bu sab&bfofn hAl tercemesi 1095 notu hadis bölümünde verilmiştir.
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/311-314
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/314
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/314-315
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/315-316
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/316-317
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/317
[177] Hulâsa; 443
[178] Hulâsa : 201
[179] Hulâsa: 212
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/318
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/319
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/319-321
[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/321-322
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/322-323
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/323-325
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/325-327
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/327-329
[187] Hulasa: 133
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/329-330
[189] Bu sahabinin hal teroem.es! 150 nolu hadis bölümünde geçti
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/331-332
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/332-333
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/333-335
[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/335-336
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/336
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/337-340
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/340-342
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/342-343
[198] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/343-344
[199] Hülâsa: 297
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/344-345
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/346
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/346-349
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/349-352
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/352-354
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/354-355
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/355-356
[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/356-358
[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/358-359

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORUÇ

Orucun Fazileti

15) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"Allahu Azze ve Celle buyurdu: "Âdemoğlunun her bir işi kendinedir. Oruç hariç; o benim içindir, onun karşılığını ben veririm. Aynı zamanda oruç bir kalkandır. Sizden birinizin oruçlu bir günü olunca, o gün kötü konuşmaktan mutlaka kaçınsın, gürültü de çıkarmasın. Birisi kendisine söver ya da sataşırsa, "Ben oruçluyum." desin. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Oruçlu iken iki rahatlık bulunmaktadır. İftar ettiği zaman iftarın rahatlığı, Rabbine kavuştuğu zamanda orucun rahatlığını duyar."[1]
v?Yine Müslim'de gelen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki: "Âdemoğlunun her bir ameli kendine aittir, oruç ise bundan müstesnadır. O bana ait olup, karşılığını da ben veririm. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah (c.c.) katında misk kokusundan daha hoştur."
v Buhârî'nin rivayetindeki lafiz ise şöyledir (7492):
"Allah Azze ve Celle buyurdu ki: "Oruç bana ait olup, onun karşılığını da ben vereceğim. Sadece benim için kulum şehvetini, yemesini ve içmesini terk etti. Oruç (ateşten koruyan) bir kalkandır. Oruçlu kimse için iki rahatlık vardır: Birisi iftar ettiği zamanki rahatlığı, birisi de Rabbiyle karşılaştığı zamanki rahatlığı. Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur."
v Yine Buhârî'den gelen (7538) bir rivayet lafzı şöyledir:
"Her amelin bir kefâreti bulunmaktadır. Oruç ise, ancak bana ait olup, onun mükafatını ben vereceğim. Oruçlunun ağız kokusu, Allah Azze ve Celle katında misk kokusundan daha hoştur."
v Yine Buhârî'de (1894) gelen (başka) bir rivayet lafzı şöyledir:
"Oruç (ateşten koruyan) bir kalkandır. Oruçlu olan kimse sövmesin, cahillik etmesin. Birisi kendisine sataşırsa ya da sövecek olursa, iki kere "Ben oruçluyum." desin. Nefsim elinde olan Allahu Azze ve Celle'ye yemin olsun ki, oruçlu bir kimsenin ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Oruçlu yemesini, içmesini ve şehvetini benim için terk eder, oruç benim için olup, onun karşılığını ben veririm. İyiliğin karşılığı on katıyladır."
v Müslim'in (164/1151) rivayet ettiği lafiz ise şöyledir:
"Âdemoğlunun her bir amelinin karşılığı kat kat verilir. İyiliğe on kattan yedi yüz kata ve bundan fazlasıyla (Allah'ın dilediği miktara kadar) karşılık verilir. Allahu Azze ve Celle buyurdu ki: "Oruç hariç. Çünkü oruç benim için ve sadece karşılığını ben veririm. Oruçlu benim için şehvetini ve yemesini kesti. Oruçlu kimse için iki sevinç vardır: Birisi iftar ettiği zamanki sevinci, diğeri ise Rabbiyle karşılacağı zamanki sevincidir. Oruçlu bir kimsenin ağız kokusu, Allah (c.c.) katında misk kokusundan daha hoştur."
v Buhârî'nin (5927) başka bir lafzında şöyle buyurulmuştur:
"Âdemoğlunun bütün amelleri kendisine aittir. Oruç bundan müstesna, çünkü oruç benim içindir. Onun karşılığını ancak ben veririm. Oruçlu bir kimsenin ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Müslim'e aittir (163/1151).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. İmam Malik
a) Hayatı ve Şahsiyeti:
b) Usûlü ve İctihad Felsefesi:
c) Öğrencileri:
d) Eserleri:

2. Muvatta:
a) Özellikleri:
b) Rivayetleri ve Şerhleri:

3. İmam Malik Ve Muvatta İncelemeleri:
4. Muvatta'da Geçen Bazı Hadis Terimleri:

İmam Malik

a) Hayatı ve Şahsiyeti:

Malik b. Enes b. Amir (93-179/712-795), Medine'de doğdu ve öldü. Dedeleri Yemen'den gelip Medine'ye yerleşmişti.
îmanı Malik, hadis ve rivayet, fıkıh ve re'y ilimlerini tahsil etmiştir. Pekçok hocadan ders almıştır. Nafı, Abdurrahman b. Hürmüz, Muhammed b. Müslim b. Şihab ez-Zührî, Yahya b..Said, Rebiatu'r-Re'y bunlardandır. Abdullah b. Ömer'in azatlısı Na-fi'den îbn Ömer'in rivayetlerini, sahabîlerin amellerini ve Hz. Ömer'in tatbikatını öğrenmiştir.
imam Malik tahsilini bitirip Medine hukukunu kavradıktan, liyakati konusunda' içlerinde fıkıh ilmini öğrendiği yetmiş kadar büyük fukahanın şahitliğinden sonra fetva vermeye ve öğretime başlamıştır. îlk zamanlar Mescid-i Nebî'de ders okutuyor, fetva veriyordu. Daha sonra idrarını tutamama rahatsızlığından dolayı evine taşındı, orada ders okutmaya ve fetva vermeye devam etti. Gerek camide, gerekse evindeki derslerinde, Ebu Hanife'nin metodunun aksine, talebesiyle tartışma ve fikir alışverişinde bulunmaksızın sadece bilgi verme ve anlatma metodunu uyguladı. Bu sebepten sağlığında kendisiyle talebesi arasında mevcut bir ihtilaf kaydedilmez. Ama vefatından sonra bazılarının onun fikirlerine muhalif görüşleri nakledilmiştir.
imam Malik, uzun ömründe yedi Emevî, beş Abbasî halifesi, otuz Medine valisi görmüştür.
îmam Malik, Hz. Ali evladını hilafet davasında haklı görürdü. 144/761'de halife Mansur onu Mekke'deki Hasenîlere (Hz. Hasan taraftarlarına) göndermiş ve hilâfet iddiasıyla itham edilen Muhammed en-Nefsu'z-Zekiyye ve kardeşi İbrahim b. Abdillah kardeşleri istetmişti. Bu, kendisinin umumî bir hürmet kazanmış olduğunu ve hiç olmazsa siyaset bakımından, hükümdara düşman olmayan bir vaziyet almış bulunduğunu gösterir. Muhammed en-Nefsu'z-Zekiyye, 145/762'de isyan etti ve Medine'yi zaptetti. Medine'liler iki arada tereddüt içinde kaldılar. Durumu imam Malik'e sordular. O da Mansur'a yapılan bey'atın ikrahla, zor altında yapıldığını, ikrahın muteber olmadığını, mükrehin talâkının bile sayılmadığını söyledi ve fetva verdi. Bunun üzerine ihtiyatı elden bırakmayan şehir halkının çoğu en-Nefsu'z-Zekiyye'ye bey'at ettiler. Mansur'un ordusu en-Nefsu'z-Zekiyye'yi şehid etti. îmam Malik, ayaklanmaya faal olarak katılmayıp evinde kaldı. Buna rağmen 147/764'te, ayaklanmanın başarısızlığa uğraması üzerine, Medine valisi Ca'fer b. Süleyman tarafından kırbaçla dövülmek suretiyle cezalandırıldı. Bunun sonucunda omuzu yerinden çıktı ve omuzunda bir sakatlık kaldı ki bu şöhretini daha da arttırmıştır.
îmam Malik, daha sonra Abbasî halifeleri tarafından hürmet görmüştür. 160'ta Mehdî, Mekke'de Harem1 de yapılacak inşaat vesilesiyle onunla münakaşa etmiş, ölüm yılı olan 179'da Harun Reşid hac münasebetiyle gelip onunla görüşmüştür.
îmam Malik, ayrıca Harun Keşid'e bir mektup yazarak, ona öğüt vermiş, Yüce Allah'ın öfkesinden sakındırmış, Allah'a itaat olan şeyi emretmesini, Allah'tan korkanlara danışmasını, kötüleri dost edinmekten kaçınmasını, mazluma yardım etmesini ve insanlara âdil davranıp adaletsizlikten kaçınmasını istemiştir, îmanı Malik, çağındaki siyasî hayat konusunda nemelazımcı ve çekimser değildi, muhalefet konusunda gerektiğinde yerine getirdiği açık bir rolü vardı.
Bütün bunlar, bazı şiî yazarların, kendisine muhalefet etme ve imamları Cafer Sadık'm şahsında Ehl-i Beyt'in fikhıyla rekabet etmek için işbaşmdaki Abbasî iktidarınca yönlendirilmiş olduğunu ileri sürmesinin, tarihî bir temelden yoksun bulunduğunu gösterir.[1]

b) Usûlü ve İctihad Felsefesi:

îmam Malik, ehl-i hadis ve Hicaz'ın reisi olarak tanınmıştır, îlim ve âlimlere büyük değer verir, Allah'ın kendisine lütfettiği ilmi, fark gözetmeksizin herkese verebilmek için büyük gayret göstermiştir. Abbasi halifesi Harun Reşid'in hacca geldiği sırada, oğulları Emin ile Me'mun'a ders verdirmek için kendisini huzuruna çağırtması üzerine verdiği cevap meşhurdur: "îlim gelmez, ilme gidilir." Elli yıl kadar süren hocalık hayatında, hadis dersleri ve vuku bulmuş olaylarla ilgili görüş beyanı (fetva) olmak üzere iki çeşit ilmî faaliyeti sürdürmüştür.
îmam Malik her ne kadar ictihad ve istinbat konusunda bazı kaidelei açıklasa ve diğer bazılarına işaret etse de, ictihad ve

hüküm çıkarmaya dair kaide ve metodlarım, mezhebinin usulünü bizzat yazmamıştır. Ancak Muvatta'daki bazı sözleriyle, bu kitabın yamsıra el-Müdevvene adlı kitapta nakledilen içtihatları, mensuplarına onun usulünü belirleme imkânını vermiştir.
Buna göre îmam Malik'in usulü şöyledir:
1) Kıır'ân'a başvurmak.
2) Sünnete başvurmak: Sünnetin sahih oluşuyla ilgili sıkı şartları vardır. Kıyası ve Medine'lilerin uygulamasını tercih eder. Çünkü Medine'lilerin uygulaması, babalarından ve dedelerinden gelmiş, mütevatir sünnet derecesindedir.
3) İcma, İmam Malik, "el-Emfu'1-Muctemau aleyh" (ittifak edilen durum) terimiyle, sık sık icma'dan söz ederek, bunu bir delil olarak kabul etmiştir.
4) Re'y, îmam Malik, bazılarına göre hadisçilerden sayılmasına rağmen, hüküm çıkarma yönteminde (istinbatta) re'ye de geniş yer vermektedir.
îmam Malik'e nisbet edilen delillerden sahabe kavli sünnet içinde; kıyas mesalih-i mürsele; seddu'z-zerai, istihsan; ıstıshab ise re'y içinde düşünülmüştür.
5) Medine halkının ameli.
îmam Malik vahyi müşahede eden, Rasulullah'm (s.a.v.) tatbikatım görüp yaşayarak amelî bir şekilde nesillere aktaran Medine halkının ameline, belli şartlar içinde önem veriyor, hükümlerine kaynak ediniyor ve ona muhalif hareket edenleri kınıyordu. Nitekim Leys b. Sa'd'e yazdığı risalesinde bu yüzden onu ikaz etmişti.
Leys b. Sa'd ona verdiği cevapta, sahabe ve Medine halkı hakkında söylediği iyi sözleri aynen kabul etmekte, fakat diğer îslâm memleketlerine de büyük sahabîlerin gittiğini, oralarda bulunan halkın da bunların söz ve amellerini aynen benimseyip naklettiklerini ifade ederek bu noktada ondan ayrılmaktadır.
îmam Malik, Muvatta'daki hükümleri kastederek şöyle demiştir. "Bu kitapta bulunanların çoğu re'ydir. Yemin ederim ki bunlar bana ait re'y değildir; ilim, fazilet ve takva Sahibi üstadla-rımdan duydukları m dır. Bu üstadların sayısı çok olduğu için, kendime izafe ederek re'y dedim. Onların re'yleri de tıpkı benimki gibi olup, sahabeden intikal etmiştir. Burada el-emru'1-muctema aleyh (bizdeki ittifak edilen hüküm) dediklerim, ilim ve fıkıh sahibi âlimlerin ittifakla kabul edip, ihtilaf etmedikleri meselelerdir. El-emru indena (bizdeki durum/hüküm) veya el-emru bi-belediha (bölgemizdeki durum/hüküm) dediklerim, bizde halkın uyguladığı, hükümlerin buna göre verilegeldiği, avam, havas herkesin bildiği hükümlerdir. Ba'du ehli'1-ilm (bazı âlimler) dediklerim, âlimlerin görüşleri içinde benim beğenip tercih ettiklerimdir. Onlardan duymadıklarım gelince içtihad ettim, erişebildiklerimin görüşleriyle kendi re'yimi karşılaştırdım ki haktan ve Medine halkının mezhebinden uzaklaşmış olmayayım."
Dinin muteber veya reddedilmiş kabul ettiği maslahatların dışında kalmakla beraber, muteber maslahatlara yakın bulunan mesalih-i mürsele'yi bir delil olarak kabul eden îmam Malik, muteber olduğuna şer'î delâlet bulunan maslahatları öncelikle kabul ve tatbik etmiştir. Bu, ibadet değil, muamelât sahasında olmuştur.
îmam Malik ictihad usulü konusunda şunları söyler: "Rasû-lullah (s.a.v.) müstesna herkesin sözü kabul ve reddedilebilir."
"Kendi imamını taklid yüzünden sahabe kavlini terkeden kimseye teube teklif edilir."
"Ben bir beşerim; hata da, isabet de ederim. Re'y ve içtihadımı inceleyin; Kur'an ve sünnete uyan her sözümü alın, onlara uymayan bütün sözlerimi de terkedin."
îmanı Malik, hac dışında Medine'den hiç ayrılmamıştır. Hatta Harun Reşid, kendisiyle birlikte Bağdat'a gelmesini istediğinde, Hz. Peygamber'in kabri civarında kalmayı, Bağdat ve başka yerlere gitmeye tercih ederek, teklifi kabul etmemiştir. Medine'de kalışı, uzun ömürlü oluşu, kendisine gelen birçok kişi üzerinde büyük etki yapmıştır. îslam topraklarının muhtelif yerlerinden, Mısır, Şam, Irak, Kuzey Afrika ve Endülüs'ten ilim öğrenmek isteyenler îmam Malik'e gelmişler, onunla beraber bulunup ilim öğrenmişlerdir. Büyükden küçümsenmeyecek sayıda öğrencisi vardı. Mezhebini işte bu talebeleri Mısır, Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaymışlardır. Öğrencileri arasında büyük hukukçular da yardı. [2][3]

c) Öğrencileri:

Mısır'h talebeleri arasında Malik'in müctehid talebelerinden biri olan, birçok âlim yamnda, îmam Maîik'den de ders alan Ab-durrahman b. Kasım; hocası tarafından Mısır fakihi ve müftüsü olarak adlandırılan Abdullah b. Vehb b. Müslim; İbnu'l-Kasim'dan sonra Mısır fıkıh reisi olan Eşheb b. Abdilaziz el-Kaysî; Eşheb'ten sonra üstadlığa geçen, îmam Malikin Muvatta'sını sema (bizzat duyma) yoluyla rivayet eden ve îmam Şafiî'nin de kendisinden çok faydalandığı Abdulah b. Abdilhakem el-Mısrî vardır.
Tunuslu Ali b. Ziyad, îmam Malik ve Leys b. Sa'd'den ders okumuştur. Ailesi aslen Nişabur'lu olup Tunus'ta doğan Esed b. el-Fırat, Muvatta'yı îmam Malik'ten sema (bizzat duyma) yoluyla öğrendi; Irak'a gitti, Irak fıkhını öğrendi, Ebu Yusuf a Muvatta'yı rivayet etti.
îmanı Malik ile Ebu Hanife, hac mevsiminde bir araya gelmiş, ilmî ve nezîh münazaralar yapmışlar, her ikisi de birbirini takdir etmişlerdir. Ebu Hanife'nin vefatından sonra oğlu Hammad, îmam Malik'e gidip "birçok meseleleri sorarak ondan yararlanmış, îmam Malik de yine birçok fıkhî meselede ondan Ebu Hanife'nin hüküm ve delillerim sorup öğrenmiştir. Ebu Hanife'nin talebelerinden îmam Muhammed, önce îmam Sevrî'den, sonra da üç yıl ayrılmaksızın İmam Malikden hadis tahsil etmiş, bu arada tmam Malik de ondan Ebu Hanife'nin fıkıh esaslarını öğrenmiştir. Bütün bunlar, Hicaz (hadis) ve Irak (re'y) ekollerini birbirine yaklaştırmış, hatta kaynaştırmış, ilimde taassubun yersizliğini göstermiştir.
Talebelerine rivayette bulunduğu hadisler,eserler, kendisine sorulan konularda verdiği fetvalar, onlar tarafından yazılmıştır, imam Malik onları bu işten ne alıkoymuş, ne de yazmalarını emretmiştir. Ancak bazan verdiği fetvaların hepsini yazmalarım istememiştir. îmam Malik fiilen meydana gelen konularda cevap vermek ister, farazi (teorik) meselelerden hoşlanmazdı. Hatta

bazı talebeleri henüz meydana gelmemiş konularda soru sormak istediklerinde, sanki meydana gelmiş bir olaymış gibi, herhangi biri vasıtasıyla hocalarına sordururlardı. [4]

d) Eserleri:

imam Malik'in eserleri iki gruptur:
- Fıkha dair eserleri:
1) Muvatta: Fıkha dair eserlerinin en meşhurudur.
2) Kitabu'sSuneTi (Sunne): Abdullah b. Abdilhakem tarafin-an nakledilmiştir.
3) Kitabu'l-Menâsik.
4) Kitabu'l-Mucâlesât: Abdullah b. Vehb tarafından nakledil-aştır.
5) Kitabu'l-Akdıye: Abdullah b. Abdilceiil tarafından rivayet İtilmiştir.
6) Risale fi'l-Fetva: Nadid b. Nazzâr ile Muhamed b. Mutarrif rafından rivayet edilmiştir.
Bütün bu eserlerin mevsukiyeti (îmam Malik'e aitliği) şüphelidir. Bunlar îmam Malik'in ilk talebeleri zamanına kadar çıksa bile, îmam Malik'e isnad edilmesi uygun olan kısmın tesbiti müphem kalmaktadır. Bazan bu eserler, bu talebelerin eserleri olarak da gösterilmiştir.
7) Risale: Ebu Yusuf un Kitabu'l-Harac'ma, Maliki mezhebine göre, bir ilave teşkil eder görünen, halife Harun Reşid'e karşı itirazlar ihtiva eden bu eserin mevsukiyeti hakkında ciddî zanlar vardır. Bulak'ta 1311'de yayımlanmıştır.
8) el-Mudevuenetu'l-Kubrâ: Tunus'lu Sehnun b. Abdisselam (Ö. 240/854), Esed b. Furat'tan okuduğu el-Esediyye'yi Mısır'da Îbnu'l-Kasım'a arzetmiştir. îbnu'I-Kasım'la yaptıkları tashih ve ilaveleri Esed kabul etmemiş, bu ikinci eser el-Esediyye'nin yerini alarak "el-Mudevvene" adıyla anılmıştır. Fıkıh konularına göre tertiplenmiş olup kırk bin mesele, dört bin hadis, otuzaltıbin eseri (sahabe ve tabiûn kavli) içermektedir. İlk kez Mısır'da 1323'te yayımlanmış olan Sehnun'a ait bu eser, çoğu kez îmam Malik'e nisbet edilir.
-Muhtelifkonulardaki eserleri:
1) Tefsir,
2) Risale fi'l-Kader ve'r-Red ale'l-Kaderiyye,
3) Kitabu'n-Nucûm,
4) Kitabu's-Sirr,
Elde bulunmayan bu kitapların îmam Maîik'e aidiyetleri de kesin değildir. [5]

II- Muvatta:

a) Özellikleri:

Muvatta, îmam Malik'in en meşhur eseridir. Fıkıh konularıyla ilgili bir kısım hadisi, Medine halkının uygulamalarım, sahabe ve tabiûn fetvaları ile îmam Malik'in kendi içtihadlarmı içine alır. Bu eserde, rivayette bulunduğu âsâra kıyasla, bazı meselelerde görüşlerini, rivayetlerine dair tefsir ve eğilimlerini, görüşlerden bazılarının diğerlerine tercih ediliş sebeplerini de anlatmıştır. Bu eseri için çok uğraşmış, fıkhın konularına göre düzenlemiştir. Kalabalık bir grup, İmam Malik'in sağlığında bu eseri kendisin-en okumuştur.
Abbasî halifeleri Mansur ile Harun Reşid, Muvatta'ı bütün lkede uygulanacak bir kanunname olarak kabul etmek istemiş-rse de, îmam Malik içtihad hürriyetini zedeleyeceği gerekçesiy-bu tekliflerini kabul etmemiştir.
Muvatta'da 600'ü müsned, 222'si mürsel, 613'ü mevkuf, 285'i naktu 1720 kadar hadis vardır. Önce Hz. Peygamber'den gelen adisleri, sonra Ashab'dan, daha sonra da tabiûndan gelen haber-3ri (âsâr) zikretmektedir. En sonunda da kendi re'yini belirtmek-edir. Bir rivayete göre, Mansur'un ve Mehdî'nin isteği üzerine azdığı bu eserini, vefaüna kadar seçerek küçültmüştür. Hadis riayetleri ile fıkhı fetvalarında, Hz. Ömer'in anlayışı hakimdir. iz. Ömer ile oğlu îbn Ömer'den 250'yi aşkın hadis, eser ve fetvayı ivayet eder.
Muvatta adında îmam Malik'in kendi çağında yazılmış başka sei-ler de vardır: Muhammed b. Ebî Yahya'nın (ö. 184/800), bnu'l-Mâcişûn'un (ö. 164/780), Abdullah b. Vehb'in (ö. 197) Mu-'atta'ları gibi. Ama bunlar, başka hadis eserleri gibi zaman içinde kaybolmuşlardır. îmam Maîik'in Muvatta'sı, belki bunların da bir asmını içermektedir.
Muvatta'da sağlam ve seçkin rivayetler, kolay ve uygulanabi-ir fıkıh, açık seçik selef akidesi ve ferdî-sosyal ahlâk konuları itabın her yanına serpiştirilmiş olarak yer almaktadır. [6]

b) Rivayetleri ve Şerhleri:

Muvatta'nın pekçok rivayeti vardır. Bunların iki tanesi meş-tur olmuş ve yayılmıştır:
a- Yahya b, Yahya el-Leysî, (ö. 234) Rivayeti:
Muvatta'yı Önce Maliki mezhebini Endülüs'te ilk yayan Ziyad >. Abdurrahman b. Ziyad'dan (ö. 204) okumuştur. Daha sonra Medine'ye gitmiş ve bazı bölümleri dışında Muvatta'yı doğrudan mam Malik'ten sema (bizzat duyma) yoluyla almıştır. îmam Ma-ik'le görıismesi 179'da olmuştur.
Muvatta denildiğinde öncelikle Yahya b. Yahya nüshası anlaşılır. Bu nüshanın çeşitli basımları vardır. Elinizdeki tercümeye de esas alman nefis ve ilmî yayımı, Muhammed Fuad Abdulbaki tarafından yapılmıştır. Yayımcı bu nüsha dışında onüç

nüshayı da tanıtmıştır. Bu nüshaların bir kısmı hâlâ yazma halindedir, bir kısmı ise kaybolmuştur.
Hadis edebiyatının en eski ürünlerinden olan Muvatta üzerinde, hadis, fıkıh ve dil açısından bağımsız veya karma pekçok çalışma ve şerh yapılmıştır.
Muvatta'nın daha iyi anlaşılmasını sağlayan en meşhur şerhleri şunlardır:
1) el-îstizkâr fi Şerhi Mezâhibi Ulemail-Emsar mirnma Rase-mehu'l-îmam Malik fi'l-Muvatta mine's-Re'y ve'l-Âsâr:
îbn Abdilberr'in (368-463/978-1071) bu kitabı, yine kendisi tarafından et-Takassî fi'1-Hadisin Nebevî (Tecridu't-Temhid) adıyla kısaltılmıştır. et-Takassî, Kahire'de et-Tecrîd adıyla 1350/1931 yılında basılmıştır. M. F. Abdulbakî yayımında bu kitaptan çok yararlanmıştır.
2) el-Munteka fl şerhi'l-Muv atta:
Endülüslü Ebul-velîd Süleyman b. Halef el-Bâcî (ö. 494/1100) tarafindan, daha önce genişçe yazdığı el-îstifâ adlı eserinin istek üzerine kısaltmasıyla meydana gelmiştir. Fıkhı meselelerin Muvatta'daki delillerini göstermiştir. Böyle bir seçme yapıldığı için eserine el-Muntekâ adını vermiştir.
el-Muntekâ'da senedleri, hadisle ilgili bütün meseleleri ve muhalif görüşleri ve delillerini zikretme yoluna gitmemiş, aksine hadis ve onunla ilgili temel meselelere yer vermiş ve bazan da bu meseleye uygun ayrıntılara işarette bulunmuştur.
Karma şerhlerden olan el-Muntekâ'da mesele, fasl kelimeleriyle ve hadis metinlerinin başına sad, sonuna şîn harfleri konularak ve "kavluhu" diyerek açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca sayfa kenarında Muvatta metni de vardır. Maliki mezhebine göre kaleme alınmış, fikhî ahkâm yönü ağırlıklı bir şerh olan el-Munteka, ilk kez Kahire'de 1331'de yedi cilt halinde yayımlanmıştır.
3) el-Mesalik alâ İmam Malik:
Ebu Bekir Muhammed b. el-Arabî (Ö. 546/1151) tarafından yapılmış bir şerhtir.
4) Tenvîru'l'Havâlik Şerhu Muvattai Malik:
Öelaluddiri Suyûtî (Ö. 911/1505) tarafından yapılan karma bir şerhtir. Daha çok önceki Maliki ulemanın görüşlerini zikretmek suretiyle hadisleri açıklamaktadır. Sayfa başlarında Muvatta metni, sayfa altlarında ise şerh bulunmaktadır. Sonunda ise Muvatta ricaliyle ilgili Suyutî'nin başka bir eseri vardır. Mısır'da 1951 'de yayımlanmıştır.
Suyutî'nin ayrıca Is'âfu'l-Mubatta bi-Ricali'1-Muvatta adlı 3seri Haydarabad'da 1320/1902'de basılmıştır.
5) Şerhu'l-Muvatta:
Muhammed b. Abdulbaki ez-Zurkanî (ö. 1122/1710) tarafindan yapılmış bu şerh, Ebhecu'l-Mesâlik bi-Şerhi Muvattai îmam Malik adıyla da bilinir. Muvatta'yi tanıtan bir girişten sonra, hadislerin tahrîcini kitap ve musannif ismi olarak yapmakta, rivayet farklarım göstermekte, daha çok Maliki anlayışa göre tercihlerde bulunmaktadır, yer yer diğer mezheplerin görüşlerine de işaret etmektedir. Hadis ilmi usulü açısından kaleme alınmış fıkhî neticelere işaret eden bir şerh görünümündeki eser, ilk kez Mısır'da 1961'de beş cilt halinde basılmıştır.
6) el-Mesvâ (el-Musevvâ) Serhu'l-Muvatta:
Şah Veliyyullah Dihlevî (1114-1176/1702-1762) tarafından .pılmış bu şerh, önce hadis metnini hemen her bir hadis için bâb arak verir, "kultu" (bana göre) diyerek açıklar. Bazan da fıkhı etlez-i verip, İmam Malik'in ve diğer mezheplerin görüşleriyle 'likte kendi tercihini ve açıklamasını da sunar. Beyrut'ta 33'te iki cilt halinde yayımlanmıştır.
7) Evcezu'l-Mesâlik Şerhu Muvattai îmam Malik:
Muhammed Zekeriya b. Muhammed el-Kândehlevî tarafın-ı yapılmış bu şerh, Hindistan'da 1348/1929'da altı büyükçe cilt inde yayımlanmıştır.
8) Keşfu'l-Mugattâ mine'l-Maânî ve'l-elfazi'l-Vâkıa fi'l Muvatta:
Muhammed et-Tahir b. Âşûr tarafından yazılan bu eser Cezair'de 1976'da basılmıştır.
b) Muhammed b. Hasen eş-Şeybanî 132-189/749-805) Rivayeti:
Ebu Hanife'nin en yakın öğrendi erinden olan İmam Muhammed, aynı zamanda İmam Malik'ten de ders okumuştur. Kitabında önce îmam Malik'in rivayetlerini verir, daha sonra ona muvafık veya muhalif görüşleri ve kendi tercihini belirtir. Bu nüshada Ebu Yusuf un görüşlerine yer vermez.
Abdülvehhab Abdüllatif tarafından Kahire'de 1987'de üçüncü basımı yapılmıştır. Elinizde eserde bu yayımdan yararlanarak, iki nüshayı karşılaştırmak için, İmam Muhammed rivayetindeki numaraları ilgili hadislerin tahrîrinde kısaltılmış bir ifadeyle Şeybanî diye göstermiş bulunuyoruz.
Bu rivayetin de çeşitli şerhleri ve üzerinde yapılan çalışmalar vardır.
1) Feihu'l-Mugatta Şerhu'l-Muvatta:
Ali b. Muhammed b. Sultan el-Kari (ö. 1014/1605) tarafından yapılan bu şerhin bir yazması Daru'l-Kutubi'l-Mısrıyye'de (no: 323-Hadis) bulunmaktadm
2) Şerhu'l-Muvatta:
Mekke müftüsü İbrahim b. Huseyn Pfrîzâde (ö. 1092/1681) tarafından yazılan bu şerh, Aynî'den çok yararlanmakta olup, bir yazması Medine'deki el-Mektebetu'1-Mahmudiyye'dedir.
3) el-Muheyya fi Keşfi Esrarî'l-Muvatta:
Osman b. Ya'kub et-Turkmânî el-İslambulî tarafından 1166/1753'de bitirilmiştir. Çeşitli Muvatta rivayetleri üstüne bir şerhtir. Daru'l-Kutubi'l-Mısrıyye'de (no: 586-Hadis) yazma bir nüshası vardır.
4) el-Ta'lîku'l-Mumecced alâ Muvattai Muhammed:
Abdulhay b. Abdilhalîm el-Leknevî (1264-1304/1848-1886) ırafmdan yazılan bu şerh, Hindistan'da ve 1879'da yayımlan-ıştır.
Muvatta'nın diğer rivayetlerinden beş kadarı Endülüs'te püncü ve dördüncü asırda tedris ediliyordu. [7]

III- İmam Malik Ve Muvatta İncelemeleri:

îmanı Malik'in hayatı ve hadis ilmindeki yeri konusunda yapılan şu çalışmalar belirtilebilir:
Emin el-Hûlî/ Malik b. Enes-Terceme Muharrara, Kahire, ârû İhyâi'l-Kutubi'r-Arabiyye,
Abdulhalim el-Cundî/ Malik b.Enes îmâmû Dâri'l-Hicret, Ka-Lre 1969, Dâru'l-Maârif,
Ebu Bekr Îbnu'l-Arabî / Kitabu'l-Kabes fi Şerhi Muvattai Malı b. Enes, yay. Muhammed Abdullah Veled Kerîm, Beyrut ty. c.
Muhammed Ebu ZehroJMalik, Hayâtuhu ve Asruhu, Kahire, 346 (İmam Malik, Hayatı-Görüşleri-Fıkıhta Yeri, Çev. Osmaı eskioğlu, Ankara 1984, Hilal Yayınları).
Mahmud Nâdî Ubeydât/ Malik b. Enes ve Eseruhu Ei'l-Hadîs, ahire, 1969 (Ezher Üniversitesinde yapılmış doktora tez çalış-Lası).
Nezîr Kamdân/el-Muvattaât li'l-hnam Malik Radıyallahu nh, Dımaşk-Daru'1-Kalem/Beyrut-ed-Dâru'ş-Şamiyye 1992 man Malik'in hadis yönü ve Muvatta'ların özellikleri konusun-a yapılmış çok değerli bir çalışmadır). [8]

IV. Muvatta'da Geçen Bazı Hadis Terimleri:

Son olarak özellikle dipnotlarda geçen bazı hadis terimlerini açklayalım.
Sahih: Adalet ve zabt sahibi ravilerin muttasıl (kesintisiz) senedle rivayetle ettikleri şaz (sika ravinin kendisi gibilere aykırı rivayeti) ve muallel (gizli kusurlu) olmayan hadistir.
Merfu: Söz, fiil, takrir, fıtrî veya ahlâkî vasıf olarak; senedi muttasıl (kesintisiz) veya munkatı (kesintili) olsun -açıkça veya dolaylı olarak (hükmen)- Hz. Peygamber'e izafe edilen hadistir.
Mevkuf: Sahabîlerin söz, fiil ve takrirlerine dair -muttasıl veya munkatı- haberlerdir, sened sahabîde kalır, Hz. Peygamber'e ulaşmaz.
Maktu: Herhangi bir tabiîye izafe olunan söz, fiil ve takrirdir. Bu terim yerleşmeden önce bazan munkatı terimi kullanılmıştır.
Hasen: Zabtı biraz gevşek olan ravilerin muttasıl senedle rivayet ettikleri şaz ve muallel olmayan hadistir.
Zayıf: Sahih ve Hasen hadis şartlarını taşımayan hadistir.
Mürsel: Tabiînin senedde sahabîyi atlayarak doğrudan Hz. Peygamber'e izafe ettiği hadistir.
Munkatı: Senedi muttasıl (kesintisiz) olmayan hadistir. Munkatı hadis, mürsel hadisten daha zayıftır.
Mu'dal: Senedinin herhangi bir yerinden peşpeşe iki veya daha çok ravinin düştüğü hadistir.
Yüce Allah'tan bu çalışmanın ilim erbabına yararlı kılmasını diliyoruz.
Doç.Dr. Vecdi AKYÜZ İstanbul 1993[9]

---

[1] İmam Malik, Muvatta', Beyan Yayınları: 1/37-38.
[2] İmam Malik, Muvatta, Beyan Yayınları: 1/39-41.
[3] İmam Malik, Muvatta', Beyan Yayınları: 1/37-38.
[4] İmam Malik, Muvatta, Beyan Yayınları: 1/41-42.
[5] İmam Malik, Muvatta, Beyan Yayınları: 1/42-43.
[6] İmam Malik, Muvatta, Beyan Yayınları: 1/43-44.
[7] İmam Malik, Muvatta, Beyan Yayınları: 1/44-48.
[8] İmam Malik, Muvatta, Beyan Yayınları: 1/48.
[9] İmam Malik, Muvatta, Beyan Yayınları: 1/48-49.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- Senette Ulvîyetin (Yakınlığın) Çeşitleri:

Senette ulüvv (yakınlık) beş çeşittir:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlık. Bu mutlak ulûv'dür. Sened'de yer alan râvi ne kadar az olursa yakınlık artmış olur.
2- A'meş (V.148), Hüşeym (V.188), İbnu Cüreyc (V.150), el-Evzâî (V.157) Mâlik (V. 179), Şu'be (V.170/786) gibi meşhur hadîs imamlarından birine yakınlık. İmam'dan sonra Hz. Peygamber'e kadar râvi sayısı çok bile olsa imama yakınlık bir ulüvv'dür.
3- Kütüb-i Sitte gibi îtimada şayan hadis kitaplarından birine yakınlık. Buna İbnu Dakîki'l-Îd uluvvü tenzil demiştir. Bu ulvîyetin muvafakat, bedel, müsâvat, musâfaha denen çeşitleri vardır.
Muvafakât: Meşhur hadîs musannıflarından birinin rivâyet etmiş olduğu bir hadîsi, senedde musannıfın şeyhinde birleşmek üzere musannıfa uğramayan ikinci bir tarîkle rivâyet etmek. Şayet bu ikinci senede, musannıfın şeyhine, öbüründen daha az sayında râvi ile ulaşılacak olursa buna muvafakât-ı âliye, daha fazla sayıda râvi ile ulaşılacak olursa muvafakât-ı nâzile denir.
Bedel: Bir râvinin, mu'temed bir kitapta yer alan bir hadîsin rivâyetinde, farklı bir senedle bu kitap müellifinin şeyhinin şeyhinde müellifle birleşmesidir. Şayet bu birleşmede, söz konusu râvinin senedindeki râviler, müellife uğrayan seneddekilerden az olursa buna bedel-i âlî, fazla olursa bedel-i nâzîl denmiştir. Bedel tâbiri mutlak olarak kullanılmışsa bedel-i âlî kastedilir.
Musâvat: Bir isnadda en son râvi ile Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam), yahut o isnadın sahâbisi arasında bulunan râvi sayısının, en son ravîden birkaç asır önce yaşamış mutemed hadîs kitaplarından birinin musannıfı ile Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam), yahut sahâbi arasındaki râvi sayısının müsâvi (eşit) olmasıdır.
Müsafaha: Tanınmış hadîs musannıflarından biri tarafından rivâyet edilen bir hadisin senedindeki râvi sayısı ile aynı hadîsi rivâyet eden bir başkasının senedinde, bu râvinin şeyhinden veya şeyhinin şeyhinden sonraki râvi sayısının eşit olmasıdır. Müsâfaha'nın olabilmesi, o hadîsi en son rivâyet eden ve kitabın müellifi ile müsâfahada bulunduğu kabul edilen râvinin, kitap müellifinden birkaç asır sonra yaşaması şarttır.
4- Râvînin diğer bir isnâddaki râviye nisbetle erken ölmesi ile hâsıl olur. Meselâ İbnu Salâh'a, araya her iki tarîk'de de üç râvî girdikten sonra vefatı 458 olan Beyhakî'den oluşan rivâyet, vefatı 487 olan İbnu Halef'ten ulaşan rivâyete nazaran âlî sayılmıştır.
5- Râvî sayısı aynı olmakla beraber, bir şeyhten işiten iki râvîden birinin, diğerine nisbetle şeyhini daha evvel işitmesi ile hâsıl olur. Bu ulüvv, bilhassa yaşlılığında ihtilâfa mârûz kalan şeyhler hakkında daha mühimdir. Şeyhi önce işitenin rivâyeti sonra işitene nisbetle âlî'dir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/503-504.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fıkhı

Ahmed b. Hanbel'in usûlü kendine hastır. İctihad eden fakih bir ictihadını bırakıp, başka bir şekilde ictihad edebilir. İmam Ahmed b. Hanbel bu yüzden fikha dair eser yazmamıştır. Kendisinin bağımsız bir müctehid oluşu, talebelerinin onun ictihadlarını, fetvalarını rivayet etmelerine sebep olmuş, vefatından sonra ona nisbet edilen kitapları talebeleri ortaya çıkarmıştır. Ahmed b. Hanbel kendisine bir mesele sorulduğunda Kur'ân ve Sünnet'e göre cevaplar, çoğu yerde "bilmem" diye susardı. Nitekim Hanbelî kitaplarında ona atfedilen çelişkili rivâyetlerin bulunması ictihadlarındaki farklılıkların yazılmasını yasaklama hususunda onu haklı çıkarır. O, zaruret halinde kıyas yaptığı için fetva veriş usulünde sahabe ve tabiînin fetvalarını naklederek hüküm verirdi. İşte onun özel fıkıh usulü buydu. O'nun şöhreti "Halku'l-Kur'ân" olaylarında işkence görmesi, hapsedilmesiyle oldu ve çağının en önemli âlimi ve müctehidi olarak tanınmasına sebep oldu. Onun fıkhını nakledenler arasında; Salih b. Hanbel (209/824-896) Abdullah b. Hanbel, (213-290/828-903) Abdullah b. Muhammed b. Hâni Ebu Bekr Esrem, (273/886) Abdülmelik b. Abdülhamid Mihran Meymunî, (ö. 274/887-888) Harb b. İsmail Hanzalî Kirmanî, (280/893) Ahmed b. Muhammed b. Hasan Ebu Bekr (ö. 275/890-891) İbrahim b. İshak Harbi (ö. 311/923-), Ahmed b. Muhammed b. Hasan Ebu Bekr Hallal (ö. 285-898) bulunmaktadır. Ebu Bekr Hallâl, İmam Ahmed'in fetvalarını Câmiu'l-Kebîr adlı eserinde toplamıştır. Ömer b. Hüseyin Harakı (334/945-946) "el-Muhtasar"ı yazdı ve bu kitap Hanbelî mezhebinin elden ele dolaşan kitabı oldu.

Ahmed b. Hanbel'in farklı görüş ve rivayetlerinin senedi kuvvetli olanı tercih edilmektedir. İki ayrı görüşü birleştirmek mümkünse birleştirilir, yoksa tarihi bakımdan son görüşe uyulur. İbn Hanbel'in dilinde "kerih" sözü "haram" demektir. "Beğenmem" sözü "mekruh" anlamındadır; bundan maksadı da haramdır. Başka bir görüşünde ise, onun daha önce haram olduğunu söylemediği böyle sözlerinde nedb ve kerâhet kasdı vardır. Öğrencileri İbn Hanbel'in sözleriyle fiilleri arasında ayırım yapmaz; fiilleri mezhebine delalet eder. Hadisin delalet ettiği anlam onun mezhebi demektir. Bu bakımdan "Müsned" Hanbelîlerin en önemli kaynağıdır. İmam Ahmed reyiyle hüküm çıkarmaktan çok, sünnetin aktarıcısı olmuştur. Sahabenin ihtilâflı rivayetlerinde bunları olduğu gibi nakleder, tercihte bulunmaz. Çünkü onların hepsini "udûl" olarak görür. Olmamış, gelecekte olması muhtemel, hayal mahsulü fikhi görüşleri yoktur. Bu yüzden takdîrî fikha meyletmemiştir. Fıkhın tarihinde görüldüğü gibi, müctehid imamlardan sonra gelen mukallidlerin binlerce olmuş olmamış fer'i meseleyi İslâm'ı fikha sokup bunları dinî fıkıh kaideleri haline dönüştürdükleri göz önünde bulundurulursa, İmam Ahmed'in kendine has düşünüşünde farazî fikha yer vermeyişinin sebebi anlaşılabilir. Hatta bir kısım fikhi kaideleri bid'at kabul etmiş ve bunların İslâmî fıkıh içinde barınabildiklerini söylemiştir. Öte yandan, İbn Hanbel, "eşyada asıl olan ibâhadır" görüşüyle ilginç bir şekilde mezhebini mübah konularda serbest bırakmaktadır. Bu, rahmet olan ihtilâftır ve insanlara geniş bir hürriyet alanı açmaktır. Aynı zamanda kolaylık, ruhsat ve azimet, değişen zamanlara çok açıdan bakabilmek hürriyeti demektir. Ahmed b. Hanbel kıyasa zayıf bir delil gözüyle bakan ilk müctehiddir. O, Kur'an ve Sünnet'in dinde hüküm koyucu iki yegane kaynak olduğunu belirtir ve nassın işaret etmediği konularda "akıl yürütme" ile fiilleri dînî alana bağlamaz. Kıyas ve rey'in şer'î bir delil ve bağlayıcı birer hüküm kaynağı olduğu gözönünde bulundurulursa, Ahmed b. Hanbel'in fikhının tam anlamıyla Kur'an ve Sünnet bağlamında kalarak fıkhı "cihad" bakımından da yüksekte tutmuş olduğu görülmektedir. Bu bakımdan onun fâkîh olmadığını öne süren, öncelikle onu muhaddis kategorisine indirgeyen mantığın tutarsız olduğu açıktır. İnsanların fâkîh deyince, fıkıh'a dair kitap yazan müctehidi anlamaları söz konusuysa, bunu Ebu Hanife yapmamıştır. Ebu Hanife'nin de fıkhî bir kitabı yoktur, ona nisbet edilen risaleleri ölümünden sonra talebeleri meydana getirmiştir. Kaldı ki, İbn Hanbel, Kur'an ve Sünnet'i temel aldığı gibi, sedd-i zerâyi', mesâlihi mürsele, istishâb delillerini de kullanmıştır. Onun fıkıh usûlü, nass varsa nassı, sonra sahabe fetvalarını ve mürsel, zayıf hadisleri kullanarak hükme ulaşmaktır. Onun "icma" hakkındaki görüşü de anlamlıdır. O, sahabelerin icmaını kabul eder, sonraki devirlerde icma için, "Bunlara muhalif olan bir şey bilmiyoruz" der. [1] İmam Ahmed sahabîlerin icmaının hüccet olduğunu söylerken, onlardan sonra gelenlerin icmaîna bir muhalif görüş olduğu takdirde icmaın geçersiz olduğuna hükmeder. Sözkonusu icmaın, dinin kesin kaideleri ve Allah'ın kesin uyulması gereken emirlerinden olmadığını belirtir. Zaten farzlara kimsenin muhalif olamayacağını söylemek gereksizdir. Demek ki, Ahmed b. Hanbel, icma hakkındaki bu görüşüyle fer'î meselelerde yukarda değinilen şekilde geniş bir görüş alanı bırakmaktadır. O, ümmetin delâlet üzerinde birleşmeyeceğini kabul ederek, İslâm ulemâsının bir hüküm üzerindeki ittifakına kimsenin karşı duramayacağı doğrudur, der. Ama ona göre, birçok meselede icma var sananlar yanılabilirler. Buna rağmen hükmünde isabet etmeyen de sevap almaktadır, ihtilafın böylesi rahmet ve kolaylıktır. Bir muhalif olup olmadığı bilinmeden icma vardır diye hüküm vermek doğru değildir.[2] Hakkında icma vardır denilen bir hüküm, sadece bir kelime olabilir. İmam Şafîî de, her asırda her memlekette ihtilâf olduğunu söylemiştir. Dinin temel rükünlerinde icma kaçınılmazdır diye tâlî hükümlerde de icmaa zorlanılamaz. İmam Ahmed, icma iddiasının yalan olabileceğini, araştırmadan kaçınıp kestirmecilikle icma vardır saplantısına düşülebileceğini, belki insanların ihtilâf ettiklerini ve bunun bilinmediğini, muhalifi bilinmeyen bir icmaın nassların önüne geçtiği takdirde nassların tatil edilmiş olacağını savunmuştur. Her icma' icma olmayabilir. Her âlimin karşısına karşıt görüşü olduğunu bilmediği meseleler çıkabilir ve âlim o meseleyi geçmiştekilerden aynen iktibas edebilir, fakat onların görüşüne ters bir hadis bulunduğu takdirde hadise uyulması ve hakkında icma vardır denilen meselenin reddi vacip olur; çünkü hadis temel bağlayıcıdır. Müctehid, ihtiyatlı olarak "aksini bilmiyorum" demelidir. Görülüyor ki İbn Hanbel, mutlak olarak icmaı reddetmez; "bilgi" problemi acısından ihtiyatlı davranır.

İmam Ahmed, kölenin şahidliğini kabul ederken, sahabe fetvasına dayanır. Çünkü onların fetvası üstündür ve karşısında bir görüş yoktur. İhtilâflı sahabe kavillerinden, Kur'an ve Sünnet'e en yakın olanı seçer, veya tercihsiz hepsini naklederek, değişik görüşlerini uygulanma imkânını açık bırakır. Kıyastan önce mürsel ve zayıf hadislerle amel eder. İmam Malik, Ebu Hanîfe, Süfyân-ı Sevri, Evzaî de mürsel hadisle amel etmiştir. Şâfi bunu zayıf saymış ve bazı sanlarla sahih kabul etmiştir. Mürsel hadisler bütün hadislerin yarısı kadar yekün tuttuğundan delil olarak önemli yer tutarlar. Burada, muhaddislerin, mürsel hadisi zayıf olarak değerlendirdiklerini, İmam Ahmed'in ise onu sahabe fetvasından sonraki aşamada delil olarak aldığını görmekteyiz. İmam Ahmed şöyle der: "Resulullah (s.a.s.)'ın hadisini reddedenin helâk olmasına ramak kalmıştır"[3] Yine, her zaman için geçerli bir görüşü bulunmaktadır: "İnsanların bu zamanki kadar hadîs talebine muhtaç oldukları bir devir bilmiyorum. Birçok bid'at ortaya çıktı. Her kim hadisi bilmiyorsa bid'ate düşer."[4] Zayıf hadisle amel etmesine gelince hadisin çok zayıf ve ondan başka bir hadis'in olmaması halini şart koşmaktadır. Zayıf da denilse, adı hadis olan şeyin, reyden üstün olduğunu söyler. Ebu Hanife, Mâlik, Ebû Dâvûd, en-Nesâi, İbn Ebi Hâtim de zayıf hadisi delîl kabul ederler.[5] Onun, her hadis bulanın o hadisle hemen amel etmesini savunduğu söylenemez. Böyle birinin bulduğu hadisi öncelikle ilim ehline sorması gerektiğini belirtir. Çünkü fâkîhlere tabi' olmak dinin selâmetidir.[6] Müctehidlerin hükümleri şeriattan ayrı değildir ve avam olanların delillerini bilmek zorunda değildir. Burada avam, bilgili ve araştırmacı olup da müctehid seviyesine ulaşamamış mânâsınadır. Ahmed b. Hanbel'e bir kimse, bir mesele görüşürken: "Ey Abdullah! bu konuda sahih bir hadis yoktur." demiş; İmam Ahmed: "Eğer bu konuda sahih bir hadis yoksa Şafiî'nin bir görüşü var. Onun delili bu konudaki en sağlam delilidir." demiştir. [7] Bir hadisin zayıf olması, ona istinad eden hükmün zayıf olması anlamına gelmez, çoğunlukla başka deliller de hadisi desteklemektedir.

Ahmed b. Hanbel, fıkhını temellendirirken nassları selef gibi almış, onlar gibi anlamaya çalışmıştır. Sünnet onda, usul bakımından "ikinci" bir delil gözükse de, fıkhının hayata geçirilmesinde Kur'an ile özdeştir. Sünnetin Kur'an'ın zâhiri ile çelişmesi mümkün değildir. Sünnet, Kur'an'ı tefsir eder, açıklar, mana ve dalâletini belirler. Hüküm koyar. Beyan yönüyle Kur'an'a hakimdir. Rey mektebi, haber-i vâhidin nassa aykırı olmasında onu kabul etmezken İmam Ahmed, Kur'an'ın zâhirine aykırıdır mantığıyla hadisi reddetmenin sünnetlerin birçoğunu atıl bırakmak demek olduğunu savunmaktadır. İmam Ahmed'in çağında hadisler sened, metin, ravi açılarından tasnif ve değerlendirmeye alınmıyordu. Ona göre, bir hadis ya sahihtir ya değildir. Hasen hadis ayrımı da İbn Hanbel'den sonra yapılmıştır. Yalancı denilen bir ravinin bu vasfını kuvvetle ispatlayan çıkmamışsa zayıf hadis kabul edilmelidir. Hadisin ihtiyatla kabulü reddinden hayırlıdır çünkü söz konusu olan nihayetinde bir hadistir. Zira kesinlikle mevzu olmadığı gibi, sahih olma ihtimali de vardır, kıyas yapmaktan evladır. Bir örnek olarak "Müsned"inde şu zayıf hadis yer almaktadır: Hz. Ömer bölümünde, Ebu Davud Tayalîsi'den nakledilen hadiste, Ebu Avane Davud Evedi'den, Abdurrahman Miseli'den, Eş'as b. Kays'tan dinleyerek dedi ki: "Hz. Ömer'i ziyarete gitmiştim. Ömer karısını dövdü ve bana şöyle dedi: 'Ey Eş'as! Benden üç şeyi belle. Ben onları Hz. Peygamber (s.a.s.)'den işitmiştim: -Adama karısını neden dövdüğünü sorma. Okun yanında uyu. Üçüncüsünü unuttum."

Muhaddislere göre bu hadis Davud b. Yezid'in sağlam olmamasından dolayı zayıf sayılmıştır. İbn Hanbel ise bu hadisi nassa aykırı bulunmaması, çokça zayıf ve itikada aykırı olmaması nedeniyle kitabına almıştır. İmam Ahmed ashabın görüşlerinde tercihini Resulullah'a yakınlık ölçüsü ile kullanır. İhtilâflı görüşlerde tercihi, Hz. Ebu Bekir'den itibaren sırasıyla diğerlerine yayılır. Nassa aykırı olma durumunda öteki sahabinin kavlini alır. Meselâ Hz. Ömer'in ayet umumuna bakarak boşanan kadınlar hakkında nafaka vermesine karşılık, Fatıma binti Kays'ın rivayet ettiği hadisin beyanına uyarak bu konuda nafakayı caiz görmez. Fatıma'nın kavli, sünnetin beyanına daha uygundur. Yani onun "...umulur ki Allah bundan sonra bu hal meydana getirir." şeklindeki beyanın anlamının sünnetin beyanına daha uygun düştüğü tercihinde bulunur.

Kıyas deliline gelince, İmam Ahmed, hiç kimsenin kıyastan kaçınamayacağını söylemektedir. Ancak o, kıyası, şer'î delil olarak zayıf bulur. Kıyasa, zorunlu kaldığı durumlarda başvurur. Kıyasın dinde bağlayıcı bir delil olmasını ihtiyatla karşılar, buna karşılık maslahatı gözetir. Zararı defedici bir düzene dayalı adil bir toplum için en güzel kuralların ortaya konulmasından yanadır. Meselâ akidlerde bütün mezhepler içinde en geniş görüşlere sahiptir. Şartlarda asıl olan ibahadır, çünkü şer'î bir delil olmadan ihtiyaçlara engel olunamaz, din kolaylığı vaz'etmiştir, bu Resulullah'ın ve selefin yoludur. [8]

---

[1] Ebu Zehra, İslam'da Fıkhi Mezhepler Tarihi, III, 246.
[2] İbn Teymiyye, Fetava, I, 406.
[3] İbnu'l Cevzi, Menâkibu'l İmam Ahmed, s. 182.
[4] İbnü'l Cevzi, a.g.e., s. 183.
[5] İbn Hazm, el-Muhallâ, I, 68.

[6] Süfyan b. Uyeyne'nin bu sözü için bk. el-Kuraşi, el-Cevâhiru'l-Mudîe, I, s. 64, 166.
[7] es Subki Ma'na Kavli'l İmâmi'l Muttalibî, s. 99.
[8] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/71-73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- Senette Ulvîyetin (Yakınlığın) Çeşitleri:

Senette ulüvv (yakınlık) beş çeşittir:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlık. Bu mutlak ulûv'dür. Sened'de yer alan râvi ne kadar az olursa yakınlık artmış olur.
2- A'meş (V.148), Hüşeym (V.188), İbnu Cüreyc (V.150), el-Evzâî (V.157) Mâlik (V. 179), Şu'be (V.170/786) gibi meşhur hadîs imamlarından birine yakınlık. İmam'dan sonra Hz. Peygamber'e kadar râvi sayısı çok bile olsa imama yakınlık bir ulüvv'dür.
3- Kütüb-i Sitte gibi îtimada şayan hadis kitaplarından birine yakınlık. Buna İbnu Dakîki'l-Îd uluvvü tenzil demiştir. Bu ulvîyetin muvafakat, bedel, müsâvat, musâfaha denen çeşitleri vardır.
Muvafakât: Meşhur hadîs musannıflarından birinin rivâyet etmiş olduğu bir hadîsi, senedde musannıfın şeyhinde birleşmek üzere musannıfa uğramayan ikinci bir tarîkle rivâyet etmek. Şayet bu ikinci senede, musannıfın şeyhine, öbüründen daha az sayında râvi ile ulaşılacak olursa buna muvafakât-ı âliye, daha fazla sayıda râvi ile ulaşılacak olursa muvafakât-ı nâzile denir.
Bedel: Bir râvinin, mu'temed bir kitapta yer alan bir hadîsin rivâyetinde, farklı bir senedle bu kitap müellifinin şeyhinin şeyhinde müellifle birleşmesidir. Şayet bu birleşmede, söz konusu râvinin senedindeki râviler, müellife uğrayan seneddekilerden az olursa buna bedel-i âlî, fazla olursa bedel-i nâzîl denmiştir. Bedel tâbiri mutlak olarak kullanılmışsa bedel-i âlî kastedilir.
Musâvat: Bir isnadda en son râvi ile Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam), yahut o isnadın sahâbisi arasında bulunan râvi sayısının, en son ravîden birkaç asır önce yaşamış mutemed hadîs kitaplarından birinin musannıfı ile Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam), yahut sahâbi arasındaki râvi sayısının müsâvi (eşit) olmasıdır.
Müsafaha: Tanınmış hadîs musannıflarından biri tarafından rivâyet edilen bir hadisin senedindeki râvi sayısı ile aynı hadîsi rivâyet eden bir başkasının senedinde, bu râvinin şeyhinden veya şeyhinin şeyhinden sonraki râvi sayısının eşit olmasıdır. Müsâfaha'nın olabilmesi, o hadîsi en son rivâyet eden ve kitabın müellifi ile müsâfahada bulunduğu kabul edilen râvinin, kitap müellifinden birkaç asır sonra yaşaması şarttır.
4- Râvînin diğer bir isnâddaki râviye nisbetle erken ölmesi ile hâsıl olur. Meselâ İbnu Salâh'a, araya her iki tarîk'de de üç râvî girdikten sonra vefatı 458 olan Beyhakî'den oluşan rivâyet, vefatı 487 olan İbnu Halef'ten ulaşan rivâyete nazaran âlî sayılmıştır.
5- Râvî sayısı aynı olmakla beraber, bir şeyhten işiten iki râvîden birinin, diğerine nisbetle şeyhini daha evvel işitmesi ile hâsıl olur. Bu ulüvv, bilhassa yaşlılığında ihtilâfa mârûz kalan şeyhler hakkında daha mühimdir. Şeyhi önce işitenin rivâyeti sonra işitene nisbetle âlî'dir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/503-504.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLAVELER BÖLÜMÜ
NEFİSLE İLGİLİ EDEBE GİREN HADİSLER
NEFSİN AFETLERİNE DE TEMAS EDEN HADİSLER
DİLİN AFETLERİ
Hadislere Göre Reklam
Söz Sanatı Kıyamet Alâmeti Mi?
İslam Aldatmayı Yasaklar
Tali Meselelerde Araştırma Sebebi
MUHTELİF NEVLER
Mesh Maddî Mi Manevî Mi?
Son Söz
Mütercimin Son Sözü
Not:

İLAVELER BÖLÜMÜ

(Burada dört fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

NEFİSLE İLGİLİ EDEBE GİREN HADİSLER

*

İKİNCİ FASIL

NEFİSLE İLGİLİ AFETLERE GİREN HADİSLER

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

LİSANIN AFETLERİYLE İLGİLİ HADİSLER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

MUHTELİF NEVLERE GİREN HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

NEFİSLE İLGİLİ EDEBE GİREN HADİSLER

?5836 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ??????? ?????? # ??????: ??? ?????! ??????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ??? ????? ???????? ????????? ???? ?????? ??? ?????????? ?????????? ??? ??????????? ???? ??????? ???????? ?????? ????????? ????? ??????????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???? ??????????? ????? ??? ?????????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ??? ?????????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????????? ???? ?????? ??????? ?'????? ????????? ?????????? ???? ??????????? ??? ???????? ????? ?????? ?????????? ?? ?????????? ?????????? ???? ???? ?????????? ????? ?? ????????? ???? ??? ???????? ??????? ????????? ????????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ????????? ???? ?????????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ???? ???? ?????? ???????? ??????? .

1. (5836)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terkisinde idim. Bana şu nasihatta bulundu:
"Yavrum! Allah'a karşı (emir ve yasaklarına uyarak edebini) koru, Allah da seni (dünya ve ahirette) korusun! Allah'ı(n üzerindeki hukukunu) koru ki O'nu karşında (dünya ve ahiretin fenalıklarına karşı hami) bulasın -veya önünde demişti-. Bollukta Allah'ı tanı ki, darlıkta da O, seni tanısın. (Dünya ve ahiretle ilgili) bir şey isteyince Allah'tan iste. Yardım talep edeceksen Allah'tan yardım dile. Zira kullar, Allah'ın yazmadığı bir hususta sana faydalı olmak için biraraya gelseler, bu faydayı yapmaya muktedir olamazlar. Allah'ın yazmadığı bir zararı sana vermek için biraraya gelseler, buna da muktedir olamazlar. Kalemlerin mürekkebi kurudu ve sayfalar dürüldü. Sen, yakinî bir imanla, tam bir rıza ile Allah için çalışmaya muktedir olabilirsen çalış; şayet buna muktedir olamazsan, hoşuna gitmeyen şeyde sabırda çok hayır var. Şunu da bil ki Nusret(i ilahî) sabırla birlikte gelir, kurtuluş da sıkıntıyla gelir, zorlukta da kolaylık vardır, bir zorluk iki kolaylığa asla galebe çalamayacaktır." [Rezun bu elfazla tahric etmiştir. Tirmizî'de muhtasar olarak kaydedilmiştir. Sıfatu'l-Kıyamet 60, (3518).][1]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin daha rahat anlaşılmasını sağlayacak açıklamalar imkan nisbetinde parantez içerisinde olmak suretiyle metine dahil edildi.
2- Burada biraz açıklama kaydedeceğimiz husus hadisin son kısmında geçen "bir zorluk iki kolaylığa asla galebe çalamayacaktır" ifadesidir. Bu ibare biraz kapalıdır. Buradaki "bir zorluk" ve "iki kolaylık"tan murad nedir?
İbnu Kesir, İnşirah suresinde geçen "Şüphesiz, zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten zorlukla beraber bir kolaylık vardır" (İnşirah 5-6) ayetlerini açıklarken ayetle ilgili olarak Katâde'nin bir yorumunu kaydeder: "Ayette zorluk manasına gelen ?????????? marife olarak iki sefer geçmektedir; keza kolaylık manasına gelen ?????? sefer geçmektedir, ama bu nekredir. Dolayısıyla marife olan zorluk (el-usr) kelimeleri marife oldukları için aynı zorluk tek zorluk olmakta, kolaylık manasına gelen ?????? ise nekre olduğu için her biri ayrı olan iki kolaylı sayılmaktadır. Böyle olunca, ayet-i kerimede bir zorluğa bedel iki kolaylık mevzubahis edilmiş olmakta ve Resulullah: "İki kolaylığa bir zorluk asla galebe çalamayacak" diye sevinçle müjdelemektedir. Rivayet aynen şöyle: "Hasan-ı Basrî (mürsel olarak) anlatıyor: "Bir gün, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ferahlı ve mesrur bir çehle ile gülerek çıktı. Şöyle diyordu: "Bir zorluk iki kolaylığa asla galebe çalamayacaktır. Bir zorluk iki kolaylığa asla galebe çalamayacaktır. Zira şüphesiz zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten zorlukla beraber bir kolaylık vardır."

Mevzuyla ilgili olarak İbnu Kesir'in kaydettiği bir diğer rivayeti de burada kaydetmeyi faydalı görüyoruz: "Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) bir kayanın karşısında oturuyordu. Bir ara: "Zorluk gelip şu kayanın içine girse mutlaka kolaylık peşinden gelip içeri girer ve oradan zorluğu çıkarır" buyurdu. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: "Şüphesiz zorlukla beraber bir kolaylık vardır, gerçekten zorlukla beraber bir kolaylık vardır" mealindeki ayetleri inzal buyurdu."
Bir diğer rivayette Resulullah şöyle buyurmaktadır: "Semadan yardım, çekilen şiddet miktarınca iner, sabır da musibet miktarınca iner."
Öyle ise, ayet ve hadisler, mü'mine ümid ve metanet verme gayesini gütmektedir: Sıkıntımız ne kadar şiddetli, musibetimiz ne kadar büyük olursa olsun, ye'se düşmeye gerek yok. Cenab-ı Hak o nisbette sabır ve yardım indirecek, kolaylığını zorluğunun iki katı yapacaktır. Sabır ve metanetten vazgeçme, ye'se ve fütura düşme..."[2]
İşte bu kadar kısa, öz cümleler içine; kadere, teslimiye ait en girift, en zor meseleler sığdırılmış ve en sade bir üslupla, bu derin mevzu vüzuha kavuşturulmuştur. Aynı zamanda aksiyon ve hamle adına; ibadet manasını da dahil ederek söylenebilecek pek çok şey bu birkaç cümlede hülasa edilmiştir".(H) ORJİNALDE BÖYLE BİR ŞEY YOK.

?5837 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? '????????: ???? ??????? ????? ??????????? ?????????? ??????? ??? ????????? ???? ???????? ???????? ??????: ???? ??? ??????? ??????? ????? ??????? ??????? ???????. ?????: ?????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (5837)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına: "Şu kelimeleri kim [benden] alıp onlarla amel edecek ve onlarla amel edecek olana öğretecek?" buyurdular. Ben hemen atılıp:
"Ben! Ey Allah'ın Resulü!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm elimden tuttu ve beş şey saydı:
* Haramlardan sakın, Allah'ın en abid kulu ol!
* Allah'ın sana ayırdığına razı ol, insanların en zengini ol!
* Komşuna ihsanda bulun, mü'min ol.
* Kendin için istediğini başkaları için de iste, Müslüman ol!
* Fazla gülme. Çünkü fazla gülmek kalbi öldürür." [Tirmizî, Zühd 2, (2306); İbnu Mace, Zühd 24, (4217).][3]

?5838 ?3? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????
?????? ????????: ???????? ?????? ?? ???????? ?????????????? ?????????? ????????? ?? ????????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ?????????? ????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ??????? ?????????? ????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ??????????????[. ????? ???? .

3. (5838)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rabbim bana dokuz şey emretti:
* Gizli halde de aleni halde de Allah'tan korkma(mı),
* Öfke ve rıza halinde de adaletli söz (söylememi),
* Fakirlikte de zenginlikte de iktisad (yapmamı),
* Benden kopana da sıla-ı rahm yapmamı,
* Beni mahrum edene de vermemi,
* Bana zulmedeni affetmemi,
* Susma halimin tefekkür olmasını,
* Konuşma halimin zikir olmasını,
* Bakışımın da ibret olmasını,
* Ma'rufu (doğru ve güzel olanı) emretmemi." [Rezin tahriç etmiştir.][4]

?5839 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????? #: ????? ??????? ????????? ?????? ???? ????????? ????????? ??? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???? ????????[. ????? ???? .

4. (5839)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kılıncının kabzasında şu ibareyi bulduk:
"Sana zulmedeni affet. Sana küsene git, sana kötülük yapana iyilik yap! Aleyhine de olsa hakkı söyle!" [Rezin tahric etmiştir.][5]

?5840 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ?????????????? ??? ??????? ?????? ??????? ?????????? ????? ????????? ??????? ? ?????????? ???????: ?????? ????????? ??? ??????? ??????: ??????? ????????? ?????????? ????? ???????? ???????? ????????? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ???????: #: ???????? ??????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ?????[. ????? ??????? .

5. (5840)- Zeydu'l-Hayr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Alah'ın Resulü dedim, Allah'ın rızasını arzu eden kimselere ve Allah'ın rızasını arzu etmeyen kimselere Allah'ın koyduğu alâmet nedir, bana haber verin!" Cevaben:
"Ey Zeyd sen nasıl sabahladın?" diye sordu.
"Hayrı ve hayır ehlini seviyorum: Eğer hayır yapmaya muktedirsem yapmaya koşuyorum. Eğer yapamaz, kaçırırsam bu sebeple üzülüyorum ve onu yapmaya şevkim daha da artıyor! " dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"İşte bu söylediklerin Allah'ın rızasını arayanlara Allah'ın koyduğu alamettir. Eğer Allah senin başka bir şey olmanı isteseydi, seni ona hazırladı" buyurdular." [Hadisi Rezin tahriç etmiştir.][6]

?5841 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???? ????????? ??????????? ??????? ???? ?????????????[. ????? ???? ???????? ?????? ??.»???????« ????? ??? ???????. ?»???????????« ?????? ???????.?»???????« ?????? ?????? ??????? ?? ??? ?????? ?? ????? ?'?????. ????? ??? ????? ?? ????? ??????? ??????? ??? ???? ????????. ?? ?? ??? ??? ?????? ??? ??? ??? ?? ?????? ? ?????? ??? ?????? ? ?????? ??'???? ?? ?? ????? ?? ????? ????? .

6. (5841)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İtidal (orta yol üzere olmak), teenni(li davranmak), hal ve gidişi iyi olmak peygamberliğin yirmi dört cüzünden bir cüzdür." [Muvatta, Şi'r 17 (2, 954, 955); Ebu Davud, Edeb 2, (4776).][7]

AÇIKLAMA:

Burada sayılan mümtaz sıfatlar, Allah'ın bir lütuf ve ikramı olarak bütün peygamberlere verilmiştir. Ta ki, insanlar onlara uymak suretiyle bu hasletleri kendilerine mal etsinler. Bunların peygamberliğin yirmi dört cüzünden biri olması, peygamberliğin bölünebildiği, mukteseb olduğu manasına gelmze. Çünkü o, her şeyden önce Allah'ın bir lütfudur, iktisabla ulaşılamaz. Üstelik Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) son peygamberdir, ondan sonra yeryüzüne, kıyamete kadar peygamber gelmeyecektir.
Bazı alimler hadisten şu manayı da anlamışlardır: "Kimde bu vasıflar toplanırsa, o kimse, halk onu ta'zim, tebcil ve tevkir ile karşılar. Allah da ona, peygamberlerin elbisesi olan takva elbisesini giydirir."[8]

?5842 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???? ?????? ?????????????: ??????????? ?????????????? ???????????? ????????????[. ????? ??????? .

7. (5842)- Ebu Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dört şey vardır, bunlar geçmiş peygamberlerin sünnetlerindendir: Haya, koku sürünme, evlenme, misvak kullanma." [Tirmizî, Nikah 1, (1080).][9]

AÇIKLAMA:

1 - Dört şeyin eski peygamberlerin sünnetinden olması, bunları onların fiilen yapıp ümmetlerine de yapmaya kavlen teşvik ettiklerini ifade eder. Dolayısıyla "eski peygamberler"e nisbet edilen şeylerin, insanlığın bidayetine kadar gittiği ve hatta Hz. Adem aleyhisselam'a dayandığı söylenebilir. Bu ifade, zikredilen şeylerin insanlık için ehemmiyetli olduğunu da gösterir. Vahy-i İlahi, bidayetten beri, bazı mühim şeyleri insanlığa duyurmuş, hayata sokmuş, müesseseleştirmiş demektir. İslam'ın bu telakkisi, insanlık tarihini mutlak vahşet ve cehaletle ve hatta maymunla başlatan bir kısım Batıcı maddeperestlerin görüşünden tamamen ayrılır.
Hadisin şerhinde bazı alimler, Hz. İsa örneğinde olduğu üzere, bir kısım evlenmeyen peygamberler bulunduğunu göstererek, üslupta tağlibe yer verildiğini, ifade âmm da olsa istisnaların olabileceğini belirtirler. Bunu misvak, koku gibi diğer hasletler için de düşünmek mümkündür. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hadiste, esas itibariyle bunların ıttıradından çok, eskiliğini duyurmak istemektedir.
2- Hadisin bazı vecihlerinde haya yerne hitan zikredilmiştir. Hitan erkek çocuklarının sünnet edilmeleridir. Bunun da eskiliğine dikkat çekilmiş olur. Nitekim bazı hadislerde hitanın Hz. İbrahim'den beri teşrî edildiği, ilk defa Hz. İbrahim'in sünneti olduğu belirtilmiştir.
3- Bazı şarihler, haya ile her insanda fitrî ve cibillî olan hayanın kastedilmediğini, dinin muktezası olan hayanın kastedildiğini belirtirler. Çünkü dinin ısrarla üzerinde durduğu, hayaya giren edepler vardır: Avret yerlerinin örtülmesi, mürüvvete yakışmayan hallerden kaçınmak, fuhşiyat ve kabalıklardan, çirkin sözlerden uzak durmak gibi.
4- Haya yerine bazı rivayetlerde ????
yani kına kelimesi zikredilmiştir. Bunun tashif olabileceğine dikkat çekmiştir. Çünkü kına erkeklere haramdır, zira kadınlara benzeme vardır. Kına ile yaşlıların saçını boyaması, önceki peygamberlerde olan bir sünnet değildir. Resulullah teşrî buyurmuştur, dolayısıyla bunun eski peygamberlere nisbeti sahih olmaz (Mirkat).[10]

?5843 ?8? ??? ?????????? ?? ????? ?? ??? ?? ??? ??????? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?'????? ???? ?????? ?????? ????????????? ???? ????????????[. ????? ??????? .

8. (5843)- Abdulmüheymin İbnu Abbas İbni Sehl İbni Sa'd es-Saîdî, babası tarikiyle dedesinden naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Teennî Allah Teala'dandır, acele de şeytandan." [Tirmizî, Birr 66; (2013).][11]

AÇIKLAMA:

Teenninin Allah'tan olması, Allah'ın teennili hareket etmekten razı olması, karşılığında sevap vermesi demektir. Acelenin şeytandan olması, şeytanın kişiyi vesvesesi ile acele davranmaya sevketmesi demektir. Acelecilik, kişiyi titizlik ve neticeyi düşünmekten alıkoyar, attığı adımın veya söyleyeceği sözün zarar mı, kâr mı, hayır mı, şer mi getireceğini hesaplamasına fırsat vermez. Pekçok ayet ve hadiste menfi işler hep şeytana nisbet edilmiştir. Amr İbnu'l-As: "Kişi acelenin meyvesi olarak hep nedamet devşirmiştir" der.
5846 numaralı hadiste de acele üzerine bazı ilave açıklama kaydedeceğiz.[12]

?5844 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ??????? ?????? # ????? '????? ?????? ?????????: ???? ????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ???'?????[. ????? ??? ???? ???????? .

9. (5844)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Eşeccü Abdi'l-Kays'a dedi ki:
"Muhakkak ki sende Allah ve Resulünün sevdiği iki haslet var; hilm ve teenni." [Tirmizî, Birr 66, (2012); Müslim, İman 25, (17).][13]

AÇIKLAMA:

1- Eşecc izafetli olarak gelmiştir. Abdu'l-Kays'ın Eşecc'i demektir. Yani Abdulkays kabilesinin Resulullah'a gönderdiği heyetle gelen Eşecc olup, asıl adı Münzir İbnu Aiz'dir, Eşecc el-Abdî diye de tesmiye edilmiştir.
2- Hilm, Nevevî'ye göre burada akıl demektir. Kadı İyaz da hilmi "aklın sıhhatine ve sonuçları düşünen iyi görüşün varlığına delalet eden kelam" olarak tarif eder. Enat ise yine Nevevî'ye göre tesebbüt (titizlik) ve aceleyi terk demektir; dilimizde teenni dediğimiz şey; önünü sonunu, ne getirip ne götüreceğini hesap ederek hareket etmektir.
Resulullah'ın Eşecc (radıyallahu anh)'e bu iltifatının sebebiyle ilgili olarak şu vak'a rivayetlerde gelmiştir: "Abdulkays heyeti Medine'ye gelince heyet mensupları Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir an önce görmek için acele ile huzuruna koşuşurlar. Eşecc ise, hayvanların başında kalır, onları biraraya toplar, devesini dağlar, en iyi elbisesini giyer, kendine çekidüzen verdikten sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın huzuruna çıkar. Aleyhissalâtu vesselâm onu kendine yaklaştırıp yanı başına oturtur. Sonra hey'ete:
"Hem kendiniz hem de kavminiz adına biat etmeye mi geldiniz?" buyururlar. Cemaat: "Evet!" der. Eşecc ise:
"Ey Allah'ın Resulü! Siz kişiyi, dininden daha ağır gelen bir şeyle techiz etmiyorsunuz. Biz size kendi adımıza biat edelim, kavmimize de onları davet edecek birini gönderelim, bu çağrı üzerine kim bize uyarsa o bizdendir, kim imtina eder de uymazsa onunla savaşalım!" der. İşte bu söz üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Doğru söyledin. Sende iki haslet var..." diyerek Eşecc'e iltifat buyurur."[14]

?5845 ?10? ???? ??? ???? ?? ????? ??? ???? ??? ????? ?? ????:]??????? ?? ?????? ?????? ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????? ???? ????? ?????: ??? ??????? ??????! ???? ????????? ??????? ??? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?????: ???? ?????? ????????? ??????????. ???????: ?????????????? ?????? ????????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ?????????[.
10. (5845)- Ebu Davud merhum, Abdu'l-Kays heyetinde dahil olan Zâri'den naklettiği ve uzunca bir kıssanın da bulunduğu rivayetinde şu ziyadeye yer verir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine bunları söyleyince o (Eşecc):
"Ey Allah'ın Resûlü! Bu iki hasletle ben (şahsi gayretimle) mi ahlâklandım yoksa Allah mı cibilliyetime (yaratılışıma, tabiatıma) koydu?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Allah Teâla Hazretleri seni o iki haslet üzere yarattı!" buyurdular. Bu cevap üzerine Eşecc: İKİ PARAGRAF ORJİNALDEN YAZILDI. BİLGİNİZE CD'DE YOK.
"Allah ve Resulü'nün sevdiği iki haslet üzere beni yaratan Allah'a hamd olsun!" dedi. [Ebu Davud, Edeb 161, (5225).][15]

?5846 ?11? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ?? ????? ?????? ??? ?? ?????? ?Œ??????[. ????? ??? ???? .

11. (5846)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Teenni, ahiretle ilgili olanlar dışında her amelde güzeldir." [Ebu Davud, Edeb 11, (4810).][16]

AÇIKLAMA:

Teenni bazı hadislerde mutlak olarak istihsan edilirken, burada kayıtlanmakta, ahiretle ilgili ameller istisna edilmektedir. el-Kadı: "Ahiret amellerinde teenni gayr-ı mahmuddur. Allah'a yakınlığı artırmak, dereceyi yükseltmek içinahirete müteallik işlerde azim ve bütün gayretin sarfı gerekmektedir" demiştir. Tîbî de şöyle der: "Hadisin manası şöyle olmalıdır: "Dünyevî işlerin sonunun kesinlikle hayırlı veya hayırsız olacağı bilinemediği için acele etmeyip tehir edilmesi uygundur. Uhrevî işler bunun aksinedir. Zira Rabbimiz Teala hazretleri "Hayırda yarışın" (Bakara 148)."Rabbinizden size erişecek bir bağışlanmayı ve bir cenneti kazanmak için yarışın.." (Hadid 21) buyurmaktadır. Münavi, bu meseleye büyüklerden birinin menkıbesini örnek verir: "Beşinci helada idi, aceleyle hizmetçisini çağırdı ve: "Gömleğimi indir, falancaya ver!" emretti. Hizmetçisi: "Biraz sabretsen de heladan çıksan olmaz mı?" deyince: "Onu bağlamak hatırıma geldi, nefsimin bu karardan vazgeçmeyeceğinden emin değilim" cevabını verir."
Şunu da bilmekte fayda var: Bazı alimlerimiz hayırlı olduğu kesin olan işlerin acele yapılmasında bir beis görmemişlerdir. Buna delil olarak şu ayet gösterilir: "Gerçekten onlar daima hayırlı işlerde koşar ve rahmetimizi umup azabımızdan korkarak bize dua ederlerdi.." (Enbiya 90).
Aliyyu'l-Kâri bu meselede bir noktaya daha dikkatlerimizi çeker: "Allah'ın emirleri olan taatları yapma hususunda acele edip onlara koşma ile bizzat taatleri yerine getirirken

acele etme arasında büyük bir mesafe vardır, bunlardan birincisi mahmud ikincisi mezmumdur." Yani ibadetleri vakti vaktinde yapmak için acele edeceğiz, ama ibadetleri alelacele bitirme telaşına düşmeyeceğiz, sindire sindire, ağır ağır yapacağız.[17]

?5847 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ???????????? ???? ???? ???????? ??? ????????????? ????????? ???? ????? ??????? ???????? ???? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

12. (5847)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim Allah adına sığınma talebinde bulunursa ona sığınma verin, kim Allah adına isterse ona verin, kim sizi davet ederse ona icabet edin, kim size bir iyilik yaparsa karşılıkta bulunun, şayet verecek bir şey bulamazsanız kendinizi, ona karşılığını vermiş görünceye kadar dua edin." [Nesâî, Zekat 72, (5, 82); Ebu Davud, Zekat 38, (1672).] [18]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde Allah'ın simini şefaatçi kılarak yapılan taleplerden hayra yönelik olanlarının yerine getirilmesini talep etmektedir.
* Allah'ın adını zikrederek sığınma talep edene sığınma vermeyi şarih Tîbî şöyle açıklar: "Kim size yardım talebiyle "sizin" veya "gayrınızın" şerrinden korunmak maksadıyla: "Allah için bana şerrini dokundurma" derse bunu kabul edin. Allah'ın ismine hürmeten şerrinizi ondan uzak tutun" demektir. Hadis şöyle takdir edilebilir: "Kim, Allah'a sığınıp onun adına merhamet dileyerek sizden sığınma talep ederse..."
Kısacası dilimizde "Allah aşkına", "Allah için", "Allah rızası için", "Allahını seversen" gibi tabirler zikredilerek yapılan birkısım taleplere müsbet cevap verilmesi, böylesi durumlarda Rabbimiz Teala'nın yüce isminin hatırının gözetilmesi emredilmektedir. O ad adına yapılan istiaze kabul edilecek, o ad adına istenen sadaka verilecektir. Allah adının mü'minin gönlünde büyük yeri olmalı, o korunmalıdır. Bizim O'ndan olacak taleplerimizin kabulünün, O'nun gönlümüzde yer eden mevkiinin yüceliğiyle mütenasib olacağını bilmeliyiz.
2- Hadiste istenen diğer bir husus davetlere icabettir. Bu mutlak gelmiştir. Ancak başka hadisleri göz önüne alan alimlerimiz, "Bu davete icabet etmede Şer'î bir mani yoksa" diye kayıtlamışlardır. Sofrada içki bulunması gibi bir maninin olması halinde davete icabet edilmeyebilir.
3- Diğer bir talep, kavlî veya fiilî, maddî veya manevi bir iyilikte, ikramda bulunan imkan nisbetinde aynı ölçüde mukabelede bulunmaktır. Bu husus "İyiliğin mükafaatı iyilikten başka bir şey olur mu?" (Rahman 60); "Allah sana nasıl ihsanda bulundu ise sen de başkalarına ihsanda bulun" (Kasas 77) gibi ayetlerde dile getirildiği gibi, pekçok hadislerde de tekrar edilmiştir. Hadislerin bir kısmı daha önce kaydedildi (5780-5787 numaralı hadisler görülebilir).
4- Hadisin sonunda, Aleyhissalâtu vesselâm bize iyilik ve ihsanda bulunana, aynı ile mukabele edemediğimiz takdirde dua işini tekrarlamayı tavsiye etmektedir. Duanın tekrarı hakkını ödediğimize kani oluncaya kadar" devam edecektir. Bu hususta Resulullah şöyle buyurmuştur: "Kime bir iyilik yapıldığı zaman bu iyiliği yapana "Allah hayırlı mükafaatını versin!" derse en güzel senada bulunmuş olur." Bazı alimlerimiz bu hadise dayanarak: "Kim kendisine iyilik yapana bir kere ??????? ?????? ??????? derse üzerindeki karşılığı ödemiş olur, öbürünün hakkı çok bile olsa!" demiştir. Bu sözüyle kişi, yapılan iyiliğe mukabeledeki aczini itiraf ederek ona (dünyevî ve uhrevî) mükâfaatını verme işini en iyi vekil olan Rab Teala'ya havele etmiş oluyor. Resulullah böylece senanın en iyisini yapıldığını söyleyerek, yapılan iyiliği en iyi vekil olan Allah'ın karşılıksız bırakmayacağını ifade etmiş olmaktadır. Bazı büyükler: "Elin karşılık vermede kısa ise, dilini şükür ve duada uzat" demiştir.[19]

?5848 ?13? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ??? ?????? ????????? ??????? ???????? ??????[. ????? ???? ???? ???? .

13. (5848)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sakın sizden kimse Allah hakkında hüsnüzanda bulunmadan son nefesini vermesin." [Müslim, Cennet 81, (2877); Ebu Davud, Cenaiz 17, (3113).][20]

?5849 ?14? ??? ???? ??????? ????????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ????:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ??????: ???? ?????? ????? ??????? ???[.??? ???? ????????:]?????? ?????? ???? ????????[.

14. (5849)- Sahiheyn ve Tirmizî'de Ebu Hureyre'den gelen diğer bir hadiste Resulullah şöyle buyurmuştur:
"Allah Teala hazretleri şöyle buyurdu: "Ben, kulumun benim hakkımdaki zannına göreyimdir."
Müslim ve Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade vardır: "O bana dua edince ben onunlayım." [Buharî, Tevhid 35; Müslim, Zikr 1, (2675); Tirmizî, Zühd 51, (2389).][21]

?5850 ?15? ??? ????? '?? ???? ????????? ?? ??? ????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ???????????[.

15. (5850)- Ebu Davud ve Tirmizî'de Ebu Hureyre'den gelen bir rivayette, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediği kaydedilmiştir:
"Allah Teala hakkında hüsnüzan, güzel ibadettendir." [Tirmizî, Daavat 146, (3604); Ebu Davud, Edeb 89, (4993).][22]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen son üç rivayetin üçü de Allah hakkında hüsnüzanda bulunma hakkındadır. Hepsi de mü'minleri Allah hakkında hüsnüzanda bulunmaya teşvik etmektedir. Birinci hadiste, ölmezden önce Allah hakkındaki zannımızı mutlaka güzel kılmamız istenir. Bunun niçin gerekli ve ehemmiyetli olduğu müteakip hadislerde belirtilir.
* Çünkü Allah Teala hazretleri kullarına, kendisi hakında beslediği zanna uygun şekilde muamele edecektir.
* Çünkü hüsnüzan da başlı başına güzel bir ibadettir.
2- Allah hakkında hüsnüzanda bulunmak demek, istiğfar edince Allah'ın bizi affedeceği, mağfirette bulunacağı, dua edince icabet edeceği, ibadet edince mükâfaatta bulunacağı kanaatini beslemek demektir. Halbuki alimler, bu hususta beyne'rreca ve'lhavf tabiriyle ifade edilen ümid ve korkuyu beraber taşımanın esas olduğunu belirtmişlerdir. Yani hakkımızda adaletini tatbik edip layık olduğumuzu verdiği takdirde azaba düşeceğimiz endişesini yaşayıp devamlı tevbe istiğfar etmeliyiz, yaptığımız tevbe ve istiğfarları Allah'ın kabul edeceğini umarak şevklenmeli, rahatlamalıyız. Bunlardan sadece birinin içimizde galebesi İslamî edebe uymaz. Hatta, Nevevî'nin belirttiği üzere, gençlik ve sağlık halinde korkunun galebesi müstahsen addedilmiştir. Ancak sadedinde olduğumuz hadise göre, ölüme yakın, ümidin galebe çalmas gerekmekte, hüsnüzan galebe çalmadan son nefesin verilmemesi ısrarla tavsiye edilmektedir. Bu ısrarın bir sebebi yine Müslim'de kaydedilen bir diğer ihbardır:
"Her kul, hangi hal üzere ölürse o hal üzere diriltilecektir." Yani Allah hakkındaki hüsnüzan üzere ölen, o hal üzere diriltilecektir.
Bu noktada Hattâbî'nin farklı bir yorumunu da hatırlatmak isteriz: "Amelleri iyi olan kimseler Allah hakkında hüsnüzanda bulunabilir. Bu sebeple (aleyhissalâtu vesselâm) hadiste sanki: "Amellerinizi güzel kılın da Allah hakkındaki zannınız güzel olsun, kiimin ameli kötü ise zannı da kötüdür" demek istemiştir."
Rafii de şöyle bir açıklama getirmiştir: "Hadisten, tevbeye ve zulümden vazgeçmeye bir teşvik anlamak da caizdir. Zira bir kimse bunu yaparsa Allah hakkındaki zannı güzelleşir ve rahmetini ümid eder."
Nevevî der ki: "Allah hakkında zannı güzelleştirmenin manası, Allah Teala'nın kendisine merhamet edeceğini zannetmesi ve bunu Allah'ın af ve rahmeti üzerine varid olan ayet ve hadisleri ve onlarda tevhid ehline vaadedilen af ve mağfireti ve kıyamet günü onların mazhar olacakları rahmeti düşünüp tedebbür ederek bu hususta ümit beslemesidir."
3- Hadis-i kudsi olarak gelen: "Ben kulumun benim hakkımdaki zannına göreyim..." hadisine gelince: "Bunun Buhârî'de kaydedilen bir veçhi şöyledir: "Ben, kulumun benim hakkımda yaptığı zanna göreyim. O , beni zikretti mi onunla beraberim. Eğer o beni nefsinde zikrederse ben de onu onunkinden daha hayırlı bir cemaat içerisinde zikrederim. O bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira yaklaşırım, o bana bir zira' yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim."
Bu hadiste ümidin korkuya galip kılınmasına bir teşvik görülmektedir. Bazı alimler buradaki zannı "ilim"le te'vil ederken, bazıları da "yakin" ile te'vil etmiştir. Böyle olunca mana: "Ben kulumun benim hakkımdaki yakinine, dönüşü bana, hesabı benim üzer ime olacağına dair ilmine, keza benim onun hakkında hayır veya şerden lehine veya aleyhinde vereceğim hükmün reddedilmeyeceğine, benim menettiğimi verecek, verdiğime mani olacak birisinin olmadığına dair kanaatine göreyim" olur. Kurtubî, el-Müfhim'de der ki: "Kulumun benim hakkımdaki zannı" ibaresinin manası: Vaadinde sadık olan Resulullah'a dayanarak dua edince icabet zannı, tevbe edince kabul zannı, istiğfar edince mağfiret zannı, şartlarına uyarak ibadet yapınca mükâfaat zannı beslemektir. Bu hususu bir başka hadis te'yid eder: "İcabetten emin olarak Allah'a dua edin."
Kurtubî devamla der ki: "Bu sebepledir ki, kişiye, Allah'ın kabul edip, günahlarını affedeceğine, kani olarak, üzerindeki vecibeleri yerine getirmesi gerekir. Zira o bunu vaadetmiştir. O vaadinde dönecek değildir. Şayet, yaptığı ibadetleri Allah'ın kabul etmeyeceğine: bu gayretlerinin kendisine fayda vermeyeceğine inanır veya öyle bir zanna düşerse, işte bu Allah'ın rahmetinden yeistir ve bu büyük günahlardandır. Kim bu hal üzere ölürse, bu hadisin bazı vecihlerinde geldiği üzere, kişi zannına havale edilir.

Öyleyse kulum, hakkımda dilediği zanda bulunsun."
Kurtubî sözünü şöyle bağlar: "Kulun ısrarlı şekilde mağfiret zannında bulunması da halis cehalet ve aldanma olur. Bu inanç kişiyi Mürcie mezhebine götürür."[23]

?5851 ?16? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ???????? ???????? ??????[. ????? ??????? .

16. (5851)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her nerede olursan ol Allah'tan ittika et ve kötülüğün arkasından iyilik yap, bu onu yok eder. İnsanlara iyi ahlakla muamele et." [Tirmizî, Birr 55, (1988).][24]

AÇIKLAMA:

Allah'tan ittika, takva sahibi olmak demektir. Onun azabından korkup bütün emirlerini yapıp nehiylerinden kaçınmak suretiyle kişi muttaki olabilir. Dinin temeli takvadır. Takvaya riayet etmeyen, dini hayatında kâmil olarak temsil edemez.
"Her nerede" diye çevirdiğimiz ??? kelimesinden her ne halde olursan ol manası da anlaşılabilir. Böylece "yalnız, başkasının yanında, fakirlikte, zenginlikte, bollukta, darlıkta, hastalıkta, sağlıkta" gibi değişik haller zikredilebilir. Bütün hallerde takva esas alınmalıdır.
Seyyie'den daha ziyade, küçük günahlar haseneden de namaz, sadaka, istiğfar gibi hayırlar anlaşılmıştır. Bu halde küçük günahlardan sonra işlenecek bu nevi hayırlar onlara kefaret olacaktır.
Hayır vesilesiyle Allah'ın günahı yok etmesi, hem kişinin kalbinden günahın lekesini silmesi, hem de kişinin amel defterinin günah safyasından günahı silmesi şeklinde gerçekleşir, kişinin her ikisine de ihtiyacı var. Çünkü küçük günahlardan hasıl olan lekeler çoğalarak kalbi tamamen kaplayıp karartabilir. Bu sebeple "küçük günahlarda ısrar etmek büyük günahtır" denmiştir. Mü'min küçük günahı da ciddiye alıp, tevbe, istiğfar, sadaka ve namaz gibi amellerle ondan kurtulma ve temizlenme gayretinde olmalıdır. Unutulmamalı ki: "Her bir günah içinde küfre giden bir yol vardır."
İnsanlara güzel ahlakla muamele çok farklı şekillerde olabilir, yerine göre tatlı dil, güler yüz, müsamaha, bağışlama, kusurlarını görmeme, hatasını yüzüne vurmama, ayıbını teşhir etmeme, eza ve cefasına katlanma, ihtilaf, hediye vs. Bunu yapabilen, hem dünyada hem ahirette mükâfaatını görecektir. Dünyada felah, başarı, sıhhat, takdir ve sevgi, ahirette Cenab-ı Hakk'ın mağfiretine mazhariyetle necat ve kurtuluş.[25]

?5852 ?17? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ??????? ??? ???????? ???????? ????????? ?????: ???????? ??????????? ???????? ???? ??????? ??? ???????? ???????? ??????????? ?????: ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

17. (5852)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan ateşe insanları en çok atan şeyin ne olduğu soruldu:
"Ağız ve ferc!" buyurdular. En ziyade neyin insanları cennete soktuğundan sordular:
"Allah'a takva ve güzel ahlak!" buyurdular." [Tirmizî, Birr 62, (2005).][26]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, insanların uhrevî kurtuluş ve felaketlerinde en ziyade müessir olan sebepleri açıklamaktadır. Cevami'u'lkelim ile mümtaz olan Efendimiz bu mühim meseleleri ana sebeplerine irca etmek suretiyle herkesin anlayacağı ve kabul edeceği bir basitlik içinde açıklıyor:
Cennete götüren iki sebep var:
1) Allah'a takva. Bu farzların ifası, haramların terkidir. Tabii ki bunun dereceleri var. Takvanın en aşağı derecesi şirkten kaçınmaktır.
2) Güzel ahlak. Güzel ahlak deyince öncelikle halka karşı davranışlar gözönüne alınacak. Abdullah İbnu'l-Mübarek, güzel ahlakı "güler yüz, bol iyilik, eziyetten kaçınmak" diye tarif etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Kızmaman, kin bağlamaman, insanlardan gelene tahammül etmen" diye tarif etmiştir. Bazı alimler: "Güzel ahlakın en aşağı mertebesi insanlara ezayı terketmektir, en yüce mertebesi de kendisine kötülük yapanlara iyilik yapmaktır" demiştir.
Tîbî: "Allah'a takva, kulun, kendine olan bütün emirleri yapması, yasaklardan kaçması sebebiyle Yaratanla muamelesinin iyiliğine işaret olmaktadır; güzel ahlak da, halkla olan muamelesinin iyi olduğuna işarettir. İşte bu iki haslet cennete girmeyi gerektirir" zıtları da ateşe girmeyi gerektirir.
Bu iki haslete mukabil olarak ağız ve ferc zikredilmiştir. Ağıza dil de dahildir. Dile hakimiyet dinin tamamının kurtuluş vesilesidir, helal yemek ise bütün mertebeleriyle takvanın başıdır. Fercin muhafazası diyanetin en yüce mertebesini teşkil eder. Cenab-ı Hak kurtuluşa eren mü'minlerin belli başlı vasıflarını sayarken: "ferclerini haramdan koruyanlar"ı da zikretmiştir. İslam alimleri ferc şehvetini, insana en ziyade galip olan ve harekete geçtiği zaman "aklı en az dinleyen şehvet" olarak tavsif ederler. Hakikat böyle olunca, kişi muktedir olduğu manileri bertaraf ederek bütün sebepleri hazırlayacak durumda bulunduğu halde Allah korkusuyla zinayı terkederse elbetteki yüce bir mertebe kazanacaktır. Nitekim Rab Teala hazretleri şöyle buyurmaktadır: "Kim Rabbinin makamından korkar ve nefsini hevaya uymaktan uzak tutarsa, cennet onun gideceği yerdir" (Naziat 40).
Hadiste gerek ebedî saadet ve gerekse ebedî şekavetin sebepleri içinde en mühimlerinin mezkur iki sebebin biraraya gelmesi olduğu belirtilmiştir. Saadet için takva ve güzel ahlakın biraraya gelmesi, şekavet için ağız ve fercin kötülükte birleşmesi.[27]

?5853 ?18? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? #: ???? ?????????????? ???????? ?????: ??????????? ???????? ?????: ????? ?????????????? ???????? ?????: ??????????? ?????????? ???????? ???????????? ???? ????????????? ?????? ????????? ??????[. ????? ???? .

18. (5853)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a soruldu: "Mü'minlerden hangisi efdal (en faziletli)dir?"
"Ahlakça en güzelleridir!" cevabını verdi. Tekrar soruldu:
"Pekiyi, mü'minlerden hangisi en akıllıdır?
"Ölümü en çok zikreden ve kendilerine gelmezden önce onun için en iyi hazırlığı yapanlardır. İşte akıllılar bunlardır." [Rezin tahric etmiştir. (İbnu Mace, Zühd 31, (4259).][28]

?5854 ?19? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ?????????? ?????????[. ????? ???????.

19. (5854)- Hz. Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Haseb maldır, kerem takvadır." [Tirmizî, Tefsir, Hucurat, (3268).][29]

AÇIKLAMA:

Haseb, kişinin cemiyet içinde taşıdığı değer, kazandığı itibardır. Bazan "Baba ve dedeleri cihetinden gelen şeref ve haysiyet" diye tarif edilir. Resulullah sadedinde olduğumuz hadiste kişinin bu izafî ve içtimâî şerefinin esas itibariyle mal ve maddeye dayandığını ifade etmek için "Haseb, maldır" buyurmuştur. Hasebin insanlar tarafından izafe edilen itibari değer olduğunu belirtmiştir. İnsanlar yanında şeref ve itibar sahibi olan bir kimse Allah nezdinde kerim (değerli) addedilmeyebilir. Allah yanında değerli (kerim) olan, takva elbisesini giyendir, müttakidir.
Hadisin manası şöyle ifade edilebilir: "İnsanlar nezdinde, kişinin kıymetini artıran şey maldır. Allah nezdinde değerini artıran şey de takvadır."[30]

?5855 ?20? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ??????? ?????: ???? ????? ???????? ???????? ????????? ?????: ????? ???????? ?????? ?????: ???? ????? ???????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

20. (5855)- Hz. Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Hangi insan daha hayırlıdır?" diye sorulmuştu:
"Ömrü uzun, ameli de güzel olandır" buyurdular."
"Öyleyse insanların kötüsü kimdir?" diye soruldu:
"Ömrü uzun, ameli kötü olandır!" buyurdular." [Tirmizî, Zühd 22, (2331).][31]

?5856 ?21? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ?????????? ??????????? ???? ????????? ????? ????????. ???????:

????? ?????: ?????????? ???? ?????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ? ??????? ???????? ??? ???????? ???????[. ????? ???????.

21. (5856)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Size en hayırlınız ve en şerliniz kim olduğunu haber vermiyeyim mi?" buyurdular ve bunu üç kere tekrar ettiler. Cemaat: "Evet, haber veriniz!" dedi.
"En hayırlınız, kendisinden hayır umulan ve şerri dokunmayacağı hususunda emin olunandır; en şerliniz de kendisinden hayır ümit edilmeyen ve şerrinden de emin olunmaya kimsedir." [Tirmizî, Fiten, 76, (2264).][32]

?5857 ?22? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ???????? ???? ???? ?????????? ?????? ? ???????? ??? ????????? ???? ?????? ?? ??????? ??? ???? ???? ???????? ?????????? ???. ?????? ?????? ?? ????????? ??? ???? ???? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ??? ???????? ???? ???????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?? ??????? ??? ???? ???? ??????? ???????? ?? ????????? ??? ???? ???? ???????? ??????? ???? ??? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???????? ??? ????????[. ????? ??????? .

22. (5857)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İki haslet vardır, bunlar kimde bulunursa allah onu şükredici ve sabrediciler arasına kaydeder:
* Diyanette kendinden üstün olana bakıp, ona uymak.
* Dünyalıkta kendinden aşağı olana bakıp, Allah'ın kendine vermiş olduğu üstünlüğe hamdetmek.
İşte böyle olan kimseyi Allah şükredici ve sabredici olarak yazar.
Kim de diyanette kendinden aşağı olana bakar, dünyalıkta da kendinden üstün olana bakar ve elde edemediğine üzülürse Allah onu şükredici ve sabredici olarak yazmaz." [Tirmizî, Kıyamet 59, (2514).][33]

?5858 ?23? ??? ???? ?? ???? ???:]?????? ??? ??????? ??????: ??? ??????????
?????: ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ???? ??????????[. ????? ??????? .

23. (5858)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün): "Ey Allah'ın Resulü! Kurtuluşumuz nasıl olacak?" diye sormuştum, şöyle cevap verdiler: "Dilini tut, evini genişlet, günahlarına da ağla!" [Tirmizî, Zühd 61, (2408).][34]

?5859 ?24? ??? ???? ???:]????????? ?????? ????? ?????????? ??????????: ??? ?????? ???? ??? ?????? ????? ?????? ?????????? ???????? ?'???????? ???????? ???? ??????????[. ?????? ?? ????? ??????????? ?????????? .

24. (5859)- İmam Malik anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Lokman Hekim'e: "Sende gördüğümüz bu (meziyetin mahiyeti) nedir?" diye sormuşlardı. [Bununla onun faziletlerini kastetmişlerdi]. Şu cevabı verdi:
"Doğru sözlülük, emaneti yerine getirmek, beni ilgilendirmeyen şeyi terketmek.
"Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "Vaadime vefakârlık etmek." [Muvatta, Kelam 17, (2, 990).][35]

?5860 ?25? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ??????????? ?????? ???????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ???? ????? ??????? ??????? ??????[. ????? ??????? .

25. (5860)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kendisi ateşe haram edilen ve kendisine de ateşin haram kılındığı kimseyi size haber vermeyeyim mi? Ateş, (halka) her yakın olana, yumuşak huylu ve insanlara kolaylık gösterene haram kılınmıştır." [Tirmizî, Kıyamet 46, (2490).][36]

?5861 ?26? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ?????? ?????? ???? ????: ?????????? ????????????? ?????????? ?????? ??????????[. ????? ???????.

26. (5861)- Hz. Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim şu üç şeyden berî olarak ölürse cennete girer:
* Kibir,
* Gulûl,
* Borç [Tirmizî, Siyer 21, (1572, 1573).][37]

AÇIKLAMA:

1- Gulûl, savaşa katılan askerlerden birinin ganimet malından çalmasıdır. İslamî prensibe göre savaşta elde edilen ganimetlerin hepsi komutana teslim edilir. Komutan, bunu gaziler arasında adilane bir surette taksim eder. İşte, aldığı ganimeti getirmeme hadisesine gulûl denmiştir. Bu, hırsızlığın bir nevidir. Resulullah bir iğneye, bir ayakkabı bağına varıncaya kadar, değeri ne kadar düşük de olsa her bir nesnenin mutlaka getirilmesini emretmiştir. Getirmemek gulûldür, hırsızlığın bir nevidir. Üzerinde gulûl bulunan bir asker ölecek olsa şehitliği kaybeder.
Alimler, gulûlü izah ederken, devlet malına yönelik herçeşit suistimalleri, zimmetleri, hırsızlıkları buna dahil etmişlerdir. Savaş sırasında yiyecek, silah, binecek gibi ganimetlerin gulûl olma durumu hangi şartlarda gulûldür, hangi şartlarda gulûl değildir, çokça münakaşa edilmiştir, daha önce temas ettiğimiz için tekrar etmeyeceğiz.
2- Hadiste dikkat çeken husus borç meselesidir. Bu mesele de daha önce genişçe açıklandı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), borçlanmanın israf kapısı olması haysiyetiyle, borçtan kaçınmayı emretmiştir. Hatta bidayetlerde borçlu olarak ölenlerin cenazesine bile katılmamıştır. Sonradan borç meselesindeki ısrarını kaldırmıştır. Yine de kişinin ödemekte zorlanacağı borçtan kaçınması esastır. Varislerine miras yerine borç bırakarak vefat etmek insanlar nazarında iyi olmayacağı gibi Allah nazarında da iyi olmadığını hadis ifade etmektedir.[38]

?5862 ?27? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ?? ??? ???????? ??? ??????? ??? ??? ??????????[. ????? ??????? .

27. (5862)- Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Halim olan zelle sahibidir, hakim olan tecrübe sahibidir." [Tirmizî, Birr 86, (2034).] [39]

AÇIKLAMA:

Halim, hilm sahibi demektir, hilm de insanda tabiat yavaşlığı, ağırbaşlılık, teenni il edavranmak, ceza vermede acele etmemek gibi manalara gelir. Hais, halim kimselerin de zelleden yani hatadan, kusurdan, yanlış adım atmaktan uzak olmadığını ifade etmektedir. Bazı alimler hadisin, "Kâmil manada halinin ancak zelle (hata) yapan kimsenin olabileceği" manasını taşıdığına dikkat çekmişler, "Çünkü, hata yapıp, bundan dolayı mahçup olan insan affa mazhar oldu mu, ancak o zaman affetmenin nasıl bir yücelik olduğunu anlar, başkası bir kusur işlerse o zaman onlara hilmle davranır" demişlerdir.
Keza hadis, hakim kişinin de gerek nefsine de ve gerekse başkasında tecrübe sahibi olduğunu ifade eder. Ancak burada da hadisin "Kâmil manada hakim kişinin, hadiseleri tecrübe edenler, faydalı ve zararlıları, mesalih ve mefasidleri tecrübe edenler arasında bulunacağı" manasını taşıdığına dikkat çekilmiştir.[40]

?5863 ?28? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ????????? ????????? ??????? ???? ???? ???????? ??? ??????? ???????? ????????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ??????????? ??? ??????? ???????? ??? ?????????? ????? ???????? ??? ???????????

????????????[. ????? ???????.»?“?????« ???? ???? ?? ??? ? ??? ??? ???? ???? .

28. (5863)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sakın sizden kimse kararsız olup da: "Ben insanlarla beraberim, eğer insanlar iyilik yaparsa ben de iyilik yaparım, kötülük yaparsa ben de kötülük yaparım" demesin. Aksine, nefsinizi sabit tutun, halka iyilik yaptı mı siz de iyilik yapın, kötülük yaparsa zulme yer vermeyin." [Tirmizî, Birr 63, (2008).][41]

AÇIKLAMA:

"Kararsız" diye çevirdiğimiz immea, rey sahibi olmayan zayıf karakterli kimselere denmektedir. Şahsiyet koyup, bir fikri, bir şahsı benimseyip sabit kalamadığı için herkese "seninleyim" diyebilmektedir.
Resulullah, bu halin atılmasını, hep başkasına tabi olma yolları arayacağına kişinin iyilikte sabit kalmasını, ne olursa olsun şerrin yardımcısı, hamisi durumuna düşülmemesini tavsiye etmektedir. Kişinin iyilik yapamama durumunda, başkasına kötülük yapması gerekmez. Kendini kötülükten tutmak da bir nevi iyilik yapmaktır ki, hadislerde bu tavsiye edilmiştir.[42]

?5864 ?29? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ??????????? ??? ??????? ????????? ???????: ???????? ??????? ????????? ?????: ??????????? ???? ???????? ????? ? ???????[. ????? ??????? .

29. (5864)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir mü'minin nefsini alçaltıp zelil kılması muvafik değildir.
"Orada bulunanlar: "Kişi nefsini nasıl zelil kılar?" dediler.
"Takat getiremeyeceği belaya karşı kendini ileri sürer!" buyurdular." [Tirmizî, Fiten 67, (2255).][43]

?5865 ?30? ??? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ??? ????????? ????? ???????? ????????? ???? ??? ?????????? ??????????: ????? ????????? ???? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ????????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ????????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

30. (5865)- Hz. Muaviye (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya: "Bana bir mektupla vasiyetkini yaz, fakat çok şey yazma!" diye bir mektup yolladı. Hz. Aişe de cevaben şöyle yazdı:
"Selam üzerine olsun! Emma ba'd: Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kim halkın öfkesini dinlemeden Allah'ın rızasını ararsa insanların sıkıntısına karşı Allah kifayet eder. Kim de Allah'ın öfkesini dinlemeden halkın rızasını ararsa, Allah onu insanlara havale eder" dediğini işittim, selam üzerine olsun!" [Tirmizî, Zühd 65, (2416).][44]

AÇIKLAMA:

Hadis, halkın çevremizin manevî baskısıyla Allah'ın rızasına uymayan hareketlerden kaçınmamızı irşad buyurmaktadır. Bu hadisi daha açık hale getiren Resulullah'ın bir diğer tavsiyesi şöyle: "Kim Allah'ın rızasını, halkın adem-i rızasında ararsa, Allah ondan razı olur, halkı da ondan razı kılar. Kim de Allah'ın adem-i rızasından halkın rızasını ararsa Allah ona buğzeder ve halkı da ondan soğutur."[45]

?5866 ?31? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ????? ???????? ??????????? ????? ???????[. ????? ??? ???? ????????.»?????« ?? ??? ??? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??? ?? ???????. ???? ?? ?????? ??????? ?? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???? ????? ??? ????? ???? ??? ??? .

31. (5866)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'min saftır, kerimdir. Facir, hilekârdır, leimdir (alçaktır)." [Ebu Davud, Edeb 6, (4790); Tirmizî, Birr 41, (1965).][46]

?5867 ?32? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ??????????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? .

32. (5867)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'min, bir (yılanın) deliğinden iki defa sokulmaz." [Buharî, Edeb 83; Müslim, Zühd 63, (2998); Ebu Davud, Edeb 34, (4862).][47]

AÇIKLAMA:

1- Önceki hadis mü'minin hile hurda düşünmediğini, kimsenin içini araştırmayıp, zahirine göre değerlendirdiğini ifade ediyor. Bunun için de iyi niyet, hayırhahlık, uysallık gibi vasıflar mevcuttur. Saf kelimesiyle bu mana ifada edilebilir. Ancak saf kelimesi bazı kullanışlarda safdil denen hakkını aramayacak, hemen herkes tarafından aldatılacak manasında da kullanılır. Girrı bu manada anlamamız caiz değil. Çünkü müteakip hadis, mü'minin açıkgöz, dikkatli ve uyanık olmasını tavsiye etmekte, aynı yılan tarafından iki kere sokulmaması gerektiğini irşad buyurmaktadır. Şu halde önceki hadiste ifade edilen saflık, bu hadiste ifade edilen uyanıklıkla beraber olacak. Başkasının zararını hiç aramamak, kötülük düşünmemek gibi bir iç temizliği, fakat bize gelecek kötülüklere karşı da uyanıklık, aldanmaya yer vermeme titizliği istenmektedir.
Hattabi, hadisin ihbar sigasında olsa da emir ifade ettiğini, dolayısıyla Aleyhissalâtu vesselâm'ın gerek dünya ve gerek din işlerinde, Müslümanın uyanık, titiz ve kararlı olmasını, gafleti bırakıp fitnatla hareket ederek peş peşe aldanmaya meydan vermemesini emrettiğini söyler.
Bazı alimler de: "Hadisin manası: Bir kimse bir günah işleyince dünyada cezasını çekerse ahirette ceza verilmez" demiştir.
Bazı alimler: "Bu hadisteki mü'minden murad kâmil mü'mindir. Kâmil mü'min, marifetinin yardımıyla hadisatın inceliklerine vakıf olur ve vukua geleceği önceden tahmin ederek tedbirini alır. Böyle olamayan gafil mü'minler, bir çok seferler sokulurlar" demiştir
.Bazı alimler şu yorumu yapmışlardır: "Şahsiyetli, sırf Allah için gadablanan mü'min, gadreden mütemerrid zalimin zulmüne göz yummaz, ona karşı halim olmaz, ondan bilakis intikamını alır. Nitekim Hz. Aişe: "Resulullah, kendi nefsi için intikam almadı. Ancak Allah'ın haramlarını ihlal edenlerden Allah için intikam alırdı" der.
Bu hadisi değerlendiren bazı alimler: "Hilm, mutlak manada mahmud (güzel) bir haslet değildir, tıpkı cömertlik gibi. Nitekim Rabbimiz Teala hazretleri de Ashab-ı Güzin'i tarif ederken "Kâfirlere karşı yavuzdurlar, aralarında merhametlidirler" (Fetih 29) buyurmuştur.
Hadis hakkında ulemanın yürüttüğü bu yoruların, farklı çevre şartları, zaman şartları gözönüne alınacak olursa, hepsinin bir haklılık yönü olduğu anlaşılır.[48]

?5868 ?33? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ??????? ????????? ??? ????????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????[. ????? ???????.

33. (5868)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ramazan girip çıktığı halde günahları affedilmemiş olan insanın burnu sürtülsün. Anne ve babasına veya bunlardan birine yetişip de onlar sayesinde cennete girmeyen kimsenin de burnu sürtülsün. Ben yanında zikredildiğim zaman bana salat okumayan kimsesinin de burnu sürtülsün!" [Tirmizî, Daavat 110, (3539).][49]

AÇIKLAMA:

1- Burnu sürtülsün tabiri "zelil olsun" demektir. Resulullah'ın bu sözü öyle olacağına bir ihbar olduğu gibi, öyle olması için bir bedduadır da, ikisi de olabilir.
2- Hadis burada zikredilen üç durumun kurtuluş için fevkalâde ehemmiyetli fırsatlar olduğunu belirtiyor:
* Anne ve babanın hukukuna riayet onların makbul dualarını celbedecektir.

* Resulullah'a okunacak salavat makbul bir duadır, kolay bir mağfiret vesilesidir.
* Ramazan ayının orucu, oruçlunun tevbe ve istiğfarı, bu ayda bulunan ve bin aydan hayırlı olduğu Kur'an tarafından müjdelenen Kadir gecesi gibi fevkalâde fırsatlar malumdur. Şu halde bu fırsatları değerlendirmeden Ramazan'ı geçiren kimsenin burnu sürtülecek, zelil kılınacak demektir.[50]

?5869 ?34? ??? ???? ????? ?????? ????:]???? ????? ?????: ??? ??????? ??????? ????? ????? ?????: ?? ????????? ??????? ????? ???????? ??????: ???? ???? ???????? ?? ????????[. ????? ???? ???? ???? .

34. (5869)- Hz Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam:
"Ey Allah'ın Resulü babam nerededir?" diye sormuştu.
"Cehennemde!" buyurdular. Adam (gitmek üzere) geri dönünce, Aleyhissalâtu vesselâm adamı çağırdı ve:
"Muhakkak ki, benim babam da senin baban da ateşteler!" buyurdu." [Müslim, İman 347, (203); Ebu Davud, Sünnet 18, (4718).][51]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhterem peder ve validelerinin uhrevî durumları çokça münakaşa edilmiş bir mevzudur. Sadedinde olduğumuz rivayete göre cehennemliktirler. Ama mü'min gönüller, Aleyhissalâtu vesselâm'ın peder ve validelerinin ateşte olmasına razı olmuyor, dilleri bunu söylemeye varmıyor. Üstelik, onlar hakkında "ehl-i necattır, cennetliktir" demeye imkan veren kuvvetli karineler var. Bu karineleri esas alanlar onların ehl-i cennet olduğuna hükmetmişlerdir. Bu hususta en ziyade söz söyleyen Celaleddin Suyûtî hazretleridir. O, bu mesele üzerine bazısı nazım, bazısı nesir muhtelif risaleler te'lif etmiş ,orada deliller ve delillerle ilgili bazı yormları kaydederek Resulullah'ın ebeveynlerinin ehl-i cennet olduklarını cezmen beyan etmiştir. Bu risalelerden birinin adı: et-Ta'zim ve'l-Minnet fi enne Ebeveyni Resulullah fi'l-Cennret'dir.
Onların imamnını teyid eden deliller şöyle özetlenir:
1) Onlar Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'den intikal eden ve haniflik adıyla bilinen dinî bir an'aneye tabi idiler, bu dinin mü'mini idiler.
2) "Fetret devri mü'mini" idiler. Fetret devri demek, iki peygamber arasında geçen ve peygambersiz olan ara devredir. Bu durumda, İslam'dan önce her kavme müstakil peygamber gelme esasına binain iki peygamberin gönderilme müddetleri içinde yaşasa bile, önceki peygamber kendilerine Resul olarak gönderilmeyen, yeni gelene de yetişemeyen kimse fetret devri insanı sayılır. Resulullah'ın ebeveyni, Hazret-i İsa Araplara gönderilmediği ve Resulullah'ın nübüvvetine de yetişmedikleri için fetret devri insanı sayılırlar. Ayet-i kerimede kendilerine resul gelmeyen hiçbir kavmin sorumlu tutulmayacağı belirtilmiştir: "Peygamber göndermedikçe de Biz k imseye azab edici değiliz" (İsra 15). Kaldı ki, Hz. İbrahim'den bakiye kalan dini bir an'ane cahiliye devri Araplarında mevcut idi.
3) Zayıf da olsa, bir rivayette, Resulullah'ın duası ile, ebeveyninin dirilip, İslam'a iman edip tekrar öldükleri ifade edilmiştir.
Bu meselenin münakaşasına girmeden, mevzu üzerine Bediüzzaman'ın bir cevabını kaydedeceğiz: "Resul-u Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in peder ve valideleri, ehl-i necattır ve ehl-i cennettir ve ehl-i imandır. Cenab-ı Hak, Habib-i Ekreminin mübarek kalbini ve o kalbin taşıdığı farzedane şefkatini, elbette rencide etmez. Eğer denilse: Madem öyledir, neden onlar Resul-u Aleyhissalâtu vesselâm'a imana muvaffak olamadılar? Neden bi'setine yetişemediler?
Elcevap: Cenab-ı Hak, Habib-i Ekreminin peder ve validesini, kendi keremiyle, Resul-u Ekrem Aleyhissalâtu vesselâm'in farzedane hissini memnun etmek için, valideynini minnet altında bulundurmuyor. Valideynlik mertebesinden, manevi evlad mertebesine getirmemek için, halis kendi Minnet-i Rububiyeti altına alıp, onları mes'ud etmek ve Habib-i Ekremini de memnun etmekliği rahmeti iktiza etmiş ki, valideynini ve ceddini, ona zahiri ümmet etmemiş. Fakat ümmetin meziyeni, faziletini, saadetini onlara ihsan etmiştir. Evet, âli bir müşirin, yüzbaşı rütbesinde olan pederi huzuruna girmesi, birbirine zıd iki hissin taht-ı tesirinde bulunur. Padişah, o müşir olan Yaver-i Ekremine merhameten, pederini onun maiyetine vermiyor."[52]

?5870 ?35? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???????? ????? ????????? ??????: ????????? ?????: ????? ???????? ? ???? ??? ???? ??????? ??????: ??????? ???????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

35. (5870)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İsa aleyhisselam hırsızlık yapan bir adam görmüştü:
"Hırsızlık mı yaptın?" dedi. Adam:
"Asla! Kendisinden başka ilah olmayan Zat'a yemin olsun" diye cevap verince Hz. İsa:
"Allah'a inandım, gözlerimi tekzib ettim!" dedi." [Buharî, Enbiya 48; Müslim, Fezail 149, (2368); Nesâî, Kudat 36, (8, 249).][53]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin açıklanması, alimler arasında bazı münakaşaları, farklı tevilleri getirmiştir. Öncelikle şunu belirtelim: metinde geçen ???????? "çaldın" demektir. Biz, bunu siyaka uygun olarak soru tarzına döküp "Hırsızlık mı yaptın?" diye çevirdik. Kurtubî, hadisi şöyle yorumlar: "Hz. İsa'nın adama söylediği ???????? hırsızlık yaptın sözünün zahiri: Adamın yaptığı hırsızlık hususunda kesin bir haberdir. Çünkü adamı, gizlice, ihtiyatla malı alırken görmüştür. Adamın "Asla!" sözü bu ihbarı reddir, ayrıca yeminle de reddini te'kid etmiştir. Hz. İsa'nın: "Allah'a inandım, gözlerimi tekzib ettim" sözü: "Allah'ın adını vererek yemin eden kimseyi tasdik ettim, sözgelimi, adam, kendi hakkı da bulunan bir maldan almış olabilir veya malın sahibi, adama daha önce alma izni vermiş olabilir veya adam, malı karıştırarak bir bakmak üzere ondan almış olabilir, hırsızlık niyeti yoktur."
Kurtubî, ayrıca der ki: "Hz. İsa'nın kesin bir hırsızlık iddiasında bulunmamış olması da muhtemeldir, bu sözüyle: "Sen yoksa hırsızlık mı yapıyorsun?" manasında, soru edatı kullanmaksızın sormuştur ki bu tarz soru yaygındır."
Şurası açık ki, normal bir soru ihtimali uzaktır. Çünkü Hz. Peygamber, hadiseyi bir hırsızlık vak'ası olarak takdim etmiştir. Malın adama helal olma ihtimali de pek zayıftır, çünkü hırsızlık olduğu cezmen ifade edilmiştir.
İbnu'l-Cevzî, bu çeşit yorumları tekellüflü bulur. Der ki: "Hz. İsa'nın kalbinde Allah öyle yüce bir mevki tutuyordu ki, hiçbir kimsenin O'nun adını kullanarak yalan yere yemin etmesine vicdanı razı olmadı. Böyle olunca yemin edenin itham edilmesiyle, gözlerini itham etme şıklarından birini tercihle başbaşa kaldı. İşte bu durumda töhmeti gözlerine tercih etti. Tıpkı, Adem aleyhisselam gibi; o da İblis kendisine hayır nasihatte bulunduğuna dair yemin ettiği zaman İblis'in doğru söylediğini zannetmişti."
Hadisten, şüphenin arız olduğu hallerde hadd cezasının düşeceğine delil çıkarılmıştır.[54]

?5871 ?36? ??? ???? ???:]????????? ???? ????? ?????? ??? ????? ??????????? ?????? ?????? ??????: ?? ???? '???? ????????? ??????? ??????????? ?????? ???????????????? ???? ???????????? ???? ???? ????????????? ???????? ???? ????????????? ???????? ???? ????????? ???????? ??? ??????????? ???????? ??????????? ???????????? ??????? '??????? ?????????? ????????? ?'????? ????? ???? ?'???????? ???? ????? ???? ????? ???????? ?????? ??????? ????? ???????? ?????????? ????? ????? ???? ????? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????????? ??????????[. ????? ???? .

36. (5871)- İmam Malik anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, bir adam İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'ye şöyle yazdı: "Haberiniz olsun: Takva ehlinin, birkısım alâmetleri vardır ki, bunlar sayesinde kendileri bilinebilir, onlar da bunları bilirler: Şöyle ki müttakî:
* (İhtilaf halinde) verilen hükme razı olur,
* Nimetlere şükredr,
* Belaya sabreder,
* Dilinden doğru çıkar,
* Vaadine ve ahdine vefa gösterir,
* Kur'an'ın ahkâmını kendine yol yapar.
İmam, çarşılardan bir çarşı (gibi)dir, hak ehlinden ise, ehl- ihak, hak (yükünü) ona yıkar; batıl ehlinden ise, batıl ehli de batıl (yükün)ü ona yıkar." [Rezin tahric etmiştir.] [55]

İKİNCİ FASIL

NEFSİN AFETLERİNE DE TEMAS EDEN HADİSLER

?5872 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ? ???????????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??? ???????? ????????? ??? ??????????? ???????? ??????? ??????: ????? ???? ?????? ????? ??????? ????????? ????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???????????? ????: ????????? ????????? ???????? ????? ???????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ? ??????????? ??? ????????? ???? ???????? ??????? ??? ??????? ???? ????? ????? ???? ???????? ???? ???? ????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (5872)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Üç kişi vardır ki, Allah kıyamet gününde onlarla ne konuşur, ne onlara nazar eder, ne de onları günahlarından arındırır, onlara elim bir azab vardır:
* Sahrada, fazla suyu bulunduğu halde ondan yolcuya vermeyen kimse, kıyamet günü Allah onun karşısına çıkıp: "Bugün ben de senden fazlımı (lütfumu) esirgiyorum, tıpkı senin (dünyada iken) kendi elinin eseri olmayan şeyin fazlasını esirgediğin gibi" der.
* İkindi vaktinden sonra, bir mal satıp müştesirisine Allah Teala'nın adını zikrederek bunu şu şu fiyatla almıştım diye yalandan yemin ederek, muhatabını inandıran ve bu suretle malını satan kimse.
* Sırf dünyevî bir menfaat için bir imama biat eden kimse; öyle ki, dünyalıktan istediklerini verirse biatında sadıktır, vermezse sadık değildir." [Buhari, Şirb 2, Hiyel 12; Müslim, İman 173, (108); Ebu Davud, Büyû 62, (3474, 3475); Nesâî, Büyû 6, (7, 247).] [56]

AÇIKLAMA:

1- Allah'ın kıyamet günü konuşmaması; rızasını, af ve mağfiretini ifade eden konuşma yapmamasıdır. O gün her insanın en ziyade muhtaç olduğu şey bu konuşmadır. Mevkıf denen hesap meydanında uzun ve pek sıkıntılı bekleyişten sonra, af ve mağfireti ilan eden İlahî hitaptan mahrumiyet kadar büyük ziyan olamaz. Öyleyse, hadis-i şerif bu mahrumiyetin ana sebeplerinden üç tanesini zikretmektedir. Müteakip hadisten de anlaşılacağı üzere, bu büyük hüsrana sebep olan başka sebepler de var.
Resulullah, bu hadislerinde kıyamet gününde büyük hüsrana sebep olan öyle üç şey zikrediyor ki, bunlar birçok kimseler nazarında pek büyük sayılmayan davranışlardır. Sözgelimi bunlar sıkça üzerinde durulan "büyük günahlar", haramlar arasında zikredilmemişlerdir.
Elbette mü'mini bu hadis şöyle bir muhakemeye sevkedecektir: Sıkça ele alınan kebairden olmayan, pek ciddi gözükmeyen bu davranışlar böylesi ciddi mahrumiyetlere sebep oluyorsa, ya kebairin işlenmesi, ya tekrarla, ısrarla emredilen feraizin terki? Ebedî hayatımda bunlar ne gibi kayıplarıma sebep olacak?
2- Resulullah'ın dikkat çektiği üç şeyden biri, ihtiyaç fazlası sudur. Buhârî'nin bir rivayetinde "yolda fazla suyu bulunduğu halde bunu meneden" diyerek, meseleyi biraz daha açıklar. Yolda, kırda, sahrada, hayatî ehemmiyet taşıyan suyun fazlası ihtiyaç sahibine mutlaka verilmelidir, çünkü temin imkanı yoktur.
* Yalan yere yemin ne zaman yapılırsa yapılsın meşru değildir, haramdır. Burada ikindi namazından sonra diye kayıtlanmasının hikmeti nedir? sorusu hatıra gelir. Şarihler bazı yorumlarda bulunmuşlardır. Aliyyu'l-Kâri'nin kaydına göre:
** Böylesi ağır yeminler o sıralarda yapılır.
** O vakit, kârsız olarak eve dönme zamanıdır, bu sebeple kâr etmek için yalan yemin yapılır.
** İkindiden sonranın zikri, o zamanın şerefi sebebiyledir, bu sebeple o şerefli vakitte yapılan yalan yemin daha galiz, daha çirkin bir yemin olur. Bu sebeple, Aleyhissalâtu vesselâm hüküm verme meclislerini ikindi namazından sonra teşkil ederdi.
Kastalânî, esasta aynı olsa da biraz farklı bir üslupla şunları söyler: "Hadis, ikindi sonrasıyla kayıtlama gayesi gütmez, bilakis çoğunluk duruma göre beyanda bulunmuştur. Zira, böylesi yeminler ekseriyetle günün sonunda yapılır, o sıralarda, herkes bir an önce işlerini bitirip evine dönmek ister."
Be-tahsis ikindinin zikrini, bu vaktin, günlük amellerin Allah'a yükseltilme zamanı olması sebebine bağlayan alim de olmuştur.
Elbette her bir görüşün bir haklılık yönü vardır.
3- Hadiste geçen imamdan maksad, halife yani devlet reisidir. İmama itaat esastır. Ona Allah rızası için biat etmek, bu biattan dünyevî ve şahsî menfaat beklememek esastır. İmam, herkese onu tatmin ve memnun edecek menfaat dağıtamayacağına göre, bu maksatla biat edenler, aradıklarını bulamayınca itaatten yüz çevirecekler, dolayısıyla birlik ve dirlik bozulacaktır. Bu sebeple Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), İslam cemaatinin birliğini yaralayacak bir meseleye böylece dikkat çekmiş olmaktadır. İmamet meselesini daha önce işlediğimiz için burada teferruata girmeyeceğiz.
4- Hadiste geçen tezkiyeyi günahtan arındırma olarak tercüme ettik. Bazı alimler "medh u sena" olarak anlar ve "Allah onları medh u sena etmez" diye ifade eder.[57]

?5873 ?2? ??? ??? ?? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ? ???????????? ?????? ??? ???????? ????????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????: ??????? ?????????? ??? ??????? ??????? ???? ????? ?????: ??????????? ????????????? ???????????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.»????????«?? ???? ???? ????? ??? ??? ?????? ??????.»????????????« ???? ??? ?????? ?????? .

2. (5873)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Üç işi vardır, kıyamet gününde Allah onlara ne konuşur ne nazar eder ne de günahlardan arındırır, onlar için elim bir azab vardır!" buyurdu ve bunu üç kere de tekrar etti. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Öyleyse onlar büyük zarar ve hüsrana uğramışlardır. Kimdir bunlar?" dedim. Şöyle saydılar:
"(Elbisesini kibirle, yerlere kadar salıp) süründüren, yaptığı iyiliği başa kakan, malını yalan yeminlerle reklam eden kimseler!" [Müslim, İman 171, (106); Ebu Davud, Libas 28, (4087, 4088); Tirmizî, Büyu 5, (1211); Nesâî, Büyu 5, (7, 245).][58]

?5874 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ? ???????????? ?????? ??? ???????? ????????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ??????? ??????: ?????? ????? ???????? ???????? ????????? ???????????[. ????? ????? ???????? ???????? ??????.»????????«???? ?? ???? ????? ?? ???? ?????? .

3. (5874)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üç kişi vardır, kıyamet günü Allah Teala hazretleri onlara konuşmaz, nazar etmez, günahlardan da arındırmaz, onlara elim bir azab vardır:
* Zina eden yaşlı,
* Yalan söyleyen devlet reisi,
* Büyüklenen fakir." [Müslim, İman 172, (107); Nesâî, Zekat 77, (5, 86).][59]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada üç farklı kişinin durumuna dikkat çekmektedir:
1) Zina eden yaşlı: Zina aslında herkese haram edilmiştir. Hatta cezaların en ağırı zina suçuna takdir edilmiştir. Fakat yaşlının zikri, bu cürmü işlemeye sevkeden sebeplerin onda son derece azalmasından ileri gelir. Gençlikteki cehalet artık onda yoktur. Gençleri zinaya zorlayan garizi ve fitrî olan şehevî duygular onda sönmüştür veya son derece azalmıştır. Bu durumda zina İlahî emri hiç kaale almamak olmaktadır.
2) Devlet reisinin yalanı da, aynı durumdadır. Kişiyi yalana sevkeden korkudur. Devlet reisinin korkacağı bir üst makam olmadığı, tebasına müdahane ve yaranmak gibi bir ihtiyacı bulunmadığı için o, kişiyi yalan söylemeye sevkeden sebeplerden tamamen uzaktır. Öyleyse, onun yalan söylemesi tıpkı yaşlının zinası gibi. Hak nazarında suçunu hafifletici hiçbir mazerete dayanmaz. Üstelik devlet reisinin yalanından hasıl olacak zarar ve falaket bütün milleti ilgilendirir. Devletin bekası kalem ve kılınç üzerinde bilinir. Kalem idarenin adalet ve dürüstlüğünü temsil eder. Devlet reisinin yalan kalemle sembolleşen idarî, adlî bütün mekanizma ve sistemlerin ihlali demektir. Bunun cezası elbette büyük olacaktır.
3) İslam'da her çeşit kibir yasaklanmıştır. Büyüklük Allah'a mahsustur. Bunun fakirde görülmesi daha da kötü olmaktadır. Çünkü zengin malı sebebiyle kibirlenince, ne de olsa bir sebebe dayanır. Ya fakir? Yok olan bir şeyle kibirlenmesi Allah nazarında daha kötü bir davranış olmaktadır. Fakirin istiğnası ile kibrini karıştırmamak gerekir. İstiğna ve izzet-i nefis elbette memduhdur. Ama, aralarında zahirî bir benzerlik olsa da izzet-i nefisle kibir aynı şey değildir. Resulullah'ın zemettiği şey, fakirdeki istiğna ve izzet-i nefis değil, kibirdir. Bu kibir onu dünyada pekçok şeyden mahrum bırakır, kendisinin ve yakınlarının sıkıntılarını daha da artırır.[60]

?5875 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ? ???????? ?????? ????????? ?????? ???????????: ????????

?????????????? ?????????? ?????????????????? ????????????[. ????? ??????? .

4. (5875)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üç kişi vardır, kıyamet günü Allah onlara nazar etmez: Anne ve babasının hukukuna riayet etmeyen kimse, erkekleşen kadın ve deyyus kimse." [Nesâî, Zekat 69, (5, 80).][61]

?5876 ?5? ??? ?? ????:]?????? ? ??????????? ??????????: ????????? ?????????????? ?????????? ?????????? ???????????? ????? ?????? [.»??????????« ?? ???? ????? ??????? ?? ?????? ????????.»????????????« ?? ?????? ???? ???? ?? ? ????? .

5. (5876)- Yine Nesai'nin bir rivayetinde Resulullah şöyle buyurmuştur:
"Üç kişi vardır, cennete girmeyecektir: Anne babasının hukukuna riayet etmeyen kimse; içki düşkünü olan kimse; verdiğini başa kakan kimse." [Nesâî, Zekat 69, (5, 81).] [62]

AÇIKLAMA:

* Kadının erkekleşmesi, kılık kıyafetinde ve ef'alinde erkeğe benzemesidir. Dinimiz bu iki cinsin kılık kıyafette hatta hal ve tavırda birbirlerine benzemelerini yasaklamıştır. Yasak sadece kadının erkeğe benzemesiyle ilgili değildir. Başka hadislerde erkeğin kadına benzemesi de yasaklanmıştır. İslam alimleri ilim ve re'yde kadınların erkeğe benzemelerinin mahmud olduğunu belirtirler.
* Deyyus, dilimize de giren bir kelimedir. Kadınına karşı kıskançlık duymayan, hamiyyeti olmayan kimse demektir. Her insanda yaratılıştan gelen bu his, su-i irade ile zayıflatılabilir, tıpkı hayvanlara terbiye yoluyla bazı alışkanlıklar kazandırılabildiği gibi. Ancak fitrî, tabiî, gerekli ve memduh olan bu kıskançlık hissinin zorlanarak zayıflatılması insanı hayvanlaştıran bir durum ortaya çıkarır. Dinimiz bunu reddeder.
* İçki düşkünü, tevbe etmeden ölecek kadar içkiye devam eden kimsedir. Resulullah içki düşkününü, soru üzerine: "Senede bir defa (bile olsa) üç yıl içki alan kimse" diye tarif eder.
* Allah'ın nazar etmemesi, rahmet ve mağfiretle bakmaması demektir. Değilse, hiçbir şey O'nun nazarından hariç kalamaz.
* Yapılan iyiliğin başa kakılması da dinimizin kötülediği bir husustur. İyilik Allah rızası için yapılır. Başa kakmak karşı tarafın şahsiyetini ezmektir. Ayet-i kerimede "Güzel sözün, başa kakılarak eza verilen sadakadan hayırlı olduğu" ifade edilmiştir (Bakara 263).
* Cennete girmemesi, ilk girenler arasında olmaması demektir. Ebediyen cennete girmeyecek demek değildir. Sayılan fiiller haram ise de, küfrü gerektirmezler. Fasığın cezası ebedî cehennem değildir.[63]

?5877 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ????????: ?????? ???? ?????????? ?????? ????????????: ?????? ?????? ??? ????? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????[. ????? ??????? .

6. (5877)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri dedi: "Üç kişi vardır, kıyamet günü ben onların hasmıyım: "Benim adıma (yemin) edip sonra gadreden kimse, hür bir kimseyi satıp parasını yiyen kimse, bir işçiyi ücretle tutup çalıştırdığı halde, ücretini vermeyen kimse." [Buharî, Büyû 106.][64]

AÇIKLAMA:

* İbnu't-Tin der ki: "Allah bütün zalimlerin hasmı olduğu halde, burada bilhassa üç kişiyi zikrederek, bunlara husumetin eşed olduğunu ifade buyurmuştur. Bu üç kişiden biri Allah'ın adı ile yemin ettiği halde, sonradan cayarak gadreden kimsedir. Bir diğeri hür kimseyi köle olarak satan kimsedir. Bu satıştan elde edilen para yenilmeyip başka maksadla kullanılsa, hüküm yine aynıdır. "Yeme"nin zikri, paradan maksadın öncelikle "yeme" olması sebebiyledir. Ebu Davud'un bir rivayeti "Üç kişi vardır, onlardan hiçbir namaz kabul edilmez" diye başlar ve "Bir hür kişiyi köleleştiren kimse" diye devam eder.
Mühelleb der ki: "Hür kimseyi satmanın günahı ağırdır. Çünkü, Müslümanlar hürriyette birbirlerine denktirler. Bu durumda kim bir hürrü satarsa, Allah'ın ona mübah kıldığı tasarruflardan onu men etmiş ve Allah'ın onu çıkardığı zillete atmış olur." İbnu'l-Cevzî şöyle der: "Hür kişi abdullahtır (yani Allah'ın kölesidir). Öyleyse, kim ona karşı cinayet işlerse, hasım olarak karşısında efendisini (yani Allah'ı) bulur.
Şarihler, hürrün satılması meselesinde bazı teferruat kaydederler, onlardan sarf-ı nazar ederek borç meselesinde hürrün satılma an'anesini belirtmek isteriz. Borcunu ödemeyenler arasında kendini satarak borcunu ödeyenler olmuştur. Bir başka ifade ile, borçlu kimseler bu sebeple satış muamelesine maruz kalmıştır. İbnu Hazm'ın kaydettiğine göre, borç sebebiyle hürün satılması görülen bir âdetti. Bu hal "Eğer borçlu kimse darlık içerisinde ise, ona, borcunu ödeyebilecek duruma gelinceye kadar mühlet verin" (Bakara 280) ayeti nazil oluncaya kadar devam etti. Tabiinden Zühre İbnu Evfa'nın borç sebebiyle bir hürrü sattığı bazı rivayetlerde gelmiş ise de, İmam Şafii hazretleri hürrün hangi suretle olursa olsun satılmasının yasak olduğu hususunda ümmetin icmaından bahseder.
* İşçiyi çalıştırıp ücretini vermemeyi, İslam alimleri, hür kimseyi köleleştirme olarak tavsif etmişlerdir. Hürrün satılması haramsa, karşılığını vermeden insanı çalıştırmak da onun gibi haramdır.[65]

?5878 ?7? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ???????
?????? #: ???? ???????? ??? ??? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???? ??????????[. ????? ??????? .

7. (5878)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Kim bana çeneleri ile bacakları arasındaki şeyler hususunda garanti verirse, ben de ona cennet hususunda garanti veririm." [Buharî, Rikak 23, Hudud 19; Tirmizî, Zühd 61, (2410).][66]

AÇIKLAMA:

Çene diye tercüme ettiğimiz lıhye, gerek altta ve gerekse üstte, üzerinde dişlerin bitmiş olduğu kemiktir.
Çeneleri arasındaki şeyden murad dil ve konuşmada işe yarayan diğer unsurlardır. Bacakları arasındakinden murad da ferçtir. Bunlar hakkında istenen garanti, onlarla günah işlemeyi terk garantisidir. Veya onların üzerine düşen hakkın edasıdır. Böyle olunca hadisin manası: "Kim diline terettüp eden vacibeleri yaparsa, yani konuşma, malayaniyatta sükut etme nevinden hakkı eda ederse, keza, fercini de helalden faydalanma, haramdan sakınma gibi kendine terettüp eden hakkı yerine getirirse, ben de ona cenneti garanti ederim" demek olur. Böylece hadis, dünyada kişiye en büyük belanın dil ve fercinden geleceğini beyan etmiş olmakta, dikkatini bu organlara çekmektedir.
Cennetin garantilenmesi, öncelikle oraya girme garantisini, sonra da orada yüksek derecelere ulaşma garantisini ifade eder. Tirmizî'nin bir rivayetinde bu hadisin meali bir başka üslubla ifade edilmiştir: "Allah kimi, çeneleri ile bacakları arasındaki şeylerin şerrinden korumuş ise, o kimse cennete girdi demektir."[67]

?5879 ?8? ??? ??? ???? ?'???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??? ?????? ?????????? ???????? ???????? ?????????????? ?????????????? ?????????? ????????[. ????? ???? .

8. (5879)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizin hakkınızda en ziyade korktuğum şey, zenginlik hırsı ile karınlarınızın ve ferçlerinizin şehvetleri bir de fitnelerin şaşırtmalarıdır." [Rezin tahric etmiştir. (Hadis Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelmiştir. 4, 420, 423.[68]][69]
?5880 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ???????? ????? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ???????? ???????? ????? ??????????? ?????? ???????? ??? ?????????? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ????? ????????????? ?????? ????????[. ????? ??????.????: »????? ??????« ?? ??? ??? ????? ????? ??????? ????? ???? ????? .

9. (5880)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Zani bir kimse, zina yaptığı sırada mü'min olarak zina yapmaz, hırsız da çaldığı sırada mü'min olarak hırsızlık yapmaz, içkici, içki içtiği sırada mü'min olduğu halde içki içmez;

insanların, onun yüzünden gözlerini kendine kaldıracakları kadar nazarlarında kıymetli olan bir şeyi mü'min olarak yağmalamaz." [Buharî, Mezalim 30, Eşribe 1, Hudud 1, 20; Müslim, İman 100, (57); Ebu Davud, Sünnet 16, (4689); Tirmizî, İman 11, (2627) Nesâî, Sarık 1, (8, 64).][70]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, mezmum olan ve haram edilen zina, hırsızlık, içki ve yağmalamanın tahrimi, farklı bir üslubla ifade edilmiştir: "Bunlar işlenirken kişide iman yoktur." İfadenin zahirî manası bu ise de, Nevevî'nin de belirttiği üzere, alimler "haram işleyenler kâfir olmazlar, fasık olurlar" mealindeki Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat prensibini gözönüne alarak, "mü'min"i kâmil kelimesiyle kayıtlayarak "...kâmil mü'min olduğu halde hırsızlık yapmaz.." diye tefsire tabi tutarlar. Mü'mine, imanî tehlike endişesini hatırlatarak daha müessir olmak gayesiyle bu üslubun tercih edildiği anlaşılmaktadır. Pek çok meselenin tesbitinde bu çarpıcı üslubun takip edildiği görülür. Şu halde, nefiy, zatla ilgili değil, kemaliyle ilgilidir, tıpkı "ancak faydalı ilim ilimdir" "sadece ahiret hayatı vardır" tabirlerinde olduğu gibi. Öyle ise, bu hadis "Lailahe illallah diyen cennete gider, hırsızlık da yapsa, zina da yapsa" veya Ubade tubnu's-Samit'in: "Biz Resulullah'a zina etmemek, hırsızlık yapmamak... üzere biat ettik. Kim bunlardan birini yapar ve dünyada cezalandırılırsa bu ona kefarettir; kim de cezalandırılmazsa, onun işi Allah'a kalmıştır. O dilerse affeder, dilerse azab eder" hadisi; "Allah kendine şirk koşanı affetmez, bunun dışındaki bütün günahları dilediğinden affeder" (Nisa 48) ayeti ve bu manadaki başka ayet ve hadisler esas alınarak, sadedinde olduğumuz ve benzeri hadisler te'vil edilmiştir. Ehl-i Sünnet büyük günah işleyenin kâfir olmayacağı hususunda icma etmiştir. Bütün bu durumlar, sadedinde olduğumuz hadisin ve benzerlerinin te'vil edilip "kâmil manada" ibaresiyle kayıtlanmasını zaruri kılmıştır."
2- Burada biraz açıklama gerektiren husus yağma meselesidir: Nehb'i kısaca yağma diye ifade ettik. Bu bir şeyi göz göre göre zorla almaktır. Nühbe yağmalanan maldır. Hadiste yasaklanan yağma, sahibinin, alınmasına razı olmayacak derecede, nazarında maddî veya manevî bir şerefi olan ve bu şeref sebebiyle alan kimseye gözlerini diktiği malın göz göre göre alınmasıdır. Bu, gizlice yapılan hırsızlıktan farklı bir alıştır. Zaten hadiste hırsızlık ayrıca zikredilmiştir. Yağmanın hırsızlıktan daha şedid bir durum olduğu belirtilir. Çünkü bunda fazla bir cür'et ve her çeşit değerlere kıymet vermeme, aldırmama hali mevcuttur.
Kadı İyaz der ki: "Bazı alimler bu hadiste her çeşit günaha karşı bir uyarı ve tahzir olduğuna işaret etmiştir: Zina ile bütün şehvetlere, hırsızlıkla dünyaya rağbete ve harama karşı hırsa, içki ile Allah'tan sadır olup Allah'ın hukukuna karşı gaflet veren şeylere, vasfi yapılan yağma ile Allah'ın kullarına karşı istihfaf ve onlara hürmet ve onlardan hayanın terki ve meşru olmayan şekilde dünyalık cem'inde uyarıda bulunulmuştur."
Kurtubî'ye göre "bu hadis, kötülüklerin üç büyük temeline dikkat çekmektedir, bunların zıddı da iyiliğin üç ana esasını teşkil etmektedir. Bunlar: Haram olan ferçlerin mübah addedilmesi, aklî bozukluğa götüren şey, bu sadedde en ziyade yer verilen ve en çok zarar veren şey, şarab mevzubahis edilmiştir. Üçüncüsü de hırsızlıktır. Bu da başkasının malını haksız olarak almanın en çok görülen yoludur."[71]
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:
* Zina eden -ister bakire, ister muhsan olsun, ister yabancı, ister mahrem olsun farketmeksizin hepsi- hadiste zikredilen tehdide maruzdur. Bu tehdide, zina ismi verilen haram değme, keza öpme ve bakma girmez. Çünkü bunlara, şeriat örfünde her ne kadar zina dense de, buraya girmez. Çünkü başka deliller muvacehesinde bunlar küçük günahlara girer.
* Az çalan da çok çalan da, hatta yağmalayan da tehdidin altına girer. Ancak bir kısım alimlerin burada "nisab miktarını bulan mal" kaydını koyduğunu belirtmekte fayda var. Nisabın altında kalan miktarı çalmak dahi haram ise de, kesmeyi gerektiren nisaba girmeyen miktarın bu tehdide girmeyeceğini söylemişlerdir.
* Başkasının malını haksız yere almanın şe'nini büyütmek var. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm yeminle ifade etmiştir, yeminde ta'zim vardır.
* İçki alan -içtiği miktar az da olsa, çok da olsa- bu tehdide maruzdur. Çünkü hamrın içilmesi kebairdendir.
* Bazıları, düğünde saçılan şekerlemeye varıncaya kadar her çeşit yağmanın haramlığına bu hadisten delil çıkarmış ise de, çoğunluk, sahibinin rızası olan, örfte bulunan yağmalamanın bundan hariç olduğu hükmünü benimsemiştir.[72]

?5881 ?10? ??? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ????????? ?????? ?????? ?“?????? ??????? ???? ???????? ??????????? ????? ?????? ????? ??????? ?“??????[. ????? ??? ???? ????????.???? ???????? ???? ?? ??? ???? ?????? ???? ?? ??? ??? ???: ?? ??? ???? ?? ?“???? ??? ?“??.»??????« ?? ???? ?? ????? ?????? .

10. (5881)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi zina edince iman ondan çıkar ve başının üstünde bir bulut gibi muallak durur. Zinadan çıkınca iman adama geri döner." [Ebu Davud, Sünnet 16, (4690); Tirmizî, İman 11, (2627).]
Tirmizî, şu ziyadede bulunmuştur: "Ebu Cafer el-Bâkır Muhammed İbnu Ali'nin: "Bunda imandan çıkıp İslam'a geçiş vardır" dediği rivayet edilmiştir."[73]

AÇIKLAMA:

1- Bir önceki hadis üzerine alimler birçok yorumlarda bulunmuştur. Biz onlardan sadece bir kısmını ve umumiyetle benimsenenleri kaydettik. Yukarıdaki hadis, bu mevzuya getirilen Nebevî bir açıklamadır: Zaniden, zina esnasında iman ayrılmakta, geri dönmek üzere başının yukarısında beklemektedir. Bu ifadede iman, maddî bir teşbihe kavuşturulmuş olmaktadır. Buhârî'de gelen bir rivayette İkrime der ki: "İbnu Abbas'a zaniden iman nasıl çıkar diye sordum, bana: "Şöyle!" dedi ve parmaklarını kenetledi, sonra parmaklarını ayırıp, "Tevbe edince geri döner!" dedi ve tekrar parmaklarını kenetledi." Hakim'de Ebu Hureyre'den gelen bir açıklama kaydedilir. Bu açıklama şöyledir: "Kim zina eder veya içki içerse Allah ondan imanı çıkarır, tıpkı bir insanın gömleğini başından çıkarması gibi."
2- Tirmizî'nin ziyadesi şu yoruma sebep olmuştur : "Ebu Ca'fer merhum, imanı İslam'dan ayrı tutup ona daha hususi bir hüviyet tanımıştır. Böylece kişi imandan çıksa da İslam'da baki kalmaktadır. İbnu Hacer, bu yorumun, cumhurun: "Hadisteki imandan murad kâmil manadaki imandır, imanın kendisi değildir" sözüne muvafik olduğunu belirtir.[74]

?5882 ?11? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ?????? ????[. ????? ???????.»???????« ??? ??? ???? ????? ?? ????? ?? ??? ?????? ??? ??? ??? ?????? ??? ????? ?? ????: ?? ?????? ????? ????? ????? ?? ?????? ??Œ??? .

11. (5882)- Hz. Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim (başkalarının kusurlarını teşhir edip herkese) duyurursa, Allah da (onun kusurlarını) duyurur. Kim de riya yaparsa Allah da onun riyasını ortaya çıkarır." [Buhârî, Rikak 36; Müslim, Zühd 48, (2987).][75]

AÇIKLAMA:

Hadisin kelime kelime tercümesi "Kim işittirirse Allah da onu işittirir. Kim riya yaparsa Allah da ona riya yapar" şeklinde olmalıdır. İşittirmek, alimlerce , iki surette anlaşılmıştır:
1) İnsanların herkesçe bilinmeyen kusurunun teşhiri, başkalarına duyurulması. Bu dinin reddettiği bir davranıştır. Resulullah: "Kim bir mü'minin kusurunu dünyada örterse, Allah da onun kusurunu ahirette örter" buyurmuştur.
2) İkinci mana riyakârlıktır. Yani "kim, insanlara gösteriş olsun, onların aferini gelsin diye fazilet ve iyiliklerini izhar etmeye, duyurmaya çalışırsa..." demektir. Bu da sürü'a denen dinin reddettiği bir başka huydur. Kişi hayrını, sevabını insanlara duyurmak için değil, Allah'ın rızası için yapmalıdır. Hele başkalarına yapılan iyiliklerin duyurulması pek mezmumdur.
Cevami'u'l-kelîme mazhar olan Aleyhissalâtu vesselâm burada birkaç kelimelik hadisleriyle İslam'ın temel meselelerini vazetmiş olmaktadır.
Kişi birkısım yasakları işleyince, maksudunun tersiyle cezalandırılmaktadır: "Ceza, amel cinsindendir."[76]

?5883 ?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ? ???????? ???????? ? ?????????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

12. (5883)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanlara merhametli olmayana Allah Teala merhamet etmez." [Tirmizî, Birr 16, (1923).][77]

AÇIKLAMA:

Hadis, insanlara karşı merhametli olmaya teşvik etmektedir. Bir başka rivayette bütün canlılara şamil olacak bir üslubla: "Yerde olanlara merhamet etmeyenlere gökte olanlar merhamet etmez" buyrulur. İbnu Battal bu hadislerle Müslümanın bütün mahlukata; mü'min, kâfir, hayvan, merhametli olmaya teşvik edildiğini belirtir. "Merhamet, canlılara yiyecek içecek vermek, hayvanlara ağır yük yüklememek, dövme, acıktırma, yorma gibi vasıtalarla onlara karşı haddi aşmamak şeklinde tezahür etmelidir" der. Bir başka hadiste "Rahmet sadece şaki (bedbaht) olandan çıkarılmıştır" buyurularak merhametsizliğin ebedî hüsran alâmeti olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayet-i kerimede "İyilik yaparsanız kendi nefsiniz için yaparsınız" (İsra 7) buyrularak mahlukata yapılan merhametin de, netice itibariyle kişinin kendine yaptığına dikkat çekilmiştir.[78]

?5884 ?13? ??? ???? ?? ???????? ?'????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ????? ????????? ????????? ?????? ????????????? ?????????? ???????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ?????????? ?????????? ???? ??? ???????? ?????????? ????????????? ?????????????[. ????? ????.

13. (5884)- Cabir İbnu Abdillah el-Ensarî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Zulümden kaçının. Zira zulüm, kıyamet günü karanlıklar olacaktır. Cimrilikten de kaçının, zira cimrilik, sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helal addetmeye sevketmiştir." [Müslim, Birr 56, (2578).][79]

AÇIKLAMA:

1- Bazı alimler, hadisin zahirî manasının esas olduğunu söylemiş, dolayısıyla yapılan zulümlerin, kıyamette zalimin karşısına karanlıklar şeklinde çıkacağını, mü'minlerin önü ve yanları nurlu ve aydınlık olduğu halde, zalimin karanlık içinde kalıp yolunu bulamayacağını belirtmiştir. Nevevî, bunun kıyamet gününün şiddetleri olması ihtimalinden de bahseder ve: "Karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır." (En'am 63) ayetinin bu şekilde tefsir edildiğini belirtir.
İbnu'l-Cevzî,zulmün iki şekilde yapılabileceğini belirtir ve bu konuda şu açıklamayı yapar: "Biri haksız yere başkasının malını almaktır. Diğeri de adaleti emreden kimseye karşı gelmektir. İkincisi birincisinden daha kötüdür."
İbnu'l-Cevzî, zulmün kalpteki kararmanın sonucu olduğunu, iman nuruyla aydınlanan bir kalbin, zulmün akibetini düşünerek zulme meydan vermeyeceğini söyler.
2- Cimriliğin sebep olduğu helakin, hem dünya hem de ahiret helaki olabileceğini söylemiştir. Zaten hadis, dünya helakini, dünyada bu sebeple birbirlerinin kanını döktüklerini, haramları bu yüzden, helal addettiklerini belirtmektedir. Bu tasvir, sadece dünya helakinin değil, ahiret helakinin de tasviridir.[80]

?5885 ?14? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ??? ??? ????????? ????? ???????? ???????? ???????[. ????? ??? ????.»????????« ??? ?????.?»????????« ??? ?????? ??????? ?? ?????? ???? ????? ?????? ????? ??? ???? ????? ?? ???? ?? ???.?»?????????« ???? ???? ??? ????? ???? ???? ?????.

14. (5885)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanda bulunan en şerli şey aşırı cimrilik ve şiddetli korkudur." [Ebu Davud, 22, (2511).][81]

AÇIKLAMA:

Hattâbî, "cimrilik" diye çevirdiğimiz "şuhh"u buhl'un aşırı şekli diye tarif eder. Buhl zaten: "Kişiyi üzerinde bulunan başkasına ait vacib bir hakkı vermekten mani olan, bu hak verildiği taktirde hırsa ve korkuya düşüren hal" olarak tarif edilmiştir. Şu halde şuhh bundan da ileri bir cimrilik mertebesi olmaktadır.[82]

?5886 ?15? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???? ?????? ????????? ??? ?????? ????[. ????? ??????? .

15. (5886)- Ebu Bekr es- Sıddîk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mü'mine zarar veren veya hile yapan mel'undur." [Tirmizî, Birr 27, (1942).][83]

AÇIKLAMA:

Mel'un, Allah'ın rahmetinden uzak manasına geldiğine göre, mü'mine zarar ve hile yapmanın, Allah katında nasıl ciddi bir günah olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim müteakiben kaydedilen hadiste: "Kim (mü'mine) zarar verirse Allah da onu zarara uğratır. Kim de (Müslümana) meşakkat verirse, Allah da ona meşakkat verir" buyrulmuştur.
Zarar ve meşakkat mâna bakımından birbirine yakın ise de, zarar daha ziyade malın telef edilmesine, meşakkat ise şahsın kendisine ulaşan eziyete denir. Şu halde Müslümana bunların şu veya bu suretle, açıktan veya aldatma suretiyle gizlice yapılması haramdır. Allah'ın intikamını alacağı davranışlardır.[84]

?5887 ?16? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????.»????????????« ?????? .

?»???????????« ?????? .

16. (5887)- Ebu Sırma (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim mü'mine zarar verirse Allah da onu zarara uğratır. Kim de mü'mine meşakkat verirse, Allah da ona meşakkat verir." [Tirmizî, Birr 27, (1941).][85]

?5888 ?17? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????:]???? ?????????? ??????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????? #: ????????? ???????: ???? ?????? ??????????? ???? ?"??????? ????????? ?????? ?????????? ??? ? ???????? ???????? ??? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

17. (5888)- Ebu Temîme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Arkadaşları kendisine "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) size çok şeyler söyledi, öyleyse bize de bir tavsiyede bulunun!" demişlerdi.
"İnsanda ilk (çürüyüp) kokacak olan yeri karnıdır. Öyleyse, kim, karnına temiz olandan başka bir şey girdirmeyebilirse mutlaka bunu yapsın!" tavsiyesinde bulundu." [Buhârî, Ahkam 9.][86]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Buhârî'deki aslı uzuncadır. Müellif bir kısmını tayetmiştir. Ancak çıkarılan bu kısımlar, daha önceki hadislerde zikredilmiş durumda.
2- İnsanda ilk kokacak yerin karnın olması, ölümden sonrayla ilgilidir. Hadisin bazı veçhinde bu, tasrih edilmiştir.
Hadiste yapılan nasihat mevkuftur. Rivayetin başka vecihlerinde de hep mevkuf olarak gelmiştir, ref zannını veren de vardır.[87]

?5889 ?18? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ?????? ??????? ???? ??? ????????? ?????????? ??????????? ?? ????????? ???? ??? ????????? ???? ?? ?Œ?????? ???? ????????? ?????????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

18. (5889)- Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İşleyene daha dünyada cezası çarçabuk gelmeye en layık günah zulüm ve sıla-ı rahmin koparılmasıdır, bu cezanın dünyada gelmesi, ahiretteki cezaya kefaret değildir." [Ebu Davud, Edeb 51, (4902); Tirmizî, Kıyamet 58, (2513).][88]

AÇIKLAMA:

Dünyada cezası gecikmeden gelmeye en layık iki günah zikredilmektedir:
1) Bağy: Bu her çeşit zulüm, haksızlık manasına geldiği gibi, sultana isyan, kibir manalarına da gelmektedir.
2) Kat'urrahm, bu, sıla-i rahmin koparılması yani akrabalık, yakınlık, arkadaşlık, komşuluk gibi insanlara karşı olan beşerî vazifelerimizin yerine getirilmemesidir. Bunlar arasında en mühimmi anne ve babaya karşı olan vazifelerimizdir. Hadiste ayırım yapılmadan, mutlak bir üslupla hepsi birden ifade edilmiş olmaktadır.
Hadis, bu iki günahın cezasının çabuk geleceğini belirttiği gibi, dünyevî cezanın uhrevî ukubete kefaret olmayacağına da ayrıca yer verir.[89]

?5890 ?19? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ????? ??? ?????????? ????? ? ??????? ????? ???? ????? ??? ???????? ????? ???? ?????[. ????? ??? ???? .

19. (5890)- İyaz İbnu Hımar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri, bana: "Mütevazi olun, öyle ki, kimse kimseye zulmetmesin, kimse kimseye karşı böbürlenmesin" diye vahyetti." [Ebu Davud, Edeb 48, (4895).][90]

?5891 ?20? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ???? ????? ????? ??????? ????????? ??? ????????: ? ???????? ?????????? ?????? ??? ??????? ??? ????????[. ????? ??????? .

20. (5891)- Hz. Ebu Bekr es-Sıddîk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cehennem, bozguncu, cimri ve başa kakıcı her insana yakındır."
Bir rivayette de şöyle buyrulmuştur. "Cennete ne bozguncu, ne cimri, ne de başa kakıcı giremez." [Tirmizî, Birr 41, (1964).] [91]

?5892 ?21? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???????????? ??????????? ?? ?????? ???????? ??? ??????????[. ????? ???????? ?????? ??????? ?? ????? ??? .

21. (5892)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yiyiniz, tasadduk ediniz, giyiniz. Fakat bunları yaparken israfa ve tekebbüre kaçmayınız." [Nesaî, Zekat 66, (5, 79). Hadisi buhari, bab başlığında kaydetmiştir (Libas 1).][92]

AÇIKLAMA:

Resulullah, hoşa giden yeme içme gibi hususların israf ve tekebbüre kaçmamak kaydıyla helal olduğunu belirtiyor. Aslında ayet-i kerimede de meseleye bu şekilde temas edilmiştir. "Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz. Allah israf edenleri sevmez" (A'raf 31). Çünkü "müsrifler şeytanların kardeşleridir" (İsra 27). İsraf, gerek iş ve gerekse sözde haddi aşmak olarak tarif edilmiştir. Bu infakta daha belirgin olduğu için ayet ve hadiste öncelikle infaktaki israf medar-ı bahs edilmiştir.[93]

?5893 ?22? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????: ??? ??????? ??????! ???? ???????? ?????? ?? ???????? ????????? ??????????? '?? ??????? ???????? ?????? ??????? ???? ??? ??????????? ????? ?????: ?????? ???????? ?????? ???????? ?????????????? ?????? ????? ???????? ??? ?????????????[. ????? ??? ???? .

22. (5893)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dendi, herbirimiz içinde, (bazan öylesine çirkin) bir şeyin arız olduğunu görür ki, bunu söylemektense o şeyin bir kor parçası olup (kendisini) yakması ona daha sevimli gelmektedir!"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu söze şöyle mukabelede bulundu:
"Allahuekber, Allahuekber, [Allahuekber!] Şeytanın hilesini vesveseye çeviren Allah'a hamd olsun!" [Ebu Davud, Edeb 118, (5112).][94]

?5894 ?23? ??? ??? ???? ???:]?????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????: ????????? ??????? ?? ????????? ???????: ???????? ??????: ???????? ??? ??????????
????. ??????? ???: ??????? ???? ?????? ????? ????????? ????? ?????: ???????? ????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???????: ????? ?????? ?? ????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???: ???? ???????? ?? ???????? ??????? ??????: ???? ?'????? ???Œ???? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

23. (5894)- Ebu Zümeyl rahimehullah anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a (bir gün): "İçimde duyduğum bu (fena) şeyler de ne?" diye sormuştum. Bana:
"Ne hissediyorsun ki?" dedi. Ben:
"Vallahi (onlar çok fena!) dilime alamam!" dedim.
"Şekk nevinden bir şey mi?" dedi ve güldü. Sonra açıkladı:
"Bu (çeşit vesveseler)den hiç kimse kurtulamaz. Nitekim Allah Teala hazretleri (Resulüne) şu ayeti inzal buyurmuştur. (Mealen): "Eğer sana indirdiğimiz (kitapta anlatılan bu kıssalar) hakkında bir şüphen varsa, senden evvel indirilmiş olanları okuyanlara sor. Andolsun ki, sana Rabbinden hak (olan kitap) gelmiştir, sakın şüphe edenlerden olma!" (Yunus 94).]
İbnu Abbas bana dedi ki: "Eğer içinde herhangi bir vesvese bulursan şöyle de: "O (Allah), hem evveldir, hem ahirdir, hem zahirdir, hem batındır. O herşeyi bilendir" (Hadid 3).
[Ebu Davud, Edeb 118, (5110).][95]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis Ebu Davud'da "Vesveseyi Red" adını taşıyan bir babta kaydedilmiştir. Hadislerin muhtevasından da anlaşılacağı üzere her insana arız olan vesveseler hakkında mü'mine bir bilgi verilmek istenmektedir. Bu bilginin özü şudur: "Her insan, gayrı ihtiyarî olarak bazı vesveselere düşmektedir. Bu vesveseler, iradeye tabi olmadan geldiği ve vicdanda bir tasdik bulmadığı için insana herhangi bir zararı yoktur. Bu çeşit imana, edebe muhalif vesveseler geldiği zaman telaşlanmadan imanı takviye edici, iman esaslarını hatırlatıcı ayetlerden okumalıdır.
İbnu Abbas'ın vesvese anında okunmasını tavsiye ettiği ayet Rabb Teala'nın zatî vasıflarıyla ilgili: "O, evveldir, ahirdir, zahirdir, batındır, herşeyi bilicidir." Ayetin manasını şöyle anlamamız münasibtir: "O, evveldir: Başlangıcı olmadığı gibi, bütün varlıkların başlangıcı da O'nun ilim ve kudretine bağlıdır. O, ahirdir: Sonu olmadığı gibi, bütün varlıkların neticesi O'na bakar ve dönüşü O'nadır. O, zahirdir: Varlık ve birliğinin delilleri herşeyde apaçık görünür ve bütün varlıklar dış görünüşleri ve san'atlı yapılışlarıyla O'nun kudret ve sanatına şahidlik eder. O batındır. Herşeyin hakikatine vakıftır ve herşeyin içyüzü O'nun kudret ve hikmetine şahidlik eder. O herşeyi hakkıyla bilendir."
2- Vesvese hususunda sorulunca İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), ayeti okuyarak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da benzer vesveselere maruz kaldığını, bunun üzerine Efendimiz'i takviyeye matuf o ayetin indiğini ifade etmek istiyor.
Müfessirler, ayette muhatap Resulullah mı başkaları mı ihtilaf etmiştir. Resulullah olduğunu söyleyenlerden bazısına göre: "Zahirde Resulullah ise de asıl murad edilen başkasıdır ve bu muhtevada başka örnekler vardır: "Ey peygamber! Allah'a muttaki ol, kâfirlere ve münafiklara itaat etme" (Ahzab 1) mealindeki ayette, "...Allah sorar: "Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara beni ve annemi Allah'tan başka ilahlar edinin diyen sen misin.?" (Maide 116) ayetlerinde olduğu gibi." Meseleyi açıklayan Razi, buna bizim "kızım sana söyledim gelinim sen anla!" tabirinin karşılığı olan Arapça'daki ????? ???? ?????? ?????? deyimini örnek verir.
Müfessirlerin yer verdikleri bir diğer görüşe göre, "Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) bir beşerdir. Bu sebeple onun kalbine de, diğer insanlara olduğu üzere müşevves hatıraların ve sıkıntı veren fikirlerin gelmesi caizdir. İşte bu çeşit vesveseler bir kısım delillerin getirilmesi, beyyinelerin takriri ile bertaraf edilebilir. İşte Rab Teala hazretleri bu maksatla zaman zaman ayetler inzal buyurarak Resulünün benzer vesveselerini izale etmiştir.
Sadedinde olduğumuz hadisten İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın da bu kanaatte olduğu anlaşılmaktadır."
Bu meselede ileri sürülen farklı görüşleri, toptan büyük müfessirimiz Fahreddin-i Razi'nin tefsirinde bulabiliriz.[96]

?5895 ?24? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ???????? ??????

????????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ??? ????????? ?Œ???? ?????
????????????? ?????? ??????? ??????? ???????
????????? ??? ???????? ????? ????????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ???? ????.»?Œ??« ??? ?????? ??? ?????: ?????? ?‘??? .

24. (5895)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim görmediği halde rüya görme iddiasına kalkarsa (kıyamet günü) arpa daneciğine düğüm atması teklif edilir. Kim de kendisinden hoşlanmadıkları halde, bir grubun konuşmasını dinleme gayretine düşerse kıyamet günü kulağına erimiş kurşun dökülür. Kim bir sureti tasvir ederse (kıyamet günü) azaba uğrar ve bu yaptığına ruh üflemesi emredilir, ama üfleyemez." [Buharî, Ta'bîr 45; Ebu Dâvud, Edeb 96, (5024); Tirmizî, Rü'ya 8, (2284).][97]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, dinen yasaklanan bazı şeylere cür'et edenlerin azablarının şiddet ve devamını ifade için birkısım teşbihlere başvurmuştur:
* Rüya hususunda yalan söylenmemelidir. Yani görmediği rüyayı, görmüş gibi anlatmamalıdır. Böyle bir davranışın cezası, âhirette büyük olacaktır. Arpa danesinin düğümlenmesinin teklifi bunu ifade eder. Çünkü, arpanın iki ucu bir araya getirilemez ki düğüm yapılabilsin. Bu yapılamadığı müddetçe azabı devam ettirilecek demektir.
* Kişi, kendisini sevmeyen, konuşmalarını dinlemesini istemeyen kimselerin konuşmalarını dinlememelidir. Bu yasağa uymayıp, merak sâikasıyla onların konuşmasını gizlice dinlemeye çalışan kimse kıyamet günü şiddetle cezalanacaktır.
* Canlı tasviri yapılmamalıdır. Bunu yapanlara, yaptıkları heykel ve resim nev'indeki şeylere ruh üflemeleri gibi, yapmaları imkânsız bir teklifte bulunulacak, yapamadıkları müddetçe azaba uğrayacaklardır.
Resim mevzuunu daha önce genişçe işlediğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[98]

?5896 ?25? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ??????? ???????? ??? ?????? ????????? ???
?????? ??????? ??? ?????? ?????????? ??? ???? ????? ??? ??????? ???? ??????? ?????? # ??????? ???? ??????[. ????? ???????.»???????« ??? ?????
??? ????? .

25. (5896)- Vâsıle İbnu'l-Eska' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şurası muhakkak ki, en büyük yalanlardan biri, kişinin kendisini babasından başka birisine nisbet etmesi veya görmediği bir şeyi gözlerinin gördüğünü iddia etmesi, yahut da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemediği bir şeyi O'na söyletmesidir." [Buhârî, Menâkıb 5.][99]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, neseb meselesine ehemmiyet vermiştir. Nikâh, miras gibi pekçok hukuki ve hassas meselelerin odak noktasını teşkil eden nesebin tağşîşi, bu meselede insanların yanıltılması, arkadan birçok haramlara, haksızlıklara kapı açmak demektir. Bu sebeple olacak ki basit bir hadise gibi görülen yabana neseb iddiası ehemmiyetli bir hâdisedir. Hatta, hadisin Buhârî'deki aslında "Kişi, bu iddiayı bile bile yaparsa, Allah'a küfretmiş olur" ziyadesi mevcuttur. Bazı âlimler de bu ibareye: "...Haram olduğunu bildiği halde kendisini bir yabancıya nisbet etmeyi helal addederse..." diye kayıt koymuştur. Şunu da belirtelim ki çoğunluk, buradaki "küfr"ü, küfran-ı nimet ile te'vil etmiş, bu ifadenin, tağlîz ve zecr maksadıyla ağır bir üslûba yer verdiğini söylemiştir. mutlak ifade ile "Bunu yapan, ehl-i küfrün fiiline benzeyen bir fiilde bulunmuştur" demenin kastedildiği de söylenmiştir. Hadisin bir diğer veçhi de zecri ifade eder: "Aralarında nesebi bulunmayan bir kavme kendisini nisbet eden, cehennemdeki yerini hazırlasın" denmiştir.
Hadis, açık bir şekilde, kişinin bilinen nesebini inkar ederek bir başka nesebi iddia etmesinin haram olduğunu belirtiyor. Ancak "bilerek" kaydı, bilmeden yapanı tehdidden hariç tutmuştur. İslâm'da sorumluluk bilme ve niyete tabidir.
Hadis, zecr maksadıyla herhangi bir günahı küfre nisbet etmenin caiz olduğunu da ifade eder.
Hadisin bazı vecihlerini de gözönüne alan bazı alimler, müddeinin kendine ait olmayan bir şeyi "benimdir" diye iddia etmesinin haram olduğuna hükmetmiş ve hatta mal, ilim, taallüm, neseb, hâl, salâh, nimet, velâ vs. hangi çeşitten olursa olsun bâtıl iddiaların hepsini buraya dahil etmiştir.
Herhangi bir bâtıl fiile terettüp eden mefsedelerin miktarca artması nisbetinde onun tahrîmi şiddet kazanmaktadır.[100]

?5897 ?26? ??? ??? ??? ?? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ??????: ???? ?????? ???? ??????? ????????? ?????? ?‘????? ???????? ???????????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ???????????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ?????? ???????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ????? ???? ???????? ?????? ??? ???????[. ????? ?????? ???
????? ??? ???? ???????? ?????? .

26. (5897)- Ebu Kılâbe merhum anlatıyor: "Sabit İbnu Dahhâk radıyallahu anh anlatmıştı: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, bile bile, yalan yere İslâm'dan başka bir din ile yemin ederse, bu kimse dediği gibidir. Kim kendisini bir şeyle öldürüp (intihar ederse) kıyamet günü o şeyle azab verilir. Kişinin gücü dışında olan bir şey üzerine yaptığı nezir muteber değildir. Mü'mine lanet etmek onu öldürmek gibidir. Bir mü'mine küfür nisbet etmek onu öldürmek gibidir. Kim kendisini bir şeyle keserse kıyamet günü onunla kesilir. Kim malını çok göstermek için yalan bir iddiada bulunursa, Allah onun azlığını artırır." [Buhârî, Eymân 7, Cenâiz 84, Edeb 44, 73; Müslim, İman 176, (110); Tirmizî, İman 16, (2638); Ebu Dâvud, İman 9, (3257); Nesâî, Eymân 7, (7, 5, 6).][101]

AÇIKLAMA:

1- İslâm'dan başka bir din ile yemin: "Bu işi yaparsam Hıristiyan olayım" veya "Hıristiyanlık hakkı için bu işi ben yapmadım" şeklindeki yeminlerdir. Yemin, yemin edilen şeyin şanını yücelttiği için, İslâm'dan başka bir din ile yemin yasaklanmıştır. Resûlullah bir başka hadiste: "Ben İslâmiyet'ten berîyim" derse, bakılır, eğer bunu yalan olarak söyledi ise, o kimse dediği gibidir. Ama doğru söyledi ise, yine de İslâm'a salim olarak dönemez." buyurur. Şu halde sadece yalan yemin değil, doğru da olsa kendisini başka dine nisbet ederek yemin etmek yasaklanmıştır. Bu bahis daha teferruatlı olarak daha önce geçtiği için teferruata girmeyeceğiz (5819-5835 numaralı hadisler).
2- Nezirle ilgili bahiste daha önce geçtiği üzere (5746. hadis), kişinin mülkünde olmayan bir şeyi zikrederek yaptığı nezir muteber değildir. Söz gelimi "Şu işi yapmazsam Boğaz Köprüsü senin olsun" gibi.
3- Lanet Allah'ın rahmetinden uzak kılmaktır. Mü'mine lanet dileğiyle bedduada bulunmak olsun, mü'mine küfür nisbet etmek olsun her ikisi de mü'mini öldürmek gibi ciddi bir varta ilan edilmektedir. Bu davranış, o mü'minle olan her çeşit "sıla"yı kökten kesecek, derin bir yara açacaktır. Resûlullah, tekfirin boşta kalmayacağını, tekfir edilen kimse kâfir değilse, hükmün tekfirde bulunanın üzerine rücu edeceğini söylemiştir. Mü'minler, Resûllerinin sözüne kulak verip, birbirlerine karşı bu tabirleri kullanmamalıdırlar.
4- İntihar da yasaklanmakta, müntehir ne suretle canına kıymışsa, âhiret hayatında ilânihaye aynı sûret çerçevesinde azab göreceği belirtilmektedir. Müntehirin imanı ve cenaze namazının cevazı münakaşa konusu olmuştur. Daha önce açıklama geçti.[102]

?5898 ?27? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ????????? ??? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ??? ??????????? ????????? ???
????? ???????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ????????? ??? ?????? ?????? ??????????? ????????????? ??? ?????? ???????? ????????? ???
?????? ?????? ???????? ????? ??? ????? ??????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????????[.
????? ????.»????????« ????? ???? ????? .

27. (5898)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir kavimde gulûl (denen devlet malından hırsızlık) zuhûr ederse, Allah o kavmin kalplerine korku atar. Bir kavim içinde zina yayılırsa orada ölümler artar. Bir kavim, ölçü ve tartılarda (hile yaparak) miktarı azaltırsa Allah ondan rızkı keser. Bir kavmin (mahkemelerinde) haksız yere hükümler verilirse, o kavimde mutlaka kan yaygınlaşır. Bir kavm ahdinden dönüp gadre yer verirse, Allah onlara mutlaka düşmanlarını musallat eder." [Muvatta, Cihâd 26, (2, 460).][103]

AÇIKLAMA:

1- Hadis zahiren mevkuftur. Yani İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın sözü gözükmektedir. Ancak içtihadla söylenemeyecek meselelere temas edildiği için bu, hükmen merfu (Resûlullah sözü) kabul edilmiştir.
2- Resûlullah bu hadislerinde cemiyeti ayakta tutan temel ahlâkî umdeleri zikretmektedir. Böylece, İslâm nazarında, içtimâî saadet ve medenî terakki ile ahlakî yapının yakın ilgisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu içtimâî dinamikler:
* Devlet malının yağmalanmaması,
* Namus ve iffet,
* Ölçü ve tartılarda dürüstlük,
* Mahkemelerde adalet,
* Ahde vefa.
3- Bu hususlarla ilgili olarak Zürkânî'nin kaydettiği bazı açıklamalar şöyle:[104]
1) Gulûl: Ganimete yapılan hıyanettir. [Bunun her çeşit devlet malına yönelen hırsızlık ve yağmayı ifade ettiğini daha önce açıkladık. Ganimetten çalma mukabilinde kalbe atılan korku için: "Çünkü mal kalbi takviye eder, haram yolla alınca korkarlar" denmiştir. İbnu Abdilberr der ki: "Bu korku, düşmanlarındandır, onlardan korkarlar ve bir daha karşılaşmak istemezler, düşman da onlara galebe çalar. Şu da bilinmeli ki, bu korku sadece hırsızlığı yapanlara mahsus değildir, yapmayanlar ve onu uygun bulmayanlar da bundan hariç kalmazlar. Durumu düzeltmeye güç olduğu halde müdahale etmezler, kalpleri bu işi reddetmezse, korku herkese şâmil olur. Nitekim ayette Rabbimiz Teâla hazretleri (meâelen): "Keşke sizden önceki nesillerden, yeryüzünde fesadı önlemeye çalışan ilim ve fazilet sahipleri bulunsaydı. Ancak onlardan kurtardığımız pek azı bunu yaptılar. O nesillerden zulmedenler ise zevklerinin peşine düştüler ve mücrimler olup çıktılar" (Hud 116). Keza şu ayet var: "Onlar kendilerine verilen öğüdü unuttuklarında, biz de kötülükten sakındıranları kurtarıp, zulmedenleri ise Allah'a itaatten çıkmakta ısrar etmeleri yüzünden şiddetli bir azabla yakaladık" (A'raf 165).
2) Zinayı, gücü yetenler müdahale edip önlemezlerse o cemiyette ölümler artar. Bununla ilgili olarak Benî İsrail'den kıssa gelmiştir.
3) Ölçü ve tartıda hile, rızkı kökten kaldırmaz, bereketi kaldırır, darlığa sebep olur. Dolayısıyla bu hadisle "Kul işlediği günah sebebiyle rızktan mahrum kalır" hadisi veya "Rızkı, ne taat artırır, ne de masiyet eksiltir" hadisi arasında münafaat yoktur. (Çünkü birincide rızktaki bolluk maksuddur, ikincide ise rızkın aslı yani zaruri olan, hayatın idamesine lüzumlu olan miktardaki hakiki rızktır. Öteki ise mecazidir, onda artma eksilme olabilir. Ayetle garanti altında olduğu bildirilen rızık da bu ikinci rızktır).
4- Hadis haksız yere verilen hükme yani adaletsizliğe, ceza olarak kanın yaygınlaşmasını gösteriyor. Yani adaletsizliğin hakim olduğu cemiyetlerde anarşi olacak, isyan olacak, mahkemelere güvenini kaybeden insanların, haklarını kendileri alma veya koruma gayretine düşeceklerini, bütün bu durumların cemiyeti yıkıma götüren kan dökme (=anarşi) hadiselerini yaygınlaştıracağını ifade ediyor. Bu sebepledir ki bütün İslâm cemiyetleri "adalet"i mülkün yani devletin temeli bilmiştir.
5- Son husus ahde vefadır. Kur'ân mükerrer ayetleriyle ahde vefayı, verilen sözün tutulmasını emretmektedir. Resûlullah bu hadiste vefasızlığın cezasını ve müeyyidesini hatırlatmaktadır: "Düşmanın tasallutu."
Bu içtimâî marazların bir hadiste ve belli bir sıraya göre zikri tesadüfen olmayabilir. Yani devlet malından hırsızlıkla başlayan tefessüh zina, ölçütartıda hile, adaletsizlik muhtelif safhalardan geçerek ahde vefasızlık noktasına ulaşmakta, Cenab-ı Hak düşmanlarını musallat ederek büyük bir ceza vermektedir: Bu cemiyet ya esarete düşecek, ya da dağılıp yok olacak. Musibetlerin tokadıyla uyanıp kendine gelmek, yeniden kurtuluş vetiresine girmek de bir başka ihtimal. Zira ayet-i kerimede, kendinde olan kötülükleri bertaraf eden kavme kurtuluş vaadedilmektedir (Ra'd 11).[105]

?5899 ?28? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????: ???????? ??? ?????????? ????????? ??? ?‘????? ??????? ???????????????? ??????????? ???? ??????? ???????? ????? ??????????? ??????[. ????? ???????.»???????????« ?????? ?? ????? ????? ?? ????? ??? ??? ??? ????? .

28. (5899)- Yine İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"İnsanlar arasında Allah'ın en çok buğzettiği üç kişi vardır:
* Harem'de sapıtıp haktan ayrılan,
* İslâm'a girdiği halde cahiliye sünnetini arayan,
* Haksız yere, kanını dökmek için bir adamdan kan talep eden." [Buharî, Diyât 9.][106]

AÇIKLAMA:

1- İlhad haktan sapma manasına gelir. Büyük günaha ilhad dendiği gibi küçük günaha da ilhad denilebilir. Bu durumda Harem'de işlenen küçük günahın Allah indinde başka yerde işlenen büyük günahtan daha kötü olduğu manası çıkar. Buna "müşkil" diyen İbnu Hacer, ilhadla hadiste büyük günahın kastedilmiş olması gerektiğini belirtir.
2- İslâm'da cahiliye sünneti aramaktan murad, kişinin, birinde bir hakkı olduğu takdirde onu bizzat kendisinden talep etmesi gerekirken onunla müşterekliği olan evlad, kardeş, akraba gibi kendisi dışında birinden o hakkını almaya çalışmasıdır. Bununla, cahiliye âdetlerinin devamı, onların yayılıp infaz edilmesini arzu edenlerin kastedildiği de söylenmiştir. Cahiliye sünnetinin içine cahiliye devrinin her çeşit örf, âdet ve tatbikatları girer.
3- Allah'ın buğzuna sebep olan kan talebi normal bir talep değildir. Haksız yere, haddi aşan bir taleptir. Zaten haksız tabiri de bu talebin meşru bir kısas talebi olmadığını göstermektedir.[107]

?5900 ?29? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ??????????
??? ??????? ??? ???????? ?????????? ??? ??????? ?????? #? ???????? ???????: ?????????? # ???????: ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ????? ???????? ????????? ????????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? .

29. (5900)- Muğîre İbnu Şu'be radıyallahu anh'ın anlattığına göre "Hz. Muâviye radıyallahu anh kendisine: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğin bir şeyi bana yaz" diye mektup yazmıştır. O da Hz. Muâviye'ye şunu yazmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Allah Teâla hazretleri, sizin için üç şeyi mekruh addetti:
* Dedikodu,
* Malın ziyâı.
* Çok sual!.." [Buhârî, Zekât 53, Edeb 6; Müslim, Akdiye 35, (539).][108]

?5901 ?30? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ?????????????? ??????? ???? ?? ??????????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ???? ?????????????[. ????? ???????.»?????????????« ???????? .

30. (5901)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Siz birkısım ameller işliyorsunuz ki, onlar sizin nazarınızda kıldan daha ince (daha ehemmiyetsiz)dir. Halbuki biz onları, Resulullah zamanında helake atıcılardan addederdik." [Buharî, Rikak 32.][109]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, daha sahabe hayatta iken, Müslümanlar arasında dinî hassasiyetin bir hayli zaafa uğradığını ifade etmektedir. Hz. Aişe ve diğer sahabilerden bu paralelde yakınmalar çoktur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da muhtelif hadislerinde insanlarda görülecek olan bu gevşemeyi haber vermiştir. Bir Buhârî hadisi şöyle: "İlk salihler birer birer gider. Geriye insanların adileri kalır. Onlar tıpkı arpa döküntüsü veya hurma atıntısı gibidirler. Allah onlara beş paralık değer vermez." Yine Buhârî'de gelen bir başka hadiste, zaman içinde alim ve fazıl kalmayıp, insanların, cahilleri kendilerine reis yapacakları ifade edilir.
2- Hz. Enes (radıyallahu anh), ehemmiyetsiz gibi görülen günahlardan kaçınmayı tavsiye etmiş olmaktadır. Resulullah devrinde, insanların Aleyhissalâtu vesselâm'dan aldıkları dersin feyziyle küçük günahlardan bile ciddi şekilde kaçındıklarını beyan ediyor. Nitekim Resulullah:
"Küçük günahlardan sakının. Zira küçük günahların meseli, bir vadiye inen bir cemaate benzer. Onlardan herkes bir çöp getirir. Bu çöplerle yemeklerini pişirirler. Küçük günahlar da böyledir, birikince sahibini helaka atar.
"İbnu Battal: "Küçük günahlar çoğalınca büyük olur" demiştir. Bazı rivayetlerde, küçük günahları da, Ashab'ın, Resulullah zamanında "büyük" addettikleri belirtilmiştir. Ebu Eyyub el-Ensarî hazretlerinin şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Kişi vardır, güzel amellerde bulunur ve buna güvenerek küçük günahları unutur. Allah'a kavuştuğu zaman bu küçükler etrafını sarmış olur. Kişi vardır günah işler, fakat bu günahından devamlı korkar. Öyle ki Allah'a kavuştuğunda azabtan emin olur."[110]

?5902 ?31? ??? ????? ?? ?‘??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ??????????? ???????? ???????????? ??????

??????????????[. ????? ??????? .

31. (5902)- Vâsıle İbnu'l-Eskâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kardeşine karşı şamata yapma. Allah ona afiyet sana da belayı verir." [Tirmizî, Kıyamet 55, (2508).][111]

AÇIKLAMA:

Şamata dilimize de geçen bir kelimedir; düşmanlık ettiğin veya sana düşmanlık eden kimsenin maruz kaldığı musibet karşısında sevinmektir. Resulullah mü'minin mü'mine şamata yapmasını menetmekte ve bu durumun tersine dönüp, şamata yapanın müsibete düşebileceğini hatırlatmaktadır. Şu halde şama, bir başka hadiste tavsiye edilen "düşmana karşı davranışta ölçülü olma" prensibine aykırı düşmektedir.[112]

?5903 ?32? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ??? ???? .

32. (5903)- Ebu'd Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir şeye karşı sevgin seni kör ve sağır eder (de onun eksiklerini görmez, kusurlarını işitmez olursun" [Ebu Davud, Edeb 125, (5130).][113]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Ahmed İbnu Hanbel'de hem merfu ve hem de mevkuf olarak rivayet edilmiştir, merfu olması daha muvafik gözükmektedir. Hadis, kalbe hakim olan sevginin, mahbubun kusurunu göremeyecek kadar gözü kör ve kulakları sağır edeceğini belirtiyor. Dinimiz bu fitrî zaaf sebebiyle, pek yakınların şehadetini makbul addetmiştir, çünkü doğruyu söyleyemez.[114]

?5904 ?33? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????????? ??????? ???? ????? ????? ??????? ???????[. ????? ??? ????.

33. (5904)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şeytan insanoğlunda, kanın cereyanı gibi cereyan eder." [Ebu Davud, Sünnet 18, (47819).][115]

AÇIKLAMA:

el-Kâdı ve bazılarının kaydına göre birkısım alimler hadisin zahirini esas alıp, şeytanın insanın içinde dolaştığını kabul etmek gerektiğini, Allah Teala hazretlerinin ona, insanın içinde, kanın dolaştığı gibi dolaşma güç ve kuvveti verdiğini söylemiştir. Bir kısmı da: "Bu, şeytanın saptırma ve vesveseyi çokça yapması sebebiyle yapılan bir istiaredir, şeytanın insandan, tıpkı kanın ayrılmadığı gibi hiç ayrılmadığını ifade etmektedir" demiştir.[116]

?5905 ?34? ??? ????:]?????? ???????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????: ??? ??????? ??????! ????????? ???????? ??????????? ?????: ??????? ???? ?????? ?????????[. »?????????« ????? .

34. (5905)- İmam Malik rahimehullah'a ulaştığına göre, "Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ), Efendimiz'den sormuştur:
"Ey Allah'ın Resulü! Aramızda salihler mevcut iken bizler helak mi olacağız?" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet, buyurmuşlardır, pislik (zina) artarsa!" [Muvatta, Kelam 22, (2, 991).][117]

?5906 ?35? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ???? ????????? ??? ??????? ???? ?????????[. ????? ??? ????.»???????« ?? ???? ???? .

35. (5906)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hanımını kocasına karşı, köleyi efendisine karşı ayartan bizden değildir!" [Ebu Davud, Talak 1, (2175), Edeb 135, (5170).] [118]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kadınla bizzat evlenmek veya bir başkasıyla evlenmesini sağlamak maksadıyla kocasından boşanmaya teşvik etmeyi, çeşitli yollara başvurarak boşanma hususunda kadını aldatmayı yasaklamaktadır. Keza, bir efendinin kölesi veya cariyesini, zina veya livataya sevketmek veya kaçmasını sağlamak veya efendisini, onu satmaya zorlamak için hilelere başvurmayı yasaklamaktadır. Şu halde, kadınlakoca, köle ile efendi arasına sokulacak her türlü fitne ve fesad dinen yasaktır, pek büyük manevî mesuliyeti mucibtir.[119]

?5907 ?36? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ???????????? ????????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ???????[. ????? ???? .
36. (5907)- Yine Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Size şerlilerinizi haber vereyim mi? Onlar, tek başlarına yiyenler, kölelerini dövenler, yardımı esirgeyenlerdir." [Rezin tahriç etmiştir.] [120]

ÜÇÜNCÜ FASIL

DİLİN AFETLERİ

?5908 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ???:]???? ??????? ????? ????? ????? ?‘??????? ???????? ????????? ?????????? ?????????: ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????? ??? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (5908)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan anlatıyor:
"Ademoğlu sabaha erdi mi, bütün azaları, dile temenna edip: "Bizim hakkımızda Allah'tan kork. Zira biz sana tabiyiz. Sen istikamette olursan biz de istikamette oluruz, sen sapıtırsan biz de sapıtırız!" derler." [Tirmizî, Zühd 61, (2409).][121]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen tekfir, kişinin tezellülâne eğilmesi, başını indirmesidir. Daha ziyade Yahudilerde görülen ve dilimizde temenna denen, kişinin hürmeten arkadaşının önünde eğilerek başını aşağı indirmesidir. Bu rüku değildir, ancak rükuya yakın bir eğilmedir.
Azaların dile konuşması, hakikat olabileceği gibi lisan-ı halle bir mecaz da olabilir denmiştir.
Hadis, bütün azaların iyilik ve kötülükte dile tabi olduğunu ifade ediyor. Bazı şarihler bir diğer hadise atıf yaparak demiştir ki: "Eğer dersen ki: "Resulullah: "Vücudda bir et parçası var, eğer o düzelirse bedenin tamamı düzelir, eğer o bozulursa bedenin tamamı bozulur, bilesiniz o kalptir" buyurmuştur. Bu hadisle arada bir zıtlık yok mu?" Biz de deriz ki: Arada zıtlık yoktur. Çünkü dil, kalbin tercümanıdır ve bedenin dışındaki halifesidir. Öyleyse iş dile nisbet edilmişse bu, mecaz yoluyla yapılan bir nisbettir."[122]

?5909 ?2? ??? ????? ?? ???????? ?????? ?????? ???? ???:]??????

??? ??????? ??????! ????????? ??????? ????????? ????? ????: ???? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ????????? ??????! ??? ??????? ??? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????? ?????: ????[. ????? ??????? .

2. (5909)- Süfyan İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, uyacağım bir amel tavsiye et bana!" Şu cevabı verdi:
"Rabbim Allah'tır de, sonra doğru ol!"
"Ey Allah'ın Resulü dedim tekrar. Benim hakkımda en çok korktuğunuz şey nedir?" Eliyle dilini tutup sonra: "İşte şu!" buyurdu." [Tirmizî, Zühd 61, (2412).][123]

?5910 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???????? ?????????? ?Œ???? ????????? ??????? ??? ??????????[. ????? ???????.??? ?? ????? ?? ??? ??? ???: »????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????« .

3. (5910)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse ya hayır konuşsun ya da sussun." [Tirmizî, Kıyamet 51, (2502).]
Tirmizî'nin İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den yaptığı diğer bir rivayette, Resulullah: "Kim susarsa kurtulur" buyurmuştur.[124]

AÇIKLAMA:

İnsanın her sözü kaydedilip yazıldığı ve kıyamet gününde her kelamdan hesap verileceği için, ahirete inananların , hesabı kolay olan hayır konuşmaları tavsiye edilmektedir. Yani, kişi konuşmak isteyince önce bir düşünmeli, söyleyeceği zarar getirmeyecekse konuşmalı, zarar getirecekse susmalıdır. Zarar getirmesi, harama, mekruha götürmesi veya fesada sebep olmasıdır. Öyle ise bu ihtimallerin bulunmayacağı veya hayrın açık ve belirgin olduğu söz söylenebilir. Hatta mübahda dahi sükut tavsiye edilmiştir. Çünkü o da mekruh ve hatta harama müncer olabilir.[125]

?5911 ?4? ??? ??? ?? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ???? ????????[. ????? ???? ???? ???????? ????? .

4. (5911)- Ali İbnu'l-Huseyn, Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişinin malayani şeyleri terki İslam'ının güzelliğinden ileri gelir." [Tirmizî, Zühd 11, (2318, 2319); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 3, (2, 903).][126]

?5912 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ????:]????????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ????????? ?????? # ????????: ??????? ???????????. ??????? ??????? ?????? #: ????? ????????? ????????? ????????? ????? ? ????????? ??? ?????? ????? ? ?????????[. ????? ??????? .

5. (5912)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam ölmüştü, diğer biri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın işiteceği şekilde onun için şöyle söyledi: "Cennet mübarek olsun!" Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu:
"Nereden biliyorsun? Belki de o malayani konuştu veya kendisini zengin kılmayacak bir miktarda cimrilik etti!" [Tirmizî, Zühd 11, (2217).][127]

AÇIKLAMA:

Malayani, dilimize de girmiş olan kelimelerdendir. Kısaca "dünya ve ahiret için zaruri olmayan şey" diye tarif edilir. Alimlerimiz, malayaniyi açıklamada bazı incelikleri beyan ederler. Pekçok hadiste buna temas edildiği için, şümulunu bilmemizde fayda var: İbnu Receb'e göre malayani hem fiil ve hem de sözlerimizde olabilir. Kişinin malayaniden uzaklaşması, haramları, şüpheleri, mekruhları, fuzuli olan mübahları terkiyle gerçekleşir. Fuzuli mübah, gerekli olmayan her şeydir. Müslümanlığın kemalini arayan kimseye bunların hepsini terketmesi gerekir.
Aliyyu'l-Kâri, tahlili biraz daha derinleştirerek: "Kişiyi fiil, söz, nazar ve fikrî olarak ilgilendirmeyen herşey malayanidir." Yani, sadece davranış ve sözde değil, baktığımız, düşündüğümüz, hayal ettiğimiz şeylerde de lüzumsuz ve gereksiz şeylerden kaçınmak gerekmektedir: "Malayani'nin hakikatı der, din ve dünyasının zaruretinde muhtaç olmadığı şeydir. Mevlasının rızasını kazanmada ona faydası olmayan şeydir; bunun da ölçüsü, onsuz hayatının devam etmesidir." Şu halde hayatımızın idamesinde muhtaç olunmayan şeyler malayanidir. Bu nokta-i nazardan fazla söz, ziyade davranış hep malayaniye girer.
Gazâlî'ye göre malayaninin tarifi: "Kişi, şuküt ettiği takdirde günaha girmediği, haline ve maline bir zarar vermediği her sözdür; sözgelimi bir grupla oturup seyahatinden bahseden, bu seyahati sırasında gördüğü dağlar ve nehirlerden ve başından geçen hadiselerden, hoşuna giden yiyecek ve içeceklerden, kılık kıyafetten, karşılaştığı zatlar ve onların hallerinden anlatan bir kimse, eğer bu hususları anlatmayıp da sükut etseydi, ne günaha girerdi ne de bir zarara uğrardı. O kimse bu işte ileri gitse, ister istemez anlattıklarına bazı mübalağalar, ilaveler, çıkarmalar yapar ve kendini satmalar, değişik şeyleri görmüş olmakla böbürlenmeler, hava atmalar, şunun bunun gıybetini yapmalar, Allah'ın yarattıklarından bazı şeyleri tahkirler araya girer. Halbuki insan bu esnada pek kıymetli olan ömrünü zayi etmiştir. Zikir, tefekkür gibi daha kıymetli şeyler yapmak varken bu faydasız ve hatta zararlarla dolu şeyleri anlatmakla faydalıyı zararlı ile değiştirmiştir. Oysa insanoğlu, dilinin amelinden hesaba çekilecektir."
Şu halde malayaniyi, İslam'ın insana getirdiği mesuliyet telakkisi çerçevesinde anlamak gerekmektedir. Kalbinin, dilinin ve göz, kulak, akıl, hayal gibi bütün azalarının amellerinden hesap verecek olan insanın, bu hesapta terazinin sevap kefesine girmeyecek şeylerden kaçınması gerekir. Böylesi bir malayani anlayışı, insanı, hayal kurarken bile iradî olmaya, iradesiyle faydalı şeyleri hayal etmeye, her meselede şuurlu ve iradeli şekilde hayır aramaya ve bu alışkanlığı kazanmaya sevkeder. Nitekim ayette, "...Siz içinizde olanı açıklasanız da, saklasanız da, Allah onu bilir ve onunla sizi hesaba çeker..." (Bakara 284) buyrulur. Bu ayet, söz ve fiil ötesinde, hayal, duygu ve düşüncelerin bile kayda geçirildiğini, zayi olup gitmediğini ifade etmektedir.[128]

?5913 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ?????????????? ?????????????? ???? ???????? ?????? ?????? ? ??????? ????? ???? ?????????? ?????? ????? ????????? ??? ??????????? ?????? ????????? ?????????????? ?????????????? ???? ?????? ?????? ? ??????? ????? ???? ??????? ????? ??? ???????? ????????? ????????[. ????? ????? ????????.

6. (5913)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kul (bazan), Allah'ın rızasına uygun olan bir kelamı, ehemmiyet vermeksizin sarfeder de Allah onun sebebiyle cennetteki derecesini yükseltir. Yine kul (bazan) Allah'ın hoşnutsuzluğuna sebep olan bir kelimeyi ehemmiyet vermeksizin sarfeder de Allah, o sebeple onu cehennemde yetmiş yıllık aşağıya atar." [Buharî, Rikak 23; Müslim, Zühd 49, (2988); Muvatta, 4, (985); Tirmizî, Zühd 10, (2315).][129]

?5914 ?7? ??? ??? ?? ??? ???? ???:]?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ??????? ????? ????????? ???????? ? ??????????. ???????: ???????? ? ??????????? ???????: ??????? ??????????? ??????? ?????: ??????????? ?????? ????? ? ???????? ???? ???? ?????? ?????????????? ?????????????. ?????????: ???? ?????? ???????: ??????? ???? ?????????????? ?????????: ???? ???? ?????????????? ?????: ???? ????????. ???????: ???? ??? ????????? ?????: ?????? ?????????? ???? ???? ??????. ???????: ??? ?????????? ???? ????? ?‘???? ?????????? ?????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????????? ?????: ??????????? ?????????????? ???????????. ???????: ????? ?‘??????? ?????: ???? ????? ?????????? ??????? ?????????? ?????????????? ?????????????????? ???????: ?????. ?????: ?????? ?????????[. ????? ??????? .

7. (5914)- Kays İbnu Ebi Hâzım rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh), Zeyneb adında Ahmesli bir kadının yanına girmişti. Onun için hiç konuşmadığını gördü: "Nesi var, niye konuşmuyor?" diye sordu. Oradakiler:
"Hiç konuşmadan hacc yapıyor!" dediler. Hz. Ebu Bekr kadına:
"Konuş. Zira bu yaptığın helal değil, bu cahiliye işidir" dedi. Kadın da konuşmaya başladı. Önce:
"Sen kimsin?" diye sordu. Hz. Ebu Bekir:
"Muhacirlerden biriyim!" dedi.
"Hangi muhacirlerdensin?"

"Kureyş'ten."
"Kureyş'ten kimlerdensin."
"Oo! Sen çok soru sordun! Ben Ebu Bekr'im."
"Allah'ın cahiliyeden sonra bize lutfettiği bu güzel din üzerine ne kadar baki kalacağız?"
"İmamlarınız müstakim (doğru yolda) olduğu müddetçe bakisiniz."
"İmamlar ne demek?"
"Kavmindeki reisler ve eşraflar var ya, halka emrederler, halk da onlara itaat eder?"
"Evet!"
"İşte onlar imamlardır." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 26 .][130]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hiç konuşmadan hacc yapmanın caiz olmadığını göstermektedir. Hadis, Hz. Ebu Bekr'in sözü imiş gibi gözükse de merfu yani Resulullah'ın sözü kabul edilmiştir. Çünkü, Hz. Ebu Bekr'in ifade ettiği dinî hükmü ancak Resulullah verebilir, öyle ise Hz. Sıddık, o hükmü Aleyhissalâtu vesselâm'dan işitmiş olmalıdır.
Hadisin başka veçhinde, adı geçen kadının bir nezir sonucu hiç konuşmadan haccetmekte olduğu tasrih edilir. Hz. Ebu Bekr, kadına konuşmasını emretmiş fakat kefarette bulunmasını emretmemiştir. Üstelik böylesi bir haccın "cahiliye işi" olduğunu söylemiştir. Birkısım alimler cahiliye usulünce aktedilen nezirlerin mün'akid olmayacağını, binaenaleyh, öylesi bir nezirden vazgeçmek gereğinden başka, herhangi bir kefaret terettüp etmeyeceğini söylemiştir.
2- Hattâbî, cahiliye menasiki arasında samt (sükut)un da bulunduğunu, mesela kişinin, gece ve gündüz hiç konuşmamak üzere itikaf yaptığını, İslam'ın bunu yasaklayıp itikaf sırasında hayırlı şeyleri konuşmalarını emrettiğini kaydeder. İbnu Kudâme, el-Muğnî'de: "İslam şeriatında konuşmayı terk yoktur. Hatta rivayetlerin zahiri, bunun haram olduğuna delalet eder" diye hükmeder ve: "Böyle bir nezirde bulunana o nezre uyması gerekmez. Şafii ve ashab-ı re'y de böyle hükmetmiştir. Bu hükme muhalefet edeni bilmiyoruz" der.
3- Hadis, en sonunda cemiyetin istikamet üzere olmasında baştakilerin, eşrafın ehemmiyet ve rolünü te'yit etmektedir. Zaten başka rivayetlerde "İnsanlar krallarının dini üzeredirler" buyrulmuştur. Baştaki dinin dışına çıksa kendisi sapmakla kalmaz, halkı da saptırır. [131]

?5915 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ?????????????? ??????? ??????? ??? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? .

8. (5915)- Hz. Büreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Münafiğa "efendi" demeyin. Zira eğer o, seyyid olursa Allah'ı kızdırırsınız." [Ebu Davud, Edeb 83, (4977).][132]

AÇIKLAMA:

Seyyid: Efendi, sahib manasına gelir. Bu sebeple, bir gruba veya bir köleye veya bir emvale sahip olan kimseye seyyid denmektedir. Bunun dilimizdeki en yakın karşılığı efendidir. Yerine göre ağa kelimesi de kullanılabilir.
Seyyid kelimesi, birisi hakkında kullanmak tazim, yani o kimseyi büyüklemek manasını ifade ettiği için Allah'ın gadabına sebep olmaktadır. Çünkü İlahî ölçüler nazarında, münafik ta'zime müstehak olmayanlardandır. Çünkü o kendisine yalan ve nifakı prensip edinmiştir, hiç böyle birisi saygıya, efendiliğe müstehak olur mu?
Hadisin şu manaya geldiği de söylenmiştir: "Eğer münafik, size efendi olursa, ona itaat etmeniz gerekecek, ona itaat edecek olursanız Rabbinizi kızdırmış olacaksınız" veya: "Münafiğa efendi demeyin, eğer ona efendi derseniz Rabbinizi kendinize kızdırmış olursunuz."[133]

?5916 ?9? ??? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ????? ????? ?????? ????? ???????? ? ????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

9. (5916)- Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ademoğlunun, emr-i bi'lma'ruf veya nehy-i ani'lmünker veya Allah Teala hazretlerine zikir hariç bütün sözleri lehine değil, aleyhinedir." [Tirmizî, Zühd 63, (2414).][134]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kâri der ki: "Hadisin zahiri, istisna edilen; emr-i bi'lma'ruf, nehy-i ani'lmünker ve zikrullah dışında bütün konuşmaların kişinin aleyhinde olduğunu, mübah bir nev bulunmadığını gösteriyor. Ancak, bunu mübalağaya ve istikametli olmayan kelamdan zecrde (yani caydırmada) te'kide hamletmek gerekir. Şurası muhakkak ki, mübah söz, ahirette ona bir fayda sağlayacak değildir. Şu da söylenmiştir: "Hadisin takdiri şöyledir: "Ademoğlunun, zikri geçenler ve benzerleri dışında kalan her sözü, onun için bir üzüntü ve pişmanlıktır. Onda menfaatine bir yön yoktur. Bu sadedde gelen diğer birçok hadis de bunu te'yid eder. Sadedinde olduğumuz hadisin şu ayetten iktibas edilmiş olması muhtemeldir, (mealen): "İnsanların birbirleri arasında gizlice konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak sadaka vermeyi, bir iyilik yapmayı veya insanların arasını düzeltmeyi teşvik eden kimselerin bu maksatla yaptıkları gizli konuşmalar bundan müstesnadır. Kim bunu Allah rızası için yaparsa, elbette biz ona pek büyük bir mükâfaat vereceğiz" (Nisa 114).]
Şu hade gerek ayetlerde ve gerek hadislerde gelen hayra müteallik konuşmak çeşitleri dışındaki konuşmalar kişinin lehine değildir. Hadiste sadece üç tane istisnanın zikri, hem o üç kısma giren kelamın ehemmiyetini tebarüz ettirir, hem de bunlar dışında kalan mübah kelamlarda son derece dikkatli olmaya uyarı teşkil eder. Alimler, mübah kelamın aleyhte olmayacak hududda kalsa bile ahirette faydasının olmayacağına dikkat çekerler. Normal bir sohbet mübahtır, ama gıybete, dedikoduya, malayaniye bulaşma tehlikesi her an mevcuttur. Bütün mübahlar böyledir. Dolayısıyla, Aleyhissalâtu vesselâm, Allah'ın rızasına, ahiret ekimine âzamî ölçüde muvafik bir hayat tarzının yollarını gösterirken, telaffuz ettiğimiz kelam meselesinde, mü'minleri âzamî ihtiyatlı olmaya çağıran bir üslub takip etmiştir, mücazefe yoktur.[135]

?5917 ?10? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ????? ??????????? ???????????[. ????? ??????? .

10. (5917)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri, insanlardan, sığırların dilleriyle toplamaları gibi, dilleriyle toplayan belagat sahiplerine buğzeder." [Tirmizî, Edeb 82, (2857).][136]

AÇIKLAMA:

Tahallül, sığırın dilini dişi üzerinde dolandırmasıdır. Fakat sığırlarda otu diliyle toplayıp, ağızlarına verme hadisesi ifade edilmektedir. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm, belagat sahibi insanları sığırların bu yiyiş tarzlarına teşbih etmekle geçimini diliyle sağlayan belagat yani güzel söz sahibi insanları dikkatlere arzetmektedir. Bu kimseler çoğunlukla erkek olduğu için "erkek" diye tahsis etmiştir. Aslında aynı tarzda meslek icra eden herkes, kadın veya erkek, hadisin tehdidinin şümulüne girer. Bu sebeple tercümede "insanlar" kelimesini tercih ettik.
Alimler, fitrî olan belagatın zemmedilmediğini, bunun şu veya bu tarzda insanları aldatma vasıtası yapılmasının zemmedildiğini belirtirler. Siyasî, iktisadî, ideolojik, askerî her çeşit propaganda belagata dayanır ve bunlar maalesef insanları ladatma ve istismar etmeyi hedeflemektedir. Resulullah buna alet olan "beliğ"leri tehdid etmektedir.[137]

?5918 ?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ?????? ???????? ??????????? ???? ??????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ??? ?????[. ????? ??? ????.»??????????« ???? ????? ?? ?????? ?“????? ?? ??????? ??? ??? ?????? ????? ??? # ??? ??? ????? ?? ?????? ???????? ??????? ?? ????? ???????.?»???????« ?????? ?? ????? ???? ???? ???? ???? ???????? .

11. (5918)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, insanların kalbini çelmek için kelamın kullanılışını öğrenirse, Allah kıyamet günü, ondan ne farz ne nafile hiçbir ibadetini kabul etmez!" [Ebu Davud, Edeb 94, (5006).][138]

AÇIKLAMA:

Hattâbî, hadis metninde geçen sarfu'lkelam tabirini ihtiyaç fazlası kelam diye ifade etmiştir. Bu durumda mana: "Kim insanların kalbini çelmek için ihtiyaç fazlası söz öğrenirse..." olur. Halbuki sarf kelimesinin çevirmek, kullanmak gibi daha geniş bir kullanımı var. Sözgelimi ayet-i kerimede "Allah kalplerini çevirdi" (Tevbe 127) tabiri geçer. Sarraf kelimesi altını gümüşe, gümüşü altına, parayı dövize çeviren manasında halen kullanılmaktadır. Keza tasarruf da sarfin mübalağalı kullanımıdır. Yani demek istiyoruz ki, sadedinde olduğumuz hadiste geçen sarfu'lkelam tabirini kelamı kulllanma manasında anlamak da mümkün olacaktır. Öyleyse hadisten : "İnsanların kalplerini çelmek (veya esir etmek) için kelamı kullanmayı öğrenmenin yasaklandığını" anlayabiliriz. Böylece günümüzde geliştirilen propaganda, reklam gibi, insan tabiatının birkısım zaaflarını istismara dayalı meslek ve sanat ve hatta geçim dallarının din nokta-i nazarından değerlendirilmesi daha kolay bir hal alır.
Esasen, Hattâbî'nin açıklamasının devamı da hadisten anladığımız bu manayı dolaylı olarak te'yid eder. Der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sarfu'lkelamı mekruh addetmiştir. Çünkü (bu ziyade sebebiyle) kişi, sözüne riya ve yapmacıklık sokmakta, yalan ve fazlalıklar karıştırmaktadır. Bunu önlemek için sözün ihtiyacı görecek kadar olmasını, ilavede bulunmamasını, zahirinin batınına, sırrının aleniyetine muvafik olmasını emretmiştir." Resulullah'ın bu yasağında reklam ve propagandanın ferdî, ailevî ve içtimâî zararlarının da maksud olduğu söylenebilir.
Hadiste geçen mevzumuzu tamamlayan ikinci kilit kelime, çelme diye tercüme ettiğimiz ??????????? deki istiba kelimesidir. Bu kelime düşmanı esir etmek manasına gelen seby mastarından gelir. Yani kalpleri çelme tabiri yerine kalpleri esir etme tabirini kullansak asla daha uygundur. Şu halde hadiste, kalpleri esir etmek maksadıyla belagat ve fesahatin kullanılması yasaklanmaktadır.
Yukarıda kaydedilen son birkaç hadis reklamcılıkla yakından ilgilidir. Bu sebeple reklam üzerine bir istidrad kaydediyoruz:[139]

İSDİDRAD:

Hadislere Göre Reklam

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le reklamcılık arasında irtibat, ilk nazarda yadırganabilir; "Reklam günümüzün hadisesi, hadislerle irtibat kurmak bir zorlanma, bir tekellüf olmaz mı?" diyen bile çıkabilir.
Böyle düşünmek, herşeyden önce Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrini yeterince tanımamaktan kaynaklanır. O devir içtimâî hayatında, günümüzdeki sosyal müesseselerden pek çoğuna tekabül eden karşılıklarına rastlamak mümkündür. Reklamcılık bunlardan biridir. Belki bugünkü kadar yaygın, bugünkü kadar kesif değildir, ama mevcuttur. Hatta bugünkü gibi tamamen müstakil bir endüstri, bir geçim dalı da olmayabilir, ama her şeye rağmen reklamcılık vardır, reklam faaliyetleri mevcuttur.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde reklam işlerini daha ziyade şairler, hatipler ve kâhinler yürütüyorlardı. Meşhur bir hatibin veya şairin bir mal üzerine sarfedeceği bir cümle, bir beyit malı mergub yapıyor, değerini artırıyordu. Evlenmekte zorluk çeken kızların bile, böyle bir övgü ile mergub hale gelmesi, taliplerinin artması olağan hadiselerdendi.
Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) şair ve kâhinlerin insanlar üzerindeki çoğunlukla istismar edilen ve kötüye kullanılan bu müessiriyetini gördüğü için, henüz peygamber olmamışken bile şair ve kâhinlerden hoşlanmazdı. Peygamberliğin başlangıcında mazhar olduğu olağanüstü haller, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı tecessüse değil, korkuya atmıştı. Bazı rivayetlerde, açık şekilde kâhin ve şair olmaktan korktuğunu ifade eder.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadisinde mealen "Beyanda sihir vardır" diyerek sanatlı sözün insan üzerindeki kesin tesirini belirtmiştir. Bu hadis beyanın akıl ve kalpler üzerinde -aynen sihirde olduğu gibi- irade dışında yön verici bir tesire sahip olduğunu belirtir. Yani nasıl ki sihirbaz, sihri ile, gözleri sihirleyerek batılı hak gösterdiği gibi, mahir bir hatip, sanatkârâne bir konuşmasıyla akılları çelip, muhakeme ve idrakini meşgul etmek suretiyle batılı hak veya hakkı batıl diye gösterebilir.
Şu halde belagatlı söz, insan fıtratında müessir bir silahtır. Bu hayırda da, şerde de kullanılabilir. Hz. Peygamber, bunun şerde kullanılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Resulullah'ın müşrik şairlerle amansız mücadelesi, ayrı bir konudur.
Bugün reklam, aynen cahiliye kâhin ve şairlerinin tarzındaki secili sözlere ve aldatıcı üsluba dayandığı için, yukarıdaki hadislerle reklam arasında kurulan irtibatın garip karşılanmayacağını ümid ederiz. Kaldı ki doğrudan konuya temas eden hadisler de var. Bir hadis mealen şöyle: "Kim, kelamı kullanma sanatını, insanların kalbini (istediği istikamete) meylettirmek maksadıyla öğrenirse Allah, kıyamet günü, onun ne farz, ne de nafile hiçbir hayrını kabul etmez."
Şüphesiz bu hadis sırf reklamcıları hedefleyerek söylenmiş değildir. Ancak, söz sanatını kötüye alet eden her çeşit faaliyetleri buna sokabiliriz. Bugün reklamların, israfı artırma, zorla ihtiyaç uyandırma, zaruri olmayan birkısım istihlak maddelerini zaruri ihtiyaç maddeleri sınıfına sokma, talebi artırarak fiyatların yükselmesine sebep olma gibi pek çok zararları en iyimser çevreler bile kabul etmektedir. Reklamın zararları bizzat iktisatçılar tarafından kabul edilen bir keyfiyettir. Her zararlı şeye karşı olan İslam'ın başta israf pek çok zararlara analık yapan günümüzün reklamcılığına karşı olması pek tabiidir.
Mamafih, yukarıdaki hadis meseleye dolaylı olarak temas ederse de, daha doğrudan temas eden hadisler de var. Resulullah birinde şöyle buyurur: "Allah nazarında, insanların en menfuru (rızkını) sığırlar gibi diliyle toplayan belagatlı kimsedir."
Bu hadis, fevkalâde bir teşbihle geçimini aldatıcı reklamcılığa bağlayan kimselere işaret etmektedir. Nitekim şarihler hadisi söylediğimiz şekilde açıklarlar: "Burada derler, geçimini teminde dilini kullananlar kastedilmektedir" ve şöyle devam ederler: "Nasıl ki, sığırlar, yerden dilleriyle yiyeceklerini toplarken yaşkuru, yumuşaksert, yoncadiken ayırımı yapmazlar, bazı insanlar da kazançlarını temin ederken ,tıpkı onlar gibi hareket ederek, hakbatıl, faydalızararlı, haramhelal ayırımı yapmaksızın dilleriyle insanları aldatarak kazanırlar."[140]

Söz Sanatı Kıyamet Alâmeti Mi?

Her çeşit gayrımeşru kazancın haram edilmiş olduğu dinimizde, görüldüğü üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yiyeceğini diliyle toplayanlara ayrıca dikkat çekmesi, bunların farklı bir zümre olduğunu söylememize daha da haklılık kazandırmaktadır. Mamafih kaydedeceğimiz şu üçüncü hadis bu zümrenin, kıyamete doğru, yani belli bir zamandan sonra zuhur edeceğini belirtmektedir: "Tıpkı sığırların dilleriyle yemesi gibi, dilleriyle yiyen bir zümre çıkmadıkça kıyamet kopmaz."
Burada da aynı teşbih sözkonusu, Resulullah, istikbalde çıkacak ve geçimini "söz sanatı"na bağlayacak bir zümreyi, en bariz vasfıyla nazarlara arzetmektedir. Kıyamet alâmetleri arasında zikredilmiş olması, kötülenenlerin de ikinci bir unsurudur. Çünkü içtimâî bozukluklar, lisan-ı nübüvvette, hep kıyamet alâmeti olarak ifade edilmiştir.
Tekrar edelim: Hz. Peygamber, belagata, beliğ insana karşı değildir. Belagatın kötüye kullanılmasına karşıdır. Ayrı şekilde tüccarın veya müstahsilin malını tanıtmasına, pazara arzetmesine de karşı değildir. Medenî bir cemiyette ihtiyaç duyulan herhangi bir şeye İslam'ın karşı olmasını söylemek mümkün değildir.
Biz yukarıdaki hadislerden reklamcılığın aleyhine bir mana çıkardı isek, bununla temelde insan fıtratındaki birkısım zaafları istismara dayanan günümüz reklamcılığını kastediyoruz. Mesela meşrubat reklamı yapılırken şehevî yönleriyle nazara verilen kadının araya sokulması tanıtma değil, beşerî zaafın istismarıdır. Hatta, kadının reklama sokulmasını, günümüz reklamcılığını İslam açısından gayr-ı meşru kılan bir başka amil olarak belirtmek isteriz. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Benden sonra kadınlardan daha büyük fitne bırakmıyorum" derken, kadının bu çeşit istismarlarını da kastetmiş olmalıdır. Modern reklamdan kadın çıkarılsa, onun zararlılığı yarı yarıya azalır. Reklamın söz kısmından da aldatıcı, iğfal edici unsurlar çıkarılsa geriye meşru tanıtma kalır.[141]

İslam Aldatmayı Yasaklar

Şunu da kaydetmek isteriz: Kanaatimizce bugünkü sesli ve görüntülü reklamı İslam nokta-i nazarından değerlendirirken sadece kadın ve istismarcı belagat yönüyle değerlendirmek yeterli değildir. Reklama giren aldatıcı (yalan) unsurlar da ciddiyetle gözden geçirilmelidir. İslam dini aldatmayı şiddetle yasaklar. Bu hususta pek çok hadis var. Birinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Bir Müslümanı aldatan veya zarar veren, ona hile yapan bizden değildir." Şu halde, bu nokta-i nazardan reklamlarda aldatıcı, zarar verici bir yön bulunduğu müddetçe onun tecvizi mümkün değildir. Televizyon ve radyolardan çıkan hal-i hazır reklamların "aldatıcı"lıktan "zararlı"lıktan uzak olduğu söylenemez.
Meseleye İslam açısından bakınca bir başka hususa daha temas etmek gerekecektir; ahlakî yön. Şüphesiz bu çok su götüren bir noktadır. Hele ahlakî değerler meselesinde ölçüyü, miyarı kaybetmiş bir ortamda olunursa. Ben teferruata girmeden İslam'ın adaba giren bir inceliğini hatırlatacağım: Dinimiz, canı çekip de bulamayacakları daha fazla rahatsız etmemek gerekçesiyle sokakta aleniyet vasfını taşıyan şartlarda bir şeyler yemeyi edeb dışı ilan etmiş, mürüvvet (insaniyet) noksanlığına alâmet kabul etmiştir. Hatta böyle kimselerin şahitliği makbul mu, değil mi münakaşa bile edilmiştir.
Demek istediğimiz şu ki, büyük çoğunluğuyla milletimiz peynir-ekmeği bulmakta zorluk çekerken, bilmem hangi malın reklamını yapacağız diye sadece bin bir hile ile milleti soyan bir avuç zümrenin sofrasına girebilecek yemekleri televizyonda teşhir etmeyi fevkalâde kabalık ve milletimize karşı saygısızlık olarak görüyoruz. Ahlak meselesinde gerisi buna kıyas edilsin.
Şu halde, insan fıtratındaki bazı zaafların istismarına yönelik belagat, seks, aldatma ve millî ahlakımıza uymayan unsurlara yer veren reklama İslam fetva veremez, çünkü zararlıdır.
Sigara, içki, muzır neşriyat gibi zararlıların reklamına ise hiçbir surette fetva vermeyeceği açıktır.

Bir avuç zümrenin menfaati için topyekün milletin zararına göz yummak medenilik sayılamaz. [142]

?5919 ?12? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????????????????? ???????? ?????[. ????? ???? ???? ????.»??????????« ?? ????: ?????? ??? ???????? .

12. (5919)- İbnu Mesud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kelamda ileri gidenler helak oldular! Kelamda ileri gidenler helak oldular! Kelamda ileri gidenler helak oldular!" [Müslim, İlm 7, (2670); Ebu Davud, Sünnet 6, (4609).][143]

AÇIKLAMA:

Mütenatti, muteammik ve mütekaır, yani derinleşen manasındadır. İbnu'l-Esir lügat yönüyle boğazının gerisinden konuşan manasına geldiğini, kelimenin ağızın gerisindeki üst mağara (yutak kısmı) manasına gelen nita' kelimesinden geldiğini, sonradan gerek kelam ve gerekse fiildeki her çeşit derinleşmeye dendiğini belirtir.
Kelimenin kazandığı kullanım genişliğine etraflıca yer veren Münavi, hadiste mütenattiun ile kelama kazandırılan güzellik vasıtasıyla kalpleri esir etmeye çalışanların kastedildiğini belirttikten sonra, Zemahşeri'nin hadiste muhtelif kıraatlerde mücadele ve münakaşanın yasaklandığını, çünkü hepsinin (Resulullah tarafından öğretilmeleri sebebiyle) güzel ve doğru olmakta birleştiğini anladığını belirtir. Sonra açıklamasına devam eder: "Nevevî der ki: "Hadis, avama hitap ederken fesahat yapmaya zorlanarak, lügat parçalayarak veya söze i'rab inceliklerini doldurarak kelamda derinliğe yer vermenin mekruh olduğunu ifade etmektedir."
Münavi, diğer birkısım alimlerin de: "Hadiste nehyedilen mütenattiundan muradın "kendisini ilgilendirmeyen şeylerde mübalağaya kaçanlar" olduğunu söylediğini kaydeder. Keza bazı alimler de mütenattiun ile vukuu nadir ve halli zor meselelerden soru soran kimselerin kastedildiğini belirtmişlerdir. Çok sual sormanın yasaklanmasıyla ilgili bahiste hadisin bu manasını esas alarak mütenattiunu dırdırcılar diye tercüme etmiştik. Diğer bazı alimler ise bununla "İbadetlerinde, şeriatın kanunlarından da dışarı çıkacak kadar aşırılıklara düşerek şeytanın vesveselerine alet olanların kastedildiğini" söylemiştir. [144]

Tali Meselelerde Araştırma Sebebi[145]

Mütenattıun kelimesinden alimlerin anladığı farklı manaların beyanı, alimlerimize mühim bir hususun aydınlatılması lüzumunu hissettirmiştir. İbnu Hacer, bazı alimlerin şöyle dediğini kaydeder: "Gerçek şu ki: "Hakkında nass olmayan bir mesele hususunda araştırma iki kısımdır:
1) Bu, meselenin nassın delaletine girip girmediğini araştırmaktır. Nassın delaletine giriş veçhi ihtilaflı da olsa, bunun ortaya çıkarılması müstahsendir, matlubdur, mekruh değildir. Hatta bazı durumlarda bu iş, kendisine terettüp eden kimseye farzdır.
2) Farklılıklar üzerine dikkati teksif edip birbirine denk olan iki şeyi, bunların arasını birleştirecek bir vasıf bulunduğu halde, şeriata müsbet veya menfi bir tesiri olmayan bir fark sebebiyle ayırmak veya bilakis, iki farklı şeyi mesela reddedilecek bir vasıfla birleştirmek. İşte selef, bu çeşit tedkikat ve derinleşmeyi zemmetmiştir. Mütenattiun helak oldu hadisi de bunların haline mutabıktır. Alimler, bu söylenen derinleşmede zaman kaybı görmüşlerdir. Çünkü elde edilen neticede bir fayda yoktur. Bunun misali kitapta veya sünette veya icmada bir aslı olmayan vukuu nadir bir meselede teferruata inmektir. Kişi böyle bir meselede neticeye ulaşmak için zaman ayırmıştır. Halbuki o zamanı bir başka şeye ayırsa idi onun için daha iyi olacaktı. Hele bu meşguliyet, onu, vukuu olan meselelerde geniş açıklama yapmaktan gaflete sevketmişse zararı daha büyüktür.
Bundan da fenası, şeriatın, keyfiyetini araştırmadan iman etmeyi emrettiği bir kısım meselelerdeki araştırmadır. Sözgelimi mahsusat yani duyularla algılanan âlemde bir benzeri, şahidi olmayan mesela kıyamet, ruh, bu ümmetin ömrünün müddeti gibi meselelerden sualler bu gruba girer. Çünkü bunlar veya benzerleri sadece nakille bilinebilir. Bunların çoğuna, araştırma yapmaksızın iman gerekir.
Bazı alimler, tenattuun misalinin, sorulan şey hakkında müsaade fetvası verildikten sonra, yasak fetvasını verdirecek şekilde soruyu çoğaltmak olduğunu söylemiştir. Şöyle ki: Bir kimse, çarşıda satışa arzedilen malın, satanın eline nasıl ulaştığını araştırmadan satın almasının mekruh olup olmadığını sorsa, buna "caizdir, mekruh değildir" diye cevap verilir. Ama o tutup: "Ben o malın yağma veya gasb yoluyla satıcının eline ulaşmasından korkuyorum" diyecek olsa, o zaman bu meselede bir endişe araya girer ve kendisine şöyle cevap verilir: "Eğer bu paralelde sabit bir delil varsa onu satın almak haramdır, tereddüd varsa mekruhtur veya en azından evla olana muhaliftir." Eğer soru sahibi bu dırdıra yer vermeseydi müftü "caizdir" fetvasına bir eklemede bulunmayacaktı.
İbnu Hacer, sıkça vukua gelen hadiselerle ilgili sual kapısını kapamanın da iyi olmayacağına dikkat çektikten sonra, vukuu nadir meselelerde tefurruata inmenin de mezmum olacağını belirtir. Sadedinde olduğumuz hadisi böyle anlamamızda isabet vardır.[146]

?5920 ?13? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ?????????????? ??????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?????????? ?????????[. ????? ??????? ????? ???? ???? ???????? .

13. (5920)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Meşrık cihetinden iki adam geldi ve bir hitabede bulundular. Onların beyanlarındaki güzellik herkesin hoşuna gitti. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Beyanın bir kısmında mutlaka bir sihir var!" buyurdular." [Buharî, Tıbb 51; Muvatta, Kelam 7, (2, 986); Ebu Davud, Edeb 94, (5007); Tırmızî, Birr 81, (2029).][147]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin geniş açıklamasını daha önce kaydettiğimiz için burada teferruata girmeyeceğiz. Şu kadarını tebarüz ettirebiliriz: Aleyhissalâtu vesselâm güzel sözde insanı teşhir eden bir güç olduğunu te'yid etmektedir. Bazı alimler, bu hadiste sözün güzelleştirilmesinin medhi ve buna teşvik olduğunu söylerken, bazıları da hadiste, kelamı güzelleştirme özentisinin zemmedildiğini söylemiştir. En doğrusu, beyan ve güzel sözün hakta kullanılmasının memduh, batıl ve aldatmada kullanılmasının mezmum olduğudur.[148]

?5921 ?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????? ?? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ????????? ???????? ??? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????? ????? ????????? ?????????? ?? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ???? ?????? ???????? ?? ??? ??????.»?????? ?????????« ?? ????? ?? ??????????.?»??????????« ?????? ??????? .

14. (5921)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben, haklı bile olsa münakaşayı terkeden kimseye cennetin kenarında bir köşkü garanti ediyorum. Şaka bile olsa yalanı terkedene de cennetin ortasında bir köşkü, ahlakı güzel olana da cennetin en üstünde bir köşkü garanti ediyorum." [Ebu Davud, Edeb 7, (4800).][149]

?5922 ?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???? ?????? ??? ? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

15. (5922)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sana günah olarak, husumeti devam ettirmen yeterlidir (çünkü bu, gıybete kapı açar). [Tirmizî, Birr 58, (1995).][150]

?5923 ?16? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???????? ?????: ??? ??????? ??????? ?????????????? ??? ?????: ?????? ???? ???????? ??? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

16. (5923)- Hz. Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kimse: "Ramazan'ın tamamında (namaza) kalktım, tamamında orucumu tuttum" demesin."
(Hadisi Ebu Bekre'den rivayet eden Hasan Basri der ki): "Bilemiyorum, Aleyhissalâtu vesselâm bu sözüyle kişinin nefsini tezkiye etmiş olmasını mı mekruh addetti veya "uyumak da lazım yatmak da" mı de(mek iste)di?" [Ebu Davud, Savm 47, (2415); Nesâî, Sıyam 6, (4, 130).][151]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen dercin sahibi ihtilaflıdır. Ahmed İbnu Hanbel'e göre Hasan Basri'dir, bazı rivayetlerde Katâde'dir.
2- "Ramazan'ın tamamında kalktım, tamamında oruç tuttum" demek niçin yasaklanmıştır? Bu da farklı yorumlara sebep olmuştur. Görüldüğü üzere, Hasan Basrî hazretleri, bu

sözde kişinin nefsini tezkiye etme havasını sezmiş, bu tezkiye için Resululah'ın yasak koymuş olabileceğini söylemiştir.
Sindî der ki: "Şurası açık ki, uyku oruca mani değil. Buradaki yasaklamaya beyan edilen sebep, "Ramazan'ın tamamında kalktım, tamamını tuttum" demeyi yasaklamakta ise de "Ramazanı tuttum" demeyi yasaklamıyor. Bu durumda yasaklama sebebi, kalkma ve tutmanın medarı olan kabulle ilgilidir, bu ise meçhuldür." Sindî, hadisin Nesai'deki veçhinde geçen "gaflet de, uyku da vardır" cümlesindeki gaflet kelimesini de bu açıklaması istikametinde şöyle yorumlar: "Kişi bu gaflet hali sırasında, oruç edebine uymayacak bir şekilde asi olup günah işleyebilir, bu durumda oruç tutma iddiasına nasıl kalkabilir?"[152]

?5924 ?17? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ???????? ???????? ???????? ???????? ????????: ???????? ???????[. ????? ???????.»????????« ???? ?????: ?? ???? ????? ??? »????????« ????? ?? ????? .

17. (5924)- Sehl İbnu Hanif (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sakın biriniz: "Nefsim pis oldu!" demesin, aksine: "Nefsim kötü oldu" desin." [Buharî, Edeb 100; Müslim, Elfaz 17, (2251); Ebu Davud, Edeb 84, (4978).][153]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada aynı manaya gelen iki kelimeden birini, kişinin kendisi için kullanmasını yasaklamaktadır. Yasaklanan kelime hubuset (= habis olmak) dilimize de girmiştir. Alimler hubuset kelimesinin Arapça'da itikad olarak batıl için, söz olarak yalan, fiil olarak çirkin için, hülasa gerek kavlî ve gerekse fiilî olan bütün haram ve mezmum olan sıfatlar için kullanıldığını belirtirler. Öylle ise Aleyhissalâtu vesselâm, kişinin nefsini kötülerken kötülük ifade etmekle birlikte nezaheti taşmayan kelimelerin seçilmesini tavsiye etmiş olmaktadır. Hubuset kelimesinin aynı manaya gelen lakisete nazaran çirkin ve kaba olduğu belirtilir.
Hattâbî: "Böylece Aleyhissalâtu vesselâm, ashabına, edeb ve mantık öğretmiş olmakta; güzeli kullanmaya, çirkini terketmeye irşad etmiş bulunmaktadır" der.[154]

?5925 ?18? ??? ???? ??? ???? ?? ???? ?? ????:]???? ????? ???????? ???????? ????? ????????? ?????????? ?????? ????: ??????? ???????. ??????? ????: ??????? ???? ??????????? ??????: ????? ?????? ??? ???????? ???????? ????????? ??????????[.

18. (5925)- İmam Malik'e Yahya İbnu Said'den ulaştığına göre "Hz. İsa yolda bir domuza rastlar. Ona: "Selametle yoldan çekil!" der. Yanında bulunanlar: "Bunu şu domuz için mi söylüyorsun.?" diye sorarlar. (O ise domuz kelimesini diliyle telaffuz etmekten çekindiğini ifade eder ve):
"Ben, dilimin çirkin şeyi söylemeye alışmasından korkuyorum!" cevabını verir." [Muvatta, Kelam 4, (2, 985).][155]

AÇIKLAMA:

Burada da bir nezahet örneği görmekteyiz. Hz. İsa aleyhisselam çirkin addedilen ve hakaret için kullanılan hınzır (=domuz) kelimesini ağzına almaktan çekiniyor. Şarih Zürkânî der ki: "Edebi Allah tarafından verilen o yüce zatta bu inceliği görmede şaşılacak bir şey yoktur."[156]

?5926 ?19? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ???????? ???? ????????? ?????? ???? ??????: ??? ????? ????? ???????: ??????? ???????: ??? ????? ???????? ?????????? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

19. (5926)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adamdan kendisine menfi bir söz ulaştığı vakit: "Falan niye böyle söylemiş?" demezdi. Fakat: "İnsanlara ne oluyor da şöyle şöyle söylüyorlar?" derdi." [Ebu Davud, Edeb 6, (4788).] [157]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hiç kimseyi kötü yönüyle teşhir etmediğini, yüzüne ayıbını vurmadığını, herhangi bir kimseden gördüğü veya duyduğu menfi bir duruma "İnsanlar niye şöyle söylüyorlar, niye şöyle yapıyorlar" diyerek umumi bir üslubla temas ettiğini belirtmektedir. Resulullah'ın insanlara af ve müsamaha ile davranması için şu ayet inmiştir: "Kolaylık göster, affa sarıl, iyiliği tavsiye et, cahillerden yüz çevir" (A'raf 199), Rivayetlerde Cenab-ı Hakk'ın bu ayetle Resulüne, insanlara davranışında bu ahlak esaslarına göre hareket etmesini emrettiği sarih olarak belirtilir.[158]

?5927 ?20? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ??????? ????????? ?????????[. ????? ??????? .

20. (5927)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'ın zikri dışında kelamı çok yapmayın. Zira, Allah'ın zikri dışında çok kelam, kalbe kasvet (katılık) verir. Şunu bilin ki, insanların Allah'a en uzak olanı kalbi katı olanlardır." [Tirmizî, Zühd 62, (2413).][159]
?5928 ?21? ??? ??? ???? ?‘???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?? ???????? ???? ????? ?????????????? ? ?????????????????: ????????? ???‘???????? ?????????? ??? ?‘???????? ???“?????????? ????????????? ?????????????? ???????: ??????????? ???? ???? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ????????? ???? ????????? ???????? ???? ??????[. ????? ???? .

21. (5928)- Ebu Malik el-Eş'ari (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetimde dört şey vardır, cahiliye işlerindendir, bunları terketmeyeceklerdir:
* Haseble iftihar,
* Nesebi sebebiyle insanlara ta'n,
* Yıldızlardan yağmur bekleme,
* (Ölenin ardından) matem!"
Resulullah sözlerine şöyle devam etti: "Matemci kadın, şayet tevbe etmeden ölecek olursa, kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise, uyuzlu bir gömlek olduğu halde (kabrinden) kaldırılır." [Müslim, Cenaiz 9, (934).][160]

AÇIKLAMA:

Haseb, kişinin mal, mevki, zenginlik gibi dünyevî maddî sebeplerle sahip olduğu itibara denir. Dinimiz bu sebeple övünmeyi, böbürlenmeyi yasaklamıştır. Üstünlük takvadadır. Ehl-i takva Allah karşısındaki, insanlar karşısındaki haddini hududunu bileceği için, ne kadar zengin de olsa mütevazi olur, böbürlenme olmaz, olsa zaten müttaki değildir.
Niyâha yas etmek, ölünün arkasından yüksek sesle feryad u figan etmektir.
Hadis, sayılan ve cahiliye devrine nisbet edilen bu hasletlerin haram olduğuna delildir.
Hadis, ayrıca son nefese kadar tevbelerin makbul olacağına bir müjdedir.[161]

?5929 ?22? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????????? ?????? ???? ??????? ?????? # ??????: ?????? ???? ???????????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???? ????????. ???????? ?????? ??????: ??? ??????? ?????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????? ???????? ????? ??????????? ??? ???????? ???????????? ???????? ???????: ??? ????????? ????? ?????????? ????????? ???? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???????? ????????? ????????[. ????? ????? ? ??????? .

22. (5929)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bir aşiretin

kardeşi ne kötü!" buyurdu. Ama adam girince ona iyi davrandı, yumuşak sözle hitap etti. Adam gidince:
"Ey Allah'ın Resulü! Adamın sesini işitince şöyle şöyle söyledin. Sonra yüzüne karşı mültefit oldun, iyi davrandın" dedim. Şu cevabı verdi:
"Ey Aişe! Beni ne zaman kaba buldun? Kıyamet günü, Allah Teala hazretlerinin yanında mevkice insanların en kötüsü, kabalığından korkarak halkın kendini terkettiği kimsedir." [Buharî, Edeb 38; 48; Müslim, Birr 73, (2591); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 4, (2, 903, 904); Ebu Davud, Edeb 6, (4791, 4792, 4793); Tirmizî, Birr 59, (1997).][162]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetlerde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelen kimse Uyeyne İbnu Hısn İbnu Huzeyfe el-Fezari'dir. Kendisine el-Ahmaku'l-Muta' (itaat edilen ahmak) denmiştir. Yanına geldiği zamanki Resulullah'ın iltifatını, birkısım şarihler, onun kalbini kazanarak kavminin Müslüman olmasını sağlama ümidiyle izah etmiştir. Çünkü U-yeyne, kavminin reisi idi.
2- Alimler, Resulullah'ın davranışının mezmum olan gıybete girmediğini, dış güzelliğine aldanan bir kısım insanlara ondan herhangi bir zarar gelmesinden korkan kimseye, insanları onun şerrinden kurtarmak için, muttali olduğu bu durumu haber vermesi gerektiğini belirtirler. Ancak bunu paraya binaen değil, hayırhahlık niyetiyle yapmalıdır.
3- Kurtubî: "Hadiste, fisk ve fuhşu bilinen her kimsenin, keza verdiği hükümde adaletsizlik yapan, insanları bid'alara çağıran kimselerin de gıybetlerinin caiz olduğu hükmü vardır, ne var ki, şerlerinden korunmak için bunları idare etmek (müdara) da caizdir, yeter ki bu idare Allah Telanın dininde müdahaneye müncer olmasın." Sonra der ki: "Müdahane ile müdara arasında şu fark vardır: Müdara dünyanın veya dinin veya her ikisinin de salahı için dünyalığın harcanmasıdır, bu mübahtır, bazan da müstehabtır. Müdahane ise dünyanın salahı için dinin terkidir. Aleyhissalâtu vesselâm, Uyeyne için, dünyalık harcadı, münasebetini güzel kıldı, konuşmasında rıfka yer verdi. Bununla birlikte onu sözleriyle övmedi, böylece kavli ile fiili arasıda tenakuz girmedi. Zira onun hakkında söylediği söz doğrudur, ona olan davranışı iyi münasebettir."
4- İyaz der ki: "Allah bilir ya, o sırada Uyeyne henüz Müslüman değildi, bu sebeple onun hakkındaki söz gıybet sayılmaz veya Müslümandı ama Müslümanlığı samimi değildi. Aleyhissalâtu vesselâm bu durumu açıklamak istedi. Ta ki, onun batınını bilmeyenler aldanıp zarara uğramasınlar. Nitekim, ondan, gerek Resulullah'ın sağlığında ve gerekse vefatından sonra, imanının zaafına delalet eden bazı işler sadır olmuştur. Böylece, onun hakkında Resulullah'ın söyledikleri, peygamberliğine delil teşkil eden mucize olur. Huzuruna girince onu yumuşak sözle karşılaması, onu kazanma gayesine matuftur."
5- Bu hadis müdarada, kâfir ve fasıkların gıybet edilmesinin cevazında asıldır. [163]

?5930 ?23? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ?????? ?????? ?????????? # ??????: ???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????. ??????? #: ?????? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

23. (5930)- İbnu Hatim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir adam bir hitabede bulundu ve dedi ki: "Kim Allah ve Resulü'ne itaat ederse doğru yolu bulmuştur, kim de o ikisine isyan ederse doğru yoldan sapmıştır."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen ne kötü hatipsin. Şöyle söyle: "...Kim Allah ve Resulüne isyan ederse..." buyurdular." [Müslim, Cum'a 48, (870); Ebu Davud, Edeb 85, (4981), Salat 229, (1099); Nesâî, Nikah 40, (6, 90).][164]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hatibin: "Allah ve Resulü" tabirini zikredeceği yerde, onlar yerine "ikisi" diyerek kısaltmış olmasını tenkid etmiştir. Nevevî, bu yasağın sebebini şöyle izah eder: "Hutbenin şe'ni meseleyi açmak ve izah etmek, imkan nisbetinde remz ve işaretlerden kaçınmaktır. Nitekim bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir şey söylediği vakit anlaşılsın diye onu üç kere tekrarladığı rivayetlerde sabittir." Bir kısım alimler de: "Resulullah, hatib eşitlik gerektiren bir zamirde Allah'la Resulü'nü beraberce zikrettiği için müdahale etmiş, tazim için Allah'ın ismini önce zikredip, ona atfen kendi ismini zikretmesini emretmiştir" demiştir. Müteakiben kaydedilecek hadiste de görüleceği üzere, Resulullah: "Sizden kimse "Allah'ın istediği ve falan kimsenin istediği" demesin, aksine Allah'ın istediği, sonra da falanın istediği desin" buyurmuştur. Bunlar birkısım kelimelerin kullanılmasında bile dikkatli olmanın gereğine işaret ederler. Hülasa, Resulullah Allah'la peygamber arasında bir eşitlik anlayışının doğması muhtemel olan bir ifade tarzına karşı uyarmış, böyle bir itikadın yanlışlığının bilinmesi için Allah'ın isminin, Resulü'nün isminden önce zikredilmesini emretmiş olmaktadır.[165]

?5931 ?24? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????. ???????? ??????? ??? ????? ?????? ????? ????? ?????[. ????? ??? ????.

24. (5931)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın istediği ve falanın istediği" demeyin, lakin şöyle deyin: "Allah'ın istediği , sonra da falanın istediği." [Ebu Davud, Edeb 84, (4980).][166]

AÇIKLAMA:

Yukarıda Hattâbî'den kaydettiğimiz üzere, cümlede iki şeyi "ve" ile birleştirdiğimiz zaman o iki şeyin müsaviliği ve söylenende ortaklığı ifade eder. Halbuki sümme eşitlik ve ortaklığı değil, biri önce biri sonra olmak üzere yan yana dizilmeyi ifade eder. Böylece, sadedinde olduğumuz hadis, İlahî meşietin başka meşietlere tekaddüm ettiğini, diğerlerinin onun peşinden geldiğini ifade etmektedir.[167]

???? ????? ???? ????.???? »?????????« ??? ????? ??????. ?????? ????? ????? ????? ??????? ??? ?? ???? ?????? ?? ?????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? .

25. (5932)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimsenin "İnsanlar helak oldu!" dediğini duyarsanız, bilin ki o, kendisi, herkesten çok helak olandır." [Müslim, Birr 139, (2623); Muvatta, Kelam 2, (2, 989); Ebu Davud Edeb 85, (4983).][168]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen ???????? kelimesi ???????? şeklinde de okunmuştur. Birinci okunuş daha yaygın olduğu için manada onu esas aldık. İkinci okunuşta mana, "insanları, böyle söyleyen kimse helak etmiştir" olur.
Her iki mana da doğrudur. Şöyle ki: "İnsanlar helak oldu, iyi kalmadı" sözünün içinde, herkesi kötülerken kendisini övme manası vardır. Bu mana hem ye'si, hem ucbu , hem de zulüm ve gıybeti ifade eder. Dolayısıyla böyle söyleyeni, Resulullah, herkesin kötüsü olarak ilan edip, zemmetmektedir. Aslında kimin kimden üstün olduğunu Allah bilir. Alimler, kişi bu sözü, din hususundaki kendi hatalarını ve diğer insanların eksikliklerini gördüğü vakit üzüntüsünü ifade etmek maksadıyla söylemişse, bunun bir mahzuru olmayacağını belirtirler.
İkinci okunuşa göre de mana doğrudur. Çünkü: "İnsanlar helak oldu" diyen kişi bu sözüyle insanları kendisi helake mahkum etmiştir, onları helak eden Allah değildir. Allah'ın rahmeti geniştir, dilediğine rahmetiyle muamele edecektir. Öyleyse herkesin helak olduğunu söyleyen kimse, herhangi bir delile dayanmadan, zannıyla, zu'muyla bu hükmü vermiştir, böyle bir hükme itibar edilmez. Ayrıca böyle hükmeden kimse, bu sözüyle insanları ye'se atarak taati terketmeye ve günahlara girmeye sevkedebilir. Bu da onların helaka atılmasıdır" (en-Nihaye)."[169]

?5933 ?26? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ???????? ??? ??????????????? ?????? ???? ????????????? ??? ???????? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ????? ????????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????.

26. (5933)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimin hepsi affa mazhar olacaktır, günahı alenî işleyenler hariç. Kişinin geceleyin işlediği kötü bir ameli Allah örtmüştür. Ama, sabah olunca o: "Ey falan, bu gece ben şu şu işleri yaptım!" der. Böylece o, geceleyin Allah kendini örtmüş olduğu halde, sabahleyin, üzerindeki Allah'ın örtüsünü açar. İşte bu, günahı alenî işlemenin bir çeşididir." [Buharî, Edeb 60; Müslim, Zühd 52, (2990).][170]

AÇIKLAMA:

Hadis, bu ümmetten herkesin aff-ı İlahî'ye mazhar olacağını, bu umumi aftan sadece günahını aşikâr yapıp ilan edenlerin hariç kalacağını ifade etmektedir. Bazı alimler mananın: "Ümmetimden herkesin gıybeti terkedilir, alenî işleyenler (mücahir) hariç" olduğunu söylemiştir. Bu manayı verenler muafa kelimesinin metruk manasında olduğunu, bunun aslı olan afvın terk manasına geldiğini söylerler.
"Günahı alenî işleyen" diye tercüme ettiğimiz mücahir, "günahını izhar eden, Allah'ın üzerine çektiği örtüyü kaldırıp günahını başkasına anlatan" diye tarif edilmiştir.
Nevevî: "Fıskını veya bid'asını açığa vuran kimsenin, açığa vurduğu günahlarıyla yadedilmesi caizdir, diğerleriyle yadedilmesi caiz değildir" der.
Günahın izhar edilmesini bazı alimler: "Allah, Resulü ve salih mü'minlerin hakkını istihfaftır (hafife almak)" diye değerlendirmişlerdir.
Günahların setri, istihfaftan selamettir. Çünkü günahlar kişiyi alçaltır. Ayrıca, işlenen günah, haddi gerektiriyorsa, örtme haddi önler, had gerektirmiyorsa tazirden kurtarır. Eğer günah sırf Allah'ın hakkına müteallik bir günah ise, Allah'ın rahmeti gadabını getirdiği için, Ekremü'l-ekremin olduğu için onları evleviyetle affeder. Bu sebeple Allah, dünyada örttüğü bir günahı ahirette de teşhir etmeyecek demektir. Şu halde günahını açığa vuran kimse bu imtiyazdan mahrum kalacaktır.
Resulullah bütün bu faziletleri sebebiyle günahların gizli kalmasını, açığa vurulmamasını emretmiştir: "Allah'ın yasakladığı şu pisliklerden kaçının. Kim de bunlardan bir şey işleyecek olursa onu Allah'ın örtmesiyle örtsün" buyurmuştur.
Resulullah başka hadislerinde de sarih olarak dünyada günahını açığa vurmayıp gizleyen kimseyi Allah'ın kıyamet günü affedeceğini müjdeler.[171]

?5934 ?27? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ??????? ???? ???????? ??? ?????? ??? ???????? ??? ?????????[. ????? ??? ????.???? ?? ?? ?? ????? ?'??? ???? ????? ????? ??????? ???? ???? ??????? ?? ??? ?? ????? ??? ?? ???? ?'?? ???? ??? ?????: ?? ???? .

27. (5934)- Avf İbn Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Halka kıssa (mevize, nasihat) anlatma işini emîr veya (emîrin tayin edeceği) memur veya tekebbür sahibi yapar." [Ebu Davud, İlm 13, (3665).] [172]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen kıssa anlatmadan murad halkı irşad etmek üzere yapılan konuşmalardır. Va'z, nasihat gibi. Bazıları "Bundan murad sadece hutbedir" demiştir.
2- Hadis bu işin rastgele insanlara bırakılamayacağını, öncelikle emîrin hakkı olduğunu belirtir. Emîr, her yerde her hutbeye (veya va'z u nasihata) yetişemeyeceğine göre, o işi yapacak kimseleri tayin eder, kendi adına o memurları konuşur. Me'mur kelimesiyle: "Allah tarafından memur edilen bazı alim ve velilerin kastedildiği" de söylenmiştir.
3- Muhtal ile, makam talib eden mütekebbir, müftehir kimsenin kastedildiği belirtilmiştir. Va'zetmeye, kimse onu tavzif etmediği halde o, kendi kendine bu işe girişmiştir.
4- en-Nihaye'de şöyle denir: "Hadisin manası şudur: "Bu iş, ya emîre mahsustur, ki ibret alsınlar diye halka va'zeder ve geçmiş şeyleri onlara haber verir, yahut da bu işle memur kimseye mahsustur. Bunun hükmü de emîrin hükmü gibidir, kendiliğinden anlatmaz. Kıssacı bunlardan biri değilse, bu işi insanlara karşı kibirlenmek, kendini satmak veya söz ve davranışıyla halka mürailik yapmak için riya olarak yapar, bunun vaazı ve sözleri gerçek vaaz değildir."
5- Hattâbî'ye göre, hadisten şu mana da çıkarılmıştır: "Halka konuşanlar üç kısımdır: "Müzekkir, vaiz ve kass (kıssacı):
* Müzekkir: İnsanlara Allah'ın nimetlerini hatırlatıp bunlarla onları şükre sevkeden kimsedir.
* Vaiz: İnsanları Allah'la korkutan, Allah'ın cezalarını hatırlatan bununla onları measiden caydıran kimsedir.
* Kass (kıssacı): İnsanlara geçmiş insanların haberlerini anlatan kimsedir. Bunlar kıssalar anlattıkları için bunların gerçekle ilgisi olmayan şeyleri ilave edeceklerinden, eksiklikler bırakıp bırakmayacaklarından emin olunmaz. Ama, müzekkir ve vaiz hakkında bu endişe yoktur." [173]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MUHTELİF NEVLER

?5935 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ????? ??????? ?????? # ??????? ????? ?????????. ???? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ????????? ???? ????????? ??????? ?????? ????: ???? ????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ?? ????????? ????????? ????????? ??????????? ?? ? ??????????? ????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????? ???? ????????. ?????: ??????? ???? ??????? ???????? ??????? ???????: ???? ???????? ???????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????: ?? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????? ?? ???? ????? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ????????? ???? ??????? ????????? ????????? ????????? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????????? ?? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ?? ?????? ???????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?? ??????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ??????????? ?? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?? ??????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ??????????? ?? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?? ??????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ??????????? ?? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?? ?????? ????

(öfkesi geçinceye kadar öyle kalsın)."
Ebu Said dedi ki: "Biz (bu sırada) gündüzün aydınlığı devam ediyor mu diye güneşe bakmaya başladık. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Haberiniz olsun! Dünyanın ömründen geçmiş kısmına nisbeten geri kalan kısmı, şu gününüzden geçen kısma nazaran geri kalan kısmına nisbeti gibidir." [Tirmizî, Fiten 26, (2192).][174]

?5936 ?2? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ?????:]????? #: ???? ?????? ???????? ??? ????????????? ??? ?????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ????? ????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????????? ????????????????? ???? ????????? ?????????? ??????????
??? ????????? ??????? ????????????? ??? ?????????? ??? ??????? ????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?'???? ????????????? ?????????? ????????????? ? ???????? ???? ????? ??????????? ???????: ??????? ?????????? '?????????? ?????????? ????? ??????????? ???????? ??????? ? ????????? ????????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??? ????????? ????????. ????????: ????? ???? ?????????? ?????? ??????????? ????????. ???????: ?????????????? ????? ??????????? ??????????? ????????. ????????? ???????????? ????????. ????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ?????? ???????? ???? ??????. ?????: ??????? ?????????? ??????: ??? ????????? ???????? ??????????? ????????? ??????? ??????? ??????? ????????? ??????? ??? ?????? ??????????? ????????? ??????????? ??? ???????. ?????: ??????? ???????? ????????: ?????????? ?????? ? ?????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ? ??????????? ???? ??? ????? ??????????? ?????? ? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?? ???????? ???????? ? ???????? ??? ??????? ??? ?????? ??????????? ???? ??????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ??????????? ???? ? ???????? ????? ???? ?????? ??? ??????? ????? ???? ?????[. ????? ????.»?????????????? ?????????????« ??????: ?? ???????? ?????? ????.????? »??? ??????? ?????????« ?? ????? ?? ??????.?»????????? ??????« ?? ??????.?»? ?????? ???« ?? ??? ? ?????.?»? ????« ??????: ?? ????? ?? ??? ????? ??? ??? ??????? ?????? .
?»???????????« ????? ?????.?»????????« ??????? ?? ????? .

2. (5936)- İyaz İbnu Hımar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rabbim, bugün bana öğrettiği şeylerden bilmediklerinizi size öğretmemi emretti. (Ve buyurdu ki): "Benim bir kula verdiğim bir mal helaldir. Ben bütün kullarımı hanif (=Müslüman, hakka taraftar) olarak yarattım. Ancak şeytanlar onlara gelip, (fitrî) dinlerinden alıp götürdüler, kendilerine helal kıldığım şeyleri haram kıldılar. Kendisine bir güç vermediğim şeyi bana şirk koşmalarını emrettiler."
Allah Teala hazretleri arz ehline baktı ve Ehl-i Kitap'tan bir kısmı hariç onların Arap, acem hepsine öfkelendi ve dedi ki:
"Ben seni imtihan etmek ve seninle de (başkasını) imtihan etmek üzere gönderdim. Sana, suyun yıkayıp (yok edemeyeceği) bir kitap gönderdim. Ta ki sen onu uyurken de uyanıkken de okuyasın!"
Allah Teala hazretleri bana, Kureyş'i ateşe vermemi (onlarla savaşmamı) emretti. Ben:
"Ey Rabbim, bu durumda onlar başımı yararlar ve bir ekmek parçasına çevirirler!" dedim.
"Öyleyse, seni çıkardıkları gibi sen de onları (Mekke'den) çıkar! Onlara karşı gazada bulun da biz de sana yardım edelim; infakta bulun biz de sana infak edelim. Sen bir ordu gönder, biz de sana onun beş misli (yardımcı melek ordusu) gönderelim. Sana itaat edenlerle birlik ol, asilere karşı savaş!" buyurdu. Cennetlikler üç kısımdır:
* Kuvvet sahibi, adaletli, sadaka veren ve muvaffak olanlar.
* Bütün yakınlarına ve Müslümanlara karşı merhametli ve yumuşak kalpli olanlar.
* İffetli, namuslu ve çoluk çocuk sahibi olanlar."
Resulullah devamla dedi ki:
"Cehennem ehli de beş kısımdır:
* Aklı olmayan zayıflar. Bunlar, aranızda tabi olarak bulunurlar, hiçbir ehle ve mala tabi değildirler.
* Tamahkârlığını izhar etmeyen hain kişiler. Böylesi, bir kapıyı çalsa mutlaka ihanet eder.
* Akşam, sabah her fırsatta malın ve ehlin hususunda seni aldatan adamlar.
* Cimrilik ve yalanı da zikretti.
* Bir de kötü huylu kaba sözlü insan."
Resulullah devamla buyudular ki:
"Allah Teala hazretleri, bana mütevazi olmanızı emretti. Öyle ki, hiç kimse hiç kimseye karşı böbürlenmesin, hiç kimse hiç kimseye karşı tecavüzde bulunmasın." [Müslim, Cennet 63, (2865).][175]

?5937 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ?????? ????? ??? ????? ??????? ??? ????????? ?????????? ????????? ???????????? ????????????? ?????????? ????????????? ????? ??????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ??? ?????? ??????????? ? ???????? ???????? ???? ?????? ????????? ??? ?????????? ?????: ??? ??????? ??????? ??? ?????????? ?????: ????? ???? ??????? ??????????. ???????: ?????????? ?????????? ????????????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (5937)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri her hak sahibine hakkını verdi. Öyleyse varis lehine vasiyet yoktur. Çocuk yatağa aittir. Zani için mahrumiyet [176] vardır. Gerçek hesapları Allah'a aittir. Kim kendisini babasından başkasına nisbet eder veya hakiki velisinden başkasını veli gösterirse, kıyamet gününe kadar Allah'ın laneti üzerine olsun."
Resulullah devamla dedi ki:
"Kadın, kocasının evinden onun izni olmadan (başkasına) infak edemez!"
Kendisine: "Ey Allah'ın Resulü! Yiyecek de mi?" denildi."
Bu, mallarınızın en kıymetlisidir!" buyurdular. Sonra sözlerine şöyle devam ettiler: "Ariyet (olarak alınan sahibine) ödenir. Minha (olarak alınan sahibine) geri verilir. Borç ödenir, kefil olan borçlu sayılır." [Tirmizî, Vesaya 5, (2121); Ebu Davud, Büyû 90, (3565).][177]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, birçok hükmü beraberce teşrî etmektedir:
* Variseye vasiyet yapılamaz. Allah varislere murisin malından muayyen bir hak ayırmıştır. Öyle ise vasiyette de bulunarak bu miktar artırılamaz.
* Çocuk kimin yatağında doğmuşsa neseb itibariyle ona aittir. Yani anneye aittir. Burada anne, firaş (=yatak) olarak tesmiye edilmiştir. Hadis, çocuğun yatağa kim sahipse ona ait olduğunu ifade ediyor. Yatağın sahibi koca, efendi veya vatiu'ş şüphe (kadına temas ettiği şüphesini taşıyan kimse) bu hususta birdir. Ancak zaniye neseb hakkı yoktur. Onun fiili ona hadd tatbikini gerekli kılmıştır. Çünkü hadiste zani için taş var" buyrulmuştur.
* Nesebini inkâr etmek, hakiki nesebini bildiği halde bir başkasına nisbet etmek haramdır. Neseb bağı veraset gibi birkısım hukuk getirdiği gibi evlenme yasakları gibi daha başka ahkâma da kaynaktır. Dolayısıyla bilerek nesebini inkâr veya yabancı bir nesebe intisab, İslam'ın üzerinde hassasiyetle durduğu birçok haramların işlenmesine, mahzurların vukuuna zemin hazırlayacaktır.
* "Gerçek hesapları Allah'a aittir" sözüyle şu kastedilmiştir: "Biz zanilere hadd uygularız, hesapları Allah'a kalmıştır, Allah dilerse onları affeder, dilerse günahları sebebiyle cezalandırır."
Sadedinde olduğumuz hadisin manası bu olmakla beraber, bir başka hadiste:
"Kime dünyada hadd tatbik edilmişse, ahirette bu günahı sebebiyle azab edilmez. Zira Allah Teala hazretleri, üzerine hadd vurulan bir kimseye cezayı iki sefer yapmaz, onun keremi buna müsaade etmez." Mamafih, hadisteki ibare ile, bir başka zinası veya günahı olup da hadd tatbik edilmeyen kimsenin kastedilmiş olması da muhtemeldir. İşte bunun hesabı Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse azab verir. Aliyyu'l-Kâri der ki: "Şöyle demek de mümkündür: "Biz şer'î ahkâmı zahire göre icra ederiz, sırları ise Allah bilir, öyleyse hesapları Allah'adır, hak ettikleri cezayı da Allah verir." Veya: "Cezalarının mütebakisi veya bu günahta ısrar etmelerinin cezası veya diğer günahlara girmelerinin cezası

Allah'ın meşieti (dilemesi) altındadır."
* Kadın kocasının izni olmadan asgari değerde bir şey tasadduk edemez. Yiyecek gibi kıymetli olan bir şeyi hiç edemez. Bu ifade, kadının evdeki maldan tasarrufta kocaya ne kadar bağımlı olduğunu ifade eder. Çünkü malın sahibi kocadır.
* Alimler, ariyetin, sahibine ödenmesi meselesinde ihtilaf etmiştir. Bu ihtilaf "zaman" mevzuundaki ihtilaflarıyla ilgilidir. Zamana hükmedenler "mevcutsa aynen öder, telef olmuşsa kıymetini öder" demiştir. Muhalif görüşte olanlara göre, ödeme esası iane alan kimsenin, aldığı malı sahibine geri vermeye mecbur edilmesidir.
* Minha: Kişi başkasına -sütünden istifade etmesi için- sütlü bir hayvanı veya meyvesinden istifade etmesi için meyveli bir ağacı ekmesi için tarlayı geçici olarak bağışlamış ise, bu mala minha denmektedir. Böylece minhanın malın aslının değil, ondan elde edilen menfaatin temliki olduğu ifade edilmiş olmaktadır.
* Son olarak hadis, kefilin, kefil olduğu borcu ödemesi gerektiğini ifade ediyor.[178]

?5938 ?4? ???? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ????????? ?????????? ??? ?????????: ???????? ????????? ????? ?????? ???? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? .

4. (5938)- Hz.Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Üzümü kerm diye isimlendirmeyin. "Vay şu dehrin mahrumiyet ve hüsranına!" diye kahırlı söz söylemeyin. Zira Allah'ın kendisi dehrdir." [Buharî, Edeb 101; Müslim, Elfaz 516, (2246, 2247); Ebu Davud, Edeb 81, (4974); Muvatta, Kelam 3, (2, 984).][179]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kısım hadislerinde dilin kullanılışı ile ilgili edebe dikkat çekmektedir. Günlük konuşmalarda mü'min kullandığı kelimelere bile dikkat etmelidir. Cemiyette geçmişten intikal eden veya bir moda esintisi ile lisana sokuşturulan bir kısım ifadeler, kelimeler, teşbihler vs. itikad inceliklerine muhalif olabilir, edebi rencide edebilir, imanî bir teyakkuzla bunlara karşı dikkatli ve hassas olmalıdır. Bu meselenin aslını Kur'an-ı Kerim'de geçen (mealen): "Ey iman edenler! Raînâ (bizi gözet) demeyin, unzurna (bize bak) deyin ve peygambere kulak verin.." (Bakara 104), veya "Yahudilerden bir kısmı vardı ki, kelimelerin yerlerini değiştirirler, dillerini eğip büğerek, dini tahkir maksadıyla, sana: "İşittik ve isyan ettik. Dinle işitmez olasıca, bize hürmet et ki, bizden istifade edesin" derler. Eğer onlar, "işittik ve itaat ettik. Dinle ve bizi gözet" demiş olsalardı elbette onlar için daha hayırlı ve daha doğru olurdu..." (Nisa 46) gibi ayetler teşkil eder.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, üzüme "kerm" denmesini ve dehre hakaretamiz söz sarfedilmesini yasaklamaktadır. Bu hususlarda ulemanın şu açıklamalarına rastlamaktayız:
* Kerm lafzı, cahiliye Arapları tarafından hem ınneb yani üzüm (ve asması), hem de üzümden yapılan şarab için kullanılıyordu. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm kelimenin hem üzüm ve hem de şarap manasında kullanılmasını yasaklamış, kermin "üzüm" manasının zaman içinde unutulmasını arzu etmiştir. Çünkü kerm, şarabı hatırlatarak, onun içilmesine bir iştiyak uyandırarak harama teşvik vesilesi olabilir.
* Dehre sebbetme yasağına gelince, dehri lügatçiler "kâinatın ezelden ebede kadar devam eden bekası müddetinin ismi" diye tarif etmiştir. Cahiliye devrinde, bütün hadisler bütün musibetler gece ve gündüzden ibaret olan "dehr"e nisbet edilirdi. İnancı bu olan cahiliye adamları iki kısımdı. Bir kısmı, Allah'a iman etmez, dehirden ve hadiselerin mahalli olan gece ve gündüzden başka bir müessir tanımazlardı. Bunlar her fenalığı dehre nisbet ederlerdi. Dehriye denen bu fırkanın: "Bizi ancak dehr öldürür" dedikleri Kur'an'da hikâye edilmiştir (Casiye 24). İkinci kısmı ise bir yaratıcıya inanır, fakat kötü şeyleri ona nisbet etmezler, dehre nisbet ederlerdi, ve: "Vay dehrin mahrumiyet ve hüsranına!" diye sebbederlerdi.
Şu halde, sadedinde olduğumuz hadis, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu akideyi ortadan kaldırdığını, yasakladığını göstermektedir. Öyleyse hadiste, kâinatta cereyan eden bütün hadiselerin Allah tarafından yaratıldığı ifade edilmiş olmaktadır. Kötü ve şer olan hadiselerin dehre nisbet edilerek dehre küfredilmesi yanlıştır. Bu inanç bir nevi şirktir. Halbuki İslam hayır ve şer her şeyi Allah'ın yarattığı inancını getirmiştir. Aslında şerri dehre nisbet işini Allah'ı tenzih için yaparlardı. İslam'a göre şerri yaratmada bir kusur yoktur. Kusur, şerri kesbetmededir. Cenab-ı Hak hayır dileyene hayır, şer dileyene şer yaratıyor. İmtihan için yaratılan insan için bundan başkası zaten düşünülemez.
Hadiste geçen "Allah'ın kendisi dehrdir" sözüne gelince; bu bütün varlığın hasıl olduğu mutlak zamanı tasarruf eden zatın Allah olduğunu, dehrin Allah'ın kontrol ve tasarrufunda olduğunu ifade eder.[180]

?5939 ?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ????????? ???????? ??????? ????????? ?????????????[. ????? ????.?»???????« ???? ????? ??????? ????? ???? ?????? ?? ??? ?‘???? .

5. (5939)- Vâil İbnu Hucr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kerm demeyin, fakat ınneb ve habele (asma) deyin." [Müslim, Elfaz 12, (2248).][181]

AÇIKLAMA:

Önceki hadis vesilesiyle yapılan açıklamaya ilaveten şunu ilave edeceğiz: Habele (veya hable) üzümün kütüğüne denmektedir. Dilimizde asma kelimesi, üzüm ağacının adıdır. Dolayısıyla habeleyi asma olarak tercüme edebiliriz. Aleyhissalâtu vesselâm, üzümü ifade için, şarap manasına da gelen kerm (üzüm) kelimesini kullanmaktansa, aynı manayı ifade eden ınneb (üzüm) veya habele (asma) kelimelerinden birini kullanmayı emretmektedir.
Bu yasaklamayı zahiri manası olan üzümle ilgili olarak ele alırsak, muhtevanın sadece Arapça konuşanlarla ilgili olduğunu, lakin dilde kelimelerin kullanılmasındaki bazı inceliklere dikkat gerektiği nokta-i nazarından ele alırsak bütün mü'minleri ilgilendirdiğini görürüz.[182]

?5940 ?6? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ?? ????????[. ????? ??? ????.????: ??? ?????? ?????. ????:]???? ?????? ???????? ??? ????? ??????????? ????? ????? ?????????? ????????????? ??????? ????????? ???????? ????? ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ???????? ?? ????????[.»????????« ??? ????? ????? ????.

6. (5940)- Abdullah İbnu Habeşî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir sidre ağacını keserse, Allah onun başını cehenneme uzatır." [Ebu Davud, Edeb 171, (5239).]
[Bu hadis hakkında kendisine sorulunca] Ebu Davud şu cevabı vermiştir: "Bu hadis muhtasardır. Manası şudur: "Kırda bayırda yolcuların ve hayvanların gölgesinden istifade ettikleri bir sidre ağacını, o ağaçta herhangi bir hak sahibi olmayan bir kimse, haksız olarak keserse Allah onun başını cehenneme uzatır" demektir."[183]

?5941 ?7? ??? ???? ??? ??????? ???:]??????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ????????. ???????: ????? ????? ?‘??????? ?????????????? ????????? ??????? ???? ???? ?????? ???????? ????? ????????? ?????????? ???? ???????? ???????: ? ????? ????[. ????? ??? ???? .

7. (5941)- Hasan İbnu İbrahim anlatıyor: "Hişam İbnu Urve'ye sidre ağacının kesilmesi hakkında (caiz mi, değil mi diye) sordum. Bu sırada Urve'nin kasrına dayalı vaziyette idi, şöyle cevap verdi:
"Şu kapıları, kapı kanatlarını hep görmüyor musun? Bunların hepsi Urve'nin sidre ağacındandır. Urve onu tarlasından kesmiş ve: "Bunda bir beis yok!" demişti." [Bir başka rivayete göre, Hişam, soru sahibi Hasan İbnu İbrahim'e cevabında şöyle devam etmiştir: "Ey Iraklı! Bu (yasak hikâyesi, senin getirdiğin bir bid'adır." Hasan İbnu İbrahim, Hişam'a: "Hayır bid'a sizin canibinizden geldi. Ben Mekke'de şöyle söyleyeni işittim: "Allah sidre ağacını kesen kimseye lanet etsin!" [Ebu Davud, Edeb 171, (5241).][184]

AÇIKLAMA:

Son iki rivayet sidre ağacının kesilmesinin yasak olup olmaması ile ilgilidir. Öncelikle şunu belirtelim; sidre ağacı, dilimizde Arabistan kirazı[185] diye bilinen bir ağaçtır. Kur'an'da bir kaç kere zikri geçer. Yaprakları kurutulup dövülür ve yıkanma esnasında sabun gibi temizleyici olarak kullanılırdı. Bu ağacın durumu, kaydedilen iki rivayetten de anlaşılacağı üzere münakaşa edilmiştir. Hatta İmam Suyuti hazretleri, Keşfu'z-Zünûn'un kaydına göre Ref'u'l-Hazer an Katı's-Sidr adlı bir de risale te'lif etmiştir.
Meseleyi münakaşa eden alimler, bu ağacın kesilmesinin caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Kesimini mutlak şekilde yasaklayacak bir kudsiyeti yoktur. Yasak, hadisi kitabına alan Ebu Davud merhumun da not ettiği üzere, ağacın taşıdığı kudsiyetten ziyade, onun insanlara olan faydalılık durumundan ileri gelmektedir. Binaenaleyh, hadisi, devre ve şartlara göre, devlet yetkililerinin birkısım ağaçların kesimine tahdid ve yasak koyabileceklerine şer'î bir delil olmaktadır.

Şerhlerde mesele üzerine daha geniş açıklama var ise de bize bu kadarı yeterlidir.[186]

?5942 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ???? ??????? ?????? # ????????? ???? ?????? ??? ????????? ???????: ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ????????? ?? ?????????? ?????? ????????? ?????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

8. (5942)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yanlarında yüzü dağlanarak en vurulmuş bir merkep olduğu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğrayanlar oldu: "Bunu böyle enleyenlere Allah lanet etsin!" buyurdular ve yüze vurmaktan ve yüze enlemekten nehyettiler." [Müslim, Libas 106, (2116); Ebu Davud, Cihad 56, (2564); Tirmizî, Cihad 30, (1710).][187]

AÇIKLAMA:

Vesm, Arapça'da nişan vurmak, işaret koymak gibi manalara gelir. Dilimizde enlemek deriz. Köylerde, her ailenin kendine mahsus bir eni vardır, onu hayvanlarına vurur. Böylece, hayvanların hangi aileye ait olduğu bilinir. Umumiyetle kulaklara dağlama, delme, dilme ve yarma suretlerinden biriyle bu en vurulur
Sadedinde olduğumuz hadiste, böyle bir damganın yüze vurulması yasaklanmaktadır. Çünkü en, sabit kalan bir damgadır. Bu, hayvanın tabii güzelliğini bozar.
2- Nevevî der ki: "İnsan olsun hayvan olsun muhterem olan bütün canlıların yüzlerine vurmak yasaktır. Merkep, at, deve, katır, koyun vs. bu hususta birdir. Yasak insan hakkında daha şiddetlidir. Çünkü yüz, güzelliklerin toplandığı yerdir. Ayrıca yüz hassas bir uzuvdur, vurmadan iz kalabilir, bu onu çirkinleştirir veya duyu organlarından birine zarar verir.
Yüze en vurmaya gelince, bu bi'l-icma yasaktır. İnsan dışındaki hayvanların yüz hariç herhangi bir yerine en vurmak ise caizdir."
Hayvanların kulağına Aleyhissalâtu vesselâm'ın bizzat en vurduğuna dair rivayetler vardır. Müteakip iki rivayet bu sadeddedir. Mamafih dağlama yoluyla en vurmanın mekruh olduğunu söyleyen alim de olmuştur.[188]

?5943 ?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? # ???????? ????????? ???????? ????????? ?????. ?????: ????????? ? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ??????? ????????? ???????? ??? ?????????????? ?????? ?????? ???? ????? ????????????????[. ????? ????.»????????????????« ???? ???????? ?? ??? ??????? ??? ???? ????? ????? ??? ?????? ????: ??? ???? ??????? ???????? ??? ??????? .

9. (5943)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yüzünden enlenmiş bir merkeb görmüştü, bunu uygun bulmadığını belirtti ve: "Allah'a yemin olsun! (Ben olsaydım) eni bu hayvanın yüzünün en uzak noktasına vururdum!" buyurdu. Sonra emir verdi, kendi merkebinin sağrılarına en vuruldu. Böylece sağrıları ilk dağlayıp (en vuran) Aleyhissalâtu vesselâm oldu." [Müslim, Libas 108, (2118).][189]

?5944 ?10? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ???????? ?????? ???? ???? ???????? ??? ????? ?????? # ???????????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ????? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? .

10. (5944)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ebi Talha'yı, tahnik ediversin diye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdüm. Onu elinde en vurma şişi olduğu halde zekat develerini enlerken buldum." [Buharî, Libas 22, Zekat 69, Zebaih 35; Müslim, Libas 112, (2119); Ebu Davud, Cihad 57, (2563).][190]

AÇIKLAMA:

Enleme ile ilgili açıklama yukarıda geçti.[191]

?5945 ?11? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ????????? ??? ???? ??????? ????????? ????????? ?????????????? ????? ????????????
????????? ????????. ????? ?????? ??????? ???? ????????? ???????????? ????????? ??????? ????????? ????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ????? ??????? ??????? ????????? ????????? ????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????? ????? ??????????? ? ???????? ?????? ????????? ?????????? ???????????? ????? ?????????????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ????? ????????[. ????? ????? ? ???????.»?????? ????????« ????? ???? ???? ??? ?????.?»????????« ??? ??? ?? ??????? ??????.?»????????????« ??????? .

11. (5945)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Karanlık çöktüğü zaman çocuklarınızı dışarı salmayın. Çünkü şeytanlar bu esnada her tarafa yayılırlar. Yatsı vaktinden bir müddet geçince, onları serbest bırakın. Kapını kapa, Allah'ın ismini zikret. Kandilini söndür, Allah'ın ismini zikret. Yemek kabının ağzını kapa ve Allah'ın ismini zikret, (kapayacak birşey bulamadığın takdirde [çubuk gibi] herhangi bir şeyi üzerine uzatıp koymak suretiyle de olsa (bunu yap)! Zira şeytan, kapalı kapıyı açamaz. Kandilleri söndürün, zira fasıkçık (fare), olur ki, fitili çeker de ev halkını yakar." [Buhari, Bed'ü'l-Halk 11, 14, Eşribe 22, İsti'zan 49, 50; Müslim, Eşribe 96, (2012); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi 21, (2, 928, 929); Ebu Davud, Eşribe 22, (3731, 3732, 3733, 3734); Tirmizî, Et'ime 15, (1813).][192]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz hadiste Resul-ü Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), terbiye, emniyet, sağlık gibi farklı sahalara giren hayatî tavsiyelerde bulunmakta, pratik bilgiler sunmaktadır.
* İbnu'l-Cevzî, akşam karanlığında çocukların dışarı salınması ile ilgili ifadeyi şöyle açıklar: "Bu saatte, çocuklar hususunda korkulur. Çünkü şeytanların girdikleri pislik umumiyetle çocuklarda vardır. Diğer taraftan, şeytana karşı korunmayı sağlayacak zikir çocuklarda yoktur. Şeytanlar ise, yayılmaları esnasında, takılıp kalmaları mümkün olan şeylere takılıp kalırlar. Bu sebeple o vakitte çocuklar hususunda korkulur.
Şeytanların o vakitte yayılmalarındaki hikmete gelince, onlar için geceleyin yayılmak gündüzleyin yayılmaktan daha kolay, daha çok mümkündür. Çünkü karanlık, şeytanî kuvvetler için aydınlıktan çok daha müsaittir. Sadece karanlık değil, bütün siyahlar bu şekildedir. Bundandır ki, bir Ebu Zerr rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm namazı bozan şeyler arasında "şeytan olan siyah köpek"in de yer aldığını söylemiştir.
Hadiste, şeytanın verebileceği şerlere karşı çeşitli tedbirler zikredilmektedir: Kapların, kapıların iyi kapanması, bu işleri yaparken besmele çekilmesi, çocukların ve hayvanların akşamyatsı arasında rastgele ortalığa bırakılmaması. Bir başka hadiste: "Kul evine girerken besmele çekerse, şeytan: "Biz bunların yanında geceleyemeyiz" der" buyrulmuştur."[193]

?5946 ?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????? # ????? ?????????? ?????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ????????. ??????? #: ???? ???????? ?????????? ?????????? ????? ??????????? ??????? ?????? ????? ???? ???? ??????????????[. ????? ??? ????.»??????????« ???? ???? ?? ??? ????? ?? ???? .

12. (5946)- Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir fare gelerek çektiği bir fitili Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önüne, üzerinde oturmakta olduğu hasır minderin üstüne bırakıp gitti. Fitil, hasırdan bir dirhem kadar bir yer yaktı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Uyuyacağınız zaman kandillerinizi söndürün. Zira şeytan, böylelerine rehberlik edip böylesi işler yaptırarak sizi yakar" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 173, (5247).][194]

?5947 ?13? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ?????? ????????????? ???? ??????? ???? ????????? ?????????? ????????? # ??????????. ??????: ???? ????? ???????? ??????? ??????. ????? ???????? ????????????? ????????[. ????? ??????? .

13. (5947)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Medine'de bir ev, geceleyin aile halkı içinde olduğu halde yandı. Durumları Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verilmişti: "Bu

ateş var ya! Sizin düşmanınızdır. Uyuduğunuz zaman onu söndürün de size zarar vermesin!" buyurdular." [Buharî, İsti'zan; Müslim, Eşribe 101, (2016).][195]

?5948 ?14? ??? ??? ?? ??? ?? ??? ?? ?????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??????????? ?? ?'???? ?? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

14. (5948)- Ali İbnu Ömer İbni Ali İbni'l-Hüseyin İbni Ali (radıyallahu anhüm) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ayaklar çekildikten sonra (evlerden dışarı) çıkmayı azaltın. Çünkü Allah Teala hazretlerinin birkısım hayvanatı vardır, bu saatten sonra (yuvalarından çıkıp) ortalığa yayılırlar." [Ebu Davud Edeb 115, (5103).][196]

AÇIKLAMA:

Hadis, geceleyin herkes evine çekilip ortalık sükunete erdikten sonra evlerden dışarı çıkmayı azaltmayı tavsiye etmektedir. Burada bir tahrim mevzubahis değildir, bir tavsiye, bir irşad, daha evla olana bir işaret vardır. Münavi, sebep olarak, sokakların tenhalaşma saatinde sokağa çıkıldığı takdirde, bu sükûnette ortaya çıkan birkısım hayvanlara eza verilebileceğini veya hayvanlardan ezaya maruz olunabileceğini belirtir. "Öyle ise der, ihtiyata uygun olanı o zamanlarda dışarı çıkmamaktır." Ancak hadiste gerekli hallerde çıkmaya ruhsat da mevcuttur.[197]

?5949 ?15? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????????? ?????? ????????? ?????????? ???????: ??? ???????????? ???????: ??????? ?????? ?????????? ???????: ?????????? ???? ???? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ???????? ???? ????? ??????: ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????? ???? ????? ????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ???????? ???? ????? ??????? ???? ??????[. ????? ????.»???????? ?????« ?????? ?????.»????????? ?????????? ???????« ??? ????? ?? ??? ???.

15. (5949)- Rafi İbnu Hadic (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiğinde Medineliler hurma telkih ediyorlardı:
"Ne yapıyorsunuz?" diye onlara sordu. Medineliler:
"Bu, eskiden beri yapmakta olduğumuz bir şey! deyip (açıkladılar). Aleyhissalâtu vesselâm da: "Eğer bunu yapmasanız belki de sizin için daha iyi olur!" buyurdular. Bunun üzerine Medineliler o işi bıraktılar. Hurma ağaçları (o yıl çağla) döktü (ve meyve tutmadı).
Durum Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verilince şöyle buyurdular:
"Bilin ki, ben bir beşerim. Size dininizle ilgili bir emirde bulunursam onu derhal alın. Eğer kendi re'yime dayanan bir şey emredersem, bilin ki ben bir insanım!" [Müslim, Fezail 140, (2362).][198]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dinî emirleri ile dünyevî meselelerle ilgili beyanları arasında bir tefrik yapılabileceğini ifade eder. Çünkü hurma telkihi işini terketmeleri istikametindeki tavsiyesinden bilahare rücu etmiştir.
Hâdise şudur: Bilindiği üzere, incir ağacı gibi hurma ağacı da erkek veya dişidir. Meyve dişi ağaçta hasıl olur. Ancak, dişi ağacın meyve tutabilmesi için, erkek ağacın çiçeklerinden hasıl olan tozun dişi ağacın çiçeklerine kadar ulaşarak telkih etmesi (döllenmesi) gerekmektedir. Eğer bu döllenme olmazsa, meyve rüşeymi daha çağla iken dökülür ve meyve hasıl olmaz.
Erkek ağaçtan çıkan tozların dişi ağaca ulaşmasını rüzgârlar, arılar, kelebekler tabii olarak yapmakta ise de, bunun insan eliyle, daha şuurlu ve sistemli olarak yapılması halinde daha garantili ve dolayısıyla ürün daha bol olacağından, Medineliler bu işi her yıl eskiden beri yapmakta imiş. Aleyhissalâtu vesselâm bu tatbikata muttali olup mahiyetini de öğrenince, bunun bir faydası olmayacağını, terkinin evla olacağını söyler.
Ama ağaçlar yeterince meyve tutmaz, kendi kendine döllenebildiğince bir ürün verir ve tabii ki düşük olur.
Durum Resulullah'a söylenince: "Ben bir insanım, dünyanızın işini benden iyi bilirsiniz!" buyurur.
Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: "Her sözü vahye dayanan Resulullah gerçeğe mutabık olmayan, sırf hevaya dayanan söz de sarfeder mi?"
Biz bu soruya iki suretle cevap vereceğiz:
1) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), her hususta rehberimizdir. Izdırap, öfke, keder, neşe, musibet hallerinde de rehberdir. Musibete uğrayan insan nasıl davranmalı, hastalanan ne yapmalı, ızdırabı olan, öfkelenen ne şekilde hareket etmeli vs. Hayatımızın mühim bir yönünü de yanılmalarımız, hatalarımız, isabetsiz karar ve hükümlerimiz teşkil eder. Rehber-i ekmelimiz (aleyhissalâtu vesselâm), yanılma örnekleri de vererek, çekinmeden hatadan dönme sünnetini va'zetmiştir. Bilhassa mevkii, makamı, rütbesi yüksek olan kimselerin hatalarını itiraf etmeleri zor olur ve yanlış hükümleri büyük çapta zararlara sebep olur. Halbuki mü'min kişi, böyle bir durumda kolayca: "Peygamberim bile hatalı karardan rücu etmiştir" diyerek kolayca derhal dönüş yapabilir.
Binaenaleyh bu çeşit yanılmaları, hatalı içtihadlarda bulunarak rücu etmeleri, Peygamberimiz'in kâmil manada rehberlik vazifesinin gerekli olan bir parçasıdır. Nitekim Muvatta'da gelen bir hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, unutma, yanılma gibi hadiselerin İlahî iradenin sonucu olarak vuka geldiğini ifade etmiştir: "Ben unuturum veya unutturulurum, ta ki sünnet koyayım."
Bu hadisle Resulullah gerçekten pek feyizli bir sünnet koymuştur. Kişi, yanlış karar verince, bundan dönmelidir, mevki, makam, ünvan hatadan dönmeye mani olmamalıdır.
Rehber-i ekmel olabilmesi için Resulullah'ın bazan da yanılması zaruri idi, aksini düşünmemiz mümkün değildir. Böylesi bir yanılma ve hata Resul-i Ekrem'in yüceliğini daha da artıran bir yanılmadır.
2) Meseleye ikinci nokta-i nazar, vahyin farklı derecelere sahip olması, Resulullah'ın Kur'an-ı Kerim dışında mazhar olduğu vahyin de bir kısım mertebeleri bulunmasıyla ilgilidir: "Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, arkasından buna yedi deniz daha ilave edilse, Allah'ın kelimeleri yazmakla tükenmezdi..." (Lokman 27) ayetinde de ifade edildiği üzere, Allah'ın kelamı Kur' an veya diğer semavi kitaplardan ibaret değildir. Elbette Kur'an Kelamullah olarak en yüce mertebededir. Ancak, bilhassa zîşuur ve zîhayat mahlukatın (ins, cin, melek, hayvanat) bütün tekellüm ve ilhamatları, İlahî irade ve yaratma ile olmakta, her birinde kabiliyetlerine göre Allah'ın kelam sıfatının farklı tecellileri meydana gelmektedir. Bu tecelli olmasaydı tekellüm ve muhabere olamazdı.
Şu halde Resulullah'ın peygamberlikten ayrı olarak sahip olduğu beşerî şahsiyeti itibariyle de farklı veçheleri, durumları olacaktır. Öyleyse onun sözleri arasında birkısım mertebelerin olacağını kabul etmemiz gerekecektir. Aksi takdirde "hepsi vahy-i İlahîdir" diye, bütün sözlerini Kur'an mertebesinde görmemiz bizi hataya sevkeder. Kur'an ve sünnet ayrımın bizzat Aleyhissalâtu vesselâm yapmış, Ashab yapmış, Tabiun ve Etbauttabiin uleması yapmış.
Bize düşen, ulemanın yolundan gidip herşeyin hakkını vermektir, ifrat ve tefritten kaçınmaktır. Zira zamanımızda Kur'an'la sünneti karıştıracak müfritlere rastlanabileceği gibi, -bilhassa sadedinde olduğumuz hadisi örnek vererek- Kur'an dışında herşeyi inkâra kalkan, hadisi tanımayan kimselere de çokça rastlanmaktadır.
Resulullah'ın sözlerindeki bu mertebeye Bediüzzaman şöyle dikkat çekmiştir:
"Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), hem beşerdir, beşeriyet itibariyle beşer gibi muamele eder; hem resuldür, risalet itibariyle Cenab-ı Hakk'ın tercümanıdır, elçisidir. Risaleti, vahye istinad eder. Vahiy iki kısımdır:
Biri: "Vahy-i sarîhî"dir ki, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) onda sırf bir tercümandır, mübelliğdir (tebliğ edicidir), müdahalesi yoktur. Kur'an ve bazı ehadis-i kudsiye gibi...
İkinci kısım: "Vahy-i zımnî"dir. Şu kısmın mücmel ve hülasası vahye ve ilhama istinad eder, fakat tafsilatı ve tasviratı, Resul-ü Ekrem(aleyhissalâtu vesselâm)'e aittir. O vahiyden gelen mücmel hadiseyi tafsil ve tasvire Zat-ı Ahmediyye (aleyhissalâtu vesselâm), bazen yine ilhama ya vahye istinad edip beyan eder, veyahud kendi ferasetiyle beyan eder. Ve kendi içtihadıyla yaptığı tafsilat ve tasviratı ya vazife-i risalet noktasında ulvi kuvve-i kudsiyye ile beyan eder veyahut örf ve âdet ve efkâr-ı amme seviyesine göre, beşeriyeti noktasında beyan eder.
İşte her hadiste bütün tafsilatına, vahy-i mahz noktasiyle bakılmaz. Beşeriyetin muktezası olan efkâr ve muamelatında, risaletin ulvi asarı aranılmaz. Madem bazı hadiseler mücmel olarak mutlak bir surette ona vahyen gelir. O da kendi ferasetiyle ve tearüf-ü umumi cihetiyle tasvir eder. Şu tasvirdeki müteşabihata ve müşkilata bazen tefsir lazım geliyor, hatta tabir lazım geliyor. Çünkü: Bazı hakikatlar var ki, temsil ile fehme takrib edilir. Nasıl ki bir vakit huzur-u Nebevî'de derince bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: "Şu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp, şimdi cehennemin dibine düşmüş bir taşın gürültüsüdür." Bir saat sonra cevap geldi ki: "Yetmiş yaşına giren meşhur bir münafik ölüp, cehenneme gitti." Zat-ı Ahmediye (aleyhissalâtu vesselâm)'nin beliğ bir temsil ile beyan ettiği hadisenin te'vilini gösterdi." [199]

?5950 ?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????? ?????????? ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????????? ???????? ???? ????????????? ???????? ????? ?????????? [. ????? ?????? ? ??????? .

16. (5950)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Horozların öttüğünü işittiğiniz vakit, Allah'tan lütuf ve ikramını talep edin. Zira onlar bir melek görmüştür. Merkebin anırmasını işittiğiniz zaman şeytandan Allah'a sığının. Çünkü o da bir şeytan görmüştür." [Buharî, Bed'ü'lhalk 15; Müslim, Zikr 82, (2729); Ebu Davud, Edeb 115, (5102); Tirmizî, Da'avat 58, (3455).][200]

?5951 ?17? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ????????????? ???????????? ???????? ???? ??????????? ????????? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

17. (5951)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Geceleyin köpeklerin havlamasını ve merkeplerin anırmasını işittiğiniz zaman, şeytandan Allah'a sığının. Çünkü onlar, sizlerin görmediklerinizi görürler."[201]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadiste birkaç hayvanın sesleriyle ilgili açıklama yapılmaktadır.
1) Horoz diğer hayvanlardan farklı bir hususiyet taşır: Bilhassa geceleri ötüşünü belli periyodlarla yapar ve bunu hiç değiştirmez. Her gün fecirden önce ve fecirden sonra muntazam ötüşleri vardır. Gecelerin uzayıp kısalması onun fecir öncesi ve fecir sonrası periyodik ötüşlerini aksatmaz. Şafiîler, sabah vaktinin tayininde horozların ötüşünü esas almayı hükme bağlamışlardır. Nitekim bir başka rivayette "Horoza sövmeyin. Çünkü o, namaza çağırır" buyrulmuştur.
Resulullah, horozların bu muntazam ötüşlerinin tesadüfi olmadığını, İlahî irade ile melek tarafından uyarıldıklarını nazar-ı dikkate arzetmektedir. Onlar madem ki bu işe müekkel bir meleği görerek ötmektedirler. Öyleyse o sırada yapılacak duaya meleğin "amin"i kazanılabilir. Böylece yapılan duanın kabul görme şansı artar. Ayrıca bu duayı yapan meleklerin, kendisi için istiğfarını ve ihlasına şehadetlerini de kazanmış olur. Bu yorumu yapan İyaz devamla der ki: "Bu hadisten hareketle, salihlerin huzurunda, teberrüken duada bulunmak müstehab addedilmiştir." Halimî, yukarıda kaydettiğimiz horoza sövmeyi yasaklayan hadisten: "Her ne ki, kendisinden bir istifade, bir hayır elde edilir, ona sövmek veya hakaret etmek caiz değildir, bilakis hürmet ve tekrim gerekir" hükmünü çıkarmıştır. Şarih Davudî, "horozdan beş şey öğrenilir" der ve sayar: "Güzel ses, seherde uyanma, kıskançlık, sehavet ve kesretü'lcima."
2) Köpek havlaması ve merkeb anırmasına gelince; bu da şeytanın şerrinden Allah'a sığınmaya sevketmelidir. Bazı alimler bu hadisten hareketle, günahların yanına Allah'ın gadabının indiğine, dolayısıyla öyleleri görülünce istiaze etmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.
Şu halde günlük hayatını kulluk edebi içerisinde geçirmekle mükellef olan insan, şahid olduğu farklı tezahürlerin her birini Allah'ı hatırlamaya vesile kılıp zikir edecektir: Horoz sesiyle Allah'tan lütfunu isteyecek, merkeb ve köpek sesiyle şeytandan istiazede bulunacaktır. Başka hadislerde yıldız kayması, rüzgâr esmesi vs. başka zikirlerin vesile ve fırsatları kılınmıştır.[202]

?5952 ?18? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????????? ????????????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ???????????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ???? ? ????????? ???????? ????? ????????? ??? ?????????[. ????? ??? ????.»????????« ?? ???? ?????? ?? ??? ???? ???? ????? ?? ??????? ??? ???? ?? ????? ???? ????? ??. ????? ??????? ??? ?????? ?? ????????? ????? ???? ????? ????? ????? ?????? ‘? ???????? ?? ?????? ??? ????? ?????? .

18. (5952)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İyne usulüyle alışverişte bulunur, sığırların peşine düşer, ziraate razı olur ve cihadı da terkederseniz, Allah size öyle bir zillet verir ki, dininize tekrar rücu etmedikçe o zilleti kaldırmaz." [Ebu Davud, Büyû 56, (3462).] [203]

AÇIKLAMA:

1- İyne usulüyle satışı şarihler şöyle tarif etmiştir: Tüccar, malını veresiye olarak belli bir vade ile müşteriye satar. Sonra bu malı müşteriden daha ucuz bir fiyatla satın alır. Bu tarz alışveriş caiz mi, değil mi münakaşa edilmiştir. İmam Malik Ebu Hanife, Ahmed İbnu Hanbel gibi bir kısım fukaha "caiz değil" derken, İmam Şafii ve ashabı "caizdir" demiştir.
2- Hadis, esas itibariyle, insanların ticaret ve ziraate kendilerini vererek cihadı ihmal etmelerini yasaklamaktadır. İlk nazarda, hadisten ticaret ve ziraatin kötülendiği anlaşılabilir. Aksine hadis, cihadın terkinden gelecek zillete dikkat çekmektedir. Daha önce de zikredildiği üzere Aleyhissalâtu vesselâm aslî meslekler olarak "ticaret, ziraat ve san'atı" saymıştır. Ama ne ticaret, ne ziraat ne de san'at cihad gibi mühim bir meşguliyeti ihmale sevketmemelidir. Şevkânî'nin dediği gibi "İslam'ın izzet ve diğer dinlere üstünlüğünü izhar vesilesi olan "Allah yolunda cihad"ın terki halinde Allah, Müslümanlara, düşüncelerinin aksiyle muamele ederek zillet verir: Atların sırtında olduktan sonra sığırların peşlerine takar, halbuki at sırtı, sığırın peşinden makamca daha üstün, daha izzetlidir."[204]
ORJİNALİNDE BÖYLE BİR ŞEY YOK!
"Zannediyorum bu hadisin bize anlattığı, işaret ettiği hususları ancak, sanayî inkılâbı ve sanayî hareketlerinden sonra anlayabildik.. onu da doğru anlayabildi isek.. cihadı, zaten unutmuştuk; sanayî derken ziraat ve hayvancılığı da ihmal ettik ve kendimizi bir başka dengesizliğin berzahında bulduk. Oysaki, yapılacak şeyi, hem de 14 asır evvel Allah Rasûlü haber veriyordu. Ve O, her meselede olduğu gibi, bu meselede de fevkalâde dengeliydi. Elbette ki, ziraat ve hayvancılık olacaktır. Nitekim bu tür çalışmaları teşvik eden hadis-i şerifler de vardır. Ancak, bütün himmeti bunlara hasretmek, işte doğru olmayan budur.Şehir hayatına karışmadan, bir dağa çekilip, kendi füyuzât hisleriyle baş başa kalmayı arzulayan insandan tutun da, teşebbüs gücünden mahrum ziraatçı ve hayvancıya kadar şümulü olan bu ifade, bize mühim bir iktisat ve ekonomi dersi vermektedir. Ayrıca, devletler muvazenesinde yerinizi almak için, gerekli caydırıcı gücü elde tutmadığınız, cihadı terkettiğiniz veya cihadı terkedip de, devletler muvazenesindeki yerinizi kaybettiğiniz zaman Allah, size altından kalkamayacağınız bir mezellet musallat edeceğini.. tegallüpler, esaretler, tahakkümler altında kalıp ezileceğinizi de hatırlatmaktadır ki, bu durum, yeniden dine dönüp, İslâm'ı hayata hayat kılacağınız âna kadar da devam edecektir. Verdiğimiz misâl, -anlatma darlığı da mahfuz- deryadan bir katredir ve Allah Rasûlü'nün bu hususta daha nice sözleri var. Ne var ki biz, bu biricik misâlle iktifa edeceğiz. Allah Rasûlü, nasıl ki, istidat ve kabiliyetleri tahdid edip sınır altına almamış, öyle de bedenî güç ve kuvvetleri dahi hakir görmemiştir. Görmemiş ve aksine şöyle buyurmuştur: "Kuvvetli bir mü'min, (beden sıhhatine sahip olan bir mü'min) Allah indinde zayıf mü'minden daha hayırlı ve sevimlidir."(109)Allah indinde sevimli olmak isteyenler, kalb sıhhatiyle beraber beden sıhhatine, cisim sıhhatiyle beraber ruh sıhhatine de sahip olmalıdırlar. Görülüyor ki, Allah Rasulü (sav): "Zayıflayacaksınız, perhize girecek, bedenî güç ve kuvvetinizi kıracaksınız ki Allah indinde makbul olasınız" demiyor. Belki ruhbanlığa, keşişliğe ve papazlığa karşı realiteyi, fitrî ve tabiî olmayı öne çıkarıyor ve meselelere, tabiatı içinde bir mecra araştırıyor; ve bizi o istikamete kanalize ediyor.(110)

?5953 ?19? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ??????? ????????? ???? ????? ????????? ???????: ? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ????????? ?????? ????????[. ????? ???????.??????? ?? ??? ????? ?????? ????? ??? ??????? ?? ?? ?????? ?????? ??????? .

19. (5953)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saban ve diğer bir ziraat aleti görünce: "Bunun girdiği bir eve, Allah mutlaka zillet de sokar!" dediğini işittim." [Buharî, Hars 2.][205]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de ziraatin girdiği yere zilletin gireceğini ifade etmektedir. Bazı şarihler, buradaki "zillet"le tarladan verilecek verginin kastedildiğini belirtirler. "Çünkü derler, idareciler, arazi hukuku olarak vergi talep ederler." Arazide çalışma, ehl-i zimmetin karşısına çıkan ilk meşguliyet idi. Sahabe araziye bağlanmaktan hoşlanmıyordu. İbnu't-Tin bu hadisin, Resulullah'ın gaybtan haber verme nevine giren bir mucizesi olduğunu belirtir ve "Zira der, şimdi müşahede edilen şu ki, zulmün çoğu ziraatle meşgul olanların başında patlamaktadır." İbnu't-Tin'i te'yiden şunu ilave edebiliriz: Yirminci asırda müşahede edilen de aynıdır: İktisadî hayatı ziraate bağlı olan ve hele ziraatte iptidailiği temsil eden "saban"a bağlı olan memleketler "üçüncü dünya" denen geri memleketlerdir. Sanayîleşen, ziraatini de yeni tekniklerle yapan memleketler ilerlemiş, kalkınmış memleketlerdir. İleri memleketlerde umumi nüfus içerisinde ziraatle uğraşanların nisbeti % 15 ile % 10 arasındadır. Zillete mahkum geri milletlerin halkı ise, büyük çoğunluğu ziraatle meşguldür ve ziraatleri de iptidaidir; "saban"a bağlıdır.
Ama ziraat ihmal mi edilmeli. Hayır! Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm ziraate teşviklerde de bulunmuştur: "Hangi Müslüman bir dikim veya ekimde bulunur, ondan da bir kuş veya insan veya hayvan yerse, bu onun için bir sadaka yerine geçer." Bu hadiste arazinin imar edilmesine, ekilip dikilmesine fevkalâde bir teşvik var.
Bu paralelde başka hadisler de var. Öyleyse, hadislerde ziraate hem teşvik var ve hem de ziraatin mahzurlarına uyarı var. İmam Buhârî, sadedinde olduğumuz hadisi, rivayetlerde gelen bu ihtilaflı durumu te'lif edip bağdaştıran bir başlık altında kaydeder. Bab başlığı şöyle:
"Ziraat aletiyle meşgul olmanın akibetlerinden yahud ziraatte, emredilmiş olan sınırın geçilmesi nevinden sakınılacak şeyler babı"
Buhârî'nin başlığı, ziraat aleyhine gelen rivayetlerin ziraatten hasıl olacak kötü sonuçlara hamledilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yani, kişi ziraatle meşguliyeti sebebiyle

kendisine emredilmiş olan birkısım vecibeleri ihmal ederse bu mahzurludur veya ziraatle meşguliyette haddi aşarak gerekli olan başka meşguliyetleri ihmal ederse bu da mahzurludur. Meseleyi bir millet seviyesinde ele alacak olursak, akıllı idarecilerin, bir zamanlar memleketimizde görüldüğü üzere "Türkiye bir ziraat memleketidir" diye yanlış politikalar takip yerine, "Türkiye sanayileşmelidir", "Beynelmilel ticarette yeri olmalıdır" gibi ziraatin de dışına çıkan hedefler tesbit ederek, nüfusunun bir kısmını ziraatın dışına çıkarıp başka sahalara kaydırması gerekir. Hadisten alimlerimiz bunu anlamıştır. Ziraat hususunda farklı beyanlarda bulunan Resulullah da bunu kastetmiş olmalıdır. [206]

?5954 ?20? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ??? ??????? ????? ???????? ????? ????????????? ???????? ???????????????? ?????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??? ?????? ????? ???????[. ????? ???? ???????? .

20. (5954)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kisra'ya ve Necâşî'ye -bu Necâşî, üzerine cenaze namazı kıldığı Necâşî değildir- ve bütün inatçı cebbarlara, onları aziz ve celil olan Allah'a davet eden mektuplar yazdı." [Müslim, Cihad 75, (1774); Tirmizî, İsti'zan 23, (2717).][207]

AÇIKLAMA

Burada, Resulullah'ın, komşu devletlerin reislerine gönderdiği İslam'a davet mektuplarından bahsedilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm mezkur mektupları Hudeybiye Sulhü'nden dönünce yazmıştır. Bir anda altı ayrı lidere elçiler çıkararak mektuplar göndermiştir. Bu bahis teferruatlı olarak daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.
Sadedinde olduğumuz hadiste ilave bir açıklama yer almaktadır: Resulullah'ın mektup gönderdiği Necâşî, öldüğü vakit gıyabında cenaze namazını kıldırdığı Necâşî değildir. Esasen Necâşî, isim olmayıp ünvandır. İlk Müslümanlarda halife veya emîru'lmü'minîn, Osmanlılarda padişah, İran'da şah.. dendiği gibi Habeşliler'de de o devirlerde devlet reisine Necâşî denmekte imiş. Muhammed Hamidullah'ın tahkikine göre, Resulullah'ın sağlığında Habeşistan'da iki ayrı Necâşî yaşamıştır, bir üçüncünün de yaşamış olması ihtimal dahilindedir. Bu hususta kesin konuşmaya vesikalar yeterli değildir (İslam Peygamberi 478-515 numaralı paragraflar).[208]

?5955 ?21? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????????? ??? ???????? ???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??? ??????????? ????? ?????????[. ????? ??????? .

21. (5955)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kisra'ya mektubunu göndermişti. Kisra, mektubu okuyunca yırttı. Aleyhissalâtu vesselâm da "paramparça olmaları için" beddua etti." [Buharî İlm 7.][209]

AÇIKLAMA:

Hadis, Buhârî'deki aslından özetlenerek alınmıştır. Orada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mektubu Bahreyn'in idarecisine gönderdiği, onun da Kisra'ya yolladığı ifade edilir.
Başka rivayetler, Bahreyn'deki idarecinin, bilahere İslam'la şereflenen Münzir İbnu Savâ olduğunu, İran kisrasının da Ebreviz[210] İbnu Hürmüz İbnu Enuşirevan olduğunu belirtir.
Rivayetler, mektubu okutan Kisra'nın daha bidayetteki üslub hoşuna gitmediği için öfkelenerek, okumayı tamamlatmadan kibir ve öfkeyle yırttığını belirtir. Onu kızdıran husus, mektuba kendi ismiyle değil, Allah Resulü'nün ismiyle başlamış olmasıdır. Mektup şöyle:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla!
Allah'ın Resulü Muhammed'den İranlıların büyük reisi Kisra'ya:
Hidayet yoluna girip ona tabi olana, Allah'a, O'nun kulu ve Resulü' ne iman edene, Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun bir tek ve ortaksız bulunduğuna, Muhammed'in O'nun resulü ve kulu olduğuna şehadet edip kabul edene selam olsun! Buna göre ben seni, tam bir İslam daveti ile (İslam'a) çağırıyorum. Zira ben, kim olursa olsun can taşıyan herkese belli bir tehlikeyi haber verip uyandırmak ve inanmayanlar üzerinde Allah'ın sözünü gerçekleştirmek için istisnasız bütün insanlara gönderilmiş bir Allah Resulüyüm. O halde sen İslam'a gir de emniyet ve selameti bul! Şayet kaçınacak olursan bu halde hiç şüphesiz Mecusilerin günahı senin üzerinde toplanacaktır."
Mektubun saygısızca karşılanıp yırtıldığı haberi Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaşınca: "Allah da onun mülkünü paramparça etsin!" diye beddua eder.
Meselenin kaynaklarda gelen devamına göre, Kisra Perviz, bu mektup üzerine, Yemen'deki valisine yazarak, Resulullah'ın derhal merkeze gönderilmesi için emir verir. Yemen valisi bu maksadla Medine'ye bir heyet çıkarır. Heyet mektubu verince Aleyhissalâtu vesselâm, ertesi güne cevap yazacağını söyler. Ertesi gün heyete: "Bu gece benim efendim (Rabbim) senin efendini Seroeh eliyle öldürttü!" der. Heyet Yemen'e geri döner. Orada, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bildirdiği günde Kisra'nın öldürüldüğünü tahkik edince Müslüman olurlar.
Resulullah'ın Kisra'ya yazdığı mektubun aslı günümüze intikal etmiştir.[211]

?5956 ?22? ??? ????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ??? ?? ????? ????????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ?????? ??? ???????? ??????????? ????? ???????? ????? ?? ?????????? ?????? ???? ?????????????? ???????????????? ???????? ?‘??????? ??????????? ???????????????? ???? ?????????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ???????????? ???? ??????? ??????? ??????????? ????? ?????: ? ?????????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ????????? ????? ??????? ???????? ?????????? ???? ?????? ????????? ??????? ????????? ?????????. ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????: ??????? ????????? ?????? ? ??????? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ??? ????????? ???? ??? ???????????. ??????? ???? ????????? ?????? ??????? ????????? ????????? ??????? ??????????? ???? ?????????: ????? ??? ??????? ??????? ?????????? ???? ??? ???????????? ??????? ??????? ????? ????????? ?????????????? ?????????????? ??????????? ????? ??????? ????????????? ?????? ?????? ????????? # ???????????? ????? ????????? ????? ?????? ????????? # ??????????? ????? ????? ????? ?????? ???? ?????? ????? ????????? ??????? ???? ????????? #: ??? ??????! ????? ???????? ??? ??? ????? ???? ???????? ??????? ???????????
???? ???????? ????? ???? ??????: ?????? ?????? ????? ?????????: ??? ??????? ??????? ????? ??????? ????????? ?????? ????????? ??????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????????? ????? ??? ??????????? ?????????????? ?????????????? ???????? ???? ?????? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????? ???? ??? ???????. ??????? ?????? ??????? ?????? #? ??????? ??????? ?????? # ??????????? ????????? ???? ?????????????? ??????? ????????? ????? ????????? ?????? ???????? ????????????? ????? ?‘???. ????? ?????? ????????: ?????????????? ???? ???????? ??????? ????????? ???? ????????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ?‘?????? ??????? ??????: ????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ???????????? ???? ?????? ??????????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ??? ????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????????? # ????????? ?? ????????? ??? ??????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ???????? ??????? ????? # ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????? # ??????????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ???? ????????? ????????? ????? ????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????????? ???????? ?‘??????? ????? ????? ???? ????????? ??????????? ??????? ?????? # ????? ?‘????? ??????????[. ????? ???????.???? »?????????« ???? ??? ????? ?????? ??? ??????? ?????? “???? ??????? ???????? ??????? ???.?»????????« ?? ?????? ???????.?»????????????« ????? ???? ??? ??????? ??????? ??? ??????? ??????? .
?»????? ?????« ?? ?? ??? ??? ?? ????? ?? ???? ??????? ??????.?»??????????« ?‘???? ??????? ??????? ?????? ?????.????? »???? ???? ???? ???????« ?? ?? ????? ? ???? ?? ?????? .

22. (5956)- Üsame İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), üzerinde semer bulunan bir merkebe bindi, altında Fedek kadifesi vardı.

Üsameyi de arkasına aldı. Beni'l-Haris İbnu'l-Hazrec'te oturan Sa'd İbnu Ubade (radıyallahu anh)'ye, Bedir Savaşı'ndan önce geçmiş olsun ziyaretine gitti. Beraberce giderken, aralarında Abdullah İbnu Ubey İbnu Selül'ün de bulunduğu bir cemaate rastladılar, oturuyorlardı. Abdullah İbnu Ubey o sırada henüz Müslüman olmamıştı. Cemaatte Müslümanlar, müşrikler, putperest olanlar, Yahudiler, Müslümanlar karışık vaziyette idi. Bu cemaatte Abdullah İbnu Ravaha (radıyallahu anh) da vardı. Onlara Resulullah'ın bindiği merkebin kaldırdığı toz isabet edince, Abdullah İbnu Ubey burnunu örtüsüyle sarıp: "Bizi toz içinde bırakma!" diye homurdandı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cemaate selam verip durdu. Merkepten inip onları Allah'a davet etti, onlara Kur'an okudu. Abdullah İbnu Ubey, Aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Be adam! Bundan daha güzel birşey yok. Eğer söylediğin hak ise, bizim cemaatimizi rahatsız etme, evine dön! Kim sana gelirse ona anlat!" dedi. Bunun üzerine Abdullah İbnu Ravaha da:
"Evet ey Allah'ın Resulü! Sen bizim toplantılarımıza gel! Zira biz bunu istiyoruz!" dedi. Bundan sonra Müslümanlar, müşrikler ve Yahudiler aralarında atıştılar. Nerdeyse birbirleriyle kapışacaklardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları yatıştırmak için gayret sarfetti ve sustular.
Resulullah da bineğine atlayarak yoluna devam etti ve Sa'd İbnu Ebî Vakkas'ın yanına gelip evine girdi. Aleyhissalâtu vesselâm ona:
"Ey Sa'd! Ebu Hubab'ın ne dediğini işittin mi?" dedi. Ebu Hubab'la Abdullah İbnu Ubey'i kastediyordu. "Şöyle şöyle söyledi" buyurdu. Sa'd İbnu Ubade:
"Ey Allah'ın Resulü! Onu affet, Sana Kitab'ı gönderen Zat-ı Zülcelal'e kasem olsun, Allah'ın sana indirdiği Hak geldiği zaman, bu beldenin ahalisi, ona taç giydirmeye, sarık sarmaya ittifak etmişlerdi. Allah Teala hazretleri sana verdiği bu hakikatla onun başa geçmesini engelleyince, bu onun boğazına takıldı. İşte, şahid olduğun densizliği ona yaptıran da budur!" dedi. (Bu açıklama üzerine) Resulullah onu bağışladı.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı, müşrikleri ve Ehl-i Kitabı Allah'ın emrettiği üzere bağışlıyorlar, onların eza ve cefalarına sabrediyorlardı. Allah Teala hazretleri şöyle buyurmuştu: "Muhakkak siz, malınızda ve canınızda imtihan olunacaksınız ve sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve Allah'a ortak koşanlardan pek çok incitici sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takvaya sarılırsanız, işte bu, uğrunda azim ve sebat edilmeye değer işlerdendir" (Al-i İmran 186). Rab Teala bir başka ayet-i kerimede de şöyle buyurmuştur: "Kitap ehlinden çoğu, imanınızdan sonra sizi tekrar inkara döndürmek isterler. Bu, kendilerine hak iyice belli olduktan sonra nefislerinde duydukları kıskançlık yüzündendir. Allah'ın emri gelinceye kadar onlara aldırış etmeyin ve onları kınamayın. Muhakkak ki, Allah her şeye hakkıyla kadirdir" (Bakara 109).
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'ın buradaki emrini afla te'vil ediyordu. Bu hal Allah'ın onlarla (savaşa) izin vermesine kadar devam etti. (İzin gelince) Aleyhissalâtu vesselâm Bedir Gazvesi'ni yaptı. (Bu savaşta) Allah Teala hazretleri Kureyş'in ileri gelenlerinin canlarını aldı. Aleyhissalâtu vesselâm ve ashabı zafer ve ganimet elde ederek ve Kureyş'in ileri gelenlerini de esir alarak döndüler. Abdullah İbnu Ubey İbni Selül ve beraberindeki putperest müşrikler:
"Bu (İslam) hadisesinin artık talihi döndü!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a İslam üzere biat ettiler ve Müslüman oldular." [Buhari, Cihad 127, Tefsir, Al-i İmran 15, Marda 15, Libas 98, Edeb 115, İsti'zan 20; Müslim, Cihad 116, (1798).][212]

AÇIKLAMA:

Hadis, münafıkların Müslüman oluşlarını anlatmaktadır. Onlar, Müslümanlara karşı esas itibariyle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın bineğinin ayaklarından kalkan tozu bahane ederek izhar ettikleri hasmane tavrı taşıdıkları halde, İslam'ın Bedir zaferinden sonra güçlenen Müslümanlar karşısında ayrı bir cephe almaktansa araya karışmayı, İslam safında görünmeyi menfaatlerine daha yakın görürler ve Müslüman olurlar. Zaman içinde birçok vesilede samimiyetsizliklerini izhar edeceklerdir.
* Hadis, Abdullah İbnu Ubey'i nifakla muhalefete iten sebebi de açıklıyor: "Resulullah'ın hicretinden önce, Medine halkı, kendilerine lider olarak Abdullah İbnu Ubey'i seçmeye karar vermiş, hatta giydirilecek taç, başının ölçüsü alınarak sipariş bile edilmiştir. Ne var ki Resulullah'ın hicretini müteakip o mesele askıya alınır ve Adullah'ın riyaseti suya düşer.
Resulullah'ın münafiklara karşı takip ettiği siyaseti daha önce muhtelif vesilelerle açıkladık.
* Hadiste açıklanan diğer bir husus, müslümanların, Allah'ın emri ile Bedir savaşına kadar kâfir ve münâfıkların eziyetlerine sabırla mukabele etmiş olmalarıdır. Müşriklerle savaş, Mekke döneminde kesinlikle yasaktır. Hicretten sonra ilk defa muhacirlere olmak üzere mukabele etme izni verilmiştir. Bedir savaşına Muhacir ve Ensâr her iki grup da katılmıştır. Bu savaştan, müslümanlar Allah'ın nusret ve izniyle az kayıpla çok sayıda esir ve ganimetlerle dönerler. Ayrıca azılı İslâm düşmanı Kureyşli liderlerin pek çoğu öldürülür.[213] Cd'de daha kısa yazılmış, kitabdakinin aynısını yazdım. Bilginize.

?5957 ?23? ??? ???? ?? ????? ???:]?????? ??????????? ???? ??????? ??????? ????????? ????? ?‘?????? ???????? ??? ????? ????? ???? ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ???? ????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ????????????: ????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????? ????????? ???????????. ??????? ???? ?????)?1(: ??????????? ?????????? ??????? ????????????: ?????? ? ??????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ?? ????????? ??????: ???? ?????? ?????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ?‘???????: ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????????????: ????? ???? ??? ??????? ????????? ????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ????? ?????: ??? ??????????? ??? ???? ???????? ???????????? ????? ???? ???????? ??????????? ????? ???????: ?????: ??????????? ????????? ???? ???????? ??????? ?????? # ??????? ???? ????? ?????????? ?????: ??????. ?????: ??????????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ????? ???? ????? ??????????? ?????: ??????. ????: ?????????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???????????? ?????????? ?????: ??????. ????? ???????????: ?????????? ?????? ??????? ???? ??????? ?? ????????
??????????????? ?????? ???????????: ???? ???????? ????? ???? ??????? ?????? ??? ????????? ????? ???????: ??????? ??????????? ????????????? ?????? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????????????? ???????? ‘?????? ??? ?????????? ??????????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?‘?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????????? ??????: ????? ??????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?‘?????? ???????? ?????? ?‘??????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

23. (5957)- Halid İbnu Ma'dan anlatıyor: "Muaviye İbnu Ebi Süfyan (radıyallahu anhümâ)'a (hilafeti esnasında) Mikdam İbnu Ma'dikerb, Amr İbnu'l-Esved ve Kınnesrin ahalisinden Benî Esedli bir adam bir heyet halinde geldiler. Hz. Muaviye, Mikdam'a:
"Hasan İbnu Ali (radıyallahu anhümâ)'nin vefat ettiğini biliyor musun?" dedi. Haberi işiten Mikdam "İnna lillah ve inna ileyhi raciun!" diyerek (üzüntüsünü ifade etti.) Ona falan (Muaviye):
"Bunu bir musibet mi addediyorsun?" dedi. Mikdam:
"Niye musibet addetmiyeyim? Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu kucağına almış "Bu bendendir. Hüseyin ise Ali (radıyallahu anhümâ)' dendir!" buyurmuştu dedi. Benî Esed'den olan adam da (Hz. Muaviye'ye yaranmak için, Hz. Hasan'ın ölümünü bir fitnenin sönmesine teşbihen):
"Allah bir ateşi söndürdü!" diye söze karıştı. Mikdam:
"Bugün ben, seni kızdırmaya ve hoşlanmadığın şeyleri sana duyurmaya devam edeceğim!" dedi. Sonra şöyle seslendi:
"Ey Muaviye! Eğer doğru söylersem beni tasdik et, yalan söylersem beni tekzib et!" Hz. Muaviye (radıyallahu anh): "Pekâla öyle yapacağım" dedi. Mikdam:
"Allah aşkına söyle! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın altın takınmayı yasakladığını işittin mi?" dedi. Hz. Muaviye: "Evet!" dedi.
Mikdam:
"Allah aşkına söyle! Resulullah'ın ipek giymeyi yasakladığını biliyor musun?" diye sordu. Hz. Muaviye: "Evet biliyorum!" dedi. Mikdam tekrar sordu:
"Allah aşkına söyle! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vahşi hayvan derisini giymeyi, üzerlerine binmeyi yasakladığını biliyor musun?" Muaviye yine:
"Evet biliyorum!" diye cevapladı. Hz. Muaviye'nin bu sözü üzerine Mikdam dedi ki:
"Allah'a kasem olsun ey Muaviye, bütün bunları ben senin evinde gördüm." Hz. Muaviye şu cevabı verdi:
"Ey Mikdam, anladım ki senin elinden bana kurtuluş yok (söylediklerinin hepsi doğru)!"
Halid (İbnu Velid) der ki: "Hz. Muaviye, Mikdam (radıyallahu anhümâ)'a diğer iki arkadaşına (Amr İbnu'l-Esved ve Esedli adam) nazaran daha çok ihsan ve atada bulunulmasını emretti. Ayrıca (Mikdam'ın) oğluna (beytü'lmalden) iki yüz (dirhem) tahsisatta bulundu. Mikdam ise (Hz. Muaviye'nin verdiği) ihsanları arkadaşlarına dağıttı. Esedli ise aldıklarından kimseye birşey vermedi.Bu durum Hz. Muaviye'ye ulaşınca: "Mikdam kerem sahibi cömert birisidir. Elini açmıştır. Esedli adam ise malik olduğu şeyi iyi tutan birisidir" dedi." [Ebu Davud, Libas 43, (4131); Nesâî, Fere' ve'l-Atire 12, (7, 176).][214]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Hz. Muaviye (radıyallahu anh)'nin Hz. Hasan vefat edinceye kadar, onun hilafeti elde etmek maksadıyla bir harekette bulunur diye korktuğunu ve teyakkuz içinde olduğunu göstermektedir. Halbuki, Hz. Hasan (radıyallahu anh), babası Hz. Ali vefat edince, büyük bir çoğunluğun teveccühü ile halife seçilmiş olmasına rağmen Müslümanlar arasında masum kanı dökülmesin diye halifelikten feragat ederek Hz. Muaviye ile anlaşmıştı. Hz.Muaviye'nin hilafetten olma endişesi, sadece Hz. Hasan

sebebiyle değil, Hz. Hüseyin ve hatta başka güçlü zatlar sebebiyle idi. Nitekim, bir gün oğlu Yezid'e şöyle tavsiyede bulunmuştur:
"Ben senin için, hilafet hususunda Kureyş'e mensup şu dört kişiden başkasından korkmuyorum: Hüseyin İbnu Ali, Abdullah İbnu Amr, Abdullah İbnu Zübeyr, Abdurrahman İbnu Ebi Bekr."
2- Burada bildiği hakikatleri hiç çekinmeden ve pervasızca Hz. Muaviye'ye haykıran Mikdam, sahabidir ve meşhurlardandır. Şam'a yerleşmiştir.
3- Hadis, Hz. Muaviye'nin hakşinaslığını, hakkı söyleyen kimselere karşı takdirkârlığını da ifade etmektedir. Müdahenede bulunan Esedli adama fazla itibar etmediği halde, gerçekleri dobra dobra söyleyen Mikdam'a bol ihsanda bulunmuştur.
4- Hadis, yırtıcı hayvanların derisinin kullanılmasının haram olduğunu göstermektedir. Sebebini şarihler, onda zinet ve kibirlenme bulunması ile açıklarlar. Nehy kesilene de kesilmeyene de şamildir. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de kaplan derisiyle ilgili olarak der ki: "..Aleyhissalâtu vesselâm, bunun kullanılmasını, bunda zinet ve tekebbür bulunduğu ve ayrıca, onun acemlerin ziyyi olduğu için veya onun tüyleri debbağlanma kabul etmediği için nehyetmiştir. Hiçbir imam, kesilmemiş olan bir kaplan derisini debbağlamakla tüyünün temizleneceğini söylememiştir. Esasen avlanması zor olduğu için kaplanın derisi çoğunlukla kendiliğinden öldüğü zaman alınır."
Hadiste geçen "binme", oturma manasınadır. Kaplan vs. vahşi hayvanların derisi, hayvanların sırtına bağlanıp üzerine oturulurdu. Aleyhissalâtu vesselâm bu çeşit kullanımlarını yasaklamış olmaktadır. Şafiîlere göre nehiy mutlaktır, çünkü debbağlamak vahşi hayvanların derisi için temizlik değildir. Debbağlamanın temizleme sağlayacağını söyleyenlere göre yasak, debbağlanmasından önceye aittir. Bunu kullanmanın gayr-ı müslimlerin âdeti olması sebebiyle, yasağın her halukârda mutlak olduğu da ifade edilmiştir.[215]

?5958 ?24? ??? ????????? ?? ???? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????? ??? ??????????? ??????? ??? ???? ????????? ??? ??????? ????????????? ?? ???????? ?????? ????????. ??????: ????????? ????????? ????????? ??????? ??? ???????? ????????????? ??????: ????????? ?????? ??????? ?????????? ??? ??????? ??????????? ????????? ??????: ?????? ?????: ?????? ???? ???????? ???????? ??????? ????? #? ????????: ???? ???????? ????????? ?????: ????? ??????: ??????? ????? ?????????? ???????: ???? ???????? ????? ???????? ??????????? ??????? ???? ????? ??????????: ??????? ??????????? ? ?????????? ??????????? ????? ???? ?????? ???‘???????? ???????: ????? ??????? ??????? ??? ???????? ?????????? ??? ???????? ??? ??????? ??????: ????????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? #? ?????????? ???? ???????? ????????? ????????? ????? ???? ?????? ???‘??????? ???? ???? ??????????? ?? ?????? ???????????? ???????????? ???????? ?????? ???? ??????? ????????? ???????: ???? ??????? ??? ???? ??????? ???????? ??????: ?????. ?????????? ????? ????????? ??????. ????????? ???????? ???? ???? ????????? ?????? ?????? ????[. ????? ??? ????.»??????? ?????????« ???? ????? ??? ?????? ??‘???? ??? ?? ????? ???? .

24. (5958)- Abdullah İbnu Amr el-Huzâî, babası (radıyallahu anh)' tan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Fetih'ten sonra beni çağırdı ve benimle, Mekke'ye Ebu Süfyan'a, Kureyşliler arasında dağıtması için, biraz mal göndermek istedi. Bana: "Kendine bir arkadaş ara!" buyurdu. Derken bana Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî geldi ve: "Duydum ki, sen Mekke'ye gidecekmişsin ve yanına bir arkadaş arıyormuşsun!" dedi.
"Evet!" dedim.
"Ben sana arkadaşım!" dedi. Ben hemen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Kendime bir arkadaş buldum!" dedim.
"Kim?" buyurdular.
"Amr İbnu Ümeyye'dir!" dedim.
"O, kavminin yöresine gelince ona karşı muteyakkız ol! Çünkü evvel adam[216] şöyle demiş: "Bekrî arkadaşına güvenme!" buyurdular! Derken yola çıktık. Ebva'ya kadar geldik. Amr: "Benim, kavmimle bir işim var. Beni burada biraz beklemeni arzu ediyorum!" dedi. Ben de: "İşin rastgelsin!" dedim. Ayrılınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözünü hatırlayıp devemi hızlandırdım. (Ebva'dan) çıkıp deveyi hızlı yürümeye zorladım. Ezafir'e gelince, Amr'ın bir grup adamla karşımdan geldiğini gördüm. Devemi daha da hızlandırdım ve onu geçtim. Kendine hedef olmaktan kurtulduğumu anlamıştı, yanındakiler geri döndü. Amr (tek başına) bana yetişti ve:
"Kavmimle bir işim vardı! (İşimi görüp bitirdim)" dedi. Ben de:
"Pekâla!" dedim. Yolumuza devam edip Mekke'ye geldik. Ben emanet malı Ebu Süfyan (radıyallahu anh)'a teslim ettim." [Ebu Davud, Edeb 34, (4861). Hadisin senedi zayıftır.].[217]

?5959 ?25? ??? ????? ?? ?????? ???:]????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ?????? ??????. ?????? ??????????: ???? ???????? ???????? ????????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????. ??????? ??????????: ??????? ???????? ?‘???? ????? ?????? ??????????? ??? ??????. ?????? ????????: ???????? ??????? ?????? ??????????: ??? ?????? ???????: ?Œ???? ??? ????????? ??????: ???????? ???????? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ????????????[. ????? ??????? .

25. (5959)- Hemmam İbnu Münebbih anlatıyor: "Ebu Hureyre (radıyallahu anh) bize pekçok hadis söylemişti. (Bir defasında) şöyle dedi: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden önce yaşayanlardan bir adam bir kimseden bir akar satın aldı. Bu akarı satın alan kimse, orada, içinde altın bulunan bir küp buldu. Satana gelip: "Altınını al! Ben senden akarı satın aldım, altını satın almadım!" dedi. Satan da: "Ben sana araziyi içinde bulunan herşeyiyle birlikte sattım!" dedi. (Anlaşamayınca) bir adamı hakem tayin ettiler. Adam (onları dinledikten sonra): "Sizin çocuklarınız var mı?" dedi. Onlardan biri: "Oğlum var", diğeri de "kızım var!" dedi. Hakem:
"Oğlanla kızı evlendirin! Bu paradan ikisi için harcayın ve tasaddukta bulunun" dedi." [Buhari, Enbiya 50; Müslim, Akdiye 21, (1721).].[218]

AÇIKLAMA:

1- Akar, lügatte ev ve çiftliğe denmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste akarla tarlanın kastedildiği tasrih edilmiştir.
2- Alıcı ile satıcı arasında akid yönüyle bir ihtilaf mevzubahis değil. Fakat, bulunan altının akde dahil olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. İbnu Hacer der ki: "Böyle bir durumda, bizim şeriatimizin hükmü şudur: "Söz müşterinin sözüdür, altın da satanın mülküdür." Hadisteki ihtilafın akdin suretiyle ilgili olma ihtimali var; yani; müşteri: "Akidde arazi ve içindekilerin satıldığının tasrih edilmediğini, sadece arazinin satıldığını söylemiş, satan da: "İçindekilerin satıldığı da tasrih edildi" demiş olabilir" denmiştir.
Hadisin bir başka veçhinde "müşterinin bir ev satın aldığı, onu tamir ettiği, bu sırada bir hazine bulduğu, bu hazineyi teslim alması için eski sahibini çağırınca, onun: "Bunu ben görmedim, bundan haberim de yok" dediği ve her ikisinin kadıya başvurarak: "Bunu teslim alacak birini gönder, o dilediğin yere koysun" dedikleri, kadı'nın buna yanaşmadığı" belirtilir. İbnu Hacer devamla şu yorumu kaydeder: "Bu durumda bulunan bu malın hükmü, o şeriatte -bilinirse ki mal cahiliye devrinde gömülmüştür- rikaz hükmüne tabidir; aksi halde, bilinirse ki Müslümanlar tarafından gömülmüştür, bu durumda lukata hükmüne tabidir, şayet ne zaman gömüldüğü bilinemezse, malın hükmü yitik mal hükmündedir, beytulmale konur veya belki de şeriatlerinde böyle bir tafsilat yoktu, bu sebeple kadı mal üzerine belirtilen şekilde hükmetti."
3- Hadiste, aralarında hükmetmek üzere "bir adam"ı hakem yaptıkları ifade edilmiştir. Bu adamın kadı olduğu belli değildir. Ancak hadisin bir başka veçhinde bu zatın halk için tayin edilen hakim olduğu belirtilmiştir. Bu durumda, hadis iki dava sahibinin rastgele bir adam çağırarak aralarında hükmettirmelerinin ve bu hükmün de infaz edilmesinin caiz olacağını söyleyenlere delil olmaz. Bu husus alimler arasında ihtilaflıdır. İmam Malik ve Şafii: "Caiz olur yeter ki adamda hüküm verme ehliyeti bulunsun ve aralarında hakla hükmetsin, hükmün belde kadısının hükmüne muvafık olup olmaması birdir" demişlerdir. Şafiî sadece hududu bundan müstesna kılar. Ebu Hanife, verilen hükmün belde kadısının hükmüne muhalif olmamasını şart koşmuştur. Kurtubî, "adamdan, bunlardan biri için hüküm çıkmadığını, adamın kendine zahir olan duruma göre mezkur malın hükmü, yitik malın hükmüne tabi olması gereğini esas alarak bu iki zatta müşahede ettiği, vera ve iyi hal sebebiyle bunların o mala bir başkasından daha ehak olduklarını görüp, bunların neslinin iyi olacağını, çocuklarının salih olacaklarını ümid ederek aralarında sulh yapmaya hükmetti" diye cezmen beyanda bulunur.
Bazı alimler, buna dayanarak, "İki kişinin arasını bulup ihtilaflarını tatlıya bağlamak için hakim olmaya, resmen bu işle vazifeli olmaya gerek yok, herkes bunu yapabilir" demiştir.[219]

?5960 ?26? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???????? ??????? ??????? ? ??????? ?????? ?????????[. ????? ???????
????????.??????? ???? ?? ?????? ??????? ?? ????? ?? ??? ????? ??????? ?? ?‘?? ???? ???? ?? ???? ?? ?‘?? .

26. (5960)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanları, içinde binmeye mahsus tek hayvan olmayan yüz develik

bir sürü gibi bulursun." [Buharî, Rikak, 35; Müslim, Fedailu's-Sahabe 232, (2547); Tirmizî, Emsal 7, (2876).][220]

AÇIKLAMA:

1- Râhile binmeye mahsus devedir. Bunlar, develerin iyi cinsini teşkil eder, muti ve uysaldırlar. İnsanların sohbete, güvene elverişli olanının azlığı böyle ifade ediliyor: "Yüz develik sürüde bir tane iyi bulunmadığı gibi, yüz insan içerisinde de bir tane iyi bulmak zordur" denmek isteniyor.
2- Hattâbî der ki: "Bu hadisi alimler iki surette te'vil ettiler:
* İnsanlar dinî ahkâmda eşittirler, ahkâm onlardan şerefce, makamca üstün olanlara bir imtiyaz tanımaz, düşük olanlara nazaran üstünlük vermez. Hepsi de, içinde tek râhile bulunmayan yüz develik sürü gibidirler. Râhile seyahat esnasında üzerine binilen devedir. Öyleyse hepsi hamule gibidir, yani yük vurulan deve gibidirler, seyahate ve üzerine binmeye elverişli değildirler.
* İnsanların çoğu eksikliği olan kimselerdir, fazilet sahipleri pek nadirdir. Bunlar yük develeri arasında binek develeri (râhile) gibi nadirdirler. Bu hususa şu ayet de işaret buyurur: "Lakin insanların çoğu bilmezler."
Müteakip alimler, her iki yoruma da açıklamalarında yer vermişlerdir.[221]

?5961 ?27? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ??????????? ????????? ????????? ???????? ??????? ????? ??? ????? ???? ????? ??????????? ??????? ?????? ???? ????????? ????????? ????? ??????????? ????? ???????? ????????? ??????? #: ????????? ????????? ???? ??? ??????? ????????? ?‘??????? ??????????? ?????????: ??????? ??????????? ???? ??????? ?????? #? ??????? ???????? ????????. ???????: ‘?? ????? ?????????
?????? ??? ???? ??? ??????????? ??? ??????????[. ????? ????.»??????? ?????????« ??? ????? ??????? ????? ????? ??? ??? ????????.?»?????? ??????« ?? ????? ???? ????? .

27. (5961)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mürar yoluna kim çıkacak? Gerçekten ondan, günah olarak, Benî İsrail'den affedilen kadar günah affedilecek!"
Oraya ilk çıkan Benî Hazrec'ten bizim süvarimiz oldu. Sonra herkes peşpeşe oraya geldi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kızıl devenin sahibi [olan bedevî] hariç hepiniz mağfirete erdiniz!" buyurdular. Biz adamın yanına gelip: "Gel! sana da Resulullah istiğfarda bulunuversin!" dedik. O ise bir yitiğini arıyordu.
"Yitiğimi bulmam, benim için, arkadaşınızın istiğfarından hayırlıdır!" dedi." [Müslim, Münafik 12, (2880).][222]

AÇIKLAMA:

Seriyye, sarp dağ yolu manasına gelir. Resulullah'ın oraya çıkma mukabilinde büyük sevap vaadetmesi oranın düşmana yakın ve tehlikeli, çıkılması da zor bir yer olması sebebiyledir. Rivayette belli değil ise de, bunun bir sefer sırasında söylendiği anlaşılmaktadır. Bu sefer Hudeybiye Seferi olabilir. Kızıldevenin sahibinin Ced İbnu Kays adında bir münafik olduğu belirtilmiştir.[223]

?5962 ?28? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????? ?‘????? ???????? ????????? ??? ????? ????????? ??? ?????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??????: ?????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????: ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

28. (5962)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İslam'ın değirmeni otuz beş veya otuz altı veya otuz yedi (yıl) döner. Eğer, (dini terkederek kendilerini) helak ederlerse, daha önce helak olanların yolunu tutmuş olurlar. Dinleri ayakta kalırsa, onlar için yetmiş yıl ayakta kalır!"
Ben dedim ki: "(Bu yetmiş yıllık müddet) zikri geçen (otuz beş yıllık müddet)ten sonra mı başlayacak, yoksa geçen kısım buna dahil mi?"
"Mezkur müddet buna dahildir!" buyurdular." [Ebu Davud, Fiten 1, (4254).][224]

AÇIKLAMA:

Hadis bazı farklı yorumlara tabi tutulmuştur. İbnu'l-Esir'in, Camiu'l-Usul'de kaydettiğine göre, hadisin manası şudur: "İslam bidayette tam doğru bir istikamet takip edecek ve zalimlerin çıkaracağı fitne hadiselerinden uzak olacaktır. Bu istikametli hal 35 yıl devam edecektir. Resulullah bu sözü, vefatına beş veya altı yıl kala söylemiş olmalıdır. Bu, Hülefa-i Raşidîn'in 30 yıl olan hilafet müddetine eklenince, hadiste geçen 35 rakamı ortaya çıkar. Eğer "otuz beş" rakamı hicretten itibaren hesap edilirse, o tarih de Mısırlı ihtilalcilerin, Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın evini muhasara ettikleri zamana müsadif olur. 36 rakamını esas alırsak Cemel Vak'ası'na, 37 rakamını esas alırsak Sıffîn Vak'ası'na müsadiftir.
"Yetmiş yıl ayakta kalır" ifadesini Hattâbî şöyle izah eder: "Mana muhtemelen: "Emevilerin saltanat müddetidir. Bundan sonra Abbasilere geçmiştir. Zira, hükümranlığın Benî Umeyye'de kesinleşmesi ile Horasan'da Abbasi Devleti'nin dailerinin zuhur etmesi arasında yetmiş yıl kadar bir müddet mevcuttur." Bu açıklama önceki açıklama ile uyuşmadığı için su götürür."
Türbüştî, bu tenkide katılır ve şöyle bir açıklama kaydeder: "Resulullah bu rakamlarla Emevilerin ve de başkalarının saltanatını kastetmemiştir. Aksine bununla, ümmetin idarecilere itaat; hududu ve şer'î ahkâmı tatbik etme müddetini kastetmiştir. Bunu da hicretle başlatmıştır. Ashab'a, 35 veya 36 veya 37 yıl aynı hal üzere devam edeceklerini, sonra aralarına ihtilaf girip birliklerinin bozulacağını, eğer helak olurlarsa önceden helak olan milletlerin yolunu takiben helak olacaklarını, eğer halleri eskiden olduğu gibi, itaat ve hakka yardım etme esaslarına dönerse, iyi hal üzere yetmiş yıl kadar devam edeceklerini haber vermiş olmaktadır."
Bu açıklamada da vak'aya mutabık olmayan bazı hususların varlığı gösterilmiştir. [225]

?5963 ?29? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ‘????? ??? ? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????? ????? ????????: ???? ?????? ??????? ?????: ????????????? ??????[. ????? ??? ???? .

29. (5963)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümid ederim ki Allah, ümmetimi Rabbinin nezdinde yarım gün te'hirden aciz kılmayacaktır."
Sa'd'a: "Yarım gün ne kadardır?" diye sorulmuştu. "Beş yüz yıl" diye cevap verdi." [Ebu Davud, Mehalim 18, (4350).][226]

AÇIKLAMA:

1- Şarihler hadisin yorumunda ihtilaf etmişlerdir. En ziyade yer verilen açıklamaları kaydedeceğiz:
1) Bir yoruma göre Resulullah: "Ben ümid ederim ki, ümmetimin Allah yanındaki mevkii, onun ömrünün, şu içinde bulunduğum zamandan beş yüz yıl geçinceye kadar uzamasına yetecektir. Yani kıyamet en az beş yüz yıl sonra kopacaktır."
2) Bir diğer yoruma göre, Resulullah, dünyada beş yüz sene dininin bakî kalacağını ve milletinin nizam üzere devam edeceğini kastetmiştir. Yani, ümmeti ayıplardan ve günahları irtikabtan salim olarak beş yüz yıl tehir edilecek, ümmet bu müddet boyunca salah-ı halini muhafaza edecektir.
3) Bir de şu söylenmiştir: "Ümmetimin zenginleri, kıyamet günü kendilerinden önce cennete girmiş olan fakirlere orada kavuşmak üzere, mevkıfta hesap vermek üzere beş yüz sene beklemekten aciz değildir."
2- Hadiste geçen "yarım gün" tabirini Hz. Sa'd (radıyallahu anh) "Beş yüz yıl" diye açıklar. Onu bu yoruma sevkeden husus ayette gelen rakamdır. (Mealen): "Rabbinin katında bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir" (Hacc 47).[227]

?5964 ?30? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????? ????????? ????????? ?????? ????????? ‘??????

?????????? ????????????? ?? ??????? ??????????[. ????? ????)?1(.

30. (5964)- İsa İbnu Vâkid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yüz seksen (hicrî) yılı gelmiş olsaydı, ümmetime bekârlık ve dağların başlarında ruhbanlığı helal kılardım." [Rezin tahric etmiştir.][228]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin sahih olmadığına dikkat çekilmiştir. Çünkü sahih hadislerde Resulullah hep evlenmeye teşvik etmiş, bekârlığa teşvikte bulunmamıştır. Sahih hadislere muhalefet eden rivayetler merduddur. Öyle ise bekârlığa teşvik edici rivayetlere itibar edilemez.[229]

?5965 ?31? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? # ???????? ????????? ???????????????? ???????: ? ??????? ??? ???? ????????????? ????????? ???? ?????? ????? ???????? ?'???? ???? ????????? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ????????[. ????? ????.???: ??? ?? ???? ???????? ?????? ???? .

31. (5965)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) fareye fuveysika der ve şunu ilave ederdi:
"Ben bunu meshe uğramışlardan biliyorum. Çünkü o, kendisine (içmesi için) deve sütü konulsa onu içmez. Ama koyun sütü verilse onu içer." [Rezin tahriç etmiştir. Buhârî'de kaydedilmiştir (Bed'ü'l-Halk 15; Müslim, Zühd 62, (2997).][230]

AÇIKLAMA:

1- Fuveysika, fasık kelimesinin ism-i tasgîridir, fasıkcık demek olur. Fasık haddi aşan asi manasına gelir. Şeriat ıstılahı olarak fasık, haramları işleyen, farzları terkeden demektir.
2- Mesh: bir şeyin daha kötü bir surete çevrilmesidir. insanın sureten hayvan olması gibi. Nitekim sadedinde olduğumuz hadiste farenin meshe uğramış insan olma ihtimaline yer verilmektedir. Bu husus müteakip hadiste hınzır ve maymun hakkında cezmen beyan edilmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, Müslim'de Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den kaydedilen veçhinde bu yönüyle daha açıktır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İsrailoğullarından bir ümmet kaybedildi. Ne olduğu bilinemiyor. Ben onların fareden başka bir şey olmadıkları kanaatindeyim. Görmüyor musunuz, onlara deve sütü konsa içmezler, koyun sütü konsa içerler." Ebu Hureyre devamla der ki:
"Bu hadisi Ka'b'a rivayet ettim. Bana "Bunu sen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittin mi?" dedi. Ben: "Evet!" dedim. O birçok defalar aynı soruyu tekrarlayınca, kendisine: "Tevrat mı okuyorum? (Elbette, Resulullah'tan işittiğimi anlatıyorum. Bana vahiy gelmiyor, Ka'bu'l Ahbar gibi daha önceki semavî kitapları da bilmiyorum, öyleyse anlattıklarımın kaynağı sadece Hz. Resulullah'tır, ondan işittiklerimdir!)" dedim."
3- Mesh mevzuunun anlaşılması için, bu meseleye Kur'an-ı Kerim'de temas edildiğinin de bilinmesi gerekir. Cenab-ı Hak muhtelif ayetlerde, Allah'ın emirlerini dinlemeyip nefislerine uyan ve peygamberlerine asi olan geçmiş kavimlere, ibretlik olmak üzere gelen ceza çeşitlerinden birinin de mesh olduğunu belirtir. Ezcümle, Benî İsrail, "deniz kenarında bulunan bir karyede cumartesi gününün hurmetine riayet etmeyerek dinin hududunu tecavüz etmişlerdi de, biz de onlara maymun olunuz, sürününüz dedik. Ve bu kıssayı o zaman hazır olanlara ve arkalarından gelen ve gelecek haleflerine (bütün insanlara) ibret-i müessire ve müttakilere de bir mev'ize ve muhtıra yaptık" (Bakara 65-66).
Bir başka ayette meshe uğrayanlara verilen cezanın en büyük ceza olduğu ifade edilmiştir: "(Ey Muhammed, o Ehl-i Kitab'a) şöyle de: "Sizin şer dediğinizden, Allah katında bir ceza olarak daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah'ın lanet edip gazabına uğrattığı ve içlerinden bir kısmını maymun ve domuz yaptığı, tağuta kulluk eden kimselerin ahiretteki yeri pek kötü bir mekandır ve onlar dosdoğru yoldan ayrılmakta herkesten ziyade sapkın kimselerdir" (Maide 60).
Burada zikredilen maymun ve domuza çevrilme hadisesinin yorumunda müfessirler bazı farklılıklara yer verirler. Bir kısmı, bu ayette kastedilenlerin önceki ayette zikredilen ashab-ı sebt (=cumartesinin hurmetini ihlal edenler) olduğunu, gençlerinin maymun, ihtiyarlarının hınzır suretine çevrildiklerini söyler. Bazıları da, -Hıristiyanlarda da mevzubahis olan maide-i İsa ashabının meshini gözönüne alarak- "Ayette geçen maymuna çevrilmeden murat ashab-ı sebt, hınzıra çevrilmeden murad da "maide-i İsa ashabıdır" demiştir. [231]

Mesh Maddî Mi Manevî Mi?

Müfessirler, bu mesele üzerinde de ayrıca durmuşlardır. Bir kısmı meshin sadece manevî olduğunu, birkısmı da hem maddî hem de manevî olduğunu söylemiştir. Aslında ikisini de kabul etmek gerekir. Zira ayet ve hadislerin zahirleri maddî ve manevî mesh hususunda açıktır. Ancak günümüzün, imanı zayıf veya hiç yok bir kısım insanları, insanların maymundan geldiğine dair batıl bir iddianın saplantısı ve maddeciliğin şaşkınlığı içinde insandan maddî olarak maymun veya domuz yapılacağını aklına zor sığdırırlar. Bunlara mesh hadisesinin manevî de olma yönü öncelikle medar-ı bahsedilebilir. Her iki meshin varlığına da inanan Elmalılı Hamdi merhum mevzuyu tahlil eder ve der ki: "(Ayette zikredilenler) zahiren ve batınen kuyruklu maymuna mı döndüler? Yoksa, zahiren ve sureten insan, batınen ve manen maymun gibi mi oldular? Bunun tefsirinde iki kavil vardır. Bir hayli müfessirîn zahire nazaran mesh-i tamme kail olmuşlardır. Fakat mücahid ve ona peyrev (tabi) olan diğer müfessirîn bu hükmün temsilî olduğuna ve binaenaleyh mesh-i manevîye kail olmuşlardır ki, zamanımızın zihniyetine bu daha karib (yakın) görünüyor."
Mevzunun tamamlanması için müteakip açıklama da okunmalıdır.[232]

?5966 ?32? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??? ??????? ??????? ??????????? ???????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????: ???? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ????? ??????????? ???????????????? ??????? ?????? ????[. ????? ???? .

32. (5966)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü! Maymun ve domuzlar Allah Teala'nın mesh ettiği insanlardan mı?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Allah Teala hazretleri bir kavmi helak etti mi ona nesil (devam) vermez. Maymun ve domuzlar daha önce de vardı." [Müslim, Kader 33, (2663).][233]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de belirtildiği üzere, mesh, insanın maymun, domuz gibi çirkin hayvanlar şeklinde suretinin değiştirilmesidir. Bu hal, ceza olarak, Benî İsrail'den bir grubun başına gelmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis, bu suretle cezalandırılan kimselerin neslinin devam etmeyeceğini, onların ölümleriyle o neslin tükeneceğini ifade etmektedir. Hadis ayrıca, maymun ve domuz cinslerinin hayvan olarak, Benî İsrail'in başına gelen mesh hadisesinden önce de mevcut olduğunu te'yid etmektedir. Dolayısıyla bugün yeryüzünde mevcut maymun ve domuzların, mesh suretiyle cezalandırılan o insanlarla hiçbir ilgisi yoktur.
Ancak, her devirde olduğu gibi günümüzde de manevî meshten bahsedilebilir. İnsanoğlu Rabbi'nin emirleri çerçevesinde hareket etmeyip, nefsanî temayülleri istikametinde yoldan çıkar, içgüdü denen insiyaklarının doğrultusunda hareket ederse, kazandığı manevî şahsiyeti, kendisinde galebe çalan vasfa göre, domuz, köpek, sırtlan, ayı, yılan, maymun vs. suretlerinden birini kazanır. Çünkü hayvanlardan herbiri mezmum olan bir vasfı temsil eder: Sözgelimi: Maymun taklitçilik ve şahsiyetsizliği, yılan hıyaneti, domuz pislik ve deyyusluğu temsil ederler.
Batı medeniyetinin insandaki hevayı teşcî ederek, insanları manen meshe attığı kanaatini, eserlerinde tekrar tekrar işleyen Bediüzzaman'dan birkaç pasaj kaydediyoruz:"
(Mimsiz Batı medeniyetinin) cazibedar hizmeti, heva ve hevesi teşcî ve arzularını tatmin ve metalibini (talep ettiği şeyleri) teshildir. O heva ise, şe'ni, insaniyeti derece-i melekiyeden, dereke-i kelbiyete indirmektir. İnsanın mesh-i manevîsine sebep olmaktadır. Bu medenilerden çoğu, eğer içi dışına çevrilse kurt, ayı, hınzır, maymun postu görülecek gibi hayale gelir."
Bir başka ifadesi şöyle: "Ey kâfirlerin çokluklarından ve onların bazı hakaik-i imaniyenin inkârındaki ittifaklarından telaşa düşen ve itikadını bozan biçare insan! Bil ki, kıymet ve ehemmiyet, kemiyette ve adet çokluğunda değil, çünkü insan, eğer insan olmazsa, şeytan bir hayvana inkılab eder. İnsan, bazı frenkler ve frenkmeşrebler gibi ihtirasat-ı hayvaniyede terakki ettikçe, daha şiddetli bir hayvaniyet mertebesini alır. Sen görüyorsun ki, hayvanatın kemmiyet ve adet itibariyle hadsiz bir çokluğu varken, ona nisbeten insan gayet az iken, umum enva-ı hayvanat üstünde sultan ve halife ve hakim olmuştur. İşte muzır kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefihler, Cenab-ı Hakk'ın hayvanatından bir nevi habislerdir ki, Fatır-ı Hakim, onları dünyanın imareti için halk etmiştir. Mü' min ibadına ettiği nimetlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vahid-i kıyasî yapıp, akıbetinde müstehak odukları cehenneme teslim eder."
İnsanın maruz kaldığı manevî meshle ilgili bu açıklama, insanın hayvandan da aşağı derekelere düşeceğini haber veren şu mealdeki ayetin güzel ve muknî bir tefsiri olmaktadır: "Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan pek çoğunu biz, cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, onunla anlamazlar. Gözleri vardır, onunla görmezler. Kulakları vardır, onunla işitmezler. Onlar hayvan gibi, hatta hayvandan da aşağıdırlar. Onlar gafillerin ta kendileridir." (A'raf 179).[234]

?5967 ?33? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ?????????????? ??????: ????? ?????????????? ?????: ???????? ?????????? ?????? ???????[. ????? ??? ????.???? ????? ??????. ‘?? ??? ???? ??? ???? ???? ???? ??? ??????? ??????? ?? ??? ?? ????? ? ??? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ???? ???? ????? ??????? ?????? ??????? ??? ???? ???????? ?? ??? ????? ???? ???? ?????: ????????????? ??? ?‘??????? ???‘????? .

33. (5967)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün): "Aranızda muğarribler görüldü mü?" diye sordu. Ben:
"Muğarribler de ne?" dedim.
"Onlar kendilerine cinlerin iştirak ettikleri kimselerdir!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 116, (5107).][235]

AÇIKLAMA:

Muğarrib, dilimizde de mevcut garib kelimesi ile aynı kökten gelmektedir; garb. Bu, uzak demektir. Nitekim ailesinden uzakta olana garib denmiştir. Muğarrib, asıllarından kopmuş, neseblerinden uzaklaşmış manasına gelir. Hattâbî, hadiste zikredildiği şekilde cinin iştirak ettiği kimselere muğarrib denmesini, kendi cinsinden olmayan şekil ve tabiatça farklı varlıkların müdahalesi ile herhangi garib bir damarın bulunma veya uzak bir nesebten gelme şüphesi sebebiyle açıklar.
Bazı şarihler "onlara cinin iştiraki" ifadesiyle cinlerin onlara "zinayı emredip güzel göstermesi, böylece çocuklarının rüşd üzere olmaması"nın kastedildiğini söylemiştir. Nitekim bu manayı te'yiden ayet-i kerimede "Allah ona (şeytana): "Çık git" buyurdu. "Onlardan (insanlardan) her kim sana uyarsa, kâfi bir ceza olarak cehennem hepinizin cezasıdır. Onlardan kime gücün yeterse sesinle kandırıp yoldan çıkarmaya çalış. Onlara süvarilerin ve piyadelerinle, bütün yardımcılarınla davette bulun. Mallarına ve evlatlarına ortak olup onları harama yönelt. Onlara vaadlerde bulun..." (İsra 64).
Fethu'l-Vedud'da muğarrib ile, cima sırasında Allah'ın zikrinden uzaklaştırıldığı için kendilerine bu işte şeytanın da iştirak ettiği kimsenin kastedildiğini söyleyen alimden de bahsedilmiştir.
Bazıları: "Muğarrib insan: "İnsan ve cinnin suyundan[236] müştereken yaratılan insandır. Çünkü böylece o insana yabancı bir damar girmiş, veya uzak bir nesebten gelmiştir. Böylece kendi cinslerinden olmayan bir şeyin müdahalesi ile asıllarından kopmuş, neseblerinden uzaklaşmış olurlar. Nitekim hadiste "Ey kadınlar! Sizden biri, cinlerin kendisiyle cima yaptığını hissediyor mu?" ibaresi gelmiştir. Burada Aleyhissalâtu vesselâm'ın, insanlar arasında maruf olan şu hususu kastetmiş olabileceğine dikkat çekilmiştir: "Bazı kadınlara birkısım cinler aşık olur ve onlarla cima yaparlar."
İlmî açıklaması, günümüz ilminin kayıtlı ve sınırlı şartları içinde şimdilik zor olan bu mesele dinî nokta-i nazardan ehemmiyet taşımalı ki, Resulullah münasebet-i cinsiyeye başlarken okunacak duanın, şeytanın iştirakini önleyeceğini ve kadın o temastan hamile kaldığı takdirde şeytanın çocuğa zarar veremeyeceğini belirtmiş, yeni doğan çocuğun kulaklarına ezan ve ikamet okunmasına ehemmiyet vermiştir.
Mü'min hikmetini anlamasa da, aklî izahını yapamasa da vahye göre konuşan Peygamberimiz'in tavsiyelerini elinden geldikçe yapma gayretine girer. Bu onun Rabbine kulluk, Peygamberi'ne ümmetlik edebinin gereğidir.[237]

?5968 ?34? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ?????? ???? ??????????? ???????? ?? ???????? ???? ?????? ???????[. ????? ????? ?????.

34. (5968)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Badiyede (kırda, sahrada, köyde) yaşayan kabalaşır, av peşinden koşan gaflete düşer. Sultanın kapısına gelen fitneye düşer. Kişi sultana yakınlığı artırdığı nisbette Allah'tan uzaklaşır." [Ebu Davud, Sayd 4, (2859, 5860); Tirmizî, Fiten 69, (2257); Nesâî, Sayd 24, (7, 195).][238]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, çevre şartlarının ve meslekî meşguliyetin ruh hayatı ve ahlakı üzerine derin tesirler bırakacağını belirtmektedir. Badiye çöl demektir. Bizim dilimizdeki kır ve köy kelimeleri de yerine göre badiyenin karşılığıdır. Bedevi daha ziyade çölde yaşayan, göçebe hayatı yaşayan kimseye denir. Bunlar görgü yönüyle kaba ve eksiklikleri olan insanlardır. Tefekkür hayatları da nakıstır. Dinin inceliklerini anlamazlar, oldukça maddeperesttirler. Onların dinî durumları Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir. (Mealen): "Bedeviler, küfür ve nifakta insanların en şiddetlisidirler. Allah'ın Resulü'ne indirdiği emir ve yasakları bilmeye daha müsaid kimselerdir" (Tevbe 97). el-Kâdı, bedevilerin insanlarla münasebetlerinin azlığı ve aralarında ilim ehlinin yokluğu sebebiyle sıla-ı rahmla ifade edilen beşerî ve insanî inceliklerin çoğunlukla onlarda gelişmediğini, tabiatlarının böylece vahşileştiğini belirtir. Namazda konuşmak, mescide akıtmak gibi nice davranışlarını, Aleyhissalâtu vesselâm müsamaha ve afla karşılamış, onların saf olan kalplerini kolayca kazanmıştır .
2- Hadiste belirtilen diğer bir husus avcıların gafil olacağıdır. Burada avcılık kısmen tavsiye edilmemiş olmaktadır. Gaflet, taat ve ibadetten, cuma ve cemaate katılmaktan geri kalmak olarak açıklanmış, ayrıca hayvanları öldürme işiyle vahşi hayvanlara benzediği için, zamanla avcının kalbinden şefkat ve merhamet duygularının azalacağı da belirtilmiştir. Alimler bunu oyun ve eğlence için avlananlara hamlederler. Şu halde av mübah ise de, bunu ihtiyaç halinde yapmalıdır, ihtiyaç yokken sırf eğlence için, zevk için avlanmak mekruhtur.
3- Hadiste sultanın huzuruna çıkmamak tavsiye edilmiş, sultanla görüşmenin kişiyi fitneye atacağı belirtilmiştir. Alimler bunu "zaruri olmayan görüşmeler" diye kayıtlarlar. Zaruret olunca mekruh olmamalıdır. "Çünkü derler, sultana uyacağı ve müdahaneye mecbur kalacağı için dinine zarar verir, muhalefet edecek olsa sultanın hışmına uğrayarak dünyasına zarar verir. Buna rağmen, sultanla temas kurup müdahane etmeden, nasihat edip emr-i bilma'ruf ve, nehy-i anilmünkerde bulunabilen kimsenin en üstün cihadı yapacağı bizzat Resulullah tarafından müjdelenmiştir." [239]

?5969 ?35? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??? ??????? ???? ??????? ??? ????? ??????? ?? ?????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?? ?????? ?????? ??????????? ?? ?????? ??????? ???????: ????????? ???? ????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ??????????? ????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ? ?????????? ??????????? ??? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ???? ????????? ????? ???????[. ????? ????.???? »??????« ?? ???? ?????.»?????????« ?? ????? ???? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ??? ?? ?????? ??? ?????? ?? ???? ?‘?? ?????? ?? ???????.?»????????« ??: ?????? ?? ???? ????? ??? ?????? ?? ??? ??????.»?????« ????? ????? ???? ???? ????? ???? ???? ?????? ??? ??????? ???? ??? ???.????? »?????????? ??????? ?????????« ?? ???????? ?? ?????? ?????? ????????? ?? ???? ????? ??? ?????? ?????? ????? .

35. (5969)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ömrün biraz uzarsa ellerinde sığır kuyruğu gibi birşeyler taşıyan birtakım insanları çok geçmeden göreceksin. Onlar Allah'ın gadabına uğrayarak sabaha ererler, Allah'ın nefretine uğrayarak akşama ererler."
Resulullah bir başka rivayette de: "Ateş ehlinden iki sınıf vardır, henüz onları görmedim: Yanlarında sığır kuyruğu gibi birşeyler taşıyıp onu insanlara vuran insanlar; giyinmiş, çıplak kadınlar ki bunlar Allah'a taatten dışarı çıkmışlardır. Bunlar, başkalarını da baştan çıkarırlar. Başları deve hörgücü gibidir. Bu kadınlar cennete girmek şöyle dursun, kokusunu dahi almazlar. Halbuki onun kokusu şu şu kadar uzak mesafeden duyulur" buyurdular." [Müslim, Cennet 53, (2857), 52, (2128).][240]

AÇIKLAMA:

1- Teysir iki ayrı rivayeti birleştirerek tek bir rivayet gibi sunmuştur. Biz iki paragraf şeklinde ayırdık. Her iki hadisi de Ebu Hureyre rivayet etmiş olmakla birlikte Müslim, bunları kitabına ayrı ayrı almıştır. Hatta, ikinci paragrafta yer alan rivayet Kitabu'l-Cennet'te daha önce yani 52 numarada kaydediliyor, birinci paragraftaki hadis ise daha sonra yani 53 numarada kaydediliyor. Dahası, bu hadis, Müslim'in az sayıdaki mükerrerlerinden biridir, daha önce Kitabu'l-Libas'ta 2128 müteselsil numara ile 125. hadis olarak kaydedilmiştir.
2- Alimlerimiz bu hadisleri, Resulullah'ın gaybtan haber verme nevine giren mucizelerinden olarak değerlendirmişlerdir. Çünkü hadislerde zikri geçen ihbarlar az bir zaman sonra vukua gelmeye başlamıştır.
Sığır kuyruğuna benzeyen şey, zabıta memurlarının kamçıları ile yorumlanmıştır. Resulullah'tan bir müddet sonra, bilhassa Emeviler devrinde halka zulmeden idareciler eksik

olmamıştır. Mesele çoğu durumda "kamçılama seviyesi"nde kalmayıp idama kadar ulaşmıştır. İmam Malik, Ahmed İbnu Hanbel, İmam Âzam gibi nice büyükler bile bu zulümlerden nasiplerini almışlardır. Resulullah halka zulmeden insanların akşam ve sabah Allah'ın hışım, gadab ve nefretlerine maruz kaldıklarını belirterek onların davranışlarını tel'in ediyor.
3- Kâsiyat "giyinmiş kadınlar" demektir, âriyat da "çıplak kadınlar" demektir. Kadın, hadiste iki zıt vasıfla tavsif edilmektedir: "Giyinmiş fakat çıplak kadın." Alimler, bunu farklı yorumlara tabi tutarlar:
* Bazıları kâsiyatı Allah'ın nimetine bürünmüş fakat şükür yönüyle çıplak yani nimetlerin şükrünü eda etmeyen kadınlar diye yorumlamıştır.
* Bir kısmı: Kadın kadınlık yönünü ortaya koymak, dikkatleri çekmek için, vücudunun bir kısmını örttüğü halde, diğer bir kısmını açar diye yorumlamıştır.
* Bir kısmı da bedenini gösteren şeffaf elbiseler giyenler kastedilmiş demiştir.
Bu açıklamaların hepsi doğrudur. İslamî tesettüre aykırı olan bütün giyimler bu hadiste ifade edilmiş durumdadır. İslamî tesettür sadece "giyinmek" aramaz, giyinmenin tarzını da ister.
* Belirlenen hududu örtecek büyüklükte olmalıdır; el, ayak ve yüz hariç bütün beden örtülmelidir.
* Vücud hatlarını gösterecek darlıkta olmamalıdır. Çok dar giyinen "giyinmiş çıplak" hükmündedir. Batı menşeli modaları takip edenler bu hallere düşmektedirler.
* Elbise bedeni göstermemelidir. Çok ince naylon ve şeffaf elbise giyenler de giyinmiş çıplak durumundadır.
* Hadislerde yasaklanan bir başka kıyafet şöhret elbisesidir. Yani dikkatleri üzerine çekmek gayesini güden kıyafetler. İslam elbiseyi örtünmek için emrettiği halde günümüzde birçok çevreler elbiseyi örtünmeden çok dikkatleri üzerine çekme vasıtası olarak kullanıyorlar. Şu halde bu nev'e giren giyimler de giyinmiş çıplak manasına dahildir.
4- Mâilat: Lügat olarak eğilen, meyleden kadın demektir. Alimler umumiyetle Allah'ın gösterdiği istikametten ayrılan, yanlış istikametlere meyleden diye anlamışlardır. Bazı alimler de bu tabirle sağını solunu oynatarak, kırıtarak yürüyenlerin kastedildiğini söylemiştir. Mümilat da başkasını baştan çıkaran, başkasına salınarak yürümeyi öğreten kadın manasına gelir.
5- Başlarını deve hörgücü gibi yapacak kadınlar tabiri bilhassa günümüzün kadınlarını tasvir ediyor gibidir. Kadınlar, değişik saç modaları uygulayarak saçlarını muhtelif şekillerde bağlayarak tepelerinde hotos denen çıkıntılar teşkil etmektedirler. Mü'min kadınlar, gerek giyecekte ve gerekse baş tuvaletinde bu hadislerin tehdidini dikkatle gözönüne alıp cennetin kokusundan bile mahrum kalmaktan korkmalıdırlar.[241]

?5970 ?36? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ??????? ????????? ????? ? ??????????[. ????? ??? ???? .

36. (5970)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) derinin iki parmak arasında dilinmesini yasakladı." [Ebu Davud, Cihad 74.][242]

AÇIKLAMA:

Deriyi boydan boya dilim dilim bölerken bunun iki parmak arasında yapılması, bıçağın kayarak parmağı kesme ihtimali bulunduğu için yasaklanmış olmalıdır. Tıpkı kınından çıkarılmış vaziyette kılıç teatisini yasaklamış olması gibi, çünkü bu da bir kısım muhatarayı (riski) beraberinde getirmektedir.
Bu hadisten hareketle, bazan görülen, kumaş ve bez kesimlerindeki iki parmak arasından bıçak veya makas yürütme işi de yasak telakki edilebilir. Çünkü aynı tehlike burada da vardır. Dolayısıyla, kazaya sebep olması kuvvetle muhtemel iş ve uygulamalarda emniyet tedbirini dinî bir emir olarak telakki etmeliyiz.[243]

?5971 ?37? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??? ???????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ??? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

37. (5971)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Resulullah'ın kimseyi dinden başka bir şeye nisbet ettiğini görmedim." [Ebu Davud, Edeb 86, (4987).][244]

AÇIKLAMA:

Cahiliye devrinde insanlar kavim ve kabilelerine, hanedanlarına nisbet edilerek tanıtılırdı. Bu onlar için iftihar vesilesi idi. İslam iftihar edilecek intisabı dinde göstermiştir. İnsanları ayıran en mühim unsur dindir. Aynı dinde olan insanlar aynı değerleri paylaştıkları için müştereklik arzederler. Bu sebeple en mühim intisab dindir. Zamanımızda, bu mühim prensip unutulduğu için, kabrin öbür tarafına geçince Allah nazarında hiçbir değer taşımayan yeni intisablar öncelik kazanmıştır. Kardeş olmaları gereken bütün mü'minler bilhassa ırkî ve mahallî intisablara öncelik kazandırdıkları için geçmişte yekvücut olan İslam âlemi bir yamalı bohça gibi parça parça olmuş ve kendini yutacak düşmana hazır lokmalar haline gelmiştir.
Bu da yetmiyormuş gibi, aynı ırka mensup olanlar da yeni oyunlarla çağdaş, ilerici, gerici, devrimci, Batıcı... gibi daha tali intisab kutuplarına bölünerek millî birlikler atomize edilmiş, iyice tecezziye uğratılmıştır. Düşmanlarımızın iktisadî, siyasî birliklerle bütünleşmeye başladığı yeni safhada, Müslümanlar da dinden başka intisabları atarak dinde birleşmeye gitmelidirler. Varlığımızın devamı buna bağlıdır.[245]

?5972 ?38? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ??????? ????????? ???????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

38. (5972)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (namazda) emrolunduğu yerde açıktan okudu, emrolunduğu yerde sükut etti (gizli okudu). "Ve senin Rabbin unutkan değildir" (Meryem 64); "Andolsun ki, Allah'ın Resulü'nde sizin için (her hususta) güzel bir örnek vardır" (Ahzab 21). [Buharî, Ezan 105.] [246]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette İbnu Abbas, akşam, sabah ve yatsı namazlarında açıktan yapılan kıraat ile, öğle ve ikindi namazlarında gizli yapılan Kur'an tilavetinin bir tesadüf, bir unutma işi olmayıp, Cenab-ı Hakk'ın Resulü'nü irşadıyla olduğunu, Hz. Peygamber'e her hususta İlahî emrin geldiğini, kıraat meselesinin de böyle olduğunu ifade etmektedir.
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), bu fikrine şahit olarak kaydettiği iki ayetin birincisiyle Rab Teala'nın herşeyi bildiğini, ikincisiyle de bütün Müslümanların, Resulullah'ta gelen örneğe uymak zorunda olduklarını, zira her hususta en güzeli O'nun temsil ettiğini söylemektedir.[247]

?5973 ?39? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ?????????? ???? ?????? ??? ????????????? ??? ???? ??? ????????? ??? ?????: ???? ??????? ????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? .

39. (5973)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben size (kendiliğinden) ne bir şey veriyor, ne de sizi bir şeyden menediyorum. Ben sadece bir memurum (Allah'ın emrine göre veriyorum).
"Bir rivayette de şöyle demiştir: "Ben (sadece, emre uygun şekilde) taksim ediyicim, emredildiğim yere koyarım." [Buharî, Humus 7; Ebu Davud, Harac 13, (2949).][248]

AÇIKLAMA:

Resulullah bunu ganimet ve fey gibi malların taksiminde söylüyordu. Ta ki, herkes kendisine verilene razı olsun, ashabının içine, noksan ve ziyade sebebiyle, yanlış düşünceler girmesin. Nitekim bazı kereler taksimde tam bir eşitliğe riayet etmiyordu. Bazı kereler samimi, eski Müslümanlara hiç vermezken, müellefe-i kulûb denen kalpleri kazanılacaklara veriyor, bazan da samimilere az veriyor, öbürlerine daha çok veriyordu. Bunun en güzel örneği Huneyn Savaşı'nda Havazinlilerden elde edilen ganimetin taksimi idi. Burada yeni Müslüman olan Mekkelilere bol bol verirken, Ensar'a az vermiş veya hiç vermemişti. Hatta Medineliler: "Resulullah artık hemşehrilerine kavuştu, bize ihtiyacı kalmadı, bizi terkediyor..." gibi karamsar düşüncelere saplanmışlardı. Duruma muttali olan Aleyhissalâtu vesselâm, onların gönüllerini alıcı açıklamalar yaptı.
Kendisi taksimde olsun, ahkâmın tatbikinde olsun, heva ve şahsî arzusuyla hareket etmiyor, kimseyi kayırmıyor, kimseyi herhangi bir ahkâmın tatbikinden istisna tutmuyordu. Böyle bir yetkisi, imtiyazı yoktu. O sadece bir memurdu. Her işi İlahî emir tahtında yürütüyordu. Nitekim ayet-i kerimede de: "Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni insanlara bildir. Bunu yapmazsan elçiliğini yerine getirmemiş olursun..." (Maide 67) buyrulmuştur.[249]

?5974 ?40? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ?????????? ??? ??????????? ???? ????? ???????? ????????

??? ??????: ???????? ??? ???????? ??????????? ???? ? ??????? ??????????? ??? ???????? ???????? ???? ??????[. ????? ??????? ???????? .

40. (5974)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ eden) me' mur bir kul idi. Bize (Al-i Beytine) insanlardan ayrı olarak üç şey dışında hiçbir tefrikte bulunmadı. O üç şey de şunlardır:
* Abdesti mükemmel yapmamızı emretti.
* Sadaka yemememizi emretti.
* Merkebi at üzerine aşırmamamızı emretti." [Tirmizî, Cihad 23, (1701); Nesâî, Taharet 106, (1, 89).][250]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abbas'ın bu ifadesi Şia'nın: "Resulullah Al-i Beyt'e hususi bir ilim ve vasiyet bırakmıştır" şeklindeki ileri sürdükleri iddialara cevap sadedindedir. Şia, Hz. Ali'ye de, Resulullah'ın hususi bir ilim ve kendinden sonra halife olması için vasiyet bıraktığı şayiasını çıkarmıştır. Hz. Ali bu meselede sıkça suale maruz kalmış, o da verdiği cevapta bu iddiaları reddetmiş, Kur'an-ı Kerim dışında hususi bir ilim almadığını belirtmiş, "sadece kılıcımın kabzasındaki şu tomar hariç" demiştir. "Tomarda ne var?" sorusuna cevap sadedinde belirttiği hususlar bilinen şeylerdir. Daha önce geçtiği için tekrar etmeyeceğiz.
Bu hadiste zikredilen üç istisnadan ikisi dahi herkese tavsiye edilmiş hususlardır: Abdestin mükemmel alınması bütün ümmete mendubtur; merkebin at üzerine aşırılmaması da öyle... Bazı alimlere göre bütün ümmete mekruhtur. Maksad da hayvan neslinin korunmasıdır. Böyle hükmedenlere göre merkeb ve at karışımından hasıl olan katır melezdir ve ata nazaran değeri düşüktür: Katırda, savaş esnasında atın ortaya koyduğu manevra mahareti -ki kerr u ferr denir- mevcut değildir. Bu sebeple ganimetten ata ayrıca pay ayrılırken, katıra uygun bir şey ayrılmaz vs. Aksi görüşte olanlar, katırla ilgili tahdidin geçici olduğunu belirterek, atı merkebe aşırmada kerahet görmezler. Geriye kalan "sadaka malından yememe" tefriki Al-i Beyt'in izzet ve hürmetini muhafazaya matuftur. Çünkü Resulullah sadaka ve zekatı insanların malını temizleyen kir olarak tavsif etmiş ve Al-i Beytine yasaklamıştır. Hediye kabul edip zekat ve sadaka kabul etmemek O'nun hasaisinden, mümeyyiz vasıflarından biridir. Kendisine gelen hediyelere de fazlasıyla mukabelede bulunurdu.
Şunu da kaydedelim ki bazı alimler sayılan bu hususların Al-i Beyt hakkında vücud ifade edebileceğini söylemişlerdir.
2- Merkebin ata aşırılma yasağı üzerine yürütülen münakaşada, bunda mahzur görmeyenlerin delilleri üzerinde bir nebze durmada fayda görüyoruz.
Tahavi bu mesele üzerine yaptığı tahlilde, cevaz taraftarlarının birkaç delilini zikreder. Özetleyerek sunacağız:
* Eğer merkebi ata aşırmak mekruh olsaydı katıra binmek de mekruh olurdu Halbuki, katıra binmenin cevazında ümmet icma etmiştir. Resulullah'ın da katıra bindiği rivayetlerde gelmiştir. Resulullah'ın kerahet ifade eden hadisi, at besleyenler hakkında sevap vaadeden teşvikkar hadislerin katır besleyenler hakkında beyan edilmemesinden ileri gelir.
* Yasağın Al-i Beyt'e mahsus olarak ifade edilmesine gelince, Tahavi bunu İbnu Abbas'tan kaydettiği şu rivayette açıklar: "Abdullah İbnu'l-Hasen (radıyallahu anh)'e rastladım, Ka'be'yi tavaf ediyordu. Al-i Beyt'e, merkebi ata aşırmakla ilgili hadisi okudum. Şunu söyledi: "Doğru söyledi. O zaman Benî Haşim'de at çok azdı. Atın aralarında çoğalmasını arzu etti." Abdullah İbnu'l-Hasen bu tefsiriyle, merkebi ata aşırma yasağının sadece Benî Haşim hakkında geldiğini belirtmiş oldu. Ayrıca, belirtti ki bu yasak tahrim için değildir. Bunun sebebi aralarında atın azlığı idi. Böyle olunca o illet kalktı, ellerinde at çoğaldı mı onlar da diğerleri gibi olur. Yasağın Al-i Beyt'e mahsus olduğu ortaya çıkınca, diğer Müslümanlara yasak mevzubahis olmadığı anlaşılır. Atı çoğaltmaya her ne kadar sevap vaadedilmiş, bunun efdaliyeti belirtilmiş ise de, katır çoğaltma hakkında yasak konmamış olmalıdır." Tahavi, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in böyle hükmettiklerini belirtir.[251]

?5975 ?41? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????
??????? ????? # ??????????? ???? ????? ?????????? ????? ???????? ??? ??????? ??? ?????? ?????[. ????? ??? ????.»????? ?????« ?????? ????? ?? ??? ??????? .

41. (5975)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize (bazan) sabah oluncaya kadar Benî İsrail kıssası anlatırdı. Anlatma işini farz namaz için kalkınca bırakırdı." [Ebu Davud, İlm 11, (3663).][252]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî İsrail'den rivayet edilen ibretli kıssaların anlatılmasını tecviz etmiştir. Bunların hakikatı tahkik edilemez. Çünkü asıl kaynağından Resulullah dönemine kadar senet mevcut değildir. Birçoğunun uydurma olma ihtimali de vardır. Buna rağmen faydalılık yönü ağır bastığı için cevaz verilmiş olmalıdır. Alimlerimiz, bu cevazdan yalana cevaz manasının çıkarılmaması gerektiğini belirtirler. Resulullah hiçbir surette yalana cevaz vermemiştir. Hele, Resulullah'a nisbet edilen rivayetlere çok dikkat etmek, hatırda kalan yarım yamalak sözleri Resulullah'a nisbet etmemek gerekir.
Sadedinde olduğumuz hadis, zaman zaman Resulullah'ın İsrailî kıssalardan bizzat anlattığını, hem de uzun müddet anlattığını ifade etmektedir.
Şarihler, bu hadis vesilesiyle, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bidayette, Ehl-i Kitab'ın kitaplarını okumayı yasakladı ise de, ahkâm-ı İslamiye iyice yerleşince, fitne korkusu kalktığı için yasağı kaldırdığını belirtirler. Ancak kizb olduğu bilinenlerin, herşeye rağmen rivayetinin caiz olmadığını açıklarlar.[253]

?5976 ?42? ??? ????? ?? ???????? ?? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ???????? ??????? ?????????????? ??????????? ????????? ??? ???? ????[. ????? ??? ????.??????? »??????????« ??????? ????????? ???????? ??????? ????? ??? ??????? ??? ???? ?? ??? ????? ?????? ?'? ??? ???? ??????? ???? ???? ?? ??? ?'??
????? ? ?????? ???? ????? ????? ??? ??????? ??????? ???????? ??????? ??? ?????.?????: »??? ???? ????« ?? ?? ??? ????? ????? ??? ???????? ?? ?? ?? ??? ????? .

42. (5976)- Alkame İbnu Abdillah babasından naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Müslümanlar arasında (tedavülü) caiz olan sikke (dökülmüş paraların) bir kusur olmadan kırılmasını yasakladı." [Ebu Davud, Büyû 50, (3449).][254]

AÇIKLAMA:

1- Sikke, esas itibariyle madenî para üzerine işlenen nakşa denir ise de, madenî paraya da sikke denmiştir. Gerek altından (dinar) ve gerekse gümüşten (dirhem) darbedilen (dökülen) bütün paralara da sikke denir.
2- Hattâbî, bu yasağın illet ve sebebi hususunda alimlerin ihtilaf ettiklerini belirtir. Buna göre:
* Bazıları: "Üzerinde Allah'ın ismi olduğu için yasakladı" demiştir.
* Bazıları: "Kırmada malın ziyan olması var, bu sebeple yasakladı" demiştir.
* Bazıları da: "Dirhemleri kırpıp etrafını alıyorlardı, bu yasaklandı" demiştir. Çünkü kırpma artınca, para olarak kullanılmaz olur. Yeniden dökümü pahalıya mal olur.
* Bazı ilim adamları, paranın kırılmasını, ağırlığının düşme endişesiyle, hileyi önlemek için yasakladı demiştir.
3- Paranın kırılmasını tecviz eden "kusur" (be's) paraya hile karıştırılmış olması, ayarının düşürülmesi, sahte basılmış olması gibi durumlardır. Bazı alimler, "sultan, kendinden önceki sultanın bastırdığı sikkeleri iptal edip, kendi adına sikke bastırmak istediği takdirde eskileri kırmak caiz olur" demiştir. Ancak bunun pahalıya malolan bir iş olduğu belirtilir.
Son olarak şunu kaydedelim: Hadiste gelen yasağa Kur'an'da şahid gösterilmiştir. Cenab-ı Hak: "...Halkın malından eksiltip de kimsenin hakkını yemeyin..." (A'raf 85) mealindeki ayet-i kerimede, -bazı yorumculara göre- paradaki eksiltme kastedilmiştir.[255]

?5977 ?43? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ????????? ??????
#: ?????????? ??????????? ??? ?????????? ???????????? ?????: ????????? ??????????[. ????? ??????? .

43. (5977)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Hayvanımı bağlayarak mı yoksa serbest bırakarak mı Allah'a tevekkül edeyim?" diye sormuştu. Ona: "Bağla ve tevekkül et!" buyurdu." [Tirmizî, Kıyamet 61, (2519).][256]

AÇIKLAMA:

Hadis, hayvanı bağlamanın tevekküle aykırı olmadığını ifade etmektedir. Yani, bize terettüp eden tedbiri aldıktan sonra tevekkül etmemiz esastır. Tedbire tevessül etmeden tevekkül adına tedbir almamak İslam'ın tevekkül anlayışına zıddır. Bediüzzaman: "Tertib-i mukaddematta "tefviz" tenbelliktir, meyl-i sa'yi kuvvetlendirir. Mevcudla iktifa dûnhimmetliktir" der.[257]

?5978 ?44? ??? ??????? ???:]?????? ??????????? ???? ?????? ??? ??????????? ??????????? ?????? ???? ????????? ???? ????????: ????????????? ????? ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ???????? ??????: ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? # ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????: ???? ????????????? ???????: ????????? ?????? ??????? ???? ??? ????? ???? ??????? ?????? #[. ????? ??? ???? .

44. (5978)- İbrahim Nehai anlatıyor: "Dahhak İbnu Kays, Mesruk'u işçi olarak kullanmak istemişti. Umare tu'bnu Ukbe ona:
"Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın katillerinden baki kalmış bir adamı isti'mal mi edeceksin?" dedi. Mesruk rahimehullah da ona:
"Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) bana rivayet etti: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) baban Utbe'yi öldürmek istediği zaman, (baban):
"Çocuklara kim hami olacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Ateş" buyurdular. Senin için Resulullah'ın (münasib görüp) razı olduğuna ben de razıyım!" dedi." [Ebu Davud, Cihad 128, (2686).] [258]

AÇIKLAMA:

1- Umâre'nin babası Ukbe İbnu Ebi Muayt insanların en bedbahtlarından biridir. Resulullah, Ka'be'nin avlusunda namaz kılarken, secde esnasında, hakaret için deve karnı atmıştır. Utbe'yi İbnu Mes'ud sabren öldürmüştür.
2- "Çocukları ateş himaye edecektir" şeklindeki Nebevî cevap iki suretle anlaşılmıştır:
1) Zayi olma: Yani eğer ateş, çocuklara kefil olmaya elverişli ise, işte kefil odur.
2) Cevap hakimane bir üslubla: "Sana ateş var" demektir. Yani: "Sen kendi işine bak, seni bekleyen ateş, problem olarak sana yeter, çocukların meselesini bırak, onlar sahipsiz değil. Allah onlara kefildir" demektir. Bazı alimlere göre hadiste esas olan mana budur. Diğer bazılarına göre önceki mana esastır. Bu kanaatte olan Aliyyu'l-Kâri: "Eğer ikinci mana esas olsaydı "ateş"e bedel "Allah" derdi" der.
Görüldüğü üzere Mesruk, Umare'nin kendine attığı taşa, taş atarak cevap vermiş olmakta, mukabele etmiş bulunmaktadır.[259]

?5979 ?45? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????? # ????????? ??? ??????????? ?????: ??????? ????????? ??????????? ? ????????? ????????? ??? ????? ???????? ????????? ? ???????? ?????? ?????? ??? ????????? ???? ????????? ???? ????: ????? ????????? ??? ??????????? ????????? ??????? ????? ???????? ??? ???????? ??????? ??? ??????? ??????? #: '????????? ???????? ????? ???????? ????? ??????? ???????????? ???? ???????? ??????? ?????? # ??????: ???? ??? ???? ????????? ???? ??????????? ???????? ????? ????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ?'?????[. ????? ???????.??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ????????? ??? ???????? ???? ?????? ???? ????? ??? ???????? ???? ????????? Œ???? ???? ?????????[. ????? ???????.

45. (5979)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Necran'ın iki sahibi Seyyid ve Âkıb, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldiler. Onunla mülâane yapmak istiyorlardı. Bunlardan biri arkadaşına:
"Bunu yapma! Eğer (Muhammed gerçek) bir peygamberse ve bize lanette bulunursa biz bir daha felah bulamadığımız gibi, bizden sonra gelecek nesiller de iflah olmazlar!" dedi. Resulullah'a gelip:
"Biz sana istediğini vereceğiz, bizimle emin birini gönder. Bizimle emin olmayanı gönderme!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ben sizinle gerçekten hakkıyla emin bir adam göndereceğim" buyurdu. Bunun üzerine Resulullah'ın ashabı (bu övülen şahıs olabilmek için) ona yaklaştı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah, sen kalk!" emretti. Ebu Ubeyde kalkınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İşte şu, bu ümmetin eminidir!" buyurdular." [Buhârî, Fedailu'l-Ashab 21, Megazî 72, İcazetu Haberi'l-Vahid 1.][260]

AÇIKLAMA:

1- Necran, Mekke'den Yemen cihetine giderken yedi merhale uzaklıkta genişçe bir bölgenin adıdır, yetmiş üç karyeye sahiptir, sür'atli bir atlı için bir günlük yürüme mesafesindedir. İbnu İshak, halkı Hıristiyan olan bu bölgeden yirmi kişilik bir heyetin, daha Mekke'de iken Resulullah'a geldiğini, Medine'de de uğradığını kaydeder. Böylece onların iki sefer heyet gönderdiklerine hükmedilir. Farklı rivayetlerde sayıları 14, 24 olarak geçer, hatta isimleri dahi zikredilir. Seyyid'in adı Eyhem'dir -Şurahbil de denmiştir- bu heyetin başkanıdır. Âkıb'ın ismi Abdülmesih'dir.
Resulullah bunları İslam'a davet eder, onlara Kur'an tilavet eder. Fakat teklifi kabul etmezler. Resulullah bunun üzerine: "Benim söylediklerimi inkar ederseniz, gelin mübahele edelim" der. Mübahale: "İhtilaf eden her iki tarafın "Haksız olanlara Allah lanet etsin!" diye beraberce bedduada bulunmasıdır. Resulullah'ın bu teklifi şu mealdeki ayetle Kur'an'da ebedîleşir: "Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle mücadele edecek olursa de ki: "Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimiz ve kendinizi çağırıp toplanalım. Sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!" (Al-i İmran 61). Ayet üzerine Resulullah, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Fatıma'nın ellerinden tutup, lanetleşmek üzere yürür, ciddiyet ve kararlılığını gösterir. Necranlılar, böylesi ciddi bir mübahale teklifi karşısında duraklarlar. Müsaade isteyip kendi aralarında istişare ederler. Sözü dinlenen büyükleri (ki rivayetlerde bazan Seyyid, bazan Âkıb, bazan Şurahbil Ebu Meryem diye ihtilaflıdır): "Allah'a kasem olsun, eğer bu peygamber ise, lanetleşme yaptığımız takdirde ebediyen ne biz felah buluruz, ne de arkadan gelen nesillerimiz iflah olur" der ve bunu kabul etmeyip Müslümanların istediklerini vererek sulh yapmayı kabul ederler. Bazı rivayetlerde iki bin hulle (takım elbise) üzerine sulh yaparlar. Bunlardan bin takımı Receb ayında, bin takımı da Safer ayında teslim edilecek ve her hulle ile birlikte bir okiyye (gümüş) verilecek. İbnu Sa'd, Seyyid ve Âkıb'ın bundan sonra dönüp Müslüman olduklarını kaydeder.
2- Necranlılarla ilgili bu kıssadan bazı fevaid çıkarılmıştır:
* Kâfirin, Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu itiraf etmesi iman sayılmaz, İslam'ın ahkâmını iltizam şarttır.
* Ehl-i Kitap'la mücadele caizdir, maslahat gerektirirse vacib de olabilir.
* Hüccet zahir olduktan sonra, ısrar ettiği takdirde muhalefet edenle lanetleşme caizdir. İbnu Hacer der ki: "Tecrübe ile sabittir, haksız olduğu halde mübahaleye katılan kimse, mübahale ettiği günden itibaren bir yıl geçmeden musibete uğrar. Ben mülhidlerden bu hususta taassuba düşen birinin iki ay geçmeden helak olduğuna şahid oldum."
* İmamın uygun göreceği mal mukabilinde zımmîlerle sulh yapılabilir. Bu mal cizye yerine geçer.
* İmam, İslam'ın maslahatı için müsalaha yaptığı gayr-ı müslimlere emin bir alimi göndermelidir.
* Hadis, Ebu Ubeyde hakkında fevkalâde bir menkîbe ihtiva etmektedir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Necran'a Hz. Ali'yi de gönderdiğine dair başka rivayetler bir diğer vak'a ile ilgili olmalıdır. Çünkü Ebu Ubeyde'nin onlarla gidip, Hıristiyanlardan cizyelerini, Müslüman olanlardan da zekatlarını toplayıp getirdiği rivayetlerde açıktır.[261]

?5980 ?46? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???? ?????????????? ????????? ?????????????? ?????? ????? ???????????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ???? ?????????? ??? ??????? ???????? ???????? ????????? ???????? ???? ????????? ???? ??? ??????????? ??????? ??????? ??????????? ??? ??????? ??? ????? ?'??????? ?????? ???????? ???????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

46. (5980)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şeytanlar için develer vardır. Şeytanlar için evler vardır. Şeytanlara ait develere gelince, ben, onları gördüm. (Şöyle ki): Biriniz, yedeğinde, iyi beslediği seçkin develerle (yola) çıkar, bunlardan hiçbirine binmez. Yol esnasında yürümekten kesilmiş (bir din) kardeşine rastlar, devesine onu da almaz (işte bu develer şeytana aittir, çünkü gösteriş ve tefahur için beslenmiştir). Şeytana ait evlere gelince, onların, (müreffeh) insalar tarafından (seyahata çıkınca kullanılan ve) ipeklerle örtülmüş kafeslerden (hevdeç) başkası olmadığını zannediyorum." [Ebu Davud, Cihad 62, (2568).][262]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ciddi bir ihtiyaç olmadığı halde sırf gösteriş ve tefahur için veya aşırı lüks ve tereffüh için yapılan harcamaları şeytana nisbet etmektedir. Burada bu söylenen hususa iki mühim örnek zikredilmiştir. Kullanılmayan ve ihtiyaç sahibi çıktığı zaman da ariyet olarak verilmeyen develer, yine tereffüh için edinilen ipek perdelerle örtülü hevdeçler. Hevdeç, yol sırasında develerin üzerine yerleştirilen küçük hücredir. Yolcu bunun içine girer. Onun sayesinde güneş, rüzgâr, kum gibi çölün birkısım zararlarından kendini korur. Aslında hevdeç yasaklanmış değildir. Resulullah'ın zevcelerinin, seyahat sırasında hevdeç içinde oldukları rivayetlerde açıktır. Hadiste reddedilen hevdeç, ipekle örtülmüş olanıdır. Bu, gösteriş ve tereffüh (lüks) alâmetidir. Bu iki örneğe kıyasen hayatımıza giren diğer lüks ve israf çeşitlerini de şeytana nisbet etmemiz mümkündür. Nitekim daha önce de geçtiği üzere, Resulullah evde gösteriş için bulundurulan ihtiyaç fazlası yatağın da "şeytana ait" olduğunu söylemiştir.[263]

?5981 ?47? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ????? ? ?????????? ???????? ?????????? ??? ????????? ??????????? ??? ???????? ?'???? ???????[. ????? ???? .

47. (5981)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Kıtlık) senesi, yağmurun yağmadığı (sene) değildir. Asıl kıtlık senesi, yağmur bol bol yağdığı halde yerin hiçbirşey bitirmediği senedir." [Müslim, Fiten 44, (2904).][264]

AÇIKLAMA:

Hadis, gerçek kıtlığın yağmursuzluktan olmayacağını belirtmektedir. Nitekim yağmur yağmadığı takdirde, belli bir ölçüde akarsulardan istifade olur. Fakat düzensiz çok yağışın hasıl edeceği durum daha da kötü olabilir. Ekinler, sebzeler fazla yağıştan da zarar görür, mahsuller olgunlaşamaz ve çürür.
Günümüz şartlarında, hadisi, arazinin kirlenmiş olması sebebiyle yağmura rağmen otun bitmemesi veya havanın aşırı kirlenmiş olması sebebiyle yağmurun zehirlenmesi ve arazideki bitkilere ve ağaçlara yaramaması ve araziyi çorakleştırması olarak anlayabiliriz. Bu suretle, arazinin müteakip yıllarda kullanılma şansı da kalmamaktadır. Ekim sahalarının böylesi bir çevre kirlenmesine maruz kalması, o memlekete gerçek kıtlığı getirecek demektir.
Hadisi, bu ikinci manada anlayıp, arazilerin kimyevî kirliliklerden korunmasına Nebevî bir ihtar kabul edilmesi kanaatindeyiz.[265]

?5982 ?48? ??? ?????? ?? ???????? ?? ?????? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ??? ????????? ????? ???????[. ????? ??????? .

48. (5982)- Mutarraf İbnu Abdillah İbni'ş-Şıhhîr, babasından naklen diyor ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ademoğlunun misali, yanıbaşında doksan dokuz tane (öldürücü) belanın bulunmasına benzer. Bu belalardan kurtulmuş olsa bile, sonunda ölünceye kadar çekeceği düşkünlük hali yakalayacaktır." [Tirmizî, Kader 14 (2151).][266]

AÇIKLAMA:

Alimler, hadisten insanın musibetlerle karşılaşmasının kaçınılmaz bir kader olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Etrafı her an isabet etmesi muhtemel ciddi belalarla çevrilidir. Bu belaların ,"ölüm" manasına gelen meniyye kelimesinin cem'i (çoğulu) olan menaya ile ifadesi, belaların öldürücü vasıfta ciddî olduğunu ifade etmek içindir. Hastalıklar, yangınlar, boğulmalar, kazalar, trafik kazaları, anarşi, serseri kurşun vs. çeşitleriyle musibetler o kadar çoktur ki, kişi bunları fazla düşünecek olsa hayat iyice bir çekilmez hale gelir. Öyleyse hadis, bunların herkes için kaçınılmaz kader olduğunu düşünüp, tevekküle ve Allah'a itimat etmeye teşvik etmektedir. Bu musibetlerden sıyrılıp çıkanları muhakkak olan düşkünlük ve ölüm beklemektedir. Herem'i düşkünlük diye ifade ettik. Dilimizde pîr-i fani kelimesi de bu manada kullanılır. Ayet-i kerime düşkünlüğü erzel-i ömür diye ifade eder ve "Bildiği şeyi bilmez hale gelme" (Nahl 6) olarak tavsif buyurur. Kişiye ölümü aratan bir hal, bir musibet de budur. Alimler buna devasız hastalık da demişlerdir.
Hülasa mü'min "dünyayı mü'min hapishanesi, kâfirin cenneti" bilmeli, Allah'ın takdir ettiği bu yazgıya razı olmalı, musibetlere sabrederek imtihanını başarıyla tamamlamalıdır. Mülk suresinde dünya hayatının zevk u sefa için değil, bir imtihan için yaratıldığı belirtilmektedir. Bu imtihanın soruları musibetlerdir, başarılma şartı da sabır ve rızadır.[267]

?5983 ?49? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ????????? ???????? ??????? ???? ????????: ????????? ???????????[. ????? ??????? ???????? .

49. (5983)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki (büyük) nimet vardır. İnsanların çoğu onlar hususunda aldanmıştır:
* Sıhhat,
* Ve boş vakit!" [Buharî, Rikak 1; Tirmizî, Zühd 1, (2305).][268]

AÇIKLAMA:

İbnu Battal der ki: "Hadisin manası şudur: "Muhakkak ki kişi, ihtiyaçları görülmemiş halde bedenen sıhhatli olursa, "boş" olur. Kimde bu iki husus tahakkuk ederse, aldanmama hususunda hırs göstermelidir. Bu durumda aldanması Allah'ın kendine verdiği nimetlerin şükrünü edayı terketmesidir. O'nun şükrü, Allah'ın emirlerine uyması ve yasaklarından kaçınmasıdır. Bundan geri kalan aldanmıştır. "İnsanların çoğu" tabiri ile Resulullah aldanmışlıktan kurtulanların azlığına işaret etmiştir."
İbnu'l-Cevzî der ki: "İnsan, bazan sıhhatlidir fakat geçim meşguliyeti sebebiyle boş değildir; bazan geçim derdi yoktur fakat sağlıklı değildir. İkisi birleşince, Allah'a taat hususunda kişiye tenbellik galebe çalarsa o zaman "aldanmış" olur. Şöyle ki: Dünya ahiretin tarlasıdır, burada kârı ahirette ortaya çıkacak ticaret yapılır. Kim boş vaktini ve sağlığını Allah'a taatte kullanırsa işte bu, gıbta edilecek (mağbut) kimsedir, kim de bunları Allah'a isyanda kullanırsa işte bu, aldanmıştır (mağbun). Çünkü boş vakti, meşguliyet; sağlığı hastalık takip eder."
Tîbî der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mükellefe, bir tüccarı misal olarak zikretmiştir: "Bu tüccarın sermayesi var, ana para zayi olmadan kâr etmek istiyor. Bunun yolu da alışveriş yapacak adam aramaktan geçer, aldanmaması için hem doğruluğa hem de maharete ihtiyacı var. İşte sağlık ve boş vakit sermayedir. Kişinin iman ederek nefsiyle ve din düşmanlarıyla mücahededе bulunarak Allah'la alışveriş muamelesine girişmesi gerekir, ta ki o dünya ve ahiret kârlarını elde etsin. Rabb Teala'nın şu sözü bu söylenene yakındır. (Mealen): "Ey iman edenler! Pek acı bir azabtan kurtaracak kârlı bir yolu size göstereyim mi? Allah'a ve Resulü'ne iman eder, Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihad edersiniz. Eğer bilseniz, bu sizin için daha hayırlıdır" (Saff 10-11). Kişinin, elindeki sermaye ve kârı kaybetmemek için, nefse uymaktan, şeytanla muameleye girmekten kaçınması gerekir. Hadiste geçen "o iki şeyde insanların çoğu aldanmıştır" sözü, Cenab-ı Hakk'ın şu sözüne benzer. (Mealen): "Kullarımdan hakkıyla şükredenler ne kadar az" (Sebe 13). Hadiste geçen "çok", ayette geçen "az"ın mukabilindedir.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî der ki: "Allah'ın kul üzerindeki ilk nimetinin hangisi olduğunda ihtilaf edilmiştir:
* Bazıları: "İman!" demiştir,
* Bazıları: "Hayat!" demiştir.
* Bazıları: "Sıhhat" demiştir.
Ama doğru olanı öncekidir, çünkü o, mutlak bir nimettir. Hayat ve sıhhat ise dünyevî nimetlerdir, hakiki nimet değillerdir. Onlar, imanla birlikte olursa nimettirler. İşte bu durumda insanların çoğu onlarda aldanırlar. Yani kârları ya tamamen gider veya azalır. Kim kendini devamlı olarak kötüyü emreden nefsine kaptırarak rahat peşinde koşar ve Allah'ın koyduğu hududa riayet etmez ve ibadete devamı bırakırsa, işte bu aldanmıştır. Boş olan adamın durumu da böyledir. Çünkü meşgul kimsenin, boş kimsenin aksine umumiyetle bir mazereti olur, boştan ise mazeret kalkar ve boşluğu, aleyhine bir delil teşkil eder."[269]

?5984 ?50? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????????? ?????????? ???? ??????
?????? ?????? # ???????? ???????: ?? ?????? ??? ???????? ?'???? ???? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ?? ?????? ?????? ???? ????????? ????????? ??????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ???? ?????? ????? ???????? ????? ???? ??????? ?????? # ???????? ??????? ????? ?????? ???????? ?? ??????????? ???????: ???? ?????????? ????? ??????????? ??? ?????????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????

????????? ?????????????? ??????? ??????? ‘????? ?????? ??????? ???? ??? ???????. ????? ????? ???????: ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? #? ???????? ?????? ??????? ????? ??? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ?????? # ?????: ??????? ???? ??????? ??????? ??? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??? ???????????? ???????????????? ???????? ??????????????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?????????? ??????????? ??????? ????????? ???Œ????? ?????????? ??????? ???????????[. ????? ???????.??????? »???????« ??? ???? .

50. (5984)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Müseylime-i Kezzab, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında [Medine'ye] geldi ve: "Eğer Muhammed bu işi (hilafeti) kendinden sonra bana bırakırsa ben ona tabi olurum" demeye başladı. Sonra kavminden kalabalık bir cemaatle Medine'ye geldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Sabit İbnu Kays İbni Şemmas ile birlikte ona uğradı. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm'ın elinde bir dal parçası vardı. Arkadaşlarının arasında oturmakta olan Müseylime'ye yaklaştı ve:
"Sen benden şu parçayı istemiş olsan dahi bunu sana vermem! Sen, Allah'ın senin hakkındaki emrini asla tecavüz edemeyeceksin. (Şayet bana itaatten) yüz çevirecek olursan Allah mutlaka senin hakkından gelecektir. Öyle zannediyorum ki, sen hakkında bana ne gösterilmiş ise, o gösterilmiş olan kimsesin! [İşte Sabit, bana bedel sana cevap verecek!" buyurup, oradan ayrıldı.]
İbnu Abbas der ki: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Öyle zannediyorum ki, sen hakkında bana ne gösterilmiş ise, o gösterilmiş olan kimsesin" sözü ile neyi kastettiğini sordum. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) bana şu hususu haber verdi: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştu ki:
"Ben bir gün rüyamda, elimde iki altın bilezik gördüm. Yine rüyamda onlara fazla bir ilgi göstermiştim. Allah Teala hazretleri: "Onlara üfle!" diye vahyetti, ben de üfledim, derken uçup gittiler. Ben bunları, benden sonra çıkacak iki yalancı ile yorumladım." [Ravi, Ubeydullah der ki]: "Bunlardan biri, San'a'nın sahibi el-Anesî, diğeri de Yemame'nin sahibi Müseylime'dir." [Buharî, Menakıb 25, Megazî 70, 71, Tevhid 29; Müslim, Rü'ya 21, (2273).][270]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Ebubekir zamanında isyan bayrağı kaldıran iki yalancı peygamberden söz etmektedir. Kitaplarda Müseylime ile ilgili rivayetler, teferruatta bazı farklılıklar arzeder. Ancak en sahih olanı Sahiheyn'de gelen şeklidir.
Müseylime, rivayetten de anlaşılacağı üzere, Yemame'nin sahibiydi. Kendisi aynı zamanda edipti. Halkı arasında itibarı fazla olduğu için Rahmanu'l-Yemame lakabıyla anılırdı. Onu isyana, peygamberlik iddiasına sevkedecek olan husus da , bu itibarı ve kavminin desteğine olan güveni olmalıdır.
2- Bu rivayet, Resulullah'ın Müseylime'ye kadar geldiğini ifade etmektedir. Sabit İbnu Kays'la birlikte gelmiş ve Yemamelilerin huzurunda, peygamberliğe ortaklık, Resulullah'tan sonra idareye varislik, -bazı rivayetlere göre arzın ortaklaşa paylaşılması- gibi taleplerini reddedip, bu çeşit düşüncelerle hareket ettiği takdirde bir çöp bile istese vermeyeceğini kesin bir dille ifade etmiştir.
3- Resulullah'ın onun yanına gelmesi bazı farklı yorumlara sebep olmuştur. Müseylime'nin büyüklük taslayarak, kibrinden, Resulullah'ın huzuruna gelmekten imtina etmiş olarak ağırlıkların başında kalmış olabileceğini, ama Resulullah'ın önce, bütün heyetlere yaptığı gibi nezaketle muamele edip diplomasinin gereğini yerine getirdiği, iyi muamele ve tatlı sözle heyetin kalbini kazanmayı esas aldığı, sonra da Müseylime'de anlayış göremeyince, hakkındaki azimkâr kararını ve hüccetini adamlarının huzurunda kendisine duyurmak üzere yanına gelmiş olabileceği belirtilmiştir. Resulullah'ın bu davranışından, imamın, küffardan görüşme arzusu ile gelen bir heyete, Müslümanların maslahatı gerektiriyorsa, bizzat gidebileceği hükmü çıkarılmıştır.
4- Sabit İbnu Kays Resulullah'ın hatibi idi. İhtiyaç halinde onu bu maksatla istihdam ederdi. Müseylime'nin sözcülüğünü ettiği heyete, talepleri hususunda kesin cevabını veren Aleyhissalâtu vesselâm, heyetin arzulayacağı teferruatı konuşma hususunda onu vekil bırakıp ayrılmıştır. Kendisi cevamiu'lkelimdi. Özür ifade etmişti: "Bir çöp bile vermeyecekti." Gerisini hatibiyle konuşabilirlerdi. Resulullah'ın bu davranışı da, Müslüman diplomasisine bir kaide kazandırmıştır. İmam, ihtiyaç duyduğu taktirde, bu çeşit temaslarda bir başkasını vekil tayin edebilir, hatipten istifade edebilir, inatçılara karşı belagat sahiplerinin yardımını talep edebilir.
Müseylimetu'l-Kezzab Resulullah'ın haber verdiği gibi, Hz. Sıddîk (radıyallahu anh) zamanında Müslümanlar tarafından öldürülecek ve fitnesi defedilecektir. Müseylime'nin, Hz. Hamza'yı şehid eden Vahşi tarafından, aynı harbe ile öldürüldüğü rivayetlerde gelmiştir.
5- Resulullah rüyada gördüğü altın bilezikleri, yalancılarla te'vil etmiştir. Çünkü yalan, bir şeyi asıl yerinden bir başka yere koymaktır. Kolunda altın bilezik görmesini, altın erkeğe haram ve yasak olması sebebiyle, onu olmaması gereken yerde görmekle yalancı ile te'vil etmiş; kendinin olmayan şeyi iddia edecek adamın çıkacağını söylemiştir. Üflemekle uçmalarını da, her ikisinin de tepelenip, ortadan kaldırılacaklarıyla te'vil etmiştir. Üflemekle ortadan kalkan şeyin adiliği, düşüklüğü ve değersizliği ayrıca ifade edilmiş olmaktadır.
6- Hadiste zikri geçen ikinci yalancı el-Esved el-Anesi'dir. Buna Zü'l-Hımar da denirdi. Çünkü yüzünü örterdi. Hımar, örtü manasına gelmektedir. Resulullah'ın San'a'daki İran asıllı amili Bâzan vefat edince, San'a'ya adamlarıyla gelen Zü'l-Hımar oralara hakim olur ve Bâzan'ın hanımı el-Merzübane ile evlenir. Ancak, Merzubane'nin bir gece ona halis şarap içirerek sarhoş etmesi sonucu, duvarı delerek sarayına giren takipçi yiğitler, Zü'l-Hımar'ı öldürürler. Duvarı delerek girmeleri, kapısını bin kadar muhafızın beklemesi sebebiyledir. Kadın ve sarayda bulunan bazı kıymetli eşyalar kaçırılır. Derhal Medine'ye haber uçurulur. Resulullah'ın vefatı sırasında haber gelir. Bazı rivayetler, onun Resulullah'ın ölümünden bir gün bir gece önce öldürüldüğünü, Resulullah'ın vahiy yoluyla durumdan haberdar olduğunu ve ashabına bildirdiğini, sonra haberin Hz. Ebu Bekr'e geldiğini belirtir.
Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in ridde denen bu irtidad hareketlerine karşı azimkâr davranışı, ciddiyet ve ısrarla üzerlerine giderek onları anında bertaraf etmesi İslam'a sebkat eden mühim hizmetlerinden biridir. Bilhassa Müseylime'nin hareketi genç İslam devletini epeyce uğraştırmıştır.
7- Şunu belirtmede fayda var: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın sağlığında başlayan bu irtidad ve isyan hareketlerine karşı nasıl bir yol takip edileceğini bizzat Aleyhissalâtu vesselâm tesbit etmiştir: Resulullah derhal aktif şekilde mukabele etmiş, çevredeki devlete sadık Müslüman idarecilere talimatlar göndererek, isyancıların gerek savaş ve gerekse suikast yoluyla ortadan kaldırılmalarını emretmiştir. Taberi Tarihi bu çeşit Nebevî mektuplardan 19 tanesinin metnini nakletmektedir.[271]

?5985 ?51? ??? ???? ?? ???? ?? ????? ?‘???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ?????:]???????? ??????? ?????? # ??????? ??????? ????? ????? ??????? ??????????? ???????: ??? ???????? ????????? ?????: ??????? ????? ?????? ??????? ??????? ?????? #: ???? ? ???? ????????? ? ???????? ?????????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

51. (5985)- Seleme İbnu Nuaym İbnu Mes'ud el-Eşcaî, babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Müseylime'nin kendisine yazdığı mektubu okuyunca, mektubu getiren iki elçiye şöyle söylediğini işitmiştir: "Bu yazdığı meselede siz ne diyorsunuz?" Elçiler:
"Biz de onun söylediğini söyleriz!" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Eğer elçileri öldürmemek kaide olmasaydı boyunlarınızı muhakkak uçururdum!" buyurdular." [Ebu Davud, Cihad 166, (2761).][272]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Müseylime'nin Resulullah'a yazdığı bir mektubu mevzubahis etmektedir. Ancak, mektubun muhtevasını vermemektedir. Başka kaynakların kaydına göre Müseylime'nin mektubu şöyledir:
"Allah'ın Resulü Müseylime'den Allah'ın Resulü Muhammed'e,
Selam üzerine olsun. Emma ba'd: Din meselesinde ben sana ortak kılındım. Arzın yarısı bizimdir, yarısı da Kureyş'indir. Ne var ki Kureyş mütecavizdir."
Resulullah bu mektuba şu cevabı vermiştir:
"Bismillahirrahmanirrahim,
Allah'ın Resulü Muhammed'den yalancı Müseylime'ye,
Selam hidayete tabi olana olsun. Emma ba'd: Arz Allah'ındır, onu kullarından dilediğine miras kılar. Akibet ise muttakilerindir."
Görüldüğü üzere Müseylime kendini resulullah olarak takdim etmekte ve arzın yarısını talep etmektedir. Elçiler de buna inanmış olduklarını ifade etmişlerdir. Resulullah bu sebeple "elçiye zeval yok" prensibi olmasaydı sizi öldürürdüm" demiştir.
Alimler Resulullah'ın bu sözünden hareketle küffardan imama gelecek elçi küfür ifade eden sözler de sarfetse, ona dokunmanın haram olduğuna hükmetmiştir.
2- Bu vesile ile şunu da ilave edelim: Hicrî 11. yılda ortaya çıkan irtidad ve isyan eden ve hatta tıpkı Müseylime gibi mektup yazarak "ittifak anlaşması" yapmayı teklif eden Tuleyha da burada zikredilebilir. Resulullah'ın vefatından sonra ortaya çıkan isyankârlardan Zu't-Tac, Lakit İbnu Malik, el-Eş'as el-Kindî, Ümmü Zemil Bintu Ümmü Kirfe, Secâhî de burada zikredilebilir. Gatafanlılar arasında zuhur eden bu sonuncusu kendisinin dişi peygamber olduğunu da iddia etmiştir. el-Eş'asu'l-Kindî, el-Esved'in öldürülmesinden sonra Yemen'de zuhur etmiştir. Zu't-Tac, Umman'da, Ümmü Zemil de Gatafan'da zuhur etmiştir.
Bu mevzuyu tahlil eden Muhammed Hamidullah, açıklamalarını şöyle noktalar: "Gerek Resulullah Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) ve gerekse onun yerini alan Halife Ebu

Bekr (radıyallahu anh) sükunet içinde fakat enerjik bir şekilde davranmışlardır. Sonunda elde edilen başarı, insanlık tarihinde cereyan eden bu büyük inkılab ve ıslahat hareketini yok olup gitmekten kurtarmış ve bu İlahî hareketin bütün dünyaya hitap edebilmesi için gereken yolu açmıştır.[273]

?5986 ?52? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ????? ????????? ?????? ??? ????????? ??????????? ????????? ???????: ????? ?????? ???? ??????? ??????? ????? ????????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????. ????? ??????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ?????????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

52. (5986)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beraberindekilerle Taif'e giderken bir kabre uğrayınca şunu söylemişti: "Bu kabir, Ebu Riğal'in kabridir. Şu Harem mıntıkası sebebiyle (kavmine gelen musibetten) masun kalmıştı. (Harem'den harice) çıkınca kavmini çarpan bela onu da burada yakaladı ve buraya defnedildi. Söylediğimin delili, altından bir dalın beraberinde gömülmüş olmasıdır. Eğer kabri açacak olsanız, onu bulup çıkarırsınız!"
Bunun üzerine halk, alelacele orayı kazıp mezkur altın dalı çıkardı." [Ebu Davud, Harac 41, (3088).][274]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Riğal'in şahsiyeti ihtilaflıdır. Bir rivayete göre Ebu Sakif'tir. Yani Taiflilerin ecdadı. Semud kavminden idi. Harem bölgesi ondan belayı kırk gün bertaraf etmişti, ancak Mekke'deki işi bitip Harem'i çıkınca bela ona da çarpmıştır. Bir başka açıklamaya göre, "Mekke'yi basmaya gelen Ebrehe komutasındaki Habeş ordusuna delil olmuş yol gösteriyordu, yolda ölmüştür." Diğer bir açıklamaya göre Salih Peygamber'in öşür tahsildarıdır, zalimane davranmıştır. Vergi için geldiği bir kabilede annesi ölen bir bebeğe süt veren tek koyunu zorla almıştır. Allah da onun belasını vermiştir.
Hülasa kötülüğe, uğursuzluğa misal olarak zikredilen bir kimsedir. Mekke ile Taif arasında kabri mevcuttur. Hacıların onun kabrini taşlaması âdet olmuştur.
2- Dal diye tercüme ettiğimiz gusn'dan muradın bir çırpı, baston yerine kullanılan uzunca bir çubuk olduğu tahmin edilmiştir. Ancak bu çubuk altındandır. Dendiğine göre yirmi küsur rıtl ağırlığındadır.
3- Hattâbî der ki: "Bunun hükmü rikâzın hükmü gibidir. Çünkü cahiliye devrinde gömülmüş olan bir mal durumundadır, sahibi bilinmemektedir. Ebu Riğal ise, Allah'ın helak ettiği Semud kavminin bakiyesindendi. Onlardan bir nesil, bir devam kalmadı. Böylece bu mal rikaz hükmüne girmiştir. Hadiste, Müslümanlar için bir faide bir maksad mevcut olduğu takdirde müşrik kabirlerinin açılabileceğine, onların kabirlerinin, Müslüman kabirleri gibi bir hürmet taşımadığına delil vardır."[275]

?5987 ?53? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ????? ????? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????????[. ????? ??? ????.

53. (5987)- Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın son sözü: "Namaz! Namaz! Sağ ellerinizinsahip olduğu (köleler) hakkında Allah'tan korkun!" olmuştu." [Ebu Davud Edeb 133, (5156); ibnu Mace, Vesaya 1, (2698).][276]

AÇIKLAMA:

1- Burda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en son tavsiyesini görmekteyiz. En son tavsiye bir bakıma, bir dinin peygamberi olarak onun nazarında en mühim şeyin ne olduğunu ifade eder. Bu namazdır. Nitekim başka hadislerde namaz dinin direği olarak ifade edilmiş, namazı gereğince kılanın dini ayakta tutacağı, kılmayanın da dini yıkmış olacağı belirtilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de de namazın insanı her çeşit kötülüklerden koruyacağı ifade edilmiştir (Ankebut 45). Resulullah'ın namazdan sonra dikkat çektiği şey insan hukukuna müteallikti: Kölelere karşı Allah'tan korkmak. Yani kölenin haklarına riayet etmek. Yapamayacağı iş vermemek, gündüz çalıştı ise gece çalıştırmamak, ma'ruf üzere yedirip içirmek, dövmemek, hakaret etmemek... gibi köle hakkında beyan edilen esaslara[277] riayet. Türbüştî, "köle haklarının namazla birlikte zikri ile Resulullah bu hakların da namaz gibi mutlaka uyulması gereken bir vecibe olduğunu beyan etmeyi kastetmiştir" der. Bazı alimler kişinin malik olduğu hayvanların da buraya dahil olduğunu söylemiştir. Nitekim -daha önce kaydettiğimiz üzere- hadislerde hayvan hakları da medar-ı bahs edilmiştir
Köle haklarıyla ilgili olarak bu dikkat çekmenin gerisinde hür insanın hukuku mevcuttur. Yani, bir kısım haklardan mahrum ölenlerin hakkı ehemmiyet arzederse, hür insanların hakları daha çok ehemmiyet arzeder: Malı, canı, ırzı haramdır. Bu haramlar hususunda Allah'tan korkmak gerekir.
Bazı alimler, "sağ elin sahip olduğu" tabiriyle -belirtildiği üzere- kölelere ihsanı (iyi muameleyi) anlarken, diğer bazıları da "sağ ellerin sahip olduğu emvalin zekat hakkını" anlamıştır.
2- Resulullah "Namaz! Namaz!" buyurmuştur, ifadeyi mutlak bırakmıştır. Bu ifade veciz olmakla birlikte manası geniştir, ölüm anında olan lisan-ı nübüvvete yaraşan bir özlülüğe sahiptir. Şu manaları takdir edebiliriz:
* Namazları, hakkını vererek kılın: Farzları, vecibeleri, sünnetleri, ta'dil-i erkanı üzere kılın.
* Namazlarınızı vakti vaktinde devamlı kılın.
* Namazın yeni nesillere öğretilmesini ihmal etmeyin.
* Namazları cemaatle kılın! vs.
3- Resulullah'ın son söyledikleri hususunda başka teferruat da var, daha önce geçti (5405).[278]

Son Söz

Bu eserin müellifi -ki Allah onu gayesinde muvaffak kılsın ve rahmetinden ümit ettiği şeye ulaştırsın- der ki:
İşte hadislerden cemedip özetleyerek, seçip kısaltarak telif ettiğim eserin sonuna geldim.. Altı ana kitap böylece birleştirilmiş oldu. Bu eser sayesinde inşaallah, Kütüb-i Sitte'nin muhtevasına yeterince kavuşulmuş olacak. Şimdiye kadar böylesi bir çalışma kimseye nasib olmadı. Bu eseri, sırf Cenab-ı Hakk'ın rızası için te'lif ettim. Ne riya, ne gösteriş, ne böbürlenme niyetime yaklaşmadı. Rivayetlerin tekerrür edenlerinden en kısa, en cami olanlarıyla uzun hadislerden hacimce en az, en faydalı olanlarla yetindim. Bununla Rab Teala hazretlerinden bol sevap ümid ediyorum. O, öylesine cömertir ki kendi hakkında beslenen ümitleri boş çevirmez. Kapısını çalıp isteyenlere hemen icabet eder.
Bu eseri İmam Ebu Abdillah Muhammed İbn İsmail el-Buhârî'nin Sahih'inde vurduğu mühürle mühürlemek istiyorum. Onun mühür makamında kitabına koyduğu şey, bütün hayırların ve sarih beşaretlerin esbabını cemeden pek ehemmiyetli bir hadistir. Ben bu hadisi, benden Resulullah aleyhissalatu vesselam'a kadar uzanan muttasıl senediyle kaydediyorum. Allah Teala hazretlerinden, halka ulaşmada onu bu dünyada bana sebep kıldığı gibi, ahirette rızasına ulaşmamda da sebep kılmasını talep ediyorum. Günah ve kusurlarımı itiraf edip, latif ve habir olan Rabbime güvenerek diyorum ki:
Bize şeyhimiz el-İmam el-Allametu'l-Asil vel-Muhaddisu's-Salih Zeynü'd-Din Ebu'l-Abbas Ahmed İbn Zeyni'l-Abidin Ahmed İbni Abdillatif eş-Şerci rahimehullah, 886 yılında Zebid şehrindeki evinde -ki bu şehri Allah imanla mamur eylesin- tarafımdan kendisine okunmak suretiyle haber verdi ve dedi ki:
"Bize şeyhimiz el-imam Muhaddisu'd-Diyari'l-Yemeniyye ve İbnu Muhaddisiha Nefisü'd-Din Ebu'r-Rebî Süleyman İbnu İbrahim İbni Ömer el-Alevî rahimehullah Teala 823 yılında (Yemen'in) Taizz şehrinde -sema değilse de- icazeten bize haber verdi ve dedi ki:
"Babam el-İmam Burhanu'd-Din icazeten, şeyhimiz el-imam el-Allame Şeyhu Ôl-Muhaddisin Şerefu'd-Din Musa İbnu Mürri İbnu Muhammed İbni Ali el-Gazûlî ed-Dımeşkî semaan bize haber verdi ve dedi ki:
"Bize eş-Şeyh el-Ma'mer Müsnidü'd-Dünya Ebu'l-Abbas Ahmed İbnu Ebi Talib el-Haccar es-Salihî öncekine icazeten, ikincisine semaen haber verdi ve dedi ki:
"Bize eş-Şeyh es-Salih Ebu Abdillah el-Hüseyin İbnu'l-Mübarek ez-Zebidî semaen haber verdi ve dedi ki:
"Bize Ebu'l-Vakt Abdu'l-Evvel İbnu İsa İbni Şuayb es-Siczî el-Herevî semâen haber verdi ve dedi ki:
"Bize el-İmam Ebu'l-Muzaffer Abdu'r-Rahman İbnu Muhammed İbnu Muzaffer ed-Davudî, semaen haber verdi ve dedi ki:
"Bize el-İmam Ebu Muhammed Abdullah İbnu Ahmed İbni Hamuye es-Serahsî semaen haber verdi ve dedi ki:
"Bize Ebu Abdillah Muhammed İbnu Yusuf el-Firebrî semaen haber verdi ve dedi ki:
"Bize İmamu'l-Muhaddisin Ebu Abdillah Muhammed İbni İsmail İbni İbrahim el-Buhârî rahimehullah Teala semaen haber verdi ve dedi ki:
"Bize Ahmed İbnu Eşkab tahdis etti ve dedi ki: "Bize Muhammed İbnu Fudayl, İmaretu'bnu'l-Ka'ka'dan o da Ebu Zürâa'dan, o da Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den haber verdi ki, o şöyle demiştir.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dilde hafif, mizanda ağır, Rahman'ın yanında sevgili iki kelime vardır: Sübhanallahi ve bihamdihi, Sübhanallahi'l-azim (Allah'ı hamdederek tenzih ederim yüce Allah (noksan sıfatlardan) müberradır."

Teysiru'l-Vüsul ila Camiil-Usul min Hadisi'r-Resul (sallallahu aleyhi ve sellem) burada sona ermiştir.
*** Eserin müellifi -ki Allah onun günahlarını affetsin ve ona hayatta da ölünce de hususi lütfuyla muamele etsin- der ki:
Bu ihtisar işini Hicret-i Nebeviye'nin 916 yılında Haram aylarında Zilkade ayının ilk gününe müsadif mübarek cuma günü kuşluk vaktinde tamamladım. Tashih ve mukabele işini de 917 yılının başında Allah'ın haram aylarından Muharrem ayının ilk gününde tamamladım. Hamdimiz, izzet ve celalinin bereketiyle sahih amellerin tamamlanmasını müyesser kılan Allah'adır.
Bu kitabın benden rivayetine, Müslümanlardan hayatımı idrak edenlerin hepsine izin verdim. Allah bunu da kerim olan rızasına halis kılsın, cennât-i naimine vesile kılsın.
Rabbimiz bunu bizden kabul et! Sen işiten ve bilensin.[279]

Mütercimin Son Sözü

Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi adı ile neşrettiğimiz eserin aslını teşkil eden Teysiru'l-Vüsul ila Camiil-Usûl adlı İbnu Deybe'nin eseri burada sona ermiştir. Bu değerli eserin açıklamalı şekilde tamamlanmasını bu aciz ve pürkusur kuluna müyesser kılan Rabbimize hamdimiz sonsuzdur. Eserin her bir harfi adedince elhamdülillah, okuyanların ve kıyamete kadar okuyacak olanların telaffuz edecekleri harfler adedinde elhamdülillah.
Rabbimizden, eserin hazırlanması sırasında ve tab'ı sırasında beşerî eksikliklerimiz sebebiyle kasda makrun olmadan südûr eden hatalarımızın affını diliyor, eksikleriyle birlikte rızasına ve sevgili Resulü'nün dar-ı bekada beraberliğine vesile kılmasını niyaz ediyoruz.
Cenab-ı Hak, ihlasla bu eseri okuyup, bizlere dua edecek mü'minlerden de razı olsun, onlara da dar-ı bekada Resul-i Ekrem'iyle beraberlik nasib etsin. Amin.
???????? ? ??????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ????? ???? ????????? ???????? ????? ??? ????????? ???????? ????? ????????? ???? ?????????? ????? ??? ???????????
Erzurum, 28.3.1992 Pazar[280]

Not:

1- Bu eserin aslı olan Teysiru'l-Vüsul ortalama 400'er sayfalık dört ciltten mürekkeptir.[281] Tercüme ve şerhinin 15 cilde tamamlanacağını tahmin ve böyle ilan etmiş olmamıza rağmen Mukaddime olarak esere koymayı gerekli bulduğumuz Usul-ü Hadis ve birkısım hadis meseleleriyle ilgili bahisler eserin tahminî hacmini taşırmış oldu.
2- Ayrıca bu eserin aslı, her ne kadar Kütüb-i Sitte'nin bir ihtisarı ise de, altıncı kitabını, İmam Malik merhumun Muvatta nam meşhur ve muteber eseri teşkil etmektedir. Halbuki günümüzde Kütüb-i Sitte deyince, altıncı kitap olarak İbnu Mace'nin Sünen'ini kastederiz. Bu değerli çalışmamızdaki mezkur eksikliği gidermek için İbnu Mace'de yer alıp da diğer beş eserde (Buhârî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesai) yer almayan ziyade hadisleri, İbnu Mace'deki fikhî tertip üzere en sona aynen ilave etmeyi uygun gördük. Böylece hem Teysiru'l-Vüsul'ün orijinalitesi korunmuş oldu, hem de İbnu Mace'nin ziyadelerinden mahrum kalınmamış oldu. Çalışmamız bu haliyle altı değil, yedi kitabı ihtiva etmektedir.
İbnu Mace'den ilave edeceğimiz ziyade hadislerin takriben iki cilt tutacağını tahmin ediyoruz.
3- Esere bir de Fihrist cildi ilave edeceğiz. Burada öncelikle, kitapta yer verilen mevzuların alfabetik sıraya göre listesini yapıp, kitabın nerelerinde geçtiğini cilt ve sayfa numaralarıyla göstereceğiz. Böylece, eser bir ansiklopedi mahiyetini kazanacak, istediğimiz dinî bir bahsin nerelerde işlendiğini anında bulup kolayca istifade edeceğiz.
Fihrist cildinde ıstılahlar ve anlaşılması zor kelimelerle ilgili lügatçeye, hayatı işlenen sahabe ve diğer şahıslar, ayet ve hadislerle ilgili başka fihristlere de yer vereceğiz.
Bu mütemmim çalışmaların da bir an önce tamamlanmasını Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden Resul-ü Ekrem'ini şefaatçi kılarak talep ediyor, okuyucularımızın dualarını bekliyoruz.
?????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????????
İbrahim CANAN[282]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/314-315.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/315-316.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/316.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/317.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/317.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/318.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/318-319.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/319.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/319.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/319-320.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/320.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/320-321.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/321.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/321-322.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/322.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/322.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/322-323.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/323.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/324-325.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/325.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/325.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/326.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/326-327.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/328.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/328-329.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/329.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/329-330.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/330.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/331.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/331.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/331.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/332.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/332.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/333.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/333.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/333.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/334.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/334.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/334.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/335.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/335.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/335-336.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/336.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/336.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/336-337.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/337.

[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/337.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/337-338.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/339.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/339.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/339.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/339-341.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/341.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/341-342.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/342-343.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/344.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/345-346.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/346-347.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/347.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/347-348.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/348.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/348.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/349.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/349-350.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/350.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/351.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/351.
[68] Hadis, Müsned'de... ????? ??? ?? ?????? şeklinde biraz farkla gelmiştir.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/351.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/352.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/352-353.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/353-354.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/354.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/354-355.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/355.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/355-356.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/356.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/356.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/357.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/357.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/358.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/358.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/358.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/358.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/359.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/359.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/359.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/359-360.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/360.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/360-361.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/361.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/361.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/361.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/361.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/362.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/362-363.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/364.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/364.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/365.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/365-366.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/366.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/366-367.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/367.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/367-368.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/368-369.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/369-370.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/370.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/370.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/371.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/371-372.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/372.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/372.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/372.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/372.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/373.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/373.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/373.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/373.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/374.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/374.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/375.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/375.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/376.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/376.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/376.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/377.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/377.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/377-378.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/379.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/379-380.

[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/380.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/381.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/381.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/381.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/381-382.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/382.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/382-383.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/383.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/383-384.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/384-386.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/386-387.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/387.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/388.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/388.
[145] Sual bahsine daha önce de temas ettiğimiz halde burada bir kere daha temas edip meselenin bir başka buudunu belirtmeye bizi sevkeden sebeplerden biri, zamanımızda, gizli şer güçlerin, okuyan gençlerimizi, gerçek meselelerden uzaklaştırmak, dinlerini, millî kültürlerini, memleketimizin gerçek problemlerini ve sağlıklı çözüm yollarını öğrenmelerine mâni olmak, kafalarını karıştırarak dinlerinde şüphelere sevketmek için, her yıl, ciddiyet ve faideden uzak bir kısım sualleri piyasaya sürerek, onlarla meşgul etmeyolunu tutmalıdır. Bu ince husus iyi anlaşılmalı, soru geldiği zaman, soru meselesinin iç yüzü açıklanmalıdır.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/389-390.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/390.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/390.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/391.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/391.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/391-392.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/392.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/392.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/392-393.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/393.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/393.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/393.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/394.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/394.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/394-395.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/395.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/395-396.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/396.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/397.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/397.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/398.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/398.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/398.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/398-399.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/399.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/399-400.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/400.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/4/1.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/403-404.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/406-407.
[176] Hadisteki hacer mahrumiyetten başka taş manasına da geldiği için "zâniye taşlama ile öldürme (recm) var" manası da analşılmıştır.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/407-408.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/408-409.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/409.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/409-411.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/411.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/411.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/412.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/412.
[185] Bu ağaç, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın neşrettiği mealde sedir olarak tercüme edilmiştir (Sebe 16, Vâkı'a 28), yanlıştır, sidre ağacı sedir ağacı değildir.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/412-413.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/413.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/413-414.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/414.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/414.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/414.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/415.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/415-416.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/416.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/416-417.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/417.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/417.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/418.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/418-420.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/421.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/421.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/421-422.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/422.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/423.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/423.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/423-424.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/425.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/425.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/425-426.
[210] M. Hamidullah ismin Pervîz olduğunu belirtir.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/426-427.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/429-430.

[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/430-431.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/432-433.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/433-434.
[216] Atasözü şeklinde umumilik kazanan bu çeşit nasihatlar bazı yörelerimizde "evvel adam demiş ki" diyerek anlatılır.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/435.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/436.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/436-437.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/438.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/438.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/439.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/439.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/439-440.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/440.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/441.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/441.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/442.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/442.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/442.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/442-443.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/444.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/444.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/444-446.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/446.
[236] Hadiste gelen, "cinin iştiraki" meselesinin, cinin suyu ile insanın suyunun karışması şeklinde maddileştirilmesi "bazı" şârihlerin şahsi kanaatidir. Bunlar, lafzın zahirinden ayrılamayan yorumculardır. Belirtmek isteriz: Hadisin medninde böylesine bir maddileştirme mevcut değildir. Meselenin bu kadar maddileştirilmesine katılamadığımızı belirtmek isteriz.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/446-447.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/448.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/448.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/449-450.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/450-451.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/451.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/451-452.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/452.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/452.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/452.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/453.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/453.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/453-454.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/454.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/454-455.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/456.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/456.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/457.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/457.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/458.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/458.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/458.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/459.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/460.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/460-461.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/462.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/462.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/462-463.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/463.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/463.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/463-464.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/464.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/464-465.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/466-467.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/467-469.
[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/469.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/469-470.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/470-471.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/471.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/472.
[277] Resûlullah'ın köleye iyi muamele mevzuunda ne kadar hassasiyetle durduğunu göstermek için birkaç hadis kaydedeceğiz: "Resûlullah: "Kölelerine kötü muamelede bulunan cennete giremez" buyurmuştu ki "Ey Allah'ın Resulü! Bu ümmetin en çok köle ve yetimi olan ümmet olduğunu siz haber vermemiş miydiniz? Dediler. "Evet!" buyurdu. Öyleyse siz kölelerinize, aynen çocuklarınıza olan davranışınız gibi iyi davranın, yediğinizden yedirin." Tekrar sordular: "Dünyada bize en faydalı şey nedir?" Şu cevabı vartdi: "Allah yolunda cihad etmek üzere beslediğiniz at ve sizin işinizi gören köleniz. O bir de namazını kıldırmı artık kardeşinizdir." (İbnu Mâce).Ebu Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz için hizmetçisi yemeğini yapıp getirince, o yemeğin sıcaklığını ve kokusunu almış (canı çekmiştir). Öyleyse yanına oturtup onunla birlikte yesin. Eğer yemek azsa hiç olsun eline bir veya birkaç lokmalık koysun." (Sahiheyn).Yine Ebu Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm buyurdular ki: "Kölenin yemek, içmek (efendi üzerindeki) hakkıdır. Ona gücü yeten iş verilmelidir" (Müslim).Ebu Hüreyre diyor ki: "Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Salih bir kölenin ecri (Allah indinde) iki kattır." Ebu Hüreyre'nin ruhunu kudret elinde tutan Allah'a yemin olsun "Şayet Allah yolunda cihad, hacc ve anneme hizmet olmasaydı köle olarak ölmeyi tercih ederdim" (Müslim).Ebu Mûsa el-Eş'arî, Aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü nakletmiştir: "Rabbine ibadetini iyi yapan, efendisine karşı üzerindeki hakkı, hayırhahlığı, itaati tam eda eden kölenin ecri iki kattır" (Buhârî, aynı manada Müslim).
[278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/472-473.
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/473-475.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/475-476.
[281] Teysiru'l-Vüsûl'ün muhtelif baskıları yapılmıştır. Bizim tercümede esas aldığımız nüsha 1390/1970 tarihli Kahire tab'ıdır.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/476.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

178) Yoldan Dönüşte Mescide Uğramak (Yolculuktan Dönen Kişinin Doğruca En Yakın Mescide Gidip Orada İki Rek'at Namaz Kılması)

990. Kab İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir yolculuktan döndüğü zaman ilk iş olarak mescide uğrar ve iki rek'at namaz kılardı.[1]

* Böylece hem Medine'de kalan müslümanların hoş geldiniz demesine fırsat vermiş olurdu, hem de müslümanların görülecek bir işi ve dâvâsı varsa onu da halletmiş olurdu. Böylece kıldığı namazla da döndüğü seferden sağ salim geldiği için şükretmiş de olurdu. [2]

---

[1] Buhârî, Meğâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Ebû Davûd, Cihâd 166.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 292.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

188) Sabah Ve İkindi Namazlarının Fazileti

Bu bölümdeki 6 hadis-i şeriften; Bu iki vakitte fedakarlık yapıp uyku ve ticaretini veya işlerini bırakarak namaza devam etmenin kişiyi cennete ulaştıracağını, cehennemden kurtaracağını ve o kişinin Allah'ın himayesi altında olacağını, meleklerin nöbet devir teslim vakitlerinin sabah ve ikindi vaktinde olduğunu Rabbimizi cennette apaçık göreceğimizi öğreneceğiz. [1]

1049. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki serinlik namazını, sabah ve ikindiyi kılan kimse cennete girer."[2]

1050. Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:
"Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan bir kimse cehenneme girmeyecektir." Resûl–i Ekrem bu sözüyle sabah ve ikindi namazlarını kastetmişti.[3]

* Nur: 24/37 ayetine göre; "Gerçek müminleri ne ticaret ne de alışveriş Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoymaz."
Uyku ve ticari meşgaleler vasıtasıyla en çok terk edilen namaz bu ikisi olduğu için dikkatler bu iki namaza çekiliyor değilse diğer vakit namazları da bunlardan farklı değildir. Rızık temini için yapılan çalışmalar ve aşırı uyku sever olmamız bizi bu ibadetlerden alıkoymamalıdır. [4]

1051. Cündüb İbni Süfyân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sabah namazını kılan kimse Allah'ın himayesindedir. Dikkat et, ey Ademoğlu! Allah, bizzat himayesinde olan bir konuda seni sorguya çekmesin."[5]

* Bir kimse önce Allah'a verdiği sözü yerine getirmelidir eğer verdiği sözü yerine getirmez veya gücü yeten işleri yapmaz güzel davranışlarda bulunmazsa mutlaka hesaba çekilir kim de hesaba çekilecek işler yapmışsa mutlaka azap görür. Hesaba çekilecek işlerden kul uzak olmalıdır bu hadis bize bunu anlatmaktadır. Belki de bu iki namazın vaktine fazla değer verilmesi bir sonraki hadisten öğreneceğimiz üzere meleklerin de şahit olmalarından dolayıdır. [6]

1052. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Birtakım melekler geceleyin, diğer birtakımı da gündüz vakti birbiri ardınca gelip sizin aranızda bulunurlar. Onlar sabah namazı ile ikindi namazında bir araya gelirler. Geceleyin aranızda kalmış olanlar Allah'ın huzuruna çıkarlar. Allah Teâlâ, kullarının halini çok iyi bildiği halde, meleklere:
–Kullarımı ne halde bıraktınız? diye sorar. Melekler:
–Onları namaz kılarken bıraktık; yanlarına da namaz kılarken varmıştık, derler."[7]

1053. Cerîr İbni Abdullah el–Becelî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında idik. Dolunay halindeki aya bakarak şöyle buyurdu:
"Siz şu ayı güçlük çekmeden gördüğünüz gibi, Rabbinizi de açıkça göreceksiniz. Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları kaçırmamak elinizden geliyorsa, kesinlikle kaçırmayıp kılınız."
Buhârî'nin bir rivayetinde: "Resûl–i Ekrem, ayın on dördüncü gecesi aya bakmıştı" denilmektedir.[8]

* Uyku ve dünyevi işlerin yoğun olduğu saatlere rastlayan bu iki vakit namazın kaçırılma tehlikesi diğerlerinden fazla olduğu için dikkatler bu iki namaza çekilmektedir. [9]

1054. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İkindi namazını terkeden kimsenin işlediği amelleri boşa gider."[10]

* Namazı bile bile terk etmek (uyku, unutma ve baygınlık) dışında ya dünyevi çalışma ticaret vs. olur veya bilerek terk etmekle olur. Bilerek namazları terk eden ise küfre girecek kadar büyük günah işlemiş olur. İleride gelecek (1078-1079-1080) nolu hadisler bu hadis-i şerife ışık tutmaktadır. Böylece kişi namazı dünyevi işleri bahane ederek veya bile bile terk etme durumuna düşerse tüm yaptığı ameller boşa gitmiş olur çünkü kafir olarak ölümle karşı karşıya gelmiştir. (Bakara: 2/217 ayetin hükmüne girmiş olur.) [11]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 316.
[2] Buhârî, Mevâkît 26; Müslim, Mesâcid 215.
132 de geçmişti.
[3] Müslim, Mesâcid 213–214. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 9.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 316.
[5] Müslim, Mesâcid 261–262. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbni Mâce, Fiten 6.
234 ve 390 da geçmişti açıklama 390'da verilmişti.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 317.
[7] Buhârî, Mevâkît 16, Tevhîd 23, 33; Müslim, Mesâcid 210. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 21.
[8] Buhârî, Mevâkît 16, Tefsîru sûre (50) 2, Tevhîd 24; Müslim, Mesâcid 211. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 19; Tirmizî, Cennet 16; İbni Mâce, Mukaddime 13.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 317.
[10] Buhârî, Mevâkît 15. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 15; İbni Mâce, Salât 9.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 317.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- Bâzı Müelliflerin Âlî Senedleri:

Şurası açıktır ki, her asırda senedlerin ulviyeti değişir ve zaman ilerledikçe ulüvv azalır ve nüzûl artar. Üçüncü asır ricâlinden olan Buhârî'nin ulüvvü ile onuncu asır ricâlinden olan Süyûtî'nin (V. 911) ulüvvü farklıdır. Ayrıca bir râvînin bütün hadîsleri ulüv yönünden bir olmaz. Meselâ Buhârî 3'lü âlî isnad'ın yanında 9'lu (tüsâî) nâzil isnâda sahiptir. Onuncu asırda vefât eden Suyûtî, Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm)'dan kendisine ulaşabilen en âlî isnâdın 12'li olduğunu belirtir. İmâm Malik'in kendisi ile Resûlullah (aleyhissalatu vesselam) arasına iki şahsın (biri Sahâbî, biri Tâbiî) girmiş bulunduğu sünâî (ikili) âlî isnâdları varken, Buhârî, Müslim, İbnu Mâce gibi daha muahhar musannıflarda sülâsî (üçlü) âlî senedler yer alır ve miktarları da azdır. Sülâsî isnâd Buhârî'nin Sahîh'inde 22'dir. Müslim'in de sülâsî rivâyeti olmakla birlikte Sahîh'inde yer almaz. Tirmizî'nin üçlü rivayeti tektir, o da zayıf addedilmiştir. İbnu Mace'nin sülâsî'si -hepsi de aynı tarîk'den olmak üzere- beştir ve beşi de zayıftır. Darîmî'd; ise 15 adet sülâsî (3'lü) rivâyet mevcuttur. Sülâsîler Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde 337, Abd İbnu Humeyd'in Müsned'inde 51, Taberânî'nin Mu'cemu's-Sağîri'nde 3 adettir.
Rubâî (4'lü) rivâyetler de âlî sayılmıştır. Buhârî, Müslim, Nesâî, Taberânî, Tirmizî, Ebu Dâvud gibi bir kısım meşhurların rübâî rivayetleri üzerine de te'lifat yapılmıştır. Sözgelimi Taberânî'nin Mu'cem'lerinde 4, Tirmizî'nin Sahîh'inde 170, Buhârî'de 2, Ebu Dâvud'da 1 aded rubâî rivâyet mevcuttur.
Âlî rivâyetleri göstermek üzere müstakil eserler te'lif edilmiştir. Bu çeşit kitaplar umumiyetle Avâli adını alır. Meselâ İbnu Teymiyye Avâliyyü'l-Buhârî'yi, İbnu Mende Avâliy-yu Süfyan İbnu Uyeyne'yi, Yusuf İbnu Halil ed-Dımeşkî Avâliy-yü'l-A'meş'i te'lîf etmiştir. Bu çeşit eserlerin Sülâsiyyât..., Rübâiyyat... şeklinde isimlendiğini cüz'lerle ilgili te'lifatı açıklarken belirtmiştik: Sülâsiyyâtu'l-Buhârî, Rubâiyyatu'l-Buhârî... gibi.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/504-505.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mezhebi

Ahmed b. Hanbel takva sahibi bir âlim, bir müctehiddir. Ondan sonra gelen öğrenci ve izleyicileri onun mezhebini tedvin etmişler, bazıları ise mezhebin yanlış anlaşılmasına sebep olmuşlardır. Halk arasında Hanbelîlik denilince sert, katı, kaba, şiddete eğilimli, dar görüşlü bir mezhep olarak yaygın bir kanaatin bulunması, Hicrî 323, M. 934 yılında Bağdat'ta Hanbelîlerin içkileri döküp, umumhaneleri basmaları çalgıları kırıp, sanatçıları dövmeleri, Şâfiî ve Şia'ya saldırmaları gibi eylemlerle halkı kendilerinden soğuttukları tarihî bir olaya dayanmaktadır.
Halbuki İmam Ahmed hiçbir zaman şiddet, isyan taraftarı olmamış, isyancıları bağı olarak nitelemiştir.
İmam Ahmed'in necaset ve taharet konularındaki görüşleri aşırı Hanbelilerce başkalarına karşı yanlış olarak kullanılmıştır. Onlar, İbn Hanbel'in haklı olarak tercih ettiği görüşleri taassub derecesine çıkarmışlardır, bu eğitim başka mezheplerde de görülmektedir. Uykudan kalkınca ellerin yıkanmasının farz olarak algılanması gibi. Cumhur bunu müstehab şeklinde teklif ederken, bazıları bunu zorunlu fiil saymışlardır. İmam Ahmed dört mezhep içinde en az taraftan olan müctehiddir ancak bunun sebebi örneğin ictihada en uzak mezhep olarak iddia edilen görüşün yanlışlığına[1] aykırı olarak, birtakım tarih, siyasî, sosyal sebeplerdendir. İnsanlar taklid edecekleri mezhebi, imamı seçerken delillerine, istinbatına bakmazlar.[2] Sözgelimi Mısır halkının Şâfiî oluşu veya Türkler'in Hanefi oluşu o imamları tanıdıklarından, bildiklerinden değil, tarihî sebeplerdendir. İctihadlar azlık-çokluğa, zaman bakımından önceliğe veya sonralığa göre değerlendirilmez. Üstelik akitlerdeki serbestiliği en fazla ortaya koyan mezhebin Hanbelilik olduğu görülmektedir. Bu konuda, genellikle kendi mezhebini doğru dürüst bilmeyen ülkelerin insanlarının başka mezhepler hakkında yanlış görüşlere meyilli olmaları, ülke ve insanların siyasî, sosyal etkilenmelerinden kaynaklanmaktadır. İnsanlar ferd olarak yaşadıkları ortamlarda tarihten gelen hangi mezhebi buldularsa ona uymuşlardır.
Öte yandan Hanbelilik, "hile-i şeriyye" meselesine hiç bulaşmamış olmasıyla dikkati çeken bir Sünnî mezheptir. Mezheplerin toplumsal-ekonomik sistemlerle eklemlenmede nasıl etkilendikleri ayrıca araştırılması gereken bir husustur. İmam Ahmed diğer üç mezhep imamından tarihi acıdan en son gelmiş, ortada tedvin edilmiş bir fıkıh bulmuştu. O kendi fıkhını tedvin ederken İslam memleketlerinde ilk üç mezhep yayılmıştır. "Mihnetü'l Kur'an" olaylarında ondört yıl çektiği zulüm dolayısıyla adı her yerde rahmetle anılmış ve mezhebinin adı da yayılmıştır. Ayrıca ictihad kapısını "kapatanların" Hanefi ve Şafiî mukallitlerinin [3]; ve ictihad kapısını aralayan fıkhı genişletenlerin ise Hanbelîlerin oldukları görülmektedir. Hanbelî mezhebi bir bakıma mezhep imamını taklidde taassubun en az görüldüğü bir mezhepti[4]; Hanbeli imamları, siyasal iktidarlarla uzlaşmamış, kadılık görevi almamışlardır. Ahmed b. Hanbel bizzat kadılık görevi alan oğluna kırılmıştır. Fitne çağında, dördüncü yüzyılda hemen her kesim, fitneden müstağnî olmamıştır. [5]
Fanatiklerin taşkınlıkları yüzünden halk Hanbelilikten uzak durmuş, devletin de mezhebi kovuşturması yüzünden mezhep geç intisaf etmiştir. Hanbelilik tarihte devlet desteğine sahip olmamıştır. Devlet desteğine sahip mezheplerin yaygın olduğu, diğer mezheplere karşı dışlama eğilimi bulunduğu, -her ne kadar ulema arasında hepsi geçerli olmuşsa da, bu sosyal açıdan böyledir- bu sebeple de, Hanbeliliğin daha ziyade ulema arasında yayıldığı görülür. Zengin fıkıh, kaynakları, mezhebin Evzaî'nin mezhebi gibi tümden unutulup gitmesini önlemiş; IV. ve V. yüzyıllarda Bağdat'ta yaygınlaşmış, VI. yüzyılda Mısır'da ortaya çıkmış, Şam'da uleması yaşamıştır. Günümüzde ise Hicaz halkı arasında Necid ve Filistin'de yaygındır.
Mezhebin belli başlı fıkıh kitapları şöyledir: Necmeddin Tûfi, Kavâidi Kübra i ibn Receb, Kavâid, Alaeddin Ali b. Abbâs el-Ba'li, Kavâid; Abdülkadir el-Cîlî, el-Günya li-talibi't-Tariki'l-Hak; Muciru'd-Din, Kitabu'l ins el-Celîl; Abdülaziz b. Cafer, el-Mukni'; ibnu'l Kayyım el-Cevziyye, İ'lâmu'l Muvakkiin, İbn Teymiyye, Fetevâ, Minhâcu's-Sünne; Abdülkadir b. Ömer el Dımaşkî, Naylu'l Ma'arib; Ebu'l Ferce Abdurrahman b. Receb, Tabakatu'l Hanâbila... [6]
Ahmed İbnu Hanbel İslâm'ın yetiştirdiği pek nâdir alimlerden biridir. Annesi ona hâmile olarak Merv'den ayrılmış 164 yılında Bağdat'ta dünyaya getirmiştir. Nesebi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birleşir. Hayatı, Abbasî İmparatorluğu'nun en parlak dönemine rastlar. Babasını küçük yaşta kaybetmiş olmasına rağmen, mükemmel bir tahsîl hayatı geçirmiştir. Devrin büyük alimlerinden ders almıştır: Ebu Yusuf, Hüşeym İbnu Beşîr, İbrahim İbnu Sa'd, Sufyan İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Ebî Zâide, Abdurrezzâk, Şâfiî, Gunder, Yahya İbnu Sâd el-Kattân, İsmâil İbnu Uleyye.
Ahmed İbnu Hanbel'in ilim tahsîlinde seyâhatler de mühim bir yer tutar. 186 yılında ilk seyahata başladığını kendisi anlatır. Basra, Kûfe, Vâsıt, Mekke, Yemen ilim için gittiği belli başlı yerlerdir.
Ahmed İbnu Hanbel, ilmî gayreti sonunda bir milyon hadîsî ezberlemiş ve hadîste hâfiz ve hüccet unvanlarını almıştır. İbrahim el-Harbî: "Evvelîn ve âhirînin ilmini Allah, Ahmed'de topladı" der. Onun ilmî üstünlüğünü te'yîden İmam Şâfiî hazretleri de şöyle demiştir. "Bağdat'tan çıktığımda Ahmed'den daha efdal, daha âlim, daha fakîh birini geride bırakmadım". El-Kattân da: "Bana Ahmed gibisi hiç gelmedi". "Ahmed bu ümmetin nâdir âlimlerinden biridir (habr)" der. İbnu Mâkûla, Sahâbe ve Tâbiîn'in mezheplerini en iyi bilen kişinin Ahmed olduğunu söyler.
Ahmed İbnu Hanbel'in ilmî yönü kadar diyânet ve takvası da takdîr edilmiştir. Hiç izhâr etmediği bir vera, hiç ara vermediği bir ibâdet sahibi olduğunu İbnu Hibbân te'yîd eder. Oğlu Abdullah: "Babam gece ve gündüz, hergün üçyüz rek'at namaz kılardı" der.
Ahmed İbnu Hanbel'in bir diğer mümtaz yönü halku'l-Kur'ân meselesinde gösterdiği celâdet ve tahammül olmuştur. Mutezile mezhebi, Abbasi sarayına sızmayı becererek, kendi görüşlerini resmî devlet doktrini haline getirmişlerdir. 218-234 yılları arasında sırayla Halîfe Me'mûn, Mutasım, Vâsık ve Mütevekkil tarafından tam 16 yıl, bu görüşün zorla halka benimsetilmesine çalışıldı. İşe önce ulema ve kuzât gibi yüksek mevkîlerdeki kimselerden başlandı. Önce, "Kur'ân mahlûktur" görüşünün gerçek tevhîd akidesi olduğu, bunun aksine inanmanın küfür ve şirk olduğu söyleniyor, bu düşüncede olmayanların öldürüleceği belirtilip, sonra da teker teker kanaatleri soruluyordu. Hapse atılanlar, kamçılananlar, öldürülenler çoktu. Bu devlet terörü karşısında pek çokları vicdanlarına rağmen inançlarının aksini itiraf etmek zorunda bırakıldılar. Bu baskıya dayanamayıp eğilenler arasında kimler yoktu ki: Yahya İbnu Ma'în, Muhammed İbnu Sa'd, Ahmed İbnu İbrahim ed-Devrakî, Züheyr İbnu Harb Ebu Heyseme vs.
Birçokları belli bir noktaya kadar dayanmış olsa bile baskının sıkleti karşısında neticede "Kur'ân mahluktur" demek zorunda kalıyordu.
İşte, târihe devr-i mihne diye geçen bu işkenceli, kanlı şiddet devrinde ölümü de göze alıp, fikrini açıkça söylemekten çekinmeyen yegâne şahıs Ahmed İbnu Hanbel olmuştur. Mihne devrinde O, 18 ay hapiste kaldı. Ayaklarına zincirler vuruldu. 150 vazifeli kırbaçladı. Dayağın tesiriyle bayılır, ayılınca aynı sorulara maruz kalır, aynı cevabı verirdi. Bu sırada ağır yaralandı, bileği kırıldı, öldürüleceği, hiç ışık olmayan zindana atılacağı tehdidleri yapıldı.
Ahmed İbnu Hanbel, eğilmedi, taviz vermedi. Hep sünnî görüşü açık bir dille müdâfaa etti. İşkence sırasında yapılan ilmî münâzaralarda, muhâtaplarını hep susturdu, cevap veremez hâle soktu. Onun metâneti halka kuvve-i mânevî oldu. Halk bilhassa onun durumuyla ilgilendi, zaman zaman Saray'ın etrafında büyük kalabalıklar teşkîl etti. İşte bu alâkadır ki, Ahmed'i idam hususunda Saray'ın cesâretini kırdı. Herşeye rağmen öldürülmek üzere Bağdat'tan Tarsus'a gönderilirken 218 yılında Halîfe Me'mun'un ölüm haberi gelince, Bağdad'a geri çevrildi.
Bazı âlimler, Ahmed İbnu Hanbel bu metanetî göstermeseydi, mutezilî görüşün hâkimiyetini sarayda daha da kökleştirip, halka intikal edebileceği kanaatini beyan ederler. Bu sebeple, dine gelecek büyük bir fitnenin onun sabrı sayesinde atlatıldığı, bu yüzden hizmetinin büyük olduğu belirtilmiştir. Mesela Ali İbnu'l-Medînî: "Allah bu dini ridde zamanında Ebu Bekir (radıyallahu anh)'le, mihne zamanında Ahmed'le teyîd etti" der. İbnu Hibbân da: " ...Allah onunla Muhammed ümmetine yardım etti. Yani, (bir lütf i ilâhi olarak) mihnet sırasında sabredip direndi. O kendisini Allah için feda ederek, öldüresiye atılan dayaklara mâruz kaldı. Allah onu küfürden korudu ve kendisine uyulacak bir önder, sığınılacak bir melce yaptı."
Hem Ahmed İbnu Hanbel'in hizmetinin büyüklüğünü daha iyi anlamak ve hem de her zaman mâruz kalınmış ve -insanlık hayatta kaldığı müddetçe- maruz kalınmaya devam edilecek bu çeşit siyasî baskılar karşısında ulemanın göstereceği metânet, sabır ve direnmenin tesîr ve kıymetini belirtmek üzere mevzuyu derinlemesine tahlîl etmiş bulunan Talât Koçyiğit'in "Hadîsçilerle Kelamcılar Arasındaki Münâkaşalar" adlı kitabından bir pasaj sunuyoruz."
Yahya İbnu Mâîn'in halku'l-Kur'ân'ı ikrarı, İmam Ahmed İbnu Hanbel üzerinde çok büyük tesir icra etmişti. İlerde de zikredeceğimiz gibi, İbnu Hanbel, Mutezile mezâlimine karşı direnen yegâne kimse idi. Ona göre, içlerinde Yahya İbnu Mâîn ve Züheyr İbnu Harb gibi meşhur hadîs imamlarının bulunduğu bu ilk gurup, eğer halifeye karşı direnseler, Kur'ân'ın mahluk olmadığını müdafaa etselerdi, durum bu derece inkişâf etmez ve Halîfe, daha başkalarını da imtihan etmek cesaretini gösteremezdi. Fakat onlar ikrar ettiler ve imtihan hadîsesinin daha geniş bir şekilde yayılmasına ön ayak oldular. Ahmed İbnu Hanbel, bu sebepten Yahya İbnu Mâîn'e darılmıştı. O derecede ki, İbnu'l Cevzî'nin rivâyeti doğru ise, bir hadîs imamı olarak, daima methettiği Yahya İbnu Mâîn'in, Halife'nin arzusuna uyduğu ve Kur'ân'ın mahlûk olduğunu söylediği için, hadîslerinin yazılamayacağını, ondan hadîs rivâyet edilemeyeceğini söylemiştir. Yine İbnu'l-Cevzî'nin rivâyetine göre, Ahmed İbnu Hanbel hastalandığı zaman, kendisini ziyârete gelen Yahya İbnu Maîn'e, aynı sebepten, yattığı yerde arkasını dönmüş, onun yüzüne hiç bakmamış ve onunla hiç konuşmamıştır."[7]
Ahmed İbnu Hanbel, Halife Mütevekkil'in hilafetinin ikinci yılında yani hicrî 234, miladi 848 yılında mihne kaldırıldıktan sonra resmî itibâra da mazhar olmuş, gıyâbında âilesine maaş bile bağlanmıştır. Bişr İbnu'l Hâris: "Allah, Ahmed'i saf altın olarak çıkacağı bir ateşe atmıştır" der.
241 yılında vefat ettiği zaman cenâzesine, Zehebî'nin yazdığına göre, 60 bin kadın 800 bin erkek olmak üzere büyük bir kalabalık katılmış ve cenâze namazı kılmıştır. İbnu Hacer kaydeder ki tam 230 yıl sonra Ahmed İbnu Hanbel'in kabrinin yanına eş-Şerîf Ebu Cafer İbnu Ebî Musa için kabir kazılırken, İmam'ın kabri açılır ve bu esnada kefeninin hiç çürümemiş, kirlenmemiş, taptaze kaldığı görülür.[8]

---

[1] İbn Haldun, Mukaddime, s. 44.

[2] M. Ebu Zehra, Ahmed b. Hanbel, 357.
[3] Ebu Zehra, a.g.e., 362.
[4] Ebu Zehra, a.g.e., 383.
[5] İbn Kuteybe, İhtilâf fi'l Lafiz, s. 60 vd.
[6] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/73.
[7] Ahmed İbnu Hanbel'in "Mihne" vesilesiyle kırıldığı Yahya İbnu Mân'in ne kadar mühim bir şahsiyet olduğunu şu şehadetten anlamak mümkündür: "Hilâl İbnu'l-Alâ der ki: "Allah bu ümmete zamanlarında dört şahısla nimette bulundu. Şafiî ile; O, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın hadislerini öğrenip fikhını ortaya koydu. Ahmed'le; O mihne sırasında zulme karşı direndi; Yahya İbnu Mâîn'le; O, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın hadislerinden uydurmaları ayıkladı ve uydurmalara karşı korudu. Ve Ebu Ubeyd'le bu zat da garib kelimeleri açıklayarak hadislerin anlaşılmasını kolaylaştırdı." (İbrahim Canan)
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/162-166.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- Bâzı Müelliflerin Âlî Senedleri:

Şurası açıktır ki, her asırda senedlerin ulviyeti değişir ve zaman ilerledikçe ulüvv azalır ve nüzûl artar. Üçüncü asır ricâlinden olan Buhârî'nin ulüvvü ile onuncu asır ricâlinden olan Süyûtî'nin (V. 911) ulüvvü farklıdır. Ayrıca bir râvînin bütün hadîsleri ulüv yönünden bir olmaz. Meselâ Buhârî 3'lü âlî isnad'ın yanında 9'lu (tüsâî) nâzil isnâda sahiptir. Onuncu asırda vefât eden Suyûtî, Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm)'dan kendisine ulaşabilen en âlî isnâdın 12'li olduğunu belirtir. İmâm Malik'in kendisi ile Resûlullah (aleyhissalatu vesselam) arasına iki şahsın (biri Sahâbî, biri Tâbiî) girmiş bulunduğu sünâî (ikili) âlî isnâdları varken, Buhârî, Müslim, İbnu Mâce gibi daha muahhar musannıflarda sülâsî (üçlü) âlî senedler yer alır ve miktarları da azdır. Sülâsî isnâd Buhârî'nin Sahîh'inde 22'dir. Müslim'in de sülâsî rivâyeti olmakla birlikte Sahîh'inde yer almaz. Tirmizî'nin üçlü rivayeti tektir, o da zayıf addedilmiştir. İbnu Mace'nin sülâsî'si -hepsi de aynı tarîk'den olmak üzere- beştir ve beşi de zayıftır. Darîmî'd; ise 15 adet sülâsî (3'lü) rivâyet mevcuttur. Sülâsîler Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde 337, Abd İbnu Humeyd'in Müsned'inde 51, Taberânî'nin Mu'cemu's-Sağiri'nde 3 adettir.
Rubâî (4'lü) rivâyetler de âlî sayılmıştır. Buhârî, Müslim, Nesâî, Taberânî, Tirmizî, Ebu Dâvud gibi bir kısım meşhurların rübâî rivayetleri üzerine de te'lifat yapılmıştır. Sözgelimi Taberânî'nin Mu'cem'lerinde 4, Tirmizî'nin Sahîh'inde 170, Buhârî'de 2, Ebu Dâvud'da 1 aded rubâî rivâyet mevcuttur.
Âlî rivâyetleri göstermek üzere müstakil eserler te'lif edilmiştir. Bu çeşit kitaplar umumiyetle Avâli adını alır. Meselâ İbnu Teymiyye Avâliyyü'l-Buhârî'yi, İbnu Mende Avâliy-yu Süfyan İbnu Uyeyne'yi, Yusuf İbnu Halil ed-Dımeşkî Avâliy-yü'l-A'meş'i te'lîf etmiştir. Bu çeşit eserlerin Sülâsiyyât..., Rübâiyyat... şeklinde isimlendiğini cüz'lerle ilgili te'lifatı açıklarken belirtmiştik: Sülâsiyyâtu'l-Buhârî, Rubâiyyatu'l-Buhârî... gibi.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/504-505.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

266) Müslümana Sövme Yasağı (Haksız Olarak Bir Müslümana Söğüp Sayma Yasağı)

Bu bölümdeki bir ayet ve beş hadis-i şeriften, müslümanlara eziyete iftira etmenin büyük günah olduğunu ve küfre götürebileceğini, müslümana kafir ve fasık denilmemesi gerektiğini, sövüşenlerin günahı sövmeyi ilk başlatana aid olduğunu, şer'i ceza ile cezalandırılan bir kimseye dahi kötü sözler söylenmemesi gerektiğini, köle ve işçisine zina iftirasında bulunana kıyamet günü ceza uygulanacağını öğreneceğiz. [1]

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir fiilden dolayı suçlayanlara gelince, onlar iftira atma suçu işlemiş ve böylece açık bir günaha girmiş olurlar." (Ahzab: 33/58)
Bu ayet bize şunu da hatırlatıyor: *"Ama kim bir hata yapar, günah işler de sonra onu suçsuz bir kimsenin üzerine atarsa, iftira suçu ve hatta daha da iğrenç bir günah yüklenmiş olur."* (Nisa: 4/112)

1563. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür."[2]

1564. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işitmiştir:
"Hiç kimse, bir başkasına fâsık veya kâfir demesin. Şayet itham altında bırakılan kişide bu sıfatlar yoksa, o söz onu söyleyene döner."[3]

1565. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Birbirine söven iki kişinin söylediklerinin günahı, mazlum olan haddi tecâvüz etmedikçe, sövüşmeyi ilk başlatana yazılır."[4]

1566. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir defasında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içki içmiş bir kişi getirdiler. Hz. Peygamber, orada bulunanlara:
– *"Dövün şu adamı!"* buyurdu.
Ebû Hüreyre dedi ki: Bunun üzerine bizden kimileri eliyle, kimileri papuçlarıyla, kimileri de elbiselerinin ucuyla adama vurmaya başladı. Dayak faslı bittikten sonra oradakilerin birisi:
– "Allah seni rezil etsin, kahretsin!" diye söylendi. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
– *"Hayır, öyle demeyiniz, adam aleyhinde böyle şeyler söyleyip de şeytana yardımcı olmayın!"* buyurdu.[5]

1567. Yine *Ebû Hüreyre radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:
"Kim, köle ve câriyesine (memlûküne) zina iftirasında bulunursa, köle ve câriyede böyle bir kusur bulunmadığı takdirde kıyamet günü o kişiye had cezası uygulanır."[6]

* İslamda cezaların herkesin önünde uygulanıp caydırıcı oluşu, gerçeğiyle seyredenlerin ibret alıp böyle bir duruma düşmemeleri temin edilmiş olur. Cezayı çeken ise utanıp mahçup olur ve bir daha suç işlememeye karar verebilir. Peygamberimiz ceza uygulattığı kimseye sahabenin beddua etmesini yasaklamış ve uygun görmemiştir. Bu sebeple cezasını dünyada çekmeye razı olan ve çeken kimseye bir de hakaret ve beddua hoş olmaz. Bu tip suçluları toplumdan dışlamamak ve onlara merhamet ve şefkatle yaklaşmak uygundur. Bu tür suçları işleyenlere ceza uygulama yetkisi İslam devletine ait olup, kişiler devletsiz kendi başlarına bu işi yapamazlar. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 455.
[2] Buhârî, Îmân 36, Edeb 44, Fiten 8; Müslim, Îmân 116. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 51, Îmân 15; Nesâî, Tahrîm 27; İbni Mâce, Mukaddime, 7, 9, Fiten 4.
[3] Buhârî, Edeb 44.
[4] Müslim, Birr 68. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 39; Tirmizî, Birr 51.
[5] Buhârî, Hudûd 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 35, 36.
245'de geçmişti.
[6] Buhârî, Hudûd 45; Müslim, Eymân 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 124; Tirmizî, Birr 30.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 456.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13) Hayır Yollarının Çok Oluşu

Bu bölümdeki dört ayet ve yirmibeş hadîs-i şerîften her işlenen hayrın Allah tarafından bilindiğini, zerre kadar bile olsa işlenen hayır ve iyiliklerin mutlaka karşılığının verileceğini, iyilik işleyenin faydasının kendisine olacağını, amellerin en üstününün cihad olduğunu, sahibi yanında en kaliteli köleyi hürriyetine kavuşturmanın en faziletli amel olduğunu, işini beceremeyen kimseye yardımcı olmanın hayır olduğunu, hiç birşey yapamayan kimsenin ise hiç bir kimseye zarar vermemesinin uygun olduğunu, kişinin her bir eklemi için her gün bir sadaka vermesi gerektiğini, hamdetmenin, tekbir getirmenin ve kelime-i tevhîdi söylemenin de kişiye bir sadaka sevabı kazandırdığını, kuşluk vakti kılınacak kuşluk namazının sevap kazandırıcı amellerden olduğunu, yoldaki yolculara ve vasıtalara rahatsızlık veren malzemeyi kaldırmanın iyi amel olduğunu, mescitteki pislik ve balgamı temizlemeden bırakmanın kötü amellerden olduğunu, iyiliği emredip kötülükten sakındırmanın ve kişinin hanımıyla birlikte olmasının bile kişiye sevap kazandıracağını, din kardeşini güler yüzle karşılamanın bile iyilik olduğunu, güzel söz söylemenin sadaka sevabı kazandırdığını, bineğine binmek isteyene yardımcı olmanın, güzel söz söylemenin, mescide giderken atılacak her adımın da kişiye sevap kazandırdığını, komşunun hediye olarak vereceği bir paça yemeğinin bile küçük görülmemesi gerektiğini, imanın altmış küsur şube olduğunu, utanmanın da imanın bir parçası olduğunu, çok susamış bir köpeği sulamak suretiyle bile Allah'ın rızasının kazanılabileceğini, yoldaki rahatsızlık veren şeylerin kaldırılmasının kişiye sevap kazandıracağını, güzelce abdest alıp cumaya gidip hutbeyi güzelce dinleyenin haftalık günahlarının bağışlanacağını, abdest alırken her uzuvdan abdest suları akıp dökülürken günahların da döküleceğini, büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde beş vakit namazın arasındaki işlenecek küçük günahlara keffaret olacağını, bir namazı kılıp diğerini beklemenin hayır ve sevap kazandıran amellerden olduğunu, hastalığından ve cihadda olması dolayısıyla kişiye yapamadığı nafile ibadetlerin sevabının aynen verileceğini, Allah'ın emrettiği her işi yapmanın sevap kazandırdığını, ağaçlardan yenen, çalınan, eksiltilen şeylerin ağaç sahibi için sadaka sevabı kazandırdığını, mescide giderken atılacak adımların çokluğunun sevabı artıracağını, sevabını umarak işlenen hayırların kişiyi cennete sokacağını, yemek yiyip içtikten sonra elhamdülillah demenin Allah'ı razı edeceğini, iyilik yapmayı tavsiye etmenin de hayır yollarından olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Siz her ne iyilik yaparsanız, mutlaka Allah onu çok iyi bilir." (Bakara: 2/215)
"Her ne iyilik yaparsanız, Allah onun farkındadır." (Bakara: 2/197)
"Artık kim zerre kadar iyilik yapmışsa, karşılığını görecek." (Zilzâl: 99/7)
"Her kim doğru dürüst işler işlerse, kendi faydasınadır." (Câsiye: 45/15)

118. Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Hangi amel daha üstündür? dedim.
– *"Allah'a iman ve Allah yolunda cihaddır"* buyurdu. Ben:
– Hangi (esir veya) köle (yi âzat etmek) daha faziletlidir? dedim.
– *"Sahiplerine göre en kıymetli ve bedeli en yüksek olanı"* buyurdu.
– (Cihad ve köle âzâdını) yapamazsam? dedim.
– *"(Bir) iş yapana yardım edersin veya işini beceremeyenin işini görürsün"* buyurdu.
– Ey Allah'ın Resûlü! Bunlardan hiçbirini yapamazsam? dedim.
– *"İnsanlara zarar vermezsin. Zira bu da kendi kendine iyilik etmen demektir"* buyurdu.[2]

* Müslüman içinde bulunduğu duruma göre gücü nisbetinde yaptığı iyiliklerle cennetteki yerini hazırlar, çünkü hayır yolları çoktur. Bu yollardan birine ve birkaçına sarıldık mı bizi mutlaka cennete götürür (Ankebût: 29/69) da belirtildiği gibi. [3]

119. Yine Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her birinizin her bir eklemi (ve kemiği) için bir sadaka gerekir. Binaenaleyh her tesbih sadakadır, her hamd sadakadır, her tehlil sadakadır, her tekbir sadakadır. İyiliği tavsiye etmek sadakadır, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kulun kuşluk vakti kılacağı iki rek'at namaz bütün bunları karşılar."[4]

120. Yine Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ümmetimin iyi–kötü bütün amelleri bana gösterildi. İyi işlerinin içinde, gelip geçenlere eziyet veren şeylerin yollardan kaldırılmasını da buldum. Kötü amelleri arasında da mescidde temizlenmeden bırakılmış balgamı gördüm."[5]

* Yolcuya ve vasıtalara eziyet verecek trafiği engelleyecek her türlü eşya, malzeme, araç ve gerecin yollardan kaldırılması ve uzaklaştırılması müslümana hayır ve sevap olarak gösteriliyor. Yani İslâm'da kimsenin kimseye zarar verme hakkı yoktur, bu tür davranışlar müslümanı günaha sokar.
İbadethanelerin kirletilmesi en küçük çer çöp kalıntısı bile olsa kötü amellerden sayılmış ve kişiye günah kazandıracağı bildirilmiştir. Caddeler ve mescitler müslümanlar tarafından temiz tutulmalı ve bu temizleyicilere yardım edilmelidir. İş elbisesi, kirli çorap ve değişik kirli vaziyetlerde camilere girmemek ve gördüğümüz çer çöp vb. şeyleri dışarıya atmak müslümanın vazifelerindendir. Çünkü bunları yapan her kişiye sevap yazılır, kirletene günah yazıldığı gibi. [6]

121. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bazı insanlar:
– Ey Allah'ın Resûlü! Zenginler bütün sevapları alıp götürüyorlar. Zira bizler gibi namaz kılıyor, bizler gibi oruç tutuyor ve ayrıca mallarının fazlasından da sadaka veriyorlar, dediler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Allah size sadaka verme imkânı bahşetmedi mi (sanıyorsunuz)? Her tesbih sadaka, her tekbir sadaka, her tahmid sadaka, her tehlil sadakadır. İyiliği emretmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Hatta (her) birinizin eşiyle yatması bile sadakadır"* buyurdu.
– Ey Allah'ın Resûlü, cinsel arzusunu tatmin eden birine bundan da mı sevap var? dediler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Bu istek ve ihtiyacını haram yoldan giderseydi, günah olmayacak mıydı? Helâl ve meşrû yoldan gidermesinde de elbette sevap vardır"* buyurdu.[7]

122. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bana (hitaben) buyurdu ki:
"Din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi (tabiî) bir iyiliği bile sakın küçük görme!"[8]

123. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanların her bir eklemi için her gün bir sadaka gerekir. İki kişi arasında adâletle hükmetmen sadakadır. Bineğine binmek isteyene yardım ederek bindirmen yahut yükünü bineğine yüklemen sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaz için mescide giderken attığın her adım bir sadakadır. Gelip geçenlere eziyet veren şeyleri yoldan gidermen de sadakadır."[9]

124. Aynı hadisi Müslim'in Hz. Âişe'den rivayetine göre Âişe *radıyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Gerçek şu ki, her insanın vücudunda 360 eklem (ve kemik) bulunmaktadır. Kim bu eklem sayısı kadar Allahü ekber, elhamdülillah, lâ ilâhe illallah der, Allah'dan bağışlanma diler, insanların yolu üzerinden taş, diken veya kemik gibi şeyleri kaldırır, iyiliği emreder veya kötülükten nehyeder ise, o günü kendisini cehennemden uzaklaştırmış olarak geçirir."[10]

* Müslüman tüm hareket ve davranışlarında sevap kazanmayı ve insanlara zarar vermemeyi hedeflerse tüm eklemleri adına sadakasını ödemiş ve sevap kazanmış olur. Müslümanın yapabileceği her işin sonunda mutlaka Elhamdülillah denilebilmeli ki hayat müslümanca olmuş olsun ve sonucunda da cennet kazanılmış olsun. Müslümanın hayatındaki tüm işler bismillahirrahmanirrahim ile başlayıp, elhamdülillah ile biter, müslümanın hayatı ancak bu iki kelime arasındadır. İçki içmedim, namaz kıldım, gıybet etmedim, insanlara yardımcı oldum elhamdülillah ve her işime de bismillahirrahmanirrahim diyerek başladım. Elhamdülillah diyerek bitirdim diyebilmelidir. Çünkü müslümanca yaşamanın başı "Besmeleyle" başlar "Elhamdülillah" ile biter. Hayatımızda Besmeleyle başlanmayacak ve sonunda Elhamdülillah denmeyecek hiç bir hareketimiz olmamalıdır. [11]

125. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sabah veya akşam camiye giden kimseye, her gidişi için Allah cennette bir ikram hazırla(tı)r."[12]

126. Yine Ebû Hüreyre *radıyallanu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey müslüman hanımlar! Hiç bir komşu hanım, bir koyun paçası bile olsa, komşusuna vereceğini küçük gör(üp vermemezlik et)mesin."[13]

127. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İman yetmiş (veya altmış) küsur özelliktir (şu'bedir). En yükseği, 'Allah'tan başka ilâh yoktur' demek; en aşağısı ise, eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imanın bir bölümüdür."[14]

128. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Vaktiyle bir adam yolda giderken çok susadı. Bir kuyu buldu ve içine indi; su alıp dışarı çıktı. Bir de ne görsün, bir köpek, dili bir karış dışarıda soluyor ve susuzluktan nemli toprağı yalayıp duruyordu. Adam kendi kendine "bu köpek de tıpkı benim gibi pek susamış" deyip hemen kuyuya indi, mestini su ile doldurdu ve mesti ağzına alarak yukarıya çıktı ve köpeği suladı. Onun bu hareketinden Allah Teâlâ hoşnut oldu ve adamı bağışladı."*
Sahâbîler:
– Ey Allah'ın Resûlü! Bizim için hayvanlardan dolayı da sevap var mı? dediler. Resûl–i Ekrem:
– *"Her canlı sebebiyle sevap vardır"* buyurdu.[15]

Buhârî'nin bir başka rivayetinde *"Allah ondan memnun oldu ve onu bağışlayıp cennetine koydu"* beyânı yer almaktadır.
Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivâyetlerinde de şöyle denilmektedir:
"Susuzluktan ölmek üzere olan bir köpek bir kuyunun etrafında dolaşıp duruyordu. İsrailoğullarından fâhişe bir kadın onu gördü; hemen çizmesini çıkardı ve onunla köpek için kuyudan su çekerek onu suladı. Bu yüzden o kadın bağışlandı."[16]

* Yine bir kadının bir kediyi hapsedip aç bırakarak ölümüne sebep olduğu da başka bir hadiste belirtilir. Bu iki hadîsi birlikte inceleyecek olursak her canlıya yaptığımız iyilikten dolayı sevap kazanacağımızı, zarar verdiğimizde de cezalandırılacağımızı bileceğiz. *"Zararlı olan hayvanları öldürün"* hadîsi ile de istisnaî durumlar açığa kavuşturulmuş oluyor. Hayır yolları pek çoktur, ciğer sahibi canlılara yardım da sevaba vesiledir. Müslüman kişi canlılara ilk yardım olarak hidayet ve doğru yolu gösterme yanısıra diğer gereken yardımları da mutlaka yapacaktır, çünkü tüm bu yardımlar onun için müslümanlık borcudur.[17]

129. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslümanları rahatsız eden yol üstündeki bir ağacı kesen bir kişiyi cennet nimetleri içinde yüzer gördüm."[18]
Bir başka rivayette[19] şöyle buyurulmaktadır:
"Adamın biri, yol üzerinde bir ağaç dalı gördü ve 'Allah'a yemin ederim ki, bunu müslümanları rahatsız etmemesi için buradan kaldıracağım' dedi (kaldırdı ve) bu yüzden cennete konuldu."
Buhârî[20] ve Müslim'in[21] müşterek bir rivayetlerinde de şöyle buyurulmaktadır:
"Bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve onu yoldan uzaklaştırdı. Bu sebeple Allah ondan hoşnut oldu ve onu bağışladı."

130. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kişi güzelce abdest alır, cuma namazına gider, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynarsa, abesle iştiğal etmiş olur."[22]

* İbadetlere hazırlıklar da kişiye sevap kazandıran hayır yollarındandır. Zemini kumla örtülü Rasûlüllah (s.a.v) dönemi mescitlerinde çakıl taşlarıyla oynama diğer cemaatin de dikkatini dağıtacağından ve hutbeyi rahat dinlemelerine engel olacağından cum'anın sevabından mahrum edecek bir meşguliyet olarak hatırlatılmıştır. Şimdi tesbih, anahtarlık, çağrı cihazı, cep telefonu vb. Malzemelerle bu meşguliyet yapılmakta olup hükmü aynıdır. Hutbe okunurken yapılacak iş; susup hiç birşeyle meşgul olmaksızın hatîbi dinlemektir. Bu tip hareketler sanki hutbe okuyanı ve okunan şeyi protesto etmek gibidir, (Fussılet: 41/26) da olduğu gibi.[23]

131. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir müslüman (veya mü'min) abdest aldığı zaman, yüzünü yıkarken gözleriyle işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür gider. Ellerini yıkadığında elleri ile işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür (öyle ki kişi bütün günahlardan arınır ve tertemiz olur). Ayaklarını yıkadığında da, ayaklarıyla işlediği günahları abdest suyu (veya suyun son damlaları) ile akıp gider. Nihayet o müslüman günahlarından tamamıyla arınmış olur."[24]

* Allah her zaman ve zeminde kullarına lütfuyla muamele ederek onların günahlardan arınmaları için vesileler ortaya koymakta affetmek için fırsatlar kollamaktadır. Yapılan her iyiliğe on katı sevap vermesi cum'anın icabet saati, kadir gecesinin bin aydan hayırlı oluşu bunların örnekleridir. İşte bir namaz ibadeti öncesi yapılan abdest alma işi de günahların temizlenmesindeki Allah'ın lütuflarından biridir.[25]

132. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Büyük günahlardan kaçınılması halinde, beş vakit namaz, iki cuma ve iki ramazan, aralarında (işlenecek küçük) günahlara kefârettir."[26]

* (Nisâ: 4/31) ayetinin tefsîri durumunda olan bu hadîs i şerîf büyük günahlardan sakınmak şartıyla küçüklerin affedileceğini beyan ediyor. Bu ayet ve hadîs-i şerîf kul hakkı için geçerli değildir. Bir kulun hakkını gasbedip ona zulmetmek, salih ameller ile giderilemez, mutlaka o kimseyle helallaşmak lazımdır. Her günah için olduğu gibi büyük günahlar için de daima tevbe ve istiğfara devam etmelidir.[27]

133. Ebû Hüreyre *radıyallanu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Allah Teâlâ'nın hataları bağışlamasına ve dereceleri yükseltmesine vesile olan iyilik ve hayırları size açıklayayım mı?" diye sordu.
Ashâb–ı kirâm:
– Evet, (açıkla) ey Allah'ın Resûlü! dediler. Hz. Peygamber:
– *"Meşakkatli de olsa abdesti tam almak, mescidlere doğru adımları çoğaltmak, namazdan sonra gelecek namazı beklemek... İşte sizin ribâtınız (hudut gözcülüğünüz)"* buyurdu.[28]

134. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim iki serinlik namazını kılarsa, cennete girmiş demektir."[29]

* Hadiste sadece bu iki vaktin zikredilmesi birisi uykunun en tatlı olduğu zamana rastlaması diğeri de iş güç ve dünya telaşının yoğun olduğu zamana rastlamasındandır. Ayrıca gece ve gündüz meleklerinin nöbet değişimi esnasına rastlayan namazlardan olması dolayısıyladır.[30]

135. Yine Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse hastalanması veya (cihad ve hayır için) yola çıkması sebebiyle, yapageldiği nâfile ibadetlerini ifâ edemezse, ona evinde sıhhatli iken yaptığı amellerin sevabı yazılır."[31]

136. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her meşrû ve güzel iş sadakadır."[32]

137. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi bir müslümanın diktiği ağaçtan yenen şey onun için sadakadır. Çalınan şey de sadakadır; eksiltilen de onun için sadakadır."[33]

Müslim'in bir başka rivâyetinde[34] şöyle buyurulur:
"Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamet gününe kadar o müslüman için sadaka olur."
Yine Müslim'in bir rivâyetinde de[35] şöyle buyurulmaktadır:
"Bir müslüman bir ağaç diker veya ekin eker de ondan bir insan veya kurt-kuş yerse, bu o müslüman için sadaka olur."
Buhârî[36] ve Müslim bu son hadisi Enes İbni Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.

* Bu hadisi okuyan İslamda sevap ve sadaka kavramının ne kadar kapsamlı olduğunu anlayacak yeşil ve ağaç'ın dinimizdeki yerini daha iyi takdir edecek. Bugünkü çevrecilerin kulakları çınlasın. Bugünkü avrupalı ve hayranları çevre temizliğine daha yeni soyunurken, asırlarca önce ağaca ve yeşile verilen önem tam gerçekliğiyle ortadadır. Kıyamet kopuyor bile olsa elindeki fidanı dikmeyi emreden de yine peygamberimiz (s.a.v.)'dir. [37]

138. Câbir İbni *Abdullah radıyallahu anh* şöyle dedi:
Selime oğulları oymağı Mescid–i Nebevî'nin yakınına taşınmak istediler. Durum, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca onlara:
– *"Duyduğuma göre mescidin yakınına göçetmek istiyormuşsunuz, (öyle mi?)"* diye sordu. Onlar:
– Evet, ey Allah'ın Resûlü, buna gerçekten niyet ettik, dediler.
Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *Ey Selime oğulları! Yerinizde kalın ki, adımlarınız(ın sevabı) yazılsın. Yerinizde kalın ki, adımlarınız(ın sevabı) yazılsın!"* buyurdu.[38]

Bir başka rivayette[39] Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem "Her adım karşılığında size bir derece vardır"* buyurmuştur.
Buhârî bu hadisi Enes İbni Mâlik'ten bu mânaya gelecek şekilde rivâyet etmiştir.[40]

* Hayırlı işler yapmak için atılan her adım da sadakadır ve müslümanlara sevap kazandırır. Yani müslüman için her zaman ve zemin hayır ve iyiliktir. Sevap kazanmasına vesiledir. Zorluk ve sıkıntılar ecir ve sevabın artmasına vesiledir. Müslüman içinde bulunduğu zor şartları sevap ve mükafat olarak değerlendirmeyi bilmelidir.[41]

139. Ebü'l–Münzir Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam vardı –ki ben mescide ondan daha uzak(ta oturan) bir başkasını tanımıyorum–. Bu kişi cemaatle namazı hiç kaçırmazdı. Kendisine:
– Bir eşek alsan da hava karanlık ve sıcak olduğunda ona binsen! dediler (veya ben dedim).
Adam şöyle cevap verdi:
– Evimin, mescidin yanıbaşında olması beni hiç de memnun etmez. Çünkü ben mescide gidiş ve evime dönüşümün adıma (ecir olarak) yazılmasını diliyorum.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona;
– *"Bunların hepsinin sevabını Allah, senin için derleyip topladı"* buyurdu.[42]

Aynı hadisin bir başka rivayetinde Hz. Peygamber:
– *"Allah'tan beklediğin, sana verilmiştir"* buyurdu.[43]

* Bu hadiste de sahabenin sevap kazanmaktaki hırs ve gayretini görüyoruz. Böyle hırslı olan seçkin insanlara da peygamberimiz (s.a.v.) mescide gidişte olduğu gibi dönüşte de sevap yazıldığı müjdesini vermiştir. [44]

140. Ebû Muhammed Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kırk sevap vardır ki bunların en üstünü, birisine sağması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevabını umarak ve hakkındaki vaadlere inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allah onu, bu sebeple cennete koyar."[45]

* Ayet ve Hadislerle müslümana sevap kazandıracak ameller pek çok kere sayılmıştır. Bu hadiste de imanın şubelerinde olduğu gibi hadisimiz sevaplara sınırlama getirmiyor, çok olduğunu açıklamış oluyor. Mekke'den Medine'ye göç eden muhacirlere Medineli ensarın yaptığı iyiliklerden bir portre sunulmuş oluyor. Çok önceleri bizde de ev yaptıracak kimselere imece usulü bu tür yardımlaşmaların yapıldığı bilinmektedir. [46]
141. Adî İbni Hâtim *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre "Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:
"Yarım hurma ile de olsa, cehennemden korunmaya bakın!"[47]

Buhârî[48] ve Müslim'in[49] Adî İbni Hâtim'den bir başka rivayetlerinde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah, sizin her biriniz ile tercümansız konuşacaktır. Kişi sağ tarafına bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Soluna bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Önüne bakacak, karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecektir. O halde artık bir hurmanın yarısı ile de olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamayan, güzel bir söz ile kendisini korusun."

142. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ, yemek yedikten veya bir şey içtikten sonra kendisine hamdeden kuldan hoşnut olur."[50]

143. Ebû Mûsâ (el–Eş'arî) *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* (bir keresinde):
– *"Sadaka vermek her müslümanın görevidir"* buyurdu.
– Sadaka verecek bir şey bulamazsa? dediler.
– *"Amelelik yapar, hem kendisine faydalı olur, hem de tasadduk eder"* buyurdu.
– Buna gücü yetmez (veya iş bulamaz) ise? dediler.
– *"Darda kalana, ihtiyaç sahibine yardım eder"* buyurdu.
– Buna da gücü yetmezse? dediler.
– *"İyilik yapmayı tavsiye eder"* buyurdu.
– Bunu da yapamazsa? dediler.
– *"Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da onun için sadakadır"* buyurdu.[51]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 51
[2] Buhârî, Itk 2; Müslim, Îmân 136.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 52
[4] Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu' 12, Edeb 160.
Bu hadis ileride 1141 ve 1433 numarada tekrar gelecektir.
[5] Müslim, Mesâcid 57. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 7.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 52
[7] Müslim, Zekât 53, Mesâcid 142.
[8] Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, Et'ime 30.
Bu hadis ileride 695 ve 892 numarada tekrar gelecektir.
[9] Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Müslim, Zekât 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 12, Edeb 160.
[10] Müslim, Zekât 54.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 53
[12] Buhârî, Ezân 37; Müslim, Mesâcid 285.
Bu hadis 1053 de tekrar gelecektir.
[13] Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ 6.

İleride 308 numarda gelecek olan bu hadis için gerekli açıklama orada verilecektir.
[14] Müslim, Îmân 58. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 3; Ebû Dâvûd, Sünnet 14; Nesâî, Îmân 16; Tirmizî, Birr 80; Îmân 16; İbni Mâce, Mukaddime 9.
İleride 683 numarada tekrar gelecek olan bu hadisin gerekli açıklaması oarada verilecektir.
[15] Buhârî, Müsâkât 9, Mezâlim 23, Edeb 27; Müslim, Selâm 153. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 44; İbni Mâce, Edeb 8.
[16] Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Selâm 155.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 54
[18] Müslim, Birr 129.
[19] Müslim, Birr 128.
[20] Ezân 32, Mezâlim 28.
[21] Birr 127, İmâre 164.
[22] Müslim, Cuma 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 203; Tirmizî, Cuma 5; İbni Mâce, İkâme 62, 81.
Bu hadis ileride 1149 numarda tekrar gelecektir.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 54
[24] Müslim, Tahâret 32. Ayrıca bk Tirmizî, Tahâret 2.
Bu hadis ileride 1028 numarada tekrar gelecektir.
[25] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 55
[26] Müslim, Tahâret 16.
Bir benzeri 1045 de aynısı 1150 numarada tekrar gelecektir.
[27] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 55
[28] Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Mesâcid 14, Cihâd 41.
[29] Buhârî, Mevâkîtü's–salât 26; Müslim, Mesâcid 215.
İleride 1047 numarada tekrar gelecektir.
[30] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 55
[31] Buhârî, Cihâd 134.
[32] Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekât 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 60; Tirmizî, Birr 45.
[33] Müslim, Müsâkât 7.
[34] Müsâkât 10.
[35] Müsâkât 9, 12.
[36] Hars 1, Edeb 27.
[37] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 56
[38] Müslim, Mesâcid 280. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (36), 1.
[39] Müslim, Mesâcid 279.
[40] bk. Ezân 33; Medîne 11.
Bu konuda 1053 – 1060 numaralı hadislere de bakılabilir.
[41] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 56
[42] Müslim, Mesâcid 278.
[43] Bu hadis ileride 1055 numarada tekrar gelecektir.
[44] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 56
[45] Buhârî, Hibe 35. Ayrıca bk, Ebû Dâvûd, Zekât 42.
551'de tekrar gelecektir.
[46] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 57
[47] Buhârî, Edeb 34, Zekât 10, Rikak 51, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66–70. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 1, Zühd 37; Nesâî, Zekât 63–64; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28.
[48] Zekât 10, Rikak 31, Tevhid 36.
[49] Zekât 97.
İleride 406, 546, 693 de tekrar gelecek ve açıklama orada yapılacak.

[50] Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk, Tirmizî, Et'ime 18.
Bu hadisi ileride 437 ve 1397'de tekrar gelecek gerekli açıklama orada yapılacaktır.

[51] Buhârî, Zekât 30, Edeb 33; Müslim, Zekât 55.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

96) Vedâlaşma (Yolculuk Ve Benzeri Sebeplerle Ayrılıp Gidecek Kimsenin Arkadaşıyla Vedâlaşması, Ona Vasiyet Ve Dua Etmesi, Onun Duasını İstemesi)

"Yakup da İbrahim de çocuklarına şu vasiyette bulundu: Evlatlarım! Bakın Allah size en saf ve en temiz inancı bahşetti. Öyleyse ona teslim olmadan ölümün sizi altetmesine izin vermeyin. Yoksa siz Yakup'a ölüm anı geldiğinde orada mı idiniz? O zaman Yakup oğullarına: "Benden sonra neye kulluk edeceksiniz?" demişti. Onlar da: "Senin ilâhın ve ataların İbrahim, İsmail, İshak'ın gerçek ilahı olan, tek ilaha kulluk edeceğiz, biz ona teslim olanlarız", dediler." (Bakara: 2/132-133)

713. Zeyd İbni Erkam *radıyallahu anh*, şöyle dedi:
Bir gün Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senâdan sonra bize öğüt verdi. Sonra da şöyle buyurdu:
– *"Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun davetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah'ın Kitabı Kur'an'dır. Allah'ın kitabına yapışın ve sımsıkı sarılın!"*
Peygamber *aleyhisselâm* Kur'an'a sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulundu. Sonra sözüne şöyle devam etti:
"Size bir de Ehl–i beyt'imi bırakıyorum. Allah'tan korkun da Ehl–i beyt'ime saygılı davranın!".[1]

714. Ebû Süleyman Mâlik İbni Huveyris *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz aynı yaşlarda bir grup genç Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiş ve yirmi gün boyunca yanında kalmıştık. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çok merhametli ve şefkat dolu bir kimseydi. Bizim yakınlarımızı özlediğimizi anlayınca, geride ailemizden kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de kendisine söyledik. O zaman şöyle buyurdu:
"Haydi ailenizin yanına dönün ve onların yanında kalarak kendilerini bilgilendirin. Onlara şu namazı şu vakitte, bu namazı bu vakitte kılmalarını söyleyin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri ezan okusun, en yaşlınız da size imam olsun."[2]

Buhârî bir rivayetinde şunu ilâve etmiştir:
"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın."[3]

* Ashab ve önceki dönem müslümanları dinlerini öğrenmek için uzun yolculukları göze almışlardır. Peygamberimiz birileriyle vedalaşırken onların ihtiyaçları olabilecek konularda onlara tavsiyede bulunurlardı. [4]

715. Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den umre yapmak için izin istedim. İzin verdi ve:
"Bizi duadan unutma, sevgili kardeşim!" buyurdu. Onun bu sözüne karşılık bana dünyayı verseler, bu kadar sevinmezdim. [5]

Bir başka rivayete göre şöyle buyurdu:
"Sevgili kardeşim! Bizi de duana ortak et!"[6]

716. Sâlim İbni Abdullah İbni Ömer'in söylediğine göre, (babası) Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* bir yolculuğa çıkacak kimseye şöyle derdi:
Yanıma gel de, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bizimle vedalaştığı gibi seninle vedalaşalım. Resûl–i Ekrem şöyle vedalaşırdı:
"Dinini koruyup emanetlerini ifa etmen ve amellerini hayırla sonuçlandırman hususunda seni Allah'a emanet ediyorum."[7]

* Yolculuk ve diğer vedalaşmalarda sünnette bize ulaştırılan bu duayı yapmamız uygun olur, hem sevap kazanırız hem de en iyi dilekte bulunmuş oluruz. [8]

717. Sahâbî Abdullah İbni Yezîd el–Hatmî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orduyla vedâlaşmak istediği zaman:
"Dininizi koruyup emanetlerinizi ifa etmeniz ve amellerinizi hayırla sonuçlandırmanız hususunda sizi Allah'a emanet ediyorum." derdi.[9]

718. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek:
– Yâ Resûlallah! Yolculuğa çıkıyorum; bana dua et, dedi. Resûl–i Ekrem de:
– *"Allah sana takvâ nasib etsin"* buyurdu. Adam tekrar:
– Bana dua et, deyince:
– *"Allah günahını bağışlasın"* buyurdu. O yine:
– Bana dua et, deyince de:
– *"Bulunduğun her yerde, kolayca hayır yapmanı sağlasın"* buyurdu.[10]

* Müslümanlar yolculuk ve benzeri vedalaşmalarda bu hadislerde yapılan duaları birbirine yapmalı ve hem hayırlı işler yapmış olmaları hem de sünneti işlemeleri yönünden iki tür kazancı elde etmelidirler. [11]

---

[1] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 36.
Geniş olarak 347'de geçmişti
[2] Buhârî, Ezân 17, 18, 49, 140, Cihâd 42, Edeb 27, Âhâd 1; Müslim, Mesâcid 292. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 8.
[3] Buhârî, Âhâd 1.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 237.
[5] Ebû Dâvûd, Vitir 23.
374'de geçmiş gerekli açıklama orada verilmişti.
[6] Tirmizî, Daavât 110. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 23; İbni Mâce, Menâsik 5.
[7] Tirmizî, Daavât 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 73; İbni Mâce, Cihâd 24.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 237.
[9] Ebû Dâvûd, Cihâd 73.
[10] Tirmizî, Daavât 45.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 237.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

112) Su Tulumunun Ağzından Su İçilmemesi (Su Tulumu Gibi Kapların Ağzından Su İçmenin Doğru Olmadığı, Bunun Haram Değil Mekruh Olduğu)

763. Ebû Saîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ağzı kırık su tulumlarından su içmeyi yasakladı.[1]

764. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* su tulumu yahut kırbanın ağzından su içmeyi yasakladı.[2]

765. Hassân İbni Sâbit'in kız kardeşi Ümmü Sâbit Kebşe Binti Sâbit *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* evime geldi. Duvara asılı duran kırbanın ağzından ayakta su içti. Ben de hemen kalkıp kırbanın ağzını kestim.[3]

* Su kaplarında her bölge ve iklime göre yılan akrep ve değişik haşerat bulunabileceğinden bu tür kaplardaki sudan küçük bardaklara dökerek içmek uygundur. Su tası ve bardağı olmayan yerlerde ve zamanlarda avuç içi ile veya bu hadiste görüldüğü gibi içilebilir. [4]

---

[1] Buhârî, Eşribe 23; Müslim, Eşribe 110, 111. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 15; Tirmizî, Eşribe 17; İbni Mâce, Eşribe 19.
[2] Buhârî, Eşribe 24; Müslim, Müsâkât 136 (Buhârî'deki rivayetin benzeri). Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 14; Nesâî, Dahâyâ 44; İbni Mâce, Eşribe 20.
[3] Tirmizî, Eşribe 18.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 246.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

142) Aksırana Yerhamükellah Demek (Aksıran Elhamdülillah Dediğinde Yerhamükellah Demenin Müstehap, Allah'a Hamdetmediğinde Yerhamükellah Demenin Mekruh Olduğu Aksırana Cevap Vermenin Aksırmanın Ve Esnemenin Edepleri)

880. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah aksıranı sever, fakat esneyeni sevmez. Sizden biriniz aksırır ve Allah Teâlâ'ya hamdederse, onun hamdini işiten her müslümanın yerhamükellah demesi üzerine bir vecîbedir. Esnemeye gelince, o şeytandandır. Sizden birinizin esnemesi geldiği zaman, onu gücü yettiği kadar engellemeye çalışsın. Çünkü sizden biriniz esnediği zaman şeytan ona güler."[1]

* Esnemek bir sıhhat alameti olmayıp şeytandan olduğunun söylenmesi insanların gaflet ve tenbelliğinin belirtisi olduğu duyurulmuş oluyor. Esnemenin sebebi: Çok yiyip içme suretiyle vücudun hareket kabiliyetinin azalması, uyku ve gafletin öne geçmesidir. Bu duruma şeytan sevinir ve güler. O kişiyi esir aldığından ve dünyalık şeylere muhtaç ettiğinden dolayı. Bu sebeple esnemek hoş karşılanmamış ve önüne geçilmesi emredilmiştir. Dolayısıyla el ile ağız kapatmak gerekir. [2]

881. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz aksırdığı zaman: Elhamdülillah desin. Kardeşi veya arkadaşı da ona: Yerhamükellah desin. Aksıran da: Yehdîkümullahu ve yuslihu bâleküm = Allah sizi hidayette kılsın ve kalbinizi ıslah etsin, desin."[3]

* Aksırmak bir nimet olup sıhhatli olmanın alametidir. Her türlü nimete hamdettiğimiz gibi aksırma bu nimetine de hamdetmemiz gerekir. [4]

882. Ebû Mûsa *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Sizden biriniz aksırdığı zaman elhamdülillah derse, ona yerhamükellah deyiniz. Şayet Allah'a hamdetmezse siz de yerhamükellah demeyiniz" buyururken işittim.[5]

* Bir sünneti terkedene hatırlatmak ve yapmaya teşvik için bu tehdit konulmuş oluyor. [6]

883. Enes *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında iki kişi aksırdı. Efendimiz onlardan birine *yerhamükellah* dedi, diğerine ise söylemedi. Kendisine yerhamükellah demediği kişi:
– Filân kişi aksırdı, ona yerhamükellah dedin; ben aksırdım, bana ise demedin, deyince Peygamberimiz:
– *"O kişi elhamdülillah dedi, sen ise demedin"* buyurdular.[7]

884. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aksırdıkları zaman elini veya mendilini ağzına tutar, böylelikle sesini azaltmaya –veya ağzını yummaya– çalışırdı.[8]

885. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Yahudiler, kendilerine yerhamükümullah diyeceğini ümit ederek, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında yapmacıktan aksırırlardı. Peygamber Efendimiz de onlara:
"Yehdîkümüllah ve yüslıhu bâleküm = Allah size hidayet versin ve hâlinizi ıslah etsin" buyururdu.[9]

886. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz esnediği zaman eliyle ağzını tutsun. Çünkü şeytan onun ağzına girer."[10]

* Gaflet halinin belirtisi olan esnemekten sakındırmak için söylenen bu hadiste de ağzımızı kapamamız emrediliyor. Ağzı açarak karşımızdakilere çirkin bir durum sergilemekten bizi uzaklaştırıyor. Şeytanın güleceği, sevineceği her türlü davranıştan uzak durma gayreti böylece bize öğretilmiş oluyor. [11]

---

[1] Buhârî, Edeb 125, 128; Bed'ü'l–halk 11. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 7.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 268.
[3] Buhârî, Edeb 126. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 3; İbni Mâce, Edeb 20.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 268.
[5] Müslim, Zühd 54.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 268.
[7] Buhârî, Edeb 127; Müslim, Zühd 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 94; Tirmizî, Edeb 4.
[8] Ebû Dâvûd, Edeb 90; Tirmizî, Edeb 6.
[9] Ebû Dâvûd, Edeb 93; Tirmizî, Edeb 3.
[10] Müslim, Zühd 57–58. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 89.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 269.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

156) Cenaze Namazında Saflar (Cenaze Namazı Kılanların Çok Olması, Cemaatin Üç Veya Daha Fazla Saf Teşkil Etmesi)

934. Âişe *radıyalallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi bir ölüye, sayıları yüzü bulan bir cemaat namaz kılar ve hepsi de ona şefaatçi olursa, onların bu duaları kabul olunur."[1]

935. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:
"Bir müslüman ölür de cenaze namazını Allah'a şirk koşmamış kırk kişi kılarsa, Allah onların cenaze hakkındaki dualarını kabul eder."[2]

936. Mersed İbni Abdullah el–Yezenî'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Mâlik İbni Hübeyre *radıyallahu anh*, cenaze namazı kılacağı zaman cemaatı az bulursa, onları üç saf hâlinde dizer sonra da şöyle derdi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, *"Üç saf cemaatin cenaze namazını kıldığı kişi, cenneti hakeder"* buyurdu.[3]

---

[1] Müslim, Cenâiz 58. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 40; Nesâî, Cenâiz 78.
[2] Müslim, Cenâiz 59. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 41; İbni Mâce, Cenâiz 19.
431 de geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[3] Ebû Dâvûd, Cenâiz 39; Tirmizî, Cenâiz 40.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8: CENAZE BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø HASTALıKLARıMıZ BIZE SEVAP KAZANDıRıR Mı?

965- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mü'min bir kişiye bir diken batsa veya başına daha büyük bir musibet gelse Allah o yüzden o kulun bir hatasını siler ve derecesini de yükseltir."** (Müslim, bir Sıla: 14; Buhârî, Merda: 1)

Tirmîzî: Bu konuda Sa'd b. ebî Vakkâs, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme, Ebû Saîd, Enes, Abdullah b. Amr, Esed b. Kürz, Câbir b. Abdillah, Abdurrahman b. Ezher ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir.

966- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Mü'min bir kişiye dokunan yorgunluk, üzüntü, hastalık ve kendisini üzecek her şeyden dolayı Allah onun bir kısım günahlarını silip örter."** (Buhârî, Merda: 1; Müslim, Birr ve Sıla: 14)

Tirmîzî: Bu konuda bu hadis hasendir.

Tirmîzî: Carud'tan işittim Veki'den naklederek şöyle diyordu: Kederlenmenin günahlara keffâret olduğu ancak bu hadisle duyulmuş oldu.

Tirmîzî: Bazı kimseler bu hadisi Atâ b. Yesâr ve Ebû Hüreyre'den de rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 2

Ø HASTA ZIYARET ETMENIN SEVÂBı

967- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslüman, Müslüman kardeşine hasta ziyaretinde bulunduğu vakit Cennet bahçelerinde meyve topluyor demektir."** (Buhârî, Merda: 4)

Bu konuda Ali, Ebû Musa, Berâ, Ebû Hüreyre, Enes ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sevbân hadisi hasen sahihtir. Ebû Gıfâr ve Âsım el Ahvel bu hadisi Ebû Kılâbe'den, Ebûl Eş'as'tan, Ebû Esma'dan ve Sevbân'dan benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

Muhammed'den işittim diyordu ki: Kim bu hadisi Ebûl Eş'as ve Ebû Esma'dan rivâyet ederse o rivâyet daha sahihtir.

Muhammed diyor ki: Ebû Kılâbe'nin bu hadisten başka tüm rivâyetleri Ebû Esma'dan olup, bence bu hadisi de Ebûl Eş'as ve Ebû Esma,dan olup bence bu hadisi de Ebûl Eş'as ve Ebû Esma'dan rivâyet etmiştir.

968- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.)'den bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiş olup şu ilave vardır: **"Cennetin hırfesi nedir?"** Buyurdular ki: **"Cennet meyvelerini toplamak demektir."** (Buhârî, Merda: 4)

Ahmed b. Abde ed Dabbî, Hammad b. Zeyd, Eyyûb, Ebû Kılâbe, Ebû Esma ve Sevbân yoluyla Hâlid'in hadisinin bir benzerini bize rivâyet etmişler ve **"Ebûl Eş'as"** ismini zikretmemişlerdir.

Tirmîzî: Bazıları da Hammad b. Zeyd diyerek rivâyet edip hadisi Rasûlullah (s.a.v.)'e kadar çıkarırlar.

969- Süveyr (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali, elimden tuttu ve haydi beraberce oğlum Hüseyin'e hastalık ziyaretinde bulunalım dedi. Bir de baktık ki Ebû Musa'da orada Ali (a.s.)'a dedi ki:**"Ey Ebû Musa normal ziyaret maksadıyla mı geldin yoksa hasta ziyareti için mi?"** Ebû Musa: **"Hayır hasta ziyareti için geldim deyince;** Ali dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den duydum şöyle buyurmuştu: **"Bir Müslüman diğer bir Müslüman'ı hastalandığında sabahleyin ziyarette bulunursa yetmiş bin melek akşama kadar o kimsenin bağışlanmasına dua ederler. Eğer akşam vakti ziyaret ederse yine yetmiş bin melek o kimseye sabaha kadar bağışlanması için dua ederler ve o kimse için Cennet'te hazırlanmış meyveler vardır."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 3; İbn Mâce, Cenaiz: 2)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadis değişik bir şekilde Ali'den rivâyet edilmiş olup kimi râvîler mevkuf olarak rivâyet ederek merfu hale getirmemişlerdir. Ebû Fahite'nin ismi Saîd b. Ilâka'dır.

BÖLÜM: 3

Ø ÖLÜM TEMENNI EDILMEMELI

970- Hârise b. Mudarrib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Karnına ateşle dağlama yaptıran Habbab'ın yanına varmıştım. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından benim kadar bela ve sıkıntıyla karşılaşan kimse bilmiyorum. Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bir dirhem bulamaz idim. Şimdi ise evimin bir köşesinde kırk bin dirhemim var. Rasûlullah (s.a.v.) bize yasaklamamış olsaydı veya ölümü arzu etmeyi yasaklamamış olsaydı; çektiğim sıkıntılardan dolayı ölmeyi arzu ederdim."** (Buhârî, Merda: 19; Müslim, Zikr Dua: 4)

Tirmîzî: Bu konuda Enes, Ebû Hüreyre ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Habbab hadisi hasen sahihtir. Enes b. Mâlik'den şu şekilde de rivâyet edilmiştir: **"Sizden biriniz başına gelen bir sıkıntıdan dolayı ölmeyi arzu etmesin ve Allah'ım yaşamak hakkımda hayırlıysa beni yaşat; ölüm hakkımda hayırlı ise beni öldür"** desin.

971- Aynı şekilde Ali b. Hucr (r.a.); İsmail b. İbrahim'den ve Abdulaziz b. Suheyb'den ve Enes b. Mâlik'den benzeri bir hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 4

Ø HASTA ZIYARETINDE HASTAYA DUA OKUNUR MU?

972- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Cibril, Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve**"Ey Muhammed hasta mısın? Bir şikayetin var mı?** dedi. Peygamber (s.a.v.)'de **"Evet"** deyince; Cibril:**"Allah'ın adıy ila sana zarar veren her şeyden her şahıs ve hased eden her gözden, senin korunmanı isterim. Yine Allah'ın adıyla senin korunmanı isterim. Allah sana şifalar versin"** diye dua etti ve böylece dua edilmesini öğretmiş oldu. (İbn Mâce, Tıp: 36)

973- Abdulaziz b. Suheyb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ben ve Sabit, Enes'in yanına gitmiştik. Sabit dedi ki:**"Ey Ebû Hamza biraz rahatsızım"** Bunun üzerine Enes:**"Rasûlullah (s.a.v.)'in okuduğu şekilde sana okuyayım mı?** Sabit'te **"Evet"** dedi. Bunun üzerine Enes:**"Allah'ım, ey insanların Rabbi, hastalık ve sıkıntıların gidericisi şifa ver sen şifa verensin senden başka şifa veren yoktur, öyle bir şifa ki hiçbir hastalık bırakmasın"** duasını yaptı. (Buhârî, Merda: 20; Ebû Dâvûd, Tıp: 19)

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir. Bu hadis hakkında Ebû Zür'a'ya şöyle sordum: Abdulaziz'in, Ebû Nadre'den ve Ebû Saîd'den rivâyeti mi yoksa Abdulaziz'in, Enes'den rivâyeti mi daha sahihtir. Dedi ki: İkisi de sahihtir.

Yine bu hadis: Abdussamed b. Abdulvaris'in babasından, Abdulaziz b. Suheyb'den, Ebû Nadre, Ebû Saîd, Abdulaziz b. Suheyb ve Enes'den de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø VASIYYET ETMENIN TAVSIYE EDILMESI

974- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Vasiyet edebilecek kadar malı bulunan bir kimsenin vasiyeti yanında yazılı bulunmaksızın iki gece bile geçirmesi caiz olmaz."** (Buhârî, Vesaya: 1; Müslim, Vasıyye: 1)

İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø MALıN NE KADARı ALLAH YOLUNDA VASIYYET EDILEBILIR?

975- Sa'd b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) hasta iken ziyaretime geldi ve dedi ki: **"Malların konusunda vasiyetin varmı?" "Evet"** dedim. **"Ne kadarını?"** buyurdu. Ben de: **"Tüm malımı Allah yolunda vakfettim"** dedim. Bu sefer: **"Çocuklarına ne bıraktın?"** buyurdu. Ben de: **"Onlar zengin ve bolluk içindedirler"** dedim. O'da: **"Onda birini vasiyet et"** buyurdu. Sa'd diyor ki: **"Bu konuda daha fazlasını vasiyet edebilmek için direttim sonunda; "Üçte birini vasiyet et, üçte birde çoktur"** buyurdular. (Müslim, Vasıyye: 1; Buhârî, Vasiyet: 3)

Ebû Abdurrahman şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.)'in üçte bir de çoktur buyurmasından dolayı biz üçte birin altına inmesini müstehab görürüz.

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sa'd hadisi hasen sahihtir. Değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir; **"Üçte biride çoktur"** veya **"Üçte biride büyüktür"** şeklinde de rivâyet edilmiştir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar, üçte birinden fazlasının vasıyyet edilmemesi görüşündedirler. Üçte birinin altına inmesini müstehab görürler. **"Sûfyân es Sevrî diyor ki:** Alimlerimiz vasiyetin dörtte bire inmeksizin beşte bir olarak yapılmasını müstehab görürler veya üçte bire varmaksızın dörtte bir vasiyyeti de hoş karşılamışlardır. Her kim malının üçte birini vasiyet etmişse başka da vasiyet için bir şey bırakmamış demektir. Ancak üçte biri vasiyet etmesi caizdir.

BÖLÜM: 7

Ø ÖLÜM ANıNDA HASTAYA TELKIN VE DUA EDILMESI

976- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ölecek durumdaki hastalarınıza; "Lailahe illallah" sözünü söylemelerini telkin ediniz."** (Müslim, Cenaiz: 1; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, Âişe, Câbir ve Talha b. Ubeydullah'ın karısı Su'da el Mürriye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasen garib sahihtir.

977- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bize şöyle buyurdu: **"Hasta veya ölecek bir kimseye geldiğinizde hayır söyleyin çünkü melekler sizin söyleyeceklerinize Amin diyeceklerdir."** Ümmü Seleme dedi ki: Kocam Ebû Seleme öldüğünde Peygamber (s.a.v.)'e geldim ve Ebû Seleme öldü dedim. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle de buyurdular: **"Allah'ım beni ve onu affet ve bana ondan daha hayırlısını ver."** Ben de aynen söyledim ve Allah ölen kocamdan daha hayırlısı olan Rasûlullah (s.a.v.)'i bana eş olarak verdi. (Müslim, Cenaiz: 2; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 15)

Şakîk: Selemenin oğlu Ebû Vâil el Esedî'dir.

Tirmîzî: Ümmü Seleme hadisi hasen sahihtir. Ölüm anında hastaya Lailahe illallah kelimesini telkin etmek müstehabtır. Bazı ilim adamları: **"Ölecek kimse bu sözü bir sefer söyler ve konuşmazsa fazla ısrar etmek gerekmez."** Abdullah b. Mübarek'den rivâyet edilmiştir. Kendi ölüm hastalığında iken bir adam Lailahe illallah sözünü telkin etti ve ısrarlı davrandı. Bunun üzerine Abdullah dedi ki: Bir sefer söylediğim vakit başka söz söylemediğim sürece ben o söylediğim şey üzerinde sayılırım. Abdullah'ın bu sözünün manası şöyle olmalıdır. **"Rasûlullah (s.a.v.)'in son sözü Lailahe ilallah olan Cennete girer"** sözünü kastediyor olmalıdır.

BÖLÜM: 8

Ø ÖLÜM ANıNDAKI ZORLUKLAR

978- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in ölüm anında yanında idim yanında içinde su bulunan bir su kabı vardı, elini o kabın içerisine daldırıp yüzünü siliyor ve şöyle diyordu: **"Allah'ım ölüm sancılarından ve ölümün şiddetinden dolayı bana yardım et."** (İbn Mâce, Cenaiz: 64)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

979- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ölümündeki şahid olduğum ağır durumdan dolayı hiç kimseye kolay ölümünden dolayı gıbta etmem."** (Nesâî, Cenaiz: 6)

Tirmîzî: Ebû Zür'a'ya bu hadis hakkında sordum ve şöyle dedim: Abdurrahman b. Alâ kimdir? Dedi ki: O Leccâc'ın oğlu Alâ'dır. O bu şekilde bilinir.

980- Alkame (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Mü'min alnı terleyerek ve sıkıntılı olarak ruhunu teslim eder ve ölür. Eşek ölümü gibi, ölümü sevmem."** Kendisine şöyle denildi: Eşek ölümü ne demektir? **"Ansızın ve çabucak ölümdür"** buyurdular. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 9

981- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gece ve gündüz boyunca kulun işlediği amelleri muhafaza eden ve Allah'a sunan meleklerin bu sahifenin başında ve sonunda bir hayır varsa Allah şöyle buyurur: Ben bu kulumun bu sahifenin her tarafındaki günahlarını bağışladım."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 10

Ø MÜ'MIN ALıN TERI ÇıKARARAK ÖLÜR

982- Abdullah b. Büreyde (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mü'min ölümün şiddetinden veya Allah'ın bağışlamasına karşı mahcup oluşundan dolayı alnı terleyerek ölür."** (Nesâî, Cenaiz: 5; İbn Mâce, Cenaiz: 5)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bazı ilim adamları Katâde'nin, Abdullah b. Büreyde'den hadis işittiğini bilmiyoruz diyorlar.

BÖLÜM: 11

Ø ÖLÜM ANıNDA ALLAH'ıN RAHMETINI ÜMID, AZABıNDAN KORKU GEREKIR MI?

983- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) ölmek üzere olan bir gencin yanına girdi ve: **"Kendini nasıl buluyorsun?"** diye sordu. Genç: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin ederim ki Allah'ın bağışlamasını umuyor günahlarımdan da korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Böyle zamanlarda Allah, kulun kalbine gelen bu iki şeyden umduğunu kendisine verir korktuğu şeyden de onu kurtarır."** (İbn Mâce, Zühd: 31)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi Sabit vasıtasıyla mürsel olarak rivâyet ederler.

BÖLÜM: 12

Ø AĞıT ÇıĞLıK VE YAKA PAÇA YıRTARAK ÖLÜM HABERI YAYMAK HOŞ DEĞILDIR

984- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ağıt ve çığlıklarla ölüm haberi yaymayın çünkü bu cahiliyye dönemi adetlerindendir."** Abdullah diyor ki: **"Na'y; Ağıt ve çığlıklarla ölüm haberi ilan etmek demektir."** (İbn Mâce, Cenaiz: 51; Nesâî, Cenaiz: 15)

985- Yine Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den merfu olmaksızın bu hadisin benzerini nakledilmiş olup; **"Na'y: ağıt ve çığlıklarla ölüm haberi duyurmaktır"** sözü geçmemektedir.

Tirmîzî: Bu rivâyet Anbese'nin, Ebû Hamza'dan rivâyetinden daha sahihtir. Ebû Hamza: Meymun el A'ver olup hadisçiler yanında pek sağlam bir kimse sayılmaz.

Tirmîzî: Abdullah hadisi hasen garibtir. Bazı ilim adamları na'yı hoş karşılamazlar ve na'yı: **"Falan kimse öldü cenazesinde bulunun diye özel görevlilerle ilan etmektir"** şeklinde tanımlarlar. Bazı ilim adamları ise: **Yakın ve akrabalarına bildirmekte bir sakınca yoktur"** derler. İbrahim'in şöyle dediği de rivâyet edilmiştir: **"Kişinin ölümü yakınlarına bildirmekte bir sakınca yoktur."**

986- Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ben öldüğüm zaman benim öldüğümü kimseye bildirmeyin çünkü na'y olabileceğinden korkarım çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'den na'yı yasakladığını işittim."** (İbn Mâce, Cenaiz: 14)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 13

Ø SABıR, HADISELERIN ILK ANıNDA YAPıLMALıDıR

987- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sabr hadiselerin ilk anında yapılandır."** (Buhârî, Cenaiz: 32; Müslim,

Cenaiz: 8)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

988- Yine Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sabr'ın değer ve kıymeti ilk anda yapılandır."** (Buhârî, Cenaiz: 32; Müslim, Cenaiz: 8)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø ÖLEN KIŞI ÖPÜLEBILIR MI?

989- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Osman b. Maz'un'u ölümü anında ağlayarak veya gözlerinden yaşlar döküldüğü halde öptü."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 35; İbn Mâce, Cenaiz: 7)

Bu konuda İbn Abbâs, Câbir ve Âişe'den de rivâyet olup bu kimseler şöyle derler: Peygamber (s.a.v.) vefat ettiğinde Ebû Bekir, Peygamberimiz (s.a.v.)'i öpmüştü.

Tirmîzî: Bu Âişe hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 15

Ø ÖLEN KIMSENIN YıKANMASı

990- Ümmü Atıyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in kızlarından biri vefat etmişti. Bunun üzerine: **"Rasûlullah (s.a.v.); O'nu, tek olarak, üç veya beş gerek duyarsanız daha fazla yıkayın su ve sidr ile yıkayın sonuncusunda ise kafur veya kafurdan bir parça koyarak yıkayın işiniz bitince bana bildirin buyurdu. Bizde işimiz bitince bildirdik. Bize kendi giydiği hıkv denilen elbisesini verdi ve bunu ona iç gömleği yapın buyurdular."** (Buhârî, Cenaiz: 8; Müslim, Cenaiz: 12)

Hüşeym diyor ki: Bu hadisin başka rivâyetlerinde -belki Hişâm'da onlardan olabilir- Ümmü Atıyye şöyle demiştir: Onun saçını üç örgü halinde yapmıştık. **Yine Hüşeym diyor ki:** Zannedersem saçının örgüsünü arka tarafına getirdik dedi ve sözünü şöyle sürdürdü: Rivâyet edenler arasından Hâlid, Hafsa'dan, Muhammed'den Ümmü Atıyye'den naklederek şöyle dediler. Rasûlullah (s.a.v.) bize şöyle buyurdu: **"Cenazeyi yıkamaya sağ tarafından ve abdest organlarından başlayın."**

Bu konuda Ümmü Süleym'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ümmü Atıyye hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

İbrahim Nehaî'den: Rivâyete göre, şöyle demektedir. Cenaze yıkamak aynen cünüplükten temizlenmek için yapılan yıkama gibidir.

Mâlik b. Enes der ki: Bizce cenaze yıkama işinde belli bir sınırlama ve belli bir yoktur. Cenaze tertemiz yıkanır.

Şâfii der ki: Mâlik kirden arındırılır ve temizlenir demekle kısa ve özlü konuşmuştur. Düz su veya sabun karıştırılmış su ile yıkarsa bu gusül yerine geçer. Fakat benim hoşuma giden üç ve üçten fazla yıkanmasıdır. Rasûlullah (s.a.v.)'in **"O'nu üç, beş kere yıkayın"** emrinden dolayı üçten eksik yıkanmamalıdır. Üçten az yıkamakla da kirden temizlenirse buda yeterlidir. Bizce Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Üç, beş kere yıkayın"** sözü sınır koymadığı için sadece temizleyin anlamındadır. Fıkıhçılar da aynı kanaatte olup, hadisin manalarını daha iyi bilirler. Ahmed ve İshâk ta şöyle demektedirler: Yıkamalar su ve sidr ile olur sonuncusunda ise kafurdan bir parça atılarak yıkama bitirilmiş olur.

BÖLÜM: 16

Ø MISK GÜZEL KOKULARDAN MıDıR?

991- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Güzel kokuların en iyisi misk'tir."** (Müslim, Edeb: 5; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 32)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

992- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e misk'den soruldu; **"O güzel kokuların en iyisidir"** buyurdular. (Müslim, Edeb: 5; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 32)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih olup bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise cenazeye misk sürmenin hoş olmadığı kanaatindedirler.

Tirmîzî: Müstemir b. Reyyan bu hadisi aynı şekilde Ebû Nadra'dan ve Ebû Saîd el Hudrî'den rivâyet etmiştir.

Ali diyor ki: Yahya b. Saîd şöyle der: Müstemir b. Reyyan güvenilir bir kimsedir.

Yahya der ki: Huleyd b. Cafer'de güvenilir bir kimsedir.

BÖLÜM: 17

Ø CENAZEYI YıKAMAK VE TAŞıMAKTAN DOLAYı BIRŞEY GEREKIR MI?

993- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cenazeyi yıkamaktan dolayı gusletmek, cenazeyi taşımaktan dolayı ise abdest almak gerekir."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 34)

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen olup yine Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak ta rivâyet edilmiştir. Cenaze yıkayan kimse hakkında ilim adamları değişik görüşler ileri sürmüşler olup Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğer dönemlerden bir kısım ilim adamları cenazeyi yıkayan kimsenin gusletmesi gerekir derken bir kısmı da abdest alması yeterlidir demektedirler.

Mâlik b. Enes der ki: Cenaze yıkayan kimsenin gusletmesini müstehab görürüm, vâcib olduğu kanaatinde değilim.

Şâfii'de: Aynı kanaattedir. **Ahmed'de der ki:** Cenaze yıkayan kimseye gusletmek gerekmez kanaatindeyim. Abdest almaya gelince; bu konuda söylenenlerin en azı abdest almaktır. **İshâk der ki:** Abdest almak mutlaka gereklidir.

Tirmîzî: Abdullah b. Mübarek'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Cenaze yıkamaktan dolayı ne gusledilir nede abdest alınır.

BÖLÜM: 18

Ø KEFEN NASıL OLMALıDıR?

994- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Beyaz elbise giyiniz çünkü en hayırlı elbiseleriniz beyaz renkli olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefenle kefenleyiniz."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 29; İbn Mâce, Cenaiz: 12)

Bu konuda Semure, İbn Ömer ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İlim adamları beyaz kumaşla kefenlenmeyi müstehab görürler.

İbn'ül Mübarek der ki: Kişinin namaz kıldığı elbisesiyle kefenlenmesi bence daha sevimlidir.

Ahmed ve İshâk'ta şöyle derler: Bizce kefenin beyaz renkli ve güzel olanı daha sevimlidir.

BÖLÜM: 19

Ø KEFEN NASıL OLMALıDıR?

995- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ölen bir kimse adına yetkili olan kimse onun kefenini güzelinden yapsın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

İbn'ül Mübarek der ki: "Ölen kardeşinin kefenini güzelinden yapsın" sözü üzerine Sellam b. ebî Mutî' şöyle demektedir: "O kefen temiz olmalıdır, pahalı olması gerekmez."

BÖLÜM: 20

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN KEFENLENMESI NASıLDı?

996- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), üç parça beyaz yemen kumaşı ile kefenlendi gömlek ve sarık yoktu."** (Müslim, Cenaiz: 13; İbn Mâce, Cenaiz: 11)

Tirmîzî: Âişe (r.anha)'ya: **"İki parça kumaş birde çizgili kumaşla kefenlendiği söyleniliyor"** denilince, Âişe şöyle dedi: Çizgili bir kumaş getirildi fakat onunla kefenlenmeyip o kumaşı geri verdiler.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

997- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Hamza b. Abdulmuttâlib'i çizgili tek bir kumaşla kefenlemişti."** (Tirmîzî

rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda; Ali, İbn Abbâs, Abdullah b. Muğaffel ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in kefeni hakkında değişik rivâyetler gelmiş olup bu konuda en sahih olan rivâyet Âişe'nin rivâyetidir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı ve sonraki dönem ilim adamlarının pek çoğu uygulamalarını bu hadise göre yaparlar.

Sûfyân der ki: Erkek üç kat elbiseyle kefenlenir; biri gömlek ikiside sargı olmak üzere imkan varsa üç sargıyla da olabilir. Sarılacak iki parça bulunmasa, tek parça bile yeterlidir. İki parça da yeterli olup üç parça olursa daha iyidir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüşte olup: **"Kadın beş parça ile kefenlenir"** demektedirler.

BÖLÜM: 21

Ø ÖLEN KIMSENIN AILESINE YEMEK GÖTÜRÜLÜR MÜ?

998- Abdullah b. Cafer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cafer'in ölüm haberi gelince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cafer'in ailesi için yemek hazırlayın çünkü onları cenaze meşgul etti."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 25; İbn Mâce, Cenaiz: 59)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları ölünün ailesinin sıkıntıyla meşgul olduklarından dolayı bir miktar yiyecek ile gitmeyi müstehab görmüşlerdir. Şâfii bu görüştedir.

Tirmîzî: Cafer b. Hâlid; Sare'nin oğludur ve güvenilir bir kimsedir. İbn Cüreyc kendisinden hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 22

Ø ÖLEN KIMSE IÇIN DÖVÜNMEK YAKA PAÇA YıRTMAK DOĞRU MUDUR?

999- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ölüm ve benzeri sıkıntılar anında yaka paça yırtan yanaklarını döven ve cahilce bağırıp çağıranlar bizden değildir"** (Buhârî, Cenaiz: 45; İbn Mâce, Cenaiz: 14)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 23

Ø ÖLÜ IÇIN YÜKSEK SESLE AĞLANABILIR MI?

1000- Ali b. Rebia el Esedî'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensâr'dan Karaza b. Ka'b denilen bir adam öldü ona yüksek sesle ağlandı. Bunur üzerine Muğîre b. Şu'be gelerek minbere çıktı Allah'a hamd ve övgülerden sonra şöyle dedi: **"İslâm'da ölüye yüksek sesle ağlamak ta ne oluyor? Ben Rasûlullah (s.a.v.)'den kime yüksek sesle ağlanırsa kendisine yapılan bu feryat ve figandan dolayı o kimse azab olunur."** dediğini işittim. (Buhârî, Cenaiz: 45; İbn Mâce, Cenaiz: 24)

Bu konuda Ömer, Ali, Ebû Musa, Kays b. Âsım, Ebû Hüreyre, Cünade b. Mâlik, Enes, Ümmü Atıyye, Semure ve Ebû Malik el Eş'arî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Muğıre hadisi garib hasen sahihtir.

1001- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimde dört özellik cahiliyye adetlerinden olup onları pek bırakmak istemezler. 1- Ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak. 2- İnsanların şeref ve neseplerine dil uzatmak. 3- Bulaşıcılık (ki bir deve uyuz oldu, yüz deveyi uyuz yaptı ilk deveyi kim uyuz yaptı? 4- Yıldızlardan yağmur ve hava şartları hakkındaki tahminler ki; (falan yıldız vasıtasıyla bize yağmur yağdırıldı gibi sözler.)"** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 24

Ø ÖLÜNÜN ARKASıNDAN AĞLANABILIR MI?

1002- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ölen kimse arkasından ağlanırsa azâb görür."** (Buhârî, Cenaiz: 32; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 25)

Bu konuda İbn Ömer ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ömer hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları ölü arkasından ağlamayı hoş karşılamazlar ve **"Ölü arkasından ağlanmakla azâblandırılır"** derler ve uygulamalarını bu hadisle yaparlar.

İbn'ül Mübarek diyor ki: Ölen kimse sağlığında ağlanmamasını duyurmuş ise kendisine bir şey olmayacağını ümit ederim.

1003- Ebû Musa el Eş'arî'nin babasından bize naklettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse ölür de arkasından ağlayıcıları vah vah desteğimiz vah vah efendimiz ve benzeri ifadelerle ağlarlar ise o cenaze başına iki melek görevlendirilir ve itip kakarak sen böyle miydin derler."** (İbn Mâce, Cenaiz: 54; Buhârî, Cenaiz: 32)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 25

Ø ÖLÜ ARKASıNDAN AĞLAMANıN BIR SıNıRı VAR MıDıR?

1004- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.): **"Ölen kimse kendisine ağlandığı takdirde azâb görür."** Bu rivâyeti duyunca Âişe dedi ki: Allah İbn Ömer'e acısın affetsin gerçekten yalan söylemedi ama herhalde yanıldı çünkü Rasûlullah (s.a.v.) ölen bir Yahudi için şöyle demişti: **"Ölen kimse azâb görüyor arkasındakiler de ona ağlıyorlar."** (Buhârî, Cenaiz: 43; Müslim, Cenaiz: 10)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Karaza b. Ka'b, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd ve Üsâme b. Zeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Âişe'den değişik şekillerde de rivâyet olunmuştur. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. İsra sûresi 15. ayetini bu anlamda yorumlamışlardır. Şâfii'nin görüşü budur.

1005- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf'ın elinden tutarak son anlarını yaşamakta olan oğlu İbrahim'in yanına vardılar. Peygamber (s.a.v.) çocuğunu kucağına aldı ve ağladı. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf; Ağlamayı bize yasaklıyor ve kendiniz ağlıyorsunuz ha dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben sadece dengesizce ve bağırarak ağlamaktan dolayı yasakladım. Yani musibet anındaki dengesiz sesleri, yüzlerin tırmalanmasını, yaka paça yırtılmasını ve şeytanca gürültüsü durumundaki sesleri…"** Bu hadis daha uzuncadır. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

1006- İbn Ömer'in **"Dirilerin ağlaması yüzünden ölü azâb görür"** sözü Âişe'ye hatırlatıldı O'da şöyle dedi: Abdurrahman'ın babasını Allah affetsin yalan söylemedi fakat unuttu veya hatalı konuştu. Çünkü; **"Rasûlullah (s.a.v.), Yahudi bir kadının kabri yanından geçti ve: Onlar ölü için ağlıyorlar o ise kabrinde azâb görüyor"** buyurdular. (Buhârî, Cenaiz: 33; Müslim, Cenaiz: 10)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 26

Ø CENAZENIN ÖNÜNDE YÜRÜNEBILIR MI?

1007- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer'in, cenazenin önünden yürüdüklerini gördüm."** (İbn Mâce, Cenaiz: 16)

1008- Yine Sâlim b. Abdullah'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'i Ebû Bekir ve Ömer'i cenazenin önünden yürüdüklerini gördüm."** (İbn Mâce, Cenaiz: 16)

1009- Zührî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer, cenazenin önünden yürürlerdi."** (İbn Mâce, Cenaiz: 16)

Zührî diyor ki: Sâlim'in bana bildirdiğine göre babası yani Ömer'in oğlu Abdullah cenazenin önünden yürürdü.

Tirmîzî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi değişik şekillerde rivâyet edilmiştir. İbn Cüreyc, Ziyâd b. Sa'd ve pek çok kimse Zührî'den, Sâlim'den ve babasından İbn Uyeyne'nin rivâyeti gibi rivâyet etmişlerdir. Ma'mer, Yunus b. Yezîd, Mâlik ve pek çok hadis hafızı Zührî'den **"Peygamber (s.a.v.) cenazenin önünden yürürdü"** şeklinde rivâyet etmişlerdir.

Zühri der ki: Sâlim babasının cenazenin önünden yürüdüğünü haber vermiştir. Hadisçilerin hepsi bu konuda mürsel olan rivâyetin daha sahih olduğu kanaatindedirler.

Tirmîzî: Yahya b. Musa'dan işittim şöyle diyordu: İbn'ül Mübarek'den naklederek Abdurrezzak diyor ki: Bu konuda Zührî'den gelen mürsel hadis İbn Uyeyne'nin hadisinden daha sahihtir.

İbn'ül Mübarek diyor ki: İbn Cüreyc'in bu hadisi İbn Uyeyne'den aldığı kanaatindeyim.

Tirmîzî: Hemmâm b. Yahya bu hadisi Sa'dın oğlu Ziyâd'tan, Mansur'dan, Bekir ve Sûfyân yoluyla Zührî'den, Sâlim'den ve babasından rivâyet etmiştir. Hemmâm'ın kendisinden rivâyet ettiği kimse Sûfyân b. Uyeyne'dir.

İlim adamları cenaze önünden yürümek konusunda değişik görüşler ileri sürmüşler. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerin alimlerinden bir kısmı cenaze önünden yürümek daha değerlidir demektedirler. Ahmed ve Şâfii bunlardandır.

Tirmîzî: Bu konuda Enes hadisi pek şöhret bulmamıştır.

1010- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, **"Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman cenazenin önünde yürürlerdi."** (İbn Mâce, Cenaiz: 16)

Tirmîzî: Bu hadis hakkında Muhammed'e sordum şöyle dedi: Bu hadis Muhammed b. Bekir'in yanıldığı hatalı bir rivâyettir. Bu hadis Yunus'tan ve Zührî'den şöyle rivâyet edilmiştir: **"Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer cenazenin önünden yürürlerdi."**

Zührî der ki: Sâlim'in bana bildirdiğine göre, babası cenazenin önünden yürürmüş. Muhammed, bu rivâyet daha sahihtir diyor.

BÖLÜM: 27

Ø CENAZENIN ARKASıNDAN DA YÜRÜNEBILIR MI?

1011- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) cenazenin arkasından yürümeyi sorduk şöyle buyurdular: Kısa ve hızlı adımlarla yürüyün, o cenaze hayırlı bir kimse ise; onu çabucak gideceği yere ulaştırmış olursunuz. Şerli bir kimse ise; Cehennem ehli bizden bir an önce uzaklaşıp gitsin. Cenazenin arkasından yürünür, cenaze arkadan gelen değildir. Önde giden; cenaze merasiminde bulunmuş sayılmaz."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 44)

Tirmîzî: Abdullah b. Mes'ûd'un bu hadisini sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'in Ebû Macid'in bu hadisine zayıf dediğini işittim. Muhammed diyor ki: İbn Uyeyne, Humeydî'den naklen dedi ki Yahya'ya "Bu Macid'te kimdir? Diye soruldu. Bunun üzerine Yahya (O belirsiz bir kimse olarak) **"Kuştur uçtu geldi bize hadis rivâyet etti."**

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve cenazenin arkasından ve yaya olarak yürümenin daha değerli olduğu görüşündedirler. Sûfyân es Sevrî ve İshâk bunlardandır.

"Ebû Macid" bilinmeyen meçhul bir kişidir. İbn Mes'ûd'tan iki hadis rivâyet etmiştir. **"Yahya"** Teymullah oğullarının imamı olup güvenilir bir kimsedir, künyesi Ebûl Hâris'tir. Kendisine Yahya el Câbir veya Yahya el Mücbir'de denilir, Küfelidir. Şu'be, Sûfyân es Sevrî, Ebûl Ahvas ve Sûfyân b. Uyeyne kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 28

Ø CENAZE ARKASıNDAN BINITLE TAKIP EDILEBILIR MI?

1012- Sevbân (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir cenazede bulunmuştuk. Rasûlullah (s.a.v.), binitlerine binerek cenazeyi takip eden kimseler gördü ve şöyle buyurdu: **"Siz utanmaz mısınız? Melekler yaya olarak katılmışlar, siz ise binit üzerindesiniz."** (İbn Mâce, Cenaiz: 15; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 42)

Tirmîzî: Bu konuda Muğîre b. Şu'be ve Câbir b. Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sevbân'ın bu hadisi ayrıca kendisinden mevkuf olarak da rivâyet edilmiş olup **Muhammed diyor ki:** Mevkuf rivâyet mürsel rivâyetten daha sahihtir.

BÖLÜM: 29

Ø CENEZEYE BİNİTLE KATILMAK MÜMKÜN MÜDÜR?

1013- Simak (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Câbir b. Semure'den işittim şöyle diyordu: **"Peygamber (s.a.v.) ile beraber Ebû'd Dahdah'ın cenazesinde bulunduk, Peygamber (s.a.v.), hızlı giden ve şaha kalkan bir atın üzerindeydi."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 44; İbn Mâce, Cenaiz: 215)

1014- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), Ebû'd Dahdah'ın cenazesinin ardından yaya yürüdü dönüşte ise bir at üzerindeydi."** (Müslim, Cenaiz: 28; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 44)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 30

Ø CENAZE BEKLETILMEKSIZIN ÇABUK KALDıRıLMASı GEREKTIĞI

1015- Ebû Hüreyre (r.a.)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cenazeyi çabucak kaldırınız; Eğer o iyi bir kimse ise onu hayır ve sevâbına yaklaştırmış olursunuz, eğer şerli bir kimse ise onu omuzlarınızdan indirip atmış olursunuz."** (Müslim, Cenaiz: 16; Ebû davud: Cenaiz: 45)

Bu konuda Ebû Bekre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 31

Ø UHUD ŞEHÎDLERI VE HAMZANıN DEFNEDILMESI

1016- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Uhud günü Hamza'nın cesedinin yanına geldi ve durakladı, cesed üzerinde müsle (gözü oyulmuş kulağı burnu kesilmiş) yapıldığını gördü ve şöyle buyurdu. Halam ve Hamza'nın kız kardeşi Safiyye'yi sıkıntıya sokacak olmasaydım. Hamza'nın cesedini böylece bırakır vahşî hayvanların yemesine terk eder kıyamette de onların karınlarından haşredilmesini isterdim."**

Enes diyor ki: **"Sonra Rasûlullah (s.a.v.), çizgili kumaştan yapılmış bir elbise istedi onunla kefenledi. Bu kumaş başı tarafına çekildiğinde ayakları, ayaklarına doğru çekildiğinde ise başı açık kalıyordu."**

Enes diyor ki: **"Şehîdler çok fakat kefen yapılacak malzeme çok azdı."** Enes şöyle devam etti: Tek kişi veya iki kişi veya üç kişi bir kefene sarılıyor ve bir kabre defnediliyordu. Defnederken Rasûlullah (s.a.v.) Kurânî bilgisi hangisinin çoktur diye soruyor ve onu kıbleye doğru öne geçiriyordu. Enes diyor ki: Böylece tüm Uhud şehîdlerini defnetti ve onlara cenaze namazı kılmadı. (Buhârî, Cenaiz: 74)

Tirmîzî: Enes hadisi hasen garib olup sadece bu şekliyle biliyoruz.

Nemire (Eskimiş elbise) demektir.

Bu hadisin rivâyetinde Üsâme b. Zeyd'e muhalefet edilmiştir. Leys b. Sa'd, İbn Şihâb'tan, Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'den, Câbir b. Abdullah b. Zeyd'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Ma'mer ise yine bu hadisi; Zührî'den, Abdullah b. Sa'lebe'den, Câbir'den rivâyet etmiştir.

Enes ve Zührî'den bu hadisi rivâyet eden Üsâme b. Zeyd'den başka bir kimse bilmiyoruz. Muhammed'e bu hadis hakkında sordum şöyle dedi: Leys'in, İbn Sihab'tan, Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'den ve Câbir'den rivâyet edileni daha sahihtir.

BÖLÜM: 32

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN BAZı AHLAKÎ ÖZELLIKLERI NELERDIR?

1017- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), hastayı ziyaret eder, cenazede bulunur,** (Deve at varken bile) **eşeğe bile biner, bir kölenin davetine bile icabet eden bir alçak gönüllülüğe sahibti. Hatta Benî Kurayza günü yuları ve semeri hurma lifi ve ipten örülmüş bir eşeğe binmişti."** (İbn Mâce, Zühd: 16)

Tirmîzî: Bu hadis sadece Müslim'in, Enes'den yaptığı bu rivâyetiyle bilmekteyiz. Müslim el A'ver'in hadis konusunda zayıf olduğu söylenir. Müslim b. Keysân'da denilen bu kimse hakkında ileri geri konuşulmuş olup kendisinden Şu'be ve Sûfyân el Melaî hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 33

Ø PEYGAMBERLER HANGI MEZARLıĞA DEFNEDILIRLER?

1018- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince defnedilmesi konusunda değişik görüşler ortaya atıldı. Ebû Bekir (r.a.) şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işitip halen unutmadığım bir söz vardır şöyle buyurmuştur: **"Allah peygamberlerin ruhunu defnedilmek istediği yerde kabzeder öyleyse onu yatağının olduğu yere defnediniz."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Abdurrahman b. Ebû Bekir el Müleykî'nin hafizasının zayıf olduğu söylenmiştir. Bu hadis değişik yollarla da rivâyet edilmiştir. ibn Abbâs, Ebû Bekir'den de aynı şekilde bu hadisi rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 34

Ø ÖLEN KIMSELERIN HANGI ÖZELLIKLERI HATıRLANMALı?

1019- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ölen kimselerin iyi yönlerini anıp hatırlayın kötülüklerini ise gündeme getirmeyin."** (İbn Mâce, Cenaiz: 20; Nesâî, Cenaiz: 51)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Imrân b. Enes el Mekkî hoş olmayan rivâyetler yapan birisidir. Bazıları da bu hadisi Âişe'den rivâyet ettiler.

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Imrân b. ebî Enes el mekkî hoş olmayan rivâyetler yapan birisidir. Bazıları da bu hadisi Âişe'den rivâyet ettiler.

Tirmîzî: Imrân b. ebî Enes; Mısırlı olup Mekkeli Imrân b. Enes'den daha sağlam ve yaşlı birisidir.

BÖLÜM: 35

Ø CENAZE KABRE KONULMADAN ÖNCE OTURULABILIR MI?

1020- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), cenazesine katıldığı kimse kabre konulmadan önce oturmazdı. Bir Yahudi bilgini de: "Bizde böyle yaparız" dedi.** Bunun üzerine **"Rasûlullah (s.a.v.) oturdu ve onların yaptıkları şeylerin aykırı olanını yapın"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 42; İbn Mâce, Cenaiz: 35)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bişr b. Rafi' hadis konusunda pek sağlam birisi değildir.

BÖLÜM: 36

Ø CENNET'TEKI "HAMD EVI" KIMLERE VERILECEKTIR?

1021- Ebû Sinan (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Oğlum Sinan'ı defnettim. Ebû Talha el Havlanî kabrin kenarında oturuyordu kabirden çıkmak istediğimde elimden tuttu ve şöyle dedi: **"Ey Ebû Sinan sana bir müjde vereyim mi? Bende evet dedim. Dedi ki: Dahhâk b. Abdurrahman b. Arzeb, Ebû Musa el Eşarî'den bana rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bir kulun çocuğu vefat ettiğinde Allah; meleklerine kulumun çocuğunun ruhunu kabzettiniz mi? Buyurur. Melekler evet derler. Sonra Allah şöyle buyurur: Onun gönlünün meyvesini mi kopardınız? Meleklerde evet derler. Kulum ne dedi? Buyurur. Melekler de: "Hamdetti ve İnna lillahi ve inna ileyhî raciûn"**dedi. Derler. Bunun üzerine Allah'ta şöyle buyurur: **"Bu kuluma Cennet'te bir ev yapın ve adını "Hamd evi" koyun."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 37

Ø CENAZE NAMAZıNDA TEKBIR SAYıSı KAÇTıR?

1022- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) Habeş Kralı olarak Necaşi'ye cenazesi yok iken arkasından gıyabî cenaze namazını kıldı ve bu namazda dört tekbir almıştı."** (Buhârî, Cenaiz: 6; İbn Mâce, Cenaiz: 24)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, İbn ebî Evfâ, Câbir, Yezîd b. Sabit ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Yezîd b. Sabit; Zeyd b. Sabit'in kardeşi olup yaşça ondan büyüktür. Bedir savaşında bulunmuştur. Zeyd ise bulunmamıştır.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve cenaze namazında dört tekbir alırlar. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

1023- Abdurrahman b. ebî Leylâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyd b. Erkâm cenaze namazında dört tekbir alırdı. Bir seferinde ise beş tekbir almıştı. Kendisine bunu sorduk dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) beş tekbir de alırdı."** (Müslim, Cenaiz: 22; Ebû Dâvûd: Cenaiz: 52)

Tirmîzî: Zeyd b. Erkâm hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamları bu görüşte olup cenaze namazında beş tekbir alınır demektedirler.

Ahmed ve İshâk şöyle derler: İmam beş tekbir alarak cenaze namazını kıldırırsa imama mutlaka uyulur.

BÖLÜM: 38

Ø CENAZE NAMAZıNDA OKUNACAK DUALAR

1024- Ebû İbrahim el Eşhelî (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) cenaze namazı kıldığı zaman **"Allah'ım dirimizi, ölümüzü burada bulunanımızı ve bulunmayanımızı, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi ve dişimizi hepsini affet"** diye dua ederdi. Yahya diyor ki: Ebû Seleme b. Abdurrahman, Ebû Hüreyre'den bu hadisin benzerini bize aktardı ve şu ilaveyi yaptı. **"Allah'ım aramızda yaşamasını dilediğin kimseyi İslam üzere yaşat ölmesini istediğin kimseyi de imanla öldür."** (56; İbn Mâce, Cenaiz: 23; Buhârî, Cenaiz: 65)

Tirmîzî: Bu konuda Abdurrahman, Âişe, Ebû Katâde, Avf b. Mâlik ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû İbrahim'in babasından hadisi hasen sahihtir.

Hişâm ed Destevâî ve Ali b. el Mübarek bu hadisi Yahya b. ebî Kesir'den, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan ve Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. İkrime b. Ammâr; Yahya b. ebî Kesir'den, Ebû Seleme'den, Âişe'den aynı hadisi rivâyet etmiştir. İkrime b. Ammâr hadisi pek makbul değildir. İkrime Yahya hadisinde vehme kapılarak yanılmıştır. Bu hadis aynı şekilde Yahya b. Ebû Kesir, Abdullah b. Ebû Katâde ve babasından da rivâyet edilmiştir.

Muhammed'den işittim diyor ki: Bu konuda en sahih rivâyet Yahya b. ebî Kesir'in, Ebû İbrahim el Eşhelî'nin babasından yaptığı rivâyettir. Kendisine Ebû İbrahim'in isminin ne olduğunu sordum bilemedi.

1025- Avf b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir ölüye cenaze namazı kılarken şöyle söylediğini işittim namazında şöyle diyordu: **"Allah'ım affet onu, acı ona, çamaşırın kirden temizlendiği gibi onu dolu** (yağmur, kar) **ile günahlarından arındır."** (Müslim, Cenaiz: 26; İbn Mâce, Cenaiz: 23)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed: Bu konuda en sahih hadis budur demektedir.

BÖLÜM: 39

Ø CENAZE NAMAZıNDA FATIHA SÛRESI OKUNUR MU?

1026- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), cenaze namazında Fatiha sûresini okudu."** (Buhârî, Cenaiz: 65; Nesâî, Cenaiz: 77)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Şerik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs, hadisinin senedi pek sağlam değildir.

İbrahim b. Osman'a Ebû Şeybe el Vasîtî denir rivâyeti pek kabul görmeyen kimselerdendir. İbn Abbâs'tan sahih olan rivâyet onun şöyle dediğidir: **"Cenaze namazında Fatiha sûresi okumak sünnettendir."**

1027- Talha b. Avf (r.a.)'den rivâyete göre; İbn Abbâs ceneze namazını kılarken Fatiha sûresini okudu kendisine sordum: **"Fatiha okumak sünnettendir veya sünnetin tamamındandır"** dedi. (Buhârî, Cenaiz: 65; Nesâî, Cenaiz: 77)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem ilim adamlarından bazıları uygulamalarını bu hadisle yaparak ilk tekbirden sonra Fatiha sûresini okumayı tercih ederler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Bazı ilim adamları da şöyle derler: Cenaze namazında Fatiha süresini okumak yoktur. Fakat Allah'a övgü Peygamber (s.a.v.)'e salevat ve ölen kimseye duadan ibarettir. Küfeliler, Sevrî ve başkaları bunlardandır.

Talha b. Abdullah b. Avf, Abdurrahman b. Avf'ın kardeşinin oğludur, kendisinden Zührî hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 40

Ø CENAZE NAMAZı KAÇ SAF OLMALıDıR?

1028- Abdullah b. Yezenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mâlik b. Hübeyre bir sefer cenaze namazı kıldıracağında cemaati az bularak onları üç saf haline getirdi sonra da dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Bir kimse üzerinde üç saf cemaat cenaze namazı kılarsa Allah, o kimseye imanla gittiği takdirde Cenneti ona vâcib kılar. (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 39; İbn Mâce, Cenaiz: 19)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Ümmü Habibe, Ebû Hüreyre ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımlarından Meymûne'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Mâlik b. Hubeyre hadisi hasendir. Pek çok kimse bu hadisi Muhammed b. İshâk'tan böylece rivâyet etmişlerdir.

İbrahim b. Sa'd yine bu hadisi Muhammed b. İshâk'tan rivâyet ederek Mâlik b. Hubeyre ile Mersed arasında bir râvî daha koymuştur ki bizce onların rivâyeti daha sahihtir.

1029- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Müslümanlardan bir kişi ölürde Müslümanlardan yüz kişi o kimse üzerine cenaze namazı kılar ve bağışlanması için dua ederse Allah onların bu konudaki dualarını kabul eder. Ali b. Hucr diyor ki: **"Yüz veya yüzden fazla kimse."** (Müslim, Cenaiz: 18; Nesâî, Cenaiz: 78)

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahih olup bazı râvîler mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 41

Ø GÜNEŞ DOĞARKEN VE BATARKEN CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı?

1030- Ukbe b. Âmir el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Üç vakit var ki Rasûlullah (s.a.v.) o vakitlerde bizi namaz kılmaktan ve cenaze defnetmekten yasaklardı; 1- Güneş doğup biraz yükselinceye kadar, 2- Eşyaların gölgesiz halinden güneş batıya kayıncaya kadar, 3- Güneş batmaya yaklaşıp batacağı ana kadar."** (Nesâî, Cenaiz: 89; İbn Mâce, Cenaiz: 30)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yapar, bu saatlerde cenaze namazı kılmayı hoş görmezler.

İbn'ül Mübarek der ki: Bu hadisteki **"Ölülerinizi defnetmekten"** sözünün manası cenaze namazı kılınması demektir. Dolayısıyla güneş doğarken, güneş tam tepe noktasında iken ve güneş batarken cenaze namazı kılınmasını hoş karşılamıyor. Ahmed ve İshâk'ta aynı kanaattedirler.

Şâfii der ki: Namaz kılmanın mekruh olduğu bu vakitlerde cenaze namazı kılmakta bir sakınca yoktur.

BÖLÜM: 42

Ø ÇOCUKLAR ÜZERINE CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı?

1031- Muğıre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Binek üzerinde olan cenazenin arkasından, yaya olan cenazenin hangi tarafından isterse oradan yürüyebilir. Çocuk içinde cenaze namazı kılınır.** (Nesâî, Cenaiz: 59; İbn Mâce, Cenaiz: 26)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İsrail ve bir çok kimse bu hadisi Saîd b. Ubeydullah'tan rivâyet etmişlerdir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve derler ki: Ana karnında canlı olduğu belli olan fakat ölü olarak doğan çocuğun bile cenaze namazı kılınır. Ahmed ve İshâk'ta aynı görüştedir.

BÖLÜM: 43

Ø CANLı OLARAK DOĞMAYAN ÇOCUĞA CENAZE NAMAZı KıLıNMAZ

1032- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Canlı olarak doğmayan çocuğa cenaze namazı kılınmaz o çocuk ne mirası alan nede bırakan kimse olabilir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadiste hadisçiler kargaşaya düşmüşlerdir. Bazıları Ebû'z Zübeyr ve Câbir'den merfu olarak rivâyet etmiş. Eş'as b. Sevvar ve pek çok kimsede Ebû'z Zübeyr ve Câbir'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Yine Muhammed b. İshâk, Atâ b. ebî Rebah ve Câbir'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet daha Sahih gözükmektedir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yapmakta olup canlı doğmayan çocuğa cenaze namazı kılınmaz derler. Sûfyân es Sevrî ve Şâfii bunlardandır.

BÖLÜM: 44

Ø MESCID IÇERISINDE CENAZE NAMAZı KıLıNABILIR MI?

1033- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Süheyl b. Beyza için mescid içerisinde cenaze namazı kıldırdı."** (Müslim, Cenaiz: 34; İbn Mâce, Cenaiz: 29)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. **Şâfii:** Mâlik mescidin içerisinde cenaze namazı kılınmaz dedi, diyor ve bu hadisi delil olarak göstererek mescidde cenaze namazı kılınmasına taraftar oldu.

BÖLÜM: 45

Ø IMAM CENAZE NAMAZıNDA ERKEK VE KADıNıN NERESINDE DURMALıDıR?

1034- Ebû Gâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik ile beraber bir erkeğe cenaze namazı kılmıştım. Enes cenazenin başının hizasına durmuştu. Sonra Kureyş'den bir kadının cenazesini getirdiler ve Ey Ebû Hamza bu cenazenin de namazını kıldırıver dediler oda cenazenin tam ortasına durdu ve namazı kıldırdı. Bunun üzerine Alâ b. Ziyâd dedi ki: Ben de: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i erkek ve kadın cenazelerini aynı şekilde kıldırdığını görmüştüm."** Bunu duyan Enes ise **"Evet"** dedi. Cenaze işi bitince Enes dedi ki: **"Bunları iyi öğrenin."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 51; Müslim, Cenaiz: 27)

Bu konuda Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Pek çok kişi bu hadisi Hemmâm'dan aynı şekilde rivâyet etmiş vehme kapılarak **"Gâlib'den ve Enes'den"** demiştir. Sahih olan **"Ebû Gâlib"** rivâyetidir. Abdulvaris b. Saîd ve pek çok kişi bu hadisi Ebû Gâlib'den, Hemmâm'ın rivâyeti gibi rivâyet ettiler. Hadisçiler Ebû Gâlib'in ismi üzerinde ayrı görüşlere sahiptirler. Bir kısmı ismi **Nafi**'dir derken bazıları da **Rafi'** demektedirler. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

1035- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) bir kadının cenaze namazını kıldırdı ve cenazenin tam ortasına durmuştu."** (Buhârî, Cenaiz: 63; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 51)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be bu hadisi Huseyn el Muallim'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 46

Ø ŞEHÎDLERE CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı?

1036- Câbir b. Abdillah (r.a.)'ın haber verdiğine göre Peygamber (s.a.v.), Uhud şehîdlerinden iki kişiyi bir araya getirir tek bir kefenle sarar ve hangisi Kur'ân'ı daha çok bilir diye sorardı hangisine işaret edilirse onu kabrin ön tarafına geçirirdi ve derdi ki: **"Ben kıyamet günü bunların şâhidleri olacağım. Şehîdlerin kanları içerisinde defnedilmelerini emretti, onlara cenaze namazı da kıldırmadı onlar yıkanmadılar da."** (Buhârî, Cenaiz: 72; İbn Mâce, Cenaiz: 28)

Tirmîzî: Bu konuda Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Zührî ve Enes'den de rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde Zührî'den, Abdullah b. Sa'lebe b. ebî Suayr'den de rivâyet edilmiştir. Kimileri de sadece Câbir'den naklederek rivâyet etmişlerdir. Şehîd üzerine cenaze namazı kılınması konusunda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı şehîd üzerine cenaze namazı kılınmaz demektedirler. Medîneliler ve Ahmed ve Şâfii bu görüşte olanlardandır. Bazı alimlerde şehîde de cenaze namazı kılınması görüşündedirler ve Rasûlullah (s.a.v.)'in şehîd olan Hamza'ya kıldığı cenaze namazını delil olarak gösterirler. Sevrî, Küfeliler ve İshâk bu kanaattedirler.

BÖLÜM: 47

Ø KABRE GÖMÜLMÜŞ KIMSE ÜZERINE CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı?

1037- Şa'bi (r.a.)'den bildirildiğine göre, şöyle rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i gören bir kişi bana bildirdi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) tek başına bir kabir gördü ashabını arkasına saf yaparak o kabrin üzerine cenaze namazı kıldı. Şa'bi'ye soruldu bunu sana kim bildirdi diye oda "İbn Abbâs" dedi."** (Buhârî, Cenaiz: 66; Müslim, Cenaiz: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Enes, Büreyde, Yezîd b. Sabit, Ebû Hüreyre, Âmir b. Rabia, Ebû Katâde ve Sehl b. Huneyf'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem pek çok ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Bazı ilim adamları da **"Kabir üzerine namaz kılınmaz"** derler. Mâlik b. Enes bu görüştedir.

Abdullah b. Mübarek der ki: Cenaze namazı kılınmadan kabre gömülürse o kabrin üzerine namaz kılınabilir. İbn'ül Mübarek kabir üzerine namaz kılınır görüşündedir. **Ahmed ve İshâk:** Bir aya kadar kabir üzerine namaz kılınabilir derler ve şunu ilave etmektedirler. Bu konuda İbn'ül Müseyyeb'den işittiğimiz en uzun süren Peygamber (s.a.v.)'in Sa'd b. Ubâde'nin annesinin kabri üzerine bir ay sonra namaz kıldığıdır.

1038- Saîd b. Müseyyeb (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.) Medîne'de yok iken Sa'dın annesi ölmüştü Peygamber (s.a.v.) Medîne'ye gelince ona cenaze namazı kıldırdı. Aradan bir ay zaman geçmişti. (Buhârî, Cenaiz: 66; Müslim, Cenaiz: 23)

BÖLÜM: 48

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) NECAŞI IÇIN CENAZE NAMAZı KıLDıRMASı

1039- Imrân b. Husayn (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bize: **"Kardeşiniz Necâşî vefat etti kalkın ona cenaze namazı kılın"** buyurdular. **"Bizde kalktık cenaze namazındaki gibi saf olduk cenazeye namaz kılındığı gibi ona namaz kıldık."** (Nesâî, Cenaiz: 57; İbn Mâce, Cenaiz: 33)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Câbir b. Abdillah, Ebû Said, Huzeyfe b. Esîd ve Cerir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ebû Kılâbe, bu hadisi amcası Ebûl Mühelleb'in ismi: Abdurrahman b. Amr'dır. Ayrıca Muaviye b. Amr'da denilir.

BÖLÜM: 49

Ø CENAZE NAMAZı KıLMANıN DEĞER VE KıYMETI

1040- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Her kim bir cenazenin namazını kılarsa ona **bir kîrât** sevap vardır. Ve her kim cenazeyi takip eder ve defnedilinceye kadar bulunursa **iki kîrât** sevap vardır ki o iki kîrâttan her biri veya en küçüğü Uhud dağı kadardır. Bu konuyu İbn Ömer'e anlattım. O'da Âişe'ye adam göndererek bu hadisi ona sordurdu da Âişe:**"Ebû Hüreyre doğru söyledi"** dedi. Bunun üzerine İbn Ömer dedi ki: **"Demek ki biz pek çok kîrâtlık sevapları elden kaçırmışız."** (Buhârî, Cenaiz: 57; Müslim, Cenaiz: 17)

Tirmîzî: Bu konuda Berâ, Abdullah b. Muğaffel, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Saîd, Übey b. Ka'b, İbn Ömer ve Sevbân'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahih olup değişik yollarla rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 50

Ø CENAZEYI TAŞıMAK VE TAKIP ETMEK NE DEMEKTIR?

1041- Ebûl Mühezzem (r.a.)'den işittim şöyle diyordu: Ebû Hüreyre ile on yıl arkadaşlık yaptım ondan işittiğime göre, şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Her kim cenazeyi takip eder üç kez cenazeyi taşırsa cenaze konusunda üzerine düşeni yapmış olur."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bazı kimseler bu hadisi aynı senedle rivâyet edip Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaştırmıyorlar. Ebûl Mühezzem'in ismi Yezîd b. Sûfyân'dır. Şu'be onun zayıf olduğunu kaydediyor.

BÖLÜM: 51

Ø CENAZE IÇIN AYAĞA KALKıLıR Mı?

1042- Âmir b. Rabia (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cenaze gördüğünüz zaman sizi geçinceye kadar veya omuzlardan indirilinceye kadar cenaze için ayağa kalkın."** (Buhârî, Cenaiz: 47; Müslim, Cenaiz: 35)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, Câbir, Sehl b. Huneyf, Kays b. Sa'd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âmir b. Rabia hadisi hasen sahihtir.

1043- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cenaze gördüğünüzde ayağa kalkın cenazeyi takip eden kimse cenaze omuzlardan indirilinceye kadar oturmasın."** (Buhârî, Cenaiz: 49; İbn Mâce, Cenaze: 35)

Tirmîzî: Bu konudaki Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir. Ahmed ve İshâk bu hadisle amel ederler ve derler ki: **"Cenazenin ardından giden cenaze omuzlardan indirilinceye kadar asla oturmasın."** Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamlarından rivâyete göre: **"Cenazenin önünde yürürler ve cenaze kendilerine ulaşmadan da otururlardı."** Şâfii'nin görüşü de budur.

BÖLÜM: 52

Ø CENAZE IÇIN AYAĞA KALKıLMASA DA OLUR MU?

1044- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Kendisine cenaze omuzlardan indirilinceye kadar ayakta kalınması meselesi anlatıldı da, O'da şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.) önceleri cenaze için kalkardı sonraları ise kalkmaz ve otururdu."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 43)

Tirmîzî: Bu konuda Hasan b. Ali ve ibn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasen sahihtir. Bu hadisin rivâyeti, senedinde tabiinden dört kişi birbirlerinden rivâyet etmişlerdir. İlim adamlarından bir kısmı uygulamalarını bu hadise göre yaparlar.

Şâfii der ki: Bu konuda en sahih hadis budur.

Bu hadis **"Cenaze gördüğünüz zaman kalkınız"** hadisinin hükmünü kaldırmıştır.

Ahmed diyor ki: Kişi dilerse ayağa kalkar dilerse kalkmaz diyerek Peygamber (s.a.v.)'in önceleri ayağa kalkıp sonraları kalkmadığı ve oturduğu rivâyetini delil olarak ortaya koyuyor. İshâk b. İbrahim'de aynen böyle söylemektedir.

Tirmîzî: Ali (r.a.)'in: **"Rasûlullah (s.a.v.) önceden cenaze için kalktı sonra oturdu"** sözünün anlamı: **"Rasûlullah (s.a.v.) önceleri cenaze gördüğünde ayağa kalkardı sonraları bunu bıraktı. Cenaze gördüğünde ayağa kalmaz oldu"** diyor.

BÖLÜM: 53

Ø KABRI KAZARKEN LAHD YAPMAK MÜSLÜMAN MODELIDIR

1045- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıble tarafına doğru ayrı bir bölüm yapılarak kabir kazmak biz Müslümanların kabir modelidir. Bizim dışımızdakiler ise düz çukur gibi kabir kazarlar."** (Buhârî, Cenaiz: 71; Müslim, Cenaiz: 29)

Bu konuda Cerir b. Abdullah, Âişe, İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 54

Ø CENAZE KABRE INDIRILDIĞINDE NE SÖYLENIR?

1046- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) ölü mezara konulduğu zaman bir keresinde: **"Allah adına Allah'ın buyruğla ve Allah'ın Rasûlünün yolu üzere"** demiş diğer bir seferinde ise **"Allah adına Allah buyruğuyla ve Allah Rasûlünün sünneti üzere seni kabre indiriyoruz demiştir."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 63; İbn Mâce, Cenaiz: 38)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu hadis yine İbn Ömer vasıtasıyla başka bir şekilde de rivâyet edilmiştir. Ayrıca bu hadis Ebûs Sıddık en Nacî tarafından İbn Ömer'den tekrar rivâyet edilmiş olup yine Ebûs Sıddık en Nacî'den mevkuf olarak ta rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 55

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN KABRININ ALTıNA BIRŞEY SERILMIŞ MIYDI?

1047- Osman b. Ferkad (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Cefer b. Muhammed'in babasından işittiğime göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kabrini lahd şeklinde kazıp hazırlayan Ebû Talha'dır. Kabrin altına kadife bir örtü atan ise Rasûlullah (s.a.v.)'in azâd ettiği kölelerden Şükran'dır."**

Cafer diyor ki: Ubeydullah b. ebî Rafi' bana bildirdi ve şöyle dedi: Şükran'dan işittim şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kabrinin tabanına**

kadife örtüyü atan vallahi ben idim." (Müslim, Cenaiz: 30; Nesâî, Cenaiz: 88)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da rivâyet vardır.

Tirmîzî: Şükran hadisi hasen garibtir. Ali b. el Medînî'de bu hadisi Osman b. Ferkad'den rivâyet etmiştir.

1048- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kabrinin tabanına kırmızı bir kadife serilmişti."** (Nesâî, Cenaiz: 88; Müslim, Cenaiz: 30)

Tirmîzî: Muhammed b. Beşşâr başka bir yerde de bu konuda bize hadis rivâyet edilmiştir. Muhammed b. Cafer ve Yahya; Şu'be'den, Ebû Cemre'den, İbn Abbâs'tan bize rivâyet etti ki bu daha sahihtir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.Şu'be, Ebû Hamza el Kassab'tan rivâyet ediyor. Bu kimsenin adı Imrân b. ebî Atâ'dır. Aynı şekilde Ebû Cemre ed Dubaî'den de rivâyet edilmiş olup bu kimsenin adı Nasr b. Imrân'dır. Her ikisi de İbn Abbâs'ın arkadaşlarıdır. İbn Abbâs'tan kabirde ölünün altına bir şey serilmesini mekruh gördüğü de rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları da bu kanaattedir.

BÖLÜM: 56

Ø KABIRLER YER SEVIYESINDEN FAZLA YÜKSELTILMEMELI

1049- Ebû Vâil (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ali, Ebûl Heyyac el Esedî'ye dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in beni gönderdiği bir görevle seni gönderiyorum; **"Toprak seviyesinden yüksek kabirleri düzleyesin ve gördüğün her bir heykel ve putu kırıp geçiresin."** (Müslim, Cenaiz: 31; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 66)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasendir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve yer seviyesinden yukarı kaldırılmasını hoş görmezler.

Şâfii diyor ki: Kabirlerin yer seviyesinden yüksek olmasını hoş karşılamam Ama çiğnenmemesi ve üzerine oturulmaması için kabir olduğu belli olacak kadar yükseltilmesi uygundur.

BÖLÜM: 57

Ø KABIR ÜZERINE OTURULMAZ VE KABRE DOĞRU NAMAZ KıLıNMAZ

1050- Ebû Mersed el Ganevî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Kabirlerin üzerine oturmayın kabirlere karşı da namaz kılmayın."** (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 71; İbn Mâce, Cenaiz: 45)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Amr b. Hazm, Beşîr b. Hasaiyye'den de hadis rivâyet edilmiştir. Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî yoluyla Abdullah b. Mübarek'den bu hadisin benzerini bize rivâyet etmiştir.

1051- Ebû Mersed el Ganevî (r.a.)'den benzeri şekilde yine hadis rivâyet edilmiş olup **"Ebû İdris'den"** denmemiştir ve sahih olan rivâyette budur.

Tirmîzî: Muhammed diyor ki: İbn'ül Mübarek'in rivâyeti yanlış olup İbn'ül Mübarek bu rivâyetinde yanılarak **"Ebû İdris el Havlanî'den"** diye bir ilavede bulunmuştur. Doğru olan rivâyet Büsr b. Ubeydullah'ın Vasile'den yaptığı rivâyetidir. Pek çok kimse Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den rivâyet ettiler ve **"Ebû İdris el Havlanî"** den demediler, Büsr b. Ubeydullah, Vasile b. Eskâ'dan hadis işitmiştir.

BÖLÜM: 58

Ø KABIRLER ÜZERINE KIREÇ (MERMER) YAPMAK VE YAZı YAZMAK

1052- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) kabirler üzerine kireç (ve mermer) yapmayı, kabirler üzerine yazı yazmayı, kabirler üzerine bina yapmayı ve kabirleri çiğnemeyi yasakladı."** (İbn Mâce, Cenaiz: 43; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 70)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Câbir'den başka şekillerde de rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları **"Kabirlere çamurdan sıva yapılabilir"** derler. Hasan el Basrî bunlardandır.

Şâfii: "Kabre çamurla sıva yapmakta sakınca yoktur" der.

BÖLÜM: 59

Ø MEZARLıKLARA GIRILDIĞINDE OKUNACAK DUA

1053- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) Medîne mezarlıklarına uğradı ve yüzünü kabirdekilere doğru çevirerek şöyle buyurdular: **Ey bu kabirlerde yatanlar! Allah'ın selamı sizlerin üzerine olsun. Allah bizi de sizi de affetsin siz bizim önden gidenlerimizsiniz biz de sizin izinizden geleceğiz."** (İbn Mâce, Cenaiz: 36; Müslim, Cenaiz: 35)

Tirmîzî: Bu konuda Büreyde ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen garibtir.

Ebû Kudeyne'nin ismi Yahya b. Mühellab'tır. Ebû Zabyan'ın ismi ise Husayn b. Cündüp'tür.

BÖLÜM: 60

Ø KABIR ZIYARETI YAPıLMALı MıDıR?

1054- Süleyman b. Büreyde (r.a.)'nin babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Bazı sebeblerden dolayı size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamış idim. Şimdi Muhammed'e annesinin kabrini ziyaret etme izni verildi siz de kabirleri ziyaret ediniz çünkü kabir ziyareti size ahireti hatırlatır."** (Nesâî, Cenaiz: 100; İbn Mâce, Cenaiz: 47)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, İbn Mes'ûd, Enes, Ebû Hüreyre ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Büreyde hadisi hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve kabir ziyaretinde bir sakınca görmezler. İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

1055- Abdullah b. ebî Müleyke (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Abdurrahman ibn ebî Bekir, Mekke'ye yakın Hubşî denilen bir yerde vefat etmişti. Cenazesi Mekke'ye nakledilerek oraya defnedildi. Âişe Mekke'ye gelince Abdurrahman b. Ebî Bekir'in kabrinin yanına ziyarete geldi ve Şair Temim'in şu iki beytini söyledi.**

*** Bir zamanlar Cezime denilen bir kralın iki sohbet arkadaşı gibiydik**

*** Yıllarca süren bu arkadaşlığımız karşısında hiç ayrılmayacaklar denilmişti.**

*** Fakat birbirimizden ayrılınca sanki ben ve kardeşim Mâlik;**

*** Çok uzun süren arkadaşlığımıza rağmen bir gece bile bir arada kalmış gibi değiliz.**

Âişe bu beyitleri okuduktan sonra dedi ki: "Cenazede bulunsaydım ancak öldüğün yere defnedilirdin. Ölürken senin yanında bulunsaydım kabrinde seni ziyaret etmezdim." (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 61

Ø KADıNLARıN KABIR ZIYARETININ LANETLENDIĞI

1056- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **Rasûlullah (s.a.v.) kabirleri ziyaret eden kadınları lanetlemiştir."** (İbn Mâce, Cenaiz: 49)

Bu konuda ibn Abbâs ve Hassân b. Sabit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarına göre bu hüküm Peygamber (s.a.v.)'in kabir ziyaretine izin vermelerinden önce idi izin verilince erkekler de kadınlarda bu iznin içerisine girmiş oldu. Bazı ilim adamları da kadınların sabırlarının az oluşu sızlanmalarının çok olması sebebiyle onların ziyaretleri hoş değildir. Derler.

BÖLÜM: 62

Ø CENAZELER GECE DEFNEDILEBILIR MI?

1057- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) geceleyin ashabından birini defnetmek için kabre inmişti. Kendisi için bir kandil yakılmıştı cenazeyi kıble tarafına getirerek: **"Allah sana rahmet etsin sen Allah korkusuyla devamlı inleyen ve çok Kur'ân okuyan bir kişi idin"** buyurdu ve cenaze üzerine dört kere tekbir getirdi. (Buhârî, Cenaiz: 69)

Bu konuda Câbir, Yezîd b. Sabit (Zeyd b. Sabit'in ağabeyidir) ten de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasendir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yapar, **"Cenaze kıbleye döndürülerek kabre indirilir"** derler. Kimi ilim adamları ise: **"Yukarıdan aşağıya doğru çekilerek kabre yerleştirilir"** derler. İlim adamlarının çoğu geceleyin cenaze defnedilmesine izin vermişlerdir.

BÖLÜM: 63

Ø ÖLÜ ARKASıNDAN GÜZEL SÖZ SÖYLEMEK GEREKIR

1058- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in önünden bir cenaze geçti sahabe o kimseyi hayırla andılar bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Vâcib oldu"** buyurdu sonra şöyle söyledi: **"Sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz."** (Buhârî, Cenaiz: 85; Nesâî, Cenaiz: 51)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ka'b b. Ucre ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir.

1059- Ebûl Esved ed Düvelî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne'ye geldim, Ömer b. Hattâb'ın yanında oturuyorken bir cenaze ile geçtiler oradaki insanlar o cenazeyi hayırla andılar bunun üzerine Ömer **"Vâcib oldu"** dedi. Bunun üzerine **"ne vâcib oldu?"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.)'in söylediğini söylüyorum, Şöyle buyurmuştu: **"Herhangi bir Müslümana üç kişi şâhidlik ederse Cennet ona vâcib olur.** Biz iki kişide mi? dedik. **"İki kişide olsa"** buyurdu. Bizde tek kişinin şâhidliğinden sormadık. (Buhârî, Cenaiz: 85; Nesâî, Cenaiz: 50)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebûl Esved ed Düvelî'nin ismi Zalim b. Amr b. Sûfyân'dır.

BÖLÜM: 64

Ø MÜSLÜMANıN ÖLEN ÇOCUKLARıNıN KENDISINE FAYDASı OLUR MU?

1060- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslümanlardan her kimin üç çocuğu ergenlik çağına ulaşmadan ölürse o kimse Cehenneme girmez ancak Allah'ın yemini yerini bulacak kadar ateş ona dokunmuş olur. (Yani 19 Meryem: 71 ayeti gereği)** (Buhârî, Cenaiz: 6; Müslim, Birr ve Sıla: 47)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Muâz, Ka'b b. Mâlik, Utbe b. Abd, Ümmü Süleym, Câbir, Enes, Ebû Zerr, İbn Mes'ûd, Ebû Sa'lebe el Eşcaî, İbn Abbâs, Ukbe b. Âmir, Ebû Saîd, Kurre b. İyas el Müzenî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Ebû Sa'lebe'nin Rasûlullah (s.a.v.)'den tek bir hadisi vardır. O'da bu konudaki hadistir. Ebû Sa'lebe **El Huşenî** denilen kimse değildir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

1061- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kimin ergenlik çağına ulaşmadan üç çocuğu kendisinden önce vefat ederse onlar Cehennem ateşine karşı ana-babaları için sağlam bir kale oluştururlar."**

Ebû Zerr: **"Ben iki çocuk gönderdim"** durumum nedir? Deyince Rasûlullah (s.a.v.), **"İki çocukta aynı şekildedir"** buyurdular. Kur'ân okuyanların önderlerinden Übey b. Ka'b: **"Ben bir çocuk gönderdim"** deyince; Rasûlullah (s.a.v.): **"Bir de olur fakat bu karşılık ilk anda gösterilen sabır karşılığıdır"** buyurdular. (İbn Mâce, Cenaiz: 57; Müslim, Bir ve Sıla: 47)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Çünkü Ebû Ubeyde babasından hadis işitmemiştir.

1062- İbn Abbâs (r.a.)'den bize aktarıldığına göre kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle işitmiştir: **"Ümmetimden ergenlik çağına ulaşmadan iki vefat eden çocuğu olan kimseyi Allah o iki çocuk sebebiyle Cennete koyacaktır. Bunun üzerine Âişe (r.anha), ümmetinden aynı durumda bir çocuğu olan kimse ne olacak?** Deyince **"Ey başarılı ve zeki kadın, bir çocuğu aynı durumda olan da aynı şekildedir"** buyurdular. Âişe: **"Ya hiç çocuk göndermeyen kimsenin durumu ne olacak?** Deyince ümmetimin önde gideni ve şefaat verilecek ve şefaat edecek olanı ben olacağım. Ümmetimin benden daha büyük kayıpları olmayacaktır. (İbn Mâce, Cenaiz: 57; Müslim, Bir ve Sıla: 47)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdi Rabbih b. Barik'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Pek çok hadisçiler ondan hadis rivâyet etmişlerdir. Ahmed b. Saîd el Murabıtî, Habban b. Hilâl vasıtasıyla Abdi Rabbih b. Barik'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir. Simak b. Velid, Ebû Zümeyl el Hanefî'dir.

BÖLÜM: 65

Ø ŞEHÎDLER KAÇ ÇEŞITTIR, KIMLERE ŞEHÎD DENILIR?

1063- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şehîdler beş türlüdür; Allah'ın istediği gibi Müslüman'ca yaşamakta iken Taun hastalığına yakalanmış karın bölgesinden öldürücü hastalığa yakalanmış suda boğulmuş ve enkaz altında kalmak suretiyle Müslüman olarak ölmüş kimselerle; Allah'ın dinini yeryüzüne hâkim kılma yolunda ölen ve öldürülen kimseler şehîd sayılırlar."** (Buhârî, Cihad: 30; Müslim, İmara: 51)

Tirmîzî: Bu konuda Enes, Safvân b. Ümeyye, Câbir b. Atîk, Hâlid b. Urfuta, Süleyman b. Surad, Ebû Musa, ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

1064- Ebû İshâk es Sebiyî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Süleyman b. Surad, Hâlid b. Urfuta'ya, (veya Hâlid, Süleyman'a) dedi ki: Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini işitmedin mi? **"Karın bölgesinden öldürücü bir hastalığa yakalanıp sabrederek iman üzere ölen kimse kabir azabı görmez."** Bunun üzerine bu iki kişiden biri diğerine **"Evet"** dedi. (Nesâî, Cenaiz: 111)

Tirmîzî: Bu konudaki bu hadis hasen garibtir. Değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 66

Ø BULAŞıCı HASTALıKLAR IÇIN KARANTINA UYGULAMASı VAR MıDıR?

1065- Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Taun hastalığından bahsederek şöyle buyurdu: **"İsrail oğullarından bir gruba gönderilen bir azâb veya pis bir hastalığın artığıdır. Bu bulaşıcı hastalık bir yerde ortaya çıkarda sizde orada bulunursanız oradan dışarıya çıkmayın. Bir yerde bu hastalığın çıktığını görürseniz oraya girmeyin."** (Buhârî, Tıp: 30; Müslim, Selam: 32)

Tirmîzî: Bu konuda Sa'd, Huzeyme b. Sabit, Abdurrahman b. Avf, Câbir ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Üsâme b. Zeyd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 67

Ø ALLAH'A KAVUŞMAYı SEVENI ALLAH'TA SEVER

1066- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim Allah'a kavuşmayı sever ve isterse Allah'ta o kimseye kavuşmayı sever. Kim de Allah'la beraber olmaktan hoşlanmazsa Allah'ta o kimseyle buluşmak istemez."** (Buhârî, Rikak: 41; Müslim, Zikir ve Dua: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Musa, Ebû Hüreyre ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ubâde b. Sâmit hadisi hasen sahihtir.

1067- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu bize aktarmıştır: **"Kim Allah'a kavuşmayı arzu ederse Allah'ta o kimseyle buluşmayı sever. Kim de Allah'la beraber olmaktan hoşlanmazsa Allah'ta o kimseyle beraber olmayı sevmez."**

Âişe dedi ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü hepimiz ölümden hoşlanmayız."** Bunun üzerine şöyle buyurdular: O anlamda değil Mü'min son nefesinde ve her anında Allah'ın rahmeti rızası ve Cenneti ile müjdelendiğinde Allah'a kavuşmayı arzu eder. Allah'ta o kimseyle bir araya gelmeyi arzu eder. Kafir ise hayatında ve ölüm anında Allah'ın gazabı ve azabıyla müjdelenince Allah'a kavuşmayı istemez. Allah'ta onunla birlikte olmaktan hoşlanmaz. (Müslim, Dua ve Zikir: 5; Nesâî, Cenaiz: 10)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 68

Ø INTIHAR EDENIN CENAZE NAMAZı KıLınıR Mı?

1068- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre; **"Rasûlullah (s.a.v.), kendisini öldüren bir adamın cenaze namazını kılmadı."** (Müslim, Cenaiz: 37; Nesâî, Cenaiz: 68)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı kıbleye dönüp namaz kılan her kimsenin ve intihar edeninde cenaze namazı kılınır derler. Sûfyân es Sevrî ve İshâk bu şekilde düşünür.

Ahmed der ki: Otorite sahibi olan devlet başkanı durumundaki imam intihar eden kimsenin namazını kıldırmaz başka birileri kıldırabilir. (Rasûlullah (s.a.v.), intihar

edenin cenaze namazını isyan ettiği için ve insanları intihardan sakındırmak için kılmamıştır. Borçlu kimselere de kıldırmadığı gibi)

BÖLÜM: 69

Ø BORÇLU KIMSENIN CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı?

1069- Osman b. Abdullah b. Mevhib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. ebî Katâde'nin babasından naklettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.)'e cenaze namazı kıldırması için bir adamın cenazesi getirildi de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Arkadaşınızın namazını siz kılın çünkü onun borcu vardır."** Ebû Katâde: **"O borcu ben ödeyeceğim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) **"Ödemeye kefilsin değil mi?"** deyince Katâde **"Evet ödeyeceğin"** dedi. Bunun üzerine o kimseye cenaze namazını kıldı. (Nesâî, Cenaiz: 67)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Seleme b. Ekvâ', Esma binti Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Katâde hadisi hasen sahihtir.

1070- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.)'e borçlu olarak ölen bir kimsenin cenazesi getirilirdi de bunun üzerine **"Borcunu ödeyecek bir mal bıraktı mı?"** diye sorardı. Ödeyecek miktarda mal bırakmıştır denilirse; o kimsenin namazını kılardı, değilse Müslümanlara; **"Arkadaşınızın namazını siz kılın"** buyururdu.

Allah fetihler nasip edip İslam devleti zenginleyince Rasûlullah (s.a.v.) minbere çıkıp şöyle konuştu:**"Ben mü'minlere kendilerinden daha yakınım dolayısıyla borç bırakarak vefat eden kimsenin borcunu ödemek bana düşer, Kim de mal bırakırsa o mal varisleri arasında bölüştürülür."** (Nesâî, Cenaiz: 67)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Yahya b. Bükeyr ve pek çok kimse bu hadisi Leys b. Sa'd'tan, Abdullah b. Sa'd'ın hadisinin benzeri gibi rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 70

Ø KABIR AZABı VAR MıDıR?

1071- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz veya ölü kabre konulunca simsiyah mavi gözlü iki melek ona gelir onlardan birine münker diğerine nekîr denilir. O iki melek şöyle derler: Bu Muhammed denilen adam hakkında ne dersin? O kimse ise ölmeden önce söylediğini aynen tekrar ederek: O Allah'ın kulu ve Rasûlüdür. Ben şehâdet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Muhammed'de onun kulu ve elçisidir. O iki melek derler ki: Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk. Sonra o kabir yetmiş arşın kadar genişletilir ve aydınlık hale getirilir ve rahatça yat uyu burada denilir. O kimse bu durumu benim aileme dönüp haber verebilir miyim? Deyince o iki melek; gelin güvey gibi rahatça uyu gelin güveyi olan kimseyi ailesinden en çok sevdiği kimse uyandırır derler. O kişi o kabirde mahşer için diriltilinceye kadar rahat rahat uyur.**

O kabre konulan kimse münafık ise Muhammed (s.a.v.) hakkında sorulan soruya; İnsanların peygamber dediklerini duydum bende aynen öyle söyledim, gerçek midir? değil midir? bilemiyorum diyecek. Bunun üzerine o iki melek; senin böyle söyleyeceğini biliyorduk derler. O kabre, sıkıştır onu denilir, kabirde onu sıkıştırır da kaburga kemikleri yerlerinden oynar. Allah onu böylece mahşer günü uyandırıncaya kadar azab etmeye devam eder." (Nesâî, Cenaiz: 114; Buhârî, Cenaiz: 86)

Bu konuda Ali, Zeyd b. Sabit, İbn Abbâs, Berâ b. Âzib, Ebû Eyyûb, Enes, Câbir, Âişe, Ebû Saîd'den de kabir azabıyla alakalı hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen garibtir.

1072- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Bir kimse öldüğü zaman ahiretteki kalacağı yer sabah akşam kendisine gösterilir o kimse Cennetliklerden ise Cennet'ten, Cehennemliklerden ise Cehennem'den olan yeri gösterilir ve ona işte senin oturacağın yer burasıdır, kıyamet günü Allah seni buraya gönderecek denilir."** (Buhârî, Cenaiz: 89)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 71

Ø HASTALıK VE DEĞIŞIK BIR FELAKETE UĞRAYAN KIMSEYI ZIYARET

1073- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Başına bir felaket gelene geçmiş olsun ziyaretinde bulunan kimseye felaket gelen kimseye verilecek sevâbın aynısı vardır."** (İbn Mâce, Cenaiz: 56)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Merfu olarak sadece Ali b. Âsım'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazı râvîler bu hadisi Muhammed b. Suka'dan aynı senedle mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Ali b. Âsım'ınençok imtihan olunduğu konunun bu hadis olduğu söylenir. Hadisçiler bu rivâyetinden dolayı ona öfkelenirler.

BÖLÜM: 72

Ø CUMA GÜNÜ VEYA GECESI ÖLEN KIMSENIN DURUMU

1074- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cuma günü veya Cuma gecesi ölen bir Müslüman'ı, Allah kabir fitnesinden korur."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Senedi muttasıl değildir. Rabia b. Seyf sadece Ebû Abdurrahman el Hubullî vasıtasıyla Abdullah b. Amr'dan rivâyet ediyor. Rabia b. Seyf'in, Abdullah b. Amr'dan hadis duyduğunu bilmiyoruz.

BÖLÜM: 73

Ø CENAZENIN BEKLETILMEYIP ÇABUK KALDıRıLMASı

1075- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) kendisine şöyle buyurmuştur: **"Ya Ali! Üç şeyi geciktirme; Vakti girince namazı, hazırlanınca cenazeyi, dengini bulduğun zaman kocasız kadını evlendirmeyi."** (Buhârî, Cenaiz: 51; Müslim, Cenaiz: 16)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Senedinde de muttasıl olduğunu sanmıyorum.

BÖLÜM: 74

Ø CENAZE SAHIPLERINE BAŞSAĞLıĞı DILEMENIN DEĞER VE KıYMETI

1076- Ebû Berze (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Her kim çocuğunu kaybeden bir kadına başsağlığı ziyaretinde bulunursa o kimseye Cennet'te bir elbise giydirilir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Senedi de pek kuvvetli değildir.

BÖLÜM: 75

Ø CENAZE NAMAZı TEKBIRLERINDE ELLERIN KALDıRıLıP BıRAKıLMASı

1077- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre:**"Rasûlullah (s.a.v.) cenaze namazını kıldırmak üzere ilk tekbiri getirdi ellerini kaldırdı ve sağ elini sol eli üzerine koydu."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok kimse cenaze namazında her tekbirde ellerin kaldırılması görüşündedirler. İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Bazı ilim adamları ise: **"Sadece ilk tekbir de eller kaldırılır"** derler. Küfeliler ve Sevrî'nin görüşü de böyledir. İbn'ül Mübarek'in cenaze namazı konusundaki şöyle dediği aktarılır: **"Cenaze namazında sağ el sol el üzerine bağlanmaz."** Diğer bir kısım alimler ise: **"Aynen namazda yapıldığı gibi sağ el sol el üzerine bağlanır."**

Tirmîzî: Ellerin bağlanması bence daha hoştur.

BÖLÜM: 76

Ø MÜ'MINLERIN RUHU, BORCU ÖDENINCEYE KADAR BAĞLıDıR

1078- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Mü'min ruhu, kafası ve kalbi borcu ödeninceye kadar oraya takılı ve bağlıdır."** (İbn Mâce, Sadakat: 20)

1079- Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mü'minin kafası, kalbi, borcu ödeninceye kadar borcuna takılı kalmıştır."** (İbn Mâce, Sadakat: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasen olup birinci hadisten daha sağlamdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İBN-İ MACE'NİN ZİYADE HADİSLERİ
BİRKAÇ NOKTANIN AÇIKLANMASI
MUKADDİME KISMI
* SÜNNETE UYMA
* HADİS RİVAYETİNDEN ÇEKİNME
* BİD'ADAN MÜNAKAŞADAN KAÇMAK
* REY VE KIYASTAN KAÇMA
* İMAN
* KADER-KADERİYE
ASHABIN FAZİLETLERİ
* HZ. EBU BEKR
* HZ. ÖMER
* HZ. OSMAN
* HZ. ALİ
* HZ. ABBAS
* HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN
* EBU ZERR-MİKDAD
* HABBAB
* BEDİR EHLİ
* ENSAR
* HARİCİLER
* SÜNNET (ÇIGIR) AÇMAK:
* KUR'AN ÖGRENİP ÖGRETEN
* ALİM VE TALİB
* İLMİ TEBLİG
* HALKA HAYRI ÖGRETMEK
* TEVAZU
* İLİM TALEBİNE TEŞVİK
* İLİMLE AMEL
* İLMİ GİZLEME
TAHARET BÖLÜMÜ
* ABDEST VE GUSÜLDE KULLANILACAK SU MİKTARI
* ABDESTSİZ NAMAZ MAKBUL DEGİL
* ABDESTİ MUHAFAZA
* TEMİZLİGİN SEVABI
* MİSVAK
* HELA DUASI
* OTURARAK BEVL
* HELA ADABI
* İSTİBRA
* YOLA ABDEST BOZULMAZ
* HELADA GÖZÜKMEMEK
* DURGUN SUYA AKITMAMALI
* SİDİK SIÇRANTISI
* BEVLEDENE (AKITANA) SELAM VERİLMEZ
* SU İE İSTİNCA
* KAPLARIN ÖRTÜLMESİ
* KEDİ ARTIGI İLE ABDEST
* KADININ ARTIGI İLE GUSÜL
* KADIN VE ERKEK AYNI KAPTAN GUSLEDER
* NEBİZ İLE ABDEST
* DENİZ SUYU İLE ABDEST
* UYKUDAN UYANINCA EL YIKANIR
* ABDESTTE BESMELE
* TEK AVUÇ SU İLE MAZMAZA İSTİNŞAK
* UZUVLARI BİRER KERE YIKAYARAK ABDEST
* UZUVLARI ÜÇER KERE YIKAYARAK ABDEST
* UZUVLARI BİR, İKİ, ÜÇ KERE YIKAYARAK ABDEST
* ABDESTTE İKTİSAD
* ABDESTTE İSBAG: MÜKEMMEL ABDEST
* SAKALI HİLALLEME
* KULAKLAR BAŞTANDIR
* PARMAKLARI HİLALLEME
* AYAKLARIN YIKANMASI
* ABDESTTEN SONRA ETEGE SU SERPME
* ABDEST HAVLUSU
* ABDESTTEN SONRAKİ DUA
* TUNÇ KAPLA ABDEST
* UYUYANIN ABDESTİ
* ZEKERE DEGİNCE ABDEST Mİ?
* ATEŞTE PİŞENDEN ABDEST Mİ?
* DEVE ETİ YEYİNCE ABDEST Mİ?
* SÜT İÇİNCE MAZMAZA
* ÖPME ABDESTİ BOZAR MI?
* ABDEST ÜSTÜNE ABDEST
* ABDEST HADESTEN SONRA VACİPTİR
* KİRLENMEYEN SUYUN MİKTARI
* HAYIZ

* YEMEYE BAŞLAMAYAN ÇOCUGUN SİDİGİ
* SİDİK DEGEN TOPRAGIN TEMİZLENMESİ
* TOPRAK TOPRAGI TEMİZLER
* MESTLER ÜZERİNE MESH
* MESTİN ÜST VE ALTINA MESH
* TEYEMMÜM
* CÜNÜBKEN ABDESTSİZ UYUNUR MU
* HER KILIN DİBİNDE CENABETLİK
* KADIN İHTİLAM OLUR MU?
* GUSÜL SIRASINDA PERDE
* ABDESTTE SIKIŞAN NAMAZ KILMASIN
* KADIN HAYIZLI İSE
* HAYIZLI NASIL YIKANIR?
* HAYIZLI MESCİDE GİREMEZ
* HAYIZLI KADIN TEMİZLİKTEN SONRA SARILIK, BULANIKLIK GÖRÜRSE
* NİFAS KAÇ GÜN?
* HAYIZLI OLAN KIZ KAPANMALIDIR
* HAYIZLI KINA YAKAR
* SARGI ÜZERİNE MESH
* TÜKRÜK TEMİZDİR
* KABA AGIZDAN SU DÖKMEK
* AVRETE BAKMAMAK
* VÜCUDDA SU DEGMEDİK KURU YER
NAMAZ BÖLÜMÜ
* ÖGLE NAMAZI VAKTİ
* ÖGLEYİ SERİNLİGE BIRAKMA
* AKŞAM NAMAZI VAKTİ
* YATSIDAN ÖNCE YATILMAZ, SONRA KONUŞULMAZ
* YATSIYA ATEME DEMEYİN
EZAN BÖLÜMÜ
* EZAN NASIL BAŞLADI?
* EZANDA TERCİ'
* EZANDA SÜNNET
* EZAN OKUNURKEN EZAN TEKRAR EDİLİR
* EZANIN FAZİLETİ
* İKAMETTE BİRER BİRER OKUMA
* EZAN OKUNUNCA MESCİDDEN ÇIKILMAZ
MESCİDLER VE CEMAATLER BÖLÜMÜ
* ALLAH İÇİN MESCİD BİNA ETMEK
* MESCİD MÜTEVAZİ OLMALI
* MESCİD NEREYE YAPILMALI
* MESCİDDE MEKRUH İŞLER
* MAHALLELERDE MESCİD
* MESCİDLERİN TEMİZLİĞİ
* MESCİDE TÜKÜRMEK MEKRUHTUR
* KOYUN VE DEVE AĞILINDA NAMAZ
* MESCİDE GİRERKEN DUA
* NAMAZA YÜRÜYEREK GİTMEK
* MESCİDE UZAK EV DAHA SEVAPLI
* CEMAATTEN GERİ KALMAMALI
* YATSI VE SABAH NAMAZLARININ CEMAATİ
* MESCİDE DEVAM VE NAMAZLARI BEKLEME
NAMAZI EDA VE NAMAZIN SÜNNETLERİ BÖLÜMÜ
* NAMAZDA İSTİAZE VE KIRAAT
* KIRAATA NE İLE BAŞLANIR?
* CUMA GÜNÜ SABAH NAMAZINDA KIRAAT
* ÖĞLE VE İKİNDİDE KIRAAT
* AKŞAM NAMAZINDA KIRAAT
* İMAMIN ARKASINDA KIRAAT
* AMİN'İ CEHREN SÖYLEMEK
* RÜKUYA GİDERKEN RÜKUDAN KALKARKEN ELLERİ KALDIRMA
* NAMAZDAKİ RÜKÛ
* ELLERİ DİZLER ÜZERİNE KOYMA
* RÜKUDAN DOĞRULURKEN NE OKUMALI?
* İKİ SECDE ARASINDA OTURMA
* İKİ SECDE ARASINDA NE DEMELİ?
* PEYGAMBER'E SALÂVÂT
* TEŞEHHÜDDE NE OKUMALI?
* TEŞEHHÜDDE İŞARET
* NAMAZDA SELÂM
* NAMAZDA TEK TARAFA SELÂM
* SELAMDAN SONRA NE OKUMALI?
* NAMAZDAN ÇIKIŞ
* NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİLMEZ
* ÖNDEN GEÇEN NAMAZI BOZAR MI?
* İMAMDAN ÖNCE RÜKU, SÜCUD
* NAMAZIN MEKRUHLARI
* CEMAAT İMAMI SEVMİYORSA?
* İKİ KİŞİ CEMAAT SAYILIR
* İMAMIN ARKASINDA DURMAK MÜSTEHABTIR
* İMAMA VACİB OLAN
* İMAM NAMAZI KISALTIR
* SAFLARI DÜZELTME
* ÖN SAFIN FAZİLETİ
* KADINLARIN SAFLARI

* SÜTUNLAR ARASINDA SAF
* SAFIN GERİSİNDE TEK DURULMAZ
* SAFIN SAĞ TARAFI
* KIBLE
* TAHİYYETÜ'L-MESCİD
* NAMAZ KILARKEN TÜKÜRÜLMEZ
* SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ
* SICAKTA-SOĞUKTA ELBİSEYE SECDE
* NAMAZDA UYARI TESBİHİ-EL ÇIRPMASI
* AYAKKABIYLA NAMAZ
* HUŞÛ
* TEK GİYSİ İÇİNDE NAMAZ
* TİLAVET SECDESİNİN SAYISI
* NAMAZI TAMAMLAMA
* NAMAZI TERKEDEN
* CUMANIN FARZİYYETİ
* CUMA'NIN FAZİLETİ
* CUMA GUSLÜ
* CUMAYA ERKEN GİTMEK
* CUMA KIYAFETİ
* CUMA VAKTİ
* CUMA HUTBESİ
* HUTBEYİ DİNLEME EDEBİ
* CUMA NAMAZINDA KIRAAT
* CUMANIN BİR REKATINA YETİŞEN
* CUMAYA GELME MESAFESİ
* CUMAYI ÖZÜRSÜZ TERKEDEN
* CUMADAN ÖNCE NAMAZ
* CUMADA ÇÖMELME
* CUMADA HATİBE YÖNELME
* CUMADA SAAT-İ İCABE
* FARZLARLA KILINAN SÜNNETLER
* SABAHIN SÜNNETİ
* SABAHIN SÜNNETİ KAÇARSA NE ZAMAN KAZA EDİLİR?
* ÖĞLE FARZINDAN ÖNCE İKİ REK'AT
* ÖĞLE FARZINDAN SONRA İKİ REKATI KAÇIRAN
* AKŞAMIN SÜNNETİ
* VİTR
* DUADA ELLERİ KALDIRMA, YÜZE SÜRME
* KUNUT
* SEFERDE VİTR
* VİTRDEN SONRA İKİ REK'AT
* VİTİRDEN SONRA OTURARAK İKİ REK'AT KILMAK
* BİNEK ÜZERİNDE VİTR
* GECENİN BAŞINDA VİTR
* UNUTARAK CÜNÜB NAMAZ KILAN
* NAMAZDA ABDESTİ BOZULAN
* HASTA NAMAZI
* OTURARAK NAFİLE NAMAZI
* OTURARAK KILINAN NAMAZIN SEVABI YARIM
* RESÛLULLAH'IN HASTALIKTA KILDIĞI NAMAZ
* SABAH NAMAZINDA KUNUT
* NAMAZDA YILAN, AKREB ÖLDÜRÜLEBİLİR
* MEKRUH VAKİT
* KORKU NAMAZI
* YAĞMUR NAMAZI
* YAĞMUR DUASI
* BAYRAM NAMAZLARI
* BAYRAM HUTBESİ
* BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ
* BAYRAM NAMAZINA YAYA GİTMEK
* BAYRAMA GİDERKEN BİR YOLU, DÖNERKEN BAŞKA BİR YOLU TAKİP ETMEK
* BAYRAMDA TAKLİS (ÇALGI)
* BAYRAMDA HARBE SÜTRE OLABİLİR
* KADINLAR BAYRAM NAMAZINA GİDER
* BİR GÜNDE İKİ BAYRAM
* BAYRAMDA SİLÂH TAŞIMAK
* BAYRAM GUSLÜ
* NAFİLELER KAÇ REKAT?
* KIYAMU'L-LEYL (GECE NAMAZI)
* KUR'ÂN'I GÜZEL SESLE OKUMAK
* GECE NAMAZINDA KIRAAT
* GECE KAÇ REKAT TEHECCÜT?
* GECENİN EN EFDAL VAKTİ
* AKŞAM YATSI ARASI NAMAZ
* EVDE NAFİLE
* HACET NAMAZI
* ŞABANIN ONDÖRDÜ
* ŞÜKÜR SECDESİ
* NAMAZ GÜNAHA KEFARETTİR
* BEŞ VAKİT NAMAZIN FARZ OLUŞU
* MESCİD-İ HARAM VE MESCİD-İ NEBİ'DE NAMAZIN FAZİLETİ
* MESCİD-İ AKSA'DA NAMAZ
* CAMİDE NAMAZ
* MİNBERİN İNŞAASI, KÜTÜĞÜN AĞLAMASI

* ÇOK SECDE
* AYAKKABI NEREYE KONMALI?
CENAZE BÖLÜMÜ
* HASTA ZİYARETİ
* ÖLECEK KİMSEYE LAİLAHE İLLALLAH TELKİNİ
* ÖLECEK KİMSENİN YANINDA NE KONUŞMALI?
* MÜ'MİN CAN ÇEKİŞME HALİNDEN SEVAP KAZANIR
* ÖLÜNÜN GÖZÜ KAPATILIR
* ÖLÜNÜN GASLİ
* KARI KOCAYI, KOCA KARIYI GASLEDEBİLİR
* RASULULLAH'IN GASLİ
* KEFENLENEN ÖLÜYE BAKMAK
* CENAZE TAŞIYANIN KIYAFETİ
* CENAZE CEMAATİ ÇOKSA
* ÖLÜYÜ HAYIRLA YÂDETMELİ
* CENAZE İÇİN KIRAAT
* CENAZE NAMAZINDA DUA
* CENAZE NAMAZI DÖRT TEKBİRLİDİR
* ÇOCUK CENAZESİNE NAMAZ
* RESÛLULLAH'IN OĞLUNA CENAZE NAMAZI
* ŞEHİTLERE CENAZE NAMAZI
* CENAZE NAMAZI KILINMAYAN VAKİTLER
* KABİR ÜZERİNDE NAMAZ
* NECAŞİ ÜZERİNE NAMAZ
* CENAZEYE KATILANIN SEVABI
* CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKMAK
* CENAZENİN KABRE SOKULMASI
* LAHİD MÜSTEHABDIR
* ŞAKK
* KABRİN KAZILMASI
* KABİR TAŞI
* KABİR ÜZERİNE BİNA YASAĞI
* KABİR ÜZERİNDE YÜRÜNMEZ
* KABİR ZİYARETİ
* KABİR ZİYARETİ VE KADIN
* KADINLAR CENAZEYİ TEŞYİ ETMEZ
* YAS YASAĞI
* DÖVÜNEREK ÜST-BAŞ YIRTARAK MATEM YASAĞI
* ÖLÜ ÜZERİNE AĞLAMAK
* ÖLÜ YAS SEBEBİYLE AZAB GÖRÜR MÜ?
* MUSİBETE SABIR
* MUSİBETZEDEYİ TÂZİYE
* ÇOCUĞUNU KAYBEDENİN SEVABI
* DÜŞÜK SAHİBİNİN SEVABI
* CENAZE EVİNDE TOPLANMA
* GURBETTE ÖLEN ŞEHİDDİR
* HASTALANARAK ÖLEN
* ÖLÜNÜN KEMİĞİ KIRILMAZ
* RESÛLULLAH'IN HASTALIĞI
* RESÛLULLAH'IN VEFATI VE DEFNİ
ORUÇ BÖLÜMÜ
* ORUCUN FAZİLETİ
* RAMAZAN AYININ FAZİLETİ
* YEVM-İ ŞEKK ORUCU
* RAMAZAN AYI KAÇ GÜN?
* YOLCULUKTA ORUÇ TUTULUR MU?
* RAMAZANDA BİR GÜN YEMENİN KEFARETİ
* ORUÇLU KUSARSA
* ORUÇLU MİSVAK VE SÜRME KULLANIR MI?
* ORUÇLU HACAMAT OLUR MU?
* ORUÇLUYKEN ÖPME
* ORUÇLUYKEN MÜBAŞERET
* ORUÇLUYKEN GIYBET
* SAHUR
* İFTARDA ACELE
* ORUÇLU CÜNÜB SABAHLARSA
* HZ. NUH'UN ORUCU
* ŞEVVALDEN ALTI GÜN
* TEŞRİK GÜNLERİ ORUÇ TUTULMAZ
* CUMARTESİ ORUCU
* AREFE GÜNÜ ORUCU
* AŞURA ORUCU
* PAZARTESİ-PERŞEMBE ORUCU
* HARAM AYLARINDA ORUÇ
* ORUÇ BEDENİN ZEKÂTIDIR
* ORUÇLUNUN YANINDA YENİRSE?
* ORUÇLUNUN DUASI MAKBUL
* BAYRAM NAMAZINA BİRŞEYLER YİYEREK GİDİLİR
* RAMAZANDA MÜSLÜMAN OLAN
* KADIN KOCANIN İZNİYLE ORUÇ TUTAR
* MİSAFİR, NAFİLE ORUCUNU EV SAHİBİNİN İZNİYLE TUTAR
* ŞÜKÜRLE YİYEN ORUÇLU GİBİDİR
* MU'TEKİF MESCİDE YERLEŞİR
* MU'TEKİF HASTA ZİYARET EDER, CENAZEYE KATILIR MI?
* İTİKAFIN SEVABI

* BAYRAM GECELERİNİ İHYA
ZEKAT BÖLÜMÜ
* ALTIN VE GÜMÜŞÜN ZEKATI
* BİR YILLIK MALA ZEKÂT
* ZEKAT DÜŞEN MİKTAR
* ZEKÂT VERİRKEN NE DENİR?
* DEVELERİN ZEKÂTI
* DAVARIN ZEKATI
* SADAKA TOPLAYANLAR
* ZEKÂT GEREKTİREN MALLAR
* ZEKAT İYİ MALDAN VERİLMELİ
* BALIN ZEKATI
* ÖŞÜR VE HARAÇ
* VASK, ALTMIŞ SA'DIR
* YAKINLARA ZEKAT
NİKAH (EVLENME) BÖLÜMÜ
* EVLENMENİN FAZİLETİ
* KOCANIN KADIN ÜSTÜNDEKİ HAKKI
* EN EFDAL KADIN
* DİNDARLA EVLENMELİ
* BEKÂRLAR EVLENDİRİLSİN
* HÜR VE VELUD OLANLA EVLENİLSİN
* EVLENECEĞİN KADINA BAKMAK
* DUL VE BAKİRE İLE İSTİŞARE
* KIZIN GÖNLÜ OLMADAN EVLENDİRİLMEZ
* KÜÇÜK KIZLARI BABALARI EVLENDİREBİLİR
* KÜÇÜK KIZI BABA DIŞINDA EVLENDİREN
* VELİSİZ NİKAH CAİZ DEĞİL Mİ?
* ŞİĞAR NİKAHI YASAKTIR
* MEHİR
* NİKÂH DUASI
* NİKÂHI İLAN
* NİKÂHDA DEF VE GÜFTE
* MUHANNİS
* DÜĞÜN YEMEĞİ
* DAVETE İCABET
* CİMA ESNASINDA TESETTÜR
* DÜBÜRDEN TEMAS HARAMDIR
* AZL
* KIZ, HALA VEYA TEYZESİ ÜZERİNE NİKÂHLANMAZ
* HÜLLECİYE LÂNET
* SÜT KARDEŞLİĞİ
* CARİYESİNİ ÂZÂD EDİP NİKÂHLAYAN
* MUT'A NİKÂHI HARAMDIR
* DENKLİK
* KADIN GÜNÜNÜ KUMASINA VEREBİLİR
* EVLENMEYE ARACI OLMA
* KADINLARA İYİ MUAMELE
* GERDEĞİN MÜSTEHAB VAKTİ
* UĞUR VE UĞURSUZLUK NEDE VAR?
* ERKEK, ÇOCUĞUNDAN ŞEKKE DÜŞERSE
* ÇOCUK YATAK SAHİBİNE AİT
* KOCASINI ÜZEN KADIN
TALAK BÖLÜMÜ
* TALAKTA ŞAKA YOK
* HAMİLENİN İDDETİ DOĞUMLA BİTER
* BOŞAMA HEDİYESİ
* MA'TUH, ÇOCUK VE UYUYANIN TALAKI
* MÜKREH VE UNUTANIN TALÂKI
* NİKÂHDAN ÖNCE TALÂK
* KADININ BOŞANMA TALEBİ MEKRUHTUR
* ÎLÂ
* Lİ'ÂN
* ÂZÂD EDİLEN CARİYEDE MUHAYYERLİK
* CARİYENİN İDDETİ
* KÖLENİN BOŞAMASI
KEFARETLER BÖLÜMÜ
* HZ. PEYGAMBER NASIL YEMİN EDERDİ?
* İSLÂMDAN BAŞKA BİR DİNLE YEMİN ETMEK CAİZ DEĞİL
* ALLAH ADINA YEMİN EDİLİNCE RAZI OL
* YEMİN GÜNAHA GİRMEK VEYA PİŞMAN OLMAKTIR
* KEFARETİM ÖDEYİP YEMİNİ BOZ
* YEMİN KEFARETİNDE KAÇ KİŞİ DOYURULUR?
* YEMİN EDENİ KURTARIN
* "ALLAH'IN DİLEDİĞİ SONRA SENİN DİLEDİĞİN" DEMEK
* NEZRİNE UY
* NEZİR BORCU İLE ÖLEN
TİCARETLER BÖLÜMÜ
* KAZANCA TEŞVİK
* MAİŞET TALEBİNDE İTİDAL
* KAZANÇ YOLUNU DEĞİŞTİRME
* SAN'ATLAR
* MUHTEKİR KAYBEDER
* PARAYLA KUR'ÂN ÖĞRETİMİ
* HACCAMIN KAZANCI HELAL Mİ?

* ALIŞ-VERİŞTE MUHAYYERLİK
* MEVCUT OLMAYAN ŞEY SATILAMAZ
* AKİBETİ MEÇHUL SATIŞ YASAK
* PİYASAYA NARH KONAMAZ
* ALIŞ-VERİŞTE MÜSAMAHA
* PAZARLIK
* AŞILANMIŞ HURMA MALI OLAN KÖLE SATILMIŞSA
* TERAZİYI AĞIR TUTUN
* ALDATMA HARAMDIR
* KABZEDİLMEYEN YİYECEK SATILAMAZ
* YİYECEKLERİN TARTILMASI BEREKET GETİRİR
* ÇARŞILAR
* ERKENDE BEREKET
* SÜTÜ MEMEDE BIRAKILAN HAYVANIN SATIŞI
* KÖLENİN MUHAYYERLİĞİ
* MALIN KUSURU SÖYLENİR
* ESİR AİLE EFRADI BİRBİRİNDEN AYRILMAZ
* SAYICA FAZLA HAYVANIN PEŞİN MÜBADELESİ
* FAİZ
* VERESİYEDE BELLİ MİKTAR BELLİ MÜDDET ŞART
* ORTAKLIK VE MUDÂRABE
* EVLADIN MALINDA BABANIN HAKKI
* RASTLANAN SÜRÜ VE BAHÇEDEN İSTİFADE
* DAVAR BESLEME
AHKÂM BÖLÜMÜ
* KAZA
* RÜŞVET
* HAKİMİN HÜKMÜYLE HARAM HELAL OLMAZ
* MAHKEMEDE YEMİN
* ÇALINMIŞ MALINI BULANIN ALMA HAKKI
* BİRŞEYİ KIRAN HAKKINDA HÜKÜM
* HATILINI KOMŞU DUVARA SAPLA
* YOLUN GENİŞLİĞİNDE İHTİLAF OLURSA
* ZARARA ZARARLA MUKABELE YOK
* ZİLYED
* KÂİF
* ÇOCUĞA EBEVEYN HAKKINDA MUHAYYERLİK
* MALINA ZARAR VERENE TASARRUF YASAĞI
* MÜFLİS
* ŞAHİTLİK İSTENMEDEN ŞEHADET
* BORÇLARDA ŞEHADET
* ŞAHİDLİĞİ CAİZ OLMAYANLAR
* TEK ŞAHİD VE YEMİNLE HÜKÜM
* YALAN ŞAHİTLİK
* EHL-İ KİTABIN BİRBİRİNE ŞAHİTLİĞİ
HİBELER BÖLÜMÜ
* ÖMRÂ
* HİBEDEN DÖNME
* SEVAP ÜMİDİYLE HİBE
* KOCADAN İZİNSİZ KADININ HİBESİ
SADAKALAR BÖLÜMÜ
* SADAKA ETTİĞİ ŞEYİ SATIN ALABİLİR Mİ?
* SADAKA ETTİĞİ ŞEY VERASETLE GELİRSE
* ARİYET
* HAVALE
* ÖDEME NİYETİYLE BORÇLANAN
* ÖDEMEME NİYETİYLE BORÇLANAN
* BORÇTA CİDDİYET
* BORÇLUYA MÜHLET
* BORCUNU İSTEMEDE ANLAYIŞ
* HAK SAHİBİ SÖZ SAHİBİDİR
* ÖDÜNÇ VERME
* ÖLÜNÜN BORCUNU ÖDEME
* ÜÇ BORCU ALLAH ÖDER
REHİNLER BÖLÜMÜ
* HZ. PEYGAMBERİN ZIRHI REHİNE İDİ
* REHİN GERİ ALINIR
* İŞÇİNİN ÜCRETİ
* KARIN TOKLUĞUNA ÜCRET
* BİR KOVA SU BİR HURMAYA
* ÜÇTE BİRE, DÖRTTE BİRE MUZÂRA'A
* HURMA VE ÜZÜM ORTAKLIĞI
* MÜSLAMANLAR ÜÇ ŞEYDE ORTAK
* OTA MANİ OLMAK İÇİN SUYA MANİ OLUNMAZ
* AKAR SUYUN KULLANIMINDA SIRA
* SUYUN TAKSİMİ
* KUYUNUN HARÎMİ
* AĞACIN HARÎMİ
* AKARINI SATAN, PARASINI MİSLİNE YATIRSIN
ŞUF'A BÖLÜMÜ
* ARAZİYİ SATIŞTA KOMŞUYA HABER VER
* HUDUD BELİRİRSE ŞUF'A YOK
* ŞUF'A TALEBİ
LUKATA (BULUNTULAR) BÖLÜMÜ
* YİTİK, BULANA HELAL DEĞİL

KÖLE AZADI BÖLÜMÜ
* MÜDEBBER
* ÜMMÜ VELED
* MÜKÂTEBE
* MAHREMİ KÖLE OLAMAZ
* MALI OLAN KÖLE AZAD EDİLMİŞSE
* VELED-İ ZİNANIN AZADLISI
HUDUD (AĞIR CEZALAR) BÖLÜMÜ
* HADDLERİN TATBİKİ
* ŞÜPHE VARSA HAD UYGULANMAZ
* HADD CEZASINDA ŞEFAAT OLMAZ
* KÖTÜLÜĞÜ ALENÎ YAPAN
* CARİYEYE HADD TATBİKİ
* YAŞLI VE HASTAYA HADD GEREKİR
* MALINI MÜDAFAA EDERKEN ÖLEN ŞEHİTTİR
* HIRSIZA HADD
* KÖLE ÇALARSA
* YANKESİCİ
* MEYVE VE SEBZEDE EL KESİLMEZ
* MESCİDDE HADD UYGULANMAZ
* TA'ZİR
* ERKEK KARISINI YABANCI İLE YAKALARSA
* ÖLEN BABASININ HANIMIYLA EVLENEN
* YABANCIYI BABA DİYE İDDİA EDEN
* KABİLEDEN BİRİNİ İNKÂR EDEN
* MUHANNİS
DİYETLER BÖLÜMÜ
* MÜSLÜMANI ZULMEN ÖLDÜREN
* KISAS NEREDE YOK?
* KÂFİRİN DİYETİ
* KATİL MAKTULE VARİS OLAMAZ
* DİŞİN DİYETİ
* PARMAKLARIN DİYETİ
* HÜR, KÖLEYE KARŞI ÖLDÜRÜLÜR MÜ?
* KISAS KILIÇLA YAPILIR
* HERKES KENDİ CİNAYETİNDEN SORUMLU
* HEDER OLAN (TAZMİN EDİLMEYEN) ZARARLAR
* KASÂME
* MÜSLE YAPILAN KÖLE HÜRDÜR
* EMAN VERDİKTEN SONRA ÖLDÜREN
* HAMİLE KADINA KISAS
VASİYETLER BÖLÜMÜ
* RESÛLULLAH'IN VASİYETİ
* VASİYETE TEŞVİK
* VASİYETTE ZULÜM
* SADAKA ÖLÜM SIRASINDA DEĞİL HAYAT BOYU VERİLMELİ
* VARİS LEHİNE VASİYET OLMAZ
FERAİZ BÖLÜMÜ
* FERAİZ (VARİSLERİN PAY HAKLARI) İLMİNE TEŞVİK
* CEDDE (BÜYÜKANNE)NİN PAYI
* KELÂLE
* KÂTİLİN MİRASI
* ÇOCUĞUNU İNKÂR EDEN
* ÇOCUK İDDİA ETME
* MİRASLARIN TAKSİM ÇEŞİTLERİ
CİHAD BÖLÜMÜ
* ALLAH YOLUNDA CİHADIN FAZİLETİ
* BİR GAZİYİ TEÇHİZ ETMENİN FAZİLETİ
* ALLAH YOLUNDA NAFAKANIN FAZİLETİ
* ALLAH YOLUNDA RİBAT
* ALLAH YOLUNDA NÖBET
* CİHADA ÇIKMAK
* DENİZ GAZVESİNİN FAZİLETİ
* DEYLEM'İN FETHİ VE KAZVİNİN FAZİLETİ
* ALLAH YOLUNDA CİHAD İÇİN AT BESLEMENİN FAZİLETİ
* ALLAH YOLUNDA ÇARPIŞMANIN FAZİLETİ
* ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMANIN FAZİLETİ
* SİLAH
* SİLAH YERLİ OLMALI
* ALLAH YOLUNDA ATMAK
* SAVAŞ SIRASINDA ALIM-SATIM
* MÜBAREZE (TEKE TEK SAVAŞ) VE SELEB
* GULÛL (GANİMETTEN ÇALMA)
* NEFEL (GANİMETTEN AYRI OLARAK VERİLEN PARA)
* DEVLET BAŞKANININ SAVAŞA YOLLADIĞI ORDUYA TAVSİYESİ
* ALLAH'A İSYANDA KULA İTAAT YOK
* BİATA VEFA GEREKİR
MENÂSİK (HAC VE UMRE) BÖLÜMÜ
* HACCA GİTME
* HACCIN FARZ KILINMASI
* HACC VE UMRENİN FAZİLETİ
* HACININ DUASINDAKİ FAZİLET
* ÖLENE BEDEL HACC
* HAYATTA OLAN GÜÇSÜZE BEDEL HACC
* MİKAT YERLERİ

* İHRAM
* İHRAMLIYA GÖLGELİK
* HACCDA İHRAMDAN ÇIKMA ŞARTI
* HAREM-İ ŞERİFE GİRME ÂDÂBI
* HACERÜ'L-ESVED'İ İSTÎLAM
* TAVAF'IN FAZİLETİ
* HACC-I İFRAD
* HACC-I KIRAN
* HACCI FESHETMEK
* UMRE
* RAMAZANDA UMRE
* ZÜLKADE AYINDA UMRE
* MİNAYA ÇIKMA
* ARAFAT'TA DUA
* ARAFAT'TAN MÜZDELİFE'YE DÖNÛŞ
* MÜZDELİFE'DE VAKFE
* AKABE CEMRESİ (İLK TAŞLAMA YERİ)NDE DURULMAZ
* TELBİYEYİ KESME ZAMANI
* KURBAN BAYRAMINDA HUTBE
* ZEMZEM İÇME ADABI
* MUHASSAB NAM MEVKİDE KONAKLAMA
* VEDA TAVAFI
* İHRAMLININ AV CEZASI
* İHRAMLIYA AV HAYVANI YEMEK YASAKTIR
* DİŞİ VE ERKEK HAYVANLARDAN MEKKE'YE KURBAN GÖNDERME
* MEKKE EVLERİNİ KİRAYA VERME
* MEKKE'NİN FAZİLETİ
* MEDİNE'NİN FAZİLETİ
* YAĞMUR YAĞARKEN KA'BE'Yİ TAVAF
* YAYA OLARAK HACC YAPMAK
KURBANLAR BÖLÜMÜ
* RESÛLULLAH'IN KURBANLARI
* KURBAN BAYRAMINDA KESİLEN KURBAN VACİB Mİ?
* KURBAN KESMENİN SEVABI
* MÜSTEHAB OLAN KURBANLAR
* KAÇ DAVAR BİR DEVE YERİNE GEÇER?
* KURBANIN ASGARİ YAŞ HADDİ
* KURBAN NİYETİYI.E SATIN ALINAN HAYVAN SAKATLANIRSA
* AİLE EHLİ YERİNE BİR DAVAR KURBAN ETME
* BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE KURBAN KESİLMEZ
* KURBAN ETİNDEN YEME
ZEBAİH (BOĞAZLANAN HAYVANLAR) BÖLÜMÜ
* AKÎKA
* FERÂ'A VE ATÎRE
* KESİM GÜZEL OLMALI
* SAĞMAL HAYVANI KESME YASAĞI
* HAYVANI HEDEF YAPMA YASAĞI
* VAHŞİ EŞEKLERİN ETİ
AV BÖLÜMÜ
* MECUSİNİN KÖPEĞİ
* OK-YAYLA AVLANAN HAYVANIN HÜKMÜ
* BALIK VE ÇEKİRGE AVI
* ÖLDÜRÜLMESİ YASAK HAYVANLAR
* KELERİ ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ
* KURT VE TİLKİ
* KERTENKELE
* SU YÜZÜNDE DURAN ÖLÜ BALIĞIN HÜKMÜ
* KARGANIN HÜKMÜ
YİYECEKLER BÖLÜMÜ
* YEMEK YEDİRME
* BİR KİŞİLİK YEMEK İKİ KİŞİYE YETER
* YEMEK SIRASINDA ELİ YIKAMA
* DAYANARAK YEMEK
* YEMEK SIRASINDA BESMELE
* SAĞ ELLE YEMEK
* KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK
* TİRİTİ YEMEYE YANLARDAN BAŞLAMALI
* YEMEKTEN HİZMETÇİYE DE İKRAM
* YEMEĞİN BAŞINDAN KALKILMAZ
* YEMEĞE BUYUR ETME
* MESCİDDE YEMEK
* KABAK
* ET YEMEĞİ
* ETİN EN GÜZEL TARAFI
* KADİD YANİ GÜNEŞTE KURUTULMUŞ ET
* TUZ
* ZEYTİNYAĞI
* SÜT
* KURU HURMA
* YAŞ HURMAYI KURU HURMAYLA YEMEK
* HAS UNDAN YAPILAN EKMEK
* YUFKA EKMEK
* FÂLÛZEC (BAL HELVASI)
* ARPA EKMEĞİ
* İKTİSATLI YEMEK

* EKMEK ATILMAZ
* AÇLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
* AKŞAM YEMEĞİM BIRAKMAYIN
* MİSAFİR EDİNME
* ETLE YAĞI YEMEKTE BİRLEŞTİRME
* SOĞAN
* MEYVELER

İÇECEKLER BÖLÜMÜ

* ŞARAP HER KÖTÜLÜĞÜN ANAHTARIDIR
* HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR
* BAZI KAPLARDA KURULAN ŞIRA
* KAPLARIN AĞZININ ÖRTÜLMESİ
* GÜMÜŞ KAPTAN İÇME
* KABIN İÇİNE SOLUMA
* AVUÇLA SU İÇMEK
* CAM BARDAKTAN İÇMEK

TIP BÖLÜMÜ

* PERHİZ
* HASTA YEMEĞE ZORLANMAZ
* ÇÖREK OTU
* BAL
* MANTAR VE MEDİNE'NİN ACVE HURMASI
* NAMAZ ŞİFADIR
* IRKU'N-NESÂ'NIN İLACI
* HUMMA
* HACAMAT
* HANGİ AYDA HACAMAT OLMALI?
* İSMİD SÜRMESİ
* KUR'AN'LA TEDAVİ
* GÖZ DEĞMESİ
* RUKYE (DUA İLE TEDAVİ)
* YILAN VE AKREP SOKMASINA KARŞI RUKYE (DUA)
* RESÛLULLAH'IN OKUDUĞU ŞİFA DUASI
* HUMMAYA KARŞI DUA
* MUSKA TAKMA
* UĞUR VE UĞURSUZLUĞA İNANMA
* SİHİR

ELBİSE BÖLÜMÜ

* HZ. PEYGAMBER'İN GİYECEKLERİ
* YENİ ELBİSE GİYİNCE HAMDETMELİ
* YÜNLÜ GİYMEK
* ELBİSESİNİ KİBİRLE SÜRÜMEK
* İZARIN YERİ
* GÖMLEĞİN YENİ NE KADAR UZUN OLMALI?
* KADININ ZEYLİ (ETEK BOYU) NE KADAR OLMALI?
* SİYAH SARIK
* İPEKLİ GİYMEK, ALTIN TAKINMAK KADINLARA HELAL
* KIRMIZI RENKLİ ELBİSE ERKEĞE MEKRUHTUR
* ŞÖHRET ELBİSESİ
* MEYTE (MURDAR ÖLEN) HAYVANLARIN DERİSİ
* AYAKKABILARIN ŞEKLİ
* TEK AYAKKABI İLE YÜRÜME
* AYAKKABIYI AYAKTA GİYMEK
* SAÇ VE SAKALI SİYAHA BOYAMA
* SAÇ-SAKAL BOYAMAYI TERKİN HÜKMÜ
* EVDE RESİM
* AYAKLA BASILAN EŞYADAKİ RESİM

EDEB BÖLÜMÜ

* ANNE BABAYA İYİLİK
* BABANIN ÇOCUKLARINA VE BİLHASSA KIZA İYİ DAVRANMASI
* KOMŞU HAKKI
* YETİM HAKKI
* SUYU SADAKA ETMENİN FAZİLETİ
* KÖLELERE İYİLİK
* SELAMI YAYMAK
* GAYR-İ MÜSLİMİN SELAMI NASIL ALINIR?
* KAPI ÇALMA (İZİN İSTEME)
* NASILSINIZ? DİYE HALİ SORULAN
* BÜYÜĞE İKRAM
* HAPŞIRANA TEŞMİT
* YANINDA OTURANA SAYGI
* MAZERETİ KABUL
* ŞAKA
* YARI GÖLGEDE OTURULMAZ
* YÜZÜKOYUN YATMAMALI
* İSİMLERİ DEĞİŞTİRME
* ÇOCUĞU OLMAYANA KÜNYE
* MEDİH
* MÜSTEŞAR EMİN OLMALIDIR
* VÜCUDA HAMAM OTU SÜRMEK
* HİKÂYE (KISSA) ANLATMA
* KÖTÜ ŞİİR
* GÜVERCİNLE OYNAMAK
* YAZIYI TOPRAKLA KURUTMA
* KUR'AN-I KERİM'İ OKUMANIN SEVABI

* LA İLAHE İLLALLAH'IN FAZİLETİ
* İSTİĞFAR
* LA HAVLE VELA KUVVETE İLLA BİLLAH
DUA BÖLÜMÜ
* RESÛLULLAH'IN DUASI
* RESÛLULLAH'IN SIĞINMA TALEP ETTİĞİ ŞEYLER
* DUAYA KENDİNLE BAŞLA
* İSM-İ AZAM
* BABANIN DUASI
* SABAH VE AKŞAM YAPILACAK DUALAR
* YATAĞA GİRİNCE YAPILACAK DUA
* EVDEN ÇIKINCA YAPILACAK DUA
RÜYA TABİRİ BÖLÜMÜ
* SALİH RÜYA
* HOŞLANILMAYAN RÛYA GÖRÜLÜNCE
* RÜYA NEYE DAYANILARAK YORUMLANMALI?
FİTNELER BÖLÜMÜ
* LA İLAHE İLLALLAH DİYENE DOKUNULMAZ
* MÜ'MİNİN KANI MALI HARAMDIR
* YAĞMA YASAKTIR
* MÜSLÜMANA SÖVMEK FISKTIR
* BİRBİRİNİZİ BENDEN SONRA ÖLDÜRMEYİN
* MÜSLÜMANLAR ALLAH'IN ZİMMETİNDE (GARANTİSİNDE)DİR
* ASABİYET
* SEVADU'L-A'ZAM (EKSERİYET)
* FİTNEDE TESEBBÜT (DİKKATLİ, SABIRLI OLMA)
* İKİ MÜSLÜMAN BİRBİRİNE KILIÇ ÇEKERSE
* FİTNEDE DİLİ TUTMAK
* İSLÂM GARİB BAŞLADI
* FİTNEDEN KİMLER SALİM OLABİLİR
* ÜMMETLERİN AYRILMASI
* KADIN FİTNESİ
* EMR-İ Bi'L-MÂ'RUF
* KENDİNİZE DÜŞENE BAKIN
* BELAYA SABIR
* FİTNE SEBEBİYLE ZAMANIN FENALAŞMASI
* KIYAMET ALAMETLERİ
* KUR'AN VE (DİNLE İLGİLİ) İLİMLERİN YOK OLMASI
* EMANETİN GİDİŞİ
* KIYAMETİN BÜYÜK ALÂMETLERİ
* DÂBBETU'L-ARZ
* YE'CÜC VE ME'CÜC
* MEHDİ'NİN ÇIKMASI
* MEZAHİM (ŞİDDETLİ SAVAŞLAR)
* TÜRKLERLE SAVAŞ
ZÜHD BÖLÜMÜ
* DÜNYAYA KARŞI ZÜHD, (DÜNYAYA RAĞBET ETMEMEK)
* DÜNYAYA İLGİ
* DÜNYANIN ALLAH KATINDAKİ DEĞERİ
* FAKİRLERLE DÜŞÜP KALKMA
* KANAAT
* HZ. PEYGAMBERİN AİLESİNİN MAİŞETİ
* ÂL-İ MUHAMMED'İN YATAĞI
* TEVEKKÜL VE YAKIN
* HİKMET
* ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMA
* HAYÂ
* ALLAH KORKUSUYLA AĞLAMAK
* RİYA VE SÜM'A
* HASED
* BAĞY (ZULÜM VE KÖTÜ MUAMELE)
* VERA' VE TAKVA
* KİŞİYİ İYİ SIFATLARIYLA ANMA
* NİYET
* EMEL VE ECEL
* AMELDE DEVAM
* GÜNAHLARI HATIRLAMAK
* TEVBE
* ÖLÜMÜ HATIRLAMAK
* KIYAMET GÜNÜ ALLAH'IN RAHMETİ
* KEVSER HAVZI
* ŞEFAAT
* CENNETİN VASFI
* CENNETİN EVSAFI

İBN-İ MACE'NİN ZİYADE HADİSLERİ

BİRKAÇ NOKTANIN AÇIKLANMASI

1- İbnu Mace'nin Sünen'i, Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak sonradan benimsenmiştir. Ulemayı böyle bir tercihe sevkeden husus, İbnu Mace'de yer alan ziyade hadislerin çokluğudur. Kütüb-i Sitte Muhtasarı ve Şerhi adlı eserimizi hazırlarken esas aldığımız Teysiru'l-Vüsul ila Camii'l-Usul adlı kitabın altıncı kitabını İmam Malik merhumun el-Muvatta nam meşhur ve muhalled eseri teşkil etmesi sebebiyle İbnu Mace'nin bu ziyade hadisleri çalışmamızın muhtevasında yer almamış durumdadır. Eserimizin bütünlüğü mülahazasıyla bu ziyadeleri ilave etmeyi gerekli gördük.

2- İbnu Mâce'nin Sünen'ini tahkikli olarak neşre hazırlayan merhum ve mağfur Muhammed Fuad Abdulbaki, bu ziyade hadislerin 1339 adet olduğunu söyler ve neşrettiği nüshada, hangi hadislerin ziyade olduğunu, o hadislerin altına düştüğü notlarla belirtir. Muhakkikimiz ziyadeleri belirtmede, her ne kadar Ahmed İbnu Ebi Bekr el-Bûsiri'nin (v.

840/1436), Zevaidu İbnu Mace'sine dayanmış ise de, müteahhir ulemanın bu meseledeki bazı istidraklerini de belirtmiştir.Biz bu ziyade kısımda, istidrakleri nazar-ı itibara almadan Muhammed Fuad Abdulbaki'nin not düşerek ziyade olduğuna dikkat çektiği hadislere yer vermiş olacağız.

3- Önceki kısımda da yaptığımız üzere, hadislerin sıhhati üzerine ulemanın yaptığı münakaşaya burada yer vermeyeceğiz. Çünkü ulemanın zayıfsahih münakaşası nefsü'l-emre bakmaz, sened duruma bakar. Ayrıca, bu münakaşa ulemaca sahih kabul edilen Kütüb-i Sitte'nin hadisleri hususunda, bunlardan ahkâm çıkarma yetkisinde olan fukaha ve müçtehidin-i kiramı ilgilendiren bir husustur. Avamın bu münakaşada hissesi yoktur. Zaten fikha, harama, helale girmeyen mevzulardaki hadislerle -zayıf dahi olsalar- en büyük alimlerimiz bile amel etmede bir beis görmemişlerdir. Bu sebeplerle İbnu Mace'nin ziyade hadislerinin sıhhat durumlarına nadir hallerde dikkat çekilecektir. Biz, ulemanın telakkiyi bi'lkabul göstermesi sebebiyle bu ümmet-i merhumenin baş tacı ettiği muteber kaynaklarımızı "zayıf hadis" iddialarıyla gözden düşürmenin yapıcı biz hizmetten ziyade tahripkâr tesirler hasıl edeceğine inanıyoruz. Sözü avama, ayağa düşürmek, ilmî incelikleri anlayamayanların idlaline sebep olabilir.

4- Şu hususu belirtmede de fayda var: ZİYADE dendiği zaman muhteva itibariyle tamamen farklı olan hadisler kastedilmez. Esasen hadis, senet ve metniyle müstakil bir şahsiyettir. Dolayısıyla ifade ettiği ahkâm aynı bile olsa, senedleri farklı olan iki rivayet iki ayrı hadis kabul edilir. Sözgelimi "Buhârî, Sahih'ini iki yüz bin sahih hadisten seçmiştir" derken, bu sözle, her birisi muhteva bakımından farklı olan iki yüz bin hadis kastedilmez, pek çoğu muhteva yönüyle aynı veya çok az farklı iki yüz bin ayrı senedlerle gelen rivayetler kastedilir. Nitekim Buhârî, iki yüz bin sahih hadis bilmesine rağmen birkısım fıkıh bablarına uygun -kendi sıkı şartlarına mutabık- sahih hadis bulamadığı için senedlerini atarak kusuruna dikkat çektiği başka hadisler almak zorunda kalmıştır. Heysemî'nin Mecmau'z-Zevaid'ini okuyanlar kaydedilen herhangi bir hadisin Ahmed İbnu Hanbel'de "sahih", Taberani'de "çok zayıf" bir senedle geldiğini görür. Belirttiğimiz hususu bilmeyen okuyucu bu çeşit ifadeler karşısında taaccüb ve hayrete bile düşebilir. Ancak hadis ilmi açısından bu gayet tabii bir durumdur.Öyleyse burada yer vereceğimiz ziyadelerin muhtevaları, çoğunluk itibariyle daha önce geçmiş olmaktadır. Bu sebeple, hadislerin metinlerini tercüme ettikten sonra gerekiyorsa açıklama yapacağız. Hadiste temas edilen meselenin izah edildiği yeri (veya yerleri) kitabımızın son cildini teşkil eden FİHRİST VE LÜGATÇE kısmından kolayca bulabileceğiz.

5- İbnu Mace'nin Sünen'i fıkıh bablarına göre te'lif edilmiştir. Esasen sünen kelimesi, hadis sahasında te'lif edilen pek çok eserin ismidir. Bu, bir nevin muhtevasına alemdir. Ahkâm hadislerini ve bilhassa merfu olan, yani Resulullah'tan rivayet edilen ahkâm hadislerini toplayan te'liflerin müşterek adıdır. Bu çeşit eserlerde hadisler, ihtiva ettikleri hükümlere göre sınıflandırılmıştır: Temizlikle ilgili olanlar, namazla, oruçla vs. ilgili olanlar ayrı ayrı bölümlerde biraraya getirilirler. İşte İbnu Mace'nin Sünen'i 266 hadis ihtiva eden uzunca bir Mukaddime kısmından sonra 37 bölümden meydana gelir. Birinci bölümü diğer pekçok te'liflerde mutad olduğu üzere, Kitabu't-Tahare teşkil eder. Son bölümü de Kitabu'z-Zühd teşkil eder. Muhammed Fuad Abdulbaki'nin tahkikli neşrine göre eserde 4341 hadis mevcuttur.

6- Şu hususu belirtmeyi de gerekli buluruz: İbnu Mace'nin Sünen'ini, dilimize, günümüzün muhterem alimlerinden İzmir Müftüsü Haydar Hatiboğlu Hocaefendi şerhli olarak tercüme etmiştir. Eserin değerini lekelendiren sıkça yer verdiği AGOBÇA (uydurukça) kelimeler dışında, şerh tatminkâr bir muhtevadadır, istifade ettik. Cenab-ı Hak, taksiratını mağfir, sa'yini meşkur ve rızasına vesile kılsın. Burada kaydedeceğimiz ziyade hadisler hakkında daha fazla açıklama ihtiyacı duyanlar bu kıymetli esere başvurabilirler. (Parantez içerisindeki müteselsil olmayan rakamlar İbnu Mace'nin aslındaki hadis numarasına tekabül ettiği için, gerek mezkur şerhte ve gerekse kitabımızda bu rakamlar müşterektir, hemen bulunabilir).

7- Bu kısımda hadislerin baş tarafında üç ayrı rakam var. Birinci rakam 1'den başlar, müteselsilen devam eder, bu rakam İbnu Mace'nin ziyade hadisleri için konulmuştur. İkinci rakam, parantez içerisindedir, bu, aldığımız hadise, muhakkik Muhammed Fuad Abdulbaki'nin neşir esnasında verdiği müteselsil numaradır. Böylece o hadisin, Sünen-i İbni Mace'nin kaçıncı hadisi olduğunu anlarız. Kitabın aslında veya -yukarıda sözünü ettiğimiz- Türkçe şerhinde, hadisi hemen bulmaya yardımcı olur.Üçüncü rakam, hadisin, kitabımızdaki müteselsil numarasını gösterir. Sözgelimi en son hadisin üçüncü rakamı olan 7338 sayısı, kitabımızın ana metninde bu miktar hadisin mevcut olduğunu ifade eder. [1]

MUKADDİME KISMI

*** SÜNNETE UYMA**

?1 ?5988 ?3? ???????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ????? ???? ?????????? ?????????? ???? ?‘??????? ???? ???? ???????? ???? ???? ?????????? ????? ??????? ?????? #: »???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????«.??? ?????? ??? ????? ?? ?????? .

1. (3) (5988)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bana itaat ederse, muhakkak ki Allah'a itaat etmiştir. Kim de bana isyan ederse muhakkak ki Allah'a isyan etmiştir."[2]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her hususta Allah'ın bilgisi ve irşadı tahtında hareket ettiğini ifade etmektedir. Nitekim daha önceki bahislerde Resulullah'ın söz ve fiillerinde hep vahye dayandığını, ulemanın gerek Kur'an'da ve gerekse hadislerde gelen delillerden hareketle sünnete de vahiy dediğini Kur'anî vahiyden tefrik etmek için buna vahy-i gayr-i metluv ıtlak ettiğini belirtmiştik.Bu hadisin muhtevası şu ayete muvafiktır. (Mealen): "Kim Resul'e itaat ederse, muhakkak ki Allah'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse, (sakın üzülme) zira biz seni onlar üzerine (günahlardan) koruyucu olarak göndermedik" (Nisa 80).Hadis ve ayet şu hususu da belirtmiş olmaktadır: Resulullah, Kur' an'da olmayan farz ve haram koyma yetkisine sahiptir.[3]

?2 ?5989 ?5? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????????? ????? ???????? ???? ????? ???? ???????? ???????? ?????????? ???? ??????????
?‘??????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???? ????????????? ?????: ?????? ???????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ???????? ??????????????. ?????? »???????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ????? ? ??????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????. ??????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ????????????? ???????? ??????????? ???????«.????? ???? ???????????: ?????? ???????? ??????? ?????? #. ???????? ???????? ???? ?????? ????????????? ???????? ??????????? ???????.??? ?????? ??? ????? ?? ?????? .

2. (5) (5989)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza çıkageldi. Biz o sırada fakirlikten söz ediyor ve korkumuzu dile getiriyorduk."Fakirlikten mi korkuyorsunuz? Ruhumu kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun! Mutlaka dünya malı üzerinize akıtılacaktır. Öyle ki, sizden birinin kalbini (haktan başka istikametlere) sadece ve sadece dünyalık meylettirecektir. Allah'a yemin ederim! Ben sizleri, gecesi ve gündüzü apaydın olması bakımından eşit olan tertemiz kalplere sahip olarak bırakıyorum!" buyurdular."Ebu'd-Derda devamla der ki: "Vallahi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) doğru söyledi. Vallahi o bizi, gecesi ve gündüzü aydınlık olması bakımından eşit olan tertemiz kalplere sahip olarak bırakmıştı."[4]

?3 ?5990 ?19? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????????????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????: ???? ???????????? ???? ??????? ?????? # ???????? ???????? ?????? # ?????? ???? ???????? ???????? ??????????.??? ?????? ??? ????? ?? ?????? .

3. (19) (5990)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) demiştir ki: "Ben size Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir hadis naklettiğim vakit, Resulullah'ın bu sözünün hakka en uygun, hidayete en muvafik ve takvaya en mutabık olduğuna inanın."[5]

AÇIKLAMA:

Resulullah'ın hadislerinden istifade ve feyiz, öncelikle onlar karşısında taşıyacağımız peşin kanaate bağlıdır. Resulullah'ın sünnetini vahy-i İlahî bilerek tam bir teslimiyetle karşılamamız ile -zamanımızda sayısı artmaya yüz tutan birkısım insanlar gibi- tereddüdle karşılama arasında fark vardır. İbnu Mes'ud, hadisin hüsnüzanla karşılanması gereğine dikkat çekiyor. Bu sünnet vahiy midir, Arap örfü müdür, Resulullah'ın şahsî içtihadı mıdır, mensuh bir hadis midir gibi şeytanın vereceği vesveseler hadisten istifadeyi azaltır, belki de tamamen bertaraf eder. Bu çeşit tereddütler varid değil midir denecek olursa, bunun tamamen ulemayı ilgilendiren gâmız meseleler olduğunu söyleyebiliriz. Haramhelal hükmü çıkarma mevkiinde olmayan bizim gibi avam-ı nasın hadisler karşısındaki tavrı, tıpkı İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un belirttiği gibi olmalıdır. Aksi taktirde hadisin

feyzinden, irşadından nasipsiz kalır, ortaya çıkacak boşluğu beşerî, şeytanî heva ile doldururuz. Çeşitli vesvese ve desiselerle hadisi devre dışı bırakma gayretinin gayesi de budur, onun yerine beşerî hevayı ikame etmek. Böylece dinimizi humanize etmek, laikleştirmek, beşerîleştirmek.[6]

?4 ?5991 ?21? ????????? ??????? ???? ??????????? ????? ???????? ???? ??????????? ????? ??????????????? ???? ????????? ???? ???? ??????????? ???? ????????? #? ?????? ?????: »? ?????????? ??? ????????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????????: ??????? ????????. ??? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????«.??? ?????? ??? ????? ?? ?????? .

4. (21) (5991)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden birinin, benden rivayet edilen hadisleri, rahat koltuğuna kurulmuş vaziyette dinleyip: "(Rivayeti bırak! Bana) Kur'an'dan oku!" dediğini sakın duymayayım! Söylenen güzel sözü ben söylemişimdir."[7]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, zaman içinde, birkısım insanların türeyip, Allah'la Resulü'nün, Kur'an'la sünnetin arasını açmaya çalışacaklarını, Resulullah ve sünneti aradan çıkarabilmek için Kur'an'ı öne süreceklerini haber vermektedir. Kur'an'da nice ayetler Allah ve Resulü'nü beraber zikrettiği, Resulullah'ın da aynen Kur'an gibi hüküm koyma yetisinden, Resulullah'a itaat etmenin gereğinden bahsettiği halde, bu ayetleri bir kısım hevaî, batıl te'villerle sünneti reddetmeye çalışan insanlar her devirde olagelmiştir. Kıyamete kadar varlığı devam edecek bu silsile-i zakkumun şerrine karşı Resulullah müteaddid uyarılarda bulunmuştur.Mü'minler her seferinde musibetler, belalar, hastalıklarla imtihan olunmuyor. Bu da imtihanın bir şubesidir. Bu ve benzeri hadislerde gelen uyarıları esas alarak belirtilen şeytanî iğvaya kapılmayan ve dolayısıyla beşerî hevaya düşmeyen, imtihanı kazanacaktır.Hadiste yer verilen "(rahat) koltuğuna kurulmuş" tabiri de dikkat çekicidir. Bu çeşit fikirler, ilim çilesi çekmeyen, maddi kaygısı olmayan, dünyaya fildişi kulesinden bakan sosyetik zümrelerden çıkacakır.[8]

*** HADİS RİVAYETİNDEN ÇEKİNME**

?5 ?5992 ?23? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ????? ??????? ??? ????????? ???? ????? ??????. ????? ???????? ????????? ???? ??????????? ????????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ??? ????????? ????? ????????? ????????? ??????? ??? ????????? ?????. ?????? ????? ????????? ??????? ???????? ????? ????? ??????? ?????? #. ???????? ????? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ?????? #. ?????: ????????. ????? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ?????????? ???? ???????????? ?????????? ????????????? ?????????. ?????: ???????? ?????. ??? ?????? ?????. ??? ???????? ???? ?????. ??? ???????? ???????.??? ?????? ??? ????? ?? ??????. ??? ???????: ?????? ????? ???? ??????? ????? ????? .

5. (23) (5992)- Amr İbnu Meymun anlatıyor: "Ben, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) ile, perşembe akşamları karşılaşmayı hiç aksatmazdım. Bu gelişlerimde, onun herhangi bir şey hususunda: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki" dediğini hiç duymadım. İşte bu akşamlardan birinde, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki" diyerek (söze başladı, fakat arkasını getirmeyip) başını öne eğdi. (Biraz bekledikten sonra) kendisine baktım. Gömleğinin ilikleri çözülmüş, gözlerinden yaşlar boşanmış, avurtları şişmiş vaziyette ayakta duruyordu.(Bir müddet bu vaziyette kaldıktan sonra) sözünü şöyle tamamladı: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öyle veya onun berisinde veya yukarısında veya ona yakın veya ona benzer bir şey söylemişti."[9]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un hadis rivayetindeki titizliğini göstermektedir. Ashab'ın, birçoğu, hata yapma korkusuyla rivayetten hayatları boyu kaçınmışlardır. Bu rivayet, söylenen hususta İbnu Mes'ud'la ilgili canlı bir misal vermektedir. Halbuki İbnu Mes'ud Ashab'ın büyüklerinden, tanınmış alimlerinden biridir.Onun ne İslam'daki ilkliği, ne Resulullah'a yakınlığı, ne de ilimdeki ileri mevkii, onu hadis rivayetinde rahat davranmaya cür'et ve cesarete sevketmemiştir. Çünkü bir sözü Resulullah'a nisbet etmenin mesuliyeti büyüktür. Onun saydığımız büyüklükleri bu mesuliyeti daha iyi idraka yardımcı olmuştur.Bu sözümüzden hadis rivayetinde dikkat çeken muksirunu tenkit ettiğimiz manası çıkarılmamalıdır. Ashab'a dil uzatmaktan Allah'a sığınırız. Çok rivayet edenler, hafizaları kuvvetli olan, hadisleri yazan sahabilerdir. Hadis rivayetinin sorumluluğunu hepsi müdriktir. Ancak hafizasından, zabtından emin olanlar rivayette bulunmuşlardır. Onlar da bu kesin ilimlerinin rivayet edilmemesinin mesuliyetinden korkmuşlardır. Hikmet nokta-i nazarından bakarak "Cenab-ı Hak şeriatının muhafazası için, ihtiyaca muvafik efradı her asırda istihdam etmiştir. Ashab'tan da bir kısmına, bu maksadla kuvvetli hafiza, hadisi öğrenme ve öğretme aşkı vermiştir" diyebiliriz. Nitekim, birinci ciltte, müksirûnu tanıtırken onların bu yönlerini tebârüz ettirdik. [10]

*** BİD'ADAN MÜNAKAŞADAN KAÇMAK**

?6 ?5993 ?50? ?????????? ?????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ????????? ??????????? ???? ???? ??????? ???? ???? ???????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??? ?????? ??? ???????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????? ??????????«. ?? ???????: ???? ????? ??? ?????? ???? ???????. ???? ??????? .

6. (50) (5993)- Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, bid'at sahibi, bid'atını terketmedikçe, onun amelini kabul etmeyecektir."[11]

AÇIKLAMA:

Ehl-i bid'at tabiri daha önceki bahislerimizde tekrar tekrar geçtiği için burada teferruata girmeden şu kadarını hatırlatacağız: Ehl-i bid'at deyince alimler itikadda sünnetten ayrılanları yani sapık fırka mensuplarını anlarlar. Sünnette olmayan şeyleri benimsemek, sünnete uymayan fiillere düşmek de bid'at sayılmıştır. Hadis mutlak olduğu için her iki anlayışı da kastettiği söylenebilir. Esasen amelî bid'ad da çoğunlukla önce onu kalben benimsemeden geçer.Hülasa hadis, "bid'at'e düşme"nin nasıl bir tehlike getirdiğine dikkat çektiği gibi, tevbe ile rücu edildiği takdirde Allah'ın bid'atcilerin amelini de kabul edeceğini ifade etmektedir.[12]

?7 ?5994 ?51? ????????? ???????????????? ???? ??????????? ?????????????? ???????? ???? ????????? ????: ????? ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? # »???? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ??????????? ?????? ????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???? ??? ?????????. ?????? ??????? ???????? ????? ???? ??? ???????«.??? ?????? ????? ???????? ????: ??? ???? ??? .

7. (51) (5994)- Hz. Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Batıl ve haksız yolda iken (münakaşa ve) yalanı bırakana cennetin kenarında bir köşk bina edilir. Haklı olduğu halde münakaşayı bırakan kimse için cennetin ortasında bir köşk bina edilir. Kim de ahlakını güzelleştirirse ona cennetin en âla yerinde bir köşk bina edilir."[13]

*** REY VE KIYAS TAN KAÇMA**

?8 ?5995 ?55? ????????? ???????? ???? ????????? ?????????? ????? ?????? ???? ??????? ?'???????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ????????? ????
????????? ???? ???????? ???? ??????????????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ??????? ?????: ?????? ????????? ??????? ?????? # ??? ????????? ????? »? ?????????? ??? ?????????? ??? ????? ????????. ????? ??????? ???????? ????? ?????? ????? ?????????? ??? ???????? ????? ????«.??? ????? ??? ????? ?? ?????? .

8. (55) (5995)- Muaz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), beni Yemen'e gönderdiği zaman şöyle tenbihte bulundular: "Sakın bildiğin (şer'î deliller dışında bir şeyle) hüküm verip, mesele çözmeye kalkmayasın! Şayet çözmede zorluk çektiğin bir mesele karşına çıkarsa (rastgele hükmetmekten) geri dur, meselenin aydınlanmasını bekle veya o hususu bana yaz."[14]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Hz. Muaz'ın Yemen'e giderken, Resulullah'ın orada nasıl amel edeceğini sorması üzerine "Kur'an ve sünnette bulamayacağı meseleyi içtihad ederek halledeceğini" söylediğine ve bu cevaba Resulullah'ın memnun olduğuna dair rivayete muhalefet etmektedir.Alimler bu hadisin zaafını belirtirler. Bazı İbnu Mace nüshalarında bizzat İbnu Mace'nin hadisteki kusura dikkat çektiği belirtilmiştir.[15]

?9 ?5996 ?56? ????????? ???????? ???? ???????? ????? ????? ???? ??????????? ???? ???????????????? ???? ??????? ???‘??????????? ???? ???????? ???? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »???? ?????? ????? ????? ??????????? ????????? ????? ????? ??????? ??????????????? ???????? ???????? ?‘?????. ????????? ???????????. ????????? ?????????«.?? ???????: ?????? ???? .

9. (56) (5996)- Abdullah Bin Amr İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:"Benî İsrail'in durumu, aralarında müvelledûn denen farklı milletlere mensup esir kadınlardan doğan çocuklar türeyinceye kadar itidal üzere devam etti. Bu yeni türediler şahsî re'yleri ile fetva verip kendilerini de, başkalarını da dalalete attılar."[16]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, bir cemiyete karışan ve zamanla müessiriyet kazanan yabancı kültürlere mensup unsurların yıkıcı rolüne dikkat çekilmektedir. Bu çeşit unsurlar, cemiyeti teşkil eden aslî unsura nazaran, daha geri, daha eksik bir irfan seviyesine (sousculture) ulaşabilirler. Onların cemiyet içerisinde ihraz ettikleri madun vaziyet (position marjinalle) yani ikinci sınıf vatandaş olma hali, cemiyetin kültürünü aynen almaya, bütün hususiyetleriyle temsil etmeye manidir. Bu sebeple, böyleleri bütün değerlere aynı ölçüde bağlı, saygılı ve riayetkâr değildirler. Günümüz sosyolojisinde bu sınıf insanların cemiyetteki menfi tesirleri araştırma ve tahlil mevzuu edilmiştir. Mesela Osmanlılar'ın tedenni ve yıkılışında, dönme denen zümrenin ve diğer azınlıkların menfi ve yıkıcı rollerine bir kısım araştırıcılar dikkat çekmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis işte bu içtimâî kanunu nazarlara arzetmektedir.
Resulullah'ın hadislerinde Benî İsrail tabirinin bazan "eski milletler" manasında kullanıldığını da nazar-ı dikkate alacak olursak, bu hadiste sadece Beni İsrail'le ilgili hususi bir duruma değil, bütün beşer tarihiyle ilgili küllî ve amm bir kanuna dikkat çekilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Resulullah'ın haber verdiği bu içtimâî zaafın şuurunda olunduğu takdirde, takip edilecek akıllı bir kültür politikası ve adilane icraat siyasetiyle zarar asgariye indirilebilir, hatta tamamen ortadan kaldırılabilir. Böylece, cemiyetteki bazı menfi azınlık grupları, zararlarına binaen, İslam'a ve tarihî an'anemize tamamen aykırı olan Hitlervâri imha metodları teklifi yerine[17] daha insanî, daha İslamî bir ıslah programı getirilmiş olur.[18]

*** İMAN**

?10 ?5997 ?61? ??????? ??????? ???? ????????? ????? ???????? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ??????? ???? ???? ????????? ???????????? ???? ???????? ???? ????????????? ?????: ?????? ???? ?????????? # ???????? ????????? ?????????? ????????????? ?‘?????? ?????? ??? ??????????? ?????????. ????? ??????????? ?????????. ???????????? ???? ????????.?? ???????: ????? ??? ?????? ????. ????? ????.

10. (61) (5997)- Cündüb İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz erginlik çağına yaklaşmış bir grup genç, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Kur'an'ı öğrenmezden önce imanı öğrendik. Sonra da Kur'an'ı öğrendik. Kur'an sayesinde imanımız daha da arttı."[19]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İslâmî talim ve terbiye siteminde takip edilecek vetire ve safhaları öz olarak göstermektedir. Önce imanın öğretilmesi, sonra Kur'an ve diğer şeylerin öğretilmesi. Daha önce de belirtildiği üzere, Resulullah, çocuklara konuşmaya başlar başlamaz iman esaslarına giren Kur'anî ayetler ezberletiyor. Çocuk bu safhada henüz temyiz yaşında bile değildir. Temyiz yaşında namaz emrediliyor. Kur'an'ın okuma ve yazılma şeklinde öğretimi ise, daha sonra, küttab denen mekteplerde ele alınan bir hadisedir.İslam uleması, temel eğitime giren müfredatta önceliğin dinî talime verilmesi gereğinde ittifak eder. Onlara göre hesap, edebiyat, meslek öğretimi gibi diğer müfredat daha sonra ele alınmalı, dinî talim halledilmeden bunlara geçilmemelidir.Sonradan verilecek Kur'an bilgisi ve diğer faydalı bilgiler, önceden öğretilmiş olan imanî bilgileri takviye edecek şekilde olmalıdır. Bu bir planlama ve tanzim işidir.[20]

?11 ?5998 ?62? ????????? ??????? ???? ????????? ????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? # »????????? ???? ????? ?‘?????? ?????? ??????? ?? ?‘????? ???????: ????????????? ????????????????«.??? ?????? ????? ???????? ???? ??? ???? .

11. (62) (5998)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Bu ümmette iki sınıf vardır, onların İslam'dan hiçbir nasipleri yoktur: Mürcie ve Kaderiyye."[21]

AÇIKLAMA:

Mürcie kelimesi bir görüşe göre dilimize de girmiş olan irca yani geri bırakma kökünden gelir. Mürcie lügat olarak geri bırakan demektir. Istılah olarak İslâm cemiyetinde zuhur eden sapık bir fırkanın adıdır. Bu fırkaya göre günah işleyenin hükmü dünyada bilinemez. Cennetlik veya cehennemlik olacağı ahirette belli olacaktır. İşte bu te'hir sebebiyle onlara mürcie denmiştir. Diğer bir izaha göre, mürcie, reca yani ümidden gelmektedir. Zira bunlar, uhrevî kurtuluş hususunda mü'mine ümid vermektedirler. Şöyle ki: Bu fırka mensuplarına göre, kâfire hayırlı amel fayda vermeyeceği gibi, mü'mine de işlediği günahların bir zararı olmayacaktır, kişinin uhrevî kurtuluşu için iman yeterlidir, amel eksikliğinin zararı yoktur.Bu zümrenin ilk nüvesini, Hz. Osman şehid edilince ne Hz. Ali'yi imamete layık görerek ona taraftar olanlara, ne de Hz. Osman'ı mazlum sayıp onun yakınlarını iltizam edenlere katılmayıp "Bunlar hakkındaki hükmü Allah verecektir" diye her iki tarafa yakınlık gösterenler teşkil etmiştir. Sonradan Kur'an'a ve sünnete uymayan iddialar geliştirmişler ve birkısım kollara ayrılmışlardır. Bu üçüncü fırkanın Mu'tezile'nin aslı olduğu da söylenmiştir. Mürcie ile ilgili başka yorumlar da var, ancak teferruat bizi ilgilendirmez.Kaderiyye fırkası ise kaderi inkar eder ve kulun tam irade sahibi olduğunu iddia eder, kaderin olmadığını söylemekte ısrarlı davranırlar. Mantıken, hadiselerde kulun iradesinin değil, İlahî takdirin esas olduğunu iddia edip kula hiçbir pay tanımayan Cebriye zümresine Kaderiye denmesi daha muvafık olduğu halde, kaderin olmadığı konusunu fazlaca ele aldıklarından kendilerine Kaderiye denmiştir.Sadedinde olduğumuz hadisin zahiri, bu iki fırka mensuplarını küfre nisbet ediyor gözükmektedir. Ancak mesele üzerine tedkiki derinleştiren İslam uleması, başka nassların delalet ve sarahatine dayanarak Kur'an-ı Kerim'i esas alarak sünnete uymayan te'villerde bulunanları küfre değil "bid'a"ya nisbet etmişlerdir. Yani, Ehl-i Sünnet dışında kalan itikadî fırka mensuplarına "kâfir" demekten kaçınıp ehl-i bid'a demişlerdir. Böylelerine daha umumi bir tabirle ehl-i kıble denir ve tekfir edilmezler. Her ne kadar onlar, kendi dışlarında kalanları tekfir ederlerse de. Bazı alimler bunları içtihadında hata yapan müçtehid veya hakikatı bilmeyen cahil olarak görür, insaflı nazarda bulunur. Şu da var ki, bunlarda tekfirlerini gerektiren saplantılara düşenler de olmuştur. O takdirde tekfir edilmişlerdir. Zaruriyat-ı diniye dediğimiz, sarih nasslarla sabit olan açık hükümlerden birini inkar gibi. Daha önce de açıkladığımız gibi Hattabiye fırkası bunun en güzel örneğidir. Keza Şiîlerin Rafizî denen aşırı takımı gibi ki, bunlar Cebrail'in, vahyi yanlışlıkla Hz. Muhammed'e getirdiğini, Allah'ın Hz. Ali'ye hulul ettiğini, Kur'an'da eksiklikler olduğunu vs. iddia ederler. Bu iddiaların Kur'an'a ne kadar zıt olduğu açıktır.
Şu halde, "İslam'dan nasipleri yoktur "tabirini onların fasık olmaları, şahidliklerinin makbul olmayacağı şeklinde anlamak gerek. Nitekim ulema ehl-i bid'a hakkında öyle hükmetmiş, tekfirden kaçınmıştır.[22]

?12 ?5999 ?65? ????????? ?????? ???? ???? ??????? ?????????? ???? ??????????? ????: ????? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ?????????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »?‘?????? ?????????? ??????????? ???????? ???????????? ???????? ???‘???????«. ????? ??? ????????: ???? ?????? ???? ?‘??????? ???? ????????? ???????.?? ???????: ????? ??? ?????? ???? ?????? ?? ??? ??? ?????? ?????? .

12. (65) (5999)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İman, kalben bil(ip tasdik et)me, dil ile söyle(yip ikrar et)me, beden uzuvlarıyla da amel etmektir."[23]

AÇIKLAMA:

Hadis; namaz, oruç, zekat gibi amellerin imanın bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Amelin imanla münasebeti alimlerimiz arasında etraflıca münakaşa edilmiştir. İman-İslam nedir, ayrı ayrı şeyler midir, aynı şeyler midir şeklinde yapılan tahlil ve münakaşalar da buraya girer. Sadedinde olduğumuz hadis, bu ihtilaflı mevzuun yegâne rivayeti değildir. Kaydettiğimiz farklı görüşlerden herbirinin lehinde ve aleyhinde başka rivayetler ve hatta Kur'anî beyanlar var.Bütün bu naklî mütâlaaları (verileri) değerlendiren cumhur, amelin "mutlak iman"dan bir parça sayılmaması, belki "kâmil iman"ın bir parçası sayılması gerektiğine hükmetmiştir. Aksi taktirde her günah işleyen kimse kâfir sayılırdı.Son olarak, hadisin sıhhati üzerine münakaşa yapılmış olduğunu da belirtelim. Ancak sıhhat münakaşası muhtevadan ziyade senede dayanmaktadır.[24]

?13 ?6000 ?70? ????????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ????? ???? ???????? ????? ???? ???????? ??????????? ???? ????????? ????? ?????? ???? ?????
???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ??????? ?????????? ???? ?‘????? ????? ????????? ??????????? ? ??????? ????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ????? ??????? ?????? ?????«.?? ???????: ??? ????? ???? .

13. (70) (6000)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, Allah'a herhangi bir şerik koşmadan tam bir ihlas yani Allah'ın birliğine iman, O'na halisane kulluk, namaz ve zekat vazifelerini yapma hali üzere dünyayı terkederse, Allah kendisinden razı olmuş halde ölmüş olur."Hz. Enes (radıyallahu anh) devamla der ki: "İşte bu hal, peygamberlerin hepsi tarafından getirilmiş olan [ve Allah indinde makbul olduğu Kur'an'da belirtilen (Al-i İmran 1)] gerçek dindir. Bu dini, peygamberler, Rablerinden alıp, beşerî hevaya dayanan (felsefî nazariye ve) iddialar ortalığı kaplamazdan önce, insanlara tebliğ etmişlerdir.Bu hakikatı tasdik eden Kur'anî nasslar mevcuttur. Bilhassa en son inen (suredeki) şu ayet onlardandır: "Eğer (o müşrikler) tevbe eder, -Enes der ki: "Tevbeden murad putları ve onlara tapmayı bırakmaktır- namazlarını dosdoğru kılar ve zekatlarını verirlerse siz de onları serbest bırakın. Muhakkak ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir" (Tevbe 5).Bir diğer ayette şöyle buyrulmuştur: "Eğer tevbe eder, namazlarını dosdoğru kılar ve zekatlarını verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir" (Tevbe 11).[25]

?14 ?6001 ?74? ????????? ???? ????????? ?????????????? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ??????????? ???? ?????????? ????? ??????????? ??????? ????? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ???? ?????????? ??????? ??????? ????: ?‘?????? ??????? ??????????.?? ???????: ????? ??? ?????? ???? .

14. (74) (6001)- Hz. Ebu Hureyre ve İbnu Abbas (radıyallahu anhüm) demişlerdir ki: "İman artar ve eksilir." [26]

AÇIKLAMA:

İmanın artıp eksilme meselesi münakaşa edilen bir husustur. İmam Buhârî başta bir kısım alimler imanın artıp eksileceği görüşündedir. Buhârî hazretleri, Kitabu'l-İman'da bu görüşünü te'yid eden çok sayıda ayet zikreder. Bunlardan bazıları: "...Ta ki imanlarıyla birlikte imanları artsın" (Fetih 4), "İman edenlerin de imanını artırsın..." (Müddessir 31), "Bu onların imanını artırdı" (Al-i İmran 173), "Ve bu durum ancak onların iman ve teslimiyetlerini artırdı..." (Ahzab 22).Bu ayetler imanın artmasını ifade edince, artmayı sağlayan unsurlardan biri terkedilince de eksilme hasıl olacağı kendiliğinden anlaşılır. Bu çeşit nassları değerlendiren pekçok sahabi (Ömer İbnu'l-Hattab, Ali, İbnu Mes'ud, İbnu Abbas, Muaz, Abdullah İbnu Ömer, Ebu Hureyre, Ebu'd-Derda, Huzeyfe, Aişe, Selman rıdvanullahi aleyhim hazeratı vs.) pek çok tabiin (Urve, Atâ, Tavus, Mücahid, Sa'd, İbnu Cübeyr, Hasan Basrî, Zührî, Katade, Nehaî, Abdurrahman İbnu Ebi Leyla, İbnu'l-Mübarek vs.) aynı görüşü benimsemişlerdir.Maturidiye mezhebine mensup ulema ise İmam A'zam Ebu Hanife'nin görüşünü esas alıp imanın artıp eksilme kabul etmeyeceğini söylemişlerdir. Bunlar, bu görüşü ileri sürerken imanın aslını teşkil eden kalbî tasdiki esas almışlardır. Tasdik, kesin bir inançtan ibarettir. Bu, kalpte bir bütün olarak ya vardır ya yoktur; biraz var biraz yok şeklinde bir iman olamaz görüşündedirler. Onlara göre, tasdik eksilince, kesin olmaktan çıkar, şüphelere maruz kalır ve iman kaybolur. Eğer kalpte kesin iman varsa bunun daha da fazlalaşacağı düşünülemez, çünkü zaten kesindir diye açıklarlar.Mesele üzerine yürütülen kelamî münakaşaya girmeden, mevzuyu, Nevevî'nin özetlemesi ile noktalamak isteriz: "Selef mezhebine mensup alimlerle hadiscilere göre, iman artma ve eksilme kabul eder. Bir kısım kelamcılar da bu görüştedir. Ancak mütekellimîn ulemanın büyük çoğunluğu aksi görüşü benimseyerek: "İman artma ve eksilme kabul etmez" demişlerdir. Şafii mezhebine mensup muhakkik kelamcılar da asıl tasdikin artma ve eksilme kabul etmeyeceğini, ancak amellerin çokluğu ve azlığı sebebiyle imanın semerelerinin ve "şer'î iman"ın artma ve eksilmesinin mevzubahis olacağını söylemişlerdir."Burada geçen şer'î iman tabiri ile ne kastedildiğini anlamak için, yine Nevevî'nin mevzu üzerine, et-Tahrir'den iktibasen kaydettiği bir açıklamayı görmede fayda var. "Eğer iman, "tasdik" manasına alınırsa, tasdik parçalanmaya kabil olmadığı için artma ve eksilmeyi kabul etmez. İman, şeriat dilinde, "kalp ile tasdik ve beden uzuvlarıyla amel"den ibarettir. Mesele böyle anlaşılınca, tabiidir ki, amel durumuna göre imanda artma ve eksilme olabilir. Ehl-i Sünnet'in görüşü de budur."Farklı iki görüşün haklı cihetlerini göstererek her ikisini de benimsemeye zihinleri hazır hale getiren bu açıklamadan sonra başka söze hacet yok. Bunun dışında şu veya bu görüş leh ve aleyhindeki ifratkâr, ittihamkâr ifadelerin, meselenin yeterince anlaşılmadan isticalen söylenen sözler olduğunu kabul edebiliriz.Tekrar ediyoruz; niyet-i halise ile ulemamızın nususta çıkardıkları bütün görüşlerin bir haklı yönü vardır. Bize düşen, görüş sahiplerini red değil, haklı oldukları nokta-i nazarını bulmaktır. Unutmayalım bu haklılık liyakat sahibi eslaf ulemasına mahsustur. Günümüzün, taşıdığı etiket ve ünvan dışında liyakatı olmayan, kafası, farkına bile varmadan ustaca sokulmuş Batı menşeli hümanist ve laik hevalarla karışmış mütealim ve mütefelsif kimselere mahsus değildir. Bunların iddialarını hemen reddeden yanılmaz.[27]

*** KADER-KADERİYE**

?15 ?6002 ?84? ????????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ??????. ????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ????????? ???????? ????? ??????? ???? ?????????. ?????????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »???? ????????? ?? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ??????«.???? ???? ????????? ??????????: ???????????? ??????? ???? ??????. ????? ?????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ????????. ???????? ????????.?? ???????: ????? ??? ?????? ???? .

15. (84) (6002)- Ebu Müleyke'den oğlu Abdullah'ın rivayet ettiğine göre, "O, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanına girip, ona kaderle ilgili bir şeyler söylemiş o da kendisine şöyle cevapta bulunmuştur:
"Kim kader konusunda herhangi bir meseleyi konuşacak olsa, ahiret günü kaderden hesaba çekilir. Kim de bu mevzuda bir şey konuşmazsa, ahirette kaderden hesaba çekilmez."[28]

?916 ?6003 ?85? ????????? ??????? ???? ????????? ????? ???? ??????????? ????? ??????? ???? ???? ??????? ???? ??????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ????:)?????? ??????? ?????? # ???? ?????????? ?????? ???????????? ?? ????????. ??????????? ???????? ?? ???????? ????? ??????????? ???? ????????. ???????: »?????? ?????????? ??? ?????? ??????????? ??????????? ????????? ???????? ????????. ?????? ???????? ?‘????? ??????????«.?????: ??????? ???????????? ???? ???????: ??? ???????? ??????? ?????????? ??????????? ???? ???? ??????? ?????? # ??? ???????? ??????? ??????? ?????????? ???????????? ??????(.?? ???????: ??? ????? ????? ????? ???? .

16. (85) (6003)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir grup ashabının yanına aniden çıkageldi. Onlar kader üzerine tartışıyorlardı. Münakaşanın mahiyetini öğenince öylesine öfkelendi ki sanki yüzünde bir nar tanesi patlamıştı, kıpkırmızı oldu. Şunları söyledi:"(Kader üzerine bu çeşit) münakaşa yapmakla mı emrolundunuz -veya bunun için mi yaratıldınız?- Kur'an'ın bir kısım ayetlerini diğer bir kısım ayetleriyle karşılaştırıp duruyorsunuz! İşte sizden önceki ümmetler bu çeşit davranışları sebebiyle helak oldular."(Ravi Muhammed İbnu) Abdullah İbnu Amr devamla dedi ki: "Babam Abdullah dedi ki: "Ben Resulullah'ın bazı meclislerinde hazır bulunmamış olmama sevinirdim ama, (babam Amr'ın anlattığı) bu mecliste bulunmadığıma daha çok sevindim."[29]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis kader üzerine münakaşa etmenin mü'minlik edebine yakışmadığını ifade etmektedir. Çünkü kader Allah'a imanın bir parçasıdır. Onun mahiyetini yeterince anlamak her insanın kârı değildir. Allah inancımız, O'nun ezelden her şeyi bildiğini kabul etmemizi gerektirir. Öyleyse Allah'ın bizim nasıl hareket edip ne yapacağımızı ilmiyle önceden bildiğini, O'nun bu ilminin değişmeyeceğini kabul edip, Cenab-ı Hakk'ın bizlerden kulluk olarak neler istediğini düşünüp onu yapmaya çalışmalıyız. Allah'ın nasıl bildiği, bu bilginin niçin değişmeyeceği gibi neticesiz münakaşalara sebep olacak hususların çözülmesi bizden istenmiyor, bunlarla uğraşmak kulluk değil. Allah, şeriatiyle bildirdiği emirleri ne derece yaptık, yasaklarından ne kadar kaçınabildik, bizden bunu soracaktır. Öyleyse hesabını vereceğimiz şeyler üzerinde kafa yorup, zaman ayırmamız gerekmektedir. Kulluk edebi bunu gerektirmektedir.Resulullah, geçmiş ümmetlerin, böylesi faidesiz meselelerle uğraşarak nifaka, fitnelere düşüp, kulluk vazifelerini ihmal ederek helak olduklarını haber vermektedir.[30]

?17 ?6004 ?86? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ????????? ???? ????????? ????: ????????? ???????? ????? ?????? ????? ???? ??????? ???? ??????? ????????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »? ??????? ??? ??????? ??? ???????«. ??????? ??????? ?????? ??????????? ??????: ??? ??????? ??????! ???????? ?????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ?‘???? ????????? ????? »??????? ?????????. ?????? ??????? ?‘?????«. ?? ???????: ??? ????? ???? .

17. (86) (6004)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ne sirayet, ne uğursuzluk, ne de (öldürülen kimsenin başından çıkıp intikam! intikam! diye bağıran ve hâme denen) bir kuş vardır!" buyurmuşlardı. Cemaatte bulunan bedevi bir adam doğrulup:"Ey Allah'ın Resulü! Pekâla, kendisinde uyuz olan bir devenin bütün deve sürüsünü uyuzlamasına ne dersiniz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm da:"İşte bu kaderdir. Söyle bakalım! O ilk deveyi kim uyuzladı?" buyurdular."[31]

AÇIKLAMA:

Daha önce de izah edildiği üzere, Resulullah bu hadislerinde kaderin varlığını ispatlamaktadır. Cahiliye devrinde, Araplar, bulaşıcı hastalıkların zuhuru ve sirayetini, Allah'ın irade ve takdiri olmadan, kendiliğinden olduğu şeklinde izah ediyorlardı. Resulullah bu inancı yıkmak için kendiliğinden sirayet olmadığına dikkat çekmiştir. Herşey irade-i İlahiye ve takdir-i Rabbani ile cereyan etmektedir. Öyle ya! İlk hastalık nereden geldi? Kim onu yarattı? Bu soru bedeviyi düşündürecektir.Öte yandan Resulullah: "Vebanın çıktığı yere girmeyin, bulunduğunuz yerde veba varsa orayı terketmeyin" emriyle, "Cüzzamlıdan, aslandan kaçar gibi kaçın" uyarısıyla karantinayı ve dolayısıyla sirayeti önleyici tedbirleri de emretmiştir. Şu halde hastalığın bulaşması gerçeğini reddetme yoktur.Hâme ve uğursuzluğun reddi ile ilgili açıklamayı tekrar etmeyeceğiz (Bkz. 11. cilt 4095-4099. hadisler). [32]

?18 ?6005 ?87? ????????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ?‘???? ???? ???? ???????????? ???? ??????????? ?????: ?????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????????? ?????????? ??? ?????? ???? ????????? ????? ??????????. ????????? ????: ?????????? ??? ???????? ???? ??????? ?????? #? ???????: ??????? ??????????? #? ???????: »??? ??????? ???? ???????! ??????? ????????« ??????: ????? ?‘?????? ??????? »???????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ???‘??????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????«. ?? ???????: ??? ????? ????

18. (87)- (6005)- Adiyy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına vardığım zaman bana: "Ey Hâtim'in oğlu Adiyy, Müslüman ol ki selamete eresin!" buyurdular. Ben de:"İslam nedir?" diye sordum."Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de O'nun Resulü olduğuma şehadet etmen ve hayır, şer, tatlı ve acı her şeyiyle kadere iman etmendir?" buyurdular.[33]

AÇIKLAMA:

Adiyy, Tay kabilesinden cömertliği ile meşhur Hatem-i Tai'nin oğludur. Hicretin yedinci yılında Müslüman olmuştur. Onun bu maksadla Medine'ye gelişi, Resulullah'ın ağırlama ve iltifatı daha önce açıklandı. Sadedinde olduğumuz rivayet, "İslam nedir?" sorusuna Resulullah'ın verdiği cevap yani İslam'ı tarifi ihtiva etmektedir. Burada kader inancının açık şekilde İslam'ın şartlarından biri olarak ifade edilmesi dikkat çekicidir.[34]

?19 ?6006 ?89? ????????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ??????? ???? ?‘??????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ?????? ???? ?‘??????? ??? ??????????#? ??????: ??? ??????? ??????! ???? ??? ????????? ??????? ???????? ????? »??????????? ??? ??????? ?????« ???????? ?????? ????? ???????: ???? ???????? ????????????! ??????? ????????? #: »??? ??????? ???????? ?????? ??? ???? ????????«.?? ???????: ?????? ???? .

19. (89) (6006)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensardan bir zat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:"Ey Allah'ın Resulü! Benim bir cariyem var, onunla azil yapabilir miyim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm ona: "Cariye için takdir edilen şey (çocuk) kendine gelecektir!" cevabında bulundu. Bundan bir müddet sonra aynı zat Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:"O cariyem hamile oldu!" dedi. Bunun üzerine Resulullah: "Bir nefse takdir edilmiş olan şey mutlaka olur!" buyurdular."[35]

AÇIKLAMA:

Azl nedir ne değildir daha önce açıklanmıştır (bkz 5717, 5718. hadisler). Keza kader bahsi de mükerreren açıklanmıştır.[36]

?20 ?6007 ?90? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ????? ???? ?????????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »? ??????? ??? ????????? ??? ????????. ??? ??????? ????????? ??? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ????????? ??????????? ???????????«.

20. (90) (6007)- Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ömrü ancak birr (her çeşit hayırlar, iyilikler, ihsanlar) uzatır; kaderi de ancak dua geri çevirir. Kişi, işlediği günah sebebiyle rızkından mahrum kalır!"[37]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, başka rivayetlerde gelen kaderin ve takdirin değişmeyeceğine dair beyanlara muhalefet ederek, iyiliklerin ve duaların takdiri değiştireceğini söylemekte, sözgelimi yapılan iyiliklerle ömrün uzayacağını, duanın kaderi iptal edeceğini ifade etmektedir. Bu sebeple te'lif edici açıklamalar yapılmıştır.* Hayır, iyilik ve dua ubudiyet nevinden olduğu için kısa ömrü, uzun ömürden daha bereketli, öbür dünya için daha kazançlı kılar. Bunları yapmayan -veya az yapan- uzun ömürlü de olsa, öncekinin aksine bereketsiz bir ömür yaşar.* Hayırlar, hakikaten ömrü uzatır. Bu şarta bağlı olarak ömrün uzunluğu takdir edilmiştir. Dolayısıyla kader-i muallaka göre ömrü uzar. İlm-i İlahîde ise onun bu hali de malumdur, o değişmez. Şu ayet buna delalet eder: "Allah dilediğini siler, dilediğini sabit bırakır, Ümmü'l-Kitap ancak O'nun katındadır" (Ra'd 39).* Günahla rızkın kısıtlanması meselesi de benzer şekilde açıklanmıştır: Günah işlememe şartına bağlı olarak takdir edilen rızık, günahı işlediği takdirde kısıtlanır. Allah yine de ilm-i ezelîsi ile onun

nasıl davranacağını bilir. Bu bizce meçhuldür. Öyleyse, rızkının bol olmasını arzu eden, günahtan kaçınacaktır. Dolayısıyla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hatırlatmayı günahtan kaçınmaya bir teşvik vesilesi kılmıştır. Ayrıca şunu da ilave edebiliriz. Günahlar maddî ve manevî pek çok hastalığın ve israfın kaynağıdır. Bunlar da bereketi giderici şeylerdir: İnsanın çalışmadan kalması, tedavi masrafları, israfat... hep rızkı daraltan sebeplerdir.[38]

?21 ?6008 ?91? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ??????????. ????? ?‘??????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ????????? ?????: ??????: ??? ??????? ??????! ????????? ?????? ????? ???? ????????? ???????? ???? ????????????? ??? ??? ????? ????????????? ????? »???? ?????? ????? ???? ????????? ???????? ???? ????????????? ??????? ??????? ????? ?????? ????«?? ???????: ?? ?????? ???? .

21. (91) (6008)- Sürâka İbnu Cu'şum anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, (yapılan) amel, önceden kalemin yazıp kuruduğu, kaderin kesinleştiği şeyler cümlesinden mi, yoksa müstakbelde karşılaşacağı şeyler cümlesinden mi?"Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Amel, kaderin tesbit ettiği, kalemin de yazıp kuruduğu şeyler cümlesindendir. Herkes yaratıldığı şeye müyesser kılınır."[39]

AÇIKLAMA için 4833 numaralı hadise bakılmalıdır. [40]

ASHABIN FAZİLETLERİ

*** HZ. EBU BEKR**

?22 ?6009 ?94? ????????? ???? ?????? ???? ???? ?????????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ???? ??????????. ????? ?‘??????? ???? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??? ????????? ????? ?????? ??? ????????? ????? ???? ??????« ????? ?????? ???? ?????? ??????: ??? ??????? ??????! ???? ???? ???????? ??? ???? ??? ??????? ??????!?????? ??? ??? ????? ??? ????? ‘? ?????? ?? ????? ?‘??? ?????? ???? ??? ??????. ? ??? ??? ????????? ???? ???????. ????? ????? ????. ? ? . ??????? .

22. (94) (6009)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Ebu Bekr (radıyallahu anh)'in malı kadar hiçbir mal bana menfaat sağlamamıştır!"Ebu Hureyre devamla der ki: "(Resulullah'ın bu sözü üzerine) Hz. Sıddık'ın gözlerinden yaş aktı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Ben ve malım sadece senin için var değil miyiz! Ey Allah'ın Resulü!" dedi.[41]

?23 ?6010 ?95? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ?????????????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ???????? ???????? ??????? ????? ?????????? ???? ?‘??????? ???Œ???????? ??? ???????????? ????????????????. ? ???????????? ??? ???????! ??? ?????? ?????????«?????? ?? ??? ????? ?????? ?? ???? ?????. ???? ??????? ??? ???? ?? ??? ??????.

23. (95) (6010)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ebu Bekr ve Ömer, bu ikisi kendilerinden önce ve sonra gelip geçecek peygamberler dışında kalan bütün cennetliklerin olgun yaşta olanlarının efendileri olacaklardır. Ey Ali, bu hususu, hayatta kaldıkları müddetçe onlara haber verme!"[42]

AÇIKLAMA:

1- Her iki hadis, Hz. Ebu Bekr'in faziletini beyan etmektedir. İkincisinde Hz. Ömer'in fazileti de mevzubahis edilmiştir. Bunlar Aşere-i Mübeşşere denilen grup içinde de en başta yer alırlar. Ehl-i Sünnet uleması Resulullah'tan sonra ümmet içerisinde fazilette baş sırayı Hz. Ebu Bekr'in, ikinci sırayı Hz. Ömer'in aldığında ittifak eder. Bunların fazileti pekçok hadiste sarih olarak, Kur'an'da da sarahate yakın delaletle te'yid edilmiştir. Sahabi ve tabiin büyükleri de ihtilaf etmemişlerdir. Sadece Hz Ali'nin efdaliyeti hakkında seleften bazı münferid şahısların şazz düşen kanaatlerine daha önce temas etmiştik.
2- Olgunluk yaştakiler diye tercüme ettiğimiz kühul tabiriyle yaşlılık alâmeti olan saçların ağarmaya başlaması halinden sonra vefat edenler kastedilmiştir. Lügatçiler olsun muhaddisler olsun bu ömür safhasının hududunu rakama dökmede ihtilaf ederler. Lügatçilere göre kühulet yaşı 30-40, 33-50, 34-51 yaşlarıdır. Muhaddisler, sadedinde olduğumuz hadisi esas alıp, mezkur iki zatın 63 yaşında vefat etmelerine nazar ederek, bu yaşın kühulet yaşı sayılması gerektiğini ileri sürerler. Böylece 63 yaşına kadarki ömür hadisçilere göre kühulete dahildir. Bu tahlili kaydeden Tahavi gençlik ile kühuletin iç içe girdiğine dikkat çeker.Cennete herkesin "genç" olarak gireceğini haber veren hadisleri değerlendiren alimlerimiz, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in bütün cennet ahalisinin efendileri olacağı hükmünü çıkarmışlardır.Sadece Müslümanların değil, insanlığın medar-ı iftiharı olan bu zatlar Aleyhissalâtu vesselâm'ın tayin ettiği şu makama, lütf-u İlahî olarak ziyadesiyle layıktırlar; sebkat eden hizmetleri, herkesin takdirini kazanan şahsiyetleri bunun şahididir.[43]

*** HZ. ÖMER**

?24 ?6011 ?103? ????????? ??????????? ???? ???????? ???????????. ????? ??????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ??????????? ????? ????????? ????
????????? ???? ????? ???????. ?????: ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???????: ??? ????????! ?????? ??????????? ????? ????????? ??????? ??????.?? ???????: ?????? ???? ?????? ??? ??? ???????? ?? ????. ? ?? ??? ????? ???? ?? ??????? ????? ??? ?????? ?? ????? ?? ????? .

24. (103) (6011)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer Müslüman olduğu zaman, Hz. Cibril aleyhisselam inip:"Ey Muhammed! Sema ahalisi Ömer'in Müslüman olması ile müjdeleştiler!" dedi."[44]

?25 ?6012 ?104? ????????? ??????????? ???? ???????? ???????????. ????????? ??????? ???? ??????? ?????????????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »?????? ???? ??????????? ???????? ??????. ???????? ???? ????????? ????????. ???????? ???? ??????? ???????? ??????????? ??????????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ???? ?? ???? ????????? ??? ?????? ?? ????. ????? ????? ????? ???? ????????: ??? ?????? ???? ????? ?? ????? ?? ???? ????????: ??? ?????? ???? ????? ??? ?? ???? ?? ?? ???? ??????? .

25. (104) (6012)- Hz. Übey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Hakk'ın musafaha ettiği ilk kimse Ömer'dir. İlk selam verdiği kimse de odur. İlk elinden tutup cennete koyacağı kimse de o olacaktır."[45]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen hak kelimesi ile ilgili farklı yorumları Sindî şöyle kaydeder:
* Hak'tan murad hak sahibidir. O da hakkı ve doğruyu ilham etmekle vazifelendirilen melektir. Bu meleğin herkesten önce Hz. Ömer (radıyallahu anh) ile tokalaşıp selamlaşması ve öncelikle cennete dahil etmesinin manası, Hz. Ömer'in, doğruyu herkesten önce işitip söylemesi, tatbik etmesi ve bunun sonucu olarak cennetle müjdelenmesi demektir.
* Hak'tan murad batılın zıddı da olabilir. Bu durumda hadis, Hz. Ömer'in istişare vesairede isabetli görüş ve sezgi sahibi olmasını, bunu herkesten önce söylemesini ifade eder.
* Hak ve doğru söz ve hareketlerin ahiret günü güzel bir surette tecessüm ederek cennete götürücü bir rehber manası da muhtemeldir. Elinden tutma tabirinden murad da bu rehberlik olmalıdır.
* Hak'tan, Allah Teala hazretlerinin kastedilmiş olması da muhtemel ise de, böyle bir ihtimale cezmetmenin mahzurlu olacağı açıktır. Çünkü, bu taktirde, Hz. Ömer'in peygamberlerden de üstün olacağı gibi bir mana melhuz olur. Halbuki, makamı ne kadar yüce de olsa hiç kimse peygamberden üstün olamaz. Peygamberlik kesbî değil,

vehbîdir."[46]

?26 ?6013 ?105? ???????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ????????????. ????? ?????? ???????? ???? ????????????. ????????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???????: ????? ??????? ?????? #: »??????????? ?????? ?‘????? ???????? ???? ?????????? ????????«.?? ???????: ???? ????? ????. ??? ???????? ?? ???????? ???? ???? ????? ??? ???? ?? ??????. ???? ???? ?? ???? ???????? ??? ????????: ???? ??????. ????? ??? ???? ???????? ??????. ????? ??? ???? ???? ???? .

26. (105) (6013)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua etmişti: "Allahım! İslam'ı, hassaten Ömer İbnu'l-Hattab(ın Müslüman olmasıyla) aziz kıl!"[47]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen aziz kılmayı, "kuvvetlendirme" manasında anlamak gerekecektir. Yani onun İslam'a girmesi ile kuvvet ver, kâfirlere galip ve yardım lutfet demektir. İslam, vahy-i İlahî olma yönüyle azizdir, şereflidir. Beşerî katkı bu şerefi artırmaz, güç kazandırır. Nitekim bu dua hemen kabul görmüş, Hz. Ömer, İslam'a girmiş ve onun girişinden sonra İslam gizli tebliğ safhasından alenî tebliğe geçmiştir. İbadetler alenen yapılabilmiştir.Hadisin Tirmizî'de gelen veçhinde "Allahım, İslam'ı Ebu Cehl veya Ömer'le aziz kıl" buyurarak Ebu Cehil ve Ömer'i zikrettiği belirtilir. Hadisin başka vecihleri de var. Farklılığı alimler: "Resulullah, önce her ikisini de zikretmiş ise de, sonraki bir duada sadece Hz. Ömer'i zikretmiş olabilir" diyerek te'vil etmişlerdir.[48]

*** HZ. OSMAN**

?27 ?6014 ?109? ???????? ???? ????????? ???????? ???? ???????? ??????????????. ????? ??? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?‘??????? ???? ??? ??????????? ???? ??????? ?????? # ?????: »??????? ??????? ??????? ?? ??????????. ?????????? ?????? ???????? ???? ????????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ????? ?? ????? ??? ???? ???????? .

27. (109) (6014)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her peygamber için ahirette bir arkadaş vardır. Orada benim arkadaşım Osman İbnu Affan'dır."[49]

AÇIKLAMA:

Sindî, Hz. Osman-ı Zinnureyn'in Aleyhissalâtu vesselâm'a arkadaş olmasını şu mealdeki ayete dayanarak izah eder: "(Dünyada) zürriyetleri iman edip kendilerine uyan mü'minlere, (ahirette) zürriyetlerini kavuştururuz. Bununla beraber onların amellerinden hiçbir şey eksiltmeyiz" (Tur 21).Sindî der ki: "Bu ayete göre, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)' in muhterem kızları cennette peygamberin yanında olacaklardır. Hz. Osman (radıyallahu anh) da bu iki kerimenin zevci olduğu için onlara tabi olacak, böylece, o da Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında bulunacaktır."Sindî, Hz. Ali'nin durumunu şöyle açıklar: "Ali (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'ın damadı olduğu halde ondan bahsedilmeyip Peygambere arkadaş olarak sadece Hz. Osman'ın zikrediliş sebebi, Hz. Osman'ın esas itibariyle Resulullah'ın zürriyetinden sayılmamasıdır. Hz. Ali çok yakın bir akrabasıdır ve onun yanında ve terbiyesinde büyümüştür, bu sebeple onun zürriyetinden sayılır. Ayetin muktezasınca, onunla beraberliği tabii bir hadisedir, bunun belirtilmesine hacet yoktur. Ayrıca hadiste, Resulullah'la beraberlik ve arkadaşlığın Hz. Osman'a has kılındığına dair bir sarahat da yoktur."[50]

?28 ?6015 ?110? ???????? ???? ????????? ???????? ???? ???????? ??????????????. ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????????? ???? ???? ??????????? ???? ???? ??????????? ???? ?‘??????? ???? ???? ??????????? ???? ????????? # ?????? ???????? ?????? ????? ??????????? ???????: »??? ????????! ???? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ???????? ??????? ????????? ???? ?????? ???????????«.?? ???????: ????? ??? ?????? ????? ???? .

28. (110) (6015)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mescid-i Nebevi'nin girişinde Hz. Osman (radıyallahu anh)'la karşılaşmıştı: "Ey Osman! İşte Cibril aleyhisselam! Bana haber verdi ki Allah Teala hazretleri (kızım) Ümmü Gülsüm'ü, Rukiyye'nin mehrine denk bir mehirle ve ona yaptığın hayat arkadaşlığı gibi bir arkadaşlık yapmak üzere sana nikahlamıştır!" buyurdular."[51]

?29 ?6016 ?111? ???????? ?????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ?????? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ???????. ??????? ??????? ?????? #: »?????? ?????????? ???? ????????«. ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ????? ????????????? ??????? ?????? #. ????????: ????? ????? »????«.?? ???????: ?????? ?????. ??? ??? ????: ???? ?? ????? ?? ???? ??? ?? ????. ????? ????? ???? .

29. (11) (6016)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) vukuu yaklaşmış olan bir fitneyi zikretmişti. O sırada başı örtülü birisi yoldan geçti. Aleyhissalâtu vesselâm:"İşte şu (giden), o gün hidayet üzere olacak!" buyurdular. Ben hemen sıçrayıp, Osman (olan o geçen kimse)nin bazularından tutup Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın karşısına geçerek: "(O söylediğiniz) bu mu?" dedim."Evet bu!" buyurdular.[52]

AÇIKLAMA:

Hz. Osman'ın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki kerimesiyle evlenmeleri, burada mevzubahis edilen fitnede şehid edilme hadisesi daha önce mükerreren geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz (mesela 4809 ve 5612. hadislere bakılabilir).[53]

?30 ?6017 ?113? ???????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???????? ???? ?????????? ????: ????? ??????? ????? ?????????? ????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ?????? # ??? ????????: »???????? ???? ???????? ?????? ????????« ???????: ??? ??????? ??????! ?? ??????? ???? ???? ??????? ????????. ???????: ?? ??????? ???? ??????? ????????. ???????: ?? ??????? ???? ?????????? ????? »??????« ???????? ????? ????? ???????? ?????????? # ??????????. ???????? ???????? ??????????. ????? ??????: ??????????? ???? ???????? ??????? ????????: ???? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ????????: ???? ??????? ?????? # ?????? ????? ???????. ?????? ??????? ???????.?????? ??????? ??? ????????: ?????? ??????? ????????.????? ??????: ????????? ?????????? ????? ????????.?? ???????: ?????? ????. ????? ???? .

30. (113) (6017)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hastalığı sırasında: "Yanımda ashabımdan birinin bulunmasını istiyorum!" buyurdular. Biz de:"Ey Allah'ın Resulü! Sana Ebu Bekr'i mi çağıralım?" dedik, sükut buyurdular. Bunun üzerine:
"Sana Ömer'i mi çağıralım?" dedik, yine sükut buyurdular. Bunun üzerine:"Sana Osman'ı mı çağıralım?" dedik."Evet!" buyurdular. (Onu çağırdık. Derhal huzura geldiler. Resulullah onunla başbaşa kaldı. Aleyhissalâtu vesselâm ona konuştukça Hz. Osman'ın yüzü (renk renk oluyor) değişiyordu.Kays der ki: "Bana, Ebu Sehle Mevla Osman'ın anlattığına göre, Hz. Osman, yevmü'ddar'da (evinde muhasara edildiği günde) kendisine: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana bir ahidde (sözde) bulunmuştu. (Şu anda) ben ona kavuşmaktayım" demiştir.Hadisin ikinci ravisi Ali (İbnu Muhammed)'in rivayetinde Hz. Osman: "Ben bu ahid üzerine sabrediciyim" demiştir.Ravi Kays der ki: "Alimler, hadiste geçen yevmü'ddar (ev günü) tabiriyle Hz. Osman'ın evinde muhasara edildiği günü anlarlar."[54]

AÇIKLAMA:

Resulullah, mükerrer hadislerinde Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın şehid edileceklerini haber vermiştir. Alimlerimizin bir kısmı, bu hadisten hareketle, bilahare Mısırlı ihtilalciler tarafından muhasara edilen Hz. Osman'ın onlara mukabele etmemesini ve halife ünvanıyla onların püskürtülme emrini vermemesini, Resulullah'ın hususi talimatıyla izah ederler. Zinnureyn efendimiz, Ebu Sehle'ye: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vukua geleceğini bana bildirdiği fitne patlak verdiği zaman, benim sabretmemi ve fitnecilerle savaşmamamı bana söyledi" demiş olmalıdır. Daha önce, mükerreren temas ettiğimiz üzere, fitne yani dahilî kargaşada aslolan, fitneden imkan nisbetinde kaçınmak ve müdafa-i nefiste bile bulunmamakdır. Bu siyaset, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Adem'in iki oğlu arasında cereyan eden hadisenin hikâyesi zımnında, ümmet-i merhumeye ders verilmiştir. Haksız ve zalim olan Kabil, masum olan Habil'i öldürme niyetini açıklayınca Habil kardeşine şu cevabı verir: "Dilerim ki, sen benim günahımı ve kendi günahını yüklenesin de cehennem ateşinin ehlinden olasın. Bu da zalimlerin cezasıdır" (Maide 29).Alimler, bu ayete, Ümmet-i Muhammed'den ilk örneği Hz. Osman'ın teşkil ettiğini söylerler.[55]

*** HZ. ALİ**

?31 ?6018 ?116? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???? ??????????. ??????????
???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????: ?????????? ???? ??????? ?????? # ??? ????????? ?????? ?????. ???????? ??? ?????? ??????????. ??????? ???????? ????????. ?????? ?????? ???????? ???????: »??????? ????? ???????????????? ???? ??????????? « ???????: ?????. ????? »??????? ????? ??????? ???????? ???? ?????????« ???????: ???? ?????: »??????? ??????? ???? ???? ???????. ??????????? ????? ???? ??????. ??????????? ????? ???? ????????«.?? ???????: ?????? ????? ???? ??? ?? ??? ?? ????? .

31. (116) (6018)- Bera İbnu Âzib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığı hacda biz de beraberdik. (Bir ara) yolda bir yerde konakladı ve cemaatle namaz kılma emrini verdi. Bu sırada, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin elinden tutarak (yanındaki ashabına): "Ben mü'minlere nefislerinden evla değil miyim?" diye sordu. Hep bir ağızdan: "Elbette evlasın!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm tekrar:"Ben her mü'mine, kendi nefsinden evla değil miyim?" buyurdular. Ashab yine hep bir ağızdan: "Evet evlasınız!" dediler. Bunun üzerine (Ali'yi göstererek):"İşte bu, ben kimin dostu isem, onun dostudur! Allahım, sen buna dost olana dot, düşman olana düşman ol!" buyurdular.[56]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste başlıca iki husus işlenmektedir:
1) Resulullah'ın mü'minlere nefislerinden evla olması. Bu husus, bizzat Kur'an-ı Kerim'de ele alınmış olan bir husustur. "Peygamber, (her hususta) mü'minlere nefislerinden evladır..." (Ahzab 6). Bu hususta başka hadisler de var. Daha önce muhtelif vesilelerle açıkladığımız için tekrar etmeyeceğiz.
2) İkinci husus: Hz. Ali'nin mü'minlerce sevilmesi meselesi, Resulullah bütün ashabının sevilmesi için mükerrer beyanlarda bulunduğu halde, hizmeti büyük olan bir kısım sahabilerin sevilmesi için daha ziyade beyanda bulunmuştur. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Zeyd İbnu Harise, Übey İbnu Ka'b, Hz. Hatice, Hz. Aişe vs. radıyallahu anhüm ecmain. Hz. Ali hakkındaki uyarılarının çokluğu, onun bilahere maruz kalacağı birkısım hadiseler sebebiyle kalplerde onun hakkında doğabilecek menfi duyguları bertaraf etmek, ümmeti öyle bir vartadan korumak gayesine matuf olabilir. Bediüzzaman merhum, Hz. Ali'nin fazilet ve övgüsüyle ilgili rivayetlerin çokluğunu, onun muhalefetlerle karşılaşması sebebiyle, aleyhinde yıpratıcı propagandaların çokça vukua gelmesi karşısında, ulemanın onu müdafaa etmek maksadıyla, Resulullah'tan kendilerine intikal eden onunla ilgili hadisleri rivayet hususuna ayrı bir ehemmiyet vermeleri ile izah eder. Eğer o da diğer sahabiler gibi normal bir hayat sürmüş olsaydı, Hz. Ali ile ilgili hadislerin rivayetine ihtiyaç duyulmayacak ve dolayısıyla zaman içinde, diğerleri hakkındaki hadislerin unutulduğu gibi onun hakkındaki hadislerin de pek çoğu unutulacaktı.Rafizîler, bu çeşit hadisleri, "Resulullah'tan sonra Hz. Ali'nin hilafete elyak olduğu"na dair iddialarına delil olarak kullanmışlardır. Ehl-i Sünnet hadislerin bir kısmını zayıf bulsa da, onlar böyle değerlendirdiler diye hadisi inkar cihetine gitmezler. Ancak başka deliller muvacehesinde hilafete, sırayla Hz. Ebu Bekr'in, sonra Hz. Ömer'in, sonra Hz. Osman'ın layık olduğunu, Hz. Ali'nin de fazilet ve liyakatta dördüncü sırada yer aldığını söylerler.Bu hususu tahlil eden Sindî, sadedinde olduğumuz hadisin vürud sebebini de kaydederek Rafizî iddianın yersizliğini belirttikten sonra bir de şu rivayeti kaydeder: "Hz. Abbas, Hz. Ali'ye: "Resulullah'a müracaat ederek, halifeliğin bize mi başkasına mı ait olduğunu bir sor!" diye emretmişti. Hz. Ali, Abbas'a şu cevabı verdi: "Eğer benim sormam üzerine, o bizi bundan menederse, artık hiç kimse bize halifelik hakkı tanımaz."Sindî der ki: "Bu iki yüce şahsiyet, sadedinde olduğumuz hadisten halifelik manası çıkarmış olsalardı, meseleyi bir de sual konusu yapmak üzere aralarında tezekkür etmezlerdi."[57]

?32 ?6019 ?117? ????????? ????????? ???? ???? ????????. ????? ???????. ????? ????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ???????????????? ???? ???? ???????? ?????: ????? ???? ??????? ???????? ???? ???????. ??????? ???????? ??????? ????????? ?? ?????????? ????????? ?????????? ??? ????????. ?????????: ???? ????????. ???????: ???? ??????? ?????? # ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ????????. ??????: ??? ??????? ??????! ????? ??????? ?????????.
???????? ??? ???????. ????? ?????: »??????????? ??????? ?????? ???????? ??????????« ?????: ????? ???????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????????. ???????: »‘????????? ????? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????« ?????????? ???? ????????. ??????? ???? ???????? ?????????? ???????.?? ???????: ?????? ????. ??? ??? ????? ??? ????? ??? ????? ???? ?????. ???? ??? ????? ?? .

32. (117) (6019)- Abdurrahman İbnu Ebi Leyla anlatıyor: "Babam Ebu Leyla, Hz. Ali (radıyallahu anh) ile akşamları biraraya gelip sohbet ederlerdi. Hz. Ali, kışta yaz elbiseleri, yazda da kış elbiseleri giyerdi. Biz (babama bunun hikmetini bir) sorsanız! dedik. O da sordu. Ali (radıyallahu anh) şu açıklamayı yaptı:"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber günü, gözümden rahatsız olduğum bir sırada, bana adam göndererek yanına çağırdı. Ben:"Ey Allah'ın Resulü dedim, gözlerimden hastayım, (vereceğiniz vazifeyi yapamamaktan endişe ederim)" dedim. Bunun üzerine, gözüme mübarek tükrüklerinden sürüp, bir de: "Allahım, ondan sıcak ve soğuğun vereceği rahatsızlıkları kaldır!" diye dua buyurdular. O günden sonra ne sıcakta terledim, ne de soğukta üşüdüm" açıklamasını yaptı."Hz. Ali, ilaveten Resulullah'ın şöyle buyurduğunu anlattı:"Yarın, Hayber'in fethi için öyle bir zatı komutan yapacağım ki, o Allah'ı ve Resulü'nü hakkıyla sever, Allah ve Resulü de onu severler. O cepheden kaçacak biri de değildir."[58]

AÇIKLAMA:

Hz. Ali'nin , burada zikredilen Hayber'in fethi sırasındaki komutanlığı meselesi daha önce birkaç vesile ile geçti. Hadis, birçok farklı tarikten, bazı teferruat farklarıyla rivayet edilmiştir. Özeti şudur:Hayber'in kuşatması biraz gecikince bir gün Resulullah: "Yarın şu sancağı öyle birisine vereceğim ki Allah ve Resulü'nü hakkıyla sever, Allah ve Resulü de onu severler. Allah Hayber'in fethini onun elleriyle müyesser kılacaktır!" der. Bu ifade üzerine: "Acaba o övülen zat ben mi olurum?" ümidi bütün mü'minlerin kalbini yakar. Hatta Hz. Ömer, o güne kadar komutanlığa hiç talip olmadığını, ancak hadiste ifadesini bulan şerefe nail olmak gayesiyle, sancağın kendisine verilmesini arzu ettiğini, Resulullah'ın nazarına çarpma gayretlerine girdiğini belirtir.Ancak ertesi günü, Aleyhissalâtu vesselâm Hz. Ali'yi çağırtır, gözlerindeki rahatsızlık sebebiyle özür beyan eden Ali (radıyallahu anh)'nin gözünü mucizevî şekilde tedavi ettikten sonra sancağı ona teslim eder. Gerçekten, Hayber fethedilinceye kadar Hz. Ali öyle yiğitçe savaşır ki, Cenab-ı Hakk onun ihlas ve samimiyetine mükâfaten onu birçok harikalara mazhar eder. Sekiz-on kişinin kaldırmaktan aciz kaldıkları kale kapılarını tek eliyle kaldırıp kalkan olarak kullanır.Sadedinde olduğumuz hadis, bu vesile ile Hz. Ali'nin mazhar olduğu bir duayı Nebevinin eserinin ömrü boyunca onda müşahede edildiğini açıklamaktadır: Soğuk ve sıcağın tesirinden azade kalmak.[59]

?33 ?6020 ?118? ????????? ???????? ???? ????? ???????????. ????? ?????????? ???? ?????? ?????????. ????? ????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »????????? ????????????? ???????? ??????? ????? ??????????. ?????????? ?????? ?????????«.?? ???????: ???? ?????? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?? ?????????? ???????. ??????? ????? ???? ???? ????? ?? ??? ????? ???? ??? ????. ??‘???? ????. ????? ?? ??????? ???????? ?? ???? ????? ???? ????? »??????? ??? ?????« .

33. (118) (6020)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hasan ve Hüseyin cennet ehlinin gençlerinin efendileridir. Babaları onlardan daha hayırlıdırlar."[60]

AÇIKLAMA:

Burada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi hayatta iken henüz temyiz safhasına ulaşma durumunda olan torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendilerimizi "cennetteki gençlerin efendileri" olarak tavsif buyurmaktadır. Bu durum, alimleri "kime genç denir?" veya "İnsan hangi yaşlarda genç sayılır?" sorularını sormaya ve cevap aramaya sevketmiştir. İnsan ömrünün çocukluk, gençlik, olgunluk, ihtiyarlık, düşkünlük gibi birkısım safhalara ayrılması, birçok yönden ehemmiyet arzeden bir hususdur. Alimlerimizin bu meseleye verdikleri ehemmiyeti gösteren bir tahlilimizi aynen kaydedeceğiz.[61]
GENÇLİK (Şebabet): Büluğundan sonra başlayıp kühulet ve hatta şeyhûhete kadar geçen safhaya denir. Şebabetin, iptidasında -ki bulüğdur- ittifak edilmekle beraber müntehası hususunda ihtilaf edilmiştir. Zeynü'd-Din el-Irakî kesin bir üslubla: "Ashabımız nezdinde, 33 yaşına basıp bunu geçmeyene genç (şâbb) denir" der. Ebu Ca'fer et-Tahavi bu hususta sırf nususa dayanarak bize oldukça detaylı bir münakaşa sunar. Hadisçilerin meseleye atfettikleri ehemmiyeti ve Kur'an-ı Kerim'in bu konudaki ayetlerini hatırlatmak maksadıyla burada hülasa edeceğiz:Tahavi, önce şebabetin yani gençlik devresinin büluğla 40 yaş arasındaki devreye dendiği görüşünde olanları reddeder ve şahid olarak şu hadisi gösterir: "Enes Hz. Peygamber'den şunu nakleder: "Ben rüyamda cennete girdim. Derken altundan mamul bir kasrın önüne geldim. Bu kasr kime ait diye sordum. Kureyş'ten bir gence)???(ait dediler. Bana ait olduğunu zannettim. Fakat yine de kime diye sordum. "Ömer İbnu'l-Hattab'a ait" dediler..."Tahavi, burada, "gerek Hz. Peygamber ve gerekse Hz. Ömer yaşça kırkın çok üstünde oldukları halde, hadiste "genç" kalimesiyle ifade edilmişlerdir" demek ister ve bu iddiasına "Hz. Peygamber'in torunları Hasan ve Hüseyin gençlerin efendileridir" sözüne dayanarak yapılacak itiraza da: "Onların ahiretteki durumlarını nübüvveti icabı Allah'ın bildirmesiyle bilmiştir" diye cevaplandırır. Tahavi, burada "cennetteki gençlerin efendisi" ünvanını alan Hz. Hasan ve Hüseyin'in vefat ettikleri zamanki yaşlarının -ki birincisi 50 civarında, ikincisi 58 civarında idi- gençlik devresi içerisinde olduğunu ifade etmiş oluyor.Tahavi, sadece gençlik devresiyle ilgili işkali bertaraf etmekle kalmaz, aynı metodla (yani nususa dayanarak) bütün yaş safhalarının tablosunu vermeye çalışır: "Sonra gençlikten önceki ve gençlikten sonraki yaşlarının hakikatını ve bunlar için kullanılan tabirleri bulmak için araştırmamıza devam ettik. Cenab-ı Hakk'ın şu sözü karşımıza çıktı: "O Rabbiniz ki sizi önce topraktan, daha sonra da nutfeden yarattı, sonra da çocuk olarak (tıfl) çıkardı" (Hacc 5). Cenab-ı Hakk burada insanı çocuk olarak çıkardığını bildirmektedir. Sonra O (celle celaluhu) bir başka ayette de çocukluğun (tufuliyyet) sonunu bildirmektedir: "Sizden olan çocuklarınız (etfal) büluğa erdikleri zaman, kendinden öncekiler gibi (odanıza girmek için) izin istesinler" (Nur 59).
Buradan anlarız ki, büluğa eren artık gençlik safhasına girmiştir. Bu safha Allah'ın istediği bir zamana kadar devam eder. Gençlik devresinin müddetini ve arkasından gelen safhayı aramaya devam ettik: Derken Cenab-ı Hakk'ın şu ayeti imdadımıza yetişti: "Sonra gençlikte zirveye ulaşırsınız" (Gafir 67). Burada Cenab-ı Hakk'ın karşımıza "gençliğin zirvesi (eşüdd)" tabirini çıkardığını görüyoruz. Bu mübhem tabirin bir başka ayette tavzihini buluruz: "Sonra o, yiğitlik çağına erdiği (hele) kırk(ıncı) yıl(ın)a ulaş(ıp da tam kemaline var)dığı zaman..." (Ahkaf 15). Ayetten gençliğin bu yaşa kadar mı olduğunu, daha öteye de geçip geçmediğini anlarız. Cenab-ı Hakk ilk kaydettiğimiz ayette der ki: "...Sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz için, sonra da ihtiyarlar olmanız için..." (Gafir 67). Böylece kırktan sonra gençlikten çıkıp ihtiyarlığa girme ihtimali belirir. Fakat Cenab-ı Hakk'ı şöyle der buluruz: "O Rabb-ı Zî Şan ki sizleri önce topraktan sonra nutfeden yarattı..." Toprakla nutfe arasında bir ayırıcı var. Çünkü topraktan yaratılanlar ise onun evladlarıdır. Bu iki yaratılış arasında Allah'ın arzu etmiş olduğu miktarda zaman fasılası var. Cenab-ı Hakk'ın ???????????? ??????????? ????? ??????????? ????????
sözü bunun gibidir. Binaenaleyh el-Eşüdd safhasına ulaşmaları ile ihtiyarlar olmaları arasında da miktarını ancak Allah'ın bileceği belli bir müddet bulunması ihtimali var. Böylece o rüyayı gördüğü zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yaşı kırkın üstündedir ve artık ihtiyar sayılacak yaşın altındadır. Bu meselede işin iç yüzünü ancak Allah bilir."Bu tahlilimizin "olgunluk (kuhulet) safhasıyla ilgili kısmını az yukarıda 6009 numaralı hadiste özetleyerek kaydettik.[62]

?34 ?6021 ?120? ????????? ???????? ???? ??????????? ????????????. ????? ???????? ?????? ???? ??????. ????????? ???????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ???????? ???? ????????????? ?????: ????? ???????: ???? ????????????? ?????? ????????? #. ?????? ??????????? ?'??????. ? ?????????? ??????? ??? ????????. ????????? ????? ???????? ???????? ???????.?? ???????: ??? ????? ????. ????? ????. ???? ?????? ?? ???????? ?? ???????. ????: ???? ??? ??? ???????.

34. (120) (6021)- Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Ben Allah'ın kulu, Resulü'nün kardeşiyim ve ben sıddîk-ı ekberim. Benden sonra sıddık-ı ekber olduğunu söyleyen yalancıdan başkası değildir. İnsanlardan önce yedi yıl namaz kıldım."[63]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallahu anh) burada, kendine has bazı imtiyazlı durumları zikretmektedir. Kişinin üzerinde tecelli eden İlahî lütufları övünme kastıyla değil de tahdis-i nimet suretiyle zikretmesinin fahirlenmek, böbürlenmek sayılmayacağını Duha suresinde geçen "Rabbinin nimetlerini anlat!" ayet-i kerimesini şahid göstererek daha önce izah etmiştik, tekrar etmeyeceğiz.
2- Hz. Ali'nin kendisini "Resulullah'ın kardeşi ilan etmesi", "siyer kitaplarımızda belirtildiği üzere hicretle herkesi kardeşlerken, Hz. Ali'yi Resulullah'ın kimseyle kardeşlememesi karşısında Ali'nin müracaatı üzerine: "Sen, ey Ali, dünyada da ahirette de benim kardeşimsin" demiş olmasına dayanır.
3- "Sıddîk-ı ekberim" sözünü Sindî şöyle açıklar: "Sıddik çok doğru söyleyen, hakkı tereddütsüz olarak kabul eden kimseye denir. Bu lakap, Hz. Ebu Bekr'e verilmiştir. Çünkü o, Aleyhissalâtu vesselâm'ı tereddütsüz tasdik etmiştir. Hz. Ali'nin bu sözü, Resulullah'ı herkesten önce tasdik etmiş olduğunu ima etme gayesini güdebilir. Çünkü birkısım alimler Hz. Ali'nin ilk iman eden kimse olduğunu kabul etmişlerdir.
4- Hz. Ali'nin "Herkesten önce yedi yıl namaz kıdım" demesi de yaş durumuyla izah edilmiştir. Çünkü o çocuk iken Müslüman oldu ve derhal namaza başladı. Muasırları arasında onun kadar erken yaşta Müslüman olan yoktur. Onun yaşından en az yedi yaş büyük olanlar İslam'a girmiş olunca onun namaz kılma işi, bir bakıma onlardan yedi yıl önce başlamış olmaktadır. Aksi takdirde, "namaz emri gelince o namaz kılmaya hemen başladı, diğerleri ise yedi yıl sonra başladılar" şeklinde bir anlayış ortaya çıkar ki, bu mana batıldır, gerçekleri aksettirmez.[64]

*** HZ. ABBAS**

?35 ?6022 ?140? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ?'??????? ???? ???? ???????? ????????????? ???? ???????? ???? ??????
????????????? ???? ?????????? ???? ?????? ????????????? ?????: ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????????????. ????????????? ??????????. ?????????? ????? ???????? ?????? #? ??????: »??? ????? ???????? ????????????? ?????? ?????? ????????? ???? ????? ??????? ???????? ??????????. ???????? ? ???????? ?????? ?????? ?'?????? ????? ?????????? ????? ???????????????? ??????«.?? ???????: ???? ?????? ????. ? ??? ???: ????? ???? ?? ??? ?? ?????? ????? .

35. (140) (6022)- Hz. Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kureyş'ten bir grup kendi aralarında konuşurken biz onlara rastladığımızda yanlarına varınca konuşmalarını keserlerdi. Durumu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattık. Şöyle buyurdular: "İnsanlara ne oluyor ki, kendi aralarında konuşurlarken Ehl-i Beytimden bir adamı görünce konuşmalarını kesiyorlar. Allah'a yemin olsun! Onları Allah için ve bana olan akrabalıkları için sevmeyenlerin kalplerine iman girmez."[65]

AÇIKLAMA:

Sindî bu konuşmaların sır mahiyetinde olmadığına, hususiyet arzetmeyen konular olması gerektiğine dikkat çeker. Çünkü hususiyet arzeden, sır olan konuşmaların yabancıya karşı kesilmesi ayıplanamaz der. Öyleyse Kureyşliler, öfke ve düşmanlıklarını ifade etmek için konuşmalarını kesmekte idiler. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm'ın sert çıkışı da bunu te'yid eder.Resulullah'ın Al-i Beyti sevmelerini mü'minlere emretmesi şu ayetin muhtevasına uygundur "(Ey Resulüm, onlara) de ki: "Tebliğ vazifem karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Sizden istediğim akrabaya ve Ehl-i Beytime karşı muhabbettir" (Şûra 23).Şu halde Al-i Beyti, hem Allah'ın rızası, hem de Resul-ü Ekrem'in hoşnutluğu için, mü'minler sevmelidirler, radıyallahu anhüm ecmain.[66]

?36 ?6023 ?141? ????????? ?????? ????????? ???? ??????????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ??????????????? ???? ?????? ?????? ????
???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ?????????? ?????? ????? ????????? ?????????? ??????. ?????????? ????????? ??????????? ?? ????????? ?????? ??????????? ??????????. ????????????? ????????? ???????? ?????? ??????????«.?? ???????: ?????? ????? ?????? ??? ??? ????????. ?? ??? ??? ??? ????: ??? ??????. ???? ??????: ??? ?????? ??????. ????? ??????? ????? ?????. ???? ??? ???: ????? ?? ?????? ??? ?????. ???? ?? ??? ????????. ???? ??? ??? ????. ???? ?????? .

36. (141) (6023)- Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri beni kendisine Halil ittihaz etti, tıpkı İbrahim aleyhiselam'ı Halil ittihaz ettiği gibi. Kıyamet günü, cennette benim menzilimle Aleyhisselam'ın menzili yüz yüzedir. Abbas da aramızda, iki halil arasında bir mü'mindir."[67]

AÇIKLAMA:

Hz. Abbas (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin en çok sevdiği zatlardan biridir. Onun Resulullah nezdinde öyle yüce bir hatırı ve hürmeti vardır ki, Resulullah onu hiç kırmazdı. Ashab, Aleyhissalâtu vesselâm nezdinde görülmesi gereken işleri için çoğu kere onu şefaatçi yaparlardı. Bir Buhârî rivayeti Hz. Ömer'in, yağmur duasına çıktığı vakit, Abbas'la tevessül edip: "Allah'ım... Sana peygamberimizin amcası Abbas ile tevessül ediyor yağmur diliyoruz. Onun yüzüsuyu hürmetine yağmur ver!" diye dua ettiğini ve her seferinde duasının kabul gördüğünü belirtir.Hz. İbrahim'le de irtibatlanması, Aleyhissalâtu vesselâm gibi onun da o yüce ve pak nesilden gelmesi ve onun torunları arasında yer almasından ileri gelir. Hz. Abbas, Resulullah daha hicret etmemiş iken, Mekke'de zahirde müşrik olduğu halde, Aleyhissalâtu vesselâm'ı sevmiş ve himaye etmiştir.[68]

*** HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN**

?37 ?6024 ?143????????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ?????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ????
???? ???????? ???? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ????????? ????????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????«.?? ???????: ?????? ????? ????? ???? .

37. (143) (6024)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hasan ve Hüseyin'i kim severse mutlaka beni de sevmiştir. Kim de onlara buğzetmişse mutlaka bana da buğzetmiştir."[69]

?38 ?6025 ?144? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ??????????? ???????? ???????? ???? ?????????? # ??? ??????? ?????? ????. ?????? ???????? ???????? ??? ??????????. ?????: ??????????? ?????????? # ????? ??????????? ???????? ????????. ???????? ???????? ??????? ?????? ????????. ????????????? ??????????# ????? ???????. ???????? ?????? ???????? ?????? ????????? ???‘????? ??? ????? ??????? ??????????. ???????: »???????? ??????? ?????? ???? ????????. ?????? ?????? ???? ?????? ?????????. ???????? ?????? ???? ?‘???????«.????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ????????.?? ???????: ?????? ???. ????? ???? .

38. (144) (6025)- Ya'la İbnu Mürre (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre: "Bir grup Ashab, Resulullah'la birlikte Aleyhissalâtu vesselâm'ın davet edildiği bir yemeğe gittiler. Yolda, Hüseyin'e rastladılar, çocuklarla oynuyordu.Ya'la der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (çocuğu görünce) ilerleyip cemaatin önüne geçip (onu tutmak için) ellerini açtı. Çocuk ise sağa sola kaçmaya başladı. Resulullah da onu takliden sağa sola koşarak, tutuncaya kadar peşinde koştu. Yakalayınca ellerinden birini çenesinin altına diğerini de ensesine koyup öptü ve: "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim! Kim Hüseyin'i severse Allah da onu sevsin. Hüseyin sıbt'lardan bir sıbttır (torun)!" buyurdu." [70]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, torunu Hz. Hüseyin'e karşı ne kadar kuvvetli bir sevgi beslediğini göstermektedir. Bedi-üzzaman, Resulullah'ın, torunları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e karşı izhar ettiği fevkalâde sevginin aradaki kan bağından gelen bir sevgiden ziyade, ileride onların nesillerinden gelip İslam'a büyük hizmet verip, ümmete her hususta rehberlik edecek büyük zatlar sebebiyle olduğunu söyler. Yani o Nebevî ilgi ve sevgi, onların nübüvvet vazifesine olacak hizmetleri sebebiyledir, o küçüklere olan sevgide onların neslinden gelecek büyüklere olan takdirlerinin, sevgilerinin tezahürü vardır.
2- Hadiste çocukların öpülmesine hem cevaz ve hem de teşvik vardır. Bu hadisin açıklanması sadedinde İslam uleması öpmenin çeşitlerini şöyle belirtirler:
***** Ta'zim öpmesi: Mü'minin, saygı duyduğu büyükleri öpmesi gibi
***** Şefkat öpmesi: Çocuğun kendi ana ve babasını öpmesi gibi.
***** Merhamet öpmesi: Baba ve annenin kendi çocuğunu öpmesi gibi.
***** Şehvet öpmesi: Kişinin eşini öpmesi gibi.
***** Muhabbet öpmesi: Kardeşlerinin birbirlerinin yanağını öpmesi gibi.
***** Dinî öpmek: Haceru'l-Esved'in öpülmesidir.Şehvet öpmesi zevczevce arasında caizdir, onun dışında caiz değildir.
3- Hüseyin için sıbt tabirinin kullanılmış olmasına gelince: Sıbt torun demektir. Hüseyin esbattan bir sıbttır demekle, Resulullah'ın Hüseyin'le olan beraberliğini ifade etmeyi kastettiği belirtilmiştir: Hüseyin, Resulullah'a torun olmaya layık, onun hakkını verecek bir şahsiyettir. Bazı alimler sıbtı "kabile" manasında anlayarak, hadisi Hz. Hüseyin'in neslinin devam edip çoğalacağına hamletmişlerdir. Sıbt kelimesinin ümmet manasına da kullanıldığını nazar-ı dikkate alan alimler, Hz. Hüseyin'in hayır sıfatlarda kemale erdiğini gözönüne alarak "O kendi başına müstakil bir ümmettir" demişlerdir. Ayet-i kerimede de Hz. İbrahim müstakil bir ümmet olarak tavsif edilmiştir. "Şüphesiz İbrahim hak dine yönelen, Allah'a itaate devam eden, bütün güzel vasıfları nefsinde cem eden bir ümmet idi" (Nahl 120). Resulullah da bazı şahısları "tek başına bir ümmet" olarak tavsif etmiştir. [71]

*** EBU ZERR-MİKDAD**

?39 ?6026 ?150? ????????? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ?????? ???? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ??????????? ???? ????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ????????? ????: ????? ?????? ???? ??????? ???????? ????????: ??????? ?????? #? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ??????????????. ?????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ????????? ???? ???????. ??????? ???? ?????? ?????????? ????? ??????????. ??????? ??????????? ????????? ????????????? ????????????? ???????? ????????? ????????????? ??? ????????. ????? ???????? ???? ????? ??? ?????? ?????????? ????? ??? ????????. ??? ????. ???????? ??????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????? ????? ????????. ?????????? ??????????? ???????????. ?????????? ?????????? ???? ??? ??????? ??????? ?????? ???????: ?????? ?????.?? ???????: ?????? ????. ???? ??? ???? ?? ?????? ??????? ?? ???????? ?? ???? ???? ?? ??? ??????? ?? .

39. (150) (6026)- Abdullah İbnu Mes'ud anlatıyor: "İslam'ı ilk izhar eden yedi kişi idi: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Bekr, Ammar, annesi Sümeyye, Süheyla, Bilal ve Mikdad.Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Cenab-ı Hak amcası Ebu Talib'le korudu. Hz. Ebu Bekr'i Allah kavmi ile korudu. Diğerlerine gelince, müşrikler onları tutup, demirden zırhlar giydirdiler ve vücutlarının yağlarını eritmek üzere kızgın güneşte dağladılar. Bunlardan hiçbiri müşriklerin yaptıklarına dayanamadı, hepsi de onların isteklerine boyun eğmek zorunda kaldı. Bilal hariçti. Çünkü o, nefsini Allah yolunda alçalttı da alçalttı. Azab veren kavmi de onu öldürmeyi küçümsediler. Onu tutup çocuklara teslim ettiler. Bu aylak güruh onu Mekke sokaklarında ve dağ yollarında eziyet vererek dolaştırıp eğlendiler. O, bunlara aldırmayıp: "Allah birdir Allah birdir!" demeye devam etti." [72]

AÇIKLAMA:

Burada İslam'ı ilk benimseyenlerin maruz kaldıkları muamele ve işkenceler anlatılmaktadır. Görüldüğü üzere ilk Müslümanlardan güçlü ve itibarlı ailelere mensup olanlar müşriklerin kötü muamelelerini hafif atlatmışlardır. Sözgelimi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh), itibarlı olan aileleri sebebiyle korunmuşlardır. Fakat garibanlar, zahiren bile olsa dinlerinden dönmek zorunda kalmışlardır. Arabistan'ın kızgın güneşlerinde demir zırhlar giydirilip güneşte bırakılmaları az bir işkence değildir. Aşırı şekilde ısınan demir vücudu yakıp, yağları cızır cızır eritmektedir.Bu çeşit işkencelere aldırmayan tek kişinin Bilal-i Habeşî olduğu belirtilmektedir. Bilal, inancı için varlığını hiçe saymış, bu yolda taviz vermektense her çeşit işkenceyi çekmeye razı olmuştur. Onun hayatı menkibelerle doludur. Daha önce Hz. Bilal'den söz ettiğimiz

için burada tekrar etmeyeceğiz.Sümeyye (radıyallahu anhâ) imanı uğrunda işkence altında ilk şehid olan abidevî insandır. Sümeyye Bintu Hubbat diye bilinir, aslen Yemenlidir. Ebu Huzeyfe İbnu'l-Muğire el-Mahzumî'nin cariyesi idi. Yasir, Ebu Huzeyfe'nin halifi idi. Yasir'i Sümeyye ile evlendirdi. Bu mutlu evlilikten Ammar dünyaya geldi. Ebu Huzeyfe onu azad etti.Hz. Sümeyye (radıyallahu anhâ) İslam'la müşerref olan ilklerdendir. Bazı rivayetlere göre ilk yedinin yedincisidir.[73] Allah yolunda en şiddetli azab çekenlerden biridir. Ancak o, yapılan işkencelere ölünceye kadar tahammül etmiş ve fakat inancından , Resulullah'a alenî olarak bağlılıktan vazgeçmemiştir.Aslında İslam için işkenceye uğramakta Sümeyye Hatun yalnız değildir; kocası Yasir, oğlu Ammar yani Yasir ailesinin hepsi dahildir. Birgün Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz onlara, Mekke'nin Ebtah semtinde işkence edilirken rastgelir. "Ey Al-i Yasir, sabredin, Allah size cenneti vaadetmiştir!" buyurur.Sümeyye (radıyallahu anhâ), Ebu Cehl müşrikinin harbe darbesi altında can vermiştir. Kocası Yasir İbnu Âmir de işkence altında can verenlerdendir. Allah bize onları şefaatçi kılsın! Amin![74]

*** HABBAB**

?40 ?6027 ?153? ????????? ??????? ???? ????????? ????????? ???? ????????????. ????: ????? ???????. ????? ?????????? ???? ???? ??????? ???? ???? ??????? ?????????????? ?????: ????? ???????? ??? ??????? ??????: ?????. ???? ????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ??? ????????. ???????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ??????????????.?? ???????: ?????? ???? .

40. (153) (6027)- Ebu Leyla el-Kindî anlatıyor: "Habbab, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'e uğramıştı. Hz. Ömer:"Yaklaş. Buraya, Ammar'dan başka kimse senden daha layık değildir" dedi. Sonra, Habbab, müşriklerin yaptıkları işkencelerden sırtında kalan izleri Hz. Ömer'e göstermeye başladı."[75]

AÇIKLAMA:

Habbab İbnu Eret de ilk Müslüman olanlardandır. O da Mekke'ye sonradan gelenlerdendir. Bu sebeple hamisizdir ve pek ağır işkencelere maruz kalmıştır. Yakılmış ateşin üzerine çıplak olarak yatırılmış, vücudundan akan yağlar ateşi söndürmüştür. Bu yanıklardan hasıl olan yara izleri ömrünün sonuna kadar vücudundan silinmediği gibi, o yaralardan baki kalan bir kısım rahatsızlıklar da tamamen geçmemiş, hayatı boyunca tedaviye başvurmuştur.Bu yüce sahabi hakkında da daha önce açıklama geçtiği için kısa kesiyoruz.[76]

*** BEDİR EHLİ**

?41 ?6028 ?161? ????????? ???????? ???? ??????????. ????? ???????. ? ??????????? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ? ?????? ???? ???????. ????? ???? ??????????. ???????? ???? ?‘??????? ???? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? # »? ????????? ?????????. ?????????? ??????? ????????! ???? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ????? ????????? ??? ????????«.?? ???????: ?????? ????.

41. (161) (6028)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ashabıma sebbetmeyin. Nefsimi elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin ederim ki, şayet sizden biri, Uhud dağı kadar çok altın infak etse, ashabımdan birinin bir müdd hatta onun yarısı kadarki infakına, sevapta yetişemez."[77]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Ashab'ın diğer Müslümanlara üstünlüğünü ifade etmede mühim bir nassdır. Ancak, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhatabı kimlerdir hususu bazı açıklamaları gerekli kılmıştır. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm efendimizi mü'min olarak görüp mü'min olarak ölen herkese şerefbahş olan sahabi ünvanı verilmektedir. Şarih Sindî, muhataplar hakkındaki yorumları şöyle özetler:
1) Kendisinden sonra gelecek olan mü'minlerdir.
2) Asr-ı saaadette yaşadığı halde sahabe olma şerefini kazanamamış Müslümanlardır. Böylelerine muhadram da denir. Hadis, gelecekteki Müslümanların da bu gruba dahil olacağına delalet eder.
3) Bir kısım alimler, muhatabın bazı sahabiler olduğunu söylemiştir. Nitekim, rivayette geldiğine göre, Hz. Halid İbnu Velid ile Hz. Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anhümâ) bozuşurlar. Bu sebeple Halid, Abdurrahman'a sebbeder. Durum Aleyhissalâtu vesselâm'a intikal edince, sadedinde olduğumuz hadis-i şerif sudur eder. Abdurrahman'ın ilk İslam'a girenlerden, Halid'in de muahharan İslam'la şereflenenlerden olduğu gözönüne alınınca, Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Benim ashabım" tabiriyle ilkleri kastettiği anlaşılır.
4) Sübkî, Resulullah'ın "Benim ashabım" sözüyle Mekke Fethi'nden önce İslam'a girenleri kastettiğini söyler. Nitekim bu görüşü destekleyen bir ayette "Sizden Mekke'nin fethinden önce bağışta bulunan ve cihad edenler, diğerleriyle bir olmaz. Onların derecesi daha sonra bağışta bulunan ve cihad edenlerden daha büyüktür..." (Hadid 10) buyrulmuştur.Alimlerimizin hadislerden çıkardığı her bir mananın muteber olduğu bir durum vardır. Zaten Aleyhissalâtu vesselâm, cevamiu'lkelimle mümtaz kılınmıştır. Öyleyse burada da hem yaşadığı devrin şartlarına uyan, hem de muahhar devirlere uyan manaların hepsinin murad olduğuna hükmedeceğiz. Bu durumda bize göre, hadis ulemasının sahabi tarifine uyan bir zatın bir veya yarım müdd miktarındaki bir infakı, sahabi olmayan bir kimsenin Uhud dağı azametinde altın infakından daha makbuldür, Allah indinde daha sevaplıdır. Bu anlayış, Ehl-i Sünnet ulemasının, "en ami bir sahabenin, ilim, velayet vesair hususlarda en yüce mertebede olan bir başkasından daha üstün olduğuna dair prensibine de muvafiktır. Sahabi bu dinin müessisi olması sebebiyle "sebep olan, yapan gibidir" sırrınca, arkadan kıyamete kadar gelecek ümmetin sevabına da aynen iştirak etmektedir. Bu sebeple Allah yolunda, Uhud dağı miktarınca altın bağışlayan kimse ami bir sahabiye yetişemez. Çünkü bu kimsenin sevabı, sahabinin defterine de işlemektedir. Ayrıca, meselenin bir başka yönü, sahabenin doğrudan doğruya, Resulullah'tan tefeyyüz etmenin imtiyazına sahip olmasıdır."Daha önce bu hususlar açıklandı.
2- Şunu da belirtelim ki, Ashab arasında cereyan eden bazı elim hadiseler, bize Ashab'tan birine sebbetme ruhsatı tanımaz. Ehl-i Sünnet alimleri Ashab'a sebbetmenin büyük günah olduğu hususunda tereddüt etmemiştir. Çünkü onlar müçtehiddir. Dinin selameti, Allah'ın rızası için yaptıkları içtihadda farklı neticelere vardılar. Siyaset araya girince lihikmetin aralarında elim hadiseler husule geldi. Bu hal mü'minlerin onlardan bir kısmına sebbini caiz kılmaz. Cumhur, sahabeden birine sebbedenin ta'zir cezasına çarptırılacağına hükmetmiştir. Malikîlerden bazıları ise "ölüm cezasına çarptırılacağını" söylemiştir. Şu halde Ashab'ın tamamı ulemayı kirama göre, bu ümmet-i merhumenin müşterek mefahirlerinden biridir. Onlara olan sevgi ve hürmet de İslam'ın şeairindendir. Cenab-ı Hak samimi Müslümanları herhangi bir sahabiye sebbetme dalaletinden muhafaza buyursun. Amin!
3- Hadiste geçen müd, muhtelif seferler açıklandı. Kısaca tekrar etmek gerekirse, iki avuçluk bir miktar olup, 260 dirhem kadardır. Bir dirhem yaklaşık 3.2 gramdır.[78]

*** ENSAR**

?42 ?6029 ?164? ????????? ???????????????? ???? ??????????. ????? ????? ???? ????????? ???? ?????? ???????????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????: »?‘??????? ??????? ?????????? ???????. ?????? ???? ???????? ????????????? ???????? ???
???????? ???????????????? ?‘??????? ????????? ?????????? ??????? ?‘???????. ??????? ?????????? ???????? ???????? ???? ?‘???????«.?? ???????: ?????? ???? ??Œ?? ?? ??? ???????? ????? ????? ???? .

42. (164) (6029)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ensar iç gömlek, insanlar da dış gömlek (mesabesinde)dirler. Eğer insanlar bir vadiye veya bir koyağa (dağlardaki düzlük) yönelirken Ensar da bir başka vadiye yönelecek olsa ben, Ensar'ın gittiği vadiyi takip ederdim. Eğer hicret olmasaydı ben Ensar'dan bir kimse olurdum."[79]

?43 ?6030 ?165? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »?????? ?????? ?‘???????? ?????????? ?‘???????? ?????????? ???????? ?‘???????«.?? ???????: ?????? ???? .

43. (165) (6030)- Amr İbnu Avf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, Ensar'ı, Ensar'ın oğullarını, Ensar'ın oğullarının oğullarını rahmetine bandırsın" buyurdular."[80]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, Ashab'ın bir bölümünü teşkil eden Ensar'ın, bir bütün olarak, faziletçe üstünlüğünü belirtmektedir. Şöyle ki, şiar bedene değen en içteki giysidir. Buna dilimizde iç gömlek denir. Ensar, Aleyhissalâtu vesselâm'a maddî ve manevî yakınlığı sebebiyle diğer sahabelerden daha üstün bir durum elde etmiş. Resulullah'a yakınlık kazanmıştır. Onların Akabe biatlarıyla Resulullah'a tanıdıkları himaye ve hicretten sonra da başta Aleyhissalâtu vesselâm olmak üzere bütün hicret edenlere sundukları yardım ve fedakârlıklar, onlara İslam'da ayrı bir makam kazandırmıştır. Bu hadiste Aleyhissalâtu vesselâm, ıtlakı üzere, bütün Ensar'ın efdaliyetini beyan etmektedir.
2- Bu hadisin esbab-ı vürudu daha önce de geçti: Huneyn Savaşı'ndan elde edilen ganimetin taksimi sırasında Aleyhissalâtu vesselâm, İslam'a yeni girmiş olan Mekkelilerin ileri gelenlerine müellefe-i kulûb olarak bol bol vermişti. Bu durum Ensar arasında "Resulullah hemşehrilerine kavuştu, artık bizi terkedecek..." şeklinde dedikoduların çıkmasına sebep olmuştu. Bunları işiten Aleyhissalâtu vesselâm Ensar'ı toplayarak bir hitabede bulunur. Bu konuşmada birkısım Mekkelilere çokça verişinin maksadını belirtir, sonra da yukarıda görüldüğü üzere, Ensar'ın kendi nazarındaki yüce makamını belirtir. Ensar bu açıklama üzerine duygulanıp gözyaşları dökerler.[81]

*** HARİCÎLER**

?44 ?6031 ?171? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ?????????? ???? ???????. ????: ????? ???? ?‘?????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »????????????? ????????? ????? ???? ????????. ?????????? ???? ?“????? ????? ???????? ????????? ???? ????????????«.?? ???????: ??? ????? ???? .

44. (171) (6031)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Ümmetimden bir grup insan Kur'an'ı mutlak surette okuyacak. Ancak bunlar, okun avı süratle delip geçtiği gibi dinden çıkacaklar."[82]

AÇIKLAMA:

Bu manada başka rivayetler Sahiheyn ve diğer bir kısım kaynaklarda da gelmiştir. Allahu a'lem, Resulullah bu hadislerinde, "Biz Kur'an'ı tanırız, sünneti tanımayız" gibi sözlerle sünneti, icmayı, ulemayı reddeden güruha işaret buyurmaktadır. İslam tarihinde zaman zaman bu çeşit iddia sahipleri zuhur etmiş, saman alevi gibi parlayıp sönmüşlerdir. Cehalete dayanan mutantan, kof sözlerinin teşkil ettiği büyü, ilmin elmas kılınçlarıyla bozulunca efkar-i âmme nazarında itibarlarını çabucak yitirmişlerdir. Aleyhissalâtu vesselâm bu çeşit sapıklıkların kıyamete kadar tekerrür edeceğini bildirmekte, sapık ahkâmlarını -hep Kur'an'a dayandırarak- kestiklerini belirtmektedir.Dolayısıyla hadiste, sadece Kur'an'ı esas alarak ortaya çıkacak iddia sahiplerine karşı mü'minler uyarılmakta, onlara karşı müteyakkız olmak istenmektedir. Bir kere daha tekrar edelim: Kur'an-ı Kerim'in pekçok ayeti, anlaşılması için "sünnet" kelimesiyle ifade edilen Resulullah'ın, Ashab'ın, tabiun ve etbauttabîn ulemasının sözlerine ve tatbikatına müracaatı gerekli kılar. Bu aslî kaynaklar, şu veya bu mülahaza ile aradan çıkarıldı mı, geriye isteyenin istediğini söylemesi kalır. Kur'an böylece, her devre hakim olan modaya, hevaya göre tefsir edilmeye kalkılır. Nitekim günümüzde, Batı menşeli hevayı İslam'a adapte etmek isteyenler "Biz sadece Kur'anı tanırız, sünneti tanımayız" demeye gelen iddialar ortaya atmaya başlamışlardır.İslam uleması, Kur'an'ın anlaşılmasında "sünnet"e müracaatı esas alan kitleye Ehl-i Sünnet demiş, sünneti reddedip "heva"yı esas alan zümrelere de ehl-i heva, ehl-i bid'a demiştir. Sünnete müracaat etmenin, Kur'an emri olduğunu daha önce açıkladık.[83]

?45 ?6032 ?172? ????????? ???????? ???? ??????????. ????????? ????????? ???? ??????????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ????? ????????????? ????: ????? ??????? ?????? # ?????????????????? ?????? ???????? ????????? ?????????????. ?????? ??? ?????? ?????. ??????? ??????: ??????? ???????????! ???????? ???? ????????. ?????? »????????! ?????? ???????? ??????? ???? ???? ????????« ?????? ??????: ??????? ??? ??????? ??????! ????? ??????? ?????? ???? ???????????. ??????? ??????? ?????? #: »???? ????? ??? ????????? ??? ??????????? ????? ????????? ????????? ? ????????? ????????????. ??????????? ???? ???????? ????? ???????? ????????? ???? ???????????«.?? ???????: ?????? ???? .

45. (172) (6032)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cirrane'de, işlenmemiş altın ve ganimetleri taksim ediyordu. Taksim edilen mal Hz. Bilal'in eteğinde idi. Bir adam:"Ey Muhammed adil ol! Çünkü adalet etmiyorsun!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Yazık sana! Eğer ben de adil olmazsam, benden sonra kim daha adil olur?" diye mukabele etti. Hz. Ömer, (Resulullah'ın üzüldüğünü farkederek):"Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade buyurun şu münafığın kellesini uçurayım!" talebinde bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm:"İşte bu adamın mutlaka arkadaşları -veya arkadaşçıkları- var. Bunlar Kur'an'ı okurlar, ama okudukları gırtlaklarından aşağı geçmez. Bunlar, okun avı delip geçmesi gibi dinden çıkıp giderler!" buyurdular." [84]

AÇIKLAMA:

Bu hadise, Mekke Fethinden hemen sonra vukua gelen Huneyn Savaşı'nı müteakip meydana gelmiştir. Bazı rivayetler Medine'de de benzer bir hadisenin vukuundan bahseder. İbnu Hacer, benzer iki ayrı hadisenin olabileceğine dikkat çeker.Huneyn'de bol miktarda ganimet elde edilmişti. Çünkü Havazinli liderler, zaferi garantilemek, askerlerini ciddi şekilde savaştırabilmek için malmülk, efrad-ı aile her ne varsa cephenin gerisine sevketmişlerdi. Savaşı kaybedince hepsi ganimet oluverdi. Vakidî'nin kaydına göre her bir Müslüman askere 40 koyun ve 4 deve düşmüştü. Resulullah humus denen beştebirlik devlet payından müellefe-i kulûb denen kalpleri kazanılacak yeni Müslümanlara yani Mekke'nin ileri gelenlerine bol bol vermişti. İtirazcıyı o saygısız davranışa bu farklılık itmiş olmalıdır. İbnu İshak bu kimsenin Zülhüveyrisa adında bir Temimli olduğunu, sonra Haricîlerin başına geçtiğini, onlarla Nehrevan'da yapılan meşhur savaşta katledildiğini belirtir.Hadislerin teferruatı, muhtelif vesilelerle kitabımızda geçmiştir.[85]

?46 ?6033 ?173? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ?????? ?‘??????? ???? ?‘??????? ???? ????? ???? ?????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???????????? ????? ????????«.?? ???????: ?? ???? ?“???? ????. ? ?? ??? ??????? .

46. (173) (6033)- İbnu Ebi Evfa anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haricîler cehennemin köpekleridir."[86]

AÇIKLAMA:

Resulullah devrinde Haricî denen bir zümre yok ise de, bunu Aleyhissalâtu vesselâm'ın istikbale matuf gaybî ihbar nevine giren mucizelerden biri sayabiliriz. Nitekim, devrinde Kaderiyye diye bir zümre olmadığı halde onları da haber vermiş, "bu ümmetin Mecusileridir" diye tavsif buyurmuştur.Haricîler, büyük günah küfürdür inancıyla ortaya çıkan, Hz. Ali'ye karşı savaşan asi bir grubun adıdır. İlk defa Harura denen bir köyden çıktıkları için bunlara Harurî de denmiştir. Bunlarla ilgili geniş açıklama geçti.
Ancak haricî kelimesini lügat manasında anlayarak Resulullah'ın, bu tabirle kıyamete kadar İslam âleminde çıkacak, İslam'a zıt bütün cereyanları kastetmesi de mümkündür. Bu mana, gaybten haber veren ve cevamiu'lkelimle mümtaz olan lisan-ı nübüvvete pek muvafiktır.[87]

?47 ?6034 ?174? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ?‘??????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???????? ?????? ?????????? ????????? ? ????????? ?????????????. ???????? ?????? ?????? ??????« ????? ????? ??????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »???????? ?????? ?????? ?????« ??????? ???? ????????? ???????. »????? ???????? ??? ??????????? ???????????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ???? ???????? ????? ????? .

47. (174) (6034)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"İleride genç bir grup ortaya çıkacak. Bunlar Kur'an-ı okuyacaklar, ancak okudukları gırtlaklarından aşağıya geçmeyecek. Onlardan bir grup çıktıkça kökleri kazınacaktır."İbnu Ömer der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Onlardan bir grup çıktıkça kökleri kazınacaktır" ibaresini yirmi kereden fazla işittim.(İbnu Ömer, Resulullah'tan işittiği sözleri şöyle tamamladı): "Nihayet bu cemaatin sürdürdüğü hile ve aldatma esnasında Deccal çıkacaktır."[88]

AÇIKLAMA:

Hadis, Haricî fesadın, kıyamete kadar devam edeceğini, kökü kazınsa bile zamanla tekrar zuhur edeceğini haber vermektedir. Yani, yeryüzünde hakbatıl kavgası değişik zevahir altında kıyamete kadar devam edecektir. İnsanlar, inananlar mütemadi bir imtihan içinde kalacaklardır. Her devirde, harici kelimesiyle ifade edilen Ehl-i Sünnet'e zıt görüşler, cereyanlar eksik olmayacaktır. Ne var ki, hiçbiri çoğunluğa ulaşamayacak ve hakimiyet kuramayacak, hevaya tabi, düşüncesi kıt bir kısım gençler arasında bir müddet revaç bulsa da az sonra sönüp gidecektir. Yirmi kere kökünün kazınmaları bunu ifade eder.Hadis "Haricî" cereyanların daha çok gençler arasında müşteri bulacağına dikkat eder. Haricî kelimesini lügat manasında anlamamız da mümkündür. Bu durumda İslam'a ters düşen bütün moda cereyanlar kastedilmiş olur: Reformistler, Batıcılar, çağdaşçılar, ilericiler, inkılabcılar, feministler, sosyalistler, komünistler... vs. hep haricîdirler. Hadis bunların hiçbirinin kök tutamayıp, hepsinin zaman içinde köklerinin kazınacağını belirtmiş olmaktadır. Öyle ise mü'minler bu irşad-ı Nebevîden ders alarak diyar-ı İslam'da zaman zaman hakimiyet kuran anti İslam karşısında ye'se düşmemeli, bunların geçici olduğunun şuurunda olarak, ümitle mücadeleye devam etmelidir.[89]

* CEHMİYE

?48 ?6035 ?181? ????????? ???? ?????? ???? ??? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ????: ????? ??????? ?????? #: »?????? ???????? ???? ??????? ????????? ???????? ????????« ?????? ??????: ??? ??????? ??????! ?????????? ????????? ????? »??????« ??????: ???? ???????? ???? ????? ???????? ???????.?? ???????: ???? ???? ??? ???? ?? ??????. ????? ????? ???? ??? ???? .

48. (181) (6035)- Ebu Rezin anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rabbimiz, sıkıntılı durumun değişeceği zaman yakın olmasına rağmen kullarının ümitsizliğe düşmesine güldü."Ebu Rezin devamla der ki: "Ey Allah'ın Resulü dedim hiç Rab Teala güler mi?""Evet!" buyurduar. Ben de:"Öyleyse gülme vasfi bulunan bir Rabb'ten bize hayır eksik olmayacaktır!" dedim."[90]

AÇIKLAMA:

Hadis, Allah'ın güldüğünü ifade etmektedir. Bu ise, Allah'ı insanlara benzetmeye müncer olur. Halbuki Allah "Bir benzeri yoktur. O, hiç bir şeye benzemez." Alimler bu çeşit hadislerde ne kastedilmiş olabileceğini tahlil ederler. İnsanlarda gülme memnuniyet ve hayırhahlık ifade ettiğine göre, Allah hakkında da bu fiilden hasıl olan neticenin kastedilmiş olması benimsenmiştir. Yani hadislerde, bir fiil Allah'a nisbet edilmişse, o hadis, o fiilden hasıl olan neticeyi Allah hakkında kastetmiş olmalıdır.
Hadiste geçen ümitsizlik, "Allah'ın rahmeti"nden ümitsizlik olmamalıdır. Çünkü bu çeşit yeis büyük günah addedilmiştir. Büyük günah karşısında Allah'ın rahmeti, rızası düşünülemez. Öyleyse buradaki ümitsizlik hali kulun amelini yetersiz görme halidir. Bu çeşit ye'is kulu ucubtan kurtarır, tevbe, istiğfar ve rahmet-i İlahiyeye ilticaya sevkeder. İşte bu türlü ye'sden Rabb Teala memnun olur, rızasını, rahmetini tecelli ettirir. İşte Resulullah, sadedinde olduğumuz hadiste bu İlahî tecelliyi gülme kelimesiyle ifade etmiştir.[91]

?49 ?6036 ?184? ????????? ???????? ???? ??????????????? ???? ???? ???????????. ????? ???? ??????? ???????????????. ????? ????????? ?????????????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ??????? ???? ???????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??????? ????? ????????? ??? ??????????? ??? ?????? ?????? ?????. ?????????? ??????????? ?????? ???????? ???? ??????? ????????? ???? ??????????. ???????: ???????? ????????? ??? ????? ??????????! ????? ??????? ?????? ??????: ????? ????? ???? ????? ???????.)?36 ! ???? ??! ?Œ?? ?58(??? ????????? ????????? ??????????? ???????. ??? ????????????? ??? ?????? ???? ?????????? ?????????? ??????????? ??????? ????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ?????????? ??? ??????????« ??? ???????? ?? ????? ???????: ????? ????? ??? ?? ???? ???????? ?????: ???????? ?? ?????????? ??? ???? ??????????? ???? ??????. ???? »?????« ??? ?????. ??? ?? ???? ??? ????? ????? .

49. (184) (6036)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehli nimetler arasında yaşarken onlar için bir nur parlar. Onlar derhal başlarını kaldırırlar. Rab Teala'yı başlarının üstünde kendilerine yaklaşmış ve: "Ey cennet ehli, sizlere selam olsun!" dediğini görürler."Resulullah devamla dedi ki: "İşte bu hal, Kur'an'da zikri geçen: "Rahmet sahibi Rablerinden onlara selam vardır" (Yasin 58) ayetinin haber verdiği durumdur.
Resulullah devamla buyurdular:"Rab Teala onlara, onlar da Rab Teala'ya bakarlar. O'na baktıkları müddetçe etraflarındaki cennet nimetlerinden hiçbirine iltifat etmezler. Bu hal onların nazarında Rabb Teala hicaba bürününceye kadar devam eder. Rab Teala hicaba bürünür, fakat Allah'ın nuru ve bereketi cennet ehlinin üzerinde ve makamlarında baki kalır."[92]

AÇIKLAMA:

1- Ehl-i Sünnet uleması, cennet ehlinin rü'yetullaha mazhar olacağına gökte dolunayı görürcesine Rab Teala'yı gözleriyle göreceğine inanır ve bu hususta ittifak ederler. Allah'ın görülmesinin, cennet ehlinin mazhar olacağı en büyük nimet olacağı belirtilmiştir. Nitekim sadedinde olduğumuz hadis, Allah kendini gösterdiği müddetçe cennet ehlinin diğer nimetlere iltifat etmeyeceğini belirtir. Bu iltifat etmeme hali, rü'yetin onların hepsinden üstün bir nimet olduğunu ifade eder.
2- Hadis, bir kısım kelamî münakşalara müsait tabirler taşır: "Allah'ın başların üstünde görünmesi" ifadesi gibi. Burada Allah'a cihet ve mekan izafesi mevcuttur. Halbuki O, cihet ve mekandan münezzehtir. Şu halde bunu, mahiyetçe farklı olan ahiret âlemindeki bir hali, bizim me'lufumuz olan tabiratla ifade olarak anlayacağız. Rabbimizi ahirette göreceğiz. Bu kesin hâdise, dünyevî tabirlerle ifade edilmiş olmaktadır.Keza Allah'ın, kullarına cennette bakması hadisesi de müteşabihtir. Zira Allah her an insanları görmektedir. Bu da, rahmetini daha kesif olarak tecelli ettirmesi şeklinde te'vil edilir.
3- Hadisten, ahirette Allah'ı, kadın ve erkek bütün cennet ehlinin göreceği hükmü de çıkarılmıştır.[93]

?50 ?6037 ?190? ????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????? ???????? ???? ??????? ???? ????????. ????: ????? ????? ????? ??????????? ???? ??????? ?'?????????? ????????????. ?????: ???????? ???????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????: ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ????????? ??????? ?????? #? ???????: »??? ???????! ?? ??????????
??? ????? ?????? '??????« ?????? ????? ??? ????????? ???????: »??? ???????! ?????? ?????? ????????????« ?????? ??????: ??? ??????? ??????! ??????????? ???? ??????? ?????? ????????. ?????: »???? ?????????? ????? ?????? ?????? ???? ???????« ?????: ?????: ??? ??????? ??????! ?????: »??? ??????? ?????? ?????? ????? ??? ???? ??????? ???????« ????????? ?????? ????????. ???????: ??? ???????! ??????? ??????? ????????. ?????: ??? ?????! ?????????? ?????????? ????? ????????. ??????? ???????? ???????????: ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ? ??????????. ?????: ??? ?????! ????????? ???? ????????. ????? ????????? ?????? ???????: ??? ??????????? ???????? ???????? ??? ??????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????????.)???? ?? ?????! ?169(??? ???????: ??? ??? ?????? ?? ????? ??? ????? ????? ? ?????. ????? ??????? ?? ???????. ?? ???: ??? ???? ??? ????. ????? ? ?? ???? ???? ?? ???????. ???? ??? ???? ??? ?????? .

50. (190) (6037)- Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abdullah İbnu Amr İbni Haram Uhud günü, öldürüldüğü zaman Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana rastladı ve: "Ey Cabir! Allah baban için ne söyledi, sana haber vermiyeyim mi?" buyurdular." Yahyanın rivayetinde ise Resulullah: "Ey Cabir, seni niye böyle kalben kırık (ve üzüntülü) görüyorum?" buyurmuş, Cabir de: "Ey Allah'ın Rsulü! Babam şehit düştü, geriye bir yığın horanta ve borç bıraktı" demiştir. Aleyhissalâtu vesselâm da:"Sana, Allah'ın babanı karşıladığı şeklin müjdesini vereyim mi?" diye sordu. Cabir: "Evet! Ey Allah'ın Resulü!" dedi. Bunun üzerin Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı: "Allah her kimle konuştu ise mutlaka hicab gerisinden konuştuğu halde babana vicahen konuştu ve: "Ey kulum! Benden ne dilersen dile, dilediğini sana vereyim!" dedi. O da:"Ey Rabbim! Beni bir kere daha ihya et, senin yolunda ikinci kere öleyim!" dedi. Rab Teala hazretleri de: "Benden daha önce şu hüküm sadır oldu: "Ölenler artık dünyaya bir daha dönmeyecekler" buyurdular. Baban da: "Ey Rabbim, öyleyse (benim durumumu) arkamda kalanlara ulaştır!" dedi. Bu talep üzerine şu ayet nazil oldu: "Allah yolunda şehid edilenleri ölü sanma. Onlar Rablerinin katında hayat sahibidirler ve O'nun nimetleriyle rızıklanırlar" (Al-i İmran 169).[94]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste iki ayrı ravinin rivayeti birleştirilmiştir. Baş kısımları ayrı olan bu rivayetlerin son tarafı müşterektir. Müellif İbnu Mace de baştaki farklılığı belirttikten sonra müşterek

olan son kısmı aynen kaydetmiştir.
2- Hadis, Uhud'da babası şehid düşen Hz. Cabir ile Resulullah'ın ilgilenmesini aksettirmekte, onu nasıl teselli ettiğini göstermektedir.
3- Hadiste, Cenab-ı Allah'ın Cabir'in babası ile istisnai olarak vicahen konuştuğu ifade edilmektedir. Bu ifade, Şûra suresinin 51. ayetinde geçen Kur'anî beyana muhaliftir. Orada: "Allah, bir beşerle kalbine ilham etmek yahut perde arkasından sesini işittirmek suretiyle konuşur veya Rabbinin izniyle vahyetmesi için ona melek gönderir..." buyurulmuştur.Aradaki hilafi, alimler: "Ayet dünya hayatı ile ilgilidir, dünya hayatında Allah, insanlara mutlaka ya ilhamla, ya perde gerisinden hitapla, ya da melek vasıtasıyla konuşur. Halbuki hadis, ölümden sonraki hayatla (berzahla) ilgilidir. Hadise göre, berzah ve ahirette İlahî tecelli perdesiz, vasıtasız olabilir, ruhlar ve cesetler bu tecelliye mahal olabilir" demiştir.
4- Hadis, ölen kimsenin, şehid dahi olsa, bir daha dünyaya dönüş yapmayacağını kesin bir üslubla ifade eder. Öyleyse, zaman zaman gazetelerin tenasuh, hortlama gibi meseleleri gündeme getirmeleri ilmî dayanaktan, gerçekçilikten uzaktır. Gerçek ilmin kaynağı biz Müslümanlara göre vahiydir. Öyleyse ruhun dünyaya geri gelmesi gibi iddialar İslam'a göre safsatadan ibarettir.
5- Hadis, şehidlik mertebesinin yüceliğini te'yid eden delillerden biridir. Şehid olan, bundan öylesine memnundur ki, nazarında en büyük nimet, ikinci sefer şehadet şerbetini içmektir. Allah Teala hazretlerinin "Dile benden ne dilersen!" talebine: "İkinci bir şehidlik!" cevabı bunu ifade eder.[95]

?51 ?6038 ?199? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ????? ???????? ?????: ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????: ???????? ???? ???????? ???????????? ???????: ?????????? ?????????? ???? ????????? ??????????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »??? ???? ?????? ??? ?????? ?????????? ???? ???????? ??????????. ???? ????? ???????? ????? ????? ????????«. ??????? ??????? ?????? # ???????: »??? ????????? ?????????? ??????? ?????????? ????? ???????« ?????: »????????????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ??? ?????? ???????????«.?? ???????: ?????? ???? .

51. (199) (6038)- Nevvas İbnu Sem'an el-Kilâbî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Dedi ki:"Rahman'ın iki parmağı arasında olmayan bir kalp yoktur. Allah dilerse onu doğru yola sevkeder, dilerse şaşırtır!"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua ederdi:"Ey kalpleri tesbit eden Rabbimiz! Kalplerimizi dinin üzerine tesbit et."Resulullah yine derdi ki: "Mizan (terazi) Rahmanın elindedir. Kıyamete kadar bazı kavimleri yükseltir, bazı kavimleri de alçaltır."[96]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen parmak, el, terazi gibi kelimelerin Allah'a nisbeti müteşabihtir, mecazdır, hakikat değildir. Selef uleması bunların Allah'a mahsus sıfatlar olduğunu, inanmak vacib olduğunu, ancak keyfiyetlerini araştırmamak gerektiğini söylemiştir. Zira bunların keyfiyetini araştırmaktan teşbih doğacaktır. Bu sebeple İmam Malik bu gibi sıfatlardan soranlara: "Keyfiyetlerini düşünmeden onları olduğu gibi ikrar ve kabul ediniz" demiştir.
2- Hadis, her şeyi Cenab-ı Hakk'ın tasarruf ettiğini, hiçbir şeyin O'nun tasarrufu haricinde kalmadığını, bu sebeple hayır üzerinde sebat ve devamı hep O'ndan istemek gerektiğini ifade ediyor.[97]

?52 ?6039 ?200? ????????? ???? ????????? ???????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ???? ??????????? ???? ???? ??????? ???????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ????????? ????
????? ????????? ??? ????????? ??????????? ???????? ?? ?????? ????????? ??????????? ?????????)??????? ?????(?????? ???????????«. ?? ???????: ?? ?????? ???? .

52. (200) (6039)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Allah üç şeye güler (rahmetiyle yönelir): Namaz için teşkil edilen saf, geceleyin namaz kılan adam ve orduda cihad eden adam."[98]

?53 ?6040 ?202? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????????? ???? ???? ???????????? ???? ????????? #? ??? ???????? ???????: ????? ?????? ???? ??? ?????)?55? ???? ??????!?Œ??: ?29(?????: »???? ???????? ??? ???????? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ????????«. ?? ???????: ?????? ??? .

53. (202) (6040)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Allah her an iş başındadır" (Rahman 29) ayeti ile ilgili olarak: "Bir günahın affi, bir sıkıntıyı gidermesi, bir kavmi yükseltip, bir başkalarını alçaltması O'nun işlerindendir" buyurduğunu nakletmiştir."[99]

AÇIKLAMA:

Rivayetler, bu ayetin, Yahudiler tarafından iddia edilen "Allah cumartesi günü hiçbir emirde bulunmaz" telakkisini reddetmek üzere nazil olduğunu belirtir. İslam inancına göre, kâinatın varlığı, Allah'ın hallakiyet sıfatının her an tecellisiyle mümkündür. İlahî sıfatların tamamı her an tecelli halindedir. Bu tecelli, şuunat-ı İlahiyeye girdiği gibi, Resulullah'ın zikrettikleri de İlahî şuunata girmektedir. Ayete'l-Kürsi'de Allah'ın uyumaya ve uyuklamaya maruz olmadığı belirtilmiştir.[100]

*** SÜNNET (ÇIGIR) AÇMAK:**

?54 ?6041 ?204? ????????? ?????????????? ???? ?????? ????????? ????
??????????????. ????????? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???? ?????????? ?????: ????? ?????? ???? ????????? # ??????? ????????. ??????? ??????: ??????? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ??? ??????????? ?????? ??? ????????? ???????? ????? ????? ??? ??????. ??????? ??????? ?????? #: »???? ???????? ??????? ????????? ????? ????? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ??? ???????? ???? ??????????? ???????. ?????? ???????? ??????? ????????? ????????? ????? ????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????«.?? ???????: ?????? ???? .

54. (204) (6041)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, Ashab'ı ona yardım etmeye teşvik etti. Ashap'tan biri:"Benim yanımda şu kadar mal var!" dedi. Cemaatte bulunup da adama yardım etmeyen kalmadı, herkes az veya çok bir yardımda bulundu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm şu hitabede bulundu:"Kim bir hayrı başlatır ve başkaları da onu devam ettirirse, o kimse yaptığı hayrın sevabını eksiksiz alır ve o hayrı takip edenlerin hayrının bir mislini -onların hayırlarından hiçbir eksilme olmaksızın- aynen alır. Kim de kötü bir çığır açar ve bu çığırdan başkaları da giderse, bu adama, o kötü işin günahı eksiksiz gelir; ayrıca o kötü yoldan gidenlerin günahının bir misli de -onların günahından hiçbir şey eksiltmeden- ona gelir."[101]

?55 ?6042 ?205? ????????? ????? ???? ???????? ???????????. ?????????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? #? ?????? ?????: »??????? ????? ????? ???? ??????? ?????????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ?????????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????. ????????? ????? ????? ????? ????? ?????????? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ??? ?
??????? ???? ?????????? ???????«.?? ???????: ?????? ???? .

55. (205)- (6042)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Kim bir dalalete çağırır ve buna uyulursa, bu kimseye kendine uyanların günahının bir misli aynen gelir, onların günahından da bir şey eksilmez. Kim de bir hayra çağırır ve kendisine uyulursa, buna da kendine uyanların sevaplarının bir misli verilir, bu ona uyanların sevabından bir şey eksiltmez.[102]

?56 ?6043 ?207? ????????? ????????? ???? ??????. ????? ???? ????????? ????? ??????????? ???? ?????????? ???? ???? ?????????? ?????: ?????

??????? ?????? #: »???? ????? ??????? ???????? ???????? ????? ????????? ????? ???? ??????? ???????? ??????????? ???? ?????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????. ?????? ????? ??????? ????????? ???????? ????? ????????? ????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ???? ?????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????«.?? ???????: ??? ?‘???? ???? .

56. (207) (6043)- Ebu Cuhayfe anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Kim bir hayrı başlatır ve kendinden sonra da onunla amel edilirse, bu kimse hem kendi amelinin ve hem de öbürlerinin amelinin sevabını -onların sevabını eksiltmeksizin- aynen alır. Kim de kötü bir iş işler ve kendinden sonra bunu başkaları da işlerse, bu kimseye hem kendi işinin günahı hem de onu takliden işleyenlerin günahı, -onlarınkinden bir eksiltme hasıl etmeden- aynen gelir."[103]

?57 ?6044 ?208? ???????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??? ???? ????? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??????????? ?????? ????????????
??? ????? ???????. ????? ????? ????? ?????«.?? ???????: ?????? ???? .

57. (208) (6044)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Dünyada bir şeye çağıran kimse, kıyamet günü, bu çağrısına devam ettirilir, hatta bir kişi bir kişiyi çağırmış bile olsa."[104]

AÇIKLAMA:

Son dört hadis, dinimizin hayra teşvik ve kötülükten zecr hususunda getirdiği "Sebep olan yapan gibidir" prensibini te'yid eden Nebevî açıklamalardır. Bu manayı te'yid eden rivayetler çoktur. Bunlardan bir tanesi Hz. Adem'in oğlu Kabil ile ilgilidir. Resulullah yeryüzünde haksız bir kan döküldüğü zaman bundan hasıl olan günahın bir mislinin Kabil'e gittiğini belirtmiş, sebep olarak da yeryüzünde haksız kan dökme çığırını onun açtığını söylemiştir.[105]

*** KUR'AN ÖGRENİP ÖGRETEN**

?58 ?6045 ?213? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ??? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??????????? ???? ????????? ????????? ???????????« ?????: ??????? ??????? ??????????? ????????? ????? ????????.?? ???????: ?????? ????.

58. (213) (6045)- Mus'ab İbnu Sa'd'ın babası anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "En hayırlılarınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerdir."[106]

?59 ?6046 ?215? ????????? ?????? ???? ??????? ???? ??????. ????? ???????????????? ???? ????????. ????? ???????????????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ????? ???????? ???? ????????« ???????: ??? ??????? ??????! ???? ????? ????? »???? ????? ????????? ????? ?????? ???????????«.?? ???????: ?????? ???? .

59. (215) (6046)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Şüphesiz insanlardan Allah'a yakın olanlar vardır!" buyurmuştu. Ashab: "Ey Allah'ın Resulü! bunlar kimlerdir?" diye sordu."Onlar Kur'an ehli, Allah ehli ve Allah'ın has kullarıdır!" cevabını verdi."[107]

?60 ?6047 ?219? ????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ??????? ?????????????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???????????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ???? ?????? ?????: ????? ??? ??????? ?????? #: »??? ???? ??????! ‘?? ??????? ??????????? ????? ???? ??????? ??????? ?????? ???? ???? ??? ???????? ??????? ????????. ??‘?? ???????? ??????????? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ??? ???? ????????? ?????? ???? ??? ????????? ????? ????????«.??? ????????: ?????? ???. ??? ?? ??????? ??? ???? ????????? ?? ????? ???? ?? ??? ?? ????? ? ???: ??? ?????? ??????? ??????? .

60. (219) (6047)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana dediler ki: "Ey Ebu Zerr! Senin evden çıkıp Allah'ın kitabından bir ayet öğrenmen, senin için yüz rek'at namaz kılmandan daha hayırlıdır. Keza gidip ilimden bir bab (mevzu) öğrenmen -ki bu babla amel edilsin veya edilmesin- senin için bin rek'at namaz kılmandan daha hayırlıdır."[108]

*** ALİM VE TALİB**

?61 ?6048 ?220? ????????? ?????? ???? ??????? ???? ??????. ????? ???????‘?????? ???? ????????? ???? ???????????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??? ????????«.?? ???????: ??? ???? ??????? ?? ???? ??? ????? ????: ??? ????. ??? ????? ?? ??? ????? ???????. ???? ???????: ?????? ??? ????? ????? ?????? ????
????? ??? ??? ???????. ????? ??????? ?? ???? ???? ?? ???????? ?? ??? ????? ?? ??? ?????? ????: ?????? ????? ??????? ?? ???? ?? ????????? ?? ??????? ??? ?? ???????? .

61. (220) (6048)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah kimin hakkında hayır murad ederse, onu dinde alim kılar."[109]

?62 ?6049 ?221? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ?????? ?????????? ?????: ???????? ??????????? ???? ???? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? # ?????? ?????: »?????????? ???????? ?????????? ????????. ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??? ????????«.?? ???????: ???? ??? ???? ?? ????? ?? ???? ???? ?? ????? ??????? ????? .

62. (221) (6049)- Hz. Muaviye (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini anlatıyor: "Hayır bir alışkanlıktır, şer de düşmanlıktır; Allah kim hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih (alim) kılar."[110]

?63 ?6050 ?224? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ????? ????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »?????? ????????? ????????? ????? ????????. ????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ???????????? ?????????? ???????????? ??????????«.?? ???????: ?????? ????? ???? ??? ?? ??????. ???? ????????: ??? ????? ??? ????? ??????? ???? ????? ????? ?? ??? ??????? ????: ??? ????? ?? ????. ??? ??? ??????? ?? ????. ???? ?????? ???? ????? ???????: ??? ?????? ??? ?? ??? ???? ???? ?????. ??? ??? ???. ???? ???? ?? ????? ????? ??? ?????? ?? ???. ??? ?? ?‘??? ????????.

63. (224) (6050)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "İlim talebi her Müslümana farzdır. İlmi, ona layık olmayan kimseye öğretmek, domuzun boynuna mücevherat, inci, altın takmak gibidir."[111]

?64 ?6051 ?226? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ????????????????. ????????? ????????? ???? ??????? ???? ???? ??????????? ???? ?????

???? ????????? ?????: ??????? ????????? ???? ???????? ?????????????? ???????: ??? ????? ????? ??????: ??????? ?????????. ?????: ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????: »??? ???? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ????????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????????? ????? ????? ????????«.?? ???????: ???? ?????? ????. ? ?? ???? ?? ??? ?????? ????? ??????? .

64. (226) (6051)- Zir İbnu Hubeyş anlatıyor: "Safvan İbnu Assal el-Murâdiye'ye geldim. Bana: "Ne maksatla yanıma geldin?" dedi."İlmi ortaya çıkarayım diye!" dedim. Bunun üzerine bana şunu söyledi:"Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittim. Buyurmuşlardı ki:"İlim talep etmek üzere yola çıkan hiç kimse yoktur ki, melekler, onun bu yaptığından memnun olarak, ona kanatlarını germemiş olsunlar!"[112]

?65 ?6052 ?228? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ???? ?????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »?????????? ?????? ????????? ?????? ??? ????????. ?????????? ??? ????????« ???????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ????? ?‘??????? ???????. ????? ?????: »?????????? ?????????????????? ?????????? ??? ?‘????. ??? ?????? ??? ??????? ????????«.?? ???????: ?? ?????? ???? ?? ????? ???????? ??? ??????.

65. (228) (6052)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yok edilmezden önce şu (dini) ilmi öğrenmeniz gerekir. Onun yok edilmesi kaldırılmasıdır."Aleyhissalâtu vesselâm, sonra orta parmağı ile şehadet parmağını şöyle birleştirerek: "Alim ve talebe sevapta ortaktırlar, diğer insanlarda (öğretici ve öğrenici olmayanlarda) hayır yoktur!" buyurdular.[113]

?66 ?6053 ?229? ????????? ?????? ???? ????? ??????????. ????? ??????? ???? ?????????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ?????????????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????. ?????: ?????? ??????? ?????? # ????? ?????? ???? ?????? ????????. ???????? ??????????. ?????? ???? ??????????????. ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????. ???‘????? ?????????????? ?????????????. ??????? ????????? #: »????? ???? ??????. ?????? ??????????? ????????? ??????????? ?????? ????? ????? ????????? ????? ????? ?????????. ???????? ?????????????? ????????????. ????????? ???????? ??????????« ???????? ????????.?? ???????: ?????? ????. ???? ???? ??????????? ???? ????? .

66. (229) (6053)- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün, hücrelerinden birinden çıkıp mescide girmişti. Mescidde ise iki halka vardı. Birinde halk, Kur'an okuyor, Allah'a dua ediyordu. Diğerindekiler ilim öğrenip ilim öğretmekle meşguldü. Aleyhissalâtu vesselâm: "Her ikisi de hayır üzeredir: Şunlar Kur'an okuyorlar, Allah'a dua ediyorlar, Allah (taleplerini) dilerse onlara verir, dilemezse vermez. Bunlar ise öğrenip öğretiyorlar. Ben de bir muallim olarak gönderildim!" buyurdular ve ilim halkasına oturdular."[114]

*** İLMİ TEBLİĞ**

?67 ?6054 ?236? ????????? ???????? ???? ??????????? ??????????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???????????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ??????. ??????? ??????? ?????? ?????? ???????. ??????? ??????? ?????? ??? ???? ???? ??????? ??????«.??? ??????: ?? ???? ?? ??????? ??? ??? ?‘?????)?? ??? ?230 ??? ??? ?236(? ?? ?????? ????? ??? ?‘??? .

67. (236) (6054)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Allah benim sözümü işitip belleyen, sonra da onu benden (başkasına) ulaştıran kimsenin yüzünü kıyamet günü ağartsın. Zira nice ilim taşıyıcılar vardır ki, alim değildir. Nice ilim taşıyıcıları ilmi, kendinden daha alim olana taşırlar."[115]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen son hadisler ilme, ilim talebine ve hadis rivayetine teşvik sadedinde varid olmuştur. Bu bahisler daha önce mükerrer olarak işlenmiştir, burada tekrar açıklama yapmaya gerek görmüyoruz.[116]

?68 ?6055 ?237? ????????? ?????????? ???? ????????? ??????????????. ????????? ???????? ???? ???? ???????. ????? ???????? ???? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????????????? ???? ?????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ???? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????. ?????? ???? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????. ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ???? ????????. ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ???? ????????«.?? ???????: ?????? ???? ?? ??? ???? ?? ??? ????? ???? ????? .

68. (237) (6055)- Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlardan öyleleri vardır ki, onlar hayrın anahtarları, şerrin de sürgüleridir. Allah'ın, ellerine hayrın anahtarlarını koyduğu kimselere ne mutlu! Şerrin anahtarlarını Allah'ın ellerine koyduğu kimselere ne yazık!" [117]

?69 ?6056 ?238? ????????? ?????? ???? ??????? ?‘???????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ??????. ?????????? ??????????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???? ???? ????????? ?????????. ?????????? ??????????? ?????????. ??????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ????????. ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ??????????«.?? ???????: ?????? ???? ???? ????????? .

69. (238) (6056)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"(Size getirdiğim) bu hayır, bir kısım hazineler mesabesindedir. Bu hazinelerin anahtarları vardır. Allah'ın, hayır için bir anahtar, şerre karşı da sürgü kıldığı kimseye ne mutlu. Allah'ın şerre anahtar, hayra sürgü kıldığı kimseye de ne yazık!"[118]

*** HALKA HAYRI ÖGRETMEK**

?70 ?6057 ?240? ????????? ??????? ???? ????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? # ?????: »???? ??????? ???????? ?????? ????? ???? ?????? ????. ? ???????? ???? ????? ?????????«.????? ???? ????. ??? ???? ?? ??????? ??? ?????? ????: ??? ??? ?? ????? ????? ??? ????? ?????? ???????? ????? ??? ???? ?? ?????? ????????. ????? ?? ????? ???: ??? ?? ???? ??? ?? ????. ???? ?????? .

70. (240) (6057)- Muaz İbnu Enes'in babası anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir ilim öğretirse ona bu ilimle amel edenlerin sevabı vardır. Bu, amel edenin ücretini eksiltmez."[119]

?71 ?6058 ?241? ????????? ?????????? ???? ???? ????????? ??????????????. ????????? ???????? ???? ????????? ???? ???? ???????????????. ????????? ?????? ???? ???? ??????????
???? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »?????? ??? ????????? ?????????

???? ???????? ????: ?????? ??????? ??????? ????? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???? ???? ????????«????? ???? ?????????: ??????????? ???? ???????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ????????????. ????? ??????? ???? ???????? ??????? ??????. ????????? ?????? ???? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????????? ????? ???? ?????????? ???? ??????? ???????? ??????? ?????? #. ???????? ????????.?? ???????: ?? ????? ??? ????. ???? ??? ???? ?? ????? .

71. (241) (6058)- Ebu Katâde babasından naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin (öldükten sonra) geride bıraktıklarının en hayırlısı şu üç şeydir: "Kendisine dua eden salih bir evlad, ecri kendisine ulaşan bir sadaka-i cariye, kendinden sonra amel edilen bir ilim."[120]

?72 ?6059 ?242? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ?????? ???? ?????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???? ??????????. ????????? ????????????. ????????? ???? ???????????? ?‘?????? ???? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ???????? ?????????? ???? ???????? ???????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ???????? ????????. ?????????? ?????????? ??? ????????? ??????? ??? ??????? ???? ?????????? ???????? ??? ??????? ???????? ??? ???????? ?????????? ???? ??????? ??? ???????? ??????????. ?????????? ???? ?????? ????????«??? ?? ??? ?????? ??? ???: ?????? ???. ??? ???????: ?????? ????. ?????? ????? ???. ??? ???? ??? ????? ?? ????? ?? ???? ?? ???? ??????? ?? .

72. (242) (6059)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min kişiye, hayatta iken yaptığı amel ve iyiliklerden öldükten sonra ulaşanlar, öğretip neşrettiği bir ilim, geride bıraktığı salih bir evlad, miras bıraktığı bir mushaf (kitap), inşa ettiği bir mescid, yolcular için yaptırdığı bir bina, akıttığı bir su, hayatta ve sağlıklı iken verdiği bir sadakadır. Ölümünden sonra kişiye işte bunlar ulaşır."[121]

?73 ?6060 ?243? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????. ????????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????????????? ???? ????????? ???? ????????? ???????????? ???? ???? ?????????? ???? ????????? # ?????: »??????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ?????? ??????????«?? ???????: ?????? ????. ????? ?? ??????? ???? ????? ?????. ?????? ?? ???? ?? ??? ?????? ???? ??? ???? .

73. (243) (6060)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadakanın en üstünü, kişinin bir ilim öğrenip sonra da onu Müslüman kardeşine öğretmesidir."[122]

*** TEVAZU**

?74 ?6061 ?245? ?????????? ???????? ???? ??????. ????? ???? ???????????. ????? ??????? ???? ????????. ????????? ??????? ???? ???????? ?????: ???????? ?????????? ???? ???????????????? ????????? ???? ???? ?????????? ?????: ????? ?????????? #? ??? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????????. ??????? ???????? ????????? ????????. ???????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???? ??? ????????. ???????? ????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? ?????? ???? ?????????.?? ???????: ?????? ???? ???? ????? .

74. (245) (6061)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Çok sıcak bir günde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bakiu'l-Garkad cihetine geçti. Arkasında yürüyen kimseler vardı. Bir ara ayak seslerini işitince bu ona ağır geldi ve içine bir kibir düşer endişesiyle yere oturdu, halkın kendisini geçmesini bekledi." [123]

?75 ?6062 ?246? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????? ???? ??????? ???? ????????????? ????: ????? ?????????? # ???? ?????? ????? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ?????????????.?? ???????: ???? ?????? ????? .

75. (246) (6062)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda yürüyünce Ashab, onun önünde yürürler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sırtını meleklere bırakırlardı."[124]

*** İLİM TALEBİNE TEŞVİK**

?76 ?6063 ?248? ????????? ??????????? ???? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ????????? ????? ????????? ????????? ????? ??‘???? ?????????? ???????? ??????????. ????? ?????: ????????? ????? ???? ?????????? ????????? ????? ??‘???? ?????????? ???????? ??????????. ????? ?????: ????????? ????? ??????? ?????? # ????? ??‘???? ????????. ?????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????????. ????? ?????: »?????? ??????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ????????. ?????????? ??????? ??????????? ?????????????«?????: ???????????? ????????? ?????????? ??? ???????? ????? ??? ?????????? ??? ??????????. ??? ?????? ??? ?????? ???????? ????????? ???????????.?? ???????: ?????? ????. ??? ?????? ?? ?? ????? ???? ???? ???? ???????. ????? ??? ??? ?????? ???? ????. ????????? ?? ??? ????. ?????? ??? ????. ??? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ??????? ???: ????? ? ?? ???? ??? ????? ?? ??? ????. ???: ??? ????? ??????? ???? ???????? ? ? .

76. (248) (6063)- İsmail İbnu Müslim anlatıyor: "Hasan Basri merhuma hastalığı sırasında geçmiş olsun ziyaretine uğramıştık; gelenler odayı doldurdu, öyle ki ayaklarını topladı ve şunları anlattı: "Biz, Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ye hastalanınca geçmiş olsun ziyaretinde bulunduk, ziyaretçiler odayı doldurmuştuk, öyle ki, ayaklarını kendine çekti ve: "Bir keresinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girmiş, odasını doldurmuştuk, o da yanı üzerine yatıyordu. Bizi görünce ayaklarını kendine çekerek topladı ve şöyle buyurdu:"Haberiniz olsun, benden sonra, ilim talep etmek üzere, (size her taraftan) insanlar gelecektir. Onlara merhaba deyin, selam verin ve ilim öğretin!"Hasan Basrî hazretleri sözlerine devamla dedi ki: "Allah'a yemin olsun! Biz öyle insanlarla karşılaştık ki, (kendilerine ilim talep etmek üzere uğradığımız zaman) bize, ne merhaba dediler, ne selam verdiler, ne de ilim öğrettiler. Ancak kendilerine ilim için gittiğimiz zaman bir şeyler öğrenir idiysek de bize kaba davranırlardı."[125]

AÇIKLAMA:

Şarihler, Hasan Basrî hazretlerinin şikâyetlendiği bu kimselerin sahabi olmayıp, tabiinden parayla ilim öğreten kimseler olacağını belirtmekte ittifak eder.[126]

*** İLİMLE AMEL**

?77 ?6064 ?253? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????????????. ????? ???? ?????? ?‘???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????????? # ?????: »???? ?????? ????????? ??????????? ???? ????????????? ??? ??????????? ???? ????????????? ??? ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ??? ????????«?? ???????: ?????? ???? ???? ???? ???? ????? .

77. (253) (6064)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Cühela takımıyla münakaşa veya ulemaya karşı böbürlenme veya halkın dikkatini kendine çekme gayesiyle ilim talep eden ateştedir."[127]

?78 ?6065 ?254? ???????? ???????? ???? ??????. ????? ????? ???? ????????. ?????????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ?????????? # ?????: »? ??????????? ????????
??????????? ???? ????????????? ??? ??????????? ???? ????????????? ??? ??????????? ???? ???????????. ?????? ?????? ?????? ?????????? ????????«.?? ???????: ???? ?????? ????. ????? ??? ???? ?? ?????. ???????? ??????? ???????? .

78. (254) (6065)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"İlmi, alimlere karşı böbürlenmek, cühela ile münakaşa etmek veya mevkimakam elde etmek için öğrenmeyin. Kim bunu yaparsa ona ateş gerekir, ateş!"[128]

?79 ?6066 ?255? ???????? ???? ???????????. ??????????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????????????? ??????????? ???? ???????? ?????? ???? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? # ?????: »???? ???????? ???? ???????? ???????????????? ??? ???????? ???????????? ???????? ???????????: ?????? ?'???????? ???????? ???? ??????????? ???????????????? ??????????. ??? ??????? ?????. ????? ? ???????? ???? ?????????? ??? ????????. ?????? ? ???????? ???? ?????????? ???«????? ???????? ???? ??????????: ???????? ??????? ??????????.?? ???????: ?????? ????. ?????????? ?? ???? ???? ????? .

79. (255) (6066)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Ümmetimden bir kısım insanlar, dinî ilimleri öğrenecekler. Kur'an-ı Kerim'i okuyacaklar ve şöyle diyecekler: "Umeraya gidip, onların dünyalıklarından alırız, dinimizi de onların şerrinden uzak tutarız." Halbuki bu mümkün değildir, tıpkı katad (denen dikenli ağaçtan) dikenden başka bir şey elde edilemediği gibi. Aynen öyle de, umeranın yakınlığından sadece... elde edilir."Muhammed İbnu's-Sabbah: "Aleyhissalâtu vesselâm sanki hataları kastetmiştir" der."[129]

?80 ?6067 ?257? ??????? ???? ???????? ????????????? ???? ?????????????????? ????: ????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????????? ??????????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ?'????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ???? ???? ????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ???? ????? ??????????. ??????????? ???????? '???? ?????????? ?????????? ???? ???? ??????????. ???????? ???????. ???????? ?????????? # ???????: »???? ?????? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????????? ??????? ?????? ????? ???????. ?????? ?????????? ???? ?????????? ??? ???????? ?????????? ???? ??????? ?????? ??? ???? ??????????? ??????«????? ???? ????????: ???????? ??????? ???? ??????. ????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ?????????? ???? ??????????? ????? ???????. ????: ????? ????? ???????. ???? ?????????? ???????????? ??????? ??????. ????? ?????? ?????????? ???????? ??????????.?? ???????: ?????? ???? ??? ???? ?? ????. ??? ??? ???? ????????. ???? ?? ???????? .

80. (257) (6067)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) demiştir ki: "Eğer ilim ehli, ilmi koruyup, onu layık olanlara vermiş olsalardı, ilim sayesinde devirlerinin insanlarına efendi olacaklardı. Ne var ki onlar ilmi, dünyalıklarından menfaat sağlamak için ehl-i dünya için harcadılar. Dünya ehli de alimleri aşağıladı. Halbuki ben, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim: "Kimin tasası sadece ahiret olursa, dünya tasalarına Allah kifayet eder. Kim de dünya tasalarına kendini kaptırırsa, dünyanın hangi vadisinde helak olduğuna Allah aldırmayacaktır."[130]

?81 ?6068 ?259? ???????? ??????? ???? ??????? ?????????????????. ????? ??????? ???? ?????????? ?????: ???????? ?????? ????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ??????????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »? ???????????
???????? ??????????? ???? ???????????? ????????????? ???? ??????????? ??? ??????????? ??????? ???????? ????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?? ????????«.?? ???????: ?????? ???? .

81. (259) (6068)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "İlmi, ulemaya karşı böbürlenmek için veya cühela ile münakaşa için veya insanların dikkatini kendinize çekmek için öğrenmeyin. Kim böyle yaparsa yeri ateştir."[131]

?82 ?6069 ?260? ???????? ???????? ???? ??????????. ?????????? ?????? ???? ??????????? ?'??????. ????? ??????????? ???? ??????? ??????????????? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ???????? ???????? ??????????? ???? ???????????? ??????????? ???? ????????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ???????? ???????? ?????? ????????«.?? ???????: ?????? ???? .

82. (260) (6069)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim alimlere karşı böbürlenmek, cahillerle münakaşa etmek ve halkın dikkatini üzerine çekmek maksadıyla ilim öğrenirse Allah onu cehenneme sokar."[132]

*** İLMİ GİZLEME**

?83 ?6070 ?263? ???????? ??????????? ???? ???? ?????????? ??????????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ????? ????? ?'?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????«.?? ???????: ?? ?????? ???? ?? ??????????? ????. ???????? ?? ??????? ????. ??? ?'????: ?? ???????? ?? ?????? ?? ???? ???? ?? ???????. ???? ?? ?????? ????? ???? ?????? ?????.

83. (263) (6070)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bu ümmetin sonradan gelenleri önce gelenlerine lanet ettiği vakit, kim bir hadisi söylemez, ketmederse, Allah'ın indirdiğini ketmetmiş (gizlemiş) olur."[133]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, senet itibariyle zayıf sayılsa da, alimler, hadisin ifade ettiği manayı te'yid eden başka rivayetlere dayanarak hadiste beyan olunan manayı makbul addedip açıklama sunmuşlardır. Sindî'nin Haşiye' sinde kaydedildiği üzere, hadis iki şekilde te'vil edilmiştir:
1- Cehaletin artıp, Ashab'ın yüce makamını bilmeyen nesillerin yetişip, cahilliğin sevkiyle, Ashab'a dil uzatmaların meydana geldiği zamanlarda Ashab'ın fazileti ve onlara dil uzatmanın haramlığı konusunda hadis bilenler bildiklerini gizlememeli, daha bir gayretle neşretmelidir. Kim bu çeşitten bir bildiğini gizlerse Allah'ın indirdiğini gizlemiş olur. Hadisler de, ulemanın ittifakla belirttiği üzere, vahye dayanmaktadır. Öyleyse onun gizlenmesi de "Allah'ın indirdiğini gizlemek" sayılmalıdır.
2- Din ilimlerinin, çeşitli sebeplerle ortadan kalktığı, alimlerin sayıca azaldığı, ilim yerine cehaletin hüküm sürdüğü ve bu sebeple selef ve eslafa dil uzatıldığı zamanlarda ilme daha çok ihtiyaç hasıl olacaktır. Böyle durumlarda bilenlerin, bildiklerini neşretmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde Allah'ın indirdiğini gizleme gibi ciddi bir hataya ve sorumluluğa düşmüş olacaklardır.Bu yorumlar, bilhassa zamanımızı tasvir ediyor gibidir. Aslında, ilim şöyle dursun, daha mebadiden ve kavaid-i külliyeden (umumi prensiplerden) bîhaber bir birkısım ünvan sahiplerinin veya ne idüğü belirsiz yazar takımlarının sahabe, tabiin, etbauttabiin, bütün selef ve müteahhir eslaf ulemasını toptan reddedip, hadisi, icmayı, fukahanın kıyas ve fetvalarını reddedip, keyiflerine göre ahkâm kestiklerini, Kur'an'ı, -hiçbir ilmî disipline başvurmadan- rastgele yorumlamaya kalktıklarını görüyoruz. Bu cehalet fırtınası esnasında bilenlerin, alimlerin kendilerine düşeni yapması gerekmektedir. Hadis, böylesi hengâmlarda susmanın ciddi mesuliyetler getireceğini belirtmektedir.[134]

?84 ?6071 ?264? ???????? ??????? ???? ?'??????. ????? ??????????? ???? ???????. ???????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ????? ??????????? ????? ???????? ????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »???? ?????? ???? ??????
??????????? ???????? ?????? ???????????? ????????? ???? ?????«.?? ???????: ?????? ???? ???? ??? ???? ?? ???????. ??? ????????: ?? ???? ?????.

???? ??? ????: ??? ?? ??? ?? ????? ?? ???? ????????. ? ?. ??????? ??? ???? .

84. (264) (6071)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir ilimden sorulur, o da bunu gizlerse, kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenir."[135]

?85 ?6072 ?265? ????????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???????????? ???? ???????? ?????????????. ????? ??????????? ????? ???????. ????? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????????????? ???? ??? ??????? ???????????? ???? ???? ??????? ???????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ??? ????? ???????? ????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ???? ????????«.?? ?????? ???? ?? ???. ???? ??? ???? ?????? ?????? ??? ????? .

85. (265) (6072)- Ebu Saidi'l-Hudrî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdularki: "Kim insanların dinî işlerinde Allah'ın faydalı kıldığı bir ilmi gizlerse, Allah, kıyamet günü onu ateşten bir gem ile gemler." [136]

TAHARET BÖLÜMÜ

*** ABDEST VE GUSÜLDE KULLANILACAK SU MİKTARI**

?86 ?6073 ?270? ????????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ?????????? ???? ??????????? ????: ????? ?????? ???? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????????? ?????« ??????? ??????: ? ???????????. ???????: ???? ????? ???????? ???? ???? ?????? ??????? ????????? ???????. ??????? ?????????? #.?? ???????: ?????? ???? ???? ???? ????? .

86. (270) (6073)- Abdullah İbnu Muhammed, babası tarikiyle dedesi Akil'den naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Abdeste bir müdd, gusle de bir sa' su yeterlidir" buyurmuştu" dedi. Bunun üzerine orada bulunan bir zat Akil'e: "Bu kadar su bize yetmez" diye itiraz etti. Akil de: "Bu kadar su senden daha hayırlı, saçı da senden daha çok olan Zat'a yetti" diye cevap verdi. Burada kastettiği kimse Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) idi."[137]

AÇIKLAMA:

Daha önce de belirtildiği üzere Hanefîlere göre bir sa' 4 müddür. Şu halde abdest alınan miktarın dört misli su ile boy abdesti alınabilmektedir. Fazlası israf sayılmalıdır.[138]

*** ABDESTSİZ NAMAZ MAKBUL DEGİL**

?87 ?6074 ?273? ????????? ?????? ???? ???? ??????. ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????
???? ????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ???? ???????«.?? ???????: ???? ??? ?????? ???? ???? ????????. ??? ???? ???? ???????? ??? ??? ????? .

87. (273) (6074)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şöyle derken işittim: "Allah, temizlik olmadan namazı, çalınan maldan da sadakayı kabul etmez."[139]

*** ABDESTİ MUHAFAZA**

?88 ?6075 ?277? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???? ?????????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??????????? ?????? ????????. ??????????? ???? ?????? ??????????? ????????. ??? ????????? ????? ?????????? ??? ????????«.?? ???????: ???? ?????? ???? ?????. ? ?? ??? ???????? ??? ???? ??????. ???? ????? ???????? ???? ???? ?? ?????? ?? ???? ????? ??? .

88. (277) (6075)- Hz. Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her hususta dosdoğru istikamet üzere olun; meyletmeyin. Ama buna güç yetiremezsiniz. Öyleyse bilin ki, en hayırlı ameliniz namazdır. Kamil mü'minden başkası abdesti (hakkı ile) muhafaza edemez."[140]

?89 ?6076 ?279? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????????? ???????? ????? ??????? ???? ???? ????? ?????????????? ???? ???? ????????? ???????? ??????????? ?????: »???????????. ????????? ??? ????????????. ???????? ??????????? ????????. ??? ????????? ???? ????????? ???? ????????«. ?? ???????: ?????? ???? ???? ??????.

89. (279) (6076)- Ebu Ümame (radıyallahu anh), Resulullah'tan naklen anlatmıştır: "İstikamet üzere olun! İstikamet üzere olsanız, bu ne iyidir! Amellerinizin en hayırlısı namazdır. Abdesti ancak kâmil mü'minler (hakkıyla) muhafaza ederler."[141]

AÇIKLAMA:

Abdestin muhafaza edilmesini alimler iki şekilde anlamışlardır: 1- Namaz vakitlerinde abdestli olmak, namaza hazırlıklı bulunmak. 2- Namaz vaktinde ve dışında devamlı abdestli olmak.Her iki manayı destekleyen rivayetler mevcuttur. Abdesti muhafazadan, "isbağ" yani birçok hadiste beyan edilen hakkını vere vere alınan abdesti de anlamamız mümkündür.[142]

*** TEMİZLİGİN SEVABI**

?90 ?6077 ?284? ????????? ???????? ???? ?????? ?????????????????. ????? ???? ??????????? ??????? ???? ??????????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ????????? ?????: ?????: ??? ??????? ??????! ?????? ???????? ???? ???? ???? ???? ?????????? ?????: »????? ???????????. ????? ???? ?????? ??????????«.????? ???? ????????? ??????????: ?????????? ???? ???????. ????? ???? ??????????. ???????? ????????.?? ???????: ??? ??? ?????? ?? ???????? ?? ???? ??? ????? ??????. ???? ???? ???. ????? ?? ??? ????. ????? ?? ??? ??? ??????? ????? ????? ?? ???? ?? .

90. (284) (6077)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü denildi. Ümmetinden, görmediğin kimseleri (kıyamet günü) nasıl tanıyacaksın?" Şu cevabı verdi: "Ümmetim, abdest sebebiyle alınlarında nur, kollarında nur, ayaklarında nur taşıyacaklar (bu nurla onları tanıyacağım)."[143]

?91 ?6078 ?285? ????????? ?????? ?????????? ???? ??????????. ????? ?????????? ????
????????. ????? ?'??????????. ????? ?????? ????? ???? ???????. ????????? ???????? ???? ??????????. ?????????? ??????? ???? ????????.

????????? ????????? ??????? ????????? ????? ????????? ?????: ??????? ????????? ???? ??????? ???????? ??? ???????????. ??????? ???????? ???????????. ????? ?????: ??????? ??????? ?????? # ??? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ????. ????? ?????: »???? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????« ??????? ??????? ?????? #: »??? ??????????«.????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????????????? ???? ???????. ????? ?‘??????????. ????????? ??????. ????????? ???????? ???? ??????????. ????????? ????? ???? ????????. ????????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? # ????????.?? ???????: ?????? ?? ???? ? ???? »? ??????«

91. (285) (6078)- Humran Mevla Osman İbni Affan (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Osman İbnu Affan'ı oturma yerlerine otururken gördüm. Abdest suyu istedi ve abdest aldı. Sonra da: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı oturduğum şu yerde oturmuş, benim şu abdestim gibi abdest aldığını gördüm. Abdestten sonra şöyle demişti: "Kim şu abdestim gibi abdest alırsa, geçmiş (küçük) günahları affedilir."Resulullah sonra şunu ilave etti: "Sakın gurura düşmeyiniz."[144]

*** MİSVAK**

?92 ?6079 ?289? ?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???? ???????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???????????. ?????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ????????. ??? ???????? ????????? ??? ????????? ????????????. ????? ?????? ??????? ??? ???????? ??????? ??????? ????????. ??????? ????? ?????? ??? ?????? ????? ????????
????????????? ??????. ??????? ‘??????? ????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????? ?????«.?? ???????: ?????? ???? .

92. (289) (6079)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dişlerinizi misvaklayın. Çünkü misvak ağız için temizlik sebebidir, Allah'ın rızasına vesiledir. Cibril her gelişinde bana misvakı tavsiye etti; öyle ki bana ve ümmetime farz kılacağından korktum. Ümmetime zorluk veririm diye endişe etmeseydim bunu onlara farz kılardım. Ben öyle (ciddi) misvak kullanırım ki, öndeki dişlerimin (veya diş etlerimin) diplerinden kazınacağı endişesine kapılırım."[145]

?93 ?6080 ?291? ????????? ???????? ???? ?????????????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ?????: ???? ??????????? ?????? ??????????. ????????????? ????????????.?? ???????: ?????? ???? .

93. (291) (6080)- Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Muhakkak ki ağızlarınız Kur'an'ın yollarıdır, onları misvakla temizleyin."[146]

*** HELA DUASI**

?94 ?6081 ?299? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????????????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????: »? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??? ???????: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ????????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????????«.???? ???? ?????????: ??????????? ???? ???????. ????? ????? ????
????????. ???????? ????????. ?????? ?????? ??? ?????????: ???? ????????? ????????. ??????? ?????: ???? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????.?? ???????: ?????? ????. ??? ??? ????: ??? ????? ?? ????? ???? ????? ?????? ?? ???? ????? ?? ???? ???????? ???? ??? ????? ?????? ? ? .

94. (299) (6081)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, helaya girince sakın şu duayı okumaktan aciz olmasın: "Allahümme innî eûzu bike mine'rricsi'nnecesi elhabîsi'lmuhbisi, eşşeytani'rracîmi (Allahım, ben pis, necis, habis ve muhbis olan şeytan-ı racimden sana sığınırım."[147]

?95 ?6082 ?301? ????????? ?????? ???? ???????. ????? ???????????????? ???????????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????????#? ???? ?????? ???? ???????? ?????: »????????? ????? ?????? ??????? ?????? ?‘??? ??????????«.)?? ??????? ?? ????(?? ???????: ?? ???? ??? ??????. ??????? ???? ????? ??? ???? ? ? .

95. (301) (6082)- Enes İbnu Malik anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) heladan çıkınca "Benden ezayı giderip afiyet veren Allah'a hamdolsun!" derdi."[148]

*** OTURARAK BEVL**

?96 ?6083 ?308? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ?????????????????. ????? ????? ????????? ???? ???????????????? ????? ???? ????????? ???? ???????? ????? ????? ??????? ???? ??????? ?????: ?????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ????????. ??????: »??? ??????! ? ?????? ????????« ????? ?????? ????????? ??????.)???? ?? ????????(?? ???????: ???? ??? ??????.

96. (308) (6083)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ayakta akıtırken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni gördü ve: "Ey Ömer! Ayakta akıtma!" buyurdu. Ondan sonra bir daha ayakta akıtmadım."[149]

?97 ?6084 ?309? ????????? ?????? ???? ????????. ????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ???? ??????? ?????? # ??? ??????? ????????.???????? ???????? ???? ???????? ???? ???????????? ???????: ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ??????????????? ???????: ????? ????????? ???????????)?? ?????? ????????: ???? ????????? ??????? ????????(?????: ????????? ??????? ????? ???????.????? ??????? ???? ???????????????: ?????? ???? ????? ???????? ????????? ????????. ?? ???????? ??? ??????? ??????????????? ???? ???????? ???????: ?????? ??????? ????? ??????? ??????????)????? ???? ?? ?????(?? ??????? ?????? ??? ???? .

97. (309) (6084)- Hz. Cabir İbnu Abdillah anlatıyor "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta akıtmayı yasakladı. Muhammed İbnu Yezid Ebu Abdillah'ı dinledim, diyordu ki: "Ahmed İbnu Abdirrahman el-Mahzûmî'yi işittim, diyordu ki: "Süfyanu's-Sevrî, Hz. Aişe'den rivayet edilen "Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ı ayakta akıtırken gördüm" hadisi hakkında: "Bu işi erkek, Hz. Aişe'den daha iyi bilir" dedi.[150]

AÇIKLAMA:

Ayakta akıtma caiz mi değil mi münakaşa edilmiştir. Çünkü cevazına işaret eden rivayetler de vardır. Netice olarak şu söylenebilir: Hanefî ve Şafiî fakihler, şer'î bir mazeret olmadıkça ayakta su dökmenin tenzihen mekruh olduğunu söylerler. Ancak Hz. Ömer, İbnu Ömer, Zeyd İbnu Sabit, Said İbnu'l-Müseyyeb, İbnu Sirin, İbrahim Nehaî, Şa'bî, Ahmed İbnu Hanbel ayakta akıtmanın mekruh olmadığına, caiz olduğuna hükmederler. İmam Malik de sıçrama endişesi yoksa mekruh değildir demiştir. [151]

*** HELA ADABI**

?98 ?6085 ?317? ????????? ???????? ???? ?????? ???????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ??????????????? ???????: ???? ?????? ???? ?????? ?????????? # ???????: »? ?????????? ????????? ??????????? ???????????« ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ??????.?? ???????: ?????? ????. ???? ????? ????? .

98. (317) (6085)- Abdullah İbnu'l-Haris İbni Cez' ez-Zübeydî anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Sizden kimse kıbleye dönük halde akıtmasın" sözünü ilk işiten kimseyim. Bunu insanlara ilk söyleyen de benim" dediğini işittim."[152]

?99 ?6086 ?319? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ?????. ????????? ??????? ???? ?????? ?????????????? ???? ???? ?????? ??????? ?????????????????? ???? ???????? ???? ???? ???????? ?‘????????? ?????? ?????? ????????? #? ?????: ???? ??????? ?????? # ??? ??????????? ?????????????????? ????????? ??? ????????.???: ??? ??? ????? ?????. ??????? ???? ?? .

99. (319) (6086)- Ma'kıl İbnu Ebi Ma'kıl el-Esedî (radıyallahu anh) -ki Resulullah'a arkadaşlık yapmıştı- anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) büyük veya küçük abdest sırasında iki kıbleye yönelmemizi yasakladı."[153]

?100 ?6087 ?320? ????????? ?????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ????????? ???? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????????. ????????? ???? ??????? ???????????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? # ?????? ???? ??? ??????????? ?????????? ????????? ??? ????????.?? ???????: ??? ?????? ??????? ?Œ??? ?? ???????? ??? ?????.

100. (320) (6087)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlattığına göre, kendisi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, büyük veya küçük abdest bozarken kıbleye yönelmeyi yasakladığına şahid olmuştur."[154]

?101 ?6088 ?321? ????? ???? ????????? ???? ????????: ??????????? ???? ??????? ???????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???????????. ????? ????? ????????? ???? ???? ?????????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ???????: ???? ??????? ?????? # ???????? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ??????????? ??????????.?? ???????: ?? ?????? ??? ????? .

101. (321) (6088)- Hz. Cabir (radıyallahu anh), Ebu Saidi'l-Hudrî'nin: "Resulullah, beni ayakta, su içmekten ve kıbleye dönük olarak akıtmaktan yasakladı" dediğini işitmiştir.[155]

?102 ?6089 ?324? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ???????? ???? ????????. ????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???????: ?????? ?????? ??????? ?????? # ?????? ?????????? ??? ????????????? ???????????? ??????????. ???????: »????????? ???? ?????????. ???????????? ???????????? ??????????? ?????? ???? ????????? ?????????: ????????? ?????? ???? ????????. ????? ???????????????? ???? ???????????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ????????.??? ??????? ?? ???????: ?????? ???? ????? ???? ??????? .

102. (324) (6089)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında, fercleriyle kıbleye yönelmekten hoşlanmayan bazı kimseler zikredilmişti, şöyle buyurdular:"Bunların öyle yaptıklarını sanıyorum. Benim abdest bozmak üzere oturduğum yeri kıbleye çevirin." [156]

?103 ?6090 ?325? ????????? ???????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ????? ?????: ???????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ?????: ???? ??????? ?????? # ??? ??????????? ?????????? ???????. ??????????? ?????? ??? ???????? ???????? ????????????????.?????? ???? ???? ?? ????? ??????? .

103. (325) (6090)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), akıtırken kıbleye yönelmemizi yasaklamıştı. Ancak, vefatından bir yıl kadar önce ben onun kıbleye karşı akıttığını gördüm."[157]

AÇIKLAMA:

Şarihler gerek büyük, gerek küçük abdest bozarken kıbleye yönelme yasağının açık araziye mahsus olduğunu, ev içinde böyle bir yasağın olmadığını söylerler. Nitekim, mü'minleri bu hususta ikna için 102 numaralı hadiste görüldüğü üzere Aleyhissalâtu vesselâm, evdeki hela taşının kıble istikametine çevrilmesini söylemiştir."[158]

*** İSTİBRA**

?104 ?6091 ?326? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ? ??????????? ???????? ???? ??????. ????? ???? ????????? ?????: ????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ???? ????????? ?????????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ????? ????????? ??????????? ???????? ???? ????????« ????? ???? ????????? ???? ????????: ????????? ??????? ???? ???????????????. ????? ???? ????????. ????? ????????. ???????? ????????.?? ???????: ????? ????? ?? ?????? ??? ?? ???? ????? ???? .

104. (326) (6091)- İsa İbnu Yezdad el-Yemânî babasından naklen diyor ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz akıtınca, erkeklik uzvunu üç sefer çeksin." [159]

AÇIKLAMA:

Bu tavsiye istibra için yapılmıştır. Yani küçük abdest bozduktan sonra idrar borusundaki akıntının kesilmesi gereklidir. Bu, şahsa, şahsın yaşına göre değişen usullerle tahakkuk eder. Biraz beklemek, öksürmek, bir müddet yürümek, hadiste gelen tavsiyeye uymak, bu usullerden birkaçıdır. İstibra yapılmadan abdest alınır, sonra da bir sızıntı -az da olsa- meydana gelse abdest bozulur. İstibra ameliyesi daha ziyade erkeklere mahsustur."[160]

*** YOLA ABDEST BOZULMAZ**

?105 ?6092 ?328? ????????? ?????????? ???? ??????. ????? ??????????? ???? ??????. ?????????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ???? ???? ??????? ??????????? ????????? ?????: ????? ??????? ???? ?????? ?????????? ????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????? # ?????????? ?????? ????????. ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ??? ?????????? ????. ???????: ???????! ??? ???????? ??????? ?????? # ??????? ????. ???????? ??????? ??? ??????????? ?? ???????. ???????? ????? ????????. ?????????. ??????? ???????: ??? ?????? ?????? ???? ??????! ???? ??????????? ???????? ???? ??????? ?????? # ???????? ??????? ??????? ????? ???? ???????. ?????? ???????? ??????? ?????? # ???????: »???????? ?????????? ???????: ?????????? ??? ????????????? ?????????? ?????????? ?????????«.?? ???????: ?????? ????. ???? ?????? ?? ????? ??? ???? ?? ???? ??? .

105. (328) (6092)- Ebu Said el-Hımyerî rahimehullah anlatıyor: "Muaz İbnu Cebel (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın ashabınca işitilmemiş şeyler rivayet ediyor, onların işittiği (birçok) şeylerde de sükut edyordu. Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ)'a onun rivayet ettiği bir hadis ulaşmıştı ki:"Allah'a yemin olsun! Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu söylediğini işitmedim. Muaz'ın, kaza-i hacet hususunda sizi yakında fitneye atmasından korkarım!" dedi. Onun bu sözü Muaz'a ulaştı (ve bir gün) Abdullah'la karşılaştı. Muaz:
"Ey Abdullah İbnu Ömer! Şurası muhakkak ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan gelen bir hadisi tekzib etmek nifaktır. Bunun günahı da bunu söyleyenedir. Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini kesinlikle dinlemiştim: "Lanete sebep olan şu üç şeyden kaçının: Suyun geldiği yollara, (halkın istifade ettiği) gölgelere, yolların üstüne abdest bozmak."[161]

?106 ?6093 ?329? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ???? ????????? ???? ????????? ?????: ????? ???????: ???????? ????????? ???????: ????? ??????? ???? ????????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »????????? ?????????????? ???? ???????? ?????????? ????????? ?????????. ???????? ?????? ?????????? ???????????. ????????? ????????? ????????? ??????? ???? ??????????«.?? ???????: ?????? ???? .

106. (329) (6093)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyururlar ki: "Geceleyin yolların üzerine yatmaktan, oralarda namaz kılmaktan sakının. Çünkü yolların üstü yılanların ve vahşi hayvanların sığınağıdır. Yoların üzerine abdest bozmaktan da sakının. Çünkü, bu lanet vesilesidir."[162]

?107 ?6094 ?330? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? # ???? ??? ???????? ???? ????????? ??????????? ??? ???????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????.?? ???????: ?????? ????. ???? ????? ?? ????? ????? .

107. (330) (6094)- Salim (radıyallahu anh) babasından naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yol ortasında namaz kılmayı, oralarda büyük veya küçük abdest bozmayı yasakladı."[163]

*** HELADA GÖZÜKMEMEK**

?108 ?6095 ?332? ????????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????????????????? ???? ??????
?????: ?????? ???? ????????? # ??? ??????. ????????? ??????????? ????? ????? ??????? ????????? ???????????.?? ???????: ?????? ???? .

108. (332) (6095)- Hz.Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir seferde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdim. Abdest bozmak üzere uzaklaştı. Sonra geldi. Su istedi ve abdest aldı."[164]

?109 ?6096 ?339? ????????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?'??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ???? ??????? ?????: ?????? ???? ????????? # ??? ??????. ???????? ??? ???????? ????????. ??????? ???: »????? ?????? ?'??????????«)????? ???????: ??????? ????????? ?????????(. »?????? ???????: ???? ??????? ?????? # ??????????? ??? ????????????« ?????????????. ??????????? ???????. ??????? ????????? ????? ????? ???: »??????????? ?????? ???????: ????????? ????? ????????? ???????? ??? ?????????« ???????? ???????. ???????????.?? ???????: ?? ???? ?? ???? ??? ??? ???? ??? ???. ?????? ??????? ?? ?????? .

109. (339) (6096)- Ya'la İbnu Mürre, babasından naklen anlatıyor: "Ben bir seferde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberdim. Bir ara kazayı hacette bulunmak istedi. Bana dedi ki: "Şu iki bodur hurmayı bana getir ve onlara: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizin (sütre olmak üzere biraraya gelmenizi emrediyor!" de!" buyurdular. (Ben de dediğini yaptım), onlar hemen toplandılar. Aleyhissalâtu vesselâm onları sütre olarak kullanıp, kazayı hacetini yaptı. Sonra bana:"Ağaçların yanlarına var ve onlara: "Herbiriniz eski yerine gitsin!" de!" buyurdular. Ben emri onlara ulaştırdım. Onlar da yerlerine döndüler."[165]

?110 ?6097 ?341? ????????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????. ????????? ?????? ???? ???????????. ????????? ?????????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????
?????: ?????? ??????? ?????? # ??? ????????? ???????. ????? ????? ???? ???? ???? ????? ????????? ????? ?????.?? ???????: ?????? ????. ??? ????????: ???? ?? ????? ???? ??????. ????? ??? ???? ?? ?????? ?? ????? ?? ???????. ????: ??? ?????? ??. ????? ??????? ??????????? .

110. (341) (6097)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir defasında dağ yoluna saparak küçük abdest bozdu. Abdest bozarken, (yere yaklaşarak nazarlara ve sıçrantılara karşı ihtiyat maksadıyla bacaklarını öyle açtı ki) uyluk kemikleri yerlerinden ayrılacak diye içimden ona acıma geçti."[166]

*** DURGUN SUYA AKITMAMALI**

?111 ?6098 ?345? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ???????????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »? ????????? ????????? ?? ???????? ?????????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ??? ???? ???? ?????. ???? ??? ????. ????? ?? ???????? ???? »????? ??????« .

111. (345) (6098)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse (akar olmayan) durgun suya küçük abdestini bozmasın."[167]

AÇIKLAMA:

Nevevî'de gelen açıklamaya göre, su içerisine büyük veya küçük abdest bozmak, suyun durumuna göre haram veya mekruh hükmünü almaktadır: Su akıyor ve çok ise mekruhtur, azsa muhtar görüşe göre haramdır. Su durgun ve çok ise yine haram değildir. Durgun ve az ise muhtar görüşe göre haramdır.Suda büyük abdest bozmak da küçük abdest bozmak gibidir, suyu kirletme yönüyle aynı hükme tabidirler. Su dışında bir kaba abdest bozup suyun içine atmak da, suyun içine abdest bozma gibidir. Su kirlenmiş olur, bu kirlilikten haberi olmayanlar bunu kullanabileceğinden bu yasaklanmıştır. Usulcülere göre "yasaklama" haram ifade eder.İslam'ın bu yasağına uyulduğu takdirde nehirler ve denizler kirlenmekten korunmuş olur. Az yukarıda (6089 numaralı hadiste) geçtiği üzere, suyun geçtiği yollar üzerine abdest bozmak dahi yasaklanmıştır. Bütün bu yasakları suların kirlenmeye karşı korunma tedbirleri olarak değerlendirmemiz gerekir."Resulullah'ın hadislerinden hareketle, günümüzde ortaya çıkan kimyevî kirleticilere de yasağın teşmili gerekir. Bu yasaklara riayetsizlik bugün birçok kıyı ve körfezlerimizi, hatta kocaman Marmara denizimizi kirletmiştir."[168]

*** SİDİK SIÇRANTISI**

?112 ?6099 ?348? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ????????. ????? ???? ????????? ???? ?'??????? ???? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??????? ??????? ????????? ???? ?????????«.?? ???????: ?????? ????? ??? ????? .

112. (348) (6099)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kabir azabının çoğu sidik sebebiyledir."[169]

*** BEVLEDENE (AKITANA) SELAM VERİLMEZ**

?113 ?6100 ?351? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ??????. ????? ?‘??????????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ???? ???? ????????? ???? ???? ??????????? ?????: ????? ?????? ????? ??????????? # ?????? ???????. ????????? ????????? ?????? ??????? ????????. ???????? ??????? ?????? ??????????? ?‘???? ??????????? ????? ????? ???????? ????????.?? ???????: ?????? ???? ???? ????? ?? ????.???? ???????: ???? ???? ???? ??????.???? ??????: ???? ?? ?‘?????? ?????? ???????? ??????????.???? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ??? ?????? ???? ???. ???? ??? ???? ?? ??? ??????.

113. (351) (6100)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah bevlederken, yanından geçti ve selam verdi. Aleyhissalâtu vesselâm, selamına karşılık vermedi. İşi bitince, ellerini yere vurup teyemmüm etti, sonra selama mukabelede bulundu."[170]

?114 ?6101 ?352? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ????? ????? ????? ?????????? # ?????? ???????. ????????? ????????. ??????? ???? ??????? ?????? #: »???? ?????????? ???? ?????? ????? ?????????? ??? ????????? ??????. ???????? ??? ???????? ?????? ???? ?????? ????????«.?? ???????: ??????. ??? ????? ?? ????? ?? .

114. (352) (6101)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) küçük abdest bozmakta iken bir adam yanına geldi ve selam verdi. Resulullah ona: "Beni bu halde görünce selam verme! Zira sen bu durumda selam da versen ben senin selamına mukabele etmem!" buyurdular."[171]

*** SU İE İSTİNCA**

?115 ?6102 ?355? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???? ???????. ????????? ???????? ???? ???????? ???? ????????. ?????: ????????? ???? ??????? ?‘??????????? ????????? ???? ???????????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ?Œ???? ????????: ????? ??????? ?????????? ??? ????????????? ???????? ??????? ???????????????)?9 ! ???? ??????! ?Œ??: ?108(????? ??????? ?????? #: »??? ???????? ?‘???????! ???? ?????? ???? ????? ?????????? ??? ??????????. ????? ??????????? ???????: ?????????? ????????? ???????????? ???? ??????????? ???????????? ?????????. ?????: »?????? ????. ????????????????«.?? ???????: ???? ?? ??? ????? ????. ????? ?? ???? ??? ????.

115. (355) (6102)- Ebu Süfyan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bana Ebu Eyyub el-Ensarî, Cabir İbnu Abdillah, Enes İbnu Malik haber verdiler ki, Tevbe suresinin 108. ayeti -ki meal-i şerifi şöyledir: "Orada maddî ve manevî pisliklerden temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da çokca temizlenenleri sever"- nazil olduğu vakit Resulullah: "Ey Ensar cemaati! Allah sizi temizlik hususunda övmektedir, (bu övgüye sebep olan) temizliğiniz nedir?" diye sordular. Onlar da:"Biz namaz için abdest alırız, cünüblüğe karşı yıkanırız, su ile de istinca yaparız!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Övgü işte bunun için! Buna devam edin!" buyurdular."[172]

?116 ?6103 ?356? ????????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ???? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? # ????? ???????? ??????????? ?????. ????? ????? ??????: ?????????? ????????????? ??????? ??????????.????? ???? ????????? ???? ????????. ????? ???? ???????? ????????????? ???? ?????????? ????????????. ????: ????? ???? ????????. ????? ???????? ????????.?? ???????: ?????? ???? ???? ??? ??????. ????? ???????? ??? ???? ???? ?????? ???????? ??? ???? ???? ?????????? .

116. (356) (6103)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) demiştir ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) makadını üç sefer yıkardı." İbnu Ömer de şöyle demiştir: "Bunu biz de yaptık ve makadı su ile yıkamayı bir şifa ve temizlik vasıtası bulduk."[173]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, büyük abdest bozduktan sonra makadın su ile yıkanmasını irşad buyurmaktadır. Önceki rivayette, bu hususa teşvik eden ayetin nüzul sebebi belirtilmektedir. Bazı rivayetlerde ayetin, takva üzere bina edilen ilk mescidin kurulduğu yer olan Kuba halkı hakkında nazil olduğu tasrih edilir.Büyük abdestten sonra makadın yıkanması farz değildir, ancak fevkalâde ehemmiyetle teşvik edilen bir sünnettir. Yıkanmaması namaza mani değildir. [174]

*** KAPLARIN ÖRTÜLMESİ**

?117 ?6104 ?361? ????????? ???????? ???? ?????????? ???????? ???? ???????. ????: ????? ????????? ???? ????????? ???? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????. ???? ????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???????: ?????? ??????? ????????? ?????? # ?????? ??????? ???? ????????? ??????????: ?????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ??????????.?? ???????: ????. ?????? ??? ??? ???? ?? ?????? .

117. (361) (6104)- Hz. Aişe anlatıyor: "Ben Resulullah için geceleyin, üzeri örtülü üç kap hazırladım; birisi abdest için, birisi misvak için, biri de içmesi için."[175]

?118 ?6105 ?362? ????????? ???? ??????? ???????? ???? ?????????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ?????????? ???? ???? ???????? ???????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ?????? # ? ?????? ????????? ??? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????????? ??????????.?? ???????: ?????? ????. ???? ???? ?? ?????? .

118. (362) (6105)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ne abdest suyunu (hazırlama ve dökme işini) ne de sadaka dağıtma işini başkasına bırakmaz, bizzat yapardı."[176]

?119 ?6106 ?368? ????????? ??????? ???? ???????? ????????????? ???? ????????. ????: ????? ?????? ???? ?????????? ???? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???????: ?????? ?????????? ???? ????????? ?????? # ???? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????.?? ???????: ?? ?????? ????? ?? ??? ??????? ???? .

119. (368) (6106)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikimiz de tek bir kaptaki suda)n abdest alırdık. Bundan önce suya kedinin değdiği de olurdu." [177]

*** KEDİ ARTIGI İLE ABDEST**

?120 ?6107 ?369? ????????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ?????? ???? ?????? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????????. ????? ???????????????? ???? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ???? ??? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »?????????? ? ???????? ????????? ‘?????? ???? ??????? ?????????«.?? ???????: ???? ??? ????? ?? ?????? ??????? ?? ???????? ?? ???? ?????? ??? ???? ?? ???? .

120. (368) (6107)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Namaz kılanın önünden geçmekle) kedi namazı bozmaz.

Çünkü o, evin (demirbaş) eşyasındandır."[178]

AÇIKLAMA:

Bazı hadislerde namaz kılanın önünden kadın, siyah köpek ve merkebin geçmesi halinde namazın bozulacağı ifade edilmiş ise de, İmam Ebu Hanife, Malik ve Şafii hazeratı, başka rivayetleri esas alarak hiçbir şeyin namazı bozmayacağını belirtmişlerdir. Sadedinde olduğumuz hadis, kediyi merkeb ve siyah köpekten ayırmış olmaktadır.[179]

*** KADININ ARTIGI İLE GUSÜL**

?121 ?6108 ?375? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ??????? ???? ??????????? ???? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ????? ?????????? # ????????? ????????????? ???? ?????? ???????. ??? ?????????? ?????????? ???????? ????????. ?? ???????: ?????? ???? .

121. (375) (6108)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ehli, tek bir kapta yıkanıyorlardı. Onlardan biri, arkadaşının (guslettiği suyun) artığı ile yıkanmazdı."[180]

*** KADIN VE ERKEK AYNI KAPTAN GUSLEDER**

?122 ?6109 ?379? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ?‘???????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????????? ?????: ????? ??????? ?????? # ??????????? ????????????? ???? ?????? ???????.?? ???????: ??? ????? ??? .

122. (379) (6109)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve zevceleri tek bir kaptan (su alarak) yıkanırlardı."[181]

*** NEBİZ İLE ABDEST**

?123 ?6110 ?384? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ???? ????????. ????: ????? ???????? ???? ??????. ? ??????????? ???????? ???? ??????. ????? ?????????????????? ???? ?????????? ???? ??? ????????? ???????????? ???? ???? ??????? ??????? ?????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????? # ????? ????? ???????? ????????: »????????? ????????« ?????: ?. ??? ?????? ???? ??????? ??? ????????. ????? »???????? ????????? ??????? ???????« ??????????. ???? ??????? ???????.???? ?????? ??? »??? ???« ??? ????? ??? ??? ??????? ??? ???? ???????? ????? .

123. (384) (6110)- Abdullah İbnu Mes'ud anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana, cin gecesi: "Yanında abdest alacak su var mı?" diye sormuştu. Ben: "Hayır, yok! Ancak bir kabın içinde bir miktar nebiz var" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hurma temizdir, su da temizleyicidir!" buyurdu ve hemen onunla abdest aldı."[182]

AÇIKLAMA:

1- Cinler gecesinden murad, Resulullah daha hicret etmemiş iken, Mekke'nin Cehun adlı dağında, cinlerden bir grubla karşılaştığı gecedir. Bu mülâkata İbnu Mes'ud da katılmış, Resulullah'ın çizdiği bir daire içerisinde uzakta
Aleyhissalâtu vesselâm'ı beklemiştir. Sabaha doğru gelen Resulullah, sadedinde olduğumuz hadiste ifade edildiği üzere abdest suyu sormuş, su kabından nebiz yani hurma şırası çıkmıştır.
2- Hadis, şıra ile abdest almanın caiz olduğunu ifade etmekte. Halbuki, teyemmümle ilgili ayette "... Su bulamazsanız temiz toprakla teyemmüm edin..." (Maide 6) buyrularak mutlak su bulunmadığı takdirde teyemmüm yapılması emredilmektedir. Ayet Medine'de nazil olduğu için, hadisteki ruhsat neshedilmiştir. Dört mezhebin imamları, temiz olduğu kabul edilen gül suyu, hurma suyu gibi herçeşit şıra vs. ile abdest alınmayacağını beyanda ittifak etmiştir.[183]

?124 ?6111 ?385? ????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ????? ????????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ???????????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ?????? # ????? ???? ????????? ???????? ????????: »?????? ??????« ?????: ?. ??? ???????? ?? ????????. ??????? ??????? ?????? #: »???????? ????????? ??????? ???????. ????? ??????« ?????: ?????????? ????????? ?????????? ????.???? ??? ???? ?? ??? ?? ??????. ?? ???? ??? ????? ??? ???? .

124. (385) (6111)- Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cin gecesinde İbnu Mes'ud'a: "Yanında su var mı?" diye sordu. O: "Hayır su yok. Ancak bir tulumda nebiz var!" deyince Aleyhissalâtu vesselâm: "Hurma temizdir, su da temizleyicidir (binaenaleyh nebiz temizdir) bana dök (abdest alayım)" buyurdular."[184]

*** DENİZ SUYU İLE ABDEST**

?125 ?6112 ?387? ????????? ?????? ???? ???? ??????. ????? ?????? ???? ????????. ?????????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ???????????? ?????: ?????? ?????? ????????? ??? ???????? ???????
?????? ??????. ??????? ?????????? ??????? ????????. ?????????? ????? ????????? ?????? # ??????: »???? ?????????? ???????. ???????? ??????????«?? ???????: ???? ??? ?“???? ????. ? ?? ????? ?? ???? ?? ????????. ????? ??? ?? ??? ????????. ? ???? ??. ????? ??? ??? ?????? ?? ????. ??????? ??? ??? ?? ??? ??????. ? ? ??????? .

125. (387) (6112)- İbnu'l-Firâsî anlatıyor: "Ben ava çıkmıştım. Yanımda içine su koyduğum bir kırbam vardı. Deniz suyu ile abdest aldım. Durumu Aleyhissalâtu vesselâm' a sordum. Bana: "Denizin suyu temizdir, meytesi (ölüsü) de helaldir!" cevabını verdi."[185]

?126 ?6113 ?392? ????????? ????????? ???? ???? ??????????? ????????????. ????? ???????????????? ???? ??????. ????? ????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ?????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ????????? ????????? ????? ?????????? ?????? ??????? ?????? #? ???????: ?????? ????????? ??????? ?????? #. ???? ????????? ?????? ???????.?? ???????: ?????? ?????. ?»?????????« ????? ??? .

126. (392) (6113)- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Rukiye (radıyallahu anhâ)'nin cariyesi Ümmü Ayyaş (radıyallahu anhâ) demiştir ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturuyor olduğu halde ben kendim ayakta olduğum halde (gerekli hizmetleri yaparak) ona abdest aldırırdım."[186]

*** UYKUDAN UYANINCA EL YIKANIR**

?127 ?6114 ?394? ????????? ????????? ???? ??????. ????? ??????????? ???? ??????. ????????? ????? ????????? ????????? ?????

???????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ??????????? ????????? ???? ???????? ??? ???????? ?????? ?? ?‘????? ????? ??????????«.?? ???????: ?????? ???? ??? ??? ????.

127. (394) (6114)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz uyanınca elini yıkamadıkça su kabına sokmasın."[187]

*** ABDESTTE BESMELE**

?128 ?6115 ?397? ????????? ???? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????????. ? ??????????? ???????? ???? ????????. ????? ???? ??????? ???????????. ? ??????????? ??????? ???? ???????. ????? ???? ??????? ?????????????. ???????: ????? ??????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????????????? ???? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ?????????? #: ????? »? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ????????«.?? ???????: ??? ???? ??? .

128. (397) (6115)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üzerine besmele çekmeyenin abdesti yoktur."[188]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin zahiri, abdest için besmele çekmenin farz olduğunu ifade etmektedir. Ancak, fukaha bu mevzuda gelen başka hadisleri de gözönüne alarak, bunun zahiriyle amel etmemiş, besmelenin abdestte sünnet olduğuna hükmetmiştir."[189]

?129 ?6116 ?400? ????????? ???????????????? ???? ???????????. ????? ????? ???? ????????? ???? ?????? ???????????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? # ?????: »? ????? ?????? ? ??????? ????. ??? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ????????. ??? ????? ?????? ? ???????? ???? ??????????. ??? ????? ?????? ? ??????? ?‘???????«.????? ???? ????????? ???? ????????: ????????? ???? ???????. ????? ?????)????????(????
????????? ??????????. ????? ??????????????????? ???? ???????? ???????? ????????.?? ???????: ????? ?????? ??? ??? ??????????.???? ???????: ??? ?? ????? ?? ??????????? ??? ????? ???? ??? ??? ??????????. ???? ????????? ?? ?????? ?????? .

129. (400) (6116)- Sehl İbnu Sa'd es Saîdî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest alırken Allah'ın ismini zikretmeyenin de abdesti yoktur. Resulullah'a salat (u selam) okumayanın da namazı yoktur. Keza Ensar'ı sevmeyenin de namazı yoktur."[190]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, abdestsiz olarak farz, vacib, nafile hiçbir namazın kılınamayacağını, kılındığı takdirde kabul edilmeyeceğini ifade etmektedir. Ulema bu meselede ihtilaf etmez: Abdest alabilecek durumda olan bir kimsenin abdestsiz namaz kılmaması gerekir. Ancak, abdest almaya güç yetirememek, su bulamamak veya su olsa bile can tehlikesi ile suya gidememek, sağlığa suyun zarar vermesi gibi hallerde teyemmüm abdestin yerine geçebilir.Teyemmümün ne şekilde olacağı hangi şartlarda caiz olacağı ilgili bahiste açıklandı.
2- Hadiste temas edilen diğer bir husus abdest sırasında Allah'ın zikridir. Allah'ın zikri besmele çekmekle tahakkuk edebileceği gibi, hamd ile de, kelime-i tevhid, kelime-i şehadetin söylenmesiyle de tahakkuk eder. Ancak, me'sur olarak, hadislerde bismillahi velhamdülillahi cümlesi, ?????? ?????? ?????????? ???????????????? ???? ???? ??????? cümlesi tavsiye edilmiştir.Esasen, Resulullah başka hadislerinde her bir hayırlı ve meşru işin besmele veya hamdele ile başlamasını, aksi takdirde hayrının güdük kalacağını irşad buyurmuştur. Abdest gibi hayrı pek ziyade olan bir amelin besmele ile başlamasının ve abdest boyunca zikrullahın devam etmesinin ehemmiyetine elbette dikkat çekilecektir. Resulullah Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ye şöyle buyurmuşlardır: "Ey Ebu Hureyre, abdest almak istediğin vakit ??????? ?????? ????????????????
"Allah'ın adıyla başlar, (bu hayrı müyesser kılan) Allah'a hamdederim" de. Zira böyle dersen, aldığın bu abdest bozuluncaya kadar, amelini yazmakla muvazzaf melekler, senin için sevap yazarlar."Abdest alırken besmele çekmemenin hayırda meydana getireceği "güdüklük"ü bir başka hadis şöyle açıklar: "Kim abdest alırken zikrullah da bulunursa bu, onun bütün bedenine bir temizlik sağlar. Kim de Allah'ın adını zikretmeden abdest alırsa, bu da onun sadece abdest uzuvlarına bir temizlik sağlar."
3- Hadis, zikrullah olmayan abdestin abdest sayılmayacağını da ifade etmektedir. Hadisin zahiri, her ne kadar böyle bir abdestin batıl olduğunu ifade etmekte ise de, alimler, başka rivayetlerde gelen tasrihata dayanarak bunu kemale hamletmişlerdir. Yani, "zikrullah olmayan abdest, kâmil, mükemmel bir abdest değildir" demişlerdir.Zahiriye mezhebi, zikrullahsız abdestin butlanına hükmetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve diğer birkısım alimler, "zikrullahı bile bile terkedenin abdesti batıldır, unutarak terkedeninki batıl değildir" demiştir. Hanefîler, Şafiîler ve Malikîler ise, zikrullahın sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bir görüşünde Ahmed İbnu Hanbel de böyle hükmetmiştir.Gusül, teyemmüm, abdest aynı hükme tabidir.[191]

*** TEK AVUÇ SU İLE MAZMAZA İSTİNŞAK**

?130 ?6117 ?404? ????????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ????????? ?????????? ?????? ????????????? ?????? ???? ????? ???????.?? ???????: ???? ??? ????? ???? ???? ?? ???????? ?? ???? ???? ?? ????? .

130. (404) (6117)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı. Bu esnada bir avuç su ile üç kere mazmaza, üç kere istinşakta bulundu."[192]

AÇIKLAMA:

1- Mazmaza; suyu ağızda dolaştırarak ağzı yıkamaktır, istinşak ise burna su çekerek burnu yıkamaktır. Dilimize bu iki kelime de dinî tabir olarak girmiştir. İstinşak bazı hadislerde istinsar kelimesiyle de ifade edilmiştir. Mazmazanın kâmil manada gerçekleşmesi, suyun ağızda çalkalanmasına bağlı ise de, cumhur bunu şart koşmamıştır. Ağza alınan suyun dışarı atılması esastır.Sadedinde olduğumuz hadis, tek avuç su ile hem mazmaza hem de istinşakın üçer sefer yapıldığını ifade eder. Ancak her seferinde ayrı ayrı suyu avuçladığını ifade eden rivayetler de var. Keza ağıza bir kere, burna bir kere su verdiğini ifade eden rivayetler de mevcuttur. Aynî bu meselede geniş bir tahlille bir çok rivayetleri kaydeder. Mazmaza ve istinşakı başka tarzlarda tarif eden rivayetler de var. Şu halde abdestin bir teferruatı olan bu temizliği Aleyhissalâtu vesselâm şartlara ve zamana göre farklı şekillerde yapmış olmalıdır.Bu meselede Nevevî'nin şu özetlemesini kaydederek teferruata girmeyeceğiz: "Ağız ve buruna ne şekilde su alınırsa alınsın dinin gerekli kıldığı) mazmaza ve istinşak hasıl olur." Zikredilen ihtilaf en güzeli hakkındadır.
2- Mazmaza ve istinşakın hükmü gusül ve abdestte mezhepten mezhebe farklıdır.
* Hanefîlere göre bunlar abdestte sünnet, gusülde farzdır. Zeyd İbnu Ali ve Süfyan-ı Sevrî de böyle hükmetmiştir.
* Şafiîlere ve Malikîlere göre hem abdestte ve hem gusülde sünnettir. Çünkü bunlara göre, ağız ve burun vücudun içi sayılır, "iç"in yıkanması gerekli değildir. Zührî, Hasan Basrî, Katâde, Rabia, Evzai, Leys İbnu Sa'd, İbnu Cerir et Taberi daha nice selef uleması bu görüştedirler.
* Birçok meselede olduğu gibi bunda da Ahmed İbnu Hanbel'den birkaç görüş rivayet edilmiştir. Meşhur görüşüne göre mazmaza ve istinşak hem abdest ve hem de gusülde vacibtir. Abdurrahman İbnu Ebi Leyla, İshak İbnu Rahuye, Kasım İbnu Muhammed ve el-Müeyyed Billah gibi bir kısım alimler de bu görüştedir.
* Ahmed İbnu Hanbel'in diğer bir görüşüne göre, istinşak abdest ve gusülde vacibtir, mazmaza ise sünnettir. Davud-u Zâhirî, Ebu Sevr ve Ebu Ubeyd gibi başka bazıları da bu görüştedir.Hepsi de görüşlerinde rivayete dayanır.[193]

*** UZUVLARI BİRER KERE YIKAYARAK ABDEST**

?131 ?6118 ?412? ???????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ?????? # ?? ???????? ??????? ????????? ????????? ?????????.?? ???????: ?????? ???? ???? ????? ?? ??? .

131. (412) (6118)- Hz.Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Tebük Seferi sırasında abdest uzuvlarını birer kere yıkayarak abdest alırken gördüm." [194]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, abdest uzuvlarını üçer sefer yıkamak sünnettir, ikişer ve hatta birer defa yıkayarak da abdest alınabilir. Hepsi Resulullah'ın tatbikatında görülmüştür. Sadedinde olduğumuz hadis, birer kere yıkayarak aldığını göstermektedir. Bunun sefer sırasında olması, bu tarz abdeste suyun az bulunma veya zaman bakımından sıkışma gibi durumlarda başvurulmasının "sünnet" olacağına işaret sayılabilir. [195]

*** UZUVLARI ÜÇER KERE YIKAYARAK ABDEST**

?132 ?6119 ?416? ????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????????????? ???? ??????????? ???? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ?????? # ????????? ????? ?????? ???????? ??????? ???????.?? ???????: ??? ?‘???? ????. ???? ?? ????????? ??? ??? ????????: ???? ??????. ???? ??????: ??? ?? ??? ??? ???? ?????? ??????. ???? ????? ???? ??????? ?? ?????? ?? ???? ???? ?? ??? ???? .

132. (416) (6119)- Abdullah İbnu Ebi Evfa (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı abdest alırken gördüm (yıkanacak uzuvlarını) üçer kere yıkamış, başına da bir kere meshetmişti."[196]

AÇIKLAMA:

Bu hükmü ifade eden başka rivayetler de gelmiştir. Abdest almada başın bir kere meshi esas olmakla birlikte, Aleyhissalâtu vesselâm'ın iki ve hatta üç kere meshettiğine dair rivayetler de gelmiştir; Aynî, bunları mahrec ve kaynaklarını da göstererek kaydeder.[197]

?133 ?6120 ?417? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ????????? ???? ???? ??????? ?‘?????????? ?????: ????? ??????? ?????? # ?????????? ????? ?????.?? ???????: ??? ?‘???? ????. ???? ?? ??? ??? ???.???? ??????: ????? ?? ?????? ???.

133. (417) (6120)- Ebu Malik el-Eş'arî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (uzuvlarını) üçer sefer yıkayarak abdest alırdı."[198]

*** UZUVLARI BİR, İKİ, ÜÇ KERE YIKAYARAK ABDEST**

?134 ?6121 ?419? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????????????. ????????? ????????? ???? ???????????????? ??????????. ?????????? ???????????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????????? ??????? ?????? # ????????? ????????. ??????? »??? ??????? ???? ? ???????? ?????? ?????? ????? ??? ????« ????? ????????? ?????????? ?????????. ??????? »????? ??????? ????????? ???? ??????????« ??????????? ????? ?????. ???????: »??? ??????? ????????. ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????????. ?????? ????????? ????? ????? ????? ?????? ????????: ??????? ??? ? ???? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ???? ??????? ?????«.?? ???????: ?? ?‘????? ??? ??????? ??? ????. ?????????? ?????? ?? ????. ??????? ?? ??? ?? ??? ??? ???. ???? ??? ???? ?? ?????. ????? ?? ?????? ?? ???????? .

134. (419) (6121)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir defasında abdest uzuvlarını) birer kere yıkayarak abdest aldı ve: "Bu abdest, Allah'ın bunsuz hiçbir namazını kabul etmeyeceği kimsenin abdestidir!" buyurdu. Sonra abdest uzuvlarını ikişer sefer yıkayarak aldı ve: "Bu, abdestlerin kıymetlisidir!" buyurdu. Sonra üçer sefer yıkayarak abdest aldı ve:"Bu, abdestin en mükemmel olanıdır. Ayrıca bu, hem benim, hem de Halilullah olan Hz. İbrahim aleyhisselam'ın abdestidir. Kim bu şekilde abdest alır, tamamlayınca da eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resulühü "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir" derse kendisine cennetin sekiz kapısı birden açılır, hangi kapısından dilerse ondan içeri girer!" buyurdular." [199]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde abdestin meşru çeşitlerini öğretmektedir. Buna göre bütün uzuvların birer kere yıkanması suretiyle alınan abdest, namazın kabul edilmesi için şart olan temizliğin asgarî şartını yerine getirmektedir. Bu kadarcık bir temizlik yapılmadan kılınan namaz makbul değildir. Sözgelimi, abdest uzuvlarından birinin yıkanmaması veya "yıkama" manasını ifade etmeyecek şekilde ıslak bezle silinmesi abdest sayılmayacaktır.
2- Hadiste abdest işinin mutlak su ile yapılacağı manası da mevcuttur. Öyleyse bunun dışına çıkan mayilerle abdest caiz olmamalıdır. Sözgelimi gül suyu her ne kadar temiz ise de, onunla abdest caiz değildir.
3- Hadis, abdestin en mükemmel şeklini de belirtmektedir: Abdest uzuvlarını üçer sefer yıkamak. Şu halde daha fazla yıkanması hiss-i zahirimize göre temizliği daha da artıracak gibi gelirse de, hakikat-ı diniye noktasından öyle değildir. Üçten fazlası israf addedilmiştir ve bunun mekruh olduğu başka rivayetlerde belirtilmiştir. Hadis, uzuvların üçer sefer yıkanmasına dair sünnetin Hz. İbrahim aleyhisselam'a dayandığını belirtir. Bazı rivayetlerde "Bu, benden önceki peygamberlerin abdestidir" diye ifade edilmiştir.
4- Hadis, abdestle ilgili mühim bir adaba da yer vermiştir. Abdest kelime-i şehadetle son bulmalıdır. Bu, abdestte kemalin zirvesini teşkil etmektedir.
5- Sadedinde olduğumuz hadis, abdest yoluyla temizlik işinin, insanlara daha önceki devirlerde de teşrî edildiğini gösterir. Esasen pekçok ayet, eski peygamberlerin, beşeriyete namaz, oruç, zekat gibi dinimizde yer alan ibadetleri emrettiğini belirtmektedir. Esasen "Şurası muhakkak ki, Allah katında muteber din İslam'dır" (Al-i İmran 19) ayetinde bidayetten beri insanlığa tek dinin teşrî edildiği, buna da İslam dendiği haber verilmektedir. Bunu, bazı teferruatta farklı olsa da esas prensiplerde müştereklik diye anlayabiliriz.Son olarak şunu da belirtelim: Hadiste temas edilen hususlar, başka rivayetlerdede aynen gelmiştir.[200]

?135 ?6122 ?420? ????????? ???????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???????????????? ???? ?????? ???? ????????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????
?????? # ????? ??????? ??????????? ???????. ???????: »???? ???????? ??????????« ??? ?????: »??????? ???? ???? ????????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????« ????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ?????: »???? ??????? ???? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ???? ?‘????« ????? ????????? ????? ?????. ???????: »???? ???????? ????????? ?????????????? ???? ??????«?? ???????: ?? ?????? ???? ?????? ? ??? ????. ???? ?????? ???. ????? ?‘??? ???? ?? ????? ?? ??? ??????? ?? ??? ??????? ?? ???? ?? ??? ??? .

135. (420) (6122)- Übey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) su getirtip (uzuvlarını) birer birer yıkayarak abdest aldı."İşte bu abdest vazifesidir!" buyurdu. Yahut da: "İşte bu, yapmadığı takdirde, Allah'ın namazını kabul etmeyeceği, kişinin (yapması gereken asgarî) abdestidir!" buyurdu. Sonra ikişer ikişer yıkayarak abdest aldı. Sonra:"Bu da, Allah'ın ücretini iki hisse verdiği kimsenin abdestidir!" buyurdu. Üç sefer yıkayarak abdest aldı ve: "İşte bu benim ve benden önceki

peygamberlerin abdestidir!" buyurdu."[201]

*** ABDESTTE İKTİSAD**

?136 ?6123 ?424? ????????? ???????? ???? ??????????? ????????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ???? ??????? ?????? # ????? ??????????? ???????: »? ???????? . ? ????????«.?? ???????: ?????? ????. ???? ????? .

136. (424) (6123)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alan bir adam görmüştü: "İsraf etme! İsraf etme!" buyurdular."[202]

?137 ?6124 ?425? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ?????????. ????? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????????????? ???? ???? ???????????????? ????????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ????? ????????? ?????? ????????. ??????: »??? ???? ??????????« ??????: ???? ????????? ????????? ?????: »??????. ????? ?????? ???? ?????? ?????«.?? ???????: ?????? ????? ???? ?? ?? ????????? ???? ????? .

137. (425) (6124)- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest almakta olan Sa'd'a uğramıştı:"Bu israf da ne?" buyurdular. Sa'd: "Abdestte dahi israf olur mu?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:"Evet! cevabını verdi, akan bir nehir üzerinde olsan bile!"[203]

AÇIKLAMA:

Nevevi'nin de ifade ettiği üzere, İslam ulması bu ve benzeri hadislerden hareketle, abdest sırasında fazla su kullanmayı, deniz kenarında bile olsa "mekruh" addetmekte icma etmiştir. Kerahati, tahrime hamleden olmuş ve hatta "haram" diyen de bulunmuş ise de, esahh olanı tenzihe hamletmektir.Bu yasakta şeriat-ı garranın başka maksadları bulunduğu için, suyun nehirde bedava akması gibi fevkalâde bolluğu kerahati ortadan kaldırmıyor. Buradaki makasıd-ı şer'iyyeden biri, kişiye, günde beş kere "israfın kötülüğü"nü hatırlatmak, bir değeri de "tabiata saygı"yı zihinlerde tesbit etmek olmalıdır.Hanefî alimler, kişinin kendi sahip bulunduğu suda veya kullanılması mübah olan suda israfın tahrimen mekruh, mescidlere vakfedilen sularda israfın ise, haram olduğuna hükmetmişlerdir.[204]

*** ABDESTTE İSBAG: MÜKEMMEL ABDEST**

?138 ?6125 ?427? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ???? ?????? ???????????? ?????? ?????? ??????? ?????? # ?????: »?? ?????????? ???? ??? ????????? ?????? ???? ??????????? ????????? ???? ?? ????????????« ???????: ????.
??? ??????? ??????! ?????: »???????? ?????????? ???? ???????????? ?????????? ???????? ??? ???????????? ??????????? ???????? ?????? ????????«.?? ???????: ???? ??? ???? ???? ??? ???? ?? ?????. ??? ???? ?? ???? ???? ????? .

138. (427) (6125)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Yaptığınız taktirde Allah'ın günahlarınızı affedip, sevabınızı artırdığı ameli size söyleyeyim mi?""Evet ey Allah'ın Resulü, söyleyin!" dediler."Sıkıntıya rağmen abdesti mükemmel yapmak, mescidlere çok yürümek, bir namazdan sonra müteakip namazı beklemek."[205]

AÇIKLAMA:

Resulullah burada, kulluk edebinin mühimlerine irşad buyurmaktadır: Abdestin her halukârda mükemmel olması: Sıkıntı, çok soğuk, çok sıcak, hastalık, suyun parayla ve pahalı olması... gibi durumlardan ileri gelebilir. Mescidlere çok yürümek: Mescid uzak dahi olsa namazları orada kılmak veya her vakti mescidde kılmak demektir. Namazı kılınca, zihnen ikinci namaza hazırlıklı olmak, abdestli bulunmak, vaktin girip girmediğini takip etmek, namazı ilk vaktinde cemaatle kılma gayretinde olmakla da Aleyhissalâtu vesselâm'ın belirttiği üçüncü şart gerçekleşir.[206]

*** SAKALI HİLALLEME**

?139 ?6126 ?431? ????????? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ??????? ????????????? ???? ??????? ????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? # ???? ????????? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ??????????.?? ???????: ?? ????? ???? ??? ???? ???? ?? ????? ??? ????? ????? ???? .

139. (431) (6126)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldığı zaman mübarek parmaklarını açarak sakalını hilaller ve bunu iki sefer yapardı."[207]

?140 ?6127 ?432? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????????? ???? ??????. ????? ?‘??????????. ????? ??????????????? ????? ??????. ?????????? ???????? ????
????? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? # ???? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ????? ?????? ????????? ??????????? ???? ?????????.?? ???????: ?? ?????? ????????? ??? ????? ??? .

140. (432) (6127)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest alınca, yanaklarını biraz ovduktan sonra sakalını alt kısmından (yukarı doğru) parmaklarıyla karıştırdı."[208]

?141 ?6128 ?433? ????????? ?????????? ???? ??????????? ??????????. ????????? ???????? ???? ????????? ??????????. ????? ??????? ????? ????????? ?????????????? ???? ???? ????????? ???? ???? ??????? ?‘??????????? ?????: ??????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ?????????.?? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ??? ??? ??? ???? ????? ???????? .

141. (433) 6128)- Ebu Eyyub el-Ensarî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest alınca sakalını hilallediğini gördüm."[209]

* BAŞI MESH

?142 ?6129 ?437? ????????? ???????? ???? ????????? ??????????. ????? ?????? ???? ??????? ???????????? ???? ???????? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ?‘??????? ?????: ??????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ???????? ???????.?? ???????: ????? ???? ???? ????. ???? ?? ??????? ???? ??? ???? ?? ?????? ????: ????. ????? ?? ???? ???? .

142. (437) (6129)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı abdest alırken gördüm, başını bir kere meshetmişti."[210]

*** KULAKLAR BAŞTANDIR**

?143 ?6130 ?443? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ????
???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? # »?‘???????? ???? ?????????«.?? ???????: ??? ????? ???. ?? ??? ???? ?? ???? ???? .

143. (443) (6130)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kulaklar baştan (sayılır, yüzden sayılmaz)" buyurdular."[211]

AÇIKLAMA:

İbnu Mace bu hadisi Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den de kaydetmiştir. Hanefîler, bunu esas alarak kulağın meshi için ayrı bir suya gerek görmemişlerdir. Şafiîler, kulağı baştan saymaz, müstakil bir uzuv addeder ve başınkinden ayrı bir su ile mesheder. İmam Malik ve Ahmed İbnu Hanbel kulakları baştan bir parça saysa da ayrı bir su ile meshetmeye hükmederler.[212]

*** PARMAKLARI HİLALLEME**

?144 ?6131 ?447? ????????? ??????????? ???? ??????? ??????????????. ????? ?????? ???? ???????????????? ???? ????????? ???? ????? ??? ??????????? ???? ????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ????????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ??? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????????????«.?? ???????: ???? ??????? ????. ????? ???? ???????? ??? ????? ??????? ??? ??? ??? ???? ?? ???? ??? ????. ??????? ??? ??? ??? ??????? .

144. (447) (6131)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namaza kalktığın vakit abdesti mükemmel yap. (Bu cümleden olarak) suyu ayak ve el parmaklarının arasına iyice ulaştır." [213]

?145 ?6132 ?449? ????????? ??????????????? ???? ???????? ????????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ???? ???????. ????? ????? ???? ????????????? ???? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? # ????? ???? ????????? ??????? ?????????.?? ???????: ?????? ????? ???? ???? ????? ???? ?? ????????? .

145. (449) (6132) Ubeydullah İbnu Ebi Rafi (radıyallahu anh) babasından naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alınca altına su ulaşsın diye yüzüğünü oynatırdı."[214]

* ÖKÇELERİ YIKAMAK

?146 ?6133 ?454? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ?‘???????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »?????? ??????????????? ???? ????????«.?? ???????: ??? ???? ?? ???????? ?? ???? ???????? ?? ????? ??? ???? ??? ?????. ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ???? ?????? ????. ? ?? ??? ????? ??? ????? ?????? ???????? .

146. (454) (6133)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Abdest sırasında yıkanmayan) ökçe üzerindeki kalın sinirlerin vay ateşten çekeceklerine!"[215]

?147 ?6134 ?455? ????????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????????. ????: ????? ????????? ????? ????????. ????? ???????? ???? ?‘??????? ???? ???? ?????? ?‘??????? ???? ???? ??????? ?‘????????. ????????? ???? ??????????? ?‘????????? ???? ??????? ???? ??????????? ????????? ???? ???? ????????? ???????????? ????? ????????? ????????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???????? ??????????. ?????? ??‘??????? ???? ????????«.?? ???????: ?????? ???. ?? ???? ?? ????? ???? .

147. (455) (6134)- Halid İbnu'l-Velid, Yezid İbnu Ebi Süfyan, Şurahbil İbnu Hasene, Amr İbnu'l-As radıyallahu anhüm ecmain'den herbiri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Abdesti mükemmel alın! (Abdest sırasında iyi yıkanmayan) ökçelerin vay ateşten çekeceklerine!" [216]

*** AYAKLARIN YIKANMASI**

?148 ?6135 ?457? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????????????? ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????????? ???? ??????? ?????? # ????????? ???????? ?????????? ????? ??????.?? ???????: ?????? ??? .

148. (457) (6135)- Mikdam İbnu Ma'dikerb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest aldı ve ayaklarını üçer sefer yıkadı."[217]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, bu hadisler de abdest sırasında ayakların mükemmel şekilde yıkanmasını amirdir. Çıplak ayağa meshetmenin Sünnî kaynaklarda delili yoktur. Ayakların yıkanmasını amir olan hadisler mütevatirdir. Kemal İbnu'l-Hümam, Fethu'l-Kadir'de bu hususta 34 sahabeden rivayet bulunduğunu tahkike dayanarak belirtir.Müteakip hadiste görülen İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın Kur'an'dan istinbatı, bizzat kendi açıklamasından da anlaşılacağı üzere, Ashab'ın bi'l-ittifak takip ettiği amele muhaliftir. İbnu Hacer, Abdurrahman İbnu Ebi Leyla'nın: "Ashab-ı Kiram hazeratı abdestte ayakları yıkamada icma etmiştir" şeklinde Said İbnu Mansur'dan bir rivayette bulunduğunu kaydeder. Sahabelerin ayağı yıkamada icmaı, -şayet var idiyse- mesh hükmünün neshine delil olur. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini Ashab'ın icmaına uygun şekilde açıklamak gerekeceği, izah gerektirmeyen bir husustur.İbnu Abbas'ın, meshe cevaz veren ifadesi, önce de belirtildiği üzere çeşitli yorumlarra tabi tutulmuştur. İbnu Hacer, İbnu Abbas'ın bu fetvasından rücu ettiğini de belirtir. Her halukârda tevatüren sabit olan "yıkama" emri karşısında şaz, münferid rivayetlerin hükmüne göre amel etmek büyük hatadır.[218]

?149 ?6136 ?458? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ????? ?????????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ??????????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ????????????? ???????: ??????? ????? ???????? ?????????? ???? ???? ??????????. ??????? ?????????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ??????????. ?????? ????? ????????: ????
???????? ?????? ??? ?????????. ??? ????? ??? ??????? ?????? ??? ?????????.?? ???????: ?????? ??? .

149. (458) (6136)- Rübeyyi' (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) bana gelerek, şu malum hadisten sordu. -Burada Rübeyyi' "Resulullah abdest aldı ve ayaklarını yıkadı" şeklinde yaptığı rivayeti kasteder- ve bana dedi ki: Halk (yani bütün Ashab-ı Kiram hazeratı) ayakları yıkamaktan başka bir şeyi caiz görmezler. Halbuki ben, Kitabullah'ta sadece mesh görüyorum."[219]

AÇIKLAMA için önceki hadisin açıklamasına bakılmalıdır[220]

*** ABDESTTEN SONRA ETEGE SU SERPME**

?150 ?6137 ?462? ????????? ??????????? ???? ???????? ????????????????. ????? ???????? ???? ????????????. ????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ????????? ?????: ????????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? # »?????????? ???????????? ??????????. ?????????? ??? ??????? ?????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ??????????«????? ???? ????????? ???? ????????: ????? ???? ???????. ? ??????? ???????????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????? ????????. ???????? ????????.?? ???????: ?????? ???? ???? ??? ????? .

150. (462) (6137)- Zeyd İbnu Harise anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cebrail aleyhisselam bana abdesti öğretti. Bu meyanda bana, abdestten sonra, çıkacak bevl (sızıntısından hasıl olacak vesveseyi önleme) için elbisemin altına su serpmemi emretti."[221]

?151 ?6138 ?464? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ????????? ?????? ?????? # ????????? ????????.?? ???????: ?? ?????? ??? ?? ???? ??? ????.

151. (464) (6138)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı ve fercine (ön tarafına) su serpti."[222]

AÇIKLAMA:

Abdest bozduktan sonra istibra denen, idrar yolundan gelen sızıntının temizlenmesi gerekir. Şu halde bir müddet bekleyerek istibra yapılıp abdest alınınca ön kısımda tabii olarak hissedilecek serinlik, abdestin bozulmuş olma vesvesesine meydan verebilir. Bunu önlemek maksadıyla kolaylık dini olan İslam, donun ön kısmına su serpmeyi teşrî etmiştir. Tirmizi'nin bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm, bunun Cebrail tarafından emredildiğini belirtir. Ancak bu emir alimlerce: "Fercini yıka", "istibra et", "taşla istinca ile yetinme, su ile de taharetlen" gibi başka manalara da hamledilmiştir. Doğrusu, belirtilendir.[223]

*** ABDEST HAVLUSU**

?152 ?6139 ?468? ????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????? ???? ?'??????? ????: ????? ????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????????. ????? ?????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ????????? ????????????? ???? ??????? ?????? # ????????? ???????? ??????? ????? ??????? ????????? ???????? ????? ????????.?? ???????: ?????? ????. ?????? ????. ??? ???? ????? ?? ??????? ?????? .

152. (468) (6139)- Selmanu'l-Farisî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldılar. Sonra üzerindeki yün cübbesini ters çevirip (iç tarafıyla) yüzlerini sildiler."[224]

*** ABDESTTEN SONRAKİ DUA**

?152 ?6140 ?469? ????????? ????? ???? ????????????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???????? ???? ?????????. ? ??????????? ???????? ???? ??????. ????? ???? ????????. ???????: ????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???????????. ?????: ????????? ?????? ??????????? ???? ????? ???? ????????? ????? ????????? # ?????: »???? ????????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????? ????????: ??????? ??? ? ????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????????? ???????? ?????????. ???? ??????? ????? ??????«????? ???? ????????? ???? ???????? ??????????: ????? ??????????? ???? ??????. ????? ???? ???????? ??????????.?? ???????: ?? ?????? ??? ??????? ??? ????.??? ???????: ??? ??? ??? ?????? ???? ?? ???? ??? ?? ??????. ???? ???? ???? ???? ????????. ??? ???? ?????? ?? ????? ??? ????. ? ???? ?????? ??????? ?????? ?? ????? ???? ??? ???? ????? ?????? ?? ???? ??????? ??? ????? ??? ?? ??????? ?? ???? ?????? ?? ???? ???? .

153. (469) (6140)- Hz. Enes anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alınca onu mükemmel kılar, sonra da üç kere: "Eşhedü enla ilahe illallalhu vahdehu la şerike leh ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resulühü" derse, kendisine cennetin sekiz kapısı açılır, dilediğinden içeri girer."[225]

*** TUNÇ KAPLA ABDEST**

?154 ?6141 ?472? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????????????????? ???? ?????????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???? ??????. ???????: ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? # ?????.?? ???????: ?????? ???? ?????? ???? .

154. (472) (6141)- Zeyneb Bintu Cahş radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre, "Kendisinin sarıdan (tunçtan) bir teknesi vardı ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçlarını bu leğende tarardı."[226]

*** UYUYANIN ABDESTİ**

?155 ?6142 ?475? ????????? ??????????? ???? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ?????????????? ???? ??????? ?????? # ????? ????? ??????. ????? ????? ???????.?? ???????: ??? ?????? ?????? ????. ? ?? ??? ?????? ??? ??? ?????? ??? ????? .

155. (475) (6142)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (bir gün) horlayıncaya kadar uyudu. Sonra kalkıp namaz kıldı."[227]

?156 ?6143 ?476? ????????? ??????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ?'??????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ???????? ????? ?????? ???????. ??????? ????????? #.?? ???????: ??? ?????? ???? ???? ????. ????? ??? ???? ???????? ?? ??? ???? ?? ??? ????? ???? ??? ??????.??? ???????: ??? ?? ????? ??? ???? ?? ??? ?'???? ??? ??? ?????? .

156. (476) (6143)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o uykusu, kendisi yani Hz. Peygamber oturur iken olmuştur."[228]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın uykudan kalkıp abdest almadan namaz kıldığına dair rivayetler, şarihlerce şöyle izah edilir. Aslında uyku abdestin bozulmasına vesiledir Çünkü farkında olmadan, uyuyan yellenmiş olabilir. Buna rağmen Resulullah'ın abdest almadan namaz kılması, onun kalbinin uyumamış olmasındandır. Zira başka hadislerde "gözünün uyuduğu, kalbinin uyumadığı" belirtilmiştir. [229]

*** ZEKERE DEGİNCE ABDEST Mİ?**

?57 ?6144 ?480? ????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ?????? ???? ????? ? ??????????? ???????????????? ????? ??????????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ???????? ????????? ???? ????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????????????? ???? ???????? ???? ???????????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???????????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ????? ????????? ????????? ?????????? ??????????«.?? ???????: ?? ?????? ????. ???? ?? ????????? ???? ??? ???? ?? ??????. ???? ??? ???????? ??? ?????? ????? ????? ???? .

157. (490) (6144)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz zekerine (erkeklik uzvuna) dokunacak olursa ona abdest almak gerekir."[230]

?158 ?6145 ?481? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ? ??????????? ??????????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ????????. ????: ????? ??????????? ???? ???????. ????? ???????? ????? ??????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ???? ?????????? ???? ????? ?????????? ???????: ??????? ??????? ?????? # ???????: »???? ????? ???????? ??????????????«.?? ???????: ?? ?"???? ????. ???? ????? ????????? ??? ?????? ??? ???? ???????? ???? ??? ?????. ???? ??? ??? ???????? ???? ?????: ??? ?? ???? ?? ????? ?? ??? ?????. ??"???? ????? .

158. (481) (6145)- Ümmü Habibe ve Ebu Eyyub (radıyallahu anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Fercine (cinsiyet uzvuna) dokunan abdest alsın" dediğini işitmişlerdir."[231]

?159 ?6146 ?484? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ????????? ????? ??????????? ???? ???????? ????
??????????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ?????: ?????? ??????? ?????? # ???? ????? ?????????? ??????? »??????? ???? ???????? ??????«.?? ???????: ?? ?????? ???? ?? ??????. ??? ?????? ??? ??? ????? ??????? .

159. (484) (6146)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kişinin zekerine değmesinden sorulmuştu: "O senin vücudundan küçük bir et parçasından başka birşey değil" buyurdular."[232]

AÇIKLAMA:

Bu mevzuda gelen bütün rivayetleri değerlendiren İslam fakihlerinin birkısmı bu temasın abdesti bozmayacağına hükmederken, diğer bir kısmı da bozacağına hükmetmiştir. Bozmaz diyenler arasında Ebu Hanife, Kûfe ehli ve İbnu'l-Mübarek de vardır.[233]

*** ATEŞTE PİŞENDEN ABDEST Mİ?**

?160 ?6147 ?487? ????????? ??????? ???? ??????? ?'??????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ?????? ???????? ????? ?????????? ????????: ???????? ??? ???? ????? ???????? ??????? ?????? # ???????: »?????????? ?????? ??????? ????????«.?? ???????: ?? ?????? ???? ?? ????. ???? ????? ????? ?????. ?????? ????? ?????? .

160. (487) (6147)- Yezid İbnu Ebi Malik'ten rivayet edildiğine göre, "Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) ellerini kulaklarının üstüne koyarak: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Ateşte pişen şeyi yiyince abdest alın" dediğini işitmemişsem kulaklarım sağır olsun!" derdi."[234]

?161 ?6148 ?489? ????????? ????????? ???? ??????????. ?????????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????????????. ????????? ???? ???????? ????????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????????? ?????: ????? ????????? # ?????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ??????????.?? ???????: ???? ??? ?"???? ????.

161. (489) (6148)- Hz.Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer ekmek ve et yediler ve abdest tazelemediler."[235]

?162 ?6149 ?492? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ???????????? ?'??????????? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? # ??? ????????. ????? ???? ??????? ????????????? ????? ????????. ????? ????? ??????????? ?????? ?????? ??? ????????. ???????? ??????????. ????? ????? ???????. ?????????? ?????. ????? ????? ??????? ????? ??????????.?? ???????: ???? ?????? ???? .

162. (492) (6149)- Süveyd İbnu Nu'man el-Ensari'nin anlattığına göre, "Ashab'tan bir grup Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hayber'e hareket ederler. Yolda Sahba nam mevkiye gelince ikindi kılınır. Aleyhissalâtu vesselâm yiyecek talep eder. Sadece kavud çıkarılır. Onlar yenilir, içilir. Sonra su talep eden Resulullah ağzını çalkayıp cemaate akşam namazı kıldırır."[236]
AÇIKLAMA:Ateşte pişen şeyi yiyince abdest alınacağına ve alınmayacağına dair başka rivayetler de var. Fukaha bu hususta ihtilaf etmiş olsa da, cumhur ateşte pişeni yemekle abdest gerekmeyeceğine hükmetmiş, diğer hadislerin mensuh olduğunu belirtmiştir.[237]

*** DEVE ETİ YEYİNCE ABDEST Mİ?**

?163 ?6150 ?496? ????????? ???? ???????? ????????????? ??????????? ???? ??????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ????????????? ?????? ????? ???????)??????? ??????. ??????? ????????? ??????? ??????(????? ?????? ????????? ???? ???? ???????? ???? ???????? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »? ????????? ???? ??????? ????????? ??????????? ???? ???????? ?'????« .
?? ???????: ?????? ???? ???? ???? ?? ????? ???????. ??? ????? ????. ???????? »?? ????????? ?? ??? ????? ?? ??????« .

163. (496) (6150) Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Koyun sütünü içince abdest almayın, deve sütünü içince abdest alın."[238]

?164 ?6151 ?497? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ?????? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ?????????? ????????????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????: ???????? ????????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »????????? ???? ??????? ?'????? ??? ??????????? ???? ??????? ????????. ??????????? ???? ???????? ?'????? ??? ??????????? ???? ???????? ?????????. ????????? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ??? ????????? ?'????«.??

???????: ?? ?????? ???? ?? ?????? ??? ?????. ??? ???? ????????. ????? ????. ???? ?? ??? ????? ????? .

164. (497) (6151)- Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Devenin etini yeyince abdest alın, koyunun etini yeyince abdest almayın. Deve sütü içince de abdest alın, koyun sütü içince abdest almayın; koyun ağılında namaz kılın, deve ağıllarında namaz kılmayın!" buyurdular."[239]

AÇIKLAMA:

Alimler, bu hadislerdeki "abdest (vudu)" kelimesini yıkamak manasında anlamış, daha yağlı olan deve eti yiyip sütü içilince, yağdan arınmak için ağzın yıkanmasının tavsiye edildiğini belirtmişlerdir. Müteakip hadis bu hususu te'yid eder.[240]

*** SÜT İÇİNCE MAZMAZA**

?166 ?6152 ?500? ????????? ???? ????????.????? ?????? ????????????? ???? ???????
???? ?????? ???? ?????? ????????????? ???? ??????? ???? ??????? ??? ??????? ?????? # ?????)????????? ???? ????????? ????? ???? ????????(.
?? ???????: ?????? ???? ???? ??? ???????. ??? ??? ???????: ???? ??????. ?????? .

165. (500) (6152)- Sehl İbnu Sa'd es-Saidi (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Süt içince ağzınızı su ile çalkalayın, çünkü o yağlıdır" buyurdular."[241]

*** ÖPME ABDESTİ BOZAR MI?**

?166 ?6153 ?502? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ???? ????????. ????: ???? ???????. ????? ?‘??????? ???? ?????? ????
???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? # ??????? ?????? ????????? ????? ?????? ???? ????????
?????? ??????????. ??????: ??? ???? ??? ?????. ??????????.??? ?????? ?? ???? ??? ???? ???????? ?????? ??? ?????. ?????? ???? ??? ???????? ??
??????. ??? ??? ???? ?“???? ????? ???? ??????????. ??? ???? ?????? ?????? ???. ????? ?????? ????????. ??????? ??? ?????? .

166. (502) (6153)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hanımlarından birini öptü, sonra çıkıp namaza gitti, abdest almadı." (Ravi Urve der ki): "O mutlaka sendin!" dedim. Aişe güldü."[242]

?167 ?6154 ?503? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ????????? ????
???????? ?????????????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????? # ????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??? ??????????. ?????????
???????? ???.?? ???????: ?? ?????? ???? ?? ?????. ??? ?????. ??? ???? ????????. ?????? ??? ???? ?????????? ???? ??? ???.

167. (502) (6154)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alır, sonra (zevcesini) öper ve abdest almadan namaz kılardı. Bunu bana yaptığı da olurdu."[243]

AÇIKLAMA:

"Öpme"nin, kadına değmenin abdesti bozup bozmayacağı ihtilaflı bir mevzudur. Ashab ve tabiinden birkısmı, Ebu Hanife, Süfyan-ı Sevrî ve Kûfe ehli öpmenin adesti bozmayacağına hükmetmişlerdir.İmam Malik, Şafii, Evzai, Ahmed ve İshak ise öpme ve değmenin abdesti bozacağına hükmetmişlerdir. Ancak Hanefiler de mübaşeret-i fahişenin abdesti bozacağına hükmetmişlerdir: Kadın ve erkek çıplak veya ince bir haille karınlarını veya müntesir bulunan uzuvlarını değdirdikleri takdirde yaşlık hasıl olmasa da abdest bozulur. Sadece İmam Muhammed, "Bu durumda da yaşlık hasıl olmadıkça abdest bozulmaz" demiştir.[244]

*** ABDEST ÜSTÜNE ABDEST**

?168 ?6155 ?512? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ??????????? ???? ??????? ??????????. ????? ???????????????? ???? ???????? ????
???? ???????? ??????????? ?????: ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ??? ?????????? ??? ??????????. ???????? ????????
???????? ????? ??????????? ????????? ????? ????? ??? ??????????. ???????? ???????? ????????? ????? ?????????? ???????? ????? ????? ???
??????????. ???????? ???????? ??????????? ????? ??????????? ???????? ????? ????? ??? ??????????. ????????: ????????? ??????. ?????????? ???
???????? ?????????? ?????? ????? ?????? ?????: ??? ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ????????: ??????. ???????: ?. ???? ??????????? ???????
????????? ??????????? ???? ??????????? ????????. ??????? ????????. ?????????? ???????? ??????? ?????? # ???????: »???? ????????? ?????
????? ?????? ?????? ?????? ?????????« ????????? ???????? ?? ????????????.?? ???????: ???? ?????? ??? ????????? ?? ???? ?“??????? ??? ????.
??? ???? ??? ?????. ????? ??? ???? ???????? ???? ??? ?????.

168. (512) (6155)- Ebu Gutayf el-Huzelî anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer'i, mesciddeki ders halkasında dinlemiştim. Namaz vakti girince, kalkıp abdest aldı ve namaz kıldı, sonra tekrar tedris halkasına döndü. İkindi vakti olunca, yine kalkıp abdest aldı, namaz kıldı, tekrar yerine geldi. Akşam vakti girince, kalkıp abdest aldı ve namaz kıldı, sonra yerine geldi. Ben: "Allah seni ıslah buyursun, her namaz girince abdest almak farz mı sünnet mi?" dedim."Sen hep beni ve yaptığımı mı gözetledin?" dedi. "Evet!" dedim. Bunun üzerine: "Hayır" dedi ve açıkladı: "Eğer sabah namazı için abdest alsam onunla bütün namazları kılabilirim, (bu caizdir), yeter ki abdestimi bozmamış olayım. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kim abdest üzerine abdest alırsa ona on hasenat vardır" dediğini işittim de bu hasenelere talip oldum."[245]

*** ABDEST HADESTEN SONRA VACİPTİR**

?169 ?6156 ?514? ????????? ???? ????????. ????? ???????????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????. ????????? ??????? ????
???????????? ???? ???? ??????? ???????????? ?????: ?????? ?????????? # ???? ??????????? ??? ????????. ???????: »? ?????????? ?????
???????? ??????? ??? ?????? ??????«.?? ???????: ????? ????. ? ??? ???? ??? ??????? ?? ????? ??????? ???? ???? ?? ???? ?? ???????? ??? ???. ????
?“??? ???? ???? ???? ????????? ?? ????? ‘?? ?? ???? ?? ???? . ???? ??? ????? .

169. (514) (6156)- Ebu Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a namazda abdestin bozulduğuna dair düşülecek şüpheden sorulmuştu, şöyle cevap verdi: "Kulağına bir ses, burnuna bir koku gelinceye kadar namazdan ayrılmasın."[246]

?170 ?6157 ?516? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ??????????????
???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ??????? ?????????? ???? ??????? ??????? ????????. ????????: ????? ?????? ?????: ?????
???????? ??????? ?????? # ??????? »? ??????? ? ???? ????? ??? ???????«.?? ???????: ?? ?????? ????????? ??? ????.

170. (516) (6157)- Muhammed İbni Amr İbnu Ata rahimehullah anlatıyor: "Ben, Saib İbnu Yezid'i elbisesini koklarken gördüm ve: "Bunu niçin yapıyorsun?" diye sordum. Bana: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Abdest, koku veya işitmek sebebiyle vacib olur!" dediğini işittim, bunun için kokluyorum" dedi.[247]

AÇIKLAMA:

Bu hadislerde müvesvis kimselere hitap edildiği bellidir. Çünkü ses işitmemiş, koku burnuna kadar gelmemiş bile olsa, kişi yel kaçırdığının idrakinde olunca abdesti bozulur, hadiste geçtiği üzere bir araştırmaya girişmesine hacet kalmaz. Ama vesveseli kimselere, şeriatımız böyle bir kolaylık yolu göstermiştir.[248]

*** KİRLENMEYEN SUYUN MİKTARI**

?171 ?6158 ?518? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ????? ???????? ??????????? ??? ?????? ???? ??????????? ?????«.????? ???? ????????? ???? ????????. ?????????? ???? ???????. ????? ???? ??????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????????? ???????: ?????????? ???????? ???? ????????. ???????? ????????.?? ???????: ???? ?????? ????. ??? ???? ??? ???? ????????? ?? ? ???? »?? ??« .

171. (518) (6158)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Su iki veya üç kulle oldu mu onu hiçbir şey kirletmez."[249]

AÇIKLAMA:

Kulleteyn bahsi daha önce geçti.[250]

?172 ?6159 ?519? ????????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ???? ??????? ???????????? ???? ????????? # ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ????????????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ???????????. ?????? ??????????? ???????? ???????: »????? ??? ???????? ??? ??????????. ??????? ??? ??????. ???????«.?? ???????: ?? ?????? ????????? ??? ??? ??????: ??? ?? ???? ?????? ??????. ??? ??? ???????: ?????? ??? ???? .

172. (519) (6159)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Mekke ile Medine arasında bulunan vahşi hayvanların, köpeklerin, eşeklerin uğradıkları havuzlar ve bunların suyu ile temizlik yapılıp yapılamayacağı hususunda sorulmuştu: "Karınlarında götürdükleri onlarındır, kalan da bizimdir, temizlikte kullanabilirsiniz" dedi."[251]

AÇIKLAMA:

Şarihler: "Resulullah'ın bu sözü, mezkur havuzların, iki kulle veya "büyük havuz" sınıfına girecek kadar çok suya sahip olduğuna hamledilir, aksi takdirde bu hadisten "vahşi hayvanların artığı temizdir" hükmü çıkarılamaz" demiştir.[252]

*** HAYIZ**

?173 ?6160 ?520? ????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ???????? ???? ????????? ????????? ???? ??????? ???? ???????????? ?????: ??????????? ??? ???????. ?????? ????? ??????? ???????. ????? ??????????? ??????. ????? ??????? ???????? ??????? ?????? #? ??????: »???? ???????? ? ??????????? ??????« ????????????? ??????????? ??????????.?? ???????: ????? ???? ???? ????? ???? ???? ?? ????. ??? ??? ????????: ?????? ??? ??? ???? .

173. (520) (6160)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz büyük bir su birikintisine rastladık, içerisinde eşek ölüsü vardı. Bu leş sebebiyle o sudan kullanmaktan kaçındık. Nihayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize uğradı. (Halimize muttali olunca): "Şurası muhakkak ki, suyu hiç bir şey kirletmez" buyurdular. Biz de oradan su aldık (hayvanlara) içirdik ve (kaplarımıza) su aldık." [253]

?174 ?6161 ?521? ????????? ????????? ???? ???????? ???????????? ???? ????????? ????????????????. ????: ????? ????????? ???? ????????. ????? ?????????. ????????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ?????????????? ?????: ????? ??????? ?????? # »???? ???????? ? ??????????? ??????? ??? ??? ?????? ???? ??????? ????????? ?????????«.?? ???????: ?????? ???? ???? ?????.??? ???????: ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ?? ???? ??? ???? ?????? .

174. (521) (6161)- Ebu Ümame el-Bâhilî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki suyu hiç bir şey kirletmez, yeter ki (pis madde) kokusuna, tadına ve rengine galebe çalmasın."[254]

AÇIKLAMA:

Bu bahis daha önce geçti, tekrar etmeyeceğiz.[255]

*** YEMEYE BAŞLAMAYAN ÇOCUGUN SİDİĞİ**

?175 ?6162 ?527? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ???? ?????? ???????????. ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????? # ?????: »?????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ????????«.?? ???????: ?? ?????? ??????. ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ?? ??? .

175. (527) (6162)- Ümmü Kürz (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Henüz yemek yemeyen) erkek çocuğun sidiğini temizlemek için su serpilir, kız çocuğunun sidiği ise yıkanarak temizlenir."[256]

AÇIKLAMA:

Bu mesele daha önce geçtiği üzere, Hanefîler başka delilleri esas alarak bu hadisle amel etmemiştir. [257]

*** SİDİK DEGEN TOPRAGIN TEMİZLENMESİ**

?176 ?6163 ?530? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ???????????? ???? ???????? ?????? ???????????? ????? ???????? ????? ??????? ?????? ????????? ????? ???? ???????. ????? ???? ?????????? ???????????? ???? ????????? ???? ?‘??????? ?????: ????? ?????????? ??? ?????????? #? ???????: ??????????! ?????????? ??????????. ??? ???????? ??? ?????????? ???????? ??????. ???????: »?????? ???????? ????????? ????????! ??? ????????!« ?????? ?????? ???????. ??????? ???????? ?????????? #: ????. ??????? ??????? ?????? #: »???????« ????? ????? ???????? ???? ????? ??????? ????????.?? ???????: ????? ???? ????? ?? ?‘??? ???? ?????? ??? ??? ???????? ???????. ??? ??????: ???? ?? ??? ?????? ?????.

???? ???????: ???? ?????? .

176. (530) (6163)- Vâsile İbnu'l-Eska anlatıyor: "Bir bedevi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Allahım, bana ve Muhammed'e rahmet kıl! Bu rahmetinde bize başkasını ortak yapma!" diye dua etti. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Bak şu yaptığına! -veya: Yazık sana!- Sen geniş olan şeyi gerçekten daralttın!" buyurdu. Derken bedevi bacaklarını ayırıp akıtmaya başladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın ashabı: "Hey! (ne yapıyorsun!) deyip (telaşlandılar). Aleyhissalâtu vesselâm: "Bırakın adamı (işini tamamlasın!)" diye müdahale etti. Sonra da bir kova su getirtip üzerine döktü."[258]

*** TOPRAK TOPRAGI TEMİZLER**

?177 ?6164 ?532? ????????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ??????????? ??????????????? ???? ????? ??? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ???? ???? ??????????? ?????: ?????: ??? ??????? ??????! ????? ??????? ??????????? ???????? ?????????? ???????????. ??????? ??????? ?????? #: »?‘???? ????????? ????????? ???????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ???????? ?????. ??? ???????: ????? ??? ?????? ??? ????.

177. (532) (6164)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü biz mescide gelirken pis yerlere basıyoruz (bu durumda ne yapmamız gerekir?) diye sorulmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Yeryüzünün bir kısmı (yürüyünce) diğer bir kısmını temizler."[259]

?178 ?6165 ?541? ????????? ??????? ???? ??????? ?‘??????. ????? ????????? ???? ?????? ???????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????????????? ???? ???? ???????? ????????????? ???? ???? ????????????? ?????: ?????? ????????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ?????. ??????? ????? ??? ?????? ???????? ???????????? ????. ???? ??????? ?????? ??????????. ???????? ???????? ????? ?????? ???? ??????????: ??? ??????? ??????! ???????? ????? ??? ?????? ???????? ????? »??????. ???????? ?????? ??????« ??? ???? ????????? ?????.?? ???????: ?????? ????? ???? ????? ?? ????. ???? ??????? ??? ???? .

178. (541) (6165)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam hanımına temas ederken giydiği elbisesinin içerisinde (elbiseyi yıkamadan) namaz kılıp kılamayacağını sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kılabilir. Ancak herhangi bir bulaşık görürse onu yıkaması gerekir" dedi."AÇIKLAMA:Alimler, kuru olmak kaydıyla pis yere basıldığı veya kadınların uzun olan etekleri böyle bir yere değdiği takdirde, bilahare temiz bir yere basılacak veya -etek değecek olursa- bu ikinci temas sebebiyle ayakkabı ve eteğin temiz sayılacağını belirtirler. Yaş bir pisliğe basıldığı veya yaş bir pislik bulaştığı takdirde onun temizlenmesi yıkamakla mümkündür, bu meselede ittifak vardır.[260]

*** MESTLER ÜZERİNE MESH**

?179 ?6166 ?546? ????????? ????????? ???? ????? ???????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ????? ???????????. ???????: ???????? ???????????? ?????? ??????????? ?????? ??????. ??????? ?????? ????????: ????? ????? ????
??? ????????? ????? ???????????. ??????? ??????: ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ???????? ???? ?????????. ? ????? ??????? ???????. ??????? ????? ??????: ????? ????? ???? ??????????? ?????: ??????.?? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ??? ?? ???? ???????? ???? ??? ??????. ? ?? ???? ?? ??? ????? ??? ????. ????? ????????? ?????? ?? ????? ?????? .

179. (546) (6166)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Sa'd İbnu Malik'i mestleri üzerine meshederken görür ve: "Siz demek mest üzerine meshediyorsunuz ha!" diyerek yadırgar ve birlikte Hz. Ömer'in yanına giderler. Sa'd, Hz. Ömer'e: "Şu kardeşim oğluna mestlere meshetme hususunda fetva ver!" der. Hz. Ömer: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberken, mestlerimize meshediyorduk, biz bunda bir beis görmeyiz!" der. İbnu Ömer: "Hatta, heladan gelmiş olsa da mı?" diye sorar. Hz. Ömer "evet!" der."[261]

?180 ?6167 ?547? ????????? ???? ???????? ???????????. ????? ?????????????????? ???? ??????????? ???? ?????? ????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????? ???????????? ????????? ??????????? ????? ???????????.?? ???????: ????. ???? ??????? ??? ??? ??????????? .

180. (547) (6167)- Sehl es-Sâidî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestleri üzerine meshetti, bize de mest üzerine meshetmemizi emir buyurdu."[262]

?181 ?6168 ?548? ????????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ???????????????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ????????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ???? ?????? ?????? # ??? ??????. ???????: »???? ???? ??????« ??????????? ???????? ????? ????????? ????? ?????? ??????????? ??????????.?? ???????: ??? ????? ???? ?????. ??? ??? ?????: ???? ?????????? ?? ???? ?? ???. ???? ????????: ??? ?? ?????? ????? ??? ?????.

181. (548) (6168)- Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben bir sefer sırasında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdim. Bir ara "su var mı?" diyerek abdest suyu getirtti. Abdest alıp mestleri üzerine meshetti. Sonra orduya yetişerek askerlere namaz kıldırdı."[263]

*** MESTİN ÜST VE ALTINA MESH**

?182 ?6169 ?551? ????????? ???????? ???? ??????????? ????????????? ?????: ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ????????? ????????. ????? ???????? ???? ????????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ?????????? ????????. ??????? ????????? ???????? ???????? »??????? ???????? ???????????« ??????? ??????? ?????? # ???????? ??????: ???? ???????? ?‘??????? ???? ????? ????????. ????????? ???‘???????.??? ???????: ?????? ?? ????? ???? ???????. ???? ???? ????? ?? ???????. ??? ???? ????? ??? ????? ??? .

182. (551) (6169)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün yolda giderken) abdest almakta olan ve bu sırada mestlerini de yıkayan bir adama rastladı. Onu mestlerini yıkamaktan men edercesine eliyle işaret ederek: "Sen sadece şöyle meshetmekle emrolundun" buyurdu ve mübarek elinin parmaklarıyla ayak parmaklarının ucundan bacağın dibine (mafsal kısma) kadar çizgiler çekerek gösterdi."[264]

*** TEYEMMÜM**

?183 ?6170 ?570? ????????? ????????? ???? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????????????? ???? ????? ???? ??????? ???? ????????? ????????? ???? ????????? ????????? ???? ??????????? ???? ???? ????? ???? ???????????. ???????: ????? ????????? # ????????? ??? ???????? ??????. ??????? ????????? ???? ?‘???? ????? ??????????. ???????? ????? ????????. ????? ?????????: ?????????. ??????? ????????: ?????????????.?? ???????: ?????? ????. ??? ??? ??? ????? ????? ???? ?? ?????????. ????? ?? ????? ????.

183. (570) (6170)- el-Hakem ve Seleme İbnu Küheyl'in anlattıklarına göre, "Abdullah İbnu Ebi Evfa (radıyallahu anh)'ya teyemmümden sormuşlar, o da kendilerine şu cevabı vermiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ammar'a şöyle yapmasını emretti: Ellerini yere vurdu, sonra ellerine yapışan toz toprağı çırptı ve yüzünü meshetti.el-Hakem,

rivayetinde "Kollarını da (meshetti)" dedi.Seleme İbnu Küheyl, rivayetinde "Dirseklerini de" demiştir."NOT: Bu mesele teyemmümle ilgili bahiste açıklanmıştır.[265]

?184 ?6171 ?572? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????????? ???? ??????? ???? ???? ???????????. ????? ?‘??????????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ?????: ???????? ????? ???????? ???????? ???? ????? ???????? ?????? ??? ???????? ????? ?????? ??????? ?????? #. ????? ???????? ????????. ???????? ????????????? ??????????? ???????? ???????. ???????? ????? ????????? # ???????: »????????. ????????? ??????. ??????? ?????? ??????? ???????? ??????????« ????? ???????: ??????????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ??????????«?? ???????: ?????? ????? .

184. (572) (6171)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre bir adam başından yaralanmıştı, bilahare ihtilam sebebiyle cünüb oldu. Kendisine gusletmesi emredildi, oda yıkandı, hastalanıp öldü. Bu haber Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaşınca:"Onu öldürdüler, sebep olanların Allah belalarını versin! Cehaletin ilacı sormak değil mi (niye sormadan fetva verdiler?)" buyurmuştur."Atâ der ki: "Bize ulaştığına göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Keşke bedenini yıkayıp başının yaralı yerini bıraksaymış" buyurmuştur."NOT: Bu hadis başka bir veçhiyle daha önce geçmiştir.[266]

*** CÜNÜBKEN ABDESTSİZ UYUNUR MU**

?185 ?6172 ?586? ????????? ???? ????????? ??????????????? ???????? ???? ?????????. ?????
??????????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ??????????? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ???? ??????? ???????????? ?????? ????? ????????? ???????????? ???????????? ????????? ??? ???????. ????????? ??????? ?????? # ??? ??????????? ????? ???????. ?? ???????: ?????? ???? .

185. (586) (6172)- Ebu Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlattığına göre, "Kendisi geceleyin cünüb olur, o halde uyumak ister. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise , ona abdest alıp öyle uyumasını emreder."[267]

AÇIKLAMA:

Cumhur bu emri nedbe hamletmiştir. Yani cünüb kişinin uyumadan önce abdest alması mendubtur, vacib değil.[268]

*** HER KILIN DİBİNDE CENABETLİK**

?186 ?6173 ?598? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ???? ???????. ?????????? ???????? ???? ???????. ?????????? ???? ??????? ?‘??????????? ???? ?????????? # ?????: »???????????? ????????. ???????????? ???? ??????????. ???????? ?‘???????? ?????????? ????? ?????????« ??????: ????? ?????? ?‘???????? ????? »?????? ???????????. ?????? ?????? ????? ???????? ?????????«?? ???????: ?????? ???? ‘? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ???? .

186. (598) (6173)- Hz. Ebu Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beş vakit namaz, cuma namazına kadar cuma namazı, emanetin edası, arada cereyan eden (küçük) günahlara kefarettir."Ben "Emanetin edası nedir?" dedim."Cenabetten gusüldür. Zira her kılın dibinde (yıkanması gereken) cenabetlik vardır" buyurdular."[269]

*** KADIN İHTİLAM OLUR MU?**

?187 ?6174 ?602?????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ???? ????????.
????: ????? ???????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????# ???? ?????????? ????? ??? ?????????? ??? ????? ????????? ??????? »?????? ????????? ?????? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ????? ????????«?? ???????: ????? ??? ?????? ???? ???? ??? ?? ???. ???? ?????? ???? ??????? .

187. (602) (6174)- Havle Bintu Hakim (radıyallahu anhâ)'in anlattığına göre "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "rüyasında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü" sormuş, Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "İnzal vaki olmadıkça gusül gerekmez, tıpkı inzal olmadıkça erkeğe de gusül gerekmediği gibi" şeklinde cevap vermiştir."[270]

?188 ?6175 ?611? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? # »???? ???????? ?????????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ?????????«?? ???????: ????? ??? ?????? ???? ???? ???? ?? ????? ??????? ????? ???? ????? ?? ????? ??? .

188. (611) (6175)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdularki: "İki hitan (sünnet mahalli) birbirine kavuştu, (erkek uzvunun) baş kısmı kayboldu mu gusül vacip olur (inzal şart değildir.)"[271]

*** GUSÜL SIRASINDA PERDE**

?189 ?6176 ?615? ????????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????????????. ????? ??????????????? ???? ?????? ?????????????. ????? ??????????????? ???? ?????? ?????????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »? ???????????? ????????? ??????? ?????? ???
?????? ?????? ? ??????????? ????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????«?? ???????: ?????? ???? ?????? ??? ??? ????? ?? ????. ????: ?????? ??? ??? ?????. ???? ?????? ???: ?? ???? ?? ???? ???????? ?? ????? .

189. (615) (6176)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse açık arazide veya kendisini örtmeyen bir dam üstünde gusül yapmasın. O, kimseyi görmese de, kendisi (ruhaniler tarafından) görülmektedir."[272]

*** ABDESTTE SIKIŞAN NAMAZ KILMASIN**

?190 ?6177 ?617? ???????? ?????? ???? ?????. ???? ?????? ???? ?????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???? ?????????? ???? ??????? ?????? # ???? ??? ???????? ????????? ?????? ???????.?? ???????: ?????? ???? ???? ?????. ???? ??? ?? ??? .

190. (617) (6177)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest bozma hususunda darlanan kimseye (abdestini bozmadan) namaz kılmayı yasakladı."[273]

?191 ?6178 ?618? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???? ????????? ???? ???????? ?‘???????? ???? ??????? ???? ???? ??????????

?????: ????? ??????? ?????? #: »? ??????? ????????? ???? ???????? ?????? ????«.?? ???????: ???? ?????? ???? .

191. (618) (6178)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse (abdest bozma) sıkıntısı varken namaza durmasın."[274]
NOT: Bu bahisle ilgili açıklama geçti.[275]

*** KADIN HAYIZLI İSE**

?192 ?6179 ?637? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???????: ?????? ????
??????? ?????? # ??? ?????????. ?????????? ??? ?????? ?????????? ???? ??????????. ????????????? ???? ?????????. ??????? ??????? ?????? #: »??????????« ??????: ???????? ??? ?????? ?????????? ???? ??????????. ????? ????? ??? ?????? ?????? ????? ??????? ?????. ???????: ?????????????? ??????????? ???? ???????? ????? ????????. ??????? ??? ??????? ?????? # »??????? ?????????? ????? ??? ??????????« ???????: ?????????? ??????.?? ???????: ?????? ???? ?????? ???? .

192. (637) (6179)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte yorganın altında idim. Kadınların maruz kaldığı hayız (kanını) o sırada gördüm. Derhal örtünün altından sıvışıverdim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayız mı oldun?" dedi. "Ben, kadınların gördüğü hayız kanını gördüm" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu, Allah Teala hazretlerinin, Hz. Adem'in kızlarına yazdığı bir kaderdir" buyurdular."Ümmü Seleme sözlerine şöyle devam eder: "Ben yataktan sıvışıp, (yapılması gerekenleri yaparak) kendime çekidüzen vererek geri döndüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Gel benimle birlikte yatağa gir!" dedi. Ben de yanına girdim."[276]

AÇIKLAMA:

Bu mevzu üzerine gelen başka rivayetlerde İslam'ın bidayetinde, hayızlı kadınların, hayız müddetince kocalarından uzak durdukları, ancak burada kaydedilen hadiseden sonra bu yasağın kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Hatta bazı rivayetlerde bu durum, İslam dini ile Yahudiliğin arasındaki farklardan biri olarak zikredilir: Yani Yahudilerde hayızlı kadın âdet gördüğü müddetçe ne yatakta ne de yemekte kocasıyla beraber olmamaktadır. İslam'da ise bu ayrılık kaldırılmıştır.İslam hayızlı kadınla sadece cinsî münasebeti haram kılmıştır. Göbek ve diz kapağı arası dışında kalan bedeni ile mübaşeret de yasaklanmamıştır. Müteakip hadis bu hususu daha da açacaktır.[277]

?193 ?6180 ?638? ????????? ?????????? ???? ???????. ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????????
???? ????????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ???? ????? ?????????? ?????? ?????????? #? ????? ??????????: ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????? # ??? ??????????? ???????: ??????? ?????????? ??? ????????? ?????? ??? ???????? ??????? ????????? ??????? ???? ???????? ????????????. ????? ?????????? ???? ??????? ?????? #.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ??? ?? ??????? ??? ?"???? ??? ??? ???? ?? ????? ??? ?????. ??? ???? ???????? .

193. (638) (6180)- Muaviye İbnu Ebi Süfyan (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i muhteremeleri olan Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ)'ye: "Hayız olduğunuz zaman Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la münasebetiniz nasıl olurdu?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Birimiz hayız görmeye başlar başlamaz derhal uyluklarının yarısına kadar uzanan izarını bağlar, sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber yatardı."[278]

*** HAYIZLI NASIL YIKANIR?**

?194 ?6181 ?641? ???????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ???? ????????. ????: ????? ???????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ?????????? # ????? ?????? ????????? ???????? »???????? ???????? ???????????«.????? ??????? ??? ????????? »???????? ????????«.?? ???????: ??? ?????? ????? ????. ??? ???????: ???? ??? ?????? ?? ???????? ?? ?? ?? ???????? ??????? .

194. (641) (6181)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben âdetli iken, bana: "Saç(ın örgülerini) çöz ve yıkan" dedi."Hz. Ali, kendi rivayetinde: "Başını çöz" demiştir.[279]

*** HAYIZLI MESCİDE GİREMEZ**

?195 ?6182 ?645? ???????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ?????????? ???? ??????
????: ????? ???? ????????. ????? ????? ???? ?????????? ???? ???? ?????????? ????????????? ???? ????????? ????????????? ???? ????????? ??????? ??????????? ????? ????????? ???????: ?????? ??????? ?????? # ???????? ???? ??????????. ???????? ???????? ????????: »???? ??????????? ? ??????? ???????? ??? ?????????«.?? ???????: ?????? ????. ????? ?? ????. ???? ?????? ????? .

195. (646) (6182)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu mescidin avlusuna giderek, yüksek sesle: "Şurası muhakkak ki, mescid, ne cünüb ne de hayızlıya helal değildir" buyurdular."[280]

*** HAYIZLI KADIN TEMİZLİKTEN SONRA SARILIK, BULANIKLIK GÖRÜRSE**

?196 ?6183 ?646? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ????????????? ???? ?????? ????? ???? ???????? ???? ???? ?????????? ???? ????? ??????? ??????? ?????????? ???? ????????? ???????: ????? ??????? ?????? # ??? ?????????? ????? ??? ?????????? ?????? ?????????? ?????: »??????? ???? ?????? ??? ???????«.????? ???????? ???? ??????: ??????? ?????? ????????? ?????? ?????????.?? ???????: ?????? ????? ?????? ???? .

196. (646) (6183)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), temizlikten sonra hayız şüphesi veren akıntı gören kadın hakkında: "O bir damar veya damarlar(dan gelen istihaze kanı)dır, (hayız kanı değildir)" buyurdular."Muhammed İbnu Yahya dedi ki: "Temizlikten sonra" tabiriyle "(hayız devri bitip) yıkandıktan sonra" demek istemiştir."[281]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, cünüb ve hayızlı kadının mescidden geçme meselesi ihtilaflıdır: Hanefîler: "Ancak zaruret icabı geçebilir, zaruret olmadan geçemez" derken, Şafiîler: "Cünübün, ihtiyaç olmasa da, abdest almamış olsa da mescidden geçebileceği" kanaatindedir. "Yeter ki hayızlı kadın kanla kirletmesin."
Bu kanaati te'yid eden rivayetler var. Hanbelîler ve bir kısım alimler de bu görüştedir. Malikîler çoğunluk itibariyle: "Cünüb zaruret halinde teyemmüm yaparak mescidden geçebilir" demiştir.[282]

*** NİFAS KAÇ GÜN?**

?197 ?6184 ?649? ????????? ???????????? ???? ???????. ????? ???????????????? ???? ?????? ???? ???????)??? ??????. ????? ???? ?????????. ????????? ???? ???? ?‘??????(? ???? ????????? ???? ?????? ?????: ????? ??????? ?????? # ??????? ???????????? ????????? ???????. ??? ??? ????? ???????? ?????? ?????.?? ???????: ????? ???? ??? ????? ?????? ???? .

197. (649) (6184)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nifaslı kadınlar için kırk gün (temizlenme) müddeti belirledi. Ancak daha önce temizlendiğini görenleri hariç tuttu."[283]

*** HAYIZLI OLAN KIZ KAPANMALIDIR**

?198 ?6185 ?654? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? # ?????? ????????? ???????????? ??????? ?????. ??????? ????????? #: »????????« ????????: ??????. ??????? ????? ???? ??????????? ?????? »????????? ???????«?? ???????: ?? ?????? ????????? ??? ??? ???????? ????? ?‘??? ???? ?????. ?? ??? ??? ??? ????: ???? ??? ???? .

198. (654) (6185)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanıma girmişti, yanımdaki cariyem hemen gizlendi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Cariye âdet gördü mü?" diye sordular. "Evet!" deyince, Resulullah, sarığından bir parça bez kopararak cariyeye: "Başını bununla ört!" buyurdular." [284]

AÇIKLAMA

Büluğa eren (hayız görmeye başlayan) kızlar, kadın hükmüne tabi olduğu için, Hz. Aişe'nin yanında başı açık olarak oturmakta olan cariye, Resulullah'ın girmesi ile, başının açıklığı sebebiyle gizlenmeye çalışmıştır. Durumu kavrayan ve sorarak tahkik eden Resulullah, kıza, örtünmesi için sarığından bir parça koparıp veriyor. Hadis, büluğ çağına yaklaşan kızlarla ilgilenmeye, hususen birkısım ihtiyaçlarını düşünmeye, velilerini irşad etmektedir.[285]

*** HAYIZLI KINA YAKAR**

?199 ?6186 ?656? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ??????????? ?????????: ???? ?????? ?????? ?????????? # ???????? ??????????. ?????? ?????? ?????????? ??????.?? ???????: ??? ?‘???? ????. ????? ?? ??? ?????. ????? ?? ?????????? .

199. (656) (6186)- Muâze (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye: "Hayızlı kadın kınalanır mı?" diye sormuştu. "Biz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında kınalanırdık" diye cevap verdi."[286]

AÇIKLAMA:

Kadını erkekten ayıran vasıtalardan biri olarak, kadınların kına yakmaları teşvik edilmiştir. Saça, ellerine veya ayaklara olması farketmez. Hayız hali kına yakmaya mani değildir. Bu ruhsatı, şimdilerde, oje denen ve tırnak üzerinde suyun değmesine mani tabaka teşkil eden başka süs maddelerinin sürülmesine teşmil etmek caiz olmaz. Sürülmüş olsa bile, abdest sırasında temizlenmesi gerekir.[287]

*** SARGI ÜZERİNE MESH**

?200 ?6187 ?657? ????????? ???????? ???? ?????? ????????????. ????? ?????????????????. ?????????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ?????: ??????????? ?????? ????????. ?????????? ?????????? #? ?????????? ??? ??????? ????? ???????????.???? ???? ????????? ???? ????????. ?????????? ???????????? ???? ?????????????????? ????????.?? ???????: ?? ?????? ??? ?? ????. ???? ?‘??? ???? ???? ????. ???? ???????: ???? ??????. ???? ???? ???? ????: ??? ??????. ???? ??????: ???? ?? ??? ?? ???? ????????? .

200. (657) (6187)- Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bilek kemiklerimden biri kırılmıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (abdest sırasında ne yapmam gerektiğini) sordum. Aleyhissalâtu vesselâm bana, sargı üzerinden meshetmemi söyledi."[288]

AÇIKLAMA:

Kırık, çıkık, yara gibi herhangi bir sebeple vücut üzerine tedavi maksadıyla sargı yapılmışsa abdest veya gusül sırasında sargı üzerinden mesh yapılması yeterlidir. Hanefîler ve Malikîler: "Bedenin çoğu yaralı olması halinde yıkama yerine teyemmüm yapılır, sağlam yerlerin yıkanmasına, sargıların meshedilmesine gerek kalmaz" der. Şafîîler: "Sağlam yer yıkanır, sargı üzerine meshedilir, ıslanmayan yer için teyemmüm yapılır" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel'e göre sağlam yer yıkanır, yaralı yer için teyemmüm yapılır.[289]

*** TÜKRÜK TEMİZDİR**

?201 ?6188 ?658? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ?????: ??????? ?????????? # ??????? ??????????? ???? ???????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ????????.?? ???????: ?????? ????. ?????? ???? ?????? .

201. (658) (6188)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Hz. Hüseyin'i omuzunda taşırken gördüm, çocuğun tükrüğü Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzerine akıyordu."[290]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, insan tükrüğünün (veya salgısının) temiz olduğunu ifade eder. Fukaha, insanın ağzından akan tükrük, salya veya sümüğün, namaza mani olmadığında, pis sayılmaması gerektiğinde ittifak eder. Mideden gelen su temiz sayılmaz.
Mide suyu rengi ve kokusuyla bilinir. Uyku sırasında midesinden su gelme rahatsızlığına mübtela olan kimse hakkında mide suyu affolunmuştur.Hanefiler, artığı yenen hayvanların ter, tükrük, göz yaşı... gibi akıntılarının namaza mani bir pislik olmadığı kanaatindedir. Şafîîler, bu sayılanların, eti yenen yenmeyen bütün hayvanların dirisinden akmışsa, namaza mani olmadığına hükmetmiştir.[291]

*** KABA AGIZDAN SU DÖKMEK**

?202 ?6189 ?659? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ????????. ? ???????????? ???????? ????? ????????? ???? ????????. ????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????????????????? ???? ???????? ???? ??????? ?????: ??????? ????????? # ?????? ????????? ????????? ??????? ??????? ????? ??????? ??? ??????? ???? ????????. ???????????? ???????? ???? ????????.?? ???????: ??????

?????. ‘? ????????? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?????. ???? ??? ???? ????? .

202. (659) (6189)- Abdülcebbar İbnu Vail babası Vail (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (abdest için içi su dolu) bir kova getirildiğini gördüm. Aleyhissalâtu vesselâm, o sudan ağzına alıp mazmaza yaptı, misk kokulu veya miskten daha hoş kokulu olarak suyu fem-i mübareklerinden kovaya bıraktı. Sonra burnuna da su çekip bu suyu kovanın dışına attı."[292]

*** AVRETE BAKMAMAK**

?203 ?6190 ?662? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ????? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????????? ???????: ??? ????????? ??? ??? ??????? ?????? ??????? ?????? # ?????.????? ???? ??????? ????? ???? ???????? ???????: ???? ??????? ???????????.?? ???????: ??? ?????? ????.

203. (662) (6190)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fercine hiç bakmadım -veya "görmedim-."Ebu Bekr der ki: "Bu hadisi (Hz. Aişe'den) onun azadlı bir cariyesi rivayet etmiştir."[293]

AÇIKLAMA:

Mevzu üzerine varid olan başka hadisleri de gözönüne alan alimler, karı kocanın birbirlerinin avretine bakmasının haram olmadığına hükmetmişlerdir. Keza erkek, cariyesine de bakabilir. Erkek mahremi (yani nikahı kendisine ebediyyen haram) olan kadının yüzüne, başına, göğsüne, diz kapaklarından aşağısına bakabilir haram değildir. Yabancı olan erkek kadının el ve yüzüne, şehvet duymayacağından emin olursa bakabilir, aksi taktirde haramdır. Kadın, yabancı erkeğin göbekdizkapağı arası dışında kalan yerlerine şehvetsiz bakabilir. Erkek de erkeğin göbekdizkapağı dışında kalan yerlerine bakabilir, araya bakamaz, haramdır.Bütün mezhepler, tedavi gibi zaruret halinde erkek ve kadının birbirlerine, ihtiyaç miktarınca her tarafına bakabileceğini söylemiştir.[294]

*** VÜCUDDA SU DEGMEDİK KURU YER**

?204 ?6191 ?663? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????? ?????????? ???? ????????. ????: ????? ??????? ???? ???????? ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ???? ??????? ????????????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? # ????????? ???? ????????. ?????? ???????? ???? ????????? ????????. ??????? ??????????? ????????? ????????.????? ????????? ??? ????????: ???????? ???????? ????????.?? ???????: ??? ??? ???????? ?????? ??? ???? .

204. (663) (6191)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cünüblükten yıkanmıştı. Gusülden sonra bir parça yerin kuru kaldığını farketti. Bunun üzerine perçeminden (akıttığı su ile) orayı ıslattı."İshak, rivayetinde: "O kuru yerin üzerine saçını sıktı" demiştir. [295]

?205 ?6192 ?664? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ???? ?‘??????? ???? ???????? ???? ?????????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ????? ?????? ???? ?????????? #? ???????: ????? ??????????? ???? ???????????? ??????????? ?????????? ????? ????????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ????????. ??????? ??????? ?????? # »???? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????????«.?? ???????: ?????? ???? ???? ???? ?? ????????? .

205. (664) (6192)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ben cenabetten yıkanmış, sonra da sabah namazını kılmıştım, sonradan, bedenimde tırnak kadar bir yere suyun değmemiş olduğunu farkettim (ne yapayım?)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Eğer, orayı (ıslak) elinle meshetseydin bu sana yeterliydi" buyurdular.[296]

AÇIKLAMA:

Abdest veya gusül sırasında bir yerin kuru kaldığı sonradan farkedilince, ne yapılmalıdır? Orası ıslatılmakla kifayet eder mi, yeniden abdest -veya gusül- tekrarlanmalı mıdır meselesi fakihleri farklı görüşlere sevketmiştir. Başta Hanefiler ve kavl-i cedidinde Şafiî hazretleri olmak üzere çoğunluk, eksik kalan yerin yıkanması suretiyle eksikliğin tamamlanması yeterlidir, yeni baştan tekrara gerek yoktur demiştir. Bazıları, bunun sahih olması için, yıkanan kısımların kurumadan önce eksikliğinin tamamlanması gerekir demiştir. Ancak bu meselede de çoğunluk böyle bir şart koşmaz, aradaki fasıla bedenin kurumasına sebep olacak kadar uzun da olsa kuru kalan yerin yıkanmasının kifayet edeceğini söyler ve delilini gösterir. Bu mesele, uzuvların peşpeşe yıkanmasının (muvalat) vacib olup olmadığı meselesinin münakaşasını da getirmiştir. Ancak peşpeşelik gerekmeyeceği de çoğunluğun benimsediği görüştür. [297]

NAMAZ BÖLÜMÜ

*** ÖGLE NAMAZI VAKTİ**

?206 ?6193 ?675? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ????? ?‘??????? ???? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ????????????? ???? ????????? ?????: ????????? ???? ??????? ?????? # ????? ????????????? ?????? ????????. ????? ??????????: ????????? ???? ???????. ????? ?‘?????????. ????? ?????? ????????.???? ????? ????? ?? ???? ???? ???? ??????? .

206. (675) (6193)- Habbab (İbnu Eret) ve Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anhümâ) anlatmışlardır: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kızgın kumların hararetinden şikayet ettik. Fakat şikayetimizi dinlemedi."[298]

*** ÖGLEYİ SERİNLİGE BIRAKMA**

?207 ?6194 ?680? ????????? ??????? ???? ????????????? ?????????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ?????: ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ????? ????????? ?????????????. ??????? ?????: »????????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????????«.?? ???????: ?????? ????. ????? ????. ???? ??? ????? ?? ????? .

207. (680) (6194)- Muğire İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte öğleyi gün ortası sıcaklığında kılardık. (Bir ara) bize: "Öğle namazını serinliğe bırakın. Zira hararetin şiddeti cehennemin kabarmasındandır" buyurdular."[299]

?208 ?6195 ?681? ????????? ???????????????? ???? ??????. ????? ????????????????? ???????????? ???? ??????????????? ???? ???????? ???? ?????
??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »????????? ??????????«.?? ???????: ?????? ????. ???? ??? ???? ?? ????? .

208. (681) (6195)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğle namazını serinliğe bırakın."[300]

AÇIKLAMA:

Önceki hadisin anlaşılması bazı farklılıklar arzetmiş ise de, çoğunluk, daha sonrakilerle irtibatlı olarak şöyle anlamışlardır: "Resulullah, öğle namazını, vakti başında, yani zevalden hemen sonra kıldırıyordu. Bu vakitte hava çok sıcak olduğu için kumlar ayakları -ve secde sırasında alnı- yakıyordu. Bunun üzerine Ashab, öğle namazını te'hirli olarak kılmak için Resulullah'a başvurmuş, bu ilk vaktin sebep olduğu sıkıntıyı mevzubahis etmiştir. Ama Aleyhissalâtu vesselâm te'hire izin vermemiş, ilk vakitte kılmaya devam etmişlerdir. Ancak, müteakip hadislerde de görüldüğü üzere sonradan Aleyhissalâtu vesselâm, öğle namazını geciktirerek kılmayı emretmiştir.[301]

*** AKŞAM NAMAZI VAKTİ**

?209 ?6196 ?689? ????????? ???????? ???? ?????? ????? ??????????? ???? ?????. ?????????? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ??????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????????????????? ?????: ????? ??????? ?????? # »? ??????? ???????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ??????????? ?????? ?????????? ??????????«.????? ???? ??????????? ???? ???????: ???????? ???????? ???? ?????? ???????: ?????????? ???????? ??? ???? ?????????? ???????????. ?????????? ???? ?????? ?????? ?‘?????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????????. ????????? ???????? ????? ??????? ????? ?????????? ?????.?? ???????: ?????? ???. ????? ??? ???? ?? ???? ??? ????.

209. (689) (6196)- Abbas İbnu Abdi'l-Muttalib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetim, akşam namazını yıldızlar cıvıldaşıncaya kadar te'hir etmedikçe fitrat üzerine devam eder."Ebu Abdillah İbnu Mace der ki: "Muhammed İbnu Yahya'nın şöyle dediğini işittim: "Bu hadis hakkında alimler Bağdat'ta anlaşmazlığa düştüler. Ben ve Ebu Bekr el-A'yan, Avvam İbnu Abbad İbni'l-Avvam'a kadar gidip sorduk. Bize, babasına ait asıl nüshayı çıkardı, araştırdı, hadisi orada buldu."[302]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere yıldızların cıvıldaşması diye tercüme ettiğimiz iştibak-ı nücumdan murad, gökte yıldızların çoklukla görülmesidir. Malum olduğu üzere, akşamın ilk vakitlerinde parlak yıldılar görülmeye başlar, karanlık arttıkça yıldızlar çoğalır. Fıtratla da hak din, istikamet, sünnet kastedilir. Hadis, akşam namazını ilk vaktinde kılmanın ehemmiyetini vurgulamaktadır.[303]

*** YATSIDAN ÖNCE YATILMAZ, SONRA KONUŞULMAZ**

?210 ?6197 ?703? ????????? ??????????? ???? ???????? ?????????? ???? ??????????? ???? ???????? ????????? ???? ??????????? ???????: ?????? ???????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????????? ???? ?????????? ?????: ?????? ????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????????. ??????? ?????????.?? ???????: ??? ????? ????? ????. ? ???? ?? ??? ? ???? ???? ?? ??????. ????? ?? ???? ???? ??? ??? ??? ???? .

210. (703) (6197)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize, yatsı namazından sonra gece sohbetini kınamıştır, yani bize bunu yasaklamıştır."[304]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, günlük hayatın tanzimiyle ilgili olarak vazettiği mühim esaslardan biri de "gece"nin kullanılışıdır. Dinî değerlerimize göre, akşam namazının girmesiyle gece başlar. Resulullah, umumi bir prensip olarak yatsı namazından önce yatmaz, yatsıdan sonra da sohbete yer vermezdi. Ümmetine de bu istikamette direktifte bulunmuştur. Bu mesele üzerine, Hz. Aişe, Ebu Berze gibi başka sahabelerden de rivayetler gelmiştir. Hemen belirtelim ki Aleyhissalâtu vesselâm, zaman zaman gece sohbetlerine yer vermiş, yakınlarıyla ümmetin meselelerini gecenin geç vakitlerine kadar istişare etmiştir. Bu nev'e giren rivayetleri gözönüne alan alimlerimiz, yatsıdan sonra yatmanın bir vecibe olmadığını belirtirler, ilmî, istişarî ve diğer meşru gayelerle müsamere de denen "yatsı sonrası uyanıklık"ın caiz olduğunu belirtirler. Her halukârda, günümüz şartlarında, yatsı namazından hemen sonra yatmayı prensip edinmek, hüşyar mü'minlere çok şey kazandıracaktır: Radyo, televizyon ve benzerlerinin malayani ve zararlı neşriyatını takipten kurtulur, geceleyin teheccüd namazına kalkar. Böylece, bu hususta esas olan bir sünneti ihya etmenin büyük ecrini kazanır, vs.[305]

*** YATSIYA ATEME DEMEYİN**

?211 ?6198 ?705? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ?????????????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????????? ???? ???? ?????????. ? ??????????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ???? ???????? ???? ??????????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ???? ??????????? ???? ?????????? # ?????: »? ??????????????? ?‘??????? ????? ????? ?????????« ????? ????? ?????????? »????????? ???? ??????????. ????????? ?????????? ??????????? ‘??????????? ???‘????«.?? ???????: ????? ??? ????? ???? .

211. (705) (6198)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bedeviler, (yatsı) namazı meselesinde size galebe çalmasınlar!" -İbnu Harmele şu ilavede bulundu:- "Bu namazın adı işa (= yatsı)dır. Bedeviler ona, develeri sebebiyle geciktirip te'hir ettikleri için "ateme" derler."[306]

AÇIKLAMA:

Ateme, lügat olarak te'hir etmek, geciktirmek manasına gelir. Bedeviler, develerle meşgul olup, namazı bu meşguliyetlerinin bitimine kadar te'hir etmeleri sebebiyle şer'an işa diye isimlendirilmiş olan yatsı namazına ateme demişlerdir. Aleyhissalâtu vesselâm, namaz isminin değişmesine rıza göstermemiştir. [307]

EZAN BÖLÜMÜ

*** EZAN NASIL BAŞLADI?**

?212 ?6198 ?707? ????????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ????? ???? ??????????????? ???? ????????? ???? ????????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? # ?????????? ???????? ????? ??????????? ??? ????????. ?????????? ????????. ?????????? ???? ????? ??????????. ????? ???????? ???????????. ?????????? ???? ????? ???????????. ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ???? ?‘??????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ???? ???????????. ???????? ?‘?????????? ??????? ?????? # ?????. ???????? ??????? ?????? # ???? ????? ????????.????? ???????????: ??????? ?????? ??? ??????? ????? ??????????? ???????? ?????? ???? ?????????. ??????????? ??????? ?????? #.????? ??????: ??? ??????? ??????! ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????????.?? ???????: ?? ?????? ???? ?? ????. ???? ???? ???? ???? ???? ???? ?????? .

212. (707) (6199)- Salim, babası Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), namazları (duyurup toplanmayı sağlama) vasıtası üzerine halkla istişare etti. Boru öttürmeyi teklif ettiler. Yahudiler(in usulü olması) sebebiyle bunu hoş karşılamadı. Bunun üzerine halk çan çalınabileceğini hatırlattı. Aleyhissalâtu vesselâm, Hıristiyanlar(a benzeme) endişesiyle bunu da hoş karşılamadı. Aynı gece, Ensar'dan Abdullah İbnu Zeyd denen bir zata ve Ömer İbnu'l-Hattab'a

rüyalarında ezan öğretildi. Ensarî, geceleyin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kapısını çaldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu (öğrenip okumasını) Bilal'e emretti. Bilal da ezan olarak okudu."
Zührî diyor ki: "Bilal (radıyallahu anh) hazretleri sabah ezanına şu ibareyi ilave etti: "Essalatu hayrun mine'nnevm (namaz uykudan hayırlıdır)." Resulullah bu ilaveyi te'yid etti."Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resulü, Abdullah İbnu Zeyd'in gördüğünü rüyamda ben de görmüştüm (ancak o, size duyurmakta benden önce davrandı)" dedi.[308]

*** EZANDA TERCİ'**

?213 ?6200 ?708? ????????? ???????? ???? ????????? ?????????? ???? ??????. ???? ????? ???? ???????. ?????????? ????? ????????. ?????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ??????? ???????? ??? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ????? ????????? ??? ????????. ???????? ‘??? ???????????: ??? ?????! ????? ??????? ??? ????????? ??????? ???????? ???? ??????????. ??????????? ???? ???? ??????????? ?????: ???????? ??? ??????. ???????? ???????? ??????????. ???????? ????????? ??????? ?????? # ??????????? ?????? ??????? ?????? # ??????????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ?????????????. ??????????? ????????? ???????? ????. ???????? ??????? ?????? #. ????????? ???????? ??????? ????????????? ?????? ????????. ???????: »???????? ?????? ???????? ???????? ???? ??????????« ???????? ?????? ????????? ?????????? ??????????. ?????????? ????????? ??????????. ??????? ???: »???? ????????«. ????????? ??? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? # ??? ?????? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? #? ???????? ??????? ??????? ?????? ??????????? ???? ??????????. ??????? »????: ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????. ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ??? ? ???? ???? ??????. ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????« ????? ????? ???: »???????? ???? ????????. ??????? ??? ? ????? ??? ??????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????. ????? ????? ????????? ????? ????? ????????. ????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????. ? ???? ??? ??????« ?????
???????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ??????????. ????? ????????? ????? ????????? ????? ????? ??????????? ????? ????? ????????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? # ??????? ???? ??????????. ????? ????? ??????? ?????? #: »???????? ?????? ???? ????????? ????????« ????????: ??? ??????? ??????! ?????????? ?????????????? ?????????! ????? »??????. ???? ?????????« ??????? ????? ?????? ????? ????????? ?????? # ???? ??????????? ??????? ????? ??????? ????????? ????????? ?????? # ?????????? ????? ???????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????? # ?????????? ??????????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ?????? #.?????: ??????????? ????? ???? ??????? ???? ??????????? ????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???? ??????????.?? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ???? ????????. ??? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????? ???? .

213. (708) (6200)- Ebu Mahzûre İbnu Mi'yer (radıyallahu anh)'in terbiyesinde yetim olarak yetişen Abdullah İbnu Muhayrız'dan rivayet edildiğine göre, "Ebu Mahzûre, kendisini Suriye'ye göndermek üzere hazırlarken, Abdullah, Ebu Mahzûre'ye şöyle dediğini anlatıyor: "Ey amcacığım! Ben Suriye'ye gidiyorum ve senin ezan okuyuşunun (hikâyesini) soruyorum."Ravi, bunun üzerine Ebu Mahzûre'nin şunu anlattığını belirtir: "Ben bir grupla birlikte yola çıkmıştım. Epey bir yol almıştık. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müezzini Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında namaz için ezan okudu. Biz de müezzinin sesini Aleyhissalâtu vesselâm'a arkamız dönük olarak işittik.
Biz onun sesini alaylı alaylı tekrar edip yansıladık. (Bu yaptığımızı) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) işitti. Bize bazı kimseler yollayarak yanına çağırttı, önüne oturttu ve: "Kulağıma kadar gelen ses hanginizin?" dedi. Arkadaşlarım beni işaretlediler. Doğru da söylediler. Resulullah, onları geri çevirdi, beni alıkoydu. Sonra bana: "Kalk ezan oku!" dedi. Doğruldum. (Ezanı bilmediğimden) öyle mahçup olmuştum ki, o anda nazarımda Resulullah'tan ve yapmamı emrettiği şeyden daha menfur bir şey yoktu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önünde doğrulmuş, öyle kalmıştım.Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ezanı kendisi bana okudu. Arkadan: "Haydi söyle!" dedi. Allahuekber, Allahuekber, Allahuekber, Allahuekber, eşhedü en la ilahe illallah, eşhedu en la ilahe illallah, eşhedü enne Muhammede'r-Resulullah, eşhedü enne Muhammede'r-Resulullah!"Sonra bana şunu söyledi: "Sesini yükselt. Eşhedü en la ilahe illallah, eşhedu en lailahe illallah, eşhedü enne Muhammed'r-Resulullah, eşhedu enne Muhammede'r-Resulullah, hayye ala'ssalati, hayye ala'ssalah, hayye ale'lfelahi hayye ale'lfelah. Allahuekber Allahuekber, lailahe illallah!"Sonra, ezanı bitirince beni çağırdı ve bana içerisinde gümüş para bulunan bir çıkın verdi. Sonra elini Ebu Mahzûre'nın alnına koydu, arkadan yüzüne kaydırdı, sonra göğsü üzerine götürdü, sonra ciğerinin üzerine kaydırdı. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mübarek eli, Ebu Mahzûre'nın göbeği üzerine ulaştı. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah seni mübarek kılsın, Allah sana bereket yağdırsın"dedi. Ben de:"Ey Allah'ın Resulü! Bana Mekke'de ezan okumam emir buyursanız?" dedim."Haydi emrettim!" buyurdular.Derken içimde Resulullah'a karşı duyduğm bütün kötü hisler kayboldu. Yerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sevgisi doldu. Hemen Resulullah'ın Mekke'deki valisi Attab İbnu Esid'in yanına geldim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri sebebiyle Attab'ın yanında namaz için ezanı ben okudum."Ravi der ki: "Ebu Mahzûre'ye yetişenler bu hadiseyi, Abdullah İbnu Muhayriz'in bana anlattığı şekil üzere bana tahdis ettiler."NOT: Ezanla ilgili kıssa daha önce genişçe açıklandı. [309]

*** EZANDA SÜNNET**

?214 ?6201 ?710? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ????????? ??????? ?????? #. ????????? ????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ????? ???? ??? ???????? ??????????? ??? ??????????. ???????: »?????? ??????? ??????????«.?? ???????: ???? ??????? ?????? ????. ?????? ?????? ???? ???? ??? ??? .

214. (710) (6201)- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müezzini Sa'd el-Karazi (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bilal (radıyallahu anh)'e (ezan okurken) iki parmağını kulağına sokmasını emrederek: "Şüphesiz bu, sesin daha çok yükselmesini sağlar" buyurmuştur."[310]

?215 ?6202 ?711? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????????. ????? ???????????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???? ?????????? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ?????? # ???‘??????? ?????? ??? ??????? ?????????. ???????? ?????. ???????? ??????????? ??? ????????. ???????? ?????????? ??? ??????????.??? ?‘???? ??? ???? ?? ????? ??? ???? .

215. (711) (6202)- Ebu Cuhayfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebtah nam mevkide Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldi. Kırmızı bir çadırda kalıyordu. Derken Bilal çıkıp ezan okudu. Ezanında herbir cihete dönüyor ve iki parmağını kulaklarına sokuyordu."[311]

?216 ?6203 ?712? ????????? ???????? ???? ?????????? ???????????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????????????? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??????????? ????????????? ??? ???????? ?????????????? ????????????????: ????????? ????????????«.?? ???????: ?????? ????? ?????? ???? ?? ??????.

216. (712) (6203)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzinlerin boyunlarına, Müslümanların iki hasleti takılmıştır: Namazları ve oruçları. (Bunların vakitlerini Müslümanlara müezzinler ilan eder.)"[312]

?217 ?6204 ?716? ????????? ?????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ???????????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? # ????????? ??????? ????????. ???????: ???? ???????. ???????: ???????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????? ???? ????????. ??????????? ??? ???????? ????????. ???????? ?‘???? ???? ?????.?? ???????: ?????? ????. ? ?? ??? ????????. ???? ?? ?????? ?? ???? ?? ?? .

217. (716) (6204)- Hz. Bilal (radıyallahu anh)'in anlattığına göre: "(Bir gün) sabah namazını haber vermek üzere Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gelmiş, ancak kendisine "uyuyor" denilmiş. Bunun üzerine:"Essalatu hayrun mine'nnevm, essalatu hayrun mine'nnevm (namaz uykudan daha hayırlıdır)" demiştir. Bundan böyle bu ibarenin sabah ezanına dahil edilmesi kabul görmüş ve ezan bu minval üzere kesinlik kazanmıştır."[313]

*** EZAN OKUNURKEN EZAN TEKRAR EDİLİR**

?218 ?6205 ?718? ????????? ???????? ?????????????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????????. ???? ??????????? ???? ??????? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ???? ??????????? ?????: ??????? ?????? #: »???? ?????? ????????? ????????? ?????? ????????«.?? ???????: ????? ??? ????? ????? ?????? ?? ??????? ?? ???? ?? ??? ????. ??? ???? ?‘??? ????? ?? ?????. ????? ???? ?? ????? ?? ???? ??? ????? ????? ??????? ?? ????? ?? ???? ??? .

218. (718) (6205)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzin ezan okuduğu vakit onun söylediklerini aynen tekrar edin..." [314]

?219 ?6206 ?719? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ????? ????? ????????. ????????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???? ????????. ??????????? ???????? ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????? ???? ????? ????????? ??? ????????? ?????????????? ???????? ??????????? ????????? ????? ????? ??????? ???????????.?? ???????: ?????? ????. ?????????? ?? ???? ??? ?? ???????? ????? ?? ??? ????? ?? ?????. ??? ???? ???. ????? ????? ???? .

219. (719) (6206)- Ümmühatu'l-Mü'minîn'den olan Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yanında iken, ister gece, ister gündüz olsun, her ne zaman müezzinin ezanını işitirse, müezzinin söylediğini aynen tekrar etmiştir."NOT: Bu husus, daha önce açıklandı.[315]

*** EZANIN FAZİLETİ**

?220 ?6207 ?728? ????????? ???????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ????????. ????: ????? ??????????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???? ?????? ???????? ???????? ??????? ???????? ???? ??????????? ???????? ????? ?????????????? ??? ????? ??????? ???????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????????«.?? ???????: ?????? ????? ???? ????????? ?? ???? .

220. (728) (6207)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim on iki yıl müezzinlik yaparsa ona cennet vacip olur. Ona, her gün için, ezanı sebebiyle altmış hasene yazılır, her bir ikameti için de otuz hasene yazılır."[316]

*** İKAMETTE BİRER BİRER OKUMA**

?221 ?6208 ?731? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????????????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ??????? ????????? ??????? ?????? # ????????? ????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ????? ??????? ???????. ??????????? ??????????.?? ???????: ?????? ????? ???? ??? ???. ?????? ?? ???? ???????? .

221. (731) (6208)- Aleyhissalâtu vesselâm'ın müezzinlerinden Sa'd el-Karazî (radıyallahu anh)'nin rivayetine göre, "Bilal-i Habeşî (radıyallahu anh)'nin ezanı ikişer ikişer idi. ikameti ise birer birerdi." [317]

?222 ?6209 ?732? ????????? ???? ??????? ???????? ???? ??????????. ????????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????????? ???? ???? ???????? ??????? ?????????? #. ????????? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ???? ?????? ?????????????? ???? ???? ???????? ?????: ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ????????? ?????????.?? ???????: ?????? ???? ?????? ??? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ????? ????? .

222. (732) (6209)- Ebu Rafi Mevla Resulillah anlatıyor: "Ben Bilal (radıyallahu anh)'in, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında ikişer ikişer ezan okuduğunu, birer birer de ikamet getirdiğini gördüm!"[318]

AÇIKLAMA:

Daha önce geçtiği üzere, ezan ve ikamette geçen cümlelerin kaçar kere tekrar edileceği rivayetlere göre farklıdır. Bu rivayetler Hz. Bilal'in ezan tarzını anlatmaktadır.[319]

*** EZAN OKUNUNCA MESCİDDEN ÇIKILMAZ**

?223 ?6210 ?734? ????????? ?????????? ???? ??????. ????? ??????????? ???? ??????. ?????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ????????? ?‘????? ??? ??????????? ????? ??????? ???? ???????? ?????????? ?????? ? ??????? ??????????? ?????? ????????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ??? ??? ????. ????? ????? ?? ???????? ?????. ????? ????????? ??? ??? .

223. (734) (6210)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim mescidde iken ezan okunmaya başladığı halde, bir ihtiyaç olmadan ve tekrar mescide dönme gayesinde bulunmadan mescidi terkederse o kimse münafiktır."[320]

MESCİDLER VE CEMAATLER BÖLÜMÜ

*** ALLAH İÇİN MESCİD BİNA ETMEK**

?224 ?6211 ?735? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????. ? ?????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ?????????????? ???? ???????????????? ???? ???????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ????????? ????????????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ???????? ??????? ?????? # ???????: »???? ????? ????????? ???????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ??? ?????????«.?? ???????: ???? ??? ????. ??? ????? ?? ???????? ?? ????? ??? ?? ??? ?? ??????? ??? ??? ‘??? ??? ???? ???? ???? ?????? ?? ???????. ????? ??? ???? ?? ????? ???? ?‘???? .

224. (735) (6211)- Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim, içerisinde Allah'ın isminin zikredildiği bir mescid bina ederse Allah da onun için cennette bir ev bina eder."[321]

?225 ?6212 ?737? ????????? ??????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ????????. ????????? ???? ?‘??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ????? ????? ????????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ??????? ??? ??????????«.?? ???????: ????? ???? ???? ????. ??????? ?? ???? ????? ??? ???? ????????. ????? ??? ????? ???? .

225. (737) (6212)- Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, kendi malından Allah rızası için bir mescid bina ederse Allah da ona cennette bir ev bina eder."[322]

?226 ?6213 ?738? ????????? ??????? ???? ???????‘?????. ????? ??????????? ???? ??????? ????
??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????????????? ???? ???? ???????? ???????????????? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???? ????? ????????? ????? ????????? ???????? ??? ???????? ????? ?????? ???? ??????? ??? ??????????«.?? ???????: ?????? ????? ?????? ???? .

226. (738) (6213)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah için bağırtlak kuşu yuvası kadar veya daha küçük bir mescid bina etse, Allah onun için cennette bir ev bina eder."[323]

AÇIKLAMA:

Mescid yapmaya teşvik sadedinde gelen bu nevi hadisler daha önce açıklanmıştır.[324]

*** MESCİD MÜTEVAZİ OLMALI**

?227 ?6214 ?740? ????????? ????????? ???? ??????????? ????? ???????????????? ???? ???????????????? ???? ???????????????? ???????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???????? ????????????? ???????????? ??????? ????? ????????? ?????????? ????????????? ??????? ????????? ??????????? ??????????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ????? ?? ??????? ??? ???? ??? ????? ??? ???? ????? ?? ??? ???? ??????? ???? ??? ?????? .

227. (740) (6214)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Görüyorum ki, Yahudilerin havralarını, Hıristiyanların da kiliselerini yükselttikleri gibi sizler de mescidlerinizi yükselteceksiniz."[325]

?228 ?6215 ?741? ????????? ????????? ???? ??????????. ????? ???????????????? ???? ????????????????? ???? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??? ????? ?????? ?????? ????? ??? ????????? ????????????«.?? ???????: ?? ?????? ??? ?????? ??? ?????. ?????? ???? .

228. (741) (6215)- Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ameli bozulan her kavim mescidlerini süslemeye yönelmiştir."[326]

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın inşa ettirdiği mescidler sade ve mütevazidir. Mescidler sonradan büyümüş ve tezyine boğulmuştur. Alimler, hadislerden hareketle sadeliğin esas olduğunda ısrar etmiştir. Ancak zamanla bazı şartlar altında tezyin edilebileceğine fetva verildiğini daha önce açıkladık.[327]

*** MESCİD NEREYE YAPILMALI**

?229 ?6216 ?744? ????????? ???????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ???? ???????. ????? ???????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????. ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????????. ???????: »???? ???????? ???????? ????????? ??????«. ?????????? ??? ?????????? #.?? ???????: ?????? ????. ??? ???? ?? ?????. ??? ?????. ??? ???? ????????

229. (744) (6216)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre, "Kendisine, insan tersinin atıldığı bahçelerde namaz kılmanın hükmünden sorulduğu zaman, Resûlullah'a ref' ederek, şu cevabı vermiştir: "Eğer bahçe bir çok defalar sulanmış (pislik eseri kalmamış) ise orada namaz kılabilirsiniz."[328]

*** MESCİDDE MEKRUH İŞLER**

?230 ?6217 ?748? ????????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ????????? ?‘??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????? # ?????: »??????? ? ????????? ??? ???????????: ? ????????? ????????. ??? ???????? ????? ?????. ??? ???????? ????? ???????? ??? ???????? ????? ??????. ??? ??????? ????? ???????? ????. ??? ???????? ????? ?????. ??? ????????? ????? ???? ?????. ??? ????????? ??????«.?? ???????: ?????? ???? ?????? ??? ??? ??? ?? ?????. ??? ??? ???????: ?????? ??? ??? ???? .

230. (748) (6217)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bazı şeyler vardır, mescidde yapılması uygun değildir: "Mescid (yanlardan iki kapılı ise gelgeç için) yol olarak kullanılamaz, orada silah kılıfsız taşınmaz, yaya kiriş takılmaz, ok saçılmaz, çiğ et geçirilmez, had tatbik edilmez, kimseye kısas vurulmaz, alışveriş mahalli de yapılmaz."[329]

?231 ?6218 ?750? ????????? ??????? ???? ??????? ??????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????????? ????????? ???????? ???? ?????????? ???? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ?‘??????? ???? ?????????? # ?????: »????????? ????????????? ?????????????? ??????????????????? ????????????? ????????????? ??????????????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????? ??????????. ???????????? ????? ?????????? ????????????. ?????????????? ??? ????????«.?? ???????: ?????? ????. ??? ?????? ?? ????? ???? ??? ???? .

231. (750) (6218)- Vâsîle İbnu'l-Eska (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mescidlerinizi çocuklarınızdan, delilerinizden, alışverişlerinizden, davalarınızın ikamesinden, sesinizi yükseltmekten, hadlerinizin icrasından, kılıçlarınızı kınlarından sıyırmaktan uzak tutun. Mescidlerin kapılarının yakınlarında abdest yerleri yapın. Mescidlerinizi, cuma günü buhurlayarak güzel kokulu kılın."[330]

AÇIKLAMA:

Çocuğun mescide sokulması meselesinde ihtilaf edilmiştir. Bu mevzu üzerine başka rivayetler de mevcuttur. Hanefîlere göre, çocuk mümeyyiz olmasa bile talim maksadı ile

mescide gelmesinde bir mahzur yoktur. Şafiîlere göre deli ve çocuk mescidi kirletmeyecek ise girebilir, aksi takdirde haramdır. Malikîlere göre, deli ve çocuk mescidi kirletecek veya orada yaramazlık yapacak ise haramdır, aksi taktirde caizdir. Hanbelîler, talim gayesi yoksa, çocukların ve delilerin mescide girmesinin mekruh olduğuna hükmetmiştir. Mezhepler, mescidde yüksek ses çıkarmayı hoş karşılamamıştır. Namaz kılanları rahatsız edecek derecede yüksek ses, zikir, ibadet ve talim-i ilim gibi meşru ameller sırasında bile çıkmış olsa, yine de caiz bulunmamıştır. Aksi takdirde mübah sebeplerle ses çıkarılmasını, alimler çoğunlukla caiz addetmişlerdir.[331]

*** MAHALLELERDE MESCİD**

?232 ?6219 ?756? ????????? ?????? ???? ???????. ????? ????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???? ????????? ???? ???????????????? ???? ??????????? ???? ???????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????? ?????????? ??????????? # ????????. ??????? ??????????? #: ????? ??????? ??? ??????? ??? ??????? ??????????? ?????. ?????: ????????. ????? ????????? ?????? ???? ????? ??????????. ??????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ?????? .
????? ???? ???????????? ???? ???????: ????????? ???? ?????????? ?????? ???? ????????.?? ???????: ?????? ???? ??? ??? ?? ?????? .

232. (756) (6219)- Hz. Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Amcalarımdan biri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için yemek hazırladı. Gelip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Evimde yemek yemenizi ve orada bir namaz kılmanızı arzu ediyorum" dedi. (Aleyhissalâtu vesselâm davete icabet ederek) evine geldi. Evinde şu hasırlardan biri vardı. Hasırın bir köşesinin namaz için hazırlanmasını emir buyurdu. Bunun üzerine üzeri süprüldü ve (yumuşaması için) üzerine su serpildi. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm namaz kıldı. Biz de ona uyarak namaz kıldık.
"Ebu Abdillah İbnu Mace der ki: "Hadiste geçen fahl kelimesi siyahlaşmış hasır manasına gelir."[332]

*** MESCİDLERİN TEMİZLİĞİ**

?233 ?6220 ?757? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ????????? ???? ??????????? ???? ???? ????????. ????? ???????? ????? ??????? ????????????. ?????????? ???????? ???? ???? ????????? ???? ???? ??????? ????????????? ?????: ????? ??????? ??????#: »???? ??????? ???? ???? ??????????? ????? ?????? ???? ??????? ??? ?????????«.?? ???????: ?????? ??? ?????? ????. ??? ??? ????? ?? ????? ??? ??? ??? ????? ?? ???? ?? ??? ???? ????? ?? ???? ??? ??? .

233. (757) (6220)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim mescidden (insanlara rahatsızlık veren) bir şeyi çıkarırsa Allah Teâla hazretleri ona cennette bir ev yapar."[333]

?234 ?6221 ?760? ????????? ??????? ???? ???????. ????? ???? ???????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????????????? ????? ???????? ???? ???? ??????? ???????????? ?????: ?????? ???? ??????? ??? ??????????? ??????? ??????????.?? ???????: ?? ?????. ??? ?????? ???? ?? ????? ?????? ??? ????.

234. (760) (6221)- Yine Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mescidlere ilk defa kandil koyan Temimu'd-Dârî'dir."[334]

AÇIKLAMA:

Dinimiz sadece mescid inşasını fevkalâde faziletli bir amel ilan etmekle kalmamış, mescide yönelik her çeşit müsbet hizmetleri takdir ve onları teşvik etmiştir. Burada iki nümune var: Aydınlatılması, temizlenmesi. Bunlara tefriş, ısıtma, tamir, bakım, yollarının imar ve bakımı, su ihtiyacının karşılanması, imam ve müezzinin temini gibi akla gelecek her çeşit hizmetleri dahil edebiliriz.[335]

*** MESCİDE TÜKÜRMEK MEKRUHTUR**

?235 ?6222 ?764? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? # ????? ???????? ??? ???????? ??????????.?? ???????: ?????? ????? ?????? ????. ??????? ?? ???????? ?? ???? ??? ????? ???? ???? ????????? ?? ??? .

235.(764) (6222)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mescidin kıble duvarındaki bir tükrüğü kazıyıp temizledi."[336]

*** KOYUN VE DEVE AĞILINDA NAMAZ**

?236 ?6223 ?768? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ? ??????????? ???? ??????? ?????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ????????. ????: ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??? ???? ???????? ??? ????????? ????????? ?????????? ?"????? ????????? ??? ????????? ?????????? ??? ????????? ??? ???????? ?"????«.?? ???????: ?????? ???? .

236. (768) (6223)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer siz, namaz kılmak için koyun ağılı ve deve damından başka bir yer bulamadı iseniz, koyun ağılında namazınızı kılın, fakat deve damında kılmayın."[337]

?237 ?6224 ?769? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ??????????? ????? ????????? ???????????? ?????: ????? ?????????? #: »???????
??? ????????? ?????????. ??? ????????? ??? ???????? ?"????. ????????? ???????? ???? ?????????????«.?? ???????: ????? ?????? ??? ????. ???? ?????? ???? ??????? ??????? ??? ????? ?? ????? ?"?? .

237. (769) (6224)- Abdullah İbnu Muğaffel el-Müzenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Koyun ağıllarında namaz kılın, deve damlarında kılmayın. Çünkü develer, şeytanlardan yaratılmıştır."[338]

?238 ?6225 ?770? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????????. ????????? ?????? ????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ???????????. ?????????? ????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? # ?????: »? ??????? ??? ???????? ?"????? ????????? ??? ??????? ?????????«.?????? ???? ???? ??????? ??? ????? ??? ?????? .

238. (770) (6225)- Sebre İbnu Ma'bed el-Cühenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Deve damlarında namaz kılınmaz, fakat koyun ağıllarında namaz kılınır."[339]

*** MESCİDE GİRERKEN DUA**

?239 ?6226 ?771? ????????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ??????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????

???????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? #? ???????: ????? ?????? ?????? # ???? ?????? ??????????? ???????: »?????? ??????. ?????????? ???? ??????? ??????. ?????????? ??????? ??? ???????? ????????? ??? ???????? ??????????«. ?????? ?????? ?????: »?????? ??????. ?????????? ????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ??? ???????? ????????? ??? ???????? ????????«.??? ??????? ??? ????? ??? ??????? ?? ???? ?????: ???? ???? ???? ?????? ?????. ?????? ??? ?????? ?? ???? ????? ??????. ?? ???? ????? ??? ?????? # ?????? .

239. (771) (6226)- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın pek muhterem kerimeleri Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescide girince: "Bismillahi vesselamu ala Resûlillâhi. Allahümmağfirlî zünûbî veftah lî rahmetike (Allah'ın adıyla girip, Allah'ın Resulü'ne selam ediyorum. Ey Allahım, benim günahımı affet, bana rahmet kapılarını aç)" derdi. Mescidden çıkarken de: "Bismillahi. Vesselamu ala Resûlillahi. Allahümmağfir lî zünûbî veftah lî ebvabe fadlike (Allah'ın adıyla çıkıyorum, Resûlullah'a selam ediyorum. Allahım, günahımı affet, bana fazl u kereminin kapılarını aç!)" diye dua okurdu."[340]

?240 ?6227 ?773? ????????? ???????? ???? ????????. ????? ???? ?????? ???????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????? ?????????????? ???? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? # ?????: »???? ?????? ????????? ??????????? ???????????? ???? ?????????? # ??????????: ?????????? ??????? ??? ???????? ??????????. ?????? ?????? ????????????? ???? ????????? ??????????: ?????????? ?????????? ???? ??????????? ??????????«.?? ???????: ?????? ????? ?????? ???? .

240. (773) (6227)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz mescide girince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam etsin ve şu duayı okusun: Allahümmaftah li ebvabe rahmetike (Allahım, bana rahmetinin kapılarını aç)" çıkarken de Resûlullah'a selam versin ve şu duayı okusun: "Allahümme a'sımınî mine'şşeytani'rracim (Allahım, beni taşlanmış şeytandan koru)."[341]

*** NAMAZA YÜRÜYEREK GİTMEK**

?241 ?6228 ?776? ????????? ???? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????? ??? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ???? ??????? ????????????? ?????? ?????? ??????? ?????? # ???????: »?? ?????????? ????? ??? ????????? ?????? ???? ??????????? ????????? ???? ??? ?????????????« ???????: ???? ?????????? ??????! ????? »???????? ?????????? ?????? ????????????? ?????????? ???????? ??? ????????????? ??????????? ???????? ?????? ????????«.?? ???????: ???? ??? ???? ???? ??? ????? ???? ???? ?? ?????. ??? ???? ?? ???? ???? ????? .

241. (776) (6228)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir defasında yanındakilere): "Allah'ın kendisiyle hataları örtüp, sevapları artırdığı şeyi size göstermiyeyim mi?" demişti. Ashab: "Evet söyleyin ey Allah'ın Resulü! dediler. Bunun üzerine:
"O şey, zahmetli durumlarda bile abdesti tam almak, mescidlere çok adım atmak, namazdan sonra müteakip namazı beklemek!" buyurdular."[342]

?242 ?6229 ?778? ????????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ???? ??????? ???????????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ?????? ???? ???????? ??? ???????? ???????: ?????????? ????? ????????? ??????? ????????????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ????. ?????? ???? ??????? ?????? ??? ??????? ??? ??????? ??? ???????. ?????????? ????????? ???????? ??????????? ??????????. ??????????? ??? ?????????? ???? ???????? ????? ??????????? ????????. ?????? ? ???????? ?????????? ??? ?????. ??????? ?????? ???????? ??????????? ???????????? ???? ????????? ????? ??????«.?? ???????: ??? ?????? ????? ????????. ???? ??? ??????? ????? ?? ?????? ?????? ?? ?????? ???? ?????. ??? ???? ??? ????? ?? ????? ?? ???? ???? ?? ?????? ??? ???? ???? .

242. (778) (6229)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim evinden namaz kılmak üzere çıkar ve: "Ey Allahım! Senden isteyenlerin senin katındaki hakkı için ve şu yürüyüşümün hakkı için senden istiyorum. Ben kibirlenmek, böbürlenmek veya görsünler, desinler gibi adi maksadlarla evden çıkmış değilim. Senin gazabından sakınmak, rızanı kazanmak için evden çıktım. Öyleyse beni ateşten korumanı istiyorum, günahlarımı bağışlamanı talep ediyorum. Çünkü senden başka günahları affeden yoktur" diye dua eder, (yalvar yakar olursa) Allah Teala hazretleri, ona (rahmet) yüzüyle teveccüh eder ve yetmiş bin melek de kendisi için istiğfar eder."[343]

?243 ?6230 ?781? ????????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????????????. ????????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »??????? ?????????????? ??? ???????? ??? ??????????? ????????? ????????? ?????? ???????????«.?? ???????: ????? ???? ??? ????.

243. (781) (6230)- Hz. Enes İbnu Malik anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Karanlık gecelerde mescidlere müdavim olanların, kıyamet gününde tam bir nura kavuşacaklarını müjdele!"[344]

*** MESCİDE UZAK EV DAHA SEVAPLI**

?244 ?6231 ?785? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ?????: ??????? ?'??????? ????????? ???????????? ???? ??????????. ?????????? ??? ??????????? ????????? ? ??????????? ??? ????????? ??????????? ? ?????? ??????????.?? ???????: ??? ?????. ??? ????? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ???? ???? ???? ??? ??? ????: ????? ??????. ???? ????? ?? ????: ?????? ?? ?????? ????? ??????. ??????? ?? ???? ????? .

244. (785) (6231)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ensar(dan bir kısmının) evleri mescidden uzakta idi. Bunlar mescidin yakınına gelmek istediler. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu. (Meâlen): "Onların önden gönderdiklerini ve geride bıraktıklarını (eserlerini, ihmal etmeksizin) yazmaktayız" (Yasin 12). İbnu Abbas der ki: "Bunun üzerine onlar yerlerinde kaldılar."[345]

AÇIKLAMA:

Geride bıraktıkları diye tercüme ettiğimiz âsar kelimesini seleften pek çoğu "ayak izi" olarak te'vil etmiştir. Gerçekte onun müfredi olan eser kelimesi ayak izi manasına da gelmektedir. Böylece evi mescide uzak olanlar daha çok adım atmış olmakla daha kazançlı olmaktadırlar. Ama bu uzaklık ezan sesinin gelemeyeceği kadar olmamalıdır.[346]

*** CEMAATTEN GERİ KALMAMALI**

?245 ?6232 ?795? ????????? ????????? ???? ?????????? ??????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ???? ??????? ???? ?????????????? ???? ??????? ???????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ??????: »??????????????? ??????? ???? ?????? ???????????? ??? ‘?????????? ??????????«.?? ???????: ?? ?????? ?????? ?? ???? ???????? ?????. ?????? ???? ????. ??????? ???? ?? ???????? ???????.

245. (795) (6232)- Usame İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kısım (tenbel) adamlar, ya cemaati terketmekten vazgeçerler yahut da ben onların evlerini (başlarına) yıkacağım."[347]

*** YATSI VE SABAH NAMAZLARININ CEMAATİ**

?246 ?6233 ?798? ????????? ????????? ???? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ?????????? #? ?????? ????? ???????: »???? ?????? ??? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ? ????????? ??????????? ?‘??? ???? ????? ??????????? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ????????«.?? ???????: ??? ????? ????. ??? ??????? ???????????: ?? ???? ????? ???? ??? ????. ???????? ??? ????? .

246. (798) (6233)- Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir mescidde cemaatle yatsının ilk rek'atini kaçırmadan kırk gece namaz kılarsa Allah Teala hazretleri, bu namazlar vesilesiyle onun için ateşten bir azadlık yazar."[348]

*** MESCİDE DEVAM VE NAMAZLARI BEKLEME**

?247 ?6234 ?800? ???????? ???? ?????? ???? ???? ????????. ????? ?????????. ????? ????? ???? ??????? ???? ?????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ???? ?????????? #? ?????: »??? ????????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ??????????? ??? ????????? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ????????? ????????????? ???? ?????? ?????????«.?? ???????: ?????? ????? ????? ???? .

247. (800) (6234)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman bir kimse, namaz ve zikir için mescidi vatan edindiği (çokça gitmeyi alışkanlık haline getirdiği) zaman Allah'ın onun bu halinden duyduğu sevinç, tıpkı gurbette adamı olan kimselerin onun yanlarına dönmesiyle (kavuşmaktan)duydukları sevinç gibidir."[349]

?248 ?6235 ?801? ????????? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ????????? ????
??????? ?????? # ??????????. ???????? ???? ??????. ????????? ???? ???????. ??????? ??????? ?????? # ?????????? ???? ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ???????????? ??????: »????????. ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????????. ???????: ????????? ??? ???????? ???? ??????? ?????????? ?????? ????????????? ???????« ?? ???????: ??? ????? ????. ?????? ???? .

248. (801) (6235)- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte akşam namazını kılmıştık. Namazdan sonra dileyenler evlerine döndü, dileyenler de yerinde kaldı. (Çok geçmeden) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) koşarcasına ve hızlı nefes alarak, diz kapakları da açılmış bir halde geldi. Bize dediler ki: "Müjdeler olsun! İşte Rabbiniz! Sema kapılarından bir kapı açmış, meleklere karşı sizlerle iftihar ediyor ve diyor ki: "Kullarıma bakın! Farzlarını eda ettiler. Şimdi de diğer namazı beklemekteler!" [350]

NAMAZI EDA VE NAMAZIN SÜNNETLERİ BÖLÜMÜ

*** NAMAZDA İSTİAZE VE KIRAAT**

?249 ?6236 ?808? ????????? ??????? ???? ??????????. ????? ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????????? ????????????? ???? ???? ????????? ???? ????????? # ?????: »????????? ????? ?????? ???? ???? ??????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????«.?????: ???????? ?????????. ?????????? ????????. ?????????? ????????.?? ???????: ?? ?????? ????. ??? ???? ?? ?????? ????? ??? ????? ???? ??? ???? ?? ???? ??? ????. ??? ???? ??? ????????? ??????? ?? ??? ????? ??. ??? ????: ?? ????. ???? ????: ??? ??? ???? ????. ???? ??? ???? ??????: ??? ??? ????????? ??????? ???? ?? ????? ????? ???? ?????.? ?.??????? ?? ???? ??? ???? ???????? ???????? ?? ???? ??? ???? ???????. ????? ??? ???? ?? ????? ?? ???? ???? ?? ???? .

249. (808) (6236)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allahümme innî euzü bike mine'şşeytani'rracim ve hemzihi ve nefhihi ve nefsihi "Allahım, şeytan-ı racimden, onun dürtmelerinden, telkinlerinden, atacağı kibirden sadece sana sığınırım" diye dua ederdi."[351]

AÇIKLAMA:

Cumhur-u ulema, namazda istiazeyi müstehab addetmiştir. Yeri de birinci rek'atte Fatiha'nın evvelinde okunan Sübhanekeden hemen sonradır. İstiazeden sonra Besmele ve Fatiha okunur.[352]

*** KIRAATA NE İLE BAŞLANIR?**

?250 ?6237 ?814? ????????? ????? ???? ??????? ?????????????? ???????? ???? ??????? ????????? ???? ????????. ???????: ????? ????????? ???? ?????. ????? ?????? ????
???????? ???? ???? ???????????? ????? ????? ???? ??????????? ???? ???? ??????????? ???? ????????? # ????? ????????? ??????????? ????????????????? ????? ????????????.?? ???????: ?????? ????. ??? ???????? ??????? ??? ??? ??? ????? ????? ?????. ???? ?? ????? ????? ??? ??? ???? ???. ???? ?????? ???? ?????. ?????? ????. ???? ??? ????: ???? ????? ??????. ??????? ?? ????? ??? ??? ?????? ???? ?? ???????? ??????? .

250. (814) (6237)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazın kıraatini "Elhamdülillahi Rabbi'l-alemin..." ile başlatırdı."[353]

*** CUMA GÜNÜ SABAH NAMAZINDA KIRAAT**

?251 ?6238 ?822? ????????? ??????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? # ???????? ??? ????? ????????? ?????? ??????????: ??? ????????? ?????? ??? ???? ?‘???????.?? ???????: ????? ???? ??? ????? ?????? ??? ??? ?????? ?? ????? ???????? ?? ????? ??? ????? ????? ???? ?????.?824? ????????? ???????? ???? ????????. ????????? ???????? ???? ??????????. ????????? ??????? ???? ???? ??????? ???? ???? ????????? ???? ???? ?‘??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????? # ????? ???????? ??? ????? ????????? ?????? ??????????: ??? ????????? ?????? ??? ???? ?‘???????.???? ????????: ????? ????? ???????? ???? ???????????. ? ?????? ?????.?? ???????: ?????? ???? ?????? ???? .

251. (822-824) (6238)- Mus'ab İbnu Sa'd'ın babası Sa'd İbnu Ebi Vakkas ve İbnu Mes'ud (radıyallahu anhüm)'un anlattıklarına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cuma günü sabah namazında "eliflammim tenzil ve Hel etâ a'le'l-İnsan" surelerini okurdu."[354]

*** ÖĞLE VE İKİNDİDE KIRAAT**

?252 ?6239 ?828? ????????? ?????? ???? ???????. ????? ???? ??????? ????????????? ????? ????????????????. ????? ?????? ??????????? ???? ???? ????????? ???? ???? ??????? ????????????? ?????: ????????? ???????? ????????? ???? ???????? ??????? ?????? # ?????????: ????????? ????? ??????? ????????? ??????? ?????? # ?????? ???? ???????? ????? ???? ???????? ????? ????????? ???????? ???????. ????????? ??????????? ??? ??????????? ?‘??? ???? ????????? ???????? ??????? ?????. ????? ??????????? ?‘????? ?????? ????????? ???? ?????. ????????? ????? ??? ????????? ????? ?????? ????????? ???? ?????????????? ?‘??????????? ???? ?????????.?? ???????: ?????? ????. ??? ?????? ????. ?????????? ????? ???? ????. ???? ???? ??? ??? ??? ???? .

252. (828) (6239)- Ebu Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından Bedir Savaşı'na katılanlardan otuz tanesi toplanarak aralarında: "Gelin, Resûlullah'ın namazda sessiz okuduğu kıraatin kaç ayet olduğunu kıyaslayarak tesbit edelim" dediler. Bu hususta iki kişi bile ihtilaf etmedi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın öğle namazında okuduğu ayetin miktarını kıyas suretiyle hesaplayıp otuz ayet kadar olduğunu tesbit ettiler. İkinci rekatte okuduğu bunun yarısı kadardı. Aynı ölçümü ikindi namazı için de yaptılar. İkindinin kıraati öğlenin son iki rekatındaki kıraatin yarısı kadardı."[355]

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın namazlarda takip ettiği uzunluk-kısalıkla ilgili farklı rivayetler gelmiştir. Bu farklılıklar, Aleyhissalâtu vesselâmın içinde bulunduğu şartlara göre, bazan uzun, bazan kısa kıraate yer verdiğini gösterir. Sadedinde olduğumuz rivayet O'nun kıraati uzun yaptığını göstermektedir. Halbuki, bilhassa cemaate kıldırdığı zamanlarda kısa okuduğuna ve imamın kısa okumasını tavsiye ettiğine dair rivayetler de var. Bu sebeple alimler prensip olarak, imamın kısa okumasının müstehab olduğuna hükmetmiştir.[356]

*** AKŞAM NAMAZINDA KIRAAT**

?253 ?6240 ?833? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ?????????? # ???????? ??? ??????????: ???? ??? ??????? ????????????? ?????? ???? ?????? ????? .
????? ???????: ??? ??????? ???? ????? ?? ??????? ??? ????? ??. ???? ??? ?? ????? ???? ?????? ?? ??? ????????: ??? ?? ?????? ??????? ??? ??????? ??? ??????? ????? ??? ?? ???? ??????? ? ?????? ?? ??? ???? ?? ??? ??? ??? ??? ???)???????? ??“??(????? ?????? ?????. ? ??? ?????. ??? ??????????: ???? ??? ????? .

253. (833) (6240)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam namazında "Kul ya eyyühe'l-kâfirun" ve "Kul hüvallahü ahad" surelerini okurdu."[357]

*** İMAMIN ARKASINDA KIRAAT**

?254 ?6241 ?839? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????????. ? ??????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ????? ????????? ???????? ???? ???? ????????? ????????????? ???? ???? ????????? ???? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »? ????? ?????? ???? ??????? ??? ????? ???????? ?)???????????????(?????????? ??? ????????? ??? ?????????«.?? ???????: ????. ??? ?????? ??? ????? ???????. ??? ??? ???????: ?????? ??? ????. ??? ???? ??? ????? ?????? ??? ???? ??? ???? ?? ????? .

254. (839) (6241)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İster farz ister nafilelerde olsun her rekatte "Elhamdülillahi Rabbi'l-alemin" suresi ile bir başka sure okumayanın namazı namaz değildir."[358]

?255 ?6242 ?841? ????????? ?????????? ???? ??????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ????????? ???????????. ????? ???????? ????????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????: »????? ????? ? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ???????«.?? ???????: ?????? ??? .

255. (841) (6242)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İçinde Fatiha suresi okunmayan her namaz noksandır, noksandır."[359]

AÇIKLAMA:

Namazda kıraat farz ise de teferruatta bazı ihtilaflar mevcuttur. Cemaat halinde olsun, münferid halde olsun, farz namaz olsun, nafile namaz olsun hepsinde Fatiha'nın gerekli olduğunu bu hadisten anlamaktayız. Önceki hadis, Fatiha'dan başka bir surenin okunmasını da gerekli göstermektedir. Ancak alimler başka rivayetleri de değerlendirerek, farklı hükümlere gitmişlerdir: Zamm-ı sureyi cumhur sünnet telakki eder, Hanefiler ve diğer bazı alimler, zamm-ı sureyi de vacib addetmişlerdir; bu, üç ayet veya üç ayet uzunluğunda bir ayet de olabilir.[360]

?256 ?6243 ?842? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ??????????? ???? ???? ???????? ????????????? ???? ???? ????????????? ?????: ???????? ?????? ???????: ??????? ???“????? ????????? ?????: ????? ?????? ?????????? #: ???? ????? ????? ?????????? ??????? ??????? ?????? #: »??????« ??????? ?????? ???? ?????????: ?????? ????. ?? ???????: ??? ???????: ?? ?????. ?? ???: ??? ????? ????? ????? ???? .

256. (842) (6243)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh)'nın anlattığına göre: "Bir adam kendisine: "Namazda imam okurken ona uyan kimse de Kur'an'dan okur mu?" diye sormuş, o da şu cevabı vermiştir: "Bir adam, Aleyhissalâtu vesselâma her namazda kıraat var mı? diye sormuştu da Aleyhissalâtu vesselâmdan: "Evet!" cevabını almıştı. Bunun üzerine cemaatten biri de: "Bu vacip oldu" demişti."[361]

?257 ?6244 ?850? ????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #: »???? ????? ???? ??????? ??????????? ?‘????? ???? ?????????«.?? ???????: ?? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ??? ???? ????? ?? ???? ????? .

257. (850) (6244)- Hz.Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim imama uymuş ise, imamın kıraati onun da kıraatidir" buyurdular."[362]

AÇIKLAMA:

İmama uyan kimsenin kıraatte bulunup bulunmayacağı hususunda farklı rivayetler gelmiştir. Son iki rivayette de görüldüğü üzere, Hz. Cabir'den iki zıt görüş rivayet edilmektedir. Şarihler, ikinci hadisin daha sahih olduğunu belirtirler.
Netice olarak, Ebu Hanife, Sevrî, İbnu Uyeyne ve Malikîlerden İbnu Veheb ile diğer bir grup alim: "Cehrî ve hafî hiçbir namazda imama uyan kimse ne Fatiha ne de zamm-ı sure hiçbir şey okumaz" diye hükmetmiştir. İmam Malik, Şafii, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Rahuye, Evzâî, Makhul ve Ebu Sevr gibi diğer bir kısım ulema ise: "İmama uyan kişi, gizli, açık bütün namazların her rekatinde Fatiha okumalıdır, vaciptir" diye hükmetmiştir. Bu mevzuda: "İmama uyan kişi, hafi namazlarda kıraat eder, cehrîde etmez" veya

"gizli namazlarda veya cehrî de olsa imamı işitmediği hallerde kıraat eder, işittiği açık namazlarda etmez" gibi başka görüşler de ileri sürülmüştür.
Hanefîler imama uyan kimsenin, kıraat hafî olsun, cehrî olsun Kur'ân okumasını tahrimen mekruh addetmiştir.[363]

*** AMİN'İ CEHREN SÖYLEMEK**

?258 ?6245 ?853? ????????? ???????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ???? ???????????? ????? ????? ???? ??????????? ???? ???? ??????????? ?????: ?????? ???????? ???????????. ??????? ??????? ?????? # ???? ?????: ?????? ??????????? ?????????? ??? ???????????? ???: ?????? ????? ??????????? ????? ???????? ?'?????. ??????????? ????? ???????????.?? ???????: ?? ?????? ??? ????????? ????? ????? ????? ???? ???? ??? ????: ???? ????????. ??????? ???? ??? ???? ?? ????? ???? ??? .

258. (853) (6245)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "İnsanlar amin demeyi terkettiler. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namazda "gayri'l-mağdubi aleyhim ve la'ddallin" deyince amin derdi, bunu ön saftakiler işitirdi, sonra mescid amin sesiyle dalgalanırdı."[364]

?259 ?6246 ?854 -?????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ?????: ???????? .??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????:)??? ????????????(?????:)??????(?? ???????: ?? ???? ??? ??? ????? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ?? ??? ????? ???? ??????. ?????? ??? ????: ???? ?????? ????? ????? ????.

259. (854) (6246)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâmın "Ve la'd-dâllîn" deyince amin dediğini işittim."[365]

?260 ?6247 ?856 -?????????? ????????? ???? ?????????. ??????????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????????
???? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??? ??????????? ?????????? ????? ?????? ??? ??????????? ????? ???????? ?????????????.?? ???????: ??? ????? ????. ?????? ????. ???? ???? ????? ?????.

260. (856) (6247)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Yahudiler, sizi, selamınız ve amin deyişiniz sebebi kıskandıkları kadar bir başka şey için kıskanmamışlardır" buyurmuşlardır."[366]

?261 ?6248 ?857 -)?8426(?????????? ??????????? ???? ?????????? ????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ?????????? ??????? ?????????????:????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ??????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????:)??? ??????????? ?????????? ????? ??????? ??? ??????????? ????? ??????. ??????????? ???? ?????? ???????(.?? ???????: ?????? ????. ?????? ??? ??? ???? ?? ???.

261. (857) (6248)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yahudiler sizi, amin deyişiniz kadar başka şey için kıskanmazlar. Öyleyse amin sözünü çok söyleyin."[367]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen son dört hadis, namazda amin demenin ehemmiyetine dikkat çekmektedir. Önceki rivayetler, "amin"i Resûlullah ve ashabının cehri yaptıklarını ifade etmektedir.[368]

*** RÜKUYA GİDERKEN RÜKUDAN KALKARKEN ELLERİ KALDIRMA**

?262 ?6249 ?860 -?????????? ????????? ???? ????? ????????? ??????????? ????????? ???? ????? ????????? ????????? ???? ????????? ????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ?????? ??????????? ?'???????? ???? ????? ??????????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????????? ????? ?????????? ????????? ??????? ????????? ??????? ????????.?? ???????: ?????? ????. ???? ????? ??????? ?? ???? ?? ?????????? ??? ?????.

262. (860) (6249)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, namazda, iftitah tekbiri sırasında ellerini omuzlar hizasına kadar kaldırdığını gördüm. Rüku sırasında da, (rükûdan) secdeye gitme sırasında da aynı şekilde kaldırıyordu." [369]

?263 ?6250 ?861 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?'??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???? ????? ??????????? ??? ???????? ?????????????. ??? ???????: ??? ????? ????? ???? ?? ?????? ??? ????. ???? ????? ?? ???? ?? ????? ???? ????? ?? ????? ????.

263. (861) (6250)- Umayr İbnu Habîb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm farz namazda, her tekbir ile beraber ellerini kaldırırdı."[370]

?264 ?6251 ?865 -?????????? ???????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ?????? ??? ??? ??? ?? ????.

264. (865) (6251)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, her tekbir sırasında ellerini kaldırırdı."[371]

?265 ?6252 ?866 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ?????? ??????????. ????? ????????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????? ????? ?????? ??? ????????? ??????? ??????.??? ??????????: ?????? ???? ???? ??? ????????. ? ?? ????????? ???? ??????? ??????: ?? ???? ?? ???? ??????? ??? ??? ??????. ??????? ?? ??? ???. ??? ???? ????? ????? ???? ???? ??? ???????.

265. (866) (6252)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, namaza girdiği vakit ve rükuya giderken ellerini kaldırırdı."[372]

AÇIKLAMA:

Şarihler, bu hadislerin, az farklı ifadelerle aynı şeyleri ifade ettiğini belirtirler. Böylece namazın bir halinden diğer bir haline geçerken getirilen tekbirler sırasında ellerin kaldırıldığı belirtilmiş olmaktadır: Namaza başlarken, rükua giderken, secdeye gitmek için rükudan kalkarken el kaldırmak gerekir. Rükudan kalkarken tekbir getirilmez ise de, başka rivayetlerdeki sarahat böyle bir yorumu ilave etmeyi gerektirmiştir. Ebu Hanife hazretleri İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayeti esas alarak sadece iftitah tekbirinde elleri

kaldırmayı esas almıştır. [373]

?266 ?6253 ?868 -?????????? ????????? ??? ??????. ????? ????? ??????????. ????? ??????????? ???? ?????????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ???? ?????? ????? ????? ????? ????????? ???????? ?????? ???????. ??????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????. ?????????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????. ???????? ??????????? ???? ????????? ???????? ????? ??????????.??? ???????: ????? ????.

266. (868) (6253)- Hz. Câbir İbnu Abdullah radıyallahu anhüma, namaza başlarken ellerini kaldırırdı. Rükuya gidince, rükudan başını kaldırınca aynı şekilde ellerini kaldırırdı ve derdi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı bu şekilde yapıyor gördüm." İbrahim İbnu Tahmîn ellerini kulaklarına kadar kaldırırdı."[374]

*** NAMAZDAKİ RÜKÛ**

?267 ?6254 ?867 -?????????? ????? ?????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ??????? ???? ?????????? ??????? ???? ?????????? ?????: ????????? ?????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????????? ??????????? ???????. ???????? ?????????? ???????? ????? ???????? ???????? ??????? ????????? ??? ?????????? ???????????. ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????: ??? ???????? ??????????????! ? ????? ?????? ? ??????? ???????? ??? ?????????? ????????????.??? ???????: ?????? ????. ?????? ????. ????? ????? ????? ?????? ???? ??? ????????.

267. (867) (6254)- Ali İbnu Şeybân radıyallahu anh anlatıyor: "Kavmimizin, heyetiyle Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldik. Ona biat ettik ve arkasında namaz kıldık. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tam yapmayan yani rüku ve secdede belini düzgün tutmayan bir adama gözünün ucuyla baktı. Resûlullah namazı kılınca: "Ey Müslümanlar, rükû ve secdede belini düzgün tutmayan kimsenin namazı namaz değildir" dedi."[375]

?268 ?6255 ?872 -?????????? ???????????? ???? ????????? ???? ???????? ??????????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????????: ???????? ????????? ???? ???? ????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ??????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???? ????? ???????? ???????? ? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ????? ??????? ?????: ???? ??????. ?????? ???? ?? ??????? ???? ??????.

268. (872) (6255)- Vâbısa İbnu Ma'bed radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı namaz kılarken gördüm, rüku yapınca sırtını (başını) dümdüz yapıyordu. Öyle ki üzerine su dökülecek olsa öyle sabit kalacaktı."[376]

*** ELLERİ DİZLER ÜZERİNE KOYMA**

?269 ?6256 ?874 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???????? ????? ???????????? ?????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??? ??????? ??? ?????? ??? ????.

269. (874) (6256)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm rüku sırasında ellerini diz kapakları üzerine koyar, pazularını da (karnından yanlara doğru) uzaklaştırırdı."[377]

*** RÜKUDAN DOĞRULURKEN NE OKUMALI?**

?270 ?6257 ?879 -?????????? ??????????? ???? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ???????? ????? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ????????. ??????? ??????: ????? ????? ??? ?????????. ??????? ?????: ????? ????? ??? ?"????? ??????? ?????: ????? ????? ??? ?????????. ??????? ?????: ????? ????? ??? ?????????. ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: »??????????? ???????? ???? ?????????? ?????? ??????????? ???????? ?'????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????. ??????????? ? ??????? ????? ?????????. ??? ???????? ????? ????????. ??? ???????? ??? ???????? ?????? ????????« ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?)???????(??????????? ??????? ?????? ????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ??? ????? ???? ????.

270. (879) (6257)- Ebu Cuheyfe anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazdayken, yanında nasiblerden bahis açıldı. Bir adam: "Falanın nasibi atlardadır" dedi. Bir diğeri: "Falanın nasibi de develerdedir" dedi. Bir başkası ise "Falanın nasibi koyunlardadır" dedi. Bir diğeri "Falanın nasibi kölededir" de Aleyhissalâtu vesselâm namazını kılıp son rek'at(ın rüku'un)dan başını kaldırınca "Ey Rabbimiz! Semâvât ve arz dolusu, daha başka dileyeceğin şeyler dolu hamdimiz sanadır. Ey Rabbimiz! Senin verdiğine mani olacak yoktur. Men ettiğin şeyi de verecek yoktur. Nasib sahibinin de bir faydası yoktur. Nasibi veren de sensin" dedi ve Aleyhissalâtu vesselâm onlara, dediklerinin doğru olmadığını duyurmak için sesini nasib kelimesinde uzattı."[378]

*** İKİ SECDE ARASINDA OTURMA**

?271 ?6258 ?896 -?????????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ????????. ??????????? ???????? ????? ????????. ?????: ???????? ?????? ???? ??????? ???????: ????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????:)???? ???????? ??????? ???? ?????????? ??? ?????? ????? ??????? ????????. ???? ??????????? ?????? ??????????. ????????? ??????? ?????????? ???'?????.???? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ???? ?????? ?????: ??? ???? ?? ??? ?????? ??????. ?????? ????? ??????? ?????: ???? ?????? ? ????? ????? ??????: ????? ??? ??????.

271. (896) (6258)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: "Başını secdeden kaldırınca, köpeğin ayaklarını dikip mak'adının üzerine oturduğu şekilde oturma. Kabalarını ayaklarının arasına al ve ayaklarının üst kısmını yere yapıştır" buyurdular."[379]

*** İKİ SECDE ARASINDA NE DEMELİ?**

?272 ?5259 ?898 -?????????? ????? ???????? ????????? ???? ???????? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ????????? ?????: ???????? ??????? ???? ????? ??????? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????????????? ??? ?????? ????????:)????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ???????????(??? ???????: ????? ????. ? ?? ???? ?? ??? ???? ????? ????? ??? ?????. ????? ??? ??? ???? ????????.

272. (898) (6259)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm gece namazında, iki secde arasında: "Rabbi'ğ-fir lî ver'hamnî vecburnî

ve'rzuknî verfa'nî (Rabbim! Beni mağfiret et, bana rahmet buyur kırıklarımı iyileştir, bana rızık ver, derecemi yükselt)" diye dua ederdi." [380]

*** PEYGAMBER'E SALÂVÂT**

?273 ?6260 ?906 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ?????. ????? ???????????????? ???? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ?‘??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????????? ????? ??????? ????? ??????????? ???????? ????????. ??????????? ? ????????? ??????? ?????? ???????? ????????. ????? ?????????: ??????????? ?????: ???????: ??????????? ??????? ??????? ???????????? ???????????? ????? ??????? ????????????? ????????? ???????????? ????????? ????????????? ????????? ???????? ???????????? ??????? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ???????????? ??????????? ????????? ???????? ?????????? ???? ?‘????????? ???Œ???????. ??????????? ????? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ????? ????????? ????? ???????????? ?? ????? ???? ????????? ????? ????????? ????? ???????????? ??????? ???? ??????????? ??????? ??????? ???????. ??????????? ????? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ????? ????????? ????? ???????????? ?? ????? ???? ????????? ????? ????????? ????? ???????????? ??????? ???? ???????????? ??????? ??????? ???????.??? ???????: ????? ????. ? ?? ???????? ????? ???? ????? ??? ????? ????? ?‘?? ?? ?Œ??? ?????? ?????? ??? ???? ????? ????.

273. (906) (6260)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh şöyle dedi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a salâvât okuyunca salâvâtı güzel yapın. Zira siz bilemezsiniz, belki bu salâvâtınız ona arzedilir."
Kendisine: "Öyleyse (güzel olan salâvâtı) bize öğretin!" dediler. O da: "Şöyle söyleyin: Allahümme'c'al salâteke ve rahmeteke ve berekâtike alâ seyyidi'l-mürselîn ve imâmi'l-Muttakîn ve hatemi'n-nebiyyîn Muhammedin abdike ve Resûlike imâmi'l-hayri ve kâidi'l-hayrı ve Resûli'r-rahmeti.
Allahümme'b'ashu makâmen mahmûden yağbituhu bihi'l-evvelûn ve'l-âhirûn.
Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ sallayte alâ İbrahime ve alâ al-i İbrahime inneke hamidun mecid.
Allahümme bârik alâ Muhammedin ve ala âli Muhammedin kemâ barekte alâ İbrahime ve alâ âl-i İbrahime inneke hamidun mecid.
(Allahım, salâtını, rahmetini, bereketlerini peygamberlerin efendisi, müttakilerin imamı ve peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed'e kıl. O senin kulun ve elçindir, hayrın imamı, hayrın komutanı, ve rahmet peygamberidir.
Allahım! Onu makam-ı Mahmud üzere dirilt, ondan önce gelenler de sonra gelenler de bu makamı sebebiyle ona gıbta ederler.
Allahım! Muhammed'e, Muhammed'in âline salât et, tıpkı İbrahim'e ve İbrahim'in âline salât ettiğin gibi. Sen hamîd ve mecîdsin.
Allahım, Muhammed'i ve Muhammed'in âlini mübarek kıl, tıpkı İbrahim'i ve İbrahim'in âlini mübarek kıldığın gibi, sen hamîd ve mecîdsin)."[381]

?274 ?6261 ?907 -?????????? ?????? ???? ??????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ???????? ??????. ?????: ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????:)??? ???? ???????? ???????? ??????? ???? ??????? ???????? ??????????? ??? ?????? ???????. ??????????? ????????? ???? ?????? ?????????????(.??? ???????: ?????? ????. ‘? ???? ?? ??? ?????? ????? ????? ??????? ?????: ???? ??????.

274. (907) (6261)- Amr İbnu Rabi'a radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bana salâvât okuyan bir mü'min yoktur ki ona melekler rahmet duası etmemiş olsun. Bu, bana salâvât okuduğu müddetçe devam eder. Öyleyse kul bunu, ister az ister çok yapsın!"[382]

?275 ?6262 ?908 -?????????? ?????????? ???? ???????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????:)?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????????(.??? ???????: ??? ????? ???? ????? ?????.

275. (908) (6262)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Kim bana salâvât okumayı unutursa, cennetin yolunu terketmiş olur:"[383]

AÇIKLAMA:

Salât (veya salâvât) rahmet, mağfiret gibi değişik manalara gelir. Bunun geniş açıklaması daha önce yapıldığı için burada tekrar etmeyeceğiz. [384]

*** TEŞEHHÜDDE NE OKUMALI?**

?276 ?6263 ?910 -?????????? ???????? ???? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ?‘???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????:)??? ??????? ??? ?????????(?????: ??????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ???? ???? ????????. ?????? ???????? ??? ???????? ??????????? ??? ?????????? ???????. ???????:)????????? ?????????? (??? ???????: ?????? ????? ?????? ????.

276. (910) (6263)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir adama: "Namazda (oturunca) ne diyorsun?" diye sordu. Adam: "Ben teşehhüdü okurum, sonra Allah'tan cenneti isterim, ateşe karşı O'na sığınırım. Ama vallahi, ben ne senin mırıldanmalarını ne de Muâz'ın mırıldanmalarını (sessizce yapılan dualar) bilmiyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Biz de aynı şeyler etrafında mırıldanıyoruz" buyurdu."[385]

*** TEŞEHHÜDDE İŞARET**

?277 ?6264 ?912 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ?“???????? ???????????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????? ??? ????????????.??? ???????: ?????? ????? ?????? ????.

277. (912) (6264)- Vâil İbnu Hucr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı gördüm. Teşehhüdde (sağ elinin) baş ve orta parmaklarını halka etmiş, bunları takiben gelen şehadet parmağını kaldırıp onunla dua ederken gördüm."[386]

*** NAMAZDA SELÂM**

?278 ?6265 ?916 -?????????? ??????? ???? ?????????? ????? ??????? ???? ????? ????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ????????? ?????? ????????. ?????? ????? ??????? ???????:)????????? ?????????? ?????????? ??????. ????????? ?????????? ?????????? ??????(.??? ???????: ?????? ???.

278. (916) (6265)- Ammâr İbnu Yâsir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (namazın sonunda) sağına ve soluna selam veriyor, bu sırada yanağının beyazı görülecek kadar başını çeviriyordu. Selamda: "Esselamu aleyküm ve rahmetullahi, essalamu aleyküm ve rahmetullahi" diyordu."[387]

?279 ?6266 ?917 -?????????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ??????? ?????: ?????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????? ???? ??????? ??????????. ???????? ???? ??????? ???????????. ????????? ????? ????????? ??????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ? ?? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???? ????.

279. (917) (6266)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Bize Hz. Ali Cemel günü, öyle bir namaz kıldırdı ki, bu bize Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın namazını hatırlattı. Biz o namazı ya unutmuştuk yahut da tamamen terketmiştik. Zira Ali, sağına da soluna da selam verdi."[388]

*** NAMAZDA TEK TARAFA SELÂM**

?280 ?6267 ?918 -?????????? ????? ???????? ?????????????? ???????? ???? ????? ??????. ????? ?????? ???????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ?????????????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ??? ???????? ????? ????? ???????: ???? ??????.

280. (918) (6267)- Sehl İbnu Sa'd es-Sâidî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (namazın sonunda) bir kere önüne selam verdi."[389]

?281 ?6268 ?920 -?????????? ????????? ???? ?????????? ???????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ????????? ???? ???????? ???? ?‘???????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ???? ?? ????.

281. (920) (6268)- Seleme İbnu'l-Ekva' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı namaz kılarken gördüm. (Namazdan çıkarken) bir kere selam vermişti." [390]

AÇIKLAMA:

Namazın sonunda, namazdan çıkarken selam verilir. Bir kısım rivayetler, biri sağa, biri de sola olmak üzere iki sefer selam vermeyi beyan ederken, bir kısmı da bir kere selam vermeyi beyan eder. İbnu Ömer, Enes, Hz. Aişe, Seleme İbnu'l-Ekva', Hasan Basri, İbnu Sîrin, Evzâî, Ömer İbnu Abdilazîz gibi bir kısım zâtlar tek selamın meşruluğuna hükmederler. Diğer pek çok alim de iki sefer selam vermeyi ifade eden rivayetlerin daha sıhhatli olduğuna hükmederek bunu esas almıştır. İhtilaf, her iki şeklin de cevazını ifade eder.[391]

*** SELAMDAN SONRA NE OKUMALI?**

?282 ?6269 ?925 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ‘???? ????????? ???? ????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ????????? ????? ????????:)??????????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ????????? ??????? ??????????(. ??? ???????: ???? ?????? ????. ? ???? ?? ???? ???? ?? ????. ??? ????? ??? ??? ??? ???????? ????? ? ???? ?? ????.

282. (925) (6269)- Ümmü Seleme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, sabah namazını kılınca, selam verirken öyle derdi: "Allahümme es'elüke ilmen nâfi'an ve rızken tayyiben ve amelen mütekabbelen. (Ey Rabbim! Senden faydalı ilim, temiz rızık ve makbul amel talep ediyorum."[392]

*** NAMAZDAN ÇIKIŞ**

?283 ?6270 ?931 -?????????? ?????? ???? ????? ??????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????: ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???? ????????? ?????? ????????? ??? ????????.??? ???????: ???? ????. ???? ???? ?????? ????? ???? ?? ???? ?? ???? ??‘???? ???? ????.

283. (931) (6270)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (namazdan çıkınca bazan) sağından, (bazan) solundan dönüp gittiğini gördüm." [393]

*** NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİLMEZ**

?284 ?6271 ?946 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: »???? ???????? ?????????? ??????? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ????????? ????? ‘??? ??????? ??????? ????? ?????? ???? ???? ?????????? ??????? ????????«.??? ???????: ??? ?????? ????. ‘? ?? ???? ????? ?? ??? ??????? ???? ???? ?????? ????? ???? ?? ????: ??????? ??????. ???? ????? ???? ??? ??? ??????? ??? ????? ??? ??? ????.

284. (946) (6271)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah, aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz, namaz kılan kardeşinin önünden geçmesinde nasıl bir günah bulunduğunu bilseydi, o adımı atmaktansa yüz yıl yerinde kalmak (nazarında) daha hayırlı olurdu."[394]

*** ÖNDEN GEÇEN NAMAZI BOZAR MI?**

?285 ?6272 ?948 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ???????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ???????? ????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ??????? ????????. ????????. ????????? ???????? ?????? ?????? ????????. ??????? ???????? ???????. ????????. ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: »????? ????????«.??? ???????: ??? ?????? ????. ???? ??? ??? ????? ?? ??? ??? ?? ????. ????? ????.

285. (948) (6272)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ümmü Seleme'nin hücresinde namaz kılıyordu, önünden, Ebu Seleme'nin oğlu Ömer veya Abdullah geçmek istedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm eliyle işaret etti. Çocuk geri döndü. Derken Zeyneb Bintu Ümmü Seleme geçmek istedi. Resûlullah eliyle ona da işaret etti. Ama kızcağız geçti. Aleyhissalâtu vesselâm namazı kılınca: "Kadınlar (muhalefette ve istediklerini yapmada erkeklerden) baskındırlar" buyurdular."[395]

?286 ?6273 ?950 -?????????? ?????? ???? ????????? ????? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: »???????? ???????? ?????????? ?????????? ???????????«.??? ???????: ?????? ????. ??? ???? ??????? ????? ?????.

286. (950) (6273)- Hz. Ebu Hureyre ve Abdullah İbnu Muğaffel radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm "(Namaz kılanın önünden geçen) kadın, köpek ve eşek, namazı keser" buyurdular."[396]

AÇIKLAMA:

Alimler, buradaki "kesme"yi bozma olarak değil, kesme olarak anlamış ve namaz kılanın önünden bu üç şeyden birinin geçmesi halinde namaz kılandaki huzurunun kırılacağını söylemişlerdir.[397]

?287 ?6274 ?953 -?????????? ???????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ??????. ????? ??????? ????? ??????????? ???? ????????? ????????????? ?????: ?????? ?????? ????? ????????? ??? ???????? ????????. ?????????? ????????? ???????????? ????????????. ???????: ??? ?????????? ??? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????. ???????? ?????? ??????? ?????? ????????. ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ? ??? ?????.

287. (953) (6274)- Hasen el-Uranî anlatıyor: "Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın yanında namazı kesen şeyler mevzubahis edilmiş, bu meyanda köpek, eşek ve kadın da sayılmıştı. Şunu söyledi: "Oğlak hakkında ne dersiniz? Aleyhissalâtu vesselâm, bir gün namaz kılıyordu, önünden bir oğlak geçecekti, Resûlullah ondan evvel davranarak ileri geçip kıble duvarı ile arasını kapattı ve geçmesine mâni oldu."[398]

*** İMAMDAN ÖNCE RÜKU, SÜCUD**

?288 ?6275 ?962 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ??????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ????? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ????????? ???? ????? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? »?????? ???? ????????. ??????? ???????? ??????????. ??????? ???????? ??????????. ??????? ???????? ??????????. ??? ??????????? ????? ??????????? ????? ??????????? ??? ????? ??????????«??? ???????: ??? ?????? ????. ‘? ????? ????? ????? ??????: ?????. ????? ????? ???? ??? ??????.

288. (962) (6275)- Ebu Musa anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben artık ihtiyarladım. Ben rükuya gittim mi siz de rükuya gidin. Rükudan kalktım mı siz de kalkın. Secde yaptım mı siz de secde yapın. Benden önce rükû ve secdeye giden kimseyi görmeyeyim"[399]

*** NAMAZIN MEKRUHLARI**

?289 ?6276 ?964 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ????? ????????. ????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ????????????? ???? ?‘???????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: »????? ???? ?????????? ???? ???????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ???? ???????«??? ???????: ?????? ????? ??? ?????.

289. (964) (6276)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişinin namazda iken (yapışan öteberiyi gidermek için) alnını silme işini çok yapması namazın edebine aykırıdır."[400]

?290 ?6277 ?965 -?????????? ??????? ???? ???????? ????? ????? ??????????? ????? ??????? ???? ????? ?????????? ????????????? ????? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ????????? ??????????? ???????? ??? ????????.??? ???????: ??? ????? ?????? ?‘???? ??? ????.

290. (965) (6277)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Namazda iken sakın parmaklarını çıtlatma!"[401]

?291 ?6278 ?968 -?????????? ???????? ???? ??????????. ??????????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ????????????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ?????. ??? ???????. ??????? ??????????? ???????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ????? ?????? ????? ????.

291. (968) (6278)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz esneyince elini ağzına koysun ve (haaah! diyerek) ses çıkarmasın. Çünkü bu hale şeytan güler:"[402]

?292 ?6279 ?969 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ???? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ???????? ????? ????? ?? ????? ?????? ????? ????.

292. (969) (6279)- Adiyy İbnu Sâbit, babası kanalıyla dedesinden, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü rivayet etmiştir: "Namazda tükürmek, sümkürmek, hayız haline girmek ve uyuklamak şeytandandır."[403]

*** CEMAAT İMAMI SEVMİYORSA?**

?293 ?6280 ?971 -?????????? ????????? ???? ?????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ?‘??????????. ????? ????????? ????? ?‘???????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ? ?????????? ????????? ?????? ?????????? ???????: ?????? ????? ??????? ?????? ???? ??????????. ?????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ??????????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

293. (971) (6280)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üç kişi vardır ki bunların kıldıkları namaz, başlarından bir karış öte yükselmez: Kendisini sevmeyen kimselere namaz kıldıran kimse, kendisine kocası küs olarak geceyi geçiren kadın, birbirine küs iki kardeş."[404]

*** İKİ KİŞİ CEMAAT SAYILIR**

?294 ?6281 ?972 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ?‘??????????? ?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ????? ??????????? ????????.??? ???????: ?????? ?????????? ??? ??????.

294. (972) (6281)- Ebu Musa el-Eş'ari radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İki ve daha fazlası bir cemaattir." [405]

?295 ?6282 ?974 -?????????? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ????? ?????? ???????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????????? ?????: ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
????????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ???? ????????? ??????????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ????. ????? ??? ???? ?? ????? ????? ??????. ??? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ?? ? ????? ????? ??? ??????? ??? ?????? ?? ???? ??????.

295. (974) (6282)- Hz. Câbir İbnu Abdillah anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm akşam namazını kılıyordu, gelip hemen sol tarafına durdum, beni tutup sağına durdurdu."[406]

*** İMAMIN ARKASINDA DURMAK MÜSTEHABTIR**

?296 ?6283 ?977 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????? ?????? ??????????. ????? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ??????????????? ???'????????? ??????????? ??????.??? ???????: ???? ?????? ????.

296. (977) (6283)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, muhacirlerin ve ensarların, (namaz adabını) kendisinden almaları için, hemen peşine durmalarından hoşlanırdı."[407]

*** İMAMA VACİB OLAN**

?297 ?6284 ?981 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ???? ??????????. ????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ????? ????????. ????? ????? ???????? ?????: ????? ?????? ???? ?????? ???????????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ??????. ??????? ????: ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????: ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?"?????? ???????. ?????? ????????? ?????? ????????. ?????? ???????? ???????? ?????????? ??? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ??????? ?????? ??? ????.

297. (981) (6284)- Ebu Hâzım anlatıyor: "Yüce sahabi Sehl İbnu Sa'd es-Sâidî kavminin gençlerini namaz kıldırmak için öne geçirirdi. Kendisine: "Senin İslamiyet'te hatırı sayılır bir önceliğin (kıdem) olduğu halde niye böyle yapıyorsun?" diye soruldu. Şu cevabı verdi: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "İmam zamin (kefil)dir. Eğer namazı iyi kıldırırsa sevap hem onadır, hem cemaatedir. Şayet fena kıldırırsa vebali kendinedir, cemaate değildir."[408]

*** İMAM NAMAZI KISALTIR**

?298 ?6285 ?990 -?????????? ???????????? ???? ????? ????????? ??????????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? '??????? ??????? ?????????? ??????????? ??? ????????.??? ???????: ????? ?? ????? ?????? ??? ?????? ????. ????? ??????? ??? ???????: ??? ?? ???? ????? ?? ????? ??. ???????? ?? ??? ????? ?? ???? ??? ??? ????? ???? ?????? ???? ??? ???? ????? ????. ??'??? ????. ? ????? ???? ?????: ???? ????????? ?? ??????. ????? ???? ? ??? ??? ????? ???? ????? ????? ????.

298. (990) (6285)- Osman İbnu Ebi'l-Âs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben namazda çocuk ağlaması işitir, bunun üzerine kıraatimi kısa tutarım."[409]

*** SAFLARI DÜZELTME**

?299 ?6286 ?995 -?????????? ?????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ???????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??????????. ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ????? ????????. ??? ???????: ?????? ?? ????? ??????? ?? ????? ?? ?????????? ??? ?????.

299. (995) (6286)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Şurası muhakkak ki, (namazda) safları dolduranlara Allah rahmet kılar, melekler de günahlarının örtülmesi için dua ederler. Kim de safdaki bir gediği doldurursa, bu ameli sebebiyle Allah onun cennetteki makamını bir derece yükseltir."[410]

*** ÖN SAFIN FAZİLETİ**

?300 ?6287 ?997 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ??????????? ???? ????????: ?????: ????? ????????. ?????: ???????? ???????? ???? ????????? ???????: ???????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ?????? ????????????
?????????? ????? ??????? ?'??????.??? ???????: ????? ???? ?????? ????? ????? ????.

300. (997) (6287)- Berâ İbnu Âzib ve Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah ve melekleri ilk safta namaz kılanlara salât ederler."[411]

*** KADINLARIN SAFLARI**

?301 ?6288 ?1001 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ??????? ?????????? ???????????. ?????????? ???????????. ???????? ??????? ?????????? ???????????. ?????????? ????????????.????? ??????: ??? ?????? ?? ???????. ??? ???? ?? ???????. ???? ?? ???? ??? ??????.

301. (1001) (6288)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Erkeklerin saflarının en hayırlısı en öndeki saftır, en hayırsızı da en arkadakidir. Kadınların saflarını en hayırlısı en geride olanıdır, en kötüsü de en önde olanıdır."[412]

*** SÜTUNLAR ARASINDA SAF**

?302 ?6289 ?1002 -?????????? ?????? ???? ????????? ????? ???????. ????? ????? ???????? ??????? ??????????. ????: ????? ???????? ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ???????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????: ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ???????????? ????? ??????

??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??? ????? ??? ????? ????? ????. ??????? ???? ????? ????? ?'????? ?? ? ????? ???? ?? ???? ???.

302. (1002) (6289)- Kurre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında, sütunlar arasında saf teşkil etmekten men edilir, sütunlar olduğu yerden kovulurduk."[413]

AÇIKLAMA:

Sütunlar arasında namaz kılmanın mekruh addediliş sebebi farklı yorumlara tabi tutulmuştur: "Saf, sütunlar sebebiyle kesilecektir", "Sütunlar arası, ayakkabıların yeridir", "Burası mü'min cinlerin yeridir..." Hepsi de burada namaz kılmanın mekruh olduğunda birleşir.[414]

*** SAFIN GERİSİNDE TEK DURULMAZ**

?303 ?6290 ?1003 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ??????? ???? ?????????? ??????? ???? ????????. ?????: ????????? ?????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????????. ???????????? ????????. ????? ?????????? ????????? ????? ???????. ??????? ????????. ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ????????. ?????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ?????: ??????????? ???????. ? ????? ???????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ????.

303. (1003) (6290)- Ali İbnu Şeyban anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gitmek üzere kavmimizin yola çıkardığı heyet olarak yola çıkıp Resûlullah'ın yanına geldik. Ona biat ettik, arkasında namaz kıldık. Sonra arkasında bir başka namaz daha kıldık. Namaz bitmişti. Safın gerisinde tek başına namaz kılan birini gördü. Aleyhissalâtu vesselâm, adam gideceği zaman yanında durarak: "Namazına (yeniden) yönel! Çünkü safın gerisinde tek başına kılanın namazı yoktur!" buyurdu."[415]

AÇIKLAMA:

Hadis, cemaatle namaz kılarken, imama safın dışında uyan kimsenin namazının sahih olmayacağını ifade eder. Bu husus ihtilaflıdır. Cumhûr, başka hadislere de dayanarak safın dışında imama uyan kimsenin namazını sahih fakat mekruh addeder. İmam Azam: "Safta yer bulamayan bekler, rükudan önce biri gelirse onunla saf yapar, gelmezse, saftan birini geri çeker onunla saf yapıp, tek başına mekruh namaz kılmaktan kendini korur" demiştir.[416]

*** SAFIN SAĞ TARAFI**

?304 ?6291 ?1007 -?????????? ???????? ?? ????? ???????????? ????? ????????? ????? ??????? ???? ????????? ??????????. ????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????????? ?????????? ???????????. ??????? ?????????? ?????? ??????
???????? ????????: ???? ??????? ?????????? ???????????? ?????? ???? ??????? ???? ?'?????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????.

304. (1007 (6291)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Caminin sol kısmı (cemaatsiz) boş kaldı" denmişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Mescidin sol kısmını ihya edene iki kat sevap vardır!" buyurdular."[417]

*** KIBLE**

?305 ?6292 ?1010 -?????????? ?????????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????????? ?????: ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ???????????? ???????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????. ???????? ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????????. ???????? ????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???'?????. ???????? ??? ????????? ????. ?????????? ?????? »???? ????? ????????? ???????? ??? ??????????« ?Œ???- ????????? ???? ???????: ???? ??????????? ???? ???????? ????? ??????????. ?????? ????????? ???????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ?????????????. ??????????? ????? ??? ????? ???? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? »??? ?????????! ?????? ???????? ??? ???????? ????? ?????? ????????????« ?????????? ?????? ???? ?????? »????? ??? ????? ????????? ????????????«.)?? ????? ????? ???(????? ??????? ????? ?????? ??? ??? ??????: ?? ??? ???? ????? ????? ?? ?????? ??? ??? ??? ??????? ? ??? ????? ?? ????? ????? ?????. ???? ??? ???? ?"????. ? ??? ???????: ???? ?????? ????? ?????? ????.

305. (1010) (6292)- el-Berâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte Beytu'l-Makdis'e doğru onsekiz ay namaz kıldık. Medine'ye girişinden iki ay sonra kıble istikameti Ka'be'ye çevrildi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Beytu'l Makdis'e müteveccihen namaz kılarken yüzünü çokça semaya çeviriyordu: Allah Teâla hazretleri, Peygamberinin kalbinden geçeni yani, Kabe'ye yönelme arzusunu bildi. Bir gün Cebrail aleyhisselam (göğe doğru) yükseldi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, o yerle gök arasında yükselirken onu gözüyle takip etmeye başladı, onun nasıl bir vahiy getireceğini gözetliyordu. Derken aziz ve celil olan Allah "Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz..." (Bakara 144) ayetini indirdi. Biz, Beytu'l-Makdis'e doğru farzın iki rek'atini kılmış tam rükuda iken, bir adam gelip: "Kıble, Ka'be'ye doğru çevrilmiştir!" haberini getirdi. Derhal yönlerimizi çevirdik. Namazımızı yenilemeyip kıldığımız kısmın devamını tamamladık. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Cibril! Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığımız namazlarımızın hali ne olacak?" diye sordu. Bunun üzerine de, Allah Teâla hazretleri:
"Allah sizin (daha önce Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığınız) namazları zayi etmeyecektir" (Bakara 143) ayetini inzal buyurdu."[418]

*** TAHİYYETÜ'L-MESCİD**

?306 ?6293 ?1012 -?????????? ???????????? ???? ?????????? ?????????????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ????: ????? ?????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????:)????? ?????? ?????????? ???????????? ??? ???????? ?????? ???????? ????????????(.??? ???????: ????? ????? ? ??? ?????. ????? ????? ????: ?????? ?? ??? ????? ?? ????? ?????????? ????.

306. (1012) (6293)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz mescide girince iki rek'at namaz kılmadan oturmasın."[419]

AÇIKLAMA:

Fakihlerin tahiyyetü'l-mescid dedikleri bu namazı kılmak sünnettir. Mescide giren kimse sünnet veya farz herhangi bir namaz kılsa, tahiyyetü'l-mescid sevabını alır, ayrıca bunu da kılmak gerekmez. Bu namaz en az iki rek'attir, dileyen fazla da kılabilir.[420]

*** NAMAZ KILARKEN TÜKÜRÜLMEZ**

?307 ?6294 ?1023 -?????????? ???????? ???? ??????????? ???????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ????: ????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ??????????? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ????????? ???????: ??? ??????! ? ???????? ?????? ????????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????
??????? ???? ??????? ??????? »????? ????????? ????? ????? ???????? ???????? ????? ???????? ??????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????«.??? ???????: ???? ?????? ????.

307. (1023) (6294)- Hz. Huzeyfe radıyallahu anh'ın anlattığına göre, "Şebese! İbnu'r-Rıb'iyy'in önüne tükürdüğünü görmüş ve: "Ey şebese! Önüne tükürme, zira Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bundan yasaklamış ve: "Kişi namaza durduğu vakit Allah Teâla hazretleri ona veçhinden yönelir" buyurmuştur dedi."[421]

AÇIKLAMA:

Hadis, namaza duran kimseye Cenab-ı Hakk'ın rahmetini tecelli ettirdiğini belirtmektedir. Bu tecellinin kişinin kıble cihetinden vâki olacağı iş'ar buyrulmaktadır. Bu sebeple namaza duran kişinin kıble cihetinin ayrı bir kudsiyeti vardır. Önünden geçilmez, ateşe, insana karşı durulmaz, bir sütre konmalıdır, kıble cihetine tükürülmemelidir vs. Pek çok hadis, namaz kılan kimsenin kıble cihetinin ehemmiyetini belirtir. Namazda esas olan huzurî tefekkür büyük ölçüde kıble cihetiyle alâkalıdır.[422]

*** SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ**

?308 ?6295 ?1030 -?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ?????? ????? ????????? ?????? ???????????? ????? ????????. ????? ??????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ??? ??? ??? ?? ????. ????? ??? ?? ?????? ?????. ??? ????? ???? ???? ???? ?????.

308. (1030) (6295)- Amr İbnu Dinar rahimehullah anlatıyor: "İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ Basra'da halısı üzerinde namaz kıldı, sonra arkadaşların Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, halısı üzerinde namaz kıldığını söyledi."[423]

*** SICAKTA-SOĞUKTA ELBİSEYE SECDE**

?309 ?6296 ?1031 -?????????? ????? ?????? ?? ????? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????????????????? ???? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ?????? ????? ???? ?????? ??????????? ?????: ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????? ??? ???????? ????? ???????‘???????? ????????? ???????? ???????? ????? ?????????
????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?? ??? ????? ?? ??? ?????? ?? ?????? ?? ??? ???? ?? ??????? ??? ??? ??????? ?Œ???? ???? ????? ????.

309. (1031) (6296)- Abdullah İbnu Abdirrahmân radıyallahu anh anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize geldi ve Benî Abdileşhel mescidinde bize namaz kıldırdı. Secde edince ellerini elbisesinin üzerine koyduğunu gördüm."[424]

?310 ?6297 ?1032 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????? ???????. ??????????? ??????????? ???? ??????????? ?‘?????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ????? ?????? ?‘??????? ?????????? ??????? ??????????? ????. ?????? ???????? ????????. ??????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??????????? ?? ??????? ?‘????? ????? ????? ???????: ???? ??????. ?????? ????. ????? ???? ???????. ???? ????? ?? ??? ??????? ?? ?? ?? ???? ????? ? ?? ?????. ????? ????? ????. ????? ?????. ??? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ????. ??????? ???? ?? ??? ???? ??? ??????. ?????? ??? ?? ??? ??????.

310. (1032) (6297)- Sâbit İbnu Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir elbiseye bürünmüş olarak Benî Abdileşhel kabilesinde namaz kıldı. (Secdede) çakılların soğukluğundan korunmak maksadıyla ellerini ellerinin üzerine koymuştu."[425]

AÇIKLAMA:

Secde sırasında alın ve ellerin yere konması esas ise de, soğuk veya sıcak sebebiyle imkânsızlık durumunda, giyilen elbisenin bir kenarı üzerine alın veya ellerin konabileceğine hükmedilmiştir. Ebu Hanîfe ve cumhûrun görüşü budur.[426]

*** NAMAZDA UYARI TESBİHİ-EL ÇIRPMASI**

?311 ?6298 ?1036 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ????????. ?????????? ??????? ???? ???????? ?????? ????? ???????: ????? ????? ??????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??? ???????????? ????????????? ??? ????????????.??? ???????: ?????? ???.

311. (1036) (6298)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazda, (ihtiyaç halinde), kadınların ellerini çırpmasına, erkeklerin de "sübhanallah!" demesine ruhsat tanıdı."[427]

AÇIKLAMA:

Namazda imam, bir hata yapacak olsa, cemaatten erkekler sübhanallah! diye ikaz ederler. Bu ibare zikir olduğu için namazı bozmaz. Böyle bir durumda, bu hadis kadınların ellerini çırparak uyanda bulunmasına ruhsat tanır. Şafiiler ve Hanbeliler bu hadisi esas almıştır. Ancak Hanefiler ve Malikiler başka delillere dayanarak kadın ve erkek her ikisinin de sübhanallah diyerek uyarı yapması gerektiğine hükmetmişlerdir. Ebu Hanife el çırpmanın namazı bozacağına hükmeder.[428]

*** AYAKKABIYLA NAMAZ**

?312 ?6299 ?1037 -?????????? ????? ?????? ?? ????? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ????? ?????? ?????: ????? ??????? ?????? ????????? ????????. ???????? ??????? ?????? ??? ????????. ??????????? ??????????. ?????????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????. ??? ???????: ?????? ????.

312. (1037) (6299)- İbnu Ebî Evs radıyallahu anh anlatıyor: "Dedem Evs es-Sakafî, namaz kılarken bazan bana işarette bulunurdu. Ben de ayakkabılarını kendisine verirdim. Şöyle demişti: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı ayakkabıları ile namaz kılarken gördüm."[429]

?313 ?6300 ?1039 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????. ????? ????????? ???? ????? ????????? ???? ?????????? ??

?????? ?????? ?????: ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ????????????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ??? ????? ???? ????. ?????? ??? ????? ?????? ?? ???? ??? ??? ??? ?????. ?????? ????? ????.

313. (1039) (6300)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı ayakkabıları ve mestleri ile namaz kılarken gördük." [430]

*** HUŞÛ**

?314 ?6301 ?1043 -?????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ??? ????????? ??????? ??? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ??? ???? ??????? ??? ?????? ?? ???? ???.

314. (1043) (6301)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Gözlerinizin hızla kör olmaması için, namazdayken onları semâya kaldırmayın."[431]

AÇIKLAMA:

Daha önceleri de geçtiği üzere namazda aranan huşû, öncelikle gözle ilgilidir. Gözün namaz esnasında sağa sola, semaya kayması huşûyu bozar. Bundan şiddetle yasak edilmiştir. Yasaktaki şiddete binaen bunun haram olduğu hükmünü çıkaran da olmuştur. Ama dört mezhebe göre bu mekruhtur, namazın edebine aykırıdır.[432]

*** TEK GİYSİ İÇİNDE NAMAZ**

?315 ?6302 ?1050 -?????????? ????? ???????? ?????????????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ???????????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ??? ??????.??? ?????? ????. ‘? ??? ?????? ?? ????? ? ???????? ?? ????? ?????? ????? ???? ??? ??????. ?????? ?? ????? ?? ?? ?? ???? ?????. ? ????? ????? ??????? ???? ????? ?? ??? ?? ?????? ????.

315. (1050) (6302)- Kaysân radıyallahu anh demiştir ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı Bi'r-i ülya nam mevkide tek parça giysi içerisinde namaz kılarken gördüm."[433]

?316 ?6303 ?1051 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????: ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ??? ?????? ???????? ??????????? ???? . ??? ???????: ?????? ???. ????. ??? ?????? ??? ??? ???? ??? ??? ?????? ????? ????. ???? ???? ????. ???? ?? ??? ??? ???? ?????? ?‘???.

316. (1051) (6303)- Kaysan radıyallahu anh: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı öğle ve ikindi namazlarını, (mübarek göğsü üzerinde) topladığı tek parçalık bir giysi içeririnde kılarken gördüm" demiştir. [434]

*** TİLAVET SECDESİNİN SAYISI**

?317 ?6304 ?1056 -?????????? ????????? ???? ??????. ????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ??????????????. ????? ????????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ??????????? ???????????? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ???? ???????. ?????: ??????????? ???????? ????? ????????????? ???? ????? ????????????? ?????: ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??????: ??‘???????? ??????????? ???????????? ??????? ????????????? ??????????? ??????????? ????????? ???????????? ???????????? ??????? ?????????? ????????????? ????? ?? ?????????? ?????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ??? ????.

317. (1056) (6304)- Ebu Derda anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte onbir (tilâvet) secde(si) yaptım. Onların arasında Kur'ân-ı Kerîm'in el-Mufassal denen (kısa surelerden) hiçbirisi yoktu. Secde ayeti olan sureler şunlardı: A'raf, Ra'd, Nahl, Beni Îsrail(=İsra), Meryem, Hacc, Furkân, Neml, Secde, Sâd, Havâmîm(=Fussilet)."[435]

?318 ?6305 ?1058 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???. »????? ?????????? ??????????« ? »??????? ?????? ???????«.??? ?????? ????? ?????? ??? ?????. ??? ???? ????? ??????.

318. (1058) (6305)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte İza's-Semâu'n-Şakkat ve İkrâ bismi Rabbike surelerinin secde ayetlerinde secde ettik." [436]

AÇIKLAMA:

Secde ayetleriyle ilgili açıklama daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.[437]

*** NAMAZI TAMAMLAMA**

?319 ?6306 ?1072 -?????????? ????? ?????? ???? ??????? ????? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ?????: ???????? ???????? ???? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ????????. ???????: ?????????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ????????. ???????? ???????? ??? ????????? ????????? ???????????. ???????? ???????? ??? ????????? ????????? ???????????.??? ???????: ?????? ???.

319. (1072) (6306)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hazar namazını ve sefer namazını farz kılmıştır. Biz hazarda farzdan önce ve sonra sünnet kılardık. Seferde de farzdan önce ve sonra sünnet kılardık."[438]

*** NAMAZI TERKEDEN**

?320 ?6307 ?1080 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ??????????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ?‘??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????. »?????? ?????? ????????? ??????????? ???? ?????? ????????. ??????? ????????? ?????? ????????«.??? ???????: ????? ???? ???? ???? ?? ????

???????.

320. (1080) (6307)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuşlardır: "Kulla şirk arasında sadece namazın terki vardır. Onu terk etti mi şirke düşmüş demektir."[439]

*** CUMANIN FARZİYYETİ**

?321 ?6308 ?1081 -????????? ???????? ???? ????? ?????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ????? ????????)????????(? ????????? ?????? ?????? ???? ????????? ???????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????????
???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????:)??? ??????? ????????! ?????? ????? ????? ?????? ??? ????????. ??????????? ???‘??????? ??????????? ?????? ??? ?????????. ???????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ????????? ????????? ????? ?????????? ??????????? ??? ???????? ?????????????? ????????? ??????????. ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ??????????? ??? ???????? ????? ??? ??????? ????? ??? ??????? ????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ???????????. ?????? ???????? ??? ???????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ???????????? ?????? ??? ???????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ???????? ??? ??????? ??? ??? ??????. ??? ??? ????? ????? ??? ??????? ????? ??? ????? ????? ??? ?????? ????? ??? ????? ???? ?????? ???????. ?????? ?????? ????? ?????? ????????. ??? ? ????????? ??????? ?????. ??? ??????? ??????????? ?????????. ??? ??????? ??????? ????????? ??? ??? ????????? ??????????? ??????? ???????? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ????? ?? ??? ?? ????? ???? ????? ?? ???????? ???????.

321. (1081) (6308)- Hz. Cabir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) bize hitap etti ve dedi ki: "Ey insanlar! Ölmezden önce Allah'a tevbe edin. (Musibet hastalık, yaşlılık gibi) ağır meşguliyetlere düşmezden önce salih ameller işlemede acele edin. Çok zikir ederek, gizli ve açık çok sadaka vererek Allah'a karşı üzerinizdeki borcu ödeyin ki bol rızka, ilahi nusrete ve ıslah-ı hale mazhar olasınız. Bilesiniz Allah, benim içinde bulunduğum şu makamda, şu günde, şu ayda, bu yıldan Kıyamet'e kadar devam etmek üzere Cum'a namazını farz kıldı. Kim bunu, benim sağlığımda veya ölümümden sonra adil veya zalim bir imam oldukça, istihfaf ederek veya inkar ederek terk edecek olursa Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin, işine bereket vermesin. Haberiniz olsun! O kimsenin tevbe etmedikçe ne namazı, ne zekatı, ne haccı, ne orucu, ne de makbul bir iyiliği vardır. Kim de tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Haberiniz olsun! Bir kadın bir erkeğe imamlık yapamaz. Bir bedevi de muhacire imamlık yapamaz. Facir de mü'mine imamlık yapamaz. Ancak fâsık zor kullanır, mü'min de onun kılıncından ve kamçısından korkarsa bu durumda imama uyar."[440]

AÇIKLAMA:

Kadının imamlık yapamayacağı belli bir husustur. Bedevinin muhacire yapamaması, bedevilerin dini bilgilerdeki eksikliğinin çokluğundandır. Muhacirler ise Medine'de Resûlullah'ın terbiyesinden geçen ilim ve irfanda yüce makama ermiş kimselerdir. Fasığın, fasık olmayana imameti de buradan gelir. İmamın ilim ve faziletçe önde olanlardan seçilmesi esastır. Herşeye rağmen fukahâ bu yasağı kerahate hamletmiş, fasığın, cahilin arkasında kılınacak namazın sahih olduğuna hükmetmiştir.[441]

*** CUMA'NIN FAZİLETİ**

?322 ?6309 ?1084 -????????? ????? ?????? ?? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????? ??????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ?‘??????????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ??????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????:)???? ?????? ??????????? ??????? ?‘??????? ??????????? ?????? ?????. ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ?‘????? ???????? ????????. ????? ?????? ?????. ?????? ?????? ????? ????? ????????? ?????? ????? ????? ????? ?‘????. ??????? ???????? ?????? ?????. ??????? ??????? ? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??? ????????. ??????? ???????? ????????. ??????? ??????? ??????????. ??? ???? ?????? ????????? ??? ??????? ??? ????? ??? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ??????????? ???? ?????? ??????????(.??? ???????: ?????? ???.

322. (1084) (6309)- Ebu Lübâbe İbnu Abdilmünzir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cum'a günü, (haftanın diğer) günlerinin efendisidir. Allah katında da en mühim olanıdır. O, Allah katında, Kurban ve Ramazan bayramı günlerinden daha mühimdir. Bu günün beş hasleti vardır: Allah, Âdem'i bugünde yarattı. Allah Âdem aleyhisselâm'ı o günde yeryüzüne indirdi. Allah Âdem'in ruhunu o gün kabzetti. O günde bir saat vardır ki, kul o saatte Allah'tan haram bir şey talep etmedikçe her ne isterse mutlaka kendisine talebi verilir. Kıyamet de o gün kopacaktır. Bütün mukarreb (Allah'a yakın) melekler, sema, arz, rüzgâr, dağ, deniz hepsi o günden korkarlar."[442]

Not: Cum'a ile ilgili geniş açıklama daha önce geçti. [443]

*** CUMA GUSLÜ**

?323 ?6310 ?1091 -????????? ?????? ???? ?????? ?????????????. ????? ??????? ???? ???????? ????????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ???? ??????? ????????????? ???? ????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????:)???? ???????? ?????? ??????????? ??????? ??????????. ???????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ??????(.??? ???????: ?????? ???? ???? ?? ???? ???????. ??? ??? ??? ??? ????? ???. ?? ???? ?????. ????? ?? ???? ?? ??? ?????)???? ??? ???????(.

323. (1091) (6310)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cum'a günü abdest alan kimse bununla fazilet kazanır. Bu, güzel bir ameldir. Farzı da yerine getirmiş olur. Kim de guslederse, gusül daha faziletlidir."[444]

*** CUMAYA ERKEN GİTMEK**

?324 ?6311 ?1092 -????????? ??????? ???? ???????? ???????? ???? ????? ??????. ????. ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????????? ???? ??????? ???? ?????????????? ???? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????:)????? ????? ?????? ??????????? ????? ????? ????? ????? ???? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ????????????. ?‘????? . ??????? ?????? ?‘????? ??????? ?????????? ????????????? ??????????. ?????????????? ????? ???????? ??????????? ????????. ????? ?????? ??????? ???????? ????????. ????? ?????? ??????? ???????? ????.)?????? ?????? ??????????? ????????????. ????? ?????? ??? ????????(?????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ????????(.??? ???????: ?????? ????.

324. (1092) (6311)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cuma günü gelince, mescidin her bir kapısı üzerinde melekler yer alır. İnsanları mertebelerine göre yazarlar. Bu mertebeler önce geliş sırasına göredir. İmam minbere çıktımı defteri kapatırlar, hutbeyi dinlerler. Namaza erken gelen, bir deve tasadduk etmiş gibidir. Ondan sonra gelenler bir sığır tasadduk etmiş gibidir. Onu takiben gelenler bir koyun tasadduk etmiş gibidir."
(Resûlullah saymaya devam ederek tavuğu ve yumurtayı da saydı. Selh hadisinde bu ziyadede bulundu:) "Bundan da sonra gelen kimse, artık yalnız namaz sevabını almak için gelmiş olur."[445]

?325 ?6312 ?1093 -?????????? ????? ????????. ????? ???????. ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ???????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????????.??? ???????: ?????? ????.

325. (1093) (6312)- Semüre İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Cum'â namazına erken gelmenin ehemmiyetini deve kurban edene, sığır kurban edene, davar kurban edene ve hatta tavuk tasadduk edene benzetti."[446]

?326 ?6313 ?1094 -?????????? ?????? ???? ???????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ?'?????? ???? ????????????? ???? ??????????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ????????. ???????: ??????? ?????????? ????????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ????? ???????????. ?'?????? ??????????? ?????????????. ????? ????? ??????? ????????. ????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ??? ?????? ??? ?? ????? ??? ??????? ??? ???? ?? ???? ??? ???? ????? ???? ?? ?????? ?????. ??? ????? ???? ?'???? ????? ????? ??? ???? ??????? ????? ???? ???? ????? ????????. ????? ????? ????. ????? ????? ????? ????. ????? ???? ?'???? ????. ??'???? ???.

326. (1094) (6313)- Alkame rahimehullah anlatıyor: "Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh ile birlikte cuma namazına gittik. Mescidde kendinden önce üç kişinin geldiğini gördü: "Ben dört kişinin dördüncüsüyüm, dördüncü de (rahmet-i ilahiyeden) uzak değildir" dedi ve açıkladı: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet günü insanlar, cuma namazlarına geliş sıralarına göre Allah'a yakınlık kazanacaklardır. Birinci, ikinci, üçüncü... şeklinde."
Abdullah sonra: "Ben dördün dördüncüsüyüm, dördüncü olan da (Allah'ın rahmetinden) uzak değildir" dedi."[447]

*** CUMA KIYAFETİ**

?327 ?6314 ?1095 -?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????? ??????????? ??? ?????? ??????????: »??? ????? ????????? ???? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ????? ?????? ??????????«.??????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ?????: ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ????? ????? ???? ?????? ???.

327. (1095) (6314)- Abdullah İbnu Selâm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir cuma günü minberde şöyle buyurdular:
"Sizden biri, cuma için, iş elbisesi dışında iki parçalı bir elbise satın alsa ona bir vebal yoktur."[448]

?328 ?6315 ?1097 -?????????? ?????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ????????. ????: ????? ??????? ???? ??????? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ?????????????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: »???? ????????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ???? ????? ????????? ????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ???? ??? ???????? ???????? ??????????? ?'??????(.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

328. (1097) (6315)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cuma günü, kim güzelce yıkanır, mükemmelce temizliğini yapar, iyi elbiselerini giyer, ailesinin kokusundan Allah'ın takdir ettiğini sürünür, sonra da cuma namazına gider; camide boş söz etmez, oturan iki kişinin arasına girmezse, o cuma ile önceki cuma arasındaki (küçük günahları) affedilir."[449]

?329 ?6316 ?1098 -?????????? ???????? ???? ??????? ?????????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ?'??????? ???? ????????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: «???? ???? ?????? ?????. ???????? ?????? ??????????????. ?????? ????? ????? ??????????? ?????????????. ????? ????? ????? ??????????? ?????? ??????????? ?????????????».??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ?'???. ???? ??????? ????? ????? ????.

329. (1098) (6316)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bu (cuma gününü) Allah mü'minler için (haftalık) bayram kılmıştır. Öyleyse kim cumaya gelirse yıkansın. Eğer kokusu varsa ondan sürünsün. Misvak kullanmanız da gerekir."[450]

*** CUMA VAKTİ**

?330 ?6317 ?1101 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?????? ?? ???. ?????? ????? ????. ???? ?????? ??????? ????? ??????: ???? ???? ? ??? ??????.

330. (1101) (6317)- Cum'a günleri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a ezan okuyan Sa'd el-Karaz, ezanı, gölge ayakkabı bağı kadar olunca okuduğunu belirtmiştir."[451]

?331 ?6318 ?1102 -?????????? ??????? ???? ???????? ????? ???????????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ?????? ?????: ?????? ???????? ????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

331. (1102) (6318)- Hz. Enes anlatıyor: "Biz cum'a namazını kılar, sonra (evlerimize) döner ve kaylûle (öğle uykusu) yapardık." [452]

*** CUMA HUTBESİ**

?332 ?6319 ?1107 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????. ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ??? ?????????? ?????? ????? ??????. ??????? ?????? ??? ??????????? ? ?????? ????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ???? ??? ??? ????? ?????? ???????.

332. (1107) (6319)- Sa'd el-Karaz anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm harbte hutbe okurken kılınca dayanarak hutbe okurdu. Cum'a günü hutbe okurken asasına dayanarak hutbe okurdu."[453]

?333 ?6320 ?1108 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ????? ????? ?????????? ???? ?'??????? ???? ???????????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????: ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????:

?????? ????????. «??????????? ????????».????? ????? ?????? ??????: ???????. ? ????????? ???? ??? ????? ????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

333. (1108) (6320)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh'a: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ayakta mı, oturarak mı hutbe okurdu diye sorana, "(Bunu sormaya ne hacet. Kur'ân'daki:) "Onlar seni ayakta (yalnız) bıraktılar!" (Cum'a 11) ayetini okumuyor musun?" diye cevap verdi."[454]

?334 ?6321 ?1109 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ????????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ??????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ????.

334. (1109) (6321)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, minbere çıkınca selam verirdi."[455]

*** HUTBEYİ DİNLEME EDEBİ**

?335 ?6322 ?1111 -?????????? ???????? ???? ???????? ???????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????????????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????
?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ???????. ??????????? ????????? ??????. ?? ????? ??????????? ??? ????? ????? ??????????? ???????: ????? ?????????? ????? ?????????. ????? ???? ?????????? ?? ?Œ??. ???????? ???????? ??? ???????. ???????? ??????????? ?????: ????????? ????? ????????? ????? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ????????: ?????? ???? ???? ?????? ????????? ??? ??? ????????. ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????. ??????????? ????????? ????? ?????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????:)?????? ????????(.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

335. (1111) (6322)- Übey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Cum'a günü, ayakta Tebâreke'yi okudu. Bize Allah'ın günlerini (Kıyamet'i) hatırlattı. Bu sırada Ebu d-Derda - veya Ebu Zerr - bana dürttü ve: "Bu sure ne zaman indirildi? Ben, onu şu ana kadar işitmedim" dedi. Ubey ona: "Sus!" diye işaret etti. Namazdan çıkınca: "Ben sana bu surenin ne zaman indirildiğini sordum, sen bana söylemedin!" dedi. Ubey de: "Bugünkü namazından, bu lakırdıdan başka bir nasibin yok!" diye cevap verdi. Soru sahibi (koşarak) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gitti ve hadiseyi anlatarak Ubey'in kendisine söylediğini haber verdi. Resûlullah da ona: "Übey doğru söylemiş" cevabında bulundu."[456]

*** CUMA NAMAZINDA KIRAAT**

?336 ?6323 ?1120 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???????????????? ???? ????? ???????? ?????????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ??? ??????????? ???????? ????? ??????? ?‘?????? ?????? ?????? ??????? ????????????.??? ???????: ???? ?? ???? ????. ???? ?????? ??? ???????? ??????? ???? ???.

336. (1120) (6323)- Ebu İnebe el-Havlânî anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm cuma namazında Sebbihisme Rabbike'l-A'la ve Hel etâke hadisu'l-Gâşiye surelerini okurdu."[457]

*** CUMANIN BİR REKATINA YETİŞEN**

?337 ?6324 ?1121 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????? ??????? ????
??????????? ???? ????? ????????? ????????? ???? ????????????? ???? ????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ??????? ???? ?????????????????? ????????? ???????? ???????.??? ???????: ??? ????? ??? ?? ????? ???? ????? ????.

337. (1121) (6324)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim cuma'dan bir rekate yetişirse, onu ikiye tamamlasın."[458]

*** CUMAYA GELME MESAFESİ**

?338 ?325 ?1124 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ???? ????? ??????? ??????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ??? ??? ????.

338. (1124) (6325)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Kuba ehli, cuma günü, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın mescidine gelerek cuma namazı kılarlardı."[459]

*** CUMAYI ÖZÜRSÜZ TERKEDEN**

?339 ?6326 ?1126 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????? ????? ???????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ? ?? ?????????? ??????? ???? ????? ???????????. ????? ?????? ????? ???? ??????? ???? ????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: .???? ?????? ?????????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ????????.??? ???????: ?????? ?????? ???? ?????? ????.

339. (1126) (6326)- Hz. Cabir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim cumayı zaruret (şer'î bir mazeret) olmadan üç kere terkederse, Allah kalbini mühürler."[460]

?340 ?6327 ?1127 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ????? ??????????? ??????
???? ???? ??????????? ?????:????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?? ???? ???? ????????? ???? ????????? ?????????? ???? ????????? ????? ????? ????? ??? ????????? ???????????? ???????? ?????‘?? ???????????. ????? ?????? ??????????? ??? ?????? ??? ??????????. ???????? ??????????? ??? ??????????.??? ???????: ?????? ????.

340. (1127) (6327)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Farz edelim ki sizden birinin, şehirden bir-iki mil uzakta davar sürüsü olsun da, orada ot bulmak zorlaşsın ve daha uzaklara gitsin, sonra cuma gelsin, fakat o cuma namazına gelmesin, bir cuma daha gelsin, o yine cuma namazına katılmasın, üçüncü cuma gelsin, o yine de cuma namazına gelmesin. İşte Allah böyle birinin kalbini mühürler."[461]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, üst üste cumayı mazeretsiz terkeden kimsenin durumunu belirtmektedir. Sonuncu hadis, şehirden iki milden daha uzak bir yerde bile olsa, koyun sürüsünün başında bile bulunsa üst üste cumayı terketmeye ruhsat olmadığını tasrih etmektedir. Hayvancılık, ziraat gibi meşguliyetler cum'ayı terke şer'î bir özür değildir.
Kalbin mühürlenmesi, hayrın ulaşmasını zorlaştıran, engelleyen katılıktır. Demek ki insan fitratı üst üste üç cum'a gelmemeye mütehammil değildir. Gelmedi mi manevi bağlardan ve dini hassasiyet ve sırrî duygulardan pek çok şey kaybedecektir.
Bazı alimler kalbin mühürlenme tehdidini "üst üste üç cumanın terkine bağlarken, bazıları üst üste olmasa da üç cum'anın terkiyle mühürlenmenin olacağını söylemiştir.[462]

*** CUMADAN ÖNCE NAMAZ**

?341 ?6328 ?1129 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ???????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ??????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????????? ????????. ? ???????? ??? ????? ?????????.??? ???????: ?????? ????? ????????. ???? ???? ????? ????. ????? ?????: ????? ?? ???? ????. ?????? ?? ????? ??????? ?????.

341. (1129) (6328)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm cuma namazından önce dört rek'ât (nafile) kılardı. Bu dört rek'atın arasında selam vermezdi."[463]

*** CUMADA ÇÖMELME**

?342 ?6329 ?1134 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ???"????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??? ?????. ?????. ??? ????? ??????? ?? ?????? ?? ??? ?????.

342. (1134) (6329)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm cuma günü ihtiba şeklinde (kabalarının üzerine oturup bacaklarını dikerek) oturmayı yasakladı." Râvi der ki: "Yani imam hutbe okurken."[464]

*** CUMADA HATİBE YÖNELME**

?343 ?63 ?1136 -?????????? ???? ??????? ????? ??????????? ???? ???????.????? ????? ???????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ????? ??????????? ????????????? ?????????? ?????????????.??? ???????: ???? ?????? ????? ? ??? ????.

343. (1136) (6330)- Amr İbnu Sâbit, babası Sabit'ten naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hutbe vermek üzere minbere çıktığı vakit, ashab ona yüzleriyle yönelirlerdi."[465]

*** CUMADA SAAT-İ İCABE**

?344 ?6331 ?1139 -?????????? ???????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ??????????????. ????? ????? ????? ????????? ???? ??????????? ????? ????????? ????? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????: ??????? ?? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ???????? ???? ??????? ??????: ??? ?????? ??????????? ??????? ? ??????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ????? ?????? ??????? ??? ????? ???? ?????????. ????? ?????? ??????: ????????
????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ?????? ???????. ??????: ????????? ??? ?????? ???????. ????????: ???? ??????? ????? ?????: ???? ????? ???????? ??????????. ??????: ??????? ???????? ??????? ????? ?????: ????? ???? ????????? ??????????? ????? ?????? ????? ??????? ? ????????? ??? ????????? ?????? ??? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

344. (1139) (6331)- Abdullah İbnu Selâm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm oturuyordu. Ben: "Allah'ın kitabında (Tevrat'ta) şu ifadeyi buluyoruz: "Cuma gününde öyle bir saat vardır ki, mü'min kul o saati denk getirerek namaz kılıp Allah'a dua ettiği taktirde isteği mutlaka yerine getirilir" dedim.
Abdullah devamla dedi ki: "Benim bu sözüm üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Yahut bir saatin bir kısmı" diye bana işaret buyurdu. Ben de: "Doğru söylediniz veya bir saatin bir kısmı" diyerek sözümü düzelttim. Sonra sordum: "Bu vakit (cumanın) hangi vaktidir?" Bana: "O, gündüzün saatlerinin sonudur" diye cevap verdi. Ben dedim ki: "Bu saat namaz vakti değildir." şu cevabı verdi: "Evet, mü'min kul namaz kılar, sonra müteakip namazı beklemek maksadıyla otururs o, sevap yönüyle aynen namaz kılıyor gibidir."[466]

AÇIKLAMA:

Cuma günündeki saat-i icabe üzerine başka rivayetler de gelmiştir. Mevzu ile ilgili açıklama genişçe yapıldı, tekrar etmeyeceğiz.[467]

*** FARZLARLA KILINAN SÜNNETLER**

?345 ?6332 ?1142 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ?'??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????????: ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ??? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????? ???? ?????? ??? ??????????. ??????????? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ????????? ?????????????? »???????? ?????« ?????? ????????? ?????????????? ?????? ??????????? »???????? ?????« ?????????????? ?????? ????????? ?Œ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?'?????? ??? ????.

345. (1142) (6332)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, bir günde (farzlar dışında) oniki rekatlık namaz kılarsa, cennette onun için bir köşk kurulur. Bunun iki rek'ati sabahın farzından önce, iki rek'ati öğleden önce, iki rek'ati öğle namazında sonra, iki rek'at -zannediyorum dedi ki- ikindi farzından önce, iki rek'at akşam farzından sonra ve iki rek'at -zannediyorum dedi ki- yatsı farzından sonra."[468]

Not: Farzlarla kılanan nafilelerin miktarıyla ilgili ihtilaflar daha önce geçti. [469]

*** SABAHIN SÜNNETİ**

?346 ?6333 ?1146 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ?'??????? ???? ????? ????????? ???? ?'??????? ???? ????????? ???????? ????? ????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?????? ???? ????????.

346. (1146) (6333)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm abdest alınca, iki rek'at namaz kılar sonra (mescide) giderdi."[470]

?347 ?6334 ?1150 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????????? ???? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ?????????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ?????? ????????. ?? ????? ???????: ?????? ????????????? ?????? ???????? ??????? ??? ?????????? ????????. ???? ???? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????????????.??? ???????: ??? ?????? ???????. ???? ?? ??????? ??? ????????. ? ??? ????? ??? ??? ????. ????? ????? ????.

347. (1150) (6334)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm fecirden önce iki rekât namaz kılardı ve: "Şu iki sure ne kadar iyidir, sabahın o iki rekatinde bunlar okunur: Kulhü vallahu ahad" ve "Kul ya eyyûhe'l-kâfirûn."[471]

*** SABAHIN SÜNNETİ KAÇARSA NE ZAMAN KAZA EDİLİR?**

?348 ?6335 ?1155 -?????????? ?????? ??????????? ???? ????????????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ????: ????? ???????? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ????????? ??????
?????? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ????????. ???????????? ?????? ??? ???????? ????????. ??? ???????: ?????? ????. ? ????? ?? ?????? ??????? ????? ????. ??? ?????. ???? ???? ?? ??????? ??? ????????.

348. (1155) (6335)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm uyuyakalarak sabahın iki rekat (sünnet)ini kaçırmış, güneş doğduktan sonra bunları kaza etmiştir."[472]

*** ÖĞLE FARZINDAN ÖNCE İKİ REK'AT**

?349 ?6336 ?1156 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ?????: ??????? ????? ?????????: ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ????????? ?????????? ???????: ????? ???????? ???????? ?????? ????????. ??????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ?????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ‘? ????? ????? ?????. ????? ????? ???? ????????. ????? ????? ???? ?????. ????? ?????? ????.

349. (1156) (6336)- Kâbus İbnu Ebi'l-Muhârık babası Ebu'l-Muhârık radıyallahu anh'tan naklen anlatıyor: "Babam beni Hz. Aişe'ye göndererek, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (farz dışında) hangi namaza ısrarla devam etmeyi sevdiğini sordu. Hz. Aişe: "Aleyhissalâtu vesselâm, öğleden önce dört rek'at kılar ve bunlarda kıyamı uzatır, rükû ve secdeyi de güzel yapardı" dedi."[473]

*** ÖĞLE FARZINDAN SONRA İKİ REKATI KAÇIRAN**

?350 ?6337 ?1159 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????: ??????? ??????????? ????? ????? ????????. ????????????? ???? ?????????? ???????? ????? ????????. ????????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ??????????? ??? ??????? ?????????? ?? ????? ???? ?????? ????????. ???????? ???????? ???????????????. ?????? ???????? ??????????. ??? ?????? ????????. ??????? ??????? ???????? ????????. ????? ?????? ???????? ??? ????? ????. ??????: ?????? ?????? ?????? ?????? ????????. ????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ????? ?????: ????????? ????? ????????? ??? ???????????? ?????? ????????. ???????????????? ?????? ????????? . ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ????? ?????. ????? ?“???? ????. ? ??? ????? ????? ??? ?????. ????? ??????? ????? ? ????? ???? ???? ??? ?????.

350. (1159) (6337)- Abdullah İbnu'l-Hâris anlatıyor: "Hz. Muaviye (bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın muhterem zevceleri Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'ya bir elçi gönderdi. Elçinin yanında ben de vardım. Elçi Ümmü Seleme'ye sordu. O da şöyle cevap verdi: "(Zekat toplamak üzere) bir memur göndermiş olan Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün benim odamda öğle namaz için abdest aldığı sırada yanında çokça muhacir vardı. Resûlullah muhacirlerin meseleleriyle yakinen ilgileniyor idi. Derken kapı vuruldu. Kapıya çıktı (tahsildar gelmişti). Önce öğle namazı(nın farzını) kıldı; sonra, tahsildarın getirdiğini taksim etmek üzere oturdu. Bu taksim işi ikindi vakti girinceye kadar devam etti. Sonra odama girdi, iki rekat namaz kıldı ve arkadan şu açıklamayı yaptı: "Tahsildarla olan meşguliyetim, bu iki rek'ati öğlenin peşinden kılmama mani oldu. Bu sebeple onları ikindiden sonra kıldım."[474]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, sıkışık durumlarda namazların sünnet olan kısımlarının tehir edilse bile farz kısmının tehir edilemeyeceğini, vaktinde kılınmasına ciddi şekilde gayret gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Resûlullah'ın, öğlenin son iki rek'atını ikindi namazının vakti girdikten sonra kılması da cidden manidardır: Sünnetleri "farz değil" diyerek terketmemek gerektiğini gösterir. Zaten ayet-i kerimede "sırf ibadet için yaratıldığı" belirtilen insanoğlu için ibadetin azami sınırı yoktur. Farzlar asgari sınırdır. Bu asgari miktara sünnetler "asgari ziyade"yi ifade ederler. Daha fazlası kişinin iradesine bırakılmıştır: Teheccüt, kuşluk, evvâbîn vs. namazlar bunlardandır.[475]

*** AKŞAMIN SÜNNETİ**

?351 ?6338 ?1165 -?????????? ?????? ?????????? ???? ??????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????: ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ?????? ?‘??????. ???????? ????? ??????????? ??? ??????????. ????? ?????: ????????? ????????? ?????????????? ??? ???????????.??? ???????: ????? ????. ‘? ????? ??????? ?? ???? ?? ???????? ?????. ???? ?????? ??? ????? ??????: ?? ?????? ?? ?????? ?? ??? ???????? ?????.

351. (1165) (6338)- Râfi İbnu Hadic radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Beni Abdi'l-Eşhel kabilesinde yanımıza geldi. Mescidimizde bize akşam namazı kıldırdı. Sonra da: "Şu iki rek'at (sünneti de) evlerinizde kılın" buyurdu."[476]

AÇIKLAMA:

Sünnetlerin evlerde kılınması Resûlullah'ın umumi emridir. Hem riyadan uzak olur, hem de ev bereketlenir. Aile halkı, İslâmî hayatın en mühim tezahürü olan "namaz" ı fiilen görmelidir.[477]

*** VİTR**

?352 ?6339 ?1176 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ?????????? ???? ???????? ????? ?‘??????????. ????? ???????????? ???? ?????? ?????? ?????: ????? ????? ?????? ?????? ???????: ?????? ???????? ?????: ??????????????????. ?????: ????? ?????? ??? ??????? ????????: ?????????????. ???????: ??????? ?????? ??????????. ???????: ?????? ??????? ?????? ?? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ???? ?????? ???? ? ??? ?????. ????? ???????: ???? ?????? ????? ?? ???? ?? ????????.

352. (1176) (6339)- el-Mutallibu'bnu Abdillah anlatıyor: "Bir adam İbnu Ömer radıyallahu anhüma'ya: "Vitri nasıl kılayım?" diye sordu. O da: "Bir rek'atle vitir kıl!" dedi. Öbürü: "İyi ama halkın "Büteyra(=güdük)!" demesinden korkarım" dedi. İbnu Ömer "(tek rekâtlı bu namaz, Allah ve Resûlü'nün sünnetidir!" dedi. Bu ifadesiyle: "(Tek rekatlı bu namaz), Allah ve Resûlü'nün sünnetidir" demek istemiştir."[478]

?353 ?6340 ?1177 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ??? ????? ????? ??????? ???? ???????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??? ????? ??????????? ?????????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

353. (1177) (6340)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm nafile namazların her iki rek'atinde selam verir, bir rek'atla da vitir namazı kılardı." [479]

*** DUADA ELLERİ KALDIRMA, YÜZE SÜRME**

?354 ?6341 ?1181 -?????????? ????? ????????? ?? ????????? ???? ???????????. ????: ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ?‘??????????? ???? ????????? ???? ?????? ???????????? ???? ????? ????????: ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ???????? ?????? ??????? ????????? ????????. ??? ?????? ?????????????. ????? ???????? ????????? ??????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????? ??? ???? ?? ????.

354. (1181) (6341)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'a dua edince avuçlarının içini açarak dua et, ellerinin sırtlarıyla dua etme. Duayı bitirince avuçlarını yüzüne sür."[480]

AÇIKLAMA:

Hadis dua sırasında ellerin şeklini teşri etmektedir: İçi semaya çevrilmeli, tersi değil. Alimler, başka rivayetleri de göz önüne alarak hayır talep ederken ellerin içini semaya çevirmek gerektiğini, bir şerrin defedilmesini talep ederken avuç içlerinin yere çevrilmesi gerektiğini, Resûlullah'ın da böyle yaptığını belirtirler. Ellerin yüze sürülüş hikmeti şöyle açıklanmıştır: "Dua sırasında ilahi rahmet açılan ellere inmiştir. Bunun, insanın en şerefli uzvu olan yüzüne ulaştırılması icabeder."[481]

*** KUNUT**

?355 ?6342 ?1183 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????? ???? ???????. ?????: ?????? ???? ?????????? ??? ????? ?????????? ???????: ?????? ???????? ?????? ?????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

355. (1183) (6342)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh'a sabah namazındaki kunut hakkında sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Biz rükudan önce de sonra da kunut okurduk."[482]

AÇIKLAMA:

Bir kısım hadisler sabah namazında da kunut okunacağını ifade eder. Mâlik ve Şafiî hazretleri buna hükmetmiştir. Bazı alimler, büyük bir bela, olmadıkça sabah namazında kunut okumak caiz değildir demiştir. Hanefiler vitrin son rek'atinde kunut okurlar. Mezheplere göre kunut duası da farklıdır.[483]

*** SEFERDE VİTR**

?356 ?6343 ?1193 -?????????? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ??????? ???? ????????. ????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ????????? ???????????. ? ?????? ??????????. ??????? ????????? ???? ????????. ??????: ??????? ???????? ?????: ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ???????? ??? ????.

356. (1193) (6343)- Salim babası Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma'dan anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sefer sırasında iki rek'at kılardı, buna ilavede bulunmazdı. Geceleyin de teheccüd namazı kılardı." Ben babama: "Aleyhissalâtu vesselâm sefer sırasında vitir de kılar mıydı?" diye sordum, "evet!" cevabını verdi."[484]

*** VİTRDEN SONRA İKİ REK'AT**

?357 ?6344 ?1195 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????. ????? ????????? ???? ?????? ???????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ????????? ??????????? ?????????????? ?????? ???????.

357. (1195) (6344)- Ümmü Seleme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vitir namazından sonra oturduğu yerden iki hafif rekat daha kılardı."[485]

*** VİTİRDEN SONRA OTURARAK İKİ REK'AT KILMAK**

?358 ?6345 ?1195 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????. ????? ????????? ???? ?????? ???????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ????????? ??????????? ?????????????? ?????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????.‘? ????? ?? ????? ????? ????? ????: ?? ??? ?? ????. ?????? ????? ????. ???? ?????? ????? ????: ??? ?? ?????? ??? ????. ????? ????? ???? ??? ?????? ????????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ?? ????? ?????.

358. (1195) (6345)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, vitirden sonra kısa iki rekatlık bir namaz kılardı. Bunu oturarak kılardı."[486]

?359 ?6346 ?1196 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ?????? ???? ?????? ?????????. ????? ?‘??????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ????????? ????? ??????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????. ????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??? ????????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ????.

359. (1196) (6346)- Hz. Aişe radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm tek bir rek'atle vitir kılar, sonra oturduğu yerden iki rek'at daha kılar, bunlarda kıraatte bulunurdu. Rüku'ya gitmek isteyince, kalkar rüku yapardı."[487]

AÇIKLAMA:

Şarihler, vitirden sonra kılınan bu iki rek'ati, Resûlullah'ın devamlı kılmadığını, vitirden sonra da namaz kılmanın caiz olduğunu göstermek için arada bir kıldığını belirtirler.[488]

*** BİNEK ÜZERİNDE VİTR**

?360 ?6347 ?1201 -?????????? ????????? ???? ??????? ?‘?????????? ????? ????? ???????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ??? ????.

360. (1201) (6347)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vitir namazın: bineği üzerinde de kılardı."[489]

AÇIKLAMA:

Hayvan üzerinde nafile namaz kılmak bilicma caiz ise de, farı namaz kılmak bazı şartlarla caizdir: Hanefilere göre düşman veya yırtıcı hayvan korkusu, fazla çamur bulunması, yol arkadaşından geri kalmak, hastalanmak gibi mazeretler sebebiyle hayvandan inme imkânsızlığı olması halinde, yolcu binek hayvanının üstünde farz namazını kılabilir. Rüku için biraz eğilir, secde için daha fazla eğilir. Kıble hayvanın gittiği istikamet kabul edilir. Hayvan veya üzerine oturulan palan vesairenin necaseti zarar vermez.
Şafiîler de zaruret olmadıkça hayvan sırtında farı namaz kılınmasını caiz görmezler. Hayvan yürürken caiz görmezler. Hayvan durmuş ise, namaz müddetince kıbleye yönelmek, ayakta olmak, rüku ve secdelerin yapılması mümkün olmak gibi şartlarla sahih olabilir, aksi halde sahih olmaz derler.[490]

*** GECENİN BAŞINDA VİTR**

?361 ?6348 ?1202 -?????????? ????? ???????? ??????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ????? ??????. ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ‘??? ??????: ???? ????? ???????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ???????????. ????? ??????? ??? ??????? ???????: ????? ?????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????? ??? ???? ??????? ????????? ???????????. ??????? ????? ??? ??????? ????????? ???????????.?????????? ????? ???????? ??????????? ???? ????????. ?????????? ????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ‘?? ??????. ???????? ????????.??? ???????: ?????? ???. ? ????? ??? ??????? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ? ?????: ??????? ???? ????? ???? ?? ???? ????? ?????.

361. (1202) (6348)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh â: "Vitri ne zaman kılarsın?" diye sordu. O: "Gecenin başında, yatsıdan sonra!" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ömer, sen ne zaman?" diye sordu. Hz. Ömer: "Gecenin sonunda!" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Ey Ebu Bekr! Sen sağlam (ihtiyatlı) olanı tutmuşsun! Ey Ömer, sen de kuvveti tutmuşsun."[491]

AÇIKLAMA:

Vitir namazını yatsıdan hemen sonra kılmak gece kalkamayacaklar için ihtiyatlı bir davranıştır. Gece kalkma hususunda kuvvetli irade sahibi olanlar da geceye bırakabilirler. Hz. Ömer bunun efdal olduğunu söylemiştir.[492]

*** UNUTARAK CÜNÜB NAMAZ KILAN**

?362 ?6349 ?1220 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ?‘?????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????. ???? ????? ??????????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????
???????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ??????????. ????? ????????? ??????????. ??????? ??????? ???????? ????.? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????: ???? ???????? ????????? ???????. ??????? ??????? ?????? ?????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ???? ????? ?? ???. ????? ????? ???? ??? ???? ?? ???? ????? ?? ???.

362. (1220) (6349)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namaz için evinden çıkıp (namaz mahalline gelerek) tekbir getirdi, sonra ashaba (bekleyin diye) işaret buyurdu. Hemen gidip gusletti geldi. Saçlarından su damlıyordu. Onlara namaz kıldırdı. Namazdan çıkınca:
"Yanınıza cünüb olarak gelmişim. Namaza duruncaya kadar da durumumu hatırlayamadım. (Tam kılacağım anda hatırladım)" buyurdular."[493]

?363 ?6350 ?1221 -?????????? ????????? ???? ??????? ????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ????? ????? ??????????? ???? ????????. ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???????? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ?????????????? ?????????????. ????? ???????? ????? ???????? ?????? ??? ?????? ? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ????. ??? ??? ?? ?????????? ??????? ???? ?????.

363. (1221) (6350)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Kime namazda iken kusma veya burun kanaması veya bulantılı kusma veya mezi akması hallerinden biri isabet ederse, hemen gidip abdest alsın. Sonra gelip namazının üzerine (kılamadığı kısmı) bina etsin. İşte bu sırada (dünyevî kelamla) konuşmasın."[494]

AÇIKLAMA:

Hadis sayılan hallerde abdestin bozulduğunu belirtmiş olmaktadır. Ayrıca böyle bir durumda kişinin, namaz edebine uymayan kelam telaffuz etmeden abdestini alıp geldiği taktirde, önceki kıldıklarını tamamlayabileceğini belirtmektedir.[495]

*** NAMAZDA ABDESTİ BOZULAN**

?364 ?6351 ?1222 -?????????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????. ????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????: »?????
?????? ?????????? ?????????? ??????????? ????? ????????? ????? ???????????«.?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ????????? ????. ???????? ??????? ????? ?????? ??? ??? ??? ?? ???.

364. (1222) (6351)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Biriniz namaz kılarken hadesi vaki olsa, burnunu tutup namazdan çıksın."[496]

*** HASTA NAMAZI**

?365 ?6352 ?1224 -?????????? ?????? ?????????? ???? ??????? ????????????. ????? ????????? ?‘???????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ??????? ??? ????.

365. (1224) (6352)- Vâil İbnu Hucr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı hasta iken oturduğu yerde sağ tarafı üzerine (yaslanmış vaziyette) namaz kılarken gördüm."[497]

*** OTURARAK NAFİLE NAMAZI**

?366 ?6353 ?1227 -?????????? ????? ????????? ??????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????????: ???????: ??? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ?????? ???? ????? ????????? ??? ????????. ?????? ?????? ??? ????????. ???????? ???????? ???????? ?????? ????? ????? ???????? ???? ??????????? ????????? ?????? ??? ???????? ?????? ????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?????? ????.

366. (1227) (6353)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın gece namazını hep ayakta kıldığını gördüm, başka şekilde kıldığını hiç görmedim. Bu hal yaşlanıncaya kadar devam etti. Yaşlanınca oturarak kılmaya başladı. Okumakta olduğu kıraatından otuz-kırk ayet kalınca, kalkar onları ayakta okuyup secdeye giderdi."[498]

AÇIKLAMA:

Resûlullah gece namazlarında kıraatı çok uzun tutardı. Bu sebeple, yaşlılıkta uzun müddet ayakta kalması zahmet verir olunca, namazın kıraatini oturarak yaptığı; buna rağmen, yine de 30-40 ayeti ayakta okuyup sonra rükû-secde yaptığı belirtilmektedir.[499]

*** OTURARAK KILINAN NAMAZIN SEVABI YARIM**

?367 ?6354 ?1230 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????? ?????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ????????. ?????????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????????. ???????: ????? ?????????? ????? ????????? ???? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ????.

367. (1230) (6354)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün evinden çıkınca, mescidde oturarak (nafile) namaz kılanları gördü, şöyle buyurdu: "Oturanın kıldığı namaz, sevaben ayakta kılanın namazının yarısına denktir."[500]

*** RESÛLULLAH'IN HASTALIKTA KILDIĞI NAMAZ**

?368 ?6355 ?1234 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ??? ????????? ????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????. ????? ??????. ???????: ???????? ????????? ???????: ??????. ?????: ?????? ???? ???????????. ???????? ???? ?????? ??????????? ??????????. ????? ???????? ???????? ???????? ???????: ????????? ????????? ???????: ??????. ????? . ?????? ???? ?????????. ????? ??? ?????? ??????????? ????????? ???????? ?????????: ???? ????? ?????? ??????. ?????? ????? ?????? ????????? ???????? ? ???????????. ?????? ??????? ????????. ????? ????????. ????? ??????? ????????. ????????? ???????: ?????? ???? ???????????. ???????? ???? ?????? ??????????? ?????????. ??????????? ???????? ???????. ??? ???????????? ???????. ?????? ???????? ????? ????????. ???????? ????? ?????? ???????? ?????????. ????? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????: ???????????? ???? ????????? ????????. ????????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????. ???????? ????? ????? ??????? ?????? ??????????. ???????? ???????? ??? ??????? ????????. ????? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ??????. ?????? ????? ????? ?????? ???????. ????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????.????? ????? ?????? ?????: ???? ??????? ???????. ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ????.

368. (1234) (6355)- Sâlim İbnu Ubeyd anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hastalığı sırasında bir ara bayılmıştı. Sonra ayıldı ve: "Namaz vakti girdi mi?" diye sordu. "Evet!" dediler. "Bilal'e söyleyin ezan okusun! Ebu Bekr'e söyleyin o da halka imamlık etsin!" buyurdular. Üzerine yine baygınlık geldi, az sonra ayıldı. Yine: "Namaz vakti girdi mi?" diye sordu. "Evet!" dediler. "Öyleyse Bilal'e söyleyin ezan okusun ve Ebu Bekr'e söyleyin o da halka imamlık etsin!" buyurdular. Sonra tekrar bayıldı. Az sonra ayıldı. Ayılır ayılmaz: "Namaz vakti girdi mi?" dediler. "Evet!" denildi. "Öyleyse Bilal'e söyleyin ezan okusun ve Ebu Bekr'e söyleyin o da halka imamlık etsin!" buyurdular. Hz. Aişe radıyallahu anhâ: "Babam Ebu Bekr yufka yürekli bir kimsedir. (Size mahsus) bu makama geçerse dayanamaz ağlar, (sizin yerinize) imamlığa tahammül edemez! Bu işi bir başkasına söyleseniz!" dedi. Derken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir kere daha bayıldı. Az sonra ayıldı. Yine: "Bilal'e söyleyin ezan okusun, Ebu Bekr'e söyleyin o da halkın namazını kıldırsın" buyurdular. Sonra: "Siz kadınlar Hz. Yusuf'un (kıssasında zikri geçen fettan) kadınlar gibisiniz" buyurdular." Râvi der ki: "Bilal'e emredildi, ezan okudu. Hz. Ebu Bekr'e emredildi o da namaz kıldırdı. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir hafiflik hissedip: "Kendisine dayanacağım birini çağırın!" buyurdular. Berîre ve bir de erkek geldi. Onlara dayanarak mescide gitti. Hz. Ebu Bekr onu görünce geri çekilmek istedi. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm ona: "Yerinden ayrılma!" diye işaret buyurdu. sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm gelip Hz. Ebu Bekr'in yanına oturdu. Ebu Bekr böylece namazı kıldırdı. Bilahare Aleyhissalâtu vesselâm ruhunu teslim etti." [501]

?369 ?6356 ?1235 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ?‘?????? ????? ??????????? ???? ???? ???????? ?????: ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????? ????? ??? ?????? ????????. ??????? : ??????????? ??????? ??????? ?????????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????!??????? ???? ???? ??????? ?????: ???????? ??????? ????????: ??? ??????? ?????! ??????? ???? ??????? ????? ???????? ??????? ????? ????????: ??? ??????? ?????? ??????? ???? ??????????? ?????: ??????. ???????? ??????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????. ???????? ????????. ??????? ??????: ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ?????????? ??????????. ???????: ?????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ????????: ??? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ??????. ??????? ? ???????? ???????? ?????????? ????????. ????? ??????? ?????? ???????? ??????????. ???????? ????? ?????? ???????? ??????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ??????. ???????? ???????? ?????? ??????????. ????????? ?????????? ??? ?‘????. ???????? ????? ???????? ????????? ?????? ??????. ???????? ?????????????. ???????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???? ????????. ??????? ????? ??????. ?? ????? ????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????? ??????. ????? ????? ????????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ?????? ????? ??????.????? ???????: ??????? ??????????.?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ? ??? ????? ????? ???? ???? ? ????? ??????. ??? ???? ????????. ??? ????? ???????: ???? ‘?? ????? ????? ?? ???? ?? ??????.

369. (1235) (6356)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığı vakit Hz. Aişe'nin evinde idi. "Bana Ali'yi çağırın!" buyurdular. Hz. Aişe radıyallahu anhâ: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana Ebu Bekr'i çağırsak olmaz mı?" dedi. "Onu çağırın!" buyurdular. Hafsa radıyallahu anhâ: "Sana Ömer'i çağırsak olmaz mı?" dedi. "Onu çağırın!" buyurdular. Ümmü'l-Fadl: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana Abbâs'ı çağırsak olmaz mı?" dedi. "Evet!" buyurdular. (Adı geçenler) toplanınca Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mübarek başlarını kaldırarak (etrafa bir) bakıp sükut ettiler. Hz. Ömer:
"Kalkın! Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı yalnız bırakın!" dedi. Az sonra Bilâl geldi. Resûlullah'a namazı haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ebu Bekr'e söyleyin halka namaz kıldırsın!" buyurdular. Hz. Aişe "Ey Allah'ın Resûlü! Muhakkak ki Ebu Bekr, yumuşak kalpli, tutuk bir kimsedir. (Makamınızda) sizi göremezse ağlar, insanlar da (ona katılıp) ağlarlar. Emretseniz de halka namazı Ömer kıldırsa!" dedi. (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazı Ebu Bekr'in kıldırması için ısrar edince) Hz. Ebu Bekr, halka namaz kıldırmak üzere öne geçti. Bu sırada Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendinde bir hafiflik hissetti. İki kişinin arasında dayanarak mescide geçti, ayakları yerde sürünüyordu. Halk Aleyhissalâtu vesselâm'ı mescidde görünce Ebu Bekr'i "sübhanallah!" diyerek ikaz ettiler. O geri çekilmek istedi. Ama Aleyhissalâtu vesselâm: "Yerinde kal" diye işaret etti. Resûlullah gelip Ebu Bekr'in sağına oturdu. Ebu Bekr kalktı. Hz. Ebu Bekr Resûlullah'ı imam kıldı, halk da Ebu Bekr'i imam kıldı. İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kıraatı, Hz. Ebu Bekr'in kıldığı yerden aldı."
Vekî der ki: "Sünnet böyledir (ikinci imam, kıraatı birincinin kaldığı yerden devam ettirir)."[502]

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın son günleriyle ilgili açıklama daha önce geçmişti. Rivayetler, bu hastalık sırasında Hz. Ebu Bekr'in üç gün (12 vakit) imamlık yaptığını ifade eder. Resûlullah iki sefer mescide çıkmış olmalı. Birinde yatsı, diğerinde öğle namazı için. Rivayetler dikkat edilmezse karıştırılabilir ve tenakuz var zannedilir. Nitekim, Resûlullah'ın mescide giderken omuzlarına dayandığı belirtilen isimler de ihtilaflı görülür. Nevevî şöyle bir telifte bulunur: "Resûlullah'ın dayandığı belirtilen Hz. Aişe ve Berîre gibi kadınlar, oda içerisinde yardımcı olmuşlardır. Oda kapısından sonra erkekler (Hz. Abbâs, Hz. Ali, Fadl İbnu Abbâs, Üsame İbnu Zeyd) nöbetleşe Resûlullah'ı mesciddeki yerine kadar götürmüşlerdir."
Namaz sırasında Hz. Ebu Bekr, Resûlullah'a uymuş, Resûlullah, hastalığı sebebiyle alçak sesle ve oturarak kıldırdığı için, Hz. Ebu Bekr mübelliğlik yaparak namazın harekâtını halka duyurmuştur. Dolayısıyla halk hakikatte Hz. Ebu Bekr'e değil, Resûlullah'a uymuştur. Esasen imam varken cemaatın bir başkasına uyarak namaz kılması caiz olmaz. Mamafih şarihler, bir seferinde Resûlullah'ın Hz. Ebu Bekr'e uyduğunu, bir seferinde de Hz. Ebu Bekr'in belirtildiği şekilde Resûlullah'a uyduğunu kabul ederler. Bu yorum, diğer bazı ihtilafların çözümünde de faydalıdır.[503]

*** SABAH NAMAZINDA KUNUT**

?370 ?6357 ?1242 -?????????? ??????? ???? ?????? ??????????. ????? ????????? ???? ???????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ???????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ??? ?????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ????? ?????: ???????? ?? ???? ?????? ?? ?????? ??????????? ? ??? ????? ?? ????? ???? ?????. ? ??? ????? ???? ?? ?? ????.

370. (1242) (6357)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sabah namazında kunut yapmaktan nehyolundu."[504]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, -bazı rivayetlerin sarahatine göre, Uhud savaşında dişlerinden isabet alınca, sabah namazlarında, son rek'atte semiallahu limen hamideh, Rabbena ve Lekelhamd dedikten sonra "Allahım, falana, falana ve falana lanet et" diye muayyen şahıslara lanet etmeye başlamıştı. Bunun üzerine "Kullarımın tedbir ve idaresinden senin elinde bir şeş yoktur ve sen onların inkârlarından mes'ul değilsin. Allah dilerse onlara tevbe nasip eder, dilerse, zalim oldukları için, azab verir" (Al-i İmran 128) mealinde ki ayette Resûlullah bu bedduadan men edilir.[505]

*** NAMAZDA YILAN, AKREB ÖLDÜRÜLEBİLİR**

?371 ?6358 ?1246 -?????????? ? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ?'???????? ????????????? ???? ????????? ????: ????? ??????? ????? ??????? ??????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??? ????????. ???????: ?????? ?????? ??????????. ??? ?????? ?????????? ???????? ??????????. ??????????? ??? ???????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??? ?????? ??? ????. ??? ????? ?? ?????. ??? ???? ????? ????? ??? ????? ?? ???????? ????? ?? ???????? ?? ????? ?? ????? ?? ????? ??.? ?????: ??? ???? ??????? ?? ???? ????? ????????? ? ?????: ???? ???. ??? ????? ?? ????? ???? ? ????? ????.

371. (1246) (6358)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazda iken, onu bir akreb sokmuştu. "Allah akrebe lanet etsin! dedi. Namaza duranı da başkasını da bırakmıyor. Onu Harem bölgesinde de, dışında da öldürün!" buyurdular."[506]

?372 ?6359 ?1247 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ????.

372. (1247) (6359)- Rafi radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazda iken bir akreb öldürdü."[507]

*** MEKRUH VAKİT**

?373 ?6360 ?1252 -?????????? ? ???????? ???? ??????? ??????????????. ????? ????? ????? ????????? ??? ??????????? ???? ????????. ???? ?????????????? ???? ????? ??????????: ?????: ????? ????????? ???? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ??????? ??????! ????? ????????? ???? ????? ????? ???? ??????? ????????? ???????. ?????: ????????? ?????: ???? ???? ???????? ????????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ????????? ????? ?????? ????? ????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ????????? ???????????. ????? ????? ????????? ????????? ????????????? ?????? ????????? ????????? ????? ??????? ??????????. ??????? ??????? ????? ??????? ??????????? ?????? ????????. ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????? ???????????. ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ?'??????. ??????? ??????? ????????? ??????????? ????????????? ?????? ???????? ????????. ????? ???? ???????? ?????? ??????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???.

373. (1252) (6360)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Saffân İbnu'l-Muattâl, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir husus sorarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben size sizin bildiğiniz, benim bilmediğim bir şey soracağım" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Nedir o?" deyince:
"Gece ve gündüzlerin saatleri içerisinde namaz kılmanın mekruh olduğu bir saat var mı?" dedi. Resûlullah şu cevabı verdi:
"Evet! Sabah namazını kıldın mı, artık güneş doğuncaya kadar namazı terket. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Doğduktan sonra güneş başın üzerinde ok gibi dik oluncaya kadar (geçen zaman içinde) namaz kıl. Çünkü bu esnada kılınan namazlara melekler hazır bulunurlar ve namazlar makbuldür. Güneş ne zaman ki başın üstünde ok gibi dik durur, namaz terket. Çünkü tam o sırada cehennem tutuşturulur ve kapıları açılır. Bu hal güneş senin sağ kaşından kayıncaya kadar devam eder. Güneş kaydı mı, artık, ikindi namazı kılıncaya kadar ki zaman içinde kılınan namazlar melekler hazır olur ve o namazlar makbuldür. İkindi namazını kıldın mı artık güneş batıncaya kadar namaz kılmayı terket."[508]

?374 ?6361 ?1253 -?????????? ???????? ???? ????????. ??????????? ?????? ??????????. ?????????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ???????????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????????? »??? ????? ???????? ??????? ??????? ????????????« ??????? ??????????? ??????????. ??????? ??????? ??? ????? ?????????? ??????????. ??????? ???????? »??? ????? ???????« ??????????. ??????? ?????? ??????????? ??????????. ??????? ???????? ??????????. ??? ????????? ????? ??????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ????.

374. (1253) (6361)- Ebu Abdillah es-Sunâbihî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Güneş şeytanın iki boynuzu arasında doğar -veya güneşle birlikte şeytanın iki boynuzu doğar dedi.- Güneş yükselince şeytan ondan ayrılır. Güneş semanın ortasına gelince şeytan güneşe yaklaşır. Güneş batıya yönelince -veya ayrılınca dedi- şeytan güneşten ayrılır. Güneş batmaya yaklaşınca, şeytan güneşe yaklaşır. Güneş batınca şeytan ondan ayrılır. Öyleyse bu üç saatte namaz kılmayın."[509]

*** KORKU NAMAZI**

?375 ?6362 ?1260 -?????????? ? ????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ????? ????????. ???????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????????? ???Œ??????? ???????. ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????????? ??????????. ????? ???????? ??????? ???????????. ?????? ??????? ??????? ???????. ?????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ???????????. ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????. ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????? ????????. ???????? ???????? ????????? ??????????. ??????? ?????????? ?????? ????? ??????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ???? ??? ????.

375. (1260) (6362)- Hz. Cabir İbnu Abdillah radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ashabına havf (korku) namazı kıldırdı. Resûlullah, bütün cemaatle birlikte rükû yaptı, sonra da Resûlullah ve hemen arkasındaki saf secde ettiler, diğerleri ise ayakta (kıyam halinde) beklediler. Resûlullah (ikinci rek'ate) kalkınca beklemekte olanlar kendi kendilerine iki secdede bulundular. Sonra öndeki saf gerileyerek ikinci safın yerinde durdu ve ikinci saftakiler ilerleyerek ön safın yerinde durdu. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hepsiyle birlikte rüku yaptı. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hemen arkasındaki safla birlikte secde etti. Bunlar başlarını secdeden kaldırınca, diğerleri de secde ettiler. Böylece cemaatin tamamı Aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte rüku etmiş oldu. Her grup bir rek'âtin secdelerini kendi kendilerine yapmış oldular. Bu esnada, düşman kıble cihetindeydi."[510]

AÇIKLAMA:

Korku namazı bahsi daha önce geçti. Orada gerekli açıklamalar yapıldı. [511]

*** YAĞMUR NAMAZI**

?376 ?6363 ?1268 -?????????? ? ?????? ???? ?‘??????? ??????????? ???? ????? ??????????? ????: ????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ?????: ???????? ??????????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????. ???????? ????? ??????????? ??? ?????? ??? ????????. ????? ????????? ??????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ????????. ????? ?????? ????????? ???????? ?‘?????? ????? ?‘??????? ??‘?????? ????? ?‘?????? . ??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ????.

376. (1268) (6363)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün yağmur duasına çıkmıştı. Ezan ve ikamet olmaksızın bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe okudu. Yüzünü, elleri kaldırılmış olarak kıbleye çevirdi. Ayrıca ridasını ters çevirdi; sağ yanını solu, sol yanını da sağı üzerine aldı."[512]

*** YAĞMUR DUASI**

?377 ?6364 ?1270 -?????????? ????????? ???? ????? ??????????? ????? ?‘??????. ????? ????????? ???? ?????????? ????? ?????? ?????? ????? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ??????????? ?????? ?????? ?? ???????? ?????? ??????. ???????? ??????????? ???????? ?????? ????? ?????: ??????????! ???????? ??????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????. ????? ??????. ????? ???????? ????? ???? ?????? ???? ?????????? ??? ???????: ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ????.

377. (1270) (6364)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Bir bedevi gelerek Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben öyle bir kabileden geliyorum ki, (kuraklık sebebiyle) çobanlar hayvan otlatamıyor ve erkek develerinden hiçbiri rahat rahat yürüyemiyor" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm minbere geçip Allah'a hamd ü senâdan sonra: "Allahümme's-kına gaysen muğîsan merîen tabakan merî'en gadakan âcilen ğayra râisin (=Allahım! Bize can kurtaran âkibeti, hayırlı, umumi, bol, sırılsıklam eden âcil ve gecikmesiz yağmur ver" diye dua etti, sonra minberden indi. Etraftan gelen herkes: (Peygamberin duası bereketine gelen yeterli miktarda yağmurla) hepimiz ihya edildik") dedi."[513]

AÇIKLAMA:

Yağmur namazı daha önce açıklandı. [514]

*** BAYRAM NAMAZLARI**

?378 ?6365 ?1276 -?????????? ?????????? ???? ????????. ????? ????? ????????. ????? ???????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?? ????? ??????? ????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ???????????.??? ???????: ???? ?????? ??????????? ?? ??? ?? ???? ?????? ????. ???? ?????? ??????????? ?? ???. ????? ???? ????.

378. (1276) (6365)- İbnu (Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve ondan sonra gelen iki halife radıyallahu anhüma hazretleri Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer İbnu'l-Hattâb, bayram namazını hutbeden önce kılarlardı."[515]

AÇIKLAMA:

Bayram namazı ve hutbenin yeri ile ilgili açıklama daha önce geçti.[516]

*** BAYRAM HUTBESİ**

?379 ?6366 ?1286 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ?????? ?????

???????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ?????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ?????? ?????????? ?? ???. ????? ???? ????.

379. (1286) (6366)- Nubayt radıyallahu anh'ın anlattığına göre, "haccetmiş, haccı sırasında Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı devesi üzerinde, hutbe verirken görmüştür."[517]

?380 ?6367 ?1289 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ??????. ????? ???????? ?????? ???? ?????????????????? ????? ?????????? ????? ???????? ?????????????. ????? ????? ??????????? ???? ???????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??? ??????. ???????? ???????? ????? ?????? ???????? ????? ?????.??? ???????: ???? ??????? ??? ?????? ?? ???? ????? ? ???? . ??? ??? ?? ???? . ?????? ????? ???? ????? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ????. ???? ??? ????.

380. (1289) (6367)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ramazan ve Kurban bayramı (musallaya) çıktı. Orada ayakta hutbe okudu, sonra bir miktar oturdu, tekrar kalktı (ikinci hutbeyi okudu)."[518]

*** BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ**

?381 ?6368 ?1292 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????
??????? ???????? ??? ???????? ??? ?????.??? ???????: ?????? ????. ?????? ????.

381. (1292) (6368)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hiçbir bayramda bayram namazından önce ve sonra (nafile) namaz kılmamıştır (bayram namazıyla kılınan sünnet namaz yoktur.)"[519]

?382 ?6369 ?1293 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ? ???????? ?????? ???????? ???????. ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

382. (1293) (6369)- Ebu Saîdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bayram namazından önce hiçbir namaz kılmazdı. Evine dönünce iki rek'at namaz kılardı."[520]

AÇIKLAMA:

Bayram namazına bağlı sünnet namazların olmadığı hususunda ulemâ müttefiktir. Ancak bayram namazından önce veya sonra nafile namaz kılmanın hükmünde âlimler ihtilaf eder:
* Hanefiler: "Musallada bayramdan önce veya sonra nafile kılmak mekruhtur fakat bayram namazından sonra eve dönünce evde kılınabilir" der ve delil olarak 1293 numaralı hadisi gösterir.
* Şâfiîler: "Bayramdan önce olsun sonra olsun namaz kılmak imama mekruhtur, cemaate değil" demiştir.
* Mâlikîler. "Musallada mekruhtur, caminin içinde cemaate mekruh değil imama mekruhtur" demiştir.[521]

*** BAYRAM NAMAZINA YAYA GİTMEK**

?383 ?6370 ?1294 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????. ?????????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ???????? ????? ????????
????????? ?????????? ????????.??? ???????: ?????? ?????????? ????? ????? ???? ????.

383. (1294) (6370)- Sa'd el-Karaz ve İbnu Ömer radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bayram namazına yürüyerek gider, yürüyerek dönerdi."[522]

AÇIKLAMA:

Bayram namazına Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaya gidip yaya döndüğüne dair başka rivayetler de var. Gerek ashab ve gerek tabiinden İslâm büyükleri mazeret olmadığı taktirde bayram namazına yayan gidip gelmeyi müstahsen addetmişler ve sünnet olduğunu söylemişlerdir. Mezhep imamları da bunun müstehab olduğunu söylemişlerdir.[523]

*** BAYRAMA GİDERKEN BİR YOLU, DÖNERKEN BAŞKA BİR YOLU TAKİP ETMEK**

?384 ?6371 ?1298 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????. ?????????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ?????? ????? ??????????? ?????? ????? ????? ??????? ???? ????? ????????. ????? ????? ???????? ????????????. ????? ???????? ??? ?????????? ?‘??????. ??????? ????? ????????. ????? ???????? ????? ????? ???????? ???? ??????? ??????? ????? ?????????? ????? ????????.??? ?‘???? ???? ???? ?????? ?????????? ?????? ??? ??? ???? ??? ???????.

384. (1298) (6371)- Sa'd el-Karaz radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bayram namazlarına giderken Sa'îd İbnu Ebi'l-As'ın mahallesinden geçer, sonra çadırların bulunduğu yerden geçer, namaz dönüşünü başka bir yoldan yapar, Beni Zürayh'ten Ammâr İbnu Yâsir'in evine, oradan Ebu Hureyre'nin mahallesine, oradan Balât'a geçerek (evine gelirdi)."[524]

?385 ?6372 ?1300 -?????????? ? ?????? ???? ?‘??????. ????? ?????? ?????????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ??????? ???????? ????? .
??? ???????: ????? ????? ????. ????? ???? ? ???????? ?? ???? ?????. ??? ?? ????? ?‘???? ??? ?????? ??? ?6921.

385. (1300) (6372)- Ebu Râfi' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bayram namazına yaya olarak gider, dönüşü de, gittiğinden başka bir yolla yapardı."[525]

AÇIKLAMA:

Bayram namazıyla ilgili edeblerden biri de gidiş ve dönüş yollarını farklı kılmaktır. Alimler bu babta gelen hadisleri esas alarak, bayram namazına giderken bir yol, ondan

dönerken de başka bir yol takip etmeyi müstehab addetmişlerdir. Farklı güzergâhtaki cinlerin ve insanların kişi lehine şehadet edeceği belirtilir. Bunda şeair-i İslâmiyenin teşhiri de mevcuttur.[526]

*** BAYRAMDA TAKLİS (ÇALGI)**

?386 ?6373 ?1302 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????: ?????? ??????? ?'????????? ?????? ???'???????? ???????: ?????? ? ???????? ??????????? ????? ????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ????? ????? ????? ????. ????? ?'???? ??? ?? ??? ????? ???? ??? ????? ?????? ?? ?? ???? ?? ??? ?? ????? ????? ?????? ?'???.

386. (1302) (6373)- Âmir rahimehullah anlatıyor: "İyâz el-Eş'ârî, Enbâr'da bir bayram namazında hazır bulunmuştu. Şöyle dedi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında taklîs yapıldığı gibi sizi niye taklîs yapar görmüyorum?"[527]

?387 ?6374 ?1303 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????: ??? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ????????. ??? ?????? ???????. ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ???? ?????? ????????. ????? ????? ????????? ???? ???????? ??????????: ????? ????? ????????. ????? ?????. ????? ????????? ??? ??????? ???? ???????. ? ?????????? ??????????? ???? ???????. ? ?? ?????????? ???????????? ???? ?????? . ????? ????? ???????? .
????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ????????.??? ???????: ????? ???? ??? ????? ?????? ????.

387. (1303) (6374)- Kays İbnu Sa'd radıyallahu anhüma anlatıyor. "(Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından sonra) O'nun sağlığında mevcut olan her şeyi gördüm, ancak biri hariç. Görmediğim bu şey de, Ramazan bayramında onun için yapılan taklisdir."[528]

AÇIKLAMA:

Taklîs, def refakatinde güfte söylemektir. Daha önce de geçtiği üzere, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bazı fırsatlarda nezih bir tarzda neşe izhârını tecviz etmiştir. Bilhassa düğünlerde def refâkatinde bazı şiir ve güftelerin söylenmesi sünnet kılınmıştır. Habeşilerin bayramlarda kılınç kalkan oynamalarına izin verildiği, çocukların ve hatta -kadın dahil- büyüklerin bunları seyretmesine müsaade edildiği rivayetlerde gelmiştir, daha önce açıklandı. Mezhep imamları teğanni denen şarkı, türkü ve çalgıyı bir kısım kayıtlarla tecviz etmiştir. Şehevî duygulan tahrik eden, fuhşiyata teşvik eden, muhteva olarak meşru olmayan manalar taşıyan güfte ve çalgılar haram veya tahrimen mekruh addedilmiştir.[529]

*** BAYRAMDA HARBE SÜTRE OLABİLİR**

?388 ?6375 ?1306 -?????????? ???????? ???? ??????? ?'???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????????????? ??????????? ??????????.??? ???????: ???? ????? ??? ?'???? ???????? ???? ??? ???????. ?????? ????? ???? ???? ?????? ????.

388. (1306) (6375)- Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Musalla'da bir harbeyi sütre yaparak bayram namazını kıldı."[530]

*** KADINLAR BAYRAM NAMAZINA GİDER**

?389 ?6376 ?1309 -?????????? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????
???? ???????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????
????????? ??????????? ??? ????????????.??? ???????: ???? ????? ???? ????? ?????? ???? ?? ?????.

389. (1309) (6376)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, her iki bayramda da kızlarını ve hanımlarını (musallaya) çıkarırdı."[531]

*** BİR GÜNDE İKİ BAYRAM**

?390 ?6377 ?1311 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????. ????? ???????. ?????????? ????????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ?????: ????????? ???????? ??? ?????????? ?????. ?????? ????? ???????? ???? ??????????. ??????? ??????????? ???? ????? ??????.??????????
????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ???????. ????? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???????. ??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ????. ????? ????? ???? ??? ???? ?? ???????? ?? ?????? ??????? ?'????.

390. (1311) (6377)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizin şu gününüzde iki bayram bir araya gelmiştir: Dileyene, bayram namazı cuma namazının da yerini tutar. (Ancak) biz, cum'a namazını da kılacağız."
Benzer bir rivayet Ebu Hureyre radıyallahu anh'tan da yapılmıştır. [532]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bayram gününün cuma'ya rastlaması haliyle ilgilidir. Cum'a günü mü'minin bayramı olması haysiyetiyle iki bayram bir araya gelmiş olmaktadır. Bu durumda bayram namazı kılınınca, ayrıca cum'a namazı farz olmaktan çıkmakta, dileyenin cum'a kılacağı, dileyenin öğle namazı kılacağı, ancak cum'a kılmanın efdaliyeti belirtilmektedir. [533]

?391 ?6378 ?1312 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????
???? ????? ??????? ?????: ????????? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ????? ?????:
???? ????? ??? ?????? ??????????? ???????????. ?????? ????? ??? ??????????? ???????????????.??? ???????: ???? ???? ????? ?????.

391. (1312) (6378)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında iki bayram (cuma ve bir bayram) aynı günde birleşti. Aleyhissalâtu vesselâm bayramı kıldırdı, sonra da: "Dileyen cumaya da gelsin, dileyen de gelmesin" buyurdular."[534]

*** BAYRAMDA SİLÂH TAŞIMAK**

?392 ?6379 ?1314 -?????????? ?????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????
???????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ???????? ???????? ??? ?????? ?'?????
??? ??????????? ??? ??? ????????? ?????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ???????? ?? ????? ???? ??????.

392. (1314) (6379)- İbnu Abbas radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, düşman karşısında olmadıkça İslâm memleketlerinde, her iki bayramda silah kuşanılmasını yasakladı."[535]

AÇIKLAMA:

Alimler, başka hadisleri de göz önüne alarak, "başkalarını rahatsız edecek Şekilde veya herhangi bir maslahat olmaksızın sırf çalım satmak için silah taşımak mekruhtur" diye kayıtlamışlardır. Emniyet için, tâlim için veya bir başka meşru, ma'kul maslahat için, bayramlarda dahi silah taşınabileceği belirtilmiştir.[536]

*** BAYRAM GUSLÜ**

?393 ?6380 ?1315 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ??????? ?'?????.
??? ???????: ????? ????? ????? ?????? ??? ????. ????? ?? ???? ???? ????.????? ???????: ??? ?? ????? ?? ????? ??????? ????? ?????? ?? ??? ??????.

393. (1315) (6380)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ramazan bayramında da Kurban bayramında da guslederdi.[537]

?394 ?6381 ?1316 -?????????? ?????? ???? ??????? ?????????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ????? ???????? ???????????. ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????? ???? ??????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???????? ????????. ??????? ?????????? ??????? ??????? ??????????? ??? ?????? ?'??????.??? ???????: ????? ?????? ????? ???? ?? ????. ????? ????? ????? ????. ?????? ????? ?????. ????? ??????: ??? ?????? ??? ????. ? ????? ????? ????: ????? ??? ??????.

394. (1316) (6381)- Sohbet şerefine eren Fâkih İbnu Sa'd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ramazan bayramında, Kurban bayramında, Arefe gününde yıkanırdı. Fâkih de o günlerde yıkanmalarını aile halkına emrederdi."[538]

*** NAFİLELER KAÇ REKAT?**

?395 ?6382 ?1324 -?????????? ???????? ???? ???????? ????????????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ??????????? ???? ????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????: ??? ????? ??????????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??????. ????? ????? ??? ????: ?????? ????? ??? ???? ??????.

395. (1324) (6382)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her iki rek'atte bir selam vermek vardır."[539]

AÇIKLAMA:

Nafile namazları kılarken kaç rek'atte bir selam vermek gerektiği alimlerce ihtilaflıdır. Zira bu mevzuya temas eden rivayetler arasında bazı farklar var:
* Ebu Hânîfe'ye göre: "Her dört rek'atte bir selam vermek efdaldir."
* Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre "Gece nafilelerinde her iki rek'atte bir, gündüz nafilelerinde ise her dört rek'atte bir selam vermek efdaldir."
* İmâm Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel: "Bütün nafilelerde her iki rek'atte bir oturup selam vermek efdaldir." demişlerdir.
* İmam Mâlik, bu meselede Şâfiî ve Ahmed gibi hükmeder, ayrıca dört rek'atte selam vermenin mekruh olduğunu söyler.[540]

*** KIYAMU'L-LEYL (GECE NAMAZI)**

?396 ?6383 ?1332 -?????????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????????????? ???? ????????? ?? ????????? ???? ??????? ???????????????? ???????: ????? ???????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ????????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????? ?????????? ???? ??????? ?????????????: ??? ??????!! ? ???????? ????????? ??????????. ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????????.??? ???????: ????? ????? ??? ???? ?? ???? ????? ???? ?? ????????? ???? ??????.? ????? ???????: ????? ?????? ????? ????? ?????? ??? ?????????? ????? ????? ?? ???????? ?? ??????? ???? ?????.????? ??????: ??? ????? ????? ????? ????: ???? ??????. ? ????? ????? ???: ???? ??? ??? ??.

396. (1332) (6383)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman'ın annesi, oğlu Süleyman'a: "Ey oğlum! Geceleyin fazla uyuma! Zira geceleyin fazla uyku, kişiyi Kıyamet günü fakir bırakır" demiştir."[541]

*** KUR'ÂN'I GÜZEL SESLE OKUMAK**

?397 ?6384 ?1337 -?????????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ???????? ???? ????? ????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????: ?????? ????????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????. ???????: ???? ?????? ????????????. ???????: ????????? ??????? ????. ????????? ?????? ?????? ????????? ??????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
????????? ???????: ???? ????? ????????? ?????? ????????. ??????? ????????????? ????????. ????? ???? ???????? ???????????. ???????????? ????. ????? ???? ????????? ????? ???????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????. ???? ??????? ?? ???? ???? ?????.

397. (1337) (6384)- Abdurrahman İbnu's-Sâib anlatıyor: "Sa'd İbnu Ebi Vakkas yanımıza geldi. Gözü kapanmış idi. Kendisine selam verdim.
"Sen kimsin?" dedi. Kendimi tanıttım. Bunun üzerine dedi ki: "Kardeşim oğluna merhaba! Duydum ki senin Kur'ân okumaya güzel sesin varmış. Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı dinledim. Demişti ki: "Şu Kur'ân hüzünlü olarak nazil oldu, öyleyse onu okuyunca ağlayın. Eğer ağlayamazsanız ağlamaya çalışın ve onu güzel okuyun. Onu güzel okumaya gayret etmeyen bizden değildir."[542]

AÇIKLAMA:

Kur'ân'ın teğanni ile okunması, ağır ağır ve tecvid kaidelerine uygun olarak, sesini güzelleştirerek okunmasıdır. Kur'ân-ı Kerim okunuş yönüyle de diğer kitaplardan ayrılmalıdır. Teğanninin lügat manasını esas alarak, Kur'ân'ı musiki nağmeleriyle okumak, bazı alimlerce hadisin zahirine binaen caiz addedilmiş ise de, çoğunluk caiz görmemiştir. Bilhassa, harflerin mahrecini değiştirecek, tecvidin sınırlarını aşacak teğanninin haramlığında ittifak vardır.
Kur'ân'ın hüzünlü olarak nazil olması, Kur'ân'ın kalplere tesir eden gözleri yaşartan ulvî manalarla dolu olarak inmiş olmasıdır. Onu huşu içinde tefekkürle okuyana tesir eder, gözleri yaşartır. Kur'ân-ı Kerim'i böylesi bir halet-i ruhiye ile dinlemek ve okumak esastır.[543]

?398 ?6385 ?1338 -?????????? ??????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ????????? ???? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????: ????????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????????. ????? ?????? ???????: ????? ??????? ??????: ?????? ????????? ????????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ???? ?????. ???????: ??????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????. ????? ????????? ??????? ???????: ????? ???????? ?????? ????? ??????????. ?????????????? ??????? ?????? ??? ???????? ?????? ????? .
??? ???????: ?????? ???? ?????? ????.

398. (1338) (6385)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sağlığında bir gece, yanına gitmekte ağır kaldım ve sonra geldim. "Nerdeydin?" buyurdu. "Ashabından birinin kıraatını dinliyordum. Onunki kadar güzel bir kıraati ve sesi hiç kimsede görmedim" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm kalktı, onunla ben de kalktım. Gidip onun kıraatini dinledi. Sonra bana dönüp: "Bu, Sâlim Mevlâ Ebu Huzeyfe'dir. Ümmetim içerisinde böylelerini var eden Allah'a hamdolsun!" buyurdular."[544]

AÇIKLAMA:

Salim Mevla Ebu Huzeyfe İran asıllıdır. İstahrlıdır. Ashabın büyüklerinden ve fazıllarındandır. Esas itibariyle, Ebu Huzeyfe'nin karısı olan Sübeyte isminde bir kadının azadlısıdır. Sübeyte azad edince Salim, onun kocası Ebu Huzeyfe'yi kendisine veli ittihaz etti. Ebu Huzeyfe de Salim'i evlat edindi. Bu sebeple Salim muhacir sayılmıştır. Diğer taraftan eski sahibesi Sübeyte, Ensariye olması sebebiyle de Sâlim ensari sayılmıştır. Ebu Huzeyfe'ye nisbeti sebebiyle aynı zamanda Kureyşî sayılmış, asıl itibariyle İranlı olduğu için de Acem (=yabancı) sayılmıştır. Ebu Huzeyfe onu, evlat edindikten sonra oğlu bilmiş, kardeşinin kızı Fatıma bintu'l-Velid İbnu Utbe ile evlendirmiştir. Sâlim radıyallahu anh Bedir, Uhud, Hendek ve diğer gazvelerin hepsinde Resûlullah'la birlikte bulunmuştur. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kur'ân'ı dört kişiden alın..." tavsiyesinde Sâlim'i de zikrettiği için Kurrâdan sayılmıştır.
Sâlim Medine'ye Hz. Peygamber'den önce hicret etmişti. Medine'de muhacirlerin imamı idi. Hz. Ömer dahil bütün muhacirler arkasında namaz kılarlardı. Çünkü o, Kur'ân'ı hepsinden çok ezberlemişti.
Hz. Ömer radıyallahu anh Sâlim'i çok sever, hep takdirlerini ifade ederdi. Öyle ki vefatı sırasında yerine geçecek halifenin tesbitini şurâya havale ederken: "Eğer Salim sağ olsaydı, Şurâya hacet duymaz (onu halife nasbeder)dim" demiştir.
Sâlim Yemame savaşında şehid düşmüştür. Hafızların ölümüne çok üzülen Hz. Ömer, Sâlim'in de şehid düşmesiyle, "Kur'ân daha önceki mukaddes kitapların akıbetine uğrayacak, aslı kaybolacak" diye telaşlanarak Halife Hz. Ebu Bekr'e müracaat ederek Kur'ân'ın bir kitap halinde tedvinini talep etmiş ve böylece Kur'ân'ın kitap haline getirilmesi gibi İslâm tarihinin en hayırlı işlerinden birine Sâlim radıyallahu anh'ın şehadeti vesile olmuştur.
İbnu'l-Esîr'in Üsdü'l-Gâbe'de kaydettiği bir menkîbe şöyledir: "Yemame harbi sırasında sancağı muhafaza vazifesi Sâlim'e teklif edilir. Ancak bazıları da: "Hayır, sana bir zarar gelebilir, başka birine verelim" derler. O: "Ben bundan korkarsam, kötü bir Kur'ân hamili olurum" der ve sancağı alır. Savaş sırasında sağ elini kaybeder. Sancağı sol eline alır. Sol eli de kesilir, o sancağı kucaklar ve Al-i İmran: 144-146) ayetlerini okur. Yere yıkılıp savaşamaz hale gelince arkadaşlarına: "Ebu Huzeyfe ne yaptı?" diye sorar. "Öldürüldü!" denince bir başka şahsı ismen zikredip "ne yaptı?" diye sorar, onun da öldürüldüğü söylenince "Beni ikisi arasına yatırın" der radıyallahu anhüm.[545]

?399 ?6386 ?1339 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????. ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ?????????? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ???? ??????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????? ????????????? ????????? ????????????? ??????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ???? ??????????? ?? ??????? ?? ????? ??????? ???.

399. (1339) (6386)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kur'ân'ı okumada sesçe insanların en güzeli o kimsedir ki, okurken kendisini dinlediğiniz vakit, Allah'tan korktuğu kanaatine varırsınız."[546]

?400 ?6387 ?1340 -?????????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????????? ???? ???????. ????? ?'?????????. ????? ??????????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? ??????? ?????????? ???? ????????? ???? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ?????? ????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ????? ???? ???????? ??????????? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ???.

400. (1340) (6387)- Fedâle İbnu Ubeyd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri, güzel sesle Kur'ân'ı açıktan okuyan kimseyi dinleme hususunda, güzel sesli cariyesini dinleyen erkekten daha çok alâka sahibidir." [547]

?401 ?6388 ?1341 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ??? ????? ??????????: ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???????: ???? ?????? ????: ?????? ?????? ???? ??????. ???????: ?????? ??????? ????? ???? ?????????? ??? ???????.??? ???????: ??? ???? ??? ???????? ?? ???? ????? ????. ??? ???? ?? ???? ?????. ??? ??????? ?? ???? ?????. ?????? ???? ????? ??????????? ????? ????.

401. (1341) (6388)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün mescide girince bir kimsenin kıraatini işitmişti: "Bu kim?" diye sordu. "Abdullah İbnu Kays!" denilince: "Buna Âl-i Davud'un mizmarlarından (nağmelerinden) bir mızmar verilmiştir" buyurdular."[548]

*** GECE NAMAZINDA KIRAAT**

?402 ?6389 ?1349 -?????????? ????? ?????? ????? ????????? ????????? ???? ????????. ????: ???????. ????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????: ?????? ??????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ????? ????????.??? ???????: ????? ????. ?????? ????. ????? ??????? ?? ???????? ???????? ??? ??????.

402. (1349) (6389)- Ümmü Hâni Bintu Ebi Talib radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben evimin damında iken, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın geceleyin (namazda) okuduğu Kur'ân'ı işitirdim."[549]

?403 ?6390 ?1350 -?????? ???? ??????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? ???????: ???????? ???? ????? ???????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????? ???????????. ???Œ????: ??? ????????????? ????????? ????????? ????? ???????? ?????? ???????? ????? ?????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ?? ?????: ???? ??????? ??? ??????? ????? ??? ??????? ?????? ????? ??? ?????? ??????? ? ?????: ????.????? ??????: ??? ??? ???? ???? ?? ????? ????? ????? ?? ???? ????? ???? ???????.

403. (1350) (6390)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sabah oluncaya kadar namazda bir ayeti tekrarlayıp durdu. O ayet şudur: "Eğer sen onlara azab edersen onlar senin kullarındır. Eğer onları affedersen muhakkak ki sen azizsin, hakimsin" (Maide 118).[550]

AÇIKLAMA:

Son iki hadis gece namazlarında kıraatın sesli olabileceğine delil kılınmıştır. Ümmü Hâni, bu sesi evinin damından işitebilmiştir. Ayrıca sonuncu hadis, namazda bir ayetin tekrar tekrar okunabileceğine delil olmaktadır.[551]

*** GECE KAÇ REKAT TEHECCÜT?**

?404 ?6391 ?1358 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????????? ???? ????? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????????. ? ? ????????? ?????? ??????????? ???? ???????????? ?????????????. ????? ??????????. ????? ?‘?????????? ???? ???????????? ???? ???????? ???? ????????. ?????? ??????? ????? ??????. ???????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??? ?????? ??? ???????? ???? ????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ???????? ????????. ????????? ??? ????? ??????????. ?????????????????. ????????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????? ?????? ???????????? ???? ?‘????? ?‘????? ???? ????? ?????????? ????? ???????? ??????????? ????????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ??? ???? ????.

404. (1358) (6391)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yatsı namazından boşaldığı vakitten fecr vaktine kadar onbir rek'at namaz kılardı, her iki rek'atte bir selam verirdi, bir rek'atle de vitirde bulunurdu (yani tek kılardı). Bütün rek'atler sırasında, secdeleri öyle uzun tutardı ki, siz bu secde esnasında, daha başını kaldırmadan elli ayet okuyabilirdiniz. Müezzin sabah namazının birinci ezanını tamamlayınca kalkar, hafif iki rek'at namaz kılardı."[552]

*** GECENİN EN EFDAL VAKTİ**

?405 ?6392 ?1364 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ??????????? ???? ????????? ??????????? ???? ?????????. ???????: ????? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????
??????????? ???? ?????????????????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????: ??? ??????? ?????! ???? ??????? ??????? ?????: ????? ???????? ??????: ???? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ????? ??????. ?????? ????????? ?‘??????.??? ???????: ?????? ??????????? ?? ????????? ???: ???? ??? ??? ?? ??? ?? ??????? ? ?? ???? ????? ?? ???. ????? ????? ????: ???? ????????.

405. (1364) (6392)- Amr ibnu abese radıyallahu anh anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Kim seninle birlikte (ilk defa) Müslüman oldu?" diye sordum. "Bir hür, bir köle!" buyurdular. Ben: "Allah'a daha yakın (olunan) bir saatta mı?" dedim, "Evet, gecenin son yarısı (Allah'a daha yakın olunan saattir" buyurdular."[553]

?406 ?6393 ?1365 -????????? ????? ?????? ????? ????????. ????? ??????? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ???? ?‘??????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ?? ??????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????. ???? ?????? ??? ????? ?????? ??? ?????? ??? ??? ??? ?‘???. ??? ??? ??? ?? ???????.

406. (1365) (6393)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm gecenin evvelinde uyur, son kısmını (ibadetle) ihya ederdi."[554]

?407 ?6394 ?1367 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ?‘??????????? ???? ???????? ???? ????? ????? ???????? ???? ????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ????????. ?????? ????? ?????? ???? ????????? ???????? ??? ????????. ?????: ? ????????? ???????? ???????. ???? ????????? ????????? ????. ???? ??????????? ????????. ???? ??????????????? ??????????. ?????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????. ????? ???? ?? ????????: ???? ??????? ?? ?‘????? ??????.

407. (1367) (6394)- Rıfâ'atü'l-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri gecenin yarısı veya üçte ikisi geçinceye kadar (günahların kaydını) geciktirir. Sonra: "Sakın kullarım benden başkasından bir talepte bulunmasınlar! Kim ben Azimüşşân'dan talep ederse, isteğine icabet eder, duasını kabul ederim. Kim benden talepte bulunursa, ona istediğini veririm. Kim benden af dilerse onu affederim, bu hal fecir doğuncaya kadar devam eder" buyurur."[555]

*** AKŞAM YATSI ARASI NAMAZ**

?408 ?6395 ?1373 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ????????? ????????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???????: ????? ??????? ?????: ???? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ????? ?????? ???? ??????? ??? ??????????. ??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??????? ?????? ????? ????. ????? ????? ?‘??? ????: ?? ?????????? ? ????? ??? ??????.

408. (1373) (6395)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim akşamla yatsı arasında yirmi rek'at namaz kılarsa Allah ona cennette bir köşk yapar."[556]

*** EVDE NAFİLE**

?96 ?1375 ?409 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ????? ?‘ ??????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ?????: ?????? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ??????. ????????: ???????? ????????? ????? ?????? ??????? ??????? ??????: ???? ????? ??????????. ?????: ????????? ???????? ??????: ??????. ?????: ????????? ???? ????? ????????? ??? ????????. ??????? ??????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ????? ????????? ??? ????????. ???????. ??????????? ???????????.?????????? ????????? ???? ????? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????. ?????: ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ??????? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????????.?????? ?? ???? ?????? ???????. ??? ???????: ???? ???????? ????? ???? ?? ????? ??? ????? ???? ??????? ??? ???????. ??????? ???????: ?? ???? ?????.

409. (1375) (6396)- Asım İbnu Amr anlatıyor: "Irak ahalisinden bir grup, Hz. Ömer'e gitmek üzere yola çıktı. Yanına geldikleri vakit Hz. Ömer onlara:
"Siz kimlerdensiniz!? diye sordu. Onlar: "Biz Irak ahalisindeniz!" dediler. "İzinli olarak mı geldiniz?" dedi. Onlar: "Evet!" dediler. Onlar Hz. Ömer radıyallahu anh'tan kişinin evde kıldığı namazın hükmünü sordular. Hz. Ömer: "Ben Resûlullah'a bu hususta sormuştum da: "Kişinin evinde kıldığı namazı nurdur, öyleyse evlerinizi nurlandırın" buyurdu" dedi."[557]

?410 ?6397 ?1376 -????????? ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????. ????: ????? ?????????????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ‘?????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?? ??????????? ???? ????? ??????? ???????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? : ????? ??? ????????? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ???????? ????? ????? ??????? ??? ???????? ?? ?????? ???????.

410. (1376) (6397)- Ebu Saîdi'l-Hudrî anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Sizden biri namazını kılınca, ondan evi için de bir nasib ayırsın. Zira Allah Teâla hazretleri, onun evine, namazından bir hayır bırakır."[558]

?411 ?6398 ?1378 -????????? ???? ??????? ?????? ???? ??????. ????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ???? ??????????? ????? ???????? ??? ???????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ???????? ???????? ??? ??????? ??? ???????? ??? ??????????? ????? ?? ????? ????? ???????? ??? ????????? ???? ???????????!? ??'?? ????????? ??? ??????? ?????? ??????? ???? ??? ????????? ??? ???????????. ??? ??????? ????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ??????????? ????.

411. (1378) (6398)- Abdullah İbnu Sad radıyallahu anh anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Evdeki namaz mı, mesciddeki namaz mı daha efdal?" diye sordum. Şu cevabı verdi:
"Evime bakmıyor musun, mescide ne kadar yakın! Farzlar hariç, evimde kılmam, benim nazarımda mescidde kılmamdan daha makbuldür." [559]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, kişi farzlarını mescidde kılmalıdır, nafileleri de evinde. Nafileyi evde kılmak, mescidde kılmaktan efdaldir, faziletçe, sevapça üstündür. Çünkü riyadan uzaktır, ev halkı da namazı görerek ibret almakta, bilhassa; küçüklere güzel örnek olunmaktadır.[560]

*** HACET NAMAZI**

?412 ?6399 ?1384 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ????? ??????? ????????????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ?'?????????? ?????: ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????? ???????: ???? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ??? ????? ????? ???? ????????? ?????????????? ??????????? ???????????. ????? ????????: ????? ??? ?????? ????????? ?????????. ????????? ?????? ????? ????????? ??????????. ????????? ?????? ????? ???????????? ??????????!? ????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ???????????? ???????????? ???? ????? ?????? ??????????? ???? ????? ????? ????????? ??? ???????? ??????? ??? ??????????. ??? ?????? ??? ??????????. ??? ???????? ???? ???? ????? ??? ??????????? ???. ????? ??????? ?????? ???? ????? ????????? ???Œ?????? ????????. ??????? ?????????.????? ?????? ?? ????? ??????? ???????: ????? ???? ????? ??? ?????? ????. '? ???? ?? ?????? ??????????? ???? ??? ??????. ????? ?? ????? ??????.

412. (1384) (6399)- Abdullah İbnu Ebi Evfa el-Eslemî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanımıza geldi ve: "Kimin Allah'a veya mahlukatından birine bir haceti varsa abdest alsın, iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı okusun: Lailahe illallahu'l-Halîmu'l-Kerîm. Sübhanallahi Rabbi'l-Arşı'l-azim. Elhamdülillahi Rabbi'l-Alemin. Allahümme innî eselüke mûcibâtı rahmetike ve azâime mağfiretike ve'l-ganîmete min külli birrin Vesselâmete min külli ismin, Es'elüke ellâ teda'a li zenben illâ ğafartehü. Ve la hemmen illâ ferrectehu velâ hâceten hiye leke rıdan illa kaday tehâ lî (Halîm ve kerim olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük Arşın Rabbi noksan sıfatlardan mukaddestir. Hamd alemlerin Rabbine aittir. Allah'ım, şüphesiz ben, senin rahmetine vesile olan sebepleri, mağfiretini gerektiren hasletleri, her hayrın ganimetlerini ve her günahtan selamette olmayı senden dilerim. Allahım! Her günahımı bağışlamanı, her kederimi gidermeni, rızana uyan her dileğimi görmeni senden talep ediyorum)."
Sonra Allah'tan dünya ve ahiretle ilgili ne dilerse ister, çünkü şüphesiz (o dilek) takdir edilir."[561]

*** ŞABANIN ONDÖRDÜ**

?413 ?6400 ?1388 -?????????? ???????? ???? ??????? ????????. ????? ????????????????. ?????????? ????? ???? ????????. ???? ??????????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? :) ???? ??????? ???????? ?????????? ???? ???????? ? ????? ???? ????????? ????? ???? ?????????. ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????????. ?????????: ?? ???? ???????????? ????????? ????! ?? ??????????? ???????????!? ?? ????????? ???????????? ?? ????? ?? ?????? ?????? ???????? ?????????(.??? ???????: ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ????? ????? ?????? ?? ??? ????? ?? ???????? ????? ????. ????? ??? ???? ?? ???? ? ????? ????: ??? ??????.

413. (1388) (6400)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şaban ayının onbeşinci gecesi olduğu zaman gecesinde namaz kılın, gündüzünde de oruç tutun. Çünkü Allah Teâla hazretleri, o gün, güneşin batmasıyla, dünya semasına iner ve şöyle der: "Bana istiğfar eden yok mu mağfiret etsem! Benden rızık isteyen yok mu rızık versem, belaya maruz kalan yok mu afiyet versem... şöyle olan yok mu, böyle olan yok mu?.." Bu hal fecrin sökmesine kadar devam eder."[562]

?414 ?6401 ?1390 -?????????? ??????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ?'?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ???? ?????? ??????????? ??? ???????? ????????? ???? ?????????. ?????????? ????????? ???????. ??? ?????????? ??? ?????????.?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ?'??????? ????????? ???? ?????? ??????????. ????? ????? ?????????? ???? ??????????? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????: ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???????? .
??? ????????: ?????? ???? ???? ?????? ????? ?? ????? ?????? ?????? ?? ????.????? ??????: ????? ???? ?? ??? ??? ??????. ?????? ???????? ??? ????.

414. (1390) (6401)- Ebu Musa el-Eş'ari radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri, Şaban ayının onbeşinci gecesi (kullarına rahmetle) nazar eder ve müşrikle, müşahin (kindar bencil) hariç herkese mağfiret buyurur."[563]

*** ŞÜKÜR SECDESİ**

?415 ?6402 ?1391 -?????????? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ????? ???????? ???? ???????. ??????????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????? ????? ??????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??? ?? ?? ???? ???? ???? ?? ??????. ????? ?? ????? ???? ????? ???? ? ????? ????? ???: ???? ??????? ????? ?????. ??????? ??????: ????. ??????? ????? ????: ????? ?? ?????? ???????. ? ????? ????? ????: ????. ? ????? ????? ????: ?? ??????? ???. ????? ????? ???? ??? ??????.

415. (1391) (6402)- Abdullah İbnu Ebî Evfa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ebu Cehl'in başının kesildiği müjdelendiği gün, iki rek'at şükür namazı kıldı."[564]

?416 ?6403 ?1392 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???????????. ????? ????? ????? ????? ?????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ???????????? ???? ????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ??????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ??? ????.

416. (1392) (6403)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ciddi bir ihtiyacının görüldüğü hususunda müjdelenmişti, bunun üzerine hemen secdeye kapandı."[565]

?417 ?6404 ?1393 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ?????: ?????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? .
??? ???????: ????? ????? ????? ????? ???? ????? ?????? ????. ??? ??? ?? ????? ??? ? ????? ??? ?????.

417. (1393) (6404)- Ka'b İbnu Mâlik radıyallahu anh, Allah tevbesini kabul edince derhal secdeye kapanmıştır.[566]

*** NAMAZ GÜNAHA KEFARETTİR**

?418 ?6405 ?1397 -?????????? ?????? ?????? ???? ????? ???????? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????. ?????????? ????? ???? ????? ???????? ???? ???????. ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????????? ?????: ???????? ?????? ???? ????????? ???????: ????? ?????????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???????? ???? ????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ??? ????? ??????? ???? ????????? ?????: ? ??????. ?????: ????? ???????? ???????? ?????????? ????? ???????? ???????? ?????????.??? ???????: ???? ????????? ?? ???? ????????? ????. ????? ??????? ???????? ?? ???? ????? ????????.

418. (1397) (6405)- Osman İbnu Affân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim:
"Birinizin evinin avlusunda bir nehir aksa da bunun içinde günde beş sefer yıkansa acaba bedeninde hiç kir kalır mı?" Aleyhissalâtu vesselâm'ın muhatabı: "Hiçbir şey kalmaz!" dedi. Resûlullah da: "İşte namaz da böyledir, suyun kiri, pası giderdiği gibi o da günahları giderir."[567]

*** BEŞ VAKİT NAMAZIN FARZ OLUŞU**

?419 ?6406 ?1400 -?????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ?????????? ???? ????? ????????? ?????: ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?????. ????????? ????????? ??? ??????????? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ????? ???? ???? ?????? ?? ????? ????????. ??????? ?? ????? ??? ??? ?? ??? ????? ??????. ?? ?????: ?????? ???? ???? ???????? ???? ????? ?????? ????? ?? ??? ? ????? ?????? ???????? ?? ???? ??? ????? ??“????.

419. (1400) (6406)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Peygamberiniz (Miraç gecesinde) elli vakit namazla emrolundu. Sonra bunu beşe indirinceye kadar Rabbinize müracaatta bulundu."[568]

?420 ?6407 ?1403 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ??????????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ??????????. ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ???????????? ?????: ????? ??????? ???? ????????????: ???? ???? ????????? ???? ????????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ????? ?? ?????: ?????????? ????? ????????? ?????? ????????. ?????????? ??????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????????? ???????????? ?????????? ?????????. ?????? ???? ????????? ??????????? ??? ??????? ???? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ??? ????? ?????.

420. (1403) (6407)- Ebu Katâde İbnu Rib'î anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah-u Zülcelal hazretleri buyurdu ki: "Senin ümmetine beş vakit namazı farz kıldım ve kim bunu vaktinde kılmaya devam ederse onu cennete koyacağım diye katımda ahidde bulundum. Kim de bunu vaktinde kılmaya devam etmezse katımda onun için hiçbir ahid yoktur."[569]

*** MESCİD-İ HARAM VE MESCİD-İ NEBİ'DE NAMAZIN FAZİLETİ**

?421 ?6408 ?1406 -?????????? ??????????? ???? ?????. ????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ??? ????????? ??????? ???? ????? ????? ?????? ??????. ??? ??????????? ??????????? ??????? ??? ??????????? ?????????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ?????? ???????.??? ???????: ????? ???? ???? ???? ?????? ????. ‘? ??????????? ?? ??? ???? ?????? ??????????. ??????????? ??? ??????. ? ????? ????? ????: ????. ????? ?????? ?“???? ???? ??? ??? ??????.

421. (1406) (6408)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Benim mescidimde kılınacak bir namaz, onun dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan efdaldir. Ancak Mescid-i Haram hariç. Zira Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan yüzbin namazdan efdaldir."[570]

*** MESCİD-İ AKSA'DA NAMAZ**

?422 ?6409 ?1407 -?????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????????? ????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ??? ??????? ??????! ???????? ??? ?????? ??????????. ?????. ????? ??????????? ????????????. ???????? ????????? ???? ????? ????? ????? ??????? ???? ??? ????????. ??????: ???????? ??? ???? ????????? ??? ?????????? ???????? ????? ????????? ???? ??????? ???????? ?????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????.??? ???????: ??? ????? ?????? ????. ?????? ???? ???? ???? ???? ?????????? ????. ??? ??? ?? ???? ????? ??????. ??? ??? ???? ?? ????? ???? ???????. ????????? ????? ????. ??? ??? ?? ????? ???? ??? ?????. ??? ????. ?? ????? ??? ????????. ??? ??? ??? ????? ??????.

422. (1407) (6409)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın azadlısı Meymune radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz Beytü'l-Makdis hakkında fetva ver!" demiştim. Şöyle buyurdular: "Orası mahşer (yani Kıyamet günü insanların toplanacağı) ve menşer (herkesin defterlerinin neşredileceği) yeridir. Oraya gidin ve içinde namaz kılın. Çünkü orada kılınacak tek namaz kendi dışındaki yerlerde kılacağınız bin namaz gibidir.
"Ben tekrar sordum: "Ben oraya gitmeye muktedir olamazsam ne yapmalıyım?" Şu cevabı verdi: "Ona kandil yağı bağışlarsın, aydınlatılmasında kullanılır. Böyle yapan da oraya varan gibidir.[571]

?423 ?6410 ?1408 -?????????? ???????? ?????? ???? ????????? ?‘??????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ??????????????? ??????? ???? ????? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ?????? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ??????????? ????? ?????? ?????: ??????? ????????? ????????? ????????? ? ????????? ‘???? ???? ????????? ????? ??????? ????? ??????????? ????? ? ??????? ??? ???????? ?????? ???

?????? ???? ????????? ???????? ????????? ???????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????????? ?????? ?????????????. ???????? ??? ??????? ???? ???????? ???????????? .
??? ???? ????? ??????????. ??? ???????: ????? ????? ?????? ????? ???? ?‘?? ?? ????? ????? ??? ???? ???????. ?????? ??????? ??? ?????? ?? ????? ????? ?? ???? ?? ?????? ?? ????? ???? ?? ???? ?? ??? ??????? ?? ????? ?? ????? ?? ????? ????? ??????? ?? ????? ??????? ??.??????? ???? ????? ???? ????. ‘? ???? ????? ?? ?????? ???? ????? ????? ?? ?? ???? ???? ????? ????.

423. (1408) (6410)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hz. Davud'un oğlu Süleyman, Beytu'l Makdis'in inşaatını tamamlayınca Allah'tan üç şey talep etti: "Allah'ın hükmüne muvafik düşecek şekilde hüküm vermek, kendinden sonra kimseye nasip olmayacak bir saltanat, bu mescide sırf namaz kılmak niyetiyle gelenleri günahlarından temizlenerek annelerinden doğdukları gündeki gibi olmaları:
Resûlullah ilave etti: "İlk ikisi verilmiştir, üçüncünün de verildiğini ümit ediyorum."[572]

*** CAMİDE NAMAZ**

?424 ?6411 ?1413 -????????? ???????? ???? ????????. ????? ????? ?????????? ?????????????. ????? ???????? ????? ?????? ?????? ?‘??????????? ???? ????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ????????? ??? ???????? ???????? ????????? ??? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??? ??????????? ??????? ????????? ????? ??????????????? ?????: ????????? ??? ??????????? ????????? ???????? ????? ????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ??? ?????? ??????? ???? ????. ???? ????? ????. ??? ?? ????? ???? ??? ?????: ??? ??. ????? ????? ???? ??? ?????? ??? ???????? ? ?????: ????? ??‘????. ???? ???? ?‘????. ???? ?????? ?? ? ??? ??????.

424. (1413) (6411)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişinin evinde kıldığı namazı bir namazdır, ama mahallesinin mescidinde kıldığı namazı yirmibeş namazdır. İçerisinde cum'a kılınan mescidde kıldığı namazı beşyüz namazdır. Mescid-i Aksa'da kıldığı namazı ellibin namazdır. Benim mescidimde kıldığı namazı da ellibin namazdır. Mescid-i Haram'da kıldığı namazı yüzbin namazdır."[573]

*** MİNBERİN İNŞAASI, KÜTÜĞÜN AĞLAMASI**

?425 ?6412 ?1415 -????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????????. ????? ?????? ???? ?????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ????????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ????? ??????. ???????? ??????? ??????????? ?????? ????? ??????????. ??????? ????????? ????????? ???????????? ????????. ???????: ???? ???? ??????????? ??????? ????? ?????? ????????????.

425. (1415) (6412)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir hurma kütüğüne (dayanarak) hutbe verirdi. Minber yapılınca (hutbelerde kütüğü bırakıp) minbere çıktı. Bunun üzerine kütük (bu ayrılık sebebiyle ağlayıp) inledi. Aleyhissalâtu vesselâm yanına gelip kucakla(yıp teselli et)ti, kütük sustu. Aleyhissalâtu vesselâm şu açıklamayı yaptı: "Eğer onu kucaklamasaydım Kıyamet gününe kadar inleyecekti."[574]

?426 ?6413 ?1417 -????????? ????? ??????? ?????? ???? ??????. ????? ????? ????? ??????? ???? ??????????? ???????????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????: ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????? ????? ???????? ??? ????? ????? ??????. ????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????? ????? ??????? ?????? ???????? ????? ??????????. ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????. ??????? ??????????: ???? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ? ????? ????? ??? ???. ? ?????: ??? ????? ??????? ???? ???? ???.

426. (1417 (6413)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (hutbe sırasında) bir ağaç kökünün -veya bir hurma kütüğünün dedi- yanında ayağa kalkardı. Sonradan bir minber edindi. Ravi der ki (terk edildiği vakit) hurma kütüğü ağladı."
Hz. Câbir der ki: "Kütüğün iniltisini bütün mescid halkı işitti. O kadar ki Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanına gelip okşadı. Bunun üzerine kütük sustu Bazıları da: "Eğer Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanına gel(ip teselli et)meseydi Kıyamet'e kadar ağlayacaktı" dedi."[575]

?427 ?6414 ?1420 -????????? ????? ??????? ?????????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ?‘?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ????????. ??????? ????: ???? ?????? ???? ?????? ???? ??? ????????? ???? ???????? ????? ????????. ?????: ???? ?????? ??????? ?????????.??? ???????: ????? ???? ????? ?????????? ???? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ??? ????? ??????? ???? ???????. ???????? ?? ???? ????.

427. (1420) (6414)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm çok namaz kılardı. Öyle ki ayakları kabarmıştı. Kendisine "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir (kendini niye bu kadar yıpratıyorsun?)" denildi. O bunlara şu cevabı verdi: "Çok şükreden bir kul olmayayım mı?"[576]

*** ÇOK SECDE**

?428 ?6415 ?1424 -????????? ?????????? ???? ????????? ??????????????.????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ???????????????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ???? ?????? ???????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ??????? ?????? ??????????????? ???????? ???? ????? ????????. ???????????????? ???? ??????????.??? ???????: ????? ???? ????? ????? ?????? ?????? ?? ????.

428. (1424) (6415)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah için secde eden herkese Allah bir sevap yazar ve bu secde sebebiyle bir günahını affeder, makamını da bir derece artırır; öyleyse secdeyi çok yapın." [577]

AÇIKLAMA:

Kur'ân-ı Kerim'de cinler ve insanların ibadet için yaratıldığı belirtilmiştir. Binaenaleyh insanın yaratılış gayesi, asli vazifesi ibadettir. İbadetin çeşitleri var ise de, en halisi, en belirgini namazdır. Bunun azami bir miktarı yoktur, asgari hududu vardır. Ne kadar çok olursa makbul ve memduhdur. Buna en güzel örneği Aleyhissalâtu vesselâm vermiş, ayaklan şişinceye kadar namaz kılmıştır.
Secde ile ilgili teşvik de namaza teşviktir. Çünkü çok secde, çok namazla gerçekleşir. Daha önce kaydettiğimiz hadislerde, kulun Allah'a en yakın olduğu halin secde hali olduğu belirtilmiştir.[578]

*** AYAKKABI NEREYE KONMALI?**

?429 ?6416 ?1432 -????????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????????. ????: ????? ?????? ??????????? ???????????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?????????? ???? ????????. ????? ????????????? ?????????????? ?????? ??????????. ??? ???????????? ????

?????????? ??? ???? ??????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ???? ????????.??? ???????: ??? ????? ?????? ??? ????? ??????. ??? ?????? ?????? ????? ?? ???????? ???? ????? ?????.

429. (1432) (6416)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ayakkabılarını ayağından ayırma. Eğer çıkaracak olursan ayakkabılarını ayaklarının arasına koy. Onları sağına koyma, arkadaşının sağına da koyma; arkana da koyma, aksi taktirde arkandakine ezada bulunursun."[579]

AÇIKLAMA:

Namazgâhta ayakkabının çıkarılmaması onların temiz olma şartına bağlıdır. Pis olursa namaz sahih olmayacağından çıkarılması gerekir. Hadiste ayakkabılarla kimsenin rahatsız edilmemesi üzerinde ısrar edilmiştir. Başka rivayetlerde de sol tarafta kimse bulunmadığı taktirde, ayakkabıların sol tarafa konabileceği ifade edilmiştir. Şarihler ayakkabıların ayakların arasına veya önüne konma ruhsatını temiz olmalarına veya temiz bir şeyle örtülme şartına bağlarlar. Pis olur, örtü de bulunmazsa namaz kılanın beden veya elbisesinin değmesiyle namazın bozulacağını belirtirler. Cemiyetimizin bugünkü örfü ayakkabıları hususi olarak tanzim edilen ayakkabılıklara bırakmaktır. Ancak her hâlükârda, bunun bir örf olduğunun, ayakkabısını, dileyenin başkalarını rahatsız etmemek, mescidi kirletmemek şartıyla beraberinde götürmenin şer'an caiz olduğunun bilinmesi gereklidir. Günümüzde naylon torbalar bu maksada kullanmaya ziyadesiyle elverişlidir. Kalabalık camilere çalınma veya dışarı çıkışta koyduğu yerde bulamama gibi endişeleri olan kimseler dinin bu ruhsatından en azından cum'a ve bayram namazlarında istifade edebilirler yeter ki söylenen mahzurlara yer verilmesin. [580]

CENAZE BÖLÜMÜ

*** HASTA ZİYARETİ**

?430 ?6417 ?1434 -?????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????. ????: ????? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????????? ????? ??????????? ??????? ?????: ??????????? ????? ??????? ??????????? ????? ???????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ????? ??????.??? ???????: ????? ???? ????? ????? ???? ???? ?????? ??? ???????? ???????? ?? ????? ????.

430. (1434) (6417)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslüman için Müslüman üzerinde dört haslet vardır: "Hapşırınca (elhamdulillah! derse) teşmit etmek (yerhamukallah! demek), davet edince icabet etmek, öldüğü zaman (cenazesinde) hazır bulunmak, hastalandığı zaman geçmiş olsun ziyareti yapmak."[581]

?431 ?6418 ?1435 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ???? ????? ??????????? ????? ???????????: ????? ??????????? ?????????? ??????????? ????????? ???????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????? ????? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ??????????? ????. ??????? ??????? ????? ??? ????????? ??? ???? ????? ??????.

431. (1435) (6418)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir müslümanın diğer bir müslüman üzerinde beş hakkı vardır: "Selamını almak, davete icabet, cenazeye katılmak, hasta ziyareti, "elhamdülillah!" dediği taktirde hapşırana yerhamukallah (diyerek teşmitte bulunmak)." [582]

?432 ?6419 ?1437 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ???????. ???? ????? ????????? ???? ???????? ??????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ???????? ??? ?????? ????. ??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???? ???? ????: ???? ??????. ??? ??????? ??? ??????. ??????? ????? ??????.????? ??????: ??? ??? ?‘????? ????? ??????? ??? ??????? ??????? ??????: ????? ????? ????. ????? ??? ?? ??? ????????.

432. (1437) (6419)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir kimse hastalanacak olsa ona üç günden sonra geçmiş olsun ziyaretinde bulunurdu."[583]

?433 ?6420 ?1439 -?????????? ????????? ???? ??????? ????????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ????? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ???????: ??? ?????????? ?????: ???????? ??????????. ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ??????. ????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ??????? ??????? ????????? ???????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ?????? ????? ??? ???? ??? ??????. ???? ???????: ????? ??? ?????. ???: ???? ??? ????? ???????: ??? ??????.

433. (1439) (6420)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir hastayı ziyaret etti ve "Canın ne çekiyor?" diye sordu. Hasta "Buğday ekmeği!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kimin yanında buğday ekmeği varsa kardeşine göndersin!" dedi. Sonra Resûlullah ilave etti: "Birinizin hastası bir şeye iştah duyarsa ondan yedirsin."[584]

?434 ?6421 ?1440 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ??????? ?????????????? ???? ?‘??????? ???? ??????? ?????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????. ???????: ?????????? ???????? ?????????? ???????? ?????: ??????. ??????????? ????.??? ???????: ?????? ????? ???? ???? ?? ???? ???????.

434. (1440) (6421)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ziyaretine gittiği bir hastanın yanına girdi ve "Bir şey canın çekiyor mu? Kek canın çekiyor mu?" diye sordu. Hasta "Evet!" deyince ona kek aradılar."[585]

?435 ?6422 ?1441 -?????????? ???????? ???? ????????. ????????? ??????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ????????. ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ????? ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ????? ??????? ???????? ??? ???????? ????. ?????? ????????? ????????? ???????????. ??? ???????: ?????? ???? ??????????? ????. ? ??? ?????. ????? ????? ??? ???????? ??????: ??? ????? ????? ?? ????? ?? ??? ????. ??.??? ?‘???? ??????: ????? ?? ???? ???.

435. (1441) (6422)- Ömer İbnu'l-Hattâb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: "Bir hastanın yanına girince, ondan sana dua edivermesini talep et. Çünkü onun duası melekleri duası gibidir" buyurdular."[586]

*** ÖLECEK KİMSEYE LAİLAHE İLLALLAH TELKİNİ**

?436 ?6423 ?1446 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??????????: ? ???? ??? ?????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????? ????????? ????? ????? ???????????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????? ??‘????????

????? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????. ?? ???? ???? ? ?? ????. ????? ?? ????? ????? ????? ????? ?? ??? ?? ????. ? ????? ????? ????: ??? ???. ? ????? ???: ??? ?? ??? ? ????? ???: ????? ??? ??????. ? ????? ???????: ????. ????: ???. ????? ????????? ????.

436. (1446) (6423)- Abdullah İbnu Câfer babasından radıyallahu anh naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Lailahe illallahu'l-Halîmu'l-Kerîm, Sübhânallahi Rabbi'l-Arşı'l-Azim, Elhamdulillahi Rabbi'l-Âlemin" demeyi telkin edin!" yanındakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Bunun sağlara telkini nasıldır?" dediler. "Daha güzeldir, daha güzeldir!" buyurdular." [587]

*** ÖLECEK KİMSENİN YANINDA NE KONUŞMALI?**

?437 ?6424 ?1450 -?????????? ??????? ???? ?'??????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ????????????. ????? ????????? ???? ?????????????? ?????: ???????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????. ????????: ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ????? ????? ???? ??????????? ???? ? ??? ?????.

437. (1450) (6424)- Muhammed İbnu'l-Münkedir anlatıyor: "Hz. Cabir radıyallahu anh'ın yanına girdim. Ölmek üzereydi. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bizden selam götür!" dedim."[588]

*** MÜ'MİN CAN ÇEKİŞME HALİNDEN SEVAP KAZANIR**

?438 ?6425 ?1451 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ?'??????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ????? ????????? ????????. ???????? ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ????? ?????: ? ??????????? ????? ????????. ?????? ????? ???? ???????????.??? ???????: ????? ????? ???? ? ????????? ????. ??????? ?? ????? ??? ????? ????? ??? ??? ????????? ???? ?? ????.

438. (1451) (6425)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir yanına girdiği sırada, bir yakınının nefesini ölüm kesmek üzere idi. Aleyhissalâtu vesselâm Hz. Aişe'nin üzüntüsünü görünce kendisine: "Şu yakının için üzülme. Zira onun şu ızdırabı hasenatındandır!" buyurdular."[589]

?439 ?6426 ?1453 -?????????? ?????? ???? ????????. ?????. ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ?????? ? ?????: ??????? ??????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????????? ???? ??????? ? ?????: ????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ???? ??????? ?? ???? ?????. ????? ????? ????? ?'??? ???? ??????.

439. (1453) (6426)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a (ölmek üzere olan bir kimsenin) insanları tanıma hali ne zaman sona erer?" diye sordum. "(Gaybî hakikatları) gördüğü zaman!" buyurdular."[590]

*** ÖLÜNÜN GÖZÜ KAPATILIR**

?440 ?6427 ?1455 -?????????? ????? ?????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ?'??????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ????????? ??????????? ??????????? ????????. ?????? ????????? ???????? ????????. ????????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ????? ??? ????? ????? ????????. ??? ???????: ?????? ???? '? ???? ?? ???? ????? ?????. ????? ????????? ????.

440. (1455) (6427)- Şeddâd İbnu Evs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölülerinizin yanında hazır bulunduğunuz taktirde (ölünce) gözlerini kapayıverin. Çünkü göz, ruhu takip eder (ve açık kalır). Ayrıca hakkında hayır söyleyin. Çünkü melekler ev halkının söylediklerine "âmin!" derler."[591]

*** ÖLÜNÜN GASLİ**

?441 ?6428 ?1461 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ????????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ????? ??? ???? ????????. ????? ?? ????? ????? ????? ????: ??????? ??? ??????. ??????? ???????: ???? ??????.? ????? ?????????: ????? ??????? ??? ?'????? ?????.

441. (1461) (6428)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölülerinizi güvendiğiniz kimseler yıkasın."[592]

?442 ?6429 ?1462 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ??????????? ??????????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ?????:
????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??? ????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ???????.??? ???????: ????? ????? ????. ????? ??? ?? ????? ???? ???? ?????? ????.

442. (1462) (6429)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular k: "Kim bir ölüyü yıkar, kefenler, kefenini güzel kokulu maddelerle kokulandırır, taşır ve namazını kılar, cenazeyle ilgili olarak gördüğü (kötü alametleri ölü) aleyhine yaymazsa, (bu yaptığına mükâfat olarak) günahlarından temizlenir ve annesinden doğduğu gün gibi (tertemiz) olur."[593]

AÇIKLAMA:

Son iki hadis, mana itibariyle birbirini tamamlar. Birinci hadis ölülerin güvenilir kimselere yıkatılmasını emrederken, ikinci hadis, "güvenilir" liği kısmen açıklar: Ölüde görülen ve aleyhine yorum vesilesi yapılacak bazı kusurları açıklama... Şu halde bu hallerin ifşa edilmemesi esastır. Bunu ifşa etmeyeceği hususunda güvenilen kimselere yıkama işi yaptırılmalıdır.[594]

*** KARI KOCAYI, KOCA KARIYI GASLEDEBİLİR**

?443 ?6430 ?1465 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ???????: ?????? ??????? ????? ???? ??????????. ??????????? ?????? ????? ???????? ??? ??????. ?????? ??????: ???????????. ???????: ???? ????? ??? ?????????! ??????????? ????? ?????: ??? ??????? ???? ????? ??????? ???????? ???????? ???????????? ????????????? ??????????? ?????? ???????????.??? ???????: ????? ????????? ????. ???? ??????? ?? ??? ??? ???????.

443. (1465) (6430)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Baki'den dönmüştü. Beni, başımdaki bir ağrıdan hastalanmış ve "vay başım"çekerken buldu.
"Ey Aişe, asıl hasta benim, vay başım!" dedi ve sonra ilave etti: "Benden önce ölsen de senin başında durup seni (kendi elimle) yıkasam, kefenlesem, namazını kıldırsam ve defnetsem, senin için daha iyidir."[595]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kocanın, ölen hanımının cenazesini yıkayabileceğini ifade ederse de, Hanefi ulemâsı başka karinelerden hareketle, kadının ölmesiyle erkeğinden nikah bağının kalkacağına ve dolayısıyla hanımına bakamayacağına, dokunamayacağına hükmetmiş ve dolayısıyla erkeğin, ölen karısını yıkayamayacağını söylemiştir. Ancak kadın, ölen kocasını yıkayabilir. Çünkü iddet beklemek zorundadır. İmam Şafiî, Mâlik ve meşhur kavlinde Ahmed, ölüm halinde eşlerin birbirini yıkayabileceğine hükmetmişlerdir.[596]

*** RASULULLAH'IN GASLİ**

?444 ?6431 ?1466 -?????????? ??????? ???? ??????? ???? ?'?????? ????????????. ????? ????? ??????????. ????? ????? ????????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ?????: ?????? ??????? ??? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???? ??????????: ? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ??? ?? ???? ??????. ???? ??????: ?? ?????? ????? ???? ???? ?? ???? ?? ?????? ????? ???. ??? ???? ????? ??? ?'???? ????????.

444. (1466) (6431)- Büreyde radıyallahu anh anlatmıştır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edince, yıkamak istedikleri vakit dahilden bir münadi şöyle nida etti: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın gömleğini üzerinden çıkarmayın."[597]

?445 ?6432 ?1467 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ?????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ??? ?????????? ???? ??????????? ?????? ????????. ???????: ?????? ??????????. ?????? ?????? ???????? ???????? .
??? ???????: ????? ?????? ???? ?????????? ????. '? ??????? ?? ???? ???? ????? ???? ??? ??????. ?????? ????? ???? ???? ?? ????. ??????? ???????.

445. (1467) (6432)- Hz. Ali Radıyallahu anh'tan anlatıldığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı yıkadığı zaman, ölüde aranan (idrar, gâita gibi) şeyleri aradı, fakat bulamadı. Bunun üzerine: "Babam sana feda olsun. Sen çok temizsin hayatta iken temizdin, ölünce de temizsin!" dedi."[598]

?446 ?6433 ?1468 -????????? ???????? ???? ????????. ????? ??????????? ??? ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???? ????? ?????????????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????.??? ???????: ????? ?????? ????. '? ???? ?? ????? ????? ????? ????? ????: ????? ?????? ?????. ??? ?????? ????? ???? ???????? ?? ????????. ?????? ?????. ? ????? ????? ????: ?? ?? ?? ???????? ????? ??? ?????? ???. ???? ??????? ??? ????? ?? ??????. ? ????? ?????????: ??? ??? ??????? ?????? ?????. ????? ????? ?????.

446. (1468) (6433)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben ölünce, beni Gars adlı kuyumdan yedi kırba su ile yıkayın."[599]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, vasiyeti üzerine, Hz. Ali tarafından yıkandığını, yıkanırken üzerinden gömleğinin çıkarılmadığını, Gars kuyusunun suyu ile yıkandığını ifade etmektedir. Başka rivayetlerde, yıkama meselesi, de ashabın ihtilafı üzerine, gömleğinin çıkarılmadan yıkanacağı gaibten bir sesle duyurulduğu belirtilmiştir. Yıkama işinde Hz. Ali'ye Hz. Abbâs, Abbâs'ın oğlu Fadl, Üsame İbnu Zeyd, Kâsım ve Resûlullah'ın azadlılarından Sâlih radıyallahu anhüm ecmain yardımcı olmuşlardır. Üsame su dökmüş, Ali yıkamış, diğerleri sağa sola çevirme işlerinde yardımcı olmuşlardır. Bir rivayette, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Ali'ye: "Senden başkası beni yıkamasın. Çünkü kim benim avretimi görürse gözü kör olur" demiştir. Hz. Ali'nin, Resûlullah'ın avretine bakmamakta çok sakındığını bildiği için ona vasiyet ettiği belirtilmiştir.[600]

?447 ?6434 ?1470 -????????? ????????? ???? ?????? ????????????????. ????? ??????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??? ???????? ???? ????? ????????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ????
??????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ??????? ????? ???????????.??? ???????: ??? ???? ??? ???????? ?? ???? ????? ???? ????????. ?????? ???? ??? ??? ???? ????? ?????? ?? ?????? ???? ?? ??? ?? ???? ??? ????? ?????? ?'?????.

447. (1470) (6434)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Suhuliyye denen üç parça beyaz ince bez içinde kefenlenmiştir."[601]

?448 ?6435 ?1471 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ????????: ????????? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????????????.????? ??????: ????? ?????? ????? ??? ?????? ??. '? ???? ?? ????? ???? ???? ????? ????. ????? ??? ???? ?????? ????? ??????.

448. (1471) (6435)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm üç parça giysi içerisine kefenlenmiştir: İçerisinde vefat ettiği gömleği ve Necrânî (iki parçalı) hulle."[602]

*** KEFENLENEN ÖLÜYE BAKMAK**

?449 ?6436 ?1475 -????????? ????????? ???? ??????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ???????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????? ??????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ?????????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ??????. ??? ???????: ?????? ????? '? ??? ????? ????? ????? ????: ??? ?? ??? ????? ?? ?????. ??? ??????? ???. ? ???? ???????: ???? ?????. ?????? ????? ????: ???? ??????? ???? ?????? ??? ??? ?????.

449. (1475) (6436)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu İbrahim vefat ettiği zaman ashabına: "Ben oğluma bakmadıkça, onu kefenlerinin içine dahil etmeyin" buyurdu. (Yıkama işi bitince kefenlemezden önce) çocuğa yaklaştı, üzerine eğilip baktı ve ağladı." [603]

AÇIKLAMA:

Hadis, kefenlenmezden önce ölüye bakmanın caiz olduğuna, sessizce ağlanabileceğine delildir. Bakma, avretine olmamalıdır, bakılması caiz olan yerlerine olmalıdır.[604]

?450 ?6437 ?1478 -?????????? ???????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ?????? ?????? ???? ?????????: ???? ???????? ????????? ???????????? ??????????? ?????????? ????????. ??????? ???? ?????????. ????? ??? ????? ??????????????. ????? ????? ?????????. ??? ???????: ?????? ?‘???? ????. ??? ?????? ?????. ???? ?????. ?????? ?? ?????. ??? ??? ????? ?? ???? ?? ????. ???? ????? ???? ???? ???? ???????.

450. (1478) (6437)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Bir cenazeyi takip eden kimse, naaşın bütün taraflarını (sırayla) omuzlasın. Zira bu sünnettir. Sonra dilerse tekrar nafile taşıması yapsın, dilerse taşıma işini terketsin."[605]

AÇIKLAMA:

Hadis, cenazeyi sağ-sol, ön-arka her bir tarafından birer parça taşımanın sünnet olduğunu ifade eder. Bu miktar taşıyan, sünneti ifa etmiş olur. Dileyen ikinci sefer taşıma işine iştirak edebilir. Bu taktirde sevabı ziyadeleşir.[606]

?451 ?6438 ?1479 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? ?????????? ?????. ?????: ???????? ????????? ???????????.??? ???????: ??? ?? ????? ????? ????. ????? ??????? ?? ?????? ???? ???? ???? ????. ??? ????? ???????? ????? ?? ??? ???????? ?? ???? ?????? ????????.

451. (1479) (6438)- Ebu Mûsa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir cenazenin süratle götürüldüğünü görmüştü, (müdahale ederek:) "Sükunetle gidin!" buyurdular..."[607]

AÇIKLAMA:

Başka hadislerde cenazenin bir an önce defni hususunda acele edilmesi tavsiye buyrulmuştur. Burada ise acelecilik yasaklanmaktadır. Sadedinde olduğumuz yasağı çok aşın olan aceleciliğe, bilhassa taşıma sırasındaki aşın sürate hamledebiliriz. Çabukluk, ölüm-defin arasındaki hizmetlerin bekletilmeden, geciktirilmeden yapılması manasında anlaşılmalıdır.[608]

*** CENAZE TAŞIYANIN KIYAFETİ**

?452 ?6439 ?1485 -?????????? ??????? ???? ????????. ?????????? ??????? ???? ??????????. ?????????? ??????? ???? ???????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ????????? ???: ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????. ?????? ??????? ???? ???????? ???????????? ????????? ??? ??????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??????????????? ??????????? ??? ???????? ??????????????? ???????????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ?????? ????????? ???????????? ?????? ????????? ??????.??? ???????: ????? ?????? ????. ????? ???? ?? ?????? ????? ?????? ?‘???? ?????? ????. ????? ??????? ?? ???? ????? ?????. ???? ?? ??????? ??????? ????? ??????. ?????? ???????: ???? ?????? ???? ?????. ? ????? ???: ????? ???.

452. (1485) (6439)- İmrân İbnu'l-Husayn ve Ebu Berze radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte bir cenazeye gittik. (Bu esnada) Aleyhissalâtu vesselâm, ridalarını atıp sadece gömlekleri içerisinde yürümekte olan bir cemaat gördü ve: "Cahiliye amelini mi işliyorsunuz? Yoksa cahiliye fiilini yaparak onlara mı benzemeye çalışıyorsunuz? Şu suretinizden bir başka suretle (kabristandan) dönmeniz için hakkınızda beddua etmeyi cidden arzuladım" buyurdu. Bunun üzerine ridalarını giydiler ve bir daha bu adetlerine dönmediler."[609]

AÇIKLAMA:

Cenazeye katılanların, matem alâmeti olsun diye ridalarını açtıkları anlaşılmaktadır. Resûlullah böylesi bir matemi yasaklamış bulunmaktadır.[610]

?453 ?6440 ?1487 -?????????? ????????? ???? ?????? ?‘ ????? ??????????????. ?????????? ?????????? ???? ??????????. ?????: ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ???? ???????? ????????? ?????: ?????? ????? ?????? ?‘??????????? ????? ???????? ?????????? ???????: ? ??????????? ??????????. ??????? ????: ??? ???????? ????? ???????? ?????: ??????. ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? .
??? ???????: ?????? ???. ‘? ?????? ????? ?? ???? ??? ???? ????? ????. ????? ????? ????: ???. ????? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ????? ????: ??? ??????? ??? ????? ??????? ???? ?????. ? ????? ????: ???? ?????. ? ????? ???????: ????. ? ????? ???? ???: ???? ?? ???? ????? ????????. ?????? ??? ???? ???? ?????. ???? ?????: ???. ???? ?????: ????.??? ???? ?? ???? ????? ??????????. ???? ???? ??? ??????? ? ????? ?????? ??? ????.

453. (1487) (6440)- Ebu Bürde radıyallahu anh anlatıyor: "Ebu Musa el-Eş'âri radıyallahu anh, eceli geldiği zaman (yakınlarına): "Benim cenazemi ateşle takip etmeyin!" diye vasiyet etti. Bunun üzerine Ebu Bürde'ye: "Sen bu hususta bir şey işittin mi?" diye sordular. O da: "Evet, hem de Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan" dedi."[611]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, cenazeyi taşımada uyulan bir kısım cahiliye adetlerini yasakladığını göstermektedir. Burada ateş taşıma adetinin varlığı ve yasaklandığı görülmektedir.[612]

*** CENAZE CEMAATİ ÇOKSA**

?454 ?6441 ?1488 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ??????. ?????????? ?????????? ???? ?‘??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ???????? ??????? ???? ?????????????? ?????? ????.??? ???????: ?? ??? ?? ????? ??? ??????? ???????? ????. ??????? ???? ???????? ????????.

454. (1488) (6441)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kimin cenazesine yüz müslüman namaz kılarsa, ona mağfiret olunur."[613]

*** ÖLÜYÜ HAYIRLA YÂDETMELİ**

?455 ?6442 ?1492 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ????????

??? ????????? ?????????. ???????: ????????. ????? ??????? ???????? ????????. ????????? ????????? ??????? ?? ????????? ???????. ???????: ????????. ???????? ????????? ?????? ??? ?'???? .
??? ???????: ???? ??????? ? ???? ??? ????? ????? ?????? ???? ????? ??? ???????? ?? ???? ???. ??????? ???? ???? ???? ??????? ????????. ?????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ????????.

455. (1492) (6442)- Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanından bir cenaze geçmişti, hakkında hayırla senâda bulunuldu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Vacib oldu!" buyurdu. Sonra bir diğer cenazeyi geçirdiler. Halk bunu kötü hasletlerle yâdetti. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Vacib oldu!" buyurdu ve şu açıklamayı yaptı: "Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz!"[614]

AÇIKLAMA:

Hadis değişik vecihlerle diğer kitaplarda da gelmiştir. Bazı vecihlerinde, ashabın ölüler hakkında ifade ettikleri medih ve zemleri de belirtilmiştir. Zemmedilen hakkında: "Allah'a ve Resûlüne buğzeder, Allah'a isyan eder ve bu yolda çalışırdı" dendiği de görülmektedir.
"Vacib oldu" sözü birinci hakkında cennetin vacib olduğunu, ikinci hakkında ise cehennemin vacib olduğunu ifade eder. Vacib olmak, sabit olmak, kesinlik kazanmak, gerekli hale gelmek manasındadır.
Ölü hakkında kötü söz söylenmesi başka hadislerde yasaklandığı halde burada müsaade edilmiş olması, buradaki cenazenin münafıklara ait olmasındandır. Nitekim Allah ve Resûlüne buğzettiği belirtilmiştir. İslâm alimleri, kişi müslümansa, ölümünden sonra, fâsık dahi olsa şerle yâdedilmesine fetva vermemiştir. "Belki tevbe ile ölmüştür" denmiştir. Bu cümleden olarak, Yezid ve Haccac gibi herkesin iğbarını kazanan zalimlerin bile lanetlenmesini uygun bulamamışlardır.[615]

*** CENAZE İÇİN KIRAAT**

?456 ?6443 ?1496 -????????? ??????? ???? ????? ???????? ????????? ?????????????? ???? ???????????????? ????: ????? ????? ???????? ????? ???????? ???? ???????? ???????????. ?????????? ?????? ???? ????????. ??????????? ????? ??????? ?'????????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ???? ?????????? ?????????? ?????????? .
??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ???? ???? ???? ???? ???????. ????? ????? ???. ?????. ???????. ????? ??????? ????? ??????.

456. (1496) (6443)- Ümmü Şerîk el-Ensariyye radıyallahu anhâ: "Resûlullah bize, cenazeye (namaz kıldığımızda) Fatiha-ı Şerifeyi okumamızı emretti" demiştir."[616]

AÇIKLAMA:

Cenaze namazında Fatiha'nın okunması meselesi ûlemâ arasında ihtilaflıdır: Hanefilere ve bir kısım alimlere göre cenaze namazında Fatiha okunmaz, bu namaz dört tekbirdir: birinci tekbirden sonra Allah'a senâ, ikinci tekbirden sonra Resûlullah'a salât, üçüncüden sonra dua okunur, dördüncüden sonra selam verilir. Malikîlere göre, cenaze namazında Fatiha okumak mekruhtur. Şâfiîlere göre Fatihayı okumak farzdır, ilk tekbirden sonra okunması efdaldir. Hanbelîlere göre ilk tekbirden sonra okumak farzdır. Bütün bu farklı görüşler delile dayanırlar.[617]

*** CENAZE NAMAZINDA DUA**

?457 ?6444 ?1501 -????????? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ?????: ??? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ???? ???? ??? ???????? ???? ?????????. ??????? ???? ????????.??? ???????: ???? ?? ????? ?? ????? ???? ??????? ??????? ???????. ??? ???? ????????.

457. (1501) (6444)- Hz. Câbir radıyallahu anh demiştir ki: "Ne Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, ne Ebu Bekir, ne de Ömer radıyallahu anhüma, cenaze namazı hakkında cevaz verdikleri kadar hiçbir şey hakkında cevaz vermediler. Yani (cenaze namazını) bir vakte bağlamadılar."[618]

AÇIKLAMA:

Namazların belli vakitleri vardır, o çerçeve dahilinde kılınır. Sadedinde olduğumuz hadis, cenaze namazının gece-gündüz ve hatta mekruh vakitlerde bile kılınacağını ifade eder. Bu mana diğer hadislere muhalefet edeceği için hadisin: "Cenaze namazında belli bir dua okuma tahdidi konulmamıştır" şeklinde anlaşılabileceği de söylenmiştir. Ne var ki hadisten çıkarılacak muhtemel manalardan birini cezmen söylemeye yeterli bir karine yoktur. Hadisin zaafına da dikkat çekilmiştir. [619]

*** CENAZE NAMAZI DÖRT TEKBİRLİDİR**

?458 ?6445 ?1502 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ???? ?"????. ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ????????? ???????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ??? ?????? ???? ?? ?????? ??? ?????? ????? ??????.

458. (1502) (6445)- Hz. Osman İbnu Affân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Osman İbnu Maz'ûn üzerine cenaze namazı kıldırdı. Namazda dört kere tekbir getirdi."[620]

?459 ?6446 ?1503 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ?????????????. ????? ???????????? ?????: ???????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ?'?????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ??????? ????. ????????? ????????? ????????. ???????? ?????? ??????????? ???????. ????? ?????????? ????????? ??????????? ???? ???? ???????? ??????????. ????????? ????? ?????: ????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ???????: ???????????? ??????. ?????: ???? ? ????? '??????. ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ????????. ????? ???????? ??????? ????????? ??? ????? ?????? ??? ???????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ????? ??????????? ?? ???? ??????. ???? ????? ?? ????? ? ??????? ?? ???? ???????? ??????.

459. (1503) (6446)- El-Hecerî rahimehullah anlatıyor: "Resûlullah'ın sahabisi olan Abdullah İbnu Ebi Evfa ile birlikte, onun bir kızının cenaze namazını kıldım. Abdullah dört kere tekbir getirdi. Dördüncüden sonra (selam vermeyip) biraz durdu. Ben safların muhtelif yerlerinden cemaatin onu uyarmak üzere "sübhanallah" dediklerini işittim. Sonra selam verdi ve dedi ki: "Siz benim beş kere tekbir getireceğimi mi zannediyordunuz?" Cemaat: "Evet bundan korktuk" dediler. Bunun üzerine: "Hayır bunu yapmayacağım. Ancak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dört kere tekbir getirir, sonra bir müddet durup Allah'ın söylemesini dilediği bir şeyler söyler, sonra da selam verirdi" dedi." [621]

?460 ?6447 ?1506 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ?????? ?????????????? ???? ??????? ????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????.??? ???????: ????? ??????? ??? ???? ?? ?????? ?????: ??? ??? ?? ????? ?????. ? ????? ????? ????: ??? ?? ?????? ????????. ? ?? ??????? ???? ?? ???? ????? ???? ??? ???????? ????? ????????? ??? ?????. ??????? ??? ??????????? ?? ?????? ????? ??????? ???? ???? ????? ????? ??????.

460. (1506) (6447)- Kesir İbnu Abdillah'ın dedesi, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (cenaze namazında) 5 kere tekbir getirdiğini söylemiştir."[622]
Not: Hadisin zaafının şiddetli olduğu belirtilmiştir.[623]

*** ÇOCUK CENAZESİNE NAMAZ**

?461 ?6448 ?1509 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???? ??????????? ????????? ???? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ????. ????? ????? ????? ???? ?'???. ??????? ????? ?? ????: ?????.

461 (1509) (6448)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"(Ölen) çocuklarınız için cenaze namazı kılın. Çünkü onlar (cennete girmede sizin öncülerinizdendir."[624]

*** RESÛLULLAH'IN OĞLUNA CENAZE NAMAZI**

?462 ?6449 ?1511 -?????????? ?????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ??????????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ?????? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ???? ????????? ??? ????????? ?????? ????? ??????? ????????? ???????? ?????? ????? ????????? ????????? ????????? ????? ????????? ????????? .
??? ???????: ??? ?????? ??????????? ?? ????????? ????? ??? ???? ????? ????? ????? ???????: ????? ???. ??????? ????? ???????: ??? ?? ? ????? ????? ????: ??? ????. ?????? ???????. ????? ??????.

462. (1511) (6449)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu İbrahim ölünce, Resûlullah cenaze namazı kıldı ve:
"Onun cennette bir süt annesi olacaktır. Eğer yaşasaydı sıddîk bir nebi olacaktı. Eğer yaşamış olsaydı kıbtî dayıları azad olacaktı ve hiçbir kıbtî köleleştirilmeyecekti" buyurdu."[625]

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın oğlu İbrahim'in annesi, Mısırlı cariye Mâriye radıyallahu anhâdır. Mısır'ın yerli halkına Kabd denir. Kıbtî buna nisbettir. İbrahim'in annesi Mısırlı olduğu için Mısırlılar (kıbtîler) dayısı addedilmiştir.
Resûlullah, İbrahim'in cennette sütannesinin olacağını söylemiştir. Bu, İbrahim'in Allah nezdindeki şerefini ifade ettiği gibi, çocukların hayatında, iki yıllık süt devresini süt emerek geçirmelerinin ehemmiyetini, gerekliliğini de ifade eder. Müteakip rivayet bu hususu iyice te'yid eder.
Resûlullah, kendisinden sonra. peygamber gelmeyeceğini bildiği halde "İbrahim yaşasaydı peygamber olurdu" demiş olması, onun her hâlükarda öleceğini bilmesiyle te'vil edilmiştir. Bu ibareden "Peygamberlerin çocukları da peygamber olur" diye bir kaide de çıkarılamaz. Aksi taktirde bütün ademoğullarının peygamber olması gerekirdi. Dahası Hz. Nuh'un bir oğlu mü'min bile olamamıştır.[626]

?463 ?6450 ?1512 -?????????? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ???????. ????? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ???? ???????? ?????: ?????? ????????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????????: ?? ??????? ?????! ?????? ?????????? ??????????. ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ???????? ????????? ??? ?????????? ???????: ???? ??????? ????? ??? ??????? ?????! ????????? ??????? ???????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ???????: ??? ??????? ?????! ???? ????????? ?????? ??????????? .
??? ???????: ????????? ?? ????? ?????? ?? ?? ?? ???? ? ?? ????.????? ??????: ??? ?? ??? ??? ????? ??? ???????: ??? ?????. ? ?????? ????? ?? ????? ?'?????? ?? ??????? ????? ????? ????? ????: ????. ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ????????? ?'???? ????.

463. (1512) (6450)- Hüseyin İbnu Ali İbnu Ebi Tâlib radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu Kâsım vefat edince Hz. Hatice radıyallahu anhâ: "Ey Allah'ın Resûlü! Kasım'ın sütü taştı. Keşke Allah ona, süt çağını tamamlayacak kadar ömrünü uzatsaydı" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, bunun üzerine:"O süt devresini cennette tamamlayacak!" buyurdular. Hz. Hatice:"Ey Allah'ın Resûlü! Şayet bunu bilseydim, çocuğun ölümü, nazarımda hafiflerdi" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Dilersen Allah'a dua edeyim de sana onun sesini işittireyim" dedi. Ancak Hz. Hatice: "Hayır! Ey Allah'ın Resûlü! Allah ve Resûlünü tasdik ediyorum" dedi."[627]

*** ŞEHİTLERE CENAZE NAMAZI**

?464 ?6451 ?1513 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????. ???????? ???????? ????? ???????? ????????. ????????????? ????? ???? ??????????? ?????? ????? ???? ?????????.????? ??????: ???? ?? ??????? ?? ?????? ???.

464. (1513) (6451)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Uhud günü, şehidlerin cenazeleri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına getirildiler. Aleyhissalâtu vesselâm onar onar gruplar halinde namazlarını kıldırdı. Her grup değiştikçe, Hamza yerinde sabit kalıyor (böylece her grupla birlikte ona namaz kılınıyordu)."[628]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Hamza, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın amcalarından biri idi, aynı zamanda süt kardeşiydi. Resûlullah'a ilgi ve yardımı fazla idi. Aleyhissalâtu vesselâm bu sebeple onu çok severdi. Uhud savaşı sırasında Ebu Süfyan'ın hanımı Hind'in teşvikiyle, henüz müşrik olan Vahşî -radıyallahu anhüm ecmain- tarafından öldürülmüştür. Resûlullah, onun feci şekilde öldürüldüğünü görünce, katillerine öfkelenir ve: "Onlara galebe çalınca onlardan yetmiş tanesine de ben müsle yapacağım" der. Ancak, gelen vahiy ikaz eder. "Ceza vereceksenız uğradığınız muamelenin misliyle ceza verin. Eğer sabredersenız, elbette bu, sabır sahipleri için daha hayırlıdır. Sabret. Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımıyladır..." (Nahl 126-127). Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ona hususi ilgi göstermesinde belirtilen yakınlıklardan başka Hamza radıyallahu anh'ın cesedine yapılan müslenin de katkısı olduğu rivayetlerden anlaşılmaktadır. Zira müşrikler, Bedir'deki yenilgilerinin hıncıyla bir tanesi hariç, bütün şehitlere müsle yapmışlardı; gözlerini oymuşlar, burun ve kulaklarını kesmişlerdi. Henüz müşrik olan Hind radıyallahu anhâ, Hz. Hamza'nın karnını yarmış, ciğerini çıkarıp, parça parça ağzında çiğneyip atmıştır. Hz. Hamza'nın ölümü Resûlullah'ı ağlatmıştır. Bir rivayette ölümünü işitince hıçkırarak (sesli olarak) ağladığı, görünce de bayıldığı ifade edilir. Öldüğü zaman 57 yaşındaydı, ellidört ve hatta 59 da denmiştir.
Rivayetler, Hz. Hamza'nın fevkalade cesur ve sadık olduğunu belirtir. Ölmezden önce otuzbir müşrik öldürmüştür. Bir kısım rivayetler Resûlullah'ın onu, Cüheyne yurdunda Sîfu'l-Bahr'a sevk edilen ordunun başına komutan yaptığını ve ilk sancağı bu sırada bağladığını, böylece Hamza radıyallahu anh'ın İslâm'ın ilk bayraktarı olduğunu belirtir.
Hamza radıyallahu anh muhacirlerdendir ve onu Zeyd İbnu Hârise ile kardeşlemiştir. Hz. Enes, Resûlullah'ın her şehit için cenaze namazında dört tekbir okuduğu halde, Hamza'nın namazında yetmiş tekbir okuduğunu belirtir.
Sadedinde olduğumuz rivayette de görüldüğü üzere Uhud şehidlerine kılınan her namazda Hz. Hamza'nın cenazesi hazır olmuştur. İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayet, Hz. Hamza'ya Resûlullah'ın kıldığı cenaze namazının sayısının yetmiş ikiye ulaştığı belirtilmiştir.
Hz. Hamza'dan Resûlullah'a senetli olarak şu hadis rivayet edilmiştir: "Şu duaya devam edin: Allahım, senden ism-i azamını ve yüce rızanı şefaatçi kılarak (cennetini) talep ediyorum."
Uhud şehidlerinden bazılarının kabirleri, savaştan kırk yıl kadar sonra bir vesile ile açılınca hepsinin çürümeden taptaze kaldığı görülür. Hatta bu hafriyat sırasında Hz. Hamza

radıyallahu anh'ın ayağına kazma değer, oradan kan çıkar. [629]

*** CENAZE NAMAZI KILINMAYAN VAKİTLER**

?465 ?6452 ?1522 -?????????? ??????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ????? ??????????? ??????????? ???????????.??? ???????: ???: ????? ????? ????. ??????? ????.

465. (1522) (6452)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ölüleriniz üzerine gece ve gündüz (cenaze) namazı kılınız (kılabilirsiniz)" buyurmuştur."[630]

AÇIKLAMA:

Bir kısım âlimlerce, geceleyin cenaze defni, bazı farklı hadisler sebebiyle, caiz görülmemiş ise de asıl olan cevazdır. Bu hadis cevazı ifade etmektedir.[631]

?466 ?6453 ?1525 -?????????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ???????? ???? ???????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ?? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?"??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ????? ????? ??????. ??????????? ???? ????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ??? ????. ??????? ?? ?????? ???? ????? ?????. ??????? ?? ???????? ?????.

466. (1525) (6453)- Vâsile İbnu'l-Eska' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her ölü üzerine namaz kılın, her emîrin komutası altında cihad edin."[632]

*** KABİR ÜZERİNDE NAMAZ**

?467 ?6454 ?1529 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????????????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ????????? ??????. ???????: ???? ???????????? ????? ????? ????? "????????: ??????? ????????? ???????? ????????? . ??? ???????: ??? ?????? ?? ???? ????. ??????? ?"???? ???? "? ????? ?? ???? ????? ?????.

467. (1529) (6454)- Amir İbnu Rebîa radıyallahu anh anlatıyor: "Siyahî bir kadın ölmüştü. Resûlullah'a duyurulmadan defnedildi. Sonra haberdar olunca "Bunu bana niye haber vermediniz?" dedi ve ashabına: "Kadının kabri üzerinde saf tutunuz!" emrederek kadına cenaze namazı kıldırdı."[633]

?468 ?6455 ?1532 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? ????? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ??????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ???. ????? ????? ??? ????? ????? ????.

468. (1532) (6455)- Büreyde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir ölü üzerine, gömüldükten sonra namaz kıldı."[634]

?469 ?6456 ?1533 -?????????? ????? ????????. ?????????? ????????. ?????????? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ???????? ?????? ????? ???????????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ???????? ?????: ??????? ????????? ??????? ??????????. ???????????? ?????. ???????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????. ???????: ?? ???????????? ?????? ???????? ???????????? ??????? ????? ????????? ????????? ????????? ????????? ???? ????????? ???????????? ????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ??? ????.

469. (1533) (6456)- Ebu Said radıyallahu anh anlatıyor: "Mescidi temizleyen bir siyahî kadın vardı. Bir gece öldü. (Hemen defnedildi). Sabah olunca vefatı Resûlullah'a haber verildi. "Bana niye zamanında duyurmadınız?" deyip kalktı. Ashabıyla (kabristana gitti), kadının kabri üzerinde durup, halk arkasında, tekbir getirip namaz kıldı. Sonra oradan ayrıldı."[635]

AÇIKLAMA:

Mevzu üzerine gelen başka rivayetler, bu siyahî kadının Mescid-i Nebevinin temizliğine bakan kayyum olduğunu tasrih eder.
Hadis, kabir üzerinde namaz kılınır mı, kılınmaz mı münakaşasına sebep olmuştur:
* Hanefilere göre: Namazı kılınmadan defnedilen ölünün, henüz çürümediğine kanaat getirilirse kabir üzerinde namaz kılınabilir, aksi takdirde kılınamaz.
* Şâfiîlere göre: Definden önce namazı kılınmamış olanın kabri üzerinde namaz kılınır, Ahmed İbnu Hanbel de böyle hükmeder.
* Malikîlere göre: Namazı kılınmadan defnedilen cenazenin bozulmadığı kanaati varsa, cenaze kabirden çıkarılır, namazı öyle kılınır. Çürüdüğünden korkulursa cesed tamamen çürümedikçe kabir üzerinde namaz kılınır, bu vacibdir. Daha önce namazı kılınan kimsenin kabri üzerinde namaz kılmak mekruhtur.
* Bazı alimler: "İlelebet kabir üzerinde namaz kılınabilir, namaz bir duadır ölüye her zaman dua edilebilir" demiştir.* Bazıları da: "Kabir üzerinde hiçbir surette namaz kılınamaz" demiştir. Nehaî bunlardandır.[636]

*** NECAŞİ ÜZERİNE NAMAZ**

?470 ?6457 ?1536 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ??????????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ????????? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ?"??????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ???????? ????????????? ???? ?????. ????????? ????????? ????????. ?????????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?????????? ????.

470. (1536) (6457)- Mücemmi' İbnu Câriye el-Ensâri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) buyurdular ki: "Kardeşiniz Necaşi ölmüştür, kalkın üzerine cenaze namazı kılın!" Biz de kalktık, Aleyhissalâtu vesselâmın arkasında iki saf yaptık (namazını kıldık)."[637]

?471 ?6458 ?1538 -?????????? ?????? ???? ????? ??????. ????? ???????? ???? ??????????? ????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????????????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?????????? ????.

471. (1538) (6458)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Necâşî üzerine (gıyabında cenaze) namazı kıldı ve dört kere tekbir aldı." [638]

*** CENAZEYE KATILANIN SEVABI**

?472 ?6459 ?1541 -?????????? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????? ???????????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ????? ????????? ?????? ????????. ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????????. ????????? ?????? ????????? ????????!? ??????????? ??????? ???? ?????? ????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ??? ????. ??“???? ????.

472. (1541) (6459)- Ubey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir cenaze üzerine namaz kılarsa ona bir kîratlık sevab vardır, kim de defnedilinceye kadar cenazeye iştirak ederse ona iki kîratlık sevab vardır. Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zül-celâl'e yemin olsun. Kîrat, şu gördüğünüz Uhud dağından daha büyüktür."[639]

AÇIKLAMA:

Cenaze teşyii ve cenaze namazına iştirak, dinimizin teşvik ettiği hususlardandır. Hele bu, komşunun cenazesi ise, hadislerde komşunun komşuya haklarından biri olarak ifade edilmiştir. Cenaze namazının farz-ı kifâye olduğu düşünülecek olursa, bazı durumlarda bu, sadece faziletli bir amel değil, müslüman olmanın gereği bir farizadır.
Bu mühim vazifeye dinimiz teşvik sadedinde büyük sevap vaadetmektedir: Cenazeye iştirak Uhud dağından daha büyük bir kîratlık sevap. Sadedinde olduğumuz hadis, defin işi bitinceye kadar iştirakini devam ettirene iki kîratlık sevap vaadetmektedir. Böylece, alimlerin açıkladığı üzere, namaz ve defin işini tamamlayıncaya kadar iştirak edene üç kîratlık sevap vaadedilmiş olmaktadır.
Şunu da belirtelim ki, kîrat maddi bir birim olarak dirhemin onikide birine tekabül eden bir ağırlık ölçüsüdür. Hz. Peygamber, kîratın bu maddî ehemmiyetsizliğine takılıp kalınmaması için, buna tekabül eden mânevî büyüklüğü zikretmiş, Uhud dağı azametinde olduğunu belirtmeye ehemmiyet vermiştir.[640]

*** CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKMAK**

?473 ?6460 ?1543 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ?????????? ???? ??????????? ???: ????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ???? ????? ??????????? ????: ????? ????? ????????? ??????
?????? ???????? ????????? ???????????. ???????? ???????: ???????. ????? ????????? ???????.??? ???????: ?????? ????? ??????????? ????.

473. (1543) (6460)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanından bir cenaze geçirilmişti, derhal ayağa kalktı ve: "Ayağa kalkın, zira ölümde korku ve dehşet vardır" buyurdu."[641]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, müslim veya kâfir kime ait olursa olsun, cenaze görülünce ayağa kalkmayı teşrî etmiştir. Bu hadis, izhar edilen tâzimin cenazenin hürmeti sebebiyle değil, ölüm hadisesinin dehşetine tazim için olduğunu belirtmektedir. Yani ebediyete olan yolculuk hadisesi, kimin başına gelmiş olursa olsun, müslüman kişi bundan ibret almalı, düşünüp tefekkürde bulunmalıdır. Ayağa kalkmak, bu hâletin ifadesidir. Geçen cenazeden umursamayıp oturan, eski haline devam eden bu ibreti yaşayamaz.[642]

?474 ?6461 ?1545 -?????????? ????????? ???? ????????? ?????????? ???? ????????. ????: ????? ????????? ???? ??????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????????? ???? ???????? ?????? ??????? ??? ????????. ???????? ???? ?????? ???????: ????? ???????? ??? ?????????! ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????????????.????? ??????: ??? ?????? ????.

474. (1545) (6461)- Ubade İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir cenazeyi teşyi edince, cenaze lahde (mezardaki hususi oyuğa) konuncaya kadar oturmazdı. (Bir defasında), bir yahudi âlimi gelerek: "Ey Muhammed! (Bu sünnetin çok güzel.) Biz de böyle yapıyoruz!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hemen oturarak, cemaate emretti:
"(Oturun ve) yahudilere muhalefet edin!"[643]

AÇIKLAMA:

Dinimizde asıl olan, cenaze lahde konuncaya kadar oturmamaktır. Hadisle ilgili açıklama daha önce geçti. [644]

*** CENAZENİN KABRE SOKULMASI**

?475 ?6462 ?1551 -?????????? ?????? ???????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????? ????????? ???? ???????????.????? ???????? ????? ???????. ?????????? ????????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ????? ???????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ????. ? ???????? ?? ???? ????? ???? ????? ????.

475. (1551) (6462)- Ebu Râfi' radıyallahu anh anlatıyor: "(Vefat etmiş bulunan Sa'd radıyallahu anh'ın cesedi kabre indirileceği zaman) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Sa'd'ın cesedini tabutun üzerinden usulca çekti, (kabre yerleştirip defnettikten sonra) kabrin üzerine su çiledi."[645]

?476 ?6463 ?1552 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ???????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???????????? ??????????? ?????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??????? ????? ?“??? ????.

476. (1552) (6463)- Ebu Saîdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (kabre indirilip defnedileceği zaman) kıble istikametinden tutularak karşılandı ve tabutun üzerinden yavaşça çekilip çıkarıldı."[646]

AÇIKLAMA:

Daha önce de izah edildiği üzere, tabut üzerinde getirilen cenaze, kabrin ayak tarafına, kabrin hizasına konur, sonra tabutun üzerinden alınarak, önce baş kısmı sonra da ayak tarafı kabre dahil edilir. Duruma göre, önce ayak tarafından kabre alındığı da olur. Sonra kabrin kıble cihetindeki lahid denen hususi oyuğa konur. Cenaze ile kabrin arası, tahtalarla veya hususi örgü ile hücre teşkil edecek şekilde ayrıldıktan sonra toprak doldurulur.
Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın defnedilme şekli ile ilgili farklı yorumları burada kaydetmeyi gerekli görmüyoruz.[647]

?477 ?6464 ?1553 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????? ?????????? ???????????. ????? ???????? ?‘???????? ????
??????? ???? ????????????? ?????: ???????? ????? ?????? ??? ?????????. ???????? ????????? ??? ??????????
?????: ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ?? ???? ??????? ??????? ????? ???????? ?????? ??? ?????????? ????????? ????? ????????? ??????????!
???????? ???? ??????????? ?????? ??????? ?????????. ??????????! ????? ?‘???? ???? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ??????

?????????. ??????: ??? ????? ??????! ??????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?? ???? ?????? ?????: ??? ????? ????? ????? ?????. ?? ??? ????????? ?? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ??????????? ??? ???? ????? ??????.

477. (1553) (6464)- Said İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah anlatıyor: "Ben, İbnu Ömer radıyallahu anhümâ ile birlikte bir cenazede beraber bulundum. Cenazeyi lahde koyunca: "Bismillahi ve fî sebîlillahi, ve ala Milleti Resûlillahi" dedi. Sonra lahidin önüne kerpiç dizilmeye başlanınca: "Allahümme ecirhâ mineş şeytâni ve min azabi'l-kabri, Allahümme câfi'l-arda an cenbeyha ve sa'id ruhaha ve lakkıhâ minke rıdvânen, (Ey Allahım bu cenazeyi şeytanın şerrinden ve kabir azabından koru. Ey Allahım! Yeri onun yanlarından uzak tut! Ruhunu yükselt, onu katından rızaya erdir!" dedi. Ben: "Ey İbnu Ömer! Bu duayı Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan mı işittin, kendi fikrinle mi söylüyorsun?" dedim. "Bunu ben kendimden söylesem, ben söz söylemeye muktedirim demektir. Hayır! Ben onu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittim" cevabını verdi."[648]

*** LAHİD MÜSTEHABDIR**

?478 ?6465 ?1555 -????????? ???????????? ???? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ????? ????????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ?????? ?????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????? ????? ????? ???????? ????? ????????? ?? ????. ??????? ?? ????? ????? ???????? ??? ????? ?‘????. ??? ????? ??????? ?? ????? ???? ??? ???? ?????.

478. (1555) (6465)- Cerir İbnu Abdillah el-Beceli radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Lahd (usulüyle defin) bize aittir. Şakk (usulüyle defin) başkalarına aittir." [649]

*** ŞAKK**

?479 ?6466 ?1557 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????????. ?????????? ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????????? ?????? ???????? ??????? ????????. ?????????: ??????????? ???????? ?????????? ??????????. ??????????? ?????? ???????????. ?????????? ???????????. ???????? ??????? ????????. ?????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ???? ???????. ???? ????????? ???? ???? ??????. ????? ???? ?“???? ????. ??“ ???? ????.

479. (1557) (6466)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm öldüğü zaman Medine'de bir adam vardı. Lahid kazardı, bir başkası da Şakk kazardı. Ashab: "Rabbimizden hayırlısına dileyerek ikisine de haber gönderelim, hangisi sonra gelirse onu terk eder (önce gelenin usulünce Resûlullah'ı defneder)iz" dediler, ikisine de haber saldılar. Lahid kazan önce geldi. Bunun üzerine ashab, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için lahid kazdılar (ve onun usulünce defnettiler).[650]

?480 ?6467 ?1558 -????????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ???????? ??????????. ????? ?????? ??????????? ????? ????? ????????? ???????????. ????? ????? ????? ??????????? ???? ????????? ???????: ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??? ????????? ??????????. ?????? ??????????? ??? ?????. ???????????? ???????????. ??????? ??????: ? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ????????. ??? ???????? ????????. ??????????? ????? ??????????? ?????????? ????????. ?????? ????????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ???? ??????????? ????.

480. (1558) (6467)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat ettiği zaman, (ashab, Aleyhissalâtu vesselâm'ın lahd veya şakk usulünden hangisiyle defnedileceği hususunda) ihtilaf ettiler. Hatta bu hususta (aralarında) konuştular, sesleri yükseldi. Bunun üzerine Hz. Ömer radıyallahu anh: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında ne sağ iken ne de ölmüş iken bağırmayın! -veya buna benzer bir söz- söyledi. Sözlerine devamla: "Şakk usûlüyle kazan kimseye de, lahid usulüyle kazan kimseye de adam gönderin" dedi Bunun üzerine lahid yapan erken geldi. Aleyhissalâtu vesselâm için bir lahid kazdı Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm oraya defnedildi."[651]

AÇIKLAMA:

Lahid usulü şöyledir: Kabir kazıldıktan sonra kıble cihetinde, ölünün sığacağı kadar hususi bir oyuk açılarak cesed buraya, ölünün yüzü kıbleye gelecek şekilde başı, batı istikametinde olarak sağ yanı üzerine yerleştirilir ve arkası kerpiçle örülür veya tahta ile kapatılır, geri taraf toprakla doldurulur. Cesedin konduğu hücreyi toprak dolmaması için araya ot vs. konur.
Şakk usulünde ise, genişçe kazılan mezarın kıble tarafına 30-40 cm yüksekliğin de ince bir duvar örülür. Cesedin konabileceği bir aralık bırakılarak ikinci bir duvar daha örülür. Cesed bu iki duvar arasına yine yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirilir. İki duvardan teşekkül eden hücrenin üzeri, cenaze konduktan sonra tahta kerpiç gibi şeylerle örtülür, hücreye toprak dolmaması için araya ot vs. konduktan sonra mezarın geri kalan kısmı toprakla doldurulur. Şakk usulünde de ceset hücreye başı batı istikametinde, yüzü kıbleye dönük olarak sağ yanı üzerine konur.
Lahid ve şakk her iki usulde de, cesedin aynı tarzda konması esastır. İki usul de caizdir, ancak lahidin efdal olduğu anlaşılmaktadır. Zira Aleyhissalâtu vesselâm bu usulle defnedilmiştir. Ancak, çok kumlu ve gevşek yerlerde lahid elde etmek zorluk arz edebilir, bu durumda şakk usulüyle defin yapılır.[652]

*** KABRİN KAZILMASI**

?481 ?6468 ?1559 -????????? ????? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ??????????. ?????????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?‘?????? ???????????? ?????: ?????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ????? ??????? ??????????? ????????. ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ????????: ??? ??????? ?????! ????? ???????. ????? ??????? ?????????????. ?????????? ???? ????????. ?????????? ????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ????? ?????? ?????? ????. ?????? ????? ??????? ?????? ??????????. ????? ???????? ?????????? ??????: ????????? ????. ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ??????????: ??? ??????? ?????! ?????? ???????? ????????. ??????? ?????. ?????? ????? ??????? ?????? ?? ????????? .
??? ???????: ??? ‘??? ?????? ??? ????? ????? ??? ????? ??????. ??? ?????? ?????? ?? ????? ???: ???? ?????? ?? ????. ????: ???? ???? ????.

481. (1559) (6468)- el-Edra'u's-Sülemi radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gece Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı korumak üzere nöbet tuttum. Derken yüksek sesle Kur'ân okuyan bir adam peydah oldu. Az sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dışarı çıktı. "Ey Allah'ın Resûlü dedim, bu adam riyâkârdır."
Ravî Edra' devamla der ki: "Bu adam bir müddet sonra Medine de öldü. (Defin için hazırlık yapıldı ve) tekfin işlemi bitirildi. Ashab tabutunu taşıdı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ona rıfkla muamele edin, Allah ona rıfkla muamele etti. Zira o, Allah ve Resûlünü severdi" buyurdular. Resûlullah onun kabrini kazdırdı ve "Kabrini geniş tutun, Allah ona geniş davrandı" buyurdular.
Ashabından biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Siz buna üzüldünüz" demişti, Aleyhissalâtu vesselâm: "Doğru üzüldüm! Çünkü o, Allah ve Resûlünü seviyordu" buyurdular."[653]

*** KABİR TAŞI**

?482 ?6469 ?1561 -????????? ??????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ????? ????????? ????????????. ????? ??????

?????????? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ???? ????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ????????? ???? ????????? ??????????.??? ???????: ????? ????? ???. ??? ???? ?? ???? ?????? ?? ????? ?????? ???? ????? ??????.

482. (1561) (6469)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Osman İbnu Maz'ûn'un kabrini bir taşla işaretledi."[654]

*** KABİR ÜZERİNE BİNA YASAĞI**

?483 ?6470 ?1563 -?????????? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ???? ??????????? ????? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ????? ????????? ??????.????? ??????: ????? ?????? ??? ????? ????? ?????? ??? ????????: ?‘???? ????. ???? ????? ????????. ??? ???? ???????? ?? ????? ????? ????? ?????? ????? ??????. ??? ?? ???? ????? ?? ?????. ?????? ?????? ??? ??????: ???? ????? ??? ?????? ?????.

483. (1563) (6470)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kabrin üzerine herhangi bir şey yazılmasını yasakladı."[655]

?484 ?6471 ?1564 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????????????. ????? ??????. ????? ?????? ??????????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????????????? ???? ????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ??????? ????? ?????????.??? ???????: ????????? ?????? ????? ??????????? ????.

484. (1564) (6471)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kabir üzerine bina yapılmasını yasakladı."[656]

AÇIKLAMA:

Kabirle ilgili bahiste de açıkladığımız üzere kabirlerin yerden yükseltilmesi, üzerinde bina yapılması bir kısım hadislerde yasaklanmıştır. Buna rağmen kabirlerin belirlenmesi için taş koymak gibi bazı tedbirlere yer verilmesi de hadislerde gelmiştir. Alimler umumiyetle, kabir üzerine ölünün adını, ölüm tarihini yazmanın da caiz olmadığını söylemiştir. Hanefi alimleri, kabrin tanınması için, üzerine medfunun isminin ve hatta uygun bazı şeylerin yazılmasını tecviz etmişlerdir. Tecviz edenler, az yukarıda, Osman İbnu Maz'un'la ilgili rivayete dayanırlar, nehiyle ilgili rivayeti "ihtiyaç olma hali"yle tevil ederler.[657]

*** KABİR ÜZERİNDE YÜRÜNMEZ**

?485 ?6472 ?1567 -?????????? ????????? ???? ???????????? ???? ????????. ????? ?????????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ???? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ‘?? ??????? ????? ???????? ??? ??????? ??? ??????? ??????? ????????? ?????? ????? ???? ???? ??????? ????? ?????? ????????. ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ???????? ??? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ???????? ?? ???????????? ??? ????? ????? ???? ????? ???? ???????? ?????? ????. ????? ???? ?‘???? ????? ??? ???????.

485. (1567) (6472)- Ukbe İbnu Âmir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir ateş koru veya bir kılıç üzerinde yürümek veya ayakkabımı ayağımla dikmek, bana bir müslümanın kabri üzerinde yürümekten daha sevimlidir. Ha kabirler arasında abdestimi bozmuşum, ha çarşı ortasında. (Nazarımda ikisi de birdir)."[658]

*** KABİR ZİYARETİ**

?486 ?6473 ?1570 -?????????? ??????????? ???? ??????? ?????????????. ????? ??????. ????? ????????? ???? ????????. ?????. ???????? ???? ??????????. ?????: ???????? ????? ????? ?????????? ???? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ????????? ??????????.??? ???????: ??????? ?????? ????. ‘? ????? ?? ????? ???? ????? ???? ???? ???? ???? ?????? ?????. ????? ????????? ????? ??? ????.

486. (1570) (6473)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kabir ziyaretine ruhsat tanıdı."[659]

?487 ?6474 ?1571 -?????????? ??????? ???? ?????? ?‘??????. ????? ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ?‘??????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: »?????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ??????????. ????????? ????????? ??? ?????????? ?????????? ?Œ??????«.??? ???????: ??? ?????? ???. ????? ?? ????? ????? ?????? ????: ????. ? ????? ?????? ????: ????. ????? ?????? ???? ??? ??????.

487. (1571) (6474)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben size kabir ziyaretini yasaklamıştım, şimdi onları ziyaret edin. Çünkü bu, dünya bağını kırar, ahireti hatırlatır."[660]

?488 ?6475 ?1573 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????????????? ????????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????: ??? ??????? ?????! ????? ????? ????? ?????? ????????? ?? ????? ?? ?????. ?????? ????? ?????: ??? ???????? ????? ????????? ?????? ???? ?????. ???????: ?? ??????? ?????! ??????? ???????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ??????????. ????? ????????? ?‘?????????? ??????. ?? ????? : ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ??? ???????? ???????? ??????? ??? ??????????? ??????????.??? ???????: ????? ????? ?????? ????.

488. (1573) (6475)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir bedevi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, babam sıla-i rahim yapardı... daha neler neler yapardı. O şimdi nerede?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Cehennemde" diye cevap verdi. Bedevi bu cevaba öfkelenmiş gibiydi, sormaya devam ederek: "Pekâlâ babanız nerede?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen nerede bir müşrik kabrine uğrarsan onu cehennemle müjdele!" buyurdular. Bilâhare bu bedevî müslüman oldu ve dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana cidden yorucu bir vazife yükledi, uğradığım her kâfir kabrine mutlaka ateşi müjdeledim."[661]
NOT: Resûlullah'ın ebeveyninin durumları daha önce açıklandı. [662]

*** KABİR ZİYARETİ VE KADIN**

?489 ?6476 ?1574 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ??????. ????: ????? ????????. ? ? ?????????? ????? ????????. ???? ???????? ???? ???????. ? ?? ?????????? ????????? ???? ?????? ??????????????. ????? ??????????????? ?????????? ????????? ???? ??????????

???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??????????.??? ???????: ????? ???? ???? ?? ???? ????? ?????????? ????.

489. (1574) (6476)- Hassân İbnu Sâbit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kabirleri ziyaret eden kadınlara lânet etti."[663]

AÇIKLAMA:

Ulemâ umumiyetle kadınların kabir ziyaretini hoş karşılamamış, mekruh addetmiştir. Ancak Hanefi ûlemâ çoğunluk itibariyle kadınların kabir ziyaretine caiz demişlerdir. Mâlikilerden bir kavl ve Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayeti de bu merkezdedir. Bunlar yasaklayıcı rivayetlerin, ruhsatın verilmesinden önceki devre ait olduğunu ileri sürerler. Ayrıca yasağın, tesettüre, ziyaret âdâbına uymayan kadınlarla ilgili olduğunu söylerler. [664]

*** KADINLAR CENAZEYİ TEŞYİ ETMEZ**

?490 ?6477 ?1578 -?????????? ????????? ???? ??????????? ????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ????? ???????????? ???? ???????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ???????. ???????: ??? ????????????? ??????: ????????? ???????????. ?????: ???? ??????????? ??????: ?. ????? ???? ??????????? ??????: ?. ?????: ???? ????????? ??????? ???????? ??????: ?. ?????: ??????????? ????????????? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??? ????? ??? ???? ??? ???? ???? ????? ????? ???? ??? ??????? ??? ????? ????? ????: ??? ???????. ? ????? ?'???: ?????? ? ????? ??????? ??? ?'????: ????. ????????????? ?? ??????? ????? ??? ??? ????: ????. ??? ???? ????? ???? ??? ?????? ? ?????: ???? ????? ????????? ????.

490. (1578) (6477)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (dışarı) çıkmıştı. Oturan bir grup kadın gördü. Onlara: "Ne sebeple oturuyorsunuz?" diye sordu. "Bir cenaze bekliyoruz" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Siz mi yıkayacaksınız?" buyurdular. Onlar: "Hayır!" dediler. "Siz mi taşıyacaksınız?" buyurdular. Kadınlar yine: "Hayır!" dediler. "Kabre indirenlerle siz mi cenazeyi indireceksiniz?" dedi. Kadınlar yine: "Hayır!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse günah işlemiş olarak ve sevapsız olarak geri dönün!" emrettiler."[665]

*** YAS YASAĞI**

?491 ?6478 ?1579 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ??????????? ??? ????????. ?????: ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ????? ??? ????? ?????.

491. (1579) (6478)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (Mümtehine suresinin 12. Ayetinde geçen "... Ma'rûf (güzel) olan hiçbir hususta sana asi olmamaları [üzerine sana biatta bulunacakları zaman sen de onlarla biatta bulun...]" ibaresini "nevh" (yani ölü üzerine bağıra çağıra ağlamak) olarak açıkladı." [666]

?492 ?6479 ?1580 -?????????? ??????? ???? ???????? ????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ??????? ??????????? ?????: ?????? ??????????? ????????? ???????? ??? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ????? ????: ?? ?????? ? ?? ????. ? ?????? ????? ?? ?????? ??? ??????. ? ????? ????? ????? ????: ??? ??????. ? ????? ????? ????? ????. ? ????? ????? ????? ??????: ??? ???? ??? ????? ????? ???? ??? ??????.

492. (1580) (6479)- Cerîr Mevla Muâviye anlatıyor: "Hz. Muâviye radıyallahu anh Humus'ta halka hutbe verdi ve hutbesinde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yas tutmayı (=nevh) yasakladığını da hatırlattı."[667]

?493 ?6480 ?1581 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ??????? ??????????? ?????: ?????? ??????????? ????????: ???????? ??? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ????? ????: ?? ?????? ? ?? ???. ? ?????? ????? ?? ?????? ??? ??????. ? ????? ????? ????? ????: ??? ??????: ? ????? ????? ????: ????. ? ????? ????? ????? ??????: ??? ???? ???. ????? ????? ???? ??? ??????.

493. (1581) (6480)- Ebu Mâlik el-Eş'arî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yas tutmak cahiliye işlerinden biridir. Yas tutan kadın, tevbe etmeden ölürse, Allah Teâla hazretleri, ona katrandan bir elbise, cehennem alevinden de bir gömlek biçer."[668]

?494 ?6481 ?1582 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ????? ?????????? ???? ????? ?????????????. ??????? ??????????? ??? ???? ?????? ?????? ??? ???????. ????????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ?????????? ???? ?????????. ????? ??????? ????????? ???????? ???? ?????? ???????? . ??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ?'??? ????: ????? ???? ??? ???????. ? ????? ????? ????: ????. ? ????? ???????: ???? ?? ??????? ?? ????? ???? ?????? ??? ???????. ? ????? ????? ????: ??? ??????? ??? ???? ? ????? ???? ????? ?????. ? ????? ????? ???? ??? ?????: ?????.

494. (1582) (6481)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yas tutma cahiliye işlerinden biridir. Zira yas tutan kadın, ölmezden önce tevbe etmezse, Kıyamet günü, üzerinde katrandan bir gömlek ve onun üstünde de cehennem aleminden bir gömlek giydirilmiş olarak diriltilir."[669]

?495 ?6482 ?1583 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ???????? ??????. ?????????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ??????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ????????? ???????? ????????. ??? ???????: ??? ?????? ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????: ?????. ????? ?'??? ????: ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???. ? ????? ????? ????: ??? ????? ???. ? ????? ????? ?? ????? ???????: ??? ??.

495. (1583) (6482)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, beraberinde yüksek sesle ağlayan bir kadın bulunan cenazeyi takip etmeyi yasakladı."[670]

*** DÖVÜNEREK ÜST-BAŞ YIRTARAK MATEM YASAĞI**

?496 ?6483 ?1585 -?????????? ????????? ???? ??????? ?????????????????? ?? ????????? ???? ????????. ????: ????? ????? ?????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ???????????? ????????? ????????????? ??????????? ???????????.??? ???????: ?????? ????. '?

???????? ?? ???????? ??? ????? ????? ???? ???????? ?? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????. ????? ???? ?‘???? ???? ????? ??? ????.

496. (1585) (6483)- Ebu Ümame radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yüzünü cırmalayıp yolan kadına, cebini, yakasını yırtan kadına, mahvoldum, helak oldum diyerek dövünen kadına lanet etti." [671]

*** ÖLÜ ÜZERİNE AĞLAMAK**

?497 ?6484 ?1589 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ???????: ?????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???? ???????????: ????? ????? ?????? ??????? ??????. ????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ????????? ?????????? ????????? ??? ??????? ??????????? ????????. ????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ?Œ???? ??????? ??‘????? ??????????? ???????? ?? ??????????? ??????? ?????? ????????. ??????? ???? ?????????????.??? ???????: ?????? ???. ???? ??????? ????? ?????? ??????? ?? ???? ???.

497. (1589) (6484)- Esma Bintu Yezid radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu İbrahim öldüğü zaman Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ağladı. Ona taziyede bulunan kimse -ki bu, ya Ebu Bekr ya da Ömer radıyallahu anhüma idi- "(Ey Allah'ın Resûlü!) Allah'ın hakkını tazim etmeye en çok hak sahibi olan kimse sen (değil mi)sin!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah: "Göz ağlar, kalp üzülür. Biz Rabbimizin razı olmayacağı söz söylemeyiz" (dedi. Sözünü, İbrahim'e hitaben şöyle tamamladı:) "Eğer ölüm doğru bir vaad ve herkese şamil umumî bir haber olmasaydı ve arkada kalan, önden gidene hiç kavuşmayacak olsaydı ey İbrahim, biz şu anda duyduğumuzdan çok daha büyük bir üzüntü çekecektik. Biz gerçekten senin için çok hüzünlüyüz."[672]

?498 ?6485 ?1590 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????: ?????? ???????. ?????????: ???????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????? ??????????. ?????: ?????? ????????. ???????. ???????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ??? ???? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ??? ?????? ??? ????.

498. (1590) (6485)- Hamna Bintu Cahş radıyallahu anhâ'dan anlatıldığına göre: "Kendisine: "Kardeşin öldürüldü" denmişti, "Allah ona rahmet etsin, innâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn (Allah'tan geldik, Allah'a dönücüleriz)" dedi. Arkadan "Kocan öldürüldü" dendi, bu sefer "Vah kaderim!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Kadının kocasına karşı öyle bir sevgisi vardır ki, bu, bir başka şeyi için olmaz" buyurdular."[673]

?499 ?6486 ?1591 -????????? ???????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ?????? ?‘?????? ????????? ??????????? ?????? ?????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ???????? ? ????????? ???? ??????? ??????? ?‘??????? ????????? ????????. ????????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????????! ??? ??????????? ??????? ????????? ??????????????? ??? ???????? ????? ???????. ?????? ????????.????? ??????: ??? ???? ??????? ????? ?? ?????? ?? ???????? ??? ?? ???? “?????.

499. (1591) (6486)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Uhud'da şehit olanlar için ağlaşan Abdüleşhel kadınlarının yanından geçmişti. "Hamza'nın ağlayanları yok!" diye üzüntüsünü ifade etti. Bunun üzerine, Ensâr kadınları toplanarak gelip Hamza için ağladılar. Bir müddet sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm uyandı ve: "Yazık şu kadınlara! Hâlâ evlerine dönmemişler! Söyleyin onlara, evlerine dönsünler! Bugünden sonra da ölen üzerine ağlamasınlar!" buyurdu."[674]

?500 ?6487 ?1592 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ????????????? ???? ????? ????? ??????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??? ???? ???? ???? ??? ????.

500. (1592) (6487)- İbnu Ebî Evfa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mersiyeler (ölünün iyi hallerini söyleyerek ağlamak) okumaktan men etti."[675]

*** ÖLÜ YAS SEBEBİYLE AZAB GÖRÜR MÜ?**

?501 ?6488 ?1594 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ????????????????. ????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ?‘????????? ???? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????????? ????????? ????????? ????????? ????? ???????: ???????????. ?????????????. ?????????????. ?????????. ??????? ????. ????????? ????????: ???? ????????? ????? ????????? ????? ??????: ???????? ????????? ??????. ???? ?????? ???????: ??? ?????? ????????? ?????? ???????. ?????: ????????! ?????????? ????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ???? ????? ???????? ????? ????? ?????????? ???????: ?????? ???. ‘? ????? ?? ???? ????? ?????.

501. (1594) (6488)- Ebu Musa el-Eş'arî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah buyurdular ki: "Ölüye, dirinin ağlaması sebebiyle azab edilir. Diriler: "Ey koruyucu! Ey giydirici! Ey yardımcı! Ey sığınak!" gibi (hitaplarla ölüye seslendikçe) ölü kıskıvrak tutulup çekilir ve: "Sen böyle misin? Sen böyle misin?" denilir."
Râvi Esîd der ki: "(Ben, bunu işitince) "Sübhanallah! Allah Teâla hazretler "Birinin günahı bir başkasına yüklenmez" buyurmadı mı!" dedim. Musa İbnu Ebi Musa: "Yazık sana! Ben sana, Ebu Musa radıyallahu anh'ın Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan anlattığını aktarıyorum. Yoksa sen Ebu Mûsa'nın Resûlullah'â iftira ettiğini mi sanıyorsun? Veya benim Ebu Musa hakkında yalan söylediğimi mi zannediyorsun?" dedi."[676]

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz, ölenin ardından cahiliye usulünce yas tutmayı yasaklamıştır. Bu sebeple ölenin acısıyla bağırıp çağırmak, üst-baş yırtmak, saçını, sakalını yolmak yüzünü, elini yırtmak yasaklanmıştır. Bu çeşit davranışlar, Allah'ın takdirine itiraz ve en azından ilahi yazgıya saygısızlık ifade eder. Halbuki her çeşit felaket ve felâket karşısında "Allah'tan geldik Allah'a gideceğiz" inancı ile tevekkül ve teslim izhar etmek teşrî edilmiştir. Bir yakının kaybetmek gibi acı bir hadise karşısında üzülmek elbette tabiidir, İslâm bunu yasaklamıyor Hattâ, geçtiği üzere, böyle durumlarda sessizce ağlamak da câizdir. Fakat bu, bağırıp çağırmayı meşru kılmaz.
2- Dirilerin sesli ağlaması sebebiyle ölünün tâzib edilmesine gelince, ayette ifade edilen "birinin günahının bir başkasına yüklenmeyeceği" esastır. Bu sebeple, alimlerimiz büyük çoğunlukları itibariyle, dirilerin yaptıkları sebebiyle ölülerin tazib edileceğine dair hadisleri "Ölen kişinin sağken, diriler, kendisi için, yas tutsunlar diye vasiyet etmiş olması ve bu vasiyetin de yerine getirilmesi" haliyle izah ederler. Ölünün böyle bir vasiyeti yoksa, dirilerin matemi, yası sebebiyle ölüye azab yapılmayacağı belirtilmiştir. Bazı alimler, "Sesli şekilde matemin haram olduğunu bilen bir kimse, öldüğü taktirde yakınlarının matem tutacaklarını bilmesine rağmen, yakınlarını ikaz etmemiş ise, onların tutacağı matem sebebiyle kendisine azab gelir" demiştir.[677]

*** MUSİBETE SABIR**

?502 ?6489 ?1597 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ?????? ???????????: ????? ?????! ???? ???????? ????????????? ?????? ??????????? ?'????? ???? ????? ???? ???????? ????? ??????????.??? ???????: ????? ???? ????? ????? ????? ?????????? ????.

502. (1597) (6489)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri şöyle der: "Ey Âdemoğlu! İlk sadme sırasında sabreder, buna benim mükâfat vereceğimi ümit edersen, ben cennet dışında bir sevaba razı olmayacağım."[678]

?503 ?6490 ?1599 -????????? ????????? ???? ??????? ???? ??????????. ????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????? ??????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????. ??? ?????? ???????. ????? ???????? ????????? ??????? ????? ??????. ???????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ????????? ????????? ??? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????. ???????: ????????? ????????! ??????? ????? ???? ????????? ??? ???? ????????????? ??????? ?????????? ???????????? ???????????? ???? ???? ??????????? ??????? ????????? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ??????? ??? ????.

503. (1599) (6490)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah kendisi ile halk arasında bulunan bir kapıyı açtı -veya perdeyi kaldırdı - halkın Hz. Ebu Bekir'in arkasında namaz kıldığını gördü. Onların bu iyi hali sebebiyle ve onlarda bu gördüğünü, kendinden sonra Allah'ın devam ettireceği ümidiyle Allah'a hamd etti ve dedi ki: "Ey insanlar! İnsanlardan veya mü'minlerden her kim bir musibete dûçar olursa, başına gelen musibetin şiddetini benim sebebimle maruz kaldığı musibetle hafifletsin. Çünkü, bende sonra, ümmetimden hiç kimse, benim musibetimden daha şiddetli bir musibetle karşılaşmayacaktır."[679]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir mü'min için en büyük musibetin kendisinin vefatı olduğunu belirtiyor. Bu böyledir. Çünkü her mü'min Aleyhissalâtu vesselâm'ı malından, canından, annesinden, babasından, kesada uğramasında korktuğu ticaretinden daha çok sevmekle mükelleftir. Musibet kişinin malına, canına veya diğer sevdiklerine bir zararın gelmesi veya onlardan birinin helak olması, ise, bunların hepsinden çok, sevdiği Resûlünün ölmüş olması onun en büyük musibeti olmaktadır. Böyle düşünebilen mü'min nazarında diğer musibetler küçülür. Ona tekrar kavuşmaya inandığımıza göre, o musibet bir ölçüde mânasını değiştirir. Böyle düşününce diğer musibetler haydi haydi üzülmeye değmeyen şeyler olabilir.[680]

?504 ?6491 ?1500 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ??????? ??????????? ???????? ???????????? ????????? ????????????? ????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???? ???? ?'???? ???????? ?????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ???? ?? ????. ??? ????? ????? ?? ?? ??? ?? ???? ?? ?? ???? ? ???? ???? ???. ???: ???? ?"??? ????. ? ????? ????? ????: ??? ????????? ?? ??????.

504. (1500) (6491)- Hz. Hüseyin radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir musibete uğrayan kimse, bilahare o musibeti hatırlayarak innâ lillahî ve innâ ileyhi râciun diye istircâda bulunsa, musibetin vakti çoktan geçmiş bile olsa, Allah bu istircâsı sebebiyle, ona, musibetin geldiği ilk günün sevabını aynen verir." [681]

*** MUSİBETZEDEYİ TÂZİYE**

?505 ?6492 ?1601 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ?'???????? ?????: ???????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????: ??? ???? ???????? ???????? ?????? ??????????? ??? ??????? ?????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?????? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ???????? ??? ??????: ???. ? ????? ???????: ????? ???. ????? ????????? ????? ??? ????.

505. (1601) (6492)- Amr İbnu Hazm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir musibeti sebebiyle din kardeşine taziyede bulunan hiçbir mü'min yoktur ki, Allah Teâla hazretleri Kıyamet günü ona bir takım keramet elbisesi giydirmesin."[682]

AÇIKLAMA:

Taziye dilimize de giren bir kelimedir. Musibete düşene tesellide bulunmak, sabır tavsiye etmek mânasına gelir. Bilhassa yakını vefat eden için yapılan teselli ziyaretine tâziye denir. Alimler, büyük çoğunluğuyla bunun definden önce ve definden sonra üç gün içinde olması gerektiğini, daha sonra yapılacak tâziyenin mekruh olduğunu, zira üç gün içinde acının hafifleyeceğini, daha sonraki ziyaretlerin acıyı yenileyeceğini söylerler. Hanefilere ve Mâlikilere göre tâziyet için musibet sahibi erkeklerin mescidden başka bir yerde üç gün oturması caizdir. Şafiîler ve Hanbeliler oturmayı mekruh addederler. Bunlara göre ölü sahipleri işlerine devam ederler. Görenler ölü sahiplerine rastladıkça taziyede bulunurlar.[683]

*** ÇOCUĞUNU KAYBEDENİN SEVABI**

?506 ?6493 ?1604 -????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ?????: ????? ???????? ???? ??????????. ????? ?????? ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ????????? ?????: ????????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ???? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ??? ??????????? ???? ???????? ?????????? ?????????????? ???? ??????? ????? ?????? . ??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????. ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ??? ??????: ?????? ?????? ???? ???? ? ??. ????? ?????????? ?????? ?"????? ??? ???????.

506. (1604) (6493)- Utbe İbnu Abdi's-Sülemi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Buluğa ermemiş üç çocuğu ölen hiç bir müslüman yoktur ki, o çocuklar onu, cennetin sekiz kapısında karşılamasınlar. O, bu kapılardan hangisinden dilerse cennete girer."[684]

*** DÜŞÜK SAHİBİNİN SEVABI**

?507 ?6494 ?1607 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ?????: ????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ???????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????????. ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????? ???????.??? ???????: ???: ????? ??????? ??? ??????? ?'????: ???? ?? ???? ??? ??????????. ????? ?? ??? ?????? ??? ??? ????? ???? ??? ????? ???? ?????? ???? ????.

507. (1607) (6494)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Önümden göndereceğim bir düşük çocuk, arkamdan bırakacağım bir atlıdan, bana şüphesiz daha sevimlidir."[685]

?508 ?6495 ?1608 -?????????? ????????? ???? ???????? ?? ????????? ???? ????????? ????? ?????? ?????????????. ????: ????? ????? ????????. ?????: ????? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ????????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ????????? ??????????? ??????? ????? ??????? ?????????? ????????. ????????: ??????? ????????? ??????????? ???????! ??????? ????????? ??????????. ????????????? ?????????? ?????? ???????????? ??????????.????? ????? ???????: ????????? ??????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?????? ????? ???? ???? ?? ???.

508. (1608) (6495)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah, düşük çocuğun baba ve annesini cehenneme sokacağı zaman, düşük çocuk Rabbi ile mücadele eder. Sonunda ona: "Ey Rabbine karşı gelen düşük, haydi ebeveynini cennete sok!" denilir. Bunun üzerine düşük çocuk, onları göbek bağı ile çekerek cennete sokar." [686]

?509 ?6496 ?1609 -?????????? ??????? ???? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ?????????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ??????? ????????! ????? ????????? ????????? ??????? ?????????? ???? ??????????? ????? ?????????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ???????? ????? ?? ????? ??? ?????? ????? ????.

509. (1609) (6496)- Hz. Muaz İbnu Cebel radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, düşük çocuk, ahirette annesini göbek bağından tutup cennete çekecektir, yeter ki annesi düşük sebebiyle sevap kazanacağına inanıp sabretsin."[687]

AÇIKLAMA:

Kur'ân-ı Kerim'de, Kıyamet günü, Allah Teâla hazretlerinin izin verdiği kimselerin şefaat edecekleri belirtilmiştir. Bu şefaatçiler arasında, buluğa ermezden önce ölen çocuklar ve hatta düşük dediğimiz, asgari altı aylıktan önce ölü doğan ceninler de vardır. Bunların hepsi ebeveyn ve bilhassa anne için acı ve meşakkat sebebi oldukları için Allah indinde mânevî mükâfatı vardır. Resûlullah bu mükâfatı mükerrer hadisleriyle hatırlatıp müslümanları teselli ve taziye etmiştir. Meselenin vukuunun, ihtisâba, yani ahiretteki sevabına inanarak sabretmeye bağlanmış olması da manidardır. Çocuğun münakaşa ve mücadelesi, Rabbine karşı nazlanması, ebeveyn lehinde ısrar etmesi demektir.[688]

*** CENAZE EVİNDE TOPLANMA**

?510 ?6497 ?1612 -?????????? ????????? ???? ???????. ?????: ????? ??????? ???? ????????. ????? ????????. ?? ?? ?????????? ??????? ???? ????????? ????? ????????. ?????: ????? ????????? ???? ???????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???????????? ?????: ?????? ????? ?"????????? ????? ????? ??????????? ?????????? ??????????? ???? ???????????.??? ???????: ?????? ????. ?????? ?????? ?'?? ????? ??? ???????. ??????? ????? ??? ????.

510. (1612) (6497)- Cerir İbnu Abdillah el-Beceli radıyallahu anh anlatıyor: "Biz (Resûlullah zamanında), cenaze sahibinin evinde toplanmayı ve (ev halkının da bu toplananlar için) yemek yapmalarını, yasaklanan matemden bir parça bilirdik." [689]

*** GURBETTE ÖLEN ŞEHİDDİR**

?511 ?6498 ?1615 -?????????? ??????? ???? ????????. ?????: ????? ????? ??????????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ???????? ????????.????? ??????. ????? ???????: ???? ????? ?????? ????? ?????? ??? ???????? ?? ??? ??? ?? ??? ??????? ??? ??? ??? ??????. ??? ??? ?? ???? ????? ??? ??Œ?? ????????. ????? ?????? ????? ??? ??? ???????: ????? ????? ???? ???? '? ?????? ???? ??????. ???? ????????? ??? ????? ???? ????? ????? ??????? ???? ??? ?? ?????: ?? ?????? ?? ??? ?????? ?? ???? ?? ????? ???.

511. (1615) (6498)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Gurbette ölmek şehitliktir."[690]

*** HASTALANARAK ÖLEN**

?512 ?6499 ?1615 -?????????? ??????? ???? ??? ????. ?????: ????? ????????????????. ?????: ?????????? ????? ???????? ? ??????????? ???? ?????????? ???? ????? ????????. ?????: ????? ??????? ???? ?????????? ?????: ????? ????? ???????? ???????? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ????? ??????????? ????? : ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ???? ????? ???????? ????? ??????? ???????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ???? ??????????. ????? ??????: ????? ???????: ??? ?????? ????? ??? ??????? ??? ????????? ?????? ? ??????????? ?? ???? ??? ??? ???? ?"????? ???? ?????. ????? ? ????? ???? ?? ????: ???? ?? ?? ??? ??????. ??? ??????????? ??????? ?? ??????????? ?? ???? ????: ???? ??? ???? ??? ?????? ?? ??? ?????? ???? ??? ?? ??? ?? ???? ??? ???? ?????.

512. (1615) (6499)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim hasta halde ölürse şehit olarak ölmüştür ve kabir azabından korunmuştur, sabah-akşam cennetten rızıklandırılır."[691]

*** ÖLÜNÜN KEMİĞİ KIRILMAZ**

?513 ?6500 ?1617 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ???????. ?????????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ??? ?"????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ????? ?????. ????? ??? ????? ?? ???? ?? ?????? ??????? ??? ????????.

513. (1617) (6500)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölünün kemiğini kırmak günah itibariyle tıpkı dirinin kemiğini kırmak gibidir." [692]

*** RESÛLULLAH'IN HASTALIĞI**

?514 ?6501 ?1625 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ?????????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ??? ???????? ??????? ????????? ?????: ????????? ????? ???????? ???????????. ????? ????? ?????????? ?????? ??? ??????? ????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ????????.

514. (1625) (6501)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı ölüme götüren hastalığı sırasında "Namaza ve sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere dikkat edin" diyordu. Mübarek lisanları bunu söyleyemeyecek hale gelinceye kadar tekrara devam ettiler." [693]

*** RESÛLULLAH'IN VEFATI VE DEFNİ**

?515 ?6502 ?1628 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ?????????? ?????? ???? ???????. ????? ????? ???? ????????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ????????? ?????: ?????? ???????? ??? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ????? ?????????? ???? ??????????? ??????? ???????? ????????? ????? ???????. ?????????? ????? ????? ????????. ?? ????? ???? ??????? ???????? '???? ???????????? ??????? ????????. ?????????? ?????????? ??????????. ????????: ??????????! ???? ??????????. ?????????? ???? ????????. ?????? ????. ?????? ??????? ????? ??????????. ???????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ?????? ??????????? ?????? ????? ????????? ??? ????????. ????? ?????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????. ??????????? ???????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????????. ?????? ????? ???????? ????????? ??????????. ?????? ??????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????. ?????? ????????? ?????????????? ??? ?????????? ??????? ???????? ????. ??????? ??????????: ???????? ??? ??????????. ?? ????? ??????????: ???????? ???? ??????????. ??????? ????? ??????: ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ????????. ?????: ?????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ????????. ?????????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???? ???????? ?'????????. ???????? ??? ?????????? ??????? ???? ????? ???????? ?????????? ????? ??????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????? ???? ?????????? ?????? ????? ???????? ????????? ???? ????? ???????: ????????. ??????? ?????????? ???????? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ?????????? ??? ????????? ?? ?????: ?? ??????! ? ?????????? ????? ???????? ??????. ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ??????????? ???????: ????? ????? ?????? ?? ?????? ????? ?? ???? ????? ?? ???????? ???????? ???? ???? ?? ???? ???? ?? ?????? ????????. ? ????? ???????: ???? ??? ????? ???? ????????. ????? ????? ???. ????? ?????? ?'???? ????.

515. (1628) (6502)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için mezar kazmaya azmettikleri vakit Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'a adam gönderdiler. O, Mekke halkının mezarı gibi şak şeklinde mezar kazıyordu. Ebu Talha'ya da adam gönderdiler. O da Medine ahalisinin mezarı gibi, lahid tarzında mezar kazıyordu. İşte bu iki zata iki ayrı elçi yola çıkarıldı. Ashab dedi ki: "Allahım, Resûlün için sen tercih et." Ebu Talha'yı yerinde buldular ve (kazı yerine) getirdiler. Ebu Ubeyde (yerinde) bulunamadı. Böylece Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için lahid tarzında mezar hazırlandı."
İbnu Abbas radıyallahu anhümâ demiştir ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın teçhizi salı günü tamamlanınca, evindeki karyolası üzerine konuldu. Sonra erkekler, gruplar halinde yanına girerek cenaze namazı kıldılar. Erkeklerin namazı bitince kadınlar gruplar halinde girip namaz kıldılar. Onlar da namazlarını tamamlayınca çocukları gruplar halinde odaya koydular. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın namazına kimse imamlık yapmadı (herkes müstakil kıldı).
Müslümanlar, kabrin kazılacağı yer hususunda ihtilaf etti. Bir kısmı: "Mescidine gömülsün" dedi. "Ashabıyla birlikte (Baki'e) defnedilsin" dedi. Hz. Ebu Bekir radıyallahu anh: "Ben Resûlullah'ın: "Her peygamber öldüğü yere defnedilmiştir" dediğini işittim" dedi.
İbnu Abbâs dedi ki: "Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, üzerinde ruh-u şerifelerini teslim ettikleri yatağını kaldırdılar ve (o yerde) mezar kazdılar. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm çarşamba gününün gece yarısında defnedildi. Resûlullah'ın kabrine Hz. Ali, Fazl İbnu Abbas, kardeşi Kusam, Şükran Mevlâ Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm inmişlerdi. Evs İbnu Havli -ki bu, Ebu Leylâ'dır- Ali İbnu Ebî Talîb'e dedi ki: "Allah aşkına, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bizim de hissemizi verin." Bunun üzerine Hz. Ali, ona: "(Kabre) sen de in!" dedi. Şükran, Aleyhissalâtu vesselâm'ın azadlısı idi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın giymekte olduğu bir kadife parçasını aldı, kabre yaydı ve: "Allah'a yemin olsun senden sonra kimse bunu giymeyecek!" dedi. Böylece o da Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte gömüldü." [694]

?516 ?6503 ?1629 -?????????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????????? ????? ?????????. ????? ??????? ?????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ??? ??????? ??????? ????????: ????????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ?????? ????? ?????? ?????? ????????. ?????? ???? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ????????? ?????? ??????. ?????????????? ?????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ?????? ???????? ????? ??????. ?????: ????? ???? ??????? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ????? ????: ?????. ?????? ?????????: ????. ????? ????????? ????? ??? ???????.

516. (1629) (6503)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ölüm acısını duyunca, kızı Fatıma radıyallahu anhâ "Vay babacığımın ızdırabına!" dedi. Resûlullah da: "Bugünden sonra babana ızdırab yok artık! Kıyamete kadar hiç kimsenin yakasını bırakmayacak olan (ölüm), artık babana gelmiştir" buyurdular." [695]

?517 ?6504 ?1632 -?????????? ????????? ???? ???????. ?????????? ?????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ????? ??????? ?????: ?????? ???????? ???????? ???????????? ????? ?????????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??? ???????? ?????? ????????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ????. ? ??? ????? ??? ????? ???? ?? ???? ???? ?????? ??????? ????? ????.

517. (1632) (6504)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Biz "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında kadınlarımıza kötü söz sarfetmek ve istediğimiz muameleyi yapmaktan, hakkımızda bir vahiy geliverir endişesiyle kaçınırdık. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edince, (istediğimiz gibi konuşmaya başladık." [696]

?518 ?6505 ?1633 -?????????? ???????? ???? ????????. ?????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???????????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ??????. ???????? ?????? ????????? ????? ?? ?????.

518. (1633) (6505)- Ubey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile beraberken biz Ashabın hedef ve gayesi tek idi. O vefat edince, kimimiz şöyle, kimimiz böyle baktı (hedefler ayrıldı)." [697]

?519 ?6506 ?1634 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ????????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ????? ?????????? ???? ????? ????????? ???????????. ?????????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ??????????????. ?????????? ???????? ???? ????????????? ???? ????? ???????? ?????? ????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???????: ????? ???????? ??? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ??????????. ???????? ????????? ??????? ????? ????????? ???????? ????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????
????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????

?????? ????????? ??????? ?????. ??????????? ????? ????? ??????? ??????? ??????. ?????? ???????? ????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ???????????. ??????? ????????? ???? ????????? ????????? ???????????. ??????????? ???????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ?????? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ??????: ???. ? ?????? ?? ?????? ?????? ?? ???? ???? ? ????. ? ???????? ?? ????????????? ???? ????? ???? ??? ??????.

519. (1634) (6506)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın zevce-i pâklerinden Ümme Seleme Bintu Ebi Ümeyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında insanlar namaza durdukları vakit hiç kimsenin nazarı ayaklarını bastığı yerden ileri geçmezdi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edince insanlar namaza durunca hiçbirisinin nazarı alnını koyduğu yerden ileri geçmezdi. Sonra Hz. Ebu Bekr vefat etti, Hz. Ömer devri geldi. Bu devirde insanların nazarı kıbleden dışarı çıkmadı. Hz. Osman halife olunca fitne başladı, insanlar da sağa sola bakmaya başladı." [698]

AÇIKLAMA:

Daha önce de açıkladığımız üzere, namazda huşû mühim bir husustur. Huşû gözle ilgili bir haldir. Bu hadîse göre, gözün ayaklardan öteye nazar etmemesi efdal ise de, fukaha, kıyamda iken secde edilecek yere bakılması gereğine hükmetmiştir. [699]

?520 ?6507 ?1635 -?????????? ????????? ???? ??????? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????: ????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????: ????????? ????? ????? ????? ??????? ?????????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ????? ???????? ??????????? ???????? ??????. ?????? ?????: ??? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????????. ???????: ????? ‘?????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????????. ??????? ?????? ‘??? ???????? ???? ????????? ???? ??????????. ?????: ???????????????? ??????????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ???????. ??? ????? ????? ?????.

520. (1635) (6507)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından sonra Hz. Ömer'e: "Bizimle gel, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaptığı gibi Ümmü Eymen radıyallahu anhâyı bir ziyaret edelim" dedi. Hz. Enes devamla der ki: "Ziyaretin gittiler, yanına varınca kadıncağız ağladı. Kendisine: "Niye ağlıyorsun? Allah'ın kendi nezdinde hazırladığı, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için daha hayırlıdır" dediler. Kadın onlara:
"Ben de biliyorum ki, Allah'ın yanındaki, Resûlullah için elbette daha hayırlıdır. Ancak ben semâdan vahyin kesilmesine ağlıyorum" cevabını verdi." (Ümmü Eymen) bu sözüyle onları da ağlattı ve Ümmü Eymen'le beraberce ağladılar." [700]

?521 ?6508 ?1637 -?????????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ????? ????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????????: ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????? ??????????. ???????? ????????? ?????????? ???????????. ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ??? ???????? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????? ????? ??????: ???????? ?????????? ?????: ???????? ????????? ???? ?????? ??????? ????? ?‘???? ??? ??????? ???????? ?‘?????????. ????????? ?????? ????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ???? ? ??? ????? ??? ??????. ‘? ?????? ?????? ?? ????? ??????? ?????? ??? ????. ???? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????.

521. (1637) (6508)- Ebu'd-Derda anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cum'a günü bana salavâtı çok okuyun. Çünkü o gün okunan salavâtlar meşhuddur, melekler ona şahidlik ederler. Bana salavât okuyan hiç kimse yoktur ki, o daha okumasını bitirmeden salavâtı bana ulaştırılmamış olsun:" Bunun üzerine dedim ki: "Siz öldükten sonra da mı?" "Evet buyurdular öldükten sonra da. Zira Cenab-ı Hak hazretleri toprağa, peygamberlerin cesedini çürütmeyi haram etmiştir. Allah'ın peygamberi her zaman diridir, rızka mazhardır." [701]

ORUÇ BÖLÜMÜ

*** ORUCUN FAZİLETİ**

?522 ?6509 ?1643 -?????????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ?‘??????? ???? ????? ?????????? ???? ???????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ?????? ????? ?????? ????????. ?? ????? ??? ????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ??? ????? ?????? ?? ??????? ?????. ????? ????: ???? ?????? ?? ?‘??? ?? ???? ?? ????? ?????? ????. ??? ?????? ??? ????? ?????. ??? ????? ???????? ???.

522. (1643) (6509)- Hz. Cc3bir radıyallahu anh anlatıyor: "Her iftar vaktinde Allah tarafından (cehennemden) âzâd edilen kimseler bulunur. Bu, (Ramazanın) her gecesinde olur." [702]

*** RAMAZAN AYININ FAZİLETİ**

?523 ?6510 ?1644 -?????????? ????? ??????. ???????? ???? ?????????. ????? ????????? ???? ?????. ????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ???? ?????????? ??????? ???????? ?????? ???? ????? ??????. ???? ????????? ?????? ?????? ????????? ???????. ??? ???????? ????????? ??? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ?????. ????? ?‘??? ????? ????? ???? ???????. ????? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ????? ???: ???? ?? ?????. ???? ?? ??? ????? ?????? ?????. ????? ??? ??? ??. ?????? ?‘???? ????.

523. (1644) (6510)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Ramazan ayı girmişti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bu mübarek aya girmiş bulunuyorsunuz. Bu ayda bir gece vardır ki bin aydan hayırlıdır. Bu gecenin hayır ve bereketinden mahrum kalan bir kimse, bütün hayırlardan mahrum kalmış gibidir. Onun hayrı ise sadece (uhrevî saadetten) mahrum kimseye haramdır." [703]

*** YEVM-İ ŞEKK ORUCU**

?524 ?6511 ?1646 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????? ???? ?????? ????? ?? ??????? ????????.

524. (1646) (6511)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ramazan orucunu hilâli görmezden bir gün önce başlatmayı yasakladı." [704]

?525 ?6512 ?1647 -?????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ???? ????? ????????? ????? ???????????

???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????????: ?????????? ?????? ???? ?? ????. ???????? ?????????????. ?????? ????? ??????????????? ?????? ????? ???????????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ??????. ??? ??? ?? ?????? ?? ????? ?????? ??????????? ?? ???? ?? ??? ?? ??????? ??? ????? ?????? ???? ????? ??? ???????? ??????? ??? ??????.

525. (1647) (6512)- Hz. Muaviye İbnu Ebi Süfyân radıyallahu anhüma minber üstünde şunu anlatmıştır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ramazan ayından önce minberde buyurdular ki: "Ramazan falan gün başlayacak. Biz daha önceden oruç tutarız. Dileyen önceden başlasın, dileyen de (o güne kadar tutmayı) tehir etsin."[705]

AÇIKLAMA:

Resûlullah, önceki hadiste Ramazandan bir gün önce oruç tutmayı yasaklamaktadır. İki gün önceden tutmayı yasaklayan rivayet de var. Son rivayet önceden başlamaya ruhsat vermekte hatta teşvik etmektedir. Şu halde üç veya daha fazla gün önceden tutmaya başlamak bu cevaza girmektedir. Şunu da belirtelim: Bazı hadislerde Aleyhissalâtu vesselâm her ayın başında ve sonunda oruç tutmayı tavsiye buyurmuştur. Bu sünnete uyan bir kimse -Ramazan'ı karşılamak düşüncesiyle hareket etmeyeceğinden- Ramazan ayından bir gün önce oruç tutabilir.[706]

*** RAMAZAN AYI KAÇ GÜN?**

?526 ?6513 ?1656 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ?‘??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????:)) ????? ????? ???? ??????????:((????? ???????: ???????? ??????????? ?????????? ???????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ???? ????????? ????????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ????.

526. (1656) (6513)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Ramazan ayında kaç gün geçti?" buyurdular. Biz: "Yirmiiki, geriye de sekiz gün kaldı!" dedik. Resûlullah bu cevabımız üzerine: "Ramazan ayı şu kadardır, Ramazan ayı şu kadardır, Ramazan ayı şu kadardır!" diyerek (ellerinin parmaklarıyla) üç kere gösterdi ve sonuncu sefer bir parmağını büktü (yani yirmidokuz işareti yaptı)."[707]

?527 ?6514 ?1658 -?????????? ????????? ???? ??????. ????? ?????????? ???? ??????? ??????????. ????? ??????????????? ???? ????? ????????? ???? ????? ??????????? ?????: ??? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ????. ? ?? ???????? ????? ??????? ?? ???? ????? ?????? ????? ???? ????. ??????? ???? ????? ?????? ???????? ?? ???? ????? ?????.

527. (1658) (6514)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sağlığında ramazan ayını yirmidokuz gün olarak tutmamız otuz tutmamızdan daha fazladır."[708]

*** YOLCULUKTA ORUÇ TUTULUR MU?**

?528 ?6515 ?1665 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ???? ???????? ?????????? ??? ????????? .
??? ???????: ????? ???? ????? ??? ????. ‘? ???????? ?? ??????? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ????? ??????? ??? ??????. ?????? ????? ????: ???? ?????? ???????: ????. ????? ?????? ?“???? ????? ??? ???????.

528. (1665) (6515)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yolculuk (sefer) sırasında oruç tutmak birr (denen makbul ve mahbûb amelden) değildir."[709]

?529 ?6516 ?1666 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????????? ??? ????????? ????????????? ??? ?????????.????? ????? ????????. ???? ?????????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??????. ????? ?? ???? ???? ????? ??????. ?????? ???? ?? ?????? ??????????? ?? ???? ?? ???? ????. ?????? ????? ???? ????????. ????? ??????? ?????? ?? ??? ?? ????) ?? ??? ??? ??? ?? ???? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????(.

529. (1666) (6516)- Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Seferde Ramazan orucu tutan hazerde oruç tutmayan gibidir."[710]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler bu hadisten, sefer (yolculuk) sırasında Ramazan orucu tutmamanın daha iyi olacağı neticesini çıkarmışlardır. Ancak bazı âlimler de bunu "oruç tutmaya takati yetmeyenler için olabilir" diye kayıtlayarak, tutabilen kimsenin Ramazan orucunu seferde de tutmasının muvafik olacağını söylemiştir.[711]

*** RAMAZANDA BİR GÜN YEMENİN KEFARETİ**

?530 ?6517 ?1671 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ?????: ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????: ????????. ?????: ????? ???????? ?????: ???????? ????? ????????? ??? ?????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???????? ?????: ? ?????. ?????: ???? ?????????? ?????????????? ?????: ? ??????? ?????:
,???????? ???????? ?????????? ????: ??????? ????????. ??????????? ???? ?????? ??? ?????? ?????????? ??????? ????????. ??????? ??????? ??????????? ???? ?????: ??? ??????? ?????! ????????? ???????? ??????????? ??? ?????? ? ????????? ????? ?????? ??????? ??????? ??????. ?????: ??????????? ??????????? ?????????.?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????. ????????? ??????? ????? ???????? ???? ????? ????????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????: ?????? ??????? ?????????.)??? ???? ?????(??? ???????: ????? ??????? ?? ????? ??? ????? ????. ???? ??????? ??? ?????? ?? ???? ??? ????? ???? ????? ???? ???? ?????? ???????. ?????? ???????: ???? ??????. ??????? ???????: ??? ????. ??????? ?????????: ?????. ? ????? ????? ????: ???? ??????. ? ????? ????? ????: ? ????? ???. ??? ??? ?? ???? ????? ?????????? ??????))?? ???? ???? ?? ????????? ?? ??? ???? ?? ???? ???? ?????((? ????? ?????? ?????? ???????.

530. (1671) (6517)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Helak oldum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Seni helak eden şey nedir?" diye sordu. Adam: "Ramazan içinde hanımıma temasta bulundum!" dedi. Resûlullah: "Öyleyse bir köle âzâd et!" buyurdu. Adam: "Kölem yok ki!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Üst üste iki ay oruç tut!" emretti. Adam: "Tahammül edemem" dedi. Resûlullah: "Öyleyse altmış fakir doyur!" buyurdu. Adam: "(Bu kadar yiyeceği)

bulamam!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm adama: "Otur!" dedi. Adam oturdu. Adam bu şekilde beklerken arak denen bir sepet hurma getirildi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Haydi bunu götür ve tasadduk et!" buyurdular. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Seni Hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun şu iki kayalık (Uhud ve Air dağları) arasında (yani Medine'de) yaşayan aileler içerisinde buna bizden daha muhtacı yoktur!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse haydi götür, horantana yedir!" buyurdular."
Hadisin yine Ebu Hureyre'den yapılan bir başka rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm adama: "Ramazandan bozduğun gün yerine bir gün oruç tut!" buyurur."[712]

AÇIKLAMA:

Hadis, özürsüz olarak Ramazan orucunu bozan kimseye terettüp eden ahkâmı beyan etmektedir: İmkânı olan, sırayla şunlardan birini ceza olarak yapacaktır: Köle âzâdı veya altmış fakirin doyurulması veya altmış gün oruç; ayrıca bozulan orucun kazası. Bunlardan hiçbirine gücü yetmeyen bir gün kaza edecektir. Rivayette adama terettüp eden tasadduku Resûlullah'ın bağışladığını görmekteyiz.
Bu bahis daha önce genişçe açıklandı.[713]

*** ORUÇLU KUSARSA**

?531 ?6518 ?1675 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ??????????????. ????: ????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ?????????? ?????: ???????? ???????? ???? ???????? ?'?????????? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ????? ????????. ??????? ????????. ????????. ????????: ??? ??????? ????!? ???? ???? ?????? ?????? ????????? ????? ?????. ????????? ??????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ??? ????? ??? ??? ????????. ???? ?????? ???? ????? ??? ???? ?? ????? ??? ?????? ??? ???????.

531. (1675) (6518)- Fezâle İbnu Ubeyd el-Ensarî radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, oruçlu olduğu bir günde yanlarına gelmiş, içmek üzere su istemiş ve içmiştir. "Ey Allah'ın Resûlü! Bugün siz oruçlu idiniz!" denince: "Evet öyleydim, lakin (az önce) kustum (orucum bozuldu)" buyurmuştur."[714]

*** ORUÇLU MİSVAK VE SÜRME KULLANIR MI?**

?532 ?6519 ?1677 -????????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ????? ????? ??????????? ???????????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ???????? ???? ????????? ??????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ??????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ?????? ??? ????. ??? ?? ???? ?? ???? ???? ?? ????? ???? ??????? ???? ???? ????????.

532. (1677) (6519)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Oruçlunun hayırlı hasletlerinden biri misvak kullanmasıdır." [715]

?533 ?6520 ?1678 -????????? ????? ??????????? ??????? ???? ??????????????? ???????????. ????? ????????. ????? ??????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ??????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ???? ???????? ???? ???? ?? ????????. ???? ????? ????? ???? ??? ????.

533. (1678) (6520)- Yine Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm oruçlu iken gözüne sürme çekti."[716]

AÇIKLAMA:

Ebu Hânife, Şâfiî gibi bir kısım alimlerimiz göze çekilen sürmenin -tadı boğazda hissedilse bile- orucu bozmayacağına hükmetmiştir. İmam Mâlik'e göre boğaza ulaşacağından korkulursa sürme haramdır, değilse mekruhtur, boğaza ulaşırsa oruç kaza edilir.[717]

*** ORUÇLU HACAMAT OLUR MU?**

?534 ?6521 ?1679 -????????? ??????? ???? ???????? ??????????? ???????? ???? ??????. ????: ????? ???????? ???? ??????????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ? '??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ????????? ??????????????.??? ???????: ????? ???? ??? ????? ?????. ??? ??? ????: ???????? ?? ??? ?? ???? ????? ?? ?' ???. ????? ????: ??? ???? ??? ??? ?? ???? ?? ?'???.

534. (1679) (6521)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hacamat yapan da yaptıran da orucunu bozmuş olur."[718]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, cumhûra göre hacamat edenin de hacamat olanın da orucu bozulmaz, sadedinde olduğumuz hadis mensuhtur.[719]

*** ORUÇLUYKEN ÖPME**

?535 ?6522 ?1686 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ???????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ??????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???? ?????? ??????? ????????? ??????? ????????. ?????: ???? ??????? .
??? ???????: ?????? ????? ?????? ??? ??? ??? ?? ???? ???? ???? ??? ???? ?????. ???? ?? ???????: ??? ??? ????????? ?????. ???? ????????: ???? ????? ???? ???? ?????.

535. (1686) (6522)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın azadlılarından Meymune radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a oruçlu iken, oruçlu hanımını öpen adam hakkında sorulmuştu: "İkisinin orucu da bozulur!" buyurdular."[720]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin zahirine göre hükmeden alim olmuşsa da cumhûr, başka hadisleri esas alarak öpme ile orucun bozulmayacağına hükmetmiştir. Onlar bunu: "Bu durumda bozulma tehlikesi vardır" diyerek tevil ederler.[721]

*** ORUÇLUYKEN MÜBAŞERET**

?536 ?6523 ?1688 -????????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ????????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ?????: ??????? ??????????? ?????????? ??? ????????????????? ???????? ??????????.??? ???????:

?????? ????? ???? ???? ?? ????? ??? ??? ????.

536. (1688) (6523)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Yaşlı oruçlulara mübaşeret (öpme vs.) hususunda ruhsat tanındı ise de gençlere mekruh kılındı."[722]

*** ORUÇLUYKEN GIYBET**

?537 ?6524 ?1690 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ??????????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ??????? ?????? ???? ???? ????????? ??? ????????. ??????? ??????? ?????? ???? ???? ????????? ??? ????????. ??? ???????: ?????? ????.

537. (1690) (6524)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nice oruçlular vardır ki, tuttuğu oruçtan yanına sadece çektiği açlık kâr kalır. Nice gece namazı kılanlar vardır ki onların da kârı gece uykusuz kalmaktan ibarettir." [723]

*** SAHUR**

?538 ?6525 ?1693 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ??????????? ????????? ????????? ???? ??????? ??????????. ??????????????? ???? ????? ??????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ?? ???? ????.

538. (1693) (6525)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Gündüz orucuna sahur yemeği ile yardımcı olun, kaylûle (öğle uykusu) ile de gece namazına yardımcı olun!"[724]

*** İFTARDA ACELE**

?539 ?6526 ?1698 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ???????? ???????? ??? ????????? ?????????. ?????? ?????????? ????????????.??? ???????: ?????? ????? ??? ??? ???????. ??????? ?? ????? ??? ?? ???? ???? ??????? ???? ???.

539. (1698) (6526)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanlar iftarı tacil edip (geciktirmedikleri) müddetçe hayır üzere devam ederler. Öyleyse iftarı tacil edin (ilk vaktinde orucunuzu açın). Çünkü yahudiler, iftarlarını tehir ederler."[725]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, sahur yemeğine teşvik ettiği gibi, iftarı geciktirmemeyi emretmiştir. Oruçtan maksad vücudu ölçüsüzce acıktırıp bedene zahmet vermek değildir. Her hususta olduğu üzere burada da fazilet, sünnetin teşri ettiği şekle uymaktadır. Sünnete muhalefet hayırdan uzaklaşmanın alâmetidir. Sünnet hususundaki titizliğin kaybolması iftarın geciktirilmesinde ortaya çıksa bile ehemmiyet taşımaktadır. Ya âdâba, kılık kıyafete, günlük hayatımızın akışına tesir eden hususlardaki sünnete muhalefet? Elbette bu, daha büyük felaketlerin alâmeti olmaktadır.[726]

*** ORUÇLU CÜNÜB SABAHLARSA**

?540 ?6527 ?1702 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ? ????????? ???? ??????????. ????: ????? ????????? ????
?????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ??????????? ????? ???????? ????
?????????? ???????: ? ??????? ??????????! ??? ???? ??????: ???? ???????? ?????? ??????? ???????????. ????????? ?????? ?????? ????????
????????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ???? ?‘??? ???? ?? ??? ?????? ????? ??????? ??????. ??? ????????: ???? ??? ????? ???? ?? ?????. ????
????. ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????.

540. (1702) (6527)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh demiştir ki: "Hayır! Kâbenin Rabbine yemin olsun! "Cünüb olarak sabahlayan kimse orucunu bozsun!" sözünü ben söylemedim. Bunu söyleyen, Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'dır."[727]

AÇIKLAMA:

Ashab ve tâbiinden bazıları, cünüb olarak sabahlayan kimsenin orucunun bozulacağına hükmetmiştir. Ancak, bundan daha sahih hadislere dayanan cumhûr, cünüb halde sabahlayanın orucunun bozulmayacağına hükmetmiştir.[728]

*** HZ. NUH'UN ORUCU**

?541 ?6528 ?1714 -?????????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ????????? ???? ???????? ?????
????????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????
???????: ????? ????? ?????????? ??? ?????? ????????? ???????? ?‘ ?????.??? ???????: ?????? ??? ?????? ??? ????.

541. (1714) (6528)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Nuh aleyhisselâm Ramazan ve Kurban bayramları hariç, yıl orucu tutmuştur" dediğini işittim."[729]

*** ŞEVVALDEN ALTI GÜN**

?542 ?6529 ?1715 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????????
?????????????? ????? ???????? ???? ???????? ???????????? ???? ????????? ??????? ??????? ????? ?????? ??????
???????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ?????: ???? ????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????
??????? ????????? ???? ????? ???????????? ?????? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ?? ???? ??? ???? ??? ????? ??? ???????: ???? ???
????? ????: ??? ????

542. (1715) (6529)- Sevbân Mevla Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Ramazan bayramından sonra altı gün oruç tutan, yıl orucu tutmuş gibi olur. Zira (ayet-i kerime'de) "Kim bir hayır amelde bulunursa ona yaptığının on misli ecir verilir" (buyrulmuştur)" dediğini işitmiştir."[730]

*** TEŞRİK GÜNLERİ ORUÇ TUTULMAZ**

?543 ?6530 ?1719 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ?????????????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ????

????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????? ??????? ????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ??? ??? ???????.

543. (1719) (6530)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Hacc sırasında) Mina'da geçirilen günler yeme içme günleridir."[731]

?544 ?6531 ?1720 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????????? ???? ?????????. ????: ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ???????: ? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ??????? ????? ?'?????? ??????? ????? ????????.??? ???????: ???? ??? ????? ??? ?????.??? ??????: ????? ??????? ????.

544. (1720) (6531)- Bişr İbnu Suhaym radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm teşrik günlerinde hutbe okudu ve dedi ki: "Cennete sadece müslüman kimse girecektir ve şurası da muhakkak ki bu günler yeme içme günleridir." [732]

*** CUMARTESİ ORUCU**

?545 ?6532 ?1726 -?????????? ????? ?????? ????? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????????? ??? ?????? ????????? ?????????. ????? ???? ?????? ????????? ??? ????? ?????? ?????????? ???????? ????????????.?????????? ????????? ???? ?????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????? ????????. ??? ???????: ???? ????? ???? ??? ?????.????? ??????: ????? ??????? ????. ?????? ????? ??? ????? ?????? ????? ?????? ???.

545. (1726) (6532)- Abdullah İbnu Büsr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cumartesi günleri, farz oruçlar dışında oruç tutmayın. Sizden biri, o gün, üzüm çöpünden veya bir ağaç kabuğundan başka (yiyecek) bir şey bulamasa bile, onları emip oruç tutmasın."[733]

AÇIKLAMA:

Hadis, ramazan, nezir, kefaret, kaza gibi farz oruçlar dışında cumartesi günü oruç tutmamayı emreder. Mezhep imamları, sadece cumartesi gününde oruç tutmayı mekruh saymışlardır.[734]

*** AREFE GÜNÜ ORUCU**

?546 ?6533 ?1731 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ????????? ???? ???????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ????? ?????? ????????? ?????? ???? ?????? ???????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????? ??? ????? ?? ?????? ????? ?? ????? ????. ??? ?? ????? ?? ???? ????.

546. (1731) (6533)- Katâde İbnu'n-Numân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Arafe günü oruç tutan kimsenin önündeki bir yıl ile geçmişteki bir yıllık (küçük) günahları mağfiret olunur" dediğini işittim."[735]

*** AŞURA ORUCU**

?547 ?6534 ?1735 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????: ???????? ????? ?????? ?????????? ???????: ?????? ?????? ???????? ???? ???? ????????. ?????: ?????????? ????????? ??????????. ???? ????? ?????? ?????? ???? ????????. ??????????? ??? ????? ?????????? ????????????? ????????? ?????????? ?????: ??????? ????? ?????????? ?????? ????????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ????? ??? ???????. ??? ??? ?? ???????? ?? ????? ??? ??????. ??? ???? ??? ???????? ?? ???? ???? ?? ?'??? ??????? ?? ?????. ??????? ?? ???? ????? ????? ???????? ???? ??? ????? ????? ??????.

547. (1735) (6534)- Muhammed İbnu Sayfî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Aşure günü bize sordu: "Bugün sizden bir şey yiyen var mı?" Biz de: "Yiyen de var yemeyen de" dedik. Bunun üzerine: "Bu günün geri kalanını bir şey yiyen de, yemeyen de (oruçla) tamamlasın. Arûz halkına da haber salın, onlar da günün geri kalan kısmını (oruçla) tamamlasınlar" buyurdu." Râvi der ki: "Arûz ile, Medine civarındaki Arûz nam mevkiin ahalisini kastetti."[736]

AÇIKLAMA:

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Ramazan orucu farz olmazdan önce Aşure orucu farz idi. Ancak Ramazan'ın farziyetinden sonra, Aşure orucu, isteyenin tutup isteyenin tutmayacağı müstehab bir oruç olarak teşri edilmiş, farziyeti kaldırılmıştır. Bu hadis, farziyetiyle ilgilidir.[737]

*** PAZARTESİ-PERŞEMBE ORUCU**

?548 ?6535 ?1740 -?????????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????? ???????????. ???????: ??? ??????? ?????! ?????? ??????? ????????? ????????????? ?????? ????? ?????? ?"???????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????. ??? ??????????????. ???????: ????????? ?????? ???????????.??? ???????: ?????? ????? ????. ? ???????? ?? ????? ???? ????? ???? ??? ??????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ????. ????? ?????? ????? ??? ???????. ??? ???? ?? ???? ????? ?? ???? ???? ????? ?????? ????????. ???? ??????? ??? ??? ??????? ? ?????: ??? ????.

548. (1740) (6535)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Kendisine, "Ey Allah'ın Resûlü! Siz Pazartesi ve Perşembeleri oruç tutuyorsunuz (bunun hikmeti nedir?)" diye sorulmuştu. Şu açıklamada bulundu:
"Allah Teâla hazretleri pazartesi ve perşembe günleri birbirlerine küsenler hariç bütün müslümanlara mağfiret buyurur ve (amelleri arzeden meleğe); "Küs olan bu iki kişi barışıncaya kadar onları bırak!" emreder."[738]

AÇIKLAMA:

Hadisin Tirmizi'deki veçhinde "Ameller pazartesi ve perşembe günleri Rab Teâla'ya arzedilir. Ben amelimin, oruçlu olduğum halde arzedilmesini severim" buyrulmuştur.

Hadis, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmaya teşvik etmektedir. Ayrıca bu günlerde müslümanların küslüklerini giderip barışmaları istenmektedir. O günlerdeki ilahî mağfiret "küs olmama" şartına bağlanmıştır. Hadiste dikkat edilirse küslüğe sebep olan durumda haklı-haksız ayırımı yapılmıyor. Kendini haklı gören kimse de küslüğün giderilmesinde adım atmakla mükelleftir.[739]

*** HARAM AYLARINDA ORUÇ**

?549 ?6536 ?1743 -?????????? ???????????? ???? ?????????? ????????????. ????? ??????? ???? ???????. ????????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ???????????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ??????? ??????.??? ???????: ?????? ?????? ?? ????? ??? ???? ???? ????? ????.

549. (1743) (6536)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah, aleyhissalâtu vesselâm Receb ayı orucunu yasaklamıştır." [740]

AÇIKLAMA:

Hadis zayıftır, sahih olma durumunda, "yılın onbir ayında sadece Receb'te tamamıyla oruç tutmak yasaklanmış olabilir" diye tevil edilmiştir. Çünkü Receb haram aylardan biridir ve bu aylarda oruç tutmak müstehabdır.[741]

?550 ?6537 ?1744 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????? ?????? ?????????? ????????????????? ???? ??????? ???? ??????????? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ????????????? ????? ????????? ???? ?????? ????? ??????? ???????? ????????. ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ???????? ??????? ????????. ????? ???? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????.??? ???????: ?????? ????. ? ??? ????? ??? ???????? ?? ???????????? ?? ?????? ??????? ???? ????? ?? ???.

550. (1744) (6537)- Muhammed İbnu İbrahim anlatıyor: "Üsame İbnu Zeyd radıyallahu anhümâ Haram aylarda oruç tutardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Şevvâl'de oruç tut!" buyurdular. O da, bundan sonra haram aylarda orucu terketti ve vefat edinceye kadar Şevvâl ayında oruç tuttu."[742]

*** ORUÇ BEDENİN ZEKÂTIDIR**

?551 ?6538 ?1745 -?????????? ????? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ????????????. ? ?? ?????????? ???????? ???? ???????? ????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?????? ???????. ????????? ????????? ?????????. ????? ???????? ??? ?????????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ?????? ?????????.??? ???????: ?????? ?????? ?? ???????? ??? ????. ????? ?????? ?? ????? ???????. ????? ???????? ???????? ??? ???? ????? ??????.

551. (1745) (6538)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her şeyin bir zekatı (temizlenme vasıtası) vardır, cesedin zekatı oruçtur."
Muhrız rivayetinde şu ziyadede bulundu: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şunu ilave etti: "Oruç, sabrın yarısıdır." [743]

?552 ?6539 ?1747 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ??????? ???????: ?????? ?????????? ?????????????? ??????? ?????????? ?'???????? ????????? ?????????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ?? ?????? ????? ?? ??????? ????.

552. (1747) (6539)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Sa'd İbnu Muâz'ın yanında iftar açmıştı. Şöyle buyurdular: "Yanınızda oruçlular iftar etti. Yemeklerinizden ebrâr olanlar yedi, size de melaikeler rahmet duasında bulundular."[744]

*** ORUÇLUNUN YANINDA YENİRSE?**

?553 ?6540 ?1749 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ??? ?????! ???????: ????? ???????. ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ??????????. ???????? ?????? ????? ??? ??????????. ?????????? ??? ?????! ????? ?????????? ????????? ????????? ????????????????? ???? ??????????? ??? ?????? ??????????? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????? ??????????. ???? ????? ??????. ????? ????? ???? ?'????.

553. (1749) (6540)- Büreyde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Bilal radıyallahu anh'a: "Yemek ye, ey Bilâl!" demişti. "Ben oruçluyum!" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Biz rızıklarımızı yiyoruz. Bilal'in rızkının fazlı cennettedir. Ey Bilâl yanında yemek yenen oruçlunun kemiklerinin tesbih ettiğini ve meleklerin de onun için istiğfarda bulunduğunu hissettin mi?" buyurdular."[745]

*** ORUÇLUNUN DUASI MAKBUL**

?554 ?6541 ?1753 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ?????? ????????????? ?????: ???????? ??????????? ???? ????? ?????????? ???????: ???????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ??? ???????. ????? ????? ????? ??????????: ???????? ??????????? ???? ??????? ???????? ????? ???????: ??????????! ????? ???????? ????????????? ??????? ???????? ????? ?????? ??? ???????????.??? ???????: ?????? ???? '? ????? ?? ???? ????? ?? ??????? ????? ???????: ??? ?? ???. ? ????? ????? ????: ???. ????? ??? ???? ??? ??????. ????? ?????? ?'???? ????? ??? ???????.

554. (1753) (6541)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, oruçlunun iftarını açtığı zaman reddedilmeyen makbûl bir duası vardır."[746]

*** BAYRAM NAMAZINA BİRŞEYLER YİYEREK GİDİLİR**

?555 ?6542 ?1755 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ????. ?? ????? ????????. '? ??? ?? ????? ??? ???? ?????.

555. (1755) (6542)- İbnu Ömer râdıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ashabına fıtır sadakasından yedirmedikçe Ramazan bayramı günü bayram namazına çıkmazdı."[747]

*** RAMAZANDA MÜSLÜMAN OLAN**

?556 ?6543 ?1760 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ????????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????: ????? ????????? ????????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????: ?????????? ???????? ??? ?????????? ???????? ????????? ??????? ??? ??????????. ???????? ????????? ??????? ??? ?????? ?????????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????? ??? ????. ??? ???? ???????? ?? ???? ?? ?????? ????? ????? ????? ???????: ?????? ???????? ???? ? ?????: ???? ?? ?????? ????? ????? .

556. (1760) (6543)- Atiyye İbnu Süfyân radıyallahu anh anlatıyor: "Sâkif kabilesinin müslüman olmasını müzakere etmek üzere Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gönderilen heyetimizin bize anlattığına göre, heyet Ramazan ayında O'na varmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm, onları, mescidin içinde kurduğu çadırda ağırlamıştır. Heyet müslüman olunca ayın geri kalan günlerinin orucunu tutmuşlardır."[748]

AÇIKLAMA:

Müslüman oluşları, bu esnada Resûlullah'la yaptıkları pazarlık ve bir kısım kabul edilen şartlarıyla ilgili teferruatı daha önce kaydettiğimiz bu heyetin yukarıda zikredilen macerası, Ramazan ayında müslüman olan bir kimsenin, ayın geri kalan günlerinde oruç tutması gerektiğini ifade etmektedir.[749]

*** KADIN KOCANIN İZNİYLE ORUÇ TUTAR**

?557 ?6544 ?1762 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??? ???????? ??? ??????? ?????????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ???????.

557. (1762) (6544)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınların kocalarından izin almaksızın (nafile) oruç tutmaların yasakladı."[750]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler, kadının kocasından izin almadan oruç tutmasını "mekruh" addetmiş ise de, cumhûr "haram" demiştir. Bu yasağın sebebi, kocanın hanımı üzerindeki bazı haklarını gölgeleyeceği içindir. Nafile bir ibadet vesilesiyle vâcib bir hakkın ifa edilmemesi meşru değildir. Ancak farz olan oruç için izne ihtiyacı yoktur. Kaza oruç için de izin gerekir, çünkü onun başka zaman da kaza edilme ümidi vardır. Fakat günlü nezir oruçları için de izin gerekmez. Çünkü belli, muayyen bir vakitte ifaları vacib olmuştur.
Alimler kocanın hazır bulunmadığı, hazır bulunsa bile zımnen izin verdiği veya vereceğinin bilindiği hallerde de kadının sarih bir izin olmaksızın oruç tutmasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir. [751]

*** MİSAFİR, NAFİLE ORUCUNU EV SAHİBİNİN İZNİYLE TUTAR**

?558 ?6545 ?1763 -?????????? ????????? ???? ??????? ?'???????. ????? ?????? ???? ??????? ????????? ???? ????? ???????? ????: ????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: »????? ?????? ????????? ????????? ??? ??????? ??? ??????????«.????? ?????? ?? ???? ???????. ?????: ?????????? ???? ?? ????? ?????: ?????????? ????? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ????????? ??????. ? ?????: ????? ???? ????. ???? ???? ?? ?????? ??? ????? ?????? ?? ????. ??? ??? ?????? ?? ?????? ?? ????? ??? ??????? ?? ????. ? ????? ?????? ????? ???? ??? ??? ??????.

558. (1763) (6545)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Bir kimse başkasının yanında misafir olunca, ev sahibinden izin almadan oruç tutmasın" dediğini rivayet etmiştir."[752]

AÇIKLAMA:

Alimler bu yasağın nafile oruçla ilgili olduğuna, kerahetin de tenzihî olduğuna hükmetmiştir. Böyle bir oruç, ev sahibine sahur ve iftar hazırlama külfeti getirecektir.[753]

*** ŞÜKÜRLE YİYEN ORUÇLU GİBİDİR**

?559 ?6546 ?1765 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ?????????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?'?????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??????????? ???? ?????? ????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ??????. ???? ????? ?? ???? ??? ????? ????? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ????? ?????? ?'?????.

559. (1765) (6546)- Sinan İbnu Senne el-Eslemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şükreden oruçsuz kimseye, sabreden oruçlunun sevabının misli verilir."[754]

AÇIKLAMA:

Oruç tutmayan kimse, yemek suretiyle kazandığı gücü Allah yolunda harcadığı taktirde, oruçlu gibi sevab kazanacaktır. Zira her ikisi de kulluk ifa etmiş olmaktadır. Oruçsuz, ömrünü aylak veya gayr-ı meşru şeylerde geçirirse oruçlu gibi sevap kazanacağı söylenemez. Hem oruçlu hem de hayırlı işler peşinde olan kimse elbette ayrıca oruç sevabıyla üstünlük elde eder.[755]

*** MU'TEKİF MESCİDE YERLEŞİR**

?560 ?6547 ?1774 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????? ???? ????????. ??? ??????? ???? ????????? ??????? ??????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ?????????? ??????.

560. (1774) (6547)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma'nın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm itikafa girince, yatağı veya karyolası onun için, tevbe sütununun gerisine konulurdu."[756]

AÇIKLAMA:

Tevbe sütunu, ashabtan birinin hatasını Allah affedinceye kadar kendini bağladığı sütundur.[757]

*** MU'TEKİF HASTA ZİYARET EDER, CENAZEYE KATILIR MI?**

?561 ?6548 ?1777 -?????????? ??????? ???? ????????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ??????????????. ????? ?????????? ???? ?????????????????? ???? ?????????????????? ???? ????? ??? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????????? ???????? ???????????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ??? ?????? ?????? ??????? ?????. ?? ??? ????? ??? ?? ???? ???? ??? ??? ????? ???? ????? ? ??????.

561. (1777) (6548)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mutekif (itikafta olan), cenazeye katılır, hastayı ziyaret eder."[758]

AÇIKLAMA:

Bu hadis senetçe zayıf olduğu için, mutekifin cenazeye katılmasını, hasta ziyaretinde bulunmasını yasaklayan sahih hadisler sebebiyle, hükmüyle amel edilmemiştir. Mutekif, zaruri ihtiyacını gidermek üzere çıktığı zaman rastladığı hastaya "geçmiş olsun" diyebilir, sırf bu maksatla yerinden ayrılamaz. Alimler böyle hükmetmiştir.[759]

*** İTİKAFIN SEVABI**

?562 ?6549 ?1781 -?????????? ???????? ?????? ???? ?????? ??????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????? ????????????? ???? ?????????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ?????????????: ???? ???????? ??????????? ????????? ???? ???? ??????????? ????????? ??????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????.????? ??????: ???: ??? ??? ???? ???? ?? ???? ???????: ?? ???? ??????? ?? ??????? ??? ???? ?????? ???? ??? ?????.

562. (1781) (6549)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mutekif hakkında: "O, günahları hapseder ve bütün hayırları işlemiş gibi ona hayırlar kazandırır" buyurdular."[760]

*** BAYRAM GECELERİNİ İHYA**

?563 ?6550 ?1782 -?????????? ????? ??????? ?????????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???? ????? ????????? ???????? ???? ??????????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????????. ??? ???????: ?????? ????? ??? ??? ????.

563. (1782) (6550)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim her iki bayramın da gecesini, Allah'tan sevap umarak ibadetle geçirirse kalplerin öldüğü günde kalbi ölmez." [761]

AÇIKLAMA:

1- Burada uyanık kalarak, ibadetle ihya edilmesi tavsiye edilen iki geceden biri Ramazan ayının son gününü bayramın birinci gününe bağlayan gecedir, diğeri de Arefe gününü kurban bayramının birinci gününe bağlayan gecedir. Bu gecelerin tamamını değil mühim bir kısmını ihya eden, hadiste vaad edilen ecre müstahak olur. Hatta İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayete göre, yatsı ile sabah namazını mescidde cemaatle kılan kimse o geceyi ihya etmiş sayılır, dolayısıyla bunu yerine getiren de hadisin belirttiği "gece ihyasının sırrı"na erebilir.
2- Kalplerin öldüğü günle Kıyamet gününün kastedilmesi muhtemeldir. Baz alimler "dünya hayatı" demişlerdir. Nitekim dünya sevgisi galebe çalan zengin ve diğer sağlıklı kimselerin ölü sayıldığını ifade eden nasslar mevcuttur (En'âm 122). [762]

ZEKAT BÖLÜMÜ

*** ALTIN VE GÜMÜŞÜN ZEKATI**

?564 ?6551 ?1791 -?????????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????. ???? ????? ???????? ?????? ???? ??????. ??????????? ??????????? ???? ???????????? ???? ???????????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ?? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ????? ????????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ?‘????????? ?????????? ?????????.??? ???????: ????? ?????? ????? ???? ??????????? ?? ??????????.

564. (1791) (6551)- İbnu Ömer ve Hz. Aişe radıyallahu anhümâ'nın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, her yirmi dinar ve daha fazlası için yarım dinar (zekât) alırdı, kırk dinar için de bir dinar (zekat) alırdı."[763]

*** BİR YILLIK MALA ZEKÂT**

?565 ?6552 ?1792 -?????????? ????? ???? ??????? ?????????????. ????? ??????? ???? ?????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ???? ????? ?? ????????? ??? ??? ??? ??????. ??????? ???? ??????? ?? ???? ????? ??? ?????? ??????????.????? ??????: ???: ???? ?? ?????? ?? ? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ?????. ???? ?? ????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ?? ??? ?? ????. ? ?????: ??? ???? ??? ?????? ???? ?????. ???? ??? ????. ????? ??? ??????. ? ?????: ????? ???. ????? ??? ???? ??????.

565. (1792) (6552)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Üzerinden bir yıl geçmedikçe, bir malda zekat yoktur" dediğini işittim." [764]

*** ZEKAT DÜŞEN MİKTAR**

?566 ?6553 ?1794 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: »?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????. ???????? ?????? ????? ???????? ???? ????? ????????«.??? ???????: ?????? ???.

566. (1794) (6553)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Beş deveden aşağı mal için zekat yoktur. Beş okiyyeden az (gümüş için de) zekât yoktur. Beş vask miktarından az olan (hurma, üzüm ve hubûbat) için de zekat yoktur."[765]

AÇIKLAMA:

1- Zekatla ilgili teferruat, vask, okiyye, müdd, rıtl gibi değişik ölçeklerin bugünkü birimlere göre miktarları daha önce açıklandı, burada tekrar etmeyeceğiz.
2- Beş vask toprak mahsullerinde zekat için nisab kabul edilmiştir. Beş vasktan daha az mahsul için zekat verilmez. Bir vask, altmış sa'dır. [766]

*** ZEKÂT VERİRKEN NE DENİR?**

?567 ?6554 ?1797 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: »????? ??????????? ?????????? ??? ????????? ??????????? ??? ????????: ?????????? ?????????? ????????? ??? ??????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ???? ???????? ? ????? ?????. ????????? ???? ????? ????. ? ????? ?????: ?? ???? ?? ????: ????? ???? ????????? ????? ???? ??? ????????.

567. (1797) (6554)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Zekat verdiğiniz zaman: "Allahım! Bu zekatı büyük bir sevaba vesile kıl, (hak sahibine ödenip sevap beklenmeyen) bir borç kılma" demek suretiyle zekatın sevabını istemeyi unutmayın." [767]

AÇIKLAMA:

Zekat bir ibadettir. Hadis, bu ibadetin de ibadet niyetine makrûn olması gereğini hatırlatmaktadır. Bütün mal ve mülkün gerçek sahibi, onların yaratıcısı Rabbülâlemîn olan Allah Teâla hazretleridir. Kişinin tasarrufuna emanet ettiği malından belli bir miktarı fukaraya ödemesi gereken bir borç kılmıştır. Bu borcu ödeyen kimseye mutlaka sevap şartı yoktur. Hadis, kişinin, niyetine bağlı olarak bu sevabı alabileceğini belirtmektedir. Böyle bir dua, mal sahibine kulluk edebi kazandırmada, malın hakiki sahibi olmadığı şuurunu vermektedir.[768]

*** DEVELERİN ZEKÂTI**

?568 ?6555 ?1799 -?????????? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ????????????????????. ????? ?????? ???? ??????????? ????????????. ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: «?????? ?????? ????? ?????? ???? ?“???? ????????. ??? ??? ?‘?????? ??????: ??????? ???????? ??????? ???????? ????? ????? ??? ???????? ???????. ??????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??? ??? ???????? ??????? ????????. ??????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ????? ???????? ????? ???? ???????? ?????? ????????. ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???????? ????? ???? ???????? ????????? ???????????. ??????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????????. ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????. ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ??????? ????? ???? ???????? ??????? ????????????. ?????? ??????? ????????? ???????? ???????? ????? ???? ???????? ????????. ?????? ??????? ????????? ???????? ????????. ????? ???? ???????? ??????? ???????????. ?????? ??????? ????????? ???????? ???????????????? ????? ???? ???????? ?????????. ?????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ????? ???? ???????? ????????? ????????. ????? ??? ????? ????????? ???????. ????? ????? ??????????? ?????? ???????.??? ???????: ????? ???????? ?? ????. ????? ????? ???? ???????: ???? ?? ??? ?? ?????? ????? ??????? ?? ????? ??????. ?????? ????? ????: ?? ?????? ????? ????. ??? ??????? ?????? ???? ?????? ??????. ???? ???????: ???. ?????? ????? ?????? ????? ??????: ?? ????? ???????. ????? ???? ?‘???? ???? ????? ??? ???????. ??????? ?‘??? ?? ???? ????? ??????? ????? ??????? ???????.

568. (1799) (6555)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Beşten az olan deve için zekât yoktur. Dört deve için de zekat yoktur. Deve sayısı beşe ulaştımı, dokuz oluncaya kadar bir koyun gerekir. On deve olunca iki koyun gerekir, ondört deveye kadar yine iki koyun gerekir, onbeşe ulaştımı üç koyun gerekir. Ondokuz olsa da üç koyun gerekir. Yirmi olunca dört koyun gerekir. Bu, yirmidörde kadar böyledir. Deve sayısı yirmibeşe ulaşınca, otuzbeş oluncaya kadar bu miktarın zekatı bir bint-i mehazdır (bir yaşını doldurmuş, ikinci yaşına basmış dişi deve); eğer bintu mehâz yoksa bir ibnu lebûn (iki yaşını doldurup üçüncü yaşına basan erkek deve)dir. Eğer bir deve fazlalaşırsa (otuzaltı olursa) zekatı bir bintu lebûndur. Sayı kırkbeşi buluncaya kadar zekat yine de bir bintu lebûndur. Bu miktarı bir deve aşsa bir hıkka (üç yaşını doldurup dörde basan dişi deve); bu, deve sayısı altmış oluncaya kadar böyledir. Altmış deveyi aşınca yetmişbeş oluncaya kadar bir ceze'a (dört yaşını doldurup beşinciye giren dişi deve) gerekir. Bu miktarı bir deve aşınca doksan deveye kadar iki bintu lebûn gerekir. Bu miktarı bir deve aşınca (91 olunca) iki hıkka gerekir, bu 120'ye kadar böyledir. Bundan sonra her elli deve için bir hıkka, her kırk için bir bintu lebûn (zekât) gerekir."[769]

*** DAVARIN ZEKATI**

?569 ?6556 ?1806 -?????????? ????? ??????? ???????? ???? ?????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ????????? ????????????????? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ??? ????? ?? ???. ??? ?? ????? ?? ??? ?? ????.

569. (1806) (6556)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanların zekatları (sürülerini suladıkları) su başlarında alınır. (Zekat memurları oralara gider, halk, zekatını vermek için, zekat memurlarının ayağına gelmez)."[770]

*** SADAKA TOPLAYANLAR**

?570 ?6557 ?1810 -?????????? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ????? ??????. ?????????? ??????? ???? ??????????? ????? ?????? ???? ???????? ????????? ????? ??????????? ????? ??????? ????????? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ??????????? ??????? ??????????. ??????? ??????: ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????
???????? ??????? ??????????? ?????? ???? ????? ??????? ???????? ??? ????? ?????? ???? ?????? ??????????? ????????????????: ??????? ??????????? ????? ????????: ???????? ???????: ??? ?????? ????. ‘? ?????? ?? ???? ???? ????? ???? ??? ??????. ????: ??? ????. ?????? ??????? ??? ??????: ???. ??? ?? ??????? ????? ???. ? ?????? ????? ?? ?????? ??????????? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ????????? ????.

570. (1810) (6557)- Abdullah İbnu Üneys radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Kendisi Hz. Ömer radıyallahu anh'la birlikte bir gün zekat hakkında müzakerede bulunmuşlardır. Hz. Ömer: "Sen, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sadakada yapılan hırsızlık hakkında: "Kim sadaka malından bir deve veya koyun çalacak olsa, Kıyamet günü o çaldığı şeyi sırtına yüklenmiş olarak gelir!" buyurduğunu işitmedin mi?" demiş, Abdullah İbnu Üneys de: "Evet işittim" diye cevap vermiştir."[771]

*** ZEKÂT GEREKTİREN MALLAR**

?571 ?6558 ?1815 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??? ????? ??????????: ??? ??????????? ???????????? ??????????? ????????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ???????? ?? ?????? ????? ?? ???????. ????? ?“??? ????: ??? ????? ????? ???? ??????: ????? ?????? ? ?? ??? ???? ????? ?????. ?????? ??????: ???? ??? ????? ????? ??? ??????

????? ??????.

571. (1815) (6558)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (yerden çıkan mahsullerden) şu beş şeyden zekat verilmesini teşri buyurdu: "Buğday, arpa, hurma, üzüm ve darı."[772]

AÇIKLAMA:

Mevzu üzerine gelen başka rivayetler de mevcuttur. Bu sebeple alimlerin bu meseledeki hükümleri ihtilaflıdır:
* Hasan Basri, Sevrî, Şa'bi ve Hasan İbnu Sâlih'e göre sadece buğday, arpa, üzüm ve hurmadan zekat verilir. Beyhâkî, bu görüşü te'yiden "Sebzelerde zekât yoktur" rivayetini de kaydetmiştir.
* Ebu Hanîfe ve Züfer rahimehümâllah'a göre, cemiyetin örfüne göre "gelir ve verim elde etmek maksadıyla ekimi yapılan her şeyden zekat verilmelidir." Dolayısıyla her çeşit hububat, karpuz, kavun, salatalık, patlıcan, yonca, şeker kamışı vs. bütün mahsulat zekata tabidir. Ancak kendiliğinden biten çayır, kamış, ağaç ve benzeri maddelerle odun, ot, saman, hurma dalı gibi tâli şeylerden zekat verilmez. "Her maldan zekat alınır" hükmüne giden alimler "mallarından zekat al!" (Tevbe 103) ayetinin âmm oluşunu delil kılmışlardır. Ayrıca, zekât alma hükmünü bütün mallara teşmil eden hadisler de mevcuttur.
* İmam Muhammed ve Ebu Yusuf, bir yıl kalabilen dayanaklı mahlukatın zekâta tabi olacağını, fazla uğraştırmadan bir yıl kalamayan meyve ve bitkilerin zekâta tabi olmayacağını söylemişlerdir.
* İmâm Mâlik ve İmam Şâfiî hazretlerine göre, insanlarca ekilen ve uzun müddet saklanabilen buğday, arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi hububat için zekat mevzubahistir. Zahire nev'ine girmeyen sebze, meyve, keten ve pamuk tohumu, susam ve zeytin gibi maddeler zekata tabi değildir. Meyvelerden yalnız üzüm ve hurmadan zekat verilir. Bunlara göre, zekata tabi toprak mahsulleri nisab miktarına ulaşırsa zekat verilir, aksi taktirde verilmez.
* Ahmed İbnu Hanbel merhuma göre, insanların ekip kaldırdıkları toprak mahsullerinden (hububat ve meyveden) kurutulmaya ve uzun müddet saklanmaya elverişli olup ölçeklerle ölçülen maddeler zekâta tâbidir.
Bu bahisle ilgili teferruat için Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu görülmelidir (4 cilt s. 79 ve devamı).[773]

*** ZEKAT İYİ MALDAN VERİLMELİ**

?572 ?6519 ?1822 -????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????. ????? ??????? ???? ????????? ??????????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ??? ???????? ??????????: ???????? ????? ????? ?????? ???? ?‘???? ??? ?????????? ????????? ?????? ??????????. ?????: ???????? ??? ?‘???????. ??????? ?‘???????? ????????? ????? ????? ??????? ????????? ???? ??????????? ???????? ????????. ????????????????? ????? ?????? ?????? ?????????????????? ??? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????????????????. ?????????? ????????? ????????? ??????? ????? ????????. ??????? ?????? ??????? ??? ???????? ??? ??????? ???? ?‘???????. ???????? ??????? ?????? ?????: ??? ??????????? ?????????? ?????? ??????????. ???????: ? ?????????? ?????????? ?????? ??????????. ?????????? ?????????? ???? ???? ?????????? ????? ???????: ???? ???????? ?????? ??? ????????????? ??? ????? ??????????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????. ??????????? ???? ?????? ??????? ???? ????????????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ???? ?? ???????? ?? ??????? ????? ????? ????? ????? ???? ???????: ????. ? ????? ????? ????: ?? ??????. ? ????? ?????. ????? ???? ?‘???? ????? ??? ????.

572. (1822) (6559)- Berâ İbnu Âzib radıyallahu anh'tan rivayet edildiğine göre, bu yüce sahabi "[Ey iman edenler! Kazandığınız şeylerin] ve yerden sizin için çıkardığımız şeylerin temizlerinden infak ediniz ve malın kötüsünden infak etmeye kalkmayın!" (Bakara 267) meâlindeki ayet-i kerime hakkında şöyle demiştir: "Bu ayet-i kerime Ensar radıyallahu anhüma hakkında nazil oldu. Onlar, hurma toplama mevsimi gelince, kendi bahçelerinden taze hurma salkımlarını devşirip, Resûlullah'ın mescidinde sütunlar arasına gerilmiş iplere asarlardı. Bunlardan fakir muhacirler yerlerdi. Ensarilerden biri, bu kadar çok salkımın arasında bir tane adi hurmalı salkımın bulunmasını caiz sanarak adi hurmalar da bulunan bir salkım sokuşturmuştu. İşte bunu yapan hakkında ??? ?????????? ?????????? ?????? ??????????
buyrularak "Zekatınızı, bozuk ve kötü hurmadan vermeye kalkmayın" ihtarında bulunulmuştur. ?????????? ?????????? ?? ???? ?????????? ?????
İbaresiyle de "Öyle kötü hurmalar ki, eğer size hediye edilmiş olsaydı işinize yaramayan bir şeyi size gönderdiği için hissedeceğiniz öfkeden dolayı, sahibinden utanç duyarak kabul edecektiniz" denmek istenmiştir. ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????????? . ..
ibaresiyle Hak Teâla hazretleri, bizim sadakalarımıza muhtaç olmadığını belirterek, sadakayı kendi menfaatimiz için verdiğimizi, öyleyse iyi şeylerden vermemiz gerektiğini ihtar etmiştir."[774]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Allah rızası için verilen sadakaların, hoşumuza gitmeyen, işe yaramayan, başkasından bize geldiği taktirde haysiyeten rencide olacağımız nev'den olmamasına dikkat etmemiz gereğine Kur'ânî bir delil sunmaktadır. Ehemmiyetine binaen bu mevzuda başka nasslar da gelmiştir. [775]

*** BALIN ZEKATI**

?573 ?6560 ?1823 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ???????? ???? ????????. ????: ????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ????????????. ??????-??????: ??? ??????? ?????! ??? ?? ?????. ?????: ???? ???????? ??????: ??? ??????? ?????! ???????? ???. ???????????? ???.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ????? ???? ?? ????: ?? ??? ?????? ?? ?????? ??? ?????. ??????? ????. ???? ??????? ??? ????? ?? ???????? ??? ????? ??????? ??? ????. ?? ?????: ?? ???? ?????? ???? ?? ??????? ??.???? ????? ??? ?? ??? ????? ???? ??? ????? ?????? ??????? ???? ?? ?? »??? ?‘???« ??????.

573. (1823) (6560)- Ebu Seyyâre el-Müte'î anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, benim bal arılarım var (zekat düşer mi?)" dedim.
"Evet! Öşrünü ver!" buyurdu.
"Ey Allah'ın Resûlü! Arıları benim için muhafaza buyur!" dedim, o da onları benim için muhafaza buyurdu."[776]

*** ÖŞÜR VE HARAÇ**

?574 ?6561 ?1831 -?????????? ??????????? ???? ???????? ???????????????. ????? ???????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????? ????????? ?????: ???????? ????????? ?‘??????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?‘??????? ???? ???????? ???? ???????????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????????? ??? ???? ??????. ???????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?‘??????. ???????? ?????????. ??????? ???? ??????????? ????????? ?????? ??????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ????? ?‘??? ? ???????? ?? ??? ?????. ????? ?‘???? ??? ???? ????? ????? ???? ????? ???? ??? ??????? ??? ?????? ?? ???? ?????. ????? ?????? ??? ???????.

574. (1831) (6561)- Alâ İbnu'l-Hadramî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni Bahreyn'e -veya Hecer'e- gönderdi. Ben orada kardeşler arasında müşterek olan bir bağdan vergi almak üzere giderdim. Kardeşin biri müslüman ise, müslümanın payına düşenden öşür, müşrikten de haraç alırdım." [777]

*** VASK, ALTMIŞ SA'DIR**

?575 ?6562 ?1833 -?????????? ??????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ?? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: »????????? ???????? ??????«??? ???????: ????? ???? ?????? ????. ?????? ????? ??? ???? ???????? ?? ???? ????? ???????. ?????: ????? ????? ?????? ? ??????? ?? ???? ????? ???????.

575. (1833) (6562)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir vask altmış sa'dır."[778]

*** YAKINLARA ZEKAT**

?576 ?6563 ?1835 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ??? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ????? ????????? ???? ????? ????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????????. ????????? ???????? ???????? ???????????: ?????????? ???? ?????????? ??? ?????????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????? ??? ???? ????????. ?????? ???????? ?????????? ????? ? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????: ??????.?????: ????????? ??????? ???????????.??? ???????: ????? ????? ????. ??? ???? ???? ???? ????? ????? ?????? ? ??? ??????? ?? ???? ???? ????? ?????? ????? ?? ?????.

576. (1835) (6563)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize sadaka vermemizi emretmişti. Abdullah İbnu Mes'ud'un hanımı Zeyneb radıyallahu anhüma: "Kardeşimin yetim çocukları ile fakir olan kocama versem bu, beni sadaka mükellefiyetinden kurtarır mı? Ben onlara şöyle şöyle infak ediyorum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet!" buyurdular. Râvi der ki: "Zeyneb sanatkar bir kadındı, el işi yapardı."[779]

AÇIKLAMA:

Burada zikri geçen sadakanın nafile sadaka olması muhtemeldir. Hasan Basri, Sevrî, Ebu Hanîfe, İmam Mâlik -bir rivayette Ahmed ve Hanbelî alimlerden Ebu Bekr bu kanaattedirler. Bunlara göre, kadın farz olan zekatını kocasına veremez.
Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bu meselede Ebu Hânife'ye muhalefet ederler. Onlara göre kadın zekatını kocasına verebilir. Kişinin zekatını usul ve fürûuna veremeyeceği, kocanın da karısına zekat veremeyeceği hususunda Hanefiler ittifak ederler, ihtilaf sadece kadının kocasına zekat verip veremeyeceği hususundadır.
İmam Şâfi'î, -bir rivayette Ahmed, Ebu Sevr, Ebu Ubeyd, Mâlikîlerden Eşheb, Hanefilerden İmam Muhammed, Ebu Yusuf ve Zahiriye alimlerine göre, hadisteki sadakadan maksat farz olan zekattır. Bunlara göre, kadın kocasına zekat verebilir.[780]

NİKAH (EVLENME) BÖLÜMÜ

*** EVLENMENİN FAZİLETİ**

?577 ?6564 ?1846 -?????????? ??????? ???? ?'??????. ????? ?????. ????? ?????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ???? ????????. ?????? ???? ???????? ?????????? ???????? ??????. ???????????? ?????? ????????? ?????? ?'?????. ?????? ????? ??? ?????? ??????????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???????????. ????? ????????? ???? ???????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ????? ??? ???? ?? ????? ???????? ??? ?? ???? ????.

577. (1846) (6564)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nikâh benim sünnetimdendir. Kim benim sünnetimle amel etmezse benden değildir. Evleniniz! Zira ben, diğer ümmetlere karşı siz(in çokluğunuz) ile iftihar edeceğim. Kimin maddî imkanı varsa hemen evlensin. Kim maddî imkân bulamazsa (nafile) oruç tutsun. Çünkü oruç, onun için şehveti kırıcıdır."[781]

?578 ?6565 ?1847 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ??????????? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ????? ????????: ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???? »????« ????????????????? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ??????????? ????.

578. (1847) (6565)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sevişenler için nikâh kadar sevgiyi artırıcı bir şey görmedik veya görülmedi."[782]

*** KOCANIN KADIN ÜSTÜNDEKİ HAKKI**

?579 ?6566 ?1852 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
????????? ?????: ???? ??????? ?????? ??? ???????? '?????? '??????? ????????? ??? ???????? ??????????. ?????? ????? ????? ????? ????????? ??? ???????? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ???? ??? ????. ??? ?????? ??? ????. ??? ?????? ?? ???? ??? ?? ????. ???? ??????? ????????. ??? ???? ?? ????? ????? ??????? ? ????? ???? .

579. (1852) (6566)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Eğer bir kimsenin bir başkasına secde etmesini emretseydim, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımayı emretseydi, uygun olan, kadının bu emri yerine getirmesidir."[783]

?580 ?6567 ?1853 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????: »??? ????? ??? ????????« ?????: ??????? ???????? ?????????????? ??????????? '????????????? ????????????????. ?????????? ??? ??????? ??? ???????? ????? ????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ??????????. ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????? '?????? ?????????? ??? ???????? ??????????. ????????? ?????? ????????? ????????! ? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ????????? ????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ????? ??????? ???? ??????????.??? ???????: ???? ????? ???? ??? ?????. ????? ??????: ???? ???? ??? ???? ?'???? .

580. (1853) (6567)- Abdullah İbnu Ebî Evfa radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Muâz Şam'dan dönünce Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a secde etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm hayretle: "Ey Muaz! Bu da ne?" dedi. O açıkladı:
"Şam'a gitmiştim, onların reislerine ve patriklerine secde ettiklerine rastladım. İçimden, aynı şeyi size yapmak arzusu geçti." Aleyhissalâtu vesselâm, bunun üzerine: "Bunu yapmayın! Zira, şayet ben, bir kimseye, Allah'tan başkasına secde etmeyi emretseydim, kadına kocasına secde etmesini emrederdim. Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim ki, bir kadın, kocasının hakkını eda etmedikçe Rabbinin hakkını da eda edemez. Kadın (deve sırtındaki) semere binmiş iken kocası nefsini talep edecek

olsa, kadın bu isteğe mani olamaz."[784]

*** EN EFDAL KADIN**

?581 ?6568 ?1856 -?????????? ????????? ???? ???????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ???? ?????????? ????? ??????: ?????? ?????? ??? ?????????? ??????????? ??? ??????? ???????: ?????? ???????? ?????????? ????? ??????: ?????? ??????? ?????? ?????. ????????? ???? ?????????. ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??? ???????. ???????: ?? ??????? ?????! ???? ???????? ?????????? ???????: ??????????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ??????????? ??????? ????????? ????? ????? ?Œ??????.??? ???????: ?????? ????? ?? ???? ?? ??? ???? ???????? ????? ?????? ???? ????. ? ????? ????? ????: ??? ??? ???????: ??? ???????? ??? ???????? ??????? ???? ??? ??? ???. ? ?????: ??? .

581. (1856) (6568)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın azadlısı Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Gümüş ve altın (biriktirme) ile ilgili ayet (Tevbe 34) nâzil olduğu zaman halk: "Öyleyse hangi malı biriktirmeliyiz?" diye birbirlerine sordular. Hz. Ömer: "Bunu, ben sorup size haber vereyim!" dedi ve hemen devesine atlayıp gitti. Ben de peşinden gittim. Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resûlü hangi maldan edinelim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Her biriniz, şükreden bir kalp, zikreden bir dil, ahiret işinize yardımcı olacak mü'mine bir kadın edinsin" buyurdular."[785]

?582 ?6569 ?1857 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ????? ???????????. ???? ??????? ????? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ????? ???????: ??? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ???? ???????? ????????. ??? ???????? ??????????. ????? ?????? ???????? ????????. ????? ??????? ????????? ??????????. ????? ????? ??????? ?????????? ??? ????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ???????: ???? ??????. ? ????????? ?? ????? ???????? ????? ?????. ??????? ???? ??????? ?? ???? ????? ??????????? ???? ????????. ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ?? ??? .

582. (1857) (6569)- Ebu Ümâme radıyallahu anh'ın rivayetine göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuşlardır: "Mü'min, Allah'a takvada sonra en ziyade sâliha bir zevceden hayır görür. Böylesi bir kadına emretse itaat eder. Ona baksa sürur duyar, bir şeyi yapıp yapmaması hususunda yemin etse, kadın bunu yerine getirerek onu yeminden kurtarır, kadınından ayrılıp uzak bir yere gitse, kadın hem kendi namusu ve hem de adamın malı hususunda hayırhah ve dürüst olur.[786]

*** DİNDARLA EVLENMELİ**

?583 ?6570 ?1859 -?????????? ????? ????????. ????? ?????? ??????????? ???????????????? ?????????? ???? ??????? ?? ?“?????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ?????????? ?????????? ????????????. ??? ????????????. ??? ???????????????? ‘????????????. ??????? ???????????? ??? ????????????. ??????? ???????????????? ???? ????????. ??‘???? ????????? ????????? ????? ????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ?‘?????? ??? ?????? ????? ?? ???? ?? ????? ????. ??????? ???? ????? ???? ??? ????? ?????? ??? .

583. (1859) (6570)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Güzellikleri sebebiyle kadınlarla evlenmeyin. Çünkü güzelliklerinin onları (kibir ve gurur sebebiyle) alçaltacağından korkutur. Onlarla mal ve mülkleri sebebiyle de evlenmeyin, zira mal ve mülkün onları azdıracağından korkulur. Fakat onlarla diyaneti esas alarak evlenin. Yemin olsun, burnu kesik, kulağı delik siyahî dindar bir köle (dindar olmayan hür kadınlardan) efdaldir."[787]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, evleneceklere dindar kadın arama hususunda ısrarlıdır. Bu husus ayet-i kerimede dahi yer verilmiştir (Bakara 221). Yine âyet (Nisa 34) ve hadiste kadında övülen bir diğer vasıf kadının itaatkâr olmasıdır. Hatta âyet-i kerimede itaatkâr olan kadın hakkında haddi aşmamak emredilmiştir (Nisa 34).[788]

*** BEKÂRLAR EVLENDİRİLSİN**

?584 ?65 ?1861 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ???????? ??????????.
????????? ?????? ??????????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ?‘?????????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ???‘???????. ??????????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????. ????? ????? ????? ????: ???? ??. ? ????? ????? ????: ?? ?? ?????? ???? ?????. ?????? ??????????? ?? ???? ?? ????? ????? ???????: ?? ??? ????? .

584. (1861) (6571)- Üveym İbnu Sâide radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Bakire kızlarla evlenin. Çünkü onların ağızları daha tatlı, rahimleri daha doğurgandır, aza da razı olurlar."[789]

AÇIKLAMA:

Ağızlarının tatlılığı, "hayâ perdeleri yırtılmadığı için, edepli konuşurlar, kocalarına karşı kırıcı, çirkin söz söylemezler" diye anlaşılmıştır. Hadis, kadınların doğurganlık vasfını övmektedir.
Kadının razı olacağı "az"dan muradın "maddi ihtiyaçlarda; yemede, içmede, giyim kuşamdaki azlık olabileceği gibi, "cinsi münasebetteki azlık"ın da olabileceği söylenmiştir. "Dul kadın önceki kocasının yanında her şeyin bolunu görmüş olabilir. Aynı şeyi yeni kocasında da arayarak, bulamayınca tatsızlığa sebep olur" denmiştir.[790]

*** HÜR VE VELUD OLANLA EVLENİLSİN**

?585 ?6572 ?1862 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ????? ?????????? ?????: ???????? ????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????????? ??????????????? ???????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ???? ?? ????. ??? ?? ????? ?????? ?? ?????. ????? ????? ???: ???? ??????. ? ????? ????????: ??? ????? ?????? .

585. (1862) (6572)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim Allah'a pak ve temizletilmiş olarak kavuşmak isterse hür kadınlarla evlensin." [791]

?586 ?6573 ?1863 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ??????????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????. ??????? ????????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?? ???? ????? ????????. ???? ????? ?????? .

586. (1863) (6573)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Evleniniz! Zira ben (Kıyamet günü diğer ümmetlere karşı) çokluğunuzla iftihar edeceğim."[792]

*** EVLENECEĞİN KADINA BAKMAK**

?587 ?6574 ?1864 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ??????????? ???? ??????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ?????: ???????? ????????. ??????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ???????? ??? ?????? ?????. ??????? ????: ????????? ???? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ????? ?????? ??? ????? ??????? ???????? ????????? ??? ????? ??? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??? ????? ????? ???????? ???? ?????. ????? ????????. ???? ?? ????? ?? ????? ??? ???? ????? ???? ??? ????? ?????? ??? .

587. (1864) (6574)- Muhammed İbnu Mesleme radıyallahu anh anlatıyor: "Ben bir kadınla evlenmek istedim ve kadını gizlice görmeye çalıştım. Sonunda onu kendi hurma bahçesinde gördüm."
Bu açıklaması üzerine, kendisine: "Sen Resûlullah'ın ashabından olduğun halde bunu yaptın mı?" diye ayıpladılar. O da şöyle cevapladı: "Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Allah bir kimsenin kalbine bir kadınla evlenme arzusu attığı zaman, ona bakmasında bir beis yoktur!" dediğini işittim."[793]

?588 ?6575 ?1865 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ?? ????????? ???? ?????? ????????. ???????: ????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???????? ????? ??????????? ???? ???????? ?????? ??? ??????????? ????????. ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????????? ????????. ???????? ?????? ??? ???????? ??????????. ???????? ???? ??????????????.??? ???????: ?????? ???? ??????????? ????. ??? ???? ??????? ?? ???? ???????? ???????? ?? ???? ????? ?????????? ???????? .

588. (1865) (6575)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Mugire İbnu Şu'be bir kadınla evlenmek istemişti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Git önce onu bir gör! Zira böyle yapman, aranızdaki ülfet ve sevginin devamı için daha uygundur" buyurdular. O da öyle yaptı ve evlendiler. Bilahare Mugire radıyallahu anh, aralarındaki uyumdan bahsettiler."[794]

?589 ?6576 ?1866 -?????????? ????????? ???? ????? ??????????. ????????? ?????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???????????? ???? ???????????? ???? ????????? ?????: ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ???????? ??????????? ???????: ??????? ????????? ????????. ??????? ??????? ??? ???????? ??????????? ????????? ???????? ???? ?‘???????. ????????????? ????? ??????????. ???????????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????????? ??????? ??????. ????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ??? ?????????? ?????????: ??? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ????????? ?????????. ?????? ??????????. ????????? ????????? ??????. ????? ?????????? ???????? ???????????????. ??????? ???? ??????????????.??? ???????: ?????? ????. ??? ??? ??????? ????? ???? .

589. (1866) (6576)- Mugire İbnu Şu'be anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip evlenmek istediğim bir kadından bahsettim. Bana: "Git onu bir gör! Bu, onunla muhabbet ve ünsiyetinizin devamı için daha uygundur" dedi. Ben de Ensardan bir kadının yanına geldim, onu ebeveyninden istedim ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sözünü onlara haber verdim. Onlar sanki bundan hoşlanmadılar. Hıdr denen hususi hücresinde bulunan kız bunu işitmişti: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, sana bakmanı emretmişse, bak! Aksi taktirde Allah aşkına bana bakma!" dedi. Sanki kız da bu bakma işini büyütmüştü.
Muğire sözüne devamla dedi ki: "Ben kıza baktım ve onunla evlendim." Muğire kızla aralarındaki uyuşmayı da zikretti."[795]

*** DUL VE BAKİRE İLE İSTİŞARE**

?590 ?6577 ?1872 -?????????? ?????? ???? ???????? ???????????. ????????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ????
?????? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????????? ???? ??????? ?????:????? ??????? ????? ?????? ??????
???????? ????????? ?????????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ???????? ????????. ??? ???????: ?????? ?????? ???? ? ??? ?????. ??? ????
?? ???? ?? ???? ???? ?? ?????. ???? ?????? ????? ?? ?????. ??? ????? ???? ?????. ??? ?????? ?? ????? ????? .

590. (1872) (6577)- Adiyy İbnu Âmire el-Kindî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dul kadın, kendi arzusunu açıkça ifade eder, bâkire kızın rızası sûkûtundan anlaşılır."[796]

*** KIZIN GÖNLÜ OLMADAN EVLENDİRİLMEZ**

?591 ?6578 ?1874 -?????????? ???????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ???????? ???? ????? ?????????? ????? ?????? ????????? ??? ?????????? ?????? ???????? ?‘???? ????????. ?????????: ???? ??????? ??? ?????? ????? ??????? ??????? ??? ???????? ?????????? ??? ?????? ????? ?Œ????? ???? ?‘???? ??????.??? ???????: ?????? ????. ??? ???? ??? ?????? ?? ???? ????????? ?????? .

591. (1874) (6578)- İbnu Bureyde, babası Bureyde'den naklediyor. "Genç bir kız, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Babam, hakirliğini benimle gidermek için kardeşinin oğluyla evlendirdi" diye şikayette bulundu.
Bureyde devamla der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bu nikahın kabul veya reddinde) yetkiyi kıza bıraktı. Kız da: "Ben babamın yaptığı işi kabul ettim, fakat babaların böyle yapmaya haklarının olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim" dedi."[797]

AÇIKLAMA:

1- Alimler bu ve benzeri hadisler sebebiyle buluğ çağındaki bir kızın iznini almadan babası evlendirecek olsa, bu nikâhın hükmü hususunda ihtilaf etmiştir.
* Alimlerin çoğuna göre böyle bir nikâh hükümsüzdür.
* Medine ehlinin bir kısmına göre caizdir. İmam Mâlik, Şâfiî, İbnu Ebî Leyla, el-Leys, Ahmed ve İshâk da bu görüştedir.
Buluğa eren dul ise, müsaadesi alınmalıdır, aksi taktirde nikâh batıldır. Bu hususta alimler ihtilaf etmez. Hadisteki duldan maksad sahîh veya fâsid bir nikâhla veya vat-yı şüphe ile bâkireliği giderilen kadındır. Keza bâkireden maksad da herhangi bir temasla bakirelik zarı giderilmemiş, veya atlama, aşın kan akma gibi hastalıkla bâkireliği zail olmuş bulunan kadın demektir.
2- Gayr-ı meşru cinsi temasla bekâreti izale olan kadın bakire mi sayılmalı, dul mu sayılmalı? Bu husus ihtilaflıdır:
* Ebu Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre bu kadın bakire hükmündedir.
* İmam Şâfi'î, Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Yusuf ve Muhammed el-Şeybâni'ye göre bu kadın dul hükmündedir.
3- Bakire kadın, izin istendiğinde susar, bir şey söylemeden kaçar, veya ağlarsa veya oturduğu yerden kalkarsa veya hoşlanmadığını ifade eden bir belirti izhar ederse Mâlikilere göre bu sükutta izin yoktur, nikah kıyılmaz. Şafiîlere göre, bu davranışlar nikaha mani değildir, ancak bâkire ağlar, bağırır ve buna karşı olduğunu davranışları ile ortaya korsa bu durumda izninin olmadığı anlaşılır.[798]

*** KÜÇÜK KIZLARI BABALARI EVLENDİREBİLİR**

?592 ?6579 ?1877 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ???????. ????? ??????????? ???? ????? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????: ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????. ??????? ????? ?????? ?????? ??????. ????????? ??????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????.??? ???????: ????? ???? ????? ??? ???????. ? ??? ?????. ‘? ??? ????? ?? ???? ?? ????. ?????? ???? ???? ???? ? ????? ???? ??? ??????. ???????? ??? ??????. ?????? ??? ?‘????. ??????. ??????? ?? ???? ??????? ??? ?????? ?? ???? ????????? .

592. (1877) (6579)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Aişe radıyallahu anhâ ile yedi yaşında iken onunla nikahlandı, dokuz yaşında iken zifaf yaptı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Aişe onsekiz yaşlarında iken vefat etti."[799]

*** KÜÇÜK KIZI BABA DIŞINDA EVLENDİREN**

?593 ?6580 ?1878 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ??????? ??????????. ????????? ??????????? ???? ???????. ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????? ????. ????? ????? ??????: ?????????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ???????????. ?????? ?????? ??? ?????? ???????. ????????? ????????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ??????????? ???? ????????? ???????????? ???????.??? ???????: ?????? ?????. ???? ?????? ????? ?? ????? ???? ????? ???? ???? ????? ?????? .

593. (1878) (6580)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma'nın anlattığına göre, "Osman İbnu Maz'un radıyallahu anh vefat ettiği zaman, geride yetim bir kızını bıraktı. İbnu Ömer der ki: "Dayım Kudâme -ki kızın da amcasıydı- o kızı bana nikâhladı. Bu nikah işi, kızın babasının ölümünden sonra olmuştu. Kız, amcasının yaptığı bu nikahtan hoşlanmadı ve Muğire İbnu Şu'be ile evlendirilmesini arzu etti. (Kız buluğ çağına vardıktan) sonra amcası, onu Muğire ile evlendirdi."[800]

*** VELİSİZ NİKAH CAİZ DEĞİL Mİ?**

?594 ?6581 ?1880 -?????????? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????????? ???? ????????? ???? ????????????? ??? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ???? ???? ????????. ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ??? ?????????.??? ??????? ?????????: ?????????????? ??????? ???? ? ??????? ????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ????. ??? ???? ????????. ????? ?? ???? ?? ?????. ????? ???? ?? ???? ?? ?????? ?? ?????. ?????? ?‘??? ????. ??? ???? ???? ?? ??????? ?????? ???? ?? ??????. ??? ????? ???????? ?????? ?? ??????? ??? ??? ?? ?????? ?? ???? ?? ????????? ???? »???? ????? ???? ???? ??? ????? ??????? ????« ??????. ??? ???? ????? ????? ???.????? ??????. ???: ?‘?? ??????? ??? ????? ?‘???? ???? ????? .

594. (1880) (6581)- Hz. Aişe ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm'ün anlattıklarına göre, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Veliden izinsiz nikah sahih olmaz" buyurmuştur."[801]

?595 ?6582 ?1882 -?????????? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????? ???? ???????? ?????????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????????? ??????????. ??? ???????? ?????????? ????????. ?????? ??????????? ???? ??????? ???????? ????????? .
??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ??????. ????? ????? ?????: ??? ???? ????? ???? ??? ??? ? ????? ????? ????: ?? ???? ???? ???? ????? ??? ?????? ??? ??? ??? ? ???? ?? ???? ?????. ????? ????? ???? ??? ??????.? ?????: ????. ????? ?? ??? ????? ?? ????? ????? ???????. ? ????? ????? ?‘??????: ???. ????? ?????? ?‘???? ????.??? ????????????? ???? ?????????? ????????????? .

595. (1882) (6582)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kadın kadını evlendiremez. Kadın kendi başına da evlenemez. Zâni kadın kendi kendine evlenen kadındır."[802]

AÇIKLAMA:

Nikâh mevzuunda bir kısım selef son hadisle amel ederek, kadının kendi kendini evlendiremeyeceğine hükmetmiştir. Hz. Ömer, Hz. Ali, İbnu Abbâs radıyallahu anhüm bunlardandır. Tâbiînden Said İbnu'l-Müseyyeb, Hasan Basri, Şureyh, İbrahim Neha'î, Ömer İbnu Abdilaziz vs. birçokları da aynı görüştedir. Süfyan Sevrî, Evza'î, Mâlik, İbnu Mübarek, Şâfi'î, Ahmed, İshak gibi meşhurlar da aynı görüştedir.
Ulemânın cumhuru, velinin izni olmadan nikâhın caiz olmayacağına hükmetmişse de, Ebu Hanîfe merhum velinin iznini veya bir vekil tayin etmesini nikahın sıhhati için şart görmez. Kadının kendi arzusuyla iki şâhid huzurunda nikâhı yapabileceğini söyler. O, nikahı alış-veriş akdine kıyaslar. "Kadın, velisinin izni olmadan malını satabildiği gibi, nikâhını da yapabilir" der. O, yukarıdaki hadislerde gelen kaydı, buluğa ermemiş kıza hamleder. Ayrıca "... kadınlarınız, (aralarında sulh yaparak) eski kocalarına nikâh yapmak (geri dönmek) isterlerse onlara mâni olmayın..." mealindeki ayette "nikah yapma" fiilinin kadınlara nisbet edilmiş olması da, bu kanaatte olanlara delil kılınmıştır (Bakara 232).[803]

*** ŞİĞAR NİKAHI YASAKTIR**

?596 ?6583 ?1885 -?????????? ??????????? ???? ????????. ?????????? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ??? ?‘?????. ??? ???????: ?????? ???? ?????????? ???? ??? ????? ????? .

596. (1885) (6583)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İslâm'da şiğar yoktur." [804]

AÇIKLAMA:

Şiğar: "Kızını veya kız kardeşini seninle evdendirmem üzere, sen kızını veya kız kardeşini benimle evlendir, aralarında mehir olmasın" diyerek yapılan nikâhtır. Burada erkekler mehir vermekten kaçmış oluyorlar. Halbuki mehir, kadının hakkıdır. Bu tarz nikâhta kadının mağduriyeti mevzubahistir, bu sebeple İslâm bunu yasaklamıştır.[805]

*** MEHİR**

?597 ?6584 ?1890 -?????????? ????? ??????? ???????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ?‘????? ????????????? ???? ????????? ????????????? ???? ????? ??????? ???????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????? ??????? ??????? ????????? ????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ???? .

597. (1890) (6584)- Ebu Saidi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Aişe radıyallahu anhâ'yı, elli dirhem değerinde ev eşyası mukabilinde nikâhladı."[806]

*** NİKÂH DUASI**

?598 ?6585 ?1894 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ??????????? ???? ???????? ?? ????????? ???? ?????? ??????????????? ???????: ????? ???????? ?????? ???? ??????? ???? ?'?????????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ????? ????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????? ??? ?????? ? ???????? ????? ??????????? ???????.??? ??????: ?????? ?? ????? ????? ???? ???????. ?????? ????? ???? ??? ?????. ??????? ??? ???????? .

598. (1894) (6585)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'a hamd etmekle başlamayan her hayırlı işin bereketi güdüktür."[807]

*** NİKÂHI İLAN**

?599 ?6586 ?1895 -?????????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ??????????? ???? ???????. ????: ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ????
????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ???? ??????????? ?????????? ???????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ?????? ??????. ?????? ????? ????. ?? ???? ????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ????? ????? .

599. (1895) (6586)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şu nikâhı ilan edin ve bunun için davul da döğün."[808]

AÇIKLAMA:

Nikâhın düğünle ilân edilmesi birçok hadiste gelen bir husustur. Düğün, ayrıca ziyafet ve davul çalınması ve hatta meşru sının aşmayan güfteler okuma refakatinde yapılmalıdır. Bütün bu teşvikler, düğünün aleniyet kazanmasını sağlamaya yönelik tedbirlerdir. Bazı hadislerde, çiftlerin helal birleşmeleri ile haram birleşmeleri arasındaki farkın bu ilân olduğu belirtilir.[809]

*** NİKÂHDA DEF VE GÜFTE**

?600 ?6587 ?1899 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????????. ??????? ???? ????????? ?????????? ??????????? ??????????????? ??????????.?????? ??????? ???? ????? ?????????????? ??????? ????????? ???? ??????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ????? '???????????.??? ???????: ?????? ???? ?????????? ???? .

600. (1899) (6587)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir seferinde Medine-i Münevvere'nin bir yerinden geçmişti. Bir kısım câriyelerin deflerini çaldıklarını ve şöyle söylediklerini işitti:
"Biz Beni Neccâr'ın kızlarıyız
komşu olarak Muhammed ne iyi!"
Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah da bilir, ben sizleri cidden seviyorum" buyurdular." [810]

?601 ?6588 ?1900 -?????????? ???????? ???? ????????. ????????? ???????? ???? ??????. ????????? ?'??????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ????????? ?????: ????????? ????????? ????? ????????? ????? ???? ?'????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????????? ??????????? ???????: ??????. ????? ??????????? ??????? ???? ????????? ??????? : ?. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?'??????? ?????? ??????? ??????. ?????? ?????????? ??????? ???? ???????: ??????????? ???????????? ??????????? ????????????.??? ???????: ?????? ????? ????? ?? ??? ?'??? ???? ?????? ????????? ??? ?? ???? ?? ????? ????????. ????? ????? ???? ??? ??? ????? ???????? .

601. (1900) (6588)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Hz. Aişe ensardan, bir yakını kızcağızı evlendirmişti. Resûlullah gelince: "Genç kızı (kocasına) gönderdiniz mi?" diye sordu. Evdekiler "evet!" deyince "Kızla birlikte bir de çalgıcı gönderdiniz mi?" dedi. Onlardan "Hayır göndermedik" cevabını alınca, Aleyhissalâtu vesselâm: "Ensar, aralarında gazel okuma adeti mevcut olan bir cemaattir. Keşke onlara: "Size geldik size geldik, size selam bize selam" deyiverecek birini gönderseydiniz" buyurdular."[811]

?602 ?6589 ?1901 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????????????? ???? ?????????? ???? ????? ??????? ????????????? ???? ?????? ???? ????????? ?????: ?????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ??? ??????????. ????? ????????. ?????? ?????? ????? ????? ????????. ????? ?????: ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?? ????? ???? ???? ???????. ???? ??? ???? »?? ????« ??? ??? ?? ?????????. ??????? »????? ?? ???? ????? ????« ??? ???? ????? ??? ??????? ??'????. ??????? ???? ????? ?????? ??? ???? ????? ?? ???? ?? ????? ???. ? ??? ?? ???: ??? ???. ? ????? ???? ?????. ??????? ??? .

602. (1901) (6589)- Mücahid merhum anlatıyor: "Ben İbnu Ömer radıyallahu anhüma ile beraberdim. Derken bir davul sesi işitti. Derhal iki parmağını iki kulağına soktu ve oradan (hızla) uzaklaştı. Bunu üç kere yaptı. Sonra: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da böyle yapmıştı" dedi." [812]

*** MUHANNİS**

?603 ?6590 ?1903 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ??????????????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ???????????? ??????????? ??????????? ????????????.??? ???????: ?????? ???. '? ????? ?? ???? ????? ?????. ????? ????????? ??????. ??????? ???? ????? ?????? ????? ???? ?? ????? ????? .

603. (1903) (6590)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, erkeklere benzemeye çalışan kadına ve kadınlara benzemeye çalışan erkeğe lanet etti."[813]

*** DÜĞÜN YEMEĞİ**

?604 ?6591 ?1911 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ????????? ??????? ????????? ????????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????? ????????? ?????? ??????????? ???? ?????. ??????????? ????? ????????. ???????????? ??????? ???????? ???? ???????? ??????????. ????? ????????

??????????????? ??????. ????????????? ??????????. ????? ??????????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ??????????? ????? ?????? ?????????????? ??? ??????? ????????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????????. ????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ?????? ?????? ??? ????? ???????? ????????? ???? .

604. (1911) (6591)- Ümmü Seleme ve Hz. Aişe radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize Fatıma'yı zifafa hazırlayıp, Ali radıyallahu anh'a teslim etmemizi emretti. Hemen gidip ilk iş, Batha taraflarından getirilen yumuşak topraktan Ali'nin evinin tabanına yaydık. Sonra iki yastığın içerisine, ellerimizle dikmiş olduğumuz hurma lifi doldurduk. Hurma ve kuru üzümle ziyafet hazırladık, üzerine tatlı su içtik. Sonra üzerine elbise takılıp, su kabı asılacak bir ağaç parçasını getirip odanın bir kenarına koyduk. Biz, Hz. Fatıma radıyallahu anhâ'nın düğününden daha güzel bir düğün görmedik."[814]

AÇIKLAMA:

İslâm'ın iki yüce büyüğünün evlenmeleri vesilesiyle icra edilen düğünün sadeliği ne kadar ibretamizdir! Bu meseleye temas eden başka rivayetler, bir kısım teferruat daha ilave ederse de hepsinde bu ibretli sadelik sabit kalır. Bazı rivayetler düğünde kuru hurmadan başka zeytin ve hatta hays denen kurutulmuş hurma da ikram edildiğini belirtir.
Bu evlilik hicretin birinci yılında, Recep ayında vuku bulmuştur. Ramazan, hatta Zilhicce ayında olduğunu söyleyen rivayetler de vardır. Taberî ise Hicretin ikinci yılı Sefer ayında nikahlarının kıyıldığını, Zilhicce ayında da zifaf yapıldığını kaydeder. Şu halde rivâyetlerden her birinin evlenme ile ilgili farklı merasimleri aksettirme ihtimali mevcuttur.[815]

*** DAVETE İCABET**

?605 ?6592 ?1915 -?????????? ????????? ???? ????????? ????????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ???????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????? ????????: ????????????? ?????? ?????? ?????. ??????????? ????????. ???????????? ??????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ???? ???????. ??? ??? ?????? ????? ????. ??? ???? ??????? ??? ????? ?? ???? ?????? ????? ?? ????? .

605. (1915) (6592)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Düğün yemeği ilk gün haktır, ikinci gün meşrudur, üçüncü gün riya ve gösteriştir."[816]

AÇIKLAMA:

İslâm dini, düğün merasimine ziyadesiyle ehemmiyet vermiştir. Bu, evlenme hadisesinin ilânını sağladığı, alâniyet kazandırdığı için gereklidir. Ancak düğünün hikmeti sadece bu değildir. İçtimaî kaynaşma vesilesidir de. Ayrıca, İslâm'ın, insanlara, ferdi eğlenceyi çok dar kayıtlarla tecviz etmiş olması sebebiyle, düğünler aynı zamanda eğlence ihtiyacının meşru bir karşılanma vesilesi de olmaktadır. Bu sebeple Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, davete icabeti vecibe kılmıştır.
Alimlerden bazısı "İlk günkü davete icabet vacibtir, ikinci günküne icabet müstehab, üçüncü günkü yemeğe icabet mekruh" demiştir.
Düğün ve davetlerle ilgili açıklamalar daha önce geçti. [817]

*** CİMA ESNASINDA TESETTÜR**

?606 ?6593 ?1921 -?????????? ???????? ???? ?????? ???????????? ????? ????????? ???? ?????????? ???????????????. ?????
?‘?????? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ?????? ???????? ?‘ ????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ???? ?????????? ??????? ????????????? ??? ?????????? ????????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ?????? .

606. (1921) (6593)- Utbe İbnu Abdi's-Sülemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz hanımına temas edeceği vakit örtünsün, eşekler gibi çırılçıplak soyunmasın."[818]

AÇIKLAMA:

Bu hususta başka hadisler de gelmiştir. Kadın ve erkek, birleşme sırasında, odada yalnız oldukları taktirde örtüsüz olmaları haram sayılmamıştır. Başkasının görme durumunda örtüsüz olmaları haramdır. Birbirlerinin suret mahallerine bakmaları da haram sayılmamıştır.[819]

*** DÜBÜRDEN TEMAS HARAMDIR**

?607 ?6594 ?1923 -?????????? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ????? ???????????. ????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ?????: ? ???????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? ??? ?????????.??? ???????: ?????? ????. ‘? ?????? ?? ???? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ??????? ?‘???? ????. ????? ??????: ??????? ?? ???? ????? ?????? ???????? ???? ???? ?? ????? .

607. (1923) (6594)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah, hanımına dübüründen temas eden kimseye rahmet nazarıyla bakmayacaktır."[820]

?608 ?6595 ?1924 -?????????? ??????? ???? ????????. ????????? ?????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ??? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ? ??????? ?????????? ??? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????. ??? ????. ??????? ???? ??? ?? ???? ??? ???? ??? ????. ????? ???????? ?? ???? ??? ?? ??? .

608. (1924) (6595)- Huzeyme İbnu Sâbit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Allah, hakkı beyanda haya talep etmez." Bunu üç kere tekrarladı, sonra şöyle devam etti: "Kadınlara dübürlerinden temas etmeyin!"[821]

AÇIKLAMA:

1- İstihya: Utanma mânasına geldiği gibi istif'al babından olması sebebiyle "utanma talebi" manası da mevcuttur. Dinin gerçeklerini öğrenme sırasında "utanma tavrı" gerekmez demektir. Aksi halde bilinmesi gereken bir kısım meseleler sorulamaz veya sorulsa da açıklanamaz. İslâm dini ??? ?????? ? ?????????? ???? ???????düsturunu vazederek, utanmayı celbeden meselelerin ta'lim ve taallümünü garanti altına almıştır.
Bu bahis genişçe açıklandı.
2- Kadınlara ekime elverişli olan cihetlerinden temas edileceği Kur'ân tarafından (Bakara 223) ele alınmış bir mevzudur. Mak'ad veya dübür de denilen arka cihetinden temas kesinlikle haram kılınmıştır. Lûtiliğin bir eşidir.[822]

*** AZL**

?609 ?6596 ?1928 -?????????? ????????? ???? ??????? ?????????. ????? ???????? ???? ??????. ????? ????? ?????????. ????????? ???????? ???? ????????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ???? ?????????? ??? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ???? .

609. (1928) (6596)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hür kadının izni olmadan ona azil yapmayı yasakladı."[823]

AÇIKLAMA:

Azil, temasta meniyi rahme değil, dışarı atmaktır. Bu bahis daha önce açıklandı.[824]

*** KIZ, HALA VEYA TEYZESİ ÜZERİNE NİKÂHLANMAZ**

?610 ?6597 ?1930 -?????????? ????? ????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ???????? ????
????????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ??????
???????? ????????? ?????? ???? ???????????. ??? ???????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ??????????
????????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????? ???? ??? ????? .

610. (1930) (6597)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim, şu iki nikahı yasaklamıştı: "Kişinin, kadınla kadının halasını, veya kadınla kadının teyzesini bir nikâhta birleştirmesi."[825]

?611 ?6598 ?1931 -?????????? ????????? ???? ????????????. ????? ????? ?????? ?????????????. ?????????? ????? ?????? ???? ????? ??????
???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????????? ???? ?????????? ??? ??????????.??? ???????:
??? ?????? ????? ?? ?????? .

611. (1931) (6598)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kadın, halası veya teyzesi üzerine nikâhlanamaz."

AÇIKLAMA:

Bir erkek, bizzat Kur'ân-ı Kerim'in tanıdığı ruhsatla (Nisa 3) iki, üç hatta dört kadını aynı anda nikâhı altına alabilir. Fakat bu kadınlar arasındaki akrabalık hala-yeğen veya teyze-yeğen şeklinde olmamalıdır. Alimler daha da açarak, kadının erkek kardeşinin veya kız kardeşinin kızını da erkeğin nikâhlayamayacağını belirtmiştir. Bu tahrim, sünnette gelen bir tahrimdir. Kur'ân'da iki kız kardeşin aynı erkek tarafından birlikte nikâhlanması yasaklanmıştır (Nisa 23). Bu yasak aynı andaki nikâhlama ile ilgilidir. Birinin ölümüyle diğeri nikâhlanabilir.[826]

*** HÜLLECİYE LÂNET**

?612 ?6599 ?1934 -?????????? ????????? ???? ????????????. ????? ????? ?????? ?????????????. ?????????? ????? ?????? ???? ????? ??????
???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????????? ????? ?????????? ??? ??????????.??? ???????:
??? ?????? ????? ?? ?????? .

612. (1934) (6599)- Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hulle yapana da yaptırana da lanet etti."[827]

?613 ?6600 ?1936 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????. ?????: ???????? ????????? ???? ?????? ???????:
????? ??? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??
??????????? ?????????? ?????????????? ???????: ???? ??? ??????? ?????. ????? ???? ???????????. ?????? ?????? ??????????
?????????????? ????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????. ???? ????? ???? ??? ??????. ? ?????: ???? ??????. ????? ??? ??????? ? ?????: ???? ??
???? ?? ???? ?????? ????? ?????. ??????? ??? ?? ????? ??. ? ????? ????? ????: ????? ??? ??? ?????? ???????? ???? ?????? ?????????. ? ????? ????:
?????. ? ????? ????? ???? ???????: ???. ? ??????? ?? ????????? ?? ????? ????? ?????? ?????????? ?? ????? ????: ?????? ????? ? ????? ??? ????:
????? ????? ?????? ????? ??? ?? ??? ???? ??? ???? .

613. (1936) (6600)- Ukbe İbnu Âmir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Sizlere kiralık döl hayvanını haber vermiyeyim mi?" buyurdular. (Yanında bulunanlar:) "Evet ey Allah'ın Resulü! Haber verin!" dediler. "O hülle yapandır. Allah hülle yapana da hülle yaptırana da lânet etsin!" buyurdular."[828]

AÇIKLAMA:

Hülle yapan diye tercüme ettiğimiz muhallil, başkasının üç talâkla boşamış olduğu karının tekrar eski kocasına helal olmasını ve onunla yeniden evlenmesini sağlamak maksadıyla, bu boşanmış kadınla cinsî temasta bulunduktan sonra boşamak üzere nikâhlayan adama denir. Bu fiili Resûlullah yasaklamıştır. Çünkü nikâh ebedî bir müddette yapılır. Üç günlük, beş günlük, bir yıllık, bir temaslık gibi bir müddetle nikâh İslâm'da haramdır. Bu çeşit nikâh zinayı andırır ve nikâh müessesesini yıpratır.
Hülle yaptıran diye tercüme ettiğimiz muhallel-leh, karısını üç talâkla boşadıktan sonra tekrar ona dönmek isteyen erkektir. Resûlullah böylesi haysiyetsizlere de lanet etmektedir.
Bu bahis de daha önce işlendiği için bu kadarcık hülasa bilgi ile yetiniyoruz.[829]

*** SÜT KARDEŞLİĞİ**

?614 ?6601 ?1946 -?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ????? ????????? ???? ????? ?'??????? ????
????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????
??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?
??????? ??? ??? ?????? ?'???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ??? ????. ??????? ???? ??????? ?? ???? ?? ???? ? ?????: ??? ???? .

614. (1946) (6601)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Barsakları birbirinden ayıran miktarda süt emilmedikçe evlenme yasağı hâsıl olan emme vukû bulmaz."[830]

*** CARİYESİNİ ÂZÂD EDİP NİKÂHLAYAN**

?615 ?6602 ?1958 -?????????? ???????? ???? ?????????. ????? ??????? ???? ?????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ????
?????????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ??????????

??????????????.?????? ??? ???????: ?????? ????. ????? ????? ????? ???? ????? ???????? ??? ?? ?????????. ??? ????? ????? ??? ????? ????. ??????? ??? ????????: ?? ???? ?? ?????????. ? ????? ??? ????? ????????: ??? ????. ???? ????? ???? ?? ?????? ???? ??? ???? ???????. ? ????? ????? ??????: ????? ??? ?? ??? ?? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?? ????? ??? ??? ???????? ??????? .

615. (1958) (6602)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Safiyye radıyallahu anhâ'yı âzâd etti ve azadlığını onun mehri kıldı ve onunla (hürre olarak) evlendi."[831]

?616 ?6603 ?1959 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????????? ????????? ???????? ????? ????????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???. ??????? ???? ????? ?????? ???????? ?? ???? ?????? .

616. (1959) (6603)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Köle, efendisinin izni olmadan evlenirse, zâni sayılır."[832]

AÇIKLAMA:

Hadis, kölenin evlenmesinin sahih sayılmasını efendisinin iznine bağlamaktadır. Öyleyse efendisinin izni olmadan kölenin akdedeceği nikâh batıldır. [833]

*** MUT'A NİKÂHI HARAMDIR**

?617 ?6604 ?1963 -?????????? ????????? ???? ?????? ??????????????. ????? ??????????????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ????? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???????? ???????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ??? ?????????? ?????? ????? ?????????. ????????! ? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ??? ????????? ?????????????. ??? ??? ?????????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ????? ????????? ?????? ??? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ?? ???. ???? ??????????? ?‘?????. ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ??? ????? ???? ?? ????: ??? ??? ??? ????. ? ????? ????? ????. ???: ??? ??. ????? ????? ????? ????: ???? ???? ? ????? ???? ??????? ? ????? ???? ??????. ????? ?? ????? ????? ??? ?????? ??????? ??? ???????? .

617. (1963) (6604)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb halife olunca halka hitap etti ve dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mut'â nikâhını bize üç kere helal kılmıştı, sonra onu haram kıldı. Vallahi, mut'a nikâhı yapan evli bir kimseyi duyarsam onu taşla recmederim. Böyle birisi, recm olmaktan kendini kurtarabilmek için, bana, Resûlullah'ın, onu haram kıldıktan sonra tekrar helal kıldığına dair dört şahid getirmelidir."[834]

AÇIKLAMA:

Mut'a bahsi genişçe izah edildi; ehl-i sünnet ulemâsı bunun haramlığında icma etmiştir.[835]

*** DENKLİK**

?618 ?6605 ?1968 -?????????? ??????????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ????????? ??????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????????? ???????????? ??????????? ?‘???????? ??????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ????????. ????? ????? ??? ????: ??? ??????. ??????? ??????? ???? ??? ??? ???? ????? ??????? ?? ??????. ? ????? ????? ????: ????? .

618. (1968) (6605)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nutfeleriniz için (kadının) hayırlısını tercih edin. Kendinize denk olanlarla evlenin, denklerinizin kızını isteyin." [836]

AÇIKLAMA:

Pek çok rivayette, çocuğun anne tarafına çekeceği belirtilerek, evlenilecek kadının aslına bakılması, hayırlı olanın tercih edilmesi belirtilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de olsun, hadislerde olsun hayırlı kadının dindar kadın olacağı belirtilmiştir. Sırf maddi mülahazalarla tercih dinen yanlıştır.
Kadında aranması gereken diğer bir husus kadının erkeğe denk olmasıdır. Denklik mutlaktır, diyanette, içtimai şartlarda, zenginlikte ve hatta yaşta bile aranabilir. Cumhûr-u ulemâ denkliği dört şeyde aramıştır: Din, hürriyet, neseb ve san'at (meslek).
Denklik daha çok erkeklerle ilgili bir meseledir, kadınlarda denklik aranmaz. Çünkü hadisler "erkeğin kadına denk olması"ndan bahseder. Alimler bu sebeple müslüman bir kadının, gayr-ı müslim erkekle evlenemeyeceğini hükme bağlarken, müslüman bir erkeğin ehl-i kitaptan bir kadınla evlenebileceğini belirtirler. Keza dindar bir kadının fâsık bir erkekle, hür bir kadının köle bir erkekle, asaletli bir aile kızının soyu sopu tanınmayan bir erkekle, sarraflık gibi üstün bir mesleği olan bir aileye mensup kızın, adi sayılan bir meslek sahibi erkekle evlendirilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Buna rağmen, kız ve ailesi rıza gösterdikçe, bu sayılan şartlan haiz olmayan müslüman bir erkekle evlenmesi şer'an haram değildir, caizdir.
Mâlikiler, denkliği sadece diyanette ararlar.[837]

*** KADIN GÜNÜNÜ KUMASINA VEREBİLİR**

?619 ?6606 ?1973 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ?? ????????? ???? ???????. ????: ????? ????????. ????? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ????????? ?????? ??????? ??? ??????. ????????? ?????????: ??? ?????????! ???? ???? ??? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????? ???????: ??????. ????????? ???????? ????? ?????????? ?????????????. ????????????? ?????????? ????????? ???????. ????? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ?????????! ??????? ??????. ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????. ????????????? ???‘???? ???????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ???????. ??? ????. ????? ???? ???? ??????? .

619. (1973) (6606)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, zevce-i pakleri Safiyye Bintu Huyey radıyallahu anhâya bir sebeple kızmışlardı. Safiyye bana: "Ey Aişe! "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı benden razı edecek bir çaren var mı? Böyle bir çare bulursan ben Resûlullah'ın bana uğrama sırası olan bugünü sana vereceğim!" dedi. Ben de: "Evet var!" dedim. Zaferanla boyalı olan başörtümü aldım, (nefis) kokusunu neşretmesi için üzerine su çiledim. Sonra (bunu üzerime alarak)gidip Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına oturdum. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ey Aişe! Benden uzak dur, bugün senin günün değil!" buyurdular. Ben de: "Bu Allah'ın lütfudur, dilediğine verir" dedim ve (Safiyye ile aramızda) olup biteni anlattım. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, Safiyye'den razı oldu."[838]

*** EVLENMEYE ARACI OLMA**

?620 ?6607 ?1975 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????

??????? ???? ???? ????????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ??????????? ??? ????????? ?????? ?“??????? ??? ??????????.??? ???????: ????? ????? ????. ????? ??? ?????? ???? ????? ?? ???? »???? ??????? ???? ?????« ????? ???????: ?? ?????. ? ????? ????? ????: ???? ?? ????. ????? ????? ???? ??? ?????? .

620. (1975) (6607)- Ebu Rühm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "En hayırlı şefaatlerden biri, evlenecek iki kişinin arasında yardımcı olmaktır."[839]

?621 ?6608 ?1976 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???????: ?????? ????????? ?????????? ???????? ???????? ??? ????????. ??????? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ????????: ??????? ?????? ?‘??? ????????????????. ???????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????: ???? ????? ???????? ????????? ????????????? ??????????? ?????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ?? ????? ????? ??? ?? ????????. ??? ????? ??. ??? ??? ??? ???? ???????: ?? ??? ??? ????? ????? ???? ???? ?? ?????. ????? ???? ??? ????????: ???? ???? ???? ????? ????? ?? ????????? ????? .

621. (1976) (6608)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor. "(Bir gün) Üsâme radıyallahu anh kapının eşiğine takılıp düştü ve yüzü kanadı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ondan şu ezayı temizleyiver!" buyurdular. Ben ise tiksindim (ve bunu yapmaktan imtina ettim). Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, onun kanını emip yüzünden atmaya başladı. Sonra da: "Eğer Usâme bir kız olsaydı onu süsleyip, (güzel)giydirecek ve (evlenmeye) cazip kılacaktım" buyurdular."[840]

*** KADINLARA İYİ MUAMELE**

?622 ?6609 ?1977 -?????????? ????? ?????? ???? ??????? ?? ????????? ???? ???????. ????: ????? ????? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????????? ?????????? ‘??????. ?????? ?????????? ‘?????.??? ???????: ?????? ?? ????? ????????? ??? ????? ???? ????? ???? ??????? ? ????? ???? ??? ?????. ???? ????? ????? ???????? ??????? ????. ‘? ????? ?? ????? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ??? ????: ??? ???????. ? ????? ????? ??????: ????? ????? .

622. (1977) (6609)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizin en hayırlınız, ehline karşı en iyi davrananınızdır. Ben aileme en iyi olanınızım."[841]

?623 ?6610 ?1978 -?????????? ????? ????????. ????? ????? ??????? ???? ?‘?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ??????????? ??????????? ?????????????.??? ???????: ?????? ????? ??? ???????. ??????? ???? ??????? ?? ???? ????? ??????????? ??????? : ???? ??? .

623. (1978) (6610)- Abdullah İbnu Amr (İbni'l-As) radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Sizin en hayırlınız, kadınlarına karşı en iyi davrananlardır."[842]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınlara iyi davranmayı emretmiş, en hayırlı kimsenin, hanımına en iyi davranan kimse olduğunu belirtmiştir. Şüphesiz "iyi davranma" izafi bir durumdur. Bu "iyilik"in içine öncelikle kadınların haklarına hakkıyla riayet gelir: Nafaka hakkı, tahkir edilmeme, başına vurulmama hakkı gibi hadislerde belirtilen haklara riayet. Ayrıca onların bir kısım huysuzlukları, kıskançlıkları karşısında sabretmek, terbiyelerinde iyi davranmak, geçimi iyi yapmak... hep kadınına karşı iyi olmanın içine girer. Ancak kişinin "en iyi" olması için kadınına karşı iyiliğin yetmeyeceği de açıktır. Ayet ve hadislerde, bunun için başka şartlar da sayılmıştır: Takva, zühd, verâ, a'mâl-i sâlih... gibi. Şu halde o şartları yerine getiren, hanımına karşı da iyi olunca iyilikte kemale yaklaşmış olur. Resûlullah'ın zevcelerine karşı davranışları ile kadın hususundaki tavsiyeleri tahlil edilince bu "iyilik"ten kastedilen teferruat ortaya çıkarılabilir.[843]

?624 ?6611 ?1979 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ???????: ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ???????. ????? ?????? ??? ?‘???? ???????. ???? ?? ??? ????? ????? ?????? .

624. (1979) (6611)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm benimle koşu yarışı yaptı. Yarışı ben kazandım."[844]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste geçen "hanımına karşı iyi davranma"lardan biri de onların gönlünü çeşitli vesilelerle hoş etmek olmalıdır. İşte bunlardan biri, münasip bir zamanda yapılacak herhangi bir yarıştır. Başka bir rivayette Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisiyle iki ayrı sefer yarıştığını, birini kaybeden Resûlullah'ın, birini kazandığını belirtir.[845]

?625 ?6612 ?1980 -?????????? ????? ??????? ???????? ???? ?????????. ????? ???????? ???? ?????: ????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ???? ?????????? ???????: ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?‘??????? ?????????? ???????. ???????: ????????????? ????????????? ?????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ??????????. ???????: ?????????? ?????????? ????????. ??????????? ????????????. ???????: ?????? ???????? ???????? ??????: ???????. ??????????? ?????? ?????????????.??? ???????: ?????? ???? ???? ??? ?? ??? ?? ????? .

625. (1980) (6612)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Safiyye Bintu Huyey radıyallahu anhâ ile evlenmiş olarak Medine-i Münevvere'ye geldiği zaman, Ensâr kadınları (yanıma) gelip ondan (ve güzelliğinden bana) haber verdiler. Hz. Aişe devamla der ki:- "Kendimi tanınmayacak bir hale getirip, üzerime örtü alıp (onu görmek üzere) ben de gittim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (açık olan) gözüme bakıp beni tanıdı. Bunun üzerine ben hemen geri döndüm ve hızlıca yürüdüm. Aleyhissalâtu vesselâm da peşimden gelerek bana yetişti ve beni kucakladı. Sonra: "(Safiyye'yi) nasıl buldun?" diye sordu. Ben de: "Bırak (beni)! Yahudi kadınlardan bir yahudi kadındır!" dedim."[846]

?626 ?6613 ?1981 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ?????: ??????? ?????????: ??? ???????? ?????? ???????? ??????? ???????? ???????? ????? ?????? ???????. ????? ???????: ??? ??????? ?????! ????????? ????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ??????????????. ????? ????????? ???????. ??????????? ???????. ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????? ??? ??????? ??????? ???????. ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????????? ????. ?????? ?? ??? ????? ????? ???? .

626. (1981) (6613)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Zeyneb (Bintu Cahş) odama izinsiz olarak öfkeyle girinceye kadar (kumalarımın bana kızdıklarını) bilmiyordum. (Zeyneb odama girdikten) sonra: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekr in kızının, kollarını sana sarması sana yeterli mi?" diye çıkıştı, sonra da bana yöneldi. Ben de ondan yüzümü çevirdim, (söylediklerine cevap vermedim). Öyle ki Aleyhissalâtu vesselâm (dayanamayıp): "Onu durdur ve kendini müdafaa et!" dedi. Bunun üzerine Zeyneb'e yöneldim, (gereken cevabı verdim. Öyle oldu ki) bana cevap veremez hale geldi ve sonunda ağzının tükrüğünün kuruduğunu farkettim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (bu durumdan memnun olarak) yüzünün güldüğünü gördüm."[847]

AÇIKLAMA:

Bu hâdise, Resûlullah'ın hanımlarının, kendilerine her hususta eşit davranılma talebi üzerine çıkmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm, kendisine gelen bir hediye Aişe'nin gününe müsadif olursa alır, diğer günler almazdı. Bunun üzerine hediyeler hep Hz. Aişe'nin gününde gelmeye başladı. Diğer hanımlar, kendi günlerinde de hediyelerin kabulü için muhtelif teşebbüslerde bulundular. Önce Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'yı, sonra da Hz. Fatıma'yı bu maksadla birkaç kere Resûlullah'a ricacı gönderdiler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kendisine vahyin sadece Hz. Aişe'nin yanında iken geldiğini belirterek bu hususta tavrını değiştirmeyeceğini" belirtti. Bunun üzerine, bir kere de Zeyneb radıyallahu anhâ'yı gönderdiler. Bir başka rivayette, Hz. Zeyneb, içeri girince Resûlullah'a: "Hanımların, Ebu Bekr in kızı hususunda senden adalet talep ediyorlar" diye söze başlar ve sonra Hz. Aişe'ye yönelerek yüksek sesle ve öfkeyle hakaretler savurur. Sadedinde olduğumuz rivayet, bu hakaretlere, Hz. Aişe'nin Resûlullah'tan gelen talep üzerine cevap verdiğini belirtir. Bir başka rivayete göre Resûlullah, Hz. Zeyneb'in cevap veremez hale getirilişinden memnun kalır ve Hz. Aişe'ye takdirlerini: "Bu, Ebu Bekr'in kızıdır" diyerek ifade buyurur.[848]

?627 ?6614 ?1982 -????????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????? ????????. ?????: ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???????: ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????? ???????????? ?????????????.??? ???????: ?????? ????? ‘? ??? ??? ?? ???? ?????? ???? ??????? ?? ???? ??????? ???????? ???? ????? ??????. ????? ????? ????.??? ??????. ??? ??? ?????? ???? ???? .

627. (1982) (6614)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında iken bebeklerimle oynardım. Aleyhissalâtu vesselâm da benim kız arkadaşlarımı bana gönderirdi. Arkadaşlarımla beraber oynardık."[849]

*** GERDEĞİN MÜSTEHAB VAKTİ**

?628 ?6615 ?1991 -????????? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????? ???????? ??? ????????. ??????????? ??????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????. ??? ????. ??? ?????. ???? ?????? ?? ???? ?? ??????? ??? ????? ?????? ??? ??????. ???? ?? ?? ??? ?‘??? ??????.????? ??????: ????? ???????? ?? ???? ???????? ?? ???? ?? ???? ???????. ? ??? ?????: ?????? ??????????. ??? ??? ?????. ??? ???? ??????? .

628. (1991) (6615)- Hâris İbnu Hişâm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ümmü Seleme radıyallahu anhâ ile Şevval ayında nikahlandı ve şevval ayında onunla gerdeğe girdi."[850]

AÇIKLAMA:

Alimler, bu sünnetiyle Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın cahiliye devrinde mevcut olan Şevval'de evlenmeyi uğursuz sayma inancını yıktığını, o ayda evlenmenin müstehablığını teşri ettiğini belirtirler.[851]

*** UĞUR VE UĞURSUZLUK NEDE VAR?**

?629 ?6616 ?1993 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ?????????? ??????????? ???? ???????? ???????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???????? ???? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ? ??????. ?????? ??????? ????????? ??? ??????: ??? ?????????? ??????????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

629. (1993) (6616)- Mıhmâr İbnu Mu'âviye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "Uğursuzluk yoktur. Ancak üç şeyde uğur olabilir: Kadında, atta, evde."[852]

?630 ?6617 ?1995 -????????? ??????? ???? ??????? ????? ????????. ????? ?????? ???? ???????????? ???? ?????????????????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ??? ????: ??? ????????? ??????????? ??????????. ????? ???????????: ??????????? ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ?????????? ???????? ??????????? ???? ????? ???????? ???????? ??????? ??????? ?????? ??????????. ????????? ????????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ????. ??? ???? ???? ????? ?????? ???? ?????? ??? ????????. ?????? ????? ???? ???? ?????. ???????? ??????. ?? ??? ??????? .

630. (1995) (6617)- Salim'in babası (Abdullah İbnu Ömer) radıyallahu anhüma anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Uğursuzluk üç şeydedir: At, kadın ve evdedir."
Zührî der ki: "Bana Ebu Ubeyde İbnu Abdillah İbni Zeme'a, büyük annesi Leyneb'in Ümmü Seleme'den, onun bu üç şeyi sayıp bir de kılıncı ilave ettiğini rivayet etti."[853]

AÇIKLAMA:

Uğursuzluk bahsi daha önce geçti. [854]

* KISKANÇLIK

?631 ?6618 ?1996 -????????? ????????? ???? ???????????. ????? ??????? ???? ????????? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????)????? ??????(? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????????? ??? ?????? ??????. ????????? ??? ???????? ??????. ??????? ??? ??????? ?????? ???????????? ??? ??????????. ??????? ??? ???????? ???????????? ??? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ????. ??? ??? ????? ?????. ? ????? ?????? ??? ?‘????: ????? ??? ???. ??????? ????? ????. ???? ????? ???? ??? ????? ?? ???? ???? ?‘??????. ????? ???? ??? ????? ?? ???? ???? ?? ???? ??????? .

631. (1996) (6618)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıskançlığın bazısını Allah sever, bazısını da sevmez. Allah'ın sevdiği kıskançlık, kötülük olduğunda kuvvetli zan beslendiği zaman duyulan kıskançlıktır. Allah'ın hoşlanmadığı kıskançlık da zayıf bir ihtimal karşısında duyulan kıskançlıktır."[855]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten alimler, kıskançlığın din adına olması gereği hükmünü çıkarmışlardır. Hadis buna bir ölçü vermektedir. Kıskançlık zann-ı galibe hükmettirecek bir emareden neşet etmeli, aksi taktirde dinî açıdan mahzurlu bir hâdisenin vukuuna dair emare yokken, kuru zanna dayanarak kıskançlık duymak ve bunun gereği amellere girişmek iyi değildir, dinen merdud bir davranıştır.[856]

?632 ?6619 ?1997 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????: ??? ?????? ????? ???????? ??? ??? ?????? ????? ?????????. ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????. ???????? ??????? ??????? ??? ??????????? ???????? ??? ?????????? ???? ???????? ??????. ??????? ????? ???????.??? ???????: ????? ???? ?????????? ???? .

632. (1997) (6619)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Hz. Hatice radıyallahu anhâ'ya duyduğum kadar hiçbir kadına karşı kıskançlık duymadım. Bu da, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın onu çok zikretmesinden ileri gelmişti. Nitekim Resûlullah'ın Rabbi, ona, Hz. Hatice'yi cennette kamıştan İbnu Mâce der ki: yani altından- mamul bir evle müjdelemesini emretmişti."[857]

*** ERKEK, ÇOCUĞUNDAN ŞEKKE DÜŞERSE**

?633 ?6620 ?2003 -?????????? ????? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ??????????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???? ????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????: ??? ??????? ????? ???? ????????? ???????? ???? ???????? ????? ???????. ??????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????. ????? ???? ???? ???? ?????? ?????: ??????. ????? ??????? ????? ?????? ?????: ????? ??? ??????? ???????? ??????. ????? ????????? ??????? ???? ???????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????. ????? ??? ??? ??????. ?????? ????? ?? ????. ????? ????? ????? ??? ???????. ? ????? ????? ????? ????: ???? ??? ????? ?????? ????? ????? ????: ????? ??????? ??? ??????? .

633. (2003) (6620)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Çölde yaşayan bedevilerden biri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü! Karım, benim yatağımda siyah bir çocuk doğurdu. Biz, asla aramızda siyah bulunmayan bir aileyiz" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Senin develerin var mı?" diye sordu. Adam "Evet, var!" deyince: "Renkleri nedir?" diye sordu. Adam "Kızıl!" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm "Aralarında siyah da var mı?" dedi. Adam "Hayır!" deyince: "Peki boz deve var mı?" diye sordu. Adam "Evet var!" deyince: "Pekiyi bu nereden oldu?" diye sordu. Adam "Belki bir damara çekmiştir!" deyince:
"Senin o oğlun da bir damara çekmiş olabilir!" buyurdular."[858]

*** ÇOCUK YATAK SAHİBİNE AİT**

?634 ?6621 ?2005 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????????? ?????????? .
??? ???????: ?????? ????. ????? ???? ?????? ???? ???? ????? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ????????? ????? ??? ??????? .

634. (2005) (6621)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, çocuğun yatak sahibine ait olduğuna hükmetmiştir."[859]

?635 ?6622 ?2007 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????? ?????: ???????? ???? ????????? ?????????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????????? ??????????? ?????????????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ???? .

635. (2007) (6622)- Ebu Ümame el-Bâhili anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Çocuk yatağa aittir, zanîye mahrumiyet (veya taşla öldürülmek) vardır" buyurdular.[860]

AÇIKLAMA:

Bu bahis daha önce geçti. [861]

*** KOCASINI ÜZEN KADIN**

?636 ?6623 ?2013 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????????. ????? ????????? ???? ?'?????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????: ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????????? ?????. ???? ???????? ?????????? ????? ??????? ?Œ????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ?????????? ?????????. ????? ??? ???????? ????? ?????????????. ?????? ????????????????? ??????????.??? ???????: ?????? ?????? ???? ? ??? ????. ??? ??????? ??? ????? ?? ??????? ??? ?????: ???? ?? ????? ????? ?? ???? ?? ????? ?????. ? ????? ????? ????: ???? ??? ????? .

636. (2013) (6623)- Ebu Ûmame radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir kadın geldi, yanında iki de çocuğu vardı. Kadın bunlardan birini sırtına almış, diğerini de yediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm onu görünce (takdirlerini) şöyle ifade buyurdular: "(Kadınlar çocuklarını karınlarında) taşırlar, doğururlar ve onlara merhamet beslerler. Bunlar bir de kocalarına eziyet vermeseler, namazlarını kılanlar cennete girerler!" [862]

?637 ?6624 ?2015 -?????????? ??????? ???? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???????????. ????? ?????? ????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ????????? ?????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?? ??? ??? ???? .* ?

637. (2015) (6624)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Haram, helali haram kılmaz."[863]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten: "Bir erkek, bir kadınla zina işleyip haram işlese, bu sebeple kadın ona haram olmaz, kadınla nikâh yapıp evlenebilir" hükmü çıkarılmıştır. Ayrıca hadisten İmam Mâlik, Şâfi'î, Ebu Sevr gibi bazı alimlerin: "Zina gibi haram temas sebebiyle meşru temastaki gibi sıhriyet tahrimi hasıl olmaz. Dolayısıyla erkek zina ettiği kadının kızıyla evlenebilir" hükmüne uygun hüküm çıkaran da olmuştur. Fakat Ebu Hanife, Ahmed İbnu Hanbel, Evzâî ve Süfyan-ı Sevrî gibi bir kısım alimler zina yapılan kadınla sıhriyet tahriminin hasıl olacağına hükmetmişlerdir. [864]

TALAK BÖLÜMÜ

*** TALAKTA ŞAKA YOK**

?638 ?6625 ?2017 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ?????????. ????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ???????? ??????????? ????????? ??????. ??????? ?????????: ???? ???????????. ???? ???????????. ???? ????????????.??? ???????: ?????? ???. ???? ?? ??????????? ????? ?????. ????: ???. ????: ???? ?????. ????: ???? ?????? .

638. (2017) (6625)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir kısım insanlara ne oluyor da Allah'ın hududuyla oynarlar. Onlardan biri çıkıp: "(Ey kadın) seni boşadım, sana dönüş yaptım, seni boşadım" der."[865]

*** HAMİLENİN İDDETİ DOĞUMLA BİTER**

?639 ?6626 ?2026 -?????????? ????????? ???? ?????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ??????????? ?????? ??????? ???????? ????? ????????? ?????? ????????. ????????? ???? ?????? ???????: ??????? ??????? ????????????. ????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ????????. ???????: ????????? ?????????? ????????? ??????! ????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ???????. ?????????? ????? ?????????.??? ???????: ?????? ?????? ????. ? ??? ?????. ?????? ?? ????? ?????. ???? ???? ?????? ?? ?????? ?????. ?????? ?????? ??? ??????? .

639. (2026) (6626)- Zübeyr İbnu'l-Avvâm radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Ümmü Külsüm Bintu Ukbe nikahı altında idi. Hanım, hamile olduğu halde kendisine: "Bir talakla nefsimi boş kıl!" diye talepte bulundu. Bunun üzerine o da hanımını bir talakla boşadı. Sonra namaza gitti. Döndüğünde hanımını doğum yapmış buldu. Zübeyr:
"Bu kadına ne oluyor? O, beni aldattı, Allah da onu aldatsın!" dedi. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gidip durumu anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm: "İddet süresi, beklenmedik bir anda sona ermiştir. Sen ona yeniden talip ol!" demiştir."[866]

AÇIKLAMA:

Hadis, hamile kadın boşandığı taktirde iddetinin doğumla sona ereceğini ifade etmektedir. Halbuki sünnete uygun boşama üç kere olur ve her defasında bir temizlik müddeti bekler. Hamilenin boşanması halinde bu beklemelere hacet kalmadığı ifade edilmiş olmaktadır.
Resûlullah'ın: "Sen ona yeniden talip ol!" emrinden şu hüküm çıkarılmıştır: "Bir talakla boşanan kadının iddeti esnasında kocası geri dönüş yapmaz veya yapamazsa, iddet bittikten sonra, artık kadına geri dönüş yapamaz, ancak yabancı bir erkek gibi yeniden talip olur. Kadının kabul etmesi halinde usulünce yeniden nikahı yapılır. Kadın dilerse kabul etmeyebilir."[867]

*** BOŞAMA HEDİYESİ**

?640 ?6627 ?2037 -?????????? ??????? ???? ??????????? ????? ?'?????? ???????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ????? ???????? ?????? ????????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ????????. ???????: ?????? ?????? ????????? ????????????. ??????? ????????? ??? ??????? ??????????? ???????? ??????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??????. ????? ????? ???? ?????: ????? ??????? ?????. ? ????? ???? ?? ????????: ??????? ????? ??? ??????. ? ????? ????? ????: ??? ???? ????????? ?? ??????: ???? ?? ???? ?? ???? ???? ??????. ????? ???????? ???? ???? ???? ???? ???????? ?????? .

640. (2037) (6627)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Amra Bintu'l-Cevn, zifaf için yanına geldiği vakit Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan istiazede bulunmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm da: "(Ey kadın!) Sen gerçekten sığınılacak birisine (Allah'a) sığındın!" buyurup kadını hemen boşadı. Üsame veya Enes'e emredip ona razkiyye (denilen beyaz keten kumaştan mamul) üç kat elbise verdi."[868]

AÇIKLAMA:

Bu kadınla ilgili başka rivayetler de var. İsminin Esmâ veya Ümâme olduğu da zikredilmiştir. Bir rivayete göre, Kinde emîri, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile akraba olmak arzusuyla kızını vermek istemiş, Efendimiz de kabul buyurmuşlardır. Ancak zifafa hazırlarken Hz. Aişe radıyallahu anhâ, kıskançlığın şevkiyle, Resûlullah yanına gelince: "Senden Allah'a sığınırım" demesini telkin eder ve böyle dediği taktirde Resûlullah'ın kendisini daha çok seveceğini söyler. Kadın saflığı sebebiyle öyle yapar.
Hadis, gerdeğe girilmemiş olsa bile, boşanan kadına mehir verileceğini ifade eder. Hanefilere göre, bu mehr-i mislin yarısı kadar olmalı, onu geçmemelidir. Şafiîlere göre, mehir miktarı tesbit edilmemiş olma halinde temas vuku bulmadan ayrılma olursa mehir ödenir. Temas halinde de ödenir. Nikahda mehir belirlendiği halde temas olmadan ayrılma durumunda mehir ödenmez. Malikilere göre temastan önce ayrılmalarda mehir mendubtur, vacib değildir. Hanbelîlere göre de bu durumda mehir ödenir, miktarı bir namaz örtüsü bile olabilir, erkeğin durumuna göre tayin edilir.[869]

?641 ?6628 ?2038 -?????????? ????????? ???? ???????.????? ??????? ???? ????? ???????? ????? ?????? ?????????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ????????? ????? ????? ????????? ?????? ?????????? ????????. ????? ?????? ???????? ????????? ?????????. ????? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ?????. ??????? ???????.??? ???????: ????? ?????? ????? ????????? ???? .

641. (2038) (6628)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kadın, kocasının kendisini boşadığını iddia eder ve bu iddiasına adil bir şahit de getirirse kocasından bu hususta yemin talep edilir. Boşamadım diye yemin ederse şahidin şehadeti bâtıl olur. Yeminden imtina ederse bu imtinası ikinci şahid yerine geçer." [870]

AÇIKLAMA:

Nikah, boşama, vekalet, vasiyet, ric'at ve neseb gibi meselelerde ve muamelatta Hanefiler iki erkek veya bir erkek iki kadın şahidi şart koşar. Şafiiler ve Malikiler, kadınların erkekle yapacakları şahitliğin mali meselelerle ilgili olmasını şart koşar, diğer meselelerde muteber addetmezler. Dolayısıyla boşama, nikah gibi hukuki mevzularda kadının şehadeti muteber olmaz. Ahmed İbnu Hanbelden biri Şafiilere, biri de Hanefilere benzeyen iki ayrı görüş rivayet edilmiştir.[871]

*** MA'TUH, ÇOCUK VE UYUYANIN TALAKI**

?642 ?6629 ?2042 -?????????? ????????? ????????. ????? ?????? ???? ????????? ????? ????? ????????. ????????? ?????????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???????? ????????? ???? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????. ????? ?????. ????? ?? ???? ??? ?? ??? ???? .

642. (2042) (6629)- Ali İbnu Ebi Talib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:"Kalem çocuktan, mecnundan ve uyuyandan kaldırılmıştır."[872]

*** MÜKREH VE UNUTANIN TALÂKI**

?643 ?6630 ?2043 -?????????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????????????? ????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ??????

???????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????? ?????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ????????? ???? ???????? ???????? ?????????????? ????? ???????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?????? ??? ??? ????? ?????? ???????. ????? ????? ???? .

643. (2043) (6630)- Ebu Zerr el-Gıfâri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri ümmetimin hata, unutma ve mecbur edilme (ikrâh) hallerini affetmiştir."[873]

?644 ?6631 ?2045 -?????????? ??????? ??? ????????? ??????????. ???? ????????? ???? ????????. ????? ?‘??????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ???????? # ?????)??? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ???????????? ????? ???????????? ????????(. .
??? ???????: ?????? ???? ?? ???? ?? ??????. ??????? ??? ????? ????? ????? ???? ?? ???? ?? ?????? ??????!!!.. ???? ????? ?? ???? ????? ?? ??? ?????? ?? ???? ???? ??? ????. .

644. (2045) (6631)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri ümmetimden hata, unutma ve zorlanma(nın günahını) affetmiştir."[874]

AÇIKLAMA:

Kişinin unutarak veya hataen yaptığından sorumlu tutulmayacağı belirtilmiştir. Alimler bu unutma ve hatada kulun ihmal ve kusurunun olmamasını şart koşmuştur. Yani sözgelimi elbisesinde namaza mani bir bulaşık gören kimse derhal yıkamalıdır, yıkamaz, bilahare de unutursa bundan affedilmez. Ama o bulaşığı görmediği takdirde, bu hatalı namazı makbuldür.
Hanefiler zorlama altında yapılan boşanmayı muteber addederler. Diğer üç mezhebe göre zorlama ile yapılan boşama muteber değildir.[875]

*** NİKÂHDAN ÖNCE TALÂK**

?645 ?6632 ?2048 -?????????? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ?????? ???????. ??? ?????? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ???. ‘? ??? ?? ?????? ?? ???? ????? ?????. ????????? ???? ?? ???????. ??? ????? ???? ?? ???? ??? ??????? .

645. (2048) (6632)- Misver İbnu Mahreme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nikahtan önce talak yoktur. Temellükten önce de azadlık yoktur."[876]

?646 ?6633 ?2049 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????. ????????? ???????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ????? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ??? ???? ????? ?? ??????? .

646. (2049) (6633)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nikahtan önce boşama olmaz." [877]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir adamın, henüz evlenmediği bir kadın hakkında: "Falanca kadınla evlenirsem boş olsun" demesi halinde o kadınla evlense kadının boş olmayacağını ifade eder. Keza, mâlik olmadığı cariyeyi de azad edemez.
Alimler, bu çeşit önceden yapılan bir boşama veya azad etme yemini hususunda farklı görüşler ileri sürmüştür.
* Hanefilerce bu yemin muteberdir, nikahtan önce boşadığı kadınla evlense o kadın boş olur. Köle de azad olur.
* İmam Mâlik'ten gelen meşhur rivayet de bu şekildedir.
* İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, Zahiriler başta olmak üzere fukahanın cumhuruna göre bu çeşit akidler hükümsüzdür.[878]

*** KADININ BOŞANMA TALEBİ MEKRUHTUR**

?647 ?6634 ?2054 -?????????? ?????? ???? ?????? ????? ??????. ????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???????? ?????????? ????????? ???????? ??? ?????? ???????? ???????? ????? ??????????. ?????? ????????? ????????? ???? ????????? ?????????? ??????.??? ???????: ?????? ???? .

647. (2054) (6634)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mazur bir sebep yokken kocasından boşanma talep eden kadın cennetin kokusunu bile bulamaz. Halbuki cennetin kokusu kırk yıllık yürüme mesafesinden duyulur,"[879]

?648 ?6635 ?2057 -?????????? ?????????????. ????? ????? ??????? ?‘?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ????????. ??????? ????? ????????. ?????????: ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????! ???? ? ????????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? ??? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ???????? ???????????? ???????:
??????. ?????: ????????? ???????? ?????????? ????? ????????? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?? ?????? ????. ??? ????? .

648. (2057) (6635)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Habibe Bintu Sehl, Sabit İbnu Kays, İbni Şemmas radıyallahu anhüma'nın nikahı altında idi. Sabit ise kısa boylu çirkin bir adamdı. Habibe, Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Vallahi, Allah'tan korkmasam, kocam yanıma girince suratına tüküreceğim (o kadar nefret ediyorum)" der Aleyhissalâtu vesselâm: "(Mehir olarak aldığın) bahçeyi geri verir misin?" de di. Kadın "evet!" dedi.
Ravi der ki: "Kadın bahçeyi Sabit'e iade etti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da onları ayırdı."[880]

AÇIKLAMA:

İslâm, boşanmayı meşru addeder fakat tecviz etmez. Bir hadiste talak "Allah'ı, en çok nefret ettiği helal" olarak tavsif edilmiştir. Bu sebeple kadının, ciddi bir sebep olmadan boşanma talebinde bulunması tecviz edilmemiştir.
İkinci hadis, nefret etmek gibi ciddi bir sebeple kadın boşanma talep ettiği taktirde talebinin nazar-ı dikkate alınacağını gösteriyor. Kadının talebi ile olan boşanmaya muhâla'â denir. Bu durumda kadına, aldığı mehiri iade gerekir. Mâlik, Şâfi ve cumhûra göre erkek, mehirden fazlasını da isteyebilir, bu haram değildir.[881]

AÇIKLAMA:

Muhâla'a ile ilgili teferruat geçti.[882]

*** ÎLÂ**

?649 ?6636 ?2059 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ? ???????? ???? ????????? ???????. ???????? ???????? ??????????? ???????. ?????? ????? ????? ??????? ??????? ?????? ???????. ????????: ?????? ????????? ??? ? ???????? ????????? ???????. ???????: ????????? ???? ???????? ?????????? ????? ???? ???????? ??????????? ???? ????????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??? ???????????. ??? ???????: ?????? ???. ‘? ?????? ??????????? ?? ????? ???????? ????? ????? .

649. (2059) (6636)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hanımlarının hücrelerine bir ay girmemeye yemin etti. Böylece yirmidokuz gün onlardan ayrı kaldı. Otuzuncu akşam olunca yanıma girdi. Kendisine: "Sen yanımıza tam bir ay girmemeye yemin etmiştin" dedim. Parmaklarıyla işaret ederek: "Ay şöyledir" dedi (ve otuzu gösterdi). "Ay şöyledir!" diyerek (iki elinin) parmaklarını saldı. Üçüncüde bir parmağını tutup (yirmidokuzu gösterdi)."[883]

?650 ?6637 ?2060 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ‘??? ???????? ??????? ???????? ??????????. ????????? ?????????: ?????? ??????????. ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???????? ?? ????? ????????. ??? ???? ??? ? ????? ???? ???????? ? ????? ??? ?????? .

650. (2060) (6637)- Hz. Aişe anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm îlâ da bulundu. Sebebi de hediyesinin Zeyneb Bintu Cahş tarafından reddedilmiş olması idi. Bunun üzerine Aişe radıyallahu anhâ Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Zeyneb senin hediyeni muhakkak küçümsemiş olmalı" dedi. Bunun üzerine öfkelenen Resûl-ü Ekrem aleyhissalâtu vesselâm bütün kadınlarından îlâ etti (ayrı kalmaya yemin etti.)."[884]

AÇIKLAMA:

Îlâ, daha önce de açıklandığı üzere, lügat olarak yemin demektir. Istılahta, dört ay veya daha da fazla bir süreye kadar, erkeğin, hanımlarına cinsî temasta bulunmayacağına dair yemin etmesidir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hanımları arasında çıkan bir huzursuzluk sebebiyle bir aylık ilâda bulunmuştur. Huzursuzluk sebebi rivayetlerde muhteliftir. Burada, Zeyneb Bintu Cahş'ın hediye reddetme vakası gösterilmektedir. Nafakalarının artırılma talebi, Hz. Hafsa'nın bir sırrı ifşa hadisesi, bal şerbeti içme meselesi vs. de vardır. Hepsinin üst üste inzimamı da mümkündür.
Resûlullah'ın yemini hanımlarının yanına bir ay boyu girmeme mahiyetinde olduğu için, bu îlânın fıkıhta asgari dört ay olan ıstılahî îlâ sayılmayacağı belirtilmiştir. [885]

*** LİʼÂN**

?651 ?6638 ?2070 -?????????? ??????? ???? ???????? ??????????? ????????. ????? ????????? ???? ???????????? ???? ???????. ????? ????? ???? ????? ????????. ?????: ?????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ????????? ?????? ???? ?‘??????? ???????? ???? ???????????. ???????? ????? ??????? ????????. ???????? ??????? ?????: ??? ??????????? ????????. ???????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ??????????? ?????? ????? ????????. ?????. ???? ?????? ????????. ???????? ??????? ??????????. ??????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ???????? ?? ?????. ??? ????? ??????: ????? ?????? ???? ? ?????? ?“???? .

651. (2070) (6638)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Ensârdan bir erkek, Beliclan'dan bir kadınla evlendi ve zifaf yapıp, kadının yanında geceyi geçirdi. Sabah olunca: "Ben bu kadını bâkire bulmadım!" dedi. Durum Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a intikal ettirildi. Resûlullah, kızı çağırtıp meseleyi sordu Kadın: "Hayır! Ben bâkire idim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın emri üzerine mülâ'ane yaptılar. (Koca) kadına mehri verdi."[886]

AÇIKLAMA:

Hadis, erkek, hanımının kendisiyle evlenmezden önce zina yaptığını iddia etse de mülâ'aneye başvurulacağını ifade ettiği gibi, mülâ'ane ile ayrılma halinde kadının mehrini tam olarak alacağını da ifade eder.
Mülâ'ane, karısının zina ettiğini iddia etmesi halinde kadınla erkeğin dörder kere iddialarını tekrar edip sonuncuda yalancı olana Allah'ın lanetini talep etmeler hadisesidir. Liân da denen bu hadiseye Kur'ân-ı Kerîm'de yer verilmiştir. Mülâ'ane sonunda boşanma hasıl olur, kadın mehrini alır.[887]

?652 ?6639 ?2071 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ???????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ???? ??????????. ? ????????? ??????????: ?????????????????? ?????? ??????????.
????????????????? ?????? ??????????. ??????????? ?????? ??????????? ?????????????????? ?????? ????????.??? ?????? ????????? ?? ???? ???? ??? ?????? .

652. (2071) (6639)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dört sınıf kadın vardır ki, onlarla kocaları arasında mülâ'ane yapılmaz: Müslümanın nikahı altındaki hıristiyan kadın, müslümanın nikâhı altındaki yahudi kadın, kölenin nikâhı altındaki hür kadın, hür kişinin nikâhı altındaki köle kadın."[888]

AÇIKLAMA:

Hanefiler der ki: "Koca şahitliğe ehil değilse onun liâni geçerli değildir. Şahid olamayacaklardan bazıları köle, kazif haddi ile cezalandırılan kimse, kâfir. Bu durumdaki kocalar lianda bulunamazlar. Keza cariye, zımmiyye (yani hıristiyan veya yahudi kadın), birisine zina nisbet ettiği için hadd-i kazıla cezalandırılan kadın, buluğa ermemiş kadın, deli olan kadın ve daha önce zina işleyen bir kadın zina ithamına maruz kalsalar, bu ithamı yapan kimse yabancı ise hadd-i kazf cezasına çarptırılmaz. Kadın, bu sınıflardan birine mensupsa kocasının liânı muteber değildir ve bu isnaddan dolayı kocasına hadd uygulanmaz. Öyleyse bu durumdaki bir koca karısına zina isnad edecek olsa hakim ona hadd uygulamaz, sadece ta'zir cezası verir. Ta'zir, adamın durumuna göre hakimin takdirine kalmış bir cezadır, sopa cezası verecek olsa bu kırktan aşağı olacaktır. Ceza, kadına leke sürdüğü içindir. Mülâ'ane yapılmaması, hanımının durumu sebebiyledir.
Hem karı hem koca ikisi de şahitliğe ehil değilse, mesela ikisi de kazf haddi ile cezalandırılmış ise, koca kazif haddi ile cezalandırılır. Çünkü onun durumu lian hükmünü tatbike manidir."
Şâfi'î, Mâlikî ve Hanbelilere göre yemini sahih sayılan herkesin liânı sahihtir. Bu itibarla eşlerin ikisi de hür, köle-cariye, adaletli, fâsık, zımmî olsalar, yahut biri köle veya cariye olsa veya koca müslüman olup kadın zımmî olsa yine de bunlar arasında liân uygulanır. Bu üç imama göre liân ayeti âmmdır, hepsine şamildir. Hanefilerdeki kayıt sadedinde olduğumuz hadisten kaynaklanır.[889]

*** ÂZÂD EDİLEN CARİYEDE MUHAYYERLİK**

?653 ?6640 ?2077 -?????????? ?????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????
?‘?????? ???? ?????????? ???????: ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ??????.??? ???????: ?????? ????? ?????????? ?????? .

653. (2077) (6640)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Berîre üç hayız müddetince iddet beklemekle emrolundu."[890]

AÇIKLAMA:

Berire hâdisesi geçti. [891]

*** CARİYENİN İDDETİ**

?654 ?6641 ?2079 -?????????? ????????? ???? ??????? ????????????? ???? ??????? ?????????????. ????: ????? ?????? ???? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?‘???? ?????????? ??????????? ??????????.??? ???????: ????? ???? ????? ??? ????? ???? ???????. ???? ??? ??????. ???????? ??? ?? ???? ???????. ??????? ?? ???? ???? ??? ?????? ?????? ????? ????? ???. ????? ????? ?????? ??? ???????? ?? ???? ????????? .

654. (2079) (6641)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Köle kadının talâkı ikidir, iddeti de iki hayız müddetidir."[892]

*** KÖLENİN BOŞAMASI**

?655 ?6642 ?2081 -?????????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ????????????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ?????: ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????: ??? ??????? ?????! ????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ??? ????????? ??????? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ??????????? ???????: ??? ??????? ????????! ??? ????? ????????? ????????? ???????? ??????? ????? ??????? ??? ????????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ???? .

655. (2081) (6642)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Efendim beni köle kadını ile evlendirmişti. şimdi de hanımla aramı ayırmak (boşandırmak) istiyor" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm minbere çıkarak şu hitabede bulundu:
"Ey insanlar! Sizden birine ne oluyor ki, kölesini cariyesi ile evlendirip, sonra da aralarını ayırmak ister. Boşama yetkisi, şüphesiz kadının bacağını tutan (kocay)a aittir, (kölenin efendisine ait değildir)."

KEFARETLER BÖLÜMÜ

*** HZ. PEYGAMBER NASIL YEMİN EDERDİ?**

?656 ?6643 ?2091 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ????????. ???? ????????? ???????????????. ????? ?‘?????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???????????? ?????: ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ????? ??????? ?????? ??????: ????????? ??????? ????????. ??? ???????: ?????? ???? ??‘??????. ??? ?‘???? ?‘?? ???????? ?? ???? ??? ????. ??? ?????? ??? ????? ?? ???????? ????????. ??? ?????? ???? ??????? ??? ??? ????? ??????? ????????. ?????? ??? ??? ???????. ??????? ??? ?? ???????.?????: ?????? ????? ??? ?? ??? ?????? ??? ????? ??????. ???? ?? ??? ?‘??? ?????? ?? ?? .

656. (2091) (6643)- Rifâ'a İbnu Arâbe el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Allah huzurunda şehâdet ederim ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, and içtiği zaman kullandığı yemini şöyle idi: "Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zül-celâl'e yemin ederim."[893]

*** İSLÂMDAN BAŞKA BİR DİNLE YEMİN ETMEK CAİZ DEĞİL**

?657 ?6644 ?2099 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????: ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????: ????? ?????? ???????????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ????. ??? ???? ???????? .

657. (2099) (6644)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir kimsenin: "Ben, öyleyse yahudi olayım!" diye yemin ettiğini işitmişti. Şöyle buyurdular: "Yahudilik ona vacib oldu!" [894]

AÇIKLAMA:

Bu hadisleriyle, Aleyhissalâtu vesselâm "Yahudi olayım", "kâfir olayım" gibi İslâm'ın tecviz etmediği şekilde yemin etmeyi yasaklamış olmaktadır. İzahı geçti. [895]

*** ALLAH ADINA YEMİN EDİLİNCE RAZI OL**

?658 ?6645 ?2101 -?????????? ????????? ???? ???????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????? ???????: ? ?????????? ????????????. ???? ?????? ???????? ???????????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????????. ?????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ??????.??? ???????: ????????? ?????? ???? .

658. (2101) (6645)- İbni Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir adamın kendi babası üzerine yemin ettiğini işitmişti, derhal müdahale ederek:
"Babalarınız üzerine yemin etmeyin. Kim Allah üzerine yemin ederse doğru söylesin. Allah üzerine kendisi için yemin edilen de râzı olsun (söylenene inansın, tasdik etsin). Allah üzerine edilen yemine razı olmayan (söyleneni tasdik etmeyen) kimse, Allah'a yakın (bir kul) değildir" buyurdular."[896]

AÇIKLAMA:

Yeminle ilgili açıklama geçti.[897]

*** YEMİN GÜNAHA GİRMEK VEYA PİŞMAN OLMAKTIR**

?659 ?6646 ?2103 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ????????? ?????? ??? ??????.??? ???????: ????.. ??? ?????. »??????? ????. ??? ???????: ???? ????? ????« ? ??? ???? ???? ????? ?????.??????? ??? ???? ????? ???? ?? ????? ????? ????? ????. ???? ?? ???? .

659. (2103) (6646)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yemin (sonuç ve netice itibariyle) ya günaha girmektir yahut da pişman olmaktır." [898]

AÇIKLAMA:

Yemin dinimizde caiz ise de, yemin etmeyi alışkanlık haline getirmek, sıkça yemin etmek hoş karşılanmamıştır. Sadedinde olduğumuz hadis de yeminden zecretme gayesini güder. Bir şeyi yapmak veya söylemek üzere yemin eden kimse, o şeyi yapmaz, hânis olmanın gerektirdiği kefâreti de ödemezse günahkâr olur. Yeminini tutar veya kefâretini öderse bu sefer de "keşke yemin etmeseydim de kendimi bunu yapmaya veya kefaret ödemeye mecbur etmeseydim" diye pişmanlık izhar eder. Öyleyse, yemin eden, çoğunluk itibariyle günahkar olur veya pişman olur. Resûlullah bu sebeple yemin etmemeyi tavsiye buyurmaktadır.[899]

*** KEFARETİM ÖDEYİP YEMİNİ BOZ**

?660 ?6647 ?2110 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????????? ??????? : ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ??? ????????? ??????? ??? ????? ? ???????? ????????? ??? ? ??????? ???? ????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ?????? ??? ?????? .

660. (2110) (6647)- Hz. Aişe radıyallahu anha anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim sıla-i rahmi koparma veya uygun olmayan (benzeri bir şey) hususunda yemin ederse, bu yeminden (meşru olan kurtuluşu) onun gereğini yerine getirmemektir."[900]

AÇIKLAMA:

Dinimizin yasakladığı bir şeyi yapma hususunda yemin eden kimse, ben yemin ettim diye o kötü işi yapmamalıdır. Aksine onu yapmayıp kefarette bulunması gerekmektedir.
Bu husus genişçe açıklandı.[901]

*** YEMİN KEFARETİNDE KAÇ KİŞİ DOYURULUR?**

?661 ?6648 ?2112 -?????????? ??????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????????????. ????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ??????. ??????? ???????? ????????. ?????? ???? ?????? ???????? ????? ???? ?????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ?????? ????? ?? ????? ???? .

661. (2112) (6648)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (yerine getirmediği yemini için) kefaret olarak bir sa' miktarı kuru hurma tasadduk etti. İnsanlara da böyle yapmalarını söyledi. Bunu bulamayana "yarım sa' buğday" takdir etti."[902]

*** YEMİN EDENİ KURTARIN**

?662 ?6649 ?2116 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????? ??? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ????????????? ?????: ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????. ???????: ??? ??????? ?????! ??????? ‘??? ???????? ???? ??????????. ???????: ?????? ? ????????. ??????????? ???????? ????? ??????????? ???????: ???? ??????????? ???????: ????? ???????? ??????????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ???????: ??? ??????? ?????! ???? ???????? ?????? ????????? ????????? ??????????. ??????? ???????? ????????????? ????? ??????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ? ???????? ??????? ??????????: ????????? ????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????. ??????? ????????? ??????? ??? ????????.????????? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???????????? ????????.????? ??????? ???? ????? ???????: ??????? ? ???????? ???? ????? ???? ??????? ????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ???? ?? ???? ??? ?????????? ????? ??????? .

662. (2116) (6649)- Safvan İbnu Abdirrahmân el-Kureşî anlatıyor: "Fetih günü babamı Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına getirdim ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Babama hicretten bir pay ayır!" dedim. Resûlullah: "Artık hicret kalmadı" buyurdular. Ben de gidip (Resûlullah'ın hatırını hiç kırmadığı sevgili amcası) Abbâs radıyallahu anh'ın yanına gittim, "Beni tanıdın mı?" dedim. "Evet!" deyince, arzumu ona açtım, babama hicretten bir nasip ayırması için Resûlûllah nezdinde şefaatte bulunmasını rica ettim. Kabul etti ve Abbâs, üzerinde cübbesi olmaksızın gömlekli olarak evinden çıktı (huzur-u nebeviye gelip:) "Ey Allah'ın Resulü! Falancayı ve onunla aramızdaki (dostluğu) biliyorsun. O, size hicret üzere biat etmesi (ve böylece muhacir olma sevabından bir pay alması) için, babasını getirdi" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Artık hicret yok!" buyurdular. Abbâs hazretleri:
"(Bu adamın babası ile hicret şartıyla biat etmesi için) senin üzerine yemin ettim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm elini uzatıp adamın elini meshetti ve: "Amcamı yemininden kurtardım, hicret yoktur!" buyurdular."[903]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste iki mühim husus var:
1- Hicret üzerine biat etmenin ehemmiyeti ve Mekke'nin fethinden sonra hicretin sona ermesi meselesi. Bu husus hicretle ilgili bölümde geniş olarak tahlil edildiği için burada tekrar etmeyeceğiz.
2- Diğer mühim husus, başkasının bir işi yapması veya yapmaması hususunda yapılan yeminin hükmü: Hemen belirtelim ki, bir kimse bir başkasına: "Vallahi sen şunu yapacaksın veya yapmayacaksın, ben bu hususta yemin ettim" diyecek olsa muhataba herhangi bir sorumluluk gerekmez. Böyle bir yemini yapan kimsenin durumuna gelince, o kimse bunu bir yemin kastıyla değil de muhataba yemin verdirmek kastıyla yapmış ise, bu söz, yemin sayılmaz, dolayısıyla ikisine de bir şey gerekmez. Yemin kastıyla veya hiçbir şeye niyet etmeksizin bu yemini telaffuz etmiş ise o zaman yemin sayılır, muhatabı kendisine uymazsa hâris olur, kefâret ödemesi gerekir.
Eğer adam muhatabına: "Kasem ettim sen şunu yapacaksın" veya "Allah'a yemin ederim" veya "Allah adıyla şehadet ederim sen şunu yapacaksın" gibi bir şey söylese, bu yemindir. Bu çeşit yeminlerde ????????(=senin üzerine) demesi şart değildir. Muhatab onu yapmazsa, yemin eden hânis olur, muhataba bir şey gerekmez.[904]

*** "ALLAH'IN DİLEDİĞİ SONRA SENİN DİLEDİĞİN" DEMEK**

?663 ?6650 ?2117 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ?‘?????? ??????????? ???? ??????? ????? ?‘????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????? ????????? ??? ??????: ???????? ?????? ????????. ??????? ????????: ???????? ?????? ????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?‘??? ?? ?????? ?????? ????? ?????. ???? ?‘??? ???? ? ????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???. ????? ????? ???? ?????? ?? ????? ??????? ????? ????????? ?‘???? ???? .

663. (2117) (6650)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz yemin edince sakın: "Allah'ın dilediği ve senin dilediğin" demesin. Lâkin şöyle desin: "Allah'ın dilediği sonra senin dilediğin." [905]

?664 ?6651 ?2118 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ??????????? ????? ????? ???? ?????????????? ???? ??? ????????? ?????? ????? ????? ???? ????? ?????????? ???????: ?????? ????????? ??????? ????? ???????? ???????????. ??????????: ???????? ?????? ??????? ????????. ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ???? ????????! ??? ?????? ‘????????? ??????. ???????: ???????? ?????? ????? ????? ?????????.?????????? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ????? ???????????. ????? ????? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ?????????? ???? ????????? ‘?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????.??? ???????: ????????? ?“???? ???? ????? ??? ??????? .

664. (2118) (6651)- Huzeyfe İbnu'l-Yemân radıyallahu anh anlatıyor: "Müslümanlardan bir adam rüyasında ehl-i kitaptan birine rastlamış, o da kendisine: "Siz (müslümanlar) bir de Allah'a ortak koşmasanız ne iyi insanlarsınız. Ama şöyle diyerek (şirke düşüyorsunuz): "Allah'ın dilediği ve Muhammed'in dilediği."
Rüya sahibi bu gördüğünü gelip Resûlullah'â anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Vallahi ben sizin böyle söylediğinizi bilmiyordum. (Öyleyse bundan böyle) şöyle söyleyin: "Allah'ın dilediği, sonra Muhammed'in dilediği" buyurdular."[906]

*** NEZRİNE UY**

?665 ?6652 ?2130 -?????????? ????????? ???? ??????? ?? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????????. ????: ????? ??????????? ???? ???????. ????????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ????? ????? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ??????? ?????! ????? ???????? ??? ??????? ??????????. ???????: ??? ???????? ?????? ???? ????? ?????????????????? ?????: ?. ?????: ????? ??????????.??? ???????:: ??? ?????? ???? ????? ?????? ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ?? ???. ?????? ???? ????? ??????? ????????? ????. ??? ????? ???????? ????? ?????? ????? ?? ?????. ????? ????? ????? ????? ????: ????? ????? ??? ????? ?????? ????? .

665. (2130) (6652)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'â gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben Büvâne nam mevkide bir deve kurban etmeye nezrettim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "İçinde cahiliyeden kalma bir şey var mı?" dedi. Adam: "Hayır!" deyince Resûl-i Ekrem efendimiz: "Nezrini yerine getir!" buyurdu."[907]

?666 ?6653 ?2131 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ????????????? ???? ??????????? ?????? ???????? ?????????????????? ????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ????. ???????: ????? ???????? ??? ??????? ??????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ??????? ?????: ?. ????? ????? ??????????.??????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????????? ?????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ??? ?????? ?‘??? ????? ?????? ??? ????. ?????? ??? ??????. ?????? ????? ???? ??????? ??? ?????? ??? ???????. ????? ?????? ???? ??????? ?‘???. ?????? ?“??? ???? ??? ????? ???? ?? ?????? ??? ???? ?? ????? ???? ??? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ???? ?????? ?? ???? ?????.?????? ?????? ?????? ?????. ‘? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??????. ???? ?????? ??? ???????? ??????? ?? ???? ??? ?? ?????? ??? ????? ????? ??? .

666. (2131) (6653)- Meymune Bintu Kerdem el-Yesâriyye radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Babasının terkisinde iken, babası Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la karşılaşır ve der ki: "Ben, Büvâne nam mevkide deve kurban etmek üzere nezrettim." Aleyhissalâtu vesselâm: "Orada put var mı?" diye sorar. Babası: "Hayır!" der. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse nezrini yerine getir!" emreder."[908]

AÇIKLAMA:

Şâfiî hazretleri, bu hadise dayanarak bir kimse belli bir yerde kurban kesmeye veya yemek vermeye nezrederse, bunu başka memleketteki fakirlere veremez diye hükmetmiştir. Diğer alimler, nezrin bir başka yerde ifasını tecvîz ederler.
Hadis, cahiliye devrinden kalma putperestliğe ait maddî hatıra kalmadığı taktirde, niyet-i halise ile, o devirde kurban kesilen yerlerde yine kurban kesilebileceğini ifade eder. [909]

*** NEZİR BORCU İLE ÖLEN**

?667 ?6654 ?2133 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????: ???? ?????? ??????????. ??????????? ?????? ???????. ????????????? ?????? ??? ??????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ??????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ???? .

667. (2133) (6654)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir kadın, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'â gelerek: "Annem öldü, üzerinde oruç nezri vardı, onu yerine getirmeden vefat etti" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Velisi ona bedel oruç tutsun!" buyurdular."[910]

AÇIKLAMA:

Ölü yerine oruç tutulabilir mi meselesi ihtilaflıdır. Ebu Hanîfe, Mâlik ve kavl-i cedidinde Şâfiî: "Ölü yerine hiçbir oruç tutulamaz" diye hükmetmişlerdir. Ahmed İbnu Hanbele göre adak orucu tutulabilir. Zahiriler velinin, ölünün orucunu tutmaya mecbur olduğunu söyler. Cumhûr tutmayabilir der. [911]

TİCARETLER BÖLÜMÜ

*** KAZANCA TEŞVİK**

?668 ?6655 ?2138 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ???????????? ?????????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??? ?????? ????????? ??????? ??????? ???? ?????? ??????. ????? ??????? ????????? ????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??????????? ?? ????. ????? ????? ?????? ???????? ???????? .

668. (2138) (6655)- Mikdâm İbnu Ma'dikerb ez-Zübeydî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişi elinin emeğiyle kazandığından daha temiz bir kazanç elde etmemiştir. Kişinin nefsine, ailesine, çocuğuna ve hizmetçisine harcadığı sadakadır."[912]

?669 ?6656 ?2139 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ???????? ?????????????? ???? ???????

???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ?'????? ????????? ?????????? ???? ???????????? ?????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???? ???????? ????. ???? ?????? ?? ???? ??????? ?? ???? ????? ??????? ??????? .

669. (2139) (6656)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Emin, dürüst, müslüman tâcir, Kıyamet günü şehidlerle beraberdir."[913]

?670 ?6657 ?2141 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ?????? ??? ????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ????? ?????. ??????? ???? ?????????: ??????? ????????? ???????
????????. ???????: ?????. ??????????? ?????. ????? ?????? ????????? ??? ?????? ????????. ???????: ? ????? ?????????? ?????? ????????. ???????????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????. ??????? ????????? ???? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

670. (2141) (6657)- Muâz İbnu Abdûllah İbni Hudeyb'in amcası radıyallahu anh anlatıyor: "Biz bir cemaatte idik. Başında ıslaklık olduğu halde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm çıkageldi. Birimiz ona: "Bugün sizi iyi ve ferah görüyoruz" dedi. "Evet! Elhamdülillah öyledir!" buyurdular. Sonra halk zenginlik hususunda sohbete daldılar. Aleyhissalâtu vesselâm: "Muttakî için zenginliğin bir zararı yok!" buyurdular. Devamla: "Ancak dediler, sıhhat, muttaki için zenginlikten daha hayırlıdır. Gönül hoşluğu da bir nimettir."[914]

*** MAİŞET TALEBİNDE İTİDAL**

?671 ?6658 ?2142 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ????? ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???? ??????? ?'?????????? ???? ????? ???????? ?????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??? ?????? ?????????? ????? ??? ????????? ????? ?????? ????. ??? ???????: ??? ?????? ??????????? ?? ????? ????. ????? ????????. ??????? ?? ??? ???? ????? .

671. (2142) (6658)- Ebu Humeyd es-Sâidî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünya talebinde mûtedil olun. Çünkü herkes, kendisi için yaratılmış olana müyesserdir (kazanmaya hazırlanmıştır)."[915]

?672 ?6659 ?2143 -?????????? ???????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????????. ????? ????????? ???? ?'?????? ???? ??????? ????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ????????? ??????? ?????????.????? ????? ?????? ??????: ???? ?????? ???????. ????????? ???? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ???????? ?????? ?? ???????? ?? ????????? ? ???????????? ?? ????? .

672. (2143) (6659)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Himmet yönüyle insanların en yücesi hem dünya hem de ahiret işine himmet gösteren mü'mindir."[916]

?673 ?6660 ?2144 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ????????! ???????? ????? ??????????? ??? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ????? ?????? ???????. ?????????? ????? ??????????? ??? ??????????. ???? ?? ??? ?????? ???????? ??? ??????.??? ???????: ?????? ????. '? ????? ?????? ?? ???? ???? ????. ??? ????? ????? ????. ?????????? ????? ??????. ??? ??????. ??? ?? ????? ?? ?????? ?? ???? ????? ?????? ?? ??????? ??? ???? ????? ???? ??? ????? ???????? ?? ??????? .

673. (2144) (6660)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey insanlar Allah'a karşı muttakî olun ve (dünyevî) talepte mutedil olun. Zira, hiçbir kimse yoktur ki, (Allah'ın kendisine taktir ettiği) rızkını eksiksiz elde etmeden ölmüş olsun: Rızkı gecikse bile ona mutlaka kavuşacaktır. Öyleyse Allah'tan korkun ve talepte mutedil olun, (gayr-ı meşru yollara sapmayın), helâl olanı alın, haram olanı terkedin."[917]

*** KAZANÇ YOLUNU DEĞİŞTİRME**

?674 ?6661 ?2147 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ??????. ????? ???????? ????? ??????? ???? ????? ????? ???????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ???? ?????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??? ???? ??? ????? ?????. ?????? ??????? ??? ??????. ? ????? ?'???: ????. ????? ????? ???? ??? ??????. ??? ?? ???? ?????? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ?????: ???? ?? ??? ?? ????? ??? ??? .

674. (2147) (6661)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Meşru) bir işten (helal rızık) kazanan kimse o işe devam etsin."[918]

?675 ?6662 ?2148 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???????. ?????????? ????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????: ?????? ????????? ????? ???????? ??????? ??????. ?????????? ????? ??????????. ????????? ????????? ????? ????????????? ???????? ?????: ??? ????? ?????????????!! ?????? ???????? ????? ????????. ?????????? ????? ??????????. ?????????: ? ????????. ??????? ?????????????? ??????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ??????? ?????? '???????? ??????? ???? ??????? ??? ???????? ?????? ??????????? ????? ??? ??????????? ????.??? ???????: ??? ?????? ????. '? ??????? ???? ???? ???? ?? ??????? ????? ?????. ????? ??????? ????????: ????? ????? ?????. ???? ????? ???? ??? ??????. ??????? ?? ????? ????? ??????: ?????. ????? ????? ???? ??? ?????? .

675. (2148) (6662)- Nâfi anlatıyor: "Ben Şam ve Mısır'a ticaret malı gönderiyordum. Irak'a da gönderdim ve mü'minlerin annesi Hz. Aişe'nin yanına varıp kendisine: "Ey mü'minlerin annesi! Ben Şam'a ticarete gidiyordum, şimdi Irak'a gidiyorum" dedim. Bunun üzerine: "Böyle yapma! Sana ve eski ticaret yerine ne oldu? Zira ben, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Allah Teâla hazretleri, sizden birine bir ciheti rızkına sebep kılarsa, bu değişinceye veya güçleşinceye kadar onu terketmesin" buyurduğunu işittim" dedi."[919]

*** SAN'ATLAR**

?676 ?6663 ?2152 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???????? ????????????? ????????????????.??? ???????: ?????? ????. '? ????? ???? ??????? ????. ???? ?? ?????? ???? ????? ???? ????? .

676. (2152) (6663)- Ebu Hureyre radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanların en çok yalan söyleyenleri boyacılar ve kuyumculardır."[920]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İbnu Mâce'de yer alan zayıf hadislerdendir. İçtimâî hayat için burada zikri geçen iki mesleğe de ihtiyaç vardır. Bu mesleklerden vazgeçilemez. Resûlullah'ın bu meslekleri kötüleyeceği düşünülmemelidir. Bazı şarihler: "Bu iki meslekte, işler zamanında yapılamadığı için, sanatkârlar müşterilerine yalancı durumuna düşerler, hadis bu durumu kastetmiş olabilir" mânasında yorumda bulunmuştur.[921]

*** MUHTEKİR KAYBEDER**

?677 ?6664 ?2153 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????? ????? ???????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ????????? ??????????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??? ?? ?????? ??? ???? .

677. (2153) (6664)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Malını satışa arzeden rızka erer, muhtekir (pahalanması için satmayıp bekleten)de lânete uğrar."[922]

?678 ?6665 ?2155 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ?????? ???????????. ????? ??????????? ???? ???????. ?????????? ????? ??????? ???????????? ???? ???????? ??????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ????????? ???? ??????????????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ???"????.??? ???????: ?????? ????? ? ????????? ??????. ????? ??????? ????? ??????? ?? ????? ?? ?????? ????? ???? ??? ??????. ??????? ?? ????? ???? ????? ???? ???? ??????. ??????? ????? ??????? ????? ??? ?????? ?? ??? ??????? ???? ?? ???????. ???? ????? ????? ??????? ?? ????? ???? ????? ?????? ???????? ??????? .

678. (2155) (6665)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim, buyurdular ki: "Müslümanlara bir gıda maddesinde ihtikarda bulunanı Allah Teâla hazretleri cüzzam ve iflasa mahkum eder."[923]

*** PARAYLA KUR'ÂN ÖĞRETİMİ**

?679 ?6666 ?2158 -?????????? ?????? ???? ????? ??????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????????. ????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????????? ????? ?????????. ??????? ??????? ???????. ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????.

???????: ??? ????????? ??????? ??????? ???? ????? ?????????????.??? ???????: ?????? ????? ?????? ?????? ??? ??????? ??? ????? ?????? ??????????? ?? ???. ?????? ???? ??? ????????: ???? ?? ??? ????? ?? ????? ?? ???? ???? .

679. (2158) (6666)- Ubey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adama Kur'ân öğretmiştim. Bana bir yay hediye etti. Bunu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a haber verdim: "Eğer onu alırsan, ateşten bir yay almış olursun" buyurdular. Ben de geri iade ettim."[924]

AÇIKLAMA:

Yazı öğretme mukabilinde verilen yayın reddi ile ilgili daha meşhur bir rivayette, hâdisenin kahramanı Übey değil, Ubâdetu'bnu's-Sâmit'dir (1. cilt 450-451. sayfalar). Rivayet esnasında, tashih yapılmış olabileceği gibi, iki ayrı hâdisenin cereyanı da mümkündür.
Kur'ân öğretimi mukabilinde ücret alınıp alınamayacağı bahsini de yine birinci cildin 442-444. sayfalarında tahlil ettik.[925]

*** HACCAMIN KAZANCI HELAL Mİ?**

?680 ?6667 ?2163 -?????????? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ??????????????. ????? ????? ??????.)?(??????????? ????????? ????? ????????? ?????????????. ????? ??????? ???? ????????. ????: ????? ?????????? ???? ?????? ?'?????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ???????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ???? ??? ?'??? ?? ????. ?? ???? ????? ???? ???????? ????? ???? ? ????? ???? ??????? .

680. (2163) (6667)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacamat oldu ve bana emretti, ben de hacamat yapan zatın ücretini ödedim."[926]

?681 ?6668 ?2165 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ?????????? ?'?????????? ???? ???????????? ???? ????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????????.??? ???????: ????? ???? ????? ????? ????. ? ????????? ???? ????? ??? ??????? .

681. (2165) (6668)- Ukbe İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacamat edenin (bu işten) kazancını yasakladı."[927]

AÇIKLAMA:

Hacamat yapanın ücret alması meselesi ihtilaflıdır, bir kısım hadislere göre helal, bir kısmına göre değil. Rivayetlerdeki farklılığa göre, alimler de ihtilaf etmiştir. Ancak cumhûra yani ûlemanın çoğunluğuna göre bu, ne hür ne köle kimseye haram değildir. Bazı hadislerdeki yasak hükmü, tenzihen kerahete hamledilmiştir. Maksad adî kazançlara değil, daha şerefli, âli kazançlara teşviktir.[928]

*** ALIŞ-VERİŞTE MUHAYYERLİK**

?682 ?6669 ?2185 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ??????????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????? ?????: ???????? ???? ??????? ??????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????????? ???? ???????.??? ???????: ?????? ????? ? ????????? ??????. ???? ????? ???? ??? ???? .

682. (2185) (6669)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Satış her iki tarafın rızasıyla olur."[929]

*** MEVCUT OLMAYAN ŞEY SATILAMAZ**

?683 ?6670 ?2189 -?????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????: ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ??????? ????????.???

???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ???? ?????. ????? ?? ??? ????? ???? ?? ???? ????? .

683. (2189) (6670)- Attâb İbnu Esîd radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu Mekke'ye gönderdiği zaman kendisini, satın alıp da henüz teslim alınmamış bir malın kârından men etmiştir."[930]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, kişinin, satın aldığı bir malı, henüz kabzetmezden yani tasarrufu altına almazdan, tam olarak teslim almazdan önce, satıp kâr etmeyi yasaklamış olmaktadır. Malın satılabilmesi için kabzedilmiş olması gerekmektedir. Bu, caiz olan selemden ayrı bir satış çeşididir. Selemin ne olduğu geniş olarak açıklandı.[931]

*** AKİBETİ MEÇHUL SATIŞ YASAK**

?684 ?6671 ?2195 -?????????? ????? ???????? ????????????? ???? ?????? ?????????? ?????????????. ????: ????? ?'?????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ???? .

684. (2195) (6671)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Bey'-i garar'dan (yani tahakkuk edip etmeyeceği bilinmeyen akıbeti meçhul satılan) men etti."[932]

AÇIKLAMA:

Garar Arapça'da aldatma mânasına gelir. Burada zahiren müşteriye parlak da gelse sonucu belli olmayan satıştır. Şafiî hazretleri bu çeşit satışa denizdeki balığı, havadaki kuşu, efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen köleyi satmayı örnek verir.[933]

*** PİYASAYA NARH KONAMAZ**

?685 ?6672 ?2201 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ?'?????. ????? ??????? ???? ?????????? ???? ???? ???????? ???? ????? ??????? ? ?????: ??? ????????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????????: ???? ????????? ??? ??????? ????? ??????! ?????: ????? '????? ??? ????????????? ??? ?????????? ????? ???????? ??????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ????? ?????? ????? ????? ??? ??? ?'??? ??????? ??? ??? ??? ?????. ????????? ?? ???? ????? ??????: ??? ?? ??????? ?????? ?????. ? ????? ????? ????: ??? ?????? ????? ????. ????? ??????? ?"???? ???? .

685. (2201) (6672)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında fiyatlar artmıştı. Halk müracaat ederek: "Ey Allah'ın Resûlü fiyatları siz düzenleseniz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Ben, sizden kimsenin kendisine yaptığım bir zulmü talep etmez olduğu halde aranızdan ayrılmayı diliyorum."[934]

AÇIKLAMA:

Böylece Resûlullah, piyasada fiyatlara müdahaleyi "zulüm yapmak" olarak tavsif etmiş bulunmaktadır. Piyasa, fiyatını kendi kendine ayarlamalıdır. Fiyat tesbiti meselesi daha önce geçti.[935]

*** ALIŞ-VERİŞTE MÜSAMAHA**

?686 ?6673 ?2202 -?????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ????? ??????. ????? ??????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ????? ????????? ???? ????????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ?????? ?????????? ????? ????? ?????? ???????? ?????????????.??? ???????: ????????? ?????? ????? ? ??? ?????. '? ???? ?? ???? ?? ??? ????????? ?? ????. ????? ????? ?? ??????? ??? ????? .

686. (2202) (6673)- Osman İbnu Affân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Gerek satıcı ve gerekse alıcı iken kolaylık gösteren kimseyi Allah cennete koydu."[936]

AÇIKLAMA:

Hadis, hayatında birkaç kere değil, daima kolaylık ve anlayışı prensip edinen kimseyi kastetmektedir. Alıcı olarak kolaylık, parasını peşin vermek, borcunu vadesinde tam olarak ödemektir. Satıcı olarak kolaylık, malın ayıbını gizlememek, doğruyu söylemek, borçlusuna mühlet tanımak, talebini nezaketle yapmaktır.[937]

*** PAZARLIK**

?687 ?6674 ?2204 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ????? ????? ????????? ???????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ???????? ?????? ??????????. ????????: ??? ??????? ?????! ????? ???????? ?????? ??????????. ??????? ??????? ??? ???????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????. ????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????. ??????? ??????? ??? ?????? ????????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???????. ????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ????????? ??? ????????! ????? ??????? ??? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????? ??????????. ????????? ??? ????????. ??????? ????? ??????? ??? ????????? ??????? ??????????? ???? ??????? ??????????. ????????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??????. ????? ????? ??? ?'????: ????? ???? ?? ????? ????? ???. ????? ?????? ??? ??????: ???? ?? ?????. ??? ???? ?????? ????? ?? ????????? ?? ???? ??? .

687. (2204) (6674)- Kayle Ümmü Benî Emmâr radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaptığı umrelerden birinde kendisine Merve'de yaklaştım ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben alıp satan bir kadınım. Bir şeyi satın almak istediğim zaman arzuladığımdan daha yüksek bir fiyat teklif ediyorum. Sonra yavaş yavaş artırarak arzuladığım fiyata geliyorum. Bir şeyi satacağım zaman da, önce, almayı arzuladığım fiyattan daha yüksek bir fiyat teklif ediyor, sonra yavaş yavaş inerek arzuladığım fiyata geliyorum, (böyle yapmama ne dersin?)" dedim. Şu cevabı verdi: "Ey Kayle, böyle yapma. Bir şey satın almak istedin mi, düşündüğün fiyatı söyle, sana verilsin veya verilmesin."
Aleyhissalâtu vesselâm sonra şunu söylediler: "Bir malı satmak istediğin zaman da versen de vermesen de (yüksek fiyat değil) satmak istediğin fiyatı söyle."[938]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kadınların ticaret yapabileceğine delildir. Alimler kadının mütesettire ve fitneye sebep olmayacak yaşta olması şartını zikrederler.
2- Ticaret sırasında aldatıcı fiyat teklifi yapılmamalıdır. Bu durum alış-verişte güven ve itimadı sarsar, gerçek fiyat söylenmelidir.[939]

?688 ?6675 ?2206 -?????????? ??????? ???? ?????????? ???????? ???? ????? ??????. ????: ????? ???????? ?????? ???? ?????? ????????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????? ????????. ?????? ?????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ????? ??????? ?? ???? .

688. (2206) (6675)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm güneş doğmazdan önce alış-veriş pazarlığı yapmaktan ve süt vermekte olan hayvanları kesmekten men etti."[940]

AÇIKLAMA:

Fecirden güneş doğuncaya kadar ki zaman ibadet, zikir ve dua zamanıdır, dünyevi işler için heder edilmemelidir. Resûlullah bu sebeple o zamanda alım-satımla meşguliyeti yasaklamıştır. Sütü sağılan hayvanın kesilme yasağı da açıktır: Süt gibi beslenme değeri fazla olan bir gelir, kesilmiş olacaktır. Ancak bu bir haram ifade etmez. Hiçbir alim de buna hükmetmemiştir. Ciddî bir ihtiyaç halinde kesilebilir.[941]

*** AŞILANMIŞ HURMA MALI OLAN KÖLE SATILMIŞSA**

?689 ?6676 ?2213 -?????????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????????? ????? ???????????. ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ?????? ?? ????????. ?????????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????????. ? ??? ?????????? ???????????. ?????? ????? ??????????? ?????? ???????? ??? ??? ?????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??????? ?? ?????? ????? ?? ???? ????? ?? ??????. ?????? ??????? ????? .

689. (2213) (6676)- Ubâde İbnu's-Samit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, müşteri (kendisine ait olmasını) şart. koşmamış ise, (satılan) hurma ağaçlarının (başında bulunan) meyvesinin, ağaçları aşılayanın hakkı olduğuna ve keza, müşteri, (kölenin malının kendisine ait olmasını) şart kılmadığı taktirde, kölenin malının satıcıya ait olduğuna hükmetti."[942]

*** TERAZİYI AĞIR TUTUN**

?690 ?6677 ?2222 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ???????. ???? ??????? ????? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ????? ??? ??????? .

690. (2222) (6677)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Tarttığınız zaman tartınızı ağır yapın."[943]

?691 ?6678 ?2223 -?????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????????. ???? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????. ?????????? ?????. ?????????? ??????? ????????????? ????? ?????????? ????????? ???? ????? ???????? ?????: ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????? ??????? ???? ??????? ???????? ?????. ????????? ?????? ???????????)?????? ????????????????(??????????? ????????? ?????? ?????.??? ???????: ?????? ???. ‘? ???????? ?? ???? ???? ?? ?????? ????? ?????. ????? ?????? ?‘???? ???? .

691. (2223) (6678)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Medine ye geldiği vakit, halk ölçü-tartı işinde insanların en kötüsü idi. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline" diye başlayan sureyi indirdi. Bundan sonra ölçü ve tartıyı güzel yaptılar."[944]

*** ALDATMA HARAMDIR**

?692 ?6679 ?2225 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ????? ???????. ????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ???? ???????. ???? ????? ??????? ???? ???? ????????????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????????????? ?????? ???????? ??????? ??? ???????. ????????? ?????? ?????. ???????: ????????? ????????. ???? ???????? ???????? ??????.??? ???????: ??? ???? ????? ??????. ??? ????? ?? ?????? ?‘???? ??? ??????? ?????????. ? ????? ????? ???: ????? ??????? ?????? ????? ????? ?????? ?????. ??????? ????? ??? ??????? ???. ????? ????? ???? ????? ?????. ???? ????? ???? ???? .

692. (2225) (6679)- Ebu'l-Hamid radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı, yanında bir kap içinde bir miktar zahire satan bir adamın yakınlarından geçtiğini gördüm. Mübarek elini kabın içine sokup (kontrol ettikten sonra) adama: "Sen hile yapmışa benziyorsun. Bize hile yapan bizden değildir" buyurdu."[945]

*** KABZEDİLMEYEN YİYECEK SATILAMAZ**

?693 ?6680 ?2228 -?????????? ??????? ???? ?????????. ????? ??????? ???? ???? ????? ???????? ???? ???? ??????????? ???? ???????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ???????? ????? ??????????. ????? ?????????? ??????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????? ??????????? ?? ????? ????? ????? ?????? ??????????? ?‘?????? ??? ???? .

693. (2228) (6680)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, biri satıcının biri de alıcının ölçekleri olmak üzere iki ölçekten geçmedikçe bir zahireyi satmayı yasakladı."[946]

AÇIKLAMA:

Hadis, götürü pazarlık usulü üzere değil de, ölçek usulü ile alım-satımları tanzim etmektedir. Yani, bir ölçekle belli bir miktar satın alındığı taktirde, bu teslim işi ölçülerek yapılmalıdır. Bu suretle teslim alınmadıkça, o mal tekrar satılamaz. Bu suretle ölçülerek satın alınan mal, satılmak istense, tekrar ölçerek satılmalıdır, eski ölçümüne itibar edilmemelidir. Ama, satın alan götürü ile satarsa ölçmeye gerek yoktur. Buna rağmen: "Ölçü ile satın alınan, götürü satılamaz" diyen alim de olmuştur. Bu görüş zayıftır.[947]

*** YİYECEKLERİN TARTILMASI BEREKET GETİRİR**

?694 ?6681 ?2231 -?????????? ??????? ???? ????????.????? ??????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ??????????? ?????????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????? ??????????? ????????? ?????? ????? .

694. (2231) (6681)- Abdullah İbnu Büsr el-Mâzinî ve Ebu Eyyub radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Zahirenizi ölçünüz ki, sizin için bereketlensin" buyurdular."[948]

*** ÇARŞILAR**

?695 ?6682 ?2233 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ????????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????. ?????????? ????????? ???? ????????. ?????????? ????????? ?????????. ????????? ????????? ???? ????? ????????? ??????????? ????? ?????????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ????????????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ????????? ???? ????? ????????? ????? ????? ???????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ?????. ???????? ??????? ???????: ?????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ????? ???? ???????? ??????? ???? ????? ?????: ???? ????????. ??? ????????????? ??? ?????????? ???????? ???????.??? ???????: ???? ?????? ????. ??? ????? ?? ???????? ? ???????? ?? ??? ??????? ?????? ?? ?????? ?? ????? ???? ??????? .

695. (2233) (6682)- Ebu Üseyd es-Sâ'idi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Nebit çarşısına gidip ona baktılar ve: "Burası sizi münâsip bir çarşı değildir" buyurdular. Sonra bir başka çarşıya gidip baktılar Yine: "Burası da size uygun bir çarşı değil" buyurdular. Sonra şu çarşıya döndü, içini dolaşıp (tedkik buyurdular) ve: "İşte sizin çarşınız burasıdır! Sakın burası daraltılmasın ve burada (satış ve alış) yapanlardan vergi alınmasın" buyurdular."[949]

?696 ?6683 ?2234 -?????????? ??????????? ???? ?????????????? ????????????. ????? ?????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????????? ???? ????? ????????? ??????????? ???? ????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ???? ???? ??? ????? ????????? ?????????????? ?“??????. ?????? ????? ??? ???????? ?????????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ???? ????? ?????? .

696. (2234) (6683)- Selmân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kim sabah namazına giderse, imân bayrağıyla gitmiş olur. Kim de çarşıya giderse o da iblis bayrağıyla gitmiş olur" buyurdular.[950]

*** ERKENDE BEREKET**

?697 ?6684 ?2237 -?????????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????????. ????? ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????? ??????? ‘??????? ??? ?????????? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ??????????? ??? ???? ???? .

697. (2237) (6684)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Allahım, ümmetim için perşembe gününü ilk vaktin(de yapılan iş)i mübarek kıl" diye dua ettiler.[951]

?698 ?6685 ?2238 -?????????? ???????? ???? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ?????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????: »?????????? ??????? ‘?????? ??? ??????????«.??? ???????: ?????? ???? ???? ?????? ??????????? .

698. (2238) (6685)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle dua buyurdular: "Allahım, ümmetime, günün ilk vakitlerin(de yaptıkları iş)i bereketlendir." [952]

AÇIKLAMA:

Resûlullah, bir devlet reisi olması haysiyetiyle içtimâî hayatı ilgilendiren her şeyle alâkadar olmuş, şekil ve yön vermiştir. Bu cümleden olarak, yukarıdaki hadislerde çarşı-pazarla da meşgul olduğunu görmekteyiz. Belâzurî ve Şemhudi'de gelen bir kısım rivayetler, Medine'de pazar yeri olmadığını, böyle bir yer te'sis etmeyi düşününce, önce Benî Kaynuka çarşısına gelip tetkik ettiğini, sonra Medine'deki hal-i hazır çarşının yerine gelerek, oraya ayağı ile vurup: "Burası sizin pazar yeriniz. Burası daraltılamaz, buradaki alış-verişinizden dolayı sizden vergi alınmayacaktır da" dediğini gösterir. O zamana kadar ihtiyaçlar hep Benî Kaynuka çarşısından giderilmekteydi. Medine çarşısı kurulduktan sonra Resûlullah sık sık buraya uğrayıp teftişte bulunmuştur. Bir defasında buğday yığınına elini daldırmış, içerisini rutubetli bulunca "bizi aldatan bizden değildir" diyerek satıcıyı paylamıştır. Bir başka teftişte, hurma satıcılarından birinin çadır kurduğunu görmüş ve derhal kaldırtmıştır.
Çarşıya Râşid halifeler de gerekli ilgiyi göstermişler, teftişlerini eksik etmemişlerdir. Mesela Hz. Ömer, gayr-ı nizamî olarak yapılan bir binayı yıktırmış, gelişi-güzel bırakılmış bir demirci körüğünü, parçalayıncaya kadar tekmelemiştir. Hatta Şifa Bintu Abdillah isminde okuma-yazma bilen bir kadını, çarşıya muhtesibe tayin etmiştir.
Müteakip hadisler, çarşı-pazarın erken açılmasına teşvik buyurmaktadır.[953]

*** SÜTÜ MEMEDE BIRAKILAN HAYVANIN SATIŞI**

?699 ?6686 ?2240 -?????????? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ????? ???????????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ??????? ???????????. ????? ???????? ???? ???????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ??????? ????????! ???? ????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ??????. ???? ???????? ????? ??????? ???????? ????????? »?? ?????« ?????? ????????? ???????.?? ????? ????? ??????. ? ????? ??? ?????: ??? ?????? ????. ????? ??? ????? ????? ?????: ??? ????? ?????? ?????? .

699. (2240) (6686)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey insanlar! Muhaffele, yani müşteriyi aldatmak için sütü sağılmayıp memesinde kalan bir hayvanı satın alan kimse üç gün muhayyerdir. (Hayvanı bu esnada geri verebilir.) Eğer geri verecek olursa, hayvanla birlikte, sağdığı sütün iki mislini -veya sağılan sütünün (kıymetinin) bir mislini buğday olarak demişti- geri versin."[954]

?700 ?6687 ?2241 -?????????? ????????? ???? ??????????? ????? ???????.????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????: ??????? ???? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ?????: ?????? ????????????? ???????. ??? ??????? ?????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ???????? ??? ???? .

700. (2241) (6687)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Doğru söyleyen ve doğruluğu (mucizelerle) tasdik edilen Ebu'l-Kâsım aleyhissalâtu vesselâm üzerine şehadet ederim ki, O bize şöyle buyurdular: "Muhalleb (sütü memede hapsedilmiş) hayvanları satmak aldatmacadır ve aldatma işi hiçbir mü'mine helal olmaz."[955]

*** KÖLENİN MUHAYYERLİĞİ**

?701 ?6688 ?2244 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ??? ????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ?????????? ??????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????. ? ?? ??????? ?? ????? ????? ????? ?????. ????? ?? ?????? ??? ??? ???. ?????

????? ?? ???? ????? ???? .

701. (2244) (6688)- Semüre İbnu Cündüb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Satılan) kölenin uhdesi (yani alıcısının muhayyerliği veya satıcısının zimmetinde olduğu müddet) üç gündür."[956]

*** MALIN KUSURU SÖYLENİR**

?702 ?6689 ?2247 -????????? ?????? ???????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ????????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ?'??????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ???? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ??? ???? ????? ???? .

702. (2247) (6689)- Vâsile İbnu'l-Eska' radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir şeyi ayıbını açıklamadan satarsa daima Allah'ın gadabına ve meleklerin lânetine maruz kalır."[957]

*** ESİR AİLE EFRADI BİRBİRİNDEN AYRILMAZ**

?703 ?6690 ?2248 -????????? ??????? ???? ???????? ?? ???????? ???? ???????????. ????: ????? ???????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ?????: ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ?????? ??????????? ?????? ????? ???????? ????????. ??????????? ??? ???????? ??????????. ??? ???????: ??? ?????? ??????? ?????? .

703. (2248) (6690)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a esirler getirildiği zaman, aile efradını birbirinden ayırmak istemediği için hepsini bir kişiye verirdi."[958]

AÇIKLAMA:

Hidane ile ilgili bahiste geçtiği üzere, Resûlullah anne şefkat ve çocukların terbiyesi gibi mülahazalarla, çocuğu anneden hatta kardeşi kardeşten, satış vs. sebeplerle ayırmayı yasaklamıştır.[959]

*** SAYICA FAZLA HAYVANIN PEŞİN MÜBADELESİ**

?704 ?6691 ?2272 -????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????? ??????????? ???? ????????. ? ??????????? ????? ?????? ?????? ????? ??????. ????? ?????? ??????????? ???? ????????. ????: ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ???????. ????? ?????? ???????????: ???? ???????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ? ???????? ?????? .

704. (2272) (6691)- Hz. Enes radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, mü'minlerin annesi Safiyye radıyallahu anhâ'yı yedi baş (cariye-köle) ile satın aldı."[960]

*** FAİZ**

?705 ?6692 ?2273 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ????
??????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ???????? ???????? ??? ???? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ???? ??????? ??????????. ????????: ???? ?????? ??? ??????????? ?????: ?????? ??????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ??? ?? ????? ???? .

705. (2273) (6692)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Miraç gecesi, bir kavme uğradım ki, karınları evler gibi iri idi. Bu karınların içi yılanlarla dolu idi ve yılanlar dışardan gözüküyorlardı. Ben: "Ey Cibril bunlar kimlerdir?"diye sordum. "Bunlar fâiz yiyenler!" dedi.."[961]

?706 ?6693 ?2274 -????????? ?????? ?????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ??????? ??????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ???????? ??????. ?????????? ??? ???????? ???????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ?????? ??????????? ????? ????. ???? ????? ?????? .

706. (2274) (6693)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Faiz yetmiş çeşit günaha sebeptir. En hafif kişinin anasıyla zina yapması gibidir."[962]

?707 ?6694 ?2275 -????????? ?????? ???? ??????? ??????????????? ????? ??????. ????? ????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????: ???????? ?????? ??????????? ??????.??? ???????: ?????? ????. ? ????? ????? ??? ???? ???????? ?? ???????????. ??? ???. ??? ????? ?????? ??? ?????? ?? ???? .

707. (2275) (6694)- Abdullah (İbnu Mes'ud) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Faiz yetmişüç kapı (çeşit)dir."[963]

?708 ?6695 ?2276 -????????? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????? ??????? ???? ?????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ???? ????? ??? ???????? ?????
?????? ??????? ????? ?????? ?????? ??????????? ?????. ???????? ???????? ???????????.?????? ????. ? ???????? ??????. ? ?? ???????. ???
????? ????? ????? ????? ????? ??? ??????? .

708. (2276) (6695)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "En son inen ayet, faizle ilgili olan ayettir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu bize açıklamadan vefat etti. Öyleyse faizi de faiz şüphesi olan muameleyi de bırakın."[964]

?709 ?6696 ?2279 -????????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????: ??? ?????
??????? ???? ???????? ??? ????? ???????? ??????? ????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ? ???????? ??????. '? ???????? ?? ??????? ????
????? ????? ???? ? ????? ??????? ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ?'???? ????? ??? ????. ??? ?????: ?????? ??? .

709. (2279) (6696)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Faizle malını artırmaya çalışan hiç kimse yoktur ki, işinin akıbeti malının azalmasına müncer olmasın!"[965]

*** VERESİYEDE BELLİ MİKTAR BELLİ MÜDDET ŞART**

?710 ?6697 ?2281 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????: ????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ????? ???? ????????? »???????? ???? ??????????« ?????????? ???? ???????. ???????? ??? ??????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ????????? ??????? ?????? ???? ??????????: ??????? ????? ??????? »???????? ???? ???????« ?????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ????? ??????? ????? ????? ????? ???????? ???? ??????? ????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????. ??? ???? .

710. (2281) (6697)- Abdullah İbnu Selam radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelip: "Yahudilerden bir aileyi kastederek "Falanın oğulları müslüman oldular. Ancak pek acıktılar, tekrar İslâm'dan dönmelerinden korkuyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kimin yanında bir şeyler var?" diye sordu. Yahudilerden biri: "Benim yanımda şu şu kadar nakit var, -zannedersem üçyüz dinar demişti- Falan ailenin bahçesinden (alınacak meyve için) şu fiyatla selem akdini yaparım)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Şu kadar vade ile şu fiyata" olur, "falan ailenin bahçesinden (elde edilecek meyve" kaydı) olmaz" buyurdu."[966]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste selem akdi mevzubahistir. Bu akitte peşin verilen para mukabilinde satın alınacak malın miktarı, evsafı ve vadesi belirlenir. Hadis, meyvenin "falan bahçeden olma" şartını reddetmektedir. Çünkü, o bahçeden mahsul kalkmayabilir. Başka bahçenin malı da olsa caizdir. Yeter ki belirlenen vasfı taşısın.[967]

*** ORTAKLIK VE MUDÂRABE**

?711 ?6698 ?2289 -?????????? ????????? ???? ??????? ?????????.????? ?????? ???? ??????? ??????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ??????????? »?????? ??????????« ???? ??????? ??? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ??????????. ????????? ????? ?????? ???????????????. ???????? ???????? ???????????? ?????????? ? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ?????. ???? ?????? ?? ?????? ????? ???????: ????? ??? ?????. ??? ????? ???????: ???? ?? ???? ????? ???????: ????? ????? .

711. (2289) (6698)- Salih İbnu Süheyb, babası Süheyb (İbnu Sinan)'dan naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üç şey vardır ki onlarda bereket vardır: "Belli bir vade ile olan satış, Mukâraza (denilen ortaklık çeşidi), satmak için değil, ev için buğday-arpa karışımı."[968]

*** EVLADIN MALINDA BABANIN HAKKI**

?712 ?6699 ?2291 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ?????????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ?????: ??? ??????? ?????! ???? ??? ???? ????????. ?????? ????? ??????? ??? ????????? ??????. ???????: ????? ????????? ‘?????.??? ???????: ?????? ????. ? ???????? ???? ??? ??? ??????? .

712. (2291) (6699)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Benim mal ve çocuğum var. Babam da malımı kökünden kurutmak, tüketmek ister" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen de malın da babana aitsiniz" buyurdular."[969]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, babaya, çocuğun malında tasarruf yetkisi sağlamaktadır. Bilhassa fakir ve muhtaç durumda olan baba ve ananın, nafakası zengin olan oğlan üzerinde olduğu hususunda ulemâ icma etmiştir. Şâfi'î ye göre, baba fakir ve çalışamaz durumda olursa, nafakasını vermek evlada vacib olur. Babanın kendi malı varsa veya vücutça çalışabilir halde ise evlada nafakası vacib olmaz. Diğer fakihler böyle bir kayıt zikretmeden "Ebeveynin nafakası evladın üzerinde vaciptir" demiştir.[970]

*** RASTLANAN SÜRÜ VE BAHÇEDEN İSTİFADE**

?713 ?6700 ?2300 -?????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ?????????? ?????????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ??????? ??? ????? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ????? ????????? ??? ?????? ??? ????????. ??????? ??????? ????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ??????????? ????? ????????. ???? ????????? ????? ?????? ??? ??? ? ????????.??? ?????: ????? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ???? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ????? ??? ?? ????. ??? ????? ?????. ????? ?? ????? ??? ??? ??? ????: ??? ???? ???? ?? ??? ????? ?? ???? ???? ?? ????? ?? ??????? .

713. (2300) (6700)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir çobanın (sürüsünün) yanına geldiğin vakit, ona üç kere nida et! (Çoban) cevap verirse ne âla, vermezse, fesada sebep olmadan (sütü sağıp götürmeden) sütünden iç. Bir bahçenin duvarına geldin mi, bahçe sahibini üç kere çağır. Cevap verirse ne âla, (kendinden isteyerek ihtiyacını gör), aksi taktirde fesada sebep olmadan yiyebilirsin."[971]

AÇIKLAMA:

Çobanı görülemeyen sürüden süt sağmak, sahibi görülemeyen bahçeden meyve yemek mutlak olarak herkese mi, yoksa açlık sebebiyle hayatî tehlikeye maruz kalan kimseye mi caiz olduğunda ihtilaf edilmiştir. Bir kısım ulemâ "herkese" derken, bir kısmı "zaruret halinde olana" demiştir ve çoğunluk bu sonuncu görüştedir.
Böyle bir kişi, parası varsa aldığının bedelini ödemelidir. Ebu Hanîfe, Mâlik ve Şâfi'î, cumhur gibi hükmetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Bağ-bahçenin etrafı duvarla çevrili değilse, bundaki yaş meyveyi zaruret olmadan da yiyebilir." Bazıları da ruhsatı "yolculara mahsus" diye kayıtlamıştır. Bazıları "Bu davranış, halkının adeti böyle olan yerlere mahsustur" demiş, bazıları da "Sahibinin razı olacağı bilinirse caizdir" demiştir. Tahavi'ye göre, "bu tatbikat misafir etmenin vacip olduğu devre hastır, vaciblik hükmü neshedilince bu ruhsat da neshedilmiştir" demiştir.[972]

?714 ?6701 ?2303 -?????????? ??????????? ???? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???????????. ????? ????? ??????????? ?????: ????????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ????????? ????????. ????????? ????????. ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????????? ???????. ??????? ???? ????? ?“???? ‘???? ?????? ???? ?????????????. ???? ????????? ??????????? ?????? ??????. ??????????? ???? ?????????? ????? ???????????? ??????????? ??? ?????? ???? ?????? ????? ????????? ????? ?????? ???????: ?. ?????: ?????? ???? ??? ???? ???????: ?????????? ??? ?????????? ????? ?????????? ???????????? ??????? ???? ??? ????????. ????????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ?????. ????? ????? ???????: ????? ??? ???????.????? ??????: ??? ??????? ?? ????? ????? ????? ???? ??? ???? ???????? .

714. (2303) (6701)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Bir sefer sırasında biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte idik. Derken, memeleri ida denilen bir bitki ile bağlanmış bir deve sürüsüne rastladık. (Sütten istifade için) sürüye yaklaştık. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bizi çağırdı, hemen yanına gittik. "Bu develer müslüman bir aileye ait, bu onların zaruri gıdalarıdır ve Allah'tan sonra (muhtaç oldukları) bereketleri (hayırlı malları)dır. İçinde azıklarınız bulunan dağarcıklarınızın yanına vardığınızda, onların içindeki erzakınızın çalınmış olması sizi sevindirir mi? Bunu adalete uygun bulurmusunuz?" buyurdular. Ashab: "Hayır!" deyince: "İşte bu (sizin yapmak istediğiniz) de öyle bir iştir" buyurdu. Biz: "Yeyip içmeye muhtaç olursak ne dersiniz?" diye sorduk. Şu cevabı verdi: "Yiyin fakat taşımayın, için fakat taşımayın." [973]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah'ın sağmal hayvanların memelerini, erzaklarımızı koyduğumuz dağarcık, depo, ambar gibi muhafaza edici şeylere benzetmiştir. Buralardan; izinsiz almak haramsa, memelerden de süt almak öyledir. Sahibinin izni alınmadan dokunulmamalıdır. Ancak zaruret hâsıl olursa o anki ihtiyacı giderecek kadarına izin verilmiştir. Bu sebeple "yiyin, fakat beraberinizde götürmeyin, için, fakat beraberinizde götürmeyin" emretmiştir. Bu halde de borçlanmanın esas olduğu daha önce belirtildi.[974]

*** DAVAR BESLEME**

?715 ?6702 ?2304 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ? ????????? ???? .

715. (2304) (6702)- Ümmü Hâni radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana "Koyun ve keçi edin. Zira onda bereket vardır" buyurdular."[975]

?716 ?6703 ?2305 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ?????????????? ?????????? ?????: ?'???? ????? '???????. ?????????? ????????. ?????????? ????????? ??? ???????? ????????? ????? ?????? ????????????.??? ???????: ?????? ???? ??? ??? ???????. ?? ???? ??? ???????? ???? ?????.????? ????? ????? ???? ???? ?'?? ?????? ????? ????? .

716. (2305) (6703)- Urve el-Bârikî radıyallahu anhüma, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü nakletmiştir: "Deve, sahipleri için bir izzet vesilesidir. koyun ve keçi de berekettir. Hayır, Kıyamete kadar atın alnına bağlanmıştır."[976]

?717 ?6704 ?2306 -?????????? ???????? ???? ????????? ?????????????????? ?? ????????? ???? ??????? ????? ?????????? ?????????????. ????: ????? ????????? ???? ????????. ????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
?????????: ???????? ???? ???????? ??????????.??? ???????: ???? ?? ?????? ????? ????? ??????? ?'??? ??? ???? ????? ???? .

717. (2306) (6704)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Koyun ve keçi cennet hayvanlarındandır."[977]

?718 ?6705 ?2307 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????? ????????? ???? ?????? ??????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????????????? ???? ????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?'????????? ??????????? ????????. ??????? ??????????? ???????????? ?????????. ?? ????? ?????? ????????? ?'????????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ?????. ? ????? ????? ????. ??? ?????? ? ????????? ?? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ????? ?????? ??? ????????? .

718. (2307) (6705)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zenginlere koyun-keçi edinmelerini emretti ve buyurdu ki: "Zenginlerin tavuk edinmeleri halinde, Allah, köylerin helak olmasına izin verir."[978]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler hayvancılığa teşvik etmektedir. Sonuncu hadis, köylülerin ve fakirlerin tavukçuluk yapmalarını teşvik etmektedir. "Zenginler de tavukçuluk yaparsa köylüye satacak bir şey kalmaz, helaklerine yol açar" şeklinde bir tevil tamamen tatminkâr gözükmüyor. Hadis, İbnu Mâce'nin mevzu, (uydurma) da denen zayıfı şiddetli olan hadislerindendir. [979]

AHKÂM BÖLÜMÜ

*** KAZA**

?719 ?6706 ?2310 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ?? ????? ??????????? ???? ?'?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????????????? ???? ???????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????. ????????: ??? ??????? ?????! ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??? ??????? ??? ??????????? ?????: ???????? ???????? ??? ???????. ????? ?????: ????????? ????? ???????? ????????? ????????. ?????: ????? ???????? ?????? ??? ??????? ?????? ?????????.??? ???????: ????? ????? ??????? ???? ? ??? ?????. ????? ????? ????: ?? ???? ????? ???????? ????? ??????? ?? ????? ?? ???? ??? ?????.????? ??????: ???: ???? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???. ????? ??? ?? ??????? ???? ????? ???? ?'???? .

719. (2310) (6706)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni Yemen'e gönderdi. "Ey Allah'ın Resûlü dedim. Sen beni gönderiyorsun. Halbuki ben gencim ve aralarında dâvâlarını hükme bağlayacağım. Ben ise daha hükmetmeyi bilmiyorum!"
Ali devamla der ki: "Bunun üzerine Resûlullah eliyle göğsüme vurdu ve: "Allahım, kalbine hidayet, diline hakta sebat ver!" diye dua etti."
Ali der ki: "O günden sonra, iki kişi arasında verdiğim hiçbir hükümde tereddüd etmedim."[980]

*** RÜŞVET**

?720 ?6707 ?2311 -?????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????????. ????? ??????? ???? ??????? ??????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ??? ????? ?????? ??????????? ???????? ????? ????????. ????? ???????? ??????? ????? ??????????. ???? ????? ???????. ???????? ??? ????????? ?????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ???? .

720. (2311) (6707)- Abdullah (ibnu Mes'ud) radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Halk arasında hüküm veren hiç kimse yoktur ki, Kıyamet günü bir melek ensesinden tutmuş olarak onu getirmesin. Sonra melek başını semaya kaldırır. Eğer (meleğe): "Onu at!" diyen olursa melek onu cehennemin öyle derin

bir çukuruna atar ki, kırk yılda o çukurun dibine varabilir."[981]

*** HAKİMİN HÜKMÜYLE HARAM HELAL OLMAZ**

?721 ?6708 ?2318 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???? ??????. ????????? ?????????? ??? ??????? ??????? ??????????? ???? ??????. ?????? ???????? ???? ???? ????? ?????? ????????. ????????? ??????? ???? ???????? ???? ????????.??? ???????: ?????? ????. ? ????????? ???? ?????? .

721. (2318) (6708)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Muhakkak ki ben bir insanım. Sizden bazısı, delilini beyanda diğerlerine nazaran daha belâgatlıdır. Bu sebeple, ben, kimin lehinde diğer kardeşimin hakkından bir parça kesersem, şüphesiz ona ateşten bir parça kesmiş olurum."[982]

AÇIKLAMA:

Burada adaletin ehemmiyeti ve mekanizması tesbit edilmektedir. Şöyle ki: Hüküm delile, ikna edici açıklamaya göre verilecektir. Mahkemede davayı ikna kabiliyeti ileri olan kazanır. Bu işte ise, bazıları çok daha ileridir. Getirilen delile göre hükmedecek olan hakim, farkında olmadan haksız hüküm verebilir. Bu durumda, belagatıyla kardeşinin hakkından bir parça alan, ateşten bir parça almış olur. Mahkemede adaletten ayrılmamalıdır. Kur'ân-ı Kerim'de kendi veya anne babamız ve yakınlarımız aleyhine bile olsa şahitlikte haktan ayrılmamamız emredilmiştir (Nisa 135). Alimler, bu hadisi açıklarken, "hakimin hükmü gizli bir şeyi helal etmez ve haramı helal etmez" demişlerdir. Sadece Ebu Hanîfe, kâdı huzurunda iki yalancı şahitle kocasının kendisini boşadığını iddia eden kadının, durumunu bilen bu şahitlerle helal olacağını söylemiştir.
Hadiste Resûlullah'ın beşer olma vasfına da dikkat çekilmiştir. Gaybı, Allah bildirirse bilir. Onun dışında O da hükümlerini zahir delillere göre verir.
Hadiste geçen elhan'ı belagatlı diye tercüme ettik. İfâdesini daha zekice yapan, daha ikna edici beyanda bulunan, böylece kendini haklı çıkarmaya muktedir olan manasında kullanılmıştır.
Hadiste, zahire göre hükmeden hâkim, yanlış bir hükümde bile bulunsa kendisine sorumluluk gelmeyeceği de ifade edilmiş olmaktadır.[983]

*** MAHKEMEDE YEMİN**

?722 ?6709 ?2326 -????????? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ???????. ????: ????? ??????????? ???? ????????. ????? ????????? ????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ??????? ??????????? ?????: ???????? ???? ???????? ???????: ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????? ???? ??????????? ??????? ??? ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ??? ???????? ???? ????????.??? ???????: ?????? ????? ? ????????? ???? .

722. (2326) (6709)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yaş bir misvak çubuğu için bile olsa, şu minberimin yanında bile bile yalan yere yemin eden hiçbir köle ve cariye yoktur ki ona cehennem vacib olmasın."[984]

AÇIKLAMA:

Yeminin ağırlığını ihsasta, yemin edilecek yer ve zamanın seçimine dikkat edilmiştir. Ashabtan bazılarının Resûlullah'ın minberinde, Haceru'l-Esved'le Makam-ı İbrahim'in arasında ikindi namazından sonra, cum'a günü yemin ettirmişlerdir, Cumhûr bunun caiz olduğunu belirtmiştir.[985]

*** ÇALINMIŞ MALINI BULANIN ALMA HAKKI**

?723 ?6710 ?2331 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ??????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ??? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ????. ????????? ??????????? ???? ????????? ??????????.??? ???????: ??? ???? ????? ??????. ??? ?????? ?????? ???? ?? ????? ??? ???? .

723. (2331) (6710)- Semure İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir kimsenin bir eşyası kaybolsa veya çalınsa, sonra bunu bir adamın satmakta olduğunu görse, o mala sahibi ehaktır. Onu satın almış olan kimse satandan bedelini geri alır."[986]

AÇIKLAMA:

Hadis, malını yitiren veya çaldıran kimse, bu malı kimin elinde bulursa, herhangi bir ödeme yapmadan onu alma hakkına sahiptir. Malı elinde bulunduran kimse de, kimden satın almışsa, ödediği parayı geri alma hakkına sahiptir.[987]

*** BİRŞEYİ KIRAN HAKKINDA HÜKÜM**

?724 ?6711 ?2333 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ?????: ?????? ??????????: ??????????? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????: ?????? ??????? ?????????-???????? ?????? ?????? ???????-????????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????????. ?????????? ???? ????????. ?????????? ???? ???????? ????????. ???????: ????????????? ????????. ???????? ?????????????: ?????????? ?????????? ??????????. ????????????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????? ???????????? ??????????. ??????????? ?????????. ??????? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???? ?????????? ???? ????????. ????????. ????? ?????? ??????????. ??????????? ????? ????????. ???????: ?????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ??? ?????? ??????? ????? ??????? ????? ??? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ??????? ????????? .

724. (2333) (6711)- Benî Sûe kabilesinden bir adam anlatmıştır: "Ben Hz. Aişe radıyallahu anhâ'ya: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ahlâkını bana haber ver!" demiştim. Şu cevapta bulundu: "Sen Kur'ân'ın "Ve hiç şüphesiz sen pek yüce bir ahlâk üzerindesin" (Kalem 4) ayetini okumadın mı?" (Aişe radıyallahu anhâ sözüne devamla) dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (bir gün) ashabıyla birlikte (hücremde) idiler. Kendisine yemek yapmıştım. Hafsa da yemek yapmıştı. Ama yemeği hazırlamada Hafsa benden önce davrandı. Ben cariyeme: "Git Hafsa'nın yemeğini dök!" dedim. O(nun cariyesi) yemeği Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın önüne tam koyacağı sırada cariyem yetişip ona vurdu ve tabak kırıldı, yemek ortalığa dağıldı. Resûlullah çabuk davranıp (kırıkları) bir araya getirdi, deri sofra üzerine dökülen yemekleri topladı ve (ashabıyla) yediler. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm benim kabımı (kırılana bedel, içindeki yemekle birlikte) Hafsa'ya gönderdi ve: "Kırılan kabınız yerine bu kabı alınız, içerisindeki yemeği de yiyiniz" buyurdu." Aişe devamla der ki: "Ben içlendiğim (bu densizliğe hak ettiğim gücenmenin izini) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın mübarek yüzlerinde hiç görmedim."[988]

*** HATILINI KOMŞU DUVARA SAPLA**

?725 ?6712 ?2336 -????????? ????? ??????? ?????? ???? ??????. ????? ????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ????? ???????? ?????

??????? ???? ??????? ????????? ????? ?????????? ???? ???????? ????????? ????? ????????? ???? ???????????? ??????? ?????????? ??? ? ???????? ??????? ??? ????????. ????????? ????????? ???? ??????? ????????? ??????? ???? ?‘???????. ?????????: ???????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ???????? ????????? ??????? ??? ???????? ???????? ??? ????????? ???????: ??? ????! ??????? ???????? ???? ???? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????? ???????? ??? ????????. ????????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??????? ?? ????? ?????????? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ??????. ????? ?????. ?????? ?? ????? ?? ?? ?? ???? ????? ?????? ? ?????. ? ?????: ???? ?????? ????? ??? ?????? ? ???? ????? ??? ????? ?????? .

725. (2336) (6712)- İkrime İbnu Seleme'den rivayet edildiğine göre: "Belmuğire'den iki kardeşten biri duvarının üzerine hatıl koydurmamaya köle azad etmek üzere yemin etti. Sonra Mücemmi' İbnu Yezid ile ensardan birçok kimse yanına gelip:
"Şehadet ederiz ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Hiçbiriniz komşusunun hatılını duvarına saplamasına mani olmasın" buyurdu" dediler. Adamcağız bunun üzerine: "Ey kardeşim! Senin lehinde benim aleyhimde hüküm verilmiş oldu. Ben (koydurmayacağım diye köle azadı üzerine) yemin etmiştim. Bari, sen benim duvarımın yanına bir direk koy ve hatılını bu direk üzerine at (böylece benim de yeminim bozulmasın)" dedi."[989]

?726 ?6713 ?2337 -?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ????? ????????? ???? ????? ?‘?????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????: »? ???????? ????????? ??????? ??? ???????? ???????? ????? ?????????«??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ???? .

726. (2337) (6713)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizden kimse, duvarına, komşusunun hatıl saplamasına mâni olmasın."[990]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şehircilik siyasetinde komşu evlerin yan yana bitişmesi prensibi mevcuttur. Daha önce açıklandığı üzere, bu siyaset icabı, bir komşu ev yaparken, hatılını komşusunun duvarına saplamak isterse buna mani olunmamalıdır.[991]

*** YOLUN GENİŞLİĞİNDE İHTİLAF OLURSA**

?727 ?6714 ?2339 -?????????? ????????? ???? ??????? ?? ????????? ???? ?????? ???? ????????. ????: ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ????????????? ??? ?????????? ??????????? ???????? ??????? .

727. (2339) (6714)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yolun (genişliği hususunda) ihtilafa düşerseniz yedi zira' yapın."[992]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şehircilik meselelerine de yer vermiştir. Bu cümleden olarak yollarla da ilgili beyanlarda bulunmuştur. Şarihler, tarla ve bağ arasında az geçilen yolların, komşular arasında anlaşmaya tâbi olarak daha geniş veya daha dar olabileceğini, hadiste gelen "yedi zirâ" rakamının, ihtilaf halinde vaz' edileceğini, keza çok geniş olan bir yolu hiç kimsenin istilaya hakkı olmadığını belirtirler.
İbnu Hacer'in de belirttiği üzere, yedi zirâlık genişlikten maksat, yüklü olarak (taşıtların) rahatça gidip gelmesini-sağlayacak, lüzumu halinde zarurî eşyaların kapı önüne bırakılmasına imkân verecek genişliktir. Bu miktar ammenin menfaatına tahsis edilen miktar olması hasebiyle yol daha geniş olmadığı taktirde, daralmaya meydan vermemek için oturmak, satış vs. için işgal etmek yasaklanmıştır.
Şunu da kaydedelim ki, her devrin nakil vasıtalarına göre mezkur rakamın değiştirileceği şârihlerin ifadesinden anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ömer zamanında Basra ve Kûfe şehirleri kurulurken ana caddeler 20, tâli sokaklar 9 zirâ olarak planlanmıştır. Böylece, hadiste gelen rakamların bağlayıcı olmadığı, bizzat ashabın tatbikatından anlaşılmıştır.[993]

*** ZARARA ZARARLA MUKABELE YOK**

?728 ?6715 ?2340 -?????????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????????? ????? ???????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ? ?????? ??? ???????.??? ???????: ??? ???? ????? ????? ????? ????????? ???? ? ??? ?????? ‘? ????? ?? ?????? ????? ??????? ? ????? ???: ?? ???? ????? ?? ??????. ? ????? ???????: ?? ??? ????? .

728. (2340) (6715)- Ubade İbnu's-Sâmit ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle hükmetmiştir: "Zarara sokmak ve zarara karşı zarar vermek yoktur."[994]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, kimsenin kimseye zarar vermemesini emreder. Bu yasağa rağmen zarar veren olursa, zarar gören intikam almak üzere mukabil bir zarar vermemelidir. Hadisteki ??? ??????? bunu ifade eder. Münâvî, zarar görenin zarar vermesi değil, affetmesi gereğini belirtir. Alimler ??????? kelimesinde müşâreke yani, iki kişinin birbirine zarar verme mânasının varlığına dikkat çekerler. Bu yasaklanmış olunca, zarara uğrayan, intikam almanın caiz olduğuna hükmederek öbürüne tecavüz edip zarar vermemelidir. Ona düşen aftır, affetmezse zararını meşru yollarla tazmin ettirir. Tazmin suretiyle hakkını telif, öbür tarafa zarar sayılmaz. Böyle olunca ??? ??????? 'ın hükmü gerçekleşmiş olur.[995]

*** ZİLYED**

?729 ?6716 ?2343 -?????????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ???? ??????? ????????????. ????: ????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ??????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ????? ??????????. ???????? ?????????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ????????? ????????. ???????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????: ??????? ???????????.??? ???????: ????? ?? ????? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ????? ??????: ???? ?????. ????? ??????: ??? ???? ?? ???? ????? ??? ????? ???? ??? ???? ??? ?????? .

729. (2343) (6716)- Câriye (İbnu Zafer el-Hanefi) radıyallahu anh anlatıyor: "Bir grup insan, aralarında yer alan ve sazlıktan mâmul bir çardağın mülkiyeti hakkındaki ihtilaflarını çözdürmek üzere Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a başvurdular. Aleyhissalâtu vesselâm, onlara, meselelerini çözmesi için Huzeyfe radıyallahu anh'ı gönderdi. Huzeyfe gidince, kulübe kamışlarını bağlayan ipin tesbit edildiği yere daha yakın olanlar lehinde hükmetti. Huzeyfe, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına dönünce nasıl hükmettiğini haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "İsabet ettin ve güzel hükmettin!" buyurarak taktirlerini ifade etti."[996]

AÇIKLAMA:

Böylesi ihtilaflı meselelerde, "zilyed"lik esası vardır. Yani, ihtilafa mevzu olan mal kimin elinde veya daha yakınında ise, yemin mukabilinde mal onun sayılır. Öbür tarafa aksini delillerle isbat düşer. Hadiste görülmüyor ise de, Hz. Huzeyfe, kulübeyi, yakın olanlara hükmederken, onlara, kulübenin kendilerine ait olduğuna dair yemin ettirmiş olmalıdır.[997]

*** KÂİF**

?730 ?6717 ?2350 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ??????????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ????????. ?????????? ?????: ??????????? ?????????? ?????? ???????? ??????????. ????????: ??? ??????? ?????????? ???????. ????? ???? ???????? ????????. ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ????????: ???? ??????????? ??????? ???????. ????? ???????? ?????? ????? ???????? ??????? ??? ??? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ????? ? ???????? ???? .

730. (2350) (6717)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Kureyşliler kâhine bir kadına gelip: "(Hz. İbrahim aleyhisselâm'ın ayak izinin bulunduğu bilinen Makam-ı İbrahim'deki taşı kastederek) şu makam sahibine, iz yönüyle en çok benzeyeni bize bildir!" dediler. Kâhine:
"Suyun sürüklediği kum kadar ince olan şu toprak üzerine bir bez yayıp sonra da üzerinden yürürseniz, ben istediğinizi haber veririm!" dedi. Söylendiği gibi bir bez yaydılar, sonra halk üzerinde yürüdü. Kâhine kadın Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ayak izini görünce: "Ona benzemede bu, en ileri olanınız!" dedi. Bu hadiseden sonra yirmi yıl - veya Allah'ın dilediği- kadar bir zaman geçince Allah Teâla hazretleri, Muhammed Mustafa'yı peygamber olarak gönderdi."[998]

*** ÇOCUĞA EBEVEYN HAKKINDA MUHAYYERLİK**

?731 ?6718 ?2352 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????????? ??????? ???Œ???? ????????. ?????????? ?????????? ????? ?????????. ???????: ?????????? ???????. ?????????? ????? ??????????. ??????? ???? ????.??? ???????: ?????? ????. ????? ????????: ??? ?????? ?? ???? ????? ???? ?????? .

731. (2352) (6718)- Abdülhamîd İbnu Seleme'nin dedesi radıyallahu anh anlatıyor: "(Boşanan) annesi ile babası, kendisini yanında tutmak hususunda ihtilafa düşerek, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a başvurdular. Bunlardan biri kâfir, diğeri müslüman idiler. Aleyhissalâtu vesselâm çocuğu (anne veya babadan birini seçmede) muhayyer bıraktı. Çocuk kâfir olanı tercih etmişti ki, Aleyhissalâtu vesselâm: "Allahım, onu doğruya yönelt!" diye dua buyurdu. Bunun üzerine çocuk müslüman olana yöneldi. Böylece çocuğu müslüman olana verdi."[999]

AÇIKLAMA:

Bu husus Hidane bahsinde açıklandı.[1000]

*** MALINA ZARAR VERENE TASARRUF YASAĞI**

?732 ?6719 ?2355 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?'????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ???????? ?????: ???? ?????? ???????? ???? ???????. ?? ????? ????? ???? ?????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ????????. ??????? ? ?????? ???? ????? ???????????. ??????? ? ??????? ????????. ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????? ????. ??????? ???? ????? ????? ???????? ??????: ? ???????. ????? ????? ??? ????? ???????? ??????????? ??????????? ???? ???????. ????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????????? ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ??? ???? ??? ????? .

732. (2355) (6719)- Muhammed İbnu Yahya İbnu Habbân radıyallahu anh anlatıyor: "O benim dedem Munkız İbnu Amr'dır. (Bir savaşta başından derin bir yara almıştı. Bu yara onun dilini kırmıştı (normal konuşamıyordu). Buna rağmen o, ticareti bırakmamıştı. Alış-verişte hep aldatılırdı. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek durumunu anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen alış-veriş edince: "(Dinimizde) aldatma yok!" de! Ayrıca sen, satın aldığın her malı geri verme hususunda üç geceye kadar muhayyersin. (Bu üç günlük muhayyerlik müddetinden) sonra rızan varsa malı tut, yoksa malı sahibine geri ver" buyurdu."[1001]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah'a müracaat eden zatın kim olduğu rivayette net değildir, bu sebeple âlimler ihtilaf etmiştir. Bizim için hadisin fıkıh yönü mühimdir. Hadisin zahiri, "piyasayı iyi bilmeyen bir kimsenin, satın aldığı malı geri verme hususunda üç günlük muhayyerlik hakkı olduğunu" ifade eder. Ancak bu şekilde sadece Ahmed İbnu Hanbel ve bir kısım Mâlikîler hükmetmiştir. Hanefiler, Şâfiîler ve cumhûr "hadis muayyen bir şahısla ilgilidir" diyerek, hükmünü amelde esas tutmamışlardır. Bunlar "Satın alınan bir malda aldandığını sonradan anlayan kimse, malı geri veremez" derler. Ancak kusurlu malın kusuru gizlenmişse bu hariç, bunu geri verebilir. Alimler ayrıca "Satış sırasında muhayyerlik şartı konabilir" demiştir. Ebu Hanîfe, Şâfi'î, Züfer bu muhayyerlik müddetini üç günle sınırlarlar. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed "bir iki ay olabilir" demiştir.[1002]

*** MÜFLİS**

?733 ?6720 ?2357 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ????? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ??????????? ????? ?????????????? ????? ????????. ??????? ???????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????????????? ???????? ????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????. ???? ????. ? ?????? ????? ?? ???? ????? ????? ????? ????: ???? ??????? ????? ??????? ???? ? ????? ??. ? ????? ?Œ??? ?? ????? ?????? ?? ????: ?? ???? ???. ? ????? ????? ????: ???? ???? ????? .

733. (2357) (6720)- Hz. Cabir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Muaz İbnu Cebel radıyallahu anh'ı alacaklılarından kurtardı. Sonra onu Yemen'e âmil (vâli) olarak yolladı. Bunun üzerine Hz. Muaz şöyle dedi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (elimde mevcut) malımla beni borçlardan halâs etti, sonra da Yemen'e âmil tâyin etti."[1003]

AÇIKLAMA:

Hz. Muaz radıyallahu anh'ın borcu fazla olmasına rağmen, mevcut malı ile ödenebilen ödenmiş, geri kalanı için hapis vs. gibi herhangi bir muamele yapılmamıştır. Şu halde borçlunun malı haczedilerek borçlularına dağıtılabilir. Mekke fethinden sonra, muallimlik, kadılık, vergi tahsili gibi birçok vazifelerle muvazzaf olarak Yemen'e gönderilen Hz. Muaz, maddi bakımdan da durumunu telafi etmiş olmalıdır.[1004]

*** ŞAHİTLİK İSTENMEDEN ŞEHADET**

?734 ?6721 ?2363 -?????????? ?????? ?????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????. ?????: ???????? ?????? ???? ??????????? ?????????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ?????? ??????

???????? ??????? ??????? ??????????? ??? ????????. ????? ???????? ???????????. ????? ???????? ??????????? ????? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????????. ????????? ????? ????????????.??? ???????: ?????? ?????? ????. ? ?? ????? ??? ????? ?? ???? ??? ???? ??? ???? ???????? .

734. (2363) (6721)- Câbir İbnu Semüre radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ömer radıyallahu anh bize Câbiye'de hitap etti ve dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, tıpkı benim sizin aranızdaki şu kalkmam gibi bizim aramızda hitap için ayağa kalktı ve dedi ki: "Ashabım, bunları takip edenler (tabiin) ve onları da takip edenler (etbauttâbiîn) hakkında bana riayetkâr olun (benim hatırım için onlara da saygılı olun). Onlardan (Etbauttâbiînden) sonra yalan yaygınlaşacak, öyle ki, kişi kendisinden şahitlik istenmediği halde şehadette bulunacak, yemin talep edilmediği halde yemin edecek."[1005]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadiste selef de denen İslâm'ın ilk üç neslini tebcil etmektedir. Sahâbe, Tâbiî'n ve Etbauüâbiîn'e saygıya, hürmete davet eden hadisler çoktur. Mütevatir derecesine ulaştığını, bu nesillerin söz ve davranışlarına da sünnet dendiğini, ûlemanın, bu sünneti de bağlayıcı ilan ettiğini daha önce muhtelif vesilelerle açıkladık. Bu hadisin benzeri hadisler daha önce geçti, açıklamaları tekrar etmeyeceğiz.[1006]

*** BORÇLARDA ŞEHADET**

?735 ?6722 ?2365 -????????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ????????? ???? ????????? ???????????. ????: ????? ???????? ???? ????????? ????????????. ????? ?????? ????????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???? ???? ??????? ??????????? ?????: ??? ?????? ?Œ???? -??? ??????? ????????? ??????? ????? ???????????? ???????? ????? ????? ????????- ?????? ??????-????? ????? ????????? ???????- ???????: ???? ???????? ??? ?????????.??? ???????: ????? ????? ?????? ????? ????? .

735. (2365) (6722)- Ebu Sâidi'l-Hudrî radıyallahu anh, Bakara suresinin (meâlen) "Ey iman edenler! Birbirinize belirli bir müddet için borçlandığınız zaman!" diye başlayan (ve müdayene ayeti olarak bilinen ve Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun ayeti olan Bakara suresinin 282. ayetini) "... Eğer bazınız bazınıza güvenirse -yani borcu, sened, şahidler veya rehinle tevsik etmeye gerek duymazsa- kendisine güvenilmiş olan borçlu kimse borcunu ödesin..." ayetine gelince: "Bu ayet, bundan önceki ayeti neshetti" dedi."[1007]

AÇIKLAMA:

Bakara suresinin 282. ayeti, borçlanmaların şahidler huzurunda, adil kâtip tarafından yazılmasını, rehinlenmesini emreder. Ayetin emri bugünkü noter müessesesinin tesisine götürür. 283. ayet güven halinde buna gerek olmayacağını ifade etmektedir.
Sadedinde olduğumuz hadis müdâyene ayetinin mensuh olduğunu ifade ederse de, İbnu Abbâs'ın mensuh olmadığına dair kanaati de bilinmektedir. Öyleyse ayetin neshinden çok, "borçların ayette belirtildiği ciddiyette yazılması esas olmakla birlikte, güven hasıl olan durumlarda bunun şart olmadığı" şeklinde hükme gidilmesi daha muvafiktır ve çoğunluk böyle anlamıştır. Bilhassa emniyetin kalktığı gününüz şartlarında ihtiyat esas alınarak borçlar şahitler huzurunda yazılmalı, rehinlenmelidir. [1008]

*** ŞAHİDLİĞİ CAİZ OLMAYANLAR**

?736 ?6723 ?2366 -????????? ??????? ???? ????????? ??????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ????. ????? ???????? ???? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ????????? ??????? ??? ????????? ??? ????????? ??? ?“????? ??? ??? ?????? ???? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ? ????? ???? ??? ???? ????????. ????? ??????? ?? ????????? ??? ????? ???? .

736. (2366) (6723)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(İslâm dinine göre) hâin erkek ve hâine kadının, müslüman iken hadd cezasına çarpılan kimsenin şahidliği makbul değildir. Keza kin ile husumet sahibinin kin beslediği kimse aleyhine şahidliği caiz değildir."[1009]

AÇIKLAMA:

Hâin'i alimler, kula ve Allah'a karşı emanete ihanet eden kimse olarak anlamıştır ve bununla "büyük günahları işleyen, küçük günahta ısrar eden kimse"nin kastedildiğini söylemişlerdir. Bu mânada "hâin, "fasık" demektir" demişlerdir.
Ebu Hanife, hadisin son kısmını tevil ederek "düşmanlık şahitliğe mani değildir" diyerek aralarında husumet bulunan kimselerin birbirleri aleyhine şahidlik yapabileceğini söylemiştir.[1010]

*** TEK ŞAHİD VE YEMİNLE HÜKÜM**

?737 ?6724 ?2371 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ??????? ??????? ???????????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ???? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ????????? ????????? ??????????.??? ???????: ???????? ????? ??? ???? ????? ?????? ??? ????? ?????? ??????? ????? ?????? .

737. (2371) (6724)- Sürrak radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir erkeğin şahitliğini ve talibin (davacının) yeminini geçerli saydı." [1011]

AÇIKLAMA:

Bu paralelde başka rivayetler de var. Daha önce de açıklandığı üzere, aslında dâva sahibi iki şahidle iddiasını ispatlamak zorundadır. Bu hadise göre ise, dava sahibinin yemini -bir şahid yerine geçmek üzere- bir erkek şahidle birlikte, normalde gerekli olan iki şahit sağlanmış olmaktadır.
Ancak, Ebu Hanîfe başta, Kûfe ûleması, Şa'bî, el-Hakem, Evzâ'î, Leys, Malikilerden Endülüslü olanlar bu şekilde hiçbir davanın halledilemeyeceğini söylerler. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ali, Ömer İbnu Abdilaziz, İmam Mâlik, Şâfi'î ve Ahmed, Medineli fakihler ve başka pek çok ûlemâ "malî konularda bir şahitle davacının yemini yeterlidir" demiştir.[1012]

*** YALAN ŞAHİTLİK**

?738 ?6725 ?2373 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ??????? ???? ????? ????. ?????? ?“??? ???? .

738. (2373) (6725)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yalancı şahidin ayakları, (daha şehadet mahallinden) ayrılmadan Allah Teâla hazretleri ona cehennemi vacib kılar."[1013]

*** EHL-İ KİTABIN BİRBİRİNE ŞAHİTLİĞİ**

?739 ?6726 ?2374 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??? ??????? ?‘?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ?????????? ???? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???? ??? ???? .

739. (2374) (6726)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ehl-i Kitab'ın birbirlerine şahitlik etmelerine izin verdi." [1014]

AÇIKLAMA:

Ehl-i kitabın birbirleri aleyhine şehadetleri makbul mu değil mi ihtilaf edilmiştir. İmam Mâlik ve Şâfi'î hazretleri "Ehl-i kitabın ne bir müslüman ne de bir kâfir aleyhine şahitliği makbul değildir" demiştir. Ehl-i Rey'e göre zımmilerin birbirleri aleyhine şahitliği caizdir. Çünkü bütün kâfirler bir millet sayılır, dolayısıyla Hıristiyan, yahudi aleyhine; yahudi Hıristiyan aleyhine şahitlik yapabilir, fakat zımmî, müslüman aleyhine şahitlik yapamaz.
Ahmed İbnu Hanbel de: "Zımmîlerin ne birbirleri aleyhine ne de müslümanlar aleyhine şahidliği kabul edilmez" demiştir. Ancak "Yolculuk halinde, başka şahid olmadığı için vasiyete şahid kılınan ehl-i kitabın şehadeti zarurete mebni kabul edilir" demiştir.[1015]

HİBELER BÖLÜMÜ

*** ÖMRÂ**

?740 ?6727 ?2379 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????. ?????? ???????? ???????? ?????? ????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ??????? .

740. (2379) (6727)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ömrâ(nın mal sahibinin menfaatine bir yönü) yoktur. Kim bir malı ömrâ kılarsa artık o mal, ömrâ kılana aittir."[1016]

AÇIKLAMA:

Ömrâ, bir kimsenin bir malı, hayatta kaldıkça kullanması için bir başkasına vermektir. Bu bir cahiliye adetidir. Meselâ bir kimse evini, hayatta kaldığı müddetçe oturması için bir başka şahsa bağışlardı. İşte bu muameleye ömrâ veya amrâ denmiştir. Ömrâ: "Bu mal sen öldükten sonra da çocuklarına aittir" veya "Sen ölünce benim çocuklarıma aittir" sözleriyle de yapılsa, fakihler, malin artık alıcıya ait olacağını, dilediği gibi bu malda tasarruf edebileceğini belirtirler. İmam Mâlik verici verme sırasında: "Senden sonra da senin mirasçılarına olsun" demedikçe, o kimsenin ölümü halinde, malın intifa hakkının vericiye döneceğine hükmetmiştir.[1017]

*** HİBEDEN DÖNME**

?741 ?6728 ?2384 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ??????? ??????? ??? ??????????? ???????? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ?????. ????? ????? ??? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ??? ???????? ?? ??? ????? ??????????. ?????? ????? ?????????? ???????? ????. ? ??? ?????. ????? ???? ?? ????: ?? ???? ?? ?? ???? ?????? ?? ????? ?????????? ???? .

741. (2384) (6728)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bağışını geri alan kimsenin durumu şu köpeğin durumu gibidir: Yalını yer, iyice doyunca kusar. Sonra kusmuğuna tekrar dönüp onu yer."[1018]

*** SEVAP ÜMİDİYLE HİBE**

?742 ?6729 ?2387 -?????????? ??????? ???? ?????????? ?? ????????? ???? ????????????? ????: ????? ???????. ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ?‘????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ?????? ?????????? ??? ???? ?????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??????????? ?? ??????????? ?? ???? ??? ???? .

742. (2387) (6729)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişi, karşılığı verilmediği müddetçe hibesini geri alma hakkına sahiptir."[1019]

AÇIKLAMA:

Önceki hadis, mutlak şekilde hibenin geri alınmasını yasakladığı halde, bu hadiste -karşılığını beklemek niyetiyle verilen- hibenin, karşılığı verilmediği taktirde geri alınabileceğini ifade etmektedir. Bazı alimler karşılık bekleyerek hibe yapılmasını caiz görmüş ise de Hanefilere ve kavl-i cedidinde Şâfiî'ye göre, karşılık bekleyerek verilen hibe batıldır. Çünkü meçhul bir satış hükmündedir. Halbuki hibenin gayesi karşılıksız bağıştır, karşılık beklemek bu maksada aykırıdır.[1020]

*** KOCADAN İZİNSİZ KADININ HİBESİ**

?743 ?6730 ?2389 -?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ????? ???? ??????. ?????????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ??? ??????? »?????? ???? ?????? ?????? ???? ???????« ???? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????. ?????????: ????? ??????????? ??????. ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ??????????? ??? ???????? ??? ??????? ?????????. ?????? ??????????? ???????? ???????: ??????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???? ???????? ????????? ???????: ???? ??????? ?????????? ??? ????????? ????????????? ???????: ??????. ?????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? .

743. (2389) (6730)- Ka'b İbnu Mâlik'in anlattığına göre: "Hanımı, kendine ait bir zinet eşyasını Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a götürüp: "Ben bunu tasadduk ediyorum" demiştir. Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Kadının kendi malından (da olsa) bağışı kocasının izni olmadan caiz değildir. Acaba sen Ka'b'den izin aldın mı?" demiştir. Hanım "Evet!" deyince, hanımın kocası Ka'b İbnu Mâlik'e (bir adam göndererek): "Sen Hayre'ye zinetini tasadduk etmesine izin verdin mi?" diye sordurmuş, Ka'b: "Evet!" deyince Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadının hibesini kabul buyurmuştur."[1021]

AÇIKLAMA:

Dinimizde esas olan kadının kendi malında tasarruf yetkisine sahip olmasıdır. Bu sebeple cumhûr: "Kadın kendi malından kocasının izni olmadan dilediği şekilde tasarruf eder, tasadduk eder" diye hükmetmiştir. Bazı alimler (Tâvus ve Mâlik) "kadın kendi malının üçte birini tasadduk edebilir, fazlasını etmek için kocasından izin almalıdır" demiştir. Kadının sefih dediğimiz faydayı-zararı bilemeyecek halde aklî noksanlığı bulunması halinde kendi malından da olsa tasarruf edemeyeceği cumhurca da benimsenmiştir.[1022]

SADAKALAR BÖLÜMÜ

*** SADAKA ETTİĞİ ŞEYİ SATIN ALABİLİR Mİ?**

?744 ?6731 ?2393 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???????????? ???? ????? ???????? ???????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ??? ????????. ?????? ??????? ??? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ????????? ???????: ?????? ???? .

744. (2393) (6731)- Zübeyr İbnu'l-Avvam radıyallahu anh'ın anlattığına göre, "Kendisi ğamr veya gamra denilen bir atı hibe olarak vermiş, sonra o attan olduğu söylenen erkek veya dişi bir tayın satışa arz edildiğini görmüş, tayı satın almayı bırakmıştır."[1023]

AÇIKLAMA:

Alimler, büyük çoğunluğuyla bu hadise dayanarak, hibe, tasadduk, zekat, kefaret, adak gibi yollardan bir yolla malını elden çıkaran bir kimsenin onu parayla tekrar satın almasını mekruh addetmişlerdir. İmam Mâlik, Kûfiler ve Şâfi'inin de böyle hükmettiği belirtilir. Ancak kerahet tahrimî değil, tenzihidir.[1024]

*** SADAKA ETTİĞİ ŞEY VERASETLE GELİRSE**

?745 ?6732 ?2395 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????????. ????? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ????? ????????? ?????? ???????????. ????????? ??????? ?????? ???????? ????????. ???????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ?????????? ????????? ??????? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ??? ?? ???? ????? ???? ?? ???? .

745. (2395) (6732)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ben bahçemi anneme vermiştim. "Şimdi o vefat etti. Benden başka da varis bırakmadı (bahçeye varis olabilir miyim?)" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Senin sadakan tam oldu. Bahçen tekrar sana rücû etti."[1025]

AÇIKLAMA:

Alimler, çoğunlukla veraset yoluyla geri gelen sadakaya temellük etmenin mekruh olmadığını söylerler.[1026]

*** ARİYET**

?746 ?6733 ?2398 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????????? ?????????? ???? ???????? ?????: ???????? ???? ????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????????? ?????????. ???????????? ??????????.??? ???????: ????? ???? ????? ????? ????? ?????? ??????????? ?? ????. ??? ?? ????? ?? ????? ????. ??? ???? ????? ???? ??? ????? ???? ??? .

746. (2398) (6733)- Ebû Ümâme ve Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ariyet, sahibine döner, minha (intifası bağışlanan mal) sahibine iade edilir" buyurdular."[1027]

AÇIKLAMA:

Minha veya meniha lügat olarak bağış demek ise de burada sütünden istifade edilmesi için bağışlanan hayvan veya meyvesinden istifade edilmesi için bağışlanan ağaç manasına gelir. Bu, belli bir müddet için yapılan bağıştır. Burada sadece menfaat bağışı mevcuttur, malın aslı sahibine aittir.[1028]

*** HAVALE**

?747 ?6734 ?2404 -????????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????. ??????? ???????? ???? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??? ???? ?? ???? ???? ????. ????? ???? ?? ????: ?? ???? ?? ???? ???? ????? ??? ?? ????? ???? ?? ????. ? ????? ????? ???? ? ????? ????: ?? ???? ?? ???? ????. ???: ????? ?? ??? ????? ??? ????? ???. ?? ???? ??????? .

747. (2404) (6734)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Borcunu ödemeye muktedir olan kimsenin özürsüz olarak ödemeyi geciktirmesi zulümdür. Sen alacaklı durumda iken (alacağın) varlıklı ve güvenilir bir kimseye havale edilirse, bu havaleyi kabullen."[1029]

*** ÖDEME NİYETİYLE BORÇLANAN**

?748 ?6735 ?2409 -????????? ??????????? ???? ??????????. ????? ????? ?????? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ??????? ?'?????????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???????? ????????. ??? ???? ?????? ?????? ???????? ??????. ?????: ??????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ??????????: ??????? ????????? ????????. ??????? ??????? ??? ?????? ???????? ??? ? ????? ?????. ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? .

748. (2409) (6735)- Abdullah İbnu Cafer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Borç, Allah'ın hoşlanmadığı bir şeye ait olmadığı müddetçe, Allah-u Zülcelal hazretleri, borcunu ödeyinceye kadar borçlu ile birliktedir.
"Ravi der, ki: "Abdullah İbnu Cafer, vekil harcına derdi ki: "Git, benim için borç al. Zira ben, Resûlullah'tan bu hadisi işittikten sonra Allah'ın benimle olmadığı bir gece geçirmekten hoşlanmam."[1030]

AÇIKLAMA:

Hadis, meşru yolda, ödemek niyetiyle borçlanmaya bir teşvik, borçlanmaktan fazla korkmamaya bir irşaddır. Çünkü, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu şekilde yapılan borçlanmalarda Cenab-ı Hakk'ın yardımcı olacağını vaadetmektedir. Bugünkü lüks hayat için, zaruri olmayan eşyalar için yapılacak borçların buraya girmeyeceği söylenebilir.[1031]

*** ÖDEMEME NİYETİYLE BORÇLANAN**

749 ?6736 ?2410 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ????????. ????????? ??????

?????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ?????????? ???????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????????? ???????? ????? ?????? ????????.?????????? ???????????? ???? ?????????? ?????????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????????? ???? ????? ???? ??? ??????. ?????? ????? ????: ??? ??. ? ????? ???????: ????? ???. ???.???? ?????? ?? ???? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ??? ??? ????: ??? ???.????? ?? ???? ????? ???? ??? ?????? .

749. (2410) (6736)- Süheyb el-Hayr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim ödememek kastıyla borca girerse Allah'ın huzuruna hırsız olarak çıkar."[1032]

*** BORÇTA CİDDİYET**

?750 ?6737 ?2414 -?????????? ????????? ???? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ????? ????????? ???????? ??? ???????? ?????? ???? ??????????. ?????? ????? ???????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????? ?? ????? ????? ????? ????? ????: ?????? ??? ???? ???? ??? ???? ???? ??? ?? ????? ?? ?'??? ????? ???? ????. ????? ?????? ?'???? ????? ????? ??? ???? .

750. (2414) (6737)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üzerinde bir dinar veya bir dirhemlik borçla ölen kimsenin borcu, onun hayır ve hasenatından ödenir. Orada (mahşer yerinde) ne dinar ne de dirhem vardır."[1033]

*** BORÇLUYA MÜHLET**

?751 ?6738 ?2418 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???? ????????. ????? ?????. ????? ?'?????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ?????????? ?'????????. ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ??????? ????????? ?????
???? ?????? ?????? ????????. ?????? ????????? ?????? ??????? ????? ???? ????????? ??? ????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ?'??? ??????? ??? ???? ????? ???? .

751. (2418) (6738)- Büreyde el-Eslemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir borçluya mühlet verirse, her gün için bir sadaka sevabı kazanır. Kim onun borcunu vadesi geldikten sonra tehir ederse, tehir ettiği müddetçe, her geçen gün (alacağı mal kadar) sadaka yazılır."[1034]

*** BORCUNU İSTEMEDE ANLAYIŞ**

?752 ?6739 ?2422 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????? ???? ????????? ???????????. ????? ??????? ???? ????????? ????????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ????????: ????: ??????? ??? ??????? ?????? ??? ?????? ?????.??? ???????: ????? ?????? ????. ????????? ???? ????? ??? ????. ????? ????? ???? ??? ???? .

752. (2422) (6739)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir hak sahibine: "Sen hakkını (borçludan) imkân nispetinde günahlara girmeden al" buyurdular."[1035]

*** HAK SAHİBİ SÖZ SAHİBİDİR**

?753 ?6740 ?2425 -?????????? ????????? ???? ?????? ?'????? ????????????????. ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????. ??????????? ???????? ????????. ??????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: »????. ???? ??????? ????????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ??????????«.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ???? ????? ??? ??????? ???? ???? ? ????? ???? ???? ???? ???? ???? .

753. (2425) (6740)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam gelerek Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bir alacağını veya bir hakkını talep etti. Bunu yaparken nezâkete uymayan bazı yakışıksız söz sarfetti. Resûlullah'ın ashabı adama dersini vermek istediler. Ama Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm müsaade etmeyip: "Bırakın! Zira alacaklı kimsenin, hakkını alıncaya kadar borçlu üzerinde söz hakkı vardır" buyurdular."[1036]

?754 ?6741 ?2426 -?????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ?????????? ????? ????????. ????? ????? ????? ?????????? -???????? ?????-.????? ????? ???? ?'?????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????? ??????? ????? ????????. ????????? ????????? ?????? ????? ????: ????????? ???????? ??? ??????????. ????????????? ?????????? ????????: ????????! ??????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ??????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ???? ??????? ???????? ????????? ????? ??????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????: ??? ????? ???????? ?????? ????????????? ?????? ?????????? ????????? ??????????? ????????: ??????. ????? ????? ??? ??????? ?????. ?????: ????????????. ??????? ?'?????????? ??????????. ???????: ????????. ?????? ?????? ????. ???????: ???????? ??????? ????????. ?????? ????????? ??????? ? ??????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????????.??? ???????: ????? ????? ????? ????????? ????. '? ???????????? ?? ?????? ????? ????? ????? ????? ????: ???? .

754. (2426) (6741)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Bir bedevi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek, Efendimizin uhdesinde bulunan alacağını istedi ve bunu yaparken seri davrandı. Hatta: "Borcunu ödeyinceye kadar seni tâciz edeceğim" dedi. Ashab-ı Kiram hazretleri bedeviyi azarlayıp: "Yazık sana! Kiminle konuştuğunu bilmiyorsun galiba!" dediler. Adam: "Ben hakkımı talep ediyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, ashabına: "Sizler niçin hak sahibinden yana değilsiniz?" buyurdu ve Havle Bintu Kays radıyallahu anhâ'ya adam göndererek: "Sende kuru hurma varsa benim borcumu ödeyiver. Hurmamız gelince borcumuzu sana öderiz" dedi. Havle: "Hay hay! Babam sana kurban olsun Ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Kadın, Resûlullah'a borç verdi, o da bedeviye olan borcunu kapadı ve ayrıca yemek ikram etti. (Bu tavırdan memnun kalan) bedevi: "Borcunu güzelce ödedin. Allah da sana mükafatını tam versin" diye memnuniyetini ifade etti: Aleyhissalâtu vesselâm da: "İşte bunlar (borcunu hakkıyla ödeyenler) insanların hayırlılarıdır. İçindeki zayıfların, incitilmeden haklarını alamadıkları bir cemiyet iflah olmaz" buyurdular."[1037]

*** ÖDÜNÇ VERME**

?755 ?6742 ?2430 -?????????? ????????? ???? ?????? ????????????????. ????? ???????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ????????? ?????: ????? ??????????? ???? ????????? ???????? ?????????? ????? ???????? ????? ????????. ???????? ?????? ????????

??????????? ?????? ????????? ???????? ????????. ???????? ????????? ??????. ???????? ???????? ????? ?????? ???????: ????????? ????? ???????? ????? ????????. ?????: ??????. ???????????. ??? ????? ????????! ???????? ?????? ??????????? ?????????????? ?????? ????????. ??????? ?? ?????. ???????: ???? ?? ?????? ??????? ?????????????? ?????? ??????????? ??? ????????? ??????? ????????? ???????? ?????: ????????? ??????? ??? ???????? ???? ??? ???????? ???? ?????: ??? ???????? ??????. ?????: ??? ???????? ??????? ?????: ????????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??? ???? ???????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ??? ????? ???????????? ???????.?????: ??????? ????????? ????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ????. ‘???? ?? ???? ?????. ??????? ?? ????? ???? ????? ??????. ??????? ?? ???? ????? ???? ??? ????? ?????? ????? ????? ????? .

755. (2430) (6742)- Kays İbnu Rûmî merhum anlatıyor: "Süleyman İbnu Üzünân, Alkame'ye, ödeneği gelme zamanına kadar bin dinar borç vermişti. Ödeneği çıkınca, borcunu ondan istedi ve sert davrandı. O da hemen ödedi, ancak Alkame Süleyman'a kızmıştı. Birkaç ay durup yanına geldi: "Ödeneğim gelinceye kadar bana bin dirhem ver!" dedi. Süleyman yine: "Pekala! Memnuniyetle!" dedi (ve ailesine yönelerek:) "Ey Ümmü Utbe! Şu yanındaki mühürlü keseyi getir!" diye seslendi. Kadın keseyi getirdi. Süleyman, Alkame'ye:
"Vallahi işte ödediğin dirhemler! Ben bunlardan tek dirhemi yerinden kımıldatmadım!" dedi. Bunun üzerine Alkame:
"Allah babandan razı olsun. O halde alacağını tahsil için bana olan o kaba davranışın sebebi neydi?"dedi. Süleymân:
"Senden işittiğim hadisler!" cevabını verdi.
"Benden ne işitmiştin?"
"Sen İbnu Mes'ud radıyallahu anh'dan naklen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Bir müslümana bir şeyi iki kere borç olarak veren hiçbir müslüman yoktur ki, onun bu davranışı, o şeyi bir kere sadaka etmiş gibi sevap olmasın!" buyurmuştur.
Bunun üzerine Alkame: "Evet, İbnu Mes'ud bana böyle haber vermişti!" diye te'yîd etti."[1038]

?756 ?6743 ?2431 -????????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ??????????? ????? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???????? ???????? ??? ????? ????? ?????????? ??????????: ?????????? ???????? ??????????. ?????????? ???????????? ?????? ????????: ??? ?????????! ??? ????? ????????? ??????? ???? ??????????? ?????: ‘??? ????????? ??????? ??????????. ?????????????????? ? ???????????? ??? ???? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ???? ???? ? ????? ???? ? ????? ?????? ???????? ? ????? ???? ?????????? ?????? .

756. (2431) (6743)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Miraç gecesinde cennetin kapısı üzerinde şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm: "Sadaka on misliyle mükafatlandırılacaktır. Ödünç para onsekiz misliyle mükafatlandırılacaktır." Ben: "Ey Cibril! Ödünç verilen şey ne sebeple sadakadan daha üstün oluyor?" diye sordum. "Çünkü dedi, dilenci (çoğu kere) yanında para olduğu halde sadaka ister. Borç isteyen ise, ihtiyacı sebebiyle talepte bulunur."[1039]

?757 ?6744 ?2432 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ???????? ???????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ?????????????? ?????: ??????? ????? ???? ???????: ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ??????? ????????? ??????? ???????? ????? ??? ???????? ???? ??????????? ??? ?????????? ??? ?????????. ??? ??? ??????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????? . ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ?????? ???? ???? ? ????? ????. ????? ????? ???? ??? ??????. ? ??????? ????? ????? ????? ???? ???? .

757. (2432) (6744)- Yahya İbnu Ebî İshak el-Hünâî anlatıyor: "Hz. Enes radıyallahu anh'a: "Bizden bir adam, (din) kardeşine borç olarak mal verir. Sonra malı alan kimse borç verene bir hediyede bulunur (bu hususta ne dersin?)" diye sordum. Enes bana şu cevabı verdi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz bir malı borç verse, sonra alan da veren kimseye bir hediye vermek veya bineğine bindirmek istese, sakın o hediyeyi almasın, bineğine de binmesin. Eğer aralarında borç-alıp vermezden önce böyle (dostane) muameleler olmuşsa o başka."[1040]

AÇIKLAMA:

Alimler çoğunluk itibariyle borç veren kimsenin, borç alan kimseden hediye almak, hayvanını kullanmak, hatta satacağı mala müşteri olmak gibi, menfaat ifade eden herbir şeyi fâiz addederek yasaklamışlardır. Bu yasağı çoğunluk tahrime hamleder. Sadece Hanefiler buna mekruh demiş, borçlunun borcunu öderken aldığından daha iyisini vermesini, hatta hediyede bulunmasını caiz addetmişlerdir. Ancak takvaya uygun olan bunlardan sakınmaktır.[1041]

*** ÖLÜNÜN BORCUNU ÖDEME**

?758 ?6745 ?2433 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ?????????? ?????? ????????? ????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ?‘???????? ????? ?????? ????? ???????? ??????????? ????????. ???????? ??????. ????????? ??? ??????????? ????? ????????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ?????????? ??????????. ??????? ??????. ???????: ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????! ???? ???????? ?????? ??? ??????????? ???????????? ???????? ???????? ????? ????????. ?????: ?????????? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ????. ??? ????? ????? ???????? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ???? ?‘???? ????. ?????: ???? ???? ????? ??? ????? ????? ??? ????? ?????? ??????? .

758. (2433) (6745)- Saîd İbnu'l-Atval radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Kardeşi ölmüş ve üçyüz dirhem mal ve geride bakıma muhtaç horanta bırakmıştır. Der ki: "Ben bu parayı ailesine harcamayı arzu ettim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kardeşin borcundan dolayı hapsedilmiştir. Borcunu sen ödeyiver" buyurdu. Sa'd da: "Ya Resûlullah! Ben onun yerine borcunu ödedim. Yalnız bir kadının iddia edip şahitlendiremediği iki dinarı ödemedim" dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm Sa'd'a: "Sen kadına iddia ettiğini ver. Çünkü kadın gerçeği söylemektedir" buyurdu."[1042]

*** ÜÇ BORCU ALLAH ÖDER**

?759 ?6746 ?2435 -???????? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???????? ?????????? ??????????????? ??????? ???????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ????????? ????? ????? ????????: ??????????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: »????? ???????? ??????? ???? ????????? ?????? ??????????? ????? ?????. ???? ???? ??????? ??? ????? ?????: ????????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????? ???????????? ????????? ???? ???????? ?????? ??????????. ???????? ??????? ???????? ????????? ? ?????? ??? ??????????? ??????????? ???? ????????. ???????? ????? ?????? ????? ???????? ???????????? ????????? ???????? ????? ???????. ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????????«.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??????????? ?? ???? ?? ???? ???????? ???? ???????? ??? ????. ???? ???? ???? ???? ???????? ?????? .

759. (2435) (6746)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şüphesiz, borç sahibi (ödemeden) ölünce, borcu Kıyamet günü ondan alınır. Fakat şu üç sebeple borçlanan kimse bu hükmün dışındadır:

1) Adamın gücü Allah yolunda (savaşta) zayıflar, o da Allah düşmanına ve kendi düşmanına karşı kuvvetlenmek için borçlanır.
2) Bir adamın yanında bir müslüman ölür, onu kefenleyip gömecek parası olmaz, bu maksatla borçlanır.
3) Bir adam, bekarlık sebebiyle nefsinden Allah'a karşı korku hisseder. Dinine zarar gelir endişesiyle (borçlanarak) evlenir. Allah Teâla hazretleri, Kıyamet günü, bunların borçlarını kendisi öder."[1043]

REHİNLER BÖLÜMÜ

*** HZ. PEYGAMBERİN ZIRHI REHİNE İDİ**

?760 ?6747 ?2438 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????? ????? ????????? ???? ???????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ???? ???? ? ????? ???? ???????. ????? ???? ? ????? ???? ???????? ???? ?????? ?? ????? ???? ???? ? ??? ???? ? ??? ???????? ? ????? ?????? ?????? .

760. (2438) (6747)- Esma Bintu Yezid radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, zırhını bir yahudinin yanında, bir miktar zahire mukabili rehine bırakılmış olarak vefat etti."[1044]

?761 ?6748 ?2439 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ???????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ???? ???????? ?????????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ?????? ???? ???????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ???? .

761. (2439) (6748)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat ettiği zaman, zırhı, otuz sa' arpa mukabili bir yahudiye rehin bırakılmıştı."[1045]

*** REHİN GERİ ALINIR**

?762 ?6749 ?2441 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ???????? ????????? . ??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ???? ??????? ??? ???? ????? ???? ??? ??????? ??? ???? ??? ???? ????? ???? ???????? ?????? ????. ? ????? ????? ????: ???? ?? ??????? ?????????. ? ????? ????? ????: ?????? .

762. (2441) (6749)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Rehin, (borcun ödenmesiyle) geri alınabilir."[1046]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerinde bir cahiliye geleneğini kaldırmaktadır: Zira o devirde, rehin bırakılan bir mal, vadesi içerisinde borç ödenmediği taktirde, borç verenin mülkü olurdu. İslâm, rehin malın, vadesi içerisinde ödenmeyen borca mukabil temellük edilemeyeceğini teşri etmiştir.[1047]

*** İŞÇİNİN ÜCRETİ**

?763 ?6750 ?2443 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???????????. ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?‘????? ???????? ?????? ??? ??????? ????????.??? ???????: ???? ??? ???? ??????? ????? ?? ???? ????? ?????????. ??? ????? ????? ????. ??? ?? ??????? ? ?????? ??????????? ?? ??? ?????? .

763. (2443) (6750)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İşçiye ücretini, teri kurumadan önce veriniz."[1048]

*** KARIN TOKLUĞUNA ÜCRET**

?764 ?6751 ?2444 -?????????? ????????? ???? ?????????? ???????????. ????? ????????? ???? ?????????. ???? ?????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ???????? ???????? ???? ?????????? ???????: ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????. ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????: ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????? ????? ??????? ???????? ????????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ‘? ????? ????? ??? ?????. ???? ????? ????? ??? ????? ???? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ????? ?????? .

764. (2444) (6751)- Utbe İbnu'n-Nüder anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında idik. Ta-sin-mim suresini okudu. Hz. Musa aleyhisselâm'ın kıssasına gelince: "Hz. Musa, fercinin iffeti (Hz. Şuayb'ın kızıyla evlenme) ve karnının doyurulması mukabilinde sekiz veya on yıl işçi olarak çalışmayı kabullendi" buyurdu."[1049]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Kasas suresinin 27-28. ayetlerini açıklamaktadır. Mezkur ayetler mealen şöyledir: "Kadınların babası "Bana sekiz yıl çalışmana mukabil bu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan o senden bir ikram olur. Ama sana güçlük vermek istemem. İnşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın" dedi..."[1050]

?765 ?6752 ?2445 -?????????? ????? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ???????? ????? ???????: ???????? ???? ??????????? ???????: ??????? ????????? ??????????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ????????? ????????? ??????? ?????????? ???????. ??????? ?????? ????? ????????. ???????? ?????? ????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???? ??????????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????. ‘? ???? ?? ?????? ???? ????? ???? ??? ??????. ????? ??????????? ??????? ??????. ????? ?????? ?‘???? ????? .

765. (2445) (6752)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Yetim olarak büyüdüm, fakir olarak hicret ettim. Karnımı doyurma ve (yolculuk) sırasında bazan binerek ayağımı dinlendirme nöbeti karşılığında İbnetu Gazvân'â işçi oldum. Konakladıkları vakit onlara odun topluyordum. Bindikleri zaman da develerini yürütmek için ezgi söylerdim. İslâm dinini bir nizam, Ebu Hureyre'yi de imam (idareci) kılan Allah'a hamdolsun."[1051]

*** BİR KOVA SU BİR HURMAYA**

?766 ?6753 ?2446 -?????????? ????????? ???? ?????? ?‘???? ?????????????. ????? ???????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????

???? ?????????? ???? ????? ???????? ?????: ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????. ???????? ????? ????????. ???????? ?????????? ????? ??????? ????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????? ?????????? ???????? ???? ??????????. ?????????? ???? ???????? ?????? ???????. ??????? ?????? ??????????. ??????????? ????????????? ???? ????????? ?????? ???????? ????????. ??????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ????? ???? ?? ??? ???? ???? ????? .

766. (2446) (6753)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a (bir ara) maddi darlık isabet etti. Bu duruma Ali muttali oldu. Hemen çıkıp, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ihtiyacını görecek bir gelir temini için iş aradı. Derken bir yahudiye ait bir bahçeye uğradı. Adama her kovası yüz kuru hurmaya onyedi kova su çıkarıverdi. Yahudi de hurmasından onun için onyedi tane acve (denilen iyi hurma) seçip verdi. Ali radıyallahu anh bunları Resûlullah'a getirdi."[1052]

?767 ?6754 ?2447 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????? ???????? ??????????. ?????????? ??????? ????????.??? ???????: ???????? ?????? ???? ??????? ?????. ? ????? ????? ???? ???? ?? ?????? ????? ???????? ????? ?????? ? ????? ????? ??? ???? ???????? .

767. (2447) (6754)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "Ben bir hurma mukabilinde bir kova su çıkarırdım ve hurmanın iyi, kuru olmasını şart koşardım."[1053]

?768 ?6755 ?2448 -?????????? ??????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ?????? ???? ?'??????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????? ???? ???????? ??????????? ?????: ???????? ??????????? ?'?????????? ????? ????????. ?????? ?????? ??? ???????? ??????? ???????? ????????. ?????? ???? ??????????? ??????? ?????. ??????? ?'?????????? ??????????????: ?????? ???????? ?????: ??????. ?????: ????? ?????? ??????????. ??????????? ?'?????????? ??? ? ??????? ???????? ??? ???????? ??? ???????. ??? ??????? ??? ????????. ?????????? ???????? ???? ????????. ??????? ???? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ??????? ?? ????? ???? ???? ? ????? ???? ??????? .

768. (2448) (6755)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Ensardan bir zat gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! (Bugün) renginizi niye değişmiş görüyorum?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Açlıktan" buyurdular. Ensarî hemen evine döndü. Ama evinde (ikram edecek) bir şey bulamadı. Yiyecek aramaya çıktı. Derken hurmalık sulayan bir yahudiye rastladı: Yahudiye: "Hurmalığını ben sulayayım ne dersin?"dedi. O da: "Pekâla!" dedi. Ensari: "Her kovaya bir hurma!" dedi ve hurmanın içi kararmış, sertleşmiş ve adileşmiş olmamasını şart koştu, iyi hurmadan alacağını söyledi. Sonra iki sa' hurma yapacak miktarda su çıkardı ve aldığı hurmayı Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirdi."[1054]

*** ÜÇTE BİRE, DÖRTTE BİRE MUZÂRA'A**

?769 ?6756 ?2463 -?????????? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ?'???? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?? ????? ?????? ???????? ?? ????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ???????? ???? ????? ???????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ??????. '? ???? ?? ????? ????? ????? ????? ???? ??? ??????: ?????? ?'??. ???: ????? ???? ?'???? ???? ??? ??? ?????? .

769. (2463) (6756)- Tâvus'un anlattığına göre: "Muaz İbnu Cebel radıyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanlarında araziyi, (mahsulünü) üçte bir, dörtte bir karşılığında kiraya vermiştir. Bu kiralama işi, (o zamandan) şu günümüze kadar tatbik edile gelmiştir."[1055]

*** HURMA VE ÜZÜM ORTAKLIĞI**

?770 ?6757 ?2468 -?????????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????? ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???? ????????. ????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ?????? ????? ????: ?? ???? ?? ???? ? ????? ??????. ? ????? ????? ???? ????? ?? ???????? ?? ?????? ??????????? ???? .

770. (2468) (6757)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hayber arazisini, hurmalıklarıyla, tarlalarıyla mahsulün yarısı mukabilinde eski ahalisine (yahudilere müzâraa usulüyle) verdi." [1056]

?771 ?6758 ?2469 -?????????? ??????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ?'?????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ???? ???? ? ????? ???? ??????? .

771. (2469) (6758)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hayber'i fethedince orayı yarıya ortağa verdi."NOT: Bu bahis daha önce yeterince açıklanmıştır, tekrar etmeyeceğiz.[1057]

*** MÜSLAMANLAR ÜÇ ŞEYDE ORTAK**

?772 ?6759 ?2472 -?????????? ?????? ?????? ???? ???????.????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?????????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????????? ????????? ??? ?????: ??? ???????? ???????" ??????????. ?????????? ???????.????? ????? ???????: ??????? ???????? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ?? ????. ?? ???? ????? ???? ????????? ???????. ? ????? ? ???? ?? ???? ???????: ???? .

772. (2472) (6759)- Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Suda, otta, ateşte. Bunlardan alınacak bedel de haramdır."Ebu Saîd dedi ki: "(Sudan maksad) akarsudur."[1058]

?773 ?6760 ?2473 -?????????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?'?????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????: ????? ? ??????????: ???????? ???????'? ??????????.??? ???????: ????? ????? ????. ? ???????? ??????. '? ???????? ?? ?????? ????? ?? ???? ??? ??????? ?????? ???? ??????? ? ????? ????? ???? ???????. ????? ?????? ?'???? ????? ??? ??????? .

773. (2473) (6760)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üç şey vardır ki (istenince) vermemezlik edilmez: Su, ot ve ateş."[1059]

?774 ?6761 ?2474 -?????????? ???????? ???? ??????? ????????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????

???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ??????? ???????: ??? ??????? ?????! ??? ????????? ??????? ? ??????? ????????? ?????: ???????? ??????????? ?????????? ???????: ??? ??????? ?????! ???? ???????? ???? ???????????. ????? ????? ????????? ??????????? ????? ??? ???????????! ???? ?????? ??????? ??????????? ????????? ????????? ??? ????????? ?????? ????????. ?????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ????????? ??? ??????? ????? ????????. ?????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ??????? ???????. ?????? ????? ????????? ???????? ???? ????? ?????? ? ??????? ???????? ??????????? ?????????.??? ???????: ????? ????? ????? ???? ???? ?? ??? ?? ????? .

774. (2474) (6761)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü!" dedim, verilmemesi caiz olmayan şey nedir?"
"Su, tuz ve ateş!" buyurdular. Ben tekrar: "Ey Allah'ın Resûlü dedim. Evet suyu anladık öyledir, ama tuz ve ateş niye öyledir?" dedim. Şu cevabı verdi:
"Ey Humeyrâ! Kim (isteyene) ateş verirse, bu ateşin pişirdiği her şeyi tasadduk etmiş gibi sevap kazanır! Kim de tuz verirse, o da bu tuzun tatlandırdığı her şeyi tasadduk etmiş gibi olur. Kim su bulunan yerde bir Müslümana bir içimlik su içirirse sanki bir köle azad etmiş gibi olur, suyun bulunmadığı yerde içirirse, onu ihya etmiş gibi olur."[1060]

*** OTA MANİ OLMAK İÇİN SUYA MANİ OLUNMAZ**

?775 ?6762 ?2479 -?????????? ?????? ?????? ???? ???????. ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????? ????????? ??? ???????? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ?????????? ???? ???? ?????. ????? ????? ???? ??? ????? ???? ????? ????? ????? ??? ???? .

775. (2479) (6762)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Suyun fazlası esirgenmez. Kuyunun (ihtiyaçtan) artan kısmı da esirgenmez."[1061]

*** AKAR SUYUN KULLANIMINDA SIRA**

?776 ?6763 ?2481 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ????????????. ????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ????? ???????. ?????????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ?????????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ?????????? ?‘????? ?????? ?‘??????? ??????? ?‘????? ????? ????????????? ???? ???????? ????? ???? ???? ??????? ??????.??? ???????: ????? ????? ???? ??????? ?????? ?? ?????. ???? ?? ?? ??? ???? ?????. ??? ???? ????? ?? ????? ??????? ??????? ???? ???? ? ??? ???? ??????? .

776. (2481) (6763)- Sâlebe İbnu Ebî Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Mehzur (isimli derenin) suyu (ile arazilerin sulanması sırası) hususunda şu hükmü verdi:
"(Arazisi) yukarıda olan kimse (arazisi) aşağıda olan kimsenin üstündedir (yani önce o sular). Yukarıdaki kimse (arazisini), su, ayak topuklarına varıncaya kadar sular, sonra suyu kendisinden aşağıda olana salıverir."[1062]

?777 ?6764 ?2483 -?????????? ????? ??????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ????? ?‘????? ???‘????? ???????? ?????? ?‘??????? ?????????? ???????? ????? ????????????? ????? ???????? ???????? ????? ?‘?????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ??? ??????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??????? ????? ????? ????: ???? ?? ????? ??? ?????. ? ????? ??? ???? .

777. (2483) (6764)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hurmalıkların akar su ile sulanmaları hususunda şöyle hükmetti: "Suyun başından itibaren önce üstteki ler aşağıdakilerden önce sular. Su ökçeye (çıkacak kadar akmaya) bırakılır. Sonra su bitişikteki aşağıya bırakılır. Bahçeler bitinceye veya su tükeninceye kadar böyle yapılır."[1063]

AÇIKLAMA:

Bu bahsi daha önce geçti. [1064]

*** SUYUN TAKSİMİ**

?778 ?6765 ?2484 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ????????????. ????????? ????? ????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????. ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ??????????? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ????. ???? ????? ???? ?? ?????? ????? ????? ???????: ??? ?? ?? ????? ?????. ? ????? ????? ??????: ??????. ? ????? ??? ????: ??? ?? ???? ?? ??? ???? ?????? ??? ????? ??? ?????. ? ??????? ??? ? ????? ??? ?????? .

778. (2484) (6765)- Kesir İbnu Abdillah İbni Avf el-Müzeni'nin dedesi (Amr İbnu Avf) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sulama gününde önce atlardan başlanmalıdır."[1065]

*** KUYUNUN HARÎMİ**

?779 ?6766 ?2486 -?????????? ?????????? ???? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????. ? ?? ????????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????: ????? ??????????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ????? ????????.??? ???????: ???? ?????? ??? ?‘?????? ????? ??????????? ?? ???? ????? ???? ??????? ?????? ? ????? ???? ??????? .

779. (2486) (6766)- Abdullah İbnu Muğaffel radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim (sahipsiz bir arazide) bir kuyu kazarsa, kendi hayvanlarına yatak olmak üzere kırk zirâlık mesafe onun olur."[1066]

AÇIKLAMA:

İhtiyaç sebebiyle sahipsiz arazide kuyu kazan kimsenin onu rahat tasarruf edebilmesi için muayyen belli bir sahaya hak sahibi olması gerekir. Sadedinde olduğumuz hadis, bunu kırk zirâ olarak belirler. Bu saha içinde başkası onun izni olmadan tasarrufta bulunamaz. Mesela gelip yeni bir kuyu açamaz, bahçe yapamaz. Kuyuyu kendi arazisi içinde açmışsa böyle bir yatak sahası mevzubahis olamaz, zaten kendisinindir. Kırk zirâlık saha her cihettendir. Ebu Hanîfe'nin fetvası da buna uygundur. Ebu Yusuf ve Muhammed, kuyu suyu deve gücüyle çekilirse bunun harîmi altmış zirâdır. Şâfi'î mezhebine göre, kuyunun sahipsiz arazideki harîmi, kuyudan su çeken kimsenin duracağı yer, suyun döküleceği yer, biriktirileceği havuz, sulamaya gelecek hayvan sürülerinin su civarında bekletileceği yerler gibi, kuyudan istifade edebilmek için ihtiyaç duyulacak yerlerin

tamamıdır. Ancak ihtiyaç duyulan bu yerler başkasının mülkü ise harîm olamaz.[1067]

*** AĞACIN HARÎMİ**

?780 ?6767 ?2488 -?????????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????????? ????? ???????????. ????? ??????????? ???? ???????????. ????? ?????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ??????????? ????????????????? ??????????? ????????? ??? ?????????. ?????????????? ??? ??????? ??????. ??????? ????? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ?'?????? ???????? ?????????? ??????? ?????.??? ???????: ?????? ?????. ????? '? ????? ?? ??????? ???? ?? ?????? ??? ????? .

780. (2488) (6767)- Ubade İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir hurma bahçesinde, bir adama ait bir, iki, üç hurma ağacı hususunda hüküm verdi. Bahçe sahibi ile bu birkaç ağacın sahipleri, bahçedeki hakları hususunda ihtilaf etmişlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm, bu münferid ağaçlardan her biri için, dipten itibaren dalının uzandığı yere kadar ağacın harîmi sayılacağına hükmetti."[1068]

?781 ?6768 ?2489 -?????????? ?????? ???? ????? ???????????. ????? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ??????????? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? .

781. (2489) (6768)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hurma ağacının harîmi onun dallarının uzunluğu kadardır."[1069]

*** AKARINI SATAN, PARASINI MİSLİNE YATIRSIN**

?782 ?6769 ?2490 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????. ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ????? ?????? ??? ???????? ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ????? ??????? ??? ? ????????? ?????.?????????? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ?????? ???? ?????? ??????????. ?????????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ??? ????? ?? ???? ??? ????? ?????? ??? ? ?????? ??? ????? ?????? .

782. (2490) (6769)- Sa'îd İbnu Hureys radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir ev veya akâr satıp elde ettiği parayı aynı cins (bir mülk)e yatırmazsa, bu kimse, aldığı bedelin hakkında mübarek kılınmamasına müstehak olur."[1070]

?783 ?6770 ?2491 -?????????? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ????: ????? ????????? ???? ??????????. ????? ????? ??????? ??????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????????? ?????:????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????????? ???? ????????? ???? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????. ???? ???? ????? .

783. (2491) (6770)- Huzeyfe İbnu'l-Yemân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir ev satar da aldığı parayı emsaline yatırmazsa, o para, kendisine mübarek kılınmaz."[1071]

AÇIKLAMA:

Dinimiz gayr-ı menkul emvali satıp menkul emvalde harcamayı teşvik etmemiştir. Gayr-i menkul satıldığı taktirde yine gayr-ı menkule yatırılmalıdır. Bu mallar daha emniyetli, daha garantilidir. Zira çalınmaz, gasbedilmez, israfla istihlak edilip tez elden tüketilmez.[1072]

ŞUF'A BÖLÜMÜ

*** ARAZİYİ SATIŞTA KOMŞUYA HABER VER**

?784 ?6771 ?2493 -?????????? ??????? ???? ??????? ?????????? ???? ???????? ????: ????? ??????? ???? ???????. ????????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ??????? ???? ????? ???????? ????????? ?????????????????? ???? ???????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

784. (2493) (6771)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir kimsenin arazisi olur da satmak isterse, önce komşusuna arz etsin."[1073]

*** HUDUD BELİRİRSE ŞUF'A YOK**

?785 ?6772 ?2497 -?????????? ????????? ???? ??????? ???????? ??????????? ???? ?????? ????: ????? ????? ???????. ????? ??????? ????? ????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????????? ?????? ???? ????????. ??????? ???????? ?????????? ??? ????????.?????????? ????????? ???? ???????? ??????????????????. ????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????. ????? ????? ???????: ??????? ???? ??????????? ????????. ?? ????? ???????? ???? ????? ?????????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ???? ????? ??? ???????: ??????? ?? ????? ?? ???? ??????? ??? ??????? ????? .

785. (2497) (6772)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm taksim edilemeyen malda şüf'a hakkı tanıdı. Eğer (taşınamaz mal taksim edilip) hududlar belli olursa artık şufa hakkı yoktur."[1074]

*** ŞUF'A TALEBİ**

?786 ?6773 ?2500 -?????????? ????????? ???? ????????. ????????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????????? ?????????????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ??????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????? ??????????? ?????????? ????? ????? ????? ???: ?? ?? ????? ?????????? ????? ????? ???. ? ????? ??? ?? ???????? ?? ?????? ???? ??????. ???????: ??? ?? ???? ???? ???? ??????. ???? ?????? ?? ? ????? ? ????? ??? ?????? .

786. (2500) (6773)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şüf'a (hakkı) devenin bağlı bulunduğu ipi çözmek gibidir (ipi çözülen deve kaçırıldığı gibi, kullanılmayan şut"a hakkı da kaçırılır)."[1075]

?787 ?6774 ?2501 -????????? ???????? ???? ???????? ?????: ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ???????????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ????????? ???? ??????? ????? ???????? ????????????. ??? ?????????? ??? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????????? ??? ???? ???? ????? ??? ?"???? ???? .

787. (2501) (6774)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir ortak diğer bir ortaktan önce (üçüncü bir ortağın hissesini şuf'a yoluyla) satın aldığı zaman, diğer ortağın, hisseyi satın alan ortağa karşı şuf'a hakkı yoktur. Buluğ çağına varmamış ortak ve gâib (yani hazır bulunmayan) ortak için de şüf'a hakkı yoktur."[1076]

AÇIKLAMA:

Şufa hakkı ortaklık ve komşuluktan doğan bir haktır. Satılacak bir malı, aynı fiyata komşu veya ortağın alma hakkı vardır, işte bu hakka şufa hakkı denir. Son hadiste ifade edilen "çocuk ve gaib için şufa hakkının olmadığı" meselesini mutlak almamak gerekir. Sahih hadislere dayanan fukahâ bazı kayıtlarla hem çocuk ve hem de gâib için şufa hakkı olduğunu belirtmişlerdir.
Bu mevzu daha önce geçtiği için açıklama kaydetmiyoruz.[1077]

LUKATA (BULUNTULAR) BÖLÜMÜ

*** YİTİK, BULANA HELAL DEĞİL**

?788 ?6775 ?2502 -????????? ????????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ?????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ?????????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?????????? ????.

788. (2502) (6775)- Abdullah İbnu's-Sıhhîr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanın yitirdiği (her şey) ateş alevidir."[1078]

NOT: Bu bahsin açıklaması geçti. [1079]

KÖLE AZADI BÖLÜMÜ

*** MÜDEBBER**

?789 ?6776 ?2514 -????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????????? ???? ?????????.???? ????? ???????: ???????? ????????? ??????? ????? ????? ????????? ???????: ???? ?????. ??????? ??????? »???????????? ???? ?????????«.????? ????? ?????? ??????: ?????? ???? ?????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ???? ????? ???? ? ????? ???? ???? ????. ????? ????? ???? ????. ? ????? ???????: ???? ??????? ?? ???? ?? ????? ??????. ?????: ????? ??? ?? ?????: ??? ????? ?? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ?? ????? ????? ????? ??? ??????.??? ???????: ?????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ??? .

789. (2514) (6776)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müdebber (efendisi ölünce azad edilecek olan) köle, sülüs (yani sahibinin terekesinin üçte birin)den olmak üzere muteber) dir."[1080]

AÇIKLAMA:

Efendinin "Ben ölünce hürsün" diye azad olmasını ölüm şartına bağladığı köleye müdebber denir. Bunun hukuki durumu diğerinden ayrıdır, artık satılamaz. Bu hadise göre, adamın geri kalan terekesinin üçte biri bu kölenin değerine denkse köle hür olur, değilse hür olamaz. Karşılamadığı taktirde geri kalan kısmı köle tazmin ederek hürriyetine kavuşur. Mâlik, Şafi'î ve cumhûrun hükmü böyledir.[1081]

*** ÜMMÜ VELED**

?790 ?6777 ?2515 -????????? ??????? ???? ????????? ? ????????? ???? ??????????? ????: ????? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?????? ???????? ??????? ??????? ????? ????????? ???? ?????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ??? ????? ?? ???? ????? ?? ????????? ???? ????? ???????? ?????. ????? ????? ???? ?????. ???? ???????: ??? ????? ???? ???????? .

790. (2515) (6777)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kimin cariyesi, kendisinden bir çocuk doğurmuşsa, o cariye (ümmü veled olur ve) kendisinin vefatından sonra hür olur."[1082]

?791 ?6778 ?2516 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ???????. ????? ????? ?????? ??????? ?????????????? ???? ??????????? ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ???????? ????? ??????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ?????? ????? ??? ???? ????? ???? ???? .

791. (2516) (6778)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında (oğlu) İbrahim'in annesi zikredilmişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onu, oğlu İbrahim azad etti!" buyurdular."[1083]

?792 ?6779 ?2517 -????????? ????????? ???? ??????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ?????? ??????????? ???? ????? ????????. ????????? ????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ???????: ?????? ??????? ??????????? ??????????? ????????? ?? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ? ????? ??????? ??????.??? ???????: ?????? ????? ???????? ???? .

792. (2517) (6779)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm aramızda hayatta iken, cariyelerimizi ve çocuklarımızın annesi olan cariyelerimizi satardık, bunda bir beis görmezdik."[1084]

AÇIKLAMA:

Ümmü'l-veledin satılamaması esastır. Bu hususta icma vardır. Alimler, aksi rivayette bulunan sahabilerin bilahare görüşlerinden rücu ederek icmaya katıldıklarını belirtir. [1085]

*** MÜKÂTEBE**

?793 ?6780 ?2519 -?????????? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ?? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ??? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????????? ????????? ??? ?????? ??????????? ?????? ???????.??? ???????: ????? ???? ?? ????? ??? ???? .

793. (2519) (6780)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kendisiyle yüzyirmi okiyye üzerinden mükâtebe yapılan bir köle, bütün borcunu ödese de on okiyyelik (az bir şey dahi kalsa) o yine köledir."[1086]

?794 ?6781 ?2520 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????????? ???? ???????? ?????? ????? ???????? ???? ????? ????????? ??????? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????: ????? ????? “?????????? ?????????? ?? ????? ???????? ??? ???????? ?????????????? ??????.????? ??????: ??? ???????? ?? ??????? ?? ??? ????? ?? ?????? ???? ?? ???? ‘? ????? ????? .

794. (2520) (6781)- Ümmü Seleme Radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Siz kadınlardan birinin mukâtebe yaptığı bir köleniz varsa, köleniz ödeyeceği meblağa sahip olduğu andan itibaren onun yanında örtünmeniz (kaç-göç etmeniz) gerekir."[1087]

*** MAHREMİ KÖLE OLAMAZ**

?795 ?6782 ?2525 -?????????? ??????? ???? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ???? ????????? ?‘?????????? ????: ????? ???????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????: ???? ?????? ??? ?????? ???????? ?????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ?? ????? ????? .

795. (2525) (6782)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim mahremi olan bir yakınına malik (olma durumunu kazanır) ise o mahremi hürdür." [1088]

*** MALI OLAN KÖLE AZAD EDİLMİŞSE**

?796 ?6783 ?2530 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ???????????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????? ????: ??? ????????! ????? ??????????? ??????? ????????. ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ????. ??????????? ??? ???????: ?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????????? ?????: ????? ?????? ?????? ???? ????????? ????????. ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???????????? ???????? ????? ????? ???????: ????? ??? ??? ?????. ? ????? ????? ????: ??? ?? ? ??????. ? ????? ?????: ???. ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ????? ???? ????? ???? ??? ??????. ??????? ?? ???? ???? ???? ? ????? ???? ??????? ??????. ??????? ???? .

796. (2530) (6783)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh'ın azadlısı Umeyr'ın anlattığına göre: "Abdullah kendisine: "Ey Umeyr! Seni ben, kolay bir azadlama ile azadladım. Zira Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim bir köleyi azad eder ve (kölenin elindeki) malını zikretmezse mal kölenin olur!" dediğini işittim. Sen bana elindeki maldan haber ver (ne kadardır)?"[1089]

AÇIKLAMA:

Bu ve benzeri bazı hadislere dayanan bir kısım âlimler, kölenin mülk edinebileceğini söylemişlerdir. Ancak aslolan aksidir.[1090]

*** VELED-İ ZİNANIN AZADLISI**

?797 ?6784 ?2531 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ?????? ????? ???????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ?????? ????????. ???????: ??????? ????????? ????????? ?????? ???? ??? ???????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ???? ??????? ????? ????? ??? ?????: ???? ??????. ? ????? ???????: ?????. ???? ????? ??????. ? ????? ?????????: ??? ?????? .

797. (2531) (6784)- Resûlullah'ın azadlılarından Meymune bintu Sa'd anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a veled-i zinadan sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Savaşırken giydiğim bir çift ayakkabı veled-i zinayı azad etmemden daha hayırlıdır."[1091]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler hadisi, veled-i zinanın kötü hal sahibi olması sebebiyle onu azad etmek suretiyle yapılacak iyiliğin sevabının pek az olacağı şeklinde anlamıştır. Hattabî gibi bazı alimler bu hükmün "muayyen bir veled-i zina hakkında varid olduğunu" söylemişlerdir. Bu görüşte olanlar "Zinadan zinaya yapan anne-babanın mesul olduğuna, çocuğun onların fiillerinden masum bulunduğuna" dair rivayetleri göz önüne almış olmalıdır. [1092]

HUDUD (AĞIR CEZALAR) BÖLÜMÜ

*** HADDLERİN TATBİKİ**

?798 ?6785 ?2537 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????????????? ???? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???????? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????????? ??? ????? ?????? ????? ?? ?????. ??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ???? ???? ????? ???? ?????. ? ????? ?????????: ??? ?????? .

798. (2537 (6785)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'ın had cezalarından birinin yerine getirilmesi Allah'ın beldelerinde kırk gece yağan yağmurdan daha hayırlıdır."[1093]

?799 ?6786 ?2539 -????????? ?????? ???? ?????? ????????????. ????? ?????? ???? ??????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ????? ???? ????????? ?????? ????? ?????? ????????. ?????? ?????: ? ???? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ??????? ????????? ???????? ????????? ??? ??????? ‘???? ???????? ??? ??? ??????? ?????? ????????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ????? ????? ??? ?? ??? ??????? ????? ???? ????? ???? ? ????? ???? ???????? ? ????? ???? ??????????. ????? ????? ????? ???? .

799. (2539) (6786)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kur'an'dan tek bir ayeti inkâr edenin boynunu vurmak helal olur. Kim lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh ve enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu (Allah birdir, ortağı yoktur, Muhammed onun kulu ve elçisidir)" derse hiç kimsenin ona dokunma yetkisi yoktur. Ancak, bir hadd suçu işlerse, ona cezası verilir." [1094]

?800 ?6787 ?2540 -????????? ??????????? ???? ??????? ???????????. ????? ????????? ???? ?‘?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????? ??? ????????? ???????????. ??? ??????????? ??? ?????? ???????? ?????.??? ???????: ????? ?????? ???? ????? ??? ??? ???? ??? ??? ??? ?????? ??? ????? .

800. (2540) (6787)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Siz Allah'ın had cezalarını (akrabalık ve diğer hususlarda size) yakın olan hakkında da uzak olan hakkında da tatbik edin. Allah'ın hükmünü uygulamaktan sizi hiçbir ayıplayıcının ayıplaması alıkoymasın."[1095]

AÇIKLAMA:

Hadd cezalan bizzat nasslarla tesbit edilen cezalardır. Bunların tatbiki hem adaleti sağlar, hem de içtimaî hayatı nizam içinde tutar. Ayet-i kerimede "kısasta sizin için hayat var" buyrulmuştur. İslâm'a göre içtimaî hayatın baş dinamiği adalettir. Bu sebeple onun gerçekleşmesinin ifadesi olan haddin uygulanmasının, Resûlullah, kırk gece aralıksız yağan hareketli yağmurdan daha hayırlı olduğunu ifade etmiştir. Hududun uygulanması hususunda akraba-yabancı, zengin-fakir, avam-havas, müslim-gayr-i müslim ayırımı yapılmamalıdır. Kınayanların kınamasına aldırış edilmemelidir. Resûlullah bu son ifadesiyle, İslâmî hududun tatbikatını medeniliğe aykırı bulacak nesillerin geleceğini haber vermiş olmaktadır.[1096]

*** ŞÜPHE VARSA HAD UYGULANMAZ**

?801 ?6788 ?2545 -????????? ?????? ?????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ?????????? ??? ????????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ??????????? ?? ????? ???????? ???? ???? ? ????? ???? ???????? ?????? .

801. (2545)(6788)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hadd cezasını defedebildiğiniz müddetçe defedin (suçun sübutunu zedeleyen delilleri esas alarak uygulamaktan kaçının)."[1097]

?802 ?6789 ?2546 -????????? ???????? ???? ??????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????: ???? ?????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????????. ?????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????? ??????? ????? ????? ????? ????: ???? ??????????? ??????. ? ????? ????????: ??? ????. ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ???? ?‘???? ???? .

802. (2546) (6789)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim müslüman kardeşinin ayıbını örterse, Kıyamet günü Allah da onun ayıbını örter. Kim de müslüman kardeşinin ayıbını açarsa Allah da onun ayıbını açıp evinin içinde bile rezil eder."[1098]

AÇIKLAMA:

Alimler, örtülmesi, teşhir edilmemesi gereken ayıplan bir daha dönüp yapılmayacak şahsi kusurlar olarak yorumlamışlardır. Değilse herkesi ilgilendiren kötülükleri, cürümleri işleyen kimselere müdahale etmek, vazgeçmediği taktirde ilgililere şikayet etmek yasaklanmış olan gıybet değildir, bilakis herkese terettüp eden emr-i bil-ma'ruf ve nehy-i anil-münker vazifesidir. Şu halde ayıbın örtülmesine müteallik hadisler kötülüklerle mücadeleye engel yapılmamalıdır.[1099][1100]

*** HADD CEZASINDA ŞEFAAT OLMAZ**

?803 ?6790 ?2548 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ????????? ?????? ???????? ???? ?‘????? ???? ???????? ?????: ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????????? _____. ???????? ???????? ???? ????????. ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ????????: ?????? ?????????? ??????????? ??????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ?????? ????? ???????? ????????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ?????????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ???????? ???????: ??? ???????????? ?????? ??? ????? ???? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????????! ???? ??????? ????????? ??????? ??????? ????? ???????? ????????? ???????? ????? ???????? ????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????? ??? ???? .

803. (2548) (6790)- Mes'ud İbnu'l-Esved radıyallahu anh anlatıyor: "(Fatıma isimli) kadın, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın evinden kadifeyi çalınca biz bunu büyük bir hadise olarak değerlendirdik. Kadın Kureyş'ten (tanınmış) birisiydi. Lehinde konuşmak üzere Resûlullah'a geldik: "Biz onun cezasına mukabil kırk okiyyelik fidye verelim" dedik. Aleyhissalâtu vesselâm: "Cezasını çekerek temizlenmesi onun için daha hayırlıdır" buyurdular. Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sözündeki yumuşaklığı görünce, Üsâme'ye geldik ve: "Git, kadın lehine Resûlullah'a konuş (da eli kesilmesin)" dedik. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu hali görünce (sertleşti ve) hutbe irad etmek üzere ayağa kalktı, şöyle söyledi: "Aziz ve celil olan Allah'ın cariyelerinden bir cariyeye terettüp eden Allah'ın haddlerinden birini (tatbik etmemem için) üzerimde niye bu kadar ısrar ediyorsunuz? Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! Eğer o kadının tenezzül ettiği şeye (hırsızlığa) Muhammed'in kızı Fâtıma tenezzül etseydi Muhammed (hiç çekinmeden) onun elini mutlaka keserdi."[1101]

AÇIKLAMA:

Bu hâdisenin açıklaması geçti. [1102]

*** KÖTÜLÜĞÜ ALENÎ YAPAN**

?804 ?6791 ?2559 -????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ????

?????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????? ?‘?????? ???? ???????? ??? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???????. ?????? ?????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ????????????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ???? .

804. (2559) (6791)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Zina suçu sebebiyle) herhangi birini şahitsiz olarak recmetseydim, falan kadını recmederdim. Çünkü onun konuşmasından, vaziyetinden ve yanına girip çıkanlardan dolayı ciddi bir şüphe hasıl olmuştur." [1103]

*** CARİYEYE HADD TATBİKİ**

?805 ?6792 ?2566 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????: ????????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???????????? ????? ????????? ????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ?‘???? ????????????. ????? ?????? ?????????????. ????? ?????? ???????????. ????? ?????? ?????????????. ????? ?????? ?????????????. ????? ????????? ?????? ?????????.???????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ??? ???? ??? ???? ??????? ?????. ????? ????? ???? ??? ?????? .

805. (2566) (6792)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cariye zina ederse sopalayın, yine zina yaparsa yine sopalayın, yine zina yaparsa yine sopalayın, yine zina yaparsa yine sopalayın, sonra onu, (bu halini belirterek) bir örgü (ip) bedeliyle de olsa satın!"[1104]

*** YAŞLI VE HASTAYA HADD GEREKİR**

?806 ?6793 ?2574 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?‘?????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????: ????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ????? ???? ?????? ???????? ???????? ?????. ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????: ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????. ??? ??????? ??????! ???? ??????? ???? ?????. ???? ?????????? ??????? ?????? ?????. ????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ????????.?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? . ??? ???????: ???? ?‘???? ????? ???????? ?? ????? ??? ????. ??? ???? ???????? .

806. (2574) (6793)- Said İbnu Sa'd İbnu Ubâde radıyallahu anhüma anlatıyor: "Evlerimiz arasında vücut yapısı noksan ve zayıf bir adam vardı. (Bir gün) mahallenin cariyelerinden biriyle kötü vaziyette aniden yakalandı. Bunun üzerine (babam) Sa'd İbnu Ubâde durumunu Aleyhissalâtu vesselâm'a duyurdu. "Yüz sopa vurun!" emrettiler. Halk: "Ey Allah'ın Resûlü! O buna zayıftır, buna dayanamaz, yüz sopa vurursak ölür!" dediler. Efendimiz: "Öyleyse, onun için yüz saçaklı bir hurma dalı alın ve ona o dal ile bir kere vurun!" buyurdular."[1105]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hadd cezasına dayanamayacak durumda olan hasta suçlu için takip edilecek usulü göstermektedir. İbnu'l-Hümâm, cezası recmedilmek olan yani bekar olmayan bir hasta zina edecek olsa, cezanın hemen uygulanacağını belirtir. "Çünkü der, zaten öldürülmesi gerekirdi." Bu sebeple hastalık hali cezanın uygulanmasına mani değil. Eğer hasta zani, bekarsa, iyileşinceye kadar hadd uygulanmaz. Çünkü onun cezası sopalanmaktır, öldürülmek değil. Hasta iken sopalanmak ölümüne sebebiyet verebilir: Eğer bu kimse iyileşmeyecek bir hastalığa tutulmuşsa veya bünyesi zayıfsa, hem Hanefiler, hem de Şâfiiler, sadedinde olduğumuz hadis mucibince, yüz dalcığı bulunan bir hurma dalı ile bir defa vurulacağına hükmeder. Her dalcık vücuduna değmelidir, bu vacibtir. Bu sebeple dal, hurma dalında olduğu gibi yaygın olmalıdır.[1106]

*** MALINI MÜDAFAA EDERKEN ÖLEN ŞEHİTTİR**

?807 ?6794 ?2581 -?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ??????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ???????? ????? ??? ???????? ???? ???? ????? .

807. (2581) (6794)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kimin malının yanına (gasbetmek veya çalmak için) gidilir, bu maksatla mal sahibiyle mukatele edilir ve mal sahibi öldürülürse, o kimse şehit olur."[1107]

?808 ?6795 ?2582 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???????. ????? ?????? ????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ????? ????????? ???? ?????????????????? ?‘?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????? ???????.??? ???????: ?????? ??? ????? ????? ?? ??? ????? ??‘???? .

808. (2582) (6795)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kimin malı zulüm yoluyla elinden alınmak istenir ve bu yolda öldürülürse, o kimse şehittir."[1108]

NOT: Malını müdafaa ederken öldürülme mevzuunda açıklama geçti. [1109]

*** HIRSIZA HADD**

?809 ?6796 ?2586 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ??????? ?????????????????. ????? ????????. ????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???????? ???? ?????????? ??? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ????. ??? ??? ???? ???? ???? ??? ?????? ???????. ?? ???? ????? ???? ????? ???? ??? ??? ????? ???? .

809. (2586) (6796)- Âmir İbnu Sa'dın babası (Sa'd İbnu Ebi Vakkas) radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:"(Üç dirhemlik) kalkan değerinde (bir malın çalınmasıyla) hırsızın eli kesilir."[1110]

*** KÖLE ÇALARSA**

?810 ?6797 ?2590 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ???? ??????? ????????? ?????? ??? ?????????? ???????? ????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ????? ?????????? ???????: ????? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ???? .

810. (2590) (6797)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Humusa ait kölelerden biri humus malından çalmıştı. Bu hâdise Resûlullah'a haber verildi. Hırsızın elini

kesmedi. "(Hepsi de) Allah Teâla hazretlerinin malıdır, bazısı bazısını çalmıştır" buyurdular." [1111]

*** YANKESİCİ**

?811 ?6798 ?2592 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ??????????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????? ????? ????????????? ??????.??? ???????: ????????? ????? ?????? .

811. (2592) (6798)- Abdurrahman İbnu Avf anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Muhtelis (yankesici) kimseye el kesme cezası verilmez."[1112]

*** MEYVE VE SEBZEDE EL KESİLMEZ**

?812 ?5799 ?2594 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ??? ?????? ??? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ??????? ???????? ??? ???? .

812. (2594) (6799)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ne meyve sebebiyle ne de keser (denen hurma göbeği) hırsızlığı sebebiyle el kesilmez."[1113]

AÇIKLAMA:

Alimler semer kelimesinin yaş meyve mânasına kullanılmasını göz önüne alarak yaş meyveyi çalana el kesme cezasının verilemeyeceğine hükmetmiştir. Ebu Hanife "ağacın üzerinde olsun, kesilip toplanmış olsun yaş meyve hırsızlığından kimsenin elinin kesilmeyeceğine" hükmetmiş, ayrıca etleri, sütleri ve meşrubatı da yaş meyveye kıyaslamıştır. Ama diğer alimler, bütün bu maddelerin muhafaza edilecekleri yerlere konduktan sonra çalınması halinde el kesileceğine hükmetmişlerdir.[1114]

*** MESCİDDE HADD UYGULANMAZ**

?813 ?6800 ?2600 -?????????? ????????? ???? ??????. ????????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ???????? ???????? ??? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ??? ???? ????. ? ???????? ?? ??? ???? ???? .

813. (2600) (6800)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mescidlerde hadd uygulanmasını yasakladı."[1115]

*** TA'ZİR**

?814 ?6801 ?2602 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ?????????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ???????? ????? ???? ?? ????: ??? ?????? ???? ?? ??????. ? ????? ???????: ?????. ?????? ????? ??? ???? .

814. (2602) (6801)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "On kamçıdan fazla ta'zir cezası vermeyin."[1116]

AÇIKLAMA:

Ta'zîr cezası haddlerin dışındaki suçlara verilen cezadır. Pek çok çeşitleri vardır. Bunun miktarı, hangi suça hangisinin tatbik edileceği devlet reisine bırakılmıştır. Bu hususlarda geniş açıklamalar geçti.[1117]

*** ERKEK KARISINI YABANCI İLE YAKALARSA**

?815 ?6802 ?2606 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????????? ?????: ????? '??? ??????? ?????? ???? ????????? ????? ???????? ????? ?????????? ?? ????? ????? ????????: ???????? ???? ?????? ???????? ???? ?????????? ????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????: ?????? ??????????? ??????????. ????????? ?????? ???? ??????????? ????? ??? ?????? ???? ????? ????????? ????????. ??? ??????: ??????? ????? ???????. ?????????????? ???????? ??? ?????????????? ????????? ??????. ????? ???????? ????? ??????????? ???????: ?????? ??????????? ????????. ????? ????? ?. ????? ?????? ??? ??????????? ??? ?????
???????????? ?????????????.????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ???????: ???????? ???? ???????? ???????: ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??????????????. ?????????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???? ?? ?????. ????? ???????: ??? ????? ???. ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ?'???? ?????? .

815. (2606) (6802)- Seleme İbnu'l-Muhabbık radıyallahu anh anlatıyor: "Haddlerle ilgili âyet nazil olunca, kıskanç bir adam olan Ebu Sâbit, Sa'd İbnu Ubâde'ye: "Sen hanımınla bir adamı yakalasan ne yapacağını zannedersin?" denildi.
"Kılıncımı her ikisine de vurur (gebertirim)! Dört tane şahit getirmemi mi bekleyeceğim? O vakte kadar herif işini tamamlar ve gider bile veya "şöyle bir vak'â gördüm deyip de bana hadd vurmalarını ve ebediyen şahitlikten de düşmemi mi göze alacağım?" diye cevap verdi. Ravi der ki: "Onun bu sözleri Resûlullah'â haber verildi. Aleyhissalâtu vesselâm (önce): "Kılınç şahid olarak yeterlidir" dedi ise de, sonra: "Hayır! Sarhoşun ve kıskancın bu işte birbirini takip etmelerinden korkarım!" buyurdular."[1118]

AÇIKLAMA:

Hadis, karısını zina halinde yakalayan erkeğin ne yapacağı hususunu aydınlatmaktadır. "Her ikisini de öldürürüm" diyen Sad İbnu Ubâde'nin davranışını önce tasvip eden Resûlullah; bilahare bunun kötüye kullanılacağını belirterek bu kararından rücu etmiştir. Bu durumda kişiye düşen, mahkemeye başvurmaktır. İddia sahibi iddiasına dört erkek şahid getiremediği taktirde, müla'aneye başvurulur. Zina halinde karısını veya erkeği öldürme yetkisi kimseye verilmemiştir. Bu cezayı mahkeme verir. Böyle bir öldürmede bulunan kişinin durumu ihtilaflıdır. Zina hadisesini ispatlayamazsa cinayet suçuyla yargılanır, isbatlarsa kendisine düşmeyen işi yapmaktan dolayı ta'zir edilir. "Erkek veya kadının geçmişi lekeli ise veya tabip muayenesiyle zinaya hükmedilirse, katil kocaya ölüm cezası verilmez" diyen fakih de olmuştur.[1119]

*** ÖLEN BABASININ HANIMIYLA EVLENEN**

?816 ?6803 ?2608 -?????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ????? ???? ??????????? ???????????. ????? ??????? ???? ????????

?????????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????????? ???????.??? ???????: ???? .

816. (2608) (6803)- Muâviye İbnu Kurre radıyallahu anh babası (Kurre İbnu İyâs)dan naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, babasının hanımıyla evlenmiş olan bir adama göndererek boynunu vurmamı ve malını müsadere etmemi emretti."[1120]

*** YABANCIYI BABA DİYE İDDİA EDEN**

?817 ?6804 ?2609 -?????????? ????? ??????. ?????? ???? ??????. ????? ????? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ????? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????????? ?????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ?????? ?? ??‘?? ????? ???? ???? ? ??????. ????? ???? ?“???? ????? ??? ???? .

817. (2609) (6804)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, kendisini babasından başkasına nisbet ederse (yani onun oğlu olduğunu söylerse) veya Mevlasından başka birini Mevla (efendi) edinirse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti üzerine olsun."[1121]

?818 ?6805 ?2611 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????????? ????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ????????????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ‘? ???????? ?? ?????? ?? ????? ??????? ???????? ??????. ????? ????? ????? ????: ??? ??. ? ????? ????? ????: ???? ?????? ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ?‘???? ???? ?? ????? ??????? .

818. (2611) (6805)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim (kendisine) babasından başkasını (baba diye) iddia ederse cennetin kokusunu hiç duymayacaktır. Halbuki onun kokusu beşyüz yıl uzaklıkta bulunup (hissedilir)."[1122]

AÇIKLAMA:

Neseb bahsi daha önce açıklandı.[1123]

*** KABİLEDEN BİRİNİ İNKÂR EDEN**

?819 ?6806 ?2612 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ????????. ? ?? ????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ??????. ? ?????????? ???????? ???? ????????. ????????? ?????? ????????? ????? ????????????? ????: ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ???????? ??? ????????? ??? ??????????. ????????: ??? ??????? ?????! ????????? ??????? ???????: ?????? ????? ????????????? ????????? ? ??????? ???????? ??? ????????? ???? ???????.?????? ??????? ?‘?????? ???? ?????? ???????: ? ????? ???????? ????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????????? ? ?????????? ??????.??? ???????: ????? ????? ????. ???????? ????. ‘? ???? ?? ????? ???? ????? ???? ????????. ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ???? ?“???? ????? ??? ???? .

819. (2612) (6806)- Eş'as İbnu Kays anlatıyor: "Kinde heyeti içerisinde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldim. Heyet mensupları beni kendilerinden üstün görürlerdi. Bu sebeple: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizden değil misiniz?" dedim.
"Biz, Benî Nadr İbni Kinânedeniz, anamızı iffetsizlikle itham etmeyiz ve babalarımıza olan nisbetimizi reddetmeyiz!" buyurdular.
Ravi devamla der ki: "Eş'as İbnu Kays derdi ki: "Kureyşli birinin, Nadr İbnu Kinâne'den olduğunu reddeden biri bana getirilse, ona mutlaka (iftira etti diye) hadd celdesi tatbik ederim."[1124]

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz nesebe son derece ehemmiyet vermiştir. Birçok fikhî ahkâm neseb bağına dayanır. Bu sebeple nesebin inkârı, neseplerin böylece karıştırılması pek çok haramların işlenmesine, hukukun karışmasına sebeptir. Bu sebeple nesebini inkâr haramdır ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm böylelerini en ağır bir lanetle lanetlemiştir.
2- Daha önce bizzat kaydettiğimiz üzere, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın 21 göbek ecdadı bilinmektedir. Bu şecere sahih hadisle sabittir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sahih hadisle sabit olan ecdatlarından biri de Nadr İbnu Kinâne'dir. Bu sebeple hadisin ravisi Eş'âs İbnu Kays, kesin bir üslupla, Kureyşe mensup bir adamın Nadr İbnu Kinâne'ye mensup olduğunu inkar edecek kimseye hadd-i kazf (seksen değnek) uygulayacağını söylemiştir.[1125]

*** MUHANNİS**

?820 ?6807 ?2613 -?????????? ????????? ???? ????? ??????????? ???????????????. ????????? ?????? ??????????. ?????????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????? : ????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????: ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ??????? ???? ??????? ???????: ??? ??????? ?????! ???? ?????? ???? ?????? ?????? ??????????. ????? ???????? ???????? ??? ???? ?????? ????????. ???????? ??? ??? ?????????? ??? ?????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ????? ???? ??? ????????? ??? ???????? ??????. ???????? ??? ??????? ??????! ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ??????????? ??? ??????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ???? ???????. ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????????? ???? ??????????. ???? ?????? ?????? ???? ??????. ???? ?????? ??? ???????? ?????? ???????????? ??????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ???????? ???????? ??????????? ????? ???????????.??????? ????????? ????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????????? ??? ??????. ???????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????. ???? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????????? ????? ????? ??? ?????????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ???? ???????? ?????????? ???????? ????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ??????? ??????: ????? ???? ?? ????? ?????. ??????? ????: ??? ??????? ?????. ?????? ????? ????. ???????? ?? ????? ????? ????: ??? ??????. ????? ??? ?? ????? ??? .

820. (2613) (6807)- Safvân İbnu Ümeyye radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında idik. Derken Amr İbnu Mürre radıyallahu anh geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah bana musibet takdir etmiştir. Çünkü ben elimle def çalmaktan başka bir yolla rızıklanacağımı zannetmiyorum. Öyleyse bana fuhşa ait olmayan şarkı hususunda izin verin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm cevapta bulundu: "Hayır! Sana izin veremem, bunda bir hayır, bir rıza yoktur Sen yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı! Allah seni temiz ve helal şeylerle rızıklandırdı, sen ise (kendi iradenle) aziz ve celil olan Allah'ın rızkından sana helal kıldıkları yerine, Allah'ın rızkından sana haram kıldığı rızkı ihtiyar ettin. Eğer bu yasaklama hükmünü daha önce sana ulaştırmış olsaydım şimdi sana hak ettiğin cezayı verirdim. Yanımdan kalk ve Allah'a tevbe et. Bilesin bu yasaktan sonra (eski işini) yaparsan seni acı bir şekilde döveceğim ve ibret olsun diye saçını traş edeceğim, seni ailenden alıp sürgüne göndereceğim. Senin üstün başında taşıdığın varlığını Medine gençlerine ganimet olarak helal kılacağım."

Ravi der ki: "Amr, (Resûlullah'ın bu talimatından sonra, öyle fena ve rüsvay bir vaziyette kalktı ki, bunun derecesini ancak Allah bilir.
O çekip gidince Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Bunlar asilerdir. Böyleleri tevbe etmeden ölürse, aziz ve celil olan Allah onları, Kıyamet günü, dünya da oldukları üzere muhannes (kadınlaşmış), çıplak ve insanlara karşı bir ince yaprakla olsun örtülmemiş vaziyette haşredecektir, ayağa kalktıkça yere yıkılacaklardır."[1126]

AÇIKLAMA:

İbnu Mace bu hadisi muhannes (kadınlaşan erkek)lerle ilgili babta kaydetmiştir, zaafi şiddetli olan rivayetlerdendir, ancak muhanneslerin teliniyle ilgili sahih rivayetler vardır. Muhanneslerle ilgili açıklama daha önce yapıldığı için tekrâr etmeyeceğiz. Rivayetteki üslubun, bildiğimiz sahih hadislerinkine olan farklılığı dikkatleri çekmiş olmalı. [1127]

DİYETLER BÖLÜMÜ

*** MÜSLÜMANI ZULMEN ÖLDÜREN**

?821 ?6808 ?2618 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ?????????????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ????? ??????? ?????? ??????????.??? ???????: ????? ????. ?? ????? ?????? ?????????? ?? ???? ?'??? ??? ?? ???? ?? ????. ??? ???: ?? ?????? ??? ????? .

821. (2618) (6808)- Ukbe İbnu Âmir el-Cüheni radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Kim hiçbir şirk koşmadan ve haram bir kana da bulaşmadan Allah'a kavuşursa (önünde sonunda) cennete girecektir."[1128]

?822 ?6809 ?2618 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ??????????????? ???? ?????????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ?????????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???????? ???????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ??????. ??? ??? ?????? ??????? ????? ???? ??????. ??????? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? ?????? ???? .

822. (2618) (6809)- Bera İbnu Âzib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Şüphesiz dünyanın yok olması, Allah Teâla nezdinde, bir mü'minin haksız yere öldürülmesinden daha ehvendir" buyurdular."[1129]

AÇIKLAMA:

Bu hadis bir mü'mini haksız yere öldürmenin ne kadar şer'î bir cinayet olduğunu insanların kavramaları maksadını gütmektedir. Zira, insanlar nazarında son derece azametli ve ehemmiyetli gözüken yer küresinin Allah nezdindeki ehemmiyeti, bir mü'mine karşı işlenen cinayetin yanında küçük kalmaktadır. Mü'minin hukuku bundan ehemmiyetli olunca, onun hayat hakkına riayetin fevkalade büyük bir ehemmiyet taşıdığı idrak edilir.[1130]

?823 ?6810 ?2620 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? ????? ?????? ????? ??????? ????????? ?????? ??????????: ????? ???? ???????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??? ???? ???? ????? .

823. (2620) (6810)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Kim bir mü'mini öldürmeye yarım kelime kadar yardım etse, iki gözün arasına "Allah'ın rahmetinden ümidsizdir" yazılı olduğu halde Allah Teâla hazretlerinin huzuruna çıkacaktır."[1131]

*** KISAS NEREDE YOK?**

?824 ?6811 ?2636 -?????????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ???? ??????? ????????????. ????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????. ?????????? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ????? ?????? ????? ???? ????????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ????????. ??????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ???? ???????????. ???????: ??? ??????? ?????! ????? ??????? ??????????. ???????: ???? ????????. ??????? ?????? ???? ??????. ?????? ?????? ???? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ????? ??????? ???? ?? ?? ??? ???? ????? .

824. (2636) (6811)- Câriye İbnu Zafar radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam bir başkasının ön kolunu bir kılıç vurarak mafsal olmayan bir yerden koparıp attı. Kolu koparılan adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a müracaatla kolunu kesenden hakkını almasını istedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kolu kesilene diyet ödemeyi emretti. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben kısas istiyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Diyetini al, Allah diyeti hakkında mübarek kılacaktır" buyurdular ve kısasa hükmetmediler." [1132]

?825 ?6812 ?2637 -?????????? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ?'?????????? ???? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ?????? ??? ????????????? ??? ??????????? ??? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??? ??????? ????? ??????? ?????? ???? ?????. ?????? ????? ?? ???? ????? ????? ????? ?????: ???? ??? ???? ?????? .

825. (2637) (6812)- Abbâs İbnu Abdilmuttalib anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ne me'mûne (beyin zarına ulaşan yara)da, ne câife (bedenin iç kısmına ulaşan yara)da, ne de münakkile (kemiği kırıp yerinden kaydıran yara)da kısas vardır. (Yani başkasını bu çeşit yaralarla yaralayan kimseye kısas uygulanmaz, diyet alınır)."[1133]

AÇIKLAMA:

Belirtilen me'mune, münakkile, câife çeşidine giren yaralar için kısas yapılmaz. Çünkü, aynı miktarda yara açmak mümkün değildir. Bunlara diyet takdir edilir. Me'mune ve câife denen yaralar için tam diyetin (100 deve) üçte biri takdir edilmiştir. Münakkile denen yaraların diyeti 15 devedir.[1134]

*** KÂFİRİN DİYETİ**

?826 ?6813 ?2644 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ????? ????????????? ?????? ?????? ??????????????? ?????? ?????????? ????????????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ?? ???? ??????. '? ?????? ??????????? ?? ????? ?? ?? ?? ????? ? ?? ????. ????? ?? ???? ?? ??? ????? ????? .

826. (2644) (6813)- Amr İbnu şuayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanların diyetinin müslümanların diyetinin yarısı olduğuna hükmetti."[1135]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, zımmîlerin diyetinin; müslümanların diyetinin yansı olduğunu söylüyor ise de, bu mevzudaki başka nasslar sebebiyle: Hanefilere göre zımmilerin diyeti müslümanlarınki kadardır. Şafiîlere göre zımmilerin diyeti müslümanların diyetinin üçte biri kadardır. Mâlikilere göre yahudi ve hıristiyanların diyeti müslümanların diyetinin yansı kadardır. Hanbelilere göre yahudi veya hıristiyan kasten öldürülmüşse tam diyet, sehven öldürülmüşse yarım diyet ödenir.[1136]

*** KATİL MAKTULE VARİS OLAMAZ**

?827 ?6814 ?2646 -?????????? ????? ???????? ?? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ????: ????? ????? ??????? ?‘?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ????? ???? ????????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ???? ?“????. ??????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ????????. ???????: ????? ???? ???????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ??? .

827. (2646) (6814)- Amr İbnu Şuayb anlatıyor: "Benî Mudlic'ten bir adam oğlunu öldürmüştü. Hz. Ömer ondan (diyet olarak) yüz deve aldı. Otuz hıkka (beş yaşına basmış dişi deve), otuz ceze'â (dört yaşına basmış dişi deve) ve kırk da halifa (hamile deve). Sonra: "Maktûl'ün kardeşi nerededir? Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan: "Kâtile (maktulün malından) vâris olma hakkı yoktur" dediğini işittim" dedi."[1137]

AÇIKLAMA:

Hanefiler ve Şâfiîler ve fakihlerin ekserisi bu hadisi esas alarak: "Katil öldürdüğü kimseye varis olamaz, kasten de, yanlışlıkla da öldürmüş olsa, malına da diyetine de" demişlerdir.
Mâlik ve bir kısım fakihler "yanlışlıkla öldüren, maktulün malına varis olur, diyetine olamaz" demiştir.
Hanefiler, Şâfiîler ve Hanbelîler: "Adam oğlunu öldürdüğü için kısas edilmez" demiştir. Mâlikîler, "Baba oğlunu yatırıp boğazlarsa veya aç susuz hapsedip ölümüne sebep olursa kısas edilir, değilse edilmez" demiştir.[1138]

*** DİŞİN DİYETİ**

?828 ?6815 ?2651 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ????????????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???????? ?????????????. ????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ????? ??? ???????? ??????? ???? ?‘????.??? ???????: ?????? ???? .

828. (2651) (6815)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir diş için diyet olarak beş deveye hükmetti."[1139]

*** PARMAKLARIN DİYETİ**

?829 ?6816 ?2653 -?????????? ??????? ???? ????????? ???????????. ????? ?????? ?‘????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?‘??????? ??????? ??????????. ???????? ?????? ?????? ???? ?“????.??? ???????: ?????? ??? .

829. (2653) (6816)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Parmakların hepsi diyette eşittirler. Her birine onar deve diyet vardır."[1140]

*** HÜR, KÖLEYE KARŞI ÖLDÜRÜLÜR MÜ?**

?830 ?6817 ?2664 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ??????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ???? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????. ?????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????? ???????? ??????? ???????????. ?????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ???????? ??????. ??????? ???????? ???? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ?????? ????? ?? ????? ???? ??? ????. ???????????? ?? ???? .

830. (2664) (6817)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam kölesini kasten ve taammüden öldürdü. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm adama yüz sopa ile celde tatbik etti ve bir yıl da sürgüne gönderdi ve müslümanların (hisselerinin) içinden onun hissesini sildi."[1141]

AÇIKLAMA:

Ebu Hanife'ye göre hür kimse kendi kölesini öldürürse kısas edilmez, başkasının kölesini öldürürse kısas edilir. Mâlik ve Şâfi'i ye göre hür, ne kendi kölesi ne de başkasının kölesi sebebiyle kısas edilmez. [1142]

*** KISAS KILIÇLA YAPILIR**

?831 ?6818 ?2667 -?????????? ??????????? ???? ????????????? ????????????. ????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ?????? ??? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ???????? ??? ?????? .

831. (2667) (6818)- Nu'man İbnu Beşîr ve Ebu Bekre radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kısas (cezası) ancak kılıçla icra edilir."[1143]

*** HERKES KENDİ CİNAYETİNDEN SORUMLU**

?832 ?6819 ?2670 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???????????????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? ????????? ???????: ?? ???????? ????? ???? ??????. ?? ? ??????? ????? ???? ??????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

832. (2670) (6819)- Târık el-Muhâribî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı koltuk altlarının beyazlığı görülecek kadar kollarını kaldırıp şöyle dediğini işinim: "Bilesiniz hiçbir anne oğlunun günahından sorumlu tutulmaz, bilesiniz hiçbir anne oğlunun günahından sorumlu tutulmaz."[1144]

?833 ?6820 ?2671 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ??????????? ??????????????: ?????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????. ???????: ? ??????? ???????? ??? ??????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ????. ? ?? ????? ????? ????. ???? ??????? ??? ????? ?????? ??????? ??? ????? ????. ???? ?? ??? ???? ?'??? ?????? .

833. (2671) (6820)- Haşhâş el-Anberî radıyallahu anh anlatıyor: "Beraberimde oğlum olduğu halde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelmiştim. Bilvesile: "Sen oğlunun günahından sorumlu tutulmazsın, o da senin günahından sorumlu tutulmaz" buyurdular." [1145]

?834 ?6821 ?2672 -?????????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ??????????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ?????? ????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ???????? ?? ??? ????? ???? ????? ???? ??? ??????. ? ????? ???????: ??? ??. ? ????? ??????? ???????? ???? ????? ?? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ?'???? ??? ??? ??????? .

834. (2672) (6821)- Üsame İbnu şerîk anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hiç kimse başka birinin günahından mesul olmaz."[1146]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerde aynı manayı değişik üslûplarla tekrar etmektedir. Maksad ferdî sorumluluğu zihinlerde iyice tesbittir. Çünkü cahiliye sisteminde ferdi sorumluluk yoktu, kabilevî müşterek sorumluluk vardı. Bir ferde karşı cinayet yoktu, ferdin mensub olduğu kabîleye karşı cinayet vardı. Cani tek de değildi, cinayeti işleyen kimsenin bütün kabilesi suçlu ve mücrim idi. İntikam failden alınmaz, kabilesinin herhangi bir ferdinden alınabilirdi. Resûlullah tebliğinin ilk gününden itibaren hep ferdî sorumluluk, uhrevî sorumluluk duygusunu yerleştirmeye gayret göstermiştir. Kişi şahsiyetini büyük ölçüde ferdî sorumlulukla bulacaktı.[1147]

*** HEDER OLAN (TAZMİN EDİLMEYEN) ZARARLAR**

?835 ?6 ?2674 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????????? ????????? ??????? ????????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ????? ???? ???? ? ????? ????. ???? ??? ????: ??????. ? ????? ?'??? ????????: ?? ??? ?? ????? ??????? ? ????? ????? ??? ????? ???? ????? ???? .

835. (2674) (6822)- Amr İbnu Avf anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Acma (yani dilsiz hayvan)ın verdiği zarar hederdir. Maden ocağında uğranılan zarar da hederdir" buyurdular."[1148]

?836 ?6823 ?2675 -?????????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????????????. ????? ???????? ???? ??????????. ?????????? ?????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ??????????? ?????:
????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ?????????????? ????????? ???????. ?????????????? ??????????? ???? ?'??????? ??????????. ???????????? ???? ????????? ??????? ? ???????.??? ???????: ?????? ????. ? ?? ????? ?? ??????? ?? ???? ?????. ?????? ??????? ????? .

836. (2675) (6823)- Ubâde İbnu's-Sâmit anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle hükmetti: "Madende uğranılan zarar hederdir, kuyunun sebep olduğu zarar hederdir, dilsizin (hayvanın) sebep olduğu zarar hederdir."
Acma: Deve, sığır, davar (koyun-keçi) ve başka hayvan mânasınadır. Cübâr tazmini olmayan, ödettirilmeyen zarardır, heder de denir.[1149]

AÇIKLAMA:

Bu bahisle ilgili açıklama geçti. [1150]

*** KASÂME**

?837 ?6824 ?2678 -?????????? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ????? ??????? ?'?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ?????????? ????????????? ??????? ?????????? ?? ??????????? ?? ?????????????????? ??????? ??????. ???????? ??????????? ??????????. ???????? ???? ??????????? ????????. ???????? ????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ?????????????????? ????????: ??? ??????? ?????! ?????? ???????? ?????? ????????? ????? ????????????? ???????? ???????: ??? ??????? ?????! ????? ??????????. ????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ??? ???? .

837. (2678) (6824)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Mes'ud'un oğulları Huvayyısa ve Muhayyısa ile Sehl'in oğulları Abdullah ve Abdurrahmân Hayber'den yiyecek temin etmek maksadıyla (Medine'den) çıkıp gittiler. Orada Abdullah'a saldırıp öldürdüler. Durum Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a haber verilmişti. "(Abdullah'ın arkadaşlarına: "Onun Hayber yahudileri tarafından öldürüldüğüne yemin ederseniz diyete) müstehak olursunuz!" buyurdular. Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Görmediğimiz şey hususunda nasıl yemin edelim!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyle ise yahudiler yemin ederek isnat ettiğiniz suçtan berâat ederler" buyurdu. Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! (Yahudiler, yemin etmekle beraat edebilince) bizi öldürürler" dediler. Neticede maktulün diyetini, Aleyhissalâtu vesselâm kendi nezdinden karşıladı."[1151]

AÇIKLAMA:

Bu hadise Kasâme bahsinde açıklandı.[1152]

*** MÜSLE YAPILAN KÖLE HÜRDÜR**

?838 ?6825 ?2679 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ?????: ????? ?????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????? ????. ??????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ???? ????? ?? ????? ???? .

838. (2679) (6825)- Zinba (Ebu Ravh) radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gelmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, onun kölesini hadımlaştırdığını öğrenince, köleyi müsle (işkence) sebebiyle âzâd etti."[1153]

AÇIKLAMA:

Müsle, işkence manasına gelir. Hakaret ve eziyet etmek maksadıyla burun, kulak kesmek, göz oymak gibi davranışlara hep müsle denir. Hür kimsenin köleye yaptığı bu çeşit işkenceler sebebiyle kısas yapılıp yapılamayacağı ihtilaflı mevzulardandır. Umumiyetle "hür, köle ile kısas edilmez" hükmü benimsenmiştir. Bu hükümde Bakara'nın 178. âyet esas alınmıştır. Bu çeşit davranışları önlemek için Resûlullah, işkence mukabili azad etme cezası uygulamıştır. Yukarıdaki hadis bu uygulamaya bir örnektir.[1154]

*** EMAN VERDİKTEN SONRA ÖLDÜREN**

?839 ?6826 ?2688 -?????????? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ????? ???????????. ????? ????? ????????? ???? ?????? ????????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ???????????????? ?????: ????? ???????? ?????????? ???? ??????? ???? ????????? ???????????? ?????????? ?????? ?????? ????? ??????????? ??????????. ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ????? ????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ????. ‘? ????? ?? ???? ????? ??????? ??? ???? ????? ????? ????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ????. ????? ?????? ?‘???? ????? ??? ???? .

839. (2688) (6826)- Rıfâ'a İbnu şeddâd el-Fityânî demiştir ki: "şayet Amr İbnu'l-Hamık el-Huzâ'î'den işittiğim bir kelam (hadis) olmasaydı ben Muhtâr'ın başı ile cesedini (ayırıp) arasında yürürdüm. Ondan, Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim bir kimsenin kanına emân verir ve sonra da öldürürse o kimse Kıyamet günü zulüm bayrağını taşır" buyurmuş olduğunu işittim."[1155]

AÇIKLAMA:

Burada adı geçen Muhtar, hicri 64 yılında, Kerbelâ hâdisesinin intikamını almak iddiasıyla ortaya çıkıp, Şîîlerle işbirliği yapan ve kurnazca topladığı 12 bin kadar taraftarla 65 yılında Kûfe'yi ele geçiren ve orada Kerbelâ hadisesinde bulunan pek çok kimsenin kanını döken zâlimlerden biridir. 1.5 yıl Kûfe'de hakimiyet kurmuş ise de, Mus'ab İbnu Zübeyr'in gönderdiği askerlere mağlup olmuş ve katledilmiştir.[1156]

*** HAMİLE KADINA KISAS**

?840 ?6827 ?2694 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ???? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????????? ????? ???????? ???????? ? ???????? ?????? ?????? ??? ??? ?????????? ??? ??????? ??????? ?? ?????? ????????? ?????????. ????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ??? ??? ?????????? ?? ?????? ????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????. ???? ?????? ?????????? ?? ?????? ???? ????. ??????? ?????? ??? ?? ????? ?? ????? .

840. (2694) (6827)- Muaz İbnu Cebel, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh, Ubâde İbnu's-Sâmit ve Şeddâd İbnu Evs radıyallahu anhüm ecmainden rivayet edildiğine göre Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştur: "Kadın, taammüden bir kimseyi öldürdüğü vakit, hamile olduğu taktirde hemen öldürülmez, çocuğunu doğurup bir bakıcıya vermesi beklenir. Keza zina yapacak olsa karnındakini doğurup bir kadına verinceye kadar recmedilmez."[1157]

AÇIKLAMA:

Hadisin hükmüyle amel hususunda ûlemanın ihtilafi yoktur. Çünkü, karnındaki çocuğun bir günahı yoktur. Onun annesiyle birlikte öldürülmesi câiz değildir. [1158]

VASİYETLER BÖLÜMÜ

*** RESÛLULLAH'IN VASİYETİ**

?841 ?6828 ?2697 -?????????? ??????? ???? ???????????. ????? ???????????? ???? ??????????. ???????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ??????? ???????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ??????????: ????????. ????? ???????? ???????????.??? ???????: ????? ???? ????? ???? ?? ??????? ?? ???? ??? ?????. ????? ????????? ????? ??? ??????? .

841. (2697) (6828)- Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a ölüm vakti geldiği vakit, Aleyhissalâtu vesselâm'ın can çekişirken yaptığı vasiyetin hepsi: "Namaz(ı ihmal etmeyin) ve sağ ellerinizin sahip oldukları(nın yani kölelerinizin hukukuna riayet edin)" demek olmuştur."[1159]

AÇIKLAMA:

Sağ elinizin sahip olduğu tabiri ile mal-mülk kastedilir. Öncelikle kölelerin kastedildiği bu tabirin şümûlüne zekata tabi malların da girdiği belirtilmiştir. Binaenaleyh, Resûlullah bu vasiyetiyle hem kölelere iyi muamele edilmesini hem de zekâtın hakkıyla verilmesini nazara vermiş olmaktadır.[1160]

*** VASİYETE TEŞVİK**

?842 ?6829 ?2700 -. ?????????? ?????? ???? ??????? ?????????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???????????? ???? ????? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ???? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ??????? ??? ???? .

842. (2700) (6829)- Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mahrum kişi, vasiyet etmekten mahrum kalan kişidir." [1161]

?843 ?6830 ?2701 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ????? ????????? ????? ???? ??????? ?????????. ??????? ????? ????? ??????????. ??????? ?????????? ????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ????. ????? ???? ?? ???? ?? ???? ???? ????? .

843. (2701) (6830)- Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim vasiyet yapmış olarak ölürse doğru bir yol ve sünnet üzere ölmüş olur; takva ve şehadet üzere ölmüş olur, mağfirete uğramış (günahları bağışlanmış) olarak ölmüş olur."[1162]

AÇIKLAMA:

Bilhassa borcu bulunan kimseler için vasiyet yapmanın ve vasiyetini beraberinde taşımanın vecibe olduğuna dair açıklama geçti.[1163]

*** VASİYETTE ZULÜM**

?844 ?6831 ?2703 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ???? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?????? .

844. (2703) (6831)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim varisinin mirasçılığı (hakkı)ndan kaçarsa Allah Kıyâmet günü o kimsenin cennetten mirasçılığını keser."[1164]

?845 ?6832 ?2705 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ????????????. ????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????????? ?????????? ???????? ????????? ??????????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????????? ????? ?????? ???? ????????? ??? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??????? ??? ????? ??? ?????. ????? ????? ???? ??? ???????? .

845. (2705) (6832)- Muaviye İbnu Kurre babasından naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, ölüm yaklaşınca vasiyette bulunur ve vasiyeti de Allah'ın kitabına uygun olursa, bu vasiyeti, onun hayatında vermeyi ihmal ettiği zekâtına kefâret olur."[1165]

*** SADAKA ÖLÜM SIRASINDA DEĞİL HAYAT BOYU VERİLMELİ**

?846 ?6833 ?2707 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????????? ??????? ???? ????????. ?????????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???????????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????. ????? ?????? ????????? ????????????? ?? ?????: ?????? ?????? ????? ???????: ????? ??????????? ????? ?????! ?????? ?????????? ???? ?????? ?????. ?????? ???????? ???????? ????? »???????? ???? ????????« ??????: ??????????. ??????? ?????? ??????????????? ???????: ?????? ???? .

846. (2707) (6833)- Büsr İbnu Cahhâş el-Kureşî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün)bir avucuna tükürdü, sonra bu tükrüğü işaret parmağıyla göstererek buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri diyor ki: "Ey Âdemoğlu! Sen nasıl olur da beni âciz yerine koyar ve zekâtını ödemezsin! Halbuki ben seni şu tükrük damlası kadar bir sudan yarattım. Sen, ne vakit ruhun şuraya gelince -eliyle boğazını gösterdi- "Sadaka veriyorum!" dersin. Sadaka vermenin zamanı bu mu!"[1166]

?847 ?6834 ?2709 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ????????? ??????????? ?????? ??????????? ???????? ???????????? ????????? ?????? ??? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ???????? ???? ??? ???? .

847. (2709) (6834)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şüphesiz, Allah Teâla hazretleri, (ahirete göndereceğiniz hayır) amellerinizi artırmak için, vefatınız zamanında mallarınızın üçte birini size tasadduk etti (vasiyet etme yetkisini verdi)."[1167]

?848 ?6835 ?2710 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ???????? ?????? ???? ??????. ????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ?????:????? ??????? ????? ??????
?????????: ??? ????? ?????! ?????????? ???? ?????? ???? ????????? ?????????: ???????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ??????????? ‘?????????? ???? ????????????. ??????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ???????. ??? ???????: ??? ?????? ????. ‘? ???? ?? ???????? ?? ???????? ?? ??‘?? ????? ???? ???? ? ????. ?????? ?? ????? ???? ????? ????. ? ????? ???????: ??? ??????. ? ????? ????? ??????: ???? ??????. ????? ????? ???? ??? ??????? ???? ??????. ? ????? ?‘???: ?????. ????? ????????? ?‘?‘???? ????? ??? ??????? .

848. (2710) (6835)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Ademoğlu! İki şey vardır ki, hiçbirisi senin hakkın değildir ve ben onları rahmetimle sana bağışladım:
1) (Canını almak üzere) gırtlağından tuttuğum anda malından sana (vasiyette bulunman için üçte bir nisbetinde) bir pay ayırdım, tâ ki onunla seni temizleyeyim, günahlarından arındırayım.
2) Ecelin sona erdikten sonra kullarımın sana (kılacakları cenaze) namazı."[1168]

AÇIKLAMA:

Mal-mülk, insanın sahip olduğu her şey aslında Allah'ın mülküdür. Rab Teâlâ belli şartlar çerçevesinde tasarruf etmek üzere bunu insana emanet etmiştir. İnsanoğlu, gafletle bu mala temellük eder, kendinin zanneder, Allah'ın dilediği tarzda tasarruftan kaçınır. Halbuki ölünce beraberinde kefenden başka bir şey götürmez Rab Teâla, mü'mine, bu servetin üçte birini dilediği gibi vasiyet ederek uhrevî kazancını artırma yetkisi vermiştir. Resûlullah bu yetkinin ilahî bir lütuf olduğuna, bu yetkinin ne maksatla kullanılacağına dikkat çekmektedir.[1169]

*** VARİS LEHİNE VASİYET OLMAZ**

?849 ?6836 ?2714 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????. ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ?????? ????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ???? ???????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????????. ???????????? ???????: ????? ?????? ???? ?????? ????? ??? ????? ???????. ??????????? ?????????.??? ???????: ?????? ????. ? ???????? ?? ???? ???? ???? ???? ??????. ????? ?????? ?‘???? ????? ??? ??????? .

849. (2714) (6836)- Hz. Enes anlatıyor: "(Veda hutbesi sırasında) ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın devesinin (boynunun) altında idim. Devenin salyası üzerime akıyordu. Efendimizin şöyle söylediğini işittim: "Allah Teâla Hazretleri her hak sahibine hakkını vermiştir. Bilesiniz, vârise vasiyet yoktur." [1170]

FERAİZ BÖLÜMÜ

*** FERAİZ (VARİSLERİN PAY HAKLARI) İLMİNE TEŞVİK**

?850 ?6837 ?2719 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ???????????? ????? ?????? ???? ?????? ???? ????? ?????????. ????? ????? ?????????? ???? ‘??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ??????????! ??????????? ???????????? ???????????? ???????? ?????? ????????. ?????? ???????. ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ????????.??? ???????: ??? ????? ?????? ??? ????????. ?????: ??? ???? ?‘????. ????? ????? ???. ??? ??? ?? ??? ??????? ???? ??? ???? ???????? ??????? ???? ????? ????

??? ????: ???? ? ????? ??. ???? ? ????? ????? ???: ???? ??????. ??????? ??? ????? ??????? ???? .

850. (2719) (6837)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Ebu Hureyre, feraiz ilmini öğrenin ve öğretin. Çünkü o, ilmin yarısıdır. O unutulan bir ilimdir ve o ümmetimden çıkıp alınacak ilk ilimdir."[1171]

*** CEDDE (BÜYÜKANNE)NİN PAYI**

?851 ?6838 ?2725 -????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????????. ????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ??? ???? ???? .

851. (2725) (6838)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir ceddeyi südüse (altıda bir'e) vâris kıldı."[1172]

*** KELÂLE**

?852 ?6839 ?2727 -????????? ??????? ???? ????????? ?? ????? ?????? ???? ????? ????????? ????: ????? ???????. ????? ????????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????: ????? ?????? ???? ??????????: ?????? '?? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????: ?????????? ?????????? ???????????. ??? ???????: ?????? ?????? ????? ? ??? ????? .

852. (2727) (6839)- Ömer İbnu'l-Hattâb radıyallahu anh demiştir ki: "Üç mesele vardır ki, şayet Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onları açıklamış olsaydı, bu benim yanımda, dünya ve dünyanın içindeki şeylerden daha hayırlı olacaktı: Kelâle, fâiz ve hilâfet."[1173]

AÇIKLAMA:

Bunlar, ilgili bahislerde açıklandı. [1174]

*** KÂTİLİN MİRASI**

?853 ?6840 ?2736 -????????? ??????? ???? ????????? ?? ????????? ???? ???????. ????: ????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ???????. ??????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????: ?????????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????: ?????????? ?????? ???? ?????? ????????? ????????. ?????? ?????? ???? ????????? ?????????. ??????? ???????? ?????????? ????????. ?????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ???????. ????? ?????? ????????? ????????? ?????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ???????? ??? ???????. ????? ????: ????? ?????. ????? ???: ???? ????? ???. ? ????? ????? ???? ??????: ????? ??? ??????? ??? ????? ???????. ? ????? ?????? ????? ?????? ?????: ???? ? ?? .

853. (2736) (6840)- Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Mekke'nin fethedildiği gün kalkıp şu beyanda bulundu: "Kadın kocasının diyetine ve malına vâris olur. Erkek de karısının diyetine ve malına varis olur, yeter ki bunlar birbirlerini öldürmüş olmasınlar. Bunlardan biri diğerini taammüden öldürürse ne malına, ne de diyetine hiçbir surette vâris olamaz. Bunlardan biri arkadaşını hatâen öldürürse malına vâris olur, diyetine vâris olamaz." [1175]

*** ÇOCUĞUNU İNKÂR EDEN**

?854 ?6841 ?2743 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ?????????. ?????????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ??????????????? ???? ????? ??????????? ?????: ?????? ???????? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ???????? ????????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????????? ???? ?????? ??? ??????. ????? ??????????? ????????. ????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ????? ?????? ?'???????.??? ???????: ????? ????? ????. ????? ??????? ?? ???? ??? ?????. ????? ?????? ??? ?????? .

854. (2743) (6841)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Mulâane âyeti nazil olduğu zaman Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kendilerinden olmayan bir kimseyi (yalan beyanla) bir kavme dahil eden kadının, Allah'tan bekleyeceği hiçbir şeyi yoktur. Allah onu asla cennetine koymayacaktır. Kendinden olduğunu bile bile çocuğunu inkâr eden erkeğe karşı Allah, (rahmetini) perdeleyecek ve onu, şahidler huzurunda rezil-rüsvay edecektir."[1176]

?855 ?6842 ?2744 -????????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????. ????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ????????? ???????? ?????? ? ??????????? ??? ???????? ????? ?????.??? ???????: ????? ?????? ??? ??? ????? ??? ??? ??? ????? ????? ??? ?'????. ??????? ???? ????? ?? ?????? ????? ?????? .

855. (2744) (6842)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir kimsenin, bilmediği bir nesebi iddia etmesi veya iç yüzü meçhul olsa bile bir nesebi reddetmesi bir nankörlüktür."[1177]

AÇIKLAMA:

Neseb iddia ve inkâr meselelerine temas edildi. [1178]

*** ÇOCUK İDDİA ETME**

?856 ?6843 ?2746 -????????? ????????? ????? ???????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ?????????????. ????????? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???? ????????? ?????????? ???? ????????? ??????? ???? ???? ????? ???? ????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????????????. ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ??????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ?????????. ??? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ???? ????? ? ??????????. ??? ???? ??????? ??????? ?????? ???????? ? ???????? ??? ???????. ????? ????? ??????? ??????? ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????. '???? ??????? ???? ???????. ??????? ??? ?????.????? ????????? ???? ???????: ??????? ??????? ??? ?????? ??? ??????????????? ?????? ?'?????.??? ???????: ?????? ???. ? ????? ??? ??? ????? ??? ???. ??? ????? ?????? .

856. (2746) (6843)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Nisbet edildiği babasının ölümünden sonra ilhak edilmesi istenen çocuk, (adamın sağlığında inkâr etmemiş olması şartıyla) babası olduğu söylenen adamın ölümünden sonra mirasçılarının ilhak iddiasında bulundukları kimsedir."
Ravi der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm onun hakkında şu hükmü koydu: "Cinsi temasta bulunduğu sırada mülkiyetinde bulunan cariyeden doğan çocuk, bu çocuğun, o adamın çocuğu olduğunu iddia eden mirasçılara katılmış olur. Fakat mirasçıların yaptığı bu ilhak iddiasından önce (ölen adamın) mirasçılar arasında taksim edilmiş olan malından o ilhak edilen kimseye artık pay yoktur. (Şayet varsa) henüz taksim edilmemiş mirastan yetiştiği miktardan kendine hissesi vardır. Nisbet edildiği babası (hayatta iken) onu inkâr etmiş (yani onun kendi çocuğu olmadığını söylemiş) olma halinde, artık (mirasçılar, ilhak iddiasında bulunsalar bile) o kimse mirasçılara katılmaz (ve adamın çocuğu sayılmaz). Eğer çocuk, adamın, cinsi temasta bulunduğu sırada) mâlik olmadığı bir cariyeden veya zina ettiği hür bir kadından olsa, (adamın mirasçıları ilhak iddiasında bulunsa bile) çocuk, adamın evladından sayılmaz ve çocuğa mirasçı olamaz; bu durumda kendisine nisbet edilen adam, çocuğun kendisinden olduğunu te'yid etse bile hüküm böyledir. Çünkü o, zina mahsulü bir çocuktur. Hür veya cariye olan annesinin mirasçılarına katılır."[1179]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste bir cahiliye müessesesi ıslah edilmektedir: Cahiliyede câriye sahipleri, bunları hem zinaya teşvik ederler, kazanç sağlarlar, hem de kendileri temasta bulunurlardı. Doğan çocuğa hem efendi, hem de zâni sahip çıkabilirdi. İslâm, zaniye neseb hakkı tanımamakla bu meseleyi halletmiştir. Hadis, ister hür, ister köle kadından olsun zina mahsulünü anneye ilhak etmiş, babayla nisbetini kesmiştir.
Hadis, sağ iken babası tarafından inkâr edilmemiş bulunan bir çocuğun, babasının ölümünden sonra iddiası halinde, o babaya ilhakını kabul etmektedir.[1180]

*** MİRASLARIN TAKSİM ÇEŞİTLERİ**

?857 ?6844 ?2749 -?????????? ????????? ???? ??????. ????????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??? ????? ???? ???????? ??????? ??? ??????????????. ????? ????? ???????? ?????????????? ????? ????? ???? ???????? ???????? ?“?????? ?????? ???? ???????? ?“?????.??? ???????: ?????? ????? ???? ????? ????? .

857. (2749) (6844)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cahiliye devrinde taksim edilmiş bir miras malı, o zamanki taksim üzere muteberdir. İslâm dönemine intikal eden bir miras, artık İslâm'a göre taksim edilecektir." [1181]

CİHAD BÖLÜMÜ

*** ALLAH YOLUNDA CİHADIN FAZİLETİ**

?858 ?6845 ?2754 -?????????? ?????? ???? ????? ???????? ?? ????? ????????? ????: ????? ??????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????????? ??? ??????? ?????? ????????? ????? ??????. ????? ??? ?????????? ????? ??????????? ????????????? ??????? ??? ?????????? ?????? ??????????. ???????? ???????????? ??? ??????? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ? ???????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??????? ??????? ???? ???? ???? ???? ??????? .

858. (2754) (6845)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda cihad eden kimse Allah'ın şu garantisi altındadır: "Allah onu ya mağfiret ve rahmetine dahil eder (şehit olur), yahud sevap ve ganimetle sağ salim geri çevirir. Allah yolunda cihad eden kimsenin misali, hiç ara vermeden geceleri hep namaz kılan, gündüzleri de hep oruç tutan kimse gibidir. Bu hal evine dönünceye kadar böyledir."[1182]

*** BİR GAZİYİ TEÇHİZ ETMENİN FAZİLETİ**

?859 ?6846 ?2758 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ??? ???????? .??? ???????: ????? ????? ?? ????? ????????? ?? ?????? ????? ??? ?? ??? ?? ?????? ??? ????? ???. ??? ????? ??? ???????: ?? ?????? ??? ????? .

859. (2758) (6846)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim Allah yolunda cihad eden bir gaziyi tam olarak teçhiz ederse, o gazi ölünceye veya savaştan dönünceye kadar sevabına iştirak eder."[1183]

*** ALLAH YOLUNDA NAFAKANIN FAZİLETİ**

?860 ?6847 ?2761 -?????????? ??????? ???? ?????? ?????? ??????????. ????? ????? ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ????????? ???????????? ?? ?????? ?????? ????? ?????? ?? ?????? ?????? ???? ??????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ????????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????: ???? ??????? ?????????? ??? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????? ???????? ???????????? ???????. ?????? ??????????????? ??? ??????? ??????? ????????? ??? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ???????????? ????? ????????. ????? ??? ????? ?Œ????)???????? ????????? ?????? ???????(??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ?????. ????? ??????: ????. ?????? ????? ?????? ??? ?????? .

860. (2761) (6847)- Hz. Ali, Ebu'd-Derda, Ebu Hureyre, Ebu Ümâme, Abdullah İbnu Ömer, Abdullah İbni Amr, Hz. Câbir, İmran İbnu Husayn radıyallahu anhüm ecmain anlatmışlardır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim evinde oturduğu halde; Allah yolunda (cihad edenlere) bir nafaka gönderecek olursa, ona her bir dirhem karşılığında yediyüz dirhem (sevabı) vardır. Kim de Allah yolunda bizzat cihad eder ve bu yolda mal harcarsa, ona da her bir dirhem için yediyüzbin dirhem (sevabı) vardır."
Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sözlerini şu ayetle tamamladı: "Ve Allah dilediğine kat kat sevap verir" (Bakara 261).[1184]

*** ALLAH YOLUNDA RİBAT**

?861 ?6848 ?2766 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????: ?????? ????????? ???? ???????? ???????? ???????: ??? ??????? ????????! ????? ???????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???? ??????????? ??? ????????????? ???? ??? ???????? ?????? ????????????????. ??????????? ????????? ?????????? ??????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ??????

??????????? ?? ??? ?? ????. ????? ???? ? ?????? ???? ??????? .

861. (2766) (6848)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anh anlatıyor: "Osman İbnu Affân radıyallahu anh bir hitabesinde şöyle dediler: "Ey insanlar! Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bir hadis işitmiştim. Size ve arkadaşlığınıza olan düşkünlüğüm (yani bu hadisi duyunca beni terk ederek hep cephelere koşacağınız endişem) bunu şimdiye kadar rivayetime mani oldu. (Şimdi rivayet ediyorum. Artık) dileyen kendisine ribâtı (Allah yoluna bezli) seçsin, dileyen de bıraksın. Efendimiz buyurmuştu ki: "Kim Allah Sübhanehu yolunda bir gece ribât (yani hududda ve tehlikeli yerde düşmana karşı bekleme)de bulunursa, o tek gecesi bin günlük gece namazına ve bin günlük gündüz orucuna bedel olur."[1185]

?862 ?6849 ?2767 -?????????? ??????? ???? ?????? ?'????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ????????? ???? ???????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ???? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ????? ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????????? ??????? ????? ????????? ???????? ???????? ???????? ??????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ???? ?? ?????? ????? ?? ????? ???? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?? ??? ?'??? ???? ?? ????. ????? ?????? ?'???? ??? ??? ??????? .

862. (2767) (6849)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim Allah yolunda murâbıt olarak ölürse, kendisine, yapmakta olduğu salih amellerin ücreti (sanki ölmemiş gibi Kıyamet gününe kadar verilir), rızkı da mütemadiyen verilir, kabirdeki hesaba çekicilerden emin olur. Allah Teâla hazretleri onu, Kıyamet günü cehennem korkusundan emîn olarak diriltir." [1186]

?863 ?6850 ?2768 -?????????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????. ????????? ???????? ???? ?????? ???????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ?????? ??? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????????? ???????????. ???????? ?????? ??? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????????? ??????????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? -??????? ?????- ???? ???????? ????? ?????? ?????????? ???????????. ????? ??????? ????? ????? ??????? ???????? ???? ???????? ???????? ???????? ????? ?????. ?????????? ???? ??????????? ???????? ???? ????? ?????????? ????? ?????? ???????????.??? ???????: ????? ????? ????. ????? ???????? ?? ???? ??? ????. ? ???????? ??? ?? ????. ?????? ?? ???? ?????? ?? ???. ??? ?????? ??? ???? ??? ?????.? ????? ???????: ????? ?????? ??? ????? ??????? ??? ???????: ???? ????? ??? ????? ??? ??????. ? ???? ?????? ??? ?? ????. ????? ?????? ???????? ?? ???? ??? ???? ????????: ???? ?????? ?????? ?? ???? ??????? ??? ????? ?? ????????. ?'?? ?? ????? ??? ?? ???? ??? ???????? ???????? ???? ?????? .

863. (2768) (6850)- Übey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah rızası için Ramazan ayı dışında müslümanların avreti gerisinde (yani düşmanların gelmesinden korkulan tehlikeli cephede), sevap umuduyla bir günlük ribât, sevap yönüyle yüz yıllık oruçlu, namazlı ibadetten hayırlıdır. Müslümanların avreti gerisinde, ramazan ayında Allah rızası için bir günlük ribât Allah indinde, orucuyla namazıyla bin yıllık ibadetten daha hayırlı, sevabca daha büyüktür. Eğer Allah onu sağ-salim ailesine kavuşturursa, bin yıl ona bir tek günah yazılmaz, sadece haseneleri yazılır ve kendisine Kıyamete kadar ribât sevabı akıtılır."[1187]

AÇIKLAMA:

Alimler gerek sevapta ve gerekse günahta fazla mübalağayı, hadisin uydurma olduğuna delil kabul ederler. Burada aynı durum mevzubahistir. Hele sağ-salim dönenden bin yıl hiç günah yazılmaması, olacak şey değil. Bunun da uydurma olabileceği belirtilmiş, zaafına dikkat çekilmiştir. [1188]

*** ALLAH YOLUNDA NÖBET**

?864 ?6851 ?2769 -?????????? ???????? ???? ??????????. ???????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ?????? ??????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ???? ?? ???????? ?? ????? ????? ???? ?????? ???? .

864. (2769) (6851)- Ukbe İbnu Âmir el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah askerlerin nöbetini tutan kimseye rahmet eylesin (veya eylemiştir)."[1189]

?865 ?6852 ?2770 -?????????? ?????? ???? ??????? ??????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ???????? ????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ?????? ???????? ??? ??????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????????? ??? ??????? ????? ??????: ???????? ??????????? ?????????? ???????. ??????????? ??????? ??????.??? ???????: ???? ?? ???? ?? ????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ??????: ??? ?? ??? ?????? ??????. ?????? ????? ????: ??? ?? ??? ??????. ?????? ????? ????: ??????? ?? ??? ???? .

865. (2770) (6852)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda bir gece nöbetçilik, bir adamın ailesi içinde bin yılda kılacağı namaz ve tutacağı oruçtan daha hayırlıdır, (bu zikredilen) yıl üçyüzaltmış gündür ve bir gün bin yıl gibidir."[1190]

*** CİHADA ÇIKMAK**

?866 ?6853 ?2773 -?????????? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????? ???????. ????? ?????????. ????????? ???????? ???? ?'?????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????: ????? ?????????????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

866. (2773) (6853)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cihada çağırıldığınız zaman cihada koşun."[1191]

?867 ?6854 ?2775 -?????????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ????? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ???? ???????? ??? ???????? ???? ?????????? ??????? ?????? ???????????.??? ???????: ????? ?????? ??? ????? ??? ?????? ?????? .

867. (2775) (6854)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda kim tek bir yürüyüş yapsa, kendisine isabet eden toz, Kıyamet günü mislince misk olur."[1192]

*** DENİZ GAZVESİNİN FAZİLETİ**

?868 ?6855 ?2777 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ????

??????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???????? ??? ????????? ?????? ?????? ????????? ??? ????????. ????????? ???????? ??? ????????? ??????????????? ??? ?????? ??? ??????? ?????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ??????? ??? ???? .

868. (2777) (6855)- Ebu'd-Derda radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Denizde yapılan bir gazve (savaş), sevapça karada yapılan on gazveye bedeldir."[1193]

*** DEYLEM'İN FETHİ VE KAZVİNİN FAZİLETİ**

?869 ?6856 ?2779 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ??????. ? ??????????? ????????? ???? ?????? ????????? ????????????. ????? ??????? ???? ????????. ? ??????????? ??????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???? ?????? ???? ?????????? ??? ?????? ??????????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ??????????????????????? .??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ??????. ???? ???? ??????? ??????? ???????. ? ????? ????? ????: ??? ?????? ???? ?????. ?????? ???????: ????? ?????? ??????? ?????. ?????? ?????? ????: ??????? ???????? ?????? ????? ??? ??? ?? .

869 (2779) (6856)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyanın ömründen bir tek gün bile kalmış olsa, Ehl-i Beyt'imden bir adam melik oluncaya ve Deylem dağına ve Konstantiniyye'ye (İstanbul'a) malik oluncaya kadar Allah, o günü uzatacaktır."[1194]

?870 ?6857 ?2780 -?????????? ??????????? ???? ?????. ????? ??????? ???? ???????????. ????????? ?????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ?????????? ?Œ?????? ??????????? ?????????? ????????? ??????? ????? ????????. ???? ??????? ?????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ????????? ????? ???? ??? ?????????? ??????? ???? ??????. ???????? ??????????? ????????. ????????? ??????? ???? ????????? ????????. ????? ????????? ????? ????????? ???? ??????. ????? ????? ????????? ???????? ???? ???????? ????????. ??? ???????: ????? ?????? ????. ???? ???? ?? ???? ??????? ???????? ??????? ?? ???? ? ?????? ?? ??????. ??? ????? ????????. ???? ?????? ?????? ??? ?????????. ? ?????: ????? ?????? ????? ?? ?????. ? ???? ???? ????? ?????? ??? ???? ?? ????. ?????: ?????? ?? ?????? ???? ?? ???? ??? ????? ?? ???? ????? ?????? ??? ????? ????? ? ????? ???????? ? ??.???? ??????? ?? ?????? ?????? ??? ?????: ????? ?????? ????? ‘? ?????? ???? ??? ?????? ??. ??????? ???? ???? ?????.? ????? ???????: ????? ??????? ??? ?????? ? ?????: ?????. ???? ?? ?????? ?????. ?????? ?“??? ?????? ???? ??? ????. ??????? ?????? ????? ???????? ???? ????? ?????? ????????. ??????? ??? ?????. ??? ???? ????? ?????? ?? ???? ????? .

870. (2780) (6857)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyanın etrafını fethetmek sizlere nasib kılınacak ve Kazvin denilen bir şehir size fethedilecektir. Sizden kim bu gazveye kırk gün -veya kırk gece- iştirak ederse, ona cennette üzerinde yeşil zeberced taşı bulunan altından mamul bir sütun verilecektir. Bu sütun üzerinde, kırmızı yakut taşlarından mamul bir kubbe (köşk) vardır. O kubbenin, altundan mamul yetmişbin kapısı vardır, her kapı kanadının başında (huru'l-iyn denilen) siyah gözlü bir zevce vardır."[1195]

AÇIKLAMA:

Bazı hadisçiler bunu mevzu addetmiştir.[1196]

*** ALLAH YOLUNDA CİHAD İÇİN AT BESLEMENİN FAZİLETİ**

?871 ?6858 ?2791 -?????????? ????? ???????? ?????? ???? ????????? ???????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???????????? ???? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ????????? ????????? ??????? ?????? ????? ??????? ???????? ???????? ????? ???? ??????? ??????? ????????.??? ???????: ??? ??????: ???????? ????? ???? ???? ???? ????. ??? ??????? ?????? ?? ???? .

871. (2791) (6858)- Temîmu'd-Dârî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim, buyurdular ki: "Allah yolunda kim bir at (edinip) bağlar, kendi eliyle yemini verirse, yedirdiği her bir dâne için bir sevap vardır."[1197]

*** ALLAH YOLUNDA ÇARPIŞMANIN FAZİLETİ**

?872 ?6859 ?2793 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ???????? ???????. ??????? ?????? ?????? ???? ?????????: ??? ??????!?? ?????? ?????????? ??????????????? ???????? ??????????????.????????? ??????????????????.??? ???????: ?????? ???. ‘? ???? ?? ????? ????? ????? .

872. (2793) (6859)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Ben bir harbe katıldım. Abdullah İbnu Ravâha şöyle demişti: "Ey nefsim! Seni cennet(e sokacak olan mukâtele)den hoşlanmıyor görüyorum. Allah'a yemin ederim ki sen istesen de istemesen de savaşacaksın!"[1198]

?873 ?6860 ?2794 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????: ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????! ???? ?????????? ???????? ?????: ???? ????????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ???????? ?? ????? .

873. (2794) (6860)- Amr İbnu Abese radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Cihadın hangisi en faziletlidir?" dedim. "Kanı dökülen ve iyi cins atı yaralanan mücahid(in cihadı en faziletli cihaddır)" buyurdular."[1199]

?874 ?6861 ?2795 -?????????? ?????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ?????????????? ????: ????? ???????? ???? ??????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ????????? ???????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? ??? ????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????? ??????. ???????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????.??? ???????: ?????? ???? .

874. (2795) (6861)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda yaralanan hiçbir yaratık yoktur ki -ancak kimin O'nun yolunda yaralandığını Allah bilir- Kıyamet günü, yarası, yaralandığı gündeki şekliyle getirilmiş olmasın: Kanı kan renginde, kokusu misk kokusunda olarak."[1200]

*** ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMANIN FAZİLETİ**

?875 ?6862 ?2798 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ? ??????? ?'???? ???? ???? ?????????? ?????? ??????????? ??????????. ??????????? ????????? ?????????? ????????????? ??? ??????? ???? ?'?????. ????? ???? ????? ????????? ????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????.??? ???????: ????? ?????? ????? ???? ?? ?? ??? .

875. (2798) (6862)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında şehitlerden bahsedilmişti. Şöyle buyurdular:
"Yeryüzü şehidlerin kanından kurumadan önce, onu, hurilerden iki karısı, emzikli yavrularını çöl bir arazide kaybedip âniden bulan anne heyecanıyla, her birinin elinde -dünya ve içindekilerden daha değerli- birer takım elbise olduğu halde karşılarlar."[1201]

*** SİLAH**

?876 ?6863 ?2806 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ???????? ??????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ??????? .

876. (2806) (6863)- Sâ'ib İbnu Yezid radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Uhud günü iki zırh giydi. Aleyhissalâtu vesselâm sanki ikisini de üst üste giymişti."[1202]

?877 ?6864 ?2809 -????????? ????????? ???? ???????????? ???? ????????. ????????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????????? ???? ???????? ????? ????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????. ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????. ??????? ???? ???????: '????????? ????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ? ????????. ???????? ??? ???????? ???? ????????. ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??????? ??? ??? ????? ?? ????? ??????. ???? ?????? ???? ??? ??????? ?????? ???????: ????? ????????. ???? ????? ??????. ??? ????? ???? ???? .

877. (2809) (6864)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "Mugire İbnu Şu'be radıyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la gazveye çıktığı vakit, beraberinde bir mızrak taşırdı. Dönüşünde mızrağını atardı, ta ki onu, kendisi için bir başkası taşıyıversin. Ali ona: "Senin bu yaptığını Resûlullah'a haber vereceğim!" dedi (ve haber verdi). Aleyhissalâtu vesselâm Muğire'ye: "Öyle yapma! Eğer yaparsan yere attığın mızrak, yitik mal olarak kaldırılmaz, (alan onu temellük eder)" dedi." [1203]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, mızrağını yere atmamasını tembihliyor. Zira atılan bir mal, yitirilen bir mal gibi değildir. Yitiği bulan kimse, sahibini aramakla mükelleftir. Böylesi mallara lukata veya dâlle denir. Ama atılan malı alan kimse atana götürmek zorunda değildir, temellük edebilir.[1204]

*** SİLAH YERLİ OLMALI**

?878 ?6865 ?2810 -????????? ????????? ???? ???????????? ???? ????????. ????????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????. ?????? ????? ???????? ?????? ????????????. ???????: ??? ?????? ????????. ???????????? ??????? ???????????? ???????? ????????. ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??? ????????. ?????????? ?????? ??? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ??? ???????? ???? ??? ?????? ?????. ????? ?????? ???? ??? ?????? ???? ?? ???? ??? ?????? .

878. (2810) (6865)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın elinde bir arabî yay vardı. Aleyhissalâtu vesselâm o sırada elinde fârisî bir yay olan bir adam görmüştü: "Bu nedir? At onu!" buyurdular ve devamla: "Sizin şunu ve şunun benzerleri ile (el-kanâ denen) mızrakları edinmeniz gerekir. Çünkü Allah Teâla hazretleri, sizin için dini bunlarla güçlendirecek ve size muhtelif beldeler(in fethini) müyesser kılacaktır" buyurdular."[1205]

AÇIKLAMA:

Şârih Sindî, arabî yayı "okların atılmasında kullanılan yay", fârisî yayı da "küçük taşları ve benzeri şeyleri atmada kullanılan yay" diye açıklar.
Bazı rivayetlerde, bu hadisenin Hayber fethi sırasında cereyan ettiği tasrih edilir. Resûlullah'ın bu emrinde, henüz fethedilmediği için diyar-ı küfür addedilen Fars (İran) memleketlerinde imal edilen yay yerine, yedi imal edilen-arabî yayın kullanılmasına, bir başka ifade ile, silah sanayiinde dışa bağımlı olmamaya, yerli imalat varken yabancı mamûlâta yer vermemeye nebevî bir irşad görmek istiyoruz. Allahu a'lem bissavab. [1206]

*** ALLAH YOLUNDA ATMAK**

?879 ?6866 ?2815 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????. ????????? ????????? ???? ?'?????? ???? ??????? ?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ???????? ? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????. ??????? ??????? ????? ???????????. ?????? ???????? ????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ????? ??????? ?? ???? ???? ?? ?'??? .

879 (2815) (6866)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir defasında) ok atmakta olan (Eslem kabilesinden) bir gruba rastlamıştı, (onları takdiren): "Ey İsmailoğulları! Atmaya devam edin. Sizin atalarınız da (çok iyi) atıcılardı" buyurdular."[1207]

*** SAVAŞ SIRASINDA ALIM-SATIM**

?880 ?6867 ?2823 -????????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ??????????. ????????? ??????? ???? ???????? ????????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????: ??????? ????? ??????? ????? ???? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ??????? ???? ?????: ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ??? ?? ???? ????????? ????? ?? ?????? .

880. (2823) (6867)- Harice İbnu Zeyd radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adamın, babam (Zeyd İbnu Sâbit)ten gazveye çıkıp, gazve sırasında alış-veriş ve ticaret yapan kimse hakkında sorduğuna şahit oldum. Babam ona şu cevabı vermişti: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile Tebük (seferin)de iken alıyor, satıyorduk. Resûlullah bizi gördüğü halde yasaklamamıştı."[1208]

AÇIKLAMA:

Gazve sırasında, savaş hizmetlerine mâni olmayacak şekilde alış-verişte bulunmak haram değildir. Fakat asıl vazife olan cihad hizmetlerini aksatacak olan ticarete cevaz verilmez. Tebük seferinde ordu savaşa girişmemiştir. Savaşa girişilse bile, bir askerî seferin her anı düşmanla mukâtele ile geçmez. Şu halde müsait zamanlarda alış-veriş yapmak "haram" denilemez. [1209]

?881 ?6868 ?2827 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ????????? ????????? ??????????????. ????? ????? ???????? ???????????? ???? ?????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ‘??????? ??? ????????? ?????????????: ??? ???????! ???? ???? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ????? ??????????. ??? ???????! ?????? ??????????? ????????? ???????? ??????????? ?????????????? ???????? ????????? ????????? ????. ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ???????? ???????? ???? ???? ???????? ???? ??????. ?????? ???????: ????? ?????? ????? ????: ???????? ????? ???????: ???????? ?????. ??????? ???? .

881. (2827) (6868)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Eksem İbnu'l-Cevn el-Huzâ'î'ye: "Ey Eksem! Kendi kavminden olmayanlarla birlikte (kâfirlere karşı) savaş ki huyun güzelleşsin ve arkadaşlarının yanında kıymetin olsun. Ey Eksem! (Yolculuk sırasında) arkadaşların en hayırlısı (sayıca) dört olandır. Askerî birliğin en hayırlısı, (miktarı) dörtyüz olandır. Ordunun en hayırlısı dörtbin olandır. Onikibin kişilik ordu, sayı azlığı sebebiyle mağlub olmaz."[1210]

AÇIKLAMA:

İnsan kendi kavmi içinde, ufak tefek kusurları da bilindiği için fazla itibar görmez. Üstelik o, kavmi içinde bazı kötü alışkanlıklarını da devam ettirebilir. Halbuki, yabancıların arasında itibar görmek için dikkatli davranacak, kendisine çekidüzen verecektir. Böylece huyu da güzelleşir.
Ordunun miktarıyla ilgili açıklama geçti.[1211]

*** MÜBAREZE (TEKE TEK SAVAŞ) VE SELEB**

?882 ?6870 ?2836 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ????? ??????????? ???????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ?????: ????????? ????? ???????????. ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

882. (2836) (6869)- Seleme İbnu'l-Ekvâ' anlatıyor: "Bir adamla teke tek vuruştum ve herifi geberttim. Onun selebini (eşyalarını) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana verdi." [1212]

?883 ?6870 ?2838 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ???????????. ????? ????? ??????? ?‘????????? ???? ???????? ?????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: »???? ?????? ?????? ????????«.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ???? ?? ????. ???? ?????? ???? ??? ??????. ? ????? ?????? ??????. ???? ?????. ????? ???????? ?????? .

883. (2838) (6870)- Semüre İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kim bir kâfiri öldürürse seleb'i onundur" buyurdular."[1213]

AÇIKLAMA:

Seleb, öldürülen askerin üzerinden çıkan her şeydir: Askeri teçhizat, elbise, para vs. Resûlullah, savaş sırasında bir kafiri öldürdüğünü ispatlayan askere, onun selebinin verileceğini teşrî etmiştir. Askerin üzerinde çıkan hangi şeylerin seleb sayılacağında alimler ihtilaf etmiştir. Bazıları atı seleb saymaz. Keza fazla miktarda mal çıkmışsa o da seleb sayılmayabilir. Ahmed İbnu Hanbel, Evzâî ve Şâfi'î hazretleri selebin öldürene ait olacağına hükmetmiştir. Ama devlet başkanı dilerse selebin beşte birini alabilir derler. Hanefiler ve Mâlikiler ise, devlet başkanı "seleb öldürene aittir" demedi ise seleb öldürene ait değildir, ganimet gibi muamele görür.
Cumhûr, selebin kâtile ait olduğu kanaatinde birleşir. [1214]

*** GULÛL (GANİMETTEN ÇALMA)**

?884 ?6871 ?2850 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ????????? ???? ????? ??????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ?????: ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ???? ??????????. ????? ????????? ??????? ???? ??????????. ??????? ?????? ????????. ??????? ????????. ???????? ?????? ??????????? ????? ?????: ??? ??????? ????????! ???? ???? ????????????. ?????? ????????? ????????????? ????? ?????? ????? ????? ????? ?????. ?????? ?????????? ????? ???? ??????? ?????? ???????????. ???????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????. ????? ????? ?? ?????? ????. ?????: ???? ?????? ???? ?????? ???: ???? ????: ??? ??. ????? ?????? ???? ??? ??????. ????? ???? ?‘???? ???? .

884. (2850) (6871)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Huneyn günü bize, ganimet malından bir devenin yanında namaz kıldırdı. Namazdan sonra deveden bir parça yün alıp onu iki parmağı arasına koydu sonra: "Ey insanlar! buyurdu. Şu yün parçası bile sizin ganimetlerinizdendir. Bir iplik, bir iğne, bundan daha değerli, daha değersiz bile olsa buraya getirin. Zira (getirmemek gulûldür yani hırsızlık); gulûl ise, Kıyamet günü yapan için ardır, ayıptır, ateştir."[1215]

AÇIKLAMA:

Gulûl hakkında mükerreren açıklama geçti.[1216]

*** NEFEL (GANİMETTEN AYRI OLARAK VERİLEN PARA)**

?885 ?6872 ?2853 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ???????????. ????? ??????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ?????????????? ??????????? ???? ???????????. ????? ???????: ?????????? ??????????? ???? ?????? ??????? ????: ?????????? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ????????? ?????????? ??????? ?????? ????????. ??????? ???????: ??????????? ???? ????? ???? ?????? ?????????????? ???? ????????????? ???????: ?????? ??? .

885. (2853) (6872)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra nefel (yani mücahide ganimetteki hissesinden başka bir şey) yoktur. Müslümanların kuvvetli olanları (kazandıklarından) zayıf olanlara verirler."
(Ravilerden) Recâ demiştir ki: "Süleyman İbnu Musa'nın şöyle söylediğini işittim: "Mekhûl bana Habib İbnu Mesleme'den rivayeten dedi ki: "Resûlullah savaşa giderken (askerlerden bazılarına diğerlerinden fazla olarak) dörtte bir ve savaş dönüşünde üçte bir nisbetinde nefel (denen ziyade bir ikram)da bulundu." Bunun üzerine Amr: "Ben sana babam vasıtasıyla (sahabi olan) dedemden rivayet ediyorum, sen ise Mekhûlden hadis rivayet ediyorsun" demiştir."[1217]

AÇIKLAMA:

,

1- Nefel, dilimizde mevcut nafile kelimesiyle aynı köktendir. Burada, mücahide ganimetteki payından fazla olarak verilen mala denmiştir. Pay dışı, -bilhassa üstün başarı gösterenlere olmak üzere bir kısım askerlere ziyade bir ikramda bulunulmasının meşruiyetinde İslâm ûleması icma eder. Bunun kaynağı ne olmalıdır düşmandan elde edilen ganimetten devlet başkanının beşte birlik payı alınmazdan önce, ganimetin tümünden mi, devlet başkanının payı olan beşte birin beşte birin den mi? gibi hususlarda ihtilaf edilmiştir. Daha önceki bahislerde açıklandığı için burada tekrar etmeyeceğiz.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste, bir ihtilaf dikkatimizi çekmektedir: Nefel verme yetkisi sadece Resûlullah'a mı mahsustur? Amr İbnu Şu'ayb'ın bu kanaatte olduğu anlaşılmaktadır. Resûlullah'tan sonra da meşruiyetinde icma edildiğini kaydettiğimize göre, hakikatte bu noktada bir ihtilaf mevzubahis değildir.[1218]

*** DEVLET BAŞKANININ SAVAŞA YOLLADIĞI ORDUYA TAVSİYESİ**

?886 ?6873 ?2857 -?????????? ????????? ???? ??????? ?????????. ????? ????? ?????????. ?????????? ????????? ???? ?????????? ????? ?????? ??????????????. ?????????? ????? ?????????? ???????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????????. ??????? ??????? ??????? ?????? ????? ??????? ??????. ????????? ???? ?????? ???????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??? ????????? ??? ?????????? ????????.??? ???????: ?????? ??? .

886. (2857) (6873)- Safvan İbnu Assâl radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni seriyyede savaşa gönderdi. (Yola çıkarken) şu talimatı verdiler: "Allah'ın adıyla, Allah yolunda yürüyün. Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. İşkence yapmayın, (ahidde bulunduğunuz taktirde) ahdinizi bozmayın, çocukları öldürmeyin."[1219]

AÇIKLAMA:

Askeri sefere çıkan komutanlara yapılan başkaca tavsiyeler daha önce kaydedildi ve gerekli açıklamalar yapıldı.[1220]

*** ALLAH'A İSYANDA KULA İTAAT YOK**

?887 ?6874 ?2863 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ?????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ??????. ??????? ???????? ????? ????? ????????? ??? ????? ???????? ?????????? ?????????????? ????????? ???? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ???????????. ???????? ??????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ???????????? ??? ???????????? ????????? ????????. ??????? ?????? ?????? -?? ??????? ????? ?????????-: ??????? ??? ?????????? ????????? ???????????? ???????: ??????. ????? ????? ???? ??????????? ???????? ??? ????????????? ???????: ??????. ????? ??????? ??????? ?????????? ??? ????????????? ??? ????? ????????. ??????? ????? ????????????. ???????? ????? ???????? ?????????? ?????: ????????? ???? ??????????. ????????? ?????? ??????? ????????. ???????? ???? ????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ?????? ??? ????????. ??? ???????: ?????? ???? .

887. (2863) (6874)- Ebu Sâid radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Alkame İbnu Mücezzez radıyallahu anhâ, benim de içinde bulunduğum bir askerî birliğin başında savaşa gönderdi. Kumandan gazvesinin başına geçince veya yolda belli bir yere varınca, askerlerden bir grup, kendisinden (ayrı gitmek) hususunda izin istedi. Onlara izin verdi. Başlarına Abdullah İbnu Huzâfe İbnu Kays es-Sehmî'yi sorumlu tayin etti. Ben onunla savaşanlar içerisinde idim. Yolun bir yerine gelmiştik, (mola sırasında) askerlerden bazıları ısınmak veya üzerinde (yemek) yapmak maksadıyla bir ateş yaktılar. Komutanımız Abdullah -ki şakacı birisiydi- sizin üzerinizde itaat edilmek ve sözü dinlenmek hakkım yok mu?"diye sordu. Askerler: "Elbette var!" dediler. "Öyleyse, dedi ne emredersem yapacaksınız değil mi?" Askerler yine: "Elbette!" dediler. Bunun üzerine komutan: "Şu halde size, şu ateşe atılmayı emrediyorum" dedi. Askerlerin bir kısmı kalkıp emri yerine getirmeye hazırlandılar. Abdullah, onların ateşe atılacaklarına inanınca: "Kendinizi tutun, ben size şaka yapmıştım" dedi.
Medine'ye dönünce, bu hadiseyi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a anlattılar. Efendimiz şöyle buyurdular: "Onlardan (yani başınızdakilerden) kim size Allah'a isyanı emrederse ona itaat etmeyin." [1221]

*** BİATA VEFA GEREKİR**

?888 ?6875 ?2873 -?????????? ????????? ???? ?????? ???????????. ????? ???????? ???? ??????. ????????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??? ?? ????? ???? .

888. (2873) (6875)- Ebu Saidi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bilesiniz, Kıyamet günü ahdini tutmayan her vefasıza vefasızlığının derecesine uygun bir bayrak dikilecek (böylece vefasızlığı teşhir edilecek)tir." [1222]

MENÂSİK (HAC VE UMRE) BÖLÜMÜ

*** HACCA GİTME**

?889 ?6876 ?2883 -?????????? ??????? ???? ????????? ?? ??????? ???? ??????????. ????: ????? ???????. ????? ??????????? ????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????????? (??? ?????????? ???? ?Œ????(?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ???????? ??????????????. ??????? ???? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ??????????? ????? ????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ?????? ????: ???? ?? ????? ????? ??????. ? ????? ???????: ???? ? ????? ????????: ?????????. ??? ?? ????? ?? ???? ???? ?????? ???? ??? ???? ??????. ? ????? ????. ????? ????? ?????? ???? .

889. (2883) (6876)- İbnu Abbas veya Fadl İbni Abbâs -veya bunlardan biri bir diğerinden- anlatmıştır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Kim hacc yapmak isterse acele etsin. Çünkü olur ki insan hastalanır (bineği) kaybolur, (gitmeye mani) bir iş zuhûr eder."[1223]

*** HACCIN FARZ KILINMASI**

?890 ?6877 ?2885 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ??? ????????. ????? ????????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???? ?'?????? ???? ????? ????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ???????: ??? ??????? ?????! ???????? ??? ???? ?????? ?????: ???? ??????: ??????. ???? ??????. ?????? ???????? ???? ????????? ?????. ?????? ???? ????????? ????? ???????????.??? ???????: ????? ?????? ????. '? ???????? ?? ????? ????? ?? ??? ?? ?????? ??????????? ?? ?????? ????? ?? ????? ???. ??????? ???? .

890. (2885) (6877)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Halk: "Ey Allah'ın Resûlü, haccetmek her sene farz mıdır?" diye sormuştu. "Eğer "Evet!" desem bu vacip olur. Eğer

vacip olsa, bunu yerine getiremezsiniz, bu durumda yer getirmezseniz azab görürsünüz" buyurdular."[1224]

*** HACC VE UMRENİN FAZİLETİ**

?891 ?6878 ?2887 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ?????? ???????? ????????????. ????? ?????????????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ????? ??????? ???????? ?????? ??????????.?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ???? ?‘?????? ????? ???? ?? ???? ?????? ??? ????. ?????? ???? ?? ???? ?????? ????? ??? ????? ???? ???. ???? ??????? ???????? .

891. (2887) (6878)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hacc ve umreyi peşpeşe yapın. Çünkü bunla peşpeşe yapılması, tıpkı körüğün demirin pasını temizlemesi gibi, fakrı ve nahları temizler."[1225]

*** HACININ DUASINDAKİ FAZİLET**

?892 ?6879 ?2892 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ????????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? ????? ???????. ?????????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ???? ???? ??????? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????: ??????????? ????????????? ?????? ??????. ??? ???????? ?????????? ????? ?????????????? ?????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ?????. ????? ??????? ?????: ???? ?????? .

892. (2892) (6879)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hacılar ve umre yapanlar Allah'ın elçileridir. Onlar Allah'a dua etseler, Allah onlara derhal icabet eder (duaları kabul eder). Eğer kendisinden af ve mağfiret dileseler, derhal onlara mağfiret eder." [1226]

?893 ?6880 ?2893 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ????????? ??? ??????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????. ????????? ???????????. ?????????? ????????????.??? ???????: ?????? ???. ?????? ????? ????? .

893. (2893) (6880)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki. "Allah yolunda cihad eden, hacceden ve umre yapan Allah'ın elçisidir. Çünkü Allah bunların yapılmasına kulları davet etti, onlar da icabet ettiler. Buna mukabil onlar da O'ndan (dilediklerini istediler), Allah da onlara istediklerini verdi."[1227]

*** ÖLENE BEDEL HACC**

?894 ?6881 ?2904 -?????????? ????????? ???? ?????? ?‘???? ??????????????. ????? ?????? ??????????. ????????? ????????? ??????????? ???? ??????????? ????????????????? ???? ??????? ???? ?‘????? ???? ?????? ????????? ?????: ????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????: ?????? ???? ?????? ?????: ??????. ????? ???? ??????. ????? ???? ???????? ??????? ???? ???????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ??????? ?? ?????? ????? ????? ????? ??? .

894. (2904) (6881)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip: "Babama bedel haccedebilir miyim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet! Babana bedel haccet. Bu haccınla onu hayır yönüyle artırmasan bile şer yönüyle artırmış olmazsın" buyurdular."[1228]

?895 ?6882 ?2905 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ???? ???????? »?????? ???? ?????????« ?????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ??????? ????? ??????. ????? ?????? ???????. ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???? ?????? ?? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ?????????? ??? ?????????? ??????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????????? ?? ???? ?????????? ???? ?????? ????. ????: ???? ?????? ?????. ? ????? ??????: ??? ?? ???? ?????? ?????? .

895. (2905) (6882)- Ebu'l-Čavs İbnu Huseyn'in -ki el-Fur kabilesinden biridir- anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a babasının üzerine vacib olmuş fakat eda etmeden ölmüş olduğu hacc hakkında sormuştu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Babana bedel haccet!" buyurdu ve ilave etti: "Nezir orucu da böyle, ona bedel kaza edilir."[1229]

*** HAYATTA OLAN GÜÇSÜZE BEDEL HACC**

?896 ?6883 ?2908 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ????? ??????? ?‘??????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ?????: ?????????? ???????? ???? ??????? ?????: ??????: ??? ??????? ?????! ???? ????? ????????? ???????? ??? ??????????? ??? ??????? ??? ??????????. ???????? ??????? ????? ?????: ????? ???? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????? ????? ????: ???? ?????? ??? ?????? ?? ???? ?? ??? ? ????? ???????: ???? ??????? ????? ???. ????? ??? ???? .

896. (2908) (6883)- Nusayn İbnu Avf radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! Babama hacc farz oldu. Ancak binek üzerinde bağlanmadıkça hacc yapmaya muktedir değil!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm bir müddet sukut buyurup sonra: "Babana bedel haccet!" buyurdular."[1230]

AÇIKLAMA:

Hacca gidemeyecek derecede sıhhati bozulan birinin yerine bedel olarak bir başkası hacca gidebilir. Bu başta Hanefîler, Şâfiler olmak üzere çoğunlukla benimsenen bir görüştür. Bedel gönderen kimse sonradan şifa bulsa çoğunluğun hükmüne göre, bizzat hacca gitmesi gerekir.[1231]

*** MİKAT YERLERİ**

?897 ?6884 ?2915 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????? ??????????? ???? ??? ????????????. ????????? ????? ???????? ???? ??????????. ????????? ????? ???????? ???? ??????????. ????????? ????? ?????? ???? ??????. ????????? ????? ??????????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ?????????? ??‘????? ????? ????? ??????????! ??????? ???????????? .
??? ???????: ??? ?????? ??????????? ???????. ????? ????? ???? ?????: ????? ?????? ????: ????.???? ?????? ???? ???? ?? ???? ???????. ??? ???: ?? ???? ?????. ? ??? ???? ??? ????? .

897. (2915) (6884)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize hitap ederek buyurdular ki: "Medine halkının ihrama gireceği yer Zülhuleyfe'dir. Şam halkının ihrama gireceği mikat yeri Cuhfe'dir. Yemenlilerin mîkat yeri Yelemlem'dir. Necid ahalisinin mikat mahalli Karn'dır. Doğu (yani Irak) ahalisinin mîkat yeri Zat-ı Irk'dır." Aleyhissalâtu vesselâm sonra, mübarek yüzlerini doğu taraftaki ufka çevirdi ve: "Allahım onların (doğudakilerin) kalplerini İslâm'a çevir" diye dua etti."[1232]

AÇIKLAMA:

Mikatlar hakkında açıklama geçti. [1233]

*** İHRAM**

?898 ?6885 ?2917 -?????????? ???????????????? ???? ??????????? ?????????????? ????? ?????????? ???? ???????? ???????? ???? ?????? ??????????. ????. ????? ?'?????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ?????? ????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????. ???????? ????????? ???? ???????? ?????: ????????! ?????????? ????????? ????? ? ????? ??? ??????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ???????? ???? .

898. (2917) (6885)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor. "Ben (Zülhuleyfe'deki) ağacın yanında, Resûlullah'ın bindiği devesinin sefinelerinin (yani çökük iken yere değen uzuvlarının) yanında idim. Deve ayağa kalkıp doğrulunca, Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah'ım! Umre ve hacca beraber niyet ederek davetine icabet ediyorum! Emrine âmâdeyim!" buyurdular. (Yani o zaman ihrama girdiler). Bu (ihrama girme işi) Veda haccında idi."[1234]

AÇIKLAMA:

Zülhuleyfe'de ihrama giriş anlatıldı. [1235]

*** İHRAMLIYA GÖLGELİK**

?899 ?6886 ?2925 -?????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????:?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ???? ???????? ??????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????? ????????? ??? ??????? ??????????? ??????? ????? ????????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ???? ???? ?? ???? ????? ????? ?? ??? ?? ??? .

899. (2925) (6886)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah rızası için gününü, akşama kadar, güneş altında telbiye çekerek geçiren hiçbir muhrim (hacc veya umre için ihrama giren) yoktur ki günahları güneşle beraber batmasın ve annesinin kendisini doğurduğu (günahsız) şekle dönmesin."[1236]

*** HACCDA İHRAMDAN ÇIKMA ŞARTI**

?900 ?6887 ?2936 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ?????. ? ?? ?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ???? ?????????)?????: ? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????(? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ????????? ?????? ????? ?????? ???????????. ???????: ??? ?????????? ??? ??????????! ???? ????????? ?????????: ???? ???????? ????????. ?????? ?????? ????????. ????? ?????????? ??????????? ????? ????????? ?????? ???????.??? ???????: ??? ????? ??? ???? ???? ??? ?????? ??? ????? ??????. ???? ??? ??? ???? ????? ??. ? ????? ?? ??????. ??? ?????? ????? ?????? ?? ?????? ?????. ?? ?? ?? ???? ????? ???? ? ??????. ????? ?????? ?"???? ???? .

900. (2936) (6887)- Ebu Bekr İbnu Abdillah İbnü'z-Zübeyr radıyallahu anhüma büyük annesinden -ravi der ki: Bu büyükanne Esmâ Bintu Ebi Bekr midir, yoksa Su'dâ Bintu Avf mıdır bilemiyorum- naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Dubâ'a Bintu Abdilmuttalib'in yanına girmişti, ona: "Ey halacığım seni hacc yapmaktan alıkoyan mâni nedir?" diye sordu. Halası: "Ben hastalıklı bir kadınım, (hastalığımın hacc menasikini yapmama) engel olmasından korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "İhrama gir, ancak (menasiki) ikmalden alıkonulduğun yerde ihramdan çıkmayı şart koş!" buyurdular.."[1237]

?901 ?6888 ?2937 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????: ?????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????. ???????: ???? ?????????? ???????? ???????? ??????: ????? ??????????? ??? ??????? ?????! ?????: ?????? ????????: ???????? ?????? ??????????.??? ???????: ????????? ?????? ???? ?????? ??? ??? ??????. ????? ?????? ?????? ?????. ????? ????? ?????? ????? ???????? ??? .

901. (2937) (6888)- Dubâ'a (Bintu Zübeyr İbnu Abdilmuttalib) radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben hasta iken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanıma girdi ve (bana): "Sen bu yıl hacca gitmek istemiyor musun?" buyurdular. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben cidden hastayım" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen hacca git ve ihrama girerken: "(Allah'ım!) beni hacc menakisini tamamlamaktan alıkoyduğun yerde ihramdan çıkacağım" diyerekten niyet et!" buyurdular."[1238]

AÇIKLAMA:

Umumiyetle alimler, hadiste zikredildiği şekilde ihrama girerken, bir engel zuhûru halinde ihramdan çıkma şartının koşulabileceğini, bunun caiz olduğunu söylemiştir. Zahiriler, Şâfiîler, Hanbelîler bu görüştedir. Hanefîlerle Mâlikîlerin bir kısmı bu görüşe katılmamıştır. Onlar böyle şart koşmanın caiz olmayacağına, hacc tamam olmadan ihramdan çıkılamayacağına hükmederler.[1239]

*** HAREM-İ ŞERİFE GİRME ÂDÂBI**

?902 ?6889 ?2939 -?????????? ????? ???????? ????? ??????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ?????: ??????? ?'????????? ???????? ????????? ??????? ???????. ??????????? ??????????. ??????????? ??????????? ??????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????. ??? ??? ???? ??? ????? ??? ????? ???????: ??? ??????. ????? ????? ??????: ???? ??????. ? ????? ?????? ???? ??? ??????: ???? ??????. ? ????? ?'????: ?????. ??????????? ???? ?????? ???? ??? ?????? ????????? ?"???? ???? .

902. (2939) (6889)- Abdullah İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Peygamberler Harem-i şerife yaya ve yalınayak olarak girerlerdi. Yine yalınayak ve yaya olarak Beytullah'ı tavaf edip, menâsiki (hacc ve umrenin gereklerini) bu şekilde ifa ederlerdi."[1240]

*** HACERÜ'L-ESVED'İ İSTÎLAM**

?903 ?6890 ?2945 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????. ????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ??????. ????? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???????. ???????: ??? ??????! ??????? ???????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ??? ?????????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? .

903. (2945) (6890)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Haceru'l-Esved'e yöneldi, sonra dudaklarını üzerine koyup uzun müddet ağladıktan sonra ondan ayrıldı. Bir de baktı ki, Ömer İbnu'l-Hattat da yanında, o da ağlıyor. Hemen: "Ey Ömer buyurdular, evet gözyaşları burada dökülür."[1241]

*** TAVAFIN FAZİLETİ**

?904 ?6891 ?2957 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????? ?????????? ?????: ???????? ?????? ??????? ??????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ????????????? ?????? ??????? ??????????. ??????? ???????: ????????? ????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???? ????????? ???????. ?????? ?????: ??????????! ????? ???????? ????????? ?????????????? ??? ?????????? ???Œ?????? ???????? ?????? ??? ?????????? ???????? ????? ?Œ?????? ???????? ??????? ??????? ????????? ???????: ??????.???????? ?????? ????????? ?‘?????? ?????: ??? ???? ?????????! ??? ???????? ??? ???? ????????? ?‘??????? ??????? ???????: ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????: ???? ????????? ????????? ????????? ???? ??????????.????? ???? ?????? ???????: ??? ???? ?????????! ??????????? ????? ???????: ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ??? ?????????? ?????? ???????????????? ??? ???? ??? ?????? ???????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???????? ???? ????? ???????? ????????. ?????? ????? ?????????? ?????? ??? ?????? ???????? ????? ??? ?????????? ??????????? ????????? ???????? ????????????.??? ???????: ??? ????? ?? ?????? ?? ???????: ? ??? ?????? ????? ??????.? ????? ???????: ??? ??? ??????: ? ??? ??????? ?? ??? ????? ??? ???? ??? ????? .

904. (2957) (6891)- Ata İbnu Ebî Rabâh Ka'be'yi tavaf ederken İbnu Hişâm radıyallahu anhüm'ün kendisine şöyle soru sorduğuna ve kendisine şöyle cevap verdiğine şahit oldum: "İbnu Hişâm: "Rükn-i Yemanî hakkında bilgi verir misin?" diye sordu. Atâ dedi ki: "Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayetine göre, aleyhissalâtu vesselâm demiştir ki: "Rükn-i Yemanî 70 bin meleğe emanet edilmiştir. Kim (onun yanında): "Allahım! Senden af, dünya ve ahirette âfiyet diliyorum. Rabbimiz! Bize dünyada iyiyi, ve ahirette de iyiyi ver ve bizi cehennem azabından koru!" diye dua ederse o melekler "âmin!" derler."
Atâ, Haceru'l-esved'in bulunduğu köşeye gelince: "Ey Ebu Muhammed! Bu Haceru'l-esved rüknü hakkında ne işittin?" dedi. Atâ şu cevabı verdi: "Ebu Hureyre radıyallahu anh bana, Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim Haceru'l-esvede yönelirse, şüphesiz Rahmân (olan) Allah'a yönelmiş olur" buyurduğunu anlattı.."
İbnu Hişâm, Atâ'ya: "Ey Ebu Muhammed! Tavafın faziletiyle ilgili ne işittiniz?" diye sordu. Atâ şu cevabı verdi: "Ebu Hureyre radıyallahu anh, bana Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim Beytullah'ı yedi sefer tavaf eder, tavaf sırasında konuşmayıp sadece "Sübhanallah, velhamdülillah ve lâilahe illallah, vallahu ekber velâ havle velâ kuvvete illa billah" derse ondan on günah silinir ve on sevap yazılır, onun bununla mertebesi on derece yükselir. Kim de tavaf sırasında konuşursa sadece ayaklarıyla rahmete girer, tıpkı ayaklarıyla suya dalanlar gibi."[1242]

AÇIKLAMA:

Tavaf sırasında konuşmak caizdir, ancak konuşmayıp, hep zikirde meşgul olmak efdaldir. [1243]

*** HACC-I İFRAD**

?905 ?6892 ?2966 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ?????????????????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????.????? ???? ??????? ???? .

905. (2966) (6892)- Hz. Cabir radıyallahu anh diyor ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacc-ı ifrâd yapmıştır."[1244]

?906 ?6893 ?2967 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ????????? ???? ???????????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?? ????????? ????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ??? ????? ??? ?????. ????? ???? ?? ???? ????? ????? ????? .

906. (2967) (6893)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ebu Bekr, Ömer, Osman radıyallahu anhüm ecmaîn hacc-ı ifrad yaptılar."[1245]

*** HACC-I KIRAN**

?907 ?6894 ?2971 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ??????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ?????: ?????????? ????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ???? ?????. ??? ???? ???????? .

907. (2971) (6894)- Ebu Talha radıyallahu anh demiştir ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacc ve umreyi beraber (yani hacc-i kıran) yaptı."[1246]

?908 ?6895 ?2972 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ??????????????. ????? ????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ????????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ?? ????? ?????? ?? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ??????????? ????????????? ???????????? ????? ???????? ??? ???????? ??????? . ??? ???????: ??? ?????? ?????? ??? ?? ????? ????? ??? ???? ?????. ??????? ?? ??? ?????? ???????? ???? ??? ?????? ???? .

908. (2972) (6895)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ashabıyla birlikte (Veda Haccında Mekke'ye) geldikleri zaman, ne o ne ashabı, umre ve hacc için (Kabe'nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle) ancak bir kere tavaf ettiler."[1247]

*** HACCI FESHETMEK**

?909 ?6896 ?2982 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????: ????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????. ???????????? ??????????. ???????? ????????? ??????? ?????: ????????? ??????????? ????????. ??????? ????????: ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????! ???? ?????????? ??????????. ???????? ??????????? ????????. ?????: ????????? ??? ????????? ???? ??????????? ????????? ???????? ????????. ????????. ??????????. ????? ?????? ????? ????????? ????????. ??????? ????????? ??? ???????? ????????: ???? ?????????? ????????? ??????! ?????:

???????? ??????? ?????? ????? ?????? ??? ??????????? ???????: ?????? ?????? ????. ? ?? ????? ??? ?????. ????? ???? ?? ?????? ?????. ??? ????? ?????. ??? ????? ??? ?????? ????. ?? ??? ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ?????? ????? ???? .

909. (2982) (6896)- Berâ İbnu'l-Âzib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve ashabı, haccda başımızda beraber çıktılar. Biz (sahabilerin çoğu) hacc niyetiyle ihrama girdik. Mekke'ye geldiğimiz vakit, Aleyhissalâtu vesselâm: "Haccınızı umreye çevirin!" buyurdular. Ashab: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz hacc niyetiyle ihrama girmiştik! Şimdi onu nasıl umreye çevirelim?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Size emrettiğime riayet edin, dediğimi yapın!" buyurdular. Ashab, önceki itirazlarını tekrar etti, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm kızdı. (Ashab'ı koyup) gitti. Öfkeli haliyle Hz. Aişe'nin yanına girdi. Aişe radıyallahu anhâ, Resûlullah'ın öfkesini yüzünden okumuştu: "Seni kim öfkelendirdi? Allah da onu öfkelendirsin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Nasıl öfkelenmeyeyim? Ben bir emirde bulunuyorum, emrim tutulmuyor!" buyurdu." [1248]

*** UMRE**

?910 ?6897 ?2989 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????? ???? ??????. ????????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???????? ??????? ???????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??? ??????? ????? ???? ???? ??????? ???? ??????. ????? ???? ???? .

910. (2989) (6897)- Talha İbnu Ubeydillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hacc cihaddır. Umre tatavvu (sünnet)dir."[1249]

*** RAMAZANDA UMRE**

?911 ?6898 ?2992 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????? ????????. ? ???????????? ??????? ???? ????????? ????????? ???? ?????? ?????? ????: ????? ??????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ??? ????????? ???????? ???????.??? ???????: ???? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?‘??? ?? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ?? ???? .

911. (2992) (6898)- Herim İbnu Hanbeş radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ramazan ayında yapılan bir umre (sevap cihetiyle) bir hacca muâdildir."[1250]

*** ZÜLKADE AYINDA UMRE**

?912 ?6899 ?2996 -?????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ?????: ???? ?????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??? ??? ??????????.??? ???????: ????? ???? ?????? ???????? ????? ???? ???????? ?? ?????? ??????????? ?? ????? ???? .

912. (2996) (6899)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Zülkâde ayından başka bir ayda umre yapmamıştır."[1251]

*** MİNAYA ÇIKMA**

?913 ?6900 ?3005 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????. ????????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ????? ???????? ???????????? ????????? ???????. ????? ???????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????.??? ???????: ????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ????? ?? ??? ??? ???? .

913. (3005) (6900)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma'nın anlattığına göre: "Kendini (hacc sırasında) beş vakti (yani Zilhicce'nin sekizinci günü öğle, ikindi, akşam, yatsı ve Arefe günü sabah namazlarını) Mina'da kılardı. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın da böyle yaptığını arkadaşlarına haber verdi."[1252]

AÇIKLAMA:

Hadiste görüldüğü üzere hacıların Zilhiccenin sekizinci günü Mekke'yi terk ederek Mina'ya gitmeleri, orada belirtilen beş vakit namazı kılıp ve Terviye gününü Arefe gününe bağlayan geceyi orada geçirmeleri, oradan da Arafat'a geçmeleri sünnettir. Bunun sünnet olduğunda icma vardır. Tatbikatta, bugün kalabalık sebebiyle herkes bunu uygulamamaktadır. Arafe günü Mekke'den doğrudan Ârafat'a giden de olmaktadır. Mina'da gecelemek sünnet olduğu için, böyle yapanlara herhangi bir ceza gerekmez.[1253]

*** ARAFAT'TA DUA**

?914 ?6901 ?3013 -?????????? ??????? ???? ????????? ????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???????????. ????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???????????? ????? ?????? ????????? ???? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ‘???????? ????????? ???????? ????????????????. ?????????: ????? ???? ???????? ?????? ??? ??? ??????????. ??????? ????? ????????????? ??????. ?????: ??? ?????! ??? ?????? ????????? ??????????? ???? ??????????. ?????????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ??????????????????? ?????? ??????????. ????????? ????? ??? ?????. ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ????? ????????. ??????? ???? ????? ?????? ????????: ?????? ????? ????????! ????? ????? ????????? ??? ?????? ???????? ??????. ????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???????! ?????: ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ??????? ???? ?????????? ???????? ???????? ‘??????? ????? ?????????? ????????
????????? ???? ??????? ????????? ?????????? ??????????. ???????????? ??? ??????? ???? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ?????? ????? ???????: ?? ??? ?????. ??? ?? ?? ???? ????? ???? ? ????? .

914. (3013) (6901)- Abbâs İbnu Mirdas es-Sillemî radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Arafe günü akşamı ümmeti için mağfiret duasında bulunmuştur. Rabb Teâla, duasına: "Ben, zalimler hariç ümmetini mağfiret buyurdum. Zira ben zalimden mazlumun intikamını alacağım" diye icabette bulunmuştur. Resûlullah: "Ey Rabbim! Dilersen mazluma (kendi katından bir lütuf olarak) cenneti verir, zalimi de affedersin!" dedi. O akşam Rabb Teâla bu duasına icabet etmedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Müzdelife'de sabah namazını kılınca, önceki (cevapsız kalan) duasını tekrar etti. Duasına, arzusu istikametinde cevap verildi. Ravî devamla der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine (memnuniyetinden) güldü -veya "tebessüm etti" demiştir.- Hz. Ebu Bekr ve Ömer radıyallahu anhüma: "Annem babam sana kurban olsunlar! Şimdiye kadar bu saatlerde hiç gülmemiştiniz. Sizi güldüren şey nedir? Allah seni sevindirsin!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Allah'ın düşmanı İblis, Rab Teâla hazretlerinin, ümmetimin hepsini mağfiret buyurduğunu öğrenince, yerden toprak alıp kendi yüzüne saçtı ve "Yazıklar olsun bana! Helak oldum, her emeğim boşa gitti!" diye bağırıp çağırmaya başladı. Onun bu korku ve üzüntüsünü görmek beni güldürdü" buyurdular."[1254]

*** ARAFAT'TAN MÜZDELİFE'YE DÖNÜŞ**

?915 ?6902 ?3018 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????. ????????? ???????????? ???? ??????? ???? ???????? ????

?????? ???? ?????????? ??????? ????????: ?????? ????????? ?????????. ? ????????? ?????????. ??????? ?????? ????? ??????? »????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????«??? ???????: ????? ????? ????. ????????? ????. ? ?????: ?????? ?????? ???? ???? ????? ‘?? ??? ??? ????? .

915. (3018) (6902)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Kureyşliler dediler ki: "Biz Ka'be-i Muazzama sakinleriyiz (yani onun yanında ikamet eden imtiyazlı kimseleriz). Biz (vakfe için) Harem-i Şerifin dışına çıkmayız (Arafat'a gitmeyiz, vakfemizi sadece Müzdelife'de taşradan gelenlerden ayrı olarak yaparız" dediler. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri şöyle buyurdular. (Meâlen): "Sonra siz de, halkın ifaza yaptığı (döndüğü) yerden (yani Arafat'tan Müzdelife'ye) ifaza yapınız (akın akın dönünüz)" (Bakara 199).[1255]

AÇIKLAMA:

Bu bahiste açıklama geçti.[1256]

*** MÜZDELİFE'DE VAKFE**

?916 ?69 ?3024 -?????????? ??????? ???? ????????? ????????? ???? ?????? ?????? ????: ????? ???????. ????? ????? ????? ???????? ???? ????? ???????? ??????????? ???? ????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ??????? ??????: ??? ?????! ??????? ???????? ??? ??????? ???????? ????? ????? ????? ?????? ????????? ?????????? ??? ?????????? ???? ???????? ?????????? ?????????????. ???????? ??????????? ??? ?????. ????????? ??????? ??????.??? ???????: ????? ?????? ????. ????? ???? ????? ???? ????. ??? ????? .

916. (3024) (6903)- Bilâl İbnu Rabâh radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana, Müzdelife vakfesinin sabahında: "Ey Bilâl! Halkı sustur -veya Halkı dinlet!"- buyurdular. Sonra halka Şu hitabede bulundular: "Allah Teâla hazretleri, şüphesiz, şu Müzdelife'nizde, sizlere iyilik ve ihsanda bulunarak, günahkârlarınızı, hayır sahipleriniz hatırına bağışladı. İyilerinize dilediğini verdi. Öyleyse Allah'ın adıyla (buradan Mina'ya) hareket edin!"[1257]

AÇIKLAMA:

Cem' Müzdelife demektir. Buradaki vakfe ile ilgili geniş açıklama geçti.[1258]

*** AKABE CEMRESİ (İLK TAŞLAMA YERİ)NDE DURULMAZ**

?917 ?6904 ?3033 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ??????????? ????? ?????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??????? ????? ????? .

917. (3033) (6904)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Akabe cemresine taş attığı zaman hemen geçiyor (orada dua ve zikir için) durmuyordu."[1259]

*** TELBİYEYİ KESME ZAMANI**

?918 ?6905 ?3039 -?????????? ?????? ???? ?????? ????? ??????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ?? ????????? .

918. (3039) (6905)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Akabe cemresine (ilk taşlama)ya kadar telbiye getirdi (Lebbeyk... dedi)."[1260]

?919 ?6906 ?3052 -?????????? ???????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ????????? ???? ??????. ?????????? ??????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ????????? ????????. ????????? ?????? ??????: ??? ??????? ????? ????? ???????? ?????? ??? ???????. ?????: ? ?????? ????? ??????? ????? ??????? ??? ??????? ?????! ????? ???????? ?????? ??? ??????? ????? ? ?????? ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ??? ????? ? ??????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

919. (3052) (6906)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kurban günü, Mina'da halk(ın suallerine cevap vermek üzere) oturdu. Bir adam yanına gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Kurbanımı kesmezden önce traş oldum!" dedi. "Bir zararı yok!" buyurdular. Sonra bir başkası gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Taşlamaları yapmazdan önce kurbanımı kestim" dedi. "Bir zararı yok!" buyurdular. O gün menasikle ilgili takdim ve tehirden her ne sorulmuşsa mutlaka "Bir zararı yok!" diye cevap verdiler."[1261]

AÇIKLAMA:

Cumhûr, Mina'daki "Akabe cemresine taş atma", "kurban kesme" ve sonra "traş olma" amellerini, bu sırayla yapmayı "sünnet" olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla bunlar arasında takdim-tehir hatalarına bir günah terettüp etmeyeceği ve fidye vs. icab etmeyeceği görüşündedir. Ebu Yusuf, Muhammed, Şâfîî, Atâ, Ahmed ve İshak da bu görüştedirler. Ahmed: "Bu işi bilerek yapana ceza kurbanı gerekir" demiştir. Ebu Hanîfe, Nehaî, İbnu Abbâs, Hasan Basrî, Katade ve Malikîlerden İbnu Mâceşûn'a göre, zikri geçen menasikin mezkur sırayla yapılması vacibtir, dolayısıyla bu sırayı bozana bir kurban cezası gerekir.[1262]

*** KURBAN BAYRAMINDA HUTBE**

?920 ?6907 ?3056 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???? ?????. ???????: ??????? ?????? ????? ?????? ?????????? ????????????. ??????? ??????? ?????? ?????? ???????. ??????? ??????? ?????? ????? ???? ???? ??????? ??????. ????? ? ??????? ??????????? ?????? ????????: ?????? ????????? ?????? ????????????? ??????? ??????????????? ????????? ????????????. ?????? ??????????? ??????? ???? ??????????.??? ???????: ????? ????? ????? ???????? ?? ????? ??? ????. ??? ???? ????????. ?????? ????? ???? ???? .

920. (3056) (6907)- Cübeyr İbnu Mut'im radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Mina'da Hayf (denilen dere kenarında ayağa kalkarak şunları söyledi: "Benim sözümü işitip aynen tebliğ edenin yüzünü (Kıyamet-günü) Allah ak eylesin. Çünkü fıkıh (dolu hadisleri) yüklenen nice kimseler vardır ki, fakih değildir. Nice hadis taşıyıcıları vardır ki kendilerinden daha fakih olana hadis götürürler. Üç haslet vardır ki, bunlar oldukça mü'min kalbi kin ve husûmet taşımaz: Ameli Allah rızası için ihlaslı yapmak, müslüman idarecilere hayırhah olmak, müslümanların cemaatine devam etmek... Çünkü müslümanların duaları ona katılanların hepsini kuşatır."[1263]

?921 ?6908 ?30577 -?????????? ???????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? ?????????????? ??????????? ???????: ?????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ???????: ???? ?????? ??????? ???????? ??????? ???????? ???????. ?????: ?? ?????? ??????????? ???????????? ????????? ??????? ????????? ????????? ????? ??? ????????? ????? ??? ????????? ?????. ?? ???????? ????????? ????? ????????. ??????????? ?????? ?'?????. ??? ??????????? ???????. ?? ??????? ??????????? ??????? ????????????? ????? ???????.

???????? ??? ?????! ???????????? ????????: ?????? ? ??????? ??? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ???? .

921. (30577 (6908)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm Arafat'ta kulakları kesik gibi küçük olan devesinin üstünde olduğu halde şöyle buyurdular: "Bugünün hangi gün olduğunu, bu ayın hangi ay olduğunu, bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz?"
Halk: "Burası haram beldedir, bu ay haram aydır, bugün kurban günüdür" diye cevap verdiler.
Aleyhissalâtu vesselâm sözlerine şöyle devam ettiler: "Bilesiniz! Şurası muhakkak ki mallarınız, kanlarınız birbirinize karşı haramdır, tıpkı şu ayınızın şu belde ve şu gündeki haramlığı gibi. Bilesiniz! (Kıyamet günü) Havz'ın başına hepinizden önce ben geleceğim. Ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim. Sakın benim yüzümü kara çıkarmayın. Haberiniz olsun! Ben pek çok kimseyi (şefaatimle) ateşten kurtaracağım. Bazı kimseler de benden kurtarılacak (zebaniler onları götüreceklerdir). Ben: "Ey Rabbim! (Zebanilerin benden kaçırdıkları) benim sahabeciklerimdi (niye cehenneme götürülüyorlar?) diyeceğim. Allah Teâla hazretleri şöyle buyuracak: "Senden sonra onların neler ihdas ettiklerini sen bilmiyorsun!"[1264]

AÇIKLAMA:

Veda hutbesi olarak bilinen ve tek bir metin halinde birleştirilen hutbe ile yukarıdaki metinler arasında oldukça fazla noksan-ziyade farkı mevcuttur. Rivayetlerde parça parça gelen ifadeler Veda haccı sırasında Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bütün konuşmalarının derlenmesiyle hasıl edilmiştir. Halbuki Veda haccı sırasında Aleyhissalâtu vesselâm muhtelif vesilelerle hitapta bulunmuştur. Ashab, bunlardan hatırında kalanları rivayet etmiştir. Fakihlerimiz bunları değerlendirmede ihtilafa düşmüştür: Hanefilere göre hacc esnasında verilmesi gereken hutbe üçtür: Zilhicce'nin 7, 9, ve 11. günleri; Şâfiilere göre dörttür. Zilhicce'nin 7, 9, 10 ve 11. günleri; Ahmed İbnu Hanbel'e göre üçtür: Zilhicce'nin 9, 10. ve 12. günleri. Bu farklılıklar, rivayetlerdeki ihtilaflardan gelir. Demek ki Resûlullah bu günlerin her birinde hitabede bulunmuş olmalıdır. [1265]

*** ZEMZEM İÇME ADABI**

?922 ?6909 ?3061 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ?'?????? ???? ????????? ????? ?????? ??????????? ???? ????? ??????? ?????: ?????? ?????? ????? ???????? ????????. ????????? ??????. ???????: ???? ????? ??????? ?????: ???? ????????. ?????: ?????????? ??????? ????? ?????????? ????? ????????? ?????: ????? ???????? ??????? ???????????? ?????????? ????????? ????? ?????? ??????????? ?????. ??????????? ???????. ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ???????. ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ????? ??? ????????? ???????? ?????????????????????? ? ????????????? ???? ????????.??? ???????: ????? ????? ????? ????????? ?????? .

922. (3061) (6909)- Muhammed İbnu Abdirrahman İbni Ebî Bekr radıyallahu anhüm anlatıyor: "Ben İbnu Abbas radıyallahu anhümâ'nın yanında oturuyordum. Ona bir adam gelmişti. "Nereden geliyorsun?" diye sordu. Adam: "Zemzemden!" dedi. İbnu Abbâs: "Ondan gerektiği şekilde içtin mi?" diye sordu. Adam: "Nasıl?" deyince açıkladı: "Zemzem içerken kıbleye döneceksin. Besmele çekeceksin. Üç kere nefes alıp kana kana içeceksin. İçip bitirince aziz ve celil olan Allah'a hamdedeceksin. Zira Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Münafıklarla bizim aramızdaki fark, onların zemzemi kana kana içmemeleridir."[1266]

?923 ?6910 ?3062 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????? ?????: ????? ?????? ?????? ???? ??????????: ?????? ?????? ???? ??????????? ???????: ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ???????? ?????? ?????? ????.????? ??????? ??? ????? ??????: ????? ?????? ????? ????? ?'???? ?????. ?????? ?????? ?????. ????? ?? ???? ????? ?? ????? ????? ?? ?????. ???????? ?'??.??? ???????: ????? ?????? ????? ???? ??? ????? ?? ??????. ??? ????? ?????? ??? ???????? ?? ???? ?????? ????????. ? ?????: ????? ???? ???? ?'????.????? ??????: ??? ??? ??? ??????? ???? ?????? ???????.

923. (3062) (6910)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Zemzem suyu ne maksatla içilirse o maksatla faydalıdır." [1267]
AÇIKLAMA:

Alimlerce sıhhatine zann-ı galib hasıl olan bu hadis, zemzem içerken niyet etme edebini getiriyor: Açlığın veya susuzluğun giderilmesine niyet edilebileceği gibi, hastalığa şifaya veya bir başka şeye de niyet edilebilir. Bazı şarihler bittecrübe, Allah'ın izni ile niyetlerinin yerine geldiğini ifade etmişlerdir.[1268]

*** MUHASSAB NAM MEVKİDE KONAKLAMA**

?924 ?6911 ?3068 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?'?????? ???? ??????????? ???? ?'?????? ???? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????? ???? ??????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? ????? ??? ???? .

924. (3068) (6911)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Mina'dan döndüğü günü ertesi güne bağlayan gecenin sonunda Batha'dan Medine'ye hareket etti.[1269]

AÇIKLAMA:

Hadislerde bazan Muhassab, bazan Bathâ, bazan da Ebtah olarak geçen bu yer, Mina ile Mekke arasında yer alan bir derenin adıdır. Burada Resûlullah konaklamış ve hatta, Resûlullah'tan sonra Hz. Ebu Bekr, Ömer ve Osman radıyallahu anhüm ecmaîn'in de aynı yerde konaklamış olmalarına rağmen ûlemâ, orada konaklamanın hacc menasikinden olmadığını belirtirler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın, dinlenmek, Medine'ye hareketi kolaylaştırmak için bu konaklamayı yapmış olacağını söylerler. (Daha geniş açıklama geçti.)[1270]

*** VEDA TAVAFI**

?925 ?6912 ?3071 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????????. ??? ???????: ??? ?????? ????????????? ?? ?????? ??????????? ?????? ????????. ???? ???? ????? .

925. (3071) (6912)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hacının son amelinin (veda tavafı denilen) Ka'be'yi tavaf etmek olmadıkça Mekke'den ayrılmasını yasakladı." [1271]

AÇIKLAMA:

Hangi çeşit hacc yapılmış olursa olsun, hacc menasikinin son safhasının veda tavafı olması gerekmektedir. Hanefiler, Şâfi'iler, Hanbeliler bu hususta müttefiken "vacibtir" derler. Mâlikiler ve bir kavlinde Şâfi'î "sünnettir" demiştir. Vacib diyenlere göre, terki halinde ceza olarak kurban kesilir. Şu da bilinmelidir: Veda tavafı adet gören kadınlarla, lohusa kadınlara, bir de Mikat denilen bölge dahilinde oturan hacılara vacib değildir.[1272]

*** İHRAMLININ AV CEZASI**

?926 ?6913 ?3086 -?????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ?????????????? ????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ??????? ???? ?????? ??????????. ????? ???????? ????????????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??? ?????? ?????????? ????????? ??????????. ????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ??? ??????? ?????. ???? ??????? ???? ???? ?? ????? ???? .

926. (3086) (6913)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İhramlı kişi deve kuşu yumurtası kıracak olursa, o yumurtanın bedeline denk fidye ödemelidir."[1273]

?927 ?6915 ?3089 -?????????? ????? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????: ???????? ?????????? ????????? ???????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????????????????.??????? ????: ???? ????? ????? ??????????????????? ????? ‘??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ??? ????? ???? ???? ?? ???? .

927. (3089) (6914)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İhramlı yılanı, akrebi, saldırgan yırtıcı hayvanı, kelb-i akûru (saldırgan köpek, kurt, aslan, kaplan vs.), fasıkcık fareyi öldürebilir (bunları öldürdüğü için fidye ödemez)."
Ebu Saîd'e fareye niye "fasıkcık" dendiği sorulmuştu. "Çünkü (bir keresinde) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, onun yanmakta olan kandilin fitilini evi yakmak üzere sürüklemesinden dolayı uykusundan uyanmıştı" diye cevap verdi."[1274]

AÇIKLAMA:

Bu hususlarda açıklama geçti.[1275]

*** İHRAMLIYA AV HAYVANI YEMEK YASAKTIR**

?928 ?6915 ?3091 -?????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ??????? ??? ????? ???????? ??? ???? .

928. (3091) (6915)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a ihramlı iken av eti getirilmişti, onu yemedi."[1276]

AÇIKLAMA:

Bir kısım selef ûlemâsı bu nevi hadislere dayanarak, ihramlının, ister ihramlı, ister ihramsız tarafından avlanmış olsun, av etini yiyemeyeceği kanaatindedir. Bunlar görüşlerine Mâide suresinin 96. ayetini de delil yaparlar: "Size ihramlı olduğunuz müddetçe kara avı haram kılınmıştır." Ahmed, şâfi'î ve cumhurun hükmü böyledir. Hanefiler, "İhramlının herhangi bir yardım olmaksızın, ihramsız tarafından avlanan avı, ihramlının yemesinde bir beis yoktur. Hatta ihramsız kişi bu avı ihramlıya yedirmek niyetiyle avlamış olsa bile mübahtır" demiştir. Bunların görüşünü te'yid eden rivayetlerden biri müteakip hadistir.[1277]

?929 ?6916 ?3092 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ????? ??????????? ???????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????? ????????? ??? ??????????? ??? ?????????? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ?????? ????. ??? ?‘????: ????? ????? ?? ????: ??? ?????? ???? ???? ???? ??? ?????? ?????. ?????? ???? ?? ?????? ????? ?????. ??? ????? ??????? ?????. ??????? ??? ??????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??? ?? ????? ??? ?????? ??? ?????? .

929. (3092) (6916)- Talha İbnu Ubeydillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bana bir vahşi eşek verdi ve arkadaşlar arasında taksim etmemi emretti. O sırada arkadaşlarımın hepsi de ihramlıydı." [1278]

*** DİŞİ VE ERKEK HAYVANLARDAN MEKKE'YE KURBAN GÖNDERME**

?930 ?6917 ?3101 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ?????? ???? ??????. ????????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ???????? ??????. ??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ???????? ???? ???? ???? ???? ????????.

930. (3101) (6917)- İyas İbnu Seleme'nin babası (Seleme) radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın kurbanlık develeri arasında bir de erkek deve vardı."[1279]

*** MEKKE EVLERİNİ KİRAYA VERME**

?931 ?6918 ?3107 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ?????????? ???? ????????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????? ??????? ??????? ??? ???????????. ???? ???????? ??????. ?????? ?????????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ????? ??? ????. ???? ?????? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ?????.????? ??????: ???: ?????? ??? ?? ???? ??????. ??? ????? ???????: ????? ?? ???? ??? ?? ????. ???? ?? ??? ????? ?? ????. ???? ?????? ???? ??? ????? ???????? ?? ??????. ?????? ?????? ???? ??? ????? ?????? ???? ??? ??????? .

931. (3107) (6918)- Alkame İbnu Nadle radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer radıyallahu anhümâ vefat ettikleri zaman Mekke'nin evlerine "sevâib (yani oturanların mülkü değil, ihtiyaç sahiplerine terkedilmiş)" denmekte idi. Kim, (meskene) muhtaç ise bu evlerde oturur, kim de muhtaç değilse ihtiyacı olanı orada (kirasız) oturtur idi."[1280]

AÇIKLAMA:

Mekke'deki binaların durumu hakkında ûlemâ ihtilaf eder. Bir kısmı bu ve benzeri rivayetlere dayanarak onların satılamayacağı, kiralanamayacağı hükmüne varmışlardır. Bu kanaatte olanlar Hacc suresinin 25. ayetini de kendilerine delil yaparlar. Ayet-i kerime'de Rab Teâla Hazretleri "Mescid-i Haram'ın, orada ikamet edenlere ve etmeyenlere eşit kılındığını" beyan eder.
Mekke binalarının satılabileceği, kiralanabileceği kanaatinde olanlar, ayette geçen hükmün sadece Ka'be ile ilgili olduğunu, Mescid-i Haram tabîriyle Harem-i Şerif değil sadece Ka'be'nin kastedildiğini söylemişlerdir. Mezkur âyetin tefsirinde geniş mâlumat bulunabilir.[1281]

*** MEKKE'NİN FAZİLETİ**

?932 ?6919 ?3109 -????????? ???????? ???? ????? ????? ???? ???????. ????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ????????? ??????? ??????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ????????? ???????: ??? ??????? ????????! ????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ???'????. ?????? ??????? ????? ?????? ???????????. ? ???????? ????????? ??? ????????? ????????? ??? ??????? ??????????? ??? ????????.??????? ???????????: ??? ?'?????? ???????? ??????????? ???????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ?'?????.??? ???????: ????? ?????? ??? ????? ????? ??? ?????? ?? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??? ?????? ???? ?? ???? ??? ???? .

932. (3109) (6919)- Safiyye Bintu Şeybe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı Fetih yılında dinlemiştim. Şöyle buyurdular:
"Ey insanlar! Allah arz ve semayı yarattığı gün Mekke'yi haram kılmıştır. Orası Kıyamet gününe kadar haramdır. Bitkisi sürülmez, av hayvanı ürkütülmez, buluntusu da sadece (sahibini bulmak üzere) ilan etmek için alınır."
Bu esnada (amcası) Abbas radıyallahu anh: "İzhir otu hariç (olsun!). Çünkü evler ve kabirler için ona ihtiyacımız var!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "İzhir otu hariç!" buyurdular."[1282]

?933 ?6920 ?3110 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ???????. ????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ??????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ?'?????? ???????? ??? ????????? ?????? ??????????? ????? ???????????. ??????? ????????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ?????? ????? .

933. (3110) (6920)- Ayyâş İbnu Ebi Rebî'a el-Mahzûmî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bu ümmet, şu haram yerlere hakkı olduğu hürmeti gösterdiği müddetçe hayır üzere devam eder. Bu hürmete riayet etmediler mi helak olurlar."[1283]

AÇIKLAMA:

Haram bölge ile ilgili açıklama geçti. [1284]

*** MEDİNE'NİN FAZİLETİ**

?934 ?6921 ?3113 -????????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ??????????! ????? ??????????? ???????? ???????????. ???????? ???????? ??????? ???? ??????? ???????????. ??????????! ?????? ???????? ??????????. ??????? ???????? ??? ?????? ? ????????.????? ????? ????????: ? ???????? ???????? ????????????.??? ?????? ??? ????????. ??? ?????? ?????? ????? ?? ???????. ????? ??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ???????? ???? ????? ????: ? ????? ???? ?? ???????? ?'???: ??? ???? ? ??? ???? ?? ???? ????????. ? ????? ?????? ???? ??? ??????: ???? ??????. ? ????? ????? ?????? ????? ??????: ??? ???? ??? ???????? .

934. (3113) (6921)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Allahım! İbrahim aleyhisselâm senin Halîlindir, peygamberindir. Sen Mekke'yi İbrahim'in diliyle haram kıldın. Ey Allahım! Ben de senin abdin ve peygamberinim. Ben de (Medine'yi) iki kayalığı arasında kalan kısmıyla haram kılıyorum."[1285]

AÇIKLAMA:

Medine'nin haramlığı ile ilgili geniş açıklama yapıldı.[1286]

?935 ?6922 ?3115 -????????? ???????? ???? ?????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????:???????? ????? ???? ??????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? ?????????? ??????????. ?????? ????? ???????? ???? ??????? ??????????. ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? .
??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ??? ????. ??? ?????. ????? ??? ?????? ????? ???????: ??? ????? ???. ? ????? ?????? ????: '??? ?? ????? ?? ???. ?????? ?? ??? ?????? ???? ?? ??????? ??????? .

935. (3115) (6922)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Uhud, şüphesiz bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır ve cennet bahçelerinden bir bahçenin üstündedir. Ayr dağı da cehennem derelerinden bir derenin üzerindedir."[1287]

*** YAĞMUR YAĞARKEN KA'BE'Yİ TAVAF**

?936 ?6923 ?3118 -????????? ???????? ???? ????? ?????? ???????????. ????? ??????? ???? ??????? ?????: ??????? ???? ????? ??????? ??? ??????. ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????????. ???????: ?????? ???? ????? ???? ??????? ??? ??????. ???????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ??????????? ???????????. ??????? ????? ??????: ??????????? ????????. ?????? ?????? ??????. ????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ??? ???? ?????? ???? ???? ?????? ??????? ???????. ? ?????: ??? ?? ????? ???? ?????? ??????. ????? ????? ???? ???? ?? ?? ??? ???? ????? ???? ???????? ???????? ???? ??? ???? ????. ?????? : ???? ?? ??? ????? ?????? ?? ??? ??? ??? ??. ???? ? ????? ?? ???? .

936. (3118) (6923)- Dâvud İbnu Aclân radıyallahu anh anlatıyor: "Babam İkal ile birlikte yağmurlu bir günde tavafta bulunduk. Tavafımız bitince Makam(-ı İbrahim)in arka kısmına geldik. Babam orada dedi ki: "Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh ile birlikte yağmur altında tavaf yaptım. Tavafı bitirdiğimizde, buraya geldik, iki rek'at namaz kıldık. O zaman Enes radıyallahu anh bize: "Tavafa yeniden başlayın. Zira mağfiret olundunuz. Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte yağmur altında tavaf ermiştik de bize böyle buyurmuştu" dedi."[1288]

*** YAYA OLARAK HACC YAPMAK**

?937 ?6924 ?3119 -????????? ??????????? ???? ?????? ?'???????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ????

????????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????. ???? ???????????? ????? ???????. ???????: ????????? ???????????? ???????????? ??????? ?????? ????????????? .
??? ???????: ????? ????? ????? ‘? ????? ?? ???? ?????? ????? ????? ?????? ????: ??? ???. ? ????? ????? ??????: ??????. ? ????? ???????: ??? ???. ? ??????? ?? ???? ??????? ??? ??? ?? ???? ??? ????? ??????. ??? ????? ??? ?? ??? ??? ?? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????.? ????? ???????: ????? ?? ??????. ??? ???? ???? ????? ??‘????? ??????? ???? ????? ?? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?? ?????? ???? ?? ??????? ????? ??? .

937. (3119) (6924)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve ashab-ı kiram hazeratı radıyallahu anhüm ecmaîn, Medine'den Mekke'ye yaya olarak hacc yaptılar. (Bu sırada) Aleyhissalâtu vesselâm: "İzarlarınızı (=vücudun belden aşağısını örten peştemal) bellerinize bağlayın" buyurmuş, sonra da bazan hızlı bazan yavaş yürümüştü."[1289]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah ve ashabının binekleri üzerinde hacc yaptığını ifade eden sahih hadislere muhalefet eden zayıf hadislerdendir. Bunlara usulcüler münker demiştir. Münker hadislerin hükmüyle amel edilmez. Ûlemâ haccı binekli olarak yapmanın efdal olduğuna hükmetmiştir. Hadisin nefsülemirde sahih olma ihtimaline binaen: "Resûlullah'la hacc yapan ashabtan bir kısmının yaya olmuş olmaları muhtemeldir, bu durumu aksettirebilir" diye tevil edilmiştir.[1290]

KURBANLAR BÖLÜMÜ

*** RESÛLULLAH'IN KURBANLARI**

?938 ?6925 ?3122 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????. ????????? ????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ??? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????????. ???????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ???????? ???? ??????????. ???????? ?Œ???? ???? ????????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ???????? ????? ????? .

938. (3122) (6925)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kurban kesmek istediği zaman iki tane büyük şişman çift boynuzlu alaca, hadımlattırılmış koç alırdı. Bunlardan birisini Allah'ın birliğine ve kendisinin peygamberliğine şehadet eden ümmeti adına keser, diğerini de Muhammed ve Âl-i Muhammed Aleyhissalâtu vesselâm adına keserdi."[1291]

*** KURBAN BAYRAMINDA KESİLEN KURBAN VACİB Mİ?**

?939 ?6926 ?3123 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ?‘?????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ????? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ??????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ???? ??? ??? ??? ?? ???? ????? ???? ?? ?? ????????? ????????. ??? ???? ????? ?????? ????????. ? ????? ????? ????: ????. ? ????? ?????? ????: ???? ??????. ????? ?????? ???? ??? ?????? .

939. (3123) (6926)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Maddi imkânı olup da kurban kesmeyen namazgâhımıza sakın yaklaşmasın."[1292]

AÇIKLAMA:

Bu sadette gelen hadisleri alimler farklı yorumlara tabi tutmuşlardır. Daha önce teferruatlı olarak kaydettik. Şöyle özetleyebiliriz: Ebu Hanîfe, şer'an zengin sayılan kimse için kurban kesmeyi vacib addetmiştir. Şâfi'î, Ahmed İbnu Hanbel, İshak, Ebu Sevr, Ebu Yusuf, Muhammed eş-Şeybânî, İmâm Mâlik sünnet addetmiştir. Hanefilerde fetva İmam Azam'a göre verilmiştir.[1293]

*** KURBAN KESMENİN SEVABI**

?940 ?6927 ?312 -?????????? ????????? ???? ?????? ??????????????. ????? ????? ???? ????? ??????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ??????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ??????? ?????! ??? ????? ‘???????? ?????: ??????? ???????? ??????????? ???????: ????? ????? ??????? ??? ??????? ?????! ?????: ??????? ???????? ???????? ???????: ??????????? ??? ??????? ?????! ?????: ??????? ???????? ???? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??????. ????? ???? ?? ??????. ??? ?????. ????? ???? ?????? .

940. (312) (6927)- Zeyd İbnu Erkam radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabı: "Ey Allah'ın Resûlü dediler, bayram günü kesilen şu kurban nedir?"
"Bu babanız İbrahim aleyhisselâm'ın sünnetidir" buyurdular. Ashab: "Pekiyi, kurban kesmede bize ne gibi sevap var ey Allah'ın Resûlü!" dediler.
"Kurbanın her bir kılı için bir sevap" buyurdular. Ashab tekrar: "(Kesilen kurban, koyun kuzu gibi) yünlü ise ey Allah'ın Resûlü (sevap nasıl olacak)?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm: "Yünün her bir kılı için de bir sevap var!" buyurdular."[1294]

*** MÜSTEHAB OLAN KURBANLAR**

?941 ?6928 ?3129 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ????? ????????? ???? ????????. ?????????? ??????? ???? ?????? ??????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ?????: ???????? ???? ????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ??????????.???? ???????: ???????? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????????????? ??? ??????????? ??? ????????. ???????
???: ?????????? ????. ???????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????.??? ???????: ?????? ????.

941. (3129) (6928)- Yunus İbnu Meysere İbni Halbes radıyallahu anh anlatıyor:"Ebu Sa'îd ez-Zürakkî -ki Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabındandır- ile birlikte kurbanlarımızı satın almaya çıktık.
Yunus der ki: "Ebu Sa'îd vücutça ne iri ne de alçak olan siyah nişanlı bir koça işaret ederek bana dedi ki: "Bana şunu satın al!" Ebu Saîd, sanki bu koçu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın koçuna benzetmişti."[1295]

?942 ?6929 ?3134 -?????????? ???????? ???? ?????????. ????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ?‘??????? ???? ?????? ????????? ?????: ??????? ?*???? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??? ??????????

?????????.??? ???????: ?????? ???? ?????????? ????. ???? ???? ???? ????????? ?? ???? .

942. (3134) (6929)- İbni Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında (bir ara) develer miktarca azalmıştı. Ashabına sığırların kurban edilmesini emretti."[1296]

*** KAÇ DAVAR BİR DEVE YERİNE GEÇER?**

?943 ?6930 ?3136 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????? ??????????????. ????? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ??????????????? ???? ????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????: ????? ??????? ????????. ?????? ??????? ?????. ??? ???????? ?????????????. ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????? ????????????????.??? ???????: ?????? ?“???? ?????? ??????. ? ?? ???? ????????? ?? ???? ?? ?????? ????????. ?????? ?“??? ????. ???? ????? ????? ????? ????: ?????? ?? ?????? ???????? ??? ???? ???????. ?? ???? ??? ????? ??????. ? ?????: ?????? ???? ????. ??? ???? ????????. ? ????? ??????? ?? ??????? ??????: ?????? ???? ?? ???? ???????? ????. ???? ?? ???? ???? ???? .

943. (3136) (6930)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam geldi ve: "Üzerimde bir deve (kurbanı) borcu var. Ben onu satın alacak güçteyim. Ama deve bulamıyorum ki satın alayım" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ona yedi davar satın alıp kesmesini emretti."[1297]

*** KURBANIN ASGARİ YAŞ HADDİ**

?944 ?6931 ?3139 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ????? ???? ???????. ?????????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ?“??????????? ???? ???????: ???????: ??????????? ????? ????? ?????? ????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ????????? ???? ????????? ??????????.????? ??????: ?????? ?? ??????? ??? ????? ??? ???????: “?????. ?????? ???????: ????? ??? ???: ??? ???? ???? ?????? ?? ???????? ?? ??? ???????. ??? ?? ???? ??????? ???? ???? ?????? ?? . ????? ??????: ????? ?????. ????? ??? ?“?? ????? ??? ??????. ??? ??? ?? ?? ??? ???????? ?????? ????? ???? ???? ? ?????? ??? ????. ?? ????? ?????? ??? ???????: ???? ????. ?????? ?????? ???. ????? ??? ??????? ?? ??? ?????? ????? ??? ????? ?????? ???????? ?????? ???? .

944. (3139) (6931)- Ümmü Bilâl Binti Hilâl babasından naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Koyun nev'inden ceza' (yani altı ayını doldurmuş ve bir yılını doldurandan geri kalmayan dolgun kuzu)nun bayram kurbanı olması câizdir."[1298]

*** KURBAN NİYETİYLE SATIN ALINAN HAYVAN SAKATLANIRSA**

?945 ?6932 ?3146 -?????????? ???????? ???? ???????? ?? ???????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ????: ????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ?“?????????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ?????????? ??????? ???????? ????. ???????? ???????? ???? ???????? ??? ????????. ?????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????????? ??? ???????? ????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ???????? ??? ???? ?? ????. ????? ???????: ????? ?????? ???: ?? ??? ??? ??? ??????? ??????? ??? ?????? .

945. (3146) (6932)- Ebu Saîdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Kurban etmek üzere bir koyun satın almıştık. Kurt kuyruğunu veya kulağını kaptı. Biz durumu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a sorduk. Bize onu kurban etmemizi söyledi." [1299]

AÇIKLAMA:

Hadis zayıf olduğu için hükmüyle amel edilmemiştir. Hanefiler: "Sağlam olarak satın alınan kurbanlık, kesilmezden önce kurban edilmeye mani bir hale giriftar olursa adamın haline bakılır. Şer'an zenginse bir kurbanlık daha alır ve onu keser. Zengin değilse o ayıplanan hayvanı keser" derler. Şâfiîler bu durumda, kurbanlığı satın alan zengin veya fakir olmasına bakmadan "ayıplı hayvan kurban olmaz, sahibi, ayıplanan hayvanı başka şekilde değerlendirir, kurban için yeni bir hayvan satın alır" der.[1300]

*** AİLE EHLİ YERİNE BİR DAVAR KURBAN ETME**

?946 ?6933 ?3148 -?????????? ???????? ???? ????????. ???????? ?????? ??????????? ???? ???????? ?? ???????? ???? ???????. ? ? ????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????? ???????? ???? ???????? ?????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ???? ????????? ?????: ???????? ?????? ????? ?????????? ???????? ???????? ???? ?????????. ????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????????. ???Œ?? ??????????? ???????????.??? ???????: ?????? ???? ? ???????? ?????? .

946. (3148) (6933)- Ebu Serîha radıyallahu anh anlatıyor: "Ben sünneti bildikten sonra ev halkım beni (çok sayıda kurban kesmeye) zorladılar. Ev halkı bir davarı veya iki davarı bayramda kurban ederlerdi. Şimdi (bir veya iki davarı kurban etmekle yetinirsek) komşularımız bizi cimrilikle itham ederler."[1301]

AÇIKLAMA:

Bu babta gelen bazı hadisleri esas alan bir kısım alimler (İmam Şâfi'î, Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel, el-Leys, Evzâ'î ve İshak İbnu Râhûye) bir tek kurbanın, bayram da bir aile için yeterli olduğuna hükmetmiştir. Öte yandan Hanefiler ve Süfyan Sevrî, bir davarın bir ev halkı için kurban olarak yeterli olmadığına, ev halkı içinde şer'an zengin sayılan, şartları haiz her fert için ayrı bir kurban gerektiğine hükmetmiştir.[1302]

*** BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE KURBAN KESİLMEZ**

?947 ?6934 ?3153 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ??????? ?“?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????: ????? ?????????????.??? ???????: ????????? ???? ? ??? ?????. ‘? ???? ?? ???? ?? ???? ????? ?? ????. ?????? ?????? ?????? ??? .

947. (3153) (6934)- Uveymir İbnu Eşkar radıyallahu anh'ın anlattığına göre, "Kurbanını bayram namazından önce kesmiş, sonra da durumu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a açmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm da kendisine: "Kurbanını iade et (yeniden kes, o kurban yerine geçmez)" cevabında bulunmuştur."[1303]

AÇIKLAMA:

Hanefiler, kurbanın, bayram namazının kılınmasından sonra kesileceğine hükmetmiştir. Bir yerde bayram namazı kılınmazsa, bayramın ilk günü öğle namazı vaktinin girmesiyle kurban kesme vakti başlamış olur.
Şâfiî mezhebine göre; bayramın birinci günü, güneş doğduktan sonra, namaz kılıp hutbe okunacak kadar vakit geçti mi, kurban kesme vakti girer. İmam namazı kılmamış bile

olsa kesilen kurban câizdir.
İmam Mâlik'e göre, kurban kesme zamanı bayram namazı ve hutbesinden sonradır. İmam kesecekse, önce o keser. Namaz, hutbe veya imamdan önce kesenin kurbanı kurban değildir, yeniden keser. İmam kesmeyecekse, onun kurban kesme zamanı kadar bir müddet beklenir, halk bundan sonra kurbanlarını keser.[1304]

*** KURBAN ETİNDEN YEME**

?948 ?6935 ?3158 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???? ????? ??????? ?????????. ?????????? ??? ??????. ????????? ???? ????????? ????????? ???? ?????????.??? ???????: ?????? ?????? ???? .

948. (3158) (6935)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kurban ettiği her deveden bir parça etin alınmasını emretti. (Toplanan) etler bir çömleğe konulup pişirildi. Sonra Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm ve beraberindekiler etten yediler ve et suyundan içtiler." [1305]

ZEBAİH (BOĞAZLANAN HAYVANLAR) BÖLÜMÜ

*** AKÎKA**

?949 ?6936 ?3166 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ???? ???????? ??? ??????? ??????? ??????.??? ???????: ?????? ???. ‘? ????? ?? ???? ????? ?????. ????? ?????? ?‘???? ??? ??? ???????. ?????: ???? ????? ?????? ??? ?????? ???? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ????? .

949. (3166) (6936)- Yezîd İbnu Abdi'l-Müzenî radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Oğlan çocuk için akika kurbanı kesilir, çocuğun başına kurban kanı değdirilmez."[1306]

AÇIKLAMA:

Akîka ile ilgili teferruat daha önce geçti. Burada şunu bir kere daha ifade edelim ki, kurban kesildiği zaman kanından sürmek adeti, cemiyetimizde halen mevcuttur. Halbuki, bunu sahih olarak hadis reddetmektedir. Ayrıca dört mezhebin dördüne de mensup alimler bilittifak bunun caiz olmadığını, cahiliye adeti olduğunu söylemede ittifak ederler.[1307]

*** FERÂ'A VE ATÎRE**

?950 ?6937 ?3169 -?????????? ????????? ???? ????? ?????? ???????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ???????? ??? ?????????. ????? ?????? ???????: ???? ???? ????????? ????????????.??? ???????: ????? ???? ?????? ??? ????? ? ????????? ???? .

950. (3169) (6937)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(İslâm'da) ferâ'a ve atîre kurbanı kesmek yoktur."[1308]

AÇIKLAMA:

Fera'a ve atîre kurbanları cahiliyede kesilen kurban çeşitleridir, mahiyeti daha önce açıklanmıştır.[1309]

*** KESİM GÜZEL OLMALI**

?951 ?6938 ?3171 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????????? ???????????. ?????????? ????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????????. ???????: ???? ????????? ?????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ???????? ?? ???????????. ??? ???? .

951. (3171) (6938)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a koyunu kulağından tutarak yeden bir adam uğradı. Aleyhissalâtu vesselâm hemen müdahale ederek: "Hayvanın kulağını bırak da boynunun kenarından tut!" buyurdular."[1310]

?952 ?6939 ?3172 -?????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ????? ???? ???????? ???????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ????????. ?????????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ????? ???????? ???? ???????????. ?? ?????: ????? ?????? ????????? ???????????.?????????? ???????? ???? ????????. ????? ????? ?‘??????. ????? ?????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ???? ?‘?????? ??? ????? ?????? ??? ????. ????? ??? ???? ???? .

952. (3172) (6939)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bıçakların bilenmesini ve hayvanlara gösterilmemesini emretti ve şu tenbihte bulundu: "Biriniz hayvan boğazlayınca boğazlamayı hızlı yapsın."[1311]

*** SAĞMAL HAYVANI KESME YASAĞI**

?953 ?6940 ?3181 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ??????????? ?????????????? ???? ??????? ???? ??????
?????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????????? ????? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ??????????: ?????????? ????? ????? ????????????? ????? ?????????????? ??? ????????? ?????? ???????? ??????????. ??????? : ????????? ??????. ????? ????? ??????????. ????? ????? ??? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ???????????. ??? ????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ??? ????? ??? ?????? .

953. (3181) (6940)- Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana ve Ömer'e "Bizimle birlikte el-Vâkıfî'ye gelin" buyurdular. Biz de ay ışığında gittik, bahçeye kadar ulaştık. Bize: "Merhaba, hoş geldiniz" dediler. Sonra bıçağı alarak davar sürüsünün içerisinde dolaştı. Aleyhissalâtu vesselâm (bu esnada): "Sağmal olandan sakın!" veya "Süt sahibi olandan" dedi.[1312]

*** HAYVANI HEDEF YAPMA YASAĞI**

?954 ?5 ?31 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ?? ?????? ?????? ???? ???????? ????: ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????????? ????????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ???????? ?? ???????????. ??? ???? .

954. (31 fi5) (6941)- Ebu Sa'idi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah hayvanlara müsle (işkence) yapmayı yasakladı."[1313]

*** VAHŞİ EŞEKLERİN ETİ**

?955 ?6942 ?3193 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ???????. ?????????? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????????????? ????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????. ?????? ?????? ????????? ?"?????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ?? ??????? ???? ?????? ???? ??? ??????. ??? ?? ?? ???? ?????. ????? ?????? ?"???? ??? ??? ???? .

955. (3193) (6942)- Mikdam İbnu Ma'dikerb el-Kindî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm birçok şeyi haram kıldı, hatta vahşi eşekleri de zikretti." [1314]

AV BÖLÜMÜ

*** MECUSİNİN KÖPEĞİ**

?956 ?6943 ?3209 -?????????? ??????? ???? ?????? ??????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ??????????? ????????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ???????? ???? ?????? ?????????? ????????????. ??????? ??????????.????? ??????: ??? ?????? ???? ?? ?????. ??? ????.??? ???? ????????. ??????? ???? ??????? ? ????: ??????? .

956. (3209) (6943)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Biz onların, yani mecusilerin köpek ve kuşlarının avladıklarını yemekten nehyolunduk.[1315]

*** OK-YAYLA AVLANAN HAYVANIN HÜKMÜ**

?957 ?6944 ?3212 -?????????? ??????? ???? ???????????.????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ?????? ??? ??????? ?????! ????? ?????? ???????. ?????: ????? ???????? ?????????? ?????? ??? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???????. ??? ????? ??? ?????? ??? ???????? ???????. ??? ???? ????? ?????? .

957. (3212) (6944)- Adiyy İbnu Hâtim radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, biz ok atan bir kavimiz, (bize ne tavsiye buyurursunuz?)" Şu cevabı verdi: "(Ava) ok atıp (onu) deldiğin zaman deldiğin (av)ı ye."[1316]

AÇIKLAMA:

Hayvanların yenebilmesi için kan akıtılması esastır. Eğer atılan ok, hayvanda yara açmadan yani kan akıtmadan ölümüne sebep olmuşsa -ki bu darbe tesiri şeklinde olabilir- o av yenmez. [1317]

?958 ?6945 ?3217 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ????? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ??? ????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ?"????? ???????????? ???????? ????????. ?? ????? ?????? ???? ????? ?????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ?????? ??? ???? .

958. (3217) (6945)- Temîmu'd-Dârî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ahir zamanda develerin hörgüçlerini koyunların kuyruklarını (hayvan canlı iken) kesen bir kavim olacak. Bilesiniz! Canlıdan her ne kesilirse, o (meyte hükmündedir) murdardır (haramdır)."[1318]

AÇIKLAMA:

Hadis, sağ hayvandan kasten kesilecek parçanın hükmünü belirttiği gibi, avcılık esnasında karşılaşılabilecek bazı durumların hükmünü de belirtir. Hayvana fırlatılan kesici bir alet sözgelimi bacağını koparsa, bu kopan bacak haramdır. Çünkü hayvan henüz ölmemişken bedenden ayrılmıştır. Hanefiler, avda, atılan aletle, tam iki eşit parçaya bölünerek ölen hayvanın her iki parçasının da yeneceğine, parçanın biri büyükse baş tarafının yenip, diğer tarafının yenmeyeceğine, küçük bir parça koparılmış ise, o parça hariç geri kısmın yeneceğine hükmetmiştir. Şâfiîler, hayvan, kesilen parçanın tesiriyle ölmüşse kesilen parçanın da yeneceğine hükmetmiştir.[1319]

*** BALIK VE ÇEKİRGE AVI**

?959 ?6946 ?3218 -?????????? ????? ????????. ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ????? ??????????: ???????? ???????????. ??? ???????: ??? ?????? ?????? ??????????? ?? ??? ?? ????? ??? ???? .

959. (3218) (6946)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bize iki hayvanın ölüsünün yenmesi helâl kılındı: "Balık ve çekirge." [1320]

?960 ?6947 ?3220 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ????? ???????)??????(??????????? ?????? ????? ???? ??????? ???????: ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ?????????? ???? ?'???????. ??? ???????: ??? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ??????? ?? ???????? ??????? ?????? ??? ???? .

960. (3220) (6947)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın zevceleri, çekirgeleri tabaklar üstünde birbirlerine hediye ederlerdi. [1321]

AÇIKLAMA:

Çekirgenin yenmesinin helal olduğu hususunda ûlemâ icma etmiştir. Kim tarafından tutulursa tutulsun, kendi kendine ölsün veya öldürülsün farketmez, helaldir.
Balıkla ve çekirgeyle ilgili geniş açıklama daha önce yapıldı.[1322]

*** ÖLDÜRÜLMESİ YASAK HAYVANLAR**

?961 ?6948 ?3223 -?????????? ????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ????: ????? ????? ??????? ???????????. ????? ???????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ????? ??????????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ???????????? ????????????? ?????????????.??? ???????: ??? ?????? ???????????? ?? ????? ???????? ??? ???? .

961. (3223) (6948)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm göçeğen kuşu (surad), kurbağa, karınca ve hüdhüd kuşunu öldürmeyi yasakladı."[1323]

*** KELERİ ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ**

?962 ?6949 ?3231 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ??????? ?????????? ???? ????????????? ??????? ???????? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ??????? ??????????. ?????????: ??? ????? ??????????????! ??? ??????????? ??????? ???????: ???????? ???? ?????? ?'????????. ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ??? ???????? ???? ??????
??? ?'???? ???????? ??? ???????? ????????. ?????? ????????. ????????? ??????? ???????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????.??? ???????: ????? ???? ????????? ????? ? ????????? ???? .

962. (3231) (6949)- Fâkih İbnu'l-Muğîre'nin azadlı cariyesi Saibe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın yanına girmiştim. Odasında, yere konulmuş bir mızrak gördüm. "Ey mü'minlerin annesi! Bununla ne yapıyorsun?" diye sordum. Şu cevabı verdi:
"Biz bununla şu kelerleri öldürüyoruz. Çünkü Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize bildirdi ki, Hz. İbrahim aleyhisselâm ateşe atıldığı zaman yerdeki bütün hayvanlar ateşin sönmesine katıldı, sadece keler katılmadı. Dahası o, ateşi (yanması için) üflüyordu. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm bunun öldürülmesini emir buyurdu."[1324]

AÇIKLAMA:

Alimler, kelerin insanlara zarar veren bir tabiata sahip olduğunu, Hz. İbrahim'in ateşine üflemekle bu tabiatını ortaya koymuş bulunduğunu, dolayısıyla Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bu zararlının öldürülmesini emrettiğini belirtirler.[1325]

*** KURT VE TİLKİ**

?963 ?6950 ?3235 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????? ?????: ??????: ??? ??????? ?????! ???????? '??????? ???? ???????? ?'???? ??? ??????? ??? ??????????? ?????: ?????? ??????? ??????????? ??????: ??? ??????? ?????! ??? ??????? ??? ?????????? ?????: ????????? ????????? ????? ????? ???????????? ???? ?? ???? ??? ???? ????????. ??? ??????? ???? ????? ????? .

963. (3235) (6950)- Huzeyme İbnu Cez' radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, ben, kara hayvanlarının hükmünü sormak üzere size geldim. Tilki hakkında ne buyurursunuz?" Aleyhissalâtu vesselâm: "Tilkiyi kim yiyor?" buyurdu. Ben bu sefer: "Kurt hakkında ne buyurursunuz?" dedim.
"Kendisinde hayır bulunan bir kimse kurdu yer mi?" buyurdular." [1326]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, tilki ve kurdun etinin haram olduğuna delalet eder. Hadisin senedi zayıftır. Kurt azı dişi bulunan yırtıcı hayvanlara girdiği için haramlığında, Hanefi, Şâfi'î ve Hanbelî mezhepleri ittifak eder. Mâlik'e göre mekruhtur. Tilki hususunda Hanefiler haram derken, Şâfiîler, insana saldırmamasını göz önüne alarak sırtlan gibi, bunun da etinin helal olduğuna hükmeder.[1327]

*** KERTENKELE**

?964 ?6951 ?3239 -?????????? ????? ??????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ????????. ??????? ????????. ???????? ????????? ???????? ??????????. ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ???? ?????? ???????. ?????? ????? ??????? '????????.????????? ????? ???????? ??????? ???? ??????. ????? ?????? ?'?????. ????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ????????? ?????? ????. ? ??? ?????. ??? ???????? ??? ??????? ?? ??????? ?? ????? ?? ???? ?? ?????? ?? ??? ?????? .

964. (3239) (6951)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kertenkeleyi haram kılmadı. Lakin ondan tiksindi. O, bütün çobanların yiyeceğidir. Allah Teâla hazretleri ondan birçok kimseleri faydalandırır, yanımda olsaydı ben de yerdim."[1328]

AÇIKLAMA:

Kertenkele ile ilgili açıklama geçti.[1329]

*** SU YÜZÜNDE DURAN ÖLÜ BALIĞIN HÜKMÜ**

?965 ?6952 ?3247 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????:????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ?????? ????????? ??? ?????? ?????? ?????????. ????? ????? ????? ???????? ??? ??????????.????? ???????: ?? ???? ???? ?????? ?????? ???? ? ????? ??. ???? ?? ????? ??????? ?? ???? ???????? .

965. (3247) (6952)- Hz. Cabir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Denizin sahile attığı ve geri çekilmekle sahilde bıraktığı avı yiyiniz. Denizde ölüp de su yüzüne çıkan avı yemeyiniz."[1330]

AÇIKLAMA:

Tâfi denen ve denizin yüzünde karnı yukarıda yüzen ölü balığın hükmünde ihtilaf edilmiştir. Bir kısım sahabi ile birlikte, Şâfi'i, Mâliki mezhepleri helal olduğu kanaatindedir. Hanefiler haram demiştir. Sırtı yukarıda olan balık tâfi sayılmaz, helaldir.[1331]

*** KARGANIN HÜKMÜ**

?966 ?6953 ?3248 -?????????? ??????? ???? ?‘?????? ?????????????????. ????? ??????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ???? ??????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????. ?????????! ??? ???? ???? ?????????????.??? ???????: ????? ?“???? ???? ? ????????? ???? .

966. (3248) (6953)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın "fâsık" dediği kargayı kim yer? Vallahi o temiz hayvanlardan değildir."[1332]

?967 ?6954 ?3249 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ?‘??????????. ????? ??????????????. ????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ????? ????????? ???? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????????? ????????? ????????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ???????. ??????? ???????????: ?????????? ??????????? ?????: ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ?????? ????. ? ?? ???????? ????? ????? ??? ???? ?? ??? ?‘????? ??? ?? ???????? ??? ???? ?? ????. ???? ?????? ??? ?????. ???? ?‘????? ???????? ?? ??? ????? ?? ?????? .

967. (3249) (6954)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yılan fasıktır, akreb fasıktır, fare fasıktır, karga fasıktır."
Kâsım İbnu Muhammed İbni Ebi Bekr radıyallahu anh'a: "Karga yenilir mi?" diye sorulmuştu. şu cevabı verdi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ona "fasık" demesinden sonra onu kim yer?" [1333]

YİYECEKLER BÖLÜMÜ

*** YEMEK YEDİRME**

?968 ?6955 ?3252 -?????????? ????????? ???? ??????? ?‘???????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ????? ??????????? ?????? ??????. ?????????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ????. ?? ????? ?????? ???? ???? ?? ?????? ?? ?????? .

968. (3252) (6955)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Selamı yaygınlaştırın, yemek yedirin, Allah Teâla hazretlerinin size emrettiği şekilde kardeşler olun!"[1334]

*** BİR KİŞİLİK YEMEK İKİ KİŞİYE YETER**

?969 ?6956 ?3255 -?????????? ????????? ???? ??????? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ??????. ????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ??? ??????????? ?????: ???????? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ??????? ?????????? ??????? ?‘????????. ?????? ??????? ?‘???????? ??????? ?????????? ???‘????????. ?????? ??????? ?‘????????. ??????? ??????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ?????? ?? ?????? ??? ???? .

969. (3255) (6956)- Ömer İbnu'l-Hattâb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Muhakkak ki bir kişilik yemek iki kişiye yeter, iki kişilik yemek de üç ve dört kişiye yeter. Dört kişilik yemek de beş-altı kişiye yeter." [1335]

*** YEMEK SIRASINDA ELİ YIKAMA**

?970 ?6957 ?3260 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????? ??????? ???? ????????. ???????? ????? ???? ??????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ????????? ?????????????? ????? ?????? ?????????? ?? ????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ???? ?????? .

970. (3260) (6957)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, evinin hayır ve bereketini Allah Teâla hazretlerinin artırmasını diliyorsa, yemeğe otururken ve yemekten kalkarken ellerini yıkasın."[1336]

?971 ?6958 ?3261 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ???? ??????????. ???????? ????????. ??????? ??????: ??? ??????? ?????! ?? ?????? ?????????? ?????: ??????? ??????????? ???????: ??? ?????? ????. ‘? ???? ?? ????? ?? ?? ?? ???? ????? ???? ? ?????. ????? ?? ?????? ????? ????? ????: ???)? (. ?????? ???????: ????. ????? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ?‘???? ??? ??? ???????? .

971. (3261) (6958)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm helâdan çıkmışlardı. Bu esnada bir yemek getirildi. Bir adam: "Ey Allah'ın Resûllü! Size abdest suyu getirmeyeyim mi?" dedi. Efendimiz: "Namaz mı kılacağım ki, (şimdilik gerek yok)" buyurdular."[1337]

AÇIKLAMA:

Yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasını emreden hadisler vardır. Bunların vücub değil, istihbab ifade ettiğini ifade eden ûlemâ, Resûlullah'ın bu durumlarda yıkamaya yer vermediğini gösteren rivayetleri de kaydederler. Yukarıda bunlara örnek var.[1338]

*** DAYANARAK YEMEK**

?972 ?6959 ?3263 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ?????
????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????????? ???????. ??????? ??????????. ??? ?????? ??????????? ??????? ????? ?????? ????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

972. (3263) (6959)- Abdullah İbnu Büsr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir koyun (parçası) hediye etmiştim. Aleyhissalâtu vesselâm onu yemek üzere, dizlerinin üzerine oturdu. Bir bedevî: "Bu ne biçim oturuştur?"dedi. Resûlullah: "Allah beni mütevazi bir kul olarak yarattı, kibirli kasılan biri yapmadı" diye cevap verdi."[1339]

*** YEMEK SIRASINDA BESMELE**

?973 ?6960 ?3264 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????????????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ???? ??????????. ??????? ??????????? ????????? ?????????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ???? ????? ?????: ?????? ?????? ??????????. ??????? ????? ????????? ????????? ?????????: ?????? ??????. ????? ????? ??? ???????: ?????? ??????? ??? ???????? ??????????: ?????? ?????? ??? ??????? ?? ???????.??? ???????: ?????? ?????? ???? ??? ??? ????. ? ??? ?????. ????? ?????? ??? ??? ?????????: ??? ????? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ????????? .

973. (3264) (6960)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir defasında) Ashabından altı kişiyle beraber yemek yiyordu. Bir bedevi gelerek (hazır) yemeği iki lokmada ye(yip bitir)di. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Eğer bu (müsafir) "Bismillah" deseydi, (yemek) hepinize yeterdi. Öyleyse biriniz yemek yediği vakit "Bismillah" desin. Yemeğin başında "Bismillah" demeyi unutacak olursa, (hatırlayınca) "Bismillahi fi evvelihi ve âhirihi (başında da sonunda da bismillah)" desin!" buyurdular." [1340]

*** SAĞ ELLE YEMEK**

?974 ?6961 ?3266 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ?????????? ?????????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ?????????? ????? ????????? ???? .

974. (3266) (6961)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Herbiriniz sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin, sağ eliyle alsın, sağ eliyle versin. Zira şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer, sol eliyle verir, sol eliyle alır" buyurdular."[1341]

*** KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK**

?975 ?6962 ?3273 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????????????????. ????? ?????? ????? ????? ?????? ?'????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ??? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?'??? ?? ????? ??? ?????. ????? ?????? ??? ??????: ???. ? ????? ??????????: ??? ????. ?????? ???????: ????? ??????? ????? ??? ???? ?? ?????. ? ????? ?????? ????: ???? ?????? ?? .

975. (3273) (6962)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sofra konulunca, herkes kendi önünden yesin, sofra arkadaşının önünden almasın."[1342]

*** TİRİTİ YEMEYE YANLARDAN BAŞLAMALI**

?976 ?6963 ?3276 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ?????? ???? ??????????. ?????????? ?????? ??????????? ?????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ?'?????? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????: ?????? ?????? ?????? ???? ??????????? ????????? ????????. ??????
??????????? ????????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??????????? ?? ????? ?????? ?? ????? ?? ?'?? ?? ?'??? ????? ???. ???? ?? ??????? ???: ???? ?????? ????? ???????? ???? .

976. (3276) (6963)- Vâsile İbnu'l-Eska el-Leysî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, tirit (tabağın)ın ortasına elini koyup: "Bismillah diyerek etrafından (kendinize yakın yerinden) yiyin, orta kısmını bırakın. Zira yemeğe bereket ortasından gelir" buyurdular."[1343]

*** YEMEKTEN HİZMETÇİYE DE İKRAM**

?977 ?6964 ?3290 -?????????? ?????? ???? ???????? ??????????. ????????? ????????? ???? ????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ?'?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????????? ??????? ??????? ???????????? ???????? ???? ??????? ????????? ?????????? ???????????? ??????????? ??????. ????? ???? ????????? ??????????? ????????? ?????????????????? ??? ??????.????? ???????: ?? ?? ??????? ????? ??????: ??? ??? ????? ???? ???????? ???? ?? ???? ????? ?????????? ??? ????? ??? ?????? .

977. (3290) (6964)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Birinize, hizmetçisi, (hazırlamak için) zahmetini ve hararetini çektiği bir yemek getirdiği vakit, onu da çağırsın ve kendisiyle beraber o da yesin. Eğer bunu yapmazsa, hiç olsun bir lokma alıp eline koysun."[1344]

*** YEMEĞİN BAŞINDAN KALKILMAZ**

?978 ?6965 ?3294 -?????????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ??????? ???? ?????????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ?????. ?????? ????? ???????. ????? ?? ?????? ????? ????? ????: ????. ?????? ?????? ????. ???? ?? ??????. ??????. ??? ??????? ??? ? ??? ???? ?'????? .

978. (3294) (6965)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sofra kaldırılıncaya kadar yemeğin başından kalkılmasını yasakladı.[1345]

?979 ?6966 ?3295 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????????????????. ????? ???????? ??????. ????????? ?????? ?'?????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????????. ??? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ????????? ????????????. ?????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ??????. ??????? ??? ??????? ???? ??? ?????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?'??? ?? ????? ??? ???? .

979. (3295) (6966)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sofra kuruldu mu, hiç kimse sofra toplanıncaya kadar yemekten kalkmasın. Doysa bile, herkes bırakmadan, yemekten elini çekmesin, yemeye devam etsin. Zira kişi (erken çekilirse) arkadaşını mahcup eder, o da bırakır. Halbuki arkadaşının daha yemeye ihtiyacı vardır."[1346]

*** YEMEĞE BUYUR ETME**

?980 ?6967 ?3298 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ?? ?????? ???? ?????????? ????: ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ???????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????. ???????? ????????. ?????????: ??????????. ???????: ? ?????????? ?????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ‘? ????? ????? ????? .

980. (3298) (6967)- Esmâ Bintu Yezîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir yemek getirilmişti. Bize de teklif edildi. "İştihamız yok" dedik. Aleyhissalâtu vesselâm: "Açlıkla yalanı birleştirmeyiniz" buyurdular. [1347]

AÇIKLAMA:

Bu hadîse dayanan alimlerimiz, yemek gelince başkalarına buyur etmek gerektiğini söylediği gibi, aç olanın da sofraya oturmasının meşru olduğunu belirtmişlerdir. Dahası, samimi bir "buyura" aç kimsenin "ben tokum" diye istiğna göstermesi de caiz görülmemiştir.[1348]

*** MESCİDDE YEMEK**

?981 ?6968 ?3300 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ????: ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ??????? ???? ??????????. ?????????? ?????????? ???? ??????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ????????????? ???????: ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???. ????????? ????? ??????? ????? ????? .

981. (3300) (6968)- Abdullah İbnu'l-Hâris İbnu Cez ez-Zübeydî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında mescidde ekmek ve et yerdik."[1349]

AÇIKLAMA:

Hanefiler, pis kokulu şeylerin mescidde yenmesini tahrimen mekruh addemişlerdir. Öyle olmayan bir şey yemek ise tenzihen mekruhtur. Şâfiîler mescidi kirletecek bir şey yemeyi caiz bulmazlar. Mescidi kirletmeyen bir şeyin yenmesi onlar göre câizdir. Mâlikîler başka barınak yoksa, mescidde kalınabileceğini, kirletmeyi önleyecek bir tedbirle (sofra örtüsü yaymak gibi) mescidde yemek yenebilir demiştir. Hanbelîler mescidi kirletmemek, kirletici bir şey atmamak şartıyla gerek itikafta bulunanların gerekse başkalarının mescidde yemek yiyebileceğini söylemişlerdir.[1350]

*** KABAK**

?982 ?6969 ?3303 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????: ???????? ????? ????? ???????? ?????????? ????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????? ???????. ??????? ???????? ????? ???????? ????. ??????? ???????? ???? ???????. ?????????? ?????? ???????. ????? ?????????? Œ???? ??????. ?????: ???????? ????????? ???????? ????????. ?????: ??????? ???? ?????????? ????????. ?????: ????????? ????????? ?????????? ??????.. ???????? ????????? ?????? ?????? ??? ????????. ?????????? ??????????? ?????? ????????. ???????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???? ??????? .
??? ???????: ??? ?????? ????. ????????? ????. ??????? ?? ???? ?‘??? ????? ?? ???? ??? ???? ???? ???? ?? ????? .

982. (3303) (6969)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Annem Ümmü Süleym Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a benimle bir sepet taze hurma gönderdi, ama evinde bulamadım. Bana bir azadlısının kendisi için hazırladığı bir yemeğe çağrıldığını, oraya gittiğini söylediler. Yanına ben de gittim. Yemeğini yemekte idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisiyle beraber yemem için beni de çağırdı."
Enes devamla der ki: "(Ev sahibi) etli ve kabaklı bir tirid hazırlamıştı. Meğer Aleyhissalâtu vesselâm kabağı severmiş. Ben (bunu görünce) kabağı toplayıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın önüne yakın bırakmaya başladım. Yemeği yediğimiz zaman Aleyhissalâtu vesselâm evine döndü. (Ben de hurma) sepetini önüne sürdüm. Resûlullah hurmayı yemeye ve taksim etmeye başladı, sepetteki hurmayı böylece bitirdi."[1351]

?983 ?6970 ?3304 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ?????????? ????? ??????????. ????????: ???? ?????? ?????? ?????: ????? ?????????. ???? ??????????. ???????? ???? ??????????.??? ???????: ????? ????? ????? ????????? ???? .

983. (3304) (6970)- Câbir (İbnu Târik) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın evinde huzurlarına çıktım. Yanında şu kabak vardı. "Bu nedir?"diye sordum. "Bu kabaktır, biz bununla yemeğimizi artırıyoruz" buyurdular."[1352]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde "bir terzi" olduğu belirtilen davet sahibi, Fahr-i âlem aleyhissalâtu vesselâm'a kendi imkanlarına uygun bir yemek hazırlamış, Aleyhissalâtu vesselâm fevkalâde bir tevazu örneği vererek bu davete icabet etmiştir. Alimlerimiz, davetin mahiyetine göre, icabeti bazıları vacib, bazıları sünnet, bazıları da mendub olarak değerlendirmiştir.
Rivayette kabak yemeğinin mümtazlığı anlaşılmaktadır. Çünkü Fahr-ı âlem onu tercih etmiştir. Biz zevklerimizi O'na göre yönlendirdiğimiz nisbette İslâm'da mertebe katedeceğiz. Binaenaleyh mü'minler kabağı sevmelidir. Kabağın ucuzluğu düşünülürse, bu zevkin iktisadi ehemmiyeti de anlaşılır. [1353]

*** ET YEMEĞİ**

?984 ?69 ?3305 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ????????? ??????????????. ????? ??????? ???? ???????. ?????????? ??????????? ????? ??????? ???????????. ?????????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????????? ???? ????? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ??????? ????? ?????????? ??????? ??????????????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??????? ???? ????? ?????? ????? .?? ?? ?? ?????? ? ?? ??????. ??????? ?? ???? ????. ????? ???????: ??? ????? ???????: ??? ???? ?????? .

984. (3305) (6971)- Ebu'd Derda radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünya ve cennet ehlinin yemeklerinin efendisi ettir."[1354]

?985 ?6972 ?3306 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ??????????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????????? ???? ????? ???????????? ?????: ??? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ????? ??? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ????????.??? ???????: ?????? ????? ?????? ??????? .

985. (3306) (6972)- Ebu'd Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm davet edildiği her yemeğe mutlaka icabet etti. Bir et hediye getirildiği zaman da mutlaka kabul buyurdu."[1355]

*** ETİN EN GÜZEL TARAFI**

?986 ?6973 ?3308 -?????????? ?????? ???? ?????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????????. ?????????? ?????? ???? ??????.)????? ?????????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????(? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ????????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????: ??????? ????????? ?????? ?????????.????? ??????: ?? ???? ??? ??????? ??? ??????? ? ??? ??? ?? ???? ???? ?"???? .

986. (3308) (6973)- Abdullah İbnu Ca'fer radıyallahu anh, İbnu'z-Zübeyr ve bir grup için boğazladığı bir deveyi ikram ettiği sırada İbnu'z Zübeyr'e rivayet ettiğine göre: "Bir defasında ashab Aleyhissalâtu vesselâm'a et yemeği sunarlarken kendisi Efendimizden şöyle söylediğini işitmiştir: "Etin en güzeli (hayvanın) sırt etidir."[1356]

?987 ?6974 ?3310 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ??? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????. ??? ???????? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ?? ????? ???? ?????? .

987. (3310) (6974)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor:"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın önünden kebap artığı hiç kaldırılmadı ve beraberinde tüylü yaygı taşınılmadı."[1357]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm eti severdi. Ancak, sofraya her seferinde az miktarda et gelirdi. Bu sebeple, sofrasında et artmazdı. Keza "tüylü yaygı taşınmazdı" ifadesi de efendimizin konfordan kaçtığını, kaba, rahat yaygılar üzerine değil, tüysüz ince yaygılar üzerine oturduğunu ifade etmektedir.[1358]

?988 ?6975 ?3311 -?????????? ?????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ????????. ?????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ????????? ?????????????? ?????: ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????. ??????? ???? ??????. ?????????? ????????? ?????????????. ????? ??????? ???????? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?????? ??? ???? .

988. (3311) (6975)- Abdullah İbnu'l-Hâris İbnu'l-Cez'ez-Zübeydî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) biz, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte mescidde kızartılmış bir parça et yedik. Sonra ellerimizi çakıllarla silip abdest almadan namaza durduk."[1359]

AÇIKLAMA:

Hadis, yemekten sonra, et bile yenmiş olsa, elin su ile yıkanmasının bir vecibe olmadığını, dolayısıyla, suyun kolayca bulunmadığı durumlarda, taşa, çakıla bile olsa eldeki bulaşığın silinmesi suretiyle idare edileceğini ifade etmektedir. Sileceğimiz eşya bez veya kağıt olursa pek tabii daha iyi olacaktır. Şunu kaydetmekte gerek var: Sünnette mükerrer olarak geldiği üzere, normal şartlarda aslolan elin yemekten önce ve sonra yıkanmasıdır.[1360]

*** KADİD YANİ GÜNEŞTE KURUTULMUŞ ET**

?989 ?6976 ?3312 -?????????? ??????????? ???? ?????. ????? ???????? ???? ??????. ????? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ???? ????? ????????? ?????: ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ??????????. ??????? ???? ??????? ????????. ??????? ?????? ????????. ??????? ???? ????? ???????? ??????? ??????????. ????? ????? ?????? ??????: ????????????? ???????? ????????.??? ???????: ????? ????? ????? ? ????????? ????.????? ???????: ????? ?????? ?????: ????? ?????? ????? ??? ????? ?????? ????. ??? ????? ?? ???? ?? ??????. ????? ????? ???????????? ?? ???? ?? ? ??? ??? ????? ???????. ?? ???? ?? ????? ?? ???? ?????: ???????? ?????? ??? ?????? ???????: ??? ????? ???? ?? ??????? ???????: ???? ???? ?????? ? ?? ??? ????? ???. ???? ??????: ????? ??????? ???: ???? ??? ?? ??? ????? ????.????? ?????? ?????: ??? ???? ??????????? ???????? ???????? ?? ???????????? ?? ???????? ???? ????. ????? ???????? ?? ?????? ?????? ????. ? ????? ?????? ????: ????? ?????? ???? ?????? ???? ?? ???????????? ?? ????? ?????? ??????. ????? ??? ???? ???? ?? ?????? ???????. ????? ???? ? ???? ????? ? ??????? ?????? ?? ????? ???? ???. ???????? ?? ???????????? ?? ????? ???? ?? ??? ???. ?? ??? ??? ????? ????? .

989. (3312) (6976)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelmişti. (Bir müddet) Efendimizle konuştu. Bu sırada adamcağız (duyduğu korkudan) omuzları titremeye başladı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm adama: "Sakin ol! Ben bir kral değilim, ben kadîd (güneşte kurutulmuş et) yiyen bir kadının oğluyum" buyurdular."[1361]

*** TUZ**

?990 ?6977 ?3315 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ??????)??????? ??????(? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?????????? ????????? .
??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ???? ?????? ????? ??? ????? ???????: ????? .

990. (3315) (6977)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Katığınızın efendisi tuzdur" buyurdular.[1362]

*** ZEYTİNYAĞI**

?991 ?6978 ?3320 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ????????? ??????????? ???? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ??????? ???????? ????? ??? ????? ?????? ????? .

991. (3320) (6978)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Zeytinyağını yiyin ve onu (bedeninize) sürünün. Çünkü o, mübarektir."[1363]

*** SÜT**

?992 ?6979 ?3321 -?????????? ????? ????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ???????????. ??????????? ???????? ????? ??????? ?????????????? ???????: ???????? ????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ?????: ???????? ??? ??????????.??? ???????: ?? ???? ???????? ????????? ?? ???? ?? ?? ?? ???? ????? ???? ? ?????. ????? ?????? ????? ????. ????? ??????: ??? ????? ??????? ??? ???????? ?? ???: ???? ?? ?????? ????? ?????? ??????. ? ????? ???? ??? ???? ?????. ????? ??????????: ??

????? ?? ?? ???? ??? ???????? ?????. ??? ??? ???? ????? ????? ?? ??? ???? ?? ??? ??????. ? ?????? ?? ????????. ????? ?? ?????? ??? ???? ???. ??? ??? ?????? ??? ?????? ?????? .

992. (3321) (6979)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kendisine süt sunulduğu vakit: "(Süt) bir berekettir" veya "(Süt) iki berekettir" derdi."[1364]

*** KURU HURMA**

????????? ?????: ?????? ? ?????? ????? ??????????? ? ??????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ???? ????? ?? ??? ????? ?????. ????? ?? ??? ??? ??? ???? ?? ????? ????? ???? ?? ??? ???????. ??? ???? ?????? ???? ???????? ???????. ?????? ????? ???? ????????? ?? ?????: ??? ???? ?????. ????? ?????? ?'???? ???? .

993. (3328) (6980)- Ubeydullah İbnu Ali İbni Ebi Râfi'in nenesi -ve Ebu Râfi'in karısı- Selma radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İçerisinde kuru hurma olmayan bir ev, içerisinde yiyecek maddesi olmayan bir ev gibidir."[1365]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendi içinde yaşadığı cemiyetin şartlarına göre beyan buyurduğu bir hadistir. O devirde, Arabistan'ın baş yiyeceği, zahiresi hurma idi. Onun olmaması evde büyük eksiklik idi. Bir başka yerde bu, buğday veya mısır olabilir. Nitekim, memleketimizde söylenen bir fikra buradaki hakikati ifade eder: Karadenizli, maruz kaldıkları gıda darlığını şöyle ifade eder: "Bu yıl öyle kıtlık oldu, mısır öyle az kalktı ki nerdeyse buğday ekmeğine muhtaç olacaktık." Bu fikra Karadeniz yöresi için mısırın ne kadar ehemmiyetli olduğunu ifade eder.[1366]

*** YAŞ HURMAYI KURU HURMAYLA YEMEK**

?994 ?6981 ?3330 -?????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???????????.????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ????????? ??????????. ?????? ????????? ????????????. ?????? ???????????? ???????? ?????????: ?????? ????? ????? ?????? ????? ????????? ????????????!??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??????? ?? ????????? ???? ?????? ???? ?????. ? ????? ?????? ???: ??????? ??????? ??? ????? ??????. ????? ??????: ??? ??? ?? ????? ?????? ?? ???? ??? ?'?????. ? ????? ???????: ??? ???? ???? .

994. (3330) (6981)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yaş hurmayı kuru hurmayla birlikte yiyin. Eski hurmayı yeni hurmayla beraber yiyin. Zira şeytan (böyle yapmanıza) kızar ve: "Ademoğlu, eskiyi yeni ile beraber yiyecek kadar (hayatta) kaldı" der." [1367]

?995 ?6982 ?3332 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????? ???????. ????? ????? ??????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ????? ??????)??????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ?????????(? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ?'??????. ??????? ??? ?????????.??? ???????: ????? ????? ????. ????????? ????. ???? ???? ??? ?????? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ????? ????? .

995. (3332) (6982)- Hz. Ebu Bekr'in azadlısı Sa'd radıyallahu anhüma -ki bu Sa'd "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a hizmet ediyordu ve Aleyhissalâtu vesselâm onun hizmetini beğeniyordu- anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hurma yerken (açgözlülükle) ikrân yapmayı (ikişer ikişer yemeyi) yasakladı."[1368]

AÇIKLAMA:

İkranla ilgili teferruat açıklandı.[1369]

*** HAS UNDAN YAPILAN EKMEK**

?996 ?6983 ?3335 -?????????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ???? ???????? ????: ????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ?????????? ?????? ?????: ??????? ?????? ???? ??????: ???? ??????? ??????????? ?????: ??? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ????????: ?????? ????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????: ???????? ???????? ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????: ?????? ?????? ??????????. ????????? ?????? ??? ????? ????? ?????? ???????????.??? ???????: ????? ????? ????. ????????? ???? .

996. (3335) (6983)- Ebu Hâzım anlatıyor: "Ben Sehl İbnu Sa'd radıyallahu anh'a: "Sen has undan yapılmış~ beyaz ekmek gördün mü?" diye sormuştum. Sehl: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edinceye kadar, beyaz ekmek görmedim" dedi. Ben tekrar: "Resûlullah zamanında ashabın eleği var mıydı?" dedim. "Aleyhissalâtu vesselâm vefat edinceye kadar elek görmedim" dedi. "Öyleyse elenmemiş arpa ekmeğini nasıl yiyordunuz?"dedim. "Biz onu üflerdik, içindeki kepekten uçan uçardı. Kalan (kepek)leri de su ile yumuşatıp yoğururduk" cevabını verdi."[1370]

?997 ?6984 ?3336 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ????? ??????. ?????????? ??????? ???? ??????????. ?????????? ?????? ???? ?????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ?????????? ????????. ??????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????. ??????? ??? ????? ???????: ??????? ?????????? ??????????. ??????????? ??? ??????? ?????? ???? ????????. ???????: ???????? ?????? ????? ??????????.??? ???????: ????? ????? ???. ???? '? ???? ??? ?????? ? ????? ?????? ????? ???? ??? ???? ???????. ???? ??? ??? ?????? ??????? ??.??? ???. ?? ???? ??? ???? ???: ?44- ???? ????? ???????? ?81-??? ?? ????? ?? ???? ??? ????? ???? ???? ??? ?301. ??? ?????? ???? ???? ?????? ???? ??? ???? ??????? ???? ?5361 .

997. (3336) (6984)- Ümmi Eymen radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Kendisi bir unu eleyip ondan Aleyhissalâtu vesselâm için ekmek yapmıştır. Resûlullah: "Bu nedir?" diye sormuş, o da: "Bu bizim diyarda yaptığımız bir yiyecektir. Ben ondan sizin için bir ekmek yapmak arzu ettim"demiştir. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Şu eleyip ayırdığın kepeği, öbürüne (un kısmına) geri kat, sonra yoğur (ve ekmek yap)" buyurmuştur."[1371]

AÇIKLAMA:

Birinci hadis, Aleyhissalâtu vesselâm zamanında unların elenmediğini belirtmektedir. İkinci hadisten bu elenmeyiş hâdisesinin, elek denen âletin yokluğundan ileri gelmeyip nebevî bir kasıttan ileri geldiğini anlamaktayız. Zira kepeğin unla karıştırılarak hamur yapılmasını emir buyurmuştur.[1372]

*** YUFKA EKMEK**

?998 ?6985 ?3338 -?????????? ????? ????????? ?????? ???? ????????? ??????????? ???????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ????? ?????????? ????????. ??????? ????????)???????? ????? ?????(????????? ????????? ???? ??????? ?‘?????. ??????? ?? ?????: ??? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ???? ??????????? ??? ???? .

998. (3338) (6985)- Atâ anlatıyor: "Ebu Hureyre radıyallahu anh (bir ara) kavmini ziyaret etmişti. -Râvi der ki: "Köyü de zannedersem Yuna idi- Köylüler kendisine evvelkilerin yufka ekmeğinden bir yufka getirmişlerdi. Ebu Hureyre ekmeği görünce ağladı ve "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şu (lüks) ekmeği gözleriyle hiç görmedi" dedi."[1373]

*** FÂLÛZEC (BAL HELVASI)**

?999 ?6986 ?3340 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ??????????. ????? ???????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ?????: ?????? ??? ??????? ????????????. ????? ????????? ???????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ????????? ???????? ?????????? ?‘???? ????????? ?????????? ???? ??????????. ?????? ???????? ??????????? ???????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ??????????? ?????: ??????????? ????????? ??????????? ????????. ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????.????? ???????: ????? ?????? ??????. ??? ????? ???? ??? ??. ??? ???????: ??? ?????? ????????? ?? ??????? ?? ???? ????? ????. ? ???????? ?? ???? ?? ?????. ???? ?????? ????? ????? ????? ??????: ??? ??????. ? ????? ??????: ??? ?????? ?????? .

999. (3340) (6986)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Fâlûzeci ilk işitmem şöyle oldu: "Cebrail aleyhisselâm Resûlullah'a gelip: "Ümmetine yeryüzü açılacak. O zaman onlara dünyalık bol bol akacak. Öylesine akacak ki fâluzec bile yiyecekler" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Fâlûzec nedir?" diye sormuş, Cebrail aleyhisselâm: "Yağ ve balı karıştırıp yapılan helva" diye açıklamıştır. Resûlullah bu haber karşısında hıçkıra hıçkıra ağlamıştır."[1374]

AÇIKLAMA:

Birçok hadisçiler, bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir. Sıhhat ihtimaline binaen "Resûlullah, mü'minlerin tereffüh sayılacak beslenme tarzları sebebiyle üzülmüştür" diye te'vil edilebilir. Çünkü birçok içtimâî ve ferdî bozulmaların kaynağı beslenme rejimiyle ilgilidir. Hastalıklar, israflar, bir kısım suistimal ve ahlâk bozulmaları çoğunlukla tereffühe dayanan sebeplerle başlamaktadır.[1375]

*** ARPA EKMEĞİ**

?1000 ?6987 ?3348 -?????????? ??????? ?? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ????????????)??????? ??????? ???? ?‘???????(. ????? ????????. ????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????
????? ???????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ????????????.? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ???????.??????? ?????????? :??? ?????????? ?????: ??????? ??????????. ??? ????? ????????? ? ?????????? ?????.??? ???????: ??? ????? ????. Œ?? ??? ?? ????? ???? ????? ??????. ????? ????? ??? ????? ??????. ???? ?? ????? ?? ????? .

1000. (3348) (6987)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yün (elbise) giydi, yamalı papuç giydi." Enes şunu da ilave etti: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beşi' yemeği yedi ve sert elbise giydi."
(Enes'in râvisi) Hasen'e soruldu: "Beşi' dediğin yemek nedir?" O şu cevabı verdi: "Arpanın iri öğütülmüşüdür, ağızdaki lokmayı kişi, ancak bir yudum su ile yutabilirdi."[1376]

*** İKTİSATLI YEMEK**

?1001 ?6988 ?3351 -?????????? ??????? ???? ??????????? ???????????????? ?? ????????? ???? ???????????. ????: ????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???????????? ?????: ???????? ????????? ?????????? ???? ??????? ????????? ???????: ???????. ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? »????? ??????? ???????? ??????? ??? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ????????????«??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????. ????? ?????? ???? ??????? .

1001. (3351) (6988)- Atiyye İbnu Âmir el-Cüheni radıyallahu anh anlatıyor: "Selman radıyallahu anh, yemek yerken, biraz daha yemesi için ısrar edilince şöyle demişti: "(Yediğim miktar) bana yeter. Zira ben Aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim. Buyurmuşlardı ki: "Dünyada insanların doyasıya en çok yiyeni, Kıyamet günü açlığı en uzun olacaktır."[1377]

?1002 ?6989 ?3352 -?????????? ??????? ???? ???????? ?????????? ???? ??????? ?? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????????? ???????: ????? ????????? ???? ??????????. ????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????
???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???? ????????? ??? ??????? ????? ??? ???????????.??? ???????: ????? ?????? ????. ‘? ??? ?? ????? ???? ????? ??????. ? ????? ???????: ????? ?????? ??? ???? ???????? .

1002. (3352) (6989)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her iştiha duyduğunu yemen israftandır."[1378]

*** EKMEK ATILMAZ**

?1003 ?6990 ?3353 -?????????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???????????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????. ?????? ???????? ????????. ?????????? ??????????? ????? ???????? ?? ?????: »??? ?????????! ???????? ????????. ????????? ??? ???????? ???? ?????? ????? ????????? ?????????«??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????????? ??? ????.????? ??????: ??? ???? ??????? ????? ??? ???? ?????? .

1003. (3353) (6990)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hücreme girmişlerdi. Atılmış bir ekmek parçası gördüler. Hemen onu alıp silerek yediler ve: "Ey Aişe! Kerim olana ikram et! (Yani kıymetli olan ekmeğe hürmet et!) Zira şu ekmek, bir kavme nefret edip kaçmışsa bir daha dönmemiştir" buyurdular."[1379]

AÇIKLAMA:

Bu hadis tek başına çok zayıftır. Ancak ekmeğe hürmetle ilgili başka rivayetler daha önce geçti.[1380]

*** AÇLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK**

?1004 ?6991 ?3354 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????! ????? ?????????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????????. ??????????? ???? ??????????? ???????? ???????? ??????????? .
??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ??? ???? .

1004. (3354) (6991)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allahım, açlıktan sana sığınırım. Çünkü o, en kötü yatak arkadaşıdır. Hıyanetten de cana sığınırım. Çünkü o, çok kötü iç duygusudur."[1381]

*** AKŞAM YEMEĞİM BIRAKMAYIN**

?1005 ?6992 ?3355 -?????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????????. ????? ??????????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???? ??????. ?????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??????????? ?? ??? ??????? ??? ????. ??? ???? ??????? ?? ??? ? ?????: ??? ???? ???? .

1005. (3355) (6992)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Akşam yemeğini bırakmayın, bir avuç hurma ile de olsa akşamı yiyin. Çünkü akşamın terki insana (erken) ihtiyarlık getirir."[1382]

*** MİSAFİR EDİNME**

?1006 ?6993 ?3356 -?????????? ???????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ??????????? ????? ??????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ???????? ?????? .

1006. (3356) (6993)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hayır, misafir ağırlanan eve, bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."[1383]

?1007 ?6994 ?3357 -?????????? ???????? ???? ??????????. ????? ??????????????. ????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ????? ???????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????????
??????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ???? ??????????? ????? ??????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ????. ? ?????? ??????????? ?? ???? ???. ???????: ????? ???????? ?? ?????? ??????????? ?? ????. ??? ?????? ???????. ????? ???? .

1007. (3357) (6994)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hayır, içerisinde yemek yenen eve, bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."[1384]

?1008 ?6995 ?3358 -?????????? ??????? ???? ???????? ??????????. ????? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???? ???? ???????? ??? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ??? ??????? ????????. ????? ?????? ????: ??? ?????? .

1008. (3358) (6995)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Adamın misafirini kapıya kadar uğurlaması sünnettendir."[1385]

*** ETLE YAĞI YEMEKTE BİRLEŞTİRME**

?1009 ?6996 ?3361 -?????????? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ?'????????. ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????????. ???????? ???? ???? ?????? ??????????. ???????: ?????? ??????. ????? ?????? ???????? ???????? ????????. ????? ?????? ???????? ????? ?????: ????? '???? ?????? ??????. ??? ???? ???????? ????????. ??????? ?????? ??????: ???????? ?????????????! ????? ???????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??????????. ???????????? ????????. ????????????? ????????? ???? ???????????. ?????????? ???????? ????????? ????????. ???????? ??? ??????????? ???????? ??????? ???????. ??????? ??????: ??? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ??? ????? ????????? ??????????? ???Œ????.????? ?????? ??????: ???? ??? ?????? ?????????????! ?????? ??????????? ?????? ? ???????? ?????. ?????: ??? ?????? '??????.??? ???????: ????? ????? ???. ????? ??????? ?? ?????? ??????????? ?? ???? .

1009. (3361) (6996)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Babam Ömer yanıma girmişti. Ben o sırada sofradaydım. Sofranın başında kendisine yer açtı (Babam oturdu ve:) "Bismillah" dedi. Sonra elini yemeğe vurup bir lokma aldı. Sonra bir lokma daha alarak ikiledi. Sonra da: "Ben bu yemekte bir yağ tadı aldım. Bu, etin yağının tadı değildir" dedi. Ben: "Ey mü'minlerin emîri! Ben semiz et almak için çarşıya çıkmıştım. Pek pahalı buldum. Bunun üzerine, bir dirhemlik zayıf et aldım. Ona bir dirhemlik de yağ ilave ettim. Böylece bütün aile fertlerinin kemiklerden faydalanmasını arzu ettim" dedim. (Babam) Ömer dedi ki: "Bu iki şey, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sofrasında asla bir araya gelmediler Efendimiz birini yediyse diğerini tasadduk etti."
Ben: "A!! ey mü'minlerin emîri. Ben bir kere yapmış bulundum. Bundan böyle bu iki şey benim soframda da asla beraber bulunmayacak!" dedim. Babam yinede: "Hayır! Ben bunu yapamam!" dedi (ve yemedi)."[1386]

*** SOĞAN**

?1010 ?6997 ?3366 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ?????? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ??????????? ???????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? '????????: ? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ????????. ???????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ????? ??? ????. ? ???????? ???????? ?? ???? ???? ????? ???? ? ????? .

1010. (3366) (6997)- Ukbe İbnu Âmir el-Cûhenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ashabına: "Soğan yemeyin!" dedi. Arkada gizli (yani alçak sesli) bir kelime ile "çiğ" demiştir."[1387]

*** MEYVELER**

?1011 ?6998 ?3368 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ????? ????? ????????? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????????????? ???? ???????? ?????:???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????????. ?????????? ??????? ???? ???? ??????????? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ???????. ???????? ????? ?????? ??????? ????? ??? ??? ?????? ???????????: ???? ??????????
???????? ??????: ?. ????? ?????????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ????. ? ??? ??? ??????? ?? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?? ???????. ???? ?? ??? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?? ??? ???? ??? ??? ?? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ???????? ????? ?? ??? ????? ??????? ?? »?? ???« ? ????? ????? ?? ?? ??? ?????? ????? ????. ?????? ?? ????? ????? .

1011. (3368) (6998)- Nu'man İbnu Beşîr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a Taiften üzüm hediye gelmişti. Beni çağırıp: "Şu salkımı al anana götür!" dedi. Aldım, ama anneme ulaştırmazdan önce yiyip bitirdim. Birkaç gece sonra karşılaşmıştık. Bana: "Salkımı ne yaptın, annene götürdün mü?" dedi. "Hayır!" dedim. Bunun üzerine beni Guder (vefasız) diye tesmiye buyurdu."[1388]

?1012 ?6999 ?3369 -?????????? ??????????? ???? ????????? ???????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ????????? ?????????????? ???? ????????? ?????: ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???????????. ???????: ??????????? ??? ????????! ????????? ??????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ??????? ?????. ? ????? ????? ??? ?‘???? ??????? ??? ??????? ???? ??????: ????. ????? ??? ?????? .

1012. (3369) (6999)- Talha radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına girmiştim. Elinde ayva vardı. Bana: "Ey Talha! Şunu al, (ye)! Çünkü bu, kalbe rahatlık verir" buyurdular." [1389]

İÇECEKLER BÖLÜMÜ

*** ŞARAP HER KÖTÜLÜĞÜN ANAHTARIDIR**

?1013 ?7000 ?3371 -?????????? ?????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ????? ????? ???????. ??????????? ??????????? ????? ??????? ??????????????. ????? ?????? ??????????? ???????? ???? ??????? ????? ????????? ?????????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ???????????? ?????: ????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ???????? ????????? ???????? ????????? ????? ?????.??? ???????: ?????? ??? .

1013. (3371) (7000)- Ebu'd-Derda radıyallahu anh demiştir ki: "Dostum bana: "Şarap içme. Çünkü o her kötülüğün anahtarıdır!" diye tavsiyede bulundu."[1390]

?1014 ?7001 ?3372 -?????????? ??????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? ???????: ???????? ???????? ???? ?‘????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????: ??????? ???????????. ?????? ???????????? ???????? ??????????? ????? ???? ??????????? ???????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ?????? ?‘??? ??? ???? .

1014. (3372) (7001)- Habbab İbnu'l-Eret radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şaraptan sakın! Çünkü şarabın ağacı (asma) diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi şarabın günahı da diğer günahların üstüne çıkar."[1391]

?1015 ?7002 ?3374 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ?????????? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????????? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ????????? ??? ??????????? ???? ??????????? ??? ?Œ??????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ???? .

1015. (3374) (7002)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh rivayet ediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyada şarap içen, onu ahirette içemeyecektir."[1392]

?1016 ?7003 ?3375 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ? ????????? ???? ??????????? ????: ????? ????????? ???? ??????????? ????? ?‘???????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ???? ????????? ????????? ??????.??? ???????: ???????? ?? ??????. ???? ??????? ???? ???. ????? ?????? ???? ? ????? ????? ????: ???? ????? ? ???? ?? ????? ????????? ?‘???? ???? .

1016. (3375) (7003)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İçki müptelası (=şarap düşkünü), (günah yönüyle) puta tapan gibidir."[1393]

?1017 ?7004 ?3376 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ???????. ?????????? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ???????? ?????????? ???? ???? ??????.??? ???????: ?????? ???. ??????? ?? ???? ????? ?????. ????? ?????? ?‘???? ???? .

1017. (3376) (7004)- Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İçki mübtelası cennete giremez."[1394]

?1018 ?7005 ?3383 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ??????????????. ????? ?????? ???????? ???? ?????? ???????????. ????? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ???????? ??????????? ???‘?????? ?????? ???????? ?????? ????????? ???? ???????? ????????. ???????????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ??????? ?? ??? ?????? ????? ??? ????? ???????: ???? .

1018. (3383) (7005)- Ebu Ümâme el-Bâhilî anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetimden bir zümre, şaraba bir başka ad takarak onu içmedikçe geceler ve gündüzler tükenmeyecek (Kıyamet gelmeyecek)." [1395]

*** HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR**

?1019 ?7006 ?3388 -?????????? ??????? ???? ?????? ?‘?????. ????? ????? ??????. ?????????? ????? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ????

????????? ???? ?????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ???????? ???????. ????? ?????? ???????: ???? ??????? ????????????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

1019. (3388) (7006)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her sarhoşluk veren şey haramdır."[1396]

?1020 ?70 ?3392 -????????? ??????????? ???? ?????????? ????????????. ????? ????? ???????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ???????? ???????. ????? ??????? ????????? ?????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ??? ???? .

1020. (3392) (7007)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her sarhoş edici haramdır, çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır."[1397]

*** BAZI KAPLARDA KURULAN ŞIRA**

?1021 ?7008 ?3401 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????. ?? ????? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ??? ?????????? ????????????? ???????????? ??????????????. ?? ????? ????? ???????? ???????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ????. ???? ????? ?????? ??? ???????? ??? ???? ?? ???? ???? .

1021. (3401) (7008)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm nakîr, müzeffet, dübbâ ve hanteme (denilen kaplar)da şıra yapılmasını yasakladı ve: "Sarhoş eden her şey haramdır" buyurdu."[1398]

AÇIKLAMA:

Bu kaplar cahiliye devrinde şarap kurulan kaplardır, mahiyetini daha önce açıkladık. [1399]

?1022 ?7009 ?3406 -????????? ??????? ???? ?????? ?'?????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????????? ????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ?'?????? ???? ???? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ?'????????. ?? ?????? ??????? ? ????????? ???????. ????? ???????? ???????.??? ???????: ?????? ??? .

1022. (3406) (7009)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben size bazı kaplarda nebîz (şıra) yapmayı yasaklamıştım. Bilesiniz, tek başına kap bir şeyi haram kılmaz. Sarhoşluk veren her şey haramdır."[1400]

?1023 ?7010 ?3407 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ???????????? ???? ?????????? ???? ??????. ??????????? ????????? ???? ????????? ??????? ???????: ????????? ??????????? ??? ????????? ????? ????? ???? ?????? ????????????? ???????? ????? ???????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ??? ???????? ????? ???? ????? ???? ??? ????????.??? ???????: ?????? ???? ?? ??? ???? ???? ????? ????? .

1023. (3407) (7010)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: "(Ey Rümeyse!), sizden biri her yıl kurban derisinden bir su kabı yapmaktan aciz mi?"Aişe sözüne şöyle devam eder: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm küpte, şunda ve şunda şıra yapmayı yasakladı. Ancak bu nevi kaplarda sirke yapmayı yasaklamadı."[1401]

*** KAPLARIN AĞZININ ÖRTÜLMESİ**

?1024 ?7011 ?3411 -????????? ?????? ????????? ???? ??????? ????????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?"????? ????????? ????????? ????????? ?"?????.??? ???????: ??? ?????? ????? ? ????????? ???? .

1024. (3411) (7011)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize kapların ağızlarının örtülmesini, tulumların ağızlarının bağlanmasını ve (boş) kabın (ağzı yere gelecek şekilde) ters çevrilmesini emretti." [1402]

?1025 ?7012 ?3412 -????????? ???????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????????? ????? ????? ?????????? ???? ????????? ???????: ?????? ??????? ????????? ????? ??????? ?????? ???? ????????? ??????????: ?????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ??? ???? .

1025. (3412) (7012)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için, geceleyin ağzı kapalı üç kap hazırlardım: Bir kap abdest suyu için, bir kap misvakı için, bir kap içeceği için."[1403]

*** GÜMÜŞ KAPTAN İÇME**

?1026 ?7013 ?3415 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ??? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ????? ?????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1026. (3415) (7013)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim gümüş bir kaptan su içerse, sanki karnını cehennem ateşi doldurmuş gibi olur."[1404]

*** KABIN İÇİNE SOLUMA**

?1027 ?7015 ?3427 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ????????? ??? ??????????? ??? ?"????? ????? ?????? ??? ??????? ??????????? ?"????? ????? ???????? ??? ????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ????? ?????????? ????. ????????? ???? .

1027. (3427) (7014)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz su içerken kabın içine solumasın. Tekrar yudumlamak isteyince kabı ağzından uzaklaştırıp (nefes alsın) sonra dilerse yeniden içsin." [1405]

*** AVUÇLA SU İÇMEK**

?1028 ?7015 ?3431 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ????? ?????????? ?????? ????????. ??????????? ??? ?????????? ????????? ???????????. ???????: ? ?????? ????????? ????? ?????? ????????. ??? ???????? ????????? ??????????? ????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????????. ??? ???????? ??????????? ??? ?????? ?????? ???????????. ??? ???? ??????? ????? ??????????. ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ????????????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????? ????????? ??? ?????? ??????? ?? ???????: ?????! ???? ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??? ????? ??? ?????.? ????? ???????: ????? ???? ???? ????? ?? ??????. ????? ?? ??? ????? ??????? ???? ????. ??? ?? ?????? ????? ?????? ?????? .

1028. (3431) (7015)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yüzükoyun yatarak dudaklarımızla su içmemizi yasakladı. Keza, tek bir avuçla, avuçlayarak içmemizi de yasakladı ve buyurdu ki: "Sakın sizden kimse köpeklerin içtiği gibi suyu dudaklarıyla içmesin! Allah'ın gazabına uğrayan kavim gibi tek eliyle de içmesin. Suyu çalkalamadıkça geceleyin de içmesin, ağzı kapalı ise çalkalamaya gerek yok. Kim kapla içmeye muktedir olduğu halde, tevazuyu düşünerek eliyle içerse Allah parmakları adedince kendisine sevap yazar. Bu (avuç), Hz. İsa aleyhisselâm'ın kabı idi. Çünkü o, kadehi atmış ve: "Öf! Bu dünya ile beraberdir!" demişti."[1406]

*** CAM BARDAKTAN İÇMEK**

?1029 ?7016 ?3435 -?????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ?????: ????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?? ?????????? ???????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ? ???????? ?? ????? ???? ?????? .

1029. (3435) (7016)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, cam bir bardağı vardı, (suyu) onunla içerdi." [1407]

TIP BÖLÜMÜ

?1030 ?7017 ?3436 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ????????? ???? ????????. ????: ????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ?????: ???????? ?‘??????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ?????? ??? ????? ?????????? ?????? ??? ????? ??????? ??????: ??????? ??????! ?????? ?????? ????????? ???? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????????: ??? ??????? ?????! ???? ????????? ??????? ??? ? ??????????? ????? ??????????? ??????? ??????! ?????? ????? ??????????? ???? ?????? ????? ??? ?????? ?????? ???????. ??? ????????. ???????: ??? ??????? ?????! ??? ?????? ??? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ????. ??? ??? ???? ????? ?????? ???????? ???? .

1030. (3436) (7017)- Üsâme İbnu Şerik radıyallahu anh anlatıyor: "Bedevileri gördüm. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bize şu işi yapmada bir günah var mı; şöyle davranmada günah var mı?" diye soruyorlardı. Onlara şöyle cevap vermişti:
"Allah'ın kulları! Allah, (sizlerin sorduğu şeyleri işleyen kimseden) günahı kaldırmıştır. Ancak din kardeşinin ırzından (şeref ve haysiyetinden) bir şeyler kırpan kimse bu hükmün dışındadır. İşte haram olan budur."
Bedeviler bu defa: "Ey Allah'ın Resûlü! Hastalandığımız zaman tedavi yollarını aramasak, bu günah mıdır?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Tedavi arayın ey Allah'ın kulları! Zira, Allah Teâla hazretleri koyduğu her hastalığa şifa da koymuştur, bundan sadece ihtiyarlık hariçtir, (onun tedavisi yok)" buyurdular.
Bedeviler yine sordular: "Ey Allah'ın Resûlü! Kula verilen (hasletler)in en hayırlısı hangisidir?" Aleyhissalâtu vesselâm: "Güzel huy!" buyurdular."[1408]

?1031 ?7018 ?3437 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????????? ????????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ????? ????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ????????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ???????? ?????: ???? ???? ?????? ?????? .

1031. (3437) (7018)- Ebu Hizâme radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Tedavi için kullandığınız ilaçlar" şifa isteğiyle okunan dualar ve (düşmanlardan) korunmak için kullandığımız koruyucu şeyler hakkında ne dersiniz, bunlar Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirip değiştirir mi?" diye sormuşlardı.
"Bu saydıklarınız da Allah'ın kaderindendir" diye cevap verdi."[1409]

?1032 ?7019 ?3438 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??? ??????? ?????? ????? ??? ??????? ???? ???????.??? ???????: ????? ???? ??? ????? ?? ????? ????. ????????? ???? .

1032. (3438) (7019)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor; "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah hiçbir hastalık indirmedi ki şifasını da indirmemiş olsun."[1410]

?1033 ?7020 ?3441 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ??????? ?????????????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ???????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????. ?????: ?????????? ???????? ?????: ???????? ???????. ?????: ?????? ?????????? ????.??? ???????: ????? ???? ???? ???? ??????? .

1033. (3441) (7020)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm "geçmiş olsun" ziyareti için uğradığı bir hastaya: "Bir şey yemek arzu ediyor musun?" diye sordu. Adam: "Kek!" dedi. Resûlullah: "Hay hay!" dedi ve hastaya kek aradılar."[1411]

*** PERHİZ**

?1034 ?7021 ?3443 -?????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???????????. ????? ?????? ???? ???????????. ????? ????
???????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????)???? ?????? ????????(???? ?????? ???? ??????? ????????? ?????: ???????? ????? ?????????
?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: »????? ?????«
????????? ????? ???? ????????. ??????? ??????????: ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????: ?????
??????? ???? ????????? ?????? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1034. (3443) (7021)- Süheyb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gelmiştim, yanında ekmek ve kuru hurma vardı. Bana: "Yanaş ve ye!" buyurdular. Bunun üzerine (yanaştım)ve hurmadan yemeye başladım. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sende göz hastalığı bulunduğu halde hurma mı yiyorsun?" dedi. Ben: "Diğer bir kenardan çiğniyorum!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurdular."[1412]

*** HASTA YEMEĞE ZORLANMAZ**

?1035 ?7022 ?3444 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ?????????? ??????????? ????? ?????????? ????????????. ?????? ?????? ??????????? ?????????????.??? ???????: ?????? ???. ‘? ??? ?? ????? ?? ???? ????? ???. ????? ?????? ?“???? ????. ??????? ???? ???????? ? ???? »??????« ???? ?????? ??? ??????? .

1035. (3444) (7022)- Ukbe İbnu Âmir el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hastalarınızı yeyip içmeye zorlamayın. Zira Allah onları yedirir, içirir."[1413]

*** ÇÖREK OTU**

?1036 ?7023 ?3448 -?????????? ????? ????????? ??????? ???? ??????. ????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ?????: ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
????????? ?????: ?????????? ???????? ?????????? ???????????. ?????? ?????? ??????? ???? ????? ????? ??? ????????.??? ???????: ???? ?????? ??? ??? ? ????????? ?? ??? ????? ????? ????? .

1036. (3448) (7023)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Size şu çörek otunu tavsiye ederim. Zira onda, ölümden başka her derde şifa vardır."[1414]

*** BAL**

?1037 ?7024 ?3450 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????????? ???????????. ????? ?????????? ????? ??????? ???????????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ????? ?????? ???? ???????? ??????? ???? ????????. ??? ???????: ?????? ????. ??? ?????? ??? ?????. ????? ???????: ???? ???? ?????? ????? ?? ??? ??????????? .

1037. (3450) (7024)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her ay üç sabah bal yalayan kimseye büyük bir bela (hastalık) gelmez."[1415]

?1038 ?7025 ?3451 -?????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????? ?????? ???? ??????. ????? ????? ???????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????. ???????? ????????? ????????. ????????? ?????????. ????? ??????: ??? ??????? ?????! ???????? ???????? ????? ??????.??? ???????: ????? ?????? ????? ????? ?? ??? ????? ????. ???? ????? ?? ??????. ? ????? ??? ?? ??? .

1038. (3451) (7025)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bal hediye edilmişti. Aramızda lokma lokma taksim etti. Ben kendi payımı aldım, sonra ben: "Ey Allah'ın Resûlü, bir lokma daha isterim!" dedim. "Pekiyi!" buyurdu."[1416]

?1039 ?7026 ?3452 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ?‘?????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????? ???????????????: ????????? ???????????. ??? ???????: ?????? ???? ?????? ???? .

1039. (3452) (7026)- Abdullah (İbnu Mes'ud) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Size şu iki şifayı tavsiye ederim: "Bal ve Kur'ân."[1417]

AÇIKLAMA:

Balla ilgili açıklama geçti.[1418]

*** MANTAR VE MEDİNE'NİN ACVE HURMASI**

?1040 ?7027 ?3453 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ?‘?????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????? ???? ????????. ?????????? ??????? ??????????. ????????????? ???? ?????????. ?????? ??????? ???? ??????????.?????????? ??????? ???? ????????? ?? ????????? ???? ?????? ?????? ?????????????? ????: ????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?‘?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ?????? ???. ???? ????? ????? ??? ???: ?????? ?? ??? ?? ????? ?????????? ??? ??? ????? ??? ?????? .

1040. (3453) (7027)- Ebu Sa'îd ve Câbir radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mantar kudret helvası (nevi)ndendir. Suyu göze şifadır. Acve hurması cennettendir ve cinnete karşı şifadır."[1419]

?1041 ?7028 ?3456 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????????? ???? ????????. ????? ?????????????? ???? ?????? ??????????. ?????????? ??????? ???? ????????? ?????: ???????? ??????? ???? ??????? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ????????????? ???? ?????????. ????? ?????? ??????????:
???????? ?????????? ???? ?????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1041. (3456) (7028)- Râfi' İbnu Amr el-Müzeni radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Acve (ismindeki Medine hurması) ve Sahra (adındaki Mescid-i Aksa'da yer alan taş) cennettendir."
Râvi Abdurrahman derki: "Ben sahra kelimesini şeyhimin ağzından dinledim."[1420]

?1042 ?7029 ?3457 -?????????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????????. ????? ??????? ???? ?????? ??????????????. ????? ??????????? ???? ????? ???????? ?????: ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?? ????? ???? ????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????????? ????????? ????????????. ?????? ???????? ??????? ???? ????? ????? ??? ???????? ?????: ??? ??????? ?????! ????? ????????? ?????:

?????????.????? ???????: ????? ???? ????? ????????: ??????????? ?????????. ?? ????? ????????: ???? ???? ????????? ??????? ??????? ??? ??????? ?????????. ?????? ?????? ??????????:???? ????????? ????????????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ????????? ??? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ???????. ????? ????? ?????? ????: ??? ?? ??????????? ?? ????? ???? ?‘???? ????????. ??? ????? ??. ??? ????? ?????: ??? ????? ???? .

1042. (3457) (7029)- Ebu Übey İbnu Ümmi Haram radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sinameki ve sennût (yani tereyağı tulumuna konulan bal veya dereotu) yemenizi tavsiye ederim. Çünkü bu iki şeyde sâm'dan başka her hastalığa karşı şifa vardır."
"Ey Allah'ın Resûlü sâm nedir?" diye sorulmuştu. "Ölüm!" buyurdular."
Râvi Amr dedi ki: "İbnu Ebî Able'nin söylediğine göre, sennût dereotudur, bazı başka alimler de "Bilakis, yağ tulumuna konan baldır, şairin şu beytinde sennût bu mânadadır" demiştir.
"Onlar tereyağı tulumundaki bal ile tereyağı gibidirler, aralarında hıyânet yoktur. Onlar komşularına hile yapılmasına da mâni olurlar." [1421]

*** NAMAZ ŞİFADIR**

?1043 ?7030 ?3458 -?????????? ???????? ???? ?????????. ????? ?????????? ???? ?????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????. ??????????? ????? ????????. ??????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????????? ?????? ??????: ??????. ??? ??????? ?????! ?????: ???? ??????? ????? ??? ???????? ???????.?????????? ????? ????????? ???????????. ????? ??????????? ???? ??????. ????? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ???????? ???????? ?? ???? ?????: ????????? ?????. ??????? ????????? ???????? ????????????????. ????? ????? ?????? ??????: ??????? ???? ?????? ‘??????. ????????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??? ?????? ????? ????. ??? ???? ???????. ????? ??? ???? ?????? ??????? ?? ????? ????? ??????? ????? ??? ??? ???? ????????? ?????????: ?? ?? ??. ?? ?????: ??? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ? ???? ?? ???? ???? ????. ????? ?????? ????: ???? ?????? ??? ???? ?? ?????? ?? ??? ??? ?????????? ?? ????.??? ???? ??? ??????? .

1043. (3458) (7030)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir keresinde) Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm erken namaza kalktı. Ben de erken kalktım ve biraz namaz kıldıktan sonra oturdum. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana dönüp baktı ve (Farsça): "Karnın mı ağrıyor?" buyurdu. Ben: "Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dedim.
"Öyleyse kalk! Namaz kıl! Çünkü namazda şifa var!" buyurdular."[1422]

AÇIKLAMA:

Namazda şifa olması hususunda yapılan bazı açıklamalar şöyledir:
1) Namaz bedenen birçok hareketleri ihtiva etmektedir. Bunların sağlığa tesiri herkesçe bilinen bir husustur.
2) Namaz mukaddes bir ibadettir, feyzle doludur. Kişinin onun feyzinden feyizlenmesi, maddî-manevî hastalıklarına şifa bulması rahmet-i ilahiyeden beklenir.
3) Namaz bir meşguliyettir: Zihnin, fikrin, hayalin, dikkatin dünyevî umurdan koparılıp meâliyâta, ruhâniyata, maneviyâta çekilmesidir. Hele huşû, hudû ve huzur ile kılınan namaz, insanı, dünyevi olan ihsaslardan fevkalade uzaklaştıracak, acılarını, ızdıraplarını duymaz hale getirecek, en azından onları asgari seviyede algılar, hisseder durumda tutacaktır. Bu çeşit, ruhî tahavvül ve tegayyürlerin bir kısım hastalıkların gelişme seyrini tâdil edeceği söylenebilir. Nitekim tababette, tedavinin çeşitli usulleri vardır: Hastaya telkin, dua, ümit, sevinç ve heyecan vermek; unutturmak, ferahlatmak, efkâr ve üzüntüsünü gidermek; mahcup etmek vs... Namazda bunların bir kısmı vardır. Daha önce örnekler geçtiği üzere Ashabın namaz esnasında gürültü duymadıkları, yaralarındaki acıyı hissetmedikleri vs. rivayetlerle sabittir. Dolayısıyla namazın, hadiste kaydedilen örnekte olduğu üzere, karın ağrısı gibi, gelip-geçici bir kısım rahatsızlıklârın giderilmesinde ilaca, doktora gidinceye kadar hemen tevessül edilecek bir çare olarak düşünülmesi gerekir. Şüphesiz, bütün rahatsızlıkların giderilmesinde, ilk ve son yegane çare namazdır denmiyor. Zaten pek çok hadiste her derdin dermanı bulunduğu belirtilerek derman aramaya teşvik edilmiştir.[1423]

*** IRKU'N-NESÂ'NIN İLACI**

?1044 ?7031 ?3463 -?????????? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ??????? ????????????? ????: ????? ?????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????? ?????? ???????? ??????? ????? ????????????? ???????. ????? ????????? ??????? ???????? ????? ???????? ???? ???????? ??? ????? ?????? ?????.???? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1044. (3463) (7031)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Irku'n-nesânın (oturak hizasından topuğa kadar uzanan bir sinirin) ilacı, arabî bir koyunun kuyruğudur. Bu kuyruk eritilip üç kısma ayrılır, sonra her sabah aç karnına bir parça içilir."[1424]

AÇIKLAMA:

Alimler, hadislerde gelen bir kısım tedavi usullerinin "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaşadığı coğrafya ve iklim şartlarına mahsus olduğuna, burada da böyle bir durum olabileceğine dikkat çekerler; havadaki kuruluk sebebiyle yakalanılan ırku'n-nesaya hadiste temas edilen tedavi usulünün uygun olacağını belirtirler. Herhangi bir ilacın şifasının her yerde müessir olacağına, hadisteki beyanın âmm olduğuna dair bir delil, bir karîne yoksa hususiliğinin unutulmaması gereği bir prensip olarak vazedilmiştir. Bu durumu, tıpla ilgili bölümde, örnekler vererek ısrarla belirttik. [1425]

*** HUMMA**

?1045 ?7032 ?3469 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????????. ????????? ??????? ?????????? ????? ??????? ???????? ?????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ??? ???? .

1045. (3469) (7032)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında hummadan bahsedilmişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onun hakkında fena söz sarfetmeyin. Çünkü o, günahları temizler, tıpkı ateşin demirdeki pası, cürufu temizlemesi gibi" buyurdular."[1426]

?1046 ?7033 ?3475 -?????????? ????? ???????? ??????? ???? ??????. ????? ?????? ?‘????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ????? ???? ????? ?????????. ??????????? ???????? ?????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ???? .

1046. (3475) (7033)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Humma (ateşli hastalık), cehennemin körüklerinden bir körüktür. Siz onu soğuk su ile kendinizden uzaklaştırın."[1427]

AÇIKLAMA:

Hummanın su ile nasıl tedavi edileceği açıklandı.[1428]

*** HACAMAT**

?1047 ?7034 ?3479 -?????????? ????????? ???? ???????????. ????? ??????? ???? ????????. ???????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???????? ???????? ???????? ??? ????‘?? ??? ???????: ??? ?????????! ???? ????????? ??????????????.??? ???????: ??????? ??? ??? ????? ????? ??? ????? ???? ???? ??? ???? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ????????? ? ?????: ??? ????. ????? ?????? ??? ???????? ?? ???? ?????? ????????? ? ?????: ???? ?‘????. ????? ?????? ??? ????? ?? ???? ?????? ??? .

1047. (3479) (7034)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mirac sırasında yanlarından geçtiğim her zat bana mutlaka "Ey Muhammed! Ümmetine hacamat olmalarını emret demiştir."[1429]

?1048 ?7035 ?3482 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?“??????? ???? ?‘?????? ?????? ????????? ???? ??????? ?????: ?????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?‘???? ?????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ?????? ????????? ??? ???? .

1048. (3482) (7035)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "(Bir gün) Cebrail; Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a, Ahdaayn (boynun iki tarafındaki damar) hizasından ve kâhilden (iki omuzun arası) hacamat olma emrini getirdi."[1430]

?1049 ?7031 ?3485 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?‘?????? ???? ????? ????????? ???? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ???????? ????? ??????. ??????????? ????????. ????? ???????: ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ???? ??????.??? ???????: ?????? ????? ?? ????? ????? ????? ???? ?? ???? ???? ?? ??????? .

1049. (3485) (7036)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir keresinde) atından bir hurma kütüğü üzerine düşmüş ve ayağı çıkmıştı." Râvi Vekî' der ki: "Yani Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir incinmeden dolayı ayağının üstünden hacamat ettirmiştir."[1431]

*** HANGİ AYDA HACAMAT OLMALI?**

?1050 ?7037 ?3486 -?????????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ??????????? ???????????? ???????? ??????? ??? ???????? ?????? ??? ?????? ??????????. ??? ??????????? ??? ???????? ???????? ???????????.??? ???????: ?? ?“???? ???? ???? ?????? ?? ???. ????? ????? ?? ????? ???? .

1050. (3486) (7037)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim hacamat olmak isterse, ayın 17 veya 19 veya 21'ini arasın. Sakın, kan fazlalaşmak suretiyle birinize galebe çalıp onu öldürmesin."[1432]

?1051 ?7038 ?3488 -?????????? ????????? ???? ??????????? ???????????. ????? ????????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ????: ????? ????? ??????: ??? ???????! ????????? ???? ???????. ????????? ??????????. ??????????? ??????? ??? ?????????? ?????? ??? ????????.?????? ??????? ?????? ??????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????????? ????? ???????? ???????. ?????? ??????? ??? ????????? ????????? ??? ????????? ????????? ?????????? ???????. ?????? ????? ??????????? ??????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???????????? ???????????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ?‘????. ????????????? ?????? ?“???????? ????????????. ????????????? ??????????? ?????? ?‘????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????????. ????? ??????? ???????? ??? ?????? ??? ??? ?????? ?‘????????? ??? ???????? ?‘?????????.??? ???????: ????? ??????? ??? ????? ?????? ????? ?? ???? ?? ?????? ?? ?????: ?????.? ????? ????? ????? ??? ??????? .

1051. (3488) (7038)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma (âzadlısına): "Ey Nâfî bana kan galebe çaldı, benim için bir haccâm getir, getireceğin haccâm genç olsun, yağlı veya çocuk olmasın" dedi. Devamla İbnu Ömer dedi ki: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Aç karnına hacamat olma idealdir, [onda şifa ve bereket vardır] aklı artırır. Hafizayı güçlendirir. Hafiz olmak isteyenlerin hıfzetme kabiliyetini artırır. Hacamat olmak isteyen Allah'ın adıyla perşembe günü hacamat olsun. Cuma, cumartesi, pazar günlerinde hacamat olmaktan kaçının. Pazartesi ve Salı günü de hacamat olunuz. Çarşamba günü hacamat olmaktan kaçının. Çünkü o, Eyyûb aleyhisselâm'ın belaya düştüğü gündür. Cüzzâm ve alaca hastalığı da sadece çarşamba günü veya çarşamba gecesi zuhûr eder" dediğini işittim."[1433]

*** İSMİD SÜRMESİ**

?1052 ?7039 ?3495 -?????????? ????? ????????? ??????? ???? ??????. ????? ????? ???????. ?????????? ????????? ???? ?????? ?????????? ?????: ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ???“?????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ??? ?????. ‘? ????????? ?? ??? ????? ????? ????? ??? ????: ???? ??????. ? ????? ?????? ????: ??? ?? ???. ????? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ?“???? ???? .

1052. (3495) (7039)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Size ismidi tavsiye ederim. Zira o, gözü(n görme gücünü) parlatır ve kirpikleri (besleyip) bitirir."[1434]

?1053 ?7040 ?3496 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ????????????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ???“?????? ?????? ????????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ?????????.??? ???????: ?? ????? ????? ???? ?? ??? ???? ???????. ??? ???? ?????? ???? ???? .

1053. (3496) (7040)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Uyuyacağınız zaman ismidle sürme çekmenizi tavsiye ederim. Çünkü o, gözü(n görme gücünü) parlatır ve kılları (yani kirpikleri besleyip) bitirir."[1435]

AÇIKLAMA:

Sürme ile ilgili açıklama yapıldı. [1436]

*** KUR'AN'LA TEDAVİ**

?1054 ?7041 ?3501 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???????????. ????? ??????? ???? ???????. ?????

??????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ?????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?'??? ??? ???? .

1054. (3501) (7041)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İlaçların en hayırlısı Kur'ân'dır."[1437]

AÇIKLAMA:

Daha önce açıklandığı üzere, birçok âyet Kur'ân'da mü'minler için şifa bulunduğunu te'yid etmiştir. [1438]

*** GÖZ DEĞMESİ**

?1055 ?7042 ?3508 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ????? ??????? ??????????????. ????? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????? ????????. ????? ???????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ????? ???? ?? ???????? ?? ????? ?????? ??? ???? .

1055. (3508) (7042)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Göz değmesinden) Allah'a sığının. Zira göz değmesi haktır."[1439]

*** RUKYE (DUA İLE TEDAVİ)**

?1056 ?7043 ?3514 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ???? ?????????? ????? ???????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ?????????????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ?????.??? ???????: ?????? ????? ???????? ????. ??? ??? ?????? ?? ??? ????? ????? ??? ????? ?????? ??? ?????? .

1056. (3514) (7043)- Halide Bintu Enes Ümmü Benî Hazm es-Sâidiyye radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a gelmiş, (tedavide okuduğu) duayı Aleyhissalâtu vesselâm'a (kontrol ettirmek üzere) arz etmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm (dua metninde mahzurlu bir kelam görmediği için) o duayı tedavide okumasına ruhsat vermiştir."[1440]

AÇIKLAMA:

Dua ile (rukye=nefes etme) tedavi cahiliye geleneğinde vardı. Bir kısım dualarda, şeytan ve putların isimleri, manasız sözler de bulunmakta idi. İslâm'dan sonra Resûlullah bunları kontrolden geçirmiş, mahzurlu olmayanlara tedavide okunması için izin vermiştir.[1441]

*** YILAN VE AKREP SOKMASINA KARŞI RUKYE (DUA)**

?1057 ?7044 ?3518 -?????????? ??????????? ???? ????????. ????? ???????? ?????? ?'???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ???????? ???????? ????? ?????? ?????? ??????????. ???????
??????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????????. ???????: ???? ?????? ???? ?????? ????? ??????: ??????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ????? ??? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ???????? ???? .

1057. (3518) (7044)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adamı akrep sokmuştu. O gece acıdan uyuyamadı. Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Falancayı akrep soktu, bu yüzden geceleyin hiç uyuyamadı" diye haber verilmişti. Şöyle buyurdular: "Keşke akşamleyin şu duayı okusaydı: Eûzu bikelimâtillahi't-tâmmâti min şerri mâ halaka" (Yarattığının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım)" deseydi, akrebin sokması sabaha kadar ona zarar vermezdi."[1442]

?1058 ?7045 ?3519 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ????? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ???????. ????? ???????? ????? ???????. ?????????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ?????: ???????? ??????????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????????.??? ???????: ????? ???????? ??? ????. ? ????? ?????? ?? ????? ???????? ?? ???? ?? ??? ???? ?? ???? ??? .

1058. (3519) (7045)- Amr İbnu Hazm radıyallahu anh anlatıyor: "Yılan sokmasına karşı okunan duayı Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a arzettim, onu okumama izin verdi."[1443]

*** RESÛLULLAH'IN OKUDUĞU ŞİFA DUASI**

?1059 ?7047 ?3524 -?????????? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ??????? ????: ????? ?????? ??????????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???: ?? ??????? ?????????? ???????? ????? ????????????? ??????: ?????? ????????. ????? ??? ??????? ?????! ?????: »?????? ?????? ????????. ?? ?????? ????????. ???? ????? ????? ????. ???? ????? ?????????????? ??? ???????? ?????? ????? ??????? ????? ??????« ???? ???????? .
??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ????? ?? ???? ?? ??? ??????? ??? ???? .

1059. (3524) (7046)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (hastalığım sırasında) bana geçmiş olsun ziyaretine gelmişti. Bana: "Seni, Cebrail'in bana getirdiği dua ile tedavi etmeyeyim mi?" buyurdular. Ben: "Annem babam sana kurban olsun ey Allah'ın Resûlü! Evet!" dedim. Okudular: "Bismillahi erkîke vallahu yeşfike min külli dâin fike min şerri'n-neffâsâti fi'l-ukadi ve min şerri hâsidin izâ hased (Allah'ın adıyla sana okuyorum, sende olan her hastalığa karşı, düğümlere üfleyenlerin şerrine, hased ettikleri zaman hasedçilerin şerrine karşı Allah şifa versin (veya şifayı verecek olan Allah'tır)." Bunu üç sefer okudu."[1444]

*** HUMMAYA KARŞI DUA**

?1060 ?7047 ?3527 -?????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ????????????. ????? ????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ???????? ?????: ???????? ???????? ???? ?????????? ???????: ???? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????.??????? ?????? ?????? ????????. ???? ????? ?????? ????????. ???? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ???. '? ?????? ????? ???? ?????? ?????????? ?? ????. ? ?????? ????? ????? ?????. ????? ?????? ?"???? ???? .

1060. (3527) (7047)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, şiddetli bir hummaya yakalanmış iken Cebrail aleyhisselâm gelmişti. Efendimizi tedavi için şu duayı okudu: "Bismillahi erkîke min kûlli şey'in yüz'ike min hasedi hâsidin ve min külli aynin. Allah u yeşfike. (Sana Allah adıyla okuyor, sana eza veren her şeyden, hasedcinin hasedinden ve herbir (kem) gözden şifa diliyorum. Allah sana şifa versin."[1445]

*** MUSKA TAKMA**

?1061 ?7048 ?3530 -?????????? ??????? ???? ????????? ??????????. ????? ????????? ???? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????? ???? ????????? ???????: ?????? ??????? ???????? ????????? ??????? ???? ??????????. ?? ????? ????? ?????????????? ???????????. ?? ????? ?????? ????? ????? ?????? ?????????? ????????. ???????? ???????. ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????. ??????? ???????? ????? ????????. ?????????? ???????? ????? ??????. ???????: ??? ????? ????????: ???? ??? ????? ???? ??????????. ?????????? ??????????? ??????? ???? ?? ?????. ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ?????????? ???? ????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ???????? ?????????????? ????????????? ??????.??????: ?? ????? ??????????? ????????: ?????: ????? ??????????? ????? ????????? ???????? ?? ????? ????????? ?????? ????????? ??? ????????. ?????? ???? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????????? ????????? ??? ????????. ??????????? ??? ???????? ???????? ???????????: ??????? ????????. ????? ???????? ?????? ????? ????????. ? ??????? ??? ????????? ??????? ? ????????? ???????.??? ???????: ??? ????? ?????? ????. ????? ?????? ??? ???????? .

1061. (3530) (7048)- Abdullah İbnu Mes'ud'un zevcesi Zeyneb radıyallahu anhüma anlatıyor: "Yaşlı bir kadın vardı, bize gelir, humre (denilen bir veba çeşidine) karşı rukye yapardı. Bizim ayakları uzun bir karyolamız vardı. (Eşim) Abdullah eve gireceği zaman (geldiğini sezdirmek için) öksürüp ses çıkarırdı. Bir gün Abdullah aynı şekilde içeri girdi. Kadın, sesini işitince ona karşı örtüsüne büründü. Abdullah gelip yanına oturdu ve bana eliyle dokundu ve bir ipin eline değdiğini hissetmişti ki: "Bu nedir?" diye sordu. Ben: "(Takındığım bu muska) içinde humraya karşı dua var!" dedim. Abdullah onu derhal çekip kopardı, fırlatıp attı ve: "Abdullah'ın ailesi şirkten müstağnidir. Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Rukyeler, muskalar ve büyü bir şirktir" dediğini işittim" dedi. Ben: "Ama ben bir gün dışarı çıkmıştım. Beni falanca gördü, bunun üzerine ona gelen taraftaki gözüm yaşardı. O günden beri rukye yapınca gözümün yaşı kesilir, rukyeyi bıraktım mı tekrar yaşarır" dedim. Bunun üzerine Abdullah dedi ki: "Bu şeytandır, ona itaat edince seni bırakıyor, ona isyan ettiğin vakit parmağıyla gözüne dürtüyor. Ama Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaptığı gibi yapsaydın, bu senin için daha hayırlı, şifa bulman için de daha münasip olurdu: Gözüne su serpip şöyle diyeceksin: "Ezhibi'l-be's, Rabbi'n-nâs, işfi, enteş-Şâfi, lâ şifaen illâ şifâuke, şifâen lâ yugâdiru sakamen (Fenalığı gider. Ey insanların Rabbi! Şifa ver! Sen şifa verensin. Senin verdiğinden başka şifa yok! Öyle şifa ver ki, hiçbir hastalık geride kalmamış olsun)."[1446]

AÇIKLAMA:

Muska bu hadise göre caiz değildir. Ancak mesele ûlemâca münakaşa edilmiştir. Hangi şartlarda caiz veya değil, gerekli açıklama ilgili bahiste geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. Burada birkaç kelimeyi kısaca açıklayalım: Humra ateşli bir hastalıktır, vebanın bir çeşidi olduğu belirtilmiştir. Temdim, Temîme'nin cem'idir, çocuklara takılan nazarlıklar, boncuklar vs. hep temime ile ifade edilir. Tivele bu da, bazı açıklamalara göre sihirdir. Yani sihrin bir çeşidi ve üzerine sihir okunup üflenen ipliktir. Muhabbet veya bir başka maksatla yazılan sihir ve büyü muskalarına hep tivele denir.[1447]

?1062 ?7049 ?3531 -?????????? ??????? ???? ????? ??????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ??? ?????? ???????? ???? ??????. ??????: ??? ????? ??????????? ?????: ????? ???? ???????????. ?????: ?????????? ????????? ? ????????? ??? ???????.??? ???????: ?????? ???. ‘? ????? ????? ?? ?????? ????? .

1062. (3531) (7049)- İmrân İbnu'l-Husayn radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kolunda tunçtan bir bilezik taşıyan bir adam görmüştü: "Bu halka da ne?" diye sordu. Adam: "Bu vâhine (denen kol ağrısın)dan dolayıdır" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Çıkar onu! Zira o, ağrını artırmaktan başka bir işe yaramaz!" buyurdu."[1448]

*** UĞUR VE UĞURSUZLUĞA İNANMA**

?1063 ?7050 ?3536 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ???? .

1063. (3536) (7050)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm güzel tefâülden hoşlanır, uğursuz saymaktan hoşlanmazdı."[1449]

?1064 ?7051 ?3539 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ?‘?????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ???? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ??? ??????.
??? ???????: ?????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ???? .

1064. (3539) (7051)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ne sirayet (hastalığın bulaşması), ne uğursuzluk, ne hâme (denen öldürülenin başından çıkıp intikam istediğine inanılan mahluk) ne de Sefer (ayının uğursuzluğu) vardır."[1450]

?1065 ?7052 ?3540 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ??? ??????? ??? ??????? ??????? ??????? ?????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ???? ?“????. ????? ????? ????????. ?????? ??????? ?‘?????.??? ???????: ???? ?????? ??? ????. ????? ????? ???? ???? ??????? ?? ????? ??? ??? ???? .

1065. (3540) (7052)- İbnu Ömer anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Ne sirayet, ne uğursuzluk, ne de hâme yoktur" demişti. Bir adam kalkarak: "(Nasıl olmaz ey Allah'ın Resûlü! Kendisinde uyuz olan bir deve sebebiyle bir sürü uyuzlanıyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "İşte bu kaderdir. Pekiyi önceki deveyi kim uyuzladı?" buyurdular."[1451]

?1066 ?7053 ?3543 -?????????? ?????? ??????????? ???? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???? ????? ??????????. ??????????? ??????? ???? ????? ??????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ???????? ????????? ????? ???????????????.??? ???????: ?????? ?????? ???? .

1066. (3543) (7053)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cüzzamlılara devamlı surette bakmayınız."[1452]

*** SİHİR**

?1067 ?7054 ?3546 -?????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ????????. ????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?? ????????? ???? ??????? ??????????????? ????: ????? ??????? ???? ???? ????? ?????? ??????? ????? ????????: ??? ??????? ?????! ? ??????? ?????????? ????? ????? ?????? ???? ???????? ?????????????? ?????? ???????. ?????: ??? ????????? ?????? ???????? ??? ?????? ????????? ?????? ??????? ??? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?????? ??????? ??? ???? .

1067. (3546) (7054)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ diyor ki: "Ey Allah'ın Resûlü! (Hayber'de) yediğin zehirli koyun etinin ağrısı her yıl sana ara vermeden geliyor" demiştim, şu cevapta bulundular: "Ondan bana isabet eden şey, Adem daha çamurunda iken (daha tam olarak yaratılmamış iken) Allah'ın hakkında yazdığı) şeydir, (ondan ne eksiktir ne de fazlası)."[1453]

?1068 ?7055 ?3548 -?????????? ????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ?‘??????????. ?????????? ?????????? ???? ?????? ??????????. ?????????? ????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ?????? ????????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ??? ????????. ???????? ??????? ????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ?????? ????? ????????? ??????: ??????! ??? ??????? ?????! ?????: ??? ????? ????? ??????: ??? ??????? ?????! ?????? ??? ?????? ??? ?????????? ?????? ??? ?????? ??? ????????. ?????: ????? ???????????. ???????. ?????????? ??????. ?????????? ????? ?????? ????????. ????? ??????? ??????? ???????? ???????? ??? ????? ?? ?????: ???????. ??????? ??????! ???????? ????? ???? ????????. ????? ?????: ??????? ??????????. ?????? ??????? ?????????: ??????????? ??? ????????? ?????????? ??????.??? ???????: ????? ????? ????????? ????. ????? ?????? ? ?????: ????? ???? ???? ?“???? .

1068. (3548) (7055)- Osman İbnu Ebi'l-As radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, Taif'e vali tayin edince, namazda bana bir şey ârız olmaya başladı. Öyle ki, kıldığımı bilemez hale geldim. Bu durumu kendimde görünce, hemen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gittim. (Beni görünce: "Bu gelen İbnu Ebi'l-As değil mi?" buyurdular. Ben: "Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dedim. "Niye geldin?" buyurdular. "Ey Allah'ın Resûlü! Bana namazda bir hal ârız oldu, ne kıldığımı bilmez, anlamaz hale geldim" dedim. "Anlattığın şey şeytandır, onu bana yaklaştır!" buyurdular. Bunun üzerine Resûlullah'a yaklaştım. (Diz çöküp) ayaklarımın üstüne oturdum. Aleyhissalâtu vesselâm mübarek elleriyle göğsüme vurup ağzımın içine tükürdüler. Sonra: "Çık ey Allah'ın düşmanı!" dediler. Bu muameleyi bana üç kere tekrar ettiler. Sonunda: "Haydi işinin başına git!" buyurdular."
Râvi der ki: "Osman kasem ederek dedi ki: "Ömrüme yemin olsun ki ondan sonra şeytanın bana sokulduğunu hiç sanmam."[1454]

?1069 ?7056 ?3549 -?????????? ???????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ??????. ????????? ???????? ???? ??????????. ????? ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ????? ???????? ?????: ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????????? ???????: ????? ??? ????? ???????. ?????: ??? ?????? ??????? ?????: ???? ???????. ????? ??????? ???????? ???? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? ?????? ????????. ??????????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ??????????? ???? ?????????. ??????????? ???? ???????? ??????? ???????????? ??????? ?????? ???? ???????????? ??????? ???? ??? ????????? »????????? ?????: ?????? ?????? ?????? ????? ??? ????« ??????? ???? ?‘???????: ???? ????????? ?????? ??????? ??????. ?‘????? ??????? ???? ??????????????? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????????: ???????? ?????? ????? ???????? ??? ???????? ????????? ??? ???????? ???????? ?????? ???? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ???? ?????? ????? ??????????????????? ??????? ?‘?????????? ???? ??????????? ???? ?????.??? ???????: ????? ????? ????? ????? ???? ??????? ??? ????? ????? ??????? ?? ????? ????. ????? ?????? ??? ???????? ?? ???? ????? ????? ? ?????: ????? ?????? ?????? ????. ?274: ??????????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ? ??????? ??? ????????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????.???????? ??????? ????? ???????? ??? ???????? ????????? ??? ??????? .

1069. (3549) (7056)- Ebu Leylâ el-Ensârî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) ben Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında otururken, Efendimize bir bedevi geldi: "Hasta bir erkek kardeşim var" dedi. Resûlullah: "Kardeşinin hastalığı nedir?" diye sordu. "Kardeşimde biraz delilik var!" dedi. "Git onu bana getir!" buyurdular. Adam gitti kardeşini getirdi. Resûlullah önüne oturttu. Fatihayı Şerife, Bakara suresinin başından ilk dört ayeti, ortalarından ??????????? ????? ??????? ayeti, Ayete'l-Kürsi, sonundan ise üç ayeti; Al-i İmrandan bir ayeti -ki bunun ?????? ?????? ????? ? ????? ?? ???? ayetinin olduğunu zannediyorum-, A'raf suresinden bir ayeti: ??? ???????? ?????? ?????? ?????? . ...
ayeti, Mü'minin suresinden bir ayeti; ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ? ????????? ????
ayeti; Cin sûresinden bir ayeti, ??????? ??????? ????? ??????? ??? ??????? ????????? ??? ???????
ayeti, Saffât suresinin başından on âyeti, Haşîr suresinin sonundan üç ayeti; Kul-hüvallahî Ahad suresi, Muavvizateyn surelerini okuyarak ona afsun yaptığını işittim. Bunun üzerine bedevi ayağa kalktı. Tamamen iyileşmişti." [1455]

ELBİSE BÖLÜMÜ

*** HZ. PEYGAMBER'İN GİYECEKLERİ**

?1070 ?7057 ?3552 -?????????? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ?‘?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ?????????.??? ???????: ?? ??? ???? ???? ?? ????? ?? ??????. ? ????? ??? ????: ?? ??? ???? ????? ?? ?????? ??? ???? ???. ??‘??? ?? ???? ???? .

1070. (3552) (7057)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir şemle (câr) içerisinde namaz kıldı. Car, (bedeninden düşmesin diye) onu bağlamıştı."[1456]

?1071 ?7058 ?3554 -?????????? ?????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ??????. ????? ?????? ????????. ?????????? ????? ?‘?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???????: ??? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??? ??????? ???? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ????? ??? ???? .

1071. (3554) (7058)- Hz. Aişe anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bir kimseye sövdüğünü ve kendisi için bir elbise dürüldüğünü görmedim."[1457]

?1072 ?7059 ?3556 -?????????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ??????????.????? ???????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ??? ???????? ???? ????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????? ????: ?????? ??????? ?????? # ???????. ?????????? ????????????. ???????? ???????? ??????? ???????.??? ???????: ?? ?????? ??? ?? ????? ????. ????? ?? ?????? ????? ??? ????? .

1072. (3556) (7059)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yün elbise, yamalı ayakkabı ve cidden sert mi sert elbise giydi." [1458]

*** YENİ ELBİSE GİYİNCE HAMDETMELİ**

?1073 ?7060 ?3558 -?????????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ???????????. ????????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??? ?????? ???????? ??????? ???????: ???????? ???? ??????? ??? ???????? ?????: ?. ???? ???????. ?????: ??????? ?????????????? ???????? ?????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ??????? ?? ???? ?‘???? ???? ?????? ???? ??? ??????. ???? ??? ?????? ????? ??? ?????. ????? ???? ?‘???? ??? ??? ???????? .

1073. (3558) (7060)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hz. Ömer'in üzerinde bembeyaz bir gömlek görmüştü. "Bu elbisen yıkandı mı, yeni mi?" diye sordu. Hz. Ömer: "Hayır (yeni değil), yıkanmıştır!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (ona): "Yeniyi giy(esin), hamdedici olarak yaşa(yasın) ve şehit olarak öl(esin)!" buyurdular."[1459]

?1074 ?7061 ?3561 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ?? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????????: ????????? ??????????? ???“????????? ??? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????? ????? ??????????.??? ???????: ???? ????????? ????. ????????? ????. ???? ?? ??????? ?? ??? ??????? ?? ??????? ?‘?????? ???? ?? ???? .

1074. (3561) (7061)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şu iki kıyafeti yasakladı: İştimâl-i sammâ (elleri de dahil, vücudunu tek bir elbise ile sıkıca sarmak) ve fercini semaya açmış vaziyette kabaların üzerinde oturup bacakları dikerek tek bir elbiseye sarınmak."[1460]

*** YÜNLÜ GİYMEK**

?1075 ?7062 ?3563 -?????????? ????????? ???? ????????? ???? ?????????. ????? ????? ?????????. ????? ????? ?????????. ????? ?‘?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????: ?????? ????????? ??????? ?????
?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????. ?? ???????? ??????? ?????????? ???? ????? ????????? ??????????? ???????? ????? ??????. ?????? ???????? ?????? ?????????. ??? ???????: ??? ????? ?????? ????? ????: ???? ?? ??? ????? ?? ?????? ??? ???? ???. ? ????? ????? ????? ???? ??‘??? ???? .

1075. (3563) (7062)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanımıza geldi. Üzerinde kolları dar, yün, rumî bir cübbe vardı. Bize onun içerisinde namaz kıldırdı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzerinde bundan başka bir giyecek yoktu."[1461]

?1076 ?7063 ?3564 -?????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????? ???????? ???? ?‘?????? ????: ????? ???????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ?????????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????? ????? ??????? ???????. ???????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ?? ?????? ????: ??? ????? ??? ??? ???????. ????? ?????? ?“???? ???? .

1076. (3564) (7063)- Selmân el-Fârisî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm abdest almıştı. Üzerindeki yûn cübbeyi çevirip onun (iç kısmı) ile yüzünü sildi."[1462]

?1077 ?7064 ?3568 -?????????? ???????? ???? ???????? ?‘??????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ???????.????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ?????????????? ???? ????? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ??????? ??? ???????? ?????? ???? ??? ?????????? ?????????????? ??????????.??? ???????: ????? ????. ???? ?? ???? ?? ???? ?? ????? ??????? ?????? ??? ??????? .

1077. (3568) (7064)- Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mescidlerde olsun, kabirlerde olsun Allah Teâla hazretlerini ziyarette giydiğiniz en güzel elbise beyazdır." [1463]

*** ELBİSESİNİ KİBİRLE SÜRÜMEK**

?1078 ?7065 ?3570 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ?????????? ???? ?‘?????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ???????????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????????.?????? ???????? ?????? ?????? ??????????. ?????????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????? ??????? ????? ??????????: ?????????? ???????? ???????? ???????.??? ???????: ???? ??? ??? ??? ????????. ??? ???? ????? ??????? ?? ????? ?? ??????. ??? ????? ???? ?? ??? ??????? ????? ?????. ??? ???? .

1078. (3570) (7065)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim izarını kibirle yerde sürürse, Allah Kıyamet günü ona (rahmet nazarıyla) bakmaz."
Ravi (Atiyye) der ki: "Sonra ben, Balât'da İbnu Ömer'e rastladım. Ebu Sa'id'in Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan yaptığı rivayeti hatırladım. Eliyle kulağına işaret ederek dedi ki: "Bunu şu kulaklarım da işitti ve kalbim ezberleyip zaptetti."[1464]

*** İZARIN YERİ**

?1079 ?7066 ?3574 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ???????? ?????? ??????! ? ????????. ????? ?????? ? ??????? ????????????.??? ???????: ?????? ????. ???????? ???? .

1079. (3574) (7066)- Muğire İbnu Şu'be radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Süfyan İbnu Sehl, izarını (topuklarından aşağı) sarkıtma! Çünkü Allah Teâla hazretleri, izanını (topuklardan) aşağı sarkıtanı sevmez!"[1465]

*** GÖMLEĞİN YENİ NE KADAR UZUN OLMALI?**

?1080 ?7067 ?3577 -?????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?‘???????. ????? ????? ????????. ??????????? ????? ???????. ????? ???????? ???? ???????? ????: ????? ?????? ???? ???????. ??????????? ???????? ???? ???????. ????? ????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ??????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ??????? ??? ???? ????? ??????. ????? ?‘???? ????????. ??????? ???? ?????? ?? ???? ???. ??? ???? ?? ???? ????? ??? ?????? ???? ???????? ? ?????: ???? ??? .

1080. (3577) (7067)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kolları ve boyu kısa kamîs (gömlek) giyerdi."[1466]

*** KADININ ZEYLİ (ETEK BOYU) NE KADAR OLMALI?**

?1081 ?7068 ?3582 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????????? ??? ‘???? ????????: ???????? ???????. ??? ???????: ??? ?????? ????? ??????? ??? ???? ????? ??????. ????? ???? ?? ????? ???? ?????? ??????????? .

1081. (3582) (7068)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Fatıma veya Ümme Seleme radıyallahu anhümâ'ya: "Senin eteğinin boy uzunluğu(nun erkek eteğine nazaran fazlalığı) bir zirâdır." buyurdular."[1467]

?1082 ?7069 ?3583 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ?????? ??????????. ????? ??????? ??????????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??? ??????? ????????? ???????. ????????? ?????????: ????? ???????? ??????????. ?????: ????????. ??? ???????: ??? ?????? ????? ??????? ??? ???? ???? .

1082. (3583) (7069)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınların eteklerinin (erkeğinkinden fazla uzunluğu) hakkında: "Bir karış" demişti. Aişe kendisine: "Bu durumda, yürürken bacakları (etekten dışarı) çıkar" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse bir zira' olsun!" buyurdular."[1468]

AÇIKLAMA:

Etek boyu hususunda açıklama geçti ise de şöyle bir özet verebiliriz: Erkekler için müstehab uzunluk baldırların yansına kadardır, topukların hizasına kadar ise caizdir. Kadınlar için iki hal var: Erkekler için caiz olan miktardan bir karış uzatmak kadınlar için müstehab olan şekildir. İki karış (bir zirâ kadar) uzatmaları ise caizdir.[1469]

*** SİYAH SARIK**

?1083 ?7070 ?3586 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ???????? ????????? ????????. ??? ???????: ?????? ?? ????? ?????? ??? ???? .

1083. (3586) (7070)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Fetih günü, Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girdi."[1470]

*** İPEKLİ GİYMEK, ALTIN TAKINMAK KADINLARA HELAL**

?1084 ?7071 ?3597 -?????????? ????? ??????. ????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ?‘??????????? ???? ?????? ??????????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????: ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ?????? ???? ???????. ????? ?‘?????? ??????. ???????: ???? ??????? ????????? ????? ?????? ???????? ????? “????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??????????? ?? ???? ??? ??????. ? ????? ?????? ????: ???? ????? ????? ????? ?? ????? ?????? ??????????? ?? ???? ?? ????. ????? ??? ???????? ??? ????? ?? ????. ? ????? ????? ????: ??? ????? ???? .

1084. (3597) (7071)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) yanımıza geldiler. Bir elinde ipek bir elbise, diğer elinde de altın vardı: "İşte bu iki şey ümmetimin erkeklerine haramdır, kadınlara helaldir" buyurdular."[1471]

*** KIRMIZI RENKLİ ELBİSE ERKEĞE MEKRUHTUR**

?1085 ?7072 ?3601 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???? ??????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????????. ????? ???????: ?????? ??????????: ??? ????????????? ?????? ??????????? ?????????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1085. (3601) (7072)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm müfeddem elbiseyi yasakladı."
Râvi Yezid demiştir ki: "Ben (hadisi bana rivayet eden) Hasan İbnu Süheyl'e "Müfeddem nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Usfur ile kıyasıya boyanmış (kıpkırmızı olmuş) kumaştan elbisedir.[1472]

*** ŞÖHRET ELBİSESİ**

?1086 ?7073 ?3608 -?????????? ??????????? ???? ??????? ??????????????. ????? ??????? ???? ???????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ????? ????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???. ?????? ?? ???? ????? ????? .

1086. (3608) (7073)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim (dünyada, dikkatleri üzerine çeken) şöhret elbisesi giyerse, Allah, alçaltacağı gün alçaltıncaya kadar, o kimseden yüz çevirir (rahmet nazarıyla bakmaz)."[1473]

*** MEYTE (MURDAR ÖLEN) HAYVANLARIN DERİSİ**

?1087 ?7074 ?3611 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ?????: ????? ???????? ?????????? ?????????????? ????? ?????????. ??????? ???????
????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????: ??? ????? ????? ????? ???? ??????????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ???? ??? ???? .

1087. (3611) (7074)- Selman radıyallahu anh anlatıyor: "Ümmühatu'l-mü'mininden birinin bir davarı vardı. Hayvan öldü. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hayvanın ölüsünün yanından geçti ve: "Sahibi bunun derisinden istifade etseydi, kendine bir zarar (günah) gelmezdi" buyurdu."[1474]

AÇIKLAMA:

Murdar ölen hayvanların derilerinin debbağlamak suretiyle temizleneceği ve kullanılabileceği hususunda açıklama geçti.[1475]

*** AYAKKABILARIN ŞEKLİ**

?1088 ?7075 ?3614 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????: ????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1088. (3614) (7075)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ayakkabısının, tasması çift olan iki askısı (parmak arasından geçen tasması) vardı."[1476]

*** TEK AYAKKABI İLE YÜRÜME**

?1089 ?7076 ?3617 -????????? ????? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ????????? ??? ?????? ??????? ??? ????? ???????. ???????????????? ????????? ???? ???????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ??????? ???? ??? ?????? ????. ? ?? ?????? ??? ????. ???? ?????? ??? ??????? .

1089. (3617) (7076)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizden kimse ayakkabı veya mestin sadece bir tekini giymiş olarak yürümesin, iki tekini birden çıkarsın veya ikisini birden giyerek yürüsün."[1477]

*** AYAKKABIYI AYAKTA GİYMEK**

?1090 ?7077 ?3619 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????????? ????????? ????????. ???? ????? ?? ?????? ?? ???????? ??? ????? ?"???? .

1090. (3619) (7077)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kişinin ayakkabılarını ayakta giymesini yasakladı."[1478]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler, bu yasağın, bağı bulunduğu için ayakta giyilmesi zor olan ayakkabılarla ilgili olduğunu belirtmiştir.[1479]

*** SAÇ VE SAKALI SİYAHA BOYAMA**

?1091 ?7078 ?3624 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ?????: ???? ?????? ????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????? ??????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ???? ????? ?????? ????????? ??????????????. ??????????? ??????????. ??? ???????: ??? ?????? ?? ???? ????. ??? ??? ???? ?????? ???? ???? ??? ??????? ??? ?? ???? ??? ???? ??? ??????? .

1091. (3624) (7078)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Ebu Kuhâfe, Fetih günü Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirilmişti. Saçları köpük gibi bembeyazdı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bunu hanımlarından birine götürün(de bunu saç ve sakalının rengini) değiştirsin. Fakat siyah(a boyamak)tan da kaçınınız buyurdular."

?1092 ?7079 ?3625 -????????? ????? ????????? ??????????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ????????????. ????? ???????? ???? ???????? ????????????? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ??? ????????????? ????? ????? ?????????. ??????? ????????????? ???????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????????.????? ?????? ????? ?????? ????? ?? ??????. ??? ???? ??????. ????? ????? ???? ??? ???????? ???? ???????: ?????? ??? .

1092. (3625) (7079)- Süheybü'l-Hayr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Ağaran saç ve sakallarınızı boyamada) kullandığınız en iyi boya şüphesiz şu siyahtır. (Çünkü siyah boya) kadınlarınızı size daha çok rağbet ettiricidir, düşmanınızın içinde de hakkınızda daha çok korku doğurucudur."[1480]

AÇIKLAMA:

İkinci hadis, birinciye zıttır. Bu babta başka rivayetler de gelmiştir. Hepsini göz önüne alarak meseleyi değerlendiren ûlemâ, çoğunluk itibariyle erkeklerin saç ve sakalını siyaha boyamalarının mekruh olduğuna hükmetmiştir. Hatta bazısı buradaki kerâhetin tahrimî olduğu kanaatindedir. Bazısı kadınlara caiz olduğu, keza savaş sırasında erkeklere de caiz olduğu görüşündedir. Kadınlara olan ruhsat kapalılık şartlarıyla ilgilidir. Açık saçıklar, boyama sebebiyle ayrıca günahkâr olurlar.[1481]

*** SAÇ-SAKAL BOYAMAYI TERKİN HÜKMÜ**

?1093 ?7080 ?3629 -????????? ????????? ???? ??????????. ??????? ??? ?????????? ?? ????? ????? ??????? ???? ????????? ?????: ?????? ????? ???? ???????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ?????? ???? ???? ???? ?????????? ??? ?????? ???????? ?????? ??? ????????? ????????? ??? ????????? ??????????.??? ???????: ????? ?"???? ????? ????????? ???? .

1093. (3629) (7080)- Hz. Enes radıyallahu anh'a: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm saç ve sakalını boyadı mı?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Aleyhissalâtu vesselâm, sakalının ön kısmında, onyedi veya yirmi tel kadar bir aklık görmüştür (bunlar için boya olur mu!) diye cevap verdi."[1482]

*** EVDE RESİM**

?1094 ?7081 ?3652 -????????? ??????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ?????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????? ????? ????????? ??? ?????? ??????????. ???????????????? ??? ????????? ??? ????????? ????????. ?????????? ??? ????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ??? ???? .

1094. (3652) (7081)- Ebu Ümame radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir kadın gelerek, kocasının gazvede olduğunu söyleyerek evine bir hurma ağacı resmini yapmak için için istedi. Aleyhissalâtu vesselâm kadını men etti veya nehyetti."[1483]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen suret yasağının mahiyeti daha önce açıklandı. Burada şunu belirtmede fayda var. Ağaç resminin yapılması veya eve asılması âlimlerce câiz görülmüştür. Bu hadisle amel edilmemiştir.[1484]

*** AYAKLA BASILAN EŞYADAKİ RESİM**

?1095 ?7082 ?3655 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ?????????? ???????: ???????? ???????? ???. ??????? ?????????? ???????? ????? ??????????. ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????. ?????????? ?????? ??????????????. ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???? ???? ????? ??????. ??????? ??? ???????. ?? ??? ????-????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ???????- ??????? ???? .

1095. (3655) (7082)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben bir sehvemi -yani odasının içindeki yüklüğümsü bir kısmı kastediyor- üzerinde resimler bulunan bir kumaşla örtmüştüm. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (eve) gelince onu söktü. Ben de ondan iki yastık yaptım. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ı, bunlardan birine yaslanmış olarak gördüm."[1485]

AÇIKLAMA:

Mevzu daha önce açıklandı ise de burada şu hususu tekrar edelim: Ûlemânın cumhûru, bu meyanda (Ebu Hanîfe, Şâfi'î, Mâlik) üzerine basılan eşya üzerinde resmin bulunmasını caiz görmüştür.[1486]

EDEB BÖLÜMÜ

*** ANNE BABAYA İYİLİK**

?1096 ?7083 ?4657 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ????? ??????? ???????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ??????? ????????. ?????? ???????? ????????. ?????? ???????? ????????? »?????«. ????? ??????? ????????. ?????? ????????. ????????? ??????? ???????? ????? ????? ???????? ?????? ???? ?????????.?? ??? ??? ???????: ????? ?? ?????? ??? ????? ?? ??????. ??? ?? ????? “?????. ? ?????: ??? ?? ???? ????? ??? ?????? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ????? .

1096. (4657) (7083)- İbnu Selâme es-Sülemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim. Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim. Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim" -diye üç kere tekrar etti. Sonra şöyle devam etti:- "Kişiye babası(nın hakkına riayeti) tavsiye ederim, kişiye kendi yerine işini takip eden velisi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim, hatta velisi kendisine eza vermiş bile olsa."[1487]

?1097 ?7084 ?3660 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????????? ?????? ?????? ????? ??????????. ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???‘????. ?? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????????? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ?????????: ????? ????? ?????????: ??????????????? ???????? ????. ??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1097. (3660) (7084)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıntâr onikibin okiyyedir. Her okiyye, yerle gök arasında bulunan şeylerin hepsinden hayırlıdır."
Yine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişinin ahirette derecesi yükseltilir. Bunun üzerine: "Bu yükselme (hakkım değildi), nereden gelmedir?" der. Kendisine: "Bu senin için evladının yaptığı istiğfar sebebiyledir" denilir."[1488]

?1098 ?7085 ?3661 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ?????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ????? ?????????? ???????????????? »??????« ???? ?????? ?????????? ???????????. ????? ?????? ?????????? ???‘?????? ???‘???????. ??? ???????: ??? ?????? ????????????? ??????? ?? ????????? ?????? ??? ??? .

1098. (3661) (7085)- Mikdam İbnu Ma'dîkerb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri size annelerinizin haklarına riayeti tavsiye etmektedir. -Bunu üç sefer tekrarladı-Allah size babalarınızın haklarına riayet etmenizi tavsiye etmektedir. Allah size akrabalarınızın haklarına yakınlık derecesine göre riayet etmenizi tavsiye etmektedir."[1489]

?1099 ?7086 ?3662 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ????? ????????????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ?????????? ????? ????? ?????: ??? ??????? ?????? ??? ????? ?????????????? ????? ??????????? ?????: ????? ????????? ?????????.??? ???????: ????? ?????? ????: ????? ?? ???? ?? ?????? ?? ????? ?????? ?? ????? ????. ? ????? ??????: ???? ??? ????? ????? ??? ????? ?? ???? .

1099. (3662) (7086)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü, anne ve babanın çocukları üzerinde hakları nedir?" diye sormuştu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onlar senin cennet ve cehennemindirler" buyurdu.[1490]

*** BABANIN ÇOCUKLARINA VE BİLHASSA KIZA İYİ DAVRANMASI**

?1100 ?7087 ?3666 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ??????. ????? ?????? ?????? ????
????????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ?????????????? ?????? ?????: ????? ????????? ????????????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????????? ??????? ?? ?????: ???? ????????? ?????????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1100. (3666) (7087)- Ya'la İbnu Mürre radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ali'nin oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin radıyallahu anhüm ecmain koşarak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Efendimiz onları bağrına bastı ve: "Şurası muhakkak ki, çocuk, cimrilik ve korkaklık sebebidir" buyurdular."[1491]
AÇIKLAMA:
Çocuk sahibi olan baba onu yetiştirmek maksadıyla ölümden korkar, cihada gitmek istemez. Çünkü şehid olursa çocuk bakımsız kalacak endişesine kapılır. Aynı şekilde, malını mülkünü çocuğu için harcamayı düşünerek cimrileşir.[1492]

?1101 ?7088 ?3667 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ????????? ??? ?????? ???? ??????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?? ????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ????? ??????? ????????.??? ???????: ?????? ?????? ????. ? ?? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ????? .

1101. (3667) (7088)- Sürâka İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Size sadakanın en faziletlisini haber vereyim mi? (Boşanma, kocasının ölümü gibi bir sebeple sana geri gönderilmiş, senden başka çalışanı (Nafakasını temin edecek bir kimsesi) olmayan kızın (için harcadığın)dır."[1493]

?1102 ?7089 ?3668 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????. ????????? ?????? ????? ??????????? ???? ????????? ???? ?????????? ????? ?'??????? ?????: ???????? ????? ????????? ????????. ??????? ?????????? ?????. ??????????? ???? ????????. ????????? ????? ????????? ????????? ????????. ????? ???????? ??????????? ??????????. ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????. ???????: ??? ????????? ?????? ???????? ???? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ????. ????? ??? ???????? ???????. ???? ????? ?????? .

1102. (3668) (7089)- Ahnef İbnu Kays'ın amcası Sa'sa'a İbnu Muâviye radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir kadın beraberinde iki kızıyla birlikte Hz. Aişe'nin yanına girdi. Aişe radıyallahu anhâ kadıncağıza üç tane kuru hurma verdi. Kadın çocuklarına birer hurma verdi, kalan üçüncü hurmayı da çocukları arasında taksim etti."
Hz. Aişe der ki: "Az sonra Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm geldi, hadiseyi kendisine anlattım. Bunun üzerine: "Buna hayret mi ettin? Kadın bu davranışı sebebiyle cennete girdi" buyurdular."[1494]

?1103 ?7090 ?3670 -????????? ??????????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ???????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ???????. ????? ??????. ??? ??? ???? ?????? ???? ??? ?????? ??? ???? ??? ????. ?????? ?????? ????? ???: ????? ?????. ????? ?????? ??? ????????. ? ?????: ????? ???? ???? ?'???? .

1103. (3670) (7090)- İbnu Âbbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, erginlik çağına varan iki kızına, onlar yanında kaldıkları veya kendisi onların yanında kaldığı müddetçe iyilik yapar ihsanda bulunursa, bu kızlar onu mutlaka cennete dahil ederler."[1495]

?1104 ?7091 ?3671 -????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????????? ????????? ???? ???????????. ???????? ????? ??? ??????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ??????????? ??????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ???????. ??? ???? ?????? ???? ??? ??????? ??? ???? ????? ???? .

1104. (3671) (7091)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Çocuklarınıza gereken ikramı yapın ve terbiyelerini güzel yapın."[1496]

*** KOMŞU HAKKI**

?1105 ?7092 ?3674 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ????? ??????????????????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ????????????.??? ???????: ?????? ?????? ???? ????????? ???? .

1105. (3674) (7092)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cebrail aleyhisselâm komşu hakkında öyle ısrarla tavsiyede bulundu ki, komşuyu komşuya varis kılacak zannettim."[1497]

*** YETİM HAKKI**

?1106 ?7093 ?3678 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????????! ????? ????????? ????? ??????????????: ??????????? ????????????.??? ???????: ?????? ????? ?? ????? ?"??. ????? ?? ???? ?????. ????? ?? ?????? ?????? ?????. ????? ??? ???? ?????. ????? ???????. ??????? ???? ????????? ???? .

1106. (3678) (7093)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki "Allahım! Ben şu iki zayıfın hakkının çiğnenmesinden cidden sakındırırım: Yetim ve kadın."[1498]

?1107 ?7094 ?3679 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????. ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ???????. ???? ????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ?????? ??? ????????????????? ?????? ????? ??????? ???????? ???????. ????????????? ??? ????????????????? ?????? ????? ??????? ??????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ??????? ????? ????. ????? ????? ???????: ???? ??????. ? ????? ????? ????: ????? ??????. ????? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ????? ????? ??? ?????? ? ?????: ??? ????? ?? ????? ?????? ?? ???? ???? ??????? ?????? ? ???. ????? ???? ???? '?? ????? ??????? ?????. ???: ?? ??? ??????? ???? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ?? ?????. ? ?? ?? ???? ??????? .

1107. (3679) (7094)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanlar içinde en hayırlı ev kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir." [1499]

?1108 ?7095 ?3680 -????????? ??????? ???? ????????.????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???????????. ????? ???????????? ???? ???????????? ?'??????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ??????? ???? ?'??????? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ????????. ??????? ??????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????. ???????? ???? ?????? ??? ??????????? ????????? ??????????? ????????. ????????? ??????????? ???????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ???????????? ?? ???????????? ??? ?????. ??????? ???? .

1108. (3680) (7095)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim üç yetimi yetiştirir, nafakasını temin ederse, sanki ömrü boyu geceleri namaz kılmış, gündüzleri oruç tutmuş ve sabahtan akşama yalın kılıç Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap alır. Kıza, ben ve o, şu iki kardeş (parmak) gibi cennette kardeş oluruz" buyurdu şehadet parmağı ile orta parmağını birbirine yapıştırdı."[1500]

*** SUYU SADAKA ETMENİN FAZİLETİ**

?1109 ?7096 ?3685 -????????? ???????? ???? ????? ????? ???? ??????? ???????? ???? ???????? ????: ????? ??????? ???? ?‘????? ???? ??????? ?????????? ???? ????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ????? ??????? ????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ???????? »??????? ???? ????????. ????? ?????????«. ???????? ???????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ????????: ??? ????! ???? ??????? ????? ???????????? ??????????? ???????? ????? ????????? ????. ???????? ???????? ????????: ???? ??????? ????? ?????????? ???????? ????????? ????.????? ????? ??????? ?? ???????: ??? ?????! ???? ??????? ????? ?????????? ??? ??????? ????? ??????? ????????? ????? ????????? ????.??? ???????: ??? ????? ???? ?? ???? ??????? ??? ???? .

1109. (3685) (7096)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü insanlar saf saf olurlar -İbnu Nümeyr dedi ki: "Cennet ehli saf saf olurlar.- Derken cehennem ehlinden bir kişi cennet ehlinden birine uğrar ve: "Ey fülan! Hatırladın mı sen su istemiştin de ben sana bir içimlik su vermiştim" der, (ve bu suretle Şefaat diler). (Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdu ki:) "Adam, o kimseye şefaat eder. (Cehennemlik olan bir başka) adam, cennetlik olan bir başkasının yanından geçer ve ona: "Sana abdest suyu verdiğimi hatırlıyor musun?" der (şefaat ister. O da hatırlar) ve ona şefaat eder."
(Ravi) İbnu Nümeyr (rivayetinde biraz farkla) şöyle der: "Ve cehennemlik olanlardan biri cennetlik olanlardan birine): "Ey falan! Beni şöyle şöyle bir işe gönderdiğin günü hatırlıyor musun? Ben o gün senin için gitmiştim. (Bu sözüyle şefaatini ister. Cennetlik olan) kimse de ona şefaat eder."[1501]

?1110 ?7097 ?3686 -????????? ????? ????? ???? ????? ????????. ????? ????? ????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ????????? ???? ????????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ?‘???? ??????? ???????? ???? ????????? ‘???? ?????? ??? ???? ????? ??? ??????????? ?????? ??????. ??? ????? ????? ?????? ?????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????? ??? ???? .

1110. (3686) (7097)- Sürâka İbnu Cu'şem radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a, kendi develerini sulamak için hazırlayıp sıvadığım havuzlarıma gelen yolunu kaybetmiş yitik deveyi sularsam benim için bir sevap olup olmadığını sordum. Bana: "Evet, hararetli her ciğer sahibin(i sulamak)ta bir sevap vardır" buyurdular."[1502]

*** KÖLELERE İYİLİK**

?1111 ?7098 ?3691 -????????? ????? ????? ???? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ????: ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ???? ????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????????? ??????? ??????????? ???????: ??? ??????? ?????! ??????? ??????????? ???? ?????? ?‘????? ??????? ?‘????? ???????????? ??????????? ????? ??????. ?????????????? ??????????? ??????????. ?????????????? ?????? ??????????. ???????: ????? ??????????? ??? ??????????? ?????: ?????? ??????????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????. ??????????? ????????. ?????? ?????? ?????? ?????? .
??? ???????: ??? ?????? ???? ???????. ??? ??? ???? ?????? ???? ??? ????? ??? ???? ??? ???? ????? ??????? ????? .

1111. (3691) (7098)- Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir defasında): "Mülkiyeti altında bulunan (köle ve cari ye)lere kötü muamele eden kimse cennete girmeyecektir" demişti.
"Ey Allah'ın Resûlü! Siz bize: "Bu ümmet, köle ve yetimi en çok olan ümmettir" diye haber vermediniz mi" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet! Öyleyse onlara çocuklarınıza verdiğiniz değer gibi değer verin ve yediklerinizden yedirin!" buyurdu."
Ashab bu defa: "Köle ve cariyeler bize dünyada ne gibi faide sağlar?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Savaş için beslediğin bir at üstünde Allah yolunda cihad edersin. Senin kölen de senin ihtiyacını giderir. Namaz kıldığı zaman artık o senin kardeşindir" açıklamasını yaptılar."[1503]

*** SELAMI YAYMAK**

?1112 ?7099 ?3693 -????????? ????? ????? ???? ????? ????????. ????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ?????: ???????? ????????? ????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ????????.??? ???????: ????? ???? ???????? ???? .

1112. (3693) (7099)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize selâmı yaygınlaştırmamızı (tanıdık, tanımadık herkese vermemizi) emretti."[1504]

*** GAYR-İ MÜSLİMİN SELAMI NASIL ALINIR?**

?1113 ?7100 ?3699 -????????? ????? ??????. ????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ???? ?????? ??????????? ???????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ??????? ????? ??? ??????????. ??? ??????????? ??????????. ?????? ???????? ?????????? ????????: ????????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ??? ?????. ?????: ???? ‘?? ?????? ??????????? ????? ??? ????? ?????? ??? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ????? ????? .

1113. (3699) (7100)- Ebu Abdirrahman el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yarın ben yahudilere kadar gideceğim, sakın onlara, önce siz selam vermeye kalkmayın. Onlar size selam verirse sadece "ve aleyküm" deyin."[1505]

*** KAPI ÇALMA (İZİN İSTEME)**

?1114 ?7101 ?3707 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????? ?‘???????? ?????: ??????? ??? ??????? ?????! ???? ????????. ????? ?‘???????????? ?????: ??????????? ???????? ??????????? ???????????? ???????????? ?????????????? ?????????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????. ????? ????? ???????: ???? ?????? ????? ?? ????? ???? ?????? ????? ????? .

1114. (3707) (7101)- Ebu Eyyûb el-Ensâri anlatıyor: "(Bir gün), Ey Allah'ın Resûlü! Şu selâm malum. İsti'zan (=izin istemek=kapı çalmak) nedir?" diye sorduk. Şu açıklamayı yaptılar: "(Bir başkasının evine girmek isteyen) kimse (varlığını duyurmak için kapıda, sesli olarak) sübhanallah, Allahüekber, elhamdülillah! der, öksürüp boğazını temizler (ve içeri girmek istediğini haber verip) ev halkından böylece izin ister."[1506]

AÇIKLAMA:

Bu tarz izin isteme o devrin şartlarına göredir. Çünkü, Resûlullah devrinde, kapılar pek çok durumda bir örtüden ibarettir, ahşap kapı nadirdir. İsti'zânla ilgili teferruat daha önce açıklandı.[1507]

*** NASILSINIZ? DİYE HALİ SORULAN**

?1115 ?7102 ?3710 -????????? ????? ??????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?? ?????? ??????????? ????? ???????

???? ???????? ?????: ??????: ?????? ?????????? ??? ??????? ?????! ?????: ????????. ???? ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ?????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ???? ?? ?????? ???? ?????? ???? ???? ? ?????? ???? ??????? .

1115. (3710) (7102)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü nasıl sabaha erdiniz?" diye sordum. Bana: "(Nafile) oruç tutmayan ve hiçbir hastayı ziyaret edemeyen bir adam olarak hayır ile sabahladım" diye cevap verdi."[1508]

?1116 ?7103 ?3711 -?????????? ????? ????????? ???????????. ???????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????? ????????. ?????????? ????? ????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ????????????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???? ?????? ???????????? ???????? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ???????: ?????????? ???????? ?????????? ????? ???????????. ?????: ?????? ???????????? ???????: ????????. ???????? ??????. ???????? ????????? ????????? ?????????? ??? ??????? ?????! ?????: ????????? ????????. ??????? ??????.??? ???????: ????? ???????: ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?? ??????...??????? ????? ????????. ? ????? ????? ????: ?????? ????? ?? ????????? ??? ???? ?????? ?????? .

1116. (3711) (7103)- Ebu Üseyd es-Sâ'idi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Abbâs İbnu Abdilmuttalib'in evine girerken, Abbâs radıyallahu anh'a: "Esselamu aleyküm" buyurmuş, ev halkı da: "Ve aleykesselam ve rahmetullahi ve berekâtuhu" diye selamını almışlar. Sonra Resûlullah, "Nasılsınız?" diye hal-hatır sormuş, onlar da: "Allah'a hamdolsun, iyiyiz. Babamız ve anamız sana feda olsun, sen nasılsın ey Allah'ın Resûlü!" diye karşılık vermişler, Aleyhissalâtu vesselâm da: "Allah'a hamdolsun, ben de iyiyim!" buyurmuştur."[1509]

*** BÜYÜĞE İKRAM**

?1117 ?7104 ?3712 -?????????? ????????? ???? ??????????. ????????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ??????? ?????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ????? ??? ???? .

1117. (3712) (7104)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Size bir kavmin büyüğü gelince onu büyükleyin, ikramda bulunun." [1510]

*** HAPŞIRANA TEŞMİT**

?1118 ?7105 ?3715 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ????????? ?????????? ?????????????. ??????????? ???????? ???? ????????: ?????????? ?????. ??????????? ?????????: ??????????? ?????? ?????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ?? ?????? ??????????? ??? ???? ? ?? .

1118. (3715) (7105)- Hz. Ali anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz hapşırınca "Elhamdulillah!" desin. Yanındakiler ona, yerkamukellah! desinler, hapşıran da onlara "Yehdikümullah ve yuslihu bâleküm (Allah size hidayette bulunsun ve halinizi iyi kılsın)" desin."[1511]

*** YANINDA OTURANA SAYGI**

?1119 ?7106 ?3716 -?????????? ?????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????? ??????? ?????????? »?????? ???? ????? ??????????« ???? ?????? ??????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????? ??????????? ???? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????? ????????. ??????? ????????? ???? ???????? ?????? - ???? ??????- ?????? ??????? ???? ??????? ??????????. ?????? ???? ??????????? ????????????? ???????? ???? ?????.??? ???????: ???? ?????? ????? ??? ????? ??? ???? .

1119. (3716) (7106)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir adama rastladı mı onunla konuşur, muhatabı ayrılmadıkça da yüzünü ondan çevirmezdi. Muhatabıyla musâfaha yapsa, elini muhatabın elinden çekmezdi. İlk çeken muhatabı olurdu. Aleyhissalâtu vesselâm'ın dizlerinin, yanında oturan arkadaşının dizlerinden ileri çıktığı da görülmemiştir."[1512]

*** MAZERETİ KABUL**

?1120 ?7107 ?3718 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????????? ????? ?????? ???????????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? .
??????????? ????????? ???? ???????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? »???? ?????? ????????« ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????.??? ???????: ????????? ???? ? ??? ????. ????? ????? ????: ????? ????? ???? ?? ???? ??? ????? .

1120. (3718) (7107)- Cevzân el-Kûfî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim (din) kardeşine bir özür beyan eder de kardeşi bunu kabul etmezse, onun üzerinde meks sahibinin günahı kadar vebal olur."[1513]

AÇIKLAMA:

Hadis, özür dileyen bir din kardeşinin mâkul bir özrünü kabul etmek gerektiğini, kabul etmeyenin günahkâr olacağını ifade eder. Zira meks sahibi, yanından geçen tüccarlardan haksız yere öşür adı altında bir miktar para alır. Aslında öşrü, usulünce, yetkilinin alması meşrudur, haram değildir. Usulsüz, haksız, liyakatsiz olarak alınırsa haram olacağı açıktır.[1514]

*** ŞAKA**

?1121 ?7108 ?3719 -?????????? ????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????????. ???????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ???????: ?????? ????? ?????? ??? ????????? ????? ???????. ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ???????? ??????????? ???????????? ???? ?????????? ??????? ??????? ???????. ??????? ??????????? ???? ????????. ??????? ?????????? ????? ????????. ??????? ?????????????: ??????????. ?????: ?????? ?????? ????? ?????? .?????: ??'???????????. ????? ????????? ????????. ??????? ?????? ??????????: ??????????? ?????? ??????? ??? ???????: ??????. ?????: ?????? ?????? ????

?????. ?????? ??????? ??????: ????? ?????. ???? ???????? ????? ????? ?????? ????? ??????????? ????????????? ??? ????????? ??????? ???????. ?????: ?. ???? ??????????? ??????. ????????????? ?????? ???????? ???????. ????? ??????? ????????? ??? ???????? ????????? ??? ?????. ??????? ???????????: ???? ???? ???????????? ??????. ??????? ??????????? ????????.
?????????: ???? ??????????? ????????. ????????????? ????. ??????? ????? ??????. ??????????? ???????. ????? ????????? ????????. ??????? ????????? ?????????. ??????? ??????????. ????? ???????????. ????? ???????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ??? ?? ???? ?? ???? ????? ??? ?? ?????? ????? ??? ???? ???? ???? ???? ??????? .

1121. (3719) (7108)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh ticari maksatla, Aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından bir yıl önce Busra'ya kadar gitmişti. Beraberinde Nu'aymân ve Suvaybıt İbnu Hermele de varlardı. Bunlar Bedir gazilerindendi. Nu'aymân erzakları gözetiyordu. Suvaybıt mizahı seven şakacı birisiydi. Nuayman'a (bir ara): "Bana yiyecek bir şeyler ver!" dedi. O ise: "Bekle de Ebu Bekir gelsin!" dedi. Suvaybıt (biraz öfkelenerek) "Vallahi seni kızdırmasını bilirim!" dedi.
Râvi der ki: "(Bir müddet sonra) bunlar bir kavme uğradılar. Suvaybıt onlara: "Benim bir kölem var, satın alırsanız (ucuza vereceğim)" der. Onlar da "Alırız!" derler. Suvaybıt: "Ancak şimdiden söyleyeyim, kölem çenebazdır, o size: "Ben hür kimseyim (köle değilim)" diyecektir. Eğer o böyle dedi diye almaktan vazgeçecekseniz (alıcı olup da) kölemle arama fesad sokmayın!" dedi. Onlar: "Hayır! biz onu senden satın alacağız!" dediler ve (pazarlık edip) on deve mukabili Nuayman'ı satın aldılar. Sonra yanına gelip, boynuna sarık veya ip bağladılar. Nu'ayman: "Bu adam sizinle alay ediyor, ben hürüm, köle değilim" dedi. Adamlar: "Senin böyle söyleyeceğini bize haber vermişti (yalanlarınla bizi kandıramazsın)" dediler ve Nuayman'ı alıp götürdüler.
Derken Hz. Ebu Bekr geldi. Durumu kendisine haber verdiler. Râvi der ki: Hz. Ebu Bekr o kavmin peşine düştü, develerini geri verdi ve Nuayman'ı kurtardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına döndükleri zaman hâdiseyi haber verdiler. Bu hâdiseye Aleyhissalâtu vesselâm ve ashabı bir yıl güldüler."[1515]

*** YARI GÖLGEDE OTURULMAZ**

?1122 ?7109 ?3722 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ????? ?????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ???????? ?????? ???????? ???????????.??? ???????: ????? ???? ?????? ????? ??? .

1122. (3722) (7109)- Büreyde İbnu'l-Husayb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm gölge ile güneş arasında oturmayı nehyetti."[1516]

AÇIKLAMA:

Yarı gölge-yarı güneşte oturmayı yasaklayan başka rivayetler de mevcuttur. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm birinde gerekçe de kaydeder: "Öyle yer, şeytanın oturduğu yerdir." Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın tebliğinde başvurduğu mühim metodlardan biri, birçok mahzuru bulunan veya mahzurları zamanla anlaşılacak olan pek çok meseleyi şeytana nisbet ederek yasaklamaktır.[1517]

*** YÜZÜKOYUN YATMAMALI**

?1123 ?7110 ?3724 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ?????? ??????. ????? ????????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ????????????? ???? ????? ?????? ?????: ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ???? ???????. ??????????? ?????????? ?? ?????: ??? ??????????! ??????? ????? ???????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????. ?? ?? ?? ???? ? ?? ????. ?????? ?? ???? ????? ?????. ????? ?????? ?"???? ???? .

1123. (3724) (7110)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Ben yüzükoyun yatar vaziyette iken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanıma geldi. Ayağıyla bana dürtüp: "Ey Cüneydib, bu yatış, cehennem ehlinin yatışıdır" buyurdu."[1518]

?1124 ?7111 ?3725 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ????????????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ?????????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?? ?????: ???? ????????. ????????? ???????? ??????????????.??? ???????: ?????? ?? ????. ???? ????? ????. ? ????? ????? ????: ??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ? ????? ????? ??????: ??? ?? ???. ????? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?? ???? ?????? ?? ???? ????? ????? .

1124. (3725) (7111)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mescidde, yüzükoyun yatıp uyuyan bir adamın yanından geçmişti. Ayağıyla dürterek: "Kalk, otur! Zira bu, cehennem(dekilere mahsus bir uykudur (yatıştır)" buyurdu." [1519]

*** İSİMLERİ DEĞİŞTİRME**

?1125 ?7112 ?3734 -?????????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ???????? ????? ????????????? ???? ?????? ????????? ???? ????????. ?????????? ????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????: ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????. ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????.?????? ??? ??? ????? ?? ?? ?? ???. ????? ?????? ?"???? ???? .

1125. (3734) (7112)- Abdullah İbnu Selam radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldiğimde ismim Abdullah İbnu Selâm değildi. Beni Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Abdullah İbnu Selâm diye isimlendirdi.[1520]

AÇIKLAMA:

İsim ve isim değiştirme ile ilgili geniş açıklama geçti.[1521]

*** ÇOCUĞU OLMAYANA KÜNYE**

?1126 ?7113 ?3838 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ????? ??????????. ??????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???? ??????. ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ???????.??? ???????: ?????? ???. '? ??? ????? ?? ???????? ????? ????? .

1126. (3838) (7113)- Hamza İbnu Suhayb radıyallahu anhüma anlatıyor: "Hz. Ömer, Suhayb radıyallahu anhümâ'ya: "Senin oğlan çocuğun olmadığı halde niçin "Ebu Yahya" diye künye taşıyorsun?" diye sordu. Suhayb: "Beni, Ebu Yahya diye Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm künyeledi" dedi."[1522]

AÇIKLAMA:

Araplarda bir erkek evlenip erkek çocuğu oldu mu oğlunun ismiyle "falanın babası" mânasında Ebu fülan diye isimlenirdi. Bu isme künye denir. Resûlullah, bir kısım eşhası, çocuğu olmadığı halde "Ebu fülan" diye künyelemiş, bunun caiz olduğunu göstermiştir. [1523]

*** MEDİH**

?1127 ?7114 ?3743 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ????????????? ??????? ?????????.??? ???????: ????? ???? ?????? ?? ????? ???. ‘? ????? ?????? ????? ?????. ????? ?????? ?“???? ???? .

1127. (3743) (7114)- Hz. Mu'âviye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sakın birbirinizi methetmeyin. Çünkü bu boğazlamak (yani methedileni bir nevi katletmek)dir."[1524]

*** MÜSTEŞAR EMİN OLMALIDIR**

?1128 ?7115 ?3746 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????? ?????????????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????????? ??????????.??? ???????: ????? ???? ????? ????? ????. ????????? ???? .

1128. (3746) (7115)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kendisiyle istişare edilen kişi güvenilen bir kimse (olmalı)dır."[1525]

?1129 ?7716 ?3747 -?????????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ????????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????????? ????????? ??????? ?????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ????. ????? ???????? ?? ?????? ?????????? ?? ????? ???? ????? ?????? ?????????? ?‘????? ?????? ??? ???? .

1129. (3747) (7116)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan kimse ona (hak ve doğru gördüğü) kanaatini söylesin." [1526]

*** VÜCUDA HAMAM OTU SÜRMEK**

?1130 ?7117 ?3751 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ????????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ????????? ???????? ???????.??? ???????: ????? ???? ????????? ????. ??? ????? ????? ?? ????? ???? ?? ???? ?? ?? ???? ?????? ????? ???? .

1130. (3751) (7117)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (vücudundaki kılları gidermek için) hamam otu sürmek istediği zaman avret mahallinden başlayarak oraya hamam otunu kendisi sürerdi. Bedeninin diğer yerlerine ailesi sürerdi."[1527]

?1131 ?7118 ?3752 -?????????? ??????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ????????? ????????.??? ???????: ????? ???? ????????? ????. ??? ????? ????? ?? ????? ???? ?? ???? ?? ?? ???? ?????? ????? ???? .

1131. (3752) (7118)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (tüylerini almak için) hamamotu süründü, kasıklarına kendi eliyle sürdü."[1528]

AÇIKLAMA:

Rivayette geçen nure, hamam otu denen nesnedir. Kireçle zırnıhtan yapılan bu madde vücuttaki kılların alınmasında kullanılır. Sadedinde olduğumuz hadisler, Resûlullah'ın bu maddeyi kullandığını gösterir. Başka hadislerde ustura kullanma da mevzubahistir. Bazı âlimler, erkekler için usturanın daha uygun, kadınlar için de hamamotunun daha muvafik olacağına söylemiştir. Mamafih, sadedinde olduğumuz rivayetler bunun erkekler tarafından kullanılmasının cevazına delildir.[1529]

*** HİKÂYE (KISSA) ANLATMA**

?1132 ?7119 ?3753 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????. ????? ?‘?????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?‘????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
????????? ?????: ? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ??? ????????? ??? ???????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ???? ?‘????? ??? ???? .

1132. (3753) (7119)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Halka ya emîr, ya emîrin memuru yahut da mürâî kimse kıssa anlatır."[1530]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen kıssa anlatma işi, halka ibretli, hikmetli va'z u nasihat etme, hutbe okumak olarak değerlendirilmiştir. Böyle olunca, halkın camilerde irşad edilmesi işi öncelikle emirin yetkisindedir: Ya bizzat yapar veya yaptırır. Bunun dışındaki irşadçılığın müraîlik olarak tavsifi, adem-i cevazı ifade eder. Me'mur mefhumuna şârihler sadece emîrin memurunu dahil etmezler. Alim ve fâzıl kişilerin Allah tarafından irşadla memur olduklarını söylerler ki bu, reddedilemez. Emr-i bi'l-ma'ruf bilhassa âlimlere terettüp eden bir vazifedir. Mürâî de yetkisi, ilmî ehliyeti olmayan kimselerle açıklanabilir. Bunlar kendilerini gösterip, şöhret elde edip menfaat temin etmek, baş olmak isteyen kimselerdir.[1531]

*** KÖTÜ ŞİİR**

?1133 ?7120 ?3761 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ?????? ???? ????????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ??????? ???????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????????? ??????????. ???????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ????? ????? ?? ?????? ?????? ??????? ????? ????????. ?????? ?? ?????? ?????? ??????????? ??????? ????? ?????? ??????. ??‘??? ?? ?????? ?? ?????. ??? ?‘???? ????? ?? ???????? ???? ????? ?? ??? .

1133. (3761) (7120)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İftira yönüyle insanların en büyüğü, bir adam hicveden ve

tümüyle bir kabileyi hicveden kimsedir. Keza, babasını inkâr edip annesini zina ile itham eden kimsedir."[1532]

AÇIKLAMA:

Şiirle ilgili geniş açıklama geçti.[1533]

*** GÜVERCİNLE OYNAMAK**

?1134 ?7121 ?3764 -?????????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ???????? ???????? ???????? ???????: ????????? ???????? ??????????.??? ???????: ???? ????????? ???? ????? ????. ????????? ???? .

1134. (3764) (7121)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir kuşun peşinde koşan bir adam görmüştü. "Şeytanı takip eden bir şeytan!" buyurdu."[1534]

?1135 ?7122 ?3766 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????? ???????? ???? ????????? ????? ????? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ??????? ????????? ???????: ????????? ???????? ??????????.??? ???????: ?????? ?‘???? ????? ??? ??? ?????. ??? ????? ?? ???? ?? ????????? ?? ???? ?????? ????? ???? .

1135. (3766) (7122)- Hz. Osman ve Hz. Enes radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir güvercinin peşine takılan bir adam görmüştü. "Bir şeytanı kovalayan bir şeytan" buyurdu."[1535]

AÇIKLAMA:

Güvercin, kuşla oynama bahsi geçmişte incelendi. [1536]

*** YAZIYI TOPRAKLA KURUTMA**

?1136 ?7123 ?3774 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????????? ????????. ????????? ????? ??????? ?????????????? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ?????????? ??????? ?????. ????? ?????????? ?????????.??? ???????: ??? ???? ???????? ?? ???????? ?? ??? ?????????? ????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?? ????: ????? ??? ????? ????? ???????? ???? ???? ??????. ????? ????????: ????? ???? ???? ????? ?? ????? ?????? ? ?? ????? ?????. ?????: ????? ???? ?? ?????? ???? ???????? ??? ???? ??? ??????. ??? ?? ???????.????? ??????: ??? ????? ???????: ????? ??? ?‘????? ???? ??????? ?????? ???? ????? ???????? ????? ???????? ???? ??? ????? .

1136. (3774) (7123)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Mürekkeple yazdığınız vakit, kâğıdınızı topraklayın. (Mürekkebin dağılmaması için) bu uygundur. Çünkü toprak mübarektir."[1537]

*** KUR'AN-I KERİM'İ OKUMANIN SEVABI**

?1137 ?7124 ?3780 -?????????? ????? ??????. ????? ??????? ?????? ???? ??????. ????????? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ?????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????????? ?????????? ????? ?????? ??????????: ??????? ????????. ?????????? ?????????? ??????? ????? ????????. ?????? ??????? ????? ?????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??????? ??? ???? .

1137. (3780) (7124)- Ebu Saidi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kur'an ehli (yani onu okuyan, onunla amel eden) cennete girdiği vakit, kendisine: "Oku ve yüksel!" denilir. O da okur ve yükselir. Her ayet için bir derece verilir. Böylece o bildiği ayetleri sonuna kadar okur (ve her biri için bir derece alır)."[1538]

AÇIKLAMA:

Bazı hadislerde cennetteki derecelerin miktarının Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerinin sayısına denk olduğu ifade edilmiştir. Cennette, mü'mine Kur'ân'dan ezberlediği ayet sayısınca derece verileceği bu hadiste ifade edilmektedir. Bu nokta-i nazardan Kur'ân hâfizları, ihlaslı ve Kur'ân'la amel etmek şartıyla, ahirette en yüce mertebelere erişecek demektir. Bazı alimler, hadisten ahirette Kur'ân'ı her okudukça mertebe katedileceğini anlamıştır. Bu durumda Kur'ân ehlinin mertebeleri, devamlı artacaktır ve buna bir hudud koymak mümkün değildir. Yine tekrar edelim: Hadiste "Kur'ân hâfızı" denmiyor, "Kur'ân ehli" deniyor. Bu durum, ebedî yükselme imkanının, hâfiz olmayanlara da açık olduğunu ifade eder. Kur'ân'ın hakkını vermeyen kimseler, hâfiz da olsalar onların derecesi sınırlıdır. Şu halde esas olan, Kur'ân ehli olmaktır.[1539]

?1138 ?7125 ?3781 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????. ????????: ???? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

1138. (3781) (7125)- İbnu Büreyde'nin babası (Büreyde) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü Kur'ân-ı Kerîm rengi uçuk bir adam gibi gelir ve (okuyucusuna): "Seni gece uykusuz ve gündüz susuz bırakan benim" der."[1540]

?1139 ?7126 ?3789 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ?‘??????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ????? ????????? ?‘??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ??????????.??? ???????: ????? ?????? ???? ????????? ????. ???? ??? ?? ?????? ??????????? ?? ????? .

1139. (3789) (7126)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah u ahad, el-Vahidu's-Samed (yani İhlas suresi Kur'ân'ın üçte birine denktir."NOT: İhlas sûresinin Kur'ân'ın üçte birine denkliği açıklandı.[1541]

?1140 ?7127 ?3792 -?????????? ????? ??????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ?‘?????????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ????? ??????? ???????: ???? ???? ??????? ????? ???? ????????? ????????????? ??? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ???? ????????? ????? ????? ???? ?? ????????: ???? ??? ???? ?????? ???? ??? ????? ?? ???? ?????? ?? ???? ?? ?‘????? ????. ????? ?? ???? ???? .

1140. (3792) (7127)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Aziz ve celil olan Allah buyurmuştur ki: "Kulum, beni andığı

ve dudakları benim için kımıldandığı an ben kulumla beraberim."[1542]

*** LA İLAHE İLLALLAH'IN FAZİLETİ**

?1141 ?7128 ?3795 -?????????? ???????? ???? ???????? ??????????????. ????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? ?????????????? ???????: ????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ???????: ??????? ????????? ?????????? ??????? ???? ???????? ?????: ?. ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? '?????? ???????? ? ?????????? ??????????? ???????? ? ??????? ?????? ???????????. ?????? ???????? ????????? ??????????? ????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? ???? ??????? '??????.??? ???????: ????? ????? ??????. ????: ??? ??????. ????: ??? ?? ????? ???? ?? ????. ????: ??? ?? ??????? ?? ??? ???? ?? ????. ????: ??? ?? ???? ??? .

1141. (3795) (7128)- Su'dâ'l-Mürriyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından sonra Hz. Ömer, (bir gün kocam) Talha'ya uğradı. (Onu üzgün bularak:) "Neyin var, niye üzgünsün? Amca oğlun (Ebu Bekr'in) halife oluşu mu seni üzdü?" dedi. Talha: "Hayır! Lakin ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Ben bir kelime biliyorum, her kim ölümü anınâ onu söylerse mutlaka amel defteri için bir nur olur ve onun cesedi ve ruhu ölüm anında o kelime sebebiyle bir rıza, bir rahmet bulacaktır" buyurduğunu işittim" dedi. Ben bu kelimenin ne olduğunu o ölünceye kadar sormadım. (İşte bunun için üzgünüm)" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ben o kelimeyi biliyorum. (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın amcası (Ebu Tâlib)e vefatı anında teklif etti, kelime-i tevhiddir. Eğer Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, amcası için, kelime tevhidden daha kurtarıcı bir şey bilseydi onu (söylemesini) emrederdi" dedi."[1543]

AÇIKLAMA:

Bu hadis ziyadesiyle mesaj yüklü bir muhteva taşımaktadır:
* Sahabeyi en çok meşgul eden, sevindiren veya üzen şeyler hep uhrevîdir, zikirdir; ubudiyettir.
* Kelime-i tevhid çok feyizli bir kelimedir. Ölüm anında hayatı onunla kapayabilmek büyük bir saadettir. Bu saadete ermek için ölüm anı gelmezden önce dili dudakların ona alıştırılması, kalbe, zikre iyice nakşedilmesi gerekmektedir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm, kişi ne şey üzerine yaşadıysa o şey üzerine öleceğini haber vermektedir. Tevhid üzere yaşayanın şirk üzere ölmesi rahmet-i ilahîyeden baîddir. Keza şarkı, türkü, mâlâyâniyat üzere yaşayanın kelime-i tevhid üzere hayata elveda etmesi de uzak bir ihtimaldir.
* Hz. Ömer, Hz. Talha'nın sormayı ihmal ettiği kelimenin kelime-i tevhid olduğunu istidlali pek makuldur. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, hayatı boyunca himayesini gördüğü sevgili amcası Ebu Tâlib'in uhrevi kurtuluşunu çok istiyordu. Bu maksatla ona şu teklifi yapmıştı: "Ey amcacığım, Lâ ilahe illallah de! Ben o sayede
Allah indinde senin imanına şehadet edeyim, (ebedi kurtuluşuna vesîle olayım)." Resûlullah bunda ısrar etmişti, fakat o buna yanaşmamıştı. (Bu bahis açıklandı).[1544]

?1142 ?7129 ?3796 -?????????? ?????? ?????????? ???? ??????? ?????????????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ?????? ??????? ???????? ??? ? ???? ??? ?????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ??????? ??? ??? ????? ??????? ?? ??? .

1142. (3796) (7129)- Muâz İbnu Cebel radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölen bir nefis (ölüm anında) Allah'ın bir ve benim Allah elçisi olduğuma şehadet eder, kalbi de bunu tasdik ederse, Allah mutlaka ona mağfiret kılar."[1545]

?1143 ?7130 ?3797 -?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????????. ????? ????????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ? ???? ??? ??????? ? ??????????? ?????? ??? ??????????? ?????? ??? ???????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ??? ???? .

1143. (3797) (7130)- Ümmü Hâni radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "La ilahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur)" kelimesini fazilette hiçbir amel geçemez ve bu kelime hiçbir günahı bırakmaz, (affettirir)."[1546]

?1144 ?7131 ?3799 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ???? ????? ??? ?????? ????? ?????????? ? ???? ??? ?????? ???????? ? ??????? ???? ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ???????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ??????? ??? ????. ???????? ?????? ??? .

1144. (3799) (7131)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Kim, sabah namazının peşinden La ilâhe illallahu vahdehu la şerîke leh lehü'l-mülkü ve lehû'l-hamdü bi-yedihi'l-hayr ve hüve alâ külli şey'in kadîr (Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir, ortağı yoktur, mülk ona aittir, hamdler de ona layıktır, her çeşit hayır O'nun elindedir. O her şeye kadirdir)" derse kendisine, Hz. İsmail evlatlarından bir köleyi âzâd etmiş gibi sevap yazılır."[1547]

?1145 ?7132 ?3801 -?????????? ??????????? ?????????????? ????????????. ????? ???????? ???? ???????? ??????? ??????????????? ?????: ???????? ????????? ???? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????. ?? ???????? ????????? ????????????. ????? ??????????? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????: ???? ??????? ???? ??????? ?????? ?????: ??? ?????! ???? ????????? ????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ??????????. ??????????? ??????????????. ?????? ????????? ?????? ??????????????. ????????? ????? ???????? ?? ????: ??? ????????! ???? ???????? ???? ????? ????????? ? ??????? ?????? ??????????. ????? ?????? ????? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ????????: ?????? ????? ???????? ????: ??? ?????! ?????? ?????: ??? ?????! ???? ????????? ????? ????????? ??????? ???????? ????????? ??????????. ??????? ?????? ????? ??????? ???????: ??????????? ????? ????? ???????. ?????? ?????????? ??????????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ??????????? ???? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?? ???? ?? ?? ?? ????? ? ?? ???? ????? ?????? ?"???? ???? .

1145. (3801) (7132)- Kudâme İbnu İbrahim el-Cümahî radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Kendisi, Hz. Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb radıyallahu anhümâ'ya gidip geliyordu. Bu uğramaları esnasında yaşça delikanlı ve üzerinde kırmızıya boyanmış iki parça yiyecek vardı. Kudâme devamla der ki: "Abdullah İbni Ömer bize Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın kendilerine şunu anlattığını söyledi: "Allah'ın kullarından bir kul dedi ki: "Ey Rabbim! Senin zâtının celalin ve senin hâkimiyetinin azametine layık şekilde sana hamd olsun." Bu ham kulun amelini yazmakla muvazzaf iki meleği aciz bıraktı. Onlar (bunun sevabını) nasıl yazacaklarını bilemediler. Bunun üzerine melekler göğe çıktılar ve "Ey Rabbimiz! Senin kulun öyle bir kelam söyledi ki, nasıl yazacağımızı bilemiyoruz" dediler. Allah Teâla hazretleri, -kulun söylediği sözü en iyi bilen olduğu halde-: "Benim kulum ne söyledi?" diye sordu. Melekler: "Ey Rabbimiz! O kul: "Ya Rabbi lekel-hamdu kemâ yenbagi li-Celâli vechike ve azîmi sultânike" söyledi" dediler. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri o iki meleğe buyurdu ki: "Kulum bana kavuşup da ben onu söylediği söze (hamde) karşılık mükâfatlandırıncaya kadar siz o sözü kulumun söylediği gibi yazınız" buyurdu."[1548]

?1146 ?7133 ?3803 -?????????? ??????? ???? ??????? ?'??????? ????? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ???????? ????

????????? ???? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ????????? ?????? ????????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ??? ??????? ?????: ????????? ????? ??????? ???????????? ??????? ????????????. ?? ????? ???? ??? ???????? ????? -????????? ???? ????? ????? ?????.??? ???????: ?????? ????? ? ????????? ???? .

1146. (3803) (7133)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sevdiği bir şeyi görünce: "Hamd o Allah'a mahsustur ki sâlih şeyler sadece onun lütuf ve nimetiyle tamamlanır" derdi. Hoşlanmadığı bir şey görünce de: "Her durum üzerine Allah'a hamd olsun" derdi."[1549]

?1147 ?7134 ?3804 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????: ????????? ????? ???? ????? ?????. ????? ?????? ???? ???? ????? ????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ??? ????. ????? ???????? ?? ???? ????? .

1147. (3804) (7134)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle derlerdi: "Elhamdulillah alâ külli hal. Rabbi eûzu bike, min hâli ehli'n-nâr. (Hep hal için Allah'a hamdolsun. Ey Rabbim cehennem ehlinin halinden sana sığınırım."[1550]

?1148 ?7135 ?3805 -?????????? ????????? ???? ??????? ????????. ????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ??????? ????? ????? ?????? ???????? ???????: ????????? ????? ??? ????? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????.??? ???????: ?????? ???. ???? ?? ??? ????? ????? .

1148. (3805) (7135)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah kuluna bir nimet verdiği zaman kul "Elhamdülillah" derse, kulun verdiği (yani hamd demek suretiyle ödediği, kendine sağlayacağı menfaatçe) aldığından efdal (üstün) olur."[1551]

?1149 ?7136 ?3807 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????: ??? ???? ??????????!! ??? ??????? ????????? ??????: ?????????. ?????: ?? ????????? ????? ??????? ?????? ???? ???? ????? ?????: ???? ??? ??????? ?????! ?????: ????: ????????? ?????? ?? ????????? ?????? ??? ???? ??? ?????? ???????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? ???????? ??? ??????????.??? ???????: ????? ???. ???? ???? ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ????? .

1149. (3807) (7136)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın anlattığına gön "Kendisi ağaç dikerken yanına Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm uğrar ve: "Ey Ebu Hureyre! Şu diktiğin nedir?" der.
"Kendim için bir fidan dikiyorum!" cevabını verir. Aleyhissalâtu vesselâm "Sana, senin için daha hayırlı bir dikilecek olan göstermiyeyim mi?" buyurur. Ebu Hureyre: "Göster! Ey Allah'ın Resûlü!" der. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sübhanallahi velhamdülillahi ve lâ ilahe illallahu vallahu ekber (Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir, bütün hamdler ona mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür)" de! Bunu söylersen her bir kelimesi için sana cennette bir ağaç dikilir."[1552]

?1150 ?7137 ?3809 -?????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????. ?????????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ??????????? ???? ????? ?????? ??????????? ????????????? ????????????. ??????????? ?????? ?????????. ??????? ??????? ????????? ?????????. ????????? ???????????. ???? ???????
????????? ??? ??????? ????. »???? ??????? ????« ???? ????????? ?????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ???? ??? ???? ???? ????? ?? ????
.

1150. (3809) (7137)- Nu'man İbnu Beşîr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'ın celalinden zikrettiğiniz tesbih (sübhanallah), tehlil (lâ ilahe illallah) ve tahmid (elhamdülillah) cümleleri Arş'ın etrafında dönüp dururlar. Onlar tıpkı arı oğulu uğultusu gibi uğultu çıkararak, sahiplerini andırırlar. Sizden biri, Arş'ın civarında kendisini andırtan birisinin olmasından hoşlanmaz mı?"[1553]

?1151 ?7138 ?3810 -?????????? ???????????? ???? ??????????? ????????????. ????? ????? ??????? ?????????? ???? ????????. ?????????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????? ????????? ???????: ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ????????: ??? ??????? ?????! ???????? ????? ??????. ??????? ???? ???????? ?????????? ??????????. ???????: ???????? ?????? ??????? ???????. ?????????? ?????? ??????? ???????. ?????????? ?????? ??????? ???????. ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????. ???????? ???? ??????? ????????. ???????? ???? ??????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ???? .

1151. (3810) (7138)- Ümmü Hani radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldim ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana (kolay ve sevabı büyük) bir amel gösterin. Zira artık ben yaşlandım, zaafa uğradım ve şişmanladım" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm derhal şu cevabı verdiler: "Yüz kere Allahuekber de! Yüz kere elhamdulillah de, yüz kere sübhanallah de. (Bunu yapman senin için) Allah yolunda eğerlenip gemlenmiş yüz attan daha hayırlıdır. (Kurban edilmiş) yüz deveden daha hayırlıdır. Yüz köle azad etmekten daha hayırlıdır."[1554]

?1152 ?7139 ?3813 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ????? ???????????? ?????: ????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ??? ????????? ?????? ??????????? ????? ??? ???? ??? ?????? ???????? ???????- ????????.
??????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ??????????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????: ????? ?? ?????? ????? ???? ?????? ??? ??????. ????? ?????? ????: ??? ?????? ??? ???? ? ????? ?????? ???? ? ????? .

1152. (3813) (7139)- Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana dedi ki: "Sana sübhanallahi velhamdulillahi ve la ilahe illallahu vallahu ekber" demeyi tavsiye ederim. Zira bu kelimeler, günahları döker, tıpkı ağacın yapraklarını dökmesi gibi."[1555]

*** İSTİĞFAR**

?1153 ?7140 ?3815 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ‘?????????? ?????? ???????? ??????? ??? ????????? ??????? ???????.??? ???????: ????? ???? ????? ?????????? ????? ????????? ???? .

1153. (3815) (7140)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben günde yüz sefer Allah'a istiğfarda bulunurum."[1556]

?1154 ?7141 ?3816 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ????????

????? ????? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ‘?????????? ?????? ???????? ??????? ??? ????????? ????????? ???????.??? ???????: ???? ??????? ??? ??? ????? ???????? ?? ??????????? ?? ????? ?? ????? ???? ?? ????? ?? .

1154. (3816) (7141)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben günde yetmiş kere Allah'a tevbe ve istiğfarda bulunurum."[1557]

?1155 ?7142 ?3817 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ??????????? ?????: ????? ??? ???????? ?????? ????? ??????. ??????? ? ??????????? ????? ?????????. ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ????? ???? ?????????????: ??????????? ?????? ??? ????????? ????????? ??????? .
??? ???????: ??? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ?????? ?? ?????. ?????? ?????? ??? ?????? .

1155. (3817) (7142)- Huzeyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Benim dilimde, aile efradıma karşı bir ölçüsüzlük vardı. Fakat bu başkalarına olmazdı. Bu halimi Aleyhissalâtu vesselâm'a söyledim. Resûlullah: "İstiğfar bakımından ne haldesin? (Bu kusurunun bağışlanması için günde yetmiş kere istiğfar et!" buyurdular."[1558]

?1156 ?7143 ?3818 -?????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ?????. ????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ?????? ?????? ??? ??????????? ???????????? ????????.??? ???????: ?????? ????? ???????? ???? .

1156. (3818) (7143)- Abdullah İbnu Busr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Amel defterinde çok istiğfar bulunana ne mutlu!"[1559]

?1157 ?7144 ?3820 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???? ???????? ???? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ???????: ??????????! ??????????? ???? ???????? ????? ???????? ????????????. ??????? ???????? ????????????.??? ???????: ????? ?? ???? ??? ???? .
1157. (3820) (7144)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle dua ederdi: "Ey Allahım! Beni, güzel amel işledikleri zaman (bunun mükâfatıyla) müjdelenen ve hata işlediği zaman da istiğfar eden kimselerden eyle!"[1560]

*** LA HAVLE VELA KUVVETE İLLA BİLLAH**

?1158 ?7145 ?3825 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ?‘?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ?????? ????? ??????? ???? ????? ?????? ?????: ????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????: ????? ??? ??????? ?????! ?????: ? ?????? ??? ??????? ??? ????????.??? ???????: ????? ???? ????? ?? ????? ???????? ???? .

1158. (3825) (7145)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: "Sana cennet hazinelerinden bir hazineyi haber vereyim mi?" buyurdular. "Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dedim.
"La havle velâ kuvvete illa billah (Gerek ibadet için gerek dünyevî işlerim için muhtaç olduğum) bütün güç kuvvet Allah'tandır" de!" buyurdular."[1561]

?1159 ?7146 ?3826 -?????????? ???????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????: ???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???: ??? ???????! ???????? ???? ??????: ? ?????? ??? ??????? ??? ????????. ???????? ???? ??????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ?????? ???? ?? ????. ??? ?? ?? ???? ? ?? ????. ????? ?? ??????? ?? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??? ??????. ? ???????? ?? ??? ??????? ???? ?? ??????? ??? ?????. ?????? ?? ???? ????? ?????. ?? ?? ?????? ?? ???? Œ?? ???? ?? ????? ????? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ?????.

1159. (3826) (7146)- Hâzım İbnu Harmele radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a uğramıştım. Bana: "Ey Hâzım! Lâ havle vela kuvvete illa billah" de! Çünkü bu cümle cennet hazinelerinden biridir" buyurdular." [1562]

DUA BÖLÜMÜ

*** RESÛLULLAH'IN DUASI**

?1160 ?7147 ?3834 -?????????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ???????. ????? ????? ?‘?????? ???? ??????? ????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????? ??? ???????: ??????????! ??????? ??????? ????? ??????? ??????? ??????: ??? ??????? ?????! ??????? ?????????? ?????? ??????? ???? ?????????????? ????? ?????? ????. ??????? ????? ?????????? ?????? ??????????? ?? ???????? ?????????. ????? ??????? ???????????. ???????? ?‘?????? ????????????.??? ???????: ???? ?????? ????? ???? ??????? ??? ???? .

1160. (3834) (7147)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah şu duayı çok yapardı: "Allahümme sebbit kalbî alâ dînike. (Allahım kalbimi dinin üzere sabit kıl." Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana iman ettiğimiz ve senin getirdiklerini tasdik ettiğimiz halde bizim (âkibetimiz) için korkuyor musun?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm adama şu cevabı verdi: "Kalpler, muhakkak ki Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır, onu (dilediği şekilde) döndürür."
Ravi der ki: "A'meş iki parmağını gösterdi."[1563]

*** RESÛLULLAH'IN SIĞINMA TALEP ETTİĞİ ŞEYLER**

?1161 ?1148 ?3840 -?????????? ???????????? ???? ??????????? ????????????. ????? ?????? ???? ????????. ?????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????????????? ??????????? ???? ??????????: ??????????! ????? ??????????? ???? ??????? ?????????. ???????????? ???? ??????? ????????. ???????????? ???? ???????? ?????????? ??????????. ????????????
???? ???????? ?????????? ????????????.??? ???????: ????? ???. ‘? ???? ??????? ???? ?????. ???????? ??? ?? ???? .

1161. (3840) (7148)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Kur'ân'dan bir sure öğretir gibi şu duayı bize öğretmişti: "Allahım! Cehennem azabından, kabir azabından, Mesîh Deccâl'in fitnesinden, hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım."[1564]

?1162 ?7149 ?3843 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ???????????? ????

???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ?????? ??????? ????????. ???????????? ???????? ???? ?????? ? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ?????? ?? ??? ????? ?? ??????? ??????? ???? ?? ???? .

1162. (3843) (7149)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Allah'tan faydalı ilim dileyin, faydasız ilimden Allah'a sığının" buyurdu."[1565]

?1163 ?7150 ?3846 -?????????? ????? ?????? ???? ????????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ?????????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ?????? ????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???? ??????????: ??????????! ????? ???????? ???? ????????? ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ????? ???? ???????. ????????? ???? ???? ???????? ??????? ????????? ????????? ??? ???????? ?????? ????? ???? ????????. ??????????! ?????? ?????????? ???? ?????? ??? ???????? ???????? ??????????. ????????? ???? ???? ????? ??? ????????? ???????? ??????????. ??????????! ????? ???????? ????????? ?????????? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ??? ??????. ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ??? ??????. ?????????? ??? ???????? ????? ???????. ?????????? ???? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????. ??? ????? ???? ?? ?? ?? ???? ????. ????? ????? ??? ???????. ???? ??? ‘??? ???? ??? ??? ????? ???. ????? ???? ?“???? ???? .

1163. (3846) (7150)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendisine şu duayı öğretmiştir: "Allahım ben senden hayrın her çeşidini isterim; yakın olsun, uzak olsun; bildiğim olsun, bilmediğim olsun; bütün şerlerden de sana sığınırım; yakın olsun, uzak olsun; bildiğim şer olsun, bilmediğim şer olsun. Allahım! Kulun ve peygamberin Muhammed'in senden istediği şeyleri senden ben de istiyorum. Kulun ve peygamberin hangi şerlerden sana sığınmışsa ben de o şerlerden sana sığınıyorum. Allahım! Ben senden, cenneti ve cennete götüren söz ve amel(de beni muvaffak kılman)ı istiyorum. Ateşten ve ateşe götüren söz ve fiillerden de sana sığınıyorum. Ve dahi benim hakkımda hükmettiğin her kaza ve kaderi hayırlı kılmanı senden diliyorum."[1566]

?1164 ?7151 ?3847 -?????????? ??????? ???? ?????? ??????????. ????? ??????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????: ??? ??????? ??? ????????? ?????: ?????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ???? ???? ????????. ???? ????????! ??? ???????? ??????????? ??? ?????????? ???????. ?????: ????????? ??????????.??? ???????: ????? ????? ????????? ???? .

1164. (3847) (7151)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir adama: "Namazda ne diyorsun?" diye sordu. Adam: "Teşehhüdü (Ettahiyyatu, Allahümme salli, Allahümme barik...) okuyorum. Sonra Allah'tan cennet diliyor ve cehennem ateşinden O'na sığınıyorum. Ama vallahi ben, ne senin okuduğunu ne de Muaz'ın okuduğunu bilmiyorum" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (adama): "Biz de senin okuduğun şeyler çerçevesinde okuyoruz" buyurdu."[1567]

?1165 ?7152 ?3849 -?????????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ???????? ???? ???????? ?????: ???????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ???????? ???????? ???? ??????? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ????????????? ?????? ????? ????? ?????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ???? ????? ?‘?????,»????? ????? ????? ?????« ????? ?????: ?????????? ??????????. ??????? ???? ????????. ??????? ??? ?????????. ?????????? ???????????. ??????? ???? ????????. ??????? ??? ????????. ???????? ?????? ????????????. ??????? ???? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???? ????????????. ??? ??????????. ??????????????. ??? ??????????. ??? ??????????. ????????? ??????? ??????! ????????? .
???? ???????: ???: ???? ???????. ??? ????? ??????? ?? ???: ???? ?? ??????? ?? ????????? ?? ??? ?? ??? ?????? ??? ????? ?? ???? ?? ?????? ?????? ?? ?????? ??????????? ?? ???? ?? ??????? ?? ???? ?? ???? .

1165. (3849) (7152)- Evs İbnu İsmail el-Becelî radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat ettiği zaman, Hz. Ebu Bekr'in şöyle söylediğini işitmiştir:
"Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm benim şu makamımda ilk yıl, ayağa kalktı - böyle söyleyince Hz. Ebu Bekr gözlerinin yaşını tutamayıp ağladı- sonra dedi ki: "Size doğru olmanızı sıdkı, tavsiye ederim. Çünkü sıdk birr (denen Allah'ın rızasına götüren en iyi amelle) beraberdir, ikisi de cennettedir. Yalandan sakının. Çünkü o, fücûrla beraberdir ve ikisi de cehennemdedir. Allah'tan afiyet dileyin. Çünkü, kimseye yakînden sonra ayetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir. Birbirinizle hasedleşmeyin. Birbirinizle aranızdaki iyi münasebetleri kesişmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeşler olun!"[1568]

?1166 ?7153 ?3851 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ??????? ???????????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ???? ????? ?????????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ???? ???????? ??????? ????? ???????? ??????? ???? -??????????! ????? ???????? ????????????? ??? ?????????? ???Œ??????-.??? ???????: ????? ???? ????? ?????????? ????. ???????? ????. ????? ?? ???? ???? ?????? ???? ??? ??????. ??? ?? ?? ???? ?????. ????? ?????? ?‘????? ???? ?? ????? ??????? .

1166. (3851) (7153)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişinin yaptığı dualar içerisinde en hayırlısı şudur: Allahümme innî es'eluke'l-mu'âfâte fid-dünya ve'l-âhireti (Ey Allah'ım! Senden dünya ve ahirette afiyet istiyorum)."[1569]

*** DUAYA KENDİNLE BAŞLA**

?1167 ?7154 ?3852 -?????????? ???????? ???? ??????? ????????. ????? ?????? ???? ?????????. ???? ???????? ???? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????? ?????? ?????? ????? .
??? ???????: ?????? ???? ???????? ???? .

1167. (3852) (7154)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah bize ve Âd'ın kardeşine rahmet eylesin."[1570]

AÇIKLAMA:

Kişi birisi için dua edecekse, bu meyanda kendine de dua etmelidir. Gerek Resûlullah ve gerekse ashabtan gelen bir kısım rivayetler, bu durumda, kişinin önce kendisi için dua edip, sonra da dua etmek istediği kimse için duada bulunmasının bir edeb-i İslâmî olduğunu tesbit etmektedir. Bu bir vecibe değil edeptir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın bazan önce dua etmek istediği kimseden başlayarak duada bulunduğu da rivayet edilmiştir.[1571]

*** İSM-İ AZAM**

?1168 ?7155 ?3856 -?????????? ?????? ??????????? ???? ???????????? ??????????????. ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ?????: ????? ?????? ?‘?????? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ?????: ?????????? ????? ???????? ??????.?????????? ?????? ??????????? ???? ???????????? ??????????????. ????? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ???????? ?????? ???????? ???? ??????. ???????????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ?????? ????. ??? ?????. ???? ????? ???????? ???? ??? ?? ????? ????? ???. ???? ? ?????. ????? ?????? ?‘???? ???? .

1168. (3856) (7155)- el-Kâsım (İbnu Abdirrahman) radıyallahu anh demiştir ki: "Allah'ın, duada şefaat kılındığı taktirde, o duayı kabul ettiği ism-i âzamı şu üç surededir: Bakara, Âl-i İmran ve Tâ-Hâ.
Ebu Ümâme radıyallahu anh'tan yapılan bir rivayette, bunun benzeri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan merfu olarak gelmiştir.[1572]

AÇIKLAMA:

İsm-i Âzam, Allah u Teâla'nın en yüce ismidir. Duada onunla dua edilirse, o duanın kabul edileceği hadislerde gelmiştir. Bazı âlimler, sadedinde olduğumuz hadisten hareketle, bu surelerde geçen (el-Hayyu'l-Kayyûm) lafzının ism-i azam olduğu kanaatine varmıştır. İbnu Hâcer, bir tahlilinde, bu meselede âlimlerin 14 farklı görüş ileri sürdüğüne dikkat çeker. Sözgelimi şu isimlerin ism-i âzam olabileceği ileri sürülmüştür: "Allah", "La ilahe illallah", "er-Rahmanu'r-Rahim", "Allahu'r-Rahmanu'r-Rahîm", "Allahu la ilahe illa huve'l-Hayyu'l-Kayyum", "Lâ ilahe illa hüve'l-Hayyu'l-Kayyum", "Rabb", "Allahu lâ ilahe illâ hüve'l-Ahadü's-Samedü'llezî lem yelid ve lem yüled ve lem yekün lehü küfüven ahad", "el-Hannânu'l-Mennânu Bedî'u's-Semâvatı ve'l-ardı zü'l-Celâli ve'l-ikram el-Hayyu'l-Kayyum"... Bazı alimler, her şahsa göre ism-i azamın farklı olabileceğini söylemiştir.[1573]

?1169 ?7156 ?3859 -????????? ????? ??????? ????????? ????? ????????? ???? ??????? ??????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ??????????? ?? ????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????????? ????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ???????????? ?'????? ??????? ??????? ????? ???????? ???? ???????. ??????? ???????? ???? ????????. ??????? ????????????? ???? ????????.??????? ????????????? ???? ????????.???????: ?????? ????? ??????: ??? ????????? ???? ???????? ????? ????? ???? ???????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ???????? ????????: ??? ??????? ???? ?????? ????? ???????? ?????????????. ?????: ?????? ? ????????? ???? ??? ????????? ???????: ????????????? ?????????? ??????? ????? ?????? ??????????? ??????? ????? ?????? ??? ??????? ????? ??????????. ?????: ?????? ? ????????? ???? ??? ????????? ??? ??????????. ?????? ? ????????? ???? ??? ?????????? ???? ??????? ???? ?????????. ???????? ???????? ??????????? ????? ????????? ??????????. ????? ??????: ?????????? ????? ???????? ??????. ?????????? ??????????. ?????????? ????? ?????????. ?????????? ??????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ??????? ????? ???? ???????. ??? ??????????? ??????????. ???????: ????????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????: ?????? ????? ?'??????? ??????? ???????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ????. ? ?????? ????? ?? ????? ???? ?????? ???? ?? ???????. ? ??? ?? ????. ???? ????? ?? ???? ???? ? ?? ????. ????? ?????? ?'???? ???? .

1169. (3859) (7156)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle yalvardılar: "Allahım! Ben, senin pak, güzel, mübarek ve yüce nezdinde en sevimli olan, onunla dua edildiği taktirde hemen icabet ettiğin, onunla senden istenince hemen verdiğin, onunla rahmetin talep edilince rahmetini esirgemediğin, onunla kurtuluş talep edilince kurtuluş verdiğin isminle senden istiyorum."
Hz. Aişe'nin belirttiğine göre, bir başka gün Aleyhissalâtu vesselâm'ın, kendisine "Eş Aişe! Kendisiyle dua edildiği taktirde icabet ettiği ismi, Allah'ın bana gösterdiğini sen biliyor musun?" diye sormuştu. Hz. Aişe der ki: "Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Annem babam sana feda olsun, onu bana da öğret!" dedim. "Ey Aişe onu sana öğretmem uygun düşmez!" buyurdu. Bu cevap üzerine ben de oradan uzaklaşıp bir müddet tek başıma oturdum. Sonra kalkıp, başımı öptüm ve: "Ey Allah'ın Resulü! Onu bana öğret" diye ricada bulundum. O yine: "Onu sana öğretmem uygun olmaz, ey Aişe! Onunla senin dünyevî bir şey talep etmen uygunsuz olur" buyurdu."
Hz. Aişe devamla der ki: "Ben de kalkıp abdest aldım, sonra iki rek'at namaz kıldım, sonra: "Allahım! Sana Allah isminle dua ediyorum. Sana Rahmân isminde dua ediyorum. Sana Birrurrahîm isminle dua ediyorum. Sana bildiğim ve bilmediğim güzel isimlerinin hepsiyle dua ediyorum. Bana mağfiret et, rahmet eyle" diye dua ettim."
Aişe devamla der ki: "Bu duam üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm güldü ve: "İsm-i âzam, senin yaptığın şu duanın içinde geçti" buyurdu."[1574]

?1170 ?7157 ?3861 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ?????????????. ????? ?????? ???? ????????. ?????????? ?????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ???????? ??????????? ??????. ??????? ??? ????????. ?????? ???????????? ????????. ???? ????????? ?????? ??????????. ??????: ?????? ?????????? ?????????? ?'????? ?Œ???? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ????????????? ?????????? ??????????? ????????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????????? ?????????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?'???? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ?'???? ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????. ????? ????????: ??????????? ???? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ????? ????????? ???????? ????????: ? ???? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????. ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ?????? ???????. ? ???? ??? ?????? ???? ?'??????? ??????????.??? ???????: ?? ???? ???? ?? ?'??? ????? ??? ????? ????? ?????? ?? ????? ????? ? ?? ???? ??? ?????? ???? ????????. ?? ????? ??????. ????? ???????? ??? ?? ??? ?????. ?????: ?????? ???? ?????? ???? ????. ???? ??? ????? ?? ???????? .

1170. (3861) (7157)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretlerinin doksandokuz ismi vardır, yüzden bir eksik. O, tektir, teki sever. Kim bu isimleri ezberlerse cennete girer. Onlar şunlardır: Allah, el-Vâhid, es-Samed, el-Evvel, el-Âhir, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Hâlık, el-Bâri, el-Musavvir, el-Melik, el-Hakk, es-Selâm, el-Mü'min, el-Müheymin, el-Aziz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, er-Rahmân, er-Rahîm, el-Latif, el-Habîr, es-Semî', el-Basir, el-Alîm, el-Azîm, el-Bârr, el-Müte'âl, el-Celîl, el-Cemîl, el-Hayy, el-Kayyûm, el-Kâdir, el-Kâhir, el-Aliyyu, el-Hakîm, el-Karîb, el-Mucîb, el-Ganiyyu, el-Vehhab, el-Vedûd, eş-Şekûr, el-Mâcid, el-Vacid, el-Vâli, er-Râşid, el-Afuvvu, el-Ğafûr, el-Halîm, el-Kerîm, et-Tevvâb, er-Rabb, el-Mecîd, el-Veliyyu, eş-Şehîd, el-Mübîn, el-Bürhân, er-Ra'ûf, er-Rahîm, el-Mübdiu, el-Mu'îd, el-Bâis, el-Vâris, el-Kaviyyu, eş-Şedîdu, ed-Dârru, en-Nâfi'u, el-Bâki, el-Vâkî, el-Hâfid, er-Râfi', el-Kâbıd, el-Bâsıt, el-Mu'ızzu, el-Müzillü, el-Muksıt, er-Rezzâk, Zül-Kuvve, el-Metîn, el-Kâim, ed-Dâim, el-Hâfız, el-Vekîl, el-Fâtır, es-Sâmi', el-Mu'tî, el-Muhyî, el-Mümît, el-Mâni', el-Câmi', el-Hâdî, el-Kâfi, el-Ebed, el-Âlim, es-Sâdık, en-Nûr, el-Münîr, et-Tâmm, el-Kadîm, el-Vitru, el-Ahadu, es-Samedu, ellezi lem yelid velem yûled ve lem yekün lehu küfüven ahad."
Zührî der ki: "Bana birçok ilim ehlinden ulaştığına göre, bu Esmâu Hüsna'nın okunmasına "Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh. Lehü'l Mülkü ve Lehü'l-Hamdu bi-yedihi'l-Hayr ve huve ala külli şeyin kadîr, la ilahe illâ'llahu, lehû'l-Esmâu'l-Hüsnâ" diye başlanmalıdır."[1575]

AÇIKLAMA:

1- Esma-u Hüsna ile ilgili rivayet daha önce Tirmizi'de kaydedilen veçhi ile geçti. Orada her bir isimle ilgili gerekli açıklama yapıldı. Bununla onun arasında bazı farklar var. Sözgelimi, bu rivayette yer aldığı halde Tirmizî rivayetinde yer almayan bazı isimler var. Onlar şunlardır: "el-Bârr, el-Cemîl, el-Kâhir, el-Karîb, er-Râşid, er-Rabb, el-Mübîn, el-Bûrhân, eş-şedîd, el-Vaki', Zü'l-Kuvve, el-Kâim, ed-Dâim, el-Hâfız, el-Fâtır, es-Sâmi', el-Mu'tî, el-Kâfi, el-Ebed, el-Âlim, es-Sâdık, el-Münir, et-Tâmm, el-Kadîm, el-Vitr ve el-Ahad."
2- Şu isimler Tirmizi'de olduğu halde bunda mevcut değildir: "el-Kuddüs, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Fettah, el-Hakem, el-Adl, el-Kebîr, el-Hâfız, el-Muhît, el-Hasib, er-Rakib, el-Vâsi', el-Hamîd, el-Muhsî, el-Muktedir, el-Mukaddim, el-Muahhir, el-Berr, el-Müntakim, Mâliku'l-Mülk, Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm, el-Muğnî, el-Bedi', er-Reşîd ve es-Sabûr."
3- Sadece bu rivayette geçtiği için daha önce açıklanmamış olan bazı isimleri kısaca açıklayalım:
el-Bârr: Kullarına şefkatli olup ikramda bulunan.
el-Cemîl: Güzel olan, her şeye güzellik veren.
el-Kâhir: Kahredici, yenici ve kullarına dilediği talimat ve fermanı vermeye yetkili.

el-Karîb: Kullarına kendi canlarından daha yakın olan.
er-Reşid: Kullarına yolların en doğrusunu gösteren.
er-Rabb: Sahib ve terbiye edici, yaşatıcı.
el-Mübîn: Kullarına gerekli şeyleri açıklayan.
el-Bürhân: Kullarına hak ve doğru yolu gösteren.
eş-Şedîd: Azabı şiddetli olan.
el-Vaki': Koruyucu olan.
Zü'l-Kuvve: Kuvvet sahibi.
el-Kâim: Varlığı başka bir varlığa bağlı olmayan, diğer varlıklara varlık veren.
ed-Dâim: Varlığı devamlı olan. Varlığının önü sonu olmayan.
el-Hâfiz: Varlıkları hıfzedip koruyan.
el-Fâtır: Kâinatı yoktan var eden.
es-Sâmi': Her şeyi işiten.
el-Mu'tî: Dilediği kuluna dilediği kadar veren.
el-Kâfî': Kuluna yardımcı olmaya yeterli olan.
el-Ebed: Ebedi olan, varlığının sonu olmayan.
el-Âlim: Her şeyi bilen.
es-Sâdık: Doğru olan.
el-Münir: Varlıkları aydınlatan, onlara nur veren.
et-Tâmm: Eksiği ve noksanlığı olmayan.
el-Kadîm: Ezeli olup, varlığının başlangıcı olmayan.
el-Vitr: Zatında, sıfatlarında ve fiillerinde tek olan, ortağı olmayan.
el-Ahad: Bir olan, eşi benzeri olmayan.[1576]

*** BABANIN DUASI**

?1171 ?7158 ?3863 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ????????. ?????????? ????????? ??????? ??????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ??????? ???? ????? ??????? ?????? ???????? ???????????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????? ?????????? ??????? ????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ‘? ???? ?? ???? ??? ?????? ?? ??????? ?? ???? ????? ? ?? ?????. ???? ???? ?? ????? ???? ????? ?????? ?? ???????????? ???. ?????? ?????? ??? .

1171. (3863) (7158)- Ümmü Hâkim Bintü Veddâ' el-Huzâ'iyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Babanın duası perdeyi deler (kabul makamına ulaşır)." [1577]

*** SABAH VE AKŞAM YAPILACAK DUALAR**

?1172 ?7159 ?3870 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ????????. ?????????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ??? ???? ???????? ??? ???????? ??? ?????? ??????? ????? ??????? ??????? ????????: ??????? ???????? ?????? ?????“????? ?????? ???????????? ???????? ??? ????? ?????? ???? ?????? ??? ?????????? ?????? ????????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1172. (3870) (7159)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın hâdimi Ebu Selâm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Akşam ve sabaha erdiği vakit: "Radîtu billahi Rabben ve bi'l-İslâmi dînen ve bi-Muhammedin nebiyyen (Rabb olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, peygamber olarak Muhammed'den razıyım" diyen bir müslüman veya insan veya köle yoktur ki, o kimseyi Kıyamet günü razı ve memnun etmek Allah üzerine bir hak olmasın."[1578]

*** YATAĞA GİRİNCE YAPILACAK DUA**

?1173 ?7160 ?3877 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ???? ????? ????????? ?????? ?????? -??????? ??????????- ?????? ???????. ????? ?????: ??????????! ????? ????????? ?????? ???????? -??? ????????- ?????????. ??? ???????: ?????? ?????? ????. ? ??? ????? ???? ????? ?? ???? ?? ???? ???? .

1173. (3877) (7160)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, yatağına girince, sağ elini yanağının altına koyar sonra şu duayı okurdu:
"Allahümme, kınî azâbeke yevme teb'asu -ev tecme'u- ibâdeke (Allahım! Kullarını yeniden dirilttiğin -veya topladığın- gün beni azabından koru."[1579]

*** EVDEN ÇIKINCA YAPILACAK DUA**

?1174 ?7161 ?3885 -?????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ????
???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ??????
???????? ????????? ????? ????? ?????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????? ? ?????? ??? ??????? ??? ????????. ?????????? ???? ??????.???
???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ???? ??? ????? ???? ???????? ? ?????? ???? .

1174. (3885) (7161)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, evinden çıktığı vakit şu duayı okurdu:
"Bismillahi la havle vela kuvvete illa billah, et-tüklânî alallah. (Allahın ismiyle. Dünya ve ukbâ işlerine güç kuvvet Allah'tandır. Dayanağım Allah'dır."[1580]

?1175 ?7 ?3886 -?????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????. ????? ????? ????????. ?????????? ???????? ????? ????????
???? ?‘?????? ???? ????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ????????? ???? ????? ???????? -
??? ???? ????? ???????- ????? ?????? ????????? ?????????? ????. ??????? ?????: ?????? ?????? ????: ????????. ??????? ?????: ? ?????? ???
??????? ??? ???????? ????: ???????. ??????? ?????: ??????????? ???? ?????? ????: ???????. -?????- ??????????? ?????????? ??????????: ??????
?????????? ???? ?????? ???? ?????? ???????? ???????? ??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ?? ?????? ????? ??? ???? .

1175. (3886) (7162)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişi evinin -veya apartmanın[1581] - kapısından çıkınca, adama müekkel (nezaretçi) iki meleği vardır. Adam: "Bismillah" deyince onlar: "Doğruya irşad edildin" derler. "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" deyince, melekler: "Korundun" derler. Adam: "Tevekkeltü alâllah" deyince onlar: "İşin (sana bedel) görüldü" derler.
(Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm devamla) dedi ki: "Sonra adamın iki karîni (yani onu günaha sürüklemek isteyen insî ve cinnî iki şeytanı) onu karşılarlar. Melekler (o şeytanlara): "Hidayete erdirilen, işi (Allah tarafından) görülen ve muhafaza altına alınan bir kimseden ne istiyorsunuz?" derler."[1582]

RÜYA TABİRİ BÖLÜMÜ

*** SALİH RÜYA**

?1176 ?7163 ?3895 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ????????? ????: ????? ??????? ?????? ???? ??????: ????????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????:??????? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ?????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ??? ???? .

1176. (3895) (7163)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslüman kişinin salih rüyası, peygamberliğin yetmiş cüzünden biridir."[1583]

?1177 ?7164 ?3896 -?????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ?????????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???????? ???????????? ?????????? ????????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1177. (3896) (7164)- Ümmü Kürz el-Ka'biyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Peygamberlik gitti fakat mübeşşirât (mü'minin göreceği güzel rüyalar) bâkidir."
NOT: Bu hususlar daha önce açıklandı.[1584]

?1178 ?7165 ?3903 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????????? ????: ????? ?????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????:???? ?????? ??? ?????????? ?????? ??????. ?????? ??????????? ? ??????????? ??? .
??? ???????: ?????? ????? ???? ???? ?? ??? ??????? ???? ????? ????. ????? ???? ?? ?????? ??????????? ?????? ????? ???? .

1178. (3903) (7165)- Ebu Sa'îd ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, beni rüyasında görmüşse mutlaka beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez."[1585]

?1179 ?7166 ?3904 -?????????? ????????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ??????????????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ???? ????? ?????????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???? ?????? ??? ?????????? ?????????? ?????? ??? ??????????. ???? ??????????? ? ??????????? ??? ??????????? ???.??? ???????: ?????? ???. ‘? ???? ?? ????? ????? ????? ??? .

1179. (3904) (7166)- Ebu Cuheyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim beni rüyasında görürse, o uyanıkken beni görmüş gibidir. Çünkü şüphesiz, şeytan benim suretime girmeye muktedir değildir."[1586]

?1180 ?7167 ?3906 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ????: ????????? ???? ?????? ????????? ????????? ??????????? ???? ???????????. ?????? ???? ????????? ??????? ?????????? ??????????? ??? ?????. ????? ???? ??????? ?????????? ??? ????????? ???? ?????. ?????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?? ?? ?? ????? ????? ?????? ????: ???? ?? ????? ???? .

1180. (3906) (7167)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Rü'ya üç kısımdır: Biri Allah'tan bir müjdedir. Biri nefsin konuşmasıdır. Biri de şeytanın korkutmasıdır. Biriniz hoşuna giden bir rü'ya görecek olursa, dilerse onu anlatsın. Eğer hoşuna gitmeyen bir şey görürse onu kimseye anlatmasın, kalkıp namaz kılsın."

?1181 ?7168 ?3907 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ?????????? ????? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ??????????
?????: ???? ?????????? ????: ??????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ????? ?????? ?????. ????????? ??? ??????? ???? ???????? ??? ?????????? ????????? ??? ????????. ????????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????? ???? ????????????? ????? ?????? ????: ?????? ???????? ????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ??????. ???? ?????????? ???? ??????? ?????! ??? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1181. (3907) (7168)- Avf İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Rüya üç kısımdır: "Bir kısmı, âdemoğlunu üzmek için şeytandan olan korkulardır; bir kısmı, kişinin uyanıkken kafasını meşgul ettiği şeylerdendir; bunları uykusunda görür; bir kısım rüyalar da var ki, onlar peygamberliğin kırkaltı cüzünden birini teşkil eder."
Râvi Müslim İbnu Mişkem der ki: "Ben, Avf İbnu Mâlik radıyallahu anh'a: "Sen, bu hadisi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bizzat işittin mi?" dedim. Avf, (iki sefer tekrarla): "Evet! Ben bunu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittim. Ben bunu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittim" dedi."[1587]

*** HOŞLANILMAYAN RÜYA GÖRÜLÜNCE**

?1182 ?7169 ?3910 -?????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ????? ??????????? ?????:????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ???? ????????? ??????? ??????????? ?????????????? ??????????? ???? ????????? ??????. ??????????? ?????? ???? ????????? ?????????????? ???? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ????? ??? ????? ?????? ???? .

1182. (3910) (7169)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz hoşuna gitmeyen bir rüya görünce uzandığı zaman diğer yanına dönsün, üç sefer soluna tükürsün. Allah'tan o rüyanın hayrını talep edip, şerrinden Allah'a sığınsın."[1588]

?1183 ?7170 ?3911 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ???????. ?????????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ????: ????? ?????? ????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ??????? ??????? ??????. ??????????? ???????????. ???????
??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ??????????? ????? ????????? ????????????? ????. ????? ??????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1183. (3911) (7170)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelip: "Rüyamda başımın vurulduğunu, (koparıldığını) sonra da yerde yuvarlandığını gördüm!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Şeytan (birinize rüyasında) gelir. O da bundan korkar. Sabah olunca, gidip bunu halka anlatır."[1589]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, birçok hadislerinde, hoşlanılmayan rüyanın anlatılmamasını tavsiye buyurmuştur. Son hadiste de, adamın hoşlanmadığı rüyasını anlatmasını dolaylı bir üslûbla tenkit etmiş, bu çeşit rü'yaların şeytandan olduğunu, anlatılmamasının daha muvafik olacağını irşad buyurmuştur. Rüya anlatılan kimse, ehliyetli biri değilse, onun yapacağı rastgele yorumlar kişiyi iyiden iyiye huzursuz edebilir. Bu meselede de irşâd-ı nebevîye uyulmada nice hikmetler ve maslahatlar var.[1590]

*** RÜYA NEYE DAYANILARAK YORUMLANMALI?**

?1184 ?7171 ?3915 -?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ????? ?‘?????? ???? ??????? ????????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ?????????????. ??????????? ??????????. ???????????? ‘????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ??????? ??? ???? .

1184. (3915) (7171)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Rüyada gördüğünüz şeylerin isimlerini, o rüyayı yormada esas alın. Keza gördüklerinizin künyelerini veya kinaye mânalarını da dikkate alın. Rüya, ilk yorumcuya göre (vukûa gelir, öyleyse rastgele kimselere anlatmayın)."[1591]

?1185 ?7172 ?3923 -?????????? ????? ??????. ????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ??????? ????? ?????????: ??? ??????? ?????! ??????? ?????? ??? ??????? ??????? ???? ??????????. ????? ??????? ???????. ?????? ????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ??? ???????. ??????????? ???????? ??????. ???????:
???????? ???? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????? ??? ???????? ???????. ?????????? ????????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????? ???????? ??????!??? ???????: ?????? ?????? ????. ? ??? ?????. ??? ??????? ??‘????: ??? ????? ?? ???? ?? ?? ????? .

1185. (3923) (7172)- Ümmü'l-Fadl radıyallahu anha'dan rivayet edildiğine göre: "Kendisi (bir gün): "Ey Allah'ın Resûlü! Rüyamda sanki sizin uzuvlarınızdan birinin evimde olduğunu gördüm" demiş, Aleyhissalâtu vesselâm da: "Hayır görmüşsün. Kızım Fâtıma bir oğlan çocuğu dünyaya getirir, sen onu emzirirsin" buyururlar.
Gerçekten de Hz. Fâtıma radıyallahu anhâ (bir müddet sonra) Hz. Hüseyin veya Hasan radıyallahu anhümâ'yı doğurdu.
Ümmü'l-Fadl da (kendi bebeği) Kusam'ın sütüyle onu emzirdi.Ümmü'l-Fadl (sözüne devamla) dedi ki: "Bir gün ben onu Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına getirip kucağına koydum. Çocuk (Resûlullah'ın kucağına) işedi. Ben de çocuğun omuzuna vurdum. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm müdahale ederek "Oğlumun canını yaktın. Allah sana rahmet (mağfiret) etsin" buyurdular."[1592]

?1186 ?7173 ?3925 -?????????? ????????? ???? ??????. ????????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ????? ?????????? ???? ??????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ?????????? ????????. ??????? ?????????? ?????? ?????????? ???? ?Œ????. ??????? ???????????? ????????? ????????????. ????? ?????? ?Œ???? ???????? ??????. ????? ?????????.????? ????????: ????????? ??? ??????????: ??????? ???? ?????? ????? ?????????? ????? ???? ???????. ???????? ??????? ???? ?????????? ??????? ??????? ????????? ?Œ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???????? ??????????. ????? ?????? ????? ???????: ???????. ???????? ???? ????? ???? ??????.????? ???????? ????????? ???? ????????. ?????????? ??????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????????? ?????????. ???????: ???? ???? ????? ??????????? ?????????: ??? ??????? ?????! ???? ????? ?????? ????????????
??????????. ????? ??????????? ???????? ???? ?‘???? ?????????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ??????? ?????: ????. ????? ????????? ???????? ??????. ???????? ???? ??????? ???? ???????? ??? ?????????? ???????: ????? ????. ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ???‘????.??? ???????: ?????? ?????? ????? ? ??? ?????. ????? ????? ?? ??????? ??????? ????: ????? ???? ?? ???? ?? ???? ???? .

1186. (3925) (7173)- Talha İbnu Ubeydillah radıyallahu anh anlatıyor: "Beli (kabilesinden) iki kişi Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldiler. İkisi beraber müslüman olmuştu. Biri gayret yönüyle diğerinden fazlaydı. Bu gayretli olanı, bir gazveye iştirak etti ve şehit oldu. Öbürü, ondan sonra bir yıl daha yaşadı. Sonra o da öldü."
Talha (devamla) der ki: "Ben rüyamda gördüm ki: "Ben cennetin kapısının yanındayım. Bir de baktım ki yanımda o iki zat var. Cennetten biri çıktı ve o iki kişiden sonradan ölene (cennete girmesi için) izin verdi. Aynı vazifeli zat, bir müddet sonra yine çıktı, şehit olana da (içeri girme) izni verdi. Sonra, adam benim için geri geldi ve:
"Sen dön, senin cennete girme vaktin henüz gelmedi!" dedi. Sabah olunca Talha bu rüyayı halka anlattı. Herkes bu rüyada şehid olan zâtın sonradan cennete girmesine) şaştı. Bu, Resûlullah'a kadar ulaştı, rüyayı ona anlattılar. (Dinledikten sonra) Aleyhissalâtu vesselâm: "Burada şaşacak ne var?" buyurdular. Halk: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu zat (din için) çalışmada öbüründen daha gayretli idi ve şehit de oldu. Ama cennete öbürü ondan evvel girdi" dediler. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Berikisi ondan sonra bir yıl hayatta kalmadı mı?" dedi.
"Evet!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ve o ramazan idrak edip oruç tutmadı mı, bir yıl boyu şu şu kadar namaz kılmadı mı?" Halk yine: "Evet!" deyince, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Şu halde ikisinin arasında bulunan mesâfe gök ile yer arasındaki mesafeden fazladır!" buyurdular." [1593]

FİTNELER BÖLÜMÜ

*** LA İLAHE İLLALLAH DİYENE DOKUNULMAZ**

?1187 ?7174 ?3929 -?????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????????. ????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ????? ????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????: ????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????????? ?????????????? ??? ?????? ?????? ??????????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ???? ??????????? ???????? ?????? ????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????: ???? ???????? ???? ? ?????? ???? ??????? ?????: ??????. ?????: ????????? ????????? ????????. ???????? ???????? ??? ????????? ???????? ?????? ?????????: ? ?????? ???? ??????. ????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????????? ??????????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ????. ??? ?????? ??? ??????? ???? ?????. ????? ??? ???????: ????? ?? ?? ?????? .

1187. (3929) (7174)- Evs (İbnu Ebî Evs Huzeyfe es-Sakafi) radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında oturuyorduk. O bize bir kısım kıssalar anlatarak vâz u nasihat ediyordu. Derken bir adam gelerek, gizli bir şeyler söyledi. Resûlullah: "Bunu götürüp öldürün!" emretti. Adam geri dönünce, Resûlullah onu çağırdı ve: "Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet eder misin?" diye sordu. Adam "Evet!" deyince: "Gidin, bu adamı serbest bırakın! Zira ben, insanlarla onlar lâ ilâhe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu dediler mi, bana onların kanları ve malları haram olur" buyurdu." [1594]

?1188 ?7175 ?3930 -?????????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ???? ?‘??????? ????????????. ?????????: ????? ??????: ????????????? ?????? ?????: ???

????????. ?????: ?????. ????? ??? ??????? ???????????? ???????: ???????? ??? ?????????! ? ??????? ???????? ???????? ???????? ??????? ????. ?????: ???? ?????????????? ?????? ????????????. ??????? ???????? ??????? ??????. ???? ???????? ??????????? ???????? ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????: ???????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????????? ????? ?????????????. ???????? ???????? ??????????? ?????? ????????. ???????????? ????????????. ???????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ????????????? ??????????. ???????? ???????? ?????: ???????? ???? ? ?????? ???? ??????. ?????? ????????. ????????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ??????? ?????! ????????. ?????: ????? ??????? ????????? ??????? ???? ??????????. ??????????? ????????? ??????. ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ???? ???????? ?????????? ??? ??? ????????? ?????: ??? ??????? ?????! ???? ???????? ???????? ???????? ???????? ??? ??? ????????. ????? ??? ?????? ???????? ??? ????????? ???? ??? ?????? ???????? ??? ??? ????????!.????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????. ??????????? ????????? ????? ?????? ?‘?????. ????????: ??????? ???????? ????????. ???????????? ????? ????????? ??????????? ????????????. ????????? ????? ?????? ?‘????? ????????? ??????? ??????????? ????????. ???????????. ????? ??????????? ??????????? ????????? ????? ?????? ?‘????? ????????????? ??? ?????? ?????? ??????????.??? ???????: ????? ????? ???. ??????? ???? ????? ???? ?? ???? ??? ????? ????? ?? ?‘??? ???? ?? ???? ????? ??? ?????? ????? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?? ??????? ????? ?????.????????? ??????????? ???? ?????? ?‘????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ??????????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????. ???????? ?????? ????
??????????????? ????? ?????? ???? ????????????????. ???????? ??????????. ??????? ?????: ???????????? ?‘?????: ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????? ?‘????? ?????????? ???? ???? ????? ??????. ????????? ?????? ??????? ???? ????????? ????????? ???????? -? ?????? ???? ??????-??? ???????: ????? ????? ???. ‘? ???????????? ?? ??? ????? ?????. ????? ???? ?‘????? ???? .

1188. (3930) (7175)- İmrân İbnu'l-Husayn radıyallahu anh anlatıyor: "Nâfi' İbnu'l-Ezrak ve arkadaşları geldiler ve bana: "Ey İmrân helak oldun (dinden çıktın)!" dediler. İmrân: "Hayır! İmran helak olmadı (dinden çıkmadı)" dedi. Onlar ısrarla: "Evet evet helak oldun!" dediler. İmran: "Beni helak eden şey nedir?" dedi. Onlar: "Allah Teâla hazretleri: "Fitne olmasın, dinin tamamı Allah için olsun diye onlarla savaşın" buyuruyor" dediler. İmrân: "Evet biz onlarla savaştık ve hatta onları sürdük. Dinin tamamı Allah içindi. Dilerseniz, ben size Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittiğim bir hadisi rivayet edeyim!" dedi. Onlar: "Onu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan sen mi işittin?" dediler. İmrân: "Evet! Ben gördüm ki, Resûlullah, müşriklere karşı müslümanlardan müteşekkil bir ordu gönderdi. Askerler müşriklerle karşılaşınca, aralarında çok şiddetli bir savaş oldu. Müşrikler mağlup olup sırtlarını müslümanlara verdiler (saf dışı oldular). Sonra benim yakınlarımdan bir adam müşriklerden birine mızrakla saldırdı. Adamın üzerine yürüyünce, müşrik Eşhedü en lâilâhe illallah (Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim), ben müslümanım" dedi. Fakat müslüman asker ona mızrağını saplayıp adamı öldürdü. Adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Helak oldum! (Yani büyük bir günah işledim)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm bir iki sefer: "Ne yaptın?" diye sordu. Adam yaptığını olduğu gibi anlattı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm adama: "Kalbini yarıp içinde ne olup olmadığına bakmalı değil miydin?" dedi. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer kalbini yarsaydım içindekini bilebilir miydim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen adamın hem sözünü kabul etmiyorsun hem de kalbindekini bilmiyorsun (olur mu böyle şey!)" dedi. İmrân sözlerine devam etti: "Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, adam hakkında bir şey söylemedi. Adam da az bir zaman yaşadı. Nihayet öldü. Biz onu defnettik. Ertesi günü adamın cesedi yer üstünde görüldü. Halk: "Belki de bir düşman, kabrini deşip (kötülük için çıkarmıştır)" dedi. Tekrar onu defnettik. Gençlerimize mezarı başında nöbet tutmalarını söyledik. Buna rağmen cesedi tekrar mezardan dışarı atıldı. "Bekleyen gençlerimiz uyumuş olabilirler" diye düşündük. Bir kere daha onu defnettik. Bu sefer mezarını kendimiz bekledik. Ertesi gün yine cesedi kabirden dışarı atıldı. Bunun üzerine, adamın cesedini dağlar arasında bir geçide attık."
Hâdise, bir başka rivayette İmrân İbnu'l-Husayn tarafından (biraz farkla) şöyle anlatılmıştır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bizi bir seriyyeye göndermişti. Sonra (savaşın bitiminde) müslümanlardan biri, müşriklerden birine saldırdı..." hadisi yukarıdaki gibi anlattı. Şu ilavede bulundu: "Toprak onun cesedini dışarı attı. Biz durumu Resûlullah'a haber verdik.. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu toprak, ondan daha şerir insanları da kabul eder. Fakat Allah Teâla hazretleri, size "lâ ilahe illallah" kelâmının hürmetinin büyüklüğünü ders vermek istedi."[1595]

AÇIKLAMA:

Benzer bir hâdise Üsâme İbnu Zeyd radıyallahu anhümâ'nın başından da geçmiştir. Hâdiseyle ilgili bazı açıklamalar yapıldığı için burada tekrar etmeyeceğiz. [1596]

*** MÜ'MİNİN KANI MALI HARAMDIR**

?1189 ?7176 ?3931 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ?‘??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????????: ? ?? ???? ?‘??? ????? ?????. ? ??? ???? ?????? ????? ?????. ? ??? ???? ????? ????? ?????. ? ??? ?????? ???????? ???? ????? ????? ????? ??? ????? ????? ??? ????? ?????. ? ?? ????? ???????: ???. ?????: ?????????! ????.??? ???????: ?????? ????? ???????? ???? .

1189. (3931) (7176)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Veda haccı sırasında buyurdular ki: "Bilesiniz! Günlerin en ziyade haram olanları şu günlerinizdir. Bilesiniz! Ayların en haramı da şu ayınızdır. Bilesiniz! Beldelerin en haramı da şu beldenizdir. Bilesiniz! Kanlarınız, mallarınız birbirinize şu ayda, şu beldede şu gününüzün haramlığı gibi haramdır. Acaba tebliğ ettim mi?" Halk: "Evet!" dediler. Resûlullah: "Ey Allahım şahid ol!" buyurdu."[1597]

?1190 ?7177 ?3932 -???????? ????? ????????? ???? ????? ???????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ???????????. ????? ?????. ????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????: ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????????? ?? ???????: ??? ???????? ???????? ???????. ??? ???????? ???????? ??????????. ???????? ?????? ???????? ????????! ?????????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????. ??????? ???????? ????? ??????? ???? ??? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????. ???? ?? ???????? ??? ?????? ????? ???? ????? ????. ????? ?????? ???? ??? ?????? .

1190. (3932) (7177)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı Ka'be'yi tavaf ederken gördüm, şöyle diyordu: "Sen ne temizsin, kokun da ne güzel! Sen ne yücesin, senin hürmetin ne büyük! Muhammed'in nefsini elinde tutan Zât-ı Zülcelal'e yemin olsun! Mü'minin Allah katındaki hürmeti, senin hürmetinden daha büyüktür. Mü'minin malının, kanının hürmeti de böyledir. Biz mü'min hakkında sadece hüsn-i zanda bulunuruz."[1598]

?1191 ?7178 ?3934 -???????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ????????????? ????? ????????? ???? ???????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????????? ???? ??????? ???????? ????? ??????????? ????????????. ?????????????? ???? ?????? ?????????? ????????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ????. ???? ????? ???? ???? ?? ??? ??????.?

???????? ??????? ???????????. ????????????????. ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ????? ?????: ????? ??????????? ? ???????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ??? ???? ?? ??? ?? ???? ????? ?????? ???? .

1**192. (3938) (7179)-** Sa'lebe İbnu'l-Hakem radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gazvede) düşmanın koyun sürüsüne rastlamıştık. Hemen yağmaladık ve tencereleri kurduk. Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm tencerelerimizin yanından geçti (ve onları gördü). Kaldırmamızı emretti. Derhal hepsini devirdik. Sonra: "Yağma helal değildir" buyurdu."[1600]

*** MÜSLÜMANA SÖVMEK FISKTIR**

?1193 ?7180 ?3940 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ?‘???????. ????? ????? ????? ???? ?????? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ??????????? ??????? ?????????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ????? ?????????? ???. ???? ?? ???? ???????? ?? ???? ????? ?????. ???????? ???????? ?????? ????? ?‘???? ????? ???? ?‘???? ???? .

1193. (3940) (7180)- Ebu Hureyre ve İbnu Ebi Vakkâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümana sebbetmek (sövmek) fisktır, öldürmek de küfürdür."[1601]

*** BİRBİRİNİZİ BENDEN SONRA ÖLDÜRMEYİN**

?1194 ?7181 ?3944 -????????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ?????? ????: ????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ?‘?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?? ????? ?????????? ????? ????????? ??????? ???????????????? ?‘?????. ??? ??????????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ?????????? ????. ???? ?? ?????? ????? ????. ???????????? ?? ?????? ????? ????. ???? ????????? ????? ??? ?????? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ????? ?????. ???: ????? ??? ??? ??? ????? ????????. ?????? ???? ??? ??? »????????« ???? ??????: ?????? ???? »???????« ???? ???. ??? ??????? ???? ??????? ????? ?? ??????? ???? ?????? ??? ???? ????? ????? ??????? ? ?153 ??? ???? »????????« ???? ?????? .

1194. (3944) (7181)- Sunâbih el-Ahmesî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bilesiniz! Havz(-ı kevser)e ilk geleniniz ben olacağım ve ben diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla övüneceğim. Benden sonra birbirinizi öldürmeyin."[1602]

*** MÜSLÜMANLAR ALLAH'IN ZİMMETİNDE (GARANTİSİNDE)DİR**

?1195 ?7182 ?3945 -????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ??????? ???? ??????? ????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ???????? ???????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????? ?????? ???? ?????? ???? ???????????? ???? ??????? ????????????? »?????????????« ???? ????? ?????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????. ??? ?????????? ?????? ??? ????????. ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ????????.??? ???????: ???? ?????? ????. ? ??? ????? ???? ?? ??????????? ?? ???? ???? ?? ??? ?????? ??? ??????? .

1195. (3945) (7182)- Ebu Bekrı's-Sıddık radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sabah namazını kim kılarsa, o Allah'ın zimmetindedir. Allah'ın bu garantisini ihlal etmeyin. Kim onu öldürürse, Allah, yüzüstü cehenneme atıncaya kadar öldürenin peşini bırakmaz."[1603]

?1196 ?7183 ?3946 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ?????? ????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ?? ????? ????? ??? ?? ????. ????? ?? ??? ????? .

1196. (3946) (7183)- Semüre İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim sabah namazını kılarsa, Allah'ın garantisi altındadır."[1604]

?1197 ?7184 ?3947 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ????? ???????????? ??????? ???? ????????. ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ??????? ????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ????? ???? ?? ????? ????? ?????? .

1197. (3947) (7184)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mü'min, Allah katında, bir kısım meleklerden daha kıymetlidir." [1605]

*** ASABİYET**

?1198 ?7185 ?3949 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ?????????? ?????????????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????: ???????: ???????? ????? ???????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????: ??? ??????? ?????! ????? ?????????????? ??? ??????? ????????? ????????? ?????: ? ??????? ???? ????????????? ??? ??????? ????????? ???????? ????? ?????????.??? ???????: ??? ????? ?????? ??? ????? ??????. ???: ??? ?? ??????? ?????: ?? ???????? ????? ?? ???? ????????? ???? ????? ????? .

1198. (3949) (7185)- Füseyle'nin babası (Vâsile İbnu'l-Eskâ) radıyallahu anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, kişinin kavmini sevmesi, (merdud olan) asabiye midir?"
"Hayır buyurdular, asabiye, kişinin zulümde kavmine yardımcı olmasıdır."[1606]

AÇIKLAMA:

Daha önce mükerreren açıklandığı üzere, asabiye bugünkü tabirle ırkçılık demektir. İslâm, kişinin ırkî hususiyetini reddetmez. Dolayısıyla her insanın kendi ırktaşlarına hususî bir yakınlık hissetmesi tabiidir. Hadis bu taraftarlığın zulme sürecek seviyeye çıkmamasını emretmektedir. Dinimiz bütün mü'minlerin kardeş olduğunu söylemiştir. Kardeşler arasında münasebet adalet, hakkaniyet çerçeve de yürür. Zulümde yardım, himaye yoktur, kardeş bile olsa. Öyleyse kavmine zulümde yardımcı olmak, dinin reddettiği asabiyettir.
Irkçılıkla ilgili bahisler görülmelidir.[1607]

*** SEVADU'L-A'ZAM (EKSERİYET)**

?1199 ?7186 ?3950 -????????? ??????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????? ???????????. ?????????? ????? ?????? ?‘?????? ?????: ???????? ????? ???? ??????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ???????? ? ?????????? ????? ???????. ?????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ?‘??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ?‘??? ????? ???? ?? ???? ??? ????. ?? ????? ?????? ???? ??? ???? ???. ?????? ????? ??????? ??? ????? ?????? ???????? .

1199. (3950) (7186)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetim dalâlet (bâtıl) üzerinde toplanmaz. Öyleyse bir ihtilâf görünce, size çoğunluğu iltizam etmenizi tavsiye ederim."[1608]

AÇIKLAMA:

İslâm ûlemâsı ümmetin dalalette içtima etmeyeceğini bildiren hadisi, pek çok meselenin hallinde umumi bir prensip yapmıştır. Mesela ihtilaflı meselelerde ulemânın ekseriyetinin ittifak ettiği görüşün, savâba makrun olduğu kabul edilir, zayıf bir rivayet, ûlemanın fiilen amel etmesi yani telakki-yi bil kabulü ile sıhhat kazanır, hükmî tevatür derecesinde itibar görür. Bu hususlara daha önce açıklama kaydedildi.[1609]

?1200 ?7187 ?3951 -????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ????? ??????????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ?‘??????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????? ??????? ??????. ???????? ????????? ??????? -??? ???????-: ??? ??????? ?????! ??????? ????????? ???????. ?????: ?????? ????????? ????? ???????? ??????????. ??????? ?????? ????? ??????? ‘??????? ??????. ????????? ??????????? ??????? ??????? ????????. ????????? ??? ? ????????? ?????????? ???????? ???? ?????????? ????????????. ??????????? ??? ? ??????????? ??????? ?????????????. ??????????? ??? ? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1200. (3951) (7187)- Hz. Mu'âz İbnu Cebel radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir namaz kılmış ve namazı çok uzatmıştı. Namazdan çıkınca biz: "Ey Allah'ın Resûlü! Bugün namazı çok uzattınız!" dedik. şu açıklamayı yaptılar: "Ben bugün, bir ümit ve korku namazı kıldım. Ben (namazda) aziz ve celil olan Allah'tan ümmetim için üç şey talep ettim. Allah bunlardan ikisini verdi, birini vermedi. Ben Allah'tan ümmetime, kendileri dışında bir düşman musallat etmemesini talep ettim, bu talebimi kabul etti. Allah'tan ümmetimi (eski ümmetler gibi) toptan suda boğarak helak etmemesini talep ettim. Allah bunu da kabul etti. Allah'tan ümmetimin kendi aralarında savaşmamalarını talep ettim, Allah bunu reddetti." [1610]

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın birinci talebi, müslümanların hâricî düşmanlar tarafından hain bir yenilgiye uğratılmaması istikametindedir. Allah bunu kabul etmiştir. Nitekim 1500 yıllık İslâm tarihi içinde hariçle çok savaşlar olmuş ise de müslümanların varlığını bütün dünyada sona erdirecek şekilde bir mağlubiyet olmamıştır. Bir cephede kaybedilmiş, bir başka cephede muzaffer kılınmıştır. Veya bu kısmî mağlubiyetler geçici olmuştur. En karanlık günler Birinci Cihan Harbi'nden sonra yaşanmış, buna rağmen tekrar bir toparlanma içine girilmiş, esarete düşen müslüman cemiyetler kurtulmaya başlamışlardır. Resûlullah bu halin Kıyamete kadar devam edeceğini haber vermektedir.
İkinci talep Nuh kavmi tarzında bütün ümmetin suda boğularak helak olmamasıyla ilgili. Buna kıyasen, Kur'ân'da geçen ve bir milleti toptan yok eden semavî belaların da bütün ümmeti yok edecek şeklinde vaki olmayacağını söyleyebiliriz.
Üçüncü dua ki -kabul edilmediği belirtiliyor- ümmetin kendi arasında savaş yapmama meselesidir. Sahabe devrinde başlayan iç kavgalar tarih boyu eksik olmamıştır. Hadisin sarahatine göre bu hal Kıyamete kadar devam edecektir. Endülüs'ün elden çıkması, Osmanlıların çöküşü hep bu iç kavgalar sebebiyledir. Ümmet-i merhumenin büyük belaları bu iç kavgaların peşinden gelmektedir. İslâm düşmanları İslâm beldelerini istila planlarını iç kavgalarımıza göre yapmakta, önce dahili kavga zeminleri hazırlamakta, böylece bölüp parçaladıktan sonra istilâ ameleyelerini gerçekleştirmektedir. Allah, bu ümmete, tevhid ve iman kardeşliğinde birleşme, bütünleşme feraseti versin.[1611]

?1201 ?7188 ?3954 -????????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ??????????? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????????? ????? ?????? ??????????? ???? ????? ?????:????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????. ???????? ????????? ??????? ????????? ????????? ????????. ??? ???? ???????? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ?????? ????: ??? ?? ???? ?? ?????? ?? ????? ????? ?? ???? ???? ? ????? ??????? ????? ??? ??? ?? ????: ???? ?????? .

1201. (3954) (7188)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Benden sonra ümmetim içerisinde) fitneler olacak. O fitnelerde, kişi mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak akşamlar, Allah'ın ilimle ihya ettikleri hâriç." [1612]

*** FİTNEDE TESEBBÜT (DİKKATLİ, SABIRLI OLMA)**

?1202 ?7189 ?3962 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? »??? ??????? ???? ?????? ???? ???? ????? ????? ????? ??????« ???? ????? ????????? ?????: ???????? ????? ????????? ?????? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ????????? ???????? ????????? ??????????. ????? ????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ??????????? ?????? ??????????. ????? ??????? ??? ???????? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ????????? ????????. ?????? ????????. ?????????? ??? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ????. ?? ??? ???? ???? ?? ???? ?? ???? ???????? .

1202. (3962) (7189)- Muhammed İbnu Mesleme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, bir fitne, bir ayrılık ve bir ihtilaf olacak. Bu durum gelince, Uhud'a kılıncımla git! Kırılıncaya kadar onu (taşa) çal. Sonra evinde otur. Hatta sana günahkâr bir el veya ölüm gelinceye kadar (evinden çıkma)."
Nitekim (haber verilen bu fitne) çıktı ve ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğini yaptım."[1613]

*** İKİ MÜSLÜMAN BİRBİRİNE KILIÇ ÇEKERSE**

?1203 ?7190 ?3964 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ???????????? ????????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ???????? ????????????? ?????????????? ??????????? ????????????? ??? ????????. ???????: ??? ??????? ?????! ????? ?????????? ????? ????? ???????????? ?????: ?????? ?????? ?????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1203. (3964) (7190)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir keresinde): "İki müslüman birbirlerine kılıç çekerlerse kâtil de maktûl de cehennemdedir" buyurmuşlardı. Orada bulunanlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Katili anladık, cehennemdedir; ya maktulün suçu ne?" dediler.
"Çünkü, o da kardeşini öldürmek istemişti" buyurdular." [1614]

?1204 ?7191 ?3966 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ????????? ????????????. ????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ????? ???????? ?????????? ?????? ??????

?????? ????????????? ?????? ??????? ????????? ????????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ???. ????? ?? ??????? ????? ?????. ????? ??????: ??? ?????? ??? ?? ???? .

1204. (3966) (7191)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mertebe itibariyle insanların Kıyamet günü Allah indinde en kötüsü, ahiretini, başkasının dünyası için helâk eden kuldur."[1615]

AÇIKLAMA:

Başkasının dünyası için, ahiretini helâke atmak, zâlim uğrunda dünyevî maksatlar peşinde koşan insanlar uğrunda zulme düşen, ölen, öldüren kimselerin halini ifade eder. Bu yolda ölmek veya öldürmek, zulme düşmek, ahiretini heba etmek demektir. Müslüman, hatt-ı hareketini hesaplamak zorundadır. Allah rızası maksadıyla olmayan ölme ve öldürmeler ahiretini heba etmeyi netice verir. Irkçılık uğruna yapılan faaliyetler bunun en güzel örneğidir. Hele bu, mü'min kardeşini öldürmeye, fitne ateşini uyandırmaya vesile olursa.
Hadisten "başkasının elindeki dünyalık"ı elde etmek için âhiretini feda etme mânasını çıkarmak da mümkündür.
İnanan insanlar için böylesi akılsız davranışları Resûl-i Ekrem en kötü amel olarak tavsif buyurmaktadır.[1616]

*** FİTNEDE DİLİ TUTMAK**

?1205 ?7192 ?3968 -????????? ????????? ???? ????????.????? ????????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????????????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??????????. ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????? ??????????? ??? ????. ????? ?? ???? ?? ?????? ??? .

1205. (3968) (7192)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Fitneden kaçının! Çünkü o esnada dil, (tesir bakımından) kılıç darbesi gibidir." [1617]

?1206 ?7193 ?3970 -????????? ????? ??????? ????????? ?????? ????????? ???? ??????? ??????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ????????? ???????????? ???????????? ???? ?????? ??????. ? ????? ????? ??????. ????????? ????? ??? ????? ????????? ????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????? ??? ???? .

1206. (3970) (7193)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki: Kişi, (bazan) Allah'ın gazabına sebep olan bir kelâm eder, kendisi o sözde bir mahzur görmez. Ama o söz sebebiyle, cehennem ateşinin yetmiş yıllık dibine iner."[1618]

?1207 ?7194 ?3975 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ?????? ???? ?‘?????? ???? ??????????? ???? ????? ???????????? ?????: ????? ???? ??????: ????? ???????? ????? ??????????? ????????? ????????. ?????? ????????? ??????? ????????. ????? ?????? ??????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ???????? ????. ????? ??????? ???? ?????? ?? ?‘????

1207. (3975) (7194)- Ebu'ş-Şa'şâ rahimehullah'ın anlattığına göre, "İbnu Ömer radıyallahu anhüma'ya: "Biz ümerânın yanlarına girer, bir çeşit konuşuruz, yanlarından çıkınca da bir başka çeşit konuşuruz" denilmişti. Onlara "Biz bunu, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında münafiklık addederdik" dedi."[1619]

*** İSLÂM GARİB BAŞLADI**

?1208 ?7195 ?3987 -????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????????? ??????? ???? ?????????? ??????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?‘????? ????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ????????????.??? ???????: ???? ??? ???. ????? ?? ??? ?? ???? ????? ??? ??? ????.-?845?????? ???????????? ????????? ?????????? ???.??????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? .

1208. (3987) (7195)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki İslâm garib (eşine rastlanmadık bir şekilde) başladı tekrar garibliğe avdet edecek. Gariblere ne mutlu."[1620]

AÇIKLAMA:

Garîb, yabancı demektir, şimdilerde gurbetçi diyoruz. Yani yabancı bir yerde bulunan. Kelime İbnu Mâce'nin müteakip hadisinde bizzat Aleyhissalâtu vesselâm tarafından -bir soru üzerine- açıklanmıştır: "Kabilelerinden (dinleri için) ayrılanlar." Hadisin, bazan, İslâm'ın temel esprisine zıt bir karamsarlıkla izahına rastlanır: "İslâmiyet kimsesizlerle başladı, yine kimsesiz kalan az sayıda mü'minlerle sona erecek." Bu mana "Allah'tan ümit kesilmez" esprisine aykırıdır. Mü'min, hangi şartlarda olursa olsun gelecek hakkında karamsar ve bedbin olmamalıdır. Öyleyse hadisi, "İslâm, tarihte eşine rastlanmayan, fevkalâde sür'atli bir inkişafla başladı, ahir zamanda tekrar böyle bir inkişâfa mazhar olacak" diye anlamak, o mutlu günleri hazırlayan "gariplerden olma" emel ve gayretine girmek daha muvafiktır. Bediüzzaman bunu "İstikbal inkılâbı içinde en yüksek gür sedâ İslâm'ın sedası olacaktır" diye müjdelemiş[1621], "... Ahirette cennet ve cehennemin zaruri vücutları gibi, hayır ve hak din, istikbalde mutlak galebe edecektir...", "...Alem-i İslâm milletleri Arabın metanetinden ders almışlar. İnşaallah yine Araplar, ye'si bırakıp İslâmiyet'in kahraman ordusu olan Türklerle hakiki bir tesanüd ve ittifak ile el ele verip Kur'ân'ın bayrağını dünyanın her tarafında ilan edeceklerdir", "Yaşasın sıdk, ölsün hizb, muhabbet devam etsin, şûrâ kuvvet bulsun!" gibi kesin ifadelerle ümmetin yolunu ümid şavkıyla aydınlatmıştır. Bu şavkla aydınlanan nurlu gönüller, şeytanın ümitsizlikle kalpleri karartttığı bir devirde Sadece ümmet-i Muhammediyeye değil, bütün insanlığa saadet-i hakikiyyeyi getirecek gurebâlar olarak tebcîle, takdire layıktırlar.
Hadisten anlaşılan ümid manası, şahsi, ferdi ve "yeni" bir yorum da değildir. Tirmizî'nin bir rivayetinde gurebâ ile ilgili olarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle bir açıklaması daha vardır: "Benden sonra insanların ifsad edip bozdukları sünnetimi düzeltecek olan o gariblere ne mutlu" (İman 13). Şu halde Resûlullah, İslâm dışı âdetleri hayattan çıkararak asli hüviyetiyle İslâm'ı hayata yeniden tatbik edecek olan garibleri tebşir etmekte, ümmete öyle bir istikbali müjdelemektedir.
Bu bahse, son olarak, Elmalılı Hamdi Efendi merhumun hadisle ilgili tahlilini kaydetmeyi uygun buluyoruz.
"Bu hadisteki ????????? fiilini ekseri kimseler ????????? . .. (olacak) mânasına fi'l-i-nâkıs telakki ederek "İslâm garib olarak başladı (yahud zuhûr etti) yine başladığı gibi garib olacak" diye yalnız inzar suretinde anlamış, bundan ise hep yeis, teamüm etmiştir (yayılmıştır). Halbuki Kamus'ta gösterildiği üzere, âde fi'ili ????? ???????? . .. de olduğu gibi, dönüp yeniden başlamak mânasına da gelir.
Bu hadiste de böyledir. Yani "İslâm garib olarak başladı (veya zuhur etti) ileride yine başladığı gibi garip olarak tekrar başlayacak yahud yeniden zuhur edecek. Ne mutlu o gariblere" demektir. Hadisin âhirindeki fetûbâ, onun inzar için değil, tebşîr için sevk buyurulduğunu gösterir. Gerçi bunda da dönüp garib olmak inzarı yok değil, lakin sönmeyip yeniden başlaması tebşiri vardır. İşte fetûbâ lil gurebâ müjdesi de bunun içindir. Çünkü onlar, sâbikûn-i evvelûn gibidirler. Binaenaleyh hadiste yeis değil, müjdeyi nâlıktır..."(5, 3713-3714).[1622]

*** FİTNEDEN KİMLER SALİM OLABİLİR**

?1209 ?7196 ?3989 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????? ?????

?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ???????: ??? ?????????? ?????: ?????????? ?????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ???? ??????? ?????????? ??????. ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????????????. ????? ?????? ??????? ?‘??????? ?‘????????? ?‘????????? ????????? ????? ??????? ???? ??????????? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ????????? ???????? ?????????? ???? ????? ????????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ?? ????? ??? ???? .

1209. (3989) (7196)- Hz. Ömer radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın mescidine gitmiştir. Orada Hz. Muaz İbnu Cebel radıyallahu anh'ı Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabrinin dibinde oturmuş ağlar bulmuş ve: "Niçin ağlıyorsun?" diye sormuştur. Hz. Mu'âz: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işitmiş olduğum bir hadis sebebiyle" demiş ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın hadisini okumuştur: "Şurası muhakkak ki riyanın azı dahi şirktir. Kim Allah'ın velisine düşmanlık yaparsa şüphesiz Allah ile savaşmaya çıkmış olur. Allah itaatkâr, takva sahibi ve halktan uzak duran öyle (kendi halinde) kullarını gerçekten sever ki, onlar görünmedikleri zaman aranmazlar (ehemmiyet verilmedikleri için, yoklukları kimsenin dikkatini çekmez), hazır bulundukları zaman (da meclislere, ciddi meşguliyetlere) çağırılmazlar, tanınmazlar. Kalpleri pırıl pırıl hidayet kandilleridir. (Onları hiçbir şey şekke şüpheye atamaz.) Her müşkil meselenin, ağır belanın altından kalkarlar."[1623]

?1210 ?7197 ?3990 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????????? ????????????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ????? : ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ??????? ???????. ? ??????? ?????? ?????? ?????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ?? ??? ???? ??? ?? ???? ?? ??? ????? ?? ??? .

1210. (3990) (7197)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanlar, içerisinde bir tane iyisini bulamayacağın yüz deve(lik bir sürü) gibidirler."[1624]

*** ÜMMETLERİN AYRILMASI**

?1211 ?7198 ?3992 -????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ?????????: ??????????? ?????????? ????? ????? ??????????. ????????. ??????????? ??? ?????????? ??????????? ??? ????????. ?????????????? ?????????? ????? ?????????? ??????????? ????????. ????????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??? ?????????? ????????? ?????? ????????? ????????! ?????????????? ???????? ????? ????? ??????????? ????????. ????????? ??? ?????????? ??????????? ??????????? ??? ???????? ?????: ??? ??????? ?????! ???? ????? ?????: ???????????? .
??? ???????: ????? ???? ??? ?? ???? ????? ????. ????? ?? ??? ????? ????? ????? ????: ????. ????? ?????? ???? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ????. ???? ?? ???? ??? ????? ??????. ????? ?????? ????: ??? ?????? ???? ???. ????? ?????? ???? ??? ??????. ????? ???? ?‘???? ???? .

1211. (3992) (7198)- Avf İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yahudiler yetmişbir fırkaya bölündüler, onlardan sadece bir fırka cennetliktir, yetmiş fırka cehennemliktir. Hıristiyanlar ise yetmişiki fırkaya bölündüler. Bunlardan da yetmişbir fırka cehennemliktir, sadece biri cennetliktir. Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! Benim ümmetim yetmişüç fırkaya bölünecek, bunlardan biri cennetlik, yetmişikisi cehennemliktir."
"Ey Allah'ın Resûlü! Cennetlikler kimlerdir?" diye sorulmuştu. "Onlar, cemaattir" buyurdular."[1625]

?1212 ?7199 ?3993 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ????? ???????. ????? ????????? ???? ????? ?????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ?????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ????????. ?????? ???????? ???????????? ????? ?????????? ??????????? ????????. ???????? ??? ???????? ??? ????????? ?????? ????????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1212. (3993) (7199)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Muhakkak ki, İsrailoğulları yetmişbir fırkaya ölündü, ümmetim de yetmişiki fırkaya ayrılacak. Biri hariç hepsi ateştedir. Biri hâriç olan cemaattir."[1626]

?1213 ?7200 ?3994 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????????? ??????? ???? ????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ????? ???? ???????? ????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????????? ?????????????? ?????: ??????? ????? ???? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1213. (3994) (7200)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizler, kendinizden önce gelen ümmetlerin sünnetine kulacı kulacına, arşını arşınına ve karışı karışına muhakkak tıpa tıp uyacaksınız. Hatta onlar, daracık bir keler deliğine girseler oraya siz de gireceksiniz."
Oradakiler, "Ey Allah'ın Resûlü! (Onlar) yahudiler, ve hıristiyanlar mı?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bunlar değilse kimler olur?" buyurdular."[1627]

AÇIKLAMA:

Ehl-i Kitap, ehl-i bida ile ilgili bahisler daha önce işlendi. Burada tekrar etmeyeceğiz.[1628]

*** KADIN FİTNESİ**

?1214 ?7201 ?3999 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ??????? ??? ??????????? ???????????: ?????? ??????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ???? ??? ???? .

1214. (3999) (7201)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her sabah mutlaka iki melek nida eder: "Kadından vay erkeğin haline!" ve "Erkekten vay kadının haline!"[1629]

?1215 ?7202 ?4001 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ?????????? ???????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ??????????? ????? ???????? ???????? ???? ?????????? ???????? ??? ??????? ????? ??? ??????????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ??????? ????????! ???????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ?????????????? ??? ??????????. ????? ????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ?????????????? ??? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????. ????? ????? ?????? ??? ???? ???????: ???? ????. ??????? ?????? ????? ???? .

1215. (4001) (7202)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mescidde otururken Müzeyre kabîlesinden bir kadın girdi, çok süslüydü, zinetleriyle mescidin içinde bile pek çalımlı yürüyordu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey insanlar! Kadınlarınızı mescidde süsler takınmaktan ve çalımlı yürümekten men edin! Zira İsrailoğulları, kadınları zinet takınıp, mescidde çalımlı yürüyünceye kadar lanetlenmediler" buyurdular."[1630]

*** EMR-İ BİL-MÂ'RUF**

?1216 ?7203 ?4008 -????????? ????? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ???????? ????????? ???????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????? ???????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ????? ???????? ????? ??????? ????? ? ??????? ?????. ????????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ???????????: ??? ???????? ??? ??????? ??? ????? ???????? ????????: ???????? ????????. ????????: ???????? ?????? ?????? ??? ???????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ????. ???? ??????? ???? ??????? ?? ????? ?????? .

1216. (4008) (7203)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Hiçbiriniz kendisini tahkir etmesin" buyurmuştu. Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resulü! Bizden biri nefsini nasıl tahkir eder?" diye sordular. "Bir kimse öyle bir şey görür ki, onunla ilgili bir şey söylemesi Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır. Fakat o, bu hususta konuşmaz. (Yani, insanlardan çekinip konuşmamakla nefsini tahkir etmiş, alçaltmış olur). Allah Teâla hazretleri de Kıyamet günü, ona: "Şu şu meselede niye üzerine düşen sözü söylemedin?" diye hesaba çeker. Adam: "Konuşmamı halk korkusu engelledi" der. Allah Teâla da: "Sen (insanlardan değil), önce benden korkmalıydın" der."[1631]

?1217 ?7204 ?4010 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ?????: ?????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ?????: ?? ????????????? ??????????? ??? ????????? ??????? ??????????? ????? ???????? ????????: ????.???
??????? ?????! ??????? ?????? ??????? ??????? ????? ??????? ???? ????????? ????????????? ???????? ????? ???????? ??????? ???? ?????. ????????? ??????? ????????. ???????? ????? ???????? ?????? ??????????? ????? ????????. ????????? ????? ???????????? ???????????? ??????????. ???????? ??????????? ??????????? ??????? ????????: ?????? ???????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ?‘???????? ???‘??????? ???????????? ?‘????? ???‘?????? ????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????. ????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ????????. ?????? ????????? ?????? ??????? ? ???????? ???????????? ???? ??????????????? ???????: ?????? ???. ??????? ?? ???? ????? ????? .

1217. (4010) (7204)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına Habeşistan muhacirleri dönünce, onlara: "Habeşistan diyarında gördüğünüz farklı şeylerden bana anlatmaz mısınız?" buyurdular. Onlardan bir grub genç: "Elbette! Ey Allah'ın Resulü!" dediler (ve anlatmaya başladılar): "(Bir gün) biz otururken, onların yaşlı rahibelerinden biri, başının üstünde bir su küpü olduğu halde yanımızdan geçti, onlardan bir gence rastladı. Genç elinin birini rahibenin omuzları arasına koyup onu itti. Kadın dizlerinin üzerine düştü ve küpü kırıldı. Kadın yerden kalkınca, gence yöneldi ve: "Ey zâlim! Allah kürsüyü kurup, evvelini ve âhirini toplayıp hesaba çektiği, el ve ayakların lisana gelip yaptıklarını anlattıkları (o Kıyamet gününde) sen bana yaptığın zulmün ne demek olduğunu bileceksin! Yarın Allah'ın huzurunda benim halimle, kendi halinin ne olduğunu göreceksin!" dedi.
Râvi der ki: "Resûlullah (bu anlatılanları dinledikten sonra): "Rahibe doğru söylemiş, rahibe doğru söylemiş. Allah, zayıfların intikamını güçlülerden almayan bir ümmeti nasıl takdis edip (günahlarından arındırır?)" buyurdu."[1632]

?1218 ?7205 ?4012 -????????? ??????? ???? ??????? ???????????. ????? ????????? ???? ????????.????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ???? ????? ????????? ?????: ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ?‘?????. ???????: ??? ??????? ?????! ???? ????????? ???????? ???????? ??????. ???????? ???? ??????????
??????????? ???????. ???????? ??????. ???????? ????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ??? ????????? ??????????. ?????: ????? ??????????? ?????: ???? ??? ??????? ?????! ?????: ???????? ????? ?????? ??? ????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ????? ????? ??? ????? ?????. ???? ?????? ??? ???? ???? ????????. ???? ????? ???? ???? ?????? ????: ??? ?? ?????? ?? ??????? ????? ???? ????? ????: ????. ????? ???? ?‘???? ???? .

1218. (4012) (7205)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (hacc esnasında) birinci cemrenin yanında iken yanına bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Hangi cihad efdaldir?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm adama cevap vermedi. Adam ikinci cemrede görünce tekrar aynı şeyi sordu. Resûlullah yine sükut buyurdular. Akabe taşlamasını yapınca, bineğine binmek üzere, ayağını üzengiye koyunca: "Soru sahibi nerdedir?" dedi. Adam da: "İşte benim ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "(En efdal cihad) Zalim sultana karşı hakkı söylemektir!" buyurdular."[1633]

*** KENDİNİZE DÜŞENE BAKIN**

?1219 ?7206 ?4015 -????????? ?????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ??????????? ???? ????????. ????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ???? ????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????: ??? ??????? ?????!????? ???????? ?‘???? ?????????????? ?????????? ???? ??????????? ?????: ????? ?????? ??????? ??? ?????? ??? ?‘????? ??????????. ???????: ??? ??????? ?????! ????? ?????? ??? ?‘????? ????????? ?????: ????????? ??? ??????????. ?????????????? ??? ?????????? ?????????? ??? ????????????. ????? ??????: ????????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????? ??? ??????????? ????? ????? ???????? ??? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1220. (4017) (7207)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri, Kıyamet günü kulu mutlaka hesaba çeker. Hatta şunu da söyler: "Münkeri gördüğün zaman onu tatbik etmene mani olan şey ne idi?" Eğer Allah Teâla hazretleri kula hüccetini söylemeyi telkin ederse kul şöyle der: "Ey Rabbim! Ben senin rahmetini umdum ve insanlardan korktum (ve dinin reddettiği münkerlere müdahaleyi bu sebeple terkettim)."[1635]

?1221 ?7208 ?4019 -????????? ????????? ???? ??????? ??????????????. ????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ??????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????: ??? ???????? ????????????????! ?????? ????? ???????????? ??????? ???????? ???????? ??? ????????????????:???? ???????? ??????????? ??? ?????? ????? ?????? ????????? ????? ??? ????? ??????? ??????????? ???‘??????? ??????? ???? ?????? ?????? ??? ????????? ????????? ??????? .

?????? ????????? ??????????? ???????????? ??? ???????? ??????????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????. ?????? ????????? ??????? ??????????? ??? ??????? ????????? ???? ????????? ?????? ? ??????????? ???? ?????????.?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????? ????????? ???????? ???? ????????? ????????? ?????? ??? ??? ?????????.????? ???? ???????? ???????????? ????????? ?????? ???????????????? ?????? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????????.??? ???????: ????? ???? ???? ????? ??. ??? ??????? ??? ?????? ????? ???? ????? .

1221. (4019) (7208)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor. "(Bir gün) Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm yanımıza gelip şöyle buyurdular: "Ey muhacirler! Beş şey vardır, onlarla imtihan olacağınız zaman (artık cemiyette hiçbir hayır kalmamıştır. Onların siz hayatta iken zuhurundan Allah'a sığınırım. (Bu beş şey şunlardır:)
1) Zina: Bir millette zina ortaya çıkar ve alenî işlenecek bir hale gelirse, mutlaka o millette tâun hastalığı yaygınlaşır ve onlardan önce gelip geçmiş milletlerde görülmeyen hastalıklar yayılır.
2) Ölçü-tartıda hile: Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet mutlaka kıtlık, geçim sıkıntısı ve sultanın zulmüne uğrar.
3) Zekat vermemek: Hangi millet mallarının zekatını vermezse mutlaka gökten yağmur kesilir. Hayvanlar da olmasaydı tek damla yağmur düşmezdi.
4) Ahdin bozulması: Hangi millet Allah ve Resûlünün ahdini (yani düşmanla yaptığı anlaşmayı) bozarsa, Allah Teâla hazretleri o millete, kendilerinden olmayan bir düşmanı musallat eder ve ellerindeki (servet)lerin bir kısmını onlar alır.
5) Kitabullahla hükmetmeyi terk: Hangi milletin imamları Kitabullahla ameli terk ederek Allah'ın indirdiği hükümlerden işlerine gelenleri seçerlerse, Allah onları kendi aralarında savaştırır." [1636]

?1222 ?7209 ?4021 -????????? ????????? ???? ??????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ?????? ????????????????? ??????????? ?????: ???????? ?‘????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ????.?855-???????????? ?????? ????????????????? ??????????? .

1222. (4021) (7209)- Berâ İbnu Âzib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (bir defasında): "Onlara Allah lanet eder ve lanet edenler de onlara lanet eder" buyurdu ve arkasından lanet edenler ibaresiyle "yerde yürüyen hayvanlar" ın kastedildiğini açıkladı."[1637]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen "Onlara Allah lanet eder ve lanet edenler de onlara lanet eder" ibaresi Bakara suresinin 159. ayetinde geçer. Resûlullah bu hadisleriyle ayette geçen "lanet ediciler"den ne kastedildiğini açıklamış olmaktadır. Ayetin tam meali şöyle: "Biz, Kitap'ta insanlara iyice açıkladıktan sonra indirmiş olduğumuz açık delilleri ve doğru yolu gizleyenlere gelince: Onlar, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı kimselerdir. Lânet edebileceklerin hepsi onlara lânet eder (rahmetten uzaklaştırılmalarını diler)."[1638]

?1223 ?7210 ?4022 -????????? ??????? ???? ?????????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ??? ????????? ??? ????????. ??? ??????? ????????? ??? ??????????. ?????? ????????? ?????????? ????????? ??????????? ?????????.??? ???????: ?????? ??? .

1223. (4022) (7210)- Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ömrü sadece yapılan iyilik artırır. Kaderi de sadece dua geri çevirir. Şurası muhakkak ki, kişi, işlediği günah sebebiyle rızkından mahrum edilir." [1639]

*** BELAYA SABIR**

?1224 ?7211 ?4024 -????????? ?????? ??????????? ???? ???????????. ????? ?????? ????? ????????. ?????????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???????????? ?????: ???????? ????? ?????????? ??????
?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ????? ????????. ?????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????????. ????????: ??? ??????? ?????! ??? ????????? ????????! ?????: ????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????????? ????? ?‘???? ??????: ??? ??????? ?????! ???? ???????? ?????? ?????? ?????: ?‘????????? ??????: ??? ??????? ?????! ????? ????? ?????: ????? ????????????. ??? ????? ????????? ??????????? ???????????. ?????? ??? ?????? ????????? ??? ???????????? ??????????. ????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ????????? ????????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1224. (4024) (7211)- Ebu Sa'idi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm hasta yatmakta iken yanına girdim. Elimi üzerine koydum, hararetini, yorganın üstünden elimin altında hissettim. "Ey Allah'ın Resulü! Hararetiniz çok fazla!" dedim.
"Biz (peygamberler) böyleyiz. Belalar bize katmerli gelir, buna mukabil ücretleri de katmerli verilir" buyurdular.
"Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insanlar en çok bela çekerler?" dedim.
"Peygamberler!" buyurdular.
"Ey Allah'ın Resûlü! Sonra kimler?" dedim.
"Sonra sâlihler! buyurdular ve açıkladılar: Onlardan biri fakirliğe öylesine müptelâ olur ki, kendini örten abadan başka bir şey bulamaz. Onlar, sizin bollukla sevindiğiniz gibi fakirlikle sevinirler."[1640]

?1225 ?7212 ?4027 -????????? ?????? ???? ??????? ?????????????? ??????????? ???? ??????????? ????: ????? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ???????? ??????? ??????? ????? ????????. ???????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????: ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ??????????? ????? ??????! ????????? ?????? ????? ??????? -?????? ???? ???? ?‘???? ?????? ???? ??????? ?????????? ???? ???????????? ?????????? ??????????-.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

1225. (4027) (7212)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Uhud (savaşı) gününde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bir dişi kırıldı ve başından yaralandı. Kan yüzüne akmaya başladı. Yüzündeki kanı hem siliyor hem de: "Kendilerini Allah'a çağıran peygamberlerinin yüzünü kanâ boyayan bir kavim nasıl iflah olur?" diyordu. Allah Teâla hazretleri (sanki bu sözleri tevekküle uygun bulmayarak) şu ayeti inzal buyurdu:
"Kullarının tedbir ve idaresinden senen elinde bir şey yoktur ve sen onların inkârlarından mes'ul değilsin. Allah dilerse onlara tevbe nasip eder, dilerse zalim oldukları için onlara azab verir" (Âl-i İmrân 128).[1641]

?1226 ?7213 ?4028 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ??????????? ???? ?‘?????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ?????: ????? ????????? ???????? ???????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???????. ???? ??????

????????????? ???? ???????? ?????? ????? ???????. ???????: ???????? ???????: ????? ??? ??????? ?????????? ?????: ???????? ??? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ?????????. ?????: ????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????????. ?????: ???? ????? ???????????. ??????? ????? ?????????? ?????? ??????? ????? ??????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? »???????«.??? ???????: ????? ????? ???? ?? ????? ????? ????? ????? ???? ?? ???? ??? ?? ???? .

1226. (4028) (7213)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün Hz. Cibril aleyhisselâm, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi. O sırada Resûlullah üzgün vaziyette oturuyordu. Sebebiyse Mekkelilerden biri vurup yaralamıştı, mübarek vücutları kana boyanmıştı. Hz. Cebrail: "Neyin var (niye üzgünsün)?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Şunlar bana yaptıklarını yaptılar!" dedi. Cibrîl: "Diler misin sana bir mucize göstereyim?" dedi. Resûlullah: "Evet bana (bir mucize) gösterin!" buyurdu. Derken Cebrail aleyhisselâm, bulundukları vadinin gerisindeki bir ağacı gösterdi: "Şu ağacı çağır!" dedi. O da hemen çağırdı. Ağaç yürüyerek geldi, önünde durdu. Cebrail aleyhisselâm: "Ona söyle de geri gitsin!"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ağaca: "Geri dön!" dedi, o da döndü, eski yerine vardı. (Bunu gören Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, "üzüntümün zâil olması için) bu bana yeter!" buyurdu." [1642]

?1227 ?7214 ?4030 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????????. ??????? ??? ?????????! ??? ????? ???????? ???????????? ?????: ????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????. ?????: ??????? ?????? ????? ???? ????????? ????? ???? ???????? ????? ??????????. ??????? ????????? ????????? ??? ??????????? ?????????? ???????? ?????????. ????????????? ?"?????. ???????? ?????? ????????? ????????? ?????? ????????. ??????????? ????????. ??????? ????????? ??? ? ?????????? ??????. ??????? ? ???????? ??????????. ???????????. ????? ????????? ?????? ??????. ??????????? ??????? ????????? ??? ? ?????????? ??????. ?????????? ??????????? ????????? ???????? ?'?????. ??????????? ????????. ?????? ???? ???????? ??? ????????? ????????? ??????? ???????????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ?Œ????? ??????? : ???? ??????? ????????. ???????: ?????? ????? ??????: ?????: ?????. ???????? ???????? ?? ????? ??? ????????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ???????????. ??????????? ??? ???????? ??????? ?????????? ????????? ????????. ?????????: ?????? ??????????! ??????????? ??????. ?? ????? ??????????? ???????? ????????. ????????? ????????? ????????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ???? ??????????. ???????? ???????: ???? ???????????. ??????: ????????? ?????? ???????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ?????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ????????. ??????? ????????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ???? ????? ????? ???????: ??????? ??? ????. ? ????? ????? ????: ???????? ????? ???? ???? ????. ???? ????? ????? ???: ???? ??? ????: ????? ????? .

1227. (4030) (7214)- Übey İbnu Ka'b radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Mi'rac gecesinde çok hoş bir koku hissetti.
"Ey Cibril bu güzel koku nedir?" diye sordu. O da anlattı:
"Bu mâşıta (berber) kadının, iki oğlunun ve kocasının kabirlerinin kokusudur. Bunların hikâyesi şöyledir: Hızır aleyhisselâm, Benî İsrail'in ileri gelenlerinden biriydi. Onun yol güzergâhında manastırda oturan bir rahib vardı. Hızır oradan geçtikçe rahib önüne çıkar, İslâm'ı öğretirdi. Hızır buluğa erince babası onu bir kadınla evlendirdi. Hızır İslâm'ı hanımına öğretti ve bunu kimseye haber vermemesi hususunda söz aldı. Kendisi kadınlara yaklaşmazdı. Bu sebeple bir müddet sonra kadını boşadı. Aradan zaman geçince babası, Hızır'ı bir başka kadınla evlendirdi. Hızır ona da İslâm'ı öğretti ve kimseye söylememesi için söz aldı. Bu sırrı o iki kadından biri tuttu, diğeri ifşa etti. (Böylece onun İslâm'ı yaydığı ortaya çıktı.) Bunun üzerine Hızır oradan kaçtı. Deniz ortasında bir adaya geldi. Odun kesmek için iki kişi oraya geldi ve onu gördüler. Bunlardan biri Hızır'ı gördüğünü gizledi, diğeri ifşa etti ve: "Ben Hızır'ı gördüm!" dedi. Ona: "Seninle beraber onu başka kim gördü?" denildi. O: "Falan kimse!" dedi. Ona soruldu ise de gördüğünü söylemedi. Onların dininde yalan söyleyen öldürülürdü. Zamanla bu sır tutan adam, öbür sır tutan kadınla evlendi. Bu kadın, Firavun'un kızının başını tararken tarak elinden düştü. Kadıncağız: "Firavun helak olsun!" dedi. Kız bunu babasına haber verdi. Kadının kocasından başka iki de oğlu vardı. Firavun, onları da çağırttı. Bunları dinlerinden çevirmek için Firavun ısrar eni. Onlar direndiler. O zaman Firavun: "Öyleyse sizi öldüreceğim!"dedi. Karı-koca: "Bu, tarafınızdan bize bir ihsan olur!" diye merdane cevap verdiler ve: "Madem öldüreceksin hiç olsun bizi bir kabre koy!" dediler. O da öyle yaptı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Mirac'ta iken güzel bir koku duydu, Cibril aleyhisselâm'a bunu sordu. O da bu hâdiseyi anlattı."[1643]

?1228 ?7215 ?4034 -????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ????? ????? ???????. ??????????? ???????????? ?????? ??????? ?????????????. ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????: ???? ??????? ????? ????????? ????????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????? ???????????? ???? ????? ???????????? ?????: ????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ? ???????? ???????? ?????? ????? ????????? ??????????? ??? ???????? ????? ??????????? ???????????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ??????????. ??? ???????? ????????? ???????? ????????? ????? ?????.??? ???????: ?????? ???. ???? ????? ????? .

1228. (4034) (7215)- Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Halilim Aleyhissalâtu vesselâm bana şu vasiyette bulundu: "Hiçbir şeyi Allah'a ortak kılma, hatta param parça edilsen, ateşlerde yakılsan da; bile bile hiçbir namazını terketme; kim namazı bile bile terkederse ondan Allah'ın zimmeti (garantisi) kalkar; içki içme, çünkü o, bütün kötülüklerin anahtarıdır."[1644]

*** FİTNE SEBEBİYLE ZAMANIN FENALAŞMASI**

?1229 ?7216 ?4035 -????????? ??????? ???? ???????? ???????????. ????????? ?????????? ???? ????????. ???????? ?????? ??????? ???????: ?????: ???????? ???? ?????? ??????? ???????: ???????? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ?????? ??????
???????? ????????? ???????: ???? ?????? ???? ?????????? ??? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

1229. (4035) (7216)- Hz. Muaviye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyanın bela ve fitneden başka hiçbir şeyi kalmadı."[1645]

?1230 ?7217 ?4036 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ????????? ???? ????????? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ????? ???????? ????????? ??????????. ????????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ??????????. ??????????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ?'?????. ?????????? ?????? ?????????????? »?????: ????? ???????????????? ?????: ????????? ??????????« ??? ????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ????? ?????? ????? ?????? ??? ??????: ?????. ????: ????. ????? ?????? ???? ??? ?????? .

1230. (4036) (7217)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanlar öyle aldatıcı yıllar görecek ki, o yıllarda yalancılar tasdik, doğru söyleyenler tekzib edilecekler. Keza o yıllarda hâine itimad edilecek, emin kimseye de hainsin denecek. O zaman ruvaybıda adam amme işinde söz sahibi olacak."
"Ruvaybıda kimdir?" diye sorulmuştu. "Amme işlerinde (söz sahibi olan) değersiz adam" diye cevap verdi."[1646]

?1231 ?7218 ?4038 -????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????????? ????? ????????? ????????? ???? ?????????? ??????????????? ??????????? ??????????????? ??????????? ????????? ??? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ???? ???? ?? ?? ?? ???? ? ????. ??????? ?? ?????? ???? ?'????. ????? ???? ?"???? ???? .

1231. (4038) (7218)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İyi hurmalar adilerinden ayıklandığı gibi siz de ayıklanacaksınız. İyileriniz gidecek, kötüleriniz kalacak. (O devirde kötülerin içinde kalmaktansa) elinizden gelirse hemen ölün (ölün de hayırlı olanı tercih edin)."[1647]

?1232 ?7219 ?4039 -????????? ??????? ???? ?????? ?'?????. ????? ????????? ???? ???????? ?????????????. ?????????? ????????? ???? ??????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ????????? ?'???? ??? ???????. ??? ?????????? ??? ????????. ??? ???????? ??? ??????. ??? ??????? ?????????? ??? ????? ??????? ????????. ??? ??????????? ??? ?????? ???? ????????.??? ???????: ????? ?????? ??? ????????? ??? ?? ??? ????? ????? ?????? ?'????: ????? ???? ??? ??? ????? ????????? ???? ??????. ??? ???? ?? ????. ??? ??? ???????? ????? ?????. ???? ?? ??? ?? ?????? ????????? ?? ???? ??? ?????: ????? ???? ????? ????? ?? ???? ??????? ??????? ??????? ??? ???????? ???? ??? ??? ??? ????. ???? ?? ?????? ?? ??? ?? ?????? ???? ??? ??? .

1232. (4039) (7219)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(İslam'ı yaşama) işi gittikçe zorlaşacak. Dünya da (gerçek müslümanlara) gittikçe sırt çevirecek. İnsanların da cimriliği artacak. Kıyamet ancak şerirlerin tepesine kopacak. Mehdî, Hz. İsa'dan başkası değildir."[1648]

*** KIYAMET ALAMETLERİ**

?1233 ?7220 ?4046 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????:????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ??????. ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???? ????? ???????? ???????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ????. ?????? ????? ?????? ????: ???? ?????? ?? ???? ?? ???? ?? ???. ??? ??? ? ???? ??? ???? .

1233. (4046) (7220)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Fırat nehri, altından bir dağı ortaya çıkarmadıkça Kıyamet kopmayacaktır. İnsanlar o altın sebebiyle öldürülecek. Öyle ki on insandan dokuzu öldürülecektir." [1649][1650]

?1234 ?7221 ?4047 -????????? ????? ????????? ??????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ? ??????? ????????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ???????: ????? ?????????? ??? ??????? ?????! ?????: ?????????. ?????????. ?????????. ?????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ????. ??? ??? ???????? ???? .

1234. (4047) (7221)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mal dolup taşmadıkça, fitneler zuhûr etmedikçe ve herc (haksız, sebepsiz öldürmeler) artmadıkça Kıyamet kopmayacaktır." Orada bulunanlar: "Herc nedir, ey Allah'ın Resulü?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öldürmedir! Öldürmedir! Öldürmedir!" diye üç kere tekrar etti."[1651]

*** KUR'AN VE (DİNLE İLGİLİ) İLİMLERİN YOK OLMASI**

?1235 ?7222 ?4048 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????. ????? ?'?????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????: ????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????: ??? ??????? ?????! ???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????????? ????????????? ????? ?????? ????????????? ?????: ?????????? ??????? ???????! ??? ?????? '????? ???? ??????? ?????? ?????????????. ????????? ????? ????????? ????????????? ??????????? ??????????? ???'??????? ? ??????????? ???????? ????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ????? ???????? ????. ? ??? ?????. ????? ??????? ??? ??????? ??????: ?? ???? ???? ?? ????? ????? ?? ???? ?? ????. ????? ????? ?????? ?????? ??? ??????. ? ?????: ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ?????? ???? ?? ?? ??? ???? ????? .

1235. (4048) (7222)- Ziyâd İbnu Lebîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir şey anlatarak: "İşte bu şey, ilmin gitme anlarında olur" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Bizler Kur'ân'ı okur olduğumuz, evlatlarımıza da okuttuğumuz, evlatlarımız da kendi evlatlarına okutur olacakları halde ilim nasıl gider (kaybolur)?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Anasız kalasıca Ziyâd! Ben seni, Medine'nin en fakihlerinden biri bilirdim. Şu, (gözümüzün önündeki) yahudi ve hıristiyanlar kitapları olan Tevrat ve İncil'i okudukları halde onların içinde bulunanlarla amel ediyorlar mı? (Demek ki keramet okumada değil, okunanı hayata geçirmekte, yaşamakta ve tatbik etmektedir)" buyurdular."[1652]

?1236 ?7223 ?4049 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ????? ??????? ?'????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ?'????? ????? ???????? ?????? ????????. ?????? ? ??????? ??? ??????? ??? ????? ??? ?????? ??? ????????. ??????????? ????? ??????? ?????? ????? ??????? ??? ????????. ??? ??????? ??? ?'???? ?????? ?????. ????????? ????????? ???? ???????? ????????? ?????????? ???????????. ??????????: ?????????? ????????? ????? ????? ??????????: ? ????? ???? ??????. ???????? ?????????? ??????? ???? ??????: ??? ??????? ????????: ? ????? ???? ?????? ?????? ? ????????? ??? ????? ??? ??????? ?? ?????? ??? ????????? ????????? ?????? ??????????. ????? ???????? ???????? ?????. ????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????? ??????? ???????? ??? ??????????? ??????: ??? ??????! ??????????? ???? ????????. ??????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ????? ?????? ? ?????: ?????? ???? ????? ??? ???? .

1236. (4049) (7223)- Huzeyfe İbnu'l-Yemân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Elbisenin nakşı silinip gittiği gibi İslâm da silinip gidecek. Öyle ki oruç nedir, namaz nedir, hacc nedir, sadaka nedir? bilinemeyecek. Bir gecede Allah'ın kitabı götürülecek, ondan yeryüzünde hiçbir şey kalmayacak. Çok yaşlı ihtiyar erkek ve kadınlardan bir kısım insanlar sağ kalıp: "Biz babalarımıza lâ ilâhe illallah kelimesi üzerine yetiştiğimiz için bu kelimeyi söyleriz" diyecekler."
Huzeyfe bu hadisi anlatınca orada bulunan Sıla radıyallahu anh kendisine: "O yaşlılar namaz nedir, oruç nedir, hacc nedir, sadaka nedir bilmezken "Lâ ilâhe illallah" kelimesi onlara bir fayda sağlar mı?" dedi. Huzeyfe (bu söze) cevap vermedi. Ama Sıla bu sorusunu üç kere tekrarladı. Her seferinde Huzeyfe onun sorusuna cevaptan kaçındı. Sonunda üçüncü tekrar üzerine Sıla'ya yönelerek: "Ey Sıla, kelime-i tevhid onları (hiç olsun ebedî) cehennemden kurtarır" dedi ve bunu üç kere tekrar etti." [1653]

*** EMANETİN GİDİŞİ**

?1237 ?7224 ?4054 -????????? ????????? ???? ??????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????????????? ???? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ??? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????????. ??????? ?????? ?????? ?????????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???????? ??? ???????? ?????????? ???????? ?????? ?'???????. ????? ???????? ?????? ?'??????? ???? ???????? ??? ???????? ??????????. ??????? ???? ???????? ??? ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????????. ??????? ???????? ?????? ??????????? ???? ???????? ??? ???????? ?????????? ??????? ???? ???????? ??? ???????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ?'?????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ??? ???? ????? ??? ???? .

1237. (4054) (7224)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Aziz ve celil olan Allah, bir insan helak etmek istedi mi, ondan

önce hayayı çeker alır. Hayası bir kere gitti mi sen ona artık herkesin nefretini kazanmış bir kimse olarak rastlarsın. Herkesin nefretini kazanmış olarak rastladığın kimseden emanet çekilip alınır (artık o, güvenilmeyen, kuşkulu kişidir). Kişiden emanet (güven) çekilip alınınca ona artık hep hain ve herkesçe hain bilinen biri olarak rastlarsın. Ona hep hain ve hıyanetle bilinen biri olarak rastladın mı, sıra ondan merhametin çekip çıkarılmasına gelmiştir. Ondan rahmetin çıkarıldığı vakit artık ona (Allah'ın rahmetinden) kovulmuş, lânetlenmiş olarak rastlarsın. Ona sen kovulmuş, lânetlenmiş olarak rastlayınca ondan İslâmiyet bağı çözülüp atılır."[1654]

*** KIYAMETİN BÜYÜK ALÂMETLERİ**

?1238 ?7225 ?4056 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????????? ??????? ???? ????????? ???????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ???‘??????? ??????: ??????? ????????? ???? ?????????? ??????????? ?????????? ?‘???? ???????????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? .
??? ???????: ????? ???. ????? ?? ??? ????? ????? ??? ???? .

1238. (4056) (7225)- Hz. Enes İbnu Ma'lik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şu altı şeyden önce (ahirete bakan) iyi ameller işlemekte acele edin: "Güneşin battığı yerden doğması, Duhân, dâbbetü'l-arz, Deccâl, herbirinize mahsus olan ölüm ve (sizin salih amelinize mani olacak) âmme hizmeti."[1655]

?1239 ?7226 ?4057 -????????? ????????? ???? ??????? ????????. ????? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ???? ??????? ???? ????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?Œ????? ?????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ????? ??????? ??? ????. ? ????? ????????: ????? ?????? ????? ?????? ?????? ??? ????????? ?? ???? ???????? ?? ??????? ???????? ?? ??? ??. ? ?????: ????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ?? ?????? ?? ????????. ???: ???? ???? ??? ???? ???????? ??? ??? »?? ??? ????? ??????« ?????? ?????? ??? ???????? ?? ???? ??? ?? ??? ??. ? ?????: ????. ?????? ?????? ??? ?????? ???????: ??? ?????. ? ????? ?????? ????: ????? ?????? ???. ??? ?? ?????? ????? ?? ??? ?? ??????? ???? ????? ???? ?????? ??????? ?‘??? ???? ?? ???? ??????? ?? ???? ?????? .

1239. (4057) (7226)- Ebu Katâde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Kıyametin büyük) alâmetleri ikiyüz (senesin)den sonra gelecektir."[1656]

?1240 ?7227 ?4058 -????????? ?????? ???? ??????? ??????????????.????? ????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???????????? ???? ????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ???????? ????? ?????? ?????????: ??????????? ?????? ????? ????? ????????. ????? ????????? ??????????? ????? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????. ????? ????????? ??????????? ??? ???????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????. ????? ????????? ????????. ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ??????? ??? ????. ? ????? ???????: ????? ???? ????? ?????? ?????? ??? ????????? ?? ???? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ????? ?? ??? ? ?????: ??? ??. ??????? ?? ????. ??? ???? ?? ?? ??????? ?? ???. ??? ??? ????? .

1240. (4058) (7227)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetim beş tabakadır: İlk kırk yıl, hayır ve takva ehlidir. Bunu takip edenler yüzyirmi yılına kadardır. Bunlar merhamet sahibi, sıla-i rahme değer veren kimseler olacak. Sonra yüzaltmış yılına kadar olanlar birbirlerine sırt çevirirler, aralarındaki (kardeşlik bağlarını) koparırlar. Sonra da birbirlerini öldürme devri gelir. O devirde kurtuluş isteyin, kurtuluş!"
Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetim beş tabakadır. Her tabaka kırk yıldır. Benim tabakam ve ashabımın tabakası ilim ve iman ehli insanların tabakasıdır. İkinci tabaka kırk ile seksen yılı arasındaki (insanların) tabakasıdır, bunlar hayır ve takva ehli insanlardır..." (Hz. Enes, sonra hadisi yukarıdaki şekilde tamamladı.)"[1657]

?1241 ?7228 ?4059 -????????? ?????? ???? ??????? ????????????? ????? ????? ???????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ?? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ???? ?????? ????? ?????? ?????? ????. ? ??? ?????. ????? ????? ????? ?? ????? ?? ???? ?????? ????. ????? ?‘??? ????. ??? ???? ?? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ??? ????? .

1241. (4059) (7228)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyametin kopmasına yakın (bazı insanlar günahları sebebiyle) "mesh"e (hayvan sûretine çevrilme), "hasf'e yere batma) ve "kazf'e (taşlanma azabı) uğrayacaktır."[1658]

?1242 ?7229 ?4062 -????????? ????? ????????. ????? ????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ??? ???????? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ?????? ????. ? ??? ?????. ???? ?????? ???? ???????? ?? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ??? ????? ?? ????? ????? ?????? ???? ? ???? ????? ????: ?? ???? .

1242. (4062) (7229)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetimde hasf, mesh ve kazf olacaktır." [1659]

*** DÂBBETU'L-ARZ**

?1243 ?7230 ?4067 -????????? ????? ???????? ????????? ???? ??????? ????????. ????? ????? ??????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????: ?????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????????? ??????? ???? ???????. ?????? ????? ????????? ????????? ??????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ???? ????? ??????????. ?????? ?????? ??? ??????.????? ?????? ??????????: ?????????? ?????? ????? ?????????. ????????? ????????. ??????? ???? ????????? ??????. ????? ? ?????.??? ???????: ????? ?????? ????. ‘? ???? ?? ????? ????? ????????: ??? ????? ???. ? ????? ?????? ???? ???????: ???? ?? ??? ??????? ?????? .

1243. (4067) (7230)- Abdullah İbnu Büreyde radıyallahu anhüma babası (Büreyde)'den naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, Mekke'ye yakın badiyedeki bir yere götürdü. Burası kuru bir yerdi, etrafı da kumdu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Dâbbetu'l-arz bu yerden çıkacak" buyurdu. İşaret edilen yerin eni ve boyu birer karıştı."
İbnu Büreyde dedi ki: "Bundan yıllar sonra haccettim. Babam (o sahanın en ve boy uzunluğunda) bir asasını bize gösterdi. Baktım ki, o âsa benim bu âsam ile şu ve bu kadardır."[1660]

*** YE'CÜC VE ME'CÜC**

?1244 ?7231 ?4080 -????????? ??????? ???? ?????????. ????? ?????? ?‘?????. ????? ??????? ???? ?????????. ?????: ????????? ????? ?????? ????

????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????????? ?? ???????? ??????????? ????? ??????. ?????? ????? ??????? ???????? ??????? ????????? ????? ??????? ?????????: ????????? ?????????????? ?????. ??????????? ?????? ?????? ??? ?????. ?????? ????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ??? ??????????? ???? ???????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????? ??????? ??????????: ????????? ???????????????? ????? ??? ????? ?????? ??????. ????????????. ??????????? ??????? ?????? ??????????? ????? ????????. ??????????????? ???????????? ???? ???????? ???????????? ????????. ???????????? ???????? ???????? ??? ??????????? ??????????? ????????????? ?????

??????????. ?????????? ????????? ??????? ?????? ????????. ????????????: ????????? ????? ?'???? ??????????? ????? ????????? ????????? ?????? ??????? ??? ???????????? ??????????????? ?????.????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????????! ???? ???????? ?'???? ????????? ?????????? ??????? ???? ???????????.??? ???????: ????? ????. ????????? ????. ????? ?????? ? ?????: ???? ????? ??? ???? .

1244. (4080) (7231)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Ye'cüc ve Me'cüc (seddi) her gün kazarak nihayet güneşin ışığını görmeye yakın, başlarındaki kişi onlara: "Haydi dönün, kazımıza yarın devam ederiz!" der. Allah Teâla hazretleri, sabah oluncaya kadar seddi eski güçlü haline iade eder. Bu hal onların müddetleri doluncaya kadar devam edecek. Vakit dolup da Allah onları insanların üzerine göndermek istediği zaman, aynı şekilde yine kazacaklar, güneşin ışığını görecekleri gedik açılacağı zaman, başlarındaki "haydi dönün inşaallah yarın kazmaya devam ederiz" diyecek. Onlar da "inşaallah!" diyecekler; ertesi günü gelecekler. Bu sefer seddi bıraktıkları gibi bulacaklar. Yine kazacaklar, bu sefer insanların üzerine çıkacaklar ve (uğradıkları) suyu içip tüketecekler. İnsanlar, onlara karşı kalelerine çekilecekler. Bu sefer onlar da oklarını göğe atacaklar. Okları, üzeri kanlı olarak geri dönecek. Bunun üzerine Ye'cüc ve Me'cüc: "Biz yeryüzündeki insanları kahrettik ve göktekilere de galebe çaldık" diyecekler. Sonra Allah, onların enselerine musallat olacak deve kurtlarını gönderecek, bunlarla onları öldürecek."
Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm devamla dedi ki: "Nefsim elinde olan Zât-ı zülcelâl'e yemin olsun ki, yerdeki hayvanlar onların etlerini yemek suretiyle muhakkak ki iyice semirecek ve memeleri sütle dolacaktır."[1661]

?1245 ?7232 ?4081 -????????? ????????? ???? ????????.????? ??????? ???? ???????. ????? ??????????? ???? ????????. ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????: ?????? ????? ???????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????????? ?? ?????? ???????? ????????????? ??????????. ??????????

????????????. ?????????? ???????. ?????? ?????? ???????? ??????? ??????. ????? ??????? ??????. ?????? ?????? ???????? ??????? ??????. ??????? ????????? ????? ?????? ???? ????????. ???????: ???? ?????? ??????? ?????? ????? ??????????. ??????? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????. ???????? ??????? ??????????? ?????: ????????? ??????????. ?????????? ???????? ????? ????????. ??????????????? ???????? ?? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ??????????. ??? ????????? ??????? ??? ????????. ??? ???????? ??? ?????????? ??????????? ????? ????? ???????? ?????? ??? ??????????? ????????? ?'???? ???? ????????. ??????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ????????. ?????????????? ???????????? ??? ????????. ????? ???????? ?????????? ????????? ?'???? ????? ?'?????. ???????? ???????: ????? ????? ?????? ??????? ?????????? ???? ????????. ??????????? ??????? ? ??????? ???????? ????? ??????????? ???????????. ????? ??????????: ???????? ????????? ????? ??? ??????? ?????? ??????? »?????? ????? ???????? ????????? ?? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ??????????«.??? ???????: ????? ????? ????. ????????? ????. ??????? ????? ???? ?????? ???? ??? ??????. ????? ?????? ?'???? ????. ????? ?????? ? ?????: ????? ???? ?'???? .

1245. (4081) (7232)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Miraç gecesinde, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa ile karşılaştı. Kıyameti aralarında müzakere ettiler. Önce Hz. İbrahim aleyhisselâm'dan başlayıp ona Kıyametten sordular. Onun Kıyamet hakkında herhangi bir bilgisi yoktu. Sonra Hz. Musa aleyhisselâm'a sordular. Kıyamet hakkında onun da bir bilgisi yoktu. Söz Hz. İsa aleyhisselâm'a geldi. O: "Kıyametin kopmasına yakın şeyler (alametler) hakkında bana bilgi verildi. Ama Kıyametin kopma (vaktini) Allah'tan başka hiç kimse bilemez" dedi. Sonra (Kıyametin alâmetlerinden biri olarak) Deccal'in çıkmasını anlattı. Şunları söyledi: "Sonra ben inip onu öldüreceğim ve bundan sonra halk memleketlerine dönecek. Bu defa onların karşısına Ye'cüc ve Me'cüc çıkacak ve her tepeden hızla hücum edeceklerdir. Onlar giderken rastladıkları her suyu içip tüketecekler ve uğrayacakları her şeyi bozup alt-üst edecekler. Bunun üzerine halk feryat ederek Allah'tan yardım dileyecek. Ben de Ye'cüc ve Me'cüc'ü öldürmesi için Allah'a dua edeceğim. (Duam kabul görecek) ve yer onların (leşlerinin) kokusu ile çok pis kokacak. Ben yine Allah'a dua edeceğim! Allah da bir su gönderecek ve o su, onları taşıyıp denize atacaktır. Daha sonra dağlar ufaltılıp dağıtılacak ve yer, derinin yarılıp genişletildiği gibi yayılıp genişletilecek. İşte söylenen bu hal vukua gelince, insanlara yakınlığı itibariyle Kıyametin, ev halkı ne zaman doğumu ile aniden karşılaşacaklarını bilmedikleri hamile kadın gibi olacağı bana bildirildi."
Râvi el-Avvâm demiştir ki: "Bunun tasdiki Kitabullah'da bulunmuştur (Meâlen): "Nihayet, Ye'cüc ile Me'cüc'ün önündeki sed açıldığında, her tepeden saldırmağa başlarlar" (Enbiya 96).[1662]

*** MEHDİ'NİN ÇIKMASI**

?1246 ?7233 ?4082 -????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ??????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????: ????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ???????? ???? ????? ???????. ???????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ????????? ??????????? ???????. ????? ????????: ??? ??????? ????? ??? ???????? ?????? ??????????. ???????: ????? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ?Œ?????? ????? ??????????. ?????? ????? ??????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???????? ???????? ?????. ??????????? ????????? ??? ??????????? ????????????? ????????????? ??????????? ??? ??????? ??? ????????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ????? ??????? ????????????? ??????? ????? ????????? ???????. ?????? ??????? ?????? ???????? ????????????? ?????? ??????? ????? ?????????.??? ???????: ?????? ????? ???? ???? ?? ????? ???? ???????. ??? ?? ????? ???? ?? ????? ???? ?? ???????????. ??? ???? ?????? ??? ???????? ?? ???? ??? ?? ??? ?? ????? ?? ??????????? .

1246. (4082) (7233)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Biz, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında iken Benî Hâşim'den bir grub genç geldi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onları görünce, gözleri yaşla doldu ve rengi değişti. Ben: "(Ey Allah'ın Resulü!) şimdiye kadar, mübarek yüzünüzde hoşumuza gitmeyen bir manzara hiç görmemiştik, (şimdi ne oldu da bizi üzen bir ifade ile karşılaşıyoruz?)" dedim. Şu cevabı verdiler:
"Biz öyle bir Ehl-i Beytiz ki, Allah bizim için dünyaya mukabil ahireti tercih etmiştir. Benim Ehl-i Beytim benden sonra bela, kaçırılma ve sürgüne maruz kalacak. Nihayet, meşrık (doğu) tarafından beraberlerinde siyah bayraklar olan bir kavim gelecek. Bunlar hayır (saltanat) isteyecekler, fakat istekleri yerine getirilmeyecek. Bunun üzerine onlar savaşacak. Allah onlara yardım edecek. Bundan sonra istedikleri (hükümdarlık) kendilerine verilecek. Ne var ki, onlar bunu kabul etmeyip emirliği Ehl-i Beytim'den bir adama tevdi edecekler. Bu (Emîr) de, insanlar yeryüzünü daha önce zulüm ile doldurdukları gibi, yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Artık sizden kim o güne yetişirse kar üstünde emeklemek suretiyle de olsa onlara varsın (katılsın)" buyurdu."[1663]

?1247 ?7234 ?4084 -????????? ????????? ???? ??????? ????????? ???? ???????? ????: ????? ?????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ???? ????? ?????? ???? ????? ???????? ???????????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ????????. ????? ? ??????? ????? ??????? ????????. ????? ???????? ??????????? ???????? ???? ?????? ???????????. ??????????????????? ????? ???? ?????????? ??????.????? ?????? ??????? ? ????????. ???????:

??????? ???????????? ???????????? ?????? ??????? ????? ????????? ??????? ????????? ?????? ???????????. ??? ???????: ????? ????? ????. ????????? ????. ????? ?????? ??? ???????? ? ????? ???? ????? ??? ??????? .

1247. (4084) (7234)- Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizin hazinenizin yanında üç kişi kavga edecek Üçü de bir halifenin evladıdır. (Halifelik) bunların hiçbirine nasip olmayacaktır. Sonra meşrık (doğu) cihetinden siyah bayraklar (taşıyan bir ordu) zuhur edecek, hiçbir kavmin öldürmediği şekilde sizi öldürecek."
Ravi der ki: "Sonra (Aleyhissalâtu vesselâm) ezberde tutamadığım bir şey daha söyledi. Son olarak da: "Onları görünce onlara derhal biat edin, kar üzerinde emekleyerek de olsa!" buyurdular. Çünkü o, Allah'ın halifesidir, Mehdidir."[1664]

?1248 ?7235 ?4085 -????????? ????????? ???? ????? ????????. ????? ????? ??????? ???????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ?????????????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ?????? ????? ????????? ?????????? ?????? ??? ???????? .
??? ???????: ????? ??????? ??? ??????? ??? ???? ??????????? ?? ???????? ?? ??????? ?????: ??? ?????? ??? ????? ?????? ???? ??? ??????. ???? ??????. ?????? ????? ???????: ????? ???. ? ???? ?? ????? ??? ?????. ? ????? ?????? ???? ???? ????: ??? ??. ???? ?????? ?????? ???? ??? ?? ??? ???? ?? ???? ??? ????? ??????? ???? .

1248. (4085) (7235)- Hz. Ali anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mehdi bizden, ehl-i Beyt'imizdendir. Allah onu bir gecede ıslah eder (yani tevbesini kabul eder, hizmetini yapacak hale getirir. Doğruyu ilham eder ve muvaffak kılar)".[1665]

?1249 ?7236 ?4087 -????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ????????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ???????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ????? ??????????. ???? ?????????? ????????? ?????????? ??????????? ????????????? ??????????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ????? ?? ???? ?? ?? ?? ???? ? ?? ????? ????? ???? ?‘???? ?????? .

1249. (4087) (7236)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biz Abdulmuttalib'in oğullarıyız. Cennet ehlinin efendileriyiz: Ben, Hamza, Ali, Cafer, Hasan, Hüseyin ve Mehdi."[1666]

?1250 ?7237 ?4088 -????????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ?????????????? ???? ??????? ?????????????? ????:????? ????? ??????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????????????.????? ?????? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ?????????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ?‘????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ????? ???? ??????????. ???????????? ??????????? ??????? ???????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??????? ??????? ???? ????? ?? ????? ???? ?????? .

1250. (4088) (7237)- Abdullah İbnu'l-Hâris İbni Cez'iz-Zübeydi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Doğudan birtakım insanlar çıkacak ve Mehdi için zemin hazırlayacak" buyurdular. O Mehdi'nin hakimiyetini kastediyor." [1667]

*** MEZAHİM (ŞİDDETLİ SAVAŞLAR)**

?1251 ?7238 ?4089 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ?‘?????????? ???? ???????? ?????? ????????? ?????: ????? ????????? ?? ?????? ????? ?????????? ????? ??????? ???? ????????? ???????? ????????. ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ?????: ????? ??? ????????: ????????? ????? ????? ??? ???????? ?? ????? ????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????????? ????????. ????????? ???? ??????????. ???????: ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????????????? ???????? ??????? ??????. ????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????????????? ???????????? ???????????? ????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ?? ???????. ?????????? ?????? ???? ????? ?????????? ????????: ?????? ?????????? ?????????? ?????? ???? ??????????????? ????????? ??????? ??????????. ???????? ????? ???????? ???????? ??????????????? ???????????????.??? ???????: ?????? ???. ???? ????? ?????? ???? .

1251. (4089) (7238)- Zî Muhmer radıyallahu anh'a müslümanların Rumlarla yapacağı savaş sorulunca, Resûlullah'tan şu hadisi nakletmiştir: "Rumlar sizlerle emin bir sulh antlaşması yapacaklar. Sonra, siz ve onlar (başka) bir düşmanla savaşacaksınız ve zafer kazanıp ganimet mallarını alıp (savaştan) salimen galip çıkacaksınız. Sonra savaş yerinden ayrılıp tepeleri bulunan bir çayırlıkta mola vereceksiniz. Orada haç ehlinden (hristiyanlardan) bir adam haçı havaya kaldırarak: "Haç galip oldu" diyecek, müslümanlardan bir adam kızarak kalkıp (adamın elindeki) haçı kırıp ezecektir. İşte o zaman Rumlar sulh antlaşmasını bozarak şiddetli bir savaş için toplanacaklar."
İbnu Mâce, bu hadisin, kendisine bir başka vecihten de ulaştığını, hadisin o veçhinde şu ziyadenin olduğunu belirtir: "(Rumlar) şiddetli bir savaş için toplanacaklar. O zaman onlar seksen sancak altında oldukları halde gelirler ve her sancakta onikibin asker vardır."[1668]

?1252 ?7239 ?4090 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ????????? ??????? ??????????
?????? ????????? ?????? ?????? ????????.??? ???????: ????? ????? ???. ? ????????? ?? ????? ??????? ????? ????? .

1252. (4090) (7239)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şiddetli savaşlar vukûa geldiği zaman Allah mevaliden (Arap olmayan müslümanlar) öyle bir ordu gönderecek ki atlarının cinsi yönünden Arapların en kıymetlisi ve silah yönünden onların en iyisi olup Allah, İslâm dinini onlarla te'yid (takviye) edecektir."[1669]

?1253 ?7240 ?4094 -????????? ??????? ???? ????????? ??????????. ????? ????? ????????? ?????????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ?????????????? ????????? ????? ?????: ??? ???????! ??? ???????! ??? ?????! ?????? ????????! ?????: ???????? ?????????????? ????? ?‘?????? ?????????????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ???????? ????????? ??????? ?‘????? ????? ?????????? ????????? ? ?????????? ??? ?????? ???????? Œ????. ?????????????? ?????????????????? ?????????????? ????????????? ??????????? ????????? ???? ????????? ????????. ?????? ??????????? ???‘???????. ???????? ??? ????????: ???? ?????????? ???? ????? ??? ????????? ?? ?????? ???????? ???? ???? ??????? ??????????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ????? ???? ??????? ???? ??????. ? ????? ?????? ????: ??? ?? ???? ?? ??? ???? ?????? ??? ????? ??? ??? ? ??????? ??? ? ????? ??? ?????? .

1253. (4094) (7240)- Amr İbnu Avf radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanların silahlarını koydukları yerin en yakını Bevlâ'da olmadıkça kıyamet kopmaz."

Aleyhissalâtu vesselâm sonra: "Ey Ali, ey Ali, ey Ali!" diye nida etti. (Hz. Ali) "Annem babam sana kurban olsun, (buyurun ey Allah'ın Resulü!)" dedi.
Aleyhissalâtu vesselâm: "Muhakkak ki, sizler Benî Esfar'la (Rumlarla) savaşacaksınız. Sizden sonra gelecek müslümanlar da onlarla savaşacaklar. Nihayet Allah yolunda hiçbir kınayanın kınamasından korkmayan seçkin müslümanlar olan Hicaz halkı onlarla savaşa çıkacaklar. Konstantin'i tesbih ve tekbirlerle fethedecekler. Onlar daha önce benzerini elde etmedikleri ganimetler elde edecekler. Öyle ki (dirhem ve dinarları sayıyla değil, kalkanla ölçerek taksim edecekler. Bu sırada biri gelip şöyle diyecek: "Memleketinizde mesih çıktı." Bilesiniz bu haber yalandır. Artık o haberi tutan (inanan) da pişmandır, terkeden (inanmayan) da pişmandır."[1670]

*** TÜRKLERLE SAVAŞ**

?1254 ?7241 ?4099 -???????? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ????????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ?‘?????? ??????? ????????? ????? ??????????? ?????? ?????????. ?????? ??????????? ??????????? ????????????? ????????????? ????????? ????????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????.??? ???????: ?????? ???. ????? ?? ???????? ????? ?????. ??????? ???? ?????? ???? ??? ???? ?? ???? ?‘??? .

1254. (4099) (7241)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizler, gözleri küçük, yüzleri geniş yuvarlak bir kavimle savaşmadıkça Kıyamet kopmayacaktır. Onların gözleri çekirge gözleri gibi olup yüzleri de kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibidir. Kıl ayakkabılar giyerler, deriden mamul kalkanlar edinirler ve atlarını hurma ağaçlarına bağlarlar."[1671]

AÇIKLAMA:

Bu çeşit hadislerde Türklerin kastedildiği daha önce açıklandı. [1672]

ZÜHD BÖLÜMÜ

*** DÜNYAYA KARŞI ZÜHD, (DÜNYAYA RAĞBET ETMEMEK)**

?1255 ?7242 ?4101 -???????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ????????? ????????? ???? ???????? ??????? ??? ?????????? ????????? ???????? ????????????? ?????? ??????? ??????? ??????????.??? ???????: ?? ???? ?????? ???? ?? ?? ???? ????? ??????. ??? ???? ?? ??? ?? ????? ????? ?????? ???? .

1255. (4101) (7242)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabından olan Ebu Hallâd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir kimseye dünyaya karşı zühd ve az konuşma hasletlerinin verildiğini görürseniz ona yaklaşın (ve sözlerini dikkatle dinleyin). Çünkü o hikmetli sözler eder veya ona hikmet ilham edilir-."[1673]

?1256 ?7243 ?4102 -???????? ????? ?????????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ??????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????????????? ?????: ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????: ??? ??????? ?????! ???????? ????? ?????? ????? ???? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ??? ?????????? ???????? ??????. ???????? ?????? ??? ????? ???????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ??? ???? ???? ????? ????. ????? ??????. ??????? ???????? ????? ?????? ? ?????: ??? ?? ??? ?? ???? ??????. ??? ????? ?????? ??? ????? ??????: ???? ?????? ???? ????? ??????? ???? .

1256. (4102) (7243)- Sehl İbnu Sa'd es-Sâidî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Bana öyle bir amel gösterin ki, ben onu yaptığım taktirde Allah beni sevsin, halk da beni sevsin" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Dünyaya rağbet gösterme, Allah seni sevsin, insanların elinde bulunanlara göz dikme ki onlar da seni sevsin!" buyurdular."[1674]

?1257 ?7244 ?4104 -???????? ???????? ???? ????? ??????????. ????? ?????? ??????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????: ???????? ????????. ???????? ?????? ??????? ???????. ??????? ???? ??????: ??? ?????????? ??? ????! ??????? ???? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ????? ????????: ??? ?????? ???????? ???? ??????????. ??? ?????? ???????????????? ??? ??????????? ??Œ??????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????? ???????. ????? ???????? ??? ???? ??????????. ?????: ????? ?????? ???????? ?????: ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????? ??????????. ??? ?????? ??? ???? ??????????. ??????? ????? ??? ??????! ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ????? ???????? ??????? ??????? ????? ???????. ????? ???????: ??????????? ?????? ??? ?????? ??? ???????? ??????????? ???????? ???? ???????? ??????? ????????. ??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ?????? ??????? ??? ??? ???? ?? ???? ????? ?????? ???? ??? ????? ?????? ??????: ?? ??? ?????. ???? ?? ???? ?????? ?????. ? ????? ??????? ??? ???????: ????? ??? ??? ?????. ? ????? ?????? ???? ??? ??????? ????? ???? ??? ??? ????. ? ????? ??????? ?? ??????? ??????? .

1257. (4104) (7244)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hastalanmıştı. Sa'd İbnu Ebi Vakkâs geçmiş olsun ziyaretine gitti. Yanına varınca Selman'ı ağlıyor buldu. Sa'd: "Niye ağlıyorsun? Ey kardeşim, sen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a arkadaşlık etmedin mi, şöyle değil mi, böyle değil mi (diye ağlamasını abes kılan bir kısım faziletleri hatırlattı). Selman radıyallahu anh şu cevabı verdi: "Ben şu iki şeyden biri için ağlamıyorum: "Ben ne bir dünya düşkünlüğü ne de ahiret gafleti sebebiyle ağlıyor değilim. Beni ağlatan Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bir ahdidir. O bana bir husus ahdetmişti, şimdi kendimi o ahdi tecavüz etmiş görüyorum."
Sa'd: "Resûlullah size ne ahdetmişti?" diye sordu.
Selmân: "Aleyhissalâtu vesselâm bana: "Birinize dünyalık olarak bir yolcunun azığı kadarı yeterli" diye ahdetmişti. Ben kendimi bu haddi aşmış görüyorum. Sana gelince, ey Sa'd! Hüküm verdiğin zaman hükmünden, (hak) taksim ettiğin zaman taksiminden, bir şeye yöneldiğin zaman niyetinden Allah'tan kork."
Ravilerden Sâbit der ki: "Selman radıyallahu anh'ın vefat ettiğinde geriye nafaka olarak sadece yirmi küsur dirhemlik bir mal bıraktığı haberi bana geldi."[1675]

*** DÜNYAYA İLGİ**

?1258 ?7245 ?4105 -???????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????: ???????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ????: ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ???????? ??????????. ??????: ??? ?????? ??????? ????? ?????????? ??? ???????? ????? ??????. ??????????? ???????: ???????? ???? ???????? ???????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ???? ??????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????? ?????????? ?????? ??????? ???? ?????????? ??? ??? ?????? ????. ?????? ??????? ?Œ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ??????? ??? ???????? ???????? ?????????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ???????? ???? .

1258. (4105) (7245)- Hz. Osman İbnu Affân radıyallahu anh anlatıyor: "Zeyd İbnu Sa'bît radıyallahu anh gün ortasında Halife Mervan'ın yanından çıkmıştı. Ben: "Bu saatte, Zeyd'i mutlaka sormak istediği bir şey için çağırmıştır" (diye düşündüm ve kendisine kanaatimi) söyledim. Zeyd: "O bize, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittiğimiz bazı şeyler sordu. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kimin emeli dünya olursa Allah onun işini aleyhine darmadağın eder, fakirliği iki gözünün arasında kılar, dünyadan eline geçen miktar da kaderinde yazılandan fazla olmaz. Kimin de kasdi ahiret olursa, Allah, onun (dağınık) işini lehinde toplar, zenginliğini kalbine koyar, dünya nimetleri ona koşarak (kendiliğinden) gelir" sözünü anlattım."[1676]

?1259 ?7246 ?4106 -???????? ??????? ???? ???????? ????????????? ???? ?????? ??????????? ????: ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ?·?????? ???? ???????? ?????: ????? ?????? ?????:
???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ???? ?????? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????????? ??????? ?????? ????? ????????. ?????? ??????????? ???? ?????????? ??? ???????? ?????????? ???? ??????? ?????? ??? ???? ??????????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ??? ???? ?752 .

1259. (4106) (7246)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim gam ve tasalarını bire indirir ve sadece ahiret tasasına gönlünde yer verirse, onun dünyevi gamlarını Allah izale eder. Kim de gam ve tasalarını dünya ahvaline dağıtacak olursa, Allah onun, vadilerden hangisinde helak olacağına aldırış etmez."[1677]

*** DÜNYANIN ALLAH KATINDAKİ DEĞERİ**

?1260 ?7247 ?4110 -???????? ??????? ???? ???????? ?? ??????????? ???? ??????????? ????????????? ?? ???????? ??????????? ???????: ????? ????? ??????? ?????????? ???? ????????. ????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????: ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ????????????. ??????? ???? ??????? ???????? ???????? ??????????. ???????: ???????? ????? ???????? ????? ??????????? ??????????? ??????? ????????! ??????????? ??????? ????? ?????? ???? ????? ????? ??????????. ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ????? ???????? ??????? ???????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ?? ?????? ?? ????. ????: ?? ??? ????? ???? .

1260. (4110) (7247)- Sehl İbnu Sa'd radıyallahu anh anlatıyor: "Biz (hacc sırasında) Zülhuleyfe'de Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile beraberdik. O, birden şişkinlikten ayağı havaya kalkmış bir davar ölüsüyle karşılaştı. Bunun üzerine: "Şu lâşenin, sahibine ne kadar değersiz olduğunu görüyor musunuz? Nefsimi elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, şu dünya, Allah yanında, bunun sahibi yanındaki değersizliğinden daha değersizdir. Eğer dünyanın Allah katında sivrisineğin kanadı kadar değeri olsaydı, kâfire ondan ebediyen tek damla su içirmezdi" buyurdular."[1678]

AÇIKLAMA:

Daha önce açıklandığı üzere, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, bu hadislerinde tel'in ettikleri dünya, insanların nefs-i emmarelerine bakan fuhşiyatın, şerlerin, zulümlerin, isyanların, günahların işlendiği dünyadır. Ahiretin tarlası olan, Allah'a kulluk icra edilen, Allah'ın isimlerinin aynası, tecelligâhı olan dünya değildir.[1679]

?1261 ?7248 ?4117 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??? ????? ???? ?????. ??????? ??? ???????? ? ???????? ???? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ???? ???? ?? ??????. ????? ????? ????? ????: ????? ????? ????? ?????? ?????? ??? ?????? ??????. ????? ?? ?????? ????? ???? ????? ??????. ? ?? ?? ???????. ???: ???? ????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ??? ?? ????? .

1261. (4117) (7248)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Benim nazarımda en ziyade gıbta etmeye değer kimse şu evsafı taşıyan kimsedir: (Dünyevi yükü ve) hâli hafif, namazdan nasibi fazla, insanlar içinde (adem-i şöhretle) gizli kalmış ve kendisine (cemiyette) iltifat edilmemiş mü'mindir. Onun rızkı (zaruri ihtiyaçlarına) yetecek kadardı, o buna sabretti, ölümü de çabuk geldi, az miras bıraktı, kendisi için mâtem tutan kadın da az oldu."[1680]

?1262 ?7249 ?4119 -???????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?? ????????????? ?????????????? ???????: ???? ??? ??????? ?????! ????? ??????????? ????????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????.??? ???????: ??? ????? ???. ???? ?? ???? ????? ?? ??????? ????? ?????. ????? ???? ?·???? ???? .

1262. (4119) (7249)- Esmâ Bintu Yezid radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Size en hayırlınızı haber vereyim mi?" diye sordu. "Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dediler.
"Sizden o kimseler en hayırlıdır ki, onları görenler aziz ve celil olan Allah'ı hatırlarlar" buyurdular." [1681]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü zaman Allah'ın hatırlandığı kullardan maksat, va'z u nasihat etmeyi, sohbetlerinde uhrevî meseleleri ele almayı âdet edinmiş kimselerdir. Bunlar mâlâyâni mevzulara girmezler, dillerinden zikir düşmez, çokça ibadet ederler. Başkaları onları bu hal üzere görmeye âdeta şartlanmıştır, bu sebeple görür görmez Allah'ı hatırlarlar. Hadis-i şerif böyle kimseleri tebcil etmektedir.[1682]

?1263 ?7250 ?4121 -???????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????????????. ????? ???????? ???? ??????. ????? ?????? ???? ??????????. ?????????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ????????????? ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ????? ????????: ???? ????? ?? ????? ? ?????? ?? ????? ????? .

1263. (4121) (7250)- İmrân İbna Husayn radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, Allah Teâla hazretleri, maddeten fakir, çoluk çocuk sahibi olup dilencilik ve haram kazançtan kaçınan mü'min kulunu sever."[1683]

?1264 ?7251 ?4124 -???????? ???????? ???? ????????. ??????? ????? ???????? ????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ???? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ???????? ?????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????????????. ???????: ??? ???????? ???????????!? ??? ??????????? ????? ???????? ?????????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????????? ???????? ?????? ???????????? ?????.????? ??? ?????? ????? ?Œ???? -?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????????-.??? ???????: ?????? ????? ?? ????? ?? ???? ?? ??? ????? ?? ??? ? ?????? ?? ????? ????.-?485?????? ???????.?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????????? .

1264. (4124) (7251)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Muhacirlerin fakirleri, Allah'ın, zenginleri kendilerinden (mali ibadetler yönüyle) daha üstün kıldığı hususunda dert yandılar. Aleyhissalâtu vesselâm onlara: "Ey fakirler cemaati! Ben sizi, fakir muhacirlerin, cennete zenginlerinden, (dünya ölçüleriyle beşyüz yıl olan) yarım gün önce gireceklerini müjdelemeyeyim mi?" buyurdular."
Bu hadisi rivayet eden Musa rahimehullah şu ayeti okudu: Ve şüphesiz, senin Rabbin katındaki bir gün sizin saymakta olduğunuz bin yıl gibidir" (Hacc 47).[1684]

*** FAKİRLERLE DÜŞÜP KALKMA**

?1265 ?7252 ?4126 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ????: ????? ????? ??????? ?‘?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ????????????? ?????: ???????? ????????????. ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ?????????: ?????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??? ???????? ?????????????.??? ???????: ????? ??????? ???? ???? ??? ?????. ????? ?? ???? ????. ??????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ??? ?????????.? ????? ???????: ????? ?????? ??? ????? ?? ????: ?????? ???? ????? ??? ???? ???? ?????. ???? ??????? ??? ????? ????? ????????: ????? ??? ???? ?????? ???? ????? ??? ??????. ????? ?? ???? ????? ????? ?????? ????: ??? ???. ???? ????????: ????? ?????? ? ?? ???? ???????? ?? ???? ??? ??? ??????. ? ????? ????? ????: ???? ????? ? ???? ??. ????? ????? ??????? ????? ????: ??? ????? ?????? ???? ????? ???? ?????. ? ????? ?????? ?????? ???: ?? ???? ???????? ‘? ?? ????? .

1265. (4126) (7252)- Ebu Sa'idi'l-Hudrî radıyallahu anh derdi ki: "Fakirleri sevin. Zira ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, dualarında şöyle söylediğini işittim: "Allahım, beni fakir olarak yaşat, fakir olarak ruhumu kabzet, ahirette de fakirler zümresinde haşret."[1685]

?1266 ?7253 ?4127 -????????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????. ????? ??????? ???? ????????? ?????????????. ????? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ????? ?????? ?‘??????? ?? ????? ??????? ?‘???? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ??? ???????? ??????? »??? ???????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????? ????????????? ????????? ???? ????????????.« ?????: ????? ?‘?????? ???? ??????? ????????????? ???????????? ???? ?????? ????????????.
?????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ??????? ?????????? ??????????. ???????? ??? ????? ???? ??????????? ???? ?????????????. ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ????????? ????????? ???? ?? ???????: ????? ??????? ??? ???????? ????? ?????? ????????? ???????? ???? ???? ????????? ????????. ????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ??? ??????? ????????? ???? ????? ?‘???????. ????? ?????? ????????? ??????????? ??????. ????? ?????? ????????? ????????? ???????? ??? ??????. ?????: ?????? ???????: ????????? ????? ???????? ????????. ????? ??????? ??????????. ??????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ??? ????????? ???????? ???????????? ???????? ???????? ???????: »??? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????? ????????????? ????????? ???? ????????????. ???????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????????. ??????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ?????? ????? ?????????? ?????? ????????? ????? ???????? ???????????.....«????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ????? ??????????? ?? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??? ??????? ????? ??????????. ????????? ?????? »????????? ???????? ???? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ?????????? ???????? ??? ?????? ????????? ????????« ??? ????????? ‘??????? »??????? ??????? ?????????? ?????????? ??? ?????? ???? ?????????? ???????? ???? ????????.« ?????????????????? ???‘?????? »?????????? ??????? ??????? ??????? ??????? «????? ??????» ?????: ????? ?????????? ???‘??????. ????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ???????? ?????????? ??????????. ????? ????????: ???????? ???????? ???? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????????? ?????? ???????.??? ???????: ?????? ????? ? ????????? ????. ??? ??? ???? ???????? ??????? ???? ?? ???? ??? ?????? ????? ????.?685-??? ???????? ????????? ????????? .

1266. (4127) (7253)- Habbâb radıyallahu anh "(Akşam, sabah, Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua edenleri yanından kovma. Onların hesabı senden sorulmayacaktır, senin hesabın da onlara sorulmayacaktır, öyleyse onları kovup da zalimlerden olma" (En'am 52) mealindeki ayetle, ilgili olarak şunu anlattı: "Akra' İbnu Habis et-Temîmî ve Uyeyne İbnu Hısn el-Fezâri Resûlullah'ın yanına geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm'ı Suheyb, Bilâl, Ammâr ve Habbâb gibi zayıf müslümanlarla oturmuş buldular. (Bu gariban takımını) Resûlullah'ın etrafında görünce onları küçümseyip hakir gördüler. Aleyhissalâtu vesselâm'a yaklaşıp başbaşa kaldılar (yani biz bir kenara çekildik). Onlar: "Biz, senin bize hususi bir sohbet oturumu ayırmanı isteriz, tâ ki Araplar bizim üstünlüğümüzü tanısınlar. Zira sana (her taraftaki) Araplardan (durmadan) heyetler geliyor. Onların bizi bu (değersiz) köle bozuntularıyla beraber görmelerinden utanıyoruz. Şu halde, her ne zaman biz sana gelirsek, onları yanından kaldır. Biz gidince, dilersen yine onlarla beraber ol!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Pekala!" diye cevap verdi. Bunun üzerine onlar: "Bu teklifimizi bir yazı ile de tevsik et" dediler."
(Habbab) der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm hemen bir kağıt istedi, yazması için Ali radıyallahu anh'ı çağırdı. Biz hâla bir kenarda oturmuş duruyorduk. Derken Cibril aleyhisselâm indi ve şu vahyi getirdi. (Meâlen): "Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek O'na yalvaranları kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur. Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovarak zulmedenlerden olasın" (En'am 52). Ayet-i kerime daha sonra Akra' İbnu Hâbis ve Uyeyne İbnu Hısn'ı zikrederek devam etti: "Böylece, "Aramızdan Allah bunlara mı iyilikte bulundu?" demeleri için onları birbiriyle imtihan ettik. Allah şükredenleri iyi bilen değil midir?" (En'am 53). Ayet şöyle devam etti: Ey Muhammed) ayetlerimize iman edenler sana gelince: "Size selam olsun!" de. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalık işler de arkasından tevbe eder ve nefsini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır" (En'am 54).
Habbâb devamla der ki: "Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm'a yaklaştık, öyle ki dizlerimizi dizlerinin üzerine koyduk. Aleyhissalâtu vesselâm bizimle oturdu. Kalkıp gitmek istediği zaman doğrulur ve bizi öyle terkederdi. Bunun üzerine aziz ve celîl olan Allah şu vahyi indirdi: "(Sabah-akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sende sabret. Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma -yani eşraf ile beraber oturma-. Bizi anmasını kendilerine unutturduğumuz yani - Uyeyne ve Akra' - ve işinde aşırı giderek hevesine uyan kimseye uyma" (Kehf 28). Sonra onlara (yani mü'minlere ve kafirlere iki kişinin misalini (Kehf 32-44) ve dünya hayatının misalini (Kehf 45) getirdi (yani mezkur ayetleri bu maksatla inzal buyurdu).
Habbâb der ki: "(Bu hâdiseden sonra) biz (zayıf takımdan olan sahabiler) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la beraber otururduk. Aleyhissalâtu vesselâm'ın kalkma saati gelince, O'nun kalkması için önce biz onu terkederdik."[1686]

?1267 ?7254 ?4129 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ? ????? ???????? ????: ????? ?????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????: ?????? ???????????????. ??? ???? ????? ?????????? ????? ?? ????? ????????? ????????? ???????: ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????????.??? ???????: ???? ?????? ??????? ??? ??????. ????? ????? ???? ??? ????? ?? ???????? ?? ????? ?? ?‘??? ?? ???? ?? .

1267. (4129) (7254)- Ebu Saidi'l-Hudri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Malı şöyle şöyle, şöyle ve şöyle dağıtanlar hariç dünyalığı çok kazananlara yazıklar olsun!" "Şöyle!" kelimesini Resûlullah dört kere tekrar etti. Bunlarla "sağından, solundan, önünden ve arkasından (hayır için harcayanlar" demek istedi)."[1687]

?1268 ?7255 ?4130 -????????? ??????????? ???? ?????? ????????? ?????????????. ????? ???????????? ????????. ????? ????????? ???? ????????. ?????????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?‘?????????? ???? ?‘????????? ?????? ???????????. ??? ???? ????? ?????????? ????? ?? ????? ?

?????????? ???? ???????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

1268. (4130) (7255)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Bu dünyada malca) en çok olanlar, Kıyamet günü en aşağıda olacaklardır. Ancak malı şöyle şöyle (bol bol) harcayanlar ve onu temiz yoldan kazananlar hariç." [1688]

?1269 ?7256 ?4131 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?‘????????? ???? ?‘????????? ??? ???? ????? ????? ?? ????? ? ????? ?????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1269. (4131) (7256)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyalığı en çok olanlar (âhirette rütbece) en aşağı olacaklardır. Ancak, malı şöyle şöyle şöyle (hayır yolunda) harcayanlar hariç."[1689]

?1270 ?7257 ?4132 -????????? ????????? ???? ???????? ???? ???????. ????? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? _____: ??? ??????? ????? ??????? ??????? ???????. ??????? ?????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??? ?????? ????????? ??? ??????? ??????.??? ???????: ?????? ???. ?????? ?? ???? ????? ?????. ???? ??? ???? ???? ?? ???? ?? ????? ???? ?‘???? ?? ???? ?? ??? .

1270. (4132) (7257)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yanımda Uhud dağı kadar altınım olup da ondan bir miktar yanımda kaldığı halde (iki gün geçip) üçüncü bir gecenin gelmesini sevmem. Bir borcu ödemek üzere (o altından) saklayacağım miktar hariç."[1690]

?1271 ?7258 ?4133 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????????? _____: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????! ???? ????? ??? ??????????? ???????? ????? ??? ?????? ???? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ??????? ????????? ????????? ???? ????????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ??????????? ?????? ???????? ???? ??? ?????? ???? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????? ???????? .

??? ???????: ???? ?“???? ????. ??? ????. ? _____: ?? ???? ?????? ???? ????? ????? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ??? ???? ????? ????? .

1271. (4133) (7258)- Amr İbnu Gaylân es-Sakafî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Allahım! Kim bana inanır, beni tasdik eder, ve her ne getirmiş isem onun senin yüce katından olduğunu ve hak olduğunu bilirse, ona az mal, az evlat ver, ona, sana kavuşmayı sevdir ve ölümünü çabuklaştır. Kim de bana inanmaz ve beni tasdik etmezse malını ve evladını çok kıl, ömrünü de uzat."[1691]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin mürsel yani senedinde kopukluk bulunduğu ve dolayısıyla zayıf olduğu, ayrıca Râvi Amr'ın ne İbnu Mâce ve ne de öbür Kütüb-i Sitte mecmualarında bir başka rivayetinin bulunmadığı belirtilmiştir. diğer taraftan ihtiva ettiği hüküm yönüyle de sahih hadislere muhalefeti sebebiyle hadisin münkerliği mevzubahistir. Zira sahih hadislerde çok evlat edinmeye teşvikten başka, hayırlı mal, hayırla geçen uzun ömür de övülmüştür. Bu sebeple hadisin gerçekten Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'dan varid etmiş olması halinde, muhatabın ve içinde bulunulan şartların kayıtlarıyla kayıtlamak gerekir. Aksi halde, sözgelimi, Hz. Enes'e bol mal, çok evlat, uzun ömür için Efendimizin yaptığı dua manasız kalırdı. Mesela şayet mü'min kişi çok mal sahibi ve fakat onun hakkını vermesini sağlayacak ilimden mahrumsa veya ruhunda cimrilik, hisset, dünyaya tamahkarlık damarı kavî ise, fakirlik; keza çocuğu çok, fakat terbiyelerini veremeyecek şekilde ilmen, bedenen, maddeten âciz ise, az evlat; şu anda salih amel üzere olmakla beraber, bir kısım eksiklikleri, mizaçtan gelen zaafları, hızla değişen içtimaî-siyasî şartlar sebebiyle sonuna kadar bu istikamette gitmesinden korkulan bir kimse ise, âcil bir ölüm güzel olabilir. Bunların aksi durumda olan, dünyayı ahiret için yaşamayı ideal edinmiş şuurlu bir müslüman için çok mal fevkalâde mühim bir hayır kaynağıdır, terbiyesi iyi verilen evladlar da öyle. Birer İslâm mücahidi olacak bu evlatlar, babanın ve ananın amel defterini fevkalade kabartacaktır, çok sayıda sadaka-i cariye hükmüne geçecektir. Hele uzun ömür! İhtiyarlık dönemi hastalıklı geçse bile uhrevî kazancın artma vesilesidir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dünyada mü'minin telaffuz ettiği her bir zikir kelamının uhrevî bir ağaç ve meyve olduğunu, kişinin ebedi hayattaki manevî mertebesini yücelttiğini belirtir. Bu çeşit ifadeler, dünya hayatına -ahiret adına- sahip çıkmaya teşviktir. Hadisleri daima farklı muhataplar, farklı şartlar çerçevesinde anlamak gerekir, bu, kişiyi ifrat ve tefritten korur. [1692]

?1272 ?7259 ?4134 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????. ????? ???????? ???? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???? ??????????? ????????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ??????? ???? ????????? ???????????? ???? ????????? ?‘???????? _____: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????????????? ??????? ????????. ????? ????????? ????? ?????? ?????. ???????? ??????? ????????. ???????? ?????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? _____: ?????????! ??????? ?????? ????????? ?????? _____.????? ????????: ???????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ????? _____. _____: ????????? ????? ????? ????? ????? ????? ????????? ????????. ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ??????? ????? ????? ??????????? ?‘????? ????????? ?????? ????? ??????? ???????. ??????????? ?????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??????? ?? ???? ?????? ???? ??? ??????. ? _____: ?????. ????? ???? ?‘???? ????. ? _____: ??? ?????? ?? ??? ???? ????? ????? ??? ????? ?????? ??????? ????? ?? ?????? ???? .

1272. (4134) (7259)- Nükâde el-Esedî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, bir adama göndererek onun dişi devesini meniha olarak (bir müddet sütünden istifade etmek için) istedi. Adam talebi kabul etmedi. Bunun üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm bir başka adama (aynı maksatla) yolladı. Bu zât, Efendimize sağmal bir deve yolladı. Resûlullah deveye bakınca: "Allahım, deveyi onu göndereni mübarek kıl!" diye dua buyurdu."
Nükâde der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Onu getireni de (deyin)" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onu getireni de (mübarek kıl)" dedi. Sonra devenin sağılmasını emretti. Deve sağıldı fakat derhal yine memeleri süt doldu. Resûlullah: "Allahım, falanın malını çoğalt!" diye, önce reddeden kimse için de dua etti. Devesini gönderen için de: "Allahım, falanın rızkını gün be gün eyle" diye dua etti."[1693]

*** KANAAT**

?1273 ?7260 ?4140 -????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ????????? ???? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? _____: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ??????? ??? ??????? ??? ????? ?????? ??????????? ?????? ????? ???? ?????????? ?????? .

_____: ????? ?????? ????? ?????? ?????? ??? ?????????. ????? ????? ???? ?????. ??? ???? ??? ???? ????. ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ?????? ??? ?????? .

1273. (4140) (7260)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü, dünyada iken yetecek kadar rızık verilmiş olmasını temenni etmeyecek ne fakir ne de zengin olacaktır."[1694]

*** HZ. PEYGAMBERİN AİLESİNİN MAİŞETİ**

?1274 ?7561 ?4145 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????????? ???????: ?????? ????? ?????? ???? ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??? ????? ??? ?????? ???? ????????? ??????????.??????: ????? ????? ??????????? ???????: ?‘????????: ????????? ??????????. ?????? ?????? ????? ????? ??????? ???? ?‘??????? ???????? ??????. ????????? ????? ????????. ????????? ??????????? ??????? ??????????. ????? ?????????: ?? ??????? ???????? ????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ????. ??? ??? ???? ???? ?? ????? ????? .

1274. (4145) (7261)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Âl-i Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'ın, bazan bir ay geçer, hücrelerinin hiçbirinde ateş yanmazdı.
Hz. Aişe'nin ravisi Ebu Seleme der ki: "Ben Aişe radıyallahu anhâ'dan sordum: "Öyleyse bu esnada ne yerlerdi?" Şu cevabı verdi:
"İki siyah: Hurma ve su! Ancak, Ensardan komşularınız vardı. Onlar sadâkatli komşulardı. Onların sağmal hayvanları vardı. Bunlar hayvanlarının sütünden Aleyhissalâtu vesselâm'a gönderirlerdi. (O, bize de içirirdi)" dedi. Muhammed (İbnu Mâce) der ki: "Ve onlar (yani Hz. Peygamber'in hücreleri) dokuz taneydi."[1695]

?1275 ?7262 ?4147 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ??????. ????????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????: ????????? ?????? ????????? ????????! ??? ???????? ?????? ??? ????????? ????? ????? ??? ????? ??????. ?????? ???? ?????????? ?????? ???????? .
??? ???????: ????? ????? ????. ????????? ????. ????? ?????? ???? ??? ????? ?? ???? ???? ?????? ?? ????? ?? ???: ???? ?????? ???? ??????? ??? ???? ??? ???? ?????. ?????? ????? ??? ??? ????? ?? ????? ??? ????? ?????? ??? ????? ?? ????? ????? ?? ??? .

1275. (4147) (7262)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm tekrar tekrar buyurdular ki: "Muhammed'in nefsini elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, Âl-i Muhammed'de hiçbir zaman akşamdan sabaha bir sa' miktarında ne zahire ne de kuru hurma bulunmuştur."
Halbuki o sıralarda Aleyhissalâtu vesselâm'ın dokuz zevceleri vardı."[1696]

?1276 ?7263 ?4148 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???????????. ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ??????? ??? ??? ????????? ??? ????? ???? ??????? ??? ??? ??????? ??? ??? ????????? ????? ???? ???????.??? ???????: ????? ????? ????? ????. ???? ??????? ???? ??? ?????? ?? ???? ?????? .

1276. (4148) (7263)- Abdullah İbnu Mesud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Al-i Muhammed'de ancak bir nüdd miktarı yiyecek maddesi sabahlamıştır" veya "Al-i Muhammed'de bir nüdd yiyecek (bile) sabahlamadı" buyurdular."[1697]

1277. (4149) (7264)- Süleymân İbnu Surad radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize geldi ve bir yiyecek (ikramına) gücümüz yetmeksizin -veya bir yiyeceğe gücü yetmeksizin- üç gece kaldık."[1698]

?1278 ?7265 ?4150 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????. ??????? ???????? ??????
?????: ??????? ??????! ??? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ?? ?????.??? ???????: ?????? ???. ????? ????? ????? .

1278. (4150) (7265)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir gün sıcak bir yemek getirilmişti. Yedi ve yemekten çıkınca: "Elhamdülillah, şu şu vakitten beri mideme sıcak bir yemek girmemişti" buyurdu."[1699]

*** ÂL-İ MUHAMMED'İN YATAĞI**

?1279 ?7266 ?4154 -????????? ????????? ???? ??????? ?????????? ???? ???????????? ???? ???????? ????: ????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ????: ?????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ????? ????? ?????????? ???????? ?????????? ??? ?????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? .

1279. (4154) (7266)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın kızı (Fatıma gerdek gecesi) bana gönderildi. Onun gönderildiği gece yatağımız koyun derisinden başka bir şey değildi."[1700]

?1280 ?7267 ?4161 -????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????‘????? ?????? ????? ????????. ????????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ????? ?????? ???? ?‘???????. ??????????? ?????? ???????: ??????? ???????? ?????. ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ???????????. ???????? ?‘?????????? ?????. ??????????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????. ?????? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????? ???????? ??????. ???????: ?????????? ??????! ?????????? ??????!??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ?‘???? ?? ?? ?? ????? ? ?? ????. ????? ???? ?‘???? ????. ????? ????? ?????? ??? ???? ???? ????? ????? ?? ????? ????? .

1280. (4161) (7267)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ensâr'dan bir zâtın kapısının üstüne yaptırdığı bir kubbe gördü. Bu nedir?" diye sordu. "Bu falancanın inşa ettirdiği bir kubbedir!" dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Böyle sarfedilen her mal, Kıyamet günü sahibine bir vebaldir!" buyurdular. Bu söz Ensari'ye ulaşmıştı. Kubbe'yi hemen yıktı. Sonra, Aleyhissalâtu vesselâm oradan tekrar geçti, fakat kubbeyi göremedi, akıbetini sordu. "Sizin söylediğiniz kendisine ulaşınca yıktı" denildi. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Allah ona rahmet kılsın, Allah ona rahmet kılsın!" diye dua buyurdular."[1701]

*** TEVEKKÜL VE YAKIN**

?1281 ?7268 ?4165 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ?‘?????? ???? ?????? -?????? ??????????- ????? ??????????? ???? ??????? ????????? ??????? ???????? ????: ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???????. ??????????? ????????. ???????: ? ???????? ???? ????????? ??? ??????????? ??????????. ????? ?‘??????? ???????? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????. ????? ?????????? ?????? ????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ??? ?? ?????? ???? ?????? ???? ??? ??????. ??? ?? ?? ???? ????? ????? ???? ?‘???? ???? .

1281. (4165) (7268)- Halid'in oğulları Habbe ve Sevâ radıyallahu anhümâ anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir şey tamir etmekte iken yanına girdik. O işte kendisine yardım ettik. "Başlarınız kımıldadığı müddetçe rızık hususunda yeise düşmeyin. Zira insanı annesi kıpkızıl, üzerinde hiçbir şey olmadığı halde doğurur, sonra aziz ve celil olan Allah onu her çeşit rızıkla rızıklandırır" buyurdular."[1702]

?1282 ?7269 ?4166 -????????? ???????? ???? ????????. ????????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????????. ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ?????: ????? ??????? ?????

?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ????????. ?????? ???????? ???????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????. ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ????????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ?? ???? ??? ?? ? ????? ??????. ????? ??? ???????: ???? ???? .

1282. (4166) (7269)- Amr İbnu'l-As radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şüphesiz, her derede, âdemoğlunun kalbinden bir parça bulunur (yani kalp her şeye karşı bir ilgi duyar). Öyleyse kimin kalbi bütün parçalara ilgi duyarsa, Allah onun hangi vadide helak olacağına hiç aldırmaz. Kim de Allah'a tevekkül ederse, kalbinin her şeye (ilgi kurarak dağılmasını önlemek için) Allah ona yeter."[1703]

*** HİKMET**

?1283 ?7270 ?4171 -????????? ????????? ???? ???????.????? ??????????? ???? ??????????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ???????? ??????? ????? ??????? ???? ????? ???????? ????? ????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????????? ????????? ?????: ????? ?????? ??? ??????? ??????? ????? ????????. ??? ????????? ??????? ?????????? ??????. ????????? ???????? ?????? ??? ?????? ????????.??? ???????: ????? ???? ?????? ?? ???? ??? ?????? ??? ???????: ?????. ????? ?????? ???? ??? ??????. ? ????? ??????? ???? ????: ??? ?? ???? ?? ??? ?? ???? ???: ??? ??? ?????? ?? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? .

1283. (4171) (7270)- Hz. Ebu Eyyub radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Bana (dini) öğret ve fakat çok özlü olsun!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Namazına kalktığın vakit (dünyaya) veda edenin (namazı gibi) namaz kıl. Sonradan (pişman olup) özür dileyeceğin söz söyleme. İnsanların elinde bulunan (dünyalık şeylerden) ümidini kesmeye azmet!" buyurdular."[1704]

?1284 ?7271 ?4172 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ????? ? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ???? ????????? ???????: ??? ??????! ?????????? ????? ???? ????????. ?????: ??????? ?????? ???????? ????????. ???????? ??????? ???????? ?????? ????????. ????? ????? ????????? ???? ????????: ????? ??????????? ???? ????????????.
????? ?????? ????? ???????? ???????? ???????? ??????? ????? ???????? ????????? ?????.??? ???????: ????? ?????? ???? ?? ??????? ??????? ‘? ???? ?“??? ??? ???? ?? ??? ?? ????? ??? ???? .

1284. (4172) (7271)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir meclise oturup hikmetli söz dinleyip, sonra bu meclisten bahsederken işittiği şeylerin sadece kötü kısımlarını anlatan bir kimsenin misali, bir çobana gelip: "Ey çoban, süründen bana bir koyun kes!" deyince, çobandan: "Git en iyisinin kulağından tut al" iznine rağmen gidip sürünün köpeğinin kulağından tutan adamın misalidir."
Ebu'l-Hasen İbnu Seleme de bu hadisin bir mislini rivayet etmiş, ancak rivayette şu farklılığa yer vermiştir: "Sürünün en iyi koyununun kulağını tut."[1705]

*** ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMA**

?1285 ?7272 ?4175 -????????? ??????????? ???? ??????? ????????? ???? ????????? ????: ????? ?????? ??????????? ?????????????? ???? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ?????? ??????????. ?????????????? ???????? ???????????? ???????. ?????? ?????????? ???????? ????????? ??????????? ??? ????????.??? ???????: ????????? ????. ? ?? ???? ?? ?????? ????? ?????????? ??? ??? ??? ??? ???? ?? ?????

1285. (4175) (7272)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri buyurdular ki: "Büyüklük benim ridamdır, azamet de benim izarımdır. Kim, bunlardan birinde benimle iddialaşmaya kalkarsa, onu cehenneme atarım."[1706]

?1286 ?7273 ?4176 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????. ?????????? ??????? ???? ??????????? ????? ????????? ????????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ??????????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ?????? ???? ????????. ?????? ??????????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ????????? ??? ??????? ????????????? .
??? ???????: ??? ?????? ????. ????? ?? ????? ????? ????? ??????? ??? ???? ?????? ???? ??? ????? ????? ???? ?????: ?????? ? ?? ????? ?? ????? ??????. ?????? ?????? ????: ???? ?????? ???? ??? ????? ???? ????? ????? ???? ???????? ??????????? .

1286. (4176) (7273)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim Allah Teâla hazretlerinin rızası için bir derece tevazu izhar eder (alçak gönüllü) olursa, Allah, onu bu sebeple, bir derece yükseltir. Kim de Allah'a bir derece kibirde bulunursa, Allah da onu bu sebeple bir derece alçaltır, böylece onu esfel-i safilîne (aşağıların aşağısına) atar."[1707]

?1287 ?7274 ?4177 -????????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????????? ????: ????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ??? ??????? ?“???? ???? ????? ??????????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ??? ??????????. ??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ????? ????.?306- ???? ????????? ???????? ??????.???? ?????? ????????.??????? ???? ????????.?506- ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ??????.?606-??? ??????? ?????????? ??? ?????????.?706-????????? ????????? ??? ?????????.????????? ????????? ?????? ?????????? ???? ??????????????.??????? ??????.?806-???????? ?????? ????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????????? ???????? ???????.?????? ???????? ??? ?????? ?????? ?????????? ????? ????????? ??????? ????????? ???? ???????? ????????? ???????????? ???? ????? ?????? ??? ???????? ??????????#?????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????????????? ????????? ??????????????#????????? ??????? ??????? ?????????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????? ????????????????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????? ???? ?????????? ?????????? .

1287. (4177) (7274)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor."'Medine ehlinden bir cariye bile Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın elinden tutardı ve Aleyhissalâtu vesselâm elini onun elinden çekmezdi de, cariye ihtiyacı için, O'nu Medine'nin istediği semtine çeker götürürdü. (Resûlullah tevazu gösterir, itiraz etmezdi)."[1708]

*** HAYÂ**

?1288 ?7275 ?4181 -????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??????????. ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ????? ???????. ???????? ?“????? ??????????.???

???????: ???? ??? ???? ??????? ?? ??????? ??????? ????? ??? ???????? ????? .

1288. (4181) (7275)- Hz. Enes ve İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her dinin (kendine has temel) bir huyu vardır. İslâm'ın bu huyu, hayadır."[1709]

?1289 ?7276 ?4184 -????????? ??????????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ???? ?'????????. ???'??????? ??? ?????????? ???????????
???? ?????????? ??????????? ??? ????????.??? ???????: ???? ?????? ???? ??? ????.???? ????? ????: ?? ????? ?? ???? ?? ????? ????? ?????? ??? ?? ??????? ????? ??? ????? ?????? ????? ?? ????? ???? ??? ????? ??????. ??? ???? ???? ????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?? ????? ???? ??? ??? ?????? ??????? ???? ????? ?????? .

1289. (4184) (7276)- Ebu Bekre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Haya imandandır. İman (sahibi) ise cennettedir. Hayasızlık (ve bundan kaynaklanan kabalıklar, çirkin ve kırıcı sözler) cefa (eziyet, zulüm, haksızlık)dan bir parçadır. Cefa (eden de) cehennemdedir."[1710]

?1290 ?7277 ?4187 -????????? ????? ???????? ????????? ???? ???????? ??????????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????? ??????????????? ???? ????????? ???????????. ????? ????? ??????? ????????????? ????: ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????????? ??????? ?????? ????????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ??????. ??? ??????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ???????? ?'????? ???????????. ??????? ?????? ???????? ???????. ???????? ???????????? ???????? ????????? ????????. ????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??? ??????! ???? ????? ????????????? ??????????? ??????: ????????? ????????????. ?????: ??? ??????? ?????! ???????? ???????? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ????? ?? ???? ????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ? ???????? ?? ????? ???? ? ?????? ???? ? ????? ?????? ??? ????: ?????? ????? ??? ???? ?????? .

1290. (4187) (7277)- Ebu Sa'idi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında oturuyor idik. (Bir ara): "Size Abdulkays kabilesinin gönderdiği heyet geldi" buyurdular. Halbuki içimizden hiç kimse (henüz heyetin geldiğini) görmemişti. Hakikaten geldiler ve konakladılar. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın huzuruna geldiler. Onlardan Eşecc el-Asarî (adında biri) konaklama yerinde kaldı, o sonradan geldi. Çünkü o, bir konağa indi, devesini ıhtırdı. Yolculuk elbisesini bir kenara bıraktı. Sonra (taze elbise giyip, öyle) Aleyhissalâtu vesselâm huzuruna çıktı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da ona: Ey Eşecc! Sende aziz ve celil olan Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Hilm (Acele etmemek) ve teenni ile hareket etmek" buyurdular. Eşecc: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu hasletler, cibilliyetimde (fitratımda doğuştan getirdiğim) bir şey mi, yoksa sonradan (iradî gayretimle) meydana gelen bir şey mi?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hayır! Yaratılışında bulunan bir şeydir!" buyurdular."[1711]

?1291 ?7278 ?4188 -????????? ????? ???????? ???????????. ????? ??????????? ???? ????????? ?'??????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??'?????? ??????????: ????? ????? ??????????? ??????????? ??????: ????????? ????????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ????? ?? ??? ?? ???? ????? ???? ??? ?? ????? ??? ???? ??????? .

1291. (4188) (7278)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Eşecc el-Asari'ye: "Muhakkak ki sende Allah'ın sevdiği iki haslet var: Hilm (acele etmemek) ve haya" buyurdular."[1712]

?1292 ?7279 ?4189 -????????? ?????? ???? ???????. ????? ?????? ???? ??????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ???? .

1292. (4189) (7279)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah indinde kişinin yuttuğu en sevaplı yudum, Allah'ın rızasını düşünerek kendini tutup, yuttuğu öfke yudumudur."[1713]

*** ALLAH KORKUSUYLA AĞLAMAK**

?1293 ?7280 ?4192 -????????? ?????? ??????????? ???? ???????????. ????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ???????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????????? ????????? ????? ?????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????????? ???????? ??? ???????? ????? ?Œ???? ????????????? ?????? ????? ??? ??????? ??????? -??? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????????? ??'???? ???????? ??????????? ????????? ???????? ??????????-??? ???????: ????? ?????? ???? ????????? ????.??? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ???? ?????? .

1293. (4192) (7280)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anhüma'nın anlattığına göre, "Kendilerinin Müslümanlığı kabul etmeleri ile, Allah'ın onları azarladığına dair (şu) ayetin inmesi arasında dört yıldan fazla zaman olmamıştır: "Onlar, daha önce kendilerine kitap verilen ve zaman geçtikçe kalpleri katılaşan kimseler gibi olmasınlar. Çünkü onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdi" (Hadid 16).[1714]

?1294 ?7281 ?4193 -????????? ????? ?????? ???? ??????. ????? ????? ?????? ???????????. ????? ?????? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ????????? ????????? ????? ???????? ????????? ??????? ?????????.??? ???????: ?????? ????? ????????? ???? .

1294. (4193) (7281)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Çok gülmeyin, çünkü çok gülmek kalbi öldürür."[1715]

?1295 ?7282 ?4195 -????????? ????????? ???? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ???? ????????. ????? ????? ??????? ??????????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????: ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????. ???????? ????? ??????? ????????. ??????? ?????? ????? ???????? ????? ?????: ??? ????????! ???????? ???? ??????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ?????? ???? ??? ??????. ???????? ?? ???? ?? ???? ?? ??????. ?? ???? ??? ??????? .

1295. (4195) (7282)- Berâ radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte bir cenazede beraberdik. Aleyhissalâtu vesselâm kabrin kenarına oturup ağladılar, öyle ki (göz yaşlarıyla) toprak ıslandı. Sonra da: "Ey kardeşlerim! İşte (başımıza gelecek) bu aynı (ölüm hadisesi) için iyi hazırlanın" buyurdular."[1716]

?1296 ?7283 ?4197 -????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????????? ?? ??????????? ???? ??????????? ?????: ????? ?????? ????? ????????. ?????????? ???????? ???? ????? ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????

?????????: ??? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ?????????? ??????? ????? ????? ?????? ????? ?????????? ???? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ???? ????? ????????-??? ????????? ?????? ????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????? ?? ????? ???? ???? ???????? ?? ????? ???? ???? .

1296. (4197) (7283)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sinek başı kadar bile olsa, gözünden Allah korkusuyla yaş çıkan ve bu yaşı yanak yumrusuna değecek kadar akan hiçbir mü'min kul yoktur ki, Allah onu (ebedî) ateşe haram etmesin!"[1717]

?1297 ?7284 ?4199 -????????? ????????? ???? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ???? ???????. ?????????? ????? ?????? ?????? ?????: ???????? ??????????? ???? ????? ????????? ???????: ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ??????? Œ??????? ???????????. ????? ????? ??????.??????? ?????? ????????? ?????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????????? ?? ??????????? ?? ?? ?? ???? ?????. ????? ???? ?“???? ?????? .

1297. (4199) (7284)- Hz. Muaviye İbnu Ebi Süfyan radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ameller kap(ta bulunan madde) gibidir. En aşağısı (yani dipteki kısım) güzelse en yukarısı (yani üst kısmı) da güzel olur; en aşağısı bozulursa en üstü de bozulur."[1718]

?1298 ?7285 ?4200 -????????? ??????? ???? ???????? ???????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ?????????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????????? ????? ?????? ??? ??????????? ????????? ???????? ??? ???????? ?????????-????? ?????? ????? ???????: ???? ??????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??? ???? ??? ????? .

1298. (4200) (7285)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Eğer kişi namazını herkesin gözü önünde kılınca (edebine uygun kılar) güzel yapar, tek başına kimsenin görmediği durumda kılınca da (edebine uygun kılar) güzel Yaparsa, Allah Teâla hazretleri (onun ibadetinden memnun kalır ve:) "Bu (kulluğunu riyasız yapan) gerçek bir kulumdur" der."[1719]

?1299 ?7286 ?4201 -????????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ?? ??????????? ???? ??????? ????: ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??????????. ???????? ?????? ????? ???????? ??????????? ????????. ???????: ??? ?????? ??? ??????? ?????! ?????: ??? ????. ??? ??? ????????????? ?????? ?????????? ?????? ????????.??? ???????: ????? ????? ???. ????? ????? ????? .

1299. (4201) (7286)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Ey mü'minler! Amel ve ibadetlerinizi) itidal üzere yapın, ifrattan kaçının. Zira sizden hiç kimseyi (ateşten) ameli kurtaracak değildir."
Sahabiler: "Seni de mi amelin kurtarmaz, ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Beni de, buyurdular. Eğer Allah kendi katından bir rahmet ve fazl ile benim günahlarımı bağışlamazsa beni de amelim kurtarmaz!" buyurdular."[1720]

*** RİYA VE SÜM'A**

?1300 ?7287 ?4202 -????????? ????? ????????? ??????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????. ?????? ?????? ??? ????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1300. (4202) (7287)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah u Teâla hazretleri şöyle buyurmuştur: "Ben her çeşit şirkten müstağniyim. Öyleyse, kim benim için işlediği bir amele birden başkasını ortak ederse ben ondan uzağım ve benim için yaptığı o iş, bana değil, ortak ettiği kimseyedir." [1721]

?1301 ?7288 ?4204 -????????? ?????? ?????? ???? ???????. ????????? ????? ??????? ?‘?????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ?????:?????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ?????????? ??????????. ???????: ?? ??????????? ????? ???? ??????? ?????????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ?????? ???????: ?????. ???????: ????????? ??????????: ??? ??????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ????? ???? ???? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ???. ????? ?? ??? ????? ?? ?????? ??????????? ????? ????? .

1301. (4204) (7288)- Ebu Safâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) yanımıza geldi. Biz o sırada Mesîh Deccal'i müzakere ediyorduk. Dediler ki: "Ben size, nazarımda sizin için Mesih Deccal'den daha ürkütücü bir şeyi haber vereyim mi?"
"Evet! Ey Allah'ın Resûlü! Söyleyin!" dedik.
"Şirk-i hafidir (gizli şirk). Mesela, kişi kalkar, namaz kılar, bu namazını, kendisine bakanlar sebebiyle güzel kılar, (işte bu, gizli şirke bir örnektir)" buyurdular."[1722]

?1302 ?7289 ?4205 -????????? ????????? ???? ?????? ??????????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ??????? ??? ??????????? ???? ???????? ?“??????? ????????. ???? ????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ??? ??????? ??? ???????. ??????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ??? ?????. ?? ?? ?? ???? ?????. ????? ??? ?“???? ???? .

1302. (4205] (7289)- Şeddâd İbnu Evs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetim hakkında en ziyade korktuğum şey, Allah'a şirktir. Bu sözümle, ümmetimin dönüp de tekrar güneşe veya kamere veya puta tapacaklarını demek istemiyorum. Fakat beni korkutan şey, Allah'tan başkası için yapacakları ameller ve (spor maksadıyla kılınan namazda, sıhhat niyetiyle tutulan oruçta olduğu üzere, amellerde Allah rızasından başka maksatları ön plana getirme gibi) gizli arzulardır."[1723]

?1303 ?7290 ?4206 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ????????? ????: ????? ?????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ????????? ????????? ?????? ????. ?????? ??????? ??????? ?????? ????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ??? ????. ???????? ???????? ?? ????? ????. ??????? ?? ???? ???? ??? ???????? .

1303. (4206) (7290)- Ebu Saîdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her kim (ibadetini gösteriş için) halka işittirirse, Allah o kimseyi (yani gayesini halka) işittirir ve kim (ibadetinde) riyakârlık ederse Allah onun riyakârlığının cezasını (dünyada) verir."[1724]

*** HASED**

?1304 ?7291 ?4210 -????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????????? ????????? ???? ???? ?‘??????? ????: ????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ??????????? ???? ????? ????????? ???? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ??????? ???????????? ????? ??????? ???????? ????????? ????????????? ???????? ???????????? ????? ???????? ???????? ????????. ????????? ????? ??????????? ??????????? ??????? ???? ????????.??? ???????: ?????? ?‘??? ????? ????? ?????? ??? ???? ?? ???? ????? ?????????. ??????? ???? ??? ?? ???? ????? ???? ?? ????? ???? ??? ???? .

1304. (4210) (7291)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hased (çekememezlik) hayırları yer bitirir, tıpkı ateşin odunu yeyip tükettiği gibi. Sadaka hataları söndürür, tıpkı suyun ateşi söndürmesi gibi. Namaz, mü'minin nûrudur. Oruç ateşe karşı perdedir."[1725]

*** BAĞY (ZULÜM VE KÖTÜ MUAMELE)**

?1305 ?7292 ?4212 -????????? ???????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ??????????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ?????? ??? ???? .

1305. (4212) (7292)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sevabı en çabuk gelen hayırlı amel mahlukâ iyilik ve sıla-i rahimdir. Cezası en çabuk gelen kötü amel de bağy (mahlukâ kötü muamele, zulüm) ve sıla-ı rahm'i kesmektir."[1726]

?1306 ?7293 ?4214 -????????? ?????????? ???? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ??????. ????????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????? ????? ??????: ??? ??????????? ??? ??????? ?????????? ???? ??????.??? ???????: ????? ????? ???. ??? ??? ??? ???? ?? ??? ?? ??? ?? ???? .

1306. (4214) (7293)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Bana "mütevazi olun, birbirinizin hukukuna tecavüz etmeyin" diye Allah Teâla hazretleri vahiyde bulundu" buyurdular."[1727]

*** VERA' VE TAKVA**

?1307 ?7294 ?4216 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???????? ???????? ?????: ????? ????????? ????????? ??????? ?????????. ???????: ??????? ?????????? ?????????. ????? ????????? ????????? ????? ???? ?????????? ?????????. ? ????? ????? ??? ?????? ??? ????? ??? ??????.??? ???????: ????? ????? ????. ????????? ???? .

1307. (4216) (7294)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "En efdal insan kimdir?" diye sorulmuştu. "Kalbi mahmûm (pak), dili doğru sözlü olan herkes" buyurdular. Ashab: "Doğru sözlülüğün ne demek olduğunu biliyoruz. Mahmûmu'l-kalb ne demektir?" ye sordu.
"(Mahmûm kalb), Allah'tan korkan tertemiz kalptir, içinde günah yoktur, zulüm yoktur, kin yoktur, hased yoktur" buyurdular."[1728]

?1308 ?7295 ?4217 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ??????????! ???? ??????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????????. ???????? ????????? ??? ??????? ?????????? ?????? ????????? ????????? ??????? ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ??????? ????????.??? ???????: ???? ????? ???. ???? ???? ???? ???? ?? ??? ????? ?????? .

1308. (4217) (7295)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Ebu Hureyre, verâ sahibi ot (harama düşme şüphesi olan şeylerden de kaçın) ki insanların Allah'a en iyi kulluk edeni olasın! Kanaatkârlığı esas al kî insanların Allah'a en iyi şükredeni olasın. Nefsin için sevdiğini insanlar için de sev ki (kâmil) mü'min olasın. Sana komşu olanlara iyi komşuluk et ki (kâmil bir) Müslüman olasın. Gülmeyi az yap, zira çok gülmek kalbi öldürür."[1729]

?1309 ?7296 ?4218 -????????? ??????????? ???? ????????? ???? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ????????????? ???? ????? ?????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ? ?????? ?????????????. ??? ?????? ??????????. ??? ?????? ???????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ???????? ??????? ??? ???? .

1309. (4218) (7296)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Tedbir gibi akıl yoktur. Sakınmak gibi vera' yoktur. İyi huy gibi haseb (itibar vesilesi) yoktur."[1730]

?1310 ?7297 ?4220 -????????? ??????? ???? ???????? ?? ????????? ???? ????? ????????? ????: ????? ????????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ?????:
??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ‘?????? ???????? »??????? ????????: ?????« ???? ????? ????????? ????????? ????? ??????????? ???????: ??? ??????? ?????! ?????? ?????: ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????????.??? ???????: ??? ?????? ????????? ????. ??? ??? ?????. ???? ?????? ?? ???? ??? ?? ???? ??? ???????..

1310. (4220) (7297)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Ben bir kelime -Osman dedi ki: "Bir âyet"- biliyorum. Eğer insanların hepsi onu tutsaydılar hepsine kâfi getirdi." Ashab: "Ey Allah'ın Resûlü, bu hangi ayettir?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ve kim Allah'tan korkarsa, Allah o kimseye (darlıktan genişliğe) bir çıkış yolu ihsan eder" (Talak 2) ayetini okudu."[1731]

*** KİŞİYİ İYİ SIFATLARIYLA ANMA**

?1311 ?7298 ?4221 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ???? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???? ??????? ?????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ??? ??????????? »?????. ????????????? ???? ?????????« ?????: ??????? ??? ????????? ????? ????????? ???? ????? ????????. ???????: ???? ?????? ??? ??????? ?????! ?????: ??????????? ????????? ??????????? ??????????. ??????? ????????? ?????? ????????? ???? ??????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ???? ‘?? ???? ????? ??? ?????? ???? ??? ????? ?????? ???? ?? ?? ??? ???? ????? ????? .

1311. (4221) (7298)- Ebu Züheyr es-Sakafi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize, Nebavet veya Benâvet'te -ravi dedi ki: Benâve, Taifte bir yerdir- hitapta bulundu ve dedi ki: "Cennet ehlini cehennem ehlinden tefrik edip bileceğiniz zaman yakındır." Ashab: "Ne ile bileceğiz ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:"
(Kişiler hakkında yapacağınız iyilikle anma ve kötülükle anma suretiyle, sizler, birbirinize karşı Allah'ın şahitlerisiniz, (sizin hayırla yâdettikleriniz cennetliktir, zemmederek, kötüleyerek andıklarınız da cehennemliktir)."[1732]

?1312 ?7209 ?4223 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??????????. ????????? ???????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? ??? ??? ??????? ????? ????????? ??????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ???????? ?????????? ??????????: ??? ???? ???????? ????? ????????? ? ????? ??????????? ??????????: ???? ??????? ?????? ???????.??? ???????: ????? ???? ??? ????? ?? ????? ????? ????. ????????? ????. ????? ?????? ???? ??? ???? ?? ???? ??? ?????? ?? .

1312. (4223) (7299)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Yaptığım işin iyilik veya kötülük olduğunu nasıl anlayabilirim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Komşunun "İyi yaptın!" dediğini işitirsen iyilik yaptın demektir. Eğer "kötülük yaptın!" dediklerini işitirsen, kötülük yaptın demektir" buyurdular."[1733]

?1313 ?7300 ?4224 -????????? ????????? ???? ??????? ???????? ???? ???????? ????: ????? ???????? ???? ??????????. ????? ????? ?????. ????? ???????? ???? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????????? ???? ??' ?????? ?????????? ???? ??????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????? ???????? ???? ??'? ?????????? ???? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ???? ??????? ?? ???? ?? ??? ????? ??????. ???? ?? ?? ???????? ?? ???? .

1313. (4224) (7300)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cennetlik kişi o kimsedir ki, Allah kulağını hakkında halkın hayırlı övgüleriyle doldurmuştur, kendisi de hayırla yâdedildiğini işitir. Cehennemlik olan da, kendi kulakları, halkın hakkındaki kötü anmalarıyla dolan ve bunu bizzat işiten kimsedir."[1734]

AÇIKLAMA:

Kişinin iyi sıfatlarıyla veya kötü sıfatlarıyla anılmasıyla ilgili kaydedilen bu hadisler efkâr-ı umumiyenin (şimdilerde kamuoyu denmektedir) ehemmiyetini ifade ediyor. Yani, mü'min kişi, insanların hakkında kötü konuşmalarından kaçınması gerekir. Mü'min, riyaya, gösterişe, yalana yer vermeden, imkân nispetinde kendisini hayırla yadettirecek fiil, davranış ve sözlerde bulunmalıdır. Çünkü hadise göre halkın hükmü Hakk'ın hükmü gibidir.
Bu mevzu üzerine geniş açıklamalar geçti. [1735]

*** NİYET**

?1314 ?7301 ?4229 -????????? ??????? ???? ??????? ?? ????????? ???? ???????? ????: ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ???????? ???????? ????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ?? ???? ??? ????. ????? ?? ???? ???? ??? ???? ???? .

1314. (4229) (7301)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki insanlar Kıyamet günü niyetleri üzere diriltilecekler."[1736]

*** EMEL VE ECEL**

?1315 ?7302 ?4233 -????????? ????? ????????? ????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ?? ?????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ????????? ??????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ????????.??? ???????: ???? ?????? ???? ????. ????????? ???? .

1315. (4233) (7302)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İhtiyar kimsenin kalbi iki şeyin sevgisinde daima gençtir: "Hayat sevgisi, çok mal sevgisi."[1737]

?1316 ?7303 ?4235 -????????? ????? ????????? ??????????????. ????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ???? ????? ????? ??????????? ???? ????? '????? ??? ??????? ????????? ???????. ??? ????'? ???????? ??? ?????????? ????????? ?????? ????? ???? ?????.??? ???????: ????? ???? ?????? ???? ????. ????????? ???? .

1316. (4235) (7303)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Eğer âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olsaydı bir üçüncüsünü isterdi. Onun nefsini ancak toprak doldurur. Allah tevbe edenlerin tevbesini kabul eder."[1738]

*** AMELDE DEVAM**

?1317 ?7304 ?4240 -????????? ??????????? ???? ????????? ??????????????. ????? ????????? ???? ????????. ????? ?????? ????????. ????? ?????? ??????????? ?'?????? ???????? ???? ?????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????????? ???? ????????? ??? ??????????. ?????? ?????? ????????? ????????? ????? ?????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ??? ???? .

1317. (4240) (7304)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Farz olmayan amelden gücünüz yettiği kadar yüklenin. Çünkü amelin hayırlısı devamlı olanıdır, az bile olsa."[1739]

?1318 ?7305 ?4241 -????????? ??????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ?'????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ????????? ???????. ???????? ???????? ????? ?????????. ???????? ????????? ???????? ???? ???????. ??????? ???????? ???????? ????? ?????: ??? ??????? ????????! ?????????? ??????????? ????? ????? ?????? ? ??????? ?????? ????????.??? ???????: ????? ??? ?????? ?? ??? ????? ????? ???. ????? ???? ?????? ???? .

1318. (4241) (7305)- Hz. Cabir İbnu Abdullah radıyallahu anhüma anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir taşın üzerinde namaz kılmakta olan bir adamın yanından geçip Mekke'nin kenarına geldi. Orada bir müddet durdu. Sonra ayrıldı. Adamı aynı vaziyette namaz kılıyor buldu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu selâm ayağa kalktı, ellerini

birleştirdi, sonra şöyle hitap etti:
"Ey insanlar! Mutedil olun!" ve bu sözünü üç kere tekrarlayıp, sonunda: "Siz ibadetten usanmadıkça, Allah da size ihsan etmekten usanmaz!" buyurdular."[1740]

*** GÜNAHLARI HATIRLAMAK**

?1319 ?7306 ?4243 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ????????. ?????????? ??????? ???? ???????? ?????? ???????? ?????: ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ???????: ?????????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???????: ????? ?? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ?????????! ??????? ????????????? ?‘???????. ?????? ????? ???? ?????? ????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ???? .

1319. (4243) (7306)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: "Ey Aişe! Ehemmiyetsiz görülen amellere karşı aman dikkatli ol! Çünkü onlar için de Allah (tarafin)dan (vazifelendirilmiş) araştırıcı bir melek vardır."[1741]

?1320 ?7307 ?4245 -????????? ?????? ???? ??????? ???????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ????????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ???? ??????? ?‘?????????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????: ‘????????? ????????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ??????? ????????? ??????. ???????????? ?????? ????? ??????? ??????? ?????????. ????? ?????????: ??? ??????? ?????! ???????? ????? ????????? ????? ??? ? ??????? ???????? ???????? ? ????????. ?????: ???? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ???????????? ???? ????????? ????? ?????????? ????????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????????????.??? ???????: ?????? ????. ????????? ????. ???? ???? ??????? ???? ??? ????? ?? ???? .

1320. (4245) (7307)- Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetimden bir kısım insanları bilirim ki, Kıyamet günü Tihâme dağları emsalinde bembeyaz (tertemiz) hayırlarla gelirler. Aziz ve celil olan Allah Teâla hazretleri o sevapları saçılmış toz haline getirir (değersiz kılar, kabul etmez)."
Sevban dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Onları bize tavsif et, durumlarını açıkla da, bilmeyerek biz de onlardan olmayalım!" Aleyhissalâtu vesselâm açıkladılar:
"Onlar sizin din kardeşlerinizdir. Sizin cinsinizden insanlardır. Sizin aldığınız gibi onlar da gece (ibadetin)den nasiplerini alırlar. Ancak onlar, Allah'ın yasaklarıyla tenhâda başbaşa kalınca o yasakları ihlâl ederler, çiğnerler." [1742]

*** TEVBE**

?1321 ?7308 ?4248 -????????? ????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????? ??????????. ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?‘?????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????????? ?????? ???????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ??????? ??????????.??? ???????: ????? ????? ???. ?????? ?? ???? ????? ?????. ????? ?????? ?‘???? ???? .

1321. (4248) (7308)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Günahlarınız semaya ulaşacak kadar bile olsa, arkadan tevbe etmişseniz, günahınız mutlaka affedilir."[1743]

?1322 ?7309 ?4249 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? : ?????? ??????? ?????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????????? ??????? ???? ?‘???? ?????????????. ?????? ????? ?????? ???????? ??????????. ????????? ???? ?????? ??? ?????? ???????? ??????????? ?????? ????????. ???????? ????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ??????? ?????? ?? ???? ???? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ?? ???? ?????? ????? ???? .

1322. (4249) (7309)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah, kulunun tevbesine şu adamın sevinmesinden daha çok sevinir (yani razı olur): Adam yolculuk halindedir. Bir susuz çölde bindiği devesini kaybetmiştir, onu aramaya koyulur. Sonunda aramaları adamı cidden yorup aciz bırakınca (susuzluk ve sıcaktan olduğu yerde ölmek üzere, yere yatar), elbisesini başına çekip örtünür. İşte kendisi o halde iken, devesini kaybettiği yerde hayvanın ayak seslerini duyar. Yüzünden örtüyü kaldırır ve karşısında devesini görür."[1744]

?1323 ?7310 ?4250 -????????? ??????? ???? ??????? ?????????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????????????. ????? ???????? ???? ???????. ????? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ???? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ???? ????????? ?????? ? ?????? ???? .
????? ??????: ?????? ???? ???? ??????? ??? ?????? ? ?????: ?????? ????. ????????? ????. ?? ??? ????? ?? ?????. ????? ?????? ????? ?????. ??? ??????? ??????. ???? ?????? ???? ?????????? ??? ?????? ???????? ??? ????? ?? ???? ????? ???? ????? ?? ??? ????? ?? ????? ?? ???? ????. ?????????? ????. ?? ???? ????? ???? ??????? ?? ???? ????? ??? ??? ???? ???? ?? ???? ?? ???? .

1323. (4250) (7310)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Günahtan tevbe eden,bir günah işlememiş gibidir."[1745]

?1324 ?7311 ?4252 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????: ???????? ???? ????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ???????? ??????? ???? ?????: ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ????????? ????????? ?????: ??????.??? ???????: ???: ??? ??? ?????? ???? ??? ????? ?? ??? ?? ??????. ?????? ???????. ? ????? ??? ??????: ?? ??? ???? ???????? ? ?????? ???? ??? ????? ??????? ??? ???????? .

1324. (4252) (7311)- İbnu Makıl anlatıyor: "Babamla birlikte Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh'ın yanına girdim. Bu ziyaret sırasında o: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın "pişmanlık tevbedir" dediğini nakletti. Babam: "Aleyhissalâtu vesselâm'dan bunu bizzat işittin mi?" diye sordu. Abdullah: "Evet!" dedi."[1746]

?1325 ?7312 ?4253 -????????? ??????? ???? ??????? ??????????? ????????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????? ????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ??? ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ?? ???? ??? ????. ??? ?????. ???????? ????? ???????? .

1325. (4253) (7312)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri, kulun tevbesini, can boğaza gelmedikçe kabul eder."[1747]

*** ÖLÜMÜ HATIRLAMAK**

?1326 ?7313 ?4259 -????????? ??????????? ???? ????????. ????? ????? ???? ???????. ????? ??????? ???? ?????? ?????? ????
???????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????: ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
?????????: ????????? ?????? ???? ?‘???????. ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ????? ?????: ??? ??????? ?????! ????
????????????? ???????? ?????: ??????????? ??????? ?????: ?????? ????????????? ???????? ?????: ??????????? ????????? ???????
???????????? ????? ???????? ????????????. ???????? ?‘???????.??? ???????: ???? ?? ??? ?????. ???????? ?????? ???. ????? ???? ?????? ??????
??? ????? ??????? .

1326. (4259) (7313)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte idim. Ensardan bir zat gelerek Aleyhissalâtu vesselâm'â selam verdi. Sonra da: "Ey Allah'ın Resûlü! Mü'minlerin hangisi en faziletlidir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Huyca en iyisidir!" buyurdular. Adam: "Mü'minlerin hangisi en akıllıdır?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ölümü en çok hatırlayandır ve ölümden sonra en iyi hazırlığı yapandır. İşte bunlar en akıllı kimselerdir" buyurdular."[1748]

?1327 ?7314 ?4263 -????????? ??????? ???? ??????? ????????????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ????: ????? ?????? ???? ???????.
????????? ???????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ??????
???????? ?????????? ?????: ????? ????? ????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ?????????. ?????? ?????? ?????? ??????? ????????
?????? ??????????? ????????? ?‘???? ?????? ???????????: ?????! ???? ??? ????????????????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ???? .

1327. (4263) (7314)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Birinizin eceli bir yerde olduğu zaman ihtiyaç onu oraya sıçratır. Sonra kalan ömrünün sonuna varınca aziz ve celil olan Allah onun ruhunu orada alır. Kıyamet günü, o yer: "Ey Rabbim! işte bu, bana emanet ettiğin (cesed)dir!" der."[1749]

?1328 ?7315 ?4268 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ????
??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????:
???? ?????????? ??????? ??? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ?????? ??? ????????. ????? ??????? ????: ?????
??????? ????????: ?????? ??? ?‘?????. ????????? ????: ??? ????? ?????????? ????????: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????
????????? ???????? ??????????????? ???? ?????? ?????? ????????????? ????????? ????: ???? ??????? ??????? ????????: ??? ????????? ‘?????
??? ????? ??????? ?????????? ???? ???????? ?????? ???????. ?????????? ???????? ???????? ????????? ???????. ????????? ????: ??????? ?????
??? ?????? ??????. ????? ???????? ???? ?????? ?????????. ?????????? ????? ??????????? ????? ??????. ????????? ????: ???? ?????????.
????????? ????: ???? ?????????? ??????. ?????????? ?????. ?????????? ???????? ??? ????? ??????. ?????????? ????????? ???????? ??? ????????
??????? ??????????. ????????? ????: ????? ??????? ????????: ? ??????. ????????? ????: ??? ???? ?????????? ?????????: ???????? ????????
?????????? ????? ?????????. ?????????? ???? ?????? ?????????. ?????????? ????? ??????????? ????? ??????. ????????? ????: ??????? ????? ???
?????? ?????? ??????. ????? ???????? ???? ???????? ?????? ???????. ?????????? ????????. ???????? ????????? ???????. ????????? ????: ???
?????????? ???? ???????? ??????. ?????????? ?????. ?????????? ???????? ??? ????? ??????. ??????.??? ???????: ?????? ????.

1328. (4268) (7315)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölü kabre konulur. Salih kişi, kabrinde korkusuz ve endişesiz oturtulur. Sonra kendisine: "Hangi dinde idin?" denilir, "İslâm dinindeydim" der. "Şu adam nedir?" denilir. "O, Allah'ın Resûlü Muhammed'dir, bize Allah indinden açık deliller getirdi, biz de onu tasdik ettik" der. Ona: "Allah'ı gördün mü?" denilir. O: "Allah'ı görmek hiç kimseye mümkün ve muvafık değildir" der. Bu safhadan sonra cehenneme doğru bir delik açılır. Oraya bakar, ateş alevlerinin birbirini kırıp yok etmeye çalıştığını görür. Kendisine: "Allah'ın seni koruduğu ateşe bak!" denilir. Sonra ona cennet cihetinden bir delik açılır ve onun güzelliklerine ve içinde bulunan (nimet)lere bakar. Kendisine: "İşte senin makamın!" denilir ve yine ona: "Sen bunlar hususunda yakîn (kesin iman) sahibi idin. Bu iman üzere öldün, bu iman üzere yeniden diriltileceksin inşaallah!" denilir.
Kötü adam da kabrinde korku ve endişe ile oturtulur. Kendisine: "Hangi dinde idin?" diye sorulur. "Bilmiyorum" diye cevap verir. Kendisine: "Bu adam kimdir?" denilir. Halkı dinledim, bir şeyler söylüyorlardı, onu ben de söyledim" der. Ona cennet cihetinden bir delik açılır. Cennetin güzelliklerine, içinde bulunan nimetlerine bakar. Ona: "Allah'ın senden uzaklaştırdığı şu cennete bak!" denilir. Sonra ona cehenneme doğru bir delik açılır. Oraya bakar. Alevlerin birbirini yeyip yok etmekte olduğunu görür. Ona: "İşte makamın burasıdır. Sen cehennemin varlığı hususunda şekk (ve inkâr) içerisinde idin, bu şekk üzere öldün ve bu şekk üzere diriltileceksin inşaallah!" denilir."[1750]

?1329 ?7316 ?4272 -????????? ??????????? ???? ?????? ?‘????????. ????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ?‘????? ???? ????? ????????? ????
??????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ????????? ?????? ?????????? ?????????
???????? ?????????? ?????????: ???????? ????????.??? ???????: ????? ?????? ??? ?? ??? ????? ????? ????? ???? ?? ???? ??? ?? ???? ?? ??? ?????
???????????? ?? ??? ????? ????? .

1329. (4272) (7316)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Mü'min) ölü, kabre girdimi, güneş batışındaki haliyle ona temsil edilir. Bunun üzerine ölü oturup ellerini gözlerine sürer ve: Beni bırakınız namaz kılayım" der."[1751]

?1330 ?7317 ?4273 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ???????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????
???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???????? ???????? ???????????? »??? ??? ??????????« ?????????.
????????? ????????? ????? ??????????.??? ???????: ?????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????.

1330. (4273) (7317)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sûrun iki sahibinin ellerinde iki boynuz bulunur. Ne zaman (üflemekle) emrolunacaklarını dikkatle gözleyip düşünürler."[1752]

?1331 ?7318 ?4274 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ??????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ???????
???? ????? ??????????? ?????: ????? ?????? ???? ????????? ??????? ???????????: ???????? ???????? ?????? ???? ?????????! ???????? ??????
???? ?‘??????? ?????? ?????????. ?????: ???????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ??????
???????? ?????????? ???????? ????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????: ????? ?????? ????? ??????? -???????? ???
???????? ???????? ???? ??? ???????????? ?????? ??? ?‘???? ??? ???? ????? ?????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ???? ??????? ??????????.-
???????? ?????? ???? ?????? ???????. ????? ???? ???????? ????? ??????????? ???? ????????? ????????. ??? ?????? ??????? ?????? ??????? ???
????? ??????? ?????????? ?????? ????? ???????. ?????? ?????: ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ??????.??? ???????: ?????? ????
????????? ???? .

1331. (4274) (7318)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Yahudilerden bir adam Medine çarşısında: "Hz. Musa'yı insanlar üzerine seçen Zât'a yemin olsun!"demişti. Ensardan bir zât elini kaldırıp herife bir tokat indirdi.
"Demek böyle dersin ha! Üstelik Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm aramızda olduğu halde!" dedi. Durum Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a anlatıldı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Aziz ve celil olan Allah buyurmuştur ki: "Sûra üfürülür ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha sûra üflenir ve onlar kabirlerinden kalkıp bakışırlar" (Zümer 58). Ben, başını ilk kaldıran olacağım. Ben, arşın ayaklarından birini tutan Hz. Musa aleyhisselam ile karşılaşırım. Bilemem, o

başını benden önce mi kaldırdı, yoksa o, Allah'ın çarpılıp yıkılmaktan istisna tuttuklarından mıdır? Kim de: Ben Yûnus İbnu Metta'dan daha hayırlıyım (üstünüm) derse şüphesiz yalan söylemiş olur."[1753]

AÇIKLAMA:

1- Hadis sûra üfleme hadisesine temas etmekte ve ilgili ayete atıf yapmaktadır. Kaydedilen ayette sûra iki ayrı üflemeden bahis edilmektedir. Bu hususlar daha önce geçtiği için tekrar etmeyeceğiz.
2- Hadisin sonunda: "Ben Yunus aleyhisselâm'dan üstünüm diyen yalan söylemiştir" fikrasında geçen "ben" zamiri iki ihtimale râcidir:
1) Öyle söyleyen herhangi bir kimse. Bu durumda yalan küfür manasındadır. Hiç kimse, peygamberden üstün olduğunu iddia edemez, eden küfre düşer.
2) İkinci durumda "ben"den maksad Resûlullah'tır. Resûlullah'ın bütün peygamberlerden üstün olduğu nasslarla sabit olduğu için, Resûlullah'ın bu sözü daha öncelere aittir. Üstünlüğünü ifade eden nasslarla mensuh olmuştur denmiştir. Ayrıca, Kur'ân'da geçen kıssası sebebiyle Hz. Yunus'un büyüklüğü hususunda düşülecek tereddüdü önlemek için Hz. Peygamber'in böyle söylemiş olabileceğine de dikkat çekilmiştir.[1754]

?1332 ?7319 ?4277 -????????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ????? ?????? ?‘?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ???????? ?????? ??????????? ????? ?????????. ??????? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ???????????? ???????? ????? ??????? ????????? ??? ?‘????? ??????? ??????????? ??????? ???????????.??? ???????: ?????? ?‘???? ????. ? ??? ????? ?????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ?? ??????? ? ????? ???? ? ????? ????. ??? ???? ???????? ?? ????? ?? ????? ?????????? ? ?????: ??? ????? ?????? ?? ??? ?? ????? ?? ???? ?? ????? ?????????? .

1332. (4277) (7319)- Ebu Musa el-Eş'arî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü, insanlar üç defa Allah'a arzolunacaklar. İki arza mücadele ve mazeretlerden ibarettir. Üçüncü arzaya (sunuşa) gelince, (insanların işlediği amellerin yazılı olduğu defterler o zaman ellere uçacaklar (yani hızla verilecektir). Artık defteri kimisi sağ eliyle tutacak ve kimisi sol eliyle tutacaktır."[1755]

?1333 ?7320 ?4281 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ?‘?????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ???????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ‘????? ??? ???????? ???????????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????????????. ???????: ??????: ??? ??????? ?????! ??????? ???? ????? ??????: -????? ???????? ??? ?????????? ????? ????? ??????? ??????? ??????????.»???? ?91« ?Œ?? ?17. ????? ????? ??????????? ???????: ????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???????????? ?????? ????????. ???? ?91 ?Œ?? ?27. ??? ???????: ???? ???? ???? ????????? ???? ?? ????? ????? ????? ??? ?? ??????? ?? ??? ????? .

1333. (4281) (7320)- Hz. Hafsa radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın buyurdular ki: "Ben Bedir ve Hudeybiye'ye katılanlardan hiç kimsenin cehenneme girmemesini ümid ederim" buyurdular. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah Teâla hazretleri: "Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur.
Bu senin Rabbin katında kesinleşmiş bir hükümdür" (Meryem 71) buyurmadı mı?" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "(Ey Hafsa!) Sen Allah'ın: "Sonra biz, Allah'tan korkup (O'na karşı gelmekten) sakınanları kurtarır, zalimleri de toptan orada bırakırız" (Meryem 72) buyurduğunu işitmedin mi?" buyurdu."[1756]

?1334 ?7321 ?4285 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ?‘?????????? ???? ??????? ?????? ????? ??????? ???? ????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ????????????? ?????: ????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????????? ???????! ??? ???? ?????? ???????? ????? ????????? ??? ?????? ???? ??? ??????????. ???????? ??? ??????????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????????? ????????? ??? ??????????. ???????? ????????? ?????? ????? ??????? ??? ???????? ?????????? ???? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????.??? ???????: ??? ?????? ???????? ?? ????. ????? ????? ???? ?? ???????? ?????????: ???? ??? ?‘??????. ????? ??????? ?? ??????? ??????. ??? ?? ????? ??. ??? ???? ??????? ??? ??? ????? ?????? ?? ??????? ?? ???? ?? ?‘?????? .

1334. (4285) (7321)- Rifa'a el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte bir seferden dönmüştük. Buyurdular ki:
"Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! İman edib, sonra doğru yoldan ayrılmayan hiçbir kul yoktur ki cennete sokulmasın. Siz ve iyi (dindar) nesliniz cennetteki meskenlere yerleşmedikçe (diğer ümmetlerin mü'minleri olan) cennetliklerin cennete girmemelerini de ümit ederim ve Rabbim ümmetimden yetmişbin kişiyi hesapsız olarak cennete dahil etmeyi bana kesin vaadetti."[1757]

?1335 ?7322 ?4290 -????????? ????????? ???? ???????. ????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ?????????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ????? ?‘????? ???????? ???? ????????. ???????: ????? ?‘?????? ?‘????????? ???????????? ???????? ?Œ??????? ?‘?????????.??? ???????: ?????? ???? ????????? ????. ???? ???? ???? ?? ?????? ?? ??????????? ?????? ????????? .

1335. (4290) (7322)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biz, ümmetlerin sonuncusuyuz ve hesabı ilk görülecek olanlarız. Orada: "Ümmî ümmet ve peygamberi nerededir?" denilir. Bilesiniz, biz sonuncu olan ilkleriz (yani dünyaya gelişte sonuncuyuz, Kıyamet günü hesabı verip cennete girmede ilkleriz."[1758]

?1336 ?7323 ?4291 -????????? ????????? ???? ???????????. ????? ?????? ?‘????? ???? ????? ??????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ‘?????? ????????? ??? ??????????. ????????????? ???? ?????? ????? ???????: ????????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ???? ????????.??? ???????: ??? ???? ?????. ???? ??? ?????? ?? ????? ???? ?? ???? ?????? ??? ?? ????? ??? ?????? ??? ???? ???????? .

1336. (4291) (7323)- Ebu Bürde babasından anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü, Aziz ve celil olan Allah, mahlûkâtı topladı mı Ümmet-i Muhammed'e secde etmeleri için izin verilir. Onlar Allah'a uzun bir secde yaparlar. Sonra: "Başlarınızı (secdeden) kaldırın. Biz sayınız kadar (kâfirleri) ateşten, kurtuluş için fidyeleriniz yaptık" buyurulacaktır."[1759]

*** KIYAMET GÜNÜ ALLAH'IN RAHMETİ**

?1337 ?7324 ?4294 -????????? ????? ???????? ????????? ???? ??????? ????: ????? ????? ??????????? ???? ?‘?????? ???? ???? ??????? ???? ????? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????????? ???‘???? ?????? ????????. ???????? ??? ?‘???? ??????? ????????. ??????? ???????? ??????????? ???? ????????. ????????????? ????????? ????? ?????? ??????????? ???????????????? ??????????? ????? ?????? ???????????. ????? ????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ???????????.??? ???????: ???? ????? ??????? ????? ????????? ???? .

1337. (4294) (7324)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Aziz ve celil olan Allah semâvat ve arzı yarattığı gün, yüz rahmet yaratmıştır. Bunlardan birini arza indirmiştir. İşte bunun sayesinde bir anne çocuğuna karşı şefkat duyar,

hayvanlar, kuşlar birbirlerine şefkat duyarlar. Allah geri kalan doksandokuz rahmeti, Kıyamet günü için (kendine) saklamıştır. Kıyamet gününde onları bu rahmetle yüze tamamlayacak."[1760]

?1338 ?7325 ?4297 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ???????????? ???? ???????. ????? ???????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????: ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ??????????? ??????? ????????. ???????: ???? ?????????? ?????????: ?????? ?????????????. ?????????? ???????? ??????????. ????????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ????. ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????: ????? ??????? ?????! ?????: ?????? ???????: ?????? ????? ????????! ??????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????: ????? ???????: ????????? ?????? ????????? ??????????? ???? ?'???? ???????????? ????? ????? ???????: ?????? ?'???? ? ??????? ????????? ??? ?????????! ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????. ????? ?????? ??????? ???????? ??????? ???? ?????? ? ????????? ???? ????????? ??? ????????? ??????????????: ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??? ???????: ? ?????? ???? ??????.??? ???????: ?????? ???? ?????? ??? ???? ???? ??????????? ?? ??????? ???? ????? ??????! ? ??. ????? ???????: ???: ??? ?????? ??? ?? ??????? .

1338. (4297) (7325)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Gazvelerinin birinde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la beraberdik. Derken bir kavme uğradı. "Siz kimsiniz?" diye sordu.
"Bizler müslümanlarız!" dediler. Bir kadın tandırına yakacak atmakla meşguldü ve yanında bir oğlu vardı. Tandırın alevi yükselince kadın çocuğu uzaklaştırdı. Sonra kadın, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi ve:
"Sen Allah Resûlüsün öyle mi?"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet!" deyince, "Annem ve babam sana feda olsun! Allah Erhamu'r-Rahimîn (yani merhametli olanların en merhametlisi) değil mi?" dedi. Kadın, "Evet!" cevabını alınca bu sefer: "Allah'ın kullarına olan rahmeti, annenin yavrusuna olan merhametinden daha fazla değil mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Elbette!" buyurdu. Kadın: "Anne çocuğunu asla ateşe atmaz! (daha merhametli olan Allah kullarını nasıl cehenneme atar?)" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm ağlayarak başını eğdi. Sonra başını kadına doğru kaldırarak: "Şüphesiz Allah, hak yoldan sapıp O'na itaat etmeye tenezzül etmeyen ve tevhid kelimesini söylemekten imtina eden azgın kulundan başka kullarına azab vermeyecektir" buyurdu."[1761]

?1339 ?7326 ?4298 -????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ??????? ???? ???????. ????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ???????? ??? ??????? ?????: ??? ??????? ?????! ?????? ??????????? ?????: ???? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ???? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ?????? ????? ??? ???? .

1339. (4298) (7326)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ateşe sadece şakî olanlar girecektir." Ashab: "Ey Allah'ın Resûlü! şakî kimdir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah için hiçbir ibadette bulunmayıp, hiçbir günahı terketmeyen kimsedir" diye cevap verdi."[1762]

*** KEVSER HAVZI**

?1340 ?7327 ?4301 -????????? ????? ?????? ???? ????? ???????. ????? ????????? ???? ??????. ????? ?????????. ????? ????????? ???? ????? ??????? ?????????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ??? ?????????? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ????????? ????????? ?????? ?????????? ??????? '?????? ?'????????? ??????? ?????? ???????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?????? ??? ???? .

1340. (4301) (7327)- Ebu Sa'î'di'l-Hudrî radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Benim bir havuzum var. Genişliği Ka'be'den Beytu'l-Makdis'e kadar uzanır. Suyu süt misali bembeyaz. Yıldızlar adedince susakları var. Şurası muhakkak ki, Kıyamet günü ben, peygamberler arasında ümmeti sayıca en çok olan kimseyim." [1763]

*** ŞEFAAT**

?1341 ?7328 ?4311 -????????? ??????????? ???? ?????. ????? ????? ??????. ????? ??????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ?'?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ????????? ?????? ??????????? ???????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? '?????? ?????? ????????. ??????????? ?????????????? ?. ?????????? ?????????????? ?????????????? ??????????????????.??? ???????: ?????? ???? ? ????????? ???? .

1341. (4311) (7328)- Ebu Musa el-Eş'âri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben, ümmetimin yarısının cennete girmesi ile şefaat (sahibi olmam) arasında muhayyer bırakıldım. Ben şefaati tercih ettim. Çünkü şefaat, daha şümullü ve ümmetimin (toptan kurtuluşuna) daha yeterlidir. Şefaati siz müttakilere mahsus mu biliyorsunuz? Hayır! O muttakiler değil günahkârlar, hatalılar ve pis işlere karışan (müslüman)lar içindir."[1764]

*** CENNETİN VASFI**

?1342 ?7329 ?4318 -????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ????: ????? ??????????? ???? ????? ??????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????????? ????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ????? ????????? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ??????????? ??? ???????????? ?????. ????????? ????????? ?????? ????? ??????? ??? ? ?????????? ??????. ??? ???????: ????? ?????? ??? ???? ?????? ? ?????: ???? ?"???? ????? ??? ???????. ????? ??? ???????? ?? ???? ????? ?????????? .

1342. (4318) (7329)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şu dünya ateşiniz var ya! Bu, cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir cüzdür. Eğer o, su ile iki kere söndürülmemiş (hararetі giderilmemiş) olsaydı, ondan faydalanamazdınız. Şurası muhakkak ki, bu dünya ateşi, aziz ve celil olan Allah'a, bir daha eski hararetine döndürmemesi için dua eder."[1765]

?1343 ?7330 ?4322 -????????? ????? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ?????????? ?????????? ?????? ???? ???????? '??????? ???? ??????. ?????????? ???????? ????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ????????.??? ???????: ???? ?????? ??????? ??? ??????. ??? ??? ???? ??? ???? ???????? ???? ?? ???? ????? ?????????? .

1343. (4322) (7330)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Cehennemde) kafirin vücudu büyür: Öyle ki bir azı dişi Uhud dağından büyük olur. Vücudunun dişinden büyüklüğü, sizden birinin vücudunun dişinden büyüklüğü gibidir."[1766]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin muhtevası Müslim, Tirmizî gibi başka kitaplarda da gelmiştir. Ahirette, kâfirin, hak ettiği azabı daha çok çekebilmesi için Cenab-ı Hak onun vücudunu büyütecektir.

Allah buna kâdirdir. Nevevî, buna inanmanın vacib olduğunu kaydeder.[1767]

?1344 ?7331 ?4323 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ????? ??????. ????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????: ?????? ?????? ????? ???????? ????? ????????. ???????? ????????? ?????????? ???? ????????. ??????????? ?????????? ????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???? ???? ???????? ???? ???????? ?????????? ????????????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ?????? ??????? ????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ??? ????? ?? ???? ??????. ???? ?????? ???? ??? ??????. ??????: ????? ??????? ??? ??? ????? ????? ?? ?????? ????????. ? ?????: ?? ??? ??? ??? ?????? ?? ??? ???? ?????? ??????? .

1344. (4323) (7331)- Hâris İbnu Ukayş radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, benim ümmetimde öyle şefaati makbul kimseler var ki, birinin şefaatiyle Mudar kabilesinin insanlarından daha çok kimse cennete girecektir. Benim (davetime muhatap olan) ümmetimden öylesi de var ki, vücudu ateş için irileşir ve cehennemin bir köşesini teşkil eder."[1768]

?1345 ?7332 ?4324 -????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ???????? ???? ?‘?????? ???? ??????? ??????????? ???? ????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ?????????? ???? ????? ????????. ??????????? ?????? ?????????? ??????????. ????? ????????? ??????? ?????? ??????? ??? ??????????? ?????????? ?‘????????. ???? ?????????? ????? ????????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ???? ??????? ??? ???? .

1345. (4324) (7332)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ağlama, cehennem ahalisi üzerine gönderilir. Bunun üzerine onlar da (ağlamaya başlarlar ve) gözyaşları kuruyuncaya kadar ağlarlar. Sonra (yaş yerine) kan ağlarlar. Öyle ki yüzlerinde kanallar meydana gelir. Eğer bu kanallara gemiler salınsa gemiler yürür."[1769]

?1346 ?7333 ?4327 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ??????????? ?????? ???????????. ????????? ???? ??????????. ?????????: ??? ????? ??????????! ?????????????? ?????????? ????????? ??? ?????????? ???? ??????????? ??????? ???? ????? ???????: ??? ????? ????????! ?????????????? ?????????????? ????????? ??? ?????????? ???? ??????????? ??????? ???? ?????. ????????: ???? ??????????? ????? ???????: ??????. ???? ????????. ????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ????? ??????? ?????????????? ????????: ??????? ?????? ????????? ? ?????? ?????? ??????.??? ???????: ????? ?????? ???? ????????? ????. ??? ???? ??????? ???? ?? ????? ????? ??? ???? ??? ???????? ?? ???? ????? ??????? .

1346. (4327) (7333)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü ölüm getirilir. Sırat üzerinde durdurulur ve: "Ey cennet ahalisi!" diye nida edilir. Cennettekiler, (bu çağrı üzerine) içinde bulundukları (o güzel) yerden çıkarılacakları korku ve heyecanıyla bakarlar. Sonra da: "Ey cehennem ahalisi!" diye nida edilir. Onlar da içinde bulundukları (o fena) yerden çıkarılacakları ümid ve sevinciyle bakarlar. (Ölüm gösterilerek) "Bunu tanıyor musunuz?" denilir. (Cennetlikler ve cehennemlikler hepsi bir ağızdan:) "Evet! Bu ölümdür" derler."
Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdu ki: "Bundan sonra emredilir ve Sırat üzerinde ölüm kesilir. Sonra her iki tarafa birden: "Haydi bulunduğunuz hal üzere ebediyet sizindir, burada artık ölüm yoktur" denilir."[1770]

*** CENNETİN EVSAFI**

?1347 ?7334 ?4329 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????? ????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ???????? ??? ????????? ?????? ???? ?‘???? ????? ????????? »????????? ????? ??????«.??? ???????: ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ??????? ???? ?????? .

1347. (4329) (7334)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cennette bir karışlık yer (ebedi olduğu için, fani olan) küre-i arz ve üzerinde bulunanlardan -dünya ve içindekilerden- daha hayırlıdır."[1771]

?1348 ?7335 ?4330 -????????? ??????? ???? ????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???????? ?????? ??? ?????????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????.??? ???????: ??? ?????? ????? ??? ???? .

1348. (4330) (7335)- Sehl İbnu Sa'd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cennette bir kamçılık yer (ebedi olduğu için, fani olan) dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."[1772]

?1349 ?7336 ?4332 -????????? ??????????? ???? ????????? ?????????????. ????? ?????????? ???? ????????. ????? ????????? ???? ????????? ?‘??????????. ?????????? ??????????? ?????????????? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ????? ????????? ?????: ?????????? ????????? ???? ??????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ‘??????????: ??????????? ??????????? ?????? ?????????? ? ?????? ?????. ???? ??????? ???????????! ????? ????‘?‘?
???????????? ????????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ????????. ??? ??????? ??????. ??? ???????? ?????????? ??? ????? ????????? ????????? ????????!? ???????: ?????? ?????????????? ????? ??? ??????? ?????! ?????: ???????: ??? ????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????? ????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ??????? ????????? ??????? ???? ?????? ???? ??? ??????. ? ????? ??????? ??? ????? ???????: ?????. ??????? ?? ?????? ????? ?????. ????? ???? ?“???? ????. ????? ?????? ???? ??? ????? .

1349. (4332) (7336)- Üsâme İbnu Zeyd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün Ashab-ı Kiramına: "İçinizde cennet için gayret edecek kimse yok mu? Zira cennetin eşi yoktur. Kâ'be'nin Rabbine yemin ederim ki, cennet, parıl parıl parlayan nurları, güzel kokulu üğrünen yeşillikleri, sağlam yüksek köşkleri, devamlı akan nehirleri, çok çeşitli olgun meyveleri, güzel genç zevceleri, pek çok takım elbiseleri ile yüksek, sağlam ve güzel saraylarda saadet ve yüz parlaklığı içinde yaşanan ebedi mekandır" buyurdu. Sahabiler: "Biz zaten onun için gayretteyiz, ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "İnşaallah!" deyiniz" dedi ve sonra cihaddan söz açtı ve ona teşvik etti."[1773]

?612 ?4337 ?1350 -????????? ??????? ???? ??????? ?‘?????? ????? ????????? ?????????????. ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????? ?????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ????????? ?????? ????? ??????? ?????????? ??????????? ????????: ?????????? ???? ???????? ???????? ??????????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ??? ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????. ?????? ?????? ? ?????????.????? ??????? ???? ???????: ???? ?????????? ???? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ????????. ???????? ????? ?????????? ??????????? ????? ????????

???????? ??????????.??? ???????: ??? ?????? ????. ????? ?? ???? ?? ????? ???? ???? ???????. ????? ?? ???? ?????? ???? ???? ??????? ???? ???? ???? ???? ???????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? .

1350. (4337) (7337)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'ın cennete soktuğu hiç kimse yoktur ki, onu yetmişiki zevce ile evlendirmiş olmasın. Bunlardan ikisi hûru'l-ayn (siyah gözlü), yetmiş tanesi cehennemliklerden kendine düşen mirasıdır. Bu kadınlardan her biri şehvet çekicidir ve cennetlik her erkeğin şehvet gücü dâimidir."
Hişam İbnu Halid der ki: "(Hadiste geçen) "Cehennemliklerden kendine düşen mirası" ibaresinden maksad, cehenneme giren erkeklerdir, bunların kadınlarına cennet ehli varis olurlar, tıpkı Firavun'un hanımına varis olunduğu gibi."[1774]

?1351 ?7338 ?4341 -????????? ????? ?????? ???? ????? ????????. ????????? ???? ??????? ????: ????? ????? ??????????? ???? ?‘?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???????? ???? ????? ??? ???? ?????????: ???????? ??? ????????? ????????? ??? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ????? ????? ????????? ?????????. ?????? ???????? ??????: ??????? ???? ?????????????.??? ???????: ??? ?????? ???? ????? ??? ??????? .

1351. (4341) (7338)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Cennette) sizden her birinin iki tane menzili vardır: "Bir menzili cennette, bir menzili de cehennemde. Ölünce cehenneme girerse cennet ehli onun menziline varis olur. İşte Allah Teâla hazretlerinin şu sözü bu durumu teyid eder: "İşte onlar varislerin ta kendileridir" (Mü'minûn 10).
"Hitamuhû misk oldu. Cenâb-ı Hak bizleri o vârislerinden eylesin. Âmin. [1775]

Bu çalışmayı bitirmeyi müyesser kılan Rabbime zerrât-ı kâinat adedince hamdolsun.Erzurum 9.8.1992.

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/479-481.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/482.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/482.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/483.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/483-484.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/484.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/484.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/484-485.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/485-486.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/486.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/487.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/487.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/487.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/488.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/488.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/488-489.
[17] Umulmadık kalemden bu çeşit teklifin çıktığına maalesef şahit olduk.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/489.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490-492.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/492.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/492.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/493.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/493.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/494-495.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/495-496.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/496.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/496-497.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/497.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/497-498.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/498.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/498-499.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/499.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/499.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/500.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/500.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/501.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/501.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/502.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/503.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/503.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/504.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/504.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/504-505.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/505.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/505-506.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/506.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/506-507.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/507.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/507-508.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/508.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/508-509.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/509.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/510.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/510-511.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/512.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/512-513.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/513.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/513-514.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/514-515.

[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/516.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/517.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/517.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/517.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/518.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/518.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/519.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/519.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/520.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/521.
[73] Diğerleri: Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr, Bilal, Habbâb, Süheyb ve Ammâr radıyallahu anhüm ecmaindir.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/522.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/523.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/523.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/524.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/524-525.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/526.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/526.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/526-527.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/527.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/527-528.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/528.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/529.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/529.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/529-530.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/530.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/530-531.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/532.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/531-532.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/532-533.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/533.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/534-535.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/535.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/536.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/536.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/537.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/537.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/537.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/538.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/539.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/539.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/540.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/540.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/540.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/541.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/541.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/542.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/542.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/543.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/543.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/544.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/544.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/545.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/545.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/545.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/546.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/546.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/547.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/547-548.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/548.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/548.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/549.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/549-550.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/550.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/550.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/551.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/551.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/552.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/553.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/553.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/554.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/554.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/555.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/555.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/556.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/556.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/557.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/557.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/558.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/558.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/558.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/559.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/560.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/560.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/561.

[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/561.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/562.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/562.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/562.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/563.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/563.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/564.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/564.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/564.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/565.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/565.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/565.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/566.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/566-567.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/567.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/567.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/568.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/568.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/569.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/569.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/569-570.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/570.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/571.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/571.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/572.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/572.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/572.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/573.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/573.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/573.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/574.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/574.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/574.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/575.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/575.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/575-576.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/576.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/577.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/577.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/578.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/578.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/578.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/579.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/579-580.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/580.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/580-581.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/581.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/582.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/582.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/582.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/583.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/583.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/584.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/585.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/585.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/586.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/586.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/587.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/587.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/587.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/588.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/588.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/588.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/589.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/589.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/589.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/590.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/590.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/590.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/591.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/591.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/592.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/592.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/592.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/593.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/593.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/593.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/594.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/594.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/595.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/595.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/595.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/596.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/596.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/597.

[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/597.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/597.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/598.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/598.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/598.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/599.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/599.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/599.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/600.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/600.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/601.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/601.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/602.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/602.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/603.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/603.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/603.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/603.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/604.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/604.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/604.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/605.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/605.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/605.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/605.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/606.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/607.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/607.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/608.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/608.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/609.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/609.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/610.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/610.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/611.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/611.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/611.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/612.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/612.
[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/613.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/613.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/613.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/613.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/614.
[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/614.
[278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/615.
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/615.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/616.
[281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/616.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/616-617.
[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/617.
[284] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/617.
[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/618.
[286] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/618.
[287] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/618.
[288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/619.
[289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/619.
[290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/619.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/619-620.
[292] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/620.
[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/621.
[294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/621.
[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/621.
[296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/622.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/622.
[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/623.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/623.
[300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/624.
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/624.
[302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/625.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/625.
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/625.
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/625-626.
[306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/626.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/626.
[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/626.
[309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/629-630.
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/631.
[311] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/631.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/632.
[313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/632.
[314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/632.
[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/633.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/633.
[317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/634.

[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/634.
[319] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/634.
[320] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/634.
[321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/5
[322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/5
[323] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/6
[324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/6
[325] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/6
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/6
[327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/7
[328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/7
[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/7
[330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/8
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/8
[332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/9
[333] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/9
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/10
[335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/10
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/10
[337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/10
[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/11
[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/11.
[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/11-12.
[341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/12.
[342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/12-13.
[343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/13.
[344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/14.
[345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/14.
[346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/14.
[347] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/15.
[348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/15.
[349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/15.
[350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/16.
[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/17.
[352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/17.
[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/17-18.
[354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/18.
[355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/19.
[356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/19.
[357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20.
[358] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20.
[359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20.
[360] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20-21.
[361] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/21.
[362] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/21.
[363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/21-22.
[364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/22.
[365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/22.
[366] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/23.
[367] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/23.
[368] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/23.
[369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/23.
[370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24.
[371] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24.
[372] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24.
[373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24.
[374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/25.
[375] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/25.
[376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/26.
[377] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/26.
[378] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/26-27.
[379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/27.
[380] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/27.
[381] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/28-29.
[382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/29.
[383] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/29.
[384] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/29.
[385] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/30.
[386] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/30.
[387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/31.
[388] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/31.
[389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/31.
[390] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/31.
[391] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/32.
[392] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/32.
[393] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/32.
[394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/33.
[395] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/33.
[396] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/34.
[397] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/34.
[398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/34.
[399] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/35.
[400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/35.
[401] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/35.
[402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/35.

[403] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/36.
[404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/36.
[405] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/36.
[406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/37.
[407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/37.
[408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/37.
[409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/38.
[410] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/38.
[411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39.
[412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39.
[413] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39.
[414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39-40.
[415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/40.
[416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/40.
[417] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/41.
[418] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/41-42.
[419] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/42.
[420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/42.
[421] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43.
[422] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43.
[423] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43.
[424] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43-44.
[425] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/44.
[426] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/44.
[427] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.
[428] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.
[429] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.
[430] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.
[431] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.
[432] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/46.
[433] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/46.
[434] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/47.
[435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/47.
[436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/47.
[437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/48.
[438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/48.
[439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/48.
[440] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/49.
[441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/49-50.
[442] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/50.
[443] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/50.
[444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/51.
[445] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/51-52..
[446] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/52.
[447] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/52-53.
[448] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/53.
[449] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/53-54.
[450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/54.
[451] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/54.
[452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/54.
[453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/55.
[454] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/55.
[455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/55.
[456] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/56.
[457] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/56.
[458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/57.
[459] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/57.
[460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/57.
[461] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/58.
[462] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/58.
[463] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/59.
[464] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/59.
[465] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/59.
[466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/60.
[467] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/60.
[468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.
[469] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.
[470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.
[471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.
[472] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/62.
[473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/62.
[474] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/63.
[475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/63.
[476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.
[477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.
[478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.
[479] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.
[480] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65.
[481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65.
[482] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65.
[483] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65-66.
[484] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/66.
[485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/66.
[486] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67.
[487] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67.

[488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67.
[489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67.
[490] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67-68.
[491] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/68.
[492] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/68.
[493] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/69.
[494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/69.
[495] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/69.
[496] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/70.
[497] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/70.
[498] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/70-71.
[499] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/71.
[500] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/71.
[501] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/72.
[502] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/73-74.
[503] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/74-75.
[504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/75.
[505] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/75.
[506] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/76.
[507] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/76.
[508] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/76-77.
[509] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/77.
[510] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/78.
[511] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/78.
[512] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/79.
[513] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/79.
[514] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/79.
[515] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80.
[516] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80.
[517] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80.
[518] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80.
[519] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/81.
[520] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/81.
[521] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/81.
[522] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/82.
[523] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/82.
[524] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/82.
[525] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/83.
[526] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/83.
[527] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/83.
[528] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/84.
[529] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/84.
[530] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/84.
[531] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/85.
[532] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/85.
[533] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/85.
[534] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/86.
[535] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/86.
[536] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/86.
[537] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87.
[538] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87.
[539] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87.
[540] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87-88.
[541] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/88.
[542] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/89.
[543] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/89.
[544] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/90.
[545] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/90-91.
[546] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/91.
[547] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/91.
[548] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/92.
[549] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/92.
[550] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/93.
[551] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/93.
[552] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/93.
[553] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/94.
[554] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/94.
[555] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/94-95.
[556] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/95.
[557] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/96.
[558] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/96.
[559] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/96.
[560] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/97.
[561] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/97.97-98.
[562] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/98.
[563] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/99.
[564] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/99.
[565] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/99.
[566] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/100.
[567] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/100.
[568] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/101.
[569] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/101.
[570] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/101-102.
[571] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/102.
[572] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/103.

[573] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/104.
[574] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/104.
[575] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/104-105.
[576] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/105.
[577] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/105.
[578] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/106.
[579] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/106.
[580] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/106-107.
[581] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/108.
[582] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/108.
[583] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/109.
[584] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/109.
[585] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/110.
[586] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/110.
[587] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/110.
[588] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/111.
[589] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/111.
[590] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/112.
[591] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/112.
[592] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/112.
[593] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/113.
[594] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/113.
[595] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/114.
[596] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/114.
[597] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/114.
[598] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/115.
[599] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/115.
[600] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/115.
[601] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/116.
[602] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/116.
[603] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/116.
[604] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.
[605] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.
[606] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.
[607] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.
[608] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117-118.
[609] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/118.
[610] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/118.
[611] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/119.
[612] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/119.
[613] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/119.
[614] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/120.
[615] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/120.
[616] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.
[617] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.
[618] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.
[619] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.
[620] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/122.
[621] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/122.
[622] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/123.
[623] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/123.
[624] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/123.
[625] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/124.
[626] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/124.
[627] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/125.
[628] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/125.
[629] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/125-126.
[630] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/127.
[631] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/127.
[632] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/127.
[633] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128.
[634] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128.
[635] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128.
[636] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128-129.
[637] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/129.
[638] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/129.
[639] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/130.
[640] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/130.
[641] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/131.
[642] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/131.
[643] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/131.
[644] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/131.
[645] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/132.
[646] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/132.
[647] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/132.
[648] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/133.
[649] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/133.
[650] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/134.
[651] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/134-135.
[652] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/135.
[653] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/136.
[654] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/136.
[655] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137.
[656] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137.
[657] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137.

[658] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137-138.
[659] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/138.
[660] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/138.
[661] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.
[662] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.
[663] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.
[664] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.
[665] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/140.
[666] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/140.
[667] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/141.
[668] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/141.
[669] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/142.
[670] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/142.
[671] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/142.
[672] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/143.
[673] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/144.
[674] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/144.
[675] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/144.
[676] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/145.
[677] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/145-146.
[678] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/146.
[679] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/147.
[680] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/147.
[681] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/147.
[682] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/148.
[683] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/148.
[684] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/149.
[685] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/149.
[686] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/149.
[687] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/150.
[688] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/150.
[689] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/150.
[690] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/151.
[691] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/151.
[692] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/152.
[693] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/152.
[694] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/153-254.
[695] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/155.
[696] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/155.
[697] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/155.
[698] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/156.
[699] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/156.
[700] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/157.
[701] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/157.
[702] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/158.
[703] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/158.
[704] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/159.
[705] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/159.
[706] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/159.
[707] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/160.
[708] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/160.
[709] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/161.
[710] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/161.
[711] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/161.
[712] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/162.
[713] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/162-163.
[714] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/163.
[715] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/163.
[716] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/164.
[717] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/164.
[718] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/164.
[719] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/164.
[720] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/165.
[721] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/165.
[722] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/165.
[723] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/165.
[724] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/166.
[725] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/166.
[726] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/166.
[727] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/167.
[728] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/167.
[729] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/167.
[730] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/168.
[731] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/168.
[732] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/168.
[733] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/169.
[734] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/169.
[735] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/170.
[736] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/170.
[737] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/170.
[738] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/171.
[739] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/171.
[740] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/171.
[741] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/172.
[742] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/172.

[743] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/172.
[744] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/173.
[745] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/173.
[746] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/174.
[747] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/174.
[748] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/175.
[749] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/175.
[750] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/175.
[751] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/175.
[752] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/176.
[753] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/176.
[754] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/176.
[755] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/176-177.
[756] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/177.
[757] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/177.
[758] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/177.
[759] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/177-178.
[760] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/178.
[761] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/178.
[762] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/179.
[763] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/180.
[764] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/180.
[765] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/181.
[766] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/181.
[767] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/181.
[768] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/182.
[769] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/183.
[770] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/183.
[771] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/184.
[772] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/184.
[773] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/184-185.
[774] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/186.
[775] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/186.
[776] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/187.
[777] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/187.
[778] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/188.
[779] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/188.
[780] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/188-189.
[781] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/190.
[782] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/190.
[783] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/191.
[784] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/191.
[785] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/192.
[786] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/193.
[787] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/193.
[788] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/193.
[789] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/194.
[790] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/194.
[791] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/194.
[792] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/195.
[793] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/195.
[794] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/196.
[795] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/196.
[796] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/197.
[797] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/197.
[798] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/197-198.
[799] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/198.
[800] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/199.
[801] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/199.
[802] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/200.
[803] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/200.
[804] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/200.
[805] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/201.
[806] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/201.
[807] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/201.
[808] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/202.
[809] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/202.
[810] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/202.
[811] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/203.
[812] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/203.
[813] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/204.
[814] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/204.
[815] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/204-205.
[816] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/205.
[817] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/205.
[818] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/206.
[819] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/206.
[820] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/206.
[821] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/207.
[822] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/207.
[823] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/207.
[824] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/207.
[825] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/208.
[826] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/208.
[827] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/208.

[828] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/209.
[829] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/209.
[830] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/210.
[831] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/210.
[832] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/210.
[833] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/210.
[834] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/211.
[835] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/211.
[836] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/211.
[837] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/212.
[838] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/213.
[839] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/213.
[840] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/213-214.
[841] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/214.
[842] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/214.
[843] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/214-215.
[844] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/215.
[845] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/215.
[846] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/216.
[847] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/216.
[848] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/216-217.
[849] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/217.
[850] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/218.
[851] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/218.
[852] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/218.
[853] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/218-219.
[854] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/219.
[855] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/219.
[856] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/219.
[857] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/220.
[858] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/220.
[859] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/221.
[860] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/221.
[861] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/221.
[862] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/221.
[863] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/222.
[864] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/222.
[865] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/223.
[866] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/224.
[867] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/224.
[868] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/224-225.
[869] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/225.
[870] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/225.
[871] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/226.
[872] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/226.
[873] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/226.
[874] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/227.
[875] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/227.
[876] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/227.
[877] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/227.
[878] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/228.
[879] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/228.
[880] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/229.
[881] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/229.
[882] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/229.
[883] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/230.
[884] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/230.
[885] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/230.
[886] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/231.
[887] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/231.
[888] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/232.
[889] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/232.
[890] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/233.
[891] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/233.
[892] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/234.
[893] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/235.
[894] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/235.
[895] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/236.
[896] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/236.
[897] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/236.
[898] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/236.
[899] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/237.
[900] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/237.
[901] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/237.
[902] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/238.
[903] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/238-239.
[904] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/239.
[905] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/239.
[906] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/240.
[907] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/241.
[908] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/241.
[909] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/241.
[910] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/242.
[911] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/242.
[912] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/243.

[913] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/243.
[914] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/244.
[915] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/244.
[916] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/245.
[917] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/245.
[918] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/245.
[919] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/246.
[920] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/246.
[921] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/246-247.
[922] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/247.
[923] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/247.
[924] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/248.
[925] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/248.
[926] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/248.
[927] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/249.
[928] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/249.
[929] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/249.
[930] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/249.
[931] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/249.
[932] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/250.
[933] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/250.
[934] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/250.
[935] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/250-251.
[936] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/251.
[937] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/251.
[938] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/252.
[939] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/252.
[940] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/252.
[941] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/252.
[942] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/253.
[943] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/253.
[944] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/254.
[945] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/254.
[946] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/254.
[947] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/254-255.
[948] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/255.
[949] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/255-256.
[950] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/256.
[951] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/256.
[952] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/256.
[953] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/257.
[954] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/257-258.
[955] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/258.
[956] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/258.
[957] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/259.
[958] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/259.
[959] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/259.
[960] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/259.
[961] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/260.
[962] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/260.
[963] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/260.
[964] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/261.
[965] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/261.
[966] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/261-262.
[967] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/262.
[968] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/262.
[969] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/263.
[970] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/263.
[971] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/263.
[972] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/263-264.
[973] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/264.
[974] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/265.
[975] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/265.
[976] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/265.
[977] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/266.
[978] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/266.
[979] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/266.
[980] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/267.
[981] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/268.
[982] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/268.
[983] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/268-269.
[984] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/269.
[985] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/269.
[986] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/270.
[987] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/270.
[988] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/270-271.
[989] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/271.
[990] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/272.
[991] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/272.
[992] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/272.
[993] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/272-273.
[994] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/273.
[995] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/273.
[996] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/274.
[997] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/274.

[998] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/274-275.
[999] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/275.
[1000] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/275.
[1001] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/276.
[1002] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/276.
[1003] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/277.
[1004] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/277.
[1005] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/277.
[1006] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/277-278.
[1007] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/278.
[1008] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/278.
[1009] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/279.
[1010] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/279.
[1011] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/279.
[1012] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/280.
[1013] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/280.
[1014] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/280.
[1015] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/281.
[1016] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/282.
[1017] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/282.
[1018] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/283.
[1019] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/283.
[1020] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/283.
[1021] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/284.
[1022] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/284.
[1023] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/285.
[1024] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/285.
[1025] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.
[1026] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.
[1027] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.
[1028] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.
[1029] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/287.
[1030] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/287.
[1031] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/287.
[1032] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/288.
[1033] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/288.
[1034] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/289.
[1035] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/289.
[1036] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/290.
[1037] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/290-291.
[1038] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/291-292.
[1039] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/292.
[1040] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/293.
[1041] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/293.
[1042] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/293-294.
[1043] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/294.
[1044] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/295.
[1045] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/295.
[1046] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/296.
[1047] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/296.
[1048] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/296.
[1049] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/297.
[1050] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/297.
[1051] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/297.
[1052] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/298.
[1053] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/298.
[1054] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/299.
[1055] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/299.
[1056] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/299.
[1057] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/300.
[1058] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/300.
[1059] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/301.
[1060] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/301.
[1061] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/302.
[1062] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/302.
[1063] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/302.
[1064] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/302.
[1065] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/303.
[1066] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/303.
[1067] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/303-304.
[1068] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/304.
[1069] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/304.
[1070] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/305.
[1071] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/305.
[1072] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/305.
[1073] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/306.
[1074] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.
[1075] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.
[1076] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.
[1077] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.
[1078] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/308.
[1079] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/308.
[1080] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/309.
[1081] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/309.
[1082] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.

[1083] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.
[1084] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.
[1085] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.
[1086] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/311.
[1087] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/311.
[1088] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/311.
[1089] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/312.
[1090] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/312.
[1091] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/313.
[1092] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/313.
[1093] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.
[1094] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.
[1095] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.
[1096] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.
[1097] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/315.
[1098] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/315.
[1099] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/316.
[1100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/316.
[1101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/317.
[1102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/317.
[1103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/317.
[1104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/318.
[1105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/319.
[1106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/319.
[1107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/319.
[1108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.
[1109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.
[1110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.
[1111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.
[1112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/321.
[1113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/321.
[1114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/321.
[1115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/322.
[1116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/322.
[1117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/322.
[1118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/323.
[1119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/323.
[1120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/324.
[1121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/324.
[1122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/324-325.
[1123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/325.
[1124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/325.
[1125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/325-326.
[1126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/327.
[1127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/327.
[1128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/328.
[1129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/328.
[1130][1130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/328-329.
[1131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/329.
[1132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/329.
[1133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/330.
[1134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/330.
[1135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/330-331.
[1136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/331.
[1137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/331.
[1138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/331.
[1139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.
[1140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.
[1141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.
[1142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.
[1143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/333.
[1144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/333.
[1145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/333.
[1146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/334.
[1147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/334.
[1148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/334.
[1149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/335.
[1150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/335.
[1151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/335-336.
[1152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/336.
[1153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/336.
[1154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/336.
[1155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/337.
[1156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/337.
[1157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/337.
[1158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/337.
[1159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/338.
[1160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/338.
[1161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/338.
[1162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/339.
[1163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/339.
[1164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/339.
[1165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/340.
[1166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/340.
[1167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/340.

[1168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/341.
[1169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/341.
[1170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/342.
[1171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/343.
[1172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/343.
[1173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/344.
[1174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/344.
[1175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/344.
[1176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/345.
[1177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/345.
[1178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/345.
[1179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/346-347.
[1180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/347.
[1181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/347.
[1182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/348.
[1183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/349.
[1184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/349.
[1185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/350.
[1186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/350.
[1187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/351.
[1188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/351.
[1189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/352.
[1190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/352.
[1191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/353.
[1192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/353.
[1193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/353.
[1194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/354.
[1195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/354-355.
[1196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/355.
[1197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/355.
[1198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/355.
[1199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/356.
[1200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/356.
[1201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/357.
[1202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/357.
[1203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/357.
[1204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/358.
[1205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/358.
[1206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/358.
[1207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/359.
[1208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/359.
[1209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/359.
[1210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/360.
[1211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/360.
[1212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/360.
[1213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/361.
[1214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/361.
[1215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/362.
[1216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/362.
[1217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/362.
[1218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/362-363.
[1219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/363.
[1220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/363.
[1221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/364.
[1222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/365.
[1223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/366.
[1224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/366-367.
[1225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/367.
[1226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/367.
[1227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/368.
[1228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/368.
[1229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/369.
[1230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/369.
[1231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/369.
[1232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/370.
[1233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/370.
[1234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/370.
[1235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/370.
[1236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/371.
[1237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/371.
[1238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/372.
[1239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/372.
[1240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/373.
[1241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/373.
[1242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/374.
[1243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/374.
[1244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/375.
[1245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/375.
[1246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/375.
[1247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/376.
[1248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/376.
[1249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/377.
[1250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/377.
[1251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/377.
[1252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/378.

[1253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/378.
[1254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/379.
[1255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/379-380.
[1256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/380.
[1257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/380.
[1258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/380.
[1259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/380.
[1260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/381.
[1261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/381.
[1262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/381-382.
[1263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/382.
[1264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/383.
[1265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/383.
[1266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/384.
[1267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/384.
[1268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/385.
[1269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/385.
[1270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/385.
[1271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/385.
[1272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/386.
[1273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/386.
[1274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/386-387.
[1275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/387.
[1276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/387.
[1277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/387.
[1278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/387.
[1279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/388.
[1280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/388.
[1281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/388-389.
[1282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/389.
[1283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/390.
[1284] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/390.
[1285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/390
[1286] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/390.
[1287] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/391.
[1288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/391.
[1289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/392.
[1290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/392.
[1291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/393.
[1292] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/393.
[1293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/394.
[1294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/394.
[1295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/395.
[1296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/395.
[1297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/395-396.
[1298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/396.
[1299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/396.
[1300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/397.
[1301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/397.
[1302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/397.
[1303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/398.
[1304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/398.
[1305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/398.
[1306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/399.
[1307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/399.
[1308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/400.
[1309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/400.
[1310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/400.
[1311] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/400.
[1312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/401.
[1313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/401.
[1314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/401.
[1315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/402.
[1316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/402.
[1317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/402.
[1318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/403.
[1319] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/403.
[1320] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/403.
[1321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/404.
[1322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/404.
[1323] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/404.
[1324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/405.
[1325] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/405.
[1326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/405.
[1327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/406.
[1328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/406.
[1329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/406.
[1330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/407.
[1331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/407.
[1332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/407.
[1333] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/408.
[1334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/409.
[1335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/409.
[1336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/410.
[1337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/410.

[1338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/410.
[1339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/411.
[1340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/411.
[1341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/412.
[1342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/412.
[1343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/413.
[1344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/413.
[1345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/414.
[1346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/414.
[1347] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/414.
[1348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/414-415.
[1349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/415.
[1350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/415.
[1351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/416.
[1352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/416.
[1353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/416.
[1354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/417.
[1355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/417.
[1356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/418.
[1357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/418.
[1358] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/418.
[1359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/418.
[1360] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/418-419.
[1361] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/419.
[1362] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/419.
[1363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/420.
[1364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/420.
[1365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/421.
[1366] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/421.
[1367] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/421.
[1368] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/422.
[1369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/422.
[1370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/422.
[1371] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/423.
[1372] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/423.
[1373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/423-424.
[1374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/424.
[1375] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/424.
[1376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/425.
[1377] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/425.
[1378] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/426.
[1379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/426.
[1380] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/426.
[1381] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/427.
[1382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/427.
[1383] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/427.
[1384] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/428.
[1385] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/428.
[1386] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/429.
[1387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/429.
[1388] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/430.
[1389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/430.
[1390] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/431.
[1391] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/431.
[1392] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/432.
[1393] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/432.
[1394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/432.
[1395] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/432.
[1396] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/433.
[1397] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/433.
[1398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/433.
[1399] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/433.
[1400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/434.
[1401] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/434.
[1402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/434.
[1403] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/435.
[1404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/435.
[1405] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/435.
[1406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/436.
[1407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/437.
[1408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/438.
[1409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/439.
[1410] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/439.
[1411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/439.
[1412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/440.
[1413] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/440.
[1414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/441.
[1415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/441.
[1416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/441.
[1417] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/442.
[1418] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/442.
[1419] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/442.
[1420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/443.
[1421] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/443.
[1422] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/444.

[1423] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/444-445.
[1424] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/445.
[1425] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/445.
[1426] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/446.
[1427] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/446.
[1428] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/446.
[1429] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/447.
[1430] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/447.
[1431] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/447.
[1432] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/448.
[1433] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/448.
[1434] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/449.
[1435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/449.
[1436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/449.
[1437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/449.
[1438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/449.
[1439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/450.
[1440] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/450.
[1441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/450.
[1442] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/451.
[1443] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/451.
[1444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/452.
[1445] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/452.
[1446] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/453.
[1447] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/454.
[1448] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/454.
[1449] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/454.
[1450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/455.
[1451] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/455.
[1452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/455.
[1453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/456.
[1454] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/456-457.
[1455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/457-458.
[1456] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/459.
[1457] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/459.
[1458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/459.
[1459] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/460.
[1460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/460.
[1461] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/461.
[1462] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/461.
[1463] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/461.
[1464] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/462.
[1465] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/462.
[1466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/463.
[1467] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/463.
[1468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/464.
[1469] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/464.
[1470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/464.
[1471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/465.
[1472] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/465.
[1473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/465.
[1474] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/466.
[1475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/466.
[1476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/466.
[1477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/466-467.
[1478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/467.
[1479] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/467.
[1480] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/468.
[1481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/468.
[1482] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/468.
[1483] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/469.
[1484] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/469.
[1485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/469.
[1486] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/469.
[1487] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/470.
[1488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/471.
[1489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/471.
[1490] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/471.
[1491] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/472.
[1492] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/472.
[1493] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/472.
[1494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/473.
[1495] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/473.
[1496] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/473.
[1497] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/474.
[1498] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/474.
[1499] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/474.
[1500] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/475.
[1501] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/475-476.
[1502] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/476.
[1503] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/477.
[1504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/477.
[1505] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/478.
[1506] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/478.
[1507] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/478.

[1508] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/479.
[1509] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/479.
[1510] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/479.
[1511] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/480.
[1512] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/480.
[1513] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/481.
[1514] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/481.
[1515] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/482.
[1516] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/483.
[1517] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/483.
[1518] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/483.
[1519] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/483.
[1520] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/484.
[1521] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/484.
[1522] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/484.
[1523] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/484.
[1524] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/485.
[1525] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/485.
[1526] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/485.
[1527] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/486.
[1528] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/486.
[1529] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/486.
[1530] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.
[1531] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.
[1532] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.
[1533] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.
[1534] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/488.
[1535] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/488.
[1536] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/488.
[1537] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/489.
[1538] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/489.
[1539] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/489.
[1540] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/490.
[1541] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/490.
[1542] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/490.
[1543] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/491.
[1544] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/491-492.
[1545] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/492.
[1546] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/492.
[1547] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/493.
[1548] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/493-494.
[1549] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/494.
[1550] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/494.
[1551] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/495.
[1552] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/495.
[1553] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/496.
[1554] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/496.
[1555] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/497.
[1556] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/497.
[1557] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/497.
[1558] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/498.
[1559] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/498.
[1560] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/498.
[1561] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/499.
[1562] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/499.
[1563] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/500.
[1564] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/501.
[1565] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/501.
[1566] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/501-502.
[1567] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/502.
[1568] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/503.
[1569] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/503.
[1570] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504.
[1571] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504.
[1572] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504.
[1573] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504-505.
[1574] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/506.
[1575] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/507-508.
[1576] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/508-509.
[1577] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/509.
[1578] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/510.
[1579] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/510.
[1580] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/511.
[1581] Dâr kelimesi, daha önce de açıklandığı üzere Resûlullah devrinde, bir avlu etrafında birbirine bitişik olarak inşa edilmiş, akrabaların oturduğu meskenler topluluğun adıdır. Her mesken aynı avluya açılar. Bugün böylesi bir mesken düzenine en yakın inşa tipi apartmandır. Bu kelimeyi bazan "mahalle" kelimesiyle de karşılıyoruz. "Dâr"ı "ev"le tercüme etmek bilhassa eski metinlerde mânayı çarpıtabilir.
[1582] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/511.
[1583] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/512.
[1584] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/512.
[1585] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/513.
[1586] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/513.
[1587] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/514.
[1588] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/514.
[1589] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/515.
[1590] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/515.

[1591] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/515.
[1592] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/516.
[1593] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/517.
[1594] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/518.
[1595] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/520-521.
[1596] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/521.
[1597] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/521.
[1598] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/522.
[1599] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/522.
[1600] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/522-523.
[1601] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/523.
[1602] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/523.
[1603] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/524.
[1604] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/524.
[1605] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/524.
[1606] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/525.
[1607] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/525.
[1608] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/526.
[1609] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/526.
[1610] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/526.
[1611] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/527.
[1612] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/527.
[1613] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/528.
[1614] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/528.
[1615] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/529.
[1616] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/529.
[1617] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/529.
[1618] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/530.
[1619] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/530.
[1620] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/531.
[1621] Bediüzzaman Hutbe-i Şamî'ye nâm eserinde, İslâm'ın müstakbel dünya hâkimiyetinin aklî isbatını yapmaktadır.
[1622] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/531-532.
[1623] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/533.
[1624] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/533.
[1625] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/534.
[1626] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/534.
[1627] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/535.
[1628] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/535.
[1629] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/535.
[1630] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/536.
[1631] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/536.
[1632] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/537.
[1633] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/538.
[1634] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/538-539.
[1635] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/539.
[1636] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/540.
[1637] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/541.
[1638] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/541.
[1639] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/541.
[1640] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/542.
[1641] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/543.
[1642] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/543.
[1643] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/544-545.
[1644] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/545.
[1645] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/546.
[1646] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/546.
[1647] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/546-547.
[1648] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/547.
[1649] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/547.
[1650] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/547.
[1651] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/548.
[1652] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/548-549.
[1653] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/549.
[1654] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/550.
[1655] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/551.
[1656] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/551.
[1657] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/552.
[1658] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/552.
[1659] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/552.
[1660] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/553.
[1661] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/554.
[1662] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/555-556.
[1663] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/556-557.
[1664] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/557.
[1665] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/558.
[1666] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/558.
[1667] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/558.
[1668] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/559.
[1669] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/560.
[1670] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/560-561.
[1671] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/561.
[1672] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/561.
[1673] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/562.
[1674] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/563.
[1675] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/563-564.

[1676] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/564.
[1677] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/565.
[1678] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/565.
[1679] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/565-566.
[1680] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/566.
[1681] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/566.
[1682] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/567.
[1683] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/567.
[1684] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/567-568.
[1685] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/569.
[1686] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/570-571.
[1687] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/571.
[1688] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/571.
[1689] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/572.
[1690] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/572.
[1691] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/573.
[1692] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/573.
[1693] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/574.
[1694] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/575.
[1695] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/575.
[1696] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/576.
[1697] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/576.
[1698] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/576.
[1699] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/577.
[1700] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/577.
[1701] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/578.
[1702] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/578.
[1703] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/579.
[1704] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/579.
[1705] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/580.
[1706] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/580.
[1707] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/581.
[1708] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/581.
[1709] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/581.
[1710] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/582.
[1711] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/582-583.
[1712] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/583.
[1713] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/583.
[1714] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/584.
[1715] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/584.
[1716] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/584.
[1717] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/585.
[1718] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/585.
[1719] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/585-586.
[1720] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/586.
[1721] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/586.
[1722] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/587.
[1723] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/587-588.
[1724] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/588.
[1725] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/588.
[1726] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/589.
[1727] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/589.
[1728] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/589-590.
[1729] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/590.
[1730] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/590.
[1731] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/591.
[1732] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/591.
[1733] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/592.
[1734] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/592.
[1735] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/592-593.
[1736] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/593.
[1737] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/593.
[1738] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/594.
[1739] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/594.
[1740] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/594.
[1741] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/595.
[1742] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/595.
[1743] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/596.
[1744] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/596.
[1745] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/597.
[1746] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/597.
[1747] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/597.
[1748] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/598.
[1749] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/598.
[1750] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/599-600.
[1751] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/600.
[1752] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/600.
[1753] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/601.
[1754] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/601-602.
[1755] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/602.
[1756] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/602-603.
[1757] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/603.
[1758] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/604.
[1759] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/604.
[1760] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/604-605.

[1761] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/605-606.
[1762] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/606.
[1763] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/606.
[1764] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/607.
[1765] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/607-608.
[1766] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/608.
[1767] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/608.
[1768] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/608-609.
[1769] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/609.
[1770] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/609-610.
[1771] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/610.
[1772] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/610.
[1773] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/611.
[1774] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/612.
[1775] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/612.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedlîs

Tedlîs: Hadisi gerçekte bulunduğu dereceden daha üstün bir mertebede olduğunu vehmettirecek bir senedle nakletmektir.
Tedlîs iki kısımdır: İsnaddaki tedlîs ve şuyûh Tedlîsi
1) İsnaddaki Tedlîs: Kişinin, karşılaştığı kimselerden duymadığı bir sözü yahut yaptığını görmediği bir fiili o sözü duyduğunu ya da (o fiili) gördüğünü vehmettirecek şekilde rivayet etmesidir. Mesela dedi, yaptı, ya da filandan filan dedi yahut yaptı ve buna benzer ifadeler kullanması.
2) Şuyûh Tedlîsi: Rivayeti naklederek şeyhini (kendisinden hadis aldığı hocasını) meşhur olduğu nitelikten bir başkası ile zikretmesi ve böylelikle onun bir başka ravi olduğu izlenimini vermesidir. Bunu da ya kendisinden yaşça daha küçük olmasından ötürü böyle yapar ve bunu kendisinden daha aşağı mertebede bulunandan rivayet ettiğinin açığa çıkmasını istemez. Yahutta insanların hocalarının fazla olduğunu sanması için ya da başka maksatlarla yapar.
Tedlîs yapanlar pek çoktur. Aralarında zayıf raviler de, sika raviler de vardır. Hasan-ı Basri, Humeyd et-Tavîl, Süleyman b. Mehran, el-A'meş, Muhammed b. İshak, el-Velid b. Muslim gibi. Hadis hafizları tedlîs yapanları beş mertebeye ayırmışlardır:
1- Tedlîs yaptığı ancak nadiren görülenler Yahya b. Saîd gibi.
2- Hadis imamlarının Tedlîs yapmasını muhtemel görmekle birlikte, imamlığı ve yaptığı rivayetlere göre tedlîsinin azlığı dolayısıyla sahihlerde rivayetleri nakledilenler. Süfyan es-Sevrî gibi; yahutta ancak sika bir raviden tedlîs yapanlar; Süfyan b. Uyeyne gibi.
3- Ebu Zübeyr el-Mekkî gibi sikalara bağlı kalmaksızın (herkesten) çokça Tedlîs yapanlar.
4- Çoğunlukla zayıf ve meçhul ravilerin rivayetlerini Tedlîs yaparak nakledenler. Bakiyye b. el-Velid gibi.
5- Bir başka sebep dolayısıyla da zayıf ravi kabul edilenler. Abdullah b. Lehîa gibi.
Müdellisin naklettiği hadis makbul değildir. Ancak kendisi sika bir ravi olur ve kendisinden rivayet naklettiği kimseden doğrudan hadisi aldığını açıkça ifade ederse müstesnâ. Bu durumda mesela, şöyle der: Filanı şöyle derken dinledim, yahut şöyle yaparken gördüm yahut bana anlattı (haddesenî) ve buna benzer bir ifade kullanmalıdır.
Fakat Buhârî ve Muslim'in Sahih'inde Tedlîs yapan sika ravilerden Tedlîs sigası ile gelen rivayetler makbuldür. Çünkü imamlar bu iki kitapta nakledilen rivayetleri herhangi bir ayırım sözkonusu olmadan kabul ile karşılamışlardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- Esahhu'l-Esânid:

Usul kitaplarımızda (ve meselâ Tedrîbu'r-Râvî'de) daha ziyade sahih hadîs bahislerinde geçen bu tabiri biz burada tanıtmayı uygun bulduk. Esahhu'l-Esânid, en sahîh hadîslerin senedleri için kullanılmıştır. Zira bir hadîsin sıhhat derecesi, öncelikle onun senedinden gelir. Sıhhat şartlarını en ileri derecede haiz olan senedle rivâyet edilen hadîsin en sahih hadîs (esahhu ehâdis) olacağı tabiîdir.
Burada dikkat çekmek istediğimiz nokta şudur: Acaba bu tabir herhangi bir isnâd hakkında mutlak olarak kullanılabilir mi? Yoksa kayıtlayarak mı kullanmalıdır? Çünkü esahhu'l-esânid lügat açısından senedlerin en sahîhi demektir.
İslâm ulması bu tabiri mutlak olarak kullandığı gibi, kayıtlayarak da kullanmıştır. Mutlak olarak kullanınca her âlime göre farklı bir sened esahhu'l-esânid unvanını almaktadır. Çünkü her âlim kendi zamanına ve kendi bilgisine göre en üstün bulduğu şahısların teşkîl ettiği isnâd hakkında bu tâbiri kullanmıştır ve böyle davranmakta haklıdır. Bu durumun tabiî sonucu olarak bir çok esahhu'l-esânid ortaya çıkınca, başta Hâkim, bir kısım usulcüler: Sahâbe veya belde ismi vererek "Falanca Sahâbî'ye ulaşan..." veya "fülan belde ahâlisine âid olan isnâdlar içinde en sahîh olanı falanca isnaddır" demeyi muvafik bulmuşlardır.
Bu kayıtlamayı -Tirmizî'de daha sık rastlandığı üzere- konuya göre yaptıkları da olmaktadır: "Bu babta en sahîh rivâyet şudur..." şeklinde. Böyle bir ifâde zikredilen hadisin sıhhatine delalet etmez. Hatta o hadis hasen veya zayıf bile olabilir. Ancak o konu üzerine yapılan diğer rivayetlere nisbeten daha kuvvetli, o babta yapılan rivâyetlerden en sağlamı olduğunu ifade eder.
Alimlere göre, en sahih olduğu ileri sürülen senedlere gelince:
1- Ahmed İbni Hanbel ile. Ishâk İbnu Râhûye'ye göre şu sened esahhu'l-esânîd'dir: Ani'z-Zührî an Sâlim an İbni Ömer[1].
2- Ali İbnu'l-Medîni, Amr İbni Ali el-Fellâs ve Süleyman İbnu Harb'e göre Muhammed İbnu Sîrîn an Abîde İbni Amr es-Selmânî an Ali (radıyallahu anh).
* Süleyman İbnu Harb'e göre: Eyyub es-Sehtiyânî an İbni Sîrîn an Abîde İbni Amr es-Selmânî an Ali.
* Ali İbnu'l-Medînî'ye göre: Abdullah İbnu Avn an İbni Sîrîn an Abîde İbni Amr es-Selmâni an Ali.
Görüldüğü üzere, Süleyman İbnu Harb, Ali İbnu'l-Medînî en sahîh isnâd hususunda İbnu Sîrîn'e kadar anlaşıyorlar. İbnu Sîrîn'in ilmini Ali İbnu'l-Medînî, en kavî bulduğu Abdullah İbnu Avn'dan, Süleyman İbnu Harb ise nazarında en kavî olan Eyyub es-Sahtiyânî'den almış olmaktadır.
3- İbnu Mâîn'e göre: A'meş an İbrahim en-Nehâî an Alkame an Abdullah İbnu Mes'ud'dur.
4- Ebu Bekir İbnu Şeybe ile Abdurrezzâk es-San'ânî'ye göre: Zührî an Ali İbni'l-Hüseyn an Ebîhi'l-Hüseyn an Ceddihi Ali İbni Ebi Tâlib'dir.
5- Buhârî'ye göre: Mâlik an Nafî an İbni Ömer'dir.
Bu beş isnâddan en kıymetlisi, Buhârî'nin esah (en sahîh) addettiği sonuncu isnâddır.
Bu duruma göre bir tabaka daha bu tarafa gelirsek: Şâfiî an Mâlik an Nâfî an İbnu Ömer; bir tabaka daha bu tarafa gelirsek Ahmed İbnu Hanbel an Şâfiî an Mâlik an Nâfî an İbni Ömer senedi ortaya çıkar.
İmam Şâfi'î'nin bu isnâdına Silsiletü'z-Zeheb nâmı verilmiştir. Çünkü, Şâfi'î'den hadîs alanların en üstünü Ahmed'dir.
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde bu isnâdla tek hadis mevcuttur[2]. Halbuki Muvatta'da aynı isnâd'la bir çok hadîs mevcuttur. Öte yandan, Ahmed İbnu Hanbel'in kendisinden yapılan rivayete göre, Muvatta'yı Abdurrahman İbnu Mehdî'den dinledikten sonra -daha sağlam (sebt) bulduğu için- bir de İmam Şâfi'î'den dinlemiştir. İbnu Hacer ortaya çıkan müşkili şöyle bir tahminle izâha çalışır: "Ahmed İbnu Hanbel ya Muvatta'yı rivâyet etmemiştir, yahud etmiştir de araya inkıta girmiş (ve dolayısıyla Muvatta'nın Ahmed vasıtasıyla rivâyeti bize ulaşmamıştır).
Zeynü'd-Dîn el-Irâkî, yukarıda kaydetiğimiz -ve esahhu'l-Esânid diye tavsîf edilmiş olan- beş aded sened'le, Muvatta ve Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelmiş olan rivâyetleri müstakil bir kitapta cemetmiştir. Takrîbu'l-Esânîd adını verdiği kitap fıkıh bablarına göre düzenlenmiştir. Ancak, fikh'ın mühim bahislerini bu senetlerle rivâyet edilmiş hadîs olmadığı için boş bırakmıştır. Ayrıca şartına uyan hadislerden bir çoğu da gözünden kaçtığı için kitaba girmemiştir:
Bu eksikliğe hayıflanan İbnu Hacer, herhangi bir kitapla kayıtlamadan ana kaynaklara inerek bu esasa dayalı bir çalışma yapılmasını temenni eder.[3]

---

[1] Sâlim, Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb'ın oğludur. (İbrahim Canan)
[2] Aslında bu aynı senetle dört ayrı rivayet olarak gelmiştir. Buhari ve Müslim'de mevcuttur. (Bak 235. hadis).
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/507-509.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- Esahhu'l-Esânid:

Usul kitaplarımızda (ve meselâ Tedrîbu'r-Râvî'de) daha ziyade sahih hadîs bahislerinde geçen bu tabiri biz burada tanıtmayı uygun bulduk. Esahhu'l-Esânid, en sahîh hadîslerin senedleri için kullanılmıştır. Zira bir hadîsin sıhhat derecesi, öncelikle onun senedinden gelir. Sıhhat şartlarını en ileri derecede haiz olan senedle rivâyet edilen hadîsin en sahih hadîs (esahhu ehâdis) olacağı tabiîdir.
Burada dikkat çekmek istediğimiz nokta şudur: Acaba bu tabir herhangi bir isnâd hakkında mutlak olarak kullanılabilir mi? Yoksa kayıtlayarak mı kullanmalıdır? Çünkü esahhu'l-esânid lügat açısından senedlerin en sahîhi demektir.
İslâm ulması bu tabiri mutlak olarak kullandığı gibi, kayıtlayarak da kullanmıştır. Mutlak olarak kullanınca her âlime göre farklı bir sened esahhu'l-esânid unvanını almaktadır. Çünkü her âlim kendi zamanına ve kendi bilgisine göre en üstün bulduğu şahısların teşkîl ettiği isnâd hakkında bu tâbiri kullanmıştır ve böyle davranmakta haklıdır. Bu durumun tabiî sonucu olarak bir çok esahhu'l-esânid ortaya çıkınca, başta Hâkim, bir kısım usulcüler: Sahâbe veya belde ismi vererek "Falanca Sahâbî'ye ulaşan..." veya "fülan belde ahâlisine âid olan isnâdlar içinde en sahîh olanı falanca isnaddır" demeyi muvafik bulmuşlardır.
Bu kayıtlamayı -Tirmizî'de daha sık rastlandığı üzere- konuya göre yaptıkları da olmaktadır: "Bu babta en sahîh rivâyet şudur..." şeklinde. Böyle bir ifâde zikredilen hadisin sıhhatine delalet etmez. Hatta o hadis hasen veya zayıf bile olabilir. Ancak o konu üzerine yapılan diğer rivayetlere nisbeten daha kuvvetli, o babta yapılan rivâyetlerden en sağlamı olduğunu ifade eder.
Alimlere göre, en sahih olduğu ileri sürülen senedlere gelince:
1- Ahmed İbni Hanbel ile. Ishâk İbnu Râhûye'ye göre şu sened esahhu'l-esânîd'dir: Ani'z-Zührî an Sâlim an İbni Ömer[1].
2- Ali İbnu'l-Medîni, Amr İbni Ali el-Fellâs ve Süleyman İbnu Harb'e göre Muhammed İbnu Sîrîn an Abîde İbni Amr es-Selmânî an Ali (radıyallahu anh).
* Süleyman İbnu Harb'e göre: Eyyub es-Sehtiyânî an İbni Sîrîn an Abîde İbni Amr es-Selmânî an Ali.
* Ali İbnu'l-Medînî'ye göre: Abdullah İbnu Avn an İbni Sîrîn an Abîde İbni Amr es-Selmâni an Ali.
Görüldüğü üzere, Süleyman İbnu Harb, Ali İbnu'l-Medînî en sahîh isnâd hususunda İbnu Sîrîn'e kadar anlaşıyorlar. İbnu Sîrîn'in ilmini Ali İbnu'l-Medînî, en kavî bulduğu Abdullah İbnu Avn'dan, Süleyman İbnu Harb ise nazarında en kavî olan Eyyub es-Sahtiyânî'den almış olmaktadır.
3- İbnu Mâîn'e göre: A'meş an İbrahim en-Nehâî an Alkame an Abdullah İbnu Mes'ud'dur.
4- Ebu Bekir İbnu Şeybe ile Abdurrezzâk es-San'ânî'ye göre: Zührî an Ali İbni'l-Hüseyn an Ebîhi'l-Hüseyn an Ceddihi Ali İbni Ebi Tâlib'dir.
5- Buhârî'ye göre: Mâlik an Nafî an İbni Ömer'dir.
Bu beş isnâddan en kıymetlisi, Buhârî'nin esah (en sahîh) addettiği sonuncu isnâddır.
Bu duruma göre bir tabaka daha bu tarafa gelirsek: Şâfiî an Mâlik an Nâfî an İbnu Ömer; bir tabaka daha bu tarafa gelirsek Ahmed İbnu Hanbel an Şâfiî an Mâlik an Nâfî an İbni Ömer senedi ortaya çıkar.
İmam Şâfi'î'nin bu isnâdına Silsiletü'z-Zeheb nâmı verilmiştir. Çünkü, Şâfi'î'den hadîs alanların en üstünü Ahmed'dir.
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde bu isnâdla tek hadis mevcuttur[2]. Halbuki Muvatta'da aynı isnâd'la bir çok hadîs mevcuttur. Öte yandan, Ahmed İbnu Hanbel'in kendisinden yapılan rivayete göre, Muvatta'yı Abdurrahman İbnu Mehdî'den dinledikten sonra -daha sağlam (sebt) bulduğu için- bir de İmam Şâfi'î'den dinlemiştir. İbnu Hacer ortaya çıkan müşkili şöyle bir tahminle izâha çalışır: "Ahmed İbnu Hanbel ya Muvatta'yı rivâyet etmemiştir, yahud etmiştir de araya inkıta girmiş (ve dolayısıyla Muvatta'nın Ahmed vasıtasıyla rivâyeti bize ulaşmamıştır).
Zeynü'd-Dîn el-Irâkî, yukarıda kaydetiğimiz -ve esahhu'l-Esânid diye tavsîf edilmiş olan- beş aded sened'le, Muvatta ve Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelmiş olan rivâyetleri müstakil bir kitapta cemetmiştir. Takrîbu'l-Esânîd adını verdiği kitap fıkıh bablarına göre düzenlenmiştir. Ancak, fikh'ın mühim bahislerini bu senetlerle rivâyet edilmiş hadîs olmadığı için boş bırakmıştır. Ayrıca şartına uyan hadislerden bir çoğu da gözünden kaçtığı için kitaba girmemiştir:
Bu eksikliğe hayıflanan İbnu Hacer, herhangi bir kitapla kayıtlamadan ana kaynaklara inerek bu esasa dayalı bir çalışma yapılmasını temenni eder.[3]

---

[1] Sâlim, Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb'ın oğludur. (İbrahim Canan)
[2] Aslında bu aynı senetle dört ayrı rivayet olarak gelmiştir. Buhari ve Müslim'de mevcuttur. (Bak 235. hadis).
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/507-509.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BEŞİNCİ HADİS

DİNDE BİDATLAR

Müminlerin annesi, ümmü Abdillah (1) Ayşe (r.a)'den dedi ki: Rasulullalh (sav) buyurduki: Bizim bu işimizde dinimizde ondan olmayan birşey ortaya çıkarırsa, o reddolunur) Buhari ve Müslim rivayet etti.
Müslimin bir rivayetindede: Kimbizimişimiz (dinimiz) üzere olmayanbir amel yaparsa o reddolur)
Bu hadisi şeyhayn sahihaynde tahric etti. Kasım bin Muhammed halası Ayşe (ra)den rivayetetti, Lafizları farkı bir manalır birbirine yakındır, bazılafizlarında kim bizim dinimizde ondan olmayanı çıkarırsa o merdudu"
Bu hadis islam temellerindenbüyükbir asıldır, ameller için zahirinde ölçüdür. Allahın rızası istenmedne yapılan amelin amiline sevab olmadığı gibi Allah ve rasulünün emri üzere olmayan ameldeişleyene reddolunur, Allah ve rasulünün izin vermediği hususta dindekim bir şey ortaya çıkarırsa o dinden değildir.
İrbad bin Sariye'nin peygamber (sav)in şöyle buyurduğu hadisi rivayet ettiği gelecek: (S: 115) Benden sonra sizden kim yaşarsa çok ihtilaf görecek benim ve benden sonra hulefai raşidinin sünetine uyun,azı dişlerle ısırın, işlerin sonradançıkanından sakının, muhakkak her sonradan çıkan bidattır, her bidatda dalalettir"
Hutbesinde şöyle buyuyordu: (Sözlerin en doğrusu Alahın kitabı, hidayetlerin en hayırlısı Muhammed (sav)'in hidayetidir, işlerin en şerlisi sonradan çıkarılanlarıdır (2)
Sonradan çıkarılan işler üzerine kelamı iaret olunan İrbad hadisinin zikre zamanına bırakacağız, burada şaiin emri üzere olmayan ameller ve onların reddolunması üzerine konuşacağız.
Bu hadis mantukuyla (Mantul kelam: Usul terimlerinden bir terimdir, Metercim) şairin emri üzere olmayan her amelin reddolunacağına delildir. Mefhumuylada emri üzere olan amelinde merdud olmadığını (makbul olduğunu) bildiriyor, burada murad, onun dini ve şer'idir. O halde mana: Kimin ameli şeratın dışındaysa ve şeriatla bağlı değilse o reddolunur. Bizim emrimiz üzere değilse) sözü şuna işarettir: Amel yapanların amellerin hepsinin şeriatın hükümleri altında olması gerektir, o amellerin üzerinde şeriat emriyle yasağıyla hükmedicidir.Kimin ameli yeriatın hükümleri altındaysa ve ona uygunsa o makbüldür,kiminki bundan dışarıdaysa oda reddolunur.
Ameller iki kısımdır: İbadetler ve muamelat. İbadetler gelince: Onlardan tamamen Allah ve rasulünün hükmüden bazısı haricse o ameline (ameli yapana) reddolunur, ve Alllah ve rasulünün hükmeden bazısı haricse o amilen (ameli yapana) reddolunur, ve Allah tealanın şu kavli altına girer: Yoksa onların, Allahın izin vermediği bir dini getiren ortaklarımı var? (3) Kim Allah ve rasulünün Allah yaklaşma vesilesi kılmadığı bir amelle Allaha yaklaşmak isterse ameli batıldır, kendisine reddolunur. Bu beytullahta namazları ıslık ve el çır0ma olanların haline benzer.
İbadette yakınlaşma olmayan başkasından mutlaka yakınlaşma olmaz, peygamber (sav) güneş altında ayakta duranbir adam gördü, onu sordu, ve denildiki: O adam oruç tutmaya ayakta durup oturmamaya ve gölgelenmeye adak yaptı, Peygamber (sav) ona oturmasını,gölgelenmesini ve orucunuda tamamlanmasını emretti (4) Onun ayakta güneş altında duruşunu Allaha yakınlaşma olaraksaymadı Bununcuma günü peygamber (sav)'in hutbesini dinlerken olduğu rivayet edilir (5) adam peygamber (sav) hutbeye devam ettiği müddetçe, peygamber (sav)'in hutbesine saygı için ayakta durup oturmamayı, gölgelenmeyi adamıştı, peygamber (sav) bunu ifa edilmesi gereken Allaha yaklaşma vesilesi saymadı, bununla beraber başka yerlerde ayakta durmak ibadettir, namaz, ezan ve arafatta dua için olduğu gibi. İhramlı içinde güneşte durmak yakınlaşma vesilesidir, bunlar bazıyerlerdeki hareketler yakınlaşma vesilesiyle her yerdede yakınlaşma vesilesi olmadığına işaretitr. Bu hususta şeriata yerleri varid olan şeylere uymak gerekir. Aynı şekilde hususan nehyedilmiş ibadeti yapmakta yaklaşma vesilesi olmaz, bayram günü oruç tutmak veya nehyedilen vakitte namaz kılmak gibi. Ayşe ümmü Abdillah diye kimselerdi Denildiki Ona bu kimseyi kardeşinin oğlu Abdullah bin Zübeyr ile Rasullah (sav) takti Yine denildiki:Rasululalh'tan (sav) birdüşük yaptı onu Abdullah ismiyle isimlendirdi. (Bidayevennihaye ibni Kesir 8/ 91) (2) Bu Nesainin rivayetiri. (3)Şura suresi ayet: 21 (4) Buhari, Ebu Davud ve İbni Mace İbni Abbas'tan tahric etti. (5) Taberina el Kebirde tahriç etti. Adak yapan) Abu İsraildir. İsmi Kueyn veya Besirdir.
Kimde aslı meşru ve yakınlaşma vesilesi olanbir amel yaparda sonra ona meşru olmayan bir şey katarsa, yada meşru bir şeyi ihlal ederse ihlali kadar şeriata muhalefet etmiştir, veya kendisinden olmaya şeyi girdirdiği nisbette muhafet etmiştir, ameli temelinden reddolunurmu, olmazdı? Buna kabul olunur veya reddolunur diye bir şey söylenmez ve bakılır. Eğer ihlal ettiği şey amelin parçalarından veya şeriatta batul olmasını gerektirecek şartlarından biriyse, namaz için teharete gücü yettiği halde ihlaleden gibi, veya namazda rüku veya secdeyi ihlal eden gibi,bu amel reddolur,eğer amel farzsa iadesi gerekir.
Eğer ihlal ettiği şey amelin batıl olmasını gerektirmiyorsa, farz namazda cemaati kaçıran gibi, buna ameli reddolunur denmez bilakis nakıstır.
Eğer ameli meşru olmayan bir şey ziyade etmişse, ziyadesi reddolunur, yani ve yaklaştırıcı vesile olmaz ve ona sevab verilmez. Fakat bazan amel temelinden ibtal olur, mesela nakazına bilerekbir rekatdaha fazla etleyen gibi, bazanda temelinde ibtal etmez (S: 117), abdesti üçerüçerdeğilde dörder kere su kullanarak alak gibi, veya gündüzle beraber geceyide oruç tutmak gibi.
İbadette emrolunan şey yasak olunanla değitirebilir,namazda avret yerini haram elbiseyle örten gibi, veya abdesti gasbedilmiş su ile alan gibi, veya gasbedilmiş arazide namaz kılmakgibi, alimler bunda ihtilaf ettiler: Ameli aslından reddolurmu, olmazmı? Fakihlerin çoğu aslında reddolunmayacağı görüşündedir.
Abdurrahman bin Mehdi kelam ashabından (Şimeriyle) denilenlerden, Ebu Şemr (1) ashabınadan şöyle dediklerini hikaye etti: Ücretinde haram para bulunabir elbiseyle namaz bir kimse kılarsa, namazı geri iade etmesi gerekir, ve dedi ki: Onların sözlerinden daha çirkin bir söz duymadım.. Allahtan afiyet istiyoruz. Abdurrahman bin Mehdi selefin sözlerine vakıf olan büyük fakihlerdendir, bu söze inkar ette ve bidrat kıldı,bu onun bu gibi durumlarda namızın iadesine dair seleften bir şey bilmediğine işaret ediyor. Bu haram malla hac yapmaya benziyor, hadiste reddolunacağına dair rivayet variddir,fakat hadissabit değildir (2)
Alimler farzın düşüp, düşmeyeceği hususunda ihtilaf ettiler.
Buna yakın: Haram aletle kurban kesmek, veya kesmesi caiz olmayanın kesmesi, mesela hırkıs,gibi alimlerin çoğu dedik: Bu şekilde kesilen mübah olur, bazıları: Haramdır, dedi. Yine ihramlının av hayvanını kesbeside ihtilafladır, fakat bunun bunun haramlığına dair söz daha meşhur daha zahirdir, çünkü yasaklanmıştır. Bunun için bazı alimler ibadete has olupta onu ibtal edecek yasakla, onu ibtal etmeyecek yasağı ayırmışlardır. Necasetle veya taharetsiz veya avret yerini örtmeden veya kıbleden başka yere dönüp kılınan ibtal olur (S:118), çünkü yasak namazla özeldir, gasb edilen yerde kılınannamaz bunun gibi değildir. Buna şuda delildir: Orucu yeme içme ve cinsel ilişki gibi oruca özel yasaklar bozar, oruca özel olmayan yalan söylemek, gıybet cumhura göre bozmaz.
Hacda böyledir: İhramlıyken yapılması yasaklanan şey onu ibtal eder, oda cinsel ilişkidir, haccı ihrama has olmayan yasaklar ibtal etmez, adam öldürmek, hırsızlık yapmak yapmak ive içki içmek gibi. İtikafta böyle: buna has bir yasakla ibtal olur oda cinsel ilişkidir. Bizim ve çoğunluğun görüşüne göre sarpoşluklada ibtalolur çünküsarhoşun mescide girmesi yasaklanmıştır,ve Alah tealanın şu ayetininiki yorumunda birine girdiğ için: Sarhoşlar iken namaza yaklaşmayın) (3), murad namaz mekanlarınadır,hayızlı gibioldu,bizim görüşümüzde başka büyük günahları işlemesiyle itikafı batzıl olmaz, ekser alimlerin görüşüde budur. Bu hususta seleften bir grub muhalefet etti, onlardan bazısı: Ata, Zühri, Sevri, Malik ve başkalarından da hikaye edildi.

Akidesi Mürcielik ve kaderciliktir. İmanın sadece Allah bilmek olduğunu zannettiler. (ElMilel vennihal) (2) Bezzar ve Taberani evsatta tahric etti, Eshehani Ömerin kölesi ve Eslemden rivayet etit, mürseldir Heysemi Bezzarın rivayetihakkında dedik: Rivayette Sülelyann bin Davud el Yemani var O zayıftır, Meckauzzevaid 3/ 209 ve sonrası. (3) Nisa suresi, ayet: 43
Mamelat ise: Akidler, feshler ve bu ikisi gibidir, onlardan şeri konumları değiştirenler, zina haddini mali ceza yapmak v.b gibi bu aslında reddolunur çünkü bu islamın hükümlerinde dah önce görülmemiştir.Buna şu delildir: Bir adam peygamber (sav)'e : Benim oğlum filanın yanıda ücretli işçidir, onun karıksıyla zina etti, bende fidye olarak yüz koyun ve bir hizmetçi verdim, dedi, peygamber (sav) buyurduki: Yüz koyun ve hizmetçi sana geri verilir, senin oğlunada yüz sopa ve biryıl uzaklaştırmadır" (1) Onlardan bazısı ya akid yapılmayacak cinsten şeye akid yapmak veya şartlardan biri olmadığı için,veya akid yapılana zulüm oluyorsa veya akid vakit darlığından dolayı gerekli (farz) olan Allahın zikrinden (namaz vs.) alıkoyuyorsa, bu akid tamamen reddolunurmu, olmaz mı?
Bu hususta insanlar çok ihtilaf ettiler, (S: 119) Bazıları redolur mülk ifade etmez, bazı şekillerde mülkifade edre diye varid (rivayet) olduğundan dolayı ihtilaf ortaya çıkmıştır inşa Allah doğruya en yakın olanı:% Yasak Allahın hakkındaysa, bu tamamen mülkiyet ifade etmez. Hakkın Allah için olmasının manası: İki anlaşmalının(akidleşenin) rızasıyla düşmez. Eğer yasak Belli bir insanın hakından dolayı ise, onun rızasıyla düşer, bu iş onun rızasına kalmıştır, eğer razı olursa akid lüzumlu olurve mülk devam eder, eğer razı olmazsa fesholur. Eğer zarara uğrayacak olanın rızası tamemen muteber değilse, köle ve karının boşama ve azad etmedeki durumları gibi, onun rızaına da öfkesinede itibar edilmez,zorluk olacağından dolayı şefkat için hususan yasak olmuşsa buna muhalefet edipte zorluğu işlemişse bununla ameli ibtal olmaz.
Biriniciye gelince: Onun çok şekilleri var: Birisi nikahı haram olanınnikahı, ebedi olarak ya neseb yada sebebten (süt v.b) veya iki kardeşi aynı nikah altında toplamak sebebiyle zatı itibariyle harma olanlar veya düşürülmesine razı olunmasıyla düşümeycek olanbir şartın yerine gelmemesiyle haram olanlar, iddet bekleyen,kadınınnnikahı, veya ihramlı kadının,veya velisiz kadının nikahı gibi. Peygamber (sav)'in bir erkekle kadını kadın hamileyken ayırdığı rivayet edilir. (2), nikahın iddet esnasında olmasından dolayı reddetki. Faiz akdi mülk ifade etmez,geri verilmesi emredilir, peygamber (sav) bir sa'hurmayı iki sa'ile satana geri vermesini emretti. (3)
İçkinin, ölü etinin, domuzve köpek gibi sair satışı yasaklananlarında satışı yasaktır.

İkinci gelince: Bunun çeşitli şekilleri vardır: Velinin kızı ancak izniyle evlendirmesinin caiz olduğunu durumda kız izni olmadan evlendirmesi, peygamber (sav) kızını izinsiz evlendiren babanın yaptığı nikahı reddetti (4) Bu nikahın ibtali veya cazliği konusunda Ahmedden iki rivayet var. (S:120)

Bazı alimler başkasının malında izinsiz tasarruf yapanın tasarrufunu aslından batıl saymadılar,bil akis mal sahibinin iznine bağlıdır, Eğer caizgörürse caizdir,icazet vermezse caiz değildir, dediler. Urve bin Ca'din peygamber (sav)e iki koyun satın almayıyla delil getirdiler. Halbuki peygamber (sav) ona bir koyunalmasını emretmişti, sonra birini sattı, bunuda peygamber (sav) kabul etti. (5)

Ahmed bunu meşhur rivayetinde başkasının kendisine verilen izne muhalifi kullanmasına has kılıyor. Yine onlardan: Hastanın kendi malının tamamında tasarruf sahibi olup olamayacağı, tasarruffu aslından batıl olup olmayacağı yoksa tasarrufunun varislerin izin vermesiyle malının ççte ikisinedemi olacağı meselesi. Bunda fakihler arasında meşhur ihtilaf var.

_____

Ahmed ve kütübü sitte ashabı tahric etti. (2) Ebu Davud ve Abdurrazzak Musannefinde rivayet etti. (3) Hadis sahihtir,Buhari ve Müslim Ebu Said Hudrive Ebu Hureyneden tahric etti. (4) Ahmed Ebu Davud ve İbni Mace İbni Abbas'tan (ra) rivayet etti. (5) Hadis sahihtir, Ahmed Buhari, Ebu Davud, Tirmizi, İbni Mace İbni Hiban Urve bin Ebil Ca'd el Barikiden rivayet etti.

Bir adam altı kölesinden başka malı yoktu hepsini azad etti, durum peygamber (sav)'e havale edildi, onları çağırdı ve onları (köleleri) üçte ayırdı ikisini azad ettirdi dördünü köle yaptırdı, ve adamda çok ağır söz buyurdu (1). Her halde varisler hepsinin azad edilmesine cevaz vermemişler. Allah en iyisini biir. Yine satıcının malın ayıbının gizlemesi v.b,musarrat gibi (hayvanın sütünü bir kaçgün sağmayıp satışa çıkarmak, bu durumdahayvanın memeleri büyük ve çok sütlü görünür, mütercim), necş alışverişi gibi (Satışa çıkarılan bir malı alıcı olmadığı halde fiyatlandırmak, şu kadara alıyorum deyip diğer alıcılarında ona göre fiyat vermesini sağlamak), şehrin tücarının dışardan mal getirenlerin malını şehrin pazarına gelmeden yolda karşılayıp almak, ya pazar ehlinezarar vermek yada gelenlere fiyatı kapalı tutmak amacıyla bu şekilde yapmak v.b bunların sahihliği husuunda Ahmedin mezhebinde meşhur ihtilaf vardır. (S: 121) Hadis ehlinden bir grub bunun batılolduğu ve geri verilmesi gerektiği görüşündedir. Sahih olan zulme uğrayanın cevaz vermesiyle geçerli oluşudur.

Peygamber (sav)'den sahih olarak sabittirki, musarrat müşterisini buhayler bırakmıştır (2) dışaradn mal getirenleri pazara indiklerinde muhayyer bırakmıştır, (3), bütün bunlar aslında reddolunmayağına delildir.

Yerleşik olanın çöldekine satışan gelince: Bu doğrulayan kimse bu kabilden saymıştır, batıl görenlerse hakkı bütün belde ehli için kılmıştır, ve onlarda sayıya gelmeyecek kadar çoktur, haklarının düşürülmesi düşünülemez, ve Allahın hakkı olmuştur. Bunlardan: Birisi aralarınının ayrılması haram olanbir köle satsa ve aralarının ayırsa anne ve çocuğu gibi, bu batıl olupredmi edilir yoksa bunların rızasınamı bağlıdır? Peygamber (sav)'den bu satışın geri çevrilmesini emrettiği variddir (4) Ahmed (ra) razı olsalarda satışın caiz olacağını söyledi,onlardan bazıları: Nahai,Ubeydullah bin Hasan el Anberi, buna göre sahih olur ve rızaya bağlıdır.

Yine onlardan: Birisi bazı evladına bağışta bulunup diğerlerine bulunmasa, peygamber (sav)'den sabittirki, Beşir bin Sa'd oğlu Noman hususi sağışta bulununca ona peygamber (sav)geri almasını çocuklar arasında eşit davranmasını) emretti. (5), Böylece mülkün çocuğa intial etmediğine işaret edilmiş olmadı. (S: 122) Çünkü bu bağşı durumu gözetleyereksahih olur, eğer bağışta çocuklara eşit davranırsa veya çocuğa verdiğini geri alırsa, caizolur, şeyat ölürde böylebir şey yapmazsa, Mücahid dedi ki: O mirastır, İmam Ahmeddende buna benzer rivayet vardır,bağış bozulur, cumhura göreyse bağış bozulmaz Varisler bu bağışa dönebilirlermi? Bunda iki meşhur görüş var,ikiside imam Ahmed'den rivayet edilir.

Yineyasak edilmiş boşama, hayız anında boşama gibi, çünkü denildiki: Bundan eş hakkı için nehyedildi,pişmanlık duyabilir diye, kimde bir şeyden acımadan dolayı yasaklanmışsa ondan kaçınmayabilir.bilakis onu yapar ve zorluğunada katlanır, yaptının batıllığıyla hükmedilmez, hastalık ve yolculuk anında oruç tutan kimse gibi, veya malını tamamen elinden çıkarıpta insanalar el açan insan gibi, veya ayakta durması hastalığından dolayı zararlıyken ayakta namaz kılmaz, veya nefsine zarardan korkmakla birlikte suyla gusül yapması, teyemmüm yapmaması, veya senenin tamamını oruç tutması, gece uyamayıp gece boyu ibardet etmesi, haramlığı söylenmesine rağmen üç talak birden yapması. Denildiki: Hayızlıyken boşamaktan kadının hakkı için nehyedilmiştir, çünkü bunda iddetinin uzaması söz konusudur,şayet razıolsada hayız esnasında kadın bedel karşılığı kocasından boşamasını isteseharamlık veşekilde ortadan kalarak mı? Bunda alemlerin iki meşhur görüşü var,bizim meşhur mezhebimize ve Şafiinikine göre haramlık bu şekilde ortadan kalkar.

_____

(1) Ahmed, Ebu Davud veNesai Ebu Zeyd elEnsariden tahric etti. (2) Hadis sahihtir, kütübü sitte ashabı ve Ahme tahric etti. (3) Hadis sahihtir Buhari haricinde diğer küübü sitte ashabı ve Ahmed tarhic etti. (4) Buhari ve Nesai ibni Ömerden tahric etti (5) Müttefak aleyhtir.

Eğer denilse ki: Haramlık özellikle erkeğedir, eğerbu işe girişip kendininhakıkın iskat eese sakıtolur, eğer bu haramlığın zararı kadına olsada yine talak vaki olur, çünkü talakın vaki olması için müslümanların hepsine göre kadının rızası geçerli değildir,bu hususta Rafizi ve benzerleri gibi çok az bir frub muhalefet etti, aynı şekilde azad etmede kölenin rızası geçerli değildir, isterki zarar görsün, fakat kanı zarar görürse ve talakından bir şey (üç talaktanbir veya ikisi) kalmışsa, kocaya geri ona dönmesi emredilir. peygamber (sav)4in ibni Ömere eşine dönmesini emrettiği gibi (1),bu hem kadının zararını telafi hemde, erkekten vaki olan harma boşamayı telafi içindir.

Ta ki ayırıcı talakı haram talaktan ortaya çıkmasın ve mübah talak mümkün olsun.

Ebuz Zübeyr İbni Ömer (ra)den rivayet etti, peygamber (sav)kadını ibni Ömere geri gönderdi İbni Ömer kadını hiç bir şey görmedi (2), bu rivayetle İbni Ömer ashabının tamamındanyalnız kalmıştır,ğlu salim, kölesi Nafi' Enes, İbni Şirin Tavus, Yunus bin Cübeyr, Abdulah bin dinar, Said bin Cübeyr ve Meynun bin Mihran.. ve diğerleri gibi bu lafzından dolayı Ebu Zübeyre muhaddis ve fakihlerden itiraz ettiler ve dediler: O güvenilir kimselere muhalefet etti, onun yalnız kalması kabul edilemez. cemaatin ibni ömerden yaptığı rivayet çok yönlerle peygamber (sav)'in ibni Ömerin boşamasının saydığına işaret ediyor, kadını hayz halindeboşamıy ibni ömere sorana,İbni Ömer: Eğer birveya iki defa boşamışsan,peygamber (sav) bana şu şekilde yani kadına geri dönmemi emretti,eğerüç defa boşamışsan muhakkak Rabine asi olmuşsundur, ve karınsenden ayrılmıştır, diyordu. (3)

Bir rivayette ebu Zübeyrin ziyade bir rivayeti var, fakat onun arkasına düşülmedi(takip edilmedi) sonra rasulullah (sav) şunu okudu: Ey peygamber! kadınları boşayacağınızda, onlariddetlerini gözeterek boşayın ve iddetide sayın. (4)

Ravilerin hiç biri bunu ibni Ömerden zikretmedri, ancak Abdullah bin dinar ibni ömerdenbu hadisi rivayet edirken okuduğnu rivayet ediyor,sahih olandabudur.

Bazılarıda İbni Ömer talakınınüç kere olduğuna inanıyor, peygamber (sav)'in kadını geri kendisine dönderdiğini çünküboşamayı hayz esnasında yapmamıştır, diye inanıyorlar.

Buda yine Muaviye bin Ammar ed Dühni'nin Ebu Zübeyrden yapılan rivayetiyle sabitir. (S: 124)Herhalde EbuZübeyrbuna inanıyordu,lafzı anladığı manada rivayet etmiş olmalı.

İbni Lehia bu hadisi Ebu Zübeyrden rivayet etti, Cabir'den rivayetle dedik: İbni Ömer karısını hayızlıyken boşadı peygamber (sav) buyurduki: Ona geri dönsün o onun karısıdır" bu isnadda Cabirizikretme hususunda hata etti, o onun karısıdır sözüylede yalnız kaldı, bu talakın vuku bulmadığına işaret etmiyor ancaküç defa vuku bulmadığına işaret ediyor, bu hadiste Ebu Zübeyr üzerinde ihtilaf oldu, İbni Ömerin güvenilirveonu bilen ve devamlı onunla beraber olan ashabında ihtilaf edilmedi.

Ebu Eyyup ibni Şirinin şöyle dediğini rivayet eti: Yirmi sene kendilerini itham etmediğim kişiler bana ibni Ömerin karısını üç defa boşadığını bahsetti, ve karısıdahayılı iken peygamber (sav) ona geri dönmesini emretti. Ben onları itham etmiyorum ve hadiside bilmiyorum taki Ebu Gallab Yunus bin Cübeyrle karşılaştığım o sağlamdı,bana kendisininibni Ömere sorduğunu ve kendisine bir defa boşadığını anlatığını bana söyledi. Bunu Müslim tahric etti (5)

_____

Bu geçen sahih hadiste açıktır. (2) Ahmed, Ebu Davud ve Nesai İbni Ömeden tahric etti. (3) Ahmed, Müslim, Nesai ve Beyheki tahric etti. (Neylül Evtar 6/22) (4) Talak suresi, ayet: 1 (5) Hadisi Ahmed, Buhari ve Müslim tahric etti.

Bir rivayette, ibni Sirin dedi ki: Hadisin vechini bilmiyor ve anlamıyordum. Buda güvenilir olupta fıkıh ehli omayan kişiler arasında İbni Ömerin karımını üç defa boşadığı hadisesi yayıldığına işarettir, herhalde Ebu Zübeyrde bu kabildendir,bunun için Nafi' İbni Ömerin boşamasının bir defamüç defamı olduğu soruluyordu, Nafi' Mekke'ye gelince Ata'nın meclisinde n oraya bu şüphe için sormaları üzerine adam gönderdi. İbni Sirinharam boşamanın vaki olmadını söyleene itiraz ediyordu. İmam Ahmed Ebil harisrivayetinde dedi ki: Emrolunduğu şeye muhalif olduğu için haram boşama vuku bulmaz diyen kişi hakkında soruldu: dedi ki: Bu kötü pis adamın sötüdür,dedi ve ibni ömerin kıssasını zikretti. Ebu Ubeyd dedi ki: Hicaz,Tihame, Yemen, Şam Irak ve Mısır gibi bütün şehirlerdeki alimerin icmai haam talakın vakiolacağı üzerinedir. İbnil Münzir bunu ehli ilimden sözünü ezberlediği her kimseden hikaye etti, ancak sözlerij hesaba alınmayan bidat ehli müstesnadır.

İbni Hazmın (1) İbn-i Ömerden haylzlıyken talakın olmayacağı Muhammed bin Abdusselamel Huşeni'ye dayarak yaptığı rivayet ise: (S: 125) Bize Muhammed bin Beşar, bahseti (o'da)Bize Ubeydullah bin Ömeden O'da Nafiden,O'di İbni Ömerden Abdul Vehhab esSekafi anlatı, kadının hayızlıyken boşanması hakkında (anlattı) ve dedi ki: O sayılmaz. Bu eserin sonunda birlafız düşmüştür, oda şudur: bu hayız sayılmaz (hesaba alınmaz) Aynı şekildede Ebu Bekir bin ebi Şeybe bunu kitabında zikretmiştir. (2) ve Abdulhabb es Sekafiden rivayetetmiştir.Yine Yahya bin Main de Abdul Vahhabtan rivayet etti ve dedi ki: İbni Ömerin muradı: Kadının boşandığı hayz kadının kur (hayız) manasınada temizlik manasınada gelir, mütercim, Ayette üç kur (boşananların)beklemesi emrediliyo, bu iddettir,bu kelimeniniki zıt manayı taşımasından dolayı alimelrihtilaf etttiler, bir kısmüç temizlik görene kadar bekleyecek, bir kısmıda üç hayz görene kadar bekleyecek dedi, mütercim) sayılacağı bir şey değildir, bu hilas'ında ve başkasınında muradıdır.

Bu yine seleften bir topluluktan rivayet edildi, bazıları:Beyd bin Sabit, Said bin Müseyyeb, tefsirciler ve başkalarında bir cemaat ibni Hazman zannettiği gibi zannetti ve bazı zikrettiklerimizden hayızlıyken talakın olmayacağını hikaye ettiler. Bu onların vehmi sebebiyledir. Allah en iyisini bilir.

Bu hadisi kasım bin Muhammed, kendisinebir adamın üç meskeni bulunduğu veüç meskeninüçte birini vasiyyet ettiği, bunların tek bir meskende mi toplanacağı sorulunca,rivayetetti ve dedi ki:Bütün bunlarınhepsi (üç mesken için üçte birlik vasiyyet) bir evde toplanır. (yani adamınüçte birlik vasiyyeti bir ev yapıyor bir evlik pay ayrı ayrı üç evden değilde komple bir evin vasiyyetedilene verileceğidir) Mütercim. bana Ayşe (r.a) peygamber (sav)'in şöye buyurduğunu söylede: "Kim bizim işimiz üzere olmayanbir amel yaparsa o reddolur"

Muradı vasiyyet edenin vasiyetini Allah için daha sevimli ve daha faydalı oarak değiştirmek caizdir, bu Ata ve İbni Cüreycten hikaye edildi.

Belki bu görüşte olan Allah tealanın şu kavliyle delilgetirebilir: (Her kim vasiyyetedenin haksızlığa yahut günaha meyletmesinden endişe ederdi(alakalıların aralarını bulursakendisine günah yoktur. (3), herhalde bu görüşü bütün köleleri azad edenkişinin meselesinden delil çıkarmıştır, sahiholarak sabittirki bir adam ölümü anında altı kölesinden başkamalı yokken altısınıda azad etmişti, peygamber (sav) onları çağırdıve üçe ayırdıikisini

_____

(1) El Muhalla Mesele: 1449 10/ 197 (2) Musannef: 5/5 (3) Bakara, ayet:182

Çünkü kölenin azadını tamamlamak onları bölmekten daha hayırlıdır (yani yarı hür yarı köle olmasındandaha iyidir, mütercim). Bunun için siraye ve siaye (bir kısmı azad edilmiş köle çalışır, ve çalıştığının ücretini kendisini azadetmeyendiğer efendisine verir ve tamamen hür olur) Bir köleye iki efendi sahibte biri kendi nasini azad etmişse yukardaki Sira'ye ve siaye meşru olmuştur. Peygamber (sav) kölesinin bir kısmını azad eden adama: Onun tamamı azad edilmiştir. Allahın ortağı yoktur" buyurdu (1)

Alimlerin çoğu kasım'ın görüşene muhaliftir, vasiyyet edenin vasiyyeti toplanmaz görüşündedir, sözün şu ekleme yapılır: Ancak özellikle köle azandı müstesnadır, çünkü köle azad etmedeki toplanan mana diğer mallarda mevcut değildir, onlarda vasiyyet edenin vasiyyeti gereğince amel ediir. Fakihlerdenbir kısmı azad e meselesinde her kölenin üçte birinin azad edileceği ve geri kalan kısımlarındada yardım taleb edileceği görüşündirler.Peygamber (sav)'in hükmünü uymakdaha iyidir. Kasım vasiyyet olunana baktı varislerle bütün meskenlere ortak olması onlara zarar vereceğini düşündü ve bu zararın vasiyyeti bir meskende toplamakla önleceğine karar verdi, çünkü allah teala vasiyyette zarar olmamasını şart koştu buyurduki kimse zarara uğramaksızın yapılacaktır.

Bu onar size Allah'tan vasiyyettir. Kim vasiyyetinde zarar verirse ameli reddolur çünkü vasiyyet hakkında allahın şartına muhalefet etmiştir.

Fakihlerden bir tarife birinin meskenlerinin tamamında üçte birinivasiyyet etmesi ve meskenlerden üçte ikisinin telef olması durumunda ve sadece üçte birinin kalması durumunda tamanını vasiyyet edilene verileceği görüşündedir bu Ebu Hanife'nin ashabındanbir gubun görüşüdür.

Ebu Yusuf ve Muhammedden ve ashabımızdan Ebu Ya'lanın bunazıt görüşünün olduğunu hikaye edilir. Bunu müşterek meskenlerin ortaklar arasında zorunlu taksim edileceğini görüşü üzerine bina ettiler. bu malik 'in görüşüdür. Ashamızdan ibni ebi Musa ve sözünün zahiri ve ashabımızın meşhur görüşü: (S: 127) Çok muhtelif meskenler mecburitaksim edilmez, ve bu Ebu WHanife ve Şaiinin görüşüdü.Bazı Malikiler Kasımın bu mezkur fetvasını bu hadisle yorumladılar, varislerdren iki grup veya vasiyyet edilenler mesmenlerin paylaştırılmasını taleb etti ve meskenler birbirine taksim anında katmakta mümkünse diye yorumladılar. ve bunların sözüne taksim esnasında olumlu cevap verilir dediler. Bu yorum zahire muhalif ve uzaktır. Allah en iyisini bilir.

_____

Ahmed, Ebu Davud, Nesai ve İbni Mace Ebil Melihten tahric etti. O'da babasından rivayet etti (2) Nisa suresi, ayet: 12

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sadece Kur'an'la Amel Edilmesini Söyleyene Reddiye ve Cehaletinin Açıklaması

Beyhaki şöyle der[1]:
Rasulullah (s.a.v.) (az yukarıda geçen) bu haberiyle kendisinden sonra ortaya çıkacak bidatçileri reddetmiştir. Söylediğide daha sonra doğru olarak ortaya çıkmıştır.
Beyhaki daha sonra Şebib b. Ebu Fudale el-Mekki'den senediyle şu rivayeti nakleder:
İmran b. Husayn (r.a.) şefaatla ilgili hadisi zekreder[2] Oradikelerden bir tanesi
-Ya eba'n Nuceyd! Siz bizlere hadisler anlatıyorsunuz fakat biz bunlarla ilgili Kur'an'da bir asıl bulamıyoruz, deyince İmran kızar ve dama şöyle der:
- Sen kur'an'ı okudun mu?
- Evet.
-Peki kur'an'ın hiçbir yerinde yatsı namazının farzının dört, akşamınkinin üç, sabahınkinin iki, öğleye ikindininkinin de dört rekat olduğuna rastladın mı?
- Hayır.
- Peki bunları kimden öğrendiniz? Bizden öğrenmediniz mi? Biz de Rasulullah'tan (s.a.v.) öğrenmedik mi? Peki Kur'an'da kırk koyunda bir koyun, şu kadar devede şu kadar, şu kadar paraya şu kadar dirhem zekat düştüğüne rastladın mı?
- Hayır.
- Öyleyse bunları kimden öğrendiniz? Bizden öğrenmediniz mi? Biz de Rasulullah'tan (s.a.v.) öğrenmedik mi? Keza Kur'an'da
"eski evi (Kabe'yi) tavaf etsinler" (Hac: 22/29)
ayetini okumadınız mı? Peki orada Kabe'yi yedi deva tavaf edin. makam'ın arkanda iki rekat namaz kılın diye bir ifadeye rastladınız mı? Aynı şekilde Allah Rasulünün (s.a.v.) buyurduğu şu hususlar Kur'an'da var mı?
"Zekatını verecek olanın malını zekat tahsildarının ayağına kadargetirmesi, malını bulunduğu yerden uzaklaştırması, birbirlerine kız kardeşlerini verecek kişlerin mehirsiz evlenmesi İslamda yoktur"[3]
...Peki Allah Teala'nın (c.c.) Kur'an'ında şöyle buyurduğunu duymadınız mı?
"Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa da ondan kaçının" (Haşr: 59/7)
İmran daha sonra şöyle söyler:
- sizin ilginizin olmadığı, Rasulullah'tan (s.a.v.) öğrendiğimiz daha başka şeyler de var.
Beyhaki bu rivayeti verdikten sonra şöyle der:
"Hadisin Kur'an'a arz edilmesi" hadisen gelince, sahih değildir, batıldır. Batıl olduğu, hadisin kendisinden ortaya çıkıyor. Çünkü Kur'an'da, sünnetin Kur'an'a arz edilmesine dair bir işaret yoktur.[4]
Beyhaki'nin el-Medhal ila Delaili'n Nübüvve adlı Medhal-i Sağir eserindeki açıklamları bu kadardır. Konuyu Medhal-i Kebir diye maruf el-Medhal ile's Sünen adlı kitabında daha genişçe ele almış ve şöyle demiştir:

---

[1] Delail: 1/25.
[2] Delail'de ibare şöyledir: "İmran'ın yanında şefaat hadisini konuşurlar"
[3] Ebu Davud Zekat: 9; Cihad: 63; Tirmizi Nikah: 30;
Nesai Nikah: 60; Delailu'n Nübüvve: 1/25-6.
[4] Delail: 1/27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in İnsanlara Doğru Yolu Gösterdiğine Dair Ayetler;

"…Eğer Ona itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz…"[1]
"…Şüphesiz ki sen (sana uyanları) mutlaka doğru yola, göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi Allah'ın yoluna götürürsün."[2]
"Şüphesiz ki sen onları doğru yola çağırıyorsun."[3]
"De ki; "İşte benim yolum budur! (Ben sizi) bir basiret üzere Allah'a davet ediyorum; ben de, bana tabi olanlar da!.."[4]
"(Ey Rasulüm!) Öyle ise (sen) Allah'a tevekkül et! Çünkü sen apaçık hak üzerindesin!"[5]
"Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz seni bir şahid, bir müjdeci ve bir korkutucu olarak gönderdik. Ve Allah'a, O'nun izni ile (çağıran) bir davetçi ve nurlandıran bir kandil olarak gönderdik."[6]
"Ya, sin. Hikmetli Kur'an'a yemin olsun! Şüphesiz ki sen elbette peygamberlerdensin. Dosdoğru bir yol üzerindesin."[7]
"Şayet o, bazı sözler uydurup Bize iftira etseydi, elbette onun sağ elinden yakalar, sonra da onun can damarını keserdik. Sizden hiç kimse de buna mani olamazdı."[8]

---

[1] Nur, 54
[2] Şura, 52-53
[3] Mü'minun, 73
[4] Yusuf, 108
[5] Neml, 79
[6] Ahzab, 45-46
[7] Yasin, 1-4
[8] Hakka, 44-47

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Aklın Şeriata İnkıyat Etmesi ve Teslim Olmasının Gerekliliği:

Doğruya ulaşmanın ancak peygamberler yoluyla olduğu esastır. Buna dair deliller vardır. Peygambere inkıyat ve teslimiyete iki örnek:
1- Aklın peygamberin haberi karşısındaki tutumu mukallit bir amminin müçtehit karşısındaki tutumu gibidir.
2- Bir çocuğu mürebbi ve hocasına teslimiyeti gibidir. Ona muarız olamaz.
Vahye teslim olmak istemeyen aklın vahyin yanındaki değeri mukayese bile edilemez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Reyye'nin Hileleri:

- Bilgi naklederken tek tarafli davranmis lehte ve aleyhte olan bilgilerden sadece fikri istikametinde olanlarini tercih etmistir. Örnegin hadislerin kitabeti ve nehyi ile ilgili rivayetlerde sadece nehyeden hadisleri delil getirmesi gibi.
- Raviler hakkinda bilgi veren ve biyografilerinin gerçek biçimde arastirildigi kitaplar yerine, genellikle halk oturumlarinda, eglenmek için yazilmis hayal mahsulü kitaplara basvurmaktadir. - Sünnet gibi önemli bir konunun aleyhine bu kitaplardaki hikayelerden delil çikarmaktadir.
- Islâm düsmanlarinin yolundan giden batililarin uydurma arastirmalarinin dis görünüslerine kanar.
- Isine geldigi zaman uydurma dedigi hadisleri delil olarak kullanir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Ümmühâtu'l-Mü'minîn'in Rolü:

Sünnetin geniş çapta zabt ve tesbitinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhterem zevcelerinin rolünden ayrıca söz etmek gerekir. Zira kadınlar ve âile hayatıyla ilgili pek çok mesele onlar tarafından rivayet edilmekten başka, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ev içerisinde geçen ve aile dışında kalan, erkeklerin girmesi mümkün olmayan hususî yaşayışı ile alâkalı pek çok durumlar onlar vâsıtasıyla rîvayet edilmiştir.
Ayrıca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri (radıyallahu anhünne) kadınları ilgilendiren pek çok meselede Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le problemi olan kadınlar arasında aracılık yaparlardı. Yani bâzan kadınlar, meselelerini doğrudan doğruya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a açmaktan haya ederler, zevcelerinden birine açarlardı. Onlar da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a aktarırdı. Bazan da, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aynı mülahazalarla kadınların sorularına imâlı ve müemel bir tarzda cevap verir, onlar anlamakta zorluk çekebilirlerdi. Bu durumda da ümmühâtu'l-mü'minînden biri araya girip, kadına, anlayacağı açıklıkta izahâtta bulunurdu. Buna güzel bir örneği Hz. Aişe'den kaydedeceğiz, der ki:
"Ensâr'dan bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Hayız kanından nasıl temizleneyim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Miskle kokulanmış bir bez parçası al, onunla üç sefer temizle" dedi. Ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) utanarak yüzünü çevirdi. Kadın anlamadı ve:
"Nasıl temizlenirim?" diye tekrar sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Onunla temizle" dedi. Kadın tekrar
"Nasıl?" deyince. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sübhanallah! Temizlen!" dedi. Ben kadını kendime çekerek:
"Bezi, kan bulaşan yerlere tatbik ederek sil" dedim".[1]
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın birçok kadınla evlenmesinin başlıca sebeplerinden birinin, hatta birincisinin sünnetin tesbitiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü 25 yaşından 53 yaşına kadar, yani bütün Mekke hayatı boyunca kendisinden 15 yaş büyük bir kadınla iktifa eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Medîne'ye hicret ettikten sonra birden bire birçok kadınla nikahlanması gerçekten düşündürücü ve mânidârdır. Elli üç yaş gibi, insanlarda cinsî his ve heyecânın sükûnet bulduğu bir devrede vukû bulan evlenmeleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi, herşeyini belli bir misyona adamış bir zâtın hayatında, bâzı İslâm düşmanlarının eblehçe ileri sürdükleri gibi "şehevî maksadlarla" izâh etmek mümkün değildir. Sırf siyâsî maksadlarla izâh etmek de nâkıs kalır. Tebligâta, sünnetin tesbitine yönelik gayeleri bilhassa tebârüz ettirmek gerekir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iç hayatı yaşça, mizaçca, ilimce, kabiliyetçe farklı müşâhidler tarafından görülmeli, gözlenmeli, görülenler, duyulanlar, intibalar tesbit edilerek arkadan gelen nesillere aktarılmalı idi. Çünkü, kıyâmete kadar gelecek binlerce, yüzlerce milyarlık ümmet onun sünnetine muhtaçtı, hayatına en güzel örnekleri, her meselede, ancak onun sünnetinde bulabilecekti. Öyleyse onun iç hayatı bir değil bir çok kadın tarafından takip edilmeli ve mümkün olan en ince teferruatına kadar zabt ve tesbît edilmeliydi.
Nitekim, bir kısım âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi: Kadın, güzel koku, gözümün nûru namaz"* hadîsini izah ederek şöyle demiştir: "Kadınlar Resûlullah (aleyhissalâtu vessetâm)'a sevdirildi, çünkü onlar, erkeklerin öğrenemeyeceği ve sormaktan da hicab edecekleri hususları rivâyet ediyorlardı."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri sünnetin mühim bir kısmını rivâyet etmiştir. Hususen Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin bu babtaki hizmeti fevkalâde büyüktür. 2210 rivâyetle, "müksirûn" denen çok rivâyet edenler arasında dördüncü sırada yer alır. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin soru sormakta pek cesur olduğu, anlamadığı hiçbir meseleyi sessiz geçirmeyip mutlaka sorduğu belirtilir.
Yeri gelmişken Ümmühâtu'l-mü'minîn dışındaki diğer sahâbî kadınların sünnetin tesbitine olan büyük katkılarını hatırlatmak gerekir. Onlar da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) meclislerine, cemaatlere ve hatta askerî seferlere katılmış, gördüklerini duyduklarını zabtedip, anlatmışlardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların dinlerini öğrenme hususundaki aşklarını, alâkalarını görerek, onların talebi üzerine haftanın bir gününde sâdece kadınlara hitâbetmiştir.[2]

---

[1] Hadis Buharî ve Müslim'den rivayet edilmiştir. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/17-19.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Talebeleri:

Şüphesiz Ahmed İbnu Hanbel'in İslâm'a hizmeti mihne sırasında gösterdiği direnmeden ibaret değildir. Hadîsin kendisinden sonrakilere sıhhatlî bir şekilde intikâline de köprü olmuştur. Buhârî, Müslim, Şâfiî, Abdurrezzâk, Vekî, Ebu Kudâme es-Serahsî, Yahya İbnu Adem, Ebu'l-Kâsım el-Bagavî, iki oğlu Abdullah ve Sâlih, İbnu Vehbî gibi meşhurlar Ahmed İbnu Hanbel'in talebeleri arasında zikredilirler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/166.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedlîs

Tedlîs: Hadisi gerçekte bulunduğu dereceden daha üstün bir mertebede olduğunu vehmettirecek bir senedle nakletmektir.
Tedlîs iki kısımdır: İsnaddaki tedlîs ve şuyûh Tedlîsi
1) İsnaddaki Tedlîs: Kişinin, karşılaştığı kimselerden duymadığı bir sözü yahut yaptığını görmediği bir fiili o sözü duyduğunu ya da (o fiili) gördüğünü vehmettirecek şekilde rivayet etmesidir. Mesela dedi, yaptı, ya da filandan filan dedi yahut yaptı ve buna benzer ifadeler kullanması.
2) Şuyûh Tedlîsi: Rivayeti naklederek şeyhini (kendisinden hadis aldığı hocasını) meşhur olduğu nitelikten bir başkası ile zikretmesi ve böylelikle onun bir başka ravi olduğu izlenimini vermesidir. Bunu da ya kendisinden yaşça daha küçük olmasından ötürü böyle yapar ve bunu kendisinden daha aşağı mertebede bulunandan rivayet ettiğinin açığa çıkmasını istemez. Yahutta insanların hocalarının fazla olduğunu sanması için ya da başka maksatlarla yapar.
Tedlîs yapanlar pek çoktur. Aralarında zayıf raviler de, sika raviler de vardır. Hasan-ı Basri, Humeyd et-Tavîl, Süleyman b. Mehran, el-A'meş, Muhammed b. İshak, el-Velid b. Muslim gibi. Hadis hafizları tedlîs yapanları beş mertebeye ayırmışlardır:
1- Tedlîs yaptığı ancak nadiren görülenler Yahya b. Saîd gibi.
2- Hadis imamlarının Tedlîs yapmasını muhtemel görmekle birlikte, imamlığı ve yaptığı rivayetlere göre tedlîsinin azlığı dolayısıyla sahihlerde rivayetleri nakledilenler. Süfyan es-Sevrî gibi; yahutta ancak sika bir raviden tedlîs yapanlar; Süfyan b. Uyeyne gibi.
3- Ebu Zübeyr el-Mekkî gibi sikalara bağlı kalmaksızın (herkesten) çokça Tedlîs yapanlar.
4- Çoğunlukla zayıf ve meçhul ravilerin rivayetlerini Tedlîs yaparak nakledenler. Bakiyye b. el-Velid gibi.
5- Bir başka sebep dolayısıyla da zayıf ravi kabul edilenler. Abdullah b. Lehîa gibi.
Müdellisin naklettiği hadis makbul değildir. Ancak kendisi sika bir ravi olur ve kendisinden rivayet naklettiği kimseden doğrudan hadisi aldığını açıkça ifade ederse müstesnâ. Bu durumda mesela, şöyle der: Filanı şöyle derken dinledim, yahut şöyle yaparken gördüm yahut bana anlattı (haddesenî) ve buna benzer bir ifade kullanmalıdır.
Fakat Buhârî ve Muslim'in Sahih'inde Tedlîs yapan sika ravilerden Tedlîs sigası ile gelen rivayetler makbuldür. Çünkü imamlar bu iki kitapta nakledilen rivayetleri herhangi bir ayırım sözkonusu olmadan kabul ile karşılamışlardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MU'CEMU'S-SAĞİR TERCÜME VE ŞERHİ
Takdim
Bu Eser Üzerinde Neler Yaptık?
İmam Taberânî Kimdir?
Mu'cemler ve Mu'cemü's-Sagîr
Sünnete Uymanın Ehemmiyeti
Sünnet-i Seniyyeye Uymanın Sevabı
Allah Bizden Resulüne Uymamızı Niçin İstiyor?
Peygamberimizin Bütün Fiillerinin Bağlayıcılık Açısından Aynı Mıdır?
Sünneti Nakledenler Güvenilir Kimselerdir
Sahabilerin Fazileti
Bâzıları "Hatâ Yapabilirim" Endişesiyle Hadis Rivayet Etmedi
Hadis Rivayet Edenlerden Şahit İstendi
Ebû Hüreyre (r.a.) Niçin Çok Hadis Rivayet Etti?
Hadislerin Naklinde Tabiîn Halkası
Hadis Naklinde Tebe-i Tabiîn Halkası
Hadis İçin Yapılan Seyahatlar
Hadis Rivayet Edenlerde Ne Gibi Vasıflar Aranıyordu?
Kimlerden Hadis Kabul Edilmez?
Hiç Hadis Uydurulmadı Mı?
Hadislerin Başlangıçta Yazılmamış Olması Meselesi
Bediüzzaman'dan Hadis Âlimlerine Methiye
TABERÂNİ MU'CEMÜ'S-SAGÎR METİN, TERCÜME VE ŞERH
Resûlullah Allah'tan Neler İstedi?
Yatarken Hangi Dua Okunmalı?
Merhamete Nail Olmuş Ümmet
Altın Ve Gümüş Sevgisi
İstikâmet Üzere Olmak
En Üstün Olan İman, Hicret Ve Cihad
İslâmiyetin Ahlâkî Özelliği Nedir?
Allah Yolunda Hazırlık Yapmak
Peygamberimizin Lanet Ettiği Kimse
Kişinin El Emeğini Yemesinin Fazileti
Makamın Hesabı Da Sorulacak
Hz. Hatice'nin Fazileti
Kamet Getirildiğinde Farzdan Başka Namaz Kılmak
İlim Öğrenmek Farzdır
Harp Hiledir
Namazda Gözleri Yummak
Ticârette Komşu Hakkı
Rahmet Ve Azap Taşıyıcısı
Abdesti Tamamlamak
Yasaklanan Bâzı Ticâret Şekilleri
Cafer Bin Ebî Tâlib'in Fazileti
Şüpheli Şeylerden Sakınmak
İşçi Hakkı
Hasta Ziyaretinde Ne Demeli?
Rükûda Bel Nasıl Olmalı?
Mü'mine Eziyet Etmemek
Kişinin Güvence Verdiği Şahsı Öldürmesi
Peygamberimizin Sarığı
"Rahmetim Gazabımı Geçmiştir"
Kıyamet Yakındır
Günahın Cezasını Dünyada Çekmek
Sağdan Başlamak
Cennet Nimetleri
Peygamber Sevgisi
Kıyamet Yaklaştı
Akşam Namazını Geciktirme
Rüşvet Haramdır
Kişi Sevdiğiyle Beraberdir
Sahur Yemeği
Cennetle Müjdelenen On Sahabi
İnsan Bir Yolcudur
İyilik Sadakadır
Yolculuğa Çıkılması Sünnet Olan Gün
Cami Yaptırmanın Sevabı
Peygamberimize İftira Atmak
Kız Çocuğuna İyilik Yapmak
Allah Zâlime Gazap Eder
Buluntu Mal Ne Yapılır?
Seferde Namaz
Cennet Her An Güzelleşir
Abdest Azalarını Üçer Defa Yıkamak
Allah Hz. Mûsâ İle Konuştu
Hicrette Çocukların Sevgi Gösterisi
İmama Uyma
Kurtuluş Reçetesi: Tevbe

Cennetin Çoğunu Müslümanlar Teşkil Edecek
İsâ (a.s.) İnecektir
"Allah Yahudilere Lanet Etsin"
Kur'ân Yedi Harf Üzere Nazil Oldu
Kimler Cennete Girecek?
Fitneye Geri Dönmemek
Secde Azaları Hangilerdir?
Her Derdin Devası Vardır
Fazla Maldan Yardımda Bulunmak
Âhirzaman Mehdisi
Rekât Sayısında Tereddüt Etmek
Hayırlı Ümmet
Katili Diyet Karşılığında Affetmek
Abdestsiz Namaz Ve Haramdan Sadaka
Günah Çeşitleri
Peygamberimizin Şefaat Etmesi
Aksırma Adabı
Ödememek Niyetiyle Borçlanmak
Resûlullahın En Çok Korktuğu Üç Şey
İki Kat Sevap Kazanacak Olanlar
Resûlullah Ordu Yollarken Ne Derdi?
Kerahet Vakitleri
Kimler Cennettedir
Dil İle Cihad
Cennet Elbiseleri
Namaz Ateşi Söndürür
Kişinin Kavmini Savunması
Âmâlığın Mükâfatı
Rekabet Edilecek İki Nimet
Cimrilikten Kurtaran Üç Şey
Vebadan Ölmek Şehitliktir
Ticâretin Tehlikeleri
"İçtihad Et"
Allah Dinini Günahkâr Kimse İle De Kuvvetlendirir
Kişi Sevdiğiyle Beraberdir.
Telbiye
Allah Kimlerin İşlerini İstikamet Üzere Devam Ettirir?
Peygamberimizin Hayası
Sadakanın Ve Affetmenin Sevabı
İçki Haramdır
Peygamberimiz Karnını Ne İle Doyuruyordu
Amene'r-Resûlü'nün Fazileti
Yeminin Bozulması Gereken Yer Var Mı?
Zâlime Karşı Hakkı Söylemek
Yolculukta Namaz
Kuşluk Namazı
Peygamberimizin Bâzı İsimleri
Suçlunun Affedilmesine Aracı Olmak
İlmi Gizlemek
Oruca Başlama Tarihi Nasıl Tespit Edilir?
Namazın Dindeki Yeri
Afiyet En Büyük Nimettir
İman Ahlâkından Olan Üç Şey
İhlâs Ve Kâfirûn Sûrelerinin Fazileti
Peygamberimize Selâm Veren Taş
Suretleri Değişecek Olanlar
Başkasının Evine İzinsiz Olarak Bakmak
Duada Kesin Bir İfâde Kullanılmalı
Sahabîlerin Sünnete Düşkünlüğü
Namazda Sağa Sola Bakmak
Bir Gün Güneş Batıdan Doğacak
Hz. Ali'nin Fazileti
Allah'ın Gazabından Emin Olunmamalıdır
Peygamberimizin Ehl-i Beytine Duası
Faiz Haramdır
Tevbe Üzere Ölmek
Yahudilerin İhanetinin Cezası
Resûlullahın Ve Ashabının Çektiği Sıkıntı
İdarecilerin İki Çeşit Yardımcıları Vardır
Yalan Söylemenin Caiz Olduğu Yerler
Resûlullahın İbâdet Hayatı
Dünyada Ayıbı Örtülenin Âhirette De Örtülür
Köleye İftiranın Cezası
Resûlullahın Hendek Savaşında Duası
Namaz Kılanın Önünden Geçmek
Abdest Esnasında Söylenecek Söz
Hayber Yahudilerinin Cezalandırılması
İyilik Ehli
Kulun Anne Karnında Kaderinin Yazılması
Selâm Allah'ın İsimlerindendir
"Bana Kur'ân Oku"
"Ben Sizden Ücret İstemiyorum"
Resûlullahtan Bir Hatıra
Ölümü Temenni Etmemek
Zikrin Fazileti

"Hak Geldi Bâtıl Zail Oldu"
Namazda Fatiha Okumak
Bahtiyar İnsan
Cennet Hayatı
İhtiyacı Allah'a Arz Etmek
İhramlı İken Vefat Eden
Peygamberimizin Gaybî Bir Haberi
Resûlullahın İsimleri
Cihada Denk Bir Amel
En'âm Sûresinin Fazileti
Allah Yumuşaklığı Sever
Malını Korurken Öldürülen Şehittir
Zulüm, Faiz Ve Haramdan Sakınmak
Haya Dini Öğrenmeye Mâni Olmamalı
Akika Kurbanı Kesmek Sünnettir
Haya
Peygamberimizin Bağışlanma Dilemesi
Resûlullaha Nasıl Salât Getirilir?
İmanla Kabre Girmek
Ammar'ın Fazileti
Cerir Bin Abdullah'ın (r.a.) Fazileti
Erkeğin Hanımının Yeğenini Nikahlaması
Azaları Sağlam Olanlar Âhirette Sakatlara İmrenecek
Süt Amcası Kadına Mahremdir
Yetime Haksızlık Yapmamak
Cemaattan Ayrılmamak
Hz. Ali'nin Ve Çocuklarının Fazileti
Deniz Gazasının Fazileti
Gece Namazı Kılmak
Cennet Kadınları
Mestler Üzerine Meshetmek
Anne Hakkı
Hz. Aişe'nin Fazileti
Mekruh Olan Bir Tıraş Şekli
Cuma Günü Gusletmek
Peygamberimiz Rahmet Olarak Gönderilmiştir
Sabahın Erken Saatlerinde Bereket Vardır
Secde Nasıl Yapılır?
Allah'ın Rahmeti
Çocuğu Namaza Alıştırmak
Bir Toprak Parçasını Gasp Etmek
Resûlullahı Rüyada Görmek
Bıyıkları Kısaltmak
Peygamberlere Emredilen Üç Şey
Peygamberimizden Mü'minlere Tavsiyeler
Merhametli Olmak
İnsanların Arasını Düzeltmek İçin Yalan Söylemek
Oruçlunun Hanımını Kucaklaması
Kadir Gecesi Ne Zamandır?
Niçin Gizlenmiş?
Allah'ı Tesbih Etmenin Fazileti
Cennete İlk Çağrılacak Olanlar
Cennete Girmede Kavimlerini Geçenler
İslâm Garip Olarak Başladı, Yine Garip Hale Gelecek
Cihada Gitmek Ve Anne Babanın İzni
Yolculuk Dönüşünde Namaz Kılmak
Sehiv Secdesi
Gusülden Sonra Abdest Almak
Zemzem
Çok Ziyaret Etmek Sevgiyi Azaltır
İmamlık Ve Müezzinliğin Mesuliyeti
Kabir Azabı
Aklin Ehemmiyeti
Hadisleri Nakletmek
Hayvanlara Merhamet Etmek
"Tevbe Nerede?"
İmamdan Önce Hareket Etmek
Belâya Sabretmek Mi, Afiyete Şükretmek Mi Daha Sevimli?
Kur'ân'ı Unutmamak İçin Tekrarlamak
Namazda Selâmdan Sonra Ne Denilir?
İslâmiyet Selâmettir
Kurban Ne Zaman Kesilir?
İhramdan Önce Koku Sürünmek
Mü'min Olarak Ölebilmek
Resûlullahın Ashabıyla İlgilenmesi
Resûlullahın Bir Duası
Amr Bin Cemuh'un (r.a.) Fazileti
Her Takva Sahibi Ehl-i Beyttendir
Altın Ve Gümüş Kap Kullanmak
Allah'ın Yardım Edeceği Ve Yardımını Keseceği Kimseler
Ramazan Ayının Fazileti
Kadınların Cihada Katılması
Cünübün Bir Şey Yiyip İçmesi
Resûlullahın Şemaili
Allah Az Sadakaya Çok Sevap Verir

Namazda Safları Düzgün Tutmak
Büyüklenene Allah Gazap Eder
Cenaze İçin Ayağa Kalkmak
Namazdan Çalmak Nasıl Olur?
Cennete Ancak Mü'min Olanlar Girer
Gece Çok Uyku Kıyamet Gününde İnsanı Fakir Bırakır
Bir Malı Haksız Olarak Ele Geçirmek İçin Yemin Etmek
Kızıl Denizi Geçerken Mûsâ (a.s.) Nasıl Duâ Etti?
Resûlullahın Ordu Kumandanlarına Tavsiyeleri
Allah'tan Nasıl İstekte Bulunulmalı?
Allah'ın Bir Va'di
Resûlullah Kendiliğinden Gaybı Bilmez
Cuma Namazına Erken Gitmenin Fazileti
Cemaatla Kılınan Namazın Sevabı
Ahiretteki Hesaplaşma
Resûlullah Çirkin İsimleri Değiştirirdi
Söylenildiğinde Allah'ın Affedeceği Sözler
Hz. Ebû Bekir Ve Hz. Ömer'in Fazileti
Peygamberimizin Ensara Duası
Duaya Karşılık Verilecek Vakit
Vesvese
Zemzem Ayakta Mı, Oturularak Mı İçilir?
Cuma Günü Cemaatı Rahatsız Etmemek
Ölümden Sonra İnsanın Başına Neler Gelecek?
Kişi İsmini Bilmediği Birine Nasıl Seslenmeli?
İki Büyük Emânet
Namaz Önce İki Rekât Olarak Farz Kılındı
Cünübün Orucu
Âdet Ve Nifas Halindeki Kadının Haccı
Mut'a Nikahı
Ayrılırken Selâm Vermek
Namaz Kılmayan Kâfir Olur Mu?
Ehl-i Beytin Fazileti
Fidye Karşılığı Esirleri Serbest Bırakmak
Kur'ân Öğrenmenin Ve Öğretmenin Fazileti
İlim Öğrenmenin Fazileti
Mü'minler Bir Vücut Gibidir
Tahiyyetü 'l-Mescid Namazı
Sıcakta Namazı Tehir Etmek
Peygamberimizin Yağmur Duası
Resûlullahın Hz. Safiyye İle Evliliği
İlk Kaldırılacak Şey
Elbisede Peygamberimizin Tavsiye Ettiği Renk
İnsandaki Hırs
Ehl-i Beyt Nuh'un (a.s.) Gemisi Gibidir
Müslümanları Aldatan Ateştedir
Zikrin Fazileti
Ölümünden Sonra Kişiye Fayda Temin Eden Şeyler Nelerdir?
Hâmile Ve Emzikli Kadın Oruç Tutmayabilir
A'lâ Bin Hadramî'nin (r.a.) Fazileti
Oruçlunun Sürme Çekmesi
Borç Vermenin Fazileti
Allah'ın İsmine Hürmet
Fitnelerden Uzak Kalmak
Resûlullahın Hususiyetleri
Cehenneme Karşı Kalkan
Kimler Cennet Kokusunu Duyamaz?
Cehennemde Bir Araya Gelmeyecek Olanlar
Canlı Hayvanı Hedef Yapmak
Peygamberimizin Damadı: Hz. Osman
Hüreym Bin Fâtih'in (r.a.) Fazileti
Teyemmüm Kolaylığı
Yasin Sûresinin Fazileti
Allah Peygamberimizi Koruyordu
Söz Vermenin Ehemmiyeti
Namaz Kılanan Önünden Geçmek
Resûlullah Cuma Günü Özel Olarak Giyinirdi
Devlet Başkanlarının Kureyş'ten Olması
Peygamberimizin Ümmetini İkazı
Allah Yumuşaklığı Sever
İdarecilere Dalkavukluk Yapmamak
Başkasının Yerine Haccetmek
İyiliği Tamamlamak
Peygamberimiz Haricîleri Lânetlemişti
Ramazan Ayında Cehennemlikler Azâd Edilir
Zikrin Fazileti
Bir İnsanın Hidâyetine Sebep Olmak
Helak Eden Üç Şey
Şigar Nikahı
Anne Karnında İken Kaderin Yazılması
Peygamberimizin Hz. Fâtıma'ya Öğrettiği Dua
Kadınların Camiye Gitmesi
Peygamberimiz Kimlere Şefaat Edecek
Allah Rızâsı İçin Oruç Tutmak
Her Yetkili, Yetkisinde Bulunanlardan Sorumludur

Sıratta Fayda Temin Eden Bir Amel
Zekât Vermeyenler Şiddetli Hesaba Çekilecek
İnsanlara Teşekkür Etmenin Ehemmiyeti
En Faziletli Amel
Resûlullahın Hoş Görüsü
Resûlullah Vitir Namazında Hangi Sûreleri Okurdu ?
İlim Kaldırılacak
Muhacir Kimdir?
Ölülerin Ardından Konuşmak
İsrâiliyât
Altın Ve İpek Erkeklere Haramdır
İdareci Emri Altındakiler Hakkında İyi Niyet Beslemeli
Alışverişin Ve Dünürlüğün Arasına Girmemek
Müslümanlara Eziyet Etmek
Kadının Bereketlisi
Semâ Kapısının Açılacağı Vakitler
Mükemmel Oruç
Peygamberimizin Bir Mucizesi
Emânete Riâyet
Hz. Aişe'nin Resûlullahı Kıskanması
İki Vakit Namaz Arasında Boş Söz Söylememek
Namazları Başlarından Yukarıya Geçmeyecek Olan İki Kişi
Cuma Namazının Ehemmiyeti
Göz Değmesi Ve Dua İle Tedavi
Fakire Verilen Sadakadan Yemek
Çeşitli Hükümler
Saçları Boyamak
Hasta Ziyareti Ne Zaman Yapılmalı?
Kıyamet Şerli İnsanların Başına Kopacak
Nafile Orucu Bozan Kazâ Eder Mi?
Allah Verdiği Nimetleri Kulunun Üzerinde Görmeyi Sever
Tebâreke Sûresinin Fazileti
Hâkimliğin Mes'uliyeti
Allah'ın Kitabına Uygun Olmayan Şart
Allah'tan Haya Etmek
Kâfirin Kabir Suâli
Kur'ân Hakkında Bilgisizce Tartışmak
Resûlullaha Namaz Kıldıran Sahabî
Peygamberimizin Üç Tavsiyesi
Ezan Emandır
Dilenmek Kimler İçin Helâldir?
Cennet Allah'ın Lütfudur
Safların Tertibi Nasıl Olmalı?
Bir Yeri Ağrıyanın Yapacağı Dua
Duhâ (Kuşluk) Namazı
İlmi Kendisine Fayda Vermeyen Âlim
Hacet Duası
Kalplerin Cilası
Dilenmek Kimler İçin Caizdir?
Peygamberimiz Ümmeti İçin Nelerden Korkuyordu?
Akibetin Önemi
Peygamberimizin Bir Mucizesi
Resûlullahın Abdest Alma Şekli
Peygamberimizin Gaybî Bir Haberi
Hasta Ziyaretçisinin Ve Hastanın Kazancı
Günahın Ardından Pişmanlık Duymak
Resûlullahın Cerir Bin Abdullah'a Bir Şartı
İstihare Duası
Peygamberimizin Ümmetine Şefkati

MU'CEMU'S-SAĞİR TERCÜME VE ŞERHİ

Takdim

Sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabı, sünnetlerin en hayırlısı Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetidir. Sevgili Peygamberimiz pekçok hadislerinde bizleri sünnetine bağlanmaya teşvik etmiştir. Yine pek çok hadislerinde de ümmetinden sünnetini yaymalarını istemiştir. Meselâ bu hadislerden bir kaçı şu mealdedir:
"Allah, bizden bir söz işitip de onu başkasına ulaştırıncaya kadar muhafaza eden kimsenin yüzünü ak etsin! Zira ulaştıran birçok kimse onu işitenden daha iyi korur!"[1]
"Benden duyduğunuz şeyleri rivayet ediniz!"[2]
"Burada bulunan bulunmayana tebliğ etsin."[3]
Bunlardan başka gerek Kur'ân-ı Kerimde, gerekse hadislerde ilmin ve onu öğretmenin fazileti ile ilgili olarak sayılamayacak kadar teşvik vardır. İşte bütün bu teşvikler içindir ki, Sahabîler, hadisleri öğrenmek ve onları başkalarına öğretmek için gerçekten büyük gayretler sarf etmişler, bir hadis de olsa onu bilenden öğrenebilmek için o günün şartlarında günlerce yol almışlardır. Meselâ Peygamberimizi evinde misafir etme şerefinin sahibi, İstanbul'un aziz misafiri Ebû Eyyub el-Ensârî, bir hadis öğrenebilmek için Mısır'da vali olan Ukbe bin Amir'i (r.a.) ziyarete gitmişti.[4]
Sahabîlerden sonra en hayırlı nesil olan Tabiîn de bu noktada büyük gayretler gösterdiler. Hadisleri topladılar, yazdılar, tedvin ettiler. Onlardan sonra da bu vazifeyi Tebe-i Tabiîn devr aldı. Onların zamanında hadis ilmi altın çağını yaşadı. Hadisler tedvinle beraber bablarına göre tasnif de edildi. Ve ardından bugün herbiri birer ilim hazinesi olan hadis kitapları neşredildi. Bunlar:
Sünen, Cami, Müsned, Mu'cem, Müstedrek, Musannaf, Zevaid gibi isimler altında gruplaştı. Bu gruplar içerisine giren şu hadis kitaplarını sayabiliriz.
Buhari, Müslim, İbni Mâce, Tirmizi, Nesâî, Ebû Dâvud, Müsned, Muvatta, Dârimî, Mu'cemü's-Sagîr, Mu'cemü'l-Evsat, Mu'cemü'l-Kebîr, Camiu's-Sagîr, Câmiü'l-Kebir, Abdurrezak'ın Musannaf'ı, İbni Ebi Şeybe'nin Musannaf'ı, et-Tergib ve't-Terhîb, Süneni'l-Kübra, Mecmaü'z-Zevaid, Kenzü'l-Ummal.
Ayrıca hac, zekât gibi belirli konulara âit kitaplar neşredildi, yine çeşitli konularda 40 hadisler yayınlandı.

Banların pekçokuğu birkaç istisna dışında üzerinde ciddî çalışmalar yapılarak Türkçeye kazandırıldı. Saydığımız kitaplardan şunlar tercüme edildi:
Buhârî, Müslim, İbni Mâce, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvud, Muvatta, Dârimî, Camiü's-Sagîr, et-Tergib ve't-Terhîb.
Bunlardan Suyutî'nin Câmiü's-Sagîr'ini şerh ve tahkikli bir şekilde üç cilt halinde Abdülaziz Hatip ve Şaban Döğen beyle birlikte muhtasar olarak biz tercüme ettik.
Elinizdeki kitapla da üzerinde hiçbir çalışma yapılmamış olan ilk devir hadis kaynaklarından Taberânî'nin Mu'cemü's-Sagîr'ini iki cilt olarak tercüme etmiş olduk.

Bu Eser Üzerinde Neler Yaptık?

1. Mu'cemü's-Sagir harekesiz ve tahkiksiz olarak neşredildiğinden, metne hareke koyduk.
2. Hadislerin diğer hadis kitaplarından tahkikini yaptık. Farklı rivayetlere yer verdik.
3. Pekçok hadise şerh yaptık.
4. Tekrarları çıkardık.
5. Eser Taberânî'nin hadis aldığı şeyhlerine göre tanzim edilmiş olup, hadislerle ilgili hiçbir başlık yoktu. Biz her hadis için başlıklar çıkardık.
6. Eserin sonuna Türkçesi için kolay istifade edilmesi düşüncesiyle indeks hazırladık.
7. Yine istifadeyi kolaylaştırmak düşüncesiyle eserin Arapçası için de fihrist hazırladık.
8. Bilhassa günümüzde "Bize Kur'ân yeter. Hadisleri nakledenler güvenilir kimseler değil" gibi hezeyanlara şahit olduğumuzdan, sünnetin de dinin temel kaynağı olduğunu, hadisleri nakleden Sahabîlerin, Tabiînin, Tebe-i Tabiîn ve sonraki neslin güvenilir kimseler olduğuyla ilgili bir araştırma yaptık.
9. Müellif Taberânî hakkında kısa da olsa bilgi verdik.
İnşaallah bu gayretimizle "*Allah, bizden bir söz işitip de onu başkasına ulaştırıncaya kadar muhafaza eden kimsenin yüzünü ak etsin!*" hadisindeki duaya nail oluruz. Çünkü biz bununla Resûlullah'ın (s.a.v.) hadislerini Arapça bilmeyenlere ulaştırmış oluyoruz.
Burada tercüme esnasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Abdülaziz Hatip Beye teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.
Gayret bizden tevfik ve yardım Allah'tandır.
İsmail Mutlu
9.6.1996
Şirinevler[5]

İmam Taberânî Kimdir?

İmam Taberânî'nin tam ismi, Süleyman bin Ahmed bin Eyyûb eş-Şâmi el-Lahmî'dir. Künyesi ise Ebu'l-Kâsım'dır. Ba'ka'da doğmuştur. Taberiyye'ye nispet edilerek Taberânî denilmiştir.
Hicrî 260 (M. 873) yılında doğmuş, 273 yılında hadis dinlemeye başlamış, otuz sene ilim tahsilinde bulunmuş, o devrin ağır şartlarında Kudüs, Kayseriyye, Humus, Medâin, Şam, Mısır, Arabistan, Yemen, Irak, Bağdad, Küfe, Basra, İran ve İsbahan'a seyahat yapmıştır.[6]
Taberânî, bin veya daha fazla hadis âliminden (şeyh) hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Onun hadis dinlediği isimlerden bâzıları şunlardır:
Haşim bin Mersed et-Taberânî, Ebû Zur'a es-Sakafî, İshak ed-Debrî, İdris el-Attar, Beşir bin Musa, Hafs bin Amr, Ali bin Abdülaziz el-Begâvî, Mikdam bin Dâvud, Yahya bin Eyyûb el-Allâf, Ebû Abdurrahman Nesâî.
Taberânî'den de pekçok kimse hadis almıştır. Bunlardan bazıları: Ebû Halife, Ahmed bin Muhammed, Ebû Amr Muhammed bin Hüseyin Hüseyin bin Ahmed Ebû Bekir bin Ebî Ali, Ebu'l-Fazl Muhammed bin Ahmed, Ebû Nuaym el-Esbehânî.
Taberânî, hadis hafızlarının büyüklerindendir. Hadiste hüccet, yani 300 000'den fazla hadisi senetleriyle birlikte ezbere bilen unvanına sahiptir. Talebelerinden Ebû Abbas Şirazî, Taberânî'den 300 000 hadis yazdığını söyler.
İleri gelen âlimlerden Zehebî, İbni Kayyım el-Cevzî, Hafız Ebu'l-Abbas eş-Şirâzî ondan övgüyle bahsederler.[7]
Bediüzzaman da Taberânî için, "mevsuk (sika) ve sahih muhakkik" ifâdesini kullanır.[8]
O sadece hadis sahasında değil, tefsir ve fıkıh sahasında da tanınmış bir âlimdir.
Taberânî'nin büyüklü küçüklü yüz eseri vardır. Bunlardan bazıları:
Mu'cemü'l-Kebir,
Mu'cemü 'l-Evsat,
Mu'cemü's-Sagîr,
Müsned'il-Aşere,
Ma'rifeti's-Sahabe,
Müsned-i Ebî Hüreyre,
Et-Tefsir,
Delâilü'n-Nübüvve,
Müsned-i Ebî İshak,
Fezail-i Erbaati'r-Raşidin,
Ahbaru Ömer bin Abdülaziz,
el-Ehâdisü't-Tıval,
İsreti'n-Nisa,
Kitâbü'l-Evâil,
Kitâbü's-Sünne,
Kitâbü'n-Nevâdir.[9]
Hicrî 360 (M. 971) yılında. 100 yaşında iken vefat etmiştir. Kabri İsfehan şehrinin girişinde, Sahabîlerden Hammeme ed-Devsî'nin (r.a.) kabrinin yanındadır. Verdiği eserleriyle kabrine nur yağmasına vesile olmuştur. Allah kendisinden razı olsun.[10]

Mu'cemler ve Mu'cemü's-Sagîr

Hadis kitapları, tarzlarına göre sahih, sünen, müsned, mu'cem gibi kısımlara ayrılır. Elinizdeki kitap bu tasnif içerisinde mu'cem kısmına dahildir.
Mu'cem, râvi isimlerine göre (ale'r-rical) hazırlanmış hadis kitaplarıdır. Mu'cemler, Sahabe, şuyuh veya beldelere göre, çoğu kere alfabatik olarak sıralanırlar.[11]
Her ikisinde de râvilerin isimleri alfabetik olarak sıralanmakla birlikte, mu'cemlerle müsnedler arasında şöyle bir fark vardır: Müsnedlerde Sahabîleri genelde alfabatik sıraya koyarak onların rivayetlerine yer verilirken; mu'cemlerde müellifler kendi hadis aldıkları hocaları alfabetik sıraya koymuşlardır. Yani müsnedler hadisin ilk râvisine göre sıralanırken, mu'cemler müellifin hadis aldığı son râviye göre sıralanır.
Mu'cem te'lifinde Ahmed ve Muhammed isimlerini öne almak, sonra diğer hocaları sıralamak usûl olmuştur.[12]
Mu'cemlerin en meşhuru, Taberânî'nin üç mu'cemidir. Bunlar:
1. el-Mu'cemü'l-Kebîr: Taberânî'nin mu'cemlerinin en büyüğüdür. İçindeki hadis sayısı 25.000, 60.000000 gibi farklı sayılarla belirtilmiştir. Mutlak olarak mu'cem denilince bu eser hatıra gelir. Eğer başka mu'cemler kastediliyorsa, bu açıkça söylenilir.[13]
Mu'cemü'l-Kebir, Irak Evkaf Vezâreti tarafından, Hamdi Abdülmecid es-Silefi'nin tahkik ve tahrici ile 1978, 1983 yılları arasında 25 cilt olarak neşredilmiştir. Ancak muhakkik eserin 200 cüzünden[14] 13, 14, 15, 16 ve 21. cüzlerini, yazmalarını bulamadığı için bastıramadığını ifâde eder.[15]
2. Mu'cemü'l-Evsat: Taberânî'nin "O benim ruhumdur" dediği bu eserin orjinali altı cilttir.[16]
Eser, Mahmud et-Tahhan'ın tahkiki ile 1985 yılında neşrolunmaya başlamış ve 1995 yılında 11 cilt olarak tamamlanmıştır. 11. cilt fihristtir.
Eser, 9485 hadis ihtiva eder.
3. Mu'cemü's-Sagir: Taberânî'nin mu'cemlerinin en küçüğü olan bu eser, bizim tercemesini, şerh ve tahkikini yaptığımız elinizdeki eseridir.

Mu'cemü's-Sagîr, Taberânî'nin hocalarından bin tanesinin genellikle birer hadisini ihtiva eder. Müellif, kendilerinden hadis naklettiği hocalarının isimlerini alfabetik sıra içerisinde verir. Kitap, Ahmed bin Abdulvehhab'ın rivâyetiyle başlar, Eserde tekrarlanan hadislerle beraber 1070 hadis vardır. Biz bunlardan 816sını tercüme etmiş bulunuyoruz. Tercüme etmediğimiz hadislerin çoğu tekrar olanlar.
Eserin iki cilt halindeki baskısı 1968 yılında, Abdurrahman Muh. Osman'ın tashihi ile Medine'de Mektebetü's-Selefiyye tarafından gerçekleşmiştir.
Eserin yazma nüshaları GAS 1, 196. Târihu't-türâsil-arabî, 1, 318'de kayıtlıdır.[17]
Biz tercümemizde 1983 Beyrut baskısını esas aldık.[18]

Sünnete Uymanın Ehemmiyeti

Kur'ân'dan sonra en önemli kaynak sünnettir. Sünnet, Peygamberimizin (a.s.m.) sözleri, davranışları, yahut başkalarının yaptığını görüp hoş karşıladığı hallerdir. Peygamberimizin bizzat yapmış olduğu işlere fiilî sünnet, dili ile ifâde ettiği mübarek sözlere kavlî sünnet, başkalarından duyduğu veya gördüğü halde yasaklamayıp hoş karşıladığı hareketlere de takriri sünnet denir. Peygamberimizin namaz kılmasını, abdest alış şeklini fiilî sünnete, "Selâmı yayınız" şeklindeki emrini kavlî sünnete, gördüğü halde ses çıkarmadığı teşbih kullanmayı da takrirî sünnete misâl olarak verebiliriz. Çünkü Peygamberimizin bâtıl ve İslâmın kabul etmediği şeyler karşısında susması düşünülemez.
Evet, Peygamberimizin sünneti, Kur'ân'ın anlattığını teyid eder, onu izah eder, herkesin anlayamadığı hükümleri açığa kavuşturur, kısaca anlatılanları ayrıntılarıyla anlatır, sınırsız olanı sınırlandırır. Onda bulunmayan hükümler koyar. Meselâ Kur'ân'da namaz kılmak ve oruç tutmak emredilmiş, fakat namazın farzlarını, rekâtlarını, vaciplerini, kasdî olarak oruç bozmanın keffâreti gerektireceği gibi hususları sünnet açıklamıştır. Sahurda ne zamana kadar yenilmesinin caiz olduğunu ifâde eden,
"Sabah vakti beyaz iplik siyah iplikten ayırdedilinceye kadar yiyin için"[19]
âyetinde geçen "beyaz ve siyah iplik" ifâdesinden maksadın, gündüzün beyazlığı ile gecenin karanlığı olduğu hadiste açıklanmıştır. Bir erkeğe hanımının halâ ve teyzesini nikahlamasının haram olduğunu, erkeğin altın kullanmasının, ipek elbise giymesinin haramlığını yine sünnetten öğreniyoruz.
Bunun içindir ki, Kur'ân'da pekçok âyette sünnete uymanın, Peygamberimize (a.s.m.) itaat etmenin farz olduğu anlatılır. Sünnetin dindeki yerini ve önemini açıkça ortaya koyan âyetlerden bâzıları şu mealdedir:
"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah'da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir."[20]
"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin; Peygambere ve sizden olan idarecilere de itaat edin. Birşeyde anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah'a ve Resulüne havale ederek çaresini Kur'ân'da ve Resûlullah'ın sünnetinde arayın —eğer Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıyorsanız. Böylesi daha hayırlıdır ve neticesi de daha güzeldir."[21]
"Rabbine and olsun ki, onlar, aralarındaki anlaşmazlıklar için senin hükmüne müracaat edip, sonra da verdiğin hükme gönüllerinde hiçbir sıkıntı ve şüphe duymaksızın tam bir teslimiyetle razı olup uymadıkça, hakkıyla îman etmiş olmazlar."[22]
"Peygamber size ne emretmişse alın, neyi yasaklamışsa ondan da kaçının. Allah'tan korkun. Muhakkak ki Allah'ın azabı pek şiddetlidir."[23]
Bu âyetlerle Resule uymanın sıkı sıkıya emredilmesi, Peygamberimizin söylediklerinin de vahiy kaynaklı olmasındandır. Bu gerçek bir âyette şöyle anlatılır:
"O kendi keyfine göre konuşmaz. O ancak kendisine vahyolunanı söyler."[24]
Sünnetin dînimizde bir kaynak olduğuna işaret eden bu âyetlerin yanı sıra, birçok da hadis vardır. Bunlardan ikisi şöyledir:
"Bana Kur'ân ve bir o kadarı daha [sünnet] verildi. Yakında karnı tok, koltuğuna yaslanmış birisi, 'Size Kur'ân yeter; onda neyi helâl bulursanız, onu helâl kabul ediniz, onda neyi haram bulursanız onu da haram biliniz' diyecek. Şunu iyi biliniz ki, Allah Resulünün haram kıldığı da Allah'ın haram kıldığı gibidir."[25]
"Sizlere iki şey bırakıyorum. Bunlara sım sıkı sarıldığınız müddetçe hiçbir surette doğru yoldan sapmazsınız. Bunlar Allah'ın Kitabı ve Resûlullahın sünnetidir."[26]
Gerek âyet-i kerimelerde, gerekse hadis-i şeriflerde Peygamberimizin emrine tâbi olmak kesin bir şekilde emredildiği içindir ki, başta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olmak üzere bütün Sahabîler ve Sahabîlerden sonra gelen Tabiîn, onlardan sonra gelen Tebe-i Tabiîn ve sonra gelen âlimler kendilerine sorulan bir meselenin hükmünü evvelâ Kur'ân'da aramışlar, onda bulamadıklarında sünnete müracaat etmişlerdir.
Bediüzzaman da sünnetin dinin kaynağı olduğuna şöyle dikkat çeker:
"Zât-i Risâletin akvali gibi ef'al ve ahvali ve etvar ve harekâtı [sözleri gibi fiilleri, halleri, tavır ve hareketleri] dahi menâbi-i din ve şeriattır. Ve ahkâmın me'hazleridir [kaynaklarıdır]."[27]
Bediüzzaman, Muhakemât isimle eserinde de, "Hadîs, maden-i hayat ve mülhim-i hakikattir"[28] diyerek sünnetin gerçek bir hukuk kaynağı olduğunu ifâde etmiştir. Fakat Bediüzzaman, şeriata kaynak olacak hadislerin sahih olmasını şart koşmakta ve bununla ilgili olarak, "Müfessir-i Kur'ân olan ehâdîs-i sahiha [sahih hadisler] bize kifayet eder" demektedir.[29]
Çağdaş âlimlerden Said Ramazan el-Butî de, sünnetin ehemmiyeti ile ilgili olarak şöyle der:
"Kur'ân ve sünnetin otoritesi dışındaki bütün otoriteleri reddetmekle İslâm, hukukunu hem kavram yönünden, hem de uygulama kaabiliyeti bakımından çeşitli yabancı tesirler yığınının oluşturduğu terekeden kurtarmış; böylece bütün Müslümanları, Allah'ın kelâmı olduğuna inandıkları Kur'ân'ın muhtevası ve onun Hz. Peygamberin sünneti içinde yapılmış tefsiri ile yüz yüze getirmiş oluyorlar."[30]
Yine Asrımız âlimlerinden Mevdudî ise sünnetle ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar:
"Bu ümmetin eşsizliği, birliği ve İslâm geleneğinin sürekliliği, toplumun hidâyet kaynaklarının birlikte algılanıp hayata geçirilmesi ile sağlanmıştır. Bu hidâyet kaynakları da Kur'ân ve sünnettir. Müslüman ümmetin zamansal dikey oluşumu ile mekansal yatay oluşumu Kur'ân ve sünnete olan bağlılıkları nisbetinde olmuştur. Bir kaynak olarak sünnet, değerlendirme dışa bırakılacak olursa, ümmet yapısı çözülür, korunamaz."[31]

Sünnet-i Seniyyeye Uymanın Sevabı

Sünnete uymak çok sevaplı bir iştir. Bilhassa bid'aların yaygınlaştığı, ümmetin fesada gittiği zamanımızda sünnete tâbi olmak daha ehemmiyetlidir. Böyle zamanlarda bir sünneti işlemek binlerce sevap kazandırabilmektedir. Resûlullah (a.s.m.) bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifâde eder:
"Bid'ad ve ve dalâletlerin her tarafı istila ve ümmetimin bozulduğu bir zamanda sünnetime sarılana yüz şehid sevabı vardır."[32]
Sünnete tâbi olmanın bu derece büyük sevap kazandırmasının sebebini şöyle izah edebiliriz:
Bir Müslümanın en yüksek gayesi, Allah'ın rızâsını kazanmaktır. Allah'ın rızasını kazanma yolları içerisinde en sağlamı, en makbulü ve en kısası, Resûlullahın gösterdiği ve takip ettiği yoldur. Resülullahı sevmek ve ona tâbi olmak bizi Allah'ın rızâsına götürecek yegâne yoldur. Bu gerçek bizzat Rabbimiz tarafından şöyle ifâde edilir:
"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir."[33]
Yüce Rabbimiz Nisa Sûresinin 69. âyetinde de kendisine hakkıyla iman etmeyi, her hususta Resülullahın hükmünü tam bir teslimiyetle kabul etme şartına bağlamıştır. Bu âyet-i kerimede de meâlen şöyle buyururur:
"Her kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine pek büyük nimetler bağışladığı peygamberler, sıddîklar, şehidler ve salih kimselerle beraberdir. Onlar ise ne güzel arkadaşlardır!"
Bununla ilgili olarak bir başka âyet-i kerimenin meali ise şöyledir:
"Sizden kim Allah'a ve Resulüne itaat eder ve güzel işler yaparsa, ona da mükafaatını iki kat veririz. Onun için biz Cennette pek güzel ve arkası kesilmeyecek bir rızık hazırlamışızdır."[34]
"Andolsun ki, Allah'ın rahmetini ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için, Allah'ın Resulünde size güzel bir nümûne vardır"[35]

Allah Bizden Resulüne Uymamızı Niçin İstiyor?

Cenâb-ı Hakkın bizden Resulüne uymamızı istemesi, model ve rehber olarak onu göstermesinin sebebi, bizi kendi rızâsına ulaştıracak her türlü hal ve hareketi, ibâdet ve güzel ahlâkı onun mübarek şahsında topladığı içindir. Sevgili Habibini her yönden en mükemmel surette, en ideâl ve mutedil bir şekilde yarattığı içindir. Böyle olduğu içindir ki,
"Muhakkak ki, sen yüce bir ahlâka sahipsin"[36]
ifadeleriyle onun ahlâkını övmüştür. Peygamberimiz de,
"Rabbim bana, edebi en güzel bir surette ihsan etmiş, edeplendirmiştir" buyurarak bu gerçeğe dikkat çekmiştir.
Evet, sünnet-i seniyyenin her bir meselesi, karanlıklı ve zararlı yollarda birer pusula ve fener vazifesi görür. Herkes akimi kemiren, ruhunu tâzip eden, kalbini yaralayan dertlerin ilacını sünnet-i seniyyede rahatlıkla bulabilir. Sünnet-i seniyye düsturları ruhî, akîl ve kalbî, bilhassa içtimaî yaralar için çok faydalı merhem ve ilaçtır.
Peygamberimiz dış görünüşü ve bünyesi itibarıyla en güzel insan, en seçkin bir şahsiyet olduğu gibi; yaşayışı, hareketi ve ahlâkı bakımından da hep itidal ve istikamet üzere olmuş; ifrat ve tefritten uzak bir hayat yaşamıştır. Bunun için, sünnet-i seniyyenin her meselesinde bir nur, bir edep ve bir hikmet vardır. "Sünnet-i seniyye edeptir. Hiçbir meselesi yoktur ki, altında bir nur, bir edeb bulunmasın" diyen Bediüzzaman Hazretleri, "Edebin envaını [her çeşidini] Cenâb-ı Hak Habibinde cemetmiştir [toplamıştır]. Onun sünnet-i seniyyesini terk eden edebi terk eder" der.[37]
Peygamberimizin her hareketi tâbi olunacak ve takip edilecek en güzel rehberdir. Ölçü olarak alınacak en sağlam kanunlardır. Onun günlük yaşayışla ilgili sıradan bir hareketinde bile insan hayatını yakından ilgilendiren birçok fayda ve hikmetler vardır. Meselâ yemekten önce ve sonra ellerini yıkayan, sofrada iken sünnete uyarak midesini tıka basa doyurmayan, yatağa girerken sağ tarafına yatan bir insan sıhhat bakımından birçok faydalar elde eder. Aynı şekilde evine girerken Resullahın tavsiyesini dinleyerek selâm veren, aile ve çocukları arasında bulunduğu vakit Resulullahın aile hayatıyla ilgili sünnetini yaşayan huzurlu bir aile hayatı yaşar. İş hayatında herkese güler yüz gösteren, herkese yardımcı olmaya çalışan, bitmez tükenmez bir hazine olan kanaat düsturuna ve iktisat prensibine hassasiyet gösteren biri bunun maddî manevî faydasını elbette görecektir.
Bir diğer husus, sünnet-i senîyyeyi yaşayan bir mü'min, hem kendi doğru yoldan sapmaz, hem de başkasını saptırmaz. Bu gerçek sünnetin sahibi Resulullahın mübarek lisânında şöyle ifâde edilir:
"Ey insanlar size iki şey bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarılırsanız, hiçbir zaman dalâlete düşmezsiniz. Onlar: Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetidir."[38]
İşte sünnet-i seniyyenin yaşanmasında daha bunlar gibi birçok hikmetler vardır. Bu sebeple, her Müslüman sünnet-i seniyyeyi yaşamayı ve yaşatmayı kendisi için en mühim vazife olarak görmelidir.
Sünnetin her meselesine uymak mümkün olmayabilir. Bediüzzaman'ın da ifâde ettiği gibi, sünnet-i seniyyenin herbir nevine tamamen bilfiil tâbi olmak, imanda kemâl mertebede bulunan evliya ve asfiya gibi kimselere ancak müyesser olur. Fakat bir Müslüman, "Ben sünnetin her çeşidini tatbik edemiyorum, acaba benim sünnete olan bağlılığım kalmadı mı?" diye düşünmemelidir. Çünkü, insan hayatının bütünü gibi geniş bir dâireyi içine alan sünnetin tamamına bilfiil uymak mümkün değildir. İnsan hâlis niyetiyle, sünnete taraftar olmasıyla, işlemese dahi sünnetin esaslarını kabul edip talip olmasıyla bu bağlılığı göstermiş olur. Bu herkesin elinden gelir. O halde ümitsizliğe düşmeye gerek yoktur.[39]
Bir hususu daha belirtmek isteriz. Sünnet-i seniyyenin terkinde günah olmamakla birlikte, büyük sevaptan mahrumiyet vardır. Peygamberimizin biz Müslümanlara iki büyük emânetinden biri olan sünnetin değiştirilmesi ise bid'attır, dalâlettir ve büyük hatâdır. Ehemmiyetsiz görülmesi büyük bir kabahattir. Bediüzzaman, sünnetin ehemmiyetsiz görülmesini cinayet olarak vasıflandırır.
Sünneti bile bile terk eden Resulullahın şefaatinden mahrum kalır. Şefaat, Peygamberimizin Kıyamet gününde ümmetinin günah ve kusurlarını affetmesini Allah'tan istemesidir.[40]

Peygamberimizin Bütün Fiillerinin Bağlayıcılık Açısından Aynı Mıdır?

Peygamberimizin bütün fiilleri bağlayıcılık açısından aynı derecede dinî bîr kaynak teşkil etmez. Alimler, Peygamberimizin fiillerini bağlayıcılık açısından şu üç kısma ayırırlar:
1. Hem Peygamberimizin, hem de ümmetinin uyması gereken fiiller: Peygamberimizin İslâmiyetin emirlerini açıklamak için yaptığı fiillerde ümmetinin kendisine tâbi olması gerekir.
Peygamberimizin yaptığı bir fiil kendisi için farz ise ümmeti için de farzdır. Namaz kılması, oruç tutması, haccetmesi gibi. Fiil Peygamberimiz için vâcipse ümmeti için de vaciptir. Kurban kesmesi, vitir namazmda kunut tekbiri alması gibi. Fiil Peygamberimize mübahsa ümmetine de mubahtır. Yemesi, içmesi, yatması gibi. Farz ve vacip olan fiiller terk edilmez, hiçbir şekilde değiştirilmez.
Peygamberimize tâbi olarak ümmetinin bâzı fiilleri işlemesi de sünnettir. Sabah namazının farzından önce iki rekât, öğlen namazının farzından önce dört, farzından sonra iki rekât namaz kılmak, abdest azalarını yıkamaya sağdan başlamak gibi.
2. Peygamberimizin kendisine mahsus fiilleridir: Bunlara "Hasâisü'n-Nebeviyye" "peygamberliğe ait özellikler" denir. Meselâ Peygamberimizin gece teheccüt namazı kılması farzdı. Fakat bizler için bu namaz farz değil, sünnettir.
3. Peygamberimizin beşerî yönü ile ilgili olan fiiller: Yemesi, içmesi, giyinmesi, konuşması, yürümesi gibi. Bunlara "âdâb" denilir. Âdaba uymak şart değilse de bir Müslüman bu hareketlerinde de Peygamberimizi (a.s.m.) taklid ederse, bu günlük hareket artık sıradan bir hareket olmaktan çıkar, Allah rızâsı için Resûlullahı taklid ettiğinden bir ibâdet mânâsı kazanır. Böylece bütün bir ömrü ibâdetle geçirmek mümkün olur. Bunun içindir ki, Sahabîler bu davranışlar bakımından da Peygamberimize uymaya çok ehemmiyet vermişlerdir. Bunun birçok misâlinden bir kaçına yer verelim:
Enes (r.a.) çocuklara rastladığında selâm vermiş, Resûlullahın da (s.a.v.) çocuklara rastladığında onlara selâm verdiğini rivayet etmiştir.[41]
Hz. Ömer Hacerü'l-Esved'i öptükten sonra şöyle demişti:
"Hiç şüphesiz, ben senin bir taş parçası olduğunu biliyorum. Ne faydan dokunur, ne de zararın. Eğer Resûlullahın (s.a.v.) seni öptüğünü görmemiş olsaydım, ben de öpmezdim."[42]
Abdullah bin Mugaffel de (r.a.) hatırlattığı bir sünnete uymayan ve aksine hareket eden bir akrabasına darılmıştır.[43]
"Ben Resûlullahın (s.a.v.) izini takip eder, onun yaptığını yapmaya çalışırım"[44] diyen Ebû Mûsâ el-Eş'arî de (r.a.), her sözünde, her hareketinde Peygamberimizi örnek alırdı. Bir gün oğlu aksırmıştı. Ona "Yerhamükallah" demedi. Bir başkası aksırdı, ona "Yerhamükallah" diye duâ etli. Bunun sebebi sorulduğunda şu cevabı verdi:
"Peygamberin (s.a.v.),
"Biriniz aksırdığı zaman eğer, "Elhamdülillah" derse, siz de "Yerhamükallah" deyin. Demezse siz ona "Yerhamükallah" demeyin" buyurduğunu işittim."[45]
Sünnetin mertebeleri olduğunu söyleyen Bediüzzaman bununla ilgili olarak meâlen şöyle der:
Bir kısmı farzdır, terk edilmez. O kısım, Şeriat-ı Garrâda tafsilatıyla beyan edilmiş. Onlar muhkemattır; hiçbir cihetle değişmez. Bir kısmı da nafile çeşidindendir. Bu da iki kısımdır:
Bir kısmı farzlara tâbi olan sünnet namazlar, abdestin sünnetleri gibi ibâdete tâbi sünnet-i seniyyelerdir. Onlar dahi Şeriat kitaplarında açıklanmış; onların değiştirilmesi bid'attır. Diğer kısmı 'âdâb' tâbir ediliyor ki, Peygamberimizin hayatını anlatan kitaplarında zikredilmiş. Onlara muhalefete bid'a denilmez; fakat Peygamberimizin âdabına bir nevi muhalefettir ve onların nurundan ve o hakikî edebten istifade etmemektir. Bu kısım ise, örf ve âdetler, yeme, içme, konuşma, yatma gibi fıtrî işlerde Resûl-i Ekremin (a.s.m.) tevatürle malum olan harekâtına uymaktır. Bu nevi sünnetlere âdâb tâbir edilir. Fakat o âdaba ittiba eden, âdâtını ibâdete çevirir. O âdâbtan mühim bir feyz alır. En küçük bir âdaba saygı göstermek, korumak, Resûl-i Ekremi (a.s.m.) hatıra getiriyor, kalbe bir nur veriyor.
Sünnet-i seniyyenin içinde en mühimini, İslâmiyet alâmetleri olan ve şeâire de taalluk eden sünnetlerdir. Şeâir, âdeta umumî hukuk nev'inden, cemiyete âit bir ubudiyettir. Birisinin yapmasıyla o cemiyet umûmen istifade ettiği gibi, onun terkiyle de umum cemaat mes'ul olur. Bu nevi şeâire riya giremez ve ilân edilir. Nafile nevinden de olsa, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir. [46] Ezan okumak şeâir nevinden bir sünnettir.[47] Bu ifâdelerle sünnetin mâhiyeti ve muhtevasını tespit eden Bediüzzaman, sünnete uygun yaşamanın Müslümanlar arasında gerçek bir barış ve huzur medeniyeti kurmaya sebep olduğuna da dikkat çekiyor. Onun getirdiği şeriatın on dört asrı ve insanlığın beşte birisini âdilâne ve hakkaniyet üzere idare ettiğini söylüyor. Onun getirdiği kanunların bedevi, okuma yazma bilmeyen, sosyal hayattan mahrum olan kimseleri, yaşadığı devirde çok çok ileri olan milletlere birer üstad, birer muallim yaptığını ifâde ediyor.[48]

Sünneti Nakledenler Güvenilir Kimselerdir

"Bâzı kimseler sünneti nakleden kimselerin güvenilir olmadığını, bu sebeple sadece Kur'ân-ı Kerimin esas alınması gerektiğini iddia ediyorlar. Acaba öyle mi?"
Bu ve benzeri sözler, İslâmiyeti ortadan kaldırabilmek için yüzyıllardır oynanan oyunların bir uzantısıdır. Bunlar bazan açıkça saldırırlar, bazan dost perdesi altında görünen kimseler vasıtasıyla fikirlerini yayarlar. Samimî olsa da aklî muhakemeden noksan kimselerin de bu görüşleri benimsemesi, böylelerinin ekmeğine yağ sürer.
Herşeyden önce böyle bir iddia başta Sahabiler olmak üzere Tabiîne, Tebe-i Tabiîne bir iftiradır. Çünkü hadisler bize kadar Sahabiler, Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn yolu ile gelmiştir. Böyle bir sözün nasıl büyük bir iftira olduğunu anlayabilmek için bu başlık altında sünnetin bize kadar nasıl hassasiyetle geldiği konusu üzerinde duracağız. Hadis naklinde ilk halkayı Sahabiler teşkil ettiklerine göre önce onlar üzerinde duralım:[49]

Sahabilerin Fazileti

Bütün Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Sahabiler adalet sahabidir ve itimada şayandır. Bunda hiçbir Ehl-i Sünnet âliminin görüşü farklı değildir. Ehl-İ Sünnet âlimleri, Şahabının güvenilir ve itimada şayan olduğuna âyet ve hadislerden delil getirirler. Meselâ bununla ilgili âyetlerden bâzılarının meali şöyledir:
"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği tavsiye eder, kötülükten sakındırırsınız ve Allah'a hakkıyla iman edersiniz."[50]
"Biz sizi böylece aşırılıktan uzak, adalet ve doğruluk üzere olan bir ümmet yaptık tâ ki kıyamet gününde siz peygamberlerin İlâhî hükümleri tebliğ etmiş olduklarına dâir, insanlar üzerine şahit olun, Peygamber de sizin doğru yolda olduğunuza şâhît olsun."[51]
"İslâm'da önceliği olan Muhacir ve Ensar ile onları güzellikle takip ederek örnek alanlar ve onları hayırla yâd edenlere gelince: Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdır. Allah onlara, içinde ebedî olarak kalmak üzere altından ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. Bu ise en büyük kurtuluştur."[52]
Daha pekçok âyette Yüce Rabbimiz Sahabîleri över ve onlardan razı olduğunu bildirir. Bütün bu âyetler Sahabîlerin âdil ve güvenilir olduğu hususunda tam bir katiyet ifade eder. Kıyamete kadar okunacak bir kitap olan Kur'ân'da Allah'ın kendilerinden razı olduğunu bildirdiği insanların yalan söylemesi ve onlara güvenilmemesi elbette düşünülemez.
Diğer taraftan Sahabîlerin fazileti hususunda âyetlerin yanı sıra sayılamayacak kadar çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bâzılarının meali şöyledir:
"Ashabım hakkında Allah'tan korkun! Ashabım hakkında Allah'tan korkun! Sakın benden sonra onlara düşman olup sövmeyin. Onları seven, bana olan sevgisinden dolayı sevmiş olur. Onlara kızıp kin duyan da, bana olan kin ve düşmanlığından dolayı böyle yapmış olur. Onlara sıkıntı veren bana sıkıntı vermiş; bana sıkıntı veren de Allah'a ezâ etmiş olur. Allah'a ezâ eden de büyük bir felâketle yüz yüze gelmiş demektir."[53]
"Ne mutlu beni görüp iman edene! Ne mutlu beni göreni görene"[54]
"Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisinin arkasından giderseniz gidiniz, doğru yolu bulursunuz."[55]
Peygamberimiz (s.a.v.) başka bir hadislerinde de Ashabına dil uzatılmamasını emreder ve şöyle buyurur:
"Sakın benim Ashabıma sövmeyin. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Uhud Dağı kadar altını sadaka olarak verseniz, Sahabîlerimden birinin iki avuç hurma sadakasına, hattâ bunun yarısına bile yetişemezsiniz."[56]
Birgün Peygamberimize, "İnsanların en hayırlısı hangisidir?" diye soruldu. O da;
"Benim asrımdakilerdir. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenlerdir" buyurdu.[57]
Görüldüğü gibi, Peygamberimiz (s.a.v.), Sahabîleri sevmeyi kendisini sevmekle onlara sıkıntı vermeyi kendisine sıkıntı vermekle bir tutuyor. Sahabîleri, "Ne mutlu beni görenlere!" buyurarak övüyor. Sahabîleri görmeyi bir bahtiyarlık sayıyor. Sahabîlerin hangisinin peşinden gidilirse gidilsin doğru yolun bulunacağını bildiriyor. Ashaba dil uzatmayı yasaklıyor. Sahabe olmayanın vereceği Uhud Dağı kadar sadakanın onların verdiği bir avuç hurmaya yetişemeyeceğini bildiriyor.
İnsanların en hayırlısının Sahabîler olduğunu bildiriyor. Pekçok hadislerinde isim isim Sahabîlerin faziletlerini sayıyor. Bütün bunlar ortada iken Sahabîlerin verdiği haberi güvenilir bulmamak iftira değilse nedir? Evet, bizzat Allah ve Resulünün güvenilir olduğunu bildirdiği kimselere sıradan ve ne olduğu belirsiz insanların dil uzatması, güvenilir olmadıklarını söylemeleri, asıl kendilerinin güvenilir olmadığını, samîmi olmadıklarını göstermez mi?
Sahabilerin fazileti hakkında faraza hiçbir âyet ve hadis olmasa idi, onların itimad edilir kimseler olduğuna yine hükmedebilirdik. Çünkü bu insanlar bütün dünyanın Peygamberimizin karşısında olduğu bir zamanda ona iman etmişler, imanları uğrunda dayanılmaz işkencelere maruz kalmışlar, müşrik oldukları için babalarını, annelerini, evlatlarını, amca ve dayılarını karşılarına almışlar. İmanları uğrunda vatanlarından, sevdiklerinden ayrılıp hicret etmişler, bütün servetlerini Allah rızası için harcamışlar, İslâmiyetin yayılması için hayatlarını feda etmişler, Peygamberimize (s.a.v.) etten birer kalkan olmuşlardır. Böyle insanlara itimat edilmeyecek de, "Hadis nakledenlere itimad edilmez" diyenlere mi güvenilecek? İslâmiyetin yayılması için bu derece gayret ve fedakarlık gösteren insanların İslâmiyet hakkında yanlış şeyleri nakledeceklerini, Peygamberimiz hakkında yalan uyduracaklarını söylemek hangi insafa sığar. Bu konuda Bediüzzaman'ın şu ifâdeleri ne kadar yerindedir. (Mealen alıyoruz):
İnsan fıtratında yalana "Yalan" demeye bir meyil vardır. Sahabîler ise sıdk ve doğruluk için can ve mal, anne ve baba, kavim ve kabilelerini feda edip, sıdk ve hak için fedai oldukları halde, hem *"Benden bilerek yalan birşey haber veren, cehennem ateşinden yerini hazırlasın!"*[58] mealindeki hadis-i şerifin tehdidine karşı, yalan karşısında susmaları mümkün değildir.[59]
İnsanın fıtratında yalana "Yalandır" demeye karşı cibillî bir meyil vardır. Bilhassa her topluluktan daha çok yalana karşı susmayan Sahabîler olsa; hele haber verilen şeyler Resûl-i Ekreme (a.s.m.) ait olsa; bilhassa nakledenler Sahabilerin meşhurlarından olsa, artık ona yalan karışmaz.[60]

Bâzıları "Hatâ Yapabilirim" Endişesiyle Hadis Rivayet Etmedi

Sahabîlerden bâzıları "Belki hatâ yapabilirim" düşüncesiyle ya hiç hadis rivayet etmemişlerdir, veya çok az rivayet etmişlerdir. Meselâ ilk Müslümanlardan ve hayatta iken bir hadiste toplu olarak Cennetle müjdelenen on Sahabîden birisi olan Saîd bin Zeyd'in nerede ise hiç hadis rivayet etmediği nakledilir.[61]
Hadis rivayet etmekten çekinen Sahabîlerden birisi de yine Cennetle müjdelenen on Sahabîden biri olan Zübeyr bin Avvam'dı (r.a.). Oğlu Abdullah (r.a.) kendisine, "Ben senin İbni Mes'ud, filan veya filan gibi hadis rivayet ettiğini görmüyorum, niçin?" diye sormuştu. Hz. Zübeyr şu cevabı verdi:
"Şunu iyi bil ki, ben Müslüman olduğumdan beri Resûlullahtan (s.a.v.) ayrılmadım. Ancak ben ondan bir söz işitmiştim.
"Kim bile bile bana yalan isnatta bulunursa, Cehennemdeki yerine hazırlansın" buyurmuştu."[62]
Evet, daha bir çok Sahabî,
"Kim benim üzerime söylemediğim bir sözü söyledi diye yalan uydurursa Cehennemdeki yerine hazırlansın"[63]
mealindeki hadis-i şerifin tehdidinden öylesine korkuyordu ki, hadis rivayetinden çekindikleri için, "Biz ihtiyarladık. Resûlullahtan hadis rivayet etmek çok zordur" diyorlardı.[64] Bildikleri pekçok hadisi dahi "Belki bir kelimesini yanlış nakledebilirim" endişiyle rivayet etmekten vaz geçiyorlardı.
Hz. Enes, çok hadis rivayet etmekten çekiniyor ve "Sizlere çok hadis rivayet etmeme Resûlullahın şu hadisi cidden mâni olmaktadır" demiş ve "Kim benim üzerime yalan söylerse..." hadisini zikretmiştir.[65]
Yine Enes (r.a.) bir hadis rivayet edip bitirdiğinde, "...veya hadis Resûllullahın buyurduğu gibidir"[66] demeyi âdet edinmişti. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) Ebu'd-Derdâ (r.a.) gibi Sahabîler de bunu âdet edinmişlerdi.
Sahabilerin Tabiîn âlimlerinden el-A'meş, Sahabîlerin hadis hususundaki titizliklerini şu ifâdelerle övmüştür:
"Bu ilim öyle bir topluluğun elindeydi ki, onlardan birine, gökten yere düşmek bu ilme bir vav, bir elif, veya bir dal ilave edilmesinden daha sevimli gelirdi."[67]
Hadis rivayet edenleri inceden inceye araştırıp değerlendirmeye tâbi tutan ve bu sahada eser veren İbni Kayyım el-Cevzî bununla ilgili olarak şöyle der:

Sahabi bir söz söylediği, bir hüküm veya bir fetva verdiği zaman, onda bizde bulunmayan anlayış imkanları vardır. Sahabînin bir meseleyi iyi anlayabilmesinin sebebi, Peygamberimizden (s.a.v.) veya başka bir Sahabîden işitmiş olmasından kaynaklanır. Sahabîlerin hal ve yaşayışlarını bilmeyenler her hangi bir husus hakkında "Eğer Sahabîler bu konuda Peygamberimizden bir şey duymuş olsalardı naklederlerdi" derler. Halbuki Sahabîler Peygamberimizden birşey naklederlerken fazla veya eksik bir şey söyleriz diye korkarlardı. Onlar Peygamberimizden işittikleri şeyi defalarca konuştukları halde onu Peygamberimizden işittiklerini açıklamazlardı.[68]

Hadis Rivayet Edenlerden Şahit İstendi

Sahabîler gerektiğinde birbirlerine rivayet ettikleri hadisi Resûlullahtan duyduklarına dâir şahit istemişlerdir. Buna birkaç misâl verelim:
Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) bir nine gelerek torununa mirasçı olmak istediğini söyledi. Ebû Bekir (r.a.), "Ben Kur'ân'da nine için miras hakkı olduğunu bulamıyorum. Peygamberin de (s.a.v.) ninenin bir hakkının olduğunu söylediğini bilmiyorum" dedi. Orada bulunan Mugîre (r.a.) "Resûlullah (s.a.v.) nineye 1/6 verdi" dedi.
Hz. Ebû Bekir, "Senden başka bu hususta bilgisi olan var mı?" diye sordu. Muhammed bin Mesleme (r.a.) buna şahitlik edince de nineye 1/6 hakkını verdi.
Hz. Ömer, bâzı zamanlar "Resûlullah şöyle buyurdu" diyenlerden bunu gerçekten Resûlullahtan işittiklerine dâir iki şahit istemiştir.
Bir defasında âlim Sahabîlerden Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) Hz. Ömer'i ziyarete gelmişti. Huzuruna girmek için izin istedi. İsteğine karşılık alamayınca geri döndü. Kapıyı açan Hz. Ömer onun döndüğünü görünce sebebini sordu. Ebû Musa (r.a.) şu cevabı verdi:
"Senden üç defa müsaade istedim, izin vermedin. Bunun üzerine geri döndüm. Çünkü Resûlullahın (s.a.v.),
"Biriniz bir yere girmek istediğinde üç defa izin istesin. Müsaade edilmezse geri dönsün" buyurduğunu işitim."
Hz. Ömer (r.a.) Ebû Musa'nın (r.a.) yalan söylemeyeceğinden emindi. Fakat yine de hadisi tahkik etmek istiyordu. Ebû Musa'ya (r.a.), "Bunu Resûlullahtan işittiğine dâir bir delil getir. Yoksa seni cezalandırırım" dedi.
Bunun üzerine Ebû Musa (r.a.) Sahabîlerin toplu bulunduğu bir yere gitti. Durumu onlara izah etti. Aynı hadisi Resûlullahtan duyduğunu söyleyen Übey bin Ka'b (r.a.)-Diğer bir rivayete göre Ebû Said el Hudrî (r.a.)-ile Hz. Ömer'e gitti. Übey (r.a.) bu hadisi Resûlullahtan (s.a.v.) kendisinin de işittiğini söyledi.[69]
Hz. Übeyy bir hadis rivayet etmişti. Hz. Ömer kendisinden şahit istedi. Übeyy (r.a.) ispat için huzurdan çıktığında, Ensardan bir grupla karşılaştı. Onlar Hz. Ömer'e, "Hepimiz bu hadisi Resûlullahtan (s.a.v.) işittik" dediler. Hz. Ömer Hz. Übeyy'e, "Ben senin doğru söylediğinden şüphe etmiyordum. Fakat hadisin bence de sabit olmasını arzuladığım için ispatını istedim" dedi.
Hz. Ali de (r.a.) hadis rivâyetindeki titizliğini şu sözlerle ortaya koymuştur:
"Ben, Peygamberden hadis işittiğim zaman elimden geldiği kadar o hadisten faydalanmaya çalışırdım. Başkası bana hadis rivayet ettiği zaman, ona yemin ettirirdim, yemin ettiği zaman onu tasdik ederdim."
Hz. Ali'ye hadis rivayet edenler Sahabî idi. Onların yalan yere yemin etmeleri ise düşünülemez.
Hz. Ali'nin şu sözü de yine onun hadis rivâyetindeki titizliğini gösterir:
"Ben size Resûlullahtan (s.a.v.) hadis rivayet ettiğimde gökten aşağı düşmem, bana, ona yalan isnadda bulunmamdan daha sevimli gelir."[70]
Sahabîlerin bütün bu titizliklerine rağmen hicrî birinci asrın ortalarından itibaren bilhassa siyâsî gayelerle hadis uydurulmaya başlandı. Bu durum Sahabîleri ve onların talebeleri olan Tabiîni daha da dikkatli olmaya sevk etti. Rivayet eden kimse daha dikkatli incelenmeye, hadisi kimden aldığı tahkik edilmeye başlandı. Abdullah bin Abbas (r.a.) bununla ilgili olarak şöyle der:
"Bizler bir zamanlar bir adamın 'Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu' dediğini işittiğimizde gözlerimizi ona çevirir, kulaklarımızı ona verirdik. Sonraları halk hırçın ve uysal develere binince (olur olmaz şeyler anlatmaya başlayınca) biz de onlardan hadis rivayet etmekten vaz geçtik."[71]
Sahabîlerden bâzıları da hadis rivayet edenlerin bir hadisi Peygamberimizin (s.a.v.) ağzından harf harf kelime kelime nasıl işitmişse aynen rivayet etmelerini şart koşuyorlardı. Meselâ Abdullah bin Ömer (r.a.) bir defasında mânayı bozmayan bir kelimeyi değiştirerek rivayet eden kimseye kızmış ve "Yazıklar olsun sana! Hz. Peygambere (s.a.v.) yalan isnat etme!" demiştir.
Yine Abdullah bin Ömer (r.a.) İslâmın beş şartını sayarken Ramazan orucunu beşinci sıraya alan birine kızmış ve Resûlullahtan nasıl işitti ise öyle rivayet etmesini istemiştir.[72]
İşte Sahabîler Resûlullahın sözlerine böylesine sahip çıkıyor, onun adına yalan uydurulmaması için böylesine hassasiyet gösteriyorlardı. Böyle iken onlara itimat edilemeyeceğini söylemek dini tahrip etmekten başka nedir? Sahabîlerin adaleti ve onlara dil uzatanlarla ilgili Ebu Zür'a er-Râzi'nin konu ile ilgili bir sözünü de burada nakledelim. Bu zât şöyle diyor:
"Bir kimsenin Sahabîlere kötü bir nazarla baktığını görürsen anla ki, o kimse zındıktır. Çünkü Peygamberimiz haktır, Kur'ân haktır, bunları bize tebliğ edenler ise Sahabîlerdir."[73]

Ebû Hüreyre (r.a.) Niçin Çok Hadis Rivayet Etti?

Burada "Sahabîler madem bu derece titizlik gösteriyorlardı. Ebû Hüreyre (r.a.) niçin pekçok hadis rivayet edebildi?" şeklide bir suâl hatıra gelebilir. Maalesef bâzı kendini bilmezler Ebû Hüreyre (r.a.) gibi binlerce hadisi bize ulaştıran bir Sahabîyi yalancılıkla itham ettikleri için bu konu üzerinde ayrıca durmak istiyoruz. Önce çok hadis rivayet etmesinin sebepleri üzerinde duralım.
Ebû Hüreyre (r.a.) "Vallahi Allah'ın kitabındaki şu âyet olmasaydı, size ebediyyen birşey rivayet etmezdim" der. Sonra,
"Biz kitapta insanlara iyice açıkladıktan sonra, indirmiş olduğumuz açık delilleri ve doğru yolu gizleyenlere gelince: Onlar, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı kimselerdir; lanet edebileceklerin hepsi onlara lanet eder"[74] âyetini okurdu.[75]
Ebû Hüreyre (r.a.) çok hadis bilmesinin ve bunu unutmamasının sebeplerini de şöyle haber vermiştir:
"İnsanlar 'Hadislerin çoğunu niçin Ebû Hüreyre rivayet ediyor' diyorlar. Muhacir kardeşlerimiz alış verişle, Ensar kardeşlerimiz de mallarıyla meşgulken, şu Ebû Hüreyre karın tokluğuna Resûlullaha (s.a.v.) bağlanmış ve onların işitmediklerini işitip, ezberlemediklerini ezberlemiştir."[76]
Ebû Hüreyre (r.a.) duyduğu hadisleri unutmamasını da Resûlullahın (s.a.v.) bir duasına bağlıyor. Bunu da şöyle haber veriyor:
Bir gün Resûlullaha, "Ya Resûlallah, senden çok hadis işitiyorum, fakat hafızamda fazla tutamadan çabuk unutuyorum" dedim.
Bana "Hırkanı yay" diye emretti. Ben de hırkamı yere serdim. Eliyle birşey avuçlayıp içine koydu. Sonra, "Topla onu" dedi. Bu hadiseden sonra Resûlullahtan duyduğum hiçbir şeyi unutmadım.[77]
Hadis rivayetinde 5374 hadisle birinci sıraya yerleşen Ebû Hüreyre (r.a.) aslında naklettiklerinin dışında daha pekçok hadis ezberlemişti. Onları rivayet etmemesinin sebebini kendisi şöyle açıklamıştır:
"Allah'a yemin ederim ki, Resûlullahtan (s.a.v.) her işittiğimi size nakletseydim, 'Ebû Hüreyre delirdi' diye beni taşa tutardınız."[78]
Bediüzzaman, Ebû Hüreyre (r.a.) ile ilgili olarak meâlen şöyle der:
Sahabe içinde, Peygamberimizin hadislerini gelecek asırlara ders vermek için, Sahabîlerin âlimlerinden bâzıları ona manen vazifeli idiler. Bütün kuvvetleriyle ona çalışıyorlardı. Evet, Hz. Ebû Hüreyre, bütün hayatını, hadisleri ezberlemeye vermiş; Hz. Ömer siyaset alâmiyle ve hilâfet-i kübra ile meşgul imiş. Bu sebeple hadisleri ümmete ders vermek için Ebû Hüreyre, Enes ve Câbir gibi zatlara îtimat edip, kendisi az hadis rivayet etmiştir.[79]
Bediüzzaman'ın Ebû Hüreyre (r.a.) ile ilgili bir övgüsü de şöyledir:
Peygamberimizin (s.a.v.) kudsî bir medresesi olan Suffe'nin namdar, sâdık, hafız bir talebesi olan Ebû Hüreyre'nin, umum Ehl-i Suffeyi manen şahit göstererek, adeta umumunu temsil edip şu ihbarı, tevatür derecesinde kesin kabul etmeyenin, ya kalbi bozuk veya aklı yok. Acaba, Hz. Ebû Hüreyre gibi sâdık ve bütün hayatını hadîse ve dine vakfeden "Kim bile bile benim söylemediğim birşeyi söyledi diye uydurursa, Cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisini işiten ve nakleden, hiç mümkün müdür ki, ezberindeki hadislerin kıymetini ve sıhhatini şüpheye düşürüp, Ehl-i Suffe'yi tekzibe hedef edecek muhalif bir söz veya asılsız bir vaka söylesin? Hâşâ![80]
Sahabîlerle ilgili bahse son verirken Bediüzzaman'ın bu konudaki değerlendirmesine yer verelim:
Ehl-i dalâlet baktılar ki, müçtehitleri nazardan düşürmekle iş bitmiyor. Onların omuzlarında dinin sadece nazariyat kısmı vardır. Oysa o ehl-i dalâlet dinin zaruriyet kısmını terk ettirmek ve değiştirmek istiyorlar "Onlardan daha iyiyiz" deseler, meseleleri tamam olmuyor. Çünkü, müçtehidler dinin asıllarına değil, nazariyata, kati olmayan furuat kısmına karışabilirler. Oysa o mezhepsiz ehl-i dalâlet, dinin zaruri şeylerine dahi fikirlerini karıştırmak, değiştirilmesi mümkün olmayan meseleleri değiştirmek ve kesin olan imanın rükunlarına karşı gelmek istediklerinden, elbette dinin esaslarının taşıyıcıları ve direkleri olan Sahabîlere ilişecekler. Heyhat, değil bunlar gibi insan suretindeki hayvanlar, belki hakikî

insanlar ve hakikî insanların en kâmilleri evliyanın büyükleri, Sahabinin küçüklerine karşı eşitlik dâvasını kazanamamışlardır.[81]

Hadislerin Naklinde Tabiîn Halkası

Hadislerin bize kadar intikal etmesinde Sahabîlerden sonraki halkayı Tabiîn teşkil eder. Tabiîn, Sahabîlerden birini gören ve onunla sohbet eden kimselere denir. Zikrettiğimiz âyet ve hadisin ifadesiyle, Sahabîlerden sonra insanların en hayırlısı bu nurlu nesildir.
Peygamberimizin vefatından sonra Sahabîler gün geçtikçe genişleyen İslâm âleminin dört bir yanına dağılmışlardı. Gittikleri yerlerde hemen etraflarını talebeler kuşatmıştı. Bu talebeler Sahabîlerden hadis öğrenmişler ve sistemli bir şekilde hadisleri toplayıp yazmışlardır. Hadis sahasında meşhur olan Tabiîn âlimlerinden bâzıları şunlardır:
Mekke'de İkrime, Atâ bin Ebî Rabah, Ebû Zübeyr Muhammed bin Müslim; Medine'de, Said el Müseyyeb, Süleyman bin Yesar, Urve bin Zübeyr, Salim bin Abdullah bin Ömer, Kasım bin Muhammed bin Ebî Bekr, İbni Şihab ez-Zührî, Nâfi; Kûfe'de Alkarna bin Kays, İbrahim en-Nehâî, Basra'da Hasan el-Basrî, Muhammed İbni Sirîn, Katade; Şam'da Kabisa, Ömer bin Abdülaziz ve Mekhul; Yemen'de Tavus bin Keysan, Vehb bin Münebbih. Bu zâtların ne derece âlim ve ne derece ibâdete düşkün oldukları hayatlarının anlatıldığı kitaplarda zikredilir.
Böyle iken bunların güvenilir olmadıklarını söyleyen kimsenin asıl kendisi güvenilir değildir.[82]

Hadis Naklinde Tebe-i Tabiîn Halkası

Sahabîlerden, Tabiînden sonra üçüncü halkayı Tebe-i Tabiîn eskil eder. Bunlar da Tabiîni gören ve onların sohbetinde bulunan âlimlerdir. Hadisin ifadesiyle Sahabî ve Tabiînden sonra en faziletli insanlardır.
Hadis rivayetinin en mükemmel şekle girdiği devir, hiç şüphesiz Tebe-î Tabiîn devridir. Bu devirde hadisler sadece toplanmakla kalınmamış, konularına göre ayrılarak bir tasnife tâbi tutulmuştur. O devirde meydana getirilen hadis kitaplarının en meşhuru ve zamanımıza kadar geleni Ehl-i Sünnetin dört mezhebinden biri olan Malikî mezhebinin imamı, Mâlik bin Enes'in Muvatta isimli eseridir. Bir diğeri de Hanbelî mezhebinin imamı Ahmed bin Hanbel'in Müsned'idir.[83]

Hadis İçin Yapılan Seyahatlar

Sahabîler, Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn, sadece rastladıkları kimselerden hadis almamışlar, bir hadis de olsa onu ehlinden işitebilmek, tahkik etmek veya râviyi tanımak için meşakkatli yolculukları göze almışlardır. Bu uğruda yaptıkları yolculuklar hakkında müstakil kitaplar dahi yazılmıştır. Mesela bu kitaplardan birisi, Hatib el-Bağdadî'nin er-Rihle fi Talebi'l-Hadis'idir;
İbrahim Ethem gibi bir kalp ehli bu seyahatlar hakkında şöyle demekten kendisini alamamıştır;
"Allah, hadis ehlinin ilim maksadıyla yaptıkları seyahatlar maksadıyla bu ümmetten belâları defediyor."
Burada bu seyahatlara birkaç misal verelim:
Takdim'de de ifâde ettiğimiz gibi, Ebû Eyyub el-Ensârî (r.a.) bir hadisi öğrenebilmek için Mısır'a seyahat etmiştir. Câbir bin Abdullah (r.a.) ve Enes bin Mâlik de (r.a.) hadis için seyahat eden Sahabîlerdendir.
Medine'de bulunan bir zât, Ebû'd-Derdâ'nın (r.a.) rivayet ettiği bir hadis kulağına ulaştığında bunu tahkik etmek için tâ Dımeşk'e gitmişti. Aralarında şöyle bir konuşma geçti:
"Sen şimdi bana ticarî bir maksatla gelmedin öyle mi?"
"Evet."
"Bir başka ihtiyaç için de gelmedin?"
"Evet.
"Sadece bahsettiğin hadisi öğrenmek için geldin öyle mi?"
"Evet."
"Eğer doğru söyledi isen müjde sana! Çünkü ben Resûlullahın şöyle buyurduğunu işitmiştim:
"Kim ilim öğrenmek için evinden çıkarsa melekler, istedikleri şeyden dolayı duydukları memnuniyet sebebiyle ona kanatlarını sererler."
Tabiînin büyüklerinden Hüşeym de bu uğurda seyahat edenlerdendi. Kendisi bununla ilgili olarak şöyle der:
"Ben Kûfe'de iken Basra'da bir hadis rivayet edildiğini işitsem, kalkıp hemen Basra'ya giderdim. Basra'da iken Kûfe'de bir hadis işitsem hemen oraya gider, hadisi kaynağından dinlerdim." Abdullah bin Mübarek de, "Bin kişinin sevgisi, tek kişinin düşmanlığına satın alınmaz" hadisini sormak için Merv'den kalkıp Basra'ya gelmiştir.
Şa'bi'ye, "Bu kadar ilmi nasıl elde ettin?" diye sordular. Şa'bi şu cevabı verdi:
"Rivayet eden aracılara güvenmeyip, hadisleri ilk kaynağından araştırmak için diyar diyar dolaşmak, seyahatlarını sıkıntılarına cansız eşya sabrıyla sabretmek, ve kargalar gibi erken kalkmak sayesinde."
İbnü'd-Deylemi, hem yeni hadisler öğrenmek, hem de kendisinden rivayet edildiğini duyduğu bir hadisi tahkik için Filistin'den Taife gitmiştir.
Tahkik için yapılan seyahatlara bir misâl daha verelim:
Ahmed bin Hanbel'in övdüğü, "Zeki, ilim için seyahat eden biri" dediği Zeyd bin Hubab, Süfyan-ı Sevrî'den "Bizimle ehl-i kitabın orucu arasındaki fark sadece sahur yemeğidir" hadisini duymuştu. Tam ayrılacağı sırada birisi kendisine, "Süfyan'a bu hadisi rivayet eden Usâme Medine'de henüz hayatta" dedi. Zeyd hemen bineğine binerek Medine'ye gitti. Usâme'yi buldu, işittiği hadisin rivayet zincirini saydı ve böyle bir hadisi rivayet edip etmediğini sordu. O da böyle bir hadisi rivayet ettiğini ifâde etti. Derken Üsâme'ye o hadisi rivayet eden Musa bin Üleyye'nin Mısır'da olduğunu haber aldı. Hemen Mısır'ın yolunu tuttu. Orada Musa'yı buldu ve hadisi tahkik etti. O da böyle bir hadisi rivayet ettiğini haber verdi.
Bilhassa hadisi tahkik etmek için yapılan bu seyahatlar gerçekten çok faydalı olmuş, birçok defa râviler kendilerinin öyle söylemediklerini, yanlış nakledildiğini açıklamışlar, rivayetin doğrusunu bildirmişlerdir. Burada bunun misâllerine girmek istemiyoruz.
Râviyi tanımak için yapılan seyahatlar da çok faydalı olurdu. Müdakkik hadis râvileri, râviyi gördükten sonra onun rivayet ettiği hadisi ya kabul eder veya reddederlerdi. Ebu'l- Atiye bununla ilgili olarak şöyle der:
"Hadisi kulağıma gelen birinden hadislerini dinlemek için günlerce süren yolculuk yapardım. Adamın memleketine varınca ilk araştırdığım husus namazı olurdu. Eğer namaz kıldığını öğrenirsem orada kalıp kendisini dinlerdim. Namaz kılmadığını öğrenirsem hemen geri dönerdim. 'Namazına düşkün olmayan dürüstlüğüne de düşkün olmaz, beni aldatabilir' derdim."
Râviyi tanımak için yapılan seyahatlarda kişi hadis alacağı kimse hakkında öylesine çok suâl sorardı ki, suâl sorulan kimseler bunun sebebini anlayamaz, "Onunla evlenmek mi istiyorsun?" diye alay dahi ederlerdi.[84]

Hadis Rivayet Edenlerde Ne Gibi Vasıflar Aranıyordu?

Hadis nakledenlerin güvenilir olmadıkları iddiasının ne derece asılsız olduğunun bir başka izahı da, hadis rivayet edenlerde aranan vasıfların çok ağır olduğudur.
Peygamberimiz bir hadislerinde,
"Bu din ilmi dinin ta kendisidir. Öyle ise onu kimden öğrendiğinize dikkat edin"[85] buyurarak Müslümanların dînî meseleleri öyle rast gele kimselerden değil, gerçekten meseleyi bilen samimî kimselerden öğrenmeye teşvik etmiştir. Bunun içindir ki, hadisleri toplayan âlimler hadis olarak rivayet edilen sözlerin doğruluk derecesini araştırmışlar, rivayet edenin bunu kimden işittiğini, hangi yolla öğrendiğini sormaktan çekinmemişlerdir. Tabiri caizse hadis olduğu söylenilen sözün gerçekten hadis olup olmadığına dâir onu rivayet eden kimseden "senet" istemişlerdir. Böylece bir hadis, "Ben filandan işittim. O filandan, o filandan, o da Resûlullahtan işitmiş" şeklinde silsile halinde Peygamberimize kadar götürülmüştür. Buna isnad denilir, îsnad, sadece Müslümanlara mahsus bir metoddur. İbni Hazm bununla ilgili olarak şöyle der:
"Güvenilir kimselerin yine güvenilir kimselerden Hz. Peygambere (s.a.v.) ulaşacak şekilde haber nakletmeleri, Allah'ın Müslümanlara lütfettiği bir nimettir. Diğer milletlerde bu yoktur."[86]
İsnadın hadis rivâyetindeki ve İslâmiyetteki ehemmiyetine dâir çeşitli sözler söylenmiştir. Meselâ Muhammed bin Şîrîn devamlı olarak Peygamberimizin (s.a.v.) yukarıdaki hadisini nazara vermiş, Müslümanları kendilerinden İslâmî bilgiler aldıkları kimselere dikkate davet etmiştir. Süfyan es-Sevrî ise, "İsnad mü'minin silahıdır" demiştir. Abdullah bin Mübarek de, isnadla ilgili olarak şöyle der:

"İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, isteyen istediğini söylerdi."
Bediüzzaman da "İsnadın faydası nedir?" şeklindeki bir suâle verdiği cevapta meâlen şöyle der:
Faydaları çoktur. Bir faydası şudur: senet ile gösteriliyor ki, senette dahil olan güvenilir, hüccetli, doğru olan hadis ehlinin, bir çeşit icmaını hatırlatır. O senette dahil olan tahkik ehlinin, bir nevi ittifakını gösterir. Güya o senette, o rivayet zincirinde dâhil olan her bir imam, herbir allâme, o hadisin hükmünü imza ediyor, sıhhatine dâir mührünü basıyor.[87]
Peki hadis rivayet eden kimse hadisi işittiği kimseleri Peygamberimize kadar saysa, rivayet ettiği söz hadis olarak kabul edilir mi?
Bu suâlin cevabı, "Hayır, kabul edilmezdi" şeklindedir. Çünkü hadis âlimleri, öyle her sözü, o kimse isnadını saysa da hadis olarak kabul etmemişlerdir. İsnadın yanı sıra hadis rivayet eden şahısta bâzı şartlar aramışlardır. Bunları şöyle sayabiliriz:
1. İslâm ve adalet: Hadis rivayet eden kimsede Müslüman olması şartının aranması kadar tabiî bir şey yoktur. Çünkü İslâmiyetin ikinci kaynağı olan hadislerin Müslüman olmayanlar tarafından değiştirilmeyeceğine kimse teminat veremez.
Adalet ise, hadis rivayet eden kimsenin dinî hayatta tam bir istikamet üzere olması, günahtan uzak durması demektir. Bir hadis râvisi farzları yerine getiriyor, emrolunanı yapıyor, yasaklardan kaçmıyorsa böyle birine "Dininde adaletli, rivayet ettiği hadiste doğru kimse" denir ve rivayet ettiği hadis kabul edilir.
Hadis rivayet eden birinin adaletli olduğu bazan adâlatle bilinen kimselerin o kimse hakkında şehadet etmeleriyle sabit olur. Bazan da adâlatinin ilim ehli arasında şöhret kazanmasıyla ve güvenilir kimselirin kendisinden övgü ile bahsetmelerinden anlaşılır. Meselâ ilim ehli arasında adaleti ile meşhur olan ve her biri hakkında diğerlerinin hayır ve övgü ile bahsettiği hadis râvilerinden bâzıları şunlardır: Mâlik bin Enes, Şu'be bin Haccac, Süfyan es-Sevrî, Süfyan bin Uyeyne, el-Evzâî, Abdullah ibni Mübarek, Ahmed bin Hanbel.
2. İşittiği hadiste değişiklik yapmamak: Hadis rivayet eden kimsede aranan ikinci şart, işittiği bir hadisi başkalarına rivayet edinceye kadar herhangi bir değişiklik yapmadan işittiği şekilde hafızasında muhafaza etmesi ve gerektiğinde aynen tekralayabilmesidir. Bunu yapamayan biri hafıza bakımından zayıf sayılacağından işitmiş olduğu hadisi aynen rivayet edemez. Bir râvinin hafızasının kuvvet ve kudreti, rivayet ettiği hadislerde hafızası kuvvetli olan râvilerin muvafakati ile bilinir. Şayet bir râvinin rivayet ettiği hadis, zapt bakımından kuvvetli bir râvinin rivayet ettiği hadisten farklı ise, o râvi zayıf sayılır.
3. Akıl: Bir diğer şart, akıllı, yani ayırt edebilme yaşına gelmiş olmasıdır.
Bu şartlardan herhangi birinin bir râvide bulunmaması hem râvinin zayıf sayılmasına, hem de râvinin reddedilmesine sebeptir. Hadis toplayan ve onları tasnif eden âlimler bu şartları taşımayan kimselerden hadis almamışlardır.
İmam Şafiî de, hadis rivayet eden kimsede bulunması gereken şartları şöyle sayar:
"Dinî yaşayışında güvenilen, rivayet ettiği hadiste doğruluğu ile tanınan, rivayet ettiği şeyi bilen, hadisin mânâsını bozacak lafzı anlayan, yani hadisi mânâ üzere değil de işittiği kelimelerle rivayet eden, hadisi ezberlemiş olan, rivayet ettiği bir hadisi başkaları da rivayet ederse ona uygun olan, kendisi ile görüşmediği kimselerden hadis rivayet etmeyen, güvenilir râvilerin rivayet ettiği hadislere zıt düşmeyen, rivayet ettiği hadisin râvilerini Peygambere (s.a.v.) kadar ulaştırabilen râvilerin rivayet ettiği hadisler kabul edilir."[88]

Kimlerden Hadis Kabul Edilmez?

Hadis âlimleri, bu şartları koymanın yanı sıra bir râvinin hadis rivayetini tehlikeye düşürebilecek her türlü ayıbını tespit edip ortaya sermişlerdir. Hadis dilinde buna "cerh" denilir. Hadis rivayet eden kimselerde bir çok hadis âliminin ittifakıyla rivayet ettiği hadisin kabul edilmemesine sebep olan haller vardır. Şu vasıfları taşıyan râvilerden hadis kabul edilmez:
1. İslâmiyetin emir ve yasaklarını yerine getirmeyenler: Farzları yerine getirmeyen ve açıktan günah işleyen kimseler rivayet ettikleri hadislerde doğru olsalar bile onların rivayet ettikleri hadislere güvenilmez.
2. Yalan söyleyenler: Rivayet ettiği hadiste değil de günlük hayatında yalancılıkla tanınan kimselerden de hadis kabul edilmez. Yalan söylemekten tevbe etmedikçe bunlardan hadis alınmaz. Fakat Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında yalan söyleyerek hadis rivayet edenler tevbe etseler de rivayetleri kabul edilmez.
Bir râvinin yalan söylediği bazan kendisiyle görüşmediği bir râviden hadis rivayeti ile anlaşılır. Ömer bin Musa isimli biri, Humus'ta bir mescitte etrafına toplananlara hadis rivayet ediyordu. "Güvenilir bir râviden şu hadisi duydum" ifâdesi ile naklettiği hadisler çoğalınca, bir zât daha fazla dayanamadı, "Bu işittiğin zat kimdir? Bize ismini söyle" dedi. Ömer bin Musa hadis işittiği kimsenin Hâlid bin Madan olduğunu söyledi. Bu defa da onunla nerede ve nasıl görüştüğünü sordular. Adam "108. senesinde, Ermeniye seferinde" diye cevap verdi. Suâli soran zat bunun üzerine şöyle dedi: "Allah'tan kork da yalan söyleme. Bir defa Hâlid bin Madan 104 senesinde öldü. Sen onun ölümünden dört sene sonra onunla karşılaştığını iddia ediyorsun. Sonra o Ermeniye Seferine değil, Rum seferine katıldı"[89]
Buna benzer daha pekçok haber vardır.
3. Zındıklar: Bunlar genelde Allah'a ve diğer iman esaslarına inanmayan kimselerdir. Şehir şehir dolaşırlar, Müslümanları ifsat etmeye ve dinden çıkarmaya çalışırlar. Çoğu zaman dindar görünürler. Hadis uydurarak halkı kendi yanlarına çekmeye çalışırlar.
4. Rivayet ettikleri hadislerde fazla hatâ yapanlar.
5. Telkine mâruz kalanlar: Bunlar ne rivayet ettiğini bilmeyen kimselerdir. Birisi bunlardan birine gelse, "Bu senin hadisindir, bunu senden rivayet edeyim mi?" dese, kendi hadisi olmadığı halde, "Evet" derler. Böyle kimselerden de hadis alınmaz.
6. Bilhassa yaşlandıklarında, yaşlılık sebebiyle hadisin metin ve senedini birbirine karıştıran kimselerin de rivayet ettikleri hadis kabul edilmez. Rivayet ettikleri hadisin kabul edilmeyeceği daha pekçok kimse vardır. Bunlar hadis usûlü kitaplarında genişçe anlatılır.[90]
Evet, hadis toplayan âlimler hadis aldıkları kimselere çok dikkat ediyorlar, kendisinde bu vasıfların bulunduğu râviden hadis almıyorlardı. Gün geçtikçe hadis toplayan âlimler ve hadis rivayet edenler birbirlerini daha iyi tanıyorlar ve "falan kimse hafıza bakımından zayıftır, falan kimse yazdığı hadis kitabını iyi muhafaza edemez, falan kimse rivayet ettiği hadislere bazan yalan da karıştırır, falan kimsenin hafızası çok kuvvetlidir" gibi sözlerle birbirlerine yardımcı oluyorlardı. Hadisçilerin birbirleri hakkında edindikleri bu bilgiler, ileride geniş çaplı biyografik eserler hazırlanmasına öncülük etti. Hadis rivayet eden kimselerin hayatlarını, hafıza durumlarını, ahlaklarını geniş geniş izah eden bu eserler asırlardır hadisle meşgul olanlara rehberlik etmiştir. Buhâri'nin Târihü's-Sahabe'si, Tirmizî'nin Tesmiyetu Ashabı Resulullah'ı, İbni Hibban'ın Esmâu's-Sahabe'si, İbni Abdilber'in el-İstiâb'ı, Ebû Süleyman Muhammed bin Abdullah el-Dımeşkî'nin Vefeyât'ı, İbni Hacer el-Askalânî'nin Tezhîbü't-Tezhib'i, Suyutî'nin Tedribü'r-Râvis'i bu kitaplardan sadece birkaçıdır.
Yine Buhârî'nin Kitâbu'z-Zuafâi'l-Kebir'i ve Sagîr'i, Nesâi'nin Kitâbü'z-Züafâ ve'l-Metrûkin, İbni Hibban'ın Ma'rifetetu'l-Mecruhin, İbni Adiyy'in el-Kâmil fi'z-Zuafa isimli eserleri zayıf râvileri tanıtan eserlerden bir kaçıdır.
Aynı şekilde sika ve zayıf râvileri ele alan karma kitaplar da yazılmıştır. İbni Sa'd'ın Tabakâtü'l-Kübrâ'sı, Buhâri'nin et-Târihü'l-Kebîr'i, İbni Ebî Hâtim'in el-Cerh ve't-Ta'dil'i de bu eserlere misaldir.
Evet. buraya kadar hadislerin toplanılmasında gösterilen hassasiyeti kısa da olsa naklettik. Böyle iken ne oldukları ve kimin hesabına çalıştıkları belli olmayan kimselerin çıkıp "Hadisleri rivayet eden kimselere güvenilmediğinden hadisler kaynak olamaz" demesi, İslâmiyetle, akılla ve samimiyetle bağdaştırılabilir mi? Böylelerinin sözüne itibar edilir mi?
Diğer taraftan hadis âlimleri, hadisleri ince elekten geçirerek mütevatir, sahih, hasen, mürsel, munkatı gibi rivayet edenlerin du-rumlarma göre pekçok çeşitlere ayırmışlardır. Böyle iken birilerinin çıkıp Allah rızâsı için gayret gösteren ve hayatları ortada olan İmam Buharı, İmam Müslim, İmam Tirmizî, İmam Ahmed bin Hanbel, İmam Malik bin Enes, Taberânî, Beyhaki, Darekutnî gibi hadis âlimlerinden ve hadisleri dinî bir delil olarak kullanan İmam A'zam, İmam Şâfi, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed gibi daha pekçok âlimden kendilerini üstün görerek bütün hadislerin râvilerini güvensizlikle itham etmeleri dini tahrip gayesine yönelik değilse nedir?[91]

Hiç Hadis Uydurulmadı Mı?

Alimlerin hadisler hususunda gösterdikleri bunca titizliğe rağmen elbette bâzı kimseler hadis uydurmuşlar ve bunları nakletmişlerdir. Fakat bunları Peygamberimizin sözlerinden ayırt etmek hiç de zor olmamıştır. Bu nevi uydurma sözler gerek âyet ve hadislere ters düştüğü, gerekse Peygamberimizin mübarek sözlerine benzemediği için kolayca hadislerden ayırt edilebilmiştir. Zaten Peygamber Efendimiz birçok hadislerinde ümmetinin eline hadislerini hadis olmayan sözlerden ayırt edecek mihenk vermiştir. Bir hadislerinde bununla ilgili olarak şöyle buyurur:
"Benim sözlerimi Allah'ın kitabının ölçülerine vurunuz. Şayet uygun düşerse o bendendir ve ben onu söylemişimdir."[92]
Konu ile ilgili bir başka hadis de şu mealdedir:

"Benden rivayet edilen bir söz işittiğinizde, kalpleriniz onu güzel görür, bedeniniz ona itaate meyleder, onu İslâmın ruhuna uygun bulursanız o bana aittir. Şayet o sözü kalpleriniz çirkin görür, bedeniniz ona itaatten kaçınır ve onu İslâmın ruhuna uygun bulmazsanız, ben o sözden uzağım."[93]
İşte hadis âlimleri her sözü mihenge vurmuşlar, kuyumcunun altını demirden kolayca ayırt edebilmesi gibi, onlar da uydurma sözleri hadislerden aynı kolaylıkta ayırt etmişlerdir. Hadis olarak uydurulan sözleri toplayarak kitap halinde neşretmişler, Müslümanları bu uydurma sözlerden korumuşlardır. Mânâ âleminde Resûlullah (s.a.v.) ile görüşen ve ondan hadis öğrenen Suyutînin el-Le'ali'l-Masnuafi'l-Ehâdisi'l-Mevzua isimli eseri, İbni Kayyım el-Cevzî'nin Türkçeye de tercüme edilen, el-Menârü'l-Münifi bu eserlerden bir kaçıdır.[94]

Hadislerin Başlangıçta Yazılmamış Olması Meselesi

Hadislere şüphe iras etmek isteyenlerin üzerinde durdukları bir husus da Peygamberimiz zamanında hadislerin yazılmamış olması, hadislerin yazıya dökülmesinin çok geç tarihlerde gerçekleşmesidir.
Öncelikle şunu ifâde edelim ki, hadislerin yazımının tamamen yasaklandığı doğru değildir. Peygamberimizin yazdırdığı sulh antlaşmaları, ittifak antlaşmaları, eman belgeleri, devlet başkanlarına yazdığı mektuplar, vasiyetname, alım satım vesikası, nüfus sayımı, imtiyaz beratı, vali ve komutanlarla yapılan yazışmalar, zekatla ilgili açıklamalar, istek üzere verilen vesikalar, taziye mektubu gibi 300 bulan pekçok yazılı vesika da birer hadis olduğuna göre, hadislerin bütün bütün yazılmadığı hususu doğru değildir. Bu yazılı vesikalardan çoğunun orjinallari günümüze kadar gelmiş, kitaplara girmiştir. Mesela Muhammed Hamidullah, Peygamberimize ve Dört Halifeye ait olan belgeleri 600 sayfalık bir kitapta toplamıştır. Konu ile ilgili daha başka kitaplar da vardır. Bunlardan birisi de Dr. Abidin Sönmez tarafından hazırlanan Resûlullahın İslâm'a Davet Mektupları isimli kitabıdır.
Bunu böylece tespit ettikten sonra Peygamberimizin hadisleri yazmayı yasaklayıp yasaklamadığı hususuna bakalım:
Hemen söyleyelim ki, Resûlullahın hadis yazmayı yasakladığını ifâde eden rivayetler olduğu gibi, hadis yazmaya teşvik eden rivayetler de vardır. Bunun içindir ki, konu gerek Sahabîler arasında, gerekse Tabiîn arasında tartışmalara sebep olmuştur.
Önce hadis yazmayı yasaklayan rivayetler üzerinde duralım. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) şöyle bir hadis rivayet eder:
"Benden Kur'ân dışında birşey yazmayın. Kim benden Kur'ân'dan başka bir şey yazdı ise onu imha etsin."[95]
Zeyd bin Sabit de "Resûllahtan Kur'ân'dan ve teşehhütten (Tahiyyat'tan) başka birşey yazmadık" demiştir.
Ebu'd-Derdâ'dan da (r.a.), Resûlullahın hadis yazmaya izin vermediği şeklinde bir hadis rivayet edilir.[96]
Konu ile ilgili olarak Hz. Muâz'dan, Hz. Abdullah bin Abbas'tan, Hz. Abdullah bin Ömer'den, Hz. Ebû Musa'dan ve Hz. Ebû Hüreyre'den de rivayetler gelmiştir.
Hadislerin yazıldığıyla ilgili de çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan birisi Abdullah bin Amr'ın (r.a.) rivayet ettiği şu hadistir:
"Ben Resûlullahtan (s.a.v.) işittiğim herşeyi ezberlemek, korumak maksadıyla yazıyordum. Kureyşliler beni bundan menettiler ve şöyle dediler: 'Sen Resulullahtan işittiğin herşeyi yazıyorsun. Oysa Resûlullah bir beşerdir, kızgınlık halinde de, hoşnutluk halinde de konuşur.'
Ben de yazmayı bıraktım ve bunu Resûlullaha (s.a.v.) anlattım. Bunun üzerine o parmağıyla ağzına işaret ederek şöyle buyurdu :
"Yaz, çünkü hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, buradan haktan başka birşey çıkmaz."[97]
Ebû Hüreyre de (r.a.) hadislerin yazılması ile ilgili olarak şöyle bir hadis rivayet eder:
"Resûlullahın (s.a.v.) Ashabı içinde Abdullah bin Amr'dan başka benden daha çok hadis rivayet eden yoktur. Çünkü o yazıyordu, ben yazmıyordum."[98]
Abdullah bin Amr'dan konu ile ilgili daha başka hadisler de rivayet edilmiştir.[99]
Ayrıca Abdullah bin Amr (r.a.) Peygamberimizden (s.a.v.) sonra da diğer Sahabîlerden işittiği hadisleri hemen yazdığını bildirmiştir.[100]
Said bin Cübeyr de Abdullah bin Abbas'dan duyduğu hadisleri derhal yazdığını bildirmiştir.[101]
Yine konu ile ilgili olarak Hz. Ömer'in (r.a.) ve Enes bin Mâlik'in (r.a.), "Oğullarım, bu ilmi yazı ile kaydedin" dediği, [102] pekçok hadis rivayet eden Nâfi'nin de rivayet ettiği hadisleri yazdırdığı bildirilir.
Hadislerin yazılabileceği ile ilgili olarak bizi yazma yasağının ilk zamanlara âit olup, sonradan bu yasağın kaldırıldığı sonucuna götürebilecek kadar çok rivayet vardır. Nitekim bizi bu neticeye götüren daha başka sebepler de vardır. Bunlardan birisi Hicretin 8. yılına, yani Resûlullahın ömrünün sonuna doğru gerçekleşen şu hadisedir:
Mekke'nin fethinden sonra Resûlullahın yaptığı bir konuşma Ebû Şah'ın (r.a.) hoşuna gitmiş, konuşmanın kendisi için yazılmasını istemişti. Resûlullah da (s.a.v.) "Ebû Şah için hutbemi yazın" diye emretmişti.[103]
Peygamberimizin (s.a.v.) hadisleri yazma yasağını sonradan kaldırdığı ile ilgili tezimizi kuvvetlendiren bir diğer gelişme de Hz. Ebû Bekir'in 500 hadisi yazdığı, ancak aynen nakledememe endişesinden bunu yaktığı haberidir.[104]
Hz. Ömer ise Kur'ân'ın ihmal edilebileceği endişesiyle hadisleri yazmaktan vaz geçmişti. [105]Yine Hz. Ali'de diyet, esirleri serbest bırakma gibi konuların yazılı olduğu bir hadis sayfası vardı. Târik bin Şihab rivayetinde bu sayfanın "Hz. Peygamberden (s.a.v.) geçtiği kayıtlıdır. Bu kayıt "Resûlullah zamanında Kur'ân'dan başka bir şey yazılmamıştır" diyenlere bir cevap olması bakımından son derece önemlidir
Hadisleri yazan daha pekçok sahabînin olması da hadisleri yazma yasağının sonraları kaldırıldığını gösteren başka delillerdir. Meselâ yanlarında yazılı hadisler bulunan Sahabîlerden bâzıları şunlardı: Abdullah bin Amr bin As (r.a.), Semure bin Cündeb (r.a.), Sa'd bin Ubâde (r.a.), Ebû Hüreyre (r.a.), Hz. Ali (r.a.), Abdullah bin Ömer (r.a.). Bu sahifeler hakkında hadis tarihi kitaplarında genişçe bilgiler mevcuttur.
Sahabîlerin "Hadisleri yazmak yasaktır" şeklinde bir görüş birliği içerisinde olmamaları da, yasağın devam etmediğini gösteren bir başka delildir. Tereddütlü olanların tereddütünün Peygamberimizin yasaklamasından kaynaklanacağı da kesin değildir. Çünkü hadis yazmayan veya buna karşı çıkan Sahabîlerin tutumları "Kur'ân'a ilginin azalması," "Resûlullaha nisbet edilen bir yalanın ebedîleşmesi" gibi şahsî mülahazaladan kaynaklanmış olabilir. Meselâ Hz. Ömer'in Sahabîlerle istişare ettiği halde hadislerin yazılmasına karşı çıktığı, gerekçesinin de her hangi bir yasaklamadan kaynaklanmadığı, bu kanaatinin şahsi olduğu onun şu sözlerinden açıkça anlaşılmaktadır:
"Sizden önce yaşayan bir topluluğu hatırladım. Onlar bir takım kitaplar yazarak himmet ve alakalarını bunlara hasr etmiş, Allah'ın kitabını terk ve ihmal etmişlerdi. Ben Allah'a yemin ederim ki, Allahın kitabına hiçbir libas giydirmeyeceğim."[106]
Hz. Ömer sadece hadislerin yazılmasına değil, yine halkı Kur'ân'dan uzaklaştırabileceği düşüncesiyle çok hadis rivayet edilmesine dahi zaman zaman karşı çıkmıştır.
Şu rivayetten anlaşılacağı gibi İbni Mes'ud da buna benzer bir gerekçe ile hadislerin yazılmasına şahsî olarak karşı çıkmıştır:
İbni Mes'ud'a (r.a.) bâzı insanların yanında beğenilerek okunan kitapların olduğu haber verildi. Bunun üzerine o ısrarla bahsedilen kitapların getirilmesini söyledi. Nihayet onu getirdiler, o da imha etti. Sonra şöyle dedi:
"Sizden önceki ehl-i kitap, Rablerinin kitaplarını terk ederek âlimlerinin kitaplarına yöneldiler. Bunun için de helak oldular."[107]
Ebu Hüreyre'nin (r.a.) hadis sahifesi, Muhammed Hamidullah hoca tarafından bulunmuş ve neşredilmiştir. Eser, Muhtasar Hadis tarihi ve Sahife-i Hemmam ibni Münebbih ismi ile Türkçeye de çevrilmiştir. Hamidullah hoca bununla "Hadisler Resûlullahtan (s.a.v.) iki veya üç yüz sene sonra yazılmıştır" diyerek ha dis kitaplarını nazardan düşrmeye çalışanlara güzel bir cevap vermiş olmaktadır. Kendisi de bununla ilgili olarak şöyle bir yorum yapmıştır:
"Hicretin takriben 1. asrı ortasına âit olan bu mecmua, tarihi ehemmiyeti bakımından çok kıymetli bir vesikadır. Resûl-i Ekremin (a.s.m.) 'Hadislerin yazılması, Peygamberden (a.s.m.) iki veya üç yüz sene sonra başlamıştır' iddiasında bulunanlar olmuş ve bu faraziyeye dayanarak Ahmed bin Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî gibi şahsiyetlere hâşâ hilekarlık isnad edilmiştir. Delillerini, Hz. Peygamber (a.s.m.) ve Ashabı (r.anhüm) zamanında hadislerin yazılmadığı iddiası üzerine dayamışlardır. Halbuki şimdi, Resûl-i Ekremin (a.s.m.) en yakın Ashabından birinin telifi elimizde bulunuyor. Dikkatle mukayese edildiği ve karşılaştırıldığı zaman Ahmed bin Hanbel, Buhârî, Tirmizî gibi sonradan gelen müelliflerin, hadislerin umumî mânâsı şöyle dursun, onların bir harfini, bir noktasını dahi değiştirmemiş olduklarını görüyoruz. Sahife-i Hemmam'ın Ebû Hüreyre'ye (r.a.) atfen rivayet edilmiş her hadisi yalnız Sıhah-ı Sitte denilen mutebar hadis kitaplarında bulunmuyor, belki orada bulunan her hadisin mânâsı Hz. Peygamberin (a.s.m.) diğer Ashabı tarafından da rivayet edilmiş bulunuyor. Böylece Hz. Peygambere (a.s.m.) atfedilen hadislerin hayalî ve mesnedsiz olmadığının delillerini ortaya koymuş oluyor. Meselâ elimizde bulunan bu mecmuada 56 numaralı hadisin, Buhâri'de Enes (r.a.) tarafından rivayet edilmiş olduğunu görüyoruz. 124 numarada gösterilen hadisi, Buhârî'de Abdullah bin Ömer (r.a.) tarafından rivayet edilmiş buluyoruz. Bu 54 numaralı hadis Buhârî'de hem Enes (r.a.), hem de Sehl bin Sa'd (r.a.) tarafından rivayet edilmiş buluyoruz. Bu mutabakatlar böylece devam edip gidiyor."[108]
Hadislerin iddia edildiği gibi öyle hicretin 200. 300. yıllarında değil, ifâde ettiğimiz gibi çok önceleri yazıyla tespit edildiğinin bir başka ispatı, Hicretin 65-85. yıllarında Mısır valisi olan Ömer bin Abdülaziz'in babası Abdülaziz bin Mervan'ın hadisleri toplama faaliyetine giriştiği ile ilgili

haberdir. Abdülaziz, Kesir bin Mürre'ye bir mektup yazarak Sahabîlerden duyduğu hadisleri yazıp kendisine göndermesini istemişti.[109]
Ebû Hüreyre'nin (r.a.) hadis mecmuası yanında mevcut olduğu için onu istememişti.[110]
Hicretin 99-101 tarihleri arasında hilafet vazifesini üstlenen Emevî halifelerinden oğlu Ömer bin Abdülaziz de şehirlere mektuplar yazarak hadislerin yazı ile tespit edilip kendisine gönderilmesini istemişti. Meselâ Medinelere şöyle bir mektup yazmıştı:
"Resûlullahın hadislerini araştırıp yazınız. Çünkü ben ilmin yok olmasından ve ehlinin ölüp gitmesinden korkuyorum" emrini vermiştir.[111]
Bütün bu izahlardan sonra netice olarak şunu söyleyebiliriz:
Peygamberimiz ilk yıllarda hadislerin yazılmasını yasaklamıştı, bunun da çeşitli sebepleri vardı. Bunlar:
İlk yıllarda insanlarda henüz Kur'an ile hadisi birbirinden ayırt edebilecek dinî kültür seviyesi gelişmemişti.
İlk yıllarda okuma yazma bilenlerin sayısı azdı. Bunların Kur'ân ile beraber hadis de yazmaları Kur'ân'a gösterilmesi gereken alâkayı azaltabilirdi, ayrıca bir takım karışıklıklara da yol açabilirdi.
Sonra bu mahzurlar izâle oldukça hadis yazma yasağı da kaldırılmıştır. Fîîli durum da açıkça bunu göstermektedir.
Diğer taraftan yasağın hafızası kuvvetli olanlara mahsus bulunduğu da düşünülebilir.
Yine yasağın Kur'ân'ın yazıldığı sayfalara ait olduğu da nazardan uzak tutulacak bir şey değildir.
Demek oluyor ki, hadislerin 2. ve 3. asırda yazıldığı iddiası doğru değildir. Maksatlıdır. Hadisler Peygamberimizin (s.a.v.) zamanından beri bâzı Sahabîler tarafından yazılmıştır. Peygamberimizden hemen sonra da pekçok Sahabî hadisleri toplamış ve yazmışlardır. Meşhur hadis kitaplarında yer alan rivayetler Peygamberimizin mübarek ağzından çıkmıştır.
Gerek farklı farklı Sahabîlerin aynı hakikatleri rivayet etmeleri, rivayet edilen sözlerin kıymet bakımından ancak bir peygamber sözü olabileceği, Allah'ın bildirmesiyle pekçok gaybî şeylerin asırlar öncesinden haber verilmesi ve bunların zamanı geldikçe aynen gerçekleşmesi, bu gerçeğin en açık delillerindendir. Dolayısıyla bu noktada birkaç "kendini bilmezin" sözlerinin hiçbir kıymeti yoktur.[112]

Bediüzzaman'dan Hadis Âlimlerine Methiye

Konuyu Bediüzzaman'ın hadis âlimlerine olan methiyelerinden bâzıları ile tamamlamak istiyoruz. Bediüzzaman, Mektûbat isimli eserinin çeşitli yerlerinde hadis âlimleri hakkında meâlen şu övgülerde bulunur:
Hadis âlimlerinin muhakkiklerinden "el-hâfız" diye şöhret bulan zâtlar, en az yüz bin hadisi ezberlemiş binler tahkik ehli hadis âlimleri, hem elli sene sabah namazını yatsı abdesti ile kılan takva sahibi hadisciler başta Buhâri ve Müslim olarak Kütüb-i Sitte sahipleri olan hadis ilmi dahîleri...
Evet, hadis ilminin muhakkikleri, uydurma hadisleri sahihinden ayıran hadis otoriteleri, o derece hadis ile ünsiyet peydah etmişler, Resûlullahın (a.s.m.) ifâde tarzına, yüce üslûbuna ve ifâde şekline ünsiyet kazanıp meleke kesb etmişler ki, yüz hadis içinde bir uydurma hadis görse, "Mevzudur" der. "Bu, hadis olmaz ve Peygamber sözü değildir" der, reddeder. Sarraf gibi, hadisin cevherini tanır, başka sözleri ona karıştırmaz. Yalnız İbni Kayyım el-Cevzi gibi bâzı müdakkikler, tenkitte aşırı gidip, bâzı sahih hadislere de "uydurma" demişler. Fakat, "Her mevzu şeyin mânâsı yanlıştır," demek değildir; bel ki, "Bu söz, hadis değildir" demektir.[113]
Gerçekten de İbni Kayyım el-Cevzî, el-Menârü'l-Münif isimli eserinde pekçok hadisi "mevzu-uydurma" diye nitelemiştir.
Bediüzzaman başta İmam Buhârî olmak üzere hadis âlimlerini meâlen şöyle över:
Beş yüz bin hadisi ezberleyen Hz. Buhârî başta olmak üzere Kütüb-i Sitte-i sahîha ile nakilleri gözle görmek kadar kesindir.[114]
Bir kişinin rivayet ettiği hadisler Sahabîden sonra Tabiînin eline geçtiği vakit kuvvetli rivayet şeklini alır. Bilhassa Buhârî, Müslim, İbni Hibban, Tirmizî gibi sahih hadis kitapları; tâ Sahabîlerin zamanına kadar, o yolu o kadar sağlam yapmışlar ve tutmuşlar ki; meselâ, bir hadisi Buhâri'de görmek, tıpkı Sahabîden işitmek gibidir.[115]
Binler Tabiîn muhakkikleri el atıp hadisleri çok Sahabîlerin ellerinden almışlar, sağlam olarak ikinci asır müçtehidlerinin ellerine vermişler. Onlar da, tam bir ciddiyetle ve hürmetle el atıp, kabul edip, arkalarındaki asrın muhakkiklerinin ellerine vermişler. Her tabakadan binler kuvvetli ellerden geçip, tâ asrımıza kadar gelmiş, Hem Asr-ı Saadette yazılan hadis kitapları sağlam olarak devredilip, tâ Buhârî ve Müslim gibi hadis ilminin dâhi imamlarının ellerine geçmiş. Onlar da tam bir tahkik ile hadisleri kuvvetlisini zayıfından ve uydurma olanlarından ayırarak, sıhhatinde şüphe olmayanları bir araya toplayarak bize ders vermişler, takdim etmişler.
Öyle ise sahih hadis kitaplarında okunulan bir hadisi hemen reddetmemeli, "Ya bir tefsiri, ya bir te'vili, ya da bir tâbiri vardır" diyerek ona ilişmemelidir.[116]

TABERÂNİ MU'CEMÜ'S-SAGÎR METİN, TERCÜME VE ŞERH

Resûlullah Allah'tan Neler İstedi?

1. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Rabbimden üç şey istedim. İkisini verdi, birini vermedi. Birinci olarak ümmetime kendilerinden başka düşman musallat etmemesini istedim, onu bana verdi. İkinci olarak ümmetimi [umumî bir] kıtlıkla helak etmemesini istedim, onu da bana verdi. Üçüncü olarak, onları fırkalara ayırmamasını istedim. Bu isteğimi kabul etmedi."[117]

İzah

Tirmizi'deki rivayet şöyledir:
Resûlullah bir gün namaz kıldı ve namazı uzattı. Yanındakiler, "Ey Allah'ın Resulü, şimdiye kadar böyle uzun bir namaz kılmamıştın" dediler.
Resûlullah,
"Evet. Çünkü bu namaz dilek ve korku namazıydı. Bu namazda Rabbimden üç şey istedim. İkisini verdi, birini vermedi. Birinci olarak ümmetimi [umumî bir] kıtlıkla helak etmemesini istedim, onu bana verdi. İkinci olarak ümmetime [köklerini kurutacak] kendilerinden başka düşman musallat etmemesini istedim, onu da bana verdi. Üçüncü olarak onları birbirine düşürmemesini istedim, bunu bana vermedi."[118]

Yatarken Hangi Dua Okunmalı?

2. Berâ bin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
"Kişi yatağına girdiğinde şu duayı okur da, şayet o gece ölürse, affedilmiş olur: "Allah'ım, yüzümü Sana çevirdim. Arkamı Sana dayadım. İşimi Sana emânet ettim, kendimi Sana teslim ettim. Bunu azabından kaçtığım ve rahmetini umduğum için yapıyorum. Senden kaçış ve kurtuluş ancak Sanadır. Senden kurtuluş ancak sana yönelmekledir. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin Peygambere iman ettim."[119]
Tirmizî'de, şayet sabaha çıkarsan hayır kazanmış olarak sabahlamış olursun" ilâvesi vardır.[120]

Merhamete Nail Olmuş Ümmet

3. Ebû Mûsa el-Eş'ari (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetim merhamete nail olmuş bir ümmettir. Allah ümmetimin azabını kendi ellerinden kılmıştır. Kıyamet günü geldiğinde Müslümanlardan her birinin eline diğer din mensuplarından bir kişi verilir ve bu onun ateşten kurtuluş fidyesi olur."[121]

İzah

Taberânî bu hadisi "Diğer din mensupları" yerine "Ehl-i Kitaptan" ifâdesi ile Mu'cemü'l-Evsat'ında da rivayet eder. Orada ayrıca Müslümanlara "Bu senin ateşten kurtuluş fidyendir" denileceği kayıtlıdır. Bu ilâve İbni Mâce'deki rivayette de vardır.
Peygamberimizin ümmetinin diğer ümmetlerden bâzı üstünlükleri vardır. Büyük bir rahmete mazhardır. Din, onun ümmeti üzerinde kemâla ermiş ve tamamlanmıştır. Diğer ümmetler gibi suçlarına karşılık dünyada toptan helak edilmezler. Diğer ümmetlere yüklenmiş olan ağır teklifler

hafifletilmiştir. Meselâ İsrâiloğulları tevbelerini ancak kendilerini öldürmekle tamamlıyorlardı. Oysa Peygamberimizin ümmetinin tevbe ettiğini dili ile söylemesi ve bir daha o günaha dönmemesi affedilmesi için yeterlidir.
Merhamete nail olmanın bir yönü de âhiretin acı azabına maruz bırakılmadan azabının dünyada verilmesidir. Bunu şu hadisten öğreniyoruz:
"Şu ümmetim merhamete nail olmuştur. Ahirette azap görmeyecektir. Onun azabı ancak dünyada ağır imtihanlar, zelzeleler, öldürülmeler ve musibetler şeklinde verilir."'
Taberânî'nin Mu'cemü'l-Evsat'ta rivayet ettiği şu hadis de merhamete nail olmanın başka bir yönünü açıklamaktadır:
"Ümmetim merhamete nail olmuş bir ümmettir. Kabre günahları ile girer, mahşer günü kabrinden günahlardan kurtulmuş olarak çıkar. Mü'minlerin kendisi için yaptıkları istiğfarlarla günahlarından kurtulur."[122]
Hadisle ifâde edilen "âhirette azabın olmaması," kâfirlere mahsus ebedî bir azap olmaması şeklinde anlaşılmalıdır. Yoksa Peygamberimizin ümmetinin günahkârları da Cehenneme girecekler, orada cezaları bitinceye kadar kalacaklardır. Fakat sonradan Cennete gidebileceklerdir.
Hadiste sayılan musibetler Peygamberimiz ümmetine dünyevî açıdan bir azap olsa da, uhrevî açıdan bir rahmettir. Çünkü âhirette tekrar cezalandırılmayacaktır. Diğer taraftan, bu musibetlere sabrettiğinde âhirette büyük bir mükâfata nail olacaktır.
Hadisin Allah'a isyan etmeyen, Ona kullukta kusur etmeyen hususî bir topluluk için olduğu da düşünülebilir.
Bir numaralı hadiste Peygamberimiz
"Ümmetime kendilerinden başka düşman musallat etmemesini istedim, bunu bana verdi"
buyurduğuna yer vermiştik. Bu hadis, izah ettiğimiz hadisin *"Allah ümmetimin azabını kendi ellerinden kılmıştır"* kısmını açıklamaktadır. Tarihin her devresinde Müslümanlara başka milletler musallat olmuşlardır. Ancak bunlar bütün ümmeti içine almamış, hususî kalmıştır. Hiçbir zaman düşman Peygamberimizin ümmetinin kökünü kazımamıştır, kıyamete kadar da bu böyle olacaktır.
Müslim'de, hadisin son kısmı ile ilgili şöyle bir hadis vardır:
"Müslüman bir kimse öldüğünde, Allah ona karşılık bir Yahudi veya Hıristiyanı Cehenneme koyar."[123]
Anlayabildiğimiz kadarıyla burada Yahudi ve Hıristiyanlara bir haksızlık söz konusu değildir. Çünkü Peygamberimizden önce kendi peygamberlerine inanan Yahudi ve Hıristiyanlar Cennettedir. Kendi peygamberlerine ve Peygamberimize inanmayan bu din mensupları zâten Cehenneme gireceklerdir. Allah, dilediği mü'min kulunu affeder, ona karşılık zaten Cehenneme atılmayı hak eden diğer din mensuplarını Cehenneme koyar. Yoksa Allah hangi dinden olursa olsun hiç kimseye haksızlık yapmaz ve kimseyi suçundan fazlasıyla cezalandırmaz. Ve kimseye durup dururken başkasının günahını yüklemez.
*"Hiçbir günahkar başkasının günahını yüklenmez "*âyeti[124] bunun en açık delilidir.
Nitekim Sindî de bu hadisin izahına böyle yaklaşır ve şöyle der:
"Bu hadisten maksat, kâfirlerin sırf Müslümanlara fidye olarak Cehenneme atılması değildir. Zaten kâfirler işlemiş oldukları küfür ve diğer günahlar yüzünden Cehennem azabını hak etmiş durumdadır. Bunların Cehenneme atılmasıyla yetinilecek, yani Cehennem bunlarla dolacak ve Müslümanların Cehenneme atılması yoluna gidilmeyecektir. Bu bakımdan kâfirler sanki Müslümanlara fidye olmuş olacaktır.
"Kâfir olan kişi Cehennemlik olunca, Cennetteki yeri Müslümana verilecek ve bunun aksine Müslümanın Cehennemdeki yeri de kâfire verilecektir."
Sindî'nin son cümlesi bir hadisin ifadesidir. Bu konudaki hadis şöyledir:
"Sizden her birinizin birisi Cennette, diğeri de Cehennemde olmak üzere iki yeri vardır. Kişi öldüğünde Cehenneme giderse. Cennetteki yeri Cennet ehline miras kalır."[125]

Altın Ve Gümüş Sevgisi

4. Mikdam bin Ma'di Kerih (r.a.) rivayet ediyor:
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelirki, yanında altın ve gümüşü olmayan hayattan tad alamaz."[126]

İstikâmet Üzere Olmak

5. Sevban (r.a.) rivayet ediyor:
"İstikâmet üzere olun. Bunu tam başaramayacaksınız. O halde en hayırlı ameliniz namazdır. Kamil mü'minden başkası iyi abdest almaya ve abdestli kalmaya özen gösteremez."[127]

İzah

Hadisin baş kısmı "İstikamet üzere olun. Kazanacağınız sevabı sayıp bitiremezsiniz" şeklinde de tercüme edilmiştir.
Hadiste istenilen istikamet, hakka uymak, adaletli olmak, Allah'ın emirlerini tam yapmak, yasaklarından bütünüyle sakınmak demektir. İstikâmet, niyette, iradede, sözde, özde, kararda, hareket ve davranışlarda doğru olmak demektir.
Doğruluk, Kur'ân'da da üzerinde hassasiyetle durulan, istenilen hususlardandır. Meselâ bir âyette Peygamberimizin şahsında bütün Müslümanlara hitaben
"Emrolunduğun şekilde dosdoğru ol" buyrulmuştur.[128]
Şu âyette de doğruluk üzere olanlara verilecek mükâfat bildirilmektedir:
"Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da doğru yolda sebat edenlere gelince, onların üzerine melekler iner ve derler ki: "Korkmayın ve üzülmeyin. Size verilen Cennetle sevinin."[129]
Bir Sahabînin, "Bana öyle bir söz söyle ki, bunu sizden başka kimseye sorma ihtiyacı duymayayım" demesi üzerine, Resûlullah (s.a.v.) ona,
"Allah'a inandım de ve dosdoğru ol" buyurarak yukarıdaki âyetin mânâsına dikkat çekmiştir.[130]
Hadiste, istikamet üzere olmanın zorluğuna dikkat çekilmiştir. Gerçekten de istenilen mânâda bir istikamet ancak Allah'ın yardımına mazhar olan kullara mahsustur. Nitekim istikameti bütün şekliyle en güzel bir tarzda yaşayan Peygamberimiz,
"Emrolunduğun şekilde dosdoğru ol"
âyetinin kendisini ihtiyarlattığını bildirerek, istikamet üzere olmanın zorluğuna dikkat çekmiştir. Zaten yukarıdaki hadiste de istikametin zorluğu ifâde edilmektedir.
Hadiste üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, "Bunu tam manâsıyla başaramayacaksınız" buyrularak, kendisini istikamet üzere görenlerin, ameline güvenenlerin gaflet ve gururdan kurtulmalarının hedeflendiğidir. Ayrıca istikametin zorluğu ifâde edilerek istikamet üzere olmayı arzu edip de buna tam muvaffak olamayanların ümitsizliğe düşmemeleri temin edilmiştir.
Hadisin ikinci kısmında,
"Buna gücünüz yetmez. Öyle ise hiç olmazsa ibâdetin farz olan kısmına sarılın. O da bütün ibâdet çeşitlerini içinde toplayan namazdır"
buyrularak namazın ehemmiyetine dikkat çekiliyor.
Son kısımda ise ancak kâmil mü'minin abdesti koruyacağı bildirilmiştir. Bu, namaz vakitlerinde abdestli olmak, namaza hazırlıklı olmak, temizliği koruyarak abdest almak mânâlarına gelir. Yoksa her zaman abdestli olmak mânâsı kast edilmemiştir. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde
"Ben ancak namaz kılmak istediğim zaman abdest almakla emrolundum" buyurmuştur.[131]

En Üstün Olan İman, Hicret Ve Cihad

6. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"En üstün iman, insanların senden emin olmasıdır. En üstün Müslümanlık, dilinden ve elinden insanların selâmette kalmasıdır. En üstün hicret, günahlardan kaçmadır. En üstün cihad, Allah yolunda şehid edilmen ve atını da boğazlamandır."[132]

İslâmiyetin Ahlâkî Özelliği Nedir?

7. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Her dinin ahlâkî bir özelliği vardır. İslâm dininin ahlâkî özelliği de hayadır."[133]

İzah

Haya ile ilgili birçok hadis vardır. Bunlardan ikisinin meali şöyledir:
Hadislerde dikkat çekilen ve "İslâmın temel huyu" olarak vasıflandırılan haya, kötü ve çirkin şeylerden sakınmak demektir. Peygamberimiz daha pekçok hadislerinde hayanın ehemmiyetine dikkat çekmiştir. Meselâ bu hadislerden bâzıları şu mealdedir:
"Edepsizlik ve çirkin sözün girdiği şey çirkinleşir. Hayanın girdiği şey de güzelleşir"[134]
"İnsanlardan utanmayan Allah'tan da utanmaz."[135]
"İnsanlığın peygamberlikten ilk olarak aldığı öğüt şudur: 'Utanmadıktan sonra istediğini yap.'"[136]
Bir hadislerinde de utanmayı imanın iki şubesinden biri olarak zikreden Peygamberimiz,[137] başka bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:
"Haya İmandandır. İman sahibi ise Cennettedir. Hayâsızlık eziyet, zulüm ve haksızlık gibi cefadan bir parçadır. Cefa eden de Cehennemdedir."[138]
Bir Müslümanın insanlardan haya etmesi gerektiği gibi, Allah'tan da layıkı ile haya etmesi gerekir. Allah'a karşı nasıl haya edileceğini ise Peygamberimiz bir hadislerinde şöyle bildirmiştir:
"Allah'tan hakkıyla haya edin. Allah'tan hakkıyla haya eden başını ve başındaki maddî ve manevî duyularını, karnı ve içindeki organları haramdan korur. Ölümü ve çürümeyi hatırlar. Âhireti isteyen dünya hayatının zînetini terk eder. Kim bunları yaparsa Allah'tan hakkıyla haya etmiş olur."[139]
Bediüzzaman da, Allah'a karşı hayanın sünnet-i seniyye dâiresinde hayat sürmekle mümkün olduğunu ifâde etmiştir.[140]
Haya ile ilgili bizlere öğüt veren Sevgili Peygamberimiz fiilen de bizlere örnek olmuştur. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) bununla ilgili olarak şöyle der:
"Resûlullah (a.s.m.) çadırdaki bakire kızdan daha çok haya sahibi idi. Hoşlanmadığı bîr şey gördüğünde biz bunu onun yüzünden hemen anlardık."[141] Burada dinî meseleleri sorup öğrenmek hususunda utanmanın yersiz olduğunu da ifâde edelim. Nitekim Sahabîler Peygamberimize her türlü meselelerini sormuşlar, Resülullah da (a.s.m.)
"Allah gerçeği açıklamaktan haya etmez"[142]
âyetini okuyarak bu suâlleri açık açık cevaplandırmıştır. Peygamberimizin bakire kızdan daha utangaç olması, Allah'ın dinini açıklamak hususunda değildir.
Hz. Âişe Validemiz de utanma duygusunun dini öğrenmeye mâni olmaması gerektiğiyle ilgili olarak şöyle demiştir:
"Ensar kadınları ne iyi kadınlardı ki, utanma duygulan onları dinî meseleleri sorup öğrenmekten alıkoymadı."
156, 158 ve 440 nolu hadislere de bakınız.[143]

Allah Yolunda Hazırlık Yapmak

8. Temim ed-Dârî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Allah yolunda bir at beslemek üzere arpa hazırlarsa, sonra da atını onunla yemlerse Allah her bir arpa tanesi karşılığında ona bir sevap yazar."[144]

İzah

Peygamberimizin (s.a.v.) zamanında at, savaşın vazgeçilmez bir unsuruydu. Ordunun kuvvetli veya zayıf olması, atlarının sayısına göre tespit ediliyordu. Bu durum Resûlullahın vefatından sonra da bir müddet devam etti. Bunun içindir ki, Peygamberimiz pekçok hadislerinde ümmetini cihadın en mühim unsurlarından olan at beslemeye teşvik etti. İşte yukarıdaki hadis de bunlardan sadece bir tanesidir.
Günümüzde ise cihad artık atla, kılıç kalkanla ve okla değil, en modern silahlarla yapılmaktadır.
Daha da ötesi, cihad büyük ölçüde maddî olmaktan çıkmış, manevî bir alana kaymıştır. Yani top tüfek yerine fikirle yapılır olmuştur. Bunun için de gazete, kitap, dergi, radyo, televizyon gibi vasıtalar bu manevî cihadın önemli unsurlarını teşkil etmektedir.
Dolayısıyla izahını yaptığımız hadisi sadece at beslemeye hasretmek doğru olmaz. Bu hadisi geniş bir muhtevada düşünmek gerekir. Böyle olunca, hadiste sayılan sevap, günümüzde ihlâslı bir şekilde basın ve yayın yolu ile faaliyet gösteren, onlara yardımcı olan insanlar içindir.[145]

Peygamberimizin Lanet Ettiği Kimse

9. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah (s.a.v.) muhanneslere lanet etti ve
"Onları evlerinize sokmayınız" buyurdu.[146]

İzah

Muhannes, kadınlaşan erkek demektir. Ahlâk, konuşma ve davranışında kadınlara özenen kimsedir. Konu ile ilgili başka rivayetler de vardır. Bunların bâzıları şöyledir:
Resûlullah (s.a.v.) kadınlaşan erkeklere ve erkekleşen kadınlara lanet etti. Ve,
"Onları evlerinizden çıkarın" buyurdu.
Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah yanımda idi. Evde bir de kadınlara benzeyen erkek vardı. Bu adam, kardeşim Abdullah'a, "Ey Abdullah, şayet Allah yarın Tâif in fethini nasib ederse, ben sana Gaylan'ın kızını göstereceğim. Çünkü o gelirken dört, giderken sekizdir [çok alımlı yürür]" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.),
"Böyleleri bir daha yanınıza girmesin" buyurdu.
Buradan Resûlullahın o kimseyi önceleri erkekliği olmayan (hünsâ) biri olarak tanıdığı, bu sözü üzerine onun kadınlara ilgi duyan biri olduğunu anladığı ve onun hanımların yanına girmesine yasak getirdiğini anlıyoruz.
Bazan kadınla erkek yaratılışı arasında olup, kadınlık tarafı ağır basan erkekler vardır. Bunlar lanetlenmemişlerdir ve böyleleri kınanmazlar. Hadislerin muhatabı, yaratılışlarında kadınlık duygusu olmadığı halde kendilerini buna zorlayan erkeklerdir.
Bunlara lanet edilmesinin sebebi, Allah'ın yaratışını beğenmemeleri sebebiyledir.[147]

Kişinin El Emeğini Yemesinin Fazileti

10. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Dâvud da (a.s.) ancak elinin emeğini yerdi."[148]

İzah

Bu hadis Buhârî'de şöyledir:
"Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir yemek asla yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâvud (a.s.) elinin emeğini yerdi."
İbni Mâce de ise "Erkek, kendi el emeğinden daha temiz bir kazanç kazanmamıştır" şeklindedir.
Dinimiz, el emeğine büyük ehemmiyet vermiştir. Böylece kişiyi işsizlik, tenbellik ve başkasına muhtaç olmaktan kurtarmak; nefsin gururunu kırmak hedeflenmiştir. Konu ile ilgili daha bir çok hadis vardır. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Kim işinden yorulmuş olarak geceyi geçirirse, Allah'ın bağışlamasına mazhar olarak gecelemiş demektir."
Hadisde Davud'un da (a.s.) elinin emeğini yediğine dikkat çekilmesi ibretlidir. Çünkü Kur'ân'ı Kerimde bildirildiğine göre, o yeryüzünün halifesi idi.[149] Dolayısıyla bizzat başında çalışmadığı yerlerden başka helâl gelirleri de vardı. Fakat bir demirci olan Dâvud (a.s.), el emeğiyle zırh yapar, onun gelirini yerdi.

Diğer peygamberler de el emeğiyle geçinmişlerdir. Âdem (a.s.) çiftçilikle geçinmiş, Nuh (a.s.) marangozluk yaparak, Hz. İdris terzilik, Hz. Musa da çobanlık yaparak geçinmişlerdir.[150]

Makamın Hesabı Da Sorulacak

11. İbni Ömer (r.a.) Resûllullahtan (s.a.v.) şöyle işittiğini rivayet ediyor:
"Allah kıyamet gününde kullarından birini çağırır huzurunda durdurarak malının hesabını sorduğu gibi, makamının hesabını da sorar."[151]

İzah

Bir âyet-i kerimede insanın bütün nimetlerden hesaba çekileceğine dikkat çekilerek,
"Size verilen nimetlerden hesaba çekileceksiniz" buyurulmuştur.[152]
İşte insanın hesaba çekileceği nimetlerden birisi de makamdır. Çünkü makam büyük nimetlerdendir. Ve her büyük nimet gibi büyük mes'uliyetleri vardır. Her şeyden önce makam sahibi birisi idare ettiklerinden mes'uldür. Ayrıca makam bir emânettir. Bu emânetin hakkını vermek gerekir. Peygamberimiz bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifâde ederler:
"İdarecilik bir emânettir. Şüphesiz hakkı verilmediğinde bu emânet kıyamet gününde hüsran ve pişmanlık getirir. Ancak bu vazifeyi üzerine alıp da hakkıyla yerine getirenler müstesnadır."[153]
Diğer taraftan, makam bir hizmet mevkii olarak bilinmelidir. Tahakküm olarak kullanılmamalıdır. Kişi sahip olduğu makamını zulme vasıta yaparsa, hakkın sahiplerine ulaşması uğrunda kullanmazsa, makamın hakkını vermemiş olur ve bundan dolayı kıyamet gününde mes'ul tutulur. Kişi maddî makamından dolayı hesaba çekileceği gibi, mânevî makamı sebebiyle de hesaba çekilecektir. Allah'ın kendine ihsan ettiği manevî makamın gerçekten hakkını verdi mi, o makamı dünyalık kazanmak için mi kullandı, insanlara tahakküm için mi kullandı, şan ve şöhret yolunda mı kullandı. Kul bütün bunlardan da hesaba çekilecektir.[154]

Hz. Hatice'nin Fazileti

12. Abdullah bin Ebî Evfa (r.a.) rivayet ediyor:
"Cebrail bana şöyle dedi: "Hatice'yi Cennette inciden bir sarayla müjdele. Orada ne gürültü patırtı vardır, ne de yorgunluk ve meşakkat."[155]

İzah

Hadiste kendisine Cennetin müjdelendiği Hatice, Peygamberimizin evlendiği ilk kadındır. Peygamberimiz yirmi beş yaşında iken o kırk yaşında ve dul bir kadındı. Peygamberimize yaptığı evlilik teklifi kabul edilince onunla evlendi. Zengin bir kadın olan Hz. Hatice bütün servetini onun emin ellerine teslim etti.
Peygamberimizin Hz. Hatice'den ikisi erkek, dördü kız olmak üzere altı çocuğu oldu. Peygamberlikle görevlendirildiğinde ona ilk iman eden Hz. Hatice idi. Peygamberimiz onu,
"Hatice, Allah'a ve Muhammed'e iman hususunda bütün kadınları geçti"
buyurarak[156] onun bu fazîletine dikkat çekti. Hz. Hatice, en sıkıntılı günlerinde sevgili beyine çok büyük destek oldu.
Peygamberimiz Hz. Hatice'yi diğer bütün hanımlarından daha çok severdi. Öyle ki vefatından sonra da ondan övgü ile bahseder, onun keremkârlığını, en sıkışık ânında kendine yaptığı büyük yardımları her zaman zikrederdi. Akraba ve arkadaşlarına iyilik yapmaktan geri durmazdı. Yıllar sonrasında yine Hatice'nin (r.a.) iyiliklerinden bahsetmişti. Aişe (r.a.) kadınlık duygusuyla, "Devamlı Hatice'den bahsediyorsun. Oysa Allah size ondan daha genç ve güzel hanımlar verdi" dedi. Resûlullah şöyle buyurdu:
"Hayır, Allah bana ondan daha hayırlısını vermedi. Çünkü o, herkesin küfür içerisinde olduğu zamanda beni tasdik etti. Herkesin herşeyî benden esirgediği bir zamanda, o beni malına ortak etti. Ve Allah bana ondan çocuklar ihsan etti."[157]
İşte Hz. Hatice bütün fedakârlıklarının mükâfaatı olarak izahını yaptığımız hadisteki müjdeye mazhar oldu. Allah ondan razı olsun.[158]

Kamet Getirildiğinde Farzdan Başka Namaz Kılmak

13. Ebü Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Namaz için kamet getirildiğinde, artık kendisi için kâmet getirilen farz namazdan başka namaz kılınmaz."[159]

İzah

Kamet, ezana "kad kaameti's-salat (Namaz başladı)" cümlesinin ilâve edildiği sözlerdir. İster tek başına kılınsın, isterse cemaatla kılınsın, farz namaza başlamadan önce erkeklerin kamet getirmeleri sünnettir. Kadınlar ise kamet getirmezler. Onların kâmet getirmesi mekruhtur.
Hadis, farz bir namaza başlamak için kamet getirildikten sonra başka namaz kılmayı yasaklıyor görünse de, aslında bir yasak söz konusu değildir. Çünkü kamet getirilirken kılanın namazın âlimlerin ekseriyetine göre sahih olduğu hususunda şüphe yoktur. Hadis, kamet getirilirken başlanılan başka bir namazın mükemmel bir namaz olmadığı mânâsındadır. Zira farz bir namaz için kamet getirilirken başka bir namaz kılmak, başından itibaren farza yetişmiş olmak, imamla beraber iftitah tekbirini almak gibi faziletlerden mahrum kalmak demektir.
Böyle biri başladığı namaz sebebiyle imama hiç yetişemese, bu durumda cemaat sevabından da mahrum kalır. Camiye farz için değil de sünnet veya kaza namazı kılmak için gelmiş olur.
Öyle ise sünnet olan, kamet getirilirken başka namaza başlamamak, imamla beraber kamet getirilen farz namaza durmakır. Kılınan öğle namazı ise kişi dört rekât ilk sünneti farzdan sonra kılar. İkindi ve yatsı namazı ise, sonradan sünnetleri kılmaz.
Sabah namazında ise durum biraz farklıdır. Bâzı âlimlere göre kişi imama yetişeceğini anlarsa önce sünneti kılar, sonra imama uyar. Bâzı âlimlere göre ise sünnete hiç başlamaz, hemen imama uyar. İkinci görüşü savunanlar Taberânî'nin de rivayet ettiği şu hadisi delil gösterirler:
"Resûlullah sabah namazının farzını kılarken, bir zâtı iki rekât sünneti kılmakla meşgul görmüştü. Namazdan sonra adama,
"Sen bu iki namazdan hangisini namaz sayıyorsun? Yalnız kıldığın namazı mı, yoksa bizimle birlikte kıldığın namazı mı?"[160]
Bu sözlerin açıklaması şudur:
"Sen mescide hangi namazı kılmak için geldin, kendin kıldığın sünnet için mi, yoksa bizimle beraber kıldığın farz için mi? Farz için geldi isen niçin gelir gelmez buna başlamadın da sünnetle meşgul oldun?"
Kametten önce başlanılan bir namazı bitirmekte ise bir mahzur yoktur.[161]

İlim Öğrenmek Farzdır

14. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"İlim öğrenmek her Müslümana farzdır."[162]

İzah

İbni Mâce'de,
"İlmi lâyık olmayana öğreten domuzun boynuna yakut, inci ve altın takan kimse gibidir" ilâvesi vardır.
Hadiste geçen her Müslüman ifâdesi, erkeği de, kadını da içine alır. Ancak kadın erkek her Müslümanın öğrenmesi farz olan ilim, bütün ilimler değildir. Çünkü insanın bütün ilimleri öğrenmesi mümkün değildir, öğrenilmesi farz olan ilim, kişinin kâinatın Yaratıcısını tanımak, Onun birliğini ve Resûlullahın peygamberliğini bilmek, namaz, oruç gibi ibâdetlerle ilgili bilgi edinmek, helal ve haram olan şeyleri öğrenmektir. Daha genel bir ifâde ile ibâdetlerle, helal ve haramla ilgili bir meselesi olduğunda bunu çözmek, araştırıp öğrenmek farzdır.[163]

Harp Hiledir

15. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Savaş hiledir."[164]

İzah

Bu hadiste, siyâsî ve askerî bir düstura dikkat çekilmektedir. O da düşmanı tuzağa düşürebilmek, onu aldatabilmek için hîle yapılabileceğidir. Peygamberimiz (a.s.m.) bunu kendi hayatında da tatbik etmiştir. Meselâ Mekke'nin fethine çıkarken orduya hazırlanmaları emrini vermiş, fakat nereye gideceklerini gizli tutmuştur. Bu Bir hîledir.
Diğer taraftan, Ka'b bin Mâlik (r.a.) savaşa çıkacağı zaman Peygamberimizin maksadından aksi bir istikamete gidip düşmanı yanılttığını, sonra asıl hedefine yönelip "Harp hîledir" buyurduğunu bildirmiştir.[165]
Yine Peygamberimiz bir harp hilesi olarak Hamrâü'1-Esed seferinde beş yüz yere ateş yakılmasını, Mekke'nin fethine giderken de on bin ateş yakılmasını emrederek düşmana İslâm ordusunun kalabalık olduğu intibaını vermişti.
Seyfullah, Allah'ın kılıncı olarak isimlendirilen Hâlid bin Velid de (r.a.) Müte savaşında iki ordu birbirinden ayrıldıktan sonra sağ kanattaki askerleri sol kanada, sol cenahtakileri sağ cenaha, arka saftakileri de ön safa alarak düşmana yardımcı kuvvet geldiği intibaını vermişti. Ertesi gün farklı sîmaları karşılarında gören düşman askerleri, Müslümanlara destek kuvveti geldiğini zannederek paniğe kapılmıştı.
Bu hadis, bir yandan Müslümanlara savaşta düşmana karşı hîle yapabilecekleri ruhsatını verirken, diğer taraftan düşmanın da bu yola baş vurabileceğini ihtar ederek dikkatli olmaya davet etmektedir. Zaten hadisin ilk kelimesi "hudea" şeklinde okunduğu zaman, "Harp çok aldatıcıdır, hilelerle doludur" mânâsına gelmektedir.
Savaş hilelerinden birisi de düşmanı yanlış bilgilendirmektir. Yalana kesinlikle cevaz vermeyen dinimiz bu konuda düşmanın ordunun yeri ve sayısı hakkında yanlış bilgilendirilerek yanıltılabileceğine de izin vermiştir.
Sonra bunu bozmanın bir burada düşman tarafıyla sözleşip hîle olmadığını, aksine böyle yapmanın büyük bir mes'uliyet getirdiğini de ifâde edelim.[166]

Namazda Gözleri Yummak

16. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz namaz kılarken gözünü yummasın."[167]

Ticârette Komşu Hakkı

17. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Şuf'a, ortaklardan birisinin diğerine teklif etmeden satma hakkına sahip olmadığı ev veya bir bahçedeki ortaklık hakkıdır. Kendisine arzedilen şahıs ya teklif edilen yeri satın alır veya almaz."[168]

İzah

Ev, bahçe, tarla, arsa gibi taşınmaz bir mala iki kişi ortaksa, ve ortaklardan birisi hissesini satmayı düşünüyorsa, onu ilk olarak ortağına teklif etmesi gerekir. Ortağı alırsa alır, almazsa ancak o zaman başkasına teklif edebilir. Ortağına teklif etmeden başkasına satması mekruhtur.
Hanefî mezhebine göre taşınmaz mallarda sadece ortak için değil, komşu için de şuf'a hakkı vardır. Yani bir kimse sahip olduğu taşınmaz bir malını satışa çıkarıyorsa, bunu ilk olarak yakın komşusuna teklif etmelidir. Bu konuda bir hadis şöyledir:
"Komşu, bitişiğindeki taşınmaz malı satın almaya öncelikle hak sahibidir."[169]
Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre ise bu hadis bir hakkı değil, bir yardımlaşmaya, bir iyiliğe davettir. Komşunun şuf'a hakkı yoktur. Yani kişi satmak istediği bir ev, arsa veya tarlayı komşusuna teklif etmeden başkasına satabilir.
Biz bunun dinî bir hak olmasa da komşuluk hakkı olduğunu düşünüyoruz. Bir kimse eğer taşınmaz bir mülkünü satışa çıkarıyorsa, bunu ilk olarak bitişik komşusuna teklif etmelidir. Böyle yapmak insaniyet açısından önemlidir. En azından Peygamberimizin tavsiyesidir.[170]

Rahmet Ve Azap Taşıyıcısı

18. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Ömer bin Hattab (r.a.), "Resûlullaha (s.a.v.) rüzgar hakkında sormadığıma pişman olduğum kadar hiçbir şeye pişman olmadım" dedi.
Ben (Ebû Hüreyre) rüzgar hakkında Resûlullaha sordum. "Yâ Resûlallah, rüzgar neyden meydana geliyor?" dedim. Şöyle buyurdu:
"Rüzgar Allah'ın estirmesiyledir. Onu rahmet veya azap için gönderir."[171]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, Allah rüzgarla hem rahmet, hem de azap göndermektedir, Kur'ân'da rüzgarın bu her iki vazifesine de dikkat çekilir. Meselâ bir âyette rüzgarın rahmet yüklü bulutları taşıdığı şöyle nazara verilir:
"Rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen Odur. Nihayet o rüzgarlar ağır bulutları yüklendiklerinde, Biz onu ölmüş bir beldeye sevk eder, suyu oraya indirip onunla her cinsten meyveler çıkarırız."[172]
Yine Kur'ân'da gemilerin hoş bir rüzgarla denizlerde akıp gittiği bildirilir.[173]
Aynı rüzgarı Allah bitkileri aşılama vazifesinde de kullanır.
Rüzgarın rahmet yönü yanında, bir de azap tarafı vardır. Kur'ân'da bâzı peygamberlerin ümmetlerinin şiddetli rüzgarla helak edildikleri bildirilir. Meselâ bu âyetlerden birisi şudur:
"Allah'ın azabını vadilerine gelen bir bulut şeklinde görünce, 'Bu bize yağmur getiren bir buluttur' dediler. Hûd, 'Hayır, o sizin çabuklaştırılmasını istediğiniz azabın tâ kendisidir. O bir rüzgardır ki, içinde pek acı bir azap vardır' dedi."[174]
Âd kavmine de köklerini kazıyan bir rüzgar gönderildiği bildirilir.[175]
Bir âyette de kavurucu rüzgarın zâlimlerin ekinini mahvettiği bildirilir.[176]
Kur'ân'da Allah inkarcıları üzerlerine taşlar savuran bir kasırga göndermekle, fırtına göndererek boğmakla tehdit eder.[177]
Rüzgarın bu azap getiren yönü de olduğu içindir ki, Peygamberimiz (a.s.m.) fırtına şeklinde şiddetli bir rüzgar estiğinde şöyle duâ etmiştir:
"Allah'ım, Senden bu rüzgarın hayrını, hayır getirmesini isterim. Şerrinden, şer ve belâ getirmesinden de Sana sığınırım."[178]

Abdesti Tamamlamak

19. Ebû Bekir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah ile beraber oturuyordum. Bir adam geldi, abdest aldı. Ayaklarında kuru bir yer kaldı. Resûlullah ona,
"Git, abdestini tamamla" buyurdu.
O da gidip tamamladı.[179]

Yasaklanan Bâzı Ticâret Şekilleri

20. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) muhakaladan, müzâbeneden ve mülâbeseden nehyetti. Sigar nikâhını da yasakladı.[180]

İzah

Hadisin ilk kısmı Câhiliyye devrinde sıklıkla yapılan bâzı ticarî muamelelerle ilgilidir. Hadiste geçen muhakala, başağından ayrılmamış buğdayın tahmini olarak o miktar buğday karşılığı satılmasıdır.
Müzâbene, hurma, üzüm gibi şeylerin daha daha dalında iken tahmin edilerek belirli ölçüdeki kuru hurma veya üzüm karşılığında satılmasıdır. Müzâbenenin başka tarifleri de vardır. Bunlardan birisi de meyveyi daha dalında iken, mahsulün alınıp alınmayacağı bilinmediği halde satılmasıdır. Bu durumda daldaki olgunlaşmamış meyve bir âfete maruz kalsa, alıcı zarara uğrar.
Bu çeşit alış verişler yapılmasının sebebi şuradan kaynaklanıyordu: Kişi henüz mahsûlü olgunlaşmadan ona ihtiyaç duyuyordu. Bu durumda kuru hurma veya üzüm karşılığında daldaki hurma veya üzümünü satıyordu. Yine tarladaki buğdayını hasad edilmiş buğday karşılığında satıyordu. Bu durumda her iki tarafın da zarara uğraması söz konusu idi. Kuru meyve veren karşılığında fazlasını istiyordu. Tarladaki buğday veya daldaki meyvenin hasad edilme garantisi olmadığı, ya da kuruduğunda fazlasıyla azaldığı için de satıcı zarar edebiliyordu.
Mülâbese ise, genelde katlanmış olarak veya karanlıkta getirilen kumaşı iyice görüp anlamadan sadece el değmesiyle alım satımın kesinleşmesidir. Bu durumda kumaşın sahibi, "Kumaşı sana elle dokunman bakıp görme yerine geçmesi şartıyla şu fiyata sattım, bakınca geri iade etme hakkına sahip değilsin" der. Müşteri de "Kabul ettim" der ve böylece akit gerçekleşir.
Bu çeşit satışlarda aldatma olacağı izah edilmeyecek kadar açıktır. Bunun içindir ki, alıcı ve satıcının zarara uğramaması için hükümler koyan Peygamberimiz, haksız kazanca sebep olan bu çeşit alış verişleri yasaklamıştır. Her üç alış veriş şekli de bütün mezheplere göre ittifakla caiz değildir.
Hadisin ikinci kısmında ise sigar nikâhı yasaklanmaktadır. Bununla da kadınların hakkı korunmuştur. İbni Ömer'in (r.a.) rivayet ettiği şu hadis sigar nikâhını açıklamaktadır:
"Resûlullah (s.a.v.) sigar nikâhını yasakladı. Bu, kişinin kızını veya kız kardeşini, karşılığında karşı tarafın kızını veya kız kardeşini almak üzere bir erkeğe vermesi, aralarında mehir ödemeyi kaldırmalarıdır."[181]
Bu evlilik şeklinde mehir vermemek suretiyle kadına zulmedildiğinden, Peygamberimiz bunu yasaklamıştır. Fakat iki taraf da gelin aldıkları kimseye mehir verirlerse, yapılan nikah geçerlidir;[182]

Cafer Bin Ebî Tâlib'in Fazileti

21. Ebû Cuheyfe babasından rivayet ediyor:
Cafer bin Ebî Tâlib Habeşistan'dan dönmüştü. Resûlullah (s.a.v.) onu karşıladı, alnından öptü ve şöyle buyurdu:
"Hangisine sevineceğimi bilemiyorum. Hayber'in fethine mi, yoksa Cafer'in dönüşüne mi sevineyim?"[183]

İzah

Cafer bin Ebî Tâlib, Peygamberimizin amcası Ebû Tâlib'in oğlu, Hz. Ali'nin de kardeşidir. İlk Müslümanlardandır. Müşriklerin eziyeti dayanılmaz bir hal alınca Habeşistan'a hicret etmişti. Müşrikler Muhacirlerin geri gönderilmesi için Habeşistan kralı Necâşî'ye elçiler gönderdiğinde, oradaki muhacirleri temsilen Hz. Cafer bir konuşma yapmış ve bu konuşmasıyla Necâşî'yi etkilemişti. Necâşî onlara sahip çıkmış, müşriklerin elçilerini de gerisin geriye göndermişti.
İşte Hz. Cafer'in Habeşistan'dan dönmesi, Peygamberimizin Hayber'i fethettiği zamana rastlamaktadır. Resûlullah yukarıdaki sözünü onun Habeşistan'dan dönmesi üzerine söylemiştir.
Cafer (r.a.) Resûlullaha vücut ve ahlakça en çok benzeyen Sahabî idi. Resûlullah Rumların üzerine göndermek üzere hazırladığı orduya ikinci sırada onu kumandan tayin etmişti. Zeyd bin Hârise'nin şehid edilmesi durumunda kumandayı onun almasını istemişti. Gerçekten de Mûte savaşında Hz. Zeyd şehid düştüğünde kumandayı Hz. Cafer aldı. Kahramanca savaştı, sonunda o da şehid düştü. Bu arada iki kolu da kesilmişti. Televizyon ekranından seyreder gibi harp savhasını temaşa eden sevgili Peygamberimiz bu durumu Ashabına haber verdi,
"Allah ona kesilen iki koluna karşılık iki kanat verdi. Onlarla Cennete uçtu" buyurdu.
Bundan sonra Hz. Cafer iki kanatlı mânâsında "Zülcenâheyn" ve uçan mânâsında "Tayyar" ünvanlarıyla anıldı. Allah ondan razı olsun.[184]

Şüpheli Şeylerden Sakınmak

22. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Helâl de bellidir, haram da bellidir. Öyle ise helâl mı haram mı olduğunda şüphe ettiğin şeyi bırak, şüphe vermeyene bak."[185]

İzah

İbni Mâce'de bu hadisin tamamı şöyledir:
"Helâl olan şeyler bellidir. Haram olan şeyler de bellidir. Helâl ile haram arasında da helâl mi, haram mı olduğunu çok kimsenin bilmediği bir takım şüpheli şeyler vardır. Bu itibarla, kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini noksanlıktan, şeref ve haysiyetini halkın dilinden kurtarmış olur. Şüpheli şeylere dalan kimse de girilmesi yasak olan koru etrafında davarlarını otlatan kimse gibidir. O çobanın koru içine dalması an meselesidir. Bilmiş olunuz ki, her hükümdarın özel bir komşu vardır. Dikkat ediniz! Allah'ın yer yüzündeki komşu da haram ettiği şeylerdir.
"Haberiniz olsun, insanın vücudunda bir lokmacık et parçası vardır ki, iyi olduğu zaman bütün cesed iyi olur, o bozulduğu zaman bütün cesed bozulur. Bilmiş olunuz ki o et parçası kalptir."[186]
Hadîste helal ve haramın belli olduğu ifâde edilmektedir. Meselâ yiyeceklerden bâzı şeylerin helal olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Yine suyun, sütün ve bir çok gıda maddesinin helâl olduğunu herkes bilir.
Bunun gibi haramlar da bellidir. Meselâ faizin, içkinin, kumarın, zinanın, gıybetin, yalan söylemenin ve buna benzer şeylerin haram olduğunu herkes bilir.
Bir de haram ve helâl olduğu açıkça bilinmeyen, ancak bir âlimin ilmine müracaat edilerek anlaşılacak olan şüpheli şeyler vardır. Hadis, bu şüpheli şeylere karşı Müslümanları ikaz etmekte, en azından hükmü öğrenil inceye kadar onun terkedilmesi istenmektedir. Ki böyle yapmak dinin selâmeti açısından çok faydalıdır. Çünkü terk edilen şey helâl ise terk etmekle dinen bir zarara girilmiş olmaz. Haram ise terk edilmekle dînen büyük bir sevap kazanılmış olunur. Terk edilmediği takdirde ise bir haram işlenilmiş olunur.
İzahta yer verdiğimiz hadisde şüpheli şeyler güzel bir benzetme ile koruluğa benzetilmiştir. Koruluğun etrafındaki koyunların yasak bölgeye girmeleri an meselesidir. Her an içeri dalabilirler. İşte şüpheli şeyler de böyledir. Kişi şüpheli şeylerin etrafında dolaşa dolaşa sonunda içine dalabilir.[187]

İşçi Hakkı

23. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"İşçinin ücretini alın teri kurumadan veriniz."[188]

İzah

Dinimizde haklar üzerinde hassasiyetle durulur. Allah hakkı, anne baba hakkı, kul hakkı, komşu hakkı, karı koca hakkı, hayvan hakkı bu haklardan bâzılarıdır. İşte dinimizin üzerinde hassasiyetle durduğu bu haklardan birisi de işçi hakkıdır.
Yüzyıllarca burjuva tabakası işçiyi ezmiş, onun sırtından geçinmiştir. Hala da bu durum devam etmektedir. Tarihe bakılsa ihtilallerin temelinde işçilerin istismar edilmeleri yatar.
İşte dinimiz, bin dört yüz sene öncesinden işçi haklarını savunmuş, onlara haksızlık yapılmaması gerektiği üzerinde durulmuştur. Hadiste geçen "alın teri kurumadan" ifadesi bir teşbihtir. İşçi terlemeyeceği bir iş de yapmış olabilir. Maksat ücretinin hemen verilmesi gerektiğidir.

Hak edilmiş bir hakkın geciktirilmesi haksızlıktır, zulümdür.
İrni Mâce'de yer alan bir başka hadisde Peygamberimiz bir işçi tutup çalıştırıp da ücretini vermeyen, konuştuğu miktardan daha azını veren kimsenin kıyamet gününde hasmı olacağını bildirmiş, ve
"Ben kimin hasmı isem kıyamet gününde onu mağlup ederim" buyurmuştur.
İşçinin ücretinin tam ve zamanında verilmesi, işin sürekliliği, kalitesi ve istismar edilmemesi açısından çok önemlidir.
Burjuva sınıfı işçilere haksızlık yaparken, işçiler de zaman içerisinde sadece haklarını alma peşinde mücâdele etmemişler, haksız grevlerle hak etmedikleri bir ücreti de talep eder olmuşlardır. İşverenin işçinin ücretini vermemesi veya geciktirmesi ne kadar haksızlıksa, işçilerin iş vereni zor durumda bırakarak ondan fazla ücret talep etmeleri de aynen onun gibi haksızlıktır.[189]

Hasta Ziyaretinde Ne Demeli?

24. Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Hastanın yanına giren biri yedi defa "Büyük Arşın Rabbi olan Büyük Allah'tan sana şifâ vermesini istiyorum" derse, eğer hastanın eceli gelmemişse şifâ bulur."[190]

Rükûda Bel Nasıl Olmalı?

25. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) rükûya gittiği zaman, eğer sırtına su dolu bir bardak konulsa, düzgün duruşundan o bardak karar kılar, düşmezdi.[191]

İzah

Kişinin namazda rükûya eğilmesi, namazın farzlarındandır. Bunun Kur'ân'dan delili, Rabbimizin,
"Ey iman edenler! Rükû edin"[192]
âyetidir. Rükûda, hadiste de ifâde edildiği gibi, baş ve bel düz bir istikâmette yere paelel olmalıdır. Baş ne yukarı kaldırılmalı, ne de aşağı indirilmelidir. Bel ile düz olabilecek bir şekilde tutulmalıdır.[193]

Mü'mine Eziyet Etmemek

26. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Sarımsak, soğan, pırasa ve turp gibi sebzeleri yiyen mescidimize yaklaşmasın. Çünkü Ademoğlunun rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olurlar."[194]

İzah

Dinimiz, hiç kimseye başkalarına eziyet etme hakkı vermemiştir. Bunun içindir ki, eziyet verici şeyler tamamen yasaklanmıştır. İşte bu yasaklardan birisi de yanındakini rahatsız eden soğan ve sarımsak kokusudur. Bu bitkileri çiğ olarak yiyenlerin, kokusu geçmedikçe Müslümanların toplu bulunduğu mescidlere gelmeleri yasaklanmıştır. Konu ile ilgili daha birçok hadis vardır. Bunlardan bir kaçının meali şöyledir:
Peygamberimiz bir hadislerinde bu çeşit bitkiler için,
"Şayet yiyecekseniz iyice pişirin de yiyin" buyurmuştur.
Bir defasında Resûlullahın yanında sarımsak, soğan ve pırasadan bahsedildi. "Yâ Resûlallah, bunların en çirkin kokulusu sarımsaktır, onu haram ediyor musunuz?" denildi.
Resûlullah,
"Onu yiyin. Ancak onu yiyen, kokusu kendisinden gidinceye kadar bu mescide yaklaşmasın" buyurdu.[195]
Hz. Ömer de, Resûlullahın soğan ve sarımsak yiyenleri mescidden dışarı çıkarttığını bildirmiştir.[196]

Kişinin Güvence Verdiği Şahsı Öldürmesi

26. Ömer bin el-Hamık el-Huzaî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir kimseye canı konusunda güvence verip de sonra onu öldürürse, ben o katilden beriyim. İsterse öldürülen kimse kâfir olsun."[197]

İzah

Dinimiz bâzı suçları büyük günah olarak saymıştır. Faiz, içki, kumar, zina bu büyük günahlardan bir kaçıdır. İşte dinimizce büyük günahlardan sayılan işlerden birisi de adam öldürmektir. Adam öldürmenin haramlığı bir âyette şöyle nazara verilir:
"Kim bir mü'mini kasten öldürürse, onun cezası, çok uzun zaman kalmak üzere Cehennemdir. Allah onu gazabına uğratmış, ona lanet etmiş ve onun için pek büyük bir azap hazırlamıştır."[198]
Hadislerde de adam öldürmenin haramlığı üzerinde hassasiyetle durulur. Yukarıdaki hadis de bunlardan biridir.
Ancak bu hadiste adam öldürmenin haramlığının yanı sıra önemli bir husus üzerinde daha durulmuştur. O da bir kimseye canı konusunda eman verip, sonra sözünde durmamaktır. Meselâ bir kimse teröristtir. Kuşatıldığında onu kuşatanlar teslim olduğu takdirde kendisini öldürmeyecekleri hususunda ona teminat vermişlerdir. İşte o kimse silahını bırakıp teslim olduğunda onu öldürmek büyük bir suçtur.
Hadisin son kısmında güvence verdikten sonra bir kâfiri öldürmenin de büyük suç olduğu bildirilmektedir. Meselâ savaş duaımunda karşı tarafa teslim olması karşılığında güvence verilir. Onlar da bu güvenceye itimat ederek teslim olurlar. Ardından güvence verenler onları öldürürlerse, hadisin tehdidine dâhildirler.
Evet, Müslüman, güvenilir insan demektir. Güvence verdikten sonra artık daha aksi ile hareket edemez.[199]

Peygamberimizin Sarığı

28. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah Mekke'nin fethi günü Mekke'ye girerken başında siyah bir sarık vardı.[200]

"Rahmetim Gazabımı Geçmiştir"

29. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirdi:
"Ben noksanlardan son derece münezzeh ve mukaddesim. Rahmetim gadabımı geçti. Rahmetim gadabımı geçti."[201]

Kıyamet Yakındır

30. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Suru üfleyecek olan İsrafil (a.s.) yüzünü çevirmiş, onu ne zaman üfleyeceği emrini beklerken ben nasıl dünya nimetlerinden lezzet alabilirim?"
Sahabîler, "Ey Allah'ın Resulü, bize ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordular.
Resûlullah (s.a.v.)

"Hasbünallahi ve ni'mel vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir)" deyiniz buyurdu.[202]

İzah

Tirmizî'de, "Tevekkelnâ alellah (Allah'a tevekkül ettik)" deyiniz ilâvesi vardır.
Allah Kur'ân'da kuvvetle kıyametin geleceğini haber verir. Bu âyetlerden birisi şu mealdedir:
"Kıyamet günü mutlaka gelecektir; onda hiçbir şüphe yoktur. Lâkin insanların çoğu inanmaz."[203]
Kıyametin kopacağı kesin olmakla birlikte, vaktini Allah'tan başka hiç kimse bilemez.
"Kıyametin vaktine dâir bilgi Allah karındadır"[204] gibi âyetlerle bu gerçek ifâde edilmiştir.
Kıyametin vakti bilinmemekle beraber, kıyametin kopması çok yakındır.
"Kıyamet yaklaştıkça yaklaştı."[205] ve
"Onlar onu uzak görüyorlar, Biz ise yakın görüyoruz"[206] gibi âyetler de bu gerçeği ikaz eder.
İşte Peygamberimiz de yukarıdaki hadislerinde kıyametin çok yakın olduğunu, bu işle vazifeli meleğin her an onu üflemek için emir beklediğini nazara verir ve "Böyle iken ben nasıl dünya nimetlerinden istifade edebilirim?" buyurarak mü'minler "kıyametin uzak olduğu gibi bir düşünceye karşı ikaz edilmektedir. 35 numaralı hadise ve İzahına da bakınız.[207]

Günahın Cezasını Dünyada Çekmek

31. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir günah işler de, bu günah sebebiyle dünyada cezâlandırırsa, Allah âhirette o günahı sebebiyle kulunu ikinci kez cezalandırmayacak kadar adaletlidir.
Kim dünyada bir günah işler de Allah o kulunun günahını gizler ve affederse, affedip örttüğü bir suçu âhirette cezalandırmayacak kadar cömerttir."[208]

İzah

İbni Mâce de bu hadisten başka şöyle bir hadis daha vardır:
"Sizden biriniz işlediği günah sebebiyle dünyada cezâlandırıldığında o ceza onun günahına keffâret olur. Şayet işlediği suçun cezasını dünyada çekmezse, artık âhirette onun işi Allah'a kalır."
Cenâb-ı Hak bâzı fiilleri haram kılmış, ayrıca bu haramlara verilecek dünyevî cezaları da tayin etmiştir. Meselâ zina eden evli kimseler recm edilir, cezayı gerektirecek derecede hırsızlık yapanın eli kesilir. Birini öldüren karşı taraf affetmedikçe kısas olarak öldürülür.
İşte eğer bir kul dünyada bu günahlardan birini işler de ona bu cezalardan birisi tatbik edilirse, Allah o kuluna aynı suçtan dolayı bir de uhrevî ceza vermez.
Bu, kula verilen musibetler için de düşünülebilir. Yüce Allah bâzı kullarına işledikleri günahlara ceza olarak dünyevî musibetler verir. Kul bu musibeti sabırla karşılarsa, hem âhirette o suçtan dolayı bir daha cezalandırılmaktan kurtulmuş olur, hem de sabırla karşıladığı için sevap kazanır.
Hadisin ikinci kısmında ise Allah'ın dünyada gizlediği bir günahı âhirette cezalandırmayacak kadar cömert olduğu nazara verilir. Zaten çeşitli âyetlerde Allah'ın âhirette bâzı kullarının günahlarını örteceği bildirilir. Mes Meâric: 70/6-7.elâ bu âyetlerden birisi şu mealdedir:
"Dinlerini korumak için hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, Benim yolumda eziyete uğrayanların, cihad edenlerin ve öldürülenlerin elbette günahlarını örteceğim ve elbette onları altlarından ırmaklar akan Cennete koyacağım."1
Bu örtme işinin nasıl gerçekleşeceğini de şu hadisten öğreniyoruz:
"Biriniz Rabbinin manevî huzuruna yaklaşır. Hattâ Allahü Teâlâ onu rahmet koltuğunun altına alır. Sonra, 'Filan ve falan günahları işledin mi?' diye sorar. Kul, 'Evet, işledim' der. Böylece onun bütün günahlarını sayar. Nihayet Allahü Teâlâ ona 'Onları. dünyada senin için örtüp gizlediğim gibi, bugün de onları bağışlıyorum' buyurur."
128 numaralı hadisin izahına da bakınız. [209]

Sağdan Başlamak

32. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz ayakkabısını giydiğinde önce sağı giysin. Çıkardığında ise önce solu çıkarsın."[210]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında, "Böylece sağ ayak, giyilen ayağın ilki, çıkarılan iki ayağın da sonu olsun" ilâvesi vardır.
İşlerde sağdan başlamak sünnettir. Abdest azalarını yıkarken sağdan başlamak, tırnak keserken sağ elin parmaklarından başlamak, yemek yerken sağ el ile yemek, camiye girerken sağ ayak ile girmek bunlardan bâzılarıdır. Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde de ayakkabı giymeye sağdan başlamayı tavsiye etmektedir. Gömlek giyerken sağ koldan, pantolun ve çorap giyerken sağdan başlamak da sünnet olan davranışlardandır.
Camiden çıkarken sol ayakla çıkmak, burnu sol el ile temizlemek, sol el ile taharetlenmek de yine sünnettir. Hadiste ayakkabıyı çıkarırken soldan başlamak gerektiğine dikkat çekilmektedir. Buna kıyasen gömleğin önce sol kolunu çıkarmak, pantolun ve çorabı çıkarmaya soldan başlamak da sünnettir.
Peygamberimizin bu çeşit tavsiyelerine uymak farz veya vacip gibi şart değilse de, bir Müslüman bu fiillerinde de Peygamberimizi taklit ederse, o şey artık sıradan bir hareket olmaktan çıkar, kişi Allah'ın rızâsını kazanmak için Allah'ın Resulünü taklid ettiğinden bir ibâdet sevabı kazanır. Böylece bütün bir ömrü ibâdetle geçirmek mümkün olur. Bunun içindir ki, Sahabîler bu davranışlar bakımından da Peygamberimize uymaya çok ehemmiyet vermiştir.[211]

Cennet Nimetleri

33. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu.
"Allah azze ve celle şöyle buyurdu: 'Salih kullarım için Cennette gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir insanın hatırına gelmeyen nimetler hazırladım."[212]

Peygamber Sevgisi

34. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha geldi ve şöyle dedi:
"Yâ Resûlallah, Allah'a yemin ederim ki, seni canımdan, ailemden, malımdan ve çocuklarımdan daha çok seviyorum. Evde seni ansam, gelip seni görünceye kadar ayrılığına sabredemiyorum. Benim de senin de öleceğimizi hatırlıyorum. Biliyorum ki, sen Cennete gireceksin, Peygamberlerle beraber yüksek derecelerde olacaksın. Ben şayet Cennette girsem de seni görememekten korkuyorum."
Onun bu sözü karşısında Resûlullah (s.a.v.) bir şey söylemedi. Biraz sonra Cebrail (a.s.) şu âyeti getirdi:
"Her kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine pek büyük nimetler bağışladığı peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlih kimselerle beraberdirler. Onlar ise ne güzel arkadaştırlar."[213]
38. nolu hadise ve izahına bakınız.[214]

Kıyamet Yaklaştı

35. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak, sizden önceki ümmetlerin geçirdiği ömre nazaran sizin ömrünüz, ikindi namazından gün batışına kadar geçen süre kadardır."[215]

İzah

Hadiste kıyametin yakın olduğu nazara verilmektedir. Tirmizî'de Ebû Said el-Hudrî'den buna benzer şöyle bir hadis rivayet edilir:
Ebû Said el-Hudrî (r.a.), bir ikindi namazım kıldıktan sonra Peygamberimizin kendilerine kıyamete kadar olacak şeylerden haber verdiğini bildiriyor. Onun anlattıklarını naklettikten sonra da şöyle diyor:
"Başımızı çevirip batmadık yeri var mı diye güneşe bakıyorduk. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Dikkat! Dünyanın geçirdiği ömre nisbetle geri kalan ömrü, şu günümüzün geçen zamana nispetle geri kalan miktarı kadardır."[216]
30 numaralı hadisi izah ederken de yer verdiğimiz gibi, Kur'ân-ı Kerim kıyametin yakın olduğunu haber verir. Meselâ bir âyet şöyledir:
"Kıyametin gerçekleşmesi göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan daha yakındır. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti herşeye yeter."[217]
Gerek âyetlerde, gerekse hadislerde kıyametin yakın olduğunun haber verilmesi, fakat aradan 1400 küsur sene geçtiği halde kıyametin kopmaması, her hangi bir şüpheye yol açmamalıdır. Çünkü, âyet ve hadislerde ifâde edilen "yakınlık" İnsanın ömrüne göre değil, dünyanın ömrüne göredir. Dünyanın ömründen geçen asırlara göre kalan yıllar için "yakındır" demek yanlış olmaz. Bediüzzaman, bu gerçeği şöyle ifâde eder:
"Kur'ân 'Kıyamet yakındır' ferman ediyor. Bin bu kadar sene geçtikten sonra gelmemesi, yakınlığına halel [zarar] vermez. Zira kıyamet, dünyanın ecelidir. Dünyanın ömrüne nisbeten bin veya ikibin sene, bir seneye nisbetle bir iki gün veya bir iki dakika gibidir. Saat-i kıyamet [kıyametin vakti] yalnız insaniyetin eceli değil ki, onun ömrüne nisbet edilip baîd [uzak] görülsün."[218]
Geniş bilgi için Kıyamet Alâmetleri İsimli eserimize bakınız.[219]

Akşam Namazını Geciktirme

36. Abbas bin Abdulmuttalib (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetim akşam namazını yıldızlar çoğalıncaya kadar geciktirmedikleri müddetçe fıtrat (hak din) üzere devam ederler."[220]

Müstedrek'teki rivayet "hayır veya fıtrat üzere" şeklindedir. Bu, râvinin tereddütüdür.[221]

Rüşvet Haramdır

37. Abdullah bin Amr (r.a.) rivayet ediyor:
"Rüşveti alan da veren de Cehennemdedir."[222]

İzah

Dinimizde haram kılınan şeylerden birisi de rüşvettir. Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde rüşveti alanın da verenin de Cehennemde olduğunu bildirerek, rüşveti şiddetle yasaklamıştır.
Rüşveti yasaklayan daha pekçok hadis vardır. Meselâ Peygamberimiz, hüküm karşılığında rüşvet alınmadan önce salih amel işlemede acele edilmesini istemektedir.[223] Resûlullah (s.a.v.) hâkimin rüşvet almasını küfür olarak değerlendirmiştir. Rüşveti haram kılan bir başka hadis şöyledir:
"Allah, rüşveti verene, alana ve aracılık yapana lanet etsin."[224]
Rüşvetin haram kılınmasında bir çok hikmetler vardır. Herşeyden önce rüşvet, haksız hükümlere yol açar. Kişiye hakkı olmadığı şeyleri kazandırır. Dolayısıyla rüşveti yasaklamak, hâkimin haksız hüküm vermesine, kişinin hakkı olmadığı birşeyi elde etmesine, devletin kazancının şahısların cebine akmasına engel olmak demektir. Aslında rüşvetin zararları, toplumumuzda izaha gerek bırakmayacak kadar açıkça görülmektedir.
Rüşvet hediye değildir[225] diyoruz ve konuyu başka bir hadisle tamamlamak istiyoruz:
"Rüşvetin yaygınlaştığı topluluk korkuyla cezalandırılır."[226]

Kişi Sevdiğiyle Beraberdir

38. Urve bin Mudarres (r.a.) rivayet ediyor:
"Kişi sevdiğiyle beraberdir."[227]

İzah

Bu hadis Ebû Zer (r.a.) Safvan bin Ussal (r.a.), Abdullah bin Mesleme (r.a.) ve Enes bin Mâlik'in de içinde bulunduğu yirmi kadar Sahabî tarafından farklı şekillerde rivayet edilmiştir:
Meselâ hadisin Ebû Zer'den (r.a.) gelen bir rivayeti şöyledir:
Ben, "Ey Allah'ın Resulü, kişi bir kavmi sever, fakat onların amelini işleyemezse durum ne olur?" dedim.
Resûlullah (s.a.v.)
"Kişi sevdiğiyle beraberdir" buyurdu.
Hadisin Enes'den (r.a.) gelen bir rivayeti de şöyledir:
Bir bedevi Resûlullaha (s.a.v.) gelerek, "Yâ Resûlallah, kıyamet ne zaman kopacak?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Sen kıyamet için ne hazırladın?" buyurdu.
Bedevî, "Allah ve Resulünün sevgisini" cevabını verdi.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.),
"Sen sevdiklerinle berabersin" buyurdu.
Bediüzzaman bu hadisle ilgili olarak bir açıklama yapar. Önce bir suâl sorar, sonra da cevabını verir. Bu suâl ve cevabı meâlen alıyoruz:
"Dost dostu ile beraber Cennette bulunacaktır" hadisi sırrınca bir dakika Resûlullahın sohbetinde bulunan, Allah için ona sevgi besleyen, o sevgi sebebiyle Cennette Peygamberin (s.a.v.) yanında bulunması lâzım gelir. Oysa sonsuz feyze mazhar olan Resûlullahın (s.a.v.) feyzi, basit bir bedevinin feyziyle nasıl birleşir?"
Cevap: Şu yüce hakikate bir misal ile işaret etmek isteriz: Gayet güzel, gösterişli ve hususî olarak süslenilmiş bir bahçede büyük bir zâtın, gayet büyük bir ziyafet verdiğini hayal edelim. Öyle bir ziyafet ki, dilin tadabileceği bütün lezzetler var; gözün hoşuna gidebilecek bütün güzellikler hazırlanmış; kulağa hoş gelen bütün sesler mevcut; koku alma duygusunu tatmin edecek bütün güzel kokular var; hayal duygusunu keyiflendirecek herşey düşünülmüş.
Böylesine mükemmel bir ziyafete iki kişi davet ediliyor. Birinin dili her şeyin tadını tam alamıyor, gözü her şeyi iyi göremiyor, kulağı her sesi işitemiyor, burnu koku alamıyor, sanattan anlamıyor, harika şeyleri bilmiyor, midesi rahatsız olduğundan iştahını çeken herşeyi yiyemiyor, hayal dünyası da çok dar.
Diğer davetlinin ise, dili güzel tad alıyor, gözü çok mükemmel görüyor, kulağı iyi işitiyor, burnu güzel koku alıyor, hayal dünyası çok geniş, sanatın kıymetini iyi biliyor, midesi sağlam, canının istediği herşeyi yiyebiliyor, aklı inkişaf etmiş, kalb ve hissi mükemmel ve hâkezâ.
Bu iki davetli o yerde omuz omuza bulunuyor. Madem bu karmakarışık, elemli ve daracık şu dünyada bu böyle oluyor. En küçük ile en büyük

beraber iken aynı yerden lezzet alma noktasında aralarında yerden göğe kadar fark bulunabiliyor. Elbette saadet ve ebediyet yeri olan Cennette, dost dostu ile beraber iken her biri istidadına göre Rahman ve Rahîm olan Allah'ın sofrasından hisse alırlar. Bulundukları Cennetler ayrı ayrı da olsa, beraber bulunmalarına mâni olmaz. Çünkü Cennetin sekiz tabakaları birbirinden yüksek oldukları halde, bütünün çatısı Arş-ı A'zamdır. Nasıl ki, huni şeklinde olan bir dağın etrafında, birbiri içinde, birbirinden yüksek, temelinden zirvesine kadar surlu daireler bulunsa; her ne kadar o dâireler birbirinin üstünde de olsa, birbirlerinin güneşi görmelerine engel olmazlar, birbirinden geçebilir, birbirine bakarlar. Bunun gibi, Cennetlerin de buna yakın bir şekilde olduğu çeşitli hadislerden anlaşılıyor.[228]
34 ve 91 numaralı hadislere de bakınız.[229]

Sahur Yemeği

39. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Sahur yemeği yiyin. Çünkü sahurda bereket vardır."[230]

İzah

Hadisin Müsned'deki rivayeti şöyledir:
"Sahur yemeği yemek berekete sebeptir. Sizden biriniz bir yudum su içmekle de olsa sahuru terk etmesin. Çünkü sahura kalkıp yiyip içene Allah rahmet eder. Melekler de Allah'tan onların bağışlanmalarını isterler."
Sahur, ertesi günkü orucun hazırlık devresidir. Sahurda maddî manevî bir çok hayırlar, faydalar vardır. Herşeyden önce sahur yemeği yiyen bir mü'min, ertesi gün tutacağı oruca karşı daha dayanıklı olur. İbâdetini gönül huzuru ile yapar. Peygamberimiz,
"Gündüz oruç tutmak için sahur yemeğinden yardım isteyin" buyurarak bu gerçeğe dikkat çekmiştir.[231]
Diğer taraftan, sahura kalkan birisi Resûlullahı taklit etmiş olur. Çünkü sahura kalkmak sünnettir.[232]

Cennetle Müjdelenen On Sahabi

40. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Kureyş'ten on kişi Cennettedir: Ebû Bekir Cennettedir. Ömer Cennettedir. Osman Cennettedir. Ali Cennettedir. Talha Cennettedir. Zübeyr Cennettedir. Sa'd Cennettedir. Said bin Zeyd Cennettedir. Abdurrahman bin Avf Cennettedir. Ebû Ubeyde bin Cerrah Cennettedir. Allah hepsinden razı olsun."[233]

İzah

Hadiste sayılanlar, Sahabîlerin meşhurlarından ve ilk Müslümanlardandır. Sağlıklarında iken Cennetle müjdelenen Sahabîler sadece bunlar değildirler. Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Bilal, Ümmü Süleym ve daha bir çok Sahabî hayatlarında Cennetle müjdelenmişlerdir. Bu hadiste sayılanların özelliği, on kişinin bir arada sayılmasıdır. Hadîste sayılanlar "Aşere-i mübeşşere" "Cennetle müjdelenen on kişi" şeklinde meşhur olmuşlardır.[234]

İnsan Bir Yolcudur

41. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) elini üzerime koydu ve
"Ey Abdullah, dünyada gurbetçi, ya da bir yolcu gibi ol. Kendini kabir ehlinden say" buyurdu.[235]

İzah

Peygamberimizin Abdullah bin Ömer'e (r.a.) yaptığı bu tavsiyede bir çok hikmetler vardır. Gerçekten insan dünyada bir yolcu gibi olmalıdır. Kendini gideceği yere hazırlamalıdır. Yolculuğu esnasında gördüğü şeylere kalbini bağlamamalıdır. Öyle ebedî yaşayacakmış gibi uzun emeller peşine de düşmemeli, kendini kabir ehlinden saymalı, yani ölümün her an peşinde olduğu şuuruyla adım atmalıdır. İnsan böyle düşünürse haramlara kolay kolay giremez. Allah'ın emrettiği mânâda bir kul olmak için gayret gösterir.
Evet, bu öğüt her ne kadar Hz. Abdullah'a hitaben söylenmişse de, onun muhatabı sadece o değil, bütün Müslümanlardır. Bütün Müslümanlar kendilerini dünyada az duracak, âdeta istirahat için bir ağaç gölgeliğinde konaklamış bir yolcu gibi görmelidirler.[236]

İyilik Sadakadır

42. Nubeyt bin Şerıyt (r.a.) rivayet ediyor:
"Her iyilik sadakadır."[237]

İzah

Dinimiz her fırsatta sadaka vermeyi teşvik eder. Ve bunun sevabına dikkat çeker. Ancak dinimizin sadaka anlayışı sadece paraya mahsus değildir. Sadakanın başka yolları da vardır. İşte bu hadiste Peygamberimiz her iyiliğin bir sadaka olduğuna dikkat çekmektedir. Şu hadiste de bu iyiliklerden bâzıları sayılır:
"İki kişi arasında adalet yapman bir sadakadır. Kişiye hayvanını yüklerken yardım etmen bir sadakadır. Güzel söz sadakadır, namaza gitmek üzere attığın her adım bir sadakadır. Yoldan rahatsız edici bir şeyi kaldırıp atman bir sadakadır."[238]
Başka hadislerde işitme zorluğu çekene bir söz işittirmenin dahi sadaka olduğu bildirilmiştir.
Hadisin Tirmizi'de yer alan rivayetinde de, *"Kardeşini güler yüzle karşılaman, kendi kovandan kardeşinin kabına su boşaltman da bir iyiliktir"* ilâvesi vardır.
Taberânî'nin Mu'cemü'l-Kebîr'inde yer alan bir hadiste de yapılan iyiliğin zengine yapılması ile fakire yapılması arasında sadaka olması bakımından fark olmadığı bildirilmiştir.[239]

Yolculuğa Çıkılması Sünnet Olan Gün

43. Nubeyt bin Şerıyt (r.a.) rivayet ediyor:
"Perşembe gününün sabahı ümmetime bereketli kılınmıştır."[240]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda geçen hadis şöyledir: "Resûlullah (s.a.v.) Perşembe günü dışında çok az yolculuğa çıkardı."
Hadislerden Peygamberimizin çoğu defa yolculuğa Perşembe günü çıktığı ifâde ediliyor. Hacca giderken de Perşembe günü yolculuğa çıkmıştı.[241]
Bu bakımdan, mecbur kalmadıkça yolculuğa Perşembe günleri çıkanlar bir sünnet işlemiş olurlar. Bununla beraber, ihtiyaç olduğunda haftanın diğer günlerinde yolculuğa çıkmakta da dinî yönden hiçbir mahzur bulunmamaktadır.[242]

Cami Yaptırmanın Sevabı

44. Nubeyt bin Şerıyt (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Allah rızâsı için bir cami yaparsa, Allah da onun için Cennette bir saray yapar."[243]

İzah

Verdiğimiz kaynaklarda "İçinde Allah'ın adının anıldığı," "Allah rızâsını gaye edinerek" gibi ilâveler de vardır. Hadis aynı zamanda Allah rızâsı için bir cami yaptıranı Cennetle de müjdelemektedir.
Cami imâr etmenin faziletine sadece hadislerde değil, Kur'ân'da da dikkat çekilir. Yüce Allah bir âyeti kerimede bununla ilgili olarak şöyle buyurur:
"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar imar ederler. İşte doğru yola ermişler bunlardır."[244]
Bu teşvikler içindir ki, aziz milletimiz cami yapımına büyük önem vermiştir. Selçukluların, Osmanlıların hemen her şehirde inşâ ettikleri "tevhid mühürleri" bunun canlı şahididir.
Cumhuriyet devri sonrasında necip milletimiz ecdadına ruh veren imandan uzaklaştırılmaya çalışılmışsa da, din ve maneviyat düşmanları bu emellerine muvaffak olamamışlardır. Nitekim Cumhuriyetten sonra yapılan cami sayısı, Osmanlı devri boyunca inşâ edilen camilerin birkaç mislidir.
Burada sadece cami yaptıranların müjdelenmediğini de ifâde edelim. Yapılmakta olan bir cami veya mescidin inşaası için az veya çok imkanı nisbetinde yardımda bulunan herkes, hadisteki müjdeye ortaktır. Konunun tafsilatı için Ezan Cami Namaz isimli eserimizin 75-77. sayfalarına bakılabilir.[245]

Peygamberimize İftira Atmak

45. Nubeyt bin Şerıyt (r.a.) rivayet ediyor:
"Bile bile benim adıma yalan söyleyen Cehennemdeki yerine hazırlansın."[246]

İzah

Dinimiz yalan söylemeyi şiddetle yasaklamıştır. Bununla ilgili birçok âyet ve hadis vardır. Yalan söylemenin en çirkini de hiç şüphesiz Allah ve Resulü adına yalan söylemektir. Kur'ân'da Allah adına yalan söyleyenler şiddetle tehdit edilirler. Meselâ bu âyetlerden ikisi şöyledir:
"Bak, Allah'a karşı nasıl da yalan uyduruyorlar? Bu da onlara ap açık bir günah olarak yeter."[247]
"Allah adına yalan uyduranlar kıyamet gününü ne sanıyorlar?[248]
Peygamberimiz adına yalan uydurmak da aynı zamanda Allah adına yalan söylemektir. Çünkü Peygamberimiz kendiliğinden konuşmamıştır. O ancak Allah'ın emrini tebliğ etmiştir. Dolayısıyla "Resûlullah buyurdu ki..." diye başlayan her söz "Allah Resulüne bunu vahyetti" demektir.
Evet, yalan söylemek, başkalarının söylemediği sözleri söyledi demek haramdır. Ancak Peygamberimiz adına yalan uydurmak bundan daha büyük günahtır. Çünkü onun adına yalan uydurmak, başkaları adına yalan söylemeye benzemez. Nitekim kendisi bir hadislerinde bunu şöyle ifâde eder:
"Benim üzerime söylenen yalan, bir başkası üzerine söylenen yalan gibi değildir."[249]
Bunun içindir ki, Sahabîler Resûlullaha yalan isnad ederiz düşüncesiyle çoğu hadis rivayetinden geri durmuş, mazeret olarak da bu izahını yaptığımız hadisi göstermişlerdir.[250]

Kız Çocuğuna İyilik Yapmak

46. Nubeyt bin Şerıyt (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adamın kızı doğduğunda, Allah o eve melekler gönderir. Onlar, "Ey ev halkı, Allah'ın selâmı üzerinize olsun, onu şefkat kanatlarınızla koruyun, ellerinizle başını okşayın. Zayıf bir kul, zayıf bir kuldan dünyaya geldi. Ona yardım edenler kıyamete kadar yardım göreceklerdir."[251]

Allah Zâlime Gazap Eder

47. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah buyuruyor ki: "Benden başka yardımcı bulamayan birine zulmedene şiddetle gazap ederim."[252]

Buluntu Mal Ne Yapılır?

48. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha buluntu malın hükmü soruldu. Şöyle buyurdu:
"Buluntu mal helâl değildir. Birşey bulan kişi onu tespit ettirsin sahibi geldiğinde onu kendisine versin. Sahibi gelmezse onu sadaka olarak versin. Sahibi sonradan gelirse onu sevabıyla bedeli arasında serbest bıraksın."[253]

İzah

Dârekutnî'deki rivayette "Bir yıl ilân eder" ilâvesi vardır. Konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Meselâ zikrettiğimiz kaynaklarda buluntu eşya ile ilgili olarak şu hadisler vardır:
"Miktarını öğren, sonra onu bir yıl ilân et. Sahibini bulamazsan onu harca. O yanında bir emânet olsun. Günün birinde arayan gelirse, onu ödersin."
"İşlek yolda bulunmuş olanla, insanların çokça yaşadığı meskun yerleşim yerlerinde bulunmuş olanı bir yıl boyu ilân et. Eğer sahibi gelirse hemen ver. Eğer gelmezse artık o senin olmuştur."
Başka bir hadiste de bir şey bulanın sahibini bulduğunda onu hemen vermesini istemiş ve,
"Sahibini bulamazsa bilsin ki, bu mal Allah'ın malıdır, Allah onu dilediğine verir."
Bu hadislerden sonra buluntu mala dâir fıkhî hükme geçebiliriz.
Hanefî ve Şâfiîlere göre, buluntu mal sahibine ulaştırmak niyetiyle yerden alınabilir.
Buluntu malı yerden alan kimse yanındakilere veya ulaştığı kimselere, "Şu şeyi arayanlan bana gönderiniz" der. Artık o şey kendisinin yanında bir emânettir. Hadislerde ifâde edildiği gibi, bir sene boyunca onu ilân eder. Sahibi çıktığında onu sahibine verir.
Bulunan şey çabuk bozulan cinsten ise Hanefîlere göre ya sadaka verir veya kendisi kullanır. Şâfiîlere göre ise bu durumda kişi serbesttir. İsterse onu satar, arzu ederse kendisi kullanır. Sahibinin ortaya çıkması durumunda da bedelini ona öder.
Diğer buluntularda da hüküm böyledir. Kişi bir yıl boyunca ilân ettikten sonra buluntu eşyayı dilerse kendisi kullanır, dilerse bir başkasına tasadduk eder. Sahibi çıktığında mal yanında ise verir, tasadduk etmişse yitik sahibi malının sadaka olarak verilmesini kabul etmezse karşılığını kendisine öder, sadakanın sevabını da kendisi kazanmış olur. İbni Mes'ud (r.a.) böyle hareket etmiş, başkalarına da böyle yapmaları tavsiyesinde bulunmuştur.[254]
Bâzı âlimler, değerce düşük olan şeylerin alınıp kullanılabileceğini söylemişlerdir. Buna delil olarak da Hz. Câbir'in (r.a.), "Resûlullah (s.a.v.) değnek, kamçı, ip ve benzeri şeylerde ruhsat tanıdı. Bunları bulan kimse bir yıl ilân etmeksizin kullanabilir"[255] hadisini gösterirler. 580, 581 numaralı hadislere de bakınız.[256]

Seferde Namaz

49. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah Mekke'den Medine'ye yolculuk yaptığında, Allah'tan başka hiç bir şeyden korkulmadığı halde dört rekatlık farz namazları ikişer rekât olarak kıldı.[257]

İzah

Dînen seferî sayılan bir kimse için bir takım ibâdetler hafifletilmiş, bâzı kolaylıklar getirilmiştir. Bu kolaylıklardan birisi de dört rekâtlı farz namazların ikişer rekât olarak kılınmasıdır. Peygamberimizin yolculukta namazı iki rekât olarak kıldığıyla ilgili olarak bir çok hadis vardır. İşte bu hadis de bunlardan birisidir.
Yolculukta namazların kısaltılması ile ilgili hüküm mezhep imamlarına göre değişiklik arz eder. Hanefî mezhebine göre, seferîlik müddeti içinde dört rekâtlı farz namazları—öğle, ikindi ve yatsı—iki rekât olarak kılmak vaciptir. Kasdî olarak terk edildiği zaman mes'uliyet altına girilmiş olur. Mâlikîler de Hanefîlere yakın görüştedirler. Ancak bu mezhebe göre yolculukta namazları kısaltmak vacip değil, sünnet-i müekkededir.
Hanbelîler de seferde namazı kısaltmanın dörde tamamlamaktan daha faziletli olduğu kanaatindedirler.
Şâfiîlere göre ise seferî sayılan kişi serbesttir, isterse farzları dörder rekât olarak kılar, isterse iki rekât olarak kılar. Bu mezhebe göre namazları kısaltmayıp tam kılmak azimete daha uygundur.
Hadiste yer alan "Allah'tan başka hiç bir şeyden korkulmadığı halde" ifâdesi üzerinde biraz durmak istiyoruz.
Seferde namazı kısaltmakta bir mes'uliyet olmayacağını haber veren âyet-i kerimede[258] buna bir hikmet olarak, "düşmandan korkmak" gösteriliyordu. Ve
"Seferde düşmanın size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda bîr mes'uliyet yoktur" buyuruluyordu.
Ruhsat korku karşısında verildiği için bâzıları bu ruhsatın normal zamanlarda geçerli olmadığını düşündüler. İşte yukarıdaki hadiste yer alan "Allah'tan başka hiç bir şeyden korku duyulmadığı halde" ifâdesi, bu ruhsatın sürekliliğini ifâde etmektedir. Nitekim şu olay da bu hadise kuvvet verir: Müslümanlar emniyete çıkıp düşman korkusu ortadan kalkınca, "Madem düşman korkusu kalmadı, öyle ise niçin namazı kısa kılıyoruz?" diye bir fikre kapıldılar. Hattâ bir defasında Ashaptan Hz. Ya'la bunu Hz. Ömer'e sordu. Hz. Ömer, bu meseleyi önceleri kendisinin de anlamadığını, Resûlullaha (s.a.v.) sorduğunda ondan şu cevabı aldığını söyledi:
"Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Binâenaleyh, siz Onun sadakasını kabul edin."[259]
Evet, yolculukta farz namazların iki rekât olarak kılınması müminlere Allah'ın bir ihsanı ve kolaylığıdır. Allah günah sayılan şeylerin terk edilmesini sevdiği gibi, kolaylık olsun diye verdiği ruhsatların işlenmesini sever.[260]

Cennet Her An Güzelleşir

50. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Allahü Teâla her gün Cennete şöyle buyurur: "Sana girecek olanlar için güzelleş!" Ardından Cennetin güzelliği daha da artar. İşte seher vaktinde insanların hissettikleri serinliğin sebebi budur."[261]

Abdest Azalarını Üçer Defa Yıkamak

51. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) abdest azalarını üçer defa yıkadığını gördüm. O,
"Rabbim bana böyle yapmamı emretti" buyurdu.[262]

İzah

Bir kimse abdest azalarını birer defa da yıkasa abdesti sahih olur. Çünkü farz olan birer defa yıkamaktır, Abdest azalarını üçer defa yıkamak ise sünnettir. Bir kimse abdest alırken Peygamberimizi taklit ederse, ona tâbi olursa, sünnet işleme sevabı kazanır ve kıyamet gününde en muhtaç olduğu bir zamanda Resûlullahın şefaatine mazhar olur.[263]

Allah Hz. Mûsâ İle Konuştu

52. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah Mûsâ ile konuştuktan sonra, o, on fersah mesafeden, karanlık bir gecede kaya üzerindeki karıncanın yürüyüşünü görür oldu."[264]

İzah

Musa (a.s.) Mısır'ı terk etmek zorunda kalmış, Medyen'e gitmiş, orada Şuayb'ın (a.s.) büyük kızı ile evlenmiş, on sene boyunca orada kalmış, sonra tekrar Mısır'a gelmek üzere hanımıyla birlikte yola çıkmıştı. Bir ara Tur dağı eteklerinde yollarını kaybettiler. Bu arada Hz. Mûsâ bir ateş gördü. Biraz ateş almak için ateşe doğru gitti. Aslında bu bir ateş değil, Cenâb-ı Hakkın nuru idi. Yanına yaklaştıkça ateş geri çekiliyordu. Çok korktu. Elleriyle gözlerini kapadı ve yere yapıştı. Kulağına daha önce benzerini işitmedi sesler geliyordu. İsminin çağrıldığını işitti. "Lebbeyk, lebbeyk (buyur, buyur)" dedi. Sesi işitiyor, fakat sahibini görmüyordu. Ayrıca ses bir yerden değil, çeşitli yönlerden geliyordu. Cenâb-ı Hak onun korkusunu giderdi ve kendisine hitabda bulundu. İlk olarak şöyle buyurdu:
"Ey Mûsâ! Ateş mahallinde olana da, çevresinde bulunana da bereket verildi. Muhakkak ki, Ben senin Rabbinim."
Allah'ın hitabı bu minval üzere devam etti. Bu konuşmayla Hz. Musa'ya peygamberlik verildi. Yukarıdaki hadiste Allah'ın hitabından sonra Musa'nın (a.s.) on fersah mesafeden, karanlık bir gecede kaya üzerindeki karıncanın yürüyüşünü görmeye başladığı bildirilmektedir. Konuşmanın tafsilatı için Tarih Aynasında Yahudiler isimli eserimizin 31-36. sayfalarına bakılabilir.[265]

Hicrette Çocukların Sevgi Gösterisi

53. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Neccâroğullarına uğradığında onların küçük kızları defler çalıp,
"Neccaroğullarının kızlarıyız biz,
"Ne hoştur komşuluğu Muhammed'in" diyerek şiir okuyorlardı.
Peygamberimiz onlara,
"Allah biliyor ki, ben sizi gönülden seviyorum" buyurdu.[266]

İzah

Peygamberimiz Mekke müşriklerinin işkenceleri karşısında Allah'ın emri ile Medine'ye hicret etmişti. Medineliler onu çok coşkulu bir şekilde karşıladılar. Her biri onu evinde misafir etmek için âdeta yarış ettiler. Fakat Peygamberimiz devesinin serbest bırakılmasını, onun çöktüğü yerde misafir kalacağını bildirdi. Deve Ensarın "Benim kapıma çökse" diye arzulu bekleyişleri arasında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) kapısında çöktü. İşte Resûlullah Ebû Eyyub'un (r.a.) evine ineceği sırada Neccaroğullarının küçük kızları yukarıdaki sözleri söylediler. Resûlullah onlara,
"Beni seviyormuzunuz?" diye sordu, onlar da
"Evet, yâ Resûlallah" deyince de,
"Allah kalbimi biliyor ki, ben sizleri seviyorum" buyurdu.[267]

İmama Uyma

54. Berâ bin Âzip (r.a.) rivayet ediyor:
Biz Resûlullah (s.a.v.) ile namaz kılarken, o, rükûdan ,doğrulurken "Semiallahü limen hamideh" der, biz o secdeye gidinceye kadar belimizi eğmezdik. Sonra onunla beraber secde ederdik.[268]

İzah

İmama uyan kimse, tekbir alırken, rükûa eğilirken, secdeye giderken, rükûdan ve secdeden doğrulurken hep imamdan sonraya kalmalıdır. İmamdan önce hareket edenin namazı âlimlerin çoğunluğuna göre sahih olsa da, kendisi günahkar olur. Bir hadislerinde,
"Benden önce rükû ve secdeye gideni görmeyeyim"[269]
buyuran Peygamberimiz, başka bir hadislerinde de imamdan önce hareket edenleri şöyle tehdit eder:
"Biriniz rükû ve secdede başını imamdan önce kaldırdığı zaman Cenâb-ı Hakkın (kıyamet gününde başını eşek başına veya suretini eşek suretine çevirerek dirilteceğinden korkmaz mı?"[270]
İşte yukarıdaki hadiste de Berâ bin Âzib (r.a.) Resûlullah ile namaz kılarken ondan önce hareket etmediklerini, sonraya kaldıklarını bildirmekle cemaatla kılınan namazla ilgili olarak mühim bir hususu nazara vermektedir.[271]

Kurtuluş Reçetesi: Tevbe

55. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Günahtan pişmanlık duymak tevbedir."[272]

İzah

Tevbenin üç temel rüknü vardır. Bunlar:
1. Günahı kesinlikle bırakmak.
2. Günahtan pişmanlık duymak.
3. Bir daha işlememeye karar vermek.
Pişmanlık duymak tevbenin en önemli bir parçası olması sebebiyle, hadiste,
"Günahtan pişmanlık duymak bir tevbedir" buyurulmuştur.
Peygamberlerden başka hiçbir insan günahsız değildir. Nefis taşıdığı için, insanın bilerek veya bilmeyerek, isteyerek veya istemeyerek günah işlemesi mümkündür. Zaten insanı meleklerden ayıran ve önüne sonsuz bir yükselme merdiveni açan sır da nefis taşıması, günah işlemeye kaabiliyetli olmasıdır. Eğer insan günah işlemeyecek fıtratta yaratılmış olsaydı, melekten farkı kalmazdı.
Evet, insan yaratılışı gereği günah işlemeye meyillidir. Şeytanın ve nefsinin de telkiniyle bir an kendini kaybedip günah işleyerek şeytanı sevindirebilir. Fakat günah işleyen bir mü'minin dikkat etmesi gereken mühim bir husus, şeytanı ikinci defa sevindirmemek, hattâ onu kahretmek olmalıdır. Şöyle ki:
Her ne kadar insan günah işleyecek fıtratta yaratılmışsa da asıl olan insanın kendisini günahtan çekmesi, Allah'ın emirleri istikametinde hayatiyetini devam ettirmesidir. Nitekim Yüce Allah bir âyet-i kerimede,
"Muhakkak ki, Allah hıyanete düşkün ve günahtan çekinmeyen kimseyi sevmez"[273]
buyurarak günahtan çekinmeyen kimseleri sevmediğini belirtmektedir. Evet, bir Müslüman günahlardan çekinmeli, şeytanın vesvesesine kapılmamalıdır. Fakat insan olması sebebiyle bir günah işlediğinde de şeytanın ikinci bir oyununa düşmemeli, hemen tevbe etmelidir. "Şeytanın ikinci bir oyununa düşmemeli" diyoruz. Çünkü şeytanın en mühim hilelerinden birisi de, günah işlettiği insanlara Allah'ın rahmetinden ümidini kestirmektir. Şeytanın vesveseleriyle günah bataklığına dalan bir insan, yine şeytanın "Sen artık adam olmazsın; Allah senin tevbeni kabul etmez" şeklindeki vesveseleriyle daha affedilmeyeceğini düşünerek günah bataklığına iyice daldırır. Yüce Allah bir ayet-i kerimede kullarından şeytanın bu hilesine düşmemelerini ister ve şöyle buyurur:
"De ki: Ey günahta aşırı giderek nefislerine zulmetmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Muhakkak ki Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki o çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.
"Öyleyse azap gelmeden önce Rabbinize dönün ve Ona teslim olun; sonra kimseden yardım göremezsiniz."[274]
Kulların ümitsizliğe düşmemelerine, günahın ardından hemen tevbe kapısına sığınmalarına dikkat çeken başka âyetler de vardır.[275]
Pekçok âyetin sonu, *"Muhakkak ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir"* şeklinde biter.[276] Bu da Yüce Allah'ın kullarını tevbeye ne derece teşvik ettiğini gösterir.
Ayetlerde günah işleyenler kusurunu itiraf edip Allah'tan bağışlama dilemeye teşvik edildiği gibi, hadislerde de tevbe üzerinde ehemmiyetle durulmuş, günah işleyen kullardan hemen tevbe etmeleri istenmiş ve günahkâr kullar tevbeye teşvik edilmiştir. Bu hadislerden bâzılarının meali şöyledir:
"Bütün insanlar günah işlerler. Fakat günah işleyenlerin en hayırlısı, tevbe edenlerdir."[277]
"Şüphesiz, can boğaza gelmedikçe Allah kulun tevbesini kabul eder."[278]
"Allah, gündüz günah işleyenlerin tevbelerini kabul etmek için gece rahmet elini açar; geceleyin günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için gündüzün elini açar. Bu durum güneşin batıdan doğmasına [Kıyametten önce tevbe kapısının kapanmasına] kadar devam eder."[279]
"Günahından tevbe eden, hiç günahı olmayan kimse gibidir."[280]
123 numaralı hadise ve izahına da bakınız.[281]

56. Ka'b bin Mâlik babasından rivayet ediyor:
"Cennete ancak mü'min olanlar girer. Mina günleri yiyip içme günleridir."[282]

İzah

İbni Mâce'de Resûlullahın halka hitaben yaptığı konuşmada böyle buyurduğu bildirilir.
Hadisin birinci kısmında Cennete ancak kalben inanan kimselerin gireceği bildirilmiştir. Kalben inanmadığı halde ibâdet eden münafıkların ve kâfirlerin Cennete giremeyeceklerine dikkat çekilmiştir.
Hadisin ikinci kısmında geçen "minâ günleri" hacıların minâda kaldıkları günleri olan teşrik günleridir. Yani Kurban Bayramının 2. 3. ve 4. günleridir. Hadiste *"Bu günler yeme içme günleridir"* buyurulması, bu günlerde oruç tutulmasını yasaklamak içindir.
Kurban bayramının birinci gününde oruç tutmak bütün âlimlere göre ittifakla caiz değildir. Kurban bayramının 2-4. günlerinde oruç tutma hususunda ise âlimler farklı düşünürler. Hanefî ve Şâfiîlere göre bu günlerde de oruç tutmak caiz değildir.[283]

Cennetin Çoğunu Müslümanlar Teşkil Edecek

57. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennet ehli yüz yirmi saf olacak. Bunun seksen saffı ümmetimdir."[284]

İsâ (a.s.) İnecektir

58. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Sizden yaşayanların Hz. İsa'nın adaletli bir hâkim olarak indiğini görmesi yakındır. O, Hıristiyanlardan cizyeyi kaldırır, Haç'ı kırar, domuzu öldürür ve savaş sona erer."[285]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda,
"O zaman mal öylesine artar ki, kimse onu kabul etmez. Tek bir secde dünya ve içindekilerin tamamından daha hayırlı olur." "Bütün düşmanlıklar, küsüşmeler, hasetlik muhakkak kalkacak" "Dava bir olur" gibi ilâveler vardır.
Yüce Allah, insanın ecelini ömründe gizlediği gibi, kıyametin vaktini de kâinatın ömründe gizlemiştir. Bununla beraber, kıyamete yakın onu haber veren bâzı alâmetler çıkacaktır. İşte bu alâmetlerden birisi de Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesidir. Yüce Allah bir âyette,
"İsâ kıyamet için bir alâmettir" buyurmuştur.[286]
Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesinin kıyamet alâmetlerinden olduğunu ifâde eden birçok da hadis vardır. Meselâ bu hadislerden birisi şöyledir:
"Sizler on alâmeti görmedikçe hiçbir zaman kıyamet kopmaz....İsa'nın inmesi."[287]
İşte yukarıdaki hadiste de Hz. İsâ'nın âdil bir hükümdar olarak ineceği, haçı kıracağı, domuzu öldüreceği, cizyeyi kaldıracağı ifâde edilmektedir. Domuzun öldürülmesi, haçın kırılması, cizyenin kaldırılması, Müslümanların yayılmasından, Hıristiyanlığın zayıflamasından, hattâ yok olmasından kinayedir.
İsâ (a.s.) indiğinde hadislerde de ifâde edildiği gibi, Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki asırlık düşmanlık, hasetleşme ve kin ortadan kalkacaktır
Burada Hz. İsa'nın bir peygamber olarak değil, Peygamberimize tâbi birisi olarak ineceğini de hatırlatalım. Çünkü Resûlullah ile peygamberlik kapası kapatılmıştır. Artık daha başka bir peygamber gelmeyecektir. Zaten.... numara ile tercüme ettiğimiz hadiste bu gerçek ifâde edilmiştir. İsa'nın (a.s.) inmesi ile ilgili tafsilatlı bilgi için Kıyamet Alâmetleri isimli eserimize bakınız.[288]

"Allah Yahudilere Lanet Etsin"

59. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah Yahudilere lanet etsin. Allah onlara büyük ve küçük baş hayvanların iç yağlarını haram kıldı da, onlar bunu satıp parasını yediler."[289]

İzah

Müslim'de, *"Allah Yahudilerin belâsını versin"* şeklinde rivayetler de vardır.
Yahudiler Allah'ın pekçok ihsanına rağmen defalarca Allah'a ve peygamberlerine isyan etmişlerdir. Onlar âsi oldukça Allah da onlara dinî hükümleri ağırlaştırmıştır. Bu cümleden olarak hayvanların iç yağlarını da bir ceza olarak haram kılmıştır. Konu ile ilgili âyet şu mealdedir:
"Yahudilere de Biz bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Onlara sığır ve koyunların sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan veya kemiğe karışan yağlar dışındaki iç yağlarını da haram kıldık. Bunu, zulümleri yüzünden onlara bir ceza olarak verdik. Muhakkak ki doğruyu bildiren Biziz."[290]
Ancak Yahudiler daha önce de olduğu gibi, bu yasağı da çiğnediler. Hadiste de ifâde edildiği gibi, haram kılınan yağları satarak parasını yediler. Oysa Allah bir şeyi haram kıldığında onun satılıp parasının yenilmesini de haram kılmıştır. Meselâ içki haramdır, içkiyi satmak da haramdır.
İşte hadiste bu hususa dikkat çekilmekte ve Allah'ın haramını ihlâl eden Yahudiler için,
"Allah Yahudilere lanet etsin" buyurulmaktadır. Zaten Allah kıyamete kadar okunacak kitabında Yahudilere lanet etmiştir. Meselâ bu âyetlerden birisi şudur:
"İsrailoğullarından inkâr edenler, Davud'un Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlendiler. Çünkü onlar isyan etmişler ve hadlerini aşmışlardır."[291]
"Onlar, İsa'yı inkar etmeleri, Meryem'e pek büyük bir iftirada bulunmaları ve 'Allah'ın Resulü Meryemoğlu Mesih İsa'yı biz öldürdük' demeleri sebebiyle de lanete uğramışlardır."[292]
Yahudiler hakkında geniş bilgi için Tarih Aynasında Yahudiler isimli eserimize bakılabilir.[293]

Kur'ân Yedi Harf Üzere Nazil Oldu

60. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Cebrail (a.s.) bana Kur'ân'ı bir harf üzerine okudu. Ondan artırmasını istedim. Yedi harfe kadar artırdı."[294]

İzah

Hadisin başka bir rivayeti şöyledir:
"Şüphesiz bu Kur'ân yedi harf üzere nazil olmuştur. Onlardan hangisi kolayınıza gelirse öyle okuyunuz."[295]
Kur'ân'ın nazil olmaya başladığı yıllarda, Arapların çoğunluğu, okuma yazma bilmeyen câhil kimselerdi. Çoğu, sadece kendi kabilesinin konuştuğu Arapçayi biliyor, diğer kabilelerin konuştuğu lehçeyi iyi anlamıyorlardı. Diğer taraftan Müslüman olanlar içerisinde pekçok köle vardı.
Böyle olunca da yeni Müslüman olanlardan bazılarının Kureyş lehçesi ile nazil olan Kur'ân'ın her âyetini, her kelimesini öğrenip ezberlemeleri kolay olmuyordu. Oysa kalpleri ve ruhları aydınlatan Kur'ân nurunun bir an evvel bütün Arap kabileleri arasında yayılması gerekiyordu. Bu müşkülü halletmek, ümmete kolaylık göstermek icab ediyordu. Bu gaye ile Peygamberimiz (s.a.v.) Kur'ân-ı Kerimin yalnız Kureyş lehçesi ile değil, Arap kavimlerinin konuştukları diğer lehçelerle de nazil olmasını istiyordu. İşte yukarıdaki hadis, Kur'ân'ın bir lehçe ile değil de yedi lehçe olarak okunmasına izin verildiğini gösterir. Tirmizi'de bu hadise biraz daha tafsilatlı olarak şöyle anlatılır:
Peygamberimiz Cebrail'e,
"Ey Cebrail! Ben okuma yazma bilmeyen bir kavme peygamber gönderildim. Bunların içinde genci var, ihtiyarı var, köle ve cariyesi var. Yazılı hiçbir şeyi okumamış olanlar var [Okuma hususu kolaylaşsa!]" dedi.
Resûlullahın bu talebi üzerine Cebrail (a.s.) Allah'tan aldığı emri tebliğ ederek,
"Kur'ân yedi lügat üzere nazil oldu" dedi.[296]
Konu ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Cebrail bana Kur'ân'ı bir okunuş üzere okuttu, ben de durmadan bunun artmasını istedim. Tâ yedi türlü okunuşa erişinceye kadar bu dileğimde ısrar ettim."[297]
Bundan sonra Kur'ân'ı Kerim, Müslümanlara kolaylık olarak başta Kureyş olmak üzere, Huzeyl, Sakİf, Tay, Hevazin, Yemen, Temim kabilelerinin lehçeleri üzre nazil oldu.
Burada yedi lügatla ilgili bâzı hususları belirtmek istiyoruz:
1. Yedi lügat Kur'ân'ın her kelimesi için değil, bâzı kelimeleri için geçerlidir.
2. Kelimeler farklı da olsa mânâlar aynıdır. Bu, "Geliniz" mânâsına gelen "helümme, akbil, te'al" demek gibidir ki, hepsi de aynı kapıya çıkar. Meselâ günahkâr mânâsına gelen "esîm" kelimesi, aynı mânâya gelen "fâcir" kelimesi ile de nazil olmuştur. Bunun birçok misâlleri vardır.
3. Kur'ân'ın yedi lügat üzere nazil olması hicretten sonra, çevre kabilelerin toplu halde Müslüman olmalarının ardından gerçekleşmiştir. Böyle olunca da Kur'ân'ın büyük bir kısmının sadece Kureyş lehçesi ile nazil olduğu ortaya çıkar.
4. Resûlullah (s.a.v.) vefatından biraz önce, Kur'ân'ın tamamını Cebrail'e (a.s.) Kureyş lehçesiyle arz etmiştir.
5. Peygamberimiz vahiy katiplerine âyetleri yazdırırken de, namazlarda okurken de Kureyş lehçesini tercih ederdi.
Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Hz. Osman Sahabîlerle yaptığı istişare sonucunda Kur'ân'ı Kureyş lehçesi üzerinde toplatmış ve diğer lügatlarla okumayı yasaklamıştır. Konunun tafsilatı için Dört Halife Devri isimli eserimizin, 221-229. sayfalarına bakılabilir.[298]

Kimler Cennete Girecek?

61. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Size Cennet ehlinin kimler olduğunu haber vereyi mi? Her ağırbaşlı, nazik, cana yakın, Allah'a ve istekleri yerine getirilmesi gereken

kimselere karşı itaatkar olan her kimse Cennet ehlidir."[299]

İzah

Hadiste geçen "istekleri yerine getirilmesi gereken kimseler" idareciler, anne baba ve kadın için kocasıdır. Ancak bu kimselere Allah'a isyan hususunda itaat etmek haramdır. Bir çocuk anne ve babasının Allah'a isyanla ilgili ermine itaat edemez. İdareci ve kadının kocasına itaati için de aynı husus geçerlidir.[300]

Fitneye Geri Dönmemek

62. Vasile bin Eska (r.a.) rivayet ediyor:
"Siz benden sonraya kalacağınızı [benim size sürekli yol göstereceğimi mi] mı sanıyorsunuz? Dikkat edin! Ben sizden evvel vefat edeceğim. Siz de birer ikişer peşimden geleceksiniz. Benden sonra birbirinizin boynunu mu vuracaksınız?"[301]

Secde Azaları Hangilerdir?

63. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Ben yedi azâ üzerine secde etmekle emrolundum. Saçı ve elbiseyi toplamaktan nehyedildim."[302]

İzah

Ebû Dâvud'da konu ile ilgili olarak şöyle bir hadis vardır:
"Alnın secde etmesi gibi, eller de secde eder. Öyle ise biriniz alnını secdeye koyduğunda ellerini de koysun. Alnını secdeden kaldırdığında ellerini kaldırsın."
Namazın farzlarından biri de secdedir. Mükemmel bir secde, hadiste de ifâde edildiği gibi, yedi azâ üzerine yapılan secdedir. Peygamberimiz bir başka hadislerinde bu azaların yüz, eller, dizler ve ayaklar olduğunu bildirmiştir.1 Yüzden maksat alın ve burundur.
Secdede alın ve burnu birlikte yere koymak vaciptir. Özür sebebiyle biri yere konulmasa da secde caizdir.
İki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konulmadıkça secde caiz olmaz. Secde esnasında ayaklar yerden kesilse, secde yine caiz değildir. Özürsüz olarak ayaklardan birinin yerden kesilmesi mekruh olmakla birlikte, yapılan secde caizdir. Ayağı yere koymak demek, ayak parmaklarını yere koymak demektir. Tek bir parmağın yere konmuş olması da kâfidir. Sıcak veya soğuktan korunmak gibi bir özre binaen eller üzerine secde yapılabilir.
Hadisin ikinci kısmında Resûlullah rükû ve secdeye giderken saç ve elbisesini toplamaktan nehyedildiğini bildirmiştir.
Secdeye giderken iki el ile pantolunu çekmek namazı bozmaz. Fakat ütüsü bozulmaması için böyle bir hareket yapmak mekruhtur. Ama rahat haraket etmek için yapılırsa, bir sıkıntıyı gidermek düşünüldüğünden, mekruh olmaz. Ancak bu bir alışkanlık haline getirilmemelidir. Daha da güzeli, rahatça namaz kılabilecek bir pantolon giymektir.[303]

Her Derdin Devası Vardır

64. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah, ölümden başka, devasını yaratmadığı hiçbir dert yaratmamıştır."[304]

İzah

Mu'cemü'l-Evsat'ta, *"Bilen bu ilacı bilir, bilmeyen bilmez"* ilâvesi vardır. Yüce Allah'ın binlerce ismi vardır. Bunlardan birisi de "şifâ verici" mânâsına gelen "Şâfi"dir. Allah'ın "rızık verici" mânâsındaki "Rezzak" ismi acıkmayı gerektirdiği gibi, Şâfi ismi de hasta olmayı icab ettirir. Rabbimiz Rezzak ismiyle hayvan olsun, insan olsun rızka muhtaç olan mahlukatın imdadına koşarak onlara rızık yetiştirirken; Şâfi ismiyle de hayvan olsun, insan olsun, hastalık verdiği mahlukâtına şifâ ihsan eder.
Mahlukatına şifâ dağıtmayı hiçbir sebep olmadan doğrudan doğruya verebileceği gibi; bir ismi de Hakîm olduğundan ve hikmeti gereği herşeyi bir sebebe bağladığından, bir hastanın iyi olmasını da çoğu zaman tedavi şartına bağlamıştır. Dolayısıyla hastalığına uygun tedaviyi bulan bir insan genelde iyileşir. Genelde iyileşir diyoruz. Çünkü her tedavi olan hasta iyileşmeyebilir. Bir hastanın iyileşmesi, gerekli tedavi imkanının temin edilmesinin yanı sıra Allah'ın dilemesine, iyileşmesini takdir etmesine bağlıdır. Şayet Allah bir hastanın iyileşmesini takdir etmemişse, o hasta gerçekten hastalığına uygun olarak binler tedaviden de geçse, iyileşmesi mümkün olmaz. Bunu, fiilen yaşadıkları için doktorlar daha iyi bilirler. Mesleğinde tecrübe sahibi olmuş hemen her doktorun, tıbbın bütün gereklerini yerine getirdikleri halde iyileştiremedikleri veya ölümden kurtaramadıkları hastaları mutlaka olmuştur. Evet, bir insanın eğer eceli gelmişse, tedavisi bilinen bir hastalıktan da olsa, dünyanın en gelişmiş hastanesinde, dünyanın en başarılı doktorla tarafından dahi kurtarılamaz. Diğer taraftan, eğer hastanın eceli gelmediyse, veya Allah onun iyileşmesini takdir ederse, dünyanın en başarılı doktorunun "Bu hasta iyileşmez. Bu hasta üç aya kalmaz vefat eder" dediği nice hasta, iyileşir, hatta öyle diyen doktorun vefatını görür. Hiç kimse bu hakikate itiraz edemez. Çünkü birçok kimsenin tıbbın bütün imkanlarına karşı kurtarılamayan; veya sahalarında otoriter hekimlerin "Bu hasta kurtulmaz" dediği halde tam olarak sıhhatine kavuşan bir yakını olmuştur.
Bunun içindir ki, Sevgili Peygamberimiz pekçok hadislerinde ümmetini tedavi olmaya teşvik etmiştir. İşte yukarıdaki hadislerinde de Allah'ın ölümden başka her derdin devasını yarattığını bildirerek ümmetini tedavi olmaya teşvik etmektedir, konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Onlardan bir kaçının meali şöyledir:
"Her derdin bir devası vardır. Eğer o derdin ilacı bulunursa, Allah'ın izniyle o hastalık iyileşir."[305]
Sahabîler Peygamberimize sordular:
"Yâ Resulallah, tedavi olmamızda bize bir günah var mı?"
Peygamberimiz cevap verdi:
"Tedavi olunuz ey Allah'ın kulları, çünkü Allah yaşlılıktan başka, her hastalıkla beraber bir de deva yaratmıştır."[306]
Bir Sahabî Peygamberimize sordu:
"Yâ Resulallah, yapageldiğimiz tedavi ve tehlikelerden sakınmamız, Allah'ın kaderinden herhangi bir şeyi geri çevirir mi?"
Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Tedavi de Allah'ın kaderindendir."[307]
Peygamberimiz bu hadisiyle, kişinin hasta olması takdir edildiği gibi, tedavi olan birisinin tedavi olacağı da her şeyi aynı anda bilen ve gören Allah tarafından takdir edildiğine, tedavi sonunda iyi olan birisinin kaderin dışına çıkmadığına dikkat çekmektedir.
İnsan kaderinin nasıl yazıldığını önceden bilmediğinden, belki o hastalıktan şifâ bulması, doktora gitmesine, sebeplere teşebbüs etmesine bağlıdır. İyileşmesi tedavi şartına bağlanan hasta, doktora giderse iyileşebilir. Gitmediği takdirde ise şartı yerine getirmediğinden hastalığı devam eder.
Dolayısıyla, tedaviden kaçmak ve "Doktor mu iyi edecek? Kaderimde varsa iyi olurum" düşüncesi İslama zıttır. Tedaviye karşı çıkmak, kaderi ve Cenâb-ı Hakkın Hakîm ismini anlamamak, kâinata koyduğu kanunlara karşı çıkmak demektir.
Evet, Cenâb-ı Hak yarattığı her dert için bir de derman yaratmıştır. Fakat insanları çalışmaya, araştırmaya, kâinata koyduğu âdetullah kanunlarını araştırmaya teşvik için bunu gizlemiştir. İnsana düşen araştırıp bu devaları bulmaktır. Hastalıkların devası maddî olabileceği gibi, manevî de olabilir. Hadis kitaplarında "Tıb" başlığı altında bâzı hastalıkların maddi ve manevî ilaçlarına dikkat çekilmiştir. Ehil olanın hastaya okuması da hadislerde yer alan bir tedavi şeklidir. Tıbbın âciz kaldığı bâzı hastalıkların okumayla iyileştiği de bir gerçektir.[308]

Fazla Maldan Yardımda Bulunmak

65. Amr bin Şebib babasından rivâvet ediyor:
"Her kime amcasının oğlu gelir fazla olan malından ister de vermezse, Allah da onu kıyamet günü fazlından mahrum eder. Umuma âit olan meranın fazlasını başkasına kaptırmamak için kendisine âit olan suyun fazlasını başkasından esirgerse, Allah da kıyamet gününde ondan fazlını esirger."
Müslim'de bu hadise benzer şöyle bir hadis vardır:
"Kimin yanında fazla hayvan varsa onu hayvanı olmayana versin. Kimin fazla azığı varsa onu azığı olmayana versin."[309]

Âhirzaman Mehdisi

66. Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) rivayet ediyor:
Peygamber (s.a.v.) Fâtıma'ya şöyle buyurdu:
Peygamberimiz peygamberlerin hayırlısıdır. O, babandır. Şehidimiz, şehitlerin hayırlısıdır. O, babanın amcası Hamza'dır. İki kanadıyla Cennette dilediği yerde uçan bizdendir. O, babanın amcasının oğlu Ca'ferdir. Ve bu ümmetin torunları Hasan ve Hüseyin bizdendir. Onlar senin oğlundur. Mehdi de bizdendir.[310]

İzah

Hadiste Peygamberimizin, Uhud savaşında şehid düşen Peygamberimizin amcası Hz. Hamza'nın, Mûte savaşında şehid düşen Peygamberimizin amcasının oğlu Hz. Cafer'in ve Resûlullahın torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in fazîletine dikkat çekildikten sonra, Mehdinin de ehl-i beytten olduğu nazara verilmektedir.
Mehdi, kelime olarak Allah tarafından kendisine yol gösterilen mânâsına gelir. Dinî mânâsı ise, kıyamet kopmadan önce gelecek ve kendisinden önce zulümle dolmuş olan dünyayı adaletle dolduracak olan ehl-i beytten bir zâttır. Kıyametin büyük alâmetlerindendir. Mehdi hakkında birçok hadisler vardır. Bu hadislerden her asırda bir veya birkaç mehdi geleceği anlaşılmaktadır. Âhir zaman Mehdisi ise bu mehdilerin en büyüğüdür. İslâm Deccali olarak bilinen Süfyanı mağlub edecektir.
Bununla beraber, mehdi, inanç esaslarından değildir. Mehdinin geleceğine inanmayan dinden çıkmış olmaz. Ancak Mehdi inancı, ümitsizliğe düşen insanlar için bir şevk kaynağıdır. Bununla beraber, tenbel tenbel oturup Mehdi beklemek doğru değildir. Ona zemin hazırlamak gerekir.
Müslümanların âhir zamanda bir Mehdi beklemesi sû-i istimal edilmiş, tarih boyunca birçok yalancı mehdiler çıkarak Müslüman kanı akmasına yol açmışlardır. Konu hakkında tafsilat için Kıyamet Alâmetleri ve Tarihte ve Günümüzde Câferilik isimli eserlerimize bakılabilir.[311]

Rekât Sayısında Tereddüt Etmek

67. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz namazda kaç rekât kıldığı hususunda tereddüde düşerse kaç rekât kıldığını buluncaya kadar kalben araştırma yapsın. Sonra namazını kanaat getirdiği rekat üzerine tamamlasın. Ardından da sehiv secdesi yapsın."[312]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda bu rivayet farklı şekillerde geçer. Meselâ bunlardan ikisi şöyledir:
"Biriniz namazda şaşırır da bir rekât mı, iki rekât mı kıldığını bilmezse, namazını bir üzerine tamamlasın. İki mi üç mü kıldığını bilemezse, iki üzerine tamamlasın. Üç mü dört mü kıldığını bilmezse üç üzerine tamamlasın. Sonra da selâm vermeden önce sehiv secdesi yapsın."
"Biriniz namazda iki rekât mı, üç rekât mı kıldığı hususunda şüpheye düşerse şüpheyi atsın ve tatmin olduğu sayıyı esas alsın. Sonra da selâm vermeden önce iki secde yapsın. Eğer beş rekât kılmışsa, sehiv secdesiyle namazını çift (altı rekât) yapmış olur. İlâve ettiği rekâtla, sehiv secdesi nafile sayılır. Dört rekâtı tam kıldıysa, yaptığı iki secde ile [namazda vesvese veren] şeytanın burnunun sürtmüş olur."
Namaz kılan birçok kimse, zaman zaman kıldığı rekât sayısında şüpheye düşer. Hadisler bu durumda takip edilecek yolu göstermektedir. Konuyu fıkhî açıdan biraz daha açalım:
Bir kimse sabah namazını kılarken "Bir rekât mı, iki rekât mı kıldım?" diye tereddüte düşerse, düşünür, şayet bir rekât kıldığı hükmüne varırsa, bir rekat daha kılar. Tereddütünden dolayı da sehiv secdesi yapar. İki rekât kıldığı hükmüne varsa oturur. Selâmdan sonra sehiv secdesi yapar. Kaç rekât kıldığına karar veremezse az olanı tercih eder. Çünkü az olanda kesinlik vardır. Bir rekât kıldığına karar verdiğinde oturur, çünkü bunun ikinci rekât olma ihtimali vardır. Sonra ikinci rekâta kalkar. Namaz bittiğinde ise sehiv secdesi yapar.
Dört rekâtlı bir namazda birinci rekâtta mı, ikinci rekâtta mı olduğu hususunda şüpheye düşen kimse, bir neticeye varamazsa bir rekât kıldığını kabul eder ve ihtiyaten her rekâtta tahiyyata oturur. Çünkü birinci sayılan rekâtin ikinci, ikinci sayılan rekâtın dördüncü olma ihtimali vardır. Böyle yapan bir kimse vacip olan ilk oturuşu veya farz olan son oturuşu terk etmemiş olur. Ezan Cami Namaz'ın 270-275 549-551. sayfalarına bakılabilir.[313]

Hayırlı Ümmet

68. Semüre bin Cündeb (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetimin en hayırlısı benim içinde gönderildiğim asırdakilerdir. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenlerdir."[314]

İzah

Hadiste "ümmetin hayırlısı" olarak bildirilenler Sahabîlerdir, sonra onlardan ders alanlar, yani Tabiîn, sonra da onların talebeleri olan Tebe-i Tabiîn sayılmaktadır. Peygamberimiz bir hadislerinde *"Ümmetimin en hayırlısı başı ve sonudur. Ortasında ise bulanıklık vardır"* buyurmuştur.[315]

Katili Diyet Karşılığında Affetmek

69. İbni Abbas (r.a.),
"Katil, maktulün velîsi olan din kardeşi tarafından bir bedel mukabilinde affa uğrayacak olursa, o zaman kısas düşer. O takdirde affedenin, akıl ve dinin uygun gördüğü miktarı kabul etmesi, katilin de bu diyeti güzelce ödemesi gerekir. Bu, Rabbiniz tarafından bir hafifletmedir ve bir rahmettir"[316]
âyetini okudu, sonra da şöyle dedi:
"İsrâiloğulları kendilerinden birini kasten öldürdüğü zaman onlara fidye ödemek helal değildi. Mutlaka kısas gerekirdi. Size diyet helâl kılındı. Affedenin akıl ve dinin uygun gördüğü miktarı kabul etmesi, katilin de diyeti güzelce ödemesi emredildi. Bu, Rabbiniz tarafından size bir hafifletmedir."[317]

İzah

Ayetin baş tarafı şöyledir:
"Ey iman edenler! Kasten öldürülenler hakında sizin üzerinize kısas farz olmuştur. Katil olan hür, öldürülen hür yerine, katil köle, öldürülen köle yerine, katil kadın da öldürdüğü köle yerine kısas olunur."
Bir sonraki âyette de şöyle buyurulur:
"Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri! Umulur ki haksız yere kan dökmekten böylece sakınırsınız."
İsrâiloğulları, isyanları sebebiyle ceza olarak Allah tarafından çok ağır hükümlere maruz kaldılar. Peygamberimizin ümmetinden ise o ağır hükümler kaldırıldı. Bunlardan birisi de diyet karşılığında katilin affedilmesidir. Bu, Peygamberimizin fazileti sebebiyle Allah'ın onun ümmetine bir

rahmetidir.[318]

Abdestsiz Namaz Ve Haramdan Sadaka

70. Üsâme bin Ümeyr el-Hüzelî rivayet ediyor:
"Allah abdestsiz ve gerekli temizliğe riayet etmeden kılınan namazı, haram maldan verilen sadakayı kabul etmez."[319]

Günah Çeşitleri

71. Selmân-ı Fârisi (r.a.) rivayet ediyor:
"Günah vardır, bağışlanmaz, günah vardır, kişinin yanına bırakılmaz, günah vardır bağışlanır. Bağışlanmayacak günah Allah'a ortak koşmaktır. Kişinin yanına bırakılmayacak günah, insanların birbirlerine zulmetmesidir. Bağışlanacak olan günah ise Allah ile kul arasında kalan günahtır."[320]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, Allah'a şirk koşmak bağışlanmayacak günahlardandır. Başka hadislerde Allah'ın, kendisine ortak koşmanın dışında bütün günahları bağışlayabileceği bildirilmiştir.
Hadiste insanların birbirine zulmetmeleri kişinin üzerine bırakılmayacak günah olarak zikredilmektedir. Yüce Allah kıyamet gününde mazlumun hakkını zâlimden muhakkak surette alacaktır. Bu konuda çok kuvvetli va'di vardır ve O va'dinden dönmez. Hadiste Allah ile kul arasında kalan günahların da bağışlanacağı bildirilmiştir. Yüce Allah bilhassa dünyada açığa çıkarmadığı, gizlediği günahları âhirette de açıklamayacak ve o günahın sahibini bağışlayacaktır.[321]

Peygamberimizin Şefaat Etmesi

72. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Müslümanlardan, Cehenneme Allah'tan başkasının sayamayacağı kadar insan girer. Bu, Allah'a isyanları, günah işlemeye olan cüretleri ve emirlerini yerine getirmemeleri sebebiyledir; Sonra bana şefaat etmem için izin verilir. Ben Allah'ı ayakta iken sena ettiğim gibi secde hâlinde de sena ederim."[322]

İzah

Hadisin devamı şöyledir:
"Bunun üzerine şöyle bir ses gelir: "Başını kaldır. Bütün dileklerin sana verilecek. Dilediğine şefaat et, şefaatin kabul edilecektir."
Bundan sonra Peygamberimiz dilediği kimselere şefaat eder. Onları Cehennemden çıkarır.[323]

Aksırma Adabı

73. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah aksırdığında yüzünü gizlerdi.[324]
Tirmizideki rivayet şöyledir:
Resûlullah (s.a.v.) aksıracağı zaman eli veya elbiseninin bir tarafı ile yüzünü kapar ve aksırma esnasında sesini kısardı.[325]

Ödememek Niyetiyle Borçlanmak

74. Meymûne el-Kerdî babasından rivayet ediyor:
Resûlullahın şöyle buyurduğunu işittim:
"Bir kimse az veya çok bir mehir karşılığında evlenir onu aldatarak ve kafasında kadının hakkı olan mehri ödememe düşüncesi bulunur da hakkını ödemeden ölürse kıyamet gününde Allah'ın huzuruna zinâkâr olarak çıkar."
"Bir kimse de ödememek ve borç aldığı kimseyi aldatmak düşüncesiyle borçlanır da borcunu ödemeden ölürse, Allah'ın huzuruna hırsız olarak çıkar."[326]
(Hadisin ikinci kısmı için)

İzah

Hadiste geçen mehir, İslâm hukukunda nikâh sebebiyle kadının erkekten almaya hak kazandığı para veya mala denir. Evlenen erkeğin evlendiği kadına mehir vermesi farzdır. Bununla ilgili olarak bir âyet-i kerimede şöyle buyurur:
"Evlendiğiniz kadınlara mehirlerine gönül hoşluğu ile verin...."[327]
Mehir, nikâh esnasında verilebileceği gibi, nikâhtan sonra da verilebilir. Hattâ ölünceye kadar vermek mümkündür. Ancak mehrin verilmemesi haramdır.
Yukarıdaki hadiste Peygamberimiz,
"Mehrinin azını veya çoğunu vermemek ve aldatmak niyetiyle bir kadınla evlenir de mehrini vermeden vefat ederse kıyamet gününde Allah'ın huzuruna zina etmiş olarak çıkar"
buyurarak bunun dehşetine dikkat çekmiştir. Geniş bilgi için Hanefi ve Şâfitlere Göre Evlilik Aile isimli eserimizin 129-135. sayfalarına bakılabilir.
Hadisin ikinci kısmında,
"Ödememek ve borç aldığı kimseyi aldatmak düşüncesiyle borçlanan ve borcunu ödemeden ölen kimsenin, Allah'ın huzuruna hırsız olarak çıkacağı" bildirilmektedir.
Böyleleri, kıyamet gününde hırsızların çarptırılacağı cezaya çarptırılacaklardır. Bir çok hadiste Peygamberimiz borçluları tehdit etmiştir. Bunlardan birisinde borçlunun borcu ödeninceye kadar kabrinde azap çekeceği bildirilmiştir. Resûlullah (s.a.v.) borçlu olduğunu öğrendiği birisinin cenaze namazını kılmamıştır. [328]

Resûlullahın En Çok Korktuğu Üç Şey

75. Câbir bin Semüre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetim hakkında en çok yıldızlardan yağmur istemelerinden, idarecilerin zulme sapmalarından ve kaderi yalanlamalarından korkuyorum."[329]

İzah

Ebû Mihcen es-Sekâfî'den gelen rivayette hadis, *"Yıldızların tesirine inanmaları"* şeklindedir.[330]
Hadiste geçen yıldızlardan yağmur istemek, yıldızların hareketlerine bakarak "Yağmur var" demektir. Ayrıca yağmur hususunda yıldızların tesirine inanmaktır. Câhiliyye devrinde böyle bir inanış vardı. Buhârî'de bu inaçla ilgili olarak Zeyd bin Hâlid el-Cühenîden (r.a.) rivayet edilen şöyle bir hadis vardır:
Resûlullah (s.a.v.) Hudeybiye'de[331] geceleyin yağan yağmurdan sonra bize sabah namazını kıldırdı. Namazdan sonra yüzünü cemaate

döndürüp,
"Biliyor musunuz, Rabbiniz ne buyurdu?" diye sordu.
Dinleyenler, "Allah ve Resulü bilir" cevabını verdiler. Resûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:
"Allah şöyle buyuruyor: 'Kullarımdan bâzıları mü'min olarak, bâzıları da kâfir olarak sabahladı. Onlardan her kim "Allah'ın fazlı ile üzerimize yağmur yağdı" dedi ise o yıldıza değil, Bana iman etmiştir. Kim de, "Falan ve filan yıldızın batıp doğması ile üzerimize yağmur yağdı" dedi ise işte o Bana değil, yıldıza iman etmiştir."[332]
Hadiste geçen "kâfir" tâbiri iki mânâdadır. Yağmurun gerçekten yıldızın tesiriyle yağdığına inanan kimse Allah'a gerçek mânâda şirk koşmuş olur. Hakikî tesiri Allah'a vermek şartıyla yağmurun yağması için yıldızların bir sebep olduğuna inanmak ve Allah'ın kanununu böyle koyduğuna inanmak, kişiyi kâfir etmez.
İkinci mânâda da yağmuru verenin Allah olduğuna inandıkları halde, bundan gaflet edip şirk ehlini takliden "yağmuru yıldız yağdırdı" demektir ki, bu, gerçek mânâda küfür değildir, küfrânı nimettir. Şirk ehlini taklitten, hele hele böyle tehlikeli sözler söylemekten sakınmak gerekir.
Tirmizîde de konu ile ilgili şöyle bir hadis vardır:
Resûlullah (s.a.v.),
"Bu nimetten bütün nasibiniz, onu yalanlamaktan ibaret mi kalacak?"[333] âyeti hakkında şöyle buyurdu:
"Yâni şükrünüzü. Çünkü 'Falan ve falan yıldızın düşmesiyle veya falan yıldızla bize yağmur yağdı' diyorsunuz."[334]
Câhiliyye devrindeki halk inanışlarıyla ilgili bir başka hadis de şu mealdedir:
"Eğer Allah on yıl yağmur göndermese, sonra yağdırsa insanlardan bir kısmı kâfir olarak 'Mücdah yıldızının doğup batması ile yağmur yağdı' derler."[335]
Günümüzde de yağmur için olmasa da yıldızların tesirine inanılmaktadır. Pekçok insan astrologlara giderek onlardan gayba dâir bilgi istemektedirler. Zaten bu hadis aynı zamanda Peygamberimizin bir mûcizesidir. İstikbale âit verdiği bir haberdir.
Hadiste Peygamberimizin korktuğu bir diğer husus, "kaderin inkar edilmesidir." Peygamberimizin Allah'ın bildirmesiyle haber verdiği bu gaybî haber de kendisinden çok kısa bir zaman sonra gerçekleşti. Ortaya çıkan bir grup insan, "Kul fiilinin yaratıcısıdır. Kaderin bunda hiçbir tesiri yoktur" görüşünü ortaya attılar.[336] Bu, kaderin inkar edilmesi demekti. Kaderi inkar etmeyi Müslümanlar arasında ilk başlatanlar Ma'bed el-Cühenî (ö. 80/699) ve Gaylan ed-Dımeşekî idi. Peygamberimiz bir hadislerinde Kaderiyyeyi ümmetin mecûsîleri olarak vasıflandırmıştır. Bu hadis ileride gelecektir.
Kaderiyye hakkında geniş bilgi için Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında Kadere îman isimli eserimize bakılabilir.[337]

İki Kat Sevap Kazanacak Olanlar

76. Ebû Mûsâ (r.a.) rivayet ediyor:
"Üç kişinin sevabı iki kat verilir. Bunlar:
1. *Ehl-i kitaptan hem kendi peygamberine, hem de Muhammed'in tebliğine ulaşıp ona iman eden kimseye.*
2. *Bir cariyesi bulunup önce onu azad eden, sonra da onunla evlenen kimseye.*
3. *Allah'a karşı takvâlı, efendilerine karşı da itaatkâr davranan köleye."*[338]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda ikinci madde için *"Cariyesini güzelce terbiye edip yetiştiren, eğitip öğreten"* ilâvesi vardır.
Hadiste üç kişiye iki kez sevap verilmesinin sebebi şöyle açıklanmıştır:
Ehl-i kitap biri kendi peygamberine iman ettiği için bir sevap kazanır. Sonra Resûlullaha da iman ederse bir sevap da bunun için kazanır.
Kişi cariyesini hiyetine kavuşturursa bir sevap kazanır. Sonra ona iyilik olması için kendisiyle evlenirse, bir sevap da bu sebeple kazanır.
Köle de Allah'ın emir ve yasaklarına itaat ettiği için bir sevap kazanır. Efendisinin emirlerini yerine getirdiğinde bir sevap da bunun için kazanır.[339]

Resûlullah Ordu Yollarken Ne Derdi?

77. Cerir bin Abdullah el-Becelî (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah (s.a.v.) bir yere bir birlik gönderdiğinde şöyle buyururdu:
"Allah'ın adıyla, Allah'ın yardımını dileyerek ve Resûlullahın dini uğruna savaşa gidin. Hıyanet etmeyin. Düşmana verdiğiniz sözü bozmayın. Düşman tarafından öldürdüğünüz kimselerin burun ve kulaklarını kesmeyin. Ve çocukları öldürmeyin."[340]
Taberânî aynı hadisi, ileriki sayfalarda Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) kanalıyla "yaşlıları öldürmeyiniz" ilâvesiyle de rivayet eder.
Ebû Dâvud'da hadisin son kısmında şöyle bir değişiklik vardır:
"Ganimetlerinizi toplayın. Herşeyi düzgün yapın. Allah herşeyi iyi ve güzel yapanları sever."
236 numaralı hadise de bakınız.[341]

Kerahet Vakitleri

78. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılmak yoktur. İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmak yoktur."[342]

İzah

Hadiste kılınmaması istenilen namaz, nafile namazdır. Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar; ikindi namazını kıldıktan sonra da güneş batıncaya kadar nafile namaz kılmak mekruhtur. Hadiste sayılan iki vakit, nafile namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerdendir.
Ancak bu vakitlerde kaza namazı kılmanın hiçbir mahzuru yoktur. Ayrıca Şâfiîlere göre bu vakitlerde camiye girişte kılman tahiyyetü'l-mescid namazı da kılmabilir.
Kerahet vakitleriyle ilgili bilgi için Ezan Cami Namaz ve Hanefî ve Şâfiîlere Göre Büyük İslâm İlmihali isimli eserlerimize bakılabilir.[343]

Kimler Cennettedir

79. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Cennetlik olanlarınızı haber vereyim mi?" buyurdu.
"Evet, yâ Resûlallah" dediler.
Şöyle buyurdu:
"Peygamber Cennettedir, sıddıklar Cennettedir. Şehid Cennettedir. Küçük yaşta ölen çocuk Cennettedir. Şehrin diğer ucundaki kardeşini sadece Allah rızası için ziyaret eden Cennettedir."
Resûlullah,
"Cennetlik olan kadınlarınızı haber vereyim mi?" buyurdu.
"Evet yâ Resûlallah" dediler.
"Kocasına karşı çok sevgi besleyen, çok çocuk doğuran kadındır ki, öfkelendiği veya kendisine kötü davranıldığı yahut kocası kızdığı zaman 'İşte elim senin elindedir, sen razı oluncaya kadar uyku uyumayacağım' der."[344]

Dil İle Cihad

80. Berâ bin Azib (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hasan bin Sâbit'e,
"Müşrikleri hicvet. Cebrail seninle beraberdir" buyurdu.[345]

İzah

Dinimizin en faziletli saydığı amellerden birisi de cihaddır. Ancak cihad sadece bedenle yapılmaz, mal ile, ilim ile kitap dergi, gazete, radyo televizyon vasıtasıyla da cihad yapılabilir. Bunlardan başka dil ile yapılan cihad da çok tesirlidir. Peygamberimizi yukarıdaki hadislerinde dil ile yapılan cihada teşvik etmektedir.
Peygamberimizin "Müşrikleri hicvet" buyurduğu Hassan bin Sabit (r.a.) Arapların en büyük şâirlerindendi. Medineli idi. Hazreç kabilesine mensuptu. Hicret esnasında, 60 yaşında iken Müslüman olmuştu. Müslüman olduktan sonra şiirdeki üslubunu değiştirdi. Sahabîler arasında "Resûlullahın şâiri" diye anılıyordu.
O tarihlerde şiir, kılıçtan daha tesirliydi. Bir defasında müşrikler şiirleriyle Peygamberimize dil uzatmışlardı. Hassan bin Sabit (r.a.) Resûlullaha (s.a.v.) geldi ve "Yâ Resûlullah, işte ben size dilimle yardım etmeye hazırım. Onları hicvederek haklarından gelirim" dedi. İzin verilmesi üzerine de onları hicvetti. Bir şiirinde Peygamberimiz hakkında şöyle diyordu:
"Resûlullahın pâk alnı karanlık içerisinde görüldüğü zaman ortalığa nur saçan, karanlığı gideren lamba gibi görünür."
Peygamberimiz onun şiiriyle yaptığı müdafaalardan memnun olur, zaman zaman kendisine şöyle derdi:
"Ey Hassan, Allah'ın Resulü nâmına cevap ver. Yâ Rab, onu Cebrail ile kuvvetlendir."
Hassan bin Sâbit'i dili ile yaptığı hizmetten dolayı sadece Peygamberimiz değil, Yüce Allah da methediyordu. O, Abdullah bin Revaha (r.a.), Ka'b bin Mâlik (r.a.) gibi şâirler Kur'ân'da şöyle övülüyordu:
"Şâirlere gelince, onlara da sapıklar uyar. Görmez misin ki, onlar her türlü övgü ve yergiye ölçüsüzce dalarlar ve yapmadıkları şeyleri överler? Ancak iman eden, güzel işler yapan, Allah'ı çokça zikreden ve zulme uğradıktan sonra kendilerini müdafaa edenler bunun dışındadır. O zâlimler ise nasıl bir akıbete yuvarlanacaklarını yakında bileceklerdir."[346]
Hassan bin Sabit, 120 yaşında vefat etti. [347]

Cennet Elbiseleri

81. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Bir bedevi gelerek Resûlullaha şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Cennette elbiselerimizi bizler kendi ellerimizle mi dokuyacağız?" Bu suâl üzerine oradakiler güldüler. Resûlullah (s.a.v.),
"Niçin gülüyorsunuz? Câhil olan bir âlime suâl sorulabilir" buyurdu.
Sonra o zâtın suâlini şöyle cevaplandırdı:
"Hayır ey Arabî. Fakat oradaki elbiseler Cennet meyvelerinin arasından çıkar."[348]

Namaz Ateşi Söndürür

82. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"İşlediğiniz günahın ateşiyle yandıkça yanarsınız. Sabah namazını kıldığınızda o ateşi söndürür. Sonra işlediğiniz günahların ateşiyle yandıkça yanarsınız. Öğle namazını kıldığınızda bu namaz o ateşi söndürür. Sonra işlediğiniz günahların ateşiyle yandıkça yanarsınız. İkindi namazını kıldığınızda bu namaz o ateşi söndürür. Sonra işlediğiniz günahların ateşiyle yandıkça yanarsınız. Akşam namazını kıldığınızda bu namaz o ateşi söndürür. Sonra işlediğiniz günahların ateşiyle yandıkça yanarsınız. Yatsı namazını kıldığınızda bu namaz o ateşi söndürür, günahlarınızı affettirir. Sonra uyursunuz, artık uyanıncaya kadar size günah yazılmaz."[349]

Kişinin Kavmini Savunması

83. Âmir, babası Sa'd bin Ebî Vakkas'tan (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.), "Ey Allah'ın Resulü, kişi hak yolundaki kavmini savunur, arkadaşlarını müdafaa eder, onun sevaptaki hissesi diğerleri gibi olur mu?" diye sordum.
"Annen seni kaybetsin (Bu şeyden gafletine şaşarım) ey İbni Ümmü Sa'd! Siz zayıflarınızdan başka bir vesile ile mi rızıklanıp yardıma mazhar oluyorsunuz?" buyurdu.[350]

İzah

Bâzı kimseler vardır ki, çok arzu etmelerine rağmen güzel olan şeyleri yapamazlar. Ama bunlar kendilerinin yapamadıkları güzel hizmetleri yapanları takdir ederler, onları severler, gerektiği zaman onları müdafaa ederler. Bunlar niyetleriyle ve bu hareketleriyle o iyiliği yapan kimselerin sevaplarını kazanabilirler.
İşte yukarıdaki hadiste zayıflıkları sebebiyle arzu ettikleri hizmetleri yapamayanların, o hizmetleri yapanlara destek olmaları övülmekte, hizmete koşuşturanların onların duaları sebebiyle yardım gördüğüne, rızıklandığına dikkat çekilmektedir.[351]

Âmâlığın Mükâfatı

84. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah kimin gözünü alır da, o kimse sevabını Allah'tan bekleyerek bu musibete sabrederse, o göze Cehennem ateşi göstermemek Allah üzerine vacip olur."[352]

İzah

Buharideki rivayet şöyledir:
"Kulumun iki sevgili uzvunu [göz nurlarını] giderirsem, o da ona sabrederse, iki gözüne karşılık ona Cenneti veririm."
Başka bir rivayette ise sabredildiği takdirde bir gözün kaybedilmesine de aynı mükâfatın verileceği açıklanmıştır.[353]
Bediüzzaman da, konuyla ilgili olarak şöyle bir açıklama yapar:
"Ey gözüne perde gelen hasta! Eğer ehl-i imanın gözüne gelen perdenin altında nasıl bir nur ve manevî bir göz olduğunu bilsen, 'Yüz bin şükür Rabb-i Rahîmime' dersin...."
"Bir mü'minin gözüne perde çekilse ve gözü kapalı kabre girse, derecesine göre ehl-i kuburdan [kabir ehlinden] daha ziyâde o âlem-i nuru temaşa edebilir. Bu dünyada nasıl çok şeyleri biz görüyoruz, kor olan mü'minler göremiyorlar; kabirde o körler, iman ile gitmiş ise, o derece ehl-i kuburdan ziyâde [fazla] görür. En uzak gösteren dürbünlerle bakar nevinden, kabrinde derecesine göre, Cennet bağlarını sinema gibi görüp temaşa [seyr] ederler.
"İşte böyle gayet nurlu ve toprak altında iken göklerin üstündeki cenneti görecek ve seyredecek bir gözü, bu gözündeki perde altındaki şükür ile, sabır ile bulabilirsin. İşte o perdeyi senin gözünden kaldıracak, o göz ile seni baktıracak göz hekimi, Kur'ân-ı Hakimdir."[354]

Rekabet Edilecek İki Nimet

85. Yezid bin Ahtes (r.a.) rivayet ediyor:
"İki şeyin dışında aranızda rekabete yer yoktur. Bunlardan birincisi Allah'ın Kur'ân'ı öğrettiği kimsedir. O kimse gece ve gündüz onun gereğini yerine getirir. Kendisine verilen Kur'ân nimeti ile ilgili daha başka yükümlülüklerinin olup olmadığını araştırır. Başkası onun hakkında

şöyle der:
"Allah buna verdiğini bana da verseydi, ben de onun gibi yapardım."
Diğeri de Allah'ın mal verdiği kimsedir. O kimse kendisine verilen malı gece gündüz Allah yolunda harcar. Buna gıpta eden ötekinin dediğini söyler."[355]

İzah

Tercümesini yaptığımız Mu'cemü's-Sagir'de "Kur'ân" ifâdesi bulunmamaktadır. Bunu metne biz ilâve ettik. Çünkü bu kelime olmadan verilen şeyin mâhiyeti belli olmamaktadır. Kanaatimize göre bu kelime metinden sehven düşmüştür. Nitekim Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat isimli hadis kitabında aynı râvi ismiyle bu hadisi rivayet etmiştir. Oradaki metinde "Kur'ân" ifâdesi yer almaktadır.
Aynı hadis Buhârî'de de rivayet edilir. Burada hadisin baş kısmı, *"İki kimse gıpta edilmeye değer"* şeklindedir.
Buhârî'de yer alan başka bir rivayet ise şöyledir:
"İki şeye gıpta edilir: Bunlar: Allah'ın kendisine ihsan ettiği mal ve mülkü Allah yolunda harcayan kimse ve Allah'ın kendisine ilim ve hikmet verdiği kimse ki, o bununla hem kendisi amel eder, hem de onu başkalarına öğretir."[356]

Cimrilikten Kurtaran Üç Şey

86. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Şu üç şeyi yapan cimrilikten kurtulmuş demektir:
1. *Malının zekâtını gönül hoşluğu ile veren.*
2. *Misafire yemek yediren.*
3. *Felâkete uğrayanlara maddî yardımda bulunan."*[357]

Vebadan Ölmek Şehitliktir

87. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlulullah (s.a.v.),
"Ümmetimin yok olması, ta'n ve taun sebebiyledir" buyurdu.
Dinleyenler, "Ya Resûlullah, ta'nı biliyoruz. Taun nedir?" dediler.
Resûlullah (s.a.v.)
"Düşmanınız olan cinnin sizi yaralamaşıdır. Bu her ikisinde de şehadet vardır"1 buyurdu.[358]

İzah

Müsned'de bu hadisi Ebû Musa el-Eş'ârî (r.a.) ve Âişe (r.a.) rivayet etmiştir. Hz. Âişe'nin rivayetinde taun hastalığına yakalanın bulunduğu yeri terk etmeden ölürse şehid olacağı bildirilmiştir. Bulunduğu yerden başka yere gidenin savaştan kaçan kimse gibi günahkar olduğu bildirilmiştir.
Hadiste geçen "ta'n" muharebe meydanında yara alıp ölmektir. Taunun karşılığı veba hastalığıdır. Peygamberimiz taunu cinnin yaralaması olarak tarif etmiştir. Bilindiği gibi hastalıklara sebep olan mikroplardır. Cinin kelime mânâsı da görünmeyen şey demektir. Dolayısıyla Peygamberimiz bir mucize olarak taunu bir cins mikrobun yol açtığı hastalık olarak tarif etmiş olmaktadır.
Hadiste nazara verilen bir diğer husus da savaşta yaralanarak ölenin de, vebaya yakalanıp ölenin de şehid olduğudur. Savaşta yaralanarak ölen gerçek mânâda şehid, vebadan ölen de manevî olarak şehiddir. Defnedilirken böylelerine şehid muamelesi yapılmaz. Bunlar âhirette şehid muamelesi görürler.
Dinimiz sıhhatin korunmasına çok ehemmiyet verir. Veba bulaşıcı bir hastalık olduğundan, Peygamberimiz onun başkalarına bulaşmasını istememektedir. Peygamberimizin bu emri, günümüz tabiriyle karantina uygulamasıdır.[359]

Ticâretin Tehlikeleri

88. Ebû Garaza (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey tücarlar topluluğu, alışverişinize yemin ve boş söz bulaştırırsınız. Sadaka vererek kazancınıza karıştırdığınız kirleri temizleyin."[360]

İzah

Yemin, bir işi yapmak veya yapmamak hususunda iddiaya kuvvet vermek; bir haberi, bir iddiayı kuvvetlendirmek için Allah adını anmak, iddiaya Cenâb-ı Hakkı şahit tutmak demektir. "Vallahi şu fiyata aldım," "Vallahi şu kadar verdiler vermedim," "Vallahi doğru söylüyorum" ifâdeleri birer yemindir. Olur olmaz şeye yemin etmek, bilhassa yalan yere yemin etmek, insanı büyük bir mes'uliyete sokar. Bunun için her Müslümanın bu meselede hassas olması gerekir. Ticâretle uğraştıkları için yemin etmekle karşı karşıya kalan kimselerin ise daha da dikkatli olmaları gerekir. Nitekim dinimizde alış veriş ve yemin üzerinde hassasiyetle durulmuş, ticâretle uğraşan kimseler ikaz edilmiştir. Meselâ,
"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir para karşılığında satanlar var ya! İşte onların âhirette hiçbir nasibi yoktur"[361]
âyet-i kerimesi bir tüccarın Müslümanlardan birini, sattığı malı almaya teşvik için satış fiyatı üzerinde satın aldığına dâir yemin etmesi üzerine nazil olmuştur.[362]
İzah ettiğimiz hadis de Peygamberimizin tüccarlara bu konudaki bir ikazıdır. Konuyla ilgili daha bir çok hadis vardır. Resûlullah (s.a.v.) başka bir hadislerinde şöyle buyurur:
"Alış verişte çok yemin etmekten sakının. Çünkü yemin malı sattırsa da, sonra bereketini yok eder."[363]
Peygamberimiz bir hadislerinde de kıyamet gününde Allah'ın üç grup insanla konuşmayacağını bildirmiştir. Bunlardan birisinin de, bir mal satarken bu malı şu veya bu fiyata satın aldığına dâir yalan yere yemin eden kimse olduğunu bildirmiştir.[364]
Yalan yere yemin etmek aynı zamanda karşıdaki insanı aldatmak demektir. Peygamberimiz bunu da büyük bir hıyanet olarak vasıflandırmıştır.[365]
Sadece yalan yere yemin etmek değil, lüzumsuz yere yemin etmek de tehlikelidir. İzah ettiğimiz hadis bunu da yasaklar.[366]

"İçtihad Et"

89. Ukbe bin Âmir el-Cühenî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) geldim. Yanında dâvâlaşan iki kişi vardı. Bana,
"Bunlar arasında hüküm ver" buyurdu. Ben,
"Annem babam sana feda olsun. Buna sen benden daha lâyıksın" dedim.
"Aralarında hüküm ver" buyurdu.
"Ne ile hüküm vereyim?" dedim. Şöyle buyurdu:
"İctihad et. Eğer isabet edersen on sevap kazanırsın. İsabet edemezsen bir sevap kazanırsın."[367]

İzah

Peygamberimizin dâvâlılar arasında hüküm vermesini istediği Ukbe bin Âmir (r.a.) Medineli bir Müslümandı. Hicretten hemen sonra Müslüman

olmuş, kendilerini ilme adayan Suffe Ashabının arasına katılmıştı.
Peygamberimiz Hz. Ukbe'ye zaman zaman nasihatta bulurdu. Meselâ bir defasında onun bir suâli üzerine şöyle buyurmuştu:
"Senin halini sormayanın halini sor. Sana birşey vermeyene vermeye bak. Sana haksızlık edeni de affet."[368]
Âlim Sahabîlerden birisi olan Ukbe (r.a.) bir çok hadis rivayet etti. Rivayet ettiği hadisler Buhari ve Müslim'de, yer alır. Ahmed bin Hanbel de, Müsned'de onun rivayet etmiş olduğu 169 hadise yer vermiştir.
Hicretin 58. yılında da vefat eden Ukbe (r.a.), Hicretin 52. yılında, Hz. Muâviye devrinde İstanbul'un fethi için hazırlanan orduya da katıldı. Allah kendisinden razı olsun.
Hadis, aynı zamanda Peygamberimizin (s.a.v.) Ashabını yetiştirme tarzını da göstermektedir.[369]

Allah Dinini Günahkâr Kimse İle De Kuvvetlendirir

90. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak Allah bu dini, İslâmdan nasibi olmayan kavimle [kavimlerle] kuvvetlendirir."[370]

İzah

Müslim'de yer alan Ebû Hüreyre (r.a.) kanalıyla gelen rivayet şöyledir:
Resûlullah ile birlikte Hüneyn savaşında bulunduk. Müslüman ismi ile çağrılan birisi için Resûlullah (s.a.v.),
"Bu adam Cehennemliktir" buyurdu.
Savaş başladığında o kimse şiddetle savaştı ve yaralandı. Biraz sonra "Ey Allah'ın Resulü, sizin kendisi için 'Cehennemliktir" dediğiniz adam bu gün şiddetli bir şekilde düşmanla çarpıştı ve öldü" dediler.
Resûlullah yine,
"Cehenneme gitti" buyurdu.
Müslümanlardan bâzılarının şüpheye düşmelerine çok az kalmıştı. O sırada adamın ölmediği, fakat ağır şekilde yaralandığı söylendi. Akşam olunca adam yaralarının acısına dayanamayarak kendini öldürdü. Bunu Peygamberimize haber verdiler. Resûlullah (s.a.v.),
"Allahü ekber. Şehadet ederim ki, ben Allah'ın Resulüyüm" buyurdu.
Sonra da Bilal'e şöyle seslenmesini emretti:
"Müslümandan başkası Cennete giremez. Şüphesiz Allah bu dini günahkar bir adamla da kuvvetlendirir."[371]
Evet, Allah'ın hikmetine binaen dinini günahkâr, hatta dinsiz kimseler vesilesi ile de kuvvetlendirir. O kimsenin niyeti İslama hizmet düşüncesi olmadığından onu Cehenneme atar. Müslümanların böyle kimseleri iyi tanımaları, "İslama hizmet ediyor" diye onu sevmemeleri gerekir.[372]

Kişi Sevdiğiyle Beraberdir.

91. Abdurrahman bin Saffan rivayet ediyor:
Babam Safvan Resûlullaha (Medine'ye) hicret etti ve ona biat etti. Resûlullah (s.a.v.) elini uzattı, onun elini okşadı. Safvan, "Ben seni seviyorum yâ Resûlallah" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Kişi sevdiğiyle beraberdir" buyurdu.
34 ve 38 numaralı hadislere ve izahına bakınız.[373]

Telbiye

92. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (a.s.m.) şöyle telbiye getiriyordu:
"Lebbeyk. Allâhümme lebbeyk. Lebbeyk lâ şerike leke lebbeyk. İnnel-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk lâ şerîke lek (Buyur Allah'ım, ben Senin emrine ve fermanına sözüm ve özümle tekrar tekrar icabet ettim. Emrine boyun eğdim. Rabbim, Senin dâvetine icabet etmek benim boynumun borcudur. Senin benzerin ve hiçbir ortağın yoktur. Rabbim, bütün varlığımla Sana yöneldim. Şüphesiz hamd da, nimet de yalnız Sana mahsustur. Mülk de Senindir. Hiçbir şekilde Senin benzerin ve ortağın yoktur.)"[374]

İzah

Hac ibâdeti ile ilgili bir tâbir olan telbiye, yukarıdaki sözleri söylemektir. Haccın farzlarından olan ihram, Hanefî mezhebine göre ancak yukarıdaki cümleyi söylemekle gerçekleşir. Hacca giden bir kimse niyet etse, fakat telbiye getirmese, ihrama girmiş sayılmaz. Şafiî, Mâliki ve Hanbelî mezheplerine göre ise ihram için telbiye şart değildir.
Hacda ihramlı iken kişinin farz namazlarından sonra, seher vakitlerinde ve her fırsatta telbiye söylemesi sünnettir.[375]

Allah Kimlerin İşlerini İstikamet Üzere Devam Ettirir?

93. Semüre bin Cündeb (r.a.) rivayet ediyor:
"Namazı dosdoğru kılın, zekât verin, haccedin, umre yapın, doğru ve dürüst olun ki, Allah da işlerinizi istikâmet üzere devam ettirsin."[376]

Peygamberimizin Hayası

94. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın avretini asla görmedim.[377]

İzah

"Resûlullahın avretini asla görmedim" diyen Peygamberimizin (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'dir. Aslında dinimize göre eşler birbirlerinin avret yerlerini rahatlıkla görebilirler. Buna rağmen, Resûlullahın eşi onun avretini görmediğini söylemektedir. Bu, Peygamberimizin hayasını ifâde etmektedir.[378]

Sadakanın Ve Affetmenin Sevabı

95. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
"Hiçbir mal sadakadan dolayı eksilmemiştir. Bir kul kendisine yapılan bir haksızlığı affederse Allah bununla ancak onun izzetini artırır; affedin ki Allah da sizi aziz kılsın. Bir kimse kendisine bir dilencilik kapısı açarsa, Allah da ona mutlaka bir yoksulluk kapısı açar."[379]

İzah

Hadisin birinci cümlesinde sadakanın malı eksiltmediğine dikkat çekiliyor. Zekât da buna dâhildir. Sadakanın malı eksiltmemesi, Allah'ın ona bereket vermesi, ondan zararı uzaklaştırması, mal azalmış görünse de verilen sevap ile âhirette çoğalacağı gibi mânâlar anlaşılabilir.
İkinci cümlede affetmenin kişinin izzetini artıracağı açıklanmaktadır. Gerçekten de affeden bir kul, insanların gözünde büyük görünür, şerefi artar, herkes ona izzet ve" ikramda bulunur. Bu cümleden ayrıca affeden kulun âhirette izzet ve şerefinin büyük olacağı mânâsı da anlaşılır.

Hadisin son kısmında da dilencilik yapan kimseyi Allah'ın fakirlikten kurtarmayacağı bildirilmektedir. İhtiyaç olmadığı halde dilenmenin mes'uliyeti ile ilgili de pekçok hadis vardır.[380]

İçki Haramdır

96. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Her sarhoşluk veren şey haramdır. Ve her hamr haramdır."[381]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında şu ilâve vardır:
"Kim dünyada içki içer ve tevbe etmeden onun tiryakisi olduğu halde ölürse, ahiretin şarabından içemez."
Dinimiz, kişinin kendisine, ailesine ve topluma zararlı olan herşeyi yasaklamıştır. Zina, kumar, rüşvet bunlardan bâzılarıdır. İşte Yüce dinimizce haram kılınan zararlı alışkanlıklardan birisi de içkidir. Yüce Allah Kur'ân'da içkinin haramlığı ile ilgili olarak şöyle buyurur:
"Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve kısmet çekilen zarlar hep şeytanın işinden birer pisliktir; ondan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.
"Şüphesiz şeytan içki ve kumarla aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vaz geçtiniz, değil mi?"[382]
Bâzı kimseler Kur'ân-ı Kerimde içilmesi yasaklanan içkinin üzüm şarabı olduğunu söyleyerek kendilerine fetva çıkarmak isterler. Kütüb-i Sittenin tamamında ve Kütüb-i Sitte dışında birçok hadis kitabında yer alan izahını yaptığımız hadis, bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Hadiste geçen "hamr," dinen yasaklanan içki demektir. Peygamberimiz bu hadislerinde açıkça sarhoşluk veren her şeyin, bira, votka cin tonik gibi, ismi ne olursa olsun haram kılındığını bildirmiştir.
Bir başka hadislerinde de,
"Hamr, aklı örten (sarhoşluk veren) her şeydir"[383]
buyurarak zaman ve tekniğe parelel olarak başka şeylerden üretilen bütün sarhoş edicilerin haram olduğunu bildirmiştir.
İçki içmek isteyen, fakat vicdanen de haram işlemiş olmanın sıkıntısından kurtulamayan bâzı kimseler de "Ben sarhoş olmayacak kadar içiyorum" bahanesine sığınmaya çalışırlar. Oysa bu da doğru değildir. Çünkü Peygamberimiz, bir hadislerinde,
"Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır"[384]
buyurarak, bu hususu da açık kapı bırakmayacak kadar kesin bir ifâde ile bildirmiştir.
İçkiyi haram olduğunu kabul ederek içen kimse dinimizce büyük günah sayılan bir haramı işlemiş olur. Böyle biri hadiste de ifâde edildiği gibi sarhoşluk vermeyen "Cennet şarabından içemez." Yani günahının cezasını çekmedikçe Cennete giremez.
Ancak içkiyi haram olmadığını söyleyerek içenler dinden çıkmış olurlar. Böyleleri ebedî olarak Cehennemde kalırlar.
518 numaralı hadise de bakınız.[385]

Peygamberimiz Karnını Ne İle Doyuruyordu

97. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Sirke ne güzel katıktır."[386]

İzah

Aynı hadisi Hz. Âişe ve Câbir bin Abdullah da (r.a.) rivayet etmiştir. İbni Mâce'âe Ümmü Sa'd'dan rivayet edilen şöyle bir hadis de vardır:
Ben Âişe'nin yanında iken Resûlullah geldi ve,
"Yiyecek bir şey var mı?" diye sordu.
Âişe, "Ekmek, kuru hurma ve sirke var" cevabını verdi.
Resûlullah,
"Sirke ne güzel katıktır. Allah'ım, sirkeyi bereketlendir. Çünkü sirke benden önceki peygamberlerin katığı idi. İçinde sirke bulunan bir ev fakirleşmez" buyurdu.
652 numaralı hadise de bakınız.[387]

Amene'r-Resûlü'nün Fazileti

98. Nu'man bin Beşir el-Ensârî (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak ki Allah bir kitap yazdı. O, Arşın yanındadır. Ondan iki âyet indirip Bakara Sûresini o iki âyetle mühürledi. Bu iki âyetin okunduğu yere üç gece şeytan yaklaşamaz."[388]

İzah

Hadiste faziletine dikkat çekilen âyetler, Bakara Sûresinin son iki âyeti olan ve "Âmene'r-Rasûlü" diye bilinen âyetlerdir. Bu âyetler, Peygamberimize mîraca çıkarıldığı gece bir mîraç hediyesi olarak verilmiştir. Bakara Sûresinin son iki âyetinin faziletini bildiren daha başka hadisler de vardır. Meselâ bunlardan birisi şu mealdedir:
"Bakara Sûresinin sonunda iki âyet vardır. Her kim bunları bir gece okursa, Cenâb-ı Hakkın koruması ve himâyesi için kendisine yeter."[389]

Yeminin Bozulması Gereken Yer Var Mı?

99. Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir şey hususunda yemin eder de yemin ettiği şeyin aksinin daha hayırlı olduğunu görürse, yemininden vaz geçsin, keffâret versin ve yemin ettiği husustan daha hayırlı olanı yapsın."[390]
Yemin, bir işi yapmak veya yapmamak hususunda iddiaya kuvvet vermek; bir haberi, bir iddiayı kuvvetlendirmek için Allah adını anmak demektir. "Vallahi bu işi yaptım," veya "Yapmadım," "Vallahi doğru söylüyorum" ifâdeleri birer yemindir.
Bir Müslümanın ister sözüne kuvvet vermek, isterse muhatabını inandırmak için olsun yemin etmesinde bir mahzur yoktur. Nitekim Cenâb-ı Hak da Kur'ân'ın bir çok yerinde yemin etmiştir. Meselâ bunlardan birisi şu mealdedir:
"Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, Biz, onların yerine daha hayırlılarını getirmeye kadiriz. Hiç kimse bize mâni olamaz."[391]
Peygamberimiz de bir çok defa bir şey söyleyeceği zaman sözüne,
"Muhammed'in hayatı kudreti elinde olan Allah'a yemin ederim ki," "Kalbleri değiştiren Allah'a yemin ederim ki," diyerek başlamıştır.
Yeminin çeşitleri vardır. Tafsilatı Hanefî ve Şâfiîlere Göre Büyük İslâm İlmihali isimli eserimizin 670-674. sayfalarına havale ederek burada hadiste dikkat çekilen hususları açıklayacağız.
Yemin, farzın terkine, Müslümanların menfaatinin kaybolmasına veya bir musibetin gelmesine sebep olacaksa ona uyulmaz. Meselâ namaz kılmamaya, Ramazan'da oruç tutmamaya, birisini öldürmeye, borcunu ödememeye, anne veya babasıyla konuşmamaya yemin eden kimse, yeminin bozar, keffâretini verir. Ayrıca affetmesi ve bağışlaması için Allah'a niyazda bulunur. Çünkü Yüce Allah Müslümanları böyle şeylere yemin etmekten men eder ve şöyle buyurur:
"Allah adına ettiğiniz yeminleri iyilik yapmaya, günahtan sakınmaya ve insanların arasını düzeltmeye mâni kılmayın. Allah her şeyi hakkıyla işitir, hakkıyla bilir."[392]
İşte Peygamberimiz (s.a.v.) izahını yaptığımız hadislerin de buna dikkat çekmekte, kişi bir şeyi yapmaya veya yapmamaya yemin etmişse, sonradan da yapmamaya yemin ettiği şeyi yapmanın, yapmaya yemin ettiği şeyi de yapmamanın daha hayırlı olduğunu anlarsa, bu durumda "Ben yemin ettim" diye doğru olmayan bir şeyi yapmayı değil, yemini bozup aksini yapmayı, yemin için de keffâret vermeyi tavsiye

etmektedir.
Yemin keffâreti, on fakiri sabah akşam doyurmak veya on fakire orta halli birer elbise almaktır. Buna gücü yetmeyen Hanefîlere göre peş peş olmak şartıyla üç gün oruç tutar. Şâfiîlere göre ise oruçların peş peşe tutulması şart değildir.[393]

Zâlime Karşı Hakkı Söylemek

100. Ebû Ümâme (r.a.) rivayet ediyor;
Peygamber (s.a.v.) orta cemrenin yanında iken "Hangi amel daha faziletlidir?" diye soruldu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Zâlim sultana karşı hak söz söylemek" buyurdu.[394]

İzah

İbni Mâce'de Peygamberimizin (s.a.v.) yukarıdaki sözü "Hangi cihad efdâldir?" sorusuna karşı söylediği rivayeti vardır. Bir başka rivayette de suâli soran kimseye bir müddet cevap vermediği, sonra, "Soruyu soran nerede?" buyurduğu, suâl soran ortaya, çıkınca da yukarıdaki sözü söylediği bildirilir.
Hadiste geçen "cemre" ifâdesi, hacda şeytanın taşlandığı yere denir. Şeytanın taşlandığı üç cemre vardır. Bunlar, büyük cemre, orta cemre ve küçük cemrelerdir.
Zâlim bir sultana karşı hak bir sözü söylemenin en faziletli amel veya en faziletli cihad olmasının sebebi açıktır. Cihada çıkan birisi, savaştan dönmeme endişesini taşımakla beraber, dönebilme ümidini de taşır. Nitekim savaşta herkes ölmez, bir çok kişi geriye döner. Ama dilediği kimseyi sorgusuz sualsiz öldürebilen, en azından ağır şekilde cezalandıran zâlim bîr idareciye karşı hakkı söyleyebilmek, gerçekten zordur. Zor olduğu için de en faziletli bir ameldir, en faziletli bir cihaddır.[395]

Yolculukta Namaz

101. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah ile Ebû Bekir ve Ömer ile yolculuk yaptım.
Onların dört rekâtlı farz namazları iki rekâttan fazla kıldığını görmedim.
Yolculukta namazların ikişer rekât olarak kılındığı hususunu daha önce izah etmiştik.[396]

Kuşluk Namazı

102. Zeyd bin Erkam (r.a.) rivayet ediyor:
"Evvâbin namazı, deve yavrusunun ayağı kumdan yanmaya başladığı andan itibaren kılınır."[397]

İzah

Aslında burada dikkat çekilen namaz evvâbîn namazı değil, kuşluk namazının vaktidir. O zaman için vakitleri tesbitte saat olmadığı için, Peygamberimiz bu namazın vaktini Arapların bildiği bir şeyle tespit etmiştir. O da "deve yavrusunun ayağının kumda yanmaya başladığı andır." Bu da güneş doğduktan kırk beş elli dakika sonra demektir. Oysa evvâbin namazı, akşam namazından sonra kılınır.
Hadiste bildirilen vakitte , iki, dört, sekiz veya on iki rekât namaz kılmak sünnettir. Evvâbin namazına "duhâ" diğer bir ifâdeyle kuşluk namazı da denir. Kuşluk namazını bazan iki, bazan dört, bazan on iki rekât olarak kılan Sevgili Peygamberimiz, bu namazı teşvik için şöyle buyurmuştur:
"Kim kuşluk namazını on iki rekât kılarsa, Allah onun için Cennette altından bir köşk bina eder."[398]
Başka bir hadis de şu mealdedir:
"Kim kuşluk namazının iki rekâtine devam ederse, deniz köpüğü kadar da olsa günahları bağışlanır."[399]
Fakat bu müjdeler, farz namazlarının yanı sıra kuşluk namazını kılanlar içindir. Bir kimse farz namazları kılmasa, her gün kuşluk kılsa da hadislerin müjdesine kavuşamaz. Çünkü bu namaz nafiledir. Böyle namazların bin rekâtı, iki rekât farz namazın faziletine kavuşamaz.
452, 618 numaralı hadise de bakınız.[400]

Peygamberimizin Bâzı İsimleri

103. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Ben Ahmed'im, Muhammed'im, Hâşir'im, Mukeffâ'yım ' ve Hâtem'im."[401]

İzah

Peygamberimizin (s.a.v.) pekçok ismi vardır. Bu hadiste Peygamberimiz isimlerinden beşini saymaktadır. Bunlar:
1. Ahmed: Övülmeye en layık olan.
2. Muhammed: Herkesçe övülen.
3. Haşir: Herkesten önce haşrolacak olan. Tirmizî ve Muvatta'da Peygamberimiz bu ismini "İnsanlar benim peşim sıra haşrolunacaklar" şeklinde açıklamıştır.
4. Mukaffa: Kendisinden sonra peygamber gelmeyecek olan.
5. Hâtem: Peygamberlik kapısı kendisiyle mühürlenen, kapatılan.
Zikrettiğimiz üç kaynakta bunlarla beraber Peygamberimizin bir kaç ismi daha zikredilir. Bunlar:
6. Âkib: Peygamberlerin sonuncusu.
7. Mâhî: Peygamberimiz bu ismini, "Allah benimle küfrü silecektir" şeklinde açıklamıştır.
8. Tevbe Peygamberi: Peygamberimizin günahtan tevbeyi getirdiğini ifâde eder.
9. Rahmet Peygamberi: Resûlullahın insanların birbirlerine acımalarını getirdiği mânâsına gelir.
Kadı İyaz Şifâ-i Şerifte, İbni Kayyım el-Cevzî, Zâdü'l-Meâd'da ve daha pekçok kitapda Peygamberimizin bütün isimleri sayılmaktadır.
150 Nolu hadise de bakınız.[402]

Suçlunun Affedilmesine Aracı Olmak

104. Urve bin Zübeyr rivayet ediyor:
Zübeyr bir hırsızla karşılaştı. Hırsızı yakalayanlardan onu affetmelerini istedi. Onlar, "Kadıya teslim edelim de orada aracı ol" dediler. Zübeyr şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.v.),
"Kadıya teslim edildikten sonra suçluya affedilmesi için aracılık edene de, kendisine aracılık edilene de Allah lanet eder" buyurdu.[403]

İzah

Hadis, hırsızlık, zina, kısas gibi Cenâb-ı Hakkın tayin ettiği cezalar için, mesele hâkime intikal ettikten sonra suçlunun affedilmesi hususunda aracılık yapmanın caiz olmadığını ifâde etmektedir. Bu, bütün âlimlerin ittifakıyla haramdır. Ancak mesele hâkime intikal etmeden aracı olmak ise caizdir. Zaten Zübeyir bin Avvam da (r.a.) henüz mesele hâkime intikal etmeden aracı olmuştur. Onların "Biz hâkime teslim edelim de öyle

aracı ol" demeleri üzerine de Resûlullahın bunu yasakladığını bildirmiştir.
Nitekim günümüzde de bâzı suçlar mahkemeye intikal ettikten sonra dâvâlı davasından vazgeçse de mahkeme suçluyu bırakmaz. Çünkü o artık kamu dâvası olmuştur.
Müslim'de rivayet edilen şu hadis de konuya açıklık getirmektedir:
Manzum kabilesinden bir kadın hırsızlık yapmıştı. Ve mesele Peygamberimize intikal etmişti. Bu durum Kureyşlileri üzdü. "Durumu Resûlullah ile (s.a.v.) kim konuşabilir? Buna kim cesâret edebilir? Bunu ancak Resûlullahın çok sevdiği Üsame yapabilir" dediler. Üsâme Resûlullaha (s.a.v.) gittiğinde Ondan şu cevabı aldı:
"Allah'ın suçluya tatbikini istediği bir ceza hakkında aracı mı oluyorsun?"
Resûlullah daha sonra şöyle bir konuşma yaptı:
"Ey insanlar! Sizden öncekileri Allah ancak şunun için helak etti: Onlar aralarında şerefli biri hırsızlık ettiğinde onu bırakırlar, zayıf biri çalarsa, onu cezalandırırlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtima dahi hırsızlık etse, mutlaka onun da elini keserdim."[404]

İlmi Gizlemek

105. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir âlime birşey sorar da o âlim bildiğini gizlerse, Kıyamet gününde ateşten bir gemle gemlenir."[405]
İbni Mâce'de yer alan başka bir rivayet, *"Kim insanların dinî işlerinde faydalı olan bir ilmi gizlerse..."* şeklinde gelmiştir.[406]

Oruca Başlama Tarihi Nasıl Tespit Edilir?

106. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ramazan hilâlini gördüğünüzde oruca başlayınız. Şevval hilalini gördüğünüzde iftar ediniz (bayram yapınız). Hava bulutlu olursa orucu otuza tamamlayınız."[407]

İzah

Yüce Rabbimiz Kur'ân'da şöyle buyurur:
"Güneşi bir ışık, ayı bir nur yapan, vaktinizi ve hesabı bilesiniz diye aya menziller takdir eden Odur."[408]
Başka bir âyette de *"Güneş ve ay şaşmaz bir hesap üzere hareket eder"*[409] buyurmuştur.
İşte ay ve güneş şaşmaz bir ölçü ile hareket ettiği içindir ki, namaz vakitleri, oruca başlama tarihi, iftar vakti, ay ve güneşin hareketlerine göre tespit edilmektedir. Yukarıdaki hadiste de bu gerçeğe dikkat çekilir. Peygamberimiz zamanında astronomi ilmi günümüzde olduğu gibi gelişmediğinden gerek namaz vakitleri, gerek Ramazan ve Kurban bayramı günleri, gerekse Ramazan ayının başlaması hilâl çıplak gözle görerek tespit ediliyordu.
Günümüzde ise ayın hareketleri modern âletlerle çok yakından takip edilerek bir yıl sonraki takvimler önceden hazırlanabilmektedir. Namaz vakitleri, Ramazan ayının başlangıç tarihi, imsak ve iftar vakitleri, bayram günleri bu takvimlerde belirtilmektedir. Bugün Müslümanlar takvimlere bakarak namaz kılmakta, sahur yemekte, iftar etmekte, oruca başlamakta ve bayram yapmaktadırlar.
Konu hakkında geniş bilgi için Hanefî ve Şâfiîlere Göre Oruç Zekât isimli eserimizin 33-40. sayfalarına bakınız.[410]

Namazın Dindeki Yeri

107. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Kendisine güvenilmeyenin imanı eksiktir. Abdest olmayanın namazı olmaz. Namaz kılmayanın dini sağlam değildir. Namazın dindeki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir."[411]

Afiyet En Büyük Nimettir

108. Kays bin Ebî Hâzim rivayet ediyor:
Ebû Bekir Sıddîk'dan (r.a.) duydum. O, minber üzerinde şöyle diyordu:
Resûlullah (s.a.v.) benim şu makamımda önceki sene şöyle buyurdu:
"Hiç kimseye kuvvetli imandan sonra afiyet gibi bir şey verilmemiştir. Ve biz Allah'tan dünyada ve âhirette afiyet istiyoruz. Dikkat edin! Doğruluk ve iyilik Cennettedir. Dikkat edin, kötülük ve günah Cehennemdedir."[412]

İman Ahlâkından Olan Üç Şey

109. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Üç şey iman ahlâkındandır:
1. *Kızdığı zaman kızgınlığı kendisini bâtıla sevketmeyen,*
2. *Hoşlandığında hoşnutluğu kendini hakdan çıkarmayan,*
3. *Gücü yettiğinde hakkı olmayan şeye el uzatmayan kimselerin ahlâkı."*[413]

İhlâs Ve Kâfirûn Sûrelerinin Fazileti

110. Sa'd bin Mâlik rivayet ediyor:
"Kim ihlâs sûresini okursa Kur'ân'ın üçte birini okumuş olur. Kim de Kâfirûn Sûresini okursa, Kur'ân'ın dörtte birini okumuş olur."[414]

İzah

Bu ve benzeri hadislerde geçen faziletler ilk bakışta mübalağa gibi görülebilir. Çünkü Kur'ân'ın içerisinde bu sûreler de yer almaktadır. Dolayısıyla bu sûreler kendilerinin de yer aldığı bütün Kur'ân ile mukayese edilmiş oluyor. Bediüzzamah Sözler isimli eserinde bu meseleyi özetle şöyle izah eder:
Kur'ân'ın herbir harfinin bir sevabı vardır. Allah'ın bir ihsanı olarak o harflerin sevabı sünbüllenir, bazan on tane verir, bazan yetmiş. Âyete'1-Kürsî harflerine yedi yüz, İhlâs Sûresi harflerine bin beş yüz, Berat gecesinde ve makbul vakitlerde okunan âyetlere on bin, Kadir gecesinde okunan âyetlere otuz bin sevap verir. Bu haliyle Kur'ân-ı Kerimin sevabını tartmak mümkün değildir. Belki gerçek sevabıyla bâzı surelerle ölçülebilir.
Mesela bin tane mısır ekilmiş bir tarla farzedelim. Bâzı tanelerin yedi sünbül verdiğini farzetsek, her bir sünbülde de yüzer adet mısır tanesi varsa, bu durumda sünbül veren yedi tane mısır bütün tarlanın üçte ikisine denk geliyor demektir. Bunun gibi bir tane on sünbül verse, her sünbülde iki yüz tane olsa, bu durumda bir tek tane, tarlaya ekilen tanelerin iki misli kadar olmuş olur. Bunu daha fazla devam ettirebiliriz.
İşte Kur'ân-ı Hakimi nûrânî, mukaddes, semavî bir tarla olarak düşünüyoruz. Kur'ân'ın her bir harfi asıl sevabıyla birer habbe hükmündedir. Diğer sûrelerin sünbülleri nazara alınmadığında, Yasin, İhlâs, Fatiha, Kâfirûn, Zilzal sûreleri bütün Kur'ân'la tartılabilir. Meselâ Kur'ân'ın 300620 harfi vardır. İhlâs Sûresinin harfleri ise Besmele ile birlikte 69'dur. Hadiste İhlâs Sûresi Kur'ân'ın üçte birine denktir denildiğine göre, İhlâs Sûresinin her bir harfine 1452 sevap düşer. Çeşitli hadislerde ifâde edilen diğer sûreler de bu şekilde hesaplanabilir.[415]

111. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim günahlardan sakınmak şartıyla sabah namazından sonra on iki defa İhlas Sûresini okursa, Kur'ân'ı dört defa okumuş gibi sevap kazanır. Ve yeryüzü halkının en faziletlisi olur."[416]

Peygamberimize Selâm Veren Taş

112. Câbir bin Semre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ben, Peygamber olarak gönderilmeden önce bana selâm veren bir taş biliyorum."[417]

İzah

Müslim'de *"Ben onu şimdi de biliyorum"* ilâvesi vardır.
Taşlar cansız varlıklardır. Konuşamazlar. Ancak bu, genel olarak böyledir. Her şeyin yaratıcısı olan Cenâb-ı Hak dilediği zaman taşlara konuşma kabiliyeti verebilir. Zaten Kur'ân'da bildirildiğine göre bâzı taşların yuvarlanmalarının sebebi Allah korkusundan kaynaklanmaktadır.[418] Yine Kur'ân'da bildirildiğine göre, herşey Allah'ı teşbih eder.[419] "Şey" ifâdesine taşlar da dâhildir.
Ancak biz onların teşbihlerini anlayamayız. Ama Cenâb-ı Hak taşa konuşma emrini verdiğinde taşların dile gelmemesi için hiçbir sebep yoktur. Yine Kur'ân'da bildirildiğine göre Yüce Allah kıyamet gününde insanların derilerine, ellerine konuşma kabiliyeti verecektir.[420]
İşte Resûlullah henüz Peygamber olmadan önce, Allah'ın emriyle bâzı taşlar ona selâm veriyordu. Peygamber olduktan sonra da bir mucize olarak birçok taş ona selâm vermeye, onun emrini dinlemeye devam etti. Konu ile ilgili pekçok hadis vardır. Burada bunlara girmeyeceğiz.[421]

Suretleri Değişecek Olanlar

113. Abdullah bin Abbas (r.a) rivayet ediyor:
"Bu ümmetten bir grup, yeme içme ve eğlenmek için bir araya geldikleri gecenin sabahında maymun ve domuza çevrilmiş olarak kalkarlar."[422]

İzah

"Çevrilmiş olarak" şeklinde tercüme ittiğimiz ifâde, hadisin metninde "mesh" kelimesi ile geçer. Mesh, insanın suretinin değişmesi, hayvan suretine sokulması demektir. Hadiste, gayri meşru eğlence için bir araya gelen bir topluluğun maymun ve domuza çevrilmiş olarak sabahlayacaklarına dikkat çekiliyor. Bu değişiklik iki şekilde olur:
Birincisi, mesh-i sûrî, yani insanın maddeten şekil ve suretinin değişmesidir. Eski ümmetlerde Allah'a isyan eden bâzı insanlar bu cezaya çarptırılmışlar, domuz, maymun veya fare şekline çevrilmişlerdir. Bunlar daha sonra helak olmuş, tamamen ölmüşlerdir.[423]
Bir de manevî mesh vardır. Burada manevî bir değişiklik söz konusudur. İman nimetinden mahrum olan, kimseden utanıp sıkılmadan günah işleyen kimseler, maddeten insan şeklinde olsalar da, manevî yönden hayvana benzerler. Bunlar, davranış, ahlâk ve karakter bakımından insandan çok hayvanı hatırlatırlar. Günahkar insanları bunlara misâl olarak vermek mümkün olduğu gibi, hiç çekinmeden beşikteki çocuklara, ihtiyarlara, kadınlara makinalı ile ateş açan anarşistleri de, suretleri manen değişmiş, insan cesedinde canavar ruhu taşıyan insanlara misâl olarak verebiliriz.
Bediüzzaman, Kur'ân'ın yerine geçirilmeye çalışılan, maneviyattan sıyrılmış Batı medeniyetinin esaslarını kabul eden kişileri anlatırken, manevî meshe şöyle güzel bir misâl verir:
"Bu medenîlerden çoğu, eğer içi dışına çevrilse, kurt, ayı, yılan, hınzır, maymun postu görülecek gibi hayale gelir."[424]

Başkasının Evine İzinsiz Olarak Bakmak

114. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Başkasının evine izinsiz olarak bakanın gözünü çıkarsalar helâldir."[425]

İzah

Müsned'de bu hadis biraz daha uzun olarak şöyle rivayet edilmiştir:
"Herhangi bir kişi kendisine izin verilmeden önce bir evin kapı veya penceresindeki örtüyü kaldırarak bakarsa, yapması helâl olmayan bir iş işlemiş olur. O anda ev içinden birisi gözünü patlatırsa ceza görmez.
"Bir kimse de örtü bulunmayan bir kapının önünden geçer de ev sahiplerinin görülmesi uygun olmayan yönlerine gözü çarparsa, ona âni bakışı için hiçbir günah yoktur. Suç ev halkınındır." '} Müslim'deki rivayetlerin birisi ise şöyledir:
"Bir adam izinsiz olarak senin evine baksa da, ufak bir taş atarak gözünü çıkarsan, günaha girmiş olmazsın."
Buhârî'deki rivayet ise şöyledir:
"Resûlullahın (s.a.v.) evinin bir penceresinden adamın birisi içeriye baktı. O sırada Resûlullah (s.a.v.) bir tarakla başını tarıyordu. Adamın içeri baktığını görünce şöyle buyurdu:
"Eğer senin böyle haremgaha baktığını önceden bilseydim, şu demiri gözünü saplardım. Çünkü izin isteme göz için emredilmiştir."
Peygamberimiz başka bir hadislerinde de Allah'ın izinsiz başkasının evine göz atmayı çirkin gördüğünü bildirmiştir.[426]

Duada Kesin Bir İfâde Kullanılmalı

115. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz, "Allah'ım, dilersen beni bağışla" demesin. İsteğini kesin olarak istesin. Çünkü Allah'ı zorlayacak yoktur."[427]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında *"Allah'ım, dilersen merhamet et demesin"* ilâvesi vardır.
Hadiste geçen "Dilersen" ifâdesi, Allah bağışlamaya zorlanabilir gibi yanlış mânâya yol açabilir.
Diğer taraftan, duâ edenin "Aslında ihtiyacım yok, dilersen kabul et" gibi bir mânâda da anlaşılabilir. Bu sebeple Peygamberimiz duada kesin ifâde kullanılmasını istemiştir.[428]

Sahabîlerin Sünnete Düşkünlüğü

116. Abis bin Rebia rivayet ediyor:
"Ömer bin Hattab'i gördüm. Hacerü'l-Esved'in karşısında durmuş şöyle diyordu: "Allah'a yemin ederim ki, ben senin bana ne fayda ne de zarar vermeye gücü yetmeyen bir taş olduğunu biliyorum. Eğer Resûlullahın (s.a.v.) seni öptüğünü görmeseydim ben de öpmezdim."[429]

Namazda Sağa Sola Bakmak

117. Abdullah bin Selâm (r.a.) rivayet ediyor:
"Namazda sağa sola bakmayınız. Çünkü böyle yapanın namazı yoktur."[430]

İzah

Hadisin zikrettiğimiz kaynaklardaki rivayeti ise şöyledir:

"Allah namazda yüzünü sağa sola çevirmediği müddetçe rahmet ve bağışlamasıyla kula yönelmeye devam eder. Kul yüzünü sağa sola çevirince, Allah da rahmet ve bağışlamasını ondan çevirir."
Kişi namazda iken başını sağa ve sola çevirmemelidir. Çünkü namazından mükemmel sevabı ancak böyle alabilir. Diğer taraftan, Allah'ın rahmet, mağfiret ve ihsan nazarları böyle bir kula çevrilidir. Eğer bir kimse namazda iken her hangi bir mecburiyet olmadan sağa sola bakınırsa Allah da o kula rahmet nazarıyla bakmaktan vaz geçer. Yani namazın sevabını o kul için azaltır. Konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Birisi şöyledir:
"Kul namazda sağa sola baktığında Allah kendisine şöyle seslenir: "Ey Âdemoğlu, nereye bakıyorsun? Ben senin için baktığın şeylerden daha hayırlıyım."[431]
Peygamberimiz namazda başını sağa sola çeviren kimsenin durumunu soran Hz. Âişe'ye de, "O kulun namazından şeytanın bir hırsızlığıdır" cevabını vermiştir.[432]
İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde de namazda sağa sola bakmayı yasaklamıştır.
Namazda sağa sola bakınmak mekruh olduğu gibi, yukarı bakınmak da mekruhtur. Mescide geldiğinde bir kaç kişinin başlarını semâya diktiğini gören Peygamberimiz (s.a.v.),
"Böyle yapanlar gözlerini havaya dikmeye kesinlikle son vermelidir. Veya onların gözleri bir daha kendilerine dönmeyecektir" buyurmuştur.[433]
Namazda sağa sola bakınmak, gözleri tavana dikmek, namazda bulunması gereken huşua da mânidir. Oysa namazda huşu kurtuluş sebebidir. Zira Yüce Allah bir âyet-i kerimede şöyle buyurmuştur:
"Mü'minler kurtuluşa ermiş, umduklarına kavuşmuşlardır."
"Onlar namazlarını Allah'tan korkarak, hürmet ve tevazu içinde ve tâdil-i erkân ile kılarlar."[434]
Hadisde geçen *"Böyle yapanın namazı yoktur"* ifâdesi, "Sevabı az olur" mânâsındadır. Yoksa "Namaz kılmamış olur" mânâsında değildir.[435]

Bir Gün Güneş Batıdan Doğacak

118. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Rabbinin bir kısım âyetleri geldiği gün"[436] âyetiyle ilgili olarak
"Güneşin batıdan doğması" buyurdu.[437]

İzah

Kıyametin büyük alâmetlerinden birisi de güneşin batıdan doğmasıdır. Peygamberimiz kıyametin on büyük alâmetini sayarken bunlardan birisinin de güneşin batıdan doğması olduğunu bildirmiştir.[438]
Güneşin batıdan doğmasını, Batı dünyasının Müslüman olmasıyla te'vil edenler varsa da, biz bu tev'ile katılmıyoruz ve böyle bir tev'ilin âyet ve hadislere zıt olduğunu düşünüyoruz. Güneşin batıdan doğması ile, artık imtihan meydanı kapanacaktır. Güneş batıdan doğduktan sonra getirilen iman ve yapılan tevbe kabul edilmeyecektir. Çünkü artık kıyametin en açık alâmeti ortaya çıkmış, insanın ihtiyarı elinden alınmıştır. Nitekim izahını yaptığımız hadiste Peygamberimize sorulan âyetin tamamında bu gerçek şöyle açıklanır:
"Onlar ancak kendilerine azap melekleri gelsin, yahut mekândan ve zamandan münezzeh olan Rabbin bizzat gelsin, yahut Rabbinin bir kısım âyetleri geliversin diye bekliyorlar. Rabbinin bir kısım âyetlerinin geldiği gün ise, daha önce iman etmemiş kimsenin o gün iman etmesi veya imanın gereği olarak bir hayır işlememiş kimsenin o gün işleyeceği hayır, ona bir fayda vermeyecektir. De ki: Siz bekleyedurun; muhakkak biz de bekliyoruz."[439]
Peygamberimiz de bu alâmet çıktıktan sonra iman etmenin hiçbir fayda vermeyeceğini şöyle açıklamıştır:
"Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Güneş batıdan doğduğu zaman da, artık bütün insanlar iman edecektir. Ancak, daha önce iman etmemiş kimsenin o gün iman etmesi veya imanın gereği olarak bir hayır işlememiş kimsenin o gün işleyeceği hayır, ona bir fayda vermeyecektir."[440]
Tevbe kapısının güneş batıdan doğuncaya kadar devam edeceğini ifâde eden daha başka hadisler de vardır. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe kapısı devamlı açık tutulacaktır."[441]
Evet, güneşin batıdan doğması artık kıyametin kopacağına, Kur'ân'ın ve Peygamberimizin gerçeği açıkladığına ap açık bir delil olacağı için, imtihan bitecek, o günden sonra inananın imanı, tevbe edenin tevbesi kabul edilmeyecektir. Kıyametle ilgili hadisleri te'vil eden ve Deccal, Mehdi, Dabbetü'1-arz gibi kıyamet alâmetlerini açıklayan hadislerin teşbih ifâde ettiğini söyleyen Bediüzzaman, güneşin batıdan doğmasının ise zahirî mânâsında olduğunu söyler. Bununla ilgili olarak meâlen şöyle der:
Güneşin batıdan doğması ise, açık bir kıyamet alâmetidir. Ve ap açık bir delil olduğu için, aklın ihtiyarı ile bağlı olan tevbe kapısını kapayan semavî bir hâdise olduğundan tefsiri ve mânâsı açıktır, te'vile ihtiyacı yoktur. Yalnız bu kadar var ki:
"Allahu a'lem, güneşin batıdan doğmasının görünen sebebi, dünyanın kafasının aklı hükmünde olan Kur'ân onun başından çıkmasıyla zemin divâne olup—Allah'ın izni ile başını başka gezegene çarpmasıyla hareketinden geri dönüp—doğudan batıya olan seyahatini Allah'ın dilemesiyle batıdan doğuya değiştirmekle, güneş batıdan doğmaya başlar. Evet, dünyayı güneşile, ferşi arşa kuvvetli bağlayan Allah'ın sağlam ipi olan Kur'ân'ın çekip gücü kopsa; dünya gezegeninin ipi çözülür, başı boş serseri olup aksiyle ve intizamsız hareketinden güneş batıdan çıkar. Hem çarpışma neticesinde emr-i ilâhî ile kıyamet kopar diye bir te'vili vardır.[442]
Konu hakkında geniş bilgi için Kıyamet Alâmetleri isimli eserimizin 257-260. sayfalarına bakılabilir.[443]

Hz. Ali'nin Fazileti

119. Umeyre bin Sa'd rivayet ediyor:
Minberin üzerinde Ali'yi (r.a.) gördüm. Resûlullahın (s.a.v.) arkadaşlarına, "Resûlullahın (s.a.v.) Gadir Hum günündeki sözlerini kim işitti. Buna kim şahitlik edecek?" diye sordu.
Ebû Hüreyre, Ebû Saîd ve Enes'in de içinde bulunduğu on iki kişi ayağa kalktı. Onlar Resûlullahın (s.a.v.),
"Ben kimin mevlâsı [efendisi, dostu] isem, Ali de onun mevlâsıdır. Allah'ım, ona dost olana dost ol, düşman olana da düşman ol" buyurduğuna şahitlik ettiler.[444]

İzah

Peygamberimiz Veda Haccından bir müddet önce Hz. Ali'yi Yemen'e vazifeli olarak göndermişti. Hz. Ali Veda Haccında Peygamberimizle buluşacaktı. Yolda gelirlerken Hz. Ali ile kafilede bulunanlar arasında bir huzursuzluk oldu. Hz. Ali haklıydı. Fakat onu Peygamberimize şikâyet ettiler. Resûlullah onlara,
"Ey insanlar, Ali'yi şikâyet etmeyiniz. Vallahi o Allah yolunda şikâyet edilmez"[445] dedi.
Hac dönüşünde Mekke ile Medine arasında bulunan Gadîr Hum mevkiine gelinince de orada mola verdi. Orada bir müddet istirahat edip öğle namazını kıldıktan sonra, Sahabîlere hitaben şöyle bir konuşma yaptı:
"Ey insanlar! Haberiniz olsun ki, ben de ancak bir insanım. Çok sürmez Yüce Rabbimin elçisi [Azrail] bana gelecek, ben de onun dâvetine icabet edeceğim. Ben size kıymeti ve mes'uliyeti ağır iki emânet bırakıyorum. Birincisi Yüce Allah'ın Kitabıdır ki, onun içinde hidâyet ve nur vardır. Cenâb-ı Hakkın Kitabına sımsıkı sarılınız. İkincisi de Ehl-i Beytimdir. Ehl-i Beytime muamele hususunda size Allah'ı hatırlatırım. Ehl-i Beytime muamele hususunda size Allah'ı hatırlatırım. Ehl-i Beytime muamele hususunda size Allah'ı hatırlatırım."[446]
Efendimiz daha sonra oradakilere,
"Sizin velîniz kimdir?" diye sordu.
Oradakiler, "Bizim velîmiz Allah ve Resulüdür" cevabını verdiler.
Peygamberimiz,

"Ey insanlar, benim mü'minlere öz nefislerinden daha sevimli olduğumu biliyorsunuz değil mi?" buyurdu.
"Evet" dediler. Peygamberimiz suâlini tekrarladı, yine aynı cevabı aldı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Ali'nin elinden tuttu izahını yaptığımız hadisi söyledi.[447]
Câferîler, Peygamberimizin yukarıdaki sözlerini "orada Hz. Ali'yi kendisinden sonra halife olarak tayin ettiği" şeklinde yorumlarlar. Bu yoruma katılmak mümkün değildir. Bilgi için Tarihte ve Günümüzde Caferilik isimli eserimizin 227-237. sayfalarına bakılabilir.[448]

Allah'ın Gazabından Emin Olunmamalıdır

120. Yahya bin İbni Kesîr rivayet ediyor:
"Kim "Ben âlimim" derse, o câhildir. Kim "Ben câhilim" derse, o câhildir. Kim, "Ben Cennetteyim" derse, o Cehennemdedir. Kim "Ben Cehennemdeyim" derse, o Cehennemdedir."[449]

İzah

Âlim sıfatı, kolay kazanılacak bir sıfat değildir. Çünkü âlim sayılabilmek için kişinin Kur'ân, hadis, fıkıh, İslâm tarihi gibi birçok ilmi bilmesi gerekir. Bütün bu ilimleri öğrenip âlim sıfatını kazanabilmek ise kolay değildir. Bu ilimleri öğrenmeden kişinin kendisini âlim ilan etmesi, onun cahilliğini gösteren bir husustur. Çünkü gerçek mânâda âlim olan ilmin sonu olmadığını, ne kadar bilirse bilsin bilmedikleri binlerce hususun câhili olduğunu bilir ve kendisini âlim ilân etmez.
Kişinin "Ben âlimim" demesi, gurura kapılması açısından da tehlikelidir. Gerçek mânâda âlim olan ilmi ile gurura kapılmaz. O ilmi kendisine Allah'ın ihsan ettiğini bilir. Ona şükürden geri durmaz. Allah'ın ihsan ettiği ilimle gururlanmaz.
Bununla beraber, gerçekten âlim olan birisinin Allah'ın bir ihsanını inkar etmemek için "Allah bana ilim ihsan etti" demesinde bir mahzur bulunmamaktadır.
Bu arada gerçekten ilimle dopdolu oldukları halde tevâzuun-dan veya ne kadar bilgili olursa olsun "Kişi bilmediklerinin câhilidir" gerçeğini düşünerek kişi câhil olduğunu söyleyebilir. Böyleleri "Ben câhilim" dediği için câhil sayılmazlar.
Hadiste üzerinde durulan diğer mühim bir husus Müslümanın "havf ve recâ" günümüz ifadesiyle korku ile ümit arasında olması gerektiğine dikkat çekilmesidir. Dinimize göre kişinin Allah'ın gazabından emin olması da, rahmetinden ümit kesmesi de doğru değildir. Dolayısıyla dikkat çekildiği gibi, Allah'ın gazabından emin olan, "Ben Cennetteyim" diyen bu sözünün cezasını çekinceye kadar Cehenneme atılır. Kişinin ibâdetleri kendisine daha önce verilen nimetleri dahi karşılamaya yetmez. Cennet ise Allah'ın fazlındandır. Dolayısıyla "Ben Cenneteyim" demesi Allah'ın irâdesini devre dışı bırakmak demektir.
Kişinin Allah'ın gazabından emin olması doğru olmadığı gibi, Onun rahmetinden ümit kesmesi de doğru değildir. Bir âyette bununla ilgili olarak şöyle buyurulur:
"De ki: Ey günahta aşırı giderek nefislerine zulmetmiş olan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Muhakkak ki Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki, O çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir."[450]
Bir başka âyette de, Allah'ın rahmetinden ancak Onun âyetlerini ve Ona kavuşmayı inkar edenlerin ümitlerini keseceklerine dikkat çekilir.[451]
Diğer taraftan, kişi Allah'a güzel zan beslemekle mükelleftir. Bir kul Allah'ın kendisine rahmetle muamele edip günahlarını bağışlayacağını ümit ederse, Allah onu affeder, bağışlar. Kul, Allah'ın kendisine azapla muamele edeceğini zannederse, ona da öyle muamele eder. Yüce Allah, bir âyet-i kerimede kulun Kendisi hakkındaki yanlış zannının onu helake götüreceğine işaretle şöyle buyurmaktadır:
"Rabbiniz hakkındaki bu yanlış zannınızdır ki, sizi helake düşürdü ve hüsrana uğrayanlardan oldunuz."[452]
Konuyla ilgili bir kudsî hadiste de şöyle buyurulur:
"Ben, kulumun Bana olan zannı yanındayım, yani kulumun Bana zannı nasılsa ona öyle muamele ederim."[453]
Böyle olunca, kişinin "Ben Cehennemdeyim" demesi, Allah'a güzel zan değil, kötü zan beslemesi demektir. Dolayısıyla Allah'ın kendisini Cehenneme atacağına inandığı için, Allah da onu Cehenneme atar.
Ancak mü'min bir kul, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmemekle birlikte, bu rahmete güvenerek Allah'ın haram kıldığı şeylere de girmemelidir.
Konu hakkındaki tafsilatı Ölüm Cenaze Kabir isimli eserimizin 107-110. sayfalarına havale ederek, burada konu hakkında Hz. Ömer'in güzel bir sözünü nakletmek istiyoruz:
"Semâdan bir seslenici, 'Ey insanlar, bir kulum hariç hepiniz Cennete girin' diye seslense, o bir kulun ben olacağımdan korkuyorum.
"Eğer, 'Ey insanlar, bir kulum hâriç hepiniz Cehenneme girin' diye seslense, Cehenneme girmeyecek olan o bir kulun ben olacağımı umuyorum."[454]

Peygamberimizin Ehl-i Beytine Duası

121. Şehr bin Havşeb rivayet ediyor:
Hz. Hüseyin şehid edildiğinde taziye için Ümmü Seleme'nin (r.a.) yanına geldim. O bana Hüseyin (r.a.) ile ilgili olarak şu hatırasını anlattı:
"Resûlullah (s.a.v.) içeri girdi, bizim bir yaygımızın üzerine oturdu. Fâtıma (r.a.) oturması için başka bir şey verdi. Resûlullah Fâtıma'ya, 'Bana Hasan'ı Hüseyin'i ve amcanın oğlu Ali'yi çağır' buyurdu. Onlar yanında toplanınca da şöyle buyurdu:
"Allah'ım, bunlar has yakınlarını ve Ehl-i Beytimdir. Onların günahlarını gider ve onları tertemiz kıl."[455]

İzah

Buna benzer başka rivayetler de vardır. Meselâ Müslim'de Hz. Aişe'den şöyle bir hadis rivayet edilir:
"Peygamber (s.a.v,) bir sabah, üzerinde siyah kıldan yapılmış ve üzeri nakışlı bir elbise olduğu halde çıktı. O esnada Ali'nin oğlu Hasan geldi. Peygamber (s.a.v.) onu elbisesinin içine aldı. Sonra Hüseyin geldi. Onu da elbisesinin içine aldı. Fâtıma geldi. Onu da elbiseninin içine aldı. Ali geldi, onu da elbisesinin içine alıp sardı. Sonra da şu âyeti okudu:
"Ey Peygamber ailesi, Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor."[456]
Konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Aynı hâdise farklı kanallardan gelmiş de olabilir, hâdise birkaç defa tekrarlanmış da olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[457]

Faiz Haramdır

122. Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Altının altınla, gümüşün gümüşle, buğdayın buğdayla, arpanın arpayla, kuru hurmanın kuru hurmayla, üzümün üzümle satışı eşit olarak yapılır. Tuzun tuzla satışı peşin olarak yapılır. Kim artırır ve kim artırılmasını isterse o faizdir."[458]

İzah

Müslimdeki rivayette *"Alanla veren bu hususta eşittir"* ilâvesi vardır.
Büyük günahlardan birisi de faizdir. Yüce Allah bir âyet-i kelimede faizin kesin olarak haram kılındığını şöyle açıklar:
"Faiz yiyen kimseler, kıyamet gününde kabirlerinden, şeytan çarpmış kimsenin kalkışı gibi kalkarlar. Bunun sebebi, onların 'Alış veriş de faiz gibidir' demeleridir. Halbuki Allah alış verişi helâl, faizi haram kıldı."[459]
Faizin haramlığı ile ilgili birçok hadis de vardır. Bunlardan ikisinin meali şöyledir:
"Mîraca çıkarıldığım gece, karınları odalar gibi büyük olan bir kavim gördüm. Karınlarında dışarıdan görülen yılanlar vardı. 'Ey Cebrail, bunlar kim?' diye sordum. 'Faiz yiyenler1 cevabını verdi.[460]
"Aralarında faizin yaygınlaştığı hiçbir topluluk yoktur ki, fakirliğe maruz kalmasın. Aralarında rüşvet yaygınlaşan hiçbir topluluk yoktur ki, korkuya maruz kalmasın."[461]
Peygamberimiz izah ettiğimiz hadislerinde de altı maddeyi sayıyor ve bu altı maddenin kendileriyle, mesela buğdayın buğdayla satışının eşit

olarak yapılması gerektiğini, aynı cins olan şeylerden birisinin fazla olması durumunda yapılan işlemin faiz olacağını ifâde ediyor.
Hanefî, Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebi âlimleri, bu hadiste sayılanlara kıyas ederek bu altı maddenin dışında kalan maddelerden alman fazlalığın da faiz olduğunu ifâde ederler. Bu dört mezhebe göre faiz, akit yapan taraflardan birisine her hangi bir mal karşılığı olmaksızın verilmesi şart koşulan fazlalıktır. Cinsi ve miktarı aynı olan iki mal birbiri ile değiştirilirken taraflardan birisinin fazla vermesi faiz olur. Bu tarifi göre bir milyon lirayı bir milyon bir lira ile değiştirmek, bir milyon borç verip verilen paradan fazlasını almak faizdir.[462]
Dolayısıyla "Bu altı maddenin dışındaki şeylerde faiz geçerli değildir" denilemez. Çünkü o zamanda alış veriş para ile değil, hadiste sayılan maddelerle yapılıyordu. Zaten hadiste, "Bu altı maddenin dışındaki maddelerden alman fazlalık faiz olmaz" şeklinde bir ibare de bulunmamaktadır.
Gerek bu konunun gerekse faizin haramlığı, haram kılınmasının hikmetleri ile ilgili tafsilatlı bilgiyi Faiz Ticâret isimli eserimizde bulabilirsiniz.[463]

Tevbe Üzere Ölmek

123. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Mü'min, kulluk elbisesi günahlarla yıprandığında onu tevbeyle yamayandır. Bahtiyar, tevbesi üzerine ölendir."[464]

İzah

Tevbe ile ilgili olarak 55 numaralı hadisin izahında açıklama yapmıştık. Burada konu üzerinde kısaca duracağız:
Hadiste kulluk bir elbiseye benzetiliyor. Ve bu elbisenin günahlarla yıpranacağına dikkat çekiliyor. Kulluk elbisesi günahlarla yıprandığında mü'minin onu tevbeyle yamaması gerektiği nazara veriliyor. Ayrıca sadece tevbe ile yetinmeyip o tevbe üzere ölmek gerektiği, yani tevbe edilen günaha bir daha dönmemek icab ettiği ifâde ediliyor. Peygamberimiz bunu yapan mü'minleri bahtiyar olarak vasıflandırıyor.[465]

Yahudilerin İhanetinin Cezası

124. Eşlem el-Ensârî rivayet ediyor:
Resûlullah beni Kurayza Yahudileri esirlerinin başına tayin etti. Ben onların çocuklarının avret yerlerine bakıyordum. Buluğa ermişse boynunu vuruyordum. Buluğa ermemişse Müslümanlara ganimet olarak kalıyordu.[466]

İzah

Yahudiler tarih boyunca kendi peygamberlerine eziyet etmişler, hattâ onlardan bâzılarını şehid etmişler, bâzılarını da öldürmeye teşebbüs etmişlerdir. Bunun içindir ki, Kur'ân'da lanetlenmişlerdir.
Yahudiler Peygamberimizi de öldürme teşebbüsünde bulunmuşlar, ona eziyet etmişlerdi. Onu en kritik zamanda arkadan vurmuşlardı.
İşte yukarıdaki hadiste bu hainlikleri sebebiyle onlara verilen ceza haber verilmektedir. Konu özetle şöyle gerçekleşmiştir:
Peygamberimizin Medine'deki diğer Yahudi kavimleriyle olduğu gibi, Kurayzaoğulları Yahudileriyle de antlaşması vardı. Medine'yi müşterek düşmana karşı koruyacaklardı. Buna rağmen onlar birkaç defa Resûlullah ile yaptıkları anlaşmayı bozdular. En kötüsü Resûlullahın can düşmanlarıyla birlik oldular. Mekke müşriklerine mektup yazarak "Siz gelin, biz Müslümanları Medine'de arkalarından vuracağız" dediler.
Nihayet müşrikler Kurayzaoğullarının sözlerine de güvenerek Medine üzerine büyük bir ordu ile saldırıya geçtiler. Bu arada Kurayzaoğulları Yahudileriyle aralarında şu üç maddelik anlaşmayı yaptılar:
1. Savaş sona erinceye kadar Kurayzaoğulları on gün müşriklerin safında Müslümanlara karşı savaşacaklardı.
2. Müşrikler için silah temin edeceklerdi.
3. Müşriklerin ihtiyaçlarını karşılamak için karargahları yanına pazar kuracaklardı.
Evet, Yahudiler Peygamberimizi ve Müslümanları en nazik ve en tehlikeli bir anda, ölüm kalım savaşında yardımsız ve yalnız bırakıyorlardı. Müşterek vatanlarını daha önce söz verdikleri halde düşmana karşı korumuyorlardı. Bununla da kalmayarak ellerine geçen fırsatı değerlendirmek istiyor, Müslümanları arkalarından vurma planları yapıyorlardı. Böylece ahitlerini ikinci defa bozmuş oluyorlardı. Onların bu hali şu âyet-i kerimelerle bildiriliyor:
"Sen kendileriyle antlaşma yaptığın halde, onlar her defasında pervasızca ahidlerini bozarlar. Harp meydanında yakaladığında onları darma dağın et ki, arkalarından onlara destek verenlere ibret olsun—belki böylece akıllarını başlarına alırlar."[467]
Kurayzaoğulları tarihe Hendek Savaşı olarak geçen bu savaşta müşriklerle yaptıkları bu anlaşmaya sâdık kaldılar. Peygamberimiz ve Sahabîler bir yanında kalabalık müşrik ordusuyla savaşırlarken, diğer taraftan Medine'de bıraktıkları kadınlarından ve çocuklarından endişe ettiler. Çünkü Kurayzaoğulları Yahudileri Medine'de idiler. Bu da Kur'ân'da şöyle haber verilir:
"O vakit düşman orduları size hem yukarıdan, hem de aşağıdan saldırmışlardı. Öyle ki, onların dehşetinden gözler yılmış, yürekler ağıza gelmişti."[468]
Hz. Ebû Bekir de bu korku ile ilgili olarak şöyle diyor:
"Medine'deki çoluk çocuğumuz hakkında Kurayzaoğulları Yahudilerinden duyduğumuz korku, müşriklerden ve onlann müttefiklerinden duyduğumuz korkudan çok daha fazlaydı. Zaman zaman dağın tepesine çıkıp Medine evlerine bakardım. Onları sükûnet içerisinde görünce, Allah'a şükr ve hamd ederdim."
Nihayet Allah Müslümanlara müşriklere karşı zafer ihsan etti, müşrikler mağlup bir vaziyette Mekke'ye dönmek zorunda kaldılar.
Peygamberimiz cepheden henüz yeni dönmüş, banyo yapıp koku sürünmüştü ki, başında beyaz sarığıyla Cebrail (a.s.) geldi. At üzerindeydi, Peygamberimize sitem etti, "Ey Allah'ın Resulü! Sen silahını bıraktın mı? Vallahi biz daha silahlarımızı çıkarmadık. Allah seni affetsin. Kalk silahını kuşan onların üzerine yürü" dedi.
Peygamberimiz "Kimin üzerine?" diye sorunca da, Cebrail (a.s.) eliyle Kurayzaoğullarının bulunduğu yeri gösterdi ve "İşte oraya" dedi. Sonra da meleklerle birlikte oraya gitti. Peygamberimiz de derhal ordusuna emir verdi ve hedef olarak Kurayzaoğullarının yurdunu gösterdi. Kısa bir kuşatmadan sonra Yahudiler şartsız teslim olmayı, Sa'd bin Muâz'ın (r.a.) vereceği hükmü kabul edeceklerini bildirdiler.
Sa'd da Peygamberimizin emriyle iki toplum arasında hüküm vermeyi kabul etti. Yahudilere silahlarını teslim ederek teslim olmalarını söyledi. Onlar denileni yaptılar. Sonra da hükmünü şöyle verdi:
"Ben onların hakkında buluğ çağına eren erkeklerin öldürülmesine, mallarının Müslümanların arasında taksim edilmesine, kadınlarla çocukların esir edilmesine hükmettim."
Bu hüküm Peygamberimizi çok sevindirdi, bunu şöyle açıkladı:
"Sen onlar hakkında Allah'ın yedi kat gök üstünde Levh-i Mahfuzdaki hükmüne uygun hüküm verdin. Allah'a yemin ederim ki, Allah da bana senin bu hükmün gibi emir vermişti. Senin bu hükmünle Allah, melekler ve mü'minler razı oldular."
Sa'd bin Muaz'ın (r.a.) bu hükmü Tevrat'ın hükmüne de uygundu. Tevrat'ın böyle durumlarla ilgili hükmü şöyle idi:
"Bir şehre savaş için yaklaştığında onları sulha davel edesin, eğer senin sulh şartını kabul eder sana kapılarını açarlarsa, içinde bulunan kavmin hepsi sana haraç verip hizmet etsinler. Eğer sulha yanaşmayıp savaşırlarsa, onları muhasara edesin. Allah'ın Rab onları sana teslim ettikte erkeklerin tamamını kılıçtan geçiresin. Kadınları, çocukları ve hayvanları ve bütün ganimeti, yani o şehirde bulunan malların tamamını yağma edip Allah'ın Rabbin sana verdiği düşmanlarının ganimetini yiyesin."[469]
Bu hüküm kendi şeriatlarında da geçerli olduğu için Yahudiler itiraz edemediler, hükme razı oldular. Zaten Sa'd bin Muaz da (r.a.) Tevrat'ı çok iyi bilen biri idi. Hükmü, Tevrat'ta olduğunu bilerek verdi.
Sonra hüküm infaz edildi. İşte izahını yaptığımız hadisin râvîsi, Resûlullahın kendisini Kurayza Yahudileri esirlerinin başına tayin ettiğini, çocuklarının avret yerlerine bakarak buluğa ermiş olanın boynunu vurduğunu, buluğa ermemişse Müslümanlara ganimet olarak kaldığını haber vermektedir. Bu husus Kur'ân'da şöyle haber verilir:
"Kitap ehlinden olup da o kâfirlere arka çıkanları Allah kalelerinden indirip yüreklerine korku saldı ki, siz onlardan bir kısmını öldürüp bir kısmını da esir alıyordunuz."[470]
Konu hakkında tafsilatlı bilgiyi Tarih Aynasında Yahudiler isimli eserimizin 203-214. sayfalarına havale ediyoruz. [471]

Resûlullahın Ve Ashabının Çektiği Sıkıntı

125. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Ebû Bekir (r.a.) günün sıcak bir saatinde dışarı çıktı. Onun çıktığını gören Ömer de (r.a.) çıktı, Ebû Bekir ile karşılaştı. "Ey Ebû Bekir, bu vakitte dışarı çıkmana sebep nedir?1' diye sordu.
Ebû Bekir, "Allah'a yemin ederim ki, şiddetli açlık sebebiyle dışarı çıktım" dedi.
Ömer, "Allah'a yemin ederim ki, ben de bu sebepten dışarı çıktım" karşılığını verdi. Onlar böyle konuşurlarken Resûlullah (s.a.v.) yanlarına geldi ve,
"Bu vakitte dışarı çıkmanızın sebebi nedir?" buyurdu.
Onlar, "Allah'a yemin ederiz ki, biz şiddetli açlık sebebiyle dışarı çıktık" cevabını verdiler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Nefsim kudreti elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ben de ancak bu sebeple dışarı çıktım. Geliniz" buyurdu. Beraberce Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evine geldiler. Ebû Eyyûb Resûlullah için yiyecek veya süt hazırladığını daha önce söylemişti. Resûlullah o gün gecikmiş, zamanında gelememişti. Ebû Eyyub de onu ailesine yedirmiş ve sonra da hurma bahçesine çalışmaya gitmişti. Resûlullah ile arkadaşları kapıya geldiklerinde hanımı çıktı ve "Ey Allah'ın Peygamberi ve beraberindekiler, merhaba, hoş geldiniz" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Ebû Eyyûb nerede?" diye sordu.
Kadın, "Hemen gelir. Bu vakitte gelmenizin sebebi nedir, ey Allah'ın peygamberi?' dedi.
Resûlullah (s.a.v.) geri döndü, tam o sırada bahçesinde çalışan Ebû Eyyub onu gördü, koşarak gelip Resûlullaha yetişti ve:
"Merhaba, hoş geldiniz ey Allah'ın Peygamberi ve yanındakiler! Ey Allah'ın Resulü, bu vakitte sen gelmezdin?" dedi. Onu geri eve getirdi. Sonra da hemen gitti, bir hurma dalı kesip geldi. [Daim üzerinde yaş ve kum hurmalar olduğu gibi, yeni olgunlaşmakta olanları da vardı].
Resûlullah (s.a.v.),
"Bundan ne istedin, bize kuru hurmalardan toplasaydın?" buyurdu.
"Ya Resûlallah, hem kurusundan, hem yaşından, hem de yeni olgunlaşmışından yemenizi istedim. Size bunun yanında hayvan da keseceğim" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Eğer kesersen sağılanlarından kesme" buyurdu.
Ebû Eyyûb bir kuzu veya oğlak alıp kesti. Hanımını da, "Sen ekmek pişir; ben de yemek yapacağım. Sen daha iyi ekmek pişirirsin" dedi. Kendisi de oğlağın yarısını pişirdi, yarısını da kızarttı. Yemek pişince getirip Resûlullah ve Ashabının önlerine koydu. Resûlullah (s.a.v.) oğlaktan bir parça aldı, bir ekmeğin üzerine koydu ve Ebû Eyyûb'a vererek:
"Ey Ebû Eyyûb, bunu Fâtıma'ya götür. Çünkü o da günlerden beri böyle bir şey bulamadı" buyurdu. Ebû Eyyûb da onu Fâtıma'ya götürdü. Hepsi yiyip doyduktan sonra Resûlullah (s.a.v.),
"Ekmek, et, kuru ve yaş hurmalar" dedi ve gözleri yaşardı. Şöyle buyurdu:
"Bunlar kıyamet günü hesaba çekileceğiniz nimetlerdendir."
Bu durum yanındakilere ağır gelince şöyle devam etti:
"Böyle birşey bulduğunuzda 'Bismillah ve bereketillah (Allah'ın ismi ve bereketi ile)' diyerek elinizi uzatınız. Doyduğunuzda da 'Bizi doyuran, içiren ve bize nimet ihsan edip lütufta bulunan Allah'a hamdolsun' deyiniz. Böyle yaparsanız nimetin şükrünü edâ etmiş olursunuz."
Resûlullah (s.a.v.) kendisine bir iyilik yapana mutlaka karşılığını vermek isterdi. Ebû Eyyûb'a,
"Yarın bize gel" buyurdu.
O bunu duymayınca Ömer (r.a.) "Resûlullah yarın kendisine gelmeni istiyor" dedi.
Ertesi gün Ebû Eyyûb kendisine geldiğinde Resûlullah (s.a.v.) ona bir hizmetçi verdi ve "Ey Ebû Eyyûb, bunun hakkında sana iyilik tavsiye ederim. Çünkü biz yanımızda bulunduğu müddetçe ondan ancak iyilik gördük" buyurdu.
Ebû Eyyûb onu eve getirdiğinde, "Resûlullahın tavsiyesi sebebiyle onu hürriyetine kavuşturmaktan daha hayırlı bir şey bilmiyorum" dedi ve onu azâd etti.[472]

İdarecilerin İki Çeşit Yardımcıları Vardır

126. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Her peygamberin ve her idarecinin iki çeşit yardımcıları, yakınları olur. Bunlardan bir kısmı onlara doğru ve hayırlı yolu gösterir ve ona teşvik eder. Diğer kısmı da onlara yanlış yolu gösterir ve ona teşvik ederler. Her kim şerri, yanlışı gösteren yardımcılardan korunursa kurtulur."[473]

Yalan Söylemenin Caiz Olduğu Yerler

127. Ümmü Külsüm bint-i Ukbe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın üç şey dışında hiçbir şeyin yalana ruhsat vermeyeceğini söylediğini duydum. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyururdu:
"Onları yalan saymam. Bu hususlar şunlardır:
1. *İki kişinin arasını düzeltmek için söylenilen gerçek dışı söz,*
2. *Savaşta düşmanı yanıltmak için söylenen gerçek dışı söz,*
3. *Kadının kocasının gönlünü, erkeğin hanımının gönlünü yapmak için söylediği gerçek dışı söz.*[474]

İzah

Esma bint-i Yezid'den (r.a.) rivayet edilen Tirmizi'deki hadisin baş tarafı şöyledir:
"Ey insanlar! Pervanenin ateşe atılması gibi sizi yalanın peşine düşmeye sevkeden şey nedir? Oysa üç yer hâriç yalanın her çeşidi Ademoğluna haramdır. Bunlar:..."
Diğer kaynaklarda ise Ümmü Külsüm bint-i Ukbe'den (r.a.) hadisin sadece bir kısmı rivayet edilir. O da şudur:
"İki kişinin arasını düzelten, hayır söyleyip hayır tebliğ eden kimse yalancı değildir."
Bu hadisleri, bu durumlarda doğru olmayan şeyleri söylemenin yalan olmadığı mânâsında anlamak yanlış olur. Ne maksatla söylenirse söylensin, yalan yalandır. Fakat sayılan durumlarda söylenilen yalandan dolayı bir mes'uliyet yoktur.
Diğer bir husus, bu hadisleri izah eden âlimler, burada yalana ancak "tevriye" ve "îham" yoluyla söylenmesi durumunda ruhsat verildiğini ifâde ederler. Çünkü tevriye ve îham yoluyla söylenilen söz yalan sayılmaz. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde,
"Tevriyeli ve kinâî ifadelerle yalandan kurtulup rahatlanılabilir"[475] buyurmuşlardır.
Tevriye, bîr kaç mânâsı olan bir kelimeyi kullanan kimsenin en uzak mânâyı kastederek söylemesidir. İhâm ise, iki mânâsı olan bir kelimenin en uzak kullanılan mânâsını kastederek söylemektir. Meselâ savaş esnasında düşman askerlerine "Kumandanınız öldü" denilirken, bununla düşmanın daha önceki kumandanlarından birisinin kastedilmesi gibi. Veya birbirine dargın olan iki kişinin arasını bulmak için birisine gidip, "O senin için her zaman duâ ediyor" demek ve bununla onun "Allah'ım, bütün Müslümanları affet" şeklindeki duasını kastetmek gibi. Erkeğin huzursuzluk çıkmasından korktuğu bir şey hakkında hanımına bir vaadde bulunması, fakat bu sözü verirken, "Allah izin verirse" diye bir kayda niyet etmesi de böyledir. Bu durumlarda kişi yalan söylememiş olur. Şu hadis bunu ifâde eder:
Bir adam Resûlullaha "Ey Allah'ın Resulü, ben hanımıma yalan söyleyeyim mi?" diye sordu.
Resûlullah,
"Yalanda hayır yoktur" buyurdu.
Adam, "Vaadde bulunmama, lehinde söz söylememe ne dersiniz?" diye tekrar sordu.
Resûlullah,

"Bunda sana bir günah yok" buyurdu.[476]
Burada yalan değil, vaad söz konusudur. Bir kimse hanımına yerine getirmemeyi düşündüğü bir şeyi vaad edebilir. Bu vaadin yerine getirilme imkanı da olduğu için bu tamamen yalan söyleme demek olmaz.
"Savaş hileden ibarettir"[477]
hadisi de savaşta düşmanın moralini bozmak, kalplerine korku salmak için silah ve sayı bakımından olduğundan fazla bir rakam söylemenin kişiyi mes'ul etmeyeceğini ifâde eder. Peygamberimizin şu tatbikatı da bunu gösterir:
Peygamberimiz Hendek Savaşında Nuaym bin Mes'ud'u (r.a.) müşriklerle Yahudileri birbirlerine düşürmek için görevlendirmişti. Nuaym, "Yâ Resûlallah, gerektiğinde doğru olmayan şeyler söyleyebilir miyim?" diye sordu. Peygamberimiz,
"İstediğini söyleyebilirsin" buyurdu.
Bu ruhsatı alan Nuaym doğru olmayan şeyler söyleyerek Müslümanlara karşı ittifak etmiş olan müşriklerle Yahudilerin arasını açtı, onları birbirine düşürdü. Kuşatmanın kalkmasına vesile oldu.
Buna göre İslâmın ve Müslümanların zarara düşebilecekleri durumlarda konuşmak gerektiğinde kinâî ifâdeler kullanılabilir. Doğru söyleyeceğim diye İslama ve Müslümanlara zarar vermek doğru olmaz.
Bâzı âlimler, Peygamberimizin hadislerini sayılan üç yerde ancak kinayeli ifâdelerle yalan söylenebileceği şeklinde izah ederlerken, bâzı âlimler de bu hadislere kıyas ederek, gerektiğinde maslahata binaen yalan söylemenin caiz olduğuna fetva vermişlerdi. Öyle ki zaman içerisinde yalan söylemenin caiz olduğu yer sayısı kırka, elliye kadar çıkmıştır.
Maslahata binâen fetva vermeyi bir prensip olarak kabul eden Bediüzzaman, maslahata göre fetva vermenin su-i istimale müsait olduğuna dikkat çeker.[478] Bununla ilgili olarak 35 yaşında Şam âlimlerinin ısrarı üzerine Emevî Câmii'nde büyük bir kalabalığa karşı yaptığı konuşmanın bir yerinde şöyle demiştir:
"Ey bu câmi-i Emevideki kardeşlerim! Ve kırk elli sene sonra âlem-i İslâm mescid-i kebirindeki dörtyüz milyon ehl-i iman olan ihvanımız! Necat [kurtuluş] yalnız sıdkla, doğrulukla olur. 'Urvetü'l-vüskâ' sıdktır. Yani, en muhkem [sağlam] ve onunla bağlanacak zincir doğruluktur.
"Amma maslahat için kizb [yalan söylemek] ise, zaman onu neshetmiş. Maslahat ve zaruret için bâzı âlim 'muvakkat' fetvâsı vermişler. Bu zamanda o fetva verilmez. Çünki, o kadar su-i istimal edilmiş ki [kötüye kullanılmış] yüz zararı içinde bir menfaati olabilir. Onun için hüküm maslahata bina edilmez.
"Meselâ, seferde namazı kasretmenin [yolculukta dört rekâtlı farz namazı iki rekât olarak kılmanın] sebebi meşakkattir. Fakat illet olamaz. Çünki muayyen [belirli] bir haddi yok. Su-i istimale düşebilir. Belki illet yalnız sefer olabilir.
"Aynen öyle de, maslahat dahi yalan söylemeye illet olamaz. Çünki muayyen bir haddi yok, su-i istimale müsait bir bataklıktır. Hükm-ü fetva ona bina edilmez. Öyle ise 'imme's-sıdk ve imme's-sükût [ya doğru söylemeli, yahut susmalı]. Yani yol ikidir, üç değildir. Ya doğru, ya yalan, ya sükût değildir."[479]
Burada "zamanın neshettiği" yani hükmünü ortadan kaldırdığı ifâde edilen şey, hadiste ifâde edilen yalan söylemenin kişiyi mes'ul etmeyeceği üç yer değil, hadise kıyas edilerek ve geçici olarak verilen "maslahata binâen bâzı durumlarda da yalan söylenebilir" fetvasıdır. Bunun sebebi de maslahatın bir sınır altına alınamaması ve istismar edilmesidir. Günümüzde hadisten hareketle "Maslahata binaen yalan söylenebilir" şeklindeki bir fetvanın bir faydası olacaksa, doksan dokuz zararı olur. Dolayısıyla, günümüzde "maslahat," eskiden verilen o fetvayı terketmektedir. Bir Müslüman günümüzde ya doğru söyleyecektir veya "doğru söylemenin doğru olmadığı" yerlerde de susacaktır. Çünkü insan yalan söylemeye bir alışırsa daha önünü alamaz.[480]

Resûlullahın İbâdet Hayatı

128. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) geceleyin ayakları yarılmaya kadar kıyamda dururdu.
Hz. Aişe, "Allah geçmiş ve gelecek günahlarınızı bağışladığı halde niçin böyle yapıyorsunuz?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurdu.[481]

İzah

Peygamberimiz her hususta ümmetine güzel bir örnek olmuştur. Yüce Allah bu gerçeği bir âyette şöyle bildirir:
"Allah'ın Resulünde sizin için güzel bir örnek vardır."[482]
İşte onun ümmetine örnek olduğu hususlardan birisi de ibâdet hayatıydı. Hadiste de ifâde edildiği gibi, Allah onun gelmiş ve gelecek bütün kusurlarını bağışladığı halde, o sırf Yaratıcısına şükretmiş bir kul ve ümmetine rehber olabilmek için ibâdet hayatında da herkesi geride bırakmıştır. Farz ve vaciplerden başka gecenin çoğu kısmını namaz kılarak geçirmiş, bu namazlarında da ayakları şişinceye kadar kıyamda durmuş, görenlerin "Acaba ruhunumu teslim etti?" diyebileceği kadar uzun müddet secdede durmuştur.
O, sadece namazda değil, oruçta da erişilmez bir makama yerleşmiştir. Her ayın üç gününde, Pazartesi ve Perşembe günlerinde, Aşure gününde oruç tuttuğu gibi, Receb, Şaban ve Şevval aylarının birçok günlerini de oruçlu geçirmiştir.
Allah'ın Resulü, zikir ve duada da yüce bir makama sahipti. Burada konunun tafsilatına girmeyeceğiz.
Biraz da hadisde geçen "günah" tabiri üzerinde duralım. Bilindiği gibi Peygamberler günah işlemezler. Onlar için "zelle" söz konusudur. Daha iyi olanı terk etmek aslında günah olmamakla beraber, peygamberler için günah sayılmıştır. Meselâ Hz. Âdem'in yasak ağacın meyvesinden yemesi, Hz. Yunus'un Allah'ın emrini beklemeden kavmini terk etmesi, Peygamberimizin müşrikleri imana davet ederken yanına gelen âmâdan yüz çevirmesi birer "zelle"dir. Bunları bildiğimiz mânâda günah olarak düşünmemek gerekir.
Hadiste dikkat çekilmesi gereken bir husus da Hz. Âişe'nin suâline Peygamberimizin verdiği cevaptır. Hz. Âişe, çok ibâdetin bağışlanmak için olduğunu zannederek suâl sormuş, Peygamberimiz ise çok ibâdetin verilen nimetlerin şükrünü edâ etmek için olduğunu nazara vermiştir. İnsan bir ömür boyu ibâdet etse, yine de kendisine verilen nimetlerin şükrünü edâ etmiş olmaz. Bu sebeple kişi yaptığı ibâdetleri çok görmemelidir.
796 numaralı hadise de bakınız.[483]

Dünyada Ayıbı Örtülenin Âhirette De Örtülür

129. Ebû Musa (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah dünyada bir kulun ayıplarını örterse, kıyamet gününde onu o sebeple ayıplamaz."[484]
31 numaralı hadise ve izahına bakınız. [485]

Köleye İftiranın Cezası

130. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim kölesine zina iftirasında bulunursa, kıyamet gününde ona had (ceza) uygulanır."[486]

İzah

Verdiğimiz kaynaklarda, *"Allah o kimseye iftira cezası uygular"* şeklindedir.
Bu hadis dinimizin insana verdiği değeri ortaya koyar. Şerefine dil uzatılan köle de olsa, bir insandır. Başkasının şerefine dil uzatanın cezalandırılması ise kanun koyucunun hassasiyetle üzerinde durması gereken bir husustur.
Zina iftirasında bulunmanın cezası, seksen deynek vurmaktır. Böyle biri âhirette bir daha aynı suçla cezalandırılmaz. Âlimlerin çoğunluğuna göre ise köleye yapılan iftira için dünyada had, yani şer'î ceza uygulanmaz. Ama Peygamberimiz böylelerinin cezasını âhirette verileceğini bildirmiştir. Âhirette verilen ceza ise dünyada verilenden çok şiddetlidir.[487]

Resûlullahın Hendek Savaşında Duası

131. Abdullah bin Ebî Evfâ (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hendek Savaşı gününde şöyle duâ etti:
"Kitabı indiren, bulutları yürüten, hesapları çarçabuk gören, orduları bozguna uğratan Allah'ım! Onları da bozguna uğrat ve darmadağın et."[488]

İzah

Mekke müşrikleri Medine'deki Yahudi kabilelerinin de desteğini alarak Müslümanlara son darbeyi vurmak üzere büyük bir ordu hazırlayarak Medine üzerine yürümüşlerdi. Resûlullah (s.a.v.) Sahabîleriyle yaptığı istişare sonucunda Medine'nin etrafına hendek kazarak düşman kuvvetlerinin geçmesini önlemeyi kararlaştırdı. Hazırlıklar tamamlanınca 3000 kişilik ordusuyla hendek önünde düşmanı karşılamaya çıktı.
124 numaralı hadiste de izzah ettiğimiz gibi, Müslümanlar bir taraftan müşrik ordusuna karşı çıkarken, bir yandan da Medine'de bıraktıkları ailelerinden endişe içerisindeydiler. Çünkü Yahudi kabilelerinden Kurayzaoğulları Peygamberimizle olan antlaşmalarını bozmuşlar, müşriklerle işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardı.
Müslümanlar bu savaşta gerçekten çok zor anlar yaşadılar. Fakat Allah'a olan inançlarında en ufak bir tereddüt göstermediler. Düşman kuşatmasının bir ayı doldurduğu ve artık sıkıntının had safhaya vardığı bir sırada Peygamberimiz ayağa kalktı, ellerini kaldırdı, müşrikler aleyhine yukarıdaki duayı yaptı. Hemen ardından Cebrail (a.s.) gelerek Resûlullaha Allah'ın duasını kabul ettiğini, müşrikleri bir rüzgarla bozguna uğratacağını müjdeledi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) iki dizi üzerine çöktü ve Allah'a hamd etti. Sonra da durumu Ashabına müjdeledi.
Bir Cumartesi gecesinde Allah'ın va'di gerçekleşti. Müşriklerin bulunduğu tarafta şiddetli bir rüzgar esmeye başladı. Müşriklerin gözleri toz toprakla doldu. Çadırları, eşyaları havaya uçuştu. Ateşler, ışıklar söndü, develer, atlar birbirine karıştı. Bu arada Müslümanların tekbir sesleri de kulaklarında çınlayınca kalplerine büyük bir korku düştü. Çok geçmeden de kuşatmayı kaldırarak gerisin geriye Mekke'ye dönmek zorunda kaldılar. Bu durum Kur'ân'da şöyle haber verilir:
"Ey iman edenler! Hatırlayın Allah'ın size olan nimetini ki, düşman orduları size saldırdığında, Biz onların üzerine bir rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. O zaman Allah sizin yaptıklarınızı görüyordu."[489]

Namaz Kılanın Önünden Geçmek

132. Ebû Zer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Siyah köpek, kadın ve eşeğin namaz kılanın önünden geçmesi namazı keser" buyurdu.
Abdullah bin Sâmit "Ey Ebû Zer, siyah köpeğin kırmızı köpekten veya sarı köpekten farkı nedir ki?" diye sordu.
Ebû Zer (r.a.) "Ey kardeşimin oğlu, senin bana sorduğunu ben de Resûlullaha (s.a.v.) sordum,
'Siyah köpek şeytandır' buyurdu" cevabını verdi.[490]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda, "Namaz kılanın önünde bir sütre olmadığı takdirde" kaydı vardır.
Dolayısıyla namaz kılanın önüne bir sütre koyarsa önünden geçen bu sayılan şeyler namazı kesmez, yani bozmaz.
Sayılan şeylerin namazı bozup bozmayacağı hususu, âlimler arasında tartışmalıdır. Çoğunluğa göre bu şeyler namazı bozmaz. Çünkü aksini ifâde eden hadisler vardır. Meselâ bu hadislerden birisi şöyledir:
"Namazı önünden geçen hiçbir şey bozmaz."[491]
Eşeğin namazı bozmadığı ile ilgili olarak İbni Abbas (r.a.) şöyle bir hadis rivayet eder:
"Ben Resûlullah Mina (veya Arafat'ta) namaz kıldırırken bir merkeb üzerinde geldim, safın, birinin önünden geçtim. Sonra ondan indim, onu otlamaya bıraktım ve cemaatla beraber namaza durdum."[492]
Namazı hiçbir şeyin bozmayacağını ifâde eden, eşek geçtiği halde namazın bozulmadığını bildiren hadislerden başka, kadın geçtiği halde de namazın bozulmadığını ifâde eden hadisler de vardır. Meselâ Hz. Âişe, kendisi Resûlullahın önünde uzandığı halde onun namaz kıldığını bildirmiştir.[493]
Bir defasında da Peygamberimiz namaz kılarken önünden geçmek isteyen erkeklere mâni olmuş, fakat Zeyneb bint-i Ümmi Seleme'ye[494] (r.a.) engel olamamıştı. Namaz bittikten sonra,
"Kadınlar muhalefet etme hususunda erkeklere galiptir" buyurdu.[495]
Bütün bu hadisleri göz önünde bulunduran âlimler izahını yaptığımız hadisde geçen "namazı bozar" ifâdesini, "Namazdaki huşu ve huzuru bozar ve sevabını azaltır" şeklinde açıklamışlardır.
Hadiste kadınların hayvanlarla beraber zikredilmesi, onun kıymetini düşürmez. Çünkü makam farklıdır. Nitekim Hüccetullahi'l-Baliğa'da bununla ilgili olarak şöyle denilir:
"Namaz Allah'a yalvarış ve yakarıştır. Bu yakarışın huzur ve huşu içerisinde olması gerekir. Kadınlarla bir arada olmak ve onlara yaklaşmak, onlarla sohbet etmek ve hatta onlara bakmak, namazda bulunması gereken huzur ve huşûya engeldir."[496]

Abdest Esnasında Söylenecek Söz

133. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey Ebû Hüreyre, abdest aldığın zaman "Allah'ın ismiyle, Allah'a hamd olsun" de. Eğer abdestini bozmama konusunda kendini tutabilirsen o abdestini bozuncaya kadar sana sevap yazılır."[497]

Hayber Yahudilerinin Cezalandırılması

334. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hayber'i toprak ve hurma mahsulünün yarısı karşılığında yerlilerinin elinde bıraktı.[498]

İzah

124 numaralı hadiste Resûlullahın Medine ve civarında bulunan Yahudilerle Medine'yi müşterek düşmanlarına karşı korumak üzere antlaşma yaptığını, Kurayzaoğulları Yahudilerinin bu antlaşmayı bozduğunu, bununla da kalmayarak müşriklere yardım ederek Müslümanları arkadan vurduğunu, Resûlullahın da Allah'ın emri ile onları cezalandırdığını ifâde etmiştik.
Medine'de bulunan ve Resûlullah ile yaptıkları antlaşmayı bozan Yahudi kabilelerinden birisi de Hayber Yahudileri idi. Hayber, Yahudilerin adetâ bir kalesi hüviyetindeydi ve tehlike gün geçtikçe artıyordu. Hayber Yahudileri, Mekke müşriklerine bir heyet göndererek şöyle bir teklifte bulunmuşlardı:
"Muhammed'in işini bitirinceye kadar biz de sizin yanınızda bulunacak, sizinle birlikte iş birliği yapacağız. Muhammed'e düşmanlık ve onunla çarpışmak hususunda sizinle antlaşma yapalım."
Bu teklif müşriklerin çok hoşuna gitmiş, hemen bir antlaşma yapmışlardı. Aynı heyet oradan da Gatafan kabilesine gitmişler, onları da peygamberimize karşı savaşmak hususunda kışkırtmışlardı. Karşılığında Hayber'in bir yıllık hurma mahsulünü vermeyi teklif etmişlerdi. Sonra da çevredeki bütün Arap kabilelerine uğramışlar ve hepsini Peygamberimize karşı kışkırtmışlardı. İşte bütün bu gayretler neticesinde müşrikler 131 numaralı hadisin izahında yer verdiğimiz gibi, on bin kişilik bir ordu ile Mekke üzerine yürümüşlerdi.
Peygamberimiz Hendek Savaşında müşrik ordusunu hezimete uğratır uğratmaz onlara yardım eden, Müslümanlara ihanette bulunan diğer bir

Yahudi kavmi olan Kurayzaoğullarını cezalandırmıştı. 124 numaralı hadisin izahına bakınız.) Bu durum Hayber Yahudilerini fazlasıyla korkuttu. Sıranın kendilerine geldiğini çok iyi biliyorlardı. Bir araya geldiler, durum değerlendirmesi yaptılar. İçlerinden Sellâm bin Mişkem şöyle bir teklif sundu:
"O bizim üzerimize yürümeden biz bütün Hayber Yahudileriyle onun üzerine yürüyelim. Teyma, Fedek ve Vadilkurâ Yahudilerini de yanımıza alalım. Yurdunun ortasında onunla eski ve şimdiki hıncımızla savaşalım."
Hayber Yahudileri bu teklifi yerinde buldular, "İşte yerinde olan görüş budur" dediler.
Peygamberimiz onların bütün bu faaliyetlerinden haberdardı. Onları cezalandırmayı istiyordu. Fakat Hayber Yahudileri Kureyşlilerle bir antlaşma yapmışlardı. Bu antlaşmaya göre Peygamberimiz Hayber Yahudilerinin üzerine yürüdüğünde Mekke müşrikleri Medine üzerine baskın düzenleyeceklerdi. Mekke müşrikleri üzerine gittiğinde de Hayber Yahudileri Medine'ye baskın düzenleyeceklerdi. Bütün bunlar Hayber'de toplanan Yahudilerin gün geçtikçe Medine'de kurulan İslâm devleti için ne büyük bir tehlike teşkil ettiğini açıkça gösteriyordu. Bunun için Peygamberimiz müşrikler tarafını garantiye almadan Hayber üzerine yürümeyi uygun bulmuyordu.
Nihayet Yüce Rabbimiz bunu Resulüne nasib etti. Peygamberimiz Hudeybiye'de müşriklerle bir antlaşma yaptı. Bu antlaşmanın bir maddesinde on yıl müddetle Müslümanlarla müşriklerin birbirlerine saldırmayacakları şartı vardı. Takip ettiği ince siyâsetle böylece müşrik tehlikesini bertaraf eden Peygamberimiz Hayber Yahudilerini rahatlıkla cezalandırabilirdi.
Bu arada Üseyr isimli bir Yahudi Gatafanları Müslümanlara karşı savaşmaya ikna etmiş ve onları Hayber kalelerine yerleştirmişti. Yaptığı konuşmada Yahudileri Peygamberimize karşı iyice kışkırtmış, onları Medine üzerine hücuma hazırlamıştı.
Peygamberimiz Hayber Yahudilerini kışkırtan Üseyr'e kendisini Hayber'e vali yapmayı, böylece kan dökülmesini durdurmayı teklif etti. Üseyr başlangıçta buna taraftar göründü ise de sonradan reddetti.
Bundan sonra yapılacak tek şey kalmıştı: İslâm devleti için gün geçtikçe büyük bir tehlike olmaya devam eden Hayber Yahudilerini cezalandırmak. Peygamberimiz Sahabîlere savaş için hazırlanmalarını emretti. Hazırlıklar tamamlanınca da Hayber üzerine yürüdü. Kendilerini güçlü kuvvetli gören Yahudiler korkularından kalelerine sığındılar, dışarı çıkmadılar. Neticede Yahudilerin son kalesi olan Hayber Sahabîler tarafından fethedildi. Peygamberimiz Hayber Yahudilerini sürgün etmek istiyordu. Yahudiler ziraati iyi bildiklerini, izin verilirse topraklarında kalıp işletmek istediklerini bildirdiler. Haybere yerleştireceği kimse olmadığından Peygamberimiz (s.a.v.) bu teklifi kabul etti. Yahudileri elde edecekleri mahsulün yarısını vermek şartıyla Hayber'de bıraktı.[499]
İşte izah ettiğimiz hadis bunu ifâde eder. 380 umarak hadise de bakınız.[500]

İyilik Ehli

135. Ebû Musa el-Eş'afî (r.a.) rivayet ediyor:
"Dünyada iyilik ehli âhirette de iyilik ehlidir. Dünyada kötülük ehli âhirette de kötülük ehlidir."[501]

Kulun Anne Karnında Kaderinin Yazılması

136. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ki o doğru söyleyen ve yalan çıkarılmayandır, bize şöyle buyurdu:
"Biriniz anne karnında kırk gün bekledikten sonra alaka olur, kırk gün sonra mudga olur. Kırk gün sonra melek gelir itaatli bir kul mu, isyankar bir kul mu, erkek mi kız mı olacağını yazar."[502]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda bu hadis şöyledir:
"Şüphesiz Yüce Allah anne rahminde bir meleği vekil tayin etmiştir. O melek şöyle der: 'Ya Rabbi nutfe oldu. Ya Rabbi alaka oldu. Ya Rabbi, mudga oldu. Allah Teâlâ yaratılışını gerçekleştirmek istediğinde melek, 'Ya Rabbi, itaatkâr mı, âsi midir? Erkek midir, kız mıdır? Rızkı ne olacak? Ömrü ne kadardır?' bunlar böylece anne rahminde iken yazılır."
Müslim'deki bir başka rivayet de şöyledir:
"Nutfenin rahme düşmesinden sonra kırk iki gün geçti mi, Allah ona bir melek gönderir, o melek vasıtasıyla nutfeyi şekillendirir; işitmesini, görmesini, derisini, etini, kemiğini yaratır. Sonra melek sorar:
"Ey Rabbim! Bu erkek mi, dişi mi?" Rabbin dilediğine hükmeder, melek de yazar. Sonra sorar:
"Ey Rabbim! Eceli nedir?" Rabbin dilediğine hükmeder, melek de yazar. Tekrar sorar:
"Ey Rabbim! Rızkı nedir?" Rabbin dilediğine hükmeder, melek de yazar. Sonra melek elinde yazdığı sayfa olduğu halde çıkar. Artık buna ne birşey ilâve eder, ne de eksiltir."
Meleğin rahme gelmesi kırk, kırk iki, kırk üç ve kırk beş gibi değişik rivayetlerle de gelmiştir.
Hadiste kırk güne kadar olan dönem nutfe safhası olarak vasıflandırılır, sonra alaka, sonra da mudga olacağına dikkat çekilir. İnsanın bu safhalardan geçerek yaratıldığı Kur'ân'da da zikredilir. Meselâ bu âyetlerden birisi şu mealdedir:
"Biz insanı sağlam ve korunmuş olan anne rahmine bir damla su olarak yerleştirdik.
"Sonra o su damlasını alaka olarak yarattık. O alakayı mudga olarak yarattık. Kemiklere de et giydirdik."[503]
Günümüz tıb ilmi de âyet ve hadislerde geçen bu yaratılış safhalarını tasdik etmektedir. Meselâ Prof. Dr. Alpaslan özyazıcı, Hücreden İnsana isimli eserinde kırk günlük nutfe safhasını resimlerle ve ilmî ifâdelerle anlattıktan sonra şöyle der:
"Buraya kadar anlattığımız ilk 40 gün, hadiste nutfe safhası olarak ifâde edilmiştir. Bu zamana kadar ekser organların ilk emareleri belirdiğinden, Peygamberimizin (s.a.v.) buyurduğu "derlenip toparlanır" tâbiri gerçekle tam bir uyum arz etmektedir."[504]
İzahını yaptığımız hadiste nutfenin kırk gün sonra alaka olacağı ifâde ediliyor. Hadiste ve zikrettiğimiz âyette geçen "alaka"ya genel olarak "kan pıhtısı" mânâsı verilmiştir. Oysa bu mânâ yeterli değildir. Çünkü alaka kelimesi lügat itibarıyla asmak, asılmak, takılmak gibi mânâlara gelir. Böyle olunca bu kelimeyi "rahmin cidarına asılması" şeklinde anlamamız mümkündür. Bu, tıpkı toprağa atılan tohumun uygun şartlarda çimlenip kök atarak toprağa tutunmasına benzer. Meni de kırk gün sonra Allah'ın izniyle kök atıp asılması, yerleşmesi halidir. Bu tarif günümüz tıb ilmine de uygundur.
Günümüzde tıbbî yönden insan yaratılışını anlatan kitaplarda bu safha özetle şöyledir:
Nutfe safhasından alaka safhasına geçen cenin 42, 43 günlük iken 1,5 santimetre boyunda, yani işaret parmağımızın ucu kadar bir büyüklüktedir. Uzuvları yavaş yavaş gelişmeye başlar. 45-50 günlük iken 2 santim, 55 günlük iken 2,5 santim, 60 günlük iken 3 santim boyuna ulaşır. Bu safhada cenin artık insanı andırır bir hale gelir. 60-75 günlük iken cinsiyet belirir, 8 haftalık iken boyu dört santim, ağırlığı ise 4,6 gramdır.[505]
Hadiste nutfenin alaka devresinden kırk gün sonra, "mudga" devresine geçtiği ifâde edilir. Ki âyette de nutfeye önce alaka, sonra mudga denilmiştir. Mudga, "bir çiğnemlik et" mânâsına gelir. Hadiste bildirildiğine göre mudga safhası da kırk gün sürer. Günümüz tıb ilmi de bu safhanın 14 haftanın sonuna kadar sürdüğünü ifâde eder.[506] Bu da hadiste belirtilen zamana yakındır.
Günümüz tıb ilminde çocuğun anne rahminde geçirdiği safhalar ilk üç haftalık iken "zigot," bundan dördüncü ayın başına kadar olan periyodda "embriyon," dördüncü aydan sonraki yavru ise "fötus" olarak isimlendirilir.[507]
Meleğin doğacak olan çocuğun "itaatli bir kul mu, isyankar bir kul mu, erkek mi kız mı, rızkı ne kadar, ömrü ne kadar" diye sorup yazması meselesine gelince:
Hadislerde meleğin sorduğu hususlardan bâzıları tamamen Cenâb-ı Hakkın irâdesine bağlıdır. Doğacak çocuğun erkek veya kız olması, kaç yıl yaşayacağı böyledir. Bunları Allah takdir eder. Ve takdirinden dolayı kulunu mes'ul tutmaz. Yani erkek yarattığı bir kuluna, "Sen niçin erkek doğdun?" diye sormayacağı gibi, altmış yıl ömür takdir ettiği birisine de "Sen niçin altmış yıl yaşadın?" diye sormaz. Bunun için de meleğin "Erkek midir, kız mıdır? Ömrü ne kadardır?" şeklindeki sorusunu tamamen Kendi iradesiyle takdir eder. "Erkek olsun, ömrü altmış yıl olsun" gibi emir olarak söyler.
İkinci gruptakiler ise ihtiyarîdir. Allah kulunun cüz'i irâdesini Kendi küllî irâdesi için basit bir şart yapmıştır. Buradaki yazısı ise, İmam-ı A'zam'ın da ifâde ettiği gibi emir, hüküm değil, vasf şeklindedir. [508] Yani Cenâb-ı Hak iradî fiilleri "Şöyle şöyle olacak" şeklinde yazmıştır. Yoksa, "Şöyle şöyle olsun" şeklinde yazmamıştır. Meselâ meleğin "Yâ Rabbi, itaatkâr mı, âsi midir?" sorusuna Allah "itaatkâr veya isyankar olsun"

diye emir şeklinde değil de "İtaatkar olacak, isyankâr olacak" gibi vasıf, yani bilgi verme şeklinde cevap verir. Çünkü Allah'ın bu soruya emir şeklinde cevap vermesi, kulun ihtiyarını kaldırır. Onun "itaatkâr olsun" dediği insanlar ister istemez itaatkâr, "isyankâr olsun" diye emrettiği kullar da ister istemez isyankâr olur. Bu durumda da iyilere mükâfaat, kötülere ceza vermek düşünülemez.
Rızkın önceden yazılmasını ise şöyle izah edebiliriz:
Rızık iki kısımdır. Birisi yaşamak için gerekli olan zarurî rızıktır ve Cenâb-ı Hakkın taahhüdü altındadır.
İkinci kısım ise mecazî rızıktır. Çalışmaya ve kazanmaya bağlıdır. Çalışkan bir insan gayreti neticesinde rızkının daha fazla takdir edilmesine sebep olabilir.
Ancak bu her zaman çok çalışan insan kesin olarak çok kazanır demek değildir. Yüce Allah ekseriyetle çalışana fazla mal vermekle beraber; yine de verip vermemek Onun irâdesine bağlıdır. İsterse verir, isterse vermez. Bazan da verir, bir musibetle tekrar alır.
Hadiste rızkın takdir edilmesini bu esaslar içerisinde anlamak gerekir. Yüce Allah yarattığı kulunun daha anne rahminde iken ne derece çalışıp çalışmayacağını bildiği için, onun rızkını bu bilgisine göre takdir etmiştir. Dolayısıyla "Madem rızık anne rahminde takdir edildiğine göre çalışmanın ne mânâsı var" denilemez. Rabbîmîz kâinata koyduğu kanun gereği, çalışana ekseriyetle fazla verir. Hattâ bunun için onun itaatkar veya isyankar olmasına bakmaz. Gayretine, çalışmasına bakar. Nitekim bir âyet-i kerimede,
"İnsan için çalıştığından başkası yoktur"[509] buyurarak bu gerçeğe dikkat çekmiştir.
Kader hakkında geniş bilgi için Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında Kadere İman isimli eserimize bakabilirsiniz.[510]

Selâm Allah'ın İsimlerindendir

137. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak ki Selâm, Allah'ın isimlerinden biridir. Allah onu, bizim dinimizde olanlara bir selam; zimmetimizde olanlar için de eman ve güvence işareti olarak yeryüzüne indirdi."[511]

İzah

Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat'tu buna benzer şöyle bir hadis rivayet eder:
*"Selâm Allah'ın isimleri*ndendir. Onu aranızda yayınız."[512]
Bir âyet-i kerimede,
"En güzel isimler Allah'ındır. Allah'tan bu isimlerle isteyiniz"[513] buyurulur.
Bu âyet, Cenâb-ı Hakkın bir çok isimlerinin bulunduğuna işaret eder. Her birisi güzel ve yüce mânâlar ifâde eden bu isimlere, "En güzel isimler" mânâsına "Esmâü'l-Hüsnâ" denir.
Yukarıdaki hadiste Selâm'ın Allah'ın bir ismi olduğu nazara verilmektedir. Selâm, her türlü kusur, acizlik, noksanlık ve başkalarının kendisine kusur, noksan ve zarar vermesinden sonsuz derecede uzak ve emin bulunan, yaratıklarına huzur ve emniyet bahşeden mânâsına gelir.
Hadiste selâmın mü'minler arasında "Selâmü'n aleyküm (Allah'ın selâmı üzerine olsun)" "Ve aleyküm selâm (Sizin de üzerinize olsun)" şeklinde selamlaşma ifâdesi; zimmîler için de bir emniyet olarak indirildiği nazara verilmektedir.
Peygamberimiz "zimmetimizde olanlar" ifadesiyle, zimmîleri kast etmiştir. Zimmî, İslâm ülkesinde yaşayan, kendilerine güvence verilen gayr-i müslimlerdir. Böylelerini öldürmek büyük günahlardandır.[514]

"Bana Kur'ân Oku"

138. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bana,
"Bana Kur'ân oku" buyurdu.
"Kur'ân sana indirildiği halde ben mi sana okuyacağım?" dedim.
"Evet, onu başkasından dinlemeyi seviyorum" buyurdu.
Nisa Sûresini okumaya başladım.
"Kıyamet gününde her ümmetten peygamberleri o ümmet üzerine bir şahit ve seni de bunlar ve bütün insanlar üzerine bir şahit olarak getirdiğimiz zaman onların hali nasıl olacak?"[515] âyetine geldiğimde gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Durdum.
"Dilediğini iste, dileğin yerine getirilecek" buyurdu.[516]

"Ben Sizden Ücret İstemiyorum"

139. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Kureyş'ten hiçbir kabile yoktur ki, Resûlullahın onlardan bir annesi bulunmasın. Hatta onun Hüzeyl kabilesinden de bir annesi vardır. Bunun içindir ki, Cenâb-ı Hak,
"De ki: Ben sizden bir ücret istemiyorum"[517] *Ancak benimle olan akrabalık haklarınızı korumanızı, bana hıyanet etmemenizi, beni yalanlamamanızı, bana eziyet etmemenizi istiyorum."* [518]

İzah

Kureyş kabilesinin hepsi birbirine akraba idi. Kadınlarının çoğu Resûlullahın ya anne tarafından veya baba tarafından yakını oluyordu. Hadiste bu yakınlık "anne" olarak ifâde edilmiştir.
Bu akrabalık sebebiyledir ki, Allah onlardan Resulüne olan akrabalık haklarını yerine getirmelerini istemiş şöyle buyurmuştur:
"De ki: Sizi davet ettiğim şeye karşılık size olan yakınlığımdan dolayı beni sevmenizden ve akrabalık haklarını yerine getirmenizden başka bir ücret istemiyorum."[519]
Şa'bi yukarıdaki hadisi şöyle rivayet eder:
"İnsanlar bu âyet hakkında bize çok sordular. Biz de bu âyeti Abdullah bin Abbas'a sorduk. İbni Abbas (r.a.) "Bu âyet şu mânâya gelir" dedi:
"Allah'ın Resulü (s.a.v.), Kureyş'in nesebinin merkezini teşkil eder. Kureyş'in her boyu, mutlaka ona dayanır. İşte bu sebeple Cenâb-ı Hak,
"De ki: Sizi davet ettiğim şeye karşılık, size olan yakınlığımdan dolayı, beni sevmenizden, bana sempati duymanızdan başka herhangi bir ücret istemiyorum."
Buyurdu ki, bu şu mânâya gelir:
"Siz, benim kavmimsiniz. Sözlerimi dinlemeye ve bana itaat etmeye daha layıksınız. Dolayısıyla eğer siz bana itaat etmezseniz, hiç olmazsa akrabalık hakkını gözetin, bana eziyet etmeyin ve bana karşı çıkmayın."[520]

Resûlullahtan Bir Hatıra

140. Câbirbin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) benden bir deve satın aldı ve Medine'ye kadar devenin sırtını (ona binmeyi) bana tahsis etti.[521]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda bu hadis değişik rivayetlerle geniş olarak yer alır. Bu rivayetleri birleştirdiğimizde hadis şöyledir:
"Resûlullah ile bir gazada bulundum. Altımda nerede ise yürüyemez bir halde kendisiyle su taşıdığım hasta bir devem vardı. Resûlullah (s.a.v.) bana yetişti ve,
"Devene ne oldu?" buyurdu.
"Hastadır" dedim.

Resûlullah (s.a.v.) hayvanı sürdü ve ona duâ etti. Akabinde hayvan bütün develeri geçmeye başladı. Resûlullahın sözünü işiteyim diye dizginini çekiyor, fakat onu durduramıyordum. Resûlullah biraz sonra bana yetişti ve,
"Deveni nasıl buluyorsun?" diye sordu.
"Afiyette görüyorum. Ona senin bereketin ulaştı" dedim.
"Onu bana satar mısın?" buyurdu.
Ben utandım. Çünkü ondan başka su taşıyacak devemiz yoktu. Fakat yine de "Evet" dedim. "Bir adamın bende bir altın alacağı var. Bu para karşılığında deve senin olsun" dedim. Ve Medine'ye varıncaya kadar binmem şartıyla deveyi kendilerine sattım.
Resûlullah Bilal'e,
"Ona bir altın ver. Biraz da fazla ver" buyurdu.
Bunun üzerine Bilal bana bir altın ve bir kırat para verdi.
Medine'ye vardığımızda deveyi kendilerine getirdim. Arkamdan bana şu haberi gönderdi:
"Acaba deveni alayım diye sana fiyat kırdım mı dersin? Para da, deve de senin olsun."
Câbir (r.a.) fakir bir Sahabî idi. Böylece Resûlullah kendisine ihsanda bulunmuş oldu. Câbir, Resûlullahın verdiği bir altın ile borcunu Ödediğini, fazlalık parayı da bereket umarak uzun müddet sakladığını, Harra Savaşında onu Şamlıların aldığını bildirmiştir.
Hadislerde devenin ücreti ile ilgili farklı rivayetler vardır.
Böyle bir satışın caiz olup olmadığı ile ilgili âlimler arasında farklı görüşler vardır. Biz bunun tafsilatına girmeyeceğiz. Hadisi fıkhı bir hükme kaynak olarak değil, Resûlullahtan bir hatıra olarak zikrettik.[522]

Ölümü Temenni Etmemek

141. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz asla ölümü temenni etmesin. Şayet ölümü istetecek bir durumla karşı karşıya kalırsa o zaman şöyle desin:
"Allah'ım, benim için yaşamak hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat; ölüm hayırlı olduğu zaman da ruhumu al."[523]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda "başına gelen bir sıkıntıdan dolayı ölümü temeni etmesin" ifâdesi vardır.
Yüce Allah insanı bu dünyaya mükemmel bir lezzet almak için göndermemiştir. İnsan için hayat zorluklarla, sıkıntılarla doludur. Kişi zengindir, fakat yine tam huzuru elde edemez. Bir yakını vefat eder, bütün servetini de verse onu geri getiremez. Bu da onun hayatını etkiler.
Bizler bu dünyada hayatın bu zorluklarını göğüslemekle mükeflefiz. Ehl-i iman için bu zorlukları göğüslemek kolaydır. Çünkü, kadere teslim olmuş, Allah'ın kendisi için takdir ettiğine razı olmuştur. Kadere gerçek mânâda iman eden ise sıkıntıdan, kederden kurtulur.
İnanmayan, ya da inancı zayıf olan bâzı insanlar vardır ki, bu zorluklara tahammül edemezler, kurtulmak için ölümü temenni ederler. Hattâ böylelerinden bir kısmı sadece ölümü temenni etmekle de kalmaz, sıkıntıdan kurtulmak için intihar gibi dinimizce haram olan bir suçu işler.
İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde dünyevî bir sıkıntı ile karşılaşıldığında ölümü temenni etmemek gerektiğini ifâde etmektedir. İslâm âlimleri bu hadisten ölümü temenni etmenin mekruh olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
Peygamberimizin ölümü temenni etmeyi yasaklamasının sebebini de şu hadisten öğreniyoruz:
"Hiçbiriniz ölümü temennî etmesin. Eğer o kimse iyilikle meşgul biri ise, umulur ki, iyiliği ve sevabı artar. Eğer kötü bir kimse ise belki günahlarından tevbe eder de azaptan kurtulur."[524]
Peygamberimizin bu tavsiyeleri sebebiyledir ki, Sahabîler en zor anlarında dahi ölümü temennî etmemişlerdir. Hz. Habbab kanıma yedi yerinden akrep soktuğu halde şöyle demiştir:
"Resûlullah bizi ölümü istemekten menetmemiş olsaydı, elbette ölümü temennî ederdim."[525] Ancak ölümü temennî etmenin mekruh olmadığı durumların olduğunu da burada ifâde edelim. Meselâ sâlih zatlar, dünyanın sıkıntılarından bir an önce kurtulup Allah'a, başta Peygamberimiz olmak üzere sevdikleri kimselere kavuşmak için ölümü temennî etmişlerdir. Bunun birçok misâli vardır. En güzel misâl ise Hz. Yusuf'dur (a.s.). O, bütün sıkıntılarından kurtulduktan, hayatının en güzel anını yaşamaya başladığı bir zamanda Yüce Allah'tan ruhunu almasını istemişti.[526]
Kur'ân'da bildirdiğine göre Hz. Meryem de Allah'ın kudretiyle Hz. İsa'yı babasız olarak dünyaya getirince bunun sıkıntısından,
"Ne olurdu, bundan evvel ölüp de unutulup gitseydim"[527] diyerek ölümü temennî etmiştir.
Yaşlanan, eskisi gibi her yere yetişemeyen, Müslümanların işlerini takip edemeyip bir haksızlık yapmaktan endişelen Hz. Ömer de ölümü temennî etmiş, şöyle duâ etmişti:
"Ey Rabbim, ihtiyarlıyorum, kuvvetten düşüyorum, artık benim ruhumu al."
Yanlış ve üzücü hareketlerde bulunanlar da yaptıkları hadiseden çok önceleri ölmüş olmayı temennî etmişlerdir. Bunun da birçok misâli vardır. Kaynaklarda bildirildiğine göre dinin elden gitmesinden korkulduğu, yaşamanın kişinin dinine zarar vereceği durumlarda da kişi ölümü temennî edebilir.[528]
Bediüzzaman da, "Eğer benden sonra dünyada kalan kardeşlerimin teellümlerini düşünmeseydim 'Ya Rab! Canımı al' diyecektim" demiştir.[529]
Geniş bilgi için Ölüm Cenaze Kabir isimli eserimizin 77-83. sayfalarına bakılabilir. [530] .

Zikrin Fazileti

142. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Kul, zikirden başka, Allah'ın azabından kendisini daha fazla kurtaracak bir amel işleyemez" buyurdu.
"Allah yolunda cihad da mı?" denildi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah yolunda cihad da. Ancak kılıcın kırılıncaya kadar dövüşmen hariç" buyurdu.[531]

"Hak Geldi Bâtıl Zail Oldu"

143. İbni Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi günü Kabe'ye girdi. O sırada Kabe'nin etrafında kurşunla yere pekiştirilmiş 360 tane put vardı. Asasıyla onlara dürtüyor ve,
"Hak geldi, bâtıl yok oldu. Muhakkak ki, bâtıl yok olucudur"[532]diyordu.
Par yüz üstü yere yuvarlanıyordu. [533]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklardaki rivayetlerde Resûlullahın (s.a.v.),
"Artık hak geldi; bundan sonra bâtıl ne bir şeyi ortaya çıkarabilir, ne de geri getirebilir"[534] âyetini de okuduğu bildirilir.
Çeşitli rivayetlerde putların daha dokunmadan, sadece işaret etmesiyle düştüğü de kayıtlıdır.
Peygamberimiz, Hicretin 8 yılında, gizlice terk etmek zorunda kaldığı Mekke'yi kansız bir şekilde fethetmişti. Orada yaptığı ilk işlerden birisi, tevhid evi olarak inşâ edilen Kabe'yi ve çevresini putlardan temizlemek olmuştu. Hadis bunu ifâde etmektedir.[535]

Namazda Fatiha Okumak

144. Ubade bin Samit (r.a.) rivayet ediyor:
"Fatiha okumayanın namazı yoktur."[536]

İzah

Bu hadis mezhep âlimleri arasında farklı anlaşılmıştır. Hanefî mezhebi âlimleri bu hadisi, "Fâtihasız kılınan namaz tam değildir" şeklinde anlarlar. Bunun için de kıraatin Fatiha Sûresine hasredilmeşini ve peşinden başka bir sûre okunmasını vacip olarak görürler. Ayrıca şu hadisi de görüşlerine delil olarak zikrederler:
"Her kim namaz kılar da onda Fatiha okumazsa, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, tamam değildir."[537]
Bu hadisi *"Fatiha okunmayan her namaz eksiktir"*[538] şekliyle Taberânî de rivayet etmiştir.
Bu mezhebe göre namazda Fâtiha'yı okumak vacip olduğundan, kasten terk edilmesi durumunda namaz sahih olmakla beraber, günah işlenilmiş olunur. Hatâ ile terk edildiğinde de sehiv secdesi yapmak gerekir.
Diğer üç mezhep âlimleri ise yukarıdaki hadisi "Namazda Fatiha okumayanın namazı sahih değildir" şeklinde anlamışlardır. Dolayısıyla bu mezheplere göre namazda Fatiha okumak farzdır. Fatiha terk edildiğinde namaz sahih olmaz, yeniden kılmak gerekir. Mâlikîlere göre dört rekâtlı bir namazın üç rekâtında Fatiha okunmuşsa, dördüncü rekâtında okunmamış olması, namazın sıhhatine zarar vermez.[539]

Bahtiyar İnsan

145. Sevban (r.a.) rivayet ediyor:
"Diline sahip olana, boş vakitlerini evinde geçirene ve günahlarına ağlayana ne mutlu."[540]

İzah

Hadisin Tirmizi'deki rivayetinde Ukbe bin Âmir (r.a.) Resûlullaha (s.a.v.) "Ya Resûlallah, kurtuluş nedir?" sorusuna Peygamberimiz şu cevabı vermiştir:
"Diline hakim ol, evin sana dar gelmesin ve hatâların için ağla!"
Müsned'deki rivayette *"helal olduğunu bildiğin şeyi al, bilmediğin şeyi bırak"* ifâdesi de vardır.
Dili koruma ile ilgili daha bir çok hadis vardır. Peygamberimiz bir hadislerinde diline sahip olan için Cennete kefil olacağını ifâde etmiş, başka bir hadislerinde "En çok korkmam gereken şey nedir?" diye soran bir Sahabîye kendi dilini tutarak "İşte bu!" cevabını vermiştir. Başka bir hadis de şu mealdedir:
"İnsanoğlu sabahladığında, bütün uzuvları dile yalvararak şöyle derler:
"Bizim hakkımızda Allah'tan kork; çünkü biz ancak seninle kâimiz, doğru olursan doğru oluruz, eğri olursan eğri oluruz."[541]
Hadisde dikkat çekilen bir diğer husus da boş vakitlerini evinde geçirenlerin övülmesidir. Peygamberimiz bu hadislerinde huzur ve saadeti dışarıda değil, evde aramayı tavsiye ediyor. Evin kişiye dar gelmemesini, kendisini sıcak aile yuvasının dışına atmamasını istiyor. Bu tavsiye kadınlar için de geçerlidir. Onlarda huzur ve saadeti dışarıda değil, evlerinde, çoluk çocuklarıyla, eviyle meşguliyette aramalıdırlar.
Hadiste son olarak günahlar için ağlanması tavsiye ediliyor. Bir insan günahları için ağlayabiliyorsa, affın yolunu bulmuş demektir. Çünkü ağlamak pişmanlığı ifâde eder. Pişmanlık da bir çeşit tevbedir.
Diğer taraftan, önceden işlediği günahlara pişman olan bir insan, yeni günahlar peşine düşmez, günaha girmemek için dikkatli davranır.[542]

Cennet Hayatı

146. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennet ehline şöyle seslenilir:
"Siz dâima sağlıklı kalacak, asla hastalanmayacaksınız. Ebedî olarak yaşayacak, asla ölmeyeceksiniz. Asla üzülmeden zevk ve safa içerisinde yaşayacaksınız. Sürekli genç kalacak, asla ihtiyarlamayacaksınız."[543]

İhtiyacı Allah'a Arz Etmek

147. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim acıkır veya fakir düşer de bunu insanlardan saklar, derdini Allah'a arz ederse, onun için mutlaka helâlinden bir senelik geçimi için kapı açmak Allah üzerine bir haktır."[544]

İhramlı İken Vefat Eden

148. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Veda haccında bir adam ihramlı iken devesi onu yere çaldı, adam derhal öldü. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Onu su ve sidr ile yıkayınız ve ihram elbisesi ile kefenleyiniz. Yüzüne ve başına bez sarmayınız. Ona güzel koku yaklaştırmayınız. Şüphesiz o kıyamet gününde telbiye söyleyerek diriltilecektir."[545]

İzah

Hadiste ölünün yıkanması istenilen sidr, yaprakları kurutulup toz haline getirildikten sonra sabun tozu gibi banyoda kullanılan bir ağacın ismidir.
Telbiye de, "Lebbeyk. Allâhümme lebbeyk. Lâ şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete ve'1-mülk. Lâ şerike leke" cümleleridir.
Peygamberimiz (s.a.v.) başka bir hadislerinde herkesin öldüğü hal üzere diriltileceğini bildirmiştir. [546] İzahını yaptığımız hadisin son kısmında da Peygamberimiz ihramlı iken vefat eden kimsenin kıyamet gününde telbiye getirerek diriltileceğini haber vererek aynı gerçeğe dikkat çekmiştir. [547]

Peygamberimizin Gaybî Bir Haberi

149. Ebû Said el-Hudri (r.a.) rivayet ediyor:
"Kendilerine sığınıp yardım isteyenlere yardım ettikleri, hükümlerinde âdil davrandıkları, paylaştırdıklarında adaletle hareket ettikleri müddetçe bu halifelik işi Kureyş'in elinden çıkmaz. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti böyle yapmadıklarında üzerlerine olsun."[548]

İzah

Kureyş kabilesi, Peygamberimizin mensup olduğu kabiledir. Resûlullahın vefatından sonra halife bu kabileden seçilmiş, uzun bir zaman böyle devam etmiştir. Peygamberimiz yukarıdaki hadisleriyle Allah'ın bildirmesiyle istikbaldeki bir hadiseyi haber vermiş, zamanla onun bu mucizesi gerçekleşmiştir. Çünkü Kureyş zaman içerisinde zulme sapmış, adaleti elden bırakmış, böyle olunca da zulümle bir müddet daha hilâfet işi üzerlerinde kalmış, fakat sonradan Resûlullahın haber verdiği gibi ellerinden çıkmıştır. 296 numaralı hadise ve izahına da bakınız.[549]

Resûlullahın İsimleri

150. Ebû Mûsâ (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bize bâzı isimlerini saydı. Bunlardan bir kısmını hatırımızda tuttuk. Şöyle buyurdu:
"Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffa'yım, rahmet peygamberiyim, savaş peygamberiyim."[550]

İzah

103 numaralı hadiste Peygamberimizin isimleri ile ilgili açıklama yapmıştık. Tafsilatı oraya havale ederek burada onun rahmet peygamberi ismi üzerinde duracağız.
Cenâb-ı Allah Peygamberimiz için,
"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"[551] buyurmuştur.
Peygamberimiz hem dünya için, hem de âhiret için rahmettir. Çünkü ona tâbi olanlar hem dünya saadetini, hem de âhiret saadetini kazanırlar.
Resûlullah kâfirler için de rahmettir. Çünkü daha önceki ümmetler peygamberlerine isyan ettiklerinde şiddetli rüzgar, yağmur ve ses ile helak edilmişlerdir. Oysa Allah Peygamberimiz hürmetine kâfirlere dünyada böyle bir ceza vermemiş, onların cezalarını âhirete tehir etmiştir.[552]

Cihada Denk Bir Amel

151. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) gelerek, "Cihad etmek istiyorum, fakat gücüm yetmiyor" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Annen veya baban hayatta mı?" diye sordu.
Adam, "Annem hayatta" cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Ona iyilik ederek Allah'ın huzuruna mazeretli olarak çık. Bunu yaparsan ve annen senden razı olursa hem hac, hem umre, hem de cihad etmiş olursun. Allah'tan kork ve annene iyilik yap."[553]

En'âm Sûresinin Fazileti

152. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"En'âm Sûresinin tamamı bir defada yetmiş bin melek tarafından uğurlanarak indi. Melekler yüksek sesle tesbih ve hamd ediyorlardı."[554]

İzah

Hadiste faziletine dikkat çekilen En'âm Sûresi, altı veya üç âyeti dışında Mekke'de nazil olmuştur. 165 âyettir. İfâde edildiği gibi, En'âm Sûresi hepsi birden bir defada inmiştir.
Sûrede iman esasları, bilhassa Allah'ın varlık ve birliği, peygamberlik müessesesi, öldükten sonra diriliş konuları, kesin ve parlak delillerle, veciz bir üslûpla beyan buyurulmaktadır. Allah'ın nimetleri zikredilirken, insanlar için yarattığı ehlî hayvanlara da bilhassa dikkat çekilmiş ve bu nimetin ehemmiyet ve büyüklüğüne bir işaret olarak sûreye de "ehlî hayvanlar" mânâsına gelen En'âm ismi verilmiştir. Sûrenin faziletini bildiren daha başka hadisler de vardır. Bir hadiste Peygamberimizin En'âm Sûresi nazil olduğunda tesbih ettiğini ve sûreyi ufuğu kaplayacak kadar meleğin uğurladığını bildirmiştir.[555] Bir başka hadis de şöyledir:
"Kur'ân'da En'am Sûresinden başka hiçbir uzun sûrenin bana tümü birden inmedi. Şeytanlar bu sûre için toplandıkları kadar hiçbir sûre için toplanmamışlardı. Bu sûre bana Ceberâil'in emrinde elli bin melek olduğu halde gönderildi. Bunu kuşatmışlar, bir düğün debdebesiyle getirdiler. Havuza su kor gibi göğsümde kararlaştırdılar. Allah Teâlâ bununla bana ve size öyle bir ikramda bulundu ki, artık bundan sonra ebedî olarak saptırmaz. Bunda müşriklerin bütün delillerinin iptali ve Allah'ın bozulması mümkün olmayan bir vaadi vardır."[556]
Bu sûrenin iki âyeti şu mealdedir:
"De ki: Gökleri ve yeri yaratan, rızık veren ve rızka muhtaç olmayan Allah'tan başkasını mı rab edineyim? De ki: Bana Müslümanların ilki olmam emredildi ve 'Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma' buyuruldu.
"De ki: Rabbime isyan edersem, o büyük günün azabından korkarım."[557]

Allah Yumuşaklığı Sever

153. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah yumuşaktır ve yumuşaklığı sever. Yumuşaklık karşılığında verdiğini sertlik karşılığında vermez."[558]

Malını Korurken Öldürülen Şehittir

154. Abdullah bin Amr (r.a.) rivayet ediyor:
"Kişinin malını korurken öldürülmesi kendisi için şehâdettir."[559]

İzah

Müsned'de yer alan hadislerin birinde malını korurken öldürülenin Cennette olduğu bildirilir. Başka bir rivayette de Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Malını korumak üzere öldürülen şehiddir, ailesini korumak üzere öldürülen şehiddir, dinini korumak üzere öldürülen şehiddir, canını korumak için öldürülen şehiddir."
Peygamberimiz bu hadisiyle meşru olan nefis müdafaasını göstermekte ve buna teşvik etmektedir. Kişinin malını müdafaa ederken öldürülmesi mümkün olduğu gibi, bu esnada karşıdakini öldürmesi de mümkündür. Bu durumda ne olacak? Bunu da hadisin Müslim'deki rivayetinden öğreniyoruz:
Bir adam Resûlullaha gelerek, "Ey Allah'ın Resulü, bir yabancı malımı zorla almak isterse ne yapayım?" diye sordu. Sonra da Resûlullah ile aralarında şu konuşma geçti:
"Malını ona verme."
"Beni öldürmeye kalkarsa ne yapayım?"
"Sen de onu öldürmeye çalış?"
"Ya o beni öldürürse?"
"Sen şehid olursun."
"Ya ben onu öldürürsem?"
"O Cehenneme gider."
Tâbi kişi karşı taraftakini hemen öldürme yoluna gitmeyecektir. Bu son çâredir. Ondan önce saldırganı uzaklaştırmak için başka şeyler yapacaktır. Nitekim Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat'da şöyle bir hadis rivayet eder:
Bir zât, "Ey Allah'ın Resulü, bir yabancı malımı zorla almak isterse ne yapayım?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah'ın ismini ver" buyurdu.
Suâli soran, "Söz anlamazsa?" diye sordu, Resûlullah yine,
"Allah'ın adını ver" buyurdu.
Suâli soran, "Söz anlamazlarsa?" deyince Resûlullah şöyle buyurdu:
"O zaman onunla çarpış. Şayet öldürülürsen Cennettesin, öldürürsen o ateştedir."[560]
Evet, malını korurken öldürülen kimse manevî olarak şehiddir. Fakat defin noktasında şehid muamelesi görmez. Yıkanır, kefenlenir.
Şayet o saldırganı öldürürse, İslâm âlimlerine göre kendisine kısas uygulanmaz.[561]

Zulüm, Faiz Ve Haramdan Sakınmak

155. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim temsil ettiği bâtıl ile bir hakkı ortadan kaldırmak isteyen zâlime yardım ederse, Allah ve Resulünün koruyuculuğundan mahrum kalır.
Kim bir dirhem faiz parası yerse, 33 defa zina etmiş gibi günah kazanır.
Kim de vücudunu haramdan beslerse, ateş ona daha layıktır."[562]

İzah

Ebû Dâvud, İbni Mâce ve Müsned'de hadisin baş tarafına benzer şöyle bir rivayet vardır:
"Kim zulmen yapılan bir düşmanlığa yardım ederse, bundan vaz geçinceye kadar Allah'ın gazabına hedef olmaya devam eder."[563]
Zâlime yardım etmekten sakındıran bir başka hadis de şu mealdedir:
"Kim bir zâlime yardım ederse, Allah o zâlimi kendisine musallat eder."[564]
İzahını yaptığımız hadisde ise temsil ettiği bâtıl ile hakkı ortadan kaldırmak için zâlime yardım edenin Allah ve Resulünün koruyuculuğundan mahrum kalacakları ifâde edilmektedir. Böyleleri sadece Allah ve Resulünün koruyuculuğundan mahrum kalmazlar, aynı zamanda onların düşmanlığını da kazanırlar. Düşmanı Allah ve Resulü olanların ise kıyamet gününde artık hiçbir koruyucuları olmaz.
Hadisin ikinci bölümünde bir dirhem faiz parası yiyenlerin 33 defa zina etme günahı kazanacakları ifâde edilmektedir. Gerek fâiz, gerekse zina büyük günahlardandır. Burada faiz yemenin zinadan daha dehşetli gösterilmesi, zinanın günahını azaltmaz. 3Çünkü Kur'ân, faizi şiddetle reddettiği gibi, fuhşu da reddeder.
Meselâ bu âyetlerden bir kaçının meali şöyledir:
"Zinaya yaklaşmayın; şüphesiz ki o pek çirkin bir şeydir ve pek kötü bir yoldur."[565]
"Rahman'ın makbul kulları, zina etmezler."[566]
"Fuhşun açığına da, gizlisine de yaklaşmayın."[567]
"Allah fuhşiyatı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar."[568]

Haya Dini Öğrenmeye Mâni Olmamalı

156. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Ümmü Süleym geldi ve "Ey Allah'ın Resulü, Allah gerçeği açıklamaktan haya etmez. Erkeğin rüyasında gördüğünü kadın da görürse gusletmesi gerekir mi?" diye sordu. Ben güldüm ve "Hiç kadın ihtilam olur mu?" dedim. Resulullah (s.a.v.),
"Eğer kadın ihtilam olmazsa çocuk annesine niçin benziyor?" buyurdu.[569]

İzah

Bilhassa kadınlar için çok güzel ve mühim bir haslet olan utanma duygusu, dinî meseleleri öğrenme hususunda hoş karşılanmaz. Yani haya duygusu dinî meseleleri öğrenmeye mâni değildir. Hayaya çok önem veren dinimiz, mü'minin dini ve dünyası ile ilgili bilgileri elde etmek için öğrenmeyi, sormayı "ayıp" ve "utanılacak" bir işten saymak şöyle dursun, her vesile ile buna teşvik etmiştir. Hayanın dini öğrenmeye mâni olmaması gerektiğinin en güzel misâlini Sahabî kadınlarda görüyoruz. Onlar kendileri ile alâkalı meseleleri ya bizzat, ya da Peygamberimizin (s.a.v.) mübarek hanımları vasıtasıyla Peygamberimize soruyorlar ve öğreniyorlardı. Yukarıdaki hadis bunlardan sadece birisidir. Enes bin Mâlik'in (r.a.) annesi olan Ümmü Süleym (r.a.) mahrem bir meseleyi rahatlıkla Peygamberimize sorabilmiştir.
Hz. Âişe de suâl soran kadınları, "Ensar kadınları ne iyi kadınlardır; hayaları dinlerini öğrenmeye mâni olmuyor"[570] sözleriyle övmüştür. Peygamberimiz izah ettiğimiz hadisin başka bir rivayetinde de erkeğin menisinin koyu beyaz, kadının menisinin ise berrak ve sarı olduğuna dikkat çekmiştir.
Havle'nin (r.a.) sorusu üzerine de kadının rüyasında gördüğü şeyden dolayı meni akmadıkça gusül gerekmediğini, bunun erkeklerde de böyle olduğunu bildirmiştir.[571]
Kadının ihtilam olmaktan dolayı gusletmesinin farz olması için meninin haznenin dışına çıkması şarttır.[572]

Akika Kurbanı Kesmek Sünnettir

157. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kimin bir çocuğu doğarsa onun için akîka kurbanı olarak deve, sığır veya koyun kessin."[573]

İzah

Yeni doğan çocuğun başındaki tüyüne "akîka" denir. Böyle bir çocuk için Cenabı Hakka bir şükür olmak üzere kesilen hayvana da "akîka kurbanı" denir.
Akîka kurbanı, çocuğun doğduğu günden ergenlik çağına erişinceye kadar kesilebilir. Fakat yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Çocuğun doğumunun yedinci gününde adı konur, saçı kesilir. Kesilen saç ağırlığınca altın veya gümüşün sadaka olarak verilmesi ve kurbanın aynı günde kesilmesi sünnettir. Peygamberimiz torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için akîka kurbanı kesmiştir. Akîka kurbanı kesen sevap kazanır, kesmeyen ise bir günaha girmiş olmaz.
Kurban kesilebilme şartlarını taşıyan hayvanlar, akîka kurbanı olarak da kesilebilir. Kız çocukları için de akîka kurbanı kesmek mümkündür.[574]
Akîka kurbanı kesilirken "Bismillâhî Allâhü ekber. Allahım bu Senin rızân için kesilen filan kimsenin akîka kurbanıdır" denilir.
Akîka kurbanının etinden sahibi yiyebilir, başkalarına ikram edebilir, sadaka olarak dağıtabilir. [575]

Haya

158. İmran bin Husayn rivayet ediyor:
"Haya bütünüyle hayırlıdır."
(7 numaralı hadisin izahına bakınız.) [576]

Peygamberimizin Bağışlanma Dilemesi

159. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak ki, ben her gün yüz defa Allah'tan bağışlanma diler ve Ona tevbe ederim."[577]

İzah

Başka bir rivayet "yetmiş defa" şeklinde gelmiştir. Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında hadisin başında, *"Bazan kalbimi bir bulut kaplar"* ilâvesi vardır.
Abdullah bin Ömer de (r.a.) Peygamberimizin nasıl istiğfar ettiğini şöyle rivayet eder: "Biz Resûlullahın bir oturuşta yüz defa 'Rabbiğfirlî ve tüb aleyye. İnneke ente't-tevvâbü'r-Rahîm (Rabbim beni bağışla. Tevbemi kabul et. Şüphesiz Sen tevbeleri kabul edensin, merhametlisin)' dediğini saydık.[578]
Bilindiği gibi, peygamberler büyük veya küçük günah işlemezler. Böyle olunca Peygamberimizin tevbe etmesinin başka sebepleri vardır. Bunları şöyle sayabiliriz:

1. Peygamberimiz Allah'ın,
"Ona istiğfar et. Çünkü O tevbeleri kabul edendir"[579]
"Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri sever"[580] gibi emrine tâbi olarak tevbe etmiştir.
2. Ümmetini tevbe ve istiğfara teşvik ve onlara bunu öğretmek için tevbe etmiştir.
3. Peygamberimiz sürekli olarak bir halden bir hale yükselir, devamlı olarak derece elde ederdi. Evvelki hali sonraki haline nisbetle bir günah gibi olurdu. Resûlullah tevbe ederek, önceki halini sanki yaşamamış duruma getirirdi.
4. İstiğfar ve tevbe bir ibâdettir. Peygamberimiz de ibâdet düşüncesiyle Allah'a tevbe ve istiğfar etmiştir.
5. Peygamberimiz Yüce Allah'a şanına uygun kullukta bulunamadığı için çok çok tevbe istiğfar etmiştir.
6. Peygamberimizin tevbe ve istiğfarının bir sebebi de ümmetinin bağışlanması içindir.
Hadisin baş tarafında yer alan "Bazan kalbimi bir bulut kaplar" ifâdesine gelince:
Peygamberimiz bu sözüyle, kalbine insan olarak kaçınmanın mümkün olmadığı dalgınlık, yeme içme ve diğer beşerî düşüncelerin geldiğini ifâde etmektedir. Bu, kalbi kaplayan örtü gibidir. İşte Peygamberimiz bu örtüyü kaldırmak için istiğfar etmiş, bağışlanma dilemiştir.
Günahsız olan Resûlullah gibi bir peygamber günde yüz defa tevbe istiğfar ederse, günahkar olan bizlerin tevbe istiğfara ne kadar sarılmamız gerektiği düşünülsün.[581]

Resûlullaha Nasıl Salât Getirilir?

160. Ka'b bin Ucre (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam: "Yâ Resûlallah! Sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz. Fakat nasıl salat getireceğimizi bize bildir" dedi.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"Şöyle deyiniz. 'Allahümme salli ala... (Allah'ım, İbrahim'e salât ettiğin gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in âline de salât et. Şüphesiz Sen kullarının hamdlerine bol sevapla karşılık veren, dilleriyle övülen Hamîd ve sonsuz şeref ve büyüklük sahibi Mecîdsin.
"Allah'ım, İbrahim'e bereketini indirdiğin gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in âline de bereketini indir. Şüphesiz Sen kullarının hamdlerine bol sevapla karşılık veren, dilleriyle övülen Hamîd ve sonsuz şeref ve büyüklük sahibi Mecîdsin."[582]

İzah

Yukarıdaki suâli Resûlullaha Beşir bin Sa'd (r.a.) sormuştu. Buna sebep de Resûlullaha (s.a.v.) nazil olan şu âyetti:
"Peygambere Allah rahmet eder, melekler de duâ eder. Ey iman edenler, siz de ona teslimiyetle salât ve selâm getirin."[583]
Beşir bin Sa'd (r.a.) bu âyette Allah'ın emrini işitince, emredilen salâtın nasıl getirileceğini sormuştu. Peygamberimiz bir müddet susmuş, sonra da yukarıdaki cevabı vermişti.
Peygamberimiz daha birçok hadislerinde ümmetini kendisine salat getirmeye teşvik etmiştir. Bunlardan birisi şu mealdedir:
"Bir topluluk Allah'ı zikretmeden ve resulüne salavat getirmeden dağılırsa, muhakkak o toplantı onlar için hasarettir."[584]
Resûlullah bir hadislerinde de yanında ismi anıldığı halde kendisine salavat getirmeyenleri insanların en cimrisi olarak vasıflandırmıştır.[585]
466 ve 617 numaralı hadis ve izahına da bakınız.[586]

İmanla Kabre Girmek

161. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim ölüm ânında "Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır" derse, ebedî olarak Cehennem ateşinde kalmaz.[587]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklardaki ölmeden önce son sözü "Lâilâhe ilallallah" olanın Cennete gireceği şeklindedir.
Bediüzzaman, Asây-ı Mûsâ isimli eserinde şöyle der:
"Herkesin iman mukabilinde bu zemin yüzü kadar bağlar ve kasırlar [saraylar] ile müzeyyen [süslenmiş] ve bakî ve daimî bir tarla ve mülkü kazanmak veya kaybetmek dâvası başına açılmış. Eğer iman vesikasını sağlam elde etmezse kaybedecek. Ve bu asırda maddiyyunluk taunuyla çoklar o dâvasını kaybediyor. Hattâ bir ehl-i keşif ve tahkik bir yerde kırk vefiyattan [ölümden] yalnız bir kaç tanesinin kazandığını sekeratta [Ölüm ânında] müşahede etmiş; ötekiler kaybetmişler. Acaba bu kaybettiği dâvanın yerini bütün dünya saltanatı o adama verilse doldurabilir mi?"[588]
Evet bir insanın dünyada en büyük sermayesi ve en tükenmez hazinesi imanıdır. En mühim meselesi de onu kazanıp kaybetme düşüncesidir.
Bunun için imanın elde edilmesi ne kadar mühimse, muhafazası da o derece ehemmiyet taşımaktadır. Çünkü ebedî saadetin kazanılması, son nefesin imanlı olarak verilmesine bağlıdır. Bir mü'min hayatı boyunca ibâdet etse de, ömrünün sonuna doğru veya ölüm ânında—Allah korusun—imanını kaybedecek olsa ne kadar büyük bir felâkete düştüğü tasavvur edilemez. Bazan de bunun tersi olur. Ömrünün çoğu imansız olarak geçtiği halde, hayatının sonuna doğru hidâyet nasip olup kurtulan insan da az değildir, peygamberimiz bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifâde eder:
"Biriniz Cennet ehlinin amelini işler, nihayet Cennet ile kendisi arasında bir arşınlık veya iki arşınlık mesafe kalınca Cehennem ehlinin işini yapmaya başlar, Cehenneme girer.
"Biriniz de Cehennem ehlinin amelini işler, nihayet kendisi ile Cehennem arasında bir arşınlık veya iki arşınlık mesafe kalınca Cennet ehlinin işini yapar, Cennete girer."[589]
Hadiste geçen "arşın" ifâdesi, insanın ölüm anın yaklaştığından kinayedir.
İşte Peygamberimiz izahını yaptığımız hadislerinde de ölüm ânında "Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır" derse, ebedî olarak Cehennem atesinde kalmayacağını bildirmiştir. Çünkü bu söz onun imanla kabre girdiğine işarettir.
Dolayısıyla günahkar da olsa Cehennemde kâfirler gibi ebedî olarak orada kalmayacak, cezasını çektikten sonra cennete girecektir. Yüce Allah, bu bu cümleyi ihlasla söyleyen kullarının günahlarını bağışlayıp onları Cehenneme hiç uğratmadan, direk Cennete de koyabilir.
İmanla kabre giren birinin eğer sevabı günahından fazla veya eşit ise, Cehenneme hiç girmeden doğrudan Cennete girecektir.[590]

Ammar'ın Fazileti

162. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Ammar Resûlullahın yanına girmek için izin istedi. Resûlullah ona,
"Temiz ve temizlenmiş Ammar'a merhaba" buyurdu.[591]

İzah

Tirmizi'de bu hadis şöyledir:
"Ammar Resûlullahın yanına girmek için izin istedi. Resûlullah,
'Ona müsaade edin, girsin' buyurdu.
O girince de,
"Temiz ve temizlenmiş Ammar'a merhaba" buyurdu.
Ammar bin Yâsir (r.a.) İslâmın ilk kadın şehidi Sümeyye (r.a.) ile yine İslâmın ilk erkek şehidi Yasir'in (r.a.) oğlu idi.
Annesi ve babasıyla beraber kendisi de müşriklerin çok ağır işkencelerine maruz kalmıştı. Sonunda dayanamamış, ağır işkencelerden kurtulabilmek için dili ile Lat ve Uzza putlarının "Muhammed'in dininden" iyi olduğunu söylemişti. Müşriklerin elinden kurtulur kurtulmaz doğruca Peygamberimizin (s.a.v.) huzuruna çıktı ve "Helak oldum, imanımı inkar ettim, yâ Resûlallah" dedi.

Resûlullah,
"Kalbin nasıl?" diye sorarak kalbinin dilini tasdik edip etmediğini sordu.
Ammar (r.a.) "Kalbim imanla doludur" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.),
"Ammar tepeden tırnağa imanla doludur" diyerek onun endişesinin yersiz olduğunu ifâde buyurdu. Bir müddet sonra da kalbi imanla dolu olduğu halde inkara zorlanan kimselere bir mes'uliyet olmadığının açıklandığı Nahl Sûresinin 106. âyeti nazil oldu. Hadiste geçen "temiz ve temizlenmiş" ifâdesi bu hadiseye işaret etmektedir.
Ammar (r.a.) Allah ve Resulü uğrunda Mekke'den Medine'ye hicret etmiş, Peygamberimiz ile birlikte Bedir ve Hendek savaşlarına katıldı.
Peygamberimiz Hz. Ammar'i çok severdi.
"Ammar'a düşman olan Allah'a düşmana olur. Ona kin besleyen ve onu kızdıran Allah'ı kızdırmış olur," "Cennet Ali, Ammar, Selman ve Bilal'i şiddetle arzu etmektedir" gibi sözleriyle bu sevgisini açığa vurmuştur.
Ammar (r.a.) Peygamberimizden sonra yalancı peygamber Müselylimetü'l-Kezzab ile yapılan Yemâme Savaşına katıldı. Bu savaşta büyük kahramanlıklar gösterdi. Hicretin 37. yılında yapılan Sıffîn Savaşında Hz. Ali'nin (r.a.) safında yerini aldı ve bu savaşta şehid oldu.
367 numaralı hadise de bakınız.[592]

Cerir Bin Abdullah'ın (r.a.) Fazileti

163. Cerir bin Abdullah el-Becelî rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Müslüman olduğum günden beri beni yanına girmekten men etmedi. Beni gördüğü zaman da mutlaka tebessüm etmiştir.[593]

İzah

Hicretin 10. yılıydı. Peygamberimiz Ashabıyla sohbet ediyordu. Bir ara,
"Sizin yanınıza şu kapıdan Yemenli hayırlı biri gelecek. Onun yüzünde melik ve melek alâmeti vardır" buyurdu. Ashab pür dikkat haber verilen zâtı beklemeye başladı. Resûlullahın haber verdiği bu zât, Cerir bin Abdullah'dı (r.a.).
Resûlullahın haber vermesinden bir müddet sonra beraberinde 150 kişilik bir grupla gelen Cerir, Müslüman olarak Peygamberimize bîat etti.[594]
Hz. Cerir'in Resûlullahın yanında ayrı bir yeri vardı. Nitekim izah ettiğimiz hadis bunu gösterir. Hadiste de ifâde edildiği gibi, Müslüman olduğu günden beri onu yanına girmekten men etmemiş, onu her gördüğünde mutlaka gülümsemiştir.
Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Cerir'i zaman zaman mühim vazifeler için de görevlendirmiştir. Meselâ bir defasında onu Zülhalasa putunu yıkmak için vazifelendirmişti.[595] Veda Haccından sonra da İslama davet için onu Yemen'e gönderdi.[596] Peygamberimiz (s.a.v.), Hz. Cerir'e ticârette aldatmamasını, herkese doğruyu söylemesini ve insanlara nasihatta bulunmasını tavsiye etmişti. Hz. Cerir hayatı boyunca bu tavsiyeye uygun hareket etti. Ticâret yaptığında sattığı malın bütün kusurlarını müşteriye söylerdi. "İşte mal, işte fiyatı, işte kusurları. İster al, ister alma" derdi. "Sen bu şekilde birşey kazanamazsın" diyenlere, "Biz Resûlultan böyle söz verdik, kazanalım, kazanmayalım; verdiğimiz sözden dönmeyiz" cevabını verirdi.
Hicretin 51. yılında vefat eden Hz. Cerir birçok da hadis rivâyet etmiştir. Müsned'de onun rivayet ettiği 109 hadise yer verilmiştir.
546 numaralı hadise de bakınız. [597]

Erkeğin Hanımının Yeğenini Nikahlaması

164. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikâh edilmez."[598]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında hadis şöyledir:
"Kadın halasının üstüne, hala da erkek kardeşinin kızı (yeğeni) üstüne; kadın teyzesinin üstüne, teyze de kız kardeşinin kızı üstüne nikâhlanamaz."
Dinimiz, bâzı kadınlarla evlenmeyi haram kılmıştır. Bunlar anne, anne anne, kız kardeş gibi kan bağı ile haram kılınanlar; süt kardeş, süt anne gibi süt emme yoluyla haram kılınanlar; bir de eşin kız kardeşi, halası, teyzesi gibi, evlilik yolu ile haram kılınan kadınlardır. İşte Peygamberimiz bu hadislerinde bir kadının üzerine onun kız veya erkek kardeşinin kızlarıyla yani eşin yeğeniyle evlenilmesinin haram olduğunu bildirmiştir.
Kan bağı ve süt emme yolu ile olan haramlık süreklidir. Bu kadınlarla elvenmek hiçbir zaman caiz olmaz. Ancak evlilik yolu ile haram kılınan kadınlarla evlenmenin haram kılınması geçicidir. Nikâhın devamı şartına bağlıdır. Ölüm veya boşanma sebebiyle nikâh son bulursa, kişi hanımının yeğenleriyle, hala veya teyzesiyle evlenebilir.
Ancak erkek şayet hanımını boşadı ise, bu durumda hanımının yeğenleriyle, kız kardeşiyle (baldiziyla) veya hala ve teyzesiyle evlenebilmesi için boşadığı kadının başka bir erkekle evlenebilmesi için beklemesi gereken müddet demek olan "iddef'in bitmesini beklemesi gerekir. Eşinin ölmesi durumunda ise beklemesi gerekmez.
Kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlar için Hanefî ve Şâfîlere Göre Evlilik Aile isimli eserimize bakılabilir.[599]

Azaları Sağlam Olanlar Âhirette Sakatlara İmrenecek

165. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Dünyada iken azaları sağ ve salim olanlar, Kıyamet günü musibetzedelere verilen sevabın çokluğunu gördüklerinde, dünyada iken derilerinin keskin âletlerle parça parça kesilmiş olmasını arzu edeceklerdir."[600]

İzah

İnsan, herşeyin hikmetini anlayamadığı için çoğu zaman huzursuz olur. Meselâ, âmâ, sağır, dilsiz veya herhangi bir uzvu eksik birini görse ona acır. Bir müddet kendisini onun tesirinden kurtaramaz. Oysa Cenâb-ı Hak kullarına karşı herkesten daha şefkatli, herkesten daha merhametlidir. Dolayısıyla, bir kulunu göz, kulak, dil veya el nimetinden mahrum ettiyse, hakikî mânâda bu, o kul için bir musibet değil, nimettir. Şikâyeti değil, şükrü ve sabrı gerektirir. Çünkü, Allah bununla kulunu imtihan etmektedir. Eğer o kul sabrederek imtihanı kazanırsa, âhirette dünyada iken sağlam olanları imrendirecek bir makam kazanacaktır.
İşte yukarıdaki hadislerinde de Peygamberimiz, mahşer gününde Cenâb-ı Hakkın musibetzedelere verdiği nimetlerin büyüklüğünü gören insanların, dünyada iken daha büyük musibetlere maruz kalmayı arzu edeceklerini bildirmektedir.[601]

Süt Amcası Kadına Mahremdir

166. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam yanıma girmek için izin istedi ve "Ben senin süt amcanım" dedi. Resûlullah geldiğinde durumu ona haber verdim.
"Ona izin ver, çünkü o senin süt amcandır" buyurdu.[602]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında Hz. Âişe'nin Eflah (r.a.) isimli o şahsa izin vermediği, onun "Ben senin amcanım" demesi üzerine onunla aralarında kan bağı olmadığını bildiği için şaşırdığı, durumu Resûlullah öğrendiğinde "O senin amcandır" buyurduğu kayıtlıdır.
164 Numaralı hadisin izahında da zikrettiğimiz gibi, dinimiz bâzı kadınlarla evlenmeyi haram kılmıştır. Bunu Peygamberimizin,
"Neseben haram olanlar, süt ile de haramdır"[603] hadisinden öğreniyoruz.
Yani neseben kişinin kızı, halaları, teyzeleri, erkek ve kız kardeşlerinden yeğenleri haram olduğu gibi; süt kızları, süt halaları, süt teyzeleri, süt erkek ve süt kız kardeşinden yeğenleri de haramdır. Kendileri ile evlenilmesi haram olan erkeklere karşı kadınların mahremiyeti yabancı erkeklerden farklıdır. Evlenilmesi haram olan erkeklerle başbaşa bulunabilirler, arzu ederlerse başları, kolları açık olarak onların yanında kalabilirler.
İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde Hz. Aişe'den süt amcasını yanına girmesine izin vermesini istemiştir. Çünkü süt amca ile evlilik haramdır. Dolayısıyla bir kadın süt amcasıyla baş başa kalabilir.[604]

Yetime Haksızlık Yapmamak

167. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.), "Ya Resûlullah, ben hangi gerekçe ile yanımdaki yetimi dövebilirim?" dedim.
Şöyle buyurdu:
"Kendi malını korumak için onun malını riske atmaksızın ve onun malından kendine kazanç sağlamaksızın, çocuğunu hangi sebeple dövüyorsan, onu da o sebeple dövebilirsin."[605]

İzah

Suâli soran yanındaki yetimi hangi gerekçe ile dövebileceğini sorduğu halde, Resûlullah ona sadece suâlinin cevabını vermekle yetinmemiş, kendisini mühim bir konuda ikaz da etmiştir. O da yetimin malını riske atmamak ve onun malından kendine kazanç sağlamamaktır. Çünkü yetimin malını yemek büyük günahlardandır. Yüce Allah bir âyet-i kerimede yetimlerin mallarını korumayı emrederek şöyle buyurmuştur:
"Sana bir de yetimlerden soruyorlar. De ki: Onların durumunu düzeltmek, himaye altına almak mallarını korumak hayırlıdır. Eğer onlarla karışır, bir arada yaşarsanız, zâten onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah ıslah edenle ifsat edeni birbirinden ayırır; kimin hangi niyetle yetimin malına yaklaştığını bilir."[606]
Âyetten de anlaşılabileceği üzere, yetimin malına onun nâmına yaklaşmakta bir mahzur yoktur. Zâten Peygamberimiz bir hadislerinde yetimin malını çalıştırmayı emretmektedir.[607]
Yetimin malı onlar namına çalıştırılmalıdır, ancak izah ettiğimiz hadisten de anlaşılacağı üzere, bu yapılırken onların malı riske atılmamalı, yetimin malından şahsî kazanç temin edilmemelidir. Ayette de dikkat çekildiği gibi, yetimin malına hangi niyetle yaklaşıldığını Allah'ın bildiği unutulmamalıdır.
Kişinin koruması altındaki yetim yetişkin çağa geldiğinde de, malı çalıştırılmışsa karı ile, yoksa olduğu gibi kendisine teslim edilmelidir. Rabbimiz bu hususta da kullarını şöyle ikaz eder:
"Yetişkin çağa geldiklerinde yetimlere mallarını verin. Helâli harama değiştirmeyin. Onların malını kendi malınıza katmak suretiyle de yemeyin. Şüphesiz o pek büyük bir günahtır."[608]

Cemaattan Ayrılmamak

168. Câbir bin Semure (r.a.) rivayet ediyor:
Ömer (r.a.) Câbiye'de[609] bize şöyle bir konuşma yaptı:
"Ey insanlar! Resûlullahın bize okuduğu bir hutbenin benzerini size okumak için kalkmış bulunuyorum. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:
"Sahabîlerime hürmet edin. Sonra onların ardından gelenlere, sonra onların ardından gelenlere. Sonra yalan yaygınlaşır. Öyle ki kişi şahitlik etmesi istenmediği halde şahitlik edecek, yemin etmesi istenmediği halde yemin edecek."
"Her kim Cennetin en güzel yerini arzuluyorsa cemaattan ayrılmasın. Çünkü şeytan tek kişi ile beraberdir. Birlik içindeki iki kişiden daha uzaktır."
"Dikkat edin, biriniz bir kadınla başbaşa kalmasın. Çünkü üçüncüleri şeytandır.
"Dikkat edin, kimin iyilikleri kendisini sevindiriyor, kötülükleri de üzüyorsa, o kimse mü'mindir."[610]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında hadisin baş tarafı şöyledir:
"Ümmetimin en hayırlıları benim Sahabîlerimdir; sonra onlan: takip edenler, daha sonra onlan takip edenlerdir.
"Ondan sonra öyle insanlar gelecek ki, istenmeden şahitliğe koşacaklar, hıyanet edecek, güvenilmeyecekler, adakta bulunacaklar, fakat adaklarını yerine getirmeyecekler ve aralarında haram yiyerek şişmanlayanlar çıkacak."
Tirmizi'de de cemaatla ilgili olarak aynca şöyle bir rivayet vardır:
"Allah benim ümmetimi sapıklık üzere bir araya getirmeyecektir. Allah'ın yardım eli cemaatin üzerindedir. Her kim cemaattan ayrılırsa, Cehenneme ayrılmış olur."[611]

Hz. Ali'nin Ve Çocuklarının Fazileti

169. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Vefat hastalığına yakalandığında Abbas Resûlullahı (s.a.v.) ziyarete geldi. Onu kaldırdı ve seririn üzerine oturttu. Resûlullah (s.a.v.),
"Allah seni yüceltsin ey amca" buyurdu.
Abbas, "Bu Ali, girmek için izin istiyor" dedi. Peygamber (s.a.v.),
"Girsin" buyurdu.
Ali, yanında Hasan ve Hüseyin olduğu halde içeri girdi. Abbas, "Bunlar senin çocukların ey Allah'ın Resulü" dedi. Resûlullah (a.s.m.),
"Onlar senin de çocukların ey amca" buyurdu.
Abbas, "Ben onları seviyorum" dedi. Peygamber (s.a.v.),
"Sen onları sevdiğin gibi Allah da seni sevsin" buyurdu.[612]

Deniz Gazasının Fazileti

170. İmran bin Husayn (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Allah yolunda bir defa deniz savaşma çıkarsa kimin kendi yolunda savaştığını Allah daha iyi bilir. Allah'a karşı her türlü itaatini yapmış, Cenneti olanca gücüyle talep etmiş, Cehennemden de olanca gücüyle kaçmış olur."[613]

İzah

Dinimizde cihad farzdır. Birçok âyette cihadın farziyetine dikkat çekilir. Meselâ bu âyetlerden birisi şöyledir:
"Hoşunuza gitmese de, size zor gelse de, cihad üzerinize farz kılındı. Belki sevmediğiniz şey hakkınızda hayırlıdır. Bazan da sevdiğiniz birşey sizin için şer olur. Allah herşeyi bilir, siz bilemezsiniz."[614]
Peygamberimiz de birçok hadislerinde bizleri cihada davet etmiştir. Meselâ bir hadislerinde şöyle buyurur:
"Allah'a ortak koşan inançsız kimselerle mallarınız, canlarınız ve dillerinizle cihad edin."[615]
Cihada katılmak farz olduğu gibi, büyük sevap sebebidir de. Bir âyette bu sevap şöyle bildirilir:

"İman eden, hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler, Allah katında en yüksek derecededirler. Onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendisidir."[616]
Resûlullah da çeşitli hadislerinde cihada katılmanın sevabı üzerinde durmuştur. İşte yukarıdaki hadis de bunlardan birisidir. Ancak bu hadisde denizde yapılan cihadın faziletine dikkat çekilmiş, kişi Allah rızası için böyle bir cihada katılırsa, Allah'a karşı her türlü itaatini yapmış, Cenneti olanca gücüyle talep etmiş, Cehennemden de olanca gücüyle kaçmış olacağını bildirmiştir.[617]

Gece Namazı Kılmak

171. Ebû Said (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir adam geceleyin uyanır, hanımını da uyandırır da abdest alarak iki rekât namaz kılarlarsa, Allah'ı çok zikreden erkeklerle kadınlardan yazılırlar."[618]

İzah

Hadiste ifâde edilen gece namazı, çok faziletli bir namazdır. Gece namazının fazîleti Kur'ân'da şöyle bildirilir:
"Hiç o kâfir, âhiretten sakınarak ve Rabbinin rahmetini ümit ederek gece vakti kalkıp secdede ve ayakta ibâdet eden kimse gibi olur mu?"[619]
Peygamberimizin de gece namazının faziletini bildiren pekçok hadisleri vardır. İşte yukarıdaki hadis bunlardan birisidir. Hadiste dikkat çekilen Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlar için çok büyük mükâfat vardır. Bunu şu âyetten öğreniyoruz:
"Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar için Allah, mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."[620]
Hadiste ifâde edilen sevabın kazanılması için erkeğin kadını uyandırması şart değildir. Kadın uyanıp eşini uyandırırsa yine aynı sevabı kazanırlar.
Nitekim bir başka hadiste şöyle buyurulur:
"Geceleyin uyuduktan sonra kalkıp namaz kılan, eşini de uyandırıp namaz kılmasına vesîle olan adama Allah rahmet etsin. Eğer eşi kalkmamazlık ederse, yüzüne [birazcık] su serpsin."
"Geceleyin uyuduktan sonra kalkıp namaz kılan, eşini de uyandırıp namaz kılmasına vesîle olan kadına da Allah rahmet etsin. Eğer eşi kalkmamazlık ederse, yüzüne [birazcık] su serpsin."[621]
Gece namazı kılmak çok faziletli olmakla birlikte, farz değildir. Dolayısıyla eşler bu hususta birbirlerini zorlama yoluna gitmemelidirler.[622]

Cennet Kadınları

172. Ebû Sâid el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennet ehli, hanımlarıyla cinsî münâsebette bulunduklarında kadınların bekâretleri geri iade edilir."[623]

İzah

Yüce Allah, kendisine iman eden, emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınan kulları için rahmet ve keremine lâyık ebedî bir ziyâfetgâh hazırlamıştır. "Cennet" diye isimlendirilen bu ziyâfetgâhın bir saatlik hayatı, bin senelik mes'ud, sıkıntısız huzurlu bir dünya hayatından çok çok üstündür. Kullarına karşı son derece Rahîm ve Kerîm olan Yüce Rabbimiz, burada onlar için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, akıl ve hayale gelmeyen nimetler hazırlamıştır. Bir âyette buna işaretle,
"Orada canların çekeceği, gözlerin zevk alacağı herşey vardır."[624] buyurulmuştur.
İşte bütün maddî ve manevî lezzetlerin bulunduğu Cennet nimetlerinden birisi de, hurilerdir. Bir âyet-i kerimede bu gerçek şöyle ifâde edilir:
"İman eden ve güzel işler yapanları müjdele: Altlarından ırmaklar akan cennetler onlarındır....Orada onlar için tertemiz kadınlar vardı."[625]
Bir çok âyet ve hadiste de gerek hurilerin, gerekse Cennet ehli olan dünya kadınlarının vasıfları anlatılmaktadır. Bir âyette Cennet ehli olan dünya kadınları için şöyle buyurulur:
"Dünya kadınlarını Ashab-ı Yemin için Biz orada yeni bir yaratılışla yaratmış ve kocalarına düşkün bakireler yapmışızdır."[626]
İşte izahını yaptığımız hadiste de Peygamberimiz bu bekâretin sürekli olacağı Cennet ehli erkeklerin, hanımlarıyla cinsî münâsebette bulundukdan sonra Allah'ın kadınları tekrar bakire kılacağı bildirilmiştir. Nitekim yukarıdaki âyeti,
"Onları bakire kılacağız. Kocaları her geldiğinde, onları bakire bulurlar"
şeklinde tefsir edenler olmuştur. Cennet kudret yeri olduğu için, bu akıldan uzak değildir.[627]

Mestler Üzerine Meshetmek

173. Saffan bin Usal (r.a.) rivayet ediyor:
Peygamberimiz (s.a.v.) ile beraber yolculukta idik. Bize mestler üzerine üç gün üç gece, yolcu olmadığımız zaman da bir gün bir gece mesh etmemizi emretti.[628]

İzah

Mest, ayakları topukları ile birlikte kaplayan, 5 kilometre yol yürümeye dayanıklı olan, içine kolayca su geçirmeyen, bağsız olarak ayakta durabilen, deri ve keçe gibi maddelerden yapılan ayakkabıdır.
Peygamberimiz mest giymiş, abdest alırken üzerine mesh etmiştir.[629] Birçok Sahabî bunu rivayet etmiştir.[630] Peygamberimiz kendisi mest üzerine mesh ettiği gibi, ümmetine de mestler üzerine mesh etmeleri için ruhsat vermiştir. Bunun içindir ki, birçok Sahabî mestler üzerine mesh etmiştir.
İşte yukarıdaki hadiste de ayağa giyilen mestlerin kullanılış müddetini ifâde etmektedir. Bu da yolcular için üç gün, yani 72 saat, yolcu olmayanlar için bir gün, yani 24 saattir. Mestin müddeti, mesti ayağa giydikten sonra, abdest bozulduğu andan itibaren başlar.
Tafsilat için Hanefî ve Şâfiilere Göre Temizlik Gusül Abdest ve Büyük İslâm İlmihali isimli eserimize bakılabilir.[631]

Anne Hakkı

174. Büreyd (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha geldi ve şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü, ben şiddetli bir sıcakta annemi boynumda iki fersah mesafeye taşıdım. Öyle ki eğer ben o sıcağın altına bir parça et koysaydım, muhakkak pişerdi. Bununla annemin hakkını ödemiş oldum mu?"
Resûlullah (s.a.v.),
"Belki bununla birtek doğum sancısının hakkını ödemiş olabilirsin" buyurdu.[632]

İzah

Dinimiz, anne baba hakkına çok büyük değer verir. Bu konu birçok âyet ve hadisle pekiştirilmiştir. Meselâ bu âyetlerden birisi şudur:
"Rabbin şunu da emretti: Ondan başkasına ibâdet etmeyin. Anne ve babaya da iyilikte bulunun. Onlardan birisi veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olursa, onlara sakın 'Öf bile deme, onları azarlama, onlara güzel söz söyle. Onlara merhamet ve tevazuu kanadını ger ve de ki: 'Ey Rabbim, nasıl onlar beni küçükken besleyip büyüttülerse, Sen de onlara öylece merhamet et."[633]
Peygamberimiz de bu hadislerinde anne hakkının büyüklüğüne dikkat çekmiştir. Suâli sorana,
"Belki bununla birtek doğum sancısının hakkını ödemiş olabilirsin"

buyurarak annenin çocuğu üzerinde ne büyük hak sahibi olduğunu ifâde etmiştir. Konuyu bir âyet meali ile tamamlayalım:
"Biz insana, anne ve babasına iyilik etmesini emrettik. Annesi onu zaaftan zaafa düşerek taşıdı. Sütten kesilmesi de iki yıl sürdü. 'Bana, annene ve babana şükret; dönüşün ancak Banadır' dedik"[634]

Hz. Aişe'nin Fazileti

175. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."[635]

İzah

Hadiste faziletine dikkat çekilen Hz. Âişe, Hz. Ebû Bekir'in kızıdır. Hz. Hatice'nin vefatından sonra, Allah'ın emri ile Peygamberimiz onunla evlenmişti.[636]
Hz. Âişe, vefatına kadar dokuz yıl boyunca Peygamberimizle beraber oldu. Peygamberimiz onun odasında, onun yanında vefat etti.
Hz. Aişe, dinî meseleleri anlamak ve hafızasında tutmak hususunda gayretliydi. Sık sık Peygamberimize sorular sorar, her an ondan birşeyler öğrenirdi. Bunun için de Resûlullahın sevgisine mazhar olmuştu. Öyle ki Resûlullah hanımları içerisinde en çok onu seviyordu.
Münafıklar Hz. Âişe'ye iftarada bulundular. Allah, kıyamete kadar okunacak kitabında onu temize çıkardı, Hz. Âişe'nin masum olduğunu açıkladı.[637]
Hz. Âişe, Cebrail'in Peygamberimiz aracılığı ile kendisine selâm vereceği kadar faziletli birisiydi.[638]
Hadisteki benzetmede zikredilen tirid, o devrin en değerli yemeklerinden idi. Kolay hazırlanan, rahat yenen, besleyici, lezzetli ve doyurucu bir yemedi.
Peygamberimiz, Hz. Âişe'yi güzel huyluluk, tatlı dillilik, güzel konuşma, zekâ, kaabiliyet, ilmî üstünlük ve sevimlilik yönünü tiridin diğer yemeklere üstünlüğüne benzetmiştir.
Müslüman kadınlara örnek olabilecek güzel bir hayat yaşayan Hz. Âişe Validemiz, ayni zamanda âlim bir hanımdı. Yine Alim Sahabîlerden Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) onun ilmine şu sözlerle dikkat çeker:
"Biz Peygamberin (s.a.v.) Ashabı, bir hadisi anlayamadığımızda Hz. Âişe'ye sorardık. O da muhakkak o hadis hakkında bize doyurucu bilgi verirdi.[639]
Hz. Âişe, ençok hadis rivayet eden Sahabîler arasında 2210 hadisle dördüncü sırayı alır. Elinizdeki kitapta da onun rivayet ettiği çok sayıda hadis mevcuttur. O, aynı zamanda fıkıh ve tefsir ilmini de iyi biliyordu.
Birçok talebe de yetiştiren Hz. Âişe, Hicrî, 58, Milâdî 678 yılında vefata etti. Onun hakkında tafsilatlı bilgiyi Mü'minlerin Annesi Hz. Âişe isimli eserimizde bulabilirsiniz.[640]

Mekruh Olan Bir Tıraş Şekli

176. Ömer bin Hattab (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) kan aldırma dışında sadece başın ense kısmını tıraş etmekten men etti.[641]

İzah

Müslim'de İbni Ömer'den (r.a.) gelen rivâyet şöyledir:
"Resûlullah yarım tıraşı men etti."
İbni Ömer'e (r.a.) "Yarım tıraş nedir?" diye sorulması üzerine de, "Başın bir kısmını tıraş edip bir kısmını bırakmaktır" cevabını vermiştir.
Hadisteki yasaklama haramlık değil, mekruhluk ifâde eder. Âlimler, tedavi maksadı dışında başın bir kısmını tıraş edip bulut parçaları gibi bir kısmını bırakmanın mekruh olduğunda ittifak içindedirler. Bunun hikmeti olarak yaratılışı çirkinleştirmek ve o devirde Yahudilerin tıraş şekli olması gösterilmiştir. Ense tıraşı olmak veya saçı azaltmak yarım tıraş demek değildir.[642]

Cuma Günü Gusletmek

177. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah bize Cuma günü yıkanmamızı emretti.
524, 794 numaralı hadislere bakınız.[643]

Peygamberimiz Rahmet Olarak Gönderilmiştir

178. Ebû Hureyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ben bahşedilmiş bir rahmet ve bir lütuf olarak gönderildim."
150 numaralı hadise ve izahına bakınız.[644]

Sabahın Erken Saatlerinde Bereket Vardır

179. Ebû Bekre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'ım, ümmetim için sabahın erken saatlerini bereketli kıl."[645]

İzah

Hadis, Müsned'de Hz. Ali tarafından, İbni Mâce ve Ebû Dâvud'da. ise Sahr el-Gâmidî (r.a.) tarafından rivayet edilir. Hadisi daha pekçok Sahabî rivayet etmiştir. Bunlardan Sahr (r.a.) sözlerine şöyle devam eder:
"Peygamberimiz herhangi bir yere bir birlik göndermek istediğinde sabahleyin erkenden gönderirdi.
Ebû Dâvud'da, bildirildiğine göre, hadisin râvisi Sahr (r.a.) ticâretle uğraşıyordu. Ticâret mallarını günün ilk vaktinde gönderdiği için zengin oldu.
Peygamberimiz, izahını yaptığımız hadislerinde sabahın erken saatleri için ki, bu güneş doğmadan öncedir, ümmetine bereketli kılması için Allah'a duâ etmiştir. Hadisteki duâ, erken saatlerde yapılan yolculuk, ticâret, ders çalışma, ilimle meşgul olma ve ibâdet için geçerlidir. Sabah saatlerinde yapılan bu şeyler, Peygamberimizin yukarıdaki duası hürmetine bereketli kılınmıştır.
Hz. Fâtıma da sabahleyin erken kalkmanın rızkın bereketlenmesine sebep olduğuyla ilgili olarak şöyle bir hadis rivayet eder:
"Ben sabahleyin yatıyordum. Resülullah bana uğradı, ayağıyla dokundu ve şöyle buyurdu:
"Kızım kalk, Rabbinin rızık taksiminde hazır bulun, gafillerden olma. Çünkü Allah Teâlâ, halkın rızkını fecrin doğmasıyla güneşin doğması arasında taksim eder."[646]

Secde Nasıl Yapılır?

180. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resülullah secde ederken koltuklarının beyazlığı görülünceye kadar kollarını yanından uzaklaştırırdı.[647]

İzah

Hadisin başka rivayetlerinde, *"Kollarının altından bir kuzu geçmek istese geçebileceği"* ifâde edilir.
Hadiste, namazın farzlarından olan secdede kolların durumunun nasıl olacağı öğretilmektedir. Hadis, kolların yere yayılmayıp böğürlerden ayrı tutulması gerektiği bildirilir. Peygamberimiz bir hadislerinde de,
"Secdede hiçbiriniz köpeğin yayması gibi kollarını yaymasın"[648] buyurmuştur.
Ancak kollar yana açılırken, yandakiler rahatsız edilmemelidir.
Kadınlar için durum farklıdır. Kadınlar secde esnasında kollarını yere yayarlar, dirseklerini yanlarına yapıştırırlar.[649]

Allah'ın Rahmeti

181. Ömer bin Hattab (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha bir esir kafilesi[650] getirildi. Kafileden bir kadın sağa sola koşuşturuyordu. Derken bir çocuk buldu, onu aldı, kucakladı ve emzirdi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Şu kadının çocuğunu ateşe atabileceğini düşünebiliyor musunuz?" diye sordu.
Biz, "Hayır vallahi atmamaya gücü yettiği müddetçe onu ateşe atmaz" cevabını verdik.
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah kullarına karşı bu kadının çocuğuna olan merhametinden daha fazla merhametlidir" buyurdu.[651]

İzah

Allah'ın güzel isimlerinden birisi de Rahman'dır. Rahman, rahmeti bütün varlıkları kuşatan demektir. Bu ismin neticesi olan rahmet, bütün kâinatı kuşatmıştır. Evet, hadiste de dikkat çekildiği gibi, Allah yaratıklarına karşı son derece merhametlidir. Onun rahmetini iyi anlayabilmek için bir hadis nakledelim:
"Allah'ın yüz rahmeti vardır. Bu yüz rahmetin birini de yeryüzüne indirmiştir. İşte bu rahmetle yaratıklar birbirine karşı merhamet eder. Hattâ bu rahmetle vahşî hayvanlar bile yavrularına şefkatle davranırlar."[652]
İşte, bir annenin rahatını, istirahatini yavrusuna feda etmesi; aç bir arslanın, zayıf bir yavrusunu kendi nefsine tercih ederek elde ettiği bir eti yemeyip yavrusuna vermesi; korkak tavuğun yavrusunu himaye için köpeğe, arslana saldırması; incir ağacının kendi çamur yiyerek yavrusu olan meyvelerine hâlis süt vermesi, bu rahmet sebebiyledir. Bediüzzaman da Cenâb-ı Hakkın ne derece geniş rahmet sahibi olduğunu bir cümle ile akıllara şöyle yaklaştırır:
"Bütün validelerin [annelerin] şefkatleri ancak bir lema-i tecellî-i rahmettir [Allah'ın rahmet tecellîlerinden bir parıltıdır]."[653]
İnsan olsun, hayvan olsun, bütün annelerin yavrularına olan şefkatini şöyle bir hayal edelim. Sonra da, milyarlarca annenin şefkatinin, Cenâb-ı Hakkın rahmetinin sonsuz tecellîsinden sadece bir parıltı olduğunu düşünelim. Böylece Rabbimizin rahmetinin sonsuzluğunu, genişliğini daha iyi anlarız.
Allah'ın rahmetinin dünyada tecellî eden kısmı olan yüzde biri bu kadar olursa, yüzde doksan dokuzu acaba ne kadardır? Ve nerede tecellî edecektir? Bunu da hadisin devamından öğreniyoruz:
"Allah yüz rahmetin doksan dokuzunu, Kıyamet gününde mü'min kullarına merhametle muamele etmek için tehir eder."[654]

Çocuğu Namaza Alıştırmak

182. Abdullah bin Habib babasından rivayet ediyor:
"Çocuk sağını solundan ayırmaya başladığında ona namaz kılmasını emredin."[655]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis şöyledir:
"Yedi yaşma girince çocuğa namaz kılmayı emredin. On yaşına girdiklerinde kılmazlarsa hafifçe dövün."
Ebû Dâvud'da hadis aynı metinle de kayıtlıdır.
Dinimize göre bir insanın Allah'ın emir ve yasaklarına muhatab olabilmesi için kişinin buluğ, diğer bir ifâdeyle ergenlik çağına gelmiş olması gerekir. Ergenlik yaşı her insanda değişir. Umumî olarak erkek çocukları 12-15, kız çocukları ise 9-15 yaşları arasında ergenlik çağına girerler.
Her ne kadar buluğ çağı yukarıda zikrettiğimiz gibi ise de, namaz ve oruç gibi ibâdetlerin çocuğa daha küçük yaşlarda öğretilmesi uygun olur. Nitekim izahını yaptığımız hadislerinde Peygamberimiz bunu tavsiye etmektedir.
Buna göre sağını solundan ayırt etmeye başlayan, diğer rivayete göre ise yedi yaşındaki çocuğa namazla ilgili bilgiler verilir, namazın nasıl kılınacağı, farzları, vacipleri, sünnetleri, namazda okunacak sûre ve dualar öğretilir. Namaz kılmaya alıştırılır. On yaşına geldiğinde ise namazın ehemmiyeti anlatılır. Namazın bir yaratılış borcu olduğu söylenir. Zorla değil, sevdirerek ve ikna ederek namaz kılması temin edilir. Anne ve babanın namaz kılarak örnek olması bunun teminini kolaylaştırır. Buluğ alâmetleri görülünce de çocuğun farz olan ibâdetleri artık aralıksız olarak yapması istenir.[656]

Bir Toprak Parçasını Gasp Etmek

183. Amr bin Nüfeyl (r.a.) rivayet ediyor:
"Her kim haksız olarak başkasının bir karış arazisini alırsa, kıyamet gününde orası yedi kat yerin dibine kadar o kimsenin boynuna dolandırılır."[657]

İzah

Buhârî'de ayrıca şöyle bir rivayet daha vardır:
"Kim araziden haksız olarak bir karışlık yer alırsa, kıyamet günü o yer ile yedi kat yere batırılır."
Müsneddekı rivayet ise şöyledir:
"Kıyamet gününde Allah katında hıyanetin en büyüğü, arazileri veya evleri birbirine komşu olan iki kişiden birisinin kendi hissesine kattığı bir arşın topraktır. Bunu aldığında o yer kıyamet günü yedi kat yerin altına kadar alınır ve boynuna geçirilir."
Kıyamet gününde Allah'ın günahlarını örttükleri dışında herkesin günahı, işlediği günah cinsinden teşhir edilecektir.[658] İzahını yaptığımız hadiste de Peygamberimiz, bir arazi parçasını gasp eden kimsenin o toprak parçası boynunda olduğu halde mahşer yerinde bekletileceği, mahşer halkına teşhir edileceğini bildirmiştir.
Hadis, "günahını yüklenmiş olarak" mânâsına da gelebilir. Nitekim şu âyet bu mânâyı destekler mâhiyettedir.
"Biz her insanın amelini kendi boynuna doladık. Kıyamet gününde de onun için bir kitap çıkarırız ki, açılmış olarak gelip kendisini bulur."[659]

Resûlullahı Rüyada Görmek

184. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim rüyasında beni görürse o kimse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim ve Kabe'nin suretinde görünemez."[660]

İzah

İbni Mâce'deki rivayette "Kabe" ifâdesi yoktur. Resûlullah (s.a.v.) bir hadislerinde görülen rüyaların üç çeşit olduğunu bildirmiştir. Bunlar:
1. Allah tarafından, sevindirici ve güzel rüyalar.
2. Kişinin uyanık iken meşgul olduğu şeyleri gece rüyasında görmesi.

3. Şeytânı rü'ya. İnsanoğlunu üzmek için şeytan tarafından kalbe sokulan korkular.[661]
Bir kimse, şayet rüyasında Peygamberimizi görürse, bu rüyâ sâdık rüyadır, doğru rüyadır. Şeytânı bir rüya değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak bâtılın hakka karışmaması için şeytana Peygamberimizin suretine girebilme gücü vermemiştir.
Dolayısıyla bir kimse gerek hadislerde açıklanan şekil ve suretinde olsun, gerekse kendi suretinden başka bir surette görsün, rüyası gerçektir.[662]

Bıyıkları Kısaltmak

185. Zeyd bin Erkam (r.a.) rivayet ediyor:
"Bıyıklarını kısaltmayan bizden değildir."[663]

İzah

Peygamberimiz çeşitli hadislerinde de bıyıkları kısaltmanın fıtrattan, yani uymamız emredilen eski peygamberlerin sünnetinden olduğunu bildirmiştir.[664]
Müşrikler bıyıklarını ağızlarına girecek şekilde uzatıyorlardı. Resûlullah (s.a.v.) bir hadislerinde de bizlerden onlara muhalefeti etmemizi istemiştir.
Bıyıkların nasıl kesileceği hususunda âlimler arasında çeşitli görüşler vardır. İmam Mâlik, "Dudakların uçları görülecek şekilde bıyıklardan alınır" der.[665]
Hadiste geçen, "Bizden değildir" ifâdesi, "Bizim sünnetimizle amel edenlerden değildir" mânâsındadır. Yoksa "Kâfirlerdendir" demek değildir.[666]

Peygamberlere Emredilen Üç Şey

186. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Biz peygamberler topluluğu üç şeyi emrettik:
1. *İftarı acele yapmak.*
2. *Sahuru geciktirmek,*
3. *Namazda sağ eli sol elin üzerine koymak."*[667]

İzah

Hadiste peygamberlerin üç sünnetine dikkat çekiliyor. Bunlardan birincisi, iftarda acele etmek. Bununla ilgili daha birçok hadis yardır. Meselâ bunlardan birisi şu mealdedir:
"İnsanlar iftarda acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar. İftar etmekte acele ediniz. Çünkü Yahudiler iftarlarını geciktirirler."[668]
Hadiste geçen, *"İnsanlar iftarda acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar"* ifâdesi şöyle izah edilir:
"Müslümanlar Peygamberimizin (a.s.m.) sünnetine bağlı kalarak ve İslâmiyetin getirmiş olduğu sabit kanunları kendi kafalarına göre değiştirmeyip olduğu gibi muhafaza ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar ve düşmanlarını yenerler. İslâmî prensiplere zıt hareket ettikleri zaman bu muhalefetleri şer içine düşeceklerine alâmet olur."[669]
İftarın acele yapılmasının peygamberlerin sünneti olduğunu bildiren ve bunu tavsiye eden sevgili Peygamberimizin kendisi de böyle hareket etmiştir.[670]
İftarda acele etmek sünnet olmakla beraber, şayet akşam namazı kılınmadıysa sofrada fazla oyalanıp namazı geciktirmek çok yanlış bir harekettir. Çünkü Peygamberimiz ve sahabîler iftarı akşam namazından önce yapıyorlardı ama, namazı geciktirmiyorlardı. Dolayısıyla iftarı namazdan önceye almakla bir sünnet işlenirken, namazı çok geciktirmekle başka bir sünnete zıt hareket edilmemelidir. Şayet sofrada fazla kalınacaksa bir kaç lokma ile iftar edilip, namaz kılınmalı, sonradan sofraya oturulmalıdır.
Hadiste geçmiş peygamberlerin sünnetlerinden sayılan ikinci husus, sahuru geç yapmaktır. Sahuru vakti içerisinde geciktirmek, kişinin ertesi günkü orucu daha dinç olarak tutmasına sebep olur. Ancak sahuru geciktirmek, orucu tehlikeye düşürecek derecede olmamalıdır. Yani imsak sınırı aşılmamalıdır.
Hadiste dikkat çekilen üçüncü sünnet, namazda sağ eli sol elin üzerine koymaktır. Bu hadis, namaza başlama tekbirinden sonra ellerin bağlanacağını gösterir. Konu ile ilgili daha başka hadisler de vardır. Meselâ Vâil bin Hucr (r.a.), "Resûlullah (s.a.v.) tekbirden sonra sağ eli ile sol elini tutardı"[671] şeklinde bir hadis rivayet eder. Hz. Ali'den de konu ile ilgili şöyle bir hadis rivayet edilir:
"Namaz kılarken, göbeğin altında sağ eli sol elin üzerine koymak namazın sünnetlerindendir."[672]
Ehl-i sünnetin üç mezhebi Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler bu hadisleri delil getirerek kıyam anında sağ el ile sol elin tutulacağına hükmetmişlerdir. Malikîler ise iftitah tekbirinden sonra ellerin yana salınacağı görüşündedirler.[673]

Peygamberimizden Mü'minlere Tavsiyeler

187. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Akrabalık bağlarını kesmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinize kin beslemeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir Müslümanın Müslüman kardeşi ile üç günden fazla küskün durması helal olmaz."[674]

İzah

Hadiste kardeşlik ruhunu pekiştiren önemli tavsiyelerde bulunuluyor. Biz bunlardan küs durmayı biraz izah edeceğiz:
Hanefî'lere göre üç gün dargın durmak haramdır. Üç günden az dargın durmak ise doğru değildir.
Şâfiîlere göre de bir Müslümanla üç günden fazla küs durmak haramdır. Üç gün dargın bulunmakta dinen bir günah söz konusu değildir. Zira insanın yaratılışında.öfke ve kötü huyluluk vardır.
Bâzı kimseler üç gün dargınlığın dünyaya âit işler için olduğunu, âhiretle ilgili bir hususta üç günden fazla dargın durmanın caiz olduğunu söylerler.
Konu ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Bir Müslümana kardeşini üç geceden fazla terk etmesi helâl değildir. İkisi karşılaşır; biri yüz çevirir, diğeri de yüz çevirir. Bunların hayırlısı ilk selâm verendir."[675]

Merhametli Olmak

188. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Siz yerdekilere merhamet edin ki, göktekiler de size merhamet etsin."[676]
Müsned'deki rivayet, *"Merhamet ediniz ki, size de merhamet edilsin"* şeklindedir.[677]

İnsanların Arasını Düzeltmek İçin Yalan Söylemek

189. Ümmü Gülsüm bint-i Ukbe (r.a.) rivayet ediyor:
"Hayrı konuşarak ve hayrı geliştirerek insanların arasını düzelten yalancı değildir."
127 numaralı hadise ve izahına bakınız. [678]

Oruçlunun Hanımını Kucaklaması

190. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) oruçlu iken beni kucaklardı. Hanginiz nefsinize Resûlullah (s.a.v.) kadar sahipsiniz?[679]

İzah

Hadiste Resûlullahın oruçlu iken Hz. Âişe'ye sarıldığı, onu kucakladığı bildiriliyor. Ancak onun nefsine herkesten daha çok hâkim olduğuna dikkat çekiliyor. Yani "Resûlullah hanımına sarılmakla işi orucu bozacak şekle getirmekten uzaktı. Sizin ise buna gücünüz yetmez" denilmek isteniyor.
Dolayısıyla nefsine hâkim olabilen, hanımına yaklaştığında işi oruç bozmaya götürmeyecek olanların onlara sarılmalarında, kucaklamalarında bir mahzur bulunmamaktadır. Ama bu hususta nefsine güvenemeyenler, bundan uzak durmalıdırlar.[680]

Kadir Gecesi Ne Zamandır?

191. Câbir bin Semüre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kadir gecesini Ramazanın 27. gecesinde arayın."[681]

İzah

Hadiste dikkat çekilen Kadir Gecesi, kandiller içerisinde müstesna bir yere sahiptir. "Gecelerin sultanı" olarak isimlendirilir. Bu geceye kıymet kazandıran en mühim hadise, onda Kur'ân'ın indirilmiş olmasıdır. Kâinatın sahibi olan Rabbimiz, bu müstesna gecenin kıymet ve ehemmiyetini, Sevgili Peygamberimizin şahsında bütün Müslümanlara şöyle haber verir:
"Biz Kur'ân'ı Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Melekler ve Cebrail o gecede herbir iş için Rablerinin izniyle yeryüzüne iner. Tanyeri ağarıncaya kadar o gecede selâmet vardır."[682]
Peygamberimiz de bir hadislerinde Kadir gecesinin faziletini şöyle ifâde etmiştir:
"Allah Kadir gecesini ümmetime hediye etmiş, ondan önce kimselere vermemiştir."[683]
Hadiste Kadir gecesini Ramazan'ın 27. gecesinde aramamız istenmektedir. Çünkü Kadir gecesinin vakti kesin olarak bilinmemektedir. Yüce Rabbimiz şu imtihan meydanında çok mühim şeyleri gizlemiştir. Bu cümleden olarak insanın ecelini ömrü içinde, kâinatın eceli hükmünde olan kıyameti kâinatın ömründe, duanın kabul vaktini Cuma gününde, makbul veli kullarını insanlar içerisinde, İsm-i A'zamını Esmâü'l-Hüsnâsında gizlemiştir. İşte Yüce Rabbimizin bir hikmete binâen sakladığı bu şeylerden birisi de Kadir gecesidir. Rabbimiz, Kadir gecesini Ramazan ayı içinde gizlemiştir.[684]
Peygamberimiz bir hadislerinde bununla ilgili olarak şöyle buyurur:
"Uykuda bana Kadir gecesinin tüm alâmetleri gösterildi. Sonra unutturuldu. Sizler Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde arayınız."[685]
İşte izahını yaptığımız hadislerinde de Resûlullah (s.a.v.) Kadir gecesinin Ramazan'ın 27. gecesi olabileceğim ifâde etmiştir.
Bediüzzaman da çeşitli mektubunda Kadir gecesinin zamanına dikkat çekmiştir. Meselâ bununla ilgili olarak şöyle der:
"Seksen küsur sene kıymetinde bulunan ve Ramazan-ı şerifin mecmuunda gizlenen"[686] "Âlem-i İslâmda Leyle-i Kadir telakkî edilen bu Ramazan-ı şerifin yirmi yedinci gecesinde"[687] "Yarın gece Leyle-i Kadir olma ihtimali çok kuvvetli olmasından bir kısım müçtehidler o geceye Leyle-i Kadri tahsis etmişler. Hakikî olmasa da, madem ümmet o geceye o nazarla bakıyor. înşaallah hakikî hükmünde kabule mazhar olur."[688]
Bediüzzaman başka bir mektubunda da meâlen şöyle der: Hadis-i şerifin sırrıyla Ramazan-ı Şerifin ikinci yarısında, hususan son on gününde, hususan tek gecelerde, hususan yirmi yedisinde; seksen küsur sene bir ibâdet ömrünü kazandırabilen Leyle-i Kadrin ihyâsına."[689]

Niçin Gizlenmiş?

Bediüzzaman, bâzı şeylerin bazı şeyler içinde gizlenmesinin hikmetinin o şeyin diğer fertlerini de kıymetlendirmek için olduğunu söyler. Bu gibi şeyler açıklandıkça, diğer şeylerin değerden düştüğünü ifâde eder.[690] Kadir gecesi bilinmediğinden, Allah'ın sevgili kulları Ramazan'ın her gününü Kadir gecesi olabilir düşüncesiyle geçirmeye gayret göstermişlerdir. Nitekim pekçok velî zatlar gibi Bediüzzaman da Kadir gecesini bir gün öncesi ve bir gün sonrasıyla ihya etmiştir.[691]

Allah'ı Tesbih Etmenin Fazileti

192. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim "Sübhanallahi ve bihamdihi (Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ve Ona hamd ederim)" derse Cennette onun için bir hurma ağacı dikilir."[692]

İzah

Pek çok hadislerde mü'minler hamde zikre teşvik edilirler. Bu hadiste de kim "Sübhanallahi ve bihamdihi" derse, Cennette onun için hurma ağacı dikileceği bildirilerek, mü'minler bu iki tesbih kelimesini söylemeye teşvik edilmişlerdir. Bediüzzaman da bu hadisin izahı sadedinde meâlen şöyle der:
Dünyada yediğin meyveden sonra söylediğin "Elhamdülillah" kelimesi, Cennet meyvesi olarak şekillendirilip orada sana takdim edilir. Burada meyve yersin, orada "Elhamdülillah" yersin. Nimette ve yemek içinde onun sana Cenâb-ı Hakkın bir ihsanı ve bir iltifatı olduğunu gördüğünden, o lezzetli manevî şükür Cennette gayet lezzetli bir yemek suretinde sana verileceği hadisin ve Kur'ân'ın bildirmesiyle, hikmet ve rahmetin bir gereği olarak sabittir.[693]

Cennete İlk Çağrılacak Olanlar

193. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennete girmek için ilk çağrılacak olanlar bollukta da, darlıkta da Allah'a çokça hamd edenlerdir."[694]

İzah

Herşeyin bir ilki vardır. Mahşer yerinde de birçok ilk vardır. Meselâ kabrinden ilk kalkacak olan, ilk hesabı sorulacak ibâdet, ilk hesabı sorulacak nimet, ilk hesaplaşma bu ilklerden sadece bir kaçıdır. İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde de Cennete ilk çağıralacak olanları bildirmiş ve bunların "bollukta ve darlıkta Allah'a çokça hamdedenler" olduğuna dikkat çekilmiştir.
Bir âyette Yüce Allah, takva sahiplerinden bahsederken, onları *"Bollukta ve darlıkta bağışta bulunanlar"1* şeklinde tarif eder. Bollukta bağışta bulunmak nisbeten kolaydır. Fakat darlık ânında da bağışta bulunmak gerçekten zordur. Bunun içindir ki, Yüce Allah böylelerini takva sahipleri olarak vasıflandırmıştır.
İşte bu âyetle izahını yaptığımız hadis arasında bir benzerlik vardır. Bollukda bağışta bulunmak nisbeten kolay olduğu gibi; bolluk ânında Allah'a hamd etmek de nisbeten kolaydır. Yapılabilir. Fakat darlıkta da hamd etmek gerçekten zordur. Zaten zor olduğu içindir ki, bunu başarabilenler, Cennete girmek üzere ilk olarak çağrılacaklardır.[695]

Cennete Girmede Kavimlerini Geçenler

194. Ebû Ümâme el-Bahilî (r.a.) rivayet ediyor:
"Resûlullahı şöyle derken işittim:
"Cennete girmede ben Arapların öncüsü oldum. Süheyb Rumların öncüsü oldu. Bilal Habeşlilerin öncüsü oldu. Selman da İranlıların öncüsü oldu."[696]

İzah

Peygamberimiz Arapların ilk Müslümanı, Süheyb Rumların;
Bilal, Habeşlilerin, Selman da İranlıların ilk Müslümanı olduğu için hadiste bunların Cennete girmede kendi milletlerininin öncüsü olduklarını ifâde ediyor.
Hadiste geçen Sahabîler hakkında tafsilatlı bilgiyi Sahabîler Ansiklopedisi İsimli eserimize havale ederek burada özet bilgi vermek istiyoruz:
Selman, Selmân-ı Fârisi ismiyle şöhret bulan büyük Sahabîlerdendir. Aslen İranlıdır. Mecûsî bir ailenin çocuğu olduğu halde yollara düşerek hakkı aramış, Hıristiyan olmuş, hakkı bulmaya olan düşkünlüğü onu köle olmaya kadar götürmüş, efendilerinin tarlalarında çalışırken Resûlullahın Medine'ye hicret ettiğini duyunca hemen ona koşmuş ve İslâmiyetle şereflenmiştir. Peygamberimiz kendisini kölelikten kurtarmış ve "ehl-i beyti" arasında saymıştır.
Peygamberimizin çok sevdiği Hz. Selman, bir çok defalar onun iltifatına mazhar olmuş, ilminden feyiz almış ve âlim Sahabîler arasına katılmıştır. Peygamberimizin ona en büyük müjdelerinden birisi, *"Cennet üç kişinin hasretini çeker: Ali, Ammar bin Yâsir ve Selmân'dır"*[697] hadisi olmuştur.
Hz. Selman, Peygamberimizin vefatından sonra fetih ordularında kumandanlık yaptı. Hz. Ömer kendisini Medâin'e vali tayin etti.
Süheyb, Süheyb bin Sinan isimli Sahabîdir. Kendisi ilk Müslümanlardandır. O da hadisde Cennetlik oldukları haber verilen arkadaşları Selman (r.a.) ve Bilal (r.a.) gibi bir köle idi. Fakat o azâd edilmişti. Hamisiz olduğu için müşriklerin çok ağır işkencelerine mâruz kaldı.
Hz. Süheyb azad edildikten sonra çok çalışıp bir miktar mal edinmişti. Medine'ye hicret ederken müşrikler önünü kestiler ve şöyle dediler:
"Sen Mekke'ye bir köle olarak geldin. Fakirdin. Bizim sayemizde zengin oldun. Burada kazandığın serveti beraberinde götürmek istiyorsun. Buna razı olamayız."
Süheyb şu cevabı verdi:
"Sizin gözünüz Mekke'deki servetimdedir. İlân ediyorum, ne kadar malım varsa hepsi sizin olsun. Çekilin yolumdan."
Bu teklif müşrikleri sevindirdi. Onu serbest bıraktılar. Medine'ye hicret eden Hz. Süheyb bunu Resûlullaha haber verdiğinde ondan şu müjdeyi aldı:
"Ey Ebû Yahya, sen bu alış verişten kârlı çıktın."
Hz. Süheyb, Hicretin 38. yılında vefat etti.
Bilal ise, Bilâl-i Habeşî ismiyle ve "Müezzinlerin efendisi" unvanıyla anılan Sahabîdir. İlk Müslümanlardandır. Köle olduğu için azılı müşrik Ümeyye bin Halef tarafından çok ağır işkencelere maruz bırakıldı. Fakat o inancı uğrunda bütün bu işkencelere katlandı, inancından asla taviz vermedi. Bunun dünyevî karşılığı olarak da Allah Hz. Ebû Bekir'in vasıtasıyla onu kölelikten kurtardı. Hz. Bilal Peygamberimizin sevgisini kazanmış bir Sahabî idi. Onun müezzini olarak şöhret buldu. 407 numaralı hadise de bakınız.[698]

İslâm Garip Olarak Başladı, Yine Garip Hale Gelecek

195. Sehl bin Sa'd (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Muhakkak İslâm garib olarak başladı, yine garib hale gelecektir. O gariplere müjdeler olsun" buyurdu.
"O garipler kimdir, ey Allah'ın Resulü?" denildi.
Resûlullah (s.a.v.),
"İnsanların bozulduğu zamanda bo-zulmayip başkalarını ıslaha çalışanlardır" buyurdu.[699]

İzah

Bâzıları bu hadisde geçen "seyeûd" fiilini "seyesîr" mânâsına nakıs fiil olarak telâkkî etmişler ve neticenin kötü olacağı mânâsını çıkarmışlardır. Bunun için İslâmın neticesinin iyi olmayacağı sanılarak ümitsizliğe düşülmüştür. Oysa "yeûd" fiilinde "yeniden başlama" mânâsı da vardır. Doğru olan da "yeûd" kelimesine bu mânâyı vermektir. Bu mânâ İslâm kültürüne de uygundur. Nitekim Peygamberimiz en zor şartlarda dahi mü'minlefi istikbalde yapacakları fetihlerle müjdelemiş, İslâmiyetin yer yüzüne hâkim olacağını bildirmiştir. Dolayısıyla ümmetini ümitsizliğe düşürmek Peygamberimizin yapmayacağı birşeydir.
Alimler, bu hadisin gayesinin neticenin kötü olacağını bildirerek korkutmak değil, müjdelemek olduğunu söylerler. Meselâ bunlardan Elmalılı Hamdi Yazır, Neml Sûresinin 93. âyetinin tefsirinde *"İslâmiyetin istikbâli gece değil, gündüzdür; sönük değil, parlaktır. Ara sıra basan gece zulmetleri onu dinlendirip tekrar uyandırmak içindir" d*
edikten sonra yukarıdaki hadis-i şerifi zikreder ve özet olarak şöyle der:
Birçok kimseler bu hadisi hep mü'minleri korkutmak için söylemişler, onları ümitsizliğe ve bedbinliğe sokmuşlardır. Bu hadis,
"İslâm garip olarak zuhur etti, ileride garip olarak zuhur edecek" manasınadır. Hadiste geçen "fetübâ (ne mutlu)" kelimesi, geleceğin karanlık olacağını söyleyerek korkutmak için değil, müjde içindir. Çünkü hadisde geçen "garipler" İslâm'ı ilk yayan bahtiyar kimseler gibidir.[700]
İslâmı ilk yayan bahtiyar kimselere niçin "garib" deniliyordu?
Şirkin, putperestliğin ve her türlü ahlâksızlığın yaygın olduğu Cahiliyye devrinde Peygamberimizin Allah'ın birliği inancıyla ortaya çıkıp müşriklerin inandıkları sayısız ilâhları "bir"e indirmesi onlar tarafından "garip" karşılanmıştı.
Müşrikler Peygamberimize îman eden kimselerin işkenceyi, hattâ ölümü dahi göze alarak sarsılmaz bir imanla ona bağlanmalarını da "garip" karşılamışlardı. O insanların Allah ve Resulü uğrunda, mallarını, mülklerini, ailelerini bırakarak Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmeleri de "garip" di. Kısacası müşriklere göre İslâmiyet de, Müslümanlar da "garip"di. Bu insanlar müşriklerin nazarında gariptiler fakat Allah'ın nazarında bahtiyardılar. Rabbimiz bunu bir âyet-i kerimede şöyle bildirir:
"O Peygambere îman eden, ona hürmet eden, düşmanlarına karşı ona yardımda bulunan ve onunla indirilmiş olan nura [Kur'ân'a] uyanlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir."[701]
Evet, Peygamberimiz bu hadislerinde Allah'ın bildirmesiyle asırlar sonrasını görmüş, İslâmiyetin ve Müslümanların İslâmiyetin ilk yıllarında olduğu gibi "garip" karşılanacaklarını, imanları uğrunda sıkıntı çekeceklerini bildirmiştir. "Ne mutlu o gariplere" buyurarak da bu "garipliğe" razı olanları, Allah ve Resulü uğrunda sıkıntı çekenleri müjdelemiştir.
Nitekim tarihin pekçok devirlerinde mü'minler "garip" karşılanmışlar, sıkıntı çekmişler, zindanlara atılmışlardır. Ülkemizde de Cumhuriyet devrinden sonra Allah'a îman eden, Ona ibâdet eden ve bu noktada taviz vermeyen mü'minler "garip" karşılanmış, eziyete tâbi tutulmuş, öldürülmüş, zindanlara atılmış, mesleklerinden olmuşlardır.
20. yüzyılın son yıllarında dahi insanlar İslâmiyeti savundukları için hapsedilmediler mi? Kız talebeler başlarını örttükleri için okuldan atılmadılar mı?
İşte, Peygamberimiz bu hadisleriyle İslâmiyet uğrunda çile çekenleri bir yönüyle Sahabîlere benzetmekte, sabretmelerini isteyerek "Ne mutlu o gariplere" ifadesiyle istikbalin böylelerin olduğunu müjdelemektedir.
Asrımızın en büyük "garip"lerinden birisi de en zor şartlarda dahi İslâmiyetin geleceğinin parlak olduğunu, istikbalde İslâmiyetin hükmedeceğini müjdeleyen Bediüzzaman'dır. Bediüzzaman Said Nursî, Allah, Peygamber ve Kur'ân dediği için memleketinden, talebelerinden koparılmış, çeşitli yerlere sürgüne gönderilmiş, zindanlara atılmış, defalarca zehirlenmiştir. Fakat bu hadisi düşünerek Allah'a şükretmiştir. Garipliğini ve bu hadisin kendisine nasıl tesellî verdiğini özetle nakletmek istiyoruz:
"Sizleri ziyâde müteessir etmemek için, gurbetimdeki firkatimin ziyâde elîm kısmını tayyedip [atlayıp] bir kısmını sizlere hikâye edeceğim....
"İhtiyarlık sırrıyla, hemen ekseriyet-i mutlaka ile, akran ve ahbabım ve akaribimden yalnız ve garip kaldım. Onlar beni bırakıp âlem-i berzaha

gittiklerinden neş'et eden hazin bir gurbeti hissettim (...) Ve şu gurbet içinde bir daire-i gurbet daha açıldı ki, vatanımdan ve akaribimden ayrı düşüp, yalnız kaldığımdan tevellüd eden firkatli bir gurbeti hissettim....
"Birden fesübhânallah dedim; bu gurbetlere ve karanlıklara nasıl dayanılır düşündüm....
Birden nûr-u iman, feyz-i Kur'ân, lütf-u Rahman [iman nuru, Kur'ân'ın feyzi, Rahman olan Allah'ın lütfü] imdada yetiştiler. O beş karanlıklı gurbetleri, beş nûrânî ünsiyet dairesine çevirdiler. Lisânım: 'Vekil olarak Allah yeter.'O ne güzel vekildir.' söyledi. Kalbim,
'Allah bana yeter. Ondan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ben Ona tevekkül ettim. Yüce Arşın Rabbi de Odur" âyetini[702] okudu. (...)
"Meşhur Hikem-i Atâiyyenin şu fıkrası: 'Cenâb-ı Hakkı bulan, neyi kaybeder? Ve Onu kaybeden, neyi kazanır?' Yâni: 'Onu bulan herşeyi bulur. Onu bulmayan hiçbir şeyi bulmaz, bulsa da başına belâ bulur.' Ne derece âlî bir hakikat olduğunu gördüm ve 'Tûbâ il'1-kurabâ [Ne mutlu o gariplere]1 hadisinin sırrını anladım, şükrettim."[703]
Evet, bu hadis bâzılarının anladığı gibi bir ümitsizlik değil, bir müjdedir. İstikbalda İslâmın ufkunun bir müddet kararacağı, İslâmiyetin ilk yıllarında olduğu gibi Müslümanların sıkıntalara maruz kalacağı, fakat zaferin İslâmın olacağı haber verilerek Müslümanlardan bu sıkıntı ânında sabırlı olmaları istenmektedir. Bu sabrın neticesinde büyük bir mükâfat olduğu müjdelenmektedir. O karanlık devri yaşadık. Artık aydınlık ve nurlu devirler biz Müslümanları bekliyor. "Ümitvar olunuz, istikbalde en yüksek gür sada İslâmın olacaktır" müjdesinin aydınlığı ufkumuzda doğmak üzere. "Kışda gelenler" bizim "baharımıza" zemin hazırladılar. Allah onlardan razı olsun. Onları ve bizleri "garipler" kervanına dahil etsin.[704]

Cihada Gitmek Ve Anne Babanın İzni

196. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Düşman evinin kapısında bile olsa, anne babanın izni olmaksızın savaşa gitme."[705]

İzah

Umumî seferberlik ilân edilmesi veya kişinin asker olması gibi, üzerine farz olan bir cihada çıkması için anne ve babasından izin alması gerekmez. Ancak farz olmadığı halde, sadece sevap kazanmak düşüncesiyle savaşa çıkmak isteyen kimsenin anne ve babasından izin alması gerekir.
Bu konuda izahını yaptığımız hadisten başka daha birçok hadis vardır. Bir defasında bir zât Resûlullaha gelerek, "Ey Allah'ın Resulü, ben cihada çıkabilir miyim?" diye sormuştu.
Peygamberimiz (s.a.v.),
"Senin annen baban var mı?" buyurdu.
O zât, "Evet" cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Öyle ise onların hizmetinde bulunarak cihad et."[706]
Bir defasında aynı soruyu soran birisine Peygamberimiz,
"*Annen ve baban sana izin verdiler mi?"* diye sormuş, o kimse "Hayır" cevabını verince de şöyle buyurmuştur:
"Git onlardan izin iste. Eğer izin verirlerse cihada katıl, yoksa onlara hizmet et."[707]
Farz olmadığı halde sevap kazanmak düşüncesiyle anne ve babasından izin almadan savaşa çıkan birisi günahkâr olur. Taberâni'nin rivayet ettiği ve ileride tamamının tercüme edeceğimiz bir hadisde, anne ve babasının izni olmadan cihada çıkan ve şehid olan kimsenin mahlukat arasında hesap bitinceye kadar bekletileceği, Cennete sokulmayacağı bildirilmiştir.[708]
Ancak sevap kazanılmak üzere cihada çıkmak için izin almak, Müslüman olan anne ve baba içindir. Şayet kişinin anne ve babası Müslüman değilse, onların iznini alması şart değildir.[709]

Yolculuk Dönüşünde Namaz Kılmak

197. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) yolculuktan döndüğünde iki rekât namaz kılardı.[710]

Sehiv Secdesi

198. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah bize öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırdı. İki rekattan sonra selâm verdi. Bu arada "Namazmı kısaldı yoksa?" diyerek mescidden çıkanlar oldu. Cemaat içerisinde Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Fakat onlar Resûlullahabirşey söylemekten çekindiler. Acelesi olanlar çıkıp gittiler. Resûlullah bir elini diğerinin üzerine gelecek şekilde mescidin tahtasının üzerine koydu. Bu esnada Zülyedeyn [iki elli] Bu ismi ona Resûlullah vermişti isimli biri kalktı, "Yâ Resulallah, unuttun mu yoksa namaz mı kısaldı?" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Unutmadım, namaz da kısaltılmadı" buyurdu. Sonra da oradakilere sordu.
Onlar, "Zülyedeyn doğru söylüyor" dediler.
Resûlullah geri döndü, normal rekâtları gibi veya daha uzunca iki rekât daha namaz kıldırdı. Sonra iki defa secde yaptı."[711]

İzah

Konuyla ilgili bir başka hadis de şöyledir:
"Şüphesiz namazla ilgili yeni birşey olursa onu size haber veririm. Ama ben ancak bir beşerim, sizin gibi ben de unuturum. Birşey unuttuğum zaman bana hatırlatınız."[712]
Bu hadisten Resûlullahın yerinden ayrıldıktan, hattâ konuştuktan sonra namazını tamamladığını öğreniyoruz. Mezhep âlimlerinin konu ile ilgili görüşleri şöyledir:
İmam Şafiî'ye göre böyle birinin namaza devam etmesi sahihtir.
İmam-ı A'zam ve talebelerine göre, İmam yanlışlıkla iki rekâtta selâm verirse, cami içerisinde hatırladığında ve konuşmadığında namazının kalan rekâtlarını tamamlayabilir. Camiden çıktıktan ve konuştuktan sonra namazı yeni baştan kılması gerekir. Hanefî mezhebi âlimlerine göre izahını yaptığımız hadisde konuştuktan sonra namaz kılmak ilk zamanlara mahsus bir ruhsat idi, sonradan bu hüküm değişti.
İmam Mâlik göre ise abdest bozulmadıkça ne kadar ara verilirse verilsin, kalan rekâtları kılmak caizdir.[713]

Gusülden Sonra Abdest Almak

199. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Gusülden sonra abdest alan bizden değildir."[714]

İzah

Guslün kendisi bir abdestir. Bir insan guslettikten sonra abdesti bozacak birşey olmadığı müddetçe, gusülle abdestli olarak yapılması gereken bütün ibâdetleri yapabilir; namaz kılabilir, Kur'ân okuyabilir. Dolayısıyla gusül abdestinden sonra yeniden abdest almaya gerek yoktur.
Hadiste geçen "Bizden değildir" ifâdesi, "Bizim sünnetimize uygun hareket etmiş olmaz" mânâsındadır. Nitekim Hz. Aişe'nîn rivayet ettiği şu hadis, Resûlullahın gusülden sonra abdest almadığını açıklar:
"Resûlullah (s.a.v.) gusleder, sabah namazının sünnetini ve farzını kılardı. Onun guslettikten sonra abdesti yenilediğini hatırlamıyorum."1
Gusülden sonra abdest almak sünnet olmamakla beraber, güsle başlarken abdest almak sünnettir.[715]

Zemzem

200. Ebû Zer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Zemzemden bahsetti. Zemzemin mübarek bir su olduğunu, lezzetli bir gıda ve hastalığa şifâ olduğunu bildirdi.[716]

İzah

Hadiste dikkat çekilen Zemzem, hacıların Mekke'den getirdikleri hemen herkesin bildiği bir sudur. Hadiste de ifâde edildiği gibi lezzetli ve şifalıdır.
Zemzem, Hz. İbrahim zamanında onun hanımı Hacer validemizle oğlu İsmail'in (a.s.) zor durumda kalması sebebiyle Cebrail'in (a.s.) ayağını yere vurması ile çıkmıştır. Tafsilat için Hanefi ve Şâfiîlere Göre Büyük İslâm İlmihali isimli eserimizin 598. sayfasına bakılabilir.[717]

Çok Ziyaret Etmek Sevgiyi Azaltır

201. Habib bin Mesleme rivayet ediyor:
"Az az ziyaret et ki sevgin artsın."[718]

İzah

Hadiste az ziyaretin sevgiyi artıracağına dikkat çekiliyor. Çünkü sık sık yapılan ziyaretler günlük hayatta da yaşadığımız gibi, ünsiyet peydah ettirir. Bir tanıdığımıza ilk gittiğimizde onun bize gösterdiği alaka ile sonraki günlerde yaptığımız sık sık ziyaretler esnasında gösterdiği alaka hiçbir zaman bir olmuyor.
Ancak hadiste geçen "az ziyaret" ziyareti bütün bütün azaltmak demek değildir. Bunun ortasını bulmak gerekir. Ayrıca eğer bir kimsenin ne kadar sık ziyaret edilse bundan memnun kaldığı bilinir, anlaşılırsa ve bu ziyaretlerle o kimseye manen faydalı olunuyorsa, böylelerini fazla ziyaret etmek hadisin sınırlamasına dâhil değildir. Çünkü mü'minler arasındaki irtibat çok mühimdir.[719]

İmamlık Ve Müezzinliğin Mesuliyeti

202. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"İmam namazda cemaatin kefili, müezzin de mutemetidir. Allah'ım, imamları hakda sebat ettir, müezzinleri de bağışla."[720]

İzah

İmamlık yüce ve kudsî bir meslek olmakla beraber, mes'uliyetlidir de. Yukarıdaki hadisde, imamın namaz esnasında cemaatin mes'uliyetini yüklendiğine dikkat çekilmektedir. Konu ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"İmam kefildir. Eğer namazı iyi kıldırırsa sevap hem onadır, hem cemaatedir. Şayet kötü kıldırırsa, vebali kendinedir, cemaate birşey yoktur."[721]
Hadisde müezzinlerin de mutemeti olduğu ifâde edilmektedir. Bilhassa saat ve takvimlerin olmadığı zamanlarda müezzinler namaz vakitlerini, imsak ve iftar vakitlerini ilân ediyorlardı. Müslümanlar onların okudukları ezan ile namaz kılıyor, oruç açıyorlardı. Hadiste geçen mutemet kelimesi bunu ifâde etmektedir.
Hadisin son kısmında ise Peygamberimiz ağır bir mes'uliyet yüklenmiş olan imam ve müezzinlere duâ etmektedir.[722]

Kabir Azabı

203. Halid bin Urfata (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.),
"Karın ağrısından ölen kabrinde azap görmez" buyurduğunu işittim" diyor.[723]

İzah

Kabir azabı, inkarcı ve günahkâr kulların kabre konuldukları andan itibaren Kıyamete kadar maruz kalacakları azaptır. Gerek âyet-i kerimelerde, gerekse hadis-i şeriflerde kabir azabının olacağı açıkça anlatılmıştır. Meselâ Tekâsür Sûresinde kabir azabına şöyle işaret edilir:
"Çokluğunuzla övünmek, kabre girinceye kadar sizi oyaladı. Heyhat! Kabre girdikten sonra bileceksiniz. Sonra Kıyamette bileceksiniz."[724]
Peygamberimiz de birçok hadislerinde kabir azabını haber vermiştir. Meselâ bir hadislerinde kabirdekilere sabah akşam her gün Cehennemdeki yerlerinin gösterileceğini bildirmiştir.[725] Zaman zaman Ashabına kabir azabından Allah'a sığınmalarını tavsiye etmiştir.[726]
Peygamberler, Allah'ın sevgili kulları ve sevabı günahından fazla olan mü'minler kabirlerinde azaba çarptırılmazlar. Çeşitli hadislerde Allah yolunda şehid olanların, nöbet tutarken ölenlerin, Tebareke Sûresini devamlı olarak okuyanların, kelime-i tevhidi çok söyleyenlerin kabir azabından kurtulacakları bildirilmiştir. Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde de karın ağrısından ölenlerin kabir azabına çarptırılmayacaklarını bildirmiştir.
Bununla beraber, böylelerine azap verip vermemek Allah'ın, dilemesine bağlıdır. Fakat Allah'ın rahmetinin böyle kullarına kabir azabı çektirmeyeceği kuvvetle ümit edilir.
Kabir azabı hakkında tafsilatlı bilgiyi Ölüm Cenaze Kabir isimli eserimizin 313-326. sayfasına bakılabilir.[727]

Aklin Ehemmiyeti

204. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Kişi namaz, zekât, hac, umre ve cihad ehlinden olur, hattâ neyde hayır var diye hayrın miktarlarını dahi araştırır. Fakat Kıyamet gününde aklını kullanması ölçüsünde mükâfat görür."

Hadisleri Nakletmek

205. Ebû Kırsafa rivayet ediyor:
"Benim sözümü işitip anlayan ve ezberleyen ve onu kenin Allah yüzünü disinden daha âlim birisine ulaştıran kimse ağartsın. Üç meziyet vardır ki, kişi onlara sahip olduğunda kalbi kin beslemez. Bunlar:
1. *Ameli tam bir ihlasla sırf Allah rızâsı için işlemek.*
2. *İdarecilere hayır tavsiyesinde bulunmak.*
3. *Ve İslâm cemaatinden ayrılmamak.*[728]

İzah

İbni Mâce'de yer alan Zeyd bin Sâbit'in (r.a.) rivayetinde hadisin baş tarafı şöyledir:
"Benim sözümü işitip de başkasına tebliğ eden kişinin Allah yüzünü ağartsın. Çünkü fıkıh kaynağı olan nice hadisleri ezberleyen adamlar fıkıhçı değillerdir [o hadisi anlayamazlar]. Ve fıkıhçı olan nice hadis râvileri kendilerinden daha kuvvetli fıkıhçılara hadisleri iletebilirler."
Aynı yerde İbni Mes'ud'dan da (r.a.) şöyle bir hadis rivayet edilir:

"Bizden bir hadis işiterek onu tebliğ edenin Allah yüzünü ağartsın. Çünkü kendisine hadis tebliğ edilen nice insanlar, anlama ve gereği ile amel etme bakımından hadisi işitenden daha kuvvetli olabilirler."
Resûlullah bu konuşmayı Minâ'da yaptı.[729]
Resûlullahın bu sözleri günümüz için de geçerlidir. Çünkü hadisi bizzat Resûlullahtan işitme kaydı yoktur. Hadiste geçen "Benim sözümü işitip anlayan..." ifâdesi kimden olursa olsun hadisi işiten veya bir kitaptan okuyan kimseleri de içine alır.[730]

Hayvanlara Merhamet Etmek

206. Muaviye bin Kurre babasından rivayet ediyor:
"Yâ Resûlallah, ben koyun kesiyorum ama ona acıyorum" dedim.
Resûlullah,
"Koyuna acırsan, Allah da sana merhamet eder" buyurdu. [731]

İzah

Rabbimiz, insanı yeryüzüne halife olarak yaratmış, rahmetinin eseri olarak diğer varlıkları onun emrine ve hizmetine vermiştir. Güneş, ay, hava, yağmur, bitkiler, denizler, hayvanlar, hâsılı herşey insana hizmet eder. Rabbimiz bâzı âyetlerde hayvanları, içindekilerle beraber denizi insanın hizmetine verdiğini kudretine bir delil olarak zikreder ve şöyle buyurur:
"Ehil hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için giyinip korunacak ve istifade edeceğiniz şeyler vardır; üstelik etlerinden de yersiniz."[732]
Bir âyet ise şu mealdedir:
"O Allah ki, sizin için ehlî hayvanlar yarattı. Onların kimine biner, kiminin de etinden yersiniz."[733]
Görüldüğü gibi, hayvanlar insanların emrine verilmiştir. Dolayısıyla eti yenen hayvanları kesip yemekde dinen hiç bir mahzur bulunmamaktadır. Hadis, kesim işini yaparken onlara merhametli davranmak gerektiğini ikaz eder. Meselâ kesim yerine götürürken iyi davranılmalı, hayvanın karşısında bıçak bilenilmemelidir. Peygamberimiz (s.a.v.) kesmek üzere yatırdığı koyunun karşısında bıçağını bileyen bir Sahabîye şöyle buyurmuştur:
"Karşısında bıçağı bileyerek koyunu iki defa mı öldürmek istiyorsun? Bıçağını koyunu yatırmadan önce bilesene!"[734]

"Tevbe Nerede?"

207. Huzeyfe (r.a.) rivayet ediyor:
"Yâ Resûlallah, dilim beni yaktı" dedim. Resûlullah,
"Tevbe, istiğfar ile aran nasıl? Muhakkak ben günde yüz defa Allah'tan bağışlanma diliyor ve Ona tevbe ediyorum" buyurdu.
Peygamberimizin bağışlanma dilemesi ile ilgili olarak 159 numaralı hadisin izahına bakınız.[735]

İmamdan Önce Hareket Etmek

208. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Cemaatla namaz kıldığında başını imamdan önce kaldıran kimse [kıyamet gününde] Allah'ın başını eşek başına döndürmesinden korkmuyor mu?"[736]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında hadis şöyledir:
"Biriniz rükû ve secdede başını imamdan önce kaldırdığı zaman Cenâb-ı Hakkın [kıyamet gününde] başını eşek başına veya suretini eşek suretine çevirerek dirilteceğinden korkmaz mı?"
İmama uyan kimse, tekbir alırken, rükûa eğilirken, secdeye giderken, rükûdan ve secdeden doğrulurken hep imamdan sonraya kalmalıdır. İmamdan önce hareket edenin namazı âlimlerin ekseriyetine göre sahih olsa da, kendisi günahkâr olur. Bir hadislerinde,
"Benden önce rükû ve secdeye gideni görmeyeyim"
buyuran[737] Peygamberimiz, yukarıdaki hadislerinde de imamdan önce hareket edenleri tehdit etmiştir. Konu ile ilgili daha başka hadisler de vardır. Meselâ bunlardan biri şu mealdedir:
"Başını imamdan önce kaldırıp indiren kimsenin alnı şeytanın elindedir."[738]

Belâya Sabretmek Mi, Afiyete Şükretmek Mi Daha Sevimli?

209. Ebu'd-Derdâ (r.a.) rivayet ediyor:
Resülullah (s.a.v.) beladan ve sabrettiği takdirde belâya maruz kalana Allah'ın hazırladığı bol sevaptan; afiyetten ve şükrettiği takdirde Allah'ın afiyet içerisinde olana hazırladığı bol mükâfattan bahsetti.
Ben, "Ey Allah'ın Resulü, afiyete mazhar olup şükretmek, musibete maruz kalıp sabretmekten bana sevimli geliyor" dedim.
Bunun üzerine Resülullah (s.a.v.),
"Resûlullah da senin gibi afiyeti seviyor" buyurdu.[739]

Kur'ân'ı Unutmamak İçin Tekrarlamak

210. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Kur'ân'ı sık sık tekrar etmek suretiyle hatırda tutunuz. Çünkü o garip kuşun vatanına uçmasından daha hızlı bir şekilde insanların hafızasından uzaklaşır."[740]
Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis şu şekildedir:
"Devenin bağından kurtulup uzaklaşmasından daha hızlı bir şekilde insanların hafızasından uzaklaşır."[741]

Namazda Selâmdan Sonra Ne Denilir?

211. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) namazda selâm verdikten sonra "Allâhümme ente's-selâmü ve min ke's-selâm. Tebârekte yâ ze'1-celâli ve'1-ikram (Allah'ım, Sen her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Selâmsın. Her türlü emniyet ve selâmet Sendendir. Sen noksanlardan münezzehsin. Ey sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Allah'ım)" deyinceye kadar otururdu.[742]

İslâmiyet Selâmettir

212. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Bekr bin Vâil'e şöyle yazdı:
"Allah'ın Resulü Muhammed'den Bekr bin Vâile. Müslüman ol ki, selâmette olasın."[743]

Kurban Ne Zaman Kesilir?

213. Berâbin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir kimsenin bayram namazı kılınmadan önce kurban kesmesini yasakladı.[744]

İzah

İbni Mâce'deki rivayet şöyledir:
Uveymir bin Eşkar (r.a.) kurbanını bayram namazından önce kesmiş, sonra durumu Resûlullaha arzetmişti. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Tekrar kurban kes."
Müslim'deki rivayet ise şöyledir:
"Kim kurbanını namazdan önce kesti ise onun yerine bir başkasını kessin. Kim kesmediyse besmele ile kessin."
Hadislerde kurban'ın namazdan önce kesilmesi yasaklanmaktadır. Kurban bayram namazından sonra kesilebileceği gibi, bayramın üçüncü günü, güneş batıncaya kadar da kesilebilir.
Şâfiîlere göre ise kurban kesmenin son vakti bayramın dördüncü günü, güneşin batışına kadardır.
Kurban, bayram namazından önce kesilemeyeceği gibi, açıkladığımız vakitten sonra da Kurban bayramı için kurban olarak kesilemez. Bu durumda duruyorsa hayvanın kendisini, yoksa bedelini sadaka olarak vermek gerekir.[745]

İhramdan Önce Koku Sürünmek

214. Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah (s.a.v.) ihrama girmeden önce koku süründü.[746]

İzah

İhram, haccın farzlarındandır. Hac veya umreye veya her ikisine birden niyetlenerek aslında helâl olan fiil ve davranışları, belirli bir vakit için kişinin kendisine haram kılması demektir. Meselâ saç ve sakal tıraşı olmak aslında helâl olduğu halde ihramlıya haramdır.
İşte ihramlıya haram olan hareketlerden birisi de koku sürünmektir. Ancak ihrama girmeden önce koku sürünmek, hadisten de anlaşılacağı üzere ihramın sünnetlerindendir.[747]

Mü'min Olarak Ölebilmek

215. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Ademoğlu muhtelif tabakalar üzeredir. Bir kısmı mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar ve mü'min olarak ölür. Bir kısmı kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Bir kısmı da kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar, mü'min olarak ölür."[748]

İzah

Hadisde insanların çeşitli tabakalarda olduğu nazara veriliyor ve bunlardan misâl olarak bir kaçı üzerinde duruluyor. Taberânî Mu'cemü'l-Evsat'ta hadisi *"Bir kısmı mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar, kâfir olarak ölür"* ilâvesiyle rivayet etmiştir.
Hadiste geçen "Kâfir olarak doğar" ifâdeleri, "Kâfir bir anne babadan doğar" mânâsındadır. Çünkü başka bir hadiste her çocuğun İslâm fıtratı üzere doğduğu bildirilmiştir.
Hadisde, kişinin kâfir veya mü'min olarak doğması; mü'min veya kâfir olarak yaşamasından ziyade akıbetin önemli olduğunu, nasıl doğar ve nasıl yaşarsa yaşasın ancak mü'min olarak öldüğü takdirde kurtulacağı nazara verilmektedir.[749]

Resûlullahın Ashabıyla İlgilenmesi

216. Mü'minleri annesi Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah sohbetine gelip giden birini göremez oldu.
"Filanı niçin göremiyorum?" diye sordu.
"O hasta" dediler.
"Kalkınız, onu ziyaret edelim" buyurdu.
Yanına girdiklerinde o ağladı. Resûlullah (s.a.v.) kendisine şöyle buyurdu:
"Ağlama! Cebrail (a.s.) bana humma hastalığının ümmetimin Cehennem hissesinden olduğunu haber verdi."[750]

İzah

Hadis, Resûlullahın Ashabıyla yakından ilgilendiğini gösteriyor. Ayrıca ateşli hastalıkların mü'minin Cehennemdeki hissesinden olduğu, bu dünyada böyle hastalıklara yakalanan mü'minlerin buna sabrettikleri takdirde Cehennemde azaba çarptırılmayacaklarmı nazara veriyor.[751]

Resûlullahın Bir Duası

217. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'ım, acizlikten ve tenbellikten Sana sığınırım. Kalp katılığından, gafletten, başkasına yük olmaktan, zilletten ve miskinlikten Sana sığınıyorum. Günahkarlıktan, hakka ters düşmekten, iki yüzlülükten, işitsinler ve görsünler diye amel işlemekten Sana sığınırım. Sağırlıktan, dilsizlikten, delilikten, alaca hastalığından, cüzzamdan ve kötü hastalıklardan Sana sığınırım."[752]

Amr Bin Cemuh'un (r.a.) Fazileti

218. Ka'b bin Mâlik babasından rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Ey Seleme oğulları, efendiniz kimdir?" diye sordu.
Onlar, "Biz kendisini cimri olarak görmemize rağmen yine de efendimiz Ced bin Kays'tır" dediler.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"Cimrilikten daha kötü bir hastalık var mıdır? Hayır, bundan böyle efendiniz dalgalı saçlı Amr bin Cemuh'tur."[753]

İzah

Peygamberimiz bu hadislerinde cimriliği kötü bir hastalık olarak vasıflandırmış, cimri olan birisinin efendi olamayacağını bildirmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) bununla ilgili olarak bir hadislerinde de, *"Efendi cimri olamaz"* şeklindedir.[754]
Peygamberimizin cimrinin efendi olamayacağını bildirmesinin bir hikmeti de cimriliğin sirayet edeceğidir. Bir kavmin efendisi cimri olursa, bu, diğer insanlara da sirayet eder.
Hadiste Peygamberimizin Selemeoğullarına efendi olarak tayin ettiği Amr bin Cemuh (r.a.) Medineli idi ve Selemeoğullarının reisi idi. Amr, cömertliği ile meşhur bir Sahabî idi. Zaten Resûlullahın onu kavmine efendi tayin etmesine sebep olan vasfı da buydu.
Amr bin Cemuh'un (r.a.) bir ayağı sakattı. Bu sebeple Resûlullah onun Bedir Savaşına katılmasına izin vermedi. Fakat Amr Uhud Savaşına katıldı ve bu savaşta iki oğluyla birlikte şehid düştü. Peygamberimiz bunun haber alınca,
"Amr ve oğulları şimdi Cennete ayak basmıştır" buyurdu.[755]

Her Takva Sahibi Ehl-i Beyttendir

219. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha Ehl-i Beytin kimler olduğu soruldu.
Resûlullah,
"Her takva sahibi" buyurdu ve
"Onun dostları emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınanlardır" âyetini okudu.[756]

İzah

Peygamberimizin (s.a.v.) hanımları, çocukları ve özellikle Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve bunların neslinden gelenlere Ehl-i Beyt denir. Peygamberimiz (s.a.v.), bâzı hadislerinde, Hz. Selman gibi Sahabîlere,
"Sen benim ehl-i beytimdensin"
buyurarak bu halkayı genişletmiştir. Bu hadislerinde de ehl-i beyt halkasını daha da genişletirken, Ehl-i Beyte ayrıcalık kazandıran özelliğe de dikkat çekmiştir. O özellik takvadır. Takva ise Allah'tan layıkıyla korkmak, Ona hakkıyla kulluk etmek, emirlerini gönül hoşluğu ile yerine getirmek, haramlardan sakınmaktır. Böyle davrananlar manevî ehl-i beytten sayılır.[757]

Altın Ve Gümüş Kap Kullanmak

220. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Altın ve gümüş kaplardan birşey içenler muhakkak karınlarına Cehennem ateşi doldurur."[758]

İzah

Altın ve gümüş kaplardan dünyada kâfirler yer ve içerler. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde, *"Bu kaplar dünyada onların, âhirette ise sizindir"* buyurmuştur.
Müslim'de, geçen bir hadiste de,
"Dünyada gümüş kaptan bir şey içen, âhirette içmez" buyurmuştur.[759]
Altın zînet takmak kadına helâl olmakla beraber, altın ve gümüş kaplardan bir şey yiyip içmek kadın erkek her Müslümana yasaklanmıştır.[760]

Allah'ın Yardım Edeceği Ve Yardımını Keseceği Kimseler

221. İmran bin Husayn (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah kendisine samimiyetle bağlanan kişiye bütün zorluklarında yardım eder, ummadığı yerden onu rızıklandırır. Âhireti unutup dünyaya dalan kişiyi de dünyaya bırakır, yardımını keser."[761]

Ramazan Ayının Fazileti

222. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Ramazan'ın ilk gecesinde semâ kapıları açılır ve son gecesine kadar bir daha kapanmaz."[762]

İzah

Ramazan ayında semâ kapılarının açılmasından maksat, "rahmet kapılarının açılması'dır. Çünkü Peygamberimizin mübarek lisanında "ayların efendisi" şeklinde ifâdesini bulan[763] Ramazan, rahmet ayıdır, mağfiret ve bağışlanma ayıdır. Cehennemden kurtuluş ayıdır. Bu ayın kıymetini hakkıyla bilen kullar, Cehennemden kurtulurlar.
Ramazan ayında Cehennemin kapıları kapatılır, hiçbir kapısı açılmaz. Cennet kapıları ise sonuna kadar açılır, hiçbir kapısı kapanmaz.
Ramazan âyının fazileti hakkında Üç Aylar ve Mübarek Günler isimli eserimizin 14-24. sayfalarına bakılabilir.[764]

Kadınların Cihada Katılması

223. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resülullaha "Ey Allah'ın Resulü, seninle beraber cihada çıkmak istiyorum" dedim.
"Ey Ümmü Seleme, kadınlar üzerine cihad farz kılınmadı" buyurdu.
"Yaralıları, göz ağrılarını tedavi ederim, su veririm" dedim.
"O zaman gel" buyurdu.[765]

İzah

Dinimize göre kadınlar ihtiyaç olduğunda savaşa katılıp geri hizmetlerde bulunabilirler. Hadis bunu ifâde etmektedir. Peygamberimiz zamanında bizzat savaşa katılıp müşriklerle cihad eden kadın Sahabîler de olmuştur. Meselâ asıl ismi Nesîbe Hatun olan Ümmü Ümâre (r.a.), Ümmü Süleym (r.a.), Peygamberimizin halası Safiyye (r.a.) bu kadınlardan bir kaçıdır.
Peygamberimizden sonra da Esma bint-i Yezid (r.a.) ve Resûlullahın süt teyzesi Ümmü Haram da (r.a.) savaşa katılmışlardır. Tafsilat için Hanımlara Fetvalar isimli eserimizin 320-326. sayfalarına bakılabilir.[766]

Cünübün Bir Şey Yiyip İçmesi

224. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) cünüp olduğunda, namaz abdesti gibi abdest almadan bir şey yemezdi.[767]

İzah

Cünüp oları bir mü'min maddî bakımdan pis ve necis sayılmaz; uğursuz kabul edilmez. Cünüp birisinin birşey yiyip içmesi için gusletmesi daha güzel olmakla beraber, şart değildir. Cünübün birşey yemeden önce abdest alması, en azından elini ağzını yıkaması ise sünnettir.[768]

Resûlullahın Şemaili

225. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ne uzun, ne de kısa boyluydu. Orta boyluydu. Ne esmer, ne de çok beyazdı. Buğday tenli idi. Saçı ne çok kıvırcık, ne de düzdü. Onun saçı dalgalıydı.
Kırk yaşında peygamber olarak gönderildi. On yıl Mekke'de, on yıl da Medine'de ikâmet etti. Altmış yaşında vefat etti. Vefat ettiğinde saçında ve sakalında yirmi tane beyaz kıl yoktu.[769]

İzah

Peygamberimizin vücut yapısı yürürken ve konuşurken davranışları başka hadislerde de nazara verilir. Meselâ uzunca bir hadiste Resûlullah şöyle tarif edilir:
"Resûl-ü Ekrem (s.a.v.) zâtında büyüktü. İnsanların gözünde ve gönlünde de büyüktü. Yüzü ayın ondördü gibi parlardı. Ne fazla uzun, ne de kısaydı, orta boyluydu. Kafası büyükçe idi. Saçı taralı, dalgaları düzgündü. Kolayca iki tarafa ayrılırdı. Uzattığında kulak memelerini geçmezdi. Buğday tenliydi. Geniş alınlıydı. Yay kaşlıydı. Kaşları gür olmakla birlikte birbirine girmiş değildi. İki kaşı ortasında bir damar vardı. Öfkelendiğinde hafifçe kabarırdı. Burnunun ucu hafif kalkıktı. Yüzünden nur saçılırdı. İyice dikkat etmeyen onu kalkık burunlu sanırdı. Gür sakallıydı. Yanakları düzgündü. Ağzı büyükçe idi. Dişleri inci gibi parlardı ve bitişik değildi. Göğsü hafif kıllıydı. Zarif boyunluydu ve gümüş rengindeydi. Vücut yapısı ahenkliydi. İri yapılıydı. Azaları uyumluydu. Göğsü ile karnı aynı hizadaydı. Göğsü ve omuzları genişçeydi. Kemikleri kalıncaydı. Vücudu nurluydu. Göğsünden göbeğine doğru kıldan ince bir hat uzanırdı. Bunun dışında memeleri ve karnında kıl yoktu. Kolları, omuzları ve göğsünün üst kısmı kılla kaplıydı. Kolları uzuncaydı. Avuçları genişçeydi. Parmakları düzgündü. El ve ayak parmaklan hafifçe kalın ve uzuncaydı. Düztaban değildi. Ayaklarının üzerinde eğrilik yoktu ve yıkandığında üzerinde su durmazdı. Yürüdüğünde ayaklarını yerde sürümez, adımlarını kaldırarak atardı. Yürürken hafifçe öne meylederdi. Mütevâzi yürürdü. Adımlarını genişçe atardı. Yüksekten inermişcesine yürürdü. Sağa ve sola baktığında bütün vücuduyla birlikte dönerdi. Önüne bakardı. Yere bakışı göğe bakışından fazlaydı. Bakışının büyük bir kısmı tefekküre yönelikti. Sahabîlerini arkadan takip ederdi. Karşılaştıklarına selâm verirdi."1
İzahını yaptığımız hadiste Hz. Enes'in "Resûlullah Mekke'de on sene kaldı" şeklindeki ifâdesi yuvarlak olarak söylenmiştir. Peygamberimiz Mekke'de on değil, on üç sene kalmıştır.[770]

Allah Az Sadakaya Çok Sevap Verir[771]

226. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah sadakayı ancak helâl olandan kabul eder. Sağ eliyle onu kabul eder, sonra bir adamın tayını ve deve yavrusunu büyüttüğü gibi büyütür. Hattâ bir lokma Uhud Dağı kadar olur."[772]
Tirmizî'de, şu ilâve vardır:
"Bunun Allahu Teâlânın kitabından delili, 'Onlar bilmezler mi ki Allah kullarının tevbesini ve sadakasını kabul eder'[773] ve 'Allah faizin bereketini giderip onu mahveder; sadakası verilen malı ise artırır'[774] âyetleridir."[775]

Namazda Safları Düzgün Tutmak

227. Berâ bin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah, (s.a.v.),
"Namaz için saf tutarken birbirinize yaklaşın. Boşluk bırakmayın. Şeytan "evlâdi'l-hazef' gibi aranızda dolaşır" buyurdu.
Sahabîler, "evlâdi'l-hazef nedir?" diye sordular.
Resûlullah (s.a.v.),
"Yemen'de bulunan siyah koyun" buyurdu.[776]

İzah

Cemaatle namaz kılarken safları düzgün ve sık tutmak, cemaatle namazda aranan mühim hususlardan birisidir. Âlimlerin çoğunluğuna göre, cemaatla namazın sünnetlerindendîr. Safların düzgünlüğü, birinci ve onu takip eden saflarda namaz kılmanın fazileti ve sevabı hakkında pekçok hadis vardır. Yukarıdaki hadis de safları düzgün tutma ile ilgili hadislerden sadece birisidir. Konu ile ilgili bir başka hadis ise şu mealdedir:
"Saflarınızı düzgün tutun. Çünkü safları düzgün tutmak namazın güzelliğindendir."[777]
Peygamberimiz bir hadislerinde de saflarda omuzları aynı hizaya getirmeyi, aralardaki boşlukları doldurmayı istemiştir.[778]
356 numaralı hadisin izahına ve Ezan Cami Namaz isimli eserimizin 325-333. sayfalarına da bakınız. [779]

Büyüklenene Allah Gazap Eder

228. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allah buyuruyor ki: 'Kuvvet ve üstünlük benim gömleğim, büyüklük kaftanımdır. Kim onları Benimle paylaşmaya kalkarsa ona azap ederim."[780]

İzah

Ebû Dâvud'dakî rivayet şöyledir;
"Allah azze vecelle buyuruyor ki: 'Büyüklük benim gömleğim, yücelik de kaftanımdır. Bunlardan birisi hakkında Benimle münakaşaya girişen olursa, onu Cehenneme atarım."
Hadiste Allah'ın büyüklük ve yüceliği gömlek ve kaftana benzetmesi, bu iki giyeceğin insanın vücudunu tamamen sarıp ona bir güzellik vermesi sebebiyledir. Büyüklük ve yücelik Allah'a en layık ve lüzumlu sıfat olduğu için bu benzetme yapılmıştır.[781]

Cenaze İçin Ayağa Kalkmak

229. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) önünden geçen cenaze için ancak Yahudi olduğundan dolayı ayağa kalktı.
Başka bir rivayet şöyledir:
Çünkü o bir Yahudi cenazesi idi. Kötü kokusu yüzünden kalktı.[782]

İzah

Cenaze için ayağa kalkılıp kalkılmayacağı hususunda iki görüş vardır. Bâzılarına göre cenaze için ayağa kalkılır. Bunlar bâzı hadisleri görüşlerine delil olarak zikrederler. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Biriniz bir cenaze gördüğünde, onun peşisira gitmek istemezse, cenaze ilerleyinceye kadar veya cenaze yere indirilinceye kadar ayakta dursun."[783]
Cenaze için ayağa kalkmak ölüye tazim için değil, ölümün dehşet ve korkunçluğunu, ölümü yaratanı, cenaze ile birlikte olan melekleri tazim içindir. Nitekim Peygamberimiz yanından bir cenaze geçerken şöyle buyurmuştur:
"Ayağa kalkınız. Çünkü ölümde korku ve dehşet vardır."[784]
Âlimlerden bir kısmı bu hadisleri delil göstererek cenaze için ayağa kalkmak gerektiğini söylerlerken, bir kısmı da Peygamberimizin bu tatbikatının ilk zamanlara ait olduğunu, sonradan bunu terkettiğini söylerler. Bunların da hadislerden delilleri vardır. Bunlardan birisi şu mealdedir:
Hz. Ali diyor ki: "Resûlullah (s.a.v.) bir cenaze geçtiğinde ayağa kalktı, biz de kalktık. Sonraları ayağa kalkmayı terkedip oturdu, biz de ayağa kalkmayı terkedip oturduk."[785]
Yine Hz. Ali'nin rivayet ettiği bir başka hadis ise şu mealdedir:
"Resûlullah cenaze için sadece bir defa ayağa kalktı. Bu ayağa kalkma keyfiyeti ehl-i kitaba benzemeyi mucip oluyordu. Bu sebeple Cenâb-ı Hak tarafından yasaklandı. Bundan sonra Resûlullah cenaze geçerken ayağa kalkmadı."[786]

İşte izahını yaptığımız hadiste de Resûlullahın (s.a.v.) önünden geçen cenaze için ancak Yahudi olduğundan dolayı ayağa kalktığı, bunun sebebinin de cenazenin (maddî veya manevî) kötü kokusu olduğu nazara veriliyor.
Netice: İmâm-ı A'zam, İmam Mâlik ve İmam Şafiî, cenaze için ayağa kalkmakla ilgili hadislerin ilk zamanlara âit olduğu, sonraları ise hükmünün kaldırıldığı fikrindedirler. İmam Şafiî, "Bence cenaze geçerken oturmak, ayağa kalkmaktan daha güzeldir. Çünkü Resûlullahın son fiili böyle olmuştur" der. Buna göre cenaze için ayağa kalkmak mekruhtur.[787]

Namazdan Çalmak Nasıl Olur?

230. Abdullah bin Mugaffel (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Hırsızların en yamanı, namazından çalan kişidir" buyurdu.
"İnsan namazdan nasıl çalar?" dediler.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"Rükû ve secdelerini tam yapmaz. İnsanların en cimrisi de selâm vermede cimrilik yapan kimsedir."[788]

İzah

Hadis, namazda tâdil-i erkânının ehemmiyetine dikkat çekmektedir. Tâdil-i erkân, kıyamda iken dimdik, rükûda iken dümdüz durmak, rükûdan kalktıktan sonra secdeye gitmeden belini iyice doğrultmak ve "sübhanallah" diyecek kadar öylece beklemek, iki secde arasında da "sübhanallah" diyecek kadar oturmaktır.
Zaten İlâhî bir hediye olan namazın zevkine varmak, bütün rükünlerini eksiksiz yapmak, aceleye getirmemekle mümkündür.
Tâdil-i erkân, İmam Ebû Yusuf ve İmam Şafiî'ye göre farzdır. Bu imamlara göre tâdil-i erkâna riâyet edilmeden kılınan namazı yeniden kılmak gerekir.
İmam-ı A'zam ve diğer talebesi İmam Muhammed'e göre ise tâdil-i erkân farz değil, vaciptir. Vacibin terki durumunda sehiv (yanılma) secdesi yapmak gerekir.
Tafsilat için Ezan Cami Namaz, ve Büyük İslâm İlmihali isimli eserlerimize bakılabilir.[789]

Cennete Ancak Mü'min Olanlar Girer

231. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahı şöyle buyururken işittim:
"Cennete ancak mü'min olanlar girer. Şüphesiz Allah bu dini günahkâr birinin eliyle de kuvvetlendirir."
90 numaralı hadisin izahına bakınız.[790]

Gece Çok Uyku Kıyamet Gününde İnsanı Fakir Bırakır

232. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Süleyman'ın (a.s.) annesi ona şöyle dedi: "Gece çok uyuma. Çünkü çok uyku [gece ibâdet etmemek] insanı kıyamet günü fakir bırakır."[791]

Bir Malı Haksız Olarak Ele Geçirmek İçin Yemin Etmek

233. Abdullah bin Me'sud (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim haksız yere bir malı elde etmek için bile bile kuvvetli bir şekilde yemin ederse, Allah'ın huzuruna Allah kendisine gazap etmiş olarak çıkar."[792]

İzah

Müslim'deki rivayet şöyledir:
Eş'as bin Kays (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adamla aramızda Yemen'de münakaşalı bir yer vardı. Onu Resûlullaha (s.a.v.) dâva ettim.
"Delilin var mı?" diye sordu.
"Hayır" dedim.
"O halde hasmının yemin etmesi gerekir" buyurdu.
"Yemin istenildiğinde, o yemin etmekten çekinmez" dedim.
Şöyle buyurdu:
"Her kim yalancı olduğu halde yemin ederek bir Müslümanın malını elinden alırsa, Allah'ın gazabına uğrayarak İlâhî huzura çıkar."
Müslim deki bir başka rivayet ise şöyledir:
Resûlullah,
"Her kim yemini ile bir Müslümanın hakkını elinden alırsa, o kimseye Allah Cehennemi vacip kılmış, Cenneti de haram etmiş demektir" buyurdu.
Bir zât, "Pek az bir şey olsada mı yâ Resûlullah?" dedi. Resûlullah,
"Misvak ağacından bir çubuk dahi olsa" buyurdu.[793]
Hadiste geçen "Bir Müslümanın hakkını elinden alırsa" ifâdesi, "Gayr-i müslimin hakkını elinden alanın" tehditin dışında kaldığı mânâsında anlaşılmamalıdır.[794]

Kızıl Denizi Geçerken Mûsâ (a.s.) Nasıl Duâ Etti?

234. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Musa'nın (a.s.) İsrâiloğullarını denizden [Kızıl Denizinden] geçerirken okuduğu duayı size öğreteyim mi?" buyurdu.
"Evet, yâ Resûlallah" dedik.
"Allah'ım, her türlü övgü Sana mahsustur, sıkıntılar Sana arzedilir. Yardım Senden istenir. Güç ve kuvvet ancak yüce ve büyük olan Allah'tandır' deyiniz."
Abdullah bin Mes'ud (r.a.), "Bu duayı Resûlullahtan işittiğim andan beri terk etmedim" der.[795]

İzah

Yüce Allah Hz. Musa'yı (a.s.) ve kardeşi Harun'u (a.s.) ilâhlık dâvasında bulunan Firavun'u ve ona imân eden halkını kendisine imâna davet için peygamber olarak görevlendirmişti. Hz. Mûsâ Firavun'u ve kavmini Allah'a imana çağırdı ise de onlardan çok az kimse iman etti. Bunun üzerine Mûsâ (a.s.) Allah'ın emri ile kendisine iman eden İsrâiloğullarını yanına alarak geceleyin Mısır'ı terk etti.
Sabahleyin durumun farkına varan Firavun büyük bir ordu hazırlayarak onların peşine düştü. Çok geçmeden de yetiştiler. O arada Mûsâ (a.s.) ve beraberindekiler Kızıl Deniz önlerine gelmişlerdi. Durum çok kritikti. Önlerinde deniz, arkalarında ise canlarına kast eden Firavun ve ordusu vardı.
Mûsâ (a.s.) hiç telaşlanmadan Allah'ın emri üzerine elindeki asasını denize vurdu. Bir mucize olarak denizden İsrâiloğullarının kabileleri sayısınca on iki adet yol açıldı. İsrâiloğulları o yollardan karşıya geçtiler. Bunun gören Firavun ve ordusu da atlarını denize sürdüler, ancak

onlar geçerken Allah denizin açılan kanatlarını birleştirdi ve onları denizde boğdu.
İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde Hz. Musa'nın Kızıl Denizi geçerken okuduğu duayı ümmetine haber vermektedir. Konunun tafsilatı için Tarih Aynasında Yahudiler isimli eserimize bakılabilir.[796]

Resûlullahın Ordu Kumandanlarına Tavsiyeleri

234. Büreyde bin Husayb (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) savaş için bir ordu gönderdiğinde ordu kumandanına şu emri verirdi:
"Allah'ın yolunda, Allah'ın ismiyle sefere çıkınız. Allah'ı inkar edenlerle çarpışınız.
Ganimet mallarına ihanet etmeyiniz.
Verdiğiniz söze vefasızlık etmeyiniz.
Küçük çocukları, kadınları ve ihtiyarları öldürmeyiniz.
Bir köy veya kale halkını kuşattığınız zaman onlara Allah ve Resulü adına eman vermeyiniz. Onlara kendiniz ve babanız adına eman veriniz. Çünkü sizin kendi ahdinizi ve babanızın ahdini bozmanız, Allah ve Resulünün ahdini bozmanızdan sizin için daha ehvendir."[797]

Allah'tan Nasıl İstekte Bulunulmalı?

236. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir istekte bulunduğunda o isteğinin verilmesi seni sevindirirse şöyle de:
Yüce ve büyük olan, tek olan, ortağı olmayan Allah'tan başka ilâh yoktur. Hakîm ve Kerîm olan, tek olan, ortağı olmayan Allah'tan başka ilâh yoktur. Kendisinden başka ilah olmayan, hayat ve hilim sahibi olan Allah'ın ismiyle başlarım. Büyük Arşın sahibi olan Allah'ın sânı ne yücedir. Alemlerin Rabbine hamd olsun."
"Onlar kendilerine vaad edilen azabı gördükleri gün, dünyada günün bir kısmından fazla kalmadıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmış bir topluluktan başkası helak edilir mi hiç?"[798] *"O günü gördüklerinde sanırlar ki, dünyada ancak bir akşam yahut kuşluk vakti kalmışlardır."*[799]
"Allah'ım, Senden Cennetine girmeme sebep olacak bağışlaman için gerekli olan amelleri yapmâyı, bütün iyi ameleleri başarmayı istiyorum.
Allah'ım, benim için bağışlamadığın günah bırakma. Kurtuluş vermediğin sıkıntı bırakma. Ödenmeyen borç bırakma. Dünya ve âhiret için istediğim şeylerden yerine getirmediğin bir şey bırakma. Bunu rahmetinle yap ey merhametlilerin en merhametlisi!"
Başka bir rivayette abdest alıp, iki rekât namaz kıldıktan, hamd ve salavâttan sonra bu duanın yapılması tavsiye edilir.[800]

Allah'ın Bir Va'di

237. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah bana ümmetimden dört bin kişiyi Cennete koyacağını vaad etti" buyurdu.
Ebû Bekir, "Bizim için artır yâ Resûlallah" dedi. Ömer, "Bu sana yeter ey Ebû Bekir" dedi.
Ebû Bekir, "Bırak beni ey Ömer. Hepimizi Cennete koymasının sana ne zararı var" dedi.
Ömer, "Eğer Allah dilese idi toptan da Cennete koyardı" dedi.
Resûlullah,
"Ömer doğru söyledi" buyurdu. [801]

Resûlullah Kendiliğinden Gaybı Bilmez

238. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir düğünlerinde Ensar kadınlarına uğradı. Onlar şarkı söylüyorlardı. Hz. Âişe'ye hitaben, "Senin eşin meclislerde bulunur ve yarın ne olacağını bilir" dediler. Resûlullah şöyle buyurdu:
"Yarın ne olacağını ancak Allah bilir." [802]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda yer alan rivayet "İçimizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber var" dediler şeklindedir.
Peygamberimizin de ifâde ettiği gibi, Allah'tan başka hiç kimse yarın ne olacağını bilemez. Peygamberler, hattâ Peygamberimiz de buna dâhildir. Bu husus Kur'ân'da da açıkça bildirilmiştir. Meselâ yüce Allah önceki peygamberlerin haberlerini Resûlullaha vahyettikten sonra şöyle buyurur:
"Bunlar gaybdan haberlerdir ki, sana vahyederiz. Daha önce bunu ne sen biliyordun, ne de kavmin."[803]

Cuma Namazına Erken Gitmenin Fazileti

239. Semûre bin Cündüb (r.a.) rivayet ediyor:
"Cuma namazına gidiniz. İmama yakın durunuz. Kişi Cennet ehlinden iken, eğer Cuma namazına gitmeyi geciktirirse, Cennete girmesi de geciktirilmiş olur."[804]

İzah

Ebû Dâvud'da, yine Semûre (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisin baş tarafı, "Zikri [hutbeyi] dinleyiniz" şeklinde gelmiştir.
Beyhaki'de ise hadis her iki şekliyle yer alır. Cuma namazına erken gelmenin faziletini bildiren bir başka hadis şu mealdedir:
"Cuma gününde her mescidin bütün kapılarında melekler bulunur. İlk önce gelenleri yazarlar. İmam minbere oturduğu zaman sayfalarını dürerler de hutbeyi dinlemeye gelirler. Sevap olarak önce gelenlere bir deve kurban etmiş gibi, ondan sonra gelene bir inek kurban etmiş gibi, ondan sonra gelene bir koç kurban etmiş gibi, ondan sonra gelene bir tavuk sadaka vermiş gibi, ondan sonra gelene de bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap yazarlar."[805]
Cuma günü melekler camilerin kapılarına oturup gelenleri yazarlarken, şeytanlar da çarşı ve pazarları dolaşırlar. Mü'minlere bâzı işlerini hatırlatarak onları Cuma namazına gitmekten alıkoymaya çalışırlar.[806]

Cemaatla Kılınan Namazın Sevabı

240. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Cemaatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan 25 derece daha fazla sevaptır."[807]

İzah

Konu ile ilgili başka bir rivayet şöyledir:
"Cemaatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür."[808]
Peygamberimiz her fırsatta ümmetini cemaatla namaz kılmaya teşvik etmiştir. Bütün bu hadisleri göz önünde bulunduran Hanefilerden Tahavî ve Kerhî ile Şafiî âlimleri, cemaatla namaz kılmanın farz-ı kifâye olduğuna hükmetmişlerdir. Buna göre Müslümanlardan bir grubun cemaatla

namaz kılmalarıyla diğerlerinden mes'uliyet kalkar. Ancak bir yerde hiç kimse cemaatla namaz kılmazsa, bu durumda ora halkının tamamı günahkâr olur.
Hanefî, Mâliki ve Şâfiilerin çoğunluğuna göre ise cemaatla namaz farz değil, sünnet-i müekkededir. Onlar hadislerin farziyet ifâde etmeyeceğine hükmetmişlerdir.
Cemaatla namaz kılmanın sevabının bu iki hadisten birisinde yirmi yedi, birisinde yirmi beş olarak gösterilmesinin sebebi hususunda, âlimler çeşitli izahkırda bulunmuşlardır. Bütün bu izahları zikreden İbni Hacer, izahlar arasında yer alan "Yirmi yedi derece sevap kıraati açıktan okunan sabah, akşam ve yatsı namazlarına; yirmi beş derece sevap da kıraati gizli olan öğle ve ikindi namazlarına mahsustur" şeklindeki görüşü, "en uygun görüş" olarak kabul eder. İbni Hacer, daha sonra cemaatla kılınan namazlarda yirmi beş derece sevabı, her birini hadislerden çıkardığı cemaata devamdaki yirmi beş ayrı fazileti sayar. Sonra da kıraati açıktan olan namazlar için iki ayrı fazîlet daha ilâve eder. Bunlardan birkaçı şunlardır:
1. Namazı cemaatle kılma niyetiyle müezzinin dâvetine uymak,
2. Vaktin evvelinde erkenden camiye gitmek.
3. Cemaati beklemek.
4. İmamın başlangıç tekbirine yetişmek.
5. Allah huzurunda düzgün saf tutmak.
Diğer faziletler ve konunun tafsilatı için Ezan Cami Namaz isimli eserimizin 301-307. sayfalarına bakılabilir.
"Cemaatle kılınan namazlarda büyük bir sır vardır," diyen Bediüzzaman da, cemaatla namaz kılmanın sevabının bu derece fazla olması ile ilgili olarak, cemaattaki kimselerin birbirlerinin sevabına ortak olduğuna, cemaatle kılınan namazlarda bir kişinin aldığı sevabın diğerine de aynen yazıldığına, böylece cemaatın fertlerinin birbirleriyle manen yardımlaştıklarına dikkat çeker. Şunları söyler:
"Mü'minler, ibâdetlerinde, dualarında birbirlerine dayanarak cemaatle kıldıkları namaz ve sâir ibâdetlerinde büyük bir sır vardır ki, her fert, kendi ibâdetlerinden kazandığı miktarda, pek fazla bir sevap cemaatten kazanıyor. Her bir fert ötekilere duacı olur, şefaatçi olur, tezkiyeci olur; bilhassa Peygambere (a.s.m.). Ve keza, her bir fert, arkadaşlarının saadetlerinin zevk alır ve Hallâk-i kâinata ubudiyet etmeye [kâinatın Yaratıcısına ibâdet etmeye] ve saadet-i ebediyeye namzet olur.'[809]
Cemaatla namazın feyiz ve bereketinden istifade edebilmek için imamdan başka bir kişinin bile kâfi olduğu da unutulmamalıdır.[810]

Ahiretteki Hesaplaşma

241. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir din kardeşine her hangi bir haksızlıkta bulunmuşsa, dinar ve dirhemin bulunmayacağı kıyamet gününden önce o kimse ile helalleşsin. Çünkü bu zulmü yapanın, eğer iyilik ve ibâdeti varsa, zulüm yaptığı miktarda sevaplarından alınır. Eğer yoksa, zulmettiği kimsenin günahlarından alınıp ona yükletilir."[811]

İzah

İnsanların dirildikten sonra toplanacakları mahşer yerindeki manzaralardan birisi de hesaplaşmadır, yani birbirlerindeki hakların alınmasıdır. Yukarıdaki hadiste bu gerçek açıklanmıştır. Konuyla ilgili bir başka hadis de şu mealdedir:
Bir defasında Peygamberimiz Sahabîlerine,
"Müflis kimdir, bilinirisiniz?" diye sordu.
Sahabîler, "Bize göre müflis, parası ve malı olmayan kimsedir" dediler. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:
"Ümmetimden asıl müflis şudur: Kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtıyla gelir; ama ona buna sövmüş, iftira etmiş, şunun bunun malını yemiş, onu bunu dövmüştür. Sonra onun iyiliklerinden bir kısmı şuna, bir kısmı diğerine verilir. Eğer kul haklarının tamamı ödenmeden, iyilikleri ile sevapları tükenirse, alacaklıların günahları alınıp onun üzerine yüklenir. Sonra da Cehenneme atılır." [812]

Resûlullah Çirkin İsimleri Değiştirirdi

242. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) çirkin bir isim işitse onu değiştirirdi. Bir defasında "afre=çorak" diye isimlendirilmiş bir yere uğradı. Orasını "hadıra=yeşil" diye isimlendirdi.[813]

Söylenildiğinde Allah'ın Affedeceği Sözler

243. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bana,
"Söylediğinde Allah'ın seni affedeceği bâzı sözler öğreteyim mi? Bu sözleri söylediğinde bağışlanacağına ben kefil oluyorum. Şöyle de: "Halîm ve Kerîm olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Yüce ve büyük olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük Arşın Rabbi olan Allah bütün noksan sıfatlardan uzaktır. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun."[814]

Hz. Ebû Bekir Ve Hz. Ömer'in Fazileti

244. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Yerdeki insanlar gökteki parlak yıldızları aradaki uzaklık sebebiyle güçlükle görebildikleri gibi, Cennette yüksek derecelere kavuşanları da kendilerinden aşağı derecelerde olanlar aradaki derece farkı sebebiyle zorlukla görebilirler. Ebû Bekir ve Ömer de o yüce derecelere kavuşanlardandır. Ebû Bekir ve Ömer bu derecelere ehildirler."[815]
"Ebû Bekir ve Ömer bu derecelere ehildirler" diye tercüme ettiğimiz "en'amâ" ifâdesi, "Hem daha da yüksektedirler" şeklinde de tercüme edilebilir.[816]

Peygamberimizin Ensara Duası

245. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim:
"Allah'ım, Ensarı, Ensarın hanımlarını, çocuklarını ve çocuklarının çocuklarını bağışla.[817]

İzah

Medineli Müslümanlar Ensar diye isimlendirilmişlerdi. Bu ismi almalarının sebebi, inançları uğrunda Mekke'den Medine'ye hicret eden Sahabîlere (Muhacirlere) yardım etmeleriydi. Zaten Ensar, "Yardım edenler" mânasına geliyordu. Onlar bu faziletleri sebebiyle kıyamete kadar okunacak bir kitap olan Kur'ân'da Âlemlerin yaratıcısı olan Allah'ın övgüsüne mazhar oldular. Yüce Allah onlan şöyle övdü:
"İman edip de hicret eden ve Allah yolunda cihad eden kimselerle [Muhacirler], onları barındıran ve onlara yardım eden kimseler [Ensar] ise gerçek mü'minlerin tâ kendileridir. Onlar için günahlarından bağışlanma ve Cennette tükenmez bir rızık vardır."[818]
Şu âyet de Allah'ın rızâsını kazandıklarını bildiriyor:
"İslâmda önceliği olan Muhacirler ve Ensar ile onları güzellikle takip ederek örnek alarak ve onları hayırla yâd edenlere gelince; Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdırlar. Allah onlara içinde ebedî olarak kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. Bu ise en büyük kurtuluştur."[819]

Duaya Karşılık Verilecek Vakit

246. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) "Gecenin hangi vaktinde yapılan duaya daha karşılık verilir?" diye soruldu.
Resûlullah,
"Gece yarısı" buyurdu.[820]

Vesvese

247. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adamın Resûlullaha (s.a.v.) gelerek "Ya Resûlullah, içimde öyle düşünceler geçiyor ki, eğer onları söylesem amelim boşa gider" dediğini duydum.
Resûlullah (s.a.v.),
"Bu vesvese ancak mü'mine gelir" buyurdu.[821]

İzah

Müslim'deki rivayet şöyledir:
Ashabından olanları Resûlullaha gelerek şöyle dediler:
"Gönüllerimizden öyle şeyler geçiyor ki, bizler onları söylemeyi bile büyük bir suç sayıyoruz." .
Resûlullah (s.a.v.),
"Gerçekten böyle bir, şey hissettiniz mi?" diye sordu.
"Evet" dediler. Şöyle buyurdu:
"İşte açık açık iman budur."
Ebû Dâvud'daki rivayet ise şöyledir:
"Ey Allah'ın Resulü" denildi. "Bazan içimizde öylesine çirkin bir şeyin ârız olduğunu görüyoruz ki, bunu söylemektense o şeyin bir kor parçası olup bizi yakması bize daha sevimli geliyor."
Resûlullah bu söze karşılık olarak şöyle buyurdu:
"Allâhü ekber, Allâhü ekber! Şeytanın hilesini vesveseye çeviren Allah'a hamd olsun!"
Evet, Yüce Rabbimiz, kalbe iradesiz olarak gelen ve kul tarafından tasdik edilmeyen, kabul görmeyen vesveselerden dolayı onu hesaba çekmeyecektir. Peygamberimiz bir başka hadislerinde dili ile söylemedikçe ve gereği ile amel etmedikçe mü'minlerin kalplerinden geçen şeylerden dolayı hesaba çekilmeyeceklerini şöyle bildirmiştir:
"Dilleriyle söylemedikçe ve fiilen yapmadıkça, Allah ümmetimin kalbinden geçirdiği şeyleri onlar için bağışlamıştır."[822]
İradesiz olarak kalbe gelen ve tasdik edilmeyen düşüncelerden dolayı mü'min hesaba çekilmeyeceği gibi, bu, onun imanına da bir zarar vermez. Bediüzzaman kişinin kalbinden geçirdiği vesveselerin onun imanına bir zarar vermeyeceğini meâlen şöyle açıklar:
Nasıl ki, aynadaki yılanın sureti ısırmaz, ateşin görüntüsü yakmaz, necasetin görüntüsü kirletmez. Öyle de, hayal veya fikir aynasında, küfriyatm, şirkin akisleri, dalâletin gölgeleri ve çirkin sözlerin hayal edilmesi itikadı bozmaz, imanı değiştirmez. Çünkü, "Sövmeyi hayal etmek sövmek olmadığı gibi, küfrü hayal etmek de küfür değildir, dalâleti düşünmek de dalâlet değildir.[823]
Küfrü hayal etmenin küfür olmadığı hususunda tafsilatlı bilgiyi Bediüzzamarın Görüşleri Işığında Kadere İman isimli eserimizin 198-202. sayfalarında bulabilirsiniz.
Bu izahtan sonra biraz da hadisin son kısmında geçen *"Bu vesvese ancak mü'mîne gelir"* ifâdesi üzerinde duralım.
Şeytan ancak aldatamadığı, hakimiyet kuramadığı kimselere vesvese verir, böylece onun temiz ve sağlam imanına zarar vermeye çalışır. Kâfire ise istediğini yaptırdığından ona vesvese vermek için gelmez. Aliyyül Kârî, bu gerçeği, "Boş eve hırsız girmez" şeklinde ifâde etmiştir.
Bediüzzaman da, vesvesenin mü'minlere bir belâ olarak arız olmasının hikmeti hakkında meâlen şöyle der:
Aşırıya kaçmamak, hem galebe çalmamak şartıyla vesvese uyanıklığa sebeptir, araştırmaya davet eder, ciddiyete sebep olur, lâkaydlığı attırır. Onun için mutlak hikmet sahibi olan Yüce Allah, şu imtihan dünyasında, şu müsabaka meydanında, bize teşvik kamçısı olması için vesveseyi şeytanın eline vermiş, beşerin başına vuruyor. Şayet vesvese fazla incitse, rahmet ve hikmet sahibi olan Yüce Allah'a şikâyet etmeli, "Rahmetinden kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım (Eûzü billahi mine'ş-şeytânirrâcîm)" demeli.[824]
İşte Peygamberimizin "Bu vesvese ancak mü'mine gelir" buyurmasının mânâsı budur. Kur'ân'ın bâzı âyetlerine baktığımızda Resûlullahın da zaman zaman vesveseye maruz kalabildiğini görüyoruz. Nitekim şu âyette Yüce Allah onu ikaz etmiştir:
"Eğer sana indirdiğimiz kitapta anlatılan bu kıssalar hakkında bir şüphen varsa, sana indirilenden evvel indirilmiş kitapları okuyanlara sor. Andolsun ki sana Rabbinden hak olan kitap gelmiştir; sakın şüphe edenlerden olma."[825]
Müslim'de yer alan hadiste Peygamberimiz (s.a.v.),
"İşte açık açık iman budur"
buyurarak takdir ettiği şey, Sahabîlerin kalplerinden geçen kötü düşüncelere inanmak şöyle dursun, onu söylemekten dahi çekinmeleridir. Yoksa vesvese açık iman demek değildir. Vesvese şeytanın bir tuzağıdır.
Kul böyle vesveselere maruz kaldığında telaşlanmadan imanı kuvvetlendiren âyetlerden okumalıdır.[826]

Zemzem Ayakta Mı, Oturularak Mı İçilir?

248. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Ben Resûlullahın zemzemi ayakta içtiğini gördüm."[827]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis Abdullah bin Abbas'tan (r.a.) rivayet edilir ve şöyledir:
"Resûlullaha (s.a.v.) zemzem sundum, onu ayakta iken içti."
Bu hadislerde Resûlullahın (s.a.v.) zemzemi ayakta içtiği bildirilmektedir. Oysa o bir hadislerinde ayakta su içmeyi yasaklamıştır.[828]
Bu sebeple hadis âlimleri bu farklı iki rivayeti birleştirirler. Meselâ İmam Nevevî bu iki farklı rivayet için şöyle der:
"Ayakta su içmeyle ilgili hadislerdeki yasaklık tenzîhen mekruhluk içindir. Ayakta su içmesi ise ayakta su içmenin caiz olduğunu göstermek içindir."
İmam Suyûtî de Resûlullahın (s.a.v.) zemzemi ayakta içmesinin sebebini şöyle açıklar:
"Resûlullahın zemzemi ayakta içmesi, ayakta su içmenin câizliğini açıklama mânâsındadır. Şöyle de denebilir: Kalabalık sebebiyle Peygamberimiz oturacak yer bulamadığı veya zemzem kuyusunun çevresi ıslak olduğu için ayakta içmiştir."
Netice, Hanefî âlimleri, Abdullah bin Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiği hadise dayanarak zemzemi ayakta içmenin sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. İzahını yaptığımız Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği hadis de Resûlullahın ayakta zemzem içtiğini ifâde etmektedir.
Şâfiîler ise ayakta su içmekle ilgili hadisleri tenzihen mekruhluk şeklinde yorumlarlar, bu hadisi de ayakta su içmenin câizliğine yorumlarlar.
Böyle olunca zemzem içen kimse ayakta içebileceği gibi, oturarak da içebilir. Serbesttir.[829]

Cuma Günü Cemaatı Rahatsız Etmemek

249. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir Cuma gününde,
"Ey Müslümanlar, muhakkak ki bu, Allah'ın size bayram kıldığı bir gündür. Bu günde yıkanınız ve misvaklanınız" buyurdu.[830]

İzah

Cuma günü birçok insan camide toplanır. İnsanların bir araya toplandıkları yerlerde ise birbirlerini rahatsız etmeleri kaçınılmazdır. İşte Resûlullah (s.a.v.) çeşitli hadislerinde ümmetine toplu bulundukları zamanlarda birbirlerini rahatsız etmemeleri için tavsiyelerde bulunmuştur. Meselâ soğan ve sarımsak yiyenlerin bu bitkilerin kokusu ağızlarında kaldığı müddetçe cemaate gelmemelerini istemiştir.
İşte bu hadislerinde de yine birbirlerine rahatsızlık vermemeleri için Cuma namazına giderken banyo yapmalarını, dişlerini misvaklamalarını, yani fırçalamalarını istemiştir.[831]

Ölümden Sonra İnsanın Başına Neler Gelecek?

250. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Eğer insan ölümden sonra başına gelecekleri bilseydi, birşey yemez ve birşey içmezdi. Sadece göğsünü döverek ağlardı."[832]

İzah

Bâzı gafil kimseler ölen biri hakkında "ebedî istirahatgâhına çekildi" derler. Oysa insan kabre girip rahatla yatamaz. [833] Aslında kabre konan biri kabir kapısıyla yeni bir hayat yolculuğuna çıkmaktadır. Bediüzzaman'ın dediği gibi, insan, ruhlar âleminden, anne rahminden, çocukluktan, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzahtan, haşirden, sırattan geçen uzun bir imtihan yolculuğundadır.[834]
İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde, insanın ölümden sonraki olan bu yolculuğunda başına çok büyük hadiselerin geleceğini haber veriyor. Nedir bunlar?
Kişi eğer günahkârsa kabirde çeşitli şekillerde azap görecektir. Cesedi kabirde çürürken ruhu Cehennemde azaba çarptırılacaktır.
Kıyamet koptuğunda kabrinde bunun dehşetini hissedecektir. Diriliş için sûra üflendiğinde şaşkın şaşkın kabrinden kalkacak, sonra dehşetli bir şekilde mahşer yerine sevkedilecektir.
Mahşer yerinde Allah'a arz için uzun bir müddet bekleyecek, bu bekleme esnasında gerek sıcaktan, gerekse sıkıntıdan boynuna kadar tere gömülecektir.
Sonra hesap için Allah'a arzedilecek, Cenâb-ı Hak onunla konuşacak, kendisini verdiği nimetlerden, emir ve yasaklarını yerine getirip getirmediğinden hesaba çekecektir.
Sonra amel defterleri açılacak, küçük büyük bütün günahlarını o defterinde yazılmış olarak bulacaktır.
Ardından Allah ağzına mühür vurarak derisini, el ve ayaklarını konuşturacak, onlara aleyhine şahitlik yaptıracaktır. Ayrıca günah işlediği yerler işlediği günahları teker teker sayıp ortaya serecektir.
Eğer Allah'ın affına mazhar olmazsa gizli veya açıktan işlediği bütün günahları mahşer halkına teşhir edilecektir.
Sonra mizana gidilecek, ameller tartılacak, kişinin merak ve heyecandan gözleri yerinden çıkacak gibi olacaktır. Üzerinde kul hakkı var ise sevapları alınıp hak sahiplerine verilecek, bu yetmezse hak sahibinin günahları sırtına yüklenecektir.
Sonra da Cehennem üzerine kumları kıldan ince, kılıçtan keskin olan sırat köprüsüne sürülecek, alev alev yanan ateşlerin üzerinden karşıya geçmesi istenecektir.
Bütün bu zorluklardan kurtulamadığında da sırat köprüsünün üzerinden Cehenneme yuvarlanacak, orada dehşetli bir azaba çarptırılacaktır.
Eğer insan bütün bunları düşünecek olsa, Peygamberimizin de (s.a.v.) ifâde ettiği gibi birşey yemez, içmez ve devamlı olarak göğsünü döverdi.
İnsan oğlunun ölümle başlayan bu yolculuğu için Ölüm Cenaze Kabir ile Ölümden Sonra Diriliş isimli eserlerimize bakılabilir.[835]

Kişi İsmini Bilmediği Birine Nasıl Seslenmeli?

251. Yezid bin Câriye babasından rivayet ediyor: Resûlullahın (s.a.v.) yanında bulunduğumda, birisinin ismini bilemezse,
"Ey Abdullah [Allah'ın kulunun] oğlu" derdi. [836]

İki Büyük Emânet

252. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Size birincisi ikincisinden daha büyük olan iki ağır emânet bırakıyorum. Biri semâdan yere uzanmış olan Allah'ın kitabı Kur'ân, diğeri de ailem, Ehl-i Beytimdir. Bu ikisi Havzın başında yanıma varıncaya kadar birbirinden ayrılmaz."[837]

İzah

Tirmizîdeki rivayetin son kısmı şöyledir:
"...Bu ikisine yapışanlar tâ Kevser havuzunun başında bana gelinceye kadar asla doğru yoldan ayrılmayacaklardır. Sakın, sakın! Size bıraktığım bu iki emânet hususunda, bana nasıl olur da sırt çevirirsiniz?"
Hadisin diğer rivayetinde, bırakılan ikinci emânet, "sünnet" olarak zikredilir.
Peygamberimizin bu hadislerinde Kur'ân ile beraber Ehl-i Beytini bizlere emânet olarak bırakması, sadece akrabalık bağarından kaynaklanmıyordu. Ehl-i Beytine dikkat çekmesinin çok daha mühim sebepleri vardı.
Bediüzzaman bu hikmetleri şöyle açıklar. (Meâlen alıyoruz):
Resûlullah bu hadisiyle Ehl-i Beytine dikkat çekiyor. Çünkü, sünnet-i seniyyenin kaynağı, koruyucusu ve her cihetle ona sahip çıkmakla mükellef olan Ehl-i Beyttir.
İşte bu sır içindir ki, ümmetinin Kitap ve sünnete tâbi olmalarını istemiştir. Demek Ehl-i Beytten peygamberlik vazifesi gereği muradı, sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyyeye tâbi olmayı terk eden, hakikî Ehl-i Beytten olmadığı gibi, Ehl-i Beyte hakikî dost da olamaz.
Hem ümmetini Ehl-i Beyt etrafında toplamak isteme arzusunun sırrı şudur ki: Zaman geçtikçe Ehl-i Beytin çok çoğalacağını, Allah'ın bi id irmesiyle bilmiş ve İslâmiyetin zayıflayacağını anlamış. O halde, gayet kuvvetli ve dayanışma içerisinde olan çok bir topluluk lâzım ki, İslâm âleminin manevî yükselmesine kaynak ve merkez olabilsin. Allah'ın izni ile düşünmüş ve ümmetinin Ehl-i Beyt etrafında toplanmasını arzu etmiş.
Evet, Ehl-i Beyt mensupları, inanç ve iman hususunda başkalarından çok ileri olmasa da, yine teslim olma, sahip çıkma ve taraftarlıkta çok ileridedirler. Çünkü İslâmiyete fıtraten, neslen ve soy itibarıyla taraftardırlar. Soydan gelen taraftarlık, zayıf ve şansız, hattâ haksız da olsa bırakılmaz. Nerede kaldı ki, gayet kuvvetli, gayet hakikatli, gayet şanlı bütün dedelerinin bağlandığı, şeref kazandığı, canlarını feda ettikleri bir hakikate taraftarlık, ne kadar esaslı ve fıtrî olduğunu bilbedâhe hisseden bir zât, hiç taraftarlığı bırakır mı? Ehl-i Beyt, işte bu şiddetli tarafgirlik ve fıtrî İslâmiyet cihetiyle İslâm dini lehinde küçük bir delili kuvvetli bir burhan gibi kabul eder. Çünkü fıtrî taraftardır. Başkası ise, kuvvetli bir delil gördükten sonra ancak taraftar olur, sahip çıkar.[838]
Diğer taraftan, Peygamberimiz (s.a.v.) bu nurlu nesilden gelecek Şâh-ı Geylânî, Câfer-i Sâdık, Zeynelâbidîn gibi zâtları görmüş, onların İslâmiyete yapacakları büyük hizmetleri hissetmiş, bunun için de ümmetinden Ehl-i Beytini sevmesini ve etrafında toplanmasını istemişti. Resûlullahın Ehl-i Beytini sevmesinde, bunu ümmetinden de istemesinde, elbette bu zâtların mühim hisseleri vardı.[839]

Namaz Önce İki Rekât Olarak Farz Kılındı

254. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Namaz iki rekat olarak farz kılındı. Sonra yolcu olmayan için artırıldı, yolcu olan için aynen bırakıldı."[840]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, namaz ikişer rekât olarak farz kılınmıştı. Müsned'deki rivayette akşam namazının bundan istisna olduğu, bu namazın üç rekât olarak farz kılındığı bildirilir. Bir rivayette namazın hicretten sonra dört rekâta çıkarıldığı ifâde edilir. Yine Müsned'de yer alan rivayette, Hz. Âişe kıraatinin uzunluğu sebebiyle sabah namazının yine iki rekât olarak bırakıldığını bildirir.[841]

Cünübün Orucu

254. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ihtilam olmaksızın cünüp olarak sabahlar, sonra gusleder ve orucuna devam ederdi.[842]

İzah

Kişinin cünüp olarak sabahlaması orucuna bir zarar vermez. Hadisten de anlaşılacağı gibi, Peygamberimiz hanımıyla cinsî münâsebette bulunduktan sonra cünüp olarak sabahlamış, namazdan önce gusletmiş, orucunu tutmuştur. Ancak güneş doğmadan önce gusletmek gerekir. Gusledilmerliğinde sabah namazı geçeceğinden, haram işlenilmiş olunur.
Burada Resûlullahın cünüp olarak sabahladıkları zamanlarda abdest alarak yattığını da hatırlatalım.[843]

Âdet Ve Nifas Halindeki Kadının Haccı

255. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor;
"Lohusa olan ve âdet gören kadın yıkanır, ihrama girer, hac vazifelerinin tamamını yapar, ancak temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf edemez."[844]

İzah

Âdet ve nifas halindeki kadının Kur'ân okuması, camiye girmesi, namaz kılması, oruç tutması haram olduğu gibi, Kabe'yi tavaf etmesi de haramdır. Bu tavaf, ister haccın farzlarından sayılan ziyaret tavafı, isterse değişik zamanlarda yapılan nafile tavaflar olsun fark etmez. Çünkü Kabe mü'minlerin kıblesi, yeryüzünün ilk mescidi, İslâmın en mühim rükünlerinden birisi olan haccın farzının yerine getirildiği mukaddes bîr yerdir. Bu sebeple buraya hayız ve nifas gibi manevî kirlilik halinde girmek caiz değildir. İzahını yaptığımız hadis bunu ifâde eder. Konu ile iglili bir başka hadis ise şu mealdedir:
Biz hac için Resûlullah ile beraber yola çıktık. Şerife veya buraya yakın bir yere vardığımızda ben âdet gördüm. 'Hac vazifemi yapamayacağım' diye ağlamaya başladım. Resûlullah beni ağlarken görünce yanıma geldi.
"Neyin var, âdet mi gördün yoksa?" diye sordu.
"Evet"dedim.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"Bu hal Allah'ın Âdem'in (a.s.) kızlarına yazdığı, takdir buyurduğu bir şeydir. Bu sebeple sen hac vazifelerinin hepsini yerine getir, yapmaya çalış. Fakat âdet halin geçinceye kadar Kabe'yi tavaf etme."[845]
Evet, hacda iken âdet gören kadınlar Arafat'ta, Müzdelife'de vakfe yapabilir, Mina'da şeytan taşlayabilir, fakat temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf edemezler. Temizlendikten sonra Kabe'yi tavaf ederler, ardından da sa'y yaparlar. Tafsilatı için Hanımlara Fetvalar isimli eserimizin 160, 161. sayfalarına bakılabilir.[846]

Mut'a Nikahı

256. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) kadınlarla mut'a nikahı yapmayı yasakladı.[847]

İzah

İslâmiyetten önce Câhiliyye Devri Araplarınca yaygın olan mut'a nikâhı, belirli bir vakit için kıyılan nikâhtır. Bu nikâhta bir erkek, meselâ bir aylığına, bir seneliğine gibi belirli bir vakit için bir kadınla anlaşır, onunla beraber olur. Bu vakit bittiğinde boşamaya bile gerek kalmadan kendiliğinden birbirinden ayrılırlar. Mut'a nikâhının bir başka şeklinde ise, "Şu kadar beraber olmak üzere" gibi bir vakit konuşulmaz, nikâh, "Erkeğin kadınla yaşamak istediği müddetçe" şeklinde bir kayda bağlanır.
Bu evlilikte gaye bir yuva kurmak, neslin devamını temin etmek, bir ömür boyu beraber yaşamak değil, belirli bir vakit için şehvet duygusunu tatmin etmektir. Mut'a nikahıyla evlenenler birbirine mirasçı olamazlar.
İşte bunun içindir ki, dinimizde Câhiliyye Devrinin bu şekli tedricî bir şekilde haram kılındı. Hadis, bu yasağı ifade eder. Konu ile ilgili bir başka hadis ise şöyledir:
"Ey insanlar! Ben mut'a nikahıyla evlenmek için sizlere izin vermiştim. İyi biliniz ki, Allah geçici nikâhla kadınlardan faydalanmayı kıyamet gününe kadar haram kılınmıştır. Artık kimin yanında mut'a nikahıyla evlendiği kadınlardan varsa onu derhal bıraksın."[848]
Konunun tafsilatı için Hanefî ve Şâfiîlere Göre Evlilik ve Aile isimli eserimize bakınız.[849]

Ayrılırken Selâm Vermek

257. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz bir topluluğa geldiğinde selâm versin, oradan kalkıp ayrılınca da selâm versin. Şüphesiz bu selâmlardan birincisi ikincisinden daha hak değildir."[850]

Namaz Kılmayan Kâfir Olur Mu?

258. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Kul ile küfür arasında sadece namazın terki vardır."[851]

İzah

Ehl-i Sünnet âlimlerine göre farziyetini inkâr etmediği müddetçe namaz kılmayan birisi kâfir olmaz.
Ancak namazı terketmek büyük günahlardandır. Her bir günah içerisinde küfre gidecek bir yol olduğu unutulmamalıdır. Namaz gibi dinin direği olan bir ibâdeti terk eden birisi, diğer ibâdetlerinde de tenbellik gösterir. Böyle birisinin vazifesini yapmamaktan gelen korku ile Allah'ı, Cennet ve Cehennemi inkâr etmesi çok kolaydır. İşte Peygamberimiz bu hadislerinde namazı terkeden birisinin zamanla küfre düşebileceğine dikkat çekmiştir. Evet, bir Müslümanı küfürden alıkoyan şey namaz kılmasıdır. Namazı kılmadığında artık o kimse ile şirk ve küfür arasındaki mâni kalkmış olur.
Hadisten maksat, sûreten küfür ve kâfirlere benzemek de olabilir. Çünkü namaz kılan bir mü'min bununla kâfirden ayırt edilir. Namaz kılmayan mü'min ile kâfir arasında görünüşte bir fark bulunmamaktadır.[852]

Ehl-i Beytin Fazileti

259. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey Ehl-i Beyt, Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor"

âyeti, beş kişi hakkında nazil oldu. Bunlar: Resûlullah (s.a.v.), Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'dir.[853]

Fidye Karşılığı Esirleri Serbest Bırakmak

260. Yezid bin Nu'man babasından rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.), Bedir esirlerinin her birisini 4000 dirhem fidye karşılığında serbest bıraktı.[854]

İzah

Peygamberimiz Mekke'de dâvasını açıkladığında müşriklerin büyük bir tepkisiyle karşılaştı. Müşrikler hem ona eziyet ettiler, hem de kendisine inananlara çok ağır işkence yaptılar. Nihâyetinde Resûlullah (s.a.v.) Allah'ın emri üzerine kendisine iman edenlerle Medine'ye hicret etti.
Müşrikler İslâm nurunu söndürmek üzere büyük bir ordu ile Medine üzerine saldırıya geçtiler. Böylece Müslümanlarla müşrikler arasında ilk savaş yapılmış oldu. Bu, Bedir Savaşı olarak tarihe geçti. Bedir Savaşında kalabalık müşrik ordusu, bir avuç inanmış Müslüman ordusu karşısında büyük bir bozguna uğradılar. Ebû Cehil, Ümeyye bin Halef gibi müşriklerin ileri gelenlerinde çoğu öldürüldü. Ayrıca pekçok da esir alındı.
Peygamberimiz (s.a.v.) bu esirleri, hadiste de bildirildiğine1 göre 4000 dirhem fidye karşılığında serbest bıraktı. Okuma yazma bilen müşrikleri de Müslüman çocuklara okuma yazma öğretmeleri karşılığında hürriyetlerine kavuşturdu.[855]

Kur'ân Öğrenmenin Ve Öğretmenin Fazileti

261. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir."[856]

İlim Öğrenmenin Fazileti

262. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa, o, dönünceye kadar Allah yolundadır."[857]

İzah

Bilhassa Peygamberimiz zamanında ve hemen sonraki asırlarda ilmin öğrenilmesi, yayılması, ilim için seyahata çıkılması son derece sıkıntılı ve yol emniyeti olmadığından tehlikeli idi. İlim öğrenmek ve bunu öğretmek pahasına böylesine sıkıntılı ve tehlikeli bir işi insanlara yaptırabilmek, elbette büyük teşvikleri gerektirirdi. İşte bunun içindir ki, Peygamberimiz gerek bu hadislerinde, gerekse pekçok hadislerinde ilim için yolculuk yapmanın fazîletine diklcat çekerek ümmetini buna teşvik etmiştir. Konu ile ilgili uzunca bir hadisin bir kısmı şöyledir:
"Kim ilim öğrenmek maksadıyla yola koyulursa, Allah o kimseye Cennet yolunu kolaylaştırır. Melekler ilim öğrenen kimselerden memnuniyetleri sebebiyle kanatlarını yerlere sererek onları kuşatırlar..."[858]
Bu teşvikler sayesindedir ki, Sahabîler, Tabiîn ve Tebeî Tabiîn, ilim öğrenmek için, hattâ sadece bir hadis Öğrenebilmek için günlerce yol gitmişlerdir. Bunun neticesinde ise tefsir, hadis, fıkıh, tarih gibi ilimlerin temeli atılmış, böylece onların başlattığı bu ilim mirası bizlere kadar ulaşabilmiştir. Allah hepsinden razı olsun.[859]

Mü'minler Bir Vücut Gibidir

263. Nu'man bin Beşîr (r.a.) rivayet ediyor:
"Birbirlerini sevme hususunda mü'minlerin misâli, bir vücudun misâli gibidir. Vücudun bir uzvu rahatsız olsa, diğer uzuvlar da uykusuzluk ve ateşle ona ortak olurlar.
Cesette bir et parçası vardır. O iyi ve selâmette olunca vücudun diğer azaları da iyi ve selâmette olur. O bozuk olunca, vücudun diğer azaları da bozuk olur."[860]

İzah

Buhârî ve Müslim'de, "Birbirine merhamette, birbirine şefkatte" ilâvesi vardır. Konuyla ilgili bir, başka hadis ise şu mealdedir:
"Mü'minin mü'mine bağlılığı, parçaları birbirine kuvvet ve destek veren binalar gibidir."
Resûlullah (s.a.v.) bu sözünü kuvvetlendirmek için işaret parmaklarını birbirine geçirmişti.[861]
Başka bir hadis de şu mealdedir:
"Kim sabahleyin kalktığında Müslümanların sıkıntılarını kalbinde hissetmezse, onlardan değildir."[862]
Hadisin ikinci kısmı ile ilgili başka bir hadis de şu mealdedir:
"Kalb, hükümdarıdır. Askerleri vardır. Hükümdar düzgün olunca askerler de düzgün olur. O bozulunca askerleri de bozulur."[863]

Tahiyyetü 'l-Mescid Namazı

264. Ebû Katade (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz mescide girdiğinde oturmadan önce iki rekât namaz kılsın."[864]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, ister ziyaret için, ister öğrenmek veya öğretmek maksadıyla olsun, herhangi bir mescide giren kimsenin iki rekât namaz kılması sünnettir. Bu iki rekât namazla Allah'ın evine gereken saygı gösterilmiş olur. Bu hürmet ilk bakışta mescide yapılmış olsa da, esas itibarıyla Cenâb-ı Hakkadır.
Tâhiyyetü'l-mescid namazı kılmak için şu şartlar gerekir:
1. Kerahet vakti veya nafile namaz kılmanın mekruh olduğu vakit olmaması. Meselâ sabah namazını veya ikindi namazını kıldıktan sonra nafile namaz kılmak mekruh olduğundan, bu vakitlerde camiye giren kimse, tahiyyetü'l-mescid namazı kılamaz.
Şâfiîlere göre kerahet vakitlerinde tahiyyetü'l-mescid namazı kılmak mekruh değildir.
2. Cemaatle namaza başlanmamış olmak.
Aynı mescide birkaç defa girilecek olsa, Hanefî mezhebine göre tahiyyatü'l-mescid namazını bir defa kılmak yeterlidir.
Şâfiîlere göre ise her giriş için tahiyyetü'l-mescid namazı kılmak sünnettir.
Bir mescide herhangi bir namazı kılmak, farzı kılmak veya cemaatle namaz kılmak niyetiyle ile girilirse, kılınan namaz tahiyyetü'l-mescid namazı yerine de geçer. Tafsilat için Ezan Cami Namaz isimli eserimizin 507-508. sayfalarına bakılabilir.[865]

Sıcakta Namazı Tehir Etmek

265. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Sıcaklık şiddetlendiğinde namazı hava biraz serinleyince kılın. Çünkü şiddetli sıcaklık Cehennemin kızışmasındandır."[866]

İzah

Hadiste geçen "serinleyince kılın" ifâdesi vücub ifâde eden emir değildir. "Beklense daha iyidir" mânâsındadır.
Peygamberimizin bu tavsiyesi, Arabistan sıcaklığı içindir. Sahabîler, bu emri verdiği zaman Resûlullahın alın ve avuçlarının yerin sıcaklığından yandığını bildirmişlerdir. Günümüzde sıcak sebebiyle öğle namazını tehir etmeyi gerektirecek bir durum yoktur. Zaten camiler ve camilerin sergisi, sıcağa karşı koruyucudur.[867]

Peygamberimizin Yağmur Duası

266. Ebû Lübâbe bin Abdülmünzir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah,
"Allah'ım, yağmur ver" diye duâ ederek yağmur istedi.
Ebû Lübâbe, "Yâ Resûlallah, ambarda hurma var" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Yâ Rabbi, Ebû Lübâbe elbisesiz olarak kalkıp ambarın deliklerini elbisesiyle tıkamaya mecbur kalıncaya kadar yağmur ver" buyurdu.
Havada hiç bulut görülmüyordu. Hemen yağmur yağdı.
Sahabîler etrafına toplanarak Ebû Lübâbe'ye şöyle dediler:
"Ey Ebû Lübâbe, sen Resûlullahın söylediği gibi, elbisesiz olarak kalkıp ambarının deliklerini elbiselerinle tıkayıncaya kadar bu yağmur kesilmez."
Bunun üzerine Ebû Lübâbe öyle yaptı da, bundan sonra yağmur kesildi, semânın yüzü açıldı.[868]

İzah

Peygamberimizin hususiyetlerinden birisi de duasının Allah katında kabul edilmesiydi. Onun duasının kabul edilmesiyle ilgili pekçok misâl vardır. Bu hadis de Resûlullahın yaptığı yağmur duasının nasıl hemen kabul edildiğini göstermektedir.
Hadiste bahsi geçen Ebû Lübâbe (r.a.), Ensardandır. Hicretten önce Müslüman olmuştu. İkinci Akabe Bîatına katılan 75 Sahabîden birisidir. Peygamberimizin emri üzerine Medine'de kaldığından Bedir Savaşına katılamadı. Fakat Uhud ve Hendek savaşlarında büyük kahramanlıklar gösterdi. Ebû Lübâbe (r.a.) Hz. Ali'nin halifeliği döneminde vefat etti. Onun hayatı hakkında tafsilatlı bilgi için Sahabîler Ansiklopedisi isimli eserimize bakabilirsiniz.[869]

Resûlullahın Hz. Safiyye İle Evliliği

267. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah Safiyye'yi hürriyetine kavuşturdu ve bunu onun için mehir saydı.[870]

İzah

134 numaralı hadisin izahında Peygamberimizin (s.a.v.) Hayberli Yahudilerle savaştığını, onları yendiğini ifâde etmiştik.
Bu savaşda birçok esir alınmıştı. Bu esirlerden birisi de asıl ismi Zeyneb olan Hz. Safiyye idi. Hz. Safiyye, Yahudi kabilelerinden olan Benî Nadir'in reisi Huyey bin Ahtab'ın kızıydı. Hz. Harun'un neslindendi. Hayber Yahudilerinin reislerinden Rebî bin Hukayk'ın oğlu Kinâne ile evliydi. Kocası Hayber Savaşında öldürülmüştü.
Mücâhitler Medine'ye dönerlerken Peygamberimiz Hz. Bilal'den Safiyye'yi getirmesini istedi. Bilal onu getirdiğinde İslâmiyeti anlattı ve şöyle bir teklifte bulundu:
"Eğer Müslüman olursan seni kendime eş olarak alacağım. Şayet dininde kalmayı tercih edersen seni serbest bırakacağım. Böylece kavminin yanına dönebileceksin."
Safiyye bu teklifi kabul etti ve Peygamberimizle nikahlandı. Resûlullah (s.a.v.) hürriyetine kavuşturmayı ona mehir saydı.[871]
Hz. Safiyye hakkında tafsilat için Hanım Sahabîler isimli eserimize bakılabilir.[872]

İlk Kaldırılacak Şey

268. Ömer bin Hattab (r.a.) rivayet ediyor:
"İnsanlardan ilk kaldırılacak şey emânettir. Sona kalacak olan da namazdır. Nice namaz kılanlar vardır ki, kendilerinde hayır yoktur."[873]

Elbisede Peygamberimizin Tavsiye Ettiği Renk

269. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Elbiselerinizin en hayırlısı beyaz olanıdır. Dirilerinize onu giydirin, ölülerinizi de onunla kefenleyin."[874]
Hadis, zikrettiğimiz kaynaklarda,
"Size beyaz elbiseyi tavsiye ederim..." "Çünkü beyaz daha temiz, daha hoştur" şeklinde de gelmiştir.[875]

İnsandaki Hırs

270. Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.) rivayet ediyor:
"Ademoğlunun iki vadi dolusu malı olsa, üçüncüsünü de ister. Ademoğlunun ihtiraslı nefsini ancak toprak doldurur. Şu kadar var ki, tevbe edenin tevbesini Allah kabul eder." [876]

İzah

İnsanın yaratılışında mevcut duygulardan biri de mal ve menfaat hırsıdır. Genelde insan zengin olup iyi imkanlar içinde yaşamayı ister. Bu, mal sevgisinin en düşük haddidir. Aynı arzunun sönmeyen bir hırs haline gelip insanın içini kavurması da sıklıkla görülen bir hadisedir. İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde insandaki bu hırsa dikkat çeker. Resûlullah (s.a.v.) başka bir hadislerinde de insanoğlu ihtiyarladıkça hayat hırsıyla birlikte mal hırsının da şiddetlendiğini bildirmiştir.[877]
İnsandaki bu hırs, kendisini her türlü zulüm ve haksızlığa sevk edebilir. Gözünü para hırsı bürümüş insanların yapmayacağı kötülük yoktur. Bunlar hak hukuk dinlemeden başkalarının haklarını zalimane gasbederler. Başkalarının elindekine göz dikerler. Daha fazla kazanmak için sağa sola saldırırlar. Kazanmak uğruna gençleri uyuşturucunun, kumarın, terörün içine atmaktan çekinmezler. Günümüz dünyasında şahit olduğumuz ürkütücü manzara, insanın çok kazanma hırsından kaynaklanan insafsız mücâdelenin tabiî bir neticesi değil midir?
Her hususta olduğu gibi, hırs rızık kazanma yolunda da ziyana sebeptir. Çünkü bu dünya hikmet yeridir. Cenâb-ı Hakkın kâinata koyduğu kanunlardan biri de varlıkların meydana gelmesindeki hikmet mertebeleridir. Meselâ bir elmanın meydana gelmesi için fidan dikmek, o fidanı sulamak, bakmak ve ondan sonra fidanın elma verme zamanını beklemek gerekir.
Bunun gibi, her işin neticesi böyle merhalelerden geçtikten sonra gerçekleşir. Fakat zaman zaman insanlar bu hikmet kanununu unutur. Birkaç basamağı atlayarak en üst basamağa çıkmak ister. Meselâ elinde fazla imkanı olmayan biri, çok zengin olmak ister, hırs sebebiyle hiçbir işte tatmin olmaz, sık sık iş değiştirir, daldan dala atlar. Neticede ise zengin olmadığı gibi elindeki sermayeyi de kaybeder. Halbuki hırs göstermese, kaabiliyetli olduğu bir işte sebat etse, basamakları sabırla teker teker çıksa, zengin olabilir.
Hırsın bu zararı içindir ki, Bediüzzaman, "Mü'minde hırs sebeb-i hasârettir ve sefalettir"[878] der.
"Âdemoğlunun ihtiraslı nefsini ancak toprak doldurur" cümlesi, insanoğlunun ölünceye kadar dünya malı için hırs göstereceğini ifâde eder.
Hadiste, insanların çoğunluğunun böyle olduğu nazara verilir. Yoksa aşırı ihtirastan uzak duran, takva sahibi mü'minler de vardır.

Hadisin son kısmı, böyle hırslı kimselere bundan vaz geçerek tevbe etmelerini hatırlatmaktadır. Bu kısım aynı zamanda ne kadar zor da olsa, hırslı olmaktan vaz geçilebileceğini de ifâde eder.
Hırsla ve hırsın zıttı olan kanaatla ilgili tafsilatlı bilgi için Faiz Ticâret isimli eserimize bakılabilir.[879]

Ehl-i Beyt Nuh'un (a.s.) Gemisi Gibidir

271. Ebû Zerr (r.a.) rivayet ediyor:
Resülullahın (s.a.v.) şöyle dediğini işittim:
"Ehl-i Beytimin misâli Nuh kavmi arasında Nuh'un gemisine benzer. O gemiye binen kurtuldu, ona muhalefet eden helak oldu. Ve Ehl-i Beytimin misâli İsrâiloğullarının Hıtta isimli kapısına da benzer."[880]

İzah

253 numaralı hadisi izah ederken Peygamberimizin Kur'ân ile beraber Ehl-i Beytini bizlere emânet olarak bırakmasının sadece akrabalık bağlarından kaynaklanmadığını, Ehl-i Beytine dikkat çekmesinin çok daha mühim sebepleri olduğunu nazara vermiştik. Ve bunun en büyük sebeplerinden birisinin Ehl-i Beytin sünnet-i seniyyenin kaynağı, koruyucusu ve her cihetle ona sahip çıkmakla mükellef olduğunu ifâde etmiştik. Gerçekten de Ehl-i Beyt, nurânî bir ağaç hükmüne geçmiş, başta Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olmak üzere onların çocukları, Zeynelabidîn, Muhammed Bakır, Câfer-i Sâdık, Abdulkadir Geylânî ve asrımızda da Bediüzzaman Said Nursî gibi Ehl-i Beyt mensupları İslâmiyeti maddî ve manevî tehlikelere karşı korumuşlardır.
Bu hadis de Ehl-i Beytin doğru İslâmiyeti bilme ve yaşama noktasını nazara vermektedir. Ehl-i Beyt, bu yönüyle Nuh'un (a.s.) gemisine ve İsrâiloğullarının "Hıtta" isimli kapısına benzetilmektedir.
Bilindiği gibi, Nuh (a.s.), kendisine iman edenleri Allah'ın emri üzerine yaptığı gemisine almış, bu gemi dağlar gibi dalgalar arasında yol alarak içindekileri sâhil-i selâmete çıkarmış, ona binemeyenler ise helak olmuşlardır.
Hadiste Ehl-i Beytin ikinci olarak benzetildiği "Hıtta Kapısı" ise kısaca şudur:
235 numaralı hadisi izah ederken açıkladığımız gibi, Yüce Allah Hz. Mûsâ'yı ve ona iman edenleri Firavun'un zulmünden kurtarmıştı. Kafile uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Eriha şehrine ulaşmıştı. Burada zâlim bir topluluk oturuyordu. İsrâiloğullarının çölden kurtulup buraya yerleşmeleri onlarla savaşmalarına bağlıydı. Eğer bunu yaparlarsa biraz külfet çekseler de rahata kavuşacaklardı.
Yüce Allah Musa'ya (a.s.) İsrâiloğulları ile beraber bu şehre girmelerini emretti.
"Şu beldede yerleşin ve dilediğiniz yerden bol bol yiyin. Kapısından da secde ederek girin" buyurmuştu.[881]
İşte bu âyette secde edilerek girilmesi istenilen kapı, İsrâiloğullarını huzur ve selâmete kavuşturacak olan kapı idi. Yani hadiste Ehl-i Beytin benzetildiği "Hıtta Kapısı" idi. Fakat İsrâiloğulları kendilerine verilen nimetlere nankörlük ettiler. Peygamberlerine isyan ettiler, Allah'ın bu emrini yerine getirmediler. Allah da onları cezalandırdı. Hadisenin tafsilatı için Tarih Aynasında Yahudiler isimli eserimizin 98-102. sayfalarına bakınız.[882]

Müslümanları Aldatan Ateştedir

272. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Müslümanların bir işini üzerine alır da onları aldatırsa, ateştedir."[883]

Zikrin Fazileti

273. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim "Lâilâhe illalllah=Allah'tan başka ilâh yoktur" derse, kendisine azap dokunduktan sonra da olsa bu ona ömrünün bir kısmında fayda verir."[884]

Ölümünden Sonra Kişiye Fayda Temin Eden Şeyler Nelerdir?

274. Abdullah bin Ebî Katâde babasından rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim:
"Kişi ölümünden sonra kendisine duâ eden sâlih evlattan, sevabı kendisine ulaşan varlığı devam eden ve istifade edilen bir eserden, kendisinden sonra amel edilen ilimden daha hayırlı birşey bırakmamıştır."[885]

İzah

Bir ölü kabre konulur konulmaz amelleriyle baş başadır. Dünyadaki yaşayışına göre ya mükâfat veya ceza görür.
Bir de günah cihetiyle ölen mü'mini sevap cihetinde yaşatan ameller vardır. Mü'min bir kul öldüğünde artık günah işlemeyeceğinden günah defteri kapanır. Fakat bâzı ameller vardır ki, bunu işleyen kimseler ölmüş olmalarına rağmen devamlı olarak sevap kazanırlar.
İşte Peygamberimiz (s.a.v.) yukarıdaki hadislerinde bu amelleri saymaktadır. Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis,
"Kişi öldüğünde şu üç şeyden gelenler hariç ameli kesilir...." şeklinde gelmiştir.
Sevgili Peygamberimiz bir başka hadislerinde Allah yolunda hizmet ederken ölenlerin de amel defterlerinin kapanmayacağını bildirmiştir.[886]
Bu ameller ölüye vefatından sonra da fayda temin edip amel defterindeki sevap hanesini yükselttiği gibi; kötü bir çığır açan kimseye açtığı o kötü çığırda günah işlenmeye devam edildiği müddetçe günah yazılır. Peygamberimiz bununla ilgili olarak da şöyle buyurmuştur:
"Her insan öldürüldüğünde onun günahından Âdem'in oğlu Kabil'e bir hisse yazılır. Çünkü öldürmeyi ilk başlatan o olmuştur."[887]
Öyle ise her mü'min günah cihetiyle ölüp, sevap cihetiyle yaşayabilmenin yollarını araştırmalı; sayılan amellere sahip olmaya gayret göstermelidir.[888]

Hâmile Ve Emzikli Kadın Oruç Tutmayabilir

275. Enes bin Mâîik (r.a.) rivayet ediyor:
"Sıhhatine zarar gelmesinden korkan hâmile kadın ile, çocuğuna zarar gelmesinden korkan emzikli kadının oruç tutmama izni vardır."[889]

İzah

Bütün ibâdetlerde olduğu gibi, oruçta da dinimizin getirdiği bâzı kolaylıklar ve ruhsatlar vardır. Bâzı kimselere durumlarına göre oruç tutmama ruhsatı verilmiştir. Bunlardan bâzıları yolcular, hastalar, âdet ve nifaz halindeki kadınlardır.
Peygamberimiz bu hadislerinde de hâmile ve emzikli kadınlara da oruç tutmama hususunda ruhsat verildiğini bildirmektedir. Hamile veya emzikli kadın oruç tuttuğu takdirde kendisinin veya çocuğunun halsiz düşeceğinden, hastalanacağından endişe ederse, oruç tutmayabilir. Tutamadığı oruçları sonradan kaza eder. Fakat fazla rahatsızlık duymayan hâmile kadının mecbur olmamakla beraber oruç tutması uygun olur. Çocuğu mama veya benzeri bir şeyle doyurabilen emzikli kadın da orucunu tutarsa daha iyi olur. Zaten ruhsat çocuğa zarar gelme endişe için verilmiştir.[890]

A'lâ Bin Hadramî'nin (r.a.) Fazileti

276. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Resûlullah (s.a.v.) A'la bin Hadremî'yi Bahreyn'e göndermişti. Ben de onunla beraber gittim. Kendisinde birbirinden garip üç hadise gördüm.

Deniz kıyısına vardığımız zaman bize:
"Besmele çekin ve kendinizi denize bırakın" dedi. Besmele çekerek kendimizi suya bıraktık. Denizin öbür kıyısına geçtiğimiz halde ayakkabılarımızın altı bile ıslanmadı.
Döndüğümüz zaman da bir çölde yürürken suyumuz kalmadı. Susuzluktan ona yakındık. "İki rekât namaz kılın" dedi. Sonra dua etti. O esnada kalkan gibi bir bulut göründü ve oluklarının ağzını açtı. Kana kana su içtik ve hayvanlarımızı da suladık.
"Yolda vefat etti, onu gömdük. Fakat bir müddet sonra canavarlar çıkarıp onu yemesin diye endişe ederek kabrini kazdığımızda onu orada bulamadık."[891]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, Resûlullah A'la bin Hadramî'yi elçi olarak Bahreyn'e göndermiş, Ebû Hüreyre'yi de (r.a.) kendisine yol arkadaşı olarak vermişti.
Ebû Hüreyre'nin (r.a.) Hz. A'lâ'da gördüğünü söylediği üç hal, Bahreyn yolculuğunda olmamıştır. Bunlar onunla olan daha sonraki beraberliklerinde meydana gelmiş kerametlerdir. Çünkü Hz. A'la Peygamberimizden çok sonraları vefat etmiş bir Sahabîdir. Hz. Ömer Alâ bin Hadramî'yi de bu birliğe kumandan tayin ederek onu fetihle vazifelendirmiş, ayrıca bir mektup yazarak kendisine şu hatırlatmada bulunmuştur:
"Cenâb-ı Hak, insanları ve bu varlığı hangi gaye ile yarattığını bize bildirmiştir. Sen de ne için yaratılmış isen o şeye çalış ve başka şeylerden vazgeç. Çünkü dünya geçicidir, âhiret ise ebedîdir. Dünyanın geçici lezzetleri seni ebedî olan âhiret lezzetlerini görmekten alıkoymasın. Allah'ın yasak kıldığı şeyleri işlemekten sakın. İstediği kimseye ilim ve hikmetiyle üstünlük veren Cenâb-ı Haktır. Allah bizi de, seni de kendisine itaat etmeye ve azabından kurtulmaya muvaffak eylesin."[892]
Bahreyn'e ulaşan Hz. A'la, Peygamberimizin mektubunu hükümdara takdim etti. Hükümdar mektubu okuduktan sonra da hatip bir Sahabî olan Hz. A'la onu şu sözlerle İslâmiyete davet etti:
"Ey Münzir! Şüphesiz sen dünya işlerinde büyük bir akla sahipsin. Bak, iyi düşün! Hiç yalan söylemeyen bir kimseyi tasdik etmemek, verdiği sözden hiç caymayan kimseye itimad etmemek, inanmamak sana yakışır mı? İşte böyle olan o ümmî Peygamberdir ki, vallahi aklı başında olan hiç kimse, hiçbir zaman onun emrettiği bir şeyin yasaklanması; onun yasakladığı şeyin de aslında emredilmesi gerektiğini söyleyemez."
Gerek Resülullahın mektubunun, gerekse Hz. A'lâ'nın sözlerinden etkilenen hükümdar Münzir, biraz düşündükten sonra Müslüman olmaya karar verdi ve bunu şu sözlerle ilân etti:
"Elimdeki saltanata baktım; onu, âhiret dışında, sadece dünyaya yarayacak şekilde buldum. Sizin dininize baktım; onun dünyayı da, âhireti de birlikte mütalaa ettiğini gördüm. Kendisinde dünyada rahat bir şekilde yaşama ve âhirette de ebedî bir hayat bulunan böyle bir dini kabul etmeme ne mâni var?"[893]
Bundan sonra A'lâ bin Hadramî (r.a.) bir mektup yazarak bu durumu Resülullaha (s.a.v.) müjdeledi.
Bu haberi alan Peygamberimiz çok sevindi ve Hz. Bahreyn'e vali olarak tayin etti.[894]

Oruçlunun Sürme Çekmesi

277. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah oruçlu iken sürme sürmüştür. [895]

İzah

Araplar gözlerine sürme çekerlerdi. Fakat bu, günümüzde kadınların gözlerine çektikleri sürmeden farklıydı. Resûlullah ve Sahabîler bahsi geçen sürmeyi süslenmek için değil, tedâvî maksadıyla kullanırlardı. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde sürmenin bu özelliğini şöyle bildirmiştir:
"Sürmelerinizin en iyisi ismid denilenidir. Çünkü o gözü temizler, görmeyi artırır, kirpikleri gürleştirir."
Başka bir hadiste de Peygamberimizin bir sürmeliği olduğu, her gece gözüne üçer defa sürme çektiği bildirilir.[896]
Peygamberimizin sürmeyi yatarken kullanması da bunun süslenme maksadıyla olmadığını gösteren bir başka husustur.
Türbüştî, hadiste geçen ismidle ilgili olarak şöyle der:
"Bu, madenî bir taştır. Gözdeki yaşı ve yaraları emer, gözün sıhhatini korur, bilhassa yaşlılarda ve çocuklarda gözün damarlarını kuvvetlendirir."[897]

Borç Vermenin Fazileti

278. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Her borç bir sadakadır."[898]

İzah

Müşterek hayatın vaz geçilmez unsurlarından biri olan borçlanma, insanın en küçük ihtiyaçlarını dahi tanzim eden Kur'ân ve sünnette elbetteki ihmal edilmemiştir. Cemiyet hayatının huzur ve ahenk içerisinde devam etmesi için faizi haram kılan Rabbimiz, yine aynı hikmete binâen zekât, sadaka gibi, karşılıksız borç vermek gibi müesseseleri emretmiştir. Kur'ân-ı Kerimde ehemmiyetine işaret edilerek mü'minlerin ihtiyaç sahiplerine karşılıksız borç para vermeleri şöyle teşvik edilir:
"Sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar ve Allah rızâsı için bağışta bulunmak suretiyle Allah'a güzel bir borç verenlere bunların karşılığını Allah kat kat verecektir. Onlar için pek değerli bir mükâfat da vardır."[899]
Karşılıksız olarak, sırf Allah rızâsı için, feragat ve kardeşlik duyguları içerisinde verilen borca "karz-ı hasen" "güzel borç" denilmesi, güçsüzleri sömürme ve onların sırtından para kazanma esâsına dayalı faizin kötü bir borç olduğunu ifâde eder. Zaten karz-ı hasen, faize alternatiftir.
Peygamberimiz de pekçok hadislerinde mü'minin bir sıkıntısını gidermenin ebedî saadete vesile olduğunu açıklamıştır. İşte yukarıdaki hadislerinde de borcu bir sadaka olarak değerlendirmiş, ümmetini borç vermeye teşvik etmiştir.
Resûlullah (s.a.v.) bir başka hadislerinde de borç isteyenin mutlaka ihtiyacından dolayı istemiş olacağından dolayı karz-ı hasenin sadaka vermekten daha sevap olduğunu ifâde etmiştir.[900]
Burada dinimizin ne zarara uğrama, ne de zarara uğratma şeklindeki bir prensibinden de bahsetmek isteriz. Dinimizde bir yandan borç vermeyi tavsiye ederken, diğer taraftan da borçluya borcunu iyilikle ve zamanında ödemesi tavsiyesinde bulunulmuştur. İmkânı olduğu halde borcu ödememek zulüm olarak telâkki edilmek suretiyle denge temin edilmiş, borç verenin hakkı ve hukuku korunmuştur.
"En seçkinleriniz, borcunu en güzel şekilde ödeyendir"[901]
müjdesiyle de borcu zamanında ödemenin faziletine dikkat çekilmiştir.
Konu ile ilgili geniş bilgi için Faiz Ticâret isimli eserimizin 33-47. sayfalarına bakılabilir.[902]

Allah'ın İsmine Hürmet

279. Ali bin Ebî Tâlib (r.a.) rivayet ediyor:
"Üzeri yazılı hiçbir kağıt yoktur ki, yere atılsın da, Allah meleklerini gönderip onu onların kanatları altına almasın. Bu durum Allah'ın velî kullarından birini göndermesine kadar devam eder. O kul kağıdı alır, kaldırır. Melekler onu kuşatırlar.
Kim Allah'ın isimlerinden birisinin yazılı olduğu bir kağıdı yerden kaldırırsa, Allah da onun ismini illiyyîne yükseltir. Ve anne babası kâfir de olsa onlardan azap hafiletilir."[903]

Fitnelerden Uzak Kalmak

280. Muhammed bin Mesleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Ey Muhammed [bin Mesleme], insanların dünya için birbirleri ile çarpıştıklarını gördüğün zaman kılıcını al ve kırılıncaya kadar Harem'de en büyük bir kaya parçasına vur. Sonra hatâ ile öldürülünceye veya takdir edilmiş bir ölüm gelinceye kadar evinde otur."
Muhammed bin Mesleme diyor ki: "Ben Resûlullahm bana emrettiğini aynen yaptım."[904]

İzah

Hadiste ismi geçen Muhammed bin Mesleme (r.a.) Resûlullahın sevdiği bir Sahabe idi. Peygamberimiz kendisine zaman zaman mühim görevler verirdi. Burada da ona tavsiyede bulunuyor. Muhammed bin Mesleme de (r.a.) bu tavsiyeyi aynen yerine getirdiğini ifâde ediyor.
Hz. Ömer devrinde de pek mühim hizmetlerde bulunan bu büyük Sahabî, Hz. Osman devrindeki fitnelere karışmadığı gibi, Hz. Ali ile birlikte yatıştırıcı rol oynadı.[905]

Resûlullahın Hususiyetleri

281. Abdullah bin Ebî Evfâ (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) çok zikreder, lüzumsuz konuşmaz, namazı uzatır, hutbeyi kısaltır, ihtiyaçlarını görmek üzere, dul kadınlarla ve fakirlerle beraber yürümekten çekinmezdi.[906] Fakir ve kimsesizlerin ihtiyaçlarını görürdü.[907]

Cehenneme Karşı Kalkan

282. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah yanımıza geldi ve,
"Kalkanınızı alın" buyurdu.
Biz, "Gelen bir düşman sebebiyle mi?" dedik. Şöyle buyurdu:
"Cehenneme karşı kalkanınızı alın. 'Sübhanallah, elhamdülillah, lâilâhe illallah ve Allâhü ekber' deyin. Çünkü bunlar, kıyamet günü söyleyenin önünden, ardından yürümek ve onu korumak üzere gelirler. Bunlar, Kur'ân'ın belirttiği 'Baki kalan sâlih ameller'dir."[908]

İzah

Kur'ân'da, "Baki kalan sâlih ameller"in fazileti şöyle bildirilir:
"Doğru yolu kabul edenlerin Allah hidâyetini artırır. Baki kalan salih ameller ise, Rabbinin katında mükâfat bakımından da daha hayırlıdır, akıbetçe de daha hayırlıdır."[909]

Kimler Cennet Kokusunu Duyamaz?

283. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennetin kokusu beş yüz yıllık mesafeden duyulur. Yaptığı iyiliği başa kakan, içki müptelası, anne ve babasına karşı gelen kimse, buna rağmen Cennetin kokusunu duyamaz."[910]

İzah

Bu hadiste mahşer yerinde Cennetin kokusunun beş yüz yıllık mesafeden duyulabileceği bildiriliyor. Başka bir hadiste bu mesafenin bin yıl olduğu bildirilir.[911]
Buna rağmen bâzı kimseler Cennetin kokusunu duyamayacaklardır. Yukarıdaki hadisde mahşer yerinde bu kokuyu duyamayacaklardan üç grup sayılıyor. Başka hadislerde de Cennetin kokusunu duyamayacak olan başka kimseler sayılıyor. Bunlardan bâzıları şunlar:
1. Lüzumsuz olarak kocasından boşanma isteğinde bulunan kadın,[912]
2. Müslümanların işini üzerine alıp kendisini gözetip koruduğu gibi onları korumayan idareci.[913]
3. İslâm ülkesinde yaşayan, Allah ve Resulünün zimmetinde olan gayr-i müslimleri öldürenler,[914]
4. Peygamberimiz adına yalan söyleyenler,
5. Kendilerini miras ve başka menfaatler için babalarından başkasına nispet edenler,
6. Âhiret ameliyle dünyalık isteyenler.[915]
7. Tesettüre dikkat etmeyen kadınlar.[916]

Cehennemde Bir Araya Gelmeyecek Olanlar

284. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Birisi diğerine zarar vermek suretiyle iki kişi Cehennemde bir araya gelmez. Bir Müslüman bir kâfiri öldürmüş, sonra da Müslümanlara istikameti gösteriyor. Kendisi de ifrat ve tefritten sakınarak yaşıyor.
Mü'minin Allah yolunda maruz kaldığı tozla Cehennem ateşi birleşmez.
Mü'minin kalbinde iman ile hased birleşmez."[917]

İzah

Hadis, kâfiri öldüren, Müslümanlara istikameti gösteren, kendisi de istikamet üzere yaşayan bir mü'minin Cehenneme girmeyeceğini veya eğer cezayı hak etti ise en azından öldürdüğü kâfirle aynı yerde olmayacağını ifâde ediyor.
Bâzıları bu rivayetin herhangi bir râvi tarafından değiştirilmiş olabileceğini söylerler. Onlara göre hadisin doğru rivayeti şöyledir:
"Bir kâfir bir mü'mini öldürür de sonra da hidayeti bulursa...."
Hadisin ikinci kısmında Allah yolunda gayret gösteren bir mü'minin Cehenneme girmeyeceği nazara veriliyor.
Son kısımda da mü'minin kalbinde iman ile hasedin birleşmeyeceği bildiriliyor. Yani mü'min hasetçi olmaz. Diğer bir ifâdeyle, hased mü'minin sıfatı değildir. Çünkü hased İslâmiyetin yasakladığı çirkin huylardandır. [918]

Canlı Hayvanı Hedef Yapmak

285. Said bin Cübeyr (r.a.) rivayet ediyor:
İbni Ömer ile yürüyordum. Bir topluluğa rast geldik. Bir kuşu dikmişler hedef alıyorlardı. İbni Ömer şöyle dedi:
"Böyle yapana Allah lanet etmiştir. Ben Resûlullahın (s.a.v.) canlı bir hayvanı hedef tahtası olarak kullanmayı yasakladığını işittim."[919]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis, "Hiçbir canlıyı hedef edinmeyin" şeklinde gelmiştir.
Hadisin başka bir rivayette atıcıların kuşun sahibine boşa attıkları her ok karşılığında para verdikleri kayıtlıdır.[920]

Peygamberimizin Damadı: Hz. Osman

286. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah bana kızımı Osman ile evlendirmemi vahyetti."[921]

İzah

Hz, Osman ilk Müslümanlardandı. Peygamberimizin çok sevdiği birisiydi. Bu sevgi sebebiyledir ki, Resulüllah Allah'ın vahyi üzerine Kızı Hz. Rukiyye'yi ona nikahladı.
Bedir Savaşı esnasında Hz. Rukiyye vefat etti. Peygamberimiz yine Allah'ın emri gereği diğer kızı Ümmü Gülsüm'ü de (r.a.) ona nikahladı. Bundan sonra Hz. Osman "Zinnûreyn" yani "iki nur sahibi" olarak anıldı.
Hicretin 9. yılında Hz. Ümmü Gülsüm de vefat etti. Resûlullah (s.a.v.),
"Şayet on tane daha kızım olsaydı hepsini teker teker Osman'a nikâhlardım" buyurarak onu teselli etti.
Peygamberimizin yukarıdaki hadiste,
"Allah kızımı Osman ile evlendirmemi vahyetti" buyurulması, Hz. Osman'ın Allah katındaki faziletini gösterir.[922]

Hüreym Bin Fâtih'in (r.a.) Fazileti

287. Hüreym bin Fâtik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah benim hakkımda,
"Hüreym ne iyi bir genç! Saçını kısaltsa, elbiselerini de yere sürünmekten kurtarsa" buyurdu.
Saçımın uzunluğu kulaklarımı geçmez. Elbisem de topuklarımdan aşağıya geçmez.[923]

İzah

Hüreym (r.a.) Irak tarafında iken, karanlığın iyice bastığı bir zamanda gaybdan şöyle bir ses işitmişti:
"Vah! Vah! Allah sana acısın, Allah'a sığın. O İzzet ve Celâl sahibidir. Beka ve şeref Onundur."[924]
Hüreym Medine'ye döndüğünde, Resûlullahın da aynı şeyleri söylediğini duyarak Müslüman oldu. Bedir Savaşına katıldı.
Hz. Hüreym, Resûlullahın kendisinde gördüğü gurur ve kibir alâmeti olan iki şeyi ikaz etmesi üzerine, "Çok doğru söylüyorsun yâ Resûlullah" diyerek hemen gitmiş, saçını ve elbisesini kısaltmıştır. Kendisinin bildirdiğine göre bir daha eski haline asla dönmemiştir.
Hüreym (r.a.) Hz. Muâviye zamanında vefat etti. Allah kendisinden razı olsun.[925]

Teyemmüm Kolaylığı

288. Selman el-Fârisî (r.a.) rivayet ediyor:
"Toprağa meshedin [teyemmüm edin]. Şüphesiz o size karşı iyilikseverdir."[926]

İzah

Hadiste emredilen teyemmüm, bir çeşit manevî temizliktir. Su bulunmadığında veya kullanılmasına imkan olmadığı zamanlarda, temiz olan toprak veya toprak cinsinden bir şey ile manevî pislikten temizlenmek maksadıyla yüzü ve dirseklere kadar elleri meshetmektir.
Teyemmüm,
"Su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin. Yüzünüzü ve ellerinizi o toprakla meshedin"
ifadesiyle Kur'ân'da da emredilir. Ve âyetin devamında
"Allah size güçlük çıkarmak istemez" buyurularak teyemmümün bir kolaylık olduğu nazara verilir.[927]
Bu kolaylık sadece Peygamberimizin ümmetine verilmiştir.[928]
Toprağın insana karşı "iyiliksever" olması mecazdır. İnsanın topraktan yaratıldığı, toprağın insana düşek olması insanın yine ona döneceği hususu hatırlatılmaktadır.[929]

Yasin Sûresinin Fazileti

289. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim gündüz veya gece Yâsîn Sûresini Allah'ın rızâsını gözeterek okursa, günahları bağışlanır."[930]

İzah

Hadiste faziletine dikkat çekilen Yâsîn Sûresi, Mekke'de nazil olmuştur. 83 âyettir. Bu sûrenin faziletini bildiren pekçok hadis vardır. Bu hadislerden birinde herşeyin bir kalbinin bulunduğu, Kur'ân'ın kalbinin de Yâsîn Sûresi olduğu bildirilmiştir.[931]
Kur'ân'ın bütün sûre ve âyetlerinin etrafında döndüğü dört temel esas vardır. Bunlar: (1) Allah'ın varlık ve birliğinin ispatı, (2) peygamberlik müessesesinin ispatı ve Peygamberimizin peygamberliğinin hakkaniyeti, (3) öldükten sonra dirilme gerçeğinin zihinlere nakşedilmesi (4) ve adalet. Yâsîn Sûresine baktığımızda Kur'ân'ın bu dört esasını kendinde topladığını, bilhassa tevhid ve haşir, yani öldükten sonra dirilme delillerine ağırlık verdiğini görürüz.[932]

Allah Peygamberimizi Koruyordu

292. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
Amcası Abbas Resûlullahı koruyanlardandı.
"Ey Resul, Rabbinden Sana indirileni insanlara bildir. Bunu yapmazsan elçiliğini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur" [933]âyeti nazil olduğunda, Resûlullah korumayı kaldırdı.[934]

İzah

Tirmizî ve Müstedrek'te "Ey insanlar, artık gidebilirsiniz. Çünkü Allah beni korumayı deruhte etti" ziyâdesi vardır.
Gerçekten de Allah pekçok defalar Habibini düşmanlardan korumuştur. Bunun pekçok misâlinden iki misâl zikredeceğiz.
Zâtü'r-rika gazvesi esnasında Resûlullah bir ağacın gölgesi altına çekilmişti. Kılıcını üstüne astı. Sinsice yaklaşan bir müşrik kılıcını alarak kınından çıkardı ve Resûlullaha "Benden korkuyor musun?" dedi. Resûlullah (s.a.v.),
"Hayır" dedi.
Müşrik, "Peki şimdi seni elimden kim kurtaracak?" diye sordu. Peygamber Efendimiz,
"Allah kurtaracak. Bırak kılıcı" dedi.
Müşrik o anda neye uğradığını şaşırdı. Elindeki kılıcı derhal bıraktı.[935]
Tebbet Sûresi nâzil olup bu sûrede Ebû Lehep ve hanımı Ümmü Cemil Cehennemle tehdit edilince Ümmü Cemil buna çok kızdı. Eline koca bir taş alarak, "Bunu Muhammed'in kafasına vuracağım" dedi. Sonra da Peygamberimizi aramaya çıktı.
Resûlullah (s.a.v.) o sırada Hz. Ebû Bekir ile birlikte Kabe'nin yanında oturuyordu. Ebû Bekir (r.a.) onu elinde taş ile geldiğini görünce, Peygamberimize bir zarar vermesinden korktu, "Yâ Resûlallah," dedi. "Bu Ümmü Cemil'dir. Eziyet edici biridir. Sana doğru geliyor. Sana bir zararı dokunmadan kalkıp gitsen" dedi.
Resûlullah,

"O beni göremez" buyurdu. Gerçekten de Cenâb-ı Hak Sevgili Habibini onun gözünden gizledi. Ümmü Cemil Hz. Ebû Bekir'i gördü, ona "Ey Ebû Bekir, arkadaşın nerede?" diye sordu. Fakat onunla beraber oturan Peygamber Efendimizi göremedi. Sonra da çekip gitti.
Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.) Peygamberimize döndü ve "Ey Allah'ın Resulü, o seni göremedi mi?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Evet, beni görmedi. Allah onun gözlerini aldı, beni göremez hale getirdi" buyurdu.[936]

Söz Vermenin Ehemmiyeti

291. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Söz borçtur."[937]

İzah

İslâm doğruluk dinidir. Ya yalancılıktan, ya ihmalkârlıktan doğan sözünde durmama huyu, şuurlu Müslümana yakışmayan bir davranıştır. Gerek âyet-i kerimelerde, gerekse hadis-i şeriflerde bu mesele üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Meselâ Kur'ân-ı kerimde, "sözünü yerine getirme" ve "anlaşmalara sâdık kalma" gerçek iyilikler arasında sayılmıştır.[938]
Mü'minûn Sûresinde de Müslümanın sözünde durması gerektiği şöyle ikaz edilir:
"O mü'minler ki, Allah'a ve kullara karşı olan emânet ve mes'uliyetlerini yerine getirirler ve sözlerinde dururlar."[939]
Kur'ân'da sözünde durmak ısrarla emredilirken ve gerçek iyilikler arasında sayılırken konu üzerinde doğruluk rehberi Resûlullah da (s.a.v.) hassasiyetle durmuştur. İzahını yaptığımız hadiste, "sözün bir borç" olduğunu bildirirken, bir hadislerinde de sözünde durmama vasfını iki yüzlü münafıklara yakıştırır ve bunun münafıkların vasfı olduğunu bildirir.[940]
Evet, insanın birine söz vermesi ve vaadde bulunması, sahibi için artık bir mes'uliyettir. Çünkü verilen sözle veya yapılan anlaşma ile karşı tarafa maddî veya manevî birşeyler bekler duruma gelmiştir. Söz yerine getirilmediğinde onların maddî ve manevî zarara, en azından hayal kırıklığına uğraması söz konusudur. Bunun içindir ki, İsrâ Sûresinde,
"Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz mes'uliyet gerektirir"
buyrularak meselenin ehemmiyetine dikkat çekilmiştir.[941]
Ancak kişi meşru mazeretlere binâen sözünü yerine getirememiş olabilir. Sözünü yerine getirmek hususunda gayret gösterdiği halde buna muvaffak olamayan kimse için bir mes'uliyet yoktur. Peygamberimiz bununla ilgili olarak da şöyle buyurur:
"Birisi bir mü'min kardeşine söz verir, fakat zarurî bir sebepten dolayı yerine getirmezse, bunda bir mes'uliyet yoktur."[942]

Namaz Kılanan Önünden Geçmek

292. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Namaz kılan birinin önünden geçen kimse bunun ne kadar günah olacağını bilseydi, bir yıl ayakta durması onun önünden geçmek için attığı adımdan daha iyi olurdu."[943]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda, hadis şöyledir:
"Namaz kılanın önünden geçen kimse, ne kadar günah işlediğini bilseydi kırk beklemeyi bundan daha hayırlı bulurdu."
Hadiste geçen "kırk bekleme" ile kırk gün mü, ay mı, sene mi?" kast edildiği bilinmemektedir.
İbni Mâce'nin bir rivayetinde de hadis "yüz sene yerinde durması" şeklinde gelmiştir.
Konu ile ilgili bir başka hadis ise şu mealdedir:
"Namaz kılanın önünden geçen kimse ne derece günah işlediğini bilmiş olsaydı, uyluğunun kırılmasına razı olur da onun önünden geçmezdi."[944]
İşte bütün bu hadisleri göz önünde bulunduruna Hanefî ve Mâliki mezhebi âlimlerine göre namaz kılanın önünden geçmek haramdır. Dolayısı ile namaz kılanın önünden kasdî olarak geçen kimse günahkâr olur.
Namaz kılanın önünden geçmenin günah olmasının sebebi, namaz kılanın huşûunu bozduğu içindir. Ayrıca, günah, kasdî olan geçişler içindir.
Sütre gerisinden geçmekte, geçilecek başka bir yer yoksa ve önde boş saf varken safı doldurmak için geçmekte de bir günah yoktur.
Kasdî olarak namaz kılanın önünden geçen kimse günahkâr olacağı gibi, herkesin gelip geçtiği yerde önüne bir sütre koymadan namaza duran kimse de günahkâr olur.
Şafiî mezhebine göre ise namaz kılanın önünden geçmek ne haram, ne de mekruhtur. Fakat namaz kılanın önünden geçmemek uygun olur.
Hanbelîlere göre de, başka bir yerden geçmek mümkün olduğu halde namaz kılanın önünden geçmek mekruhtur. Başka geçilecek yer yoksa mekruh değildir.
Şafiî ve Hanbelîlere göre halkın gelip geçeceği yerde namaza durmak mekruhtur. Önünden geçen olsun, olmasın fark etmez.[945]

Resûlullah Cuma Günü Özel Olarak Giyinirdi

293. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) Cuma günlerinde giyindiği iki elbisesi vardı. Cumadan sonra onları katlar ertesi Cuma'ya kadar kaldırırdı.[946]

İzah

Peygamberimiz (s.a.v.) Cuma gününe ayrı bir ehemmiyet verirdi. Çeşitli hadislerinde ümmetine o gün gusletmelerini istemişti. Bu hadiste de onun Cuma günü için giyimine de özel bir itina gösterdiğini, sadece Cuma günü giymek üzere elbisesi bulunduğunu öğreniyoruz. Bu elbiselerden birisinin cübbe, diğerinin de hırka olduğu bildirilir. Bu da aslında tek kat elbise demektir.
Onun Cuma günü giymek için özel elbise ayırması, fazla elbisesi olmasından kaynaklanmıyordu. Çünkü Resûlullahın başka günlerde giymek için sadece bir takım elbisesi vardı.[947]

Devlet Başkanlarının Kureyş'ten Olması

294. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"İmamlar [devlet başkanları] Kureyştendir. Onların iyileri iyilerine kötüleri de kötülerine idarecilik ederler.
Her şeyin bir hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını veriniz. Başınıza burnu kesik Habeşli bir köle de idareci tayin edilse, Müslümanlığınız ile boynunuzun vurulması arasında tercih yapma zorunda bırakılmadıkça söz dinleyin ve ona itaat edin. Biriniz Müslümanlığı ile boynunun vurulması arasında tercih etme durumunda bırakılırsa, boynunu uzatsın anası ağlayasıca! Çünkü İslâm gittikten sonra ne din kalır, ne âhiret."[948]

İzah

Hadisin birinci kısmında imamların Kureyş'ten olduğu bildirilir. Burdaki imamet hilâfet, yani devlet başkanlığıdır. Bu husus âlimler arasında ihtilaflı bir konudur.
İmam-ı A'zam, İmam Şafiî, Eş'ârî, Mâturidî, Bakıllânî, Abdulkâhir Bağdadî, Gazâlî, Nesefî, Şehristânî, İbni Teymiye gibi bâzı âlimler, hilâfet hakkının Kureyşlilerin olduğunu savunurlar. Bu âlimler, gerek izahını yaptığımız hadisi, gerekse konu ile ilgili başka hadisleri görüşlerine delil olarak zikrederler. Bununla ilgili bir başka hadis şu mealdedir:

"İnsanlardan iki kişi kaldığı müddetçe hilâfet, Kureyş'de devam edecektir."[949]
Bu âlimler çeşitli hadisleri görüşlerine delil gösterdikleri gibi, Peygamberimizin vefatından sonra yapılan halife seçiminde Hz. Ebû Bekir'in "İmamlar Kureyş'tendir" sözünü ve buna kimsenin itiraz etmemesini de delil olarak zikrederler.
Gerek dört halifenin, gerek Emevî halifelerinin, gerekse Abbasî halifelerinin Kureyş kabilesinden olmaları da, zikre değer bir husustur.
Alimlerin çoğunluğu hilâfetin Kureyş kabilesinin hakkı olduğunu söyleseler de, böyle bir hakkın olmadığını savunan veya bunu bir zamanla sınırlayan âlimler de vardır.
Ubeydullah bin Mes'ud el-Buhârî, (ö. 1346.) "Zamanımızda Kureyşlilik şartı düşmüştür" der. Kadı İci de Mevakıf 'da neseb unsurunu üstünlük ölçüsü olarak tanımadığını yazar.
Hilâfetin Kureyşliliğinin şarta bağlı olduğunu söyleyenden biri de İbni Haldun'dur. Bu zât, Kureyş'in kuvvetli bir kabile olduğunu, bütün Arap kabilelerinin Kureyşi dinlediğini, Kureyşten başka bir kabileden seçilecek halifeye bütün Arapların itaat etmelerinin zor olduğunu izah ettikten sonra, netice olarak şöyle der:
"Sonraki yıllarda iki devlette de (Emevîler ve Abbâsilerde) hilâfet çözüldü ve Arapların asabiyeti tümüyle parçalanıp darmadağın oldu. Şimdi, Kureyş'ten olmanın şart koşulmasının, onların sahip bulundukları asabiyet ve galibiyet nedeniyle, anlaşmazlıkların önlenmesi için olduğu sabit olduğuna göre; Şâfiî'nin de hükümleri özel olarak belirli bir nesle, bir çağa ve bir ümmete vermeyeceğini bildiğimize göre; bu şartın ancak yeterlilik dolayısıyla koşulmuş olabileceğini öğrenmiş bulunuyoruz. Biz de bunu böylece ele alıp Kureyşli olmaktan maksadın ne olacağını öğrenebilmek için, kapsamlı illeti (sebebi) araştırmaya koyulduk. İşte bu illet de; asabiyetin varlığıdır.'"[950]
İbni Haldun'un konu hakkındaki görüşlerine genişçe yer veren Abdülkadir Udeh, bu görüşü şöyle yorumlar:
"Geçen açıklamalardan anlaşılıyor ki, İbni Haldun'a göre, imametin Kureyş'e ait görülmesinin nedeni, Kureyş'in güçlü ve kalabalık olmasıdır. Ona göre, Kureyş'in gücünün kaybolması ve çoğunluğunu yitirmesiyle bu hakkı da ortadan kalkar. Bunun anlamı, onun Kureyşli olmayı, kuvvet ve çoğunlukla yorumlaması demektir. [Yani arkası kuvvetli ve çoğunluğa sahip olan her hangi kavimden birisi, şayet şartların] taşıyorsa halife olabilir.][951]
Nitekim Hz. Ebû Bekir'in halife seçiminde "Bütün Araplar halifelik işinde Kureyş kabilesinden başkasına razı olmazlar" sözü de, İbni Haldun'un görüşüne kuvvet vermektedir. Çünkü bu söz, Arapların ancak Kureyş kabilesinden birisine itaat edip onun idareciliğini tanıyacaklarını ifâde eder.
Hilâfetin Kureyşlilere âitliğinin her zaman için geçerli bir hüküm olmadığını savunan âlimlerden birisi de Dr. Tâhâ Hüseyin'dir. Bu zat da meseleye farklı bir açıdan yaklaşır. Ona göre Hz. Ebû Bekir halife seçiminde Ensara: "İmamlar Kureyş'tendir" derken hiçbir sınırlama olmaksızın İmametin Kureyş'e âit olduğunu kastetmemiştir. Gerek Hz. Ebû Bekir, gerekse orada bulunan Muhacirlerden Hz. Ömer ve Hz. Ebû Ubeyde bin Cerrah bununla başkalarından önce Müslüman olan Muhacirleri kastediyor ve onları düşünüyorlardı. Çünkü Muhacirler canlarıyla, mallarıyla, fakirlik ve sıkıntı zamanlarında Mekke'de dâvasını yayması için Resûlullaha destek olmuşlardı. Hz. Ebû Bekir Ensara: "İmamlar Kureyştendir" derken Kureyş'in bu mümtaz kesimini kastediyordu. Bu kesim ki herkesten önce Müslüman olmuş, hem Mekke'de, hem de Medine'de Peygamberimizle birlikte cihad etmişlerdi.
Abdülkadir Udeh, Dr. Tâhâ Hüseyin'in bu görüşüne yer verdikten sonra bu sözleri şöyle yorumlar:
"Dr. Tâhâ Hüseyin'in bu söylediklerinin anlamı şudur: Kureyş'in bu mümtaz kesiminin, İslama en önce giren, fitne zamanlarında Mekke'de, güçlü olunduğu zaman da Medine'de Hz. Peygamberle cihad eden kesiminin ortadan kalkmasıyla, böyle bir şartın gereği ve yeri yoktur."[952]
İbni Haldun ve Tâhâ Hüseyin'in dikkat çektiği, Udeh'in buna katıldığı gibi, "Hilâfetin Kureyşliliğinin" ilk Müslümanlar için geçerli olduğunu kabul etmemize bir engel yoktur. Ayrıca konuyu böyle anlamamıza sebep olan hadisler de vardır. Bunlara biraz sonra yer vereceğiz. Burada sadece birini nakletmek istiyoruz:
Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadislerinde,
"Benden sonra hilâfet ancak otuz sene devam edecektir. Ondan sonra padişahlık devri başlar" buyurmuştur. Hadisin diğer bir rivayetinde,
"Otuz seneden sonra Allah mülkünü, o kullarının idaresini dilediği kimseye verir" buyurulmuştur. Peygamberimiz "İmamlar Kureyş'tendir" derken, hilâfetin sona erme zamanına kadar olan imamları kastetmiş olabilir. Toplam olarak otuz yıl hilâfette bulunan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve Hz. Hasan Kureyş'tendi.5
İbni Haldun'a ve Dr. Tâhâ Hüseyin'in yorumlarına katılan Udeh, kendisi de mühim bir noktaya dikkat çeker ve şöyle der:
"Daha önce anmış olduğumuz hadislerin tümünün anlamı birdir. Şu anlamda ki, hepsi imameti Kureyş'e âit olarak göstermişlerdir. Fakat onların bir kısmında kabule değer bir takım ziyâdelikler bulunmaktadır. Bu ziyâdelikler, devlet yöneticiliğinin kayıtsız şartsız Kureyş'e âit olmadığını, bu işin onlara ancak Allah'a itaat ettikleri ve emri üzerinde dosdoğru yürüdükleri zamana âit olacağını, Ona isyan etmeleri halinde ise imametteki haklarının düşeceğini kesin olarak ortaya koymaktadır.[953]
"İki kişi kalmış olsa bile devlet yöneticiliği Kureyş arasındadır"
hadisi, "İmamlar Kureyş'tendir" hadisi gibi mutlak olarak bize kadar gelmiştir. Ancak bu iki hadîs de, diğer hadislerde sözü edilen, Allah'a itaat etmeleri ve Onun emirlerini uygulamaları ile kayıtlıdır. Kureyş'in imametteki haklarının düşmesinin anlamı da, Kureyş'ten asla imam olmayacağı anlamında değildir. Bu, imametin Kureyş'in tekelinde olmayacağı demektir. Buna göre imamın Kureyşli olması da, olmaması da caizdir."
Abdülkadir Udeh'in konu ile ilgili dikkat çektiği bir diğer husus da, "Kureyşliler size karşı doğru oldukları müddetçe sizler de onlara karşı dosdoğru olun" hadisiyle, "Kureyş'i öne geçirin, onun önüne geçmeyin" mealindeki hadislerden başka konu ile ilgili diğer bütün hadislerin "haber sîgasıyla" gelmiş olmasıdır. Bu iki hadis ise "emir sîgasıyla" gelmiştir. Haber sîgasıyla gelen hadisler hüküm değildir. Sadece Kureyş'in gelecekteki durumunu haber vermekte ve onların karşılaşacakları şeyleri bildirmektedir. Udeh, haber sîgasıyla gelen hadislerin ifâde ettikleri toplu mânâyı şöyle toparlar:
"İnsanlardan iki kişi kalmış olsa bile, Allah'a itaat ettikleri sürece, imamet onların arasında olacaktır. Allah'a âsi oldukları takdirde ise, Allah onların üzerine onları bu işten uzaklaştıracak kimseleri musallat eder. Emir sîgasıyla buyurulmuş diğer iki hadise gelince; bunlar, Allah'ın emirleri üzerinde dosdoğru kaldıkları sürece, ümmetin Kureyş'e karşı takınması gereken tavrı ortaya koymak için söylenmiştir."[954]
Udeh'in haber sigasıyla, yani Allah'ın bildirmesi ile istikbalde olacak hadiseleri haber verme kabilinden olduğunu söylediği hadislerden bâzıları şunlardır:
"İmamlar [devlet başkanları Kureyştendir. Sizin üzerinizde benim hakkım vardır. Onların da benim gibi sizin üzerinizde hakları vardır. Ancak bu hak, kendilerinden merhamet istendiği zaman merhamet ettikleri, söz verdiklerinde yerine getirdikleri, hükümlerinde âdil oldukları, müddetçe vardır. Eğer aralarında böyle yapmayanlar olursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerine olsun."[955]
Taberânî'nin rivayet ettiği metnin son kısmı şöyledir:
"...Paylaştırdıklarında adaletle hareket ettikleri müddetçe, devlet yöneticiliği Kureyş'in içindedir."
"Ey Kureyşliler! Allah'a âsi olmadığınız sürece devlet yönetiminin ehli sizlersiniz. Ona isyan edecek olursanız—elindeki değneği göstererek—bu değneğin kabuğunun soyulması gibi, Allah sizi bundan uzaklaştıracak kimseleri musallat eder."
Râvi, Peygamberimizin değneğin kabuğunu soyduğunu bildirir.[956]
"Şu hilâfet Kureyşin elinde bulunacaktır. Onlar dinî vecibelerini yerine getirdikleri müddetçe, hiçkimse onlara düşmanlık edemeyecektir. Ne zaman ki dine bağlılıktan ayrılırlar, o zaman Allah Kureyş'i yüz üstü sürçtürür, rezil eder."[957]
"Devlet reisleri adaletle hükmettikleri takdirde Kureyş'tendir. Onlar anlaşma yaptıklarında gereğini yerine getirirler, yardımları istendiğinde bunu esirgemezler."[958]
Görüldüğü gibi bu hadisler gaybî haberler çeşidindendir. Peygamberimiz burada sayılan şartları yerine getirdikleri müddetçe hilâfetin Kureyş'in elinde devam edeceğini, aksi takdirde Allah'ın bu nimetini onlardan alacağını, üzerlerine başkalarını musallat edeceğini bildirmiştir.
Zikrettiğimiz hadislerin birinde geçen,
"Ona isyan edecek olursanız—elindeki değneği göstererek—bu değneğin kabuğunun soyulması gibi, Allah sizi bundan uzaklaştıracak kimseleri musallat eder"
tehdidi aynen gerçekleşmiştir. Abbasîler devrinin sonraki yıllarında halifeler "kabuğu soyulan ağaca" benzemişlerdir. Halifeler çocuk gibi bâzı basit şeylerle oyalanmışlar, işleri başkaları yürütmüştür.
Burada iki hadis üzerinde daha durmak istiyoruz. Bunlar:
"Kureyş sizin için istikamet üzere oldukça, siz de onlar için istikametli olun. Onlar istikametli olmazlarsa kılıçlarınızı omuzlarınıza koyup çoğunu helak edin. Bunu yapmazsanız çok çalışıp az kazanan bedbaht çiftçiler olun."[959]
"Bu iş [hilâfet] Himyerîlerin elinde idi. Allah onlardan alıp Kureyş'e verdi. Tekrar onlara dönecektir."[960]
İbni Hacer son hadisle ilgili olarak meâlen şöyle bir değerlendirmede bulunur:

Hadiste de haber verildiği gibi, Allah Himyerîlerin elinden alarak hilâfet vazifesini Kureyşlilere verdi. Fakat onlar bu nimete olan liyakatlarını kaybettiklerinde Deylemliler galip geldiler. Kureyşlileri sıkıştırdılar. Bundan sonra halifenin yetkisinde sadece hutbe okumak kaldı. Zorbalar memleketi aralarında paylaştılar. Sonunda hilâfet Kureyşlilerin elinden çıktı. Bâzı yerlerde halifenin kuru bir adı kaldı.[961]
İmamların Kureyş'ten olmaları hadisinin zamanla kayıtlı olduğunu görüşünde olan âlimlerden birisi de, Mevdûdî'dir. Mevdudî, Ebû Hanife'nin "İmamlar Kureyşten olmalıdır" görüşünü naklettikten sonra şöyle der:
"Hemen ilâve edelim ki, bu fikir ve rey, İslâmî hilâfetin, Şeriat gereğince, yalnız has bir kabilenin kanunî hakkı olduğu mânâsına gelmez. Bu düşüncenin gerçek sebebi, o devre ait olan şartlardır. Zira bütün Müslümanları bir araya getirebilmek için halifenin Kureyş'ten olması fikri, bu hususta tek çare olarak düşünülmekteydi." Mevdudî daha sonra İbni Haldun'un konu ile ilgili görüşüne yer verir. İbni Hacer'in Fethü'l-Bâri' isimli eserinden nakille "Hilâfet hususunda, Kureyşliler için de bâzı şart ve vasıflar aranacaktır" der ve bundan şu neticeyi çıkarır:
"Kureyş'in sahip olması icab eden bu şart ve vasıflar ortadan kalkınca, hilâfetin, Kureyşten olmayan birinin elinde bulunması imkânı dâima mevcut demektir."[962]
İmamette Kureyşliliğin şarta bağlı olduğunu savunanlardan birisi de Prof. Dr. Muhammed Hamidullah'tır. Delili de, Hz. Ömer'in yerine birisini tayin etmeleri söylendiğinde, "Şayet Ebû Hüzeyfe'nin kölesi Salim hayatta olsaydı, Onu halife tayin ederdim" sözüdür. Salim (r.a.) Kureyş'ten değildi. Dolayısıyla Hz. Ömer Kureyş'in dışında başka bir kabileye mensup birisinin halife olabileceğini caiz görmektedir. Hamidullah sonra şöyle der:
"Acaba Hz. Ömer (r.a.) bu sözü söylerken, Hz. Peygamberin (s.a.v.)'in, 'İmamlar Kureyş'tendir' hadis-i şerifini biliyor veya hatırlıyor muydu? Şayet bu hadisi biliyor idiyse, niçin böyle bir söz kullandı? Bunu bilmiyoruz. Muhtemelen, Hz. Ömer (r.a.), bunu biliyordu. Ve buna rağmen Hz. Huzeyfe'nin kölesinin hilâfete lâyık olduğunu düşünüyordu."
"Hz. Peygamber (s.a.v.), 'İmamlar Kureyş'tendir' sözünü o günkü şartlar muvacehesinde söylemiştir. Çünkü o biliyordu ki, Araplar ancak Kureyş'ten olan birini kabul ederler."[963]
Bediüzzaman da asrımızda hilâfetin bir şahıs meselesi olmayıp İslâm âleminin katılımıyla teşkil edilecek bir meclisle bu otoritenin deruhte edileceğini savunur. Onun bu konudaki görüşleri ile ilgili tafsilatlı bilgiyi Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında İslâm ve Hilâfet isimli eserimizin 404-414. sayfalarında bulabilirsiniz.
Bu izahlardan sonra sanırız mesele netleşmiştir. Biz de ikinci görüşü tercih ediyoruz. Yani Peygamberimiz "İmamlar Kureyş'tendir" sözünü o şartlar için söylemiştir. Hakikaten bu hadis o zaman için büyük bir fitneyi önlemiş, Müslümanları en kuvvetli kavim etrafında birleştirmiştir. Fakat sonraları Kureyş bu lütfa liyakatını kaybetmiş, naklettiğimiz hadislerde de dikkat çekildiği gibi, Yüce Allah da onlardan bu nimeti almıştır. İslâmiyetin hilâfet müessesesi hiçbir şahsın, hiçbir sülâlenin, hiçbir kavmin ve hiçbir milletin tekelinde değildir. Zaten "Hilâfet Kureyş'in hakkıdır" diyen âlimler de hilâfeti zorla ele geçiren kimsenin, hangi kabileden olursa olsun, hilâfetinin caiz olduğunu söylemişler, çelişkiyi de zaruretle izah etmişlerdir.[964]
Günümüzde hangi milletten olursa olsun, isterse dahi olsun, bir kişinin iki milyarı aşan Müslümanları idare etmesi ve bunda nin üzerinde anlaşabilecekleri bir şahıs bulmak imkansızdır. Faraza bulunsa bile onun hilâfeti sembolik olmaktan öteye geçemez. Artık Müslümanların halifesi bir şahıs değil, meşveret-i şer'iyyenin hâkim olduğu ve bütün İslâm âleminin temsilcilerinin bulunduğu bir meclis olmalıdır.
Hadisin ikinci bölümünde geçen, *"Her hak sahibine hakkını veriniz"* ifâdesi "Allah'ın farz kıldığı haklarını" mânâsındadır. Meselâ idareciye itaat farzdır. Bu bir âyette şöyle emredilir:
"Ey iman edenler! Allah'a, Resulüne ve sizden olan idarecilere itaat ediniz."[965]
Âyetteki "sizden" tabiri, itaatte ölçüyü koymakta, idarecinin Allah ve Resulü yolunda olması gerektiğini belirtmektedir. Diğer taraftan, bu itaat her hususuda kesin itaat değildir. İdareciye itaat edilmeyecek durumlar da vardır. Bunu şu hadisten öğreniyoruz;
"Müslüman bir kimse, hoşuna gitsin, gitmesin, bütün işlerde günah olmadıkça, idarecinin emirlerini dinlemek ve itaat etmek mecburiyetindedir. Eğer idareci günah olan bir hususu emrederse, o zaman onu dinlemek ve itaat etmek gerekmez."[966]
Bununla ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"İdarecide açık bir inkâr görür ve bunu da Allah'ın kitabından bir delile dayandırıra" sanız, o zaman itaat etmek söz konusu olmaz."[967]
İdarecinin burnunun kesik olması, renginin başka olması, bu itaate mâni değildir. Nitekim izahını yaptığımız hadiste "burnu kesik Habeşli bir köle" ifâdesi geçmektedir. Hadisin bu kısmı diğer hadis kitaplarında da şu ifâdelerle rivayet edilir:
"Size idareci kılınan kişi isterse başı siyah bir üzüm tanesine, benzeyen Habeşli bir köle olsun, aranızda Allah'ın kitabını uyguladıkça emirlerine kulak veriniz, onlara itaat ediniz."[968]

Peygamberimizin Ümmetini İkazı

296. Ebû Bekrete (r.a.) rivayet ediyor:
"Benden sonra dönüp birbirinizin boynunu vuran kâfirler olmayın."[969]

İzah

Hadis, "Benden sonra küfre dönüp de birbirinizin boynunu vurmayın" şeklinde de tercüme edilmiştir.
Peygamberimiz bu sözlerini Veda Haccı esnasında yaptığı bir konuşmanın sonunda söylemiştir. Bu konuşmanın Buhârî'de geçen şekliyle tamamı şöyledir:
Resûlullah (s.a.v.),
"Ey ahali! Hangi ayı daha çok hürmete değer biliyorsunuz?" buyurdu.
Sahabîler, "Şu içinde bulunduğumuz ay değil mi?" dediler.
Peygamberimiz (s.a.v.),
"Peki hangi bölgeyi daha çok hürmete değer biliyor sunuz?" buyurdu.
Onlar, "Şu şehrimiz değil mi?" dediler.
Resûlullah,
"Hangi günü daha çok hürmete değer biliyorsunuz?" diye sordu.
Sahabîler, "Şu içinde bulunduğumuz gün değil mi?" dediler. Bundan sonra Resûlullah sözlerine şöyle devam etti:
"Öyle ise şunu kesin olarak bilin ki, Allah Teâlâ meşru bir sebep dışında, canlarınızı, mallarınızı ve ırzlarınızı bu şehriniz ve bu ayınızdaki gününüz gibi mukaddes ve dokunulmaz kılmıştır."
Resûlullah sonra da,
"Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
Onlar "Evet" cevabını verdiler. Bu sözünü iki defa daha tekrarladı. Sonra da,
"Sakın ha, benden sonra tekrar küfre dönüp de birbirinizin boynunu vurmaya kalkmayın!" buyurdu.
Müslim'deki rivayet ise şöyledir:
"Vah size, yahut vah sizin halinize! Benden sonra dönüp birbirinizin boynunu vuran kâfirler olmayın."
Hadiste geçen "küfür" ile ilgili olarak âlimler çeşitli açıklamalar yapmışlardır. Bu açıklamaların sayısı sekizi bulur. Bunlardan bize göre mânâya en yakın olanları şunlardır:
1. Birbirinizi vurmanız neticede sizi küfre götürür.
2. Birbirinizi vurmanız kâfirlerin işi gibi çirkin bir iştir.
3. Benden sonra küfre geri dönmeyin. Müslüman kalmakta devam edin.
4. Benden sonra hakkı örtbas etmeyin, hakkı gizlemeyin. Hadisin mânâsı şu da olabilir:
"Benden sonra Müslüman olmadan önceki bedevîlik hayatınıza dönüp de birbirinizin boynunu vurmaya kalkmayın."[970]

Allah Yumuşaklığı Sever

297. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak ki Allah Teâlâ kullarına karşı lütufkârdır, yumuşaklıkla muamele eder. Ve her işte yumuşak davranılmasını sever."[971]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda, *"Sert ve kaba davranışlar karşılığında vermediği lütuf ve iyiliği, yumuşak söz ve davranış için verir"* ilâvesi vardır.
Yumuşak davranmakla ilgili daha pekçok hadis vardır. Bunlardan ikisinin meali şöyledir:
"Yumuşak muamele kimde bulunursa onu güzelleştirir. Rıfk, yumuşaklık kimden sökülüp alınırsa onu da çirkinleştirir."[972]
"Yumuşak huylu ve yumuşak sözlü olma nimetine mazhar olan kimse, büyük bir hayra mazhar olmuş; bundan mahrum olan da, büyük bir hayırdan mahrum kalmış demektir.[973]

İdarecilere Dalkavukluk Yapmamak

298. Ka'b bin Ucre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey Ka'b bin Ucre! Benden sonra bâzı idreciler gelecektir. (Resûlullah onları zulüm ve kötülükle niteledi.) Kim onların yanına gider, yalanlarını doğrular ve haksız işlerinde onlara yardımcı olursa o benden değildir, ben de ondan değilim. O kimse kıyamet günü Havzın başında yanıma varamayacaktır.
Kim onların yanına gitmez, haksızlıklarında onlara yardımcı olmaz ve yalanlarını tasdik etmezse o bendendir, ben de ondanım. O, Havuz başında benimle buluşacaktır.
Ey Ka'b bin Ucre, haramla beslenen bir et Cennete girmemeyi hak eder. Böyle bir vücut ateşe daha layıktır."[974]
Zikrettiğimiz kaynaklarda,
"Ey Ka'b bin Ucre, namaz delildir, oruç [Cehenneme karşı] sağlam bir kalkandır. Sadaka da tıpkı suyun ateşi söndürdüğü gibi hatâları söndürür, yok eder" ilâvesi vardır.[975]

Başkasının Yerine Haccetmek

299. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) geldi ve "Ey Allah'ın Resulü! Benim babam yaşlı biridir. Haccetmeye gücü yetmez. Onun yerine haccedebilir miyim?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Ne dersin, babanın borcu olsa öder miydin?" buyurdu.
O zât, "Evet, öderdim" cevabını verdi. Bunun üzerine Resülullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Borcu ödenmeye en layık olan Allah'tır. Babanın yerine haccet."[976]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında "Babam (veya annem) kendine hac farz olduğu halde vefat etti" şeklindedir.
Dinimize göre ibâdetler üç gruba ayrılır
1. Bedenle yapılanlar: Namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'ân okumak gibi.
2. Mal ile yapılanlar: Zekât, fitre, sadaka, kurban gibi.
3. Hem mal, hem de beden ile yapılanlar: Hac ibâdeti gibi.
Namaz, oruç gibi birinci gruba giren ibâdetlerde vekillik caiz değildir. Bir kimse kendi yerine başkasına namaz kıldıramaz, oruç tutturamaz, Kur'ân okutamaz.
Zekât sadaka gibi ikinci gruba giren ibâdetlerde vekâlet caizdir.
Hac gibi hem mâlî, hem de bedenî ibâdetlerde vekâletin caiz olması için ölüm, devamlı hastalık, yaşlılık, kadın için mahreminin bulunmaması gibi bir engelin olması gerekir.
Hacda vekâletin caiz olduğu ile ilgili birçok hadis vardır. İşte yukarıdaki hadis bunlardan birisidir.[977]

İyiliği Tamamlamak

300. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"İyiliği tamamlamak ona başlamaktan daha faziletlidir." [978]

Peygamberimiz Haricîleri Lânetlemişti

301. Hz. Ali rivayet ediyor:
Muhammed (s.a.v.) ailesinden ilim sahipleri ve Ebû Bekir'in kızı Âişe Züssedye denilen Esved'in arkadaşlarının Resûlullahın (s.a.v.) lisanıyla lanetlendiğini biliyorlardı. Bunu Âişe'ye sorarak tahkik ettiler.[979]

İzah

Hadisin Mu'cemü'l-Evsat'taki rivayeti şöyledir: "Nehrevan ehlinin Muhammed'in (s.a.v.) lisanıyla lanetlendiğini Ebû Bekir'in kızı Âişe biliyordu."
Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında Sıffîn Savaşı yapılmış, bu savaş esnasında yenilmek üzere olan Muaviye taraftarları mızraklarına Kur'ân sayfaları geçirerek Hz. Ali taraftarlarını savaşı bırakmaya zorlamışlardı. Hz. Ali bunun bir harp hîlesi olduğunu, savaşa devam edilmesi gerektiğini söyledi ise de, bir grup "Biz Kur'ân'a karşı savaşmayız" diyerek ona karşı çıktılar. Netice iki grup arasındaki mücâdele hakeme havale edildi.
Ordular birbirinden ayrılıp herkes kendi bölgesine dönerlerken Hz. Ali'yi savaşı bırakmaya zorlayanlar yeniden savaşa dönülmesini istediler. Ayrıca ona hakem kabul etmekle kâfir olduğunu, dolayısıyla tevbe etmesi gerektiğini, tevbe etmez ise kendisiyle beraber bulunmayacaklarını söylediler. Hz. Ali her ne kadar bunlara nasihatta bulundu ise de sözünü dinletemedi. Bunlar kısa zamanda kalabalık bir grup oluşturdular ve 12 000 kişilik bir kuvvetle Küfe yakınlarındaki Harura'da konakladılar. Şebes bin Rebryi de kendilerine kumandan seçtiler.
İtaattan çıktıkları için bunlara "Haricîler" denildi. Hz. Ali Abdullah bin Abbas'ı (r.a.) bu topluluğa gönderdi. Onları yeniden itaate çağırdı. Kendisi de gitti. Fakat netice alamadı.
Haricîler gün geçtikçe azgınlaştılar. Hz. Ali taraftarlarına saldırdılar. Böylece büyük bir tehlike oluşturdular. Haricîler aralarında anlaşarak savaş için Nehrevan'da toplanmaya karar verdiler.
Aslında Peygamberimiz Haricîlere çok önceden ümmetine haber vermişti. Hz. Ali, Haricîlerle savaşmak üzere hazırladığı ordusuna bunu şöyle bildirdi:
"Ey Müslümanlar, Resûlullahın şöyle buyurduğunu işittim:
"Ümmetimden öyle bir topluluk çıkacak ki, Kur'ân okuyacaklar, öyle ki sizin okuyuşunuz onların okuyuşu yanında hiçbir şey değildir. Namazınız da onların namazı yanında hiçbir şey değildir. Orucunuz dahi onların orucuna nispeten hiçbir şey sayılmaz. Onlar Kur'ân okuyacaklar, onu kendilerinin lehinde zannedecekler, halbuki aleyhlerine olacak. Namazları köprücük kemiklerinden aşağıya geçmeyecek. İslâmdan, okun avı delip geçtikleri gibi çıkacaklar." (...)
"Vallahi ben onların bu kavim olduğunu kuvvetle ümit ediyorum. Çünkü onlar, dökülmesi haram olan kanı döktüler, halkın yaylımındaki hayvanlarını gaspettiler. Allah'ın ismiyle onların üzerine yürüyün."[980]
İşte Hz. Ali izahını yaptığımız hadiste de Haricîlerin Resûlullahın (s.a.v.) lisanıyla lanetlendiklerini, bunu Hz. Aişe'nin de bildiğini, arzu eden Âişe Validemizden bunu tahkik edebileceğini haber veriyor. Hadiste bir de "Züssedye" ismi geçiyor.
Asıl ismi Esved olan Züssedye, Peygamberimizin "dinden çıkacak olanlara" alâmet olarak tarif ettiği adamın ismidir. Resûlullah (s.a.v.) dinden çıkacak olanların arasında bulunan birisinin alâmetlerini saymıştır. Hz. Ali de yukarıda yer verdiğimiz konuşmasının bir yerinde bununla ilgili

olarak şöyle demiştir:
"Bu kötü kavmin alâmeti şudur: İçlerinde bir adam bulunacak. O adamın pazusu olup kolu bulunmayacak. Pazusunun ucunda meme ucu gibi bir çıkıntı bulunacak. Üzerinde de beyaz kıllar olacak."
Hicretin 37. yılında Hz. Ali ordusu Nehrevan'da Haricîleri büyük bir bozguna uğrattı. Hz. Ali adamlarına Peygamberimizin dinden çıkan kavme alâmet olarak tarif ettiği adamı bulmalarını emretti. Aradılar, fakat bulamadılar. Hz. Ali, "Hayır, vallahi o bunların içinde olacak. Ben yalan söylemedim, yalanlanmam da" dedi. Sonra kendisi de o adamı aramaya çıktı. Nihâyet onu ölüler arasında buldu. Kolunda aynen kalın memesine benzeyen bir etin saraktığını, meme ucu üzerinde beyaz kılların olduğunu gördü. Bu et parçası çekilip uzatıldığında eli hizasına varacak kadar uzuyor, bırakıldığında eski halini alıyordu. Hz. Ali o adamı hakkaniyetine delil olarak gösterdi. Böylece Peygamberimizin bir mucizesi daha çıkmıştı. Hz. Ali tekbir getirdi, "Allahü ekber! Ben yalan söylemedim" dedi.
Haricîler hakkında tafsilat için Dört Halife Devri isimli eserimizin 337-388. sayfalarına ve Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı? isimli eserimizin "Haricîler" bahsine bakınız.[981]

Ramazan Ayında Cehennemlikler Azâd Edilir

302. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak ki Allah Ramazan'ın her gecesinde bazı kullarını Cehennemden azâd eder. Ancak Ramazan'da oruç tutmayıp içki içenler bundan hâriçtir."[982]

Zikrin Fazileti

303. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billah (Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır)" cümlesini çok söyleyin. Muhakkak o doksan dokuz çeşit sıkıntıyı defeder. Bunların en küçüğü, üzüntü ve fakirliktir."[983]

İzah

Tirmizide, *"Allah'tan kurtuluş yine Ona yönelmek iledir"* ilâvesi vardır.
Bediüzzaman, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" cümlesinin insanın yokluktan çıkıp atom vaziyetinden mü'min bir kul oluncaya kadar geçirdiği bütün tavır ve hallerine baktığı kanaatindedir. Bu hallerden bâzıları şunlardır:
1. Yokluktan çıkıp var olabilmek için gerekli olan güç ve kuvvet Allah'tandır.
2. Yok olmayıp baki kalabilmek için gerekli olan güç ve kuvvet Allah'tandır.
3. Zararlı şeyleri def edip faydalı olan şeyleri celbedebilmek için gerekli olan güç ve kuvvet Allah'tandır.
4. Musibetten uzak olup istenilen şeylere nail olabilmek için gerekli olan güç ve kuvvet Allah'tandır.
5. Allah'a isyan yoluna girmeyip itaat üzere devam edebilmek için gerekli olan güç ve kuvvet Allah'tandır.
6. Azaba maruz kalmayıp nimete mazhar olabilmek için gerekli olan güç ve kuvvet Allah'tandır.
7. Karanlığa düşmeyip nur ile nurlanmak için gerekli olan güç ve kuvvet Allah'tandır.
Evet, bu mânâları tefekkür ederek söylenecek olan "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" cümlesinin insana çok şeyler kazandıracağı açıktır.[984]

Bir İnsanın Hidâyetine Sebep Olmak

304. Ukbe bin Âmir el-Cühenî (r.a.) rivayet ediyor:
"Birinin Müslüman olmasına vasıta olan kimseye Cennet vacip olur."[985]

Helak Eden Üç Şey

305. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetimin helaki şu üç şeydedir:
1. *Kaderi yalanlamak,*
2. *Irkçılık davası gütmek,*
3. *Tahkik etmeksizin dinî konuları nakletmek."*[986]

İzah

Hadiste ümmetin helak sebeplerinden birisi, kaderi yalanlamak olarak gösteriliyor. Kaderiyye hakkında 75, 433 numaralı hadislerde açıklama yapmıştık. Oraya bakılabilir.
Ümmetin helak sebeplerinden ikincisi, ırkçılıktır. Irkçılık Câhiliyye devri âdetlerindendi. Irkçılık sebebiyle Araplar arasında çok kanlı savaşlar yapıldı. İslâmiyet tebliğ edildiğinde ırkçılıkla şiddetli bir mücâdeleye girişti. Irkçılık dâvası gütmek gerek âyetlerle, gerekse hadislerle yasaklandı. Bu konudaki tafsilatı Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında İslâm ve Milliyetçilik isimli eserimize havale ederek burada ırkçılığın ümmetin helak sebeplerinden olması üzerinde durmak istiyoruz:
Din, ırklarına bakmaksızın Müslümanları birleştirir, bütünleştirir, kaynaştırır. Allah, din, peygamber, kitap, kıble gibi her biri mühim bir birlik unsuru olan bağların yerini ırkçılık düşüncesi aldığında ise, birbirine bağlayan ip koptuğunda tesbih tanelerinin parçalanıp dağılması gibi, birlik ve beraberlik bozulur, dağılır.
Dinin ırkları birleştirici ligi, maalesef, İslâm dünyasında ilk defa Emevîler devrinde göz ardı edilmiş, din bağı yerine ırkçılık konulmuştur. Emevîler, bu hareketlerinin cezasını da tarih sahnesinden silinerek çekmişlerdir.
Cumhuriyet döneminde körüklenen ırkçılık hareketlerine karşı çıkan Bediüzzaman, İslâmiyetin ırkçılığı reddettiğini açıkladıktan sonra ırkçılığın zararına işâreten Emevîleri misâl vermiş şöyle demişti:
"Acaba hangi unsur var ki, üç yüz elli milyon vardır? [o tarihteki Müslümanların sayısı üçyüz elli milyondu] Ve o İslâmiyet yerine o unsuriyet fikri, fikir sahibine o kadar kardeşleri, hem ebedî kardeşleri kazandırsın! Evet, menfî milliyetin tarihçe pek çok zararları görülmüş!
"Emevîler, bir parça fikr-i milliyeti siyasetlerine karıştırdıkları için, hem âlem-i İslâmı küstürdüler, hem kendileri de çok felâketler çektiler."[987]
Bediüzzaman, aynı eserinin başka bir yerinde de Emevîlerin İslâm devletini Arap milliyetçiliği üzerine istinad ettirdiklerine, ırkçılık bağlarını İslâmî bağlardan öne geçirdiklerine dikkat çeker. Bunun neticesinde de ırkçılık sebebiyle diğer milletleri rencide ederek ürküttüklerini, ırkçılık sebebiyle ırktaşlarını kayırarak zulmettiklerini söyler.[988]
Gerçekten de Ömer bin Abdülaziz gibi bir iki halife devri hariç tutulursa, Emevîler Devrinde Müslümanların kardeş, insanların eşit olduğu prensibi unutulmuş, Arapların siyasî ve hukukî baskısı son haddine varmıştı. Emevîler, Arapların dışındaki Müslümanları kendilerine eşit saymıyorlar, kendilerini diğer ırklara mensup bütün Müslümanlardan üstün tutuyorlardı. Hatta onları köle gözü ile görüyorlardı. Bir Arap Türkün veya İranlının arkasında namaz kılmıyor, onlardan bir kadınla evlenmiyordu. Vali, hâkim ve imam tayin edilmek istendiğinde görevlendirilecek şahsın Arap olup olmadığı hususu iyice araştırılıyordu. Onların bu tutumları diğer ırklara mensup Müslümanlar arasında büyük bir tepkiye sebep oldu. Onlarda da ırkçılığı netice verdi. Böylece İslâm dünyasında "Şuubiye hareketi," yani Arapların kendileri dışındaki kavimlere üstünlük kurma çabalarına karşı çıkan hareketler başladı. Böylece Emevîler hem âlem-i İslâmi küstürdüler, pekçok zulüm yaptılar, hem de haşmetli devletlerinin tarih sahnesinden silinmesine sebep oldular.
Osmanlı Devletiyle İslâm birliği yeniden kuruldu. "Müslümanlar kardeştir" prensibi yeniden yaşanır oldu. İslâm dünyasındaki Müslümanlar asırlarca kardeşçe yaşadılar. Birbirlerinin yardımına koştular, sevinçleriyle sevindiler, üzüntüleriyle üzüldüler.
Ne acıdır ki, 1900 yılların başlarında bilhassa Avrupa'nın telkiniyle "ırkçılık" yeniden gündeme geldi. O yıllarda başlayan ırkçılık akımı neticesinde İslâm dünyası yeniden bölündü, parçalandı, sömürge hâline geldi. Osmanlının son yıllarında iktidarı ele geçiren İttihad ve Terakki Fırkasının 1908'den sonra devleti kurtarma çaresi olarak gördüğü ırkçı politikalar, zararlı ve parçalayıcı neticeleri de beraberinde getirdi.

Batının tahriki ile Hıristiyan unsurların da Osmanlı Devletine karşı vaziyet almalarını netice verdi. Devletin ırkçılığa yönelmesiyle uyanan bağımsızlık arzuları, bir yandan Osmanlı Devletinin parçalanmasını hazırladı, bir yandan da ayrılan toplulukların sömürgeleşmesine yol açtı. Bediüzzaman, bununla ilgili olarak da şöyle der:
"Hem bizde iptida-i hürriyette [Meşrutiyetin ilân edildiği yıllarda]—Bâbil kulesinin harabiyeti zamanında 'tebelbül-ü akvam' tabir edilen 'teşâub-u akvam' ve o teşâub sebebiyle dağılmaları gibi—menfî milliyet fikriyle, başta Rum ve Ermeni olarak pekçok 'kulüpler' nâmında sebeb-i tefrika-i kulüp, muhtelif mülteciler cemiyetleri teşekkül etti. Ve onlardan şimdiye kadar, ecnebilerin boğazına gidenlerin ve perişan olanların halleri, menfî milliyetin zararını gösterdi."[989]
Bediüzzaman burada ırkçılık hareketlerini güzel bir benzetme ile "tebelbül-ü akvam"a benzetiyor. Tevrat'ta bildirildiğine göre, Hz. Nuh'un oğulları gökyüzüne ulaşmak için büyük bir kule yaptırmışlardı. Yüce Allah bu kulede çalışmakta olan insanların dillerini değiştirdi ve onları birbirlerini anlamaz hale getirdi. Yetmiş iki dil burada meydana geldi. O kule de tamamlanamadı.[990]
Bediüzzaman, ırkçılık hareketlerini Bâbil Kulesine benzetmekle, daha önce kardeş olan, birbirlerini anlayan insanların, ırkçılık sebebiyle birbirlerini anlayamaz hale geldiklerine dikkat çekmektedir. Bâbil Kulesinde diller ayrıldığı gibi, ırkçılık hareketleriyle de milletlerin birbirlerinden ayrıldıklarını nazara vermektedir. Ki, o tarihlerde Araplar, Kürtler, Ermeniler ve Rumlar pekçok kulüpler kurarak ayrılık çıkarmışlardı. Fakat buna İttihad ve Terakki fırkasının "Türkçülük" yapması sebep olmuştu. Bu ırkçılık neticesinde de Fas, Tunus, Arnavutluk gibi pekçok İslâm ülkesi ecnebilerin esareti altına girmişti.
Bediüzzaman, Peygamberimizin pekçok hadislerinde Kıyametin büyük alâmetlerinden birisi olarak haber verdiği Deccal'in, ırkçılığı kullanacağını da ifâde eder. Ve Türkleri Deccal'in bu tesirli silahına karşı dikkatli olmaya çağırır. Şualar isimli eserinde Deccal'le ilgili bir hadisi izah ederken şöyle der:
"Garipdir, hem çok gariptir. Yediyüz sene müddetinde İslâmiyetin ve Kur'ân'ın elinde şerefşiar, bârika asâ [şerefli, şimşek gibi parlayan] bir elmas kılınç olan Türk milletini ve Türkçülüğü, muvakkaten [geçici olarak] İslâmiyetin bir kısım şeâirine [alâmetlerine] karşı istimal etmeye [kullanmaya] çalışır. Fakat muvaffak olmaz, geri çekilir. 'Kahraman ordu, dizginini onun elinden kurtarıyor' diye rivayetlerden [hadislerden] anlaşılıyor."[991]
Aslında Deccal'in ırkçılığı İslâm birliğini parçalamak için kullanması dahi onun ne derece zararlı bir cereyan olmasını göstermesi bakımından kâfidir.
Bu konudaki tafsilatı da yine İslâm ve Milliyetçilik isimli eserimizin 78-93. sayfalarında bulabilirsiniz.
Hadiste ümmetin helâket sebebi olarak sayılan üçüncü husus, "tahkik etmeksizin dinî konuları nakletmek" gösteriliyor. Kulaktan dolma, çoğu İslama zıt bilgileri tahkik etmeden, doğruluğunu araştırmadan nakletmenin zararı izaha yer bırakmayacak kadar açıktır. Bu yaygınlaştığında gerçek İslâmiyetin, doğru İslâmiyetin yerini yalan yanlış bilgiler alacaktır. Böylece doğru İslâmiyetten uzaklaşan Müslümanlar artık helak olmuş demektir. Bu, Peygamberimizin gaybî bir haberi olması yanı sıra, böylelerine bir ikazıdır da, Müslümanların helâkına sebep olan kimse elbette âhirette acı bir azaba çarptırılır. Böyle olunca, kulaktan dolma bilgileri araştırmadan orada burada nakledenler bu alışkanlıklarını terk etmelidirler.[992]

Şigar Nikahı

306. Übey bin Ka'b (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Sigar yoktur" buyurdu.
"Ey Allah'ın Resulü, şigar nedir?" dediler.
"İki kadının karşılıklı mehirsiz olarak nikahlanmasıdır" buyurdu.
20 Numaralı hadisin izahına bakınız.[993]

Anne Karnında İken Kaderin Yazılması

307. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Nutfe rahimde yerleştikten kırk gün sonra alaka olur, kırk gün geçtikten sonra mudka olur, kırk gün geçtikten sonra kemik olur. Kırk gün geçtikten sonra da Allah kemiğe et giydirir. Sonra melek sorar:
"Ey Rabbim, erkek mi, yoksa kız mı olacak?" Allah takdir eder, melek yazar. Sonra, "Ey Rabbim, itaatkar mı, isyankar mı olacak?" diye sorar. Allah takdir eder, melek yazar. Sonra "Ey Rabbim, ömrü, rızkı ve ameli ne kadar olacak?" der. Allah takdir eder, melek yazar."
136 Numaralı hadisin izahına bakınız.[994]

Peygamberimizin Hz. Fâtıma'ya Öğrettiği Dua

308. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Güneş doğuncaya kadar mescidde Resûlullah ile beraberdik. Resûlullah çıktı, ben de ardından çıktım. *"Muhammed'in kızı Fâtıma'nın evine gidelim"* buyurdu.
Onunla birlikte eve girdik. Fâtıma uyuyordu.
"Ey Fâtima, bu vakitte halâ neden uyuyorsun?" buyurdu.
O, "Gece ateşim vardı, halâ devam ediyor" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Sana öğrettiğim dua ne oldu?" diye sordu.
Fatıma, "Unuttum," cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.v.), şöyle de:
"Ey Hayy ve Kayyûm olan Allah, rahmetinle medet diliyorum. Benim işlerimi düzene koy. Göz açıp kapayıncaya kadar beni nefsimin ve başka hiçbir insanın eline bırakma."[995]

Kadınların Camiye Gitmesi

309. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
Eğer Resûlullah kadınların bizim gördüğümüz bu günkü halini görse idi, İsrâiloğullarının kadınları mescide gitmekten alıkonduğu gibi, o da kadınların mescide gitmelerini yasaklardı.[996]

İzah

Hadis, Mu'cemü'l-Evsat'da, "Kendisinden sonra kadınların neler ihdas ettiğini görse idi" şeklindedir.
Camide cemaatle namaz kılmak, gerek Peygamberimiz tarafından gerekse âlimler tarafından teşvik edilmiştir. Hatta Hanefi mezhebine göre cemaatle namaz vacip derecesinde sünnet-i müekkededir. Fakat cemaatle namazın, camiye devamın teşvik edilmesi erkekler içindir, kadınlar için böyle bir teşvik yoktur. Yüce Allah erkeklerin cemaatla kıldıkları namaza daha çok sevap yazarken, kadınların evlerinin bir köşesinde tek başlarına kıldıkları namaza daha çok sevap yazmaktadır. Peygamberimiz bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifâde eder:
"Kadının evinin içinde kıldığı namaz, evinin avlusunda kıldığı namazdan daha sevaplıdır. Evinin avlusunda kıldığı namaz mescitte kıldığı namazdan daha sevaptır. Evleri onlar için daha hayırlıdır."[997]
Bununla beraber Peygamberimiz kadınların camiye gitmelerini bütün bütün yasaklamamış, kadınlar daha az sevabı çok sevaba tercih ederlerse, erkeklere onların camiye gitmelerine müsaade etmeleri tavsiyesinde bulunmuştur. Bununla ilgili bir hadis şu mealdedir:
"Hanımlarınız mescitlere gitmek için sizden izin istediklerinde onları mescidlere gitmekten menetmeyiniz."
Nitekim Peygamberimiz hayatta iken kadınlar camiye devam etmişler, erkeklerin arkasında namaz kılmışlardır.
Fakat Peygamberimizin vefatından bir müddet sonra, kadınların giyim kuşamda aşırı gitmeleri sebebiyle Sahabîler hanımlarını mescidlere

göndermemişlerdir. Öyle ki, hanımların giyim kuşamlarında gösterdikleri aşırılıklar Hz. Âişe'nin yukarıdaki sözü söylemesine sebep olmuştur.
Hz. Aişe'nin bu sözünden hareketle âlimlerin ekseriyeti kadınların camiye gitmelerinin mekruh olduğunu söylemişlerdir.[998]
Bizim kanaatimize göre, kadının camiye gitmediği gibi sokağa da çıkmadığı, evinde oturduğu günlerin şartlarına göre verilmiş bir fetvayı, günümüzde de devam ettirmek uygun değildir. Çünkü günümüzde kadınlar eskisi gibi evlerinde oturmuyorlar, alışverişe çıkıyorlar, eş dost ziyaretine gidiyorlar. Böyle iken kadının tesettüre ve İslâmiyetin vakar ve ciddiyetine uymak şartıyla camiye gitmelerinin mekruh olduğunu söylemek doğru değildir. Âlimler o fetvayı verdiklerinde kadınlar beylerinden İslâmî bilgileri öğreniyorlardı. Günümüzde ise erkekler maalesef bu vazifelerini yapamıyorlar, zaten çoğunluk itibarıyla kendileri de dînî bilgiden mahrumlar. Böyle olunca kadınların tesettüre uymak, hissedilen koku sürünmemek, gidip gelirken vakar ve ciddiyetlerini korumak, cami içerisinde yüksek sesle konuşmamak şartıyla, bilhassa namaz öncesinde vaaz ve nasihat yapılan teravih namazı
için camiye gitmelerinde dînen hiç bir mahzur yoktur. Bunu demekle gerçi sonraki âlimlerin kendi şartlarında verdikleri fetvalara ters düşüyoruz, fakat Peygamberimizin Asr-ı Saadette verdiği fetvaya dönmüş oluyoruz. Bizce bu konuda bilhassa günümüzde Peygamberimizin verdiği ruhsatın esas alınması kadınları rahatlatacaktır. Çünkü âlimlerin "Kadınların camiye gitmeleri mekruhtur" şeklindeki fetvaları bilindiği halde, Türkiye'nin hemen her yerinde kadınlar teravih namazı için camiye gitmektedirler. Kaldı ki hemen her yerde kadınların namaz kılacağı yer, çoğu yerde giriş kapısı dahi erkeklerden ayrılmıştır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulunca, âlimlerin kendi devir ve şartlarında içtihad ederek verdikleri fetvayı değişen günümüz şartlarında da vermenin, Peygamberimizin ruhsatını yok saymanın Kıyamete kadar geçerli olacak İslâmiyetin ruhuna uymayacağı kanaatindeyiz. Madem kadınların evlerinde kıldıkları namazın daha hayırlı olduğuna dikkat çeken Sevgili Peygamberimiz, buna rağmen camiye gitmek için izin isteyen kadınlara bu iznin verilmesini tavsiye ediyor, öyle ise günümüz şartlarında âlimlerin içtihadı olan "Kadınların camiye gitmelerinin mekruh olduğu fetvasını" bırakarak, Peygamberimizin ruhsatına dönülmesinin daha doğru olacağını düşünüyoruz.
Hz. Âişe'nin "Eğer Resûlullah kadınların bu günkü halini görse idi" şeklindeki sözünü de bir tepki ifâdesi olarak değerendiriyoruz. Çünkü Resûlullahın bu hükmü dinin bir hükmüdür. O kendiliğinden dinî hüküm koymaz. Ona vahyedilmiş, o da sadece bunu tebliğ etmiştir. Resûlullaha (s.a.v.) kadınların camiye gitme ruhsatını vahyeden de o günü de, bugünü de çok iyi biliyordu. Ve kıyamete kadar kadınların ne gibi değişikliğe uğrayacaklarını da biliyordu.
Evet, Sahabîlerden Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın, kendi oğluyla arasında geçen bir konuşma ile konuyu bağlayalım:
Bir defasında Abdullah bin Ömer (r.a.), "Peygamber (s.a.v.),
"Gece kadınların camiye gitmelerine izin verin" buyurdu" demişti.
Oğlu, kadınların giyim kuşamlarını ve laubaliliklerini düşünerek "Vallahi izin vermeyiz" dedi.
Abdullah bin Ömer (r.a.) oğluna çıkıştı ve şöyle dedi:
"Allah senin hayrını versin. Ben 'Resûlullah buyurdu' diyorum. Sen, 'İzin vermeyeceğiz' diyorsun."[999]
Hz. Abdullan bu sözle Resûlullahın müsaadesine olan bağlılığını ifâde etmişti.[1000]

Peygamberimiz Kimlere Şefaat Edecek

310. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Şefaatim kıyamet gününde ümmetimin büyük günah işleyenleri için olacaktır."[1001]

İzah

Hadisin Tirmizi'deki rivayetinde, *"Büyük günah ehli olmayanın şefaate ne ihtiyacı var?"* ilâvesi vardır.
Şefaat, mahşer gününde Allah'ın izin vermesiyle Allah'ın emirlerini yerine getiren mü'minlerin daha yüksek derecelere yükselmesi, bâzı günahkarların affedilmesi için başta Peygamberimiz olmak üzere diğer peygamberlerin ve sâlih kulların Allah'tan istekte bulunmaları, Ona duâ etmeleridir. Konu ile ilgili pekçok âyet vardır. Meselâ bu âyetlerden birisi şudur:
"İzin verdiğinden başka hiç kimsenin şefaati Onun huzurunda bir fayda vermez. Nihayet kalplerinden korku giderilince, şefaat bekleyenler şefaat edeceklere 'Rabbiniz ne buyurdu?' diye sorarlar; onlar da 'Hakkı buyurdu ve şefaat izni verdi' derler."[1002]
Şefaat hakkında birçok da hadis vardır. Peygamberimiz bu hadislerinde ümmetinden büyük günah işleyenlere şefaat edeceğini , bildirmiştir.
Ancak Resûlullahın şefaati sadece büyük günah, işleyenlere mahsus değildir. Nitekim bir hadiste,
"İnşaallah ümmetimden Allah'a şirk koşmamış olarak vefat eden herkes benim bu şefaatime nail olacaktır" buyurularak bu gerçek ifâde edilmiştir.[1003]
Fıkh-ı Ekber Şerhi'nde de bu konu ile ilgili olarak şöyle denilin
"Şefaat yalnız büyük günah işleyenlere mahsus değildir. Hz. Peygamber (a.s.) bütün ümmetin bütün sıkıntılarını gidericidir ve rahmet peygamberidir. Hz. Peygamberin çeşitli şekillerde şefaat edeceği sabittir."[1004]
Evet, Peygamberimiz çeşitli hadislerinde Sahabîlerine dil uzatanlara, zâlim ve katı yürekli idarecilere, dinde aşırılığa kaçan ve zorlama teville dinden çıkan kimsenin dışında herkese şefaat edeceğini bildirmiştir.[1005]
Yine çeşitli hadislerinde Ehl-i Beytini sevenlere,[1006] kendisine çok salavat getirenlere, başkalarına ulaştırmak üzere kırk hadis ezberleyip onunla amel edenlere[1007], gönülden "Lâilâhe illallah" diyenlere[1008] şefaat edeceğini de bildirmiştir. Ayrıca Cennet ehlinin derecesini yükseltmek için de şefaat edecektir.
Tafsilat için Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimizin 275-282. sayfalarına bakılabilir. [1009]

Allah Rızâsı İçin Oruç Tutmak

311. Ebu'd-Derdâ (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah onunla Cehennem arasında gökle yer arası kadar bir hendek meydana getirir."[1010]

Her Yetkili, Yetkisinde Bulunanlardan Sorumludur

312. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz. İdareci emri altındaki insanların çobanıdır ve onlardan mes'uldür. Kişi ehlinin çobanıdır; hanımından ve eli altındakilerden sorumludur. Kadın kocasının haklarının çobanıdır; evinden ve çocuklarından mes'uldür. Köle efendisinin çobanıdır ve onun malından mes'uldür. Hepiniz çobansınız ve güttüklerinizden sorumlusunuz. Öyle ise Mahşer gününde çekileceğiniz sorgu için cevap hazırlayın."
Sahabîler, "Yâ Resûlallah, cevâbı nedir?" diye sordular. Resûlullah (s.a.v.),
"Salih ameller işlemek" buyurdu.[1011]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadisin bir kısmı yer alır. Ancak şöyle bir ilâve de vardır:
"Kişi babasının malının çobanıdır, o da sürüsünden mes'uldür."
Ebû Hüreyre'nin (r.a.) şu rivayeti bu hadisi tamamlar:
"Her çoban kıyamet günü hesaba çekilecektir: Sürüsüne Allah'ın emrini tatbik etti mi, yoksa etmedi mi? diye. "[1012]
Çoban diye tercüme ettiğimiz kelime, hadiste "koruması için bir şeyler emânet edilmiş güvenilir kimse" mânâsında kullanılmıştır.
İdarecinin çobanlığı râîyetini görüp gözetmek, adaletli olmak, Allah'ın hükümlerini uygulamaktır. Erkeğin çobanlığı ailesinin haklarına riâyet etmek, onlara yedirmek, giydirmek Allah'ın emrettiği sorumlulukları yerine getirmektir. Kadının çobanlığı, beyinin namusunu, malını korumak, evin, çocukların işlerini yapmaktır. Hizmetçinin çobanlığı eli altındaki şeyleri korumak, vazifesini layıkıyla yapmaktır.
Bâzıları hadiste geçen "Hepiniz çobansınız, hepiniz sürünüzden mes'ulsünüz" şeklindeki umumî ifâdenin bekârları da çobanlar arasına dâhil ettiğine dikkat çekmişlerdir. Bununla ilgili olarak şu değerlendirmeyi yaparlar:

"Böyle birisi de azaları üzerinde çobandır, fiil, söz ve itikat nevinden emredileni yapmaları, yasaklananları da terk etmeleri meselesinde insanın azaları, kuvveleri, hisleri kişinin sürüsü hükmündedir."[1013]

Sıratta Fayda Temin Eden Bir Amel

313. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Her kim Müslüman kardeşinin bir iyiliğe ulaşması konusunda bir yetkiliye aracılık ederse, veya zorluğu kolaylaştırmasında ona yardımcı olursa, Allah kıyamet günü ayakların kaydığı anda, sırattan geçerken ona yardım eder."[1014]

İzah

Konu ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"İhtiyacını ilgili yere ulaştıramayan kimsenin ihtiyacını ulaştırın. Kim bunu yaparsa, Allah kıyamet günü ayaklarını sırat köprüsünde sabit kılar."
Mu'cemü'l-Evsat'da, da hem Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadis, hem de Ebu'd-Derdâ'nın (r.a.) rivayet ettiği başka bir hadis kayıtlıdır. Ebu'd-Derdâ (r.a.) kanalıyla gelen hadis
"Allah böylelerini Cennette yüce derecelere yükseltir" şeklindedir.
Toplum içerisinde bâzı kimseler vardır ki, ihtiyaçlarını gerekli makamlara ulaştırmaktan âcizdirler. Böyle olunca da hakları zayi olur. İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde ümmetinin ağzı laf yapabilen fertlerine bir görev yüklemekte, gerek konuşmayı beceremediğinden, gerekse medenî cesareti olmadığından ihtiyaçlarını ilgili makamlara ulaştıramayanlara yardımcı olmalarını istemektedir. Bunun karşılığında ise büyük bir mükâfaat müjdesi vermektedir ki o da mahşer gününde Cehennem üzerine kurulacak olan kıldan ince, kılıçtan keskin olan sırat köprüsünde ayaklarının kaymayacağı müjdesidir.[1015]

Zekât Vermeyenler Şiddetli Hesaba Çekilecek

314. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Şüphesiz Allah Müslüman zenginlere mallarından fakirlere yetecek miktarda zekât vermelerini farz kıldı. Fakirler aç ve açık kaldıkları zaman sırf zenginlerin yaptıkları hatâlardan dolayı zor duruma düşeceklerdir. Dikkat edin! Allah onları çok şiddetli olarak hesaba çekecek, sonra elem verici bir azaba çarptıracaktır."
Konuyla ilgili başka hadis için 479 numaralı hadise bakınız.[1016]

İnsanlara Teşekkür Etmenin Ehemmiyeti

315. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) yanında iken çoğu zaman bana şöyle derdi:
"Ey Âişe, beyitlerini ne yaptın?"
Ben, "Onlar çok var. Hangilerini istiyorsun ey Allah'ın Resulü?" derdim.
O,
"Şükür hakkındakini" buyururdu.
Ben, "Evet. Annem ve babam sana feda olsun. Şâir şöyle diyor" derdim.
"İyilik yaptığın kişi sana ya karşılığını verecek veya seni övecektir.
"Yaptığına karşılık seni öven, mükâfat vermiş gibi olur. .
"Asil kişi ile dostluk ve iyilik bağı kurmak istediğin zaman,
"Az bir kuvvet o dostluk bağını koparmaya yetmez."
Resûlullah (s.a.v.) bunun üzerine şöyle buyururdu:
"Ey Âişe, kıyamet günü Allah mahlukâtı mahşerde topladığında kullarından birisinin kendisine iyilik ettiği bir kuluna 'Ona teşekkür ettin mi?' diye sorar.
O kul şöyle der:
"Evet yâ Rabbi! O iyiliğin Senden olduğunu bildim ve Sana şükrettim."
Allah şöyle buyurur:
"Kendi eliyle Sana iyilik ettiğim kimseye teşekkür etmedikçe Bana da şükretmiş olmazsın."[1017]

En Faziletli Amel

316. İbni Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha, "Hangi amel daha faziletlidir?" diye sordum.
"Vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyilik etmek ve Allah yolunda cihad etmektir" buyurdu.[1018]

İzah

Müslim'deki rivayet, "Amellerin hangisi Cennete daha yakındır?" şeklindedir.
Peygamberimiz (s.a.v.) "Hangi amel efdaldir" şeklindeki suâllere çok değişik cevaplar vermiştir. Meselâ yukarıdaki hadiste faziletli ameller, "vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyilik ve Allah yolunda cihad etmek" olarak sayılır.
Başka bir hadiste,
"Amellerin en faziletlisi, mü'min kardeşini sevindirmen, onun borcunu ödemen, ekmek de olsa yemek yedirmendir" buyurulmuştur.[1019]
Bir başka hadiste,
"Amellerin en faziletlisi tek olan Allah'a inanmak, sonra ganimet malından çalmadan cihad etmek, sonra da kabul edilen hacdır" buyurulmuştur.[1020]
Bir hadisde en faziletli amelin helâl kazanç,[1021] bir başka hadiste de "Allah'ı bilmek" yani mârifetullah olduğu bildirilmiştir.[1022]
Bir başka hadiste de,
"Amellerin en üstünü Allah için sevmek ve Allah için düşmanlık beslemektir" buyurulmuştur.[1023]
Görüldüğü gibi, Peygamberimiz "en faziletli amel" ile ilgili olarak değişik cevaplar vermiştir. İslâm âlimleri bunun sebeplerini çeşitli açıdan izah etmişlerdir. Bunlar:
1. Soru sahiplerinin durumundaki farklılıktır. Resûlullah (s.a.v.) suâl soranın durumuna, ihtiyacı olan veya haline uygun gelen şeyle cevap vermiştir. Meselâ böyle bir suâli soran erkeğe "cihad" derken, aynı suâli soran kadına, "hac" cevabını vermiştir.
2. Soru vaktinin farklı olması: Bâzı vakitlerde, o vaktin şartlarına uygun olarak bir amel diğerine nazaran daha faziletlidir. Nitekim İslâmiyetin ilk vakitlerinde cihad en faziletli amel olmuştur. Çünkü dinin yaşaması buna bağlı idi. Yine birçok âyet ve hadislerde namazın sadakadan üstün olduğu açıklandığı halde, darlık ve maddî sıkıntı zamanlarında sadakanın daha fazîletli olduğu belirtilmiştir.
3. Hadislerde geçen "daha fazîletli" kelimesi ile belirli bir şey kastedilmemiş, mutlak fazîletlilik kastedilmiştir. Bu açıklamaya göre cevap, "en fazîletli amellerden biri de..." mânâsındadır. Buna göre "en fazîletli amel nedir?" şeklindeki bir suâle, "vaktinde kılınan namaz fazîletli amellerdendir" denilmiştir.
Amellerin en fazîletlisi "namaz"; "inançla ilgili amellerin en fazîletlisi" ise imandır.[1024]

Resûlullahın Hoş Görüsü

317. Mikdad bin Esved (r.a.) şöyle dedi:

Medine'ye hicret ettiğimizde Resûlullah (s.a.v.) bizleri onar kişilik gruplara ayırdı. Ben Resûlullahın içinde bulunduğu grupla beraberdim. Bir keçinin sütünü hepimiz ortaklaşa içiyorduk. Resûlullahın payını ayırırdık. Bir gece çok acıkmıştım, kalkıp Resûlullahın hissesini de içtim. Resûlullah (s.a.v.) geldi. Ben sütü içtikten sonra uyuyamadım. Kendisine süt ayırdığımız kaba baktı, içinde birşey bulamadı. Ben, "Ya Resûlallah, keçiyi senin için keseyim mi?" dedim.
"Hayır" cevabını verdi.[1025]

İzah

Bu hadisenin devamı şöyledir:
Arkadaşlarım kendi paylarına düşen sütü içmiş ve uyumuşlardı. Beni uyku tutmuyordu. Üzerimdeki örtü de kısaydı. Başıma çektiğimde ayaklarım açılıyor, ayaklarıma çektiğimde başım açılıyordu. Sonra Peygamber (s.a.v.) âdeti olduğu üzere geldi, namazını kıldı. Süt kabına baktı ve birşey göremedi. Ellerini kaldırınca ben korktum ve "Şimdi bana beddua edecek, mahvolacağım!" diye düşündüm. Fakat Resûlullahın söylediklerini duyunca rahatladım. Resûlullah (s.a.v.),
"Allah'ım, beni doyuranı doyur, beni susuzluktan kurtaranı susuz bırakma" diyordu.
Örtümü yanıma aldım. Keçilerin olduğu yere gittim. Hangisi Peygambere (s.a.v.) ikram etmek için daha elverişli diye bakıyordum, sonra Resülullahın devamlı içinde yemek yediği bir kabı aldım ve sütle doldurdum. Sağdığım sütü Resûlullaha (s.a.v.) getirdim. İçti ve kabı bana verdi. Kabda kalan sütten ben de içtim ve ona verdim. Tekrar içti ve bana uzattı. Gülmeye başladım. Resûlullaha (s.a.v.) yaptığım şeyi anlattım. Bana,
"Bu, Allah'ın sana olan bir rahmetiymiş. Keşke arkadaşlarını uyandırsaydın, onlar da içseydi" buyurdu.[1026]

Resûlullah Vitir Namazında Hangi Sûreleri Okurdu ?

318. Âli (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) vitir namazının üç rekatında dokuz sûre okurdu. Birinci rekâtta Tekâsür, Kadr ve Zilzal sûrelerini; ikinci rekâtta Asr, Nasr ve Kevser sûrelerini; üçüncü rekatta ise Kafirûn, Tebbet ve İhlas sûrelerini okurdu.[1027]

İzah

Hz. Âişe'nin rivayet ettiği ve Taberânînin Mu'cemü's-Sagir'inde de yer alan bir hadiste ise Resûlullah vitir namazında şu sûreleri okurdu:
"Resûlullah vitir namazının birinci rekatında A'la, ikinci rekatta Kâfirûn, üçüncü rekâtta ise İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerini okurdu."[1028]
Konu ile ilgili daha başka hadisler de vardır. Fakat âlimler arasında vitr namazında okunması sünnet olan sûreler hakkında bir ittifak söz konusu değildir.[1029]

İlim Kaldırılacak

319. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah kullarından birden bire ilmi çekip almaz. Fakat âlimlerin ruhunu almakla ilmi kaldırır. Öyleki hiçbir âlim bırakmayınca insanlar câhil liderler edinirler. Onlara soru sorulduğunda bilgisizce fetva verirler. Böylece hem kendileri haktan sapar, hem de insanları saptırırlar."[1030]

İzah

Hadis, bizlere birçok mânâları ders vermektedir. Bunlar:
1. Peygamberimiz (s.a.v.) bu hadislerinde farklı bir üslupla ümmetini ilim öğrenmeye teşvik etmektedir. O da şudur:
"Âlimlerin ruhunu almak suretiyle ilmin kaldırılması, Allah'ın kudreti dahilindedir. Öyle ise böyle bir tehlikeyi her an göz önünde bulundurarak ilmi talep edin, âlimlerin yetişmesi için gayret gösterin."
Gerçekten de bu hadis, Müslümanları ilim öğrenme, onu koruma noktasında gayrete getirmiştir. Meselâ Emevî halifelerinden Ömer bin Abdülaziz Medine valisi Ebû Bekir bin Hazm'a bir mektup yazarak hadislerin tedvîn edilmesini, yani yazı ile kayıt altına alınmasını, toplanmasını emretmiştir:
"Bak, Resûlullahın (s.a.v.) hadîsinden ne varsa yaz. Çünkü ben ilmin kaybolmasından ve âlimlerin gitmesinden korkuyorum. Resûlullahın (s.a.v.) hadisinden başka bir şey kabul etme. Âlimler ilmi yaysınlar, ilim için umuma açık yerlerde ilim meclisleri kursunlar. Tâ bilmeyenler de böylece öğrensin. Çünkü ilim gizli kalmazsa helak olmaz."[1031]
2. Hadiste, câhillerin iş başına getirilmesi kötüleniyor, hoş karşılanmıyor. Âlimlerin lider edinilmesi isteniyor.
3. İlimsiz fetva vermeye girişenler kötüleniyor.
4. Hadis, ilmin kaldırılabileğini haber veriyor. Nitekim Resûlullah Veda Haccında,
"İlim kaldırılmadan evvel onu alın"
buyurmuş, bir Sahabînin, "İlim nasıl kaldırılır?" diye sorması üzerine de şu cevabı vermiştir:
"Dikkat edin! İlmin kaldırılması, onun taşıyıcıları olan âlimlerin ölmesi demektir."[1032]
Peygamberimiz çeşitli hadislerinde de ilmin âhirzamanda kaldırılacağını bildirmiş, ilmin kaldırılıp cehaletin yaygınlaşmasını kıyamet alâmetlerinden saymıştır.[1033]

Muhacir Kimdir?

320. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden selâmette olduğu kimsedir. Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeylerden hicret edendir."[1034]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklardaki rivayet şöyledir:
Resûlullah'a (s.a.v.) "Hangi Müslüman daha faziletlidir?" diye soruldu.
"Müslümanların elinden ve dilinden selâmette olduğu kimse" buyurdu.
"Hangi hicret daha üstündür?" diye soruldu.
"Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyleri terk edenin hicreti" buyurdu.
Müşriklerin işkenceleri dayanılmaz bir hal alınca, Müslümanlardan bir grup Peygamberimizin izni ile Habeşistan'a hicret etmişti. Sonra da hemen bütün Müslümanlar Medine'ye hicret ettiler. Bunlara "Muhacir" denildi. Kur'ân'da birkaç âyette bu Muhacirlerin fazîleti nazara verilir. Bu âyetlerden birisi şu mealdedir:
"İslâm'da önceliği olan Muhacirler ve Ensar ile onları güzellikle takip ederek örnek alanlar ve onları hayırla yâd edenlere gelince; Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdırlar. Allah onlara içinde ebedî kalmak üzere, altlarından ırmaklqr akan Cennetler hazırlamıştır. Bu ise en büyük kurtuluştur."[1035]
Hicret, mü'minlerin hayatında sadece belli bir tarih hadisesi olarak kalmamıştır. Her an ümmetini düşünen, onların saadetleriyle alakadar olan Sevgili Peygamberimiz, gelecek asırdaki Müslümanların da hicret fazîletinden hisse alabilmesi için hicreti bir mefhum olarak değerlendirmiştir. Hatta günahlardan sakınmayı en faziletli hicret olarak zikretmiştir. Bununla ilgili bir çok hadis vardır. İşte izahını yaptığımız hadis bunlardan birisidir.
Günümüzde çalıştığı iş yerinde inancını yaşamasına müsaade edilmeyen bir Müslümanın inancını rahatça yaşayabileceği yeni bir iş bulması da bir hicrettir.
Evet, hicretten bugüne tam bin dört yüz küsur sene geçti. Bu zaman içerisinde zulmetten nura, dalâletten hidâyete, şirkten tevhide,

günahtan sevaba, sebeplere bağlanıp ona yönelmekten Allah'ın yüce kudretine hicret edip iltica eden milyarlarca Müslüman muhacir dünyamızı şereflendirdi. Bundan sonra da hicret kervanı Kıyamete kadar bir çığ gibi akıp gidecektir. Ne mutlu Allah yolunda hicret edenlere![1036]

Ölülerin Ardından Konuşmak

321. İbni Amr (r.a.) rivayet ediyor:
"Ölülerinizin güzel yönlerini anlatın. Kötülüklerini söylemeyiniz."[1037]

İsrâiliyât

322. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Benden bir âyet de olsa nakledin. İsrâiloğullarının bilgilerinden rivayet etmenizde bir mahzur yoktur. Kim benim adıma yalan uydurursa, Cehennemdeki yerine hazırlansın."[1038]

İzah

İslâmiyetin ilk yıllarında fitne ve fesada sebep olabilir düşüncesiyle Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarında yer alan rivayetleri nakletmek yasaklanmıştı. Dinî esaslar, emir ve yasaklar sağlam bir şekilde açıklanınca bu yasak kaldırıldı.[1039] İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadisleriyle İsrâiloğullarının ibret almaya değer kıssalarını nakletmekte bir mahzur olmadığını bildirir. Resûlullah (s.a.v.) İsrâiloğullarının başından geçen birçok ibretli kıssayı Sahabîlere anlatmıştır. Bunlar hadis kitaplarında kayıtlıdır.
Ancak üzülerek ifâde edelim ki, Resûlullahın bu izninin sınırları zaman içerisinde çok genişletilmiş, hiçbir süzgeçten geçirilmeden, hikmet ve Cenâb-ı Hakkın kâinata koyduğu adetullah denilen kanunlara göre incelenmeden İsrailoğullarından gerçekle alakası olmayan birçok kıssa İslâmiyete karıştırılmıştır.
Bu, ya İbni Abbas (r.a.) gibi Sahabîlerin Kur'ân'da ve hadislerde tafsilat bulamadığı konulan Ka'bu'l-Ahbar, Abdullah bin Selâm (r.a.), Vehb bin Münebbih gibi sonradan Müslüman olan ehl-i kitap mensuplarına sormalarıyla; ya da ehl-i kitaptan olan birçok kimsenin Müslüman olduktan sonra senelerdir haşir neşir olduklan bu bilgileri anlatmalarıyla gerçekleşmiştir.
Meselâ Kur'ân'da tafsilat verilmeyen Hz. Adem'in meyvesini yediği yasak ağacın ismi, Hz. Havva'yı kandıran hayvanın yılan olduğu, Allah yılanı yerde süründürmek ve toprak yedirmekle cezalandırdığı; Hz. Havva'yı da sancı ile çocuk doğurmakla cezalandırdığı gibi hususlar Tevrat'tan[1040] tefsir kitaplarımıza geçebilmiştir.
Yine Kur'ân'da tafsilatı olmayan Hz. Meryem'in Hz. İsa'yı doğurma keyfiyeti, semadan inen yemek çeşitleri, Hz. İsa'nın kör, topal ve cüzzamlıları iyileştirmesi, ölüyü diriltmesi ile ilgili tafsilatlar İncil'den tefsir kitaplarımıza girebilmiştir.[1041]
Aynı şekilde dünyanın yaratılışı, hesap ve mizan gibi konularda ve daha bir çok hususlarda İsrâiloğullarının yalan yanlış bilgileri İslâmî kitaplara karıştı. Başlangıçta bunlar sadece birer hikâye olarak okundu ve öyle değerlendirildiyse de, sonraki yıllarda dinî bir hüküm şeklini aldı. Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarından veya anlattıkları hikayelerden İslâmiyete karışan bu bilgileri "İsrâiliyat" denilir.
İslâmiyete İsrâiliyat karıştırıldığını Bediüzzaman da söyler. O, İslâmiyete, hadislere İsrâiliyat karıştığını söyler.[1042] Lut ve Dâvud (a.s.) kıssalarına Tevrat ve İncil'den bâzı ilâveler yapıldığını ifâde eder.[1043] Ve "İslâmiyeti hikâyelerden, İsrâiliyattan ve soğuk taassubtan kurtarmak gerekir" der.[1044]

Altın Ve İpek Erkeklere Haramdır

323. Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah bir elinde altın, diğer elinde ipek olduğu halde yanımıza geldi ve şöyle buyurdu:
"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helâldir."[1045]

İzah

Hadis, altın ve ipeğin Müslüman erkeklere haram kılındığını ifâde ediyor. Konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Meselâ bu hadislerden birinde Resûlullah ipeği kast ederek, "Bunu ancak âhirette nasibi olmayanlar giyerler" buyurmuştur.[1046]
Bunların haram kılınış hikmeti hakkında çeşitli şeyler söylenmiştir. Bâzıları israf olduğu için, bâzıları kibir sebebi olduğu için, bâzıları da kadınlara benzettiği için haram kılındığını söylerler. Hikmeti ne olursa olsun, haram kılmış sebebi Allah'ın yasağıdır. Bu hikmetler olmasa da altın ve ipek erkeklere haramdır.
Dünyada Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak ipek giymeyen kimselerin âhirette Cennete lâyık ipekler giyeceklerdir. Nitekim Müslim'de konu ile ilgili şöyle bir hadis vardır:
"Her kim dünyada ipek giyerse, âhirette onu giymez."[1047]
Aynı durum altın için de geçerlidir.[1048]

İdareci Emri Altındakiler Hakkında İyi Niyet Beslemeli

324. Ma'kil bin yesar (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir idareci ümmetimin idaresini üzerine alır da kendi şahsına iyi niyet besleyip gayret gösterdiği kadar onlar için de iyi niyet besleyip gayret göstermezse, Allah kıyamet günü onu yüz üstü Cehenneme atar."[1049]

Alışverişin Ve Dünürlüğün Arasına Girmemek

325. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Alıcı olmadığınız halde fiyatları kızıştırmak için alıcı ile satıcının arasına girmeyin. Biriniz kardeşinizin aldığı birşeye talip olmasın. Şehirli köylü adına satış yapmasın. Din kardeşinizin evlenmeye talip olduğu bir kadınla o vaz geçmedikçe evlenmeye talip olmayın. Kadın onun tabağını ters çevirmek için boşanmasını istemesin."[1050]

İzah

Bu hadisin cümleleri, zikrettiğimiz kaynaklarda ayrı ayrı birer hadis olarak yer alır. Tâberânî tamamını bir hadis olarak rivayet etmiştir. Hadis, ticâret ve evlilik hususunda mühim noktaları ders verir. Bunlar:
1. Kişinin alıcı olmadığı malın fiyatını artırması:
Bâzı zamanlar alıcı olmadıkları halde bâzı insanlar bir alış veriş meclisine gelip müşterinin incelediği mal için, "Çok kaliteli imiş," "Çok ucuz," "Ben bunu şu fiyata alabilirim" gibi sözler söylerler. Böylece malı inceleyen kişiyi o malı almaya karşı tahrik ederler ve onun pazarlık gücünü kırarlar.
Böyleleri bazan satıcı ile anlaşmalı olarak çalışırlar. Bu durum müşteriyi aldatmaya sebep olacağından Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde bunu yasaklamaktadır.
2. Başkasının aldığı mala talip olmak:
Zaman zaman buna da şahit oluruz. Alıcı ve satıcı anlaştığı, satış bittiği halde birisi gelir satılan o mala müşteri olur. Daha fazla fiyat teklif ederek alış verişi bozmak ister. Peygamberimiz bu davranışı da yasaklamıştır.
3. Şehirlinin köylü adına satış yapması:
Hadiste yasaklanan üçüncü husus, şehirlinin köylü adına satış yapmasıdır. Bu şöyle olur:

Tüccar (simsar) piyasayı bilmeyen üreticiyi şehir girişinde karşılayarak onun malını ucuz fiyata alır. Böylece malını daha iyi bir fiyatla satacak olan üretici zarara uğrar.
Bu, üreticinin aleyhine olduğu gibi, tüketicinin de aleyhinedir. Çünkü direk üreticiden alsa, aldığı şeyi daha ucuza mal edecektir. Oysa aynı malı aracıdan daha pahalıya alarak zarara uğramaktadır.
Hadisin bu kısmı hakkında âlimler arasında bir ittifak söz konusu değildir. Çokları bu hadisin tüccarın insanların ihtiyaç duyduğu bir malı üreticiden alıp, bir müddet beklettikten sonra onu daha yüksek fiyata satarak "vurgun" vurmasını yasakladığını söylerler.
4. Birinin talip olduğu bir kadına o vaz geçmedikçe talip olmak:
Âdetlerimizde güzel bir uygulama vardır. Her hangi bir erkek bir kıza talip olursa, bu talebi bilen birisi, kızın ailesi menfi cevap verinceye kadar o kıza talip olmaz. Bununla beraber çok az da olsa bunun aksine hareket eden aileler de yok değildir. Henüz ilk istekliye red cevabı verilmeden istekte bulunanlar da vardır. Hattâ böyleleri kendilerinden önce talip olan kimseyi çeşitli vesilelerle kötülemekten de geri durmazlar. İşte evlilik ve aile meselelerini en ince ayrıntılarına kadar düzenleyen dinimiz, izahını yaptığımız hadisle böyle çirkin bir hareketi yasaklamıştır.
5. Kadının kendisiyle evlenmek için erkeğe hanımı boşaltması:
Bazı kadınlar, zengin bir erkeğin servetinden istifade etmek, onda bulunan nimetlere kendisi sahip olmak düşüncesiyle veya yakışıklı bir erkeğe sahip olma arzusuyla ondan hanımını bırakarak kendisiyle evlenmesini ister.
Böyle kadınlar evlenmek istediği erkeğin hanımına yaklaşarak dost perdesi altında ona kocasını kötüler, iftira atar, çeşitli hilelerle kadının kocasından boşamaya razı eder. Sonra da o erkekle kendisi evlenir. İşte Peygamberimiz (a.s) yukarıdaki hadislerinde bunu yasaklamaktadır.
Hadisin başka bir rivayeti şöyledir:
"Bir kadın diğer bir hanım kardeşinin tabağını ters çevirmek için, onun boşanmasını istemesin. Kadın ancak kendisini isteyen erkekle evlensin. Onun nasibi ancak Allah'ın kendisi için taktir ettiğidir."[1051]

Müslümanlara Eziyet Etmek

326. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah aramızda hutbe okurken, onun yakınına oturuncaya kadar insanların omuzlarından atlaya atlaya ilerleyen bir adam geldi. Hz. Peygamber namazını bitirince adama:
"Ey filan, niçin bizimle birlikte Cuma'ya gelmedin?" diye sordu. Adam:
"Yâ Resûlallah, senin görelebileceğin bir yere oturmayı istedim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Seni insanların omuzlarına basar ve onlara eziyet ederken gördüm. Kim bir Müslümana eziyet ederse, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş demektir."
İzah
Bilindiği üzere, Cuma günleri camiler çok kalabalık olmaktadır. Bu sebeple, cemaattan ilk gelenler ileriye oturup saf düzeni almalıdırlar. Ancak çoğu zaman böyle yapılmamaktadır. İlk gelenler arka taraflara oturmakta, ön saflarda boşluk kalmakta, sonradan gelenler de ister istemez onların aralarından boş yerlere gitmektedirler.
Cuma ve bayram günlerinde cemaatin omuzundan atlaya atlaya ileriye gitmek, Şâfiîlere ve Mâlikîlere göre haramdır. Bunlar izahını yaptığımız hadisi ve buna benzer başka hadisleri görüşlerine delil olarak zikrederler.
Bu iki mezhep cemaatin omuzuna basa basa ilerlemeyi haram sayarken, Hanefî mezhebine göre böyle bir hareket iki şarta bağlı olarak caizdir. Bunlar:
1. İnsanlara eziyet etmemek,
2. İmamın hutbeye başlamamış olması.
Bize göre de insanlara eziyet etmemek gerekir. Ancak günümüzde ne kadar çok da olsa, camiler bilhassa Cuma günleri ihtiyaca cevap verememektedir. Dolayısıyla önce gelenler ön saflara yerleşmediğinde, sonradan gelenler yer bulamamaktadır. Böyle olunca, önde boş yer varsa, bir ihtiyaç sebebiyle oralara gitmekte bir mahzur olduğu söylenemez. Ancak öne geçmek gibi bir gurur sebebiyle böyle bir harekette bulunmak, elbetteki haramdır.[1052]

Kadının Bereketlisi

327. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Kadının dünürlüğünün kolay ve mehrinin kolay ödenebilir olması, onun bereketli oluşundandır." [1053]

İzah

Öyle kız babaları vardır ki, kızına talip olmak, dünür gitmek "cesaret" işidir. Kızını isteyene şiddetli tepki gösterir. Bu da kıza talip olanların cesaretini kırar, azarlanmaktan, hattâ kovulmaktan korkarlar. Oysa bir kız babasına gidip evlenmek için kızma talip olmaktan daha tâbi birşey yoktur. Bu, Allah ve Resulünün emridir. Kimse kimsenin kızını zorla alacak değildir. Bu sebeple, kız babaların kızlarını vermeseler dahi onu istemeye gelenlere karşı nâzik olmalıdırlar. Peygamberimiz izah ettiğimiz hadiste "istenmesinin kolay olması" derken, bunu nazara vermektedir.
Hadisin ikinci kısmında da "kadının bereketli oluşunun" ikinci sebebi olarak "mehrinin kolay ödenebilir" olması zikrediliyor.
Peygamberimizin bu tavsiyesine günümüzde her zamankinden daha çok ihtiyacımız var. Çünkü İslâmiyete karşı savaş açanlar, milletimizi yıkmak isteyenler maddiyatı teşvik ederek, lüzumsuz şeyleri lüzumlu imiş gibi göstererek ve İslâmiyette yeri olmayan başlık parası gibi engeller çıkararak evliliği maddî bir külfet haline getirmek, böylece de nikâh yolunu kapamaya çalışmak istiyorlar. İslâmi şuurdan uzak olan Müslümanlar da bu noktada böylelerine yardımcı oluyorlar. Öyle ki günümüzde evlilik, fakir veya orta halli aileler için nerede ise imkansız bîr hal almıştır. Maddî imkansızlık sebebiyle evlenemeyen gençlerin sayısı bir hayli fazladır. Evlenemeyen bu gençler kuvvetli bir imana sahip değillerse, fıtratlarındaki şehvet hissini gayr-i meşru yollardan tatmin etme hususunda hiçbir engel tanımazlar. İşte dinimiz bunun önünü almak için evliliğin kolaylaştırılmasını istemekte, en kolay ödenebilen mehri hayırlı mehir olarak vasıflandırmaktadır.
Hadiste geçen mehir, İslâm hukukunda, nikâh sebebiyle kadının erkekten almaya hak kazandığı para veya mala denir. Evlenen erkeğin evlendiği kadına mehir vermesi farzdır. Bununla ilgili olarak bir âyet-i kerimede şöyle buyurulur:
"Evlendiğiniz kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile verin"[1054]
Dinimizde mehrin miktarı tespit edilmemiştir. Az olması evliliği kolaşlaştırır. Fakat bu, imkanı olanın da mehri az vermesi mânâsında anlaşılmamalıdır. Herkes kendi imkanı nispetinde "kolay olanı" vermelidir.[1055]

Semâ Kapısının Açılacağı Vakitler

328. Abdullah bin Ömer (r.a.) babasından rivayet ediyor:
"Şu beş durumda semâ kapıları açılır ve dualar kabul edilir:
1. *Kur'ân okunurken,*
2. *İslâm ordusu düşman ordusuyla karşılaştığı zaman.*
3. *Yağmur yağdığında.*
4. *Zulme uğrayan dua ettiğinde.*
5. *Ezan okunduğunda."*[1056]

İzah

Duanın kabul şartlarından birisi de belli vakitlerde duâ etmektir. Peygamberimiz bu hadislerinde duaların kabul edileceği beş vakit üzerinde

durur. Bu vakitlerde yapılacak duaların kabul edileceğini bildirir.
Evet, şartlarını yerine getirerek ihlasla yapılan duaların kabul edileceği Cenâb-ı Hakkın rahmetinden ümit edilir. Fakat her duâ aynen kabul edilmez. Bu durum, mütehassıs bir doktorun hastasının her istediği ilacı ona vermemesine benzer. Hasta kendisi için hangi ilacın faydalı olduğunu bilmediği için devamlı ister: "Şunu da ver, bunu da ver" der. Fakat doktor her zaman hastanın durumuna göre ilaç yazar. İstediği ilaç faydalı ise aynını veya ondan daha iyisini verir. Zararlı ise reçeteye hiç yazmaz.
İşte Cenâb-ı Hak da kulunun her istediğini aynen vermez. Çünkü insan istediği şeyin kendisi için hayırlı olup olmadığını bilmez. Kullarına karşı son derece merhametli olan Yüce Rabbimiz, bunu bildiği için, kulunun her istediğini bazan vermez. Bazan da kulunun duasını ebedî hayat için kabul eder. O halde şayet duada istenilen şey verilmezse, "İstiyorum ama verilmiyor" denilmemelidir. "Belki daha iyi bir şekilde kabul edilmiştir" diyerek, rahmet hazinesinin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin kaynağı olan duaya daha sıkı sarılmalı, hiçbir zaman onu elden bırakmamalıdır. İhlasla Dergâh-ı İlâhîye yönelinmelidir.[1057]

Mükemmel Oruç

329. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim yalan söylemeyi bırakmazsa, Allah'ın onun yeme ve içmeyi terketmesine ihtiyacı yoktur."[1058]

İzah

Hadisin zikrettiğimiz kaynaklardan bâzılarında yer alan rivayeti şöyledir:
"Oruç tutan kimse yalan söylemeyi, câhilce davranmayı ve bununla amel etmeyi bırakmazsa yeme ve içmeyi terk etmesine Allah bir değer vermez."
Oruç, dar mânâda imsaktan iftar vaktine kadar, Allah rızâsı için yiyip içmeyi bırakmak, cinsî münâsebetten uzak durmak olarak tarif edilir. Bunu yapan bir Müslüman oruç mükellefiyetini yerine getirmiş olur.
Geniş mânâda ise, oruç bütün azâ ve duygulara kendilerine mahsus ibâdet ettirmek, bunlan da Ramazan'dan nasiplendirmektir. Ramazan'da mide ile birlikte göz, kulak, dil, kalp, hayal ve diğer azalar da oruç tutmalıdır. Meselâ dilin orucu gıybetten ve çirkin sözlerden uzak durmak, duâ, zikir ve salavatla meşgul olmaktır. Gözün orucu harama bakmamak, kâinatı ibret nazarıyla seyretmektir. Kulağın orucu lüzumsuz şeyleri işitmemek, bunun yerine hak sözleri işitmek, Kur'ân dinlemektir. Hayal ve fikir gibi duyguların orucu ise, çirkin şeylerle meşgul olmayıp güzel şeyleri düşünmektir. Bediüzzaman, bununla ilgili olarak meâlen şöyle der:
Orucun en mükemmeli, mide gibi bütün duygulara; göz, kulak, kalp, hayal, fikir gibi azâ ve duygulara dahi bir nevi oruç tutturmaktır. Yani haram olan şeylerden, boş ve lüzumsuz olan şeylerden çekmek ve her birisine mahsus kulluğa sevk etmektir. Meselâ dilini yalandan, gıybetten ve galiz tabirlerden ayırmakla ona oruç tutturmak ve o lisanı Kur'ân okumak, zikir, tesbih, salavat ve istiğfar gibi şeylerle meşgul etmek gibi, diğer azalara da bir nevi oruç tutturmaktır.[1059]
İşte bu ölçülere dikkat edildiği zaman orucun gerçek lezzeti anlaşılır, dünyada iken Cennet havası tadılır. Ancak böyle yapıldığı zaman oruçtan tam manasıyla istifade edilir ve Peygamberimizin şu müjdesine dâhil olunur:
"Kim Ramazan ayında oruç tutar, Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından sakınarak orucun hakkına riâyet eder, korunması gerekenlerden de korunursa, önceki günahlarından arınmış olur."[1060]
Diğer azalara oruç tutturulmadığı zaman sadece oruç borcundan kurtulunmuş, fakat bu rahmet ve kurtuluş ayından lâyıkıyla feyiz alınmamış olur. İşte izahını yaptığımız hadislerinde Peygamberimiz bu gerçeği ifâde eder. Konuyla ilgili olarak bir başka hadiste ise şöyle buyurur:
"Öyle oruç tutanlar vardır ki, tuttukları oruçla görecekleri fayda, aç ve susuz kalmaktır."[1061]
Oruçlu biri kendisi diğer azalarına da oruç tutturmaya gayret gösterdiği halde, başkası kendisine sataşırsa ne yapacaktır? Bu suâlin cevabını da yine Peygamberimizden öğrenelim:
"Biriniz oruçlu bulunduğu gün çirkin sözler söylemesin, câhilce davranışlarda bulunmasın. Şayet bir başkası kendisine sataşır veya döğüşmeye kalkarsa, 'Ben oruçluyum, ben oruçluyum' diyerek ondan uzak dursun."[1062]

Peygamberimizin Bir Mucizesi

330. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Sahabîleriyle beraber çıktığı bir seferde namaz vakti geldiğinde Sahabîler abdest alacak su bulamadılar. "Yâ Resûlallah, abdest almak için su bulamadık" dediler. Topluluktan bir adam gitti ve bir bardak su ile geri geldi. Resûlullah (s.a.v.) o su ile abdest aldı parmaklarını bardağın içerisine soktu. Onların hepsi o su ile abdest aldılar ve ondan içtiler. O sırada yaklaşık olarak yetmiş kişi idik.[1063]

İzah

Peygamberlerin ortak hususiyetlerinden birisi de dâvalarını ispat için mucize göstermeleridir. Her peygamber az çok mucize göstermiştir. Peygamberimiz ise en çok mucize gösteren peygamberdir. Onun gösterdiği mucizeler diğer peygamberler gibi bir kaç çeşit değil, birçok çeşittir. Onun en büyük mucizesi Kur'ân'dır. Bundan başka sayısı binleri bulan mucize göstermiştir. Bir parmağının işaretiyle ayın ikiye bölünmesi, miraca çıkması, Allah'ın bildirmesiyle istikbalde olacak bâzı şeyleri haber vermesi ve bunların aynen gerçekleşmesi, yemeğin bereketlenmesi, suyun bereketlenmesi, hayvanların konuşması, ağaçların emrini dinlemesi, duası ile çeşitli hastalıkları iyi etmesi bu mucizelerden bir kaçıdır.
İşte yukarıdaki hadiste de Peygamberimizin bir başka mucizesi haber verilmektedir. O da parmaklarından su akmasıdır. Hadiste de ifâde edildiği gibi, Resûlullahın parmaklarından on musluklu çeşme gibi su akmıştır. Hem bu bir defaya mahsus da değildir. Aynı durum çeşitli defalar tekrarlanmıştır.[1064]

Emânete Riâyet

331. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Sana bir şey emânet edene emânetini ver. Sana hıyanet edene hıyanet etme."[1065]

İzah

Hadisin birinci kısmı, emânete ihanet edilmeyeceğini kesin bir üslupla ortaya koyar.
İkinci kısımda ise Peygamberimiz hıyanet edene dahi hıyanetle karşılık verilmemesini ister. Çünkü hıyanete hıyanetle karşılık veren kimsenin kendisi de hâin olmuş olur. Hıyanete hıyanetle karşılık vermeyen kimse ise onu hiyânetiyle baş başa bırakarak sevap kazanacağı gibi, Cenâb-ı Hakkın şu buyruğuna uygun hareket etmiş olacağından da sevap kazanır:
"İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğe iyiliğin en güzeliyle karşılık ver; bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kimse candan bir dost oluvermiştir."[1066]
İmam Şafiî'nin de içinde bulunduğu bâzı âlimlere göre ise, kişi kendisinin emânetine hıyanet eden birisinden gasbedilen malı kadarını almasının hıyanet olmadığını, fazlasını almanın hıyanet olduğunu savunurlar.[1067]

Hz. Aişe'nin Resûlullahı Kıskanması

332. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Bir gece Resûlullahı (s.a.v.) yatağında bulamadım. Kendi kendime, "Muhakkak cariyesi Mâriye'nin yanına gitmiştir" dedim. Kalktım, odayı yokladım, onu namaz kılarken buldum. Gusledip etmediğini anlamak için elimi saçında gezdirdim. Namazını bitirdiğinde,
"Şeytanın mı yakaladı ey Âişe?" dedi.

"Benim şeytanım mı var?" dedim.
"Evet. bütün Ademoğullarının şeytanı vardır" buyurdu.
"Senin de şeytanın var mı?" dedim.
"Evet, ancak ona karşı Allah bana yardım etti de onun şerrinden ve fitnesinden selamette kaldım" buyurdu.[1068]

İzah

Hadisin birinci kısmı, Hz. Aişe'nin Resûlullahı kumalarından kıskandığını ifâde ediyor. Nitekim zikrettiğimiz kaynaklarda Resûlullahın, "Kıskandın mı?" yoksa diye sorduğu, Aişe'nin de (r.a.), "Evet, benim gibi biri senin gibi birini kıskanmaz da ne yapar?" dediği kayıtlıdır.
Hadiste geçen "selime" kelimesini iki şekilde okumak mümkündür. Kelime "esleme" şeklinde okunduğunda "O Müslüman oldu" dîye tercüme edilir. "Eslemü" şeklinde okunduğunda ise "Allah bana ona karşı yardım etti, onun şerrinden ve fitnesinden selâmette kaldım" şeklinde mânâ verilir. Her iki okuyuş şeklini de savunan âlimler vardır. Meselâ Kadı İyaz birinci şeklî tercih eder ve "Ümmet Resûlullahın (a.s.m.) günahlardan korunmasında icma etmiştir. O, cisminde ve konuşmasında şeytanın şerrinden korunmaya mazhar olmuştur" der. Hattâbî ise ikinci şekli tercih edenlerdendir. Biz de tercümemizde ikinci şekli tercih ettik. Zaten birinci şekli tercih eden Kadı İyaz'ın açıklaması, hadisi ikinci şekliyle anlamaya da kuvvet vermektedir.[1069]

İki Vakit Namaz Arasında Boş Söz Söylememek

333. Ebû Ümâme (r.a.) rivayet ediyor:
"Aralarında boş söz söylemeksizin bir vakit namazının ardından diğer vaktin namazını kılmanın sevabı İlliyyûnde yazılır."[1070]

İzah

Hadisin Ebû Dâvud'daki rivayeti şöyledir:
"Abdest alarak farz bir namazı kılmak için evinden çıkan kimsenin sevabı, ihrama girip hacc eden kimsenin sevabı gibidir. Bir kimse kuşluk namazı kılmak için bulunduğu yerden çıkar da bu çıkışındaki yorulmanın sebebi sadece kuşluk namazı olursa, o kişinin sevabı umre yapan kimsenin sevabı gibidir. Aralarında boş söz söylemeksizin bir vakit namazının ardından diğer vaktin namazını kılmanın sevabı illiyyînde yazılır."
Farz bir namazı kılmak için evinden çıkan kimse hac yapmış gibi sevap kazandığı gibi, iş yerinden, bağ veya bahçesinden çıkan kimse de aynı sevabı kazanır.
Ancak hadisi "böyle yapan herkes bu sevabı kazanır" şeklinde değil, "İhlasla böyle davranan bâzı kimseler böyle sevap kazanabilir" şeklinde anlamak gerekir.
Ayrıca hâcc yapmış gibi sevap kazanmak, kendisine hac farz olan kimseden bu farziyetin düşmesine sebep olmaz.
Hadiste geçen "illiyyûn," iyi kulların isimlerinin yazıldığı divanın ismidir. Bu divanla ilgili olarak Kur'ân'da şöyle buyuralur:
"İhlas ile kulluk edenler İlliyyûn'da kayıtlıdır.
"İlliyyûn'un ne olduğunu bilir misin?
"O ap açık yazılmış bir kitaptır.
"Ona yüksek derecedeki melekler şahittir.[1071]
Günahkarlar ise Siccîn'de kayıtlıdır."[1072]

Namazları Başlarından Yukarıya Geçmeyecek Olan İki Kişi

334. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"İki kimsenin kıldığı namaz başlarından yukarı geçmez. Bunlardan biri, geri dönünceye kadar efendisinden kaçan köledir. Diğeri de isyanından vaz geçip tövbe edinceye kadar kocasına isyan eden kadındır."[1073]

Cuma Namazının Ehemmiyeti

335. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Andolsun bir adama insanlara Cuma namazını kıldırması için emir vermeyi, sonra da cemaata gelmeyenlerin evlerini yakmayı arzu ettim."[1074]

İzah

Hadis, zikrettiğimiz kaynaklarda, "cemaatle namaza iştirak etmeyenlerin" şeklinde gelmiştir. Taberânî'nin rivayet ettiği hadiste ise "Cuma namazına gelmeyenlerin" şeklindedir.
Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat'ta hadisi bu şekilde rivayet etmiştir.[1075]

Göz Değmesi Ve Dua İle Tedavi

336. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) yanımıza girdi. Yanımızda hasta bir çocuk vardı.
"Bunun nesi var?" buyurdu.
"Nazar değdiğini sanıyoruz" dedik.
"Nazara karşı ona niçin okumuyorsunuz?" buyurdu.[1076]

İzah

Peygamberimiz çeşitli hadislerinde nazar değmesinin hak olduğunu bildirmiş,[1077] yani göz değmesinin inkarı mümkün olmayan bir hâdise olduğunu nazara vermiştir. Hadisin devamında da değiştirmesi mümkün olmayan kaderi değiştirecek bir şey olsaydı, göz değmesinin kaderi değiştirebilecek güçte olduğunu bildirmiştir.
Bunun içindir ki, çeşitli dualar okuyarak nazardan Allah'a sığınmıştır. Felak ve Nas sûreleri nazil olunca da bu iki sûreyi okumuştur.[1078] İhlâs, Fatiha've Âyete'l-Kürsînin de okunacağı gelen rivayet arasındadır.
Peygamberimiz bir hadislerinde de güzel bir şeye bakarken şöyle söylemek gerektiğini bildirerek karşı tarafı zarardan korumayı hedeflemiştir:
"Kim hoşuna giden bir şey görürse 'Mâşaallah lâ kuvvete illâ billah (Allah diledi, kuvvet sadece Allah'tandır)' derse, nazarı zarar vermez."[1079]

Fakire Verilen Sadakadan Yemek

337. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Berîre'ye sadaka olarak et verildi. Resûlullahın ailesi onu kaldırdı, Resûlullaha etsiz yemek takdim edildi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Sizde et görmemiş miydim?" buyurdu.
"O Berîre'ye sadaka olarak verilmişti" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),

"Bu Berîre için sadaka, bizim için ise hediyedir" buyurdu.[1080]

İzah

Zengine zekât helâl olmamakla birlikte, zengin birisi bir fakire verilen zekâttan yiyebilir.
"Zengine zekât helâl değildir"
buyuran peygamberimiz, fakire verilen sadakanın ikram veya hediye edilmesi durumunda zenginin onun almasının caiz olduğunu bildirmiştir.[1081]
Yukaradıki hadiste geçen, *"Bu Berîre için sadaka, bizim için ise hadiyedir"* ifâdesi de, Berîre'ye sadaka olarak verilen etin artık onun malı olduğunu, vasfının değiştiğini, kendileri için bir sadaka değil, Berîre'nin bir ikramı olduğunu ifâde etmiştir. Bilindiği gibi Peygamberimizin sadaka yemesi helâl değildi.[1082]

Çeşitli Hükümler

338. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Fazla sevap için şu üç mescidin dışındaki yerleri ziyaret için yolculuk yapılmaz. Bunlar benim şu mescidim [Mescid-i Nebevi], Mescidü'l-Haram ve Mescidi'l-Aksâdır."
"Bir kadın yanında kocası veya bir mahremi bulunmadan iki günlük mesafeye yolculuk yapmasın."
"Senenin iki gününde oruç tutulmaz. Bunlar: Ramazan Bayramı günü ve Kurban Bayramı günüdür."
"İki namazdan sonra namaz kılınmaz. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar."[1083]

İzah

Hadisin birinci kısmı Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî'de Müsned'de, yer alır.[1084] Hadisin bu kısmı bu üç mescidden başka mescidlere ibâdet maksadıyla yolculuk yapılmayacağını ifâde eder.
Hadiste sayılan üç mescid, fazîlet bakımından diğerlerinden üstündür. Meselâ Mescid-i Nebevi takva üzerine kurulan mesciddir. Mescid-i Haram Müslümanların kıblesi ve haccettikleri yerdir. Mescid-i Aksa da önceki ümmetlerin kıblesidir. Ve başlangıçta Müslümanların da kıblesi olmuştur.
Peygamberimiz çeşitli hadislerinde de bu mescidlerde kılınan namazların faziletine dikkat çekmiştir. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Benim şu mescidimde kılınan namaz Mescid-i Haramın dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir. Mescid-i Haramda kılınan bir namaz ise kendisinin dışında kılınan yüzbin namazdan daha faziletlidir."[1085]
Hadisin ikinci kısmında bir kadının mahremi olmadan iki günlük mesafeye yolculuk yapamayacağı ifâde edilmektedir. Konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Bu hadislerde zaman değişiktir. Yukarıdaki hadiste "iki gün" denilirken başka hadislerde "üç gün" denilir. [1086] Şu hadiste ise "bir gün," şeklinde gelmiştir:
"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına, bir günlük mesafeye yanında bir mahremi olmadıkça gitmesi helâl değildir."[1087]
Hadislerdeki farklılık, çeşitli şahısların, farklı zamanlarda Resûlullaha yönelttikleri suâllere cevap olmasından kaynaklanmaktadır. Sanki Resûlullaha (s.a.v.),
"Kadın yanında mahremi olmadan üç günlük bir mesafeye gidebilir mi?" diye sorulmuş, o da (s.a.v.) *"Hayır gidemez"* cevabını vermiştir.
Başka bir Sahabî, "Kadın yanında mahremi olmadan iki günlük bir mesafeye gidebilir mi?" diye sormuş, o da (s.a.v.),
"Hayır gidemez" cevabını vermiştir.
Bir başkası, "Kadın yanında mahremi olmadan bir günlük bir mesafeye gidebilir mi?" demiş, o da (s.a.v.),
"Hayır gidemez" buyurmuştur.
Dolayısıyla bu rivayetler kadının yalnız yolculuk yapabileceği en az mesafeyi bildirmezler. Yani bu hadislerden hareketle "Kadının bir günden az mesafeye yolculuk yapabileceği" hükmü çıkmaz. Nitekim bir hadiste "Kadın ancak kocası veya mahremi ile seyahat edebilir"[1088] buyurarak kadınların yolculuk yapma yasaklarının mutlak olduğu ifâde edilmiştir.
Bu izahlardan sonra hadisin fıkhı yönüne geçelim:
Hanefîler bu mesafeler içerisinden üç günü esas almışlar ve bir kadının kâfir ülkesinden hicretin dışında, yanında mahremi bulunmadan bu mesafede bir yolculuğa çıkmasının caiz olmadığını söylemişlerdir.
Şâfiîler ve Mâlikîlere göre bir kadın yol emniyeti veya güvenilir kadınlar bulunduğunda, hac ve umreye yanında mahremi olmadan gidebilir.
Âlimlerin çoğunluğuna göre sefer mesafe olarak hesap edilmiştir. Buna göre sefer mesafesi 90 kilometrelik yoldur. Bir kadın yanında mahremi bulunmadan 90 kilometrelik bir yola çıkamaz.
Bununla beraber, Elmalılı Hamdi Yazır, bâzı âlimlerin görüşlerine dayanarak seferi mesafe olarak değil de ortalama hızla giden bir vasıta ile zaman olarak izah etmektedir.[1089] Buna (göre otobüsle onsekiz saatlik yolun altında kalan mesafeler sefer sayılmaz ve kadın bu mesafenin altındaki bir yolculuğa mahremsiz olarak çıkabilir.
Bâzı âlimler ise hadiste ifâde edilen yasağın genç ve erkeklerin ilgisini çeken kadınlar için olduğunu, kendilerine arzu duyulmayacak kadar yaşlı olan kadınların mahremsiz olarak yolculuğa çıkabileceklerini söylerler.[1090]
Ayrıca, "Kadının yalnız yolculuğa çıkmasının haram olmasının sebebi emniyettir. Her ne şekilde olursa olsun, bu emniyet temin edildiğinde kadın mahremsiz olarak da yolculuk yapabilir" diyenler de vardır.[1091]
Aslında günümüzde inancını büyük ölçüde yaşayan pekçok kadın, Türkiye içerisinde yalnız yolculuk yapmaktadır. Ve bu bizim kanatimize göre bir zaruret halini almıştır. Çünkü çoğu aileler kadını mahremi olan bir erkekle gönderebilecek maddî imkâna sahip değillerdir. Yine Türkiyenin her yerinde üniversitelerde okuyan kız talebeleri vardır. Bunlar senede iki veya üç defa memleketlerine gidip gelmektedir. Bu kızların her zaman mahremleriyle birlikte gidip gelmelerinin dar gelirli olan ailelere bir yük getireceği ise açıktır. Ayrıca bunların yanı sıra gidilmesi birkaç gün alır ve herkes bu vakti bulamayabilir. Mademki, yol emniyeti olduğunda kadınların mahremsiz olarak yolculuk yapabileceklerini söyleyen; sefer mesâfesini on sekiz saat olarak alan âlimler vardır. Öyle ise günümüz şartlarını nazara alarak, zarurî durumlarda kadının bu görüşlere istinaden şehirlerarası otobüslerde yolculuk yapabileceklerini söyleyebiliriz.
İzahını yaptığımız hadiste Ramazan ve Kurban bayramı günlerinde oruç tutulmayacağı; sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar nafile namaz kılınmayacağı da ifâde ediliyor. Bu konuları 56, 78 ve 437 numaralı hadislerde izah ettiğimizden oralara havale ediyoruz.[1092]

Saçları Boyamak

339. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Mekke'ye girdiğinde Ebû Kuhâfe'yi yanına getirdiler. Saçı ve sakalı kar gibi beyazlaşmıştı. Resûlullah (s.a.v.),
"Bunun saç ve sakalının rengini değiştirin. Fakat siyah renkten sakının" buyurdu.[1093]

İzah

Saçları boyama ve boyamama ile ilgili de rivayetler gelmiştir. İzahını yaptığımız hadis boyamayı tavsiye etmektedir. Başka bir hadis de şu mealdedir:
"Yahudi ve Hıristiyanlar saçlarını boyamazlar. Siz onlara muhalefet edin."[1094]
Ancak gerek boyamayla, gerekse boyamama hakkındaki hadisler vücup ifâde etmez. Bunun içindir ki konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Âlimlerin konu ile ilgili görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:
Saç ve sakalın boyanması ile ilgili gelen haberler yaşlılar içindir. Nitekim izahını yaptığımız hadiste ismi zikredilen Ebû Kuhafe, Hz. Ebû Bekir'in babasıdır. O Resûlullaha getirildiğinde çok yaşlı idi. Mekke'nin Fethi gününde Hz. Ebû Bekir gözleri görmeyen babasının kollarına girerek

Müslüman olması için Resûlullaha getirmişti. Peygamberimiz onu görünce duygulanmış ve,
"İhtiyarı evinde bıraksaydın, buraya kadar yormasaydın da, onun yanına ben gitseydim olmaz mıydı?" buyurmuştu. Ebû Bekir de (r.a.), "Ya Resûlallah, senin ona yürümenden, onun sana kadar gelmesi daha uygundur" cevabını vermişti.[1095]
Hadyslurde saç ve sakalı boyamakla ilgili yasak da henüz yeni ağarmaya başlayanlar içindir.
Bir yerde saç boyama âdeti varsa, buna uymamak dikkat çekeceğinden şöhrete sebep olur. Bu ise mekruhtur. Boyama âdetinin olmadığı bir yerde de dikkat çekeceğinden boyamak mekruhtur.
Bir kimsenin ağaran saçı güzel bir manzara arzediyorsa boyamamak; çirkin bir manzara arzediyorsa boyamak daha güzeldir.
Âlimlerin bâzılarına göre saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur.[1096]

Hasta Ziyareti Ne Zaman Yapılmalı?

340. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) hastalığın üzerinden üç gün geçmeden hiçbir hastayı ziyaret etmezdi.[1097]

İzah

Yüce dinimizin Müslümanlar arasında kardeşliği kuvvetlendirici pekçok emir ve tavsiyeler vardır. Meselâ cemaatla namaz, Cuma namazı, bayram namazları, selâmlaşmak, hediyeleşmek bunlardan sadece bir kaçıdır. İşte Müslümanlar arasında kardeşliği pekiştirici dinimizin mühim tavsiyelerinden birisi de hasta ziyâretidir. Sevgili Peygamberimiz pekçok hadislerinde mü'minin mü'min üzerinde olan haklarından birisinin de hastalandığında ziyârete gitmek olduğuna dikkat çekmiştir.[1098]
Yine pekçok hadislerinde hasta ziyaretinin fazîletine dikkat çekmiştir. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Sabahleyin bir hastayı ziyaret eden kimseyle birlikte yetmiş bin melek vardır. Bu melekler akşama kadar o ziyaretçi için Allah'tan af dilerler. Geceleyin bir hastayı ziyaret eden kimseyle birlikte yetmiş bin melek vardır. Bu melekler sabaha kadar o ziyaretçi için Allah'tan af dilerler. O kimse için ayrıca Cennette bir bahçe vardır."[1099]
Yukarıdaki hadisten de hasta ziyaretinin ne zaman yapılacağını öğreniyoruz. Basit rahatsızlıklar sebebiyle bir iki gün yatılabilir. Bunlar ziyaret ve ilgi isteyen rahatsızlıklar değildir. Üç günden fazla yatan biri ise gerçekten hastadır. Peygamberimizin bir hastayı üçüncü gününden sonra ziyaret etmesinin hikmeti bu olabilir.[1100]

Kıyamet Şerli İnsanların Başına Kopacak

341. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Zaman, gittikçe zorlaşacak. İnsanların cimriliği, mala olan hırsı gittikçe artacak. Kıyamet de ancak şerli insanların başına kopacaktır."[1101]

İzah

Hadis, İbni Mâce'de "Zaman, gittikçe zorlaşacak" ifâdesi yerine "İş gittikçe güçleşecek, dünya [gerçek Müslümanlara] gittikçe sırt çevirecek" cümlesi ile rivayet edilmiştir.
Hadiste geçen "Kıyamet ancak şerli insanların başına kopacak" ifâdesi üzerinde durmak istiyoruz:
Sevgili Peygamberimiz başka bir hadislerinde de,
"Yeryüzünde Allah Allah denildikçe kıyamet kopmayacaktır" buyurmuşlardır.[1102]
Aşağıda mealini vereceğimiz başka bir hadis, izahını yaptığımız hadisin bir yönünü açıklar. Peygamberimiz, Hz. Âişe'nin rivayet ettiği bir hadislerinde buyuruyorlar ki:
"Lât ve Uzza putlarına tekrar tapılmadıkça Kıyamet kopmaz. "
Bunun üzerine ben de [Hz. Âişe] 'Şurası muhakkak ki, Allah,
"O, Peygamberini hidâyet ve hak din ile gönderdi ki, bütün dinlere galip gelsin. Müşriklerin hoşuna gitmese de"[1103]
mealindeki âyeti indirdiği zaman artık bunun tamam olduğunu zannediyordum' dedim.
"Bunun üzerine Resûlullah (a.s.m.) şöyle buyurdu:
"Bu, Allah'ın dilediği zamana kadar böyle devam edecektir. Sonra Allah hoş bir rüzgar gönderecek ve kalbinde hardal tanesi kadar imanı bulunan herkesin ruhunu bu rüzgarla alacak. Geride, kendilerinde zerre kadar hayır ve iyilik bulunmayan kimseler kalacak. İşte o zaman, onlar da atalarının dinine döneceklerdir."[1104]
Buhâri'nin kıyamet alâmetleri başlığı altında yer verdiği şu hadis de kıyametten önce iyi kulların ruhlarının alınıp, kıyametin kâfir ve isyancıların başına kopacağını ifâde eder:
"Bu ümmetin ilk önce salih olanları birbiri ardı sıra Allah'ın divânına gidecekler, geriye de arpanın veya hurmanın kapçıkları gibi, ıskartaları kalacaktır. Allah onlara hiçbir kıymet vermeyecektir."[1105]
Kıyamet alâmetleri ile ilgili pekçok hadisi tevil eden Bediüzzaman, izahını yaptığımız hadisin de bir yorumunu yapmıştır. Şualar isimli eserinde "Gaybı ancak Allah bilir" dedikten sonra şöyle der:
"Bunun birte'vili şu olmak gerektir ki, 'Allah! Allah! Allah! deyip zikreden tekyeler, zikirhâneler, medreseler kapanacak ve ezan ve kamet gibi şeairde ismullah [Allah'ın ismi] yerine başka isim konulacak' demektir. Yoksa, umum insanlar küfr-ü mutlaka düşecekler demek değildir. Çünki, Allah'ı inkâr etmek, kâinatı inkâr etmek kadar akıldan uzaktır. Umum değil, belki ekser [çoğunlukta] insanlarda dahi vukuunu akıl kabul etmez. Kâfirler Allah'ı inkâr etmiyorlar, yalnız sıfatında hatâ ediyorlar.
"Diğer bir te'vili şudur ki: Kıyamet kopmasının dehşetini görmemek için, mü'minlerin ruhları bir parça evvel kabzedilir [kıyametten biraz önce alınır]. Kıyamet kâfirlerin başlarında patlar."[1106]
Bediüzzaman, Sözler isimli eserinde de dünyada Allah'ın emrini dinleyen ve Ona itaat eden insanlar bulunmasının dünyanın devamı için bir garanti sebebi olduğunu, Allah'a itaat eden insanların olmamasının dünya sarayının harap edilme sebebi olacağını ifâde eder.[1107] Yüce Allah kıyametten önce itaatkâr kullarının ruhlarını alınca artık dünyanın uzun müddet varlığını devam etmesinin bir mânâsı kalmayacaktır. Dolayısıyla kıyamet kopacaktır. Konuyu bir hadisle bitirelim:
"Kıyamete çok yakın bir zamanda bir rüzgar eser. O anda her mü'minin ruhunu alır."[1108]

Nafile Orucu Bozan Kazâ Eder Mi?

342. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Aişe ile Hafsa'nın yanına girdi. Onlar oruçlu idiler. Sonra çıktı, biraz sonra tekrar döndü. Onlar birşeyler yiyorlardı.
"Siz oruçlu değil miydiniz?" buyurdu.
"Evet, ama, bize şu yemek hediye edildi, hoşumuza gitti, ondan yedik" dediler. Resûlullah,
"Yerine bir gün oruç tutun" buyurdu.[1109]

İzah

Ebû Dâvud'dâ Hz. Âişe'den rivayet edilen hadis şöyledir: Hafsa ile ben oruçlu idik. Bize bir yemek getirildi ve ondan yedik. Sonra Peygamber (s.a.v.) geldi. Ona, "Orucumuzu bozduk" dedik. O,
"Size bir günah yok. Ama başka bir gün kaza ediniz" buyurdu.
İmam A'zam ve İmam Mâlik'e göre nafile oruca başlayan kimsenin orucunu tamamlaması gerekir. Böyle birisinin özürsüz yere orucunu bozması caiz değildir. Bunlar,
"Amellerinizi bozmayın"
âyetine dayanırlar. Bunlara göre özürsüz olarak nafile orucunu bozan kimse günahkâr olur. Ayrıca orucunu kaza etmesi gerekir. Hanefîler

yukarıda zikrettiğimiz hadisleri görüşlerine delil olarak zikrederler.
Mâlikîlere göre böyle birisi mes'ul olmakla birlikte orucunu kaza etmesi gerekmez.
İmam Şafiî ve Ahmed bin Hanbel'e göre, nafile orucu bozan birisi mes'ul olmayacağı gibi, onu kaza etmesi de gerekmez. Bu âlimler de şu hadisi görüşlerine delil olarak zikrederler:
Mekke fethedildiği gün peygamberimize (s.a.v.) bir kabda içecek getirilmişti, Resûlullah onu içti ve Ümmü Mâni'ye (r.a.) verdi. Bu hanım oruçlu idi. Fakat Peygamberimizin (s.a.v.) ikramını geri çevirmemek için onu içti. Sonra da Resûlullaha, "Ben oruçlu idim. Orucumu bozdum. Benim için bağışlanma dile" dedi.
Peygamberimiz,
"Kaza orucu mu tutuyordun?" buyurdu.
Onun "Hayır" demesi üzerine de,
"Eğer nafile ise ziyanı yok" buyurdu.[1110]

Allah Verdiği Nimetleri Kulunun Üzerinde Görmeyi Sever

343. Ebû Ahvas babasının şöyle dediğini nakleder:
Resûlullaha üstü başı pejmürde ve toz içerisinde olan bedevî kılığında biri geldi. Resûlullah ona,
"Ne malın yar?" diye sordu.
Adam, "Allah bana her nimetten vermiş" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allah nimet verdiği kulunun üzerinde o nimeti görmeyi sever."[1111]

İzah

Konu ile ilgili bir hadis şu mealdedir:
"Allah sana bir mal verdiğinde Allah'ın sana olan nimet ve kereminin izleri sende görülsün."
Harama ve israfa girmemek şartıyla Allah'ın ihsan ettiği nimetlerden istifade edilmelidir. Bu, yeme içme için böyle olduğu gibi, giyim kuşam için de böyledir. Bir Müslüman giyim kuşamına dikkat etmelidir.
Ancak bunu yaparken giyim kuşamın "esiri" de olunmamalıdır. Çünkü iyi giyinme tehlikelidir. Kişi güzel giyinip bununla gurura kapılırsa, elbisesi ile "çalım satarsa," fakir fukarayı hor görürse, Allah'ı gazaplandırmış olur. Allah'ın gururlananları sevmeyeceğini de unutmamak gerekir.
Evet, bu hadislerinde Allah'ın verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmesini isteyen Peygamberimiz, pekçok hadislerinde de gurur elbisesinden ümmetini sakındırmıştır. Meselâ bununla ilgili bir hadis şu mealdedir:
"Yerde sürünecek kadar uzun elbise giymekten sakın. Çünkü bu kibir alâmetidir. Allah ise kibri sevmez."
Araplar arasında elbisenin yerde sürünmesi kibir alâmeti idi. Kısa da olsa kibir için giyilen her elbise, bu hadisin şümulüne dâhildir.[1112]

Tebâreke Sûresinin Fazileti

344. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kur'ân'da sadece otuz âyetten ibaret bir sûre vardır ki okuyanını Cennete girdirinceye kadar savunur. O sûre, Tebâreke [Mülk] Süresidir."[1113]

İzah

Tebâreke Sûresi, Peygamberimizin de ifâde ettiği gibi 30 âyettir. İman esaslarını ve tevhid delillerini içen alır. Sûre, herşeyin mülkünün, idare ve tasarrufunun Allah'a âit olduğunu açıklayarak başladığı için Mülk Sûresi adını almıştır.
Tebâreke Sûresinin faziletini haber veren daha pekçok hadis vardır. Bunlardan bâzıları şu mealdedir:
"Tebâreke Sûresi var ya, işte onu okumak kabir azabına engeldir."[1114]
"Kur'ân'da 30 âyetten ibaret olan bir sûre bir adama şefaat etti ve neticede o adamın günahları bağışlandı. Bu sûre, Tebâreke Süresidir."[1115]
"Resülullah Tebâreke Sûresini okumadan uyumazdı."[1116]
Mülk Sûresinin ilk dört âyeti şu mealdedir:
"Sânı ne yücedir Onun ki mülk elindedir. O herşeye kadirdir."
"Hanginiz daha güzel işler yapacaksınız diye sizi imtihan etmek için ölümü de, hayatı da o yarattı. Onun kudreti her şeye galiptir ve O çok bağışlayıcıdır."
"Yedi göğü birbiriyle ahenk içinde O yarattı. Rahman'ın yarattığında nizamsızlıktan eser göremezsin. Haydi çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun?
"Sonra tekrar tekrar gözünü çevir. Kusur bulamaz, hor ve hakir sana döner, o göz bitkindir artık."[1117]

Hâkimliğin Mes'uliyeti

345. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim hâkim olursa, bıçaksız olarak boğazlanmış demektir."[1118]

İzah

Resülullah (s.a.v.) bu hadislerinde hâkimlik mesleğinin zorluğuna ve mes'uliyetine dikkat çekmektedir. Konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Meselâ bunlardan birisi şu mealdedir:
"Hâkim üçtür. Biri Cennetlik, ikisi Cehennemliktir. Cennetlik olan, hakkı bilip öyle hükmedendir. Hakkı bildiği halde hükmünde bile bile adaletsiz davranan ise Cehennemdedir. İnsanlar arasında cahilane hükmeden hâkimler de Cehennemliktir."[1119]
Hadiste geçen "bıçaksız olarak boğazlanmak" manevî boğazlanmaktır. Bununla bedenin değil, dinin helak olduğu nazara verilir. Hadiste hâkimlikten sakınmaya teşvik vardır.[1120]

Allah'ın Kitabına Uygun Olmayan Şart

346. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'ın kitabına uygun olmayan her şart bâtıldır. Yüz defa şart kılınmış da olsa bu böyledir."[1121]

İzah

Verdiğimiz kaynaklarda hadisin baş tarafında şu ilâve vardır:
"Bâzı insanlara ne oluyor ki, alışverişlerinde Allah'ın kitabında olmayan şartlar ileri sürüyorlar?"
Son kısımda ise "Allah'ın şartı daha doğru, daha sağlamdır" ziyâdesi vardır.
Peygamberimizin bu sözleri söylemesinin sebebi, bir kölenin azadı esnasında İslama uygun olmayan şartların ileri sürülmesidir. Ancak hadis umumîdir. Hadiste yer alan *"Allah'ın kitabında olmayan şartlar ileri sürüyorlar"* ifâdesi, Kur'ân'da yer almayan mânâsında değildir. Çünkü Peygamberimizin bu sözü söylemesine sebep olan şey Kur'anın bir hükmünün çiğnenmesi değil, Resûlullahın koyduğu bir hükmün çiğnenmesidir. Peygamberimiz, Allah'ın vahyetmesi ile Kur'ân'ın dışında olarak kendi koyduğu hükümleri de "Allah'ın kitabında" ifadesiyle tâbir etmiştir. Çünkü,

"Peygamber size ne emretmişse onu alın,"[1122] ve
"Allah ve Resulüne itaat edin"[1123]
gibi âyetlerle kendisine bu yetkiyi veren de Kur'ân'dır.
Hadisle ilgili dikkat çekilmesi gereken bir husus da, hükmü çiğneyenler belli kimseler olduğu halde, Resûlullahın bunu onların yüzüne vurmayıp, "Bâzı insanlara ne oluyor ki..." gibi umumî bir ifâde kullanmasıdır. Bu da tebliğle vazifeli kimselerin takip etmesi gereken mühim bir sünnettir.[1124]

Allah'tan Haya Etmek

347. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ,
"Allah'tan hakkıyla haya edin" buyurdu.
Dinleyenler, "Yâ Resûlallah, elhamdülillah biz Allah'tan haya ediyoruz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:"Allah'tan hakkıyla haya eden kimse başını ve baştaki maddi ve manevî duyuları, karnı ve içindeki organları haramdan korur. Ölümü ve çürümeyi hatırlar. Âhireti isteyen dünya hayatının süsünü terk eder. Kim bunları yaparsa, Allah'tan hakkıyla haya etmiş olur."[1125]

İzah

Bir Müslümanın insanlardan haya etmesi gerektiği gibi, Allah'tan da layıkı ile haya etmesi icap eder. İşte Peygamberimiz bu hadislerinde Allah'tan layıkıyla haya etmenin nasıl olacağını bizlere bildirmektedir.
Bediüzzaman da, Allah'a karşı hayanın sünnet-i seniyye dâiresinde hayat sürmekle mümkün olduğunu ifâde etmiştir.[1126]

Kâfirin Kabir Suâli

348. Berâ bin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
"Kâfir kabre konduğunda kendisine, "Rabbin kimdir?" diye sorulur. O, "Bilmiyorum" der. Kişi o anda sağır, kör ve dilsizdir. Sonra ona bir tokmakla vurulur. Eğer onunla dağa vurulsa idi dağ toz toprak haline gelirdi. Onun sesini insanlar ve cinlerden başka herşey işitir."
Hz. Berâ daha sonra şöyle dedi:
Resûlullahın şu âyeti okuduğunu işittim:
"Allah, iman edenleri dünya hayatında da, âhirette de, o sağlam kelime-i tevhid ile sabit kılar. İrâdelerini inkâr yolunda kullanarak zulmedenleri de Allah sapıklığa düşürür. Böylece Allah dilediğini yapar."[1127]

İzah

Hadis, kabir suâliyle ilgilidir ve kâfirin durumunu haber verir. Ölümle ruh bedeni terketmekte, kabre sadece ruhsuz ceset konulmaktadır. Acaba kabir suâline sadece ceset mi muhatab olmaktadır? Sadece ruh mu muhatabtır? Yoksa her ikisi birden mi suâle muhatab olacaktır? Bu konuda çeşitli görüşler vardır. Biz bu görüşler içerisinde şunu tercih ediyoruz:
Ölü, suâli anlayacak, cevap vermeye güç yetirecek, azabın acısını, nimetin zevkini duyabilecek şekilde diriltilecektir. Ancak bu hayat yemeyi, içmeyi gerektirecek şekilde tam bir hayat değil de, kabir ahvalini anlayabilecek bir hayattır. Ölü sorgulama esnasında bir çeşit hayata mazhar olur.
Kabir suâliyle vazifeli melekler, Münker ve Nekir isimli meleklerdir. Bu melekler çok heybetli, çok korkunçtur. Ancak mümin kullar Allah'ın yardımıyla onların heybetlerinden korkmayacaklardır. Bunun böyle olacağı ile ilgili pekçok hadis vardır.
Münker ve Nekir meleklerinin ölüye suâl sormak için gelmeleri ölüye verilen "telkin"den hemen sonradır.
İzahını yaptığımız hadisin râvisi Berâ bin Âzib'den (r.a.) kabir suâliyle ilgili daha tafsilatlı bir hadis rivayet edilmiştir.
Hadiste Peygamberimizin,
"Allah, iman edenleri dünya hayatında da, âhirette de, o sağlam kelime-i tevhid ile sabit kılar. İrâdelerini inkâr yolunda kullanarak zulmedenleri de Allah sapıklığa düşürür. Böylece Allah dilediğini yapar"
âyetini okuduğu bildiriliyor. İzahını yaptığımız hadis bu âyetin *"İrâdelerini inkâr yolunda kullanarak zulmedenleri de Allah sapıklığa düşürür. Böylece Allah dilediğini yapar"* kısmıyla ilgili. Acaba âyetin *"Allah, iman edenleri dünya hayatında da, âhirette de, o sağlam kelime-i tevhid ile sabit kılar"* kısmı hakkında Peygamberimizin bir açıklaması var mı?
Bu açıklamayı da Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği bir hadisten öğreniyoruz. Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) yukarıdaki âyeti okuduktan sonra şöyle buyurduğunu bildirir:
"Bu ona [mü'mine] kabirde, 'Rabbin kim? Dinin ne? Peygamberin kim?' diye sorulup da onun, 'Rabbim Allah, dinim İslâm, peygamberim de Muhammed'dir (s.a.v.). Bize Allah katından açık deliller getirdi. Ben de ona iman ettim ve onu tasdik ettim' dediği zamandır."
Kabir suâliyle ilgili tafsilatlı bilgi için Ölüm Cenaze Kabir isimli eserimizin 297-308. sayfalarına bakılabilir.[1128]

Kur'ân Hakkında Bilgisizce Tartışmak

349. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kur'ân konusunda tartışmak küfürdür."[1129]

İzah

Kur'ân konusunda tartışmanın küfür olması, bilgisizce yapılan, Kur'ân'ın Allah'ın kelamı olduğu hususunda şüpheye düşülerek yapılan ve Kur'ân'ın bâzı âyetlerini diğer bâzı âyetleriyle yalanlamaya kalkışmak için yapılan tartışmanın küfür olduğunu ifâde eder. Yoksa haram helal gibi hükümlerin ortaya çıkması, ince mânâların açıklanması, hayat düsturlarının keşfi gibi müsbet maksatlar için ilim ehlinin yapacağı tartışmalar küfür değil, aksine faydalıdır. Bu çerçevedeki tartışmalar Sahabîler devrinden beri yapıl agelmiştir.[1130]

Resûlullaha Namaz Kıldıran Sahabî

350. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Ebû Bekir'in arkasında namaz kıldı.[1131]

İzah

Peygamberimizin vefatı yaklaşıp, hastalığı ağırlaştığında Hz. Ebû Bekir'i Müslümanlara imam tayin etti. Hz. Ebû Bekir 17 vakit namaz kıldırdı. Hatta bir sabah namazında Peygamberimize namaz kıldırma şerefine dahi nail oldu. İşte yukarıdaki hadîs bunu haber verir. Hadise şöyle olmuştu:
Peygamberimiz bir sabah vaktinde üzerinde bir hafiflik hissetmiş, mescide geçmişti. O sırada Hz. Ebû Bekir mü'minlere sabah namazının ikinci rekatını kıldırıyordu. Hemen ona uydu, oturarak namaz kıldı. Hz. Ebû Bekir selâm verdikten sonra da yetimeşediği rekâtı tek başına kıldı.[1132]
Ardından şöyle buyurdu:
"Ümmetinden birisi kendisine imamlık yapmadıkça âhirete alınmış bir peygamber yoktur!"[1133]

Peygamberimizin Üç Tavsiyesi

351. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Dostum, Ebu'l-Kâsım (s.a.v.) bana şu üç şeyi tavsiye etti.
1. *Her aydan üç gün oruç tutmak,*
2. *Cuma günleri banyo yapmak,*
3. *Uyumadan önce vitir namazı kılmak.*[1134]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis "Cuma günü banyo yapmak" yerine "iki rekât Duhâ namazı kılmak" şeklinde gelmiştir.
Yine yer verdiğimiz kaynaklarda Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullahın kendisine yaptığı bu tavsiyeyi "mukim iken ve yolculukta," "ölünceye kadar," "yaşadığı müddetçe," "inşallah ebediyyen" ihmal etmediğini bildirmiştir.
Hadiste her aydan üç gün oruç tutmakla, her ayın on üç, on dört ve on beşinci günlerinde oruç tutmak kastedilmiş olabilir. Çünkü bu günlerde oruç tutmak sünnettir. Ayrıca ayın başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç gün de kast edilmiş olabilir.[1135]

Ezan Emandır

351. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir köy veya şehirde müezzin ezan okuduğunda, Allah o gün orayı azabından emin kılar."[1136]

İzah

Zulümler, isyanlar, azgınlık ve taşkınlıklar belâ ve musibetleri davet ettiği gibi hayırlar, ibâdetler, dualar da belâ ve musibetlere set olurlar. İşte bu setlerin en önemlilerinden biri de ezandır. Evet, İslâmiyetin bir şeâiri oları ezan, musibetlere karşı bir kalkandır. Hadiste de ifâde edildiği gibi, Cenâb-ı Hak, ezan okunan bir beldeyi azaptan emin kılar.[1137]

Dilenmek Kimler İçin Helâldir?

352. Kabîsa bin Muharık (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) geldim ve "Ey Allah'ın Resulü, ben kavmimin bir diyet borcunu üstlendim. Bu hususta bana yardımcı olun" dedim.
Resûlullah (s.a.v.),
"Bilakis ey Kabîsa, o diyet borcunu sen değil biz üstlenmiş olalım. Bekle, sadaka gelince sana verelim" buyurdu.
Sonra şöyle devam etti:
"Ey Kabîsa, dilenmek ancak şu üç kişiden birine helâl olur:
1. *Bir kimse kavminden birinin diyetini üstlenirse onu ödemek için dilenebilir. Ödedikten sonra artık dilenmesi helâl olmaz.*
2. *Malı kendisine yetmeyen, musibete uğrayan kişi de normal olarak yaşayacak kadar veya ihtiyacını karşılayıncaya kadar yardım isteyebilir.*
3. *Fakir olan birisi, kabilesinden üç akıllı kişi "Bu kimse fakirdir" derlerse, normal olarak yaşayacak veya ihtiyacını karşılayacak kadar yardım isteyebilir.*
"Ey Kabîsa, bu üç hal dışında dilenmek haramdır. Yapan, haram yemiş olur."[1138]

İzah

Kabîsa, kabilesi ile başka bir kabile arasında sulhu temin etmek için araya girmiş ve kavminin ödemesi gereken diyeti üstlenmişti. Onun sulhu temin için yaptığı bu fedakârlık için Resûlullah ona "Bilakis ey Kabîsa, o diyet borcunu sen değil biz üstlenmiş olalım" diyerek ona iltifat etmiştir.
Hadis, dilenmenin sayılan haller dışında caiz olmadığını ifâde etmektedir. Dilenmeyi yasaklayan daha pek çok hadis vardır. Bunlardan bir kaçı şu mealdedir:
"Dilenmeler tırmalanmalardır. Kişi onlarla yüzünde iz yapar. Dileyen yüzünü korur, dileyen de korumaz."[1139]
"Dilenmeye devam eden yüzünde bir parça et kalmamış halde Rabbine kavuşur."[1140]
"Kim ihtiyacını karşılayacak bir mala sahip olduğu halde dilenirse, kıyamet günü mahşer yerine, istediği şey suratında bir tırmalama, soyulma veya ısırma yarası olarak gelir."[1141]

Cennet Allah'ın Lütfudur

353. Ebû Zer (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir iyilik yapmayı düşünür, sonra yapmazsa, Allah ona bir sevap yazılır. Eğer düşündüğü iyiliği yaparsa, ona yediyüz yedi misline kadar sevap yazılır. Kim bir kötülüğü düşünür de yapmazsa ona günah yazılmaz. Şayet düşündüğü kötülüğü yaparsa bir günah yazar veya Allah Azze ve Celle onu siler."[1142]

İzah

Hadisin başka rivayetlerinde baş tarafında,
"Şüphesiz sizin Rabbiniz Rahimdir," "Şüphesiz Allah iyilikleri de kötülükleri de takdir etmiş, sonra bunları açıklamıştır"
gibi ilâveler vardır. Son kısmında da,
"Allah'a karşı günah işlemeye hırslı olandan başka hiç kimse helak olmaz" ziyâdesi vardır.
Ayrıca hadisin bâzı rivayetlerinde,
"Kul bir kötülüğü yapmak ister de bundan vaz geçerse bunu onun için bir sevap olarak" yazar ifâdesi de vardır.
Hadis, Allah'ın geniş rahmetini ve kulların Cennete ancak bu rahmet sebebiyle girebileceklerini ifâde etmektedir. Zira Allah'ın iyilikler için ya bir sevap vermesi veya hiç sevap vermemesi; kötülükler için de kat kat günah yazması gerekirken Yüce Allah rahmeti gereği tam tersini yapmaktadır. "İyilikler için hiç sevap vermemesi gerekirken" dedik, çünkü insanın yaptığı her iyilik bir ibâdettir, şükürdür, kulun Rabbine karşı bir minnettarlık nümûnesidir. Daha önce ihsan edilen sayısız nimetlerin neticesi ve fiyatıdır, verilecek bir mükâfata sebep değildir. Kaldı ki, bütün ibâdetler Cenneti kazandırmak şöyle dursun, nimetlerin şükrünü edaya kâfi gelmez.
İşte bunun içindir ki, Yüce Allah mü'min kullarına rahmetiyle muamele ediyor. Onların küçük bir iyiliğine kat kat sevap yazıyor. Kötülüğü düşünüp yapmayana sevap veriyor.
Hadiste Allah'ın iyiliğe "on mislinden yedi yüz misline" kadar sevap, kötülük için de sadece "misli kadar" günah yazılacağı ifâde ediliyor. Bu durum Kur'ân ile de sabittir. Bir âyette şöyle buyurulur:
"Kim Allah'ın huzuruna bir iyilikle gelirse, kendisine on kat sevap vardır. Kim bir kötülükle gelirse, o da ancak o kötülüğün misliyle cezalandırılır; onlar haksızlığa uğratılmazlar"[1143]
Bir âyette ise mallarını Allah yolunda harcayanlar, yedi yüz misli ve daha fazla mükâfatla müjdelenmiştir.[1144]
Hadisle ilgili olarak, "Kul kötülüğü düşünür de yapmazsa haydi ona günah yazmasın, fakat niçin sevap yazıyor?" diye bir suâl hatıra gelebilir. Böyle bir kul için sevap yazılmasının sebebi, kulun harama girmeyi terk etmesidir. Çünkü harama girmemek farzdır. Dolayısıyla kötülüğü düşünse dahi gereği ile amel etmeyen kimse bir farz işlemiş olmaktadır.
Ancak hadisin *"Kim kötü bir iş yapmak ister de yapmazsa, Allah o kimseye tam bir sevap yazar"* kısmıyla ilgili olarak bir hususa dikkat çekmek isteriz:

Burada hatıra getirilen günahın işlenmemesine karşılık sevap kazanılacağının belirtilmesi, bu safhada düşünülen bir günahı işlememenin ne kadar güç olduğuna işarettir. Dolayısıyla hadisin mesajını iyi anlamalı, "kötülüğü düşünüp yapmamanın kişiye sevap kazandıracağı" hususu kişiyi aldatmamalıdır. Çünkü böyle kimselerin düşündükleri yapmak için şeytanın daha kuvvetli vesvesesine maruz kalacakları şüphesizdir. Böyle kuvvetli vesvese altında kalan insanın her zaman irâdesine hâkim olması ve düşündüğü günahı işlememek için gayret göstermesi mümkün olmayabilir. Dolayısıyla, "Nasılsa bu günahı işlemeyeceğim. Bu düşüncemi fiiliyata dökmeyeceğim" diye yapılması günah olan davranışları düşünmek zihnen de olsa kişiyi kötülüklerle haşir neşir olmaya sevkeder, kalbini lekeler.[1145]

Safların Tertibi Nasıl Olmalı?

354. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) yanında namaz kıldım. Aişe (r.a.) arkamızda bizimle beraber namaz kıldı. Ben Resûlullahın (s.a.v.) yanında idim.[1146]

İzah

Safları düzgün tutmanın ehemmiyet ve fazileti hakkında bilgiyi 228 numaralı hadise ve izahına havale ediyoruz.
Hadiste, cemaattan birisinin kadın olması durumunda safın nasıl teşkil edileceği nazara veriliyor. Bu durumda erkek imamın sağına, kadın da imamın arkasına durur. İmamdan başka iki erkek bir kadın varsa, erkekler imamın arkasına, kadın da erkeklerin arkasında yer alır.[1147]

Bir Yeri Ağrıyanın Yapacağı Dua

355. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Birinizin bir yeri ağrıdığında elini ağrıyan yerin üzerine koysun sonra da şöyle desin: "Allah'ın adıyla ve yardımıyla. Hissettiğim şu ağrının şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım."
Hadisin başka bir rivayetinde Peygamberimiz,
"Sonra elini kaldır ve bunu sayısı tek olmak şartıyla tekrar tekrar yap" tavsiyesinde bulunmuştur.[1148]

Duhâ (Kuşluk) Namazı

356. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim on iki rekât duhâ (kuşluk) namazı kılarsa, Allah Cennette onun için altından bir saray bina eder."[1149]
102 Numaralı hadisin izahına bakınız.[1150]

İlmi Kendisine Fayda Vermeyen Âlim

357. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kıyamet günü insanlardan azabı en şiddetli olan ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir."[1151]

İzah

Gerek Kur'ân'da, gerekse hadislerde Müslümanlar sık sık ilme teşvik edilir. Kişinin ilim öğrenmesi çok sevaplı bir ibâdet olmakla beraber, bir kulun kullukla ilgili olarak öğrendiği ilimden istifade etmemesi de hiç hoş karşılanmamıştır. Yüce Allah,
"İnsanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz?"[1152] buyurarak bunun doğru bir şey olmadığını bildirmiştir.
Böylelerini "Kendi kendini helak eden âlim"[1153] diye isimlendiren Peygamberimiz de, hadislerinde bu kimseleri "insanları aydınlatıp kendisini yakan lambaya"[1154]; böyle bir ilmi de "kullanılmayan hazineye" benzetmiştir.[1155] Bir hadislerinde ise
"Bildiği halde uygulamayana yazıklar olsun" buyurmuştur.[1156]
Pek çok hadislerinde de böylelerinin mahşerdeki ve âhiretteki durumlarım nazara vermiştir. Meselâ bir hadislerinde ilmiyle amel etmeyen âlimin Cehennem'de olduğunu bildirmiştir.[1157] İşte yukarıdaki hadislerinde de bunların "Kıyamet günü insanların en şiddetli azap göreni" olacaklarını bildirmiştir.
Birçok hadislerinde de bu azabın keyfiyetini haber vermiştir. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Kıyamet günü bâzı kimseler getirilip Cehenneme atılır. Orada bağırsakları çıkarılan adam, eşeğin değirmenin çevresinde döndüğü gibi bağırsağının etrafında döndürülür. Cehennemlikler onun etrafında toplanıp, 'Ey filan, sana ne oldu böyle? Sen dünyada iken iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındırmaz miydin?' derler.
"O da, 'Evet,' der. 'Ben iyilikleri tavsiye ederdim, fakat kendim yapmazdım. Kötülüklerden sakındırdım, fakat kendim uymazdım' diye cevap verir."[1158]

Hacet Duası

358. Osman bin Hüneyf (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam vardı. Bir ihtiyaç sebebiyle Osman bin Affan'a (r.a.) gidip gelirdi. Ancak Osman (r.a.) o adama iltifat etmez ve ihtiyacına bakmazdı. O kimse Osman bin Hüneyf'e [hadisin râvisine] rastladı ve ona bu durumdan yakındı. Osman bin Hüneyf ona şöyle dedi:
"İbriği getir, bir abdest al, sonra da mescide git, orada iki rekat namaz kıl. Sonra da şöyle dua et: 'Allah'ım, rahmet peygamberi, Peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v.) vesile ederek Senden istiyor ve Sana yöneliyorum. Ey Muhammed, seni vesile ederek Rabbine [Rabbime] Celle ve Azze'ye yöneliyorum ki, ihtiyacımı yerine getirsin.'
"Bu duanın ardından ihtiyacın ne ise onu söyle. Sonra da bana gel, birlikte Osman bin Affaan'a (r.a.) gidelim."
Sonra birbirinden ayrıldılar. O zât Osman bin Hüneyf in (r.a.) dediğini yaptı ve Osman bin Affan'ın (r.a.) kapısına gitti. Kendisini kapıcı karşıladı, elinden tuttu, Osman bin Affan'ın (r.a.) yanına götürdü. Osman (r.a.) onunla beraber bir minderin üzerine oturdu ve "İhtiyacın nedir?" diye sordu. Adam ihtiyacım söyledi, o da ihtiyacını karşıladı. Sonra da, "Senin bana gelip giderken bir ihtiyacını söylediğini ancak şimdi hatırlayabildim. Her ne ihtiyacın olursa bize gel" dedi.
O zat oradan ayrıldı, Osman bin Hüneyf ile karşılaştı. Ona, "Allah seni mükâfatlandırsın. Sen ona benim hakkımda konuşuncaya kadar bana iltifat etmedi ve ihtiyacıma bakmadı" dedi.
Osman bin Hüneyf (r.a.), "Vallahi ben ona senin hakkında hiçbir şey söylemedim. Ancak ben Resûlullahın huzurunda iken şöyle bir olaya şahit olmuştum:
Resûlullaha (s.a.v.) âmâ bir adam geldi ve halinden yakındı.
Peygamber (s.a.v.) ona,
"Sabretmez misin?" buyurdu.
Adam, "Ya Resûlallah, bana yardımcı olacak kimse yoktur. Gözümün görmemesi bana zor geliyor" dedi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Git abdest al. Sonra iki rekât namaz kıl, ardından şu duaları [yukarıdaki duayı] oku."
Adam bizden ayrıldı. Sohbet uzadığından biz henüz dağılmamıştık. O kimse gözünde hiçbir âmâlık yokmuş gibi bizim yanımıza geldi.[1159]

İzah

Yukarıda zikrettiğimiz kaynakda, Osman bin Hüneyf in (r.a.) âma ile ilgili olarak rivayet ettiği hadis yer alır. Bu rivayet şöyledir:
"Gözü âmâ veya az gören bir adam Peygambere (s.a.v.) gelerek, 'Benim için Allah'a duâ et de bana afiyet versin' dedi.

"Resûlullah (s.a.v.) 'Dilersen bu hastalığın mükâfaatını âhirette görürsün, bu senin için daha hayırlıdır. Dilersen duâ ederim' buyurdu.
"Adam, 'Duâ et' dedi.
"Resûlullah (s.a.v.) adama güzelce abdest almasını, iki rekât namaz kılmasını ve şu duayı okumasını emretti."
Bu rivayette izahını yaptığımız hadisteki duanın sonunda, "Allah'ım, Muhammed'i (s.a.v.) benim hakkımda şefaatçi kıl" ilâvesi vardır.
Gerek yukarıdaki hadiste, gerekse başka hadislerinde, Peygamberimiz (s.a.v.) Allah'tan veya bir insandan ihtiyacı olan birinin iki rekât namaz kıldıktan sonra ihtiyacını Allah'a arz etmesini istemiştir.[1160]
Daha başka hacet duaları da vardır. Arzu eden okuyucularımız Hanefî ve Şâfiilere Göre Büyük İslâm İlmihali veya Ezan Cami Namaz isimli eserlerimizin Hacet namazı konusuna bakabilirler.[1161]

Kalplerin Cilası

359. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Şüphesiz kalpler tıpkı demir gibi paslanır. Onların cilası istiğfardır."[1162]

İzah

Peygamberimiz pekçok hadislerinde olduğu gibi, bu hadislerinde de ümmetini günahlara karşı hassasiyeti korumaya davet etmektedir. Aksi takdirde, tevbe ve istiğfarla temizlenmeyen günahların birike birike kalbi kaplayacağını bildirmiştir.
Evet, günahlar bütün kalbi kaplayabilir. Bu gerçek Kur'ân'da da açıklanmıştır. Yüce Allah bir âyet-i kerimede,
"Doğrusu onların kazandıkları günahlar birike birike kalplerini kaplayıp karartmıştır"[1163] buyurarak bu gerçeğe dikkat çekmiştir.
Peygamberimiz bu âyeti şöyle açıklar:
"Mü'min bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer günahtan el çeker, Allah'tan günahının bağışlanmasını dilerse, kalbi o siyah noktadan temizlenir. Eğer günaha devam ederse, o siyahlık da artar. İşte Kur'ân'da geçen, 'Doğrusu onların kazandıkları günahlar birike birike kalplerini kaplayıp karartmıştır' âyetindeki rayn [pas] budur."[1164]
Hadisle ilgili olarak üzerinde durulması gereken mühim bir husus da, burada kastedilen kalbten maksadın maddî hayatımızın devamını temin eden et parçası olmayıp, manevî hayatımızın zenbereği olan duygu olduğudur. Bediüzzaman bununla ilgili olarak şu açıklamayı yapar. Meâlen alıyoruz:
Kalpten maksat çam kozalağı gibi bîr et parçası değildir. Ancak bir latîfe-i Rabbaniyedir ki; his ve duyguların mazharı, dimağdaki fikirlerin yansıdığı yerdir. Binâenaleyh, o latîfe-i Rabbaniyeyi içine alan o et parçasına kalb tâbirinden şöyle bir incelik çıkıyor: O latîfe-i Rabbaniyenin insanın maneviyatına yaptığı hizmet, maddî kalbin cesede yaptığı hizmet gibidir. Evet, nasıl ki bedenin her tarafına kan pompalayan o et parçası, bir hayat makinasıdır ve maddî hayat onun işlemesiyle devam eder, durduğu zaman ceset ölür. Bunun gibi, o latîfe-i Rabbaniye amelleri, halleri ve manevî hayatın bütününü hakîki bir hayat nuru ile canlandırır, ışıklandırır, iman nurunun sönmesiyle, mâhiyeti ölü gibi bir heykelden ibaret kalır."[1165]

Dilenmek Kimler İçin Caizdir?

360. Mücâhid rivayet ediyor:
Bir adam Hasan ve Hüseyin'e (r.a.) geldi. Onlardan bir şey dilendi. Onlar, "Dilencilik ancak şu üç durumda caiz olur: (1) Gerçekten muhtaç olmak, (2) akrabasından birinin diyetini üstlenmek ve (3) ağır borç altına girmek" dediler ve ona verdiler.
Adam daha sonra Abdullah bin Ömer'e gitti, Abdullah niçin dilendiği sormadan ona verdi. Adam kendisine şöyle dedi:
"Amcanın oğullarına gittim, onlar bana niçin dilendiğimi sordular, sen ise sormadın."
Abdullah bin Ömer adama, "Resûlullahın (s.a.v.) çocukları (torunları) şüphesiz ilimle doludurlar" dedi.[1166]

Peygamberimiz Ümmeti İçin Nelerden Korkuyordu?

361. Ebû Berzeti'l-Eslemî (r.a.) rivayet ediyor:
"Sizin hakkınızda korktuklarım arasında bilhassa şunlar vardır: Haram yemeniz, zina etmeniz, hevâ ve heveslerin sizi tehlikelere düşürmesi."[1167]

Akibetin Önemi

362. Urs bin Ümeyre el-Kindî (r.a.) rivayet ediyor:
"Şüphesiz kişi ömrünün bir kısmında Cehennem ehlinin amelini işler. Sonra Cennet ehlinin yollarından bir yol önüne çıkar. Ölünceye kadar gereğince amel eder. İşte kendisi için takdir edilmiş âkibet odur.
Şüphesiz kişi ömrünün bir kısmında Cennet ehlinin amelini işler. Sonra Cehennem ehlinin yollarından bir yol önüne çıkar. Ölünceye kadar gereğince amel eder. İşte kendisi için takdir edilmiş âkibet odur."[1168]

Peygamberimizin Bir Mucizesi

363. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Ben Ukbe bin Ebî Muayt âlisinin koyunlarını güdüyordum. Nebî ile (s.a.v.) Ebû Bekir (r.a.) geldi.
"Ey çocuk, yanında süt var mı?" diye sordu.
"Var ama veremem. Bu koyunlar bana emânettir" dedim. Peygamber (s.a.v.)
"Hiç teke görmemiş bir keçi var mı?" dedi.
"Evet" dedim ve istenilen keçiyi getirdim. Resûlullah (s.a.v.)
"Selâm" dedi.
Keçinin memelerinde hiç süt yoktu. Peygamber (s.a.v.) onun meme yerlerini mesnetti, birdenbire memeleri süt ile doldu. Ben içi oyuk bir taş parçası getirdim. Onun içine sütü sağdı. Sonra Ebû Bekir'e içirdi, ardından bana içirdi. Resûlullah (s.a.v.) memelere,
"Eski haline dön!"
buyurunca memeler eski sütsüz haline döndü. Bunu Resûlullahtan (s.a.v.) görünce "Yâ Resûlallah, bana [birşeyler] öğret" dedim. Başımı mesh etti ve,
"Allah öğrenmek istediğin şeyi sana mübarek kılsın. Şüphesiz sen öğretilmiş bir gençsin [olacaksın]" buyurdu. Ben Müslüman oldum. Resûlullaha geldim. Biz onun yanında iken Mürselat Sûresi indi. Ben ağzından daha taze iken o sûreyi öğrendim. [Sonraki günlerde] Resûlullahtan yetmiş sûre öğrendim. Kur'ân'ın diğer sûrelerini de onun Ashabından öğrendim.[1169]

İzah

Hadiste geçen çoban, hadisi rivayet eden Abdullah bin Mes'ut'tur (r.a.). Hz. Abdullah, Müslüman olduktan sonra bütün tehlikeyi göze alarak Mekke'de müşriklerin suratına karşı açıktan açığa Kur'ân okuyan Şahabıdır. Onun bu cesareti karşısında müşrikler önce şaşırmış, sonra da üzerine çullanarak kendisini fena şekilde dövmüşlerdi.
Abdullah bin Mes'ud, önce Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret ederek Allah yolunda iki defa hicret etme faziletini kazandı.
Hz. Abdullah, Resûlullaha çok yakın bir Sahabî idi. Hatta bu yakınlık sebebiyle bâzıları onun Ehl-i Beytten olduğunu dâhi zannediyordu.
Hz. Abdullah güzel Kur'ân okurdu. Bir defasında Resûlullah ondan Kur'ân okumasını istemiş ve dinlemişti. Bu konu için 138 numaralı hadise bakılabilir.[1170]

Resûlullahın Abdest Alma Şekli

364. Muâviye bin Abdullah babasından rivayet ediyor:
Osman bin Affan'ı (r.a.) abdest alırken gördüm.
"Üç defa ağzına su verip çalkaladı, üç defa burnuna su verdi. Üç defa yüzünü yıkadı. Üçer defa ellerini yıkadı, sonra bir defa başına mesh etti. Üçer defa ayaklarını yıkadı sonra da şöyle dedi: "Resûlullahı böyle abdest alırken gördüm."[1171]

Peygamberimizin Gaybî Bir Haberi

365. Osman bin Affan (r.a.) rivayet ediyor:
"Ammar'ı âsi bir topluluk öldürecek."[1172]

İzah

Tirmizî'deki rivayet şöyledir:
"Müjde sana ey Ammar! Asi bir topluluk tarafından şehid edileceksin."
Hadiste azgın bir topluluk tarafından şehid edileceği haber verilen Ammar bin Yâsir (r.a.) hakkında 162 numaralı hadiste bilgi vermiştik. Burada Resûllulahın (s.a.v.) Ammar (r.a.) hakkındaki gaybî haberi üzerinde duracağız.
Medine'ye hicretten kısa bir zaman sonraydı. Mescid-i Nebevi inşâ ediliyordu. Hz. Ammar'ın çalışma şevkini gören Sahabîler ona daha fazla kerpiç yüklemeye başladılar. Ammar (r.a.) bir ara Peygamberimizin yanından geçerken, "Yâ Resûlallah, beni öldürecekler, taşınmayacak kadar ağır şeyleri bana yüklüyorlar" dedi.
Peygamberimiz eli ile onun sırtındaki toz ve toprağı silkeledikten sonra şöyle buyurdu:
"Vah Sümeyye'nin oğlu! Seni onlar değil, azgın bir topluluk öldürecek. Ammar onları Cennete ve Allah'a çağırır, onlar ise onu Cehenneme çağırırlar."
Bunun üzerine Hz. Ammar, "Fitnelerden Allah'a sığınırım" dedi.[1173]
Peygamberimizin bu mucizesi Hicretin 37. senesinde aynen gerçekleşti. Hz. Alî'nin saffında yer alan Hz. Ammar, Sıffîn savaşında şehid edildi. Ali (r.a.) onun şehid edilmesini kendisinin haklı olmasına delil gösterdi. Muâviye "Ammar'ı biz değil, buraya getirenler öldürdü" diye tevil etti. Muâviye safında yer alan Amr bin Âs da, "Azgın olanlar sadece Ammar'ın katilleridir, hepimiz değil" dedi.[1174]

Hasta Ziyaretçisinin Ve Hastanın Kazancı

366. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Kim bir hastayı ziyaret ederse, Allah'ın rahmetine dalmış olur. Yanında oturduğunda rahmete gömülür" buyurdu.
Ben Resûlullahın bu sözünü duyunca, "Ya Resûlallah, bu hasta ziyaretçisi içindir. Hasta için ne var?" diye sordum. Şöyle buyurdu:
"Bir kul üç gün hasta olursa, annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından kurtulmuş olur."[1175]

Günahın Ardından Pişmanlık Duymak

367. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Pişmanlık duyanı bekleyen tevbe, kendini beğenmişi bekleyen ise azaptır."[1176]

İzah

Peygamberimiz bu hadislerinde pişmanlığın kişiyi tevbeye götüreceğine, kişinin kendini beğendiğinden tevbeye yanaşmamasımn da onu azaba maruz bırakacağını bildirmiştir.
Gerçekten de işlediği bir günahtan pişmanlık duyan kimse başka günahlara girme hususunda hassas olacağı gibi, o pişmanlığı kendisini eninde sonunda tevbeye götürür. Zaten pişmanlığın kendisi de bir tevbedir. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde pişmanlığın tevbe olduğunu bildirmiş,[1177] başka bir hadislerinde de pişmanlığın günaha keffâret olduğuna dikkat çekmiştir.[1178]
İnsanın kaybedeceği hiçbir şey olmamasına rağmen, şeytanın hilesine kapılıp tevbe etmeyi gururuna yediememesi de kendisini azaba götürür. Günahın hemen ardından pişman olarak tevbe edenle, tevbe etmeyenin akibeti bir âyette şöyle nazara verilir:
"Allah katında makbul olan tevbe o kimsenin tevbesidir ki, onlar cahillik edip kötülük işlerler de, çok geçmeden pişman olup tevbe ederler. İşte onların tevbesini Allah kabul eder. Allah her şeyi hakkıyla bilir ve her işini hikmetle yapar."
Bir sonraki âyette de ölüp gelip çattığında tevbe eden veya tevbe etmeden ölen kimseler için acı bir azap hazırlandığı haber verilir.[1179]

Resûlullahın Cerir Bin Abdullah'a Bir Şartı

368. Cerir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) bîat ettim, yanından ayrılırken beni çağırdı ve "Bütün Müslümanların hayır ve iyiliğini üzere bîat etmedikçe senin bîatını kabul etmem" buyurdu. Ben de Resûlullahın istediği şekilde ona bîat ettim.
Hadiste ismi geçen Hz. Cerir hakkında 163 numaralı hadisin izahına bakınız.[1180]

İstihare Duası

369. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi bize istihareyi öğretirdi. Ve şöyle buyururdu:
"Biriniz birşey yapmak istediğinde şöyle desin:
"Allah'ım, hakkımda hayırlı olanı Sen bildiğin için hayırlı olanı Senden istiyorum. Kudretinden yardım dileyerek hayırlısına gücümün yetmesini Senden diliyorum. Senin büyük ihsanını niyaz ediyorum. Hiç şüphesiz herşeye gücün yeter; ben ise güçsüzüm. Sen herşeyi bilirsin; ben bilmem. Sen sizli olanları bile çok iyi bilirsin.
"Allah'ım, istediğim bu şey, Senin ilminde benim dinim, dünyam ve geleceğim hakkında hayırlı ise bunu bana takdir et. Eğer ondan başkası hayırlı ise hayırlı olan her nerede ise benim için kolaylaştır. Şer nerede ise benden uzaklaştır. Ve beni ihsanınla razı eyle."[1181]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda bu duayı yapmadan önce "iki rekât namaz kılsın" ilâvesi vardır.
Hadiste, "Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi bize istihareyi öğretti" denilmesi, istiharenin ehemmiyetine gösterir.
İstihare, lügat mânâsı itibarıyla Allah'tan hayır dilemektir. Yani yapılacak bir işin iyi mi, kötü mü olduğunu, yahut o işi hemen mi, yoksa bir müddet sonra mı yapmanın daha iyi netice vereceğini anlamaya çalışmak ve kalbin o meseleye yatışmasını Allah'tan dilemek ve istemektir.
İstihare, zor durumlarda mü'minler için ruhî bir kuvvettir. Bir işte tereddütte kalan bir mü'min, Cenâb-ı Hakka yönelir. Teşebbüs edeceği iş, seçeceği hayat arkadaşı dini, dünyası ve âhireti için hayırlı ise gönlünde bu işe karşı bir ferahlık uyandırmasını, bu işi yapabilmesi için kuvvet ve kudret vermesini; şayet dini, dünyası ve âhireti hakkında şer ise kendisinden çevirmesini Cenâb-ı Haktan niyaz eder. İşini Allah'a bırakıp tevekkül ettiğinden, gönlünde bir hafiflik duyar. Neticesine de rıza gösterir.
İzahını yaptığımız hadisin diğer kaynaklarındaki rivayetinde, duadan önce iki rekât namaz kılmak tavsiye edilmiştir. Bu namazın birinci rekâtında Fâtiha'dan sonra Kâfirûn Sûresi, ikinci rekâtta ise Fâtiha'dan sonra İhlas Sûresinin okunması istenmiştir. Namaz kılmadan sadece

duâ ile yetinmek de mümkündür.
Kişi istihare yaptıktan sonra gönlü hangi tarafa meylederse onu yapmalı, önceki peşin hüküm ve kanaatleri bırakmalıdır.
İstihareye rağmen bir temayül ve gönül yatışması görülmediği takdirde, istihareyi tekrarlamak uygun olur. Peygamberimiz bununla ilgili olarak Hz. Enes'e şu tavsiyede bulunmuştur:
"Ey Enes, bir işi yapmak istediğinde o iş hakkında yedi defaya kadar yeniden istihare et. Sonra kalbinden geçen duyguya bak. Çünkü hayır kalbine doğan o duygudadır."[1182]

Peygamberimizin Ümmetine Şefkati

370. Câbirbin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah bize Ramazan ayının gecesinde sekiz rekat namaz kıldırdı. Vitir namazı da kıldı. Ertesi akşam Resûlullahın (s.a.v.) çıkıp bize yine namaz kıldırması ümidiyle mescitte toplandık. Fakat sabah oluncaya kadar orada bekledik ve çıktık. Yeniden girdiğimizde, "Ya Resûlallah, biz bu gece mescidde toplandık ve senin bize namaz kıldırmanı ümit ettik" dedik. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bu namazın üzerinize farz kılınmasından korktum."[1183]

İzah

Çeşitli kaynaklarda Hz. Âişe'den (r.a.) buna benzer şöyle bir hadis rivayet edilir:
Resûlullah (s.a.v.) bir gece mescidde namaz kılmış, cemaat da ona uymuş. Ertesi gece yine mescidde namaz kılınca cemaat çoğalmış, üçüncü gece cemaat yine toplanmış, Resûlullah onların yanına çıkmamış. Sabah olunca da şöyle buyurmuştur:
"Yaptığınızı gördüm. Aslında beni sizin yanınıza çıkmaktan alıkoyan herhangi bir engel yoktu. Yalnız bu namazın size farz kılınmasından korktum."[1184]
Bu hadisin başka rivayetlerinde Resûlullahın mescide çıkıp kendilerine namaz kıldırması için Sahabîlerin seslerini yükselttikleri, kapıya taş attıkları bildirilir.[1185]
Bu hadis, Peygamberimizin ümmetine olan şefkatini göstermektedir.
Hadiste Peygamberimizin kıldığı bildirilen namaz, teravih namazıdır. Teravih namazı, Ramazan ayında, yatsı namazından sonra kılınır. Kadın erkek herkese sünnet-i müekkededir. Orucun değil, Ramazan'ın sünnetidir. Bunun için bir mazeret sebebiyle oruç tutamayanlar için de teravih namazı kılmak sünnettir. Resûlullah (s.a.v.) bir hadislerinde teravih namazının fazîleti ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"Kim hak olduğunu kabul ve tasdik ederek ve ihlasla Ramazan gecelerini ihya ederse, [teravih namazını kılarsa], geçmiş [küçük] günahları bağışlanır."[1186]
Açıklanması gereken bir husus da, izahını yaptığımız hadiste Peygamberimizin teravih namazını sekiz rekat olarak kıldığının bildirilmesidir. Abdullah bin Abbas'ın (r.a.) bildirdiği bir hadiste ise Resûlullahın teravih namazını yirmi rekat olarak kıldığı bildirilir.
Birçok Sahabînin rivayetine göre Hz. Ömer devrinde teravih namazı yirmi rekât olarak kılınmıştır. Yine Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde de teravih namazı yirmi rekat olarak kılınmıştır.
Bununla beraber bâzı kimseler teravih namazının sekiz rekat olarak kılınması gerektiğini söylerler. Aslında teravih namazını sekiz rekat olarak kılanların yanlış yaptığı söylenemez. Fakat mübarek Ramazan'ın şerefli gecelerinde şevk ve heyecanla edâ edilen teravih namazı, yirmi rekat olarak ümmetin kabulüne mazhar olmuştur. Diğer taraftan Resûlullahın şu hadisini de nazardan uzak tutmayalım:
"Ey Ashabım, benim sünnetime; benden sonra da Hülefâ-i Râşidînin sünnetine tâbi olunuz."[1187]
Teravih namazını bugün niçin cemaatla kılıyoruz?
Peygamberimiz ümmete farz olur endişesiyle teravih namazını cemaatla kılmayı bırakmıştı. Resûlullah hayatta bulunduğu müddetçe bu namaz ferdî olarak kılındı. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği müddetince ve Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında da böyle devam etti.
Bir Ramazan geceseydi. Hz. Ömer teravih namazı kılmak için mescide geldiğinde herkesin ferdî olarak namaz kıldığını gördü, üzüldü. Resûlullah (s.a.v.) "Farz olur da güç yetiremezler" endişesiyle ümmete olan şefkati sebebiyle öyle davranmıştı. Artık Peygamberimiz vefat ettiğine göre, bu namazın farz kılınması düşünülemezdi. "Öyle zannediyorum ki, bunları bir imam arkasında toplarsam daha güzel olacak" dedi. Ertesi gün Übeyy bin Ka'b'ı (r.a.) imam tayin etti ve teravih namazının cemaatla kılınmasını emretti. Bundan sonra Müslümanlar teravih namazını artık büyük bir vecd ve huşu içinde kılmaya başladılar. Hz. Ömer bundan dolayı sevincini şöyle ifâde etti:
"Şu teravih namazının cemaatla kılınması her bakımdan ne güzel bid'ad oldu."
Hz. Ömer bu sözüyle, "Dinin aslında bulunmadığı halde sonradan konulmuş bir ibâdet şeklini kast etmemiştir. O, "bid'at"ı "âdet" mânâsında kullanmıştır.
Hz. Ali de bundan dolayı hissiyatını şu sözlerle ifâde etti:
"Ömer nasıl mescidlerimizi teravih namazıyla nurlandırıp şereflendirdi ise, Allah da Ömer'in kabrini nurlandırsın."
Peygamberimiz bir hadislerinde,
"Ey Ashabım, benim sünnetime; benden sonra da Hülefâ-i Râşidînin sünnetine tâbi olunuz"3 buyurmuştu. İşte bizler bugün Peygamberimizin bu emrine uyarak teravih namazını cemaatla kılıyoruz.[1188]

---

[1] Tirmizî, İlim: 7.
[2] Mecmaü'z-Zevâid, 1:148.
[3] Zehebî, el-Cerh ve't-Ta'til, 1:8.
[4] Müsned, 4:209 (17361.) Diğer misaller için elinizdeki kitabın 35. sayfasına bakınız.
[5] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/5-7.
[6] Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz, 3:912, 913; Mu'cemü's-Sagîr, 1:4; Mu'cemü'l-Evsat, 1:9, 10.
[7] Zehebî, Tezkire, 3:912; Mu'cemü'l-Evsat, 1:10-11.
[8] Bediüzzaman, Mektûbat, s. 116.
[9] Zehebî, Tezkire. 3:912.
[10] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/8-10.
[11] Kettanî, Hadis Literatürü (er-Risâletü'l-Mustadrefe) s. 280.
[12] A. Dihlevi. Bustan, s. 77.
[13] Hadis Literatürü (er-Risâletu'l-Musfadrefe), s. 281.
[14] Zehebî, Tezkire, 3:913.
[15] Mu'cemü'l-Kebir, 25:359, 16. dipnot.
[16] Zehebî, Tezkire, 3:912.
[17] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 43; er-Risâle, s. 283.
[18] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/10-11.
[19] Bakara: 2/187.
[20] Al-i İmran: 3/31.
[21] Nisa: 4/59.
[22] Nisa: 4/65.
[23] Haşr: 59/7.
[24] Necm: 53/3-4.
[25] Tebrizî, Mişkâtü'l-Mesabih, 1:57 (163); Ebû Dâvud, Sünne: 5.
[26] Muvatta, Kader: 3.
[27] Mektubat, s. 25.

[28] Muhakemât, s. 19.
[29] A.g.e.,s. 22.
[30] Sünen-i Dârimî Tercümesi, 1:21 (Teokrasi İslâmla Yok Edilmiştir, s. 13'den naklen.)
[31] Sünen-i Dârimî Tercümesi, 1:21 (Mevlânâ Mevdudî'nin Sünnet Müdafaası, s. 79'dan naklen.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/12-15.
[32] et-Tergîb ve't-Terhîb, 1:97 (62); Kenzü'l-Ummal 1:184.
[33] Al-i İmran: 3/31.
[34] Ahzab: 33/31.
[35] Ahzab: 33/21. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/15-16.
[36] Kalem: 68/4.
[37] Lem'alar, s. 48.
[38] Tirmizî, Menâkıb: 32.
[39] Lem'alar, s. 50.
[40] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/17-19.
[41] Müslim, Selâm: 15.
[42] Müslim, Hacc: 251; Buhârî, Hacc: 57.
[43] Müslim, Sayd, 56; Dârimî, Mukaddime: 40.
[44] Müsned, 4:563 (19705.)
[45] Müsned, 4:554 (19641)
[46] Lem'alar, s.51.
[47] Mektubat, s. 371.
[48] Şualar, s. 108-11. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/19-22.
[49] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/23.
[50] Al-i İmran: 3/110.
[51] Bakara: 2/143.
[52] Tevbe: 9/100.
[53] Tirmizî, Menakıb: 59; El-İsâbe, 1:10.
[54] Müsned, 5:245.
[55] Keşfü'l-Hafâ,1: 132.
[56] Müslim, Fezâil: 221.
[57] Müslim, Fezâil: 221; Tirmizî, Menakıb: 57.
[58] İbni Mâce, Mukaddime: 4 (30-35.)
[59] Bediüzzaman, Mektûbat, s. 121.
[60] Bediüzzaman, Mektubat, S. 120. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/23-26.
[61] Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis, s. 39.
[62] İbni Mâce, Mukaddime: 4 (36.)
[63] Buharî, İlim: 38, Enbiya: 50; Müslim, Zühd: 72; Tirmizi, Fiten: 70.
[64] Hâtib el-Bağdâdî, el-Kifaye, s. 171.
[65] Müslim, Mukaddime: 2(1)
[66] Dârimî, Sünen, Mukaddime: 28.
[67] el-Kifâye, s. 178.
[68] Dr. Abdülkadir Şener, Kıyas, İstihsan, İstıslah, s. 42, İ'lâmü'l-Muvakkin, 2:229 naklen. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/26-28.
[69] Müsned, 4:561(19690)
[70] Buhâri, Fezâilü'l-Kur'ân: 36; Menakıb: 25; Müslim, Zekât: 154; Ebû Dâvud, Sünnet: 131: Nesâî, Tahrim: 26.
[71] Müslim, Mukaddime: 4 (7)
[72] Hatib el-Bağdadî, El-Kifaye,s. 173, 176.
[73] Tecrid-iSarih Tercümesi, 1 :22 (Mukaddime) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/28-31.
[74] Bakara: 2/159.
[75] Buhari, İlim: 42: Müsned, 2:362 (7687.).
[76] Müsned, 2:361 (7687.)
[77] Müsned, 2:361 (7687.)
[78] Üsdü'l-Gabe, 5:317; Tabakat, 3:329.
[79] Mektubat.,s. 132.
[80] Mektubat, s. 119.
[81] Bediüzzaman, Sözler, s. 457. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/31-34.
[82] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/34.
[83] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/34-35.
[84] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/35-37.
[85] Dârimî, Mukaddime: 38; Camiü's-Sugîr; 2:545; Keşfü'l-Hâfâ, 1:796.
[86] Suyutî, Tedribü'r-Râvi, s. 358.
[87] Bediüzzaman, Mektübat, s. 95.
[88] Hatib el-Bağdâdî, El-Kıfâye, s. 23,24. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/37-40.
[89] Mektubat, s. 117.
[90] Prof. Dr. Talal Koçyiğit, Hadis Usûlü, s. 50-54.
[91] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/40-43.
[92] Câmiü's-Sagîr, 1:558.
[93] Câmiü's-Sagîr., 1:382
[94] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/43-44.
[95] Müslim, Zühd: 72; Müsned, 3:16(11071.); Dârimî, İlim: 42 (456.)
[96] Tirmizî, İlim: 11.
[97] Ebû Dâvud, İlim: 3; Dârimî, İlim: 43 (490.); Müstedrek, 1:186-187 (357-359.)
[98] Buhârî, İlim: 39; Tirmizî, İlim: 12, Menâkıb: 47; Dârimî, İlim: 43 (489)
[99] Dârimî, İlim: 43 (491,492.); Müstedrek, 1:188 (362.)
[100] Dârimî, İlim: 43 (505.)
[101] Dârimî, İlim: 43 (506. 507.)
[102] Dârimî, İlim: 43 (497,503); Müstedrek. 1:188 (360.)
[103] Buhârî, İlim: 39.
[104] Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz, 1:5.
[105] Hatib el-Bağdadî, Takyîdü'l-İlim, s. 86.
[106] Halib el-Bağdadî, Takyîdü'l-İlim. s. 49.
[107] Dârimi, İlim: 43 (475.)
[108] Muhammed Hamidullah, Muhtasar Hadis Tarihi, s. 53,54.
[109] es-Sünne Kable't-Tedvin, s. 373.
[110] İbni Sa'd, Tabakât. 7:448.

[111] Buhârî, İlim: 34; Dârimî, İlim: 43 (494.)41. Mektubat, s. 95.
[112] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/44-51.
[113] Mektûbat, s. 119.
[114] A.g.e.,s. 129.
[115] A.g.e.,s. 120.
[116] Bediüzzaman,Sözler, s. 315. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/51-52.
[117] Neseî, Kiyâmü'l-Leyl: 16; Tirmizî, Fitne: İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/55.
[118] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/55.
[119] Tirmizi, Daavât: İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/56.
[120] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/56.
[121] İbni Mâce, Zühd: 35; Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 1:128. Ebû Dâvud, Fiten: 7; Müsned, 5:555, (19623) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/56-57.
[122] Mu'cemul-Evsât, 2:523 (1900)
[123] Müslim, Tevbe: 50.
[124] En'am: 6/164.
[125] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, 6:304. (18926) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/57-59.
[126] Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 3:141, (2290) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/59-60.
[127] İbni Mâce, Tahare: 4; Muvatta, Tahare: 36; Müsned, 5:363, (22432.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/60.
[128] Hûd: 11/112.
[129] Fussilet: 41/30.
[130] Muslim, İman: 62.
[131] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/60-62.
[132] Ebû Davud, Cihad: 2; Müslim, İman: 64, 65; Tirmîzî, Kıyame: 52; Nesaî, îman: 9, 11. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/62.
[133] İbni Mâce, Zühd: 17. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/62-63.
[134] Tirmizî, Birr: 47; İbni Mâce, Zühd: 17.
[135] Câmiü's-Sagîr, 6:240, (9095)
[136] Buhârî, Enbiya: 4; Ebû Dâvud, Edeb: 6.
[137] Tirmizî, Birr: 78.
[138] İbni Mâce, Zühd: 17.
[139] Tirmizî, Kıyamet: 25.
[140] Bediüzzaman Said Nursî, Lem'alar, s. 52.
[141] Buhari, Edeb: 77; Menâkıb: 23; Müslim, Fedâilü'n-Nebî: 67.
[142] Ahzab: 33/53.
[143] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/63-64.
[144] Mu'cemü'l-Evsat, 2:8, (1155); İbni Mâce, Cihad: 14. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/64-65.
[145] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/65.
[146] İbni Mâce, Nikâh: 22; Buhâri, Libas: 62, Megâzî: 56, Nikâh: 113; Müslim, Selâm: 32; Tirmizî, Edeb: 34; Ebû Dâvud, Libas: 27; Edeb: 61; Muvatta, Vasiyyet: 5. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/66.
[147] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/66-67.
[148] Buhârî, Büyü: 15; İbni Mâce, Ticâret: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/67.
[149] Sa'd: 38/26.
[150] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/67-68.
[151] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/68.
[152] Tekasür: 102/8.
[153] Müslim, İmâre; 16.
[154] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/68-69.
[155] Buhârî, Bedü'1-Halk: 145; Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 71. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/69.
[156] Cûmiü's-Sagîr, 3:432.
[157] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 74; Tirmizî, Menâkıb: 62.
[158] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/69-70.
[159] İbni Mâce, İkâme: 103; Müslim, Müsâfirîn: 63, 64; Dârimî, Salat: 149; Ebû Dâvud, Tatavvu: 5; Tirmizî, Salat: 312; Müsned, 2:437, (8354.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/70-71.
[160] İbni Mâce, İkâmet: 103; Müslim, Müsafirîn: Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 2:273.
[161] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/71-72.
[162] İbni Mâce, Mukaddime: 17(224). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/72.
[163] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/72-73.
[164] Buhari, Cihad: 157; Müslim, Cihad: 17, 18; Ebû Dâvud, Cihad: 92; İbni Mâce, Cihad: 28; Tirmizî, Cihad: 5. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/73.
[165] Buhârî, Cihad: 103; Ebû Dâvud, Cihad: 92; Müslim, Tevbe: 54.
[166] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/73-74.
[167] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/74.
[168] Müslim, Müsâkat: 133-135. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/74-75.
[169] İbni Mûce, Şufa: 2.
[170] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/75-76.
[171] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/76.
[172] A'raf: 7/57.
[173] Yunus: 10/22.
[174] Ahkâf: 46/24.
[175] Zâriyat: 51/41.
[176] Al-i İmran: 3/117.
[177] İsrâ: 17/68- 69.
[178] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/76-77.
[179] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/77-78.
[180] Buhari, Büyü: 82; Müslim, Büyü: 105; Neşet, Muzam'a: 45; Muvatta: Büyü: 23-25; Ebû Dâvud, Büyü: 18. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/78.
[181] Buhârî, Nikâh: 28; Müslim, Nikâh: 57; Ebû Dâvud, Nikâh: 15.
[182] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/78-79.
[183] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/80.
[184] Üsdü'l-Gâbe, 1:358. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/80-81.
[185] İbni Mâce, Fiten: 14. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/81.
[186] Müslim, Müsâkat: 107.
[187] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/81-82.
[188] İbni Mâce, Rehine: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/82-83.

[189] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/83.
[190] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/84.
[191] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/84.
[192] Hacc: 22/77.
[193] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/84.
[194] Mu'cemü'l-Evsat, 1:154, (193); Buhârî, Ezan: 155. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/85.
[195] Mu'cemü'l-Evsat, 9:302, (8658.)
[196] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/85.
[197] Mu'cemü'l-Evsat, 5:138, (4264.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/86.
[198] Nisa: 4/93.
[199] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/86-87.
[200] Tirmizî, Libas: 11. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/87.
[201] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/87.
[202] Tirmizî, Kıyamet: 9. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/88.
[203] Mü'min: 40/59.
[204] Lokman: 31/34.
[205] Necm: 53/57.
[206] Meâric: 70/6-7.
[207] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/88-89.
[208] İbni Mâce, Hudûd: 33. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/89.
[209] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/89-90.
[210] Buhari, Libas: 39; Müslim, Libas: 67; Ebû Dâvud, Libas: 41; Tirmizî, Libas: 37; tbni Mâce, Libas: 78. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/91.
[211] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/91-92.
[212] Buhârî, Bedü'1-Halk: 8; Tefsir, Secde Sûresi; Müslim, Cennet: 2; Tirmizî, Tefsir (3195). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/92.
[213] Nisa: 4/69.
[214] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/92-93.
[215] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/93.
[216] Tirmizî, Fitne: 24.
[217] Nahl: 16/77.
[218] Sözler, s. 318.
[219] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/94-95.
[220] İbni Mâce, Salât: 7; Dârimî, Salat: 17; Müstedrek, 1:303. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/95.
[221] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/95.
[222] 95.
[223] Câmiü's-Sagîr, 3:194
[224] Tirmizî, Ahkâm: 9; Ebû Dâvud, Akdiye: 4; İbni Mâce, Ahkâm: 2.
[225] Câmiü's-Sagîr, 3:165.
[226] Müsned, 4:279, (17789.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/95-96.
[227] Buhârî, Edeb: 96; Müslim, Birr: 161-165; Tirmizi, Zühd: 50; Ebû Dâvud, Edeb: 122. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/96.
[228] Sözler, s. 460.
[229] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/97-98.
[230] Buhari, Savm: 20; Müslim, Siyam: 45; Müsned, 3:55; (11387) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/99.
[231] İbni Mâce, Siyam: 22.
[232] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/99.
[233] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/99-100.
[234] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/100.
[235] Buhârî, Rikak: 2. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/100.
[236] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/101.
[237] Buhârî, Edeb: 33; Müslim, Zekât: 52; Ebû Dâvud, Edeb: 68; Tirmizî, Birr: 45. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/101.
[238] Buhari, Cihad: 72, 128, Sulh: 33; Müslim, Müsâfirîn: 84, Zekât: 56.
[239] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/101-102.
[240] Buhari, Cihad: 103; Dârimî, Siyer: 2; Ebû Dâvud, Cihadı 455; Müsned, 3:595 (15762) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/102.
[241] Avnu'l -Ma'bud, 7:265.
[242] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/102-103.
[243] Buhârî, Salat: 65; Müslim, Mesâcid: 25; Tirmizi Salat: 237; İbni Mâce, Mesâcid: 1; Nesaî, Mesâcid: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/103.
[244] Tevbe: 9/18.
[245] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/103-104.
[246] Buhari, İlim: 38, Cenâiz: 34; Ebû Dâvud, İlim: 4; Müslim, Mukaddime: 1; Tirmizî, İlim: 8. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/104.
[247] Nisa: 4/50.
[248] Yûnus: 10/60.
[249] Müslim, Mukaddime: 4; Tirmizî, İlim: 9; Buhârî, Cenâiz: 34.
[250] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/104-105.
[251] Mu'cemü'l-Evsat,4:89, (3125.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/105-106.
[252] Mu'cemü'l-Evsat, 3:111, (2228) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/106.
[253] Darekutnî, 4:90; Buhari, İlim: 28, Lukata: 2, 3, 4, Edeb: 75; Ebû Dâvud, Lukata: 1; Muvatta, Akdiye: 46; Tirmizi, Ahkâm: 35. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/106-107.
[254] Buhârî, Talak: 22.
[255] Ebû Dâvud, Lukata: 1.
[256] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/107-108.
[257] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/108.
[258] Nisa: 4/101.
[259] Müslim, Salâti'l-Misâfir:4; İbni Mâce, İkame:73; Ebû Dâvud, Sefer 1.
[260] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/108-110.
[261] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/110.
[262] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/110.
[263] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/110-111.
[264] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/111.
[265] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/111-112.

[266] İbni Mâce, Nikâh: 21. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/112.
[267] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/112-113.
[268] Buhârî, Ezan: 52; Müslim, Salat: 198; Ebû Dâvud, Salât: 75. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/113.
[269] İbni Mace, İkame: 41.
[270] Buhari, Ezan: 53; Müslim, Salât: 114
[271] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/113-114.
[272] Müsned, 1:470, (3567); İbni Mâce, Zühd: 30. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/114.
[273] Nisa: 4/106.
[274] Zümer: 39/53.
[275] Âl-i İmran: 15/16, Nahl: 16/47, Tevbe: 9/70, Nisa: 4/110.
[276] Nisa: 4/23- 306, Ahzab: 33/50- 59; Mümtehine: 60/12.
[277] Tirmizî, Kıyâme: 49; İbni Mâce, Zühd: 30.
[278] Tirmizî, Daavât: 99; İbni Mâce, Zühd: 30.
[279] Müslim, Tevbe: 31.
[280] İbni Mâce, Zühd: 30.
[281] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/114-116.
[282] İbni Mâce, Siyam: 35; Ebû Dâvud, Siyam: 50; Tirmizî, Savm: 59; Müslim, Siyam: 144. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/117.
[283] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/117.
[284] Tirmizî, Cennet: 13; İbni Mâce, Zühd; 34. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/117-118.
[285] Müslim, İman: 242, 243; Buhârî, Büyü: 102; Mezâlim: 131, Enbiyâ: 49; Ebû Dâvud, Melâhim: 14; Tirmizî, Fiten: 54; Müsned, 2:315, 541, (7264; 9296) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/118.
[286] Zuhruf: 43/61.
[287] Müslim, Fiten: 39.
[288] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/118-119.
[289] bni Mâce, Eşribe: 7; Müslim, Müsakât: 71-74; Mu'cemü'l-Evsat, 1:432(774) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/119.
[290] En'âm: 6/146.
[291] Mâide: 5/78.
[292] Nisa: 4/156-157.
[293] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/120-121.
[294] Buhari, Bedü'1-Halk: 6; Fezâilü'l-Kur'ân: 4; Tirmizî, Kıraat: 11; Müsned, 1:271,(2716) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/121.
[295] Ebû Dâvud, Vitr: 22; Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân: 5, Tevhid: 37;. Müslim, Müsâfirîn: 264, 270, 272; Tirmizî, Kur'ân: 9; Muvatta.
[296] Tirmizî, Kıraat: 11.
[297] Buhari, Bedü'1-Halk: 6; Fezâilü'l-Kur'ân: 4.
[298] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/121-123.
[299] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/123.
[300] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/123.
[301] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/124.
[302] Buhari, Ezan: 133, 134; Müslim, Salât: 226-231; Ebû Dâvud, Salât: 1515; Tirmizi Salat: 203; Nesai, İftitah: 130, Tatbik: 40, 43; Mâce, İkâme: 19. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/124.
[303] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/124-125.
[304] Mu'cemü'l-Evsat, 2:33û (1507.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/125.
[305] Müslim, Selâm: 69.
[306] İbni Mâce, Tib: 1.
[307] Tirmizî, Tıb: 21.
[308] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/126-128.
[309] Müslim, Lukata: 18. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/128-129.
[310] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/129.
[311] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/129-130.
[312] Ebû Dâvud, Salat: 190, 191; Müslim, Mesâcid: 88; Tirmizi Salat: 291; İbni Mâce, İkâme: 132; Nesai Sehv: 24; Muvatta. Salat: 62. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/130.
[313] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/131-132.
[314] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 211-213. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/132.
[315] Camiü's Sagir, 3:483.İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/132.
[316] Bakara: 2/178.
[317] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/132-133.
[318] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/133.
[319] İbniMâce, Tahâre: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/134.
[320] Mu'cemü'l-Evsat, 8:290, (7591) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/134.
[321] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/134-135.
[322] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/135.
[323] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/135.
[324] Tirmizî, Edeb: 6; Mecmaü'l-Evsat, 2:505, (1870)
[325] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/136.
[326] İbni Mâce, Sadaka: 11. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/136-137.
[327] Nisa: 4/4.
[328] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/137.
[329] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/138.
[330] Suyutî, Câmiü's-Sagîr, 1:203.
[331] Hudeybiye, Mekke'ye yakın bir köydür. Peygamberimiz müşriklerle Hudeyebiye Sulhunu burada imzalamış, Kur'ân'da katılanların methedildiği "Rıdvan Biati" burada gerçekleşmiştir.
[332] Buhari, Ezan: 152; Müslim, İman: 125.
[333] Vakıa: 56/82.
[334] Tirmizî, Tefsir (Vakıa Sûresinin tefsiri)
[335] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, (17574); Müslim, İman: 126
[336] et-Tabsîr, s. 13, 38.
[337] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/138-140.
[338] Buhârî, Bedü'l Vahy: 31; İbni Mâce, Nikâh: 42; Müslim, Eymân: 43, 44. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/140-141.
[339] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/141.
[340] Ebû Dâvud, Cihad: 82; Müslim, Cihad: 3, 24, 25. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/141-142.
[341] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/142.
[342] İbni Mâce, İkâmetü's-Salat: 147; Buhari, Mevakit: 30, 31; Müslim, Salati'l-Müsâfirîn: 288, 292; Ebû Dâvud, Tatavvu: 10. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir

Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/142.
[343] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/142-143.
[344] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/143-144.
[345] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 153, Bedü'1-Halk: 6. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/144.
[346] Şuârâ: 26/225-227.
[347] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/144-145.
[348] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/145-146.
[349] Mu'cemü'l-Evsat, 3: 119, (2245) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/146.
[350] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/147.
[351] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/147.
[352] Buhari, Merdâ: 27. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/147-148.
[353] Metâlibü'l-Aliye, 2:342.
[354] Lem'alar, s. 214. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/148.
[355] Mu'cemü'l-Evsat, 3:142, (2292); Buhari, Fezâilü'l-Kur'ân; 14. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/149.
[356] Buharı, İlim: 15. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/149-150.
[357] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/150.
[358] Müsned, 4:560, (19688), 6:290, (26172, 26173). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/150-151.
[359] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/150-151.
[360] Ebâ Dâvud, Büyü': 1; Tirmizî, Büyü': 4; İbni Mâce, Ticâret: 3-Nesâî, Eymân: 22, 23; Mu'cemü'l-Evsat, 2:135, (1254); Müsned, 4:9, (16115)'. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/151-152.
[361] Âl-i İmran: 3/77.
[362] Buhari, Tefsîrü'l-Kur'ân: 8.
[363] Müslim, Müsakât: 132; İbni Mâce, Ticâret; 30.
[364] Buhârî, Müsakât: 132; İbni Mâce, Ticâret: 30.
[365] Ebû Dâvud, Efeb: 11
[366] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/152-153.
[367] Câmiü'l-Evsat, 2:350, (1606) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/153.
[368] Müsned, 4:203, (17303)
[369] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/154.
[370] Müslim, İmân: 178; Buhari, Cihad: 182, Meğazî: 38. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/154.
[371] Hadisin son kısmı, Mu'cemü's-Sagîr'de de rivayet edilmiştir. 232 nolu hadise bakınız
[372] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/155.
[373] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/155-156.
[374] Buhari, Hac: 26; Tirmizî, Hac: 13; Müslim, Hac; 19, 22; Ebû Dâvud, Menâsik: 26; Nesâî, Menâsik: 54; Muvatta, Hac: 28; Dârimî, Menâsik: 13; Müsned, 1:376, (2753). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/156.
[375] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/157.
[376] Câmiü'l Evsat, 3:33, (2055) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/157.
[377] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/157.
[378] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/158.
[379] Müslim, Birr: 69; Tirmizî, Birr: 82; Mu'cemü'l-Evsat, 3:141, (2291) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/158.
[380] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/158-159.
[381] İbni Mâce, Eşribe: 9; Buharı, Eşribe: 1; Müslim, Eşribe: 73; Muvatta, Eşribe: 11; Ebû Dâvud, Eşribe: 5; Tirmizî, Eşribe: 1; Nesâî, Eşribe: 22; Müsned, (4645, 4646.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/159.
[382] Mâide: 5/90-91.
[383] Buhârî, Eşribe: 2, 5; Müslim, Tefsir: 32; Ebû Dâvud, Eşribe: 1; Tirmizî, Eşribe: 8.
[384] İbni Mâca, Eşribe, Eşribe: 10.
[385] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/159-160.
[386] İbni Mâce, Et'ime: 33. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/161.
[387] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/161.
[388] Tirmizî, Fezâilü'I-Kur'ân: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/161-162.
[389] Buhari, Fezâil-I Kur'ân: 10; Müslim, Salatü'l-Müsâfirîn: 255; Tirmizî, Fezâil-i Kur'ân: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/162.
[390] Müslim, Eyman: 12; Tirmizî, Eyman: 6; Muvatta, Eyman: 11
[391] Meâric: 70/40-41.
[392] Bakara: 2/224.
[393] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/162-164.
[394] İbni Mâce, Fiten: 20. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/164.
[395] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/164-165.
[396] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/165.
[397] Müslim, Müsâfirîn: 43. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/165.
[398] Tirmizî, Salât: 346.
[399] Buhârî, Sulh: 11; Müslim, Müsâfirin: 84; Tirmizî, Salât: 346.
[400] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/166.
[401] Müslim, Fezâil: 124-126. Tirmizî, Edeb:67; Muvaîtta Esmâü'n- Nebiy: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/166-167.
[402] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/167.
[403] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/168.
[404] Müslim, Hudüd: 8. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/168-169.
[405] İbni Mâce, Mukaddime: 24 (264) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/169.
[406] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/169.
[407] İbni Mâce, Sıyâm: 7; Mu'cemü'l-Evsat, 3:153, (2312.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/169-170.
[408] Yunus: 10/5.
[409] Rahman: 55/5.
[410] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/170.
[411] Mecmâü'l-Evsat, 3:154, (2313.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/171.
[412] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/171-172.
[413] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/172.
[414] Tirmizi Sevâbü'l-Kur'ân: 10; Mu'cemü'l-Evsat, 3:33, (2056.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/172.
[415] Bediüzzaman, Sözler. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/173-174.
[416] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/174.
[417] Müslim, Fezâil: 2.
[418] Bakara: 2/74.
[419] İsrâ: 17/44.
[420] Fussilet: 41/21

[421] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/174-175.
[422] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/175.
[423] Bakara: 2/65; Buhari, Bedü'l-Halk: 14.
[424] Bediüzzaman, Sûnühat, s. 44. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/175-176.
[425] Müslim, Âdâb: 43, 44; Ebû Dâvud, Edeb: 128; Müsned, 2:546, (9333,) 5:232, (21561); Buhari, İsti'zan: 11. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/176.
[426] Câmiu's-Sagîr, 2:250. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/177.
[427] Buhârî, Daavât: 21; Müslim, Zikir: 9; İbni Mâce, Duâ: 8; Tirmizî, Daavât: 77; Müsned, 2:611, (9950); Câmiü'l-Evsat, 3:25, (2038.); Muvatta, Kur'ân: 78; Ebû Dâvud, Vitr: 23. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/177-178.
[428] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/178.
[429] Müslim, Hac: 248-251; Buhârî, Hac: 50; Ebû Dâvud. Menasik: 46; Tirmizî, Hacc: 26; Nesat, Menâsik: 147; İbni Mâce, Menâsik: 27; Muvatta: Hacc: 135. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/178.
[430] Ebû Dâvud, Salât: 160; Nesâî, Sehv: 10; Dârimî, Salat: 134; Müstedrek, 1:361; Mu'cemü'l-Evsat, 3:27,(2042.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/179.
[431] Suyutî, Câmiü'l-Kebir, 6:241, (18461.)
[432] Buhârî, Ezan: 93; Ebû Dâvud, Salat: 160; Tirmizî, Cuma: 59.
[433] Buhari, Ezan: 92; Müslim, Salat: 117; İbni Mâce, İkâme: 68.
[434] Mü'minûn: 23/1-2.
[435] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/179-180.
[436] En'am: 6/158.
[437] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/180.
[438] Müslim, Fiten: 39; İbni Mâce, Fiten: 28; Tirmizî, Fiten: 21.
[439] En'am: 6/158
[440] Müslim, İman: 248; İbni Mâce, Fiten: 32
[441] İbni Mâce, Fiten: 32.
[442] Şualar, s. 496, 497.
[443] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/181-182.
[444] İbni Mâce, Mukaddime: 15; Tirmizî, Menâkıb: 20; Müsned, 4:399, (19227); Mu'cemü'l-Evsat, 3:134, (2275.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/183.
[445] İbni Hişam, Sîre, 4:274; Halebî, İnsânü'l-Uyûn, 3:340.
[446] Müsned, 4:397, (19214.)
[447] Müsned, 4:399, (19227.)
[448] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/183-184.
[449] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/185.
[450] Zümer: 39/53.
[451] Ankebut: 29/23.
[452] Fussilet: 41/23.
[453] Buhârî, Tevhid: 35.
[454] Hilyetü'l-Evliya, 1:53. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/185-187.
[455] Tirmizî, Fezâilü's-Sahabe: 61. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/187-188.
[456] Ahzâb: 33/33.
[457] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/188-189.
[458] Buhari, Büyü: 78; Müslim, Musakat: 81, Ebû Dâvud, Büyü: 13. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/189.
[459] Bakara: 2/275.
[460] İbni Mâce, Ticâret: 58.
[461] Fethü'r-Rabbani, 15:70.
[462] El-Mezâhibü'l-Erbaa, 2:246.
[463] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/189-190.
[464] Mecmâü'l-Evsat, 2:510. (1877); Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid, (10:201) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/191.
[465] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/191.
[466] Mu'cumü'l-Evsat, 2:351 (1608.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/191-192.
[467] Enfal: 8/56-57.
[468] Ahzab: 33/10.
[469] Tevrat, Tesniye, 2:10-14.
[470] Ahzab: 33/26.
[471] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/192-195.
[472] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/195-200.
[473] Buhari, Ahkam: 42; Nesâî, Beyat: 32; Câmiül'l-Evsat, 3:463. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/200-201.
[474] Tirmizi, Birr: 26; Buhari, Sulh: 2; Müslim, Birr: 101; Ebû Dâvud, Edeb: 58. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/200-201.
[475] Buhâri, Edeb: 116.
[476] Muvatta, Kelâm: 18.
[477] Buhâri, Cihad: 103; Ebu Dâvud, Cihad: 92.
[478] İsârâti'l-İ'caz, s. 91.
[479] Hutbe-i Şâmiye, s. 43-44.
[480] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/201-204.
[481] İbni Mâce, İkâmetü's-Salat: 200; Buhari, Küsuf: 56. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/204-205.
[482] Ahzab: 33/4.
[483] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/205-206.
[484] Mecmâü'l-Evsat, 7:163, (6299.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/206.
[485] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/206.
[486] Buhari, Hudûd, 45; Müslim, Eyman: 37; Tirmizî, Birr: 30; Ebû Dâvud, Edeb: 133. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/207.
[487] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/207.
[488] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/207-208.
[489] Ahzâb: 33/9. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/208-209.
[490] Müslim, Salat: 265; İbni Mâce, İkâme: 38; Ebû Dâvud, Salat: 109; Nesât, Kıble: 7; Müsned, 5:194. (21316); Dârimî, Salat: 128. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/209.
[491] Müslim, Salât: 254-256; Ebu Dâvud, Salat: 109; Buhari, Salat: 90; Nesâî, Kıble: 7; İbni Mâce, İkâme: 38; Muvatta, Sefer: 38; Dârimî, Salat: 129.
[492] Müslim, Salât: 258-259; Ebu Dâvud, Salat: 114; Buhârî, Salat: 90; Nesâî, Kasâme: 48; İbni Mâce, İkâme: 39.
[493] Müslim, Salât: 267-269; Ebu Dâvud, Salat: 112; Buhârî, Salal: 22; Nesâî, Taharet: 119; İbni Mâce, İkâme: 40; Müsned, 6:37, (24081.)
[494] Resûlullahın hanımı Ümmü Seleme'nin önceki beyinden olan kızı.
[495] İbni Mâce, İkâme:38.

[496] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/209-211.
[497] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/211.
[498] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/211.
[499] İbni Hişam, Sîre, 3:225, 230, 231, 257, 266, 332, 351, 352, 371; İbni Sa'd, Tabakat, 2:92.
[500] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/212-214.
[501] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/214.
[502] Buhârî, Hayız: 17; Kader: 1; Müslim, Kader: 1-5; Ebû Dâvud, Sünnet: 17; Tirmizî, Kader: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/214-215.
[503] Mü'minûn: 23/13, 14.
[504] Prof. Dr. Alpaslan Özyazıcı, Hücreden İnsana, s. 33.
[505] Hücreden İnsana, s. 34-47; Dr. Bahri Dayioğlu, Yaratılış Mucizesi, 79.
[506] Hücreden İnsana, s. 46.
[507] Yaratılış Mucizesi, s. 65.
[508] Fıkh-ı Ekber Şerh-i Aliyyü'l-Kârî, s. 114.
[509] Necm: 53/40.
[510] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/215-219.
[511] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/219.
[512] Mu'cemü'l-Evsat, 4:27, (3032.)
[513] A'raf: 7/180.
[514] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/219-220.
[515] Nisa: 4/41.
[516] Buhari, Fezâilü'l-Kur'ân: 32, 33; Mu'cemü'l-Evsat, 2:353 (16107); Tirmizî, Tefsir 5:237 (3024) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/220-221.
[517] Şûra: 42/23.
[518] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/221-222.
[519] Bu âyete başka mânâlar da verilmiştir. Ancak buraya uygun olan mânâ bu şekildedir.
[520] Fahreddin er-Râzi. Mefâtihü'l-Gayb (Tefsîr-i Kebir Tercümesi), 19:447. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/222.
[521] Buhâri, Cihad: 49, 113, Vekâlet: 8; Mesâcid: 59, Büyü: 34; İstikraz: 1, 7, Mezâlim: 26, Hibe: 23; Müslim, Müsâkat: 109-117; İmârat: 181; Tinnizl Büyü: 30; Nesâî, Büyü: 77; Ebû Dâvud, Ticâret: 71; İbni Mâce, Ticâret: 29. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/223.
[522] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/223-224.
[523] Buhâri, Daavât: 30; Müslim, Zikir: 4; İbni Mâce, Zühd: 31. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/224.
[524] Buhari, Temennî: 6.
[525] Buhari, Daavât: 30.
[526] Yusuf: 12/101.
[527] Meryem: 19/103.
[528] Muvatta, Kur'ân: 40.
[529] Tarihçe-i Hayat, s. 197.
[530] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/225-227.
[531] Mu'cemü'l-Evsat, 3:156, (2317.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/227.
[532] İsrâ: 17/81.
[533] Müslim, Cihad: 87; Buhâri, Megâzî: 50; Tirmizî, Tefsirü'l-Kur'ân: 18. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/227-228.
[534] Sebe: 34/49.
[535] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/228.
[536] Buhari, Ezan: 95; Müslim, Salât: 34, 38; Tirmizî, Mevâkit: 69, 115; Ebû Dâvud, Salât: 131. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/228.
[537] Müslim, Salât: 38, 41; Tirmizî, Salât: 116.
[538] Taberânî, Mu'cemu's-Sagîr, 1:93
[539] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/228-229.
[540] Tirmizî, Zühd: 60; Müsned, 2:280, (6983); 4:216, (17420.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/229.
[541] Tirmizî, Zühd: 60.
[542] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/230.
[543] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/231.
[544] Mu'cemü'l-Evsat, 3:184, (2379.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/231.
[545] İbni Mâce, Menâsik: 89. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/232.
[546] Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, 6:457.
[547] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/232.
[548] Müslim, Cennet: 83; Müsned, 3:420, (14527.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/233.
[549] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/233.
[550] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/233-234.
[551] Enbiya: 21/107.
[552] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/234.
[553] Mu'cemü'l-Evsat, 3:435. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/234-235.
[554] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/235.
[555] İbni Kesîr, Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm, 2:126; Mu'cemü'l-Evsat, 7:228.
[556] Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, 3:244.
[557] En'âm: 6/14-15. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/235-236.
[558] Müslim, Birr: 77; Ebû Dâvud, Edeb: 10; İbni Mâce, Edeb: 9;Buhari, Edeb: 35. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/236.
[559] İbni Mâce, Hudûd: 21; Tirmizî, Diyat: 22; Ebû Dâvud, Sünnet: 32; Nesâi, Tahrîm: 22; Müstedrek, 3:741, (6697); Müsned, 1:232, 235, (1627, 1651), 2:294 (7081.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/237.
[560] Mu'cemü'l-Evsat, 2:364.
[561] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/237-238.
[562] Mu'cemü'l-Evsat, 3:451, (2968.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/238-239.
[563] Ebû Dâvud, Akdiye: 14; İbni Mâce, Ahkâm: 6.
[564] Câmiü's-Sagîr, 6:72.
[565] İsrâ: 17/32.
[566] Furkan: 25/68
[567] En'âm: 6/151.
[568] Nahl: 16/90. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/239-240.
[569] Müslim, Hayız: 29-32; İbni Mâce, Taharet: 107. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/240.
[570] İbni Mâce, Taharet: 124.
[571] Müsned, 6:458, (27302.)
[572] Fetevây-ı Hindiyye Tercümesi, 1:56. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/241.

[573] Buhari, Akîka: 2; Tirmizî, Edâhî: 16; İbni Mâce, Zebâih: 1; Ebû Dâvud, Dahâyâ: 20; Nesâî, Akîka: 1; Darimî, Edâhî, 9; Müsned, 4:26. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/241-242.
[574] İbni Mâce, Zebâih: 1; Ebû Dâvud, Dahâyâ: 20; Nesâî, Akîka: I, 3, 4.
[575] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/242.
[576] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/242-243.
[577] İbni Mâce, Edeb: 57; Müslim, Zikir: 41; Ebû Dâvud, Vitr: 62; Buhari, Daavât: 3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/243.
[578] Tirmizî, Daavât: 38.
[579] Nasr: 110/3.
[580] Bakara: 2/222.
[581] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/243-244.
[582] Müslim, Salât: 65; Mu'cemü'l-Evsat, 3:457, (2979.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/244-245.
[583] Ahzâb: 33/56.
[584] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, 6:254, (18557.)
[585] Tirmizî, Daavât: 100.
[586] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/245-246.
[587] Tirmizî, Cenâiz: 7; Ebû Dâvud, Cenâiz: 16; Mu'cemü'l-Evsat, 3:458, (2982.)
[588] Asây-ı Musa, s. 20.
[589] Buhari, Kader: 1.
[590] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/246-248.
[591] Tirmizî, Menâkıb: Hadis No:3799. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/248.
[592] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/248-249.
[593] Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr: 21; Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 134. Tirmizî, Menâkıb, Hadis no; 3822; Müsned, 4:488, (19130.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/249-250.
[594] Tabakat, 1:347.
[595] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 137; Müsned, 4:489, (19136.)
[596] Müsned, 4:493, (19173.)
[597] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/250-251.
[598] Müslim, Nikah: 35, 38; İbni Mâce, Nikah: 31; Nesâî, Nikah: 47, , 48; Tirmizî, Nikah: 30; Ebû Dâvud, Nikâh: 12; Dârimî, Nikâh: 8. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/251.
[599] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/251-252.
[600] Tirmizî, Zühd: 58. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/252.
[601] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/252-253.
[602] Buhârî, Nikâh: 117; Müslim, Rada: 4-10; Ebû Dâvud, Nikâh: 7; Tirmizî, Rada: 2; Nesâî, Nikâh: 52; İbni Mâce, Nikah: 38; Muvatta, Rada: 2; Dârimî, Nikâh: 48; Müsned, 6:221, (25608.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/253.
[603] Buhari, Nikâh: 20; Müslim, Rada: 1, 2; Tirmizî, Roda: 1; İbni Mâce, Nikâh: 34; Ebû Dâvud, Nikâh: 6.
[604] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/253-254.
[605] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/254-255.
[606] Bakara: 2/220.
[607] Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 5:89 (4164).
[608] Nisa: 4/2. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/255.
[609] Câbiye, Dımaşk'ta bir köy ismidir. Hz. Ömer Suriye'nin fethi esnasında buraya gelmiş ve Resûlullahın yukarıdaki sözlerini aynen tekrarlamıştır
[610] Buhâri, Fezâilü's-Sahabe: 1; Tirmizî, Fiten: 45; Müslim, Selâm: 19-22, Fezâilü's-Sahabe: 214; Ebû Dâvud, Sünnet: 9. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/256-257.
[611] Tirmizî, Fiten: 45. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/257.
[612] Mu'cemü'l-Evsat, 3:460. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/257-258.
[613] Mucemü'l-Evsat, 3:461 (2988) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/258-259.
[614] Bakara: 2/216.
[615] Ebû Dâvud, Cihad: 18.
[616] Tevbe: 9/20.
[617] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/259.
[618] İbni Mâce, İkâmeti's-Salât: 175. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/260.
[619] Zümer: 39/9.
[620] Ahzâb: 33/35.
[621] İbni Mâce, İkâme: 175.
[622] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/260-261.
[623] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/261.
[624] Zuhruf: 43/71.
[625] Bakara: 2/25.
[626] Vakıa: 56/36-37.
[627] Muhammed Ali es-Sabûnî, Safvetü'l-Tefâsîr, 3:309. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/261-262.
[628] Ebû Dâvud, Tahâre: 61; İbni Mâce, Tahâre: 86. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/262.
[629] Ebû Dâvud, Tahâre: 60; Tirmizî, Edeb: 55.
[630] Ebû Dâvud, Tahâre: 60
[631] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/263.
[632] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/263-264.
[633] İsrâ: 17/23-24.
[634] Lokman: 31/14. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/264.
[635] İbni Mâce, Et'ime: 14; Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 89; Tirmizî, Menâkib: 63. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/265.
[636] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 79; Tirmizî, Menâkıb: 63.
[637] Nur: 24/10-21.
[638] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 90; Tirmizî, Menâkıb: 63.
[639] Tirmizî, Menâkıb: 63; Fethü'r-Rabbânî, 22:128.
[640] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/265-266.
[641] Müslim, Libâs: 72, 113. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/266.
[642] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/267.
[643] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/267.
[644] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/267.
[645] Tirmizi Büyu': 6; İbni Mâce, Ticâret: 41; Ebu Dâvud, Cihad: 78; Müsned, 1:190(1321). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/268.
[646] Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhib, 2:529-530. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/268-269.
[647] Ebû Dâvud, Salât: 153; İbni Mâce, İkâme: 19; Müslim, Salat: 237; Dârimî, Salât: 79; Nesâî, Tatbik: 52. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/269.
[648] İbni Mâce, İkâme: 21; Nesâî, İftitah: 89; Ebû Davud. Salât: 153; Tirmizî, Salât: 189.

[649] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/269.
[650] Bahsedilen esirler Hevazin kabilesinden getirilmişti.
[651] Buhari, Edeb: 18. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/270.
[652] Buhari, Edeb: 18; Müslim, Tevbe: 19; İbni Mâce, Zühd: 35.
[653] Sözler, s. 29.
[654] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/270-271.
[655] Tirmizî, Mevâkit: 182; Ebû Dâvud, Sahil: 26; Dârimi. Salât: 141; Müsned, 2:239 (6686) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/271-272.
[656] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/272.
[657] Buhari, Bedü'1-Halk: 1, Mezâlim: 13; Müslim, Müsâkâl: 142; Müsned, 4:193(17224) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/273.
[658] Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimize bakınız.
[659] İbni Mâce, Rü'ya: 2; Buhari, Ta'bir: 23. İsrâ: 17/13. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/273-274.
[660] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/274.
[661] İbni Mâce, Rü'ya: 3.
[662] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/274-275.
[663] Tirmizî, Edeb: 16; Nesâî, Taharet: 13; Müslim, Taharet; 2; Muvatta, Şa'ar: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/275.
[664] Buhârî, Libas: 63; Müslim, Taharet: 39; Tirmizî, Edeb: 14; Ebû Dâvud, Tereccül: 16; Nesâî, Zînet: 1.
[665] Muvatta, Şa'ar: 1.
[666] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/275.
[667] Muvatta, Kasru's-Salât: 15; Mecmâü'l-Evsat, 2:526 (1905) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/276.
[668] İbni Mâce, Siyam: 24; Buhari, Savm: 45; Müslim, Siyam
[669] Sünen-i İbni Mâce Tercümesi ve Şerhi, 4: 599.
[670] Müslim, Siyam: 50; Ebû Dâvud, Savm: 20.
[671] Buhari, Salât: 4; Müslim, Salât: 54; Ebû Dâvud, Salât: 114.
[672] Ebû Dâvud, Salat; 117
[673] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/276-277.
[674] Müslim, Birr ve's-Sıla: 23; Mu'cemü'l-Evsat, 4:41 (3053) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/278.
[675] Müslim, Birr ve's-Sıla: 25. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/278.
[676] Müsned, 2:220 (6538); Mu'cemü'l-Evsat, 4:42 (3055)
[677] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/279.
[678] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/279.
[679] Buhârî, Savm: 23; Müslim, Siyam: 65, 66; Ebû Dâvud, Tahare: 106. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/279-280.
[680] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/280.
[681] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/280.
[682] Kadr: 97.
[683] Câmiü's-Sagîr, 2:269.
[684] Bediüzzaman, Sözler, 309.
[685] İbni Mâce, Siyam: 56.
[686] Kastamonu Lahikası, s. 132, 201.
[687] Emirdağ Lahikası, 2:157.
[688] Şualar, s. 430.
[689] Emirdağ Lahikası, 2:21. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/280-282.
[690] Sünühat, s. 29.
[691] Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 136. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/282.
[692] İbniMâce, Edeb: 57; Müsned, 2:398 (7991) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/282-283.
[693] Sözler, s. 590. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/283.
[694] Mu'cemü'l-Evsat, 4:44 (3057) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/283.
[695] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/284.
[696] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/284.
[697] Tirmizî, Menâkib: 34.
[698] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/285-286.
[699] Müslim, İman: 232; İbni Mâce, Fiten: 15; Tirmizî, İman: 13. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/286-287.
[700] Hak Dini Kuran Dili, 5:3713, 3714.
[701] A'raf: 7/157.
[702] Tevbe: 9/129.
[703] Mektûbat, s. 22-24.
[704] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/287-290.
[705] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/290-291.
[706] Ebû Dâvud, Cihad: 31; Müslim, Birr: 5; Buhari, Cihad: 138; Tirmizî, Cihad: 2.
[707] Ebû Dâvud, Cihad: 32; Beyhakî, Sünen: 9:29; Hakim, Müstedrek, 1:114 (2501)
[708] Taberânî, Mucemüs-Sagir, 1:238 (465 numaralı hadise bakınız).
[709] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/291-292.
[710] Buhari, Megâzî: 79, Cihad: 198; Müslim, Tevbe: 53, Salatü'l-Müsâfirin: 74; Ebû Dâvud, Cihad: 166; Nesâî, Mesacid: 38. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/292.
[711] Ebû Dâvud, Salat: 189; Buhari, Salat: 88; Müslim, Mesâcid: 97, 99; Tirmizî, Mevakit: 175; İbni Mâce, İkâme: 134. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/293.
[712] Ebû Dâvud, Salat: 189.
[713] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/293-294.
[714] Mu'cemü'l-Evsat, 4:51 (3065) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/294.
[715] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/294-295.
[716] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/295.
[717] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/295.
[718] Mu'cemü'l-Evsat, 4:61, (3076) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/295-296.
[719] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/296.
[720] Tirmizî, Mevâkıt: 39. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/296.
[721] İbni Mâce, İkâme: 47.
[722] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/296-297.
[723] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/297.
[724] Tekâsür: 102/1-4.
[725] Buhârî, Cenâiz: 89.
[726] Müslim, Cennet: 17.
[727] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/297-298.

[728] İbni Mâce, Mukaddime: 18 (230); Menâsik: 76. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/299.
[729] İbni Mace, Mukaddime; 18.
[730] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/299-300.
[731] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/300.
[732] Nahl: 16/5.
[733] Mü'min: 40/79.
[734] Hakîm, Müstedrek, 4:257 (7563, 7570) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/300-301.
[735] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/301.
[736] Buhari, Ezan: 53; Müslim, Salat: 114, 115, 116, 119; Ebû Dâvud, Salat: 75. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/301-302.
[737] İbni Mâce, ikâme: 41.
[738] Muvatta, Salat: 57. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/302.
[739] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/302-303.
[740] Buhâri, Fezâilü'l-Kur'ân: 23; Müslim, Müsâfirîn: 228; Tirmizî, Kur'ân: 28.
[741] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/303.
[742] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/304.
[743] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/304-305.
[744] İbni Mâce, Edâhi: 12; Müslim, Edâhi: 1-3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/304-305.
[745] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/305.
[746] Buhârî, Hacc: 18, Libas: 73, 89; Müslim, Hacc: 31, 33, 47; Muvatta, Hacc: 17; Ebû Dâvud, Menâsik; 11; Nesâî, Hacc: 41, 42. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/305.
[747] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/306.
[748] Mu'cemü'l-Evsat, 4:193, (3340) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/306.
[749] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/306-307.
[750] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/307.
[751] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/307-308.
[752] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/308.
[753] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/308-309.
[754] Câmiü's-Sagîr, 2:346.
[755] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/309.
[756] Enfal: 8/34. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/310.
[757] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/310.
[758] Müslim, Libas: 1, 2; Buhari, Libas: 25. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/310.
[759] Müslim, Libas: 3.
[760] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/311.
[761] Mu'cemü'l-Evsat, 4:216, (3383) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/311.
[762] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/311-312.
[763] Câmiü's-Sagir, 4: 122.
[764] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/312.
[765] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/312-313.
[766] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/313.
[767] Buhârî, Gusl: 27; Müslim, Hayız: 22: İbni Mâce, Tahare: 103; Muvatta, Tahare: 78; Ebû Dâvud, Tahare: 87, 88; Tirmizî, Cuma: 78. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/313.
[768] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/314.
[769] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/314.
[770] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/314-315.
[771] Câmiü's'Sagîr, 5:76
[772] Tirmizî, Zekât: 28 Türkçe. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/315-316.
[773] Tevbe: 9/104.
[774] Bakara: 2/276.
[775] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/316.
[776] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/316-317.
[777] İbni Mâce, İkâme: 50; Ebû Dâvud, Salât: 93.
[778] Ebû Dâvud, Salât: 93.
[779] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/317.
[780] Müslim, Birr: 136; Ebû Dâvud, Libas: 26. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/317.
[781] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/318.
[782] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/318.
[783] Buhari, Cenaiz: 165; İbni Mâce, Cenâiz: 35.
[784] Buhari, Cenâiz: 167: İbni Mâce, Cenâiz: 35.
[785] İbni Mâce, Cenâiz: 35.
[786] Fethü'v-Rabbânî, 8:35.
[787] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/318-319.
[788] Müsned, 3:70(11518) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/320.
[789] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/320-321.
[790] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/321.
[791] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/321.
[792] Müslim, İman: 220-224; Tirmizi, Büyü: 42. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/322.
[793] Müslim, İman: 18
[794] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/322-323.
[795] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/323.
[796] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/324.
[797] İbni Mâce, Cihad: 38; Müslim, Cihad: 3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/324-325.
[798] Ahkaf: 46/35.
[799] Naziat: 79/46.
[800] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/325-327.
[801] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/327-328.
[802] İbni Mâce, Nikâh: 21; Buhari, Nikâh: 48, Megâzî: 12. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/328.
[803] Hud: 11/49. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/328.
[804] Ebû Dâvud, Salât: 224; Beyhakî, Sünen, 3:238. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/329.
[805] Buhari, Cuma: 4; Müslim, Cuma: 10.
[806] Ebû Dâvud, Salât: 202. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/329-330.
[807] Buhârî, Ezan: 30; Müslim, Salât: 272.
[808] Buhârî, Ezan: 30; Müslim, Salât: 272; Tirmizî, Salât: 161.
[809] Mesnevi'i Nuriye, s. 201.

[810] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/330-332.
[811] Buhârî, Mezâlim: 10. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/332.
[812] Müslim, Birr: 59; Tirmizî, Kıyâme: 2. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/332-333.
[813][813] Tirmizî, Edeb: 66. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/ İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/333.
[814] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/333-334.
[815] İbni Mâce, Mukaddime: 11 (96); Tirmizi Menâkıb: Türk 3900
[816] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/334.
[817] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/335.
[818] Enfal: 8/74.
[819] Tevbe: 9/100. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/335.
[820] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/336.
[821] Müslim, İman: 209; Ebû Dâvud, Edeb: 118; Mu'cemü'l-Evsat, 4:258 (3454.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/336.
[822] Müslim, İman: 201; İbni Mâce, Talâk: 15.
[823] Lem'alar, s. 78.
[824] Sözler, s. 252.
[825] Yunus: 10/94.
[826] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/336-339.
[827] Buhari, Hacc:76; Müslim, Eşribe: 117; İbni Mâce, Eşribe: 21; Nesâî, Menâsik: 166. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/339.
[828] Müslim, Eşribe: 112; Ebû Dâvud, Eşribe: 13.
[829] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/339-340.
[830] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/340.
[831] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/341.
[832] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/341.
[833] Sözler, s. 77.
[834] Sözler, s. 35.
[835] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/341-343.
[836] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/343.
[837] Tirmizî, Menâkıb: 32; Muvatta, Kader: 3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/343-344.
[838] Lemalar, s. 27, 28.
[839] Lem'alar, s. 26. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/344-345.
[840] Buhâri, Salât: 1, Ezan: 5, Taksir: 5, Menâkıbu'l-Ensâr: 47; Müslim, Müsâfirîn: 1-3, 5; Tirmizî, Cuma: 41; Ebâ Dâvud, Salâtü's-Sefer: 1; Muvatta, Kasru's-Salât: 8; Nesâî, Salât: 3; Dârimî, Salat: 152, 179; Müsned, 6:301 (26272.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/345-346.
[841] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/346.
[842] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/346.
[843] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/346-347.
[844] Tirmizî, Hacc: 100. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/347.
[845] İbni Mâce, Menasik: 36.
[846] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/347-348.
[847] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/348.
[848] Müslim, Nikâh: 21, 25, 30; Buhârî, Megâzî: 38, Nikâh: 31; Tirmizî, Nikâh: 28; İbni Mâce, Nikâh: 44
[849] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/348-349.
[850] Müsned, 2:378 (7835.); Tirmizî, İsti'zan: 2848 (Türk) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/349.
[851] Müslim, İman: 134; İbni Mâce, İkâme: 77. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/349-350.
[852] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/350.
[853] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/350-351.
[854] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/351.
[855] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/351.
[856] Buhârî, Fezâil-i Kur'ân: 21; Ebû Dâvud, Vitr: 14; Tirmizî, Fezâil-i Kur'ân: 15; İbni Mâce, Mukaddime: 16 (213.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/352.
[857] İbni Mâce, Mukaddime: 17 (227); Tirmizî, İlim: 2.
[858] İbni Mâce, Mukaddime: 17 (223); Ebû Dâvud, İlim: 1.
[859] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/352-353.
[860] Buhârî, Edeb: 27, 36; Müslim, Birr: 66. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/353.
[861] Buhârî, Salât: 88; Müslim, Birr: 65; Tirmizi Birr: 18.
[862] Hakim, Müstedrek, 3:356 (7902.)
[863] Câmiü's-Sagîr, 4:538. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/353-354.
[864] Buhârî, Teheccüt: 25; Müslim, Müsâfirîn: 69, 70; Tirmizi, Mevâkît:118. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/354.
[865] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/354-355.
[866] Buhârî, Mevâkît: 9, Bedü'l-Halak: 10; Müslim, Mesâcid: 180; Ebû Dâvud, Salât: 4; Tirmizi Salât. 7; İbni Mâce, Salât: 4; Nesâî, Mevâkît: 5; Muvatta, Vükût: 28; Müsned, 2:351 (7597.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/355.
[867] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/356.
[868] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/356-357.
[869] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/357.
[870] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/357.
[871] Tabakât, 8: 120, 123.
[872] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/358.
[873] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/358.
[874] Ebû Dâvud, Tıb: 14, Libas: 13; Tirmizi Cenâiz: 18, Edeb: 46. Nesâî, Cenâiz: 38, Zînet: 97; İbni Mâce, Cenâiz: 12, Libas: 5; Müsned, 1:307(2218.)
[875] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/359.
[876] Müslim, Zekât: 116; İbni Mâce, Zühd: 28. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/359.
[877] Müslim, Zekât: 115.
[878] Bediüzzaman, Lem'alar, s. 126.
[879] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/360-361.
[880] Mu'cemü'l-Evsat 4:284 (3502.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/361-362.
[881] Bakara: 2/58.
[882] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/362-363.
[883] Mu'cemü'l-Evsat, 4:285 (3505.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/363.
[884] Mu'cemü'l-Evsat, 4:287, (3510.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/363-364.
[885] Müslim, Vasiyyet: 3, 14; Ebû Dâvud, Vesayâ: 14; Tirmizî, Ahkâm: 36; Müsned, 2:490 (8819.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/364.

[886] Ebû Dâvud, Cihad: 15; Tirmizî, Fedailü'l-Cihad: 2; Dârimî, Cihad: 32.
[887] Buhari, Enbiyâ: 1.
[888] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/364-365.
[889] Mu'cemü'l-Evsat, 4:290, (3514.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/365-366.
[890] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/366.
[891] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/366-367.
[892] Tabakât, 4:362.
[893] Halebî, İnsânü'l-Uyûn, 3:300.
[894] Tabakât, 1:276; 4:363. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/367-369.
[895] İbni Mâce, Sıyâm: 17. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/369.
[896] Tirmizî, Libas: 23; Tıbb: 9; Nesâî, Zînet: 28; İbni Mâce, Tıb: 25.
[897] İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte Muhtasarı, 11:281. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/369.
[898] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/369-370.
[899] Hadid: 57/18.
[900] İbni Mâce, Sadaka: 19.
[901] Buhârî, İstikraz: 12; Müslim, Müsakât: 33.
[902] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/370-371.
[903] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/371-372.
[904] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/372.
[905] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/372-373.
[906] Araplar kadınlarla ve fakirlerle yürümeyi gururlarına yediremezlerdi.
[907] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/373.
[908] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/373-374.
[909] Meryem: 19/76. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/374.
[910] Mu'cemü'l-Evsat, 5:493 (4945.)
[911] Suyutî, Câmiü'I-Kebîr, Hadis No: 9486.
[912] Ebû Dâvud, Talak: 18; İbni Mâce, Talâk: 21.
[913] Suyutî, Câmiü's-Sagir; 3:147
[914] Camiü'l-Kebîr, Hadis No: 9041.
[915] Câmi'l-Kebîr. Hadis No: 10856, 12596.
[916] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/375.
[917] Müslim, İmâre: 131 (1. kısım için); Tirmizî, Cihad: 8 (2. kısım için) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/375-376.
[918] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/376.
[919] Müslim, Sayd: 58; Tirmizî, Sayd: 1; Nesâi, Dahâya: 41. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/377.
[920] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/377.
[921] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/377.
[922] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/377-378.
[923] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/378.
[924] Hilye, 1:363.
[925] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/378-379.
[926] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/379.
[927] Mâide: 5/6.
[928] Buhârî, Teyemmüm: 1; Müslim, Mesâcid; 3, 5, 8; Tirmizî, Siyer: 5; Ebû Dâvud, Tahâre: 121.
[929] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/379-380.
[930] Mu'cemü'l-Evsat, 4:304(3533.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/380.
[931] Tirmizî, Sevâbü'l-Kur'ân: 7; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân: 21.
[932] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/380.
[933] Mâide: 5/67.
[934] Mu'cemü'l-Evsat, 4:305 (3534.); Tirmizî, Tefsir (Mâide Sûresi); Müstedrek, 3:343 (3221.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/381.
[935] Buhârî, Megazî: 31.
[936] Sîre, 1:381-382-; Tefsîr-l Kebîr, 32:172. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/381-382.
[937] Mu'cemü'l-Evsat, 4:308 (3537.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/382.
[938] Bakara: 2/177.
[939] Mü'minûn: 23/8.
[940] Müslim, İman: 106.
[941] İsrâ: 17/34.
[942] Ebû Dâvud, Edeb: 82. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/382-383.
[943] Buhari, Salât: 101; Müslim, Salât: 261; Tirmizî, Mevâkît: 134; Nesâî, Kıble; 8; Ebû Dâvud, Salât: 108; İbni Mâce, İkâme 37; Dârimî, Salât: 130; Muvatta, Sefer: 34, 35; Müsned, 4:169. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/384.
[944] el-Müttekî, Kenzu'l-Ummâl, 7:355 (19251.).
[945] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/384-385.
[946] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/385.
[947] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/386.
[948] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/386-387.
[949] Müslim, İmâre: 4; Buhârî, Bedü'I-Halk: 70.
[950] İbni Haldun, Mukaddime, s. 184, 185.
[951] Abdülkadir Udeh, islâm ve Siyâsî Durumumuz, s. 141.
[952] Abdülkadir Udeh, islâm ve Siyâsî Durumumuz, s. 141.
[953] Tecrid-i Sarih Tercümesi, 9: 222.
[954] Abdulkadir Udeh, İslâm ve Siyâsî Durumumuz, s. 141, 142.
[955] Müsned, 3:163 (12292), 232 (12884.); Taberânî, Mu'cemü's-Sagîr.
[956] İslâm ve Siyâsî Durumumuz, s. 137.
[957] Buhari, Bedü'1-Halk: 70.
[958] Müslim, İmâre: 4; Beyhaki Sünen, 8:144.
[959] Mu'cemü's-Sagir, 1:80.
[960] Kenzü'I-Ümmal, 6:49 (14793.); Müsned, 6:128 (16804.)
[961] Kütüb-i Sitte Muhtasarı, 6:408.
[962] Mevdudî, Hilâfet ve Saltanat, s. 358-360.
[963] Muhammed Hamidullah, İslâm Müesseselerine Giriş, s. 129, 130.
[964] Ebû Yüsr Muhammed Pezdevî, Ehl-i Sünnet Akaidi, s. 276.
[965] Nisa: 4/59.
[966] Buhari, Ahkâm: 4, Cihad: 108; Müslim, İmâre: 38; Tirmizî, Cihad: 29; Ebû Dâvud, Cihad: 86.
[967] Buhârî, Ezan: 4, 5; Ahkâm: 4, 56; İbni Mâce, Cihad: 39.

[968] Buhârî, Fiten: 3: Müslim, İmâre: 42. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/387-395.
[969] Buhârî, İlim: 43; Hacc: 132; Megâzî: 77, Fiten: 8, Edeb: 43; Müslim, İman: 118, 120; Ebû Dâvud, Sünne: 16. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/396.
[970] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/396-397.
[971] Buhârî, Edeb: 35; Müslim, Birr: 77; Ebû Dâvud, Edeb: 10; İbniMâce, Edeb: 9; Tirmizî, İsti'zan: 12; Birr: 67. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/397.
[972] Müslim, Birr: 77,78; Ebû Dâvud, Edeb: 10.
[973] Tirmizî. Birr: 67. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/398.
[974] Tirmizî, Salat: 433; Nesâî, Beyat: 35, 36.
[975] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/398-399.
[976] Nesâî, Hacc: 7,9; Menâsik: II; Buhâri, Hacc:9; Müslim, Hacc 407. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/399-400.
[977] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/400.
[978] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/400-401.
[979] Mu'cemü'l-Evsat, 2:458 (1792.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/401.
[980] Müslim, Zekât: 156; İbni Mâce, Mukaddime: 12.
[981] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/401-403.
[982] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/404.
[983] Tirmizî, Daavât: 141; İbni Mâce, Edeb: 59. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/404.
[984] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/404-405.
[985] Bediüzzaman Saîd Nursî, Mesnevî-i Nuriye, s. 121. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/405.
[986] Mecmâü'l-Evsat, 4:336 (3579.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/406.
[987] Bediüzzaman, Mektûbat, s. 310, 311.
[988] Mektûbat, s. 58.
[989] Mektûbat, s. 311.
[990] Dinî, İlmî, Felsefi Yeni Ansiklopedi, 1:123.
[991] Bediüzzaman, Şualar, s. 501.
[992] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/406-410.
[993] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/410-411.
[994] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/411.
[995] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/412-413.
[996] Mu'cemü'l-Evsat, 7:416 (6809.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/413.
[997] Ebû Dâvud. Salat: 53.
[998] Mecmâü'l-Enhur, 1:109: Reddü'l-Muhtar, 1:380.
[999] Tirmizî, Salat: 400.
[1000] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/413-416.
[1001] Tirmizî, Kıyamet: 12; Ebû Dâvud, Sünnet: 23; İbni Mâce, Zühd: 37. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/416.
[1002] Sebe: 34/23.
[1003] Tirmizî, Daavât: 131; Müslim, İman: 334.
[1004] Fıkh-ı Ekber Şerhi, s. 232.
[1005] Câmiü's'Sagîr, 4:163, 208.
[1006] Câmiü's-Sagîr, 4:161.
[1007] Tirmizî, Salat: 362, Vitir: 22.
[1008] Câmiü's-Sagîr, 6:118.
[1009] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/416.
[1010] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/418.
[1011] Buhari, Ahkam: 1, Cuma: 11, İstikraz: 20, Itk: 17; Nikâh: 81, 90; Müslim, İmaret: 20; Tirmizî, Cihad: 27; Ebâ Dâvud, İmaret: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/418-419.
[1012] Mu'cemü'l-Evsat, 5:478 (4913.)
[1013] Külüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, 6:421. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/419-420.
[1014] Mu'cemü'l-Evsat, 223 (3401), 4:351 (3601.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/420.
[1015] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/420-421.
[1016] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/421.
[1017] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/422-423.
[1018] Müsned, 5:457 (23113); Ebû Dâvud, Salât: 9; Tirmizi, Salât: 127; Buhari, Mevâkit: 5; Müslim, İman 137. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/423.
[1019] Câmiü's-Sagîr, 2:25 (1236.)
[1020] Müsned, 2:341 (7498.)
[1021] Câmiü's-Sagîr, 2:26 (1238.)
[1022] Câmiü's-Sagîr, 2:27 (1240.)
[1023] Ebû Dâvud, Sünnet: 2.
[1024] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/423-425.
[1025] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/425.
[1026] İbnü'l-Kayyım el-Cevzî, Sıfatü's-Saffe, 1:221. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/426.
[1027] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/426-427.
[1028] Ebû Dâvud, Vitr: 4; Tirmizî, Salât: 340; Nesâî. Kıyâmü'1-Leyl: 47, ; İbni Mâce, İkâme: 115.
[1029] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/427.
[1030] Buharı, İlim: 34, İ'tisam: 7; Müslim, İlim: 13; Tirmizî, İlim; 5; İbni Mâce, Mukaddime: 8 (52.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/427-428.
[1031] Buharı, İlim: 34.
[1032] Müsned, 5:334 (22286.)
[1033] Müslim, İlim: 8, 9; Tirmizî, Fiten: 34; Buhârî, Fiten: 25; Müsned, 1:564 (4307.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/428-429.
[1034] Ebû Dâvud, Vitr: 12; İbni Mâce, Cihad: 15, Fiten: 2; Buhari, Rikak: 26; Dârimî, Salat: 135; Müsned, 2:253 (6789.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/429.
[1035] Tevbe: 9/100; Enfal: 8/74 ve Haşr: 59/8. âyetine de bakınız.
[1036] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/429-430.
[1037] Tirmizî, Cenâiz: 34; Ebû Dâvud, Edeb: 49. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/431.
[1038] Buhâri, Bedü'1-Halk: 66. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/431.
[1039] İbni Hacer, Fethü'l-Bârî, 6:320.
[1040] Tevrat, Tekvin, bâb: 2, 3.
[1041] İncil, Matta, bâb, 1; Markos, bâb: 2.
[1042] Muhakemat, s. 7, 16-18; Sözler, s. 308.
[1043] Muhakemat, s. 59.

[1044] Muhakemat, s. 131. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/431-433.
[1045] İbni Mâce, Libas: 19. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/433.
[1046] Ebû Dâvud, Salât: 213; Bıthârî, Cuma: 7; Müslim, Libas, 6, 9; Nesâî, Cuma: 11; İbni Mâce, Libas: 16; Muvaita, Lubs: 18.
[1047] Müslim, Libas: 11, 22.
[1048] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/433-434.
[1049] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/434.
[1050] Buhari, Büyü: 58, 64, 68, 70, Nikâh: 45; Müslim, Büyü: 11, 12, 18-21; Nikâh: 38, 39, 49, 52; Ebû Dâvud, Büyü: 46, Nikâh: 2, 16; Tirmizî, Büyü: 17, 18, 65, Nikâh: 38, Talak: 14; İbni Mâce, Ticâret: 14; Nesâî, Büyü: 18, 21, Nikâh: 20; Muvatta, Büyü: 45, 95, 96. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/434-435.
[1051] Müslim, Nikah: 38. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/435-437.
[1052] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/438-439.
[1053] Müsned, 6:90 (24469.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/439.
[1054] Nisa: 4/4.
[1055] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/439-440.
[1056] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/440-441.
[1057] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/441-442.
[1058] Buhari, Savm: 8; Ebû Dâvud, Savm: 25; İbni Mâce, Siyam: 21. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/442.
[1059] Mektûbat, s. 39.
[1060] Beyhakî, Sünen, 4:304.
[1061] İbni Mâce, Siyam; 21.
[1062] İbni Mâce, Siyam: 21. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/442-444.
[1063] Buhari, Vudu: 32. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/444.
[1064] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/444-445.
[1065] Ebû Dâvud, Büyü: 81; Tirmizi Büyü: 38. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/445.
[1066] Fussîlet: 41/34.
[1067] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/445-446.
[1068] Müslim, Münâfırûn: 70; Nesâî, İşretü'n-Nisâ: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/446-447.
[1069] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/447.
[1070] Ebû Dâvud, Salât: 48, Tatavvu: 12; Müsned, 5:331 (22269.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/447-448.
[1071] Mutaffîfin: 83/18-21.
[1072] Mutaffifîn: 83/7. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/448.
[1073] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/449.
[1074] Müslim, Mesâcid: 251, 252; İbni Mâce, Mesâcid: 17; Ebû Dâvud, Salat: 46; Tirmizî, Salat: 48; Müsned, 2:321 (7321.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/449.
[1075] Mucemaü'l-Evsat, 1: 272 (438.), 3:366 (2784.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/449-450.
[1076] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/450.
[1077] Müslim, Selâm: 42; Buhari, Tıb: 36; Ebû Dâvud, Tib: 15; Tirmizi Tıb: 19.
[1078] Tirmizî, Tıb: 16; İbni Mâce, Tıb; 33.
[1079] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/450-451.
[1080] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/451.
[1081] Ebû Dâvud, Zekât: 26.
[1082] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/451-452.
[1083] Müsned, 3:65 (11469.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/452.
[1084] Buhari, Küsuf: 88; Müslim, Hacc: 410; Ebû Dâvud, Menâsik: 94; Tirmizî, Salât: 126; Müsned, 6:10 (23845.)
[1085] İbni Mâce, İkâme: 195.
[1086] Müsned, 3:97 (11719.)
[1087] Buhârî, Taksirü's-Salât.: 4; Müslim, Hacc: 419; Muvatta, İsti'zan: 37; Ebû Dâvud, Menâsik: 2; Tirmizî, Rada: 15.
[1088] Müsned, 3:65 (11469.)
[1089] Hak Dini Kur'ân Dili, 10:235-255.
[1090] Azîmâbâdî, Avnu't-Mâbud, 5:153.
[1091] A.g.e., 5:150.
[1092] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/453-456.
[1093] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/456.
[1094] Buhârî, Libas: 67, Enbiyâ: 50; Müslim, Libas: 80; Ebû Dâvud, Tereccül: 18; Nesâî, Zînet: 14; Tirmizi, Libas: 20.
[1095] İsmail Mutlu, Sıddıkıt Ekber Hz. Ebû Bekir, s. 108.
[1096] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/456-457.
[1097] İbni Mâce, Cenaze: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/457.
[1098] Buhârî, Cenâiz: 2; Müslim, Libas: 3, Selam: 4; İbni Mace, Cenaiz: 1.
[1099] Tirmizî; Cenâiz: 2; Ebû Dâvud, Cenâiz: 3; İbni Mâce, Cenâiz: 2
[1100] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/458.
[1101] İbni Mâce, Fiten: 24. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/458-459.
[1102] Müslim, İman: 234; Tirmizî, Fiten: 35
[1103] Tevbe: 9/33.
[1104] Buharı, Fiten: 13; Müslim, Fiten: 52.
[1105] Buhari, Rikak: 9; Tectîd-i Sarih Tercümesi, 12:182.
[1106] Şualar, s. 490, 491.
[1107] Sözler, s. 110. eski
[1108] Suyutî, Câmiü's-Sagîr, 3:232. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/459-461.
[1109] Ebû Dâvud, Siyam: 73; Tirmizî, Savm: 35. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/461.
[1110] Ebû Dâvud, Siyam: 72. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/461-462.
[1111] Tirmizî, Edeb: 54; Dârimî, Libas; 14. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/462-463.
[1112] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/463-464.
[1113] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/464.
[1114] Câmiü's-Sagîr, 4:115; Tirmizî, Fezâilü Kur'ân: 9.
[1115] Tirmizî, Fezâilü Kur'ân: 9.
[1116] Tirmizî, Fezâilü Kur'ân: 9
[1117] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/464-465.
[1118] Ebû Dâvud, Akdiye: 1; Tirmizî, Ahkâm: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/465.
[1119] Ebû Dâvud, Akdiye: 2.
[1120] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/465-466.
[1121] Buhari, Zekât: 61, Büyü: 67, 73, Itk: 10, Mekâtib: 2, 3, 4, 5, Hibe: 7; Müslim, Itk: 5; Tirmizî, Büyü: 33, İbni Mâce, Itk: 3; Ebû Dâvud, Itk: 2; Muvatla, Itk: 17. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/466.
[1122] Haşir: 59/7.

[1123] Nisa: 4/59.
[1124] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/466-467.
[1125] Tirmizi, Kıyâme: 24. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/467-468.
[1126] Lem'alar, s. 52. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/468.
[1127] İbrahim: 14/27. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/468-469.
[1128] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/469-470.
[1129] Ebû Dâvud, Sünnet: 5. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/470.
[1130] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/470-471.
[1131] Müsned, 6:180(25244.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/471.
[1132] Müsned, 6:180 (25245.); Tabakât, 2:223.
[1133] Müsned, 1:16 (78.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/471.
[1134] Buhârî, Teheccüt: 33; Müslim, Müsâfirîn: 85; Ebû Dâvud, Vitr: 7; Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl: 28; Tirmizi, Savm: 54; Müsned, 2:350 (7581.); Darimi, Salat: 151; Savm: 38. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/472.
[1135] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/472.
[1136] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/473.
[1137] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/473.
[1138] Müslim, Zekât: 109; Ebû Dâvud, Zekât: 26; Nesâî, Zekât: 86; Dârimî, Zekât: 36. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/473-474.
[1139] Tirmizi Zekât: 38; Ebû Dâvud, Zekât: 26.
[1140] Buhari, Zekât: 52, Müslim, Zekât: 103.
[1141] Ebû Dâvud, Zekât: 23; Tirmizî, Zekât: 22; Mâce, Zekât: 26. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/475.
[1142] Buhârî, Rikak: 31; Müslim, İman: 206, 207, 208, Ebu Dâvud, Rikak: 70; Müsned, 1:346 (2518.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/475-476.
[1143] En'âm: 6/160.
[1144] Bakara: 2/261.
[1145] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/476-467.
[1146] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/478.
[1147] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/478.
[1148] Tirmizî, Daavat: 135. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/478-479.
[1149] Tirmizî, Salat: 346.
[1150] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/479.
[1151] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/479.
[1152] Bakara: 2/44.
[1153] Câmiü's-Sagîr, 4:385.
[1154] Câmiü's-Sagîr, 1:405; 5:508.
[1155] Câmiü's-Sagîr, 4:325.
[1156] Câmiü's-Sagîr, 6:370
[1157] Câmiü's-Sagîr, 4:372.
[1158] Müslim, Zühd: 57. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/480-481.
[1159] İbni Mâce, İkâme: 189. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/481-483.
[1160] Tirmizi Salât: 348; İbni Mâce, İkâme: 189.
[1161] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/483-484.
[1162] Mu'cemü'l-Evsat, 7:454. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/484.
[1163] Mutaffifîn: 83/53.
[1164] İbni Mâce, Zühd: 29.
[1165] Îşârâtü'l-İ'caz, s. 78. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/484-485.
[1166] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/486.
[1167] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/486-487.
[1168] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/487.
[1169] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/488-489.
[1170] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/489.
[1171] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/490.
[1172] Tirmizi, Menâkıb: 35; Müslim, Fiten: 72. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/490.
[1173] Buhârî, Salât: 63, Cihad: 17; İbni Sa'd Tabakât: 3:257; İbni Hişam, Sîre, 2:142; Halebî, İnsânü'l-Uyûn, 2:263.
[1174] el-Kâmil Tercümesi, 3:313, 315; Bediüzzaman, Mektûbat, 108. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/490-491.
[1175] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/491-492.
[1176] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/492.
[1177] Numaralı hadise bakınız.
[1178] İbni Mâce, Zühd: 30
[1179] Nisa: 4/17-18. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/492-493.
[1180] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/493-494.
[1181] Ebu Dâvud, Vitr: 31; Buhân, Daavât: 48, Teheccüt: 25, Tevhid: 10; İbni Mâce, İkâme: 188; Müsned, 3:437 (14689.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/494-495.
[1182] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, (27572.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/495-496.
[1183] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/496.
[1184] Buhari, Teheccüt: 5; Müslim, Müsâfirîn: 177; Nesâî, Kıyâmü'1-Leyl: 4; Muvatta, Ramazan: 1.
[1185] Müslim, Müsâfirîn: 214.
[1186] Buhari, Teravih: 1; Müslim, Müsâfirîn: 173; Tirmizî, Savm: I; Ebû Dâvud, Ramazan: 1; Nesâî, Kıyâmü'1-Leyl: 3; İbni Mâce, İkame: 173, Siyam: 2, 39; Dârimî, Savm: 54.
[1187] Ebû Dâvud, Sünnet: 4.
[1188] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 1/497-499.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- Bazılarına Göre Diğer Esah İsnadlar:

En sahîh olduğu belirtilen isnâdlar yukarıda kaydedilen beş senedden ibâret değildir. Diğer bir kısım senedlerin de esah olduğu ileri sürülmüştür. Bazıları şunlardır:
* İbnu Mân'den yapılan bir başka rivâyete göre: "Abdurrahman İbnu'l-Kâsım İbni Ebi Bekri's-Sıddık an Ebîhi an Aişe".
* Ahmed İbnu Hanbel'den bir başka rivayete göre: "An Eyyub an Nâfi an İbni Ömer"dir. "Hammâd İbnu Zeyd an Eyyub" şeklinde olursa değme gitsin" demiştir.
* İshâk İbnu Râhûye'ye: "An Amr İbni Şuayb an Ebîhi an Ceddihi isnâdiyle rivâyette bulunan zât sika ise an Nâfi an İbni Ömer isnadiyle rivâyet etmiş gibidir" demiştir.
* Vekî' İbnu'l-Cerrâh'a göre: "An Amr İbnu Mürre an Mürre an Ebî Mûsa el-Eş'ari" en güzel senettir.
* İbnu'l-Mubârek el-Iclî ve en-Nesâî'ye göre: "Süfyanu's-Sevrî an Mansur an İbrahim an Alkame an İbni Mes'ud tarîki" isnadların en iyisi en ercahıdır.
* Şu da Nesâî'nin tercih ettiği bir senettir: "Zührî an Ubeydillah İbni Abdullah İbni Utbe an Abbas an Ömer."
* Ebu Hâtim er-Râzî'nin ercah senedi: "Yahya İbnu Sâd el-Kattân an Ubeydlillah İbni Ömer an Nâfî an İbni Ömer"dir.
* İbnu Maîn'in ercah senedi: "Yahya İbnu Sâd an Ubeydillah İbni Ömer ani'l-Kâsım an Âişe"dir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/509-510.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mezhebi:

Ahmed İbnu Hanbel, hüccet mertebesinde bir muhaddis olmaktan öte büyük bir fakîh ve müçtehiddir. Hanbelî Mezhebi'nin kurucusudur. Fıkhî görüşlerini öncelikle hadîslere dayandırır. Ehl-i hadîs denen ilmî bir guruba mensuptur. Bunlar her meseleyi hadîsle çözme taraftarıdır. "Bana göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan olma ihtimali bulunan bir söz (yani zayıf bir hadîs), insan sözünden (yani fukahânın kıyasından) daha iyidir" derler. Bu sebeple bir mesele ile ilgili zayıf bir hadîs varsa orada kıyası terkederek o zayıf hadîsle amel ederler. Hadîse olan bu kuvvetli bağlılık, bir kısım hükümleri pek zayıf hadîslere dayandırmaya sebep olmuştur.
Sahâbe'nin görüşlerine ittiba da Ahmed İbnu Hanbel'in mühim bir prensibidir. Bir konuda Ashâb'tan farklı iki veya üç görüş rivâyet edilmişse o konuda Ahmed'in iki veya üç görüşü var demektir. Bu tutumu sebebiyle, onu fukahadan addetmemek görüşünde olanlar bile çıkmıştır. İbnu Abdi'l-Berr ve Taberî gibi. Bu yüzden Hanbeliler Taberî'ye karşı husûmet beslerler. Ancak çoğunluk itibariyle İslâm âlimleri, onun müçtehîd bir fakîh olduğunu, mezhebinin diğer mezhepler gibi Kur'ân, sünnet, icma ve kıyâs'a dayandığını kabûl ederler. Ancak mübrem zaruretlerde re'ye cevaz verir ve imkân oldukça fıkhî âhkâmı doğrudan doğruya hadîsten çıkarır.
Hanbelîler, sünnete olan sıkı bağlılıkları sebebiyle, bid'atı reddetmede diğer mezhep mensuplarından daha çok şiddet gösterirler. 661-728 yıllarında (Miladî 1263-1328) yaşamış olan Takiyyud'dîn İbnu Teymiye ve onun sâdık talebesi Muhammed İbnu Kayyim el-Cevziye (751/1351) Hanbelî Mezhebi lehinde yeniden mücâdeleye girişmiş ve şu iki prensibte ısrar etmişlerdir.
1- Kur'ân ve hadîs'in aklî izâhını yâni te'vîl'i reddetmek.
2- Her çeşit bid'atı ve bu meyanda mezar ziyâretini, evliyâdan istimdadı reddetmek.
Birçok meselede icmayı ümmete muhâlefeti gerektiren bu davranış sünnî çevrelerde soğukluk uyanmasına sebep oldu. Kendilerini tekfire kadar götüren reaksiyonlar ortaya çıktı. Bu durum Hanbeli Mezhebi'nin gözden düşmesine yol açtı. O derece ki, İslâm Ansiklopedisi'nin verdiği bilgiye göre, 1906'da Ezher Üniversitesi'nin Hanbelilere mahsus bölümünde (Rivâku'l-Hanâbile'de) 3 Hanbeli muallimle 28 talebe kalmıştır. O yıl Ezher'de 312 muallim ve 9069 talebenin mevcudiyeti söz konusudur.
Onsekizinci asırda ortaya çıkan Vahhâbî hareketi de İbnu Teymiye'nin bir devamından başka bir şey değildir. Temelde, Hanbelî Mezhebi'nin ısrar ettiği, yukarıda kısaca temas ettiğimiz sünnet anlayışı yatar.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/166-167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- Bazılarına Göre Diğer Esah İsnadlar:

En sahîh olduğu belirtilen isnâdlar yukarıda kaydedilen beş senedden ibâret değildir. Diğer bir kısım senedlerin de esah olduğu ileri sürülmüştür. Bazıları şunlardır:
* İbnu Mân'den yapılan bir başka rivâyete göre: "Abdurrahman İbnu'l-Kâsım İbni Ebi Bekri's-Sıddık an Ebîhi an Aişe".
* Ahmed İbnu Hanbel'den bir başka rivayete göre: "An Eyyub an Nâfi an İbni Ömer"dir. "Hammâd İbnu Zeyd an Eyyub" şeklinde olursa değme gitsin" demiştir.
* İshâk İbnu Râhûye'ye: "An Amr İbni Şuayb an Ebîhi an Ceddihi isnâdiyle rivâyette bulunan zât sika ise an Nâfi an İbni Ömer isnadiyle rivâyet etmiş gibidir" demiştir.
* Vekî' İbnu'l-Cerrâh'a göre: "An Amr İbnu Mürre an Mürre an Ebî Mûsa el-Eş'ari" en güzel senettir.
* İbnu'l-Mubârek el-Iclî ve en-Nesâî'ye göre: "Süfyanu's-Sevrî an Mansur an İbrahim an Alkame an İbni Mes'ud tarîki" isnadların en iyisi en ercahıdır.
* Şu da Nesâî'nin tercih ettiği bir senettir: "Zührî an Ubeydillah İbni Abdullah İbni Utbe an Abbas an Ömer."
* Ebu Hâtim er-Râzî'nin ercah senedi: "Yahya İbnu Sâd el-Kattân an Ubeydlillah İbni Ömer an Nâfî an İbni Ömer"dir.
* İbnu Maîn'in ercah senedi: "Yahya İbnu Sâd an Ubeydillah İbni Ömer ani'l-Kâsım an Âişe"dir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/509-510.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- Bazı Ashâbın Esah İsnadları:

Yukarıda belirtildiği üzere bir kısım isnadlar beldeye veya sahâbiye izâfe ve nisbet edilerek "falanca beldenin..., Falanca sahâbînin en sahih isnâdı" denmiştir.
Buna göre:
* Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'in esahhu'l-esânîdi: "İsmâil İbnu Hâlid an Kays İbni Ebî Hâzım ani's-Sıddîk"dır.
* Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in en sahîh isnâdı: "Zührî an Sâlim an Ömer'dir veya: Zührî ani's-Sâib İbni Yezîd an Ömer"dir.
* Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma)'inki: "Mâlik an Nâfi an İbni Ömer"dir.
* Ehl-i Beyt'in esahhu'l-esânîdi: "Cafer İbnu Muhammed İbni Ali ibni'l-Hüseyn İbni Ali an Ebîhi an ceddihi an Ali"dir. (radıyallahu anh).
* Hz. Ali (radıyallahu anh)'ninki: "A'rac an Ubeydillah İbni Ebî Râfi an Ali"dir.
* Ebu Hüreyre'nin en sahîh senedi: Zührî an Sâd İbni'l-Müseyyeb an Ebi Hüreyre (radıyallahu anh)"dir. Buhârî'ye göre ise "Ebu'z-Zinâd ani'l-A'rec an Saîd İbni'l-Müseyyeb an Ebi Hüreyre"dir.
* Hz. Enes (radıyallahu anh)'in en sahîh isnâdı: Mâlik ani'z-Zührî -bir kavle göre an Hammâd İbnu Zeyd yahud an- Hammâd İbni Seleme an Sâbit an Enes"tir.
* İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un esahhu'l-esânîdi: "Süfyânu's-Sevrî an Mansur an İbrahim an Alkame an İbni Mes'ud"dur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/510.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Eserleri:

Ahmed İbnu Hanbel, bir çok eser vermiş bir zattır: Kitâbu'z-Zühd, Kitâbu'l-İlel, Kitâbu's-Salât ve mâ Yelzemu fîhâ, er-Reddu alâ'l-Zenâdika ve'l-Cehmiyye fî mâ Şekket fîhi min Müteşâbihi'l-Kur'ân, Kitâbu't-Taâti'r-Resûl, Kitâbu's-Sünne, Fetâva, Mesâilu's-Sâlih, et-Tefsîr, en-Nâsih ve'l-Mensûh, el-Müsned gibi.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- Bazı Ashâbın Esah İsnadları:

Yukarıda belirtildiği üzere bir kısım isnadlar beldeye veya sahâbiye izâfe ve nisbet edilerek "falanca beldenin..., Falanca sahâbînin en sahih isnâdı" denmiştir.
Buna göre:
* Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'in esahhu'l-esânîdi: "İsmâil İbnu Hâlid an Kays İbni Ebî Hâzım ani's-Sıddîk"dır.
* Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in en sahîh isnâdı: "Zührî an Sâlim an Ömer'dir veya: Zührî ani's-Sâib İbni Yezîd an Ömer"dir.
* Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma)'inki: "Mâlik an Nâfi an İbni Ömer"dir.
* Ehl-i Beyt'in esahhu'l-esânîdi: "Cafer İbnu Muhammed İbni Ali ibni'l-Hüseyn İbni Ali an Ebîhi an ceddihi an Ali"dir. (radıyallahu anh).
* Hz. Ali (radıyallahu anh)'ninki: "A'rac an Ubeydillah İbni Ebî Râfi an Ali"dir.
* Ebu Hüreyre'nin en sahîh senedi: Zührî an Sâd İbni'l-Müseyyeb an Ebi Hüreyre (radıyallahu anh)"dir. Buhârî'ye göre ise "Ebu'z-Zinâd ani'l-A'rec an Saîd İbni'l-Müseyyeb an Ebi Hüreyre"dir.
* Hz. Enes (radıyallahu anh)'in en sahîh isnâdı: Mâlik ani'z-Zührî -bir kavle göre an Hammâd İbnu Zeyd yahud an- Hammâd İbni Seleme an Sâbit an Enes"tir.
* İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un esahhu'l-esânîdi: "Süfyânu's-Sevrî an Mansur an İbrahim an Alkame an İbni Mes'ud"dur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/510.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MÜTEVATİR HADİSLER

(NAZMU'L-MUTENÂSİRE MİNE'L-HADÎSİ'L-MUTEVÂTİRE)

KETTÂNÎ

Kitap
Mütevatir Hadisler
(Nazmu'l-Mutenâsire Mine'l-Hadisi'l-Mutevâtire)

Yazarı
Kettânî

Dipnotlarla, Tahriclerle ve İlavelerle Çeviren
Hanifi Akın

Yayına Hazırlayan
Osman Arpaçukuru

Kapak Tasarım
Ahmet Mayalı

Baskı
Kilim Matbaası

1. Baskı : Kasım 2003

KARINCA YAYINLARI
Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı No: 5/9
Beyazıt / İSTANBUL & Telefon: 0 212 638 46 66
Feyzullahkarinca@yahoo.com / Feyzullahkarinca@hotmail.com
www.karincakitap.com

MÜTEVATİR HADİSLER

(NAZMU'L-MUTENÂSİRE MİNE'L-HADÎSİ'L-MUTEVÂTİRE)

KETTÂNÎ

Dipnotlarla, Tahriclerle ve İlavelerle Çeviren

Hanifi AKIN

KARINCA YAYINLARI

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- Bazı Beldelerin Esah İsnadları:

Beldelere nisbet edilen esah isnadlardan bazıları şöyle:
* Medinelilerin esah isnâdı: İsmâil İbnu Ebî Hakîm an Abîde İbni Süfyân an Ebî Hüreyre'dir.
* Mekkelilerin esahhu'l-esânîdi: Süfyan İbnu Uyeyne an Amr İbni Dinâr an Câbir'dir.
* Yemenlilerinki: Ma'mer an Hammâm an Ebî Hüreyre'dir.
* Mısırlılarınki: el-Leys an Sa'd an Yezîd İbni ebî Habîb an Ebî'l-Hayr an Ukbe İbni Âmir.
* Horasanlılarınki: el-Hüseyn İbnu Vâkıd an Abdillah İbni Yezîd an Ebîhi'dir.
* Şamlılarınki: el-Evzâî an Hassân İbni'l-Atiyye ani's-Sahâbe'dir, veya: "Saîd İbnu Abdilaziz an Rebî'a İbni Yezîd an Ebî İdrîs el-Havlâni an Ebî Zer"dir.
* Kûfelilerinki: Yahya İbnu Sa'îd'l-Kattân an Süfyâni's-Sevrî an Süleymân et-Temîmi ani'l-Hâris İbni Süveyd an Ali'dir. vs. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/511.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

El-Mûsned:

Ahmed İbnu Hanbel'in en hacimli, en meşhur eseri Müsned'idir. Müsned tarzında yazılmış bulunan pek çok hadîs kitabı içerisinde de en çok şöhrete erişen Ahmed İbnu Hanbel'in müsnedidir. El-Müsned denince bu kastedilir.
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i iki sebeple alâka görmüş ve şöhrete ermiştir:
1- Muhtevasının zenginliği,
2- Hadîslerin sıhhati.
El-Müsned, onbini mükerrer olmak üzere kırk bin civarında hadîs ihtiva etmektedir. Hadîsler müsned esasına göre tanzîm edilmiştir. Yani, hadîsleri, rivâyet eden sahâbelerinin adına nisbet ederek zikretmek, mevzuuna göre değil. Bazı yorumcular, bu tarzın, hadîsleri ezberlemek maksadıyla tanzîminden ortaya çıktığını söylemişlerdir. Öncelikle fikhî istifâde düşünülseydi, sünen tarzına baş vurulurdu. Nitekim, bundan çok daha önce yazılmış olan Zeyd İbnu Ali Zeynelâbidîn'in eseri ile İmâm Mâlik'in eseri, hadîsleri fıkıh bablarına göre tanzîm etmişlerdir.
Ahmed İbnu Hanbel, sahâbeleri fazîlet sırasına göre tanzim etmiştir. Bunda temel prensip İslâm olmadaki önceliktir. Bu sebeple Aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenen on kişi ilk başta gelir. Sonra bunlara yakın olanlar, sonra Ehl-i Beyt ve Benu Hâşim'e mensûb olanlar, bunları Mekkeliler, Medineliler, Şamlılar, Basralılar, Ümmehatu'l-mü'minîn ve diğer kadın sahâbeler tâkip eder.
Tabiî ki bu tarz tanzîm edilmiş bir kitapta değil bir hadîs, bir sahâbenin müsnedini bulmak bile çok zor bir iştir. Bu sebeple Müsned'in yeni baskılarının baş kısmına, kitapta müsnedi olan sahâbelerin alfabetik sıraya göre isim listeleri konmuştur. İstenen ismin karşısında, o zatın müsnedi kaçıncı cilt ve sayfada yer almıştır, hemen bulmak mümkündür.

Ahmed İbnu Hanbel, el-Müsned'i bir rivâyete göre 1.000.000, diğer bir rivâyete göre 750.000 hadîsten seçerek ortaya koymuştur. Eseri yirmisekiz yıl kadar çalışarak 228'de tamamladığı rivâyetlerde gelmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/167-168.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- Bazı Beldelerin Esah İsnadları:

Beldelere nisbet edilen esah isnadlardan bazıları şöyle:
* Medinelilerin esah isnâdı: İsmâil İbnu Ebî Hakîm an Abîde İbni Süfyân an Ebî Hüreyre'dir.
* Mekkelilerin esahhu'l-esânîdi: Süfyan İbnu Uyeyne an Amr İbni Dinâr an Câbir'dir.
* Yemenlilerinki: Ma'mer an Hammâm an Ebî Hüreyre'dir.
* Mısırlılarınki: el-Leys an Sa'd an Yezîd İbni ebî Habîb an Ebî'l-Hayr an Ukbe İbni Âmir.
* Horasanlılarınki: el-Hüseyn İbnu Vâkıd an Abdillah İbni Yezîd an Ebîhi'dir.
* Şamlılarınki: el-Evzâî an Hassân İbni'l-Atiyye ani's-Sahâbe'dir, veya: "Saîd İbnu Abdilaziz an Rebî'a İbni Yezîd an Ebî İdrîs el-Havlâni an Ebî Zer"dir.
* Kûfelilerinki: Yahya İbnu Sa'îd'l-Kattân an Süfyâni's-Sevrî an Süleymân et-Temîmi ani'l-Hâris İbni Süveyd an Ali'dir. vs. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/511.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler..... 1-2
Sunuş..... 3
Önsöz..... 4
Giriş..... 6

HADİS-SÜNNET

A – Tarifler
1. Hadis 6
2. Sünnet 7

B – Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç 8

C – Sünnet'le İlgili Bazı Meseleler
1. Sünnetin Kaynağı 10
2. Sünnetin Dindeki Yeri 10
3. Sünnetin Bağlayıcılığı 13
4. Sünnetin Evrensel Bütünlüğü 15
5. Sünnetin Korunmuşluğu 18
6. Sünnetin Kurtarıcılığı 19

D – Sünnete Yöneltilen İtirazlar 20
1. Hadisler Kelimesi Kelimesine Aynen mi Rivayet Edilmiştir? 21
2. Şifâhi Rivâyete Güvenilebilir mi? 21
3. Hadisçiler Sadece Senetle mi Meşgul Olmuşlardır? 22

E – Bazı Sorular
1. Sahih Hadislerin Sayısı Ne Kadardır? 23
2. Sahih Hadisler Sadece Kütüb-i Sitte'de mi Bulunur? 23
3. Şerhsiz Hadis Okumak Doğru mudur? 24

İMAM NEVEVÎ, HAYATI VE ESERLERİ

A – Doğumu ve Çocukluğu 25
B – Tahsili 25
C – Hocaları 26
D – Talebeleri 26
E – İlmi 27
F – Görünüşü ve Yaşayışı 27
G – Yöneticileri Uyarması 28
H – Vefatı 29
I – Hakkında Söylenenler 29
J – Hakkında Yazılan Eserler 30
K – Eserleri 31
1. Hadisle İlgili Eserleri 31
2. Şâfiî Fıkhıyla İlgili Eserleri 34
3. Kur'an'la İlgili Eserleri 35
4. Dille İlgili Eserleri 36
5. Muhtelif Konulara Dair Eserleri 36

RİYÂZÜ'S-SÂLİHÎN

A – Yazılış Gayesi 38

B – Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihîn'i Yazarken Gözettiği Prensipler 39
C – Tertibi 40
D – Hadislerin Güvenilirliği 40
E – Şerhleri 42
F – Muhtasarları 44
G – Çeşitli Neşirleri 44
H – Tercümeleri 46
KAYNAKLAR..... 46

MÜSLÜMAN'IN HAYAT ÖLÇÜLERİ BÖLÜMÜ

Müellifin Mukaddimesi 51
İhlâs ve Niyet 53
Tövbe 85
Sabır..... 122
Doğru Sözlülük (Sıdk) 171
Allah'ın Kulları Denetlemesi (Murâkabe) 180
Takvâ 197
Tereddütsüz İman ve Allah'a Tam Güven (Yakîn ve Tevekkül) 205
Doğruluk (İstikamet) 224
Hayırlı İşlere Koşmak 230
Mücâhede 241
Ömrün Sonlarında Hayrı Artırmaya Teşvik 263
Hayır Yollarının Sayısızlığı..... 271
Allah'ın Emirlerine Uymada Ölçülü Olmak 302
İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak 324
Sünneti Korumak 328
Allah'ın Hükmüne Boyun Eğmek 358

İÇİNDEKİLER

İçindekiler..... 1-2
Sunuş..... 3
Önsöz..... 4
Giriş..... 6

HADİS-SÜNNET

A – Tarifler

1. Hadis 6
2. Sünnet 7

B – Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç 8

C – Sünnet'le İlgili Bazı Meseleler

1. Sünnetin Kaynağı 10
2. Sünnetin Dindeki Yeri 10
3. Sünnetin Bağlayıcılığı 13
4. Sünnetin Evrensel Bütünlüğü 15
5. Sünnetin Korunmuşluğu 18
6. Sünnetin Kurtarıcılığı 19

D – Sünnete Yöneltilen İtirazlar 20

1. Hadisler Kelimesi Kelimesine Aynen mi Rivayet Edilmiştir? 21
2. Şifâhi Rivâyete Güvenilebilir mi? 21
3. Hadisçiler Sadece Senetle mi Meşgul Olmuşlardır? 22

E – Bazı Sorular

1. Sahih Hadislerin Sayısı Ne Kadardır? 23
2. Sahih Hadisler Sadece Kütüb-i Sitte'de mi Bulunur? 23
3. Şerhsiz Hadis Okumak Doğru mudur? 24

İMAM NEVEVÎ, HAYATI VE ESERLERİ

A – Doğumu ve Çocukluğu 25
B – Tahsili 25
C – Hocaları 26
D – Talebeleri 26
E – İlmi 26
F – Görünüşü ve Yaşayışı 27
G – Yöneticileri Uyarması 28
H – Vefatı 29
I – Hakkında Söylenenler 30
J – Hakkında Yazılan Eserler 30
K – Eserleri 31
1. Hadisle İlgili Eserleri 31
2. Şâfiî Fıkhıyla İlgili Eserleri 34
3. Kur'an'la İlgili Eserleri 35
4. Dille İlgili Eserleri 36
5. Muhtelif Konulara Dair Eserleri 36

RİYÂZÜ'S-SÂLİHÎN

A – Yazılış Gayesi 38
B – Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihîn'i Yazarken Gözettiği Prensipler 39
C – Tertibi 39
D – Hadislerin Güvenilirliği 40
E – Şerhleri 42
F – Muhtasarları 44
G – Çeşitli Neşirleri 44
H – Tercümeleri 46

PEYGAMBERİMİZ'DEN HAYAT ÖLÇÜLERİ

Müellifin Mukaddimesi 51
İhlâs ve Niyet 53
Tövbe 85
Sabır 122
Doğru Sözlülük (Sıdk) 171
Allah'ın Kulları Denetlemesi (Murâkabe) 180
Takvâ 197
Tereddütsüz İman ve Allah'a Tam Güven (Yakîn ve Tevekkül) 205
Doğruluk (İstikamet) 224
Tefekkür 229
Hayırlı İşlere Koşmak 230
Mücâhede 241
Ömrün Sonlarında Hayrı Artırmaya Teşvik 263
Hayır Yollarının Sayısızlığı 271
Allah'ın Emirlerine Uymada Ölçülü Olmak 302
İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak 324
Sünneti Korumak 328
Allah'ın Hükmüne Boyun Eğmek 358

Riyâzü's-Sâlihîn

İmâm Nevevî

“Peygamberimizden Hayat Ölçüleri”

Prof. Dr. M. Yaşar KANDEMİR
Prof. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN
Yrd. Doç. Dr. Raşit KÜÇÜK

Bu çalışma, **Erkam Yayınları** tarafından 8 cilt olarak yayımlanmış bulunan “**Riyâzü’s-Sâlihîn: Peygamberimizden Hayat Ölçüleri**” (Tercüme ve Şerh: Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir, Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan, Yrd. Doç. Dr. Raşit Küçük; İstanbul; 2001) isimli eserin hadis meallerinden oluşmaktadır. Metinler Erkam Yayınları’ndan sağlanmış, sayfa düzeni Edam (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi) tarafından yapılmıştır. Gösterdiği kolaylık, yardım ve işbirliği için **Erkam Yayınları**’na, katkılarından dolayı **Edam**’a teşekkür ederiz.

Ö N S Ö Z

Allah’a hamd, Resûl-i Ekrem’ine, onun âl ve ashâbına salât ü selâm olsun.

İmâm Nevevî’nin *Riyâzü’s-sâlihîn*’i necip milletimizin din kültüründe öncelikli yeri olan hadis kitablarının başında gelir. Zira Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinde, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*’nden sonra, merhum Hasan Hüsnü Erdem ve Kıvâmüddin Burslan tarafından dilimize tercüme edilerek Diyânet İşleri Başkanlığı’nca yayımlanan ikinci hadis kitabı *Riyâzü’s-sâlihîn* olmuştur. Uzun yıllar bu tercüme vâsıtasıyla kendisinden istifâde edilen eser, gördüğü rağbet sebebiyle son senelerde birkaç tercümeye ve *Delîlü’l-fâlihîn* adındaki şerhinden yapılan tercüme bilgilere dayanan kısa bir şerh çalışmasına kavuşmuş bulunmaktadır.

Zengin muhtevâsı ve mükemmel tertibi ile dikkat çeken bu değerli eser, diğer İslâm ülkelerinde daha ziyâde kelimelerinin açıklanması tarzındaki ilmî neşirlerle daima güncelliğini korumuştur. İslâm ülkelerinin pek çoğunda, çeşitli seviyedeki dinî öğretim kurumlarının ders proğramlarında okunmasının yanında bilhassa vaaz ve irşad faaliyetlerinin de vaz geçilmez el kitabı hüviyetiyle geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur. Giderek derinlik kazanan sünnet kültürümüz, uzunca bir zamandan beri -diğer hadis kaynaklarının yanında- bu değerli eserin de yeni ve doyurucu bir şerhe kavuşturulması ihtiyacını hissettirmekteydi. Özellikle din hizmeti verenlerin, cemaatlarını aydınlatmakta kendisinden güvenle faydalanacakları bir şerhe olan ihtiyaçları daha da büyüktü.

Güzel yurdumuzda her geçen gün biraz daha gelişen tebliğ ve irşad alanları ve yeni yeni siyasî özgürlüklerine kavuşan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’ndeki müslümanların ihtiyaçları dikkate alındığında *Riyâzü’s-sâlihîn* gibi bir esere daha fazla görev düştüğü kabul edilecektir. Bu düşünce ve tesbitlerden hareketle, öncelikle din hizmeti veren müfti, vâiz, imam ve hatiplerimizin, aynı zamanda İslâm’ı öğrenmek ve uygulamaya koymak isteyen üniversite ve lise talebelerinin ve İslâmî konularda bilgilenme ihtiyacı duyan halkımızın bu ihtiyaçlarını karşılayacak bir tercüme ve orta büyüklükte bir şerh çalışması yapmaya karar verdik. Uzun bir hazırlık döneminden sonra, her seviyedeki insanımızın istifâdesini kolaylaştırmayı esas alan bu tercüme ve şerhi yazmaya başladık.

Tercüme ve şerhin mâhiyetinden kaynaklanan güçlüklere, komisyon çalışmalarının tabîî ve kaçınılmaz güçlükleri de eklenince, iş gerçekten daha uzun bir zaman ve mesâî gerektirdi. Mütercim ve şârihler olarak aramızda geliştirdiğimiz prensipler listesinin âzamî ölçüde uygulanabilmesi için birimizin yaptığı tercüme ve şerh, diğerleri tarafından baştan sona okunup kontrol edildi. Öyle ümid ediyoruz ki, bu yolla hem üslûpta belli bir yaklaşım sağlanmış hem de kaçınılması mümkün olmayan hataları en aza indirme imkânı yakalanmış oldu.

Bu çalışmamızı mütalaa buyuracak aziz okuyucularımızın dikkatlerini çekeceğini sandığımız bazı uygulamalarımızı şöylece sıralamak mümkündür:

1. Konu başlıkları elden geldiğince kısa ve özlü yazılmış, daha sonra tam tercümesi verilmiştir.

2. Konu başlarındaki âyetler kısaca açıklanmıştır.

3. Hadis metinlerinden sonra, Nevevî’ye ait bazı açıklamalar Arapça metinden çıkarılmış, ancak bu bilgiler şerh esnasında dikkate alınmıştır.

4. Hadislerin sahâbî râvileri, ilk geçtikleri yerde hadisin tercümesinden hemen sonra kısaca tanıtılmıştır.

5. Hadislerin, *el-Mu’cemü’l-müfehres li-elfâzı’l-hadîsi’n-nebevî* esas alınarak *Kütüb-i Sitte* çerçevesinde tahrici yapılmış; ancak Nevevî’nin göstermediği kaynaklar “Ayrıca bk.” diyerek verilmiştir.

6. Hadislerin kitap içinde tekrarlandığı yerlere işaret edilmiştir.

7. Hadisler her geçtiği yerde, özellikle o konuyla ilgili yönleri açısından şerhedilmiştir.

8. Şerhte günümüzün şartları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuş, hadislerin bu açıdan ihtivâ ettiği mânalar, anlaşılır bir dille ifade edilmeye çalışılmıştır.

9. Açıklamalar esnasında *Kütüb-i Sitte* şerhleri yanında Ali el-Kârî'nin *Mirkâtü'l-mefâtîh* adlı pek değerli *Mişkâtü'l-Mesâbîh* şerhi daima göz önünde bulundurulmuştur.

10. Şerhte bir konu hakkındaki farklı görüşler içinden genellikle biri tercih edilerek verilmiş, bunlar ayrıca tartışılmamıştır.

11. Yazımda genellikle *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin (DİA) imlâsı esas alınmış, şahıs isimlerinin yazımında Arapça gramer kurallarına değil, Türkçe söyleyişe uyulmuştur. Meselâ Zeyd b. Abdillah ismi, Zeyd İbni Abdullah diye yazılmıştır.

12. Son cilt, aranan her konunun kolaylıkla bulunabileceği çok yönlü ve bilimsel bir fihrist cildi olarak düşünülmüştür. İnşallah bu fihrist yardımıyla kitaptan sıhhatli ve süratli olarak yararlanma imkânı temin edilmiş olacaktır.

İşlediği konulara dair âyetler ve *Kütüb-i Sitte*'den seçilmiş hadisler ihtivâ eden *Riyâzü's-sâlihîn*'in her türlü bilimsel mesâîye lâyık bir hadis kitabı olduğu açıktır. Biz gerçekleştirdiğimiz bu tercüme ve şerh çalışmasının, sünnet kültürümüze katkıda bulunacağını ümid ediyoruz. Kökleri geçmişin karanlığı ile emperyalistlerin İslâm coğrafyasını talan iştihasında yatan, müslümanların inanç, amel ve düşünce birliğini yıkmayı ve ümmet şuurunu ortadan kaldırmayı hedefleyen, sünnet aleyhindeki çalışmaların yazılıp konuşulduğu bir sırada böyle bir eserin gün yüzüne çıkması bizim için ayrı bir sevinç ve şükür konusudur.

Müslüman milletimize hizmet etmek arzusuyla orta hacimde, sade, anlaşılır bir şerh olarak kaleme aldığımız bu çalışmanın, yüce Rabbimiz'in rızâsına ve sevgili Peygamberimiz'in şefaatine vesîle olmasını dileriz.

Ayrıca eserin yayımını üstlenerek hiç bir fedakârlıktan kaçınmadan en güzel şekilde neşrini gerçekleştiren *Erkam Yayınevi* yetkililerine, özellikle hazırlık safhasında bize yardımcı olan Hadis Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi *Aynur Uraler*'e, hadis metinlerini büyük bir özenle dizen *Hasan Alioğlu*'na, eseri yayına hazırlama ve tashihte gösterdiği titizlik ve ciddiyetten dolayı muhterem *Mustafa Eriş*'e ve her kademede emeği geçen diğer görevlilere teşekkür ederiz.

Mütercim ve Şârihler
10 Eylül 1996

GİRİŞ

HADÎS - SÜNNET, NEVEVÎ VE RİYÂZÜ'S-SÂLİHÎN

I

HADİS - SÜNNET

Güzel dinimizin iki temel kaynağı vardır. Bunlar yüce kitabımız **Kur'ân-ı Kerîm** ve Peygamber Efendimiz'in **Sünnet**i'dir.

Ashâb–ı kirâm, İslâm dinini, Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'in şahsı ve onun sözlü veya fiilî tebliğ ve tâlimâtı demek olan sünnetinden meydana gelen bir bütün olarak tanıdı.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslâm dini, **Kitap** ve **Sünnet'**in ortaya koyduğu esaslar çerçevesinde anlaşıldı ve yaşanmaya çalışıldı.

Daha ilk halîfe Hz. Ebû Bekir zamanında Kur'an âyetleri bir araya toplandı. Bizzat Hz. Peygamber'in izniyle kendi devrinde başlayan sünnet ezberleme ve yazarak derleme çalışmaları ise, zaman içinde giderek hız ve yaygınlık kazandı. İlk bir buçuk asırda tamamen yazılı hale getirilmiş olan sünnet bilgi ve belgeleri, ikinci ve özellikle üçüncü hicrî yüzyılda büyük hadis kitaplarında toplandı. **Bugün bizim hadis kitaplarında gördüğümüz bu yazılı metinler, birer sünnet belgesi olarak hadis adıyla anılageldi.**

A. Tarifler

l. Hadis

Hadisin terim anlamı, **Hz. Peygamber**'in sözü**, fiili, ashâbının yaptığını görüp de reddetmediği davranışlar (takrir) ve onun yaratılışı veya huyu ile ilgili her türlü bilgi** demektir. Hadis, Hz. Peygamber'i dinleyen sahâbîden başlayarak onu rivâyet edenlerin adlarının yazılı olduğu *sened* ile Hz. Peygamber'in söz, fiil veya takrîrinin yazıldığı *metin*'den meydana gelir. Yani hadis deyince, *sened* ve *metin*den oluşan bir yazılı yapı anlaşılır. Ancak **Riyâzü's-sâlihîn**'de hadis metinlerinin kolay okunup öğrenilmesi için sahâbî dışındaki râviler yâni sened kısmı müellif tarafından çıkarılmıştır.

Hadis İlmi iki ana bölüme ayrılır:

a. Rivâyetü'l-hadîs ilmi. Hz.Peygamber'in sözü, fiili, takriri, halleri ve bunların rivayet ve zabt edilişi ile alâkalı bir bilim dalıdır. Hadis metinlerini ihtiva eden kitaplar, bu dala ait kaynaklardır. Bu ilim dalı **"hadis naklinde hatadan uzak kalma"** temeli üzerinde yapılmış çalışmaları yansıtır.

b. Dirâyetü'l-hadîs ilmi. Hadis Istılahları İlmi diye de anılır. Hadisin yapısını meydana getiren sened ve metni anlamaya imkân veren birtakım kaideler ilmidir. Bu kaideler yardımıyla bir hadisi kabul veya reddetmek mümkün olur. **Hadis usûlü** ile ilgili eserler bu ilmin kaynaklarıdır.

Bu ilmin hedefi, Hz. Peygamber'in hadislerini başka sözlerle karıştırılmaktan, değiştirilmekten, bozulmaktan ve iftiraya uğramaktan ilmî yollarla korumaktır. Hz. Peygamber'e nisbet edilen sözün gerçekten ona ait olup olmadığı bu ilmin kurallarıyla anlaşılır.

Hadis ilminin gayesi, rivayetlerin sahih ve doğru olanlarını sahih ve doğru olmayanlarından ayırmaktır. Bir başka ifade ile Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözü ona söyletmemek, yapmadığı bir işi ona yaptırmamak, yani sünneti aslî berraklığı içinde korumaktır.

Her iki dalıyla birlikte hadis ilminin gelişmesi, "**Hz. Peygamber'e yalan isnad etmeme dikkati**" ve "**tebliğ görevi**"nin yerine getirilmesi sâyesinde gerçekleşmiştir. Bu konuda ilk ve en değerli gayret, sevgili Peygamberimiz'in en hayırlı nesil olarak takdir ve takdim buyurduğu ashâb-ı kirâm'a aittir. Rivayetü'l-hadîs ilminin kurucuları oldukları gibi, dirâyetü'l-hadîs ilminin temellerini atanlar da onlardır. Allah kendilerinden razı olsun.

Ashâb, sahâbî kelimesinin çoğuludur. Sahâbî, müslüman olarak Hz. Peygamber'i gören ve o iman üzere ölen kimseye denir. Herhangi bir sahâbî ile görüşme imkânı bulan kimseye de **tâbiî** adı verilir.

2. Sünnet

Sünnet, sözlükte *yol* demektir. Yolun iyisine de kötüsüne de sünnet denir. Yalın halde söylendiği zaman "güzel yol" anlamındadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu kelime, devamlı âdet, kâinâtın düzeninde geçerli olan tabiî kanunlar, gidilen yol gibi anlamlarda kullanılır. Bir de *sünnetullah* terimi vardır. Bu, Allah'ın koyduğu kurallar, toplumların hayatlarında görülen ilerleme, gerileme ve hatta yok olmada geçerli olan ilâhî kanunlar demektir.

Terim olarak sünnet, **söz, fiil ve takrirleri ile Hz. Peygamber'in İslâm'ı yaşayarak yorumlaması demektir**. Bu anlamda sünnet, hadisten daha kapsamlıdır. Nitekim "**Size iki şey bırakıyorum. Onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız: Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün sünneti..**"(Mâlik, *Muvatta*', Kader 3) hadisinde bu anlam açıkca görülmektedir. Hz. Peygamber'e nisbet edilen her şeyin yazılı metni mânasında hadis, günümüzde sünnet yerine de kullanılmaktadır. Artık bugün hadis deyince sünnet, sünnet deyince hadis anlaşılmaktadır. Sünnetin çoğulu sünen olduğu gibi Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerine ait hadisleri içeren kitaplardan bir kısmının adı da **Sünen**'dir.

Başlangıçta hadisin, Hz. Peygamber'in sözlerini, sünnetin ise, fiil ve uygulamalarını ifade etmek için kullanılması, hadisi sünnetten ayrı düşünmek için yeterli değildir. Bu birlik, sünnete, kendine ait olmayan bir unsuru yamamak, ona kendisinden olmayan bir şeyi katmak mânasına asla gelmez. Bu yöndeki müsteşrik iddialarına kulak asmamak gerekir. Zaten **sünnet, hadis kitaplarında gördüğümüz hadis metinleri değil, onların ifade ettiği mânalardır.**

Sünnet, Kur'ân'ın açıklayıcısı olduğu için Kur'ân-ı Kerîm'den hemen sonraki ikinci delildir. Kur'an,**okunan vahiy;** sünnet, **rivayet olunan vahiy** (Şâfiî, *Risâle*, s. 91-92); hadis ise, **"rivayet edilen sünnet"** (Kâsımî, *Kavâidü't-tahdîs*, s. 35-38; Cezâirî, *Tevcîhü'n-nazar*, s. 2) demektir.

Hadis kitaplarımız, **rivayet olunan vahiy** demek olan **sünnet**in yazılı belgeleri ile doludur. Bu belgelerin niteliklerine göre farklı ve özel terimlerle ifade edilmesi ve değişik hükümlere bağlanması ilmî bir meseledir. Bu nitelikleri ve terimleri ***Hadis Usûlü İlmi*** tayin ve tesbit etmektedir.

B. Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç

Yüce yaratıcı insanoğlunu **mükerrem** ve **mükemmel** bir varlık olarak yaratmıştır. Fakat bu mükemmelliğine rağmen insan, ilâhî hitâba doğrudan muhâtap olacak yapıya sahip değildir. Bu sebeple dünyada insan hayatının başladığı günden beri, Allah Teâlâ, onların arasından seçtiği "Nebî" veya "Resûl" denilen peygamberleri kendisiyle kulları arasındaki irtibâtı kurmak ve açıklamakla görevlendirmiştir.

Bütün peygamberler, Allah'ın emir ve nehiylerini O'nun kullarına ulaştırmak ve onlara doğru yolu göstermekle görevlendirilmiş **hidâyet elçileri**dir. Peygamberler bu kutsal elçilik görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışmışlardır. Bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa*sallallahu aleyhi ve sellem* de ümmetine Allah Teâlâ'nın istediği şekilde yaşamaları için gerekli bilgileri uygulamalı olarak vermiştir. Her peygamber gibi bizim peygamberimizin de iki temel görevi vardı: **Tebliğ ve beyân.**

??? ???????? ?????????? ??????? ??? ??????? ???????? ??? ???????? ????? ????? ???????? ????? ????????? ?????????? ???????? ????????? ???? ???????? ????? ?????? ??? ??????? ????????? ????????????

"Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun" [Mâide sûresi (5), 67].

??????????? ???????? ????????? ?????????? ????????? ??? ??????? ?????????? ????????????? ?????????????? ……..

"İnsanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkca anlatasın diye sana da Kur'ân'ı inzâl ettik" [Nahl sûresi (16), 44].

Peygamber Efendimiz vahiy yoluyla Allah'tan aldığı Kur'an âyetlerini, görevi gereği, insanlara sadece ulaştırmakla kalmıyor aynı zamanda onları açıklıyor ve anlatıyordu. Tebliğ ettiklerini açıklamak ve anlatmak onun aslî göreviydi. Hemen işâret edelim ki Peygamberimiz'in tebliğ görevi **evrensel** olduğu için, açıklamaları da ona uygun bir çerçeve ve nitelikte gerçekleşiyordu. Yani **sünnet, Kur'ân'ın evrensel planda Hz. Peygamber tarafından yorumlanması demek** oluyordu.

Mukaddes kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'in**eksiksiz, yeterli, açık ve her şeyi açıklayıcı** olmasına ve dinimizin de ikmal edilmiş bulunmasına rağmen, sünnetin ifade ettiği bir yorum ve anlatıma gerçekten ihtiyaç var mıdır, şeklinde bir soru aklımıza takılabilir. Gerçek şu ki, yüce kitabımızın yeterli, açık ve açıklayıcı oluşu elbette bir hakikattır. Ancak onun bu niteliklerine rağmen, muhatapları olan insanların anlayış seviyeleri farklı olduğu için onu tek tek doğru olarak anlayıp kavramaları mümkün değildir. Öte yandan sorumluluk için duymak değil, anlamak gerekmektedir. İnsanları anlamadıkları şeylerden sorumlu tutmak mümkün değildir. Bu sebeple kim, neyi anlamak ihtiyacında ise, ona onu anlatmak lâzımdır. En iyi, en güzel, en doğru ve en doyurucu açıklamayı da elbette Kur'an âyetlerini getirip tebliğ eden Peygamber yapacaktır. Peygamber'in açıklamaları, hiç bir zaman Kur'an'ın eksik, yetersiz ve kapalı olduğu anlamına gelmez. "**Allah'a kul olmak**"tan başka görevi bulunmayan insanlar, ancak bu açıklamalar sayesinde O'na nasıl kulluk edeceklerini öğrenmiş olacaklardır. Bu sebeple **sünnetsiz bir müslümanlık düşünmek** mümkün değildir.

Hayatın ilâhî irâde doğrultusunda şekillenmesi konusunda Sünnet, Kur'an ile birlikte hemen onun yanıbaşında birinci dereceden bir görev üstlenmiş bulunmaktadır. Bunun böyle olduğunu hem Peygamber'e itaatı emreden Kur'ân-ı Kerîm, hem de Hz. Peygamber'in bizzat kendis ifade ve ilân etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:

????? ???????? ?????????? ????????? ????? ????????? ?????? ??????????

“Peygamber size ne verirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan da kaçının!” [Haşr sûresi (59), 7].

???? ??? ??????? ?????????? ?????? ????????????? ??????????? ?????? ?????????? ??????
??????????

“De ki: Allah’ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın” [Âl-i İmrân: (3), 31].

?????? ????? ?????? ??? ??????? ??????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ??????????
???????? ???????? ??????? ????????

“Allah’a ve kıyamet gününe kavuşacağını uman sizler için Allah’ın Resûlü’nde güzel bir örnek vardır” [Ahzâb sûresi (33), 21].

?????? ???????????? ??? ?????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????????
???????? ??????????? ????????

“Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, anlaşmazlığa düştüğünüz konuları Allah’a ve Resûlü’ne arz ediniz!” [Nisâ sûresi (4), 59].

????? ????????? ??? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ????? ??? ????????
??? ??????????? ??????? ??????? ???????? ???????????? ??????????

“Hayır Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip verdiğin hükmü, içlerinde hiç bir sıkıntı duymadan kabul edip teslim olmadıkları sürece tam mü’min olamazlar” [Nisâ sûresi (4), 65].

????????? ????????? ????? ??????? ???????????

“Gerçekten sen, doğru yola, Allah’ın yoluna çağırıyorsun” [Şûra sûresi (42), 52].

??????????? ????????? ??????????? ???? ???????? ??? ??????????? ???????? ???? ???????????
??????? ???????

“Peygamber’in emrine muhâlefet edenler, fitneye ya da can yakıcı bir azaba uğramaktan çekinsinler” [Nûr sûresi (24), 63].

????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????

“Kim Peygamber’e itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur” (Nisâ sûresi (4), 80(.

Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır:

?????? ?????? ???? ???????? ???????? ??????

? *“..Kim benim sünnetimden (yaşama tarzımdan) yüz çevirirse benden değildir”* (Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Nikâh 5).

“Dinin elden çıkışı sünnetin terkiyle başlar. Halat nasıl lif lif kopup parçalanırsa, din de sünnetin birer birer terkiyle ortadan kalkar” (Dârimî, Mukaddime 16).

Bütün bu âyet ve hadisler, müslümanların ancak sünnete sarılmak ve ondan ayrılmamaya çalışmak suretiyle İslâmî kimliklerini koruyabileceklerini ifade etmektedir. Zira açık bir gerçektir ki, sünnetin terkedilmesiyle doğacak boşluk, sünnetin tam zıddı demek olan bid’atla doldurulacaktır.

Sünnet, en kısa ve genel anlatımıyla “**İslâm kültürü**” demektir. **Bid’at** ise, İslâm kültürüne ters düşen, onda yeri olmayan ve fakat ondanmış gibi görülmeye ve gösterilmeye çalışılan yabancı unsur demektir. Muhtelif kıta ve iklimlerde yaşayan müslümanlar arasında çağlar boyu görülegelen ortak değerler ve uygulama benzerlikleri, sünnetin belirleyiciliği, birleştiriciliği, bütünleştiriciliği yani evrenselliği sayesinde olmuştur. Açıkca söyleyecek olursak, **ümmet sünnetle vardır, onunla yaşar. Yozlaşma sünnetten ayrılmakla başlar.**

C. Sünnetle İlgili Bazı Meseleler

1. Sünnetin Kaynağı

Kur’ân-ı Kerîm, hem lafzı hem de mânasıyla vahiy olduğu için ona vahy-i metlüv (okunan vahiy) denilmektedir. Sünnet ise, vahyin bir çeşit meâl ve mefhûmu olduğundan dolaylı vahiydir. Fakat lafiz olarak vahiy niteliğine sahip değildir. Bu sebeple de ona *vahy-i gayr-i metlüv* denilmektedir.

Hz. Peygamber, vahiy, üstün beşerî akıl ve nebevî akıl ya da peygamberlik birikimi (meleke-i nübüvvet) denilen üçlü bir yolla ilim elde etme imkânına sahip bulunmaktadır. Vahiy gibi diğer insanların ulaşması mümkün olmayan bir bilgi kaynağıyla uzun süre temasta bulunan beşerî aklın en üst seviyesine sahip Hz. Peygamber’de,**meleke-i nübüvvet denilen bir peygamberâne ictihad kabiliyet ve birikimi**nin oluşacağı muhakkaktır. Bu yetenek sayesinde Hz. Peygamber, başkalarının intikal edemediği birtakım ilâhî gerçekleri kavrayıp en uygun ifade ve uygulamalarla insanlara anlatır. Sünnetin ulaşılmaz boyutu, başkalarının yorumlarından üstün oluşu işte buradan kaynaklanmaktadır.

Hz. Peygamber’deki bu peygamberlik melekesine, diğer bir ifadeyle nübüvvet ilmine, Kur’an-ı Kerîm değişik kelime ve tâbirlerle işaret buyurmaktadır: **Zikir, hüküm, hikmet, şerh-i sadr, tefhîm, ta’lîm** ve **irâe** gibi kelime ve terimler bunlardandır. Hz. Peygamber’in ilâhî irâdenin beyânı niteliğindeki açıklamaları, ilâhî anlatım ve denetim altındaki nebevî akıldan doğmaktadır, denilebilir. Sünnetin bağlayıcılığı da işte bu ilâhî-nebevî niteliğinden ileri gelmektedir.

2. Sünnetin Dindeki Yeri

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi sünnet, Peygamber Efendimiz’den Kur’ân dışında sâdır olmuş her türlü söz, fiil ve takrirlerden oluşmaktadır. Daha kısa ve fıkıh usûlü âlimlerinin anlayışına uygun bir anlatımla **“Sünnet, Allah Resûlü’nün söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir.”** Şer’î delillerin ikincisi olan sünnetin tarifinde “peygamberlik” kaydı, vaz geçilmez unsurdur. Böylece sevgili Peygamberimiz’in, peygamberliğinin başlangıcından vefatına kadar, Kur’an dışında söylemiş olduğu her söz veya yaptığı her fiil sünnet içinde yerini almış olmaktadır. Bu söz ve fiillerin ümmete yönelik genel bir hüküm getirmiş olması ile özel kişilere veya kendi zâtına yönelik olması arasında hiç bir fark yoktur. Yine onun fiilinin yaratılışla ilgili (cibillî) olup olmaması da neticeyi değiştirmez. Bütün bunlar, sonuçta farklı hükümlere bağlansa bile, “*Peygamber’den sâdır olan söz ve fiiller”* olarak “*sünnet*” kavramı ve kapsamı içindedir. Kimine vâcip, kimine mendup, kimine mekruh v.s. denilmesi, kiminin ümmetin tamamına yönelik, kimilerinin belli bazı kişilere has olması ayrı bir konudur.

Yalnız burada bir kere daha işaret edelim ki, Hz. Peygamber’in sözlerini “sünnet” kavramından ayrı düşünmek isteyenlere, buna gerekçe olarak da

başlangıçta sünnet denilince Hz. Peygamber'in sadece fiillerinin anlaşıldığını, sözlerinin o çerçevede düşünülmediğini ileri sürenlere iltifat edilmemelidir.

Bu kapsamdaki sünnetin delil olduğunda bütün müslümanlar icmâ etmişlerdir. Yani "sünnet"'in dinde delil olmadığını söyleyen hiçbir kimse veya grup bulunmamaktadır.

Öte yandan, Kitab'ın Sünnet'e göre üstün olduğu konusunda da bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Zira Kitap, lafiz olarak Allah katından indirilmiş, ibadetlerde okunması emredilmiş, bütün bir insanlık en küçük sûresinin benzerini getirmekten âciz kalmış ilâhî bir beyândır. Sünnet ise bu vasıflara sahip değildir. Bu açıdan bakıldığı zaman, delillerin sıralanmasında sünnet, elbette Kitap'tan sonra gelmektedir.

Kur'an'da sünnetin hukûkî delil olduğunu gösteren âyetler bulunmaktadır. Bu sebeple sünnete ait her hangi bir delilin, meselâ çelişki halinde olduğu sanılan bir âyetin zâhirini korumak maksadıyla dikkate alınmaması, sünnetin delilliğini gösteren âyetlerin tamamının dikkate alınmaması anlamına gelir.

Diğer taraftan Peygamber'in**mûcize** göstermesi, rabbinden tebliğ ettiği şeylerin güvenilir, doğru ve hatadan korunmuş olduğunu isbat eder. Demek oluyor ki Kitap ve Sünnet'ten her biri yekdiğerini desteklemekte ve doğrulamaktadır. Dinde delil oldukları da aynı derecede kesindir.

İmam Şâfiî'nin ifadesiyle Kur'ân'ın okunan, sünnetin rivayet olunan vahiy olması, önce bu kaynak birliği içindeki iki delil arasında herhangi bir çelişkinin bulunmamasını gerekli kılar. Buna bağlı olarak da şayet görünürde bir çelişki varsa, bu takdirde, her ikisi de âyet olsaydı ne yapılacak idiyse öyle hareket edilmesi lâzım gelir. Biri sünnet delilidir, ötekisi Kitap'tır deyip hemen birincisinden vaz geçme şeklinde bir yola gidilmemeli, gerekli ilmî araştırma yapılmak suretiyle cem-te'lif, nesh veya tercih gibi çözüm yollarına baş vurulmalıdır.

Sünnet, Kur'ân karşısında üç görev üstlenmiştir: Te'kid, tefsir, teşrî'.

Te'kid: Sünnet herhangi bir hükme Kur'an gibi delâlet eder, yani her yönüyle Kur'an'ın hükmüne uygun bir beyânda bulunur. Meselâ,**"Namazı kılın ve zekâtı verin"**, **"Ey inananlar, oruç size farz kılındı"**,**"Kâbe'ye gitmeye yol bulabilene haccetmek Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır"** âyetlerinde mutlak olarak ifade buyurulan İslâm'ın şartlarını bir de *"İslâm beş temel üzerine kurulmuştur"* (Buhârî, Îmân,1, 2; Müslim, Îmân 19-22) hadisi, -uygulamaya yönelik hiç bir açıklama getirmeksizin- sadece hüküm açısından beyân etmektedir. Yine *"Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin..."* [Bakara sûresi (2), 188] âyeti ile *"Hiç bir müslümanın malı, kendi gönül rızâsı bulunmadan helâl olmaz"* (Ebû Dâvûd, Menâsik 56) hadisi tam bir uyum içinde aynı mânayı ifade etmektedirler.

Burada akla, sünnetin Kur'an'a verdiği destek ve teyid, Kur'an için bir kıymet ifade eder mi? şeklinde bir soru takılabilir. Bu husus, Sünnet ile Kur'an arasındaki kaynak birliğinden doğan bir uyumu göstermesi yönüyle ele alınmalıdır. Kur'an için değilse bile, Kur'an'ın muhâtapları açısından sünnetin teyid ve te'kidi elbette büyük bir anlam ifade eder. Buradaki beraberlik, diğer noktalardaki birlikteliğin ve uyumun göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Tefsir veya beyân: Sünnet, Kur'an'da bulunan herhangi bir hükmü herhangi bir yönden açıklar. Buna genellikle, kısaca temas edilmiş (**mücmel**) hükümlerle, anlaşılması kolay olmayan (**müşkil**) hükümlerin açıklanması, mutlak hükümlerin belli kayıtlara bağlanması (**takyid**), genel hükümlerin özelleştirilmesi (**tahsis**) denilmektedir. Meselâ namaz ve zekâtın uygulama biçim, ölçü ve şekillerine açıklık getiren hadisler, yine *"beyaz iplik siyah iplikten sizin için ayırt edilinceye kadar"* [Bakara sûresi (2),187] âyetindeki beyaz ve siyah iplikten maksadın gündüzün aydınlığı ile gecenin karanlığı olduğunu belirten hadisler ve yine *"inanıp da imânlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar.."* [En'am sûresi (6), 82] âyetindeki zulümden kastın, *"şirk"* olduğunu açıklayan hadis, sünnetin bu özelliğini ortaya koymaktadır.

Sünnetin en yoğun şekilde icrâ ettiği görev Kitab'ı açıklamaktır. Bu sebeple "Sünnet Kitab'ın açıklayıcısıdır" denilmiş ve Kitap ile Sünnet arasındaki ilişki de açıklayan- açıklanan (**mübeyyin-mübeyyen**) alâkası olarak tesbit edilmiştir.

Sünnetin bu iki fonksiyonu (**te'kid ve tefsir**) hakkında İslâm bilginleri arasında herhangi bir görüş ayrılığı söz konusu değildir.

Teşrî: Kur'an'ın herhangi bir hüküm getirmediği konuda sünnetin bir hüküm ortaya koyması demektir. Bu konu âlimler tarafından tartışılmıştır. Bazı âlimler, "Allah Teâlâ, Peygamber'e itaatı farz kılmış ve Peygamber'in kendi rızâsına uygun davranacağını bildiği için Kitap'ta hükmü belirtilmeyen konularda Peygamber'e hüküm koyma yetkisi vermiştir" dediler. Bazıları da "Hiç bir sünnet yoktur ki, onun mutlaka Kur'an'da bir aslı bulunmasın. Namazın nasıl kılınacağını gösteren sünnetin, namazın kılınması emrini getiren âyete dayandığı gibi diğer konulardaki teşrîî sünnetler de mutlaka bir âyete dayanır. Peygamber neyi haram veya helâl kılmışsa, onları Allah tarafından bir açıklama olmak üzere ortaya koymuştur" dediler.

Bir kısım âlimler de, "Peygamberin sünnet olarak ortaya koyduğu her şey, onun kalbine Allah Teâlâ tarafından konulan hikmetten ibârettir. Peygamber'in kalbine konulan şey, onun sünneti olmaktadır" dediler.

Bu görüşler sünnetin müstakil olarak hüküm getireceğinde birleşmekte, sadece Peygamber'in tek başına ortaya koyduğu hükmü, doğrudan doğruya Allah'ın yardımına dayanarak kendiliğinden mi ortaya koyduğu, yoksa kendisine vahiy mi edildiği, ya da kalbine ilka ve ilham mı edildiği noktasında biribirlerinden ayrılmaktadırlar. İhtilâf aslında işte bu değerlendirme ve ifadelendirme noktasında yoğunlaşmaktadır.

Kitap'ta olmayan bir hükmü sünnetin belirlemesi Kitab'a muhâlefet anlamına gelmez mi? diye sorulabilir. Buna şöyle cevap vermek mümkündür:

Kitap üzerine yapılan ziyâde şu üç halde bulunabilir:

1. O konu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından ortaya konulmamış olur.

2. Var olan bir hükmü ortadan kaldırıcı (nâsih) olabilir. (Tabîî sünnetin mütevâtir olması halinde bu ihtimal düşünülebilir)

3. Hükmü bir konuya tahsis edici (muhassıs) olabilir.

Bu demektir ki, Kitap üzerine ziyâde -eğer böyle bir şey varsa- ya hükmü ortadan kaldırıcı (nâsih) veya bir konuya ait kılıcı (muhassıs) olacaktır. Bu iki halde de iyi düşünüldüğü zaman iki yönün bulunduğu anlaşılacaktır:

a. Kitab'ın (yani âyetin) beyânı.

b. Kitab'ın bir açıklama getirmediği konudaki hükmü tek başına (müstakillen) açıklaması.

Muhassıs, bir taraftan genel olan nassın hükmünü, o hükme dâhil olanların bir kısmıyla sınırlarken, diğer yandan da o genel nassın kapsamından çıkarılanların hükmünü tek başına beyân etmiş olur. Meselâ "**Bunların dışında kalanlar size helâl kılındı**" [Nisâ sûresi (4), 24] âyetinden sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem "Kadının, halası ile aynı nikah altında birleştirilmesi haram olur. Nesep yoluyla haram olan, süt emme yoluyla da haram olur"* (Buhârî, Nikâh 27; Müslim, Nikâh 33) buyurmuştur. Bu şu demektir: Âyetteki "**bunların dışında kalanlar**" ifadesinden maksat, dışda kalanların

hepsi değil, bazılarıdır. Bu durumda âyet bu bazılarının helâlliğine delâlet etmiş, fakat hüküm dışında kalanların hükmünü açıklamamış olur. Resûlullah'ın beyânı muhassıs olarak hem bu bazı fertlerin o genel hükmün dışında olduklarını, hem de hüküm dışına çıkarılmış olanların haramlığını açıklamış olur. Yani muhassıs hem âyetin hükmünü açıklar, hem de âyetin sükût ettiği noktanın hükmünü tek başına (müstakillen) ortaya koyar. Bu sebeple Kitab'ı tahsis, takyid veya nesh eden sünnete ait delillerin **beyân ve müstakillik** olmak üzere iki yönü bulunduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır.

O halde yukarıdaki esas ve açıklamalar çerçevesinde sünnetin müstakillen teşri kaynağı olduğu açıklık kazanmaktadır. Fıkıh kitaplarında görülen "Bu konunun meşrûiyeti sünnetle sâbittir" ifadeleri de sünnetin müstakil teşri kaynağı kabul edildiğini gösterir. Meselâ, mest üzerine mesh etmek, yağmur duası ve namazı, şüf'a, lukata, içki içene verilecek ceza bu tür konulardandır.

Burada şu hususa da dikkat edilmelidir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, herhangi bir hükmün tebliği konusunda hataya düşmekten korunmuştur. Bu hüküm ister vahy-i metlüv isterse vahy-i gayr-i metlüv ile indirilmiş olsun; ister müstakil hüküm koyucu, ister beyan edici veya isterse teyid edici olsun, hatadan korunmuşluk açısından farketmemektedir. Hatta şeriatın tamamı vahy-i gayr-i metlüv şeklinde yani sünnet olarak gönderilmiş olsaydı bile, o yine hataya düşmekten korunur, tebliği de bağlayıcı olurdu. Nitekim peygamber olarak gönderilmenin şartları arasında kendisine mutlaka bir kitap indirilme kaydı bulunmamaktadır. Öte yandan Allah Teâlâ'nın, peygamberine kitabında indirmediği bir hükmü tebliğ etmesini emretmesine mâni herhangi bir hal de söz konusu değildir. Zira "**Allah yaptıklarından kimseye hesap verecek değildir**" [Enbiyâ sûresi (21), 23].

3. Sünnetin Bağlayıcılığı

Sünnetin bir bütün ve kavram olarak bağlayıcılığı kesindir. Peygamber'e uymayı, verdiği hükme razı olmayı, onun hükmü karşısında mü'minlere seçim hakkı tanınmadığını belirleyen âyetler, sünnetin müslümanların hayatındaki etkin ve bağlayıcı rolünü ortaya koymaktadır.

Ancak Hz. Peygamber'in değişik vasıflarla ortaya koyduğu sünnetin bağlayıcılık derecesinin ve çerçevesinin aynı olmadığı da bir gerçektir. Hz. Peygamber;

Risâlet (peygamberlik),

İftâ (müftilik)

Kazâ (hâkimlik)

İmâmet (devlet başkanlığı) vasıflarından biri ile tasarrufta bulunur.

Risâlet yani peygamberlik vasfıyla ortaya koyduğu sünnet, genelde âyetleri özelliklerine göre açıklama (tefsir), belli bir şarta bağlama (takyid), muayyen fertlere özel kılma (tahsis), helâl ve haramı açıklama, akâid ve ahkâmı beyân etme maksadını taşır. Bu çeşit sünnet, ilâhî ahkâmın bir beyân ve tefsiri demek olduğu için, hükmü kıyamete kadar devam edecek olan bir teşrî anlamındadır. Zira Hz. Peygamber bu tebliğ ve beyân tasarrufunda bir **tebliğci ve nakilci** durumundadır. Allah katından kendisine bildirilen gerçekleri nakil ve beyân etmektedir. **Hz. Peygamber'in bu sıfatla ortaya koyduğu tasarrufları bütün ümmeti bağlayıcıdır.**

İftâ, Allah Teâlâ'nın hükmünü delillerden çıkararak dinî soruları cevaplandırmak, ahkâmı Allah adına haber vermek, tebliğ ve izah etmek demektir. Hz. Peygamber bu tasarrufunda delillere bağlıdır. **Bu yolla ortaya koydukları da ümmeti bağlayıcıdır.**

Kazâ, iki veya daha fazla kişi arasında cereyân eden anlaşmazlıklarda, sebep ve delillerin meydana getirdiği kanaate göre, haklıyı haksızı belirlemek (adâlet tevzii) maksadıyla verdiği hükümlerdir. Peygamber burada yeni bir hüküm ortaya koymaktadır (**münşî**'dir.)

Hz. Peygamber, kendisine getirilen dâvalar konusunda genel durumu ortaya koymak üzere şöyle buyurmuştur:

"Dâvanızı bana getiriyorsunuz, ben ancak bir beşerim. (Kimin haklı olduğu konusunda) bana bir vahiy gelmiş değildir. Vahiy gelmeyen konularda ben ancak re'yimle hükmediyorum. Olur ki biriniz, diğerine nisbetle delilini daha tesirli anlatır, daha iyi ortaya koyar, ben de onu haklı zannederek lehine hükmederim. Her kime kardeşine ait bir hakkı hükmeder, verirsem, sakın onu almasın. Ben ona bir ateş parçası vermiş olurum" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 307, 320; Buhârî, Ahkâm 20).

Hz. Peygamber'in kazâ tasarrufu olarak ortaya koyduğu sünnet, sadece dâvacı ve dâvalıyı bağlar. Ancak hüküm verirken takip ettiği usûl, dikkate aldığı esaslar, kazâ ve hukuk usûlünde bize örnek oluşturur.

İmâmet (devlet başkanlığı) tasarrufu, ilk üç vasfı ve tasarrufundan farklı ve onlara ilâve bir selâhiyet ve tasarruftur. Bunda bir yaptırım gücü söz konusudur. Öte yandan peygamberliğin devlet başkanlığını gerektirmediği de ortadadır. Çünkü bazı peygamberlere hükümdarlık verilmemiş, bazılarına ise verilmiştir. Hem hükümdar hem de peygamber olan Efendimiz'in bu iki vasfıyla ortaya koyduğu tasarruflar birbirinden farklıdır.

Hz. Peygamber'in devlet başkanı sıfatıyla yaptıkları hem diğer devlet başkanlarını bağlamaz hem de zamanın devlet başkanı izin vermedikce, benzeri haklar mü'minler tarafından re'sen elde edilemez. Ganimetlerin paylaştırılması, devlete ait mal varlığının uygun bir şekilde kullanılması ve sarfı, cezâların infâzı, orduların teşkili ve sevki, toprak, maden, su gibi kaynakların özel şahıs veya kuruluşlarca işletilmesi gibi hususlar bu tür tasarruflardır. Başkan veya temsilcisi hüküm ve izin vermedikçe, bunların alınması, yapılması, icrâ ve infaz edilmesi câiz değildir. Bu konulara ait tasarrufları, sonra gelen başkan değiştirebilir. Meselâ Hz. Osman isyancıların üzerine asker sevketmezken Hz. Ali sevketmiştir.

Hz. Peygamber'in tasarrufları konusunda en önemli husus, onun tasarrufunun hangi vasfının gereği ve sonucu olduğunu tesbit edebilmektir. Âlimler, bu noktadaki farklı tesbitleri dolayısıyla bir çok konuda değişik sonuçlara varmışlardır. Meselâ Hz. Peygamber *"Bir yeri işleyerek kullanılır hale getiren ona mâlik olur"* (Buhârî, Hars 15) buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bu hadîs-i şerîfi iftâ ve tebliğ sıfatıyla ortaya koyduğu kabul edilirse, bir başkasının mülkiyetinde olmayan toprağı işleyip kullanılır hâle getiren kişi, oraya sahip olabilecektir. Nitekim İmam Şâfiî, bu hadisi *fetvâ ve tebliğ* tasarrufuna bağlamış, "Çünkü Resûlullah'ın asıl işi ve sıfatı budur, aksine delil bulunmadıkca hadisleri buna göre yorumlamak gerekir" demiştir. Böyle olunca da bu hakkı kullanmak hiç kimsenin iznine tâbi olmaz. Herhangi bir kişi toprağı ıslah ederek kendiliğinden ona sahip olabilir.

Hz. Peygamber bu hadisi, devlet başkanı sıfatıyla söylemişse, bu hüküm diğer başkanları bağlamaz, onlar kendi çağ ve ülkelerinde kamu yararını gözeterek devlete ait topraklar üzerinde tasarrufta bulunurlar ve toprak imarının mülkiyet sebebi olması, sürekli olarak devletin iznine bağlı bulunur. Ebû Hanîfe bu görüştedir. Çünkü toprak üzerinde onu birine bağışlamak (iktâ) vb. şekillerde tasarruf hakkı ve görevi devlet başkanına aittir.

İmam Mâlik, bu konuda şehir ve mücâvir alan topraklarını birbirinden ayırmış, şehir topraklarını devlet başkanlığı sıfatıyla ilgili görmüştür. Çünkü buralarda oturan insanların huzur ve menfaatlarını korumak devlet başkanının sorumluluğu altındadır (Konuya ait geniş bilgi için bk. Karâfi, *İhkâm,* s. 86-109; İbn Aşûr, *Makâsıdu'ş-şerî'a*, s. 27-40).

Bu misalde de görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu tasarrufların, onun hangi vasfına ait olduğunu tesbit etmek fevkalâde önem arzetmektedir. Zira sünnetin bağlayıcılık çerçevesini ortaya koyabilmek, bu noktanın doğru olarak tesbitiyle alâkalı bulunmaktadır.

Sünnetin bağlayıcılığı, tartışmasız bir gerçektir. Cereyan ettiği konuya ve dayandığı vasfa göre kapsam ve fikhî hüküm açısından (vâcip, mendup, müstehab gibi) farklılık göstermesi onun temel niteliğini (bağlayıcılığını) ortadan kaldırmaz, aksine uygulama alanı ve kıymet hükmünün açıkça belirlenmesi anlamına gelir.

4. Sünnetin Evrensel Bütünlüğü

Sünnetin tüm hayatı ya da hayatın tüm safhalarını bütün boyutlarıyla kucaklayıcı bir yapıya sahip olduğu açıktır. Bu durum, **sünnetin evrensel bütünlüğü** demektir.

"**De ki, ey insanlar! Ben sizin hepinize göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim**" [A'râf sûresi (7), 158] âyeti ve konuya ait diğer âyetler, bir taraftan İslâm'ın cihanşümul bir din olduğunu ilân ederken bir taraftan da Hz. Peygamber'in elçiliğinin ve dolayısıyla onun sünnetinin, yaşama tarzının evrensel boyut ve karakterini ortaya koymaktadır.

İslâm tebliğine muhâtap olan insanlar arasında çeşitli açılardan farklılıklar olacağı pek tabiîdir. Bu farklılıklara rağmen her insan veya topluluk, yatıp kalkmak, yiyip içmek, ağlayıp gülmek, alış veriş, hayır-hasenât yapmak, öğrenip öğretmek, hastalanıp tedâvî olmak gibi hayatın bütün hallerinde kendilerine örnek alacakları bir rehbere muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç, rûhî ve hissî alanlarda ve ilişkilerde daha büyük boyutlardadır.

İşte bütün toplum kesimlerinin bütün ihtiyaçlarını ferd, aile, millet, ümmet ve insanlık seviyesinde ve evrensel çerçevede karşılamak, şekillendirmek, örneklendirmek sünnetin sorumluluğu ve özelliğidir. Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i "**en güzel örnek**"diye tanıtması, onun hayatında bütün bu hayat şart ve şekillerine göre İslâm çerçevesinde örnek alınabilecek ahenkli bir çeşitlilik, zenginlik, seyyâliyet ve uygulanabilirlik bulunduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in hayatını ve ondaki çeşitliliği ashâb-ı kirâm, "O bir peygamberdir, bizden farklıdır. Biz kendi işimize bakalım" yorumu ile değil, "Onun bütün hareketlerinin bize bakan bir yönü mutlaka bulunmaktadır. Biz onu örnek almalıyız" yaklaşımı içinde algılamışlardır. Hz. Peygamber'in hayatını ciddiyet ve insaf ile tedkik eden herkes neticede, "tarih boyunca başka hiçbir kimsede toplanmamış, hayatın her yönünü etkileyen, şekillendiren üstün özelliklerin Resûl-i Ekrem'de bir arada görüldüğünü" itiraf etmek zorunda kalmıştır.

Hz. Peygamber'in temiz bir geçmişe sahip olduğu, hem Kur'ân-ı Kerîm'in şehâdeti hem de Mekkelilerin kendisine "**el-Emîn**" lakabını vermelerinden anlaşılmaktadır. Peygamberliğine karşı çıktıkları zaman o kendisini **"daha önce yıllarca aralarında yaşamış olduğu"**nu hatırlatarak savunmuştur. Bu demektir ki, Hz. Peygamber'in, peygamberlik öncesi hayatı bile örnek alınabilecek temizliktedir.

Onun peygamberlik günleri, hemen hemen her safhasıyla gözler önündedir.

Örnek alınacak şahsın pratik bir hayat sahibi olması fevkalâde önem taşımaktadır. Bu da örneğin, çok yönlü bir yaşayış deneyimine sahip olmasıyla mümkündür. Ümmet için Hz. Peygamber'in yegâne örnek oluşu biraz da bu açıdan ele alınmalıdır. Zira **sünnet, Hz. Peygamber'in, Allah'ın emirlerine uygun hareket etmek maksadıyla seçip yaşadığı hayat, gittiği yol demektir.** Bir anlamda sünnet, son ilâhî kitap Kur'an'ın, **"son peygamber"**, **"âlemlere rahmet"**,**"üsve-i hasene"**, **"büyük ahlâk sahibi"**, **"mü'minlere düşkün ve onların sıkıntıya uğraması kendisine çok ağır gelen"** bir Allah elçisi olarak Resûlullah tarafından evrensel plânda ortaya konmuş nebevî yorumudur. Bu sebeple de Kur'ân-ı Kerîm, beşerî, coğrafî, tarihî, sosyal, meslekî ve ekonomik farklılıklarına rağmen bütün insanları Resûlullah'ın sîretine, hayat modeline uymaya, onun izinden gitmeye, onun yoluna koyulmaya davet etmektedir. Çünkü onun sünneti, muhtelif toplum kesimlerinin hepsine birden örnek olabilecek zenginliktedir. Onun hayatı, canlı Kur'an niteliğiyle insan hayatına tam bir uygulama örneği ve ışığıdır. Herkes onda örnek alabilecek bir yön bulabilir. Sünneti bu bütünlük, zenginlik ve evrensellik içinde düşünmemek, Hz. Peygamber'i ve onun şekillendirdiği İslâm hayatını kavramakta ve tabiatıyla Resûlullah'ı anlamakta çekilen güçlüklerin ve düşülen yanlışların gerçek sebebidir. Konuya ait bütün olumsuz ve temelsiz düşünce ve beyânların düzeltilebilmesi, sünneti evrensel boyut ve bütünlüğü içinde algılayabilmeye bağlıdır.

Hz. Peygamber'in sünnetinin evrensel boyutta uygulanabilir bir bütünlüğe ve esnekliğe sahip olduğunu gösteren ashâb-ı kirâma ait bir kaç tesbiti şöylece sıralayabiliriz:

Yapılabilecekleri emrederdi: Hz. Âişe anlatıyor: "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına emrettiği zaman, daima kolaylıkla üstesinden gelebilecekleri amelleri emrederdi" (bk. Buhârî, İmân 13).

Ümmetini düşünürdü: İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*, Hz. Peygamber'in, ??????? ???? ??????? ????? ???????? ????????????? ???? ??????????? ??????? *"Ümmetimi meşakkate sokacağından endişe etmeseydim, yatsı namazını geç saatlerde kılmalarını emrederdim"* buyurduğunu (Buhârî, Mevâkît 24); Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* de *"Ümmetime zor geleceğinden endişe etmeseydim, onlara her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim"* buyurduğunu (Müslim, Tahâret 42) haber vermektedirler. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber *"Sizi bir şeyden menettiğim zaman ondan kesinlikle kaçının. Bir şey emrettiğimde ise, onu gücünüz yettiğince yerine getirin"* (Buhârî, İ'tisâm 2) buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz gösterdiği yolda, dinî gayretle de olsa, aşırı davranılmasını aslâ tasvip etmemiştir. *"Bazılarına ne oluyor ki, benim yaptığım bir şeyi yapmaktan çekiniyorlar. Allah'a yemin ederim ki, içlerinde Allah'ı en iyi tanıyan ve O'ndan en çok korkan benim"* (Buhârî, İ'tisâm 5) buyurarak **kendisinden daha ileri bir müslüman olma imkânının bulunmadığını** dile getirmiştir.

"Yapılabilecekleri emretmiş" olmasına rağmen, onun emirlerini önemsemeyerek karşı çıkanları da aslâ hoş karşılamamıştır. Seleme İbni Ekvâ anlatıyor: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sol eliyle yemek yiyen Büsr İbni Râi'l-ayr'i gördü ve kendisine:

—Sağ **elinle ye**!" buyurdu. Büsr:

— Yapamıyorum, dedi. (Müslim'in rivayetinde onun, bu sözü kibirlenerek söylediğine işaret edilmektedir). Hz. Peygamber:

—Yapamaz **ol**!" buyurdu.

Râvî Seleme İbni Ekvâ diyor ki, "Bundan sonra adamın sağ eli ağzına ulaşamaz oldu" (bk. 161, 614, 742 numaralı hadisler).

Hz. Peygamber çevresine karşı duyarlıydı, cemaatini gözetirdi. Enes ibni Mâlik *radıyallahu anh*'ın şu müşâhedeleri bunu göstermektedir:

"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, hiç bir şeyi eksik bırakmaksızın, insanların en hafif namaz kıldıranıydı."

"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazdayken, annesinin yanında mescide gelmiş bir çocuğun ağlamasını işitir de kısa bir sûre okuyuverirdi" (Buhârî, Ezân 65; Müslim, Salât 37, 187)

Kolaylaştırma onun temel prensibiydi. Hz. Peygamber bu prensibi *"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz!"* (Buhârî, İlim 11) şeklinde tesbit ve ilân etmiştir.

Bütün bu nakillerden çok açık bir şekilde anlaşılacağı gibi **sünnet, kolaylaştırma ve sevdirme çizgisinde İslâm'ın uygulanışından ibarettir.** Bu sebeple de her insan ve toplum Hz. Peygamber'in hayatında ve sünnetinde kendilerine örnek olacak birçok yön ve olay bulabilir. Çünkü bütün insanlığı bir şahsiyette toplayıp misallendirmek Allah Teâlâ için asla zor değildir. Bu sebeple Hz. Peygamberin sîreti, hayatın her safhasını kapsayan bir bütünlük içindedir. O Allah'ın kendisine verdiği yetki ile, ülkelerinde krallara, devlet başkanlarına; yollarda, yaylaklarda çobanlara; mekteplerde hocalara; sınıflarda öğrencilere; obalarda fakirlere; köşklerde zenginlere; otağlarda, kışlalarda ordulara, komutanlara; yuvalarda analara-babalara, yavrulara kısaca bütün insanlara aynı çağrıyı yapmakta, kendisini izlemeye davet etmektedir. Çünkü onun sîreti, bütün insanlık için en güzel örnektir. Çünkü onun sünneti, dünyayı kucaklayıcı bir zenginlik, çeşitlilik, pratiklik, bütünlük ve âhenk manzûmesidir.

Hz. Peygamber'in harb-sulh, ibadet-ticaret, hak ve adâlet, suç-cezâ gibi ciddî ve önemli konularla meşgul olması hemen herkes tarafından pek tabîî karşılandığı halde, onun, günlük insan hareketlerinin biçim ve şekilleriyle de meşgul olmasını bazıları akıllarına sığdıramayabilirler. ***Nitekim Selmân-ı Fârisî'ye bir müşrik biraz da alaylı bir edâ ile şöyle dedi:***

— Görüyorum ki dostunuz Muhammed, size her şeyi, ama her şeyi, hatta helâya nasıl oturacağınızı bile öğretiyor?

Selmân, gayet ciddî bir edâ ile:

- Evet, gerçekten de öyle, diye onu tasdik ettikten sonra Hz. Peygamber'in tuvalet âdâbıyla ilgili tavsiyelerini sıraladı (bk. Müslim, Tahâre 57-58).

Hiç kuşkusuz işlerin ve konuların önemlerine göre sıralanması esastır. Ancak insan hayatındaki her şeyin belli şekillerle ıslah edilmesi, inanç sisteminin gereklerine uygun hâle getirilmesi de aynı derecede önemlidir. Hz. Peygamber ümmetine bir baba gibi her konuyu öğretmiş, onların izzet ve şerefine yaraşır davranışları göstermiştir. Bunda "küçük işlerle meşgûliyet" gibi bir basitlik değil, "en küçük ayrıntıyı bile ihmal etmeme derecesinde bir ciddiyet, sorumluluk ve insanı bir bütün olarak değerlendirme" gibi derin ve anlamlı bir hassâsiyet yatmaktadır. İşte Selmân, bunun farkındaydı ve aklınca alay etmek isteyen "bir peygamber de böyle şeylerle uğraşır mıymış?" demeye getiren devrin çağdaş müşrik kafasına gerçeği bütün safiyeti ve açıklığı ile haykırıyordu: "Evet, herşeyi bize o öğretiyor!."

Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* da kendisine:

— Biz hazar namazı ile, korku (havf) namazını Kur'an'da buluyoruz. Fakat sefer (yolculuk) namazını Kur'an'da bulamıyoruz. Nasıl oluyor bu? diyer Ümeyye İbni Abdullah İbni Hâlid'e;

- Bak yeğenim! Biz hiçbir şey bilmezken Allah bize Muhammed'i peygamber olarak gönderdi. Biz, Muhammed'i neyi, nasıl yaparken görmüşsek, onu öylece yaparız" (Nesâî, Taksîru's-salât 1) diyor, ashâbın bilgi kaynağının ve her sâhada örneğinin Hz. Peygamber olduğunu açıkca ifade ediyordu.

Hz. Peygamber'in sünnetinin, evrensel karakteri, onun ashâb-ı kirâm tarafından değiştirilmesine mâni olmuştur. Nitekim Hz. Âişe: "Eğer kadınların yeni yeni icad ettikleri halleri Resûlullah görseydi, -İsrailoğullarının kadınlarının men olunduğu gibi- onları mescidlere gitmekten menederdi" (Buhârî, Ezân 163; Müslim, Salât 144) demekle beraber, böyle bir yasaklama yoluna ne kendisi gidiyor, ne de halifelerden böyle bir yasak getirmelerini istiyordu. Çünkü *"Allah'ın Hanım kullarını, Allah'ın mescidlerinden men etmeyiniz!"* (Buhârî, Cum'a 13) hadîs-i şerîfi ona bu yetkiyi vermiyordu.

Sünneti evrensel bütünlüğü içinde düşünmek ve onu her hareketimizde çıkış noktası olarak benimsemek, kendi içimizde tatmin edici bir yoruma kavuşturamadığımız sünnet verilerini hemencecik reddedivermekten bizi kurtaracaktır. Hatta onların da geçerli olacağı yöre ve dönemlerin bulunabileceği fikrine ve rahatlığına ulaştıracaktır. Bu ise İslâm kültürü olduğunu belirttiğimiz sünnete dair hiçbir bilgi ve belgenin zâyi olmamasını gerektirir. Hz. Peygamber bütün hayatı boyunca, söz ve davranışları ile Kur'an'da bildirilen hakikatların izahını yapmıştır. Bu sebeple Zührî'nin dediği gibi, '**Peygamberlik Allah vergisidir. Resûl'e tebliğ, bize de teslimiyet düşmektedir**" (bk. Beğavî, *Şerhu's-sünne*, I, 217).

Netice itibâriyle bir kere daha vurgulamamız gerekirse, sünnetin temel özelliğini *gerçekçilik, evrensellik* ve *esneklik* yani *uygulanabilirlik* olarak tesbit etmemiz mümkündür. Aslında bunlar, bizzat İslâm'ın temel özellikleridir.

İslâm, en son ve en mükemmel din, Hz. Muhammed de en son peygamberdir. Kıyamete kadar geçerli olan Kur'an ve onun birinci dereceden açıklaması ve uygulama biçimi demek olan sünnet, her türlü şart altındaki insanların meselelerine çözüm getirmek ve müslümanlar arasında inanç ve davranış birliğini sağlamakla yükümlüdür. Böyle olunca da sünnetin gerçekleri esas alması, insanı tanıması, ona her türlü imkân ve şartta yaşayabileceği genel esasları tedricî olarak öğretmesi, aynı konuda uygulanabilir farklı şekil ve biçimleri sunması pek tabîîdir. Bu söylediklerimiz, cihanşümullüğün yani evrenselliğin bir sonucudur.

Aynı konuda farklı bilgiler ve değişik uygulama imkânları sunan hadislerin, bu açıdan bakıldığı zaman tabîîlikler manzumesi oldukları, bu bahis konusu farklılıkların ya da seçenek imkânlarının ümmet için tam bir rahmet vesilesi olduğu açıktır. Zira İslâm belli bir yöre veya şehir halkına gelmiş değildir. Eğer öyle olsaydı, daha net ve değişmeyen uygulamalar teklif ederdi. Halbuki İslâm, bütün insanlara gelmiş bir dindir. Bu yüzden de getirdiği esasların kıyamete kadar dünyanın her tarafında uygulanabilir olması, kendisine inananların hidâyetlerini temin edebilmesi açısından hayâtî bir zorunluluktur.

5. Sünnetin Korunmuşluğu

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de, kâfirler istemeseler de nûrunu tamamlayacağını açıklamaktadır [bk. Tevbe sûresi (9), 32]. "Allah'ın nuru", kulları için seçtiği, onları kendisinden sorumlu tuttuğu ve Resûlü'ne vahyettiği şeriatıdır. Bu hem Kur'ân'ı hem de Sünnet'i içine alır.

Allah Teâlâ "**Gerçekten Zikr'i biz indirdik; onun koruyucusu da elbette biziz**" [Hicr sûresi (15), 9] buyurmuştur. Bu âyette geçen zikri, Kitap ve

Sünnet olarak anlamak mümkündür. Zikir kelimesi Kur'ân ile tefsir edilecek olursa, bu takdirde âyetteki hasr ifadesinden, Kur'ân'ın dışında hiçbir şeyin korunmayacağı, koruma hükmünün sadece Kur'ân'ı içine aldığı anlamı çıkmaz. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'ân'da Kur'ân dışında başka şeyleri de meselâ, Resûlullah'ı insanların vereceği zararlardan koruyacağını bildirmiş ve korumuştur. Yine arşı, gökleri ve yeri kıyamete kadar yok olmaktan koruyacaktır. Sonra âyetteki "lehû" kelimesinin öne alınmış olması, hasr için değil, âyet sonlarındaki uyuma riâyet içindir.

Kur'ân'ın korunması, sünnetin korunmasını da içine alır. Çünkü Sünnet, Kur'ân'ın açıklayıcısı, güvenilir bekçisidir; keyfî yorumlara tâbi tutulmasını önler. O halde sünnetin korunması, Kur'ân'ın korunması için gerekli önlemlerden biridir. Bu sebeple de Kur'ân'ın korunması, sünnetin de korunması demektir.

Sünnetin korunması ümmete, ümmetin âlimlerine havâle edilmiş gözükmektedir. Yani sadece Kur'an ile sünnetin korunma şekillerinde farklılık vardır. Bu da İslâm bilginlerinin hadis ilimlerinin bütün branşlarında gerçekleştirdikleri her türlü takdirin üstünde değer arzeden ilmî mesâiler ile gözler önüne serilmiş bir gerçektir.

Sünnetin tamamı ümmet tarafından korunmuştur. Tek tek fertler ele alındığı zaman, elbette onların bütün sünneti ihata edemedikleri görülürse de, ümmetin bütünü ele alındığı zaman sünnetten hiçbir şeyin kayıp olmadığı anlaşılacaktır. Tıpkı herhangi bir dili, bir dil âliminin bütünüyle bilmesi mümkün olmasa bile, o dili konuşan milletin o dilin bütün kelimelerini bilmesinin pek normal olduğu gibi. Hatta İmam Mâlik'e, devrin halifesi, *Muvatta*'ı yegâne hadis kitabı olarak ilân etme teklifini iletince, büyük imam "Bizim muttali olmadığımıza başkaları muttalî olmuş olabilir" diyerek karşı çıkmış, sünneti, ümmetin bütünü çerçevesinde düşünmek gerektiğini hatırlatmıştır. Yani fert olarak bilgileri sınırlı da olsa âlimlerin tümü, sünnetin tümünü ihâta etmişlerdir. Bu da sünnetin korunmuşluğunu gösterir.

6. Sünnetin Kurtarıcılığı

Sünnetten yararlanabilmek için her şeyden önce onun "**en güzel örnek**" olduğuna, yaşanabilirliğine, insan özüne ve ihtiyaçlarına en üst seviyeden cevaplar ve alternatifler getirdiğine inanmak gerekir. Sonra da bu inanca dayalı olarak sünneti kendi özellikleri içinde iyi tanımak lâzımdır. Zira Hz. Peygamber âlemlere rahmet ve hidâyet rehberi olarak gönderilmiştir. Onun sünneti, hidâyette olabilmenin çarelerini göstermektedir. Sünnetin kurtarıcılığından şüphe etmek Hz. Peygamber'in risâletine karşı çıkmak anlamına gelir. Nitekim Abdullah İbni Mes'ûd bir defasında *"Nebinizin sünnetini terkettiniz mi saptınız gitti demektir"* tenbihinde bulunmuştur.

"**Gerçekten sen doğru yola çağırıyorsun**" [Mü'minûn sûresi (23), 73; ayrıca bk. Şûra sûresi (42), 52] ve "**Eğer o peygambere itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz**" [Nûr sûresi (24), 54] âyetleri, sünnetin kurtarıcılığını ortaya koyan Kur'ânî delillerdendir.

Hz. Peygamber de muhtelif hadîs-i şerîflerinde bir yandan kendi konumunu anlatırken bir yandan da ümmetin kurtuluşuna olan katkısını açıkca gözler önüne sermiştir. Ateşe düşmeye çalışan kelebek ve pervâneleri kovalamaya çalışan kişi durumunda olduğunu hatırlatarak *"Ben sizi bel bağınızdan tutmuş ateşe düşmekten kurtarmaya çalışıyorum; siz ise, elimden kurtulup ateşe girmeye çalışıyorsunuz"* buyurmuştur. O kendisinin ümmet için kurtuluş vesilesi olduğunu daha başka hadislerinde de yine böyle temsillerle açıklamıştır. Kendisini, düşmanı görüp koşarak gelen ve milletini uyaran bir haberciye benzettiği hadis de bu hususta tam bir kanaat verecek açıklıktadır:

"Benim ve Allah'ın benimle gönderdiği İslâm'ın durumu, bir topluluğa gelip şöyle diyen kişinin durumuna benzer:

- Ey Milletim, gerçekten ben, üzerinize gelmekte olan bir orduyu gözlerimle gördüm. Ben, size bu tehlikeyi bildiren apaçık bir haberciyim. Binaenaleyh canınızı kurtarmaya bakın!

Bu sözler üzerine ahâlinin bir kısmı ona itaat etti ve akşamdan yola çıkarak tabiî bir yürüyüşle bulundukları yeri terkedip gittiler, kurtuldular. Bir kısmı da onu yalanladı, yerlerinde kaldılar. Ordu onlara sabaha karşı baskın verdi ve hepsinin kökünü kazıdı. İşte bu hal, bana itaat, getirdiklerime ittiba edenler ile bana isyan ve Hak'tan getirdiklerimi yalanlayan kimselerin durumunun ta kendisidir" (Buhârî, İ'tisâm 2).

Sünnetin kendisine sarılanları kurtardığı kesindir. Tâbiîn müfessirlerinden Dahhâk İbni Müzâhim ne güzel ifade etmiştir: "Cennet ile sünnet aynı konumdadır. Zira âhirette cennete giren, dünyada sünnete sarılan kurtulur" (Kurtubî, *Tefsîr*, XIII, 365). İmam Mâlik de sünneti Nuh*aleyhisselâm*'ın gemisine benzetmiş ve "Kim ona binerse, kurtulur, kim binmezse boğulur" demiştir (Süyûtî, *Miftâhü'l-cenne*, s. 53-54).

D. Sünnete Yöneltilen İtirazlar

İslâm tarihi içinde sünneti kaynak olarak kabul etmeyip inkâr eden herhangi bir mezhep mevcut olmamıştır. Sünnetin şer'î delillerden olduğu herkes tarafından kabul edilmiştir. Ancak sünneti prensip olarak kabul etmekle beraber, onun yazılı belgeleri demek olan hadislere yer yer itiraz eden kişi ve gruplara rastlanagelmiştir. Bu itirazlara gerekçe olarak da Kur'ân-ı Kerîm'in ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Meselâ ashâb-ı kirâmdan ***İmrân İbni Husayn radıyallahu anh, Hz. Peygamber'in sünnetinden bahsetmekteyken adamın biri:***

— Ey Ebû Nüceyd! Bize Kur'ân'dan bahset! demiştir. Bunun üzerine İmrân:

— Sen ve senin gibiler Kur'ân'ı okuyorsunuz (değil mi?). Bana, namazdan, namazın içindeki davranışlardan bahsedebilir misin? Bana altının, sığırın, devenin ve diğer malların zekâtından bahsedebilir misin? Fakat sen yokken ben peygamberle beraberdim, diye çıkışmıştı.

Daha sonra İmrân, adama Hz. Peygamber'in zekât konusundaki açıklamalarını anlattı. Adam bunun üzerine:

— Beni ihyâ ettin, Allah da seni ihyâ etsin! dedi.

Olayı bize nakleden Hasan-ı Basrî demiştir ki "Bu adam daha sonra müslümanların fakihlerinden oldu" (Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 109-110).

Bu ve benzeri münferit olaylar, tâ eskiden yani sahâbe döneminden beri görülegelmiştir. İmam Şâfî bu istikâmetteki görüş sahipleriyle tartışmaya girerek onları cevaplandıran ve susturan ilk müelliflerdendir. Bu sebeple şimdilerde modernistler tarafından tenkide tâbi tutulmaktadır.

Zaman içinde uzun süre hiç seslendirilmeyen bu yöndeki itirazlar, batı sömürgeciliğinin etkisiyle son bir-iki asırdır İslâm dünyasında yeniden gündeme gelmiştir.

Mısır'da Tevfik Sıdkı, Ahmed Emin, İsmail Edhem ve Ebû Reyye gibi kişiler ve bunları belli bir dönem için de olsa destekleyen bir kaç kişi, Hindistan'da Ehl-i Kur'ân Cemiyeti çevresinde kümelenen kişiler ve onların öteki İslâm ülkelerindeki uzantıları şimdi yeniden "Kur'ânla yetinme" çağrılar

yapmaya başlamış, **"sünnetsiz İslâm arayışı"** içine girmişlerdir. Her konuda âyet aramakta, âyet dışında kendilerini bağlı hissedecekleri bir başka **"lâ raybe fih"** delilin bulunmadığını ileri sürmektedirler.

Bu anlayışın varacağı nihâî noktayı, Ehl-i Kur'ân Cemiyeti'nin kurucusu Gulâm Perviz Ahmed'in hayatında izlemek mümkündür. Bu kişi, "Kur'âı dışında herhangi bir söz ile amel edenlerin, -isterse bu söz Hz. Peygamber'e ait ve mütevâtir-sahih bir hadis olsun- "**Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin tâ kendileridir**" [Mâide sûresi (5), 44] âyetinin hükmüne girerler" demek cür'etini göstermiştir. Buna karşılık devrin âlimleri de kendisinin küfre girdiğine dâir fetvâ vermişlerdir (Bilgi için bk. Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, VII, 425).

Varacağı nokta bu olayla daha baştan belli olan bu akımın -maalesef- memleketimizde de şu veya bu şekilde gündeme getirilmekte olması, yeni yeni yerleşmekte olan İslâm bilincini ve birikimini temelden yaralayabilecek tehlikeli bir gelişme olarak görülmektedir.

Burada konuya ait iddiaları tek tek cevaplandırma durumunda değiliz. Ancak şu kadarına işaret etmek yerinde olacaktır.

Nasıl, içimizden seçtiği peygamberler aracılığı ile emir ve yasaklarını kullarına duyurması, Allah Teâlâ için bir âcizlik ve eksiklik değilse, sünnetin varlığı da Kur'ân-ı Kerîm'in eksik ve yetersizliği anlamına gelmez. Vahyi alıp öğrenmede peygamberlerin aracılığına insanların nasıl ve ne ölçüde ihtiyâcı varsa, Kur'ân'ı anlamakta da Peygamber'in yorumuna yani sünnete öylece ihtiyaç vardır. Tabîî ve doğru olan budur. Bunun dışındaki iddialar ne adına yapılırsa yapılsın, nasıl takdim edilirse edilsin, temelden yanlıştır. Bu tür iddia ve tavır Hz. Peygamber tarafından önceden teşhis ve teşhir edilmiştir: *" Benim emrettiğim veya nehyettiğim bir konu kendisine iletildiğinde, sakın sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak, "biz onu bunu bilmeyiz, Allah'ın kitabında ne bulursak ona uyarız, işte o kadar" derken bulmayayım!"* (Ebû Davûd, Sünnet 5; Tirmizî, İlim 10; İbni Mâce, Mukaddime 2).

İslâm ümmetinin kimlik ve kişiliğini dokuyan yorum, Hz. Peygamber'in yorumu yani sünnetidir. Bu sebepler**sünnet, İslâm'ı anlama**, **kavrama ve yaşamada vazgeçilmez en doğru ölçü ve yorumdur.** Onun verilerine yani hadislere yöneltilecek hiçbir tenkid, sünnetten uzak kalmayı haklı kılamaz. Bir başka ifade ile ne sünnetsiz müslümanlık olur ne de sünnete rağmen müslümanlık..

1. Hadisler Kelimesi Kelimesine Aynen mi Rivayet Edilmiştir?

Hadislerin Hz. Peygamber'in mübarek ağzından çıktığı gibi kelimesi kelimesine aynen nakil ve rivayet edilip edilmediği merak konusudur? Bu soruya mutlak olarak evet veya hayır şeklinde cevap verilemez. Lafzan rivayet esas olmakla beraber, **"mânanın ters yüz edilmemesi"** kaydıyla, gerçekten çok sıkı şartlar altında mâna ile hadislerin rivayet edilmesine izin verilmiştir. Aynı hadisin değişik rivayetlerinde görülen kelime değişiklikleri, takdim-te'hirler o hadisin mâna ile rivayet edildiğini gösterir. Bütün hadislerin aynı lafızlarla rivayet edilmiş olmasını düşünmek ve istemek, tabiîlik ve gerçekçilikten uzak ve ümmeti zora koşan bir düşünce ve temenni olur.

Öte yandan hadislerin mâna ile rivayetinin mümkün olması, -mânayı doğru yansıtmak kaydıyla- onların başka dillere tercüme edilmesinin câiz olduğuna da delil sayılmıştır. Mâna ile hadis rivayeti ruhsatına rağmen ilk müslüman nesiller, hadise karşı nasıl dikkatli ve titiz davranmışlarsa, bugün de tercümelerde aynı dikkat ve itinayı göstermek gerekir. Rastgele, alelacele ve piyasa hesaplarıyla hadisleri ve hadis kitaplarını tercüme ve neşre kalkışmak bu açıdan büyük sakıncalar taşımaktadır.

Şuna da işaret edelim ki, mâna ile hadis rivayetine ruhsat verilmesi, hadislerin, hadis kitaplarında toplanmasından önceki şifâhî rivayet dönemlerine aittir. Bugün artık kimse mâna ile hadis nakletmeye kalkışamaz. Kitaplara geçmiş lafızlardan birini tercih edip kullanmak zorunluğu vardır.

2. Şifâhî Rivayete Güvenilebilir mi?

Hadis tarihinin ve sünnete ait metinlerin, bir başka ümmette benzeri görülmeyen bir titizlik ve ilmî usûllerle tesbit ve nakledilmiş olması, her nedense Batılı ilim çevrelerini rahatsız etmiştir. Şifâhî nakle dayanan eski kültürlerinin bir kelimesini bile fedâ etmek istemeyen Batılılar, şifâhî rivayete güvenilemeyeceğini, dolayısıyla başlangıçta şifâhî bir dönem geçirmiş olan hadislere bel bağlanamayacağını söylemektedirler.

Daha başlangıçta doğru olarak kaydedilmiş ve iyi korunmuş yazılı vesikalara göre şifâhî rivayetlerin daha az emniyet telkin ettiği doğrudur. Ancak bu, hiçbir zaman, yazılı vesikaların her türlü tehlikeden uzak kaldığı anlamına gelmez. Şifâhî rivayetler için düşünülen güven kırıcı ihtimaller kadar yazılı vesikalar için de bir çok noktadan endişe belirtmek mümkündür. Nitekim günümüz basın-yayın organları bu konuda duyulabilecek endişenin boyutlarını sahte evrak tanzimi, vesika tahrifi gibi olaylarla hemen hergün kamu oyuna arzetmektedir.

Bu olaylar da göstermektedir ki, asıl mes'ele, rivayetin yazılı ya da şifâhî olması değil, o rivayeti nakledenlerin kişiliği, inanç değerleri ve mensup olduğu kültür çevresidir. Bu çok önemli noktayı dikkatlerden kaçırmak suretiyle güveni yazılı vesikaya bağlamak hatalı, doğruluğu tartışılabilir ve büyük ihtimalle de kasıtlı bir tavırdır.

Kaldı ki, hadislerin Hz. Peygamber zamanından beri bizzat onun izni ile yazıya geçirilmeye çalışıldığı tarihi bir gerçektir. Ayrıca her hadis metninden önce yer alan **"sened"** dediğimiz o hadis metninin kendilerinden alındığı ravileri gösteren kısım, bizim şifâhî rivayetlerimizin bile daima ilmî usûllere uygun ve denetime açık olduğunu belgelemektedir.

İlk müslüman nesillerin hadisleri, dine sahip çıkma gaye ve gayretiyle en sağlam şekilde tesbit ve muhâfaza ettikleri de gözardı edilmemelidir.

3. Hadisçiler Sadece Senedle mi Meşgul Olmuşlardır?

Sünnet'e ait bilgi ve belgeler demek olan hadislerin, sened ve metin denilen iki ana bölümden meydana geldiğine yukarıda işaret etmiştik. Bu belgelerin gerçekten Hz. Peygamber tarafından söylenmiş sözleri veya işlenmiş fiilleri bize yansıtıp yansıtmadığını anlamak için yapılması gereken iş, bu bilgileri bize nakleden kişilerin güvenilirlik açısından tetkik edilmesidir. Bir başka ifade ile, hadis râvilerinin niteliklerinin araştırılmasıdır. Râviler, her hadisin senedinde isimleri zikredilen kişilerdir. Hadisçiler, bu kişilerin durumlarını en küçük ayrıntısına kadar bilimsel usullerle araştırmak suretiyle verdikleri haberler ve rivayet ettikleri hadisler konusunda kanaat edinmeye ve bu kanaatlarını da özel terimlerle ifadelendirmeye fevkalâde önem vermişlerdir. Bir başka deyimle, haber kaynaklarını araştırmak suretiyle o kaynaklar aracılığı ile kendilerine ulaşan haberlerin sıhhatini tesbite yönelmişlerdir. Bu konuda gerçekten hayranlık uyandıracak ilmî usuller geliştirmişlerdir. Genel bir tavır olarak da senedin durumunu açıklamayı, hadis metninin sağlamlık derecesini belirtmek için yeterli görmüşlerdir. Bu konudaki çalışma yoğunluğunu dikkate alan bazı kimseler, hadisçilerin sadece senedle meşgul olup hadislerin metinleriyle ilgilenmediklerini sanarak onları suçlamaya kalkmışlardır.

Hadisçilerin senedlere özel bir önem verdikleri doğrudur. Ancak bu, onların metin tenkidi ile hiç meşgul olmadıkları anlamına gelmez. İç tenkid veya metin tenkidi konusunda da geliştirilmiş özel bilim dalları bulunmaktadır. Meselâ, hadis metinlerinde geçen anlaşılması zor kelimeleri konu edinen

Garîbü'l-hadis ilmi, hadislerin anlaşılmasını kolaylaştıran **"Hadislerin vürud sebepleri ilmi"**, **"Nâsih-mensuh ilmi"**, birbirine mâna bakımından zıt gibi görünen hadisleri tetkik eden **"Muhtelifü'l-hadis ilmi"**, Allah Teâlâ'nın sıfatlarıyla ilgili kelimeler ihtiva eden hadisleri inceleyen **"Müşkilü'l-hadis ilmi"**, muârızı olmayan hadisleri ifâde eden **"muhkem"** gibi terimler doğrudan doğruya ve sadece hadis metinleriyle ilgilidir. Ayrıca **maklûb**, **müdrec**, **münker**, **musahhaf** ve **muallel** gibi sened ve metin arasında müşterek olan terim ve bilimsel branşlar da söz konusudur.

Hadisçiler gerek sened gerekse metin tenkidinde tarih, psikoloji ve sosyolojiden yararlanmışlardır. Bir sözün uydurma olup olmadığını tesbit için dikkate aldıkları ölçüler, hadisçilerin metin tenkidi konusundaki gayretlerinin en belirgin örneklerini oluşturmaktadır. Bu konular ve daha ilave edilebilecek olan hususlar ehlince bilinmektedir (Geniş bilgi için bk. Muhammed Lokman es-Selefî, *İhtimâmü'l-muhaddisîn bi nakdi'l-hadîs seneden ve metnen*, Riyad 1408/1987).

Hadisçiler, ilâhî vahye mazhar, cevâmiü'l-kelim özelliğine sahip bir peygamberin beyânlarıyla karşı karşıya olduklarını pek iyi biliyorlardı. Bu vasıfların sahibi bir peygamber, muhtelif sebeplerle çağdaşlarının anlayışları dışında kalacak sözler söyleyebilir, haberler verebilirdi. Buna mâni olacak herhangi bir şey söz konusu değildi. Kanun maddeleri gibi özlü sözlerle hukukî kâideler vaz edebilirdi. Sözleri mecâzî bir mâna ifade edebilirdi. İleride keşfedilecek bir ilmî hakikate işaret etmiş olabilirdi.

Bütün bunlardan dolayı hadisçiler, diğer kişilerin sözlerine uyguladıkları tenkidleri Hz. Peygamberin hadisleri için tatbik etmekte **ihtiyat** göstermişler *temkinli* davranmışlardır (Geniş bilgi için bk. Mustafa es-Sibâî, *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşri'i'l-İslâmî*, s. 275-279).

Biz, hadisin sened ve metinlerini inceleme usullerinin tarihte bir benzerinin bulunmadığı ve bunun sadece müslümanlara ait bir ilmî üstünlük olduğu görüşündeyiz.

E. Bazı Sorular

1. Sahih Hadislerin Sayısı Ne Kadardır?

Sahih hadislerin sayısı hakkında kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Sahih adıyla telif edilmiş hadis kitaplarında bulunan hadisler ile diğer sahih hadis kaynaklarındaki hadislerin toplamı aşağı-yukarı yirmi bini bulur. Ancak unutulmamalıdır ki, sahih, hasen ve zayıf gibi terimlerle anılan hadisler hakkında daima farklı görüş beyan edenler olabilir. Çünkü bu değerlendirmeler, araştırmaya dayalı nisbî değerlendirmelerdir. Günümüzün bilgisayar teknolojisinden yararlanılarak kendilerine "sahih" hükmü verilmiş hadislerin bir sayımını yapmak mümkündür. Önümüzdeki yıllar, muhtemelen bu konuda belli rakamlara ulaşmamızı mümkün kılacaktır.

2. Sahih Hadisler Sadece Kütüb-i Sitte'de mi Bulunur?

Hadisler çoğu kere, "bu, *Kütüb-i Sitte*'de var mı?" veya "Buhârî bunu nakletmiş mi?" yahut da "Müslim'in kitabında geçiyor mu?" cümleleriyle araştırılmaktadır. Bu tür sorular, aslında, sahih hadislerin sadece *Kütüb-i Sitte*'de veya Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-sahîh*'lerinde bulunduğu, bunların dışındaki hadis kitaplarına güvenilemeyeceği kanaatından kaynaklanmaktadır. Bu, çoğu kişinin her şeyi Kur'an'da aramasına benzemektedir. Yeterli din kültürü almamış kimseler, dinî bir esas kendilerine hatırlatılınca hemen "bu Kur'an'da var mı?" diye itiraz anlamında sorular sorarlar. Her şeyi Kur'an'da aramak nasıl hatalı bir tutum ise, hadis diye duyulan her sözü de mutlaka Buhârî ya da Müslim'de bulmaya çalışmak, yahut *Kütüb-i Sitte*'de görmek istemek de en azından o kadar hatalıdır. Güvenilir her hadisin mutlaka Buhârî ve Müslim'de olması lâzım geldiği düşüncesinden vaz geçilmelidir. Zira Buhârî de Müslim de "bütün sahih hadisleri toplamak" amacıyla kitaplarını tasnif etmiş değillerdir. Kitaplarına aldıklarının kendilerine göre "sahih" olmasına dikkat etmişler, fakat bütün sahihleri toplamak gibi bir çalışma içine girmemişlerdir.

Buhârî ve Müslim dışında hatta *Kütüb-i Sitte* dışında kalan diğer hadis kitaplarında da sahih hadisler bulunmaktadır. Şu kadar var ki âlimler, Buhârî ve Müslim'in her ikisinin birden kitabına aldığı (*müttefakun aleyh*) hadisleri, en güvenilir sahih hadisler olarak kabul etmişlerdir.

3. Şerhsiz Hadis Okumak Doğru mudur?

Kur'ân'ı ve dolayısıyla İslâm'ı Sünnet'e mürâcaat etmeden anlamak ve yaşamak ne kadar mümkünse, şerhlere baş vurmadan hadis okumak suretiyle İslâm'ı anlayıp yorumlamak da ancak o kadar mümkündür. Çoğu yerde insan, kendi anlayışının yetersizliği sebebiyle sıkıntıya düşebilir. Bu sebeple, kısa da olsa şerh ihtiva eden eserlerden hadis okumak, başlangıçta doğacak anlayış hatalarını önleyecektir.

Memleketimizde uzunca bir süreden beri, sadece tercümesi ile halkımıza sunulmuş bulunan *Riyâzü's-sâlihîn*'in, çok okunan bir hadis kitabı olarak, tatmin edici bir şerhinin bulunmaması büyük bir boşluk doğurmaktaydı. Son yıllarda yoğunlaşan ilgi ve ihtiyacı dikkate alarak, elinizdeki bu tercüme ve şerhi gerçekleştirmeye çalıştık.

Bu çalışmamızla necip milletimizin sünnet bilgi ve kültürüne bir katkıda bulunabilirsek, gerçekten mutlu olacağız. Zira **biz, sünnetteki yorumuyla Kur'an'ı ve İslâm'ı kavramak ve yaşamakla iyi müslüman olunacağına inanmaktayız.** Bunun yolu da hadis kitaplarımızdan yararlanmaktır.

Geçmişte İslâm âlimleri hadis metinlerini büyük hacimli ve belli tertiplere sahip kitaplarda toplamışlar, böylece ümmetin istifadesine sunmuşlardır. Özellikle hicrî ilk üç-dört asır bu tür çalışmaların yoğunlaştığı asırlardır. Daha sonraki dönemlerde, bu hacimli hadis kitaplarından seçmeler yapılmak suretiyle farklı tertip ve muhtevâda hadis kitapları meydana getirilmiştir. Hadis kültürü bakımından kendisine çok şey borçlu olduğumuz **İmam Nevevî** ve onun *Riyâzü's-sâlihîn* adlı eseri bu alanda müstesnâ bir yere ve kıymete sahip bulunmaktadır.

İMAM NEVEVÎ, HAYATI ve ESERLERİ

A. Doğumu ve Çocukluğu

Adı **Ebû Zekeriyyâ Yahyâ İbni Şeref İbni Mürî en-Nevevî**dir. 631 yılı Muharrem ayının ortalarında (Ekim 1233) Suriye'nin güneyindeki Havran bölgesinde bulunan **Nevâ** köyünde doğdu. Köyüne nisbetle **en-Nevevî** veya **en-Nevâvî**, o bölgeye nisbetle el-Havrânî, dedelerinden Hizâm'a nisbetle de el-Hizâmî diye anıldı. Kendisinin Nevevî nisbesini kullandığı, yazılarında görülmektedir. Adı Yahyâ olanlar, baba oğul iki peygamberin hâtırasına hürmeten Ebû Zekeriyyâ diye künyelendikleri için, o da geleneğe uyarak, hiç evlenmediği halde, bu künyeyi aldı. İslâm dinine olan hizmetlerine bakarak kendisine, dini ihyâ eden kimse anlamında **Muhyiddin** lakabı verilmiştir. Övülmekten hoşlanmayan Nevevî, dinin her zaman canlı ve dipdiri olduğunu, kimsenin ihyâsına ihtiyacı bulunmadığını belirterek, kendini tezkiye anlamı taşıdığı için bu lakapla anılmaktan hoşlanmaz, hatta kendisine Muhyiddin diyenlere hakkını helâl etmeyeceğini söylerdi. Babası Şeref İbni Mürî, mütevâzi dükkânında çalışan, çevresinde dürüstlüğü ile tanınan zâhid ve müttaki bir kimseydi.

Nevevî on yaşına basınca, babasının dükkânında çalışmaya başladı. Fakat o ticaretle uğraşmayı sevmediği gibi, arkadaşlarıyla oynamayı da arzu etmezdi. Erginlik çağına girerken hıfzettiği Kur'ân-ı Kerîm'i her fırsatta okumaktan büyük haz duyardı. Evliyâullahdan mübarek bir zât diye bilinen, daha sonraları Nevevî'nin mânevî mürşidi olan Yâsîn İbni Yûsuf el-Merâkeşî (veya Zerkeşî) o sıralarda Nevâ'ya geldi. Çocukların birlikte oynayalım diye zorlamasına rağmen onlardan kurtulup Kur'an okumaya çalışan Nevevî'yi pek sevdi. Nevevî'nin Kur'an hocasına giderek, bu çocuğun ileride önemli bir âlim ve büyük bir zâhid olacağını tahmin ettiğini, onunla özel surette meşgul olmasını istedi. Fakat Kur'an muallimi ona "Sen müneccim misin?" diye çıkışarak tavsiyesini dikkate almadı.

B. Tahsili.

Nevevî babasına yardım ederek ve fırsat buldukça çevresindeki âlimlerden temel İslâmî bilgileri öğrenerek on sekiz yaşına kadar memleketinde kaldı. 649 (1251) yılında babası onu Dımaşk'a getirerek Revâhiyye medresesine yerleştirdi. Medresede talebeye günde sadece bir ekmek veriliyordu. Nevevî bu mütevâzi şartlar altında tanınmış âlimlerden okumaya başladı. Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin (ö. 476/1083) Şâfiî fıkhına dair iki mûteber eserinden (büyük boy 166 sayfa tutan) *et-Tenbîh*'i dört ayda, *el-Mühezzeb*'in ibâdât bölümünün dörtte birini de (bu kısım büyük boy 257 sayfa tutmaktadır) o yılın geri kalan sekiz ayı içinde ezberledi. Nevevî, aşağıda anlatılacağı üzere, daha sonraları bu iki eseri şerhetmiştir.

İki yıl sonra babasıyla birlikte hacca gitti. Yolda hastalandı ve Mekke'ye varıncaya kadar sıtmadan kıvrandı. Fakat sesini çıkarıp da hâlinden şikâyet etmedi. Medîne-i Münevvere'de bir buçuk ay kalarak oradaki âlimlerin derslerine katıldı.

Kendisinde ilme karşı öyle bir iştiyâk vardı ki, bizzat söylediğine göre, iki yıl boyunca yere uzanıp yatmadı. Uykusu gelince kitaplarına yaslanarak biraz uyuklardı. Onun ilme olan düşkünlüğü darb-ı mesel hâline geldi. Hocalarına gidip gelirken bile, okuduklarını tekrar ederdi. Yıllar sonra yazacağı eserlerde belirttiği gibi, ona göre **"İlimle uğraşmak, Allah rızâsını kazanmak için tutulan en iyi yol ve en üstün ibadetti. İlim tahsili nâfile oruç, namaz ve zikirden daha faziletliydi**."

Hergün on iki hocadan lugat, sarf, nahiv, fıkıh, hadis, kelâm gibi sâhalarda on iki çeşit ders alıyordu. Hadis ilmine dair okuduğu eserler, bu konuda bir fikir verebilir:

Kütüb-i Sitte'yi hocalarına bizzat okuduktan başka, Mâlik'in *Muvatta*'nı, İmâm Şâfiî'nin, Ahmed İbni Hanbel'in, Osman İbni Saîd ed-Dârimî'nin, Ebû Avâne el-İsferâyînî ve Ebû Ya`lâ'nın *Müsned*'lerini, Dârekutnî ve Beyhakî'nin *es-Sünen*'lerini, Begavî'nin *Şerhu's-Sünne*'si ile Humeydî'nin *el-Cem beyne's-Sahîhayn*'ini ve Hatîb el-Bağdâdî'nin *el-Câmi` li ahlâkı'r-râvî ve âdâbi's-sâmi`*'ini de okudu. Devamlı çalışması sebebiyle, on yıl gibi bir zamanda parmakla gösterilen bir ilim adamı oldu. 660 yılından itibaren de eser vermeye başladı. Nevevî'nin ilk eserini 655 yılında yazdığı da söylenmektedir.

C. Hocaları.

"Bir kimsenin hocaları, onun dinde babalarıdır. Allah ile irtibatını sağlayan vâsıtalardır" diyen Nevevî, en çok fıkıh ve hadis sahalarındaki âlimlerden faydalandı.

Hadis ilmindeki hocaları, hadisle ilgili önemli bilgileri öğrendiği ve birçok hadis kitabını kendisinden dinlediği Ziyâ İbni Temmâm el-Hanefî, *Sahîh-i Müslim*'i okuduğu Ebû İshâk İbrâhim İbni Ömer el-Vâsıtî (ö. 662/1263-64), on yıl boyunca daha çok Buhârî ve Müslim hadislerinin şerhi konusunda faydalandığı ve o devirde bir benzerini görmediğini söylediği İbrâhim İbni Îsâ el-Murâdî el-Endelüsî (ö. 668/1269) ve en büyük hocası olduğu söylenen Ebü'l-Ferec Abdurrahman İbni Muhammed İbni Ahmed el-Makdisî (ö. 682/1283) gibi muhaddislerdir.

Fıkıh ilmindeki hocaları arasında, kendisinden en çok faydalandığı ve ilk hocam dediği zühd ve takvâ sahibi mükemmel insan İshâk İbni Ahmed el-Mağribî (ö. 650/1252), o devirde Şâfiî fıkhını en iyi bilen Dımaşk müftüsü Ebû Muhammed Abdurrahman İbni Nûh İbni Muhammed el-Makdisî (ö. 654/1256), Şâfiî fıkhının en önde gelen âlimlerinden Ebü'l-Hasan Sellâr İbni Hasan el-İrbîlî (ö. 670/1271-72) ve fıkıh usûlü okuduğu kâdî Ebü'l-Feth Ömer İbni Bündâr et-Tiflîsî (ö. 672/1273-74) gibi fakihler vardır.

Nahiv ilmi tahsil ettiği âlimler arasında, nahivcilerin imâmı İbni Mâlik et-Tâî'nin (ö. 672/1274) adı zikredilebilir.

D. Talebeleri.

Nevevî'ye pek çok âlim talebelik etmiştir. Bunların en meşhuru **İbnü'l-Attâr** Alâeddin Ebü'l-Hasan Ali İbni İbrâhim ed-Dımaşkî'dir. Bu âlim Nevevî'nin ömrünün son altı yılında ondan hiç ayrılmadığı, devamlı hizmetinde bulunduğu için kendisine *"Muhtasaru'n-Nevevî"* lakabı verilmiştir. İbnü'l-Attâr, aşağıda belirtileceği üzere, Nevevî'nin hayatını kaleme almış ve yazdığı tercüme-i hâli hocasına kontrol ve tashih ettirmiştir. Hadis usûlüne dair *Garâmî sahîh* adlı manzûmenin müellifi *İbni Ferah el-İşbîlî* (ö. 699/1300); *el-Menhelü'r-revî* adlı usûl-i hadis kitabının müellifi, Mısır ve Şam kadısı **Bedreddin İbni Cemâ**`a (ö. 733/1333), Şâfiî âlimlerinden kâdî Ziyâüddin Ali İbni Selîm el-Ezrü`î (ö. 731/1330-31), *Tehzîbü'l-Kemâl* müellifi Yûsuf İbni Abdurrahman **el-Mizzî** (ö. 742/1341), kâdılkudât Şemseddin İbnü'n-Nakîb Muhammed İbni İbrâhim (ö. 745/1345) ve muhaddis târihçi İbni Kesîr'in babası Ebû Hafs Ömer İbni Kesîr gibi önemli şahsiyetler ona talebelik etmiştir. Bunlardan başka bazı âlimler de Nevevî'den icâzet yoluyla rivayette bulunmuşlardır.

E. İlmi.

Muhtelif devirlerde hadis ilmini yeniden canlandıran âlimler gelmiştir. Nevevî'nin yaşadığı yüzyılda **İbnü's-Salâh ile Nevevî**, bir sonraki asırda **Zehebî**, müteâkip asırda **İbni Hacer el-Askalânî** gibi âlimler hadis ilmine büyük hizmet etmişlerdir. Zehebî'nin **"hadis âlimlerinin efendisi"** diye andığı Nevevî, bir hadis hâfizı, aynı zamanda hadis ilimlerinde tanınmış bir otoriteydi. Sahîh hadisleri olduğu kadar zayıf ve uydurma rivayetleri, râvilerin hâllerini bilirdi. Hadislerde geçen garîb kelimeleri anlamada ve hadislerden fıkhî hüküm elde etmede pek mâhirdi.

Şâfiî fıkhında devrinin en büyük âlimi o idi. Bu mezhebin esaslarını, usûl ve fürûunu, bir meseleye dâir sahâbe ve tâbiîn âlimlerinin neler söylediklerini, hangi noktada birleşip hangi noktada birbirinden ayrıldıklarını ezbere bilirdi. Birgün İmâm Gazzâlî'nin*el-Vasît*'inden yapılan bir nakil hakkında kendisiyle münakaşa ettiler. Halbuki Nevevî münakaşa etmekten hiç hoşlanmadığı gibi, münakaşa edenleri de sevmezdi. Şöyle dedi:

"Benimle el-Vasît hakkında münakaşa ediyorlar. Ben o eseri dört yüz defa okudum."

Tahsil için geldiği Dımaşk'ta kendisinden ilk faydalandığı hocası Şam müftüsü Firkâh ile aralarında daha sonraki yıllarda ganimetlerin taksimi konusunda görüş ayrılığı çıktı. Hocalarına aşırı derecede saygı duymakla beraber, onların Şâfiî mezhebine veya sünnetin açık hükmüne aykırı görüşleri karşısında hiç mütevâzi davranmayan Nevevî, devrin şartlarını dikkate alarak fetvâ veren hocasını tasvip etmedi; bu sebeple araları açıldı.

Mezhepte imâmı olan eş-Şâfi`î'nin "Helâl ve haram bilgisinden sonra en değerli ilim tıb ilmidir" demesi sebebiyle olmalı ki, öğrencilik yıllarında bir ara tıp tahsil etmek istedi. Bu sebeple İbni Sînâ'nın*el-Kânûn* adlı eserini satın aldı. Fakat o günden itibaren pek bunalıp sıkılmaya başladı. Sonunda bu hâlin kendisine tıpla uğraşmaktan geldiğini anlayarak *el-Kânûn*'u sattı ve odasında tıpla ilgili ne varsa elinden çıkarmak suretiyle rahatladı.

Nevevî muhtelif medreselerde hocalık yaptı. 665 (1267) yılında Ebû Şâme el-Makdisî'nin vefatıyla boşalan Suriye'nin en tanınmış öğretim müessesesi olan **Eşrefiyye Dârülhadisi** şeyhliğine getirildi. Vefâtına kadar on bir sene müddetle bu görevi devam ettirdi.

F. Görünüşü ve Yaşayışı.

Nevevî orta boylu, kara yağız bir kimseydi. Bir kaç teli ağarmış sık ve siyah sakalı heybetli görünüşüne ayrı bir ağırlık verirdi. Ciddi yüzünde tebessüm az görülürdü. Kılığı kıyafeti devrinin âlimlerinin özel giyim kuşamına hiç benzemezdi. Sırtındaki kaba dokunmuş pamuk elbise ve başındaki küçük sarığıyla onu gören, Dımaşk'ı gezmeye gelmiş Nevâlı bir köylü zannederdi.

Ömrünü ilme nikâhlayan Nevevî hiç evlenmedi. Belki evliliğin kendisini meşgul edeceği, belki de kendisine muhtelif sorumluluklar yükleyeceği kanaatıyla evlenmeyi hiç düşünmedi.

Âhirete duyduğu özlem sebebiyle dünya zevklerine, yiyip içmeye, giyinip kuşanmaya, kısaca söylemek gerekirse rahat yaşamaya değer vermezdi. Günde bir defa geceleyin, sadece bir çeşit yemek yerdi. Sofrasında iki çeşit yiyecek nâdiren bulunurdu. Eti, köyüne gideceği zamanlar yerdi. Sadece seher vakti su içerdi. Karla soğutulmuş suyu içmez; rutubeti uyku getirir diye salatalık bile yemezdi. Kebap ve tatlıya zâlimlerin yiyeceği diye iltifat etmezdi. Talebeliğinden itibaren kazandığı az uyuma alışkanlığını, fânî ömrü, yeterince değerlendirebilmek için hayatı boyunca uyguladı.

Onun hayatını yazanların hemen hepsinin belirttiğine göre, Dımaşk'ta yetişen meyvaları yemezdi. Bunun sebebini soran talebesi İbnü'l-Attâr'a, Dımaşk'ta pek çok vakıf arazi bulunduğunu, bunların titizlikle idare edilmediğini, ortaklığın meşrû bir şekilde yapılmadığını, dolayısıyla bu meyvalara haram karıştığını söyledi. Babasının getirdiği yiyeceklerle geçimini sağlar, sadece onun getirdiği incirleri yerdi. Bütün bu hâller onun iradesinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

En büyük ibadetin samimi bir niyetle helâl ve haramları öğrenmek olduğunu söyleyen Nevevî, hayatı boyunca kimseden bir kuruş almadı. **Görev yaptığı medreselerden kendisine verilen aylıkla kitap alır, sonra da bunları o medreseye vakfederdi. Eşrefiyye dârülhadisinden hiç maaş almadı.** Onun bu hâli, hak mefhumuna ne büyük önem verdiğini göstermektedir. Nevevî'yi yakından tanıyan bazı âlimler onun bir sahâbî gibi, bazıları ise bir tâbiî gibi yaşadığını söylemişlerdir.

İlimle bu kadar çok meşgul olmasına rağmen ibadete, Kur'an okumaya ve Allah Teâlâ'yı zikretmeye geniş zaman ayırırdı. Bir gece sabaha doğru Dımaşk Câmii'nde bir direğe yönelmiş karanlıkta namaz kılıyordu. Allah Teâlâ'nın, zâlimler ile onların arkadaşı olan günahkârları cehenneme götürmeleri için meleklere verdiği **"Onları tutuklayın; çünkü onlar sorguya çekileceklerdir"** [Sâffât sûresi (37), 24] emrini, hesâba çekilen kendisiymiş gibi derin bir hüzün ve huşû içinde dakikalarca tekrarlayıp durmuştu.

Nevevî'yi yakından tanıyan bazı âlimler onun kerâmetlerinden sözederler.

G. Yöneticileri Uyarması

Nevevî, emir bi'l-ma`rûf nehiy ani'l-münker görevini yerine getirme konusunda benzeri pek az bulunan bir insandı. Haksızlığa boyun eğmez, doğru bildiğini söylemekten, yöneticileri sözlü veya yazılı olarak uyarmaktan çekinmezdi.

I. Baybars diye bilinen, Mısır ve Suriye'de Memlûk Devleti'ni kurarak on yedi yıl saltanat süren el-Meliku'z-Zâhir Rükneddin el-Bundukdârî'ye Nevevî'nin muhtelif mektuplar yazdığı, hatta bu mektupların bir kısmını ileri gelen âlimlere de imzalatarak müşterek bir dilekçe halinde sunduğu ve kıtlık sebebiyle maddî sıkıntı içinde bulunan Dımaşk halkına kolaylık göstermesini, ağır vergilerle onları zor durumda bırakmamasını istediği bilinmektedir. Dileği yerine getirilmediği veya isteklerinin aksi yapıldığı zaman bu mektupların sertlik dozunun daha da arttığı, hiçbir tehdidin ve hatta ölümün kendisini yıldırmayacağını sultana hatırlattığı görülmektedir. Fakat bu mektuplarında sultana karşı hiçbir zaman saygısızlık göstermemiştir. Onun dindar bir kimse olduğunu bildiği için, âyet ve hadislerden pek çok örnekler vererek kendisini iknâ etmeye çalışmıştır.

Nevevî'nin asıl hedefi sultanın halka iyi davranmasını temin etmek olduğu için yumuşak ve yapıcı bir üslûp kullanmayı tercih etti. Bu mektuplarında Allah Teâlâ'nın sultana kısa zamanda büyük zaferler, geniş topraklar nasip ettiğini, din düşmanlarını bozguna uğrattığını söyledikten sonra, **Cenâb-ı Hakk'ın kendisini dinine hizmet etmesi, müslümanların haklarını gözetmesi, halka şefkat göstermesi, onların zayıflarına sahip çıkması ve tebaasını her türlü zarardan koruması için bu makama getirdiğini, bunları yapmayıp halkın hakkını çiğnediği takdirde Allah'ın huzurunda zor durumda kalacağını hatırlattı. Halkın toprağını elinden almanın dinen câiz olmadığını, bu uygulamayla yetim, dul, yoksul bir çok zavallıya büyük zararlar vereceğini, o güne kadar dinin emirlerinden ayrılmayan sultanın, kendi halkının malını zorla ellerinden almasının doğru olmayacağını belirtti.**

Nevevî'nin sultanı bu tarzda uyarması bazı kimseleri telaşa düşürdü. Ona, bu tavrını bırakmadığı takdirde hizmetlerinin engellenebileceğini söylediler. Sultana karşı direnmekten vazgeçmesini istediler. Hiçbir mevkide gözü olmayan Nevevî, bu kimselere de zehir zemberek denen cinsten mektuplar yazarak uyardı, onları dinin buyruklarına uygun yaşamaya dâvet etti.

Haçlılara karşı verdiği savaşlarla ünlü melik Baybars, aslında samimi bir müslümandı. Bu Kıpçak asıllı Türk sultanı, **Moğolların Suriye'ye saldırdığı sıralarda halkın münbit topraklarını, bahçelerini hazineye katmak istemiş**, bunun için de Suriyeli âlimlerin fetvasına başvurmuştu. Bazı âlimler korktukları için, bazıları dünyalık elde etmek için sultanın istediği fetvâyı vermişti. Baybars Nevevî'den de fetva istemiş, fakat bu uygulamanın haksızlık olduğuna inanan Nevevî fetvâ vermeye yanaşmamıştı.

Anlatıldığına göre Sultan'ın bu konudaki ısrarları üzerine Nevevî ona şunları söylemişti:

— İyi biliyorum ki, sen bir zamanlar Emîr Bunduktâr'ın kölesiydin. Hiçbir şeyin yokken Allah lutfedip seni melik yaptı. Duyduğuma göre sarayında, eğerlerinin kayışları altından mâmul bin kölen, çeşit çeşit zinet eşyalarına sahip iki yüz câriyen varmış. Bütün bunları onlardan alıp savaş hazırlığı için kullandığın hâlde devlet hazinesi yetersiz kalırsa, halkın malına el koyman için o zaman sana fetvâ veririm. Daha sonra Suriye'lilere yüklenen savaş vergilerinin ağırlığından söz ederek bu vergilerin kaldırılmasını, müderrislerin maaşlarının azaltılmamasını istedi.

Nevevî'nin bu pervâsız sözlerine ve istediği fetvâyı vermemesine çok kızan melik:

— Şehrimden çık git! dedi. Nevevî:

— Baş üstüne! diyerek Dımaşk'ı terk etti ve Nevâ'ya gitti.

Nevevî huzurundan çıkınca sultan Baybars onun vazifesine son verilmesini ve maaşının kesilmesini emretti. Adamları ona Nevevî'nin bir vazifesi bulunmadığını, dolayısıyla maaş da almadığını, söylediler. Bunun üzerine Baybars:

— Öyleyse ne ile geçiniyor? diye sordu.

— Babasının gönderdikleriyle, dediler.

Söylendiğine göre melike Nevevî'yi niçin öldürtmediğini sorduklarında:

— Bunu istemedim değil. Fakat onu öldürtmeyi her arzu ettiğimde, ikimizin arasında **ağzını kocaman açmış bir arslan** buna engel oldu. Öldürülmesini emretseydim beni parçalayacaktı, dedi. Nevevî ile birkaç defa görüşen el-Melikü'z-zâhir, ondan çekindiğini yakınlarına itiraf etmiştir. Nevevî 665 (1266-67) yılında, 34 yaşında Eşrefiyye dârülhadisi şeyhi olduğuna göre, bu hâdisenin daha önce meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Nevevî'nin melik Baybars'a karşı gösterdiği bu yiğit tavrından sonra ünü yayıldı. Eserlerine büyük rağbet gösterildi.

H. Vefatı.

Talebesi İbnü'l-Attâr'ın söylediğine göre, vefatından iki ay kadar önce ziyaretine gelen bir fakir, köylülerden birinin hediye ettiği ibriği Nevevî'ye teslim etti. Hayatı boyunca hiç kimseden bir şey kabul etmeyen Nevevî, ibriğin bir sefer âleti olduğunu söyleyerek aldı.

Vefât edeceğini sezmiş olmalı ki, kendisine sefer izni çıktığını söyleyerek hocalarının kabirlerini, şehirdeki tanıdıklarını ziyaret etti ve kitaplarını medreseye vakfetti.

Daha sonra Kudüs'e gitti. Ziyâretini tamamlayıp Nevâ'ya döndü. Birkaç gün sonra babasının evinde hastalanarak 676 yılının 24 Receb (22 Aralık 1277) çarşamba günü seher vakti Mevlâ'sına kavuştu.

Cenâb-ı Hak şefaatına nâil eylesin.

I. Hakkında Söylenenler.

Ashâb-ı kirâmı andıran bu örnek şahsiyeti tanıtırken **Zehebî**, zühd ü takvâ bakımından eşsiz, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırma hususunda benzersiz bir kimse dedikten sonra, onun azla yetindiğini, basitçe giyindiğini, yemeye içmeye değer vermediğini, bununla beraber vakur ve heybetli olduğunu, kısaca onun Allah'dan, Allah'ın da ondan memnun kaldığını, bu sebeple kendisini cennetinde ağırlayacağını söylemektedir.

Nevevî'nin talebelerinden fakih ve muhaddis **İbni Ferah el-İşbîlî** (ö. 699/1300), onun üç önemli özelliği bulunduğunu söyledikten sonra, bir kimsede bu özelliklerden sadece biri bulunsa, insanlar ondan faydalanmak üzere, ona dünyanın dört bucağından kalkıp gelirler, diyerek bu üç özelliği şöyle sayar:

* İlim ve görev sorumluluğu,

* Dünyaya ve dünya menfaatlerine değer vermemek,

* İyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmak.

Tâceddin es-Sübkî'nin naklettiğine göre babası **Takiyyüddin es-Sübkî** (ö. 756/1355), Nevevî'ye derin hayranlık duyardı. Eşrefiyye dârülhadisine Nevevî'den sonra büyük muhaddis Mizzî (ö. 742/1341), onun vefâtı üzerine de Takiyyüddin es-Sübkî şeyh olmuştu. Fıkıh ve hadis sahalarında değerli eserler vermiş ve Şam kadılığı yapmış olan bu âlim, Nevevî'nin Eşrefiyye dârülhadîsinde ders verdiği yerde geceleri ibadet ederken yanağını yere koyar ve **"Nevevî'nin ayak bastığı yere belki yüzüm temas eder"** diye duygulanırdı.

Yine Tâceddin es-Sübkî'nin anlattığına göre, babası birgün binitiyle giderken yolda halktan câhil, yaşlı bir adama rastladı. Bu ihtiyar, bir zamanlar Nevevî'yi gördüğünü söyleyince, Takiyyüddin es-Sübkî binitinden inerek adamın elini öptü, duasını istedi. Sonra da "Nevevî'yi gören biri benim önümde yürürken ben hayvana binemem" diyerek onu terkisine aldı. Takiyyüddin es-Sübkî, Nevevî'nin evliyâullahdan olduğunu söylerdi.

J. Hakkında Yazılan Eserler.

1. Alâeddin İbnü'l-Attâr Ali İbni İbrâhim eş-Şâfi'î (ö. 724/1324), *Tuhfetü't-tâlibîn fî tercemeti şeyhine'l-imâm Muhyiddîn.* İbnü'l-Attar yazdığı bu

tercüme-i hâli Nevevî'ye sunmuş, Nevevî de okuyarak düzeltmeler yapmış ve bu eser Nevevî'ye dair yazılan biyografilere kaynak olmuştur.

2. Muhammed İbni Muhammed İbni Ahmed en-Nüveyrî (ö. 873/1469), *Tuhfetü't-tâlib ve'l-müntehî fî tercemeti'l-imâm en-Nevâvî.*

3. İbni İmâmü'l-Kâmiliyye Muhammed İbni Muhammed İbni Abdurrahman el-Kâhirî (ö.874/1470), *Buğyetü'r-râvî fî tercemeti'l-imâm en-Nevâvî.*

4. Muhammed İbni Abdurrahman es-Sehâvî (ö. 902/1497),*el-Menhelü'l-azbi'r-ravî fî tercemeti kutbi'l-evliyâi'l-kirâm şeyhi meşâyihi'l-İslâm Muhyiddîn İbni Zekeriyyâ en-Nevâvî* (nşr. Mahmûd Hasan Rebî`, Kahire 1354/1935).

5. Süyûtî, *el-Minhâcü's-sevî fî tercemeti'l-imâm en-Nevevî* (nşr. Ahmed Şefik Demc, Beyrut 1408/1988).

6. Abdülganî ed-Dakr, *el-İmâm en-Nevevî (Dımaşk* 1407/1987).

7. Ahmed Abdülaziz Kasım el-Haddâd, *el-İmâm en-Nevevî ve eseruhû fi'l-hadîs ve `ulûmihî* (Beyrut 1413/1992).

K. Eserleri.

Nevevî'nin yazdığı kitapları üç grupta toplamak mümkündür. Kitaplarının bir kısmını tamamlamış, bir kısmını tamamlamaya ömrü yetmemiş, söylendiğine göre on bin sayfa (bin kürrâse) kadarını da yazdıktan sonra o devrin usûllerine göre yıkatmış yani sildirmiştir. Aşırı titizliği sebebiyle yeterli bulmayıp imhâ etmek istediği eserleri yakmak yerine yıkatması, kâğıdı tekrar kullanma ihtiyacı sebebiyledir. Birçok kitabının yarım kalması, Nevevî'nin muhtelif çalışmaları aynı zamanda yürüttüğünü göstermektedir. Hacimli kitapların okunma şansının fazla olmadığı düşüncesiyle kısa ve özlü yazmaya çalıştığı eserleri şunlardır:

1. Hadisle İlgili Eserleri

a) *Riyâzü's-sâlihîn*. Bu çalışmanın konusu olan eser, Nevevî'nin hayatından sonra müstakil olarak tanıtılacaktır.

b) *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim İbni Haccâc.* Sahîh-i Müslim şerhlerinin en önemlilerinden biridir. Her bir hadisi tek tek ele almamış, şerh edilmesini gerekli gördüğü kısımları açıklamıştır. Muhtasar bir şerh olmasına rağmen, hadislerin senedindeki râvileri tanıtmış, metinlerdeki garîb kelimeleri açıklamış, birbirine zıt gibi görünen hadisler hakkında açıklayıcı bilgi vermiş ve mânanın kolayca anlaşılıp hadisten hüküm elde edilmesini sağlamıştır.

Mâzerî'nin *el-Mu`lim* adlı *Sahîh-i Müslim* şerhi ile onu tamamlamak üzere Kâdî İyâz'ın yazdığı *İkmâlü'l-Mu`lim*'den çokca faydalandığı anlaşılmaktadır. Mufassal şerhlere fazla rağbet edilmediği için eserini kısa tuttuğunu, şayet öyle olmasaydı, hiçbir tekrara düşmeden ve faydasız söz söylemeden bu kitabı yüz ciltten fazla yazabileceğini belirtmiştir.

Nevevî ömrünün son iki senesinde yazdığı bu eserle *Sahîh-i Müslim*'e büyük hizmet etmiştir. Onun *Sahîh-i Müslim*'e yaptığı önemli bir hizmet de, bab başlıklarını yazmasıdır. Daha önce eseri şerh eden bazı âlimler kendilerine göre bab başlıkları koymakla beraber, hiç biri bu konuda Nevevî kadar başarılı olmamıştır. Bugün matbû *Sahîh-i Müslim*'lerdeki bab başlıkları Nevevî'ye aittir.

Eser Kahire'de (I-IV, 1271; I-V, 1283), Leknev'de (1285) ve Delhi'de (1304, 1309), dokuz ciltte on sekiz cüz hâlinde Kahire'de (1929-1930) müstakil olarak, *İrşâdü's-sârî*'nin kenarında on cilt halinde Bulak'ta (1267, 1275, 1276, 1285, 1288, 1292, 1304-1306) ve yine Kahire'de (1276, 1306, 1307, 1325-1326) yayımlanmıştır.

c) *el-Ezkâr*. Kısaca el-Ezkâr diye tanınan bu eserin tam adı *Hilyetü'l-ebrâr ve şi`ârü'l-ahyâr fî telhîsi'd-de`avâti ve'l-ezkâr el-müstehabbeti fi'l-leyli ve'n-nehâr*'dır. Nevevî, bir müslümanın hayatında karşılaşabileceği olayları, yapacağı ibadetleri ve davranışları göz önünde bulundurarak bunlarla ilgili dua ve zikirleri bir araya getirmiştir. 667 (1268) yılı başında tamamladığı bu eseri 19 bölüm ve 356 bab hâlinde tasnif etmiştir. Ayrıca eserin sonuna yaygın dualarla ilgili 30 kadar hadis toplamıştır. *Riyâzü's-sâlihîn*'de yaptığı gibi, bu eserde de, okuyucuya kolaylık olması için hadisleri senedsiz olarak vermiştir.

Nevevî zikir ve dualarla ilgili hadisleri daha çok Buhârî ile Müslim'in *Sahîh*'leri ile Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinden derlemiştir. Topladığı hadislerin çoğunun sahih olduğunu, zayıf hadisleri nâdiren aldığını ve o takdirde hadisin za`fını belirttiğini söylemektedir. Nevevî'den önce bu konuda pek çok âlim eser vermiştir. Fakat onların hepsinden muhtevalı olan *el-Ezkâr* daha çok kabul görmüştür. Âlimlerin **"evi sat, Ezkâr'ı al"** demeleri eserin ne kadar beğenildiğini göstermektedir.

Riyâzü's-sâlihîn şârihi **İbni Allân** es-Sıddîkî (ö.1057/1647) *el-Ezkâr*'ı *el-Fütûhâtü'r-rabbâniyye ale'l-Ezkâri'n-Neveviyye* adıyla şerhetmiştir (I-VII, Kahire 1348/1929). Şâfiî fakihlerinden Ahmed İbni Hüseyin er-Remlî (ö. 844/1441) ve Bahrak diye tanınan Muhammed İbni Ömer el-Himye (ö.930/1524) *el-Ezkâr*'ı hulâsa etmişlerdir.

İbni Hacer el-Askalânî *el-Ezkâr*'ın hadislerinin üçte ikisini (bâbü'l-isti'zân'a kadar *Emâlî* diye de anılan *Netâicü'l-efkâr fî tahrîci ehâdîsi'l-Ezkâr* adlı eserinde tahric etmiş, fakat bu çalışmasını tamamlamaya ömrü yetmemiştir. Üç cilt olan *Emâlî*'nin birinci cildi Abdülmecid es-Silefî tarafından yayımlanmıştır (Bağdat 1406). İbn Allân'ın *el-Fütûhât*'ı İbn Hacer'in bu çalışmasını ihtiva etmektedir. Celâleddîn es-Süyûtî'nin eser üzerinde *Ezkârü'l-Ezkâr* adlı muhtasarı, ayrıca *Tuhfetü'l-ebrâr bi nüketi'l-Ezkâr* adlı ta'liki (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, Beyrut 1410/1990) bulunmaktadır. İbni Tolun diye meşhur tarih ve fıkıh âlimi Muhammed İbni Ali ed-Dımaşkî el-Hanefî'nin (ö. 953/1546) eser üzerinde *İthâfü'l-ahyâr fî nüketi'l-Ezkâr* adlı bir çalışması vardır. Muhammed Ali es-Sâbûnî *el-Ezkâr*'dan seçmeler yapmış ve eserine *el-Münteka'l-muhtâr fî Kitâbi'l-Ezkâr* (Kahire 1986) adını vermiştir.

el-Ezkâr Kahire'de (1306, 1312, 1323; nşr. Mustafa Hüseyin Ahmed 1356; nşr. Muhammed Enver Baltacî 1406) ve Dımaşk'ta (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût 1391/1971; nşr. Ahmed Râtib Hamûş 1404/1983) neşredilmiş, Abdülhâlık Duran tarafından da *el-Ezkâr Tercümesi* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir (İstanbul 1973).

d) *İrşâdü tullâbi'l-hakâik ilâ ma`rifeti süneni hayri'l-halâik sallallahu aleyhi ve sellem*. İbnü's-Salâh'ın (ö. 643/1245), İslâm dünyasında pek az esere nasip olacak şekilde ilgi gören ve üzerinde pek çok çalışma yapılan *Mukaddimetü İbni's-Salâh* diye ünlü kitabının muhtasarıdır. İbnü's-Salâh'ın hadis ilimlerini 65 bölüm hâlinde ele alıp incelediği usûl-i hadîse dair bu çalışmasını, Nevevî, anlaşıldığına göre Eşrefiyye dârülhadisi şeyhi olduktan sonra, kolayca ezberlenmesini sağlamak üzere sade bir ifadeyle özetlemiş, ayrıca esere yer yer ilaveler yapmıştır.

İrşâd, Abdülbârî Fethullah es-Selefî tarafından iki cilt hâlinde Medine'de (1408/1987), Nûreddin Itr tarafından da bir cilt hâlinde Dımaşk'ta (1408/1988) yayımlanmıştır.

e) *et-Takrîb ve't-teysîr li (fî) ma`rifeti süneni'l beşîri'n-nezîr.* Eser bir önceki maddede tanıttığımız *İrşâdü tullâbi'l-hakâik*'in muhtasarıdır. Zâten bir özetten ibaret olan *İrşâd*'ı bile okumaya üşenen kimselere kolaylık olmak üzere *et-Takrîb*'i kaleme almıştır. Usûl-i hadis bilgilerini pek güzel özetlemesi sebebiyle *et-Takrîb* çok rağbet görmüş, Zeynüddin el-Irâkî (ö. 806/1404), Muhammed İbni Abdurrahman es-Sehâvî (ö. 902/1496) ve Süyûtî (ö. 911/1505) gibi âlimler tarafından şerhedilmiştir. Süyûtî'nin *Tedrîbü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî* adlı şerhi pek ünlü olup Kahire'de basılmıştır (1307; nşr. Abdüvehhâb Abdüllatîf, I-II, Kahire 1385/1966).

William Marçais *et-Takrîb*'i fransızcaya tercüme etmiş ve *Journal Asiatique*'de yayımlamıştır (9. seri, XVI-XVIII, 1900-1901).

et-Takrîb, *Tedrîbü'r-râvî* ile muhtelif defalar basılmakla beraber, Abdullah Ömer el-Bârûdî tarafından yeniden neşredilmiştir (Beyrut 1406/1986).

f) *el-Erbe`ûne'n-Neveviyye.* Kırk hadis diye tanınan bu eser dinin esaslarına dair çoğu *Sahîh-i Buhârî* ile *Sahîh-i Müslim*'den seçilmiş 42 hadisi ihtiva etmektedir. Nevevî bu çalışmayı, kırk hadis derlemeye teşvik eden zayıf rivayete dayandığı için değil, Resûl-i Ekrem'in, huzurunda bulunanları bulunmayanlara tebliğ etmeye ve hadisleri başkalarına öğretmeye teşvik eden buyruğuna dayanarak yaptığını söylemektedir. 668 yılında tamamladığı bu eserdeki hadislerin kolayca öğrenilmesi için senedlerini zikretmemiştir.

Abdullah İbni Mübarek (ö. 181/797) ile başlayıp devam eden kırk hadis çalışmaları içinde Nevevî'nin bu eseri hemen her devirde büyük kabul görmüş, muhtevâsı ezberlenmiş ve başta kendisi olmak üzere 40'dan fazla âlim tarafından şerhedilmiştir.

el-Erbe`ûne'n-Neveviyye Bulak'ta (1294), Kahire'de (1278) ve şerhleriyle birlikte daha başka yerlerde pek çok defa basılmış ve Batı dillerine çevrilmiştir. Bunlardan Muhammed Ali Sabri tarafından hazırlanan Arapça- İtalyanca baskısı zikredilebilir (Roma 1982). Eserin Türkçe tercümeleri arasında Babanzâde Ahmed Naim Bey'e ait olanı (İstanbul 1341) anılmaya değer güzelliktedir.

g) *et-Telhîs şerhu'l-Buhârî.* Nevevî *Sahîh-i Müslim* gibi *Sahîh-i Buhârî*'yi de şerh etmek istemiş, fakat eserin ikinci kitabı olan Kitâbü'l-Îmân'dan sonrasını yazmaya ömrü yetmemiştir. Bu eserin müellif hattından istinsah edilen 105 varaklık bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Kılıç Ali, nr. 243) bulunmaktadır. Bu yarım kalmış çalışma, Kastallânî'nin *İrşâdü's-sârî* ve Sıddîk Hasan Han'ın *Avnü'l-bârî* adlı Buhârî şerhlerinin bazı bölümleriyle birlikte yayımlanmıştır *(Kahire 1347).*

h) *Mâ temessü ileyhi hâcetü'l-kârî li Sahîhi'l-İmâmi'l-Buhârî.* Buhârî ile hocaları ve öğrencileri, sahih hadis ve *Sahîhayn*'in değeri hakkında bilgi verildikten sonra bazı hadis ıstılahlarının tanıtıldığı eser Ali Hasan Ali Abdülhamîd tarafından Beyrut'ta (ts., Dârü'l-kütübi'l-`ilmiyye) neşredilmiştir.

ı) *el-Hulâsa fî ehâdîsi'l-ahkâm.* Eser, *Hulâsatü'l-ahkâm fî (min) mühimmâti's-süneni ve kavâidi'l-İslâm* adıyla da anılmaktadır. Nevevî'nin Kitâbü'z-Zekât'a kadar yazabildiği bu eserin müellif nüshasını gördüğünü söyleyen İbni Mülakkın (ö. 804/1401), "Şayet tamamlanabilseydi ahkâm hadisleri konusunda benzersiz bir kitap olurdu" demektedir. Sahih ve hasen hadislerden meydana gelen eserde her konunun sonunda o bahisle ilgili zayıf hadisler toplanmış ve zayıf oldukları özellikle belirtilmiştir. Eserin Haydarâbâd el-Mektebetü's-Sa`diyye'deki nüshasından alınan fotokopisi, Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de (mahtûtât nr. 1096) bulunmaktadır. Muhammed İbni Suûd Üniversitesi'nde bir grup öğrencinin eseri neşre hazırladığı söylenmektedir.

j) *el-Îcâz fî şerhi Sünen-i Ebî Dâvûd.* Tıpkı *Sahîh-i Buhârî* şerhi gibi yarım kalan bu eser Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hekimoğlu nr. 200, 139 vr.) bulunmaktadır.

Nevevî'nin "inneme'l-a`mâlü bi'n-niyyât" hadisini *el-İmlâ* adıyla hayatının son günlerinde şerhe başladığı, fakat çalışmasını tamamlayamadığı söylenmektedir. Sehâvî, Nevevî'ye nisbet edilen *Kitâbü'l-Emâlî*'nin bu çalışma olabileceğini düşünmektedir. *Câmi`u's-sünne* adında bir esere daha başlamış, fakat -Sehâvî'nin belirttiğine göre- ancak birkaç yaprak yazabilmiştir. Süyûtî onun *Sünen-i Tirmizî*'yi de ihtisar ettiğini söylemektedir.

2. Şâfiî Fıkhıyla İlgili Eserleri

a) *Ravzatü't-tâlibîn ve `umdetü'l-müttekîn.* Bu eser Gazzâlî'nin el-*Vecîz* adlı fıkıh kitabını şerh etmek üzere Abdülkerîm İbni Muhammed er-Râfi`î'nin (ö. 623/1226) yazdığı *eş-Şerhu'l-kebîr* diye anılan *Fethu'l-`azîz*'in muhtasarıdır. Nevevî bu eseri sadece ihtisar etmemiş, aynı zamanda ona iki cilt hacminde ilaveler yapmıştır. İki buçuk yıl süren bu çalışmasını 669 yılında tamamlamıştır. Nevevî'nin el yazısıyla dört cilt tutan bu eser, Şâfiî fıkhını en güzel şekilde derlemesiyle ünlüdür. ***er-Ravza* üzerinde 40 kadar Şâfiî âliminin şerh, hâşiye, muhtasar, ta`lîk ve tashih nevinden çalışması vardır.** *Ravzatü't-tâlibî*n Delhi'de (1307) ve Beyrut'ta yayımlanmıştır (I-VIII, 1966-1970). Nevevî bu eserdeki isim ve lugatleri açıklamak üzere *el-İşârât ilâ mâ vaka`a fi'r-Ravza mine'l-esmâi ve'l-lugât* adlı bir eser yazmaya başlamış, Sehâvî'nin pek nefis bulduğu bu eserin Kitâbü's-Salât'tan sonraki kısmını tamamlamaya ömrü yetmemiştir.

b) *Minhâcü't-tâlibîn.* Râfi`î'nin *el-Muharrer* adlı kitabını tamamlayarak tashih ettiği ve kolayca ezberlenebilmesi için yüzde elli nisbetinde özetlediği bu çalışmayı 19 Ramazan 669 tarihinde tamamlamıştır. Şâfiî âlimleriyle talebenin el kitabı mahiyetinde olan ve *Elfiyye* müellifi İbni Mâlik tarafından "Bugünkü aklım olsaydı, vallahi ezberlerdim" diye medh edilen bu eser üzerine **40'dan fazla şerh yazılmıştır.** Eserin ayrıca muhtasarları, bu muhtasarların şerhleri bulunduğu gibi, hadislerini tahric etmek, müşkil görünen i`râbını halletmek ve manzum hâle getirmek maksadıyla da birçok eser kaleme alınmıştır.

Minhâcü't-tâlibîn Kahire'de (1297, 1305, 1308, 1314, 1329) ve Mekke'de (1306) basılmış, ayrıca van den Berg tarafından fransızca tercümesiyle birlikte yayımlanmıştır (Batavia 1882-1884).

Minhâc'ın lafızlarını açıklamak maksadıyla kaleme aldığı *Dekâiku'l-Minhâc* adlı 33 sayfadan ibaret küçük bir eseri *Şerhu Dekâiki'l-Minhâc* adıyla yayımlanmıştır (Mekke 1353).

c) *el-Mecmû` şerhu'l-Mühezzeb.* Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin (ö.476/1083), Şâfiî fıkhını delilleriyle birlikte ortaya koyduğu *el-Mühezzeb* adlı eserini, hadislerini tahkik etmek, her mes'elede diğer mezheplerin görüşlerini delilleriyle birlikte ortaya koymak ve tartışmak suretiyle şerhetmeye başladığı ve ancak Kitâbü'l-Bey`i yazmakta iken vefat etmesi sebebiyle yarım bıraktığı bir eserdir. Âlimlerin son derece mükemmel bulduğu bu büyük eseri Takiyyüddin es-Sübkî tamamlamak istemiş, bugün 20 cilt halinde neşredilen eserin (baskı yeri ve tarihi yok) 10 ve 11. ciltlerine tekabül eden bölümü yazdıktan sonra vefat etmiş, fakat eser diğer Şâfiî âlimlerince ikmâl edilmiştir.

d) *Tashîhu't-Tenbîh.* Şâfiî fıkhının mûteber beş kitabından ilki kabul edilen Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin *et-Tenbîh*'i üzerine yazdığı bir çok kitaptan biri olan bu eser ile *Nüketü't-Tenbîh*'i Nevevî'nin ilk çalışmaları arasında yer alır. *et-Tenbîh `alâ mâ fi't-Tenbîh* ve *el-Umde fî tashîhi't-Tenbîh* diye de bilinen birinci eser *et-Tenbîh* ile birlikte basılmıştır (Kahire 1329). Yine aynı eser üzerindeki *Tuhfetü't-tâlibi'n-nebîh fî şerhi't-Tenbîh* adlı geniş şerhi

Kitâbu's-Salât'a kadar yazabilmiştir (İbni Kâdî Şühbe, II, 157)*et-Tenbih*'in lugatlerine dair *et-Tahrîr* adlı önemli çalışması, dille ilgili eserleri kısmında tanıtılacaktır.

e) *el-Usûl ve'z-zavâbıt*. Küçük bir risaleden ibaret bu çalışmada çoğu fıkıhla ilgili bazı meseleler ele alınmıştır. Eser Muhammed Mazhar Bekâ tarafından Mecelletü'l-bahsi'l-`ilmî ve't-türâsi'l-İslâmî'de (III, 367-381, Mekke 1400) yayımlanmıştır. Muhammed Hasan Heyto da eseri önce Küveyt'teki Mecelletü Ma`hedi'l-mahtûtâti'l-Arabiyye'de neşretmiş (XXVIII, sy.2, s. 425-455), sonra da kitap olarak yayımlamıştır (Beyrut 1407/1986).

f) *el-Îzâh fi'l-menâsik*. Haccın ifâsına dair Nevevî'nin yazdığı altı kitabın en genişidir. Nevevî'nin bu konuda dört veya beş kitap yazdığını, bunlardan birinin *el-Îcâz fi'l-menâsik* adını taşıdığını söyleyenler de vardır. Eser Nûreddin es-Semhûdî (ö. 911/1505) tarafından şerh edilmiş, İbni Hacer el-Heytemî (ö. 974/1566) tarafından da üzerine bir hâşiye yazılmıştır. *el-Îzâh* Kahire'de (1282, 1316), Bombay'da (1291), Mekke'de (1316, 1329),*Metnü'l-Îzâh fi'l-menâsik* adıyla da Beyrut'ta (1406/1985) yayımlanmıştır. Ayrıca İbni Hacer el-Heytemî'nin hâşiyesiyle birlikte yine Kahire'de (1294, 1323, 1329, 1344) basılmıştır.

Kadınların haccına dair olan *Menâsikü'l-mer*'e, Sâlih İbni Abdurrahman el-Atram tarafından "Edvâu'ş-şerî`a" dergisinde yayımlanmıştır (XV, 25-75, Riyad 1404).

g) *el-Mensûrât ve `uyûnü'l-mesâili'l-mühimmât*. Kaynaklarda *el-Mesâilü'l-mensûre* ve *`Uyûnü'l-mesâili'l-mühimme* adlarıyla da zikredilen eser, Nevevî'nin verdiği bazı fetvâlar ile ders esnasında açıkladığı fıkıh, tefsir ve hadise dair 362 meselenin talebesi Alâeddin İbnü'l-Attâr (ö. 724/1324) tarafından derlenerek bablara göre tertip edilmesiyle meydana gelmiştir. Meselelerin 310'u fıkha, 6'sı tefsire, 37'si hadise, 3'ü imân'a, 6 tanesi de zühde dairdir. 1352 yılında Kahire'de yayımlanan eser, daha sonra Abdülkâdir Ahmed Atâ tarafından yine Kahire'de (1982), Muhammed Haccâr tarafından da *Fetâvâ'l-İmâm en-Nevevî* adıyla Medine'de (1405/1985) yayımlanmıştır.

h) *et-Tahkîk*. Nevevî'nin daha çok *el-Mecmû` Şerhü'l-Mühezzeb*'den faydalanarak "salâtü'l-müsâfir" bahsine kadar yazabildiği bu eser, müteahhirîn âlimlerince onun en güzel fıkıh kitabı kabul edilmektedir. İbnü'l-Mülakkin günümüze geldiği bilinmeyen bu eserin, yukarıda tanıttığımız *el-Mecmû`*un muhtasarı olduğunu tahmin etmektedir. Ayrıca ele aldığı konular bakımından *et-Tahkîk*'e çok benzeyen *Mühimmâtü'l-ahkâm* da yarım kalmış olup beden ve elbise temizliği bahsine kadar yazılabilmiştir.

3. Kur'anla İlgili Eserleri

a) *et-Tibyân fî âdâbi hameleti'l-Kur'ân*. Dımaşk halkının Kur'ân-ı Kerîm okumaya ve okutmaya olan aşırı ilgisi, Nevevî'yi bu konuda onlara yardım etmek üzere bu hacmi küçük fakat faydası büyük eseri kaleme almaya sevketmiştir.

On babdan meydana gelen eserde Kur'an okuyup ezberlemenin fazileti, Kur'an ile meşgul olan kimselere değer vermenin önemi, Kur'an öğreten ve öğrenen kimselerin uyması gereken esaslar, İnsanların Kur'an'a karşı görevleri, belli zamanlarda ve durumlarda okunması sevap olan âyet ve sûreler gibi konular işlenmiştir. **Sehâvî**'nin dediği gibi, *et-Tibyân*, **hem Kur'an okuyanların hem de öğretenlerin mutlaka okuması gereken önemli bir eserdir.**

Nevevî bir çok kitabında yaptığı gibi, halkın ilgisini artırmak için bu eseri *Muhtâru't-Tibyân* adıyla ihtisar etmiş, Ahmed İbni İmâd el-Akfehsî (ö. 808/1405) *Tuhfetü'l-ihvân fî nazmi't-Tibyân fî âdâbi hameleti'l-Kur'ân* adıyla manzum hâle getirmiş, Muhammed İbni Muhammed İbni Muhammed İbni Ebû Saîd el-Îcî de *Hadîkatü'l-beyân* adıyla Farsça'ya tercüme etmiştir.

et-Tibyân Kahire'de (1286, 1307, 1353; nşr. Muhammed Haccâr 1985), Dımaşk'ta (1965), Beyrut'ta (nşr. Abdülaziz İzzeddin Seyrevân 1984) ve Küveyt'te (nşr. Mansûr İbni Ya`kûb el-Besâre 1407) basılmıştır. Ahmet İnce tarafından yapılan Türkçe tercümesi *Kur'an Ehline Rehber* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1973).

et-Tibyân Ahmed İbni Muhammed İbni Abdülkerim el-Üşmûnî'nin (ö. XI/XVII.yy.)*Menârü'l-hüdâ fi'l-vakfi ve'l-ibtidâ* adlı eseriyle birlikte basıldığı için (Bulak 1286) olmalı ki, Ziriklî Nevevî'nin ilm-i kırâat konusunda *Menârü'l-hüdâ* adlı matbû bir eseri bulunduğunu ileri sürmüştür.

b) *Gaysü'n-nef` fi'l-kırââti's-seb'*. Nevevî'nin böyle bir eseri bulunduğunu Bağdatlı İsmâil Paşa söylemektedir (*İzâhu'l-meknûn*, II, 152).

4. Dille İlgili Eserleri

a) *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugât*. Nevevî *et-Tahrîr* adlı eserini sadece *et-Tenbîh*'deki lugatleri ve fıkhî terimleri açıklamak maksadıyla yazdığı hâlde, bu eserini *et-Tenbîh*'de, şerh ettiği *el-Mühezzeb*'de, ihtisar ettiği *Ravdatü't-tâlibîn*'de, Şâfiî fıkhında önemli yeri olan İmâm Şâfiî'nin talebesi Müzenî'nin (ö. 264/878) *el-Muhtasar*'ı ile Gazzâlî'nin *el-Vasît* ve *el-Vecîz* adlı eserlerinde geçen **isimleri, lugat, ıstılah ve fıkhî lafızları** açıklamak üzere kaleme almıştır. Kitabını daha faydalı hâle getirmek düşüncesiyle bu altı esere bağlı kalmak istemeyen Nevevî, başka eserlerde geçen bazı şahıs, melek ve cin adlarını da kitabına almış, fakat onu temize çekmeye fırsat bulamamıştır.

Muhammed adlı şahıslar başta olmak üzere diğer isim ve lugatlerin alfabetik sırayla ele alındığı *Tehzîbü'l-esmâ*'nın isimlere dair birinci cildi Wüstenfeld tarafından Göttingen'de (1842-1847), lugatlere dair ikinci kısmı da Kahire'de (tarihsiz) neşredilmiştir.

b) *el-İşârât ilâ beyâni'l-esmâi'l-mübhemât*. Hadis ilimlerinin elli dokuzuncusu olarak bilinen "ma`rifetü'l-mübhemât" konusunda **Hatîb el-Bağdâdî**, müphem isimlerin sahiplerini alfabetik olarak sıralayarak *el-Esmâü'l-mübheme fi'l-enbâi'l-muhkeme* adlı eserini yazmış, bu eseri ihtisar eden Nevevî eserin tertip tarzını değiştirerek daha kullanışlı olacağı düşüncesiyle rivayetleri sahâbe adlarına göre alfabetik hâle getirmiş ve birçok ismin okunuşunda farklı kanaatini ortaya koymuştur. *el-Mübhem `alâ hurûfi'l-mu`cem* diye de anılan eser, Lahor'da basılmış (1341), daha sonra Hatîb'in *el-Esmâü'l-mübheme*'sinin son kısmında (s. 531-622) neşredilmiştir (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid, Kahire 1405/1984).

c) *Tahrîru elfâzi't-Tenbîh. et-Tahrîr fî şerhi elfâzı't-Tenbîh* ve *Tahrîru't-Tenbîh* adlarıyla da bilinen eseri, **Ebû İshâk eş-Şîrâzî**'nin, *et-Tenbîh*'indeki lugatleri ve fıkhî terimleri açıklamak maksadıyla yazmıştır. **Bir fıkıh lugati** olan eserde, kelimeleri kitapta geçtiği sıraya göre şerh etmiş ve 671 yılı Zilhicce ayında (Haziran 1273) tamamlamıştır. Şâfiî fakihi Hamza İbni Ahmed İbni Ali el-Hüseynî'nin (ö.874/1469) bu eser üzerinde *el-Îzâh alâ tahrîri't-Tenbîh* adlı bir çalışması vardır. Abdülganî Dakr eseri tahkik ederek *Tahrîru elfâzi't-Tenbîh ev Lugatü'l-fıkh* adıyla yayımlamıştır (Dımaşk 1408/1988).

5. Muhtelif Konulara Dair Eserleri

a) *Mekâsıdü'l-İmâm en-Nevevî. Mekâsıdu'l-İmâm en-Nevevî fi't-tevhîd ve'l-ibâdât ve usûli't-tasavvuf* ve *Mekâsıdu'n-Neveviyyeti's-seb`a*

adlarıyla da anılan eser akâid, ibadet ve tasavvuf ile ilgili küçük bir risâle olup Beyrut'ta (1280, 1324), Bağdat'ta (ts., Mektebetü'l-Müsennâ) ve Dârü'l-îmân'ın yayın komisyonu tarafından bazı not ve açıklamalarla Beyrut-Dımaşk'ta (1406/1985) yayımlanmıştır.

b) *Büstânü'l-ârifîn.* Zühd, ihlâs, dünyanın değersizliği gibi konuları âyet, hadis, İslâm âlimlerinin sözleri, güzel hikâye ve şiirlerle ele alan küçük hacimli bir eserdir (Kahire 1348; nşr. Muhammed Haccâr, Beyrut 1412).

c) *et-Terhîs fi'l-ikrâmi bi'l-kıyâm li zevi'l-fazli ve'l-meziyyeti min ehli'l-İslâm `alâ ciheti'l-birri ve't-tevkîr ve'l-ihtirâm lâ `alâ ciheti'r-riyâ ve'l-i`zâm.* Riyâkârlık ve değerinden fazla büyütme düşüncesi olmadan sırf hürmet etmek maksadıyla faziletli ve değerli müslümanlar için ayağa kalkılabileceği konusunu işleyen bu eseri Nevevî 666 (1267) yılında tamamlamıştır. Ahmed Râtib Hammûş tarafından Dımaşk'ta (1402/1982), Keylânî Muhammed Halîfe tarafından da Beyrut'ta (1409/1988) yayımlanmıştır.

d) *Müntehabü* (veya *muhtasaru*) *Tabakâti'ş-Şâfi`iyye li'bni's-Salâh.* İbnü's-Salâh'ın *Tabakâtü'ş-Şâfi`iyye*'sini, ona bazı şahıslar ilave etmek suretiyle ihtisar ettiği eser 180 kadar âlimin tercüme-i hâlini ihtiva etmektedir. Muhammed ve Ahmed adını taşıyanlar başa alınmış, öteki şahıslar alfabetik olarak sıralanmıştır. Eserin Muhyiddin Necîb tarafından neşre hazırlandığı söylenmektedir (Ayrıca bk. Müneccid, *Mu`cemü'l-müerrihîne'd-Dımaşkıyyîn*, s. 114).

e) *Hizb. Hizbü'l-hıfz ve'l-evrâd* ve *Hizbü'l-İmâmi'n-Nevevî* adlarıyla da anılan risale, akşam sabah okunmak üzere Nevevî tarafından tertip edilen bir duadan ibarettir. Bir kısmı hadislerde geçen bu dua talebeleri tarafından kaleme alınmış, âlimlerin büyük ilgi göstermesi sebebiyle geniş muhitlere yayılmış, İstanbul'da (1298, 1302, 1309), Bombay'da (1299) ve Bulak'ta (1303) basılmıştır.

Hizb'i şerh eden Faslı muhaddis Ebû Abdullah Muhammed İbni Tayyib eş-Şerakî (ö.1175/1761), giriş mâhiyetinde yazdığı on küçük mukaddimede hizbin vird, devamlı okunan dualar ve zikirler anlamına geldiğini, hizblerin ne zaman başladığını, buna niçin ihtiyaç duyulduğunu, İbni Teymiye'nin hizbe karşı olduğunu, fakat âlimlerin hizb ve evrâd okumayı câiz gördüğünü, hizb ve evrâd okumanın şartlarını, her hizbin ayrı bir özelliği ve tesiri bulunduğunu açıklamış, daha sonra da bu hizbi şerh etmiştir. Eseri Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî yayımlamıştır(Beyrut 1408/1988).*Hizb*'i daha başka âlimler de şerhetmişlerdir.

Nevevî bunlardan başka tefsir, hadis, fıkıh, lugat ve Arap diliyle ilgili bazı konuları ele aldığı *Tuhfetü tullâbi'l-fezâil*, fetvâ usûlüne dair *Edebü'l-müftî ve'l-müsteftî*, *Mesâilü* (*Muhtasaru*) *tahmîsi'l-ganâim*, *Muhtasaru âdâbi'l-istiskâ*, *Rü'ûsü'l-*(rûhu'l-(?) (`uyûnü'l-(?)*mesâil*, *ed-Dekâik*, *amelü'l-yevm ve'l-leyle*, *Risâle fî me`âni'l-esmâi'l-hüsnâ, Risâle fî ehâdîsi'l-hayâ* adlı eserleri kaleme almış, Gazzâlî'nin *el-Vasît* adlı eserine iki cilt hacmindeki *Nüket `ale'l-Vasît*'i yazmış, İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-gâbe*'sini, Râfi`î'nin *et-Teznîb*'ini, Beyhakî'nin *Menâkıbü'ş-Şâfi`î*'sini ihtisar etmiştir.

Kâtip Çelebi onun *Mir'âtü'z-zemân fî târîhi'l-a`yân* adlı bir çalışması bulunduğunu, eserde dünyanın yaratılışından başlamak üzere önemli olayların muhtasar bir şekilde sıralandığını söylemekte (II, 1648), Selâhaddin Müneccid de bu bilgiyi tekrarlamaktadır (bk.*Mu`cemü'l-müerrihîne'd-Dımaşkıyyîn* s.114). Eserin günümüze geldiği bilinmediği için, Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin (ö.654/1256) aynı adı taşıyan meşhur eseriyle karıştırılmış olabileceği hatıra gelmektedir.

Nevevî'nin tahsil hayatından sonra kitap te'lifinin yanısıra bir taraftan talebe okuttuğu, öte yandan ibadet ve zikirden derin haz duyduğu dikkate alınırsa, **45 yıllık ömrünün** 20 (İbni Attâr'a göre 16) yıllık bir diliminde bu kadar eseri vücuda getirmesi, ancak Cenâb-ı Hakk'ın lutfu ve sevdiği kulunun ömrünü bereketlendirmesiyle açıklanabilir.

Nevevî ile iftihar eden ve onun şefaatını uman yakınları birgün kendisine:

- Kıyamet günü Arasât meydanında bizi unutma, demişlerdi. Nevevî de:

- Şayet o gün ayağım yer tutarsa, bütün tanıdıklarım benden önce girmeden vallâhi cennete girmem, diyerek onların gönlünü almıştı.

Yüzyılları aşıp gelen ve şimdi geniş bir şekilde tanıtacağımız ünlü eseri ***Riyâzü's-sâlihîn***'in mütercim ve şarihleri sıfatıyla biz de tanıdıkları arasına girmeyi ümit ve niyâz ederiz.

III

RİYÂZÜ'S-SÂLİHÎN

A. Yazılış Gayesi

Tam adı *Riyâzü's-sâlihîn min hadîsi seyyidi'l-mürselîn* olan eser, İmam Nevevî'nin yukarıda tanıttığımız çalışmaları arasında önemli bir yer tutar. Nevevî bu kitabını, 45 yıllık kısa fakat çok verimli hayatının en olgun ve bereketli dönemleri kabul edilen bir yaşta, 40 yaşlarında yazdı. Bundan üç sene önce de, bir başka önemli eseri *el-Ezkâr'* ı telif etmişti. *Riyâzü's-sâlihîn*'in telifi, 14 Ramazan 670 (1271) tarihinde bir pazartesi günü tamamlandı.

Kendi alanlarında büyük önemi olan bu kitapların peşpeşe yazılmasının bazı mühim sebepleri olmalıdır. Bunu anlayabilmek için, o günün genel görüntüsünü ve şartlarını gözden geçirmek bize bazı ipuçları verebilir. İslâm ümmeti, Nevevî'nin yaşadığı VII. (XIII.) yüzyılda birtakım karışıklıkların ve fitnelerin içine düşmüştü. İslâm düşmanları, ümmet coğrafyasını dört bir yandan kuşatmış, içte ve dışta olumsuz bir ortam hüküm sürmeye başlamıştı. Bir taraftan müslümanlara vahşice saldıran Haçlı orduları, öte yandan Tatar akınları İslâm dünyasını kasıp kavurmaktaydı. Müslümanların bir kısmı servet ve şehvet peşine düşmüş, farzları, vâcipleri ve İslâm'ın prensiplerini yerine getirmekten uzaklaşmış, yapmaları gereken vazifeleri ihmal etmiş bir haldeydi. Diğer bir kısmı ise tasavvufa ve zühde yöneldikleri iddiasıyla, dünyadan yüz çevirmiş, sanki dünyada hiçbir sorumlulukları yokmuş gibi hareket ediyorlardı. Bir başka grup da çeşitli yörelerde düşmanlara karşı cihadı sürdürme azim ve gayreti içindeydi.

İmam Nevevî, gerçek ilim ehlinin önde gelenlerinden biri olarak, böyle bir zamanda ve bu şartlarda ne yapılması gerektiğini, âlimlerin mesuliyetinin büyüklüğünü iyi biliyordu. İçinde yaşadığı topluma ve İslâm ümmetine karşı sorumluluğunu yerine getirme şuuruyla hareket ediyordu. Ona göre, dünyanın en uyanık kişileri, Allah'a karşı ibadetlerini ve kulluk vazifelerini yapmanın bilincine varmış kimseler olmalıydı. O halde yolun en doğru olanını bulmak ve hakikate ulaşmak için, Allah'ın Kitab'ını ve Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetini iyice bilmek ve bu iki kaynağa sımsıkı sarılmak gerekmekteydi.

Nevevî, kendi zamanında gerçek ilim adamı haysiyetiyle İslâm'ın sancaktarlığını yaparak, dinin hakikatini ve güzelliklerini ortaya koymayı, İslâm'ın

hayat, cihad, şefkat, merhamet ve müsâmaha dini oluşunu bir kere daha gözler önüne sermeyi, tasavvuf ve zühdü Kur'an ve Sünnet'teki gerçek yerine oturtmayı kendisi için vazife bildi. Bunu yaparken, her türlü eziyete katlanmayı, karşısına çıkacak engelleri aşmayı, kötülerin kınamasına aldırmamayı da hayat düsturu edindi. İnandığı hakikatleri bizzat hayatında uygulayarak, insanlara en güzel örnek oldu.

İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*'i, dindarlık iddia eden bazılarının yaptığı gibi, insanları yanlış yorumlanan bir tasavvuf ve zühd anlayışına, cihadı terketmeye, dünyadan yüz çevirmeye davet etmek için yazmadı. Bunun tam aksine Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu bir hayatı bütün unsurlarıyla bilip yaşamaya, düşmanlar ve sapıklarla cihada, hakkı ve adaleti toplumda hakim kılmaya, kişiyi Allah'a yakınlık derecelerinin en yükseğine çıkarmaya, iyilikleri emir ve kötülüklerden nehiy konusundaki naslara ve bu nasların gerektirdiği hayat tarzına sımsıkı bağlanmaya davet etmek için kaleme aldı. O, bu kitabıyla, Kur'an ve sünnetin ışığında yaşanması gereken bir hayatın yollarını gösterdi. Fert, aile, cemaat ve cemiyet planında uyulması gereken ana prensipleri, büyük bir maharet, üstün bir anlayış ve kavrayışla, âyet ve hadis temeline oturttu. Böylece hem dînî hayattan uzaklaşanlara, hem de tasavvuf ve zühd yoluna sülûk ettikleri iddiasıyla sapıklık ve bid'atlara düşenlere hakkı ve doğruyu gösterdi. İfrat ve tefrite düşmeksizin iddiasız, riyasız, gösterişsiz bir İslâmî yapılanmanın yol ve yönteminin nasıl olması gerektiğini, ana başlıklar, alt birimler, âyet ve hadislere dayalı bilgiler halinde bu kitapta ortaya koydu. Kur'an temeline dayalı sünneti ihya ederek, hakikatın önüne set çekmek isteyen bâtılı ve bid'atı, hatayı ve yanlışı ortadan kaldırmayı hedefledi.

Telif edildiği günden bu yana *Riyâzü's-sâlihîn*, İslâm dünyasının her yerinde, âlimlerin, ilim tâliplerinin, vâiz ve hatiplerin ve nihayet hadis okumak isteyen hemen her müslümanın âdeta el kitabı oldu. Böylece bu güzel eser, müellifinin arzuladığı hedefe ulaştı.

B. Nevevi'nin Riyâzü's-sâlihîn'i Yazarken Gözettiği Prensipler

İmam Nevevî, kitabını yazarken bazı prensipler gözettiğini eserinin önsözünde belirtir. Buna göre *Riyâzü's-sâlihîn*'in başlıca özellikleri şunlardır:

* İnsanlara dünya ve âhiret saâdetini kazanma yollarını gösterecek, zâhirî ve bâtinî edepleri elde etmelerini sağlayacak, iyiyi ve güzeli teşvik, kötüden ve çirkinden uzaklaşmayı temin edecek sahih hadislerden oluşan muhtasar bir kitap olacaktır.

* Sahih hadis kaynakları olarak şöhret kazanmış kitaplardan seçilen, mâna ve mahiyetleri açık, delâletleri kesin hadisleri ihtiva edecektir.

* Konuların baş tarafında ilgili âyetlere yer verilecektir.

* Açıklanmasına ihtiyaç duyulan bazı kelime ve terimler kısaca açıklanacaktır.

* Her hadisten sonra, o hadisin hangi kitaptan alındığı belirtilecektir.

* Hayır ve iyilikleri özendirici, kötülük ve çirkinlikleri engelleyici nitelikte hadisler olmasına özen gösterilecektir.

* Hadislerin senedinde sadece sahâbî ravinin adı verilecektir.

* Gerektiğinde bazı hadislerden sonra, o hadisin sıhhat açısından durumuna, bazan da ravilerinin haline işaret edilecektir.

* Muhtevânın dînî ve ictimâî nitelikte olmasına özen gösterilecektir.

İmam Nevevî, kitabının başından sonuna kadar bu prensiplere bağlı kalmaya itina gösterdi.

C. Tertibi

Riyâzü's-sâlihîn, 18 temel bölüm ile bunların alt birimleri diyebileceğimiz 372 babtan meydana gelir. Bazı baskılarında kitap sayısı 20'ye çıkarılırken, bazılarında da kitap adına yer verilmez; sadece bab adları zikredilir. Eserin 656 babdan oluştuğu yönündeki bilgiler doğru olmasa gerektir. Çünkü hiç bir tab'ında bu sayıya yaklaşan bir sıralama görülmez. Kitaplardan bazısı bir kaç hadisten ibaretken, bazıları yüzlerce hadisi kapsar.

Riyâzü's-sâlihîn'in ihtiva ettiği bölümler ve hadis sayıları şöyledir:

1. Kitâbü Makâsidi'l-ârifîn (1-681)
2. Kitâbü'l-Edeb (682-728)
3. Kitâbü Edebi't-taâm (729-779)
4. Kitâbü'l-Libâs (780-814)
5. Kitâbü Âdâbi'n-nevm ve'l-idticâ ve'l-kuûd ve'l-meclis ve'l-celîs ve'r-rü'yâ (815-845)
6. Kitâbü's-Selâm (846-895)
7. Kitâbü İyâdeti'l-merîz ve teşyi'i'l-meyyit ve's-salâti aleyhi ve huzûri defnihî ve'l-mekri inde kabrihî ba'de defnihî (896-957)
8. Kitâbü Âdâbi's-sefer (958-992)
9. Kitâbü'l-Fezâil (993-1270)
10. Kitâbü'l-İ'tikâf (1271-1273)
11. Kitâbü'l-Hac (1274-1287)
12. Kitâbü'l-Cihâd (1288-1378)
13. Kitâbü'l-İlm (1379-1395)
14. Kitâbü Hamdillahi teâlâ ve şükrihi (1396-1399)
15. Kitâbü's-Salât alâ Resûlillahi *sallallahu aleyhi ve sellem* (1400-1410)
16. Kitâbü'l-Ezkâr (1411-1467)
17. Kitâbü'd-Deavât (1468-1513)
18. Kitâbü'l-Umûri'l-menhiyyi anhâ (1514-1900)

D. Hadislerin Güvenilirliği

İmam Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*'e aldığı hadislerin çoğunu *Kütüb-i Sitte* diye bilinen ve sünnî mezheplerce en sahih hadisleri ihtiva ettikleri kabul edilen, Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'leri ile Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinden seçti. Bunların dışında kalan az sayıdaki hadisleri de,

Mâlik'in *Muvatta'*ı, Ebû Bekir el-Humeydî'nin *el-Cem' beyne's-Sahîhayn'*i, Ahmed İbni Hanbel'in *Müsned*'i, Hâkim'in *Müstedrek*'i ve Dârîmî ile Dârekutnî'nin *Sünen*'lerinden aldı.

Nevevî, hadislerin metinlerini bu kaynaklardan aynen nakletmeye büyük özen gösterdi. Ancak çok uzun hadisleri bazan **ihtisar** etti; az da olsa bir kısmını lafzan değil **mâna ile rivayet** etti; ya da kendisinin elinde bulunan nüshadaki hadisi esas aldığı için, bir kelimenin yerini eş anlamlı bir başka kelimenin aldığı oldu. Onun yaptığı bu işleri, ancak hadislerin lafizlarını ve bu lafizların delâlet ettiği mâna ve maksatları iyice bilen, anlamları bozacak değişikliklerden hakkıyla haberdar, kelimeler arasındaki anlam farklılıklarının inceliklerine vâkıf, din ilimlerinde ve bilhassa dil ve hadis ilmi alanında otorite olan âlimler yapabilirdi. Ama Nevevî, kendisinden sonra yaşayan bütün büyük âlimlerin ittifakla belirttikleri üzere, bu nitelikleri kendisinde bulunduran bir kimseydi.

Nevevî'nin kitaplarından hadis aldığı müellifler, Buhârî ve Müslim başta olmak üzere, eserlerinde pek çok mükerrer rivayete yer verirler. Özellikle Buhârî, kitabının çeşitli yerlerinde bir hadisi çoğu kere farklı lafizlar ve ayrı senedlerle zikreder. Müslim ise, bir hadisin sened ve metin farklılıklarını aynı yerde belirtmeye özen gösterir. Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn'*e bu hadislerden herhangi birini alırken, o rivayetin ne sened ne de lafiz farklarına işaret etmedi. Bu durum Nevevî ve kitabı için bir kusur sayılmaz. Çünkü o böyle yapacağını açıkça ifade etmiştir. Ancak kaynaklarına sadece ismen atıfta bulunmakla yetindiği hadislerin sonunda, bazı kere rivayet ettiği lafzın kime ait olduğunu belirtir. Fakat çok kere bunu da gösterme ihtiyacı duymaz.

Nevevî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin *Sünen*'lerinden aldığı hadislerde, bu müelliflerin ilgili hadisleri değerlendirmesini aynen nakletmekle yetinir. Kendisi bunlara bir ilavede bulunmaz. Oysa, meselâ Tirmizî'nin **"hasen"** olarak değerlendirdiği bir hadisi, bazı kere muhaddislerin öyle saymadığı, yahut Ebû Dâvûd'un hakkında söz söylemeyip **"sükût ettiği"** bir rivayeti bazan delil olarak kullanmayı uygun görmedikleri bilinmektedir. Bu sebeble, *Riyâzü'-sâlihîn*'de bazı zayıf rivayetler bulunduğunu söyleyenler olmuştur.

Abdülfettâh Ebû Gudde, *Riyâzü's-sâlihîn'*deki hadisleri sıhhat açısından tedkik ederken değil, fakat bakarken zayıflığı kesin olan üç hadise rastladığını söyler. Bu ifade, sanki tedkik edilirse, sayının daha çok olabileceği intibaını uyandırmaktadır.

Nâsırüddîn el-Elbânî, neşre hazırladığı *Riyâzü's-sâlihîn*'e yazdığı mukaddimede, müellif Nevevî'nin sahih rivayetlerden bir kitap te'lif ettiğine dair ifadesinin, hadislerin büyük eskeriyetine işaret ettiğini, fakat bütün hadisleri kapsamadığını söyler. *Riyâzü's-sâlihîn*'de bazı zayıf ve münker rivayetler bulunabileceğini önceden düşündüğünü, fakat onların bu kadar olacağını zannetmediğini, yaptığı hassas tedkik ve tahkik sonucunda tahmininin üstünde bir sayıya ulaştığını belirtir. Zayıf saydığı hadislerin numaralarını vererek bu sayıyı 64'e çıkarır. Fakat verdiği numaralardan bir kısmının mükerrer olduğunu belirtmez. Zayıf saydığı bazı hadisleri de, sahih hadislere tahsis ettiği *Silsiletü ehâdîsi's-sahîha* adlı eserinde güvenilir rivayetler arasında zikreder, bu da Elbânî için bir çelişki teşkil etmektedir.

Netice itibariyle o, 55 hadisi zayıf saymaktadır. Tabii bu durum Elbânî'nin kendi şahsî değerlendirmesi olup, bu görüşü paylaşan başka bir şahıs veya bir kitap söz konusu değildir.

*Riyâzü's-sâlihîn'*in elde mevcut güzel neşirlerinden birini hazırlayan Şuayb el-Arnaût da, kendisinin şahsî tedkiki ve değerlendirmesine dayanarak, Nevevî'nin kitabına sadece sahih ve hasen hadisleri alma konusunda hassas davranmasına rağmen, 46 hadisi sened yönünden zayıf gördüğünü, bu zayıflığı herhangi bir tarik ile güçlendirme imkânı bulamadığını söyler. Bunlardan ayrı olarak sened yönünden zayıf bulduğu 51 hadisin başka tariklerle takviye edildiğini veya şâhidlerinin bulunduğunu ifade eder. Daha sonra da, *"Riyâzü's-sâlihîn'*de 46 zayıf hadisin bulunması, bu büyük kitabın değerini düşürmeyeceği gibi, bu kadar çok sayıda sahih hadis rivayetini içine alan eserin şanına da halel getirmez"der. Şuayb el-Arnaût da Elbânî gibi bu şahsi iddiasına kendinden önce yaşayan hiçbir âlimden delil getirme ihtiyacı duymamıştır. Biz, burada zayıf hadisin de netice itibariyle hadis olduğunu, onun bir çok çeşidinin bulunduğunu, bunlardan bazısıyla amel edildiğini, **zayıf** ile **mevzû** (uydurma) rivayeti birbirine karıştırmamak gerektiğini bir kere daha hatırlamalıyız.

Bu konuyu bitirirken *Riyâzü's-sâlihîn'*de yer alan hadislerin, tamamına yakınının sahih ve hasen rivayetlerden meydana geldiğini, zayıf hadislerinin de kullanılamayacak derecede **zayıf** (merdûd) rivayetler olmadığını söyleyebiliriz.

Esasen eserdeki hadislerin büyük çoğunluğunu **"müttefekun aleyh"** hadisler oluşturur. *Riyâz'*daki mükerrer hadislerin sayısı, bizim tesbitimize göre 265'tir. Yani 265 hadis, birden fazla, bazıları bir kaç defa olmak üzere tekrar edilmektedir. Genel olarak, bir ahlâk ve âdâb kitabı niteliği taşıyan *Riyâzü's-sâlihîn'* in, bu kadar üstün vasıflı hadisleri bir araya getirmesi, ona benzeri eserler içinde ilk sıralarda bir yer kazandırmıştır.

E. Şerhleri

*Riyazü's-sâlihin'*in, İslâm dünyasının her yerinde en çok okunan kitaplardan biri olduğuna daha önce işaret etmiştik.

İçindeki kitap ve babların mükemmel sıralanışı, ilgili âyet ve hadislerin aynı mükemmellikle dizilişi, eserin okunmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmış, ona olan alâkayı artırmış ve hatta çoğu zaman tamamının ezberlenmesini sağlamıştır. Ayrıca, esere kaynaklık teşkil eden meşhur hadis kitaplarının her birine çeşitli nitelikte pek çok şerh yazılmıştır. İşte bu sebeblerle *Riyâzü's-sâlihîn*'e uzun süre herhangi bir şerh yazılma ihtiyacı hissedilmemiştir. Fakat daha sonraki dönemlerde esere birkaç şerh yazılmıştır. Bunlar hakkında kısa da olsa bilgi vermek faydalı olur kanaatindeyiz.

1. DELILÜ'L-FÂLIHÎN LI TURUKI RIYÂZÜ'S-SÂLIHÎN

*Riyâzü's-sâlihîn'*in bu önemli şerhi, Muhammed İbni Allân tarafından yapılmıştır. Bu, *Riyâz'*a yazılan ilk şerh olma özelliğine de sahiptir. 996 (1588) yılında Mekke'de doğan ve 1057'de (1647) yine bu mübarek beldede vefat eden İbni Allân'ın 60'ın üzerinde eseri vardır. Bu eserlerin her biri, kendi sahasında öneme sahiptir. İmam Nevevî'nin eserleri kısmında belirtildiği üzere, onun *el-Ezkâr'*ını da yine İbni Allân şerhetmiştir.

İbni Allân, *Riyâzü's-sâlihîn'*i şerhederken, klasik hadis şerhciliğinin bütün unsurlarını yerine getirmeye özen gösterir. Anlamlarında kapalılık bulunan kelime ve tabirleri açıklar, bunların dilde kullanılan çeşitli şekillerine işaret eder. Yer yer gramer özelliklerini de göstererek, okuyucunun hadis metinlerini anlamasını kolaylaştırır. Babların başında geçen âyetleri çoğu kere kısaca açıklayarak, onların konuyla, başka hadislerle olan ilişkilerine dikkat çeker. Her hadisi, tekrar da edilmiş olsa, kâfi miktarda şerhetmeyi ihmal etmez. İhtiyaç görülen yerde, açıkladığı hadisin rivayet farklarına işaret eder.

Hadisin ravisi olan sahâbî hakkında ilk geçtiği yerde kısa bilgiler verir. Hadislerden elde edilebilecek hükümleri ortaya koymaya çalışır ve bunu yaparken fikhî konularda kendi mezhebini, Şâfiîliği esas alır. Hadisleri şerhederken, onun faydalandığı eserlerin öncelikle Şâfiî âlimlerin kitapları olacağı tabiîdir.

Nitekim, yapılacak bir karşılaştırma, İbni Allân'ın, öncelikle *Sahîh-i Buhârî* şârihlerinden İbni Hacer'in büyük eseri *Fethu'l-bârî*'den, yine Buhârî'nin eserinin bir başka şârihi Kastallânî'nin *İrşâdü's-sârî*'si ile *Sahîh-i Müslim*' in en kıymetli şerhlerinden biri olan İmam Nevevî'nin *el-Minhâc*' ından önemli ölçüde faydalandığını ortaya koyar. İbni Allân, bu eserlerden topladığı bilgileri kendi zamanının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak eserine aktarır.

Delîlü'l-fâlihîn, Kahire'de, ilk defa sekiz cilt (1347/1928), sonra da dört cilt (1385/1966) halinde neşredildi. Daha sonraları bu neşirlerin pek çok ofset baskıları da yapıldı.

2. Şerhu Riyâzü's-sâlihîn

Günümüz müelliflerinden el-Hüseynî Abdülmecid Hâşim'in bu eseri, *Riyâzü's-sâlihîn*'in kısa bir şerhinden ibarettir. Anlaşılmasında zorluk çekilen kelimeler **"el-luga"** başlığı altında açıklanmakta, ikinci olarak da **"el-ma'nâ"** başlığı ile hadisin mahiyeti kısaca özetlenmektedir, bazı hadislerden anlaşılabilecek hükümlere de işaret edilmektedir. Kitapta âyetlerle ilgili hiç bir açıklamaya rastlanmadığı gibi, hadislerin tahrici, rivayetlerin tahkîki veya farklılığı gibi konulara da girilmemektedir. *Riyâzü's-sâlihîn*'i okuyacak talebeler düşünülerek hazırlanmış bir çalışma olduğu söylenebilir. Eser 2 cilt halinde neşredilmiştir.

3. Nüzhetü'l-müttakîn şerhu Riyâzü's-sâlihîn

Bu eser, Mustafa Saîd el-Hın, Mustafa el-Buğâ, Muhyiddin Mestû, Ali eş-Şorbacı ve Muhammed Emin Lutfî'den müteşekkil beş kişilik bi komisyonca hazırlanmış olup, *Riyâzü's-sâlihîn*'in kısa şerhlerinden biridir. İki cilt halindeki kitabın, ilki Beyrut'ta 1397 (1977) senesinde olmak üzere bu güne kadar yirmiye yakın tab'ı yapılmıştır.

Kitaba yazdıkları önsözde, *Riyâzü's-sâlihîn* bulunmayan bir müslüman evinin neredeyse kalmadığını, mektep, medrese ve enstitülerde bu kitabın okutulup inceleme konusu yapıldığını belirten şârihler, İbni Allân'ın şerhinin, kendi zamanının şartları gözetilerek yazılmış uzun bir şerh olduğunu ifade ederler. Kendilerinin yaptığı bu şerhin, ihtiyacı karşılayacak miktarda ve zamanın sosyal hâdiselerine cevap verici nitelikte, kısa, çağdaş eğitim tekniğine uygun, öğretim müesseselerinde okutulabilecek, öğretmen ve öğrencilerin hadisleri anlamasına yardım edecek bir eser olduğunu söylerler. Böylece onlara göre, *Riyâzü's-sâlihîn*'den faydalanma imkânı sağlanacak, eser daha da yaygınlık kazanacak, sünnetin hakikatlerini öğrenip kavrayanlar çoğalacaktır.

Nüzhetü'l-müttakîn'in bazı özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

* *Riyâzü's-sâlihîn*'deki âyet ve hadislerde geçen bazı garîb kelime ve tabirler açıklanmıştır.

* Hadislerin sonunda, alındığı kaynakların kitab ve bab adlarına işaret edilmiştir.

* Her hadisin sonunda, bu hadisten anlaşılabilecek hükümlerin neler olduğuna kısaca işaret edilmiştir.

Muhtevâsı işte bu üç nitelikten ibaret olan şerhte, müelliflerin yukarıda anılan hedefleri gerçekleştirdiklerini söylemek imkânına ne yazık ki sahip değiliz. Kanaatimizce bu eser, yaygın okuyucu kitlesi yerine, sadece belli seviyedeki kişileri ve özellikle *Riyâzü's-sâlihîn*'i derslerde takrir eden talebeleri hedef almış olup, bu açıdan bakılınca faydadan hâlî olmayan bir çalışmanın ürünüdür.

Nüzhetü'l-müttâkîn'in sonuna, hadisleri rivayet eden sahâbîlerin kısa hayat hikâyeleri alfabetik olarak yazılmıştır. Ayrıca hadislerin tahricinde faydalanılan eserlerin müellifleri hakkında özet bilgi sunulmuş, *Riyâzü's-sâlihîn*'de geçen hadislerin alfabetik fihristi ilave edilmiştir.

4. Menhelü'l-vâridin şerhu Riyâzü's-sâlihîn

Merhum Subhî es-Sâlih'in (ö. 1407/1986) eseridir.

Bu eser, adına bakılarak *Riyâzü's-sâlihîn* üzerine yazılmış bir şerh olduğu hissi uyandırıyorsa da, incelenince görüleceği gibi, şerh olmayıp, sistemli ve emek mahsulü bir neşir niteliğindedir. Kitabın başında 25 sayfadan ibaret faydalı bir mukaddime yer alır. Subhî es-Sâlih'in bu çalışmada yaptığı, sağlıklı bir metin ortaya çıkarmak, âyet ve hadislerde geçen garîb kelime ve terimlerin anlamlarını dipnotlar halinde açıklamak, şahıs ve yer isimlerinin doğru tesbitini yapmak ve kelimeleri yer yer nahiv yönünden incelemekten ibarettir. Bunlar dışında, özellikle hadislerin muhtevalarına yönelik herhangi bir açıklama, değerlendirme ve hadislerden hüküm elde etme gibi özellikler bu çalışmada görülmez.

Subhî es-Sâlih'in, *Riyâzü's-sâlihîn* şerhinde yaptığı en önemli hizmetlerin başında, eserin sonunda yer alan 10 ayrı konudaki fihristler gelir. Bunlar arasında, dînî, ictimâî ve kültürel konu başlıklarını ihtiva eden ve hangi hadislerin bunlara delâlet ettiğine işaret eden fihrist, başka eserlerde pek rastlamadığımız faydalı bir çalışmadır. Eserde anlamı kapalı bulunarak açıklanmış olan kelimelerin de harf sırasına göre bir fihristinin verilmiş olması, okuyucu için büyük kolaylık sağlamaktadır. Müellif bunu yaparken, sayfa yerine hadis numaralarını vererek okuyucunun zaman kaybını da büyük ölçüde önlemiştir.

Bunlar dışındaki fihristlerin her biri, ilgili olduğu alan açısından okuyuculara kolaylıklar sağlayıcı niteliktedir.

Menhelü'l-vâridîn'in ilk tab'ı, Beyrut'ta 1970 senesinde gerçekleştirilmiş ve bugüne kadar pek çok defalar tab' olunmuştur.

F. Muhtasarları

1. *Riyâzü's-sâlihîn*'in bilinen ilk muhtasarı Yûsuf İbni İsmâîl en-Nebhâni (ö.1350/1931) tarafından yapılmış olup, *Tehzîbü'n-nüfûs fî tertîbi'd-dürûs* adını taşır. Bu ihtisar, Buhârî ve Müslim'in müşterek rivayetlerinden 800 kadar hadisi ihtiva etmektedir. Eser, 24 bab içinde 120 dersi kapsar. Nebhânî'nin bu ihtisarı ilk olarak 1329/1911 senesinde Mısır'da yayımlanmış, daha sonra Dımaşk ve Beyrut'ta çeşitli defalar tab' olunmuştur.

Bunun dışında iki çalışmaya daha işaret etmek yerinde olur.

2. Sâlih Ahmed Rızâ, *Kutûf min riyâzi's-sünne* (Dirâse tahliliyye li ehâdîs muhtâra min kitâbi Riyâzi's-sâlihîn) adlı eserinde, *Riyâzü's-sâlihîn*'den seçtiği bazı hadisleri, ilmî araştırma metoduna uygun tarzda inceleyip değerlendirmiştir. Kitabında, önce ele aldığı her hadisin metnini vermiş, hadisin râvisi olan sahâbîyi tanıtmış, hadisin bazı kelimelerini açıklamış, i'rab vecihlerini belirtmiş, edebî özelliklerine işaret etmiş, her hadisi etraflıca açıklamış, geçtiği kaynakları göstermiş ve tahrîcini yapmıştır.

Esasen bu kitabın tam bir ihtisar olduğu da söylenemez.

3. Muhammed Abdülhamîd Mirdâd'ın yaptığı ihtisarın adı, *İthâfül-müslimin fî teshîli ihtisâri Riyâzü's-sâlihîn*'dir. Bu ihtisarda müellif bablarda geçen âyetleri açıklamış, seçtiği hadisleri de kısaca şerhetmiştir. Eser Mısır'da neşredilmiştir.

G. Çeşitli Neşirleri

Riyâzü's-sâlihîn, İslâm dünyasının birçok yerinde, farklı neşirler halinde pek çok defa tab' olunmuştur. İlk defa 1302 (1885) senesinde Mekke'de Emîriye matbaasında tab' olunan eserin bütün baskılarından bahsetmek hem imkânsız hem de gereksizdir. Ancak, neşirleri arasında önemli gördüğümüz bir kaçına işaret etmek faydalı olur kanaatindeyiz.

1. Ahmed Râtib Hamûş neşri

Riyâzü's-sâlihîn ve şerhuhû Künûzü'l-bâhisîn adıyla Dâru'l-fikr (Dımaşk ve Beyrut, 1407/1987) tarafından yayınlanmıştır. Bu isimlendirme bir şerh intibâını veriyorsa da, eserde geçen âyet ve hadislerdeki garîb kelimelerin dipnotlarda açıklanmasının dışında bir ilâve söz konusu değildir. Eserin başında 50 sayfalık bir giriş ile, sonuna eklenen kudsî hadisler, mükerrer hadisler ve muttefekun aleyh (Buhârî ve Müslim'in müştereken rivayet ettiği) hadisler fihristleri okuyucuya kolaylık sağlamaktadır. Ahmed Râtib, daha sonra *Riyâzü's-sâlihîn* için 855 sayfa tutan müstakil bir fihristler cildi hazırlamış ve eser neşredilmiştir. Bu çalışma, gerçekten bir çok açıdan faydalı ve günümüzün gelişen araştırma tekniklerine uygun, araştırıcılara büyük kolaylık sağlayan bir nitelik taşır. Bu fihrist 12 ayrı konuda yapılmış fihristlerden teşekkül etmektedir. Yukarıda sayılanlara ilâve olarak, *Riyâzü's-sâlihîn* ravilerinin kısa biyografileri, *el-Mu'cemü'l-müfehres* sistemi üzere yapılmış *Riyâzü's-sâlihîn* hadisleri kelime fihristi (mu'cemü elfâzi'l-hadîs), şahıs, müellif, kitap, kabîle, topluluk, yer isimleri fihristleri bunların en önemlileri sayılır.

2. Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî neşri

Riyâzü's-sâlihîn'in emek mahsulü neşirlerinden biridir. Elbânî, esere yazdığı mukaddimede, *Riyâzü's-sâlihîn*'de bulunan zayıf hadislerden bahseder ve bunların numaralarını verir. Bunu yaparken, kendi şahsî incelemelerine ve değerlendirmelerine dayanır. Bu şekildeki hadislerin sayısı ona göre 55'tir. Elbânî ve Şuayb el-Arnaût'un bu yöndeki değerlendirmelerine daha önce işaret edilmişti (bk. s. 72-73).

3. Şuayb el-Arnaut neşri

Bugüne kadar 20'den fazla tab'ı yapılmış, önemli neşirlerden biridir. Hadislerin tahkik, tahric ve ta'liki yapılmıştır. Bu eserin mukaddimesinde de, *Riyâzü's-sâlihîn*'deki zayıf hadislerle ilgili şahsi değerlendirmelerden yukarıda söz edilmişti.

4. Abdülazîz Rebâh ve Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk neşri

Şuayb el-Arnaût'un kontrolünden geçen ve bugüne kadar 15'in üstünde baskısı yapılan bu neşirde, hadislerin kaynakları sadece cilt ve sayfa numaralarıyla verildiği için, atıf yapılan baskılara sahip olmayanların istifadesi zordur. Çok yerde rivayet farklılıklarına işaret edilmiş olması, garîb lafızların dipnotlarda açıklanması, sûre ve âyet numaralarının metin içinde verilmesi, bu neşrin faydalı yönleridir.

5. Dârü'l-hayr neşri

Bir ilim heyeti tarafından hazırlandığı belirtilen bu neşrin en önemli özelliği, İbni Allân'ın *Delîlül-fâlihîn* adlı yukarıda tanıttığımız şerhinin son derece kısaltılmış bir özetinin, dipnotlar halinde verilmiş olmasıdır. Bu yönüyle oldukça faydalı bir neşir sayılabilir.

6. Fâruk Hamâde neşri

Riyâzü's-sâlihîn'in son zamanlarda hazırlanmış güzel neşirlerinden biridir. Neşre hazırlayan Fâruk Hamâde, Rabat'taki V. Muhammed Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sünnet ve İlimleri Kürsüsü profesörlerindendir. Eserin ilk baskısı 1409/1988 senesinde yapılmıştır.

Bu neşirde, âyet ve hadislerin tahkik, tahric ve ta'liki yapılmış ve her biri dipnotlar halinde gösterilmiştir. Hadislerin kaynaklarına işaret edilirken, önce cilt ve sayfa numaraları verilmiş, sonra da parantez içerisinde alındığı kaynaktaki kitap ve bab adı gösterilmek suretiyle, herkesin kolaylıkla faydalanabileceği bir sistem geliştirilmiştir.

Anlamları kapalı olan kelime ve tabirler açıklanmış, hadislerin delâlet ettiği önemli hükümlere de zaman zaman yer verilmiştir. Bu özellikleriyle eser, istifadesi kolay ve yaygın olan neşirlerin ön sıralarında yer alır. Bütün bu iyi özellikleri yanında, ne yazık ki imlâ hatalarının çokluğu eser için bir kusur teşkil etmektedir.

Biz, sistematiği açısından tercümemizde bu baskıyı esas aldık.

Riyâzü's-sâlihîn'in bunlar dışında da neşirleri olduğu şüphesizdir. Başta da ifade ettiğimiz gibi, biz görebildiklerimiz arasında önemli bulduklarımıza işaret etmekle yetindik.

H. Tercümeleri

Riyâzü's-sâlihîn'in, Türkçe'ye bir kaç ayrı tercümesi yapılmıştır. Bunların ilki, Hasan Hüsnü Erdem (1 ve 2. ciltler Kıvamüddin Burslan ile birlikte) tarafından yapılan ve Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasında 3 cilt olarak neşredilen tercümedir. Eser, daha sonra Mehmet Emre, Sıtkı Gülle, Salih Uçan ve İhsan Özkes tarafından da tercüme edilmiş ve çeşitli yayınevleri tarafından neşredilmiştir. İhsan Özkes'in tercümesi hadislerin kısa açıklamalarını da ihtiva etmektedir. Diğer tercümelerin hepsi sadece hadis metinlerinin Türkçeleştirilmesinden ibarettir.

Riyâzü's-sâlihîn, başka dillere de tercüme edilmiştir. Bizim tesbit edebildiğimiz kadarıyla, İngilizce'ye iki ayrı tercümesi yapılmıştır. Bunlardan biri Abdur Rehman Shad tarafından iki cilt halinde yapılan tercüme olup, (Lahore – Pakistan l988) neşredilmiştir. Diğeri de S.M. Madni Abbasi tarafindar yapılan yine iki cilt halindeki tercüme olup, (Riyadh bty.) o da yayınlanmıştır.

Riyâzü's-sâlihîn'in Fransızca'ya yapılan tercümeleri de vardır. Bunlardan biri Saîd Al-Laham tarafindan yapılmış olup (Dar el-Fiker, Beyrouth - Liban, l991) neşredilmiştir. Bir başka tercüme de Fawzi Chaban tarafindan yapılanı olup, o da (Dar al-Kutub al-Ilmiyah, Beyrouth - Liban bty.) iki cilt halinde neşredilmiştir.

Riyâzü's-sâlihîn'in daha başka dillere yapılmış tercümelerinden söz edilmekte ise de biz bu konuda herhangi bir bilgi ve belgeye rastlayabilmiş değiliz.

Kaynaklar

Abdülmevcûd Muhammed Abdüllatîf, *Keşfu'l-lisâm an esrâri tahrîci hadîsi Seyyidi'l-enâm*, I-II, Kahire 1404/1984.

Abdülganî Dakr, *el-İmâm en-Nevevî*, Dımaşk 1407/1987.

Abdülganî Abdülhâlık, *Hücciyyetü's-sünne*, Beyrut 1407 (l986).

Abdülkâdir en-Nuaymî, *ed-Dâris fi târîhi'l-medâris* (nşr. Ca`fer el-Hasenî), Kahire 1988.

Ahmed Abdülazîz Kasım el-Haddâd, *el-İmâm en-Nevevî ve eseruhû fi'l-hadîs ve `ulûmihî*, Beyrut 1413/1992.

Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-mekmûn* (nşr. Kilisli Muallim Rifat - Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul 1945-47.

Brockelmann, *GAL, Suppl.* Leiden 1937-1943.

Cemâleddin el-Kâsımî, *Kavâidü't-tahdîs*, Dımaşk l935(1353).

Çakan İsmail.L., *Anahatlarıyla Hadis*, İstanbul l982,

İbn Aşûr, *Makâsıdu'ş-şerî'a* (trc. Mehmet Erdoğan-Vecdi Akyüz), İstanbul 1988.

İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü'ş-Şâfi`iyye* (nşr. Abdülalîm Han), Beyrut 1407/1987).

İmam eş-Şâfiî, *er-Risâle* (nşr. A. M. Şâkir), Kahire 1940/1358.

İsnevî, *Tabakâtü'ş-Şâfi`iyye* (nşr. Abdullah el-Cübûrî), Riyad 1400/1980.

Karâfî, *el-İhkâm* (nşr. Ebû Gudde), Halep 1967.

Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zünûn* (nşr. Kilisli Muallim Rifat - Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul 1360-62/1941-43.

Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn*, Dımaşk 1376-81/1957-81.

Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Kahire 1387.

Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas) Beyrut 1973-74.

M. Lokman es-Selefî, *İhtimâmü'l-muhaddisîn bi nakdi'l-hadîs seneden ve metnen*, Riyad 1487/1987.

Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, I-X, Kahire 1359.

Muhammed Zekeriyyâ Kândehlevî, *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvattai Mâlik*, Beyrut 1410-1989.

Mustafa es-Sibâî, *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşrî'i'l-İslâmî*, Kahire 1961.

Müneccid, *Mu`cemü'l-müerrihîne'd-Dımaşkıyyîn*, Beyrut 1978.

Serkis, *Mu`cemü'l-matbû`âti'l-arabiyye ve'l-mu`arrebe*, Kahire 1928-30.

Sübkî, Tabakâtü'ş-Şâfi`iyyeti'l-kübrâ (nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî ve Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire 1383-96/1964-75.

Süyûtî, *el-Minhâcü's-sevî fi tercemeti'l-imâm en-Nevevî* (nşr. Ahmed Şefîk Demc), Beyrut 1408/1988.

Süyûtî, *Miftâhu'l-cenne fi'l-ihticâc bi's-sünne*, 1402 (baskı yeri yok),

Shad, Abdur Rehman, *Riyâd as-sâlihîn*, Lohore-Pakistan, 1988 (Muhammed İkbal Sıddîkî'nin önsözü, s. IX-XIV).

Tâhir el-Cezâirî, *Tevcîhü'n-nazar ilâ usûli'l-eser*, Kahire 1910/1328.

W. Heffening, "Nevevî", *İslam Ansiklopedisi*, IX, 222-223.

Zebîdî, *Tâcü'l-`arûs*, nvy maddesi.

Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58.

Ziriklî, *el-A`lâm* Beyrut 1984.

???? ??????????

?????

?????? ??? ????? ???? ?? ??? ??????

????????

631 – 676 ??

???? ????? ????????
???? ?????
???? ??? ??????
???? ??????
???? ???? ?????
???? ??????
???? ????? ??????
???? ???? ?????

???? ???????
???? ????????
???? ????
???? ??????
????? ??????
????? ??? ???? ????? ?????
????? ?????? ??? ???? ???? ??? ???? ???? ????
???? ???????
???? ???????
???? ?????? ?????? ????
???? ????????? ??????
???? ?????????
???? ???? ?? ???? ???? ????? ??????? ?? ?????

???????? ??????

?????? ???????? ???????? ???? ???????:

??? ?????: ????? ???????

?????? ???????

?????: 1997

?????: ???? ????????

????????? ??????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ????????? ???????? ?????
??????????? ?????????? ??????? ?????????? ????????????? ??????????? ??????? ?????????
???????????????? ??????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ????????????? ??? ????? ????????
??????????? ???????????????? ?????????? ??????????? ???????????? ?????????? ???????????
????????????? ????????? ??? ?????????? ????????????? ??????? ?????????? ?????????? ?????
?????????? ????????? ????? ?????????? ???????????????? ????? ????? ???? ????????? ??????????
????????????. ???????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????. ????????? ???? ???
???? ?????? ???? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ???? ?????????? ????????
??????????? ??????????? ??????????? ????????? ????? ??????? ??????????? ?????????? ?????
????? ???????. ????????? ????? ?????????? ????????? ??????? ??????? ???????????? ????? ?????
????????? ?????????????. ???? ??????: ?????? ????? ???? ????????: {????? ???????? ????????
????? ????????????? * ??? ?????? ???????? ???? ????? ????? ?????? ????
??????????}[????????: 56-57] ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ?????????
??????????? ????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ????????? ????????????? ?????????
????? ??????? ??? ??????? ????????? ????????? ??????? ?? ???????? ???????? ????????? ????????? ??
??????? ???????. ???????? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????????? ????????? ???????
?????? ???? ??????????. ???? ????? ?????: {?????? ????? ????????? ????????? ?????? ????????????
???? ???????? ????????? ???? ??????? ???????? ????? ???????? ??????? ????????? ????? ?????
???????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????????? ????????? ????????
???????? ??????? ???? ??????? ????????????? ???????? ???? ???? ?????? ????????? ???????
???????? ???????? ???????? ???????????}[????: 24] ???????? ?? ??? ?????? ????????. ?????? ????????
??????????:

??? ??????? ??????? ????????? ????????? ????????? ????????? ????????

???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ???? ????????

???????? ??????????? ??????? ????????? ????? ???????

????? ???? ?????? ?? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ??? ????????? ? ?????? ?????

??????????? ???? ??????? ????????? ???????? ?????????? ????????? ???????? ?????? ????????

????????????? ??????????? ????? ??????? ???????? ?????????? ????? ???????? ????????.

????????? ??????? ??? ??? ?????? ????????? ??? ????????? ???? ???????????: ????????? ?????

???? ???? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ????????? ????????????? ????????????.

????????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ?????????. ?????? ????? ???? ????????:

{????????????? ????? ?????? ?????????} [???????: 2] ?????? ????? ???? ??????? ??????? ??? ????

???? ? ??? ???? ?????: ((??????? ??? ?????? ????????? ??? ????? ????????? ??? ?????? ???????))

???????? ?????: ((???? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????)) ???????? ?????: ((????

????? ????? ????? ????? ???? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ???????? ?? ???????? ????? ????

??????????? ????????)) ??????? ????? ????????? ?????? ???? ????: ((???????? ????? ??????? ????? ????

??????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????)). ????????? ???? ???????? ?????????? ????

??????????? ????????????? ?????????? ????? ??? ???????? ???????? ?????????? ????? ?????????

???????????? ????????? ??????????? ?????????????? ???????? ???????????? ?????????????

????????? ????????? ?????? ????????????: ???? ?????????? ? ???????? ??????????? ?????????

?????????? ??????????? ??????????? ????????? ???????????? ??????????? ? ??????????

?????????? ?????????????? ???????? ????? ???? ????????? ????????????. ???????????? ????? ????
??? ??????? ???? ???????? ???????? ???? ?????????????? ???????? ????? ????????? ????????????
???????????????? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ??????? ??????????
?????????? ??? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????????? ???? ?????????????.
??????? ?????? ??? ????? ???????: ????????? ????????? ??????????: ??????? ?????????? ?????????.
????????? ???? ????? ???? ?????????? ???? ??????? ???????? ???????????? ???? ????? ????????????
???????? ???? ???? ????????? ?????????? ???????????????. ??????? ??????? ????? ?????????
???????? ?????? ??? ???????? ???? ?????????????? ????????????? ????????? ????????????
???????????????? ??????????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ????????? ?????????
????????????? ????????? ????? ??????? ?????????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????????
?????????? ??????????.

MÜELLİFİN MUKADDİMESİ

Bismillahirrahmânirrahîm

Bir tek, mutlak gâlip, sonsuz kudret sahibi, çok bağışlayıcı olan, gönül ehli ve basiret sahiplerine bir hatırlatma, akıl ve düşünce ehline bir ibret olsun diye geceyle gündüzü birbirine katan Allah'a hamdolsun. Allah, yarattığı kullarından bir kısmını seçip, bu dünyada zühd ehlinden kıldı. Onları, emir ve yasaklarını gözetme, devamlı olarak düşünme, öğüt dinleyip sapıklıktan uzak durma, unuttuktan sonra hatırlama ve gafletten sonra uyanma meziyetleriyle donattı. Onları, Allah'a itaatta ve âhirete hazırlıkta, gazabını gerektirecek davranış ve cehenneme girmelerine sebep olacak işlerden sakınmada, zamanın ve şartların değişmesine rağmen güzel hallerini korumada başarılı kıldı.

Hamdin en yücesi, en üstünü, en şümullüsü ve en mükemmeliyle Allah'a hamdederim. Kullarına çok iyilik yapan ve Kerîm olan, onlara çok acıyan ve Rahîm olan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Efendimiz Muhammed*sallallahu aleyhi ve sellem*'in O'nun kulu ve resûlü, sevgilisi ve dostu olduğuna, dosdoğru yola ulaştırıp, en kâmil dine dâvet ettiğine kesinlikle inanırım. Allah'ın salât ve selâmı, onun, bütün peygamberlerin, herbirinin inanmış dostlarının ve diğer sâlih kimselerin üzerine olsun.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Ben, cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum, beni beslemelerini de istemiyorum"** [Zâriyât sûresi (51), 56-57]. Bu âyet, onların ibadet için yaratıldıklarını açıkça ifade eder. O halde onların, yaratılış gayelerine özen göstermeleri, zühd yolunu tutarak dünyanın geçici zevklerinden yüz çevirmeleri gerekir. Çünkü bu dünya geçici bir yurt olup, ebedî kalınacak bir yer değildir. Dünya âhiretin bineği olup, kalıcı bir sevinç ve neş'e yeri de değildir. Ayrılık yeridir; sürekli vatan değildir. Bu sebeple, dünya halkının en uyanıkları, Allah'a en iyi kulluk yapanlardır. İnsanların en akıllı olanları da zâhidler, dünyaya bağlanıp kalmayanlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Dünya hayatı, tıpkı gökten indirdiğimiz bir suya benzer: İnsanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü zînetini takınıp rengârenk süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz gelir de, onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz"** [Yûnus sûresi (10), 24]. Bu anlamda âyetler çoktur. Şâir ne güzel söyler:

Allah'ın son derece anlayışlı akıllı ve zekî kulları vardır
Onlar dünyayı terkettiler ve fitnelerden korktular
Dünyaya bakıp şu gerçeği iyice anladılar
Burası diriler için kalıcı bir vatan değildir
Neticede bu dünyayı bir deniz sayıp
Sâlih amelleri kendilerine gemiler edindiler

Dünyanın hali, bizim halimiz ve yaratılış gayemiz anlattığım gibi olunca, sorumluluk taşıyan herkesin, seçkin ve hayırlı kimselerin izinden gitmesi, olgun akıl ve keskin görüş sahiplerinin yoluna girmesi icap eder. Ayrıca belirttiğim hususlarda hazırlık yapması, uyardığım konulara özen göstermesi gerekir. Bunu elde etmek için her mükellefin girmesi gereken en doğru yol, önce ve sonra gelenlerin efendisi, önden giden ve onları takip edenlerin en seçkini olan Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahih hadisleriyle edeplenmektir. Allah'ın salât ve selâmı onun ve diğer peygamberlerinin üzerine olsun. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"İyilik ve takvâ üzerinde yardımlaşın"** [Mâide sûresi (5), 2]. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* sahîh hadislerinde şöyle

buyurdu: *"Kul, din kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da kulunun yardımcısıdır"* (Müslim, Zikr 37-38; Ebû Dâvûd, Edeb 60; Tirmizî, Hudûd 3). *"Bir hayra öncülük eden kimseye onu yapan gibi sevap vardır"* (Müslim, İmâre 133; Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, İlim 14). *"Bir kimse doğru yola dâvet ederse, ona uyanların sevabı kadar kendisi için de sevap vardır. Bu ona uyanların sevabından bir şey eksiltmez"* (Müslim, İlim 16; Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 15). Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye şöyle dedi: *"Allah'a yemin ederim ki, senin aracılığınla bir tek kişinin hidâyete ermesi, dünya nimetlerinin en kıymetlisine sahip olmandan daha hayırlıdır"* (Buhârî, Cihâd 102, 143; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 34). Bütün bu emirler sebebiyle, sahibi için âhiret yolunun azığı olacak, bâtınî ve zâhirî edepleri kazandırıcı, iyi davranışlara teşviki, çirkin olanlardan uzak durmayı, Allah yolunda gidenlerin edeplerinden olan zühdü, nefis terbiyesini, ahlâkı güzelleştirmeyi, kalp temizliğini ve bunun çarelerini, uzuvları günahlardan korumayı ve sapmalarını önlemeyi, bütün bunların yanında âriflerin amaçlarını gerçekleştirmelerini temin edecek, sahih hadislerden müteşekkil muhtasar bir kitap meydana getirmeyi uygun gördüm.

Bu esere, sahih hadisleri ihtiva eden meşhur kitaplardan, sahihliği sâbit olanlar dışında bir hadis almamaya özen gösterdim. Her konuya Kur'ân-ı Kerîm'den âyetlerle başlamayı, anlamları kapalı olup açıklamaya ihtiyaç hissettiren kelimeleri açıklamayı uygun buldum. Bir hadisin sonunda **"müttefekun aleyh"** dediğimde, bunun anlamı **"Bu hadisi Buhârî ve Müslim müştereken rivayet ettiler"** demektir.

Bu kitap tamamlanınca, buna uymaya özen gösterenleri hayırlara sevkedeceğini, kötülüklerin, yıkıcı ve helâk edici davranışların her çeşidine engel teşkil edeceğini umarım. Bu kitaptan istifade edecek kardeşlerimin bana, ana ve babama, hocalarıma, diğer dostlarıma ve bütün müslümanlara duâcı olmalarını istiyorum. Benim güvenim Kerîm olan Allah'adır. İşimi yalnızca ona havale ederim; dayanağım da sadece O'dur. Allah bana yeter, O ne güzel vekîldir. Kötülüklerden kaçmaya kuvvet, iyilikleri yapmaya kudret, ancak Azîz ve Hakîm olan Allah'ın yardımıyladır.

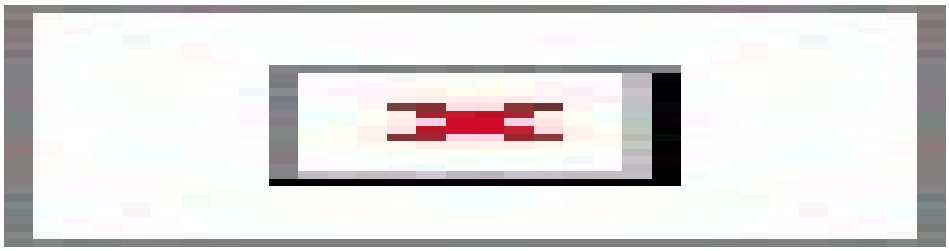

???? ??????? ????????? ??????????

???? ????? ????????

1 - ??? ????????? ?????? ???????

?? ???? ??????? ???????? ???????? ??????? ?????????

İHLÂS VE NİYET GİZLİ VE AÇIK BÜTÜN İŞLERDE, SÖZLERDE VE HALLERDE İYİ NİYET VE İHLÂS

Âyetler

????? ?????? ????? : { ????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ??????????? ???? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ???????? ????? ??????????? }

1. "Onlara sadece şu emredilmişti: Bâtıl dinleri bırakarak yalnız Allah'a yönelip ona itaat etsinler, namazı kılsınlar, zekâtı versinler. İşte doğru din budur." **Beyyine sûresi (98), 5**

Yahudi ve hıristiyanlara tıpkı İbrâhim *aleyhisselâm* gibi olmaları, Allaha hiçbir şeyi ortak koşmamaları, ona kayıtsız şartsız boyun eğmeleri, mütevâzi ve

saygılı davranmaları emrolunmuştu. Kendilerinden sapık fikirleri bırakmaları, yalnızca Allah'a ibadet edip namaz kılmaları, zekât vermeleri istenmişti. Zaten Allah tarafından gönderilen bütün kitaplarda yazılan budur. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse ilâhî dinlerde değişmeyen üç esas vardır: Allah'a imân etmek, namaz kılmak ve zekât vermek. Fakat onlar bu emirlere uymadılar. İşte bu sebeple müslümanların ihlâs, samimiyet ve dürüst bir niyetle Allah'ın buyruklarını yerine getirmeye çalışmaları şarttır. Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine uymayan yahudi ve hıristiyanlara hiçbir şekilde benzememeleri gerekmektedir.

?????? ????? : { ???? ??????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ???????? }

2. "Kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. Allah'a sadece sizin ihlâs ve samimiye-tiniz ulaşır."

Hac sûresi (22), 37

Kurbanın akıtılan kandan ve dağıtılan etten ibaret olduğu zannedilir. İnsanlar için durum böyle olabilir. Allah Teâlâ kurbanın ne etine, ne de kanına bakar. Onun için önemli olan, hayvanın sırf Allah rızâsı için kesilmesidir. Kurban edilen hayvan Allah rızâsı için kesilmiyorsa, o kurbanın hiçbir değeri yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın değer verdiği, karşılığında mükâfat yazdığı şey insanın ihlâsı, iyi niyeti ve samimiyetidir.

?????? ????? : { ???? ???? ???????? ??? ??? ??????????? ???? ????????? ?????????? ??????? } .

3. "De ki, gönlünüzdeki duyguları saklasanız da, açıklasanız da Allah hepsini bilir." Âl-i İmrân sûresi (3), 29

Gizlilik veya açıklık insanlar için söz konusudur. Allah Teâlâ insanların gözlerden uzakta gizlice yaptığı şeyleri bildiği gibi, kalblerinden geçen duygu ve düşünceleri de bilir. Allah'a inanan, onun gönderdiği dini benimseyen bir kimse bütün davranışlarını, hatta gönlünden geçen duyguları bile kontrol etmelidir.

Hadisler

1- ????? ?????? ?????????????? ??? ????? ????? ??? ??????????? ??? ??????? ???? ????? ????????? ??
???? ??? ???? ??????? ??? ?????? ???? ???? ???? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ?? ????? ??????????
???????? . ??? ???? ??? ? ??? : ?????? ?????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????
« ?????? ????????? ??????????? ? ????????? ??????? ????? ??? ????? ? ???? ?????? ????????? ?????
???? ?????????? ??????? ??? ???? ????????? ? ???? ?????? ???????? ???????? ???????? ? ??? ????????
????????? ??????????? ??? ?? ?????? ?????? » ???????? ??? ???????. ????? ?????? ?????????????:
????? ?????? ???? ????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??? ????????? ??? ??????????
???????????? ??????????????? ??????? ??????????? ??????? ??? ??????????? ?? ?????? ???????????
????????????????? ?????? ???? ????????? ?? ?????????? ??????????? ??? ??????? ?????????
????????????? .

1. Mü'minlerin emîri Ebû Hafs Ömer ibni Hattâb *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Yapılan işler niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah'a ve Resûlü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resûlü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlenir."

Buhârî, Bed'ü'l-vahy 1, Îmân 41, Nikâh 5, Menâkıbu'l-ensâr 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmâret 155. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk 11; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 16; Nesâî, Tahâret 60; Talâk 24, Eymân 19; İbni Mâce, Zühd 26

Hz. Ömer

Hz. Ömer Kureyş kabilesinin Benû Adî kolundan olup soyu Peygamber Efendimiz'in soyu ile birleşir. Hadisimizin başında Nevevî'nin zikrettiği bu nesep zinciri şöyledir:

Ömer - Hattâb - Nüfeyl- Abdüluzzâ - Riyâh - Abdullah - Kurt - Rezâh - Adî - Ka`b - Lüey - Gâlib

Hz. Ömer Resûl-i Ekrem'den 10 yaş kadar küçüktü. İslâmiyet ile şereflenmeden önce müslümanlara pek eziyet ederdi. Nüfuzuyla, güç ve kuvvetiyle tanınmış bir yiğit olduğu için, onun müslüman olması diğer müslümanları güçlendirdi. İslâm ile şereflendiği gün Kâbe'ye giderek namaz kıldı. Diğer müslümanlar da ilk defa o gün Kâbe'de namaz kıldılar.

Medine'ye hicret edince, şehir merkezine bugün 3 km. uzaklıkta bulunan Kuba'ya yerleşti. Gün aşırı Resûl-i Ekrem'i ziyaret ederek, bütün gün onun yanında kalırdı. Medine'de Hz. Ebû Bekir'le birlikte Resûlullah'ın en büyük yardımcısı oldu. Onun katıldığı bütün savaşlarda bulundu. Kızı Hafsa'yı onunla evlendirerek Hz. Peygamber'in kayın pederi olma şerefini elde etti. Resûlullah Efendimiz'i o kadar derin bir muhabbetle severdi ki, onun vefat ettiğini duyunca büyük bir şoka girdi. Kılıcını çekerek, Peygamber öldü diyenleri ikiye biçeceğini söyledi.

Son derece doğru ve isabetli düşünürdü. Henüz hakkında vahiy gelmeyen 15-20 önemli konuda Hz. Peygamber'e başvurarak o hususlarda âyet indirmesi için Allah Teâlâ'ya dua etmesini istedi. Bazan da o konulardaki kanaatini Hz. Peygamber'e arzetti. Hz. Ömer'in açıklık getirilmesini istediği hususlarda âyetler nâzil oldu. Hakkında âyet nâzil olan bu konulara, Ömer'in âyete uygun görüşleri anlamında ***"Muvâfakât-i Ömer"*** *denmiştir (Bu konuda geniş bilgi için bk. Tecrîd Tercemesi, II, 349-353).*

Hz. Ebû Bekir'in vefâtından sonra İslâm'ın ikinci halifesi oldu. İran, Irak, Suriye, Mısır topraklarını İslâm ülkesine kattı. Kudüs, Azerbaycan, Ermenistan, Horasan, İskenderiye onun zamanında fethedildi. Basra, Kûfe, Musul gibi büyük şehirleri kurdu. Eşsiz adalet anlayışıyla, dünya tarihinde benzeri görülmeyen adalet örnekleri verdi. Yardıma muhtaç olan herkese maaş bağladı. Devlet idâresinde önemli yenilikler yaptı. İdârî, adlî, mâlî ve askerî teşkilât kurdu. İslâm'ın, Kur'ân-ı Kerîm'in ve İslâmî ilimlerin daha geniş muhitlere yayılması için faaliyet gösterdi. İslâmiyet'i uzun yıllar boyu bizzat Resûlullah Efendimiz'den öğrenmesi sebebiyle İslâm Hukuku'nun birçok meselesinde şahsî görüşleri vardı.

Hz. Ömer sert tabiatına rağmen pek mütevâzi bir insandı. Yamalı gömlek giyer, dul kadınların evine sırtında su taşır, çıplak döşemede yatıp uyur, develeri kendi eliyle kaşağılayıp temizlerdi. Halifeliği süresince geceleri sokak sokak dolaşır, herkesin şikâyetini dinler, halkın dertlerine çözüm getirirdi. Çok güzel konuşur, hikmetli sözler söylerdi. Mert ve doğru sözlü olanları sever, kendini tenkid etseler bile onlara gücenmezdi. Halka hitap ettiği birgün, yanlış işler yaparsa, kendisine nasıl davranacaklarını sormuştu.

Cemaatten biri hemen ayağa kalkarak:

- Seni kılıcımızla doğrulturuz, demişti.

Hz. Ömer adamın cesaretini denemek için:

- Benim hakkımda böyle konuşmaya nasıl cüret ediyorsun? diye sormuş, o adamın gözünü kırpmadan:

- Evet, bu sözleri senin hakkında söylüyorum, demesine pek sevinmiş ve:

- Allah'a şükürler olsun ki, yanlış yola sapacak olursam, halkımın içinde beni kılıcıyla doğrultacak kimseler var, demişti.

Hz. Ömer hicretin 24. yılında Zerdüşt bir köle tarafından şehid edildi ve Hz. Peygamber'in ayakları dibine gömüldü.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

"Yapılan işler niyetlere göre değerlenir" hadisi, insanın kazanacağı sevap ve günahlar ile yakından ilgili ve son derece önemlidir. Ahmed İbni Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutnî gibi büyük âlimler, bu hadisle, **İslâmiyet'in üçte birini** anlamanın mümkün olduğunu söylemişlerdir. İmâm Şâfî, **bu hadisin yetmiş ayrı konuyla ilgisi bulunduğunu**, bu sebeple de onu **din ilminin yarısı** saymak gerektiğini belirtmiştir. İmâm Buhârî ise, kitap yazanlara bir nasihatte bulunarak, eserlerine bu hadisle başlamalarını tavsiye etmiştir.

Şimdi niyetin ne olduğunu görelim:

Niyet, bir işi Allah rızâsı için yapmayı kalbden geçirmektir.

İş ya **kalble**, ya **dille** veya **diğer organlarla** yapılır.

Kalbimizle yaptığımız işler, niyet ve düşüncelerimizdir.

Dilimizle yaptıklarımız konuşmalarımızdır.

Organlarımızla yaptığımız işler de fiil ve davranışlarımızdır. Sözler ve davranışlar çoğu zaman niyete bağlı olduğu için, iyi niyet bazan başlı başına bir ibadet olur.

Ameller yâni yapılan işler niyete göre değer kazanır sözü, çoğu zaman organlarımızla yaptığımız işleri kapsar. Yoldaki bir taşı, insanlara zarar vermesin düşüncesiyle ve sevap kazanmak ümidiyle kaldırıp atmak bir ibadet sayılır. Birinin malını meşrû olmayan yollardan elde etmeye karar vermişken, Allah korkusuyla bu düşünceden vazgeçmek de aynı şekilde sevap kazanmaya vesile olur.

Kalbden geçen düşünceler, iyi niyete dayandığı zaman Allah katında değer kazanır. Bu esnada kalbin uyanık ve şuurlu olması gerekir.

Dil bir şeye niyet ederken kalb bu düşünceye katılmazsa, niyet makbul olmaz. 7. hadîs-i şerîfte görüleceği üzere Allah Teâlâ bizim şeklimize, kalıbımıza değil, kalblerimize bakar, niyetlerimize değer verir.

Abdullah İbni Ömer'in âlim ve zâhid oğlu Medine'nin yedi fakihinden biri olan Sâlim, halife Ömer İbni Abdülazîz'e yazdığı mektupta şöyle demişti:

"Şunu iyi bil ki, Allah Teâlâ'nın kuluna yardımı, kulun niyeti kadardır. Kimin niyeti tam olursa, Allah'ın ona yardımı da tam olur. Niyeti ne kadar azalırsa, Allah'ın yardımı da o kadar azalır."

Herkesin yaptığı işin karşılığını niyetine göre alması şu gerçeği vurguluyor: Yapılan bir ibadet ve herkesin takdirini kazanan bir hizmet görünüş bakımından kusursuz olabilir; ancak o ibadet ve güzel hizmetin samimi bir niyetle ve sadece Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılması şarttır. İnsanların takdir ve teveccühünü kazanmak veya hem Allah rızasını hem de insanların takdirini kazanmak düşüncesiyle yapılan ibadet ve hizmetlerin Allah katında hiçbir kıymeti yoktur. Yapılan işleri Allah katında değerli kılan bizim ihlâs ve samimiyetimiz, yani o işleri sadece Allah rızası için yapmış olmamızdır. Meselâ insanlar beni görsün ve takdir etsin diye namaz kılmak, zekât vermek şirk derecesinde büyük bir günahtır. Fakat gösterişi aklından geçirmeyen bir mü'minin, başkalarını o ibadeti yapmaya teşvik etmek niyetiyle herkesin göreceği bir yerde namaz kılıp zekât vermesi faziletli bir davranıştır. Böyle bir mü'min hem görevini yapmış hem de iyi niyetinden dolayı ayrıca sevap kazanmış olur.

İyi niyete dayanmayan, sadece gösteriş için yapılan ibadetlerin ve güzel davranışların Allah katında hiçbir değeri bulunmadığını Peygamber Efendimiz ibretli bir misâlle ortaya koymuştur. Bu hadîs-i şerîfe göre kıyamet gününde ilk defa bir şehid hakkında hüküm verilecek. Allah Teâlâ ona ne yaptığını sorduğunda:

— Senin uğrunda çarpıştım, şehid edildim, diyecek. Fakat Cenâb-ı Hak ona:

— Yalan söyledin. Sana cesur adam desinler diye çarpıştın, buyuracak ve o adam yüz üstü sürüklenerek cehenneme atılacak.

Daha sonra ilim öğrenip öğreten ve Kur'an okuyan bir kimse getirilecek. Ona da ne yaptığı sorulacak.

— İlmi öğrendim ve öğrettim. Senin rızânı kazanmak için Kur'an okudum, diyecek. Allah Teâlâ ona:

— Yalan söyledin. İlmi, sana âlim desinler diye öğrendin. Kur'an'ı ise, güzel okuyor desinler diye okudun. Nitekim öyle de denildi, buyuracak. O adam da yüz üstü sürüklenerek cehenneme atılacak.

Hadîs-i şerîfin devamında zengin bir kimsenin huzura getirileceği, onun da malını Allah rızası için harcadığını söyleyeceği, ona, "cömert adam" desinler diye malını sarfettiği söyleneceği ve diğerleri gibi onun da cehenneme atılacağı belirtilmektedir **(Müslim, İmâre 152).**

Bu niyet hadisinden şöyle bir sonuç da çıkmaktadır:

Aslında ibadet olmayan bazı işler, iyi niyetle yapıldığı takdirde ibadete dönüşebilir. Meselâ yemek yiyen kimse, bu gıdalardan elde edeceği kuvvetle ibadet edeceğini düşünürse, yemek yerken bile sevap kazanmış olur. Normal ticaretini yapan kimse, işini en iyi şekilde yaparak insanlara hizmet etmeyi, onları aldatmamayı düşünürse, hem para hem de sevap kazanabilir.

Hadîs-i şerîfimizde *"Kimin niyeti Allah'a ve Resûlü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resûlü'ne hicret sevabıdır"* buyuruluyor. **Hicret**, bir şeyi terketmek demektir. Allah Teâlâ'nın yasak ettiği şeyleri terkedip yapmamak da genel mânâda hicret sayılmaktadır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz:

"Muhâcir, Allah'ın yasakladığı şeyleri bırakan kimsedir" buyurur **(bk. 1569 nolu hadis).**

Hadiste sözü edilen hicretten maksat, kâfirlerin elinde bulunan vatanı bırakıp İslâm yurduna göçmek demektir. Hz. Peygamber ile ashâbı, Mekke'den Medine'ye bu maksatla göçmüşlerdir. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylemek istediği şudur:

Bir adam hicret ederken dünyevî bir çıkar düşünmemiş, sadece Allah'ın rızasını kazanmayı ve Resûlullah'ı hoşnut etmeyi hedef almışsa, hicreti makbûl olmuştur; Allah ve Resûlü'ne hicret etme sevabını elde etmiştir. Kim de hicret ediyor görünse bile, aslında bir dünyalık elde etme veya bir kadınla evlenme arzusuyla yola çıkmışsa, onun hicreti makbul sayılmaz ve hiçbir sevap kazanamaz. Bu gerçeği Allah Teâlâ şöyle belirtmiştir:

"Kim âhiret kazancını istiyorsa, onun kazancını çoğaltırız. Dünya kazancını isteyene de dünyalık veririz; ama onun âhirette bir nasibi olmaz" [Şûrâ sûresi (42), 20].

Bu hadîs-i şerîfin söylenmesine şöyle bir olayın sebep olduğu anlatılır:

Sahâbîlerden biri, Ümmü Kays adlı bir hanımla evlenmek ister. Fakat o günlerde Ümmü Kays Medine'ye hicret etmeyi düşünmektedir. Kendisiyle evlenmek isteyen sahâbîye, niyeti ciddî ise Medine'ye hicret etmeyi ve orada evlenmeyi teklif eder. Mekke'deki kurulu düzenini terketmeyi henüz düşünmeyen o sahâbî Ümmü Kays'la evlenmek arzusuyla Medine'ye hicret etmek zorunda kalır. Bu durumu bilen sahâbîler, Ümmü Kays'ın muhâciri anlamında "Muhâciru Ümmü Kays" diye takıldıkları o zâtın, hicret sevabı kazanıp kazanmadığını tartışmaya başlarlar. İşte o zaman Peygamber Efendimiz, bu hadîs-i şerîfle meseleye açıklık getirerek herkesin niyetine göre sevap kazanacağını belirtir.

Hadisten Öğrendiklerimiz:

1. Yapılan işlerden sevap kazanabilmek için o işlere iyi niyetle başlamak gerekir.
2. Niyetin kalben yapılması önemli olduğu için, bunu ayrıca dille söylemek şart değildir.
3. Allah rızası gözetilmeden yapılan işlerden sevap kazanılamaz.
4. İnsan göründüğü gibi olmalı, dünyevî bir çıkar için dini kullanmamalıdır.
5. İhlâs, niyet sağlamlığı demektir.

2- ?????? ????? ?????????????? ????? ?????? ??????? ???????? ????? ???? ???? ????: ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ???????: «??????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ???????? ???? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ». ??????? : ?????? ??? ??????? ??????? ? ?????? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ????????????? ?????? ?????? ??????? ?? ????? : «???????? ??????????? ??????????? ? ????? ?????????? ????? ??????????? » ???????? ???????? : ??? ?????? ???????????? .

2. Mü'minlerin annesi Ümmü Abdullah Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

—Bir ordu Kâbe'ye saldırmak üzere yola çıkacak; bir çöle geldiklerinde baştan sona bütün ordu yere batacaktır."

Hz. Âişe der ki, bunun üzerine ben, Yâ Resûlallah, onların arasında ticaret için yola çıkanlar ve kötü niyetli olmayanlar varken niçin hepsi birden yere batacaktır? diye sordum.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

—Hepsi birden yere batacak, âhirette yeniden diriltilip niyetlerine göre hesaba çekileceklerdir" buyurdu.

Buhârî, Büyû` 49; Hac 49, Müslim, Fiten 4-8. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 21; Nesâî, Menâsik 112; İbni Mâce, Fiten 30

Hz. Âişe

*Hz. Âişe, Peygamber Efendimiz'in eşi ve onun en yakın arkadaşı Hz. Ebû Bekir'in kızıydı**Âişe-i sıddîka** diye tanındı. Annesi Ümmü Rûmân, Peygamber Efendimiz'in çok değer verdiği bir hanımdı.*

Hz. Âişe, Efendimiz'e peygamberlik geldikten 4 yıl sonra Mekke'de doğdu. Peygamber Efendimiz'e rüyasında bir meleğin 2-3 defa "Bu senin hanımındır" diye Hz. Âişe'yi göstermesi üzerine, Efendimiz onunla Medine'de, hicretin ikinci yılında evlendi.

Hz. Âişe Mescid-i Nebevî'ye bitişik 6 arşın genişliğindeki küçücük bir eve gelin geldi. Evinin kapısı Mescid'e açıldığı için Peygamber Efendimiz'in bütün sohbetlerini, vaaz ve hutbelerini dinlerdi. Mükemmel zekâsı, kuvvetli hâfızası ve güzel konuşmasıyla Peygamber Efendimiz'in takdirini kazanmıştı. Bu sebeple Efendimiz onunla konuşmaktan, bitip tükenmeyen sorularına cevap vermekten zevk duyardı.

Peygamber Efendimiz'in evlendiği hanımlardan bâkire olan sadece Hz. Âişe'ydi. Hanımları içinde Hz. Hatice'den sonra en fazla onu severdi.

*Resûl-i Ekrem ile 8 yıl evli kalan Hz. Âişe'nin hiç çocuğu olmadı. Hadisimizde geçen Abdullah'ın annesi anlamındaki**Ümmü Abdullah** künyesini ona Peygamber Efendimiz verdi. Zira Araplarda kadın, erkek herkes bir künye alırdı. "**Teyze anne sayılır"** buyuran Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, ona kız kardeşi Esmâ'nın oğlu Abdullah İbni Zübeyr'den dolayı bu künyeyi verdi. Peygamber Efendimiz onun odasında vefat ettiğinde Hz. Âişe daha 18 yaşındaydı.*

Geceleri namaz kılar, çoğu zaman oruç tutardı. Öksüz ve yetimleri himâye edip yetiştirir, sonra da onları evlendirirdi.

Tekrarlarıyla birlikte 2210 hadis rivayet etmiş olan Hz. Âişe, sahâbe arasında en çok hadis bilen yedi kişiden biriydi. Kur'ân-ı Kerîm'i bütün incelikleriyle anlar ve tefsir ederdi. Arap şiirini ve soy bilgisi demek olan ensâp ilmini de çok iyi bilirdi. Kur'ân-ı Kerîm'i, hadîs-i şerîfleri, kısaca İslâmiyet'i pek çok insana öğretti.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra 47 yıl daha yaşadı. Hicretin 58. yılında, tıpkı Peygamber Efendimiz gibi 63 yaşında iken Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte, Kâbe'yi yıkma niyetiyle yola çıkan bir ordunun başına gelecek felâket haber verilmektedir. Bu çirkin olay, hamd olsun henüz meydana

gelmedi; fakat **Beytullah** dediğimiz bu Allah Evi, bugüne kadar birçok defa saldırıya uğradı. Bu olaylardan biri Emevîlerin ilk yıllarında cereyan etti:

Hz. Âişe'nin yeğeni **Abdullah İbni Zübeyr**, hicretin 72. yılında Emevîlere karşı halifeliğini ilân ederek Harem-i şerîfe sığındı. Emevîlerin vali ve kumandanlarından Haccâc-ı Zâlim Mekke'yi kuşattı ve Kâbe'yi mancınıkla taşa tuttu. Abdullah İbni Zübeyr arkadaşlarıyla birlikte onlara karşı kahramanca savaşarak hicretin 73. yılında şehid düştü.

Bir diğer Kâbe tahribi olayı, hicretin dördüncü asrında **Karmatîler** tarafından yapıldı. Suûdî Arabistan'daki Ahsâ'da müstakil bir devlet kurmuş olan bu insafsız insanlar, 317 (929) yılında Kâbe'yi tavaf eden birçok müslümanı kılıçtan geçirerek Hacer-i esved'i yerinden söktüler ve alıp memleketlerine götürdüler. Yirmi yıl sonra tekrar getirip yerine koydular.

Allah Teâlâ'nın Kâbe'ye fillerle saldıran Ebrehe ordusunu nasıl perişan ettiği Fil sûresinde anlatılmakta, ileride meydana geleceği anlaşılan bu olayda da Kâbe'yi koruyacağı görülmektedir. Fakat kıyamet yaklaştığı zaman bu mübarek binanın artık korunmayacağı, *"Habeşlilerden ince bacaklı bir adamın Kâbe'yi harap edeceği"* güvenilir hadîs-i şerîflerde belirtilmektedir (Buhârî, Hac 47, 49; Müslim, Fiten 57-59).

Kâbe'yi yıkmaya gelen ordunun batacağı yer belli değildir.

Hâtıra bir soru gelmektedir: Kâbe'ye bir kötülük düşünmeyen bazı suçsuz insanlar niçin yere batırılacaktır?

Bunun cevabı şudur: Öyle günâhlar vardır ki, onların cezası sadece yapanlara değil, o günâhın yapılmasına göz yuman kimselere de erişir. Şu hâlde her koyun kendi bacağından asılır, diye düşünmemeli, hadîs-i şerîfte haber verilen cinsten bir belâ ile karşılaşmamak için kötülüklere aslâ göz yummamalı, meydan kötülere bırakılmamalıdır. Şayet kötülere engel olunamıyorsa, onlardan süratle uzaklaşılmalıdır.

Hadisimizin hatırlattığı önemli konulardan biri, **kötülerin yanında bulunmanın** sakıncalarıdır. Bu sakıncaların en önemlisi, onların fenalıklarının tıpkı bir hastalık gibi etraftakilere bulaşmasıdır.

Ayrıca iyi kimseleri kötülerle birlikte görenler, kötülerin yaptığı fenalığın önemsiz olduğunu zannederler. Daha da beteri, fenaların başına gelecek ceza, hadiste belirtildiği gibi, onların yanında bulunanları da yakıp kavuracaktır. Şu âyet-i kerîme zâlimlerden uzak durma gereğine işaret etmektedir:

"Aranızdan sadece zâlimlere erişmekle kalmayacak fitneden sakının!" [Enfâl sûresi (8), 25].

Ne var ki, kötüleri uyarmak da bir görevdir. Ahlâkı güzel, dinî bilgisi mükemmel olan kimseler onların yanına gitmeli ve kendilerine iyiyi, doğruyu ve güzeli anlatmalıdır.

Hâtıra gelen sorulardan biri de şudur:

İleride olacak hâdiseleri yâni gaybı yalnız Allah bildiği hâlde, kıyamete yakın meydana gelecek bu olayı Hz. Peygamber acaba nereden öğrendi?

Bu sorunun cevabı bir âyet-i kerîmede şöyle verilmektedir:

"Görünmeyeni (gaybı) **bilen Allah'tır. O sırlarını kimseye bildirmez. Ancak bu sırları dilediği peygamberine haber verir"** [Cin sûresi (72), 26-27].

Demekki bu hâdiseyi Peygamber Efendimiz'e Allah Teâlâ bildirmiştir.

Hadisimizin bize öğrettiği hususlardan biri de mâbed düşmanlarının hiç bir zaman eksik olmayacağı, her devirde değişik tahrip silahlarıyla ve değişik görünümlerde ortaya çıkacağıdır. Biz bütün mescidlere, câmilere Allah'ın evi deriz. Bütün mâbedlerin kıblegâhı olan Kâbe ise en büyük Beytullah'tır. Onu yok etmeyi aklına koyanlar eksik olmadığına göre, diğer mâbedlerin düşmanları her devirde çıkacaktır.

Hadîs-i şerîfte asıl anlatılmak istenen husus, niyetin önemidir. Kâbe'yi yıkmaya gidenlerin arasında mâsum kimseler bulunabilir. Bunların bir kısmı savaşa zorla götürülmüş olabilir. Bir kısmı da başka bir yere giderken onlara rastlamış olabilir. Kötülük yapmayı düşünmediği hâlde kötülerin arasında bulunan kimselerin dünyadaki cezası, onlarla birlikte yok olmaktır. Âhirette ise niyetlerine göre hesaba çekileceklerdir. Şayet niyetleri kötü ise cehenneme, iyi ise cennete gideceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz:

1. Ameller, niyetlere göre değer kazanır. Bir işi iyi niyetle yapanlar, onun mükâfatını görürler. Kötü bir işi istemeden yapanlar ise, kötü niyetli olmadıkları için, cezaya çarptırılmazlar.

2. Zâlimlerin ve günahkârların arasında bulunmak, onların sayısını çok gösterir; taraftarlarının artmasına yol açar.

3. Zâlimlerden uzak durmayanlar, onların başına gelecek cezaya da ortak olurlar.

3- ????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : «?? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ? ??????? ????????????? ??????????» ????????? ???????? . ??????????? : ?? ???????? ???? ??????? ????????? ??????? ????? ???????? .

3. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mekke fethinden sonra artık hicret yok; fakat cihad ve niyet vardır. Allah yolunda savaşa çağırıldığınız zaman hemen katılın."

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 45, Cihâd 1, 27, 184; Müslim, Hac 445, İmâret 85. Ayrıca bk. Tirmizî, Siyer 32; Nesâî, Bey`at 15

Açıklamalar

İslâmiyet'in ilk yıllarında, Mekke'de, müslümanlara hayat hakkı tanımak istemeyen müşrikler, onlara pek ağır işkenceler yapıyorlardı. Bu işkencelere dayanamayan bazı müslümanlar Allah'ın emirlerini gönül huzuruyla yaşayabilmek için kendi yurtlarını, yuvalarını terkettiler. Peygamber Efendimiz'in buyruğu üzerine **Habeşistan**'a hicret ettiler. Daha sonraki yıllarda **Medine**, müslümanların huzurla yaşayabileceği bir barınak hâline gelince, Efendimiz oraya hicret

edilmesini tavsiye etti. Bir müddet sonra kendisi de oraya göçtü. Medine huzurlu bir İslâm diyarı olmakla beraber, burada bir İslâm devletinin kurulması ve yaşatılması için oradaki müslümanların sayısı yeterli değildi. Başka yerlerde bulunan müslümanların Medine'ye gelmesi bu bakımdan zorunlu idi.

Hicretin 8. yılı Ramazan ayında (Aralık 630) Mekke fethedilip de İslâm güneşinin ilk doğduğu bu mübarek şehir İslâm diyarı olunca, artık oradan Medine'ye hicret etmenin bir mânası kalmadı. Zira müslümanların yıllarca korkulu rüyası olan Mekkeliler Hak dini kucaklamak zorunda kaldılar. Müslümanlara zararı dokunabilecek kimseler ortadan kalkınca Resûl-i Kibriyâ da Mekke'den hicret etme işini durdurdu. Böylece bu mübarek diyarın, dünya durdukça İslâm ülkesi olarak kalacağına da işaret etmiş oldu.

Mekke'nin fethi hem İslâm tarihi hem de İslâm'ın yaşanması bakımından önemli bir başlangıç oldu. O tarihten itibaren müslümanlar güçlendiği için Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gelerek ona destek olmaya gerek kalmadı. Hadîs-i şerîfteki*"Fakat cihad ve niyet vardır"* ifadesi müslümanların hicret sonrası yeni görevlerini belirlemektedir. Bu da İslâm'ı ve müslümanları kalkındırmak için bir taraftan düşmanlarına karşı mücâdele vermek, cihad arzu ve aşkını devamlı canlı tutmak, bir taraftan da İslâm'a hizmet etme ve Allah rızasını kazanma niyetiyle, uzak diyarlara giderek ilim tahsil etmektir. Cihad ruhuyla yetişen müslüman, "Haydin savaşa" dendiği zaman korkup kaçmayacaktır. Allah'ın rızasını elde etmek için bir nevi **geçici hicret** olan savaşa koşarak gidecektir.

Bütün çabalara rağmen İslâm yurdundaki kötülere ve kötülüklere karşı başarı elde edilemiyor, dinin buyrukları yaşanamıyorsa, o takdirde hicret yine gündeme gelir. Zira Resûl-i Ekrem Efendimiz:

"Tövbe etme zamanı sona ermeden hicret etme zamanı da sona ermez. Tövbe ise güneş battığı yerden doğuncaya kadar devam eder" buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 99). Demek oluyor ki, hayat devam ettiği sürece ihlâs, samimiyet ve iyi niyet devam edecektir. İnsan bu özellikleri hiçbir zaman bırakmayacaktır. Gerektiğinde Allah uğrunda canla başla hizmet edecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mekke fethedildikten sonra Medine'ye hicret etme mecburiyeti kalkmıştır.

2. Bir ülke İslâm diyarı olunca, orayı bırakıp başka yere gitmemelidir. Orada kalıp kötülerle ve kötülüklerle savaşılmalıdır. Bu da bir fayda sağlamıyorsa, İslâmiyet'in rahatça yaşanacağı bir yere hicret edilebilir.

3. Müslümanların, cihad aşkını hep canlı tutmaları, savaşa çağırılınca koşarak gitmeleri gerekir.

4. Yaşadığı yerden ayrılarak ilim tahsil etmek için başka yerlere ve ülkelere giden müslüman, hicret etmiş gibi sevap kazanır.

4- ????? ??? ?????? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????????????? ????? ???? ???????? ????? :?????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ??????? : «????? ?????????????? ?????????? ??? ???????? ???????? ? ????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????????» ????? ??????? : «?????? ?????????? ?? ????????» ?????? ???????? .

4. Ebû Abdullah Câbir İbni Abdullah el-Ensârî *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

— Bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bir gazvede bulunuyorduk. Buyurdu ki:

—Hastalıkları yüzünden Medine'de kalan öyle kimseler var ki, siz bir yolda yürüdüğünüz veya bir vâdiyi geçtiğinizde, onlar da sizinle birlikte gibidir."

Bir başka rivayete göre:

—Sevap kazanmada size ortak olurlar" buyurdu. (Müslim, İmâre 159)

Câbir İbni Abdullah

Hicretten 16 yıl önce Medine'de doğdu. Babası Uhud Gazvesi'nde ilk şehid düşen sahâbî Abdullah İbni Amr İbni Harâm'dır. Babası hayatta iken 9 kızkardeşine bakmak için savaşlara katılamamıştı. Babasının vefatından sonra Peygamber Efendimiz'le birlikte 19 gazvede bulundu. Câbir radıyallahu anh, İkinci Akabe bîatına katılan 70 kişilik heyetin en küçük üyesiydi.

Peygamber Efendimiz Câbir'i çok severdi. Zaman zaman onu devesinin arkasına bindirir, hastalandığında ziyaretine giderdi. Babası geride bir hayli borç bırakarak şehid olduğu zaman Câbir bu borçları ödemekte zorluk çekti. Çoğu yahudi olan alacaklılar borcunu hemen ödemesini istiyorlardı. Fakat onun hurma bahçelerinden başka geliri yoktu. Üstelik o yıl mahsul de azdı. Resûl-i Ekrem Efendimiz toplanan hurmaları öbekler halinde yığdırdı. Mübarek eline ölçeği alarak herkese alacağını vermeye başladı. Fahr-i Cihân Efendimiz'in bir mûcizesi olarak Câbir'in bütün borçları ödendiği gibi hurmaların hiç eksilmediği görüldü.

*Zâtürrikâ Gazvesi'nden dönerken Efendimiz onunla sohbet etti. Yeni evlendiğini, birçok borcu bulunduğunu öğrenince devesini kendine satmasını istedi. Uzun bir pazarlıktan sonra, Medine'ye varınca teslim etmek şartıyla Nebiyy-i Muhterem Efendimiz Câbir'den devesini satın aldı. Câbir deveyi teslim etmek üzere getirdiğinde, Resûlullah Efendimiz ona olan borcunu ödedikten başka deveyi de kendisine hediye etti. Efendimiz'in bu eşsiz yardım şekli ashâb-ı kirâmı duygulandırdı. Bu olay daha sonraları deve gecesi anlamında **Leyletü'l-baîr** diye anıldı. Resûl-i Kibriyâ o gece Câbir için 25 defa istiğfâr etti.*

*Binden fazla hadis rivayet ettikleri için "müksirûn" diye anılan yedi sahâbîden biri olan Câbir radıyallahu anh, mükerrerleriyle birlikte 1540 hadis rivayet etmiştir. Bizzat kendisinin Hz. Peygamber'den duymadığı bir hadisi ashâb-ı kirâmdan **Abdullah İbni Üneys**'in bildiğini haber aldı. Bu hadis, üzerinde mazlum hakkı bulunan kimsenin cennete giremeyeceğine dairdi. Câbir bu hadisi Peygamber Efendimiz'den duyan ilk ağızdan bizzat işitmek istedi. Fakat bu sahâbî Şam'a yerleşmişti. Câbir yılmadı. Bir deve satın alarak Medine'den yola çıktı.**Bir ay süren uzun bir yolculuktan sonra** Şam'a vardı ve hadisi Abdullah İbni Üneys'e sorarak öğrendi.*

Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve 78 (697) yılında 94 yaşında Medine'de vefat etti. Medine'de en son vefat eden sahâbî Câbir İbni Abdullah idi.

Allah ondan razı olsun.

1345 numara ile tekrar gelecek olan bu hadis bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

-5?????? ???????????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? :????????? ???? ???????? ???????

???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????: «????? ?????????? ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ? ????????? ?????????».

5. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

— Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile Tebük Gazvesi'nden döndüğümüz sırada şöyle buyurdu:

-"Medine'de bizden geride kalan öyle kimseler vardır ki, bir dağ yoluna, bir vâdiye girdiğimizde onlar da bizimle yürüyormuş gibi sevap kazanırlar. Çünkü onları birtakım mâzeretleri alıkoymuştur."

Buhârî, Megâzî 81, Cihâd 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihad 19; İbni Mâce, Cihâd 6

Enes İbni Mâlik

Medineli olan Enes daha on yaşında bir çocukken Resûl-i Ekrem Efendimiz bu güzel şehre hicret etti. Annesi ***Ümmü Süleym****, onu elinden tutarak Resûlullah Efendimiz'e getirdi. Enes'in iyi bir çocuk olduğunu söyleyerek onu Efendimiz'in hizmetine verdi. Enes akşama kadar Peygamber Efendimiz'in yanında bulunur, akşam olunca da Kuba'daki evlerine giderdi. Efendimiz'in yanında pekçok savaşa katıldı.*

*Peygamber Efendimiz çok zeki bir çocuk olan Enes'i pek severdi. Enes'in söylediğine göre kendisine "****oğulcuğum!"*** *diye seslenir, onu hiç azarlamaz, döğmez, beğenmediği bir iş yapsa bile, "Bunu niçin yaptın?" demezdi. Zaman zaman ona "iki kulaklı" anlamında* ***"Zül üzüneyn"*** *diye takılırdı.*

Hz. Peygamber Enes'e uzun ömürlü, çok çocuklu ve varlıklı olması, Allah Teâlâ'nın onu cennetine koyması için dua etti. Efendimiz'in duası aynen gerçekleşti. Enes yüz yılı aşkın bir hayat sürdü. Pek çok çocuğu, torunu ve serveti oldu.

Resûl-i Ekrem'den duyup öğrendiği, mükerrerleriyle birlikte 2286 rivayetle en çok hadis bilen yedi sahâbînin üçüncüsü idi. Okuma yazması olduğu için duyduğu hadisleri yazardı. Bu rivayetleri Medine'de ve daha sonra yerleştiği Basra'da yüzlerce talebesine öğretti.

Peygamber Efendimiz'i en iyi tanıyanlardan biri olduğu için, tıpkı Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem gibi yaşar, onun gibi namaz kılardı. Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'e ait bir çubuğu ve onun bir saç telini hep yanında taşırdı. Öldüğü zaman bu çubuk, vasiyeti üzerine, kabirde yanına, Efendimiz'in saç teli de dilinin altına kondu.

Enes'in annesi ***Ümmü Süleym*** *ile üvey babası* ***Ebû Talha****, ileri gelen ashâb-ı kirâmdandı. Peygamber Efendimiz onların evine sık sık uğrar, orada nâfile namaz kıldırır, Ümmü Süleym'in yemeğini yer, evlerinde öğle uykusuna yatar, onlara hayır dua ederdi.*

Enes hicretin 93. yılında, 103 yaşında Basra'da vefât etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin 9. yılında yapılan **Tebük Gazvesi**'nden dönerken söylediği bu hadîs-i şerîf, niyet ve ihlâsın önemini belirtmektedir.

Asr-ı saâdette bir savaş çıktığı zaman, bütün sahâbîler o savaşa katılmak için can atardı. Herkes kendi imkânlarıyla veya varlıklı müslümanların yardımlarıyla savaşa hazırlanırlardı. Maddî imkânsızlıkları yüzünden savaşa katılamayanlar, büyük bir sevaptan mahrum kaldıklarını düşünerek üzülür, gözyaşı dökerlerdi. Bu defa da öyle olmuştu. Resûl-i Kibriyâ'nın bu son gazvesine gidemeyenler hep İslâm ordusunu düşünmüşler, savaşa katılan bahtiyarların arasında olmayı hayâl etmişlerdi.

Her iki hadîs-i şerîfte de, hastalıkları veya başka mâzeretleri yüzünden savaşa katılamayan bazı müslümanların, savaşa katılan mücâhidler gibi sevap kazanacakları ifade buyurulmaktadır. Zira ellerinden gelseydi onlar da savaşa gidecekler, nice eziyetlere katlanacaklar, hatta canlarını Allah yolunda seve seve vereceklerdi.

Nisâ sûresinin 95. âyetinde, bütün imkânlarını ortaya koyarak Allah yolunda savaşan kimselerle, özürleri bulunmadığı halde savaşa gitmeyip evlerinde oturanların bir olmadığı söylenmekte, savaşanların ötekilerden üstün sayıldığı belirtilmektedir. Bu âyet-i kerîme, hadisimize ters düşmemektedir. Zira âyette mâzeretsiz olarak savaşa gitmeyenlerden, burada ise mâzereti sebebiyle savaşa gidemediği için üzülüp ağlayan mücâhid ruhlu yiğitlerden söz edilmektedir. İki grup arasında dağlar kadar fark vardır.

Allah yolunda cihad etmek, şehâdet şerbetini kana kana içmek arzusuyla yanıp kavrulduğu halde, maddî ve bedenî güçsüzlük yüzünden buna imkân bulamayanları, korkaklık, tenbellik veya rahatına düşkünlük gibi sebeplerle savaştan kaçanlardan ayıran husus, **niyet**, **samimiyet** ve **ihlâs**tır. İnsanı Allah katında değerli kılan işte bu özelliklerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda savaşan kimsenin attığı her adım, yaptığı her davranış ona sevap kazandırır.

2. Allah katında makbul olan bir işi imkânsızlıkları sebebiyle yapamayanlar, onu yapmayı ihlâs ve samimiyetle arzu ettikleri takdirde, yapmış gibi sevap kazanırlar.

6- ?????? ??? ??????? ?????? ??? ??????? ???? ????????? ??? ???? ???????? ?????? ????????? ???????? ????????????? ????: ????? ??? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?? ?????????? ???????? ???????????? ?????????? ????? . ??????? : ????????? ??? ???????? ???????? ? ??????????? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????: «???? ??? ?????? ??? ??????? ? ?????? ??? ??????? ??? ?????? » ???? ????????? .

6. Ebû Yezîd Ma`n İbni Yezîd İbni Ahnes *radıyallahu anhüm* -Ma`n de, babası Yezîd de, dedesi Ahnes de sahâbîdir- şöyle dedi:

Babam Yezîd sadaka vermek üzere yanına birkaç dinar aldı ve onları Mescid-i Nebevî de oturan birinin yanına koydu. Ben Mescid'e uğrayarak

paraları aldım ve babama götürdüm.

Babam:

- Vallâhi ben onları sen alasın diye bırakmamıştım deyince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına giderek durumu arzettim.

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

- "Yezîd! Sen niyet ettiğin sadaka sevabını kazandın. Ma`n! Aldığın para da senindir."

Buhârî, Zekât 15. Ayrıca bk. Dârîmî, Zekât 14; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 470

Ma`n İbni Yezîd

Hadîs-i şerîfin râvisi Ebû Yezîd Ma`n gibi hem kendisi, hem babası, hem de dedesi sahâbî olan kimseler pek azdır. Hele bunlar gibi İslâmiyet'i kabul ettikten sonra dede - oğul - torun, üçü birden Bedir savaşına katılan bir başka tâlihli yoktur. Bu hadîs-i şerîfin Sahîh-i Buhârî'de bulunup da Riyâzüs-sâlihîn'e alınmayan kısmında belirtildiğine göre, Fahr-i Cihân Efendimiz Ma`n için bir kıza dünür olmuş ve onları evlendirmiştir. Hz. Ömer'in kendisine çok değer verdiği Ma`n önce Kûfe'de, sonra Mısır ve Şam'da yaşamış, 64 (683) yılında vefat etmiştir. Hz. Peygamber'den 5 hadis rivayet eden Ma`n'ın hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.

Allah ondan râzı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte yine niyetin önemi belirtilmektedir.

Ma`n'ın babası Yezîd, Mescid'de oturan bir sahâbînin yanına, muhtaçlara vermesi için bir miktar para bırakmıştı. Fakir olan, üstelik o parayı kimin bıraktığını bilmeyen oğlu, böyle bir yardıma ihtiyacı olduğu için parayı oradan almıştı. Babası durumu öğrenince, sadakasının boşa gittiğini düşünerek "O parayı sana vermek isteseydim, getirir verirdim. Ben onu sadaka niyetiyle Mescid'e bıraktım. Sen almamalıydın?" diye oğluna çıkışmıştı. Bu parayı alıp harcamasının hiçbir sakıncası olmadığını düşünen Ma'n, babasıyla birlikte Resûl-i Ekrem'in huzûruna gelerek meseleyi arzetmiş, Resûlullah Efendimiz de Ma`n'ı haklı bulmuştu.

Hadîs-i şerîflerde üzerinde genişçe durulan konulardan biri, aile fertlerine verilen sadakanın son derece makbûl olduğudur. Bu tür harcamaların değeri, önemi ve sevâbı 291 numaralı hadisten itibaren başlayacak olan "Ailenin Geçimi" bahsinde ele alınacaktır.

Görülüyor ki, sadaka veren için önemli olan, parasını Allah yolunda harcamaya niyet etmesidir. Yaptığı yardım, sadaka almaması gereken birinin eline geçse bile, o, niyeti sebebiyle sevap kazanmış olur. Sadaka nâfile bir ibadet olduğu için, bir mü'min onu, kendilerine bakmak zorunda olduğu kimselere, meselâ babasına, dedesine, oğluna, kızına, hatta torununa verebilir. Ancak zekâtı, kendisine bu kadar yakın olanlara veremez.

Sadaka bizzat verilebileceği gibi, bir vekil aracılığıyla da verilebilir. Vekil eliyle verildiği takdirde, nâfile ibadetlerde özellikle aranan, iyiliği gizlice yapma esasına da uyulmuş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadaka verirken, Allah rızası için vermeye niyet etmek şarttır.
2. Sadakalar insanın en yakınına verilebilir.
3. Sadakalar bir vekil vasıtasıyla da verilebilir.
4. Ashâb-ı kirâmın hayatında, mescidlerin önemli yeri vardı. Sadaka vermek için bile mescidden faydalanırlardı.

7- ?????? ??? ????????? ????? ???? ??? ???????? ????? ?? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??? ?????? ??????????? ???????????? ???? ??????? ??????? ????? ???????? ??????????? ????? ??????????? ? ???? ??????? ??????? ???: « ???????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ????? ?????? ????????? ???? ????? ??????? ??? ???????? : ?? ????? ??????? ?????? ???? ???? ??? ??? ??????? ??? ???? ? ??????? ??? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ??? ? ???????????? ????????? ?????? ?????: ?? ? ?????? : ????????? ????????? ???? ? ????? : ??? ?????? ?????????? ?? ???? ??????? ???: ???????? ?????????? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ??? ???? ??????? ?????? ???????????? ??????? ? ????????? ???? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???? ?????? ??????? ????????? ?????? ?? ??????? ?? ?????????? ????: ??????: ??? ??????? ???? ????????? ?????? ??????????? ????: ?????? ?? ????????? ??????? ??????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ??? ???????? ????????? ?? ???????. ?????????? ?????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ????? ???????????? ???? ???????? ????? ???? ???????? « ????? ???? ????? ???? ????? ????? ???????? ???????» ??? ????? ??????? » ????? ???? .

7. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan Ebû İshâk Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Vedâ Haccı yılında (Mekke'de) yakalandığım şiddetli bir hastalık dolayısıyla Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ziyâretime geldi. Ona:

- Yâ Resûlallah! Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir kızımdan başka mirasçım da yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı? diye sordum.

Hz. Peygamber:

- **"Hayır"**, dedi.

- Yarısını dağıtayım mı? dedim. Yine:

- **"Hayır"**, dedi.

- Ya üçte birine ne buyurursun, yâ Resûlallah? diye sordum.

- **"Üçte birini dağıt! Hatta o bile çok. Mirasçılarını zengin bırakman, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır. Allah rızâsını düşünerek yaptığın harcamalara, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiğin lokmalara varıncaya kadar hepsinin mükâfatını alacaksın"** buyurdu.

Sa`d İbni Ebû Vakkâs sözüne devamla dedi ki:

- Yâ Resûlallah! Arkadaşlarım gidipte ben kalacak mıyım? (burada ölecek miyim?) diye sordum.

- **"Hayır, sen burada kalmayacaksın. Allah rızâsı için güzel işler yaparak yükseleceksin. Allah'tan öyle umuyorum ki, daha nice yıllar yaşayarak kimi insanlar (mü'minler) senden fayda, kimileri de (kâfirler) zarar görecektir.**

Allahım! Ashâbımın (Mekke'den Medine'ye) hicretini tamamla! Onları geri döndürüp hicretlerini yarım bırakma! Acınacak durumda olan Sa`d İbni Havle'dir" buyurdu.

Bu sözleriyle Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Sa`d İbni Havle'nin Mekke'de ölmesine üzüldüğünü ifade etti.

Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6 ; Müslim, Vasıyyet 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5

Sa`d İbni Ebû Vakkâs

Hazreti Sa`d, cennetlik oldukları Peygamber Efendimiz tarafından müjdelenen on bahtiyar sahâbîden biridir. Kureyş kabilesinden ve Benî Zühre soyundandır. Peygamber Efendimiz'in annesi Hz. Âmine de Benî Zühre' dendi. Bu sebeple Efendimiz Sa`d İbni Ebû Vakkâs'a ***"Benim dayımdır"*** *derdi.*

Onun İslâmiyet ile ilk şereflenen sahâbîlerin ***beşincisi*** *veya* ***yedincisi*** *olduğu söylenir. Müslüman olduğu zaman daha* ***on yedi*** *yaşında bir delikanlıydı. Bu hâlini "Müslüman olduğumda yüzümde henüz tüy yoktu" diye anlatmıştı. Onun bir özelliği de* ***Allah yolunda ilk ok atan*** *ve* ***ilk kan döken*** *kimse olmasıdır. İlk kan dökmesi olayı şudur:*

Sa`d radıyallahu anh İslâmiyet'i kabul ettiği zaman müşriklerden biri ona hakaret etti. O da bir devenin çene kemiğini kaptığı gibi adamın başını yardı. Allah yolunda yere düşen ilk kan bu oldu. Uhud Gazvesi'nde düşmana bin ok attı. Bu savaşta Resûl-i Kibriyâ Efendimiz ona bir yandan ok veriyor, bir yandan da:

*- **"Anam, babam sana fedâ olsun, ey Sa`d! At!"** buyurarak kendisini destekliyordu. Bütün savaşlarda Hz. Peygamber'in yanından ayrılmadı ve onun daha nice hayır dualarını aldı. Onun başarılarını artıran Fahr-i Cihan Efendimiz'in:*

*- **"Yâ Rabbî! Okunu doğrult ve duasını kabul et!"** şeklindeki niyâzlarıdır. Bu sebepledir ki, Hz. Sa`d attığını vurur, Cenâb-ı Hakk'a arzettiği dualar kabul edilirdi. Bunu bilenler onun bedduasını almaktan korkarlardı.*

Resûl-i Ekrem'in hadîs-i şerîfte haber verdiği mûcize gerçekleşti ve nice ülkeler onun eliyle fethedilerek İslâm diyârı oldu. İran fâtihlerinin ilki, Kâdisiyye Savaşı'nın başkumandanı ve Kûfe'nin kurucusu o idi. Daha sonra Kûfe valisi oldu.

Hz. Ömer, kendisinden sonraki halifeyi seçecek altı kişilik heyette Sa`d'ı da görevlendirdi. Sa`d İbni Ebû Vakkâs, Hz. Osman şehid edildikten sonra bir köşeye çekildi ve hiçbir olaya karışmadı. Onun bu tutumunu Hz. Ali şöyle değerlendirmişti:

- Sa`d ile Abdullah İbni Ömer'in bu tarafsız davranışları çok yerindedir. Bu olaylarda bir köşeye çekilmekte günah varsa, herhâlde o günah küçüktür. Sevap varsa, o da şüphesiz çok büyüktür.

Sa`d İbni Ebû Vakkâs seksen yıldan fazla bir hayat sürdü. Hadîs-i şerîfte anlatılan olayın meydana geldiğinde sadece bir kızı olmakla beraber, sonraları birkaç defa evlendi ve birçok çocuğu oldu. Nihayet hicretin 55. yılında Medine'de hastalandı. Vefatının yaklaştığını hissedince, sakladığı eski bir abayı getirterek:

- Benim kefenim bu olsun. Zira Bedir Gazvesi'nde düşmanlarla çarpışırken üzerim de bu cübbe vardı. Şimdiye kadar onu bu maksatla saklamıştım, dedi. Aşere-i mübeşşere'den en son vefat eden o oldu.

Rivayet ettiği 215 hadisin 115 tanesi hem Buhârî'nin, hem de Müslim'in Sahîh'lerinde yer aldı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizde anlatılan olayın geçtiği Vedâ Haccı, hicretin onuncu yılında yapıldı. Bundan üç ay kadar sonra da Sevgili Efendimiz Mevlâ'sına kavuştu.

Hadîs-i şerîfte, bir kimsenin malının ne kadarını Allah rızâsı için dağıtılmak üzere vasiyet edebileceği anlatılmaktadır. Görüldüğü üzere çocukları ve yakın mirasçıları bulunan bir kimse, malının **üçte biri**nden fazlasını dağıtılmak üzere vasiyet etmeyecektir. Uzak yakın hiçbir mirasçısı bulunmayan kimsenin, malının üçte birinden fazlasını vasiyet edip edemeyeceği tartışmalıdır.

Hanefiler ile Mâlikîler mirasçısı bulunmayan kimsenin bütün malını vasiyet edebileceğini söylemişler; öteki mezhep imamları da mirasçısı olmayanın mirasçısı beytülmâldir düşüncesiyle bu görüşe karşı çıkmışlardır. Şayet mirasçılar, malın üçte birinden fazlasının vasiyet edilmesine itiraz etmezlerse, üçte birden fazlasını dağıtmakta hiçbir sakınca yoktur.

Görüldüğü üzere Peygamber Efendimiz, varlıklı bir kimsenin malını hibe ve vasiyet ederken ölçülü davranmasını tavsiye etmektedir. Zengin bir kimsenin bütün malını fakir fukaraya dağıtması, ilk bakışta câzip ve imrenilecek bir davranış gibi görülebilir. Fakat bir aile servetinin tamamen elden çıkmasına yol açan bu aşırılık, mirasa muhtaç olan birçok kimsenin zor durumda kalmasına sebep olabilir. İşte bunun için güzel dinimiz mirasçının elini tutmuş, ona en uygun davranışı tavsiye etmiş, **geride kalanları düşünmeyi**, **onları kimseye muhtaç etmemeyi** öğütlemiştir.

Sa`d İbni Ebû Vakkâs'ın malını Allah rızâsı için harcamak istemesi, Peygamber Efendimiz'in de buna belli şartlarda izin vermesi, varlıklı kimselerin daha hayatta iken iyilik yapmaları gerektiğini göstermektedir. Çünkü o serveti dişiyle tırnağıyla kazanan adamın ölümüyle birlikte mirasçılar genellikle hayır yapmamakta, ellerine geçirdikleri o hazır malı har vurup harman savurarak harcayıp tüketmektedir.

İnsan aklı başındayken ve malının üzerinde istediği tasarrufu yapmaya sahipken onu en uygun yerlere harcamalı ve âhiretini daha dünyadayken yapmaya bakmalıdır. Bununla beraber yakın mirasçılar daima gözetilmeli, onların iyiliği düşünülmeli ve kimseye muhtaç olmamaları sağlanmalıdır.

Hayır ve iyilik yapmanın çok çeşitli yolları bulunduğuna işaret eden Peygamber Efendimiz, buna bir misâl vermek istemiş, misâli de üzerinde her zaman önemle durduğu bir konudan seçmiştir: **İnsanın hayat arkadaşı olan hanımıyla hoşca geçinmesi.** Eşiyle iyi geçinmeye çalışan kimse hem hayat arkadaşını mutlu eder, hem de kendisi mutlu olur. 294 numaralı hadiste tekrar edileceği üzere yemek yerken eşini sevindirmek için onun ağzına verilen lokmayla bile hayır ve iyilik yapılmış olur.

Aile huzurunu sağlamak için yapılan benzeri davranışlar, başkalarına ne kadar basit ve önemsiz gelirse gelsin, Allah rızâsını kazanmak niyetiyle yapıldığı takdirde nafile bir ibadet sayılır ve insana sevap kazandırır. Böylece niyet ve ihlâsın önemi bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Aile fertlerini geçindirmek için uğraşıp didinen kimse önemli bir görevi yapmış, bir sorumluluktan kurtulmuş olur. Bu işi yaparken bir de Allah rızâsını kazanmayı düşünmüşse, hem vazifesini yapmış hem de sevap kazanmış olur.

Hadîs-i şerîfin sonunda görüldüğü üzere Sa`d İbni Ebû Vakkâs Peygamber Efendimiz'e özel bir soru sordu: Siz ashâb ile Medine'ye döneceksiniz de ben burada ölüp kalacak mıyım? Ben bu şehirden Medine'ye Allah rızâsı için hicret etmiştim; şimdi burada ölüp kalırsam hicret sevabını yitirmiş olur muyum? diye durumunu öğrenmek istedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Sa`d'ın ölüp ölmeyeceğini elbette bilemezdi. O esnâda Allah Teâlâ Resûlü'ne bu sorunun cevabını bildirdi. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz de Sa'd'ın bu hastalık yüzünden ölmeyeceğini, daha nice güzel hizmetler yapacağını söyleyerek bir mûcizeyi gerçekleştirmiş oldu. Nitekim Hz. Sa`d bu olaydan sonra 45 yıl daha yaşadı. İslâm'a ve müslümanlara pek çok hizmet etti.

Şunu iyi bilmek gerekir ki, Peygamber Efendimiz'in geleceğe dönük haber vermesi, onun gaybı bildiği anlamına gelmez. Cin sûresinin 26. âyetinde belirtildiği üzere **görünmeyen âlemin sırlarını sadece Allah Teâlâ bilir ve bu sırlardan dilediği kadarını peygamberine bildirir.**

Resûlullah Efendimiz'in **"Acınacak durumda olan Sa`d İbni Havle'dir"** buyurduğu bu zât, önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiş, Bedir, Uhud ve Hendek Gazveleri başta olmak üzere birçok savaşa katılmış bir sahâbîdir. Vedâ haccı sırasında Mekke'de vefât etmiştir. Sahâbîler, Allah rızâsı için terkedip gittikleri bir yere geri dönüp orada ölmeyi doğru bulmazlar, hicret ettikleri yerde ölmeyi arzu ederlerdi. Sa`d İbni Ebû Vakkâs'ın Mekke'de ölüp kalacak mıyım? diye sorması üzerine, Efendimiz onun adaşı olan ve bir müddet önce Mekke'de vefât eden Sa`d İbni Havle'yi hatırladı ve kaybettiği bazı sevaplar dolayısıyla onun adına üzüldü.

Resûl-i Ekrem'in Hz. Sa'd'ı ziyareti 917 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi niyetle yapılan işler insana sevap kazandırır. Allah rızâsı gözetilerek aile fertlerine yapılan harcamalar ve hatta bu düşünceyle yapılan şakalaşmalar nâfile ibadet sayılır.
2. Peygamber Efendimiz hastalanan sahâbîlerini ziyaret ederdi.
3. Hastalık Allah Teâlâ'nın insanı deneme yollarından biridir. Bu sebeple hasta olan kimse hâlinden şikâyet etmemelidir.
4. Meşrû yollarla zengin olmak, malını Allah yolunda harcamak, mirasçılarını ve yakın akrabalarını kimseye muhtaç olmayacak durumda bırakmak iyi bir davranıştır.
5. Hasta iken malın üçte birinden fazlası sadaka olarak dağıtılamaz, dağıtılması da vasiyet edilemez. Hastalanmadan önce ise üçte birle sınırlı kalmadan istendiği kadar harcanabilir. Ölümünden sonra geride fazla malı kalmayacak kimse hiç vasiyet etmemeli, herşeyini mirasçılarına bırakmalıdır
6. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e ileride olacak bazı şeyleri haber vermiş, o da bunlardan uygun gördüklerini ashâbına bildirmiştir.

8- ?????? ??? ??????? ?????? ????????? ???? ????? ??? ???? ?????? ??? : ???? ??????? ???? ????? ????? ???????? ???????: «????? ???? ?? ???????? ???? ?????????? ? ???? ???? ????????? ? ???????? ???????? ????? ?????????? ???????????? » ???? ???? .

8. Ebû Hüreyre Abdurrahman İbni Sahr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Allah Teâlâ sizin bedenlerinize ve yüzlerinize değil, kalblerinize bakar."

Müslim, Birr 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 9

Ebû Hüreyre

Müslüman olmadan önceki adı Abdüşems idi. Müslüman olduktan sonra Abdurrahman adını aldı. Birgün elbisesinin içinde bir kedi götürüyordu. Kendisini gören Resûl- i Ekrem Efendimiz:

- O nedir? diye sordu. Ebû Hüreyre:

*- Kedi, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz ona "**Kedicik babası"** anlamında:*

- Ebû Hüreyre! diye takıldı. O günden sonra bu künye ile tanındı ve asıl adı unutuldu. Kendisine Resûl-i Ekrem'in verdiği bu künye ile hitâp edilmesinden pek hoşlanırdı.

*Ebû Hüreyre hicretin yedinci yılında müslüman oldu. Mescid-i Nebevî'nin sofasında yatıp kalkan ve kendilerine **Ashâb-ı Suffe** denen fakir müslümanlardan biriydi. Gece gündüz Peygamber Efendimiz'den ayrılmaz, ondan duyduğu hadisleri öğrenmeye çalışırdı. Peygamber Efendimiz'in hayatının son üç senesinde bizzat kendisinden ve diğer büyük sahâbîlerden duyduğu mükerrerleriyle birlikte 5374 hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Böylece ashâb-ı kirâmdan en çok hadis rivayet eden o olmuştur. Rivayetlerinin 609 tanesi hem Buhârî' nin, hem de Müslim'in Sahîh'lerinde bulunmaktadır.*

Kendisine pek çok hadis rivayet ettiğini söyleyenlere:

- Muhâcirînden olan kardeşlerimizi ticaretleri ve çarşılarda olan alış verişleri, ensardan olan kardeşlerimizi ziraatları ve hurmalıkları meşgul ederdi. Ben ise karın tokluğuna Hz. Peygamber'den ayrılmaz, onların bulunmadıkları zamanlarda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunur ve onların ezberlemediklerini ezberlerdim, cevabını vermiştir.

Ebû Hüreyre'den 800'den fazla sahâbî ve tâbiî hadis rivayet etmiştir.

Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında bir müddet Bahreyn valiliği yapmış, sonra da hiçbir idârî görev kabul etmeyerek Medîne-i Münevvere'de yaşamıştır. Hicretin 59. yılında Medine'de 78 yaşında iken Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanlar genellikle dış görünüşe önem verirler. Güzel ve yakışıklı olanlarla varlıklı kimseler toplumda daha büyük itibar görürler. Çirkin ve fakir olanlara pek değer verilmez. Bu ölçüler ruh ve gönül dünyasını tanımayan sığ ve sathî kimselerin değer ölçüleridir.

Allah Teâlâ ise insanların davranışlarını iyi ve kötü olarak değerlendirirken ne beden güzelliğine, ne de mal varlığına bakar; çünkü bunlar gelip geçici değer ölçüleridir. Önemli olan **ruh güzelliği** ve **gönül zenginliği**dir. Daha da önemlisi bu ruh güzelliği ile gönül zenginliğinin **iyi hâl**, **güzel davranış** ve **samimi ibadetler** olarak dışa yansımasıdır. İnsanlara iyilik yapma heyecanıyla, Allah'a kulluk edebilme aşkıyla yaşamaktır. Kalıcı olan, insanın gerçek değerini ortaya çıkaran işte bu meziyetleridir.

Hadîs-i şerîfin *Sahîh-i Müslim*'deki bir başka rivayetinde Allah Teâlâ'nın kalble birlikte davranışlara ve ibadetlere değer verdiğini Peygamber Efendimiz şöyle belirtmektedir:

" Allah Teâlâ sizin yüzlerinize ve mallarınıza değil, kalblerinize ve amellerinize bakar" (Müslim, Birr 34).

Allah Teâlâ'nın kalbe ve davranışlara bakması demek, kalbin ve davranışların iyi olması hâlinde, onların sahibine sevap ve mükâfat vermesi demektir. Bir âyet-i kerîmede Allah Teâlâ'nın maddî görüntülere değer vermediği, insanda mânevî güzellik aradığı şöyle ifade edilmiştir:

"Sizi yanımızda değerli kılacak olan ne mallarınız, ne de evlatlarınızdır. Ancak imân edip güzel ve hayırlı işler yapanların durumu başkadır. Onlara yaptıklarının kat kat fazlasıyla mükâfat verilecektir" [Sebe' sûresi (34), 37].

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, kendi mübârek göğsüne, daha doğrusu kalbine işaret ederek üç defa: *"Takvâ işte şuradadır"* (Müslim, Birr 32; Tirmizî, Birr 18) buyurması, insanın gerçek değerinin ihlâslı bir kalbe sahip olmasıyla anlaşılacağını göstermektedir.

Helâller ile haramların kesin surette belli olduğunu, şüpheli görünen davranışlardan sakınmak gerektiğini açıkladığı meşhur hadîs-i şerîfin sonunda Peygamber Efendimiz kalbin önemini şöyle belirtir:

" Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur; bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdir" (Buhârî, Îmân 39; Müslim, Müsâkât 107,108).

Bu hadis 1574 numaralı hadisin içinde tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ ibadetleri ve güzel davranışları değerlendirirken samimiyet derecesini, ihlâs ve iyi niyeti esas alır.

2. Kalb, Allah'ın çok değer verdiği, devamlı surette bakıp kontrol ettiği bir merkezdir. Bu sebeple onu kötü duygulardan arındırmak, dinin tavsiye ettiği güzel hâl ve davranışlara sahip kılmak gerekir.

3. İbadetleri makbul ve değerli kılan kalbdir. Bu sebeple öncelikle kalbi kin ve haset gibi mânevî ve ictimâî hastalıklardan arındırmalı, mükemmel hâle getirmeye çalışmalıdır.

9- ????? ??? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ???? ???? ??? ????: ?????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ???????? ????????? ? ????????? ????????? ???????? ?????? ? ????? ???? ?? ??????? ???????? ??????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ??? ????????? ????? ?? ??????? ??????? » ????????? ????

9. Ebû Mûsâ Abdullah İbni Kays el-Eş`arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Biri cesaretini göstermek, diğeri milletini korumak, öteki kendine yiğit adam dedirtmek için savaşan kimselerden hangisi Allah yolundadır? diye soruldu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şu cevabı verdi:

- "Kim, İslâmiyet daha yüce olsun diye savaşıyorsa, o Allah yolundadır."

Buhârî, İlim 45, Cihad, 15, Farzu'l-humüs 10, Tevhîd 28; Müslim, İmâre 150, 151. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihad 16; Nesâî, Cihad 21; İbni Mâce, Cihad 13

Ebû Mûsâ el-Eş`arî

Yemen'in Zebid bölgesinde yaşayan ve güzel davranışlarıyla Hz. Peygamber'in takdirini kazanan Eş'arîlerdendir. Hz. Peygamber'in İslâm'a davet ettiğini duyunca, onu görmek üzere iki ağabeyi ve 52 kişiyle birlikte bir gemiye binip yola çıktılar. Fakat fırtına onları Habeşistan'a sürükledi. Karaya çıkınca, Peygamber Efendimiz'in amcasının oğlu Ca`fer-i Tayyâr ile birçok müslümanın orada olduğunu öğrenip sevindiler. Hicretin 7. yılında (628) Medine'ye döndüler. Önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye giderek iki hicret yaptıklarını ve bu sebeple Allah'ın rızâsını kazandıklarını Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyunca çok sevindiler. Ebû Mûsâ el-Eş`arî o tarihten sonra Peygamber Efendimiz'den hiç ayrılmadı. Onun maiyyetinde bütün savaşlara katıldı.

Hz. Ömer ve Hz. Osman devirlerinde yıllarca Basra ve Kûfe valiliği yaptı. Birçok beldenin İslâm topraklarına katılmasını sağladı.

Ashâb-ı kirâm'ın en büyük altı âliminden biri sayılırdı. Kur'ân-ı Kerîm'i bizzat Peygamber Efendimiz'den öğrendi, Basralılara ve Kûfelilere yıllarca Kur'an öğretti. Çok güzel bir sesi vardı. O Kur'an okumaya başlayınca herkes derin bir huşû ile dinlerdi. Bir gece Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Âişe'yle birlikte onun Kur'an okuyuşunu dinledikten sonra, kendisine ***Hz. Dâvûd'unkine benzer bir ses verildiğini*** *söyledi. Hz. Ömer onun Kur'an okumasını istediği zaman:*

- Ebû Mûsâ! Bize Rabbimizi hatırlat! *derdi.*

Ebû Mûsâ uzun yıllar idarecilik yapmasına rağmen dünya malına hiç iltifat etmedi. Herkese Hz. Peygamber zamanında yaşadıkları mütevâzi hayattan örnekler vererek sâde yaşamanın güzelliğini anlattı.Çok hayâlı bir insandı. Geceleri uyurken vücudunun açılabileceğini düşünerek bir nevi pijamayla yatardı. Allah'tan utandığı için karanlıkta iki büklüm yıkandığını söylerdi. Talebelerini yumuşak kalbli olmaya teşvik eder, Allah korkusundan dolayı ağlamayı tavsiye eder ve:

- Ağlayamıyorsanız, ağlamaya gayret edin! *Zira cehennem ehli, göz pınarları kuruyana kadar ağlayacak, sonra içinde gemiler yüzecek kadar kanlı yaşlar dökecekler, derdi.*

Ebû Mûsa el-Eş`arî 360 hadis rivayet etmiştir. 63 yıllık hayatının çoğu İslâm'a ve insanlara hizmet etmekle geçen bu muhterem sahâbî, hicretin 42. yılında (662) Kûfe'de, bir rivayete göre de Mekke'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin muhtelif rivayetlerinde görüldüğü üzere, cesaretini göstermek, milletini korumak ve kendine yiğit adam dedirtmek gibi gayelerden başka, sırf ganimet elde etmek ve öfkesini yatıştırmak için savaşanların hâli de Peygamber Efendimiz'e sorulmuştur. Bu düşüncelerle savaşanlardan hiçbirinin Allah yolunda cihad etmiş olamayacağını kesin bir dille açıklayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, 1346 numara ile tekrar görüleceği üzere ancak İslâmiyet'i yayıp yaşatmak (i`lâ-yi kelimetullah) için savaşanların Allah yolunda cihad etmiş sayılacağını belirtmiştir.

Hadisin metninde geçen **kelimetullah** sözüyle, kelime-i tevhîd yâni **Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah** kastedilmiştir. İslâm'ı en iyi ve en kısa bir şekilde ifade eden kelime-i tevhîd müslümanların parolası gibidir. Müslümanın en önemli görevi, dilinden düşürmediği bu aziz kelimeyi ufukların ötesine götürmek, başkalarının da Allah'ı tanımak suretiyle mutlu olmasını sağlamaktır. Cihad bu demektir. O hâlde böylesine yüce bir gaye için savaşmak varken, nefsânî duygular ve basit çıkarlar için vuruşmak elbette yanlıştır.

Allah'ın rızâsını kazanmak için savaşmak ön planda geldiği takdirde, zikredilen diğer hedeflerin gözetilmesi asıl maksada zarar vermez. Meselâ milletini korumak için vuruşan kimsenin asıl gayesi Allah'ı hoşnut etmek, İslâm yurduna düşman ayağı bastırmamak ise, kendi milletini koruma duygusu bu hedefe ters değildir.

İnsanoğlunun yaptığı her harekette **niyetine bakıldığı** bu hadiste bir kere daha ortaya konmaktadır. Demek oluyor ki, bir can pazarı olan savaşta ölünce şehid, kalınca gâzi sayılabilmek için **Allah'a hizmet aşkının ön planda tutulması** gerekmektedir. Bunu Ebû Ümâme el-Bâhilî'nin rivayet ettiği şu hadîs-i şerîf daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

- Para ve şöhret için savaşan bir adam sevap kazanır mı? diye sordu.

Peygamber Efendimiz:

- *"Hiçbir şey kazanamaz"*, buyurdu.

Adam bu soruyu Resûl-i Ekrem'e üç defa sordu. Her defasında da aynı cevabı aldı. Sonra Hz. Peygamber sözünü şöyle tamamladı:

"Allah Teâlâ sadece kendi rızâsı için yapılan ibadetleri kabul eder, başkasını değil" (Nesâî, Cihad 24).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İşler değerlendirilirken hangi maksatla yapıldığına bakılır. İyi niyetle yapılmışsa Allah katında makbul olur.
2. Allah'ın rızâsını kazanmak için savaşmak yerine menfaat ve nefsi tatmin için vuruşmak doğru değildir.
3. Dünyaya gönül bağlamak, insanı yüce hedeflere varmaktan alıkoyan basit ve önemsiz bir uğraştır.
4. Cihad gibi en önemli bir görev bile, ancak ihlâs ile yapılırsa bir kıymet ifade eder.

10- ??? ??? ??????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ????? ???? ??? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «????? ???????? ????????????? ?????????????? ??????????? ????????????? ??? ????????» ?????? : ??? ?????? ??????? ? ????? ?????????? ???? ????? ??????????? ? ????: «??????? ????? ???????? ????? ?????? ?????????» ????? ???? .

10. Ebû Bekre Nüfey` İbni Hâris es-Sekafî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki müslüman birbirine kılıç çektiği zaman, öldüren de, ölen de cehennemdedir".

Bunun üzerine ben:

- Yâ Resûlallah! Öldürenin durumu belli, ama ölen niçin cehennemdedir? diye sordum.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Çünkü o, arkadaşını öldürmek istiyordu" buyurdu.

Buhârî, Îmân 22, Diyât 2, Fiten 10; Müslim, Kasâme 33, Fiten 14, 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Fiten 5; Nesâî,Tahrîm 29, Kasâme 7; İbni Mâce, Fiten 11

Ebû Bekre es-Sekafî

Ebû Bekre Tâiflidir. Annesi ve babası köle olduğu için o da köle sayılıyordu. Müslümanlar Tâif'i kuşattıkları zaman Peygamber Efendimiz, gelip müslümanlara katılan hürler serbest, köleler hür olacak diye ilân etti. Ebû Bekre Tâif kalesinden aşağı, bekre denen bir kuyu çıkrığı ile inerek gelen 23 köleden biriydi. Bu sebeple Peygamber Efendimiz ona Ebû Bekre diye iltifat etti. O günden sonra hep bu künye ile anıldı.

*Ebû Bekre çok ibadet etmesiyle tanınan bir sahâbî idi. Rivayet ettiği bu hadîs-i şerîfi hayatı boyunca tatbik etti. Bu sebeple de ashâb-ı kirâm arasında çıkan anlaşmazlıkların hiçbirine katılmadı. Hatta onun "**Bir müslüman kılıcını çekip beni öldürmeye kalksa, ona engel olmam"** dediği nakledilir. Kendisinden 132 hadis rivayet edilmiştir.*

Hicretin 51. yılında (671) Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müslümanların kardeş oldukları Allah Teâlâ tarafından açıkca belirtilmiştir [Hucurât sûresi (49), 10]. Kardeşlerin birbirine silah çekmesi olacak şey değildir. Onlar silahlarını din kardeşlerine değil, İslâm düşmanlarına karşı çekmek zorundadır. Müslümanların birbirini öldürmeye kalkması şu âyet-i kerîmeyle kesin bir şekilde yasaklanmıştır:

"Kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir" [Nisâ sûresi (4), 92]. Yanlışlıkla öldürme durumunda ise, ebediyyen cehennemde kalmak söz konusu değildir. Fakat -yukarıdaki âyetin bir öncesinde belirtildiği üzere- yanlışlıkla öldürmenin de değişik cezaları vardır.

Hadîs-i şerîfte kılıcın zikredilmesi, o devrin kavga ve savaş âletlerinin başında kılıcın gelmesi sebebiyledir. Bugün kılıcın karşılığı tabanca ve benzeri öldürücü âletlerdir.

Peygamber Efendimiz'in, *müslüman kardeşine silah çekip öldürenin ve bu esnada ölenin cehennemlik olduğunu* belirtmesi üzerine Ebû Bekre, öldürenin neden cehenneme gittiğini anladığını, ama öldürülenin niçin cehennemlik olduğunu anlamadığını söyledi. Bunun üzerine Efendimiz, o kimseyi cehennemlik yapan şeyin, *kardeşini öldürmeye kalkması* olduğunu belirtti.

Kendisine silah çekilen bir kimse, hasmını öldürmeyi düşünmeden, sadece nefsini müdâfaa etmek için silahını çekse ve onu öldürmek zorunda kalsa, katil sayılmaz. Çünkü o nefsini müdâfaa etmek zorunda kalmıştır. Nefsini müdâfaa etmek ise, dinin emridir. Nitekim 1360 nolu hadiste göreceğimiz üzere sahâbîlerden biri ile Peygamber Efendimiz arasında şöyle bir konuşma geçer:

- Yâ Resûlallah! Adamın biri gelip malımı elimden almaya kalksa, ne yapmalıyım?

- *"Malını ona verme!"*

- Ya adam benimle kavga etmeye kalkarsa?

- *"Sen de onunla döviş!"*

- Ya beni öldürürse?

- *"Şehid olursun."*

- Ben onu öldürürsem?

- *"O cehennemlik olur"* (Müslim, Îmân 225).

Bir insanın âhiret hayatını da mahvederek ebediyyen cehennemde kalmasına yol açan şey, **bir müslümanı öldürmeye niyet etmesi ve bu konuda kararlı olmasıdır.** Zira ölenin de, öldürenin de hedefi, karşısındakinin hayatına son vermektir. Birinin ötekinden farkı, daha atılgan davranıp muhâtabını öldürmesidir.

Haksız yere birini öldüren kimse yaptığına pişman olarak samimiyetle tövbe ettiği takdirde, Allah Teâlâ dilerse onu affedebilir. Böyle birinin bağışlanmayacağını söyleyen âlimler de vardır. Fakat **şirk dışındaki bütün günahları Allah Teâlâ'nın bağışlayabileceği** âyet-i kerimeyle belirlendiğine göre [Nisâ (4), 48, 116] Allah Teâlâ dilerse bunları da bağışlar veya cezalandırır.

Hadisimizin **"Kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir"** âyet-i kerîmesini açıkladığı söylenebilir. Dikkat edileceği üzere Peygamber Efendimiz hem ölen hem de öldüren hakkında "müslüman" kelimesini kullanmıştır. Demek oluyor ki, birbirini kasten öldürenler büyük günah işlemekle beraber müslümanlıktan çıkmazlar. Allah'a şirk koşmayan kimsenin ebediyyen cehennemde kalmayacağı, cezasını çektikten sonra cehennemden çıkacağı bilindiğine göre, birbirini öldüren müslümanların da ebediyyen cehennemde kalmayacağı anlaşılmaktadır. Demek oluyor ki, âyet-i kerîme yapılan günahın büyüklüğünü belirtmekte, bu işe teşebbüs edecek olanları ağır ceza ile tehdit etmektedir.

Bu hadîs-i şerîf münasebetiyle iki büyük ashâb kitlesinin birbiriyle yaptığı savaşlar hâtıra gelmekte ve onların durumu merak edilmektedir. Bu konuda söylenecek en doğru ve kestirme cevap şudur:

Onlar ashâb ve müctehid kimselerdi. **"Mü'minlerden iki grup birbiriyle çarpışırlarsa, aralarını düzeltin"** [Hucurât sûresi (49), 9] âyet-i kerîmesi gereğince zan ve kanaatlerine göre bir tarafı haklı buldular ve o tarafta yer aldılar. Maksatları birilerini öldürmek, karışıklık çıkarmak değil, müslümanların arasını bulmaktı. Şüphesiz bu olayların çıkmasına sebep olanlardan biri haklıydı. Haklı olmayan tarafta yer alan sahâbîlerin niyeti haksızı savunmak değildi. Onların düşüncesine göre de tuttukları taraf haklı idi. İctihâdında haklı olanın iki sevap, yanılan âlimin ise bir sevap kazandığı bilinen bir gerçektir.

Bu olaylarda iki gruba ayrılan ashâbın birbirine bakışını, **Hz. Ali**'nin karşı grup hakkında söylediği şu söz ne güzel ifade etmektedir:

“Bunlar bize karşı haksızlık eden kardeşlerimizdir.” Herşeye rağmen onlar yine de biribirlerine kardeş gözüyle bakıyorlardı. Onların bu bakış açısına iltifat etmeyerek taraflardan birini itham etmeye kalkmak, aradan geçen bunca yüzyıldan sonra bizi doğruya götürmez.

Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, Allah Teâlâ onları: **“Siz insanların arasına çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz”** [Âl-i İmrân (3), 110] diye methetmiştir. “En hayırlıları” eleştirme yetkisini kendisinde bulanların onlardan da hayırlı olması, değilse susması gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günah işlemeye niyet edilerek kesin karar verilir, bu kararı kalb de onaylarsa, artık o günah işlenmiş sayılır (12. hadiste bu konu ele alınacaktır).

2. Allah’ın verdiği canı haksız yere alma yetkisi kimseye verilmemiştir. Bu sebeple birini öldürmeye kalkmak, Allah’a ait yetkiye müdâhale etmek olduğundan cezası cehennemdir.

3. İyiliklerde olduğu gibi kötülüklerde de niyete bakılır.

11- ?????? ??? ?????????? ?????? ???? ??? ???: ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : «??????? ????????? ?? ?????? ??????? ????? ????????? ?? ??????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ? ?????? ????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ? ????? ????? ????????? ?? ??????? ?????? ?????????? ? ?? ????????? ?????? ?????????? ? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ???? ???????? ? ??????? ?????? ????? ???????? ????? ???????? ?????????? ? ??????? ????? ?????????? ????? ?? ????????? ??? ??????? ????????? ???? ??????? ????????? ? ????????????????? ?????????? ????? ?????????? ?? ??? ?? ????????? ?????? ?????? ????? ? ????????? : ????????? ????????? ? ?????????? ??????? ???? ? ?????????? ???? ???????? ? ?????? ?????? ????? ? ??? ???? ???????? ????? » ????? ???? ??????? ?????? ??????? . ????????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????? » ???? ?????? ??????? ????????? ?????????? : ??? ?????????? ??????????? .

11. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimsenin câmide cemaatle kıldığı namaz, işyerinde ve evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha sevaptır. Şöyleki bir kişi güzelce abdest alır, sonra başka hiçbir maksatla değil, sadece namaz kılmak üzere câmiye gelirse, câmiye girinceye kadar attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir ve bir günahı bağışlanır. Câmiye girince de, namaz kılmak için orada durduğu sürece, tıpkı namaz kılıyormuş gibi sevap kazanır. Biriniz namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, kimseye eziyet etmediği ve abdestini bozmadığı müddetçe melekler:

Allahım! Ona merhamet et!

Allahım! Onu bağışla!

Allahım! Onun tövbesini kabul et! diye ona dua ederler.”

Buhârî, Salât 87, Ezân 30, Büyû` 49; Müslim, Tahâret 12, Mesâcid 272. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Tahâret 6, Mesâcid 14

Açıklamalar

İslâmiyet birlik ve beraberliği vazgeçilmez görmüş, bunu sağlayacak hususlardan biri olan cemaatle namaz kılmaya büyük önem vermiştir. Bu sebeple evde ve işyerinde yalnız başına kılınan namaza nisbetle câmide diğer mü’minlerle birlikte kılınan namazı çok daha üstün görmüştür. Burada zikredildiği gibi cemaatle kılınan namaza, tek başına kılınan namazdan yirmi küsur, bazı rivayetlerde **yirmi beş**, hatta **yirmi yedi** misli sevap verilmesinin sebebi de budur.

Evde ve işyerinde cemaatle kılınan namaz, câmide cemaatle kılınan namaz gibi değerli olmamakla beraber, tek başına kılınan namazdan elbette daha sevaptır. İşyerinde, daha yaygın ifadesiyle çarşı pazarda kılınan namaz o kadar makbul görülmemiştir. Zira işyerlerinde mal alınıp satılırken genellikle yalan söylenir, insanlar aldatılır, çeşitli haksızlıklar yapılır. Bunlara bir de müşteriyi kaçırmama telâşı, malını satma arzusu eklenince, işyerlerinde gönül huzuruyla namaz kılmak iyice zorlaşır.

Hadîs-i şerîfimizde, namaz kılmak üzere câmiye gidecek kimsenin önce güzelce abdest alması istenmektedir. Güzelce abdest almak ifadesiyle, **abdest organlarının iyice yıkanması, abdestin sünnetlerine ve âdâbına uyulması** kastedilmektedir. Sonra da o kimsenin bir başka iş için değil, sadece cemaatle namaz kılmak için yola çıkması gerekmektedir. Yani **ihlâs ve niyeti** tam olmalıdır.

Evin câmiye uzak olması, câmiye girinceye kadar atılan her adım sebebiyle bir derece yükseltilmek ve bir günahı bağışlanmak imkânı verir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuya şöyle açıklık getirmektedir:

“Namaz sebebiyle en çok sevap elde edenler, cemaate en uzak yerlerden yürüyerek gelenlerdir” (Buhârî, Ezân 31).

Cemaatle kılınacak namazı beklemenin de ayrı bir sevabı vardır. İster câmide, ister bir başka yerde namaz vaktinin gelmesini bekleyen kimse, ibadet hâlindedir. Câmide bekleyenlerin kârı, hem ibadet ediyormuş gibi sevap kazanmak, hem de meleklerin duasını almaktır. Yalnız bu esnada bir inceliğe uymak gerekmektedir ki, o da kimseye eziyet etmemek ve abdestini bozmamaktır. Eziyetten maksat **dedi kodu yapmamak, eliyle ve diliyle birilerini incitmemektir.** Rûhânî birer varlık olan melekler, mescidde abdestsiz durulmasından rahatsız olurlar. İşte bu sebeple mescidde namazı beklerken abdestini bozmamak şartı ileri sürülmüştür.

Böylesi güzel duygularla, yani ihlâsla ve Allah’ın rızâsını kazanma düşüncesiyle kılınan namazın pek çok karşılığından biri 20 küsûr derece fazla sevap almaktır. Bu miktar bazı hadislerde 25, daha sahih olan bazılarında ise 27 derece olarak belirtilmiştir (bk. 1066. hadis). Derecelerin farklı olmasında, namaz kılan kimsenin ihlâsının, duyduğu huzur ve huşûun tesiri olduğu muhakkaktır. Mânevî bir huzur içinde kılınan namazın bir diğer karşılığı ise **meleklerin duasını** kazanmaktır. Dua eden bu melekler bizi koruyup gözeten hafaza melekleri olduğu gibi başka nevi melekler de olabilir. **Meleklerin salâtı** demek, onların mü’mine istiğfar etmesi, yani günahlarının affını dilemesi demektir. Şu halde melekler, namaz kılan kimseye hem istiğfâr hem de dua

ederler.

Allah Teâlâ'nın meleklerin dua ve niyazlarını kabul ederek **kulunu mağfiret etmesi** demek, onun günahlarını bağışlaması demektir; kuluna **rahmet etmesi** ise ona bol bol ihsanda bulunması demektir. Bu hadis 1067 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her işte olduğu gibi, namaz kılarken ve cemaatle namaza giderken ihlâslı olmak, sadece Allah rızâsını düşünmek gerekir.
2. Cemaatle kılınan namaz, yalnız başına kılınan namazdan 27 derece daha faziletlidir.
3. Cemaatle namaz kılmak üzere mescide gitmek ve orada namaz vaktini beklemek, insana büyük sevaplar kazandırır.
4. Mescidde abdestsiz durmak melekleri incittiği için, böyle yapanlar meleklerin duasından mahrum olurlar.
5. Mescitte veya başka bir yerde namaz vaktinin girmesini beklemek sevaptır.
6. İşyerlerinde namaz kılmak, diğer yerlere nisbetle daha az sevap kazandırmakla beraber câizdir.
7. Usûlüne uyarak abdest alanlar, büyük sevap kazanırlar.

12- ?????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????? ????? ???? ?????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ?????? ???? ?????? ? ????????? ????????? ????? : «????? ???? ????? ????????? ???????????? ????? ??????? ??? : ????? ???? ????????? ????? ?????????? ??????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ????? ??????? ?????? ???? ????? ??????????? ????????? ??????? ????? ????????? ????? ???????????? ?????? ????? ????????? ?????? ? ?????? ????? ?????????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ????? ???? ????????? ????????? ??????? ????????? ?????????» ????? ???? .

12. Ebü'l-Abbâs Abdullah İbni Abbâs İbni Abdülmuttalib radıyallahu anhümâ'dan nakledildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ iyilik ve kötülükleri takdir edip yazdıktan sonra bunların iyi ve kötü oluşunu şöyle açıkladı:

Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, Cenâb-ı Hak bunu yapılmış mükemmel bir iyilik olarak kaydeder.

Şayet bir kimse iyilik yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o iyiliği on mislinden başlayıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar.

Kim bir kötülük yapmak ister de vazgeçerse, Cenâb-ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder.

Şayet insan bir kötülük yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o fenalığı sadece bir günah olarak yazar."

Buhârî, Rikâk 31; Müslim, Îmân 207, 259. Ayrıca bk. Buhârî, Tevhîd 35; Tirmizî, Tefsîru sûre (6),10

Abdullah İbni Abbas

*Hz. Peygamber'in amcası Abbas radıyallahu anh'ın oğludur. Annesi Hz. Hatice'den hemen sonra müslüman olan **Ümmü'l-Fazl Lübâbe**'dir.*

*İbni Abbas hicretten üç yıl önce Mekke'de doğunca, onu getirip Resûl-i Ekrem'in kucağına verdiler. Efendimiz mübarek ağzında çiğnediği bir hurmayı onun damağına çaldı. İbni Abbas **tahnik** denilen bu hâdise sebebiyle ashâb arasında pek üstün meziyetlere sahip olmuştur.*

*Daha sonraları Hz. Peygamber ona iki defa dua etmiş, bu dualarından birinde **"Allahım! Onu büyük din âlimi (fakîh) yap ve ona Kur'an'ı öğret!"** buyurmuştur. Bu sebeple İbni Abbas Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi bilen sahâbî olmuş, kendisine **Tercümânü'l-Kur'ân unvânı** verilmiştir. Ümmetin en âlimi anlamında **Hibrü'l-ümme** diye de anılmıştır.*

*Hz. Peygamber'in hanımlarından **Meymûne** annemiz onun teyzesi idi. Bu sebeple bazı geceler Resûl-i Ekrem'in yanında kalır, onun fiil ve hareketlerini, ibadetlerini tâkip ederdi. Efendimiz'in vefatında henüz 13 yaşında olan İbni Abbas, zekâ ve anlayışı sebebiyle birçok defa Hz. Peygamber'in takdirini kazanmıştır. Talebelerine birgün tefsir, birgün siyer ve megâzî, birgün edebiyat, bir başka gün Arapların meşhur savaşları demek olan Eyyâmü'l-arab okuturdu.*

Abdullah İbni Abbas'ı çok seven Hz. Ömer, onun görüşlerine pek değer verirdi. Hz. Ali devrinde Basra valiliği yaptı. Bir kısmını bizzat Hz. Peygamber'den duyduğu mükerrerleriyle birlikte 1660 hadis rivayet etmiştir.

İbni Abbas hayatının son yıllarında gözlerini kaybetti. Bazı kaynaklar onun Kerbelâ Fâciası'na çok üzülüp ağladığını ve gözlerini bu yüzden yitirdiğini belirtirler.

*Tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite, verdiği fetvâlarla meşhur ve **abâdile** diye anılan dört Abdullah'tan biri olan İbni Abbas, hicretin 68. yılında (687) Tâif'te 71 yaşında vefat etti.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, *Riyâzü's-sâlihîn*'de geçecek olan kudsî hadislerin ilkidir. Bu tür hadisleri Peygamber Efendimiz ya arada hiçbir vasıta olmadan doğrudan doğruya Allah Teâlâ'dan almıştır veya Cenâb-ı Hak bu bilgileri Cebrâil *aleyhisselâm* aracılığıyla Peygamber Efendimiz'in kalbine iletmiştir.

Allah Teâlâ insanları yaratmadan önce nelerin iyi, nelerin kötü olduğunu tesbit ve takdir etmiş, sonra hafaza meleklerine emrederek bunları -herşeyin

yazılı olduğu- **levh-i mahfûza** kaydettirmiştir. Daha sonra da iyi ve güzel dediği şeylerin neden iyi ve güzel olduğunu anlamamız, kötü ve çirkin dediği şeylerin neden kötü ve çirkin olduğunu kavramamız için bunları bize açıklamıştır.

Buna göre bir insan iyilik yapmaya niyet eder, sonra da herhangi bir engel sebebiyle bu iyiliği yapamazsa, Allah Teâlâ o kimseyi iyi niyeti sebebiyle ödüllendirmek ister ve yapmayı düşündüğü iyiliği yapmış sayarak ona bir sevap yazdırır. Buna göre iyi bir şeyi düşünmek bile iyilik sayılmaktadır. Bir düşüncenin ve hareketin iyilik olarak değerlendirilmesi için de, onu yapmaya niyet etmek şarttır.

Şayet insan düşünüp yapmaya niyet ettiği o güzel hareketi yapacak olursa, mükâfâtı on mislinden başlar. En az bire on kazanır. Bu mükâfât 700 misline kadar çıkar. Eğer yapılan iyilik Allah Teâlâ'nın çok değer verdiği davranışlardan biriyse, kul da o işi ihlâs ve samimiyetle yapmışsa, mükâfâtı 700 misliyle de kalmaz; hesabını sadece Cenâb-ı Hakk'ın bileceği daha yüksek ölçeklerle değerlendirilir. Kur'ân-ı Kerîm'deki:

"Yaptıklarına karşılık olmak üzere kendilerine nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiç kimse bilmez" [Secde sûresi (32), 17] âyeti bu sayısız mükâfâta işaret etmektedir.

Bir hadîs-i kudsîde bu hadsiz hesapsız mükâfât şöyle açıklanmıştır:

"İyi kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir kimsenin de hatırından geçiremediği nimetler hazırladım" (Buhârî, Tevhîd 35).

Bir kötülük yapmak isteyip de sonra bundan vazgeçen kimseye tam bir sevap yazılmasının sebebi, o kötülüğü yapabilecek güçte olduğu halde, Allah'dan korkarak vazgeçmesidir. Düşündüğü fenalığı yapmaya gücü yetmediği veya buna imkân bulamadığı için yapamayan kimseye ise hiçbir sevap yoktur. Çünkü o tasarladığı kötülükten vazgeçmek için kendisini zorlamamış, bu yolda bir gayret sarfetmemiştir.

Bir kötülük yapana sadece bir günah yazılması, Allah Teâlâ'nın kullarına karşı ne kadar âdil ve ne kadar geniş bir merhamete sahip olduğunu göstermektedir. Kötülüklerin âzamî karşılığının bir misli ceza, iyiliklerin asgarî karşılığının on misli mükâfât olması âyet-i kerîmeyle de belirtilmiştir:

"İyilik edene, yaptığı iyiliğin on misli mükâfât verilir. Kötülük yapan da yaptığının dengiyle cezalandırılır" [En`âm sûresi (6), 160].

Yapılan bir kötülüğe sadece bir günah yazılmasından önemli bir sonuç çıkmaktadır: İnsan kötülük yapmayı aklından geçirdiği için günahkâr olmaz ve bundan dolayı hesaba çekilmez. Çünkü bir kötülüğü aklından geçirmek, onu yapmaya kararlı olmak değildir. Şayet insan aklından geçirdiği bir kötülüğü yapmak ister ve buna karar verirse, işte o zaman iradesi ve kararı yüzünden hesaba çekilir. Mi`râc hadisinde görüldüğü üzere Allah Teâlâ beş vakit namazı farz kıldıktan sonra bu konuya bir daha temas ederek Peygamber Efendimiz'e şöyle buyurmuştur:

"Kim bir hayır işlemek ister de onu yapamazsa, kendisine bir sevap yazılır. Yaparsa on sevap yazılır.

Kim de bir kötülük yapmak ister de yapmazsa, ona hiçbir şey yazılmaz. Yaparsa bir tek günah yazılır" (Müslim, Îmân 259).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir iyilik yapmak isteyip de yapamayana bir iyilik sevabı yazılır. Çünkü bir iyiliği yapmayı arzu etmek, onu yapmak için ilk adımı atmak demektir.

2. Bir kötülük yapmak isteyip de Allah'tan korktuğu için bundan vazgeçene bir iyilik yapmış gibi sevap yazılır. Çünkü yapmaya karar verdiği kötülükten dönmek iyi bir şeydir. Zira iyiliğin karşılığı iyiliktir.

3. Allah Teâlâ hatırdan geçen kötü bir düşünce yüzünden kulunu hesaba çekmez. Önemli olan bu düşüncenin bir karar ve kesin niyet haline dönüşmemesidir.

4. Bir iyiliğe kat kat sevap verildiği halde, bir kötülüğe sadece bir günah yazılır. Böyle bir imkân İslâm'dan başka hiçbir din ve sistemde yoktur.

13- ??? ??? ????? ?????????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ??????????? ??? ???? ????? ???: ???????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???????: «????????? ????????? ??? ??????? ????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ??????????? ??????????? ??????? ???? ??????? ????????? ????????? ????????? ????????? : ??????? ?? ??????????? ???? ??????????? ?????? ???? ???????? ???? ????? ????? ??????????? .

??? ???? ??????? : ?????????? ????? ??? ???????? ????????? ????????? ? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ???? ????? ????? ?? ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????????????? ?????????? ? ????????? ???? ?????????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ????? ????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????? ????????? ???????????? ??????????? ?????? ?????? ???????????? ???????? ??????????? . ?????????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????????? ? ??????????? ??????? ?? ???????????? ?????????? ?????? .

??? ????? : ?????????? ??????? ?????? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???????? ??????? » ??? ????? : « ?????? ?????????? ?????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ? ???????????? ????? ???????? ???????????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ???? ?????????? ??????????? ?????????????? ???????? ????????? ???????? ????? ???? ????????? ??????? ???????? ????????? ???????? ? ??????

????? ???????? ????????? » ??? ????? : « ???????? ???????? ?????? ?????????? ? ?????? : ?????? ???? ??? ??????? ????????? ?????? ????????? ? ??????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? ????????? ???????? ???????? ?????? ??? ?????? ????? ? ?????????? ?????????? ?????? ????????? ?? ????????????? ????????? ??????? .

?????? ????????? : ????????? ?????? ???????????? ???????? ????????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ??? ???? ??? ??????? ?????? ??? ??? ???? ?? ??? ???? ????? ??????? ??????? ? ???????? : ????? ??? ????? ??? ???????? : ???? ???????? ?????????? ????????? ??????????: ?? ?????? ??????? ?? ????????? ?? ? ???????? : ??? ?????????? ??? ????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ????? ??????? ? ????????? ???? ?????? ???????? ?????? ????????? ???????? ???????? ?????? ??? ?????? ????? ? ???????????? ?????????? ???????? ????????? » ????? ????.

13. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Ömer İbni'l-Hattâb*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

"Sizden önce yaşayanlardan üç kişi bir yolculuğa çıktılar. Akşam olunca, yatıp uyumak üzere bir mağaraya girdiler. Fakat dağdan kopan bir kaya mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine:

— Yaptığınız iyilikleri anlatarak Allah'a dua etmekten başka sizi bu kayadan hiçbir şey kurtaramaz, dediler.

İçlerinden biri söze başlayarak:

—Allahım! Benim çok yaşlı bir annemle babam vardı. Onlar yemeklerini yemeden çoluk çocuğuma ve hizmetçilerime bir şey yedirip içirmezdim. Birgün hayvanlara yem bulmak üzere evden ayrıldım; onlar uyumadan önce de dönemedim. Eve gelir gelmez hayvanları sağıp sütlerini annemle babama götürdüğümde, baktım ki ikisi de uyumuş. Onları uyandırmak istemediğim gibi, onlardan önce ev halkının ve hizmetkârların bir şey yiyip içmesini de uygun görmedim. Süt kabı elimde şafak atana kadar uyanmalarını bekledim. Çocuklar etrafımda açlıktan sızlanıp duruyorlardı. Nihayet uyanıp sütlerini içtiler.

Rabbim! Şayet ben bunu senin rızânı kazanmak için yapmışsam, şu kaya sıkıntısını başımızdan al! diye yalvardı. Kaya biraz aralandı; fakat çıkılacak gibi değildi.

Bir diğeri söze başladı:

—Allahım! Amcamın bir kızı vardı. Onu herkesten çok seviyordum. (Bir başka rivayete göre: Bir erkek bir kadını ne kadar severse, ben de onu o kadar seviyordum). Ona sahip olmak istedim. Fakat o arzu etmedi. Bir yıl kıtlık olmuştu. Amcamın kızı çıkıp geldi. Kendisini bana teslim etmek şartıyla ona 120 altın verdim. Kabul etti. Ona sahip olacağım zaman (bir başka rivâyete göre: Cinsî münasebete başlayacağım zaman) dedi ki: Allah'tan kork! Dinin uygun görmediği bir yolla beni elde etme! En çok sevip arzu ettiğim o olduğu halde kendisinden uzaklaştım, verdiğim altınları da geri almadım.

Allahım! Eğer ben bu işi senin rızânı kazanmak için yapmışsam, başımızdaki sıkıntıyı uzaklaştır, diye yalvardı. Kaya biraz daha açıldı; fakat yine çıkılacak gibi değildi.

Üçüncü adam da:

—Allahım! Vaktiyle ben birçok işçi tuttum. Parasını almadan giden biri dışında hepsinin ücretini verdim. Ücretini almadan giden adamın parasını çalıştırdım. Bu paradan büyük bir servet türedi. Birgün bu adam çıkageldi. Bana:

—Ey Allah kulu! Ücretimi ver, dedi. Ben de ona:

—Şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve köleler senin ücretinden türedi, dedim. Adamcağız:

—Ey Allah kulu! Benimle alay etme, deyince, seninle alay etmiyorum, diye cevap verdim. Bunun üzerine o, geride bir tek şey bırakmadan hepsini önüne katıp götürdü.

Rabbim! Eğer bu işi sırf senin rızânı kazanmak için yapmışsam, içinde bulunduğumuz sıkıntıdan bizi kurtar, diye yalvardı. Mağaranın ağzını tıkayan kaya iyice açıldı; onlar da çıkıp gittiler.

Buhârî, Büyû` 98, İcâre 12, Hars ve'l-müzârea 13, Enbiyâ' 53, Edeb 5; Müslim, Zikir 100

Abdullah İbni Ömer

Hicretten on yıl önce Mekke'de doğdu. Babası Hz. Ömer'le birlikte müslüman oldu ve onunla birlikte hicret etti. On üç yaşında iken Uhud Savaşı'na katılmak istedi; fakat Hz. Peygamber onun henüz çok genç olduğunu söyleyerek buna izin vermedi. Hayatının ileriki dönemlerinde birçok savaşlara ve fetihlere iştirak etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin de bulunduğu ***İstanbul seferine*** *katıldı.*

Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra halife olması istenen adaylardan biri de İbni Ömer'di. Fakat o bu teklifi benimsemedi. Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklara katılmadı. Dinî konularda ihmâllerini gördüğü idarecileri hemen uyarırdı.

Ablası Hz. Hafsa*Resûl-i Ekrem'in hanımı olduğu için, Efendimiz'in yakın çevresinde bulunma imkânına sahipti. Bu sebeple sahâbîlerin görüp duyma imkânını bulamadığı birçok hadisin müslümanlara ulaşmasını sağladı.*

Rivayet ettiği, mükerrerleriyle birlikte 2630 hadis ile Ebû Hüreyre'den sonra en çok hadis rivayet eden yedi sahâbînin ***(müksirûnun)*** *ikincisi oldu.*

*İbni Ömer aynı zamanda **en çok fetvâ veren yedi sahâbîden biriydi.** Altmış yıl boyunca fetvâ verdi.*

Hz. Peygamber'in hayat tarzına harfi harfine uyma ve onun emirlerini aynen yerine getirme konusunda bir benzeri daha yoktu. İbni Ömer birgün gördüğü bir rüyayı ablası Hz. Hafsa aracılığıyla Peygamber Efendimiz'e arzetti. Efendimiz'in:

***"Abdullah ne iyi insan, bir de gece namazı kılsa!"** buyurması üzerine, o günden itibaren gece namazını hiç terketmedi. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra ona olan sevgisinden dolayı, Fahr-i Cihân Efendimiz'in **namaz kıldığı yerleri öğrenip oralarda namaz kılar, yürüdüğü yollarda yürür, gölgelendiği ağaçların altında oturur, kurumasınlar diye onları sularda.** Hele Efendimiz'in selâmlaşma konusundaki buyruklarını yerine getirme hususunda pek titiz davranırdı. Hiçbir işi olmadığı halde sadece müslümanlarla selâmlaşmak için sokağa çıkar, büyük küçük karşılaştığı herkese selâm verirdi.*

Abdullah İbni Ömer ashâb-ı kirâmın ileri gelen zenginlerindendi. Servetinin fazla birikmesine meydan vermez, eline geçeni yoksullara dağıtırdı. Sahip olduğu şeyler içinde en çok beğendiklerini, Allah yolunda kurban edilmek veya sadaka olarak verilmek üzere ayırırdı. Bir defasında câriyelerinden birine aşırı sevgi duymaya başlamış, onu hemen âzâd ederek diğer âzadlılarından biriyle evlendirmişti.

İyi halini gördüğü ve bilhassa namaz kıldığını öğrendiği bütün kölelerini âzâd etmeye başlamıştı. Dostlarından biri onu uyarma gereğini duydu. Kölelerinden bir kısmının sırf âzâd edilmek için câmiye gittiğini söyleyince ona:

***Bizi Allah ile aldatmak isteyenlere aldanmaya razıyız,** karşılığını verdi. Çeşitli sebeplerle 1000'den fazla köle âzâd etti.*

Kibir duygusuna kapılma endişesiyle sade giyinirdi. Sağlıklı olmasına rağmen az yemek yerdi.

Saçları omuzlarına dökülecek kadar uzundu. Sakalını kına ve ketem denilen çivit boyasıyla sarıya boyar, bu sebeple sakalı kumral bir renk alırdı. Hz. Peygamber'in de öyle yaptığını söylerdi.

Abdullah İbni Ömer 73 (692) yılında seksen beş yaşında iken Mekke'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte iyi niyetle, ihlâs ve samimiyetle yapılan davranışların Allah Teâlâ'yı hoşnut ettiği belirtilmektedir. Cenâb-ı Hak kendi rızâsını elde etmek için yapılan güzel hareketlerden ve azâbından korkularak terkedilen kötü işlerden dolayı kulundan memnun olmaktadır. O'nun bu hoşnutluğu insanı hem dünyadaki hem de âhiretteki birçok sıkıntılardan kurtarmakta, her iki dünyada bahtiyar olmasını sağlamaktadır.

Efendimiz'in anlattığı bu kıssada **ana babaya hizmet**, **nefse hâkimiyet** ve **insan hakkına hürmetin** önemi belirtilmektedir. Birinci kıssa, ana babaya yapılan iyiliğin, onların gönlünü hoş tutmanın değerli bir hareket olduğunu göstermektedir. Aslına bakılırsa, insan ana babasına iyilik yapmaya mecburdur. Çünkü onlar vaktiyle kendisine birçok iyilik yapmışlardır. Şimdi ise iyilik yapma sırası evlâda gelmiştir. Buradaki güzel davranış sadece ana babayı içine aldığı, öteki kıssalarda ise başkalarına iyilik söz konusu olduğu için, onlar daha değerli görünmektedir.

Bu üç güzel hareketin **en değerlisi**, amcasının kızına sahip olmasına hiçbir engel yokken sadece Allah'tan korktuğu için nefsinin isteklerine meydan vermeyen kimsenin davranışıdır. Böyle birinin cennetlik olduğunu şu âyet-i kerîme de göstermektedir:

"Rabbinin huzurunda (suçlu) durmaktan korkarak nefsini kötü arzulardan uzaklaştıranlar için şüphesiz varılacak yurt cennettir" [Nâzi'ât sûresi (79), 40-41].

İnsan sıkıntıya düşünce, kendisini bu sıkıntılardan kurtarması için Allah Teâlâ'ya dua ve niyaz etmelidir. Bu esnada samimiyetle yaptığından emin olduğu bazı güzel hareketlerini anarak, onların hâtırına kendisine yardım etmesini söyleyip Allah Teâlâ'ya yalvarabilir. Bu hiçbir zaman başa kakma anlamına gelmez. İnsanın sıkıştığı zamanlarda dua vesilesi yapabileceği ihlâslı işlerinin olması ne güzeldir.

İhlâs ve iyi niyetle yapılan güzel davranışların hayırlı neticeleri daha dünyada iken, hatta herşeyin bittiği sanılan bir zamanda görülüverir. Bu da ihlâs ve iyi niyetin insan hayatındaki yerini gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya herkesten çok itaat ve hürmet etmeli, onları bütün sevdiklerine tercih etmelidir.
2. Nefsin arzu ettiği şeyleri yapabilecek imkâna sahip olduğu halde, sırf Allah'tan korkarak ve onun rızâsını kazanmak isteyerek bunları terketmek insana büyük faziletler kazandırır.
3. İnsanlarla yapılan işlerde dürüst, anlayışlı ve fedakâr davranmak, emanete riâyet etmek Allah Teâlâ'yı memnun eden güzel hareketlerdir.
4. Allah Teâlâ yapılan hiçbir iyiliği zâyi etmez; zamanı gelince onu değerlendirir.
5. İnsan ihlâs ve iyi niyetinin karşılığını hem dünyada hem de âhirette görür.

2- ??? ??????

TÖVBE ALLAH'TAN AF DİLEMEK

??? ???????: ?????? ????? ???? ?? ???. ??? ???? ??????? ??? ????? ???? ?????? ????? ?? ????? ??? ???? ???? ????? ????: ????? ?? ???? ???? ???????? ??????? ?? ???? ????? ?????? ??????? ?? ???? ?? ?? ???? ????? ????? ??? ??? ??? ??????? ?? ??? ?????. ??? ???? ??????? ????? ????? ??????? ?????: ??? ??????? ??? ???? ???? ?? ??????. ??? ???? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ??? ?? ??? ????? ???? ????? ?? ??? ????? ??? ???? ???? ?????? ??????. ???? ?? ???? ???? ???? ??????? ??? ??? ???? ????? ??? ????? ??? ??? ???? ???? ??? ????? ???? ???? ??????. ??? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???? ??????.

Âlimlere göre insan, yaptığı her günahdan dolayı tövbe etmelidir. İşlenen günah sadece Allah'a karşı olup kul hakkını ilgilendirmiyorsa, bundan tövbe etmenin üç şartı vardır:

1. O günahı terketmek.
2. Onu yaptığına pişman olmak.
3. Bir daha yapmamaya karar vermek.

Şayet bu üç şarttan biri eksikse, tövbe edilmiş olmaz.

İşlenen günah kul hakkını ilgilendiriyorsa, ondan tövbe etmenin dört şartı vardır:

Üçü yukarıda sayılan şartlardır.

Dördüncüsü de **kul hakkından** arınıp kurtulmaktır. Bu da şöyle olur:

Şayet bu hak mal ve benzeri bir şeyse, onu sahibine geri verir.

Eğer "zina etti" diye **iftira atmak** gibi bir suçdan dolayı ceza görmeyi gerektiriyorsa, hak sahibine kendisini cezalandırma yetkisi verir veya ondan kendini bağışlamasını ister.

Eğer bu kul hakkı birini **çekiştirme** suçu ise, o kimseden af diler.

İnsanın yaptığı her günahdan dolayı tövbe etmesi gerekir. Günahlarının bir kısmından tövbe ederse, Ehl-i sünnet'e göre, sadece o günahları hakkında tövbe etmiş sayılır; tövbe etmediği günahları devam eder.

Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, hadîs-i şerîfler ve İslâm âlimleri tövbe etmenin gerekli olduğunu göstermektedir.

Âyetler

??? ?????? ?????: { ????????? ????? ??????? ???????? ???????? ?????????????? ??????????? ??????????? }

1. "Hepiniz Allah'a tövbe edin, ey mü'minler! Belki böylece korktuğunuzdan kurtulur, umduğunuzu elde edebilirsiniz."
Nur sûresi (24), 31

Âyet-i kerîme, bütün mü'minlerin tövbe etmesini emretmekte, günahlardan kurtulma yolunun tövbe olduğunu belirtmekte, tövbesi kabul edilen kimsenin kurtuluşa erdiğini haber vermekte, dolayısıyla kusursuz kul olmayacağını bildirmektedir.

Demek oluyor ki, sağlıklı bir toplumun önemli şartlarından biri, günahlarından kurtulmayı arzu eden ve bu maksatla Allah'a yönelen fertlerden meydana gelmesidir. Çünkü tövbe eden kimse, yaptığı hatayı Allah Teâlâ'ya itiraf etmekte, o günahı bir daha yapmayacağına dair söz vermekte, O'nun merhametine sığınarak affını dilemekte ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın yegâne bağışlayıcı olduğunu kabul etmektedir.

???? ?????: { ?????????????? ????????? ????? ??????? ??????? ?} .

2. "Rabbinizden sizi bağışlamasını isteyiniz; sonra ona tövbe ediniz." Hûd sûresi (11), 3

Günahları bağışlayacak olan Allah Teâlâ'dır. Kul bunu böyle bilerek Yüce Mevlâ'sına el açıp affını dileyecek ve yaptığı günahlardan dolayı pişmanlık duyduğunu O'na itiraf edecektir. Bağışlanmanın tek yolu budur.

???? ?????: { ??? ???????? ????????? ??????? ??????? ????? ??????? ???????? ?????????} .

3. "Ey iman edenler! Allah'a samimiyetle tövbe edin!" Tahrîm sûresi (66), 8

Samimi tövbe, yapılan günahın çirkinliğini insanın bilmesi, bunu vicdanının kabul etmesi ve onu işlediğine pişmanlık duymasıdır. Allah Teâlâ "Samimiyetle tövbe edin" derken, kulunun yaptığı suçtan dolayı üzülüp vicdan azabı çekmesini istemekte ve onun kendi kendine "Ben artık bu suçu bir daha yapmayacağım" diye söz vermesini beklemektedir.

İnsanı kurtaracak olan samimi tövbe **(tevbe-i nasûh)** işte budur. İşlediği günahdan pişmanlık duyan kimse, tövbe ettiğini diliyle söylerken gönlü gerçekten pişmanlık duymalı, bedeni günahtan uzak durmalı ve o konudaki kusur ve noksanlarını gidermeye çalışmalıdır.

Hadisler

14- ????? ??? ?????????? ??? ???? ??? ??? : ?????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????? :

« ??????? ?????? ??????????? ???? ? ????????? ?????? ? ?? ???????? ? ????? ???? ???????? ?????? » ???? ??????? .

14. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

"Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'dan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim."

Buhârî, Daavât 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (47) İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Tövbenin sözlük anlamı dönmek demektir. İşlenen günahtan vazgeçmek mânasına gelir. Daha açık bir söyleyişle, yapılan bir günahı, suç olduğunu bilerek ve onu yaptığından dolayı pişmanlık duyarak terketmektir. Tövbede önemli olan, yapılan fiilin çirkinliğini bilmek ve ondan iğrenerek vazgeçmektir.

Tövbe eden kimse çirkin davranışları güzelleriyle değiştirdiği, Allah'tan uzaklaştırıp şeytana yaklaştıran yolları terkettiği için takdire şâyandır. İnsan kötü yolu terketmekle kalmamalı, kusurlarını telâfi etmek için ibadet ve tâatla Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmalıdır.

Tövbenin belli bir zamanı yoktur. İnsanın ne zaman öleceği belli olmadığı için ilk fırsatta tövbe etmelidir. Bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, en güzel ibadet zamanı olan seher vakti kalkmalı, Allah rızası için iki rekât namaz kılmalı, sonra da tövbe ve istiğfâr etmelidir.

Allah Teâlâ'nın emirlerine herkesten çok uyan Peygamber Efendimiz, bahsimizin baş tarafında gördüğümüz âyet-i kerîmelerdeki tövbe emrine uyarak, *günde yetmiş defadan fazla* tövbe ederdi. Bir sonraki hadîs-i şerîfte görüleceği üzere, *günde yüz defa* tövbe ettiği de olurdu.

Hadîs-i şerîflerde çoğu zaman yetmiş veya yüz rakamı çokluğu, fazlalığı anlatmak için (kesretten kinâye olarak) kullanılır. Peygamber Efendimiz de günde yetmiş veya yüz defa tövbe ettiğini söylemekle Cenâb-ı Hakk'ı çok andığını belirtmiş olabilir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in günah işlemekten korunduğunu, dolayısıyla onun hiçbir günahı bulunmadığını biliyoruz. Buna rağmen onun hergün birçok defa tövbe etmesinin sebebi, ümmetine tövbe ve istiğfârın önemini göstermek ve hiçbir kimsenin Allah Teâlâ'ya, O'nun lâyık olduğu şekilde ibadet edemeyeceğini belirtmektir.

Peygamberler, Cenâb-ı Hakk'ı en iyi bilen ve tanıyan kimseler oldukları için, O'na herkesten çok ibadet ederler; herkesten çok şükrederler ve O'na gerektiği şekilde ibadet edemediklerini itiraf ederler. Peygamber Efendimiz de yeme, içme, yatma, uyuma, eşleriyle beraber olma gibi mübah işlerle meşgul olurken veya ümmetinin çeşitli problemleriyle uğraşırken Allah Teâlâ'yı gerektiği şekilde zikredip düşünemediği için tövbe ve istiğfâr ederek O'ndan af dilemektedir. Nitekim hadisimizin bir başka rivayetinde Resûl- Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Benim de kalbime gaflet çöküyor. Ben de Allah'a günde yüz defa istiğfâr ediyorum" (Müslim, Zikir 41).

Bu durum karşısında bizim şöyle düşünmemiz gerekmektedir:

Benim sevgili peygamberim, **hiç günahı olmadığı halde** hergün bu kadar tövbe ederse, günahlara boğulmuş olan ben binlerce defa tövbe ve istiğfâr etmeliyim. Hiç olmazsa Efendim'in bu sünnetine uyarak hergün yüz defa tövbe ve istiğfâr etmeye çalışmalıyım.

İstiğfâr, Allah Teâlâ'ya "Rabbim, beni bağışla!" diye dil ile yalvarırken, bedeni günahlardan uzak tutmaktır. Kulun yapacağı budur. Allah Teâlâ'dan umulan ise istiğfâr eden kulunu mağfiret edip bağışlaması, daha açık bir ifadeyle, onu cehennem azâbından korumasıdır.

Hz. Ali'nin dediği gibi, dünyada Allah Teâlâ'nın azâbından kurtulmanın iki yolu bulunmaktadır. Bu yollardan biri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in varlığıdır. Ne yazık ki onun vefâtıyla bu fırsat elden kaçmıştır. Geriye sıkı sıkı tutunulması gereken tek yol kalmıştır. O da istiğfârdır. Şu âyet-i kerîme bu gerçeği dile getirmektedir:

"Sen onların içlerinde bulunduğun müddetçe Allah onları azaba uğratmayacaktır. Onlar bağışlanmalarını dilerken, Allah kendilerine azab etmez" [Enfâl sûresi (8), 33].

Allah Teâlâ'nın kullarına olan merhametini bütün genişliğiyle ortaya koyan bu âyet-i kerîme ne ümid verici, değil mi?! Kullarına karşı böylesine şefkatli bir Rabbi olan insan, nasıl ümitsizliğe kapılabilir? Bu âyet-i kerîmede, Allah'dan bizi bağışlamasını dilediğimiz sürece azaba uğrama-yacağımız va'dedilmektedir. Elimizde böylesine sağlam bir garanti varken niçin ümitsiz olalım ve niçin istiğfâr etmeyelim?

İstiğfâr konusu, *Riyâzü's-sâlihîn*'in 1873-1883. hadislerinde geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu hadis 1874 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan hergün kendini hesaba çekmeli, yaptığı hataları ve günahları bulmaya çalışmalıdır. Sonra da bu günahları düşünerek Allah Teâlâ'ya yönelmeli ve ondan kendisini bağışlamasını dilemelidir.

2. Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ'ya karşı ne büyük bir saygı beslediği ve bu hususta ümmetine örnek olduğu görülmektedir.

3. Peygamber Efendimiz günah işlemekten korunduğu, gelmiş geçmiş bütün kusurları bağışlandığı halde günde yetmiş defadan fazla tövbe ederse, günah çukuruna batmış olan bizlerin hergün en az onun kadar tövbe etmemiz gerekir.

4. Tövbe müslümanın yenilenme ve temizlenme imkânıdır. Kullar için büyük bir nimettir. Son nefese ve kıyamet koptuğu âna kadar tövbe kapısı açıktır.

15- ??? ????????? ??? ????? ?????????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ??????? ??????? ???? ??????? ????????????? ???????? ??????? ??? ???????? ??????? ??????? » ???? ???? .

15. Egarr İbni Yesâr el-Müzenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Allah'a tövbe edip ondan af dileyiniz. Zira ben ona günde yüz defa tövbe ederim." Müslim, Zikir 42. Ayrıca Ebû Dâvûd, Vitir 26; İbni Mâce, Edeb 57

Eğarr İbni Yesâr el-Müzenî.

Onun Medine'ye ilk hicret edenlerden olduğu bilinmektedir. el-Cühenî nisbesiyle de anılmaktadır. Kendisinden İbni Ömer, Muâviye İbni Kurre ve Ebû Bürde hadis rivayet etmişlerdir. Egarr hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. İkisi tövbe ve istiğfâra dair olmak üzere üç kadar rivayeti vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf "Ey insanlar!" diye başladığına göre bütün insanların tövbe ve istiğfâra davet edildiği anlaşılmaktadır. Bazı âlimler konumuzun başında geçen "Hepiniz Allah'a tövbe edin, ey mü'minler!" âyet-i kerîmesine bakarak "Ey insanlar!" hitabıyla yine mü'minlerin kastedildiğini söylemişlerdir.

Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* tövbe ve istiğfâr edilmesini tavsiye ederken "Ey insanlar" hitabıyla herkesi, her mü'mini hedef aldığına göre, mânevî durumu ne olursa olsun, bütün insanlar Cenâb-ı Hak'tan bağışlanma dilemeye mecburdur. Çünkü hiçbir varlık ona karşı yapması gereken görevlerini ve kulluk borcunu lâyıkıyla yapamaz. Yapamayınca da ondan kusurları sebebiyle af ve mağfiret dilemesi bir kulluk görevi olur. Tövbe ve istiğfâr insanın kendisini ve kusurlarını, Rabbini ve onun yüceliğini tanıması, Rabbine muhtaç olduğunu itiraf etmesi ve böylece mânen yükselmeyi arzu etmesi anlamına gelmektedir.

Bir önceki hadiste Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in günde yetmişden fazla tövbe ve istiğfâr ettiği rivayet edilmişti. Bu hadîs-i şerîfte tereddütsüz bir rakamla günlük tövbe ve istiğfârının yüz olduğu belirtilmiştir. 1876 numaralı hadiste geleceği üzere Abdullah İbni Ömer Hz. Peygamber'in bir mecliste yüz defa:

"Rabbiğfir-lî ve tüb aleyye, inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm: *Yâ Rabbî! Beni bağışla; tövbemi kabul buyur. Şüphesiz sen tövbeleri kabul eden merhamet sahibisin"* dediğini, kendilerinin de bunu saydıklarını söylemektedir. Bu ve bundan önceki hadis, Ümmet-i Muhammed'in tövbe etmekle görevli olduğunu, itiraz edilemez örneğimiz Hz. Peygamber'in tatbikatı ile göstermektedir. Hiç kimse Peygamber'den daha üstün bir mevkide bulunmadığına göre, herkesin tövbeye ihtiyacı vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir önceki hadîs-i şerîf için söylenen sonuçlar, aynen bu hadis için de geçerlidir.

2. İstiğfârın belli bir sayısı yoktur. Yetmiş ve yüz rakamları çok istiğfâr edilmesi gerektiğini belirtmek için söylenmiştir. Bizim için tövbe ve istiğfârın asgarî rakamı yüz olmalıdır.

16- ???? ??? ???????? ????? ?? ??????? ?????????????? ??????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : ?????? ??????? ??????? ???????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ??? ???????? ?? ????? ?????? ????? ???? .

??? ????? ???????? : « ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ????????? ??? ????? ????????? ???????? ????? ? ????????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????? ??????? ? ?????? ??????? ????????? ?? ???????? ? ??? ?????? ???? ????????? ? ????????? ??? ???????? ???? ???? ???? ??????? ???????? ? ?????? ????????? ????? ????? ???? ??????? ??????? : ????????? ???? ?????? ????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? » .

16. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hizmetkârı olan Ebû Hamza Enes İbni Mâlik el-Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kulunun tövbe etmesinden dolayı Allah Teâlâ'nın duyduğu memnuniyet, sizden birinin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden çok daha fazladır."

Buhârî, Daavât 4; Müslim, Tevbe 1, 7, 8

Müslim'in başka bir rivayeti şöyledir:

"Herhangi birinizin tövbe etmesinden dolayı Allah Teâlâ'nın duyduğu hoşnutluk, ıssız çölde giderken üzerindeki yiyecek ve içeceğiyle birlikte devesini elinden kaçıran, arayıp taramaları sonuç vermeyince deveyi bulma ümidini büsbütün kaybederek bir ağacın gölgesine uzanıp yatan, derken yanına devesinin geldiğini görerek yularına yapışan ve aşırı derecede sevincinden ne söylediğini bilmeyerek:

- Allahım! Sen benim kulumsun; ben de senin rabbinim, diyen kimsenin sevincinden çok daha fazladır."

Müslim, Tevbe 7. Ayrıca bk.Tirmizî, Kıyâmet 49, Daavât 99; İbni Mâce, Zühd 30

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf Allah Teâlâ'nın sonsuz merhametini çarpıcı bir şekilde ortaya koymakta, günahlarla kirlenen gönülleri bağışlanma ümidiyle serinletmektedir.

Kâinâtın sahibi olan yücelerden yüce bir varlığın, cücelerden cüce bir insanın kendine yönelmesinden ve "beni affet" diye yalvarmasından bu derece hoşnut olması doğrusu şaşırtıcıdır. Demek oluyor ki insan Allah yanında basit bir varlık değildir. Tam aksine, Rabbini tanıdığı sürece, önemli bir şahsiyettir. Şeyh Gâlib diyor ki, ey insan, değerini iyi bil; zira sen bu âlemin özü ve kâinâtın göz bebeğisin:

Hoşca bak zâtına kim, zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Muhtelif sahâbîler tarafından bize ulaştırılan bu hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde, devesini kaybeden adamın düştüğü ümitsizlik daha çarpıcı ifadelerle anlatılmaktadır. Devesini bulmak için tepeden tepeye koştuğu, hiçbir yerde bulamadığı, sonunda, artık devemi bulamayacağım, bu ıssız çölde açlık ve susuzluktan ölüp gideceğim diye bir gölgeliğe çekildiği, elbisesiyle yüzünü örtüp ölümü beklediği tasvir edilmektedir.

Ölümü beklerken yeniden hayata kavuşmak, insanoğlunu en fazla sevindiren bir olaydır. Hadisimize göre insanın el açıp yalvarması, bağışlanma dilemesi Allah Teâlâ'yı bundan da çok memnun etmektedir.

Hadislerde geçen Allah Teâlâ'nın **memnuniyeti, hoşnutluğu, sevinmesi** gibi ifadeler mecâzî sözlerdir. Bu gibi sözlerle Allah Teâlâ'nın kulundan râzı olduğu ve onun isteğini hemen yerine getireceği anlatılmaktadır.

Hadîs-i şerîfteki misalden şunu da anlamaktayız: İnsan bir günah işlediği zaman şeytanın eline düşer. Şeytanın eline düşen kimse ise, çölde devesini kaybeden adam gibi, helâk olmak üzeredir. Fakat Allah Teâlâ'ya yönelip tövbe ve istiğfâr ettiği zaman şeytanın elinden kurtulur, Cenâb-ı Hakk'ın bağışını ve rahmetini kazanır.

Hadisin baştarafı 441. hadiste tekrar geçecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarına karşı son derece merhametlidir. Kendisinden af dilediklerî takdirde onları bağışlamaya hazırdır.
2. Her zorluktan sonra bir kolaylık, her sıkıntıdan sonra bir ferahlık gelir. Bu sebeple insan Rabbi'nin rahmet ve merhametinden hiçbir zaman ümid kesmemelidir.
3. İnsan devamlı surette kendini hesaba çekmeli, günahlarından tövbe etmelidir.
4. İnsanın kasden yapmadığı hataları Allah Teâlâ bağışlar. Nitekim devesine kavuşan adamın aşırı sevincinden dolayı "Allah'ım, sen benim Rabbim'sin" diyecek yerde "Sen benim kulumsun" demesi günah sayılmamıştır.
5. Anlaşılması zor bazı konuları, Peygamber Efendimiz zaman zaman böyle misâllerle anlatmıştır.
6. Bu hadîs-i şerîf, günahlarının bağışlanıp bağışlanmayacağı endişesinden insanları kurtarmakta, tövbe eden kulundan Allah Teâlâ'nın nasıl hoşnut olduğunu açıklayarak büyük bir güvence vermektedir. Tövbe etmeye bundan daha büyük bir teşvik düşünülemez.

17- ??? ??? ????? ?????? ??????? ??? ?????? ????????????? ? ???? ???? ??? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ??? ???? ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ????? ?????????? ???????? ??????? ????????? ????? ???????? ????????? ??? ????????? » ???? ???? .

17. Ebû Mûsâ Abdullah İbni Kays el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebiyy-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Geceleyin günah işleyenin tövbesini kabul etmek için de gündüzün elini açar. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar bu böyle devam edip gider." Müslim, Tevbe 31

Açıklamalar

Önce şunu belirtelim:

Allah Teâlâ'nın tövbeleri kabul etmek için gece ve gündüz elini açması demek, kuluna, haydi bana tövbeni sun da kabul edeyim, demesidir. Bu ifadeyle Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan sevgi ve merhametinin genişliği anlatılmaktadır. Kulun günahı ne kadar çok olursa olsun, kaç defa günah işlerse işlesin, tövbe edip af dilediği takdirde, Cenâb-ı Hakk'ın onu her zaman bağışlayacağı açıklanmaktadır.

Geceleyin günah işleyenlerin mutlaka gündüzün tövbe etmesi veya gündüzün günah işleyenlerin mutlaka geceleyin tövbe etmesi şart değildir. Genellikle geceleyin günah işleyen kimse gündüz vakti tövbeye fırsat bulur. Gündüzün günah işleyenler de geceleyin kendine gelir; hatasını anlayarak Allah'dan affını diler.

Aslında insan tövbeye ne zaman fırsat bulursa, vakit kaybetmeden hemen Rabbi'ne yönelmeli, günahlarının bağışlanmasını dilemelidir. Gece ve gündüzün ayrı ayrı zikredilmesinin sebebi, tövbenin belli bir zamanı bulunmadığını, tövbe kapısının her an açık olduğunu, yirmi dört saat boyunca tövbe edilebileceğini göstermektir.

Şunu tekrar belirtelim ki, tövbe ve istiğfâr **samimiyetle** yapılmalı, yapılan günahtan dolayı gerçekten **pişmanlık** duyulmalıdır. Yoksa günah işlemeye devam ederken tövbe ve istiğfâr etmeye kalkmak, tövbeyi küçümsemek olur. Üstelik bu yanlış tutumdan dolayı ayrıca tövbe ve istiğfâr etmek gerekir.

Hayat devam ettiği sürece insanoğlunun hataları da devam edecektir. Her hatadan sonra Rabbimize dönüp ondan bizi affetmesini dilememiz bizden istenen bir kulluk görevidir. İki de bir tövbe etmenin Allah Teâlâ'ya saygısızlık olduğu sanılmamalıdır. 422 numaralı hadiste görüleceği üzere insan kaç defa günah işlerse işlesin, her defasında Allah'a el açıp "Allahım günahımı bağışla!" diye yalvardığı zaman merhametli Rabbimiz onu reddetmez; aksine *"Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden ve günahından dolayı kendisini hesaba çekecek olan bir Rabbi vardır"* buyurarak onu bağışlar. Hadis 438 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarına son derecede merhametlidir. Onların günahlarından dolayı tövbe etmelerini bekler.
2. Tövbe ve istiğfârın belli bir zamanı olmadığı gibi Allah Teâlâ'nın tövbeleri kabul ettiği belli ve sınırlı bir zaman da yoktur.
3. Günah yapıldıktan hemen sonra, vakit kaybetmeden tövbe etmelidir.

18- ????? ??? ???????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??? ?????? ???? ?????? ????????? ???? ?????????? ????? ???? ?????? » ???? ???? .

18. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Güneş batıdan doğmadan önce kim tövbe ederse, Allah onun tövbesini kabul eder."

Müslim, Zikir 43

Açıklamalar

Güneşin batıdan doğması, kıyametin büyük alâmetlerinden biridir. Gök cisimleri, kâinât yaratılalıberi belli bir düzen içinde seyrine devam etmektedir. Çünkü kendilerini yaratan ilâhî kudret, onları böyle proğramlamıştır. Kâinâtın sahibi dünya hayatına son vermek istediği zaman, yarattığı bu hassas düzeni bozacaktır. İşte o zaman güneş batıdan doğacak, bunu gören insanlar dünyanın sonu geldiğini kesin olarak anlayacaklardır.

Güneşin batıdan doğduğunu gören kâfirlerin gerçeği anlayarak imân etmeye kalkmaları onlara bir fayda vermeyecektir. Bu gerçeği âyet-i kerîme şöyle ifade etmektedir:

"Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmayan veya imanıyla bir hayır kazanmayan kimseye, artık imânı fayda vermez" [En`âm sûresi (6), 158]. Kıyamet alâmetleri belirdiği zaman imân etmek fayda vermediği gibi, korkunç gerçeği artık iyice anlayan günahkâr mü'minlerin yaptıklarına pişman olarak tövbe ve istiğfâr etmeye kalkmaları da bir fayda getirmez. Demekki önemli olan, herşeyi zamanında yapmaktır. Birgün kıyametin kopacağını, âhiret hayatının başlayacağını ve insanların dünyada yaptıklarından dolayı orada hesaba çekileceklerini daha hayat devam ederken anlamalı, kötü davranışlarını bırakmalı ve kendisine çekidüzen vermelidir.

İnsanı tövbe etmenin gereğine inandıran hususlardan biri günaha bakış tarzıdır. İyi bir kul günaha sempati duymaz. Onun çirkin bir davranış olduğunu kabul eder. Günah işlemeye devam etmenin Allah'a saygısızlık olduğunu düşünür. Günahından dolayı üzülür, vicdan azabı çeker. Bu konuda büyük sahâbî Abdullah İbni Mes'ûd'un çok güzel bir sözü vardır. Der ki:

"Mü'min kimse günahlarını hayalinde öylesine büyütür ki, sanki kendisi bir dağın eteğinde oturuyormuş da dağ üzerine çökecekmiş zanneder. Günaha düşkün kimse ise günahlarını, burnunun üstüne konan bir sinek gibi görür" (Buhârî, Daavât 4).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan her fırsatta tövbe etmeli, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine lutfettiği "hatayı düzeltme yeteneği"ni göstermelidir.
2. Allah Teâlâ kulunun tövbesini kıyamet kopana kadar kabul eder.

19- ????? ??? ?????? ????????? ?????? ??????? ?? ????? ?? ???????? ??? ???? ????? ?? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «????? ???? ???? ?????? ??????? ????? ??????? ?????? ????????» ???? ??????? ????: ???? ???? .

19. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kul can çekişmeye başlamadığı sürece, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder."

Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 30

Açıklamalar

Tövbenin belli bir zamanı olmadığını, insanın her zaman tövbe edebileceğini belirten hadîs-i şerîflerden biri de budur. Bir önceki hadiste konuya bütün insanlık açısından bakılarak tövbenin kıyamet kopana kadar kabul edileceği belirtilmişti. Burada ise konu şahıs plânında ele alınmış, her ferdin kıyametinin, ölümü olduğu gösterilmek istenmiştir.

İnsanoğlunun en büyük zaaflarından biri, uzun yaşama arzusudur. Yaşı ne olursa olsun, önünde daha nice yıllar bulunduğunu düşünür. En azından uzun bir süre daha yaşamayı hayâl eder. Bu sebeple de günahlarından tövbe etmek için önünde daha zaman bulunduğunu zanneder. Kırk yaşından, elli yaşından sonra ibadete başlayacağını söyleyenleri aldatan ve yanıltan fikir de aynıdır. Bir saat sonra âni bir ölümle hayata veda edecek insan da aynı yanılgının kurbanıdır.

Tövbe konusunda insanı ihmâlci yapan hususlardan biri de, tövbesini yeni bir günahla bozacağı yanılgısıdır. Bazıları tövbe ettikten sonra bir daha günah işlemenin çok daha mahzurlu olduğunu zannederler; bu sebeple de tövbe etmeyi ileri bir tarihe bırakırlar. Bu düşünce İslâmiyet'i bilmemekten kaynaklanıyor. Bir hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz'in günde **yetmiş**den fazla tövbe ettiğini, diğerinde günde yüz defa tövbe ettiğini gördük. Kâinâtın Efendisi günahlardan korunmuş bir kimse olduğu halde, günde bu kadar tövbe etmenin gereğine inanıyor. 17. hadisin açıklamasında geçtiği üzere, Allah Teâlâ insanın her tövbe edişinde **"Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden ve günahından dolayı kendisini hesaba çekecek olan bir Rabbi vardır"** diye memnun olur. O halde tövbenin bozulması diye bir şey yoktur. Her tövbe bir önceki günahın bağışlanması için yapılır. Günah işlendikçe de tövbe tekrarlanır. Yeni bir günah işlememek, elbette arzu edilen şeydir. Fakat insanın hatalardan kurtulması, melekler gibi günahsız olması mümkün değildir.

Şu halde tövbe etmeyi geciktirmemeli, daha sonra yaparım diye düşünmemelidir. Çünkü ölümün bizi ne zaman yakalayacağı belli değildir. Ecelin kollarına düştükten, gerçekleri bütün açıklığı ile gördükten sonra tövbe etmenin faydası yoktur. Bu gerçek Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle dile getirilmektedir:

"Kötülük işlemeye devam eden, ölüm gelip çatınca da "Artık tövbe ettim" diyen kimseler ile kâfir olarak ölenlerin tövbesi geçersizdir" [Nisâ sûresi (4), 18]. Demek ki yakayı ecele kaptırdıktan sonra tövbe etmenin faydası yoktur.

Eli ayağı tutarken zekâtını vermeyen, fakat öleceği kesinleşince:

"Rabbim! Ne olur, ölümümü biraz geciktirsen de, sadaka verip iyilik edenlerden olsam" [Münâfikûn sûresi (63), 10] diyen kimsenin de aynı şekilde sözüne değer verilmeyeceği âyet-i kerîmede belirtilmektedir. Zira değişmeyen bir gerçek vardır: Can boğaza gelip de âhiret yolu görününce pişmanlık duymanın ve tövbe kapısı kapandıktan sonra tövbe etmeye kalkmanın hiçbir değeri yoktur. Çünkü: **"Eceli gelen bir kimseye Allah zaman verip geciktirmez"** [Münâfikûn sûresi (63), 11].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, can boğaza gelmeden önce yapılan tövbeleri kabul eder.
2. İnsan ileride nasıl olsa tövbe ederim diye düşünmemeli, aklı ve şuuru yerinde iken tövbe etmeye bakmalıdır.
3. Tövbe etme hususunda tenbel olmamalıdır.

20- ????? ????? ???? ??????? ???? : ??????? ??????? ???? ??????? ???? ???? ????? ????????? ?? ????????? ????? ??????????? ???? : ??? ????? ???? ??? ????? ? ??????? : ????????? ????????? ? ?????: ????? ??????????? ?????? ??????????? ????????? ????????? ????? ???? ??????? ? ??????? : ?????? ??? ????? ?? ?????? ???????? ????? ??????????? ?????? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????????? : ???? ????????? ?????? ?? ?????? ?????? ? ??? : ????? ???? ???????? ??? ???? ????? ??? ????????? ??? ?? ?????? ??????? ????? ???????? ???????????? ?????? ???? ??????? ? ????? ???? ????? ?????? ?????? . ??????? : ??? ??????? ????? ?? ?????? ?????? ? ??? : ???? ?????? ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? ? ?????? ???? ??????? ??? ??????? ???????? ?????? ?? ??????? : ?? ???????? ? ????????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ??????? : «??????» ??????? ??? : ???????? ??????? ???? ???????? ??????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ??? ? ???? : ??????? ?? ??????? : ????? ???????????? : ????????? ??????? ??????? ??????? ????? ??????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ?? ??? ??????? ?????? ?????????? » ??? ????? ??????????? ????? ??? ????? ?? ????????? ??????? ?????? ??? ????? ?????????? ?? ??????? ??????????? ???? ????????? ??????. ????? ???????? ????? ?????????? . ???? ???????? ?????? ??????? ????? ???? ??? ??????? ????????? ???????? ????????? ?? ?????? ????? ??????? ????????? ?????? » ???? ?????????? ????? ???? : ???? ??? ???? .

20. Zirr İbni Hubeyş şöyle dedi;

Mestler üzerine nasıl mesh edileceğini sormak üzere Safvân İbni Assâl *radıyallahu anh*'ın yanına gitmiştim. Bana:

- Zirr! Niçin geldin? diye sordu. Ben de:

- İlim öğrenmek için, deyince şunları söyledi:

- Melekler, ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler. Ben de:

- Büyük ve küçük abdestten sonra mestler üzerine nasıl mesh edileceği kafamı kurcaladı. Sen de Hz. Peygamber'in ashâbından olduğun için, onun bu konuda bir şey söylediğini duydun mu diye sormaya geldim, dedim. Safvân:

- Evet, duydum. Resûl-i Ekrem seferde bulunduğumuz zaman mestleri üç gün üç gece çıkarmamayı, büyük ve küçük abdest bozduktan, uyuduktan sonra bile mestlere meshetmeyi, ancak cünüp olunca mestleri çıkarmayı emrederdi, dedi.

- Onun **sevgiye dair** bir şey söylediğini duydun mu? diye sordum.

- Evet, duydum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir sefere çıkmıştık. Biz onun yanındayken bir bedevî kaba sesiyle:

- Muhammed! diye bağırdı.

Hz. Peygamber de onun sesine yakın bir sesle:

- **"Gel bakalım"**, dedi.

Bedevîye dönerek:

- Yazıklar olsun sana! Hz. Peygamber'in huzurunda bulunuyorsun. Kıs sesini! Yüksek sesle bağırmanı Allah yasakladı, dedim.

Bedevî:

- Vallahi sesimi kısmam, dedi ve Resûl-i Ekrem'e: Birilerini seven, ama onlarla beraber olacak kadar iyiliği bulunmayan kimse hakkında ne dersin? diye sordu.

Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

- "Bir kimse, kıyamet gününde, sevdikleriyle beraberdir."

Safvân İbni Assâl sözüne devamla dedi ki:

- Hz. Peygamber bu konuda uzun uzun konuştu. Hatta bir ara batı taraflarında bulunan bir kapıdan bahsetti. **"Kapı yaya yürüyüşüyle kırk yıl veya yetmiş yıl** (yahut râvinin hatırladığına göre süvari gidişiyle kırk veya yetmiş yıl) **genişliğindedir"**, buyurdu.

Şamlı muhaddislerden Süfyân İbni Uyeyne şöyle dedi:

- Allah gökleri ve yeri yarattığı gün, bu kapıyı tövbe için açık olarak yaratmıştır. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır.

Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret, 71; Nesâî, Tahâret 97, 113; İbni Mâce, Fiten 32

Zirr İbni Hubeyş

Hadisimizi sahâbî Safvân İbni Assâl'den rivayet eden Zir, çölde yaşayan bir bedevî idi. Hem Câhiliye hem de İslâm devrinde yaşadığı hâlde Hz. Peygamber'i görememişti. Fakat Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Osman, Übey İbni Ka`b gibi büyük sahâbîlerle görüşmüş ve onlardan hadis rivayet etmiştir.

Zir, ashâb-ı kirâmla görüşmek üzere Medine'ye geldiği zaman, yukarıdaki hadisimizin râvisi olan Safvân İbni Assâl ile de görüştü ve ona Resûl-i Ekrem'i görüp görmediğini sordu. O da Hz. Peygamberle birlikte on iki gazveye katıldığını söyledi.

Müslüman olduktan sonra hayatı değişen Zir İbni Hubeyş, hadis ve kırâat ilimlerinde üstaddı. Güvenilir bir muhaddisti. Rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Kaynaklarda gerek Zirr'in ve gerekse Peygamber Efendimiz'den yirmi hadis rivayet etmiş olan Safvân İbni Assâl'in hayatları hakkında fazla bilgi yoktur. Zirr, 82 (701) tarihinde 120 yaşında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zirr İbni Hubeyş çöl hayatını bırakıp ashâb-ı kirâmla görüşmek üzere Medine'ye geldiği zaman, yıllarının boşa geçtiğini anladı. Karşılaştığı sahâbîlerden ilim öğrenerek eksiklerini tamamlamaya çalıştı. Safvân İbni Assâl'in yanına gittiğinde Safvân ona niçin geldiğini sordu. O da ilim öğrenmek için geldiğini söyledi. Zir, "ilim" kelimesiyle mestler üzerine mesh etmeyi kasdetmişti.

Safvân onu önce bu güzel davranışından dolayı kutlamak istedi ve ilim öğrenmenin değeri hakkında bizzat Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadisi haber verdi. Rivayet edildiğine göre kendisi de bir zamanlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna vardığında:

- Senden ilim öğrenmeye geldim, yâ Resûlallah, demişti.

Resûl-i Ekrem de ona:

- *"Merhaba, ilim yolcusu!"* diye iltifat ettikten sonra *"Melekler, ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler"* buyurmuştu. Şimdi de o aynı şekilde Zirr İbni Hubeyş'i sevindirmek istemişti.

Büyüklerimizin âdeti böyleydi. İlim öğenmek isteyenleri severler ve onları sevindirmek isterlerdi. Ebü'd-Derdâ hazretlerinin de böyle davrandığını biliyoruz. Bu muhterem sahâbî birgün Dımaşk mescidinde otururken bir adam çıkageldi ve ona:

- Ben tâ Medine'den buraya, Hz. Peygamber'den rivâyet ettiğini haber aldığım bir hadisi, senin ağzından duymak için geldim, dedi.

O zaman Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* ona:

- Bir iş için mi geldin? Ticaret yapmak için mi geldin? diye defalarca sordu. Onun gerçekten de sadece hadis öğrenmek için geldiğini anlayınca sevindi ve bu ilim yolcusuna yaptığı işin değerini anlatmak üzere Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduğu şu hadîs-i şerîfi haber verdi:

- *"Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa, Allah Teâlâ ona cennet yolunu kolaylaştırır. Melekler, ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler. Göklerde ve yerde bulunan varlıklar, hatta sudaki balıklar bile âlimlerin bağışlanması için Allah'a yalvarırlar. Bir âlimin sadece ibadetle uğraşan bir kimseye üstünlüğü, on dördüncü gecesinde ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır. Peygamberler altın gümüş değil, sadece ilmi miras bırakmışlardır. İşte bu ilim mirasına konan kimse, çok büyük bir kısmet kazanmış olur"* (Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, İlim 19. Ayrıca bk. 1379-1395. hadisler).

İlim öğrenenlere meleklerin neden kanat gerdikleri, ilim yolcularının değerini ortaya koyan bu hadîs-i şerîf ile daha iyi öğrenilmiş oldu.

Mestler üzerine nasıl mesh edileceğini henüz öğrenmemiş olan Zir, pek merak ettiği bu konuyu Safvân İbni Assâl'den sorup öğreniyor. Buna göre misafir olmayan, yâni evinin barkının bulunduğu yerde yaşayan bir kimse abdest alıp mestini giydikten sonra, yirmi dört saat boyunca, her abdest aldığında mestlerine mesh edebilecektir. Küçük veya büyük abdeste çıkmak mestlere mesh etmeye engel değildir. Yalnız boy abdesti almak gerektiğinde mestler mutlaka çıkarılacak, boy abdesti aldıktan sonra tekrar giyilebilecektir.

Yolculukta farz namazları bile yarıya düşürmek suretiyle kullarına kolaylık gösteren Allah Teâlâ, misafirlere, mestlere mesh etme konusunda da kolaylık lutfetmiştir. Onlar abdest alıp mestlerini giydikten sonra, isterlerse üç gün boyunca mestlerini hiç çıkarmadan abdest alıp ibadet edebileceklerdir. Boy abdesti almak gerektiğinde, onlar da mestlerini çıkaracaklardır.

Sevgi konusu da Zirr İbni Hubeyş'in merak ettiği bir şeydir. Safvân'a bu konuda Peygamber Efendimiz'den bir hadis duyup duymadığını soruyor. Safvân İbni Assâl, Zirr'e Hz. Peygamber'den duyduğu hadisi söylemekle yetinmiyor; onu Efendimiz'den nasıl duyduğunu da anlatıyor.

Buna göre, çölde yaşadığı için görgü ve nezâketten pek haberi olmayan bir bedevî, Peygamber *aleyhisselâm*'a merak ettiği bir konuyu sormak istiyor. Peygamber'e nasıl hitâb edileceğini bilmediği için de bağırarak "Yâ Muhammed!" diye sesleniyor.

Safvân onu uyarıyor. Kur'ân-ı Kerîm'in bu nevi kaba davranışları yasakladığını ve:

"Ey imân edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın" [Hucurât sûresi (49), 2] âyetinin geldiğini hatırlatmak istiyor. Fakat bütün bunları anlatmaya zamanı müsait olmadığı için kısaca sesini alçaltmasını tavsiye ediyor. Bedevî, sert mizacı sebebiyle, öğrenmek istediği konuyu sormasına kimsenin engel olamayacağını anlatmak için "Vallahi sesimi kısmam" diye bir de yemin ediyor.

Ümmetine son derece merhametli olan sevgili Efendimiz, sözünü ettiğimiz âyet-i kerîmeden bedevînin haberi olmadığını anlıyor ve günahkâr olmasını arzu etmediği için o da sesini bedevininkine benzeterek "Gel bakalım!" diye sesleniyor. Bedevî kendi yetersiz ibadetlerini hatırlayarak, âhirette Hz. Peygamber'le ve onun aziz sahâbîleriyle beraber olamayacağını düşünerek problemini dile getiriyor:

- Birilerini seven, ama onlarla beraber olacak kadar iyiliği bulunmayan kimse hakkında ne dersin? diye soruyor.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in cevabı, mü'min gönüllere derin hazlar ve büyük ümidler verecek sıcaklıktadır:

- *"Bir kimse, kıyamet gününde, sevdikleriyle beraberdir."*

369 - 371 numaralı hadislerde üç büyük sahâbîden ayrı ayrı rivayet edildiğini göreceğimiz bu hadîs-i şerîf, Peygamber sevgisinin insanı ne yüce makamlara çıkaracağını gösteriyor. Enes İbni Mâlik'in rivayetine göre bedevînin biri Resûl-i Ekrem'e:

- Kıyamet ne zaman kopacak? dedi.

Fahr-i Cihân Efendimiz de ona:

- *"Kıyamet için ne hazırladın?"* diye sorunca, bedevî:

- Allah ve Peygamber sevgisini hazırladım, cevabını verdi.

O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *"Öyleyse sevdiğinle berabersin"*, buyurdu.

O bedevilerden Allah razı olsun. Şayet zihinlerine takılan bu soruları sormasalardı, nice yanık gönüller böylesine serinlemeyecek, ümid ışığıyla canlanmayacaktı.

Bu hadîs-i şerîfi duydukları zaman ashâb-ı kirâm da çok sevinmişlerdi. Hatta Enes*radıyallahu anh*'ın söylediğine göre, İslâmiyet'le şereflendikten sonra hiçbir şeye böylesine sevinmemişlerdi. Enes sevincini şöyle dile getirmişti:

"Ben Allah'ı, Resûlünü, Ebû Bekir'i ve Ömer'i seviyorum. Onların yaptığı ibadetleri ve güzel hareketleri yapamasam bile onlarla beraber olmay umuyorum."

Demekki sevgi ve muhabbet, hasta gönülleri diriltecek, ulaşılması zor hedeflere insanı emniyetle iletecek üstün bir güce sahiptir.

Ne mutlu Allah'ı ve Resûlullah'ı gönülden sevenlere!..

Tövbenin kabûlü ve zamanı: Birçok müjdeyle dolu olan hadîs-i şerîfin bu bahiste yer almasının sebebi, sonundaki tövbeyle ilgili sevindirici haberdir. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, şimdiye kadar gördüklerimizden farklı bir hadîs-i şerîfle, tövbeleri Allah Teâlâ'nın her zaman kabul edeceğini anlatıyor.

Buna göre:

Allah Teâlâ, gökleri ve yeri yarattığı zaman, Efendimiz'in "batı" diye ifade buyurduğu tarafta geniş bir kapı yaratmıştır. Bu kapının iki kanadının arası, râvinin tereddütlü bir ifadeyle söylediğine göre, yaya veya atlı bir yolcunun kırk yılda veya yetmiş yılda ancak varabileceği kadar geniştir. Bu kapı tövbe kapısıdır. Günahkâr kulların yapacağı tövbe, hiçbir engele çarpmadan Allah Teâlâ'nın yüce huzuruna rahatlıkla varabilecektir. Bu sebeple hiçbir kimse, acaba benim Cenâb-ı Hakk'a sunduğum tövbem ona varmış mıdır? diye endişe etmemelidir.

Tövbenin zamanı ve süresi yoktur. *"Güneş battığı yerden doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır"* ifadesiyle, kıyamet kopana kadar insanların tövbe edebileceği anlatılmak istenmiştir. Bu bir müjdedir. Allah Teâlâ'nın kullarına olan sevgi ve merhametinin sonsuzluğunu göstermektedir.

Tövbe süresinin bu kadar geniş tutulması, bizi hiçbir zaman tenbelliğe sevk etmemelidir. Tövbe edebilmek için önümüzde daha nice zaman bulunduğu aldatmacasına kapılmamalıyız. Günahlara düşkün nefsimiz, bizi böyle aldatır. Ecelin ne zaman kapımızı çalacağını bilmediğimizi, hiçbir zaman da bilemeyeceğimizi hatırdan çıkarmamalı, ilk fırsatta tövbe etmeye bakmalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın tövbe kapısını ardına kadar açması, kullarına olan sonsuz merhametini, onların ebedî kurtuluşa ermesini arzu ettiğini bütün açıklığı ile göstermektedir.

2. İlim öğrenmek ve öğretmek Allah Teâlâ'yı memnun eden değerli bir meşgaledir. Bu sebeple ashâb-ı kirâm ve tâbîîn ilim tahsiline büyük önem vermişlerdir.

3. İnsan bilmediği şeyleri öğrenmeye çalışmalı ve o konuyu iyi bilen birini bulup sormalıdır.

4. Mestler üzerine meshetme kolaylığı, İslâmiyet'in müsamaha dini olduğunu göstermektedir.

5. Kendilerinden ilim öğrenilen büyüklerin huzurunda saygılı davranmalı, sesini gereğinden fazla yükseltmemelidir.

6. Bilgisizliği sebebiyle hata edenlere kızmamalı, ne yapmaları gerektiğini onlara sabırla öğretmelidir.

7. İnsanlara karşı anlayışlı olma ve onlara seviyelerine göre davranma hususunda Peygamber Efendimiz örnek alınmalıdır.

8. İyi insanlarla beraber olmaya, onların sohbetinde bulunmaya gayret etmeli, onları sevmelidir. Kötü olduğu bilinen kimselerden uzak durmalı, onların sohbetlerine katılmamalıdır. Üzüm üzüme baka baka kararır atasözünün ifade ettiği gerçek unutulmamalıdır.

9. Sevginin gereği, sevilen gibi olmaya çalışmak ve davranışlarında onu örnek almaktır.

10. İnsanlara öğüt veren kimseler, güzel vaadler ve müjdelerle onları ümitlendirmeli, onlara kolaylıklar göstermelidir.

21- ???? ??? ?????? ????? ???? ???? ???? ?????? ??????????? ??? ???? ??? ??? ??????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ?????? ????? ????????? ?????? ??? ??????? ???????? ?????? ? ????? ?? ?????? ?????? ???????? ?????? ??? ?????? ? ????????? ???? : ??????? ????? ?????? ???????? ??????? ? ????? ???? ???? ??????? ? ???? : ?? ??????? ??????? ???? ?????? ???? ???? ?? ???? ???? ?????? ? ?????? ??? ???? ????? ????: ???? ???? ????? ???? ???? ???? ???? ??????? ? ?????: ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ? ????????? ????? ?????? ??? ???? ? ?????? ??? ????????

?????????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ? ??? ??????? ???? ???????? ????????? ?????? ????? ? ???????? ????? ???? ????? ????????? ??????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????????? ??????? ????????? . ?????? ??????? ??????????? : ???? ??????? ??????? ????????? ???? ??????? ????? ? ??????? ???????? ???????? : ??????? ??? ???????? ?????? ???? ? ????????? ????? ?? ??????? ???? ??????? ???????? ??? ????? ???? ????? ?? ????? ????????? ?????? ????????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ????????? ?????? ????? ???????? ???? ??????? ????????? ????????? » ????? ????.

??? ?????? ?? ?????? : « ????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ???????? ? ?????? ???? ???????? » ??? ?????? ?? ?????? : « ???????? ??????? ?????? ????? ?????? ??? ??????????? ????? ?????? ??? ????????? ????? : ??????? ??? ???????? ? ????????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???? » . ??? ?????? : « ????? ?????????? ???????? » .

21. Ebû Saîd Sa`d İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Vaktiyle doksan dokuz kişiyi öldürmüş bir adam vardı. Bu zât yeryüzünde en büyük âlimin kim olduğunu soruşturdu. Ona bir râhibi gösterdiler.

Bu adam râhibe giderek:

- Doksan dokuz adam öldürdüm. Tövbe etsem kabul olur mu? diye sordu.

Râhip:

- Hayır, kabul olmaz, deyince onu da öldürdü. Böylece öldürdüğü adamların sayısını yüz'e tamamladı. Sonra yine yeryüzünde en büyük âlimin kim olduğunu soruşturdu. Ona bir âlimi tavsiye ettiler. Onun yanına giderek:

- Yüz kişiyi öldürdüğünü söyledi; tövbesinin kabul olup olmayacağını sordu.

Âlim:

- Elbette kabul olur. İnsanla tövbe arasına kim girebilir ki! Sen falan yere git. Orada Allah Teâlâ'ya ibadet eden insanlar var. Sen de onlarla birlikte Allah'a ibadet et. Sakın memleketine dönme. Zira orası fena bir yerdir, dedi.

Adam, denilen yere gitmek üzere yola çıktı. Yarı yola varınca eceli yetti.

Rahmet melekleriyle azap melekleri o adamı kimin alıp götüreceği konusunda tartışmaya başladılar.

Rahmet melekleri:

- O adam tövbe ederek ve kalbiyle Allah'a yönelerek yola düştü, dediler.

Azap melekleri ise:

- O adam hayatında hiç iyilik yapmadı ki, dediler.

Bu sırada insan kılığına girmiş bir melek çıkageldi. Melekler onu aralarında hakem tayin ettiler.

Hakem olan melek:

- Geldiği yerle gittiği yeri ölçün. Hangisine daha yakınsa, adam o tarafa aittir, dedi.

Melekler iki mesâfeyi de ölçtüler. Gitmek istediği yerin daha yakın olduğunu gördüler. Bunun üzerine onu rahmet melekleri alıp götürdü. Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Tevbe 46, 47, 48

*Sahîh(-i Müslim)*deki bir başka rivayete göre:

"O kimse iyi insanların yaşadığı köye bir karış daha yakın olduğundan oralı sayıldı."

*Sahîh(-i Müslim)*deki bir diğer rivayete göre:

"Allah Teâlâ öteki köye uzaklaşmasını, beriki köye yaklaşmasını, meleklere de iki mesâfenin arasını ölçmelerini emretti. Adamın beriki köye bir karış daha yakın olduğu görüldü. Bunun üzerine affedildi."

Bir başka rivayette ise:

"Adam göğsünün üzerinde öteki köye doğru ilerledi" denilmektedir.

Ebû Saîd el-Hudrî

Tam adı Sa'd İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî'dir. Medine'de müslüman bir ailede büyüdü. İslâmiyet ile çocukluk yıllarında şereflendi. Mescid-i nebevî'nin inşâsına yardım etti. Uhud savaşına katılmayı çok istediği halde, Resûl-i Ekrem onun henüz çocuk olduğunu söyleyerek bu dileğini kabul etmedi. Babasının Uhud'da şehid olmasından sonra, şiddetli geçim sıkıntısı çekti. Hatta açlıktan karnına taş bağlamak zorunda kaldı. Yine böyle açlıktan kıvrandığı bir gün annesinin ısrarıyla Hz. Peygamber'e durumunu anlatmak ve ondan yardım istemek üzere huzuruna gitti. Resûl-i Ekrem ona, istemekten sakınanı Allah'ın iffetli kılacağını, halktan bir şey beklemeden elinde olanla yetineni zengin edeceğini, sabretmek isteyene de sabır vereceğini söyledi. O günden sonra Ebû Saîd kimseden bir şey talep etmedi. İşleri yoluna girdi ve Medineli müslümanlar arasında sayılı zenginlerden oldu.

İlk defa Hendek Gazvesine daha sonra 12 gazveye iştirak etti. Bazı seriyyelerde görev aldı, hatta seriyye komutanlığı yaptı.

Ashâb-ı kirâm'ın fakihlerinden olması sebebiyle Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in vefâtından sonra Medine'de fetvâ vermekle ve öğretimle meşgul oldu. Ayrıca Ebû Saîd el-Hudrî, binden fazla hadis rivâyet eden ve müksirûn diye anılan yedi sahâbîden biridir.

Birgün Medine valisi Mervân İbni Hakem'in oturmakta olduğu yerden bir cenâze götürüyorlardı. Mervân ayağa kalkmadı. Bunun üzerine Ebû Saîd:

- "Biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile oturuyorken bir cenâze geçti. Efendimiz derhal ayağa kalktılar" diye hadisi okuyunca Mervân ayağa kalkmak zorunda kaldı.

Ebû Saîd kendisine baş vurulan konularda Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadisle veya onun yaptığını gördüğü bir fülle cevap verirdi. Böylece Peygamber Efendimiz'in sünnetinin ümmet arasında gerek bilgi gerekse uygulama olarak yayılmasına gayret gösterirdi.

Ebû Saîd hak yanlısı bir kimse olduğu kadar cesur, pek sabırlı ve fedâkar bir zât idi.Yoksullara, yetimlere dâima yardım eder, bakıma muhtaç çocukları evine alarak besler, büyütür ve eğitirdi. 74 (694) yılında, seksen küsur yaşlarında iken bir cuma günü vefât etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Günahlar ne kadar çok ne kadar büyük olursa olsun, onlardan kurtulmanın mutlaka bir yolu vardır. Adam öldürmek büyük günahlardan biridir. Bir katil beş on kişiyi değil, yüz kişiyi bile öldürmüş olsa, Allah'ı inkâr etmedikten sonra günahını affettirmesi mümkündür. İşte hadisimiz bu gerçeği çarpıcı bir misalle anlatmaktadır.

Hz. Îsâ'dan sonraki zamanlarda doksan dokuz kişiyi öldüren bir adam, yaptığı yanlışı sonunda anlamış, günahlarından temizlenmeyi arzu etmiş, bunun mümkün olup olmadığını öğrenmek üzere dünyanın en bilgili adamını aramaya başlamıştı.

Ne yazıkki ona âlim diye gösterilen kimse, gerçek bir din âlimi değildi. Bunun için de o günah hastasına bir kurtuluş reçetesi veremedi. Vicdanını kanatmaya başlayan günahların dayanılmaz baskısı altında bulunan zavallı adam, derdinin bir devası bulunmadığını duyunca eski çılgınlıkları depreşti, âlim geçinen o adamı da cinayet listesine ekleyiverdi.

Halbuki o sözde âlim etraflıca düşünmeliydi. Öldürmeyi alışkanlık hâline getirmiş bir cinayet makinasıyla karşı karşıya bulunduğunu hesap etmeliydi. Arslan için parçalamak nasıl tabii bir olaysa, böylesi kimseler için de öldürmenin aynı derecede tabii olduğunu bilmeliydi. Ama bilemedi. Zira bunu bilecek kadar ilmi ve anlayışı yoktu. Allah Teâlâ'nın sonsuz merhamet sahibi olduğunu bilen bir âlim, tövbe yollarını arayan birini ümitsizlik batağına nasıl firlatabilirdi. Bu olacak şey değildi. Tövbe kapısına yapışan bir günahkârı ilâhî rahmetin yıkayıp arıtacağını bilmeyen bir kimsenin ne ilmi ne de anlayışı olabilirdi. Halk o râhibin ibadetle meşgul olmasına bakarak kendisini âlim sanmıştı. Ne yazıkki bu câhil adam bir şey bilmediğini de bilmiyordu. Bir kurtuluş yolu arayan katile bu sebeple yanlış fetvâ vermiş ve böylece hem kendini mahvetmiş hem de karşısındakini günaha sokmuştu.

Katilin ikinci arayışında, gerçek âlimi bulduğu görülmektedir. Çünkü bu adam samimiyetle tövbe eden bir kimseyi Allah Teâlâ'nın reddetmeyeceğini biliyordu. Bu sebeple o günahkâra ümit verdi ve bu davranışıyla o, **ilmin ibadetten üstün olduğunu** ortaya koydu.

Bu âlimin günahkâr adama "Sakın memleketine dönme! Zira orası fena bir yerdir" şeklindeki tavsiyesi pek önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır. **"Üzüm üzüme baka baka kararır"** atasözünün de ifade ettiği gibi, kötü insanların çoğunlukta olduğu bir yerde yaşayan, ahlâkı bozulmuş kimselerle düşüp kalkmaya devam eden kimsenin, onların fena tesirinden kurtulması kolay değildir. Şu hâlde iyiye, doğruya ve güzele ulaşmak isteyen birinin, içinde yaşadığı kötü çevreyi mutlaka terk etmesi gerekir. Kara kazanın karasından kurtulmanın bir başka yolu yoktur.

Güzel, temiz ve mutlu bir hayatı kucaklayıp ömür boyu bahtiyar yaşamanın ikinci şartı ise, o gerçek âlimin tavsiye ettiği gibi, **iyi kimselerle bir arada olmaktır**. Onlarla düşüp kalkmak, Allah'a giden yolda onlarla birlikte yürümektir.

İyilerin zarar etmesi mümkün değildir. Yüce Rabbimiz'in iyi kimseleri gözetip kolladığı, günahlarını affederek onları cennetinde ağırlamak istediği bu hadîs-i şerîfte açıkca görülmektedir. Yüz kişiyi öldürmesine rağmen, Cenâb-ı Hak o günahkâr kulunun gönlünde parıldayan tövbe ışığını rahmet meleklerine göstermiş ve onu azap meleklerine karşı savunmalarını istemiştir. Anlaşıldığına göre azap melekleri o şahsın tövbe yolunu tuttuğunu bilmiyorlardı. Bu sebeple rahmet meleklerine "İyi ama o adam hayatında hiç iyilik yapmadı ki!" diye diretiyorlardı.

Tövbe etmeye karar verenleri bağışlayacağını bize canlı bir misalle göstermek isteyen Allah Teâlâ, rahmet melekleri ile azap melekleri arasındaki çekişmeyi halletmek üzere bir başka meleğini insan kılığında gönderdi; aralarında onu hakem tayin etmelerini diledi ve o meleğe nasıl hakemlik yapacağını öğretti.

Hadîs-i şerîfin bir başka rivayetinde Cenâb-ı Mevlâ'nın "öteki köye uzaklaşmasını, beriki köye de yaklaşmasını emretmesi", yüz kişiyi bile öldürmüş olsalar tövbekâr kullarını affedeceğini ve onları rahmetiyle kucaklayacağını ortaya koymaktadır.

Furkan sûresinin 68-70. âyetlerinde Cenâb-ı Hakk'ın has kulları anlatılırken onların Allah Teâlâ'ya **ortak koşmayacakları**, **adam öldürmeyecekleri** ve **zina etmeyecekleri** belirtilir. Bu günahları işleyenlerin ise, yaptıklarının cezasını mutlaka çekecekleri ve kıyamet gününde pek kötü bir duruma düşecekleri anlatılır. Sonra da bir istisna yapılarak şöyle buyurulur:

"Ancak tövbe ve iman edip iyi işler yapanlar başkadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır; engin merhamet sahibidir."

Tövbe kapısını açık bırakarak günahkâr gönüllere soğuk sular serpen bu âyet-i kerîmeyi Zümer sûresinin 53. âyeti pekiştirmekte ve sonsuz merhamet sahibi Allah Teâlâ'dan asla ümit kesilmeyeceğini şöyle ifade etmektedir:

"Ey kendilerinin aleyhinde çalışarak haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar." Bu kıssada anlatılan tövbekâr katilin İslâmiyet'ten önce yaşadığı, bu sebeple de onun bize örnek olamayacağı düşünülebilir. Burada dinimizin bir prensibini hatırlatmak faydalı olacaktır. Bu prensibe göre Allah ve Resûlü, eski milletlerin din ve inançlarına dair bazı bilgiler verdikten sonra o bilgilerin hükümsüz olduğunu belirtmezlerse, bunlar bizim için de bir kaynak ve dayanak olur. Peygamber Efendimiz bu kıssayı anlattıktan sonra onun bizim için geçersiz olduğunu söylemediğine göre, bu olaydan ders almamızı ve buna uygun hareket etmemizi istediği anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günahım bağışlanmaz diye ümitsiz olmamalıdır. Çünkü günah ne kadar büyük olursa olsun, Allah'ın merhameti daha büyüktür.

2. Cenâb-ı Hakk'ın kendisine tövbe nasip ettiği ve iyiliğe kabiliyetli olarak yarattığı kimse, büyük günahlar da işlemiş olsa, birgün gelir Allah'a yönelir; tövbe ederek günahlarını affettirir.

3. İyi bir âlim çok ibadet eden bilgisiz kişiden daha değerli ve faydalıdır. Kıssamızdaki câhil âbidin hem kendisini hem de kendisine akıl danışan kimseyi mahvetmesi, şuurlu âlimin ise hem kendisini hem de kendisine akıl danışanı kurtuluşa götürmesi bunu göstermektedir.

4. Halkın mânevî önderi durumunda olan kişilerin son derece anlayışlı, ümit verici ve sevgi dolu kimseler olması gerekir.

5. İyi kimselerle dostluk kurmalı, fena hâlleri devam ettiği sürece kötü insanlardan uzak durmalıdır. Aksi hâlde kötülerin etkisinden kurtulmak mümkün değildir. İyilerle bir arada olma gayreti, kişinin doğru yolda olduğunu gösterir.

6. Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetini eğitirken geçmiş milletlerin ibretli hikâyelerine zaman zaman baş vurmuştur. Güzel dinimizin esaslarına ters düşmemek şartıyla, insanları irşad eden kimseler bu nevi kıssalardan faydalanabilir.

22- ????? ????? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ? ????? ?????? ????? ????? ???? ??? ???? ??????? ????? ??????? ??? : ???????? ????? ?? ?????? ???? ???? ??? ????????? ??????????? ???? ??????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ????? ?????? . ???? ????? : ??? ????????? ???? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ???????? ??????? ?????? ?? ??????? ??????? ? ????? ?????? ??? ????????? ?? ??????? ?????? ? ????? ????????? ???? ??????? ????? ? ??????? ?????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????????????? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???? ?????? ??????? ????? ??????????? ????? ????? ?????? . ???????? ?????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ????? ??????????? ????? ?????????? ? ???? ??????? ????? ??? ????? ??????? ?????? ? ???? ?????? ????? ???????? ?? ???????? ?????? ???? ?? ???? ????? ????????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?? ?????? ?????????? ? ???????? ?? ??????? ?????? ??????????? ???? ????? ???????????? ?? ??? ?????????? ? ????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????????? ? ???????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ?????? ? ????????????? ?????? ???????? ??????????. ????????????? ?????? ??????? ? ??????? ????????????? ?????????? ???????????? ???????? ?????????? ?????????????? ??????????? ?????? ?????? ? ?????????????? ??? ???? ???? ?????? ????? ??????????? ??????? ??????? « ?????? ????? ?????????? » ??? ?????? : ????? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ???????? ???? ?????? ??? ??????? ? ?????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ??? ????? ?????????? ?????????? ? ?????? ????????? ??????? ? ??????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????????????? ???? ? ??????? ????? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ????? ? ???????? ?? ??????: ???? ??????? ???? ??? ???? ????????? ???? ????? ?????? ?? ????? ????????? ????????? ???????? ? ????????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????????????????? ????? ? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ? ????? ???????? ?????????? ????? ????? ??????? ? ?????? ????? ????????? ??? ?????? ????????? ????????? ????????? ? ?????????? ???? ????????? ??????????? ? ??????????? ??????? ? ????? ???? ????????? ??? ?? ? ??????? ????? ???????? ?? ???????? ????? ??????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?? ????? ??? ???????? ? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?? ????????? ? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??? ??????????? ? ????? ???????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ??????? ? ????? ?????? ??????? ?? ??????? ??????? : ?? ?????? ????? ???? ?????? ? ????? ?????? ??? ????? ????? : ?? ???? ???? ???????? ????????? ? ?????????? ?? ???????? . ????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ??? . ???? ?? ?????? ? ????????? ?? ???? ???? ??? ????????? ??????? ?????? ??????? ? ?????? ???? ???? ????? ????? ???????? ???????. ???????? ???? ???? ??? ????? ??????? ????????? ??????? ?? ?????????? ? ????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ????? ????????? ? ?????? ??? ????? ????????? ???????????? ?????? ?????? ????????? ???? ???????? ??? ??????? ????????? ????? ?????? : ??????? ??????? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ??? ??????? ???????? ?????? ? ?????? ????????? ??????? ?????????: ???? ???????? ?? ????? ????? ??????????? ????? ???? ??????? ??? ????? ???? ?????? ? ???????? ????? : ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ?? ???? ?????? ??????? ???????

???????????? ???????? ? ????????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ???? ???? ????
???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??? ???????????? ????? ???? ??????? ? ?????? ??? ???? ???????
????????????? ????????? ?????? ?????????? ???? ? ?????? ????? ???????? ?????? ???? ???????
???????????? ????????? ????? ??????? ???????????? ???? ???? ?????? . ????? ????? ? ??????
???????? ?????? ??????? ????????? ???? ????? : ???????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?
????? ??? : ??? ????????? ? ?????? ????? ?? ????????? ???????? ????? ?????? : ??? ??????? ????
?????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ???? ????????? ??? ??????
??????? ? ???? ???????? ?????? ? ????????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ????????? ????
????? ????? ?? ????? ?????????? ??????? ??????? ????? ? ???? ?????????? ????? ????? ???? ??????
??? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ? ??????? ?? ??? ??? ?? ?????? ? ???????? ???
?????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ????? : ????? ???? ???? ????? ?????
???????? ??????? : « ?????? ???? ????? ?????? ? ?????? ?????? ??????? ??????? ???? » ??????
??????? ???? ????? ????? ?????????? ? ??????? ??? : ???????? ??? ?????????? ???????? ???????
???? ???? ? ????? ??????? ?? ?? ?? ?? ?????? ???????? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ???????
???? ????????? ??????? ????????????? ????? ????? ???????? ?????? ?????????? ???? ???? ?????
????? ???????? ??????? ??? . ????? : ?????? ?? ??????? ????????????? ????? ??????? ???? ????????
???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ? ????? ????? ???? : ???? ?????? ????
???? ???? ????? ? ??????? : ?????? ??????? ??? ??????? ????? ?????? ??? ?????? ? ???? ?????? ??????
??? ????? ??? ? ???? ?????? : ??? ????? ? ?????? : ??????? ???? ????????? ???????????? ? ??????
???? ???????? ????????????? ? ????? : ???????? ??? ?????????? ?????????? ??? ?????? ??????
???????? ???????? . ????? : ???????? ????? ?????????? ??? .

?????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????????? ???????? ????????? ??? ???? ??
???????? ????? ? ???? : ?????????? ??????? ???? ?????: ?????????? ????? ?????? ????????? ??? ??
???? ???????? ? ????? ??? ????????? ???? ???????? ? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? .
??????? ???????? ??????????? ????????? ?? ?????????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????
????????? ????????????? ? ??????? ??????? ????????? ???????? ???? ????????????? ????????? ??
?????????? ???? ???????????? ????? ? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????????
???????? ? ????? ?? ????????? ???? ????????? ? ????????? ?? ????? : ??? ??????? ??????? ?????
????????? ??? ??? ? ????? ??????? ?????? ????? ???????????? ????????? ? ??????? ???????? ???
?????? ???? ??????? ? ?????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ? ???? ???? ???? ???? ??????? ???
???????? ???????????? ?????? ?????? ????????? ????? ????? ??? ????????? ??????? ???? ??????
??????? ???????? ??????? ? ?????????? ???????? ?????????? ??? ????? ??????? ????????? ? ???????
??? : ?? ????? ?????? ????????? ??????? ???? ?????????? ?????? ???? ?????????? ????? ?????
???????? ??????? ? ????????? ?????? ?????????? ??????? ? ??????? ?????????? ??????? : ????
?????????? ???????? . ????????? ????????? ? ????????????? ?????? ?????????? ?????????

???????? ????? ?????? ?? ????? ???????? ????? ???????? ??? ???? ?????? ??????? ??????? ??????
??????????? ??????? ????????? ??????? : ???? ??????? ????? ????? ???? ?????? ? ??????? ????????
?????? ?? ????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ???????? .
???????????? ??????? ???? : ?????? ?????? ????????? ???? ???????? ??? ???????? ??? ?????? ? ????
??????? ??????? ?????? ??????? ???? ????????? ? ???????? ???? ???????? ? ?????? ???? ?????????:
???????? ??????? ?? ????????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? .

?????? ????? ?????? ?????????? ??? ??????????? ????????????? ????????? ????? ????? ???? ????
????? ????? ???????? ??????? ?????????? ? ???????: ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ???????
?????????? ???? ????????? ????????? ? ???????: ??????????? ? ???? ????? ??????? ? ?????: ?? ????
??????????? ??? ?????????? ? ????????? ???? ????????? ???????? ????? . ???????? ?????????? :
??????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?? ???? ?????? ? ???????? ????????
?????? ???? ????????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? : ?? ???? ???? ?????
?????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ? ???? ??????? ???? ????????? ? ??? : ???

???????? ?? ??????????? . ????????? : ??????? ???????? ??? ???? ???? ?????? ????? ????? ? ?????????? ?? ????? ??????? ?????? ????? ???? ???????? ??? ????? ????? ???????? ????? . ?????? ??? ????? ???????: ??? ?????????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????????? ? ????? ???? ????????? ?????? ???? ????????? ???? ??????????? ???????: ?? ??????????? ?????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ???????? ????? ??????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????? ???? ????? ? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ???? ???? ???? ??????? .

????? ????????? ??????? ????????? ????? ??????? ???????? ????? ????? ?????? ???? ????????? ? ??????? ????? ?????? ????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ? ???? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ??????? ???????? ???????? : ??? ?????? ???? ??????? ????????? ???????? ???????? ? ?????????? ??????? ???? ????? ?????? ??????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ???? ????? ??????? ????????? ???? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ????????????? ? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ???? ???????? ??????? ????????? ????? ???????? ? ????? ????????? ???????? ???? ????????? ? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????????? ???????? ???? ????????? ?????????????? ???????? ???????? ??????? ?? ???????? ??????????? ???????? ? ????????????? ?????????? ?????????????? ?????????????? ?????????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????????????? ???????? ??????? ??????? ????????????? ????????????? ??????????? ??? : ?????????? ???????? ???? ????????? ????? ???????? ?????????? ??????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???????? ? ??????? ??????? ???? ??????? ???? ??? ???? ??? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ? ??????? ??? ????? ?????? ???? ????????????? ???????? ? ?????? ?????? ?? ????????? ???????? . ????? ?????? : ???????? ????????? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? ???: ????? ???????? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ?????? ????? ???????? ? ???? ????????? ??????? ? ??????? : ????? ???????? ??? ?????? ??????? ??? ???? ????? ???? ? ????? : ??? ???? ???? ????? ???? ??? ?????? ? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ????????? ???????? ????? ?????? ??????? ???????? ????? ??????? ??????? ????? ??????? ??????? ?????: ??? ???? ??????? ????? ???? ???????? ???? ?????????? ??? ????? ??????? ????? ??????? ?????? ????????? .

??????? ?????? ???? ????? ????? ???????? ??????? : ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ???? ? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???????? . ???????? : ??? ??????? ???? ??? ???? ???????? ??????? ?????????? ?????? ? ?????? ???? ???????? ??? ?? ???????? ?????? ??????? ?? ??????? ? ??? ??? ?? ??????? ????? ???? ????????? ????????? ??????? ???????? ?? ???? ???????? ????? ???????? ????? ???????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ? ????????? ??? ???????? ???????? ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ????? ? ???????? ???????? ???? ???????? ??????? ??????? ?????? ????? ? ????? : ?????????? ??????? ???????? : { ?????? ????? ??????? ????? ?????????? ???????????????? ??????????? ????????? ?????????? ?? ??????? ?????????? } ?????? ?????? : { ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ????? ??????? ?????????? ???????? ????? ???????? } ??? ???: { ???????? ??????? ????????? ???? ?????????? } [?????? : 117 ? 119] .

???? ????? : ???????? ??? ???????? ??????? ??????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????????? ??????? ?? ?????? ???? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ??????? ?????????? ? ?????? ????? ?????? ????????? ???????? ??? ???? ???????? ????? ????????? ???????? ????? ??????? ????????? ????? ??? ????? ????? ? ??????? ??????? ???????? : {????????? ???????? ?????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ????? ?????????? ????????? ?????? ????? ??????? ???????? . ?????????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????? ???? ??? ??????? ???? ???????? ???????? ? } [?????? 95 ? 96] .

??? ?????? : ????? ?????????? ???????? ??????????? ???? ????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ???? ? ????????? ???????????? ?????? ? ????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ????? ??????? ???????? ????? ??????? ? ????? ?????? ???????? : { ??????? ??????????? ????????? ????????? } .

?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??? ????? ? ??????????? ???? ????????? ????????? ????????? ????????? ??????? ?????? ???? ????????? ??????? ???????? ?????? . ????????? ???? .

??? ????? « ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ??????? ?????? ?????? ??????? ? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? » .

??? ???????? : « ??????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ?? ???????? . ??????? ????? ?????? ????????? ?????? ????? ????????? ????? ????? ????? » .

22. Kâ'b İbni Mâlik *radıyallahu anh* gözlerini kaybettiği zaman onu elinden tutup götürme görevini üstlenen oğlu Abdullah'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Tebük Gazvesi'ne katılmadığına dair mâcerasını Kâ`b İbni Mâlik*radıyallahu anh*'den şöyle anlatırken duydum:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in gittiği gazâlardan sadece Tebük Gazvesi'ne katılmamıştım. Gerçi Bedir Gazvesi'nde de bulunamamıştım. Zaten Bedir'e katılmadıkları için hiç kimse azarlanmamıştı. O vakit Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile müslümanlar (savaşmak için değil) Kureyş kervanını takibetmek için yola çıkmışlardı. Nihayet Allah Teâlâ müslümanlarla düşmanlarını, aralarında verilmiş herhangi bir karar olmadığı halde bir araya getiriverdi. Halbuki ben Akabe bîatının yapıldığı gece, İslâm'a yardım etmek üzere söz verirken Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanındaydım. Her ne kadar Bedir Gazvesi halk arasında Akabe gecesinden daha meşhursa da, ben Bedir'de bulunmayı Akabe'de bulunmaktan daha üstün görmem.

Tebük Gazvesi'ne Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte gitmeyişim şöyle oldu:

Ben katılmadığım bu gazve sırasındaki kadar hiçbir zaman kuvvetli ve zengin olamamıştım. Vallahi Tebük Gazvesi'nden önce iki deveyi bir araya getirememiştim. Bu gazvede iki tane binek devesine sahip olmuştum. Bir de Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bir gazveye hazırlandığı zaman asıl hedefi söylemez, bir başka yere gittiği sanılırdı. Fakat bu gazve sıcak bir mevsimde uzak bir yere yapılacağı ve kalabalık bir düşmanla karşı karşıya gelineceği için Resûl-i Ekrem durumu açıkladı. Savaşın özelliğine göre hazırlanabilmeleri için müslümanlara nereye gideceklerini söyledi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber sefere gidecek müslümanların sayısı çok fazlaydı. Adlarını bir deftere yazmak mümkün değildi.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Savaşa gitmemek için gözden kaybolunduğu takdirde, hakkında bir âyet nâzil olmadıkça, işin gizli kalacağı zannedilebilirdi. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bu gazveyi meyvaların olgunlaştığı, gölgelerin arandığı sıcak bir mevsimde yapmıştı. Ben de bunlara pek düşkündüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile müslümanlar savaş hazırlığına başladılar. Ben de onlarla birlikte savaşa hazırlanmak için çıkıyor, fakat hiçbir şey yapmadan geri dönüyordum. Kendi kendime de "Canım, ne zaman olsa hazırlanırım" diyordum. Günler böyle geçti. Herkes işini ciddi tuttu ve bir sabah Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte müslümanlar erkenden yola çıktılar. Ben ise hâlâ hazırlanmamıştım. Yine sabah evden çıktım, hiçbir şey yapamadan geri döndüm. Hep aynı şekilde davranıyordum. Savaş henüz başlamamıştı, ama mücâhidler hayli yol almışlardı. Yola çıkıp onlara yetişeyim dedim, keşke öyle yapsaymışım; bunu da başaramadım. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* savaşa gittikten sonra insanların arasına çıktığımda beni en çok üzen şey, savaşa gitmeyip geride kalanların ya münafik diye bilinenler veya âciz oldukları için savaşa katılamayan kimseler olmasıydı.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük'e varıncaya kadar adımı hiç anmamış. Tebük'te ashâbın arasında otururken:

- "Kâ'b İbni Mâlik ne yaptı?" diye sormuş. Bunun üzerine Benî Selime'den bir adam:

- Yâ Resûlallah! Elbiselerine ve sağına soluna bakıp gururlanması onu Medine'de alıkoydu, demiş.

Bunun üzerine Muâz İbni Cebel ona:

- Ne fena konuştun! demiş. Sonra da Peygamber*aleyhisselâm*'a dönerek, yâ Resûlallah! Biz onun hakkında hep iyi şeyler biliyoruz, demiş. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hiçbir şey söylememiş. O sırada çok uzaklarda beyazlar giymiş bir adamın gelmekte olduğunu görmüş:

- "Bu Ebû Hayseme olaydı" demiş. Bir de bakmışlar ki, gelen adam Ebû Hayseme el-Ensârî değil mi!

Ebû Hayseme, (bir savaş hazırlığı sırasında) bir ölçek hurma verdiği için münafiklara alay konusu olan zâttır.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in Tebük'ten Medine'ye hareket ettiğini öğrendiğim zaman beni bir üzüntü aldı. Söyleyeceğim yalanı düşünmeye başladım. Kendi kendime "Yarın onun öfkesinden nasıl kurtulacağım?" dedim. Yakınlarımdan görüşlerine değer verdiğim kimselerden akıl almaya başladım. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in gelmek üzere olduğunu söyledikleri zaman, kafamdaki saçma düşünceler dağılıp gitti. Onun elinden hiçbir şekilde kurtulamayacağımı anladım. Herşeyi dosdoğru söylemeye karar verdim. Peygamber *aleyhisselâm* sabahleyin Medine'ye geldi. Seferden dönerken önce Mescid-i Nebevî'ye gelerek iki rek'at namaz kılar, sonra halkın arasına gelip otururdu. Yine öyle yaptı. Bu sırada savaşa katılmayanlar huzuruna geldiler; neden savaşa gidemediklerini yemin ederek anlatmaya başladılar. Bunlar seksenden fazla kimseydi. Hz. Peygamber onların ileri sürdüğü mâzeretleri kabul etti; kendilerinden bîat aldı; Allah Teâlâ'dan bağışlanmalarını niyâz etti ve iç yüzlerini O'na bıraktı. Sonunda ben geldim. Selâm verdiğim zaman dargın dargın gülümsedi; sonra:

- **"Gel!",** dedi. Ben de yürüyerek yanına geldim ve önüne oturdum. Bana:

- **"Niçin savaşa katılmadın? Binek hayvanı satın almamış mıydın?"** diye sordu. Ben de:

- Yâ Resûlallah! Allah'a yemin ederim ki, senden başka birinin yanında bulunsaydım, ileri süreceğim mâzeretlerle onun öfkesinden kurtulabilirdim. Çünkü insanlara fikrimi kabul ettirmeyi iyi beceririm. Fakat yine yemin ederim ki, bugün sana yalan söyleyerek gönlünü kazansam bile, yarın Cenâb-ı Hak işin doğrusunu sana bidirecek ve sen bana güceneceksin. Şayet doğrusunu söylersem, bana kızacaksın. Ama ben doğru söyleyerek Allah'dan hayırlı sonuç bekliyorum. Vallahi savaşa gitmemek için hiçbir özürüm yoktu. Hiçbir zaman da gazâdan geri kaldığım sıradaki kadar kuvvetli ve zengin olamamıştım, dedim.

Kâ'b sözüne devamla dedi ki:

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "İşte bu doğru söyledi. Haydi kalk, senin hakkında Allah Teâlâ hüküm verene kadar bekle!" buyurdu. Ben kalkınca Benî Selime'den bazıları yanıma takılarak:

- Vallahi senin daha önce bir suç işlediğini bilmiyoruz. Savaşa katılmayanların ileri sürdükleri gibi bir mâzeret söyleyemedin. Halbuki günahlarının bağışlanması için Peygamber *aleyhisselâm*'ın istiğfâr etmesi yeterdi, dediler.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Beni o kadar çok ayıpladılar ki, tekrar Resûlullah'ın yanına dönüp biraz önceki sözlerimin yalan olduğunu söylemeyi bile düşündüm. Sonra onlara:

- Bana verilen cezaya çarptırılan bir başka kimse var mı? diye sordum.

- Evet. Seninle beraber bu cezaya uğrayan iki kişi daha var, dediler. Onlar da senin gibi konuştular ve senin aldığın cevabı aldılar.

- O iki kişi kim? diye sordum.

- Biri Mürâre İbni Rebî` el-Amrî, diğeri de Hilâl İbni Ümeyye el-Vâkıfî diyerek, herbiri Bedir Gazvesi'ne katılmış olan iki mükemmel örnek şahsiyeti adını verdiler. Bunun üzerine ben geri dönme düşüncesinden vazgeçerek yoluma devam ettim.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* savaşa katılmayanlardan sadece üçümüzle konuşulmasını yasakladı. İnsanlar bizimle konuşmaktan kaçındılar veya bize karşı tavırlarını değiştirdiler. Hatta bana göre yer yüzü bile değişti. Sanki burası benim memleketim değildi. Elli gün böyle geçti. İki arkadaşım boyunlarını büktüler; ağlayarak evlerinde oturdular. Ben ise onlardan daha genç ve dayanıklı idim. Dışarı çıkarak cemaatle namaz kılar, çarşılarda dolaşırdım. Fakat kimse benimle konuşmazdı. Namaz bittikten sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yerinde otururken yanına gelir, kendisine selâm verirdim. Kendi kendime "Acaba selâmımı alırken dudaklarını kıpırdattı mı kıpırdatmadı mı" diye sorardım. Sonra ona yakın bir yerde namaz kılar ve farkettirmeden kendisine bakardım. Ben namaza dalınca bana doğru döner, kendisine baktığım zaman da yüzünü çeviriverirdi.

Müslümanların bana karşı olan sert tutumları uzun süre devam edince, amcamın oğlu ve en çok sevdiğim insan Ebû Katâde'nin bahçesine gidip duvardan içeri atladım ve selâm verdim. Vallâhi selâmımı almadı. Ona:

- Ebû Katâde! Allah adına and vererek soruyorum. Benim Allah'ı ve Resûlullah'ı ne kadar sevdiğimi biliyor musun? diye sordum. Hiç cevap vermedi. Ona and vererek bir daha sordum. Yine cevap vermedi. Bir daha yemin verince:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaşlar boşandı. Geri dönüp duvardan atladım.

Birgün Medine çarşısında dolaşıyordum. Medine'ye yiyecek satmak üzere gelen Şamlı bir çiftçi:

- Kâ'b İbni Mâlik'i bana kim gösterir? diye sordu. Halk da beni gösterdi. Adam yanıma gelerek **Gassân Meliki**'nden getirdiği bir mektup verdi. Ben okuma yazma bilirdim. Mektubu açıp okudum. Selâmdan sonra şöyle diyordu:

- Duyduğumuza göre Efendiniz seni üzüyormuş. Allah seni değerinin bilinmediği ve hakkının çiğnendiği bir yerde yaşayasın diye yaratmamıştır. Hemen yanımıza gel, sana izzet ikrâm edelim.

Mektubu okuyunca, bu da bir başka belâ, dedim. Hemen onu ateşe atıp yaktım.

Nihayet elli gün'den kırk'ı geçmiş, fakat vahiy gelmemişti. Birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gönderdiği bir şahıs çıkageldi.

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana eşinden ayrı oturmanı emrediyor, dedi.

- Onu boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? diye sordum.

- Hayır, ondan ayrı duracak, kendisine yanaşmayacaksın, dedi. Hz. Peygamber diğer iki arkadaşıma da aynı emri gönderdi. Bunun üzerine karıma:

- Allah Teâlâ bu mesele hakkında hüküm verene kadar ailenin yanına git ve onların yanında kal, dedim.

Hilâl İbni Ümeyye'nin karısı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderek:

- Yâ Resûlallah! Hilâl İbni Ümeyye çok yaşlı bir adamdır. Kendisine bakacak hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemde bir sakınca görür müsün? diye sormuş. Hz. Peygamber de:

- Hayır görmem. Ama katiyen sana yaklaşmasın, buyurmuş. Kadın da şöyle demiş:

- Vallahi onun kımıldayacak hâli yok. Allah'a yemin ederim ki, başına bu iş geleliberi durmadan ağlıyor.

Kâ`b sözüne şöyle devam etti:

- Yakınlarımdan biri bana: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den eşinin sana hizmet etmesi için izin istesen olmaz mı! Baksana Hilâl İbni Ümeyye'ye bakması için karısına izin verdi, dedi. Ben de ona: Hayır, bu konuda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den izin isteyemem. Üstelik ben genç bir adamım. İzin istesem bile Peygamber *aleyhisselâm*'ın bana ne diyeceğini bilemem, dedim.

Bu vaziyette on gün daha durdum. Bizimle konuşulması yasaklandığından bu yana tam **elli gün** geçmişti. Ellinci gecenin sabahında, evlerimizden birinin damında sabah namazını kıldım. Allah Teâlâ'nın (Kur'ân-ı Kerîm'de bizden) bahsettiği üzere canım iyice sıkılmış, o geniş yeryüzü bana dar gelmiş bir vaziyette otururken, Sel Dağı'nın tepesindeki birinin var gücüyle:

- "Kâ`b İbni Mâlik! Müjde!" diye bağırdığını duydum. Sıkıntılardan kurtulma gününün geldiğini anlayarak hemen secdeye kapandım.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazını kıldırınca, Allah Teâlâ'nın tövbelerimizi kabul ettiğini ilân etmiş. Bunun üzerine ahâlî bize müjde vermeye koşmuş. İki arkadaşıma da müjdeciler gitmiş. Bunlardan biri bana doğru at koşturmuş. Eslem kabilesinden bir diğer müjdeci koşup Sel Dağı'na tırmanmış, onun sesi atlıdan önce bana ulaşmış. Sesini duyduğum müjdeci yanıma gelip beni tebrik edince, sırtımdaki elbiseyi de çıkarıp müjdesine karşılık ona giydirdim. Vallahi o gün giyecek başka elbisem yoktu. Emanet bir elbise bulup hemen giydim. Peygamber *aleyhisselâm*'ı görmek üzere yola koyuldum. Beni grup grup karşılayan sahâbîler tövbemin kabul edilmesi sebebiyle tebrik ediyor ve "Allah Teâlâ'nın seni bağışlaması kutlu olsun" diyorlardı.

Nihayet Mescid'e girdim. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbın ortasında oturuyordu. Talha İbni Ubeydullah hemen ayağa kalktı, koşarak yanıma geldi, elimi sıktı ve beni tebrik etti. Vallahi muhâcirînden ondan başka kimse ayağa kalkmadı.

Râvi der ki, Kâ'b, Talha'nın bu davranışını hiç unutmazdı.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Peygamber *aleyhisselâm*'a selâm verdiğimde yüzü sevinçten parıldayarak:

- "Dünyaya geldiğinden beri yaşadığın bu en hayırlı gün kutlu olsun!" buyurdu. Ben de:

- Yâ Resûlallah! Bu tebrik senin tarafından mıdır, yoksa Allah tarafından mı? diye sordum.

- "Benim tarafımdan değil, Yüce Allah tarafından", buyurdu. Sevindiği zaman Peygamber *aleyhisselâm*'ın yüzü parıldar, ay parçasına benzerdi. Biz de sevindiğini böyle anlardık.

Resûl-i Ekrem'in önünde oturduğumda:

- Yâ Resûlallah! Tövbemin kabul edilmesine şükran olarak bütün malımı Allah ve Resûlullah uğrunda fakirlere dağıtmak istiyorum, dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Malının bir kısmını dağıtmayıp elinde tutman senin için daha hayırlı olur" buyurdu. Ben de:

- Hayber fethinde hisseme düşen malı elimde bırakıyorum, dedikten sonra sözüme şöyle devam ettim. Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ beni doğru söylediğimden dolayı kurtardı. Tövbemin kabul edilmesi sebebiyle, artık yaşadığım sürece sadece doğru söz söyleyeceğim.

Vallâhi bunu Peygamber *aleyhisselâm*'a söylediğim gündenberi doğru sözlü olmaktan dolayı Allah Teâlâ'nın hiç kimseyi benden daha güzel mükâfatlandırdığını bilmiyorum. Yemin ederim ki, Peygamber *aleyhisselâm*'a o sözleri söylediğim günden bu yana bilerek hiç yalan söylemedim. Kalan ömrümde de Cenâb-ı Hakk'ın beni yalan söylemekten koruyacağını umarım.

Kâ'b sözüne devamla şöyle dedi:

Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyet-i kerîmeleri indirdi:

"Allah (savaşa gitmek istemeyenlere izin vermesi sebebiyle) Peygamberini bağışladığı gibi, bir kısmının kalbi kaymak üzere iken güçlük zamanında Peygamber'e uyan muhâcirlerle ensârın da tövbelerini kabul etti. Çünkü Allah onlara çok şefkatli, pek merhametlidir.

"Hani şu tövbeleri (Allah'ın emri gelene kadar) geri bırakılan üç kişinin de tövbesini kabul etti. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini iyice sıkıştırmıştı. Nihayet Allah'dan başka sığınılacak kimse olmadığını anlamışlardı. Eski hâllerine dönmeleri için Allah onların tövbelerini kabul etti. Çünkü Allah tövbeleri kabul edici ve bağışlayıcıdır.

"Ey imân edenler! Allah'ın azâbından korkun ve doğrularla beraber olun" [Tevbe sûresi (9), 117-119].

Kâ'b şöyle devam etti:

Allah'a yemin ederim ki, beni İslâmiyet'le şereflendirdikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın bana verdiği en büyük nimet, Peygamber*aleyhisselâm*'ın huzurunda doğruyu söylemek ve yalan söyleyip de helâk olmamaktır. Çünkü Allah Teâlâ şu yalan söyleyenler hakkında vahiy gönderdiği zaman, hiç kimseye söylemediği ağır sözleri söyledi ve şöyle buyurdu:

"O savaştan kaçanların yanına döndüğünüz zaman, kendilerini hesaba çekmiyesiniz diye Allah adına yemin ederler. Onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistirler. Yaptıklarına ceza olmak üzere varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden râzı olasınız diye size yemin de ederler. Siz onlardan râzı olsanız bile Allah fâsıklardan aslâ râzı olmaz" [Tevbe sûresi (9), 95-96].

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Biz üç arkadaşın bağışlanması, Peygamber *aleyhisselâm*'ın yeminlerini kabul edip kendilerinden bîat aldığı ve Cenâb-ı Hak'dan affedilmelerini dilediği kimselerin bağışlanmasından (elli gün) geri kalmıştı. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, hakkımızda Allah Teâlâ bir hüküm verene kadar bize yapacağı muameleyi tehir etmişti. Nihayet Allah Teâlâ -anlatıldığı üzere- hükmünü verdi. Allah Teâlâ'nın **"tövbeleri geri kalan üç kişinin..."** diye bahsettiği bu geri kalış, bizim savaştan geri kalmamız değildir; bu, Hz. Peygamber'e gelip yemin ederek mâzeretleri olduğunu söyleyenlerin özürlerini Peygamber *aleyhisselâm*'ın kabul etmesi, bize yapacağı muameleyi ise geriye bırakması olayıdır.

Buhârî, Megâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (9)

Diğer bir rivayet:

"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük Gazvesi'ne perşembe günü çıkmıştı. Sefere perşembe günü gitmeyi severdi" şeklindedir. Buhârî, Cihâd 103

Başka bir rivayette ise:

"Seferden mutlaka gündüzün kuşluk vakti dönerdi. Dönünce de ilk iş olarak Mescid'e uğrar, iki rek'at namaz kılar, sonra orada otururdu"

denilmektedir. Müslim, Müsâfirîn 74; Ebû Dâvûd, Cihad 166

Kâ'b İbni Mâlik

Bu azîz sahâbî Resûlullah Efendimiz'in üç meşhur şâirinden biridir. Medineli olup Hazrec kabilesindendir. İkinci Akabe bîatında bulunarak Efendimiz'i Medine'ye dâvet eden bahtiyarlardan biri de odur. Tebük Gazvesi'ne katılmayan üç kişiden biri olması ve elli günlük boykottan sonra âyet-i kerîme ile aklanması onun şöhretini daha da artırmıştır. Hicretten sonra Peygamber Efendimiz Mekkeli bir muhâcir ile Medineli bir ensârı kardeş ilân ettiği zaman, onu cennetle müjdelenen on kişiden (aşere-i mübeşşere'den) biri olan ***Talha İbni Ubeydullah*** *ile kardeş yapmıştı.* Hadîsi şerîfte *okuduğumuz üzere, haklarında ilâhî af çıkıp da Kâ'b Peygamber Efendimiz'in huzuruna girdiği zaman, sadece Hz. Talha'nın ayağa kalkıp koşarak gelmesinin ve onu heyecanla tebrik etmesinin sebebi, aralarındaki bu kardeşlikti. Kâ'b İbni Mâlik onun bu davranışını hiç unutmadı ve her fırsatta şükranla andı.*

Kâ'b sadece Bedir ve Tebük Gazveleri'nde bulunamadı. Uhud Gazvesi'nde düşmanla yiğitçe savaştı ve on yedi yara aldı. Demekki onun Tebük Gazvesi'ne gitmemesi, korkaklığı sebebiyle değildi. Kendisinden seksen kadar hadis rivayet edilmiştir.

Kâ'b hicretin 54. yılında (674) vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf İslâm âlimlerince çok önemli görülmüş, ondan elli kadar hüküm çıkarılmıştır.

Bu uzun hadiste öncelikle tövbenin önemi belirtilmekte, ikinci olarakta genel harb ilân edildiği bir zamanda savaştan kaçmanın günâhı gösterilmektedir.

Söze önce bu gazvenin neden bu kadar önemli olduğunu anlatarak başlayalım:

Tebük Gazvesi hicretin dokuzuncu yılı Recep ayında (Ekim 630'da) yapıldı. O yıl Medine'de ve diğer İslâm topraklarında büyük bir kuraklık hüküm sürüyordu. Bunu haber alan Bizans kıralı Herakliyüs, müslümanlara öldürücü darbeyi indirmek üzere**kırk bin** kişilik bir kuvvet hazırladı. Peygamber Efendimiz bu haberi tam zamanında aldı.

Mevsim sıcak, gidilecek yer de uzak olduğu için her zaman yaptığının aksine bu defa seferin nereye yapılacağını açıkca söyledi. Müslümanların arasındaki münafiklar moral bozmak için hem aşırı sıcakları hem de gidilecek yerin uzak oluşunu hep ileri sürüyorlar ve Herakliyüs'ün kalabalık ordusu karşısına çıkmanın bir intihar olacağını söylüyorlardı. Bu propaganda bazı kimseler üzerinde gerçekten tesirli oluyordu. İşte bu sırada müslümanları uyarmak için Tevbe sûresinin 38-41. âyetleri nâzil oldu:

"Ey imân edenler! Size ne oldu ki, Allah yolunda sefere çıkın dendiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını âhirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır."

Âyet-i kerîmenin devamında Peygamber *aleyhisselâm*'a yardım etmezlerse ona Allah'ın yardım edeceği söyleniyor, hicret sırasında nasıl yardım ettiği de anlatılıyordu. Bu âyetler üzerine müslümanlar hemen derlenip toparlandılar ve savaş hazırlığına başladılar.

Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'i hayır yarışında geçmeyi düşünerek **malının yarısını** getirdiği, fakat Ebû Bekir hazretlerinin **bütün malını** ortaya koyarak büyüklüğünü bir daha gösterdiği olay bu savaş hazırlığı sırasında meydana gelmişti. Hz. Osman**950 deve ile 100 atı** yine bu sırada bağışlamıştı. Sonunda İslâm ordusu hazırlanmış, **otuz bin** mücâhid Tebük yolunu tutmuştu.

İslâm tarihine **Bekkâîn** (ağlayanlar) diye geçecek olan yedi fakir müslüman, maddî imkânları olmadığı ve bu sebeple savaşa katılamadıkları için hüngür hüngür ağlıyorlardı. Münafıkların çoğu bahâneler uydurup savaşa katılmamıştı. İşin fenası Bedir dışında Hz. Peygamber'in yanı başında bütün savaşlara katılmış olan Kâ'b İbni Mâlik ile diğer iki Bedir gazisi ihmâlleri sebebiyle Tebük Gazvesi'ne katılmıyorlardı. Nefisleri onları yenmişti.

Savaş şöyle sonuçlandı: Müslümanların büyük bir kalabalıkla geldiğini öğrenen hıristiyan ordusu, onların karşısına çıkmaya cesaret edemedi. İslâm ordusu da geri dönüp geldi. Fakat müslümanlar bu savaşta çok eziyet çektiler. Görüldüğü üzere Tebük savaşı müslümanlığın kaderi açısından çok önemliydi. Ona herkesin mutlaka katılması gerekiyordu. Kâ'b İbni Mâlik'e ve arkadaşlarına iyi bir ders verilmesinin sebeplerinden biri de bu idi.

Tekrar başa dönerek şunu belirtelim:

Hadîs-i şerîfte samimiyetle yapılan tövbelerin Allah Teâlâ'yı son derece memnun ettiği ortaya konmakta, günahına üzülen kullarının kendisine yönelmelerinden pek hoşnut olduğu belirtilmektedir.

Kâ'b İbni Mâlik'e müslümanların yaptığı elli günlük boykota rağmen onun din kardeşleriyle ilgiyi kesmemesi, Peygamber Efendimiz'in etrafında dolaşarak ona selâm vermeye çalışması, acaba selâmımı aldı mı diye dudaklarının hareketini gözlemesi, onun ne kadar samimi bir müslüman olduğunu ispat etmektedir. Başta Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* olmak üzere müslümanlardan kopmanın, onlardan ayrı kalmanın, onlar tarafından toplum dışı bırakılmanın iyi bir müslüman için ne korkunç bir ceza olduğu bu olayda bütün açıklığı ile görülmektedir. Şu hâlde bir müslüman din kardeşlerinin nefretini üzerine çekecek bir iş yapmanın çok büyük bir hata olduğunu hatırından çıkarmamalı ve onlar tarafından hor görülecek bir işi asla yapmamalıdır.

Şu da hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, Peygamber Efendimiz'in bu olayda böylesine sert davranmasının asıl sebebi, savaştan kaçmanın şahısları değil İslâm toplumunu ve müslümanların kaderini yakından ilgilendirmesidir. Zira Peygamber Efendimiz şahsını ilgilendiren hiçbir olaya böyle tepki göstermemiştir. Şahsını ilgilendiren kusurları hep hoş görmüş, hata edenleri hemen bağışlamıştır.

Neticede şunu anlıyoruz: İnsan yanılabilir, günah işleyebilir. Yapılan suç ne kadar ağır olursa olsun, kul hatasını kabul etmeli ve Cenâb-ı Hakk'a karşı dürüst davranmalıdır. Günahları sadece O'nun bağışlayacağını bilerek hatasının affi için Allah Teâlâ'ya yalvarıp yakarmalıdır. Daha da önemlisi, insan hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemeli, günahlarım bağışlanmaz diye düşünmemelidir. Tam aksine benim Yüce Rabbim bağışlayıcıdır, diye hep ümitvâr olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman doğru sözlü olmalı; hata ettiği zaman da kusurunu, günahını kabul etmelidir.
2. Samimi bir mü'min günah işlediği zaman üzülmeli, pişmanlık duymalı, ben niçin böyle davrandım diye ağlayıp sızlamalıdır.
3. Hatayı kime karşı yapmışsa onun gönlünü almaya ve kendisini bağışlatmaya çalışmalıdır.
4. Bir görevi yapamadığı zaman üzüntü duymalı, ben bu görevi niçin yapmadım diye düşünüp kendisini hesaba çekmelidir.

5. Allah'a ve Resûlü'ne herkesten çok itâat etmeli, en üstün saygıyı onlara karşı beslemelidir.

6. Allah yolunda savaşa çağırıldıkları zaman, durumları ne olursa olsun, müslümanlar gönül rızasıyla hemen bu savaşa katılmalı, savaştan asla kaçmamalıdır.

7. Ashâb-ı kirâmın Peygamber *aleyhisselâm*'a karşı ne kadar açık sözlü olduğu, kendi aleyhlerine bir sonuç doğursa bile gerçeği söylemekten kaçınmadıkları görülmektedir.

8. İnsanların iç yüzleri Allah'a bırakılmalı ve bir şeyi niçin yaptıkları kurcalanmamalıdır. Zaten samimi davranmayanlar zamanla kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

9. Bir idareci, açıkca günah işlemekten çekinmeyen müslümanları yola getirmek düşüncesiyle, diğer müslümanların onlarla olan davranışlarını sınırlayabilir.

10. Peygamber Efendimiz'in ashâbına şefkati, onları memnun eden bir habere onlarla birlikte sevinmesi sahip olduğu ahlâkın üstünlüğünü göstermektedir.

11. Bir kimsenin münafik veya kâfir olduğu anlaşılırsa, mü'min bir kadın hayatını öyle biriyle devam ettirmemelidir.

12. Birini mutlu edecek bir haber duyunca ona müjde vermek, bir olaya sevinen birini tebrik etmek İslâmî bir âdet olduğu gibi, müjde alan kimsenin müjdeyi getirene hediye vermesi de hoş bir gelenektir.

13. Faziletli bir kimse için ayağa kalkmayı dinimiz makbul bir davranış kabul etmiştir.

14. Bir nimete kavuşan veya bir sıkıntıdan kurtulan kimse sadaka vermelidir. Fakat Allah rızası için bütün malını dağıtıp da başkalarına muhtaç duruma düşmemelidir.

15. Doğruluk ve doğru sözlülük insanı hem dünyada hem de âhirette kurtarır.

16. Allah Teâlâ'nın bir lutfuna eren kimse, buna çok sevindiğini belli etmeli ve bu nimetinden dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükretmelidir.

23- ?????? ??? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ???? ????????? ?????????? ????? ??????? ????????? ????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ? ???????? : ??? ???? ???? ???????? ?????? ????????? ??????? ? ??????? ??????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? : ???????? ???????? ? ??????? ???????? ????????? ???????? ???????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ????????? ????????? ? ????? ?????? ????? ???????? ? ????? ????? ????????? . ??????? ???? ?????? : ???????? ????????? ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ? ????? : ?????? ??????? ??????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???? ???? ??????? ????????? ?????? ????? ??????» ???? ???? .

23. Ebû Nüceyd İmrân İbni Husayn el-Huzâî*radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Cüheyne kabilesinden zina ederek gebe kalmış bir kadın Peygamber *aleyhisselâm*'ın huzuruna geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cezayı gerektiren bir suç işledim. Cezamı ver, dedi.

Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* kadının velisini çağırttı. Ona:

- **"Bu kadına iyi davran! Doğum yapınca bana getir!"** buyurdu.

Adam Resûl-i Ekrem'in buyurduğu gibi yaparak kadını doğumdan sonra getirdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadının üzerine elbisesinin iyice bağlanmasını emretti; sıkı sıkıya bağladılar. Sonra Peygamber *aleyhisselâm*'ın emri üzerine taşlanarak öldürüldü. Daha sonra Resûl-i Ekrem kadının cenaze namazını kıldı.

Hz. Ömer:

- Yâ Resûlallah! Zina etmiş bir kadının namazını mı kılıyorsun? diye sorunca Hz. Peygamber şunları söyledi:

- **"O kadın öyle bir tövbe etti ki, şayet onun tövbesi Medine halkından yetmiş kişiye taksim edilseydi, hepsine yeterdi. Sen Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmak için can vermekten daha üstün bir şey biliyor musun?"** Müslim, Hudûd 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 24; Nesâî, Cenâiz 64

İmrân İbni Husayn

Huzâa kabilesinden olan Ebû Nüceyd İmrân İbni Husayn, hicretin yedinci yılında (628) babası ve Ebû Hüreyre ile birlikte müslüman oldu. Resûl-i Ekrem ile birlikte muhtelif gazvelere katıldı.

Daha sonraları Basra kadısı oldu. Basralılara İslam hukukunu öğretti. Hasan-ı Basrî hazretleri, Basralılara İmrân İbni Husayn'dan daha çok faydası dokunan birinin bu şehre ayak basmadığını söylerdi.

Giyimine kuşamına pek dikkat eder ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in:

"Allah Teâlâ bir kuluna nimet verince, onu kulunun üzerinde görmekten memnun olur" *buyurduğunu söylerdi.*

İmrân İbni Husayn'ın Allah Teâlâ'nın huzurunda hesap vermenin zorluğunu düşünerek:

- "Keşke rüzgârın savurduğu kül olsaydım" dediği rivayet edilir. Peygamber Efendimiz'den 180 hadis rivayet etmiştir.

İmrân İbni Husayn, otuz yıl süren bir karın rahatsızlığından sonra hicretin 52. yılında (672) Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir mü'min için önemli olan, Rabbinin huzuruna tertemiz varmaya gayret etmektir. Rabbinin hoşnutluğunu kazanmak için canını vermesi, rûhunu teslim etmesi gerekse bile bunu seve seve yapmalıdır. Bir günah işleyince önce Allah'tan korkmalı, yaptığına pişman olmalı, gözyaşları dökerek ağlamalı ve kendini bağışlaması için Rabbine yalvarmalıdır. Samimi bir müslümanın yapacağı budur. Fakat samimiyet ve ihlâs derece derecedir. Bu olay başından geçen hanım sahâbînin **samimiyeti ve ihlâsı**, bizim takdirlerimizin çok üzerindedir. O Cenâb-ı Hakk'a bütün varlığıyla dönmüş ve dünyalara sığmayan muazzam imanıyla el açıp bağışlanma dilemiştir. Âhirette Mevlâ'sının huzurunda böyle bir günahtan dolayı hesaba çekilip perişan olmaktansa, cezasını dünyada çekip kurtulmayı tercih etmiştir.

Samimiyet ve ihlâsla yapılan tövbenin insanı günahlarından arındıracağı kesindir. Âyetler ve hadisler bunu ortaya koymaktadır. Fakat bu hanım sahâbî, belki de tövbesinin samimi olamayacağını düşünmüş, vermesi gereken hesabı kesin bir şekilde dünyada görüp bitirmek istemiştir.

Görüldüğü üzere bu bir iman meselesidir. İmanı böylesine güçlü olanların, tövbesi de farklıdır. Nitekim Efendimiz onun tövbesinin sadece kendisini kurtaracak bir güçte değil, **yetmiş kişiye** dağıtılsa, hepsinin günahlarını bağışlatacak bir kuvvete sahip olduğunu belirtmiştir.

İmanı güçlü olan biri, zina gibi ağır bir suç işleyebilir mi? diye sorulabilir.

Evet, işleyebilir. Çünkü günahdan sadece peygamberler korunmuştur. Onların dışındaki bütün insanlar hata edip büyük günah işleyebilir. Kul daima kusurludur ve her zaman yanılabilir. Hep zayıf zamanını kollayıp duran nefsi ile şeytanın oyununa gelebilir. Bu durumda önemli olan, günahı işledikten sonra ne yapacağını bilmektir. Bir kul, günah işlemeyi yasaklayan Rabbini hatırlayarak pişmanlık duyuyor ve yaptığına üzülerek "Rabbim bağışla!" diye inleyebiliyorsa, kurtuluş yoluna girmiş demektir. Çünkü kulunun günahları gökleri tutsa bile, el açıp kendine yalvardığı ve affını dilediği sürece onu bağışlayacağını vâdeden Allah Teâlâ'dır (Tirmizî, Daavât 99).

Başından bu olay geçen hanım sahâbînin kim olduğu bilinmemektedir.

Bu genel açıklamadan sonra şimdi de hadisimizdeki bazı hususlara ışık tutalım:

Recm denilen taşlanarak öldürme cezası, zina eden **evli veya başından nikâh geçmiş** erkeklere ve kadınlara verilir. **Evli olmayanlar ise sopa vurularak** cezalandırılır. Recm edilen bu hanımın evli veya daha önce evlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in, kadının en yakın akrabasını çağırarak ona iyi davranmasını tenbih etmesinin sebebi, bu ayıbı nasıl işledin diye onu üzmelerine engel olmaktır. Zira günahının büyüklüğünü böylesine anlamış ve ondan arınmak için canını vermeyi göze almış birini tekrar utandırmaya kalkmak insânî bir davranış değildir.

Taşlama cezasının doğumdan sonra verilmesinin sebebi, karnındaki mâsum yavruyu ölümden kurtarmaktır. Bâkire iken zina ederek gebe kalan bir kadın, sopa vurulma cezasına çarptırılsa bile, doğum yapması beklenir, ondan sonra cezası uygulanır.

Ceza verilmeden önce elbisenin bedene iyice bağlanmasının sebebi, ceza uygulanırken vücudun açılarak mahrem yerlerin görünmesine engel olmaktır. Hz. Ömer'in sorusu ile Peygamber Efendimiz'in ona verdiği cevap da üzerinde çokca düşünülmesi gereken bir konudur. Olay şöyledir:

O aziz tövbekârın mübarek rûhu günah kirini dünyada bırakarak Yüce Mevlâ'sına uçup gittikten sonra cenazesi yıkanmış, kefenlenmişti. Peygamber Efendimiz cenaze namazını kıldırmaya kalkınca, Hz. Ömer hayret etti. Çünkü birinin cenaze namazını kılmak, ona değer vermek ve bağışlanmasını Cenâb-ı Hak'tan istemekti.

Hz. Ömer sadece işlenen günahın büyüklüğüne bakıyor, o günahtan sonra yapılan tövbenin büyüklüğünü görmüyordu. Bu sebeple Resûl-i Ekrem'in öyle bir günahkârın cenaze namazını niçin kıldığını öğrenmek istedi.

Efendimiz de ona verdiği cevapta; o kadın öyle bir tövbe etti ki, şayet onun tövbesi Medineli yetmiş günahkâra dağıtılsa, herbirinin günahlarını affettirir ve kendilerini temize çıkarır, demek suretiyle **ihlâs ve samimiyetin** kurtarıcı ve yüceltici özelliğini belirtmiş oldu.

Bu hadîs-i şerîfte, Peygamberler Sultanı Efendimiz'in büyüklüğü bir kere daha görüldü. İnsana verdiği üstün değer daha iyi anlaşıldı.

Bu olayın *Sahîh-i Müslim*'deki bir diğer rivayeti daha geniştir.

Buna göre Peygamber *aleyhisselâm*'a o kadın gelip de, cezamı vererek beni temizle, dediği zaman Resûl-i Ekrem onun sözüne önem vermek istememişti. Fakat kadın ısrar etti. Zina ettiğini, hatta karnında bu zinanın mahsûlünü taşıdığını, mutlaka cezalandırılması gerektiğini ısrarla belirtti. Resûl-i Ekrem de ona doğum yaptıktan sonra gelmesini söyledi. Aradan aylar geçti. Belki kadın itirafından vazgeçebilirdi. Çünkü can tatlıydı. Ama o, doğurduğu çocuğu bir beze sararak getirdi. Bu defa Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- **"Git, çocuğu sütten kesilinceye kadar emzir!"** diyerek onu geri gönderdi. Kadın çocuğuyla birlikte dönüp gitti. Aradan yıllar geçmiş, çocuk sütten kesilmişti. Kadın elindeki ekmeği kemirmeye çalışan çocuğuyla çıkageldi.

- Ey Allah'ın elçisi! Onu memeden ayırdım. Yemek yemeye de başladı, diyerek cezasının uygulanmasını istedi. Sonunda göğsüne kadar bir çukura gömüldü ve taşlanarak cezalandırıldı.

Peygamber Efendimiz'in hayatında bir de **Mâiz** adlı sahâbînin taşlanarak öldürülmesi olayı vardır. Mâiz Peygamber *aleyhisselâm*'a gelip zina ettiğini söylediği ve cezasının verilmesini istediği zaman Efendimiz onu dinlemek istememiş, oradan çekip gitmesini söylemişti. Fakat Mâiz ısrarlıydı. Sözünü dinlemek istemeyen ve kendisine arkasını dönüp oturan Resûl-i Ekrem'in karşısına geçerek günah işlediğini **dört defa** tekrarlamıştı. Zina cezasının verilebilmesi için bu olayı ya dört şahidin görmesi veya başından olay geçen kimsenin dört defa itiraf etmesi gerekiyordu. Mâiz olayı dört defa tekrarlayınca, kendisine recm cezası uygulandı.

Asr-ı saâdetteki bu nevi olayların ikiyi üçü geçmediği bilinmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir günah işleyince üzülmeli, ıstırap duymalı, yaptığına pişman olmalıdır.
2. İnsan yaptığına pişman olup tövbe ettiği takdirde, kendisine verilen dünyevî cezalar o suçların karşılığı olur. Âhirette o günahtan bir daha sorguya

çekilmez.

3. Hâmile kadın doğum yapıp temizlenme süresi sona erene kadar cezalandırılmaz. Çocuğu varsa, onu kendi emzirmese bile, çocuk sütten kesilene kadar cezası tehir edilir.

4. Tövbe, zina suçunun bile affedilmesini sağlayacak bir güce sahiptir.

24- ?????? ????? ??????? ???? ?? ???? ????? ???? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ? ?????? ??????? ????? ?????? ?????????? ? ???????? ??????? ????? ???? ????? » ????????? ??????? .

24. İbni Abbas ve Enes İbni Mâlik *radıyallahu anhüm*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanoğlunun bir dere dolusu altını olsa, bir dere daha ister. Onun ağzını topraktan başka bir şey doldurmaz. Ama Allah, tövbe edenin tövbesini kabul eder."

Buhârî, Rikak 10; Müslim, Zekât 116-119. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 27, Menâkıb 32, 64; İbni Mâce, Zühd 27

Açıklamalar

İnsanın tövbe etmesini gerektiren kabahatleri, herkesin günah diye bildiği bazı aşırı ve Allah'a karşı saygısızca yapılmış davranışlardan ibaret değildir. Açgözlülük ve kanaatsizlik de diğer günahlar kadar çirkindir. Hadîs-i şerîf, bunlardan dolayı da Allah'a tövbe edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Günahlar insanın mânevî dünyasını nasıl hırpalarsa, dünya malına duyulan aşırı hırs da tıpkı günahlar gibi insanın geleceğini tehlikeye sokar. Zira insanın tabiatında doyumsuzluk vardır. Elde ettiği ile yetinmeme, daha çoğunu isteme duygusu ona hâkimdir. Bir dere dolusu altınla yetinmeyip bir o kadar daha istemesi, diğer bir rivayette görüldüğü üzere *"iki dere dolusu altını olsa bir üçüncüyü arzu etmesi"*, onun bu huyu sebebiyledir.

Peygamber Efendimiz şu hadisiyle bu doyumsuzluğun asıl sebebini gün ışığına çıkarmıştır:

"İnsan ihtiyarlasa bile, onun iki duygusu hep genç kalır: Biri çok kazanma hırsı, öteki çok yaşama arzusu" (Buhârî, Rikak 5; Müslim, Zekât 115).

Resûl-i Ekrem Efendimiz insanın *"ağzını"*, bir diğer rivayete göre *"karnını sadece toprak doyurur"* buyururken, onu bu açgözlülük derdinden ancak ölüm kurtarabilir; ölmeden onun gözü doymaz demek istemiştir. İnsanoğlunun bu doyumsuzluğu cimriliğinden kaynaklanmaktadır. Harcamadan biriktirmek cimriliğin en belirgin özelliğidir. Bu açığımızı Allah Teâlâ şöyle sergilemektedir:

"De ki, Rabbimin rahmet hazineleri sizin elinizde olsaydı, onu harcayıp tüketmekten korkar, cimrilik ederdiniz. Zaten insan da pek cimridir" [İsrâ sûresi (17), 100].

Çok kazanma duygusu ölçülü olduğu, insanı yaratılış gayesinden uzaklaştırmadığı sürece faydalı olabilir. Zira çok kazanan bir müslümanın, elde ettiği servetle daha çok hayır ve iyilik yapması arzu edilir. İslâmiyet'in verilmesini emrettiği zekât ve sadakayı verebilmek, Allah yolunda sarfedilmesini istediği harcamaları yapabilmek için zengin olmak lâzımdır. Zengin olabilmek için de, insanda çok kazanma arzusu bulunmalıdır. Ama gönüldeki bu çok kazanma duygusu ona âhiret hayatını unutturuyorsa, dünya sevgisi onu esir alarak bütün gönlüne el koyuyorsa, o takdirde bu duygu son derecede tehlikeli bir hâle gelmiş demektir.

Şükürler olsun ki, Allah Teâlâ insana zararlı duyguları ve aşırı istekleri frenleme gücü vermiştir. İradesine hâkim olan kimsenin bu nevi zaaflarını kontrol altına alması her zaman mümkündür. Dünya malına, dünya zevkine aşırı bağlandığını hissettiği anda Rabbine dönen ve el açıp O'ndan yardım isteyen kuluna Cenâb-ı Hakk'ın yardım edeceği de hadisimizde müjdelenmiştir.

Bu hadîs-i şerîfte şöyle bir incelik de sezilmektedir. İnsanoğlu topraktan yaratıldığı için onun tabiatında toprağın özellikleri vardır. Toprak zaman zaman kurur, sıcaktan kavrulur, suya hasret çeker. Onu ancak Allah Teâlâ'nın lutfedeceği bol yağmurlar canlandırabilir. İşte o zaman yeniden hayat bulan toprak, gönül okşayan binbir güzelliğini ortaya çıkarır. İnsan da böyledir. Onu nefsi ve bitip tükenmeyen hırsı esir alıp da insânî özelliklerini kaybettirince, yeniden kendine gelebilmesinin yegâne yolu Allah'a dönmesi ve O'ndan yardım istemesidir. Yoksa dünya malına olan açlığı artarak devam eder. O zaman da topraktan yaratılan bu varlığın gözünü ancak kabir toprağı doyurur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaatkâr olmak, Allah Teâlâ'nın verdikleriyle yetinmek güzel bir huydur.

2. Açgözlülük insanı dünyada huzursuz ettiği gibi, onu haksızlığa yönelteceği için âhiretini de perişan eder.

3. Açgözlülük derdinden kurtulmanın yegâne çaresi, önce bu dertten kurtarması için Allah'a yalvarmak ve açgözlülük sebebiyle yaptığı günahları bağışlaması için ona yönelmektir.

4. Allah Teâlâ kötü huylarından dolayı tövbe eden kulunun tövbesini kabul eder.

25- ?????? ??? ????? ????? ??????? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ??????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????????? ???????? ? ???????? ????? ?? ????? ??????? ??????? ? ????? ??????? ??????? ????? ????????? ???????? ???????? » ???????? ???????? .

25. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Biri diğerini öldüren ve her ikisi de cennete giren iki kişiden Allah Teâlâ hoşnut olur. Bunlardan biri Allah yolunda savaş ederken diğeri tarafından öldürülür. Katil olan da daha sonra tövbe eder, müslüman olur, o da Allah yolunda savaşırken şehid düşer."

Buhârî, Cihâd 28; Müslim, İmâre 128, 129. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 38; İbni Mâce, Mukaddime 13

Açıklamalar

Bütün kullarını rahmet ve şefkatiyle kucaklayan Cenâb-ı Hakk'ın, kâfirleri de tövbe yoluyla temize çıkarıp cennetine alabileceği bu hadîs-i şerîfle ortaya konmaktadır.

Günahlarına tövbe etmek, bütün insanlık için bir kurtuluş yoludur. Bitmeyen bir bahtiyarlığı, ebedî âhiret saadetini isteyen herkes tövbe ederek geleceğini garantiye alabilir. Hatta bir insan, Allah'ın yüce dinini daha ötelere götürmek ve cihana yaymak için savaşan bir mücahidi şehid etse, böylece günah çukuruna daha çok batsa, ama birgün yanlış yolda gittiğini anlayarak İslâm'a dönse ve böylece bütün günahlarına tövbe etmiş olsa, o da şehid ettiği kimseyle beraber cennete girecek ve Allah'ın cemâlini görecektir. İşte Efendimiz biri diğerini öldüren, sonra da ikisi birden cennete girecek olan iki şahsın bu garip hâllerinin Allah Teâlâ'yı pek memnun edeceğini haber vermektedir.

Hadisimizin metninde, Cenâb-ı Hakk'ın bu iki kulunun durumuna memnun olması hâli, *"Allah Teâlâ iki kulunun durumuna güler"* diye istiâre yoluyla anlatılmıştır. Gülmek, ağlamak gibi hâller Cenâb-ı Hak için düşünülemeyeceğine göre, bu sözle onun kullarından hoşnut ve razı olması ve onlara sevap yazması anlatılmak istenmiştir.

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ'nın rahmeti ve şefkati pek büyüktür. **"Rabbinin affı çok geniştir"** [Necm sûresi (53), 32] âyet-i kerîmesi de bunu göstermektedir. Allah Teâlâ'nın rahmeti geniş olduğu gibi, rahmetinin eseri olan cenneti de son derece geniştir. Bütün insanlığı alacak ve -hadîs-i şerîflerde belirtildiği üzere- cennete en son girecek kimseye dünya kadar, hatta dünyanın on misli büyüklüğünde bir yer ikram edilecek kadar geniştir (bk. 1887-1888. hadisler).

Allah Teâlâ'nın hem rahmetinin hem de cennetinin böylesine büyük olduğunu öğrendikten sonra O'nun gösterdiği tövbe yolunu tutarak rahmetini ve cennetini elde etmeye çalışmamak ne büyük gaflettir!...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın rahmeti ve lutfu son derece geniştir.
2. İşlenen günah ne kadar büyük olursa olsun, insan ümitsizliğe düşmemeli ve günahlarına mutlaka tövbe etmelidir.
3. Müslüman olmak, insanı dinsizliğin bütün kirlerinden arındırdığı gibi, tövbe de daha önce yapılan bütün günahları bağışlatır.
4. Allah yolunda can veren herkes cennete girecektir.
5. Kimin nasıl öleceği bilinemez. Bir kâfir hidâyete ererek müslüman olabilir. Cenneti ve cemâlullahı kazanabilir.

3- ??? ?????

S A B I R

ÂYETLER

??? ?????? ????? : { ??? ???????? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????????? } .

1. **"Ey iman edenler! Sabredin, sabır yarışında** (düşmanlarınızı) **geçin!"** Âl-i İmrân sûresi (3), 200

Felah ve kurtuluşun temel şartlarını açıklayan âyet-i kerîme, ilk olarak, sabırlı olmayı sabır yarışında düşmanları geçecek bir dayanıklılık göstermeyi istemektedir. Devamında da sürekli uyanık bir şekilde sınır bekçiliği yapmayı ve Allah'a karşı daima saygılı bulunmayı tavsiye etmektedir.

Âyet-i kerîme, kurtuluş ve mutluluğun en başta gelen şartının sabır olduğunu, imtihan ve sıkıntılara sabırla göğüs germesini bilmeyenlerin başarıya ulaşamayacaklarını açıklamaktadır.

Kısaca "Zafer ve başarı, gösterilecek sabra bağlıdır" mesajını vermektedir. Elmalılı merhum Âl-i İmrân sûresinin son âyetinde, Allah'tan, kâfirlere karşı yardım ve zafer isteyen mü'minlere Allah Teâlâ'nın bu âyetle cevap verdiğini belirtmektedir.

???? ????? : { ?????????????????? ???????? ????? ???????? ?????????? ???????? ????? ??????????? ?????????? ????????????? ????????? ???????????? } .

2. **"Sizi korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz eksiltmekle elbette deneriz. Sabredenleri müjdele!"** Bakara sûresi (2), 155

Bu âyette, korku, açlık, mal, can ve ürün kaybı gibi müslümanların tâbi tutulacağı imtihan çeşitleri sayılmaktadır. Bütün bunlar karşısında sabırlı davranan ve Allah'a karşı güvenini kaybetmeyen, teslimiyetini bozmayan mü'min kazanacaktır. Bu kazancın niteliğini aşağıdaki âyet haber vermektedir.

???? ????? : { ???????? ???????? ???????????? ????????? ???????? ??????? } .

3. **"Sabredenlere, felâketlere karşı dişlerini sıkıp göğüs gerenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir."** Zümer sûresi (39), 10

Ödülün hesapsız olması, sabrın ehemmiyetini göstermektedir. Felâketler karşısında gösterilecek sabır, pek büyük bir meziyet olmasaydı, hesapsız mükâfat vadedilmezdi.

???? ?????: { ??????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????????? } .

4. **"Fakat sabredip (kendisine yapılan kötülüğü) bağışlayanın işi, işte bu, benimsenmeye değer işlerdendir."** Şûrâ sûresi (42), 43

Sabretmek ve affedici olmak kolay bir iş değildir. Kendilerine benzemeye ve yaptıklarını izlemeye değer kişiler böyle insanlardır. Çünkü onlar gerçekten zoru başarmış, güzeli ortaya koymuşlardır.

Sıkıntılara sabretmek ve başkalarının hatalarını bağışlamak gerçekten önemli ve sebep-sonuç açısından birbiriyle yakından ilgili iki tavırdır. Bu iki davranışta bulunan kişi örnek alınmaya lâyıktır.

???? ?????: { ??? ???????? ????????? ???????? ????????????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ???? ????????????? } .

5. **"Ey iman edenler! Başınıza gelecek her şeye sabretmekle ve namaz kılmakla Allah'tan yardım isteyin. Allah sabredenlerle beraberdir."** Bakara sûresi (2), 153

Güçlükler ve zorluklar karşısında yardım isteme durumunda kalan müslümanlar, sabırlı davranmak ve dua etmek suretiyle Allahtan yardım dileyeceklerdir. Dayanmadan, göğüs germeden hemen başarılı olmayı beklemeyeceklerdir. Namaz, nasıl öteki ibadetlerin başı ise, sabır da bütün ahlâkî davranışların başıdır. Bu sebeple Allah'ın yardımı ancak bu iki üstün halde istenmelidir. İslâmî hedeflere, devamlı kulluk yapmakla ve bu uğurda karşılaşılacak güçlük ve felâketlere göğüs germekle varılabilir. Çünkü kulluk ve sabırla Allah'tan yardım dilemek, başarının iki önemli şartıdır.

???? ?????: { ?????????????????? ?????? ???????? ?????????????? ??????? ?????????????? ?????????? ???????????? }

6. **"İçinizdeki mücâhidlerle sabredenleri ortaya çıkarıncaya kadar elbette sizi deneyeceğiz."**

Muhammed sûresi (47), 31

Bu âyet, mücâhidler ile sabırlı davrananların birbirlerine çok yakın olduklarını, yani **sabrın** da bir nevi **cihad** demek olduğunu anlatmaktadır. O halde cihad ne ölçüde babayiğit işi ise, sabır da aynı şekilde yiğitçe bir tavırdır. Hele cihadın güçlüklerine sabretmek ise, başlı başına ayrıca bir cihad anlamındadır. Hayattaki imtihanların hikmeti de bu mücâhidler ile sabredenlerin ötekilerden ayrılıp ortaya çıkarılması, belirlenmesidir.

??????? ?? ????? ?????? ????? ???? ????? ??????.

Hadisler

26- ??? ??? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?????? ????????? ? ?????????? ????? ??????? ????????? ????????? ???? ????????? ????? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ????????? ????????? ??????????? ???? ? ??????????? ????????? ? ?????????? ??????? ? ?????????? ??????? ???? ???? ???????? . ????? ???????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ? ???? ?????????» ???? ???? .

26. Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Temizlik imanın yarısıdır. Elhamdülillah duası mizânı, sübhânellah ve elhamdülillah sözleri ise yer ile gökler arasını sevap ile doldurur. Namaz nurdur; sadaka burhandır; sabır ziyâdır. Kur'an senin ya lehinde ya da aleyhinde delildir. Herkes sabahtan (pazara çıkar) nefsini satar; kimi onu âzâd kimi de helâk eder." Müslim,Tahâret 1. Ayrıca bk.Tirmizî, Daavât 86

Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el-Eş'arî

Hadisimizin râvisi Hâris İbni Âsım el-Eş'arî, Ebû Mâlik künyesiyle meşhur bir sahâbîdir. Uhud harbi gazilerinden olup Hz. Peygamber'in duasını almıştır. Peygamberimiz'den 27 hadîs rivâyet etmiştir. Ebû Mâlik, Hz. Ömer devrinde tâûn hastalığından vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

1033 ve 1416 numaralarda da gelecek olan bu hadîs-i şerîf, her biri önemli bir gerçeğe işaret eden bir çok konuyu ihtivâ etmektedir. Sırasıyla bunları ele alalım:

Temizlik diye tercüme ettiğimiz **tuhûr** kelimesi, hadisin bazı rivâyetlerinde abdest anlamında **vudû'** olarak geçmektedir. Bu sebeple buradaki temizlik, şer'î temizlik yani abdest mânasındadır.

Müslüman olmak ve iman etmek, büyük-küçük bütün geçmiş günahları yok eder. Abdest de önceki küçük günahları temizler. Bu sebeple abdest almak, mü'mini günahlarından temizlemek bakımından imanın yarısı gibi olur.

İman, insanı tevhid dışı her türlü inanç kirlerinden temizler. Abdest de bu gönül temizliğinin, organlara yansıyan görüntüsü olarak imana delâlet eder. Bu yönüyle, "Mü'minin içi gibi dışı da temizdir" mesajını vermek bakımından imanın yarısıdır.

"**Allah sizin imanınızı boşa çıkaracak değildir**" [Bakara sûresi (2), 143] âyetinde görüldüğü gibi, hadisteki **iman** kelimesi **namaz** anlamında olabilir. Bu takdirde, abdestsiz namaz kılınamayacağı, kılınsa bile sahih olmayacağı için abdest, namazın yarısı demek olur.

Öte yandan iman, kalbin tasdiki ve organların o tasdike boyun eğmesi demektir. Namaz, organların boyun eğdiğinin delili, abdest de namazın sıhhatının şartı olduğu için, bu mânada imanın yarısı sayılabilir. Ancak bu cümle, "Abdestin sevabı, imanın sevabının yarısıdır" anlamına gelmez. Yine bazı mezheplerin iddia ettiği gibi, amelin imandan bir cüz olduğunu da göstermez.

Hamd, Allah'ı kemâl sıfatlarıyla övmek demektir. Her amelin bir sevabı olduğu ve bunların tartılacağı dinimizce bildirilmiş bir gerçektir. O halde Allah Teâlâ'yı, kendisine lâyık kemâl sıfatlarıyla övmenin, **elhamdülillah** demenin ecir ve sevabı da mizanı dolduracak ölçüde büyüktür. Onun kısa bir cümle olduğuna bakılmamalı, tevhid inancının ifadesi olarak, yüce yaratıcıyı tanımak ve tanıtmakta olduğuna bakılmalıdır.

Allah'ı kemâl sıfatları ile anmak demek olan **elhamdülillah** tesbihi ile O'nu noksan sıfatlardan tenzih anlamındaki **sübhânellah** ifâdesi bir arada söylenince, tam olarak **tevhid** inancı dile getirilmiş olmaktadır. Bu tesbih ve tenzih, kâinâtın en büyük ve yegâne gerçeğini itiraftır. Sevabı da ona göre olup yer ile gök arasını dolduracak kadardır.

Hadisimizdeki bu ifâdeler, **elhamdülillah ve sübhânellah** cümlelerinin mü'mine kazandırdığı sevabın büyüklüğünü anlatmakta ve dolayısıyla sık sık ve fakat bilinçli olarak bunların söylenmesini tavsiye etmiş olmaktadır.

Namaz, tıpkı bir ışık kaynağı gibi, insanı kötülük ve çirkinliklerden alıkoyup, doğruya yöneltir. Çünkü o, ışığını imandan alır. Namazlı-niyaz-lı mü'minin hem ruh hayatında hem de yüzünde bu nurun izlerini görmek mümkündür. Günde beş defa abdest alarak yıkanan insanın, günün yorgunluğunu, maddî-mânevî kirlerini elinden, yüzünden temizlemesi, elbette onda bir parlaklık meydana getirecek, hayatını güzelleştirecek, ona tatlı bir mehtap görünümü kazandıracaktır. Namaz kılmakla kazanılan bu nur ile iyi kötüden, helâl haramdan ayrılacaktır. Mü'min bu sâyede kazandığı irade gücü ve temiz yaşayışının ışığı ile hem dünya hem de âhirette diğer insanlardan farklı ve mutlu bir hayata sahip olacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'deki ifadesiyle "**nurları önlerini aydınlatan**" [Hadîd sûresi (57), 12] mü'minler arasında yerini alacaktır.

Sadaka, sadaka veren kişinin imanına delildir. Zira sadaka, hem zekât hem de hayır-hasenât anlamına gelir. Bunları yerine getirmek de imandan kaynaklanır. Şefkat, yardım, çevreye karşı duyarlılık, zayıf ve kimsesizleri korumak hep iman alâmetidir. Merhametsizlik, haksızlık, duyarsızlık, kabalık ve katılık dinî duygudan, sorumluluktan, ilâhî huzurdaki hesaplaşmaya önem vermemekten, kısacası imansızlıktan ileri gelir. "**Dini yalan sayanı gördün mü? O, yetimi iter-kakar ve asla fakir-fukaranın doyurulmasını teşvik etmez"** [Mâun sûresi (107), 3] âyeti bu durumu açıkca ortaya koymaktadır. O halde sadaka, imana ve ondan kaynaklanan üstün İslâmî değerlerin varlığına delildir. Öte yandan sadaka veren mü'min, kıyamette malını nereye harcadığı sorulduğu zaman, verdiği sadakayı gösterecektir.

Hadisimiz, sabrın mâhiyetini tanıtmakta ve onu bize tarif etmektedir. Eğitim ve öğretimde, konunun mâhiyetini, ait olduğu sistemdeki tarifiyle vermek en isabetli bir uygulamadır. Hadiste Peygamber Efendimiz sabrı "**ziyâ**" olarak takdim etmektedir. Ziyâ, ışığı ve ısısı kendisinden olan cisimler için, nur ise, ışığını bir başkasından alıp yansıtan cisimler için kullanılır. "**Güneşi ziyâlı, ayı nurlu kılan...Allahtır"** [Yûnus sûresi (10), 5] âyeti bunun en kesin delilidir. Bu demektir ki, sabır, mü'minin hem dünya hem de âhiret saâdetini temin yolunda, kendisinde tabiî olarak bulunan bir ışıktır. Mü'min bir yandan sabır sayesinde, yasakların yalancı câzibesinin arkasındaki asıl sıkıntı unsurlarını görüp onlardan sakınırken, bir yandan da emirlerin yerine getirilmesinden dolayı ortaya çıkan güçlüklerin gerisindeki huzuru sezip güçlükleri sabırla göğüsleyerek sonuçtaki mutluluğa kavuşma imkânı bulur. Mü'mine bu irade gücünü verecek olan da ondaki sabır, dayanma, göğüs germe melekesi olacaktır. Kısaca **mü'min, enerji kaynağı kendi içinde olan bir varlıktır.**

Âlimlerimiz, "beşerî duyguları akıl ve şeriat sınırları içinde tutmayı" sabır olarak tarif etmişlerdir. Âyet ve hadislerde sabır kelimesinin birkaç mânada kullanıldığı görülmektedir:

İbâdetlerin yerine getirilmesi ve yasakların terkedilmesine sabır.

Belâ ve musibetlere sabır.

Halkın ezâ ve cefâsına sabır.

Allah'a davette, emir bi'l-ma'rûf ve nehiy ani'l-münker'de sabır.

Savaş alanlarında ve kâfirlerle mücâdelede sabır.

Bunlardan her biri sabrın, mü'min için gerçekten bir "ziyâ", büyük bir güç kaynağı olduğunu göstermektedir.

Belki bazıları sabrı, haksızlıklara boyun eğmek, tepki göstermemek zannedebilirler. Oysa sabır, mü'minin asıl dinamizminin adıdır. Sabır, dayanıklı olmaktır, zorlukları göğüslemektir. Bu sebeple de Yüce Rabbimiz, mü'minlere umdukları kurtuluşa erebilmeleri için sabretmelerini, sabır yarışında düşmanları geçmelerini açıkca emretmektedir. Bütün zorluklara dayanmanın mü'mine daha çok gerektiğini ve yakıştığını hatırlatmaktadır. Allah'ın yardımının sabredenlerle beraber olmasının hikmeti de bu olsa gerektir.

Sabır, müslümanın öz sermâyesidir. Buna potansiyel güç de denebilir. Kendilerinden yardım beklenen kimseler her zaman yardımcı olmayabilir. Atalarımız ne güzel söylemişlerdir: "Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz." Ama mü'min kendi aslî sabır gücü ile ayakta durabilirse, en büyük zorlukları aşacak, ulaşmak istediği hedeflere kavuşacaktır. Bu sebeple sabrın ziyâ olduğunu aslâ unutmamak, daima sabır ışığını önde tutmak gerekmektedir. **"Birbirlerine sabrı tavsiye edenler"**in hüsrân ve zarardan kurtulduğunu haber veren **Asr sûresi**, müslümana yapılabilecek en iyi yardımın sabır tavsiyesi olduğunu belgelemektedir.

Sabrın "**ziyâ**", namazın "**nûr**" diye tanıtılması, sabrın insan hayatındaki herşeyi kuşattığını göstermektedir. Zira "**Sabır ve zamanın halletmediği mesele yoktur**". O halde zorluklar karşısında hemen teslim olmamak, doğruda ve hakta direnmek gerekmektedir. Halledilmez gibi gözüken problemler bile sabır ve zamanla çözülecektir. Bu da sabrın "ziyâ" olduğuna bir başka delildir.

Kur'ân-ı Kerîm hidâyet rehberidir. İslâm'ın ana kaynağıdır. İnsanlar ona inanmakla, mü'minler de hükümlerini yaşamakla yükümlüdür. Kur'an, ona bağlı kalmaya çalışanların lehinde, "inandım" dediği halde hükümlerine uymayanların da aleyhinde delildir. Çünkü her şeyi açıklamış ve kimseye bahâne bulma imkânı bırakmamıştır. Diğer taraftan mü'minler, aralarındaki ihtilafları çözmek için Kur'an'a başvuracaklar, Kur'an da onların ya lehinde ya da aleyhinde delil olacaktır. Yani müslümanlar Kur'an'a göre değerlendirileceklerdir.

Her yeni gün herkes için yeni bir pazardır. Bu pazarda, bir bakıma insanın dünya ve âhireti alınıp satılmaktadır. Kimileri meşrû sınırlar içinde kalmaya çalışır, kendileri için kârlı bir gün geçirmiş olurlar. Kimileri de sınırlara dikkat etmez, ne pahasına olursa olsun arzularına ulaşmak isterler. Böylece kendileri için hiç de iç açıcı olmayan bir gelecek hazırlamış olurlar. Bu sebeple disiplinli bir müslüman olmaya, her gün yeniden niyet ve gayret edilmelidir. "**Nefislerini Allah'ın satın aldığı mü'minlerden**" [Tevbe sûresi (9), 111] olmaya bakılmalıdır.

Bu hadîs-i şerîfin birbiriyle irtibatsız gibi gözüken cümlecikleri arasında aslında tam bir uyum ve bütünlük bulunmaktadır. Tahâret ile namaz arasında, elhamdülillâh duası ile iman ve Kur'an arasında, sadaka ile pazardaki alış-veriş arasında ve bütün bu unsurlar ile sabır arasında sıkı bir bağ vardır. Sonuçta hadisimiz müslümanı, sabra dayalı bir iman, ibadet, zikir, hayır ve ticaret hayatının sahibi olarak tanımlamakta ve bizlerden böylesi müslümanlardan olmaya çalışmamızı istemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minin hayatında sabrın yeri son derece önemlidir. Sabır mü'minin enerji ve ışık kaynağıdır.
2. Sabır, zafer ve başarının temel şartıdır. Zira, **"Allah'ın yardımı sabredenlerle beraberdir."**
3. Sabır, katlanmak değil, göğüs germektir.
4. Abdest, zikir, namaz, sadaka, Kur'ân-ı Kerîm, bunların her biri mü'minin hayatında ayrı ayrı yer ve rol sahibi değerlerdir.

5. Günlük hayat bir pazar sahnesidir. Her müslümanın bu hayat pazarında "iyi bir müslüman" olarak yerini alması gerekmektedir.

27- ?????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????? ???? ????????? ???????? ??????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ? ????? ????????? ????????????? ? ?????? ????? ??? ???????? ? ??????? ?????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? : « ??? ?????? ???? ?????? ?????? ?????????? ???????? ? ?????? ?????????? ????????? ???? ?????? ?????????? ???????? ??????? ? ?????? ?????????? ?????????? ??????? . ????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ???? ????????? » ????????? ???????? .

27. Ebû Saîd Sa'd İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî*radıyallahu anhüm*â'dan nakledildiğine göre, Medineli müslümanlardan bir kısmı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle hitab etti:

"Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiç bir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lutufta bulunulmamıştır."

Buhârî, Zekât 50, Rikak 20; Müslim, Zekât 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28; Tirmizî, Birr 77; Nesâî, Zekât 85

Açıklamalar

Önceki hadiste sabrın bir "ziyâ" olduğuna dikkat çekilmişti. Burada ise, maddî ihtiyaçlar karşısında sabretmenin, sabredilmesi gereken konuların başında geldiği anlatılmaktadır.

Tarihen sabit bir gerçektir ki, Hz. Peygamber, müslümanların yegâne sığınağı idi. Başı sıkışan, bunalan, aç kalan, herhangi bir meselesi olan hep ona koşar, ondan medet umardı. Efendimiz de müslümanların meselelerini çözmekten asla kaçınmaz, maddi mânevî çâreler bulurdu. Hadiste görüldüğü gibi onun, elinde avucunda bulunan her şeyi verdiği zamanlar da olurdu. Ancak müslümanların ihtiyaçları büyüktü. Onlar yine istemeye devam edince de "*Elimde verecek bir şey olsa, onu sizden asla esirgemezdim*" diye durumu açıklardı. Sonra da müslümanları bilgilendirmek ve eğitmek maksadıyla, dilenerek, isteyerek ihtiyaç gidermenin bir yol olsa bile, asıl tavrın, kimseye ihtiyaç arzetmemek, yüz suyu dökmemek olduğunu, böyle davrananları Allah'ın başkalarına muhtaç etmeyeceğini hatırlatırdı. Herkesin, ihtiyâcını kendi içinde firenlemesi gerektiğini anlatırdı. Sabretmenin, yokluğa, sıkıntıya göğüs germenin insanı, daha güçlü kılacağını açıklardı. **Sabrın, âdetâ kendi kendini yenileyen** bir özellik olduğunu öğretirdi. *"Kim sabretmek için gayret sarfederse, Allah ona sabır verir"* beyanı, **sabrı temin eden gücün yine bizzat sabır** olduğunu anlatmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, istemekle de giderilemeyecek ihtiyaçlar olabilir. Göz ve gönül tokluğu, başkalarının yardımıyla bir şeylere kavuşmaktan çok daha sağlıklı ve şerefli bir yoldur. Mü'mine de bu yakışır. Bu sebeple olacaktır ki, Hz. Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* hadisin son kısmında kesin bir gerçeğe dikkat çekmiştir: *"Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve engin bir lutufta bulunulmamıştır."*

Her ikrâmın bir sonu, bir sınırı vardır. Ancak sabır öyle bir nimet ve ikrâmdır ki, hayatın her safhasını kucaklar ve her türlü şartta sahibinin izzet ve şerefini korumasını sağlar. Bir önceki hadiste "**ziyâ**" olarak tanımlanan sabır, bu hadiste *"en hayırlı ve hayatı kucaklayan bir nimet"* olarak tanıtılmakta, onun ziyâsının insan hayatını nasıl etkilediği ortaya konulmuş olmaktadır. Hakikaten de insanı merde, nâmerde el-avuç açmaktan müstağni kılan sabır, en büyük ve en etkin bir nimet ve ilâhî bir lutuftur.

Sabretmesini bilmeyen kişi varlıklı da olsa, yoksul da olsa, daima rahatsızdır, doyumsuz ve tatminsizdir. Her zaman açtır. Ancak sabır sayesinde insan, kendi kendisini frenlemeyi başarabilir. Hem yokluğun hem varlığın, hem acının hem neş'enin, hem belânın hem nimetin tehlikesine karşı mü'minin en güvenli kalkanı sabırdır. Hadisimiz bize işte bunu telkin etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* büyük kerem sahibiydi.
2. Sabır, hayatın tümünü kapsayan hayırlı bir nimet ve en güzel vasıftır.
3. Sabretmek için gayret edeni Allah muvaffak kılar.
4. Maddi ihtiyaçlar karşısında sabır insana şerefli bir hayat yaşama imkânı verir.
5. Asıl zenginlik gönül tokluğudur.

28- ?????? ??? ??????? ???????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? : ????? ??????? ???? ????? ????? ???????? ??????? : «??????? ?????? ??????????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????????? : ???? ??????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???? ? ?????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???? » ???? ???? .

28. Ebû Yahyâ Suheyb İbni Sinân *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'minin durumu gıbta ve hayranlığa değer. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur." Müslim, Zühd 64

Suheyb-i Rûmî

*Hadisimizin râvisi Suheyb İbni Sinân,**Suheyb-i Rûmî** diye meşhur bir sahâbîdir. Çocuk yaşta önce Rumlara sonra da Araplara esir düştü. Mekke'de İbni Ced'ân'ın müttefiği olarak bulunurken Ammâr İbni Yâsir radıyallahu anh'den İslâmiyeti öğrenip hemen müslüman oldu. İnancı uğruna işkenceye uğrayan ilk müslümanlardandı. Nesi var nesi yoksa, hepsini müşriklere vererek Medine'ye bin bir zahmetle hicret etti. Medine'de hastalandı. Hz. Peygamber Medineyi teşrif edince Suheyb, durumunu ona arzetti. Hz. Peygamber onu, **İnsanlar arasında öyleleri var ki, Allah rızası uğrunda kendilerini satarlar"*** [Bakara sûresi (2), 207] *âyetini okuduktan sonra "Ebû Yahya! Sen bu alışverişte zarar etmiş değilsin!"*

buyurarak müjdeledi (Hâkim, el-Müstedrek, III, 398). Ok atmada büyük bir mahâret sahibi olan Hz. Suheyb, Hz. Peygamber'in maiyyetinde bütün savaşlara katıldı. Hz. Ömer'in sûikasta uğradığı günlerde halifenin isteği üzerine yeni halife seçilinceye kadar üç gün süre ile Hz. Ömer'e vekâleten halifelik yaptı.

Orta boylu, kırmızı tenli, çok cömert bir insan olan Suheyb'in dilinde hafif bir kekemelik vardı.

Birgün Hz. Ömer kendisine:

- "Oğlun olmadığı halde Ebû Yahya künyesiyle anılıyor, Araplardan olduğunu söylüyor ve pek çok yemek ikrâmında bulunuyorsun. İsrafçı sayılmaz mısın?" diye takıldı.

O şu cevabı verdi:

- "Bana Ebû Yahya künyesini veren Resûl-i Ekrem'dir. Ben Musul ahâlisinden Nemir İbni Kâsıt hânedânındanım. Ancak küçük yaşta esir düşüp ailemi ve kavmimi kaybettim. Resûl-i Ekrem "En iyileriniz, yemek yediren ve selam verendir" buyurduğu için fazlaca yemek ikrâmında bulunuyorum" (bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 16).

Bütün ömrünü İslâmiyet uğrunda büyük fedâkarlıklarla geçirmiş olan Suheyb-i Rûmî, hicretin 38. yılında 73 yaşında iken vefat etmiş ve Medinedeki Bakî' kabristanına defnolunmuştur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İmanı uğrunda Mekke müşriklerinin dayanılmaz işkencelerine uğramış olan bu çilekeş ve büyük sahâbînin rivâyet ettiği hadîs-i şerifte sevgili Peygamber Efendimiz, mü'minin imrenilecek durumuna, onun her hal ü kârda hayır üzere ve mutlu olduğuna dikkat çekmekte, dolayısıyla müslümanları sabır ve şükre davet etmektedir. Bilinen bir gerçektir ki, hayır içinde olmak, kâr etmek, mutlu yaşamak, yarınlara umutla bakmak her insanın temel arzusudur. Şerre, kötülüğe, mutsuzluğa, zarara râzı olacak akıllı bir kişi düşünmek mümkün değildir. Zira böyle bir şey fitrata aykırıdır.

Bunun yanında dünyanın meşakkatler, sıkıntılar külfetler ve tezatlar yurdu olduğu da bir başka gerçektir. Bu sebeple tezatlar içinde doğruyu bulmak, sıkıntılar içinde mutlu olabilmek, külfetler içinde boğulmadan, kötülüğe kapılmadan hayr üzere hayatı sürdürebilmek büyük bahtiyarlıktır. İşte insanı bu bahtiyarlığa ve başarıya ulaştıran özellik tek kelime ile **iman**'dır. Çünkü iman duygu ve davranışlarda orta hallilik (itidal) ve hayırda devamlılık (istikrar) kaynağıdır. İnsanlar hatayı itidallerini kaybettikleri anda işlerler. İman, ilâhî irâde ile irtibat kurmak demektir. Bu irtibat kesintiye uğrarsa, insan tehlike, zarar ve şerle karşı karşıya kalır.

Hayat sevinç-üzüntü şeridi halinde devam edip gider. Sevinç vesileleriyle karşılaşınca şımarmak, üzüntü sebepleriyle yüz yüze gelince ölçüsüz şekilde üzülmek, mü'minin iradesini, aşırılıktan uzak orta halli yaşayışını etkileyip onu büyük yanlışlara sürükleyebilir. İşte bu tehlikeli ortamdan mü'min, *nimete kavuşunca şükretmek, sıkıntıya düşünce sabır* göstermekle kurtulur.

Hadisimiz, olgun müslümanın öteki insanlardan farklı olan bu özelliğine işâret etmekte, inananlara hayat mücâdelesinde güçlü ve mutlu olmanın en doğru yolunu göstermektedir.

İnsanların olaylar karşısında gösterdikleri tepkiler değişiktir. Çok büyük sevinç anlarını geçiştiriveren kişilerin yanında, her türlü kaydı unutmuş görünerek, olmadık aşırılıklara düşenler de görülmektedir. Büyük sıkıntıları büyük bir metânetle karşılayanlar olduğu gibi, çok küçük sıkıntıları bile dayanılması imkânsız felâketmiş gibi büyütüp feryâd ü figân edenler, hatta işi daha da ileri götürüp - Allah saklasın - kendi canına kıyanlar, intihara kalkışanlar da bulunmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, şükür şımarıklığa, aşırılığa, dolayısıyla nimetin zevâline engel olma irâdesidir. Sabır, belâyı daha başka belâlara sebep kılmama, günahı günahlara gerekçe yapmama disiplinidir. Hadisimiz, bu irade ve disiplinin sadece olgun mü'mine has olduğunu haber vermekte, imanın, tepkilerimize olan etkisini gözler önüne sermektedir.

Hadisimizden anladığımıza göre, mü'min olmak demek, belâ ve sıkıntıya uğramamak demek değildir [bk. Ankebût sûresi (28), 2]. Öteki insanlar gibi mümin de sıkıntılarla karşılaşır, imtihan olunur. Ne var ki o, bu sıkıntı ve musibet ortamından kurtulma imkânına, sabır gibi bir can yeleğine sahiptir.

O halde "çekilmesi güçleşen dünya hayatı'nın, "yaşanması istenen" bir hayat haline gelebilmesi için gerçek anlamda mü'min olma yarışına girmek lazımdır. "Dayanıklı mü'min" olmak konusunda öteki mümin kardeşlerimize destek olmak gerekmektedir. Hadisimizin ihtivâ ettiği hayret karışımı takdirin ve teşvikin anlamı bu olsa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman, belâ ve musibete uğramaya mâni değildir.
2. Sabretmek suretiyle belâ nimete dönüştürülebilir.
3. Nimete şükür, nimetin arttırılmasına sebep olduğu gibi, belâya sabır da onun hayra dönüşmesine vesile olur.
4 Şükür ve sabır, bütün hayatı hayır üzere geçirme imkânıdır. Bunu da Allah Teâlâ mü'minlere ihsan buyurmuştur.

29- ???? ????? ????? ???? ????? ????? : ????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? : ???????? ???????? ? ??????? : « ????? ????? ???? ????? ????? ???????? » ?????? ????? ?????? : ??? ??????? ??????? ????? ?????? ? ?? ??????? ?????? ??????????? ??????? ? ??? ????????? ????? ??????? ???????? ? ??????? ????? ????? ???????? ?????? ???? ?????? : ??????? ????????? ???? ???????? ????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ?????? ?????????? .

29. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hastalığı ağırlaşınca sıkıntıları çoğaldı. Durumu gören Fâtıma *radıyallahu anhâ*:

- Vah babacığım, ne büyük sıkıntın var! dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"**(Kızım)**, bugünden sonra babanın sıkıntısı olmayacak"** buyurdu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince, bu defa Fâtıma *radıyallahu anhâ:*

- Allah'ın çağrısına icâbet eden babacığım vah, mekânı Firdevs cenneti olan babacığım vah, kara haberini ancak dostu Cebrail'le paylaşacağımız babacığım vah, diye ağladı.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in defninden sonra da Hz. Fâtıma duygu ve üzüntülerini şöyle dile getirdi:

- Resûlullah'ın üzerine (çarçabuk) toprak atmaya eliniz nasıl vardı, gönlünüz nasıl râzı oldu?

Buhârî, Meğâzî 83. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte, sabır konusunda Peygamber Efendimiz'in tavrını görmekteyiz. "Sekerât-ı mevt" denilen, can çekişme sırasındaki şiddetli sıkıntıları yaşamak bakımından Hz. Peygamber diğer müslümanlardan farklı bir durumda değildi. O da sıkıntı çekiyordu. Ancak şikâyet etmiyor, sabrediyordu. Sevgili kızı Hz. Fâtıma, durumu görünce dayanamamış, babasına karşı duyduğu derin muhabbetin tabîî bir sonucu olarak üzüntüsünü dile getirmiş, "Vah babacığım, ne kadar da büyük sıkıntın var" deyivermişti. Efendimiz kızını teselli etmek ve "her sıkıntının bir sonu olduğu'nu belirtmek maksadıyla, "Bugünden sonra baban sıkıntı çekmeyecek" buyurmuş, bu bitmek üzere olan sıkıntıları sabırla karşıladığını duyurmuştu.

Hz. Peygamber'in bu sözleriyle vefâtını haber verdiğini Hz. Fâtıma'nın o anda anlayıp anlamadığını bilemiyoruz. Ancak, anlamışsa bile, sevgili babası için sıkıntısız bir gelecek müjdesi almış olmaktan biraz teselli bulduğunu tahmin edebiliriz.

Hz. Peygamber'in vefâtından sonra Hz. Fâtıma'nın söyledikleri, üzüntüsünün tabîî bir ifâdesidir. Bu ifâdede aşırılık yoktur. Hatta onun, Hz. Peygamber'in âhiretteki mevki ve makamlarını anarak kendi kendini bir anlamda teselli ettiğini bile düşünebiliriz. "Vah" diye üzüntüsünü dile getirmesi, onun Hz. Peygamber'in vefatını kabullenemediği mânasına gelmez. Ölüm haberini dostlara ulaştırmak âdettendir. Hz. Fâtıma da bu geleneğin bir uzantısı olarak hâdiseyi Cebrâil'e haber vermekten ve acıyı onunla paylaşmaktan söz etmiştir.

Bir rivâyette, hadisimizin râvisi Hz. Enes'e hitâben söylediği kaydedilen son cümle, Hz. Fâtıma'nın olay karşısındaki hislerini ifade açısından fevkalâde dikkat çekicidir. "Resûlullah'ın üzerine toprak atmaya nasıl eliniz vardı, nasıl gönlünüz razı oldu?" Bu söz onun, Hz. Peygamber'in defnedilmesini içine sindiremediğini göstermez. Olsa olsa bu işin bu kadar çabuk ve kısa zamanda yapılması onu şaşırtmış olabilir. Hz. Enes'in herhangi bir cevap vermemiş olması da bu sözlerin üzüntülü anlarda tabîî karşılanabilecek türden olduğunu gösterir.

Hem unutulmamalıdır ki sabır, hiç üzülmemek demek değildir. Sınırı aşmayan söz ya da fiillerle sıkıntıları geçiştirmesini becerebilmektir. Hz. Fâtıma'nın yanık sözlerinde de bunu görmekteyiz.

Bu olay, bir yandan sabrın gerçekten büyük ve zor bir iş olduğunu gösterirken, bir yandan da bizzat Hz. Peygamber ve ailesinin bu konudaki davranışlarını gözler önüne sermekte, konuya ait sünnetteki tabiîliği ümmete öğretmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölmek üzere olan kişiye üzülmek ve acımak tabîî bir hâdisedir.
2. Vefatından sonra kişiyi vasıflarıyla anmak câizdir.
3. Peygamber Efendimiz, ölüm öncesi sıkıntılarına sabretmesiyle de ümmetine örnek olmuştur.

30- ???? ??? ???? ??????? ?? ??? ???????? ?????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ? ???? : ????????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ?????? ???? ???????? ?????????? ? ???????? ??????? ????????? ??????? : « ?? ????? ??? ?????? ? ???? ??? ?????? ? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ? ???????? ????????? » ????????? ??????? ??????? ???????? ??????????. ??????? ???????? ?????? ???? ????????? ????????? ????? ?????? ? ????????? ???? ?????? ? ???????? ???? ??????? ? ????????? ?????? ??????? ???????? ? ???????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ????????? ?? ???????? ????????? ???????? ? ???????? ???????? ? ????? ????? : ??? ?????? ???? ??? ????? ? ?????: « ?????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?? ??????? ????????? » ??? ??????? : « ?? ??????? ??? ????? ???? ????????? ?????????? ???????? ??????? ??? ???????? ??????????? » ????????? ???????? .

????????? « ?????????? » : ?????????? ?????????? .

30. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azadlısı, dostu ve dostunun oğlu olan Ebû Zeyd Üsâme İbni Zeyd İbni Hârise*radıyallahu anhümâ'*dan nakledildiğine göre o şöyle dedi:

Kızı (Zeynep), Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Oğlum ölmek üzeredir, lutfen bize kadar geliniz, diye haber gönderdi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Alan da veren de Allah'tır. O'nun katında her şeyin belli bir vakti vardır. Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin", buyurarak kızına selâm gönderdi.

Bunun üzerine Kızı, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'e*;

- Ne olur, mutlaka gelsin, diye tekrar haber yolladı.

Bu defa Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında Sa'd İbni Ubâde, Muâz İbni Cebel, Übeyy İbni Kâ'b, Zeyd İbni Sâbit ve başka ba: sahâbîler olduğu halde kalkıp kızına gitti. Çocuğu Hz. Peygamber'e verdiler, kucağına aldı. Yavrucak pek zor nefes almaktaydı. Resûlullah'ın gözlerinden yaşlar boşandı.

Durumu gören Sa'd İbni Ubâde:

- Ey Allah'ın Resûlü, bu ne haldir? dedi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- **"Bu, Allah'ın, kullarının kalbine koymuş olduğu merhamet duygusudur"** buyurdu.

Hadisin bir başka rivâyetinde Hz. Peygamber, **"Bu, dilediği kullarının kalbine Allah'ın koyduğu bir rahmettir. Zaten Allah ancak, merhametli kullarına rahmet eder"** buyurmuştur.

Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9, 11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53

Üsâme İbni Zeyd

Hadisimizin râvîsi Üsâme İbni Zeyd radıyallahu anhümâ "hibbu Resûlullah" (Resûlullah'ın sevgilisi) lakabı ile bilinmektedir. Resûlullah'ın onu ve torunu Hasan'ı kucağına alıp **"Allahım, ben bu ikisini seviyorum, sen de sev onları!"** *buyurduğunu rivayet etmektedir.*

Üsâme, küfür, şirk ve Câhiliye pisliklerine hiç bulaşmadı. Hicretten sonra savaşlar başlayınca, yaşı küçük olduğu için ilk harblere katılamadı . Fakat kısa zamanda seriyyelerde er ve komutan olarak görev aldı. Mekke fethinde ve sonraki harblerde bulundu.

Üsâme bir harbte başından geçen olayı şöyle anlatır:

Medineli bir müslüman ile birlikte bir müşriki takibe başladık. Yakalanacağını anlayınca Lâ ilâhe illallah deyiverdi. Medineli müslüman derhal silahını geri çekti. Ben ise, onun canını kurtarmak maksadıyla kelime-i tevhîd'i söylediğini düşünerek aman vermeyip adamı öldürdüm. Dönüşte durumu Resûlullah'a haber verdiğimizde:

- "Ey Üsâme!, Lâ ilâhe illallah diyen birini mi öldürdün?" *diye o kadar çok tekrar etti ki, ben o gün müslüman olmayı ve o adamı öldürmemiş olmayı temenni ettim.*

- "Bundan böyle asla Lâ ilâhe illallah diyen kimseyi öldürmeyeceğim" dedim. Resûlullah:

- "Benden sonra da mı Ey Üsâme?" *buyurdu.*

Ben de:

- "Evet, sizden sonra da" dedim.

Hz. Üsâme'nin, Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan olaylarda hiçbir tarafı tutmayıp olaylara karışmamasında muhtemelen bu kararı etkili olmuştur.

Üsâme, Hz. Peygamber tarafından daha 18 yaşında bir delikanlıyken, büyük sahâbilerden bir çoğunun er olarak bulunduğu orduya komutan tayin edilmiştir. Ne var ki, Resûlullah'ın hastalığı sebebiyle Medine'den ayrılmayan Üsâme ordusu, Efendimiz'in defninden sonra Halife Hz. Ebû Bekir'in emriyle göreve çıkmıştır. Görevini başarı ile tamamlamış ve Medine'de büyük sevinç gösterileri ile karşılanmıştır.

Hz. Ömer, Üsâme ile karşılaştığında ona şöyle derdi:

- Selâm sana ey emîr! Resûlullah vefat ettiğinde sen bizim emirimizdin.

Ömrünün 20 yılını Hz. Peygamber'in çok yakınında geçirmiş bulunan Hz. Üsâme, Hz. Peygamber'den 128 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan on beşini Buhârî ve Müslim birlikte rivayet etmişlerdir.

*Hz. Peygamber'in "**Allah ve Resûlünü seven, Üsâmeyi sevsin!"** buyruğunun muhatabı bu yiğit sahâbî, 60 yaşındayken hicrî 54. yılda vefat etti.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

925 ve 928 numaralarda tekrarlanacak olan hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz'in sözü edilen kızı, Zeyneb'tir. Bu durum, *Musannef* adlı büyük hadis kitabıyla tanınan İbni Ebû Şeybe'nin bir rivâyetinde açıkca görülmektedir.

Can çekişen yavrunun adı, Ali İbni Ebü'l-Âs'tır. Ebü'l-Âs, Hz. Zeyneb'in ilk kocasıdır.

Kızının çağırdığını duyunca Hz. Peygamber'in kalkıp gitmemesi, ancak Hz. Zeyneb'in yemin vererek gönderdiği son haber üzerine gitmesi, bir kaç ihtimalle açıklanabilir:

Hz. Peygamber o anda ya önemli bir işle meşgul bulunuyordu; ya da Hz. Zeyneb'i eğitmek, Allah'a tam teslim olmak gerektiği fikrini ona vermek istemişti veya bu tür çağrıları alınca hemen gitmenin gerekli olmadığını beyan etmek istemişti.

Hadisin râvîsi Üsâme İbni Zeyd, haberi Hz. Peygamber'e verdikleri zaman çocuğun can çekişmekte olduğunu, zor nefes aldığını Buhârî'nin bir başka rivâyetinde daha açık ve duygulu ifâdelerle anlatmaktadır. İşte bu manzara karşısında rahmet peygamberi Efendimiz'in gözleri yaşarmıştır.

Hazrec Kabilesi reisi büyük sahâbî Sa'd İbni Ubâde'nin:

- Ölüye ağlamayı yasakladığın halde bu göz yaşları nedir, ya Resûlallah? diye sorması, onun her türlü üzüntü ve göz yaşını, yasak edilen yaka-paça yırtarak ve bağırıp çağırarak ağlamak **(niyâha)** hükmünde sanmasındandır. Efendimiz ise, sessiz ve ılık göz yaşı dökmenin, Allah Teâlâ'nın, kullarına verdiği merhamet ve acıma hissinin tabiî ve güzel bir neticesi olduğunu söylemiş; Allah'ın, ancak merhamet sahiplerine rahmet edeceğini bildirmek suretiyle böylesi üzüntünün hem yasak olmadığını hem de mertliğe ve yiğitliğe aykırı bulunmadığını anlatmıştır.

Hz. Peygamber'in, kızı Zeyneb'e haberci ile ulaştırdığı sözleri, tam bir tâziye ve teselli örneğidir: *"Alan da veren de Allah'tır. Her canlının belli bir ömrü vardır. Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin."* İşte bu hâl, başa gelene rızâ çizgisidir. Sabır da zaten her zamankinden çok böyle yerde gereklidir.

Burada üç ayrı senedle gelmesine rağmen, iki senedinin tenkid edilmiş olması sebebiyle "zayıf" sayılan bir rivâyeti, Hz. Peygamber'in Muâz İbni Cebel'e yazdığı mektubun tercümesini, bir tâziye örneği olarak kaydetmek istiyoruz.

" Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın resûlü Muhammed'den Muâz İbni Cebel'e...

Allah'ın selâmı üzerine olsun...

Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a hamdettiğimi sana iletmek isterim. İmdi; Allah ecrini artırsın, sana sabretme gücü versin. Bizi ve seni şükre muvaffak kılsın. Zira canlarımız, mallarımız, evlâd ü iyâlimiz, azîz ve celîl olan Allah'ın bize tatlı hibeleri, geçici bir süre için yanımıza bıraktığı emânetleri cümlesindendir. Allah sana o çocuğu vermekle seni sevindirdi. Şimdi de onu büyük bir ecir karşılığında senden aldı. Onun karşılığında Allah'tan rahmet, mağfiret ve hidâyet bekliyorsan, sabret.. Üzüntü ve kederin, ecrini yok etmesin, sonra pişman olursun.

Bil ki, ağlayıp sızlamak hiç bir şeyi geri getirmez, hüzün ve kederi de defedemez; başa gelecek olan zaten gelmiştir (Hâkim, el-*Müstedrek*, III, 273. Hadisin durumu hakkında bilgi için bk. İbni Arrâk,*Tenzîhu'ş-şerî'a*, II, 368).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Feryâd ü figân etmeksizin ölüye ağlamak câizdir.
2. Fazilet sahibi kişileri ölmek üzere olan hastanın yanına getirmek, gelmek istemezlerse, gerekiyorsa ısrar etmek câizdir.
3. Ölüm olayından önce ölünün yakınlarına sabır tavsiye edilir.
4. Çocuk da olsa hasta ziyâreti meşrûdur ve bu ziyârete izinsiz de gidilebilir.

31- ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?????? ??????? ????? ?????????? ??????? ???? ??????? ? ???????? ?????? ????? ????????? : ?????? ???? ???????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ? ???????? ???????? ???????? ?????????? ? ??????? ?? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ? ??????? ????? ????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ??????? ? ??????? ????? ????????? ???????? ? ??????? ?????? ????? ?????????? ???? : ????? ??????? ????????? ?????? : ???????? ?????? ? ??????? ??????? ???????? ??????: ????????? ????????? .

?????????? ??? ????? ?????? ??? ???? ????? ??????? ??????? ??? ??????? ??????? ???? : ??????? ??????? ?????????? ?????? ?? ????????? ?????? ? ?????? ?????? ????? : ???????? ??? ??? ????? ???????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ????? ??????? ???????? ? ??????? ???????? ????? ????????? ????? ???????? ???????? . ???? ??? ????????? : ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ? ??? ????? ???? ?????? ??? ????? ? ???????? ?????????? ? ???? ????????? ????? ?????? ????? ? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ? ??????? ??????? ???? ?????? ????????? . ??????? ?????? ??????? ???? ??? ?????? ??????? ??????? ??????? ???? : ?? ?????? ?? ??????? ??? ????? ???????? ? ???? ????? ?? ????? ??????? ???????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ????????? ??????? ?????? ???? ??????? ? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????? ???????? ? ????? ???????? ?????? ?????? ??? ???? ??????? ????? ???? ??????? : ??? ???? ?????? ?????? ??? : ????? . ?????: ???? ???? ?????? ?? ????? : ?????? ??????? ???? ? ????????? ????? ???? ?????????? ????? ???? ????? ????????? ???? ??????????? ? ???? ??? ??????? : ??? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ????? : ?????? ?? ????? ??????? ? ?????? ????? ???? ????????? ???????? ?????? ????? ????????? ????? ???? ????? ????????? ? ???? ??????????? ???? ???? : ?????? ??? ??????? ????? ? ????? ?????????? ?????? ?????????? ?? ?????? ???????? ??????? ????? ????? ??????? ? ????? ??? ???????? ??????? ????? ???? : ?????? ??? ?????? ????? ? ??????? ?????????? ?? ??????? ??????? ? ??????? ?? ????? ???? ??????? ? ????? ?? ????????? ????? ???? : ?????? ??? ?????? ? ????? ? ???????? ????? ?????? ??? ????????? ???? : ??????? ???? ????? ????? ????? ????? ???????? ???? ?????? ? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ??? ?????? ??????? ????????? ??????? ?? ??????? ??? ??????? ???? : ?????????? ????????? ???? ???? ? ????? ????? ???????? ???????? ? ?????? ????? ????? ???????? ? ????? ???? ??????? : ?? ?????? ????????? ? ????? : ????????? ???? ?????? ? ??????? ????? ?????? ??? ?????????? ???? : ??????? ???? ???????? ??

??????? ???????????? ???? ??????? ? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??????????? ? ???????? ???? ???? : ?????????? ????????? ???? ????? ? ??????????? ?????? ?????????? ??????? ? ?????? ?????? ????? ??????? . ????? ???? ??????? : ?? ?????? ????????? ? ???? : ????????? ???? ?????? . ????? ???????? ????? ????? ????????? ????? ?????? ?? ?????? ???? . ??? : ?? ???? ? ??? : ??????? ??????? ?? ?????? ????? ? ????????? ????? ????? ? ????? ??? ?????? ???? ???????? ? ????? ??? ????????? ?? ????? ???????? ????? ??? : ????? ??????? ???? ????????? ????? ??????? ? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? . ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ? ???????? ????? ????? ? ????? ?????? ?????? ??? ?????????? ? ????? ????? ???????? ?? ????? ????????? ????? ????? : ????? ??????? ????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ???????? ?? ???????? ? ??????? ????? ?? ???????? ?????? . ?????? ???????? : ??????? ??????? ????????? ? ???????? ??????? ??????? ???? : ????????? ?? ????? ?????? ???? ???????? ?????? ??? ??????? . ??? ???? ???????? . ??????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ????????? ????? ???????? ????? : ???? ???? ??????? ??? ?????? ?????????? ?????? ??? ???? ???? : ???????? ? ???????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ? ?????????? ??? ????? ?????? ? ???? ????? ????????? : ?? ??????? ??????? ????????? ????? ??????? » ?????? ???????? .

« ?????? ??????? » : ??????? ? ???? ?????? ??????? ????????? ????? ? « ?????????? » ?????? ?????????? : ????? ??? ???????? ? « ?????????? » ???? : ?????? ????????? ? «??????????»: ????????? ?? ??????? ?????????? ????????? ? « ??????? » ????? « ?????????» ?? : ???????? ? « ??????? » ???????? ??????? .

31. Suheyb (-i Rûmî) *radıyallâhü anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden önceki ümmetler içinde bir padişah, bir de onun sihirbazı vardı. Bu sihirbaz yaşlanınca, padişaha:

- "Ben yaşlandım, bana genç birini göndersen de ona sihirbazlığı öğretsem" dedi.

Padişah da ona bir genç gönderdi. Gencin yolu üzerinde bir rahip bulunmaktaydı. Genç ona uğradı, yanında oturdu ve konuşmalarını dinledi, beğendi. Sihirbaza her gittiğinde rahibe uğrar ve yanında bir süre kalırdı. Sihirbaz ona "niçin geç kaldın?" diye kızar ve döğerdi. Delikanlı bu durumu rahibe şikâyet etti. O da şöyle dedi:

- Sihirbazdan korktuğunda, "evdekiler alıkoydular"de; âilenden çekindiğinde de "sihirbaz alıkoydu" de.

Genç, durumu böylece idare edip giderken, bir gün yolda insanların gelip geçmesine engel olan büyük ve yırtıcı bir hayvana rastladı ve kendi kendine "Sihirbazın mı yoksa râhibin mi daha üstün olduğunu işte şimdi öğreneceğim" diyerek bir taş aldı ve "Ey Allahım, rahibin yaptıklarını sihirbazın yaptıklarından daha çok seviyorsan, şu hayvanı öldür ki insanlar yollarına devam etsinler" dedi ve taşı hayvana doğru fırlatıp onu öldürdü. Halk da geçip gitti. Daha sonra delikanlı râhibe gelip olayı anlattı. Râhip ona:

- Delikanlı! Şimdi artık sen benden daha üstünsün. Zira, sen bu gördüğüm mertebeye erişmişsin. Öyle sanıyorum ki, sen yakında bir belâya uğratılacaksın. Böyle bir şey olursa, sakın benim bulunduğum yeri kimseye gösterme! dedi.

Delikanlı, körleri, alaca hastalığına tutulmuş olanları kurtarır ve diğer hastalıkları da tedâvî ederdi. Padişahın o sıralarda kör olmuş bir yakını bunu duydu, değerli hediyelerle birlikte delikanlıya gitti ve:

- Eğer beni tedâvî edersen, bütün bunlar senin olacak dedi.

Delikanlı:

- Ben kendiliğimden kimseye şifâ veremem. Şifayı ancak Allah Teâlâ verir. Eğer sen Yüce Allah'a inanırsan, ben ona dua ederim, o da (dilerse) sana şifa verir, dedi.

Adam iman etti. Allah Teâlâ da ona şifa verdi. Adam eskiden olduğu gibi padişahın yanına gelip meclisteki yerini aldı.

Padişah:

- Senin gözünü kim iyi etti? diye sordu. O da:

- Rabbim, dedi.

Bu defa Padişah:

- Senin benden başka rabbin mi var? diye gürledi.

Adam:

- Benim de senin de rabbin Allah Teâlâ'dır, dedi.

Bunun üzerine sinirlenen padişah adamı tutuklattı ve gencin yerini gösterinceye kadar ona işkence ettirdi. Sonuçta adam gencin yerini söyledi. Delikanlı getirildi. Padişah ona:

- Delikanlı, demek senin sihirbazlığın körleri ve alacaları iyi edecek dereceye ulaşmış. Duydum ki sen epeyce işler yapıyormuşsun, öyle mi? diye sordu.

Delikanlı:

- Hayır, ben kimseye şifa veremem. Şifa veren Allah Teâlâ'dır dedi.

Padişah delikanlıyı tutuklattı ve rahibin yerini gösterinceye kadar ona işkence ettirdi. Neticede râhip getirildi ve kendisine "dininden dön!" denildi. Râhip bu teklife yanaşmadı. Bunun üzerine padişah bir testere getirtip başının tam ortasından rahibi ikiye biçtirdi. Rahibin parçalarının her biri bir yana düştü. Sonra Padişahın adamı getirildi ona da "dininden dön!" denildi. Ancak o da kabul etmedi. Padişah onu da parçalarının her biri bir tarafa düşünceye kadar testere ile başının ortasından ikiye biçtirdi. Daha sonra delikanlı getirildi ve "dininden dön (yoksa öleceksin)" diye tehdid edildi, fakat delikanlı direndi. Padişah delikanlıyı adamlarından bir gruba teslim etti ve onlara şu tâlimatı verdi:

- Bunu şu dağın tepesine çıkarın, dininden dönerse ne âlâ, değilse, aşağıya yuvarlayın gitsin.

Delikanlıyı götürdüler, dağın tepesine çıkardılar.

Delikanlı:

"Allahım, beni bunların elinden nasıl dilersen öylece kurtar!" diye dua etti. Bunun üzerine dağ sarsıldı ve onlar aşağı yuvarlandılar. Delikanlı sapasağlam yürüyerek padişahın yanına döndü. Padişah ona:

- Yanındakiler ne oldu? dedi.

Delikanlı da :

- Allah beni onların elinden kurtardı, dedi.

Bunun üzerine padişah, delikanlıyı adamlarından bir başka gruba teslim etti ve:

- Bunu Kurkur denilen bir gemiye bindirip denizin ortasına götürün. Dininden dönerse ne âlâ, değilse, denize atın gitsin, dedi.

Delikanlıyı alıp götürdüler. O:

"Allahım, beni bunların elinden dilediğin şekilde kurtar!" diye dua etti.

Gemi içindekilerle beraber ala-bora oldu, hepsi boğuldu. Delikanlı sağ-sâlim padişahın yanına döndü.

Padişah onu görünce:

- Yanındakiler ne oldu? diye sordu.

Delikanlı da:

- Allah beni onların elinden kurtardı, dedi ve ilâve etti:

- Benim sana söyleyeceklerimi yapmadıkça beni öldüremezsin.

Padişah:

- Neymiş onlar? dedi.

Delikanlı :

- Halkı geniş bir meydanda topla. Beni de bir hurma kütüğüne bağla. Okdanlığımdan bir ok al, yayın tam ortasına koy. Sonra da "Delikanlının rabbinin adıyla de ve at. İşte ancak bunu yaparsan beni öldürebilirsin" dedi.

Padişah halkı geniş bir meydanda topladı. Delikanlıyı hurma kütüğüne bağladı. Sonra delikanlının sadağından bir ok aldı, yayına yerleştirdi. "Delikanlının rabbi olan Allah adıyla" deyip oku fırlattı. Ok, delikanlının şakağına isabet etti. Delikanlı elini şakağına koydu ve oracıkta öldü.

Bunun üzerine halk:

- Biz, delikanlının rabbine iman ettik, dediler.

Daha sonra durumu padişaha ileterek:

- Gördün mü çekindiğin şey nihâyet başına geldi; halk iman etti, dediler.

Bunun üzerine padişah, sokak başlarına büyük hendekler kazılmasını emretti. Hendekler ateşle doldurulmuştu.

Padişah:

- Bu yeni dinden dönmeyen herkesi, zorla ateşe atın, (yahut "onları ateşe girmeye zorlayın") dedi.

Emri yerine getirdiler. En sonunda kucağında çocuğu ile bir kadın geldi, bir ara ateşe girmemek ister gibi yaptı, sendeledi. Çocuk:

- "Anneciğim, sık dişini, sabret, çünkü sen hak din üzeresin!" de(mek suretiyle annesini cesaretlendir)di. Müslim, Zühd 73

Açıklamalar

Hadisimiz, sabır gerektiren büyük imtihanlara sadece müslümanların değil, önceki ümmetlerden bazı mü'minlerin de tâbi tutulduğunu göstermektedir. Onların inançları uğrunda katlandıkları işkenceleri hatırlatarak, müslümanların, karşılaştıkları sıkıntılara sabretmelerini, dinlerine olan bağlılık ve güvenlerini yitirmemelerini anlatmaktadır.

Bir önceki hadiste bizzat Hz. Peygamber'in hayatından bir örnek verilmişti. Şimdi de geçmiş ümmetlere ait bir misal verilmek suretiyle, imtihanın eskiden beri var olduğuna dikkat çekilmektedir. Şâirin dediği gibi;

“*Fazilet ehline dâim tahakkümü cühelâ*
Cihanda kaidedir, tâ cihan cihan olalı.”

Hadisimiz, Bürûc sûresinde anlatılan olaydan bir sahneyi canlandırmaktadır. Orada şöyle buyurulmaktadır:

“Hazırladıkları hendekleri, tutuşturulmuş ateşle doldurarak onun çevresinde oturup, inanmış kimselere dinlerinden dönmeleri için yaptıkları işkenceleri seyredenlerin canı çıksın. Bu inkârcıların, inananlara kızmaları, onların sadece göklerin ve yerin hükümranlığına sahip, güçlü ve övülmeye lâyık olan Allah’a inanmış olmalarındandır. Allah her şeye şâhiddir. Ama inanmış erkek ve kadınlara işkence ederek onları dinlerinden çevirmeye uğraşanlar, eğer tövbe etmezlerse, onlara cehennem azabı vardır. Yakıcı azab da onlaradır. İnanıp yararlı işler işleyenlere, onlara, içlerinden ırmaklar akan cennetler vardır. Bu, büyük kurtuluştur” (Bürûc sûresi (85), 4-11).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eğitim ve öğretimde geçmişten misaller vermek, kıssalar anlatmak, geçerli ve etkili bir yoldur. Peygamberimiz’in uygulaması da budur.
2. Allah Teâlâ hakkı ve hak yanlılarını üstün kılar, bâtıl ve bâtılın taraftarlarını eninde sonunda perişan eder.
4. Harbte ve benzeri olaylarda yalan söylemek câizdir. İnsan canını kurtarmak için de yalan söyleyebilir.
4. Mü’min, imanındaki samimiyeti, sadâkatı açısından imtihana tâbi tutulur.
5. Mazlûmu ve kurbanı olmayan dâvâ yoktur.
6. Dînî ve umûmî bir fayda söz konusu ise, kişinin canını fedâ etmesi câizdir.

32- ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ????? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????? : «??????? ???? ?????????? » ????????? : ???????? ?????? ? ????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ???????? ? ?????? ???? : ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ????? ???????? ?????????? ? ??????? : ???? ?????????? ? ????? : « ??????? ???????? ?????? ??????????? ??????? » ????? ????. ??? ????? ???????? : « ??????? ????? ?????? ????? » .

32. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*’den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, (çocuğunun) mezarı başında (bağıra-çağıra) ağlayan bir kadının yanından geçti.

Ona:

- “Allah’dan kork ve sabret!” buyurdu.

Kadın:

- Çek git başımdan; zira benim başıma gelen felâket, senin başına gelmemiştir, dedi.

Kadın Hz. Peygamber’i tanıyamamıştı. Kendisine, onun Peygamberi *sallallahu aleyhi ve sellem* olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in kapısına koştu, orada kapıcılar yoktu. (Özür beyân etmek üzere Hz. Peygamber’e):

- Sizi tanıyamadım, dedi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- **“Sabır dediğin, felâketle karşılaştığın ilk anda dayanmaktır”** buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 32, 43; Ahkâm 11; Müslim, Cenâiz l4-l5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 23; Tirmizî, Cenâiz 13; Nesâî, Cenâiz 22

Açıklamalar

Hadiste sözü edilen kadının ismi tesbit edilememiştir. Rivayetlerden anlaşıldığına göre bu kadın, kaybettiği çocuğuna ağlıyordu. Hem de bağıra-çağıra ağlıyordu. Bu durum, Hz. Peygamber’in, kendisini Allah’a karşı saygılı olmaya ve sabra davet etmesinden anlaşılmaktadır.

Zavallı kadın, o kendinden geçmiş hali ile, kiminle konuştuğuna bakmadan:

- “Çekil git, başımdan. Benim uğradığım felâkete sen uğramış değilsin” diye oldukca sert cevap verdi.. Aksi halde Hz. Peygamber’i tanımasına rağmen bir müslümanın böyle bir söz söyleyeceği düşünülemez. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* daha fazla üstelemeyip, yoluna devam etti. Zira tavsiyesini tekrar edecek olsaydı, muhtemelen kadın daha ağır ve aşırı sözler söyleyecekti. Bu ise kadını içinde bulunduğu sakıncalı halden çok daha büyük ve tehlikeli bir duruma düşürecekti.

Kimliği açıklanmayan bir sahâbî, kadının bu hareketinin bilgisizlikten kaynaklandığını düşünmüş olacak ki:

- Sana takvâ ve sabır tavsiye edenin kim olduğunu biliyor musun?” diye sordu. Kadın bilmediğini söyleyince, onun Hz. Peygamber olduğunu haber verdi. Üzüntüden kendini kaybetmiş olan kadın, beyninden vurulmuşa döndü. Çocuğunun acısını unutup, Hz. Peygamber’den af dilemek için yollara düştü.

Öyle anlaşılmaktadır ki, kadıncağız, Hz. Peygamber’in kapısında birtakım nöbetçilerin bulunacağını ve kendisinin belki de Peygamber’e ulaşmaya imkân bulamayacağını düşünüyordu.

Bir rivayete göre kadın yemin ederek “**Ben seni tanımamıştım**” diye özür beyan etmiştir. İki cihan güneşi ve büyük eğitimci Peygamber Efendimiz, hemen oracıkta, gerçek sabrın ne demek olduğunu ona ve dolayısıyla biz ümmetine tarif etmiş, *“Asıl sabır, belâ ile ilk karşılaşma anında ona tahammül edebilmektir”* buyurmuştur. Kadının kendisine karşı söylediği söz ve kaba davranışı üzerinde hiç durmamıştır. Zira önemli olan, müslümanların gerçeği öğrenmesidir.

Bilinen bir gerçektir ki, insan zamanla her şeye alışır ve dayanır. Zor ve önemli olan, belâ ve musibetle ilk karşılaşıldığı anda ona dayanabilmektir. İlk sadme ânını geçiştirdikten sonra felâketin etkisi yavaş yavaş azalır. Fakat o anda boş bulunmak, Allah korusun, aklını kaçırmaktan, intihara kadar uzanan çok büyük ve acı sonuçlara vesile olabilir. Bu sebeple istenmeyen hallerle ilk karşılaşma anlarında sabırlı davranmak, o ânı geçiştirmeye bakmak gerekmektedir. Sabır, en çok ölüm olayı karşısında gereklidir. Müslümanın imandaki olgunluğu biraz da ölüm olaylarında gösterdiği sabırla ölçülür. Halkın, özellikle de kadınların ölene ağıtlar yakarak ağlamaları, sanıldığının aksine bir hüner ve mârifet değildir. Asıl mârifet o acılı ânı, kadere rızâ göstererek atlatmaktır. Böyle anlarda insanı bekleyen tehlike, hadisimizde de görüldüğü gibi, Peygamber'i ve hatta Allah Teâlâ'yı red anlamına gelecek sözler sarfetmektir. Zira üzüntü anında insanın direnci kırık olduğu için ağzından çıkan sözleri kontrol etmesi fevkalâde güçtür. Böylesi hallerde, olgun mü'minler, "**İnna lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn: Biz Allah'tan geldik yine O'na döneceğiz"** diyerek teslimiyet gösterir ve sabrederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, çevresiyle ilgilenir, emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker yapar, daima nâzik ve yumuşak davranırdı.

2. Nasihat ve tavsiyelere gösterilecek tepkilere hazır olmak ve onlara göğüs germek gerekir.

3. Ölüye bağıra-çağıra, yaka-paça yırtarak ağlamak yasaklanmıştır.

4. Kabir ziyâreti câizdir.

5. Kadınlar kabir ziyâretinde bulunabilirler. Çünkü Peygamber Efendimiz, bu hanımı, kabir başına gelmekten değil, bağıra çağıra ağlamaktan menetmiştir. Zaten kabir ziyâreti, insanın, âhireti hatırlayıp ibret alması ve dünyaya dalmaması için bir vesiledir.

33- ?????? ??? ????????? ???? ?????? ??? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ??????? ????????: ??? ????????? ?????????? ??????? ??????? ????? ??????? ????????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ???????? » ???? ??????? .

33. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Allah Teâlâ şöyle buyurdu demiştir.

" **Dünyada sevdiği bir dostunu aldığım zaman, (sabredip) ecrini Allah'tan bekleyen mü'min kulumun katımdaki karşılığı cennettir."**

Buhârî, Rikak 6

Açıklamalar

925 numara ile tekrar gelecek olan hadisimiz, "mânası Allah'tan lafzı Peygamber'den" olan "kudsî hadis"lerdendir. Görüldüğü gibi burada söz, Hz. Peygamber tarafından açıkca Allah Teâlâ'ya izâfe edilmektedir. Çok sevdiği bir dostunu kaybetmiş müslümanı teselli ve sabra teşvik bakımından, Allah Teâlâ'nın bir müjdesini ona haber vermek, hiç şüphesiz diğer insanların sözünden çok daha etkili olacaktır. Sevgili Peygamberimiz, ölüm gibi dönüşü olmayan ciddî bir kayıp olayında, sabır ve rızâ göstermeleri karşılığında cenneti elde edeceklerini hatırlatmak suretiyle müminleri teselli etmiş ve eğitmiştir. Bu hadiste iki nokta dikkatimizi çekmektedir:

Birincisi, ölümün, Allah'ın irade ve fermanı ile gerçekleştiğidir. **"Dünyada sevdiği bir dostunu aldığım zaman"** ifâdesi bunu göstermektedir. O halde **alan da veren de Allah** olduğu hatırlanacak, başka hiç kimse suçlanmayacaktır. Her şeyden önce bu gerçeği hatırlamak başlı başına bir teselli kaynağıdır.

İkincisi, böyle bir kayıp halinde karşılığını Allah'tan bekleme sabır ve olgunluğunu gösteren mü'min, bu beklentisinde yanılmayacak, kendisi cennete konulacaktır. Bu büyük müjde, dostunu kaybeden müslümanın, bir taraftan büyük bir imtihana tâbi tutulduğunu gösterirken, bir taraftan da dikkat etmemesi halinde, dostunu kaybetmekten daha büyük kayıplara uğrayabileceğini, meselâ -Allah korusun- küfre düşebileceğini de hatırlatmaktadır.

İşte bu iki büyük gerçeğe Hz. Peygamber konunun gereğine uygun olarak Allah Teâlâ'nın bir beyanı ile açıklık getirmektedir.

Bu arada şuna da işâret edelim ki, değerlendirme açısından diğer hadislerden hiç de farklı olmayan kudsî hadislerin, iki özelliği vardır:

a) Bu hadiste olduğu gibi, Hz. Peygamber hadîsi "Allah Teâlâ şöyle buyurdu" diye nakleder. Bu şekli bir özelliktir.

b) Yine hadisimizde görüldüğü gibi, hemen bütün kudsî hadisler, özellikle Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının tecellilerini, O'nun tasarruflarını konu edinirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın dostunu kaybetmesi en büyük musîbetlerdendir.

2. Büyük musîbetlere sabretmenin zorluğu nisbetinde sonucu da büyüktür.

3. Başa gelen belâ ve musibetlerin ecrini Allah'tan ummak, müslümandan beklenen yegâne tavırdır.

4. İnsanın yaptığı işten Allah katında ecir alabilmesi için iman şarttır. Kâfir, iyi bir davranışta bulunsa bile, imanı olmadığı için alabileceği herhangi bir ödül söz konusu değildir.

34- ????? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????????? ? ??????????? ?????? ????? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ??? ??????? ? ????????? ??????? ?????? ?????? ???????????? ? ???????? ???? ?????? ?????? ?? ????????? ????????? ?? ??????? ???????? ??????????? ???????? ??????? ??? ????????? ?????? ??? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????????? » ???? ??????? .

34. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivâyet edildiğine göre, kendisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tâun hastalığını sormuş, o da şöyle buyurmuştur:

"Tâun hastalığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kimseleri kendisiyle cezalandırdığı bir çeşit azaptı. Allah onu mü'minler için rahmet kıldı. Bu sebeple tâuna yakalanmış bir kul, başına gelene sabrederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde ikâmete devam eder ve

başına ancak Allah ne takdir etmişse onun geleceğini bilirse, kendisine şehit sevabı verilir."

Buhârî, Tıb 31; Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 54; Kader 15; Müslim, Selâm 92-95

Açıklamalar

Tâun (vebâ), kitle halinde ölümlere sebep olan bulaşıcı bir hastalıktır. Her hangi bir yörede alışılagelmişin dışında ortaya çıkması ve büyük ölçüde ölüme vesile olması, onun azab olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Hadiste müslümanların bu hastalığa yakalanmayacaklarına değil, bu hastalığın onlar için rahmet vesilesi kılındığına, bu rahmetin de şartlarına uyanlar için şehid sevabı şeklinde tecelli edeceğine işâret edilmektedir. Şartlar ise, şöyle sıralanmıştır: Tâun'a yakalanmış kişi; sabredip ecrini Allah'dan bekleyecek, bulunduğu yerden çıkmayacak, başına sadece Allah'ın takdir ettiği şeyin geleceğini bilecek ve onu kabullenecek...

Hastalığa sabredip ecrini Allah'tan beklemek demek, tedâvisi için çâre aramamak değildir. Hem kendisinin hem de tıb ilminin imkânlarına göre çâre arayacaktır. Ancak geçmişte vebâ karşısında tıbbın imkânları nasıl yok idiyse, şimdi de kişinin ya da hastalığın çıktığı yöre halkının imkânları olmayabilir. Böylesi bir durumda yapılacak iş, isyan etmeden ecrini Allah'tan beklemek, kendini Cenâb-ı Hakk'a teslim etmektir. Esasen bu, her zaman her şartta her müslümandan istenen ve beklenen bir tavırdır.

Hastalanan kişinin bulunduğu yerden çıkmaması, hastalığı başka yörelere taşımaması bakımından önemlidir. Hadisimiz **karantina** uygulamasını bizzat mü'minlerin yürütmesini istemiş olmaktadır. Kamuyu ilgilendiren bir konuda böylesine ciddi tedbir almış olmak, İslâm'ın özelliğidir, hem de onbeş asır öncesinden..

Konu ile ilgili diğer hadislerde de işâret edildiği gibi vebâ hastalığının görüldüğü bölgeye giriş ve çıkış yasaklanmıştır. Bu tam bir karantinadır.

Hastalığın bulunduğu yerde kalmaktan dolayı mutlaka hastalığa yakalanacağını sanmak gibi o bölgeye girse bile hastalanmayacağını iddia etmek de neticede Allah'ın takdirine inanmamak sayılır.

İşte bu inanç ve uygulama içinde bulunan ve tâun sebebiyle vefat eden mü'min, şehid muamelesi görecektir. Nitekim Peygamber Efendimiz *"Tâundan ölen şehittir"* (Müslim, İmâre 166); *"Tâun, her müslüman için şehitliktir"* (Buhârî, Cihâd 30, Tıb 30) buyurmuştur. Çünkü şehid, müslümanları tehlikeden korumak maksadıyla düşmanla çarpışırken can veren kişi olduğuna göre, böylesine bulaşıcı ve amansız bir hastalığa sabredip öteki müslümanlara bulaşmaması için gayret eden, yani müslümanları bu hastalıktan korumak için savaşan kişi de aynı şekilde şehid sayılır. Zira ikisi de müslümanları korurken ölmüş olmaktadırlar. Hz. Aişe'nin *"Tâundan kaçmak, harbten kaçmak gibidir"* sözü de bu noktadaki benzerliğin bir başka belgesidir.

Öte yandan bazı aids hastalarının onu sağlıklı insanlara bulaştırmak için özel yollara başvurduklarına dair yayınların yapıldığı günümüzde hadisimizin ne kadar güncel, ahlâkî ve insânî bir anlam taşıdığı iyice anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste, sabrın en çâresiz ortamlarda bile gerekli ve sonucunun gerçekten fevkalâde büyük ve memnuniyet verici olduğuna dikkat çekilmektedir.
2. Sabır, imanını koruması için müslümanın en büyük sığınağı ve silahıdır.

35- ????? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?????? ????? ?????? ????? : ????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ??????????? ????????? ????????? » ?????? ?????? ? ???? ????????? .

35. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

"Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Kulumu, iki gözünü kör etmekle imtihan ettiğim zaman sabrederse, gözlerine karşılık olarak cenneti veririm." Buhârî, Merdâ 7; Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 58

Açıklamalar

Hadisimiz, sabredilmesi halinde cennetle karşılanacak bir musibeti daha bize tanıtmaktadır: Körlük..

Hadislerde gözler için *habîbe* ve *kerîme* kelimeleri kullanılmıştır. Çünkü insanın en kıymetli organı gözleridir. Bunun böyle olduğu, önceki hadiste tâun sebebiyle ölen sabırlı mü'mine Allah Teâlâ'nın va'dettiği cennetin, bu hadîs-i kudsîde körlükle imtihan olunan mü'mine vadedilmesinden anlaşılmaktadır. Zira bedeli aynı olan iki şey arasında değer açısından eşitlik değilse bile yakınlık var demektir. Nitekim Bezzâr'ın naklettiği bir hadîs-i şerîfte:

"Hiçbir kul, dininden dönmesi hâriç, gözlerini kaybetmekten daha ağır bir belâya uğramış değildir" buyurulmuştur. (Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, VII, 81).

Kaybedilen nimetin kıymeti ölçüsünde onun yokluğuna sabretmenin güçlüğü ve buna bağlı olarak değeri de artmaktadır. Bu sebeple hadisimizde, iki gözünü kaybettiği halde şikâyet etmeyip sabredebilen kişiye Allah Teâlâ cennetini vereceğini bildirmektedir. Cennet ucuz olmadığına göre, gözlerin kaybına sabretmek, zoru belki de en zoru başarmak demektir. Bunu, *"Gerçek sabır, ilk karşılaşma anında belâya sabretmektir"* hadisi ile irtibatlandıracak olursak, özellikle gözlerini kaybettiği ilk anlarda sabretmenin daha büyük önem arzettiği anlaşılacaktır. Daha sonraları çâresizlikten ileri gelen bir katlanma sabır olarak değerlendirilemez.

Şuna da işaret edelim ki gözlerimizle dünyadan faydalanmak büyük bir bahtiyarlıktır. Fakat bu fayda insan ömrüyle sınırlıdır. Allah Teâlâ'nın bedel olarak vereceğini bildirdiği cennet ise, sınırsızdır ve tabiî oradaki bahtiyarlık da sonsuzdur. O halde bu kudsî hadis en büyük bedelin, gözlerinin kaybına sabredebilen mü'mine verileceğini müjdelemektedir.

Netice olarak hadisimiz, "**Tüm çâresizliklerin gerçek çâresi sabırdır**" mesajını vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gözlerin önemi, karşılığının cennet olmasından bellidir.

2. Değerli şeylerin yokluğuna sabır ve rızâ göstermek insana daha kıymetli şeyler kazandırır.

36- ???? ????? ??? ???? ?????? ???? : ???? ??? ????? ??????? ??? ??????? ??????? ??? ????? ????????? ??? ?????? ???????? ? ?????? : ???? ? ????? : ????? ????????? ????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : ?????? ???????? ? ??????? ?????????? ? ??????? ?????? ????? ??? ????? : « ??? ????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ?????????? » ??????? : ??????? ? ?????? : ?????? ?????????? ? ??????? ?????? ???? ?? ???????? ? ??????? ????? . ??????? ?????? .

36. Atâ İbni Ebî Rebâh'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* bana:

- Sana cennetlik bir kadın göstereyim mi? dedi. Ben:

- Evet, göster, dedim.

İbn Abbâs şöyle dedi:

- Şu (iri yarı) siyah kadın var ya! İşte bu kadın (birgün) Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:

- Beni sar'a tutuyor ve üstüm başım açılıyor. İyileşmem için Allah'a dua ediniz, dedi.

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

-"Eğer sabredeyim dersen, sana cennet vardır. Ama yine de sen istersen, sana şifa vermesi için Allah'a dua ederim" buyurdu.

Bunun üzerine kadın:

- Ben (hastalığıma) sabrederim. Ancak sar'a tuttuğu zaman üstümün başımın açılmaması için dua buyurunuz, dedi.

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona dua etti. (Buhârî, Merdâ 6; Müslim, Birr 54)

Açıklamalar

Konu ile ilgili başka rivâyetlerden öğrendiğimize göre aslen Habeşistanlı olan bu iri yapılı, uzun boylu hanımın künyesi Ümmü Züfer idi.

Sar'a hastalığına tutulmuş olan Ümmü Züfer, sar'a nöbeti esnasında bayılıp yere düşüyor, mahrem yerleri açılıyordu. Bu hâl onu rahatsız ettiğinden hastalıktan kurtulması için Peygamber Efendimiz'e geldi ve kendisine dua etmesini istedi.

Peygamber Efendimiz, belâya sabretmenin cennetle ödüllendirileceğini öğretmek için ona *"İstersen sabret, cennete gir; istersen iyileşmen için dua edeyim"* buyurdu. Cennet ile sağlık arasında tercih yapmak durumunda kalan hanım, sabrı yani cenneti tercih etti. Fakat kendisini asıl üzen şeyin, mahrem yerlerinin açılması olduğunu söyleyerek buna engel olmaya çalışması, kendisinin bilinçli bir müslüman olduğunu göstermektedir.

Burada, sar'alı kadının şifa isteğine Hz. Peygamber'in iki şıklı cevap vermiş olması, bazılarınca garipsenebilir. Hatta Hz. Peygamber'in tedaviye karş olduğu bile sanılabilir. Halbuki Efendimiz, kendisine müracaat eden kadına, hakkında en hayırlı olan bir şıkkı hatırlatmak suretiyle kadını iki iyilikten birini tercihte serbest bırakmıştır. Bu Hz. Peygamber'in, ashâb ve ümmetine duyduğu şefkat ve merhametin tabiî bir sonucu ve göstergesidir.

Hz. Peygamber bu davranışıyla aslâ, tedâviye karşı çıkmış değildir. *"İstersen dua edeyim"* buyurması bunun delilidir. Ancak tedâvisi bulunmayan hastalıklar da olabilir. Bu tür hallerde asıl yapılması gerekli yolu göstermek üzere hastalığa sabretmenin cennet gibi bir bedeli olduğunu duyurmuştur. Yani sabrın sonu cennet, halkımızın deyimiyle "selâmettir" mesajını vermiştir.

Abdullah İbni Abbâs Hz. Peygamber'in uyarısı üzerine, kadının sabrı seçmesini dikkate alarak onun daha hayattayken cennetlik olduğu sonucuna varmıştır.

Öte yandan Hz. Peygamber'in duası makbul olduğu için kadına dua ettikten sonra onun sar'a nöbetlerinde bir daha üstü-başı açılmamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada belâya sabır, âhirette insana cenneti kazandırır.

2. Gücü yeten için azimete sarılmak, ruhsat ile amel etmekten daha üstündür.

37- ???? ???? ????? ?????????? ????? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ??? ???? : ???????? ???????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ?? ??????????? ? ?????? ??????? ????????? ??????? ? ???????? ???????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??? ??????? ? ?????? : « ????????? ??????? ???????? ????????? ?? ????????? » ????? ??????? .

37. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Mes'ud radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, gönderildiği kavim tarafından dövülüp yüzü kanatılan, bir taraftan yüzündeki kanı silen bir taraftan da **"Ey Allahım, halkımı bağışla, çünkü onlar bilmiyorlar"** diyen bir peygamberi anlatması hâlâ gözlerimin önündedir.

Buhârî Enbiyâ, 54. Ayrıca bk. Buhârî, Mürteddîn 5; Müslim, Cihâd 104; İbni Mâce, Fiten 23

Abdullah İbni Mes'ud

Abdullah İbni Mes'ûd*radıyallahu anh ilk müslümanlardan ve ashâb-ı kirâmın ilim ve fazilet bakımından önde gelenlerindendir. Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. Müslüman olduğu günden itibaren Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamış ve ona hizmetten zevk almıştır.*

Abdullah İbni Mes'ud zayıf, nahif bir kişi idi. Tatlı bir sesi, sevimli bir yüzü vardı. Müslüman olduğunda müslümanların adedi çok azdı. Açıktan Kur'an okuyamaz ve Kâbe'de namaz kılamazlardı. Abdullah bu duruma bir son vermek istedi. Bazı müslümanların karşı çıkmasına aldırış etmeden, müşriklerin ileri gelenlerinin Kâbe çevresinde toplu halde bulundukları bir sırada yüksek sesle Kur'an okumaya başladı. Görmek ve duymak istemedikleri bu hâl karşısında müşrikler Abdullah İbni Mes'ûd'u cezalandırmak istediler ve onu İslâm'dan dönmeye zorladılar. Ancak o direndi. Kureyş müşrikleri ilk darbeyi bir anlamda Abdullah İbni Mes'ûd'dan yediler. Ancak ona da Mekke'de rahat vermediler. O, Medine'ye hicret edip Muâz İbni Cebel'in yanına sığındı. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra, Medine'de yerleşti ve Hz. Peygamber'in maiyyetinden hiç ayrılmadı. Bütün harblere katıldı. Hz. Peygamber, onun Kur'an okuyuşunu dinlemekten zevk alırdı.

Tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerinde engin bilgisiyle kendisinden sonraki âlimlere hocalık etmiştir. Özellikle Kûfeli âlimler onun rivâyet ve görüşleri istikâmetinde fıkhî görüşler ortaya koymuşlardır.

Hz. Peygamber'e yakınlığı sebebiyle elde ettiği engin hadis bilgisine rağmen, rivâyet konusunda oldukca titiz davranırdı. Kendisinden 848 rivâyet bize intikal etmiştir. 64 hadisi hem Sahîh-i Buhârî hem de Sahîh-i Müslim'de yer alırken, 21 rivâyetini sadece Buhârî, 35 hadisini de sadece Müslim kitaplarında zikretmişlerdir. Böylece Buhârî, İbni Mes'ud'un 85; Müslim ise 99 hadisine Sahih'lerinde yer vermişlerdir. Diğer rivâyetleri ise Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde ve öteki hadis kitaplarında bulunmaktadır.

Hz. Osman zamanında Kûfe kadılığından Medine'ye döndü ve kısa bir süre sonra altmış yaşını geçmiş iken Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste anlatılan olayı hem Peygamber Efendimiz'in hem de daha önceki bir peygamberin yaşadığı rivâyet edilmektedir. Uhud savaşında Hz. Peygamber bizzat yaşamıştır. Anlattığı peygamber gibi o da mübârek dişini kıran, yüzünü yaralayanlar hakkında *"Allahım, milletimi bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar"* diye dua etmiştir.

Anlaşılmaktadır ki, halkın ezâ ve cefâsına sabredip onları bağışlamak ve affedilmeleri için dua etmek peygamberlerin ortak tavrı, yani sünnetleri olmaktadır. Bu rivâyetten anlaşıldığına göre Peygamber Efendimiz, önceki bir peygamberin halini anlatarak, kendi tutumuna delil getirmekte, sabrın peygamberlerce paylaşılan bir meziyet olduğunu göstermektedir.

Sabrın peygamberlerin hayatındaki yerini gösteren bu hadis, cemâat liderlerinin herkesten daha fazla sabır göstermesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu, aynı zamanda Efendimiz'in tavsiyeleri ile davranışları arasındaki uyumu da ortaya koymaktadır. Zira o, ümmetine neyi tavsiye etmişse, onu en mükemmel şekilde bizzat kendisi yaşardı. Bu açıdan onun ümmetinden herhangi bir farkı ya da muâfiyeti yoktu.

647 numarada bir kere daha okuyacağımız bu hadis bir bakıma hizmet esnasında gösterilecek sabrın hangi boyutlara ulaşabileceğini belirtmektedir. Hakka çağırdığı için hakâret ve tecâvüze uğramış bir peygamber ve davetçi, bir eliyle yüzünden akan kanı silerken, diliyle onu bu hâle getirenlerin bağışlanması için dua edebilecektir. İşte bu, tam bir hizmet ve tebliğ sabrı göstergesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Câhillere hoşgörü ile muamele etmek, peygamberlerin ahlâkındandır.

2. Peygamberler, insanlara davetlerini ulaştırmak için nice sıkıntıları göğüslemişlerdir. Başarı, sabrın ödülüdür.

38- ????? ???? ?????? ????? ???????? ??? ?????? ????????? ?? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «??? ??????? ??????????

???? ?????? ????? ?????? ????? ????? ????? ????? ????? ????? ????? ???? ? ????? ?????????? ????????? ?????? ????? ?????? ???? ???? ???????? » ????? ???? . ? « ???????? » : ??????? .

38. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar."

Buhârî, Merdâ1, 3; Müslim, Birr 49

Açıklamalar

Hadisimiz, geçici olsun sürekli olsun, fizikî olsun rûhî olsun, geleceğe yönelik olsun, geçmişe ait olsun, gam-keder, yorgunluk-hastalık gibi müslümanı üzen, zorlayan her çeşit sıkıntı sebebinin, hatta ayağa batan bir dikenin bile, müslümanın hatalarına kefâret olacağını bildirmektedir. Bu da başa gelen her belânın, mutlaka cezâ anlamı taşımadığını göstermektedir. Önemli olan, başa gelene sabredebilmektir.

Sıkıntılarının, günahlarına kefâret olduğunu bilen müslümanın dayanma gücü artacak, morali düzelecektir. Hadîs-i şerîfin, sabırla ilgili olarak burada zikredilmesinin asıl amacı da bu olmalıdır.

Hadîs-i şerîf, hastalıkların ve müslümanı üzen her şeyin müslümanı günahlarından temizlediğine delildir.

İnsan, hem ezâ çekmek hem de onun sevâbından mahrum kalmak gibi iki zarara katlanmamalı, başa gelene sabretmelidir. Unutulmamalıdır ki, "Asıl belâya uğrayan, sevaptan mahrum kalandır."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Belâ ve musibetler her zaman cezâ değildir. Bazan da rahmettir.

2. Sabreden mümin için sıkıntıları, günahlarına kefâret olur. Bu da bir nimettir.

39- ??? ???? ??????? ??? ?????? ??? ????? : ??????? ???? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ???????? ?? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??? : « ?????? ?????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????» ?????? : ??? ????? ???? ???????? ? ??? : « ?????? ???? ?????? ??? ???? ???????? ????????? ????? ? ??????? ????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ? ???????? ????? ????????? ????? ??????? ???????? ???????? » ????? ????. ?? « ????????? » : ?????? ??????? ? ???? : ??????? .

39. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzûruna vardım. Kendisi sıtmaya yakalanmıştı.

- Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.

- "Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ızdırab çekmekteyim" buyurdu.

- (Herhalde) bu iki kat sevap kazanmanız içindir, dedim.

- "Evet, öyledir. Allah, ayağına batan bir diken veya başına gelen daha büyük bir sıkıntıdan dolayı müslümanın günahlarını bağışlar. O müslümanın günahları ağaç yaprakları gibi dökülür" buyurdu. (Buhârî, Merdâ 3, 13, 16; Müslim, Birr 45)

Açıklamalar

916 numarada tekrar edilecek olan hadîs-i şerîf başa gelene sabır konusunda bizzat Peygamber Efendimiz'in tavrını gözlerimiz önüne sermektedir. Bir rivâyete göre, Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*, Hz. Peygamber'e eliyle dokunduktan sonra, ateşinin çok fazla olduğunu söylemiştir. Efendimiz de çektiği sıkıntının iki müslümanın ıstırabına denk bir ıstırap olduğunu ifade buyurmuştur. İbni Mes'ûd'un, "İki kat sevap kazanmanız içindir (herhalde)" diye açıklama istercesine söylediği söze Efendimiz olumlu cevap vermiştir. Bilindiği gibi, kulun uğradığı belâ ve musîbetler sadece günahların affına vesile değildir. Aynı zamanda Allah katındaki derecesinin yükselmesine de sebeptir. Hz. Peygamber hakkında bu ikinci mâna geçerlidir.

Efendimiz, bir önceki hadiste olduğu gibi, başına gelen sıkıntıya sabreden müslümanın günahlarının, güz mevsiminde ağaç yapraklarının dökülmesine benzer şekilde döküleceğini müjdelemiştir.

Burada Peygamber Efendimiz'in, böylesine şiddetli bir hastalık geçirirken bile tebliğ ve irşad görevini, hem fiilen hem de sözlü olarak yürüttüğünü görmekteyiz. Bu, onun ümmetine karşı duyduğu şefkatin ve görev şuurunun delilidir. Resûl-i Ekrem hastalığının şiddetinden asla söz ve şikâyet etmemiş, ancak İbni Mes'ûd'un sorması üzerine durumunu açıklamıştır.

Bu olayda *"En ağır belâ ve sıkıntılar peygamberlere gelir"* hadisinin (bk. Tirmizî, Zühd 57; İbni Mâce, Fiten 29) tecellisini de görmekteyiz. Peygamberler her konuda olduğu gibi sıkıntılara katlanmak ve acılara göğüs germek bakımından da ümmetlerine örnektirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâb-ı kirâmın çektiği sıkıntıların iki katını çekmiştir.
2. Belâ ve musibetler, günahların bağışlanmasına veya daha fazla sevap kazanılmasına sebeptir.

40- ???? ???? ??????? ???? ??????? ??? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? » : ???? ??????? . ???????? « ????? » : ??????? ???????? ?????????? .

40. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah, hayrını dilediği kişiyi sıkıntıya sokar." Buhârî, Merdâ 1

Açıklamalar

Hadisimiz, başa gelen sıkıntıların bazan lutuf ve hayır vesilesi olacağını açıkça ortaya koymaktadır. Burada söz konusu olan belâ ve musibetlerin neler olabileceğini ise, Bakara sûresi'nin 155. âyeti açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"**..Sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden eksiltmekle sınarız. Sabredenleri müjdele!"**

Önceki iki hadiste de görüldüğü gibi belâ ve musîbetler, sabır gösterilirse ya günahların bağışlanmasına ya da, burada işâret edildiği üzere, hayır ve ecirlere vesile olur. Nitekim İmam Gazzâlî, konuya üç ayrı yorum getirmiştir:

1. Münafığın başına gelen musîbet ve hastalıklar. Münafik, sıkıntıya sabretmeyip şikâyette bulunduğu için bunlar onun hakkında tam bir cezâ anlamı taşır.

2. Mü'minin hastalık ve musîbeti. Mü'min, bunların Allah'dan geldiği bilinci içinde sabreder. Böylece de sıkıntıları günahlarına kefâret olur.

3. Şükür ve rızâ halindeki olgun mü'minlerin hastalık ve sıkıntıları. Bunlar belâ ve musîbet halinde de Allah'a hamd ve şükür görevlerini yerine getirirler. Öylece onların sıkıntıları, Allah katındaki derecelerinin yükselmesine vesile olur.

Netice olarak şunu unutmamak gerekir ki, bu dünya imtihan dünyasıdır. Allah katında derece sahibi olmanın bir yolu da belâ ve musîbetlere uğramaktan geçmektedir. Bu durumda yapılacak iş, başa her ne gelmişse, onu sabır ve rızâ ile karşılamaktır. Müslümanın asıl kazancı buradadır. Bir

anlamda sabır, müslüman için, her olumsuzluğu lehine çevirmeye imkân vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başa gelen her belâ ve sıkıntı, mutlaka bir cezâ değildir.
2. Müslüman belâ ve musibetlere sabretmek suretiyle Allah katındaki derecesini yükseltebilir.

41- ????? ?????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ????????? ????????? ??????? ????????? ? ?????? ????? ?? ????? ?????? ?????? : ????????? ??????? ?? ?????? ???????? ?????? ??? ???????? ????? ??????? ????????? ??????? ??? » ???? ???? .

41. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Başına bir musibet geldi diye hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa: 'Allahım, benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da beni öldür' desin."

Buhârî, Merdâ 19; Daavât 30; Müslim, Zikir 10, 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 9; Nesâî, Cenâiz 1; İbni Mâce Zühd 31

Açıklamalar

586 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, başa gelen dünyevî bir belâ ya da musibetin ağırlığı karşısında ölüm istemeyi yasaklamaktadır. Çünkü böyle bir hareket -Allah korusun- neticede intihara kadar gidebilir. Halbuki sabır gösterip dayanmak o sıkıntıdan kurtulmaya vesile olacaktır. Nitekim bir başka hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "*Hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Ölüm kendisine gelmeden önce onu dâvet etmesin. Çünkü ölenin ameli son bulur. Yaşamak ise, mü'minin hayrını artırır"* (Müslim, Zikir 13).

Özellikle dünyevî sıkıntı ve zorluklar karşısında ölümü temenni etmek, âcizliktir. Fakat âcizlik de olsa, bazan ölümü temenni etme zorunluğu doğabilir. İşte bu noktada sevgili Peygamberimiz, yapılması İslâm esaslarına aykırı olmayan ve insan tabiatına da uygun olan bir yolu göstermektedir: Her şeyin hayırlısını isteyerek işi Allah Teâlâ'nın irâde ve ilmine havâle etmek. Bu, hem İslâm'ın hem de Hz. Peygamber'in ne kadar gerçekçi olduğunu göstermektedir. Böyle bir teslimiyet, sıkıntıdaki müslümanı hem iman ve tevekkül çizgisinde tutacak hem de ona sabretme gücü verecektir.

İslâmı iyi bilen ve anlayan bazı âlim ve şâirlerin bile zaman zaman ölümü temenni edecek kadar zorlandıkları olmuştur. Meselâ ilk ve cefâkâr müslümanlardan büyük sahâbî Habbâb İbni Eret hastalandığında kendisini ziyârete gelenlere şöyle demiştir: "Eğer Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* yasaklamamış olsaydı, hiç şüphesiz ben ölümü temenni ederdim"(bk. 588. hadîs). Merhum **Mehmed Akif Ersoy** da vefâtından bir yıl önce 1935'te şunları yazmıştır:

Daha bir müddet emînim ki hayâtın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben.
Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme, ilâhî, bir avuç toprağını..."

Teslimiyet ve temenni, sabır ve özlem herhalde ancak bu kadar güzel ifâde edilebilirdi.

İslâm bilginlerinin bir kısmına göre, dînî açıdan fitneye düşme endişesi duyan kimse, ölümü temenni edebilir. Allah yolunda şehid olmayı temenni etmek, temiz bir beldede ölmeyi istemek nasıl güzel görülmüş ise, İmam Nevevî'ye göre dînî bir sebeple ölümü temenni etmek de aynen öyledir. Nitekim Hz. Ömer "Allahım, beni yolunda şehid olmak ve Resûlü'nün beldesinde ölmekle bahtiyar kıl" diye temennide bulunmuştur(bk. Buhârî, Fezâilü'l-Medîne 12). Hz. Ömer şehid edildiği zaman kızı Hafsa, "Allah babama istediğini nasip etti" demiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Allah'a kavuşmak arzusuyla ölümü temenni etmekte bir sakınca yoktur.
2. Ancak başa gelen bir belâ ve musibetten dolayı ölüm istemek, bir anlamda kazâya rızâsızlık olacağı için doğru değildir.

42- ???? ??? ???? ??????? ???????? ??? ???????? ???? ??????? ??? ??? : ????????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????????? ?????? ???? ?? ???? ?????????? ? ????????? : ???? ?????????? ????? ???? ??????? ????? ? ??????? : ??? ????? ???? ????????? ??????? ????????? ????????? ???? ?? ???????? ?? ????? ?????? ? ???? ??????? ??????????? ????????? ???? ???????? ??????? ???????? ? ???????? ?????????? ???????? ??? ????? ???????? ????????? ? ?? ????????? ???? ???? ??????? ? ??????? ???????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????????? ?? ????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????? ? ?????????? ????????????? » ???? ??????? .

??? ????? : « ????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???? ??????????? ??????? » .

42. Ebû Abdullah Habbâb İbni Eret *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hırkasını başının altına yastık yapmış Kâbe'nin gölgesinde dinlenirken Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e (müşriklerden gördüğümüz işkencelerden) şikâyette bulunduk ve :

- Bize yardım dilemeyecek, Allah'a bizim için dua etmeyecek misiniz? dedik. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap verdi:

- "Önceki ümmetler içinde bir mü'min tutuklanır, kazılan bir çukura konulurdu. Sonra da bir testere ile başından aşağı ikiye biçilir, eti-

kemiği demir tırnıklarla taranırdı. Fakat bütün bu yapılanlar onu dininden döndüremezdi. Yemin ederim ki Allah mutlaka bu dini hâkim kılacaktır. Öylesine ki, yalnız başına bir atlı, Allah'tan ve sürüsüne kurt saldırmasından başka hiç bir şeyden endişe etmeksizin San'a'dan Hadramut'a kadar emniyetle gidecektir. Ne var ki, siz sabırsızlanıyorsunuz."

Buhârî'nin bir başka rivayetinde ifade, "Peygamber *aleyhisselâm* hırkasına bürünmüştü. Bizler müşriklerden çok işkence görüyorduk" şeklindedir.

Buhârî, Menâkıb 25. Ayrıca bk. Buhârî, İkrâh 1, Menâkıbu'l-ensâr 29, Ebû Dâvûd, Cihâd 97

Habbâb İbni Eret

Künyesi Ebû Yahyâ veya Ebû Abdullah olan ***Habbâb İbni Eret*** *radıyallahu anh, ilk müslümanların altıncısıdır. Müşrikler tarafından ağır işkencelere tâbi tutulmuş cefâkâr müslümanlardandır. Mesleği demircilikti. Sipariş üzerine yaptığı kılıcın parasını almak üzere müşriklerin ileri gelenlerinden Âs İbni Vâil'e gittiğinde aralarında şu konuşma geçmişti.*

Âs İbni Vâil:

- Muhammed'i inkar etmediğin sürece paranı vermeyeceğim.

Habbâb:

- Sen ölünceye hatta yeniden dirilinceye kadar da olsa, ben Muhammed'i inkâr etmem.

Âs İbni Vâil:

- Yeniden diriltildiğimde benim mallarım olur, o zaman ben de sana paranı öderim.

Habbâb, bir çok müşrikten aldığı cevapların bir örneği olan bu konuşmayı Hz. Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine ***".. Âyetlerimizi inkâr edeni ve "Bana elbette mal ve çocuk verilecektir" diyeni gördün mü?"*** [Meryem sûresi (l8), 77] *âyeti nâzil oldu.*

Habbâb, gördüğü işkencelerin izlerini vefât edinceye kadar sırtında taşıdı. Kendisi Medine'ye hicret ettikten sonra Bedir'den itibâren bütün savaşlara katıldı. Hz. Peygamber'den 32 hadis rivayet etti. Üç hadisi Buhârî ve Müslim tarafından müştereken; iki hadisi Buhâri, bir hadisi de Müslim tarafından ayrıca rivayet edilmiştir. Kendisi yetmiş küsur yaşlarında iken Kûfe'de 37 (657) yılında vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'de müslümanların ne kadar bunaldıklarını, ne ölçüde sabra zorlandıklarını göstermektedir. Öyle ki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip:

"Bizim için Allah'tan yardım dilemeyecek misiniz? Biz artık dayanamıyoruz. Oysa biz inanıyoruz ki, siz dua ederseniz bu sıkıntılarımız biter" dediler. Bu bir bakıma son kozlarını kullanmaya teşebbüs edecek kadar bunaldıklarını ve bir anlamda ümitsizliğe kapıldıklarını göstermektedir.

Hz. Peygamber burada, imânları uğrunda daha ağır imtihanlardan geçirilmiş insanlardan örnekler vermek suretiyle önce, onları "beterin daha beteri olacağı" noktasında bilgilendirmiş ve ne yapmaları gerektiğini dolaylı olarak hatırlatmıştır. İnsan, kendi başına gelenin başkalarının da başına gelmiş olduğunu görmek veya duymakla biraz olsun rahatlar. Aynı kaderi birileriyle paylaşmış olmak onu belli ölçüde rahatlatır. Bu, tabiî ve psikolojik bir durumdur. Bu hadîs-i şerîfte de böylesi bir uygulamayı görmekteyiz.

Ayrıca, gelecekte neler olacağının, daha doğrusu, istikbaldeki aydınlığın müjdelenmesi, o güzel günler adına sıkıntıya dayanma gücü verecektir. Karanlık gecelerin kararıp kalmayacağını, elbette bir aydınlık sabaha ulaşacağını hatırlatmak, istikbaldeki olumlulukları anlatmak mevcut sıkıntıyı ve ümitsizliği kesinlikle hafifletecektir. Modern toplumlarda da bu usûl uygulanmaktadır. Yaşanan sıkıntıların belli bir zaman sonra ortadan kalkacağını, o günlere kavuşabilmek için bugün bazı fedakârlıklara katlanmak gerektiğini hatırlatma yöntemini hemen hemen her ülke yönetimi zaman zaman kullanmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz burada, çekilen sıkıntıların bir yandan tarihî boyutunu ve şiddetini ortaya koyarken bir taraftan da İslâm'ın aydınlık geleceğinden en küçük bir tereddüt duymadığını kesin bir dille ve pek çarpıcı ve güven verici bir örnekle anlatmaktadır. Zira San'a ile Hadramut arası yayalar için on bir günlük bir mesâfedir. Bu iki şehrin misal verilmesi, muhtemelen İslâm hâkimiyeti altına girecek toprakların genişliğinden kinâyedir.Yemen'de bile emniyeti temin edecek olan İslâm, Mekke-Medine gibi yörelerde asayişi daha kolaylıkla sağlayacaktır, demek istenmiştir.

Bu hadiste, Hz. Peygamber'in ne kadar gerçekci olduğu görülmektedir. İslâm hâkimiyetinde müslümanların sahip olacağı yegâne korku Allah korkusu olacaktır. Bir de olsa olsa yırtıcı hayvanların saldırısından endişe edilebilecek, fakat insanlardan bilinçli ve irâdî olarak gelecek herhangi bir baskı, saldırı ve tecâvüz bulunmayacaktır. Bu İslâm'ın hâkim olduğu topraklarda beşer planında tam bir güven ve huzur ortamının kurulacağını müjdelemektir. Hz. Peygamber, her nimetin bir külfeti ve bedeli olduğunu, her külfetin de mutlaka bir nimete vesile olacağını böylece ortaya koyduktan sonra *"Ama siz acele ediyor, sabırsızlık gösteriyorsunuz"* buyurmak suretiyle o günkü müslümanları sabra davet etmiş, herşeyin, Allah'ın takdirine bağlı olarak belli bir zamanı bulunduğu fikrini vermiştir.

O halde nasıl sabırla koruk, üzüm olursa, her sıkıntı da sabır ve zamanla geçer. Büyük neticeler büyük fedâkarlık ister.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din ve imanından dolayı kişinin uğradığı azab ve işkenceye sabır, takdire değer bir meziyettir,
2. Hz. Peygamber'in verdiği haberler aynen gerçekleşmiştir.
3. İslâm, sulh ve sükûn, emniyet ve selâmet dinidir.
4. Din ve iman düşmanlığı, yeni bir olay değildir.
5. Hz. Peygamber ashâbını geçmiş ümmetlerden misaller vererek ve geleceğe dair açıklamalarda bulunarak eğitmiştir.

43- ??? ??? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ????? ?????? ???????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ??????????? : ???????? ????????? ???? ?????? ????? ???? ????????

???????? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ????????? ???????? ?? ??????????? . ??????? ????? : ???????? ???? ?????? ??????? ?? ?????? ????? ? ??? ????? ?????? ????? ?????? ? ????????: ??????? ??????????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???????? ???? ??? ? ???????? ???????? ????? ????? ??????????? . ????? ??? : « ????? ???????? ????? ???? ?????? ??????? ????????? ? ?? ??? : ?????? ??????? ???? ???? ???????? ????????? ???? ????? ?????? » ????????: ?? ???? ?? ??????? ????? ?????? ???????. ????? ???? .

????????? « ????????? » ??? ??????? ?????? ??????????? : ?????? ?????? ???????? .

43. Abdullah İbni Mes'ud radıyallahu anh şöyle dedi:

Huneyn Savaşı ganimetlerini taksim ederken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bazı kişilere diğerlerinden fazla hisse verdi. Akra' İbni Hâbis'e yüz deve, Uyeyne İbni Hısn'a da bir o kadar verdi. Arapların ileri gelenlerine de o günkü taksimde biraz fazla pay verdi. Bunun üzerine bir kişi:

- Vallahi bu taksimde hakkâniyet yoktur, Allah rızâsı da gözetilmemiştir! dedi.

Ben de:

- Allah'a yemin ederim ki bunu ben Resûlullah'a söyleyeceğim, dedim. Gittim, adamın söylediklerini anlattım.

Bunun üzerine, kızgınlığından Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzü kıpkırmızı kesildi. Sonra şöyle cevap verdi:

- "Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, hiç kimse adâlet etmez." Daha sonra da şöyle buyurdu:

"Allah, Mûsâ'ya rahmet etsin. O bundan daha ağır bir ithama maruz kalmıştı da sabretmişti."

Ben (kendi kendime), "Bundan sonra kimsenin sözünü Resûlullah'a iletmeyeceğim" diye karar verdim. Buhârî, Edeb 53; Müslim, Zekât 145

Açıklamalar

Huneyn, Mekke ile Tâif şehirleri arasında bir vâdidir. Huneyn Gazvesi Mekke'nin fethinden sonra sekizinci hicrî yılda cereyan etmiştir. İki bini Mekkeli on iki bin kişiden meydana gelen müslüman ordusu bu harbte on dört bin kişilik Hevâzin ve Sakif kabileleriyle savaştı. Bu savaşta, seksen kadar Mekkeli müşrik ve "tulekâ" denilen, haklarındaki ölüm cezası fetih günü kaldırılan kimseler de sefere çıkmıştı. Bunlar biraz da kimin galib geleceğini merak edenlerdi.

Tevbe Sûresi'nin 25-27. âyetlerinde bu harble ilgili şu ilâhî tesbitleri bulmaktayız:

"And olsun ki Allah size birçok yerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn Savaşında yardım etmişti. Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, mü'minlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi; inkar edenleri azaba uğrattı. İnkarcıların cezâsı budur. Allah bundan sonra da dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bağışlar ve merhamet eder."

Âyette de işâret buyurulduğu gibi müslümanlar Uhud Gazvesi'nden sonra bir kez de Huneyn Gazvesi'nde bozgunla burun buruna gelmişlerdi. Hz. Peygamber'in sebâtı, ordunun tekrar derlenip toparlanmasına, sonuçta savaşı kazanmalarına ve büyük bir ganimet elde etmelerine vesile olmuştur.

Ci'râne denilen yerde toplanan ve dağıtımı yapılan bu ganimet, altı bin kadın ve çocuk, 24 bin deve, 40 bin koyun, dört bin ukıyye gümüş para idi. Hz. Peygamber bu ganimetlerin beşte birlik *beytü'l-mâl* hissesinden *müellefe-i kulûb* denilen, gönülleri İslâm'a ısındırılması istenen bazı kabile ileri gelenlerine bol bol ikramda bulunmuştu. Hadiste adı geçen üç kişi de onlardandı. Durumun nezâketini ve hikmetini kestiremeyen bazıları şu veya bu şekilde bu taksime karşı çıkmışlardır. Özellikle Muattib İbni Kuşeyr, Resûlullah'ın uygulamasını hadisimizde yer alan sözleriyle kınadı. Hz. Peygamber'i âdil davranmamakla suçladı. Bu büyük bir cür'et ve çirkin bir suçlama idi. Abdullah İbni Mes'ud *radıyallahu anh* de bu sebeple onun sözlerini Hz. Peygamber'e duyurma ihtiyacını hissetmişti. Burada hatırlatılmasında fayda vardır ki, Huneyn ganimetlerinin taksimi olayında daha başka insanların da bazı itirazları ve şikâyetleri olmuştur. Ensâr gençlerinin bazı sözleri üzerine Hz. Peygamber'in bütün Ensâr'ı toplayıp onlarla mes'eleyi görüşmesi meşhurdur.

Ganimet dağıtımı ve bazı itirazlar hakkında Tevbe sûresi'nin 58-59. âyetlerinde bazı tesbitler yer almakta ve şöyle buyurulmaktadır:

"Sadakalar hakkında sana dil uzatanlar vardır. Onlara verilirse hoşnud olurlar, verilmezse, hemen öfkeleniverirler. Eğer onlar Allah ve Peygamber'inin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olsalar ve 'Allah bize yeter; O ve Peygamberi bol nimetinden bize verecektir; doğrusu biz Allah'a gönül bağlayanlardanız' deselerdi, daha hayırlı olurdu."

Hz. Peygamber, imanından emin olduğu kişiler dururken, dînî açıdan onlardan daha aşağı seviyedeki kişilere gerektikçe ihsan ve ikrâmda bulunurdu. Çünkü ihsan ve lutufta farklı ölçüler kullanılabilir.

Bir kez daha ifade edelim ki, Hz. Peygamber'in bu taksimde verdikleri, ganimetin peygamberin hakkı olan beşte birlik kısmındandı. Asla gâzilerin paylarına düşen kısımdan değildi. Buna rağmen itiraza uğramış, adâletsizlikle suçlanmıştır. Bu suçlama karşısında Hz. Peygamber'in öfkesi ve tepkisi çok tabîî ve gerçeğin ortaya konması bakımından fevkalâde önemlidir.

Hz. Peygamber, en açık gerçeklerden birini dile getirerek *"Eğer Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, dünyada adâlet edecek kimse yok demektir. Başka kim adâlet eder?"* buyurmuştur. Bu aynı zamanda mübârek yüzlerindeki öfke belirtileriyle birleşince, pek ciddî bir tehdid anlamı da taşımaktadır. Ancak Hz. Peygamber, çoğu kere yaptığı gibi bu kez de Hz. Mûsâ'nın yahudilerden çektiği eziyet ve işkenceleri genel mânada hatırlayarak, *"Allah Mûsâ'ya rahmet etsin. O, bundan daha ağır eziyetlere muhatab oldu da sabretti"* buyurmuş, kendi kendisine sabır telkin etmiştir. Hz. Mûsâ'nın, kavminden gördüğü eziyete değişik âyetlerde işâret buyurulmuştur:

"**Bize Allah'ı apaçık göstermediğin sürece sana asla inanmayız"** [Bakara sûresi (2), 55];

"**Sen ve Rabbin gidip harbedin, biz burada bekleyeceğiz"** [Mâide sûresi (5), 24];

“Biz tek çeşit yemeğe sabredemeyiz..” [Bakara sûresi (2), 61] âyetleri bunlardandır. Ayrıca müslümanlar, “**Ey mü’minler, Mûsâ’ya eziyet edenler gibi olmayın!..**” [Ahzâb sûresi (33), 69] âyetiyle de uyarılmışlar, Hz. Peygamber’e karşı yahudiler gibi davranmaktan sakındırılmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber’e eziyet eden, ona saldıran ve küfredenlerin yahûdilere benzediğine dikkat çekilmiştir.

2. Hz. Peygamber, kendisi hakkında böylesine çirkin sözler söyleyen kişiyi cezalandırmamış, bu sözü, peygamberliğin inkârı olarak değerlendirmemiştir.

3. Resûlullah’a söven kimse küfre girer.

4. Dünyada Resûlullah’ın bile sabretmekte zorlandığı çok değişik ve ağır olaylarla karşılaşmak mümkündür. Çâre, sabretmek, sabredebilmektir.

5. Sahâbe-i kirâm’ın Resûlullah’a duydukları muhabbet, onun hukukunu korumakta gösterdikleri titizlik her türlü takdirin üstündedir.

44- ??? ??? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????????? ?? ????????? ? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????? ????????? ????? ???????? ??? ????? ????????? » .

?????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ???????? ???? ?????? ???????? ? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ?????? ????????? ? ????? ????? ????? ?????? ? ????? ?????? ?????? ????????? » ???? ??????? ??????: ????? ???? .

44. Enes İbni Mâlik *radıyallahu* anh’den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah, iyiliğini dilediği kulunun cezasını dünyada verir. Fenalığını dilediği kulunun cezasını da, kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye, dünyada vermez.”

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* (yine) şöyle buyurmuştur:

“Mükâfâtın büyüklüğü, belânın şiddetine göredir. Allah, sevdiği topluluğu belâya uğratır. Kim başına gelene rızâ gösterirse Allah ondan hoşnut olur. Kim de rızâ göstermezse, Allahın gazabına uğrar.” Tirmizî, Zühd 57. Ayrıca bk. İbnî Mâce, Fiten 23

Açıklamalar

Allah Teâlâ kullarını dünyada çeşitli imtihanlardan geçirir. Ancak bu, her defasında cezalandırma anlamında değildir. Allah, hayrını dilediği kullarını da belâ ve musibetlere uğratır. İmtihana tabi tutulan kul eğer sabrederse, günahları bağışlanır ve âhirete günahlarından arınmış olarak gider. Bu, kul için en büyük hayırdır. Hadisimiz işte bu gerçeği hatırlatarak, başına belâ ve musibet gelmiş olanları sabır göstermeye teşvik etmektedir. Bu durum hastalık, sıkıntı ve belâya uğramayı istemek anlamına gelmez. Biz Allah’tan sıhhat ve âfiyet istemekle emrolunduk. Ancak istemeden başa gelen sıkıntılara da sabretmemiz gerekir.

Bu arada aynı hataları işlediği halde dünyada cezalandırılmayan insanlara iyilik edildiği de sanılmamalıdır. Onlar işledikleri bütün günahlarla birlikte kıyamet gününde ilâhî huzura gelecekler ve -şayet Allah Teâlâ bağışlamazsa- işledikleri günahların cezalarını tam olarak çekeceklerdir. Dünyanın sıkıntısı âhiretin azabı yanında elbette hafif kalacaktır. Bu sebeple de dünyada cezâsını çekmiş olan kârlı çıkacaktır.

Hadisin ikinci kısmında da, çekilen sıkıntı ve geçirilen imtihanların ağırlığı ölçüsünde büyük sonuçların bulunduğu müjdelenmektedir. Bu da ağır ve ciddî musibetlere dayanma gücü vermesi açısından fevkalâde önemli bir ölçüdür. O halde Allah Teâlâ’dan gelen musibetlere rızâ göstermek gerekir. Zira böyle davrananlardan Allah razı olur ve hesapsız sevap verir. Kim de bunları hoş karşılamaz, kötü görürse, Allah’ın gazabına uğrar. Çünkü “**Kötülük işleyen cezalandırılır”** [Nisâ sûresi (4), 123].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başa gelen sıkıntı ve hastalıklara sabretmek, günahlardan arınmaya sebeptir.

2. Musibet ve belâ her zaman ceza anlamında değildir. Allah sevdiği kulunu da belâ ve musibetlere uğratır.

45- ???? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ???????? ? ???? ???? ?????? ? ???????? ?????????? ? ???????? ?????? ????? ??????? ??? : ?? ?????? ????? ? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ????????? : ?? ???????? ??? ????? ? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ? ????? ??????? ???????? ???????? ???? ??????? : ?????? ????????? ? ???????? ??????? ????? ??????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???????: « ??????????? ?????????? ? ????? : ?????? ? ??? : « ???????? ????? ?????? » ???????? ??????? ?????? ??? ????? ???????? : ????????? ????? ???????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????? ????????? ? ???? : «?????? ????? ? » ??? : ???? ? ??????? ?????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ? ????? ???????? ???? ????? ?????????? ?? ?? ???????? ????? ???????? ???????? ???? ??????? ????? ???? .

??? ?????? ??????????? : ??? ????? ???????? : ??????? ????? ??? ?????????? : ?????????? ????? ???????? ???????? ??? ??????? ?????????? ? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????????? .

??? ?????? ?????? : ???? ????? ????? ???????? ???? ????? ???????? ? ???????? ???????? : ??

??????????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ????? ??????????? ? ??????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ??????? ? ????? ????????? ??? ??????? ?? ????? ????????? ?????? ???? ? ??????? ????? ? ???????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????: ?? ????? ?????? ? ????????? ???? ????? ??????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ?????????? ? ??????? ???? ??????????? ????? : ?? ? ????????? : ???????? ??????? . ????? : ??????? ? ????? ????? : ??????? ????? ????? ?????????? ????? ?????????? ??????? ? ??????????? ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ????? ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? ????? ?? ????????? » .

??? : ??????? ? ??? : ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ??????????? ???? ?????? ??? ????????? ???????? ???????? ???? ??????????? ? ??????????? ????????? ? ????????? ????????? ????? ??????? ? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ????? : ?????? ????? ??????? ??????? ?????? ??? ???? ??????? ????????? ???? ???????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ? ????????? ????? ????? ?????? ? ????? ??????????? ???? ???? . ????? ????? ???????? : ?? ????? ?????? ??? ????? ?????? ????? ?????? ? ????????? ? ??????????? ? ???????? ???????? ???? ??????? ???????? ??????? . ??????? ??? ?????? : ?? ?????? ?? ????????? ????? ???????? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ????????? ????????? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ??????? ????? ?????????? .

45. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ebû Talha *radıyallahu anh*'ın hasta bir erkek çocuğu vardı. Ebû Talha evde değilken çocuk öldü. Eve döndüğü zaman:

- "Oğlumun durumu nedir?" diye sordu.

Çocuğun annesi Ümmü Süleym:

- O şimdi eskisinden daha rahat, dedi. Akşam yemeğini hazırlayıp getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi sonra da hanımıyla yattı. Daha sonra hanımı ona "Çocuğu defnediniz" dedi.

Ebû Talha sabahleyin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gitti ve olup biteni anlattı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Bu gece ilişkide bulundunuz mu?" diye sordu.

Ebû Talha:

- Evet, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Allahım, bu ikisine mübârek kıl" diye dua etti.

(Zamanı gelince) Ümmü Süleym bir erkek çocuk doğurdu. Ebû Talha bana:

- "Çocuğu al, Peygamber'e götür" dedi. Ümmü Süleym de bir miktar hurma verdi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Çocuğun yanında herhangi bir şey var mı?" diye sordu. Ben:

- Evet, bir kaç hurma var, dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hurmaları ağzına alıp çiğnedi. Sonra çıkarıp çocuğun ağzına koydu ve damağını hafifçe oğdu, adını da Abdullah koydu.

Buhâri, Cenâiz 42, Akîka 1; Müslim, Edeb 23; Fezâilü's-sahâbe 107

Buhârî'nin bir rivayetine göre Süfyân İbni Uyeyne; "Ensardan bir kişi (İbâye İbni Rifa'a) Abdullah'ın dokuz çocuğunu gördüğünü, hepsinin de Kur'an'ı okuyan ve mânasını anlayan kimseler olduğunu söylemiştir." Buhâri, Cenâiz 42

Müslim'in rivâyetinde ise, olay şöyle anlatılmaktadır:

Ebû Talha'nın, Ümmü Süleym'den olma bir oğlu vefat etti. Ümmü Süleym, ev halkına:

- Ebû Talha'ya ben haber vermedikce, oğlu hakkında hiç biriniz bir şey söylemeyiniz! diye tenbihledi. Sonra Ebû Talha eve geldi. Ümmü Süleym akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi. Yemekten sonra Ümmü Süleym, eskiden olduğundan daha güzel süslendi. O da hanımıyla yattı. Ebû Talha'nın karnı doyup tatmin olduğunu görünce Ümmü Süleym ona:

- Ey Ebû Talha, bir millet, bir aileye emânet bir şey verseler de, sonra emânetlerini isteseler, iade etmeyebilirler mi, ne dersin? dedi.

Ebû Talha:

- Hayır, (vermemezlik edemezler) dedi.

Ümmü Süleym:

- O halde oğlunu geri alınmış böyle bir emânet bil, dedi.

Ebû Talha kızdı ve:

- Mademki öyle, niçin hiç bir şey olmamış gibi davrandın? Şimdi de tutmuş, oğlumun durumunu bana haber veriyorsun, öyle mi? dedi. Derhal kalkıp Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gitti ve olanı biteni olduğu gibi haber verdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Geçen gecenizi Allah hakkınızda bereketli kılsın" buyurdu.

Ümmü Süleym hâmile kaldı.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sefere çıkmıştı. Ümmü Süleym de bu sefere iştirak etmişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* seferden döndüğünde Medine'ye gece girmezdi. Medine'ye yaklaştıklarında Ümmü Süleym'i doğum sancıları tuttu. Bu sebeple Ebû Talha onun yanında kaldı, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yoluna devam etti. Ebû Talha şöyle demeye başladı:

- Rabbim! Sen çok iyi bilirsin ki ben, Resûlün ile beraber Medine'den çıkmaktan, onunla beraber Medine'ye girmekten son derece memnun olurum. Fakat bu defa bildiğin sebepten takılıp kaldım.

Bunun üzerine Ümmü Süleym:

- Ebû Talha! Şimdi artık sancım kalmadı. Sen git, dedi.

(Enes diyor ki) Biz yolumuza devam ettik. Medine'ye geldiklerinde Ümmü Süleym'i yine doğum sancısı tuttu ve bir erkek çocuk doğurdu. Annem (Ümmü Süleym) bana:

- Enes, bu çocuğu sen sabahleyin Resûlullah'a götürmeden kimse emzirmesin, dedi. Sabahleyin ben çocuğu alıp Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e götürdüm. Resûlullah'ın elinde bir dağlama âleti vardı. Beni görünce:

- Herhalde Ümmü Süleym doğum yaptı, buyurdular.

- Evet, dedim. Hemen elindeki dağlama âletini bıraktı. Ben de çocuğu kucağına verdim. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, Medine'ye has acve hurmasından bir tane istedi. Onu ağzında iyice çiğnedi, sonra da çocuğun ağzına çaldı. Çocuk yalanmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Medinelilerin hurma sevgisine bakın!" buyurdu. Çocuğun yüzünü okşadı ve ona Abdullah adını verdi. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 107

Açıklamalar

Hadiste söz konusu olan çocuğun adı, İbn Hibbân'ın rivayetinden öğrendiğimize göre Ebû Umeyr'dir. Ebû Umeyr zeki bir çocuktu. Bu sebepl babası Ebû Talha onu çok severdi. Hz. Peygamber de ona rastladıkça, kendisine iltifat edip şakalaşırdı.

Ümmü Süleym, çocuğunun ölmesine rağmen sabırlı davranmış, bir rivayete göre çocuğu yıkayıp kefenledikten sonra üzerini örtmüş, evdekilere de kendisinden başka kimsenin Ebû Talha'ya çocuktan bahsetmemesini tenbih etmiştir. Sonra da muhtemelen oruçlu olan kocasının akşam yemeğini hazırlamış, eve geldiğinde geciktirmeden takdim etmiş, hatta, her zamankinden daha fazla süslenerek, kocasına üzülecek bir şey olmadığı izlenimini vermiş, böylece onun her türlü isteğini karşılamaya hazır olduğunu göstermiştir. Ebû Talha'nın çocuk hakkındaki sorusuna da gayet ustaca, "o şimdi daha rahat" cevabıyla aslında çocuğun gerçek durumunu haber vermiştir. Onun bu sözünü çocuğun iyileştiği anlamında yorumlayan Ebû Talha eşiyle cinsel yakınlık kuracak kadar rahatlamıştır.

Ümmü Süleym, kocasının çocuğu çok sevdiğini bildiği için böyle davranmış ve onu ölüm haberinin acısına hazırlamış olmalıdır. Nitekim çocuğu, geri alınmak üzere bırakılmış bir emânet olarak vasıflandırması, emâneti sahibine geri vermemenin düşünülemeyeceğini Ebû Talha'ya söylettikten sonra bu emânetin geri alındığını yani çocuğun öldüğünü söylemiş olması, onun böyle bir gaye taşıdığını göstermektedir. Bu olayda Ümmü Süleym, çocuğunu kaybeden hiç bir annenin gösteremeyeceği bir sabır ortaya koyarak, yiğitliğini ve olgunluğunu isbat etmiştir. Hz. Peygamber'in Ebû Talha ailesi için yaptığı dua da bu tavrın Peygamberimiz tarafından takdir edildiğini göstermektedir. Onun sabrı, kendisine Abdullah gibi hayırlı bir evlat ve hepsi kurra (âlim) olan dokuz torun kazandırmıştır.

Bu hadis, bir hanım sahâbînin ölüm olayı karşısında ne ölçüde sabır gösterebildiğini belgelemekte, dolayısıyla bizlere sabırlı olma konusunda güzel bir örnek sunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeni doğan bir çocuğa tatlı bir şey çiğneyerek yalatmak sünnettir.
2. Çocuğa dindar bir kimsenin ad koyması müstehaptır.
3. Çocuklara Abdullah, Abdurrahman ve İbrahim isimlerini koymak güzeldir.
4. Hadis, Ümmü Süleym'in üstün niteliklerine delildir.

46- ???? ????? ??????? ??? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? ????? ????????? » ????? ???? .

« ??????????? » ?????? ???????? ?????? ???????? ? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ???????? ?????? .

46. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gerçek babayiğit, güreşte rakîbini yenen değil, öfkelendiği zaman nefsine hâkim olan kimsedir." Buhârî, Edeb 102; Müslim, Birr 106-108

Açıklamalar

Dinimizin övüp takdir ettiği yiğit, yarışta, güreşte rakîbini yenen kimse değil, kin ve öfkeyle dolduğu zaman nefsini kötü bir söz ve davranıştan alıkoyabilendir. Bu sebeple bir hadîs-i şerîfte: *"Nefisle mücâdele, düşmanla mücâdeleden daha zordur"* buyurulmuştur. Bir başka hadiste ise: *"En azılı*

düşmanın nefsindir" denilmiştir (bk. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 143).

Hadisimiz bir taraftan içimizdeki rakiplerle mücâdelenin, dışımızdaki rakiplerle mücâdeleden daha zor olduğunu ortaya koymakta, bir yandan da yiğitlik duygu ve gösterilerini inkar etmeden onları iyiye yönlendirmektedir. Böylece inananları tehlike ile burun buruna geldikleri kızgınlık ve öfke anlarında sabırlı davranmaya teşvik etmektedir. Sabır, kin ve öfkeyi değilse bile, böylesi hallerde gayr-i meşrû bir iş yapmayı önleme gücü olmaktadır.

648 numarada tekrarlanacak olan hadisimiz, özellikle yiğitlik taslayan, kahramanlıktan hoşlanan ve bunu fizikî güç gösterisinde sananları asıl kahramanın kim olduğu konusunda uyarmakta ve her inanan kişiyi böyle bir kahramanlığa davet etmektedir. Bu mânada yarış, güreş, savaş her zaman söz konusudur. O halde böyle bir babayiğit olmaya bakmak gerekir.

Her şeye rağmen bir kere kızmış olan kimseyi teskin etmek için ne yapılması gerekir? Bu sorunun cevabını aşağıdaki hadiste bulmaktayız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Nefisle mücâdele ve ona hâkim olmak, düşmanla cihad etmekten daha zordur.

2. Ferdî ve sosyal zararını düşünerek öfkelenmemeye çalışmak gerekir.

47- ???? ?????????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ??? : ?????? ??????? ?? ???????? ????? ????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ???????? . ?????????? ???????? . ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????? ??????? ???? ???????? ???????? ????? ?? ????? ? ??? ????? : ??????? ???????? ???? ??????????? ?????????? ?????? ????? ?? ???? . ???????? ???? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «??????? ????????? ??? ?????????? ?????????? ». ????? ???? .

47. Süleyman İbni Surad *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün Nebi*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyordum. İki kişi birbirine sövüp duruyordu. Bunlardan birinin yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuş, boyun damarları şişmiş, dışarı fırlamıştı.

Bunu gören Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben bir söz biliyorum, eğer bu kişi onu söylerse, üzerindeki bu kızgınlık hali geçer. Eğer o, "Eûzü billâhi mine'ş-şeytânirracîm = İlâhi rahmetten kovulmuş şeytandan Allaha sığınırım" derse, üzerindeki hâl kaybolur."

Oradakiler Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona *"İlâhî rahmetten kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!"* tavsiyesinde bulunduğunu ilettiler. Buhârî, Bed'ü'l-halk 11, Edeb 44, 76; Müslim, Birr 109

Süleyman İbni Surad

Hadisimizin râvisi olan Süleyman İbni Surad el-Huzâî radıyallahu anh'ın İslâm öncesi dönemde adı Yesâr'dı. Peygamber Efendimiz bu adı Süleyman'a çevirmiştir. Süleyman İbni Surad, üstün ahlâklı, ibadete düşkün ve kavmi arasında saygın bir kişiliğe sahipti. Kûfe kurulduktan sonra oraya ilk yerleşenler arasındadır. 93 yaşında iken h. 65 yılında Aynü'l-verde harbinde öldürülmüş ve başı Mervan b. Abdülmelik'e götürülmüştür. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den 15 hadis rivâyet etmiştir. Peygamber Efendimiz'in, Hendek Harbi sonunda apar-topar kaçan müşrik ordusunun arkasından, gelecek günlerde harekete geçme önceliğinin artık müslümanlarda olacağını müjdeleyen "Bundan böyle biz müşriklere hücum edeceğiz, onlar bize değil!... Sıra bizde.." (Buhârî, Meğazî 29) hadisini, yine Süleyman İbni Surad rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte, öfkesinden kan beynine sıçramış, hiddetinden kıpkırmızı kesilmiş, boyun ve şakaklarındaki damarları şişmiş birinin o sırada herhangi bir hata işlemeden sakinleşmesi için eûzü besmele çekmesi tavsiye edilmektedir. "Efendimiz'in bu tavsiyesi, **"Şeytan seni dürtükleyecek olursa Allah'a sığın. Doğrusu o, işitendir, bilendir."** [Fussılet sûresi (41), 36] âyetindeki ilâhi öğüdün teyid ve te'kididir.

Halkımızın "eûzü" diye bildiği istiâze, "Rahmetten uzaklaştırılmış şeytandan ve onun şerrinden Allah'a sığınırım" anlamındadır ve âyetteki Allah'a sığınma tavsiyesinin nasıl ifade edileceğini öğretmektedir. Bu bilinçle hatırlanacak ve söylenecek istiâze, hiddet ve öfkenin yatışmasını, kişinin aklını başına devşirmesini sağlayacaktır.

Nitekim hadiste, kavga ettiği bildirilen kızgın sahâbîye Resûlullah'ın bu tavsiyesi ulaştırılmış, o da bunu söyleyerek sakinleşmiştir. Hatta bir başka rivayete göre "Ben delirdim mi, bendeki bu hâl nedir?" diyerek aklını başına toplamıştır. Kin ve öfkeyi körükleyen şeytandır. Şeytandan Allah'a sığınmakla kin ve öfkenin sebebi ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Sabredip öfkesini yenebilen kişinin mükâfatı nedir? Bu sorunun cevabını da aşağıdaki hadîs-i şerîften öğreneceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ashâbına karşı son derece merhametliydi.

2. Eûzü besmele çekmek, öfke ve kızgınlığı giderir.

48- ???? ????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ????? ????? ? ???? ??????? ????? ???? ?????????? ? ??????? ??????? ?????????? ???????? ????? ??????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???????? ??? ????? » ????

????? ?????? ? ?????????????? ???? : ????? ???? .

48. Muâz İbni Enes *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gereğini yapmaya gücü yettiği halde öfkesini yenen kimseyi Allah, Kıyamet günü herkesin gözü önünde çağırır, hûriler arasından dilediğini seçmekte serbest bırakır."

Ebû Dâvûd, Edeb 3 ; Tirmizî, Birr 74; Kıyâmet 48. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 18

Muâz İbni Enes

Muâz İbni Enes el-Cühenî radıyallahu anh, Medineli sahâbîlerdendir. Hz. Peygamber'den 30 kadar hadis rivâyet etmiştir. Ebü'd-Derdâ gibi sahâbîlerden de rivâyette bulunmuştur. Kendisinden oğlu Sehl İbni Muâz hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde (III, 437, IV, 234) ve dört büyük Sünen'de yer almıştır.

Mısır'da yaşamış olan Muâz, Abdülmelik İbni Mervân'ın halifeliği döneminde vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, sabırla ilgili tavsiyelerine uyan ve öfkesini yenmeyi başaran kişilere bu hadiste bir müjde vermektedir. Nefsinin kızgınlığını yatıştırana, yine nefsi teskin edici cinsten olmak üzere âhirette istediği hûriyi seçme serbestisi... Bu, dünyadaki peşin faydaları yanında sabrın âhirette de fayda vereceğini, yani meselenin uhrevî boyutunu göstermektedir. Bu müjde inananları, öfkelerini yenip sabretmeye ciddî bir şekilde teşvik etmektedir.

Hadiste *"öfkesinin gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde"* kaydı önem arzetmektedir. Önemli olan da böyle gücü yettiği anda sabredebilmektir. ***"Kızgınlığını yenip insanları bağışlamak"*** olgun mü'minlerin özelliklerindendir [bk. Âl-i İmrân sûresi (3), 133-134].

"Gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde, öfkesini yenen kimsenin kalbini, Allah emniyet ve imanla doldurur", *"Gazabını teskin edenin Allah ayıplarını örter"* hadisleri de kin, nefret ve hiddetine hâkim olanlara verilecek diğer karşılıkları belirlemektedir.

"Gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde" kaydı, özellikle yöneticileri hedef alan mesajlar ihtiva etmektedir. Onların hiddetlerine hâkim olmaları hiç şüphesiz bir çok haksızlığa ve telâfisi imkânsız bazı kayıplara mâni olur. Bu sebeple, iktidar sahiplerinin kin ve öfkelerini yenmeleri ayrıca bir önem arzetmektedir.

Kızgınlık ve öfkesini geçiştirebilmek, böylesine önemli ve faydalı bir meziyettir. Ancak bunu başarmak oldukça zordur. Bu sebeple kin ve öfkenin zararından kurtulabilmenin en iyi yolu baştan kızmamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kızgınlığı yenmek Allah Teâlâ'yı memnun eder.
2. Sabrın en değerlisi gücü yeterken kızgınlığını bir tarafa bırakıp insanları affedebilmektir.
3. Sabrın sonu selâmettir.

49- ???? ????? ????????? ????? ??????? ???? ????? ??????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : ??????? ? ????? : « ?? ??????? » ???????? ??????? ????? ? « ?? ???????? » ???? ????????.

49. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Bana öğüt ver, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona:

- "Kızma!" buyurdu.

Adam dileğini bir kaç kez tekrar etti. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de (her defasında ısrarla) :

- "Kızma!" buyurdu. Buhârî, Edeb 76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 73

Açıklamalar

Gazab, şeytanın dürtüklemesi sonucu insanın kendini kaybetmesi, normal durumundan uzaklaşmasıdır. O kadar ki, bu durumda insan kötü sözler söyler, din tarafından sakıncalı bulunmuş, çirkin görülmüş olan işler yapar. Hatta -Allah korusun- bazı hallerde kâfir bile olur. Halkımız böylesi durumdakiler için "Ağzından çıkanı kulağı duymuyor" der. "Öfke ile kalkan zararla oturur" sözünün belki çok geçerli olduğu nokta da burasıdır. Yânî imânı kaybetme noktasıdır.

Bilindiği gibi sebebin ortadan kaldırılması, sonucun da ortadan kaldırılması demektir. Kızmamak, kızgınlık sonucu doğacak bir çok tehlikeyi baştan önlemektir. Hz. Peygamber'in kendisinden tavsiye isteyen sahâbîye ısrarla *"kızma"* buyurması bu yüzdendir.

Burada hatırlatılması gerekli bir husus vardır. Sevgili Peygamberimiz, öğüt vermesini isteyen insanlara, onların mizac ve kabiliyetlerine en uygun tavsiyelerde bulunurdu. Bir başka ifade ile onlardaki aksayan yönlere göre tedbir önerirdi. Bu hadîs-i şerîf de bu kabil tavsiyelerdendir. Kim olduğunu bilemediğimiz bu sahâbî, ne kadar ısrar etmişse de *"kızma"* sözünden başka bir tavsiye alamamıştır. Bu, o sahâbînin çabuk sinirlenen, olur-olmaz şeylere kızan bir mizaca sahip olduğunu hatıra getirmektedir. Bu halde kendisinde böyle bir mizac bulunan müslümanlar, Peygamber Efendimiz'in bu tavsiyesinin doğrudan kendilerine yönelik olduğunu unutmamalıdırlar.

640 numarada bir kere daha karşılaşacağımız hadisin bazı rivayetlerinde bu *"kızma!"* tavsiyesinin gerekçelerine de rastlamaktayız. Mesela birinde *"Kızma, çünkü kızmak duyguları ve hareketleri bozar"* buyurulmaktadır. Bir başkasında da *" Kızma, cennete gir!"* buyurulmak suretiyle, kızgınlığın neye mâlolacağını, kızmamanın ne kazandıracağını göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kızmak, insanı sonradan pişman olacağı söz ve fiillere sevkeder.
2. Hz. Peygamber, Allah'ın koyduğu sınırlar çiğnendiği zaman kızmış ve kızmakta sakınca görmemiştir.
3. Dünya çıkarı için değil, dinî maksatla ve Allah için kızmak hoşgörülür.

50- ?????? ??? ????????? ?????? ??????? ??? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ????????? ???????????? ???????????? ?? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ?????????» ???? ???????????? ???? : ????? ???? ?????? .

50. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Erkek olsun, kadın olsun mü'min, Allah'a günahsız olarak kavuşuncaya kadar kendisinden, çoluk çocuğundan, malından belâ eksik olmaz." Tirmizi, Zühd 57

Açıklamalar

Sabrın gereği, faydası, sabır göstermenin en çok zorlaştığı gazap ve kızgınlık anlarında ne yapılması gerektiği anlatıldıktan sonra, bütün bunların belâ ve musîbetleri tamamen önlemek gibi bir maksada yönelik olmadıkları bu hadisle anlatılmaktadır. İnsanın, bizzat kendisinin hastalanması, ihtiyaçlarını gidereememesi, işsizliği, çocuklarının ölümü, itaatsizliği gibi anne-babaya elem ve üzüntü veren halleri, yangın ve hırsızlık gibi sebeplerle mal ve servetinin bir kısmının veya tamamının telef olması ve benzeri hallerin her müslüman kadın ve erkeğin başına geleceği, ancak sabredilmesi halinde, bunların günahlardan arınma vesilesi olacağı bildirilmektedir. Bu da belâ ve musibetlerin, hata ve günahlara kefâret olma özelliğini bir daha ortaya koymak demektir.

Hadisteki "Allah'a kavuşuncaya kadar" ifadesi, "ölüm"den kinâyedir. O halde, ölünceye kadar her müslüman belâ ve musîbetlere muhatab olacaktır. Buna hazır olmak gerekir. Bu, hayatın tabîî gereğidir. Sabrederek bütün bu halleri lehine çevirmek, mü'minin asıl görevidir. Zira şâirin dediği gibi:

"Meydana gelen kurtulamaz seng-i kazâdan!..".

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Dünya, imtihan dünyasıdır.
2. İnsan dünyada çeşitli şekillerde imtihan edilir. Bu imtihanlarda gösterilecek olan tavır, sabırdan ibârettir.

51- ?????? ???? ??????? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ? ??????? ??? ????????? ???????? ??????????? ????? ????? ??????? ???? ? ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ??? ??????? ??? ????????????? ??????? ??????? ???? ????????? ? ??????? ????????? ?????? ??????? : ??? ????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ???????????? ?? ???????? ? ????????? ???????? ???? ????? . ???????? ????? ????? : ???? ?? ????? ?????????? ? ?????????? ??? ?????????? ????????? ???? ???????? ?????? ????????? ? ???????? ?????? ???? ?????? ??? ????? ????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???????? : ?? ??????? ????????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : { ???? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ???? ????????? } [???? ???????: 198] ????? ????? ???? ????????? ? ???????? ?? ???????? ?????? ????? ????? ? ?????? ????????? ????? ??????? ??????? ????? ???? ??????? .

51. Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Uyeyne İbni Hısn (Medine'ye) geldi ve yeğeni Hurr İbni Kays'a misafir oldu. Hurr, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. Zaten genç olsun yaş olsun âlimler (kurrâ), Hz. Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne, yeğeni Hurr İbni Kays'a:

- Yeğenim, senin devlet başkanı yanında önemli bir yerin vardır. Beni kendisiyle görüştür, dedi.

Hurr, Ömer'den izin aldı. Uyeyne Ömer'in yanına girince:

- Ey Hattâb oğlu, Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda adâletle de hükmetmiyorsun, dedi.

Ömer hiddetlendi, Uyeyne'ye ceza vermek istedi.

Bunun üzerine Hurr:

- Ey Müminlerin emiri, Allah, Peygamberine "**Affı seç, iyiliği emret, cahilleri cezalandırmaktan vazgeç!**" buyurdu. Benim bu amcam da câhillerdendir, dedi.

Allah'a yemin ederim ki, Hurr bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah'ın kitabına son derece bağlı idi. Buhârî, Tefsîru sûre (7), 5, İ'tisâm 2

Açıklamalar

İslam, devlet dinidir, disiplindir, nizamdır. Sabır ve ilkelere bağlılık, en yüksek düzeyde herkesten çok yöneticilere düşmektedir. Câhillerin cefâsına sabır, kendisini Allah'a karşı sorumlu hissetmekle mümkündür.

Devlet başkanlarının nelere sabretmesi gerekebileceğini gösteren hadisimiz, aynı zamanda sahâbîlerin meseleye yaklaşımlarını da yansıtmaktadır.

Uyeyne İbni Hısn, Huneyn Savaşı ganimetlerinin dağıtımıyla ilgili hadiste de gördüğümüz gibi kaba saba bir kabile reisi idi. Aynı zamanda müellefe-i kulûbtandı. Uyeyne bir ara İslam'dan çıkmış (irtidat etmiş) daha sonra da tövbe edip İslâm'a dönmüştü.

Halife Hz. Ömer'e hitap tarzı ve ona söyledikleri, bu bedevînin ne kadar kaba olduğunu göstermektedir. Ondan başka kimse Hz. Ömer'i adâletsizlikle suçlamamıştır. Uyeyne, Hz. Peygamber devrinde elde ettiği gibi bol bol ihsan ve ikrâma nâil olacağını umuyordu. Halbuki Hz. Ömer, Allah Teâlâ İslâm'ı güçlendirdi, Uyeyne gibilerin dîne ısındırılmasına ihtiyaç kalmadı diyerek müellefe-i kulûba farklı muâmele yapmadı. Muhtemelen Uyeyne'nin, "Bize bol bol pay vermiyorsun, âdil de davranmıyorsun!" demesi bundan dolayı idi.

Hilâfet makâmında kendisine böylesine laflar söyleyen Uyeyne'ye Hz. Ömer'in kızması ve onu cezalandırmak istemesi pek tabîîdir. Ancak durumu kavrayan ve Hz. Ömer'in en hassas olduğu noktaları bilen Hurr İbni Kays, "Cahillerin kusuruna bakma" anlamına gelen **"Cahillerden yüz çevir"** âyetini hatırlatarak, amcasının da bu âyette işâret edilen cahillerden olduğunu söylemiştir. Hz. Ömer, Kur'ân-ı Kerîm'e çok bağlı bir müslüman olduğu için, kendisine hatırlatılan âyetin çizdiği hudûdu aşmamış, sabretmiş ve Uyeyne'yi cezalandırmamıştır.

358 numarada hadîs-i şerîfi bir kere daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim yaşta değil, baştadır.
2. Bilen insan, çevresindekileri zulüm ve kötülüklerden korur.
3. Yöneticiler, yönettikleri insanlardan gördükleri kabalıkları sabır ve hoşgörü ile karşılamalıdır.
4. Yöneticiler, danışmanlarının görüşlerine itibar etmelidir.
5. Sabır, herkesten çok yöneticiler için gerekli bir haslettir.

52- ???? ????? ???????? ??? ?????? ??? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ? ??????? : ?? ?????? ??????? ???? ???????? ? ???? : ?????????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ???? ????? » ????? ???? . « ??????????? » : ????????? ???????? ?????? ???? ???? ???? .

52. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Hiç şüphesiz, benden sonra, adam kayırmalar ve yadırgayacağınız bazı işler olacaktır" buyurdu. Ashâb-ı kirâm:

- Ey Allahın Resûlü! O zaman nasıl davranmamızı tavsiye edersiniz? dediler.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- "Siz üzerinize düşen görevleri yapar, kendi hakkınızı ise, Allah'tan beklersiniz" buyurdu.

Buhâri, Menâkıbu'l-enbiyâ 8; Fiten 2 ; Müslim, İmâre 45, 48

Açıklamalar

Bu ve bundan önceki hadîs-i şerîf **sabrın, toplum ve idâre** yani **sistemle ilgili yönünü** ortaya koymaktadır. Şu halde sabır, tek taraflı değildir. Yöneticiler için ne kadar gerekli ise, yönetilenler için de en az onun kadar gereklidir. Zira, sadece yöneticiler, yönetilenlerin kabalık ve cahilliklerine muhatab olmazlar. Yönetilenler de yöneticilerin birtakım haksızlıklarına, adam kayırmalarına, yersiz tercihlerine mâruz kalırlar. Nevevî, bu iki hadisi peşpeşe getirmek suretiyle sabrın yönetici-yönetilen münasebetlerinde aynı derecede gerekeceğine dikkat çekmekte, bu noktalardaki muhtemel soruları bu hadislerle cevaplandırmaktadır.

Devlet imkânlarıyla adam kayırmaların, müslümanların hoş görmesi mümkün olmayan bazı iş ve uygulamaların görüleceğini Hz. Peygamber haber verince, ashâb-ı kirâm o takdirde ne yapmaları, nasıl davranmaları gerektiğini sormuşlar, sevgili Peygamberimiz de:

- *"Siz, (zekât vermek, cihâda katılmak gibi) size düşen görevleri yerine getirin. Mahrum bırakıldığınız hakkınızı da Allah'tan isteyin"* buyurmuş, idâreye baş kaldırarak, kargaşa çıkararak hak almaya kalkışmayınız. Yani yöneticilerinizin size yaptıkları haksızlığa sabır *v e* tahammül gösteriniz. Onları ıslah etmesini, haklarınızı ödemelerini sağlamasını Allah'tan dileyin, tavsiyesinde bulunmuştur.

Hemen işâret edelim ki bu tutum, yöneticilerin haksızlığını haklı görmek ve göstermek değildir. Elbette itâatın bir sınırı vardır. O da Allah'a karşı gelmemektir. Efendimiz, *"Allah'a isyan olan yerde kula itaat yoktur"* buyurmuştur. 671 numarada da tekrar edilen hadisimizde, her haksızlık için hemen ayaklanmaya kalkılmaması, sabırlı davranılması, anarşiye yol açılmaması istenmektedir. Konuyu İmam Müslim'in rivâyet ettiği bir hadis daha da açıklamaktadır:

Seleme İbni Yezîd el-Cu'fî, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Ey Allahın Nebîsi! Kendi haklarını bizden isteyen, fakat bizim haklarımızı vermeyen yöneticiler başımıza geçerse, bize nasıl davranmamızı tavsiye edersiniz? diye sordu. Hz. Peygamber yüzünü çevirdi. O tekrar sordu. Hz. Peygamber yine yüzünü çevirdi. Sonra tekrar sordu. Bu arada Eş'as İbni Kays Seleme'yi çekti. Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* tam o sırada şöyle buyurdu:

"Dinleyin, itaat edin. Onlar kendi yüklendiklerinden, siz de kendi yüklendiklerinizden sorumlusunuz" (Müslim, İmâre 49).

Hz. Peygamber, bu hadisiyle *"Yöneticiler kendi yüklendiklerinden, yani adâlet etmek ve halkın haklarını gözetmekten sorumludurlar. Yapmazlarsa vebâli onlaradır. Siz de dinleyip itaat etmek ve başkalarının haklarına riâyet etmekten sorumlusunuz. Siz üzerinize düşeni yaparsanız, Allah mükâfâtınızı verir"* buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulmediyorlar diye yöneticilere itaat etmemek gerekmez.
2. Görülen haksızlıklara sabır ve tahammül etmek, müslümanların toplum huzurunu kaçırmamak gerekir.

3. Haksızlığa uğradık diye haksızlık yapmak doğru değildir.

4. Allah'a isyan etmeyi emretmedikleri sürece âmirlere itaat edilir.

53- ???? ??? ?????? ???????? ???? ???????? ??? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??????????? ??? : ?? ????? ??????? ???? ????????????? ????? ?????????? ??????? ??????? ??????? : « ????????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???? ???????? » ????? ???? .

« ????????? » ??????? ????????? . « ????????? » ?????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ????????? ? ???????? ???????? .

53. Ebû Yahyâ Üseyd İbni Hudayr *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Medinelilerden bir adam:

- Ey Allahın Resûlü, falan kişi gibi beni de vâli tayin etmez misiniz? dedi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Siz, benden sonra adam kayırma olayları göreceksiniz. Havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz!" buyurdu. Buhârî, Fiten 2, Menâkıbü'l-ensâr 8; Müslim, İmâre 48, Fedâil 27,28

Üseyd İbni Hudayr

Üseyd İbni Hudayr, Medineli müslümanlardan olup Evs kabilesinin Eşheloğulları kolundandır. Mus'ab İbni Umeyr'in Medine'deki çalışmaları sonucu müslüman olmuştur. Güzel Kur'an okuyan sahâbîlerdendi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den 18 hadis rivâyet etmiştir. Buhârî ve Müslim onun sadece bu hadisini müştereken rivâyet etmişlerdir.

Hz. Peygamber tarafından "Üseyd İbni Hudayr ne güzel bir kul" diye takdir edilen Üseyd, hicri 20 yılında vefat etmiş ve Bakî'kabristanına defnedilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bazı mevki ve makamlar insana câzip gelir. Bu tür meyillere karşı koyup sabretmek gerekir. Bu hadis bunu tesbit etmektedir. Hz. Peygamber'in, valilik isteyen müslümana, kendisinden sonra adam kayırma olayları görüleceğini haber vermesi, böylesi isteklerle veya desteklerle bir yerlere gelen ehliyetsiz kimselerden olmamak lâzım geldiğini anlatmaktadır. Lâyık olmadığı mevki ve makamlar için aracı koyma isteğine sabretmek de bir fazilettir. İnsanlar birtakım usûlsüzlükleri görerek, kendilerinin haklılıklarına bunları gerekçe yapmaya kalkmamalıdırlar.

Aslında mevki ve makam, içtimaî kimlik, kişilik ve şöhret arzusu bir çok insanı gayr-i meşrû yollara zorlayabilir. Bunlara sabretmek de belâ ve musibete sabretmekle eş değerdedir. Bize göre hadisimiz bu mesajı vermektedir.

Hz. Peygamber hadisteki bu cevabıyla, anılan vâlinin tayininde kayırma söz konusu olmadığını anlatmak istemiş, böylesi uygulamaların sonraki dönemlerde görülebileceğini haber vermiştir. Herhalde bu tür uygulamalar tarih boyunca binlerce misaliyle görülegelmiştir.

Hadiste "falan kişi" ifâdesiyle vâli tayin olunduğundan bahsedilen kimsenin Amr İbni Âs olduğu sanılmaktadır. Sözü edilen "havuz" da Hz. Peygamberin ahiretteki Kevser havuzudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mevki ve makamın çekiciliğine karşı sabretmek, sabrın önemli bir boyutudur.

2. İşler ehil olmayanların eline geçip birtakım yanlışlıklar yapıldığı zaman, doğruda sabır göstermek gerekir.

54- ????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???? ??? ?????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????????? ? ???????? ?????? ????? ??????? ????????? ????? ?????? ???????: « ??? ???????? ???????? ?? ?????????? ??????? ????????? ? ??????????? ?????? ??????????? ? ??????? ????????? ????????? ? ??????????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????????? » ????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ? ????????? ?????????? ? ??????????? ??????????? ?????????? » . ????? ???? ???????? ??????????? .

54. Ebû İbrahim Abdullah İbni Ebû Evfâ*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, düşmanla karşılaştığı gazalardan birinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tepe noktasından batıya doğru meyledinceye kadar bekledi, sonra kalktı ve:

- "Ey müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz; Allahtan âfiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz ve biliniz ki, cennet kılıçların gölgesi altındadır" buyurdu. Sonra Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua etti:

"Ey kitab'ı (Kur'an'ı) indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allahım, şu düşmanı perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl!" Buhârî,Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20

Abdullah İbni Ebû Evfâ

Abdullah İbni Ebû Evfâ'nın hem kendisi hem de babası sahâbîdir. Bey'aturrıdvân'da bulunmuş, Huneyn'e ve daha sonraki savaşlara iştirak etmiştir. Künyesi Ebû İbrahim'dir. Hz. Peygamber'in vefatına kadar Medine'den ayrılmayan Abdullah, Resûlullah'ın vefâtından sonra Kûfe'ye gitti. Kendisinin 95 rivayeti vardır. Bunlardan on tanesini Buhârî ve Müslim müştereken; beş tanesini sadece Buhârî, bir tanesini de

sadece Müslim rivâyet etmiştir. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybeden Abdullah, Kûfe'de en son vefat eden sahâbî oldu.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sabrın en son ve en çok lâzım olduğu yeri yani cihadı dikkatlerimize sunmak üzere Nevevî, bu hadisi sabır konusunun sonunda zikretmektedir. Resûlullah'ın düşmanla savaşmak için güneşin tepe noktasından batıya kaymasını beklemesi, havanın biraz serinlemesini ve duaların makbul olduğu namaz vaktinin girmesini istemesinden olsa gerektir.

Düşmanla karşılaşmayı temenni etmek, bir anlamda kendine aşırı güvenmek ve düşmanı küçümsemek demektir. Düşmanla karşılaşmayı istemek ahlâkî bir zaaf, kendisine aşırı güvenmek ise, çok büyük taktik hatasıdır. Her ikisi de insanın başarısını değil, yenilgi ve perişanlığını hazırlar. 1327 ve 1354 numaralarda tekrarlanacak olan bu hadis ile şu âyetler arasında tam bir uyum ve paralellik bulunmaktadır:

"**Ey iman edenler! Bir bölükle karşılaşırsanız sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya ulaşasınız. Allah'a ve Peygamber'ine itaat edin; çekişmeyin, yoksa korkar başarısızlığa düşersiniz ve kuvvetiniz gider. Sabredin, doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir. Yurtlarından şımararak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan men edenler gibi olmayın"** [Enfâl sûresi (8),45-47]. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibi asıl yapılacak iş, Allah'tan âfiyet dilemektir. Dünya ve âhirette âfiyet, belâsız ve sıkıntısız bir hayat istemek elbette en tabiî iştir. Akıllı insan, durduğu yerde başına iş açmak istemez. Ancak, kendi iradesi dışında düşmanla karşılaşan mü'min, müslümana yakışan bir tavır sergileyerek sabredecektir. Zira cennete giden yollardan biri de cihaddır. Yani *"Cennet kılıçların gölgesi altındadır"*. Savaşın tahmini ve tahammülü güç sıkıntılarına, acılarına sabretmek, hem zaferi hem de Allah rızasını kazandırır.

Hz. Peygamber hadisimizin sonundaki duayı -Buhârî'nin bir rivâyetinden öğrendiğimize göre- Hendek Gazvesi'nde yapmıştır. Belâya, musibete ve düşmana sabretmekte duanın büyük bir yardımcı olduğu da böylece ortaya çıkmaktadır. Nitekim yukarıda meâlini verdiğimiz âyette de **"Düşmanla karşılaşırsanız sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya ulaşasınız"** buyurulmuş, sabır ile Allah'ı anmak ve O'na yalvarmak arasında sıkı bir bağın bulunduğuna dikkat çekilmiştir.

O halde şöyle diyebiliriz: İlk hadiste " nûrdur" diye tarif edilen sabrı ve o nûrun insana vereceği dayanma gücünü, Allah'ı anmak ve O'na yalvarmak arttırmaktadır. Sabrımıza dualarımızla, kendimize de sabrımızla yardımcı olmak, dolayısıyla güçlü ve dayanıklı birer müslüman olarak yaşamak biz müslümanlara düşmektedir. Allah yardımcımız olsun.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Savaşta sabır, zafere ulaşmanın temel şartıdır.
2. Sabrın en çok gerekli olduğu yer, düşman karşısıdır.
3. Sabır, Allah'a güven ve güçlü bir imanın göstergesidir.

4- ??? ?????

DOĞRU SÖZLÜLÜK (SIDK)

Âyetler

??? ?????? ????? : { ??? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???? ???????????? } .

1. "**Ey inananlar! Allah'a karşı saygılı olun ve özü-sözü doğru olanlarla beraber bulunun.**"

Tevbe sûresi (9), 119

Âyet-i kerîme, Tebük Savaşı'na katılmayan fakat sonra tövbeleri kabul buyurulan üç sahâbî ile ilgili âyetlerden hemen sonra gelmektedir. Müslümanları, imanlarında, verdikleri sözlerinde ve dinlerinde, gerek niyet, gerek söz, gerekse davranış bakımından dürüst kimselerle birlikte olmaya çağırmaktadır.

Sıdk, sözde ve özde doğruluk demektir. "Sâdıklar" bu âyette, - önü sonu dikkate alınınca- öncelikle "Hz. Peygamber ve ashâbı" anlamına gelmektedir. Muhammed *aleyhisselâm* ve ashâbının yolunu izlemeye gayret eden has müslümanlarla beraber olmak, kulun Allah saygısını arttıracak ve dolayısıyla ona dünya-âhiret mutluluğunu kazandıracaktır.

"Doğrularla beraber olmak", netice itibâriyle "doğruya destek vermek" demektir.

???? ????? : { ?????????????? ?????????????? } .

2. "Doğru sözlü, doğru özlü erkek ve kadınlara Allah, bağışlanma ve büyük ecir hazırlamıştır." **Ahzâb sûresi (33), 35**

Âyet, özünde, sözünde ve işinde doğru olmanın iki önemli neticesini açıklamaktadır: Geçmişteki hataların bağışlanması (mağfiret) .. Gelecekte büyük ecir (mükâfat)... Bu, geçmişi ve geleceğiyle en büyük güvenceye sahip olmak demektir.

???? ?????: { ??????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? } .

3. "**Allah'a karşı dürüst ve samimi davransalardı, elbette kendileri için çok daha iyi olurdu**."

Muhammed sûresi (47), 21

Hicretten sonra Medine'de müslümanlar güçlenmeye başlayınca içlerinden bir kısmı, "düşmanla harbetmeye izin verilse, bu konuda bir âyet gelse" diye temennide bulunmuşlardı. Savaşa izin verilince "kalplerinde hastalık bulunan" münâfıklar böyle bir durumu kendileri istememişler gibi baygın baygın

bakakalmışlardı. Halbuki onlara düşen itaat etmekten ibâret idi. Çünkü bunu kendileri istemişlerdi. Durum kesinleştikten sonra Allah'a karşı dürüst ve samimi davranmak, herkesten önce kendileri için hayırlı ve iyi olacaktı.

Dürüstlük özellikle önceden temenni edilen şeylerin bedeline katlanmakla isbat edilebilir. Faydasını da ancak bu bedeli ödemeye hazır olanlar görür.

Müslümana özünde, sözünde ve işinde dürüst olmak yaraşır.

Hadisler

55- ??????????? : ??? ????? ????????? ??? ?????? ??? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ????????? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????? ????? ????????? ? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????????? ? ?????? ????????? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????? ????? ???????? ? ??????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????????? » ????? ???? .

55. Abdullah İbni Mes'ud *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki sözde ve işde doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık, yoldan çıkmaya (fücûr) sürükler. Fücûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır."

Buhâri, Edeb 69; Müslim, Birr 103-105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizi, Birr 46; İbni Mâce, Mukaddime 7; Duâ 5

Açıklamalar

1545 numarada tekrar karşılaşacağımız hadîs-i şerîfte dört önemli tâbir, iki grup halinde birbirlerinin zıddı olarak zikredilmektedir. Sıdk-Kizb, birr-fücûr. Ayrıca bunlara bağlı olarak da **sıddîk** ile **kezzâb** aynı şekilde birbirinin karşıtı iki nitelik ve sonuç olarak yer almaktadır.

Sıdk, sözünde ve işinde dürüst olmaktır. **Kizb** ise, bunun tam aksi davranmaktır.

Birr, bütün hayr ve iyilikleri ihtivâ eder. **Fücûr** ise, kötülüğe meyl ve muhabbet etmek, yoldan çıkmak demek olup her çeşit şer ve fesâdı ifade eder.

Sıddîk, doğruculuğu; **kezzâb** yalancılığı âdet edinmiş kişi demektir. Her iki kelime de mübâlağa ifâde etmektedir.

Dürüstlük, üstün iyilik demek olan birr'e; birr ise, cennet'e uzanan bir çizgidir. Sözünde ve işinde doğru olmaya gayret edenler, Nisâ sûresi'nin 69. âyetinde belirtildiği üzere, peygamberlikten sonraki en yüksek mertebeye (sıddîkıyet) ereceklerdir. Doğruluğu âdet edinmenin yolunu yüce Allah Tevbe sûresi'nin 119. âyetinde, "**Ey iman edenler! Allah'a karşı saygılı bulunun ve sâdıklarla beraber olun"** fermânıyla göstermektedir.

Yalan ve yalancılık her türlü kötülüğün başı olan fücûra sebep olacaktır. Fücûr ise cehenneme götürür. Yalancılığı âdet edinenler Allah katında kezzâb diye tescil edilecektir. Bu önemli bir tesbit ve büyük bir uyarıdır. Bu demektir ki, sahteciliğin İslâm'da yeri yoktur.

Hadisin Müslim'deki rivayetlerinde doğruluğu düstur edinenlerin sıddîk, yalancılığı meslek edinenlerin ise kezzâb diye yazıldığı kaydedilmektedir. Bu kayıt, hadisteki teşvik ve tehdidin, bilerek ve isteyerek doğrunun veya yalanın peşine düşenlere yönelik olduğunu göstermektedir. O halde daima doğruyu aramak, doğru söylemek gerekmekte, yalana ve yalancılığa asla müsâmaha göstermemek lâzım gelmektedir. Zira alışkanlıklar, bilinçsiz hoşgörüler sonucu oluşurlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her hayrın sebebi olan doğruluk teşvik edilmekte, her kötülüğün sebebi olan yalandan uzak kalınması istenmektedir.
2. Mükâfat ve cezâ, kulun yaptığı iyi ve kötü amellere göre söz konusu olur.
3. Doğrularla beraber olmak insanda "takvâ" duygusunu geliştirir.

56- ???????? : ???? ??? ????????? ???????? ???? ??????? ???? ??? ??????? ? ????? ??????? ??????? ? ????? ??????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?? ????????? ????? ??? ?? ???????? ? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ?????? » ???? ????????? ???? : ????? ????? .

???????? : « ???????? » ???? ????? ????? ???????? ? ?????????? : ??????? ?? ??????? ?? ?????? ? ???????? ???? ??? ?? ??????? ??? .

56. Ebû Muhammed Hasan İbni Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den:

"**Şüpheliyi bırak, şüphe vermeyene bak. Zira gönül, (sözde ve işde) doğrudan huzur, yalandan kuşku duyar**" buyurduğunu belledim. Tirmizî, Kıyâmet 60

Hasan İbni Ali İbni Ebû Tâlib

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sevgili torunu Hz. Hasan, hicretin üçüncü yılı ramazanında doğdu. Kendisine Hasan ismini ve Ebû Muhammed künyesini Hz. Peygamber verdi. Efendimiz'in yakın alâkası, şefkati ve terbiyesi altında büyüdü. Râşid halifelerin beşincisidir. Halifelik hakkından Muâviye lehine vaz geçmek suretiyle müslümanlar arasındaki birliği temin etmeye çalıştı. Cömert ve hakîm bir zattı.

Hz. Peygamber'den 13 hadîs rivayet etti. Rivayetleri Sünen'lerde yer aldı.

50 (670) yılında vefat eden Hz. Hasan'ın kabri Bakî'dedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ahmed İbni Hanbel'in*Müsned*'inde yer alan rivayete göre Hz. Hasan'a, "Hatırında Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'den ezberlediğin neler var?" diye sormuşlar. O verdiği cevapta bu hadîs-i şerîfi de zikretmiştir.

594 numarada tekrarlanacak olan hadis, genel bir kural olarak "şüphe veren şeyi şüphe vermeyenle değiştirmeyi" öğütlemektedir. Şüphe veren ile vermeyeni tayin işinde ölçü, müslümanın gönlüdür. Çünkü *kalp, doğrudan tatmin, yalandan tedirgin olur*.

Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den zayıf bir sened ile rivayet edilen bir başka hadiste:

- Bir şeyin bana şüphe verip vermediğini nasıl anlayabilirim? diyen kişiye Hz. Peygamber şu tavsiyede bulunmuştur:

- "*Elini kalbinin üzerine koy. Çünkü kalp haramdan irkilir ve çırpınır, helalden de sükûn ve huzur bulur*" (Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid*, X, 294).

Eli kalp üzerine koyup kalp atışlarını dinlemek, günümüzdeki "yalan makinası" uygulamasını andıran psikoljik bir yöntemdir.

Diğer taraftan, iman kesinlik (yakîn) ister. İmandan kaynaklanan söz ve davranışların da doğru ve kesin olması gerekir. Kuşkulu ve tereddütlü işler yapmak, bir başka hadiste belirtildiği üzere (bk. 589. hadis), yasak bölge yakınında gezinmektir. Her an harama düşme tehlikesi ile başbaşa olmak demektir.. Oysa "Korkulu rüya görmektense uyanık durmak yeğdir." Şüpheli şeyleri terketmek, bir çok sıkıntıdan peşinen kurtulmak demektir.

Helâl ve haram şuuru, şüphelilere karşı gösterilecek dikkatli tavırlarla canlı tutulabilir. Özellikle haram sınırlarının hızla yok edildiği günümüzde bu konu daha bir nezâket ve ehemmiyet kazanmıştır. Şüphelileri terketmek, müslümanı günah işlemiş olma ihtimalinin kahredici endişesinden kurtaracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şüphelilerden uzak durup helâl olanlara yönelmek gerekir. Harama düşmekten korunmak böylece sağlanmış olur.

2. İnsan "içine sinmeyen" veya " içinin ısınmadığı" konulardan uzak kalmalıdır. Gönül yatkınlığı herkes için özel ölçüdür. *"Müftiler fetvâ verse de sen gönlüne bak!"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* IV, 194) hadîs-i şerîfi daima ölçü alınmalıdır.

3. Allah saygısı ile dolu olan müslümanlar, büyük günahlara düşme endişesi ile küçük günahlardan uzak dururlar.

57- ????????? : ??? ??? ???????? ?????? ???? ????? . ???? ?????? ??? . ?? ?????? ????????? ?? ??????? ??????? ? ????? ??????? : ??????? ??????????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ?????????: ?????? : ???? « ????????? ??????? ???????? ?? ????????? ???? ??????? ? ????????? ?? ??????? ????????? ? ?????????? ????????? ????????? ? ????????? ? ????????? » . ????? ????.

57. Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radıyallahu anh*, Bizans Kralı Herakliyus ile aralarında geçen uzun konuşmayı naklederken şöyle dedi:

Herakliyus:

- O (peygamber olduğunu söyleyen) adam size neleri emrediyor? diye sordu. Ben de:

- Sadece Allah'a kulluk ediniz, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayınız. Atalarınızın iman ettiklerini söyledikleri şeyleri terkediniz, diyor ve bize namaz kılmayı, sözde ve işde doğruluğu, iffetli yaşamayı ve akraba ile ilgilenmeyi emrediyor, dedim. Buhârî, Bed'u'l-vahy 6, Salât 1, Sadakât 28; Müslim, Cihâd 74

Süfyân Sahr İbni Harb

Ebû Süfyân, Fil olayından on sene kadar önce Mekke'de doğdu. Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyşli müşriklerin reisi idi. Arap dâhilerinden sayılan Ebû Süfyân, Mekke Fethi'nden önceki gece müslüman oldu. Müellefe-i kulûbtan olduğu için kendisine Huneyn Savaşı ganimetlerinden yüz deve ve kırk ukıyye gümüş verildi. Tâif kuşatmasında bir gözünü , Yermük Harbi'nde de öteki gözünü kaybetti.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kayınpederi de olan Ebû Süfyân, oğulları Yezid ve Muaviye'nin Şam'daki emirliklerini görecek kadar yaşadı. Riyaseti ve şöhreti severdi. Hicrî 31 yılında doksan yaşlarında iken Medine'de vefât etti. Cenâze namazını Hz. Osman kıldırdı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hudeybiye antlaşmasından sonra Hz. Peygamber çevredeki yöneticilere İslâm'a davet mektupları yazmıştır. Bu mektuplardan birini de Bizans kralı Herakliyus'a göndermiştir. Mektup, o sırada Kudüs'te bulunan Herakliyus'un ilgisini çekmiş, durumu soruşturmak istemiş ve ticâret maksadıyla Şam'a gitmekte olan Mekkelileri sarayına getirtmiştir. Ebû Süfyân'ı muhatap alarak ona Hz. Peygamber ile ilgili sorular sormuştur. İşte bu sorulardan birini hadisimizde bulmaktayız. Ebû Süfyân'ın cevabında Hz. Peygamber'in, namaz kılmayı, söz ve fiilde doğruluğu emrettiğini söylemesi, doğruluğun ta baştan beri Peygamberimiz tarafından tavsiye edilen bir meziyet olduğunu göstermektedir.

Sözde ve işde doğru olmak, peygamberlerin ortak daveti ve müşterek özellikleridir. Her peygamber ümmetinden doğru olmalarını istemiştir. Bizzat Hz. Peygamber de peygamber olmadan önce bile Araplar arasında "emin (güvenilir, doğru) kişi" olarak bilinirdi.

Hadis 329 numara ile bir kez daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in doğruluğunu düşmanları bile kabul ve takdir etmek zorunda kalmışlardır.

2. Doğruluk ve eminlik peygamberlerin ortak özelliklerindendir.

58- ?????????? : ???? ??? ??????? ? ?????? : ??? ????? ? ?????? : ??? ????????? ? ?????? ???? ??????? ? ?????? ??????? ? ??? ?????? ??? ? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ??????? ? ?????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????? ? ????? ????? ????? ???????? » ???? ???? .

58. Ebû Sâbit, Ebû Saîd ve Ebû Velîd künyeleriyle tanınan ve Bedir mücâhidlerinden olanSehl İbni Huneyf*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bütün kalbiyle şehid olmayı isteyen kişiyi Allah, yatağında ölse bile, şehidler mertebesine ulaştırır.**" Müslim, İmâre 157. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 15

Sehl İbni Huneyf

Sehl, Medineli olup Evs kabilesine mensuptur. Bedir Gazvesi'ne ve ondan sonraki bütün harblere iştirak etmiştir. Cengâver bir sahâbidir. Uhud Gazvesi'nde müslüman ordusunun bozulduğu sırada Hz. Peygamber'in çevresinde kalmış ve ölüm üzerine Hz. Peygamber'e bîat etmiştir. Daha sonra da Hz. Ali'nin taraftarları arasında yerini almış, Sıffîn savaşına katılmıştır.

Sehl'in 40 rivayeti vardır. Bunlardan dört tanesini Buhârî ve Müslim müştereken, ikisini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Hadisleri Sünen'lerde yer almaktadır. Hicrî 38. yılda vefât etmiş ve cenâze namazını Hz. Ali kıldırmıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sıdk, sadece söz ve davranışlarda doğruluk değildir. Kalbin samimiyeti de doğruluk anlamındadır.

Allah'tan bir şey dilerken samimi olmak gerekir. Hadisimiz böylesine samimi bir dilekte bulunanların yataklarında ölseler bile, sırf bu isteklerindeki içtenlikleri sebebiyle Allah Teâlâ'nın onları şehid sayacağını, onlara şehid sevabı vereceğini açıkca belirtmektedir. Bu demektir ki, dürüst bir niyet ve dilek kişiyi, fiilen olmasa bile hükmen isteklerine kavuşturur.

Dinimizde ölümü temenni etmek yasaktır. Ancak şehid olmayı temenni etmek, güzel görülmüştür. Hayr olan şeyleri istemek güzeldir.

1324 numarada tekrarlanacak olan bu hadisin, ömrü savaş meydanlarında geçmiş bir sahâbî olan Sehl tarafından rivayet edilmiş olması, ayrıca dikkat çekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir şeyi gönülden arzu etmek, hükmen de olsa ona kavuşmak için bir yoldur.

2. Şehitlik, her müslümanın ulaşmak istemesi gerekli fevkalâde büyük ve şerefli bir rütbedir. Çünkü şehidler, cennette peygamberler ve sıddıklarla beraberdirler.

3. Şehid olmayı temenni etmek güzel görülmüştür.

59- ???????? : ???? ??? ??????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ??? ??????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???????? : ?? ???????? ?????? ????? ?????? ?????????. ?????? ??????? ??? ???????? ????? ???????? ?????? ???? ? ??? ????? ???? ??????? ???? ????? ????????? ? ??? ?????? ??????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ?????????? . ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ???????? ???? ??????? ???? ???? ? ?????? ??????? : ??????? ????????? ????? ??????? ? ??????? ????????? ?????? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ? ???????? ??????????? ? ???????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ? ????: ????? ??????? ????????? ?????????? ??? ????? ???????? ????? ? ??????? ??? ?????? ??????? ??????? : ?????? ????????? ? ?????????? ???????? ? ??????? ??? ???????? ?? ??????? ???????? ?????? : ??????? ?????????? ? ??????? ??????? ?????? ????? ???????? ???? ???????? ? ??????? ???????? ???????? ??????????? ? ???? ???? ??????????? ????? ???????? ? ????? ??????? ??????? ???? ??????????? ????? ???? ???????? ??????? ???????? ???? » ????? ???? . « ???????? » ???? ?????? ??????? ????? ?????? : ????? ???????? ? ???? ?????????? ??????? .

59. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın salât ve selâmı üzerlerine olsun, önceki peygamberlerden biri düşmanla savaşmaya (cihada) çıktı. (Hareketinden önce) ümmetine şöyle seslendi:

- Bir hanımla evlenmiş olup onunla henüz gerdeğe girmemiş olan, yaptığı evin henüz çatısını çatmamış olan, gebe koyun veya deve alıp yavrulamasını bekleyen kimse peşime düşmesin! Bu sözleri söyledikten sonra yola çıktı. İkindi sularında (düşman) yurduna vardı. Güneşe hitâben:

- Sen de ben de emir kuluyuz dedi; sonra:

Allah'ım onun batmasını geciktir, diye dua etti.

Bunun üzerine orayı fethedinceye kadar güneşin batması geciktirildi. (Nihayet) ganimetler bir araya getirildi. Onları yakmak için gökten ateş indi fakat yakmadı. Bunun üzerine Peygamber:

- İçinizde ganimetten mal aşırmış olanlar var. Haydi her kabileden bir temsilci benimle tokalaşıp bîat etsin! dedi.

Tokalaşma esnasında bir kişinin eli peygamberin eline yapıştı. O zaman Peygamber:

- İhânet eden sizdedir. Derhal senin kabilene mensup kişiler gelip bana bîat etsinler! dedi.

Bîat esnasında iki ya da üç kişinin eli peygamberin eline yapıştı. Bu defa onlara:

- Aşırılmış olan mal sizde! dedi.

Adamlar, sığır kafasına benzer altından yapılmış bir baş getirdiler. Peygamber onu öteki ganimetlerin içine koydu. Ateş de hepsini yaktı, kül etti. Zira ganimet bizden önce hiç bir peygamber (ve ümmetin)e helâl değildi. Allah Teâlâ zaaf ve aczimizi bildiği için onu bize helâl kıldı."

Buhârî, Humus 8; Müslim, Cihâd 32

Açıklamalar

Hadiste sözü edilen peygamber -Kâdî İyâz'a göre- Yûşa' *aleyhisselâm*'dır. Fethettiği şehir de Filistin'deki Erîha'dır.

Güneşin geç batması, Allah diledikten sonra olmayacak şey değildir. *"Sen de ben de emir kuluyuz"* ifâdesi, her şeyi anlatmaya yetmektedir. Biri Hendek Gazvesi'nde, diğeri İsrâ ve Mi'rac gecesi sabahında aynı olayın Hz. Peygamber için de gerçekleştiği kaydedilmektedir. Olayı fizik kanunları çerçevesinde tartışmak gerçeği değiştirmez. Samimiyet, imkânsızlıklar içinde imkânların doğmasına vesiledir. Hadisimizde verilmek istenen mesaj budur.

Ayrıca hadisteki *"evlendiği hanımla henüz gerdeğe girmemiş, yaptığı evin çatısını çatmamış ve aldığı hayvanlar henüz yavrulamamış olanlar"*ın, yani kafası ve gönlü bir şeylere takılı bulunanların harbe çıkmaması emri, bu haller yapılan işe sıkı sarılmayı yani sıdkı ve sadâkatı önleyeceği içindir. Niyet ve uygulama bütünlüğü yani dürüstlük olmayınca başarı da söz konusu olamaz. Hele savaş gibi çok önemli ve tehlikeli bir iş, tam anlamıyla kendini vermek ister. Azim ve sebat ister. Zafer de ancak böyle sağlanır. O halde ciddi işler, tam anlamıyla o iş için hazır olanlara verilmelidir. Ganimetin geçmiş ümmetlere haram kılınması, savaşın sırf savaş olarak yapılmasını sağlamaya yöneliktir.

Hadisin açık anlamına biraz ters gibi görünse de ganimetin sadece Muhammed ümmetine helâl kılınmış olmasını, sıdk ve ihlâs konusunda bu ümmetin, öteki ümmetlerden üstün ve önde olduğuyla izah mümkündür. Ganimet, harbe ganimet elde etmek sevdasıyla gitmesinler diye önceki ümmetlere helâl kılınmamıştır.

"Bizdeki zaaf ve aczi bilen Allah onu bize helâl kıldı" beyânı, yasak olması halinde geçmişte birkaç kişinin tevessül ettiği, ganimetten mal aşırma fiilinin, müslümanlar arasında daha yoğun şekilde görüleceği için helâl kılındığını anlatmakta olsa gerektir. Eğer böyle ise, ganimetin helâl kılınması, müslümanları niyet açısından dürüstlüğe sevketmek amacına yönelik olmalıdır. Eskiden kurbanları ve ganimetleri gökten inen bir ateş yakardı. Bu, kurbanın ve ganimetin kabul edildiğini gösterirdi. Eğer yakmazsa, hadiste görüldüğü gibi, bir ihânetin veya kusurun bulunduğuna hükmolunurdu.

Biat esnasında kabile temsilcisinin ve bizzat hırsızların ellerinin peygamberin eline yapışmasını bugün psikolojik yöntemlerle suçluyu tesbit çalışmalarına benzetebiliriz. Suçlunun telaşlanıp kendisini belli etmesine yardımcı olan metodlar pek eskiden beri değişik şekillerde uygulanagelmektedir. Hadisimizdeki uygulama da onlardan biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, geçmiş peygamber ve ümmetlerden misaller vererek ümmetini eğitir.
2. Hâlis olmayan amelleri Allah kabul etmez.
3. Harbte elde edilen ganimet helâldir.
4. Taksimden önce ganimetten bir şey almak haramdır.
5. Yapılan işe gönülden yönelmek gerekir. Zira atalarımız ne güzel söylemişlerdir: "Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya da baş!"

60- ???????? : ?? ??? ????? ????? ??? ?????? . ????? ??????? ??? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ????????? ?? ?? ????????? ? ???? ????? ??????? ?????? ????? ?? ????????? ? ???? ?????? ??????? ???????? ????? ????????? » ????? ???? .

60. Ebû Hâlid Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Satıcı ve alıcı (söz kesip) pazarlığı bitirdikten sonra birbirlerinden ayrılmadıkça alış-verişi bozup bozmamakta serbesttirler. Eğer onların her biri karşılıklı olarak doğru söyler (mal ile paranın durumunu olduğu gibi) açıklar ise, alış-verişleri bereketli olur. Yok eğer gizler ve yalan beyânda bulunurlarsa, alış-verişlerinin bereketi kalmaz**."

Buhârî, Büyû' 19, 22, 44, 46; Müslim, Büyû' 47. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 1; Tirmizî, Büyû' 6, 26; Nesâî, Büyû' 4, 8, 11

Hakîm İbni Hizâm

Hakîm, Hz. Peygamber'in ilk hanımı Hz. Hatice'nin kardeşinin oğludur. Fil yılından önce Kâbe'nin içinde doğdu. Kureyşin ileri gelenlerindendir. Peygamberliğinden önce Hz. Peygamber'in yakın dostu idi. Ne var ki kendisinin müslüman olması, Mekke fethine kadar gecikti. Ebû Hâlid künyesiyle meşhur olan Hakîm, müellefe-i kulûbdandır. Huneyn Gazvesi'nde kendisine yüz deve verilmiştir. Daha sonra iyi bir müslüman olmuştur. Câhiliye devrinde yaptığı iyi davranışlarını müslüman olduktan sonra da sürdürmüştür. Çok cömert bir insan olan Hakîm, Hz. Peygamber'e müslüman olmadan önce yaptığı iyiliklerden kendisine bir fayda olup olmadığını sormuş ve 'Sen geçmişteki hayırlarından ötürü müslüman oldun" *cevabını almıştır.*

Kendisinden rivayet edilen 40 kadar hadis, Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Bunlardan dört tanesini Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde ortaklaşa zikretmişlerdir.

Hakîm İbni Hizâm 120 yıllık uzun ömrünün yarısını Câhiliye'de, yarısını da İslâm döneminde yaşamış ve hicrî 58 veya 60 yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Alış-verişte malın ve paranın durumunu olduğu gibi söylemek, varsa kusurlarını gizlememek veya yalan beyânda bulunmamak temel ilkedir. Doğru sözlülük, ticârette ve kazançta bereket vesilesidir. Aksi ise, alış-verişte hayır ve bereket bırakmaz. Doğruluğun ekonomiye bu açıdan etkisi inkâr edilemez.

Hadis, kazanma ve kâr kavramına ahlâkî ve mânevî boyut getirmektedir. Demek ki kazanma sadece rakamla ifâde edilecek bir konu değildir. Onda bir de **"bereket ve hayırlılık yönü"** yani "meşrûiyet" tarafı vardır. Bu da dürüstlük ile sağlanabilmektedir. Yalan söyleyerek veya malın ayıbını gizleyerek, daha doğrusu karşısındakini aldatarak para kazanmak mümkün ise de bu, müslümanca bir tavır değildir. Zira Hz. Peygamber bir başka hadîs-i şerîfinde *"Bizi aldatan bizden değildir"* buyurmuştur (bk. Müslim, Îmân 164). O halde müslümanın gerçek kazancı, bütün muamelelerinde müslümanca yani dürüst davranmaktadır. Doğru sözlülük, özellikle kul haklarıyla ilgili konularda çok daha büyük önem arzetmektedir.

Bu açıdan bakıldığı zaman ticârî reklâmların çığırtkanlığa varmaması, yalan ihtivâ etmemesi, malın vasıflarını dosdoğru aksettirmesi gerekmektedir. Aksi halde büyük ölçüde bir aldatma söz konusu olur. Yalana dayalı reklâmlarla elde edilen servetlerin, eninde-sonunda elden çıkacağı, kimseye hayretmeyeceği açıktır. Bu durum, sayısız misalleriyle ortadadır.

"Haksız kazanç", "kara para" gibi kavramlar, müslümanın dürüstlük vasfına terstir. Az da kazansa müslümana doğruluk yakışır. Çünkü bereket dürüstlüktedir. Allah'ın bereket verdiği kazanç ise, asla küçük değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Alış-verişe konu olan malın ve paranın ayıbını açıklamak gereklidir. Gizlemek haramdır. Kusurun sonradan ortaya çıkması pazarlığın feshine sebeptir.
2. Yalan berekete mânidir.
3. Doğru tâcir az kâr etse de kazancının bereketini görür.

5- ????? ????????

ALLAH'IN KULLARI DENETLEMESİ (MURÂKABE)

Âyetler

????? ?????? ????? : { ??????? ??????? ????? ??????? [218] ????????????? ??? ????????????? [219] } .

1. "O (öyle Allah'tır) ki, gece namaza kalktığında ve secde edenler arasında dolaştığında seni görüyor." Şuarâ sûresi (26), 218-219

Âyet Hz. Peygamber'e hitâbetmekte, Allah seni ayakta, rükûda ve secdede iken her halinde görmekte, sürekli izlemektedir. Aynı denetim ve gözetim her müslüman için de aynen geçerlidir.

?????? ????? : { ?????? ???????? ?????? ??? ??????? } .

2. "Nerede olursanız olunuz, Allah sizinledir." Hadîd sûresi (57), 4

Önceki âyette Hz. Peygamber'e hitâben hangi halde olursa olsun Allah'ın onu gördüğü bildirilmişken, bu âyette tüm mü'minlere hitap edilerek ve **"nerede olursanız olunuz"** diye mekân bakımından da Allah'ın denetim ve gözetiminden kimsenin kurtulamayacağı hatırlatılmaktadır. Allah'tan uzak bir yerde bulunmak mümkün olmadığı ve dolayısıyla "denetim dışı" anlamında bir "özel hayat"ın bulunmadığı açık şekilde bildirilmektedir. Ebû'l-Meâlî ne güzel ifâde etmiştir: "Mi'rac gecesi Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah'a, balığın karnında bulunduğu sırada Hz. Yûnus'tan daha yakın olmamıştır" [bk. Kurtubî, *Câmi*, XVII, 237].

?????? ????? : { ????? ?????? ??? ???????? ???????? ?????? ??? ???????? ????? ??? ????????? } .

3. "Yerde ve gökte hiç bir şey, aslâ Allah'a gizli kalmaz." Âl-i İmrân sûresi (3), 5

Bu âyette de "nerede"ye açıklık getirilmekte, "**yerde ve gökte**" yani evrende hiç bir şeyin Allah'a asla gizli kalmayacağı kesin bir dille ifâde buyurulmaktadır.

?????? ????? : { ????? ??????????????????????? } .

4. "Doğrusu senin Rabbin hep gözetlemektedir." Fecr sûresi (89), 14

Bu âyette ise, ilâhi denetim ve gözetimin **kesintisiz ve sürekli olduğu** belirtilmektedir. Ne zaman, ne de yer bakımından, "denetim" dışı kalma imkânının bulunmadığına dikkat çekilmektedir.

?????? ????? : { ???????? ????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? } .

5. "Allah, gözlerin sinsi bakışlarını ve kalblerin saklayageldiklerini bilir." Mü'min sûresi (40), 19

Âyet, ilâhî denetim ve murâkabeden, kalblerin bile kurtulamadığını, onların insanlara açıklamayıp kendilerine sakladıklarını Allah'ın bildiğini haber vermektedir. Gözlerin sinsi sinsi bakışlarına varıncaya kadar her çeşit hareketin, Allah'ın malûmu olduğunu bildirmektedir.

Hadisler

61- ??????? ????????? ? ????????? : ???? ????? ??? ??????? ? ???? ??????? ??? ? ???: «??????? ?????? ??????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ?????? ???? ???? ????????

????? ?????? ????? ????????? ? ????? ????? ???????? ? ?? ????? ?????? ????? ????????? ? ??? ?????????? ????? ????? ? ????? ?????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ??????????? ????? ?????????? ? ?????? ??????? ????? ??????? ???? : ?? ??????? ?????????? ?? ??????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????????? ???? ???????? ???? ?? ?????? ?????? ??????? ? ?????? ?????????? ????? ??????? ????????? ????????? ? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ? ??????? ???????? ???? ????????? ???????? ???????.

??? : ?????? . ????????? ???? ????????? ????????? ? ????? : ???????????? ?? ????????? . ?????: ???? ??????? ????????? ???????????? ? ????????? ????????? ? ???????? ??????? ? ???????? ?????????? ???????? ???????? . ???: ?????? ??? : ???????????? ?? ?????????? . ??? : ???? ???????? ?????? ????????? ?????? . ????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? : ???????????? ?? ????????? . ????? : ??? ?????????? ??????? ????????? ??? ?????????? . ????? : ??????????? ???? ???????????? . ????? ???? ???? ???????? ???????? ? ?????? ???? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ?? ?????????? ????? ???????? ? ??????? ??????? ? ????? ????? : ?? ????? ? ???????? ??? ?????????? ???? : ??????? ????????? ??????? ????? : ????????? ????????? ????????? ?????????? ????????? » ???? ?????.

??????? : « ????? ??????? ?????????» ???? : ?????????? ? ??????? ???? ??????? ?????????? ????? ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ? ?????? ?????????? ?? ????? ?????????? ? ????? ???? ?????? ? « ????????? » : ?????????? . ??????? « ???????? » ???? ????? ?????? ? ????? ??? ??????? .

61. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bulunduğumuz sırada, elbisesi beyaz mı beyaz, saçları siyah mı siyah, yoldan gelmiş bir hali olmayan ve içimizden kimsenin tanımadığı bir adam çıkageldi. Peygamber'in yanına sokuldu, önüne oturdu, dizlerini Peygamber'in dizlerine dayadı, ellerini (kendi) dizlerinin üstüne koydu ve:

- Ey Muhammed, bana İslâm'ı anlat! dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "İslâm, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı (tastamam) vermen, ramazan orucunu (eksiksiz) tutman, yoluna güç yetirebilirsen Kâbe'yi ziyâret (hac) etmendir" buyurdu. Adam:

- Doğru söyledin dedi. Onun hem sorup hem de tasdik etmesi tuhafımıza gitti. Adam:

- Şimdi de imanı anlat bana, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Yine kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir" buyurdu.

Adam tekrar:

- Doğru söyledin, diye tasdik etti ve:

- Peki ihsan nedir, onu da anlat, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "İhsan, Allah'a onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen onu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor" buyurdu.

Adam yine:

- Doğru söyledin dedi, sonra da:

- Kıyâmet ne zaman kopacak? diye sordu.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Kendisine soru yöneltilen, bu konuda sorandan daha bilgili değildir**" cevabını verdi.

Adam:

- O halde alâmetlerini söyle, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Annelerin, kendilerine câriye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak, başı kabak, çıplak koyun çobanlarının, yüksek ve mükemmel binalarda birbirleriyle yarışmalarıdır** " buyurdu.

Adam, (sessizce) çekip gitti. Ben bir süre öylece kalakaldım. Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Ey Ömer, soru soran kişi kimdi, biliyor musun**?" buyurdu. Ben:

- Allah ve Resûlü bilir, dedim.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**O Cebrâil'di, size dininizi öğretmeye geldi**" buyurdu.

Müslim, Îmân 1, 5. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 37; Tirmizi Îmân 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Nesâi, Mevâkît 6; İbni Mâce, Mukaddime, 9

Açıklamalar

Kurtubî'ye göre sünnetin esası (ümmü's-sünne) denilmeye lâyık ve "Cibril Hadisi" diye meşhur olan hadisin konumuzu doğrudan ilgilendiren kısmı, *"Sen Allah'ı görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor"* cümlesidir. Bu ise, yukarıdaki âyetlerde yer alan ilâhî gözetim ve denetimin tasdik ve itirafıdır. Kullukta kalite işte bu noktanın bilincine varmakla gerçekleşebilecektir.

Dinimizin temel kavramları hakkında önemli tarifler ihtivâ eden hadis üzerinde, konuyu dağıtmayacak ve fakat merak giderecek kadar durmakta fayda görüyoruz.

Öncelikle Cebrâil *aleyhisselâm*'ın farklı bir şekilde gelip Hz. Peygamber'e sokulması ve sonra ismiyle hitâbetmesi, talebe gibi soru sorup hoca gibi cevapları doğrulaması oradaki müslümanların dikkatlerini tam olarak çekmek, öğrenimlerini kolaylaştırmak içindir. Çok medeni görünüşüne rağmen bedevi Araplar gibi Hz. Peygamber'e ismiyle hitabetmesi, meleklerin, müminlerle aynı yükümlülükleri taşımadıklarını göstermektedir. Aralarındaki özel dostluktan kaynaklanmış olması da düşünülebilir.

Cebrâil *aleyhisselâm*'ın sırasıyla İslâm, iman, ihsân ve kıyameti sorması da Hz. Peygamber'e yöneltilecek soruların temel meselelerle ilgili olması gerektiğini göstermektedir.

İslâm'ın beş şartının ve imanın altı esasının tam olarak sayılması ve kadere imanın ayrıca vurgulanması, dindeki bütünlüğü ve en çok tartışma konusu olacak noktayı işâret anlamı taşımaktadır.

"İhsan"ın **"Allah'ı görüyormuşçasına kulluk etmek"** şeklinde tarifi "müslüman kişi'nin kalitesini pek veciz olarak ortaya koymaktadır. Allah tarafından görülmek, O'nu görüyormuş gibi davranmak için yeterli sayılmıştır. Bu mü'minde sürekli bir kendi kendini denetim (murâkabe) şuuru geliştirecektir. Merkezinde **ihsan**ın bulunduğu bir iman ve İslâm anlayışı ve hayatı herhalde ideal hayattır.

"Kıyametin ne zaman kopacağı" müşterek merak konusudur. Önceki sorulara kolaylıkla cevab veren Hz. Peygamber, bu konu sorulunca Allah'tan başka herkesin bilemeyeceği bir şeylerin olacağını da belgeleyen o tatlı cevabını veriyor:

"Kendisine soru yöneltilen (ben), bu konuda soru soran senden daha bilgili değilim."

Hz. Peygamber "bilmiyorum" demenin ayıp olmadığını böylece biz ümmetine öğretmiş olmaktadır. Peygamberler ancak Allah'ın bildirdiği kadar gaybı bilebilirler.

Kıyametin ne zaman kopacağı kadar, alâmetlerinin de merak konusu olduğu açıktır. Bu sebeple Cebrâil'in "bari alâmetlerini söyle" diye istekte bulunması pek tabiîdir. Bu suâle Hz. Peygamber, toplumun ahlâk ve ekonomik yapısındaki iki olumsuz gelişmeyi haber vermekle yetinmiştir. Câriyenin hanımefendisini (bir başka rivayete göre, efendisini) doğurması ki, bunu "anaların kendilerine câriye muamelesini revâ görecek âsî çocuklar doğurması" olarak anlamak lâzımdır. Nitekim bir rivayette "câriye" yerine "kadın" kelimesi yer almaktadır. Tercümeyi buna göre yaptık. Kölelik kurumunun resmen kaldırılmış olması, şerhlerde yer alan câriye-köle merkezli açıklamaları bugün için geçersiz kılmaktadır.

Kıyâmetin bir başka alâmeti de lüks ve refâhın, dünün fakirlerini büyük ve lüks binalar yapmakta yarışa sokacak kadar artmasıdır. Dünyanın, bütün zenginliklerini insanlara sunmasıdır. Bunun anlamı, servet ve paranın yegâne değer ölçüsü hâline gelmesi, hizmete değil, tüketim ve gösterişe son derece düşkünlük gösterilmesi demektir.

"Size dininizi öğretmek için gelmişti" cümlesi, yerinde soru sormanın bir çeşit öğretim anlamı taşıdığını göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Melekler insan kılığına girebilirler. Konuşabilirler, konuşmalarını insanlar da duyabilir.
2. İman, dinin esaslarını kabullenmek, İslâm ise, şer'î fiilleri yerine getirmektir. Binaenaleyh bu ikisi kavram olarak ayrı olmalarına rağmen, gerçekte biribirlerinden ayrı değildir.
3. Gücü yetenin kelime-i şehâdeti açıkca söylemesi, müslüman muamelesi görmesi için gereklidir.
4. Eğitim-öğretimde soru-cevap usûlü geçerli bir yoldur.
5. İlim adamlarına ve ilim meclislerine saygı göstermek esastır.
6. Kıyametin ne zaman kopacağını Allah'dan başka kimse bilemez. Bu konudaki söylentilere ve tahminlere asla aldanmamak, kulak asmamak gerekir.
7. İşlerin, üstesinden gelemeyecek olanların eline geçmesi, itaatsizliğin artması ve aile yapısının sarsılması kıyamet alâmetidir.
8. Müslümanın daima Allah'ın gözetimi (murâkabesi) altında olduğu bilinciyle yükümlülüklerini yerine getirmesi, sorumluluklarına sahip çıkması gerekmektedir.
9. İhsan ve murâkabenin iki derecesi vardır: Kulun "Allah'ı görüyor gibi" yaşaması, birinci derecedir. "Kendisini Allah'ın gördüğü şuuruna sahip olması" ise, ikinci derecedir.

62- ???????? : ?? ??? ????? ???????? ???? ???????? ? ???? ????? ?????????? ?????? ???? ??? ???? ?????? ????? ? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? : « ?????? ??????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ??????? ???????? ??????? ?????? » ????? ??????????? ???? : ????? ???? .

62. Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde ve Ebû Abdurrahman Muâz İbni Cebel *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"**Nerede ve nasıl olursan ol, Allah'dan kork.**

Kötülük işlersen, hemen arkasından iyilik yap ki, o kötülüğü silip süpürsün.

İnsanlarla güzel geçin!" Tirmizî, Birr 55

Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde

Ebû Zer hazretlerinin ismi Cündeb İbni Cünâde'dir ve Gıfâr kabilesine mensuptur. Bu sebeple Ebû Zer el-Gıfârî diye meşhur olmuştur. Kendisi ilk müslümanlardandır. Daha doğrusu müslümanların beşincisidir.

Uzun boylu, esmer tenli, beyaz saçlı ve geniş omuzlu olan Ebû Zerr, zühd ve takvâ, kanaat ve istiğnâ sahibiydi. Bu sebeple Hz. Peygamber'in kendisine "İslâm'ın İsâ'sı" (Mesîhu'l-İslâm) lakabını verdiği kaydedilmektedir.

İslâm'ın ilk günlerinde müslümanlığın yayılmasında önemi büyük olan dört kişiden biri de Ebû Zer hazretleridir. Ebû Zer, hemen daima Hz. Peygamber'in huzurunda bulunur, ondan istifâde ederdi. Öğrenme konusunda büyük arzu ve iştiyak sahibiydi. Bilmediği her şeyi Hz. Peygamber'e sorardı. Hz. Ali onun için "ilim dağarcığı" demiştir.

Hz. Peygamber'e karşı son derece saygı ve muhabbet duyardı. Resûl-i Ekrem'den "halîlî" (dostum) diye bahsederdi.

Kendisi hak yanlısı, hak sever bir insandı. Bu sebeple de ashâb arasındaki ihtilaflara taraf olmadı. Fetihlerden sonra ümmetin zengin olması, emirlerin şatafat ve saltanata meyletmeleri, mal biriktirmeleri hoşuna gitmedi ve onları sert bir dille tenkid etti.

Ebû Zer hazretleri öğrendiği hadisleri zevkle ve şevkle anlatırdı. Hatta o bir keresinde şöyle demişti:

"Kılıcı enseme dayasanız, ben de Resûlullah'dan duyduğum bir hadisi başım kesilinceye kadar tebliğe vakit bulacağımı bilsem, o hadisi elbette size yetiştirirdim" (Buhârî, İlim 10; Dârimî, Mukaddime 46). Bu sözüne rağmen ondan bize 281 hadis intikal etmiştir. Bu biraz da onun inzivâyı tercih etmesiyle ilgili bir netice olmalıdır. Rivayetlerinin on ikisi hem Buhârî hem de Müslim'de, ikisi sadece Buharî'de, yedisi sadece Müslim'de yer almıştır. Sahâbe ve tâbiînden bir çok kişi kendisinden rivayette bulunmuşlardır.

Ebû Zer hazretleri Mekke yakınlarındaki Rebeze'de hicrî 31. yılda vefat etmiştir. Oradan geçmekte olan küçük bir grup cenâze namazını kılıp defnetmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in özlü sözlerinden biri olan hadis, *"Nerede (ve nasıl) olursan ol, Allah'tan kork"* cümlesinden dolayı, burada zikredilmiştir.

Takvâ, Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmakla gerçekleşen ve dinin temeli olan bir ilkedir. Buna Allah saygısı, Allah korkusu da denir. Takvâ çeşitli derecelere ayrılmaktadır. En alt tabakası, şirkten uzak kalmak, en üst derecesi ise, Allah'dan başka her şeyden (mâsivâ) yüz çevirmektir. Takvânın birbirlerinden farklı dereceleri bulunmaktadır. Ancak onun tabîî sonucu ilâhî murâkebe altında olduğu bilinci ile hareket etmekten ibârettir. Takvâ, yalnızlıkta, toplum içinde, belâ ve musîbet anında, bolluk ve refâhta yokluk ve darlıkta, hâsılı her durumda Allah'a karşı saygılı olmak, sürekli uyanık, dikkatli ve şuurlu bulunmaktır.

Böyle bir duygu ve hâlin sonuçları ise, yüce kitabımızda; Allah'ın dostluğu [bk.Yûnus sûresi (10), 62], ilâhî övgü [Âl-i İmrân sûresi (3), 186], Allah'ın yardımına ulaşmak [Âl-i İmrân sûresi (3), 120], sıkıntılardan kurtulmak ve beklenmedik yerlerden rızka kavuşmak [Nahl sûresi (16), 120], amellerin ıslahı ve günahların bağışlanması [Ahzâb sûresi (33), 70-71], ilâhî muhabbet [Al-i İmrân sûresi (3), 76], Allah katında makbûliyet [Hucurât sûresi (49), 13], ölüm anında müjde [Yûnus sûresi (l0), 63], cehennemden kurtuluş [Leyl sûresi (92), 17] ve nihâyet cennette temelli mutluluğu buluş [Âl-i İmrân sûresi (3), 133] olarak belirtilmektedir.

Allah Teâlâ'nın, gazabından sakındırması [bk. Âl-i İmrân sûresi (3), 28] ve Hz. Peygamber'in, *"Nerede ve nasıl olursan ol, Allah'a karşı saygılı bulun"* tavsiyesi, müslümanları bu güzel sonuçlara davet etmektir. Böylece Hz. Peygamber mü'minleri, **"Gerçekten Allah, üzerinizde gözetleyicidir** [Nisâ sûresi (4), 1] âyetinin mânâsına uygun davranmaya çağırmış olmaktadır.

Takvâ, günah işlemeye, günah işlemek takvâ sahibi olmaya engel olmadığı için, insanlık gereği işlenecek günahların peşinden *iyilik yapmak,* o hata ve günahın sonuçlarını ve hatta bizzat günahın kendisini ortadan kaldırmak gerekmektedir. Zira Allah Teâlâ; iyiliklerin kötülükleri giderdiğini [bk. Hûd sûresi (11) 114] ve hatta iyiliklere tebdil ettiğini [bk. Furkân sûresi (25), 70] haber vermiştir. Bu da murâkabe şuurunun olumlu bir başka neticesidir. İyiliğin hatayı iyiliğe dönüştürmesi veya hiç değilse, kötülüğün sonuçlarının ortadan kaldırılması, hiç hata işlememenin mümkün olmadığı dünyamızda, kötülüklere karşı müsamahasız olmayı öngörmek ve öğütlemek demektir. Günahların ve kötülüklerin tortularını, işlenen iyiliklerle dezenfekte edebilmek gerçekten çok büyük bir imkân ve şanstır.

İnsanlarla güzel geçinmek, ahlâkî olgunluğun ve murâkabe şuurunun günlük hayattaki ve beşerî ilişkilerdeki sonucu olmaktadır. Bu uygulamanın ölçüsü de Peygamber Efendimiz tarafından, başkalarının kendisine yapmasını istemediğini onlara yapmamak şeklinde belirtilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilikler kötülükleri ya büsbütün ortadan kaldırmak ya da iyiliğe dönüştürmek suretiyle yok eder.
2. Güler yüz göstermek, zarar vermemek, iyiliklerin yaygınlaşmasına gayret etmek ve kendisine yapılmasını istemediğini başkalarına yapmamak, insanlarla güzel geçinmek demektir.
3. Takvâ ya da Allah'a karşı saygılı olmak, müslümanı her türlü kötülüklerden koruyacak üstün bir meziyettir.
4. Her yer ve şartta Allah'a karşı saygılı olmak, murâkabe şuurunun göstergesidir.

63- ????????? : ?? ???? ??????? ? ???? ?????? ?????? ? ??? : « ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? : « ??? ?????? ?????? ????????? ????????? : « ??????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ? ????? ???????? ???????? ?????? ? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ? ??????? : ????? ????????? ??? ???????? ????? ???? ????????? ??????? ? ???? ????????? ?????? ???????? ??? ???????? ??????? ???? ? ????? ?????????? ????? ???? ????????? ???????? ? ???? ????????? ?????? ???????? ?? ???????? ?????? ?????? ? ????????

????????? ? ???????? ?????????». ????? ??????????? ?????? : ????? ???? ?????? .

??? ????? ???? ????????????? : « ????? ??????? ???????? ????????? ? ????????? ????? ??????? ?? ????????? ???????? ?? ???????? ? ???????? ???? ??? ????????? ???? ?????? ????????? ? ????? ????????? ??? ????? ??????????? ???????? ??? ????????? ???? ????????? ? ?????? ????????? ???? ???????? ? ?????? ???? ???????? ??????? » .

63. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan nakledildiğine göre şöyle demiştir:

Bir gün Hz. Peygamber'in terkisinde bulunuyordum. Bana:

"Yavrucuğum, sana bazı kaideler öğreteyim" dedi ve şöyle buyurdu: **"Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun. Allah'ın (rızâsını) her işte önde tut, Allah'ı önünde bulursun. Bir şey isteyeceksen Allah'tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah'tan dile! Ve bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalışsalar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir. (Bundan sonra takdirde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.)** Tirmizî, Kıyâmet 59

Tirmizî dışında bir rivayette de (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 307) şöyle buyurulmaktadır: **"Allah'ın emir ve yasaklarını gözet, O'nu önünde bulursun. Bolluk içindeyken (emirlerine bağlı kalmakla) sen Allah'ı tanı ki O da darlığa düşünce (kurtarmak suretiyle) seni tanısın. Bil ki senin hakkında yazılmamış olan şey başına gelmez. Sana takdir edilen de seni atlayıp (başkalarına) gitmez. Bil ki zafer sabırla, sevinç üzüntüyle, kolaylık da zorlukla birliktedir."**

Açıklamalar

Hz. Peygamber, zaman zaman sahâbî çocuklarını terkisine bindirirdi. Hadisimiz, on yaşlarındaki Abdullah İbni Abbas'ın da Hz. Peygamber'in bu tür iltifatlarına mazhar olduğunu ve ayrıca iman ve ahlâk esaslarını ondan öğrenme şansına kavuştuğunu göstermektedir. Hadis, *"Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun!"* tavsiyesinden ötürü buraya alınmıştır. Zira bu beyân, **"Onu görüyormuşcasına Allah'a kulluk etmek"** diye tarif edilen **ihsân** ve ilâhî denetimin bir başka şekilde dile getirilmesidir.

Hadisteki kaideler Allah, kader ve öteki insanlardan gelecek fayda-zarar konularına açıklık getirmekte, takdir edilenden başkasının kişiye ulaşmayacağını, ulaştırılamayacağını, açık-seçik anlatmaktadır. Neticede mü'min için gözetilecek asıl noktanın, sadece Allah'ın emir ve yasakları olduğu belirtilmiş olmaktadır. **Hadis, kaderde olmayanın başa gelmeyeceği güvencesini vermektedir.** Kaderin ise, çoktan tesbit edildiğini, artık onda bir düzeltme ya da değiştirmenin kesinlikle olmayacağını bildirmektedir. O halde mü'minlerin yersiz kuşkulara kapılmalarına gerek yoktur. Onlar inançları doğrultusunda yaşamaya bakmalıdırlar.

Kulun bütün himmet ve dikkatini Allah'a çevirmesi gereği herhalde ancak bu kadar güzel ve güçlü ifade edilebilirdi. Biz bu hadise **sünnetu'llah**'a ait bazı esasların tebliği ve ta'limi de diyebiliriz.

el-Mukadder lâ yuğayyer (takdir olunan değişmez), *nasîbuke yusîbuke* (nasibin seni bulur), "alın yazımmış" gibi sözler, sorumluluğu kadere yükleyip sorumsuzluğa kapı açacak şekilde değil, mü'mini hayatta kendi değer ölçüleri çerçevesinde sürekli bir güven ve faaliyet içinde tutacak biçimde anlaşılıp yorumlanmalıdır. Yani tam teslimiyet içinde tam faaliyet... Galiba ilk müslüman nesillerin en belirgin vasıfları da bu idi… Başarı bu çizgide yürümektedir.

Bir konuda şartların tamamen lehte veya aleyhte gözükmesi, takdirin önüne geçecek değildir. Bir başka deyişle görünür şartlar herkes için aynı sonuçları doğurmaz. Bunun tabii neticesi de, herkesin karşılaştığı sonuca razı olması isyan psikolojisi ve davranışı göstermemesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın ilminde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.

2. Hadisimiz murâkabe, Allah'ın emirlerine riayet, tevekkül ve kulların Allah'a olan ihtiyaçları gibi pek önemli konulara ışık tutmaktadır.

64- ????????? : ??? ????? ??? ??????? ??? ???? : « ????????? ??????????? ????????? ???? ?????? ?? ??????????? ???? ???????? ? ?????? ????????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? » ???? ??????? . ???? : « ???????????? » ????????????? .

64. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Siz kıl kadar bile önemsemediğiniz birtakım işler yapıyorsunuz ki, biz onları, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında helâk edici büyük hatalardan sayardık." Buhârî, Rikak 32

Açıklamalar

Hepimizin bildiği bir gerçektir ki, her insanın dikkatli, daha dikkatli olduğu zamanları bulunduğu gibi, önemli şeyleri bile pek kâle almadığı anları da olur. Ümmetler, milletler de böyledir. Bazı nesiller çok daha titiz ve dikkatli, bazıları da rahat hatta kayıtsız olabilirler. Tabiatıyla bu durum, bazı zararların önemsenmemesi gibi, neticede tehlikeli olabilecek gelişmelere de yol açabilir. İşte hadisimiz, Enes İbni Mâlik hazretlerinin kanaatine göre, tâbiîn neslinin gözünde pek küçük görülen bazı fiillerin Resûlullah zamanında sahâbîler tarafından helâk vesilesi kabul edildiğini, bu ilk iki nesil arasında bazı konularda bu derece yaklaşım ve değerlendirme farkı olduğunu delillendirmektedir. Tabii bu, genel bir gözlemdir. Örnek verilmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, Allah'a karşı duydukları derin saygıdan dolayı, küçük günahları bile helâk sebebi sayarlardı. Çünkü onlar hatanın küçüklüğünü değil,

emrine karşı gelinen Allah'ın büyüklüğünü dikkate alırlardı.

2. Aslında "büyük" olmasına rağmen, zamanla insanlar tarafından önemsenmeyen, "küçük" görülen bazı fiiller olabilir. Bu hal **"…Onu önemsiz bir iş sanıyorsunuz. Oysa o, Allah katında büyük (bir günah) tır…"** [Nûr sûresi (24), 15] âyetinde de açıklanmış bir gerçektir.

3. Kendini kontrol etme melekesi gelişmiş müslümanlar, hataları değerlendirmede daha titiz ve daha derin bir anlayış sahibidirler.

4. Günahları küçümsemek, Allah saygısının azlığına delildir.

65- ????????? : ???? ??? ???????? ? ??? ?????? ??? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ????? ??????? ???????? ??????? ? ?????????? ??????? ???????? ? ??? ???????? ????????? ??? ??????? ??????? ???????? » ????? ???? . ? « ????????? » ???? ????? : ????????? ????????? .

65. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Allah Teâlâ kıskanır. Allah'ın kıskanması, haram kıldığı şeyi kulun işlemesindendir.

Buhârî, Nikâh 107; Müslim, Tevbe 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ 4

Açıklamalar

Kıskançlık anlamına gelen "gayret" kelimesi, Allah'a nisbet edilince, "kullarına merhamet etmesi ve saadetlerini dilemesi" anlaşılır. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği bir başka hadiste bu durum şöylece açıklanmıştır:

"Allah'tan daha kıskanç kimse yoktur. Bundan dolayı kötülüklerin açığını da kapalısını da haram kılmıştır…" (Müslim, Tevbe 33). Nelerden razı olduğunu ve hangi fiil ve sözlerden razı olmadığını önceden bildirmiş olması O'nun, kullarının saadetlerini dilemesinin, azab çekmelerini istememesinin sonucudur. Herhangi bir haksızlık ya da fenalık görülünce, "gayretullah'a (veya gayret-i ilâhiyeye) dokunur" denilmesi de bu mânadadır.

Kıskançlık, daha çok karı-koca arasında her birinin yekdiğerini başkalarına kaptırmaktan sakınması, bunun için tedirginlik duyması, tepki göstermesi demektir. Aslında bu duygu ve davranışların temelinde de eşlerin birbirlerine karşı duydukları sevgi vardır.

Birbirlerini koruma isteği vardır. Ancak eşler bu duygularını, ters bir durumla karşılaştıklarında ortaya koyarlar. Allah Teâlâ ise, kullarını kötülüklerden korumak için emir ve yasaklarını önceden bildirmiştir. Âni tepki şeklindeki bir gayret ve kıskançlık Allah hakkında düşünülemez. Allah Teâlâ koyduğu sınırlara uyulmaması halinde gazab edeceğini de (gayretinin sonucu olarak) yine önceden bildirmiştir.

Kaydedildiğine göre Sa'd İbni Ubâde *radıyallahu anh* bir gün Resûlullah'ın huzurunda:

- "Eğer karımın yanında yabancı bir erkek görecek olsam onu, kılıcımın keskin tarafıyla doğrarım" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, çevresindekilere:

- *"Sa'd'ın bu gayret ve hamiyetine şaşmayın! Çünkü ben Sa'd'dan daha kıskancım. Allah Teâlâ da benden daha kıskançtır"* buyurmuştur. Bir yasağın çiğnenmesine karşı Hz. Peygamber ve Allah Teâlâ'nın tepkisi, elbette eşlerin birbirlerini kıskanmalarından çok daha ileridir (bk. Buhârî, Nikâh 36). Allah ve Resûlü, mü'minlerin haramlara düşmesini asla arzu etmezler.

Hadîs-i şerîf 1810 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ koyduğu sınırları, mü'minleri korumak için koymuştur. Bu sebeple de sınırların çiğnenmesine razı değildir.
2. Haramları işlemek, Allah'ın gazabına uğramaya sebeptir.
3. Murâkabe bilincinin canlı tutulması, müslümanı haramları işlemekten ve sonuçta ceza görmekten alıkor.

66- ????????? : ???? ??? ????????? ??? ?????? ??? ??????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????? ????????? ???? ????? ?????????? : ???????? ? ????????? ? ???????? ? ??????? ??????? ???? ???????????? ?????? ?????????? ??????? ? ?????? ?????????? ??????? : ????? ?????? ?????? ???????? ? ????? : ?????? ????? ???????? ?????? ? ????????? ????? ?????? ???? ???????? ???????? ? ????????? ?????? ???? ????? ?????????? ??????? ?????? . ????? : ??????? ??????? ??????? ???????? ? ??? : ??????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ????????? ??????? ???????? ? ??????? : ????? ??????? ???? ????? .

?????? ????????? ??????? : ????? ?????? ???? ???????? ? ??? : ?????? ???? ? ??????? ????? ????? ?????? ???????? ???????? ? ??????? ????? . ???????? ?????? ????? . ??? ??????? ???????? . ?????? ???????? ? ??? : ???????? ? ???????? ????? ??????? ? ?????? : ??????? ??????? ???? ?????? .

??????? ????????? ??????? : ????? ?????? ??????? ???????? ? ??? : ???? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ???????? ??????? . ??? : ??????? ???????? ??????? ??????? ? ??? : ??????? ?????????? ????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???? ? ?????? ??????? ????? ???? ???????? ? ???????? ????? ???? ????????? ? ????????? ????? ???? ???????? .

????? ??????? ???? ??????? ?? ???????? ?????????? ? ??????? : ?????? ???????? ??? ???????? ????

?????????? ?? ??????? ? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ????? ???? ? ????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ? ????????? ????????? ? ????????? ? ???????? ????????? ???? ?? ?????? ? ????? : ???????? ???????? . ???? : ???????? ????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ???????? ? ??????? ? ??????????? ??????? ? ????? : ??????? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ? ????? : ???? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ??? ?????? .

?????? ????????? ?? ?????? ????????? ? ??????? ???? ??????? ?? ????? ????? ? ??????? ??????? ?????? ??????? ?????? ? ??????? : ???? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ????????? .

?????? ????????? ?? ???????? ??????????? ? ????? : ?????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?? ??????? ? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ????????? ????? ???? ? ????????? ??????? ????? ???????? ?????? ????? ??????????? ????? ?? ??????? ? ????? : ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ? ?????? ??? ?????? ????? ??? ?????? ??????????? ?? ????????? ????????? ??????? ????????? ?????? ???? ????? . ????? : ???????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ???? ??????? ??? ? ???????? ????? ??????????? » ????? ???? .

« ??????????? ???????????? » ???? ?????? ???????? : ???? ???????? . ?????? : « ??????? » ??? ?????? : «???????? » ???????? : ???????? ??????????? ? ??????????? ????????? ????????????? ??????????? . ???????: « ?????? ???? » ???? ??????????? ????? : ???? : ??????? ??????????? ? ????? ???????? ?????? ?? ??????????? . ???????????? ? ???????? ? ???????????? ??????? ? ?????? ???? ??????????? ????? ??????????? . ??????? : « ??????????? ??? ???????? » ???? ??????? ??????? ??????? ??????? : ??? ??????????? . ?????? : « ?? ????????? » ?????? : ?? ??????? ????? ?? ????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???? ?????? . ??? ????? ??????? : « ?? ??????????? » ??????? ??????? ??????? ? ??????? : ?? ??????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ? ??? ?????? : ?????? ????? ????? ??????? ?????? ???? ????? ??????? ???????? .

66. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre kendisi, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'in* şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"İsrâil oğulları arasında biri ala tenli (abraş), biri kel, biri de kör üç kişi vardı. Allah Teâlâ onları sınamak istedi ve kendilerine bir melek gönderdi.

Melek ala tenliye geldi:

- En çok istediğin şey nedir? dedi. Ala tenli:

- Güzel (bir) renk, güzel (bir) ten ve insanların iğrendiği şu halin benden giderilmesi, dedi. Melek onu sıvazladı ve ala tenlilik gitti, rengi güzelleşti. Melek bu defa:

- En çok sahip olmak istediğin mal nedir? dedi. Adam:

- Deve (yahut da sığır)dır, dedi. Ona on aylık gebe bir deve verildi. Melek:

- Allah sana bu deveyi bereketli kılsın! diye dua etti.

Sonra kele gelerek:

- En çok istediğin şey nedir? dedi. Kel:

- Güzel (bir) saç ve insanları benden uzaklaştıran şu kelliğin giderilmesi dedi. Melek onu sıvazladı, kelliği kayboldu. Kendisine gür ve güzel (bir) saç verildi. Melek sordu:

- En çok sahip olmak istediğin mal nedir? Adam:

- Sığır… dedi. Ona da gebe bir inek verildi. Melek:

- Allah sana bunu bereketli kılsın! diye dua ettikten sonra körün yanına geldi ve :

- En çok istediğin şey nedir? dedi. Kör:

- Allah'ın gözlerimi iâde etmesini ve insanları görmeyi çok istiyorum, dedi. Melek (onun gözlerini) sıvazladı. Allah onun gözlerini iâde etti. Bu defa Melek:

- En çok sahip olmak istediğin şey nedir? dedi. O da:

- Koyun… dedi. Bunun üzerine ona döl veren bir gebe koyun verildi.

Deve ve sığır yavruladı, koyun kuzuladı. Neticede birinin vâdi dolusu develeri, diğerinin vâdi dolusu sığırı, ötekinin de bir vâdi dolusu koyun sürüsü oldu.

Daha sonra melek ala tenliye, eski kılığında geldi ve:

- Fakirim, yoluma devam edecek imkânım yok. Gitmek istediğim yere önce Allah sonra senin yardımın sâyesinde ulaşabilirim. Rengini ve cildini güzelleştiren Allah aşkına senden yolculuğumu tamamlayabileceğim bir deve istiyorum, dedi.

Adam:

- Mal verilecek yer çoook, dedi. Melek:

- Ben seni tanıyor gibiyim. Sen insanların kendisinden iğrendikleri, fakirken Allah'ın zengin ettiği abraş değil misin? dedi. Adam:

- Bana bu mal atalarımdan miras kaldı, dedi. Melek:

- Eğer yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline çevirsin, dedi.

Sonra melek, eski kılığına girip kelin yanına geldi. Ona da abraşa söylediklerini söyledi. Kel de abraş gibi cevap verdi. Melek ona da:

- Yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline çevirsin! dedi.

Körün kılığına girip bu defa da onun yanına gitti ve:

- Fakir ve yolcuyum. Yoluma devam edecek imkânım kalmadı. Bugün önce Allah'ın sonra senin sâyende yoluma devam edebileceğim. Sana gözlerini geri veren Allah aşkına senden bir koyun istiyorum ki, onunla yoluma devam edebileyim, dedi. Bunun üzerine (eski) kör:

- Ben gerçekten kördüm. Allah gözlerimi iâde etti. İstediğini al, istediğini bırak. Allah'a yemin ederim ki, bugün alacağın hiçbir şeyde sana zorluk çıkarmayacağım, dedi. Melek:

- Malın senin olsun. Bu sizin için bir imtihandı. Allah senden razı oldu, arkadaşlarına gazap etti, cevabını verdi (ve oradan ayrıldı). Buhârî, Enbiyâ 51; Müslim, Zühd 10

Açıklamalar

Fahr-i Kâinât Efendimiz'in verdiği bu örnekte, insanoğlunun darlık ve bolluk, felâket ve saadet, hastalık ve sağlık gibi farklı hal ve zamanlarında nasıl farklı davranabildiği görülmektedir. Davranışlardaki bu farklılık, her şeyden önce, murâkabe şuurundan uzaklaşmaktan ileri gelmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de bu tutarsız davranışlara işaret buyurulmuştur. Meselâ Lokman sûresinin 32. âyetinin meali şöyledir:

"Onları, gölgeler salan dağlar gibi dalgalar sardığı zaman, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na yalvarırlar. Fakat Allah, onları kurtarıp karaya çıkarınca içlerinden bir kısmı orta yolu tutar (bir çoğu da inkâr eder); zaten bizim âyetlerimizi (öyle) nankör gaddarlardan başkası inkâr etmez."

Hadiste sözü edilen abraşlık (alatenlilik), kellik ve körlük başkalarınca görülen hastalıklar olduğu için özellikle eski toplumlarda bu tür hastalar ayıplanır, kınanır ve hatta toplumdan dışlanırdı. Tabiatıyla böyle bir muamele onlar için daha da büyük bir felâket olurdu. Bu tür hastalıklardan kurtulmak da hiç şüphesiz hastalara büyük mutluluk verirdi. Zira onlar hem hastalıktan, hem de toplumun dışlamasından kurtulmuş olurlardı. Böylece her nimete bir şükür hesabından bunlara iki şükür gerekirdi.

Hadiste zikredilen şükür imtihanını ancak üç kişiden birinin kazandığı görülmektedir. Bu ölçü ve oran belki de insanoğlunun, ilâhî nimetlere karşı tavrını ortaya koymaktaydı. Yani ilâhî denetim altında yaşadığını her hâl ü kârda farkedebilenler ancak üçte bir oranındaydı. Nitekim Allah Teâlâ **"Şükreden kullarım gerçekten pek azdır"** [Sebe' sûresi (34), 13] buyurmamış mıydı?

Hadis şerhlerinde işin psikolojik tarafına da dikkat çekilmektedir. Şöyle ki, alatenlilik ve kellik kişinin bünyesi, fizik yapısı, mizacı, tabiatı ile ilgilidir. Yani bu hastalıkların sebebi, dâhîlidir. Dolayısıyla hastanın psikolojisini de etkilemektedir. Körlük ise, böyle değildir. Haricî sebeplerle de insan kör olabilir. Netice itibariyle de insan psikolojisini diğerleri kadar olumsuz etkilemez. Hadiste de bunun örneği görülmektedir. Ala tenli ve kel, mizaclarına bağlı olarak huyları da bozulmuş olduğu için kendilerine yapılan ikram ve iyiliği ve onun sahibi olan Allah'ı unutmuşlar ve imtihanı böylece kaybetmişlerdir. Kör ise, böylesi kötü bir sonuçtan kendisini kurtarabilmiştir.

Meleğin bu üç kişiden her birine onların eski hallerine bürünerek gelmesi, onlara eski durumlarını hatırlatmak, istemedikleri o halleri gözlerinin önüne getirmekle ve onlara herhangi bir mâzeret ileri sürme imkânı bırakmamak içindir.

Ayrıca olayda mal ve servetin insanı nasıl azdıracağına da dikkat çekilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En kötü huy, nankörlük ve cimriliktir. Çünkü bu huylar insana Allah'ı ve O'nun nimetlerini unutturur, hatta inkâr ettirir.
2. Cimrilik ve yalancılık Allah'ın gazabına uğramaya sebeptir.
3. Doğruluk ve cömertlik güzel huylardır.
4. İsrailoğullarının başından geçenleri anlatmak câizdir. Özellikle ibret alınacak olayların eğitim maksadıyla naklinde hiçbir sakınca yoktur.
5. Eğitim ve irşadda kıssalardan yararlanmak faydalıdır.
6. Mü'mine doğruluk ve cömertlik yakışır.
7. Allah'ın verdiği nimetlere söz ve fiil olarak şükürde bulunmak lâzımdır. Nimetin devamı ve artması buna bağlıdır.
8. "Ne oldum delisi" olmamak, geçmişi unutmamak gerekir.

67- ?????????? : ???? ??? ??????? ???????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «???????? ???? ????? ???????? ? ???????? ???? ?????? ???????? ? ??????????? ???? ???????? ??????? ??????? ? ???????? ????? ??????? ??????? » ???? ???????????? ????? ????? ?????? ??? ??????????? ????????? ???? ??????????? : ??????? « ????? ??????? » : ????????? .

67. Ebû Ya'lâ Şeddâd İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Akıllı kişi, nefsine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Âciz kişi de, nefsini duygularına tâbi kılan ve Allah'tan dileklerde bulunup duran (bunu yeterli gören) dır"

Tirmizî, Kıyâmet 25. Ayrıca bk. İbni Mace, Zühd 31

Şeddâd İbni Evs

Konuştuğu zaman güzel konuşan ve kızdığı zaman gayzına hâkim olan Şeddâd, müslüman bir ailenin çocuğudur. Künyesi Ebû Ya'lâ veya Ebû Abdurrahman'dır. İlim ve hilm yönünden pek üstündü. Âbid, zâhid, yufka yürekli, temiz kalbli kâmil bir müslümandı.

Hz. Peygamber'den 50 kadar hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Hicrî 58. yılda 75 yaşlarındayken Kudüs'te vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sonlu bir dünyada sorumlu ve belli bir ömre sahip olan insanoğlu, dünyayı ve sonrasını değerlendirirken bazı güç odaklarının tesiri altında kalmıştır. Bunlar iman, dünya, nefis, öteki insanlar ve şeytandır.

"Nefse hakimiyet" ve **"ölüm sonrası için gayret"** şeklinde belirlenmiş olan akıllılık göstergeleri, büyük ölçüde kâmil, yani etkili bir **iman** ile alâkalıdır. "Nefse hakimiyet", aklı hayata egemen kılmak demektir. "Âhiret" ise, akıllılıkta dikkate alınacak çok önemli ve temelli bir unsurdur. Davranışlarını âhiretteki sonuçlarını dikkate alarak ayarlamak gerçek anlamda "akıllı kişi"lerin tavrıdır. **"Herkes yarın için önceden neler gönderdiğine dikkat etsin"** [Haşr sûresi (59), 18] âyeti, "ölüm sonrası için denetimli çalışan"ların ne kadar isâbetli ve akıllı işler yaptıklarını belgelemektedir. Nitekim İmam Tirmizî, bizim **"nefsine hâkim olan"** diye tercüme ettiğimiz ifadenin "kıyamette hesaba çekilmeden önce öz nefsini hesaba çeken kişi" demek olduğuna işâret etmektedir. Sonra da bunu desteklemek üzere iki görüş nakletmektedir.

Hz. Ömer demiş ki:

"Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin. Büyük duruşma için hazırlık yapın. Âhiretteki hesap, ancak dünyada nefsini hesaba çekmiş olanlar için hafif ve kolay olacaktır."

Meymûn İbni Mihrân'da şöyle der:

"Kul, yediğini ve giydiğini nereden karşılıyor?" diye ortağını gözetleyip durduğu gibi, kendi öz nefsini denetlemedikçe asla takvâ sahibi olamaz."

Sevgili Peygamberimiz bir başka hadîs-i şerîflerinde:

"İşlerin asıl değeri sonuçlarına göre ölçülür" (Buhârî, Kader 5; Rikâk 33; Tirmizî, Kader 4) buyurmuştur. İnsanın akıllısı ve hası da âhirette belli olur. Orada, hayatının hesabını yüz akıyla verebilen kişi, dünyayı iyi yönleriyle âhirete taşımayı başarmış demektir. Hadisimizdeki **"akıllı kişi"** tarifine uymuştur. Başkalarının onun hakkında şöyle veya böyle konuşmalarının hiçbir kıymeti yoktur.

Âcizliğin alâmeti olarak hadiste "nefsini hevâ ve heveslerine tâbi kılmak" sonra da "Allah'tan dileklerde bulunmak" sayılmıştır. His ve hevesleri peşinde ömür tüketen insanlar, zaman zaman kapıldıkları hesap verme kaygısı sonucu boş ümitlere ve temennilere kucak açarlar. Kuruntulara kapılırlar. Tabiî bunlar neticeyi değiştirmez. Nefsine uymuş kişilerin belki de tek çareleri kuruntularıyla avunmaktır. Şu âyetler ne kadar ciddi uyarıdır:

"Ey insanoğlu, seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenâsib kılan, istediği şekilde terkib eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?" [İnfitâr sûresi (82), 6-8].

"Kullarıma benim, bağışlayan, merhamet eden olduğumu, azabımın can yakıcı bir azab olduğunu haber ver!" [Hıcr sûresi (15), 49-50].

Allah Teâlâ'dan dilekte bulunmak dinimizde teşvik edilmiştir. Ancak böylesi bir ümit için kendine düşeni yapmış olmak da gereklidir. Bakara sûresi'nin 218. âyetinde Allah'ın rahmetini umut etmek için **iman, hicret** ve **cihad** gibi dinin temel gereklerini yerine getirmiş olmak lâzım geldiği anlatılmaktadır. Herhangi bir iş yapmadan kuru kuru ümitte ve dilekte bulunmaya **"temennî"** denilmektedir. Böylesi kuru bir temenni ile yetinen kişi, elbette kendisinden beklenen akıllılığı göstereememiş, en ciddi konuda en anlamsız bir davranış sergilemiş demektir. Böyle bir davranış ise, bir âyet-i kerîmeye göre -Allah korusun- dini eğlence-oyun yerine koyan kâfirler ile aynı durumu paylaşmak olur. Bu durumda Allah'ın mağfiretini ummak, bazı cahiller gibi, "Allah beni de affetmeyecekse kimi affedecek" şeklinde ciddiyetten uzak sözler sarfetmek tam anlamıyla "Allah ile aldanmak" olur. Nitekim "Allah ile aldanmak, günah işleyip dururken bağışlanma ummak"tır. (bk. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 136.) Bu durumdakiler şu âyeti hatırlamalıdırlar:

"İşte Rabbinize karşı beslediğiniz bu zannınız, sizi helâk etti, ziyâna uğrayanlar olup çıktınız" [Fussılet sûresi (41), 23].

Bir de unutulmamalıdır ki kuruntu, şeytanın insanları yanıltma taktiklerindendir [bk. Nisâ sûresi (4), 120].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akıllılık ve ileri görüşlülük, davranışlardan belli olur.
2. Akıllı-akılsız tesbiti ve tarifi, dünya ve âhireti algılama ve değerlendirme, dünyada iken âhirete hazırlanma durumuna göre yapılır. İddialara veya temennîlere göre değil.
3. Allah Teâlâ'nın "gazabını aşkın rahmeti"nden yararlanabilmek için, iman ve İslâm çerçevesinde kendine düşeni yapma gayreti içinde bulunmak gerekir. Zira, **"Allah'ın rahmeti, iyilik edenlere yakındır"** [Â'raf sûresi (7), 56].
4. Nefsi her zaman denetleyip hesaba çekmek gerekir.
5. Allah amellere sevap verir, amelsiz temennilere değil.

68- ????????? : ???? ??? ????????? ??? ??????? ???? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????????? » ????? ???? ????? ??????????? ??????? .

68. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kendisini (doğrudan) ilgilendirmeyen şeyi terketmesi, kişinin iyi müslüman oluşundandır."

Tirmizî, Zühd 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12

Açıklamalar

Dünyada lüzumsuz, boş ve faydasız hiçbir şey yoktur. Allah Teâlâ her yarattığını bir hikmete dayalı ve bir hizmete uygun yaratmıştır. Ancak herşeyin herkes için her zaman gerekli olması da hiç şüphesiz düşünülemez. İşte hadiste işaret buyurulan **mâlâyânî**, "kişinin dinine ve dünyasına faydası olmayan şey" anlamındadır.

İnsanı doğrudan ilgilendirmeyen şeylere bu anlamda "lüzumsuz" veya "gereksiz" denilebilir. Halkımız "üstüne elzem olmayan işe karışma" derken, işte bu mânâyı dile getirmektedir.

Neyin mâlâyânî, neyin gerekli olduğunu ayırabilmek için, öncelikle sağlam değer ölçülerine sahip olmak lâzımdır. Hiç şüphesiz müslümanlar için müslümanlığın değer ölçüleri esastır. O halde olgun mü'min, müslümanlığın ölçülerine göre yaşayan ve çevresini bunlara göre değerlendiren kişidir. Mâlâyânînin terkedilmesi, müslümanın sürekli uyanık olduğunu gösterir. Murâkabe fikri ile yaşadığını belgeler.

Mâlâyânîyi terketmek, gerekli olanı icabeden yerde gerektiği ölçüde yerine getirmek demektir. Toplumda olumsuz gelişmelerin önlenmesi, büyük ölçüde gereksizlerin terkedilmesiyle mümkün olacaktır. Bu sebepledir ki, İslâm âlimleri bu hadisi "medâr-ı İslâm" olan dört hadisten biri kabul ve ilân etmişlerdir.

Gereksizi terketmek, lüzumluları önem sırasına koyma fikrini de beraberinde getirir. Böylece müslüman, her konuda en lüzumlu olanı işlemek, en gerekli olanı ortaya koymak başarısını ve basiretini yani olgunluğunu gösterir. Bu da onun güzel müslüman olduğunun delili olur.

Mâlâyânî ile meşgul olmak, lüzumluları ihmal etmeye götürür. Çünkü gerekli-gereksiz herşeyle meşgul olmak insanı, kolayı tercihe sevkeder. Bütün bunlar ise, sonuçta müslümanı fuzûlî işlerin adamı durumuna düşürür. Bu bakımdan hadis, fevkalâde önemli bir tesbit yapmakta, iyi müslüman olabilmek için her şeyden önce kendisini ilgilendirmeyen fuzûlî işlerle meşgul olmamak gerektiğine dikkat çekmektedir. Çünkü ömür kısadır ve hızla geçmektedir.

Gerekli-gereksiz herşeyin harman olduğu günümüzde sadece lüzumlu işlerle meşgul olabilmek, ancak gerçekten olgun bir iman ile mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen söz ve işlerle meşgul olmamak, müslümanın iyi bir seçim bilincine sahip olduğuna ve imanının olgunluğuna işarettir.

2. İnsan, dünya ve âhireti için gerekli ve lüzumlu olan işlerle meşgul olmalıdır.

3. Mâlâyânîyi terk, sürekli ilâhî denetim altında bulunduğu şuurunun bir sonucudur. Murâkabe'nin en büyük pratik faydası budur.

69- ????????? : ???? ?????? ??? ??????? ??? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???????? ????????? ???? ????? ?????????? » ???? ??? ???? ?????? .

69. Ömer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kişiye, hanımını neden dövdüğü sorulmaz!" Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bk. İbni Mace, Nikâh 51

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin bu hadisi murâkabe konusunda niçin zikrettiği ilk bakışta anlaşılamamaktadır. Oysa İslâm'ı bilen bir aile reisinin, hanımını neden dövdüğünü sormak onun dindarlığı, yani Allah'ın gözetimi altında bulunduğu şuurundan ve dolayısıyla yetkilerini kullanmakta haddi aştığından şüphe etmek anlamına gelir. Aile, ilâhî murâkabe şuurunun en çok işleyeceği kurumdur. Zira ailenin mahremiyeti vardır. O sebeple teftişe müsait değildir. Olay, açıklanması utanç verici veya çok özel bir sebebe bağlı olabilir. Bu mahremiyeti ifade için "Kol kırılır yen içinde kalır", "Kirli çamaşırlar sokakta yıkanmaz" denilmiştir. Karı-koca arasındaki ilişkiler, onlara bırakılmıştır. Kendileri açmadıkça başkaları aile sırlarını öğrenemezler. Halkımız ne güzel söylemiş: "Karı-koca dövüşmüş, aklı olmayan karışmış.!"

Hadiste, kocanın karısını dövmekten mutlak mânada sorumlu olmayacağı söylenmiyor. "Uhrevî sorumluluğu da yoktur" denilmiyor. İslâm şeriatının müsaade ettiği hal, şekil ve şartlarda olması halinde dövme işi sorumluluk getirmez. Aksi ise, tam bir sorumluluktur.

Mısırlı âlim Muhammed Gazzalî gibi bu hadise sırf "hukûkî açıdan" yaklaşarak, onu kadın haklarına aykırı görüp tenkid etmeye kalkanlar, işi yeterince düşünüp değerlendirmeyenlerdir. Nevevî gibi "ahlâkî açıdan" ve "aile mahremiyeti" noktasından yaklaşılması gerekir. Mesele hukûkî bir zemine kaydırıldığı takdirde elbette kimin haklı kimin haksız olduğu adlî mercilerce araştırılacak ve koca da sorgulanacaktır.

Tekrar edelim ki, "sorulmama" keyfiyeti, hâkim ya da kâdıya gelmemiş olaylar için geçerlidir. Yetkili makamlara ulaştırılan bir dövme olayı varsa, elbette haklının ortaya çıkması için o soruşturulacak ve araştırılacaktır.

(M. Akif Ersoy, **Safahat**'ında "Köse İmam" başlıklı manzumesini bu hadîs-i şerîfin yorumuna yardımcı olacak bir olayla başlatır. Merak edenler o manzumeyi okuyabilirler.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Terbiye etmek için -gerektiğinde- koca hanımını dövebilir. Bu bir ruhsattır.

2. Aile içi ilişkiler, eşlerin dindarlığına ve özellikle murâkabe şuuruna bırakılmıştır.

3. Aile mahremiyeti sonuna kadar korunmalıdır.

6- ??? ??????

TAKVÂ

Âyetler

??? ?????? ????? : { ??? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????? ????????? ????? ?????????? ?????? ???????? ??????????? } .

1. "Ey inananlar, Allah'tan ona yaraşır şekilde korkun (gücünüz yettiğince) **saygılı olun** (emirlerinin dışına çıkmaktan) **sakının."** Âl-i İmrân sûresi (3), 102

Takvâ korunmak, sakınmak, kaygılı ve saygılı olmak demektir. Taşlı dikenli bir yolda yürüyen kişi nasıl son derece dikkatli olursa, insan da hayatta aynen o endişe, sakınma ve korunma dikkati içinde olmalıdır. Sözünü ettiğimiz bu dikkat, Allah Teâlâ'nın koyduğu sınırlara karşı dikkattir. Âyet-i kerîme mü'minlere hitâben bu konuda **"son derece uyanık ve dikkatli"** olmalarını istemektedir.

Demek ki takvâ, imanlı kişilere daha çok yakışmakta ve daha çok onlardan beklenmektedir. Bu âyetteki **"gerektiği şekilde"** kaydı takvânın en üst seviyesini göstermektedir. Ondan ne kastedildiği, nasıl olacağı ise, aşağıdaki âyetle açıklanmaktadır.

???? ????? (??????? 16): { ???????? ??????? ??? ???????????? } . ???? ????? ????? ?????? ?? ??????.

2. "Allah'tan gücünüz yettiğince korkun, sakının!" Teğâbün sûresi (64), 16

İslâm'da emirlerin yerine getirilme ölçüsü, mükellefin gücü ve tâkatidir. Kitap ve Sünnet'te ona **istitâat** denilmektedir. Dinimizde "güç yetirilemeyecek bir mükellefiyet" (teklîf-i mâ lâ yutak) yoktur. **"Hakkıyla, nasıl gerekiyorsa öyle, gerektiği şekilde"** takvâ emrinin burada **"gücünüz yettiği ölçüde"** demek olduğunu anlıyoruz.

Bu temel esasa dayanarak yaşanacak **takvâ** gerçeğinin, müslümanın hayatındaki en önemli görüntüsünün nasıl olması lâzım geldiğini de şu âyette bulmaktayız:

???? ?????? ?????: { ??? ???????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????????? ??????? ???????? } . ??????? ?? ????? ??????? ????? ??????.

3. "Ey iman edenler, Allah'a karşı saygılı olun ve doğru konuşun." Ahzâb sûresi (33), 70

Takvâ, en belirgin ve yoğun şekilde doğru sözlülükte görülür. Aynı şekilde kul yalan söyleyerek Allah'a karşı göstermesi gereken saygı (takvâ) çizgisinden kolayca sapabilir. Bu sebeple bir çok tezâhüründen sadece "dil hâkimiyeti"ne işaret eden âyet-i kerîme işin en kritik noktasına dikkat çekmiş olmaktadır.

"Allah korkusu" veya "Allah saygısı" diye anladığımız **takvâ**nın müslümana sağlayacağı faydaları ise, şu âyetten öğrenmekteyiz:

???? ?????: { ????? ??????? ??????? ??????? ?????????????? [2] ??????????? ???? ?????? ??? ?????????? } .

4. "Kim Allah'a karşı saygılı davranırsa, Allah ona bir çıkış ve kurtuluş yolu gösterir, hiç beklemediği yerden onu rızklandırır." Talak sûresi (85), 2-3

Günlük hayatta karşı karşıya gelinecek sıkıntılardan, sosyolojik ve ekonomik meselelerden kurtulmakta, Allah saygısı asıl unsurdur. Önemli olan Allah'ın koyduğu sınırlara bağlı kalarak O'na saygıda kusur etmemektir. *Aklın ve toplumun gösterge ve ölçülerine sığmayacak tecellilerin daima olabileceğini hesaba katmak ve dürüstlükten ayrılmamak gerekmektedir*. Demek ki aşılamaz ve halledilemez gibi gözüken problemler karşısında mü'minin en güçlü silahı "takvâ"dır. Ötesi Allah Teâlâ'ya kalmıştır.

???? ?????: { ??? ???????? ????????? ??????? ??? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ??????? ????????????? ?????????? ?????? ???????? ??? ????????? ?????????? } . ??????? ?? ????? ????? ??????.

5. "Eğer Allah'a karşı saygılı olur ve sakınırsanız, O size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lutuf sahibidir." Enfâl sûresi (8), 29

Her konuda ihânetten sakınan ve takvâ üzere hareketi yeğleyen mü'minlere Allah Teâlâ, iyiyi kötüden ayırt edecek bir kâbiliyet ve anlayış verir. Bu yetenek onları en zor ve hatta olumsuz şartlarda bile bir çıkış yolu bulma imkânına kavuşturur. Çünkü âyette geçen **furkân** kelimesi "farkettirici" ve "sabah" anlamına gelir. Allah takvâ sahibini gece karanlığında parlayan fecr-i sâdık gibi bir aydınlık görüşe sahip kılar. Ayrıca insanın ufkunu karartan günahlarını örter, ayıplarını kimseye göstermez ve tümüyle bağışlar.

Bütün bunlar takvânın güzel sonuçlarındandır.

Hadisler

70- ??????????? : ???? ??? ?????????? ??? ??????? ??? ??? : ????? : ?? ????? ??????? ??? ???????? ???????? ? ??? : « ??????????? » ???????? : ?????? ???? ???? ????????? ? ????? : « ???????? ??????? ??????? ??? ??????? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? » . ??????? : ?????? ?? ????? ????????? ? ??? : ????? ???????? ???????? ??????????? ? ??????????? ?? ???????????? ??????????? ?? ???????? ???? ???????? » ????? ???? .

? « ???????? » ??????? ???????? ????? ??????????? ? ?????? ???????? . ??? : ???????? ????????? ????????? .

70. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bazı insanlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların en hayırlısı, şereflisi kimdir? dediler.

Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Allah'tan en çok korkanlarıdır**" buyurdu.

- Ey Allah'ın Resûlü! Biz bunu sormuyoruz, dediler.

- "**O halde, Allah'ın halîli (İbrâhim)'in oğlu, Allah'ın nebîsi (İshak)'ın oğlu, Allah'ın nebîsi (Yakub)'un oğlu, Allah'ın nebîsi Yusuf'tur**" buyurdu.

- Ey Allah'ın Resûlü, biz bunu da sormuyoruz, dediler.

- "**O halde siz benden Arap kabilelerini soruyorsunuz. (Bilin ki) Câhiliye döneminde hayırlı (şerefli) olanlar, şayet dînî hükümleri iyice hazmederlerse İslâmiyet devrinde de hayırlıdırlar**" buyurdu. Buhârî, Enbiyâ 8, 14, 19, Menâkıb 1, Tefsîru sûre (12), 2; Müslim, Fezâil 168

Açıklamalar

Kerem, bol iyilik, çok hayr ve şeref demektir. İnsanların en şereflisi, en hayırlısı veya en değerlisi kendisine sorulunca Hz. Peygamber ilk ve en önemli ölçü olarak takvâ'yı göstermiş ve *"Allah'tan en çok korkanlardır"* buyurmuştur. Bu cevabıyla Hz. Peygamber **"Sizin en üstün olanınız Allah'tan en çok korkanınızdır"** [Hucurât sûresi (49), 13] âyetini hatırlatmıştır. Hz. Peygamber soruyu genel olarak **"insanlar"** çerçevesi içinde değerlendirmiş ve bu umumî prensibi hatırlatan cevabı vermiştir.

Ayrıca bu cevap **"amel"** cihetinden **"en hayırlı"** kişiyi tanıtmaktadır. Aslında, hadisin burada bizi ilgilendiren tarafı da Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu cevabıdır. Zira **takvâ**, bu noktadan yegâne **"üstünlük"** ölçüsü olarak tanıtılmaktadır.

Pek muhtemeldir ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, kendisine soru yöneltenlerin neyi sormak istediklerini anlamış olmasına rağmen, onlara asıl üzerinde durulması gerekli olan meseleyi öğretmek maksadıyla bu cevabı vermiştir. İkinci olarak da **"şeref"** yönünden insanların en hayırlısı, en üstünü akla gelebilir. Hz. Peygamber bu noktada da büyük dedesinden itibaren hep peygamber olan ve Kur'an'da mâcerâsı **"en güzel kıssa"** olarak nitelendirilen Hz. Yusuf'u örnek göstermiştir. Buhârî'deki bir rivayette Hz. Yusuf için "Kerîm oğlu, Kerîm oğlu, Kerîm oğlu, Kerîm" (bk. Buhârî, Enbiyâ 18) nitelemesi bulunmaktadır. Bu niteleme, buradaki cevaba daha uygun düşmektedir.

Ancak sual soranlar, bu mânada "en üstün" olanı kastetmediklerini söyleyince, bu defa Hz. Peygamber *"Ha siz, Arap kabilelerinin ana kollarından hangisinin hayırlı ve üstün olduğunu soruyorsunuz öyle mi? O halde eski dönemde üstün görülenler, eğer İslâm esaslarını tam anlamıyla anlar ve yaşarlarsa, İslâmiyette de hayırlıdırlar"* buyurmuştur. Bu cevabıyla Efendimiz, *Câhiliye devrinde üstünlüğün soy-sop ve ecdâdın şerefine nisbetle olsa bile, İslâmda fazilet, hikmet, ilim ve dindarlık yönünden değerlendirildiğini ortaya koymuştur.* Ayrıca soy üstünlüğüne "takvâ" eklenirse, ancak bir anlam ifade edeceğini anlatmıştır. Aslında her üç cevap da "**takvâ**" ağırlıklıdır. Hz. Yusuf'un başından geçenler, özellikle Züleyhâ'ya karşı davranışlarının takvâya dayandığı, İslâm'ı iyi belleyen, öğrenen ve yaşayanların Allah korkusu ile dopdolu oldukları açıktır.

O halde Hz. Peygamber birinci cevabında açıkça, sonrakilerde dolaylı olarak "takvâ"nın yegâne değer ölçüsü olduğunu ifade buyurmuştur.

Hadisin son kısmı 372 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusu her hayrın başı ve yegâne üstünlük ölçüsüdür.
2. Hz. Yusuf'un hayatı bir çok yönden en güzel örneklerle doludur.
3. Takvâ sahiplerinin dünyada şerefi, âhirette derecesi yüksektir.

71- ????????? : ???? ??? ?????? ??????????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ???????? ??????? ? ????? ??????? ?????????????? ?????? . ??????? ?????? ??????????? . ????????? ????????? ????????? ?????????. ??????? ??????? ??????? ????? ????????? ??????? ?? ??????? » ???? ????.

71. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünya tatlı, göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah onu sizin kullanmanıza verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyaya aldanmaktan sakının. Kadınlara kapılmaktan korunun. Çünkü İsrailoğullarında ilk fitne kadınlar yüzünden çıkmıştır."

Müslim, Zikir 99. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26; İbni Mâce,Fiten 19

Açıklamalar

Dünya zevkleri ve nimetleri geçici olmasına rağmen, tatlı ve etkileyicidir. İnsanı bu yalancı câzibeleriyle, Allah saygısı ve korkusundan uzaklaştırıp yanıltabilirler. Başlangıçta İslâm ümmetinin elinde olmayan dünya imkânları, Hz. Peygamber'in haber verdiği şekilde giderek müslümanların eline geçmiştir. Yani Allah Teâlâ daha önceki sahipleri yerine dünya nimetlerini müslümanlara vermiştir. Petrol bunun en güzel örneğidir. Ayrıca Ortadoğu tam bir ticaret trafiği merkezidir. Güneş enerjisinin en yoğun olduğu bölgedir. Diğer yandan müslümanlar, eskiye nazaran büyük ölçüde dünyalıklara da sahip olmuşlardır. Her ne kadar müslüman ülkeler, "gelişmekte olan ülkeler"den sayılıyorsa da, ellerindeki imkânlar fevkalâde büyüktür. Allah onları bu imkânlara vâris

kılmıştır.

Hz. Peygamber'in, dünyanın câzibesine kapılmaktan korunmayı tavsiye buyurması, "takvâ"nın gerekli olduğu ilk ve önemli noktayı göstermektedir. Allah korkusu, dünya imkânlarına karşı kula hâkim olursa, mesele yoktur.

İnsan dünyaya kapıldı mı, artık nereye kadar gideceğini kestirmek mümkün olmaz. Bu nimetlerin elden çıkması da onları gerektiği gibi kullanamamakla ilgilidir. Zira Efendimiz, *"Allah nasıl davranacağınıza bakacak"* buyurmuş, bunların imtihan vesilesi olduklarını duyurmuştur.

Hz. Peygamber ikinci olarak kadınlara karşı da uyanık davranmayı ve "takvâ"ya yönelik olan tehlikede "kadın"ın önemli bir yeri olduğunu hatırlatmakta, hatta İsrailoğulları'ndaki ilk fitnenin kadınlar sebebiyle ortaya çıktığını da örnek göstermekle konuya ait hassâsiyeti iyice vurgulamaktadır. (Sözü edilen fitne hakkında bilgi için bk. Ali el-Kârî, *Mirkât IV, 267-269)* **"Takvâ"**nın belli başlı iki konuda, **dünya** ve **kadınlar** konusunda daha çok gerekli olduğu, bu iki unsurun "takvâ"yı herşeyden çok etkileyeceği anlaşılmaktadır.

Hadis 460 numarada tekrarlanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Geçmiş ümmetlerin başına gelenlerden ibret alınmalıdır.
2. Hanımlara karşı meşrû sınırlar çerçevesinde davranılmalıdır.
3. Dünyanın çarpıcılığına aldanmamalıdır.
4. Allah korkusu ve takvâ duygusu, ele geçen nimet ve imkânların devamı için de gereklidir.

72- ??????? : ???? ????? ????????? ??? ?????? ??? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? : «?????????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? » ???? ???? .

72. İbni Mes'ud *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

"Allahım! Senden hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği isterim."

Müslim, Zikir 72. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Dua 2

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, Allah Teâlâ'dan istenecek konuları, hadis kitaplarımızın Dua ve Daavât bölümlerinde yer alan bir çok hadisi ile ortaya koymuş, biz ümmetini bu konuda da eğitmiştir. Yapacağımız duaları, bu hadisler arasından seçip ezberlemek en isabetli hareket tarzıdır. Hz. Peygamber'den nakledilen dualar, dileklerimizde Peygamber Efendimiz'le birleşmemizi sağlayacaktır. Bu birliktelik çok muhtemeldir ki, "kabul olunmakta" da beraberliği getirecektir.

Hidâyet rehberi olarak gönderilmiş bulunan Peygamber *aleyhisselâm*'ın Allah Teâlâ'dan "hidâyet (doğruluk)" dilemesi, herşeyden önce **hidâyet**'in önemini ortaya koymaktadır. Doğru yoldan sapma tehlikesi bulunmayan Hz. Peygamber, Allah'tan **hidâyet** dilerse, daima dalâlete düşme tehlikesiyle başbaşa yaşayan müslümanların daha fazla **hidâyet** dilemeleri gerekir. Nitekim Fâtiha sûresi'ndeki **"Bizi doğru yola hidâyet et!"** duası bunu göstermektedir.

Hz. Peygamber'in, hidâyetin hemen peşinden emirlere uymak, yasaklardan kaçınmak anlamında takvâ dilemesi, hidâyetin tezâhürünün takvâ olduğunu göstermektedir.

İffet, mübah olmayan şeylerden uzak durmak demektir.

Zenginlik anlamına gelen **gına** burada gönül zenginliği mânâsınadır. İnsanlardan ve ellerindeki imkânlardan müstağni olmak, şerefli bir hayat ve etkili bir tebliğ hizmeti açılarından son derece önemlidir.

1471 numarada tekrarlanacak olan hadîs-i şerîf, hidâyeti takvâ ile, takvâyı ise iffet ve gönül zenginliğiyle beslemek ve desteklemek gerektiğine işâret etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği yüksek değere sahip meziyetlerdir.
2. Hayatı daima Allah'a sığınarak ve O'ndan yardım dileyerek yaşamalıdır.
3. Takvâ, Allah'tan istenecek meziyetlerin başında yer alır.

73- ????????? : ???? ??? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ???? ?????? ????? ????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? » ???? ???? .

73. Ebû Tarîf Adî İbni Hâtim et-Tâî *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim demiştir:

"Bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere yemin eden, sonra da (yemininin) zıddını takvâya daha uygun bulan kimse, (yemininden vazgeçip) takvâya yönelsin!"

Müslim, Eymân 15

Adî İbni Hâtim

Adî, cömertlikte darb-ı mesel olmuş bir babanın oğludur. Hicrî yedinci yılda Tay kabilesi adına elçi olarak Medine'ye gelmiş, Resûlullah

kendisine büyük hüsn-i kabul göstermiş, hatta oturduğu minderi Adî'ye ikram etmiştir. Adî'nin cömertliği konusunda da pek çok menkıbe nakledilmiştir. Adî ve kabilesinin müslümanlığı pek samimi ve çok kuvvetli idi. Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir çok Arap kabilesi irtidat edip dinden dönmüş ise de, Adî'nin kabilesinden hiç kimse böyle bir yola girmemiştir. Kabilesi içinde zekâtını hesap edip Hz. Ebû Bekir'e takdim eden ilk kişi Adî oldu. Diğerleri de kendisini takip etti.

Adî, Medâyin'in fethinde bulundu. Daha sonraki olaylarda Hz. Ali tarafında yerini aldı. Cemel olayında gözünü kaybetti.

Hz. Peygamber'den altmış altı hadis rivayet etti. Rivayetlerinin altısını Buhârî ve Müslim ortaklaşa, üçünü yalnız Buhârî, ikisini de yalnız Müslim rivayet etmiştir. Uzun ömürlü sahâbîlerden olan Adî ibni Hâtim, 120 yaşlarında iken hicrî 68 yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

"Vallâhi", "Tallâhi" diyerek Allah adına bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere yemin etmek, hemen herkesin zaman zaman yaptığı bir iştir. Yemin, yemin edeni bağlar. Allah adı anılarak yapılan yeminlere sadâkat göstermek gerekir. Yeminden dönmenin cezâsı vardır. Ona **"yemin kefâreti"** denir. 1721 numaralı hadisin açıklamasında yemin kefâreti konusunda geniş bilgi verilmiştir.

Müslümanın verdiği sözde durması, yeminine sâdık kalması esastır. Ancak hadîs-i şerîf'te, **takvâ'**nın yemine tercih edilmesi gerektiğini ve bunun bizzat Hz. Peygamber tarafından teşvik edildiğini görmekteyiz. Dinimizde Allah korkusunun kula hâkim olması daima önde tutulmuştur. Konuya ait hadislerde, *"ettiği yeminin aksini daha hayırlı gören kimse, derhal o hayırlı olanı işlesin ve yeminini bozduğu için de kefâret versin!"* ifadeleri de yer almaktadır (bk. Müslim, Eymân 7-19). Takvâ ve hayır uğruna, gerekiyorsa, kefâretten kaçmayıp yemininden dönmenin tavsiye edilmiş olması, müslümandan beklenen asıl tavrın, her zaman ve her yerde takvâya sahip çıkmak olduğunu göstermektedir. Bu tavrı, sevgili Peygamberimiz bizzat kendileri de fiilen ortaya koymuşlardır. Ceyşü'l-usre (zorluk ordusu) diye de anılan Tebük seferi hazırlıkları sürerken, kendisinden yük devesi isteyen bir kısım müslümana Hz. Peygamber, *"Vallahi size yük devesi veremem"* demiş, bir süre sonra da o kişilere istedikleri develeri vermişti. Bunun üzerine kendisine, -unutmuş olma ihtimalinden dolayı- ettiği yemin hatırlatılmış, o da; *"Bir şeye yemin eder ve başkasını ondan daha hayırlı görürsem o hayırlı işi yapar, (kefâret vererek) yeminimi helâl kılarım"* buyurmuştur (bk. 1721. hadis).

1719 ve 1920 numaralarda tekrar edilecek olan hadisimizin kendisinden rivâyet edildiği Adî İbni Hâtim de aynı şekilde yeminini bozup "daha hayırlı olanı" yani "takvâ"yı tercih etmiş ve bu davranışına Hz. Peygamber'in bu tavsiyesini delil göstermiştir.

Nevevî merhum, yeminle ilgili rivayetler arasından, içinde "takvâ" kelimesi geçen bir tek bu rivâyeti bulup burada zikretmek suretiyle, hem *Riyâzü's-sâlihîn*'deki konuları delillendirmede nasıl titiz davrandığını ve ince bir dikkat gösterdiğini isbat etmiş, hem de *"daha hayırlı olan"* ifadelerinin *"takvâ'ya uygun olan"* anlamına geldiğini anlatmak istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir işi yapmaya veya yapmamaya yemin eden kişi, yemininden dönmeyi daha hayırlı, yani takvâya daha uygun bulursa, yemininden dönmesi müstehaptır. Tabîî keffâretini de verecektir.
2. Yemin keffâreti, yeminden dönüldükten sonra verilir.
3. Takvâyı iltizam etmekte yemin bile mazeret sayılmamakta olduğuna göre, müslümana her işinde takvâ üzere olmak yaraşır.

74- ?????????? : ??? ??? ???????? ??????? ???? ???????? ??????????? ??? ??????? ??? ???: ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?? ??????? ???????? ??????? : « ???????? ?????? ? ???????? ???????? ? ???????? ???????? ? ???????? ?????? ???????????? ? ?????????? ???????????? ? ?????????? ??????? ???????? » ???? ??????????? ? ?? ??? ????? ??????? ???? : ????? ???? ???? .

74. Ebû Ümâme Sudayy İbni Aclân el-Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Vedâ hutbesi'nde şöyle buyururken dinledim demiştir:

"Allah'tan korkunuz. Beş vakit namazınızı kılınız. Ramazan orucunuzu tutunuz. Mallarınızın zekâtını veriniz. Yöneticilerinize itaat ediniz! (Bu takdirde doğruca) Rabbinizin cennetine girersiniz." Tirmizî, Cum'a 80

Ebû Ümâme Sudayy İbni Aclân

Ebû Ümâme, künyesiyle meşhur bir sahâbîdir. Önce Mısır'da sonra da Humus'ta yerleşmiştir. Hz. Peygamber'den 150 hadis rivayet etmiştir. Hadisleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Kendisinden Şamlılar rivayette bulunmuşlardır.

Hicrî 81 (veya 86) yılında Humus'ta vefat etmiştir. Bazılarına göre Şam bölgesinde en son vefat eden sahâbîdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müslümanların tavır ve davranışları ebedî hayat ile sıkı sıkıya alâkalıdır. Bu sebeple müslümanın her zaman takvâ duygusunun etkisi altında yaşaması gerekir. Takvâ, öncelikle kulluğun gereği olan ibadetleri yerine getirmek, sonra da yasaklardan kaçınmakla isbat edilebilir. Kuru kuruya sade bir saygıdan söz etmek kimseye bir şey kazandırmaz.

Müslüman cennet yolcusudur. Yani onun en son hedefi cennette ebedi mutluluğu yakalamaktır. İşte hadisimiz bu mutlu sona ulaşabilmek için yapılması gerekenleri saymaktadır. Bunlar:

Allah'tan korkmak,
Beş vakit namaz kılmak,

Ramazan orucunu tutmak,
Zekâtı vermek ve
Yöneticilere itaat etmektir.

Bu tâlimâtın sevgili Peygamberimiz tarafından Vedâ hutbesi'nde verilmiş olması, ayrıca önem arzetmekte ve dikkat çekmektedir. Takvâ, her türlü ibadetin temelidir. Nitekim Allah Teâlâ zâtını **"Takvâ'ya da ehil, mağfirete de ehil"** [bk. Müddessir sûresi (74), 56] olarak tanıtmıştır. Yani azabından en çok korkulup sakınılacak olan da, mağfiret edecek olan da sadece Allah Teâlâ'dır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste sayılan amelleri işlemek takvâ gereğidir.
2. Takvâ, cennet yolu ve cennete giriş şartıdır.
3. Dünyada doğruluk, âhirette kurtuluş sebebidir.
4. Allah'a isyanı emretmedikleri sürece, yöneticilere itaat etmek gereklidir.

????? ?????? ?????????-7

TEREDDÜTSÜZ İMAN VE ALLAH'A TAM GÜVEN (YAKÎN VE TEVEKKÜL)

Âyetler

??? ?????? ?????:{ ???????? ????? ?????????????? ??????????? ??????? ????? ??? ????????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ??????????? ????? ????????? ?????? ????????? ??????????? } .

1. "Mü'minler Hendek Harbi için toplanıp gelmiş düşmanı gördükleri zaman, "Allah'ın ve Resûlünün bize va'dettiği işte budur, Allah ve Resûlü doğru söyledi" dediler. Bu onların iman ve teslimiyetlerini artırıp (pekiştirdi)." Ahzâb sûresi (33), 22

Hendek Harbi öncesinde yıkıcı propagandalarla dirençleri kırılmaya çalışılan Medineli müslümanlar, Kureyş ordusunun geldiğini görünce, Allah'ın ve Resûlü'nün zafer va'dini hatırlamış, güvenleri artmış ve zaferi gözleriyle görüyormuşcasına tereddütsüz ve kesin bir teslimiyetle düşmanı karşılamışlardı. Gelen ordu, müslümanların korkularını değil, imân ve teslimiyetlerini, yakîn ve tevekküllerini arttırmıştı. Zira Allah Teâlâ:

"Ey mü'minler, yoksa siz, sizden önce yaşamış olan kavimlerin başına gelenler size gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokundu ve onlar öylesine sarsıldılar ki, Peygamber ve onunla birlikte iman edenler en sonunda "Allah'ın yardımı nerde kaldı?" dediler. İşte o zaman (onlara): **'Bilesiniz Allah'ın yardımı çok yakın!'** (denildi.)**"** [Bakara sûresi (2), 214] buyurmuştu. Hz. Peygamber de önce zor anlar yaşanacağını ama sonuçta Arap kabilelerinin dağılıp gideceğini ve zaferin mü'minlerin olacağını önceden müjdelemişti. Mü'minlerin bu ilâhî ve peygamberî va'adlere olan güveni, gözleriyle gördükleri düşman ordusundan daha kesindi. O yüzden de aslâ korkmadılar, sarsılmadılar. Âyet bu gerçeği anlatmakta, candan iman ve Allah'a güvenin, inananları tehlikeler karşısında nasıl güçlendireceğini göstermektedir.

???? ?????{ ????????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ????????????? ??????????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ??????????? [173] ????????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????? ??????????? ????? ????????????? ????????? ?????? ???????? ??? ?????? ??????? }

2. "Bazı münâfık kişilerin müslümanlara 'düşmanlarınız size hücum için hazırlandılar; aman onlardan sakının!' demeleri, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve 'Allah bize yeter, ne güzel vekildir O!' dediler. Bunun üzerine onlara hiç bir zarar dokunmadan, Allah'ın nimet ve ikrâmlarıyla döndüler. Böylece Allah'ın rızâsına tâlip oldular. Allah büyük kerem sahibidir."

Âl-i İmrân sûresi (3), 173-174

Rivâyetlere göre Küçük Bedir Gazvesi demek olan**Bedr-i suğrâ'**da Ebû Süfyân komutasındaki müşriklerle karşılaşmaya hazırlanan İslâm askerlerine bazı münâfıklar, Kureyş ve yandaşlarının büyük bir güç oluşturduklarını söyleyerek onları caydırmaya çalışmışlardı. Ne var ki bu haber, mü'minlerin Allah'a güvenlerini ve zafere olan inançlarını iyice pekiştirmiş ve kuvvetlendirmişti. **"Allah bize yeter, düşmanın sayısı önemli değil!"** şeklindeki teslimiyetleri Allah'ın rızâsını her şeyden önde tutmaları, en küçük bir sıkıntıya düşmeden başarılı olmalarını sağlamıştı. Zira Allah Teâlâ kendisine güvenenlerin güvenini asla boşa çıkarmaz.

Mü'minlerde bulunması gerekli olan, inançta tereddütsüzlük ve Allah'a sarsılmaz itimad, onların en büyük gücü ve başarılarının sırrıdır.

???? ????? : { ??????????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ????????? ?????????? ??????? ???? ????????? ????????? ???????? } .

3. "Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip sığın!" Furkân sûresi (25), 58

Güven ve sığınma duygusunun insana gerçekten güven verebilmesi için sığınılacak kimsenin fânî olmaması gerekir. Bu duygu hiç ölmeyene, yokluğu düşünülmeyecek olana yönelik olmalıdır ki, kişiyi güçlü ve diri tutsun. İşte bu âyette Allah Teâlâ, habîbine ve onun şahsında müslümanlara hitâben kendisini, ölümsüzlüğü ve sürekli diriliği ile tanıtmaktadır.

???? ????? : { ?????? ?????? ?????????????? ????????????? } .

4. "Mü'minler Allah'a güvenip dayansınlar!" İbrâhim sûresi (14), 11

Önceki âyette Hz. Peygamber'e asıl güveneceği yeri gösteren Allah Teâlâ, bu âyette de mü'minleri sadece kendisine dayanmaya çağırmaktadır. **Tevekkül** Allah'a yönelik olursa, bir anlam ifade eder. Aksi halde o, sadece aldanmak demek olur. İslâm dışında kalmış olan insanlar değişik varlıklara bel bağlayabilirler. Ama mü'minler sadece Allah'a bel bağlamalıdırlar. Onlara bu yakışır.

???? ????? : { ??????? ???????? ??????????? ????? ?????? } . ??????? ?? ????? ??????? ????? ??????.

5. "Bir işe azmettiğinde artık Allah'a güven!" Âl-i İmrân sûresi (3), 159

Tereddüt, güvensizlik işareti ve sonucudur. Oysa mü'min, nasıl imanında tereddütsüz olmak zorunda ise, ön araştırmasını usûlüne uygun olarak yaptığı bir konuda belli bir şekilde harekete karar verdi mi, ötesini Allah'a bırakmalıdır. Kararsızlık göstermemelidir. Sonuç, görünürde olumsuz da olsa, hareket kurala uygun yapılmış olur ve bu başlı başına bir başarıdır. Çünkü mü'mine yakışan, tedbiri alıp takdire rıza göstermektir. Nitekim bir başka âyette Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

???? ????? : { ????? ??????????? ????? ??????? ?????? ???????? } : ?? ?????.

6. "Allah'a güvenene, Allah kâfidir!" Talak sûresi (65), 3

Allah Teâlâ, kendisine güveneni başkasına muhtaç etmez. Yardım tevekküle bağlıdır. Özellikle bir işe karar verdikten sonra gösterilecek teslimiyet ve tevekküle... **"Allah bize yeter, o ne güzel vekildir"** âyetinde ifade edilen tevekküle...

???? ?????:{???????? ????????????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ?????????????} . ??????? ?? ??? ?????? ????? ??????.

7. "Gerçek mü'minler o kişilerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri titrer. Allah'ın âyetleri okunduğunda bu âyetler onların imanlarını pekiştirir de sadece Rab'lerine güvenip dayanırlar."

Enfâl sûresi (8), 2

Yakîn ve tevekkülün mü'minde meydana getireceği kemâlin iki belirtisi bu âyette açıklanmaktadır:

1. Sadece "Allah" ismi söylendiği, başkaca hiç bir sıfatından bahsedilmediği zaman bile **"yüreklerin titremesi."**

2. Allah'ın âyetleri okunduğunda **"imanların artması"** yani iyice pekişmesi, Allah'a güven ve itimadın devamı.

Bunlar imanın kalitesini, yakîn ve tevekkül seviyesini göstermektedir. Âdeta mü'min ile Allah arasındaki duygusal mesâfe ve iletişimin ölçüsünü ortaya koymaktadır. Bahis konusu titreme ve imanda pekişme, alınan mesâfenin son derece ileri ve iyi bir noktada olduğuna işaret sayılmaktadır. Tabîî aksi de o ölçüde uzaklığın işaretidir. Allah korusun.

Hadisler

75- **??????????** : ??? ???? ???????? ??? ??????? ????? ??? : ??? ????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ???? : « ?????? ????? ??????? ? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ???????????? ? ??????????? ?????? ????? ???? ?? ?????? ??? ????? ????? ?????? ????????? ???????? ? ??????? ???: ??? ???? ????? ???? ???? ??? ????? ???? ???? ???? ???? ?? ???? ??? ????? ????? ???? ???? ???? ???? ?? : ???? ????????? ? ???????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ??? ??????? » ????? ????? ???????? ????????? ? ?????? ???????? ?? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????? ???? ????? ? ??????? ???????? : ???????????? ???????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ??????? : ??????????? ???????? ???????? ?? ????????? ? ?????? ?????????? ??????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ??? ?????? ????????? ????? ? » ??????????? ??????? : « ???? ????????? ?? ???????? ???? ???????????? ? ????? ??????????? ? ??????? ??????? ??????????? » ?????? ????????? ??? ??????? ??????? : ????? ?????? ??? ????????? ???????? ? ??????? : « ???? ???????? » ????? ???? ?????? ????? ??????? : ????? ?????? ??? ?????????? ???????? ???? : «???????? ????? ????????? » ????? ???? .

« ??????????? ?????? ??????? : ??????? ????? ? ???? ????? ????? ?????? .« ???????? » : ??????????? ????????? .« ????????? » ??????? ??????? ???????? ??????? ???????????? ? ??????????? ?????? .

75. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"(Geçmiş) ümmetler bana gösterildi. Peygamber gördüm, yanında üç-beş kişilik küçük bir grup vardı. Peygamber gördüm, yanında bir iki kişi bulunuyordu. Ve peygamber gördüm, yanında kimsecikler yoktu. Bu arada önüme büyük bir kalabalık çıktı. Kendi ümmetim sandım. Bana 'Bunlar Mûsâ'nın ümmetidir, sen ufka bak!' dediler. Baktım; (çok) büyük bir karaltı. 'İşte bunlar senin ümmetindir. İçlerinden hesapsız-azabsız cennete girecek yetmiş bin kişi vardır' dediler."

(İbni Abbas diyor ki) Söz buraya gelince Peygamber*aleyhisselâm* kalkıp evine gitti. Oradaki sahâbîler bu hesapsız-azabsız cennete girecek yetmiş bin kişinin kimler olabileceği hakkında konuşmaya başladılar: Kimileri, "Bunlar peygamberin sohbetinde bulunanlar olmalıdır" derken, kimileri, "Bunlar İslâm geldikten sonra doğup, şirki tanımamış olanlardır" dediler. Daha başka birçok görüş ileri sürenler oldu.

Onlar bu meseleyi tartışırken Peygamber *aleyhisselâm* çıkageldi.

- **"Ne hakkında konuşuyorsunuz?"** diye sordu.

- Hesapsız-azabsız cennete gireceklerin kim oldukları hakkında konuşuyoruz, dediler.

Bunun üzerine Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Onlar büyü yapmayan, yaptırmayan, uğursuzluğa inanmayan ve Rablerine güvenenlerdir" buyurdu.

Ukkâşe İbni Mihsan yerinden fırladı ve:

- Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et (Yâ Resûlallah)! dedi.

Peygamber *aleyhisselâm* da:

- "Sen onlardansın!" buyurdu. Sonra bir başka kişi daha kalktı ve:

- Beni de onlardan kılması için dua buyur, dedi.

Peygamber *aleyhisselâm* bu defa:

- "Fırsatı değerlendirmekte Ukkâşe senden önce davrandı" buyurdu.

Buhârî, Tıb 1, Rikak 50, Libâs 18; Müslim, Îmân 374. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 16

Açıklamalar

Hadisin Allah'a tam güven (tevekkül) ve tereddetsüz imân (yakîn) ile ilgili kısmı, son tarafıdır. Baş tarafında Peygamber Efendimiz'in bu anlattıklarını rüyada mı yoksa Mi'rac'da mı görmüş olduğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır. İşin bu yönü yani nerede, ne zaman ve nasıl gördüğü aslında hiç de önemli değildir. Efendimiz, "gördüm" veya "bana gösterildi" dedikten sonra, bizim için olayın kendisi ehemmiyet kazanır.

Ancak burada çok önemli bir nokta daha vardır. Efendimiz'in *"Bana arzolundu, gösterildi (urizat aleyye)"* beyânı, vahiy dışında daha başka yollarla kendisinin bilgilendirildiğini ortaya koymaktadır. **Bu ise, sünnetin** - en azından bir bölümünün- **ilâhi menşeli olduğuna nassî delildir.** İfâde ve olay, özellikle günümüzde bu yönüyle son derece önemlidir.

Peygamberlerin ümmetten yana nasipleri farklı farklıdır. Kimine bir-iki kişi iman ederken, kimine de sayılamayacak kadar insan iman etmektedir. Ümmeti en çok olan Peygamber, Efendimiz'dir. Bu büyük ümmet içinde hesapsız-azabsız doğrudan cennete girecek bahtiyarlar, yetmiş bin kişidir. İşte bu müjdeli haber, duyulduğu anda, orada bulunan sahâbîlerin ilgisini çekmiş, Hz. Peygamber'in yanlarından ayrılmasını fırsat bilerek, bu bahtiyarların kimler olabileceğini araştırmaya, aralarında konuyu tartışmaya başlamışlar.

Konu yeterince tartışılıp zihinlerinde tam bir uyanıklık belirince Hz. Peygamber yanlarına çıkagelmiş ve onların tahminlerinin çok dışında ve ümmetin her neslini kucaklayan bir açıklamada bulunmuştur:

"Onlar, büyü yapmayanlar, yaptırmayanlar, uğursuzluğa inanmayanlar ve sadece Rablerine güvenenlerdir!"

Bazı âyet ve sûreleri ve Hz. Peygamber'den nakledilen duaları okuyarak Allah'a sığınmak ve ondan şifâ dilemek câiz ve meşrûdur. Gayr-i meşrû olan ise, birtakım tılsımlı ifadelerle hastalık ve şerlerden kurtulmayı düşlemektir. Bu hareket, Allah inancına ters düşer. Bu sebeple de Allah'a güvensizlik anlamına gelir.

Hadisin Müslim'deki bir rivayetinde, *"vücutlarını (kızgın demirlerle) dağlamayanlar (döğme yapmayanlar) ve büyü (efsun) yaptırmayanlar..."* ifadesi yer almaktadır. Gerek dağlama yoluyla yapılan döğmeler, gerekse büyü, kendini fenalıklardan korumak niyetiyle yapılır. Bu sebeple o işler Allah'a güveni sarsan anlayış ve uygulamalardır. Gerçek ve olgun mü'minin tavrı değildir. Hadiste *"tetayyür"* veya *"teşe'üm"* diye ifade buyurulan kuşların uçuşundan "uğursuzluk anlamı çıkarmak" ve ona göre davranmak da imanın nezâket ve kalitesine sığmamaktadır.

Bu tür saplantılardan yakasını kurtarmak ve "sadece Allah'a güvenmek", sonuçta hesapsız ve azabsız cennete girmektir. Bu tür bir yakîn ve tevekkül, daha dünyada iken sahibini asılsız kuşku ve korkuların azab ve stresinden kurtarır. Bu, mü'minin olumsuz his ve anlayışlara karşı özgürlüğünü ilan etmesi, her şeyi Allah'ın irade ve takdirine havâle etmesi demektir. Yani son derece yüksek bir seviyedir.

Bu hadisi, tıbbî tedâvî'nin gereksizliğine delil saymak doğru değildir. Hz. Peygamber hem bizzat tedâvî olmuş hem de hastalıklardan tedâvî olmayı emir ve tavsiye buyurmuştur. Burada söz konusu olan, Allah'ın kaza ve kaderinin önüne geçebileceği inancıyla bazı anlamsız davranışlara başvurulmamasıdır. Allah'a güveni zedeleyici tavırlardan uzak kalınmasıdır.

Konu ile doğrudan bir ilgisi olmamakla birlikte, Ukkâşe İbni Mihsan*radıyallahu anh*'ın uyanıklığına dikkat edilmelidir. İstek ve temennide zamanlamayı bilmek, isteğine kavuşmak için birebirdir. Hz. Peygamber'in ikinci kişinin isteğine cevap vermeyip onu *"Fırsatı Ukkâşe değerlendirdi"* diye nazikçe reddetmesi, ardı arkası kesilmeyecek bir istek zincirine fırsat vermemek içindir.

Bu metod, eğitim ve öğretimde, fırsatların değerlendirilmesini öğretmekte pek güzel bir örnektir. Hatib Bağdâdî, bu ikinci zât'ın **Sa'd İbni Ubâde** *radıyallahu anh* olduğunu nakletmektedir. O takdirde bu nakil "Münâfiklardan olduğu için Hz. Peygamber o şahsa dua etmedi" şeklindeki yorumları geçersiz kılmaktadır. Şayet bu zât Sa'd İbni Ubâde değil de **Sa'd İbni Umâre** ise, bahis konusu yorum doğru olur ve rivayette, hadis usûlü terimiyle **tashîf** yapılmış sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in ümmeti, önceki peygamberlerin ümmetlerinden daha fazladır.
2. Hesapsız cennete girecek olan yetmiş bin kişi, Allah'a güveni tam olanlardır.
3. Büyü yapmak-yaptırmak, uğursuzluğa inanmak, tevekküle aykırı ve yasaktır.
4. Şer'î bir delil üzerinde münâkaşa yapmak câizdir. Zira ashâb-ı kirâm bu yetmiş bin kişinin kimler olabileceğini aralarında tartışmışlardır.
5. Mü'mine uhrevî ve dînî meselelerde gözü açık davranmak yaraşır.
6. Allah'a güven ve tam i'timat, insanı dünyada birtakım yersiz kuşku ve duygulardan, yanlış uygulamalardan, âhirette de sorgu-sualden ve azaptan kurtarır.

76- **????????** : ???? ???? ?????? ??? ?????? ????? ?????? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? : «???????? ???? ????????? ????? ?????? ? ?????? ?????????? ? ??????? ???????

? ????? ???????? . ????????? ?????? ??????????? ? ?? ???? ????? ????? ??? ?????????? ???? ??????? ?????? ?? ?????? ? ?????????? ?????????? ?????????» ????? ???? .

?????? ?????? ???????? ??????????? ???????????? .

76. Yine Abdullah İbni Abbas *radıyalluha anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle söylemeyi itiyat edinmişti:

"Allah'ım! Sana teslim oldum, ben sana inandım, sana dayandım. Yüzümü gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı mücâdele ettim.

Allah'ım! Beni saptırmandan yine sana, senin büyüklüğüne sığınırım, -ki senden başka ilah yoktur-. Ölmeyecek diri yalnız sensin. Cinler ve insanlar ise, hep ölümlüdürler!"

Müslim, Zikir 67. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 1, Tevhîd 7, 8, 24, 35; Müslim, Müsâfirîn 199; Ebû Dâvûd, Salât 119; Tirmizî, Daavât 29; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 9; İbni Mâce, İkâmet 180

Açıklamalar

Hemen bütün hadis kitaplarımızda bazı farklılıklarla da olsa yer alan ve 1483 numarada bir kere daha kısmen tekrar edilecek olan bu hadîs-i şerîf, tevekkül ve yakînin tanıtım ve yaşanmasında gerekli olan açıklama ve uygulamalara ışık tutmaktadır.

İslâm, iman, tevekkül, gözün-gönlün Allah'a çevirilmesi, her türlü başarının Allah Teâlâ'nın yardımına bağlı olduğu gerçeğini daima dile getiren Hz. Peygamber, bu ikrarından sonra kendisini şaşırtmamasını ya da bu nimet ve ihsânlarından mahrûm etmemesini Allah'tan dilemektedir. Bu ifade ve dua tarzıyla Efendimiz;

"Ey Rabbimiz! Bizi hidâyete erdirdikten sonra kalbimizi kaydırma!" [Âl-i İmrân sûresi (3), 8] âyetini hatırlatmaktadır. Ancak hadisin **"tevekkül ve yakîn"** konusunda zikredilmesi, daha çok bu dileğin önünde ve sonunda yer verilen ifadeler sebebiyledir. Zira Peygamber Efendimiz, müslümanlardan beklenen teslimiyet ve güven'in boyutlarını ve sebebini bu ifadelerinde açıklamaktadır. Özellikle *"Senden başka ölmeyecek diri yoktur. Cinler ve insanlar hep ölümlüdürler"* buyururken, Allah'a tevekkülün asıl sebebini de beyân etmektedir. Tevekkül, bâki olana yönelik olmalıdır. Tevekkül ancak bu takdirde bir anlam ifade eder. Fânilere güvenenler ise, eninde-sonunda büyük bir nedâmeti paylaşırlar. Nitekim âyet-i kerîmede **"Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. Onu hamd ile tesbih et!..."** [Furkân sûresi (25), 58] buyurulmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadece Allah'a tevekkül edip güvenmek, iman ve İslâm üzere yaşamayı Allah'tan dilemek gerekir.
2. Kendisine itimat ve güvenmeye lâyık kemâl sıfatlarına yalnızca Allah Teâlâ sahiptir. Ölümlü varlıkların hiç biri bu mânada müslümanın güvenine muhatap olamaz.
3. Bu tür engin mânalı kelime ve cümlelerle dua etmekte Hz. Peygamber'i izlemek, mü'minlere yakışan en akıllıca hareket olur.
4. Tevekkül ve yakîn tam bir özgürlüktür.

77- **??????????** : ?? ????? ??????? ??? ?????? ????? ????? ??? : «???????? ??????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ?? ???????? ? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????: «????? ???????? ???? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ???????? : ????????? ??????? ???????? ????????? » ???? ???????.

??? ????? ?? ?? ????? ???????? ??? ?????? ????? ??? : « ????? ????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?? ???????? « ????? ??????? ??????? ????????? » .

77. Yine Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

"Allah bize yeter, o ne güzel vekildir" sözünü, ateşe atıldığında İbrahim *aleyhisselâm* söylemiştir. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* de bu sözü "Müşrikler size karşı toplandılar, başınızın çaresine bakınız!" dediklerinde söylemiştir. Nitekim bu haber müslümanların imanını arttırmıştı ve onlar hep birlikte "Allah bize yeter, o ne güzel vekildir" demişlerdi.

Buhârî'nin Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan naklettiği bir başka rivayette Abdullah şöyle demiştir:

"Ateşe atıldığı zaman İbrahim *aleyhisselâm*'ın son sözü:

"Allah bana yeter, o ne güzel vekildir" demek olmuştur. Buhârî, Tefsîrû sûre (3), 13

Açıklamalar

Büyük sahâbî Abdullah İbni Abbas'ın bu beyanlarından, tevekkülün en kısa ve kesin ifadesi olan **"hasbünallahu ve ni'mel vekîl"** sözünü Hz. İbrahim ve Hz. Peygamber'in en kritik anlarda söylemiş olduklarını öğrenmekteyiz.

Hadiste söz konusu olan olayların ilki Hz. İbrahim'in, Nemrut tarafından mancınıkla ateşe atılmasıdır. İkincisi de İslâm tarihinde "Bedr-i suğra" (Küçük Bedir Savaşı) diye bilinen hadisedir. Her iki olaya da Kur'an-ı Kerîm'de işaret buyurulmaktadır.

İbrahim *aleyhisselâm*'ın ateşe atılma olayı Kur'an-ı Kerîm'de tafsilatlı bir şekilde anlatılmaktadır [Enbiyâ sûresi (22), 51-70]. Ta baştan beri Allah'a tam bir güven içinde bulunan Hz. İbrahim en son anda, ateşe fırlatılırken de aynı itmi'nan ve güven ile **"Allah bana yeter, ne güzel vekildir O!"** teslimiyeti içinde sadece Allah'tan yardım beklediğini dile getiriyordu. Sonuç ise, gerçek tevekkülün akıllara hayret veren mutlu sonu idi: Kızgın ateşin serinlik veren bir ortama dönüşmesi... Çünkü Allah her şeye kâdirdir. Mesele O'na güvenmektedir.

Hz. Peygamber ile ilgili olaya ise Âl-i İmrân sûresinin 173. âyetinde işâret buyurulmaktadır. Uhud Savaşı'ndan sonra Ebû Süfyân, "Bir sene sonra

Bedir'de buluşalım" demiş, Hz. Peygamber de "inşaallah" diye cevap vermişti. Vakit gelince Ebû Süfyân Mekke'li müşriklerden topladığı güçle*Merru'z-zahran* denilen yere kadar gelip ordugâh kurmuştu. Ancak kalbine düşen korku sonucu Mekke'ye geri dönmeye karar vermişti. Tam bu sırada Medine'ye gitmekte olan Nuaym İbni Mes'ud ve adamlarıyla karşılaştı. Henüz müslüman olmayan Nuaym'a;

- Al sana on deve! Medine'ye gittiğinde, büyük bir kuvvetle gelmişler, seni bekliyorlar, diye Muhammed'i korkut! demişti. Nuaym Medine'de Hz. Peygamber'i harb hazırlıkları içinde buldu. Ebû Süfyân'ın isteğini yerine getirerek:

- Ebû Süfyân, Mekkelileri toplayıp gelmiş, sizi bekliyor. Giderseniz hiçbiriniz geri dönemez! diye müslümanları korkutmak istedi. Başta Hz. Peygamber olmak üzere ashâb-ı kirâmın Allah'a iman ve güvenleri artmış ve **"Allah bize yeter, ne güzel vekildir O!"** demişler ve sözleşilen yere hareket etmişlerdi. Bedir mevkiine gelince düşmanın çoktan çekip gittiğini gördüler. Panayır süresinde orada kalıp ticaret yaptılar; sonra da Medine'ye döndüler.

İbn Abbas'ın bu rivayeti bir taraftan tevekkül ve yakîn'in, peygamberlerin hayatındaki yerini gösterirken, diğer taraftan onun fevkalâde yüksek bir seviye işi olduğuna dikkat çekmiş olmakta, bu seviyeyi kazanmaya teşvikte bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Özellikle sıkışık anlarda Allah'a tevekkülün kıymeti büyüktür.
2. Tevekkül, telaş ve paniği önler. Soğukkanlılık, Allah'a güvenden kaynaklanır.
3. Propaganda ve soğuk savaşta Allah'a güven, toplumların en sağlam güvencesidir.
4. Kur'ân-ı Kerîm'de anlatıldığı üzere tevekkül, peygamberlerin hayatlarında da önemli gelişmelere sebep olmuştur.

78- ????????? : ??? ??? ????????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ?????? ????? ????????? » ???? ???? . ??? ???????? ??????????? ? ?????? ??????????? ??????? .

78. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennete girecek bir kısım insanlar vardır ki, onların kalpleri kuş kalbi gibi (rakîk ve güven içinde)dir." Müslim, Cennet 27. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned,* II, 331

Açıklamalar

Cennete girecek birtakım insanların kuş kalbli olmasını, âlimler farklı şekillerde yorumlamışlardır. Ancak Nevevî, hadisi, tevekkül ve yakîn konusunda zikretmek suretiyle kuş kalplilerden maksadın, "Allah'a güvenen ve tevekkül edenler" olduğunu göstermiştir. İşin doğrusu da budur. Zira kuşlar her sabah, her türlü endişeden uzak olarak tam bir tevekkül içinde yeni güne başlarlar ve bütün korkaklıklarına, çekingenliklerine rağmen karınlarını doyururlar. Allah Teâlâ onlara da günlük rızıklarını verir. Nitekim bir âyet-i kerîmede [Ankebut sûresi (29), 60] **"Nice canlı yaratık vardır ki rızkını** (biriktirip yanında) **taşımaz. Allah ona da size de rızık verir"** buyurulmuştur. Rivâyete göre, Mekke'de müşriklerden gördükleri baskı ve işkenceler karşısında Hz. Peygamber müslümanlara Medine'ye hicret etmelerini tavsiye etmişti. Bunun üzerine içlerinden bazıları "Oraya nasıl gider, orada ne yer, ne içeriz?" diye endişelerini belirtmişlerdi. O zaman Allah Teâlâ böyle düşünenleri bu âyetle uyarmış, rızkı verenin Allah olduğunu ve dolayısıyla O'na güvenmek gerektiğini hatırlatmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a tevekkül etmenin sonu cennettir.
2. Tevekkül, yersiz sıkıntı ve kaygıların azab ve stresinden kişiyi kurtarır, huzurlu bir hayata kavuşturur.

79- ????????? : ??? ??????? ??? ??????? ??? ??????? ????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ? ??????????? ??????????? ?? ???? ??????? ????????? ? ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ? ????????? ????? ?????? ? ???????? ?????? ? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ?????? ???????? ????????? ?????? : « ???? ????? ????????? ??????? ????? ?????? ??????? ? ?????????? ????? ?? ????? ??????? ? ???? : ???? ????????? ????? ? ?????? : ?????? ??????? » ?????? ????????? ???????? . ????? ???? .

??? ????? : ????? ?????? : ?????? ?? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????????? ? ????? ????? ??? ?????? ????? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ????? ?? ???????????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????????? ? ????????? ???? : ????????? ? ????? : « ?? » ????? : ????? ????????? ?????? ? ???: «??????».

??? ????? ??? ???? ?????????? ?? ??????? : ??? ??? ???????? ?????? ? ????? : « ??????? » ???: ?????? ????????? ???? ????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????? : « ??? ??????? ?????? ? » ????? : ??? ?????? ????? ? ??????? : « ?????? ??? ?? ???? ??? ??????? ? ?????? ????? ?????? ? » ??? : ??? ???????? ???????? ?? ?? ????????? ? ??? ?????? ?? ??? ???????? ? ??????? ??????? ? ????? ??????? ?????? : ???????? ???? ????? ???? ???????? .

??????? : « ????? » ??? : ??? . ? « ?????????? » ??????? ???? ??? ????? . ? «?????????? » ???????? ?????? ????? ??????? : ?????????? ??? ????????? ? ???? ????????? ??? ????? ????????? . ? « ??????? ???????? » ?? : ?????? ???? ?? ????? . « ????? » ??? : ????????? ? ???? ?????? ?????? ??????? .

79. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Necid taraflarında bir gazvede bulunmuştu. Dönüşte Resûlullah ile birlikteydi. Öğle vakti **ağaçlık,** çalılık bir vadiye geldiklerinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orada mola vermiş, mücâhidler ağaçlar altında gölgelenmek üzere çevreye dağılmışlardı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise, **semure** denilen sık yapraklı bir ağaç altında istirahate çekilmiş kılıcını da ağaca asmıştı.

(Câbir dedi ki:) birazcık (uyku) kestirmiştik ki, Resûlullah'ın bizi çağırdığını işittik ve hemen yanına koştuk. Bir de baktık, Resûlullah'ın yanında (müşriklerden) bir bedevi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Ben uyurken bu bedevi kılıcımı almış, uyandığımda kılıç kınından sıyrılmış vaziyette bunun elindeydi. Bana:

- Seni benim elimden kim koruyup kurtaracak? dedi. Ben de üç defa:

– **"Allah"** cevabını verdim.

(Câbir diyor ki) Resûlullah adamı cezalandırmamıştı, yanında oturuyordu.

Buhârî, Cihâd 84, 87, Meğâzî 31, 32; Müslim, Fezâil 13, 14, Müsâfirîn 311

(Buhârî'deki) bir başka rivayette (bk. Meğâzî 31) Câbir *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte zâtü'r-rikâ' denilen gazvede bulunuyorduk. Gölgeli bir ağaç bulduğumuzda onu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bırakmayı âdet edinmiştik. (Bu defa da öyle yaptık.) Ancak müşriklerden bir adam gelerek Resûlullah'ın (ağaçta asılı olan) kılıcını alıp çekmiş ve:

- Benden korkuyor musun? diye seslenmiş. Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Hayır" cevabını vermiş. Adam:

- Peki seni benim elimden kim kurtaracak? demiş. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de

- "Allah" buyurmuştur.

Ebû Bekir el-İsmâîlî'nin *"Sahîh"*inde yer alan bir rivâyette olayın bundan sonraki kısmı şöyle anlatılmaktadır:

Adam:

- Seni benim elimden kim kurtarır? dedi.

Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Allah**" cevabını verdi. Bunun üzerine adamın elinden kılıç düştü. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kılıcı aldı ve:

- **Peki şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?** buyurdu. Adam:

- İyi bir cezalandırıcı ol! dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Allah'tan başka ilâh olmadığını ve benim Allah'ın elçisi olduğumu kabul ve itiraf eder misin?" dedi.

Adam:

- Hayır, kabul etmem. Ancak seninle çarpışmamaya, seninle savaşacak herhangi bir topluluk içinde bulunmamaya söz veririm, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adamı serbest bıraktı. O da arkadaşlarının yanına döndü ve onlara:

- En hayırlı kişinin yanından geliyorum, dedi.

Açıklamalar

En umutsuz ve zor anlarda bile Allah'a olan güvenini kaybetmemek, tereddütsüz imandan kaynaklanan tevekkülün bir başka mânasıdır. Sonucu ise, daima olumludur. Büyük sahâbî Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* kendisinin şâhit olduğu ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in başından geçen son derece ibretli bir olayı anlatmaktadır.

Hicretin 6. yılında, İslâm ordusunun taş ve dikenlerden yaralanmış olan ayaklarına çaput bağlamak zorunda kalmasından dolayı Zâtü'r-rika' (ayağı sargılılar) adı verilen gazve dönüşünde ağaçlık bir bölgede mola verilmişti. Peygamber Efendimiz, orijinal adı **semüre** olan sakız ağacının gölgesinde istirahate çekilmişti. Ashâb-ı kirâm en koyu gölgeyi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ayırmayı genel bir uygulama haline getirmişlerdi. Bu, onların Hz. Peygamber'e karşı duydukları engin saygının bir göstergesi idi. Bu defa da öyle yapmışlardı... Kendileri de öğle sıcağından korunmak için ağaç gölgelerine sığınmışlardı. Bu yüzden de Hz. Peygamber'in yakın çevresinden uzaklaşmışlardı. Bunu fırsat bilen müşrikler, rivâyetlere göre Gavres İbni Havis adındaki bir kâfiri kışkırtarak akıllarınca Hz. Peygamber'i öldürtmek istemişlerdi. Atalarımız ne kadar doğru söylemişler: **"Su uyur, düşman uyumaz."**

Yorgunluk ve aşırı sıcak sebebiyle İslâm ordusunun hemen uykuya dalmasından yararlanan Gavres, Hz. Peygamber'in baş ucuna gelmiş, ağaçta asılı olan kılıcını alıp çekmişti. Tam bu sırada Hz. Peygamber'in mübârek gözlerini açtığını görünce, aralarında hadisin tercümesinde yer alan konuşmalar geçmiştir. Hz. Peygamber, kendi kılıcıyla kendisini öldürmek isteyen düşman karşısında hiç telaşlanmadan ve korkmadan Allah'a olan güvenini dile getirmiş, onun bu sarsılmaz irade ve güveni karşısında moralini yitiren müşriğin elinden kılıç düşmüştü.

İnsan Allah'a dayanmasını bildikten sonra onu kim alt edebilir? Gerçek güç ve kuvvet sadece yüce Allah'a aittir.

Hz. Peygamber'in, kendisini öldürmeyi kasteden ve tam teşebbüs halinde bulunan bu müşriği, iman etmemesine rağmen bağışlaması, onun böylesi bir olayı yaşamış bir kişi olarak çevresini etkilemesini istemesinden olsa gerektir. Nitekim bu hedef, kendisini kışkırtanların yanlarına döndüğü zaman adamın **"İnsanların en hayırlısının yanından geliyorum"** diye konuşmaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. O şahsın cezalandırılmaması, cezalandırılmasından çok

daha etkili bir propaganda vesilesi olmuştur. Zaten daha sonra bu zat ve çevresi müslüman olacaktır.

Olayda dikkat çeken bir nokta da, Hz. Peygamber'in bu müşriği etkisiz hale getirdikten sonra, mücâhidleri toplayıp olayı onlara bizzat anlatmasıdır. Efendimiz bu davranışıyla, Allah'a tevekkül etmenin gereğini ve mutlu sonunu onlara bütün çıplaklığıyla göstermek istemiştir. Her an uyanık ve mütevekkil olmak gerektiği bundan daha güzel nasıl anlatılabilirdi?

Hadisin bir rivayetini nakleden Ebû Bekir el-İsmâîlî, Buhârî ve Müslim'in*Sahîh*'leri üzerine müstahrecler yazmış ve hicrî 371 tarihinde vefat etmiş büyük ve güvenilir bir muhaddistir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her konuda olduğu gibi tevekkül ve yakîn mevzuunda da Hz. Peygamber en güzel örnektir.
2. Hz. Peygamber kendi can düşmanlarını bile bağışlamış, intikam almaya kalkışmamıştır.
3. Tehlikeler karşısında Hz. Peygamber daima büyük bir şecâat göstermiş, Allah'a güvenini asla sarsmamıştır.
4. İnsanların İslâm'a girmelerini sağlamak için Hz. Peygamber her olaydan yararlanmayı ihmal etmemiştir.

80- **????????** : ??? ???? ??? ??????? ??? ??? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????: « ???? ?????? ?????????? ??? ??????? ???? ?????????? ???????? ???? ?????? ????????? ? ??????? ??????? ??????? ????????» ???? ??????? ? ???? : ????? ???? .

??????? ???????? ?????? ?????????? ??????? : ?? ???????? ????????? ???? ???????? ? ???????? ????? ?????????? ???????? : ??? ??????????? ?????????? .

80. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyalluha anh*'den rivayet edildiğine göre "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:

"Eğer siz Allah'a gereği gibi güvenseydiniz, (Allah), kuşları doyurduğu gibi sizi de rızklandırırdı. Kuşlar sabahları kursakları boş olarak çıktıkları halde akşam dolu kursaklarla dönerler." Tirmizî Zühd 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 14

Açıklamalar

Şartlar nasıl olursa olsun Allah Teâlâ'ya karşı sürekli bir güven ve itimat halinde olmak ve rızkı veren'in sadece Allah olduğu bilinciyle hareket etmek, Allah'a gereği gibi tevekkül anlamına gelmektedir. Çalışmak, çabalamak, tedbir almak gibi davranışlar rızkın gerçek sebebi değildir. Rızkı veren yalnızca Allah'tır. Ötesi vesilelerdir. Gerçek rızık verenin Allah olduğu bilincine sahip olduktan sonra, gösterilecek gayretler bir anlam kazanır. Rızkı, çalışma ve gayrete bağlamak ise, sebebi, yaratıcı yerine koymak gibi büyük bir yanlışa götürür. Çünkü âyette de beyan buyurulduğu gibi **"Yeryüzündeki bütün canlıların rızkını ancak Allah verir"** [Hûd Sûresi (11), 6]. Hadîs-i şerîf, çalışma ve rızık aramanın tevekküle ters düştüğünü değil, tam aksine, sabahları boş kursakla fakat endişesiz olarak rızık aramaya çıkan kuşların rahatlığı ve teslimiyeti içinde, yersiz birtakım düşüncelere ve endişelere kapılmadan nasibini aramayı, boş oturmamayı, tevekkülün gereği saymaktadır. Önemli olan, âlemin rızkını vermeyi tekeffül etmiş olan Allah'a itimadı sarsmamak, gereksiz ve yersiz duygulara kapılmamaktadır. Zira böylesine bir güven sapması, gösterilen gayretlere rağmen, tatmin edici sonuçlara ulaşamamanın sebebi olur.

Kulların rızık konusunda Allah'a karşı tam bir güven içinde olmaları, bu açıdan kuşları örnek almaları ve kendilerini Allah'ın rızklandırdığı, **"rızkını sırtında taşımayan nice canlıların bulunduğu"**nu [bk. Ankebût sûresi (29), 60] unutmamaları esastır. Şunu bir kere daha vurgulamak gerekir ki, Allah'a güven duygusu tevekkül, kalbte bulunur. Bu duygu kalbteki yerini koruduğu sürece gayret ve çabalar tevekküle asla ters düşmez. Bir zorluk çıkarsa, bu, Allah'ın takdiri iledir, bir kolaylık olursa, bu da Allah'ın kolaylaştırması iledir. Kul kendisinde bir varlık ve güç görüp işi zora sokmamalı, üzerine düşeni yapmakla yetinmeli, neticeyi daima Allah'a havale etmeli, ondan bilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Rızık, Alah'ın takdirindedir. Kâinâtı besleyen O'dur.
2. Rızkını temin için çalışmak, -kendinde bir varlık görmemek şartıyla- tevekküle mâni değildir.
3. Her insan rızkını temin için çalışacaktır. Ancak rızkını Allah'ın verdiğini unutmayacaktır.
4. Kul, Allah'a güveni nisbetinde rahat eder, huzur bulur.

81- **??????????** : ?? ??? ???????? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????? ???? ??????? ????? ????????? ????? : ????????? ????????? ????? ??????? ? ????????? ?????? ???????? ? ?????????? ???? ???????? ? ????????? ?????? ??????? . ?????? ??????? ??????? ? ?? ?????? ??? ????? ?????? ????? ??????? ? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ? ????????? ??? ????? ???? ?????????? ????? ????? ?????????? ? ???? ???????? ??????? ?????? » ????? ???? .

??? ????? ?? ?????????? ?? ???????? ??? : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ? ????? ????????? ????? ??????? ????????? ????? : ?????? ?????? ????? ????? ????????????? ???? ?? ??????? »

81. Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Ey falân! Yatağına yattığında şöyle dua et:

Allah'ım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım, işimde sana güvendim. (Rızânı) isteyerek, (azâbından) korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin

peygambere inandım.

Eğer bu duayı yapıp yattığın gece ölürsen, iman üzere ölürsün, ölmez de sabaha çıkarsan hayra kavuşursun." Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikr 56-58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98.

Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde (gösterilen yerlerde) yine Berâ İbni Âzib'den rivayet edildiğine göre Berâ, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu" demiştir:

- "Yatağına yatacağın zaman, namaz kılmak için abdest alıyor gibi abdest al, sonra sağ tarafına yat ve -yukarıdaki duayı aynen zikrederek- **böyle dua et!"** Sonra da şunu ilâve etti:

- "En son sözün bu dua olsun!"

Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib

Sahâbî oğlu sahâbî olan Berâ, Medine'li ve Evs kabilesindendir. Hicretten evvel Medine'de müslüman olmuştur. Hz. Peygamber'e derin muhabbeti ve bağlılığı ile tanınmaktadır. Onun tavır ve davranışlarını nakletmeye özel bir önem verir, hep Hz. Peygamber'i örnek gösterirdi. Meselâ namazda safların düzgün tutulmasına pek dikkat eder, bunun gereğinden ve faziletinden sık sık bahseder ve derdi ki:

"Cemaatla namaz kılmaya kalktığımız zaman, Hz. Peygamber elleriyle göğüslerimize bazen de sırtlarımıza değer, böylece safları düzeltir:

"Saflarınız bozuk olmasın, sonra o bozukluk kalblerinize sirayet eder" buyururdu (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV 304).

Bir keresinde de Resûlullah'tan bahseden biri "Hz. Peygamber'in yüzü kılıç gibi parlardı" demişti. Bu benzetmeyi yerinde ve zarif bulmayan Berâ hazretleri, derhal müdâhale etmiş ve:

"Hayır, Resûlullah'ın mübârek yüzü ay gibi ışıldardı," diye gerçeği, gereken şekilde dile getirmişti.

Hz. Peygamber'den 305 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan yirmi ikisini Buhârî ve Müslim müştereken nakletmişlerdir.

Hz. Berâ yaşı küçük olduğu için Bedir Gazvesi'ne katılamamışsa da Uhud'dan itibaren savaşlara iştirak etmiştir. Hatta o, Hz. Ömer zamanında Rey fethine ve Tüster savaşına da katılmıştır. Hz. Ali'nin hilafetinde Kûfe'ye yerleşmiş ve hicrî 72 yılında orada vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah'a tam güven (tevekkül) ve tereddütsüz iman (yakîn), müslümanın yirmi dört saatini kuşatan bir uyanıklığı gerektirir. Hadîs-i şerîf bunun delilidir. Zira sevgili Peygamberimiz uykudan önce yapılacak işleri ve sözleri belirlerken, Allah'a güven ve teslimiyeti ağırlıklı şekilde vurgulamıştır. Sonucu da çok açık şekilde *"Eğer ölürsen, fıtrat (iman) üzere ölürsün; sabaha ulaşırsan, geceyi tevekkül ve yakîn üzere geçirmiş olmanın hayrına ulaşırsın"* sözleriyle belirtmiştir.

"Yatak duası" olarak her akşam okunması tavsiye edilen hadîs-i şerîf, görüldüğü gibi tam bir teslimiyet andıdır. Kulun Allah karşısındaki durumunu pek net şekilde belirlemektedir. Tam bir emniyet çemberi çizmektedir.

Namaz kılacakmış gibi abdest almak, sağ yanına yatmak ve hadiste yer alan ifadelerle Allah'ı anmak, müslümanı tam bir ibadet havasına sokacak ve uykuyu da ibadetleştirecek üç sünnettir. Her an yaşanması istenen "kulluk", bundan daha güzel nasıl gündeme getirilebilir?

Abdestli olanın, yatacağı zaman tekrar abdest almasına elbette gerek yoktur. 816 numarada tekrar edecek olan hadisimizde yer alan dua ve zikir cümlelerinin, *uykudan önceki son sözler* olması ayrıca tavsiye edilmiştir.

Hadisin bazı rivayetlerinde Berâ hazretlerinin son cümledeki **Nebî** kelimesini **Resûl** diye söylediği fakat Hz. Peygamber'in bunu kabul etmeyip **Nebî** demesinde ısrar ettiği görülmektedir. Resûl-i Ekrem'in bu titizliği, o duânın bu lafızlarla Hz. Peygamber'e öğretilmiş olmasındandır. Ulemâdan bazıları bu titizliği dikkate alarak, hadislerin kelimesi kelimesine aynen, yani lafzan rivayet edilmesi gerektiğini, mâna ile hadis rivayetinin câiz olmadığını ileri sürmüşlerdir. Ancak mâna ile hadis rivayeti, mânayı tersine çevirmemek şartıyla ve daha başka kayıtlarla câizdir ve bu ruhsat, hadis rivayetinde kullanılmıştır. Ezan ve tahiyyât duası gibi kendisi ile ibadet olunan hadisler ve aynı kelimelerle edâ olunması gereken rivayetler, mâna ile nakledilmezler. Bunlarda lafzan rivayet esastır.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu düzeltmesi, hadisimizdeki duanın bu lafızlarla okunması gereğine işarettir. Teslimiyet ve tevekkül andının seçilmiş kelime ve cümlelerle yapılması da pek tabiîdir. Tevekkül ve yakîn konusu gibi, onu dile getiren kelimeler de son derece önem arzetmektedir.

"Tevekkeltü alellah", işlerimi Allah'a ısmarladım, demektir. Ayrılma zamanlarında "Allaha ısmarladık" diyerek vedâlaşmak, herhalde buradan kaynaklanmakta ve her işi Allah'a emanet etmenin Türkçe söylenişi olmaktadır. Bu durumu günlük muâşeret kuralı olarak uygulamamız, sünnet-i seniyyenin kültürümüzdeki müsbet izlerindendir. Bu, bilinçle ve ısrarla sürdürülmeli, "çav" veya "bay bay" gibi yabancı kelime ve ifadelerle asla değiştirilmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdestli olarak ve sağ tarafına yatarak uyumak tavsiye edilmektedir.
2. Hadisimizdeki dua cümleleri ile Allah'ı anmak sünnettir.
3. Resûlullah'ın yaptığı ve öğrettiği dualara (me'sûr dualar) önem verilmelidir.
4. Müslüman günlük hayatının her safhasında Allah'a iltica edip, tam bir güven ve teslimiyet içinde olmalıdır.

82- **??????????** : ??? ??? ?????? ?????????? ??? ?????? ??? ???? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ??? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ?????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ??? ???? ??????? ????????? ??????? ? ??? ?????? ???? ??? : ????? ??? ???????? ???????????? ?????? ?? ???????? ????? ???? ?????? ????? : ?? ????? ??????? ???? ?????

???????? ????? ????? ???????? ???????? ????: « ??? ?????? ?? ??? ???? ????????? ??????? ????????? » ????? ???? .

82. Ebû Bekir es-Sıddîk, Abdullah İbni Osman İbni Âmir İbni Ömer İbni Kâ'b İbni Sa'd İbni Teym İbni Mürre İbni Kâ'b İbni Lüey İbni Galib Kureşî et-Teymî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre -ki Allah kendilerinden razı olsun, kendisi, babası ve annesi sahâbîdir- o şöyle demiştir:

(Hicret yolculuğunda) biz Resûlullah ile mağaradayken, tepemizde dolaşıp duran müşriklerin ayaklarını gördüm ve:

- Ey Allah'ın elçisi! Eğer şunlardan biri eğilip aşağıya bakacak olsa mutlaka bizi görür, dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyor (ve haklarında neler düşünüyor)sun, Ebû Bekr?" Buhârî, Tefsîru sûre (9), 9; Fezâilü'l-ashâb 2; Müslim, Fezâilüs-sahâbe 1

Ebû Bekir es-Sıddîk

Adı ve nesebi hadisin baş kısmında zikredilmiş olan Hz. Ebû Bekir, Peygamber Efendimiz'den iki sene sonra Mekke'de doğmuştur. Nesebi Mürre İbni Kâ'b'da Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nesebiyle birleşir.

İslâm'dan önceki 38 yıllık hayatında içki kullanmamış, putlara tapmamış, nezih yaşayışıyla tanınmıştır. Efendimiz, peygamber olduğunu söylediği zaman, ona hemen iman etmiştir. Erkeklerden ilk müslüman odur. Annesi, babası, evlâdı ve torunları sahâbîdir. Babası Ebû Kuhâfe Osman İbni Âmir, Ebû Bekir hazretlerinden fazla yaşamıştır. Ne var ki, Ebû Kuhâfe, ancak Mekke'nin fethinden sonra İslâmiyeti kabul etmiştir.

*Hz. Ebû Bekir, Peygamber Efendimiz'in en samimi dostu, mağara arkadaşı, kayınpederi, veziri, danışmanı ve ilk halifesi olmuştur. Hz. Peygamber'e tam güveni ve bağlılığı sebebiyle **"Sıddîk"** unvanını almıştır.*

Mâlî imkânları ve sosyal itibarı oldukça yüksek olan Hz. Ebû Bekir, müslümanların dar zamanlarında özellikle Mekke döneminin ilk yıllarında müslüman olan köleleri sahiplerinden büyük paralarla satın alıp âzâd etmiştir. İslâm harblerinde de en büyük mâlî yardım daima Hz. Ebû Bekir tarafından yapılmıştır.

Hz. Peygamber son hastalığında, imamlığa, Hz. Ebû Bekir'i geçirmiş ve kendisi de arkasında namaz kılmıştır. Resûl-i Ekrem'in vefatında soğukkanlılığıyla ashâbı yatıştıran odur.

*İslâm'ın ilk halifesi olan ve iki yılı biraz aşkın bir süre bu görevi sürdüren Hz. Ebû Bekir, **ridde olayları** denilen dinden dönme teşebbüslerini fevkalâde dirâyetle engellemiş, İslâm devletinin dağılmasını önlediği gibi fetihlerin devamını da sağlamıştır. Kur'ân-ı Kerîm onun hilafeti döneminde toplanıp bir araya getirilmiştir.*

Hz. Peygamber'e uymakta ve onu izlemekteki hassasiyeti ile ashâb arasında temâyüz etmiş olan Hz. Ebû Bekir hicri 13 yılında Medine'de vefat etmiş ve pek sevdiği Resûl-i Ekrem'in yanına defnedilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber, hicret esnasında yol arkadaşı Ebû Bekir ile birlikte Mekke'den çıkıp bir kaç günlüğüne Sevr mağarasına sığınmıştı. Müşrikler ise her tarafta onları arıyordu. İşte onlardan bir grup mağaranın üzerinde gezinip dururken, içeriden Hz. Ebû Bekir onların ayaklarını görmüş ve endişesini "Şöyle eğilip ayaklarının dibine bakacak olsalar, bizi görecekler" sözüyle dile getirmişti. Allah'a karşı her an tam bir güven ve tevekkül içinde bulunan Hz. Peygamber, *"Üçüncüsü Allah olan iki kişiyi sen ne sanıyorsun? Onlar hiç ele geçer mi?"* diye onu teselli etmiş, Allah'ın kendilerini koruyacağına olan güvenini açıklamıştır. Kur'ân-ı Kerîm olayı anlatırken bu birliktelik mazhariyetini **"Üzülme, endişelenme, Allah bizimledir"** [Tevbe sûresi (9), 40] tesbitiyle vermektedir.

Tevekkül ve yakîn duygusu, kemâl noktasını bulduğu zaman kul, Allah Teâlâ'nın yardım ve korumasını sanki gözleriyle görüyormuş gibi bir huzur ve tatmine ulaşır. Bu noktadan sonra da hiçbir şeyin kaygısı söz konusu olamaz. Kendisi bu noktada bulunan Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'i de aynı noktaya çağırmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ **"Şüphesiz biz Peygamberimize ve mü'minlere bu dünya hayatında da, şahitlerin şahitlik edecekleri günde de yardım ederiz"** [Mü'min sûresi (40), 51] buyurmuş, Peygamber ve inananları yalnız bırakmayacağını duyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a güvenmek gerekir.
2. Tedbir almak, güvensizlik anlamına gelmez.
3. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e küçük bir zararın gelmesini bile istemiyordu.
4. Hz. Peygamber, çevresindekiler için güven kaynağıydı.

83- **??????????** : ???? ????? ??????????? ????? ??????? ? ???????? ?????? ????? ??? ????????? ????????? ????????? ??? ??????? ???? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ????? ???? ??????? ???? : « ??? ???????? ???????? ????? ???????? ????????? ?????? ????? ???? ??? ??????? ?? ??????? ? ???? ??????? ??? ?????? ? ??? ?????? ??? ?????? ? ??? ???????? ?? ??????? ??????? » ????? ????? ???? ??? ???? ??????????? ??????????? ????????? ?????? . ???? ????????? : ????? ???? ????? ? ???? ????? ??? ????? .

83. Asıl adı Hind Binti Ebû Ümeyye Huzeyfe el-Mahzûmiyye olan Ümmü Seleme*radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* evinden çıkacağı zaman şöyle dua ederdi:

"Allah'ın adıyla çıkıyorum, Allah'a güveniyorum. Allah'ım sapmaktan, saptırılmaktan, kaymaktan kaydırılmaktan, haksızlık yapmaktan, haksızlığa uğramaktan, câhilce davranmaktan ve câhillerin davranışlarına muhatap olmaktan sana sığınırım."

Ümmü Seleme

Kureyş'ten Ebû Ümeyye Huzeyfe'nin kızı ve asıl adı Hind olan Ümmü Seleme, ilk eşi Abdullah İbni Esed ile Habeşistan'a hicret etti. Oğlu Seleme orada dünyaya geldi. Ailece Medine'ye döndüler. Kocası Abdullah, Uhud Gazvesi'nde yaralandı ve vefat etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber ile evlenip mü'minlerin anaları arasına girdi.

Ümmü Seleme vâlidemiz, sahâbîler arasında bilgisi, güzel konuşması ve faziletiyle bilinir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 378 hadîs rivayet etti. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer aldı.

Doksan yaşlarında iken hicri 62 yılında Medine'de vefat etti. Hz. Peygamber'in eşlerinden en son vefat eden odur. Bakî mezarlığına defnedildi.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Tevekkül ve yakîn, her an Allah ile beraber olma şuurudur. Sürekli güven, bu şuurun sonucudur. Annemiz Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* bu rivayetinde, sevgili Peygamberimiz'in evinden çıkacağı zaman -bir rivayete göre, mübarek gözlerini gökyüzüne çevirerek- yaptığı dua ve güven yenilemesini haber vermektedir. Hz. Peygamber'in bu duayı yapmadan evinden çıkmadığını da yine Ümmü Seleme vâlidemizin bir başka rivayetinden öğrenmekteyiz.

Evden çıkıp topluma karışmak, günlük işlere dalmak yani insanlarla değişik boyutlu temaslarda bulunmak demektir. Efendimiz, yalnızken de evindeyken de, sokakta, çarşıda, pazarda iken de tüm işlerinde Allah'a güvendiğini, O'na sığındığını ifade etmektedir. Münasebetlerde, haklara riayet etmekte doğru yoldan ayrılmaktan, saptırılmaktan, kasıtlı-kasıtsız haktan uzaklaşmaktan, başkalarının kendisini yanıltmasından, muamelelerinde zulüm yapmaktan, kendisine başkalarının zulmetmesinden, insanlara karşı câhilce davranmaktan câhillerin kaba ve kasıtlı davranışlarına muhatap olmaktan Allah'a sığınmak, tam bir güven duygusuyla güne başlamaktır. Dünya işlerine dalıp Allah'ı unutmak, insanların telkinlerine kanıp doğrudan ayrılmak hiç şüphesizdir ki, insanı bir çok yanlışa itecektir. Böyle bir tehlikeyi daha ilk adımda, Allah'ın yardımını ve korumasını talep ederek önlemeye çalışmak, bizzat kendi kendisine uyanıklığı telkin etmek demektir.

Hadiste Peygamber Efendimiz sapıklıktan, zilletten, ayağının kaymasından, zulümden ve cahilce davranışlardan Allah'a sığınırken bu noktaların toplum içinde son derece önemli olduğuna dikkat çekmiş, bu tür tehlikelerden uzak kalabilmek için Allah'tan yardım dilemek gerektiğine ısrarla işaret etmiş olmaktadır.

Hadîs-i şerîften Allah'a tam güven ve tereddütsüz imanın dualara da yansıması gereği anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber daima Allah'a sığınır ve O'ndan yardım dilerdi.
2. Evden dışarı çıkarken bu hadîsi şerîfteki gibi dua etmek müstehabdır.
3. Sapıklık, zillet, zulüm ve cehâletten sürekli uzak kalmaya gayret etmek lâzımdır.

84 - **??????????** : ??? ???? ???? ??????? ??? ??? : ??? : ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ????? ??? ????? ???? ??????? : ????? ??????? ????????? ????? ??????? ? ??? ????? ??? ????? ????? ????????? ? ????? ??? ?????? ???????? ???????? ? ??????? ??? ??????????? » ???? ??? ????? ????????? ? ???????????? ???????? : ???? ????????? : ????? ???? ? ??? ??? ???? : « ????? : ?????? ??????????? ?????????? ???: ????? ?? ??????? ???? ?????? ?????? ???????»?

84. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim, evinden çıkarken:

"Allah'ın adıyla çıkıyor, Allah'a güveniyorum. Günahlardan korunmaya güç yetirmek ve taate kuvvet bulmak, ancak Allah'ın tevfik ve yardımıyladır" derse kendisine:

"Doğruya iletildin, ihtiyaçların karşılandı, düşmanlarından korundun, diye cevap verilir. Şeytan da kendisinden uzaklaşır."

Ebû Dâvûd'un rivayetinde şu ilâve vardır:

Şeytan, diğer şeytana: Hidâyet edilmiş, ihtiyaçları karşılanmış ve korunmuş kişiye sen ne yapabilirsin ki? der. Ebû Dâvûd, Edeb 103; Tirmizî, Daavât 34

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, bir önceki hadisin âdeta bir parçası veya devamı gibidir. Evinden çıkarken **"bismillah, tevekkeltü alellah ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah"** diyenin, Allah'a güven tazeleyip, işlerini, hatadan korunmasını, tâat ve hayırlara muvaffak kılınmasını Allah'ın yardımına bağlayan yani inancını böylece ortaya koyan kişinin, umduklarına kavuşacağını haber vermektedir. Üstelik şeytanın kendisini yanıltmaktan ümidini kesip uzaklaşacağını bildirmektedir.

Tevekkül etmesini bilen, tam bir güvenceye kavuşmuş demektir. Kulun Alah'a tevekkül ettiğini bilmediği için onu yanıltmaya çalışan şeytanı, durumu bilen şeytanın, "Boşuna uğraşma, o sigortalandı" diye uyarması, Allah'a tevekkülün gücünü gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a güvenip sığınmak, en sağlam barınakta korunmak demektir.
2. Evden çıkarken hadisteki cümlelerle dua etmek müstehabtır. Bunu alışkanlık haline getirmek, çocuklara da öğretmek gerekir.

85- ????? ????? ??? ??????? ??? ??? : ???? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ? ??????? ???????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ???????? ???? » ???? ??????????? ?????? ???? ??? ??? ????? .

« ???????? » : ???????? ??????????? .

85. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında iki kardeş vardı. Bunlardan biri (ilim öğrenmek için) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelir, diğeri de (geçimlerini temin için) çalışırdı. (Bir gün) çalışan kardeş, ötekini Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyet etti. Peygamber *aleyhisselâm* da:

- "Belki de sen, onun yüzünden iş buluyor, rızklandırılıyorsun" buyurdu. Tirmizî, Zühd 33

Açıklamalar

Birlikte yaşayan iki kardeşten biri, ötekine işinde ve sanatında yardım edeceği yerde Hz. Peygamber'in meclislerine devam ederek ilim öğrenmeyi yeğlemişti. Bu durum, bir süre sonra öteki kardeşin şikâyetlenmesine, bu şikâyetini Resûl-i Ekrem'e kadar iletmesine sebep oldu. Bu zat, kardeşinin de kendisi gibi çalışmasını, geçimlerine katkıda bulunmasını istiyordu. Bütün yükün kendisine kalmış olmasından yakınıyordu. Görünüşe göre de haklıydı.

Durumu öğrenen Hz. Peygamber, işin farklı bir yönüne dikkat çekerek:

- "Kimbilir, belki de sen, ilim peşinde olan o kardeşine de baktığın için iş buluyor, san'atını icrâ ediyor, böylece kazancın kolaylaşıyor, belki de sen ona değil, o sana bakıyor" buyurdu. Bu ifadesiyle Hz. Peygamber çalışmayı terketmeyi tavsiye etmiyor, aksine, ilmin geçime katkısının olmadığını sanmanın yanlışlığına dikkat çekiyor. Nitekim bir başka hadîs-i şerîfte de Resûl-i Ekrem Efendimiz:

"İlim öğrenen kişinin rızkını Allah Teâlâ üstlenmiştir" buyurmaktadır. Bir başkasında da:

"Kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da kuluna yardım eder" denilmektedir.

Netice olarak, Allah kendisine güvenen kulunu mahrum bırakmaz, onu değişik şekillerde rızklandırır. Tevekkülün karşılığı, sebepler dünyasında herhangi bir yolla, herhangi bir şekilde mutlaka görülür. Hadîs-i şerîfte bu yollardan birine işaret edilmektedir.

Durumun nezâketine uygun bir düşünceye sahip olmak gerek. Eskilerin **"iyi düşün"** diye yaptıkları ikazları, böylesi yerlerde insan, daha iyi algılayabilmektedir. *"Güçsüz ve zayıflarınız sebebiyle rızklandırılıyor ve destekleniyorsunuz."* hadîs-i şerîfi de [bk. 273 ve 274. hadisler] bu noktada daha bir netleşiyor. İlâhî yardım ve tecellinin bir çok yolu vardır. "Allah, akla hayâle gelmeyen yer ve yönlerden kullarını rızklandırır."

İlim öğrenmek, günlük geçim yönünden bir mahrûmiyet sebebi gibi görünse de, eninde sonunda onun bereketi kendisini gösterecektir. Hele bizler gibi **"bilgi ve enformasyon (danışma) çağı"**nı yaşayanlar, ilmin ne ölçüde bir rızık ve hâkimiyet vesilesi olduğunu çok daha iyi görecek ve anlayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dini öğrenmek, dine ve insanlara hizmet etmek için ilim yoluna düşenlerin geçimini Allah kolaylaştırır.
2. İlim ehline yardımcı olanlar, bunun karşılığını mutlaka görürler.
3. Kişi, bakımını üstlendikleri sebebiyle rızklandırılır.

8- ??? ??????????

DOĞRULUK (İSTİKAMET)

Âyetler

??? ?????? ????? : { ??????????? ????? ???????? } .

1. "Emrolunduğun gibi dosdoğru olmaya devam et!" Hûd sûresi (11), 112

Âyetin muhâtabı sevgili Peygamberimiz'dir. O, doğru yolda, dürüst bir yaşayışa sahipti. Zaten doğru yolda olan Peygamber'e "doğru ol!" emrini vermek, "doğrulukta devam et!" anlamındadır. Bu sebeple tercümeyi buna göre yaptık.

Emrolunan sınırlar içinde, emrolunan şekilde dürüst bir yaşayışı sürdürmek, takdir edileceği gibi büyük bir ciddiyet, hassasiyet ve gayret ister. Bu ise zor bir iştir. Nitekim Peygamber Efendimiz de bu âyetten ötürü, *"Beni Hûd sûresi kocalttı"* buyurmuştur (bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (56), 6).

Şu kadar var ki, dosdoğru olmak, zorluğuna rağmen, imkânsız değildir. Zira dinimizde güç yetirilmeyecek bir yükümlülük yoktur. Allah hiç kimseye güç yetiremeyeceği yükü yüklemez [bk. Bakara sûresi (2), 286].

???? ?????: { ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????? ??????? ?????????? [30] ?????? ?????????????? ??? ?????????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ?????? ??? ????????? ?????????? ???????? ?????? ??? ?????????? [31] ??????? ????? ??????? ???????? [32] } .

2. "Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara melekler gelerek: 'Korkmayın, üzülmeyin, size vadedilen cennetle sevinin. Biz, dünya hayatında da âhirette de sizlere dostuz. Esirgeyip bağışlayan Allah'ın ikrâmı olarak (cennette) **canınızın çektiği ve dilediğiniz her şey sizindir' derler."** Fussilet sûresi (41), 30-32

Allah'a inanan, sonra da bu inanca uygun olarak dosdoğru yaşayan, söz ve hareketinde dürüst davranan, hilekârlığa sapmayan insanlara zaman zaman melekler gelirler; "Gelecekten endişe etmeyin, geçmişe üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin, neşelenin" derler. Zira bir başka âyette belirtildiği gibi zaten **"Allah'ın dostları için ne korku ne de hüzün vardır"** [bk. Yûnus sûresi (10), 62].

Ölüm anında, kabirde, yeniden dirilme sırasında, hâsılı korkulu her zamanda dürüst mü'minlere gelen melekler, kendilerine dünya ve âhiret hayatında dost olduklarını da söylerler. Yalnız olmadıkları müjdesini verirler. Sonra da gafûr ve rahîm olan Allah'tan bir lutuf ve ikrâm olarak cennette canlarının çekeceği, isteyecekleri her şeyin kendilerini beklediğini, bununla sevinmeleri gerektiğini hatırlatırlar. Bunca nimet, ikrâm ve iltifat, **"rabbimiz Allah'tır diyen, sonra da dosdoğru gidenler"** içindir. Yani **iman** ve doğruluk **(istikamet)** sebebiyledir. Bütün bunlar iman ve istikametin insan hayatında ne kadar önemli iki esas olduğunu göstermektedir. Zira büyük ikrâmlar, kıymeti yüksek olanlar içindir.

???? ????? :{ ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ????? ???? ??????????? [13]

?????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????????? [14] } .

3. "Rabbimiz Allah'tır diyenler sonra da dosdoğru olanlar için ne korku vardır ne de hüzün. Onlar cennetliktir. İşlediklerinin karşılığı olarak cennette temelli kalacaklardır." Ahkâf sûresi (46), 13-14

Tek Allah'a inanan ve doğruluğu hayat prensibi edinenler için korku ve hüzün söz konusu değildir. Böylesi insanlar cennetliktir. Gösterdikleri üstün başarının ödülü olarak cennette temelli kalacaklar, oradan çıkarılmayacaklardır. Bir önceki âyette melekler vasıtasıyla müjdelenen gerçekler, bu âyette doğrudan Allah Teâlâ tarafından duyurulmaktadır. Ayrıca da "cennette ebedî kalacakları" ilâve edilmektedir. Bu, devamlı mutluluk garantisidir. Bitip tükenmeyecek bir mutluluktan sonra, geriye ne kalır ki?..

O halde bir kere daha söylemekte fayda vardır; **iman** ve **istikamet** ebedî mutluluktur. Rabbim cümlemize nasip etsin.

Hadisler

86- ?????? ??? ???? ? ???? ??? ????? ???????? ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ???: ?????? : ?? ???? ??????? ???? ??? ?? ????????? ?????? ?? ???????? ???? ?????? ?????? . ???: « ???? : ?????? ????????: ????? ????????? » ???? ???? .

86. Ebû Amr (veya Ebû Amre) Süfyân İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Bana İslâmı öylesine tanıt ki, onu bir daha senden başkasına sormaya ihtiyaç hissetmeyeyim, dedim.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol!" buyurdu.

Müslim, İmân 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61; İbni Mâce, Fiten 12.

Süfyân İbni Abdullah

Künyesi Ebû Amr veya Ebû Amre olan Süfyân, Sakîf kabilesine mensup olduğu için es-Sakafî nisbesiyle anılmaktadır. Sakîf kabilesinin temsilcileri ile birlikte gelip müslüman olmuştur. Hz. Ömer kendisini Tâif'e zekât memuru olarak görevlendirmiştir. Süfyân Resûlullah'dan 5 hadis rivayet etmiştir. Rivâyetleri Müslim, Tirmizî, İbni Mâce, Dârimî ve Ahmed İbni Hanbel tarafından nakledilmiştir. Kendisinden çocukları Âsım, Abdullah, Alkame, Amr ve Ebu'l-Hakem hadis rivayet etmişlerdir.

İslâm'ın en özlü tariflerinden birini, onun suali üzerine öğrenmiş bulunmaktayız.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin râvisi Süfyân İbni Abdullah Peygamber Efendimiz'e isteğini son derece nazik sınırlar içinde arzetmiş, "Bana İslâmiyeti tarif et" deyip geçmemiş, "Bana İslâmiyeti öylesine özlü, açık ve kapsamlı tarif et ki, bir daha senden başkasına sorma ihtiyacı duymayayım" demiştir. İstek, olabildiğince güzel. Ancak cevabı, sanıldığı kadar kolay değildir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in verdiği cevabı bilmeyecek olsaydık, aynı soruya bizler ne cevap verirdik? Bir düşünmek gerek...

Efendimiz, peygamberlik birikimi ve **cevâmiü'l-kelim** (az sözle engin mânâlar dile getirme) özelliği ile bu zorlu isteği, **"***Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol!"* diye iki cümlecikle cevaplamıştır. Hadisin bir rivayetinde cevap, **"***Rabbım Allah'tır de, sonra dosdoğru ol!"* şeklindedir. Peygamber Efendimiz'in bu nefis ve veciz cevabı ile, konunun başında meâllerini verdiğimiz iki âyetteki **"Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlar..."** ifâdeleri arasındaki uyum pek açıktır. Yani Efendimiz'in cevabı, bu ayetlerden alınmıştır. Sünnet-i seniyyenin, Kur'ân-ı Kerîm kaynaklı olduğu bu örnekte son derece net olarak görülmektedir.

1520 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz, **"Tevhid ve istikamet, işte size İslâmiyet"** mesajını vermektedir. İstanbul'un işgali günlerinde Anglikan Kilisesi'nin **"**İslâmiyet, fikre ve hayata ne getirmiştir?**"** sorusuna, o zamanlar "Dâru'l-hikmeti'l-İslâmiyye" âzasından olan Bedîüzzaman Said Nursî'nin verdiği, **"**İslâm, fikre tevhid, hayata istikamet vermiştir" cevabı, hadisimizin bir başka şekilde ifadesinden ibaret olup son derece yerindedir.

Tevhid ve **istikamet** (doğruluk), İslâm'ın tanıtımında iki temel unsur olunca, bunların tarifi de İslâmî esaslara göre yapılacaktır. Başka düşünce ve sistemlerin tesbit ve kabullerine asla itibar edilemez. Herşeyden önce istikamet**,** hâlis bir tevhid inancına dayanmalıdır. Temelinde tevhid bulunmayan istikametten söz edilemez. Hayata istikâmet veren Allah'ın birliği inancıdır. Zira gerek âyetlerde gerekse hadisimizde *"rabbım Allah"* dedikten sonra

"*doğru olmak***"**tan bahsedilmektedir. Ancak hemen işaret edelim ki, "Tevhid inancına sahip olan herkes, dürüst bir hayata sahiptir" de denilemez. Çünkü istikâmet, tevhid'in zarûrî neticesi değil, aksine tevhid, istikametin vazgeçilmez ön şartıdır.

İstikamet üzere yaşamak, fevkalâde dikkat ve gayret ister. Yine de tam olarak başarılamayabilir. Nitekim Fussılet sûresi'nin 6. âyetinde **"... Hepiniz Allah'a giden doğru yolu tutun, O'ndan bağışlanmak dileyin..."** buyurulmuştur. Buradaki mağfiret isteme tavsiyesi, istikametteki kusurlarla ilgilidir. Bir hadîs-i şerîfte de Hz. Peygamber **"***Tam anlamıyla başaramazsınız ya, siz (yine de) dosdoğru olun!"* (İbni Mâce, Tahâret 4; Dârimî, Vudû 2; Muvatta', Tahâret 36) buyurmak suretiyle doğruluğun ne kadar zor olduğunu dile getirmiş, buna rağmen dürüstlükten asla vazgeçilmemesi gerektiğini de bildirmiştir. Zira meşhur kâidedir; "Tamamı elde edilemeyenin tamamı terkedilmez."

Doğrulukta kalbin ve dilin dürüstlüğü pek büyük önem arzetmektedir. Kalp, beden ülkesindeki tüm organların reisidir. Tek Allah'a iman edip dürüstlüğü benimseyen bir kalp, diğer organları etkiler. Dil, kalbin tercümanıdır. Onun doğruluğu ve eğriliği de diğer organların tavırlarına tesir eder. Nitekim bir hadis-i şerifte **"***Her sabah bütün organların dil'e hitaben; bizim hakkımızda Allah'dan kork. Biz sana bağlıyız. Sen doğru olursan biz de doğru oluruz. Sen eğri olursan biz de eğriliriz.***"** (bk. 1524. hadis) dedikleri bildirilmiştir. Bu, doğru sözlü olmanın önemini göstermektedir. Hatta bir başka hadiste de Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: *"Kalbi dürüst olmadıkça kulun imanı doğru olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz***"** (Ahmed b. Hanbel, *Müsned* III, 198). O halde özüyle sözüyle dosdoğru olmak gerekmektedir. Peygamberimiz'in *"Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol!*" tavsiyesinin mânası budur. İslâm da bundan ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmiyeti pek kısa bir şekilde tevhid ve istikamet olarak tarif etmek mümkündür.
2. Peygamber Efendimiz kendisine arzedilen isteklere cevap verirdi.
3. İstikamet, imanın kemâlini gösteren bir derecedir.
4. Sahâbe-i kirâm İslâm'ı öğrenmeye ve yaşamaya pek istekli idiler.
5. Ne istediğini açıkca söylemek, istenilen cevabı almanın ön şartıdır.
6. İstikamet, dünya ve âhirette mutluluk demektir.

87- ???? ??? ??????? ??? ?????? ??? : ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ????????? ? ????????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? » ?????? : ??? ???? ??? ?????? ??????? ??? : « ??? ????? ??? ??? ?????????? ?????? ???????? ???? ??????? » ???? ???? .

? « ??????????? » : ????????? ?????? ?? ?????? ??? ??? ??????? . ? « ????????? » : ??????????? ??????????? ? ? « ??????????? » ????????? ?????????? .

???? ???????????? : ????? ???????????? : ?????? ?????? ??????? ?????? ? ?????? : ????? ???? ??????? ???????? ????? ???? ???????? ? ???????? ?????????

87. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"(İşlerinizde) orta yolu tutunuz, dosdoğru olunuz. Biliniz ki, hiç biriniz ameli sâyesinde kurtuluşa eremez." Dediler ki:

- Sen de mi kurtulamazsın, ey Allah'ın elçisi?

- "**(Evet) ben de kurtulamam. Şu kadar var ki Allah rahmet ve keremi ile beni bağışlamış olursa, o başka!** Müslim, Münâfikîn 76, 78. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 18, Merdâ 19; İbni Mâce, Zühd 20

Açıklamalar

Aşırıya kaçmadan, tamamen ihmal de etmeden işleri orta yolu takip ederek mûtedil bir tarzda yürütmek, dosdoğru olmak bakımından büyük önem taşımaktadır. İnsan, ifrat veya tefrite düşerse, istikameti de kaybeder. Demek oluyor ki, orta yolu tutmak, istikamettir. Mu'tedil olmak, müstakîm olmak demektir. Hislerde, duygularda ve davranışlarda müstakîm olmak isteyen önce mu'tedil olmaya bakmalıdır. Zira hadisimizdeki **"kâribû"** tavsiyesi **"mu'tedil olunuz"** demektir. Peşinden gelen **"seddidû"** emri de **"müstakîm olunuz"** anlamındadır. Söyleniş sırası, istikamet için i'tidalin gereğine işaret etmektedir.

Daha dindar yaşamak ve âhirette yüksek derecelere kavuşmak gibi sırf dinî ve uhrevî duygular bile **i'tidâl** v e **istikamet**ten ayrılmayı gerektirmemelidir. *"Biliniz ki, hiç biriniz amelleri ile kurtuluşu elde edemez***"** gerçeği, bunu göstermektedir.

Dindarlık gayretiyle de olsa, aşırılık aslâ doğru değildir. Çünkü ne kadar iyilik ve ibadet yaparsa yapsın, bir insan bu hareketleriyle kurtuluşunu temin edemez. Zira kurtuluş Allah Teâlâ'nın lutfu iledir. O halde yapılacak iş, mu'tedil ve müstakîm bir çizgide dini yaşamaya, onun esaslarına tüm hayatında bağlı kalmaya, gücü ölçüsünde çalışmaktan ibarettir. İşte bu tabiîlik ve i'tidal, insanın hem dünyada huzur ve mutluluğuna hem de âhirette kurtuluşuna sebeptir. Dinî bir maksatla bile aşırılığa gerek olmadığına göre, artık başka hiçbir sebep ve gerekçe ile i'tidal ve istikametten ayrılmamak lâzım gelir.

"Kurtuluşun amelle kazanılamayacağı**"** gerçeği, ashâb-ı kirâmı son derece etkilemiş ve biraz da hayrete düşürmüş olmalı ki, bu konuda Hz. Peygamber'in bir istisna teşkil edip etmediğini hemen soruvermişler. Efendimiz kendisinin farklı bir imkâna sahip olmadığını belirtmiş, Allah'ın kerem ve lutfu olmadıktan sonra amellerinin kendisini kurtaramayacağını söylemiştir. O halde artık, emir ve yasaklara uymakta gösterilecek mu'tedil bir dikkat ve vazgeçilmez bir dürüstlükten başka hiçbir şeye gerek kalmamaktadır.

Öyle sanıyoruz ki, insanda istikamet fikri ve uygulaması işte bu noktanın iyice hazmedilmesine bağlıdır. Sevgili Peygamberimiz bu hadisiyle biz ümmetini, bu noktada, kendi durumunu da ortaya koyarak uyarmış bulunmaktadır.

Netice olarak şu husus unutulmamalıdır: **Ameller, kurtuluşun bir bedeli değil, bahânesidir.** Amele muvaffak kılan da, onları kabul eden de Allah'tır. O halde neresinden bakılırsa bakılsın, kurtuluşumuz Allah'ın lutuf ve keremi iledir. Orta halli **(mu'tedil),** dürüst **(müstakîm),** sürekli ve kararlı **(müstekar)** bir tavır, erişilmek istenen hedefe götüren en güvenilir ve sağlıklı yoldur, eskilerin tâbiriyle **"eslem tarîk"**tir. Allah cümlemizi buna muvaffak kılsın.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ hiç bir şeye mecbur değildir.
2. Allah'ın lutuf ve ihsanı kulların amellerinden çok çok geniştir.
3. Akıl ile ne sevap ne azab ne de şer'î bir hüküm tesbit ve tayin edilebilir. Bunlar ancak din yani vahy tarafından belirlenir.
4. Allah'ın rahmet ve cennetine kavuşabilmek için mü'mine düşen, dürüstlükle amel ve duaya devam etmekten ibarettir.
5. Olabildiğince dürüst ve mutedil bir dini yaşayış için gayret gösterilmeli, ifrat ve tefrite kaçılmamalıdır.
6. Allah Teâlâ rahmet ve cenneti için bahâ değil, bahâne ister. Kulların amelleri bu çerçevede bir anlam taşımaktadır.
7. Dürüst (müstakîm) olabilmek için mu'tedil olmak ön şarttır.

9- ??? ?? ????????? ?? ???? ??????? ???? ?????

????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ???????? ?????? ??? ?????????

??? ?????? ????? : { ??????? ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????? ???????? ????? ????????????? } [???? 46] ???? ????? : { ???? ?? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ???????????? ?? ????? ?????????? ????????? ??????? ??? ???????? ????? ??????? ?????????? } ?????? [?? ????? 190 ? 191] .???? ????? : { ???? ????????? ???? ??????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ???? ????? ????????? } [??????? : 17 ? 21]. ???? ????? : { ?????? ??????? ?? ??????? ??????????? } [???? : 10] . ????? ??????? ?? ????? ?????? . ????? ????????? ?????? ???????? : « ????????? ???? ????? ??????? » .

10- ??? ?? ???????? ??? ???????

????? ?? ?????? ???? ??? ???????? ???? ??????? ?? ??? ??????

HAYIRLI İŞLERE KOŞMAK

HAYIRLI İŞLERE KOŞMAK VE HAYRA YÖNELMİŞ KİŞİYİ CİDDİ VE TEREDDÜTSÜZ ŞEKİLDE ONU İŞLEMEYE TEŞVİK ETMEK

ÂYETLER

??? ?????? ?????: { ???????????? ??????????? } .

1. "Hayır işlerinde yarışın!" Bakara sûresi (2), 148

Müslüman, hayır ve hizmet adamıdır. İyilik severdir. Hayatta herkes bir şeylerin peşinde koşup durmakta, âdeta başkalarıyla yarışmaktadır. Müslümana hayır yarışında olmak yaraşır. Çünkü en büyük ödül bu yarıştadır. Nitekim bir âyette yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

???? ?????: { ??????????? ????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ????????? ???????????? ?????????? ????????? ????????????? } .

2. "Rabbinizin mağfiretine ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olan göklerle yer genişliğindeki cennete koşun!" Âl-i İmrân sûresi (3), 133

Allah'ın bağışını kazanmak büyük, en büyük başarıdır. Genişliği, yerle gökler arası kadar olan cennete ulaşmak ise, büyük kurtuluştur. İşte bütün bu "büyük"ler, iyilik ve hayır severlikte yarışmakla elde edilebilir. Bu sebeple de müslümanlar, her şeyde orta yolu tutmaya davet edilirken burada yarışa çağırılmaktadırlar. Zira mü'mine yakışan, büyük hedeflere sür'atle yönelmektir. İyilik yarışı, en büyük yarıştır. Bu yarış cennetle sonuçlanır. Böyle bir yarıştan geri kalmak olur mu? Herkes kendi imkânı ölçüsünde, kendi alanında ama mutlaka bu yarışta yerini almalıdır.

Hadisler

88- ???????? : ???? ??? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ??????? ?????????? ?????????? ? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?????? ? ??????? ???????? ??????? ?????? ? ???? ???? ??????? ?? ????????» ???? ???? .

88. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yararlı işler görmekte acele ediniz. Zira yakın bir gelecekte karanlık geceler gibi birtakım fitneler ortalığı kaplayacaktır. O zamanda insan, mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak geceler; mü'min olarak geceler, kâfir olarak sabahlar. Dinini küçük bir dünyalığa satar."

Müslim, Îmân 186. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 30, Zühd 3; İbni Mâce, İkâme 78

Açıklamalar

Faydalı işler ve hizmetlerde gözü açık davranmak, fırsatları anında değerlendirmek, bu konuda sür'at göstermek yüce dinimizin tavsiye ettiği yegâne aceleciliktir. Zira halkımızın isâbetle belirttiği gibi, **"Elden kalan elli gün kalır" "İyilerin tenbelliği, kötülerin faaliyetidir."** İyilik yapmayı, faydalı iş görmeyi nefis ve şeytan istemez, bu onlara çok ağır gelir. Onun için de bu tür işlerin daima tehir edilmesini isterler. Oysa gelecek günlerin neler getireceği hiç belli olmaz.

Hadisimizde bu noktaya dikkat çekilmekte, her şeyi kopkoyu bir karanlık içinde tanınmaz hale sokarak birtakım büyük fitnelerin ortaya çıkmasından önce, iyi şeyler yapmaya bakmak gerektiği hatırlatılmaktadır. Olumsuzluklar o noktaya varabilir, ortalık öylesine allak-bullak olabilir ki, Allah korusun, insan mü'min olarak sabahlamışken o günün akşamına kâfir olarak girer veya mü'min olarak girdiği gecenin sabahına kâfir olarak çıkar. Bu, tam anlamıyla bir fitne ve kargaşa ortamıdır. Böyle bir zeminde kimse ne yaptığını, ne yapması lâzım geldiğini bilemez. Din gibi, iman gibi dünyalara değişilemeyecek kutsal değerler, küçük dünyevî karşılıklara satılır, peşkeş çekilir. Öz değerlere yabancı ve düşman sistemlerin hükmü altında kalınabilir. İşte bu noktada iman, işportaya düşmüş demektir; kafa, gönül ve evlerde irtidat havası esmeye başlamış demektir. Müslümanlar böylesine acılı günleri tarih boyu yer yer yaşayagelmişlerdir.

Hadiste haber verilen fitneler bir kaç şekilde tezâhür edebilir:

* İki müslüman grup arasında sırf ırkçılık ve kızgınlık sebebiyle çatışma çıkar. Karşılıklı olarak can ve mala tecâvüzü helâl sayarlar.

* Yöneticiler zâlim kimseler olur, müslümanların kanını döker, mallarını gasbeder, içki içerler. Bazı kişiler de onların haklı olduklarını savunurlar. Hatta bazı âlim geçinen kişiler, onların işledikleri bu tür haramların işlenebileceğine fetvâ verirler.

* İnsanlar arasında dine muhalif ilişkiler, alış-verişler vs. cereyan eder. Bunları helâl sayarlar.

Bunlar ve daha sıralanabilecek diğer görüntüler, farkedileceği gibi tamamen kişinin din ve imanına dokunur. Fitne de zâten din ve imanın tehlikeyle yüzyüze kalmasıdır.

Sabah-akşam, iman-küfür arasında gelip gitmeye vesile olacak fitne ortamlarına düşmemek için daha önceden iyi işler işlemeye gayret etmek, iman uyanıklığının işareti ve tabiî bir gereğidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dine, imana sıkı sarılmak gerekir.
2. Durum kötüleşmeden, müslümanlar güzel işler yapmakta birbirleriyle yarışmalıdır.
3. Âhir zamanda fitneler, gece karanlıkları gibi birbiri ardınca gelip duracaktır. Gelen gün, geçeni aratacaktır.
4. Dîni, dünyevî herhangi bir değere değişmek, bu işin en çirkin ve kötü sonucudur.
5. Kötüler ve kötülükler, ancak iyiler ve iyilikleri çoğaltmak ve desteklemek suretiyle önlenebilir.

89- **????????**: ??? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ??? ????????? ??? ?????? ??? ???: ???? ????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ? ?????? ????? ????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ??? ??? ?????? ??????? ? ??????? ??????? ?? ??????? ? ???? ??????? ? ???? ???????? ??? ??????? ??? ???????? ? ???? : «???? ????? ?? ????? ?????? ? ???????? ?? ???????? ? ??????? ????????» ???? ??????? .

??? ????? ??: ????? ???????? ?? ??????? ?????? ?? ????????? ? ???????? ??? ??????????» . «????????» ??? ???? ??? ?????? .

89. Ebû Sirve'a (veya Serve'a) Ukbe İbni Hâris *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir keresinde Medine'de Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında ikindi namazı kılmıştım. Resûlullah selâm verip namazı bitirdi ve sür'atle yerinden kalktı, safları yararak hanımlarından birinin odasına gitti. Cemaat, Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu telaşından endişe ettiler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kısa sürede döndü, kendisinin bu acele davranışından dolayı meraklanmış olduklarını gördü ve şöyle buyurdu:

"Odamızda birazcık altın -veya gümüş- olduğunu hatırladım da beni hayırda acele etmekten alıkoymasını istemedim ve derhal dağıtılmasını emrettim."

Buhârî, Ezân 158, el-Amel fi's-salât 18; Nesâî, Sehv 104

Buhârî'nin bir başka rivayetinde bu ifade şu şekildedir:

"Odada, sadaka (olarak dağıtılacak) bir miktar altın -veya gümüş- bırakmıştım. Onun gece evde kalmasını uygun görmedim." Buhârî, Zekât 20

Ebû Serve'a, Ukbe İbni Hâris

Ukbe Mekke fethi günü veya fetihten önce müslüman olmuştur. İslâmı güzel yaşayanlardandır. Ebû Serve'a Bedir Harbi sonrasında Medineli Hubeyb İbni Adî radıyallahu anh'ı Mekke yakınlarında öldürenlerdendir. Ancak Ebû Serve'a künyesinin Ukbe'ye mi yoksa anne bir kardeşine mi ait olduğunda görüş ayrılığı vardır. Öyle bile olsa, ***"İslâm olmak, İslâm öncesindeki hataları siler-süpürür"****hadîs-i şerîfi gereği bağışlanmıştır.*

Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Ukbe, Abdullah İbnü'z-Zübeyr radıyallahu anh'ın hilâfetini ilân ettiği yıllarda vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Cami ve mescidlerde cemaatin omuzlarına basa basa gezinmek, cami âdâbına aykırı ve yasaktır. Ancak bu yasak şu hallerde ortadan kalkar:

* İleride boş yer varken gerilere oturulmuş ise... Böyle yapanlar, bizzat kendileri, omuzlarına basılmasına razı olmuşlar demektir. Böylesi hâllerde safları doldurmak için ileriye geçmek yasak değil, fazilettir.

* Burnu kanayan veya abdest yenilemek durumunda kalanların, arkalarındaki safları yararak dışarı çıkmalarında da herhangi bir sakınca yoktur. Bu, zarûret halidir. Özellikle abdest yenileyecek olan imam ise, hiç bir sakınca söz konusu değildir.

* Bir de bu hadiste görüldüğü gibi, bir hayır işlemek için acele edilmesi hâlinde, saflar yarılıp geçilebilir. Bu, "hayırda acele etmek" hatırına verilmiş bir müsaade olmaktadır. Resûlullah s*allallahu aleyhi ve sellem* de böyle yapmıştır. Bu, dinimizde hayır işlemekte ne kadar sür'atli davranmanın gerektiğini ortaya koyması bakımından son derece dikkat çekici bir olay ve bir ruhsattır.

Hz. Peygamber'in bütün hal ve harekâtını son derece dikkatle izleyen sahâbîler, onda görmeye alıştıkları sakin ve ağırbaşlı tavırlar dışında, aceleci, telaşlı bir hâl gördüler mi, "nâhoş bir şey mi var acaba?" diye meraklanırlardı. Bu kez de öyle olmuştu. Hz. Peygamber'in selâm verir-vermez mihrabı hemen terkedip sür'atle odasına gitmesi ashâb-ı kirâmı endişelendirmişti. Peygamber Efendimiz ise, hayır işlemekte ne derece acele davranılması gereğini hem hareketi hem de sözüyle ortaya koymak suretiyle ashâbını bir yandan teskin ederken bir yandan da eğitiyordu.

Hz. Peygamber'in, *"Beni alıkoymasından hoşlanmadım"* beyanını, "Allah'ı anmaktan, O'na yönelmekten alıkoymasından hoşlanmadım" anlamında yorumlamak ve **"Öyle babayiğitler vardır ki, onları ne bir ticâret ne de bir alış-veriş Allah'ı anmaktan alıkor"** [Nûr Sûresi (24), 37] âyetiyle ilgi kurmak mümkündür. *"Beni alıkoymasından hoşlanmadım"* sözünü, "Âhirette yoluma mâni olmasını istemedim" şeklinde anlamak da mümkündür. Fakat hayır işlemekte acele davranmamaktan, **hele canım ne acelesi var, dağıtırız, yaparız** gibi tenbel bir duygu ve tavra alıştırmasından hoşlanmadım, mânâsına anlamak belki konu ile ilgisi ve müslümanların hayrı geciktirmemeyi öğrenmesi açısından daha isâbetlidir. Zira altın-gümüş gibi kıymetlerin insana cimrilik ve sürekli ekonomi düşüncesi telkin ettiği, ibadet esnasında bile zihni meşgul ettiği bilinen bir gerçektir. Yapılacak hayrı, verilecek sadakayı geciktirmemek, bu tür duygulara kapılmaktan insanı kurtarır.

Hadisin ikinci rivayetindeki kaydı dikkate alırsak, **"gündüzün hayrını geceye bırakmamak gerek"** şeklinde bir sonuç çıkarabiliriz. Çünkü hayır, zamanında yapılması halinde hayır olur. Gecikmiş ya da geciktirilmiş hayır, kendisinden beklenen sonucu vermez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazda, namaz dışı bir şey düşünmek, namazın sıhhatine mâni değildir. Zira Efendimiz hadisin bir rivayetinde *"Evde dağıtılacak bir miktar altın olduğunu namazdayken hatırladım"* buyurmuştur.
2. Sadaka dağıtımı gibi hayır işlerinde aslolan bizzat yapmak ise de, başkalarını vekil tayin etmek de câizdir. Hadisimizde *"dağıtılmasını emrettim"* buyurulması, bunu göstermektedir.
3. Hayır işlemekte acele davranmak uygundur.
4. Zihni ve gönlü Allah Teâlâ'yı anmaktan ve emirlerini yerine getirmekten alıkoyacak her şeyden arındırmak lâzımdır.
5. Bazı hâllerde safları yararak cami içinde ilerlemekte veya dışarı çıkmakta sakınca yoktur.
6. Ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'i dikkatle ve ibretle izlerlerdi.

90- **????????**: ?? ???? ??? ??????? ??? ???: ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????: ?????? ??? ?????? ????? ????? ? ??? : «?? ????????? » ?????? ??????? ???? ?? ?????? ? ????? ???? ????? ?????. ????? ???? .

90. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Uhud Savaşı'nda bir adam Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Eğer öldürülürsem, nerede olurum? diye sordu.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- "Cennet'te" cevabını verdi.

Bunun üzerine adam, (yemekte olduğu) elindeki hurmaları firlatıp attı; harbe daldı ve şehid düşünceye kadar savaştı. Buhârî, Meğâzî 17; Müslim, İmâre 143. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 31

Açıklamalar

Hayra koşmakta Hz. Peygamber'in nasıl sür'at gösterdiğini önceki hadiste görmüştük. Burada ise, Resûl-i Ekrem'in terbiyesiyle yetişme bahtiyarlığına eren sahâbîlerden konuya ait canlı ve çarpıcı bir örneği görmekteyiz. Uhud Savaşı devam ederken, hurma yiyerek Hz. Peygamber'e gelip, harbte öldürüldüğü takdirde âhirette cennette mi, cehennemde mi olacağını soran sahâbî, "cennette" olacağı müjdesini alır-almaz, cihada ve cennet mutluluğuna, elindeki hurmaları bitirmeden hemen koşmuş, derhal harbe tutuşmuş ve şehid oluncaya kadar dövüşmüştür. İşte bu tereddütsüzlük, iyiliği ve hayrı anında yerine getirme gayreti sahâbe-i kirâmın alâmet-i fârikası olmuştur. Onlar bu halleriyle bütün müslüman nesillere örnek olmuşlardır.

Hadis kitaplarımız benzeri bir olayın Bedir Savaşı'nda da yaşandığını haber vermektedir.

Zamanlama her konuda önemlidir. İyiliklere koşmakta en uygun zamanın, ele geçen "ilk fırsat" olduğu kesindir. Sahâbe-i kirâm işte bu uygulamanın kahramanlarıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şehidler cennettedir.
2. Hayra koşmakta acele etmek esastır.
3. Ashâb-ı kirâm hayra koşmakta tereddüt göstermezlerdi.
4. Bilmediğini sormak ve öğrenmek güzel bir davranıştır.

91- **??????**: ?? ??? ??????? ??? ??????? ??? ???: ???? ???? ??? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ????: ?? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ? ???: «??? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ??? ???????? ????? ??? ?????? ??????????. ????: ??????? ??? ??????? ?????? ????? ??? ?????? » ????? ???? .

« ????????? » : ???? ???????? . ? « ???????? » : ???? ????????? ?????????? .

91. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve şöyle dedi:

- Ey Allah'ın elçisi! Hangi sadakanın sevabı daha büyüktür?

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurdu:

- "Güçlü-kuvvetliyken, sıhhatin yerindeyken, cimriliğin üzerinde, fakir düşmekten endişe etmekteyken, daha büyük zengin olmayı düşlerken verdiğin sadakanın sevabı daha büyüktür. (Bu işi) can boğaza gelip de "falana şu kadar", "filana bu kadar" demeye bırakma. Zaten o mal vârislerden şunun veya bunun olmuştur." Buhârî, Zekât 11, Vasâyâ 17; Müslim, Zekât 92

Açıklamalar

Sevaptan başka herhangi bir karşılık beklemeden sırf iyilik niyetiyle yapılan hayır çeşitlerinin dinimizdeki ortak adı **sadaka**dır. Sadaka denilince ilk anda aklımıza, çarşıda-pazarda dilenenlere verilen küçük maddî yardımlar gelir. Bunlar sadakanın yaygın fakat çok özel bir çeşididir. Aslında Allah rızâsı için yapılan her şey sadakadır. Güler yüz, tatlı sözden tutunuz da aile mutluluğuna katkıda bulunmak düşünce ve niyetiyle erkeğin sofrada hanımının ağzına uzatacağı bir kaşık çorbaya varıncaya kadar her şey sadakadır. Ancak hadîs-i şerîfteki sadakadan maksat, maddî iyiliktir.

Birtakım beşerî duygu ve düşünceler, sosyal ve iktisadî beklentiler, endişeler ve umutlar insanın iyilik yapmasını etkiler. Peygamber Efendimiz, işte bütün bu duyguların canlı ve diri olduğu sırada yapılan iyiliğin "en üstün sadaka" olduğunu belirtmektedir. İyilik yapmayı hayatın son demlerine bırakmanın doğru olmadığına dikkat çekmektedir. İyilikte acele davranmanın gereğine ve isabetine işaret etmektedir.

Şartlar zorlaştıkça duygular aleyhte yoğunlaştıkça yapılacak iş ve iyilik daha da kıymet kazanır. Hadisimiz en üstün sadakayı bu çerçevede tarif etmiştir. O halde hayırda ve hayırlı işlerde acele davranmak demek, bir anlamda bu tür amelleri en son âna tehir etmemek demektir. Ölümünden sonra hayır yapılmasını vasiyet etmek, hukukî bir müessese olarak bazı ihmallerin telâfisine imkân verse bile, "üstün" nitelikli bir iş yapmış olma anlamına gelmez. "Üstün" nitelikli ameller, bizzat yükümlüsü tarafından yerine getirilenlerdir. Başkalarının takdir ve merhametine havale edilenler değil... Bu yüzden kim ne iyilik yapacaksa, tam bir niyet ve irade ile yapmalıdır. **"Ne verirsen elinle o gider seninle"** sözü bu açıdan oldukça yerindedir. Geridekilerin geçmişleri adına yapacakları iyilikler, kendi iyilikleridir, geçmiştekilerin iyiliği değildir. O halde adımıza başkalarının yapacağı iyiliklere bel bağlamak yerine, bizzat kendimiz için nasıl bir iyiliği lâyık görüyorsak onu kendimiz yapmalıyız.

Sadaka ve iyiliklerin önündeki en büyük engel, "fakir düşme endişesidir." Onu da insana telkin eden şeytandır [bk. Bakara sûresi (2), 268].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayatta, sıhhat ve âfiyette iken verilen sadaka, yapılan iyilik; hastalıkta ve hele hele ölüm döşeğinde yapılacak iyilikten üstündür.
2. Hayır işlerinde acele etmeli, işi yarınlara bırakmamalıdır.
3. Halkımızın ifadesiyle "elin ermediği, gözün görmediği" bir zamanda iyilik yapmaya kalkmak, isâbetli bir hareket değildir.

92- **??????**: ?? ??? ??? ?????? ??? ? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ??? ????? ??????: « ???? ??????? ????? ???? ? ??????? ????????? ? ????? ??????? ????? ????? : ???? ???? . ?????: «???? ???????? ????? ? ????????? ??????? ? ???? ????? ????? ??? ?????? ??? : ???? ????? ??????? ? ???????? ????? ???? ???? ????????????». ???? ???? .

??? ??? ????? : ????? ???? ???? . ?????? : «????? ??????» : ?? ????????? . ? «???? ???» : ??? ??? «??? ??????????» : ???? ???????? .

92. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Uhud Savaşı'nda eline bir kılıç alıp:

- "Bunu benden kim almak ister?" diye sordu.

Mücahidlerin her biri ellerini uzatıp:

- "Ben, ben" diye cevap verdiler.

Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* bu defa:

- "Hakkını vermek şartıyla onu kim alır?" buyurdu.

Bunun üzerine hemen herkes duraladı; fakat Ebû Dücâne *radıyallahu anh*:

- Hakkını vermek şartıyla ben alıyorum! dedi, aldı ve onunla müşriklerin kellelerini ikiye ayırdı.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 128

Açıklamalar

Mücâhidler, "hakkını vermek şartıyla" ifadesinden Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in "Zafer kazanılıncaya veya şehid oluncaya kadar savaşmak üzere onu benden kim alır?" demek istediğini anlamışlar ve kılıcın hakkını gereği gibi ödeyememek endişesiyle bir an duraklamışlardır. Ebû Dücâne hazretleri ise, hiç tereddüt etmeden kılıcı almak istemiş ve almıştır.

Sahâbîler zaten cihad meydanında idiler. Bu kılıcı alanın daha fazla fedâkârlık yapması gerektiği ortadaydı. İşte Ebû Dücâne bu fedakârlığı üstlendi. Kılıcı aldığı gibi gözünü kırpmadan savaşa daldı ve müşrik kellelerini ortadan ikiye bölü bölüverdi.

Bu, Ebû Dücâne'nin zafer veya şehitlik konusuna gösterdiği şevk ve iştiyâkın delili, bu iki hayırdan birine kavuşmak için nasıl acele ettiğinin belgesidir.

İbni Seyyidinnâs *es-Sîre* adlı eserinde Hz. Zübeyr'in şöyle dediğini nakletmektedir:

"Resûlullah'dan kılıcı istediğimde, bana vermeyip de Ebû Dücâne'ye verince, bunu içime sindiremedim ve kendi kendime, Allah'a yemin olsun ki, Ebû Dücâne'nin ne yapacağını gözetleyeceğim, dedim ve onu takip ettim. Ebû Dücâne kırmızı bir bez aldı ve onu başına bağladı. Medineli müslümanlar "Ebû Dücâne ölüm bandıyla harb meydanına çıktı" dediler. Ebû Dücâne rastladığı müşriği yakalayıp öldürdü.

Ebû Dücâne hazretleri, künyesiyle meşhur olmuş sahâbîlerdendir. Adı Simâk İbni Hareşe'dir. Uhud Savaşı'nda Mus'ab İbni Umeyr*radıyallahu anh* ile birlikte Resûlullah'ı korumuş ve bir çok yara almıştır. Ebû Dücâne Yemâme harbinde şehid düşmüştür. Allah ondan razı olsun...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayra koşmakta Ebû Dücâne gibi ölümü bile göze almak gerekir.
2. Ebû Dücâne kahraman ve fedâî sahâbîlerdendi.
3. Hz. Peygamber ashâbını daha fazla fedakârlığa ve düşmana karşı durmaya teşvik ederdi.

93- **????????**: ?? ?????????? ??? ????? ???: ????????? ???? ?? ????? ??? ?????? ??? ???????? ????? ?? ????? ?? ??????????. ????: «???????? ????? ?? ????? ????? ????? ??????? ????? ???? ??? ????? ?????? ???????? » ?????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ??????? .

93. Zübeyr İbni Adî şöyle dedi:

Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'e gittik ve Haccâc'ın zulmünden şikâyet ettik. Enes şöyle dedi:

- "Rabbinize kavuşana kadar sabredin; zira her gelen gün, geçmiş günden daha kötü olacaktır. Ben bunu Peygamberimiz'den duydum." Buhârî, Fiten 6

Zübeyr İbni Adî

Rey kadısı olan Zübeyr el-Hemedâni, el-Yânî nisbesiyle bilinir. Güvenilir bir muhaddis ve fakih bir tâbiîdir. Kendisinin Enes İbni Mâlik'ten rivayetleri vardır. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Hicri 131 yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Haccâc-ı zâlim, Emevî halifesi Abdülmelik İbni Mervân'ın Hicaz ve Irak valisiydi. Hicaz'da halifeliğini ilân etmiş olan Abdullah İbni Zübeyr *radıyallahu anh*'ı şehid ederek Mekke ve Medine'yi kana buladı. Böylece Abdülmelik'in gözüne girdi ve kendisine Hicaz valiliği yanında Irak valiliği de verildi. Aynı zulmü Irak'ta da gerçekleştiren Haccâc, tepki almaya başladı. Kufe'li Zübeyr İbni Adî, taraftarlarıyla birlikte Basra'da ikamet etmekte olan büyük sahâbî Enes İbni Mâlik'e gitmiş ve çektiklerinden şikâyet etmişti. Öyle görülüyor ki bu şikâyetin altında bir başkaldırma niyeti yatmaktaydı. Enes İbni Mâlik hazretlerinin de herhangi bir siyasî gücü ve idarî görevi yoktu. Muhtemel bir karşı harekât için fikrini yoklamak anlamında bir şikâyet, bir yakınma karşısında olduğunu, böyle bir teşebbüste daha büyük bir fitne kapısının açılacağını hissedince şikâyetçilere hadisimizdeki tavsiyeyi hatırlatmıştır. Belki de böylece yeni bir fitnenin önünü almıştır.

"Gelen günün, geçen günü aratacak kadar kötü olacağı" tesbiti genel bir değerlendirmedir. Genelde bu böyle olacaktır, demektir. Yoksa geçmişten çok daha iyi günler, zamanlar ve idareler olmuştur, olacaktır da. Haccâc'dan kısa süre sonra yaşanan Ömer İbni Abdülaziz zamanı gibi dönemler için Hasan-ı Basrî hazretleri "halkın nefes alma zamanı" der. Hadiste genel gidişin daha iyiye değil, daha kötüye olduğu hatırlatılmaktadır. Çağımızda yaşanan teknolojik gelişme, bir yandan da kitle imha silahlarıyla insanlık için tehlikeyi arttırmaktadır. Daha kısa zamanda daha çok insanı imha etmek hedefine yönelik teknoloji, dünyanın kötüye gittiğinin belgesidir.

Hz. Enes'in şikâyetçilere, Hz. Peygamber'den duyduğunu vurgulayarak bu genel gerçeğe dikkat çekmesi ve sabır tavsiye etmesi, aslında sıkıntısız gün olmayacağını belirtmekte, binaenaleyh iyi ve hayırlı işler yapmaya her hâl-ü kârda devam etmenin daha isabetli ve müslümanca bir hareket olduğunu göstermektedir. Zaman daha kötüleşmeden yapılacak iyilik ve hayırlar yapılmalıdır. Zira müslüman, müsbet adamdır; hayır ve hizmet adamıdır.

"Ümmetim yağmura benzer, önü mü sonu mu hayırlıdır, bilinmez" (Tirmizî, Edeb 81) hadisi ile bu hadis arasında çelişki yoktur. Zira hadisimiz bütün zamanı içine alan genel bir değerlendirmeyi, Tirmizî'nin rivayet ettiği hadis ise, değişik zamanlarda yaşayacak olan müslüman fertler noktasından bir değerlendirmeyi ifade etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıkıntılara göğüs gerip sabretmek, iyi işleri yapmaya gayret etmek gerekir.
2. Gelecek, şimdiki zamandan daha çetin olacaktır.
3. Kıyamete yaklaştıkça fesat yaygınlaşacaktır. Bu sebeple her devirde hizmete koşmaktan başka çıkar yol yoktur.

94- **????????**: ?? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ?????? ?????????? ?????? ?? ????????? ????? ????? ???????? ???? ???? ????????? ???? ????? ???????? ??? ????? ???????? ??? ????? ??????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ???? ???????? ????????? ?????? ??????» ???? ??????? ????: ????? ??? .

94. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yedi (engelleyici) şey(gelme)den önce iyi işler yapmakta acele ediniz. Yoksa gerçekten siz, unutturan fakirlik, azdıran zenginlik, (her şeyi) bozup perişan eden hastalık, saçma-sapan konuşturan ihtiyarlık, ansızın geliveren ölüm, gelmesi beklenen şeylerin en şerlisi Deccâl, belâsı en müthiş ve en acı olan kıyametten başka bir şey mi beklediğinizi sanıyorsunuz?"

Tirmizî, Zühd 3

Açıklamalar

Fertler ve toplumlar için hayat, bir düz çizgiden ibaret değildir. Zik-zakları, pürüzleri, yazı-kışı, hastalığı-sağlığı, gençliği-ihtiyarlığı vardır. Pek karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu sebeple fırsat elde iken yapılabilecek faydalı işleri ertelemek, akıllıca bir davranış değildir. Zira hadîs-i şerîfte sayılan yedi engelleyiciden birine veya birkaçına birden takılmak kaçınılmazdır. O halde bunca engelleyici hayat sahnesinde ilk fırsatta iyi işler yapmaya çalışmak bilinçli bir uyanıklık ve akıllılıktır.

Hayat gerçekleri göz önüne alınınca, 579 numarada tekrar gelecek olan hadisimizin ne kadar gerçekçi olduğu anlaşılacaktır. Hadiste sayılan yedi engelleyicinin özellikleri pek dikkat çekicidir:

Bir çok şey gibi haram-helâl sınırlarını da **unutturan fakirlik.**
Sınır tanımaz bir **azgınlığa sürükleyen zenginlik.**
Hayatın, normal akışını bozan ve **duyguları alt üst eden hastalık.**
İleri-geri, **saçma-sapan konuşturan ihtiyarlık.**
Ansızın gelen ölüm.
En şerli ve tehlikeli kıyâmet alâmeti olan **Deccâl.**
Sıkıntısı ve acısı dayanılmaz kıyamet.

Bütün bunlar üzerinde yeterince düşününce, insanın kötülük yapmak şöyle dursun; iyiliklere, hayırlara koşması pek tabiî değil midir? Hayra koşmakta, bu tür ihtimalleri daima hesap etmek gerekir. İstesen de bir şey yapamayacağın günler gelmeden, iş işten geçmeden önce, birşeyler yapmak lâzımdır.

"İnsanların çoğu iki nimetin kıymetini takdirde yanılmışlardır: Sıhhat ve boş vakit" (bk. 98. hadis).

"Yarıncılar helâk olmuştur" (bk. 146. ve 1739. hadis).

Bu beyanlar, müslümanların nasıl bir gayret ve canlılık içinde olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ne yazık ki "sonra yaparım; daha yaşım ne, başım ne!" diye diye hep kendimizi aldatmaktayız. İyilikleri, hayırları hep ertelemekte nefsimizin isteklerini saniye sektirmeden işlemekteyiz. Zararımız kendimize, toplumumuza, müslümanlara ve bütün insanlaradır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in iyilikleri geciktirmeden sür'atle işlemek konusundaki böylesine ciddi uyarılarda bulunması, ümmetin bu mevzudaki kusurunun ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir. İslâm ülkelerinin ve müslümanların günümüz dünyasındaki durumları, Peygamber Efendimiz'in ne kadar haklı olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Birtakım engeller çıkmadan önce iyi işler yapmaya gayret etmek lâzımdır.
2. İnsanı hayır yapmaktan alıkoyan engellerin başında fakirlik, zenginlik, hastalık ve ihtiyarlık gelmektedir.
3. Deccâl'ın ortaya çıkışı, kıyamet alâmetlerindendir.
4. Kıyametteki elem ve acı, dünyadakilerden çok çok şiddetlidir.
5. Faydalı işlere karşı tembel davranmamak ve sonunda da pişman olmamak için, "hayra koşma"yı bir alışkanlık haline getirmek lâzımdır. Bu hem fertlerin hem de ümmetin kalkınma ve kurtulma çaresidir.

95- **??????**: ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??? ?????: «????????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ????? ?????» ??? ??? ??? ??????? ???: ?? ??????? ???????? ????? ?????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ??? ????? ??? ?????? ???? ????????? ????????? ?????: «??? ??? ???????? ????? ????? ?????? ?????» ????? ????? ?????? ????? ??? ??? ???????? ????: ?? ???? ??????? ??? ????? ?????? ???????? ???: «????????? ????? ??????? ???? ?? ??? ????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ?????? ????? ??? ???? ????? ???? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??? ???????» ???? ???? «??????????» ?? ???????? ???????: ???? ???? ??????????.

95. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hayber Savaşı'nda şöyle buyurdu:

"Bu sancağı, Allah'ı ve Resûlünü seven, Allah'ın fethi kendisine nasip edeceği bir yiğide vereceğim."

Ömer radıyallahu anh demiştir ki, "Emirliği o günkü kadar hiçbir zaman arzu etmedim. Beni çağırır ümidiyle Resûlullah'a kendimi göstermeye çalıştım durdum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ali İbni Ebû Tâlib'i çağırdı, sancağı ona teslim etti ve şöyle buyurdu:

- "Yürü, Allah fethi müyesser kılıncaya kadar sağa-sola bakınma!"

Ali derhal hareket etti, sonra durdu ve arkasına dönmeden (gözlerini hedeften ayırmadan) seslendi:

- Ey Allah'ın elçisi, onlarla ne (yapmaları) için savaşayım?

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Onlarla, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet getirmelerine kadar savaş. Bunu yaptıkları an, -dinin yasaklarını çiğnemedikçe- kanlarını ve mallarını senden korumuş olurlar. Asıl hesapları(nı görmek ise) Allah'a aittir."

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 33. Ayrıca bk. Buharî, Fezâilü'l-ashâb 9

Açıklamalar

Hayber'in fethi, zorlu savaşlardan sonra hicrî yedinci yılda gerçekleştirilmiştir. Zira Hayber, o devre göre pek sağlam kalelere sahipti. Medine civarından sürülen yahudilerden bir kısmı da buraya gelip yerleşmişlerdi. Bu haliyle Hayber müslümanlar için büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için Hayber üzerine yürünmüştü. Hudeybiye Antlaşması'ndan yaklaşık bir ay sonra gerçekleştirilen Hayber Savaşı sırasında Kamûs Kalesi şiddetle direnmişti. Fetihten ümit kesilmeye başlandığı bir günün akşamında Hz. Peygamber, hadisimizde yer alan açıklamada bulunmuş ve fethi müjdelemiştir.

Hz. Ömer'in emirliği o gün çok arzu ettiğini belirtmesi, hem fetih şerefine ermek istemesi hem de sancağı alacak kişinin *"Allah ve Resûlü'nü sevdiği"*, bir başka rivayete göre de, *"Allah ve Resûlü'nün de kendisini sevdiği"* bildirilmiş olmasındandır. Böyle bir mazhariyete ulaşmayı kim istemez ki?..

Konuya ait rivayetlerden öğrendiğimize göre, Hz. Ali'nin o günlerde gözleri ağrıyormuş. Hz. Peygamber, kendisini çağırmış, tedâvî etmiş, sancağı teslim etmiş ve hadisimizdeki emri vermiştir. Hz. Ali, emre uygun olarak derhal yola çıkmış, *"sağa-sola bakınma"* tâlimatını da zâhirî mânâda anlamış, dönüp sorması gereken soruyu bile talimata aykırı davranmamak için yönünü değiştirmeden ve gözünü hedeften ayırmadan, yüksek sesle sormuştur. Hz. Ali'nin, fethi gerçekleştirmek maksadıyla ne kadar sür'atli ve dikkatli davrandığını gösterdiği için hadis burada zikredilmiş olmaktadır.

Bu demektir ki, hayra koşmak, uluslararası ilişkilerde de aynen geçerlidir. Yani müslüman her yerde, her seviyede, her meşrû görevde tereddüt göstermeden, görevini sür'atle yapar.

İslâmda savaş, **kelime-i şehâdet** getirilinceye kadardır. Müslüman olanlar, can ve mallarını güvence altına almış olurlar. Müslüman olmayan fakat cizye vermeyi kabul edenler de aynı sonuca ulaşırlar. Müslüman olduktan sonra, İslâm esaslarına göre sorumlu tutulmaları gerekli bir suçları varsa ve bu sebeple can ve mal emniyetlerini ortadan kaldırmışlarsa, bunun hesabını vereceklerdir. Başkalarından gizledikleri hesaplarını ise, zaten Allah Teâlâ görecek, dilerse hesaba çekecek, dilerse affedecektir. Zira kalplerdekini bilen sadece Allah Teâlâ'dır.

Hadis 177 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm hayra koşmakta tereddüt etmezlerdi. Hz. Ali'nin davranışı bunun örneklerindendir.
2. Hz. Ali'nin Allah ve Resûlü'nü sevdiği, Allah ve Resûlü'nün de Hz. Ali'yi sevdiği Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir.
3. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bazan olacakları önceden bildirirdi. Hayberin Fethi'ne dair müjdesi bunun örneklerindendir.
4. Harbte düşman, önce müslüman olmaya davet edilir. Özellikle İslâm'dan haberi olmayan düşmana bu davet mutlaka yapılır.
5. Müslüman olmak için **kelime-i şehâdeti** söylemek yeterlidir. Dilsizlerin inandıklarını işaretle belirtmeleri kâfidir.
6. Hayırlı işlerde sür'at göstermek tavsiye edilmiştir.
7. Allah Teâlâ hiç bir şeyi yapmaya mecbur değildir.

11- ???? ????????

MÜCÂHEDE

Âyetler

??? ?????? ????? : ??????????? ????????? ?????? ?????????????????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????????????

1. "Uğrumuzda mücâhede edenleri yollarımıza iletiriz. Gerçekten Allah iyilik edenlerle beraberdir." Ankebut sûresi (29), 69

Nefse, şeytana, kötü duygulara ve din düşmanlarına bütün güçleriyle direnenleri, Allah Teâlâ rızâsına ve cennetine ulaştıracak yollara yöneltecektir. Önemli olan, Allah'a kulluk uğrunda var gücüyle mücâdele etmektir. Âyet, iyi bir kul olmak için sarfedilecek gayretlerin, aslâ sonuçsuz kalmayacağı, mutlaka hedefe götürücü çıkış yolları bulunacağı müjdesini vermekte; mü'minleri, mücâhedenin her türlüsünü bu güven içinde gerçekleştirmeye çağırmaktadır. Hem de Allah Teâlâ'nın yardımının iyi davrananlarla beraber olduğu gerçeğini hatırlatarak...

Mücâhedenin cihaddan daha genel olduğu, cihaddan önce de sonra da yürütülmesi gerekli kulluk gayretlerini içine aldığı dikkatten kaçırılmamalıdır. Bildikleriyle amel etmenin de mücâhede olduğunu ileri süren ulemâ, herhalde bu genelliği ifâde etmek istemiş olmalıdırlar. Âyeti, "Bize itaat uğrunda gayret gösterenleri sevabımızın yollarına kılavuzlarız" şeklinde yorumlayan Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anh* de **mücâhedenin Allah'a kulluğu esas alan**

bir kavram olduğunu dile getirmiş olmaktadır.

???? ????? : { ????????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? } .

2. "Ölüm sana erişinceye kadar Rabbine kulluk et!" Hicr sûresi (15), 99

Bu âyetle **mücâhedenin sürekliliği** ortaya konulmuştur. Mücâhede ölüme kadar süren bir kulluk bilinci ve uygulamasıdır. O halde müslüman, yaşadığı sürece kulluğa devam etmek suretiyle mücâhede içinde olacaktır. Bunun yolu ise, ilk vahiyler arasında yer alan şu âyetle gösterilmiştir:

???? ????? : { ????????? ????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? } ?? ????? ????.

3. "Rabbinin adını an, bütün varlığınla yalnız O'na yönel!" Müzzemmil sûresi (73), 8

Bu zikir ve teveccüh, şu kesin gerçekten destek almalıdır:

???? ????? : { ????? ???????? ????????? ??????? ??????? ?????? } .

4. "Zerre kadar hayır işleyen, onun karşılığını (mutlaka) görür." Zelzele sûresi (99), 7

Maddî mânevî her iyiliğin ve hayrın, en küçük birimine kadar karşılıksız kalmayacağı açık bir gerçektir. Bu gerçek müslümanı, vereceği mücâhedede güçlü kılacak ve birtakım fedakârlıklara sevkedecektir. Sürekli olması arzu edilen mücâhedeye, böylesine bir garanti, doğrusu pek uygun düşmüştür.

İşlenen hayrın sadece karşılığı mı görülecektir? Mükâfat olarak bir fazlalık, bir lutuf olmayacak mı? Mücâhedede teşvik etkisi yapacak bu gerçeği de Rabbimiz ayrıca şu âyette haber vermektedir:

???? ?????: { ???????????????? ???????????? ????? ?????? ????????? ????? ??????? ???? ??????? ?????????? ??????? } .

5. "Hayır olarak kendiniz için önceden ne gönderirseniz, onu Allah katında daha hayırlı ve mükâfatı daha büyük olarak bulursunuz." Müzzemmil sûresi (73), 20

Bir kimse ölünce, insanlar onun geriye ne bıraktığını, melekler ise önceden hangi hayırları gönderdiğini merak ederler. İnsanın hayatında ve sağlığında yaptığı hayırların en küçük biriminin bile karşılığının görüleceği garanti edilmiş ve hatta daha büyük mükâfatla karşılanacağı müjdesi verilmiştir. Bunlar, şüphe edilemez gerçeklerdir.

???? ????? : { ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? } ??????? ?? ????? ????? ??????.

6. "Hayır olarak ne yaparsanız Allah onu bilir." Bakara sûresi (2), 273

Mücâhede kavramı içinde yer alacak her çeşit kulluk girişimleri ilm-i ilâhî dâhilinde olunca, zâyi' olma, karşılık görmeme ihtimalleri ortadan kalkmaktadır. Bu durum mücâhedeyi güçlendirmektedir. Binaenaleyh mücâhede konusunda gösterilecek ihmal ve tenbelliğin haklı herhangi bir gerekçesi kalmamaktadır.

Hadisler

96- ???????: ?? ??? ????? ??? ?????? ???. ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «????? ?????? ????? ???: ??? ???? ?? ???????. ???? ?????? ????????. ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????: ??? ?????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????» ???? ???????.

«???????» ?????????? ???????? ????? ???? «????????» ???? ?????? ????????.

96. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur" dedi:

"**Her kim** (ihlâs ile bana kulluk eden) **bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona karşı harb ilân ederim. Kulum kendisine farz kıldığım şeylerden, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık kazanamaz. Kulum bana** (farzlara ilâveten işlediği) **nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır, nihayet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdetâ) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden her ne isterse, onu mutlaka veririm; bana sığınırsa, onu korurum**." Buhârî, Rikak 38

Açıklamalar

Bütün varlığıyla Allah'a yönelmiş, Allah saygısına ters düşen bir yaşayışa meyletmemiş, Allah'ı dost edinmiş kişilere **"velî"** denir. Velî, sâlih kişi demektir. Sürekli Allah ile olduğunun şuuruyla hareket ve amel eden insan demektir. Böyle bir kişiye bu iyi hâlinden, ibadet ehli oluşundan, iyi müslümanlığından dolayı düşmanlık etmek, onun, inanıp gereğince yaşadığı esaslara ve onları koyan Allah'a düşmanlık etmek demektir. Allah Teâlâ, kendi dostlarına düşmanlık edenlere harb ilân edeceğini bildirmektedir. Binâenaleyh mücâhedeyi hayat tarzı olarak benimsemiş insanlara bu hallerinden dolayı düşmanlık etmek, Allah Teâlâ'nın düşmanlığını karşısında bulmaktır. Böyle bir durumda kimin muvaffak olacağı bellidir.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de sadece faiz yiyenlere harb ilân edeceğini bildirmiştir[Bakara sûresi (2), 279]. Bu hadîs-i kudsîde de dostlarından herhangi birine düşmanlık edenlere karşı harb açacağını duyurmaktadır. Bu, her iki fiilin son derece büyük bir günah olduğunu göstermektedir. Faiz yemekle, Allah dostlarına düşman olmak dışında, işleyene Allah Teâlâ'nın harb ilân ettiği başkaca bir günah yoktur. O halde her iki konuda da çok dikkatli olmak gerekmektedir. Zira Allah ile harbe kalkışanın asla iflâh olmayacağı bellidir.

Allah'a yakın olmanın Allah katında en makbul yolu, Allah'ın emrettiği farzları yerine getirmektir. Kul, işleyegeldiği farzlara ilâve olarak yapacağı nâfilelerle Allah'a yakınlıkta mesâfe alabilir. Ancak farzları ihmal edip nâfilelerle meşgul olmak, insanı kesinlikle böyle mutlu bir sonuca götürmez.

Önce farzları sonra da nâfileleri işlemeye devam eden müslüman, sürekli mücâhede içinde olan insan demektir. Bu ısrar ve devamlılık neticede, Allah Teâlâ'nın rızâ ve sevgisini kazandırır. Allah Teâlâ bir kulunu sevince de artık o kul, en büyük ve yegâne desteği elde eder. Onun her işi düzgün olur. Tüm organları, görevlerini isâbetle yerine getirir. Allah'ın yardımı ve hidâyeti her işinde görülür. İstekleri yerine getirilir. Korunmayı dilerse, tehlikenin boyutu ne olursa olsun, Allah Teâlâ onu korur. Çünkü seven, sevdiğini yardımsız bırakmaz.

387 numarada tekrar gelecek olan hadîsimizdeki *"Onun işiten kulağı, gören gözü... olurum"* beyânları, Allah Teâlâ'nın, o kulunun vücuduna gireceği anlamına asla gelmez. Bu, ilâhî yardımın o kulun bütün hayatında tecelli edeceği anlamında güzel, güçlü ve tatlı bir mecâzî anlatımdır.

Tekrar edelim ki, mücâhedenin sonucu, Allah'ın sevgisini kazanmaktır. Bu ise, büyük mutluluktur. Ancak bütün bunlar, hiçbir Allah dostunun mâsum olduğu, yani günah işlemeyeceği, yanılmayacağı anlamına gelmez. Zira kul, kusursuz olmaz. Bazı câhil ve gafillerin bu yöndeki iddialarının hiçbir kıymeti yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mücâhede, tâat ve ibadetle yürütülür. Bunu başaran, Allah Teâlâ hazretlerinin dostluğunu kazanır.
2. Allah dostlarına, verdikleri mücâhededen dolayı düşman olmak, Allah ile harbe girmek mânasında bir cür'etkârlıktır.
3. Hukukî konularda mahkemeye müracaat etmek, veliye düşmanlık sayılmaz.
4. Farzları yapmak suretiyle müslüman Allah Teâlâ'ya yakınlık sağlar.
5. Farzlara ilâveten yapılacak nâfileler, Allah katındaki yakınlığın artmasına vesiledir.
6. Allah Teâlâ, râzı olduğu kuluna her işinde yardım eder.
7. Allah dostlarının duası makbûldür.

97- **??????**: ?? ???? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ??? ???? ???? ?????? ???: «????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ??? ?????? ????? ??????? ??????? ????????? ????????» ???? ???????.

97. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Rabbinden rivâyet ettiği bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"**Kul(um) bana bir karış yaklaştığı zaman, ben ona bir arşın yaklaşırım; o bana bir arşın yaklaşınca ben ona bir kulaç yaklaşırım; o bana yürüyerek geldiği zaman, ben ona koşarak varırım**." Buhârî, Tevhîd 50. Ayrıca bk. Müslim, Zikir 2, 3, 20-22, Tevbe 1; Tirmizî, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58

Açıklamalar

Önceki hadîs-i şerîfde kulun Allah Teâlâ'ya ne ile nasıl yaklaşabileceği ve karşılığında ne tür bir yakınlık göreceği açıklanmıştı. Burada ise mesâfe ölçülerinin insan zihnine kazandırdığı berraklık içinde bu yakınlığın nasıl gerçekleşeceği anlatılmaktadır. Yakınlaşma tek taraflı ve yapılan işe aynıyla karşılık verme esasına göre de değildir. Allah Teâlâ kuluna, kulunun kendisine gösterdiği yakınlıktan çok daha fazlasıyla mukâbele etmektedir. Bunu da maddî ölçülerle, karışa arşınla, arşına kulaçla; yürümeye koşmakla karşılık verdiği şeklinde açıklamaktadır. Bütün bu ifadeler, Allah Teâlâ hakkında mecâzî olarak kullanılmıştır. Bunların gerçek anlamları O'nun hakkında asla düşünülemez.

Bu beyânları iyice düşünecek olursak, onların ne kadar heyecan verici bir iltifat ifade ettiklerini hissederiz. Önemli olan alınan mesafe değil, samimiyetle Allah'a yönelmektir. Zira kulun aldığı yoldan çok, onun karşılığında kendisine yöneltilen ilâhî iltifat önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kulun az ameline Allah Teâlâ çok sevap verir.
2. Bu uygulama Allah Teâlâ'nın kereminin ne kadar büyük olduğunu gösterir.
3. Mücâhede, kula bu büyük lutuftan yararlanma fırsatı kazandırır.

98- **??????**: ?? ??? ???? ??? ?????? ??? ???: ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «????????? ?????? ????? ???? ?? ?????: ????? ???????» ???? ????.

98. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki nimet vardır ki, insanların çoğu bu nimetleri kullanmakta aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit" Buhârî, Rikak 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 1; İbni Mâce, Zühd 15

Açıklamalar

İbadet, tâat, iyilik ve hayır yapmak için, diğer bir ifadeyle mücâhede için sıhhat ve vaktin önemi ortadadır. Ne var ki insanoğlunun devam edip gideceğini sandığı, fakat günün birinde, ansızın uçup gittiğini görerek aldandığını anladığı iki büyük nimet de yine sıhhat ve boş vakittir. "Her işin başı sağlık", "sağlık olsun", "Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi" sözleri, dilimizde çokça kullandığımız ifâde ve atasözleridir ve bunlar sıhhatin önemini yeterince anlatmaktadır. Önemli olan sıhhatin kıymetini güzel sözlerle değil, ondan gereği gibi yararlanarak takdir etmektir.

Boş vakit, özellikle din ve mesâî açısından giderek daha zor bulunur bir nimet haline gelmektedir. Hele büyük şehirlerin gürültülü, hızlı, çalkantılı ve yorucu günlük yaşantısına mahkum olan insanlar, boş vaktin kıymetini çok daha iyi takdir etmektedirler. Gündüzü koşuşturma, gecesi televizyon işgali altında geçen çağın insanı, mânevî hayatı için değerlendirebileceği boş vakte, ya da vakitlerini bu mânevî mutluluğu için kullanmaya ne kadar muhtaçtır?..

Sağlık ve boş vakit, mücâhede yolunda değerlendirildiği ölçüde kazanılmış olur. Aksi halde bütünüyle kaybedilmiş demektir. Zira geçen hiçbir saniyenin geri döndürülmesi mümkün değildir. "Vakit kılıçtır", dikkat edilmezse insanı biçer. Sağlık da değeri elden çıktıktan sonra anlaşılan bir nimettir.

Bu iki nimeti Allah'a yakınlık yolunda kullanmakta dikkatli ve titiz olmak, bunları değerlendirmede başarılı olamayan çoğunluk içinden yakayı sıyırıp mücâhedeyi kazanmak için ilk ve temel şarttır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıhhat ve boş vakit akıllıca değerlendirilirse, kul için iki dünya mutluluğu demektir.
2. Çoğu kişi vakitlerini faydasız işlerle, sıhhatlerini de zararlı şeylerle heder eder. Bu iki büyük nimetin kıymetini bilemez.
3. İslâmiyet, vaktin ve sıhhatin değerlendirilmesini istemektedir. Çünkü ömür sermayesi bir defa kullanılabilmektedir.

99- ??????: ?? ????? ??? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ????? ???????? ????????? ???????? ????? ???? ????? ??? ?? ????? ???????? ???? ????? ?????? ???? ??? ??????? ???? ??????? ??? ???????? ???: «??????? ??????? ???? ?????? ?????? ????????» ????? ????. ??? ??? ???????? ????? ?? ???????? ?? ????? ???????? ?? ????????.

99. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*, gece ayakları şişinceye kadar namazı kılardı. Âişe diyor ki, kendisine:

- Niçin böyle yapıyorsun (neden bu kadar meşakkate katlanıyorsun) ey Allah'ın Resûlü? Oysa Allah senin geçmiş ve gelecek hatalarını bağışlamıştır, dedim.

- "Şükreden bir kul olmayı istemeyeyim mi?" buyurdu.

Buhârî, Tefsîru sûre (48), 2; Müslim, Münâfikîn 81. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 6, Rikak 20; Müslim, Münâfikîn 79-80; Tirmizî, Salât 187; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, İkâme 200

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, geçmiş ve gelecek hataları kendisine bağışlanmış bir peygamberdir. Zaten peygamberler kasdî olarak günah işlemezler. Onların hataları ya evlâ olanı terketmekten ya da zelle denilen yanılgıdan ibarettir. Buna rağmen geceleri teheccüd namazı kılmak için gösterdiği iştiyak ve arzu mübârek ayaklarının şişmesine sebep olacak dereceye varırdı. Âişe vâlidemiz onun bu durumunu biraz garipsemiş ve bu tavrının sebebini sormuştur. Efendimiz, sadece bağışlanmak maksadıyla ibadet edilmeyeceğini, şükür için de kulluk gerektiğini açıklamış ve "Allah'ın bana lutfettiği bunca nimete, bağış ve mağfirete şükretmeyeyim mi?" buyurmuştur. Bu açıklamasıyla Sevgili Peygamberimiz:

"Geçmiş ve geleceğin bağışlanmış olması, kulluğu azaltmaya değil, aksine teşekkürü arttırmaya vesile kılınmalıdır" demek istemiştir.

Hz. Ali'ye nisbet edilen bir söz vardır. Demiştir ki:

"Bir grup insan bir şeyler umarak kulluk yapar; bu tüccar kulluğudur. Bir grup insan da korkudan dolayı kulluk yapar; bu da köle kulluğudur. Bir grup insan da vardır ki, şükür olsun diye kulluk yapar; işte bu, tüm duygulardan yakasını kurtarmış seçkin kimselerin kulluğudur."

Kulun Allah'a şükretmesi, Allah'ın nimet ve ihsanlarını itiraf ederek O'na övgüde bulunmak ve kulluğa devam etmekle olur. Her nimete şükür gerekir. O halde insan, kulluğa devam ile şükrünü ve Allah'a yakınlığını artırır.

Sevgili Peygamberimiz'in bu tutumu ve beyanı, **mücâhedenin bir teşekkür bilinci ve uygulaması** olduğunu göstermektedir.

Burada şuna da işaret edelim ki, Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberimiz'e ve öteki peygamberlere nisbet edilen günah (zenb), "kasıtsız işlenen hata" anlamındadır. Bazı âlimlere göre bu günah, "terk-i evlâ" yani öncelikle yapılması gerekeni yapmamak anlamındadır.

Hadis 1162 numarada tekrar ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başarılı bir mücâhede için gece ibadetinden yararlanmak lâzımdır.
2. Nimet, şükrün arttırılmasını gerektirir, azaltılmasını değil.
3. Peygamber Efendimiz, kendisine verilen nimet ve ikrâmlara ibadet yaparak şükreder ve "şükreden bir kul olmayı" isterdi.
4. Peygamber Efendimiz'in ayakları şişinceye kadar ibadet etmesi, bir zorlama değil, konunun önemine uygun bir tavırdır.
5. Yalnız başına yapılan ibadetler istenildiği kadar uzun tutulabilir. Toplu ibadetlerde cemaatın durumu gözetilmelidir.

100- **??????**: ?? ????? ??? ?????? ???? ???? ????: «??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ??????????» ????? ????.

???????: ???????? ????????? ?? ??? ?????: «???????????»: ???????? ???? ???????? ?? ????????? ?????????? ??????: ???????? ????????? ??????????. ??????: ??????? ????? ?????? ?????????? ???: ?????? ??????????? ????.

100. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

"Ramazan ayının son on günü gelince, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* geceleri ibadetle ihyâ eder, ailesini uyandırır, kulluğa soyunup paçaları sıvardı."

Buhârî, Leyletü'l-kadr 5; Müslim, İ'tikâf 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, Sıyâm 57

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz özellikle ramazan ayının son on gününde yani yirmi birinci geceden itibaren, bu bereketli geceleri her zamankinden daha fazla ibadetle geçirirdi. Bunun bir sebebi, bin aydan hayırlı olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilmiş olan**Kadir Gecesi**'nin bu geceler arasında bulunmasıdır. Peygamber Efendimiz bu geceleri her zamankinden biraz daha fazla ibadetle geçirirken, Kadir Gecesini de kaçırmamak isterdi. Bu sebeple ramazanın bu son on gününü genellikle **itikâf**ta geçirirdi.

Hz. Peygamber'in bütün bir geceyi uyanık olarak ibadetle geçirdiği bilinmemektedir. Bu husus Hz. Âişe'nin gözlemleriyle sabittir. O halde geceleri ibadetle ihya etme sözü, gecelerin büyük kısmını ibadetle geçirme şeklinde anlaşılacaktır.

Ailesini bizzat uyandırması veya uyandırılmalarını istemesi, onların da bu konuda daha ciddi bir gayret içinde olmalarını arzu etmesindendir.

"Paçaları sıvamak" ifadesinden, kadınlarından uzaklaşmak anlamını çıkaranlar da olmuştur. Her hâl ü kârda Peygamber Efendimiz'in, ramazanın son on gününü yoğun bir ibadetle geçirdiği anlaşılmaktadır.

Hadîs-i şerîf 1196 ve 1226 numaralarda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Faziletli zamanları sâlih ameller ile geçirmeyi büyük bir nimet bilmek, ganimet saymak gerekir.
2. Hz. Peygamber, ramazanın son on gününün ibadet için bir fırsat olduğunu fiilen ümmetine göstermiştir.
3. Mücâhede, yoğun ibadetle beslenmelidir.

110- **??????**: ?? ??? ????? ??? ?????? ??? ???: ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «???????? ?????????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????????? ??? ????? ?????. ??????? ????? ??? ?????????? ?????????? ????????? ????? ????????. ???? ?????? ???? ???? ????: ???? ?????? ??????? ???? ????? ??????? ???????? ????: ?????? ???????? ???? ????? ??????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????????». ???? ????.

101. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kuvvetli mü'min, (Allah katında) zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevimlidir. (Bununla beraber) her ikisinde de hayır vardır. Sen, sana yararlı olan şeyi elde etmeye çalış. Allah'dan yardım dile ve asla acz gösterme. Başına bir şey gelirse, "şöyle yapsaydım, böyle olurdu" diye hayıflanıp durma. "Allah'ın takdiri bu, O, ne dilerse yapar" de. Zira "eğer şöyle yapsaydım" sözü şeytanı memnun edecek işlerin kapısını açar**." Müslim, Kader 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 10.

Açıklamalar

Dünya imtihan sahnesidir. İnsan da ölüm noktasına doğru hızla ilerlemektedir. Bu gidiş esnasında çok değişik etkilerle, olaylarla karşılaşacaktır. Olumlu-olumsuz bütün olaylar karşısında mü'min, **"Allah'a kul olma"** vasfını korumakla yükümlüdür. Bunun için de önce inanış olarak sonra da bünye olarak güçlü olmak ihtiyacındadır. Müslümanlığı **"mutluluk yarışı"** diye yorumlayacak olursak, bu yarışta güçlü, kuvvetli, eğitimli, disiplinli, istekli ve şuurlu olmanın gereği kendiliğinden ortaya çıkar.

İman ve imana bağlı ibadetler mutlak hayırdır. Böyle olunca da kuvvetlisi ve zayıfıyla her müslüman hayırlıdır. Ancak inanç, fikir, niyet, âhirete meyil ve fizik olarak kuvvetli mü'min, bu açılardan zayıf olandan elbette daha hayırlıdır. Zira verilecek mücâhede güçlü olmayı gerektirmektedir.

Mü'mini güçlü kılacak her işe ve tedbire sarılmak, bu konuda Allah'tan yardım dilemek, yılmamak, acz göstermemek Peygamber Efendimiz'in hadisimizde yer alan tavsiyeleridir. Bu gayretleri etkisizliğe uğratacak, *"Keşke şöyle yapsaydım, böyle yapsaydım..."* gibi birtakım faydasız ve karamsar hesaplara girmemek, *"Allah'ın takdiri böyleymiş"* deyip teslimiyet göstermek ve yine mü'min olarak kulluk çizgisinde yapması gerekenlerin peşinde olmak "kuvvetli mü'min"in tavrı olarak öğütlenmektedir. Zira insan "eğer şöyle şöyle yapsaydım" gibi ihtimallere yakasını kaptırırsa, rızâsızlık, kadere karşı çıkma ve Allah'ı inkâr gibi imanla taban tabana zıt bir hale düşebilir. Bu ise sadece şeytanı sevindirir.

Başa gelen olaylardan ders almamayı değil, bu olayları imân ve rızâ çizgisi dışına taşıran faydasız yorumlara vesile kılmayı hadisimiz yasaklamaktadır. Çünkü böyle bir sonuç, başa gelebilecek en büyük felâket olur. Hem unutulmamalıdır ki, **"Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur."** Fakat bütün bunlar, arabanın devrilmiş olması gerçeğini değiştirmez. İmanlı ve ibadetli mü'minler, sıkıntılar karşısında güçlü ve dayanıklı olacakları için güçsüz ve dayanıksız kimselerden daha hayırlı ve sevimlidirler. Zira güçlülük kadere imandan kaynaklanır. Kader inancı müslümanın potansiyel gücüdür. İslâm'ın ve müslümanın dinamizmi kader inancında yatmaktadır. Nihayet **"Biz Allah'tan geldik yine O'na döneceğiz."** [Bakara sûresi (2), 156] teslimiyeti, mü'mine olaylar karşısında yıkılmama, yılmama ve çizgisini koruma gücü verecektir. O halde bu anlamda "kuvvetli mü'min" olmaya hatta mümkünse "mü'minlerin en kuvvetlisi" olmaya bakmak lazımdır. Yüce Rabbimiz bizleri "kuvvetli" kılsın.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gerçek kuvvet ve zaaf nefisle mücâhede noktasında kendisini gösterir.
2. Kadere rızâ ve teslimiyet, olaylar karşısında en büyük güç kaynağıdır.
3. Geçmişe hayıflanarak, geleceği gerektiği gibi değerlendirememek zayıf insanların işidir.
4. Din ve dünyaya faydası bulunan işleri başarmak için gayret göstermek gerekmektedir.

102- **??????**: ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «??????? ????????

????????????? ???????? ????????? ????????????» ????? ????.

??? ????? ?????: «??????» ????? «???????» ??? ???????: ???: ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ??????.

102. Ebû Hureyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cehennem, nefse hoş gelen şeylerle kuşatılmış; cennet ise, nefsin istemediği şeylerle çepeçevre sarılmıştır." Buhârî, Rikak 28; Müslim, Cennet 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 22; Tirmizî, Cennet 21; Nesâî, Eymân 3

Açıklamalar

Resûl–i Ekrem Efendimiz'in **cevâmiü'l-kelim** nitelikli beyanlarından olan bu hadîs-i şerîf, nefse karşı verilecek mücâhedenin önemini ve neticesini çok özlü ve düşündürücü bir şekilde ortaya koymaktadır. Azâb yeri olan cehennem nefse hoş gelen haramlarla sarılıp süslenmiştir. Nefsin istekleri yerine getirilirse, gidilecek yer cehennemdir. Aşırı istekler (şehvetler), peşine düşenleri örümcek ağı gibi cehenneme çeker götürür. Bunların nefse hoş gelmesine aldanmamak gerekir. Çünkü arkası ateştir, azaptır.

Cennet, ebedî mutluluk yurdudur. Ona nefis açısından bakıldığı zaman, başlangıçta nefsin hiç de hoşlanmadığı ibadet, fazilet ve fedâkârlıklarla perdelendiği görülür. İnsan nefsi, bu güçlüklere katlanmak istemez. Ancak gerçek mutluluk, geçici zorluklara katlanıp o perdeleri aralayabilmektedir. İşte nefisle mücâdele bu noktada odaklaşmaktadır. Mücâhede de bu noktada büyük bir önem ve anlam kazanmaktadır.

Nefis kendi başına bırakılırsa, gerisini düşünmeden hoşuna giden şeylerin peşine düşer. Halkımız bu gidişin duygusallığını "Kızı kendi gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır ya da zurnacıya" sözüyle pek güzel belirtir. Görünüşe aldanmamak gerektiğine de bir edibimiz "Zehiri teneke kupayla sunmazlar" sözüyle dikkat çeker. Duyguları akıl, tecrübe ve vahyin ışığında uyarmak, ciddî ve meşrû işlere yönlendirmek gerekmektedir. Zira gerçek ve sürekli mutluluk yani cennet böyle bir mücâhede ile kazanılabilecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennete bazı güçlüklere sabrederek ulaşılır. Nefsin hoşlanmadığı şeyleri yapmak sonuçta sevinmek demektir.
2. Nefsin isteklerine karşı çıkmak, sonuçta azaptan kurtulmaktır.
3. **"Mücâhede, nefsin haklarına değil, hazlarına sed çekmektir."** Bunun da sonu, nefsin cennette her istediğine kavuşması demektir.

103- **??????**: ?? ??? ??? ?????? ????????? ?? ???????? ??? ??????? ?????? ???: ????????? ?? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ?? ???????? ???????.

??????? ??????? ????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ???? ?????? ??? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ???? ???? ??????? ????? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ????? ????? ????? ????????? ????????? ?? ??? ????? ?????: «??????? ??????? ?????????» ??????? ??????? ????? ???? ???????? ????? ?????: «???? ??????? ???? ??????? ?????? ?? ???????» ??? ???? ??????? ??????? ??????? ?????? ????? ????? ?????? ??????: «????? ??????? ???????» ??????? ??????? ???????? ???? ????????». ???? ????.

103. Ebû Abdullah Huzeyfe İbnü'l-Yemân *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

"Bir gece Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ben içimden herhalde yüz âyet okuyunca rükû eder, dedim. O yüz âyetten sonra da okumaya devam etti. Ben yine içimden bu sûre ile namazı bitirecek, dedim. O yine devam etti. Bu sûreyi bitirip rükû eder dedim, etmedi. Nisâ sûresi'ne başladı; onu da okudu. Sonra Âl-i İmrân sûresi'ne başladı; onu da okudu. Ağır ağır okuyor, tesbih âyetleri gelince tesbih ediyor, dilek âyeti gelince dilekte bulunuyor, istîâze âyeti geçince Allah'a sığınıyordu. Sonra rükûa gitti. **"Sübhâne rabbiye'l-azîm** (büyük rabbimi tenzîh ederim)" demeye başladı. Rükûu da aşağı-yukarı ayakta durduğu kadar uzun oldu. Sonra **"semiallâhu limen hamideh, rabbenâ leke'l-hamd** (Allah, kendisine hamd edeni duyar, hamd yalnız sanadır ey rabbimiz)" dedi ve kalktı. Hemen hemen rükûuna yakın uzunca bir süre ayakta durdu. Sonra secdeye vardı ve **"sübhâne rabbiye'l-a'lâ** (yüce rabbimi tenzih ederim)" dedi. Secdesini de aşağı-yukarı kıyâmı kadar uzattı."

Müslim, Müsâfirîn 203

Huzeyfe İbnü'l-Yemân

Sahâbî oğlu sahâbî olan Huzeyfe, Ebû Abdullah künyesiyle bilinir. Babası ile birlikte Uhud harbine katılmış, babası yanlışlıkla müslümanlar tarafından öldürüldüğü halde Huzeyfe, diyet talep etmemiştir.

*Huzeyfe münâfıklar ve ileride zuhur edecek fitneler konusunda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tarafından bilgilendirilmişti. Bu sebeple **"Resûlullah'ın sırdaşı"** diye şöhret bulmuştur. Hz. Ömer bir cenâze olunca, Huzeyfe'yi takip ederdi. O cenâze namazına iştirâk ederse, Hz. Ömer de katılırdı. Huzeyfe cenâze namazını kılmazsa, Hz. Ömer ölen kimsenin münafıklardan olduğunu anlar, cenazeye katılmazdı.*

Huzeyfe radıyallahu anh savaşlara iştirak etmiş, özellikle Hendek savaşında istihbârât ve keşif subaylığı yapmıştır. Daha sonra Hemedân, Rey ve Dînever onun komuta ettiği ordu tarafından fethedilmiştir. el-Cezîre fethinde de bulunmuş ve Nusaybin'e yerleşmiş ve orada evlenmiştir. Hz. Ömer kendisini Medâyin vâliliğine tayin etmiş, vefat edinceye kadar o görevde kalmıştır.

Huzeyfe Hz. Peygamber'den 100'den fazla hadis rivayet etmiştir. 37 hadisi Buhârî ve Müslim'de bulunmaktadır.

Vefât etmeden önce "Allahım! Sen biliyorsun ki, ben seni seviyorum. Sana kavuşmamı mübârek kıl!" diye dua etmiştir.

Hz. Osman'ın şehîd edilmesinden 40 gün sonra hicrî 36 yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûlullah'ın ayakları şişinceye kadar gece ibadetiyle meşgul olduğunu görmüştük. (bk. 99. hadis) Hadisimizde bu ibadetin nasıl yapıldığına dair bilgi bulmaktayız. Efendimiz'in gece namazı kılarken çok uzun okuduğunu, Bakara, Âl-i İmrân ve Nisâ sûrelerini bir rekatta bitirdiğini, rüku', kıyâm ve secdeleri de uzunca yapmak suretiyle namazı tamamladığını öğrenmekteyiz. Bu, Efendimiz'in nefisle kıyasıya mücâhede yaptığını göstermektedir.

Peygamber Efendimiz'in Bakara sûresi'nden sonra Nisâ sûresi'ne geçmesi, ya böyle yapmanın cevâzını göstermek içindir, ya da o zaman henüz sûrelerin sırası belirlenmediğindendir.

Hadis 1178 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber gece namazlarını uzun kıldığı için gece namazını uzatmak müstehabtır.

2. Namaz içinde ve dışında tesbih âyetlerinde Allah'ı tesbih etmek, Allah'a sığınmaya dair âyetlerde ona sığınmak, dilek âyetlerinde dilekte bulunmak müstehaptır. Şâfiîler bu görüştedirler ve bunun imâm, cemaat ve yalnız başına kılan için aynen geçerli olduğunu söylerler.

104- ??????: ?? ??? ?????? ?????? ??????? ??? ???: ??????? ?? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????????? ????? ?????? ???? ??????? ????????. ????? ????.

104. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gece Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldım. Ayakta o kadar uzun durdu ki, en sonunda, içimden hoş olmayan bir şey yapmayı bile geçirdim.

- Ne yapmayı düşündün? dediler.

- Peygamber'i ayakta bırakıp oturmayı düşündüm, dedi. Buhârî, Teheccüd 9; Müslim, Müsâfirîn 204

Açıklamalar

Abdullah İbni Mes'ûd'un bu rivayeti de Hz. Peygamber'in gece ibadetinde kıyâmı uzun tuttuğunu, yani onun ibadete düşkünlüğünü anlatmaktadır. Bu demektir ki, Hz. Peygamber gece namazında kendisine uyan Huzeyfe ve İbni Mes'ûd gibi cemaati dikkate almamıştır. Çünkü gece namazı onlar için nâfiledir. Bu sebeple Efendimiz yalnız başına kılıyormuş gibi davranmıştır.

İbni Mes'ûd'un bir ara oturuvermeyi aklından geçirmesi ve bunu "hoş olmayan bir iş" diye nitelemesi, ne kadar tabîî ve nezih değil mi? Hz. Peygamber'i ayakta bırakıp oturmanın uygun olmayacağını biliyor, fakat sabrının son derece zorlandığını da söylüyor. Bu hâl, Peygamber Efendimiz'in ibadete sabretmekte ne kadar dayanıklı, mücâhedede herkesten önde olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Farz olmayan namazlarda da imama uyulabilir.

2. Cemâatin bir özrü yokken oturarak imama uyması uygun değildir.

3. Ashâb-ı kirâm son derece edebli insanlardı.

4. Büyüklerin yanında edebe riâyet etmek gerekir.

5. Anlaşılmayan konularda soru sormak, kapalılığın aydınlatılmasını istemek, kendi kendine yorum yapmaktan çok daha doğru bir harekettir.

105- **??????**: ?? ??? ??? ?????? ??? ?? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «?????? ??????? ???????: ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ??????? ??????: ????? ?????? ???????? ?????? ??????» ????? ????.

105. Enes *radıyallahu anh*'den, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sel-lem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"**Ölüyü (kabre kadar) üç şey takip eder: Çoluk-çocuğu, malı ve ameli. Bunlardan ikisi döner, biri kalır. Çoluk-çocuğu ve malı döner, ameli (kendisiyle) kalır**."

Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5. Ayrıca bk.Tirmizî, Zühd 46; Nesâî, Cenâiz 52

Açıklamalar

Her canlı ölümü tadar; eninde sonunda dünyadan ayrılır. Ölen insan kabre kadar uğurlanır. 462 numara ile tekrar gelecek olan hadisimiz bu mecbûrî yolculukta ölünün arkasından kabre kadar gidenleri saymaktadır. Çoluk-çocuğu, dostları gerçek uğurlayıcı olarak; malı-mülkü, techiz-tekfin ve defin masrafları ve geride bıraktığı mirası hukûkî olarak ameli de sevap veya günah olarak ölüyü mânen takip eder. Defin işinin bitirilmesiyle çoluk-çocuk ve dostlar ondan ayrılır, mirası da taksim edilmek üzere gündeme gelir. Ameli ise, başkasının işine yaramaz. O sadece sahibine özel olduğu için, nihâî değerlendirmeye tâbi tutulmak üzere onunla beraber âhirete intikal eder. Bu sebeple **"Mezar amel sandığıdır"** denilmiştir. Ölen insan ne kadar büyük ve hatırlı biri olursa olsun, çoluk-çocuğu ve dostlarından hiçbiri onunla birlikte mezara girmek istemez ve girmez. Çok sevenleri bile, ağlaya ağlaya da olsa

definden sonra ayrılıp giderler. Ne kadar üzülüp ağlasalar bile, onu mezarında yalnız bırakırlar. Ölen kimse dünyanın en zengini de olsa, yanında götürdüğü şey birkaç metrelik kefen bezinden ibarettir. Şâir ne güzel söylemiştir:

Ana rahminden geldik pazara
Bir kefen aldık döndük mezara.

Geriye kalan mal, artık ona değil mirasçılara aittir. Nitekim bir hadîs-i şerîfte ifade buyurulduğu gibi, *"Kişinin asıl malı, yiyip bitirdiği, giyip eskittiği ve Allah için verip biriktirdiğidir"* (Müslim, Zühd 4).

İnsan, hayatı boyunca yaptıklarını yani amelini beraberinde götürür. Ona göre de muameleye tâbi tutulur. **"Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur"** hadisi, bu muamelenin neler olabileceğini ifade eder. Madem ki kişiyi takip edecek olan ameldir, o halde mücâhede, ameli sevimli bir dost, ebedî bir mutluluk vesilesi kılma gayretidir, denilebilir. Akıllı kişi de böyle bir gayreti kendi kendisinden esirgemeyendir. Mücâhedenin gereği ve sınırları bu hadîs-i şerîf ile pek veciz bir şekilde dile getirilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mücâhede, amel ve ibadeti artırmakla gerçekleştirilmelidir.
2. Çoluk-çocuk ve amel kişi ile nihâyet kabre kadar gider.
3. Başbaşa kalınacak olan ameldir. Kişinin kabir hayatı ve âhiretteki durumu ameline göre belirlenir.

106- ?????? ???: ?? ??? ?????? ???? ??????? ??? ???: ??? ??????? ????? ????? ???????? ???????: «????? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????» ???? ???????.

106. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennet size, ayakkabınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir." Buhârî, Rikak 29.

Açıklamalar

446 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîfe göre cennet de cehennem de âdetâ burnumuzun dibindedir. Atılacak adımlara, yapılacak amellere göre cennete ve cehenneme gitmek pek kolaydır. İbadet ve tâat kişiyi cennete, günah ise cehenneme yaklaştırır. Bu yakınlık hadisimizde, nalın tasması ya da potin bağına, tokyo atkılarına teşbih edilmiştir. Nitekim Buhârî'nin bir başka rivayetinde de *"Ölüm insana pabucunun atkısından daha yakındır"* (Medine 12, Menâkıbu'l-ensâr 46, Merdâ 8, 22) buyurulmuştur. Dilimizde bu mâna "burnunun dibinde" deyimiyle anlatılır.

İnsanın cennete de cehenneme de aynı yakınlık veya uzaklıkta olduğu, seçip benimseyeceği yaşama tarzı, atacağı adımlarla her ikisine de ulaşmakta zorlanmayacağı, Peygamber Efendimiz'in bu özlü ifadesinden anlaşılmaktadır. Bizden cenneti ve cehennemi ayaklarımıza temas ediyormuş gibi düşünmemiz istenmekte ve tabiî ona göre sürekli bir mücâhede içinde olmamız teşvik edilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bize aynı derecede yakın olan cennet ve cehennemi devamlı hatırlamamız, burnumuzun dibindeki cenneti kaçırmamak için tâat ve ibadete düşkünlük göstermemiz lâzımdır.
2. Nefis ve şeytana karşı koymak cehennemi bizden uzaklaştırır.

107- ?????? ???: ?? ??? ????? ???????? ??? ?????? ??????????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ????? ?????? ?????????? ??? ??????? ??? ???: ?????? ????? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ????: «?????» ??????: ???????? ??????????? ?? ????????. ?????: «??? ?????? ?????» ?????: ???????? ??????????? ?? ????????. ?????: «??? ?????? ???? ?» ?????: ?? ????. ???: «????????? ??? ???????? ????????? ????????» ???? ????.

107. Resûlullah'ın hizmetkârı ve Ehl-i suffe'den olan Ebû Firâs Rebîa İbni Ka'b el-Eslemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte gecelerdim. Abdest suyunu ve öteki ihtiyaçlarını ona getirirdim. Buna karşılık bir keresinde bana:

- "**Dile (benden ne dilersen)"** buyurdu. Ben:

- Cennette seninle beraber olmayı isterim, dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"Başka bir şey istemez misin**?" buyurdu. Ben:

- Benim dileğim bundan ibarettir, dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"Öyleyse çok namaz kılıp secde ederek, kendin için bana yardımcı ol!"** buyurdu.

Müslim, Salât 226. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 22; Nesâî, Tatbîk 79

Rebîa İbni Ka'b

Ebû Firâs künyesi ile bilinen Rebîa, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hem hazarda hem seferde şahsî hizmetlerini görürdü. O, bununla iftihar edecek kadar şeref duyardı. Ashâb-ı suffe'dendi. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Medine'den ayrılmış ve Medine'ye yaklaşık 12 mil mesâfedeki Eslem kabilesi yurduna yerleşmiştir. Bu sebeple de Eslemî diye nisbelenmiştir. Hz. Peygamber'den 12 hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce tarafından rivayet edilmiştir.

Hicretin 63. yılında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Rebîa, geceleri Resûl-i Ekrem Efendimiz'in kapısına yakın bir yerde yattığı için gece namazlarında okuduklarını işitebilir, seslendiğinde duyardı. Yoksa onun Hz. Peygamber ile birlikte gecelerdim demesi, onunla aynı odada yatardım şeklinde anlaşılmamalıdır. Rebîa, Hz. Peygamber'in abdest suyunu, misvak vs. gibi ihtiyaç duyacağı eşyayı temin etmekteydi. Onun hizmetlerinden memnun kalan Hz. Peygamber, bir keresinde ona ikramda bulunmak istemiş ve *"Dile benden ne dilersen"* buyurmuştur. Ödüllendirecekleri kişiyi dilekte bulunmakta serbest bırakmak büyüklerin özelliklerindendir. Bu, bir anlamda da imtihandır. Ne isteyeceğini bilip bilmediğini kontrol etmektir.

Hz. Peygamber'in kendisinden istenecek her şeyi yerine getirme yetkisi var mıydı, yok muydu? Konu tartışılmış ve Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e özel bazı ihsanlarda bulunma yetkisi verdiği ve bu durumun Hz. Peygamber'in özelliklerinden olduğu sonucuna varılmıştır. Hz. Huzeyfe'nin şâhitliğini iki kişinin şehâdetine denk sayması gibi bazı farklı uygulamalara yetkisi olduğu kabul edilmiştir. Bu sebeple Efendimiz'in, Rebîa'ya *"Dile benden ne dilersen"* buyurması, sadece bir gönül alma veya sadece imtihan etme amacına yönelik bir iltifat değil, ona ikrâmda bulunma isteğinin sonucudur.

Rebîa, işinden zevk alan, memnun olan her kişinin yapacağını yapıp âhirette de Hz. Peygamber'e yakın olmayı istemiştir. Bu, onun dünya ve âhiretin mutluluğuna tâlip olması demektir.

Hz. Peygamber, kulun cennete girip giremeyeceğini Allah Teâlâ'nın bildiği gerçeğini hatırlatmak üzere, *"Daha başka bir şey istemez miydin?"* buyurmuş, hemen bizzat karşılayabileceği bir dileğinin olup olmadığını sormuştur. Rebîa'nın isteğinde bilinçli bir şekilde ısrar etmesi üzerine de kendisine, haline münasip bir temel tavsiyede bulunmuş ve :

"*Çokca secde (ibadet) ederek, dileğin hususunda bana yardımcı ol!"* buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in bu tavsiyesi, cennete mücâhede ile girilebileceğini, mücâhedenin de ibadetlerle başarıya ulaşabileceğini göstermektedir. İbadet yerine "secde" buyurulması, kulun Allah'a en yakın olduğu halin "secde hali" olmasından, kulluğun en tam şekilde "secde" ile resmedilmesinden dolayıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'e cennette yakın olabilmek için çokca ibadet etmek, nefisle mücâdelede gayretli olmak gerekmektedir.
2. Ashâb-ı kirâm Hz. Peygamber'e yakın olmayı hep arzulayagelmişlerdir.
3. Abdest suyunun hazırlanmasında başkasından yardım istemek câizdir.

108- ?????? ???: ?? ??? ??? ?????? ????????: ???? ????? ????????? ???????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: ????? ????????? ?????????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ????? ????????» ???? ????.

108. Ebû Abdullah (veya Ebû Abdurrahman) Sevbân*radıyallahu anh*'den -ki kendisi Resûlullah'ın azadlı kölesidir- rivayet edildiğine göre o "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim" demiştir:

"**Çok secde etmeye bak! Zira senin Allah için yaptığın her secde karşılığında Allah seni bir derece yükseltir ve bir hatânı siler.**"

Müslim, Salât 225. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 22; Tirmizî, Salât 169; Nesâî, Tatbîk 80, 89

Sevbân İbni Bücdüd

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mevlâsı (âzad ettiği kölesi) olan Sevbân, Yemen'in Himyer kabilesindendi. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Hz. Peygamber kendisini, memleketine dönmek veya ehl-i beyt arasında kalmak konusunda muhayyer bıraktı. O, Medine'de kalmayı yeğledi. Hz. Peygamber vefat edinceye kadar hazarda ve seferde onun maiyyetinde bulundu. Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Şam'a gitti. Mısır'ın fethine katıldı.

Hz. Peygamber'den 128 hadis rivayet etti. İmam Müslim onun rivayetlerinden 10 tanesini Sahih'ine aldı.

Sevbân Humus'ta hicrî 54 yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Önceki hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Rebîa İbni Ka'b'a yaptığı çok ibadet tavsiyesinin burada açıklık kazandığını görmekteyiz. Her secde karşılığında bir derece yükselmek ve bir hatadan kurtulmak suretiyle kul mesafe katetmektedir. Yani kul için yücelik ve mutluluk, kulluk ile mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ, **"Secde et, yaklaş"** [Alak sûresi (96),19] buyurmuştur. Peygamber Efendimiz'in bu tavsiyeyi, şahsî hizmetinde bulunan fakir müslümanlara yapmış olması da dikkatten uzak tutulmamalıdır. Derecesini yükseltmek ve günahından kurtulmak isteyenler için başka yollar da olabilir. Ancak bilhassa fakir müslümanlar bu sonucu daha çok ibadet etmek suretiyle temin edebilirler.

Hadisin Müslim ve Tirmizî'deki rivayetlerinden öğrenildiğine göre Sevbân'dan "insanı cennete götürecek bir amel söylemesi" istenmiş ve bu istek üç defa tekrarlanmış, bunun üzerine Hz. Sevbân bu hadisi rivayet etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul, secde ve ibadetle yücelir.
2. Nefse en ağır gelen şey "secde" etmektir. Şeytan da "secde" emrine karşı çıktığı için ebediyyen lânetlenmiştir.
3. Nefisle mücâhede, secdenin çoğaltılmasıyla mümkündür. Bu sebeple ibadeti arttırmak gerekir.
4. Ashâb-ı kirâm, kendilerine yöneltilen suallere, Hz. Peygamber'den duydukları, ondan öğrendikleri ile karşılık verirlerdi. Kişisel kanaatlarıyla fetvâ vermezlerdi.

109- **?????? ???**: ?? ??? ???????? ???? ?????? ?? ?????? ???????????? ??? ?????? ???? ???: ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «?????? ???????? ??? ???? ?????? ???????? ?????» ???? ???????? ???? ????? ????.

«?????»: ??? ?????? ??????? ???????.

109. Ebû Safvân Abdullah İbni Büsr el-Eslemî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İnsanların en kârlısı, ömrü uzun, ameli güzel olandır.**" Tirmizî, Zühd 21, 22

Abdullah İbni Büsr el-Eslemî

Ebû Safvân künyesiyle meşhur olan Abdullah, iki kıbleye (Kudüs ve Kâbe) yönelerek namaz kılanlardandır. Hz. Peygamber mübârek elini onun başına koyup "Bu genç, bir asır yaşar" buyurmuştu. Abdullah gerçekten yüz yıl yaşadı.

Kendisi, anası, babası ve kardeşi sahâbî olan Abdullah, Resûlullah'tan 50 hadis rivayet etti. Buhârî ve Müslim birer hadisini rivayet ettiler.

Abdullah, Humus'ta yüz yaşında iken hicrî 96 yılında vefât etti. Humus yöresinde en son vefât eden sahâbîdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ömür, her birimizin dünya pazarında kalma süresidir. Onu takdir eden de Yüce Rabbimizdir. Bizim bu süreyi ne tayin etme ne de bilme imkânımız vardır. Görüntü ne olursa olsun, bu dünyadaki davranışların bir tek adı vardır: Amel. Her birimiz hakkında tutulan zabıtların tümüne de **amel defteri** denilmektedir. Kârlılık, zararlılık; hayırlılık veya şerlilik işte bu defterdeki kayıtlara göre tesbit edilmektedir. Hadisimiz de kâr ve zararı **ömür-amel ilişkisi** noktasından değerlendirmektedir. Zira hadisin bir başka rivayetinde *"İnsanların en zararlısı da ömrü uzun, ameli kötü olandır"* ilâvesi bulunmaktadır.

Bu duruma göre asıl önem taşıyan amelin vasfıdır. Yani güzel mi, yoksa kötü mü olduğudur. Ömrün uzunluğu kâr ve zarar hesâbında ikinci unsurdur.

Aslında her birimiz uzun bir hayatı isteriz. "Tûl-i ömr ile muammer olma" duasına "âmin" demeyecek olanımız bulunmaz. Zira ilgi duyduğumuz her şeyin farkına yaşarken varırız. Bu sebeple de bizi kendilerine bağlayanlar arasında uzun süre kalmak isteriz. Hem de bu işin bizim isteğimize bağlı olmadığını bile bile...

Hadisimiz uzunluğu istenen ömrün güzel amel ile değerlendirilmiş olması gereğini bize hatırlatmaktadır. Zira herkes, âhiretteki hayatını bu dünyada hazırlamaktadır. Buradaki güzel ameller, oradaki güzelliklerin çekirdekleridir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde *"Mü'minin ömrü uzarsa, hayrı artar"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 27) buyurmuştur.

Amelin güzelliği, öncelikle meşrû olması, sonra da ihsan kalitesine sahip bulunması ile mümkündür. Bu ise, müslümanca yaşama sorumluluğu ve mutluluğuna sahip çıkmak demektir. Böyle bir gayretle geçecek ömrün uzun olması, elbette en büyük kârlılık ve saadettir. Bunun temini yani amelin güzelliğinin sağlanması, hiç şüphesiz nefsin arzularına uyarak değil, onunla mücâhede ederek mümkün olacaktır. O halde yaşadığımız sürece nefisle mücâhedeye devam etmek durumundayız. Hadisimizin mesajı budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalnız başına uzun yaşamış olmak bir fazilet değildir. Ömrün uzunluğuna amelin güzelliği eklenirse bir kıymet ifade eder.
2. Güzel amel sahibi olmak için mücâhedeyi sürdürmek gerekmektedir.

110- ?????? ???: ?? ???? ??? ?????? ???? ???: ???? ????? ?????? ??? ????????? ??? ??????? ???? ?? ?????? ????? ????: ?? ????? ?????? ????? ?? ?????? ?????? ???????? ???????????? ?????? ??????? ?????????? ????? ???????? ??????????? ??????? ?? ?????? ???? ???? ???? ????? ???????? ????????????? ????: ?????????? ????????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ???? ????????????? ????? ????????? ?????????????? ????? ???? ??????? ??????: ?? ????? ???? ?????? ????????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ???? ????? ??????. ??? ?????: ????? ?????????? ?? ???? ?????? ???????? ????? ????: ????????? ???? ??????? ????????? ??????? ??????????? ??? ???????? ????????? ?? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ??????????. ??? ????: ?????? ???? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?????????: [???? ???????????? ?????? ?????? ?? ????????? ?????? ??????] [???????: 23] ??? ?????. ????? ????.

????: «?????????? ???????» ???? ??? ?????? ???? ??????? ?? ???????????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????? ????.

110. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Amcam Enes İbni Nadr *radıyallahu anh* Bedir Savaşı'na katılmamıştı. Bu ona çok ağır geldi. Bu sebeple:

- "Ey Allah'ın Resûlü! Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah Teâlâ müşriklerle yapılacak bir savaşta beni bulundurursa, neler

yapacağımı elbette Allah Teâlâ görecektir" dedi.

Sonra Uhud Savaşı'nda müslüman safları dağılınca, -arkadaşlarını kastederek- "Rabbim, bunların yaptıklarından dolayı özür beyan ederim" dedi. Müşrikleri kastederek de "Bunların yaptıklarından da uzak olduğumu sana arzederim" deyip ilerledi. Sa'd İbni Muâz ile karşılaştı ve:

- Ey Sa'd! istediğim cennettir. Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki, Uhud'un eteklerinden beri hep o cennetin kokusunu alıyorum, dedi. Sa'd (olayı anlatırken) "Ben onun yaptığını yapamadım, ya Resûlallah" dedi.

Enes *radıyallahu anh* devamla şöyle dedi:

Amcamı şehid edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç, süngü ve ok yarası vardı. Müşrikler müsle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu kimse tanıyamadı. Sadece kızkardeşi parmak uçlarından tanıdı.

Enes dedi ki, biz şu âyetin amcam ve amcam gibiler hakkında inmiş olduğunu düşünmekteyiz:

"Mü'minler içinde öyle yiğit erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri sözlerinde durdular. Onlardan kimi ahdini yerine getirdi (çarpıştı, şehid düştü), kimi de sırasını bekliyor. Bunlar aslâ sözlerini değiştirmemişlerdir" [Ahzâb sûresi (33), 23]. Buhârî, Cihâd 12; Müslim, İmâre 148

Açıklamalar

Enes İbni Nadr *radıyallahu anh*, Hz. Peygamber'in "*Allah'ın öyle kulları vardır ki, Allah adına yemin etseler, Allah onların yeminlerini yerine getirir"* (Buhârî, Sulh 8; Cihâd 12; Müslim, Kasâme 24, Fezâilü's-sahâbe, 225) diye tebrik ve takdir ettiği bir yiğit sahâbîdir. Bedir Savaşı'nda bulunamayışı yüreğine dert olmuştu. Onun için, iştirâk edeceği ilk harpte, müşriklerin analarından emdikleri sütü burunlarından getireceği mânasına gelen sözler söylemiş, onlarla kahramanca savaşmaya and içmişti. "Bu söylediklerimin doğruluğunu Allah teâlâ görecek ve âleme gösterecektir" diye de Allah'ı şâhit tutmuştu.

Uhud Harbi esnasında o bu sözünü yerine getirmiş, önce Resûlullah'ın yakın çevresinden ayrılmayan sahâbîlerden olarak çarpışmıştı. Sonra da bozulan mücâhidlerin o durumuna üzülmüş, "Bunların yaptıklarından özür diliyorum" deyip ileri atılmış, müşriklerle kıyasıya çarpışmıştır. "Cennetin kokusunu Uhud'da alıyorum" diye şehitliğe koştuğunu anlatmıştır. Onun bu ifâdesi mecâz da olabilir hakikat de... Burnuna gelen herhangi bir güzel kokuyu, cennet kokusu diye nitelemiş de olabilir. "Şehitliğin sonu cennettir" anlamında da söylemiş olabilir.

Hâsılı Enes İbni Nadr*radıyallahu anh* nefisle öylesine bir mücâhede örneği vermiştir ki, herkes onu takdir etmiştir. Üzerindeki seksen küsur ok, mızrak ve kılıç yarası onun nasıl bir cihad eri olduğunun delilidir. Müşriklerin onun organlarını kesmiş olmaları, ondan yedikleri darbelerin ağırlığını gösterir. Ona karşı duydukları hıncı ancak böyle tatmin etmiş olmalıdırlar.

Kızkardeşinin, kendisini parmak uçlarından tanıyabilmesi, uğradığı işkencenin boyutlarını göstermektedir. Ayrıca parmak uçlarının ve parmak izinin, kişilerin kimliklerinin belirlenmesinde ölçü olduğu da anlaşılmaktadır.

Hadisin râvisi Enes İbni Mâlik*radıyallahu anh* hazretleri, Ahzâb sûresi'nin 23. âyetinin Enes İbni Nadr gibi, verdikleri sözü canları pahasına yerine getiren yiğitler hakkında nâzil olduğunu söylemekte, âyetteki övgüye böylesi müslümanların lâyık olduğunu belirlemektedir.

Bu olayda mücâhede, verdiği sözde canı pahasına durmuş olmak şeklinde tezâhür etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel ve meşrû şeyleri vaadetmek câizdir. Nefsi, va'dinde durmaya zorlamak da mücâhededir.
2. Sahâbe-i kirâmın şehitlik istemekteki samimiyeti herşeyin üstünde ve önünde gelmektedir.
3. Ahdine vefâ gösterenlerden Allah Teâlâ razı olur. Mü'minlere de verdikleri sözü yerine getirmek yakışır.

111- ?????? ???: ?? ??? ????? ???????? ?? ????? ?????????? ???????? ??? ??????? ??? ???: ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ????????? ????? ?????????. ??????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ?????????: ??????? ????? ?????? ????? ?????????? ??????? ???????: ???? ?????? ????????? ???? ???? ?????? ????????? {????????? ?????????? ?????????????? ???? ??????????? ??? ??????????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????????} [?????? 79] ?????. ????? ????.

«??????????» ??? ?????? ???????? ???????: ???? ???????? ????????? ??? ???????? ??????????? ????????????? ???.

111. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el-Ensârî el-Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Sadaka âyeti inince, biz sırtımızla yük taşıyarak, (hammallık yaparak) sadaka vermeye başladık. Derken bir adam geldi çokca sadaka verdi. Münâfiklar, "Gösteriş yapıyor" dediler. Bir başkası geldi, bir ölçek hurma getirdi. Yine münâfiklar, "Allah'ın, bunun bir ölçek hurmasına ihtiyacı yoktur" dediler. Bunun üzerine, **"Sadakalar hususunda gönülden veren mü'minleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için acı bir azab vardır"** [Tevbe sûresi (9), 79] âyeti indi. Buhârî, Zekât 10; Müslim, Zekât 72

Ukbe İbni Amr

Ebû Mes'ûd el-Ensârî diye meşhur olan Ukbe İbni Amr, genç yaşlarında İkinci Akabe bey'atine katıldığı için bu nisbeyi aldığını söyleyenlerin yanında, onun Bedir'de ikâmet ettiğinden dolayı el-Ensârî nisbesini aldığını söyleyenler daha çoktur. Kendisinin Uhud ve daha sonraki harblere katıldığı kesindir. 102 hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır.

Kûfe'ye yerleşen Ukbe İbni Amr, Hz. Ali taraftarıydı. Hatta Hz. Ali, Sıffîn'e giderken Kûfe'de onu vekil bırakmıştır. Hicrî 40 yılından sonra vefât etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

“Onların mallarından sadaka al” [Tevbe sûresi (9), 103] âyeti inince ve Hz. Peygamber de kendilerini sadaka vermeye teşvik edince, sadaka olarak verecek bir şeyi bulunmayan fakat her ilâhî emre sarılmayı mücâhede olarak değerlendiren sahâbîler, hammallık, amelelik yapmaya ve kazandıklarından sadaka vermeye başlamışlardır. Anlaşıldığına göre zenginiyle fakiriyle sahâbîler diğer ibadet ve emirlere olduğu gibi sadaka emrine de büyük bir heyecan, gayret ve özveri ile katılmışlardır. Onların bu heyecanlı mücâhedeleri, münâfiklar tarafından şevk kırıcı sözlerle karşılanmıştır.

Hadisin değişik rivâyetlerinden anlaşıldığına göre, çokca para getiren Abdurrahman İbni Avf hazretleridir. Servetinin yarısı olan dört bin dirhemi tasadduk etmiştir. Onun bu hareketi, münâfiklarca, gösteriş ve riyâ olarak nitelendirilmiş, bir sa’ yani bir ölçek hurma getiren Ebû Akil el-Ensârî de, “Allah bunun bir sa’ hurmasına muhtaç değildir” diye hafife alınmış, alay konusu yapılmıştı. Oysa Ebû Akîl de o gün çalışıp kazandığı hurmaların yarısını getirmişti. Aslında münâfikların çekemedikleri, ashâb-ı kirâmın zenginiyle fakiriyle mal veya kazançlarının yüzde ellilik bölümünü tasadduk etmeleriydi. Bu iki örnekte sadaka olarak verilen miktar değişse de, sadaka verenlerin fedakârlık oranları değişmiyordu. Yüzde elli oranında bir tasadduk gayreti... Herkes kendi çapında ama birbirine eşit oranda fedakârlık yapıyordu. Mücâhede aynı ölçülerle yürütülüyordu. Ashâb-ı kirâmın fazileti, üstünlüğü, biraz da bu noktalarda aranmalıdır. Onların bu faziletli hareketleriyle alay etmek isteyenler, meâlini, hadisin tercümesi içinde verdiğimiz Tevbe sûresi’nin 79. âyetiyle susturulmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan bir iyiliği, ne kadar az olursa olsun, küçük görmek doğru değildir.
2. Allah Teâlâ’nın emirlerine herkes gücü yettiğince uymaya çalışmalı ve bu konuda kendilerini kınayanlara aldırış etmemelidir.
3. Mücâhede her türlü emre gücü ölçüsünde sarılmakla gerçekleşir.
4. Ashâb-ı kirâm, emirleri yerine getirmede son derece gayretli idiler.
5. Sadaka vermek, az da olsa, ihmâl edilmemelidir. Buna küçükleri de alıştırmalıdır. Çünkü sadaka cehennem ateşini söndürür. Toplumda gelir dengesizliği yüzünden çıkacak kargaşaları önler.

211- **??????? ???**: ?? ????? ??? ???? ???????? ?? ??????? ??? ?????? ?? ????? ????? ????????????? ?? ????? ????? ???????? ??? ?????????? ??? ??????? ???? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ???: «?? ???????? ?????? ????????? ????????? ????? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ????? ?????????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????????? ????????????? ????????? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ??? ???????? ??????????? ???????? ?? ????? ???? ????? ????? ???? ?????????? ????????????? ????????? ??? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ??????????????? ??????? ??????? ??? ???????? ????????? ???? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ??????? ????????????? ??? ???????? ???? ????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????? ????? ????? ???? ???? ????? ???? ?? ???? ???? ??? ????? ?????? ?? ???????? ?? ????? ??????? ???????? ???????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ??? ???????? ???? ????? ??????????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????? ??? ?????? ??????? ????????? ??????????? ????? ??????? ??????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????????? ????? ???????? ????????? ??? ???????? ?????? ???? ??????????? ?????????? ??????? ????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ????????». ????? ?????: ??? ??? ????? ??? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????. ???? ????. ?????? ?? ?????? ???? ?? ???? ???? ?????? ???: ??? ???? ????? ???? ???? ?? ??? ??????.

112. Saîd İbni Abdülazîz’in Rebîa İbni Yezîd’den; Rebîa’nın Ebû İdrîs el-Havlânî’den, onun Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde *radıyallahu anh*’den; Ebû Zer’in Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*’den; onun da Allah Tebâreke ve Teâlâ hazretlerinden rivayet ettiğine göre Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

“**Kullarım! Ben zulmetmeyi kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Artık birbirinize zulmetmeyiniz.**

Kullarım! Benim hidâyet ettiklerim dışında hepiniz sapıtmışsınız. O halde benden hidâyet dileyin ki sizi doğruya ileteyim.

Kullarım! Benim doyurduklarım hariç, hepiniz açsınız. Benden yiyecek isteyin ki sizi doyurayım.

Kullarım! Benim giydirdiklerim hariç, hepiniz çıplaksınız. Benden giyecek isteyin ki sizi giydireyim.

Kullarım! Siz gece-gündüz günah işlemektesiniz, bütün günahları afveden de yalnızca benim. Benden af dileyin ki sizi bağışlayayım.

Kullarım! Bana zarar vermek elinizden gelmez ki, zarar verebilesiniz. Bana fayda vermeye gücünüz yetmez ki, fayda veresiniz.

Kullarım! Evveliniz ahiriniz, insanınız cinleriniz, en müttaki bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümde herhangi bir şey arttırmaz.

Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanınız cinleriniz, en günahkâr bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümden en küçük bir şey eksiltmez.

Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanınız cinleriniz bir yerde toplanıp benden istekte bulunacak olsalar, ben de her birine istediğini versem, bu benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp çıkarıldığında denizden ne kadar eksiltebilirse işte o kadar azaltır. (Yani hiç bir şey eksiltmez.)

Kullarım! İşte sizin amelleriniz. Onları sizin için saklar, sonra onları size iâde ederim. Artık kim bir hayır bulursa Allah'a hamd etsin. Kim de hayırdan başka bir şey bulursa öz nefsinden başka kimseyi ayıplamasın."

Saîd İbni Abdülaziz dedi ki, Ebû İdris el-Havlânî bu hadisi rivâyet ettiği zaman dizleri üzerine çöküverdi. Müslim, Birr 55

Açıklamalar

Ahmed İbni Hanbel'in "Şamlıların en sağlam rivayetidir" dediği bu hadîs-i kudsî, Cenâb-ı Hak ile kullarının durumunu açıkca ortaya koymaktadır. Hiçbir şekilde ve hiçbir konuda ilâhî takdir ve tasarrufun dışında kalınamayacağı, herşeyin sadece Allah Teâlâ'nın dileğine bağlı olduğu en kesin ifadelerle anlatılmaktadır. Bu sebeple Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak hususunda tenbel davranmamak, nefsin arzularına uymamak gerekmektedir. Böylesine bir konuma sahip olan bizlerin nasıl bir **mücâhede** vermesi lâzım geldiği artık iyice anlaşılmaktadır. İmam Nevevî, bizleri bu noktada düşünmeye davet için bu kudsî hadisi konunun son hadisi olarak zikretmiş olmalıdır.

Bu noktayı aklımızdan çıkarmadan şimdi hadisdeki bazı hususların kısa açıklamalarına geçelim:

Allah âdildir, zulmetmez. Zulmü sevmez, zulme razı olmaz. Kullarına zulmetmeyeceğini bildirmiştir. Kullarının da biribirlerine zulmetmesini istemez. Bütün âlem O'nun mülküdür. Gerçekte Allah'tan başka bir mâlik yoktur. Dolayısıyla tecâvüz ve zulüm de söz konusu değildir. Yani Allah Teâlâ zulümden münezzehtir. O, bu durumu *"Zulmü kendime haram kıldım"* diye ifade buyurmuştur.

Hidâyet Allah'tandır. O dilemedikçe kimse doğru yolu bulamaz. O halde beş vakit namazda Fâtiha'yı okurken yaptığımız gibi,**"Bizi sırât-ı müstakîme ilet"** diye kendisinden hidâyet dilemek gerekmektedir.

Rızık, Allah'ın takdiri iledir. O dilediğine rızkı bol bol verir, dilediğine de kısar. Aynı işi yapan, aynı emeği sarfeden insanların kazançları farklı farklı olabilir. Kimi kazanır, bereketini bulamaz, kiminin kazancı da bereketlenir. Yemek, içmek, giymek yani hayat, Allah'ın lutfu sayesindedir. O dilemeyince, kimse hayatını devam ettirecek imkânları bulamaz. Böyle olunca, insanca ve müslümanca bir yaşayış için O'ndan yiyecek ve giyecek istemek biz kullara düşen bir görev olmaktadır.

Kul kusursuz olmaz. Her an hata yapmak bizim işimizdir. Allah Teâlâ da -şirk hâriç- bütün kusurları bağışlamaktadır. Yani tövbe kapısı daima açıktır. O halde gece-gündüz demeden Allah'tan af ve mağfiret dilemeliyiz ki O'nun bağışlamasına muhatap olabilelim.

Hiçbir varlığın, Allah Teâlâ'ya zarar ve fayda vermesi mümkün değildir. Bütün kullarının sâlih ve iyi kul olmasıyla Allah Teâlâ'nın saltanatında bir şey artmaz; tam tersine yaratıkların tamamının günahkâr olmasıyla O'nun saltanatından zerrece bir şey eksilmez. Diğer bir söyleyişle tüm iyilik, kötülük kavramları ve sonuçları sadece bizler için önemlidir; bizleri ilgilendirmektedir.

Allah Teâlâ'nın ihsan deryası sonsuz ve sınırsızdır. Bütün yaratıklar bir araya gelip kendisinden dilekte bulunsalar, Allah da hepsinin isteğini yerine getirse, koskoca bir okyanusa batırılıp çıkarılan iğne o okyanustan hiçbir şey eksiltmediği gibi, bu da Allah'ın mülkünden bir şey eksiltmez. Yani bizim O'na herhangi bir şekilde zarar verebilme imkânımız yoktur.

Allah Teâlâ, her birimizin amellerini kaydettirmektedir. Sonunda onları karşımıza çıkaracaktır. Orada iyilik ve hayır çoksa, bundan ötürü Allah'a hamdetmemiz gerekmektedir. Aksi olursa, bunun suçlusu kendimizden başkası değildir. "Kendim ettim, kendim buldum" demekten başka yapacağımız bir şey yoktur.

Bütün bu gerçekleri dile getiren hadisimiz, insanoğlunun dünyadaki yerini, durumunu ve nasıl davranması gerektiğini nasıl bir mücâhede ortamında olduğunu tam mânasıyla aydınlatmaktadır. Allah kendisine kul olma mücâhedesinde cümlemize yardımcı olsun.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsana, kulluğunu bilerek Allah Teâlâ'dan hidâyet, rızık, af ve mağfiret istemesi yaraşır.
2. Nefisle mücâhede, ileride amellerimizin karşımıza çıkarılacağı bilinci içinde yapılmalıdır.
3. Allah Teâlâ'nın rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Ondan yararlanmasını bilmek gerekir.

12- ???? ?????? ??? ???????? ?? ????? ?? ?????? ??????

ÖMRÜN SONLARINDA HAYRI ARTTIRMAYA TEŞVİK

Âyet

??? ?????? ????? : { ???????? ???????????? ???? ?????????? ????? ??? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ????? ????????????? ??? ???????? }

1. "Düşünecek olanın düşüneceği kadar sizi yaşatmadık mı? Hem size uyarıcı da geldi."

Fâtır sûresi (35), 37

??? ??? ???? ?????????: ?????: ???? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?? ??? ?????? ?????. ???? ?????: ????? ???? ???. ????: ?????? ???. ???? ????? ??????? ??????? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?? ??? ??????? ????? ??? ??? ????? ?????? ??? ???? ???????. ???? ??: ??????. ????? ?????: { ?????? ?????? } ??? ??? ???? ????????: ?? ????? ?????? ??????? ???????? ????????. ????: ?????. ???? ????? ???? ????? ???????? ????? ????.

Nevevî bu âyet-i kerîmeyi şöyle açıklamaktadır:

Abdullah İbni Abbas ve meseleyi iyi tetkik eden âlimlere göre bu âyetin anlamı, *"Biz sizi altmış yıl yaşatmadık mı?"* demektir. Nitekim biraz sonra nakledeceğimiz hadîs-i şerîf de bu mânayı pekiştirmektedir.

Bazılarına göre mânası *"sizi on sekiz sene"* bazılarına göre de *"kırk sene yaşatmadık mı?"* demektir. Bu son yorum, Hasan el-Basrî, el-Kelbî ve

Mesrûk'a aittir. Ayrıca bu görüş İbni Abbas'tan da nakledilmiştir.

Medinelilerin kırk yaşına gelince, kendilerini ibadete verdikleri rivayet edilmiştir. Bazıları âyette işaret edilen sürenin "büluğ yaşı" olduğunu söylemişlerdir. İbni Abbas ve âlimlerin büyük çoğunluğu âyetteki **"Size uyarıcı da geldi"** ifadesindeki uyarıcıdan maksadın "Hz. Peygamber" olduğunu söylemişlerdir.

İkrime, Süfyân İbni Uyeyne ve daha başkaları âyetteki "uyarıcı" sözünü "ihtiyarlık" olarak yorumlamışlardır. Gerçeği ise, Allah bilir.

Nevevî'nin açıklaması böyledir. Âyet, inkârcı müşriklerin cehennemden çıkarılmalarını istemeleri, önceki hayatlarının tersine iman ve imana dayalı bir hayat yaşayacaklarını söylemeleri üzerine kendilerine verilen cevaptır. O halde bülûğdan itibaren altmış yaşına kadar ölen herkes, düşünüp ne yapacağına karar verecek zamanı bulmuş demektir. Ne yapılması, nasıl yapılması gerektiğine dair başta Peygamber olmak üzere kendisini uyaran ihtiyarlık ve benzeri bir çok uyarıcı da bulunmaktadır. Böyle olunca ömrü gafletle ve istediği gibi tüketmek, sonra acı âkıbetle karşılaşınca pişmanlık duymak ve yeniden dünyaya gelmek gibi olmayacak isteklerde bulunmak kimseye bir şey kazandırmayacaktır.

Herkese takdir edilen ömür, eğer değerlendirilebilirse, böylesi pişmanlığa düşmeyecek kadar uzun ve yeterlidir.

HADİSLER

113- ?????? ???????? **????????** : ?? ????? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? ??? ????? ???????? ???? » ???? ???????.

??? ???????? ????? : ???? ?????? ??? ??????? ?? ????????? ????? ????????? . ????? : ??????? ????????? ??? ???? ?????? ?? ????????? .

113. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah, altmış yıl ömür verdiği kişinin mazeret gösterme imkânını ortadan kaldırmıştır."

Buhârî, Rikak 5

Açıklamalar

Dünyaya geliş amacını anlamak, hayatı anlamak ve sorumluluklarına sahip çıkmak için insanoğlunun bir "tecrübe zamanı"na ihtiyacı vardır. Bu zamanın âzami sınırı altmış yıldır. Daha kısa sürelerde de insan tecrübe imkânı bulur ve kendisine göre bir yaşayış tarzı benimser ve bunun hesabını vermeye de razı olur.

"Kul, kusursuz olmaz" denilmiştir. Kusurların telâfi yolları gösterilmiş, tövbe imkânının herkes için sonuna kadar açık olduğu bildirilmiştir. Yani insanoğluna yanlışlarını düzeltme yetenek ve imkânı verilmiştir. Buna yetecek kadar bir ömür de ihsan edilince, öteki dünyada artık özür beyan etme, bir kere daha hayata döndürülmeyi isteme hakkı bırakılmamış olmaktadır.

Gençlik ve acemilik yıllarının ihmalleri, hiç değilse yaşlılık döneminde telâfi edilmelidir. Dünya ile ilginin zayıfladığı ihtiyarlık döneminde, hayır ve iyilikleri arttırmak, kulluk gayretlerine hız vermek ve böylece son anda olsun bir şeyler elde etmeye çalışmak, her aklı başında insanın yapması gerekli bir atılımdır. Üstelik böyle bir tavır, teşvik de edilmiştir.

Ömrün sonlarına doğru iyilikleri attırmayı tavsiye eden dinî emirler mevcuttur. Bütün bunlara rağmen kendi bildiğini okuyan, arzu ettiği gibi yaşayan ve böylece uzun bir ömrü boşa geçiren kişiler çıkarsa, artık onların ileri sürebilecekleri hiçbir mazeretleri olamaz.

Hadisimiz "Altmış yıl yaşamamış olanların âhirette mâzeret ileri sürme hakları vardır" anlamına asla gelmez. İyiyi kötüyü tecrübe edip tanıyacak kadar yaşamış olan herkes, mazeretini dünyada ileri sürecek ve kusurlarını orada telâfi edecektir. Artık onlar için âhirette mazeret beyan etme imkânı yoktur. Ama nihayet 60 yıl yaşamış olan birinin hiç mi hiç böyle bir şeyi aklından geçirmemesi lâzımdır.

Altmış yıl, herşeyi yerli yerine koymak için yeterli bir zaman ve imkândır. Hadisimiz bunu vurgulamaktadır.

Öte yandan Hz. Peygamber bir hadisinde *"Benim ümmetimin (ortalama) ömrü altmış-yetmiş yıl arasındadır"* buyurmuştur (Tirmizî, Daavât 101; İbni Mâce, Zühd 27). Hadisimizdeki altmış rakamı da bu ömür sınırının alt çizgisini ifade etmektedir.

Son anda gayrete gelmek suretiyle de olsa, kusurları dünyada iken telâfi etmeye çalışmak lâzımdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendilerine normal bir ömür verilmiş kimseler, eğer hallerini bu süre içinde düzeltmemişlerse, Allah Teâlâ'ya karşı ileri sürebilecekleri herhangi bir mazeretleri yoktur.
2. Hayatın noksan ve eksiklerini yine hayatta ikmâl etmek gerekmektedir.
3. Ömrün sonlarına doğru iyilikleri ve ibadetleri arttırma teşvikinin altında yatan amaç da, geçmişteki eksiklerin bir ölçüde de olsa telâfi edilmesidir.

114- ?????? : ?? ??? ???? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ??? ??? ??? ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ????? ? ??????? ????????? ???? ??? ???? ???? : ???? ???????? ????? ???? ????? ??????? ??????? ?? ???? ???? : ??????? ?? ????? ????????? ? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ? ??? ??????? ????? ????? ???????? ?????? ?????????? ??? : ?? ?????? ?? ??? ?????? ????? : { ??? ???? ?????? ??????? ??????????} [????? : 1] ???? ????????? : ???????? ???????? ??????? ??????????? ???? ???????

??????? ???????? . ?????? ??????? ??? ????? ????? ???? ?? : ?????? ???? ?? ???? ???? ? ???? : ?? . ??? ??? ???? ? ??? : ??? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ?? ??? : { ??? ????? ?????? ??????? ????????} ???? ????? ????? { ????????? ??????? ??????? ???????????? ?????? ???? ?????????} [????? : 3] ???? ??? ??? ?????? ??? : ?? ?????? ???? ????? ?? ?????? . ???? ??????? .

114. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ömer *radıyallahu anh* Bedir Harbine iştirak etmiş yaşlı sahâbîlerle beraber beni de istişâre meclisine dahil etti. Sahâbîlerden biri buna içerledi ve Hz. Ömer'e:

- Bu, neden bizimle beraber oluyor? Oysa bizim onun yaşıtı çocuklarımız var, dedi. Hz. Ömer:

- Bildiğiniz bir sebepten dolayı, diye cevap verdi. Derken birgün beni çağırdı ve büyük sahâbîlerin meclisine aldı. Bana öyle geliyor ki, o gün beni onlara isbat etmek istiyordu. Sahâbîlere:

- "Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde..." diye başlayan Nasr sûresi hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu. Bir kısmı:

- Yardım görüp fetih gerçekleşince Allah'a hamd ve istiğfar etmekle emrolunmaktayız, dedi. Kimi de hiç bir yorum yapmadı. Hz. Ömer bu defa bana hitaben:

- Ey İbni Abbas! Sen de böyle mi diyorsun? dedi. Ben:

- Hayır, dedim.

- Peki, ne diyorsun? diye sordu. Ben de:

- Bu sûre, Hz. Peygamber'in ecelinin kendisine bildirildiğini ifade etmektedir.**"Allah'ın yardımı ve fetih sana gelince** - ki, bu senin ecelinin geldiğinin alâmetidir-, **Rabbini hamd ile tesbih et, bağışlanma dile. Çünkü o tövbeleri kabul edendir"** buyuruluyor, dedim.

Bunun üzerine Hz. Ömer:

- Ben de bu sûreden senin dediğinden başkasını anlamıyorum, dedi.

Buhârî, Tefsîru sûre (110), 4; Menâkıb 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (110), 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, Abdullah İbni Abbas hazretlerinin anlayış ve kavrayışının üstünlüğünü, Kur'an konusundaki bilgisinin enginliğini, dolayısıyla ilmin yaşta değil başta olduğunu göstermektedir. İbni Abbas'ın genç yaşına rağmen danışma meclisinde bulundurulmasına itiraz eden zatın Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh* olduğu Buhârî'nin ikinci rivayetinde açıkca yer almaktadır. Burada ise kapalı geçilmiştir.

Öte yandan hadis, Hz. Ömer'in devlet yönetiminde belli bir istişâre meclisiyle çalıştığını, bu meclise öncelikle Bedir Savaşı mücâhidlerini, sonra da ilim ve anlayışlarını yeterli gördüğü gençleri üye seçtiğini göstermektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber'e ecelinin yaklaştığı, zafer, Mekke'nin Fethi ve insanların öbek öbek İslâm'a girmeleri gibi üç işâretle bildirilmiş olması, onun peygamberliğinin delillerinden biri sayılmaktadır. Bu sebeple hadisi Buhârî, "İslâm'da Peygamberlik Alâmetleri" bölümünde de zikretmiştir (bk. Menâkıb 25).

Bu rivayet, bizzat Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e, ömrünün sonlarına doğru**tesbih, tahmid** ve **istiğfarı arttırmasını** emrettiğini belgelemektedir. Hayatın sonuna doğru hayır ve hasenâtı arttırmanın İslâm'da temel bir ilke olduğuna dikkat çekmektedir. Hadis burada kahramanları açısından değil, özü ve mesajı bakımından değerlendirilmiştir. Bu bir anlamda hadisi, fıkıh açısından değerlendirmek (fikhu'l-hadîs) demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim ve ulemânın değeri herşeyin üstündedir.
2. İstiğfar ve hamdin arttırılması, işlerin sonuna yaklaşıldığının tabii bir delili sayılmaktadır.
3. Abdullah İbni Abbas, Kur'an bilgisinde üstün bir mevkie sahipti. Ona "tercümânü'l-Kur'an" denilmesi boşuna değildir.

115- **??????** : ?? ?????? ??? ?????? ???? ???? : ?? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ???? ??????? ??????? { ???? ????? ????? ??????? ????????? } ????? ???? ???? : « ???????? ??????? ????????? ? ????????? ??????? ?? » ????? ???? .

??? ????? ???????? ???? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ????????? : « ????????? ????????? ??????? ????????? ? ???????? ??????? ?? » ??????? ????????? .

???? : « ??????? ????????? » ??? : ????? ??? ?????? ???? ?? ?????????? ?? ?????? ????? : {???????? ??????? ?????? ???????????? } .

??? ????? ????? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ?????? ????? ???? ??????? : «????????? ????????? ????????? ? ??????????? ??????? ??????? » . ???? ?????? : ??? : ?? ????? ?????? ?? ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ? ????? : « ???????? ???

?????? ?? ?????? ??? ???????? ??????? {???? ????? ?????? ??????? ?????????? } ??? ??? ?????».

??? ????? ?? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ?????? : « ???????? ??????? ?????????? . ?????????? ?????? ????????? ?????? » . ???? : ??? : ?? ????? ?????? ? ??????? ???????? ???? ????? : ????????? ??????? ????????? ? ????????? ?????? ??????? ?????? ? ???? : « ??????? ????? ????? ?????? ???????? ??? ??????? ??????? ???????? ????????? ??? ?????? : ???????? ??????? ?????????? ? ?????????? ?????? ???????? ??????? : ?????? ??????????: {???? ????? ?????? ??????? ?????????? } ?????? ??????? ? { ??????? ??????? ?????????? ??? ????? ??????? ????????? ? ?????? ?????? ?????? ???????????? ?????? ???? ???????? } .

115. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

"Allah'ın yardımı erişip fetih gerçekleşince..." âyeti indikten sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kıldığı her namazda mutlaka **"Rabbimiz, seni tenzih ederim, seni hamd ile anarım. Allahım! Beni bağışla ..."** derdi. Buhârî, Ezân 123, 139; Megâzî 5, Tefsîru sûre (110), 1; Müslim, Salât 219, 220

Buhârî'nin *Sahîh*'i (Ezân 139, Tefsîru sûre (110), 2) ile Müslim'in *Sahîh'inde* (Salât 217) Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edilen bir başka hadis de şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû ve secdelerinde:

"Allahım! Seni tenzîh ederim. Rabbimiz! Sana hamdederim. Allahım! Beni bağışla!" duasını pek sık tekrarlardı. Bu sözüyle o, Kur'an'a imtisal (ve âyeti fiilen tefsir) ederdi.

Müslim'in rivayetinde de (Salât 218) şöyle denilmektedir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatından önce, **"Seni hamdinle tesbih ve tenzih eder, bağışını diler, tövbe ederim"** duasını sık sık tekrar ederdi.

Hz. Âişe diyor ki:

- Ey Allah'ın Resûlü! Yeni yeni söylediğinizi duyduğum bu cümleler nedir? diye sordum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Ümmetimle ilgili olarak benim için bir işaret tayin edilmiştir. Onu gördüğüm zaman bu kelimeleri söylerim. Bu işaret, Nasr sûresi'dir" buyurdu.

Yine Müslim'in bir başka rivayetinde (Salât 220), bu husus şöyle yer almaktadır:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Ben Allah'ı ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim" sözlerini sık sık söyler olmuştu." Hz. Âişe diyor ki:

- "Sübhânallah ve bi hamdihî, estağfirullah ve etûbü ileyh" sözlerini görüyorum ki, pek sık söylüyorsun?" dedim.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Rabbim bana ümmetim içinde bir alâmet göreceğimi bildirdi. Onu gördüğümden bu yana *"sübhânellah ve bi hamdihî estağfirullah ve etûbu ileyh"* **sözünü çok söylerim. Ben o alâmeti, Mekke'nin fethine işaret eden "Allah'ın yardımı ulaşıp Fetih gerçekleşince ve insanların grup grup Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü Allah tövbeleri çok çok kabul edendir" (meâlindeki Nasr) sûresi'nde gördüm,"** buyurdu.

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz, sevgili Resûlü'ne, "Allah'ın yardımı erişip fetih gerçekleşince ve insanların gruplar halinde Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde" Rabbini hamd ile tesbih etmesini ve bağışlanma dilemesini emretmiştir. Efendimiz de bu emre yukarıdaki rivayetlerde yer alan ifadeleri, kıldığı namazların rükû ve secdelerinde sık sık söylemek suretiyle yerine getirmiştir. Âişe vâlidemiz, daha önce göregeldiği durumdan farklı olan ve devamlılık arzetmeye başlayan bu yeni durumu tabîî olarak merak etmiş ve öğrenmek istemiştir. Peygamber Efendimiz onun merakını, Nasr sûresi'nin kendisine bu görevi verdiğini söyleyerek gidermiştir. Bu sebeple bu sûreye **tevdi'** (vedâlaşma) sûresi de denilmiştir. Ayrıca sûre olarak en son inen sûre de budur. Nüzûlünün Mekke fethinden önce olduğuna, Vedâ haccında indiğine dair rivayetler bulunmaktadır. Fetih öncesinde inmiş olduğu çoğunlukla kabul edilmiştir.

Hepsi de Hz. Âişe vâlidemizden nakledilen rivayetleri topluca değerlendirdiğimiz zaman, Peygamber Efendimiz'in bu hareketi, vefatına yakın bir dönemde görülmüştür. Bu durum, ömrün sonuna doğru iyilikleri arttırmanın Hz. Peygamber'in nezih hayatında aynen gerçekleştiğinin delili olmaktadır. Hz. Peygamber'in yorumu da bunu açıkça göstermektedir.

O halde geçmişi ve geleceği sorumluluk açısından kendisine bağışlanmış olan Hz. Peygamber'in yorumu ve uygulaması bu olunca artık aynı teşvikin, böyle bir imtiyaza sahip olmayan biz ümmetine öncelikle yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan bu rivayetler, Nasr sûresi hakkında İbn Abbas *radıyallahu anh*ümâ'nın yaptığı (önceki hadiste geçen) değerlendirmenin isabetini de göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz çok çok istiğfar etmiş Allah Teâlâ'dan bağışlanma dilemiş, buna özel önem vermiştir. Bu hali ömrünün sonlarında daha yoğun olarak yaşamıştır.

2. Nimete şükür gerekir.

3. Hz. Peygamber'i örnek alarak, müslümanların da yaşlılık yıllarında daha fazla ibadet ve hayır işlemeye bakmaları gerekir.

116- ?????? : ?? ???? ??? ??????? ??? ??? : ???? ?????? ???? ????? ?????? ??????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ? ????? ???????? ??????? ??? ????? ????????? . ????? ???? .

116. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Allah Teâlâ, Peygamber'in vefatından önce vahyi sıklaştırdı. Öyle ki Peygamber*aleyhisselâm* vahyin en sık geldiği bir sırada vefat etti." Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 1; Müslim, Tefsîr 2

Açıklamalar

Müslim'in rivayetinde, vahyin en çok, Hz. Peygamber'in vefat ettiği gün geldiği kaydı bulunmaktadır. Buhârî'den alınmış bu rivayette ise, "gün kaydı" yoktur. "Vahyin pek sıklaştığı bir sırada" denilmesi tarihi gerçeğe daha uygun gözükmektedir.

Hz. Peygamber'in son zamanlarında vahyin sıklaşması, İslâm toplum yapısının ve grup grup gelip müslüman olan insanların ihtiyaçları ve problemleri dolayısıyladır. Artık sistem tamamlanmaktadır. Bu yoğunluk, bir taraftan da Hz. Peygamber'in dünyadan ayrılma zamanının oldukca yakınlaştığının işaretidir.

Nevevî merhumun muhaddislerin Tefsir ve Kur'an ile ilgili bölümlerde naklettikleri bu hadisi, ömrün sonunda hayrı arttırmak konusunda zikretmesi bu uygulamanın sünnetullaha da uygun düştüğünü göstermek, mevzuyu böylece daha da güçlendirmek istemesiyle açıklanabilir. Halkımızın "Gidecekle öleceği çok çalıştırırlar" sözü de bu genel kaidenin bir başka şekilde tesbit ve itirafıdır. O halde son anlarında bile hayra, ibadete yönelmeyenlerin gafleti ve tabii zararı pek büyük olacak demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber vefat etmeden önce vahyin sıklaşması, son demlerde hayrın arttırılmasını teşvik eden ilâhî bir uygulamadır.
2. Son fırsatları olsun değerlendirmeye bakmak lâzımdır.

117- **??????** : ?? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ????? ????? ??? ?? ????? ??????? » ???? ???? .

117. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her kul öldüğü hal (amel) üzere diriltilir." Müslim, Cennet 83

Açıklamalar

Ömrün sonlarında hayır ve kulluğu arttırma teşvikinin asıl gerekçesi bu hadiste açıklanmaktadır. Herkes ne üzerinde nasıl, hangi halde vefât etmişse, âhirette öylece diriltilecektir. Buna göre iyilik ve kulluk hallerini arttırmak, eceli iyi bir durumda karşılama imkânını hazırlamak demektir. Öteki dünyada güzel bir hal ile dirilmek mutluluğu da buna bağlıdır.

Ölüm kesin ve mecbûrî bir sondur. **"Her canlı ölümü tadacaktır."** Hiç bir canlı nerede, ne zaman öleceğini bilemez. Böyle olunca genellikle, belli yaşlardan sonra artık bu mecbûrî yolculuğu, günlük hayatın gündemine ağırlıklı şekilde hâkim kılmak, gâfil avlanmamak bakımından fevkalâde önemlidir. Zira *"Nasıl yaşarsanız öylece ölür, nasıl ölürseniz öylece diriltilirsiniz"* uyarısı, görünüş açısından genel bir gerçeğe dikkat çekmektedir.

Camide ibadet ederken ölmek de var, meyhânede kafa çekerken ölmek de... Helâlinden rızkını kazanmak için çalışırken iş başında ölmek de var, başkasının malını aşırırken ölmek de... Allah diyerek ölmek de var, etrafa küfürler yağdırarak ölmek de. Sâlihler meclisinde ölmek de var, fâsıklar arasında ölmek de...

Bütün bunlar düşünülünce, dili güzel kelimeler söylemeye alıştırmak, ve günü hayır üzere geçirmeye gayret etmek demek, ölümü uygun bir şekilde karşılamaya çalışmak demektir. Asıl gerçeği yani herkesin içinde sakladığı niyet ve sırları ancak Allah bilir. Toplu ölümlerde, öbür dünyadaki diriliş şeklini herkesin niyeti tayin edecektir. Bu konuda niyet ile ilgili bölüme bakılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan nasıl yaşarsa öyle ölür. Nasıl ölürse öyle diriltilir.
2. İyi bir niyete, iyi bir hayat tarzına sahip olmak, özellikle ömrün sonlarına doğru kendine çeki düzen vermek, âhirette iyi bir hal üzere dirilmek bakımından büyük önem arzetmektedir.

13- ??? ?? ????? ????? ??? ?????

HAYIR YOLLARININ SAYISIZLIĞI

Âyetler

??? ?????? ????? : { ????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? } .

1. "Her ne hayır işlerseniz, Allah onu mutlaka bilir." Bakara sûresi (2), 215

???? ????? : { ????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ?????? } .

2. "Ne iyilik ederseniz Allah onu bilir." Bakara sûresi (2), 197

Bu iki âyet, yapılacak herhangi bir hayır ve iyiliğin asla meçhul kalmayacağını, onların Allah Teâlâ tarafından bilindiğini haber vermektedir. Bu âyetler, iyiliklerin kayıt ve zabt garantisidir. Çünkü insan, yaptığı iyiliğin zayi olmasını istemez. Bu sebeple âyetler büyük bir teşvik unsurudur. Nasıl mı?

???? ????? : { ???????????? ????????? ??????? ??????? ?????? } .

3. **"Kim zerre kadar hayır işlerse, onu(n karşılığını) görür."** Zilzâl sûresi (99), 7

???? ????? : { ???? ?????? ???????? ??????????? } . ??????? ?? ????? ?????.

4. "**İyilik işleyenin faydası kendisinedir.**" Câsiye sûresi (45), 15

İyiliğin zerresinin bile karşılığı görülecektir. Zira her yapılan iyiliği Allah bildiğine göre, artık ortada en küçük bir kayıp ihtimali yoktur. Bu kesinlik içinde bir başka gerçek de, "hayrın faydasının onu işleyene ait olduğudur." O halde kendi kendisine iyilik etmek isteyen, öz nefsinin hayrını isteyen, küçük-büyük demeden iyilik yapmalı, hayır işlemelidir. Zira iyiliğin peşin faydasını başkaları görse de, nihâî faydası, mânevî kazancı onu işleyene aittir. Bu noktada da herhangi bir yanlışlık ve haksızlık söz konusu değildir. Kimsenin hayır ve iyiliğinin sevabı başkasına yazılmaz.

Konuyu değişik açılardan aydınlatan âyetler, konu başlığında da belirtildiği üzere pek çoktur. Hadisler de oldukça fazladır. Burada onlardan bir demet sunulacaktır.

Hadisler

118- ??????? : ?? ????? ???? ???????? ??? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?? ????? ??????? ???? ????????? ??????? ? ??? : « ????????? ????????? ? ??????????? ??? ????????? » . ?????? : ???? ????????? ??????? ? ??? : « ????????? ????? ???????? ? ????????? ??????? » . ?????? : ?????? ???? ?????? ? ??? : « ?????? ???????? ??? ???????? ???????? » ?????? : ?? ???? ?????? ??????? ??? ???????? ???? ?????? ??????? ? ??? : « ??????? ??????? ??? ???????? ????????? ????? ?????? ??? ??????? » . ????? ???? .

« ???????? » ???????? ??????? ??? ?? ??????? ? ?????? « ??????? » ???????? : ??? ??? ???? ???? ????? ??? ?????? ? ????? ???? « ????????? » : ?????? ?? ?????? ?? ???????? ??????? .

118. Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Hangi amel daha üstündür? dedim.

- "**Allah'a iman ve Allah yolunda cihaddır**" buyurdu. Ben:

- Hangi (esir veya) köle (yi âzat etmek) daha faziletlidir? dedim.

- **"Sahiplerine göre en kıymetli ve bedeli en yüksek olanı**" buyurdu.

- (Cihad ve köle âzâdını) yapamazsam? dedim.

- "**(Bir) iş yapana yardım edersin veya işini beceremeyenin işini görürsün**" buyurdu.

- Ey Allah'ın Resûlü! Bunlardan hiçbirini yapamazsam? dedim.

- "**İnsanlara zarar vermezsin. Zira bu da kendi kendine iyilik etmen demektir"** buyurdu.

Buhârî, Itk 2; Müslim, Îmân 136

Açıklamalar

İnsana en büyük sevabı kazandıracak amel, hiç şüphesiz merak edilecek bir konudur. Ebû Zer hazretleri bu merâkını Resûlullah'a arzetmiş, aldığı cevap *"Allah'a iman ve Allah yolunda cihad"* olmuştur. Allah'a iman, her hayrın başıdır. O olmadan hiç bir işin kıymeti yoktur. İman, "kalb ile tasdik" anlamında kalbin; "dil ile ikrar" anlamında da dil'in amelidir. Bu sebeple imana amel denilebilir. Hadisimiz bunun delilidir.

"Allah yolunda cihad"ın iman ile birlikte zikredilmesi, onun, hayırlı işlerin ve amellerin en başında, imandan hemen sonra geldiğini göstermektedir. "İ'lây-ı kelimetullah" (İslâm'ı yaymak) niyetiyle yapılacak her türlü faaliyet bir nevi cihad olduğuna göre, bu en üstün amelden herkesin nasip alma imkânı bulunduğu anlaşılır.

Âzat etmek, hürriyetine kavuşturmak için hangi esir, köle ve câriyenin daha üstün olduğu sorusuna Hz. Peygamber'in verdiği, *"sahiplerine göre en değerli ve fiat olarak en pahalı olanı"* cevabı, **"Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe büyük hayra ulaşamazsınız"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 92] âyetini hatırlatmaktadır. "Her işin en kıymetlisi, en kalitelisidir" mesajını vermektedir. Nitekim *"efdalü'l-a'mâl ahmezühâ"* yani *"Nefse en ağır gelen amel, amellerin en üstünüdür"* buyurulmuştur. Değerli ve fiyatı yüksek olan köle veya esiri âzat etmek pek öyle kolay iş değildir. Bu yapılırsa üstün nitelikli bir iş yapılmış olur. İnsanları hürriyetlerine kavuşturmak, haklarına sahip kılmak aslında başlı başına büyük bir hayırdır. 1290 ve 1362 numaralarda kısmen tekrarlanacak olan hadisimiz, en üstün hayrın hangisi olduğunu bize öğretmektedir. Bugün belki köle-câriye yok ama, esir ve esir muamelesine tabi tutulan hür görünümlü insanlar hatta milletler vardır. O halde onların gerçek hürriyet ve haklarına kavuşturulmaları en kıymetli hayırlardandır.

Hürriyete kavuşturmada sayı mı, kalite mi önde gelir? Bu tartışılmıştır. Bu biraz da duruma göre değişir. Zira bir insan vardır, bir kabileye veya bir alaya bedeldir. Onun kurtarılması bir topluluğu kurtarmak yerine geçer. Normal halde ise ne kadar fazla insan, hak ve hürriyetlerine kavuşturulursa, o kadar büyük hayır işlenmiş olur.

Cihada, köle veya esir âzadına gücü yetmeyenler için de bir san'atkâra yardım etmek veya beceriksiz bir kimsenin işini görmek bir başka hayır yoludur. Hadiste geçen **sâni', zâyi'** (fakir, garip) olarak kaydedilmektedir. Her iki halde de böylesi kişilere yardımcı olmak elbette bir hayırdır. Ancak hadisin bu ifadesinden, belli bir mesleği ve sanatı olanlara yardımın, sanat sahibi olmayanlara yardım etmekten daha önde geldiği, daha üstün bir iyilik olduğu anlaşılmaktadır. Bu da Hz. Peygamber'in sanat ve meslek sahibi olmaya teşvik ettiğini gösterir.

Son olarak hadisimiz insanlara ve topluma zarar vermemeyi, hiçbir iyilik yapamayanlar için başlı başına bir iyilik olarak önümüze koymaktadır. İnsan iyilik yapamıyorsa, bâri kötülük yapmamalıdır. Bu da neticede kendisi için bir iyiliktir. Kötülük yapmamayı bile bir iyilik olarak değerlendiren dinimiz, hayır ve iyilik idealine ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır. Bütün bunlar gösteriyor ki, müslüman toplumu iyiler ve iyilikler toplumudur. Ondan da önce zararsızlar toplumudur. Artık hem iyilik yapmayıp hem de kötülük işlemekten geri durmayanlar düşünsünler...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde Allah'a imandan, insanlara kötülük yapmamaya kadar uzanan binlerce hayır ve iyilik yolu bulunmaktadır.

2. Yardıma muhtaç olan herkesin yardımına koşmak iyilik ve hayırdır.

3. Her türlü amel ve iyiliğin temeli Allah'a imandır. İman olmadan yapılacak hiçbir işin kıymeti yoktur.

4. İslâm toplumu iyiler ve iyilikler toplumudur.

5. Hadiste sayılan hususların her biri "iyilik" olarak başlı başına birer değerdir. Herkes durumuna göre bu iyiliklerden bir veya bir kaçını yapmaya çalışmalıdır.

119- **??????** : ?? ????? ???? ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ???????? ??? ???? ???????? ???? ?????????? ?????? ? ?????? ?????????? ?????? ? ?????? ?????????? ?????? ? ?????? ?????????? ??????? ? ????? ?????????? ???????? ? ?????? ?????????? ?????? ? ??????? ???? ?????????? ?????? . ????????? ???? ????? ?????????? ?????????? ???? ??????? » ???? ???? . « ?????????? » ??? ????? ??????? ?????? ????? ???? ????? : ????????? .

119. Yine Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Her birinizin her bir eklemi (ve kemiği) için bir sadaka gerekir. Binaenaleyh her tesbih sadakadır, her hamd sadakadır, her tehlil sadakadır, her tekbir sadakadır. İyiliği tavsiye etmek sadakadır, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kulun kuşluk vakti kılacağı iki rek'at namaz bütün bunları karşılar.**"

Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu' 12, Edeb 160

Açıklamalar

İnsan vücudundaki her mafsal (eklem) için bir sadaka vardır. Bir başka hadise göre de vücutta 360 eklem bulunmaktadır. O halde herkesin hergün bu kadar sadaka vermesi gerekmektedir. İlk bakışta, çok yüklü gözüken bu sadaka borcu, hadisimizdeki açıklama ile oldukça kolaylaşmaktadır. Söylenecek her *sübhânellah* (tesbih), *elhamdülillah* (tahmid), *lâ ilâhe illallah* (tehlil) ve *Allahu ekber* (tekbir) kelimeleri ayrı ayrı birer sadakadır. İyiliği emretmek, bir kötülükten nehyetmek, evet bunların her biri birer sadakadır. Görüldüğü üzere dinimizde hayır yolları pek çok olup sayılamayacak kadar sınırsızdır.

Hele böyle tek tek hayır ve iyilik olan konuların yanında bir de toptan hayır olanlar vardır ki, bunlar işi daha kolaylaştırmaktadır. Hadisimizde işte bunlardan biri, kuşluk (duhâ) vakti kılınan namaz olarak bildirilmiştir. Halkımızın **"Kuşluk Namazı"** dediği bu ibadet, iki rekât ile sekiz rekât arasında değişen nâfile bir ibadettir. Bu namaz, hadiste sayılan sadakaları topluca ödeme imkânıdır. Çünkü namaz, bedenin bütün organlarıyla yapılan bir ibadettir. Namaz kılmakla her organ kendi şükrünü yerine getirmiş olur. Öte yandan her türlü tesbih ve tahmid, tehlil ve tekbir namazda bir arada bulunmaktadır. Namaz, nefse hayrı emretmek ve onu münkerden nehyetmektir. Nitekim bir âyet-i kerîmede, **"Namaz her türlü kötülük (fahşâ ve münkerden) alıkor"** [Ankebût sûresi (29), 45] buyurulmuştur.

1142 ve 1435 numaralarda tekrarlanacak olan hadisimizde insan vücûdundaki mafsalların sayılmaması, maksadın anatomi dersi vermek olmadığındandır. Öte yandan "sadakadır" diye belirtilenlerin tamamı, "maddî" yönü olmayan hususlardır. "Sadaka" deyince, akla hemen mâlî iyilikler gelir. Oysa hadisimiz her hayırlı işin sadaka olduğunu bize öğretmektedir. Oturup kalkarken, uzanıp yatarken bile insanın "sadaka" niteliğinde iyilikler yapabileceğini bildirmektedir.

"Kuşluk Namazı", güneşin doğuşundan yaklaşık kırk beş dakika sonra başlayıp zevâl vaktine yarım saat kalıncaya kadar devam eden zaman içinde kılınır. Gündüzün dörtte biri geçtikten sonra kılınması daha uygundur. Bu namazın bu kadar faziletli oluşu, muhtemelen, bu zaman kesiminin herhangi bir namazın vakti olmaması dolayısıyla çoğu kişinin ibadeti düşünmemesindendir. Zira bizim gibi ılıman iklim kuşağında bulunan ülkelerde öğle öncesi yoğun iş saatleridir. Meşgale veya gaflet zamanında yapılan ibadetlerin fazileti daima farklıdır. Bu sebeple gecenin seher vakti de aynı üstünlüğe sahiptir (Kuşluk namazı hakkında geniş bilgi için bk. 1141-1145 numaralı hadisler).

Hadisten Öğendiklerimiz

1. İyilik ve hayır yapmaya gayret gösterilmeli, mâlî ve fiilî olarak yapılamazsa, tesbih, tekbir gibi sözlü olarak yapılmalıdır. Sadaka ve hayır yollarının çeşitli olduğu unutulmamalıdır.

2. "Kuşluk Namazı" önemli, şükür ve sadaka niteliği yüksek bir nâfile ibadettir. Hz. Peygamber bu namazı hem kılmış hem de kılınmasını teşvik etmiştir. İki rek'at olarak kılınması da yeterli olmaktadır.

120- ????????? ????? ??? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ?? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?? ????????? ? ????????? ?? ????????? ????????? ??????????? ??????? ??? ????????? ??? ???????? » ???? ???? .

120. Yine Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ümmetimin iyi-kötü bütün amelleri bana gösterildi. İyi işlerinin içinde, gelip geçenlere eziyet veren şeylerin yollardan kaldırılmasını da buldum. Kötü amelleri arasında da mescidde temizlenmeden bırakılmış balgamı gördüm." Müslim, Mesâcid 57. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 7

Açıklamalar

Ümmetin bütün amelleri konusunda Hz. Peygamber'in bilgilendirilmesi onun bir özelliğidir. Peygamber Efendimiz burada belki bir çok insanın iyilik ve kötülük olduğu hakkında herhangi bir fikre sahip bulunmadığı iki konuyu dikkatlere sunmaktadır. Gelip geçenleri rahatsız eden, yani yaya ve vasıta trafiğini şu veya bu şekilde sıkıştıran, engelleyen sebeplerin yollardan uzaklaştırılmasını, iyilik ve hayır olarak öğütlemektedir. Yollardaki çer-çöp, taş-toprak, tükrük-balgam gibi tabiî; afiş, reklam, yazı, resim, yaya kaldırımına park edilmiş otomobil gibi sun'î rahatsızlık âmillerinin tümünün yollardan temizlenmesi

tam bir iyiliktir. Şehirleşme anarşisinin yaşandığı günümüzde ve özellikle de büyük şehirlerde bunun ne kadar büyük bir anlam taşıdığını bu şehirlerde yaşayanlar pek iyi bilirler.

Bu ikazın trafik yoğunluğunun olmadığı bir dönemde ve bölgede yapıldığını düşünecek olursak, İslâm'daki iyilik ve hayır idealinin ne kadar köklü ve toplumları ne ölçüde kuşatıcı olduğunu anlamakta güçlük çekmeyiz. O halde yolları temizlemek başlı başına bir iyiliktir. Yürürken ayağın ucuyla yol ortasından kenara atılacak bir taş bile, bir iyilik olarak değerlendirilmektedir. Yeter ki iyilik düşünce ve bilincine sahip olunsun.

Mescidlerin temizliği elbette çok daha önem arzetmektedir. Hz. Peygamber devrinde olduğu gibi zemini kumlu-çakıllı mescidlerde tükürük ve balgam gibi şeylerin meydanda bırakılması bir "kötü amel"dir. Bizim memleketimizde câmî ve mescidlerin zemini genellikle betondur ve halı-kilim kaplıdır. Böyle olunca buralara tükürülmesi ve balgam atılması aslâ düşünülemez. Herkesin yanında bir mendil taşıması, ihtiyaç duyması halinde bu mendili kullanması gerekir. Aksi halde mâbed nezâhetine aykırı davranılmış olur ki, bu da günahtır. İbadet edelim derken günah işlemenin hiçbir anlamı yoktur. Özellikle kırsal kesimlerde cami görevlilerinin mescid temizliği konusunda cemaati iyice eğitmesi gerekir.

İnsanları rahatsız eden bu şeylerin mescid dışında da meydanda bırakılması, sokak ve yollara tükürülmesi aynı şekilde birer kötülük, çirkinlik ve günahtır. Böyle şeylere rastlayanların onları gidermesi de bir toplum hizmeti ve iyiliktir. Müslüman sadece kapısının önünün temizliğinden değil, geçtiği her yerin temizliğinden sorumludur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayır işleri pek çeşitlidir. Gelip geçenlere sıkıntı veren şeyleri yollardan; tükürük ve benzerlerini de mescidlerden gidermek birer iyiliktir.
2. İnsanlara faydası olan işler yapılmalıdır.
3. Mescidlere saygı gösterilmeli, mescid edeblerine uyulmalıdır.
4. Müslüman geçtiği yerde pislik bırakmayan insandır.

121- ?????? ??? : ???? ????? ????? : ?? ?????? ??????? ? ????? ????? ????????? ????????? ? ?????????? ????? ???????? ? ??????????? ????? ??????? ? ???????????????? ????????? ??????????? ??? : «??? ????? ???? ?????? ?????? ??? ??????????? ???? : ???? ??????? ??????????? ??????? ?????? ????????? ???? ? ????? ?????????? ????? ? ????? ??????????? ??????? ? ????? ??????????? ????? ? ??????? ??? ???????? ????? ??? ?????? ???????? ????? » ????? : ?? ????? ??????? ????? ??????? ????????? ? ??????? ??? ???? ???? ?? ??? : «????????? ?? ??????? ?? ????? ??????? ????? ?????? ? ?????? ??? ??????? ?? ???????? ???? ???? ?????» ???? ???? . « ?????????? » : ??????? ??????? : ???????? ? ???????? : ?????? .

121. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bazı insanlar:

- Ey Allah'ın Resûlü! Zenginler bütün sevapları alıp götürüyorlar. Zira bizler gibi namaz kılıyor, bizler gibi oruç tutuyor ve ayrıca mallarının fazlasından da sadaka veriyorlar, dediler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Allah size sadaka verme imkânı bahşetmedi mi (sanıyorsunuz)? Her tesbih sadaka, her tekbir sadaka, her tahmid sadaka, her tehlil sadakadır. İyiliği emretmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Hatta (her) birinizin eşiyle yatması bile sadakadır**" buyurdu.

- Ey Allah'ın Resûlü, cinsel arzusunu tatmin eden birine bundan da mı sevap var? dediler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"Bu istek ve ihtiyacını haram yoldan giderseydi, günah olmayacak mıydı? Helâl ve meşrû yoldan gidermesinde de elbette sevap vardır**" buyurdu. Müslim, Zekât 53, Mesâcid 142

Açıklamalar

Hayır yollarının çok çeşitli olduğunu bu hadîs-i şerîften pek dikkat çekici şekilde öğrenmekteyiz. Para sarfederek hayır ve iyilik yapmak imkânından mahrum fakir sahâbîlerin zenginlere imrenmeleri ve kendileri için hayıflanmaları karşısında Resûl-i Ekrem Efendimiz, "sadaka" deyince sadece "infak" değil, daha başka konuların da akla gelmesi gerektiğini açıklamıştır. Allah Teâlâ herkes için hayır yolları yaratmıştır. Hiç kimseyi hayır işlemekten alıkoymamıştır. İşte meselâ her tesbih **(sübhânellah),** her tekbir **(Allahü ekber),** her tahmid **(elhamdülillah)** ve her tehlil **(lâ ilâhe illallah)** demek, ayrı ayrı birer sadaka sevabı kazandıran iyiliklerdir. Yine aynı şekilde her iyiliği emretmek ve her kötülükten sakındırmak birer sadakadır. Bu son iki "sadaka"nın değeri öncekilerden daha büyüktür. Zira emir bil'l-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker, farz-ı kifâye hükmünde bir görevdir. Bazı hallerde farz-ı ayn bile olur. Halbuki tesbih, tekbir, tahmid ve tehlil birer zikir ve dolayısıyla "nâfile" birer ibadettir.

Peygamber Efendimiz, bir müslümanın eşiyle cinsel ilişkide bulunmasının bile "sadaka" olduğunu beyan etmiştir. Mübah olan ve günlük beşerî işler ve ilişkilerden de sevap kazanılacağını haber vermiştir. Olayın garipsenmesi üzerine de *"aynı cinsel ihtiyacın haram yoldan giderilmesinin günah olduğunu"* hatırlatmış ve *"helâl yoldan tatmin"*in sevap olduğunu *kıyâsü'l-aks* usûlüyle açıklamıştır. Bir başka hadîs-i şerîfte de sevgili Peygamberimiz *"sofrada hanımın ağzına verilen lokma"*nın bile bir sadaka olduğunu bildirmiştir.

Bu beyanlar, iyilik ve hayır işlemek isteyenlerin, günlük yaşantısının tabîî uzantıları gibi görünen konularda bile hayır işleme imkânlarına sahip olduklarını göstermektedir. Uyanık olmaya, İslâm çizgisini takip etmeye çağırmaktadır. İyi bir niyet, âdetleri ibadetleştirir. Kötü niyetler de en hâlis ibadetleri, hayır ve iyilikleri bile işe yaramaz hale getirir. Yaygın ve engin bir hayır ve iyilik ortamında bulunduğumuz açıktır. O halde herkes kendi durumuna göre yapabileceği iyilik ve hayra dikkat etmeli, başkalarının yaptığı iyilik ve hayrın büyüklüğüne veya çokluğuna bakıp ümitsizliğe düşmemelidir. Hangi kulunu neyi ikrâm edeceğini Allah bilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tesbih, tekbir, tahmid ve tehlil gibi zikirler, emir bi'l-ma'ruf, nehiy ani'l-münker gibi fiiller, ailevî ilişkiler, iyi niyetle yapılan mübah işler ayrı ayrı birer hayır ve iyiliktir.

2. Edebine uymak şartıyla, söylenen sözü anlamayanın soru sorması, tekrar açıklama istemesi mümkündür.

3. Kıyas câizdir. Zira Peygamber Efendimiz helâl ve haram cinsel temaslar arasında bir kıyaslama yapmıştır. "Haram olanına ceza varsa helâl olanına da sevap vardır" demeye getirmiş, ashâbından bu iki durumu biribirleriyle ölçmelerini istemiştir. İslâm mezheplerine göre kıyâs câizdir. Kıyas'a sadece zâhirîler karşı çıkarlar. Onların bu aykırı görüşlerine itibar edilmez.

122- **??????** : ??? ??? : ??? ?? ??????? ??? ?????? ???? ???? ???? : «??? ????????? ??? ????????? ??????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? » ???? ???? .

122. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bana (hitaben) buyurdu ki:

"**Din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi (tabiî) bir iyiliği bile sakın küçük görme!**"

Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, Et'ime 30

Açıklamalar

İyiliği iyilik olarak takdir etmek ve yerine getirmek lâzımdır. İyiliği küçük görmek, önemsememek, iyilik bilincine sahip olmamaktan ileri gelir. Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz, büyük sahâbî Ebû Zer hazretlerine hitâben hiçbir "ma'rûf"un yani Allah'a itaat ve insanlara iyilik ve ihsan olarak bilinen hiçbir şeyin küçük görülmemesini, azımsanmamasını tenbih etmektedir. *"Din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi tabiî bir davranış olsa bile"* diye çok çarpıcı bir örnek vermektedir. Tirmizî'deki bir rivayette (Birr 36) *"Din kardeşinin yüzüne gülümsemen sadakadır"*, bir başka hadiste de *"Her ma'rûf sadakadır. Din kardeşini güler yüzle karşılaman da ma'rûftandır"* (Tirmizî, Birr 45) buyurulmaktadır.

Din kardeşini güler yüzle neş'eli bir şekilde karşılamak onu sevindirir ve içini rahatlatır. Bir mü'mini sevindirmek ise, hiç şüphesiz başlı başına bir iyiliktir.

Gerçekten bir çoğumuz, küçük şeyleri "iyilik" olarak değerlendirmemek yanılgısına düşeriz ve böylece dindeki iyilik imkânlarını kullanamayız. Bu ise, giderek yozlaşan bir günlük yaşantıyı gündemimize getirmektedir. Oysa iman uyanıklığı ve şuuru içinde yaşayanlar, kimsenin tahmin etmediği bir çok noktada iyilik ve hayır işleme fırsatı bulurlar.

İyiliksever olmak, mutlaka büyük iyilikler yapmak demek değildir. Küçük olsun büyük olsun iyiliğe tam bir iyilik nazarıyla bakmak gerekmektedir. Nitekim 696, 797 ve 894 numaralarda tekrarlanacak olan hadisimiz de bize bu önemli noktayı hatırlatmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde iyilik düşünce ve uygulaması, fevkalâde önemli, yaygın ve köklüdür.
2. Hiçbir iyilik küçük görülmemelidir.
3. Geleni güler yüzle karşılamak başlı başına bir iyiliktir.

123- **??????** : ?? ????? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ????????? : ?????? ???? ??????????? ??????? ? ???????? ????????? ?? ????????? ? ??????????? ????????? ? ??? ??????? ???? ???????? ???????? ????? ? ???????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ???????? ??? ????????? ?????? ? ???????? ?????? ??? ??????? ??????? » ???? ???? .

123. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İnsanların her bir eklemi için her gün bir sadaka gerekir. İki kişi arasında adâletle hükmetmen sadakadır. Bineğine binmek isteyene yardım ederek bindirmen yahut yükünü bineğine yüklemen sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaz için mescide giderken attığın her adım bir sadakadır. Gelip geçenlere eziyet veren şeyleri yoldan gidermen de sadakadır**."

Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Müslim, Zekât 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 12, Edeb 160

Açıklamalar

Biraz yukarıda geçen 119 nolu hadiste her eklem (ve kemik) için bir sadaka gerektiğini öğrenmiştik. Bu hadîs-i şerîften de sadaka borcunun *"güneşin doğduğu her gün için bir sadaka"* olduğunu öğrenmekteyiz.

Sağlık herşeyin başıdır; en büyük devlettir. Vücudumuzdaki kemik-mafsal (eklem) yapısı, yani iskelet, aynı zamanda hayatın ve sağlığın da temel yapısıdır. Binaenaleyh bunların her biri için her gün bir iyilik ve sadaka borcumuzun olması pek tabiîdir. Zira aslında biz, her gün yeni bir günü, başka bir hayatı yaşamaktayız.

İşte bu görevimizin yerine getirilmesinde de "müsamaha dini" olan İslâm imdadımıza yetişiyor. Hayır yollarının çokluğu ilkesiyle bizleri rahatlatıyor. İşimizi kolaylaştırıyor. Bu hadîs-i şerîfte de yeni bazı hayır yolları ve imkânları önümüze konulmaktadır. Dargın iki müslümanın arasını bulmak, hayvanına veya arabasına binmeye çalışana yardımcı olmak, eşyasını yüklemekte, taşımakta güçlük çekenlere yardım etmek, camiye namaz için giderken yürümek. Bu demektir ki, beş vakit namazını camide kılmaya özen gösteren ve en az günde üç yüz altmış adım atan müslüman, eklem ve kemiklerinin o günkü sadaka borcunu ödemiş olur. Sağlığına hizmet etmiş olur.

Gelip geçenleri rahatsız eden herşeyi yoldan kaldırmanın sadaka olduğu bu hadîs-i şerîfte de tekrar edilmektedir. Bu da konunun ehemmiyetini göstermektedir. Hadisimiz 250 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşlerinin arasını bulmak bir hayırdır.

2. Namazları câmide cemaatle kılmaya özen göstermek, sadece her adıma bir sadaka sevabı ile düşünülünce bile, büyük bir kazançtır. İhmal etmemek gerekir.

3. Eşyâsını taşımakta, yüklemekte güçlük çekenlere yardımcı olmak, hem insânî hem de İslâmî bir meziyet ve iyiliktir.

4. Müslüman, çevresine karşı duyarlı davranan insandır.

-124 ????? ???? ????? ?? ????? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ?????? ?????? ????? ??????? ???? ??? ??? ???? ???????? ??????????? ???????? ? ????? ?????? ?????? ? ?????? ?????? ? ????????? ?????? ? ??????? ?????? ?????????? ?????? ? ?????? ?????? ??? ??????? ???????? ??? ???????? ??? ?????? ?? ??????? ???????? ? ??? ??? ???????? ??? ??? ??? ???????? ? ????? ??????????? ????????????? ? ????????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ???????? » .

124. Aynı hadisi Müslim'in Hz. Âişe'den rivayetine göre Âişe*radıyallahu anhâ*, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"Gerçek şu ki, her insanın vücudunda 360 eklem (ve kemik) bulunmaktadır. Kim bu eklem sayısı kadar Allahü ekber, elhamdülillah, lâ ilâhe illallah der, Allah'dan bağışlanma diler, insanların yolu üzerinden taş, diken veya kemik gibi şeyleri kaldırır, iyiliği emreder veya kötülükten nehyeder ise, o günü kendisini cehennemden uzaklaştırmış olarak geçirir."

Müslim, Zekât 54

Açıklamalar

Bazı *Riyâzü's-sâlihîn* nüshalarında önceki rivayetle birlikte verilen bu hadîs-i şerîfte, öncekinden farklı olarak insan vücudunda 360 eklem ve oynak kemik bulunduğu, her gün için bunların karşılığı olarak iyilik ve hayır işlemek üzere tekbir (Allahu ekber), **tahmid** (el-hamdülillah), **tehlil** (lâ ilâhe illâllah) ve **tesbih**'e (sübhânallah) ilaveten **istiğfâr** edilebileceği bildirilmektedir. Yine önceki hadiste *"eziyet veren şeyi yoldan gidermek"* şeklinde yer almış olan prensip burada taş, diken ve kemik gibi şeylerin yoldan uzaklaştırılması olarak açıklanmış bulunmaktadır.

Ayrıca, sayılan bu hayır ve iyilik türlerinden bir günde 360 tane yapılması halinde, o günün borcu ödenmiş, dolayısıyla o gün cehennemden uzak kalma imkânı bulunmuş olmaktadır.

Hadisteki **sülâmâ** kelimesi aslında parmak ve eklem kemikleri demektir. Sonradan vücudun bütün kemik ve eklemleri anlamında kullanılagelmiştir. Bu sebeple hadisimizdeki 360 rakamı eklem ve kemiklerin toplam sayısıdır. Yoksa tıb ilmine göre insan vücudunda irili-ufaklı 206 kemik vardır.

Aslında burada bir hususa da işaret etmekte fayda vardır. Hz. Peygamber bir operatör, bir biyolog değildir. O hidâyet rehberidir. Onun maksadı, anatomi dersi vermek değil, o yapının belli bazı özelliklerine işaret ederek insanları inanmaya, doğruya ve mutluluğa çağırmaktır. Bu sebeple verilen rakamın kendisi değil, o yapının mükemmelliğine dikkat çeken mânası önemlidir.

Bütün bu rivayetler, günlük hayır ve iyilik olarak müslümanların önünde büyük imkânların bulunduğunu göstermekte ve bizleri bu imkânlardan yararlanmaya çağırmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her nimetin bir külfeti, bir şükrü vardır.

2. Allah Teâlâ kullarını kolaylıkla yapabilecekleri iyilik ve hayır imkânlarına kavuşturmuş, böylece onlara olan rahmet ve merhametini ortaya koymuştur.

3. Hadiste sayılan iyilik ve hayır çeşitlerini, sayıldıkları sıra ile yerine getirmek şart değildir. Hangisini yapmaya imkân bulunursa o yapılır.

125- **??????** : ??? ?? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ??? ????????? ?? ????? ? ????? ??????? ???? ?? ???????? ??????? ???????? ???? ??? ????? » ????? ???? . « ???????? » : ??????? ????????? ???? ???????? ???????? .

125. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sabah veya akşam camiye giden kimseye, her gidişi için Allah cennette bir ikram hazırla(tı)r." Buhârî, Ezân 37; Müslim, Mesâcid 285

Açıklamalar

Tan yerinin ağarmasından öğle (zevâl) vaktine kadar yapılan yürüyüşe Arapça'da **gudüv**; öğleden gün batımına kadar yapılan yürüyüşe de **revâh** denir. Peygamber Efendimiz bu iki kelimeyi bir arada zikretmekle sabah-akşam yani bir gün boyunca mescide gidip gelmeyi kastetmiştir. Nitekim Allah Teâlâ bir âyette, **"Cennette sabah-akşam yiyecekleri onlara sunulur"** [Meryem sûresi (19), 62] buyurmuştur. Yani orada kaldıkları sürece devamlı olarak onlara rızıkları verilir demektir.

Cennette sunulacak ikram, hadisimizde "nüzül" kelimesiyle anlatılmıştır. **Nüzül,** ziyâfet, misâfiri ağırlamak için yapılan hazırlık anlamındadır. Tabiatıyla bu hazırlık içine, yiyecek-içecek şeyler ve kalacak yer ve diğer ikramlar da dahildir. Böyle olunca, 1055 numarada tekrarlanacak olan hadisimizin anlamı *"Sabah-akşam mescide devam eden kimseye Allah Teâlâ cennette devamlı ikramda bulunur"* demek olur. Mescide her gidiş-geliş sanki cennetteki ziyâfet ve ikrama gidip gelmek gibidir. Bu da herhalde her müslümanın arzu edeceği bir ikramdır. O halde cemaate devam etmek de başlı başına bir hayır ve iyiliktir. Hem de sonucu cennette ağırlanmak olan bir hayır ve iyiliktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cami ve mescidlere ibadet, zikir ve ilim için devam etmek başlı başına bir iyilik ve hayırdır.

2. Cemaate devam eden ve ibadetleri cemaatle eda eden kimse, cennette ağırlanmayı hakeder.

126- **??????** : ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ??????????? ??? ?????????? ?????? ?????????? ????? ???????? ???? » ????? ???? .

??? ??????? : ?????????? ???? ????????? : ????????? ???? ??????????? ? ??? : ????????? ????????? ?? ????????

126. Yine Ebû Hüreyre *radıyallanu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ey müslüman hanımlar! Hiç bir komşu hanım, bir koyun paçası bile olsa, komşusuna vereceğini küçük gör(üp vermemezlik et)mesin.**"

Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ 6

Açıklamalar

Araplar, evde kocasına bir nevi komşuluk ettiği için evin hanımına **câre** dedikleri gibi, hanımın kumasına da kinâye yoluyla **câre** derler. Burada **câre,** "komşu kadın" anlamındadır.

Firsin, aslında deve tabanı demektir. Koyun tırnağı anlamında da kullanılmaktadır. Dilimizde "paça" denilir. "Koyun paçası" (veya koyun tırnağı) hediye etmek âdet olmadığı için burada hediye edilecek şeyin azlığı abartılı şekilde ifade edilmiştir. Yani ne kadar küçük ve az olursa olsun, komşular arasında hediye alıp vermenin ihmal edilmemesi istenmektedir.

Hadisteki uyarı, hediye veren komşu kadına yöneliktir. Nitekim bu hadis *Sahîh-i Müslim*'de *"Az bir şey de olsa sadaka vermeyi teşvik, azımsayarak küçük bir şeyi vermekten geri durmamak"* başlığı altında yer almıştır. Müslim'in *Sahîh*'indeki bab başlıklarını da Nevevî koymuştur. Bu iki hususu dikkate alarak biz hadisi, Nevevî'nin anladığı şekilde tercüme ettik. Ayrıca Buhârî de hadisi Hibe Bölümü'nün ilk hadisi olarak değerlendirmiştir. Şuna da işaret edelim ki, hadisteki uyarının, kendisine bir şey hediye edilen komşu kadına yönelik olması da muhtemeldir. Buna göre mâna, *"Hiçbir komşu kadın, bir koyun paçası bile olsa komşusunun hediye ettiği şeyi küçümsemesin"* demek olur. Nitekim hadis böyle de tercüme edilmiştir. Biz yaptığımız tercümenin, hayır yollarının çokluğu konusuyla olan alâkası noktasından daha isâbetli olduğu kanaatindeyiz. Hem hediyede ölçü, verilenin ihtiyacı ya da arzusu değil, verenin imkân ve cömertliğidir. Halkımız, *"Az veren candan, çok veren maldan"* diyerek bu noktaya işaret etmektedir. *"Dostum beni ansın da isterse soğan kabuğu ile ansın"* sözü de hadisimizdeki ölçünün kültürümüze yansımasından başka bir şey değildir.

308 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîfte doğrudan müslüman hanımlara hitâbedilmiş olmasını iki şekilde yorumlamak mümkündür:

* Komşular arası ilişkiler daha çok hanımlarca yürütüldüğü için onların dikkati çekilmiştir.

* Alınıp verilen şeyleri küçümseme, azımsama ve hatta dedi-kodu vesilesi yapma daha çok hanımlar arasında görülür. Bu yüzden uyarı onlara yöneltilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiçbir iyilik küçük görülmemelidir. Azımsandığı için ihmal edilecek iyilik ve hayırlar sonuçta büyük kayıplara vesile olur.

2. Çok küçük ve basit şeylerle de iyilik ve hayır işlemek mümkündür.

3. Komşular arasındaki ikramlar başlı başına birer iyiliktir.

4. İyiliği küçük görme daha çok hanımlarda görülen bir kusurdur. Onları bu konuda eğitmek gerekmektedir.

127- **??????** : ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ?????? ?????????? ? ??? ?????? ?????????? ???????? : ??????????? ????? ??? ????? ????? ??????? ? ??????????? ???????? ?????? ??? ?????????? ? ?????????? ??????? ???? ????????? » ????? ???? .

« ??????? » ?? ????? ??? ????? ? ???? ?????? ??? ??????? . « ??????????? » : ??????? .

127. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İman yetmiş (veya altmış) küsur özelliktir (şu'bedir). En yükseği, 'Allah'tan başka ilâh yoktur' demek; en aşağısı ise, eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imanın bir bölümüdür."

Müslim, Îmân 58. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 3; Ebû Dâvûd, Sünnet 14; Nesâî, Îmân 16; Tirmizî, Birr 80; Îmân 16; İbni Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

684 numarada tekrarlanacak olan hadisimizin ifadesinden imanın bir asıl yapısı (ki, o kalp ile tasdiktir) bir de o yapının dalları, şubeleri olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bazı âlimlerce işaret edildiği gibi hadiste iman ağaca benzetilmiş gibidir. Kur'ân-ı Kerîm'de de iman gerçeğini belirten söz, ağaca benzetilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

"Güzel söz, kökü (yerde) sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. Ki o ağaç, Rabbinin izni ile her zaman yemişini verir. Allah, öğüt alsınlar diye insanlara böyle benzetmeler yapar" [İbrahim sûresi (14), 24]. *İman* kökü kalbde, dalları ise, insan davranışları olarak dışarıda yani hayatta olan bir *tevhid ağacıdır.* Rivayetlerdeki farklılığa göre bu dallar ya yetmiş veya altmış küsurdur. Bunları 77 olarak sayan ve her biri hakkında

detaylı bilgi veren özel kitaplar bulunmaktadır. Bu tür eserlerin en meşhuru, muhaddis Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *Şuabü'l-İmân*'ıdır.

"İmanın şubeleri" ile ilgili genel çerçeveyi belirleyen hadîs-i şerîf, önümüze ilgi çekici bir çizgi koymaktadır. "Lâ ilâhe illallah" demekten, yoldaki eziyet veren şeyleri gidermeye kadar uzanan bu çizgi teori ile pratik, düşünce ile uygulama kısacası din ile dünya ayrılmazlığıdır.

Peygamber Efendimiz, kalpteki tevhid inancının sözlü ifadesi demek olan **"Allah'tan başka ilâh yoktur"** ikrarının en yüksek ve en üstün iman görüntüsü olduğunu söylüyor. Yoldan, eziyet veren şeyleri gidermenin de bu imanın yerine getirilmesi en kolay ve belki bir anlamda faydası en az olan belirtisi olduğunu ifade ediyor. Biri tamamen mânevî ve kalbi bir kabulün ifadesi; öteki, yoldan meselâ bir taşı kenara iteklemek gibi tamamen maddî ve fevkalâde kolay bir hareket... Ancak her ikisi de aynı iman gövdesinin dalları... İnsan davranışlarının iman ile ilgisi, din ile dünyanın birbiriyle olan birlikteliği ve madde-mâna kaynaşması herhalde ancak bu kadar beliğ bir şekilde ortaya konulabilirdi..

Öte yandan "imanın şubeleri" olarak kitaplarımızda sayılan 77 özelliğin 30'u inançla, 47 tanesi ise dil ve beden ile yapılabilecek ibadetleri ve bunlara ilaveten aile ve toplum (âmme) hukukuyla alakalı konuları kapsamaktadır. Bunlar arasında yöneticiliği adâlet üzere yapmak, devlet başkanına itaat etmek, cihada çıkmak...gibi tamamen yönetim ve devlet ile alâkalı olan hususlar da bulunmaktadır. Hatta utanma duygusunun bile imanın bir şubesi olduğunu hadisimizden öğrenmekteyiz. O halde bütün bunların ve iman ile ilgili diğer hadîs-i şerîflerin topluca ortaya koyduğu gerçek ve verdiği mesaj şudur: *İslâm'da iman ile şu ya da bu şekilde alâkası olmayan herhangi bir davranış yoktur. Dolayısıyla din-devlet ayrılığı, din-dünya ğayrılığı gibi bir anlayış da kesinlikle mevcut değildir.*

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman, birbirinden farklı değerde de olsa bir çok özellikten meydana gelmektedir. Bu özelliklerin herbirinin doğrudan doğruya iman ile organik alâkası bulunmaktadır.
2. İslâm'da din ve dünya ayrılığı yoktur. Bunlar tam bir bütünlük içindedir. Bu sebeple de "din işi ayrı, dünya işi ayrı" gibi laik anlayışlara İslâm'da yer yoktur.
3. İman şubelerinin her biri başlı başına bir hayır ve iyilik vesilesidir.
4. Hayır yollarının çokluğu, imanın şube sayısından da bellidir.
5. Hayâ, hayırdır, hayır getirir.

128- **??????** : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ???? ??????? ? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ???????? ???? ????????? ? ???? ????????? : ?????? ????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ?????? ? ???????? ????????? ?????? ?????? ????? ????? ????????? ?????? ? ????? ????? ??????? ????????? ? ???????? ??????? ??? ???????? ???. ???????: ?? ????? ?????? ????? ????? ?? ?????????? ??????? ? ???????: « ?? ????? ?????? ??????? ?????? » ????? ????

.

??? ????? ??????? : « ??????? ?????? ??? ???????? ??? ? ?????????? ????????? » .

??? ????? ?????? : « ???????? ?????? ????? ?????????? ???? ????? ???????? ???????? ???? ????? ?????? ???? ??????? ????? ?????????? ? ????????? ???????? ???????? ???? ???? ? ????????? ??????? ????? ????».

« ???????? » : ???????? . « ????????? » : ??????? ?????? « ????????? » ?????? ????????? .

128. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Vaktiyle bir adam yolda giderken çok susadı. Bir kuyu buldu ve içine indi; su alıp dışarı çıktı. Bir de ne görsün, bir köpek, dili bir karış dışarıda soluyor ve susuzluktan nemli toprağı yalayıp duruyordu. Adam kendi kendine "bu köpek de tıpkı benim gibi pek susamış" deyip hemen kuyuya indi, mestini su ile doldurdu ve mesti ağzına alarak yukarıya çıktı ve köpeği suladı. Onun bu hareketinden Allah Teâlâ hoşnut oldu ve adamı bağışladı.**"

Sahâbîler:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bizim için hayvanlardan dolayı da sevap var mı? dediler. Resûl-i Ekrem:

– "**Her canlı sebebiyle sevap vardır**" buyurdu.

Buhârî, Müsâkât 9, Mezâlim 23, Edeb 27; Müslim, Selâm 153. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 44; İbni Mâce, Edeb 8

Buhârî'nin bir başka rivayetinde **"Allah ondan memnun oldu ve onu bağışlayıp cennetine koydu"** beyânı yer almaktadır.

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivâyetlerinde de şöyle denilmektedir:

"Susuzluktan ölmek üzere olan bir köpek bir kuyunun etrafında dolaşıp duruyordu. İsrailoğullarından fâhişe bir kadın onu gördü; hemen çizmesini çıkardı ve onunla köpek için kuyudan su çekerek onu suladı. Bu yüzden o kadın bağışlandı." Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Selâm 155

Açıklamalar

Hayır ve iyiliğin sadece insanlara yönelik olmadığını, hayvanlara yapılacak iyiliklerin de Allah'ı hoşnut ettiğini Sevgili Peygamberimiz verdiği bu ilgi çekici misalle ortaya koymuş bulunmaktadır.

Hz. Peygamber'in geçmiş ümmetlerden örnekler vermesi, onun eğitim ve öğretim yollarından biridir. Aynı türden hareketlerin ümmeti için de geçerli olduğu açıktır. Genel bir kaide vardır: Geçmiş ümmetlere ait herhangi bir hüküm, Allah ve Resûlü tarafından nakledilince, bizim için de geçerlik kazanmaktadır. Bu **"şer'u men kablenâ şer'un lenâ izâ kassahu'l-lâhu ve resûlüh"** şeklinde ifade edilir.

Peygamber Efendimiz'in burada verdiği örnek karşısında, sahâbîlerden bazılarının "Hayvanlardan dolayı da sevap kazanabilir miyiz?" diye sormaları normaldir. Çünkü bu tür bir davranış o günkü toplumda mevcut değildi. Daha doğrusu **"hayvan hakları"** gibi bir kavram pek bilinmiyordu. **"Âlemlere rahmet"** olarak gönderilmiş bulunan Sevgili Peygamberimiz, bu soruyu soranları ve onlar gibi düşünen bütün insanları ikaz ve irşad etmiş ve **"her canlıdan dolayı sevap kazanılacağını"** açık-seçik ifade buyurmuştur. Hatta bir hayvana bile iyilik etmekle, Allah'ın hoşnut edileceğini duyurmuştur.

Hadisin öteki rivayetlerinde verilen bilgiler durumu biraz daha aydınlatmakta, o köpeği sulayan kişinin veya günahkâr kadının cennete konulduğunu ve bu hareketi dolayısıyla Allah'ın affını kazandığını bildirmektedir. Demektir ki, Allah'ın yaratıklarına yapılacak iyilikler, bir takım günahlara kefâret olmaktadır. O halde yapılabilecek iyilik ve hayrı geri bırakmamak lâzımdır. Bizim saadetimiz, yaptığımız iyiliklere bağlıdır. Özellikle de kimsenin görmediği yerlerde yaptığımız iyiliklere... Zira hadisimizdeki olay, başkalarının gözlerinden ırak bir ortamda geçmiştir. Öte yandan, yapılan iyiliğin tam yapılması da ayrı bir özellik ve önem taşımaktadır. Zira misâlimizde köpeğe kanıncaya kadar su verilmiştir. Yani iyilik ve ikrâm tam yapılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'da hayır yolları gerçekten pek çeşitlidir. Hayvanlara yapılacak iyilik ve gösterilecek şefkat de bu iyilikler arasında yer almaktadır.
2. Ciğer sahibi her canlı, sevap vesilesidir.
3. İyiliği kim yaparsa yapsın, niyeti iyilik yapmak olduktan sonra mutlaka onun faydasını görür.
4. Allah iyilik yapanları sever.
5. İnsan gibi faziletli ve üstün olanın, hayvan gibi daha aşağı seviyede olana hizmet etmesi pek tabîîdir.

129- **??????? ?????** : ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ??????? ??????? ??????????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ??????? ???????????? » . ???? ???? .

??? ????? : « ???? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? : ???????? ??????????? ??? ??? ??????????? ?? ??????????? ? ????????? ????????? » .

??? ????? ???? : « ??????? ????? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ???? ?????????? ? ???????? ?????? ??????? ???? ? ????? ???? » .

129. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Müslümanları rahatsız eden yol üstündeki bir ağacı kesen bir kişiyi cennet nimetleri içinde yüzer gördüm.**" Müslim, Birr 129

Bir başka rivayette (Müslim, Birr 128) şöyle buyurulmaktadır:

"Adamın biri, yol üzerinde bir ağaç dalı gördü ve 'Allah'a yemin ederim ki, bunu müslümanları rahatsız etmemesi için buradan kaldıracağım' dedi (kaldırdı ve) bu yüzden cennete konuldu."

Buhârî (Ezân 32, Mezâlim 28) ve Müslim'in (Birr 127, İmâre 164) müşterek bir rivayetlerinde de şöyle buyurulmaktadır:

"Bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve onu yoldan uzaklaştırdı. Bu sebeple Allah ondan hoşnut oldu ve onu bağışladı."

Açıklamalar

Her üç rivayette de gelip geçenlere sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmanın, Allah'ın rızâsını ve cennetini kazanmaya vesile olduğu belirtilmektedir. Bu, dinimizdeki hayr ve iyilik çeşitlerinin pek çok olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda da Allah Teâlâ'nın rahmeti için bahâ değil, bahâne istediğinin delilidir. Gelen geçeni rahatsız etmesin diye yoldan bir ağaç dalını veya bir dikeni iyi niyetle kenara çekmek, bağışlanmak için yetmektedir. Bu hadisler, yolların temizliği konusunda büyük teşvik unsurları ihtiva etmektedir.

Burada şu noktaya da dikkat edilmelidir. Yolların temizliği ve gelen geçeni rahatsız etmeyecek şekilde olması topluma yönelik bir hizmet ve iyiliktir. Bugünkü ifadesiyle söylersek, bir **"kamu hizmeti"**dir. Bu sebeple onun sonucu, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğu ve cennet olmaktadır. Bu demektir ki, dinimizde topluma yönelik iyiliklerin karşılığı daima pek büyüktür. O halde kamu yararına olan hiçbir şeyi küçük görmemek daha akıllıca bir davranıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların yollarının temiz tutulması gereklidir.
2. Müslümanlara zarar veren herşeyi ortadan kaldırmak ve onlara fayda verecek işleri yapmak, büyük hayır ve mutlu neticelere götürücü iyiliklerdir.
3. Samimiyetle yapılan küçük ve basit iyilikler bile insana cenneti kazandırabilir.
4. Müslümanlar huzur işçileridir.

130- **???????? ????** : ???? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ???????? ?????????? ? ????? ???? ????????? ? ??????? ??????? ? ????? ???? ?? ??????? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????? ? ????? ???? ?????? ???? ????? » ???? ???? .

130. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Bir kişi güzelce abdest alır, cuma namazına gider, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynarsa, abesle iştiğal etmiş olur.**”

Müslim, Cuma 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 203; Tirmizî, Cuma 5; İbni Mâce, İkâme 62, 81

Açıklamalar

“Camide çakıl taşlarıyla oynamak” bize garip gelebilir. Zira memleketimizde genellikle cami ve mescidlerin zemini tahta veya beton olup halı-kilim vs. ile kaplıdır. Bu ifade Arabistan gibi sıcak iklim bölgelerinde ve özellikle de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* devrindeki mescidlerin zeminlerinin kum ve çakıl taşları ile kaplı olduğu gerçeğiyle ilgilidir. Bizim memleketimizde de namazgâhlar ve yaylalarda mescid yeri olarak ayrılmış yerler için bu durum söz konusudur.

Demektir ki, hutbe okunurken mescidin tabanındaki taş-toprak, halı, kilim, hasır vs. ile oynamak, onlarla meşgul olmak, yanındaki insanların dikkatlerini de çekeceği ve hutbeyi dinleme görevini ihlal edeceği için cumanın sevabından mahrum kalmaya vesile olabilecek bir lüzumsuzluk ve bir abesle iştigaldir. Zira unutulmamalıdır ki, her zaman ve zeminin kendine has bir işi vardır. O zaman ve zeminde o işin yapılması en isabetli davranış olur. Ondan başkasıyla meşguliyet ise, abesle iştigaldir. Hutbe okunurken yapılacak yegâne iş de, susup hatibi dinlemekten ibarettir. Güzellik ve hayır buradadır. Hutbe esnasında başka şeylerle meşgul olmak, sanki hutbenin dinlenmemesini istemek gibidir ve şu âyetteki kötülenmiş tavra benzemektedir: **“Kâfirler; ‘Bu Kur’an’ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki bastırırsınız” dediler’** [Fussilet sûresi (41), 26].

Güzelce abdest alıp camiye cuma namazı için gelen ve emre uyarak hutbeyi dinleyen kimse, üç gün fazlasıyla iki cuma arasındaki -yani toplam on günlük- hatalarından kurtulur. Ulemâ bu hataların “küçük günahlar” olduğunu söylemişlerdir. Bu durum, **bir iyiliğe on sevap** ölçüsünün uygulamasıdır.

İbadetlerin, gereği gibi yerine getirilmesi ayrıca bir iyilik ve fazilettir. Hadis 1150 numarada tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü yıkanmak farz değil, fazilettir.
2. Abdesti tastamam, güzelce almak müstehabdır.
3. Hutbe okunurken hiçbir şeyle meşgul olmadan ve konuşmadan dinlemek gerekir.
4. Hutbe esnasında bir başka şeyle meşgul olmak, abesle iştigaldir ve yasaktır. Cumanın fazilet ve sevabından mahrum kalmaya sebeptir.
5. Hutbeyi can kulağıyla dinlemek gereklidir.
6. Hatibi duymayacak kadar uzakta veya cami dışında olanlar da susmalı, konuşmamalıdırlar.
7. İbadetleri, şartlarına uygun biçimde, en güzel şekilde yerine getirmek ayrıca bir hayır ve iyiliktir.

131- **????????? ????** : ???? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???????? ???????? ?????????? ? ?? ?????????? ?????? ?????? ??? ???? ???????? ????? ??????? ??? ????????? ?????? ???? ??????? ? ??? ???? ???? ?????? ??????? ? ??????? ????? ????? ???? ???? ?????? ????? ?????????? ???? ???????? ????? ?? ???????? ??? ?? ????? ?????? ??????? ? ??????? ???? ???????? ??????? ????? ?????????? ??????? ???????? ?? ??????? ???? ?? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?? ??????????» ???? ???? .

131. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Bir müslüman (veya mü’min) abdest aldığı zaman, yüzünü yıkarken gözleriyle işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür gider. Ellerini yıkadığında elleri ile işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür (öyle ki kişi bütün günahlardan arınır ve tertemiz olur). Ayaklarını yıkadığında da, ayaklarıyla işlediği günahları abdest suyu (veya suyun son damlaları) ile akıp gider. Nihayet o müslüman günahlarından tamamıyla arınmış olur.**” Müslim, Tahâret 32. Ayrıca bk Tirmizî, Tahâret 2

Açıklamalar

1030 numarada tekrarlanacak olan hadisteki “müslüman” veya “mü’min”, “su” veya “suyun son damlası” şeklinde görülen ihtimalli ifadeler, râvinin tereddüdünden ileri gelmektedir. Hadis Usûlü’nde buna **şekkü’r-râvî** denilir. Yani râvilerden biri bu iki kelime veya ifadeden hangisinin söylenmiş olduğunda tereddüde düşmüştür. Bu tereddüdünü de şu veya şu diyerek duyurmaktadır. Bu durum hadis râvilerinin ilmî emânete ne ölçüde riâyetkâr davrandıklarının bir göstergesidir.

Bugün elimizde bulunan Müslim’in *Sahih*’inde, *“Nihayet o müslüman günahlarından tamamen arınır ve tertemiz olur”* ifadesi, hadisin en sonunda yer almaktadır. Ancak her nasılsa buradaki hadis metninde iki kez geçmektedir. Bundan ötürü biz ilk geçtiği yerin tercümesini parantez içinde verdik. Bu ya nüsha farkından veya bir yanlışlıktan ileri gelmektedir.

Hadîs-i şerîf, ibadet hazırlıklarının da iyilik ve hayır yollarına dahil olduğunu göstermektedir. Bu konuda kesin kanaat edinilmesi için hadiste ayrıntılı bilgi verilmektedir. İnsan yüzünde başka organlar da bulunmasına rağmen sadece gözlerden söz edilmesi, ya gözlerle işlenen günahların daha çok olduğundandır veya abdestte gözlerin içi yıkanmadığına göre, onlarla işlenen günahlar kalır mı endişesini ortadan kaldırmak içindir. Eller ve ayaklar da zikredilmek suretiyle, aslında abdest alan kimsenin bütün abdest organlarıyla işlemiş olduğu günahlardan, hatta bütün vücuduyla işlediği küçük günahlardan arındığı anlatılmıştır. Nitekim aynı konuda Müslim’de yer alan bir başka hadiste *“Güzelce abdest alan kimsenin, tırnak altlarına varıncaya kadar bütün vücudundan günah izleri silinir”* buyurulmaktadır.

Günahların, belli bir cisimmiş gibi dökülmesi, akıp gitmesi ya da çıkması, mecâzî bir anlatımdır. Maksat onların affedildiğini bildirmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdest pek faziletli bir ameldir.
2. Abdest gerek tıbbî gerekse mânevî yönden tam bir temizlik vesilesidir.
3. Allah Teâlâ'nın kullarına ikrâm ve lutfu pek boldur.

132- **????????? ????** : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ????????? ? ??????????? ????? ????????? ? ??????? ????? ?????? ?????????? ????? ????????? ????? ????????? ?????????? » ???? ????

132. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Büyük günahlardan kaçınılması halinde, beş vakit namaz, iki cuma ve iki ramazan, aralarında (işlenecek küçük) günahlara kefârettir." Müslim, Tahâret16

Açıklamalar

1047 ve 1151 numaralarda tekrar gelecek olan bu hadiste (ve benzeri rivayetlerde) farz ibadetlerin, günahlardan arınma vesilesi oldukları müjdelenmektedir. Beş vakit namazın her biri bir önceki ile arasındaki günahların, cuma namazı bir önceki cuma ile arasındaki günahların, ramazan orucu da bir önceki ramazan ile arasındaki günahların bağışlanmasına sebeptir. Tabîî büyük günahlardan sakınmak şartıyla.. Bu demektir ki, ibadetler günahları dezenfekte etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de**"Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi bir şerefli yere yerleştiririz"** [Nisâ sûresi (4), 31] buyurulmuştur.

İbadetlerin böylesine bir hayır ve iyilik yolu olduğu unutulmamalı ve onları sürekli işlemek suretiyle devamlı pırıl pırıl olmaya ve öyle kalmaya gayret edilmelidir.

Geçen birkaç hadiste sayılanların tamamı, hatalara kefâret olacak nitelikteki iyilik ve hayırlardır. Bir anlamda hataların affi için her türlü tedbir alınmış ve kolaylıklar gösterilmiştir. İbadet ve tâatında devamlı olan mü'min, bu ibadetleri sayesinde büyük bir ihtimalle hatalarından kurtulma imkânını bulacaktır. Kefâret olacak hata kalmamışsa, bu yapılanlar birer iyilik olarak kaydedilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük günahlardan uzak durmak lâzımdır.
2. İbadetler, küçük günahlara kefârettir.
3. Namazlı niyazlı müslümanlar, günahlarından arınma bahtiyarlığına sahiptirler.

133- **????????? ???**: ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???????? ??? ?? ??????? ??????? ???? ????????? ? ???????? ???? ????????? ? » ????? : ??? ?? ?????? ??????? ? ??? : « ????? ????????? ??? ??????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ? ??????????? ????????? ????? ????????? ? ????????? ????????? » ???? ???? .

133. Ebû Hüreyre *radıyallanu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Allah Teâlâ'nın hataları bağışlamasına ve dereceleri yükseltmesine vesile olan iyilik ve hayırları size açıklayayım mı?" diye sordu.

Ashâb-ı kirâm:

- Evet, (açıkla) ey Allah'ın Resûlü! dediler. Hz. Peygamber:

- **"Meşakkatli de olsa abdesti tam almak, mescidlere doğru adımları çoğaltmak, namazdan sonra gelecek namazı beklemek... İşte sizin ribâtınız (hudut gözcülüğünüz)**" buyurdu.

Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Mesâcid 14, Cihâd 41

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, anlattığı meseleye ashâb ve ümmetinin dikkatlerini çekmek için bazan sorular sorarak açıklamada bulunurdu. Bu onun eğitim usûllerindendir.

1032 ve 1061 numaralarda tekrarlanacak olan hadisimizde sözü edilen **zorluk ve güçlükler,** aşırı soğuk gibi dış şartlardan doğabilir; **hastalık** gibi sıhhî şartlardan ileri gelebilir veya suyun yokluğu yahut para ile alınacaksa pahalılığından kaynaklanabilir. Hangi şekilde olursa olsun, abdesti tam ve mükemmel almak, yukarıda bir hadiste geçtiği gibi abdest âzâlarıyla işlenmiş günahların bağışlanmasına vesiledir.

Mescidlere doğru adımları çoğaltmak sözü, uzak mesafelerden namaz için mescidlere yürümeyi akla getirmektedir. Ve bir anlamda mescidlerden uzakta ev edinmenin daha hayırlı olduğu izlenimini vermektedir. Halbuki, *mescidlere doğru adımları çoğaltmak, mescidlere devam etmek, namazları mescidlerde kılmak demektir.* Uzakta oturmasına rağmen bu işi yapanın alacağı sevap elbette daha fazla olur. O halde burada tavsiye edilen **mescidlere devam**dır.

Hz. Peygamber, evlerinin uzaklığından dolayı Mescid-i Nebevî'nin çevresine yerleşmek isteyenleri, yerlerinde kalmaları hususunda uyarmış ve onların bazan namaza imamla birlikte başlayamadıklarına üzüldüklerini görünce, her adımları için kendilerine sevap verileceğini söyleyerek teselli etmiştir. Aksi halde şehir, mescid çevresinde sıkışacak, belki dış mahallelerde oturan kalmayacağı için savunma güçlükleri bile doğabilecekti. Tekrar edelim ki, fazilet

evin mescidden uzaklığında değil, mescide gelmek için atılacak adımların çokluğunda, cemaate devamdadır. Evi caminin dibinde olduğu halde camiye, cemaate gelmeyenlerin sırf bu yakınlıktan ötürü elde edecekleri hayır söz konusu değildir. Camiye yakınlık, cemaate devamı teşvik eden bir unsurdur. Böyle değerlendirilirse kazanç büyük olur. Aksi halde sorumluluk artar.

Netice olarak, ne mescide yakınlıkla yetinip cemaate devam etmemek, ne de mescidden uzakta kaldım diye mescid çevresine göç etmek isabetli değildir. Herkes bulunduğu şartlarda camiye ve cemaate devam etmelidir. Önemli olan budur. Nitekim **"namazdan sonra namazı beklemek"** ifadesi de ister camide, ister dışarıda, ister işinin başında, kalbin gelecek namaz ile meşgul olması ve mescidlere bağlı kalması anlamındadır. Yani **ibadet nöbeti tutmak** demektir.

Ribât, nöbet tutmak ve nöbet yeri anlamlarına gelir. Düşmana en yakın yerdeki ribât elbette en önemli olandır. Hadisin bir rivayetinde iki defa, bir başka rivayetinde (Muvatta, Tahâret 55) üç defa tekrar edilen **"İşte sizin ribâtınız budur"** tenbihi, nefisle mücâdelede bu sayılan hususların ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. O halde günlük hayır ve iyiliklere ulaşmanın yolları da çoktur. Müslüman günlük ibadetlerini usûlüne uygun şekilde, iman uyanıklığı içinde yerine getirirse, hudud boylarında nöbet bekliyormuş gibi cihad ve ribât sevabı kazanabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her hal ve şartta abdesti tam ve güzelce almak, başlı başına bir hayır ve fazilettir. Hadis, müslümanları bu konuda uyanık ve dikkatli olmaya teşvik etmektedir.
2. Cemaate devam etmek, bunun için camilere gidip gelmek hep hayır ve iyilik olduğu gibi hataların affına, cennetteki derecelerin yükselmesine vesiledir.
3. Kalbi mescidlere ve ibadete bağlı olmak, düşman karşısında nöbet beklemek gibi büyük bir fazilet ve hayırdır.

134- **????????? ????** : ?? ????? ???? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??????????? ?????? ????????? » ????? ???? . « ?????????? » : ????????? ?????????? .

134. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim iki serinlik namazını kılarsa, cennete girmiş demektir."**

Buhârî, Mevâkîtü's-salât 26; Müslim, Mesâcid 215.

Açıklamalar

1049 numara ile de gelecek olan hadisimizdeki **iki serinlik (vaktin) namazı'**ndan maksat, sabah ve ikindi namazlarıdır. Beş vakit namaz fazilette birbirlerine eşittir. Ancak bazı namazların daha özel birtakım meziyetlerle ötekilerden farklı olmasına da herhangi bir mâni yoktur.

Burada sabah ve ikindi namazlarını kılanların eninde sonunda mutlaka cennete gireceği, kesin bir ifade ile beyan buyurulmuştur. Bu beyan, öteki namazları kılanların cennete girme şansı yoktur anlamına gelmez. Aksine bu iki namaza daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini ortaya koyar. Zira daha başka hadîs-i şerîflerde de açıklandığı gibi sabah ve ikindi namazları "şâhidli namazlar"dır. Gece ve gündüz melekleri bu iki namaz vaktinde bir araya gelir, bir çeşit nöbet değişimi yaparlar. Kulların amelleri bu vakitlerde Allah'a arzolunur. Ayrıca sabah namazı için sabah uykusu; ikindi namazı için de akşam olmadan işleri bitirme telaşı gibi pek ciddî mâniler vardır. İşte böylesine şartları ve zorlukları bünyesinde toplamış olan sabah ve ikindi namazlarını, bilinçli olarak vaktinde kılanlar, diğer namazlara da titizlik gösterirlerse, böylece cennete girmeyi sağlayacak iyilik ve hayırları işlemiş bulunurlar.

İyilik ve hayır deyince, mutlaka başkalarına yönelik yardım ve şefkat fiilleri akla gelmemelidir. Üzerimize farz olan ibadetlere göstereceğimiz özen de başlı başına bir hayır ve iyiliktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve ikindi namazı vakitleri bereketli ve faziletli vakitlerdir.
2. Sabah ve ikindi namazları en sevaplı namazlardır.
3. Bu iki namaza dikkat eden, öteki namazları da kaçırmaz.

135- **?????????? ????** : ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????? ???????? ???? ????? ????? ???? ?? ???? ?????? ???????? ??????? » ???? ??????? .

135. Yine Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir kimse hastalanması veya (cihad ve hayır için) yola çıkması sebebiyle, yapageldiği nâfile ibadetlerini ifâ edemezse, ona evinde sıhhatli iken yaptığı amellerin sevabı yazılır.**" Buhârî, Cihâd 134.

Açıklamalar

Farz ibadetler hastalık ve yolculuk gibi sebeplerle düşmez. Şu halde hadîs-i şerîfte söz konusu olan ibadetler nâfilelerdir. Buhârî'deki rivayetten öğrendiğimize göre, yıl boyu oruç tutan Yezîd İbni Ebû Kebşe bir seferde yine oruçlu idi. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Bürde, Yezîd'e "Babamdan sıkça duydum" diye bu hadisi hatırlatmıştır. Bu olay da gösteriyor ki, hadisimizdeki sevap müjdesi farz değil, nâfile ibadetlerle ilgilidir.

Hastalık ve yolculuk gibi geçici haller, geçici olarak hayır ve iyiliklere devam imkânı bırakmayabilir. Ne var ki bu türlü meşrû ve tabîî haller sevap bakımından engel teşkil etmezler. Bu ise, dinimizdeki hayır ve iyilik idealinin ve uygulama yollarının gerçekten ne kadar köklü ve sınırsız olduğunu gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herhangi bir hayır ve iyiliği işlemeyi alışkanlık haline getirmiş olan müslüman, hastalanır veya meşrû bir iş için yolculuğa çıkar da önceden işlediği

amelleri yapamazsa, Allah ona önceki ibadet, hayır ve iyiliğinin sevabını aynen ihsan eder.

2. Kılmayı âdet haline getirdiği nâfile namazı kılamadan uyku bastıran kimse de ibadetinin sevabını alır. Aynı şekilde cemaatle namaz kılmaya son derece dikkat eden müslüman da cemaata herhangi bir sebeple yetişememiş olursa, o da cemaat sevabını alır. Böyle bir alışkanlığı olmayan kimse câmiye geldiği halde cemaati kaçırırsa, o sadece niyetinin karşılığını alır.

136- **????????? ?????** : ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ?????? » ???? ??????? ? ????? ???? ??? ????? ???????? ??? ?????? ??? .

136. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her meşrû ve güzel iş sadakadır." Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekât 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 60; Tirmizî, Birr 45

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, mal infâkı veya güzel ahlâk ve davranış gibi hayır türlerinden olan her şeyin bir sadaka olduğunu, yani işleyene sadaka sevabı kazandırdığını ifâde etmektedir. Bu da İslâm'da hayr ve iyilik yollarının gerçekten sınırsız olduğunu göstermektedir. Ancak bu tür fiillerin sadaka sevabı kazandırabilmesi için temelinde iyilik niyeti olması şarttır. İyilik niyetinden uzak işlerin fiilî sonucu ne olursa olsun, sevap açısından herhangi bir kıymeti yoktur. Gerçek iyilik, iyilik niyeti ve bilinci ile yapılandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinin ve aklın güzel gördüğü her şey sadaka niteliğine sahiptir.
2. Sadakada "iyilik niyeti" aranır.
3. Niyet sayesinde âdetler ibadet niteliği kazanır.

137- **???????? ???** : ????? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ???????? ???????? ??????? ????? ???? ?? ?????? ?????? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ??? ?????? ? ??? ?????? ?????? ????? ????? ?? ?????» ???? ???? . ??? ????? ??: « ???? ?????? ?????????? ????? ? ?????????? ?????? ??????? ??? ????? ??? ????? ????? ???? ?? ?????? ????? ?????? ?????????? ».

??? ????? ?? : « ?? ?????? ?????? ?????? ? ??? ?????? ?????? ? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ????? ??????? ??? ????? ? ??????? ?????? ???? ????? ?????? ??? ?????? ??? . ?????? : « ????????? » ?? : ????????? .

137. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Herhangi bir müslümanın diktiği ağaçtan yenen şey onun için sadakadır. Çalınan şey de sadakadır; eksiltilen de onun için sadakadır.**" Müslim, Müsâkât 7

Müslim'in bir başka rivâyetinde (Müsâkât 10) şöyle buyurulur:

"Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamet gününe kadar o müslüman için sadaka olur."

Yine Müslim'in bir rivâyetinde de (Müsâkât 9, 12) şöyle buyurulmaktadır:

"Bir müslüman bir ağaç diker veya ekin eker de ondan bir insan veya kurt-kuş yerse, bu o müslüman için sadaka olur."

Buhârî (Hars 1, Edeb 27) ve Müslim bu son hadisi Enes İbni Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.

Açıklamalar

"Yeşil" ve "ağaç"ın dinimizdeki önemini en güzel şekilde belirleyen hadîs-i şerîfler, aynı zamanda hayır ve iyilik yollarının yeşille alâkalı yönünü göstermektedir.

Birinci hadisin Müslim'deki metninde *"Yabânî hayvanların yediği de sadakadır"* cümlesi bulunmaktadır. Her ne sebeple ise burada o cümle yer almamıştır.

Müellif Nevevî, aynı hadisin üç ayrı rivayetini bir arada vermek suretiyle konuya ait hayır ve iyiliğin daha tam olarak anlaşılmasını hedeflemiş gibidir. Zira dikkat edilirse, ikinci rivayette söz konusu sadaka niteliğinin **kıyamete kadar** devam edeceği, üçüncü rivayette de bu durumun sadece ağaç veya ekilen ekinden, insanın, kurdun-kuşun yediği, çoluk çocuğun çaldığı, yine insanların kesip kırıp eksilttiği yani olumlu-olumsuz her şey kıyamete kadar o ağacı diken veya o ekini eken için ayrı ayrı birer sadaka olmaktadır. Ancak burada bir ağaç ve ekinin kıyamete kadar nasıl sadaka olacağı konusu izaha muhtaçtır. "Kıyamete kadar" sözünden maksadın, "ağaç ve ekinden yararlanıldığı sürece" veya o ağaç ve ekinden yeni ağaç ve ekinler üretildikçe onlar da aynı hükme dahildir, denilmek istenmiştir. Böylece sadaka hükmü sürüp gidecekti.

Bu izahlardan, dikilen ağaç ve ekilen ekinin, "çok uzun bir süre" onu ilk kez diken ve eken için sadaka olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, çevreyi ağaçlandırmada, yeşillendirmede, ağaç veya ekin, meyve-sebze türlerinin ıslahında, bir yerden bir başka yere götürülüp oralarda da üretilmesinde öncülük edenlerin, bu yeni yörelerde o meyve veya sebze türleri üretimi yapıldığı sürece onu getiren, o yöreye tanıtan için hep iyilik olarak yazılacaktır. Tabiî bunun tam tersi olarak zararlı veya haram bir ekim-dikim çığrını başlatan da vebal yükünü tutmuş olacaktır.

Ağaç dikmeye ve yeşile bunca teşvikten sonra, müslümanların oturduğu köy, kasaba, şehir ve ülkelerin ağaçtan ve yeşilden yoksun ve onlardan yeterince nasibini alamamasını açıklamanın, hoş görmenin imkânı var mıdır? Çevrenin ağaçlandırılması, yeşillendirilmesi çiçeklendirilmesi, temizliği herkesten çok müslümanlara yakışır. Bu böyle iken bir de dikilmiş ağaçları, ekilmiş ekinleri vahşice kesmek, çiğnemek, söküp atmak, kırmak, koparmak ve hatta

yakmak gibi cinayetlere nasıl insanın eli varır? Bunu anlamak ve hoş görmek hiç mümkün müdür? Bağ-bahçe üretimine, çevrenin temizliğine ve yeşilliğine hem son derece özen göstermeli hem de yeni yetişenleri bu konuda ısrarla eğitmeliyiz. Unutmamalıyız ki çevre temizliği ve korunacılığı dünyayı imar etmek değil, insanları hakka, hakikate, yaratılmışlara şefkate ve hizmete çağırmak ve alıştırmaktır. Yani başlı başına bir tebliğ görevidir. "Yaş kesen, baş keser" diyen atalarımız işin bir başka yönünü ne güzel ifade etmişlerdir. Konuya ilk müslüman nesil olan ashâbın nasıl yaklaştığını bir örnekle tesbit edelim:

Asbâb-ı kirâmın ileri gelenlerinden Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* Şam'da ağaç dikmekteydi. Yanına birisi yaklaştı ve:

- Sen, Hz. Peygamber'in dostu olduğun halde, ağaç dikimiyle mi meşgul oluyorsun? diyerek gördüğü hali yadırgadığını ifade etti. Ebü'd-Derdâ hazretleri de adama şu cevabı verdi:

- Dur bakalım, böyle rastgele çarçabuk hakkımda hüküm verme. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"Bir kimse bir ağaç diker de o ağacın meyvesinden herhangi bir insan veya Allah'ın yarattıklarından herhangi bir yaratık yerse bu, o ağacı diken için sadaka olur" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 444).

Kıyamet kopuyorken bile, eldeki fidanın dikilmesini tavsiye eden bizim Peygamberimiz'dir. O halde ekim-dikim gibi işlerde hizmetin görülmesi, neticesinden önemlidir. Olumlu hizmet ve işleri geciktirmeden, ilk fırsatta yapmaya bakmak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde ağaç dikmenin, çevreyi yeşillendirmenin büyük ve müstesnâ bir kıymeti vardır. Ekim dikim işleriyle meşgul olanlar kendileri adına sürekli ve yaygın bir hayır ve sadaka kapısı açmış olmaktadırlar.

2. Çevrenin ağaçlandırılması bazı cahillerin sandığı gibi ne dünyaya meyildir, ne de zühd ve takvâya mânidir.

3. Hz. Peygamber ashâb ve ümmetini ekim-dikime ısrarla teşvik etmiştir.

138- **??????????** : ????? ???? : ????? ???? ??????? ??? ????????? ?????? ????????? ?????? ??? ????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ? ??????? ?????? : « ?????? ???? ???????? ???????? ????????? ???? ??????????? ????? ?????????? ? » ???????? : ?????? ?? ????? ??????? ???? ???????? ???? ? ?????? : « ????? ??????? ???????? ? ?????? ????????? ? ??????? ? ??????? ???????? » ???? ???? .

??? ?????? : « ????? ??????? ??????? ????? » ???? ???? . ????? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ??? .

? « ???? ??????? » ???? ????? : ????? ?????? ?? ??????? ??? ?????? ???? ? ? «??????????» ???????? .

138. Câbir İbni Abdullah radıyallahu anh şöyle dedi:

Selime oğulları oymağı Mescid-i Nebevî'nin yakınına taşınmak istediler. Durum, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca onlara:

- "**Duyduğuma göre mescidin yakınına göçetmek istiyormuşsunuz, (öyle mi?)"** diye sordu. Onlar:

- Evet, ey Allah'ın Resûlü, buna gerçekten niyet ettik, dediler.

Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **Ey Selime oğulları! Yerinizde kalın ki, adımlarınız(ın sevabı) yazılsın. Yerinizde kalın ki, adımlarınız(ın sevabı) yazılsın!**" buyurdu. Müslim, Mesâcid 280. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (36), 1

Bir başka rivayette (Müslim, Mesâcid 279) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* **"Her adım karşılığında size bir derece vardır"** buyurmuştur.

Buhârî bu hadisi Enes İbni Mâlik'ten bu mânaya gelecek şekilde rivâyet etmiştir (bk. Ezân 33; Medîne 11).

Açıklamalar

Benî Selime, Medineli müslüman kabilelerden biridir. Bu isimle bilinen tek Arap kabilesidir. Müslim'in bir rivayetinden (Mesâcid 279) öğrendiğimize göre hadisin râvisi Câbir İbni Abdullah*radıyallahu anh* da bu kabileye mensuptur. Mahalleleri Mescid'e (bir mil kadar) uzak olduğu için evlerini satıp Mescid'e yakın yerlere yerleşmek istemişlerdir.

Peygamber Efendimiz, onların bu niyetlerini öğrenince, bulundukları yörede âdeta Medine'nin muhâfızlığını yapan Selime oğullarına, yerlerinde kalmalarını ve Mescid'e gelmek için atacakları her adımın kendileri için ayrı bir sevap ve bir derece kazandıracağını hatırlatmıştır. Yani mescidlere ve cemaate gitmek için atılacak her adımın bir hayır ve iyilik olduğunu haber vermiştir.

Dikkat edilirse burada Hz. Peygamber Selime oğullarının niyet ve maksatlarını beğenmemezlik etmemiş, ancak Medine'nin civarını boşaltmak istememiş, bir çeşit güvenlik tedbiri olarak onların yerlerinde kalmalarını uygun görmüştür. Böylece Mescid'e yakınlığın arzu edilecek bir şey olmakla beraber, sevabın da bir başka fazilet olduğuna dikkat çekmiştir. Yani her hâl ü kârda müslüman için bir hayır ve iyilik kazanma imkânının bulunduğunu göstermiştir. Nitekim Buhârî'nin bir rivayetinde Hz. Peygamber *"Namaz konusunda en büyük ecir ve sevap mescide derece derece en uzaktan yürüyüp gelenlere aittir"* (Ezân 31) buyurmuştur. Zira nimet, külfete göredir. Meşakkat ve zorluk, ecir ve sevabın artmasına vesiledir. *"Ecir yorgunluğa göredir"* buyurulmuştur *(Keşfü'l-hafâ, I, 155).* Burada özellikle güçlüğü ve zor şartları tercih etmek değil, içinde bulunulan zor şartları sevap ve ecir olarak değerlendirmeyi bilmek teşvik edilmiş olmaktadır. Durumu iyice kavramış olan Selime oğulları, "Göçmüş olsaydık bu kadar sevinmezdik" (Müslim, Mesâcid 281) itirafında bulunmuşlardır.

1058 numarada tekrar gelecek olan bu hadîs-i şerîf'e 133 nolu hadisin izahında da atıfta bulunulmuştu. Aslında bu iki hadisin yanyana zikredilmesi çok daha uygun olurdu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sarfedilen emek ve güç ölçüsünde amellerden sevap ve ecir alınır.
2. Uzak mesâfelerden de olsa cemaat ve camilere devama gayret edilmelidir. Zira bu maksatla atılacak her adım başlı başına bir hayırdır.
3. Mescidlere yakın oturmak müstehaptır.

139- **???????? ?????????????** : ??? ????? ?????????? ?????? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ????? ?? ??????? ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ? ?????? ?? ?????????? ????? ?????? ??? ? ???? ??????? ???: ???? ?????????? ??????? ????????? ?? ?????????? ? ??? ??????????? ??????? : ?? ????????? ??? ???????? ????? ???? ?????????? ? ?????? ??????? ???? ??????? ??? ???????? ????? ????????? ? ????????? ????? ?????? ????? ??????? ? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??? ?????? ??? ????? ??????? » ???? ???? . ??? ?????? : « ????? ???? ??? ????????? » . « ?????????? » ???????? ??????? ?????????? ??????? ?????????.

139. Ebü'l-Münzir Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam vardı -ki ben mescide ondan daha uzak(ta oturan) bir başkasını tanımıyorum-. Bu kişi cemaatle namazı hiç kaçırmazdı. Kendisine:

- Bir eşek alsan da hava karanlık ve sıcak olduğunda ona binsen! dediler (veya ben dedim).

Adam şöyle cevap verdi:

- Evimin, mescidin yanıbaşında olması beni hiç de memnun etmez. Çünkü ben mescide gidiş ve evime dönüşümün adıma (ecir olarak) yazılmasını diliyorum.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona;

- **"Bunların hepsinin sevabını Allah, senin için derleyip topladı"** buyurdu. Müslim, Mesâcid 278

Aynı hadisin bir başka rivayetinde Hz. Peygamber:

- "**Allah'tan beklediğin, sana verilmiştir**" buyurdu.

Übey İbni Kâ'b

Ebü'l-Münzir ve Ebü't-Tufeyl künyeleriyle bilinen Übey radıyallahu anh, âlim, fakîh ve güzel Kur'an okuyan Medineli sahâbîlerdendir. Akabe bey'atinde bulunmuş ve Bedir'den itibaren bütün gazvelere iştirak etmiştir. Zekât âmilliği ve vahiy kâtipliği yapmıştır. Hâfız olan Übey, Kur'an'ı bir araya toplayan heyette bulunmuştur. Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendir. Hz. Ömer'in emri ile teravih namazlarını cemaatle kıldırmıştır.

Orta boylu, güzel yüzlü ve kırmızı tenli olan Übey, doğru sözlü, hak yanlısı ve medenî cesareti çok yüksek bir sahâbî idi. Mukaddes kitaplara da vâkıftı. Übey radıyallahu anh, özellikle kırâat ilminde yegâne müracaat kaynağı olmuştur. Tefsir ile ilgili görüşleri bir kitap hacmindedir. Asr-ı saâdette fetvâ verme yetkisine sahip 14 sahâbî arasındadır. O, Hz. Peygamber'i pek yakından izlemiş, bu sebeple de hadis bilgisinde ashâbın önde gelenlerinden olmuştur. Birçok sahâbî onun ilim meclislerine devam etmiştir. Kendisi hadis rivayetinde pek ihtiyatlı olduğundan bize ancak 164 rivayeti intikal etmiştir. Übey İbni Kâ'b, hicrî 19 (veya 22) yılında Medine'de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Mescid-i Nebevî'ye en uzak yerde oturmasına rağmen bütün namazları cemaatle kılan ve mescide yaya gelip giden bu sahâbî, haklı olarak diğer müslümanların dikkatini çekmiş ve takdirlerini kazanmıştır. Hadisin bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre, kendisine bir merkep almasını tavsiye eden Übey İbni Kâ'b'tır. Burada "denildi" veya "ben dedim" şeklindeki tereddüt, Übey'den sonraki râvilerden birine aittir.

Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh*'ın bu teklifine "Bırak merkep almayı, evimin mescide yakın olmasını bile istemem. Çünkü Mescid'e gelip giderken attığım adımların, sevap olarak hesabıma geçirilmesini diliyorum" şeklinde cevap vermesi gösteriyor ki, o sahâbî mescide yaya gitmenin, binekle gitmekten daha faziletli olduğunu biliyordu.

1057 numarada tekrar gelecek olan hadisin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre bu sahâbî: "Evimin Muhammed'in evine çadır ipiyle bağlı olmasını bile istemem" demiş; bu söz Übey *radıyallahu anh*'ın zoruna gitmiş ve olayı Hz. Peygamber'e haber vermiştir. Hz. Peygamber'in kendisine neden böyle söylediğini sorması üzerine de, "mescide gidiş ve dönüşte adımlarının sevabını beklediği" için böyle davrandığını ifade etmiş, yoksa peygambere komşu olmayı istememek gibi bir niyeti olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, *"Allah senin için, kendisinden umduğun sevabı yazdırmış, geliş ve dönüşünün sevabını toplamıştır"* buyurmak suretiyle, mescide gidişte olduğu gibi mescidden dönüşte de her adıma sevap verildiğini beyan etmiştir (bk. Müslim, Mesâcid 278; Ebû Dâvûd, Salât 48, 50; İbni Mâce, Mesâcid 15).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan yaptığı işlerden niyetine göre sevap ve ecir alır.
2. Camilere giderken olduğu gibi camiden dönerken atılacak adımlar için de sevap vardır.

3. Sahâbîler, sevap hesabını herşeyin önünde tutarlardı.

140- **???????? ????????????** : ??? ????? ????? ???? ??????? ??? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ?? ???? ?????? ????? ?????????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ????? ???????? » ???? ???????.

« ?????????? » : ???? ?????????? ???????? ??????? ??????? ????? ???????? ??????? .

140. Ebû Muhammed Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kırk sevap vardır ki bunların en üstünü, birisine sağması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevabını umarak ve hakkındaki vaadlere inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allah onu, bu sebeple cennete koyar**." Buhârî, Hibe 35. Ayrıca bk, Ebû Dâvûd, Zekât 42

Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs

*Babası Amr ile birlikte hicretin yedinci yılında Medine'ye göç eden Abdullah, eski kültüre vâkıf, okur-yazar bir sahâbî idi. Hz. Peygamber'den duyduğu hadisleri yazardı. Bu konuda Resûl-i Ekrem'den özel izin almıştı. Hadis İlmi tarihi bakımından önemi büyük olan**es-Sahîfetü's-sâdıka** onun bizzat Resûlullah'dan duyarak yazdığı bin kadar hadisten oluşan bir eserdir. Onun, çok sevdiği bu eserinde bulunan hadislerden 700 kadarı, torunu Amr İbni Şuayb'ın rivayetiyle Ahmed İbni Hanbel'in**Müsned'**inde (II, 158-226) yer alır. Abdullah, geniş hadis ve fıkıh bilgisi sebebiyle sahâbe arasında **abâdile** diye meşhur olan dört Abdullah'dan biri olarak tanınır.*

Aile hayatını ihmal edecek ölçüde ibadete düşkünlüğü ve çok Kur'an okumasıyla bilinen Abdullah, babasının şikâyeti üzerine Hz. Peygamber tarafından uyarıldı. İhtiyarlayıp gözleri de görmez olunca, vaktiyle Resûlullah'ın gösterdiği kolaylıklar çerçevesinde yaşamayı kabullenmediği için pişman olduğunu itiraf etti.

Babası Amr İbni'l-Âs ile birlikte Şam'ın fethinde ve Yermük harbinde bulundu ve bu savaşta babasının sancaktarlığını yaptı. Mısır'ın fethi üzerine babası ile birlikte Mısır'a yerleşip orada yaşadı. Babasının ısrarı ile devrin siyâsî olaylarında Muaviye tarafında bulundu. Ancak hiç bir savaşa fiilen katılıp silah kullanmadı. Kısa süre Kûfe ve Mısır'da vâlilik yaptı.

Babasından önce müslüman olan Abdullah, 72 yaşında iken Mısır'da vefat etti. Kabri, babasının yaptırdığı Amr İbni'l-Âs Câmiinde olup günümüz Kâhire'sinde önemli bir ziyâret yeridir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hicreti takip eden günlerde Medineli müslümanların Mekke'den gelmiş muhâcirlere bağ ve bahçelerini, hurmalıklarını açmış olmaları, hadiste işaret edilen yardımlaşmanın en yoğun ve etkili biçimde yaşandığı günler olarak İslâm tarihindeki müstesnâ yerini almıştır. Eskiden düğün ve sünnet gibi merâsimlerde, düğün veya sünnet yapanlara destek olmak maksadıyla emâneten sağmal inek veya koyun verilirdi. Fakir fukaraya da sağıp sütünü içmesi için sağmal hayvan vermek âdettendi.

552 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz, sevabını Allah'dan bekleyerek ve mükafatına inanarak yapanların cennete konulacağı kırk iyilikten en faziletlisinin sağmal bir keçinin ödünç verilmesi olduğunu bildirmekte ve bu tür yardımlaşmayı teşvik etmektedir. Tabîî ki bu, hayvan bakımına imkân bulunabilen ortamlar için geçerlidir. Hadiste söz konusu olan 40 iyilik tek tek sayılmamıştır. Bu konuda bir araştırma yapılarak bu kırk iyiliğin neler olduğunu tesbit etmiş olan herhangi bir âlim de bilinmemektedir. Buhârî şârihlerinden İbni Battal, bu kırk iyiliğin tek tek sayılmamış olmasını, onlardan başka hayırlara iltifat edilmeyebileceği endişesi noktasından daha isabetli bulmakta ve kendi zamanında bazı âlimlerin cennete girmeye sebep olduğu bildirilen bu iyilik ve hasletleri araştırdıklarını söylemekte fakat isim vermemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, bizleri iyilik ve hayır işleme mutululuğuna kavuşturmak için bu tür amel çeşitlerini arttırmıştır. Bu, O'nun biz kullarına bir ikramı ve ihsanıdır.

2. Sevabı Allah'tan beklenen ve inanılarak yerine getirilen iyilik ve hayırlar, insana cennet kapılarını açar.

3. Hayır ve iyilik yollarının sayısızlığı, bu konudaki en büyük teşvik unsurunu oluşturmaktadır.

141- **????????? ??????????** : ???? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ????? ????? ?????? ??????? » ????? ???? .

??? ????? ???? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???????? ???? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ????????? ????????? ? ????????? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ??? ?????? ? ??????? ????? ?????? ??? ????? ????? ?? ??????? ? ???????? ?????? ??????? ???? ???? ????? ???????? ????????? ???????? ? ????????? ???????? ???? ??????? ???????? ?????? ???? ????? ?????????? ???????? » .

141. Adî İbni Hâtim*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre "Nebi*sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:

"**Yarım hurma ile de olsa, cehennemden korunmaya bakın**!"

Buhârî, Edeb 34, Zekât 10, Rikak 51, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-70. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 1, Zühd 37; Nesâî, Zekât 63-64; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28

Buhârî (Zekât 10, Rikak 31, Tevhid 36) ve Müslim'in (Zekât 97) Adî İbni Hâtim'den bir başka rivayetlerinde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah, sizin her biriniz ile tercümansız konuşacaktır. Kişi sağ tarafına bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Soluna bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Önüne bakacak, karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecektir. O halde artık bir hurmanın yarısı ile de olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamayan, güzel bir söz ile kendisini korusun."

Açıklamalar

Âhirette, Allah Teâlâ'nın huzurunda hesaba çekileceğimiz muhakkaktır. 406, 547 ve 694 numaralarda tekrarlanacak olan hadîs-i şerîf, bu gerçeği hatırlatmaktadır. Allah ile kul arasında tercüman veya bir perde bulunmadan gerçekleşecek olan bu olayda herkes sağına soluna bakarak, işe yarayacak bir şeyler arayacaktır. Ancak önceden ne gönderdiyse ondan başkasını göremeyecektir. Önünde ise, cehennemi bulacaktır.

Bu sahne bilindikten sonra, alınması gereken tedbir ortadadır. Cehennemden korunmak... Bunun yolunu da Efendimiz, *"Bir tek hurmanın yarısı da olsa sadaka vermek suretiyle kendinizi koruyun"* tavsiyesiyle göstermektedir. Zira sadaka, cehennem ateşini söndürür. Sadaka cehenneme karşı kalkan ve cennete girmeye vesiledir. "Yarım hurma", "pek az bir şey" anlamındadır. Son derece basit görülecek bir iyiliğin bile sadaka olarak değerlendirileceği bildirilmektedir. Bunu bulamayacak olanların da güzel söz söyleyerek sevap kazanabileceği hatırlatılmaktadır. Hadisimizde kişiyi cehennemden koruyacak iyilik ve hayır yollarının gerçekten pek çok olduğu anlatılmaktadır.

Sadaka, İslâm'daki iyilik idealinin adı olmaktadır. "Sadaka" niteliğindeki her şey, isterse bu, yarım hurma veya güzel bir söz olsun, aynı neticeyi sağlayacaktır. Çünkü sadakanın miktar ve cinsinden önce, onun temelinde yatan iyilik ve hayır niyeti önem arzetmektedir. O halde herkes, durumuna göre bir hayır ve iyilik yaparak, âhiretteki hesapta kendisine yardımcı olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmkânlar ölçüsünde sadaka vermeye çalışmak, âhiret azığı hazırlamak demektir. Bunu yarım hurma, bir bardak su ile bile sağlamak mümkündür.
2. Amellerimizi güzelleştirmeye çalışarak sorumluluğumuzu hafifletmeye bakmalıyız. Zira bize ancak sâlih amellerimiz fayda verecektir.
3. Allah Teâlâ, arada perde veya tercüman olmaksızın âhirette kullarına hitab ve tecellî edecektir. O halde O'na muhâlefetten sakınmak gerekir.

142- **????????? ????????** : ??? ?????? ??? ?????? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ?????????? ????????? ??????? ? ???? ?????? ?????????? ????????? ??????? » ???? ???? .

« ?????????? » ???? ?????? : ??? ???????? ???? ??????? .

142. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, yemek yedikten veya bir şey içtikten sonra kendisine hamdeden kuldan hoşnut olur." Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk, Tirmizî, Et'ime 18

Açıklamalar

Yemek-içmek gibi günlük ve tabiî işlerden sonra Allah'a bu nimetleri verdiği için hamdetmek, O'nun hoşnutluğunu kazanmaya vesile olan bir hayır ve iyiliktir. Yüce Rabbimiz'in müslümanlara lutuf ve ihsanının sınırsızlığı bundan da anlaşılmaktadır. Verdiği nimete teşekkür edilmesini başlı başına bir iyilik olarak kabul buyurmaktadır. Bu O'nun bize olan rahmetinin tam bir göstergesi değil midir? O halde artık gafletin anlamı yoktur. Bir şey yiyip içtikten sonra "elhamdülillah" diyerek hem şükrünü yerine getirmeli hem de Rabbimiz'in rızâ kapısını çalmalıyız.

Bunca rahmet ve kolaylık karşısında gâfil ve tenbel davranmanın mazereti olamaz.

Hadisimiz 437 ve 1399 numaralarda tekrarlanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ verdiği nimetlere karşı hamd ve şükredilmesinden hoşnut olur.
2. Hamd başlı başına bir iyilik ve hayırdır.
3. "Elhamdülillah" demek suretiyle, hamd sünneti yerine getirilmiş olur.

143- **????????? ????????????** : ?? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ????? ???????? ????? » ??? : ????????? ???? ???? ????? ? ???? : « ?????? ????????? ????????? ??????? ??????????? » : ???? : ????????? ???? ???? ???????? ? ??? : ??????? ??? ????????? ????????? » ???? : ???????? ???? ???? ????????? ???? : « ???????? ???????????? ???? ????????? » ???? : ????????? ???? ???? ?????? ? ???? : «???????? ???? ???????? ?????????? ?????? » ????? ???? .

143. Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* (bir keresinde):

- "**Sadaka vermek her müslümanın görevidir**" buyurdu.

- Sadaka verecek bir şey bulamazsa? dediler.

- "**Amelelik yapar, hem kendisine faydalı olur, hem de tasadduk eder**" buyurdu.

- Buna gücü yetmez (veya iş bulamaz) ise? dediler.

- "**Darda kalana, ihtiyaç sahibine yardım eder**" buyurdu.

- Buna da gücü yetmezse? dediler.

- "**İyilik yapmayı tavsiye eder**" buyurdu.

- Bunu da yapamazsa? dediler.

- "**Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da onun için sadakadır**" buyurdu.

Buhârî, Zekât 30, Edeb 33; Müslim, Zekât 55

Açıklamalar

"Her müslümanın sadaka vermesi şarttır" anlamına da gelen ilk cümle, konuya ait temel prensibi ortaya koymaktadır. Sonraki soru ve cevapları dikkate aldığımızda bu cümleyi, *"Her müslümanın verebileceği bir sadaka, yapabileceği bir iyilik ve hayır türü mutlaka vardır"* şeklinde anlamamız mümkün olmaktadır. Bu da hayır ve iyilik yollarının, herkesin durumuna uygun düşecek ölçüde çok olduğunu göstermektedir. Nevevî merhum, herhalde bu sonucu vurgulamak için konuyu bu hadîs-i şerîf ile bitirmiş olmalıdır. Böyle bir bitiriş gerçekten pek güzel düşmüştür.

Hadisin buradaki metninde görülen **kâle** kelimeleri, Buhârî'de **kâlû** (dediler) şeklindedir. Biz de tercümeyi Buhârî'deki şekli dikkate alarak yaptık. Aslında hadisin Müslim'deki metninde de "kâle kîle lehû (Ebû Mûsâ dedi ki, ona denildi ki...) kelimeleri bulunmaktadır. Burada ise sadece "kâle" kelimelerine yer verilmiş.

"Amelelik etmek", gündelikle çalışmak, günü birlik kazanıp bir kısmı ile kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak bir kısmını da sadaka vermek, sadaka verecek hazır parası olmayanlara tavsiye edilen ilk yoldur.

İşçilik yapamayan veya yapacak iş bulamayanlar için de, darda kalmış, bunalmış, güçsüz, zavallı, yaşlı, mağdur ve mazlumlara durumlarına göre yardımcı olma yolu vardır. Yükünü taşıyamayan kimseye yardım etmekten tutun da, gideceği adresi bilemeyen birine yol göstermeye varıncaya kadar sıkıntı içindeki insanlara sözle veya fiilen yardım etmek de tam bir sadakadır.

Fiilen iyilik yapmak, sadaka verme imkânı bulamayanlar için dinin meşrû ve güzel gördüğü şeyleri tavsiye etmek bunu da yapamayan için "kimseye kötülük yapmamak" suretiyle iyilikte bulunma yolları açıktır.

"İyilik yapamayanın, hiç değilse kötülük yapmaması"nı da başlı başına bir "sadaka" kabul eden dinimizin değerini anlamamız ve bundan dolayı yüce Rabbimiz'e hamdetmemiz gerekmektedir. Bir ârifin şu sözü ne kadar mânalıdır: "Eski müslümanlar, düşmanlarına bile iyilik ederlerdi. Siz bunu yapamazsanız, bâri dostlarınıza kötülük etmeyin!" İyiliği hiç olmazsa bu noktada yakalamak gerek... Nitekim bu konunun ilk hadisinde de *"insanlara zarar vermemek"* iyilik olarak belirtilmiştir (bk. hadis no: 118).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gücü yetenlerin sadaka vermesi öteki hayırlardan önde gelir.
2. Hadiste zikredilenleri, buradaki sırayla yapmak şart değildir. Bunlardan herhangi birini yapmaya gücü yeten onu bırakıp ötekini yapabilir.
3. Helâlinden mal kazanmak güzel bir iştir. Kişiyi başkalarına yardım etme imkânına kavuşturur.
4. Yardım ederken önce insanın kendisi, sonra yakınları daha sonra diğer insanlar gözetilmelidir.
5. Allah Teâlâ, kullarına yardım edenlere yardımcı olur.
6. "Sadaka" kötülükten sakınmayı da kapsayan pek geniş bir iyilik ve hayır kavramıdır.
7. Başkalarına iyilik yapan, sonuçta kendisine iyilik yapmış olur. Zira sadaka cehenneme karşı en güvenli sığınaktır.

14- ??? ?? ???????? ?? ???????

ALLAH'IN EMİRLERİNE UYMADA ÖLÇÜLÜ OLMAK

Âyetler

??? ?????? ????? : { ??? ??? ?????????? ???????? ?????????? ????????? } .

1. "Tâhâ. Biz bu Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik." Tâhâ sûresi (20), 1-2

Tâhâ sûresi, Mekke'de nâzil oldu. Çok bilinen bir rivayete göre, Hz. Ömer'in müslüman oluşunun hemen öncesinde indirilmişti. Ömer'in müslüman olması, bu sûrenin ilk âyetlerini okumasıyla gerçekleşti. Mekke, Hz.Peygamber'e ilk vahyin geldiği ve İslâm'ın ilk ortaya çıktığı yerdir. Peygamber Efendimiz insanları hak dine dâvet vazîfesine burada başladı. Fakat ilk yıllar bu dâveti gizli olarak yaptı. Allah Teâlâ'nın emri üzerine dâveti açıkça yapmaya başlayınca, Mekke müşrikleri, özellikle yönetici ve zengin kapitalist kesim, yeni dine şiddetle karşı çıktılar. Peygamber Efendimiz başta olmak üzere, İslâm'ı kabul edenlere akla hayâle gelmedik işkenceler yaptılar. Bu baskılar ve eziyetler yüzünden yeni dini kabul edenler çok değildi. Resûl-i Ekrem Efendimiz, müslümanların işkence görmesine olduğu kadar, insanların hakikatı kabul etmemelerine de üzülüyordu. İşte bu âyet, Allah Resûlü'nü teselli için nâzil oldu. Cenâb-ı Hak, peygamberine Kur'an'ın iniş gayesinin kendisini yormak, harap etmek, güçlük çekmek olmadığını hatırlattı ve dinin aydınlık istikbalini müjdeledi. Peygamber'e düşen görev, inen Kur'an sûre ve âyetlerini insanlara tebliğ etmek, hakikatı onlara açıklamak ve kendilerini hakka dâvet etmekten ibaretti. Bundan ötesi âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Çünkü hiç kimseyi mü'min yapmak, hiç kimsenin elinde değildir. İnsanlar hidâyete sadece vesile olabilirler. Bu âyet, yeryüzünde İslâm'ı tebliğ görevi yapanlara da Allah katından bir tesellidir.

???? ????? : { ??????? ?????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ????????? } .

2. "Allah sizin için kolaylık ister, güçlük istemez." Bakara sûresi (2), 185

Dinde kolaylık genel prensiptir. Allah'a karşı kulluk görevimiz olan ibadetlerde de kolaylık yolunu seçmek esastır. Allah'ın kulları için kolaylaştırdığı dini, kulların Allah adına zorlaştırma yetkisi yoktur. Peygamber Efendimiz dini tebliğde daima kolaylık yolunu tutmuş ve ashâbına da bunu sıkça tavsiye etmiştir. *"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz"* (Buhârî, İlim 11; Müslim, Cihâd 5) emri onun ana prensibi idi. Dine davet

için gönderdiği görevlilere bunu daima hatırlatırdı.

Burada sadece bir bölümü anılan Bakara sûresinin bu âyeti, oruçla ilgili olup, hasta veya yolcu olduğu için oruç tutamayanların, iyileştikleri ve yolculukları bittiği zaman oruçlarını tutabileceklerini haber vermektedir. İşte bu, mü'minler için büyük bir kolaylıktır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz *"Din kolaylıktan ibarettir"* (Buhârî, Îmân 29) buyurmuştur. Bir başka hadislerinde "*Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı değil, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi*" (Müslim, Talak 29) buyururlar.

Kur'an'ın pek çok âyeti ile Peygamber Efendimiz'in bu âyetlerin tefsiri ve hayata uygulaması anlamına gelen sünnet ve hadislerinde, dinin kolaylık olduğu sıkça hatırlatılır. Bu hatırlatmanın sayısız hikmetleri vardır. Çünkü dinin tebliği ve insanların İslâm'ı kabul etmesinde kolaylık prensibi esastır. Kıyamete kadar yegâne hak din olarak devam edecek olan İslâm'ı bütün zaman ve mekânlarda insanlara ulaştıracak ve emirlerini onlara duyuracak olan tebliğcilerin bilmesi ve uyması gereken ilk prensip kolaylık yolu olacaktır. Bu, hayatın bütün alanlarında geçerli bir prensiptir.

Hadisler

144- ?? ?????? ??? ??????? ???? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ???????? ???????? ??? : ??? ?????? ? ???? : ?????? ??????? ???????? ???? ????????? ???? : « ???? ??????? ???? ????????? ? ?????????? ?? ??????? ??????? ????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?? ?????? ????????? ??????? » ????? ???? .

« ???? » ?????? ????? ??????? . ??????? « ?? ????? ??????? » ?? : ?? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????????? ? ????????????? ????????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ? ?????????? ????? ???? ?????????? ?? ?????????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??????????

144. Âişe *radıyallahu anhâ*'nın bildirdiğine göre, bir kadınla birlikte otururlarken, yanlarına Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* girdi ve:

- "Bu kadın kim?" diye sordu. Âişe validemiz:

- Bu filan hanımdır, dedikten sonra, onun çok namaz kıldığından bahsetti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

- "**Bütün bunları sayıp dökmeyi bırak; gücünüzün yettiği nisbette ibadet etmeniz size yeter. Allah'a yemin ederim ki, siz bıkıp usanmadıkça, Allah bıkıp usanmaz"** buyurdu.

Resûl-i Ekrem'in en çok sevdiği ibadet, sâhibinin devamlı yaptığı idi.

Buhârî, Îmân 32, Teheccüd 18; Müslim, Müsâfirîn 221. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; Îmân 29

Açıklamalar

Peygamber hanımları validelerimizin misafiri eksik olmazdı. Sahâbî hanımlar, çoğu kere, dini bilgilerini ve yaşama tarzlarını onlardan öğrenirlerdi. İslâmî tebliğin geniş kitlelere ulaşmasında, Peygamber hanımlarının rolü asla gözardı edilemez. Çünkü, toplumun erkekleri kadar kadınları da tebliğe muhataptır.

Efendimiz, evine gelen sahâbe hanımlarından tanımadıklarının kim olduklarını sorardı. Peygamberimiz'in eşleri, sahâbe hanımlarını evlerinde misafir edebilmek için kendisinin iznini almışlardır. Çünkü bir hanımın evine misafir kabul edebilmesi için kocasının iznini alması gerektiğini en iyi onlar biliyordu.

Hz. Âişe'nin yanındaki kadının, Havlâ binti Tüveyt olduğunu Müslim'in rivayetinden öğrenmekteyiz (bk. Müsafirîn 220). Ümmü'l-mü'minîn Hz. Âişe Peygamber Efendimiz'e, Havlâ'nın ibadetlerine son derece düşkün, çok namaz kılan bir kadın olduğunu söylemişti. Her vesileyle insanlara en güzeli ve en doğruyu öğreten Efendimiz, hayatın başka alanlarını ihmal edecek derecede ibadete yönelmenin doğru olmadığını onlara hatırlattı.

Hadiste anılan ibadetler, farzlar dışındaki nâfilelerdir. Erkek-kadın her müslüman fert, farzları yerine getirmekle yükümlüdür. Nâfile ibadetler ise, herkesin gücü yettiği nisbette ve zorlanmaksızın yapabileceği ibadetlerdir. Peygamberimiz, nâfile ibadetlerin insanın istekli olduğu anlarda yapılmasının uygun ve doğru olacağını bildirmişlerdir.

Hadiste dikkat çeken bir başka nokta, bir kimseyi tanıtırken onun ibadet ve namazlarını sayıp dökmenin Peygamberimiz tarafından uygun görülmemesidir. Çünkü, özellikle nâfile ibadetler, kişilere göre değişebilir. Herkesin işi, yaşı, geçim şartı, cinsiyeti gibi çeşitli özellikler buna tesir eder. Dolayısıyla, insanları bu alanda yarışmaya teşvik etmek, olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu sebeple Peygamberimiz nâfile ibadetleri "güç yetirebilme" ölçüsü ile tarif edip sınırlamıştır. Bu tavsiye, herkes için bir teşviktir.

Allah'a kulluğun ve O'na ibadetin bir sınırı ve sonu yoktur. İnsan ibadet etmekten bitkin düşebilir; bıkıp usanabilir. Fakat Allah Teâlâ o kula ecir ve sevap vermekten bıkıp usanmaz. Peygamberimiz özellikle bunu belirterek, ölçülü davranmayı öğütlemişlerdir. Çünkü, ölçüyü kaçıranlar, zamanla güç ve kuvvetten düşüp ibadetlerine devam edemeyebilirler. Oysa, az da olsa devamlı yapılan ibadetlerin ecir ve sevabı da devamlı olup kesilmez. Zaman zaman terkedilen çok ibadetten, devamlı yapılan az ibadet daha faziletli sayılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bıkıp usanma, ara verme ve zamanla terketme tehlikesi olduğu için, aşırı nâfile ibadet hoş karşılanmamıştır.
2. Her işte olduğu gibi, ibadetlerde de itidal, ölçülü davranma teşvik edilmiştir.
3. Sevabı çok olan ibadetler, az da olsa devamlı yapılanlardır.
4. İbadetlerin devamlılığında, her an Allah'ı hatırlama, gözetiminde bulunduğunu hissetme, hayatın akışını buna göre düzenleme gibi güzel hasletler vardır.

145- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ??????? ????? ????? ??????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??? ????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?

???????? ???????? ?????????? ??????????? ??????? : ???? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ???? ?? ???????? ???? ???????? ??? ????????? . ???? ?????????? : ?????? ????? ???????? ????? ?????? ? ???? ??????? : ?????? ??????? ????????? ????? ??? ???????? ? ????? ?????? : ????? ????????? ????????? ??? ?????????? ??????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? : « ???????? ????????? ???????? ??? ????? ?? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ?? ????? ??????? ?????????? ? ????????? ?????????? ??????????? ?????????? ???? ???? ?? ???????? ??????? ??????» ????? ????.

145. Enes ibni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber Efendimizin nâfile ibadetlerini öğrenmek üzere, sahâbeden üç kişilik bir grup, Peygamber hanımlarının evlerine geldiler. Kendilerine Efendimiz'in ibadetleri bildirilince, onlar bunu azımsadılar ve

- Allah'ın Resûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmişteki ve gelecekteki günahları bağışlanmıştır, dediler. İçlerinden biri:

- Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım, dedi. Bir diğeri:

- Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim, dedi. Üçüncü sahâbî de:

- Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim, diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi:

- "Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor, hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir." Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Nikâh 5. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 4

Açıklamalar

Sahâbe, Hz. Peygamber'in her türlü halini, yaşayışını ve davranışını öğrenmek, bilmek istiyordu. Çünkü onu kendilerine yegâne önder ve örnek kabul ediyorlardı. Allah Teâlâ, dünya ve âhirette mutlu olmak isteyen mü'minlerin, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'i örnek edinmelerini emir ve tavsiye etmişti. Bunu en iyi anlayan ve ilk olarak uygulayan "örnek nesil" sahâbe toplumu oldu.

Bilindiği gibi Enes ibni Mâlik, Peygamber Efendimiz'in Medine'ye hicretinden vefat ettiği zamana kadar ona hizmet etmiş bir sahâbîdir. Enes, Resûlullah'ın evi ve aile çevresinde cereyan eden olayları en iyi bilen sahâbîlerden biriydi. Nitekim, bu konularla ilgili pek çok rivayetleri bulunmaktadır. Bu hadiste adları zikredilmeyen üç kişi, Ali İbni Ebû Tâlib, Abdullah İbn Amr ve Osman İbni Maz'ûn'dur. Bu sahâbîler, Peygamberimiz'in farz ibadetler dışında evinde yaptığı nâfile ibadetleri öğrenmek üzere gelmişlerdi. Onların gayesi, Resûl-i Ekrem'in nâfile ibadetlerinin mikdarını öğrenip aynını yapmak, böylece onun fiilî sünnetine uymaktı. Çünkü farz ibadetler, hem bütün ashâb tarafından biliniyor, hem de Peygamberimiz farz namazları mescidde kılıyordu.

Hz. Peygamber'in nâfile ibadetlerini öğrenen sahâbîler, bunları kendileri açısından az buldular. Bunun sebebini de, onun geçmiş ve gelecek günahlarının Allah tarafından affedilmiş olmasına bağladılar. Hz. Peygamber ile kendileri arasında çok fark olduğunu, onun mâsum ve günahsız, kendilerinin ise günahkâr olduğunu düşündüler. Sahâbîlerin böyle düşünmesi, mükemmel bir edep örneğidir. Çünkü onlar, Peygamber'in nâfile ibadetlerinin beklediklerinden daha az olmasını onun kemâline, günahsızlığına bağlamışlar, onda noksanlık arama gibi bir düşünceyi akıllarından geçirmemişlerdir.

Gerçekte Peygamberimiz'in nâfile ibadetlerinin azlığı da ümmet için bir rahmet vesilesidir. Bu yönde kendisini örnek alanlar, herhangi bir kayba ve zarara uğramadıkları gibi kimse tarafından da kınanmazlar. Daha önce de ifade edildiği gibi, **az da olsa sürekli olan ibadetler makbuldür**. Çünkü herkesin her zaman çok ibadet etmeye gücü yetmez. Ayrıca, azlığın ve çokluğun bir ölçüsünü bulmak da mümkün değildir. Bu sebeple her fert, gücünün yettiği kadar nâfile ibadet yapmakta serbest bırakılmıştır. Her konuda olduğu gibi ibadetlerde de haddi aşmak doğru görülmemiştir. Çünkü insan yalnız kendisinden ibaret değildir. Kendi nefsimizin olduğu kadar, eş ve çocuklarımızın, yakınlarımızın, komşularımızın ve bütün insanların bizim üzerimizde hakları vardır. İnsan, güç ve kuvvetini devam ettirebilmek için yiyip içmek, neslini devam ettirebilmek için evlenip çoğalmak zorundadır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, her üç sahâbenin hadisimizde geçen davranışlarını uygun bulmamışlardır. Ayrıca bu şekildeki bir davranışın Allah'a daha saygılı olma, O'ndan daha çok korkma ve daha iyi dindarlık sayılmayacağını da ifade buyurmuştur. Kendisinin, insanların Allah'tan en çok korkanı, takvâda en ileri olanı ve Allah'a karşı en saygılı davrananı olduğunu da sahâbîlere açıkça söylemiştir. Hem gece ibadet ettiğini, hem uyuduğunu, bazı kere oruç tuttuğunu, çoğu kez yiyip içtiğini, kadınlarla evlendiğini ve birlikte olduğunu onlara bildirmiştir. Bu şekilde davranmanın, kendisinin yolu, sünneti olduğunu anlatarak, sünnetinden yüz çevirenin Peygamber'in izinde sayılmayacağını da onlara hatırlatarak, kendilerini uyarmıştır.

Hz. Peygamber'in engel olmak istediği şey, dinde haddi aşma ve İslâm'ın câiz görmediği bir nevi ruhbanlığa yönelmedir. Oysa Allah Teâlâ **"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı güzel ve temiz şeyleri kendinize haram etmeyin, sınırı aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez"** [Mâide sûresi (5), 87] buyurur. Bu âyetin iniş sebebini hatırlamamız bu konuyu daha iyi anlayıp kavramamıza yardımcı olacaktır. Peygamberimiz bir gün sahâbeye kıyametten bahsetmişti. Sahâbe çok duygulanmış ve ağlamışlardı. Sonra aralarında on kişi Osman İbn Maz'ûn'un evinde toplandılar. Onların içinde Ebû Bekir ve Ali İbni Ebû Tâlib de vardı. Yaptıkları istişâre neticesinde, bundan böyle dünyadan el etek çekmeye, kendilerini hadım ettirmek suretiyle erkeklik duygularından kesilmeye, gündüzleri oruçlu, geceleri de yatakta yatmaksızın uyanık ve ibadetle geçirmeye, et ve et ürünleri yememeye, kadınlara yakın olmamaya, güzel koku sürmemeye, yeryüzünde gezip dolaşmamaya karar verdiler. Bu haber Peygamber Efendimiz'e ulaşınca, kalkıp Osman İbni Maz'ûn'un evine geldi, fakat kendisini evde bulamadı. Hanımına, Osman ve arkadaşlarının kendisine gelmeleri için haber bıraktı. Sonra onlar da Peygamber Efendimiz'in yanına geldiler. Efendimiz, karar aldıkları hususları kendilerine sayarak:

– *"Bu konularda ittifak etmişsiniz öyle mi?"* dedi. Onlar:

– Evet ya Resûlallah! Bizim bunlarda hayırdan başka bir gayemiz, arzu ve isteğimiz yoktur, dediler. Bunun üzerine Efendimiz:

– *"Şüphesiz ki ben bunlarla emrolunmuş değilim. Elbette sizin üzerinizde nefislerinizin hakkı vardır. Bazan oruç tutun, bazan tutmayın. Gece hem ibadet edin hem uyuyun. Ben hem ibadet ederim hem de uyurum. Oruç tuttuğum günler de olur, tutmadığım günler de. Et ve et ürünlerini yediğim gibi hanımlarımla da beraber olurum. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."* Sonra sahâbeyi toplayıp onlara

bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

"Birtakım kimselere ne oluyor ki, hanımlarla evlenmeyi, yeme içmeyi, güzel koku sürmeyi, uyumayı ve meşrû sayılan dünya zevklerini kendilerine haram kılıyorlar. Şüphesiz ki ben size keşiş ve ruhban olmanızı emretmiyorum. Benim dinimde et yemeyi terketmek, kadınlardan uzaklaşmak bulunmadığı gibi, dünyadan el etek çekip manastırlara sığınmak da yoktur. Ümmetimin seyahatı oruç, ruhbanlıkları ise cihaddır. Allah'a ibadet ediniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız, hac ve umre yapınız, namazlarınızı kılınız, zekâtınızı veriniz, ramazan orucunu tutunuz. Dosdoğru olunuz ki, başkaları da öyle olsun. Sizden önceki ümmetler, aşırılıkları yüzünden helâk oldular. Dini kendilerine zorlaştırdılar, Allah da onlara zorlaştırdı. Bugün kilise ve manastırlarda bulunanlar, onların artıklarıdır." (Ali el-Kârî, el-Mirkat, I, 182-183).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve ibadetlerde ölçülü davranmak gerekir.

2. Sahâbe, daima faziletli ameller peşinde koşmuştur. Her müslüman, haddi aşmaksızın, daha faziletli ameller peşinde koşup dinde kemâl mertebesine ulaşmaya gayret etmelidir.

3. Dinimiz evlenmeyi teşvik eder.

4. Sürekli oruçlu olmayı, dinimiz doğru bulmamıştır. Aynı şekilde, ibadet maksadıyla bütün geceyi uykusuz geçirmek de hoş karşılanmamıştır. Bu davranışlar, takvâdan sayılmaz.

5. Allah'a yakın olmak isteyenler, orta yolu tutmalı, ölçülü olmalı ve Hz. Peygamber'i kendilerine örnek almalıdırlar.

6. Takvâda Hz. Peygamberle yarışmak söz konusu olamaz.

7. Peygamber'in sünnetinden yüz çeviren, bid'ata ve sapıklığa düşer.

146- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ???????????????? » ??????? ?????? ? ???? ???? . « ???????????????? » : ????????????? ????????????? ??? ?????? ??????? ??????????? .

146. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Söz ve davranışlarında ileri gidip haddi aşanlar helâk oldular." Resûl-i Ekrem bu sözü üç defa tekrarladı. Müslim, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 5

Açıklamalar

Peygamberimiz, önemli gördüğü bir konuyu, yasaklanan veya uygun olmayan bir davranışı, çoğu kere tekrar tekrar anlatır, böylece dinleyenlerin o konuya dikkatini çekerdi. Söz olarak kısa, fakat mâna ve mahiyeti geniş olan bu hadiste de öyle yapmıştır.

İyi bir müslüman, ölçülü ve dengeli bir insan, her türlü davranışında, işinde ve sözünde haddi aşmaktan, taşkınlık yapmaktan sakınır. Bu prensiplere uymayanlar, dünyada birtakım belâ ve musibetlere uğrar, âhirette de cezayı hak ederler. Böyle kimseler, başka insanlar tarafından sevilmezler. Kendilerinden uzak durulmak istenen kişiler konumuna düşerler.

Bilgiçlik taslayanlar, insanların anlayamayacağı kelime ve tabirlerle konuşanlar, lugat parçalama meraklıları da bu hadisin kapsamına girerler. Çünkü böyle davranışlar dinimizde hoş görülmemiş ve hatta yasaklanmıştır. Toplumun içinde yaşadığı halde, onlardan çok farklı davranışlarıyla dikkat çekenler, büyüklük taslayanlar, haddinden fazla kibarlık ve nezaket gösterisinde bulunanlar, ya da haddinden fazla ince eleyip sık dokuyanlar başkalarını rahatsız ederler.

İnsanlar, sadece sözlerden değil, hareket ve davranış biçimlerinden de rahatsızlık duyarlar. Bütün bunlardan kurtulmak için toplumun eğitilip öğretilmesi ve terbiye edilmesi gerekir. Herkes, nasıl istersem öyle hareket ederim düşüncesinden kurtulabilmelidir. Çünkü toplumun yaptırım gücü sosyal bir hakikattır ve aklı başında olan insan buna uyum sağlamaya çalışır. Aksi takdirde insanlar yalnızlığa itilir. Yalnızlık, bir bakıma yok olup gitmektir. Kalabalık içinde yalnız kalmaktan daha büyük bir belâ düşünülebilir mi? Fakat günümüz dünyasında çok rastlanan olumsuzluklardan biri de ne yazıkki bu gerçektir. Bu sebeple, İslâm bütün insanları hedef alan, aşırılıkları izâle etmeye yönelik bir öğretim ve eğitim usûlü geliştirilmesini öğütler. Birçok hadiste bunun örneklerini göreceğiz.

Bu hadis, 1740 numara ile bir kere daha gelecektir.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Kişi, yaptığı her işten olduğu gibi, konuştuğu her sözden de sorumludur. İş ve söz, kurtuluşun veya helâkin sebebi olabilir.

2. Sözde, işte ve davranışlarda ileri gitmek, haddi aşmak dinimizde yasaklanmıştır.

3. Aşırılıklarda hayır ve fayda yoktur.

4. İslâm orta yolu takip etmeyi ve ölçülü olmayı tavsiye eder.

147- ?? ????? ????? ??? ?????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ????? ???????? ?????? ? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ????????? ????????? ? ??????????? ??????????? ??????????? ??????? ??? ????????? » ???? ??????? .

??? ????? ?? « ???????? ????????? ??????? ???????? ? ?????? ???? ????????? ? ???????? ??????? ????????? » .

???? : « ???????? » ??? ???????? ????? ?? ???? ??????? ????????? . ????? ????????? ? ??????: « ???? ???????? ???????? ?????? » .. ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ???????? » : ???? : ??????? ???????? ??????? ???? ??????????? ??? ????????? ???????? ????????? ??????? . «

??????????? » ????? ??????? ?????????? . «???????????? » : ????? ?????????? «???????????? » : ????? ????????? . ?????? ????????? ? ?????????? ? ???????? : ???????????? ????? ?????? ??????? ?? ????? ??????????? ??? ????? ????????? ? ??????? ??????????? ????? ???????????? ??????????? ??? ?????????? ???????????? ? ???? ????? ??????????? ????????? ?????? ?? ????? ??????????? ??????????? ??? ?????????? ??? ????????? ? ?????? ?????????? ???????? ????? ? ???????? ????? .

147. Ebû Hüreyre *radıyallanu anh*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse, ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutunuz, en iyiyi yapmaya çalışınız, o zaman size müjdeler olsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da geceden faydalanınız." Buhârî, Îmân 29. Ayrıca bk. Nesâî, Îmân 28

Buhârî'nin bir başka rivayeti şöyledir:

"Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah'a yakın olmaya gayret ediniz. Sabahleyin, öğle ile akşam arası çalışınız. Bir parça da geceden faydalanınız. Aman acelesiz gidin, telaşsız gidin ki, menzilinize, varacağınız hedefe ulaşasınız." Buhârî, Rikâk 18

Açıklamalar

Din, Allah Teâlâ'nın, kulları için kendi katından, Cebrâil *aleyhisselam* aracılığıyla peygamberlerine gönderdiği, onların da insanlara tebliğ ettiği kurallar bütünüdür. Yani din, bir hayat tarzıdır.

Allah'a inanan bir mü'min, hayatını bu sistem içinde şekillendirir, onun kâide ve kurallarına uymak zorunda olduğunu bilir.

Bu hadis, hayatımızı kendisine uydurmak zorunda olduğumuz dinin, kolaylıktan ibaret olduğunu bildirmektedir. Bu, genel bir kâidedir. Din, zorluk üzerine değil, kolaylık üzerine bina kılınmıştır. Allah Teâlâ, **"Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez"** [Bakara sûresi (2), 185]; **"O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yüklemedi"** [Hac sûresi (22), 78], âyetlerinde bunu beyan buyurur. Dini zorlaştırmak, ibadet ve taatte haddi aşmak, müsamahasız davranmak daha iyi dindarlık değil, kendi nefsine eziyet etmek, başkalarını da dinden nefret ettirmektir. Çünkü bir insan ne kadar çok ibadet etse, sâlih ameller işlese, dini aşamaz ve Allah'ı da usandıramaz. Dinde hem azîmet, hem de ruhsat vardır. Azîmet yolunu tutan da, ruhsatı seçen de dindardır. Her iki durumda da haddi aşmamak, ifrat ve tefrite düşmemek en doğru davranıştır. Peygamber Efendimiz, *"Allah azîmeti sevdiği gibi, ruhsat yolunu tutanı da sever"* (Süyûtî, *el-Câmiu's-sağîr,* I, 286) buyurur.

Hadisimiz, bütün amellerde kolaylığı teşvik ettiği gibi, en iyisini yapacağım diye uğraşıp didinmekten sakınmayı da tavsiye etmektedir. Allah yolunda bir iş işlerken, yalnız kolaylıkla üstesinden gelebileceğimiz şeylerle mükellef olduğumuzu bize hatırlatır. Birbirimize yükleyeceğimiz işlerde de, güç yetirilebilecek miktarla yetinmemiz gerektiğini öğretir. Nâfile ibadetlere ve fazilet kabul edilen işlere dalanlar, kendisini helâk edercesine ileri gidenler, neticede farzları da hakkıyla yerine getiremeyecek derecede yorgun ve güçsüz düşerler. Bu sebeple Peygamberimiz din konusunda aşırı davrananlara izin vermemiş, onları ölçülü olmaya davet etmiştir. Nitekim, Abdullah İbni Amr, henüz genç iken haddinden fazla ibadet etme yönünde Resûl-i Ekrem'den aldığı ruhsat için, ihtiyarlayıp güç ve kuvvetten düşünce *"Keşke Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ruhsatını kabul etmiş olsaydım"* (Buhârî, Savm 55; Müslim, Sıyâm 182) temennisinde bulunarak, bu yolda tereddüt edenlere örnek olmuştur.

O halde yapılacak iş, orta yolu tutmak, ölçülü olmak, ibadet ve taatte, hayırlı işlerde haddi aşmamaktır. Ancak, mükemmeli yakalamaya çalışmak mü'minin görevidir. Bu konudaki ölçü, sırat-ı müstakîmden sapmamak, ibadetleri ve birtakım hayırlara yönelik faziletli işleri gücünün yettiği nisbette yapmak, yasaklardan ise kesinlikle uzak durmaktır. Bu şekilde hareket edenleri cennetle, kurtuluşa ermekle, dünya ve âhiret saâdetine kavuşmakla müjdelemek, dinimizin âlimlere yüklediği görevler arasındadır.

Mü'minler, ibadet ve tâat için, çalışıp çabalamak için bazı vakitleri iyi değerlendirmelidir. Bu hadiste üç vakit özellikle tavsiye edilmiştir: Gündüzün evveli, günün sonları ve gecenin son üçte biri. Bu vakitler, insanın en dinç olduğu anlardır. Hem ibadet, hem de çalışma için en uygun zamanlardır. Çünkü her üç vakit uyku zamanlarından sonraki uyanıklık anıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinde zorluk değil kolaylık esastır.
2. Korkutucu olmaktan çok müjdeleyici olmak gerekir.
3. Nâfile ibadetler için rahat zamanlar ve istekli olunan anlar tercih edilmelidir.
4. İbadetten maksat, Allah'ın rızasını, hoşnutluğunu kazanmaktır.
5. İbadet hayatı, az da olsa devamlı olmalıdır.

148- ??? ????? ??? ??????? ??? ??? : ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ????? ????????? ?????? ???????????????? ????? : « ?? ????? ???????? ? ?????? ? ???? ????? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ???? . ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ? ????????? ????????? ????????? ? ?????? ????? ??????????? » ????? ???? .

148. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* mescide girmişti. İki direk arasına uzatılmış bir ip gözüne ilişti:

– **"Bu ip nedir?"** diye sorunca, sahâbîler:

– Bu, Zeynep Binti Cahş'a ait bir iptir. Namazda ayakta durmaktan yorulunca ona tutunuyor, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– **"Onu hemen çözünüz. Sizden biriniz canlı ve istekli olunca nâfile namaz kılsın, yorgunluk ve gevşeklik hissettiği zaman ise yatıp uyusun"** buyurdu.

Buhârî, Teheccüd 18; Müslim, Müsâfirîn 219. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 18; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, İkâme 184

Açıklamalar

Peygamberimiz çevresine çok dikkat ederdi. Mescidde, evde ve sokaktaki değişiklikleri farkeder, bazan bunların sebebini sorar, beğendiğini ve beğenmediğini belli eder, doğru olanları tasvib, yanlışları da tashih ederdi. Peygamber'in tasvibi başka bir kimsenin tasvibine benzemez. Onun tasvibi veya tasvip etmeyişi ümmet için son derece önemli bir ölçüdür. Zira **Peygamber Efendimiz'in tasvipleri ile takrirleri yani gördüğü bir davranışı yasaklamaması da bir sünnet olup, ümmeti bağlayıcı niteliktedir.**

Bu hadisten, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mescidde direklere bağlanan ipin sebebini öğrenince, bundan hoşlanmadığını ve üstelik onu kaldırttığını öğreniyoruz. Çünkü onun şer'î açıdan doğru bulmayıp, hoş görmediği bir şeye müsâmaha etmesi söz konusu olamazdı. Böyle bir durum, dinin gayesine uygun olmayan şeylerin ortaya çıkmasına, mevcut yanlışların da kalmasına sebep olurdu. Nâfile namaz kılan bir kimse, ayakta durmaya güç yetiremez veya yorgunluk, bitkinlik hissederse, oturarak namaz kılabilir. Fakat, bıkkınlık ve isteksizlik gibi hallerde, nâfile namaz kılınması câiz görülmemiştir. Bir yere dayanarak, destek alarak veya kendisini herhangi bir yolla zorlayarak ibadete devam etmek de uygun değildir. Peygamber Efendimiz, kendi hanımları da olsa, böyle durumlarda ibadete devam etmeleri için kimseye izin vermemiştir. Mü'mini canlı tutacak ve güçlü kılacak kadar yeme içme ve uyuma da ibadetten sayılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uygun olmayan bir davranış, el ile veya dil ile giderilmelidir.
2. Kadınların mescidde nâfile namaz kılmaları câizdir.
3. Namaz kılarken, bir yere dayanmak veya yaslanmak mekruhtur.
4. İbadet ve tâatte ölçülü olmak esastır.
5. Farzlar dışındaki nâfile ibadetlerin arzu ve istek duyulan anlarda, gönül huzuru içinde bulunulduğu zamanlarda yapılması uygundur.

- ??? ????? ??? ?????? ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????? ????????? ?????? ???????? ? ??????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ? ???? ??????? ????? ????? ???? ??????? ?? ??????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ???????? » . ????? ???? .

149. Âişe *radıyallahu anhâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz namaz kılarken uyku hali bastırırsa, kendisinden bu hal gidinceye kadar yatsın. Çünkü uykulu vaziyette namaz kılan kimse, belki de bilmeyerek, istiğfar edip Allah'tan bağışlanma dileyeceğim derken kendine söver, beddua eder."

Buhârî, Vüdû 53; Müslim, Müsâfirîn 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 18; Tirmizî, Mevâkît 146; Nesâî, Tahâret 116; İbni Mâce, İkâme 184

Açıklamalar

Uyku, vücuttaki bazı faaliyetlerin durması halidir. Uykulu iken, düşünme, konuşma, hareket etme gibi faaliyetler durur; şuur hali kaybolur. Bu sebeple, insan uykulu halde yaptığı işlerden sorumlu tutulmaz. Allah'a karşı yapılan ibadetlerde tam bir uyanıklık ve şuurluluk aranır. Namaz, bir dua, bir niyâz, bir yakarış, bir huzura varış ve nihayet Allah'la yüzyüze geliş ve O'nunla konuşmadır. Bütün bu üstün nitelikleri taşıdığı için, gönül ve kalb uyanıklığına olduğu kadar, vücudun zindeliğine, canlılık ve diriliğine de ihtiyaç vardır. Oysa uyku hali, bir atasözümüzün çok güzel ifâde ettiği gibi, küçük ölümdür. Ölüden, dirinin yapması gereken şeyleri beklemek söz konusu olamaz.

Uyuklama halindeki insan, ne söylediğinin farkında olmaz. Uykulu vaziyetteki konuşmalar da sayıklama kabul edilir. İnsan uyuklarken hayır yerine şer, iyi yerine kötü, güzel yerine çirkin şeyler söyleyebilir. Şayet namaz veya ibadet halinde ise, iyilik yerine kötülük, hayır yerine şer, dua yerine beddua temennisinde bulunabilir. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, uykulu halde namaz kılmayı, dua etmeyi uygun bulmamış, bilakis uyku hali geçecek kadar uyuduktan sonra ibadete devam edilmesini öğütlemiştir. Bu hadis 1188 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yorgun ve bitkin düşünceye kadar ibadet etmek, dinde hoş karşılanmamış, takvâdan sayılmamıştır.
2. Uykulu halde iken ibadet yapmak, özellikle namaz kılmak, dua etmek tavsiye edilmemiştir.
3. İbadetler, gönül ve kalb uyanıklığı içinde ve vücudun zindelik ve dirilik halinde yapılmalıdır.
4. Her konuda olduğu gibi, ibadetler konusunda da orta yolu tutup haddi aşmamak, ölçülü olmak en güzel dindarlıktır.

150- ??? ????? ??? ?????? ???? ?? ??????? ??? ??????? ????? ??? : ?????? ???????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ? ????????? ??????? ?????? ?????????? ??????? » ???? ???? . ?????? : ??????? : ???? ?????? ???????? ??????????? .

150. Ebû Abdullah Câbir İbni Semüre *rayıdallahu anhümâ* şöyle dedi:

"Namazlarımı Nebi sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte kılardım. Onun namazı da, hutbesi de normal uzunlukta idi."

Müslim, Cum'a 41-42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 223; Tirmizî, Cum'a 12; Nesâî, Cum'a 35; İbni Mâce, İkâme 85

Açıklamalar

Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*, insanlara namaz kıldırdığında kesinlikle namazı uzatmazdı. Fakat kendisi tek başına namaz kıldığında dilediği kadar uzatırdı. Hanımlarından mü'minlerin annesi Hz. Âişe'nin anlattığına göre, o kadar uzun ayakta dururdu ki, rükûa gitmeyeceğini düşünürlerdi. O kadar uzun rükû yapardı ki, tekrar doğrulmayacağını zannederlerdi. Secdesi de aynı şekilde uzun sürer, secdeden kalkmayacak sanırlardı. Peygamberimiz'in tek başına kıldığı bu namazlar, farzlar dışındaki nâfilelerdir. Çünkü farz namazları mutlaka mescidde cemaatle birlikte kılar ve imamlığı da kendileri yaparlardı.

Peygamberimiz, kendi uygulamasını böylece bütün ashaba gösterir, onların da böyle davranmalarını isterdi. İmam olan kişinin, arkasında namaz kılan cemaatin arasında hasta, zayıf, güçsüz ve ihtiyaç sahibi kimseler bulunabileceğini düşünmesini, namazı hafif kıldırmasını tavsiye buyururdu. Tek başına namaz kılanın ise, dilediği kadar uzatmasında bir sakınca olmadığını hatırlatırdı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanları bıktırmaktan, usandırmaktan, nefret ettirmekten son derece sakınırdı. Sahâbeye bu yönde sürekli telkin ve tavsiyelerde bulunurdu. Kul için en mühim görev olan ibadette bile buna olanca hassasiyeti gösterirdi. **İtidalin, her çeşit aşırılıktan kaçınmanın en güzel örneklerini Efendimiz'in hayatında görmekteyiz. Onun hayatını çok iyi bilip öğrenmek, yaşanacak hayatı daha anlamlı kılar.** Çünkü o bizim yegane örneğimiz ve rehberimizdir. Onun hayatını öğrenip örnek alanlar ifrat ve tefritten kurtulurlar. Hz. Peygamber, uzun sûre veya âyetler okuması sebebiyle namazı uzattığı için şikayet edilen sahâbîyi çağırtarak, *"Sen fitneci misin?"* diye hesaba çekmiştir (Buhârî, Edeb 74; Müslim, Salât 178).

Peygamberimiz, hutbelerini de ölçülü tutar, ne çok uzatır, ne de anlaşılmayacak derecede kısaltırdı. Bu sadece cuma ve bayram hutbeleri için değil, bütün konuşmaları için geçerli bir kâide idi. Bu sebeple, kendisini dinleyenler, son derece canlı ve uyanıklık içinde bulunur, söylediklerini anlar, hatta ezberleyip birbirlerine tekrar ederdi. Az sözle çok şey ifade etme yolunu seçerdi. Ancak bunu yaparken, insanların anlama kabiliyetini mutlaka hesaba katardı. Anlaşılmayacak şeyler söylemezdi. Herkes söylenenden ders alırdı. Peygamber Efendimiz'in pek çok hutbesi hadis kitaplarımızın içinde yer almış bulunmaktadır. Onlar, bugün için de en güzel hutbelerdir. Bugün, cami görevlilerimiz başta olmak üzere, toplumun çeşitli kesimlerine konuşmak zorunda kalanlar, bu prensipleri iyi değerlendirmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaate imam olup namaz kıldıran kimse, namazı kısa tutmalı, uzatmamalıdır.
2. Tek başına namaz kılan dilediği kadar uzatabilir.
3. Cuma ve bayram namazlarının hutbeleri, insanları bıktıracak şekilde uzun olmamalıdır.
4. Cemaatle namazı kısa tutmak ve hutbeyi uzatmamak, Peygamber Efendimiz'in sünnetindendir.
5. İbadetlerde itidal, ölçüyü kaçırmamak dinin aslındandır.

151- ??? ????? ?????????? ????? ???? ??? ?????? ??? ??????? ??? ??? : ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????? ??????????? ? ??????? ???????? ????? ??????????? ? ??????? ????? ??????????? ???????????? ????? : ?? ????????? ?????? : ??????? ????? ?????????? ????? ?? ?????? ??? ?????????? . ??????? ????? ?????????? ???????? ??? ???????? ? ????? ???? : ???? ???????? ??????? ? ???? : ?? ???? ????? ?????? ?????? ? ???????? ? ???????? ???? ????????? ?????? ????? ??????????? ????? ???? ??? : ???? ?????? ? ????? ?????? ?????? ????? ??? : ???? ? ???????? ??? ?? ???? ????????? ???? ??????? : ??? ?????? ?????????? ???????? ? ????? ?? ????????? : ????? ???????? ???????? ?????? ? ??????? ????????? ???????? ????? ? ??????? ???????? ?????? ? ???????? ????? ??? ????? ?????? ? ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ??? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ???????? » ???? ??????? .

151. Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Selmân ile Ebü'd-Derdâ'yı kardeş yapmıştı. Bu sebeple Selmân, Ebü'd-Derdâ'yı ziyaret ederdi. Bir ziyaret esnasında onun hanımı Ümmü'd-Derdâ'yı oldukça eskimiş elbiseler içinde gördü. Ona:

- Bu halin ne? diye sorunca, kadın:

- Kardeşin Ebü'd-Derdâ dünya malı ve zevklerine önem vermez, dedi. O esnada Ebü'd-Derdâ eve geldi ve hazırlattığı yemeği Selmân'a ikram edip:

- Buyurun, yemeğinizi yiyin, ben oruçluyum, dedi. Selmân:

- Sen yemedikçe ben de yemem, diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ sofraya oturup yemek yedi. Gece olunca Ebü'd-Derdâ teheccüd namazı kılmaya hazırlandı. Selmân ona:

- Uyu dedi. Ebü'd-Derdâ uyudu, bir müddet sonra tekrar kalkmaya davrandı. Selmân yine:

- Uyu, diyerek onu kaldırmadı. Gecenin sonlarına doğru Selmân:

- Şimdi kalk, dedi ve her ikisi birlikte namaz kıldılar. Sonra Selmân, Ebü'd-Derdâ'ya şöyle dedi:

- Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Hak sahiplerinin her birine haklarını ver.

Sonra Ebü'd-Derdâ, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*' e gidip olup biteni anlattı. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **"Selmân doğru söylemiş"** buyurdu. Buhârî, Savm 51, Edeb 86.

Ebu Cühayfe Vehb İbni Abdullah

Sahâbe-i kirâmın, yaşça küçük olanlarındandır. Peygamber Efendimiz vefat ettiğinde, henüz ergenlik çağına ulaşmamıştı. Ashab arasında sevilen bir kimseydi. Hz. Ali ona kıymet verir, kendisini sever ve güvenirdi. Bu sebeple onu ***"Vehbü'l-hayr",*** *hayır ve iyiliklerin sahibi Vehb diye anardı. Hz. Ali Vehb'i Kûfe'de beytü'l-mâlin, yani hazinenin başına getirmişti. Sonra Kûfe'ye yerleşti ve orada bir ev sahibi oldu. Vefat ettiği hicri 74 senesine kadar oradan ayrılmadı. Peygamberimiz'den rivayet ettiği hadis sayısı 45'tir.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra, Medineli müslümanlar (ensâr) ile Mekke'den gelen müslümanlar (muhâcirûn) arasında kardeşlik ilan etti. Mekke'den gelen bir muhâcir ile Medine'de yaşayan bir ensârîyi kardeş yaptı. Bu kardeşlik olayı, mâna ve mahiyeti itibariyle, beşer tarihinde örneğine rastlanılmayan bir insanlık uygulamasıdır. İşte bu sırada ensardan Ebü'd-Derdâ ile aslen İran'lı olup Medine'ye gelen ve müslüman olan Selmân-ı Fârisî'yi Peygamber Efendimiz kardeş yapmıştı. Esasen**dinimiz, din kardeşliğini, kan kardeşliğinden daha önemli ve üstün saymaktadır**. Çünkü din kardeşliğinde menfaatler söz konusu değildir. Ancak ideal bir toplumu oluşturma ve ebedî saâdete ulaşma gâyesi bu kardeşliğe temel teşkil eder. Allah'ın rızası, emir ve yasaklarına bağlılık her şeyin üstünde bir değere sahiptir. Bu kardeşlik, böyle üstün bir gayeyi gerçekleştirmek üzere tesis edilmiştir.

Mü'minlerin kardeş oldukları gerçeği, İslâm'ın getirdiği temel prensiplerden biridir. İman kardeşliğinin gerektirdiği, Kur'an ve Sünnet'in sistemleştirdiği, hukûkî ve vicdânî, dünyevî ve uhrevî prensipler, bunun her asırda geçerli olan temelini teşkil eder. Ensarla muhacirler arasında cereyan etmiş olan kardeşlik uygulaması, sonraki asırlara pek çok örnek alınacak özellikler bırakmıştır.

Sahâbîler, birbirini eğiten bir toplumdu. Bunu bütün fırsatları değerlendirerek yaparlardı. Dinin nasihat oluşunu hayatın her sahasında hatırlar ve hatırlatırlardı. Birbirlerinin noksan ve kusurlarını en iyi şekilde tashih ederler, bu sebeple birbirlerine teşekkür ve duayı ihmal etmezlerdi. İşte hadisimizde sahâbe arasındaki bu uygulamanın bir örneğini görmekteyiz. Selmân, Resûl-i Ekrem'in kendisine kardeş kıldığı Ebü'd-Derdâ'nın hanımı Ümmü'd-Derdâ'nın çok eski elbiseler içinde oluşunun sebebini öğrenmeyi bir vazife sayıyordu. Çünkü kardeşler, birbirinin her halinden sorumlu idiler. Belli ki Selmân bu görüntüden rahatsız olmuştu. **İslâm, lükse düşkünlüğü hoş karşılamadığı kadar, dikkat çekecek derecede pejmürdeliği de uygun görmez.**

Farz olan ramazan orucu dışında, bazı günler nafile oruç tutmak, Peygamber Efendimiz'in tavsiye ettiği bir harekettir. Ancak bunda aşırı gidip ölçüyü kaçırmak hoş görülmemiştir. Burada, Ebü'd-Derdâ'nın yemekte Selmân'ı tek başına bırakmasının uygun bulunmadığını, neticede onun da orucunu açarak Selmân'la birlikte sofraya oturduğunu, sonra Peygamberimiz'in bunu uygun bulduğunu görüyoruz. Böylece, nâfile oruç tutan müslümanın evine gelen misafir sebebiyle orucunu açmasının caiz olduğunu da öğrenmiş oluyoruz. Bunda bir zaruret yoktur. Ancak tuttuğu nâfile orucu böyle bir sebeple bozan kimsenin bilahare bu orucu kaza etmesi onun üzerine vâcip olur.

İbadet gâyesiyle bütün geceyi uykusuz geçirmeyi Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in uygun bulmadığını daha önce açıklamıştık. Selmân, evinde kaldığı Ebü'd-Derdâ'nın geceyi uykusuz geçirmesine ve sık sık ibadet etmek için kalkmak istemesine izin vermemiştir. Öyle anlaşılmaktadır ki, Selmân bu yönde Peygamberimiz'in uygulama ve tavsiyelerini daha iyi biliyordu. Nitekim vakti gelince hem kendisi kalkmış, hem de Ebü'd-Derdâ'yı kaldırarak gece ibadetini birlikte yerine getirmişlerdir.

Bütün bu olup bitenlerden sonra, Selmân, Ebü'd-Derdâ'ya, muhtemelen Peygamber Efendimiz'den duyup öğrendiği tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlar, kişinin üzerinde Rabbinin, nefsinin ve ailesinin hakları bulunduğu gerçeğidir. İnsanın, zühd ve takvâ gâyesiyle, ibadet ve tâatte bunları ihmal edecek derecede ileri gitmemesi gereğini iyice kavraması ve hayat tarzı olarak benimsemesi icab eder. Ebü'd-Derdâ, Selmân ile aralarında geçen bu macerayı bir kere de Resûl-i Ekrem Efendimiz'e arzetme ihtiyacı duyar. Ondan aldığı cevap da Selmân'ı tasdik edici niteliktedir. Hatta hadisin bir başka rivayetinde Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebü'd-Derdâ'ya asıl adıyla hitabederek:

"Uveymir! Selmân senden daha fakîhdir" buyurmuşlardır.

Böylece, din işlerinde fakîh, yani anlayış sahibi âlimlere itibar edilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda ve Allah rızası için birbiriyle kardeş olmak câizdir.
2. Din kardeşi olan müslümanların birbirlerini ziyareti ve birbirlerine yatılı misafir olmaları câizdir.
3. İhtiyaç halinde, kadının kocasının izin verdiği yabancı bir erkekle konuşması câizdir.
4. Müslümana nasihat, bilmeyene öğretme, habersiz olanı uyarma din kardeşliği görevidir.
5. Teheccüd namazını gecenin sonlarında kılmak daha faziletlidir.
6. Kadının kocası için süslenmesi câizdir.
7. Kocaya düşen önemli görevlerin başında, hanımının geçimini en iyi şekilde temin etmek gelir.
8. Şayet bıkıp usanma, kendisinden istenilen ve üzerine vâcip olan görevleri veya tercih edilen nâfileleri yerine getirmeme korkusu varsa, bir kimseyi müstehap olan amellerden nehy etmek câizdir.
9. Gücün yetmeyeceği derecede ibadet ve tâati nefse yüklemek hoş karşılanmaz.
10. Nâfile orucu herhangi bir meşrû sebeple bozmak câizdir. Bu, âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşü olup sonra kaza edilmesi gerekir.

152- ??? ????? ???? ???? ??????? ?? ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? : ????????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ????????? ?? ????? ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ??????? ?????? ??? ? ??????? ?? : ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ????? ?????? . ?????: « ??????? ?? ?????????? ????? ? ?????? ???????? ? ????? ?????? ? ?????? ???? ????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ??????? ?????????? ? ????? ????? ?????? ????????? ????? : ???????? ????? ??????? ??? ???? ???? : ????? ??????? ????????? ?????????? ? ????? : ???????? ?????? ??????? ???? ???? ? ????? : « ????? ??????? ????????? ?????? ? ?????? ?????? ?????? ??? ???? ???? ????? ????? ??????? ?????????? » . ???? ????? : « ??? ???????? ????????? » ???????? ???????? ??????? ???????? ???? ???? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ??? ???» ?????? ??????? ??????? ?????????? ??????????

??????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ??? ??????? ????????.

??? ?????? : « ?????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ? » ??? : ???? ??? ???? ??????? . ??? : « ???? ?????? : ???? ???????? ? ????? ????? ??????? ???????? ??????? ????? ? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ????????? ??????? ?????? ? ??????? ???????? ???????? ?????? ? ?????? ???????? ???? ??????? ??? ????? ?????? ???????? ???????? ? ??????? ???? ??????? ??????? ????? ??????????? ? ?????? ??? ??????? ?????????» ?????????? ????????? ??????? ? ?????? : ?? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ??? : « ???? ??????? ??????? ??????? ?????? ???? ????? ????????» ???: ??? ???? ??????? ?????? ??? : « ?????? ??????? » ?????? ?????? ??????? ???? ???? ??? ????? : ?????????? ???????? ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? .

??? ????? : « ?????? ???????? ?????? ?????? ????????? ? ????????? ????????? ????? ??????? ? » ???????? : ????? ?? ????? ??????? ? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ? ????? : « ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ? ???????? ????? ???????? ???????? ? ??????? ????????? ?? ????? ?????? » ????? : ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ? ????? : « ????????? ??? ????? ???????? » ????? : ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ? ????? : «?????????? ??? ????? ????? » ????? : ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ? ????? : « ????????? ?? ????? ?????? ????? ?????? ????? ?????? » ??????????? ????????? ??????? ? ?????? ??? ????????? ????? ????? ??????? ??????? : « ??????? ??? ??????? ??????? ?????? ???? ?????? ???? : ??????? ????? ??????? ????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ???????? ????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? .

??? ????? : « ??????? ????????? ??????? ?????? » ??? ?????? : ?? ????? ?? ????? ???????? » ??????? . ??? ?????? : « ??????? ????????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ? ????????? ????????? ????? ??????? ???????? ?????? ??????? : ????? ??????? ?????? ???????? ? ????????? ???????? ? ????????? ???????? ? ??????? ??????? ?????? ????????? ??????? ? ???? ??????? ????? ????? » .

??? ????? ????? : ??????????? ????? ????????? ????? ????? ? ?????? ??????????? ???????? ?? : ???????? ??????? ???????????? ???? ????????? ? ????????? ???? : ?????? ????????? ???? ???? ???? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? ??????????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? . ?????? : « ??????? ?? » ????????? ?????? ???? ??????? : « ???? ??????? ? » ?????? ????? ????? ? ????? : « ??????? ??????? ? » ????: ????? ????? ? ?????? ?????? ??? ????? ????? ??????? ????? ???? ??????? ????????? ??????? ??????? ? ???????? ??? ?????????? ??????? ?????? ??????? ?????????? ? ??????? ????? ???? ?????????? ??????? ????????? ???????? ????? ??????????? ????????? ??? ?????? ????? ????? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? .

????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ??? ??????????? ?????? ?????? ?? ?????????? .

152. Ebû Muhammed Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e benim şöyle dediğim haber verilmiş:

Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece gündüzleri muhakkak oruç tutup, geceleri de ibâdet ve tâatle uyanık geçireceğim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

– **"Bunları söyleyen sen misin?"** diye sordu. Ben de kendisine:

– Anam babam sana feda olsun, ya Resûlallah! Evet, ben böyle söylemiştim, dedim. Buyurdular ki:

– **"Sen buna güç yetiremezsin. Hem oruç tut, hem iftar et; hem uykunu al, hem ibadet et; her aydan üç gün oruç tut; çünkü her iyiliğe on misli ecir ve sevap vardır. Bu ise bütün zamanını oruçlu geçirmek gibidir."** Bunun üzerine ben:

– Bunun daha çoğunu yapmaya gücüm yeter, dedim. Peygamber Efendimiz:

– **"O halde bir gün oruç tut, iki gün tutma"** buyurdu. Ben:

- Ama ben bundan daha fazlasını yapabilirim, deyince Resûl-i Ekrem:

– *"***Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma; bu Dâvûd *aleyhisselâm*'ın orucu olup, oruçların en ölçülü olanıdır"** buyurdular.

Bir başka rivayette: **"Bu, oruçların en faziletlisidir"** şeklindedir. Ben:

- Bundan daha faziletlisine de gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:

– "Bundan daha faziletlisi yoktur" buyurdu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavsiye etmiş olduğu, ayda üç gün orucu kabul etmem, bana ehlimden ve malımdan daha sevimli olacakmış.

Bir rivayete göre:

"Senin gündüzleri oruçlu, geceleri uyanık geçirdiğin bana haber verilmedi mi sanıyorsun?" buyurmuştu. Ben de:

– Elbette haber verilmiştir, yâ Resûlallah! dedim. Bunun üzerine:

– "Böyle yapma, bazı kere oruç tut, bazan tutma; gece hem uyu, hem de teheccüde kalk. Şüphesiz senin üzerinde vücudunun hakkı vardır, iki gözünün hakkı vardır, hanımının hakkı vardır, ziyaretçilerinin hakkı vardır. Şüphesiz her aydan üç gün oruç tutman sana yeter. Çünkü senin için her iyiliğin on misli karşılığı vardır; bu da bütün zamanının oruçlu olması demektir." Abdullah der ki:

– Ben artırdıkça iş aleyhime döndü. Sonra ben:

– Yâ Resûlallah! Ben kendimde güç ve kuvvet buluyorum, dedim. Buyurdular ki:

– "O halde Allah'ın Nebisi Dâvûd'un orucunu tut, daha fazlasını yapma."

– Dâvûd orucu nedir? diye sordum.

– "Senenin yarısını oruçlu geçirmektir" buyurdu.

Abdullah yaşlandıktan sonra:

– Keşke Allah'ın Resûlü'nün ruhsatını kabul etmiş olsaydım, der dururdu.

Bir başka rivayet şöyledir:

– "Senin bütün günleri oruçlu geçirdiğinden ve her gece Kur'an'ı okuduğundan haberdar olmadığımı mı sanıyorsun?" Bunun üzerine ben:

– Elbette haberdarsındır, yâ Resûlallah! Fakat ben bununla sadece hayra ulaşmayı diliyorum, dedim. Peygamber Efendimiz:

– "Allah'ın Nebîsi Dâvûd'un orucunu tut, çünkü o insanların en çok ibadet edeni idi. Ayda bir defa da Kur'an'ı hatmet" buyurdu.

Ben ise:

- Ya Resûlallah! Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:

– "O halde yirmi günde bir hatmet" buyurdu. Ben yine:

– Ya Resûlallah! Bundan daha fazlasını yapabilirim, dedim. O:

– "Öyleyse on günde bir hatmet" buyurdu. Ben tekrar:

– Bundan daha fazlasına gücüm yeter, yâ Nebîyyallah! diye ısrar edince:

– "Şu halde yedi günde bir hatim yap, artık bunun üzerine artırma" buyurdular. Ben artırdıkça, aleyhime artırıldı. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bana dedi ki:

– "Şüphesiz ki sen bilmiyorsun, belki ömrün uzun olur?"

Abdullah İbni Amr der ki:

– Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*' in bana söylediği hale döndüm. İhtiyarlayınca, onun ruhsatını kabul etmiş olmayı çok arzu ettim.

Bir başka rivayette ise şöyledir:

"Senin çocuklarının da senin üzerinde hakları vardır."

Bir diğer rivayette:

"Bütün zamanını oruçlu geçirenin orucu yoktur." Bu sözünü üç defa tekrarladı.

Bir diğer rivayette:

"Allah'a en sevimli olan oruç, Dâvûd *aleyhisselâm*'ın orucudur. Allah'a en sevimli namaz da Dâvûd *aleyhisselâm*'ın namazıdır. Dâvûd *aleyhisselâm* gecenin yarısını uyuyarak geçirir, sonra üçte birinde namaz için kalkar, altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Düşmanla karşılaştığında kaçmazdı."

Başka bir rivayet de şu şekildedir:

Abdullah şöyle demiştir:

Babam beni soyca üstün bir hanımla evlendirdi. Zaman zaman gelininin yanına gelir gider, ona beni sorarmış. O da dermiş ki:

- O ne iyi erkektir, evine geldiğimden beri yatağıma ayak basmadı, ne halde olduğumu da araştırmadı.

Vaziyet böyle devam edip gidince, babam durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlatmış, Peygamberimiz:

– **"Onu benimle görüştür"** buyurmuş. Daha sonra ben Resûl-i Ekrem ile karşılaştım. Bana:

– **"Nasıl oruç tutuyorsun?"** diye sordu. Ben de:

– Her gün, dedim. Sonra:

– **"Nasıl hatim yapıyorsun?"** dedi. Ben:

– Her gece, diye cevap verdim.

Abdullah İbni Amr daha önce geçen konuşmalarının benzerini anlattı. O, geceleyin rahat etmek için, okuduğu Kur'an'ın yedide birini, gündüz aile fertlerinden birine okuyup dinletirdi. Güçlü ve kuvvetli olmak istediğinde, bir kaç gün oruç tutmazdı. Sonra oruç tutmadığı günleri sayar, Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'e verdiği sözden caymış olmamak için, tutamadığı günler kadar orucu kazâ ederdi.

Buhârî, Savm 55, 56, 57, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, Nikâh 89; Müslim, Sıyâm 181-193

Açıklamalar

İmam Nevevî, bu hadiste Buhârî ve Müslim'in kitaplarında yer alan farklı rivayetleri bir araya getirmek suretiyle, bir bütünü ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda, rivayetler arasındaki tutarlılığı, küçük bir ayrıntıyı bile ihmal etmeme titizliğini de göstermiştir.

Bu rivayetlerde, bir sahâbînin, Allah katında sevgili bir kul olabilmek için, samimi niyetle ibadet ve tâate yönelişinin serüveni sergilenmektedir. Aynı zamanda, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, yönetimini üstlendiği toplumda yaşayan fertlerin maddî ihtiyaçları kadar, mânevî hayatlarını tanzim ile de yakından ilgilendiğinin güzel örneklerinden birine şahit oluyoruz. Peygamberimiz insanı yetiştirmeyi ve yönlendirmeyi bu derece önemli görmeseydi, onlarla bu kadar yakından ilgilenmeseydi, belki de ashâb-ı kirâm gibi ölçülü ve mutedil bir toplum meydana getiremezdi. Onların, kendilerinden sonraki nesilleri, hem öğretip eğiterek hem de dini bizzat yaşayarak yetiştirmeleri, dinimizin o günden bu yana en doğru şekilde gelmesini, her türlü sapıklık ve bid'atten arınmış olarak günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Burada en büyük fazilet, ecir ve sevap, sahâbe neslinindir. Daha sonraki nesillerin ve ümmetin sâlih âlimlerinin büyük gayretleri ve örnek davranışları, Allah'ın müslümanlara en büyük lutfudur. Onların da bu yönde sayısız ecre ve sevaba nail olacakları tabiidir.

Abdullah İbni Amr, daha çok ecir kazanma ve daha iyi bir kul olabilme arzusuyla, Peygamber Efendimiz'le âdeta pazarlığa girmiş gibidir. Resûl-i Ekrem ise, en mükemmel örnek olduğunu burada da gösterir; büyük bir sabırla ve gerekçelerini söyleyerek onu ikna eder. Allah'ın elçilerinden Dâvûd *aleyhisselâm*'ı örnek şahsiyet olarak gösterir. Onun en çok ibadet eden kul olduğunu hatırlatır. Ondan daha ileri gitmesinin söz konusu olamayacağını öğretir. Yaptığı itaat, ibadet ve sâlih amellerin karşılığında on misliyle karşılık göreceğini bildirir. Böylece konunun Allah Teâlâ ile ilgili yanını açıkladıktan sonra, dünyalık haklar yönünden de ona hatırlatmalar yapar. Kişinin üzerinde bedeninin, uzuvlarının, eşinin ve çocuklarının, misafirlerinin hakları olduğunu ve her hak sahibine hakkını vermek gerektiğini, bunun da Allah'ın emri olduğunu kendisine güzelce bildirip anlatır.

Bu hakları yerine getirebilmek ve sorumluluktan kurtulabilmek için, insanın yiyip içmesi, uyuması, çalışıp kazanması gerekir. Aksi takdirde gücü kuvveti tükenir, Allah'a karşı yerine getirmesi gereken farzları bile yapamaz hale gelebilir. Böyle bir davranıştan Allah da hoşnut olmaz. Oysa **İslâm, Allah'ın rızâsına uygun tarzda geçirilen bir hayatın her ânını ibadet sayar.** Sağlıklı fert ve sağlıklı toplum, dinimizin gerçekleştirmek istediği en önemli hedeflerin başında gelir. Aksi takdirde gelişmesini ve ilerlemesini sağlayamamış, üretemeyen, bu sebeple de hep başkasına muhtaç durumda kalan bir toplum ortaya çıkar. İşte dinimizin hiç istemediği ve müslümanlara âdetâ haram kıldığı hayat tarzı budur. Müslüman asla zillete düşmeyen, daima izzetli olan kimsedir. Bütün bunları sağlamanın yolu, itidali elden bırakmamak ve ölçülü olmaktır. İşte Peygamber Efendimiz'in ferde ve topluma kazandırmayı hedeflediği ölçü budur.

Abdullah İbni Amr'ın ömrünün sonlarında bu davranışlarından duyduğu pişmanlık hissi, başkalarına örnek olacak niteliktedir. Çünkü o, Peygamber Efendimiz'e söz verdiği ibadetleri hayatının sonuna kadar aynı şekilde devam ettirmek gerektiğini çok iyi biliyordu. Fakat buna güç yetiremez olduğu dönemlerde Hz. Peygamber'in teklif ettiği kolaylıkları kabul etmediğine hayıflanıyordu. Bütün bunlar, insanın nâfile ibadetlerde gücünün yettiği kadarıyla yetinmesi gerektiğini ve az da olsa devamlı yapılan ibadetleri tercih etmenin doğru olacağını ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in tavsiyelerine uymak, insana dünya ve âhiret saadetini kazandırır.
2. İbadet ve tâatte itidal yolunu tercih edip, ifrat ve tefritten kaçınmak gerekir.
3. Kişiyi bedenen bitkin düşürecek ve neticede bıkkınlık getirecek derecede nâfile ibadet hoş görülmemiştir.
4. Gecenin tamamını uykuyla geçirmek tavsiye edilmemiştir. Belli bir kısmını ibadetlere ayırmak faziletlidir.
5. İslâm'da, dünyadan tamamen el etek çekmek câiz değildir.
6. İbadetler, insanı cihaddan ve helâl yoldan rızık kazanmaktan alıkoymaz.
7. İnsanın bedeninin kendi üzerinde hakkı vardır. Onu yıpratıp zayıf düşürecek şeylerden korunmak gerekir.
8. İslâma göre, yapılan iyiliklere Allah katında on kat ecir verilir.
9. İslâm, dünyayı âhirete, âhireti de dünyaya feda etmez. Her ikisini dengeli götürmeyi esas alır.

153- ??? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ??????????? ????????? ????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ??????? ????? ????? ??? ?????? ??? ???? : ?????? ?????? ?? ???????? ? ?????? : ??????? ????????? ? ????? : ???????? ?????? ?? ?????? ?? : ?????? : ??????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ????????? ??????? ????? ??? ? ??????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????????

???????????? ????????????? ??????? ???????? ??? ????? ???? ??? ?????? ??? : ?????????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ??? ???????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ??????? ?????? ???????? ?? ???? ?????? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ???? ??????» ??????: ?? ????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ????????? ???????? ????? ???????? ??????? ????????? ???? ???????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? . ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «????????? ??????? ??????? ?? ???? ????????? ????? ??? ????????? ??????? ????? ???????? ???????????? ?????????? ????? ????????? ??? ????????? ? ???????? ?? ????????? ????? ?????? » ?????? ??????? ? ???? ???? .

153. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kâtiplerinden Ebû Rib'î Hanzala İbni Rebî' el-Üseydî şöyle demiştir:

Ebû Bekir benimle karşılaştı ve bana:

- Nasılsın, ey Hanzala? diye sordu. Ben de:

- Hanzala münafik oldu, dedim. Ebû Bekir:

- Sübhânellah, sen ne diyorsun? dedi. Ben cevaben dedim ki:

- Bizler, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bulunuyoruz. Bize cennet ve cehennemden bahsediyor, sanki gözlerimizle görüyormuşuz gibi oluyoruz. Onun huzurundan ayrılıp çoluk çocuğumuzun yanına ve işlerimizin başına dönünce, çok şeyi unutuyoruz.

Ebû Bekir *radıyallahu anh* dedi ki:

- Allah'a yemin ederim ki, biz de benzeri şeylerle karşı karşıyayız. Ben ve Ebû Bekir birlikte yola düştük ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' in huzuruna girdik. Ben:

- Ya Resûlallah! Hanzala münafik oldu, dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

– **"Bu ne demek?"** dedi. Ben:

- Ya Resûlallah! Senin yanında bulunuyoruz, bize cennet ve cehennemden bahsediyorsun; sanki onları gözümüzle görüyor gibi oluyoruz. Senin huzurundan çıkıp da çoluk çocuğumuzun yanına ve işimizin başına dönünce, çoğunu unutuyoruz, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

- "Nefsimi gücü ve kudretiyle elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, şayet siz, benim yanımda bulunduğunuz hâl üzere devam edip zikir üzere olabilseydiniz, yataklarınızda ve yollarınızda melekler sizinle musafaha ederlerdi. Fakat ey Hanzala, bir saatinizi ibadete, bir saatinizi de dünya işlerinize ayırınız" buyurdu ve bu sözünü üç defa tekrarladı.

Müslim, Tevbe 12-13. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59

Hanzala İbni Rebî'

Sahâbe-i kiramdan olup, Ebû Rib'î künyesiyle anılır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vahiy katiplerindendi. Sahâbe arasında aynı adı taşıyan diğer kişilerden ayırmak için "Kâtib Hanzala = Hanzala el-Kâtib" olarak adlandırılmıştı. Kâdisiye savaşlarında bulunmuş, sonra da Kûfe'ye yerleşmişti. Cemel Vak'ası'nda, Hz. Ali muhalifleri arasında yer aldı.

Hayatının son yıllarında Fırat Nehri kenarında bir yerleşim merkezi olan Karkasiyâ'da yerleşti ve Muâviye'nin halifelik yıllarında orada vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, hayatın her ânını İslâm'ın prensiplerine uygun yaşamaya çok dikkat ederlerdi. Bütün tavır ve davranışlarının, söz ve işlerinin, Peygamber Efendimiz'in emir ve tavsiyeleri doğrultusunda olmasına büyük bir özen gösterirlerdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bulundukları anda hissettikleri mânevî hazzın, ihlâs ve samimiyetin, onun huzurunda bulunmadıkları anlarda da aynen devam etmesini istiyorlardı. Bunun böyle devam etmediğini gördüklerinde, endişe duyuyorlar, bir nevi münafik oldukları korkusuna kapılıyorlardı. Hz. Ebû Bekir ve Hanzala'nın bu hadiste örneğini gördüğümüz durumları bunun canlı bir anlatımıdır. Oysa münafiklık, kâfirliğin bir çeşidi olup, dil ile kalbin birbirini yalanlaması, insanın inanmadığı halde inanmış görünmesidir. Ebû Bekir ve Hanzala'nın ise böyle bir durumla hiç alâkası yoktur. Fakat Hanzala, Resûl-i Ekrem'in huzurunda iken hissettiklerini, yanında bulunmadığı zamanlar yaşayamamanın derin endişesini duymakta, bunu da sanki bir münafiklık gibi değerlendirmektedir. Onun münafiklık dediği şey, itikat ve iman bakımından münafiklık değil, haldeki değişikliktir.

Hz. Ebû Bekir, Hanzala'ya teselli kaynağı olmuş, böyle düşüncelere dalıp üzülmek yerine, konuyu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e götürmeyi ve problemi kökten çözmeyi teklif etmiştir. Çünkü, her hangi bir müşkille karşılaşıldığında takip edilecek yol bundan başkası olamazdı. Onlar, Allah Teâlâ'nın **"Eğer herhangi bir şeyde ihtilafa düşerseniz, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün"** [Nisâ sûresi (4), 59] buyruğunu biliyorlardı.

Hz. Peygamber, Ebû Bekir ve Hanzala'ya, bu durumun münafiklıkla ilgisi bulunmadığını, tabiî bir hal olduğunu açıklamışlar ve dünya ile âhiret işlerini birlikte götürmelerini, dengeyi ve ölçüyü korumalarını, kulluğun gereğinin bu olduğunu bildirmişlerdir. Tamamen dünyaya yönelmek hoş karşılanmadığı gibi, dünyadan büsbütün el etek çekip uzlet ve inzivaya yönelmek de yasaklanmıştır. İslâm hem dünya hem de âhiret hayatımızı düzenleyen esaslar vaz etmiştir. Dinî ve ilmî sohbetlere, sâlihlerin meclislerine, faydalı toplantılara iştirak etmek, bizim dünya ve âhiret dengesini sağlamamıza yardımcı olur. Çünkü insan bilmediği pek çok şeyi buralarda öğrenir; kendisi gibi olan pek çok kimse bulunduğunu görür; yalnız olmadığını anlar; bu sayede içine düştüğü ümitsizlik halinden kurtulur ve âdeta yeniden hayata döner. Bu sebeple âlimler ve sâlihlerle beraber olmak tavsiye edilmiştir. Dînî ilimlerle uğraşanlar da, bu yönde

kardeşlerine yardımcı olmalı, onları bilgilendirmeli, yanlışlarını düzeltmeli, cemiyette doğruların hâkim olmasına gayret etmelidirler. Din âlimlerinin ve dînî hizmetler görenlerin yaşayış, tavır, davranış, söz ve sohbetleriyle topluma örnek olmaları gerekir. Çünkü onlar peygamberlerin vârisleridir. Dini öğretme ve yayma görevi öncelikle onların vazifesidir.

İnsanın ailesi, çocukları ve yakınlarıyla bir arada olması, bağ-bahçe işleriyle, ticaretle veya daha başka işlerle meşgul olması, böylece hem rızkını kazanması hem insanlara faydalı olması yasaklanmadığı gibi, tam aksine bu durum ısrarla tavsiye ve teşvik edilmiştir. Şu kadar var ki, bu meşguliyetler, insana Allah'ı unutturmamalı, ibadetlerine engel olmamalıdır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, Hanzala'ya *"Bir saat ibadetle, bir saat dünya işiyle uğraşınız"* buyurmuşlardır. Tabii ki bu, yarı yarıya ibadet, iş bölüşümü anlamına alınmamalı, her ikisine kâfi zaman ayırma şeklinde anlaşılmalıdır.

Netice olarak, **insanoğlundan ne melek olması beklenmeli, ne de şeytan olmasına göz yumulmalıdır. O her zaman insan olduğunun idraki içinde bulunmalı, iyiye tâlip, şeytana kapılmaktan uzak bir hayatı yaşayabilmenin azim ve gayreti içinde olmalıdır**.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm, insanın yaratılışına en uygun dindir. Ölçülü olmayı tavsiye eder.
2. İslâm'da dünya ve âhiret dengesi temel prensiplerden biridir.
3. İnsan, melekler âlemi ile şeytanlar âleminin ortasındadır. Hangisine yönelirse, ona yakın olur.
4. İlim ve fazilet meclislerinde bulunmak, insanın dünya ve âhiret saadetine vesile olur.
5. Kişi, her an Allah'ın gözetimi altında olduğunu düşünmeli, ibadet ederken ve işiyle uğraşırken bunu hissetmelidir.
6. Müslüman, hayatını ibadet ve çalışma dengesi içinde geçirmelidir.
7. Değişmez bir hal üzere bulunmak meleklerin özelliğidir. İnsan, her zaman aynı hal üzere olamaz.

154- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ???? ??????? ??????? ? ?????? ?????? ????????? : ????? ????????? ????? ???? ??????? ??? ???????? ???? ??????? ? ??? ????????? ??? ?????????? ? ?????? ? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ?????????????? ??????????? ????????? ??????? » ???? ??????? .

154. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara hitap ederken, ayakta duran bir adam gördü ve onun kim olduğunu sordu. Ashâb:

- O, Ebu İsrâîl'dir. Güneşte durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve sürekli oruç tutmayı adamıştır, dediler. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **"Ona söyleyiniz! Konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın"** buyurdular.

Buhârî, Eymân 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 19

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashâbı arasında tanımadığı birini görünce, onun kim olduğunu sorup öğrenirdi. Özellikle, hali, tavrı ve başkalarından farklı olan davranışlarıyla dikkat çekenlerin kim olduğunu, nitelikleriyle öğrenmek isterdi. Hadisimizde, Hz. Peygamber'in bu uygulamasının bir örneğini görmekteyiz.

Hadiste anılan Ebû İsrâîl'in asıl adı Yüsr olup, ensârdandır. Bu sahâbî, hadisimizde zikredilen birtakım adaklarda bulunmuştur. Peygamber Efendimiz'in onun bu adaklarını doğru ve makbul bulmadığını görüyoruz. Bu durumu bütün sahâbenin huzurunda ifade etmesi, yapılan bir yanlışı herkesin öğrenmesi ve başkalarının da aynı hataya düşmemesini sağlama, toplumu eğitme gâyesi taşır. Böylece, toplumda hatâ ve yanlışların yayılması ve kabul görmesi önlenmiş olur.

Hz. Peygamber, Ebû İsrâîl'in adaklarından bir tanesini tamamlamasına izin vermiştir. O da oruçtur. Çünkü oruç bir ibadet olup adamak caiz ve bu adağı yerine getirmek de vâciptir. Çünkü nezirden, adaktan maksat, adanan şeyle Allah'a yaklaşmaktır. Güneşte kalmak, gölgelenmemek, oturmamak, konuşmamak gibi şeylerin Allah'a yaklaşmakla bir ilgisi yoktur. Üstelik Allah ve Resûlü'nün Allah'a yakınlık vesilesi kabul etmedikleri bir davranışı, bir işi adamak caiz olmadığı gibi, böyle bir inanışa sahip olanların bâtıl itikat ehlinden sayılacağına hükmolunur. Çünkü günahın adak olmayacağını, Peygamberimiz kesin bir dille ifade buyurmuştur (Müslim, Nezr 8; Ebû Dâvûd, Eymân 12, 19; Tirmizî, Nüzûr 1).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir toplulukta tanınmayan biri bulunursa, onun kim olduğunu sorup öğrenmek câizdir.
2. Dinin mâkul ve makbul kabul etmediği adaklardan sakınmak gerekir. Allah'a yakınlık gâyesi taşımayan ve ibadet cinsinden olmayan adaklar câiz değildir. Bunların adak olacağına inanmak sapıklıktır.
3. Hata ve kusurlar toplumun içinde işlenmişse, onları toplumun huzurunda düzeltmek icab eder. Bu aynı zamanda bir öğretim ve eğitimdir.
4. Meşrû olan adakları yerine getirmek gerekir.

15- ??? ???????? ??? ???????

İBADETLERİ VE HAYIRLI İŞLERİ SÜREKLİ YAPMAK

Âyetler

??? ?????? ?????: { ?????? ?????? ?????????? ??????? ??? ???????? ??????????? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ??? ?????? ??????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ????????? } .

1. "İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi? Mü'minler, daha önce kendilerine kitap verilip de, üzerlerinden uzun zaman geçmesi yüzünden kalbleri katılaşan kimseler gibi olmasınlar." Hadîd sûresi (57), 16

Allah katından inen gerçek, Kur'ân-ı Kerîm ve onun ihtivâ ettiği hükümlerdir. Kur'an ve onun hükümleri, gönülden kabullenip sonra da samimiyetle bağlanmak içindir. Kur'an'ı okumak, ahkâmını ve hakikatlerini düşünmek, içindeki dua âyetleriyle Allah'a yakarmak, kalbleri Allah'a karşı saygı duymaya, neticede emirlerine ve nehiylerine uymaya sevk eder.

Bir insan, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri yaşar. Bu dönemlerin her birinin hissiyat ve neşesi, düşünce ve davranışı aynı değildir. Dönemler arasına giren uzun zaman, hisleri ve düşünceleri, tavır ve davranışları etkiler. Toplumlar da insanlar gibidir. Onların da çeşitli dönemleri vardır. Kocamış ve hayatiyetinin farkında olmayan toplumları canlandırmanın ve yeniden ayağa kaldırmanın yolu, onların hissiyatını diriltmek, varlıklarını ve sorumluluklarını kendilerine hatırlatmaktır. Bu canlılığı getirecek ruh ve sorumluluğu hatırlatacak mesaj, ilâhî kelâmdan başkası olamaz. İşte İslâm dini, onun kitabı, getirdiği tevhid inancı, cihad aşkı, hem ferdi hem toplumu sürekli canlı ve uyanık tutar. Ancak, fertler ve toplumlar, İslâm ve Kur'an'la alâkalarını keserlerse, kalbleri katılaşır; Kur'an onlardan uzaklaşır. Çünkü Kur'an canlıdır, sıcak davranmayana yaklaşmaz.

Bu âyet, mü'minlerin, kendilerinden önce kitap verilip de o kitaplara ve peygamberlerine uymayı terkeden, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyen, kitaplarını tahrif eden, haham ve rahiplerinin sapıklıklarına uyan yahudi ve hıristiyanlar gibi olmamalarını öğütlemektedir. Çünkü onların kalbleri katılaşmış, Allah'ın gönderdiği dinin aslıyla ilgileri kalmamıştır.

??? ?????: { ????? ?????????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ???????? ????? ???????? ???????????? ??????????? ??????????? ??? ??????? ????????? ??????????? ???????? ?????????? ???????????????? ????????????? ??? ??????????? ?????????? ?????? ????????? ????????? ??????? ????? ????????? ????? ???????????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ?????????? } .

2. "Meryem oğlu İsâ'yı öteki peygamberlerin peşinden gönderdik. Ona İncil'i verdik. Ona uyanların kalblerine şefkat ve rahmet duyguları koyduk. İcâd ettikleri ruhbanlığı biz onlara yazmamış, farz kılmamıştık. Bunu sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yapmışlardı. Fakat ona gerektiği şekilde de uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükafatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır." Hadîd sûresi (57), 27

İsâ *aleyhisselâm*'a indirilmiş olan İncil, bugün hıristiyanların ellerinde bulunan İncil değildir. Bugün elde mevcut incillerin hepsi tahrif olunmuş, bozulmuş, sonradan yazılmıştır. Ancak bu incillerde, Hz. İsâ'ya indirilen gerçek İncil'den birtakım âyetler lafzan veya mâna olarak yer almış bulunmaktadır. İncil'deki tahrifatın boyutu, elde mevcut incillerin incelenmesinden bile anlaşılabilir. Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça bu tahrifata işaret eder.

Hz. İsâ'nın peygamber olarak geldiği sırada iki büyük toplum vardı. Bunlar yahudi ve Rum toplumlarıydı. Her ikisi de katı, kaba, sevgisiz ve merhametsiz topluluklar halindeydi. İsâ *aleyhisselâm*, kendisine uyanlara şefkat, merhamet, yumuşaklık, alçak gönüllülük ve insan sevgisi gibi yüce duyguları telkin etmekteydi. Çünkü bu duygulardan yoksun olan fertler ve onların oluşturduğu cemiyetler, zulüm, işkence ve kaba kuvvetin hakim olduğu bir yapı arzeder.

Böyle toplumlarda insânî düşünce ve duygular, güzel davranışlar, iyilik ve hayır ortadan kalkar. İşte böyle bir zeminde insanlara saadet yollarını göstermek için gelen İsâ *aleyhisselâm*, üzerine düşen gayreti gösterdiyse de muvaffak olamadı. Kendinden sonra gelecek gerçek kurtarıcıyı müjdeleyerek dünyadan ayrıldı. Onun müjdelediği, Peygamber Efendimiz'den başkası değildi. Hıristiyanlığı kendilerine uyduran ve hakikatı tahrif eden o günkü toplumların günümüzdeki uzantısı olan batılılar, hâlâ bu sevgisizliğin, şefkat ve merhamet yoksulluğunun, zulmün, haksızlığın, katı kalbliliğin en acımasız örneklerini yeryüzünde sergilemeye devam etmektedirler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, pek çok hadislerinde, İslâm'da ruhbanlığın olmadığını ısrarla belirtmiştir(Meselâ bk. Dârimî, Nikâh 3; Müsned, III, 82, 266; VI, 226). Ruhbanlık, büyük bir korku hissine kapılarak, dünya lezzetlerini tamamen terketmek, kendini uzlet ve riyâzete vererek hayatın sonunu beklemektir. Bu âyet, Hıristiyanlığın aslında da ruhbanlığın bulunmadığını ve sonradan uydurulduğunu açıkça belirtmektedir. Ancak hıristiyanlar, kendilerinin belki iyi bir gâyeyle icad ettikleri ruhbanlığı da bozmuşlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden bir çoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler ve onları Allah yolundan çevirirler" [Tevbe sûresi (9), 34]. Görüldüğü gibi haham ve ruhbanların günahı daha da büyüktür; çünkü onlar insanları Allah'ın yoluna girmekten alıkoymaktadırlar. Bunlar, şefkat, rahmet ve sevgi yolunu bırakarak, tevhid akidesini terkederek, insanları bir sapıklık olan teslise inanmaya zorlayarak ve çeşitli ahlâksızlıklar yaparak kötü örnek olmaktadırlar. Bu âyette onların bu halleri kınanmakta, müslümanlar da ibadet ve taatte, kullukta ölçülü olmaya, ifrat ve tefrite sapmamaya çağırılmaktadır.

??? ?????: {????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ??? ?????? ??????? ????????? } .

3. "İpliğini kuvvetlice büktükten sonra çözen kadın gibi olmayınız." Nahl sûresi (16), 92

Âyet, bir işi yapınca sağlam ama yerli yerinde yapmayı, emeği boşa gidermemeyi emrediyor. Kur'an'ın kıssasından bahsettiği bu kadını Mekke halkı biliyordu. Bu kadının adı Rayta Binti Sa'd idi. Gün boyu ip büker, sonra da onu bozardı. Dolayısıyla bütün vaktini boşa harcardı. Bundan dolayı darb-ı mesele konu olmuştur. Akıllı kimse bu hale düşmemelidir.

??? ?????: { ????????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? } .

4. "Sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et." Hicr sûresi (15), 99

Daha önce "Mücâhede" bahsinde de geçen bu âyetteki yakînden maksat ölümdür. Bazılarının zannettiği gibi yakîn, kesin bilgi veya kendince gerçeğe erme değildir. Çünkü bunlar sübjektif ve nefsî değerlendirmelerdir. Nitekim bir başka âyette, "**Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekat vermeyi emretti"** [Meryem sûresi (19), 31) buyurulmuştur.

İnsanın aklı ve idraki yerinde olduğu sürece, namaz ve diğer ibadetler, kişinin üzerine ömür boyu farzdır. Peygamber Efendimiz, sahâbîlerinden İmrân İbni Husayn'a, *"Ayakta namaz kıl, güç yetiremezsen oturarak kıl, ona da gücün yetmezse yattığın yerde kıl"* (Buhârî, Taksîrü's-salât 17)

tavsiyesinde bulunmuştur. Bunun aksini iddia etmek, ibadetin ölünceye kadar devam etmeyeceğine inanmak sapıklık ve cehâlettir. Peygamberler, insanlar arasından Allah'ın seçtiği, kendisine en yakın kullarıdır. Allah'ı en iyi bilip tanıyanlar da onlardır. Bununla beraber, bütün peygamberler, son nefeslerine kadar, Allah'a ibadetten geri kalmamışlar, ümmetlerine de bunu öğretmişlerdir.

???? ???????? ????? ???? ?????: ???? ??? ????? ???? ?? ???? ????? ????. ??? ??? ?? ????? ???? (???? ??? 142) .

Hadisler

155- ??? ???? ?? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ??? ????? ???? ???????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?? ???? ????? ???????? ???????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??? ????????? » ???? ???? .

155. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse, geceleri okuduğu zikir ve duasını okumadan veya tamamlayamadan uyur da, sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, gece okumuş gibi sevap kazanır."

Müslim, Müsâfirîn 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 19; Tirmizî, Cum'a 56; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 65; İbni Mâce, İkâme 177

Açıklamalar

Hadiste geçen hizbten maksat, bir mü'minin bir gündüz ve gecede yerine getirmeyi alışkanlık haline getirdiği ibadet ve taatler, dua ve zikirlerdir. Bunlar, farz ibadetler dışındaki nâfileler cinsinden olur. Hizb, namaz kılmak, Kur'an kıraati, dua ve niyâz, tesbihât ve çeşitli zikirler nev'inden olur. Bunlardan biri veya bir kaçı bir arada da olabilir. Aslolan ve istenilen, hizbin devamlılığı ve ihmal edilmemesidir. Şayet bu ibadetler herhangi bir sebeple yerine getirilemezse, daha sonra vakit geçirmeden telâfi edilir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir önceki gecenin sonuna kadar yerine getirilmeyen hizbin, bir sonraki günün öğle namazı vaktine kadar telâfisini tavsiye buyurmuşlardır. Bu ve benzer hadisleri dikkate alan bazı âlimlerimiz, öğleye kadar olan vakti, bir önceki geceye tabi saymışlardır. Bu sebeple, günün orucuna vaktinde niyet etmeyenin, zeval vaktine kadar niyetlenebileceğini kabul ederler. Bazıları bu vakte "büyük kuşluk" adını verirler. Bu hadis, **"Ve O Allah, öğüt almak veya şükretmek isteyenler için, gece ile gündüzü birbiri ardınca getirdi"** [Furkân sûresi (25), 62] âyetiyle uyum sağlamaktadır. Bu genel hükümden hareketle, gündüzün hizbini yapamayan gece, gecenin hizbini yerine getiremeyen de onu gündüz telâfi eder. Bu görüş, seleften Abdullah İbni Abbas, Selmân, Katâde, Hasan-ı Basrî gibi meşhurlardan nakledilmiştir. Hasan-ı Basrî:

"Geceleyin yapacağı ibadet ve taatten âciz kalana gündüzün evveli, gündüz yapacaklarından âciz kalana da gecenin evveli yeterlidir" der. Zamanı geçirilmiş ve kazaya bırakılmış ibadetleri ölüm gelmezden önce yerine getirmekte acele davranmak gerekir. Çünkü, ibadetlerdeki gecikmede âfetler vardır. Hadisi 1185 numara ile bir kere daha ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âdet edinilen nâfile ibadet ve zikirleri, sürekli hale getirmek gerekir.

2. Nâfile ibadetlerin de kazası vardır. Herhangi bir özür sebebiyle zamanında yapılamayan ibadet ve taatleri, zikirleri kaza etmede acele davranmak tavsiye edilmiştir.

3. Kaza edilerek yapılan ibadetlerin sevabı, vaktinde yerine getirilen ibadetlerin sevabı gibi tamdır.

156- ??? ???? ?????? ??? ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ?????? ?? ?????? ????? ?????? ? ????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????? » ????? ????

156. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle dedi:

"Ey Abdullah! Filan kimse gibi olma, çünkü o gece ibadetine devam ederken, sonra geceleri ibadet etmeyi terketti." Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Sıyâm 185

Açıklamalar

Gece ibadeti denilince, genellikle teheccüd namazı anlaşılır. Fakat geceleyin okunması âdet edinilen Kur'an, sürekli hale getirilmiş zikir ve tesbihler de birer ibadettir.

Peygamber Efendimiz, başlanılan bir ibadetin veya hayırlı bir işin devamlı olmasını tavsiye ederdi. Bu sebeple, sürekli kılınamayacak kadar çok ibadet ve amellerin yüklenilmemesini öğütlemiştir. Çünkü o, az da olsa, sürekli olan ibadet ve taatlerin Allah katında daha sevimli ve makbul olduğunu sahâbeye sıkça hatırlatırdı. Böyle yapmak, insanın yaşayışını prensiplere bağlaması, kendi kendini kontrol edebilmesi, hesaba çekebilmesi ve hayatını düzene sokması anlamına gelir. **Kararsız olmak kadar zararlı bir davranış yoktur. Çünkü kararsızlar, ya hiçbir şey yapamazlar veya başladıkları bir şeyi neticeye ulaştıramazlar.** Her iki halde de zarardadırlar.

Güzel bir sünneti ihya edip ona devam eden bir insanın, daha sonra bunu terketmesi, dinimizde hoş karşılanmamıştır. Çünkü bu durum ibadet hayatında ve iyi işler yapmakta ilerlemiş, kemâle yönelmişken, geri adım atmak ve mânevî yönden mertebe kaybetmektir. Mü'minin görevi ise, geri gitmek ve kaybetmek değil, her geçen gün daha ileri, daha mükemmel ve kazançlı olmak için çalışmaktır. Bu hadis 693 ve 1166 numaralarda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âdet edinilen hayırlı işleri, sünnetleri, ibadet ve tâatleri sürekli yapmakta kararlı olmak gerekir.

2. Uygun olmayan davranışlarından dolayı kınanan bir kimsenin ismini anmamak daha doğru olur.

3. İbadet ve taatten, farz ve vâcîb cinsinden olmayan sünnet ve nâfileleri terkedenler de hoş karşılanmaz, kınanır.

157- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ????????? ???? ????????? ???? ???? ???? ??????? ? ????? ???? ????????? ?????? ??????? ????? » ???? ???? .

157. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ağrı, sancı veya benzer bir sebeple gece namazını geçirirse, bir sonraki günün gündüzünde on iki rek'at namaz kılardı. Müslim, Müsafirîn 140

Açıklamalar

Bir beşer olarak, Peygamber Efendimiz'in de hastalık anları, ağrı ve sancıları, uyuyup uyanamadığı zamanlar olurdu. Bu gibi durumlarla karşılaştığında beş vakit farzın dışındaki nâfile namazları bazan zamanında kılamazdı.

Sağlığın yerinde olmayışı, ağrı ve sancılar, uyku hali ve insanın iradesi dışında ortaya çıkan benzer sebepler, kişinin ibadet hayatında aksaklıklar meydana getirebilir. Ancak bunlar, geçici durumlar olup telâfisi mümkündür. Böyle zarûri mazeretlerden dolayı itiyat edinilen ibadetlerin aksaması, onların sürekli oluşuna zarar verici nitelikte kabul edilmez.

Hz. Âişe, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nâfile ibadetleri nasıl yerine getirdiğini bir başka rivayette şöyle anlatır:*"Allah Resûlü bir iş yaptığı zaman, onu sürekli yapardı. Gece uyur veya hasta olursa, gündüz on iki rek'at namaz kılardı. Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in uyumaksızın sabaha kadar namaz kıldığını, ramazan ayı dışında peşpeşe bir ay oruç tuttuğunu görmedim"* (Müslim, Müsâfirîn, 141). Bu hadisi, 1184 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hastalık, yolculuk ve uyku gibi sebeplerle geçirilen nâfile ibadetler, daha sonra kaza edilebilir.
2. Sünnetleri sürekli yapmak faziletlidir.

16- ??? ????? ????????? ??? ????????? ????????

SÜNNETİ KORUMAK SÜNNETİ VE SÜNNETİN ORTAYA KOYDUĞU EDEPLERİ KORUMAK

Âyetler

??? ?????? ?????: {????? ???????? ?????????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????????? } .

1. "Peygamber size ne verirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan da sakının." Haşr sûresi (59), 7

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafında ganimetlerden bahsedilir. Bunu dikkate alan bazı âlimler, Resûl-i Ekrem'in verdiği şeyden maksadın ganimet olduğunu söylerler. Ancak pek çok müfessir, âyetteki hükmün umûmî olduğunu, ganimetlerin de bu umûmî hükmün bir parçasını teşkil ettiğini ifade ederler. Bu durumda, âyetten Hz. Peygamber'in bütün emir ve nehiylerine uymanın farz olduğu anlaşılır. Çünkü Resûlullah'ın emrettiği ve yasakladığı şeyler, Allah'ın emredip yasakladıklarıdır. Bu durum aşağıdaki âyetlerden de açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

??? ?????: {????? ??????? ???? ????????. ???? ???? ?????? ?????? ?????? } .

2. "Resûlullah, nefsinin arzû ve istekleri doğrultusunda konuşmaz. Onun söyledikleri kendisine vahyedilenlerden başka bir şey değildir." Necm sûresi (53), 3-4

Kureyşliler, Resûl-i Ekrem'in üstün niteliklerini, ahlâkî güzelliklerini, faydalı işler yaptığını biliyorlardı. Bu niteliklere sahip bir peygamber, nefsinin arzu ve istekleri doğrultusunda konuşmaz, söyledikleri vahiy eseridir. Dolayısıyla bu âyetin muhtevası öncelikle Kur'ân-ı Kerîm'e yöneliktir. Çünkü o gün kâfirlerin, inkârcıların itirazı Kur'ân-ı Kerîm'e idi. Hz. Peygamber hakkında fazla söz söyleyemiyorlar, fakat onun şâir ya da cinnet getirmiş veya cinlerin ve şeytanların kendisine musallat olmuş biri, yahut kâhin olabileceğini söylemekle yetiniyorlardı.

Bu âyetle kastedilen ikinci mâna, Hz. Peygamber'in sahih sünnetidir. Dârimî'nin*Sünen'inde* nakledilen bir rivayete göre, Cebrâil *aleyhisselâm* Resûlullah'a Kur'an'ı getirdiği gibi sünneti de getiriyordu (Dârimî, Sünen, Mukkadime 49). Bu sebeple bazı âlimler sünnetin de vahiy eseri olduğunu söylerler. Bütün mezhepler, Kur'an'dan sonra dinin ikinci kaynağı olarak sünneti kabul ederler. Hangi çeşit hadislerin delil olarak alınacağı münakaşa konusu yapılmış, bu hususta farklı görüşler ortaya atılmıştır. Ancak sünnetin dinde ikinci delil kabul edilmesinin münakaşa edilmediği bir gerçektir. Bir kaide olarak şu söylenebilir: Sünneti kabul etmeyen fertler görülmüş, ancak böyle bir hak mezhep bugüne kadar görülmemiştir.

??? ?????: {???? ??? ??????? ?????????? ?????? ????????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ???????? } .

3. "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Yahudilerin, *"Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz"*, Hristiyanların *"Biz Allah'a sevgimiz sebebi ile Mesih'i mâbud tanıyoruz"*, müşriklerin de, *"Biz putlara sadece Allah'ı sevdiğimiz ve bizi Allah'a yaklaştırdığı için kulluk ediyoruz"* demeleri üzerine bu âyet nâzil oldu. Allah Teâla kendisini sevdiğini iddia edenlere, eğer bu sözlerinde samimi iseler, Resûlullah'a uymalarını ve ona muhalefet etmemelerini emretti. Peygamber'e uymak demek onun emrettiklerini yapmak, yasakladıklarından kaçmak, her konuda onu örnek almak demektir. Bunun aksi, ben Allah'ı severim, ama O'nun emrini dinlemem, O'nun sevdiğini, O'nu sevenleri, O'nun yolunu göstermek için gönderdiklerini sevmem, onlara benzemek istemem demektir ki, bu da kendimden başkasını sevmem, tevhid yolunda yürümem demektir.

Bu âyet nâzil olduğu zaman münafik Abdullah İbni Übey:

"Muhammed kendine itaat ve ibadeti Allah'a itaat yerine koyuyor. Hıristiyanların İsâ'yı sevdikleri gibi, bizim de kendisini sevmemizi istiyor" dedi. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu:

"De ki: Allah'a ve Peygamber'e itaat edin, eğer dönerlerse muhakkak ki, Allah kâfirleri sevmez" [Âli İmrân sûresi (3), 32].

Allah, kendisine ibadet ve tâatin en doğru ölçüsünün, Peygamber'e uymak olduğunu bildirdi. Çünkü Allah'ın emir ve yasaklarını en iyi bilip uygulayanlar peygamberlerdir. Onlar, uyulması gereken yolu eksiksiz uyguladılar. İfrat ve tefrite düşmediler. Dinin bütün emirlerinin itidal yolu, orta yol ve ölçülü davranış olduğunun en mükemmel örneğini gösterdiler. Son peygamber Hz. Muhammed, kıyamete kadar hükmü devam edecek olan İslâm dini'nin aydınlık yolunu, Kur'an'ı her planda hayata uygulayarak çizdi. İşte Peygamberimiz'in sınırlarını çizdiği bu ferdî ve ictimâî hayat tarzı, sözleri, davranışları, başkalarının davranışlarını tasvibi ya da tasvip etmeyişi sünnet olarak adlandırıldı. O halde **sünneti ve sünnetin ortaya koyduğu edebleri koruma, İslâm'ı koruma ve yaşama anlamına gelir.**

??? ?????: { ?????? ????? ?????? ??? ??????? ??????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ??????? ???????? }.

4. "Sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü umanlar, Allah'ı çokça ananlar için Allah'ın peygamberinde en mükemmel örnek vardır." Ahzâb sûresi (33), 21

Bu âyet-i kerîme, çok büyük bir hakikati, Peygamberimiz'in en önemli vasfını ifade eder. Hz. Peygamber, mü'minler için en mükemmel örnek ve yegâne önderdir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in örnek ve önderliği hayatın her alanını kapsayıcı niteliktedir. Hz. Peygamber bu dünyada yaşayan insanlara pratik kaideler öğretti. Kendi yaşayışı ile bu pratik kaideleri hayata geçirdi, izah etti ve tanıttı. Ordulara kumanda ederek komutanlara, bizzat muharebe ederek hak, adalet, hürriyet, nâmus gibi kutsal duygular için canını feda eden askerlere, kanunlar vaz ederek ve hükümler vererek kanun yapanlara, kendisine gelen davaları hallederek hâkimlere, aile reisi olarak kocalara ve babalara mükemmel bir örnek ve önder oldu. Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, zâlimleri, cânileri, mütecâvizleri, haksızları cezalandırarak adalet timsali oldu. Kazandığı savaşlarda esir düşenleri affederek, kendisine karşı son derece kötü davrananlara iyi davranarak merhamet, şefkat ve âlicenaplık örneği verdi.

Hz. Peygamber, ahlâkî yaşayışıyla, davranışlarıyla, sıkıntılara göğüs germesi, güçlüklere ve belâlara sabretmesiyle de eşsiz bir örnek sergiledi.

Onun hayatının bütün safhaları, mü'minler için takip edilecek yegâne örnek olma özelliğini kıyamete kadar sürdürecektir. Ancak o, âyetten açıkça anlaşıldığı üzere, mü'minler, Allah'ı ve âhiret gününü uman ve Allah'ı çokça ananlar için örnektir.

??? ?????: { ????? ????????? ??? ??????????? ??????? ???????????? ?????? ?????? ????????? ????? ??? ????????? ??? ??????????? ??????? ??????? ???????? ????????????? ????????? }.

5. "Hayır, Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." Nisâ sûresi (4), 65

Allah Teâlâ bu âyette sahâbîlere, dolayısıyle bütün müslümanlara, aralarında ihtilâfa düştükleri işlerde, içinden çıkamadıkları problemlerde Resûlullah'ın hakemliğine başvurmaları gerektiğini emreder. Onun hakemliğine başvuran müslümanlara düşen en önemli görev, verdiği hükme tam ve gönülden razı ve teslim olmaktır. Ancak bu sayede hakiki mü'min olunabilir.

Sahâbeden sonraki müslümanlar ve dolayısıyla bizler, Peygamber'in hakemliğine nasıl başvuracağız? *Allah Resulü*, bir hadislerinde şöyle buyurur:

"Size iki şey bıraktım. Onlara sımsıkı sarıldığınız sürece sapıklığa düşmezsiniz. Allah'ın Kitabı Kur'an ve Resûlü'nün sünneti" (Muvatta', Kader 3).

O halde problemlerimizi Kur'an ve Sünnet'in ışığında çözmek zorundayız. Bu şu demektir: Hükmü Kur'an ve Sünnet'te bulunan meseleleri bu ik kaynağa göre halledeceğiz. Şayet aradığımız konu, Kur'an ve Sünnet'te bulunmuyorsa, onu nasıl halledeceğimizi Kur'an ve Sünnet'in emir ve tavsiye ettiğ doğrultuda karara bağlayacağız.

Zübeyr İbni Avvâm, Medine dışındaki bir arazinin sulanması konusunda ensardan bir kişi ile münakaşa etmişti. Konu Hz. Peygamber'e arzedildi. Allah Resûlü'nün verdiği hüküm ensardan olan müslümanın hoşuna gitmedi, hatta Peygamber Efendimiz'i taraf tutmakla itham etti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu (Bilgi için bk. Buhârî, Tefsîru sûre (4), 12, Müsâkât 8, Sulh 12).

Bu âyette dikkat çeken bir kaç noktaya açıklık getirmemiz, konunun önemini ve daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Şöyle ki:

Allah Teâlâ, gerçek mü'min olmayı birtakım şartlara bağlamıştır:

1. Mü'minler, aralarında çıkan problemlerde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hakemliğine başvurmak zorundadırlar. Onun hükmünü kabul etmeyen kimse, mü'min olamaz.

2. Mü'minlerin, Resûl-i Ekrem'in verdiği hükme karşı içlerinde bir burukluk duymamaları gerekir. Bu hükme rızâ gösteren kişi, kalben değil de zâhirde razı olmuş görünebilir. Âyet, rızânın mutlaka kalben olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

3. Mü'minler, Resûlullah Efendimiz'in verdiği hükme tam anlamıyla teslim olmalıdırlar. Hükmün hak ve doğru olduğuna kalben inanan bir kimse, bazan hakkı kabul etmemekte ayak diretir veya tereddüt eder. İşte Allah Teâlâ, iman konusunda kalbde mutlaka yakînin hasıl olmasını, bununla birlikte, zâhirde de teslimiyetin mutlaka bulunmasını açıkça beyan eder. Bu sebeble âyette hem **"içlerinde bir burukluk duymamayı"** hem de **"tam anlamıyla teslim olmayı"** ayrı ayrı zikretmişdir. Birincisi kalben teslimiyeti, ikincisi de görünürde hükmün gereğini yerine getirmeyi ifade eder.

Bu mânasıyla âyet Resûlullah'dan gelen her sahih hadise şamildir. **Sahih sünnetin bulunduğu bir konuda, sünnetteki ahkâmın dışında bir yol takip etmek câiz olmaz.** Şayet bilmeyerek böyle yapılmışsa, sahih sünnet veya hadise vakıf olununca onlara dönülür. Sahâbe zamanından itibaren, bunun pek çok misali görülmüştür. Ömer ibni Hattâb, Ömer ibni Abdülaziz başta olmak üzere sahâbe, tâbiûn ve onlardan sonraki nesillerden seçkin ulemânın tavrı bu idi.

Müctehid bir hâkimin hükmü, Kitab ve Sünnet'in nassına muhalif olduğunda, o hükmü ortadan kaldırmak ve yürürlükte kalmasına engel olmak vâcip

olur. Kitab'ın ve sahih sünnetin nasları, aklî ihtimaller, nefsânî ve şeytânî yorumlarla birbiriyle çelişkili gösterilemez.

Abdullah İbni Ömer, Resûl-i Ekrem'in:

"Sizden izin istediklerinde kadınların camiye gitmesine engel olmayınız" buyurduğunu rivâyet etmişti. Bunun üzerine oğlu Bilâl:

"Vallahi biz onları engelliyoruz" dedi. Babası Abdullah;

"Ben Resûlullah şöyle buyurdu diyorum; sen, biz onları engelliyoruz diyorsun" diye oğlunu azarladı ve hatta rivâyet edildiğine göre onunla ölünceye kadar konuşmadı (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 90; Ali el-Kârî, *el-Mirkât,* I, 339).

Nevevî, fâsık ve bid'atçılarla hayat boyunca konuşmamanın câiz olduğunu söyler. Üç günden fazla konuşmamanın yasaklanmış olması, bid'atçi ve fâsıklarla ilgili değildir.

Katâde'nin naklettiğine göre, İbni Sîrîn, bir adama Resûlullah Efendimiz'den bir hadis rivâyet etmişti. Bunun üzerine adam: "Filan ve filan da şöyle dediler" deyince, İbni Sîrîn:

"Ben sana Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'den bahsediyorum, sen filan ve filan da şöyle dedi diyorsun, seninle ebediyen konuşmayacağım" diye karşılık verdi.

Mâlik İbni Enes'in yanına bir adam geldi ve kendisinden bir mesele sordu. Mâlik ona: "Resûlullah şöyle şöyle buyurdu, deyince, adam: Senin görüşün ne? dedi. Bunun üzerine Mâlik, **"Peygamberin emrine muhalefet edenler, fitneye ve can yakıcı azaba uğramaktan, korksunlar"** [Nûr sûresi (24), 63] âyetini okudu.

İbni Teymiye'ye göre: Allah Teâlâ'nın kendisine ve Resûlü'ne itaatı, kulları üzerine farz kıldığı, kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Resûlullah Efendimiz dışında, emrettiği ve nehyettiği her konuda, bir kimseye, ümmetin itaat etmesi vâcip değildir. Ümmetin sıddîki ve en faziletlisi olan Hz. Ebû Bekr şöyle der: "Allah'a itaat ettiğim sürece bana itaat edin. Şâyet Allah'a isyan edersem, bana itaat etmeniz söz konusu olamaz."Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* hariç, emrettiği ve nehyettiğinde masum olan bir tek fert yoktur. Bu sebepledir ki, bütün imamlar, Resûlullah Efendimiz dışında her insanın sözü alınır da terk de edilir demişlerdir.

Dört büyük mezhep imamı, söyledikleri her şeyde insanların kendilerini taklid etmesini yasaklamışlardır. Vâcip olan budur. Ebû Hanîfe: Bu benim görüşümdür ve gördüğümün en iyisidir. Kim benim görüşümden daha iyisini getirirse, onu kabul ediniz, demiştir. Ebû Hanîfe'nin önde gelen talebesi Ebû Yûsuf, Medine'li büyük muhaddis Mâlik İbni Enes'le bir araya gelince, ona bazı konular hakkında kanaatini sordu. Mâlik de ona bu konudaki hadisleri okudu. O zaman Ebû Yûsuf dedi ki:

"Kendi görüşümden vazgeçip senin söylediklerine döndüm. Şayet üstadım Ebû Hanîfe benim gördüklerimi görseydi, o da benim gibi görüşünden vazgeçip okuduğun rivâyetlere dönerdi."

İmam Mâlik şöyle derdi:

"Ben bir beşerim, isabet de ederim, hatâ da edebilirim. Benim sözlerimi Kur'an ve Sünnet'e arz ediniz."

İmam Şâfiî: "Benim sözümün aksini ifade eden sahih bir hadis bulunca, benim sözümü duvara çalın. Yolunca vaz olunmuş bir hüccet gördüğüm zaman, benim sözüm odur" der.

Demek oluyor ki, Allah ve Resûlü bir konuda hüküm vermişse, bir başka seçenek yoktur. Başka sözler ve görüşler, Resûlullah'ın hadis ve sünnetine uymazsa, onları terketmek vâcip olur.

??? ?????: {??? ???????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ????? ??????????? ??? ?????? ????????? ????? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? } . ??? ???????: ?????: ??? ?????? ??????.

6. "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahibine de itaat edin. Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah'a ve Resûlüne götürün. Bu, daha iyidir ve sonuç bakımından da daha güzeldir." Nisâ sûresi (4), 59

Bir önceki âyetin açıklamasında da belirtildiği gibi, mü'minler, herhangi bir konunun hükmü hakkında görüş ayrılığına düştüklerinde, problemin çözümü için Allah'ın kitabı Kur'an'a ve O'nun Resûlü'nün sünnetine baş vurmak zorundadırlar. Resûl-i Ekrem hayatta iken, sahâbe-i kirâm, ihtilafa düştükleri her meseleyi Peygamberimiz'e sorarlardı. Onun vefatından sonra sahâbe ve daha sonraki nesiller, meselelerini Kur'an ve Sünnet'in ışığında çözdüler.

Mü'minler arasında problem olan konu, ister inanç ister günlük hayat ile ilgili olsun, onu Kitap ve Sünnet'e göre halletme mecburiyeti vardır. Bu Allah Teâlâ'nın emridir: **"Ayrılığa düştüğünüzde herhangi bir şey hakkında hüküm vermek, Allah'a aittir"** [Şûrâ sûresi (42), 10]. Kur'an ve Sünnet'e göre hükmeden, doğru ve hakkaniyetli bir hüküm vermiş olur. Problemlerini Kitap ve Sünnet'e baş vurarak halletmeyen, hükmünü o ikisine göre vermeyen kimsenin, Allah'a ve âhiret gününe iman etmiş sayılmayacağı da böylece anlaşılmış olur.

Bu âyet, Abdullah İbni Huzâfe hakkında nazil oldu. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* Abdullah'ı bir orduya kumandan tayin etti ve askerlere komutanlarını dinleyip itaât etmelerini emretti. Abdullah bazı sebeplerle askerlere kızdı ve bir ateş yakmalarını sonra da içine girmelerini emretti ve: "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni dinlemenizi ve bana itaat etmenizi size emretmedi mi?" dedi. Askerlerden bir kısmı bu emre uymadı, bir kısmı ise uymaya kalktı. Esasen Abdullah onların kendisine itaat edip etmeyeceklerini denemek istemişti. Sonra gelip durumu Peygamber Efendimiz'e sordular. Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* :

"Şâyet girseydiniz ondan artık çıkamazdınız. İtaat yalnızca dinin uygun gördüğü konulardadır" buyurdu (Müslim, İmâre 39-40).

Askerler, komutanın emrine uyup uymama konusunda münakaşa etmişlerdi. İşte **"Herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah ve Rasûlüne götürün"** âyeti bunun üzerine nazil oldu.

??? ?????: { ????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ????? ???????? ????? ???????????? ?????????? ???????? } .

7. "Kim Resûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse, biz seni onlara bekçi olarak göndermedik." Nisâ sûresi (4), 80

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın emir ve nehiylerinin tebliğcisidir. Daha önceki âyetlerde açıklandığı gibi, o kendiliğinden bir şey söylemez. Söyledikleri Allah'ın kendisine bildirdiklerinden ibarettir. Dolayısıyla itaat ve itaatsizlik sadece Allah'a karşı söz konusudur. Resûl-i Ekrem'e itaati emreden ve ona itaati kendine itaat sayan Cenâb-ı Hak'dır.

??? ?????:{????????? ????????? ????? ??????? ????????????. ??????? ??????? ??????? ???? ??? ??? ????????????? ????? ??? ????????? ????? ????? ??????? ??????? ????????}.

8. "Şüphesiz ki sen doğru yola, Allah'ın yoluna götürüyorsun. Göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah'ın yoluna götürüyorsun. İyi bilin ki bütün işler sonunda yalnız Allah'a dönecektir." Şûrâ sûresi (42), 52-53

Hz. Peygamber'in insanları vahiyle davet ettiği yol, doğru yol, sırât-ı müstakîmdir. Bu yol, Allah'ın yoludur. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* insanları İslâm'a davet etti. O halde, İslâm dininin bütün emir ve yasakları, yani Kur'an ve Sünnet, sırat-ı müstakîm dediğimiz doğru yolu oluşturur. İslâm'a gerektiği gibi inanıp, onu hayatına uygulayan kimse doğru yolda sayılır. Resûl-i Ekrem Efendimiz peygamberlikle görevlendirildiği günden, dünya hayatına veda ettiği ana kadar insanları Allah'ın yoluna davetle meşgul oldu. Bu yola davet etmenin bütün yol ve yöntemlerini ashâba, dolayısıyla ümmetine öğretti. Kendisinden sonra gelen halifeleri de, aynı yolu izledi. O halde insanlığı doğru yola davet etmenin yol ve yöntemini öncelikle öğrenmek gerekir. Bu ise İslâm'ı bilmekle olur. Kur'an ve Sünnet bilgisi ilk temeli oluşturur. Hz. Peygamber'in hayatını ayrıntılarıyla bilmek, öğrenmek dine davetin en önemli merhalelerinin başında gelir. Mademki Allah Teâlâ **"Sen doğru yola, Allah'ın yoluna götürüyorsun"** buyuruyor, o halde o yolu ve o yolun önder ve örneğini iyi bilip tanımak gerekir.

??? ?????: { ???????????? ????????? ???????????? ???? ???????? ??? ??????????? ???????? ???? ??????????? ??????? ??????? } .

9. "Allah Resûlü'nün emrine aykırı davrananlar, kendilerine bir belânın çarpmasından, yahut acı bir azabın uğramasından sakınsınlar." Nûr sûresi (24), 63

Şimdiye kadar açıklamaya çalıştığımız âyetlerden, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrettiklerini yapmak, nehyettiklerinden sakınmak gerektiğini, onun kendiliğinden konuşmadığını, söylediklerinin vahye dayandığını, Allah'ı sevdiğini iddia edenlerin Resûlullah'a uyacaklarını, Allah Resûlü'nün mü'minlere en güzel örnek olduğunu, mü'minlerin aralarında çıkan ihtilaflı meselelerde Resûlullah'ı hakem yapmalarını, ihtilafa düştükleri konuları Allah ve Resûlü'ne götürmelerini, Resûlullah'a itaatın Allah'a itaat olduğunu, Resûlullah'ın Allah yolunda kılavuzluk ettiğini öğrendik. Bu âyet ise, bütün bu niteliklere sahip bir Resûle muhalefet edilmemesi, karşı çıkılmaması gereğini kuvvetle vurguluyor. Şâyet karşı çıkılırsa, böyle yapanlara Allah'ın dünyada bir belâ göndereceği, onları âhirette de can yakıcı bir azaba uğratacağı beyan ediliyor.

Esasen iyi bir mü'min, peygamberine asla muhalefet edemez. Çünkü peygambere karşı gelmek, insanı imansızlığa götürür. Bu âyetteki muhalefet, bu sebeple münâfikların davranışı olarak tefsir edilmiştir. Şâyet bir mü'min böyle davranırsa, onda nifak alâmeti var demektir.

Allah, insana dünyada çeşit çeşit belâ ve musibetler verir. Her türlü dünya meşakkati ve sıkıntısı bir belâ, bir musibettir. İnsanların birbirlerini öldürmeleri, terör ve anarşi, zelzeleler, yangınlar, seller, insanoğlunun başına gelen ve bir çoğu beşerî tedbirlerle önlenemeyen belâ ve musibetlerdir. Bunların her birini bir günahın, bir isyanın mutlak neticesi şeklinde anlamak veya böyle bir sebebe bağlamak, isabetli bir yorum sayılmaz. Zira Allah, her isyanın ve günahın cezasını anında, kişiye ve topluma yönelik bir belâ ve musibete döndürmez. Hatta bizim inancımıza göre, Allah kullarını cezalandırmakta acele de etmez. Günahkâr kulların tövbeye yönelmesi ve bir daha günah işlememesi için onlara mühlet verir. Ancak günahta ısrar edenleri bazı musibetlerle imtihan eder. Bu imtihanda başkalarının alacağı dersler ve ibretler de bulunur. Bu belâ imtihanı, ferdi olabileceği gibi, ictimâî de olabilir. Çünkü günahkâr fertler gibi günaha dalmış toplumlar da vardır. Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde bunların örneklerine rastlarız. İnsanlığın bilinen tarihi de buna şahitlik eder. Bütün kutsal kitaplar, dinler ve örfler günah ile musibetler arasında bir ilginin varlığından söz eder. Bazı kere musibetler mükâfatları da beraberinde getirir. Çünkü fertlerin ve toplumların ıslaha yönelmeleri, çoğu kere büyük musibetler sonrasına rastlar. "Bir musibet bin nasihatten yeğdir" atasözümüz bunu çok veciz bir şekilde ifade eder.

Toplumun başına zâlim bir yöneticinin gelmesi de dünyalık musibetlerdendir.

??? ????? : { ??????????? ??? ??????? ??? ???????????? ???? ?????? ??????? ????????????? ????? ??????? ????? ???????? ???????? } . ??????? ?? ????? ?????.

10. "Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphe yok ki Allah lütuf sahibidir ve her şeyden haberdardır." Ahzâb sûresi (33), 34

Bu âyette kastedilen mânayı daha iyi anlayabilmek için, bundan önceki iki âyetin anlamını bilmemiz gerekir. O âyetlerde şöyle buyurulmaktadır:

"Ey peygamber kadınları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'dan) korkarsanız, erkeklerle konuşmanızda yumuşak davranmayın ki, kalbinde hastalık bulunan kimse tamah etmesin, güzel, şüpheden uzak bir biçimde, söz söyleyin. Evlerinizde oturun, ilk Câhiliye çağı kadınlarının açılıp saçılması gibi açılıp saçılarak, kırıla döküle yürümeyin. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden her türlü kiri gidermek, sizi tertemiz yapmak ister" [Ahzâb sûresi (33), 32-33].

Bu emirler, Peygamberimiz'in eşlerine yönelik ise de, bunların bütün islâm kadınlarına şâmil olduğunda şüphe yoktur. Bu âyetler, erkeklerle kadınlar arasında iffetin, nezâhet ve nezâketin hâkim olması gerektiğini göstermektedir. Allah'ın âyetleri ve Resûlü'nün sünneti, aile hayatımızın nasıl olması icab ettiğini bize öğretmektedir. Peygamberimiz bunun en mükemmel uygulayıcısı olmuştur. Âyette geçen **"hikmet"**ten maksat, Hz. Peygamber'in sünnetidir.

Allah Teâlâ, kişilerin ve ailenin saadetinin Kur'an ve Sünnet'te olduğunu, edebin ve ahlâkın en üstününün de bu iki kaynakta bulunduğunu, peygamber ailesinin şahsında bütün müslümanlara, hatta bütün insanlığa beyan etmiştir. Özellikle peygamber ailesinin zikredilmesinin sebebi, onların evlerinin vahyin beşiği olmasından ve en mükemmel uygulamanın onların evinde yapılmasından dolayıdır.

Dikkat edilirse, burada arka arkaya sıralanan âyetler, birbirinin anlam ve muhtevasını tamamlayıcı bir nitelik arzeder. Bu durum, aynı zamanda bize bir usul, üslûp ve sistemi de öğretip kavratıyor. O da, Kur'an'ı bir bütünlük içinde ele alma, anlama ve kavrama yoludur. Bu âyetlerin her biri çeşitli yönleri ile

Peygamberimiz'i bize anlatıp tanıtmaktadır.

Hadisler

158- ????????? : ??? ????? ?????????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «???????? ?? ??????????: ??????? ???????? ?? ????? ??????? ??????? ?????????? ? ????????????? ????? ???????????? ?????? ???????????? ??? ?????? ???????????? ? ?????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ?? ???????????? » ????? ???? .

158. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi bir konuyu size emredip yasaklamadığım sürece, siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberlerine karşı münakaşaya dalmaları helâk etti. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz."

Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Hac 412, Fezâil 130-131. Ayrıca bk. Tirmizî, İlim 17; Nesâî, Hac 1; İbni Mâce, Mukaddime 1

Açıklamalar

Kur'ân-ı Kerim'in bazı sûre ve âyetlerinin nâzil oluş sebebi bulunduğu gibi, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bazı hadislerinin de bir söyleniş **(vürûd)** sebebi vardır.

Açıklamaya çalıştığımız bu hadisin vürûd sebebini Ebû Hüreyre'nin şu rivayetinden anlamak mümkündür:

Resûl-i Ekrem Efendimiz bize hitap etti ve şöyle buyurdu:

- *"Ey müslümanlar! Size hac farz kılınmıştır, o halde hac yapınız".* Bir adam:

– Her sene mi, Ya Resûlallah? dedi.

Resûlullah cevap vermeyip sustu. Adam sorusunu üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– *"Şâyet "evet" desem, mutlaka farz olurdu, tabiî sizin de buna gücünüz yetmezdi"* buyurdular (Müslim, Hac 412). Sonra da bu hadisi söylediler.

Hz. Peygamber'e bu soruyu soran sahâbî Akra İbni Hâbis'tir. O, namazın, zekâtın, orucun tekrar tekrar yapıldığını bildiği için, hac ibadetini de bunlara kıyas ederek bu soruyu sormuştu. Bütün mükelleflere her sene bu ibadeti tekrar etmenin zorluğunu, hatta imkânsızlığını düşünememişti. Peygamber Efendimiz, önce onun bu sualine cevap vermedi. Çünkü susmak, bilgisize cevap teşkil eder. Faydalı ve güzel soru ise, ilmin yarısıdır, denir.

Hz. Peygamber ümmete açıklanması gereken ve insanların ihtiyacı olan bir konuda susmazdı. Şâyet sorulan soru bu çeşit bir ihtiyaçtan kaynaklanıyorsa, onu mutlaka en açık şekilde cevaplandırırdı. Fakat, Akra'ın sorusunu böyle değerlendirmediğini, aksine tekrar tekrar sorduğu halde sorusunu cevaplandırmadığını görüyoruz. Ne var ki, susmasının cevap teşkil etmediğini görünce, bu soruyu da açık bir şekilde cevaplamıştır. Resûl-i Ekrem'in cevap tarzından soru soranı pek hoş karşılamadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Akra İbni Hâbis, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* sözlerini tamamlamadan ve ilgili açıklamaları yapmadan bu soruyu sormuş olabilir. Oysa Allah Teâlâ, bu konudaki davranış edebini mü'minlere şöyle bildirmişti:

"Ey inananlar! Allah'ın ve Resûlü'nün huzurunda öne geçmeyin. Onların önüne kendiniz geçmediğiniz gibi, onlardan önce konuşmaya, bir iş hakkında hüküm beyan etmeye de kalkmayın" [Hucurât sûresi (49), 1].

Peygamber Efendimiz, özellikle itikat, ibadetlerin farz oluşu, helâl ve haram gibi vahiyle tesbit edilen konularda kendisinin bildirdikleri ile yetinmeyi, ince eleyip sık dokumamayı, çok ve gereksiz soru sormaktan sakınmayı tavsiye ederlerdi. Bu sebeple: *"Benim sizin anlayış ve kavrayışınıza bıraktığım konularda siz de beni kendi halime bırakın"* buyurmuşlardır. Niçin böyle yapılması gerektiğini de, geçmiş ümmetlerin, yahudi ve hıristiyanların helâk oluşlarını örnek göstererek açıklamışlardır. Çünkü onlar, peygamberlerine çok ve yersiz sorular sorarlardı. Ayrıca peygamberlerinin verdiği cevabı kabullenmek yerine, onu aralarında münakaşa ederler, ihtilafa düşerlerdi. Bu nitelikleri, yani çok ve yersiz sorular sormaları, aldıkları cevapları münakaşa konusu yapıp çok ihtilafa düşmeleri onların helâkine sebeb oldu. Çünkü ihtilaf, ayrılıkları ve gruplaşmaları doğurur. Bunun neticesinde toplumun birlik ve beraberliği ortadan kalkar. Birlik ve beraberliği bünyelerinde sağlayamayan milletler ve ümmetler ise helâke sürüklenirler. Bütün bunlar zaruret olmaksızın soru sormanın, Allah ve Resûlü tarafından hükümleri belirtilmiş konularda ihtilaf etmenin haram kılındığını gösterir. Çünkü, bir işin sonu helâk olursa, o işin haram veya büyük günah olduğu âşikârdır. Özellikle ihtilaflar, kalplerin ayrılmasına ve dinin zayıflamasına sebeb olur. Bunlar nasıl haramsa, bunlara yol açan sebebler de aynı şekilde haram olur.

Dinin yasak ettiği şeylerden kesinlikle sakınılması, uzak durulması gerekir. Bu konuda müsamaha yoktur. **"Gücüm yetmiyor"** veya **"Alıştığım için bırakamıyorum"** gibi mazeretler de geçerli değildir. Tabii ki, ızdırar hali denilen zorunlu durumlar her zaman istisna teşkil eder. Bu ise, zaman, mekân ve şahıslara göre değişiklik arzeden ve geniş açıklamaları gerektiren bir konudur. **Kişinin dindarlığı ve takvâsı, yaptığı ibadetlerden çok, yasaklardan kaçınması ile değerlendirilir. Çünkü yasaklardan uzak durmak, bir riyâ, gösteriş ve başkalarına hoş görünme konusu olamaz.** İbadetlerde ise, bunlar şu veya bu ölçüde bulunabilir.

Yasaklardan kesin olarak kaçınılmasına karşılık, dindeki emirler herkesin gücünün yettiği ölçüde uyması gereken bir özellik arzeder. Çünkü bir işi yapmanın, yapabilmenin çeşitli şartları ve sebebleri vardır. Bu şart ve sebebler, herkeste aynı oranda bulunmayabilir veya hiç olmayabilir. O halde herkes gücünün yettiğinden sorumludur. Çünkü Allah Teâlâ, hiç kimseye gücünün üstünde bir yük yüklememiştir [Bakara sûresi (2), 286]. Kimileri bir işi yapmaya güç yetirirken, kimileri yetiremeyebilir. Sorumluluk güç yettiği orandadır. Cenâb-ı Hak da **"Allah'a karşı vazifelerinize gücünüz yettiği kadar dikkat edin. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak (mallarınızı Allah uğrunda) harcayın"** [Teğâbün sûresi (64), 16] buyurur.

Farz olan ibadetlerin yapılmasında herkes aynı mükellefiyeti taşır. Nâfile ibadetler ise, daha önce de geçtiği gibi, her ferdin gücü ile, kudreti ile sınırlı ve ihtiyârîdir. Bu kâide sadece ibadetlerimizde değil, bütün dînî emirlerde geçerlidir.

Bu hadis 1275 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ortaya problemler çıkaracak, şüphelerin doğmasına, münakaşalarla ihtilafların artmasına sebep olacak sorular sormak haramdır.
2. Birtakım ciddî boyuttaki münakaşa ve ihtilaflar, fertlerin ve toplumların yıkılışına sebep olur.
3. Dinin kesin olarak yasakladığı şeylerden mutlaka uzak durmak, uyulması gereken farzlardandır.
4. Dinî yasaklarda müsamaha ve gevşeklik câiz değildir.
5. Dinî emirler, güç yettiği nisbette yerine getirilir.
6. Peygamber'in sünneti üzerinde münakaşaya dalmak doğru değildir.

159- ???????? : ???? ????? ??????? ??????????? ???? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ????????? ? ???????? : ?? ?????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????????? . ??? : « ?????????? ???????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????? ? ????????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????? . ??????????? ???????? ????????? ??????????? ????????????? ?????????????? ? ?????? ????????? ??????????? ? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ????? ???????? ??????? » ???? ??? ???? ? ????????? ???? ???? ??? ???? .

« ??????????? » ?????? ??????? : ??????????? ? ????? : ??????????? .

159. Ebû Necih İrbâz İbni Sâriye *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Bizler:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bu öğüt, sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun, dedik. Bunun üzerine:

– "Size, Allah'a çok saygı duymanızı, başınıza bir Habeşli köle bile emir olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürenler pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman sizin üzerinize gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bid'atlardan şiddetle kaçınınız. Çünkü her bid'at dalâlettir, sapıklıktır" buyurdular.

Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizi, İlim 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 6

İrbâz İbni Sâriye

İlk müslümanlardan olan İrbâz, sahâbenin meşhurlarından ve Suffe ehlinin önde gelenlerindendir. Künyesi Ebû Necih olup Süleym kabilesine mensuptur. Gözü yaşlı sahâbîlerdendir. Cihada çıkmak için binit bulamadıkları için ağlayan ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e müracaat edenler arasında o da vardı. Şu âyet onlar hakkında nâzil oldu:

"Kendilerine (binek sağlayıp) bindirmen için sana geldikleri zaman, sen 'Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum' deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen kimselere de sorumluluk yoktur. Onlar da kınanmazlar" *[Tevbe sûresi (9), 92]. Dinin bir emrini yerine getirmeyen bir kimse, şayet bunu bir özür sebebi ile yapamıyorsa ağlamanın ve hüzün duymanın câiz olduğuna bu âyet delil teşkil eder.*

İrbâz İbni Sâriye daha sonraları Suriye'de Humus'a yerleşti. Abdullah İbni Zübeyr fitnesi diye adlandırılan hâdiseler esnasında, hicrî 75 senesinde vefat etti. Öldüğü sırada yaşı bir hayli ilerlemişti. Son zamanlarında ölümü arzu ediyor ve bu arzusunu şöyle dile getiriyordu:

"Allah'ım! Yaşım ilerledi, azmim zayıfladı, beni kendi katına al."

Başına gelen bir olayı da şöyle hikaye eder:

"Bir gün Dımaşk Mescidi'nde namaz kılıyor ve ölümü arzu ederek dua ediyordum. Ansızın, erkek güzeli bir delikanlı, üzerinde yeşil ve kalın bir elbiseyle ortaya çıkıverdi. Bana:

- Böyle nasıl dua ediyorsun? dedi. Ben de kendisine:

- Nasıl dua edeyim, ey kardeşim oğlu? diye sordum. Dedi ki:

- Allah'ım! Amelimi güzel kıl, ecelimi de ulaştır, de. Ben:

- Allah'ın rahmetine eresin, sen kimsin? dedim.

- Ben mü'minlerin kalplerinden hüznü alan Retbâbil adlı meleğim, dedi. Sonra kendisine doğru yaklaşmaya çalıştım, fakat kimseyi göremedim.

İrbâz, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den otuz bir hadis rivâyet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisin bir başka rivâyetinden, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu konuşmayı bir sabah namazından sonra yaptığını öğreniyoruz. Peygamber Efendimiz'in va'zları, nasihat ve öğütleri kısa, özlü ve dikkat çekici idi. Bu sebeple sahâbe-i kirâm onu kolayca ezberleyip akıllarında tutarlar ve birbirlerine anlatıp aktarırlardı. Ayrıca Resûl-i Ekrem, va'z ve nasihat zamanını çok iyi gözetir, sahâbenin halini, vaktini ve içinde bulunduğu durumu dikkate alırdı.

Hadisin ravisi İrbâz, bu çok tesirli öğüdü dinleyen ashâbın o andaki hislerini ve durumlarını dile getirmektedir. Sahâbeden pek çokları Hz.

Peygamber'den bir hadis naklederken, o andaki ortamı da bize haber verirler. Bu, onların güzel âdetlerinden biridir. Böylece biz, onların Hz. Peygamber'i ne kadar can kulağı ile dinlediklerini, sonra ona nasıl uyduklarını, itaat ettiklerini de öğrenmiş oluruz. Bu durum, bize aynı zamanda Peygamber Efendimiz'in hadisleri ve sünneti karşısında nasıl bir tavır takınmamız gerektiğini de öğretir.

Sahâbe, Resûl-i Ekrem'in sözleri karşısında ürperir, kalpleri titrer ve gözlerinden yaş akıtarak ağlarlardı. Bütün bunlar, samimiyetle inanmanın, itaat arzusu içinde olmanın, Allah ve Resûlü'nü sevip, saymanın birer göstergesidir. Kur'an ve Sünnet karşısında bizlerin de örnek almamız gereken davranışlardır.

Hz. Peygamber'in bu öğüdünün, inzâr yani uyarı niteliği taşıdığı, kıyamet ahvalinden, ölümden ve dünyanın âkıbetinden bahsettiği anlaşılmaktadır. Onun için, hadiste geçen **"beliğ"** kelimesini, az sözle çok şey anlatmak demek olan vecize şeklinde anlamak istemediğimizden, **"çok tesirli öğüt"** diye tercüme ettik. Çünkü kalbi ürperten ve insanları ağlatan bir öğüdün beliğ ve veciz olması yeterli sayılmaz. Aynı zamanda daha derûnî nitelikler taşıması gerekir. Nitekim sahâbe-i kirâm bu öğütten o kadar etkilendiler ki, bunu dünyaya vedâ eden bir insanın son sözlerine benzetip, Resûlullah Efendimiz'den kendilerine tavsiyede bulunmasını istediler. Yine, Peygamberimiz, o ana kadar sahâbîlerin pek alışık olmadığı bir üslupla konuşmuştur, diyebiliriz. Sahâbîler bu konuşmadan yakaladıkları ip uçları ile bir hükme vardılar, bunu da açıkça Hz. Peygamber'e söylediler. **"Bu öğüt, sanki veda eden bir kimsenin sözlerine benziyor"** değerlendirmesinin anlamı budur.

Sahâbe Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir nevi veda konuşması yaptığını görünce:

Madem ki durum budur, o halde senden sonra ne yapacağımızı bize emret. Kurtuluşa nasıl ereceğimizi, yaşadığımız sürece nasıl bir yol takip edeceğimizi, senden sonraki halimizin ne olacağını bize söyle, demek istediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz onlara çok kısa, fakat gerçekten çok muhtevalı bir tavsiyede bulundu.

İlk tavsiye ettiği şey **takvâ** oldu. **Takvâ** çok geniş anlamlı bir terimdir. Kısaca belirtmek gerekirse Allah'tan korkmayı, Allah'a karşı günah işlemekten sakınmayı, O'na son derece saygılı olmayı, dinin emrettiği her şeye gücü ölçüsünde sarılmayı, yasakladıklarından da uzak durmayı ifade eder.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Sizden önce kitap verilenlere de, size de 'Allah'dan korkun' diye tavsiye ettik"** [Nisâ sûresi (4), 131].

Bu âyet takvânın üç kısmını da kapsamaktadır. Bunlar:

*Şirkten ve Allah'a karşı isyandan sakınmak,

*Allah'dan başka kimseden korkmamak,

*Emredilenleri yapmak, yasak kılınanlardan uzak durmaktır.

Takvâ âhiret azığıdır. İnsanı ebedî azabdan o kurtarır, cennete o ulaştırır, Allah'ın hoşnutluğuna o nâil kılar. Kısaca **takvâ**, iyi ve üstün mü'min olmanın adıdır. Bu ise yukarıdan beri ifade etmeye çalıştığımız gibi, ferdi kendi iç bünyesinde nefis muhasebesine, kendi kendini kontrole sevkeder. Böylece fert olgunlaşır ve kendi dışındakilerle münasebetlerini düzene koyma imkânına kavuşur. Bu, toplumda düzeni sağlamanın da ilk basamağıdır. **Takvâ** sahibi olmak, insanların elinde olan ve birbirleri ile yarışabilecekleri bir alandır. Onun için Allah Teâlâ:

"Allah katında en üstün olanınız, Allah'dan en çok korkanlarınız, takvâda en ileri olanlarınızdır" [Hucurât sûresi (49), 13] buyurur.

Hz. Peygamber'in**takvâ**dan sonra tavsiye ettiği ikinci önemli konu, emîri yani devleti yöneteni dinlemek ve ona itaat etmektir. Hatta bu yönetici, toplumun en alt tabakası içinden çıkmış biri de olsa, ona itaat mecburiyeti vardır.

Nitekim hadiste **"Habeşli bir köle bile başınıza emir olsa"** denilmektedir ki, İslâm hukukuna göre kölelerin emirliği câiz değildir. Bu bir faraziye, bir varsayımdır. İtaatin önemini kavratmak, fitneden korunmanın yolunu öğretmek, başsızlığın felaket olduğuna dikkat çekmek içindir. Ancak yöneticiyi dinlemek ve ona itaat etmek, her hâl ü kârda mutlak bir emir şeklinde anlaşılagelmiş değildir. Dinleme ve itaatin boyutlarını, şartlarını ve niteliklerini de Kur'an ve Sünnet açıklığa kavuşturmuştur. Hz. Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem*: *"İtaat, dinin uygun gördüğü hususlardadır"* buyurmuşlardır. **Yöneticilerin, günah olan emirlerine itaat edilmez. Fakat bu sebeble onlara karşı ayaklanmak ve harp ilan etmek de câiz görülmemiştir. Çünkü itaatin zıddı her zaman isyan ve başkaldırma değildir. İsyanda toplumun fitneye sürüklenmesi ve daha büyük musibetlere uğraması sözkonusudur.** İslâm, fitneyi önlemek ve ortadan kaldırmak için meşrû sayılan her yola başvurur. Kur'ân-ı Kerîm, **'fitne çıkarmanın adam öldürmekten daha büyük bir günah olduğunu"** bildirir [Bakara sûresi (2), 191, 217].

Bir emîre, devlet başkanına itaat etmenin şartı ise, onun soyu sopu ve nesebi değildir. Burada aranan şart, emîrin İslâm'a uygun davranıp davranmadığıdır. **Yönetici âdil de olsa, zâlim de olsa, onun emirlerinin İslâmî olup olmadığına bakılır. Kişinin kendi hali ve yaşama biçimine göre karar verilmez.** Çünkü onun hali gizli kaldığı sürece kendi şahsını ilgilendirir. **Takvâ** nasıl insanın iç düzenini sağlar ve kişiyi başkaları ile ilişkilerinde iyiliğe sevkederse, emîrler yani devleti yönetenler de dış düzeni sağlamak ve toplumun birliğini, beraberliğini temin etmek ve korumakla yükümlüdürler. İnsan bazan nasıl nefsinin arzularıyla çelişkiye düşer ve sabrederse, yöneticilerle de çelişkiye düşebilir. O zaman da sabretmesi gerekir. İslâm nasıl kişinin kendi iç düzenini ve şahsî varlığını korumaya önem vermişse, toplum düzenini ve birliğini korumaya da aynı şekilde, belki de daha çok önem verir. Bütün bunlar, her şeye rağmen kötülüklere ve kötülere göz yummak veya sessiz ve tepkisiz kalmak anlamına gelmez. Tam aksine hangi durumlarda nasıl hareket edilmesi gerektiğini iyi tayin etmek anlamına gelir.

Bu hadiste, Peygamber Efendimiz'in işaret ettiği üçüncü husus, kendisinden sonra pek çok ihtilâfların ortaya çıkacağı gerçeğidir ki, o zaman kendisinin ve Râşid Halîfelerin yaşayış tarzına sımsıkı bağlanma zarureti vardır. Doğruya ulaşmak ve kurtuluşa ermek, ancak bu şekilde mümkün olur.

Peygamber Efendimiz, bu hadislerinde kendisinden sonra ortaya çıkacak olan pek çok ihtilaf ve fitneyi haber vermiştir. Bu, onun mûcizelerinden biri sayılır. Çünkü, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ileride ortaya çıkacak durumları toplu bir şekilde ve tafsilatiyle bilmekteydi. Zira ona bu bilgileri, Allah Teâlâ haber vermişti. Ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konudaki bilgileri zaman, mekân gibi belirleyici unsurları ile haber vermemiştir. Hatta genel anlamda bile herkese söylememiştir. Sadece Huzeyfe İbni Yemân gibi, Ebû Hüreyre gibi bazı özellikli sahâbilere söylemiştir. Onlar da kendilerine haber verilen bu özel bilgileri müsaade edildiği nisbette açıklamışlar ve başkalarına nakletmişlerdir. Hadis kitaplarımızın **"fiten"** bahisleri bu nevi rivâyetleri ihtiva eder ki, *Riyazü's-sâlihîn*'in son kısımlarında da bunlara yer verilmiştir.

Ümmetin içinde fitneler ve ihtilâflar çoğalınca, görüş ayrılıkları da artar. O zaman insanlar hangi fikrin yanında olacaklar, nasıl hareket edeceklerdir? İşte Resûlullah Efendimiz bunun hal çaresini de göstermektedir. Kendisinin ve Râşid halîfelerin sünnetlerine sımsıkı sarılmak, yegâne çıkış yoludur. Çünkü onların takip ettikleri yol hak yoldur.

Ortaya çıkacak ihtilâflar ifadesiyle, İslâm ümmeti içinde yer alacak olan **bid'at fırkaları** kastedilmiş olmalıdır. Çünkü **ihtilâf, küfür veya dinsizlik demek değildir.** Fakat ciddi boyuttaki ihtilâflar, ümmeti fitnelere, büyük günahlara sevkeder. Hatta insan, farkında olmaksızın kendini dinin hudutları dışında bulabilir. Nitekim, Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra Hz. Osman ve Hz. Ali zamanında ortaya çıkan ihtilaflar, daha sonra fitneye dönüştü ve pek çok sahâbî henüz hayatta iken ümmet imtihandan geçti. Halifelerden sonraki dönemde ihtilâflar ve fitne artarak devam etti. Bu fitneler ve zararlı ihtilâflar, İslâm ümmetinin güçlenip kuvvetlenmesini önlemiş, bölünüp parçalanmalarına sebep olmuştur.

İslâm ümmeti içindeki ihtilâfların, bölünme ve parçalanmanın, grupçuluk ve hizipçiliğin, itaatsizlik ve baş tanımazlığın müslüman toplumları ne hale getirdiğini, günümüzde de gözlerimizle görüyor ve bunun ızdırabını hep birlikte çekiyoruz. Ümmet olma vasfına sahip bulunmadığımız gibi, ayrı milletlere ve pek çok ülkelere bölünmüş halimizle, kendi milli hudutlarımız ve coğrafyamız içinde de birlik, beraberlik ve kardeşliğimizi sağlayabilmiş değiliz.

İslâm toplumlarının fitneden kurtulabilmesi, ihtilâflara düşmemesi için müşterek bir düşünce ve hareket tarzına sahip olmaları gerekir. Bu ise belli bir şahsın veya bir grubun düşünce ve hareket tarzı olamaz. Çünkü başka şahıslar ve gruplar da vardır; onlar da kendilerinin haklı ve doğru olduklarını iddia edebilirler. İşte Peygamber Efendimiz, bunu da açıkça tesbit ve tayin etmiş, **"Sizin üzerinize gerekli olan benim sünnetime, yoluma ve doğru yola ulaştırılmış Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetine sımsıkı sarılmanızdır"** buyurarak, ortak hareket noktasını göstermiştir.

Bilindiği gibi, Hulefâ-yi Râşidîn, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Peygamberimiz, başka bir çok hadislerinde olduğu gibi, bu hadiste de onların hidâyet, hak ve doğru yol üzere bulunacaklarını, kendilerine uyulması gerektiğini ifade buyurmuşlardır. Ehl-i sünnet'in bütün mezhepleri, Hulefâ-yi Râşidîn'e uyulması gerektiği konusunda görüş birliği içindedirler.

Bundan sonra, Peygamber Efendimiz bir noktaya daha dikkat çekmekte, **bid'at**lerden mutlaka sakınılması gerektiğini hatırlatmaktadır. Çünkü sünnete uygun olmayan davranışlar **bid'attır**. **Bid'at** dinde yeri bulunmayan, sonradan ortaya çıkarılmış olan inanç ve ibadetlerdir. Kur'an ve Sünnet'te yeri bulunmadığı ve bu iki asla aykırı olduğu için, her **bid'at dalâlet** (sapıklık) diye nitelendirilmiştir. Burada **"bid'at"** veya **"muhdes"** kelimelerinin **"sonradan ortaya çıkan şey"** anlamındaki sözlük mânası kastedilmiş değildir. Kastedilen esas mâna ise, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olarak ortaya çıkan itikat, ibadet ve dinden sayılan şeylerdir. Çünkü sonradan olan bazı işler ve icadlar vardır ki, bunlar hayâtî ihtiyaç ve zaruretlerdir. Bu nevi şeyleri bid'attır diye reddetmek mümkün değildir. Bu ihtiyaç ve zaruretlerin, sapıklıkla da bir alâkası yoktur. Bu sebepledir ki, sonradan ortaya çıkıp itikad, ibadet ve amelle ilgili olmayan şeyleri yani icatları bid'at olarak nitelemek doğru bir anlayış ve yaklaşım sayılmaz.

Bu hadis 703 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm toplumunu yönetenler, idareciler, âlimler va'z ve nasihat ve sohbet gibi yollarla insanları aydınlatmalı ve yetiştirmelidirler.
2. **Takvâ** dediğimiz Allah korkusu ve Allah'a saygı, müslümanın temel özelliği olmalıdır. Dinin emrettiklerine uyup neyhettiklerinden uzak durmak **takvâ**dır.
3. Allah'a itaati emrettikleri sürece, devleti yönetenlerin emirlerine itaat gerekir. Onların şahsî özelliklerine bakılmaz; çünkü bu durum sadece kendilerini ilgilendirir.
4. Hz. Peygamber, bir mûcize olarak gelecekteki bazı şeyleri haber vermiştir. Nitekim müslümanlar dört halifeden sonra pek çok ihtilafa düşmüşler ve çeşitli fırkalara ayrılmışlardır.
5. Hz. Peygamber'in sünnetinden sonra takip edilecek yol, Râşid Halifelerin yoludur. Çünkü onlar sahâbenin en bilgili olanları ve takvâ cihetinden de önde bulunanlarıdır.
6. Yöneten ve yönetilenlerin, Hz. Peygamber'in sünnet ve yaşama tarzını, Râşid Halifelerin uygulamalarını öğrenmeleri, kendilerini sapıklığa düşmekten korur.
7. Kur'an ve Sünnet'in zıddı ve karşıtı olan her çeşit bid'at sapıklık olup bunlardan sakınmak gerekir.

160- ????????? : ???? ????? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ????? ???????? ?????????? ????????? ?????? ???? ????? » . ????? ?????? ?????? ?? ???? ?????? ? ???? : « ??? ?????????? ?????? ???????? ? ???? ??????? ?????? ????? » ???? ??????? .

160. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı cennete girer" buyurdu. Bunun üzerine:

- Ey Allah'ın elçisi, cennete girmeyi kim istemez ki? denildi. Peygamber Efendimiz:

– "Bana itaat edenler cennete girer, bana karşı gelenler cenneti istememiş demektir" buyurdu.

Buhârî, İ'tisâm 2

Açıklamalar

Cennete girmeyi istemeyenleri iki sınıfta toplamak veya iki şekilde anlamak mümkündür. Adına **"ümmet-i dâvet"** denilen ve kendilerine İslâm tebliği ulaştırılan kimseler, şâyet bu daveti kabul etmezler, yani müslüman olmazlarsa, kâfir diye adlandırılırlar. Bir diğer grup ise, **"ümmet-i icâbet"** denilen ve İslâm'ı kabul etmiş olanlardır. Bunlar, örnek nitelikte olması gereken insanlardır. Fakat bunlar arasında Peygamber'in tebliğ ettiklerine uymayanlar ve dinin emirlerini gerektiği şekilde yerine getirmeyenler de vardır ki, bunlar da âsî yani günahkâr kabul edilirler. **Kâfir olanlar hiçbir şekilde cennete giremezler. Âsi, günahkâr kabul edilenler ise, cehennemde cezalarını çektikten sonra cennete girerler.** Demek oluyor ki, günah imanı gidermez, fakat sahibini cehenneme sokar. Ancak bu cehennemde kalış, kâfirlerde olduğu gibi sürekli ve ebedî değildir.

Sahâbe-i kirâm, cenneti istemeyenlerin kimler olabileceğini merak edip şaşırdılar ve Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'den bunu öğrenmek istediler. Allah Resûlü'nün cevabı kısa, ama son derece muhtevalı oldu. Buna göre kendisine itaat eden cennete girecek, isyan eden ise cehenneme girmeyi istemiş olacaktır. Peygamber'e itaat, Kur'an ve Sünnet'e sımsıkı sarılıp bağlanmayı içine alır ki, böyle hareket edenler mü'min olarak cennete girerler. Peygamber'e isyan ise, ya tamamen İslâm'ı kabul etmemeyi ifade eder ki, o zaman bu âsi kişi kâfir olarak kalıp ebediyyen cehenneme girer veya müslüman

olduğu halde Allah'a ve Resûlü'nün emirlerine uygun hareket etmeyerek günahkâr olur, günahının cezasını çektikten sonra cennete girer.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber'e itaat etmek, cennete girmeye vesiledir.

2. Peygamber'e isyân, dini kabul etmemek anlamına geleceği için böyleleri ebediyyen cehennemde kalır. İslâm'ı kabul ettiği halde günah işlemeye devam eden kimse cehenneme girer, ancak orada temelli kalmaz.

161- ????????? : ?? ????? ????? ? ????? : ????? ??????? ?????? ???? ?????? ?? ?????????? ??? ?????? ??? ? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ????? : « ???? ????????? » ????? : ?? ??????????? . ???? : « ?? ??????? » ?? ?????? ?????? ????????? ????? ??????? ????? ????? ? ???? ???? .

161. Ebû Müslim (veya Ebû İyâs) Seleme İbni Amr İbni Ekvâ*radıyallahu anh*'ın naklettiğine göre, bir adam Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*' in yanında sol eliyle yemek yedi. Peygamber Efendimiz adama:

– **"Sağ elinle ye"** buyurdu. Adam:

– Bir türlü yapamıyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– **"Yapamaz ol"** diye beddua etti.

Çünkü adamın Resûl-i Ekrem'i dinlememesi, kibrinden dolayı idi. Bu beddua üzerine, adam elini ağzına götüremez oldu.

Müslim, Eşribe 107. Ayrıca bk. Buhârî, Et'ime 2; Ebû Dâvûd, Et'ime 19; Tirmizî, Et'ime 47; İbni Mâce, Et'ime 8

Seleme İbni Amr İbni Ekvâ

Seleme, Medine'li ve Eslemoğullarından bir sahâbîdir. Bey'atür-rıdvân'da bulunmuştur. Künyesi Ebû Âmir veya Ebû Müslim ya da Ebû İyâs'dır.

Yolunda ölmeye hazır olduğunu belirterek, Allah Resûlü'ne biat etti. Peygamberimiz'le birlikte yedi gazveye katıldı. Gözü pek, kahraman ve ölümden korkmayan bir sahâbî idi. İyi bir atıcı, güzel ahlâk sahibi, fazilet timsali, hayır ehli bir kimseydi. Peygamberimiz'den yetmiş yedi hadis rivayet etti. Seleme, şöyle diyerek övünür ve sevinirdi:

- Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem beni defalarca terkisine (binitinin arkasına) aldı, defalarca başımı okşadı, bana ve soyuma defalarca Allah'tan bağışlanma diledi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, onun hakkında: "Bizim en iyi süvarimiz Ebû Katâde, en iyi piyademiz ise Seleme İbni Ekvâ'dır" derdi.

Seleme İbni Ekva', Medine'de yaşadı. Hz. Osman'ın katli olayından sonra Rebeze'ye yerleşti. Fakat ölmeden bir süre önce tekrar Medine'ye döndü ve seksen yaşında iken hicrî 74 senesinde orada vefat etti.

Oğlu İyâs, babasının hiç bir şekilde ve asla yalan söylemediğini anlatırdı.

Seleme İbni Ekva'dan rivayet edilen hadislerin bir çoğu Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alır. Bu rivâyetlerde onun kahramanlığı, samimiyeti ve peygamber sevgisinin güzel örneklerine rastlanır (mesela bk. Müslim, Cihâd 132).

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in yanında sol eliyle yemek yiyen kişi, Büsr İbni Râî idi. Büsr, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yasaklayıp hoş görmediği bir davranışta bulunmuş, onun ikazına rağmen kibri, büyüklenmesi sebebi ile bu halini terketmemişti. Halbuki, Peygamber Efendimiz: *"Sol el ile yemeyin, çünkü şeytan sol eliyle yer"* (Müslim, Eşribe 105) buyurmuşlardır.

Büsr gibilerin bu tarzdaki davranışları, Allah'ın elçisine muhalefet veya en azından onu önemsememek kabul edilir. Her iki hal ise Kur'an ve sahih sünnetle yasaklanmıştır.

Bu durumda, kendisini düzeltmesi, hakkı ve doğruyu kabul edip ona yönelmesi, özür dilemesi gerekirken, o inatlaştı. Efendimiz bu sebeble ona beddua etti. Hz. Peygamber'in duasının olduğu gibi, bedduasının da Allah tarafından reddolunmadığını hem ashâb hem de kendisine beddua edilen Büsr gördüler.

Peygamber Efendimiz'in bedduasının sebebi, bu sahâbînin yemeği sol eliyle yemesi değil, kibir ve inadıdır. Çünkü sağ elle yeyip içmek müstehabdır; farz veya vâcip değildir. Günah veya beddua farz, vâcip gibi emirleri terketmekden kaynaklanır. Kibir ve hakka karşı inat ise, büyük günahtır.

Bazıları bu davranışın bir münafiklık alâmeti olduğunu söylemişlerse de, İslâm âlimleri bunu doğru bulmazlar. Sadece kibirden dolayı yapılan böyle bir davranışın münafik olmayı gerektirmediğini belirtirler. Hadisi, 614 ve 742 numaralar ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sağ elle yeyip içmek müstehap, özürsüz olarak sol elle yeyip içmek ise mekruhtur.

2. Kibir ve inat büyük günahtır.

3. Peygamberimiz'in duası ve bedduası makbuldür.

4. Peygamber'e muhalefet, ona karşı kibirli davranmak ve uyarılarına aldırmayarak inat etmek câiz değildir.

162- ????????? : ??? ????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ???: ???????

????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????????? ??????????? ???? ????????????? ?????? ?????? ????????? » ????? ????

??? ?????? ???????? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????? ????????? ?????? ????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????? ????? ????? ???? ??????? ? ?????? ????? ??????? ??????? ????? : « ?????? ?????? ??????????? ????????? ???? ????????????? ?????? ???? ??????????? » .

162. Ebû Abdullah Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ya saflarınızı düzeltirsiniz, ya da Allah Teâlâ sizin aranıza düşmanlık, buğz ve kalblerinize ihtilâf koyar da birbirinizden yüz çevirirsiniz."

Buhârî, Ezân 71; Müslim, Salât 127. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Tirmizî, Mevâkît 53; İbn Mace, İkâme 50

Müslim'in bir başka rivâyeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sanki okları düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim buna alıştığımızı görünceye kadar böyle yapmaya devam etti. Kendisi bir gün namaza çıktı ve namaz kıldıracağı yerde durdu. Tam tekbir almak üzere iken göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Ey Allah'ın kulları! Ya saflarınızı düzeltirsiniz, ya da Allah Teâlâ sizin aranıza düşmanlık, buğz ve kalblerinize ihtilâf koyar da birbirinize yüz çevirirsiniz." Müslim, Salât 128

Nu'mân İbni Beşîr

Künyesi Ebû Abdullah olan Nu'mân, hicrî ikinci yılda doğdu. Küçük yaşta İslâm'ı kabul etti. Medine'li olup, Hazrec kabilesindendi. Babası ve annesi de sahâbî idi. Sahâbeden Abdullah İbni Revâha da Nu'mân'ın dayısıdır.

Babası Beşîr, İkinci Akabe Biatı'nda bulundu. Resûl-i Ekrem'in bütün gazvelerine iştirak etti. Ebû Bekir halife olduğunda, ona ilk biat eden Medine'li, Beşir oldu. Böyle bir babanın oğlu oluşu, Nu'mân'ın yetişmesi ve şöhretinde etkili oldu.

Nu'mân'ın rivayet ettiği 114 hadisin bir çoğu Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır.

Nu'mân, elinin açıklığı, cömertliği, şâirlik ve kahramanlığı ile meşhurdu. Muâviye kendisini önce Kûfe'ye sonra Humus'a vali tayin etti. Muâviye'nin ölümünden sonra, Humus halkını Abdullah İbni Zübeyr'e biat etmeye davet etti. Bunun üzerine halk kendisine karşı çıktı ve baş kaldırdı. Numân, Humus'tan ayrıldıysa da peşine düşüp onu takip ettiler ve hicrî 64 yılında Bîrîn kasabasında öldürdüler.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, namazda safların düzgün olmasına büyük önem verirdi. Bu konudaki hadisler, insanı şaşırtacak kadar çoktur. İslâm, insanın iç dünyasında olmasını arzuladığı âhenk ve düzeni, dış dünyada da meydana getirmeyi veya dış dünyasına da yansıtmayı hedeflemiştir diyebiliriz. Düzgün bir saf, aynı zamanda doğruluğun, dürüstlüğün, birlikteliğin, hedef ve gaye birliğinin alâmeti sayılır. Çünkü Allah Teâlâ bu nitelikleri sever. Eğriliği, yalancılığı, bölünmüş ve parçalanmışlığı, dağınıklığı, arzu ve emellerin çeşitliliğini ve bunlardan doğan gayesizliği ise sevmez. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"Allah, kendi yolunda kurşunla kaynatılmış binalar gibi saf bağlayarak çarpışanları sever"** [Saf sûresi (61), 4] buyurulur. Namaz, müslümanları günde beş defa Allah'ın huzurunda bir araya getiren bir eylem, bir cihad kabul edilebilir. Cephedeki cihad gibi, namazda da saflar oluşur. Namazda müslümanlar birlik ve beraberliklerini, nizam ve intizamlarını, disiplinlerini hem kendileri görüp moral kazanırlar, hem de bu hallerini düşmanlarına göstererek onların kalblerine korku salarlar.

Sanki safların düzenli olmayışı, ruh ve düşüncenin, niyetin doğru olmayışının bir göstergesidir. Çünkü Peygamber Efendimiz, safların düzgün olmayışının sonucunu, kalblerin uyuşmaması ve neticede müslümanların birbirlerinden yüz çevirmeleri ile açıklamaktadır.

Peygamber Efendimiz'in safların düzgünlüğüne gösterdiği bu hassasiyet, aynı zamanda onun estetiğe verdiği önemin de bir delili sayılabilir. Çünkü gelişi güzel bir saf, insanın göz zevkine, dolayısıyla gönül zevkine zarar verir. Bu sebeble **Peygamber Efendimiz, toplumda göze ve gönle hoş gelmeyen, insan zevkini okşamayan çirkinlikleri de ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.**

Bir başka yönden baktığımızda bu bir eğitimdir. Hz. Peygamber, öğrettiği ve emrettiği şeylerin bizzat eğitimi ve tatbikatıyla da meşgul olmuşlardır. İnsanlara hem fert, hem de toplum boyutunda bunu göstermiş ve örnek olmuştur.

Hadisimiz, 1091 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazda safları düzgün tutmaya teşvik vardır.

2. Kâmetle namaza başlama arasındaki konuşma, namaza engel teşkil etmez ve kâmetin tekrarı da gerekmez. Ancak bir kısım âlimler, bu konuşmanın namazı ilgilendiren bir konuda olması gerektiğini belirtmişlerdir. Namazla ve ibadetle alâkalı olmayan konuşmaların, kâmetin tekrarını gerektireceğini söylemişlerdir.

3. Sünnetle konulan edebe uymak gerekir. Sünnete muhalefet edenler maddeten veya mânen ceza görürler.

163- ?????????? : ?? ????? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ????? ??????????? ????? ??????? ???? ???????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???: « ????? ??????

??????? ??????? ????? ? ??????? ???????? ????????????? ???????? » ??????? ???? .

163. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medine'de bir ev, geceleyin ev halkı ile birlikte yanmıştı. Durum Peygamber Efendimiz'e haber verilince:

– "Ateş size düşmandır. Uyuyacağınız zaman onu söndürünüz" buyurdular.

Buhârî, İsti'zan 49 ; Müslim, Eşribe 101. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb, 46

Açıklamalar

Yangın, insanoğlunun karşılaştığı bazı kere önlenemez âfetlerden biridir. Bizlere düşen görev, deprem, sel, fırtına ve benzeri âfetlere karşı, gücümüzün yettiği oranda tedbirler almaktır. Yangın gibi, ihmal sonucu meydana gelen âfetlere karşı ise, daha tedbirli ve dikkatli davranmak bir vazifedir. Özellikle parlamasından ve tutuşmasından korktuğumuz ateşi evimizde olduğu gibi, bağımız ve bahçemizde, ormanlık, ağaçlık mıntıkalarda da söndürmeyi ihmal etmemek gerekir.

Çünkü küçük bir ihmalin ne büyük felâketlere yol açtığını her gün gözlerimizle görüyor ve basın-yayın organlarından öğreniyoruz. İşte Peygamber Efendimiz bizi bu konuda uyarmakta, dikkatimizi çekmekte ve yapacağımız ilk işin ne olduğunu haber vermektedir. Uyku bir nevi küçük ölüm olduğu için, özellikle uyumadan önce evlerimizdeki ocağı, sobayı veya tehlikeli olabilecek diğer ısıtıcıları söndürmeyi tavsiye etmektedir.

Ateşin düşman olarak nitelendirilmesinin sebebi, mala ve cana verdiği zarardan dolayıdır. Çünkü kişinin canına ve malına kasteden, ona en büyük zararı veren düşmanıdır. Bu sebeble, insan en etkili tedbiri düşmanına karşı alır. Resûlullah Efendimiz'in ateşi düşmana benzetmesi bu yüzdendir.

Hadisimiz 1657 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Felâketlere karşı tedbir kulun görevidir.
2. Uyumadan önce ateşi söndürmek, sünnete uygun bir davranıştır.
3. Peygamberimiz'in irşadına uymak, başımıza gelecek zarar ve felâketlerden bizi korur.

164- ?????????? : ?????? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????? ??? ?????? ?????? ???? ??? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ??????? ? ??????? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ? ??????? ??????? ????????? ???????? ?????? ? ???????? ?????? ??? ??????? ????????? ??????? ???????? ??????????. ???????? ????????? ??????? ? ???????? ???? ??????? ?? ???????? ???? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ??? ????? ?????? ? ????????? ?? ???????? ?????? ?? ? ???????? ????????? ?????? ???? ???? ???????? ??????? ??????? ?????? ???????? ????? ??????? ???? ????????? ???? » ????? ???? . « ????? » ???? ???????? ????? ??????????? ? ????? : ?????????? ? ???? : ???? ???????? .

164. Yine Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah'ın dininde anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna başını kaldırıp kulak vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir." Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15

Açıklamalar

Hidâyet dilimizde de kullanılan bir kelime olup doğru yolu arama, doğru yola girme, Allah tarafından kalbe ilham olunan hak yolu bulma arzusu, hak din, İslâm dini gibi anlamlar ifade eder. Mutlak mânada, **hayra delâlet eden her şey hidâyettir.** Çünkü hayır ve hak, İslâm'ın bize öğrettiği ve gösterdiği doğruların, güzelliklerin tamamıdır. Allah, gönderdiği peygamberleri vasıtasıyla insanlara daima doğruyu ve hakkı göstermiş, yanlış ve bâtıl olan her şeyden uzak durmalarını istemiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyeti buna işaret etmektedir:

"Semûd kavmine gelince, onlara doğru yolu gösterdik; fakat onlar, körlüğü doğru yolu bulmaya üstün tuttular. Böylece yaptıkları yüzünden alçaltıcı azâb yıldırımı onları yakaladı" [Fussilet sûresi (41), 17].

"Ey Muhammed, sen sevdiğini doğru yola iletemezsin; fakat Allah dilediğini doğru yola iletir. O, yola gelecek olanları daha iyi bilir" [Kasas sûresi (28), 56] gibi âyetler, hidâyetin ne olduğunu açıklayıcı ve öğretici niteliktedir.

Hadiste geçen ilim ise, hem zâhirî bilgileri hem de gizli ilimleri kapsar. Hidâyet, ilmin, öğrenmenin ve anlayıp kavramanın ilk adımıdır. Bu sebeple, öne geçirilmiş, önce anılmıştır. **İlim, Allah'ın insana verdiği anlayış ve seziş kabiliyetinin ürünüdür. Marifet ise ilimden sonra gelen ve daha üstün bir nitelik olan temyiz gücü yani bilgileri seçip ayırma vasfıdır.**

Peygamberimiz, pek çok hadislerinde olduğu gibi, bu hadiste de çok önemli ve hassas bir konuyu teşbihle anlatmıştır. Çünkü teşbihler ve benzetmeler bir şeyi kolayca anlama ve akılda tutma imkânı sağlar. Öte yandan fesahat ve belâğat dediğimiz üstün konuşma niteliğini, derin anlayış ve kavrayışı da yansıtır. Allah Resûlü'nün bu konudaki eşsizliği elbette münakaşa edilemez.

Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ'nın kendisiyle gönderdiği hidâyet ve ilmi, bol yağmura benzetmiştir. Yeryüzü kuruyup, toprak şerha şerha yarıldığı, ağaçlar ve diğer bitkiler sararıp solduğu zaman yağan bol yağmur, yeryüzünü nasıl diriltir, canlandırır, âdeta ona yeniden hayat verirse; cehalete, karanlığa,

ahlâksızlık bataklığına sürüklenmiş insanlık da bir peygamberi, bir hidâyet rehberini, bir aydınlatıcı, yol göstericiyi öyle bekliyordu. İşte Peygamberimiz'le gelen hidâyet ve ilim, bol yağmurun yeryüzünde yaptığını insanların ruhunda, kalbinde ve gönlünde yaptı. Yağmur nasıl ölü toprağı diriltti ise, İslâm'ın hidâyeti ve ilmi de ölü kalbleri ve gönülleri öylece diriltti. **Ölü toprağı dirilten yağmur nasıl gök yüzünden yeryüzüne iniyorsa, ölü kalbleri diriltip canlandıran ilâhî vahiy de semadan yeryüzüne öylece indi.** O halde, İslâm'ın hidâyet ve ilminden nasibi olan kalbler diri, bunun dışında kalanlar ölü hükmündedir. İşte bu güzel teşbihten kısaca bunları anlamış oluyoruz.

Peygamberimiz'in benzetmelerle anlatımı bu kadarla bitmiyor. O yağmurun yağdığı toprakları da bir ayırıma tabi tutuyor. Her toprak aynı verimlilikte olmaz, dolayısıyla her topraktan aynı ölçüde faydalanılmaz.

Yeryüzünün bazı kesimlerindeki topraklar çok verimlidir. Yağmur sularını emer; çok güzel meyve ve sebze bitirir veya ağaçlar yetiştirir. Böylece insanlar ondan faydalanır. Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirdiği dini kabul ederek iyi bir müslüman olan, dinin buyruklarından hem kendisi faydalanıp hem de başkalarına faydalı olan mü'minler bu araziye benzetilmiştir.

Bir başka cins toprak vardır ki, kayalık ve taşlık arazidir veya suyu çekmeyip biriktiren killi topraktır. Bu toprakta bitki yetişmez; ot ve çayır bitmez ama üzerinde biriken suyu insanlar içer, hayvanlarını ve arazilerini sularlar. Bu da bir faydadır. Peygamberimiz'in getirdiği hidâyet ve ilmi kabul edip başkalarını bundan faydalandıran mü'minler, bu toprak parçasına benzetilmiştir.

İslâm'ı kabul etmeyen hidâyet ve ilimden nasibi olmayanlar ise, yağmur suyunu emen fakat herhangi bir bitki bitirmeyen veya suyu üzerinde tutup insanları faydalandırmayan işe yaramaz, kıraç ve çöl araziye benzetilmişlerdir.

Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz vasıtasıyla gönderdiği dini kabul edenlerin hepsi aynı seviyede olmayacağı gibi, bu hidâyet ve ilmi kabul etmeyenler de olacaktır. Nitekim Peygamberimiz, Allah tarafından kendisine indirilen ilâhî vahyi, yani Kur'an'ı herkese tebliğ etti, açıklama ve uygulamalarını da herkesin gözü önünde yaptı. Kendisine inananlar olduğu gibi, inanmayanlar da oldu. İslâm'ı kabul eden sahâbîlerin hepsinin derecesi, anlayış ve kavrayışı, kabiliyeti aynı değildi. Esasen bütün insanlar nasıl fizikî yaratılış itibariyle farklı iseler, zekâ, anlayış ve kavrayış yönünden de farklıdırlar. Bundan daha tabiî bir şey de olamaz. Bir toplumda hem yönetenle, hem yönetilenler, hem öğretenler hem öğrenenler, hem zenginler hem fakirler ve benzerleri bulunacaktır. Böylece toplum kendi içinde bir işbirliğini gerçekleştirecek ve hayat böyle devam edecektir.

Netice olarak ilim öğrenmek ve öğretmek, insanların hidâyetine vesile olmak, en üstün faziletlerden biridir. İnanan insanların dünyada var olmalarının sebebi ve hikmeti de budur. Zira dünyanın her şeyi gelip geçicidir; kalıcı olan Allah'ın hoşnutluğunu kazanabilmek ve onun rızâsına uygun bir hayat sürmektir. Bu hadis, 1381 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar tıpkı toprak gibi çeşit çeşittir. Kendisine ve başkalarına faydalı olanı, sadece fayda vereni ve faydasızları vardır.
2. Yağmur yeryüzünü canlandıran ve bütün canlılara hayat veren ilâhî bir rahmettir.
3. Allah'ın Hz. Peygamber ile gönderdiği İslâm dini, toprağı dirilten yağmur gibi kalpleri ve gönülleri canlandıran, dirilten bir rahmettir.
4. Bu hadis, bizi ilim öğrenmeye, öğretmeye, öğrendiklerimizi yaşamaya, ilimden uzak kalmamaya, kısaca söylersek ilim sahibi olmaya veya ilim ehliyle beraber bulunmaya teşvik etmektedir.
5. İnsanlara bir konuyu anlatırken teşbihlerle, benzetmelerle anlatmak, o konunun daha iyi kavranılmasına yardımcı olur. Bu Kur'an ve Sünnet'e de uygun bir yoldur.

165- ????????? : ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ????????? ??????? ????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ?????? ? ????????? ??????????? ??? ????? » ???? ????? . « ?????????? » : ?????? ??????? ?????????? ? ????? ???? ?????????? ??????? ????? ?? ??????? . «??????????»: ?????? ???????? ? ???? ??????? ???????? ??????????? .

165. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Benim ve sizin durumunuz, ateş yakıp da, ateşine cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ateşe girmeye çalışıyorsunuz."

Müslim, Fezâil 19. Ayrıca bk. Buhârî, Rikâk 26; Tirmizî, Edeb 82

Açıklamalar

Bu hadis, Peygamber Efendimiz'in ümmetine olan şefkat ve merhametinin, onlara bir zarar gelmemesi için ne kadar gayret gösterdiğinin delilidir. Kendilerini ateşe atan pervaneler, bilgisizlik ve idraksizlikleri sebebiyle böyle yapıyor ve helâk oluyorlar. Oysa insanoğlu akıl ve idrak sahibidir. Bu vasıflara sahip olmayan hayvanlar gibi hareket etmemesi gerekir. İnsanın içine gireceği ateş cehennemdir. Cehennemden, onun yakıcı ateşinden korunmanın ve kurtulmanın yolu Allah ve Resûlü'nün emir ve tavsiyelerine uymak, helal-haram sınırını bilip tanımakla mümkündür. Peygamber Efendimiz, **"Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum"** derken, size helâl ve haramın hudutlarını öğretiyor, insanı cehenneme götüren davranışlardan sizi haberdar ediyorum; buna rağmen siz, nefislerinizin arzusuna uyarak haramlara dalıyor, cehenneme girmenizi gerektirecek işler yapıyorsunuz, demek istiyor.

Gerçekten Kur'an ve Sünnet, hangi amellerin insanı cennete götüreceğini, hangilerinin cehenneme girmeye sebep olacağını çok açık bir şekilde ortaya koymuş, gözler önüne sermiştir. Yanmakta olan bir ateşe cırcır böceklerinin ve pervanelerin gelip düştüğünü, yanıp helâk olduğunu nasıl apaçık görüyorsak, cehennemlik ameller de onun kadar apaçık bellidir. Bu yasakları çiğneyenler, günahları ve dünyalık şehvetleri sebebiyle cehennem ateşinde yanacaklardır. Bu, Allah'a ve Peygamber'ine itaat etmemenin, emirlerine uymamanın sonucudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, ümmetine karşı son derece merhametli ve şefkatlidir. Onun sünnetine uyanlar, şefaatine ulaşırlar; karşı gelenler ise, kendi nefislerine zulmetmiş olurlar ve cehenneme girerler.
2. İnsanların büyük bir çoğunluğu bilgisizdir. Onları uyarmak âlimlerin, bilenlerin görevidir.
3. Uyarıya kulak asmayanlar, helâl ve haramı gözetmeyenler, mü'min de olsalar cehenneme girerler.

4. Peygamberimiz'in sünnetleri ve uyarıları ümmetine kıyamete kadar rehberdir.

166- ????????? : ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ????????? ????????? ????: « ????????? ?? ????????? ?? ???????? ?????????? » ???? ???? .

??? ????? ???? : « ????? ??????? ??????? ????????? . ?????????????? ????????? ??? ????? ????? ???? ????? ? ?????????????? ? ???? ????????? ??????????? ? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ? ????????? ?? ?????? ?? ????? ???????? ????????? » .

??? ????? ?? : « ????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ???? ???????? ?????? ????????? ?????? ????????? ? ??????? ???????? ???? ????????? ?????????? ????????? ??? ???? ????? ??? ?????? ???????????? ? ???? ????????? ???????????? .

166. Câbir *radıyallahu anh*'den rivâyet olunduğuna göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* parmakları yalamayı, yemek tabağını silmeyi emretti ve:

"Sizler, gerçekten bereketin hangisinde olduğunu bilemezsiniz" buyurdu.

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden birinizin lokması düştüğünde hemen onu alsın ve üzerine yapışanları temizleyip yesin, onu şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini mendile silmesin. Çünkü o kimse, bereketin yemeğin neresinde olduğunu bilemez."

Yine Müslim'e ait bir diğer rivâyet şöyledir:

Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Şüphesiz şeytan sizden birinizin her işinde hazır olur. Hatta yemeği esnasında bile yanında bulunur. Sizin birinizin lokması düşerse, üzerine yapışanları temizleyip yesin. Lokmasını şeytana bırakmasın." Müslim, Eşribe 133-135.

Açıklamalar

Bizim dinimiz, mensuplarına her şeyin en iyisini, güzelini ve doğru olanını emreder. İslâm, maddî ve manevî temizliğe çok büyük önem verir. İsrafın hiç bir çeşidini hoş görmez, haram sayar.

Yemeğe başlamadan önce elleri güzelce yıkayıp temizlemeyi emreden Peygamberimiz, yemekten sonra da ellerin tekrar yıkanarak temizlenmesini, sonra silinip kurulanmasını öğütler.

Kabul etmek gerekir ki, bütün insanlar kaşık ve çatal kullanarak yemek yemedikleri gibi, her zaman bu aletleri bulmak mümkün olmayabilir. Kaldı ki, nasıl bir temizlik yapıldığını veya ne ile temizlendiğini bilmediğimiz bir yerde, kaşık ve çatal kullanmak bizim için hiç de iç açıcı olmayabilir.

İşte dinimiz, her zaman her şeyin olabileceğini düşünerek, çok çeşitli durumlara karşı bizi hazırlıklı bulunmaya çağırır ve her konunun elimizde olan tedbirlerini almaya bizleri teşvik eder. İnsan, kendinden bir parça olan ve yüklendiği görevler sebebiyle dışarıyla en ilgili bulunan, el, yüz ve ayak gibi organlarının temizliğine daha bir özen göstermek zorunluluğu hisseder. Dinimiz temizlikle ilgili emirlerinde, özellikle abdest uzuvları dediğimiz vücudumuzun bu organları üzerinde hassasiyetle durur.

Güzelce temizlenmiş elleri ile yemek yemiş olan kişi, parmaklarını yalayarak ve aynı şekilde yemek yediği kabı, tabağı da güzelce silerek temizlemeyi ihmal etmez. Kaşık ve çatal gibi aletler kullandığımızda da aynı şekilde hareket ederek, tabağımızda ve bu aletlerde yemek artıkları bırakmamaya özen gösteririz. Bu husus bize dinimizin öğrettiği prensiplerden, âdâb-ı muâşeret dediğimiz görgü kurallarından biridir. Böylece hem israf etmeyiz hem de berekete nâil oluruz.

Bereket nimetin artması, bir hayrın gerçekleşmesini temenni etmenin yanında bir nimetten faydalanmayı da ifâde eder. Burada ise bereketle kastedilen, kendisiyle beslenilen, açlıktan insanı kurtaran ve Allah'a hakkıyla ibadet edebilmek, çalışıp çabalamak ve elinin emeğiyle kazanabilmek için kişinin vücuduna güç ve kuvvet veren şeylerdir denilebilir. Berekete nâil olmak için, yemeğin hiç bir parçasını telef etmemek gerekir. Yukarıdaki üç ayrı rivâyette bu noktaya özellikle dikkat çekildiğini görüyoruz. Bunun için:

* Parmakların ve yemek tabağının güzelce temizlenmesi,
* Şâyet lokma yere düşmüş ve herhangi bir şey bulaşmışsa temizlenerek yenmesi, bize tavsiye edilmektedir.

Yalanması istenen parmaklar, sağ elin baş parmağı, şehadet parmağı ve orta parmaktır. Diğer parmaklar bunun dışındadır. Parmaklar, orta parmak, şehadet parmağı ve baş parmak sırasına göre yalanır. Çünkü Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'den böyle öğrenilmiştir. Bundan anladığımız bir başka prensip de, şâyet elle yemek yenilirse elini tamamıyla veya bütün parmakları yemeğe sokarak değil, sağ elin anılan üç parmağı ile yemektir.

Hattâbî, (ö. 388/998) elle yemek yenilmesi ve parmakların yalanması konusundaki düşüncelerini şöyle anlatır:

"İnsanlardan bazıları, parmakları yalamayı ayıplamışlardır. Bolluk ve refah onların aklını bozmuş, sürekli tokluk da onların tabiatını değiştirmiştir. Bunlar parmakların yalanmasını sevilmeyen iğrenç bir hal, çirkin bir durum olarak görürler. Onlar bilip anlamazlar mı ki, parmaklarındaki yemek artıkları da yediklerinin bir parçasıdır? Bundan sadece kibirli ve sünneti terkeden varlıklı zenginler kaçınırlar."

Peygamberimiz, yemek yerken düşürülen lokmanın da alınıp yenilmesini tavsiye etmişlerdir. Şâyet bu lokmaya toz toprak gibi bir şey yapışmışsa, onlardan temizlenerek yenir, temizlenmesi mümkün değilse, kedi, köpek gibi bir hayvana verilir; şeytana bırakılmaz. Şeytana bırakılmamasıyla kastedilen Allah'ın ihsan ettiği nimetin zayi edilmesi, ona değer verilmemesi, nimetin hakir görülmesi, ahlâklı ve edepli tavır ve davranışlardan uzaklaşılmasıdır. Ayrıca bu, kibirlilik ve kendini müstağni görme, yani kimseye ve hiç bir şeye muhtaç olmadığına inanma halidir ki, bunların hepsi şeytanın vasıflarıdır. Müslümanın

görevi, iyi bir müslüman olmanın gereklerini yerine getirmek, islâmî olmayan davranış biçimlerinden uzak durmaktır. Hayatımızın her safhasında bunları kendimize düstur edinmemiz, bizim müslümanlığımızın da derecesinin göstergesi sayılır. Sünnetin koyduğu kurallara riâyet edenler, daha seviyeli, Allah katında daha sevimli müslüman olma şansını elde ederler.

Ellerin mendille veya bezle silinmesi câizdir. Ancak bunun sünnete uygun şekli, ellerin güzelce temizlendikten, elde yemek kokusu ve bulaşığı kalmadıktan sonra silinmesidir. Yoksa elin kirinin ve pisinin mendille temizlenmesi söz konusu değildir. Bizlerin, müslümanlar olarak, Anadolumuzun köylerinde bile gördüğümüz, yemekten sonra büyüklerin eline su dökerek ellerin yıkanması ve peşinden havlu tutarak silinme veya yemeklerden sonra sabunlanmış ıslak bez ve yanında kuru el bezi ile elleri temizleme âdetimiz, bir sünnetin yerine getirilmesinden başka bir şey değildir. Böyle nice âdetlerimiz vardır ki, onun aslı bir hadîs-i şerîfe veya Peygamber Efendimiz'in bir sünnetine dayanır. Dolayısıyla, iyi ve güzel olan âdet ve geleneklerimizi unutup terketmeyi değil, yaşatıp yaygınlaştırmayı düşünmemiz daha doğru olur. Bir toplumun, modernleşme adına birtakım insânî ve İslâmî değerlerini terketmesi, uygun bir yol kabul edilemez. Çünkü içtimâî değerler, örf, âdet ve gelenekler, bir millet ve bir toplum için asırların tecrübe birikimidir. Onların uygun olmayanları, yanlış görülenleri zaman içinde bünyeden ayıklanır. Fakat bir başka toplumun inanç ve yaşantısını, aslında mahiyeti kesin olarak bilinmeyen ve bazı toplumbilimciler tarafından bir sosyal hastalık kabul edilen modernleşme adına terkederek, kendi doğru inanç, düşünce ve geleneklerimizden uzaklaşmamız, bizi kimliksiz ve kişiliksiz bir sürü haline getirir. Onun için sünnetleri ve bu çerçevede geliştirdiğimiz örf ve âdetlerimizi bilip uygulamak bizleri fert ve toplum olarak güçlü ve seçkin kılar. Bu rivâyet ve benzerleri, ileride 609, 749-754 numaralı hadisler olarak tekrar edilecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bereket maksadıyla, yemek yenilen elin parmaklarını yalamak ve yemek kabını güzelce temizlemek müstehaptır.
2. Yere düşen lokmayı temizleyerek yemek, şeytana bırakmamak, İslâm'ın yemek âdâbındandır. Bu da müstehaptır.
3. Şeytanlar yiyip içerler, daima mü'minlere musallat olmaya çalışırlar. Bu sebeple onlara karşı uyanık olmalı, hile ve desiselerine gelinmemelidir.
4. Eller temizlendikten sonra, mendille silinebilir.

167- ????????? : ?? ??? ???? ? ???? ?????? ????? ? ??? : ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? : « ???????? ???????? ????????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? { ????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? } [???????? : 103] ???? ??????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ???????? ????????? ???? ????????? ????????? ?????? ????? ???????? ????????: ??????? ????????? ? ???????? : ??????? ?? ??????? ??? ????????? ???????? ? ???????? ???? ????? ????????? ????????? : { ??????? ????????? ??????? ?? ?????? ?????? } ????? ?????? : { ???????? ???????? } [??????? : 117 ? 118] ????????? ??? : ????????? ???? ????????? ?????????? ????? ??????????? ????? ???????????? » ????? ???? . « ??????? » ???? : ?????? ???????????? .

167. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, va'z etmek üzere aramızda doğrulup ayağa kalktı ve şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Şüphesiz ki siz yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah'ın huzuruna toplanacaksınız. 'İlk defa yoktan var ettiğimiz gibi yeniden yaratacağız, bu va'dimizdir. Biz gerçekten bunu yapmaya muktediriz' [Enbiyâ sûresi (21), 104]**. Haberiniz olsun! Kıyamet günü insanların ilk giydirileni İbrahim *aleyhisselâm*'dır. Haberiniz olsun! Ümmetimden bir takım kimseler getirilip sol tarafa, cehennem tarafına sevk edileceklerdir. Ben:**

– Ey Rabbim! Bunlar benim ashâbım, benim ümmetim, derim. Bunun üzerine:

- Sen, bunların senden sonra ne bid'atler ortaya çıkarıp ne kötülükler yaptıklarını bilmezsin, denir. Bunun üzerine ben, sâlih kul İsâ *aleyhisselâm*'ın dediği gibi derim:

"Ben aralarında bulunduğum sürece durumlarını gözettim; fakat sen beni öldürüp aralarından alınca, onların denetleyicisi ve gözetleyeni sadece sen oldun. Sen her şeye hakkıyla şâhitsin. Onları cezalandıracaksan şüphesiz ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlayacaksan, mutlak güçlü ve hikmet sahibi ancak sensin" [Mâide sûresi (5), 117-118].

Bunun üzerine bana şöyle denilir:

Gerçekten onlar, sen kendilerinden ayrıldığından beri, topukları üzerinde geri dönüp, dindarlıktan dinsizliğe yönelmeye devam ettiler."

Buhârî, Enbiyâ 8, Rikâk 45; Müslim, Cennet 58. Ayrıca bk, Tirmizî, Kıyâmet 3; Nesâî, Cenâiz 119

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, içinde zikredilen ve delil olarak getirilen âyet-i kerîmelerden de anlaşıldığı gibi, kıyamet günü insanların yeniden diriltilerek Allah'ın huzurunda toplanacaklarını haber vermektedir. Bu diriliş ve yeniden yaratılış, insanın ilk yaratıldığı, annesinden doğduğu şekilde olacaktır. Onlar, cisimlerinden, bedenlerinden hiç bir şey kaybetmemiş olarak yeniden hayata döndürüleceklerdir. Allah Teâlâ'nın va'di böyledir. O'nun her va'di her sözü haktır, mutlaka gerçekleşecektir.

Peygamber Efendimiz, kıyamet gününde ilk giydirilecek kişinin İbrahim*aleyhisselâm* olacağını haber vermektedir. Bundan, bütün insanların giydirileceği gerçeğini de anlamaktayız. İlk defa İbrahim*aleyhisselâm*'ın giydirilmesinin sebebi, onun fakirleri ilk giydiren veya ateşe atıldığı zaman, Allah'ın rızası için elbisesi soyularak ilk çıplak kalan kişi olmasındandır. İlk defa Hz. İbrahim sünnet olduğu ve sünnet mahalli açıldığı için, ilk tesettür mükâfatının ona verileceği de söylenmiştir.

Bu konuda çeşitli ve farklı rivâyetler de bulunmaktadır. Peygamberimiz bir hadislerinde: *"İnsanlar diriltildikleri zaman kabrinden ilk çıkacak olan benim"* buyururlar. Bunun devamındaki bir hadislerinde ise: *"Cennet elbiselerinden bir elbise giyerim, sonra arşın sağ tarafında ayakta dururum. O*

esnada bu makamda, Allah'ın yarattıklarından benden başka hiç kimse yoktur" (Tirmizî, Menâkıb 1) buyurmaktadır.

Peygamberimiz'in elbisesi ve ölüm anında üzerinde bulunan gömleği ile defnolunduğunu belirten bir rivayetten hareketle (bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 34; İbni Mâce, Cenâiz 11; Muhammed eş-Şâmî, Sübülü'l-hüdâ, XII, 327), kıyamet gününde kabrinden elbisesiyle kalkıp çıkacağını söyleyen âlimler olmuştur. Ancak bu rivayetler delil alınmaya uygun ve sıhhatli hadisler olarak kabul edilmemiştir. (Ayrıca bk. 787 no'lu hadis ve açıklaması). İslâm alimlerinin söylediğine göre, nebîlerle velîler yalın ayak ve çıplak bir vaziyette kabirlerinden kalkacaklar, fakat mahrem yerlerini kimse görmeden kefenlerini giyeceklerdir. Peygamberlerin şanına bunun lâyık olduğu ifade edilir.

Hesap gününde insanlar, dünyadaki inançları ve amellerine göre ayrılacak, ya mükâfat yeri olan cennete veya ceza mahalli olan cehenneme sevkedileceklerdir. Cennet iyiler yurdu, cehennem de isyankâr, itaatsiz ve günahkârların yeridir.

Peygamberimiz, ümmetinden bazılarının cehenneme sevkedildiklerini görünce, onlara olan düşkünlüğü ve merhameti sebebiyle, Cenab-ı Hakk'a yalvarır ve onların kendi ashabından, kendi ümmetinden olduğunu söyler. Ancak kendisine verilen cevapta, cehenneme sevkedilen bu kişilerin, kendisinin ümmetinden olma vasfını taşımadıkları, dinden olmayan ve kendilerini İslâm dairesi dışına çıkaran işler yaptıkları, bid'atler işledikleri, günahlara daldıkları, bu sebeple de cehennemi hakettikleri hatırlatılır. Bütün bu olumsuz davranışlarıyla bu kişiler, Kur'an ve Sünnet çizgisinden ayrılmış, Peygamber-i Zîşân'ın yolunu ve izini takib etmemiş, sapıklar ya da isyankârlar zümresine katılmışlardır. Hadisteki "ashâbım" lafzına bakarak, bu kişilerin Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra, Hz. Ebû Bekir'in halifeliği zamanında irtidad edip dinden dönen bedevîler olduğu söylenebilir; yahut daha geniş anlamda ümmet kastedilerek, sonraki asırlarda İslâm'dan ayrılan veya sapıklığa düşenlerin herbiri veya ümmetin içindeki münafiklar hedef alınmış olabilir. Hattâbî, sahâbe-i kirâmdan olup da irtidad eden ve o şekilde ölen kimse bulunmadığını sadece bedevîlerden birtakım beyinsizlerin dinden döndüğünü söyler.

Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ'nın huzurunda kendini müdafaa eder ve Kur'ân-ı Kerîm'de de zikredilen, İsa*aleyhisselâm*'ın söylediği ifadeleri anar. Ancak, ümmetinden birtakımlarının onun ölümünden sonra nasıl dinden uzaklaştıkları ve İslâm'ı terkedip ridde ehlinden oldukları tekrar hatırlatılır. Bu durumda onların şefâata nâil olmayacakları da anlatılmış olur. Kâdî İyâz, bunların bir kısmının büyük günah işleyen âsîler, diğerlerinin de küfre dönenler olmak üzere iki sınıf olduğunu söyler.

Netice itibariyle, Kur'an - Sünnet çizgisi ve hudutları dışına çıkmak, Peygamber'in yolundan ve izinden ayrılmak insanı ya isyankâr olarak veya iman dairesinin dışına çıkmak suretiyle kâfir olarak Allah'ın huzuruna götürür. Her iki halde de sonuç pişmanlıktan ibaret olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet ve daha sonra ikinci hayat, haktır. İnsanlar ilk halleri ile ve bütün unsurları ile yeniden yaratılacaklardır. Herkes ameline göre hesaba çekilecek ve yaptığının karşılığını görecektir.

2. Allah'ın dinini değiştiren ve ona itikâdî, amelî bid'atlar sokanlar, cehennem azabıyla cezalandırılacaklardır. Bunlardan küfre düşenler ebediyyen cehennemde kalacak, günahkâr âsîler ise, suçları miktarınca ceza görüp sonra cehennemden çıkarılacaklardır.

3. Sünnetiyle amel edip ona sımsıkı sarılmadıkça, bir kimsenin sadece Peygamber'in ümmetinden olduğunu söylemesi veya ümmetin içinde yaşaması onun kurtuluşunu sağlamaz.

168- ???? ????? ????? ???? ??????? ??? ????????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ???????? ????? : « ??????? ?? ??????? ????????? ? ??? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ????????? ? ????????? ???????? » ????? ???? .

??? ????? : ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ? ????????? ???? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ???????? ?????? : « ???????? ?? ??????? ??????? » ????? ???? ????? : ??????????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ?????? ? ????? ?????? ???????? ?? ?? ??????????? ?????? .

168. Ebû Saîd Abdullah İbni Mugaffel radıyallahu anh şöyle dedi:
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sapan taşı atmayı yasakladı ve:
"Sapan taşı av avlamaz, düşman öldürmez. Sadece göz çıkarır ve diş kırar" buyurdu.
Buhârî, Edeb 122; Müslim, Sayd 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Diyât 19, Edeb 166; Nesâî, Kasâme 40; İbn Mace, Sayd 11
Müslim'in bir başka rivâyeti şöyledir:
İbni Mugaffel'in yakınlarından biri sapanla taş atmıştı. İbni Mugaffel o kimseyi sapanla taş atmaktan nehyetti ve kendisine şunları söyledi:
Şüphesiz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sapanla taş atmayı yasakladı ve:

–**"Bununla av avlanılmaz"** buyurdu.Bu adam daha sonra yine atınca, İbni Mugaffel şunları söyledi:

–Ben sana Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bundan nehyettiğini haber veriyorum, sen ise aynı şeyi yapıyorsun. Eğer bunu bir daha yapacaksan, seninle asla konuşmayacağım. Müslim, Sayd 56

Abdullah İbni Mugaffel

Peygamber Efendimize Hudeybiye'de ağaç altında biat eden sahâbîlerden olan Abdullah, Müzeyne kabilesindendir. Ebû Saîd veya Ebû Ziyâd künyesiyle meşhurdur.

Tebük Gazvesi öncesi, fakirlikleri sebebiyle binek hayvanı bulamayıp Resûl-i Ekrem'e müracaat eden, onun da kendilerine binek temin edememesi üzerine orduya katılamadığı için ağlayan sahâbîlerdendir. Bekkâîn (ağlayanlar) diye anılan bu sahâbîler hakkında Tevbe sûresi'nin 92. âyeti nazil olmuştu:

"Kendilerini bindirip savaşa sevketmen için sana geldiklerinde 'Sizi bindirecek bir vasıta bulamıyorum' deyince, harcayacak bir şey bulamamaları sebebiyle üzüntüden göz yaşlarını tutamayarak dönenlere de bir günah yoktur."

Abdullah, önceleri Medine'ye yerleşmişti. İlim ve cihad aşkı ile dolu bir sahâbî idi. Hz. Ömer'in mürşid ve muallim olarak Basra'ya gönderdiği on kişinin arasında o da bulunuyordu. Müslümanlar, Hûzistan'ı fethettiklerinde Tüster şehrinin kapısından ilk içeri giren o oldu.

Abdullah'dan nakledilen hadis sayısı 43'tür. Ondan hadis nakledenler arasında Hasan-ı Basrî, Ebü'l-Âliye, Sabit el-Bünânî, Ukbe İbni

Suhbân ve Muâviye İbni Kurre gibi meşhur muhaddisler bulunmaktadır.

59 (679) senesinde Basra'da vefat etti. Vasiyetine binaen cenaze namazını Ebû Berze el-Eslemî kıldırdı. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadis metninde geçen ve bizim "sapan taşı" olarak tercüme etmeyi tercih ettiğimiz "hazf" tabiri, küçük taşları veya çekirdek gibi sert cisimleri baş parmağı ile şehadet parmağının arasına alarak atmanın da adıdır. Gerek sapanla taş atmak, gerekse yukarıda tarif edildiği şekilde elle atmak, faydası olmayan, zararlı bir hareket olduğu için yasaklanmıştır. Bu ne bir av aleti ne de bir harb eğitimidir. Bir fayda sağlaması veya bir zararı önlemesi de söz konusu değildir. Sadece göz çıkaran veya diş kıran, ya da bu nevi zararları olan bir davranıştır. Bu sebeple de insanların sakat kalmasına, aralarının açılmasına, kavga ve gürültü çıkmasına vesile olur. Dinimiz bir fayda sağlamayıp bir zarara engel olmayan, insanlar arasında huzursuzluk çıkaran ve onların maddî-manevî zarar görmesine sebep olan işlerin yapılmasını uygun karşılamamış, bu tür işleri ve hareketleri yasaklamıştır. Böylece bir kötülüğün ortaya çıkmaması için tedbiri önceden almış olmaktadır.

İslâm'ın yasakladığı, Peygamber Efendimiz'in yapılmasını hoş görmediği konularda sahâbe-i kirâm son derece hassas idiler. Onlar, bir taraftan kendilerini bu yönde eğitirken, arkadaşlarını ve toplumun diğer fertlerini de murakabe ediyorlardı. Fert olarak kendilerinin bir yasağı işlememesini, bireysel iyiliği yeterli görmüyor, başkalarının da, bir kötülüğü, yasaklanan bir şeyi yapmamasının tedbirlerini alıyor, onların da iyi olmasını istiyorlardı. İslâm'ın sorumluluk anlayışının böyle davranmayı gerektirdiğini en iyi bilenler onlardı.

Bunu yaparken İslâm'ın kural ve kâideleri çerçevesinde, kırmadan dökmeden, bir tebliğ metodu estetiği içinde hareket ederlerdi. Bu tavır ve davranışlarıyla kendilerinden sonraki nesillere, bizlere örnek oldular.

Sahâbî Abdullah İbni Mugaffel, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yapılmasını yasakladığı bir şeyi, ikaz edilmesine rağmen yapmaya devam eden yakın akrabası ve arkadaşına, bundan vazgeçmediği takdirde, kendisiyle ebediyyen konuşmayacağını söylüyor. Görüldüğü gibi, bunun sebebi, bir kimsenin Allah Resûlü'nün emrini dinlememesi veya önemsememesidir. İslâm toplumunu ayakta tutan dinamik, Kur'an ve Sünnet ölçüsüdür. Bunlara uymayan kim olursa olsun, o kimse saygınlığını yitirir ve kınanır. Bu sosyal müeyyide, fertlerin aleyhine değil, lehinedir. Çünkü yanlış bir iş yapan ve hatalı hareket eden kimse kendini yalnız hissedip toplumdan dışlanacağını anlayınca, doğruya döner ve uyumlu bir toplumun saygın bir üyesi olma özelliğini korur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sapanla taş atmak hoş karşılanmayan bir davranıştır.
2. Sahâbe-i kiram, Peygamberimiz'in sünnetine uyma, onun emir ve yasaklarına riâyet etmede örnek bir nesildir.
3. Sünnet karşıtı bid'atçılarla ve açıktan günah işleyenlerle konuşmamak, onlarla ilişkiyi kesmek câizdir.
4. Bid'atçı bid'atından, günahkâr günah işlemekten vaz geçince, onlarla konuşulup görüşülmeye devam edilir.

169- ???? ????? ?? ?????? ??? : ???????? ?????? ??? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ????????? ????????? ??????? ?????????? ????????: ???? ???????? ??????? ?????? ??? ???????? ??? ??????? ? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????????? ?? ???????????. ????? ???? .

169. Âbis İbni Rabîa şöyle dedi:

Ben, Ömer İbni Hattâb'ın Hacerülesved'i öptüğünü gördüm. O esnada diyordu ki:

Ben senin taş olduğunu, bir fayda ve zarar veremeyeceğini biliyorum. Şâyet Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem'* in seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim. Buhârî, Hac 50; Müslim, Hac 251

Açıklamalar

Arap toplumu, İslâm nimetiyle şereflenmeden önce, büyük ekseriyetiyle putperest bir toplumdu. İslâm dini, tevhid inancına aykırı olan her düşünce ve davranışı ortadan kaldırmayı hedefliyordu. En başta şirki, puta tapıcılığın her çeşidini ve onun toplumdaki izlerini yoketti. Çok kısa bir zamanda, insanlık tarihinde eşi görülmeyen bir inkılâbı gerçekleştirdi. Bu inkılâp, tevhidin şirke, inancın küfre, ilmin cehle, adaletin zulme, aydınlığın karanlığa galebesinden ibaretti.

Hz. Ömer, bir taş olan Hacerülesved'i öpüp selâmlarken, bu konuda bir açıklama yapmak ihtiyacı duymuştu. Bunun sebebi, insanların putlara tapınma devrinden henüz yeni kurtulmuş olmaları idi. Hz. Ömer, bir kısım cahiller, kendisinin Hacerülesved'i öpmesini, Câhiliye döneminde olduğu gibi, taşlara ve putlara ibadet edildiğini zannederler diye korkmuştu. Onun için, Hacerülesved'i öpmesinin ve selâmlamasının sebebini, sadece Allah'ı tazim ve Resûl-i Ekrem'in emrine itaat, fiiline yani sünnetine ittiba olduğunu bütün ümmete açıklama ihtiyacı duymuştu. Böylece, yaptığı bu işin, haccın esaslarından biri olarak Allah Resûlü tarafından emredildiğini, Câhiliye devrindeki putperestlikle asla bir ilişkisi bulunmadığını anlatmak istemişti. Nitekim çok sonraki asırlarda birtakım müsteşrikler bile, yazdıkları kitaplarda bu haksız ve yersiz isnadlarda bulunmaya cür'et etmişler, hadis, tefsir, fıkıh, tarih ve siyer ilimlerinin belli başlı bütün mûteber kaynaklarında, değişik rivayet tarikleriyle nakledilen bu sahih hadisleri görmezlikten gelerek, ilmî ve ahlâkî olmayan bir yolu tercih etmişlerdir.

Hz. Ömer, Hacerülesved'in öpüldüğünü, ancak bunun his ve akıl cihetinden açıklanabilecek bir sebebinin bilinmediğini anlamış, bir görüş bildirmeyi veya kıyas yapmayı terkederek, sadece Allah Resûlü'nün sünnetine uyduğunu belirtmiştir. Bu vesileyle bir kere daha şu hususu hatırlamalıyız:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı bir fiilin, işlediği bir işin sebebi ve hikmetini anlayamamış olsak bile, ona uymak, dinin temel kâidelerinden biridir. Bu konudaki sünnetin kavlî, fiilî veya takrîrî olması arasında bir fark yoktur. Hz. Ömer, Hacerülesved'in bir taş olarak, bizâtihi kendisinin bir fayda veya zarar vermeyeceğini, özellikle açıklama ihtiyacı duymuştu. Çünkü Câhiliye devri arapları, bir taşa veya puta dokunmanın, onlara saygı göstermenin ve onları öpmenin, kendilerini Allah'a yaklaştıracağına, fayda vereceğine, birtakım hastalıklarına şifa olacağına inanırlardı. Halbuki, Hz. Ömer'in davranışının bunlarla hiç bir alakası yoktur. O sadece Allah emrettiği için Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılındığı gibi, Resûl-i Ekrem'in sünnetine uyarak Hacerülesved'i öpmekteydi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sebep ve hikmeti bilinip anlaşılmasa bile, Hz. Peygamber'in sünnetine tâbi olmak gerekir.

2. Hz. Peygamber'in sahih bir hadisini duyan kimse, o hadisin mâna ve mâhiyetini anlamasa bile, hadis dinde delil olarak kullanılır.
3. Devlet reisi veya bir âlimin yaptığı işi, insanların anlamayıp fitneye düşmelerinden korkulursa, o işin neden öyle yapıldığı güzelce açıklanmalıdır.
4. İbadetler tevkîfîdir, yani mâhiyetleri ve hikmetleri tam anlaşılmasa da, Allah'ın emrettiği ve Resul-i Ekrem'den görüldüğü şekilde yerine getirilir.
5. Hacerülesved'i öpmek ve selâmlamak (istilâm) sünnettir.

17- ??? ?? ???? ???????? ???? ???? ?????

ALLAH'IN HÜKMÜNE BOYUN EĞMEK

??? ????? ?? ???? ??? ??? ? ??????? ?????? ?? ?????? ?? ????

ALLAH'IN HÜKMÜNE BOYUN EĞMENİN KAÇINILMAZ OLDUĞU VE BUNA DAVET EDİLEN, MA'RÛF İLE EMiR VE MÜNKERDEN NEHiY OLUNAN KİMSENİN NE DEMESİ GEREKTİĞİ

Âyetler

??? ?????? ?????: { ????? ????????? ??? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ????? ??? ????????? ??? ??????????? ??????? ??????? ???????? ????????????? ?????????? } .

1. "Hayır, asla! Rabbine yemin ederim ki, aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem kabul edip, sonra da verdiğin hükümden kalplerinde hiç bir sıkıntı duymaksızın, tam anlamıyla teslim olmadıkça, iman etmiş sayılmazlar." Nisâ sûresi (4), 65

Bundan önceki **"Sünneti ve Edeblerini Koruma"** konusunun başında, bu âyetin mâhiyetini ve gerektirdiği hükümleri açıklamıştık. Aynı şeyleri burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak bu âyet-i kerimenin burada yeniden zikredilmesinin sebebi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve selleme* uymanın, onun emir ve yasaklarını dinleme ve sünnetine tâbi olmanın, Allah'ın hükmüne boyun eğmenin icap ve gereklerinden olduğunu bir kere daha hatırlatmaktır. Çünkü bütün bu sayılanların kaynağı ve Peygamber'in dindeki yerini bize öğreten Kur'ân-ı Kerîm'dir.

???? ?????: ???????? ????? ?????? ?????????????? ????? ?????? ????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ???? ?????????????? } .

2. "Aralarında hükmetmeleri için Allah'a ve Resûlü'ne çağırıldıkları zaman, mü'minlerin sözü sadece "işittik ve itaat ettik" demeleridir. Felâha, kurtuluşa kavuşacak olanlar işte bunlardır." Nûr sûresi (24), 51

Mü'minlerin en önemli özelliği ve onları münafiklardan ayıran temel vasıf, Allah ve Resûlünün sözlerini dinlemek ve itaat etmektir. Çünkü aynı sûrenin 47-50'nci âyetlerinde münafikların nitelikleri anlatılır ve **"Allah'a ve Resûlüne inandık ve itaat ettik"** deyip arkasından yan çizdikleri, aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Resûlüne çağırıldıkları zaman da içlerinden bir kısmının yüz çevirdiğinden bahsedilir. Sonra haklarında şu hüküm verilir: **"Kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüphe ve tereddüt içinde midirler? Yoksa Allah ve Resûlü'nün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zâlimler kendileridir."** İşte onların bu olumsuz ve yakışıksız tavırlarına karşılık mü'minlerin tavrı bunun tam aksi olup **"işittik ve itaat ettik"** derler ve bu sözlerinin gerekleri ne ise yerine getirirler. Herhangi bir konuda şeriatın hükmüne çağırıldıkları zaman ona uymaları mü'minlerin üzerine farzdır. Bundan kaçınıp çekinmek ise haram kılınmıştır. Çünkü imanın ve itaatin gereği budur. Kurtuluşa erenler de sadece böyle davrananlardır.

???? ?? ???????? ???? ??? ????? ??????? ?? ??? ????? ???? (???? ?????? ??? 156) ????? ?? ???????? ???.

Hadisler

170- ?? ????? ????? ??? ?????? ??? ? ??? : ?????? ???????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : { ?????? ?? ?? ????????? ????? ??? ????? ??? ????? ????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????} ????? [?????? 283] ???????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ????? ??????? ????? ???????? ???????? : ???? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ??????? : ????????? ????????? ????????? ??????????? ? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????? . ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????????? ???? ???????? ????? ????? ?????? ??????????? ???? ????????? : ????????? ???????? ? ???? ?????? : ??????? ??????????? ????????? ???????? ????????? ????????? » ???????? ??????????? ???????? ? ????????? ????? ??????????? ? ??????? ?????? ???????? ?? ???????? : { ???? ????????? ???? ???????? ??????? ???? ??????? ???????????? ????? ???? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ??????? ????????? ????????? ???????? ????????? ????????? } ???????? ??????? ??? ????????? ?????? ???????? ? ????????? ?????? ????? ??????? : { ?? ???????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????? ??? ??????? ??????????? ??? ????????? ? ???????? ?? ??????????? ???? ???????? ??? ??????????? } ????? : ?????? { ???????? ???? ???????? ????????? ??????? ????? ????????? ????? ????????? ???? ????????? } ?????: ????? { ???????? ??? ??????????? ????? ??????? ????? ???? } ????? : ?????? { ?????? ?????? ???????? ????? ??????????? ????? ????????? ????????? ?????

170. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem'* e: **"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. İçinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de, Allah sizi o yüzden hesaba çeker ve neticede dilediğini bağışlar, dilediğine de azâb eder. Allah, her şeye gücü yetendir"** [Bakara sûresi(2), 284] anlamındaki âyet nazil olunca, bu durum Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbına ağır geldi. Bunun üzerine sahâbe, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem'*in huzuruna gelerek dizleri üzerine çöküp şöyle dediler:

- Ey Allah'ın Resûlü! Biz, namaz, cihad, oruç ve sadaka gibi gücümüz yeten amellerle mükellef kılınmıştık. Oysa şimdi sana, gönlümüze gelen ve kalbimizden geçen şeylerden de hesaba çekileceğimize dair bu âyet nazil oldu; buna güç yetiremiyoruz. Bunun üzerine Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden önce kendilerine kitap verilen yahudi ve hıristiyanların dediği gibi, işittik ve isyan ettik demek mi istiyorsunuz? Bilâkis siz, işittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi mağfiret eyle, bizi bağışla, nihayet dönüş sadece sanadır, deyiniz."

Sahâbîler bu sözleri okuyup, dilleri de ona güzelce alışınca, Allah Teâla peşinden şu âyeti indirdi:

"Resûl, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Hepsi, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resullerine inandılar. Peygamberleri arasında hiç bir ayrım yapmayız, dediler. İşittik ve itaat ettik bağışlamanı dileriz ey Rabbimiz, dönüş de ancak sanadır dediler" [Bakara sûresi (2), 285].

Ashâb inen âyetin gereğini yapıp, bu sözü söylemeye alışınca, Allah Teâlâ daha önceki âyetin hükmünü neshetti, şu âyeti indirdi: **"Allah hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi sorguya çekme!"** Allah Teâlâ: **"Evet" buyurdu. "Ey Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize ağır yük yükleme."** Allah Teâlâ: **"Evet" buyurdu. "Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği şeyleri de bize taşıtma. Bizi bağışla, kusurlarımızı yok say, bize acı. Sen mevlâmızsın, o kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et"** [Bakara sûresi (2), 286] Allah Teâlâ: **"Evet"** buyurdu. Müslim, Îmân 199

Açıklamalar

Neredeyse tamamı âyetlerden oluşan bu rivayet, sahâbe-i kirâmın, nâzil olan Kur'an sûre ve âyetlerini öğrenme, anlama ve uygulamada ne kadar dikkatli ve hassas davrandıklarını bize açıklamaktadır. Sahâbenin, problemlerin çözümünde başvurdukları merciin Resûl-i Ekrem olduğunu da bu vesileyle bir kere daha görmüş oluyoruz.Onlar, anlamadıkları veya inen Kur'an âyetlerinde kapalı olan hususları kendi anladıkları kadarıyla veya anladıkları şekilde anlatma ya da uygulama yoluna gitmiyor, bilakis Hz. Peygamber'den sorup öğreniyorlardı. Böylece bilgi ve uygulama birliği sağlanmış oluyordu. Bunun sağlanmasında Peygamberimiz'in sünneti ve hadisleri en önemli rolü oynamaktadır.

Sahâbeye, âyet-i kerîmenin şiddetli gelmesi ve korkularının sebebi, gönüllerinden geçirdikleri şeylerden dolayı hesaba çekileceklerini zannetmeleri, bunlardan korunmaları gerektiği kanaatine sahip olmalarıydı. Çünkü böyle bir teklif, insanın güç yetiremeyeceği bir şeydi. Gönülden geçen duyguları defetmek, kişinin elinde değildir. Onun için ***"Biz buna güç yetiremeyiz"*** demişlerdi. Hz. Peygamber'e bu durumu arz eden ashâb arasında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Abdurrahman ibn Avf, Muaz ibni Cebel gibi önde gelen sahâbîler vardı. Onlar bu teklifi, dindeki ifade tarzıyla **"teklîf-i mâlâ yutâk"** yani gereğinin yerine getirilmesi imkânsız bir teklif olarak görmüşlerdi.

Peygamber Efendimiz, onların bu karşı çıkış tavrını, yahudi ve hıristiyanların tavrına benzeterek uygun bulmamış, nasıl davranmaları ve ne demeleri gerektiğini kendilerine öğretmiştir. Hadisin konumuz ile ilgili yanı da işte burasıdır. Sahâbe de Allah Resûlü'nün bu tavsiyesine uymuşlardır. Neticede Allah Teâlâ, önceki âyetini nesheden **"Allah, hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez..."** âyetini indirmiş, ashâbı rahat ve huzura kavuşturmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, İslâm ümmetine şeriatı hafifletmiş, ancak güçlerinin yeteceği kadar yük yüklemiştir.
2. İnsan, gücünün yettiği amelleri işleyip, Allah'dan mağfiret ve bağışlanma dileğinde bulunmalıdır. Hemen isyan havasına girmemelidir.
3. Allah Teâlâ, insanlara kendisine nasıl dua edeceklerini ve Allah'dan nasıl isteyeceklerini öğretmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16- Ehvelü'l-Esanîd:

Esahhu'l-Esânîd'e mukabil bir de ehvelu'l-esânîd tabiri vardır. Usül kitaplarımız bu bahse zayıf hadisler konusunu işlerken yer verirler. Bize sened mevzuunun bütünlüğünü sağlamak düşüncesiyle burada zikretmeyi uygun bulduk.
Muhaddisler bu tabirle, bazı şahıslara ve beldelere nisbet edilen isnâdların en zayıfını belirtirler.
Hâkim en-Neysâbûrî'nin kaydına göre:
* Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e ulaşan senedlerin en zayıfı şudur: Sadakatu'd-Dakîkî an Ferkad es-Sabahî an Mürrete't-Tayyib an Ebî Bekir (radıyallahu anh).
* Ehl-i Beyt'in en vâhi isnâdı: Amr İbnu Şemir an Câbiri'l-Cu'fi ani'l-Hâris el-A'var an Ali (radıyallahu anh).
* Hz. Aişe'ye ulaşan en vâhi isnad: "Ani'l-Hâris İbni Şibl an Ummi'n-Nu'mân an Aişe (radıyallahu anhâ)"dir.
* İbnu Mes'ud'a ulaşan en vâhi isnâd: "Şerîk an Ebî Fezâre an Ebî Zeyd an İbni Mes'ûd (radıyallahu anh)"dur.
* Hz. Enes'e ulaşan en vâhi sened: "Dâvud İbnu'l-Muhabbır an Fahr an Ebîhi an Ebân İbni Ebî Ayyâş an Enes (radıyallahu anh)"dir.
* Yemenlilerin en vâhî isnadları: "Hafs İbnu Ömer el-Adeni anil Hakem İbni Ebân an İkrime an İbni Abbas (radıyallahu anhümâ)"dır.
* Mekkelilerin en vâhi isnâdları: "Abdullah İbnu Meymûn el-Kaddâh an Şihâb İbni Hırâş an İbrâhîm İbni Yezîd el-Hûzî an İkrime an İbni Abbâs (radıyallahu anhüma)"tır.
* İbnu Abbas (radıyallahu anhüma)'a ulaşan en vâhî sened: "Muhammed İbnu Mervan es-Suddî es-Sağîr anil Kelbî an Ebî Sâlih an İbni Abbas (radiyallahu anhüma)"dır.
* Mısırlıların en vâhi isnâdları: "Ahmed İbnu Muhammed İbni'l-Haccâc İbni Rüşd an Ebîhi an Ceddihi an Kurretebni Abdirrahmân an külli men ravâ anhu"dur.
* Şamlıların en vâhi isnadları: Muhammed İbnu Kays el-Maslûb an Ubeydillah İbni Zahr an Ali İbni Zeyd ani'l-Kâsım an Ebî Umâme (radıyallahu anh)"dir.
* Horasanlıların en vâhi isnâdları: Abdurrahmân İbnu Müleyha an Nehşel İbni Sa'îd ani'd-Dahhâk an İbni Abbas (radıyallahu anh)"tır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/511-512.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

El-Müsned'in Sıhhat Durumu:

Ahmed İbnu Hanbel "sahîh" hadîsleri toplayan bir eser te'lif ettiğini iddia etmemiştir. Ehl-i hadîs denen diğer âlimler gibi, o da ulemaca terkinde ittifak hâsıl olmadıkça, kizbi zâhir olmadıkça râviden hadîs almıştır. Mecbûr kalmadıkça muhaddisleri cerhetme cihetine de gitmemiştir. Buna rağmen Müsned'e aldığı hadîsleri seçerek almış ve devamlı ayıklamalar yapmıştır. Oğlu Abdullah'ın rivâyetine göre ölüm döşeğinde bile Müsned'den bir hadîsin çıkarılmasını emretmiştir.
Bugünkü Müsned'in muhtevasında dörtte bir nisbetinde oğlu Abdullah'ın ilâvesi vardır. Az miktarda da, Müsned'i Abdullah'tan rivâyet eden Ebu Bekr Ahmed İbnu Ca'fer el-Kati'î'nin (v. 368/978) ilâvesi vardır.
Hadîs üstadları Müsned'in hadîslerine bir bütün olarak "sahîh" demezlerse de "makbûl" derler. Esâsen tenkide mâruz kalan hadîsler daha ziyâde Ebu Bekr el-Kâti'î ve oğlu Abdullah'ın ilâve ettikleri arasında yer alır. Muhammed İbnu Ca'fer el-Kettânî, Müsned'in hadîsleriyle ilgili şu bilgileri dermeyan eder: "...Bazıları mübâlağa ederek Müsned'e "sahîh" vasfını, ıtlak etmişlerdir. Ancak gerçek şudur: İçinde çok miktarda zayıf hadîs var." Zayıflıkta bir kısmının durumu daha da ileri gider. Öyle ki, İbnu'l-Cevzî meşhur el-Mevzuat adlı kitabında, Müsned'in bir kısım hadîslerinin mevzu (uydurma) olduğunu söylemiştir. Ancak, Hâfız Ebu'l-Fadl el-Irakî bazı hadîslerden mevzuluk iddiasını reddetmiştir. Geri kalanlardaki mevzuluk iddiasını da Hâfiz İbnu Hacer (el-Kavlu'l-müsedded fi'z-zebbî an Müsnedi Ahmed adlı kitabında) ve Suyutî (İbnu Hacer'in mezkûr kitabına yaptığı ez-Zeylu'l-Mümehhed alâ'l-Kavli'l-Müsedded adlı zeylinde) reddederler. Bunlardan İbnu Hacer, Müsned'in içerisinde hiçbir mevzu hadîsin olmadığını söyler ve "Sahîh hadîsleri cemetmek maksadı gütmeksizin ortaya konmuş te'liflerin en güzeli olduğuna hükmeder. Der ki: "Müsned'de Sahîheyn'e ziyâde teşkil eden hadîsler, zayıflıkta Sünenu Ebî Dâvud ve Tırmizî'de mevcut Sâhîheyn'e ziyâde hadîslerden daha ileri değildir". Bâzı âlimler de şöyle demiştir: "Müsned'de yer alan zayıf hadîslerin durumu, müteahhîr ulemânın sahîh addettiği hadîslerden geri değildir."
Suyutî: "Müsned'in içindeki her hadîs makbûldur, zira zayıflar da hasen'e yakındır" der.
İbnu'l-Cevzî tarafından mevzû olduğu ileri sürülen hadîslerin sayısı 29'dur. Irakî'nin ilâve ettiği miktar da 9'dur. Bu iddiaların doğruluğu bilfarz bütün âlimlerce kabul edilmiş bile olsa 30 bin hadîslik bir te'lifden fazla bir bir şey ifâde etmez. Kaldı ki, bu iddianın sahibi, İbnu'l-Cevzî vasfı müteşeddîd olan bir zâttır, İbnu Hacer ve Suyûtî gibi cerh ve ta'dîl'de görüşleri mûteber olan mûtedil âlimlerce reddedilmiştir. Bu durum da Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde yer alan hadîslerin sıhhat durumu hakkında ikna edici bir bilgi verir. Nitekim ileride belirteceğimiz üzere, Dehlevî, Müsned'i Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî'nin tabakasında (ikinci tabaka) zikredecektir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/168-169.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16- Ehvelü'l-Esanîd:

Esahhu'l-Esânîd'e mukabil bir de ehvelu'l-esânîd tabiri vardır. Usül kitaplarımız bu bahse zayıf hadisler konusunu işlerken yer verirler. Bize sened mevzuunun bütünlüğünü sağlamak düşüncesiyle burada zikretmeyi uygun bulduk.
Muhaddisler bu tabirle, bazı şahıslara ve beldelere nisbet edilen isnâdların en zayıfını belirtirler.
Hâkim en-Neysâbûrî'nin kaydına göre:
* Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e ulaşan senedlerin en zayıfı şudur: Sadakatu'd-Dakîkî an Ferkad es-Sabahî an Mürrete't-Tayyib an Ebî Bekir (radıyallahu anh).
* Ehl-i Beyt'in en vâhi isnâdı: Amr İbnu Şemir an Câbiri'l-Cu'fi ani'l-Hâris el-A'var an Ali (radıyallahu anh).
* Hz. Aişe'ye ulaşan en vâhi isnad: "Ani'l-Hâris İbni Şibl an Ummi'n-Nu'mân an Aişe (radıyallahu anhâ)"dir.
* İbnu Mes'ud'a ulaşan en vâhi isnâd: "Şerîk an Ebî Fezâre an Ebî Zeyd an İbni Mes'ûd (radıyallahu anh)"dur.
* Hz. Enes'e ulaşan en vâhi sened: "Dâvud İbnu'l-Muhabbır an Fahr an Ebîhi an Ebân İbni Ebî Ayyâş an Enes (radıyallahu anh)"dir.
* Yemenlilerin en vâhî isnadları: "Hafs İbnu Ömer el-Adeni anil Hakem İbni Ebân an İkrime an İbni Abbas (radıyallahu anhümâ)"dır.
* Mekkelilerin en vâhi isnâdları: "Abdullah İbnu Meymûn el-Kaddâh an Şihâb İbni Hırâş an İbrâhîm İbni Yezîd el-Hûzî an İkrime an İbni Abbâs (radıyallahu anhüma)"tır.
* İbnu Abbas (radıyallahu anhüma)'a ulaşan en vâhî sened: "Muhammed İbnu Mervan es-Suddî es-Sağîr anil Kelbî an Ebî Sâlih an İbni Abbas (radiyallahu anhüma)"dır.
* Mısırlıların en vâhi isnâdları: "Ahmed İbnu Muhammed İbni'l-Haccâc İbni Rüşd an Ebîhi an Ceddihi an Kurretebni Abdirrahmân an külli men ravâ anhu"dur.
* Şamlıların en vâhi isnadları: Muhammed İbnu Kays el-Maslûb an Ubeydillah İbni Zahr an Ali İbni Zeyd ani'l-Kâsım an Ebî Umâme (radıyallahu anh)"dir.
* Horasanlıların en vâhi isnâdları: Abdurrahmân İbnu Müleyha an Nehşel İbni Sa'îd ani'd-Dahhâk an İbni Abbas (radıyallahu anh)"tır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/511-512.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN

[PEYGAMBERİMİZDEN HAYAT ÖLÇÜLERİ] -I- (1-10. HADİSLER)

1. Yapılan işlerden sevap kazanmayı sağlayan nedir?
a) Azim b) Liyâkat c) Ciddiyet d) İyi niyet

2. İnsan salih bir amelde bulunmaya kalbiyle niyet etmiş ancak diliyle niyet etmemişse sonuç ne olur?
a) Ameli boşa çıkar b) Sevap alamaz c) Ecrini alır d) Ceza görür

3. İnsan dünyevî bir çıkar için dini kullanırsa ahirette nasıl bir muamele görür?
a) Azaba uğrar b) Mükâfat alır c) Sevap alır d) Bir şey olmaz

4. Bir savaşı, "Allah yolunda" olarak nitelemek için hangi ölçüt aranır?
a) Cesaret gösterisi yapılmış mıdır? b) İslam'ın yücelmesi amaçlanmış mıdır?
c) Zafer kazanılmış mıdır? d) Millet korunmuş mudur?

5. Hasta olduğu için savaşamayıp Medine'de kalan inananların durumu aşağıdakilerden hangisiyle denktir?
a) Savaştan kaçanlarla b) Mazeretsiz olarak kalanlarla
c) Sefere çıkanlarla d) Münafıklarla

6. Mazeretleri sebebiyle Allah Rasûlü'yle birlikte sefere çıkamayanlar seferdekilerle hangi konuda ortak olurlar?
a) Çekilen sefer sıkıntısında b) Kazanılan ecirde
c) Kazanılan ganimette d) Savaş tehlikesinde

7. Müminin birisine vermek istediği sadaka, başka birisinin eline geçerse durum ne olur?
a) Sevabından mahrum olur b) Veren ulaşmamasından sorumludur
c) Sadakayı veren ecrini alır d) Sadakayı alan günaha girer

8. Sadakanın makbul olması için öncelikli olarak hangi esasa dikkat etmek gerekir?
a) İhtiyaç sahibine vermek b) En yakınımıza vermek
c) Mescitte vermek d) Allah rızası için vermek

9. Mümin mirasçısı varken malının ne kadarını sadaka olarak dağıtabilir veya bir başkasına hediye edebilir?
a) 1/3 (üçte birini) b) 1/2 (yarısını)
c) 1/1 (tamamını) d) Hepsi mirasçılarının hakkıdır

10. Müminin malını tasadduk etme (sadaka olarak verme) miktarında neden sınırlama vardır?
a) Kötülerin eline geçmemesi için b) Niyet etmediği için
c) Ailesi fakir düşebileceği için d) İsraf olduğu için

11. Birbirine kılıç çeken müminlerden ölenin de öldürenin de cehennemlik olmasının sebebi nedir?
a) Her ikisi de birbirini öldürmek istediği için b) Ölüm olayı kılıçla gerçekleştiği için
c) Barış zamanında kavga çıkardıkları için d) Dost olmadıkları için

12. Yaptıkları iyilikleri anlatarak Allah'a dua eden ve bu şekilde mağaradan kurtulacaklarını uman üç arkadaşın anlattıkları iyilikleri aşağıdakilerden hangisi değildir?
a) Ana-babaya iyi davranmak b) İçkiyi ve kumarı bırakmak
c) İşçisinin kendisinde kalan malını korumak d) Zinadan caymak, geri durmak

DOĞRU (D) ve YANLIŞ (Y) OLANLARI İŞARETLEYİNİZ:

13. Allah Teâlâ insanların bedenlerine ve yüzlerine değil, kalblerine bakar.

14. Allah Teâlâ kulunun tövbe etmesinden dolayı hoşnut olur.

15. Başkası için bir bırakılan sadakayı alan kişi, aldığını iade etmelidir.

16. Bir kişi namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, kimseye eziyet etmediği ve abdestini bozmadığı müddetçe melekler ona dua ederler.

17. Bir kimsenin câmide cemaatle kıldığı namaz, işyerinde ve evinde kıldığı namazdan yüz yirmi küsur derece daha sevaptır.

18. Bir kul can çekişmeye başlamadığı sürece, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder.

19. İki müslüman birbirine kılıç çektiği zaman, öldüren cehennemde, ölen cennettedir.

20. İnsanoğlunun ağzını topraktan başka bir şey doldurmaz.

21. Cesaretini göstermek ve kendine "yiğit adam" dedirtmek için savaşan kimse Allah yolundadır.

22. Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, Cenâb–ı Hak bunu yapılmış "bir" iyilik olarak kaydeder.

23. İnsanoğlunun bir dere dolusu altını olsa onunla yetinir.

24. Kâ`b İbni Mâlik tövbesinin kabul edilmesine şükür olarak bütün malını Allah ve Resûlullah uğrunda fakirlere dağıttı

25. Pişman olarak tevbe eden Kâ`b İbni Mâlik sadece Resûlullah ve arkadaşları tarafından tebrik edilmiştir.

26. Kim bir kötülük yapmak isteyip de vazgeçerse, Cenâb–ı Hak bunu "bir" kötülük olarak kaydeder.

27. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* her gün Allah'tan bağışlanma diler, tövbe ederdi.

28. Kişinin mirasçılarını muhtaç bırakması, zengin bırakmasından hayırlıdır.

29. Tebük Gazvesi'ne katılmayan üç sahâbînin tevbelerinin kabulüne dair, olaydan elli gün sonra Enfâl Sûresi'nin 117-119 ayetleri nazil oldu.

30. Resûl–i Ekrem zina nedeniyle cezalandırılan kadının cenaze namazını kılmamıştır.

CEVAP ANAHTARI

1. d w 2. c w 3. a w 4. b w 5. c w 6. b w 7. c w 8. d w 9. a w 10. c w 11. a w 12. b w 13. D w 14. D w 15. Y w 16. D w 17. Y w 18. D w 19. Y w 20. D w 21. Y w 22. D w 23. Y w 24. Y w 25. Y w 26. Y w 27. D w 28. Y w 29. Y w 30. Y w

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- İsnad, Senet Ve Metin İle İlgili Terimler

1- Sened: (Aslında güvenilen demektir.) Burada, hadis rivayet eden zatlara denir.
2- İsnad: Bu da sened manasındadır. Maamafih, senedleri anlatmak yani ravileri saymak anlamına da gelir.
3- Metin: Senedi anlatmanın nihayet bulduğu sözden yani hadisten ibarettir.
4- Ravi ve nakil: Hadisi senedleriyle rivayet ve nakledene denir.
5- Muharriç: Hadisi senedsiz olarak rivayet edene denir.
6- Şeyh ve İmam: Hadiste üstaz-ı kamil demektir.
7- Rivayet: Hadisi veya bir sözü senediyle nakletmektir. Kale (dedi) veya kiyle (denildi) kelimeleriyle yapılır. Birincisi daha kuvvetlidir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müsned'in Rivayeti:

Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'ini, önce oğlu Abdullah almış o da talebesi Ebu Bekr Ahmed İbnu Ca'ferel-Kati'î'ye rivâyet etmiştir. Şu halde elimizdeki Müsned nüshası el-Kati'î rivâyetidir. Gerek Abdullah ve gerekse el-Kati'î'nin Müsned'e ilâvelerde bulunduğunu söylemiştik. Bunu rivâyet sigasından anlamak mümkün:
1- Ahmed'in rivâyetleri şu sigayla başlar:
Haddesenî Abdullah haddesenî Ebî. (Yani: Bana Abdullah rivâyet etti ve dedi ki: Bana babam (Ahmed) rivâyet etti ve dediki...)
2- Abdullah'ın ilaveleri şu sigayla başlar:
Haddesenî Abdullah, haddesenî fülân (yani bana Abdullah anlattı, ona da falan anlattı...)
3- Ebu Bekr el-Katî'î'nin ilâveleri de şöyle başlar:
Haddesenî fülan (yani bana falanca anlattı...)
Ayrıca Abdullah, Müsned'i babasından hep sema yoluyla almamıştır. Bir kısmını sema, bir kısmını arz, bir kısmını vicâde, bir kısmını sema-arz, bir kısmını da sema-vicâde yoluyla almıştır. Hadîslerin sevk sigasından bunlar derhal anlaşılmaktadır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/169-170.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- İsnad, Senet Ve Metin İle İlgili Terimler

1- Sened: (Aslında güvenilen demektir.) Burada, hadis rivayet eden zatlara denir.
2- İsnad: Bu da sened manasındadır. Maamafih, senedleri anlatmak yani ravileri saymak anlamına da gelir.
3- Metin: Senedi anlatmanın nihayet bulduğu sözden yani hadisten ibarettir.
4- Ravi ve nakil: Hadisi senedleriyle rivayet ve nakledene denir.
5- Muharriç: Hadisi senedsiz olarak rivayet edene denir.
6- Şeyh ve İmam: Hadiste üstaz-ı kamil demektir.
7- Rivayet: Hadisi veya bir sözü senediyle nakletmektir. Kale (dedi) veya kiyle (denildi) kelimeleriyle yapılır. Birincisi daha kuvvetlidir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. "Kâmet getirildiği ..... namaza koşarak değil, ... bir şekilde ..... geliniz. Yetişebildiğiniz kadarını ..... birlikte kılınız; yetişemediğiniz ..... da kendiniz tamamlayınız." (705)

I. İmamla
II. Yürüyerek
III. Ağırbaşlı
IV. Zaman
V. Rekâtları

Hadiste boş bırakılan yerlerin, aşağıdaki seçeneklerden hangisinde verilen sıralama ile doldurulması doğrudur?
a) III, II, I, V, IV b) IV, III, II, V, I c) IV, III, II, I, V d) II, V, I, III, IV

2. **Aşağıdakilerden hangisi, "*Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse*"nin yapacakları arasında sayılmamıştır?** (707)
a) Misafirine ikramda bulunsun b) Düşmanına bile iyilik etsin
c) Akrabasına iyilik etsin d) Faydalı söz söylesin ya da sussun

3. "*Misafirin caizesi*"**nin ne anlama geldiğini soran sahabiye, Hz. Peygamber aşağıdakilerden hangisi ile tanımlama yapmıştır?** (708)
a) "Onu, beş gün ve beş gece ağırlamaktır."
b) "Onu, üç gün ve üç gece ağırlamaktır."
c) "Onu, iki gün ve iki gece ağırlamaktır."
d) "Onu, bir gün ve bir gece ağırlamaktır."

4. **Aşağıdakilerden hangisi** *"istiharenin"* **yapılış amacıyla ilgili değildir?** (719)
a) Herhangi bir iş konusunda hayırlı olandan Allah'ın kulunu uzaklaştırması için,
b) Herhangi bir iş konusunda hayırlı olanı Allah'ın bildirmesi için,
c) Herhangi bir iş konusunda hayırlı olanı Allah'ın nasip etmesi ve sonucuna kalbi razı kılması için,
d) Herhangi bir iş konusunda hayırlı olanı Allah'ın kolaylaştırması için.

5. "Kişi evine girerken ve yemek yerken ..... çekerse, ... adamlarına, "Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz" der. Eğer o kimse ..... girerken besmele çekmezse, şeytan adamlarına, "..... geçirecek bir yer buldunuz" der. O şahıs yemek yerken besmele çekmezse, şeytan kendi adamlarına, "Hem ..... yer hem de yiyecek yemek buldunuz" der." (731)

I. Barınacak
II. Eve
III. Besmele
IV. Geceyi
V. Şeytan

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) III, V, IV, II, I b) III, V, IV, I, II c) II, IV, V, III, I d) III, V, II, IV, I

6. "..... yemeğin ortasına iner. Bu sebeple .....ortasından değil, ... itibaren yiyiniz." (745)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) Bereket- tabağın- kenarlarından b) Bereket-yemeğin-üstünden
c) Rızık-tabağın-kenarlarından d) Bereket-azığın-kenarlarından

7. "*Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ..... yemek yediğini, yemekten sonra da parmaklarını yaladığını gördüm.*" diyen Kâ`b İbni Mâlik *radıyallahu anh* **hadisindeki boşluk bırakılan kısım aşağıdaki seçeneklerden hangisiyle doldurulmalıdır?** (749)
a) iki parmağıyla b) üç parmağıyla c) dört parmağıyla d) sağ elinin beş parmağıyla

8. "Herhangi birinizin ..... yere düştüğü zaman, onu alıp ..... şeyi temizledikten sonra yesin. Lokmasını..... bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini ..... silmesin. Zira yemeğinin neresinde ..... bulunduğunu bilemez." (752)

I. Şeytana
II. Bereket
III. Bulaşan
IV. Lokması
V. Beze

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) III, II, I, V, IV b) IV, III, II, V, I c) IV, III, I, V, II d) II, V, I, III, IV

9. **Aşağıdakilerden hangisi "daha önce yapılan günahları siler/yok eder"** (712)
a) Müslüman olmak
b) Hicret etmek
c) Haccetmek
d) Malını Allah uğruna sarfetmek

10. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde, Hz. Peygamber'in "sağ"dan başlamaktan hoşlandığı işler en kapsayıcı şekilde ifade edilmiştir?** (722)
a) Elbiselerini giymeye
b) Ayakkabılarını giymeye
c) Abdest almaya
d) Her işe

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Peygamberimiz küçük dili görünecek şekilde kahkahayla gülmezdi. **(704)**

(D / Y) 12. Misafiri üç günden fazla ağırlamak hoş değildir. **(708)**

(D / Y) 13. Gönülden inanarak "Lâ ilâhe illallah" diyen kimse, cennetle müjdelenmiştir. **(711)**

(D / Y) 14. Cenaze yıkanırken, sol tarafından ve abdest organlarından yıkanmaya başlanır. **(724)**

(D / Y) 15. Yemek sağ elle yenmelidir. **(742)**

(D / Y) 16. Yemeği birlikte yemek yemeği bereketlendirir. **(744)**

(D / Y) 17. Bir yere dayanarak yemek yenmemelidir. **(747)**

(D / Y) 18. Peygamberimiz içeceğini bir nefeste içerdi. **(758-759)**

(D / Y) 19. Hz. Peygamber, su kırbası veya tulumunun ağzından su içilmesini yasaklamıştır. **(763-764)**

(D / Y) 20. Bereket yemeğin ortasına iner ve herhangi bir yerinde olabilir. **(745, 751, 754)**

CEVAPLAR : 1-c, 2-b, 3-d, 4-a, 5-d, 6-a, 7-b, 8-c, 9-d, 10-d, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-Y, 15-D, 16-D, 17-D, 18-Y, 19-D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİVAYET

Nakletme, anlatma; hadis anlatma, nakletmek ve kendisine nisbet olunana isnad etme anlamında bir usûlü hadis terimi. Rivâyet, sadece sünnetin nakline münhasır değildir. Sünnet dışındaki haberleri, Sahâbe, Tâbiîm ve diğer tabakalardan insanların sözlerini, bunları haber verenlere isnad etmek de rivâyetin kapsamı içerisindedir. Rivâyetle ilgili bu tariften, rivâyetin üç temel unsurunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, rivâyete konu olan Sünnet veya benzeri olan haber; ikincisi bir haberi kendisine nakledene isnad ile rivâyet eden şahıs (râvi); üçüncüsü de haberi kendisine nakledene isnad ile rivâyet edenden alan şahıs. Rivâyetin her şeyden önce önemli bir gayesi vardır. O da, Hz. Peygamber (s.a.s)'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, yahut daha umûmi manasıyla hadisini asırlar sonra gelecek olan nesillere duyurmaktır. Hz. Peygamber'e ait bilgi ve malumatın duyurulması, neşredilmesi için en emin yol rivâyetin bu üçlü sistemidir. Nitekim Rasul-i Ekrem (s.a.s)'den haberi alan Sahâbî, bunu O'na isnad ile Tabiî'ye rivâyet ettiği gibi; aynı haberi sahâbîden alan tabiî de, onu, kendisine rivâyet eden sahâbî'ye isnâd ile Tabiu't-tabiî'ye rivâyet etmiş; böylece haberin Hz. Peygamber'den asırlarca sonra yaşamış olan kimseye ulaştırılması mümkün olmuştur.[1]

Ashab-ı kirâm, Tâbiün ve bu iki nesli takib eden nesiller, rivâyette çok dikkatli olmaya, metnin kesin şekliyle tespitine ve iyi bir araştırmaya büyük önem vermişlerdir. Çünkü rivâyet olunan haber veya hadîs, güvenilir bir nakil yolu ile gelmişse, itibar edilir; böyle bir yolla naklonulmamışsa o rivâyetin bir değeri olmaz. Rivâyetin sıhhati, bu üçlü unsurun sıhhatine bağlıdır. Üçlü unsurun sıhhati ise, rivâyet edilen haberde herhangi bir değişiklik yapılmaması ve rivâyet eden şahsın da haberi, kaynağının isnadının sahih olması ile gerçekleşir.

Diğer kültürlerden farklı olarak, İslâm kültürüne ve İslâm hadîsine hâs olan bu rivâyet usulünün kaideleri Kur'ân-ı Kerimde açıklanmıştır. Kur'ân-ı Kerimde anlatılan rivâyet usül ve kâideleri şöyledir:

1. Yalanın kesin olarak haram kılınması

Bu esas, ilmî emanete, ilmî güvenilirliğe riayeti farz kılıyor. Buna, ilmî konularda hıyânetin haram ve çirkin oluşu prensibi demek mümkündür. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde yalan konuşmak, yalanı malzeme yapmak şiddetle yasaklanmıştır. Yalanın haram oluşu son derece belîğ bir uslubla açıklanmış; hatta yalan, müslüman olmayanların vasfı olarak gösterilmiştir. Müslüman asla yalan söylemez, yalancı olmaz, yalan rivâyete önem vermez. Zira *"Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler uydururlar"* (en-Nahl: 16/105). Bir başka ayette şöyle açıklanıyor: *"De ki Rabbim sadec'e, açık ve gizli fenâlıkları, günahları, haksız yere tecâvüzü, hakkında hiç bir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılınıştır"* (el-A'râf: 7/33). Yalanın haram kılındığını gösteren daha pek çok âyet bulunmaktadır. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır: *"Her kim bana kasıtlı olarak yalan uydurursa Cehennem'deki yerine hazırlansın"*.

2. Fasık olanın getirdiği haberi reddetmek

Bu esas, şu ayet-i kerîme'de bildirilmiştir: "*Ey iman edenler, size eğer bir fâsık bir haber getirirse onu araştırınız"* (el-Hucurat: 49/6). Bu âyete göre fâsık birisinin getirdiği haberin iç yüzünün araştırılması ve kabul edilmemesi gerekmektedir. Bir başka kaynaktan bu fâsığın verdiği haber doğru çıkarsa o takdirde güven ve itimad bu ikinci yoldan gelen habere göre olmalıdır. Çünkü fâsık, Allah'a itaat etmekten çıkmıştır ve isyan halindedir. Fâsık yalancıdır.

3. Ravinin haberini kabul etmek için adâleti şart koşmak

Bu esas da ihtilafsız, İslâm'ın koyduğu bir kâidedir. Ayetlerde şöyle buyurulmaktadır:

"İçinizden iki âdil şâhit getirin, şahitliği Allah için yapın" (et-Talak: 65/2);

"Adamlarınızdan iki şâhit tutun, eğer iki erkek bulunmazsa, şâhidlerden râzı olduğunuz bir erkek iki kadın olabilir" (el-Bakara: 2/282)

Bu âyetler her ne kadar görünen, yani dış (zâhir) anlamlarıyla mallar konusunda şehâdet meselesiyle ilgili olsa da; evleviyet tarikiyle bunu hadisin râvisi hakkında da şart koşmaktadır. Çünkü ravi yaptığı rivâyetlerde Allah'a ve Allah'ın Rasûlüne karşı şehâdette bulunmaktadır. İmam Tirmizi bu hususta şöyle demiştir: "Çünkü dinde şehâdet haklar ve mallarda aranan şehâdetten daha fazla üzerinde durulması ve araştırılması gereken bir konudur."[2]

4. Her meselede tesebbüt etmek, araştırmak

Rivâyet konusundaki bu mühim esas da şu ayetle bildirilmiştir: *"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme! Doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur."* (el-İsra: 17/36). Bu ayet, bir müslümanın, sahih olup olmadığını kesin bilmediği hususların ardına düşmemesini emrediyor. Bu esas prensip, nakle dayalı ilmin sahih olmasından emin olmayı gerektiriyor. Zira nakle dayalı ilimlerde sahih olup olmadığı araştırıldıktan sonra ancak kabul söz konusu olabilir. Nakledilen bu bilgi, nassın aslına uygun mudur; değil midir? Bunun iyice bilinmesi gerekmektedir.

5. Yalan haberi nakletmenin haramlığı

Bu esas, bize, rivâyet konusunda gerekli olan ihtiyât ölçüsünü göstermektedir. *"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme"* (el-İsra: 17/36) mealindeki âyet bunu göstermektedir. Sahabeden bir çoğu tarafından rivâyet edilmiş olan şu meşhur hadis de aynı esası bildiriyor: *"Kim yalan olduğu zannedilen bir sözü benden (olmak üzere) rivâyet ederse kendisi de yalancılardan biridir."*[3]

Bu âyet ve hadisler rivâyet sorumluluğunu önemle vurguluyor. Bu konuda gerekli olan ikazları yapıyor. Herhangi bir hadisi duyan kişinin önce bir durup düşünmesi; hadisin sahih olduğu anlaşıldıktan sonra da rivâyet etmesi ve bu rivâyet işinde ihtiyatlı davranmayı elden bırakmaması gerekmektedir. Genel olarak bu esas, uydurma/düzmece bir haber olduğundan korkulan her hadis ve haberi nakletmeyi haram kılıyor.

Ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler tarafından esasları ve ölçüsü tesbit edilmiş olan rivâyet meselesi, zarurî bir şeydir. Çünkü ne ilimlerden herhangi bir ilimde, ne de dünyevî işlerden birinde rivâyet ve nakilden müstağni kalınabilir. Çünkü her insan için bütün hâdiselerin vukuu esnasında olay yerinde bulunabilme imkân dahilinde değildir. O zaman, olaylardan uzak olanların bu olaylarla ilgili bilgileri temin etmeleri ancak sözlü veya yazılı rivâyet yolu ile mümkün olabilir. Aynı şekilde, bu olaylardan sonra dünyaya gelenler de ancak bunları kendilerinden öncekiler tarafından rivâyet edilmesi yoluyla bilebilirler. Misal olarak zikretmek gerekirse; geçmiş ve yaşamakta olan milletlerin tarihi, mezhepler, dinler, felsefecilerin görüşleri, bilginlerin tecrübeleri ve ulaşmış oldukları sonuçlar, hepsi bize nakil ve rivâyet yoluyla ulaşmıştır. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini ve haberlerini öğrenebilmek için de rivâyetten başka bir yol bulunmamaktadır. Ancak bu rivâyet işinin sağlam ve sıhhatli olabilmesi gereklidir.

Hz. Peygamber, hadislerinin sahabîler tarafından ezberlenip, zihinlerde korunmasına emir ve işâret buyurmuş ve *"Ben size bir hadis söylediğim zaman onu ezberleyip muhafaza ediniz"* demişti.[4] Abdullah b. Mes'ud'un rivâyet ettiğine göre, Rasul-i Ekrem (s.a.s), hadislerini işitip de olduğu gibi başkalarına tebliğ edenlerin Allah yüzlerini ağartması için dua etmiştir.[5]

Sahâbe hadîs lafızlarının Hz. Peygamber'den duyulduğu şekilde rivâyet ve tebliğine itinâ göstermiş ve hadisleri değişik lafızlarla ifade edenlere karşı şiddetli itirazlarda bulunmuştur. Sahâbeden Abdullah b. Ömer (r.a) bilhassa Sahâbe arasında hadisleri Hz. Peygamber'den işitilen lafızlarla zabtedip rivâyet etme konusunda oldukça dikkati çekmiştir. O, Rasûlüllah (s.a.s)'dan bir hadisi işittiği veya onunla ilgili bir olaya şâhid olduğu zaman, ondan ne bir şey eksiltir, ne de ona bir şey eklerdi.[6]

Ashab-ı kiram, hadislerin lafzı lafzına rivâyeti konusunda kendileri titiz davrandıkları gibi, birbirlerine de bunu tavsiye ederler, gerektiğinde birbirlerinin hatalarını düzeltirlerdi.

Hadislerin rivâyet keyfiyeti konusunda iki tür rivâyet şekli bulunmaktadır. Biri, hadislerin kelimesi kelimesine (lafzen) rivayeti; diğeri de mana ile rivâyetidir. Hadislerin lafzen rivâyeti esas ise de; gerek Sahâbe ve gerekse daha sonraki hadis ravilerinin bir çoğu, hadisleri mana ile rivayet etmişlerdir. Hasan el-Basrî'ye; "Dün rivâyet ettiğin hadisin lafızlarını bu gün değiştiriyorsun" diye itiraz edilince, "Manada isabet etmişsem bunda bir beis yoktur" cevabını vermiştir.[7]

Hadis kaynaklarında, anlatılan olayın aynı olmasına rağmen, bir kıssanın değişik lafızlarla ve bir çok hadisin de kelimesi kelimesine rivâyet edilmiş olduğunu görmekteyiz. Dikkat edilirse, lafzen rivâyet edilen hadislerin çoğu zaman kısa metinli; manen rivâyet edilen hadisler de genellikle uzun metinli hadisler olduğu görülür. Değişik lafızlarla (manen) rivâyet, hadisin bir kaç lafzında ve çoğu kere müterâdif lafızlarda meydana gelmekte; hadisin tüm lafızlarında vuku bulmamaktadır. Bütün bunlar ciddi araştırmalar neticesi sabit olmuş gerçeklerdir. Hadislerin mana ile rivayet edilmesine ayrıca Rasûlüllah (s.a.s) ruhsat vermişlerdir: *"Haramı helal, helali haram kılmadıkça, manada isabet ettiğiniz takdirde, mana ile rivâyet etmenizde bir sakınca yoktur."*[8] Bu konuda hadîs, fıkıh ve usul alimleri ihtilaf etmişlerdir. Bir kısım âlimler hadislerin mana ile rivâyet edilmesine cevaz verirken, bazıları da bunun caiz olmadığını söylemişlerdir. Mana ile hadislerin rivâyet edilmesine cevaz verenler de bazı şartlar koşmuşlardır. Buna göre ravinin, lafızların mana ve maksatlarını ve bu manaları bozacak halleri iyi bilen birisi olması gerekir. İmam Şafiî bu konuda şöyle demektedir: Sahabenin bazısı Rasûlüllah'ın yanında Kur'an lafızlarında ihtilaf etmişlerdir. Yalnız manada her hangi bir ayrılık yoktu. Allah Rasûlü onlara *"İşte böyle; Kur'ân yedi harf üzere indirildi. Ondan kolayınıza geleni okuyun"* buyurdular. Allah'ın kitabı hakkında O'nu yedi harfle okuma imkânı olunca, onun dışındaki hadislerin mana ile rivâyetinde her hangi bir mahzûr olmaması gerekir.[9] Nitekim hadislerin manâ ile rivâyet edilmesi de İslâm'a hiç bir zarar getirmemiştir. Bunun aksini iddia etmek, ilmî hakikatlerle bağdaşmaz.[10]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 371.
[2] İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu İleli't-Tirmizî.
[3] Müslim, Mukaddime: 1/15.

[4] Zehebî, Siyeri A'lâmi'n-Nubelâ, Mısır 1957. 1/96.
[5] Ebu Davud, İlim: 10; Tirmizî, İlim: 7.
[6] Müsned, 7/297-298.
[7] Hatib el-Bağdadî, el-Kifaye fi İlmi'r-Rivâye, Medine t.y., s. 207.
[8] Hatîb el-Bağdadî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Medine t.y., s. 199-200.
[9] Şâfiî, er-Risâle, thk: Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut t.y., s. 273-274.
[10] Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/269-271.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müsned Üzerine Çalışmalar:

Müsned, kıymeti nisbetinde âlâka görmüş, eskiden beri istinsâh edilmiş, üzerine bazı çalışmalar yapılmış bir kitaptır. Keşfu'z-Zünûn, Müsned üzerine Ebu Ömer Muhammed İbnu Abdi'l-Vâhid, Sirâcü'd-Din Ömer İbnu Ali (İbnu Mulakkin diye meşhurdur), Suyûtî'nin çeşitli çalışmalar yaptığını Ebu'l-Hasan İbnu Abdi'l-Hâdi es-Sindî'nin (v. 1139/1726) geniş bir şerh yaptığını belirtir.
Muasır muhaddislerden Mısırlı Ahmed Muhammed Şâkir (merhum) Müsned'deki hadîsleri tahkik ederek, numaralayarak yeni bir baskıya başlamış; her cildin sonuna, hadîsleri konularına göre tertiplemiş hadîs numaralarını muhtevî listeler koymuş, isnadları açıklayan dipnotlar koymuş, ancak çalışmayı tamamlayamadan vefat etmiştir.
Müsned üzerine, yine Mısır'da yapılan bir çalışma Ahmed Abdurrahman es-Sâati'ye aittir. Bu zat, Müsned'deki hadîsleri konularına göre tertiplemiş, senedleri, sahâbe hâriç, atmış, birçok konuya temas eden hadîsleri bir yerde tam olarak vermiş, başka yerlerde sâdece bâbla ilgili kısımları almak suretiyle kısaltmıştır, el-Fethu'r-Rabbânî li-Tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed İbnu Hanbel eş-Şeybânî adını taşıyan eser yedi ana bölüme (kitap), her bölüm bâblara ayrılır. Es-Saâtî, sonradan esere, kelime açıklamasıyla sınırlı diyebileceğimiz kısalıkta bir de şerh eklemiştir. Bugün beraberce 16 cilt halinde matbûdur.Ahmed İbnu Hanbel'in Müsnedî'ndeki hadîslerin baş kısmını esas alarak, Müsned'deki yerlerini gösteren alfabetik bir fihristi 1985 yılında basılmıştır. Eserin sâhibi Ebu Hâcir Muhammed es-Sâd İbnu Besyûnî'dir. Beyrut'ta basılmıştır.Hal-i hazırda, Müsned'in 1313 yılında Mısır'da yapılmış bir baskısı ve o baskıdan yapılan ofset baskıları piyasada mevcuttur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/170-171.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİVAYET

Nakletme, anlatma; hadis anlatma, nakletmek ve kendisine nisbet olunana isnad etme anlamında bir usûlü hadis terimi. Rivâyet, sadece sünnetin nakline münhasır değildir. Sünnet dışındaki haberleri, Sahâbe, Tâbiîm ve diğer tabakalardan insanların sözlerini, bunları haber verenlere isnad etmek de rivâyetin kapsamı içerisindedir. Rivâyetle ilgili bu tariften, rivâyetin üç temel unsurunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, rivâyete konu olan Sünnet veya benzeri olan haber; ikincisi bir haberi kendisine nakledene isnad ile rivâyet eden şahıs (râvi); üçüncüsü de haberi kendisine nakledene isnad ile rivâyet edenden alan şahıs. Rivâyetin her şeyden önce önemli bir gayesi vardır. O da, Hz. Peygamber (s.a.s)'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, yahut daha umûmi manasıyla hadisini asırlar sonra gelecek olan nesillere duyurmaktır. Hz. Peygamber'e ait bilgi ve malumatın duyurulması, neşredilmesi için en emin yol rivâyetin bu üçlü sistemidir. Nitekim Rasul-i Ekrem (s.a.s)'den haberi alan Sahâbî, bunu O'na isnad ile Tabiî'ye rivâyet ettiği gibi; aynı haberi sahâbîden alan tabiî de, onu, kendisine rivâyet eden sahâbî'ye isnâd ile Tabiu't-tabiî'ye rivâyet etmiş; böylece haberin Hz. Peygamber'den asırlarca sonra yaşamış olan kimseye ulaştırılması mümkün olmuştur.[1]

Ashab-ı kirâm, Tâbiün ve bu iki nesli takib eden nesiller, rivâyette çok dikkatli olmaya, metnin kesin şekliyle tespitine ve iyi bir araştırmaya büyük önem vermişlerdir. Çünkü rivâyet olunan haber veya hadîs, güvenilir bir nakil yolu ile gelmişse, itibar edilir; böyle bir yolla naklonulmamışsa o rivâyetin bir değeri olmaz. Rivâyetin sıhhati, bu üçlü unsurun sıhhatine bağlıdır. Üçlü unsurun sıhhati ise, rivâyet edilen haberde herhangi bir değişiklik yapılmaması ve rivâyet eden şahsın da haberi, kaynağının isnadının sahih olması ile gerçekleşir.

Diğer kültürlerden farklı olarak, İslâm kültürüne ve İslâm hadîsine hâs olan bu rivâyet usulünün kaideleri Kur'ân-ı Kerimde açıklanmıştır. Kur'ân-ı Kerimde anlatılan rivâyet usül ve kâideleri şöyledir:

1. Yalanın kesin olarak haram kılınması

Bu esas, ilmî emanete, ilmî güvenilirliğe riayeti farz kılıyor. Buna, ilmî konularda hıyânetin haram ve çirkin oluşu prensibi demek mümkündür. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde yalan konuşmak, yalanı malzeme yapmak şiddetle yasaklanmıştır. Yalanın haram oluşu son derece belîğ bir uslubla açıklanmış; hatta yalan, müslüman olmayanların vasfı olarak gösterilmiştir. Müslüman asla yalan söylemez, yalancı olmaz, yalan rivâyete önem vermez. Zira *"Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler uydururlar"* (en-Nahl: 16/105). Bir başka ayette şöyle açıklanıyor: *"De ki Rabbim sadec'e, açık ve gizli fenâlıkları, günahları, haksız yere tecâvüzü, hakkında hiç bir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılınıştır"* (el-A'râf: 7/33). Yalanın haram kılındığını gösteren daha pek çok âyet bulunmaktadır. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır: *"Her kim bana kasıtlı olarak yalan uydurursa Cehennem'deki yerine hazırlansın"*.

2. Fasık olanın getirdiği haberi reddetmek

Bu esas, şu ayet-i kerîme'de bildirilmiştir: "*Ey iman edenler, size eğer bir fâsık bir haber getirirse onu araştırınız"* (el-Hucurat: 49/6). Bu âyete göre fâsık birisinin getirdiği haberin iç yüzünün araştırılması ve kabul edilmemesi gerekmektedir. Bir başka kaynaktan bu fâsığın verdiği haber doğru çıkarsa o takdirde güven ve itimad bu ikinci yoldan gelen habere göre olmalıdır. Çünkü fâsık, Allah'a itaat etmekten çıkmıştır ve isyan halindedir. Fâsık yalancıdır.

3. Ravinin haberini kabul etmek için adâleti şart koşmak

Bu esas da ihtilafsız, İslâm'ın koyduğu bir kâidedir. Ayetlerde şöyle buyurulmaktadır:

"İçinizden iki âdil şâhit getirin, şahitliği Allah için yapın" (et-Talak: 65/2);

"Adamlarınızdan iki şâhit tutun, eğer iki erkek bulunmazsa, şâhidlerden râzı olduğunuz bir erkek iki kadın olabilir" (el-Bakara: 2/282)

Bu âyetler her ne kadar görünen, yani dış (zâhir) anlamlarıyla mallar konusunda şehâdet meselesiyle ilgili olsa da; evleviyet tarikiyle bunu hadisin râvisi hakkında da şart koşmaktadır. Çünkü ravi yaptığı rivâyetlerde Allah'a ve Allah'ın Rasûlüne karşı şehâdette bulunmaktadır. İmam Tirmizi bu hususta şöyle demiştir: "Çünkü dinde şehâdet haklar ve mallarda aranan şehâdetten daha fazla üzerinde durulması ve araştırılması gereken bir konudur."[2]

4. Her meselede tesebbüt etmek, araştırmak

Rivâyet konusundaki bu mühim esas da şu ayetle bildirilmiştir: *"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme! Doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur."* (el-İsra: 17/36). Bu ayet, bir müslümanın, sahih olup olmadığını kesin bilmediği hususların ardına düşmemesini emrediyor. Bu esas prensip, nakle dayalı ilmin sahih olmasından emin olmayı gerektiriyor. Zira nakle dayalı ilimlerde sahih olup olmadığı araştırıldıktan sonra ancak kabul söz konusu olabilir. Nakledilen bu bilgi, nassın aslına uygun mudur; değil midir? Bunun iyice bilinmesi gerekmektedir.

5. Yalan haberi nakletmenin haramlığı

Bu esas, bize, rivâyet konusunda gerekli olan ihtiyât ölçüsünü göstermektedir. *"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme"* (el-İsra: 17/36) mealindeki âyet bunu göstermektedir. Sahabeden bir çoğu tarafından rivâyet edilmiş olan şu meşhur hadis de aynı esası bildiriyor: *"Kim yalan olduğu zannedilen bir sözü benden (olmak üzere) rivâyet ederse kendisi de yalancılardan biridir."*[3]

Bu âyet ve hadisler rivâyet sorumluluğunu önemle vurguluyor. Bu konuda gerekli olan ikazları yapıyor. Herhangi bir hadisi duyan kişinin önce bir durup düşünmesi; hadisin sahih olduğu anlaşıldıktan sonra da rivâyet etmesi ve bu rivâyet işinde ihtiyatlı davranmayı elden bırakmaması gerekmektedir. Genel olarak bu esas, uydurma/düzmece bir haber olduğundan korkulan her hadis ve haberi nakletmeyi haram kılıyor.

Ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler tarafından esasları ve ölçüsü tesbit edilmiş olan rivâyet meselesi, zarurî bir şeydir. Çünkü ne ilimlerden herhangi bir ilimde, ne de dünyevî işlerden birinde rivâyet ve nakilden müstağni kalınabilir. Çünkü her insan için bütün hâdiselerin vukuu esnasında olay yerinde bulunabilme imkân dahilinde değildir. O zaman, olaylardan uzak olanların bu olaylarla ilgili bilgileri temin etmeleri ancak sözlü veya yazılı rivâyet yolu ile mümkün olabilir. Aynı şekilde, bu olaylardan sonra dünyaya gelenler de ancak bunları kendilerinden öncekiler tarafından rivâyet edilmesi yoluyla bilebilirler. Misal olarak zikretmek gerekirse; geçmiş ve yaşamakta olan milletlerin tarihi, mezhepler, dinler, felsefecilerin görüşleri, bilginlerin tecrübeleri ve ulaşmış oldukları sonuçlar, hepsi bize nakil ve rivâyet yoluyla ulaşmıştır. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini ve haberlerini öğrenebilmek için de rivâyetten başka bir yol bulunmamaktadır. Ancak bu rivâyet işinin sağlam ve sıhhatli olabilmesi gereklidir.

Hz. Peygamber, hadislerinin sahabîler tarafından ezberlenip, zihinlerde korunmasına emir ve işâret buyurmuş ve *"Ben size bir hadis söylediğim zaman onu ezberleyip muhafaza ediniz"* demişti.[4] Abdullah b. Mes'ud'un rivâyet ettiğine göre, Rasul-i Ekrem (s.a.s), hadislerini işitip de olduğu gibi başkalarına tebliğ edenlerin Allah yüzlerini ağartması için dua etmiştir.[5]

Sahâbe hadîs lafızlarının Hz. Peygamber'den duyulduğu şekilde rivâyet ve tebliğine itinâ göstermiş ve hadisleri değişik lafızlarla ifade edenlere karşı şiddetli itirazlarda bulunmuştur. Sahâbeden Abdullah b. Ömer (r.a) bilhassa Sahâbe arasında hadisleri Hz. Peygamber'den işitilen lafızlarla zabtedip rivâyet etme konusunda oldukça dikkati çekmiştir. O, Rasûlüllah (s.a.s)'dan bir hadisi işittiği veya onunla ilgili bir olaya şâhid olduğu zaman, ondan ne bir şey eksiltir, ne de ona bir şey eklerdi.[6]

Ashab-ı kiram, hadislerin lafzı lafzına rivâyeti konusunda kendileri titiz davrandıkları gibi, birbirlerine de bunu tavsiye ederler, gerektiğinde birbirlerinin hatalarını düzeltirlerdi.

Hadislerin rivâyet keyfiyeti konusunda iki tür rivâyet şekli bulunmaktadır. Biri, hadislerin kelimesi kelimesine (lafzen) rivayeti; diğeri de mana ile rivâyetidir. Hadislerin lafzen rivâyeti esas ise de; gerek Sahâbe ve gerekse daha sonraki hadis ravilerinin bir çoğu, hadisleri mana ile rivayet etmişlerdir. Hasan el-Basrî'ye; "Dün rivâyet ettiğin hadisin lafızlarını bu gün değiştiriyorsun" diye itiraz edilince, "Manada isabet etmişsem bunda bir beis yoktur" cevabını vermiştir.[7]

Hadis kaynaklarında, anlatılan olayın aynı olmasına rağmen, bir kıssanın değişik lafızlarla ve bir çok hadisin de kelimesi kelimesine rivâyet edilmiş olduğunu görmekteyiz. Dikkat edilirse, lafzen rivâyet edilen hadislerin çoğu zaman kısa metinli; manen rivâyet edilen hadisler de genellikle uzun metinli hadisler olduğu görülür. Değişik lafızlarla (manen) rivâyet, hadisin bir kaç lafzında ve çoğu kere müterâdif lafızlarda meydana gelmekte; hadisin tüm lafızlarında vuku bulmamaktadır. Bütün bunlar ciddi araştırmalar neticesi sabit olmuş gerçeklerdir. Hadislerin mana ile rivayet edilmesine ayrıca Rasûlüllah (s.a.s) ruhsat vermişlerdir: *"Haramı helal, helali haram kılmadıkça, manada isabet ettiğiniz takdirde, mana ile rivâyet etmenizde bir sakınca yoktur."*[8] Bu konuda hadîs, fıkıh ve usul alimleri ihtilaf etmişlerdir. Bir kısım âlimler hadislerin mana ile rivâyet edilmesine cevaz verirken, bazıları da bunun caiz olmadığını söylemişlerdir. Mana ile hadislerin rivâyet edilmesine cevaz verenler de bazı şartlar koşmuşlardır. Buna göre ravinin, lafızların mana ve maksatlarını ve bu manaları bozacak halleri iyi bilen birisi olması gerekir. İmam Şafiî bu konuda şöyle demektedir: Sahabenin bazısı Rasûlüllah'ın yanında Kur'an lafızlarında ihtilaf etmişlerdir. Yalnız manada her hangi bir ayrılık yoktu. Allah Rasûlü onlara *"İşte böyle; Kur'ân yedi harf üzere indirildi. Ondan kolayınıza geleni okuyun"* buyurdular. Allah'ın kitabı hakkında O'nu yedi harfle okuma imkânı olunca, onun dışındaki hadislerin mana ile rivâyetinde her hangi bir mahzûr olmaması gerekir.[9] Nitekim hadislerin manâ ile rivâyet edilmesi de İslâm'a hiç bir zarar getirmemiştir. Bunun aksini iddia etmek, ilmî hakikatlerle bağdaşmaz.[10]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 371.
[2] İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu İleli't-Tirmizî.
[3] Müslim, Mukaddime: 1/15.

[4] Zehebî, Siyeri A'lâmi'n-Nubelâ, Mısır 1957. 1/96.
[5] Ebu Davud, İlim: 10; Tirmizî, İlim: 7.
[6] Müsned, 7/297-298.
[7] Hatib el-Bağdadî, el-Kifaye fi İlmi'r-Rivâye, Medine t.y., s. 207.
[8] Hatîb el-Bağdadî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Medine t.y., s. 199-200.
[9] Şâfiî, er-Risâle, thk: Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut t.y., s. 273-274.
[10] Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/269-271.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- RİVAYETİN ADABI

Rivayet kelime olarak sulamak, taşımak, nakletmek anlamlarına gelir. Rivayet, hadis terimi olarak, hadisin tahammül ve edası, eda sığalarından herhangi biri ile kaynağına isnadı demektir. Buna biz, hadisin öğrenimi ve öğretimi de diyebiliriz. Öğrenimine haml, tahammül ve telakki; öğretimine de nakl, eda ve tebliğ denilir.
Rivayet kelimesi ve diğer kipleri Kur'an-ı Kerim'de geçmemektedirler. Ancak hadislerde değişik kipleriyle bol miktarda yer almaktadır.[1]
Rivayet bir eğitim-öğretim faaliyeti olduğuna göre bunun elbette belli usulleri, adabı, şekilleri ve keyfiyeti olacaktır. Bu bölümde işte bu hususları tetkik etmek istiyoruz.
Hemen belirtelim ki rivayet, özellikle hadis rivayeti bir anlamda arşivciliktir. Vesikaların aslına uygun şekilde her türlü tehlikeden uzak olarak muhafaza edilmesi ve sonraki nesillere aktarılması demektir. Bu anlamda hadisçiler de Muhammed ümmetinin ilmi arşiv uzmanlarıdır.
Öte yandan Sünnet'in, deliller hiyerarşisinde Kitap'tan sonra ikinci kaynak olmakla beraber, birinci kaynağın anlaşılabilmesi bakımından onu te'kid, tefsir ve teşri gibi fevkalade fonksiyonlara sahip bir kaynak olması dikkate alınacak olursa, sünnet malzemesinin rivayetinin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu sebeple de pek ince ve sıkı kaide ve adaba ihtiyaç bulunmaktadır.
Adab kelimesi edeb'in çoğulu olarak herhangi bir meslek mensuplarının uyması ve uygulaması gerekli manevi kaide ve ilmi teknikler (metodlar) diye tanımlanabilir. Bilim dalımız açısından adab:
a) Hadis hocası ve öğrencisinin uyması gereken manevi kaideler.
b) Hadis eğitim ve öğretiminde uygulanması gerekli teknikler olmak üzere iki temel konuyu ifade etmektedir.
Binici kısımda bahis mevzuu olacak manevi kaideler de iki kısma ayrılır.
a) Muhaddis ve talibin müştereken uyması gereken prensipler.
b) Muhaddis ve talibin ayrı ayrı uyması gereken kaideler.
Klasik hadis usulü kitaplarımızda bu konu adabu'l-muhaddis ve adabu talibi'l-hadis başlıkları altında işlenmektedir.
Konuya ait en hacimli ve değerli müstakil eseri yazmış olan el-Hatib el-Bağdadi (463/1071) kitabına 'el-Cami' li ahlaki'r-ravi ve adabı's-sami' adını vermiş; hoca (ravi) için ahlak; talebe (sami') için de adab kelimesini kullanmak suretiyle hocaya ahlak, talebeye de adab'ın birinci derecede lazım olduğu fikrini vurgulamış olmaktadır.[2]

---

[1] Bk. Concordance: 2/320-322.
[2] Tanıtımı için bk. İsmail Lütfi Çakan el-Cami' li ahlaki'r-ravi ve adabı's-sami, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi sayı 4, s. 433-437, İstanbul 1986; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 47-48.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİ, ŞARTLARI, MEVKİLERİ

Kısa Tanıtma:

"Kütüb" Arapça'da kitaplar demektir, "sitte" kelimesi de altı olunca, Kütüb-i Sitte altı kitaplar mânâsına gelir. Tasnif devrinin en mühim teliflerini teşkil ederler. Bunlar Buhârî ve Müslim'in Câmîleri ile Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî ve İbnu Mâce'nin Sünenleridir.Evet Kütüb-i Sitte altı meşhur kitabın teşkîl ettiği bir grup kitabı ifâde eder. Bunların şöhreti önce, yazılışlarındaki gâyeden ileri gelir. Müellifleri, bunları te'lîf ederken: "Sahîh hadîsler"den müteşekkil bir eser te'lîf etmeyi gâye edinmişlerdir. Ortaya konan pek çok hadîs mecmuasında "sahîhlerini seçmek" diye peşin bir prensip ve gâye olmamıştır. Ancak bu kitaplarda o gâye güdülmüş ve bunda büyük ölçüde muvaffak olunmuştur.Arkadan gelen İslâm uleması, dinî veya dünyevî meselelerin çözümünde, Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında, ahlâk ve âdâb'ın tanziminde vs. hadîse duyduğu ihtiyacı karşılamak için sıhhat durumu üstün olan bu kitaplara müracaat etmiştir.Ravilerinin tanıtılması, garîb kelimelerinin açıklanması, hadîslerinin şerh edilerek herkesin anlıyacağı hale getirilmesi gibi bir kısım çalışmaları da âlimler daha ziyâde bu eserler üzerine yapmışlardır. Bir başka ifâde ile İslâm uleması, sıhhat yönünden arzettiği ehemmiyet nisbetinde hadîs kitaplarına himmet ve alâka göstermiştir. Bu nisbette de o kitaplar meşhur olmuşlar ve kıymet kazanmışlardır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- RİVAYETİN ADABI

Rivayet kelime olarak sulamak, taşımak, nakletmek anlamlarına gelir. Rivayet, hadis terimi olarak, hadisin tahammül ve edası, eda sığalarından herhangi biri ile kaynağına isnadı demektir. Buna biz, hadisin öğrenimi ve öğretimi de diyebiliriz. Öğrenimine haml, tahammül ve telakki; öğretimine de nakl, eda ve tebliğ denilir.
Rivayet kelimesi ve diğer kipleri Kur'an-ı Kerim'de geçmemektedirler. Ancak hadislerde değişik kipleriyle bol miktarda yer almaktadır.[1]
Rivayet bir eğitim-öğretim faaliyeti olduğuna göre bunun elbette belli usulleri, adabı, şekilleri ve keyfiyeti olacaktır. Bu bölümde işte bu hususları tetkik etmek istiyoruz.
Hemen belirtelim ki rivayet, özellikle hadis rivayeti bir anlamda arşivciliktir. Vesikaların aslına uygun şekilde her türlü tehlikeden uzak olarak muhafaza edilmesi ve sonraki nesillere aktarılması demektir. Bu anlamda hadisçiler de Muhammed ümmetinin ilmi arşiv uzmanlarıdır.
Öte yandan Sünnet'in, deliller hiyerarşisinde Kitap'tan sonra ikinci kaynak olmakla beraber, birinci kaynağın anlaşılabilmesi bakımından onu te'kid, tefsir ve teşri gibi fevkalade fonksiyonlara sahip bir kaynak olması dikkate alınacak olursa, sünnet malzemesinin rivayetinin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu sebeple de pek ince ve sıkı kaide ve adaba ihtiyaç bulunmaktadır.
Adab kelimesi edeb'in çoğulu olarak herhangi bir meslek mensuplarının uyması ve uygulaması gerekli manevi kaide ve ilmi teknikler (metodlar) diye tanımlanabilir. Bilim dalımız açısından adab:
a) Hadis hocası ve öğrencisinin uyması gereken manevi kaideler.
b) Hadis eğitim ve öğretiminde uygulanması gerekli teknikler olmak üzere iki temel konuyu ifade etmektedir.
Binici kısımda bahis mevzuu olacak manevi kaideler de iki kısma ayrılır.
a) Muhaddis ve talibin müştereken uyması gereken prensipler.
b) Muhaddis ve talibin ayrı ayrı uyması gereken kaideler.
Klasik hadis usulü kitaplarımızda bu konu adabu'l-muhaddis ve adabu talibi'l-hadis başlıkları altında işlenmektedir.
Konuya ait en hacimli ve değerli müstakil eseri yazmış olan el-Hatib el-Bağdadi (463/1071) kitabına 'el-Cami' li ahlaki'r-ravi ve adabı's-sami' adını vermiş; hoca (ravi) için ahlak; talebe (sami') için de adab kelimesini kullanmak suretiyle hocaya ahlak, talebeye de adab'ın birinci derecede lazım olduğu fikrini vurgulamış olmaktadır.[2]

---

[1] Bk. Concordance: 2/320-322.
[2] Tanıtımı için bk. İsmail Lütfi Çakan el-Cami' li ahlaki'r-ravi ve adabı's-sami, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi sayı 4, s. 433-437, İstanbul 1986; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 47-48.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- AHKÂM (HÜKÜMLER) KİTABI
1- Kudât (= Kadılar) İn Durumlarının Anlatıldığı Bâb
2- Zulüm Ve Rüşvet Hakkındaki Şiddetli Tehdîd Babı
3- Hâkim İctihâd Eder (Olanca Gücüyle Hakkı Arar) Ve İsabetli Karar Verir, Babı
Kimler İctihâd Edebilir?
4 - Hâkim Sinirli Bir Halde İken Hüküm Etmez, Babı
5- Hâkimin Kararı Hiç Bir Haramı Helâl Etmez Ve Hiç Bir Helâli Haram Etmez, Babı
6- Kendisine Ait Olmayan Bir Şeyi İddia Edip Uğraşan Adam (Hakkında Gelen Hadîsler; Babı
7- Şâhid Davacıya. Yemîn De Dâvilîya Düşer, Babı
Hadîsten Çıkarılan Hükümler
8- Bir Mal Koparmak İçin Yalan Yere Yemin Edenin (Vebalini Beyân Eden Hadîsler) Babı
9- Hakların (Bâtıldan) Ayırd Edildiği Makamlarda (Edîlen) Yemin Babı
10- Ehli Kitâb (Yâni Hıristiyan Ve Yahudiler) e Ettirilen Yemin (Şeklinin Beyânı) Babı
11- İki Ayrı Adam Bir Malın Kendisinin Olduğunu İddia Ederler (Yâni Birisi: Bu Mal Benimdir, Der.
Diğeri: Hayır Senin Değil Benimdir, Der) Ve Hiç Birisinin Şahidi Yoktur, Babı
Taraflar Arasında Kura Çekmenin Mânâsı, Şekli, Zamanı Ve Nedeni
Bîr Mal Hakkında İki Kişi İhtilafa Düştüğü Ve Her Birisi Malın Kendisine Ait Olduğunu İddia Ettiği Takdirde Hüküm Nedir?
12- Çalınmış Olan Bir Malını, Satın Alan Bir Kimsenin Elinde Bulan
Adam (İn Hakkını Beyân Eden Hadîs) Babı
13- Mâşiye (Yâni Koyun, Keçî, Sığır Ve Deve Sürüleri) Nin (Ekinlere Ve Benzerlerine) Verdiği Zarar Hakkındaki Hüküm Babı
14- (Başkasına Âit) Bir Şeyi Kıran Hakkındaki Hüküm Babı
15- Adam Komşusunun Duvarının Üzerine Ağaç (tan Hatil Başını) Koyabilir Babı
16- Yol (Genişligi) Mîkdarı Hakkında İhtilaf Ettikleri Zaman (Verilecek Hükmün Beyani) Babı
17- Komşusuna Zarar Veren Bir Şeyi Kendi Mülkünde İnşâ Eden Adamın Babı
18- İkî Adam Bir Huss <= Sazlıktan Yapılan Kulübe) Nin Mülkiyetini İddia Edenler, Babı
19- Halâs'ı (Satılan Malı Kurtarmayı) Şart Kılan Satıcı (Nın Satış Akdi Hükmünün Beyânı) Babı
20- Kur'a İle Hüküm Vermek Babı
21- Kaifler (= Îz Tâkîbi Mütehassısları) Babı
22- Çocuğu (Birîbirînden Ayrılan) Baba Ve Anasından Dilediğini Seçmekte Serbest Bırakmak Babı
Bâzı Sorular
Hanefî Âlimlerin Görüşü
Şafiî'nin Görüşü
Mâlikin Görüşü
Ahmedin Görüşü
23- (İnsanlar Arasında) Sulh Yapmak Babı
24 -(Alım Satımda Aldatılmakla) Mâlını Zarara Sokan Kimseyi MalındaTasarruf Etmekten Menitme Babı
25- Hâkimin, Müflisin Malına Hacız Koyup Alacaklılar İçin Satması Babı
26- Malının Aynisini İflâs Etmiş Bir Adamın Yanında Bulan Kimsenin Babı
Âlimlerin Konu Hakkındaki Görüşleri
27- Şâhidlik Etmesi Taleb Edilmeyen Bir Kimsenin Şâhidlik Etmesinin Yasaklığı Babı
28- Adamın Görgü Tanıklığı Vardır Da İlgili Kişi Bu Durumu Bilmez, Babı
29- Borçları Şâhidlendirmek Babı
30- Şâhidliği Caiz Olmayanların Babı
31- Bir Şâhid Ve Yemin İle Hükmetme Babı
32- Yalan Şâhidlik Babı
33- Ehli Kitabın Birbirleri Aleyhinde Şâhidlik Etmeleri Babı

13- AHKÂM (HÜKÜMLER) KİTABI

Ahkâm; Hüküm'ün çoğuludur. Bu kitabda hüküm vermenin usûlü, âdabı ve şartları gibi bâzı önemli yönleri ile hüküm veren hâkim ve diğer yetkililerle ilgili âdab, şartlar ve benzerî durumlar hakkında gelen hadisler rivayet edilmektedir.
Hüküm ve Kadâ' kelimelerinin mânâları aynidir. Bu iki kelime Arab dilinde değişik mânâlarda kullanılır. Şer-i Şerifte ise: Devlet yetküisince verilen ve uyulması mecburi olan dinî karardır. Bu karar, ilgilileri bağlayıcıdır ve dînî esaslara dayalıdır. Devlet tarafından yetkili kılınan hâkim veya idarecinin verdiği bu karar geçerlidir.
Avnü'l-Mabûd yazarı başka tarifleri de nakletmiştir. Bunlardan birisi şöyledir: Özel veya tüzel kişilere ait muayyen olaylar hakkında Şer'i Şerife uygun ve bağlayıcı sözlü veya yazılı karara Kada denilir.
Eş-Şirbîni de el-Iknâ'da: Kadâ kelimesi Arab dilinde bir şeyi sağlamlaştırmak, tamamlamak, yerine getirmektir. Şer-i Şerifte ise iki veya daha fazla hasımlar arasındaki husûmeti ve anlaşmazlığı Allah'ın hükmü ile hâl ve çözümlemektir, demiştir.
E 1 - A y n i de : Kadâ, husûmetleri halletmektir, demiştir.
Yukarda anlatılan şer'î hüküm ve kadâ'yı veren zâta Kadı ve Hâkim denilir. Ekseriyetle böyle hükümleri vermekle meşgul olanlara bu unvanlar verilir. Devletin tevdi ettiği görevlerin çoğu başka konulara yönelik olmakla beraber bazı ihtilâfların ve nizâlann halli görevini üstlenmiş olan devlet yetkililerinin verdikleri ve Şer'I esaslara uygun hükümler de bu terimin kapsamına dahildir. [1]

1- Kudât (= Kadılar) İn Durumlarının Anlatıldığı Bâb

2308) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sdlallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-İnsanlar arasında kadı (yâni hükmedici) kılınan kimse, bıçak sız boğazlanmış olur.»"[2]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ah-med, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Halk arasında hüküm vermek üzere görevlendirilen kimsenin bıçaksız boğazlanmış olmasının yorumu ve kasdedilen mânâ ile ilgili olarak Avnü'l-Mabûd yazarı aşağıdaki nakilleri aktarmıştır:
"Ibn-i Salâh: Maksad, manen boğazlanmaktır. Çünkü bu göreve atanan kişi dünya ateşi ile âhiret ateşi arasında kalır. Dürüst görev yaparsa dünya azabına uğrar. Günün havasına uyarak dürüstlükten saparsa âhiret azabına mâruz kalır, demiştir.
H a t t â b i ve kendisine tâbi olanlar ise: Hadiste bıçakla boğazlanma ifâdesinin bırakılarak bıçaksız boğazlanma ifâdesinin kullanılmasının iki nedeni vardır: Birincisi, bu göreve atanma dolayısıyla korkulan hususun atanan kişinin hayatının tehlikeye düşmesi değil, dîninin helak olmasıdır, İkincisi: Bıçakla boğazlanan kişi pek ıztırap duymaz. Boğmak ve benzerî yolla, bıçaksız boğazlamanın duyduğu elem çok daha

büyük olur. İşin ağır mes'uliyetine dikkatleri çekmek için bu ifâde tercih edilmiş, demişlerdir.
Es-Sübülde de: Kadıüğı üstlenmenin büyük mesuliyeti burada ifâde edilmiştir. Hadiste sanki şöyle buyuruluyor: Hâkimliği üstlenen kişi canını boğazlanmaya hazırlamıştır. Bu itibarla bundan uzak durmalıdır. Çünkü hakkı bile bile veya hakkı bilmeden haksızlıkla hükmederse şüphesiz cehennemlik olur. Boğazlanmanın «bıçaksız olduğu» ifâdesinin kullanılmasının hikmeti şudur: Bundan maksad gerçek boğazlanma değildir. Gaye, nefis ve canın âhiret azabı ile helak olmasıdır, denilmiştir."

2309) Enes bin Mâlik (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre: ResuluİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Halk arasında) hâkimlik etmeyi taleb eden kimse kendi nefsi ile başbaşa bırakılır (Allah tarafından kendisine yardım edilmez). Kim de buna icbar edilirse (yâni isteği dışında bu göreve atanırsa) bir melek ona iner ve onu doğru yola yöneltir.»"[3]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd. Tir mi z i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, halk arasında hâkimlik etme ve hüküm verme talebinde bulunmanın ve böyle mevkilere ihtiraslı olmanın iyi bir şey olmadığına işaret eder. Hadîsin «Kendi nefsi ile başbaşa bırakılır» cümlesinden maksad, böyle bir kimseye, vereceği hüküm ve kararın isabetli ve hakka uygunluğu hususunda Allah Teâlâ tarafından yardım edilmiveceğinin bildirilmesidir.
Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki metin biraz daha uzundur. Oradaki metin meâlen şöyledir: «(Halk arasında) hâkimlik etmeyi İsteyip buna atanmak için aracılardan yardım dilerse, kendi nefsi ile başbaşa bırakılır (Allah ona yardım etmez). Bu göreve talip olmayıp, buna atanabilmek için herhangi bir aracıdan yardım dilemeye» kimseye (bu görev verildiğinde) Allah Teâlâ bir melek gönderir. Melek kendisine hak v« «dalet yolunu gösterip o yola yöneltir.»
Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî' den rivayet ettikleri şu merfû hadîs de bu hadisi teyid eder :
BİZ isteyenlere idarecilik vermiye ceğiz.»

2310) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü ank)'dtn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e (kadı olarak) gönderdi. (Beni göndereceği zaman) Ben t
Yâ Resûlallah! Beni gönderiyorsun. Halbuki ben (tecrübesiz) bir gencim, onlar arasında hükümler vereceğim, hüküm nedir, bilmem? dedim. Ali demiştir ki: Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sellem), mübarek elini göğsüme vurdu, sonra:
«Allahımt Bunun kalbine (hakkaniyetle hüküm etmek) hidâyetini ver ve dilini (doğru sözlülük üzerine) sabit kıl» buyurdu. Ali demiştir ki:
Bu duadan sonra iki kişi arasında hüküm vermek hususunda hiç bir tereddüd duymadım."
Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvîler sıka zâtlardır. Fakat sened munkatidir. Ebû Hatim : İsmi Saîd bin Feyrûz olan râvt Ebü'I-Bah-terl, Ali (RJL)'den hadis işitmemiş ve O'nun zaroanma da yetişmemiş, demiştir. «indi: Ban diyorum ki: Ali'nin bu hadisini Ebû Dâvûd, başka bir senedle rivayet •tnüftir. Zevold yazan buradaki »enedin değişikliğine bakarak bu hadisi Ztvftid türünden »aymış olabilir. [4]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd başka bir senedle yine A 1 i (Ra-dıyallâhü arın) 'den, merfû olarak rivayet etmiştir. El-Munzi-r î * nin dediğine göre T i r m i z î de bunu kısa bir metinle rivayet etmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "El-Mazhar: Ali (Radıyallâhü anh), hasımlar arasında nasıl hüküm verileceğini bilmediğini söylemek istememiştir. Onun demek istediği husus şudur: Hasımlar arasında çıkan dâvalara bakmak, tarafların birbirine hiyle etmeleri ve hasımların ifâdelerini almak, şâhidlerini dinlemek gibi hususlarda tecrübem yoktur, diye yorum yapmıştır.
T ı y b i de: Ali (Radıyallâhü anh) Yemen'e hâkim olarak gönderildiği zaman şüphesiz, Kitâb ve Sünnet'i iyi bilirdi. Ali: Ben gencim, hüküm nedir, bilmem... sözü ile tecrübesinin azlığını ve bu nedenle fikir ve içtihadını geliştirmediğini mazeret olarak göstermek istemiştir. Bunun içindir ki, Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-selâtü ve's-selâm) ona duâ etmiştir. Buyurulan duanın mânâsı şudur: Allahım, A 1 i' ye şer'î hükümleri Kitâb ve Sünnetten çıkarma yolunu göster, gönülünü aç ve dilini doğru ile hak üzerine sabit kıl ki, dâima isabetli hüküm versin.
Ebû Dâvûd bu hadîsi Kadâ kitabının 6. babında rivAyet etmiştir. Metin bakımından biraz farklılık var ise de netice İtibariyle ayni mânâyı ifâde eder, denilebilir. Oradaki rivayette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), A 1 i' ye, hasımların ikisini de dinlemedikçe hüküm vermemesini ve iki tarafı da dinledikten sonra hüküm vermesinin uygun olacağını tavsiye buyurmuştur. [5]

2- Zulüm Ve Rüşvet Hakkındaki Şiddetli Tehdîd Babı

2311) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîent) şöyle buyurdu, demiştir:
-İnsanlar arasında hüküm eden her hâkim kıyamet gönü geldiğinde bir melek onun ensesinden tutar. Sonra melek başını semâya kaldırır. Eğer (meleğe) : Onu at, diyen olursa melek, onu (cehennemin) öyle derin bir çukuruna atar ki kırk yılda o çukurun dibine varabilir.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Mucâlid'in zayıf olduğu, ZevâİD'de bildirilirmistir. [6]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin açıklaması bölümünde Sindi şöyle der:
"Bu hadisin umumîliği, hakkaniyetle hüküm veren hâkimleri de kapsar. Fakat her hâkim'in atılacağı anlamı çıkmaz. Şu halde atılması için emir verilecek olanlar, yalnız haksız yere hüküm veren hakimlerdir. (Hadîs böyle yorumlanınca çıkan sonuç şu olmuş olur: Kıyamet günü görevli melekler hâkimlerin enselerinden tutup gökten emir beklerler. Haksız ve yersiz hüküm veren hâkimler hakkında gökten verilen emir üzerine melekler bunlan cehennemin derinliklerine atarlar. Allah'ın rızâsına ve emirlerine uygun hüküm veren hâkimler hakkında ise böyle bir emir verilmez.)
Başından sonuna kadar hadîsin tamamının bâtıl ve haksız hüküm veren hâkimlere mahsus olması ihtimali de vardır."
Bence bu yorum daha uygundur. Çünkü İlâhî adalete uygun hüküm veren hâkimlerin kavuşacakları ikramlara âit hadisler mevcuttur. Kıyamet günü meleğin bir insanın ensesinden tutup semâya bakması, o insanın suçluluğunun bir belirtisidir. Bu nedenle ikinci yorum daha uygun görülür. Fakat hadisin son kısmı ilk yorumu te-yid eder. Çünkü hadîsin tamamı hakkaniyetten ayrılıp adaletsiz hüküm veren hâkimlere mahsus olursa, onun cehenneme atılması emri beklenir. Oysa hadîste: -Onu at, diyen olursa» ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde, görüldüğü gibi, ensesinden tutulan herkesin atılması için emir verileceği anlamını taşımaz. Yâni böyle bir emir verilmi-yebilir de. Bu durum ilk yorumu teyid eder gibidir.

2312) Abdullah bin Ebî Evfâ (Radtyallâhü anhümöJ'dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Hâkim zulüm etmedikçe, şüphesiz Allah onunla beraberdir. Hakim zulüm edince Allah onu kendi nefsi ile (başbaşa) bırakır. (Yâni ona yardımcı olmaz.)"

2313) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtydlâkü onkümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir:
«Allah'ın laneti rüşvet verenin ve rüşvet alanın üzerindedir (veya üzerinde olsun.)»"[7]

İzahı

îbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) in hadisini T i r m i -zî. Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, adaletten ayrılmayan hâkimin

yardımcısının Allah olduğuna ve zulüm eden hâkim'in Allah'ın yardımından mahrum olduğuna delâlet edçr. Şu noktayı da belirteyim: Adalet ve hakkaniyet ederken, tlâhi adalet ve Allah'ın koymuş olduğu esaslara uygun hakkaniyettir, tlâhi adalet ve. hakkaniyet ölçülerine ters düşen bir adalet kavramı makbul ve muteber değildir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, E bu Davûd, tbn-i Hibbân. Tabarâ-ni ve Dârekutnî de rivayet etmişlerdir.
Tirmizİ ve Ebû Davud'un rivâyetlerindeki hadîs metni şöyledir:
- Resul ull ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüşvet vereni ve rüşvet alanı Ianetlemiştir.»
Lanet: Allah'm rahmetinden uzak olmaktır. Allah falana lanet etti, denildiği zaman Allah'm o kimseyi rahmetinden uzaklaştırdığı, ifâde edilmiş olur. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) falanı lanetledi, denilirken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in o kimsenin Allah'ın rahmetinden uzak kalmasını diledi, mânâsı çıkabildiği gibi o kimsenin ilâhi rahmetten uzak kaldığını bildirdi, mânâsı da çıkabilir. Her iki yorum da anlayanlar için büyük bir teh-diddir.
Hülâsa burada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) rüşvet vpreni de alanı da lânetlemiştir. Yâni bunların Allah'ın rahmetinden uzak olduklarını bildirmiştir ya da uzak kalmalarını dilemiştir.
Müellifimizin rivayeti de böyledir. Yâni Allah'ın lanetinin bunlar üzerinde olduğu ve bunların rahmetten uzak tutulduğu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından haber verilmiştir veya Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunların rahmetten uzak kalmaları için dilek ve bedduada bulunmuştur.
Ahmed'in Sevbân (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste «Râiş» de vardır. Râiş, rüşvet alan ile veren arasında gidip gelen aracı demektir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin şehrinde özetle şu bilgiyi verir: "Raşî, rüşvet verendir. Mürteşî, rüşvet alandır. Râiş de bunlar
arasında gidip gelen aracıdır. Rüşvet: Hak olmayan bir şeyi hak
imiş gibi elde etmek için verilen mal ve menfaattir.
Kişinin hakkı olan bir şeyi elde edebilmesi için mecburiyet karşısında verdiği şey rüşvet sayılmaz. Keza bir zulümü defetmek ve kurtulmak için verilen şey de rüşvet sayılmaz. Rivayet edildiğine göre Ashab-i Kirâm'dan îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) H a b e ş i s t a n' da bir şeyden dolayı yakalanmış ve iki dinar vermek suretiyle kurtulabilmiştir. Tabiîlerin imamlarından bir cemaattan rivayet edildiğine göre onlar: Bir kimsenin zulüm korkusuyla kendi canını veya malını korumak ve kurtarmak için bir şey vermesinde bir sakmca yok, demişlerdir."
Antü'l-Mabûd yazan da E 1 - K a r i' den naklen özetle şöyle der:
"BÜ$vet: Bir hakkın iptali veya hak olmayan bir şeyi hak imiş gibi elde etmek veya göstermek amacıyla verilen şeye denir. Fakat bir zulümü defetmek veya hak olan bir şeyi elde edebilmek için mecburiyet altında verilen şey rüşvet sayılmaz. Keza, hak sahibinin hakkını kazandırmak için çalışıp emek veren kimsenin aldığı mal da rüşvet sayılmaz. Böyle denilmiştir. Ancak son hüküm, hakimler, İdareciler, devlet memurları ve yetkililer için değildir. Bunlar o hükmün dıçında kalırlar. Çünkü hak sahibinin hakkım elde etmesi için ve kimsenin zulüme uğramaması için çalışmak bunların görevleri-
Kfeemsn ı-umar u«: Bir kimse kendi hakkım elde edebilmesi vey& bîr zulümü basından defetmesi için verdiği şey rüşvet değildir, denilmiştir.
S e v k a n i de: Bir kimsenin hakkı olan bir şeyi elde edebilmesi İçin gerektiğinde vereceği şeyin rüşvet sayılmıyacağı ve bu alnaçla hâkime rüşvet verebileceğini söyleyenlerin elinde makbul bir delH var ise bir diyeceğimiz yoktur. Muteber bir delil yok İken bunu, hadisin hükmünün dışında nasıl tuttuklarını bilemiyorum. Doğrusu ve hak olanı bu hadisin hükmünün umumiliğini tutmaktır, demiştir."[8]

3- Hâkim İctihâd Eder (Olanca Gücüyle Hakkı Arar) Ve İsabetli Karar Verir, Babı

2314) Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' den işittim, buyurdu ki t
«Hâkim, hüküm vereceği zaman ictihâd edip (yâni olanca gücüyle hakkı arayıp) isabetli karar verince iki sevab kazanır (ictihâd ve isabetli hüküm sevab lan). Hükmedeceği zaman ictihâd edip (yani olanca gücüyle hakkı arayıp) hatalı hüküm verince ona bir sevab vardır (îctihad sevabı.)»
(Kavi) Yezîd demiştir ki Ben bu hadisi Ebû Bektr bra Asır Mn Kazma naklettim. Kendisi dedi ki: Bana Ebü Setenj, Bfan Httaeyn (Radıyalâhü anh) 'den bu hadîsi naklettirin şekilde rivayet ««ti."[9]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde Amr bin el-As (Ra-dıyallâhü anh) ile Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir.
Sindi bu hadîs'in açıklaması bölümünde: Hülâsa, hâkim'in yapması gerekli olan şey, doğru ve hakkı bulmak için olanca gücüyle çalışmasıdır. Olanca gücüyle gayret ettiğine rağmen hatalı hükmederse, mazur sayılır. Evet, doğruyu bulabilir ve buna muvaffak olursa iki sevab kazanır: îctihad sevabı ve hak ile hükmetme sevabı. Aksi takdirde yalnız ictihâd sevabını kazanır. Şu nokta kaldı: Hadiste sözü edilen ictihâd Şer'î delillerden hüküm çıkarmak içtihadı mı, yoksa hasımlar arasında dâva konusu edilen olayın mâhiyetini anlayıp gerçeğe uygun hüküm vermek için gayret edip çalışması mı? Alimlerin ekserisi buradaki içtihadı birinci mânâya yorumlamıştır. Lakin bu hadîs, ictihâd etmenin câizliğine delil olamaz. Çünkü ikinci şekilde de yorumlanabilir, demiştir.
N e v e v i de bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîsin Şer-i Şerife uygun hüküm vermeye ehil ve dinî bilgilerle mücehhez âlim hâkim hakkında olduğuna dâir müslümanla-rın icmâı vardır. Bu nitelikteki hâkim, Allah'ın hükmüne uygun ve isabetli karar verdiği zaman iki sevab kazanır. Sevablardan birisi içtihadından dolayıdır, diğeri de ilâhi hükme uygun ve isabetli karar vermesinden dolayıdır. Anılan hâkim, verdiği hükümde yaruhr-sa. ettiği ietihad'dan dolayı bir ecir kazanır.
Âlimler şöyle demişlerdir: Bir hâkim, Allah'ın hükümlerine göre karar vermeye ehil ve liyakatli değilse, hüküm vermesi helâl değildir. Buna rağmen hüküm verirse, bir sevab kazanması söz konusu değildir ve hükmü infaz edilmez. Verdiği hükümde isabet etmiş olsa bile durum budur. Çünkü bu isabet tesadüfen olmuştur. Şer'i Mr esasa dayalı değildir. Bu itibarla, bütün hükümlerinde günahjeâr sayılır. Verdiği hükümler geçerli sayılmaz ve kendisi mazur dahildir. (N e v e v î bundan sonra 2315 nolu hadisi naklederek delil gost»-rir ve sözlerine devamla şöyle der:)
İctihâd etmeye yetkili her müetehid, verdiği kararların hepsin-nin isabetli ictihâd ettikleri söylenebilir mi? Yoksa bu durumda birisi isabeüi, diğeri hatûh mı sayılır? Âlimler bu hususta da rhUldf et-r işlerdir. Bir görüşe göre farklı iki ietihad'dan birisi isabetli, diğeri hatalı sayılır. İsabetli olan ictihâd, Allah katındaki hükme uygun olanıdır. Hatalı ictihâd da Allah katındaki hükme ters düşen içti-had'dır. İsabetli ictihâd sahibi iki sevab kazanırken hatalı ictihftd eden de bir sevab kazanır. Çünkü bu müetehid de olanca gücöyi» çalışarak gerçeği bulmaya gayret etmiştir. Hatâ etmekte mazur sayıldığı için günaha girmiş olmaz. Ş â f i I ve arkadaşları bu görüşü benimsemişlerdir.
İkinci görüşe göre farkh ictihâd edenlerin hepsinm ictîhadîan va vardıkları sonuçlar isabetli sayılır. Yâni birbirine ters düşe© 1W ictihâd sahiblerinin hepsi isabetli hüküm vermiş olurlar.
İki grup da bu hadisi kendileri için delil göstermişlerdir. Birinci gruba delil olması açıktır. Çünkü hadîs, müetehidi isabetli ve hatalı diye ikiye ayırmıştır. Eğer her müetehid isabetli sayüsaydı, hatalı diye bir şey kalmazdı. Hatalı olmasına rağmen kendisine sevab verilmesine gelince, bu sevab, sarf ettiği gayret ve çalışmasının karşılığıdır.
Hadîsin ikinci gruba delil olması ise şöyle izah edilmiştir: Bu hadîs, müetehid için sevab bulunduğunu bildirmektedir. Eğer müetehi-din isabetli kararı olmasaydı kendisine sevab verilmezdi. Hadîste, müetehid'e hatalı denmesinin sebebi şudur: Eğer müetehid, ictihâd alanı dışında kalan, meselâ hakkında icmâ bulunan bir mesele hakkında ictihâd ederse veya yaptığı ictihâd nassa muhalif olursa böyle bir ietihâdda bulunan kişi hatâh iş yapmış olur. (Tabii bir müetehid bile bile nassa muhalif bir hüküm veremez, keza icma'a muhalif bile bile ictihâd edemez. Ettiği ictihâd geçersiz ve vebaldir. Ancak bilmiyerek ve yanılarak böyle bir duruma düşerse, ettiği hatâdan dolayı mazur sayılabilir.)
Müctehidin bazen hatalı ictihâd edebildiğini söyleyen grub, fer'i meseleler hakkında yapılan içtihadı kasdederler. Tevhîd esasları ile ilgili meselelerde farklı ictihâd edenler olursa, bunlardan yalnız birisinin içtihadının isabetli ve buna ters düşen ictihadlann hatalı olduğu hususunda âlimlerin icmâı vardır. Yâni bu farklı ictihadlann , ikisinin isabetli olması söz konusu değildir."
Avnü'I-Mabûd yazarı da özetle şöyle der:
"Hâkim'in isabetli ve haklı karar vermesinden maksad, vâki içtihadının Allah'ın hükmüne muvafık ve uygun olmasıdır. H a 11 â b i bu hadisin şerhi bölümünde şöyle demiştir: Allah'ın hükmüne uygun karar vermek için olanca gücüyle çalışan müctehid hatâh hüküm verdiğinde sevab

kazanmasının sebebi, ictihâd etmesinin ibâdet sayılmasıdır. Ettiği hatâdan dolayı sevab kazandı, denemez. Ancak ettiği hatânın günahı müctehidin boynundan kaldırılır. (El-Fetih yazan H a t t â b î' nin bu sözünden çıkan sonuç şudur: Hat-t â b i' ye göre, "Hatalı ictihâd edene bir sevab vardır", emrinden maksad, o içtihadın günahının bağışlanmasıdır, demiştir.)
Hatâh içtihadın günahının bağışlanması içtihada ehil olan kimselere mahsustur. Yâni kıyas yollarını bilen, usûl ilmine vâkıf ve ictihâd araçlarına sâhib olup ictihâd etmeye liyakatli olan müctehidin olanca gücünü harcadığına rağmen varacağı neticede beyân edeceği hüküm Allah katındaki hükme aykırı düşerse, mazurdur ve bundan dolayı günahkâr sayılmaz. İctihâd etmeye liyakatli olmayan kimse ictihâd etmeye yeltenmekle, haddini aşmış olur ve işlediği hatada mazur sayılamaz. Bilâkis günahla karşı karşıyadır. Burey-d e (Radıyallâhü anh'ın 2315 nolu) hadisi bunun bir delilidir.
îctihâd etmeye liyakatli müctehidin hatalı içtihadında mazur sayılması, fıkıh konulannın teferruatına âit meselelere mahsustur. Bu gibi meseleler, muhtelif hükümlere ve değişik görüşlere muhtemel ve müsâid ise farklı ictihadlar yapılabilir. Değişik görüşlere muhtemel olmayan ve açık olduğu için herhangi bir yoruma mahal bırakmayan $er-i Şerifin ana hükümleri ve temel meseleleri hakkında yapılacak en ufak bir hatâ bağışlanmaz. Zâten bu gibi mesele ve hükümler hakkında ictihâd yapmak söz konusu değildir. Kitâb, Sünnet veya îcmâ ile sabit olan hükümler kesindir. Bunlara ters düşecek bir görüş beyânı söz konusu değildir. Böyle bir girişimde bulunan kimse, işlediği hatâda mazur sayılmıyacağı gibi görüşü de reddedilir, demiştir. [10]

Kimler İctihâd Edebilir?

Avnü'l-Mabûd yazan bundan sonra Muhtasaru Şerhi's-Sünne*-den naklen şöyle der:
Müctehid; Şu beş ilmi bilen kimsedir: Allah'ın Kitâb'ının ilmi, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Sünnet (yâni hadîs) ilmi, Selef âlimlerinin icmâ'ları ve ihtilaflı kavilleri, lügat ilmi ve Kı-yâs-ı Fukahâ ilmi. Müctehid; Kitâb, Sünnet ve icmâ'da açık bir hüküm bulamadığı takdirde, kıyas yoluyla bu üç delilden hüküm çıkarmak için olanca gücünü kullanır, işte bu hükmü çıkarma yolunun özel bir ilmi vardır ki buna Kıyâs ilmi denilir.
Müctehid; Kitâb (Ku'ran) ilminden nâsih, mensûh, mücmel, mufassal hâs, âm, muhkem, müteşâbih, kerahet, tahrîm, ibâhat ve nedb'i bilecektir. Sünnetten de bunlan bilecek, aynca sahih, zayıf, müsned ve mürsel hadîsleri bilecektir. Kitâb ile Sünnet arasındaki sıralamayı da bilecek. Ta ki, zahiri, Kitâb'a uymayan bir hadîs bulduğu zaman bunun yorum şeklini bilebilsin. Çünkü, Sünnet, Kitabın beyânı ve açıklamasıdır. O'na muhalif olmaz.
Müctehid; Kitâb ile Sünnet'ten Şer'i hükümlerle ilgili olanlan bilmek zorundadır. Bunların dışında kalan kıssalar, mevizeler ve ha* berleri bilmesi şart değildir.
Müctehid; lügat'ten, Kitâb ve Sünnet'te bulunanlan bilecektir. Bunlarda bulunmayan ve Arab dilinde bulunan tüm kelimeleri bilmesi şart değildir.
Müctehid; Sahâbilerin ve Tabiilerin şer'i hükümlerle ilgili sözlerini ve tüm fıkıhçıların fetvalarının büyük çoğunluğunu da bilecek ki, vereceği hüküm onların verdikleri hükümlere muhalif olmasın. Bu takdirde icmâ'a aykırı bir hüküm vermek tehlikesinden emin olur. İşte bir ilim adamı bu nevilerin hepsini bilirse ictihâd edebilir. Bunları bilmeyen ilim adamının yapacağı şey müctehidlere taklid yoluyla bağlanmaktır." (Avnii'l-Mabûd'un Kadâ kitabının ikinci babından naklen verilen bilgi bitti.)

2315) Ebü Hâsım (Radtyaüâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Abdullh) bin Büreyde'nin, babası (Büreyde bin el-Husayb) (Radıyallâhü anhüm)'den merfû olarak rivayet ettiği Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ı
«Hâkimler üçe ayrılır. îkisi ateş (yâni cehennem) dedir. Birisi de cennettedir. Hakkı bilip bununla hükmeden adam cennettedir. Hakkı bilmediği halde insanlara hâkimlik eden adam ateştedir. Hükmünde zulüm eden (yâni hakkı bildiği halde bâtıl ile hükmeden) adam da ateştedir» hadîsi olmasaydı biz diyecektik ki: Hâkim içti-had ettiği zaman şüphesiz cennet'tedir."[11]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebü D&vûd da rivayet etmiştir. Bu hadîste hâkimler üç kısma ayrılmıştır:
1. Allah Teâlâ'nın hükmünü bilen ve buna gör© karar veren hâkimdir. Böyle davranan hâkim cennetliktir.
2. Allah'ın hükmünü bilmeden buna uygun veya aykırı karar veren hâkimdir. Bu ise cehennemliktir.
3. Allah'ın hükmünü bildiği halde bunu bırakıp bâtıl ile hükmeden hâkimdir. Bu da cehennemliktir.
Avnü'l-Mabûd yazarı şöyle der: Bu hadîs, hâkimlerden yalnız feakkı yâni Allah'ın hükmünü bilip bununla amel edenlerin cehennemden kurtulduklarım ve diğerlerinin kurtulamadıklarına delâlet eder. Muteber olan uygulamadır. Bu itibarla hakkı bilip de tatbik etmeyen bir kimse bilmeyen kişi gibidir ve onunla beraber cehennemliktir. Hadîsin zahirine göre bilmeden hüküm eden ve hükmü tesadüfen hakka uygun düşen hâkim de cehennemliktir. Çünkü hadiste bir istisna yoktur.
Hadîs, bilmeden yâni Allah'ın hükmü hakkında bilgisi olmadan kişinin hüküm vermesini veya hakkı bile bile bâtıl ile hükmetmesini yasaklayıp böylesini tehdid ediyor. Hatîb-i Şirbîni: Birinci hâkimin hükmü infaz edilir. Fakat Ucinei ve üçüncüsünün Hükmü infaz edilmez, demiştir."[12]

4 - Hâkim Sinirli Bir Halde İken Hüküm Etmez, Babı

2316) Ebû Bekre (Radtyaüâhü animden rivayet eâiküğfes güre; R«-sûlullah (Saİlallakü Aleyhi ve Sellem) :
Hâkim sinirli bir halde iken iki kimse arastada bükten (etmesin) buyurdu.
Hişâm'ın rivayetinde hadîsin metni şöyledir » Sinirli bir halde iken Hâkim'İn iki kimse arasında hflküm si münâsib olmaz."[13]

İzahı

Bu hadis, N e s â i' den başka Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde vardır. Bâzı rivayetlere göre Ebû Bekre (Radıyallâhü aah), S e -c i s t â n' da kadılık, yâni hâkimlik yapan oğlu Ubeydul-1 a h' a yazdığı bir mektubta: Oğlum! Sen sinirli bir halde iken iki kimse arasında hüküm etme. Çünkü ben Resûlullajı'tan işittim şöyle buyurdu, diyerek buradaki hadîsi nakletmiştir. Bu durumu anlatan râvi de Ebû Bekre (Radıyallâhü anh) 'm oğlu Abdur-rahman' dır.
Sinirli bir halde iken hüküm etmenin yasaklanmasının sebebi, hâkimin bu halde iken normal düşünüp ictihâd etmesinin ve isabetli karar vermesinin güçlüğüdür. Ayrıca hiddetlenme nedeniyle hissi hareket etmek veya haksız yere hüküm verme endişesi vardır.
Tuftf» yazan hu hadisin şerhinde özetle
"Ibn-i Dakîki'1-lyd: însan sinirlendiği zaman durumu değişir ve normal düşünmeyebilir. Bu itibarla hakkaniyetle ve isabetli hüküm vermesi için hâkim'in sinirli bir halde iken hüküm etmesi yasaklanıyor. Fıkıhçılar bu yasağı, normal düşünmeye engel olan aşın açlık, aşırı susuzluk ve fazla uykusuzluk gibi hallere de teşmil etmişlerdir. Bu teşmil, kıyas yoluyladır.
Yasaklamanın zahirine göre, bu halde iken hüküm etmek haramdır. Yasağı, asıl mânâsı olan haramlıktan çıkarıp mekruhluğa yorumlamayı gerektiren bir neden yoktur.
Bir hâkim bu yasağa aykırı hareketle, sinirli iken hüküm ettiği zaman, bu hüküm muteber mi?
Verilen hüküm hakka uygun ise cumhura göre muteberdir. Bunun delili ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sinirli iken Z ü b e y r (Radıyallâhü anhî lehine karar vermiş olmasıdır. Cumhur, bu olayı delil göstererek, buradaki yasağı haramlıktan mekruhluğa çevirmiştir. Fakat Ş e v k â n İ: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'e başkasını kıyaslamak doğru değildir. Çünkü O, sinirli iken de hatalı bir hüküm vermekten masumdur. Başkası sinirli iken hatalı hüküm edebilir. Bunun için bâzı fıkıhçılara göre bu halde verilen hüküm geçersizdir. Bir kısım âlimler de demişler ki: Hâkim vereceği hükmü anladıktan sonra sinirlenirse, hükmü makbuldür, Henüz ne hüküm vereceğini kestirmemiş iken sinirlenirse edeceği hüküm geçersizdir veya geçerli olup olmaması ihtilâf konusudur, demişlerdir. El-Hâf iz bu son görüşü benimsemiştir."
Hülâsa sinirli iken hâkim'in verdiği hüküm H a n b e 1 î fıkıhçılara göre muteber sayılmaz. Diğer mezheblere göre hüküm sahih olmakla beraber bu halde hüküm vermek mekruhtur.

Ebû Bekre (Radıyallâhü anhJ'ın hâl tercemesi 233 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. [14]

5- Hâkimin Kararı Hîç Bir Haramı Helâl Etmez Ve Hiç Bir Helâli Haram Etmez, Babı

2317) (Mü'minlerin analarından) Ümmü Seleme (Radıyallâhü an-an rivayet edildiğine göre Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Selletn), şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz siz dâvalarınızı bana getiriyorsunuz. Ben ancak bir beşerim (Allah bildirmedikçe gaybı bilemem). Bâzınızın meramını bâzınızdan daha iyi anlatması umulur. Ben şüphesiz sizden işittiğim sözlerinize göre aranızda hükmederim. Artık kimin lehinde kardeşi (yâni hasmı) nın hakkından bir şeye hükmedersem sakın o kimse (aslında hakkı olmayan) o şeyi (kardeşinden) almasın. Çünkü ben o kimse için ateşten bir parça kesmiş olurum. O kimse o parçayı kıyamet günü getirir.

2318) Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sali alla kü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ben ancak bir beşerim (Her gaybı bilemem). Bazınızın ifadesi bagınızmkinden daha iyi olması umulur. Bu itibarla, ben kimin lehinde kardeşi (yâni hasmı) nın baklandan bir parça kesersem. Şüphesiz o kimseye ateşten bir parça kesmiş olurum.»"
Not: Bunun senedinin sahih ve r&vllerinin sahih badis r&vlleri olduğu, 2e-vftid'de bildirilmiştir. [15]

İzahı

Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde vardır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in "Ben ancak bir beşerim" sözü üe ilgili olarak Nevevi şöyle der:
"Yâni insanlar gaybı bilemezler ve meselelerin iç yüzüne vâkıf olmayabilirler. Ancak Allah Teâlâ dilediği takdirde insan oğlu bunlardan bir şey bilebilir. İnsanlar için mümkün olan bir şey peygamberler için de olabilir. Peygamber (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) da in-sanlar arasında zahire göre hükmeder. Gizli halleri araştırıp buna muttali ve gaybı bitebilmek yoluna tevessül etmez. O da dâvalara bakarfce» sahicileri dinler, yemin ettirir ve buna. göre hükmünü verir. Baktığı dâvaların iç yüzü, dışardan görüldüğünün aksine de olabilir. Allah Teâlâ dileseydi O'nu hasımlar arasındaki dâvanın iç yüzüne vâkıf kılardı. O da şahide ve yemine ihtiyaç duymadan mes«-tenin iç yüzüne göre hükmederdi. Lâkin Allah Teâlâ, ümmetin O'na uymasını emrettiği için ümmetine bu meselelerde de örnek olacak şe-kildö davalara bakmasını dilemiştir. Ümmetin, dâvaların içyüzüne ve gayb© vâkıf olmaları beklenemiyeceğine gör© dâvalara zahire göre bakmaları, şâhidlere ve yeminlere baş vurmaları gerekir. Ümmete bu hususta da örnek durumunda olan Besûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-Iâtü ve's-selâm) 'in dâvaların zahirine göre hüküm etmesi gerekli kı-hnzmştır. Allah Teâlâ, zahire göre hüküm verme emrini koymuş. Bu emre uymak hususunda herkes eşittir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu emre uyar ki başkasına örnek olsun."
El-Hâfız da: «Ben ancak bir beşerim» cümlesinden mak-sad şudur: Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) gerek zâtında ve gerekse sıfatlarında kendisine özgü birçok meziyetlerle temayüz etmekle beraber bir beşerdir. Resul olan bir insanın her gaybı bilmesi şart değildir. Allah dilediği zaman Resûl'ünü gayba vâkıf kılar, dilediği zaman vâkıf kılmaz. Bu itibarla Resûl'ün dâima haklıyı ve haksızı birbirinden ayırd etme yeteneğine sahip olduğu, çünkü gaybı bildiği söylenemez, demiştir.
Hadîste geçen "Elhan" kelimesi ism-i tafdîldir, "Daha zekî" mânâsım ifâde eder. Hüccet de delil, demektir. Bu kelimelerin geçtiği cümleaUı asal masası "Bâzınız delilini bâzınızdan daha zekîce anlatır. En-Neyl yazan: Bunun mânâsı şöyle olabilir: BAzuuz delilini daha güzel ifâde eder, öyle ki gerçekte haksız olduğu halde kendistai haklı çıkarır ve haklı olduğu sanılır. Fakat en zahir ve açifc mâna şöyledir: Bâzınız meramını bâzınızdan daha güzel ifâde eder. Nitekim Buhârî ve Müslim'de bu eümle;
"Ve bâzınızın bâzınızdan daha olması umulur" şeklindedir. Eblâğ: Daha beliğ, demektir. Yâni meramını daha güzel ifâde eden, demektir.E 1 - H â f ı z bu cümlenin mânâsı ile ilgili olarak: Maksad şudur: Bâzınız daha zekî olunca delilini diğerinden daha güzel anlatmaya muktedir olur, demiştir. Biz de tercemede bu durumu dikkata aldık.
Hadisin «Ben o kimse için ateşten bir parça kesmiş olurum- cümlesinin mânâsı şudur: Yânı biriniz, hasmımn hakkından bir parçayı bile bile alırsa bu yüzden cehenneme müstahak olur.
Avnü'l-Mabud yazan bu hadisin şerhinde şu bilgiyi aktara*: "Hattâbi: Hadîsten çıkarılan fıkıh hükümleri şuitfatsflırt Hâkim zahire göre hükmetmekle mükelleftir. Hâkim'in hükıaü haram olan bir şeyi helâl etmez ve helâl olan bir şeyi haram etmez. Makim, hükmünde hatâ ettiği takdirde bu hatâ zahiren geçerli ise de hakikatte ve âhirette geçersizdir, makbul değildir, demiştir.
(Yâni hâkim dâvâlı ve dâvâlının ifâdelerine, gösteriden şfthidle-re ve edilen yeminlere göre hüküm eder. Taraflardan birisi hiyleli yolla kendini haklı çıkarmak suretiyle ve hâkimin verdiği hükme dayanarak diğer tarafın hakkına tecâvüz etmiş ise hâkimin vermiş olduğu karar kendisini mes'uliyetten kurtaramaz. Hakkı olmayan bir şeyi alan kimse için o şey haramdır. Hâkim'in hükmü ile o şey helâl olamaz. Helâl olan bir şey de hâkimin aksi hükmü yüzünden haram olmaz.)
Nevevi de Müslim'in şerhinde ve bu hadîsin açıklaması bölümünde:
Hâkimin hükmü gizli birşeyi helâl etmez ve haramı helâl etmez, diyenler için bu hadîs delildir. Sahâbilerden, Tabiîlerden ve bunlardan sonra gelen islâm âlimlerinin cumhuru, Mâlik, Şafiî, A h m e d ve bütün îslâm memleketlerinin fıkıhçüarı bu hadîsi delil göstererek böyle hükmetmişlerdir. Bu itibarla meselâ:
tki yalancı şâhid bir malın falan adama âit olduğunu söyler, hâkim de buna göre hükmederse bu mal bu adama helâl olmaz.
Keza, iki yalancı şâhid bu adamın bir adamı öldürdüğünü söylerler ise maktulün velisi, şâhidlerin yalancı olduğunu bildiği halde kaatil olduğuna hükmedilmiş masum adamı kısas yoluyla öldürte-mez veya diyet alamaz.
îki yalancı şâhid bir adamın, karısını üç talâkla boşadığma şâhid-lik eder ve hâkim de kadının boşandığına hükmederse, şâhidlerin yalana şâhidîik ettiklerini bilen bir kimse bu kadınla evlenemez.
Maâlimü's-Sünne'de: Ebû Hanife demiş ki: Bir kadm kocasının kendisini boşadığını iddia edip iki şâhid gösterir, şâhid-ler de kocasının kendisini boşadığma şahidlik ederler ve hâkim de eşlerin birbirinden ayrılmış olduğuna hükmederse, kadın kendisi ile Allah'ı arasında boşanmış olur. Şâhidler yalancı da olsa' durum budur ve bu şâhidler de bu kadınla evlenebilirler, demiştir. Fakat Ebû Hanife' nin arkadaşları bu hususta kendisine muhalefet etmişlerdir, denilmiştir."
Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra es-SübüI'den naklen beyânda bulunmuştur. Bu nakilde verilen bilgi yukarda beyân edilen bilginin benzeri olduğu için buraya aktarmaya hacet kalmamıştır, kanısındayım. [16]

6- Kendisine Ait Olmayan Bir Şeyi İddia Edip Uğraşan Adam (Hakkında Gelen Hadîsler; Babı

2319) Ebû Zer(-i Gifâri) (Radıyallâhü anft)'den rivayet edildiğine göre; kendisi Resûl-i Ekrem (SaUoHaİM Aleyhi ve Selient)'den çunu buyururken işîtnugtir: -
«Kim, hakkı olmayan bir şeyi iddia ederse bizden değildir ve ateşten oturağını (cehennemdeki yerini) hazırlasın.*"

2320) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ûan rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sailallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, haksız bir mücâdele (ve dâvaya) yardım eder (veya zulü-me yardım eder) ise (bundan tevbe ©dip) vazgeçinceye kadar dâima Allah'ın gazabı altındadır.-" [17]

İzahı

Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'m hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir bîtgi ©dinemedim. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû D â v û d. Kadâ kitabının 15. babında rivayet etmiştir.
Kendisine âit olmayan bir şeye sahib çakan ve hakkı imiş gibi iddiada bulunan bir kimsenin bu davranışının cehennem azabını mû-cib bir suç

olduğu bildirilen ilk hadîste bayuralan: "Bizde» değildir*1 ifâdesini âlimler şöyle yorumlamışlardır: Yâni böyle yapan adam Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-seîâm)'in yolunu tâkib erjenler* den değildir.
I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsinde geçen: "Veya zulüme yardım..." ifâdesindeki tereddüd râviye aittir. Yâni r&vî diyor ki: Hadîsteki ifâde ya şöyledir veya böyledir. E 1 - H â k i m de bu hadîsi rivayet etmiştir. Oradaki rivayette "Bi zulmin" yerine "Bi gayri hakkın" ifâdesi kullanılmıştır. Bu iki ifâdenin mânâsı aynidir. Çünkü zulüm, haksızlık demektir.
Bu hadîste de haksız iddialara yardımcı olmanın ve zulümü desteklemenin Allah'ın gazabını ve azabım mûcib olduğu ifâde edilmekte ve ilahi gazabtan kurtulmak için derhal tevbe edip bundan vazgeçmenin gerekliliğine işaret edilmektedir. Kul hakkını ilgilendiren suçlardan dolayı yapılan tövbenin makbul olması için gerekli şartlardan birisi de ilgili kul ile helâllaşmak olduğunu belirtmekte fayda vardır. [18]

7- Şâhid Davacıya. Yemîn De Dâvilîya Düşer, Babı

2321) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâkü anhümâyâsa rivayet edildiğine göre: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:Eğer İnsanlara (şâhidsiz ve sırf) iddialarıyla (hak) verilmiş ol-saydı bâza insanlar, bâzı adamların kanlarını ve mallarım dâva ede-cc&ierdi. Lâkin yemin dâvâlıya düşer."[19]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde ve başka kitablarda da mevcuttur. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. N e v e v î' nin beyânına göre B e y h a k 1 ve başkasının
hasen veya sahih olan rivayetlerinde;*Ve lâkin şâhid davacıya düşer» ilâvesi vardır.
Tuhfe yazan bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Dâvâcı, sözü zahire muhalif olan tarafdır, başka bir deyimle, susması, dâvanın düşmesine vesile olan tarafa dâvâcı denilir. Dâvâ-cımn iddiası zahire muhalif olmakla zayıf olduğu için kuvvetli delil olan şâhidle ispat etmek durumundadır. Dâvâlının durumu kuvvetli okluğu için zayıf olan yeminle yetinilir. Dâva, hâkim'e intikal ettiği zaman, hâkim davacıdan şâhid ister. Davacının şâhidleri bulunmadığı zaman hâkim dâvâlıya yemin tevcih eder."
"Bu hadis, Şer-i Şerîf hükümlerine âit büyük bir kaide ve genel bir kuraldır. [20]

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılır

Bir kimse bir hak iddiasında bulunursa onun mücerred icföt&sı kabul olunmaz, iddiasını şahidi erle isbatlamak zorundadır. Ancak, dâvâlı onu doğrularsa, aynca şahide ihtiyaç kalmaz.
Davacı, kidiâstnı şâhidle isbat etmeyip dâvihnın yemin etmesini taieb ederse bu talebi kabul olunur. Yâni hâkim dâvâlıya yemin ettirir-
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saltü ve's-selâm) davacıdan şâhid istemenin hikmetini beyân buyurmuştur. Buyurulduğu gibi eğer dâva-cmm ş&hiâsiz tfadeei ve iddiası kabul olunmuş olsaydı, bâzı insanlar, bir kısım kimselerin kanlarım ve mallarım iddia ederlerdi, bunun kendileri için helâl kılınmasını istiyeceklerdi ve dâvâlılar kenefi canlarını ve mallarmı koruyamazlardı. Dâvâcı ise kendi kanmı ve malını şahidi© koruyabilir.
Selaf ve halef âlimlerinin cumhuru ile Ş â f i i' ye göre, ken-dtrindaa bir hak t&leb ©dilen her dâvâlıya yemin ettirilebilir. Btt ha dts, cumhurun bu görüsünü teyid eder. Dâvâlı ile dâvâcı arasmda bir münasebet, ıhtılat ve ilişki bulunsun veya bulunmasın hüküm budur.
Mâlik, onun arkadaşlarının cumhuru ve M e d i n e - i Münevvere' nin meşhur yedi fıkıhçısma göre, her dâvâlıya yemin ettirilemez. Ancak kendisi ile dâvâcı arasımla ıhtılat ve ilişki bulunan dâvâlıya yemin ettirilebilir Eğer her dâvâlıya yemin ettirilir, denilirse bâzı sefih kimseler, bir kısım faziletli ve değerli in-sanlan bir gün içinde defalarca yemin ettirebİJirler. Bu çirkin dav-ranışlara meydan v^hnemek için dâvâlı ile dâvâcı arasında bir ihtilafta (yâni ilişkinin) bulunması şartı konulmuştur. Şart koşulan "ihtilafın mâhiyeti ve tefsiri hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bunların bir kısmı ıhtılatı şöyle açıklamışlardır: Dâvâlının dâvftcı ile alış veriş ve veresiye muamele yaptığı bir veya iki şâhidle isbat edilirse Ihtılat durumu gerçekleşmiş olur. Bâzıları da ıhtılattan maksad şudur, demişlerdir: Dâva edilen hak ile ilgili bir muamelenin dâvâcı ile dâvâlı arasında cereyan etmiş olmasının, mâkul görülmezdir veya •eşyal açıdan muhtemel görülmesidir. Bazılarına göre dâva edilen **fefrw varlığının muhtemel olması ıhtılat şartmın oluşması tein
Cuıahûr'un delili bu hadistir. Dâvâcı ile dâvâlı arasında bir ihtiyatın bulunması şartına âit bir mesned ne Kur'an'da, ne hadîslerde ne de îcmâ'da vardır."

2322) El-Eş'as bin Kays (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir:
Benimle yahûdîlerden bir adam arasında bir arazî vardı. Ya-hûdi benim hakkımı inkâr etti. Ben onu Peygamber (SalIaBahü Aleyhi ve SellemJ'in huzuruna götürdüm. Bunun üzerine ResûluBah
(Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) bana i
«Senin şahidin var mı?» buyurdu. Ben t
Hayır, dedim. Bunun üzerine ResûM Ekrem yahûdî'ye:
«Yemin et» buyurdu. Ben i
Yemin ona düşünce o yemin eder ve malımı götürür, dedim. Bunun Üzerine Allah sübhâneh:
«Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini az bir değerle değişenlerin, işte onların âhirette hiç bir nasibi yoktur. Allah kıyamet günü onlara hitab (iltifat) etmeyecek» onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab da onlar içindir.[21] âyetini indirdi."[22]

İzahı

Bu hadis Ktitüb-İ Sitte'nin hepsinde mevcuttur. AvnÜ'I-Mabûd yazannın beyânına göre TıybI: Bu âyetin, E ş' a s (Radıyal-lahü anh)'ın: J'YemİN yahûdiye düşünce o yemin eder ve malımı götürür," sözü ile olan ilgisi nedir? denilirse, mezkûr âyetin inişinin bu olayla iki yönden ilişkisinin bulunduğunu söylerim : Birisi şudur: Sanki E ş'a s (Radıyallâhü anh)'a: Senin ona yapacağın tek şey yemin ettirmektir, bundan başka yapacağın bir şey yoktur. Eğer kendisi yalan yere yemin ederse, şüphesiz vebal kendisine aittir, deniliyor. İkincisi bu âyet, yalan yere yemin etmenin ağır vebali mûcib olduğuna dâir Tevrât'daki âyeti yahûdî'ye hatırlatmış olabilir, demiştir. [23]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Dâvâcı dâvasını şâhidle ispat etmek durumundadır. Dâvâcı müslüman olup dâvâlı gayr-i müslim bile olsa hüküm budur.
2. Dâvâcı, dâvasını şâhidle ispat edemediği takdirde, hâkim dâvâlıya yemin teklif eder. Dâvâlı yemin edince dâva sona ermiş olur.
3. Dâvâlı gayr-i müslim bile olsa hüküm budur. Müslüman gibi gayr-i müslim dâvâlıya da yemin teklif edilir.
Hadîste anılan âyet-i kerime ise bir dünyalık için yalan yere yemin etmenin ne kadar ağır bir suç olduğunu ve böyle davrananların âhiretteki çok kötü durumlarını beyân buyurur.
Eş'as bin Kays (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 1986 nolu hadis bölümünde geçti. [24]

8- Bir Mal Koparmak İçin Yalan Yere Yemin Edenin (Vebalini Beyân Eden Hadîsler) Babı

2323) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim, müslüman bir adamın malım koparmak amacıyla bile bile yalancı olarak bir şey üzerine yemin ederse Allah'ın gazabına uğradığı bir halde O'nun huzuruna gider.»"[25]

İzahı

Bu hadîs Kütüb i S itte n in hepsinde rivayet olunmuştur. Bu hadîs, bir müslümanm malından bir şey koparmak amacıyla bile bile yemin eden bir kimsenin Allah'ın gazabına uğradığına ve çok fena bir halde O'nun huzuruna gideceğine delâlet eder. Allah'ın gazabına uğramasının mânâsı, o kimsenin kıyamet günü elim azaba mâruz bırakılması ve işlediği suçun intikamımn kendisinden alınması, demektir.
Bâzı rivayetlerde; "İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) bu hadîsi rivayet edince el-Eş'as bin Kays (Radıyallâhü anh) :
Vallahi Resûl-i Ekrem £ Aleyhi's-salâtü ve's-selâm>'in bu hadisi benimle ilgili bir olay münâsebetiyle buyuruldu, diyerek (2322 nolu) hadîsi beyân etmiştir.
Hadiste "bir müslümanm malı..." ifâdesi mevcuttur. Kasta-I â n i: bir zimmî'nin malı da bir müslümanm malı gibidir, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "İbn-i Battal: Cumhur bu hadisi ve bu âyeti (yâni bundan önceki hadîste geçen Â 1 - i î m r â n sûresinin 77. âyeti) delil göstererek "Gamûs" yeminin hiç bir kefareti yoktur, demiştir (Ga-mûs yemin, bile bile yalan yere edilen yemindir.) Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tür yemin eden kimsenin işlediği isyanı, günahı ve cezasını beyân buyurmuş ve fakat bunun kefaretine dâir bir beyânda bulunmamıştır. Eğer bunun da diğer yeminler gibi bir kefareti bulunmuş olsaydı, diğer yeminlerin kefaretlerini beyân buyurduğu gibi bunun da kefaretini beyân edecekti. Nitekim Münâkid yemin hakkında «Yemininin kefaretini fidesin ve (yeminini bozup) hayırlı olan şeyi işlesin» buyurmuştur.[26]
Ibnü'l-Münzir demiş ki: Gamûs yeminde kefaret bulunduğunu söyleyen âlimlerin sözüne delâlet eden bir hadisin bulunduğunu bilmiyoruz. Bilakis hadisler bu tür yeminin kefareti yoktur, diyen âlimlerin sözüne delildirler. Ben diyorum ki: Bunun hepsi Ş â f i İ 1 e r aleyhinde hüccettir, diye bilgi vermiştir.
En-Nihâye'de: Gamûs yemin bile bile yalan yere yapılan yemindir. Başkasının malını koparmak için bile bile yapılan yalan yemin, gamûs yemin için bir örnektir. Bu tür yemine gamûs isminin verilmesinin sebebi ise bu yeminin, sahibini günaha batırması, sonra da cehennem ateşine batırmasıdır. Gamûs: Batına, demektir, diye bilgi verilmiştir.
Muhammed bin Nasr, İbnü'I-Münzir ve tbn-i Abdi'1-Ber demişler ki: Gamûs yeminde kefaret bulunmaması üzerinde sahâbîler ittifak etmişlerdir. Bunun nedeni ise böyle bir yeminin çok ağır olması ve kefaretle bağışlanamayacak derecede vebalinin büyük olmasıdır.
$ â f i i ise gamûs yeminin de münakid yemin gibi kefareti ödenir, demiştir. Onun delili ise (2107-2109 nolu) hadislerde geçen «Hayırlı olanı yapsın ve yemininin kefaretini ödesin» emridir. Ş a-f i i: Bu hadîslerde bir şeyi yapmamak veya bir şeyi yapmak içte yemin edip sonra yeminini bozmakta hayır gören bir kimsenin yeminini bozup kefaret Ödemesi emredilmiştir. Bu emirden şu hüküm de çıkarılır: Yalan yere yemin eden bir kimsenin de kefaret ödemesi meşrudur." demiştir.

2324) Ebû Ümâme el-Hârisî (Radtyattâkû <m*>den rivayet edildiğine göre; kendisi Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve. Settemyi şöyle buyururken işi t mistir:
«Müslüman Ur kimsenin hakkını yemin etmek suretiyle kopa-«oıı Wç bir adam yoktur ki Allah ona cenneti haram kılmasın v» oaa catwnaam ateşini vacib eylemesin.-
{Ebû Ümâme demiş kiJ bunun üzerine sahâbîlerden bir adam: Yâ Resûlallah! Koparılan hak ve pek az bir şey olsa bile (mi)? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Erâk ağacından bir misvak bile olsa (yine böyledir.)- buyurdu.[27]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmiştir.
N e v e v i bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Hadîsin «Müslüman bir kimsenin bir hakkını...» ifâdesinde şu incelik vardır: Sözü edilen hak mal olmayabilir. Meselâ bir kimseye âit, murdar hayvan derisi, hayvan tezeği gibi necis olup yararlı eşyalar da mal gibidir. Keza, birden fazla kansı bulunan adamın günlerini karılan arasında eşit bir surette taksim etmesi gerekir. Her karının taksimde bir hakkı vardır. Bu hak mal türünden değildir. îf-fetli bir kadına zina suçunu isnad eden kimse, bu suçu ispat etmediği takdirde müfteri durumuna düşer ve bu nedenle Kazif haddi olarak seksen değnekle dövülmesi gerekir. Bu gibi meselelerde söz konusu haklar mal nevinden değildir. Ama hepsi bu hadisin şümulüne girer,
Müslüman bir kimsenin hakkını bile bile yalan yeminle koparan kimseye cennetin haram ve cehennemin vâcib olduğuna dâir cümlelerin yorumuna gelince, bu ifâdeler iki şekilde yorumlanabilir:
Birincisi: Anılan şekilde bir hak koparmanın helâlliğini itikad edip bu inanç üzerine ölen bir kimseye cennet haram ve yasak kılınır ve cehennem vâcib olur. Çünkü bunu helâl itikad etmek küfürdür. Adam bu itikadla küfre gitmiş olur. Haliyle ona cennet haram olur ve cehennem vâcib olur.
İkincisi: Adam bu suçu işlemekle cehenneme müstahak olmuş olur. Ama Allah'ın kendisini afıv etmesi mümkündür. Bu adam cennete ilk giren zümrelerle beraber giremiyecektir, onlarla girmesi haram ve yasaktır.
Hadiste: «Müslüman bir kimse* tâbiri, müslüman olmayan bir kimsenin hakkını yeminle koparmanın câizliğini ifâde etmez. Bu tâbir, müslümanın hakkının daha önemli olduğunu ve bu hakka tecâvüzün azabının daha şiddetli olduğunu ifâde etmek içindir. Zimmi'nin hakkına tecâvüz etmek de haramdır. Lâkin müslümanınki kadar ağır değildir. (Zimmî, vatandaşlık hakkı verilen hıristiyan ve ya-hûdilere verilen isimdir).
Hadiste anılan şiddetli azab, müslüman bir kimsenin hakkını yemin etmek suretiyle koparan ve tevbe etmeden ölenler içindir, Tev-be edip, yaptığı işten pişmanlık duyan ve hakları sahihlerine iade eden veya hak sahihlerine gerçeği anlatıp onlarca bağışlanan bir kimse bu suçu bir daha işlememek azim ve kararını verirse bu günahtan kurtulmuş olur. Allah daha iyi bilir.
Hâkimin hükmü, insanın olmayan bir hakkı helâl ettirmez, diyen cumhur, Mâlik, Şafiî ve Ahmed için bu hadîs de bir delildir. Ebû Hanife'ye göre hâkimin hükmü maldan başka hakları helâl ettirir.
Hadis müslüman hakları haramlığının çok şiddetli olduğuna ve şiddetli olması açısından az veya çok hak arasında bir farkın bulunmadığına delâlet eder.
Allah'ın bir kimseye gazab etmesi, onu rahmetinden uzaklaştırmasını dilemesi, onu tazîb etmesi ve hareketini kötülemesi, demektir."[28]

9- Hakların (Bâtıldan) Ayırd Edildîği Makamlarda (Edîlen) Yemin Babı

Ebû Ümâme <R-A,)'in hâl tercemesi
Nevevl bu hususta da şöyle der :
«Bu zât, Ebû Ümâme el-Bâhili (R.A.)'den başka bir zattır. Bunun adı tyâs bin Salebe el-Ensârt el-Hârist'dir. Hazreç kabilesinin el-Hars oğullan kulundandır. Meşhur kavle göre bu zâtın ismi budur. Ebü Hatim er-Razl: Onun adı Ab-dullah bin Salebe'dlr, demiştir.»

2325) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, bir yeşil misvak için bile olsa benim şu minber'i m yanında bile bile yalan yere yemin ederse, ateşten oturağını hazırlasın.-"

2326) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»*;ıden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Yaş bir misvak için bile olsa bu minber yanında bile bile yalan yere yemin eden hiç bir köle ve hiç bir câriye yoktur ki ona cehennem vacip olmasın.»"
Not: Bunun isnadının sahih ve râvilerinin sıka oldukları. Zevâid'de bildi-rümiştir. [29]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebü Dâvûd ve N e s â 1 de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türündendir.
Babın başlığında geçen "Makatı1" kelimesi "Makta"ın çoğuludur. Makta, kesme yeri, kesme zamanı ve kesmek işi anlamlarına gelir. Bir de Arap

dilinde Maktau'1-Hak, diye bir terim kullanılır. Mânâs ise hakk'ı bâtıldan ayırd eden şey. demektir. Dâva konusu edilen bir meselede taraflardan hangisine hak verilirse, diğerinin bir hakkı kalmamış olur, dolayısıyla hak kazanana haklı ve hak kazanamayana haksız denilebilir. Haksız derken kasıdlı olarak haksızlık etmek isteyen anlamında değil, hakkı olmayan mânâsı kasdedilmiş olur. Bu itibarla hak kazanamayan dâvâcı veya dâvâlının isteği ve talebi boşuna ve bâtıl olmuş olur. Bâtıl kelimesi, hak kelimesinin karşılığında kullanılır. Bu kısa bilgiden sonra şöyle söyleyebiliriz:
Hâkim, verdiği hükümle hak ile bâtılı birbirinden ayırd etmiş olur, denilebilir. Şâhidler ve yeminler hak ile bâtılın birbirinden ayırd edilmesine vesile olduğu için bunlara da Makta u'l-Hak denilebilir. Keza müslümanlar, saygı duyduğu mukaddes yerlerde ve mukaddes zamanlarda yalan söylemeye ve özellikle yemin etmeye cesaret edemedikleri için kutsal yer ve zamanlara da Maktau'1-Hak denilebilir. Çünkü kutsal yer ve zamanlarda da hakkın bâtıldan ayırd edilmesine vesile teşkil eder. Bu kutsal yerlere, mekân ismi ve kutsal zamanlara, zaman ismi olarak da Makta demek mümkündür.
Yalan yere yemin etmeyi önlemek için, yalan yemin etmenin daha ağır günah olduğu bilinen bâzı zamanlar ve bâzı mekânlar yemin için seçilmektedir. Günlerden Cuma, vakitlerden ikindiden sonra, yerlerden Mekke' deki Mescid-i Haram, M e d i -ne-i Münevvere' deki Mescid-i Nebevi ve bu mescidin içinde bulunan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in minberinin yanı yemin için en önemli zaman ve yerlerdir.
E 1 - H â -f ı z' in beyânına göre Hattâbî ve Ebû Ubeyd: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken yeminler O'nun minberinin yanında icra edilirdi, demişlerdir. Bu itibarla bu gibi yer ve zamanlara Makatiu'l-Hukûk denilir. Şimdi bu bâbta rivayet edilen Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin açıklaması ile ilgili Avnü'l-Mabûd yazarı tarafından verilen bilgiyi aktaralım:
Yalan yere yemin eden kimse günahkâr olduğu için ettiği yemine de mecazi anlamda günahkâr denilmiştir. Bu itibarla "Âsime" kelimesi yalan mânâsına yorumlanır.
Hadiste, "yeşil bir misvak için bile yalan yere yemin eden..."
denilmiştir. Yâni en kıymetsiz bir şey için de yapılan yalan yeminin..., denmek istenmiştir. Yeşil misvakden maksad yaş misvakdır. Yaş misvak, ancak misvak ağacının bulunduğu bölgede bulunur, başka yerlerde bulunmaz. Misvak, yetiştiği bölgede bol bulunur ve parayla satılmaz. Kuru misvak ise o bölgeden başka bölgelere götürülüp parayla satılır. Bu itibarla kuru misvak para eder.Fakat yaş misvak para etmez. Para etmeyecek durumda olan bir basit şey için bile olsa Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in minberi yanında yapılan yalan yeminin vebali bu kadar büyük ise değerli bir malı haksız olarak koparmak için bu yerde yapılacak yalan yeminin vebali artık ne kadar büyük olur.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in minberinin yanında yalan yere yapılan yeminin ne derece ağır bir günah olduğunu ifâde eder.
Ş e v k â n i: Bir dâva dolayısıyla yemin etmek durumunda olan bir kimseye yemini ağırlaştırmak üzere mescid, H a r e m-i Şerif ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in minberi gibi kutsal bir yeri, ikindiden sonra ve Cuma günü gibi bir zamanı yemin için seçmenin câizliğine bu hadis delil gösterilmiştir. Cumhur böyle yapmanm câizliğine hükmetmiştir.
Hanefîler'e göre bu nevî ağırlaştırma caiz değildir. B u -h â r î de bu konu için açtığı babın başlığında "Yemin etmek nerede dâvâlıya düşerse orada yemin edebilir" ifâdesini kullanmakla
Hanef iler'in görüşüne katıldığına işaret etmiş sayılır.
Bâzı âlimlere göre bu husus hâkim'in takdirine kalmış bir şeydir.
Sahâbilerden bir cemâatin, dâvâcı oldukları kimselerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in minberi yanında ve { br â-h i m (Aleyhisselâm) 'in makamı ile Hacer-i Esved'in arasındaki yerde yemin etmelerini teklif ettikleri vârid olmuştur. Bâzı sabâbîlerin de bu teklife uymadıkları rivayet olunmuştur.
Bâzı sahâbîlerin de Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ettirdikleri rivayet olunmuştur.
Bir gayri müslim'e yemin ettirilirken kahır, gazab kelimeleri gibi şekillerde yemini ağırlaştırmanın câizliği hususunda bir ihtilâf yoktur. Fakat meselâ, hıristiyana kilisede ve yahûdîye havrada yemin ettirme talebine âit bir şey vârid olmamıştır, demiştir. [30]

10- Ehli Kitâb (Yâni Hıristiyan Ve Yahudiler) e Ettirilen Yemin (Şeklinin Beyânı) Babı

2327) Berâ bin Âzib (Radtyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yahûdîlerin âlimlerinden bir adamı (Abdullah bin Soriya'yı) çağırttı. Sonra (kendisine) :
«Musa'ya Tevrat indiren (Allah) ile sana yemin ettiriyorum (veya sana soruyorum),» buyurdu."

2328) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyd&n; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki erkek yahûdTye:
«Mûsâ (Aleyhisselâm) a Tevrat indiren Allah ile ikinize yemin ettiriyorum (veya ikinize soruyorum),» buyurdu."[31]

İzahı

Berâ (Radıyallahü anh)'ın hadîsini Müslim ve E b û D â v û d da rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi uzun bir metin hâlinde Hudûd kitabında rivayet etmiştir. Oradaki hadis numarası 2558'dir. Hadiste sözü edilen yahûcü adamın isminin Abdullah bin Soriyâ olduğu Avnül-Mabûd'da beyân edilmiştir.
Câbir {Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Bu hadîslerde geçen ve Neşdet ile İnşad masdarlanndan alınan fiiller bir şey sormak mânâsında kullanıldığı gibi yemin ettirmek manâsında da kullanılır. Ben bu duruma işaret etmek için parantez içi ifâdeler kullandım. Babın başlığı yemin ettirmek mânasını icab ettirir.
El-Mecmâ'da bey£n edildiği gibi Neşedtükâllah'a. EnşedtÜ-kâllah'a, Enşcdtüke Billahi, Naşedtükâliah'a ve Naşedtüke Billahi sözlerinin mânâsı; Sana, Allah üzerine yemin ettiriyorum veya Allah adını anarak sana soruyorum, demektir. Enşedtü BİIlâh ifâdesini kullanmak ise hatalıdır.
Her iki hadis de Ehl-i Kitab, yâni hıristiyan ve yahûdîlere ettirilecek yemin şeklini bildirirler. Şu farkla ki bir hıristiyana yemin ettirilirken M û s â (Aleyhisselâm) yerine t s & (Aleyhisse-lâm) 'm ismi anılacaktır. Bunlara şöyle de yemin teklif edilir: Yemin edecek kişi hıristiyan ise ona denilecek ki: İsa'ya İncil indiren AUah'a yemin ederim, de.
Şayet yahûdî ise, Musa'ya Tevrat indiren Allah'a yemin ederim, şeklinde yemin etmesi teklif edilir.
B e r â (Radıyallanü anh) *ın hadîsinin uzun bir metin hâlinde 2558 numarada geleceğini söylemiştim. Orada daha geniş bilgi verilecektir.
C â b i r (Radıy allâhü anh) 'in hadîsi E b û Davud'un rivayetinde uzuncadır ve meâlen şöyledir:
"Yahudiler, kendilerinden olup zina eden bir erkek ile bir kadını (Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in huzuruna) getirdiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), onlara i
«Bana içinizden en âlim iki adam getirin,» buyurdu. Onlar da gidip Soriyâ'mn iki oğlunu getirdiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gelen iki ilim adamına yemin verdirip; Zina eden erkek ile kadın hakkındaki Tevrat'ın hükmünü sordu. Onlar da: Tevrat'ta şu hükmü buluyoruz: Sürme çöpü sürmelikte olduğu gibi erkeğin tenasül uzvunu kadınınkinin içinde gördüğüne dört erkek şâhidlik ettiği zaman zina edenler recmedilir, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm), onlara:
«O halde bu iki kişiyi recmetmenize engel nedir?» diye sordu. Onlar •.
Bizim hükümranlığımız ve saltanatımız geçti, (azalırız endişesiyle) Suçluları öldürmek istemeyiz, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şâhidleri dinledi. Dört .ş&hid sürme çöpünün sürmelik içind» oiâu&u gibi erkeğin tenasül uzvuna kadının tenasül uzvunun içinde gördüklerini ifâde ettiter. Sundan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zina eden erkek üe kadının recmedümelerini emretti."
Görüldüğü gibi bu rivayet uzundur ve içindeki hükümler çoktur. Bunun hükümlerini anlatmak da bir hayli zaman alır. Ben sadece bir noktaya işaret etmekle yetineceğim. Bâzı âlimlere göre, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dinlediği şâhidler müslü-manlardan olabilir. Diğer bir kısım âlimler; Kâfirlerin, kâfirler hakkında şâhidlik etmelerinin meşruluğu bu hadisten çıkarılır, demişlerdir.
N e v e v i de, zina eden erkek ile kadının itirafı üzerine Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in onları recmettiği görüşüne taraftar çıkar. E 1 - H â f ı z ise olayın vahiy yoluyla doğrulanmış olması ihtimâline ağırlık veriyor.
Cumhura göre bir kâfirin şâhidliği ne bir müslüman hakkında ne de bir kâfir hakkında muteberdir. Tabiîlerden bir cemâat ile bâzı fıkıhçüar

müslüman şâhid bulunmadığı zamanlarda kâfirin şft-hidliğini kabul etmişlerdir. [32]

11- İki Ayrı Adam Bir Malın Kendisinin Olduğunu İddia Ederler (Yâni Birisi: Bu Mal Benimdir, Der. Diğeri: Hayır Senin Değil Benimdir, Der) Ve Hiç Birisinin Şahidi Yoktur, Babı

2329) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre
şöyle demiştir:
İki adam (m her birisi) ayni hayvanın kendisinin (malı) olduğunu iddia ettiler. (Yâni birisi: Bu hayvan benimdir, dedi. Diğeri de: Hayır benimdir, dedi.) Aralarında şâhid de yoktu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin için kur'a etmelerini emretti."

2330) Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü ank)1den; Şöyle demiştir:
İki adam, dâvalarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e İntikal ettirdiler, aralarında bir hayvan (in mülkiyeti ihtilâfı) var idi ve taraflardan hiç birisinin şahidi yoktu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayvanı taraflar arasında yanladı."[33]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû D â -v ü d da rivayet etmiştir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini yine Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bir adam bir malın kendisinin olduğunu iddia eder. Başka bir adam da ayni mala sâhib çıkar ve hiç birisinin şahidi de yok ise bunların dâvası nasıl halledilecektir?
Tabiî eğer bu mal taraflardan birisinin elinde ise, elinde bulunduran adam, malın kendisine âit olduğuna yemin etmek suretiyle hak kazanır. Bu itibarla hadîste anılan meselede ihtilâf konusu malın ya üçüncü bir şahsın elinde bulunması veya tarafların ikisinin elinde olması gereklidir. Âlimler her iki hadîsteki meseleyi bu şekilde yorumlamışlardır.
Hülâsa: Bir mal üçüncü bir şahsın elinde veya tarafların ikisinin elinde iken taraflar bu mala sâhib çıksalar ve hiç bir tarafın şahidi yok ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre taraflardan birisi yemin etmek suretiyle hak sahibi olmuş olur. Bunun için de taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a hangisine isabet ederse o taraf yemin eder ve mal kendisinin olur.
Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre anılan meselede ihtilâf konusu mal taraflar arasında eşit taksim edilir. Bu hadisin zahirine göre taraflara yemin tevcih edilmeden bu taksim yapılır. H a t t â b i: Bana öyle geliyor ki ihtilâf konusu mal tarafların ikisinin elinde idi ve taraflar sâhib olma açısından eşit durumda oldukları için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), malın iki taraf arasmda eşit olarak taksim edilmesi hükmünü buyurmuştur. Çünkü mal üçüncü bir şahsın elinde iken başka iki kişinin mü-cerred bir iddia ile buna sâhib çıkmaları ile bir hak sahibi olamaz-lar.demiştir.
El-Karî de: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin mânâsı: «İkiniz de yemin edin ve malı aranızda yarılayın» şeklinde olabilir, demiştir.
El-Kari'in yaptığı yoruma göre iki hadis arasında bir f ark-hlık kalmamış olur. Âlimlerin bu mesele hakkındaki görüşlerini biraz sonra açıklıyacağım. Bu açıklamaya geçmeden önce şu noktayı da belirteyim:
Her iki hadîste «Tarafların şahidi yoksa» buyurulmuştur. Bunun mânâsı ya gerçekten şâhidlerin yokluğudur ya da iki tarafın da şâ-hidleri bulunduğu için etkisiz hâle girdiğinden yok sayılmasıdır. [34]

Taraflar Arasında Kura Çekmenin Mânâsı, Şekli, Zamanı Ve Nedeni

Avnül-Mabûd yazarı bu hususlarda muhtelif nakiller yapmaktadır. Bunu şöylece özetlemek mümkündür:
"HattâbI: Buradaki İstihâm'dan maksad kur'a çekmektir. Taraflar kur'a çekerler. Kur'a kime isabet ederse, o yemin eder ve mal onun olur. Bunun bir benzeri A 1 i (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Şöyle ki:
"Hanş bin el-Mut em ir demiş ki, çarşıda satılığa çıkarılan bir katır yakalanıp Ali (Radıyallâhü anh) 'a getirildi. Bir adam: Bu katır benimdir, ne sattım ne de kimseye hibe ettim, dedi ve katırın kendisine âit olduğuna dâir beş şâhid getirdi. Başka bir adam da geldi. O da: Katır benimdir, dedi ve iki şâhid getirdi. Bunun üzerine Ali (Radıyallâhü anh) : Bu mesele hakkında hüküm etmek de var, sulh etmek de vardır. Ben ikisinide size anlatayım: Sulh şöyle olur: Katır satılır ve bedeli yedi sehim olur. Beş şâhid getirene beş senim ve iki şâhid getirene de iki sehim verilir. Eğer taraflar sulh olmayıp hüküm isterlerse hüküm şudur: Taraflardan birisi katarı satmadığına ve hibe etmediğine yemin eder. Yemin etme hususunda anlatmazsanız yemin etmek için ben aranızda fcur'a çefcttrtrfm, Kur'a hanginize İsabet ederse o yemin eder (ve katır onun olur) dedi. RâvÎ demiş ki = Ben buna şahidim. AH, böyle hükmetti." dîye bilgi vermiştir.
Bir kavle göre kur'a şöyle olur: ihtilâf konusu mal taraflardan hiç birisinin elinde değil ve hiç birisinin şâhidleride yok ise aralarında kur'a çekilir. Kur'a kime isabet ederse o yemin eder ve mal onun olur.
K e r m â n i de: Kur'a tarafların, mala mustahaklık derecesinde eşit oldukları zaman yapılır. Meselâ: Mal tarafların ikisinin elindedir. Her biri malın tamamının kendisine ait olduğunu iddia eder. Birisi yemin etmek suretiyle tamamını elde etmek ister. Diğer taraf da ayni şekilde yemin edip tamamını kazanmak ister. İşte bu durumda taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime isabet ederse o, yemin eder ve malın tamamı kendisine verilir, demiştir.
$ e v k â n i de: Kur'a usûlünün uygulanmasının sebebi şudur : Taraflar mala sâhib olma iddiasında delil açısından eşit oldukları zaman, tercih sebebi yok iken bir tarafı tercih etmek caiz olmaz. Tarafları eşit tutmak bakımından kur'a usûlünden başka bir çâre kalmaz. Kur'a usûlü de, hasımlar arasında eşitlik yapmanın bir nevidir, ihtilâf konusu mal tarafların ikisinin elinde veya üçüncü bir şahsın elinde olup malın kendisine değil, taraflara âit olduğu ikrar edildiğinde, bu malın nasıl verileceği veya ne şekilde taksim edileceği hususunda fıkıh imamlarının beyân ettikleri görüşler pek uzundur. Fakat mal bir tarafın elinde olduğu takdirde o taraf dâvâlı ve karşı taraf dâvâcı sayılır. Artık, şâhid getirmek davacıya, yemin etmek de dâvâlıya âit olur. Yemin etmek için söz konusu kur'a meselesine gelince, Şafii fıkıh kitablarındaki hüküm, yemin teklifinin kur'a usûlü ile değil de hakim'in takdirine âit olmasıdır. Hâkim istediği tarafa yemin teklifinde bulunabilir. Lâkin e 1 - B e r -mavi demiş ki •. Hadîs kur'a usûlünü emrettiği için en uygun olanı bununla amel etmektir, diye bilgi vermiştir."[35]

Bîr Mal Hakkında Îki Kişi İhtilafa Düştüğü Ve Her Birisi Malın Kendisine Ait Olduğunu İddia Ettiği Takdirde Hüküm Nedir?

Bu konu gerçekten çok karışıktır ve uzun izah isteyen, değişik bitere sahne olan bir konudur. Avnfl'l-fefabûd'da dagmık bir $e-kftte A^BÜen bu konuyu derleyip toplayarak özette sunmaya çah-ftfryie ki:
Bu konu bir kaç şıkka ayrılır:
1. Mal üçüncü bir şahsın elindedir.Bu şahıs malın kendisine âit olmadığını ve ihtilâfa düşenlere âit olduğunu söyler Fakat bir tarafın mı ya da tarafların müşterek malı mı? bilme?.. İki tarafın da Sâhidleri vardır.
2. Mal üçüncü bir şahsın elindedir. Bu şahıs malın kendisine âit olmadığını söyler. Fakat taraflardan kime âit olduğunu bilmez. Tarafların şâhidleri de yoktur.
3. Mal tarafların ikisinin elindedir ve iki tarafın da şâhidleri vardır veya hiçbir tarafın şâhidleri yoktur.
Biz bu meselenin her birisi hakkında beyân edilen görüşleri aktaralım :
i. meseleye âit görüşler söyledin
a) Ahmed ve Ishâk bin Rahaveyh: Taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa o yemin eder ve mal onun olur, demişlerdir. Şafii' nin kadîm kavli de böyledir.
b) Rey ehli ile S ü f y â n - i Sevri: Hâkim bu malı iki taraf arasında eşit taksim eder, demişlerdir. Şafii1 nin cedîrt yâni yeni ve son kavli de böyledir.
c) Şafii' nin yine cedid bir kavline göre taraflar kur'a çekerler ve kur'a kime isabet ederse o kimse, şâhidlerinin doğru söylediklerine yemin eder. Sonra mal kendisine verilir.
d) Mâlik: Ben malın taraflardan birisine verilmesine hük-medemem, demiştir. Kendisinden rivayet edildiğine göre şöyle bir kavli de vardır: Hangi tarafın şâhidleri daha âdil ve mazbut olup kendisi de daha takva sahibi ise mal ona verilir.

e) E v z â i: Hangi tarafın şâhidleri çok ise mal ona verilir, demiştir.
f) Ş â b İ: Tarafların şâhidlerinin sayısına gör© mal hisselere ayrılır ve her tarafa şâhidleri sayısınca hisseler verilir, demiştir.
Yukarda verilen görüşler H a 11 â b i' den naklen verilmiçtir.
2. meseley* alt g6rüsl«r de şâyl«dırı
E 1 - M i ş k â t' in cerhinde: Mesele şöyledir: Üçüncü bir «obam «Ünde bulunan mola taraflar sahib çıkmak ister. Şfeİ tentfta 4* şâhidleri yoktur v«y* iki tarafın da şahidleri vardtr. Yarada bulunan üçüncü «aha: Ben bu malın kime ait olduğunu bHiiyuder. Bu durumda taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa yemin eder ve mal kendisinin olur, Ali (Hadıyallâhü anh) böyle hükmetmiştir. İbnü'l-Melik'in dediğine göre A h m e d ve bir kavlinde Şafiî de böyle demiştir.
Ebû Hanîfe'ye göre tarafların ikisi de yemin ederler. Sonra mal ikisi arasında eşit olarak taksim edilir, denilmiştir.
Ebû Hanîfe ile Şafiî' nin diğer birer kavillerine göre mal üçüncü şahsın elinde bırakılır.
3. meseleye gelince: Mal ikisinin elinde bulunduğu için iki taraf da malın yarısı için davacı ve malın yarısı için dâvâlı durumundadırlar. İki tarafın da şahidi bulunmadığı takdirde davacı durumunda oldukları yarım için bir hak talebinde bulunamazlar. Fakat dâvâlı durumunda oldukları yarım için yemin etmeleri yeterlidir. Bunun için hekim bu malı ikisinin arasında eşit olarak taksim eder. îki tarafın şâhidleri olsa yine hüküm budur. Çünkü şâhidler birbirlerinin ifâdelerini etkisiz hâle getirmekle yok gibi sayılırlar. İki taraf yemin etse veya yeminden istinkâf etse yine hüküm budur.
Bu üçüncü madde ile ilgili bilgi Ş e v k â n i' den naklen verilmiştir."
Bu hadîslerin izahı bölümünde verilen bilgi Avnü'I-Mabûd'dan naklen verilmiştir. [36]

12- Çalınmış Olan Bir Malını, Satın Alan Bir Kimsenin Elinde Bulan Adam (İn Hakkını Beyân Eden Hadîs) Babı

2331) Semûre bin Cundüb (RadtyaUâhü oftAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir malı kaybolup veya çalınıp, sonra bir satıcının elinde bulunca adam Öncelikle bu malını alma hakkına sâhibtir. Müşteri (yâni başkasından satın alan satıcı) da verdiği bedeli, (kendisine bu malı) satan kişiden tahsil eder."
Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin bir kısmını Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Müellifin senedinde bulunan Haccâc bin Ert&t tedlisçidir. [37]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, bir kimsenin malı kaybolduğu veya çalındığı zaman, bunu kimin elinde bulursa derhal alma hakkına sâhib olduğuna delâlet eder. Mal sahibi malını yakaladığı kimseye bir şey ödemekle mükellef değildir. Yitik veya çalıntı mal eİin-de yakalanan kişi ise bunu kimden satın aldıysa gidip ondan parasını geri alır. Tabiî satan kişiyi bulamazsa zararı kendisi çeker.
Ebû Davud'un rivayet ettiği hadîs metni meâlen şöyledir :
-Kim, malının aynisini bir adamın yanında bulursa, (malına) öncelikle hak sahibidir. (Bu malı) satın alan adam da satıcısını takib eder (yâni verdiği parayı ondan tahsil etme hakkına sâhibtir.)»
Turbeşti: Bu hadîs, gasbedilen veya çalman ya da kaybolan bir maj hakkındadır, demiştir.
E 1 - M ü n z i r i' nin dediğine göre Nesâî de Ebû D a -v û d' un rivayet ettiği metnin benzerini rivayet etmiştir. [38]

13- Mâşiye (Yâni Koyun, Keçî, Sığır Ve Deve Sürüleri) Nin (Ekinlere Ve Benzerlerine) Verdiği Zarar Hakkındaki Hüküm Babı

2334) (Haram) bin Muhayyısa el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir :
El-Berâ1 (bin ÂzibJ'in, ekinlere zarar vermeyi alışkanlık hâline getiren bir devesi vardı. Bu deve bir kavmin bostanına girip zarar verdi. Sonra bu husus hakkında Resulü Hah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşuldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) şu hükmü verdi:
Mallan (yâni bostan ve benzerleri) gündüz korumak, sahihlerine aittir. Hayvanların geceleyin verdiği zarar da hayvan sahihlerine Ödettirilir.
... Haram bin Muhayyısa'dan rivayet edildiğine göre, el-Berâ, bin Azib (Radıyallâhü anh), şöyle demiştir! El-Berâın ev halkının bir devesi (bir bostana) zarar verdi. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun misli ile hükmetti (Râvi, bundan önceki hadisin mislini rivayet etti.)" [39]

İzahı

Müellifimizin iki ayn senedle Haram (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettiği hadisin bir senedi el-Berâ (Radıyallâhü anh)'a ulaşmıştır, diğeri Haram (Radıyallâhü anh)'a aittir. Ebû Dâvûd ve Nesâi de bu hadisin iki şeklini de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un el-Berâ (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
«Halkın ekinlerine zarar vermeyi alışkanlık hâline getiren bir devemiz vardı. Bir bostana girip bostana zarar verdi. Sonra bu hususta Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşuldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bostanları gündüz koruma işinin bostan sahihlerine, hayvanları gece koruma işinin hayvan sahihlerine ve hayvanların gece verdikleri zararın hayvan sahihlerine ödettirilmesine hükmetti."
Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der: "En-Nihâye'de: Hâıt, etrafı duvarla çevrili bostandır, diye tarif edilmiştir.
Şerhü's-Sünnede îlim ehli şöyle hükmetmişlerdir: Davarların ve diğer sâhibli hayvanların gündüz verdikleri zararlar, bunların sahihlerine tazmin ettirilmez. (Herkes bağını, bahçesini, bostanını ve ekinini korumakla mükelleftir) Fakat hayvanlar geceleyin bir zarar verirlerse, bu zarar sahihlerinden tazmin ettirilir. Çünkü örf ve âdet şöyledir: Bostan ve ekin sahihleri gündüzleri kendi mallarını korurlar. Hayvan sahihleri de hayvanlannı gece korurlar. Bu örf ve âdete aykırı hareket edenler, alışılmış usûlün dışına çıkmış olurlar.
Bu hüküm, hayvanların başında sahihlerinin bulunmaması haline mahsustur. Şayet sahihleri beraberlerinde ise verilen zarar sâhtb-lerine âit olur. Hayvan ister ağzı ile ister ayaklan ile zarar versin hüküm aynidir. Keza hayvanın beraberinde bulunan sahibi, hayvana binerek, hayvanı sürerek veya hayvanı durdurarak anılan zararın vuku bulması fark etmez. Mâlik ve Ş a f i İ de böyle hükmetmişlerdir.
Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre ise sahibi beraberinde değil iken hayvanın gece veya gündüz verdiği zarar, hayvan sahibine ödettirilmez, diye bilgi verilmiştir.'"[40]

14- (Başkasına Âit) Bir Şeyi Kıran Hakkındaki Hüküm Babı

2335) Benî Sûe kabilesinden bir adamdan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radiyallâhü anhâ)'y»!
Bana, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huyundan haber ver, dedim. Âişe (Radiyallâhü anhâ), bana:
Sen Kur'an-ı Kerim Ve şüphesiz sen (Yâ Muhammed) yüce ahlâk sahibisin[41] okumuyor musun? dedi. Âişe (sözüne devamla) dedi ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ, ashabı (arkadaşları) ile beraber (benim odamda) idi. Ben O'nun için yemek yaptım. (Kumam) Hafsa da O'nun için yemek yaptı. Âişe dedi ki: Hafsa (yemeği hazırlamak hususunda) beni geçti. Ben cariyeme •. Git de Hafsa'nın çanağındaki yemeği dök, dedim. Hafsa'nın cariyesi) yemeği Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in önüne tam koyacağı sırada benim cariyem ona yetişti ve (onun eline vurarak) çanağı düşürdü. Çanak kırıldı ve içindeki yemek de (deriden mamul sofra üzerinde) yayıldı. Âişe dedi kii Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çanağın parçalarını birleştirdi ve deriden mamul sofra üzerine dökülen yemeği topladı. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle sahabîler o yemeği yediler. Bundan sonra da ResûÎ-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim çanağımı (içindeki yemekle beraber} gönderip Hafsa'ya verdi ve t
«Kabınız yerine bir kab alınız ve içindeki yemeği (de) yeyiniz» buyurdu. ÂİIse dedi ki: Ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda işlediğim bu işin etkisini O'nun mübarek yüzünde görmedim. (Yâni hiddetlenme izini görmedim.)"
Not: Bunun senedinde bulunan Tabiî meçhul olduğu için isnadın zayıflığı, Zevâid'de bildirilmiştir.

2334) Enes bin Mâlik {Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) kadınlarından birisi (yâni Âişe)nin yanında idi. Bu esnada, müminlerin analarından (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in kadınlarından) birisi, içinde yemek bulunan bir çanak gönderdi. Âişe, yeMek getiren elçi (hizmetçi) nin eline (bir taş parçası ile) vurdu. Çanak yere düşüp kırıldı. Bunun üz&rine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikiye bölünen çanağın parçalarını alıp birleştirdi. Sonra yemeği toplayıp içine koymaya ve (sahabiier'e) : «Anana kıskandı. Yeyiniz,- buyurmaya başladı. Sahabîler yemeği yediler. Nihayet, Âişe evindeki (sağlam) çanağı getirdi. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sağlam çanağı (yemek getiren) elçiye (hizmetçiye) verdi ve kırık çanağı bunu kıranın evinde bıraktı."[42]

İzahı

îlk hadis Zevâid türündendir, Darekutni de rivayet etmiştir. Enes (Radiyallahü anh)'ın hadisi ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde mevcuttur. Hadislerde anılan çanak kırma olayının A I ş e (Radiyallâhü anhâ) 'nıa odatmda cereyan ettiği sabittir. Fakat A i ş e (Redıyallâhü anhâ)'mn odasına çanak gönderen kadının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hangi zevcesi olduğu hususunda değişik rivayetler mevcuttur. Müellifimizin ilk hadîsinde H a f s a (Radıyallâhü anhâ) 'nın çanak gönderdiği belirtilmektedir. Dâre-k u t n İ' nin rivayeti de böyledir. T a b e r â n î' nin el-Evsat'ın-daki rivayete göre çanak gönderen kadın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'dır. E b û Davud'un bir rivayetine göre Safiyye bint-i Huyey (Radıyallâhü anhâ) 'dır. Kas-talanı, Tabarânî' deki senedin daha sahîh olduğunu ve sözü edilen olayın müteaddid olmasının muhtemel olduğunu söylemiştir. Yemeği getiren hizmetçinin kadın olduğu E b û D â v û d'un rivayetinden anlaşılmaktadır. Buharı ve Ebû Dâvûd ile müellifimizin son hadîsine göre hizmetçinin eline vurup çanağı düşüren, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dır. Müellifimizin ilk hadîsinde ise çanağı düşürüp yemeğini döken, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) nm câriyesidir.
Kaş'a î Ağaçtan mamul çanaktır. Nıta' da, deriden mamul sofradır.
Avnü'l Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in.- «Ananız kıskandı» buyruğu hakkında H a t t â b î: Bu cümledeki hitab, bu olayı işiten tüm müslümanlaradır. Yâni müslümanlar, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu hareketini yermesinler. Çünkü kadınların tabiatında bulunan kıskançlık nedeniyle özellikle kumasına karşı kadının böyle hareket etmesi beklenir. Kadın, kumasına kıskandığı için böyle hareketlerden kendisini tutamaz. Bir kavle göre bu hitâb, orada o esnada bulunan mü'minlere mahsustur, demiştir.
Es-SübûTde: Bu hadîs, başkasının malını helak eden kimsenin o malın mislini ödemekle mükellef olduğuna delâlet eder. Hububat ve diğer eşyalardan misli bulunan mallardaki hükmün bu olduğu hususunda âlimler arasında ittifak vardır.
Hanefîler ile Mâlik'e göre, ölçülmek veya tartılmak suretiyle işlem gören malların mislini ödemek gerekir. Bunların dışında kalan eşya ve hayvanların ise değerinin ödenmesi gerekir.
Şafii ve Kûfeliler'e göre hayvan olsun başka şeyler olsun misli bulunabiliyorsa mislini ödemek gerekir. Misli bulunamadığı takdirde değeri ödenir, denilmiştir.
Kınlan çanak yerine çanak verilmesi hususu ile ilgili olarak Kastalânî de: Çanak, misli bulunan mallardan değildir. Çünkü parçalan birbirine benzer durumda olan eşyaların mislini ödemek normaldir. Meselâ para yerine para vermek, paranın mislini vermek demektir. Ama çanak öyle değildir. Tıpa tıp birbirine uymayabilir. Bu nedenle çanak .yerine çanak verme meselesi bir sorun şeklinde görülmüştür. Bu sorun ve müşkilâtın cevâbı B e y h a k I tarafından nakledilmiştir. Şöyle ki: Her iki çanak da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in malıydı, O'nun kadmlannın evlerinde bulunuyordu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), çanak kıran kadını, kendisine kırık çanağı bırakmak ve sağlam çanağı kumasına göndermek suretiyle cezalandırmıştır. Bu itibarla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yaptığı iş, bir dâva konusunda karşı taraf aleyhinde bir hüküm vermek mâhiyetinde değildir, ö»-mistir."
Sindi de Kastalânî' nin yukarda B e y h a k î' deri naklen verdiği cevâbın yanında: Muhtemelen iki çanağın değeri eşitti, demiştir. [43]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Başkasının malım kıran, mahveden kimse, varsa o malın mis* lini, yoksa değerini ödemekle mükelleftir. Bu hususta gerekli izah verildi.
2. Kadınların tabiatlarında bulunan kıskançlık etkisiyle kusurlarını hoş görü ile karşılamak en uygun olanıdır.
3. Müslümanlan evde misafir edip yemek yedirmek sevabtır, mendubtur.
4. Temiz sofra üzerine dökülen yemeği yemek meşrudur.
5. Büyük zâtların meziyetlerini ve üstün ahlâkını anlatmak meşrudur.
6. Her iki hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sabır ve hoşgörü meziyetlerine delâlet eder, ilk hadiste geçen Ayet ile de sabit ©Wuğu &.U âfftita ve yüce ahlâkının bir örn^ini verir.[44]

15- Adam Komşusunun Duvarının Üzerine Ağaç (tan Hatil Başını) Koyabilir Babı

2335) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur:
«Birinizin duvarının üzerine ağaç (tan hatil başını) koyma* içta komşusu izin istediği zaman duvar sahibi onu menetmesin.-
Ebû Hüreyre (Hadıyailâhü anh), bu hadîsi yanındakilere rivayet edince onlar, (bunu garipsiyerek) başlarını eğdiler. Ebû Hürey-re onları (n bu vaziyetlerini) görünce i Ne oluyor ki, ben sizi bu (sünnet) den yüz çevirir görüyorum. Vallahi ben duvarın üzerine konulacak hatil başını, (sonra) sizin omuzlarınızın araşma korum, dedi. [45]

İzahı

Bu hadîsi Nesâî' den başka Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmiştir.
Hadîste bulunan "Hasebe" kelimesi ile evlerin üstünün örtülmesi işinde hatil olarak kullanılan ağaç mânâsı kasdedilmiştir. Bu kelime bir adet ağaç mânâsında kullanıldığı gibi cins isim olarak yâni adet kavramı düşünülmeksizin ağaç mânâsına da gelir. Bâzı rivayetlerde bu kelimenin çoğulu olan "Huşüb" sözcüğü vardır. Çoğul mânâsının kasdedildiği açıktır. Bu itibarla hadîsin mânâsı şöyle olur: "Birinizin duvarının üzerine komşusu evinin hatillerinin başlarını koymak isterse buna mâni olunmasın."
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der: "Heuüs'te Hasebe kelimesi tekil olarak geçmektedir. Fakat bundan maksad bir adet hatil değildir, hatil cinsidir. Yâni cins isimdir. Çünkü B u h â r İ' de ve başka kitablarda bu kelime yerine bunun çoğulu olan Huşüb kelimesi bulunur.
îbn-i Abdi'1-Ber: El-Muvattada her iki kelime de vardır, ikisinden ayni mânâ kasdedilmiştir, der. E 1 - H â f ı z da: Tekil ve çoğul olarak gelen rivayetlerin birleştirilmesi için İbn-i Abdi'1-Ber r'in yaptığı yorumdan başka bir yorum söz konusu değildir. Çünkü tekil olan rivayetten maksad yalnız bir adet hatilin konulmasına izin vermektir, denilirse mânâ değişik olur. Bilindiği gibi bir adet hatile müsaade etmek başka şey, bir çok hatile müsaade etmek başka şeydir, de-
miştir.
Hadîs'te "Menetmesin" buyurulmuştur. Bâzı ilim ehli bu hadisi delil göstererek: Bir adamın duvarı bulunup da komşusu evinin hatillerinin başlarını o duvarın üzerine bırakmak için İzin istediğinde, duvar sAhîtoi mâni olamaz, demiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bu hadîsi rivayet edince, yanında bulunanlar, batlarım Önlerine eğmek suretiyle bu rivayete karşı çıkar gibi gftrftn-müçlar. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bunun sıhhatim if&de «dip uygulanmasının gerekliliğini bildirmek amacıyla:
"Vaftahi ben duvarların üzerine konulacak hatillerfaa baflanaı (sonra) «zin omuzlarınızın araşma korum," demiştir.
(Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in sözünü bu şekilde terceme ettim. Başka şekilde de yorumlayanlar olmuştur. Verdiğim terceme H a t t â b i' nin yaptığı yoruma uygundur.) Hattâ-b i : Bu sözün mânâsı şöyledir: Eğer siz bu hükmü kabul etmez ve kendi rızâlarınızla bunu uygulamazsanız, ben bu hatillerin başlarım isteğiniz dışında omuzlarınızın üzerine korum. Ebû Hüreyre bu sözü ile anılan hükmün uygulanmasının gerekliliğini takviye etmek istemiştir.
Îmâmü'l-Haremeyn de bu yorumu tercih etmiş ve: Ebû Hüreyre Medine-i Münevvere valisi iken bu mesele vuku bulmuş, demiştir.
Bâzıları da Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in bu sözünü şöyle yorumlamışlardır:

"Vallahi ben bu hadisi aranızda yayacağım ve bu rivayeti tokmak gibi ensenize indireceğim. Nasıl ki uyarılmak istenen kişinin omuzlarının arasına darbe indirilir."
Avnül-Mabûd yazan da «öyle der:
"KastaUni: Ebû Hüreyrc (Radıyallâhü anh) in sözündeki mü«nnas zamiri onun rivayet ettiği sünnet (hadîs) e raci olabilir. Bu takdirde onun sözünün mânâsı şöyle olur; Vallahi ben aranızda haykıra haykır» bu hadîsi rivayet edeceğim ve rivayetimle sizi inciteceğim. Nasıl ki gafletten uyarılmak istenen insanın omuzlarının arasına darbe indirilir. Anılan müennes zamiri, Hasebe ye raci olabilir. Bu takdirde Ebû Hüreyre' nin sözünün mânâsı şöyle olur: Eğer siz bu hükmü kabul etmez ve gönül rızasıyla bununla amel etmezseniz ben haşebeyi yâni hatili omuzlarınızın üzerine isteğiniz dışında korum. Bu sözü, kendi rivayetini takviye için söylemiştir. H a t t â b i böyle yorum yapmıştır, demiştir.
N e v e v i de: Bu hadisteki emir mendubluk için midir, vâ-ciblik için midir, diye ihtilâf olmuştur. Yâni kişi, kendi evinin hatil-lerinin başlarını bir komşusunun duvarlarının üzerine bırakmak için izin isteyince, izin vermek mendub mudur, vâcib midir?
Ebü Hanife'ye göre müsaade etmek mendubtur. Şafiî ile M â M k ' in arkadaşlarının en sahih kavilleri de böyledir. Şafii ile M â 1 i k' in arkadaşlarının diğer bir kavillerine ve A h m e d ile hadis ehline göre izin vermek vâcib'tir. Hadisten açıkça anlaşılan hüküm de budur, demiştir.
Komşunun komşuya iyilik etmesi ve yardımcı olması hususunda bir çok tavsiyelerin bulunduğu bilinmektedir. Bu hadîs de bu anlamı taşır. Komşunun hatil başlarının duvarın üzerine konulmasına izin verilmesinin vâcibliği veya mendubluğu, duvar sahibinin evine veya duvarına bir zarar ve tehlike vermemesi şartına bağlıdır. Çünkü başkasma zarar vermemek de İslâm'ın bir emridir. Zarar vermemek ve mutazarrır olmamak gereği dikkattan uzak tutulmamalıdır. Özellikle zamanımızda birkaç katlı karkas bina yapımı âdet hâline gelmiştir. Teknik elemanların malumu olduğu üzere her kirişin, hatilin ve duvarın taşıma gücü ve yüklenen ağırlık hesablan-maktadır. Hatillerin başlarının bir duvarın üzerine konulmasıyla duvara yeni bir yük yükletilmiş olur. Duvarın bunu taşıma gücü yok ise hatil başlarını buraya koymak duvar için, hattâ bina için bir tehlike arz edebilir. Bu gibi ahvalde, izin istemek de, izin vermek de caiz değildir.

2336) İkrime bin Seleme'den rivayet edildiğine göre:
Belmüğire (Benü'l-Müğire)den iki kardeşten biri, evinin duvarının üzerine başkasının hatil başlarını koydurmamaya, köle azad-lamak üzere yemin etti. Sonra Mücemmi' bin Yezid ile Ensâr-İ Kİ-râm'dan çok sayıda adam (Radıyallâhü anhüm), geldiler ve dediler ki i Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) 'in:
«Sizden birisi, (evinin) duvarına, komşusunun ağaç (hatil başını) koymasını engellemesin,» buyurduğuna şehâdet ederiz. (Yemin eden kardeş) bunun üzerine (diğerine) şöyle dedi =
Ey kardeşim! Senin lehinde ve benim aleyhimde hüküm verilmiş oldu. Ben de (köle azadlamak üzere) yemin ettim. Bu itibarla sen benim duvarımın yanına bir direk koy ve batilini direğin Üzerine bırak (ki benim yeminim bozulmasın.)"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Hişâm bin Yahya bin el-As el-Mahzûml vardır. İbn-İ Hibbân onu sikalar arasında anmıştır. Zehebt: Bu râvlnin sıkahğı ihtilaflıdır, demiştir. Diğer râvi İkrime bin Seleme ise, ne sücalığı ne de zayıflığı hakkında konuşan bir kimseyi görmedim. Mücemmi bin Yezld (R.A.)'ın bundan başka hadisi ne müellif yanında ne de Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde yoktur.

2337) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Herhangi biriniz, duvarının üzerine komşusunun ağaç (tan ha-til başım) koymasını menetmesin.»"
Not: Bunun senedinde bulunan îbn-i Lehia'mn zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [46]

İzahı

Bu iki hadis de Zevâid türündendir. ilk hadîsi B e y h a k ı de rivayet etmiştir. Bunlann metni Ebû Hüreyre (Radıyal-lahü anh)'ın riv&yetindvki metin gibidir.
Birinci hadiste anılan kardeşlerden birisinin köle azadlamak üzere yemin ettiği iftfcde edUaıektedir. Köle azadlamak Özere yemin et-mffuain mânisi #udur; Adara şu işi yaparsam veya falan I91 yapmaz-mm kûlw» azftd oivtn, tim. [47]

16- Yol (Genişligi) Mîkdarı Hakkında İhtilaf Ettikleri Zaman (Verilecek Hükmün Beyani) Babı

2338) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Yolu yedi zira (geniş) ediniz.»"

2339) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yol (genişliği) hakkında ihtilâf ettiğiniz zaman, yolu yedi zira (geniş) ediniz."
Not; Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu. Zevâid'de belirtil-nüçtir, [48]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'ın hadisini N e s & i hâriç Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhî'm hadîsi Zevâid türündendir. Tuhfe yazannın beyânına göre îbn-i Abbâs1 in hadisini A b -dürrezzâk da rivayet etmiştir.
Tuhfe yazan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhVın hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir:
"El-Hâf iz: Hadîsteki Zira kelimesi ile insan zirâinin kas-dedilmesi açık olan ihtimaldir. (însan zirâi, elin parmak ucundan dirsek ucuna kadar olan kısımdır. Eğer maksad bu ise, mutedil bir insanın zirâına itibar edilir. Bununla arşın mânâsı kasdedilmiştir, diyen de vardır, demiştir.
Tabari: de: Hadîsin mânâsı ortak yolun yedi zira geniş tutulmasıdır. Arazîde ortak olanlar yola ayırdıkları bu mikdarın dışında kalan kısımdan yararlanırlar ve hiçbir ortak başkasına zarar vermemiş olur. Yolun yedi zira kadar geniş tutulması emrinin hikmeti ise, yüklü hayvanların geçişlerine ve kapıların önüne atılması zaruri görülen eşyalara müsâid yer ve imkân verilmesidir. Yol kenarında durup alış veriş etmek isteyen satıcılar da ev sahihleri gibi yararlandınlmahdır. Söyle ki: Yol genişliği yedi ziradan az olduğu takdirde, gelen gidenlere engel olur, diye satıcıların bu tür yolların kenarında oturup alış veriş etmelerine izin verilmez. Fakat yol genişliği yedi ziradan fazla geniş olursa satıcılar, yolun fazla kısmında oturup işlerini görebilirler, bunlara mâni olunamaz, demiştir."
Avnü'l-Mabûd yazarı da N e v e v i' nin şöyle dediğini nakleder :
Yol mikdarına gelince, adam kendi mülkünden bir parçasını Allah rızâsı için yola tahsis etmek istediğinde, yol genişliğinin mikdan kendisinin takdirine kalmış bir şeydir, geniş tutması daha sevab-tır Bu mesele hadisten kasdedilmiş değildir. Eğer açılacak yol bir grubun arazisinin arasından geçecekse ve arazî sâhibleri bu yolu açıp yaşatmak isterlerse durumlarına bakılır. Şayet arazi sâhibleri yol genişliği hususunda bir şey üzerinde anlaşıp karar verirlerse mesele kalmamış olur. Eğer ihtilâfa düşerlerse, yolun genişlik mik-dan yedi zira olur. Hadîsten kasdedilen hüküm buna aittir.
Mevcut ve işlek bir yolun çok geniş olduğunu gördüğümüz zaman bunu daraltabilir miyiz? Hiç kimse daraltamaz ve müdâhale edemez. Az bir mikdarım bile işgal edemez. Lâkin yolun çevresinde bulunan sahibsiz araziyi ihya etmek ve yoldan geçenlere mâni olmayacak şekilde değerlendirmek caizdir, demiştir. [49]

17- Komşusuna Zarar Veren Bir Şeyi Kendi Mülkünde İnşâ Eden Adamın Babı

2340) Ubâde bin es-Samit (Radtyallâhii ank)'(\en rivayet edildiğine
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zarara sokmanın ve zarara karşı intikam almanın yasak lığına hükmetmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ubâde'nin bu hadlsinii. isnadmdaki ravl-ler sıka zâtlardır. Fakat sened münkatidir. Çünkü râvi İshâk bin el-Velid'in Ubâ-de"ye yetişmediğini Tirmizi ve îbn-i Adi söylemişlerdir. Buhâri de. onun Ubâde ile buiuşamadıgını söylemiştir.

2341) (Abdullah) bin Abbâs (RadtyaUâkü ankünıâ)'Ann rivayet edil-diğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Zarara sokmak ve zarara karşı intikam almak yoktur.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Câbir bin el-Cafl'nin sıkâh&ının şübheli olduğu, Zevaid'de bildirilmiştir. [50]

İzahı

Bu iki hadis Zevâid t üründendir. İkinci hadisi A h m e d de rivayet etmiştir. İki hadîste geçen Darar ve Dırar kelimelerinin manâları hakkında Sindi şöyle der:
Darar: Birisine herhangi bir yönden zarar vermektir. (Dilimizde kullanılan zarar, kelimesinin aslı budur.)
Dırâr: îki kişinin birbirine karşılıklı olarak zarar vermesidir. Yâni birisi karşıdakini zarara sokunca, karşı taraf bunun intikamını almanın meşru olduğunu zanneder. Halbuki, öyle değildir. Zarar vereni zarara sokmak ve intikam almak caiz değildir. Ancak zarar veren kimseden zarar mikdarım tanzim etmek hakkı vardır.

2342) Ebü Sırma (Radryattâkü anh)'<\en rivayet edildiğine güre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Kim, (müslüman bir adama) zarar verirse Allah da onu zarara sokar ve kim (müslüman bir adama) eziyet ederse Allah da o kimseyi incitir.*" [51]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ne-s â 1 de rivayet etmişlerdir.
Hadîste fiilleri kullanılmış olan Darar ve Meşakkat masdarlan-nın mânâları ile ilgili olarak Tuhfe yazarı şöyle der:
Bu iki kelimenin mânâları birbirine yakın olup Dırar'ın bir kimsenin malını telef etmek anlamında ve Meşakkat'ın bir kimsenin bedenine eziyet etmek anlamında kullanıldığı söylenmiştir.
Mâdârarat: Haksız olarak bir kimseyi zarara sokmaktır. Idrâr da ayni mânâyı ifâde eder.
Düşmanlık, münazaa ve haksız yere başkasına eziyet etmektir. Hülâsa burada kasdedilen mânâ açıktır. Kim Şer'i Şerife göre meşru bir hak ve yetkisi yok iken herhangi bir müslüma-nın şahsına eziyet eder veya malına zarar verirse Allah Teâlâ, o kimseye hak ettiği cezayı verir ve o müslümanın intikamım alır. Hadîs bu hükmü ifâde etmektedir.
Bu hadîs müslüman bir kimsenin şahsına eziyet etmeyi ve onu herhangi bir zarara sokmayı haram kılmıştır. Avnü'l-Mabüd yazarı burada müslüman kimsenin kasdedildiğini, nitekim bâzı rivayetlerde bu kaydın ifâde edildiğini bildirdiği için bu durumu parantez içi ifâde ile belirttim.
Avnü'I-Mabûd yazan bu arada şunu ifâde eder: "Hadisten çıkarılan sonuç şudur: Komşu olsun veya olmasın her hangi bir müslümanın bedenine, ırzına, şerefine, haysiyetine veya malına dînen hakkı olmadığı halde zarar veren adamın basma Allah Teâlâ zarar indirir ve müstahak olduğu cezayı verir. Başkasına herhangi bir zarar vermenin haramlığına bu hadîs de bir delildir.
Hadîsin râvîsi E b û Sırma (Radıyallâhü anh) Bedir ve diğer savaşlara katılan sahabîlerdendir. Ensar'in Benî N e c -car kabîlesindendir. Adı, Mâlik bin Kays' dır. İsminin Kays bin Mâlik, Mâlik bin Es'ad, Lübâbe bin Kays ve İbn-i E b i Enis olduğuna dâir rivayetler de vardır. Ra-vileri Abdullah bin Muhayriz ve Muhammed bin K â ' b' dır. Müslim ve dört sünen sahihleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Buhâri de el-Edebü'1-Müf-r e d'inde ondan rivayette bulunmuştur.[52]

18- İkî Adam Bir Huss <= Sazlıktan Yapılan Kulübe) Nin Mülkiyetini İddia Edenler, Babı

2343) Câriye (bin Zafer el-Hanefî) (Radtyallâkü w«A)'den; Şöyle demiştir :
Bir kavim, aralarında bulunan ve sazlıktan mamul bir kulübenin mülkiyeti hakkındaki ihtilâflarının halli için Peygamber (S ali al lahü Aleyhi ve SellemVe müracaat ettiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunlar arasında hüküm vermek için Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ı gönderdi. Huzeyfe de (gidip) evleri kulübe kamışları iplerinin bağlı olduğu yere bitişik olanlar lehinde hükmetti (Yâni kulübeyi onlara verdi).
Huzeyfe Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına dönünce (durumu ve hükmü) O'na arzetti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (Huzeyfe'ye) : «İsabetli hüküm verdin ve iyi ettin, buyurdu.*" Not: Zevâid'de : RâvI Nimran bin Câriye'yl İbn-i Hibbân sikalar arasında anmış ve tbnü'l-Kattân da demiş ki : Onun hâli meçhuldür, diye bilgi verilmiştir. Sindi de : Ben derim ki : Âlimler, Dehsem bin Kurran'ı terketmişler ve tbn-İ Hibbân, onu sikalar arasında anmakla âlimlerden ayrılmıştır, der. [53]

İzahı

Bir de bu iplerin bağlanıp düğümlendiği yerlere mânâda kullanılmıştır. Huss da sazlık ve kamıştan mamul kulübe anlamında kullanılmıştır. Bu nevi kulübeler çok hafif olduğu için bir rüzgârla yıkılabilir. Bu nedenle kulübenin muhkem olması için çadır gibi kazıklara bağlanması icab eder.
H u z e y f e (Radıyallâ-hü anh) kulübe iplerinin bağlı bulunduğu kazıkların veya benzerî şeylerin bitişiğindeki ev sâhiblerine hak vererek kulübenin bunlara ait olduğuna hükmetmiştir. Sindi, e I - H e r e v î' nin şöyle söylediğini nakleder: Hadîsten maksad şudur : H u z e y f e , evleri kulübe kamışları iplerinin bağlı olduğu yere bitişik olanlar lehinde hükmetmiştir. Çünkü başka bir delil olmayınca evin bitişik oluşu mülkiyetin bir delili olur. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'m bu ev sahihlerine yemin ettirmek suretiyle hükmettiği kuvvetle umulur. Şu halde kulübe bu ev sahihlerinin zilyedliğinde kabul edilmiştir. Dâva konusu mal kimin elinde ise o kimse dâvah olur. Karşı taraf da davacı olur. Davacı, şâhidler getirmek zorundadır. Şâhid-lerie dâvasını ispat edemeyince dâvâlıya yemin teklif edilir ve ettiği yeminle hak sahibi olmuş olur.
Hadîsin râvîsi Câriye (Radıyallâhü anh) bin Zafer el-Hanefi el-Kûfi sahabidir. Râvîsi oğlu N i m r â n ' dır. îbn-i Mâceh, onun hadislerini rivayet etmiştir.[54]

19- Halâs'ı (Satılan Malı Kurtarmayı) Şart Kılan Satıcı (Nın Satış Akdi Hükmünün Beyânı) Babı

2344) Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Bir mal iki ayrı adama satıldığı zaman, mal ilk müşterinin hakkıdır.»
(Râvî) Ebü'l-Velid demiş ki 1 Bu hadîste Halas'ın iptali (hükmü) vardır." [55]

İzahı

Bu hadîs, sünenhnizin 2190 ve 2191 nolu hadisinin mislidir. Orada geçti ve gerekli izah orada yapıldı. Müellifimizden başka kimler tarafından rivayet edildiği de orada belirtildi. Ancak burada bulunan Ebü'l-Velid'in sözü orada yoktur.
Bir satıcı bir malı iki ayrı zamanda iki ayn kişiye satamaz. İlk satış muteberdir. İkinci satış hükümsüzdür. Satıcı ikinci müşteriye satarken birinci müşteriye sattığı malı kurtarıp ikinciye vermeyi taahhüt etse bile ikinci satış bâtıldır. E 1 - V e 1 i d ' in kullandığı Halas kelimesinin mânâsı kanımca budur.
Sindi de: Yâni satıcı, satılık malın halâsım üstlenmek şartıyla da ikinci müşteriye satışta bulunursa yine bu satış bâtıldır ve bu şart bir yarar sağlıyamaz, demiştir. [56]

20- Kur'a İle Hüküm Vermek Babı

2345) tmrân bin Husayn (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:

(Ensârdan) bir adamın altı kölesi vardı. Ve bundan başka malı yoktu. Adam Öleceği zaman bunların hepsini azadladı. Sonra (durumdan haberdar edilen) flesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (köleleri çağırttı ve) onları (üçe) böldü. (Aralarında kur'a çekti. Kur'ayı kazanan) iki köleyi azadladı ve (kalan) dört kölenin kölelik hükmünü İbka eyledi."[57]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Parantez içindeki ifâdeler diğer ri-vâyetlerden alınmadır. Tirmizi bu hadisi rivayet ettikten sonra : İlim ehlinin bâzısı bu hadîsle amel etmişlerdir. Mâlik, Şafii, Ahmed ve İshâk'm kavli de böyledir. Bunlar, bu meselede ve başka meselelerde kur'a ile hüküm edilmesi görüşündedirler. Küfe ehlinden ve başkalarından bir kısım ilim ehli ise kur'a ile amel etmeyerek demişler ki, bu meselede her kölenin üçte birisi azadlanmış sayılır ve ölünün mirasçıları kölelerin her birisinin değerinin üçte ikisinden kazanç sağlamaya çalışırlar, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Ölüm hastalığında yapılan azadlamanın, ilgilinin terekesinin üçte birisinden infaz edilmesinin gerekliliği bu hadîsten anlaşılmaktadır. Bunun sebebi de terekede mirasçıların hakkının varlığıdır. Hibe ve benzeri teberrular da azadlamak gibidir. (Bilindiği gibi vasiyet de böyledir. Yâni kişi ölüm döşeğinde iken malının ancak üçte birisinden teberru, azadlama ve vasiyet edebilir. Malının üçte birisinden fazla olan bu gibi tasarruf ve vasiyetinin geçerliliği mirasçıların tasvibine bağlıdır.)
B u h â r i Şahâdat kitabının bir babım müşkil meselelerde kur'a çekme konusuna ayırmış ve bu bâbta bir kaç hadîs rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadîslerin hepsi kur'amn meşruluğuna delâlet eder.
E 1 - H â f ı z da : Kur'a usûlünün meşruluğu hususunda ihtilâf vardır. Cumhur, kur'a usûlünün bâzı meselelerin çözümlenmesinde meşruluğunu hükmetmiştir. H a n e f î 1 e r' in bir kısmı ise buna karşı çıkmışlardır. İbnü'l-Münzir Ebü Hani-f e ' nin de kur'a ile hükmettiğini nakletmiştir. B u h â r i' ye göre müşkil meselelerde kur'a usûlü uygulanır. Bâzıları ise şöyle demişlerdir : İki veya daha çok kimselerin hakkı sabit olduğu bir meselede, hak sahibleri arasında niza bulunduğu takdirde bu nizâın halli için kur'aya baş vurulur. İsmail el-Kâdi: Bâzı K ü -f e âlimlerinin zan ettiği gibi kur'a usûlünde herhangi bir hakkın iptal edilmesi, diye bir şey yoktur. Ancak şu var: Ortaklar arasında taksimat yapıldığı zaman kıymet takdiri yoluyla taksimatı denk yapmaları gerekir. Her ortağın müteaddit mallarda bulunan dağınık hakkı birleştirilir ve hisseler böylece ayrı ayrı bölümlerde toplatıldıktan sonra ortaklar arasında kur'a çekilir. Her ortak kur'ada kendisine isabet eden payı alır. Kur'a usûlünün sağladığı fayda bir ortağın istediği bir malı seçmesini önlemektir. Çünkü birisi bu malı seçip diğeri de ayni malı seçmekte İsrar ederse aralarında niza çıkar. İşte kur'a böyle niza lan da önlemiş olur.
Kur'a ya eşit haklarda ya da mülkiyet hakkının tâyin ve tesbiti hususunda uygulanır. Eşit haklarda uygulanan kura örneklerinden bâzıları şunlardır:
1. Halifelik hakkında eşit olanlar.
2. Namaz kıldırmak veya ezan okumak hususunda eşit olanlar.
3. Ölüyü yıkamak veya cenaze namazını kıldırmak için eşit derecede ölüye yakın olanlar.
4. Kadının nikâhını kıymakta eşit derecede olan velîleri.
5. Namazda birinci saffa geçmek isteyenler.
6. Sebil olan han ve otelde konaklamak isteyenler.
7. Birden fazla kadınla evli erkeğin yolculuğa bunlardan birisini götürmek için.
Mülkiyet hakkının tâyin ve tesbiti için yapılan kur'a örnekleri:
1. Ölüm döşeğinde iken adamın yaptığı vasiyette, azadlanma-larını istediği kölelerin onun terekesinin üçte birisinden fazla olması hâli.
2. Ölüm döşeğinde iken azadladığı köleler, onun terekesinin üçte birisinden fazla olması hâli.
3. Ortaklar arasında yapılacak taksimatta hisselerin denkleştirilmesi neticesinde yapılan kura, diye bilgi vermiştir."
N e v e v î de: Azadlama ve benzeri meselelerde kur'a usûlünün meşruluğuna hükmeden Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshâk, Dâvûd, tbn-i Cerir ve Cumhur için bu hadis delildir. Bunlara göre bir kimse ölüm hastalığında kölelerini azad-lasa veya azadlanmasını vasiyet etse ve kölelerinin tutarı onun malının üçte birisinden fazla ise malının üçte birisi hesaplanacak ve buna gQre köleler bölümlere ayrılacak, sonra köleler arasında kur'a çekilecek kur'ayı kazanan köleler azadlanır. Kalan kölelerin köleliği devam eder.
Ebû Hanife, Sabi, Nahai, Şüreyh, el-Ha-san ve Îbnü'l-Müseyyeb: Kur'a usûlü bâtıldır, her köleden kendisine düşen hisse azadlanır. Kalan kısmı kölelikte kalır ve mirasçılar bu oranda köleyi çalıştırıp ondan yararlanırlar, demişlerdir. Fakat bu hadîs ve başkaca bir çok hadis bu grubun görüşünü reddeder. Özellikle bu hadîste bulunan:
"Resûl-i Ekrem bu altı köleden iki tanesini azadladı ve kalan dört kölenin köleliğinin devamına hükmetti*' ifâdesi bu görüşü açıkça reddeder, demiştir.

2346) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden: Şöyle demiştir:
İki adam bir malın satışı hakkında nizâlaştılar (Yâni birisi mal benimdir, dedi. Diğeri de hayır benimdir, dedi). Hiç birisinin şâhid-leri de yoktu. Bunun üzerine Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), onlara, yemin etmeye gönüllü olsunlar veya olmasınlar yemin etmek üzere aralarında kur'a çekmelerini emretti."[58]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs biraz kısa olarak 2329 numarada da geçti. Hadîsin izahı orada yapıldı. Burada bulunup da orada bulunmayan;
«Yemin etmeye gönüllü olsunlar veya olmasınlar* ifâdesini biraz açıklamakla yetinelim:
El-Hâf iz, el-Fetih'te : Hattâbi ve başkası demiş ki: Bu ifâdede bulunan ikrah kelimesinden ikrahın hakîkî mânâsı olan zorlama kaydedilmemiştir. Çünkü insan, yemin etmeye zorlanmaz. Bunun mânâsı şudur; Yemin etme işi iki kişiye düşüp ikisi de yemin etmeyi kabullenseler, kalben yemin etmeye tarafdar olsunlar veya olmasınlar, yemin etmek için kur'a çekerler. Kur'a kime isabet etse o yemin eder ve hak onun olur. îşte bunların yemin etmeye kalben tarafdar olmalarına İstihbâb ve kalben tarafdar olmamalarına İkrah denilir. Her ikisi de yemin etmeyi kabullendiği ve birisi, ben yemin edeceğim derken diğeri de ben yemin edeceğim, diye niza ve münâkaşaya düşerlerse, bunun halli için aralarında kur'a çekilir. Kur'ayı kazanan yemin eder, demiştir.
Bu hadis de bâzı meselelerin hükme bağlanması için kur'a usûlüne baş vurulmasının meşruluğuna delâlet eder.

2347) Âişe (Radıyaliâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir sefere çıkmak istediği zaman kadınları arasında kur'a çekerdi, (ve kur'ayı kazananı beraberinde götürürdü.)"[59]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvüd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Parantez içindeki ilâve Buhâri ve Ebû Dâvûd' daki rivayetten alınmadır. Bu hadîs müellifimizin süne-ninde 1070 numarada da geçmiştir. Birden fazla karısı bulunan bir adam yolculuğa gittiğinde bunlardan birisini beraberinde götürmek istediği takdirde aralarında kur'a çekmesinin meşruluğuna bu hadîs bir delildir ve kur'a usûlünün bâzı meselelerde meşruluğuna da delâlet eder. Birden fazla karısı bulunan adamın kur'a çekmeden birisini beraberinde sefere götürmesi cumhura göre caiz değildir. Hanefîler ile Mâlik'e göre caizdir. 1970 nolu hadîsin izahında biraz daha geniş bilgi verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.

2348) Zeyd bin Erkam[60] (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) Yemen'de (kadı) iken, (câriye) bir kadınla bir temizlik hâlinde cinsel ilişkide bulunan üç erkeğin dâvası kendisine intikal ettirildi. (Bu üç adamın her biri, kadından doğan çocuğun kendisinden olduğunu iddia ediyordu.) Bunun üzerine Ali bunlardan iki kişiye:
Çocuğun buna (yâni üçüncü erkeğe) ait olduğunu ikrar Cyâni kabul) ediyor musunuz? diye sordu. Adamlar s

Hayır, diye cevab verdiler. Sonra Ali (bu üç kişiden) ikisine i Çocuğun şuna (yâni diğer adama) âit olduğunu ikrar (kabul) ediyor musunuz? diye sordu. Bunlar (da) :
Hayır, dediler. Artık Ali, bunlardan iki kişiye:
İkiniz çocuğun şuna (yâni diğer adama) âit olduğunu ikrar ediyor musunuz? demeye başladı ve her defasında adamlar:
Hayır, dediler. Bunun üzerine Ali bu üç adam arasmda kura çekti, çocuğu kur'ayı kazanan adama ilhak eyledi (yâni çocuğun ona âit olduğuna hükmetti) ve diyet (yâni cariyenin değerin) in üçte ikisini bu adama yükledi . Sonra, Ali'nin verdiği hüküm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kadar gülümsedi ki mübarek dişleri görüldü."[61]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesdî de rivayet etmişlerdir. Ebû D â v û d ' un bir rivayetinde "Zeyd bin Erkanı (Radıyaîlâhü anh) : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanında oturuyordum. Bîr adam Yemen'den geldi ve şöyle söyledi, diyerek" hadisi rivayet etmektedir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicretin 10. yılı Ali (Radıyallâhü anh)'ı Y e m e n ' e kadı olarak göndermişti. Ali (Radıyallâhü anh)'a müracaat eden üç kişinin her biri kadından doğan çocuğun kendisinden olduğunu iddia ediyordu. Çocuğun oğlan olduğu, da hadîsten anlaşılıyor. Çünkü Veled, oğlan çocuğa denilir.
Ebû Dâvûd bu hadîsi Talâk kitabının 32. babında rivayet etmiştir. Tekmile yazan bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi vermektedir :
'Kuvvetli ihtimâle göre sözü edilen kadın, üç erkeğin müşterek cariyesi idi, adamlar da mülkiyetleri altında olduğundan dolayı kadınla cinsel ilişkide bulunmakta bir sakınca olmadığı zannıyla anılan ilişkide bulunmuşlardı. Nitekim tbn-i Teymiye bu hadîsi "Ortaklar câriye ile bir temizliV hâlinde cinsel ilişkide bulunurlar bâbı'nda rivayet etmekle bu duruma işaret etmiştir.
Müşterek câriye ile cinsel ilişkide bulunmak hiçbir ortak için helâl değildir, haramdır ve bu işi yapan ortağı tazîr ile cezalandırmak gerekir. Buna rağmen, cinsel ilişkide bulunan ortaktan gebe kalan cariyenin çocuğu o ortağa ilhak edilir (Yâni çocuğu sayılır ve câriye o ortağın ümmü'l-veled'i olur, O ortak cariyenin diğer ortaklara düşen hisse değerini onlara ödemek zorunda kalır ve bundan sonra cariyeyi de satamaz.) Fakat zinadan doğan çocuk, babasına ilhak edilemez.
A 1 i (Radıyallâhü anh), davacılardan iki kişiye, çocuğun diğer adamdan olduğunu ikrar ve kabul edip etmiyeceklerini sorduğunda, hayır cevâbım almış, soruyu bu üç adamın ikişerine yönelttikçe hep ayni cevâbı almca, çocuğun birisine verilmesi için kur'a çekme hükmünü vermiş ve çocuğun kur'ayı kazanan adama aidiyetine hükmetmiştir. Böyle hükmetmekle cariyenin ayni adam için ümmü'l-veled olmasına da hükmetmiş olur. Bu nedenle cariyenin değerinin üçte ikisi diğer iki ortağa verilmesini de adama emretmiştir.
NevâciZî Nâciz'in çoğuludur, gülme esnasında görülen dişler, demektir. Bununla ön dişler kasdedilmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem, (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), gülümserdi, fakat pek gülmezdi. Ama muhtemelen o gün azı dişleri görülecek kadar gülmüştü. Bu takdirde Nevâciz ile azı dişleri kasdedilmiştir, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî Ali1 nin keskin zekâsına ve isabetli hükmüne gülmüş veya gülümsemiştir. [62]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Çocuk birden fazla babaya nisbet edilemez. Çocuğun nesebi ancak bir babaya bağlanır.
2. Üç erkek, ortak bulundukları bir câriye ile bir temizlik hâ-ünce cinsel ilişkide bulunup câriye bu temaslar sonucunda çocuk doğurur ve ortakların her birisi çocuğun kendisinden olduğunu iddia ederse, ortaklar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa çocuk onun olur ve o kimse cariyenin değerinin üçte ikisini ortaklarına ödemekle mükelleftir, tshâk bin Raheveyh ve kadim kavlinde Şafiî böyle hükmetmişlerdir.
Mâlik, cedid kavlinde Şafii, Atâ, el-Leys, Sev-r i ve A h m e d: Neseb, kur'a usûlü ile tesbit edilemez. Neseb tesbiti kaifler yani iz takibi mütehassısları tarafından yapılır, demişlerdir.
Hanefi ler: Neseb tesbiti ne kur'a usûlü ile ne de kaifler aracılığıyla yapılamaz, demişlerdir." (Tekmile den yapılan nakil bitti.)
(Hadîste anılan meselede olduğu gibi birden fazla erkek ortaklar cariyenin çocuğunun kendilerinden olduğunu iddia ederlerse, Hanefiler'e göre çocuk ortakların hepsine ilhak edilir, hepsine mirasçı olur ve câriye de hepsinin Ümmü'l-Veled'i olur.)
Hadiste anılan mesele ve benzeri olaylarda kur'a ile amel etmeyen âlimlerin delilleri ve görüşleri ile ilgili bundan sonraki bâbta gelen hadîsler bölümünde verilecektir. [63]

21- Kaifler (= Îz Tâkîbi Mütehassısları) Babı

2349) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün sevinçli olarak ve şöyle buyurarak odama girdi-.
Yâ Âişe! Bildin mi (yâni bilmiş ol ki) Mücezziz el-Müdlicî (isimli kaif) yanıma geldi. Üsâme ve (babası) Zeyd'İ »başlarını örtmüş, üzerlerinde saçaklı bir örtü olduğu vaziyette (uyurken) ve ayakları açık olarak gördü. (Kaif şöyle baktı) Sonra i Bu ayakların bâzısı öbürlerinden olmuştur, dedi."[64]

İzahı

Bu hadis, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. E b û Dâvûd; Üsâme siyahtı, Z e y d de beyazdı, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in kaif'in bu sözüne sevinmesinin sebebi şudur:
Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kölesi idi, sonra evlâdhğı olma şerefine kavuşmuştu, beyaz renkliydi. Oğlu Üsâme (Radıyallâhü anh) ise, koyu siyah idi. Bu yüzden câhiliyet devri adamları Ü s â -m e ' nin nesebi hakkında dedikodu ediyorlardı. Bu dedikodu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i üzüyordu. Kaif Mücezziz, Ü s â-m e' nin Zeyd' den olduğunu söyleyince, bu tesbit câhiliyet adamlarının dedikodusuna son verdiğinden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sevindi. Çünkü câhiliyet devri adamları, kaiflerin sözlerine itimad ediyorlardı.
Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anh) ile oğlu Üsâme (Radıyallâhü anh) başları ve vücudları örtülü olduğu halde kaif bunların meydanda olan ayaklarına bakmak suretiyle baba oğul olduklarını tesbit etmiştir.
Kaif; iz mütehassısı, demektir. Çoğulu Kafe'dir. Kaif, el, ayak veya yüzdeki çizgilere bakarak bulduğu benzerliklerle kişinin nesebini tesbit edebiliyor. Câhiliyet devrinde kaiflere büyük önem verilirdi. Hukuk açısından da kaif in sözüne itibar edilerek kaiflik bir ilim dalı kabul edilirdi. Asrımızda önem kazanan parmak izi de bunun bir benzeridir.
Mücezziz'in ismi Mücezzez olarak da geçmektedir. Beni Müdlic bin Mürre bin Abd-i Menâf olduğu için kendisine el-Müdlici denilir. Kıyafet yâni kaiflik işi bu kabile ile Beni Esed kabilesinde kuvvetli idi. Sahih kavle göre kaiflik san'atı bu iki kabileye mahsus değildi. Arab âlemi bu tip bilginlere çok önem ve itibar ederlerdi. Üsâme' nin anası Ümmü Eymen Bereke, siyahlardan olduğu için Üsâme siyahlıkta ona çekmişti, beyaz olan babası Z e y d' e çekmemişti. Siyah bir ana ile beyaz bir babadan siyah bir çocuğun olması doğaldır. Ama münafıklar ve câhiliyet devri adamları yersiz dedikodular ediyorlardı. Bunlar Allah ve Resulünün emirlerine itibar etmezler^ fakat kaif in sözüne güvenirlerdi. İşte bu nedenledir ki, kaifin sözü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü veVselam)'i sevindirdi. Yoksa ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu dedikodunun asılsız olduğunu biliyordu.
Zeyd bin Harise (Radıyailâhü anh)'ın hâl tercenıesi 462 ve oğlu Ü s â m e (Radıyailâhü anh)'m hâl tercemesi de 795 nolu hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir. [65]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:
"Kaiflik şer'an muteberdir ve nesebin tesbiti için buna dayanı-labilir. Çocuk buna dayanılarak bir babaya ilhak edilebilir.
Bu mesele hakkındaki görüşlere gelince, âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

Mâlik, Şafiî, Ahmed, Evzâi, el-Leys, Ebû Sevr, Ömer bin el-Hattâb, îbn-i Abbâs, Enes bin Mâlik ve hadîs âlimlerinin tümü böyle hükmetmişlerdir.
Bunların delillerine gelince birincisi bu hadistir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm), Mücezziz el-Müdli-c î' nin sözüne sevindi ve sevinç belirtileri mübarek yüzünde görüldü. İkinci delîl, karısıyla Kân eden Hilâl bin Ümeyye (Radıyailâhü anh) 'in liân olayı üzerine buyurulan ve îbn-i Abbâs' in rivayet ettiği (2067 nolu) hadîstir. Çünkü zina ile itham edilmiş durumda olan H i 1 â 1* in karısı hakkında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) meâlen: "Bu kadının durumuna dikkat edin. Eğer gözleri sürmeli, kalçaları iri ve baldırları kaba bir çocuk getirirse (yâni doğurursa) çocuk (zina ile itham edilen) Şerik bin Seniha'dandır,» buyurdu. Kadın da hakikaten böyle bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer Allah'ın Kitabının (Liân) hükmü yerine getirilmemiş olsaydı benim ile bu kadın için bir durum (yâni kadını recmetmek işi) olacaktı,» buyurdu."
Hanefiler, Sevrî ve Küfe' liler ise: Kaiflerin sözleri ile amel etmek caiz değildir. Bununla hükmetmek bâtıldır. Çünkü bunlarınki bir zan ve tahmindir. Şer-i Şerifte zan ve tahminle amel etmek caiz değildir. Nitekim 1 s r â sûresinin 36. âyetinde
Allah Teâlâ; «ve bilmediğin bir şeyin artuna düşme» buyurmuştur. Bu bâbta rivayet edilen hadise gelince buna karşı deriz ki: Bir adam Resûl-i Ekrem'e müracaat ederek, karısının siyah bir çocuk doğurduğunu söylemekle çocuğun kendisinden olduğunda şüphe ettiğini ifâde etmek isteyince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Bu çocuğu eski bir soy damarının çektiği umulur» mealinde cevab verdi. (Bu hadîs müellifimizin süneninde 2002 numarada geçti). Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın: Çocuk benden değildir, demesine izin vermedi ve benzerliğe itibar etmedi. Liân meselesinde de eğer benzemek etkili olsaydı bununla yetinilirdi ve liân işlemine lüzum kalmazdı. Çocuğun doğumu beklenirdi. Doğumdan sonra çocuğun meşru veya gayri meşruluğu kaif aracılığıyla tesbit edilirdi, demişlerdir.
Hanefiler, Üsâme ile Zeyd'in meselesi hakkında da şöyle derler:
Münafıklar Üsâme' nin renginin Z e y d ' in rengine uy-mamasım bahane ederek Üsâme1 nin Zeyd' den olmadığı dedikodusunu yapıyorlardı ve Allah ile Resulünün hükmüne rızâ gös-termiyorlardı. Münafıklar kaiflerin sözlerine itibar ediyorlardı. Kaif bunlann birbirinden olduğunu söyleyince, bu sözle münafıkları yalanlamış oldu. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî sevindi."
Tekmile yazarı bundan sonra cumhurun Hanefiler'e verdiği cevablan izah ediyor. Konuyu daha fazla uzatmamak için bu kadarlık bilgi ile yetiniyorum.
Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de karar vermek için bir kaif yeterdir.
N e v e v i: Kaillerle hüküm etme görüşünde olan âlimler kai-fin âdil olmasını şart koşmuşlardır. (Şer-i Şerife göre âdil sayılmanın bâzı şartları vardır. Meselâ, fâsık olmaması gerekir. Büyük günahlardan birisini işleyen veya küçük günahlara devam eden bir kimse âdil sayılmaz.)
Bir kaifitı yeterli olup olmaması konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bizim arkadaşlarımızın en sahîh kavline göre bir kaif ile yetinilebilir. M â 1 i k i 1 e r' den Îbnü'l-Kâsım da böyle demiştir. Fakat Mâlik ile bizim bâzı arkadaşlarımız: îki kaif şarttır, demişlerdir. Bu hadîs, bir kaifle yetinilebileceğine delildir. Yine en sahîh kavle göre kaiflik işi Beni M ü d 1 i c kabilesine mahsus bir san'at değildir. Kaifin mehâretli ve tecrübeli olması da şarttır.
Kaifler herhangi bir çocuk hakkında hüküm yürütmeye yetkili değildir. Bunlar ancak zina sayılmayan ve "Vat-ı şübhe = helâl sanılan cinsel ilişki" hükmüne giren birleşmeler sonucunda doğan çocuğun nesebi müşkil olunca kaifin görüşüne yer ve imkân verilir. Meselâ :
Bir adam kendi cariyesi ile cinsel temasta bulunduktan sonra onu satar. Cariyenin ayni temizlik hâli devam ederken müşterinin onunla temas etmemesi gereklidir. îstibra denilen süreden sonra temas etmesi caiz olur. Fakat müşteri bu hükme riâyet etmeden ayni temizlik hâlinde temasta bulunur ve câriye müşterinin temasından gebeliğin asgari süresi olan altı ay geçtikten sonra ve satıcının teması üzerinden gebeliğin azami süresi olan dört yıl geçmemiş iken bir çocuk doğurur. Bu çocuğun satıcıdan veya müşteriden olması muhtemeldir. Biz çocuğun kime âit olduğunu tesbit etmek üzere kaif'e müracaat ettiğimizde, kaif çocuğu hangisine n is be t ederse, çocuğun o kişiye âid olduğuna hükmedeceğiz. Şayet kaif bunu cöze-mezse veya çocuğun ikisinden de olmayıp bunların dışında bir adamdan olduğu görüşünü beyan ederse, erginlik çağına varıncaya kadar çocuğu bekletiriz. Bundan sonra yâni erginlik çağına vardıktan sonra çocuk satıcı ve müşteriden hangisine meylederse, biz çocuğu ona bağlarız. Eğer kaif çocuğu satıcı ile müşterinin ikisine de bağlarsa Ömer bin e 1 - H a t t â b, Mâlik ve Şafii'ye göre biz yine çocuğu, erginlik çağına kadar bekletiriz ve bundan sonra çocuk hangisine meylederse ona verilir.
Kaif'in tesbitini geçersiz sayan âlimlerin görüşlerine gelince:
Ebû Hanife'ye göre, çocuk, kendisinden olduğunu iddia edenlerin yâni tarafların ikisine de ilhak edilir ve ikisine de mirasçı olur. Ebû Yûsuf ile Muhammed de böyle demişlerdir.
î s h a k : Taraflar arasında kur'a çekilir. Çocuk, kur'ayı kaza-nan'a ilhak edilir, demiştir." diye bilgi vermiştir.

2350) (Ahdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâJ'dan; Şöyle demiştir :
Kureyşler kâhin bir kadının yanına varıp ona t
(İbrahim (Aleyhisselâm)'in ayak izinin bulunduğu bilinen taşı işaretle) bu makam sahibine İz bakımından hangimizin daha çok benzediğini bize söyle, dediler. Kadın da;
Suyun götürdüğü kum gibi yumuşak olan şu toprağın Üzerine bir yaygı çekip üstünde (çıplak) ayakla yürürseniz size (istediğiniz) haberi veririm, diye cevab verdi. (Ravî) demiştir ki: Bunun üzerine Kureyşler bir yaygı yaydılar. Sonra herkes yaygının üstünde yürüdü. Kadın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin ayak izini gördü ve bunun üzerine O'na İşaretle t
Bu, benzerlik yönünden Makam sahibine (yâni İbrahim Aleyhis-selâm'a) en yakın olamnızdır, dedi. Bundan sonra Kureyşler yirmi yıl veya Allah'ın dilediği kadar beklediler. Daha sonra Allah, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i elçi olarak gönderdi."
Not: Bunun isnadının sahih ve râvilerinin sıka oldukları. Zevâid'de bildirilmiştir. [66]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Buradaki Kâhin'den maksad kayıptan haber veren değil, iz takibinden anlayandır. Yâni kaif mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü ayak izi incelemiştir. Makam'dan maksad İbrahim (Aleyhisselâm) 'in ayak izinin bulunduğu meşhur taştır. Bu taş hâlen Kâbe-i Muazzama' nm yanında ve bir muhâfazalık içinde bulunmaktadır. Hacılar K â b e' yi ziyaret ederken bu taşı da görmektedirler. Makam sahibinden maksad da İbrahim (Aleyhisselâm)'dır. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâmî onun neslindendir. İbrahim (Aleyhisselâm) Kâbe-i Muazzama'yı inşa ederken rivayete göre bu taşın üstünde çalışıyordu. Mübarek ayak izleri o zamandan kalmadır. Încâhü'1-Hâce yazan: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), dedesi İbrahim (Aleyhisselâm)'a şeklen benziyordu. Nitekim M ü s 1 i m ' in bir rivayetine göre " C â b i r (Radıyallâhü anh), Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sizin sahibiniz (yâni Zat-i Nebevin) in İbrahim'e benzerliğini gördüm.»"
Sihle: Suyun götürdüğü kum gibi yumuşak, demektir. Toprak üzerinde başka izler bulunmasın, diye kadın bir yaygının serilmesini istemiştir, diye bilgi vermiştir, [67]

22- Çocuğu (Birîbirînden Ayrılan) Baba Ve Anasından Dilediğini Seçmekte Serbest Bırakmak Babı

2351) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), henüz erginlik çağına varmamış bir oğlan çocuğu (ayrılan) babası ile anasından dilediğini seçmek hususunda serbest bıraktı ve:
«Yâ ğulâm! Bu senin anandır, şu da senin babandır (Bunlardan hangisini diliyorsan onun elinden tut,» buyurdu. (Oğlan anasının elinden tuttu. Anası da onu götürdü)."[68]

İzahı

Bu hadisi Şafii ve Tirmizî de rivayet etmişler ve T i r m i z i: Bu, hasen - sahih bir hadistir, demiştir. Ebû D â -vûd, Ahmed, Nesâî ve Beyhakî de bunu uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Parantez içi ifâdeler Ebû D â v û d' un rivayetinden alınmadır. Fakat parantez içinde gösterdiğim "Ayrılan" kelimesi Ebû Davud'un rivayetinde yoktur. Ancak hadîsin baş kısmı boşanan karı ile koca hakkında olduğu için oradan

istifâde edilmekle bu ilâve yapılmıştır.
Hadîste geçen "Ğulâm" kelimesinin mânâsı henüz erginlik çağına varmamış yetişkin erkek çocuğudur. Bu itibarla hadîs, bakıma muhtaçlık dönemini atlatıp, kendi kendine yiyip içebilen ve iyi ile kötüyü az çok birbirinden ayırdedebilir yaşa gelen yetişkin oğlan çocuğu hakkındadır. [69]

Bâzı Sorular

1. Baba ile ana boşandıktan zaman çocuk hangisine verilir?
2. Çocuk oğlan vöyâ kız olunca fark eder mi?
3. Çocuk bakıma muhtaç küçük yaşta veya bu dönemi atlayıp erginlik çağma yaklaşmış ya da bu çağa varmış ise hüküm nasıldır?
Yukarda üç madde hâlinde sıraladığım sorular hakkındaki hükümler değişiktir ve âlimlerin görüşleri farklıdır. Ebû Dâvûd bu hadîsi Talâk (boşama) kitabının 35. babında rivayet etmiş ve şerhi Tekmile yazarı da yukardaki sorulara cevab teşkil eden geniş bilgi vermiştir. Hattâ farklı görüş beyân eden âlimlerin delillerini ve birbirlerinin delillerine verdikleri cevablan da yazmıştır. Biz bunu özetleyerek ve tartışma kısmına değinmeden aktarmaya çalışacağız.
"*Bir erkek karısından ayrıldığı zaman bunlardan olma erkek çocuğu erginlik çağına yaklaşmış ise, bunlardan istediğini seçmekte serbesttir. Dilerse babasının yanında, arzu ederse anasının yanında kalabilir. Bu hadîs buna delâlet eder. Ancak âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: [70]

Hanefî Âlimlerin Görüşü

Erkek çocuğu, kendi kendine yiyip içebilecek ve taharetlenebilecek yaşa gelinceye kadar tercihan anasının yanma bırakılır. Ana İçin öncelik hakkı tanınır. H a s s â f, bu yaşı yedi olarak takdir etmiştir. Fetva bununla verilir. Hülâsa: Oğlan çocuğu yedi yaşına kadar anasının yanma verilir, babası istese bile verilmez. Fakat yedi yaşından sonra anadan alınıp babaya teslim edilir. Çünkü bu yaştan sonra çocuğun terbiyesi ve öğretim ile diğer işleri baba tarafından daha etkin ve isabetli görülür.
Kız çocuğu da, fetvaya esas olan kavle göre dokuz yaşına varıncaya kadar anasının yanında bırakılır, hak öncelikle ananındır. Dokuz yaşından sonra kız çocuğu babasına teslim edilir. Çünkü, bu yaştan sonra kız çocuğu korunmaya muhtaçtır. Babası daha iyi koruma gücüne sâhibtir
t m a m -1 A'zam ile Ebû Yûsuf'a göre kız çocuğu erginlik yağma varıncaya kadar anasının yanında bırakılır. Za-hirü'r-Rivaye olan kavil de budur. Çünkü kız çocuğu, erginlik çağına varmadan önce, ev işlerini, kadınların âdab ve usûlünü öğrenmek durumundadır. Anası bu yönlerden babasından daha iyi yetişe-tirebilir.
Erkek ve kız çocuğun bakım süresi olan yukardaki zaman dolunca çocuk, anasından alınıp velîsine teslim edilir. Çocuk dilediğinin yanında kalmak hususunda serbest değildir. Erkek çocuğu erginlik çağına vardıktan sonra babasından ve anasından kimin yanında kalmak isterse serbesttir. Hattâ reşid ve güvenilir durumda ise ikisinden de ayrı olarak oturabilir. [71]

Şafiî'nin Görüşü

Ana, erkek veya kız çocuğunu yedi yaşına kadar yanında tutmaya tercihan hak sahibidir. Çocuklar yedi yaşına varıp akıllarında da bir anormallik yok ise oğlan olsun kız olsun baba ve anasından, istediğini seçmekte serbest bırakılır ve hangisini tercih ederse onun yanında kalabilir. [72]

Mâlikin Görüşü

Oğlan çocuğu erginlik çağına varıncaya ve kız çocuğu evlenin-ceye kadar anasının yanında bırakılır. Ananın öncelik hakkı vardır. Çocuk babasının yanında kalmayı tercih etme hakkına sâhib değildir ve serbest de değildir. Anasının yanında kalmak durumundadır.

Ahmedin Görüşü

Oğlan ve kız çocuğu yedi yaşma kadar anasına tercihan verilir. Çocuk bu yaşa kadar dilediğini seçme yetkisine sâhib değildir. Oğlan çocuğu yedi yaşına varınca aklında bir anormallik yok ise babasından ve anasından dilediğini seçmekte serbesttir. Hangisinin yanında kalmak isterse tercihan o tarafa verilir. Tabii baba ile ana arasında bir ihtilâf varsa yani ikisi de çocuğu almak isterse hüküm budur. Dört büyük halîfe, Ebû Hüreyre ve Şüreyh (Radıyallâhü anhüıoâ) böyle hükmetmişlerdir.
Kız çocuğu yedi yaşına varınca babasından ve anasından dilediğinin yanında kalmak bakımından muhayyer ve serbest değildir. Babası için öncelik hakkı vardır. Çünkü bakımdan amaç, bakılanın menfaatidir. Kız çocuğun yedi yaşından sonra babasının yanında kalması onun yararınadır. Zira, bu yaştan sonra korunmaya muhtaçtır. Kızı korumak bakımından baba daha güçlüdür. Diğer taraftan kız bu yaştan sonra evlenme çağma yaklaşıyor. İstekliler, babaya müracaat ederler. Kızın velîsi babasıdır. Yedi yaşından sonra'.$& zm baba veya anasını seçme hakkı yoktur. Çünk"ü bu hususta Şer-i Şerifte bir hüküm buyurulmamıştır. Kız çocuğu oğlan çocuğa,, kı-yaslanamaz. Aralarında fark vardır. Korunma ve evlendirme bakımından kız çocuğun ihtiyacı fazladır. Oğlan çocuğun ihtiyacı onunki kadar değildir.
':
Hülasa: Kocasından boşanan kadın yedi yaşından küçük oğlan ve kız çocuğunu yanına almak bakımından öncelikle hak sahibidir. Çocuk babasına teslim edilmez, anasına verilir ve çocuk bu hu«usta dilediğini seçme yetkisine sâhib değildir. Yukarda da belirtildiği gibi bu konuda dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. Çocuk yedi yaşma vardıktan sonra kimin yanında kalması gerekir, ne gibi yetkisi vardır, meselesi ihtilâf konusudur. 8u ihtilâf yukarda belirtildi *
Yukarda beyân edilen ihtilâf, boşanıp da başka koca ile evlenmeyen ana hakkındadır. Şayet ana başka bir kocayla evlenirse, çocuk yine kendisine verilecek mi?
Bu mesele de ihtilaflıdır. Şöyle ki:
Kocasından boşanan küçük çocuklu kadın, başka bir erkekle eV-lenmedikce, çocuğu yanına almak hususunda öncelikle hak sahibidir. Kadın bir erkekle evlenince bu hakkı düşer. Cumhurun görüşü budur. Hattâ Ibnû'l-Münzir, bu hususta icmâ bulunduğunu söylemiştir.
A h m e d' e göre kadın başka bir erkekle evlense bile kız çocuğunu yanında tutma hakkına sâhibtir. Kız, evleninceye kadar anasının yanında kalmak durumundadır. Fakat bu görüşe delâlet eden bir delilin görülemediği beyân edilmektedir.
Osman (Radıyallâhü anh) ile Hasan-ı Basri ve Îbn-i Hazm'â göre kadının başka koca ile evlenmesi nedeniyle anılan hakkı düşmez. O, kız veya oğlan çocuğuna bakıp yetiştirmek hakkına sâhibtir.
Hanef iler; Kadının ikinci kocası, çocuğun amcası gibi bir mahremi ise hakkı devam eder. Şayet kadının ikinci kocası çocuğun mahremi olmayıp yabancı bir adam ise çocuk kadından alınır, demişlerdir.
Kuvvetli olan görüş yukarda anlatılan cumhurun görüşüdür ki, kadın başka bir koca ile evlenince, bu koca çocuğun mahremi bile olsa, kadının tercih hakkı düşmüş olur ve çocuk ondan alınabilir."
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.
göre:

2352) Abdü'l-Hamîd bin Seleme'nin dedesinden rivayet edildiğine (Boşanan) babası ile anası kendisini yanlarında tutmak hususunda nizaa düşüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e (dâvalarının halli için) müracaat ettiler. Baba ile anadan birisi kâfir, diğeri de müslüman idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onu (bunlardan birisini seçmek hususunda) serbest bıraktı. O da kâfir olana yöneldi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ailahım ona hidâyet ver.» diye duâ eyledi. Bu duâ üzerine o, müslüman olana yöneldi. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu müslüman olana vermeye hükmetti."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Dârekutnl : Abdü'I Hamld bin Seleme, onun babası ve dedesi tanınmıyorlar, demiştir. [73]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi hadîsin ilk üç râvîsi meçhul olduğu için senedi zayıftır. Ebû Dâvûd. Ahmed ve Dârekutnl bunun bir benzerini R â f i' bin Sinan (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Hadîsin meali şöyledir: Râfi' bin Sinan (Radıyallâfcü. anh) 'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi müslüman olmuş fakat karısı müslüman olmaktan imtina edip, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek: (Şu) kızımdır ve sütten yeni kesildi ve yeni kesilmiş gibidir, dedi (kızının kendisine verilmesini istedi). Râfi' de: Benim kızımdır, dedi (kızın kendisine verilmesini istedi). Bunun üzerne Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Râfi'a:
«Bir tarafa otur,» buyurdu. Karışma da:
«Sen (de) bir tarafa otur,» buyurdu ve (Umeyre isimli) kız çocuğu bunların arasına oturttu. Sonra Râfi ile karısına:
«İkiniz (de) kızcağızı (yanınıza) çağırın,» buyurdu. (Bunun üzerine) kız anasına meyletti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (bu durumu sezince) :
•Allahım! Kıza hidâyet ver,» diye duâ buyurdu. (O'nun duasının bereketiyle) kız bu kere babasına yöneldi. Babası da onu aldı."
Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:
"Bu hadîsin zahirine göre erkek müslüman olup karısı küfür üzerinde kalır ve ikisinin küçük yaşta bir çocuğu varsa, çocuğun anası küfür üzerinde kaldığına rağmen çocuğun kendisine teslim edilmesi caizdir. Ama, müslüman olan babaya teslim edilmesi daha iyidir. Hanefîler, Ebû Sevr ve Mâlikîler'den İbnü'l-Kasım bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir.
Mâlik, Şafii ve Ahmed ise: Kâfir'in küçük yaştaki çocuğa bakması ve velilik etmesi caiz değildir. Çünkü:
"Ve AUah kâfirlere' minler aleyhinde asla yol vermeyecektir.[74] âyeti umumidir. Caiz olmaması nedeni ise, kâfir kimse, çocuğa küfrü aşüıyacak, süsleyecek, güzel gösterecek ve bu yolda eğitecektir. Böyle çocuğun müslüman kalmasma engel olacak ki, bundan daha büyük bir zarar düşünülemez, demişlerdir. Bunlar bu hadîsin şahinliğinin sabit olmadığını söylemişlerdir.
İhtiyatlı olanı, çocuğu kâfir baba veya anaya değil, bunlardan müslüman olana teslim etmektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'a-selâm) 'in duası da bunu teyid eder. (Tekmile'den yapılan nakil bitti.) [75]

23- (İnsanlar Arasında) Sulh Yapmak Babı

Sulh: Bu kelime Arab dilinde, barışmak, anlaşma yapmak, düzelmek, faydalı ve uygun olmak gibi mânâlara gelir.
Avnü'I-Mabüd yazarı: Âlimler sulhu bir kaç kısma ayırmışlardır: Mü si umanın kâfirle sulh olması, karı ile kocanın sulh olması, devlete isyan eden güç ile devlet gücünün sulh olması, birbirinin malını gasbetmek isteyen iki kişinin sulh olması, haraç hakkında sulh yapmak, emlâk ve haklar konusunda taraflar arasında çıkan anlaşmazlık ve nizaı kesmek için yapılan sulh, gibi kısımlara ayırmışlardır. Burada kasdedilen mânâ son kısımdır. Yâni mülkler ve hak-hukuk konularında çıkan ihtilâfın sulh yoluyla hâl edilmesi konusu kasded il mistir. Fıkıhçıların Sulh babında anlattıkları kısım da budur. es-SubüI'de böyle denilmiştir, diye bilgi verir.

2353) Amr bin Avf (el-Müzenî [76]) (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve ŞellemJ'den şöyle buyururken işittim:
«Sulh, müslümanlar arasında caizdir. Meğer ki bir helali haram eden veya bir haramı helâl eden sulh ola.»" [77]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Tercemeye geçmeden önce yukarda Avnü'l-Mabûd'dan naklen verdiğim bilgide ifâde edildiği gibi buradaki Sulh tan mak-sad hak ve hukuklar, alım satım gibi mülklerle ilgili olarak taraflar arasında çıkan ihtilâfı, kadı'mn vereceği şer'î hükümle değil de anlaşma ve uzlaşma yolu ile halletmekdir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir: "İPrNeyl yazarı hadisin, "Sulh caizdir" cümlesi ile ilgili olarak: Bu ifâdenin zahiri, hadîste istisna edilen şeyler hâriç, her sulhun câizUğine delâlet eder. Burada istisna edilenlerin dışında kalan her-hangi bir şeyde sulh etmenin caiz olmadığını iddia edenin delil getirmesi gerekir. Şafii ve başkası demişler ki: Bir hakkın inkârından dolayı yapılacak sulh caiz değildir. (Halbuki bu tür sulh, caiz olan sulhlardan istisna edilen nevîlere girmiyor, caiz olan sulhların dışında tutulmadığına göre bunun da caiz olması gerekir.) Şafiî ve başkası, bir hakkın inkârından dolayı yapılan sulhun caiz olmaması hükmünü bu hadisten değil:
«Hiçbir müslümanm malı, onun gönül hoşluğu ve rızâsı olmadıkça helâl olmaz.» hadisinden çıkarmışlardır.
Bir hakkın inkârından dolayı yapılan sulhun câizUğine hükmeden âlimler ise onlara şöyle cevab vermişlerdir: Sulha rızâ göstermek gönül hoşluğuna alâmettir.
Bu babın hadîsinde istisna edilenlerin dışında kalan bütün alacak, verecek, mülkiyet ve benzerî meselelerde ve dolayısıyla bir hakkın inkârından dolayı yapılan sulhların câizliğine hükmeden E b û Hanîfe, Mâlik, Ahmed ve Cumhur, bu hadîsin umumîliğini esas almışlardır, demiştir.
Hadîs'te iki müslüman arasında sulh etmenin câizliği bildirilmiştir. Şer'i hükümlere muhatab olanlar ekseriyetle müslüman kimseler olduğu için burada müslüman ifâdesi kullanılmıştır. Yoksa bir müslüman ile bir gayri müslim veya iki gayri müslim arasında sulh etmenin caiz olmaması kasdedilmemiştir.
Sulh yapmanın caiz olmadığı hususlar bu hadiste boyan Duyurulmuştur. Bunlardan birisi helâl bir şeyi haram eden sulh nevidir. Bunun örneği; Başka bir kadınla evlenmemek üzere kadının kocası ile sulh olması. Diğer bir örnek: Karıyı boşamamak üzere eşlerin birbiriyle sulh olmasıdır.
Sulh yapmanın caiz olmadığı bir diğer husus da, haram bir şeyi helâl eden sulh nevidir. Buna örnek: Helâl olmayan bir malı yemek ve elde etmek yolunda yapılan sulh, diğer bir örnek: Cinsel temasta bulunmanın caiz olduğu bir câriye ile cinsel temasta bulunmamak üzere yapılan sulh. [78]

24 -(Alım Satımda Aldatılmakla) Mâlını Zarara Sokan Kimseyi MalındaTasarruf Etmekten Menitme Babı

2354) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'âen Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (kişisel yararlarını koruma) açısından akıl ve görüşünde zayıflık bulunan bir adam vardı ve alış veriş ederdi. Onun aile ferdleri Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
Yâ Resûlallah! Onu malında tasarruf etmekten menet, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de adamı çağırttı ve onu alım satım işinden menetti. (Fakat) adam:
Yâ Resûlallah! Ben alım satımdan kendimi tutamam, dedi. Bunun üzerine Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama şöyle buyurdu:
•O halde alım satım ettiğin zaman (muhatabına) : Bunu al (veya, al ve ver) ve (İslâm dininde) aldatmak yoktur, de.»" [79]

İzahı

Bu hadisi Kbû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Bu hadîs hasen -sahih - garib'tir. İlim ehlinin bâzısı bu hadîsle amel ederek: Hür erkek akıl yönünden zayıf olursa alım satımlardan menedilir, demişlerdir. Ahmed ve İshâk'm görüşü budur. Âlimlerin bir kısmı da erginlik çağına varmış hür erkeğin kendi malında tasarruf etmesine mâni olunamıyacağı görüşündedir, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi vermektedir: "En-Nihâye yazan: Bu hadiste geçen "Ukde"den maksad kişisel yararlar açısından görüş ve akıldır, demiştir. Hadiste sözü edilen

adamın ismi Habbân bin Münkız' dır.
Hacr: Malda tasarruf etmeyi yasaklamaktır. Kadı'nın çocuğu ve sefîh'i yâni yararını zararından ayırd edemeyen kimseyi, mallarında tasarruf etmekten menetmesi de Hacr'ın bir nevidir.
Hılâbet: Aldatmak, demektir.
N e v e v i: Âlimler bu hadîsin hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir : Bâzı âlimler: Hadîsin hükmü o adama mahsustur. Satıcı ile alıcı arasında meydana gelen aldatma ve aldanmadan dolayı, aldatılan taraf satış akdinden cayamaz ve ona muhayyerlik hakkı yoktur. Aldatma tutarı az olsun çok olsun fark etmez, demişlerdir. Ebû HanİFe, Şafii ve diğer bâzı âlimlerin mezhebi budur. Mâlik' ten yapılan iki rivayetin en sahihi de böyledir.
Mâliki mezhebine mensûb Bağd ad'lı âlimlere göre, aldatma tutarı malın değerinin üçte birisi kadar olduğu takdirde aldatılan taraf satış akdini feshedebilir. Delil de bu hadîstir. Aldatma tutarı daha düşük ise feshedemez.
Sahih olan görüş ilk görüştür. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu adama muhayyerlik hakkı verdiği sabit değildir. Sabit olan şey O'nun adama: «Sen deki: (îslâmiyette) aldatmak yoktur.» emridir. Bu emirden dolayı muhayyerlik hakkı doğmaz. Bir de şu durum vardır : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu adama muhayyerlik hakkı verdiği sabit olmuş olsaydı bile, bu hak sırf o adama verilmiş olurdu, umumi bir hüküm ifâde etmezdi. Bu itibarla bu hüküm genelleştirilmez.
Hür adamın aklında zayıflık bulunması hâlinde, malında tasarruf etmesi yasaklanır, diyen Ahmed ve Ishâk bu hadîsi delîl göstererek: Aklında zayıflık bulunan adamın yakınları onun alım satımlardan menedilmesi için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ettiklerinde Resûl-i Ekrem Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu isteği reddetmedi. Eğer erginlik çağına varmış hür erkeğin alım satımdan ve malında tasarruf etmesinden menedilmesi sahih olmasaydı (Resûl-i Ekrem, müracaatçıları reddedecekti, demişlerdir.
Erginiik çağına varan hür adam, kendi maunda tasarruf etmekten menedilmez, diyen âlimler de bu hadisi delîl göstererek: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu adamı malında tasarruf etmekten menetmedi. Eğer erginlik çağına varmış hür adamın kendi malında tasarruf etmesinin yasaklanması caiz olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu adamı alış veriş etmekten men edecekti, demişlerdir."
Bir noktayı belirtmek gerekir. Şöyle ki: Alım satım işinde aldatılan taraf için muhayyerlik hakkı yoktur, derken malın değerinden fazla fiatla satılması hâli kasdedilmektedir. Böyle bir satış haram olmakla beraber, yukarda anlatıldığı gibi âlimlerin bir kısmına göre akid sahihtir. Ama kusurlu bir mal, kusursuz gibi satılır da müşteri bilâhare farkına varırsa, bu âlimlere göre de malı geri verebilir. Bu hususta geniş bilgi için 2224 - 2225 ve 2246 - 2247 nolu hadîsler bölümlerine müracaat edilebilir.
Hadîsin «Ve (îslâmiyette) aldatmak yoktur, de» cümlesi ile ilgili olarak Turbuştî: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan adama bu sözü söylemesini telkin etmiş ki, adam alım satım yaparken alış veriş ettiği kişiye böyle söylesin ve malın değerini bilmediğini sezdirsin. Tâki karşı taraf kendi nefsi için istediği iyiliği onun için de istesin. O devrin adamları haklara riâyet ederler, müs-lüman kardeşlerini aldatmak ve kendi nefisleri için istedikleri iyilikleri onlar için de isterlerdi, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan da İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'-den rivayet edilen buna benzer merfû bir hadisin şerhinde şöyle der:
"«Ve (islâmiyet'te) aldatmak yoktur» sözü Şer-i Şerifte, satış yapılırken üç güne kadar satıştan cayabilme şartı anlamında kullanılır. A h m e d, bu hadîsi delil göstererek: Malın değerini bilmeyen bir kimse aşırı derecede aldatılırsa, yâni fahiş fiyatla almış olursa, malı geri verebilir, demiştir. Hanbeliler'in bir kısmı fahiş fiyatın sınırı malın değerinin üçte biridir, demişlerdir. Bir kavle göre altıda biridir. Hanef iler, Şafii ve Cumhur ise: Bu, belirli bir olaydır, bundan umumi bir hükmün çıkarılması caiz değildir, demişlerdir." Üç güne kadar muhayyerlik şartının koşulması hâlindeki durum bundan sonraki hadîsin izahı bölümünde belirtilecektir.

2355) Muhammed bin Yahya bin Habbân (Radtyallâkü anhüm)'den; Şöyle demiştir :
O, benim dedem Münkız bin Amr'dır. (Bir savaşta) beynine kadar varan bir baş yarası almıştı ve bu yara onun dilini kırmıştı (ağır-laştırmıştı.) Kendisi buna rağmen ticâreti bırakmazdı ve (alış verişte) devamlı aldatıhrdı. (Bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in yanına gelip durumunu O'na arzetti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisine:
-Sen alış veriş ettiğin zaman •. (İslâm dininde) aldatmak yoktur, de. Sonra sen, satın aldığın her maltı geri vermek) hususunda üç geceye kadar muhayyersin. (Bu üç günlük süreden) sonra nzan olursa malı tut ve arzulamazsan malı sahibine geri ver,» buyurdu,"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin îshak bulunur. Kendisi tedlîsçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. [80]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Dârekutni ve Bey-h a k î de rivayet etmişlerdir.
Âmme t Beyne kadar varan baş yarasıdır. Hüâbet i aldatmaktır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'a müracaat eden zâtın kimliğinin tesbiti hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Buradaki ifâde tarzına göre bu zât Münkız bin Amr (Radıyallâhü anh) 'dır. Çünkü Habbân (Radıyallâhü anh), M ü n k ı z' in oğludur. Elde mevcut sünen nüshaları böyledir. Yâni ilgili cümle;
şeklindedir. Zamir, H a b b â' a râci kılınırsa mânâ: "Habbân, dedem Münkız bin Amr'dır." biçiminde olur ki mânâ bozulur. Çünkü biraz önce belirttiğim gibi Habbân, Münkız'ın oğludur. Zamir için merci olmaya elverişli başka bir keüme geçmediği için merciin Habbân olması muhtemeldir. Mânânın bozulmaması için cümlede bir kelime eksikliğinin bulunduğunu söylemek durumu doğar ki, böyle bir şey söylemem de mümkün değildir. Eğer cümle; şeklinde olsaydı manası şöyle olurdu: "Habbân, dedem tbn-i Münkız bin Amr'dır.'
Böyle bir eksikliğin bulunduğunu ve bir kalem hatâsının olabildiğini söylemek cesaretinde bulunamıyacağım için cümleyi "O, benim dedem Münkız bin Amr'dır" diye terceme ettim. Bu şekilde ter-ceme etmek mümkündür. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden zâttan bahsedilmiş olabilir. Bu arada râvî Muhanımed bin Yahya bin Habbân "O, benim dedem Münkız bin Amr'dır..." diyerek hadîsi rivayet etmiştir.
Bâzı âlimler, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden zâtın Habbân bin Münkız bin Amr olduğunu söylemişlerdir. îbn-i Cârûd, Hâkim ve başka zâtlar böyle demişlerdir. M ü s I i m * in şerhinde N e v e v î de bu görüştedir. Habbân şahabı oğlu sahabîdir. Ensâr-i KirânV-dandır. U h u d ve bundan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Osman (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde vefat etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile beraber bir savaşta bir kale'ye hücum ederken başından ağır yaralanmış ve bu yaranın etkisi ile dilinde bir ağırlık ve aklında bir zayıflık doğmuştur. Bu nedenle de alış verişlerde aldatılıyordu. Vâki müracaatı üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendisine:
«Sen alış veriş ettiğin «aman (islâmiyet'te) aldatmak yoktur, de»" emir ve tavsiyesinde bulunmuştur.
Bundan önce geçen E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisinde sözü edilen zâtın da Habbân (Radıyallâhü anh) olduğu görüşü kuvvetlidir. Zayıf bir kavle göre o hadîste sözü edilen zât
Habbân'ın babası Münkız bin Amr' dır.
Hadîsin «Sen alış veriş ettiğin zaman "(İslâmiyet'te), aldatmak yoktur» cümlesi ile ilgili gerekli bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.
Hadîsin bu cümlesinden sonra gelen kısımda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu zâta, satın aldığı bir malı kabul veya geri vermesi için üç günlük bir muhayyerlik hakkını vermiştir.
A h m e d ve bâzı M â 1 i k î 1 e r bu hadîsi delil göstererek rayici bilmeyen bir müşteri aldatılarak yüksek fiyatla satm aldığı bir malı geri verebilir, demişlerdir. Fakat Cumhur, Hanefîler ve Şafiller: Hadiste verilen müsaade belirli bir olaya ve özel bir duruma münhasır olup, umumî bir hüküm ifâde etmez. Müşteri, rayıctan yüksek bir fiyatla satm aldığını sonradan anladığı bir malı geri veremez, demişlerdir.
Bir mal kusuru gizlenerek sağlam imiş gibi satıldığı takdirde kusuru gören müşteri bunu geri verebilir. Bu durum bundan Önceki hadîs bölümünde de belirtildi. Keza Bey-i garar nevine giren satışlar yolu ile yapılan aldatmalar da yasak olup satışlara âit akid-ler geçersizdir. Buna âit geniş bilgi ise 2194 - 2195 nolu hadîsler bölümünde anlatılmıştır. Başka bâblarda da buna değinilmiştir. Oralara müracaat edilebilir.
Keza satış akdi yapılırken muhayyerlik şartı konulabilir. Böyle şart konulduğu takdirde ilgili taraf koşulan şartın ışığı altında satış akdini feshedebilir. Ebû Hanîfe, Şafii ve Hanefîler' den Z ü f e r' e göre şartlı muhayyerlik süresi üç gündür. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre bu süre bir iki ay olabilir. A h m e d ' e göre süresiz olabilir. Mâliki-1 e r' e göre ticâret eşyasında bu süre 3 - 5 gündür. Gayri menkul eşyada 36 - 38 gündür. Hayvanlarda değişik süreler vardır. Bu hususta geniş bilgi edinmek fıkıh kitablanna baş vurmak gerekir. [81]

25- Hâkimin, Müflisin Malına Hacız Koyup Alacaklılar İçin Satması Babı

Mu'dim: Fakir, demektir. Burada kasdedilen mânâ ise, malı, borcunu kapat a m ayan fakir kimsedir. Bu nedenle bu kelimeyi müflis, diye terceme ettim.
Teflîs: Bu kelime Arab dilinde, bir kimsenin iflâs ettiğini ilân etmektir. Şer-i Şerifte ise hâkim'in iflâs eden kimsenin malına hacız koyması ve onu malında tasarruf etmekten menetmesidir.
Ğuramâ: Garim'in çoğuludur. Carim, borçlu mânâsına kullanıldığı gibi alacaklı mânâsına da kullanılır. Burada alacaklı mânâsına kullanılmıştır

2356) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyailâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adamın satın aldığı meyvalara bir âfet geldi ve adam (ödeyemeyecek mikdarda) çok borçlandı. Bun ur üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahabüere:)
«Bu adama sadaka veriniz,» buyurdu. Halk da ona sadakalar verdi. Fakat verilen sadaka da onun borcuna yetmedi. Bunun özerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alacaklılara:
«Bulduğunuz (şu) mikdan alınız ve sizin için şu mikdardan başka bir hak yoktur.» buyurdu."[82]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
Nev'evi ve Tuhfe yazan : Hadiste sözü edilen zâtın M u â z bin Cebel (Radıyallâhü anh) olduğu söylenmiş, derler. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir: "Yâni adam, satın aldığı meyvaları henüz satmamış iken meyvalara bir âfet geldi ve adam bir hayli borç altına girdi. Bir taraftan meyva sahibi, parasını istiyor. Diğer taraftan başka alacaklılar alacaklarını taleb ediyorlardı. Adamın, borçları kapatacak malı da yoktu. Bunun için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müs-1 uman lan bu adama sadaka vermeye teşvik buyurdu. Fakat toplanan sadaka tutarı, borcunu kapatamıyordu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), alacaklılara, mevcut meblâğı almalarını ve bunun dışında bir hakları olmadığını buyurdu. Alacaklıların başkaca bir haklarının olmadığına dâir cümleyi e 1 - K a a r i' şöyle yorumlamıştır: Yâni siz alacaklıların hakkı mevcut malı almanız ve kalan alacağınız için borçluya mal edininceye kadar mühlet-verip bundan sonra istemenizdir.
Şu halde borçlunun malı borcunun tamamını karşılayamazsa, mevcut malı alacaklılara dağıtılır. Kalan borcu düşmez. Alacaklılar bekliyecekler ve borçlu mal edindiği zaman alacaklılar kalan haklarını istiyeceklerdir,"
Tuhfe yazarırun beyânına göre el-Mazhar bu cümleyi •şöyle yorumlamıştır: Yâni alacaklılar borçlunun malını aldıktan sonra kalan alacaklarından dolayı borçluyu incitme ve hapsettirme hakkına sâhib değildir. Çünkü hâkim borçlunun malına haciz koyup sattırınca, adamın iflâs ettiği anlaşılmış olur. İflâsı sabit olan bir borçlu ise, borcundan dolayı hapsettirilmez. Bilâkis serbest bırakılır ki, bir mal edinebilsin. Adam çalışıp da mal edinince veya başka yolla mal sahibi olunca alacaklılar, kalan alacaklarını tahsil ederler. Bu cümlenin mânâsı: "Siz alacaklılar bulabildiğiniz malı alınız ve kalan alacağınıza Ait hakkınız düşer. Artık borçlu ilerde zengin -leşse bile siz kalan alacağınızı taleb edemezsiniz" şeklinde değildir. Çünkü Allah Teâlâ : = "Ve borçlu fakir ise borcunu Ödeyebilecek bir mala sâhib oluncaya kadar beklenmelidir..." buyurmaktadır.[83] El-Mirkat'ta bu cümlenin el-Mazhar tarafından böyle yorumlandığı ifâde edilmiştir.
Tuhfe yazarı yukardaki nakli yaptıktan sonra sözlerine devamla şöyle der: El-Mazhar'in kabul etmediği yorum şeklini bâzı âlimler benimsemiş ve cümleyi şöyle yorumlamışlardır. Yani siz alacaklılar, meyvalarına âfet gelen borçlunuzun bulabildiğiniz malınızı alınız. Bundan başka kalan alacağınız için borçludan bir hak taleb edemezsiniz. N e v e v î de şöyle der:
Ağaç üzerindeki meyvalar, yenilmeye elverişliliği belirdikten sonra ağaç üstünde iken satılıp ağaçlar müşterinin emrine verilir ve henüz meyvaları toplama zamanı gelmemiş iken meyvalar bir âfete uğrarsa bunun zarar ve ziyanı satıcıya mı, müşteriye mi âit olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Şöyle ki:
Ebû Hanife. el-Leys bin Sa'd, en sahîh kavlinde Şafiî ve başka bâzı âlimler: Zarar ve ziyanın tamamı müşteriye aittir. Zararın satıcının alacağından düşülmesi söz konusu değildir, yâni vâcib değildir. Fakat satıcının bunu hesabtan düşmesi müstahabtır, demişlerdir.
Kadim kavlinde Şafii ve bir cemâat: Anılan zarar satıcıya aittir ve onun alacağı meblâğdan düşülür, demişlerdir.
Mâlik ise: Âfetle meydana gelen zarar tutan, meyvalann bedelinin üçte birisinden az ise hesabtan düşülmesi vâcib değildir. Fakat üçte bir veya daha çok bir meblâğ tutarsa bunun satıcıya yükletilmesi ve hesabtan düşülmesi vâcibtir, demiştir. N e v e v Ĭ bundan sonra da, âlimlerin yukarda anlatılan görüşlerinin dayanaklannı anlatır. Bu delilleri görmek isteyenler oraya müracaat etsinler."
Ağaç üstündeki meyvalan satın alıp henüz toplamamış iken bir tabiî âfet nedeniyle meyvalar zarara uğradığı takdirde, bu zararın satıcıya veya müşteriye ait olduğuna dâir daha geniş bilgi 2219 no-lu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat, edilebilir.
N e v e v i bu hadîsten çıkarılan diğer hükümlerle ilgili olarak şöyle der:
1. Muhtaçlara ve borçlulara yardımcı olmak müstahabtır.
2. Böylelere sadaka vermek suretiyle sıkıntıdan kurtarmak da müstahabtır.
3. Borcunu ödemekten âciz fakir bir kimseden borcunu ödemesini isteyip peşini bırakmamak veya hapsettirmek mubah değildir. Mâlik, Şafiî ve Cumhura göre fakir borçludan İsrarla alacak istemek veya onu hapsettirmek caiz değildir. Fakat I b n - i Süreye: Borçlu fakirliği sabit olsa bile borcunu ödeyinceye kadar hapsedilir, demiştir. Ebû Hanife'ye göre, fakir borçlunun peşine düşüp alacağı istemek caizdir.
4. Müflisin malının tamamı alacaklılara alacaklarına mahsuben dağıtılır. Alacaklıların hakkı tam ödeninceye kadar malı verilir. Müflise yalnız elbisesi ve buna benzer zaruri eşyası bırakılır. Başka neyi varsa borcunun tamamının ödenmesi için satılır.

2357) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ>'dan: Şöyle de-. mistir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mu âz. bin Cebeli alacaklılarının elinden kurtardı. Sonra onu Yemene âmil (vali) olarak atadı. Bunun üzerine Muâz şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (olan) malım karşılığında beni (alacaklılarımın elinden) kurtardı. Sonra beni (Yemen'e) vali atadı."
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Seleme el-Mek-ki'nin hâli meçhuldür. Diğer râvi Abdullah bin Müslim hakkında Îbn-I Hibbân: O, mevkuf hadisi merfû gösterir ve merfü hadisi isnad eder. Kendisinin rivayeti delil olamaz, demiştir. El-Âcüri de : Ebû Dâvûd aracılığıyla Ahmed'den rivayet edildiğine göre Ahmed : Her belâ ondandır, demiştir. îbn-i Muin de : O, çok sadıktır. Fakat hatâsı çoktur, demiştir. [84]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Muâz bin Cebel (Radı-yallâhü anhî seçkin sahâbilerdendir. Hâl tercemesi 55 nolu hadis bölümünde geçti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onun malını satıp alacaklılarına dağıttığı ve malının, bütün borcunu kapatmaya yetmediği şerhlerde belirtilmiştir. Şu halde M u â z'ın "(Olan) malım karşılığında beni...'1 şeklindeki sözünün mânası şöyledir : ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mevcut malımı satıp alacaklılara dağıttı. Malım borcumu kapatmadığı halde ve alacaklıların alacağı henüz bitmemiş iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) beni bunların elinden kurtardı.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Muâz (Radıyal-lâhü anhî 'ı Mekke fethinden sonra Yemen'e vali olarak gönderdi. Muâz bundan sonra maddî sıkıntıdan da kurtulmuş olduğuna işaret etmek istediği kanısındayım.
Bu hadis de borçlunun borcunun ödenmesi için malına haciz konulup satılmasının meşruluğuna, borçlunun malı borcunu tamamen karşılamadığı takdirde olan malının alacaklılara dağıtılması ile ye-tinüeceğine, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Muâz'ı Yemen'e vali tâyin ettiğine, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şefkatinin yüceliğine ve M u â z'ın faziletine delâlet eder. [85]

26- Malının Aynisini İflâs Etmiş Bir Adamın Yanında Bulan Kimsenin Babı

Burada rivayet olunan hadîslerde geçen iflâs'tan maksad kişinin malının, onun borcunu kapatamamasıdır. Arab dilinde falan kişi iflâs etti,

denilince, zengin iken fakirleşti veya altın ile gümüş para sahibi iken bu nevî parası kalmayıp fülus denilen değeri düşük madenî para sahibi oldu, mânâsı kasdedilir. İflâsın hakîki mânâsı ise zenginlik hâlinden fakirlik hâline düşmektir.
Malı, borcunu karşılıyanıiyacak duruma düşen ve müflis ismi verilen bir adamın yanında bir kimsenin malı, olduğu gibi duruyor ise acaba mal sahibi, diğer alacaklılar gibi midir, yoksa onlara ter-cihan kendi malını geri alabilir mi?
Keza, ölen bir adamın borcu, onun terekesinden fazla olur ve alacaklı durumda olanlardan birisi bu tereke içinde kendi malının aynisini bulur ise bu alacaklı diğerlerine tercihan kendi malını alabilir mi, yoksa onun bir tercih hakkı olmayıp diğer alacaklılar gibi midir?
Kendi malının aynisi, derken o malın eksiksiz, ziyâdesiz ve vasıfları değişmeksizin olduğu gibi durması kasdedilir.
Gerek müflisin yanında ve gerekse ölenin terekesinde kişinin bulduğu kendi malı, derken satıp da bedelini almadığı mal kasdedilir. Çünkü bedelini almış ise, bir hakkı kalmamış olur.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler yukarda işaret ettiğim meseleler hakkındadır. Bunların tercemesinden sonra gerekli izah yapılırken âlimlerin görüşleri de beyân edilecektir. Şimdi tercemeye geçelim.

2358) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Malının aynisini (yâni olduğu gibi), iflâs etmiş bir şahsın yanında bulan bir kimse, o malı başka kimselere nazaran öncelikle alma hakkına sahihtir.-"

2359) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur :
«Herhangi bir adam bir eşya satar, sonra iflâs etmiş durumda olan bir adamın (yâni müşterisinin) yanında bu eşyaya aynisiyle (yâni hiç değişmemiş olarak) yetişir ve eşyanın bedelinden bir şey teslim almış değil ise, eşya o adamın (hakkı) dır. Eğer adam eşyanın bedelinden bir şey teslim almış İse kendisi diğer alacaklıların mislidir (Yâni öncelik hakkı yoktur.)»"

2360) Mcdîhe-i Münevvere kadısı (Ömer) bin Halde ez-Zurakî (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz iflas etmiş bir arkadaşımız (in elinde bulunan ve bedelini Ödemediği bir mal) hakkında Ebû Hüreyre'nin yanına gittik (O'na müracaat ettik). Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) söyle dedi.
Bu (mesele). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hakkında şöyle hükmettiği (meselenin misli) dir*
Herhangi bir adam ölür veya iflâs ederse (bedelini ödemediği) eşya sahibi, o eşyayı aynen (onun yanında) bulunca, kendi eşyasını (diğer hak sâhibîerinden) Öncelikle alma hakkına sâhibtir."

2361) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«Herhangi bir kimse ölür de yanında (satın alıp bedelinin tamamını ödemediği başka) bir adamın malı aynen duruyor ise, mal sahibi malının bedelinden bir şey teslim almış olsun veya (hiç bir şey) teslim almamış olsun, diğer alacaklıların mislidir (Yâni öncelik hakkı yoktur.)*" [86]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin hepsinin râvisi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'dır. Onun ilk hadisini Kütüb-i Sitte sâ-hiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde kısmen kelime değişikliği var ise de mânâyı etkiliyecek bir değişiklik yoktur.
Âlimlerin cumhuru bu hadîsi satılan mal hakkında yorumlamışlardır. E 1 - H â f ı 2 bu hususta geniş bilgi verdikten sonra: Verilen bilgilerden anlaşılıyor ki bu hadis satılan mal hakkındadır. Ödünç veya emanet verilen mal da bu hükme tâbidir, demiştir.
Cumhur bu hadîsi şöyle yorumlamıştır: Bir adam malını satar ve bedelinden hiç bir şey almamış iken müşterisi iflâs eder. Satıcı da gider malım olduğu gibi müşterinin yanında bulur. Yâni malında bir değişiklik ve bir tasarruf yapılmamış iken bulur, îflâs eden müşterisinin borcu çoktur. Başka alacaklılar da gelip haklarını taleb ederler. Satıcı kendi malını bulunca, diğer alacaklılara tercihen kendi malını geri almak hakkına sâhibtir. Diğer alacaklılar bu malı alacakları oranında bölüşme teklifinde bulunma haklyna sâhib değillerdir.
Cumhur bu hadisi satıcının malının bedelinden hiç bir şey teslim almadığı meselesine yorumlamıştır. Bu yorumun dayanağı da bu hadisten sonra gelen hadîstir. Çünkü ikinci hadiste belirtildiği gibi eğer satıcı malın bedelinden bir şey teslim almış ise diğer alacaklılara tercih hakkı yoktur. Fakat cumhurdan Şafiî satıcının tercih hakkının yine bulunduğunu söylemiştir. Ş â f i î' ye göre satıcı, kalan alacağını o maldan alır. Kalanı diğer alacaklılara verilir. $ â f i î' nin bu görüşünü en-Neyl yazarı beyân etmektedir.
Bu babın üçüncü hadîsine göre ölen adam da iflâs eden adam gibidir. Yâni bir mal satın alıp bedelini ödemeden ölen bir kimsenin yanında o mal olduğu gibi duruyor ise mal sahibi kendi malım öncelikle alma hakkına sâhibtir. Şafii bu hadisi delil göstererek böyle hükmetmiştir.
Bu babın son hadîsi ise ölen adamın iflâs eden adam gibi olmadığına delâlet eder. Buna göre, bir mal satın alıp bedelinin tamamını ödemeden ölen bir kimsenin yanında bu mal olduğu gibi duruyor ise satıcının bir tercih hakkı yoktur. Bu malın bedelinden bir şey almış olsun veya hiç bir şey almamış olsun fark etmez. Satıcı diğer alacaklılar gibidir. Ölenin diğer malları gibi bu malı da alacakları oranında kendi aralarında taksim ederler. Mâlik ve A h m e d bu hadisle amel etmişlerdir. Bu son hadîsi Ebû D â -v û d mürsel olarak Ebû Bekir bin Abdirrahman bin el-Hâris bin Hişâm' dan rivayet etmiştir. Fakat görüldüğü gibi müellifimiz bunu merfû olarak rivayet etmiştir. E 1 - M ü n z i r î de bu hadisi Ebû Bekir'in mürseli olarak göstermektedir. Şafiî de bunu mürsel kabul ettiği için üçüncü hadisle arrel etmeyi tercih etmiştir. [87]

Âlimlerin Konu Hakkındaki Görüşleri

N e v e v i bu konu hakkındaki görüşleri şöyle anlatır;
"Bir mal satın alıp bedelini ödemeden iflâs eden veya ötüp malı borcunu kapa ta ma yan bir kimsenin satın aldığı mal aynen duruyor ise bu malın kimin hakkı olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanîfe'ye göre satıcının bu malı geri alma hakkı yoktur. Satıcı diğer alacaklılar gibidir. Hepsi, borçlunun malını alacakları oranında bölüşürler.
2. Şafii ve bir cemaata göre satıcı muhayyerdir. Dilerse sattığı malı geri alır. İsterse geri almaz ve diğer alacaklılarla birlikte, borçlunun malını alacakları oranında bölüşürler.
3. Mâlik: Satıcı, iflâs meselesinde malını geri alır ve ölüm meselesinde satıcı diğer alacaklılar gibidir. Hepsi ölünün malını alacakları oranında bölüşürler, demiştir."
A h m e d de ölüm meselesinde M â 1 i k ' in görüşündedir.
Avnü'l-Mabûd yazan da iflâs eden müşterinin yanında malım, olduğu gibi bulan ve malının bedelinden hiç bir şey almamış olan satıcının diğer alacaklılara tercihen kendi malını geri alma hakkına sâhib bulunduğu hükmünün Cumhurun kavli olduğunu beyân ettikten sonra şöyle der:
"Hanef iler buna muhalif kalmışlardır. Onlara göre satıcı diğer alacaklılar gibidir, tercih hakkı yoktur. Bu hadîsle amel etmemeleri için beyân ettikleri mazeretleri bilmek istiyor isen el-Fetih veya en-Neyl kitabını mütalâa etmeni tavsiye ederim.
El-Hattâbi: Bu hadisin hükmü Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in sabit bir sünnetidir. İlim ehlinden çok kimseler bununla hükmetmişlerdir. Osman bin Affân (Radıyal-lâhü anh) da böyle hükmetmiş ve Ali bin Ebi Tâlib (Ra-dıyallâhü anh)'den de böyle hükmettiği rivayet edilmiştir. Sahâbî-lerden bunlara muhalefet eden bir kimseyi bilmiyoruz. U r v e bin Z ü b e y r (Radıyallâhü anh) 'm kavli de budur. Mâlik, Şafiî, Ahmed, Evzâî ve îshâk da böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanife, îbrâhîm Nahai ve İbn-i Şeb-reme: Satıcı diğer alacaklılar gibidir, demişlerdir, der."
Ömer bin Halde (R.A.)'nin bâl tercemesi
Üçüncü hadisin râvisi Ömer bin Halde ez-Zürekl (R.A.) Medtne-i Münevvere kadılığı yapmıştır. Bir kavle göre babasının temi Abdurrahman el-Ensarf'dir. Halde onun dedesinin ismidir. Kendisi Ebû Hüreyre (R.A.)'den hadis rivayet etmiştir. Râvisi Reblatü'r-Rey'dir, Ebû DÂvûd ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. El-VakidİE : O, heybetli, iffetli, takva sahibi ve sıka bir zâttır, demiştir. (Hulâsa: 282) [88]

27- Şâhidlik Etmesi Taleb Edilmeyen Bir Kimsenin Şâhidlik Etmesinin Yasaklığı Babı

2362) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: (mü'min olan) insanların

hangileri daha hayırlıdır? diye soruldu. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(En hayırlı insanlar) benim karn'ım (sahâbîlerim)dir. Sonra onların hemen ardından gelen (Tabiî) lerdir. Sonra bunların hemen ardından gelen (Tabiilerin Tabiî) leridir. Daha sonra bir takım insanlar gelir ki onlardan birisinin şâhidliği yeminini ve yemini şâhid-1 iğini geçer. [89]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. Hadisteki Karn kelimesinin asıl mânâsı zamandır. Ancak bu zaman süresinin tesbit ve tâyini hususunda değişik görüşler vardır: On, yirmi, otuz, altmış, yetmiş, seksen, yüz, yüz yirmi yıl olmak üzere muhtelif rivayetler vardır. Bâzılarına göre Karn, insan kuşağıdır. Her kuşak bir Karn'dir. Bir kısım âlimler: Her yüz yıl bir Karn'dır, demişlerdir. Bu hadîsteki Karn ile kasde-dilen mânânın tesbiti hususunda da ihtilâf vardır. Nevevî' nin beyânına göre, el-Muğlr-e: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in karn'ı O'nun sahâbîleridir. Onların hemen ardından gelenlerden maksad sahâbîlerin evlâdıdır ve bunların hemen ardından gelenlerden maksad da sahâbîlerin evlâdının evlâdıdır, demiştir.
N e v e v i daha sonra: Sahih olan kavil şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in karn'ından maksad O'nun sahâbîleri-dir. îkinci karn'dan maksad. Tabîîlerdir ve üçüncü karn'dan maksad da Tabîîlerin Tabîîleridir. Âlimler, karn'lann en hayırlısının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in karn'ı yâni sahâbıleri olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Cumhurun kavline göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i bir saat bile gören her m üs 1 uman sa-hâbi sayılır.
Hadîs, en hayırlı kuşağın, sahâbîler kuşağı olduğuna delâlet eder. Bundan maksad kuşağın tümüdür. Bu itibarla bu hadis, sahâbi'nin peygamberlerden üstün olduğuna ve herhangi bir sahâbî kadının, Meryem ve Âsiye gibi kadınlardan daha faziletli olduğuna delâlet etmez. Çünkü kasdedilen mânâ bir kuşağın diğer kuşaklara üstünlüğüdür. Üstün olan kuşaktaki her ferdin diğer ku-şataki bütün ferdlerden üstünlüğü anlamı çıkarılamaz.
Hadisin son kısmında gelen «... onlardan birisinin şâhidliği yeminini ve yemini şâhidliği geçer» cümlesi ile ilgili olarak da N ev e v î şöyle der: Bu cümle, şâhidlik ederken yemin eden kimseyi yermektedir. Cümlenin mânâsı: Adam hem yemin eder, hem de şâhidlik eder. Artık bazen önce yemin eder ve bunun arkasında şâhidlik eder. Bazen de bunun tersini yapar. Bâzı M â I i k i 1 e r bu hadîsi delil göstererek : Şâhidlik ederken yemin eden adamın şâhidliği reddedilir, demişlerdir. Fakat cumhur, şâhidlik ederken yemin eden adamın şâhidliğini reddetmez.
Sindi de bu cümle ile ilgili olarak; Cümleden kasdedilen mânânın şu olduğu umulur: Yâni anılan üç kuşaktan sonra gelen bir takım insanların yalan konuşmaları çoğalır ve şâhidliklerine güvenilmez. Bu nedenle adamlar şâhidliklerini yeminleri ile takviye etme gayretinin içine girerler. Artık şâhidlik ederken ifâdelerinden önce veya sonra yemin ederler, demektedir.
Hadîs, yemin ve şâhidliğin önemli şeyler olduğuna ve İslâm'ın ilk dönemlerinde bunlara ehemmiyet verildiğine işaret eder. Nitekim B u h â r i bu durumu belirtmek için bu hadisin sonunda îbrâhîm Nahai 'nin şu sözünü de rivayet etmektedir: Biz çocuk denecek yaşta İken konuştuğumuzda "Eşhedu billah" ve "Allah ile ahdim olsun" sözünü kullandığımız için velilerimiz bizi döverlerdi.

2363) Câbir bin Semûre (RadıyaUâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Ömer bin el-Hattâb (RadıyaUâhü anh), Câbiye [90]de bize bir hitabede bulundu ve şöyle söyledi: Ben aranızda böyle ayakta durduğum gibi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de aramızda ayağa kalktı ve şöyle buyurdu
Benim ashabım, sonra onların hemen ardında gelen (Tabii) ler ve sonra bunların ardında gelen (Tabiilerin Tâbü)Ieri(n değerini takdir etmek) hakkında bana riâyet ediniz (yâni bana olan hürmetinizi göz önünde bulundurup benim hatırım için onlara saygılı olunuz). Daha sonra (ki kuşaklarda) yalancılık o kadar yayılacak ki, adam, şâhidlik etmesi taleb edilmediği halde şâhidlik edecek ve yemin etmesi teklif edilmediği halde yemin edecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka zât-lardır. Ancak şu var ki, râvî Abdü'l-Melifc bin Umeyr tedüsçidir ve bu hadîsi an'a-ne ile rivayet etmiştir. [91]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste, Ashâb-ı Kiram, Tabîîler ve bunların Tabiilerinin faziletine işaret edilerek
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hatırı için bu üç kuşakta yaşayan müslüman-lara değer ve saygı göstermenin gerekliliği ifâde edilmektedir.
Râmuzü'l-Ehâdis şerhi Levâmiü'l-Ukûl'da özetle şöyle deniliyor: "Yâni sahâbîlerin kıymet ve değerlerini takdir ediniz, onları incitmeyiniz, tenkid etmeyiniz ve aleyhlerinde konuşmayınız.Çünkü onlar benim arkadaşlarımdır. Onlara karşı durum ve davranışlarınızda benim hatırımı ve bana olan saygınızı göz önünde bulundurunuz. Tabîîler de Ashab-i Kirâm'ın izini tıpa tıp takip ettikleri için onlara da saygılı olma emri verilmiştir. Üçüncü kuşaktaki müslü-manlar ilk iki kuşak dışında kalan müslümanlann en mümtaz tabakasını teşkil ederler. Fakat bu üç kuşaktan sonra gelen bir takım insanlar, şâhidlik etmeleri taleb edilmediği halde şâhidlik etmeye ve yemin etmeleri teklif edilmediğine rağmen yemin etmeye girişirler. Bu hal ise insanların takvasının zayıflığına ve itimadm azlığına delâlet eder."
Müslim, Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in (2362 nolu) hadîsi ile beraber bunun bir benzerini İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmiştir. Bunun sonunda bulunan ilâvede şu cümle de vardır:
"Bunlardan sonra bir takım insanlar olur ki şâhidlik etmeleri taleb edilmediği halde şâhidlik ederler ve apaçık hiyânet ederler..."
N e v e v i de bu cümlelerin şerhinde şunları söyler: "Bu hadîsin zahiri, «Şâhidlerin en hayırlısı, şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce şâhidlik edendir» (2364 nolu) mealindeki hadîse muhaliftir. Âlimler bu iki hadîsin arasında görülen zahirî ihtilâfı şöylece gidermişlerdir:
Bir hak iddiasında bulunan bir kimse, dâva konusu meseleye vâkıf olan şahidi bilir ve tanır. Dâva sahibi, şâhidlik etme talebinde bulunmadan önce şahidin şâhidlik etmeye acele etmesi bu hadiste yerilmiştir. Bu hadîs böyle yorumlanır, denilmiştir.
Diğer hadîste (yâni 2364 nolu) övülen şâhidlik ise dâva sahibinin tanımadığı ve bilgisi olduğundan haberi olmayan bir şahidin dâva sahibine: Ben senin meselene şahidim, durumu biliyorum. Arzu edersen hâkimin huzurunda şâhidlik ederim, diyerek haberdar et' mesi ve istenildiği takdirde şâhidlik etmesidir. Allah Teâlâ haklan ile ilgili dâvalara âit şâhidlik de anılan şâhidlik hükmüne tâbidir. Allah. Teâlâ hakları konusunda bilgisi olan bir kimse hâkim'e baş vurarak konu hakkında şâhidlik eder. Bu nevi şâhidlik de övgüye lâyık şâhidlik nevindendir. Boşama, vakıf, azadlama, genel vâsiy-yetler ve cezalara âit şâhidlik Allah Teâlâ haklarına âit şâhidlik için birer örnektir. Bu gibi dâvalarda şâhidlik etme talebi olmaksızın şâhidlerin hâkim'e müracaatla ifâde vermeleri övgüye lâyık şâhidliklerdendir. Ancak örtbas edilmesinde yarar görülen cezalarla ilgili dâvalarda şâhidlerin bilgilerini gizlemeleri daha uygun olur.
îşte bu iki hadis arasmda görülen zahiri ihtilâfın bertaraf edilmesinin en uygun şekli bunların böyle yorumlanmasıdır. Bizim arkadaşlarımız ile Mâlik ve âlimlerin cumhuru böyle yorum yapmışlardır. Doğrusu da budur.
Bu hadis başka şekillerde de yorumlanmış ise de bu yorumlar zayıftır. Bunlardan birisi şöyledir:
Şâhidlik etme talebi yapılmadan herhangi bir konuda şâhidlik etmek yerilmiştir. Böyle yorumlayanlar, diğer hadîsi dikkata almamıştır.
Diğer bir kavle göre bu hadîs yalancı şâhidlik hakkındadır. Bir başka kavle göre bu hadîs, cezalara âit şâhidlik hakkındadır.
Bu yorumların hepsi yanlıştır.
Şâhidlik etmesi taleb edilmemiş iken kişinin kendiliğinden gidip bir dâva hakkında ettiği şâhidlik cumhura ve bizim mezhebimize göre geçerlidir." [92]

28- Adamın Görgü Tanıklığı Vardır Da İlgili Kişi Bu Durumu Bilmez, Babı

2364) Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden, şöyle buyururken işitmiştir:
«Şâhidlerin en hayırlısı, şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce tanıklık görevini ifâ edendir.»" [93]

İzahı

Bu hadîsi Mâlik, A h m e d , Müslim ve Ebü Dâ v û d da rivayet etmişlerdir. Müslim' deki hadis metni şöyledir

İyi dinleyin ben şâhidlerin en hayırlısını size haber vereyim: Şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce şâhidlik eden kimse.» Ebü Dâvüd ile Tirmizi' deki metin de böyledir.
Bundan önceki bâbta geçen hadîsler, şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce kişinin şâhidlik etmesinin iyi olmadığına delâlet ederler. Orada verilen izahta gerekli bilgi verildi ve hadîsin yorum şekli anlatıldı. Bu hadîste ise şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce kişinin şâhidlik etmesinin övgüye lâyık olduğu belirtilmiştir. Orada dolaylı olarak bu hadîsin yorum şekline de değinilmişti. Nevevi bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der .-
"Bu hadis ile kasdedilen mânâ hakkında iki yorum vardır. Bunların en sahih ve en meşhur olanı Mâlik ve Şafii' nin arkadaşlarının yaptığı şu yorumdur:
Bir insanın bir hakkı ile ilgili olarak bir şahsın şâhidliğe yarar lı bilgisi vardır. Fakat hak sahibi, bu şahsın bilgisinden habersizdir. Şahıs, hak sahibine gelir ve konuya şâhid olduğunu bildirir. İşte bu şahıs, en hayırlı şâhid'dir.
İkinci yorum: Bu hadîs hasbî şâhidlik hakkındadır. Yâni sırf insanlara mahsus haklar dışında kalan dâvalara âit şâhidliktir ki bu dâvalar yalnız Allah Teâlâ haklarına aittir veya Allah Teâlâ ile kul haklarının birleştiği meselelere aittir. Bunlara örnek: Boşama, azad-lama, vakıf, umumi vâsiyyetler, cezalar ve benzerî konular. Bu gibi konularda bilgisi olan şâhidlerin hâkim'e müracaat ederek ifâde vermeleri vâcibtir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'in mü-teaddid âyetlerinde Allah için şâhidlik etmeyi emretmiştir.
Birinci yorumda anılan meseleler hakkında da bilgisi olan kimselerin şâhidliklerini gizlememeleri ve bilgilerini hâkim'e aktarmaları vâcibtir. Çünkü bu bilgiler birer emânettir. Emâneti ödemek gereklidir.
Bu hadis başka şekilde de yorumlanmıştır. N e v e v i bu şekilleri de anlattıktan sonra bu hadîs ile bundan önceki bâbta geçen hadîs arasında bir çelişki bulunmadığını tekrar anlatır. Biz bu hususu bundan önceki bâbta anlattığımız için bunu tekrarlamaya gerek görmüyoruz.
Hadîsin râvisi Zeyd bin H âl id (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesini 945 nolu hadîs bölümünde vermiştik. [94]

29- Borçları Şâhidlendirmek Babı

2365) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtylalâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
(Ey îman edenler birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman) âyetini okudu ve nihayet (Eğer bâzınız bâzınıza güvenirse — Yâni borcu sened, şâhidler veya rehinle tevsik etmeye gerek duymazsa— güvenilen (borçlu) kimse borcunu ödesin) âyetine gelince 1 Bu âyet, bundan Öncekini neshettti, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu. mevkuf bir seneddir. Fakat merfü hükmündedir. [95]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Hadiste anılan birinci âyet B a -kara sûresinin 282. ve Kur*an-i Kerîm'in en uzun âyetidir. Bu âyet'te borçlandığı zaman bunun sened ile tevsik edilmesi ve iki erkek şâhid, bu olmazsa bir erkek ile iki kadın şâhidle teyid edilmesi emredilmek ted ir. Hadîste anılan ikinci âyet ise ayni sürenin 283. âyeti olup ilk âyeti tâkib etmektedir. Bu âyet'te, yolculuk hâlinde sened tanzim edecek kâtib bulunmadığı takdirde borca karşılık rehin alınması emredilmekte ve daha sonra yukarda yazılı nazm-ı Celîl buyu-rulmaktadır. Tercemede mealini sunduğum bu nazm-i Celil'de «Eğer bazınız bâzınıza güvenirse, güvenilen kimse borcunu ödesin» buyuru lmak tadır.
ilk âyet'te borcun sened ve şâhidle tevsik edilmesi ve son âyetin baş kısmında borca karşı rehin alınması emredilmektedir. Daha sonra gelen Nazm-i Celîl'de, güvenilen borçlunun borcunu Ödemesi emredilmektedir. Bu hadis'e göre Ebû Saîd-i Hudri (Ra-dıyallâhü anh) bu Nazm-i Celil'in bundan önceki hükümleri neshet-tiğini söylemiştir. Şu halde alacaklı kimse borçlusuna güveniyorsa, sened tanzimi, ş&hidlerin tutulması ve rehin alınması emri yoktur. Hadisin zahirinden anladığım budur. Fakat Sindi: Hadisten kasdedilen mânânın şöyle olması umulur, der: Mü'minler birbirine güvensin güvenmesin önce borç senedini yapmakla emrolunmuşlar. Sonra, güven ve emniyet olduğu takdirde şâhidlerle yetinmeleri em-rolunmuştur ve bu emirle ilk emir neshedilmiştir.
Hadisin ifâde tarzını Sindi' nin yaptığı yoruma uygun görmüyorum. Çünkü son emirden önce, sened tanzimi, şâhid tutulması ve rehin alınması emri geçmektedir. Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) bu son emir, bundan öncekini neshetti, demiştir. 8u ifâdenin zahirine göre yalnız sened tanzimi emri değil diğer emirler de bu son emirle neshedilmiştir.
Fahrü'd-Din, Tefsîrü'l-Kebîr'inde bu âyetlerin tefsirinde özetle şu bilgiyi verir:
"Bâzıları âyetinin, bundan önceki âyetlerde geçen, sened tanzimi, şâhid tutulması ve rehin alınması emirlerini neshettiğini söylemişlerdir. Bilmiş ol ki, zorlayıcı bir delil bulunmadıkça bir âyetin hükmünün mensuh olduğunu kabullenmek hatâdır. Bilâkis ilk âyetlerdeki sened, şâhid ve rehin emirleri irşad ve ihtiyat yolunu göstermek mânâsına yorumlanır. Son emir ise ruhsat içindir. Yâni güven ve emniyet olduğu takdirde borç için sened yapılmayabilir, şâhid tutulmayabilir ve rehin alınmayabilir. "İbn-İ Abbâs (Radıyalâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi i Müdâneye Ayetinde (Yâni 282. âyette) nesih yoktur," demiştir.
Borcun senedle, şâhidlerle tevsik edilmesine ve rehin almaya âit emirlerin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Söyle ki:
Atâ, tbn-i Cüreyc, Nahai ve Taberi'ye göre emir vâciblik içindir.
Müctehid fıkıhçüann cumhuruna göre bu emir mendubluk içindir. Cumhurun delili şudur: Biz bütün İslâm memleketlerindeki tüm müslümanlarm senedsiz ve şâhidsiz veresiye muamelelerde bulunduklarını görmekteyiz. Bu uygulama, anılan emirlerin vâciblik için olmadığına dâir bir icmâdır. Diğer taraftan her veresiye muamele için sened ve şâhid mecburiyetini koymak müslümanlar için büyük bir güçlük doğurur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), İslâmiyet'in kolaylık dîni olduğunu emretmiştir.
Bir kısım âlimler de: Bu emirler vâciblik içindi, sonra; âyeti ile neshedildi, demişlerdir.El- H a s a n, Sabi ve el-Hakem bin Uyeyne' nin mezhebi budur."
Hulâsa, zamammızdaki insanların çoğunda emniyet ve itimad kalmadığı için veresiye muamelelerde en ihtiyatlı yol, sened ve şâhid tutma yoludur. Ya da rehin almak şeklidir. Allah en iyi bilendir. [96]

30- Şâhidliği Caiz Olmayanların Babı

2366) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-ıj'den rivayet edildiğine göre; Reaûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hâin erkeğin, hâin kadının, İslâmiyet'te had cezasına çarptırılmış olan kimsenin şâhidiiği ve kin ile husûmet sahibinin, husûmet beslediği kişi aleyhinde şâhidlik etmesi caiz değildir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccac bin Ertat vardır. Bu râvi tedlis ederdi. Bunu da an'ane ile rivayet etmiştir. "Umtzl bu hadisi Âise <R.A.)'dan rivayet etmiştir. [97]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türünden sayılmıştır. Halbuki E b û D â v û d da bunu az bir değişiklikle rivayet etmiştir. Oradaki rivayette:ve İslâmiyet'te had cezasına çarptırılmış olan kimse" ifâdesi yerine;«Ve zina eden erkek ve zina eden kadın» ifâdesi vardır. Tabii-buradaki ifâde daha umumi bir mânâ ifâde eder ve herhalde bu farktan dolayı bu hadis Zevâid türünden sayılmıştır.
Hadisteki "Hâin" kelimesinin Türkçesi hinâyet eden, demektir. Hıyanet eden erkek ve hiyânet eden kadından maksadın ne olduğu hususunda iki görüş vardır. Birinci ve kuvvetli olan görüşe göre bundan maksad fâsık erkek ve fâsık kadındır. İslâm dininde fâsık, büyük bir günah işleyen veya küçük günahlara devam eden kimseye denilir. Fâsık bir kimse dîni hükümlere aykırı harekette bulunmakla ilâhi emânete hiyânet etmiş olur ve bu nedenle kendisine hâin denilir. Artık ister Allah hakkına, ister kul hakkına tecâvüz etmekle hiyânet etmiş olsun fark etmez. Her iki surette de hiyânet etmiş ve fışkı mucip bir harekette bulunmuş olur.
ikinci yoruma göre buradaki hiyânetten maksad kul haklarına hiyânet etmektir.
Tuhfe yazan bu hadisin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan olan rivayeti bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"E 1 - K a a r i, el-Mirkaatta : Hıyanetin meşhur mânâsı insanların emânetlerine riâyet etmemektir. Allah'ın kullara emânet ettiği dinî hükümlere riayetsizlikle yapılan hiyânet mânâsı meşhur olan mânâ değildir. Şârih olan bâzı âlimlerimiz böyle demişlerdir. K â d i ise : Burada

meşhur mânâdan daha geniş kapsamlı umumi bir mânâ kasdedilmiş olabilir. O da şudur: Kişinin kendisine verilmiş herhangi bir emânete hiyânet etmesi anlamıdır. Verilen emânet dinî hükümler olsun, kul haklan ve mallan olsun. Hepsi bu anlama girer, demiştir. Kadı' nın yorumuna göre Hâin den maksad F&-sik'dır. Fâsık ise, büyük günah işleyen veya küçük günahlara devam eden kimse demektir, demiştir.
En-Neyl yazan da: Ebû Ubeyd, hiyânetin insan haklarına münhasır olmayıp Allah haklarını da kapladığını açıkça belirtmiş, demiştir."
Yukardaki nakillerden alman sonuç, büyük bir günah işleyen veya küçük günahlara devam eden erkek veya kadının bu hatâla-nndan tevbe ve dönüş yapmadıkça şâhidlik ler in in kabul olunmama-sidir.
Hâin ve Hâine kelimeleri böyle yorumlanınca, had cezasına çarptırılmış veya kin ve husûmet besleyen kimse, bu kelimelerin anlamının kapsamına girer. Fakat önemine binâen bunlar ismen anılmışlardır, denilebilir.
Şâhidiiği kabul olmayanlardan birisi de islâmiyet'te had cezasına çarptınlmış kimsedir. Bilindiği gibi bekâr iken zina eden erkek veya kadın, iffetli kadına zina isnadında bulunup ispatlamayan erkek veya kadın ve içki içen kimse had cezasına carptınhr. Birincisine yüz, ikincisine seksen ve üçüncüsüne kırk kırbaç vurulur. Burada kasdedilen ceza bunların hepsi midir, yoksa yalnız iffetli kadını zina ile itham eden kimseye vurulacak Kazıf haddi mıdır?
Tuhfe yazan bu hususta şu bilgiyi verir:
"îb n ü'l-M e 1 i k'e göre bundan maksad kazıf haddi ile cezâlandmlmış kimsedir. Ebû Hanife bununla amel ederek : Hakkında kazıf cezası uygulanmış olan bir kimse, tevbe etse bile ilelebed şâhidiiği kabul olunmaz, demiştir.
El-Kâdı ise: Had cezasına çarptınlmış olan kimse ister bekâr iken zina suçundan dolayı haddedilmiş olsun, ister iffetli kadını zina ile itham ettiğinden dolayı kazıf haddine çarptınlmış olsun ve ister içki içtiğinden dolayı içki haddine çarptınlmış olsun hepsi bunun şümulüne girer, demiştir. El-Mazhar da şöyle demiştir: Ebû Hanife'ye göre hakkında kazu* haddi uygulanmış oian kimsenin şâhidliği katiyen ve ebedî olarak kabul olunmaz. Tevbe etse bile hüküm aynidir. Fakat bu ceza tatbik edilmemiş iken şâhidliği kabul olunur, demiştir. Ebû H a n î f e'den başka âlimler: Kazıf büyük bir günahtır. Bu günahı işleyen kimse fâsık sayılır. Bunun had cezasının uygulanıp uygulanmamış olmasının bir etkisi yoktur. Bu itibarla adam tevbe etmiş ise, hadden önce de sonra da şâhidliği kabul olunur. Şayet tevbe etmemiş ise ne hadden önce ne de hadden sonra şâhidliği kabul olunmaz, demişlerdir.
Tuhfe yazan yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Bence, had cezası uygulandıktan sonra tevbe edenin şâhidliği kabul olunur, diyen âlimlerin kavli kuvvetli ve tercihe şayandır. Nitekim e 1 - H â -f ı z, el-Fetih'te ve Îbnü'l-Kayyim bu kavli tahkik etmişlerdir, der.
Şâhidliğinin kabul olmadığı bildirilenlerden birisi de kin ve husûmet beslediği adam aleyhinde şâhidlik eden kimsedir. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve cumhur bu hadîsle amel ederek: Kişinin düşmanlık ve kin beslediği kimse aleyhinde verdiği şâhidlik geçersizdir, demişlerdir.
Ebû Hanîfe ise: Düşmanlık şâhidliğe mâni değildir. Çünkü düşmanlık fışkı mûcib değildir. Nasıl ki sadâkat ve dostluk da şâhidliğe mâni değildir, demiştir.
En-Neyl yazan: Hak olan kişinin düşmanı aleyhinde verdiği şâ-hidliğin geçersiz sayılmasıdır. Çünkü hadîs bunun delilidir. Delillere karşı delilsiz görüşler etkisizdir, demiştir.

2367) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)7dtn rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden şu hadîsi işitmiştir:
«Bir bedevinin bir köy sahibi aleyhinde şâhidliği caiz değildir.»" [98]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Avnül-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir:
"Bedevi: Göçebe hayatmı yaşayıp belirli bir ikamet yeri olmayan kimsedir, çadırlarda yaşar ve sık sık yer değiştirir.
Köy sahibi t Şehirde oturan, demektir. En-Nihâye'de: Bedevi'nin şâhidliğinin mekruh kılınmasının sebebi, onun şer'İ hükümlerden habersiz oluşu ve şâhid olduğu olayları gereği gibi kavrıyamayışıdır, denilmiştir.
Hattâbî de: Bedevilerin şâhidliğinin mekruh sayılmasının sebebi şu olabilir: Bunlar şâhidliğin nasıl yapıldığını bilmezler ve şâhidliği gereği gibi ifâ edemezler. Çünkü şâhidlik ederken dengesiz konuşmayla ifâdenin amacından saptırılmış olacağını bilemezler. Müşahede ettikleri mesele ve olayları da tesbit ve gerektiğinde hâ-kim'e intikal ettirmekten âciz insanlardır. Ahmed de böyle demiştir. A h m e d ' in arkadaşlarından bir cemâat bu hadîsle amel etmiştir. Mâlik ve Ebû Ubeyd de böyle demişlerdir. Fakat âlimlerin ekserisi bunun şâhidliğinin kabulüne hükmetmişlerdir, îbn-i Reslân'ın dediğine göre bunun şâhidliğinin geçerliliğine hükmeden âlimler bu hadisi, bedevilerden adaleti yâni fâsık olmadığı bilinmeyenlere âit olarak yorumlamışlardır. Genellikle bedevilerin adaleti bilinemez, demiştir."
Sindi de Hattâbî' nin sözünü naklettikten sonra: Bir kavle göre bu hadîsin mânâsı bedevinin, şehirli aleyhinde şâhidlik etmesinin uygun ve isabetli olmamasıdır. Çünkü aralarında bir münasebet ve ilişki bulunmadığı için iftira şüphesi duyulabilir. Bu kuşku nedeniyle uygun görülmemiştir. Ama bedevi onun lehinde şâhidlik ederse, kabul olunur. Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: Bedevinin, şehirli aleyhinde şâhidlik işini üstlenmemelidir. Çünkü gerektiğinde bedeviyi bulmak kolay değildir. Bir başka kavle göre bu hadîsteki şâhidlik kişinin fakirliğinin ispatı hakkındaki şâhidlik-tir. Bu nevi şâhidlikte, şahidin inceleyici ve tecrübeli olması dış görünüşe değil, meselelerin iç yüzüne nüfuz edebilecek kabiliyet ve dirayet sahibi olması gerekir, diye bilgi vermiştir. [99]

31- Bir Şâhid Ve Yemin İle Hükmetme Babı

2368) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şâhidle beraber (davacının) yemini ile (dâvanın sübûtüne) hükmetmiştir."

2369) Câbir (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre:
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şâhidle beraber (davacının) yemini ile (dâvanın sübûtuna) hükmetmiştir."

2370) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü onhümâ)'d<m; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şâhid ve (davacı) mn) yemini ile hükmetti."

2371) Sürrak (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir erkeğin şâhidliğini ve talibin (yâni davacının) yeminini geçerli saydı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Tâbi! olan râvî (yâni Sürrak'ın ravlsl) meçhuldür ve Sürrak «U.Wen bundan başka hadîs rivayet edilmemiştir. [100]

İzahı

Ebû Hüyreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizî ve Ahmed, tbn-i Abbâs (Radıyal-lâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve NesâİÎ de rivayet etmişlerdir. Sürrak (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türündendir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadislerin şerhinde özetle şöyle der: "Hattâbî: Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davacının yeminini ve bir erkek şahidini yeterli görerek onun lehinde hükmetmiştir. Bana öyle geliyor ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), davacının yeminini bir erkek şâhid yerine koymuştur. Böylece davacının yemini ile bir erkek şahidi iki şâhid gibi kabul buyurmuş, demiştir.
Bu hadîsler bir erkek şâhid ve davacının yemini ile dâvanın sü-butûna hükmetmenin câizliğine delâlet ederler.
N e v e v î: Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir: £b û Hanife, Küfe âlimleri, Şa'bî, el-Hakem, el-Ev-zâî, el-Leys ve Mâlik'in Endülüslü arkadaşları demişler ki hiç bir meselede davacının yemini ve. bir erkek şahidi ile hükmedilemez. Sahâbîler, Tabiiler ve bunlardan sonra gelen âlimlerin cumhuru demişler ki malî konularda davacının yemini ve bir erkek şahidi ile hükmedilir. Ebû Bekr-i SıddÎk, Ali, Ömer bin Abdilaziz, Mâlik, Şafiî, Ahmed, Medîne-i Münevvere fıkıhçıları, H i c â z' m diğer âlimleri ve îslâm memleketleri âlimlerinin büyük çoğunluğu da böyle hükmetmişlerdir. Bunların delilleri bu hususta vârid olan hadîslerdir. Bu hadîsleri rivayet eden sahâbîler Ali, lbn-i Abbâs, Zeyd bin Sabit, Câbir, Ebû Hüreyre, Sa'd bin Ubâde, Abdullah bin Amr bin el-Âs ve el-Muğire bin Şu'be CRadıyallâhü anhüm) 'dır.
Hadîs hafızları demişler ki bu konuda rivayet edilen hadislerin en sahih olanı, îbn-i Abbâs CRadıyallâhü anh) 'm hadîsidir, îbn-i Abdilber de

şöyle demiştir: Hiç kimse tbn-i Abbâs' m bu hadisinin senedi hakkında bir itiraz veya tenkidde bulunmamıştır, bunun sıhhati konusunda hiç bir ihtilâf yoktur ve konu hakkında gelen Ebû Hüreyre ile Câbir'in hadîsleri de hasendir, diye bilgi vermiştir.
Hattâbî: Bu hadîsler, «Şâhid ler davacıya, yemin de dâvâlıya aittir.» mealindeki hadise muhalif değildir. Çünkü o hadîs şâhidsiz yemine aittir. Bu hadîsler ise şâhidle beraber olan yemin hakkındadır. Bu itibarla hadîslerin konuları ayrı ayn şeylerdir. Konular ve yerler ayn olunca hükümler de ayn olabilir, demiştir."
H a t t â b i' nin işaret ettiği hadîs ile ilgili gerekli bilgi 2321 -2322 nolu hadîsler bölümünde geçti. Oraya bakılabilir.
Davacının yemini ile gösterdiği bir erkek şahidin ifâdesini yeterli saymayan âlimlerin bu hadislere karşı beyân ettikleri mazeretler, dayanaklar ve bu hadîslerle amel eden âlimlerin verdikleri cevablar T i r m i z î ' nin şerhi Tuhfe'de beyân edilmiştir. Oraya bakılabilir. [101]

32- Yalan Şâhidlik Babı

2372) Hureym bin Fâtik el-Esedî (Radtyallâhü ankyden:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah namazını kıldı. Sonra (namazdan) dönünce ayakta durdu ve üç kez:
«Yalan yere şâhidlik etmek (günahlığı hususunda) Allah'a ortak koşmaya denk kılınmıştır,» buyurdu. Sonra şu âyeti okudu ı
(Ve Allah'a ortak koşmaksızm O'na yönelerek yalan yere şâhidlik etmekten çekinin.)"
Hâl Tercemesl
Son hadisin râvisi Sürrak (R.A.) sah&bldir. Önce Mısır'da, dana sonra İskenderiye'de İkamet etmiştir, El-Askerl, O'nun isminin SÜrak olduğunu' söylemiştir. Babasının ismi Esed el-Cüheni'dir. Nesebi hakkında başka rivayetler de vardır. Onun râvisl olan Tabii meçhuldür. Buradaki hadisinden başka hadisi rivayet olunmamıştır. (Tuhfe cild [102]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Hadis, yalancı şâhidliğin çok ağır günah olduğuna delâlet eder. Avnül-Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şöyle der:
"El-Kari: Yâni yalan yere yapılan şâhidlik günahlığı hu* susunda Allah Teâlâ'ya ortak koşmaya eşit tutulmuştur. Çünkü Al* lah'a ortak koşmak, O'na karşı edilen büyük bir yalandır. Yalancı şâhidlik de ilgili kula karşı edilen büyük bir yalandır. Her iki yalan da caiz olmadığı gibi birer iftiradır. Bu bakımdan bu iki yalan birbirine benzer ve eşit durumdadır, demiştir.
T ı y b i de : Yalancı şâhidliğin Allah'a ortak koşmaya eşit tutulması sebebi şudur: Allah'a ortak koşmak, bir nevî yalancı şâ-hidliktir. Çünkü Allah'a ortak koşan kimse, putların ibâdet edilmeye lâyık olduğunu söylemekle büyük yalan işlemiştir, demiştir."
Yalan yere şâhidlik etme vebalinin ağırlığını vurgulamak için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan buyruğu üç kea tekrarlamış ve buyruğunun teyidi için mezkûr âyet'i okumuştur.
Ebû Dâvûd ve Tirmizi1 nin rivayetlerinde, anılan âyet-i kerime'nin; Ott/^ O-* or*J\ l**£*l* = «*k putlardan çekinin...» Nazm-i Celil'i de vardır.
Hac sûresinin 30. âyetinin son kısmı ile 31. âyetinin baş kısmından ibaret.olup bu hadîste anılan Nazm-i CeUTin tamamı şöyledir:
"Allah'a ortak koşmaksızm O'na yönelerek pis putlar (a tapmak) -dan çekinin ve yalan yere şâhidlik etmekten —veya yalan sözden — çekinin..
Görüldüğü gibi bu âyetlerde putlara tapmak ile yalancı şfthid-lik veya yalan söz söylemek beraber anılmıştır. Bu da yalan hid liğin ne kadar ağır bir günah olduğuna delalet eder.
Tefsir kitablannda açıklandığı üzere tbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh) âyet-i kerîme'deki "Kavl-i Zûr" ifâdesini yalancı şâ-hidlik mânâsına yorumlamıştır. Bâzı müfessirler de bu ifâdeyi yalan söz söylemek mânâsına yorumlamışlardır. Yalancı şâhidlik, yalan söz söylemenin bir nevî olduğu için her iki yorumda da yalancı şâhidü-ğin ağır bir günah olduğu anlamı vardır.

2373) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)7dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah yalancı şâhid için (cehennem) ateşi vâcib kılmadıkça onun ayaklan (yerinden) aynlamıyacaktir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Muhammed bin el-Pırât'in zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. İmam Ahmed de onu yalanlamıştır. [103]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, yalancı şâhidlik edenin, ifâde verdiği yerden henüz adım atmamış iken veya kıyamet günü hesaba çekileceği yerden ayrılmamış iken cehennem azabına müstahak kılınacağına delâlet eder. Adamın ayaklarının ayrılmamasından mak-sad kendisinin ayrılmamasıdır.
Hureym (RjM'oi Hâl Tercemesİ
Hureym bin Patik el-Esedl Ebû Yahya (İLA.) sahabldir. Babasının ismi el-Afa-ram bin Şeddâd bin Amr bin Fatik'dlr. Bu zat, Hudeyblye seferinde bulunmuştur. El-Kesif'de beyan edildiğine göre Bedir savasına da katılmıştır. 10 aded hadisi vardır. Havileri ise oğlu Eymen ve Vâbısa bin Mabed'dir. ELVâkidl'ye göre bu zat Mekke fethinden sonra müslüman olmuştur. Dört sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Muâvtye (R.A.)'ra hilafeti döneminde vefat etmiştir. (Hulasa : 108) [104]

33- Ehli Kitabın Birbirleri Aleyhinde Şâhidlik Etmeleri Babı

2374) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü c«A«mâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kitab ehlinin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmelerini caiz kılmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Mücâlid bin Said zayıftır. [105]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid türündendir. Bu hadise göre Ehl-i Kitab'ın yâni hınstiyan ve yahûdüerin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmeleri caizdir. Yâni ettikleri şâhidlik geçerlidir.
Süneni Ebû Davud'un şâhidlik bölümünün "Yolculuk hâlinde yapılan vasiyet hakkında zunmilerin şâhidliği" babında rivayet olunan Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (Radıyallâhü anh) 'm bir hadîsinin şerhinde Avnü'l Mabûd yazarının naklen beyânına göre H a t -tâbi şöyle demiştir:
"Mâlik ve Şafii: Zimmî yâni ehl-i Kitab'ın gerek bir müslüman aleyhinde ve gerekse bir kâfir aleyhinde herhangi bir konuda şâhidlik etmesi caiz değildir, demişlerdir.
Rey ehline göre zimmilerin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmeleri caizdir. Bütün kâfirler bir millet sayılır. Yâni bunların inandıkları kitablarm ve dinlerin ayrı olması neticeyi değiştirmez. Bu itibarla bir hınstiyarun bir yahûdî aleyhinde veya bir yahûdinin bir hınstiyan aleyhinde verdiği şâhidlik kabul olunur. (Fakat bir zimmînin bir müslüman aleyhinde şâhidlik etmesi caiz değildir.)
Ahmed bin Hanbel'e göre zimmîlerin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmeleri caiz değildir. Keza bunların bir müslü-man aleyhinde şâhidlik etmeleri de caiz değildir. Ancak yolculuk hâlinde bir müslüman vasiyet ederken müslüman şâhid bulamadığı takdirde vasiyeti için tuttuğu zimmîlerin şâhidliği zaruret nedeni ile geçerli sayılır.
Şâbî, ibn-i'Ebl Leylâ, îshâk bin Rahu-veyh ve Zührî'ye göre yahûdînin yahûdi aleyhinde şâhidlik etmesi caizdir, fakat hırıstiyan veya mecûsî aleyhindeki şâhidliği caiz değildir. Çünkü bunların her birisi ayrı bir millet yâni din mensubu sayılır. Bir din mensubunun başka bir din mensubu aleyhinde şâhidlik etmesi caiz değildir. [106]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/361

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/362
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/362-363
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/363-364
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/365
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/365-366
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/366-367
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/367-369
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/369-370
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/370-372
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/373-374
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/374
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/375
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/375-376
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/376-377
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/378-380
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/380-381
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/381-382
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/382
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/382-383
[21] Al-i İmran: 77
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/383-384
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/384-385
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/385
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/385-386
[26] 2107.2109 nohı hadisle» bak.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/386-388
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/388-389
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/389-390
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/390-392
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/392-393
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/393-395
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/395-396
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/396-397
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/397-398
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/398-400
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/400-401
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/401
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/401-402
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/402-403
[41] Kalem : 4
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/403-405
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/405-407
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/407
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/408
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/408-412
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/412
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/412-413
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/413-414
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/414-415
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/415
[52] Hülasa : 453 ve Avnü'l-Mabûd : clld 10, sah. 64
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/415-416
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/417
[54] Hülâsa: 60
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/417-418
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/418
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/419
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/419
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/419-422
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/422-423
[60] H&i tercemesi 146 nolu hadis bölümünde geçti.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/423-424
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/424-425
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/425-426
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/426
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/427-428
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/428-431
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/431-432
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/432
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/432-433
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/433
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/433-434
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/434
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/434-436
[74] Nisa: 141
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/436-437
[76] Hal Urcemssi 1379 nolu badis bölümünde geçü.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/438
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/438-439
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/439-440
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/440-443
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/443-445
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/445-446
[83] Bakara : 280
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/446-449

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/449
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/450-452
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/452-453
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/453-454
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/455
[90] Câbiye Şam'ın güney batısında ve Dımışk'a bir günlük mesafede bir şehrin ismidir. Hz. Ömer (R.A.)'ın hilâfeti döneminde bir askeri merkez idi. Halife Ömer, seçkin sahâbiler ile burada toplantı yapıp savaş planları hazırlamış ve Yermûk savaşından sonra ganimet mallan burada taksim edilmişti. Câbiye hutbesi, diye anılan meşhur hitabeti Halife Ömer burada irad etmişti.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/455-457
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/457-459
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/459
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/460-461
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/461
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/461-463
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/463-464
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/464-466
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/466-467
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/467-468
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/469-470
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/470
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/471-472
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/472
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/473
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/473-474

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- SİHİR, BÜYÜ VE KEHANET HARAMDIR.
Sihir, Büyü ve Kehanet Haramdır.
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Sihir ve Büyünün Ruhlar Üzerindeki Tesiri
İlgili Hadisler
Tahliller ve Açıklamalar
Sihir ve Kehanetle İlgili Diğer Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Peygamber Efendimize Söven Kimse Hakkında Ne Gibi İşlem Yapılır?
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

13- SİHİR, BÜYÜ VE KEHANET HARAMDIR.

Sihir, Büyü ve Kehanet Haramdır.

İslâm dini iki ana kaynağıyla insanların rafah ve mutluluğunu, birlik ve dirliğini, ahlâk ve meşru ölçülerindeki örfünü koruyup ayakta tutar. Keramet ve kehaneti şer'i bir delil kabul etmez. Üstelik bunlarla amel edilemeyeceğini açıklar.
Sihir, büyü ve kehaneti, gaipten haber vermeyi, cinciliği ve med-yumculuğu haram kılıp yasaklar. Bunların yerine sağlam, âdil bir hukuk sistemi ve yüksek ahlâki ölçüleri koyar. Sonra da hukuk sistemini biri manevî, diğeri maddî olmak üzere iki müeyyideye bağlar. Mânevi müeyyide imana seslenir. Maddî müeyyide dünyevi cezayı âmirdir.
Hakim bu esaslar ve prensipler çerçevesinde hükmeder, karar verir. Kendisi keramet sahibi olsa veya cinlerden birtakım bilgiler bile alsa, onlara göre amel edemez, hüküm veremez. Bu kesinlikle haramdır ve yasaklanmıştır. Hakim davacı ile davalıyı dinler, beyyine ister, ona göre karar verir. Beyyine olmadığı takdirde davalıya yemîn düşer.
Keramet, cincilik, kehanetle amel etmeye cevaz verilmiş olsa, haklar zayi olur, suçsuz insanlar devamlı zan altında tutulur. Çok yanlış ve haksız kararlar verilir ve böylece ortada ne adelet, ne hakkaniyet, ne denge ne de sağlam bir düzen kalır. Her şey alt-üst olup bir fitne ve fesatların çıkmasını kolaylaştırır.
İş bu kadarla da kalmaz. Büyü, kehanet, cincilik, medyumculuk, semavî dinlerin getirdiği inanç esaslarını temelinden yıkar; âhiret, h%-sap, cennet ve cehennem kavramlarının gerçek olmadığını kalp ve kafalara sinsice işler. O bakımdan inanç esasları yıkılınca geriye insanı yönlendiren, disipline eden, fazilet ve yüksek ahlâk düzeyine getiren, kardeşliği, yardımlaşmayı, bütünleşmeyi ayakta tutan bütün değerler tahrîbe uğrar.
İlmî çalışmaları engeller. Hastası olan doktora değil büyücüye, kâhine koşar. Bir türlü mutlu olamayanlar soluğu cincinin, kâhinin, büyücünün yanında alır. Malı çalman veya eşyası kaybolanların tek mercii gaipten haber verenler olur.
İşte bu ve benzeri sebeplerden dolayı İslâm dini sihri, büyüyü, cinciliği, kâhinliği, medyumculuğu haram kılıp yasaklamış ve bunlarla iştigal edenlerin Allah ve Peygamberinden ilgilerinin kopacağını ilân etmiştir. Sahîh hadîste: "Kim bir kâhine (cinlerden bilgi alıp konuşana, yıldızlardan ahkâm çıkarana) veya bir arrafa (neyin nerede olduğunu bildiğini iddia edene) gider de onu tasdik ederse, gerçekten o Mu-hammed'e indirileni inkâr etmiş olur" buyurularak insanlar uyarılmıştır. Hatta bir arrafa uğrayıp ondan bir şey soran kimsenin kırk günlük namazının kabul olmayacağı bildirilmiştir.
İlgili hadîsler bölümünde bu hususlara ve rivayetlere geniş yer |vermiş bulunuyoruz. [1]

İlgili Hadisler

Cündeb (r.a.) den yapılan rivayette Resûlüllak (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sihirbazın (ve büyücünün) had cezası kılıçla vurulup (Öldürülmesidir)," [2]
Bücale b. Abade'den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Ahnef b. Kays'ın amcası Ceze' h. Muaviye'ye kâtiplik yapıyordum. Bu sırada ikinci halîfe Ömer'den (r.a.) bir ya^ı geldi ki, bu onun vefatından iki ay önceye rastlamaktaydı. Yazıda şu emir yer alıyordu: "Bundan böyle sihirbaz olan bütün erkek ve kadınları öldürünüz. Mecûsîlerden kendi mahremleriyle (dinen nikâhı haram olan yakınlarıyla) evli olanları birbirinden ayırınız. Ayrıca mecûsîleri birbirine acaip sesler çıkararak seslenmekten men'ediniz."
Bunun üzerine üç tane sihirbazı öldürdük ve kendi mahremiyle evlenenleri birbirinden ayırarak evliliklerine son verdik ve bunu Allah'ın kitabındaki açik hükümlere göre yerine getirdik. [3]
Muhammed b. Abdirrahman b. Sa'd b. Zürare'den yapılan rivayette, adı geçene ulaşan bilgi ve habere göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in eşi Hafsa (r.a.), kendisiyle sihir yapan bir cariyesini öldürmüştür. Hz. Hafsa o cariyeyle akd-i tedbîr yapmış bulunuyordu (yani kendisi vefat edince o cariye hürriyetine kavuşmuş olacaktı). Onun sihir yapması üzerine Hz. Hafsa emretti de öldürüldü. [4]
îbn Şihab'dan yapılan rivayette, adı geçene şöyle sorulmuştur: "Kendisine ahd-u eman verilmiş bir kimse sihir yaparsa onu öldürmek gerekir mi?" îbn Şihab ona şu cevabı vermiştir: "Bize kadar ulaşan habere göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimize sihir, büyü yapılmış, ama o böyle yapanı öldürtmemiştir. O adam da kitap ehlinden imiş..." [5]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

Müctehid ve ilim adamlarına göre sihir ve büyü öğrenmek ve öğr«etmek haramdır. Buna muhalefet eden olmamıştır. Bunun gibi kâhinlik yapmak, gaipten haber vermek, cinlerle ilgi kurup bazı şeylerin nasıl cereyan ettiğini bildirmek, medyumculuk yapmak da haramdır.
a) Hanefîlere göre, sihir yapıp bunu sanat haline getiren hakkında ölüm cezası uygulanır. Nitekim bu, Hz. Ömer, Osman, İbn Ömer, Hafsa, Cündeb b. Abdillah, Cündeb b. Kâ'b, Kays b. Sa'd ve Ömer b. Abdillaziz'in de görüş ve içtihadıdır.
b) Şâfiîlere göre, şahsın sadece sihirbazlık yapması öldürülmesini gerektirmez. Zira Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Müslüman kişinin kanı ancak şu üç şeyden biriyle helâl olur: İmân ettikten sonra kâfir olmak, evli iken zina etmek, haksız yere adam öldürmek..." buyurmuş ve sihirbazın kanının helâl olduğunu zikretmemiş tir.
Aynı zamanda "Sâhirin had cezası kılıçla vurulup öldürülmesidir" mealindeki hadîsin zayıf olduğu anlaşılmıştır.[6]
c) Hanbelîlerin çoğuna göre de sihirbazlık yapanın cezası ölümdür. İmam Ahmed'den ise bunun hilafına bir rivayet yapılmıştır. [7]
d) Mâlikîlere göre de sihirbazın cezası ölümdür. [8]
Hanbelîlerin bir kısmına göre, sihirbaz, kâhin ve arraf kâfir sayılmazlar. Ancak bu işten vazgeçip tevbe ve istiğfarda bulunurlarsa, serbest bırakılırlar.
Hanefîler ise, sihirbaz veya büyücünün veyahut kâhin ve arrafın yaptıkları hayalî şeylerin ve manevî tesirlerin özünü şeytanlardan aldıklarına inanıyorlarsa kâfir olurlar ve haklarında murtedd ahkâmı câri olur. Ama böyle hayal ettiklerini söylerlerse kâfir olmazlar.
İmam Şafiî ise, küfrü gerektirir anlamda bîr itikada sahiplerse kâfir sayılırlar veya sihrin helâl olduğunu iddia ederlerse yine dinden çıkmış kabul edilirler. Zira bu hususta Kur'ân, Hadîs ve İcma'da kesin beyânlar mevcuttur.[9]
Yine îmanı Ahmed'e göre, sâhir, kâhin ve arraf tevbeye davet edilirler. Aynı zamanda tutuklanırlar ve ciddi bir pişmanlık izhar edinceye, tevbe edip bir daha bu gibi şeylerle iştigal etmeyeceğine dair söz verinceye kadar tutuklu halleri devam eder.
Kitap ehlinden olan sihirbazlar öldürülmezler. Ancak sihir veya büyü yapıp birinin ölümüne sebep olursa kısas uygulanır. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, kitap ehli ayırd edilmeksizin islâm ülkesinde bulunan bütün sihirbazlar öldürülürler. [10]

Tahliller ve Rivayetler

1080 holü Cündeb hadîsinin isnadında İsmail b. Müslim el-Mekkî bulunuyor ki Tirmizî bu zatın zayıf olduğunu belirtmiştir. Hem hadîs mevkuf olarak rivayet edilmiştir. [11]

Nevevî, Müslim Şerhi'nde diyor ki: "Sihirle amel etmek haramdır. Büyük günahlardan olduğu bilicma' sabit olmuştur. Bazan küfür olur, bazan da küfür olmaz, büyük masiyet olarak kalır. Bunun gibi sihir öğrenmek ve öğretmek de haramdır. Bize göre sâhir öldürülmez. Tevbe ederse tevbesi kabul olunur."
İmam Mâlik ise onun tevbesi kabul olunmaz ve öldürülür demiştir.
1081 no'lu Bücale rivayeti sahihtir. Müslümanların itikadını bozacak, kültürünü zedeleyecek şeylere dikkatler çekiliyor. Sihir ve büyücülüğü cazip hale getirme gayreti içinde olan sihirbazların imhası emrediliyor ve aynı zamanda dinen nikâhı haranı olan yakınlarıyla evlenen mecusîlerin bu tür evliliklerine son verilmesinin; evlenenlerinin derhal ayrılmasının lüzumu belirtiliyor.
İslam ülkelerinde zimmîlerin ve müste'min olanların İslâm ahlâkını tahriplerine imkan verilmemesinin gereğini duyan büyük devlet adamı Hz. Ömer (r.a.) bu konuda bütün eyalet valilerine bir genelge göndermiştir; Şüphesiz Hz. Ömer (r.a.) böyle bir emir verip gönderirken mutlaka Kur'ân ve Hadîslere dayanarak hareket etmiştir.
Bugün hâlâ yıldızlardan, burçlardan birtakım hükümler çıkartanların, yıldız falına inananların, hayatlarının burçların ve yıldızların tesiri altında olduğunu iddia edenlerin veya öyle sananların sayısı hayli kabarıktır. Ruha, kalbe, vicdana hitap etmeyen pozitif ilimler bu insanları hâlâ hurafeden, bâtıl inançlardan kurtarmış değildir. Her yanı ve yönüyle akla, kalbe, vicdana, ruha, dünya ve âhiret hayatına seslenen İslâm dininin eğitim ve öğretim yoluyla nesillere ve kuşaklara verilmediğinin sıkıntılarını çekmekteyiz. Hâlâ cinlerden meded umanlar, medyumun peşine takılıp seanslara katılanlar, muskacıdan, büyücüden meded umanlar gün geçtikçe çoğaldığına göre, insanlara gerçek anlamda eğitim verilmiş, medenice yaşamanın yolları öğretilmiş denilemez. Yüce İslâm bu ve benzeri hurafa ve batıl inançları onbeş a£ir önce temelinden kazıyıp atmış, gecesi de gündüzü kadar aydınlık bir hayat nizamı getirmiştir.
1082 nolu Muhammed b. Abdirrahman rivayeti üzerinde durulmuştur. İmam Mâlik bu rivayeti Muvatta'a almıştır. Ancak Hz. Haf-sa'ya sihir ve büyü yapıp nasıl bir tesir meydana getirdiği bilinmemek' tedir. Eğer hadîs sahîhse Hz. Hafsa'nın onu öl dürtme sinin ciddi bil sebebi söz konusudur. Kadının sihir ve büyüyle neler, ne entrikalar çevirdiği araştırmaya değer bir olaydır. Ancak bu hususta kaynaklarda tatmin edici bilgi mevcut değildir.
İbn Şihab rivayetinin sahîh olduğu tesbit edilmiştir. Resûlüllah'E büyü ve sihir yapan kitap ehli kişinin bu yüzden öldürülmediği bir deli olarak gösterilmektedir. Nitekim müctehid imamlar da bu konuda tan görüş birliği halinde değillerdir. Yukarıda naklettiğimiz üzere farkl görüş, yorum ve istidlaller mevcuttur.
Sonuç olarak şunu diyebiliriz: Sihir, büyü, kehanet ve arraflık ha ramdır ve kesin yasaktır. Buna muhalefet eden bir ilim adamı yoktur Ancak sihirle uğraşan kişinin küfre girip girmediği tartışma konusu dur. Sonra da bu kişilerin itikadına göre hüküm verilir: Sihrin büyünün, kehanetin ve arraflığm helâl olduğuna itikad ediyorlarsa e! bette küfre girmiş olurlar. Rücu' ve tevbe etmeleri halinde öldürülü] öldürülmeyecekleri de ihtilaflı bir meseledir. [12]

Sihir ve Büyünün Ruhlar Üzerindeki Tesiri

Sihir Arapça bir kelimedir. Sözlükte, nefes borusunun ucuna ve ıkciğere denir. Sonradan cadılık anlamında kullanılmıştır. Birinin Akciğerine vurup onu sersem etmekle cadılık, büyücülük arasındaki benzerlik dikkate alınmış ve böylece sihir terim olarak tabiat kuvvetleriyle insanlar arasında birtakım gizli ilişkiler bulunduğu inancıyla inşan ruhu ve zihni üzerinde birtakım tesirler uyandırma yöntemi olarak belirlenmiştir.
Fahruddin Râzî sihri sekiz ayrı bölümde incelemiş, Şeyh Mecdüddin Firuzabâdî ise onu üç bölümde değerlendirmiştir:
a) Sadece aldatma ve tahayyül at dır ki hakikati yoktur. Buna gözbağcılık da denir. El çabukluğuyla birtakım, inanılması zor değişik şeyler gösterilir.
b) Cin ve şeytanlara yaklaşıp ilişki sağlamak suretiyle onların yardım desteklerine kapı açılır.
c) Küfrü irtikâb etmek suretiyle afsun yapıp eşyanın tabiatını değiştirir şekilde bir takım görüntüler sergilenir.
Büyü de sihrin bir başka şeklidir. Daha çok ruhlar ve zihinler [üzerinde olumsuz tesir uyandırma yöntemidir. Büyücüyle kâfir cinler arasında bir ilişki bulunur ve o cinlerin yardımıyla bir takım tesirler meydana getirilebilir.[13]
Sihir ve büyünün olumsuz tesiriyle ilgili birçok rivayetler bulunuyor. Ama daha çok dikkat çekeni, Lebîd adındaki sihirbaz büyücü bir yahudinin Resülüllah (s.a.v.) Efendimiz aleyhine sihir ve büyü yapmasıyla birtakım olumsuz tesirler ortaya koymasıdır. [14]

İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resülüllah (s.a.v.) Efen dimiz'e sihir (ve büyü) yapıldı. O kadar ki, Resûlüllah'a (s.a.v.) yapmadığı bir şeyi yapmış hayali gelirdi. Böylece (O'nun bu hali devam etti). Tâ ki bir gün benim yanımda bulunurken Allah't duâ etti, tekrar dua etti. Sonra da şöyle buyurdu:
- "Bildin mi ya Aişe, kendisinden fetva istediğim hususta Cenâb-ı Hak bana fetva verdi?" Ben de:
- 'Ta Resûlallah, o fetva nedir?" diye sordum. Buyurdu ki:
- "İki kişi (iki melek) bana geldi, biri baş ucumda, diğer ayak ucumda oturdu. Sonra onlardan biri arkadaşına: "Bı adamın rahatsızlığı nedir?" diye sordu. O da: "Sinirlenmiş büyülenmiştir" diye cevap verdi. Diğeri: "Kim ona sihir, büyi yaptı?" diye sordu. O da: ITLebîd b. A'sam adında Benî Zurayk ka bilesinden bir yahudî" diye cevap verdi. Öteki: "Ne gibi şeyde si hir, büyü yapmıştır?" diye sordu. O da: "Bir tarak, saç sakal tai antısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığında" diy cevap verdi. "O tarak ve tarantı ile kapçık nerededir?" diye so? du. O da: "Zervan kuyusundadır" diye cevap verdi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ashabında: bir grup insanla birlikte kalkıp o kuyuya gittiler. Kuyuya naza eyledi, üzerinde bir hurma ağacı bulunuyordu.' Sonra H; Aişe'ye döndü ve şöyle buyurdu:
- "Allah'a and olsun ki o kuyunun suyu kına suyu gil kırmızı ile kahverengi arasında bir renkteydi. Hurma ağacını uçları da şeytanların başları gibiydi." Bunun üzerine ben:
- "Ya Resûlallah! Kuyuya atılan o sihirli şeyi çıkardın mi diye sordum O da:
- "Hayır çıkarmadım. Bana gelince, Cenâb-ı Hak gerçekte bana afiyet ve şifâ verdi. Hem de o sihri çıkarmakla hal üzerine bir şer ve kötülüğü yaymaktan endişe duydum" diye cevap verdi. Sonra emretti de o kuyu kapatıldı.[15]

Tahliller ve Açıklamalar

Ehl-i Sünnet ve ilim adamlarının cumhuruna göre sihir (ve büyü) fardır. Aynı zamanda sihrin ve büyünün bir hakikati de vardır.
Diğer bazı ilim adamlarına göre, sihir ve büyünün hakikati yoktur. Bir takım gerçeği olmayan hayallerden başka bir şey değildir.
Oysa Cenâb-ı Hak kendi kitabında sihirden söz etmiş bulunuyor. Aynı zamanda yukardaki hadîs de sihir ve büyü denilen ruhî bir tesirin mevcudiyetini isbat ediyor. Aynı zamanda sihir ve büyünün birtakım eşyaya ruhî nüfuzda bulunarak işlendiği ve kimsenin göremiyeceği yerlere defnedildiği anlaşılıyor.
Sadece kendi akıl ve mantıkları doğrultusunda düşünüp karar verenler ise, bu hadîsi red ve inkâr etmişlerdir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendi-miz'in sihirlenip büyülenmesini O'nun makamının yüceliğine yakıştır amamışlardır. Oysa böyle bir iddiaya gerek yoktur. Çünkü kitap ve sünnet, aynı zamanda cereyan eden bazı olaylar sihrin ve büyü denilen bir tesirin varlığını isbat etmektedir. Hem Cenâb-ı Hak Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'i dini tebliğde ve doğru olanı söylemekte yeterince korumuştur. Dünya işlerinde ise bazı hayalî şeylerin sadır, olması ve tebliği ile mükellef bulunmadığı bazı dünya işleri üzerinde indî kanaat yürütmesi mümkündür. Ancak Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bütün bu durumlarda ve kendisine vaki olan hayalî şeylere nübüvvet ve risaletin safiyet ve yüceliğini zedeleyecek bir yanlışlık veya saçmalamada asla bulunmamıştır. Günlük mutad dünyevî işlerden birini yapıp yapmadığı şeklinde birtakım tereddütler hasıl olmuşsa da onun tesirinden derhal kurtulmak için Allah'a duâ etmiş ve kısa sürede o havadan kendini uzak tutmuştur. Yapılan sihir ve büyünün estirdiği hayalin belirtisi bu cümledendir.
Nitekim Kadı Iyaz diyor ki: "Bu hadîsin rivayetleri, yapılan sihir ve büyünün olumsuz tesiri sadece Efendimiz'in bedeninde ve dış organlarına yönelebilmiş, aklı, kalbi ve itikadı üzerinde en küçük bir tesir bırakmamıştır... Şüphesiz beden üzerindeki az bir olumsuz tesirin hiçbir zaman O'nun nübüvvet ve ri s aletine tesir edip bir karışıklık meydana getirememiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak O'nun aklım, kalbini ve itikadını her türlü olumsuz tesirden korumuş ve uzak tutmuştur." [16]
Sihir bütünüyle şeytanî yollara baş vurmak, kâfir cinlerle temas sağlamak ve ilâhî sınırlan aşmakla meydana gelir. Sihir eşyanın hakikatini değiştirmez, değişmiş hayalini verir ve kısa bir süre sonra değiştirmediği anlaşılır. Büyü de sihirden bir şubedir. Yine şeytanî yollara baş vurmak, cinlerden yardım görmek suretiyle ruhlar ve duygular üzerinde birtakım olumsuz tesirler irca etmekle kendini hissettirir. Şüphesiz bunun en tesirli ilâcı, Muavvezeteyn sûrelerini okuyup Allah'tan şifa dilemektir.
Sihir ve büyü yapan kimse bunun helâl ve meşru olduğuna inanıyorsa, dinden çıkmış olur ve murted sayılır. Tevbe edip dönüş yapmadığı, yani bu gibi şeytanî işleri bırakmadığı taktirde İslâm devletinde yaşıyorsa katledilir.
Böylece sihir yapan da yaptıran da, büyü yapan da yaptıranda büyük günah işlemekte ve bunun haram olduğunu kabul etmedikleri taktirde küfre düşmektedirler.
Sihirle keramet arasındaki fark çok açık ve belirgindir: Sihir ve büyü ancak ilâhî sınırları çiğneyen fasık bir kişinin işidir. Keramet ise Allah'a dosdoğru inanıp nefsini Kur'ân ve Sünnet'e göre terbiye eden bir velîden sadır olur. Keramet kimseye zarar vermez, fakat imân ve irfanı artırır. Sihir ve büyü ise bütünüyle insanlara zarar verir, inançlarını sarsar ve kardeşlik bağlarının kopmasına, gerçekleri bırakıp hurafelerin peşine takılmaya yol açar. Keramet Rahmanidir, sihir ve büyü ise şeytanîdir.
Konuyu şöyle özetleyebiliriz:
Sihir ve büyü vardır. Bunların peygamberin bedeni üzerinde, diğer insanların ruh ve duyguları üzerinde birtakım olumsuz tesirleri olabilir. Bu tesirden korunmak ve kurtulmak için Muavvezeteyn sûrelerini okumak yeterlidir. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e sihir ve büyü yapıldığı sahîh rivayetle sabit olmuştur. [17]

Sihir ve Kehanetle İlgili Diğer Hadisler

Ebû Musa (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 1fÜç kimse vak ki cennete giremiyecekler: İçki içmeye devam eden, hısımlarından ilgisini kesen, sihri tasdik eden..." [18]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim bir kâhine veya arrafa gider de onun dediğini tasdik ederse, o gerçekten Muharamed'in (s.a.v.) üzerine indirileni inkar etmiş olur." [19]
Safiyye bint Ebî Ubeyd'den rivayet edilmiş, o da Peygamber (s.a.v.) Efendimizin bazı zevcelerinden, onlarda Peygamber (s.a.v.) Efendı-miz'den rivayet etmişlerdir. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim bir ar-rafaya gider de ondan bir şey sorarsa Cenâb-ı Hak onun kırk gecelik (kırk günlük ve gecelik) namazını kabul etmez." [20]
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: 'İnsanlar Peygamber (s.a.v.) Efendimizden kehanetten sordular. Efendimiz onlara:
- "O birşey değildir" diye cevap verdi. Soranlar:
- 'Ya Resûlallah! Şüphesiz kâhinler zaman zaman birşey-den söz ediyorlar ki o şey hak (gerçek) oluyor" dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu:
"(Onların gerçek olarak söylediği) söz halttandır ki cinnî (cinlere mensup bir cin) onu kapıp kendi dostu olan arrafin kulağına (cam bardağın veya tavuğun çıkardığı sese benzer bir sesle) fısıldıyor ve onlar da o söze yüz yalan karıştırıyorlar." [21]
Yine Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Ebû Bekir'in (r.a.) bir hizmetçisi vardı ki onun elde ettiği gelirden yerdi. Bunun üzerine o hizmetçi: "Bunun nereden elde edildiğini biliyor musun?" diye sordu. O da: "Nereden elde edilmiştir?" diye sordu. Hizmetçi cevap verdi: "Cahiliyye devrinde ben bir kişiye kehanette bulundum ki hiç de iyi bir kehanette bulunmayı beceremezdim. Ama ne var ki ben onu aldattım. Derken (bu gün) onunla karşılaştım ve bunu o bana verdi ve siz de işte ondan yemiş bulunuyorsunuz!" Bu cevap üzerine Ebûbekir (r.a.) elini (parmağını) boğazına sokarak midesinde ne varsa hepsini kusup dışarı çıkardı." [22]
İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim yıldızlardan (insanların, milletlerin, ve fertlerin kaza ve kaderleriyle ilgili) bir ilim aktarıp alırsa, sihirden bir şube iktibas etmiş olur ve bunu artırdığı nisbette iktibası artar." [23]
Muâviye b. Hakem es-Sülemî (r.a.) den yapılan rivayete göre adı geçen, Rasulullah (s.a.v.) Efendimize şöyle dediğini haber vermiştir:
-'Ya Resûlallah! Doğrusu cahiliye devrine yakınlığım daha pek uzak sayılmaz. Allah ise İslâmiyetle bize yöneldi (de öylece o devirden kurtulduk). Bizden bazı kişiler kâhinlere giderdi." Peygamber (s.a.v.) ona:
- "Artık kâhinlere gitmeyin" buyurdu.
- "Bizden kimileri de (bazı) şeyleri uğursuz sayardı" dedim. Peygamber (s.a.v.):
- "Bu göğsünüzde hissettiğiniz (asılsız) bir şeydir. O bakımdan bu gibi şey (duygu) lar sizi başladığınız işten alıkoymasın" buyurdu.
"Bizden bazı adamalar birtakım çizgiler çizip bir şeyler a /arlardı" dediin. Peygamber (s.a.v.):
- 'Peygamberlerden bir peygamber de çizip çizip birşeyler azardı. Artık kimin çizgi ve yazısı o peygamberin çizgi ve azısına uygun düşerse işte isabet eden o olur..." buyurdu. [24][25]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

İlim adamlarının cumhuruna göre, sihri, sihirbazı, büyücü ve ahini tasdik eden büyük günah işlemiş olur.Hattâ ilim adamlarından azışma göre, sihirbazı, büyücüyü tasdik edip inanan kimse dinden kar. .
O bakımdan müslüman bir kimse sihirbazı, büyücüyü ve arrafı .asilik eder, onun dediklerine kulak verip inanır ve tevbe etmeden ölürse cennete çok uzun bir süre giremez. Bunlara gidip inanan ve [islâm'ın bunlarla ilgili emir ve hükümlerini inkâr edenler ise ebediyen 1 cen nete giremezler.
Kadı Iyaz diyor ki: "Araplarda kehanet üç kısma ayrılırdı:
a) Bir kişinin cinlerden bir dostu olurdu da o, gökten gizlice ptığı haberi getirip ona bildirirdi, Bu-kısım, Allah son peygamberi hz. Muhammed'e (s.a.v.) risâlet gönderince artık işlemez hale geldi ve gö^ün haberlerinden cinler ve şeytanlar men'edilmiş oldu.
b) Yeryüzünde meydana gelen bir olayı o cinin tesbit edip kendi astıma haber vermesiyle vücut bulurdu.
Mu'tezileden bir kısmı kehanetin bu iki çeşidinin de muhal ığunu belirterek bütünüyle reddetmişlerdir.
c) Müneccimlerin yaptığı tesbitlerdir. Bazı kişilerde birtakım 'er ve yetenekler meydana gelir de bir şeylerden haber verirler. Ama -rın haber verdiği şeyden yalanın payı çok fazladır." [26]

Tahliller

2 dipnotlu Ebû Musa hadîsi sahihtir. Sözü edilen üç sınıf inam -i cennete giremiyeceği yorumu gerektiren bir anlatım tarzı pırlaktadır. Şöyle ki, içkiyi helâl sayıp ona devam eden, hısımlain ilgi kesmenin caiz olduğuna inanıp onlarla ilgi kurmayan ve sihharam olmadığına inanıp haram ve yasak olduğunu kabul etmeyen
kimse haramı helâl saydığından-dolayı-tevbe ve istiğfar edip dönüş yapmadan ölürse cidden cennete girşmezler. Ama bunların haram olduğunu bilip kabul etmekle beraber yine de kendini tutamayıp içki; içmeye devam eder* hısımlarından ilgisini keser ve sihirbazı, büyücüyü doğrularsa uzun süre cennete giremez.
Cinler vasıtasıyla veya geliştirdiği bazı yetenekleriyle gaibden ha-^ ber veren, hırsızın kim olduğunu belirleyeni yitik malın yerini haber, vereıı kimseyi kim tasdik eder, yani onun dediklerinin doğruluğuna inanır ve bu haram fiili helâl sayarsa dinden çıkar. Helâl saymaz ancak kâhinlere, arraflara baş vurmaktan kendini alamazsa büyük günah, işlemiş olur. Aynı zamanda kırk günlük namazı kabul olunmaz.
Kâhin ve arrafm haber verdiği şey, olay aynen çıkıyorsa, buna da şaşmamak ve aldanmamak gerekir. Zira cin ve şeytanlar gök haberlerim ni almaktan her ne kadar men'edilmişlerse de bazan kulak verip çalmaya çalışırlar ye hemen bir şihab onları kovalayıp uzaklaştırır, -İşte doğru çıkan haberin sebebinin bu öldüğünü Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bildiriyor; Ancak çoğu zaman gökten kapıp çaldıkları bir habere bir çok yalanlar da katarlar. Kâhinler de birtakım ilâvelerde bulunurlar! O bakımdan Allah'ın kesin men'ettiği gök haberini kapıp çalan bir cinin veya şeytanın verdiği bilgiyi doğrulamak ve kâhinlere arrafiara gidip onlardan bir şeyler sormak hem büyük günah, hem de imanı tehlikeye düşürebilir.
Böylece 1093, 1094 dipnotlu Ebû Hüreyre ile Safiyye hadîsleri de sahihtir. Safiyye hadîsinde Taberânî şu fazlalığı nakletmiş tir: "Kim de tasdik etmeksizin, arrafa giderse Allah onun kırk günlük namazını kabul etmez."
1095 dipnotlu Hz. Aişe hadîsi da sahih olup istidlale sâlihtir. Hadîs, bazı cin ve şeytanları gök haberlerinden bir şey kapıp çaldığının mümkün olduğuna ve ancak onların getirip arraf ve kâhine aktarırken bir sürü yalanlar da kattıklarına, o bakımdan onların verdiği haberle, amel etmenin caiz olmadığına delâlet etmektedir.
1096 dipnotlu Hz. Aişe hadisi, ise, kâhin ve arrafm bu yolla elde ettikleri kazancın haram olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Ebû Bekir Sıddîk, kendisine ikram edilen yemeğin kehanette bulunmaya karşılık verildiğini öğrenince midesinden dışarı çıkartmayı uygun görmüş ve bununla müslümanlara bir kıstas vermiştir.
1097 dipnotlu İbn Ahbas hadîsi, yıldızlardan ahkâm çıkarmanın, kaza ve kaderi yıldızların hareketlerine bağlamanın da bir tür sihir olduğuna ve onun gibi haram kılındığına delalet etmektedir.
1098 dipnotlu Muaviye hadîsi ise, üç önemli hüküm ihtiva etmektedir:
1- Kâhinlere gitmenin caiz olmadığı
2- Bazı şeyleri uğursuz sayıp başlanılan işten vazgeçmenin doğru ve caiz olmadığı,
3- Birtakım çizgiler çizip yazılar yazmak suretiyle afsunda bulunmanın her ne kadar bir peygamber tarafından yapıldığı kaydedilmişse de, o paygamberin bilgi ve ölçülerine uygun çizgi çizip yazı yazmanın mümkün olmayacağına işaret edilerek bu gibi şeylerle uğraşmanın birtakım sakıncalı sonuçlar doğuracağı belirtilmek istenmektedir.
O halde eşyayı, birtakım canlıları ve hareketlerini, tabiat olay-! larım uğursuz saymak caiz değildir. Başlanılan veya başlanmak istenilen bir işi bu yüzden bırakmanın doğru olmayacağı bildirilmektedir. Bu daha çok kişinin şüphe ve vesvesesini göğsünde hissettirdiği bir evhamdır. Bu gibi evham ve vesveseyle amel zaten caiz değildir.
Bir peygamberin çizgiler çizip birtakım yazılar yazması, ilâhî vahye dayanır. Şifa ve rahmet niyetiyle ilâhî kelâmdan bir âyet yazmak , bugün için de geçerlidir.. Ancak bir takım çizgiler çizmenin usul ve kuralı, tesir ve neticesi nedir buna İslâmiyet yer vermemiştir. Sadece bir peygamberin böyle yaptığı bildirilerek buna muvafakatin mümkün olmayacağı aşikârdır. Zira o peygamberin izlediği usûl ve yöntemi tesbit etmemiz mümkün değildir. Günümüzde halâ bazı bilgisiz, kültürsüz hoca geçinenlerin birtakım karmaşık çizgiler çizip okunmayacak kadar karışık ve düzensiz yazılar yazdığı" görülmekte ve duyulmaktadır. Onların yazdıklarında ne şifa, ne tesir, ne de olumlu bir sonuç vardır. Saf müslümanlar aldatılarak bir geçim vasıtası haline getirilmiş bulunuyor. Yapan da yaptıran da günahkârdır.
Bu bapta Ebû Dâvud ile Tirmizî'nin tahrîc edip sahîhledikleri ve İbn Mace'nin de naklettiği bir hadîs ise şöyledir: "Uğursuz sayma şirktir..." İbn Mes'ud (r.a.) diyor ki, Resûlüllah bu cümleyi üç defa tekrarladı.
Buharî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâf nin İbn Ömer (r.a.) dan yaptıkları rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Uğursuzluk evde, kadında ve atta* vardır..." Müslim'in yaptığı rivayette ise "Uğursuzluk ancak üç şeyde vardır: Kadın, at ve ev..." Yine Müslim'in bir başka rivayetinde ise hadîs şu lâfımla nakledilmiştir: "Eğer bir şeyde uğursuzluk olmuş olsaydı, atta, meskende ve kadında olurdu." Diğer bir rivayetinde ise şöyle buyurulmuştur; "Eğer bir şeyde uğursuzluk olmuş olsaydı, evde, hizmetçide ve atta olurdu."
Yine Ebû Davud'un tahrîc edip Hâkim'in sahîhlediği Enes hadîsinde ise demliyor ki: "Bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e:

- 'Ya Resûîallah! Biz bir evde kalıyorduk ki o evde sayımız hayli çoktu, malımız da çoktu. Başka bir eve geçtik, derken o ikinci evde sayımız azaldı, malımız da azaldı..." Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu:
- "O evi terkedin. Çünkü o ev zemîme (yerilmiş murdar) dır."
İmam Malik'in ise Muvatta'da Yahya b. Saîd'den yaptığı rivayette deniliyor ki: "Bir kadın Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi: "Kaldığımız evde sayımız çok, malımız hayli kabarıktı. Sonra sayımız azaldı ve malımız (elimizden çıkıp) gitti..." Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: "O evi terkedin, Çjırkü o ev zemîme (yerilmiş yaramaz.bir ev) dir." ,
îlim adamları bu hadîsleri tahlil, ederken farklı yorumlarda bulunmuşlardır. İmam Mâlik'e göre, hadîs zahiri üzeredir. Yani delâlet ettiği manâ ne ise onu ifade etmektedir, başka bir yorumda bulunmaya gerek yoktur. Zira bazan Cenâb-ı Hak bir evi sakinlerine zarar getirecek duruma sokar. Kadın, at, hizmetçi de öyle...
Hattabî ise, birçok ilim adamlarının şöyle yorumda bulunduklarını belirtmiştir: "Bu üç şey uğursuzluk getirme konusunda birer istisna teşkil etmektedir. Yani eşyada uğursuzluk yoktur, sadece bu üç veya dört şeyde uğursuzluk olabilir. Oturduğu ev kendilerini sıkmaya başlar ve huzursuzluk doğurursa, evli bulunduğu kadınla bir arada bulunmaktan tiksinip huzursuzluk hissediyorsa, Beslediği at veya hizmetçiye karşr hoşnutsuzluk, isteksizlik duyuyorsa, o taktirde evi değiştirmede, kadım boşamada, atı satmada, hizmetçiyi ayırmada fayda vardır."
Diğer ba'zı ilim adamları ise şu yorumda bulunmuşlardır: "Evin uğursuzluğu dar olmasından, komşularının kötülük ve eziyetinden kaynaklanır. Kadın uğursuzluğu kısır kalmasından, dilinin bozukluğundan, mevcuda şükretmemesinden ve bir takım şüphelere kapılmasından kaynaklanır. Atın uğursuzluğu üzerinde gaza yapılmamasmdan ve fiatmîn yükseldiğinden kaynaklanır. Hizmetçinin uğursuzluğu ise, fena huyundan, anlayışının kıtlığından, kendisine verilen hizmetleri lâyıkıyla yerine getirmemesinden kaynaklanır."
O halde umumî anlamda uğursuzluk yoktur. Hususî anlamda ise belirtilen şeylerde bazı sebeplerden dolayı uğursuzluk olabilir.
Bu konuda birkaç rivayet daha bulunuyor. Onları nakletmeye gerek görmedik. [27] . .

Peygamber Efendimize Söven Kimse Hakkında Ne Gibi İşlem Yapılır?

Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bütün milletlere ve insanlara rahmet olarak gönderilmiştir. Ö, peygamberler zincirinin en son ve en [büyük halkasıdır. Peygamberlik O'nunla son bulup mühürlenmiştir.
Allah'a ve âhiret gününe imân edip Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e 'imân etmeyen kimsenin imânı sahîh d:eğildir; Çünkü Allah'ın. son kelamını ve indirdiği hayat nizamını ancak Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ve O'na indirilen Kur'ân'a imân etmekle, Öğrenip amel etmek mümkündür, Nitekim Cenâb-ı Hak: "Peygambere itaat ederi gerçekte Allah'a, itaat eder. Kim de yüz çevirirse (üzülme. Çünkü) seni, onlar üzerine koruyucu (bir bekçi) olarak göndermedik." [28] buyurarak Peygamber'e (s.a.v.) itaatin farz olduğunu ve ancak itaat veimanm ona itaat ye imânla tamamlanabileceğini bildirmektedir. Diğer yandan Kur'ân'da onbeş kadar yerde "Allah'a ve O'nun Resulüne itaat ediniz" buyurulmaktadır. Al-i Imrân sûresinde ise bu emir iki değişik anlatımda, şöyle açıklanmaktadır: "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." [29] "De ki: Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şüphesiz ki Allah, kâfirler i sevmez." [30]
Buna benzer birçok âyetler vardır. Kurtuluş ve mutlak saadetin ancak Allah'a ve Peygamberi Hz. Muhammed'e itaatle gerçekleşebileceği ise Azhab sûresi 71. âyetle net biçimde açıklanmıştır.
" Gerçek, bu olunca, Peygamber Efendimiz'e inanıp O'nu sevmek, O'nünla gönderilen son dini kabul etmek ve gereğince amel etmek mükellef olan her kişiye farzdır. Peygamberi sevmek, O'na itaati red-detinek küfürdür.
Bu açıdan konuyu incelediğimizde, Hz. Peygamber'e dil uzatıp hakarette bulunan kimse hakkında nasıl bir ceza uygulanır? İslâm devleti sınırları içinde olup böyle bir günaha cesaret eden kimse önce dinden çıkar. Dinden çıkınca da mürted olur ye murtedin katli ise vacip olur. îlim adamlarından önemli bir kısmının görüş ve içtihadı bu mer-. kezdedir. [31]

İlgili Hadisler

Şa'bVden, onun da mU'minlerin emlri Hz. Ali'den yaptığı rivayet-göre; Yahudi bir kadın sık sık peygambere sövüp O'nun ale> hinde ağır söz söylüyordu. Bunun üzerine (mü'minlerden) bii adam onu boğup öldürdü. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz < kadının zimmetini ibtal etti. (onun vatandaşlık ahd ve emanını; hıfz-u himayesini hükümsüz saydı ve) böylece onu öldüren adam hakkında cezaî bir hüküm uygulamadı. [32]
îbnAbbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre; A'ma bir adamın bu ümmüveled (kendisine çocuk doğuran bir cariyesi) bulunuyor du. Bu câriye sık sık Peygamber (s.a.v.) Efendimize dil uzatıî aleyhinde çok ağır sözler sarfederdi. A'ma adam ise onu bunaai men'etmeye çalışır, ama kadın vazgeçmeyip sövmeye devan ederdi. Bir gece yine o câriye Peygamber (s.a.v.) aleyhinde agı söz söyleyip sövdü. A'ma adam dayanamayarak demir bir kes kiyi onun karnına vurup bütün ağırlığıyla bastırarak kaam öldürdü. Sabah olunca olay Peygamber (s.a.v.) Efendimiz e an latıldı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz insanlaı topladı ve şöyle buyurdu; Allah adına bir adama and veriyorur ki işlediği fiili işlemiştir, benim onun üzerinde bir hakkım bulunuyor, mutlaka ayağa kalksın!" Böylece o a'ma adam ayağa kalkıp oradaki insanların omuzlarını adımlayarak, hareketini sürdürerek Peygamberin (s.a.v.) Önünde oturdu ve şöyle söze başladı: 'Ya Resûlallah! O öldürülen cariyenin sahibi benim. O durmadan sana dil uzatıp söver, ağır sözler kullanırdı. Ne kadar men'etsem yine de men'olmaz sövmeyi sürdürürdü. Ondan inci misali iki de oğlu vardı ve o benim yakın refikam olarak bulunuyordu. Geçen akşam yine size sövüp aleyhinizde ağır söz söyledi. Bunun üzerine ben de ucu sivri demir keskiyi alıp onun karnının üzerine dayadım ve ağırlığımı kullanarak o demiri ba-tırdım tâ ki öldürmüş oldum." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Sizler şâhid olunuz ki o cariyenin kanı hederdir (öldürene hiçbir ceza verilmeyecektir)." [33]
Enes-(r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir;
"Bir Yahudi Peygamber'in (s.a.vO yanından geçerken "es-sâmu aleyke" dedi. Resûlüllah (s.a.v.) de "ve aleyke" diye karşılık verdi. Sonra da Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
-"Şu yahudinin ne dediğini biliyor musunuz? es-Sâmu aleyke dedi." Ashab-ı Kiram:
- 'Ya Resûlallah! Onu öldürelim mi?" diye sordular. Resûlüllah (s.a.v.):
- "Hayır... Kitap ehli size selâm verince, siz de ve aleyküm deyiniz" diye buyurdu. [34]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimize sövüp sayan, nun aleyhine ağır söz söyleyen dinden çıkıp küfre girer. Böylece murt-ed olur ve hakkında murted hükmü uygulanır. Bunun gibi Peygamber'in (s.a.v.) sünnetlerinden bir sünnete razı olmayan, beğenmeyip reddeden kimse de dinden çıkıp küfre girmiş olur. [35]
Hz. Muhammed'e (s.a.v.) sövmeğe zorlanıp tehdit edilen kimse Muhammed ismini anarak ağır söz kullanırsa bu onun niyetine göre sonuç verir: "Ben istemediğim halde sövdüm" derse kâfir olmamış sayılır. "Ben Nasarâ'dan Muhammed adındaki bir adamı kasdederek sövdüm" derse yine küfre girmemiş olur. Ama "tehdit karşısında Hz. Muhammed'i kasdederek sövdüm" derse küfre girmiş olur. Zira sadece dil ile değil kalben de sövmüş oluyor. Bunun gibi Hz. Muhammed cinnet getirmiştir veya o delinin biridir derse yine dinden çıkıp kâfir olmuş olur ve hakkında murted hükmü uygulanır. [36]
b) Şâfiîlere göre, kim İslâm'dan niyetle veya sözüyle veya fiiliyle koparsa murted olur. İsterse söz ve fiilini istihza, mad veya itikad cihe-tiyle, yapmış ve söylemiş olsun fark etmez. O halde bir peygamberi tebzîb eden veya onu küçümseyip hafife alan kimse kâfir olur ve hakkında murted hükmü uygulanır. [37] Tabii Peygamber (s.a.v.) Efendimize sövüp sayan, onun aleyhine ağır söz söyleyen kimsenin durumu da böyle...
c) Hanbelîlere göre, Allah'a ister şaka yollu isterse ciddi olarak söven kimse kâfir olur. Allah'ın âyetlerini veya peygamberlerini küçümseyip hafife alan kimse de böyle...
' Gayr-i müslim iken Peygamber'e (s.a.v.) sövüp saydıktan sonra İslâm girerse hakkında bir ceza uygulanmaz. Müslüman olduğu halde söverse, bir rivayete göre tevbesi kabul olunmaz ve katledilir. [38]

Tahliller ve Rivayetler

1103 no'lu Şa'bi hadîsi hakkında Ebû Dâvud bir görüş beyan etmemiştir. Bu daha çok hadîsin sahîh olduğunu gösterir. Nitekim yapılan tesbitlere göre isnadındaki ricalin hepsi sahihtir.
Hadîs, bir gayr-i müslim vatandaşın Hz. Peygamber'e sövmesi halinde katledileceğine dalâlet etmektedir.
1104 no'lu İbn Abbas hadîsini Ebû Dâvud tahrîc etmiş ve bir görüş beyan etmiştir. Hafiz Bülûğu'l-Meram'da hadîsin râvîlerinin hepsinin sika olduğunu belirtmiştir. [39]
Hadîs, peygambere dil uzatıp söven kimsenin Öldürüleceğine ve kanının heder olduğuna delâlet etmektedir. Söven kişi müslüman ise ; murted olur ve oyüzden öldürülür. İbn Battal'a göre, teybe etmesi talep edilmez. Evzâî ve Leys'e göre, tevbe etmesi talep edilir, Tevbe edip 'pişmanlık izhar ettiği takdirde öldürülmez. Söven kişi kendisine ahd'u eman verilmiş bir gayr-i müslim ise öldürülür. Ancak sövdükten sonra İslâm'a girerse, artık öldürülmez. İbn Münzir'in naklettiğine göre, Leys, Evzâî, imam Şafiî, îmam Ahmed ve îshak'a göre söven müslüman ise tevbe etmesi teklif edilmez ve öldürülür. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, kendisine ahd-u emân verilen gayr-i müslim hakkında ta'zîr cezası uygulanır, öldürülmez. Nitekim Tahâvî, Peygambere dil uzatıp "es-Samu; âleyke" (yani dert, illet, hastalık ve kötülük sana olsun) diyen kimseyi öldürmediğini delîl göstermektedir. [40]

İbn Münzir, Peygamber (s.a.v.) Efendimize dil uzatıp O'na sövüp sayanın öldürülmesinin vacip olduğunda ittifak edildiğine dikkat çekmiştir. Şâfîî imamlarından Ebû Bekir el-Fârisî Kitabu'l-îcma'da şöyle demiştir: "Peygambere (s.a.v.) dil uzatıp söven sarîh kazfte bulunmuş olur. Bu da âlimlerin ittifakıyla küfürdür. Kişi bundan dolayı tevbe etse bile öldürülmekten kurtulamaz. Yani tevbe katli iskat etmez. Çünkü kazf tevbeyle sakıt olmaz. Kaffal'e göre sövmek sebebiyle kâfir olur, ama İslâm ile kati sakıt sayılır. Hattabî ise "Müslüman olduğu taktirde Öldürülmesi hakkında bir muhalifin bulunduğunu bilmiyorum" demiştir.
Kendilerine ahd-u emân verilen gayr-i müslim bir kimse Peygamber'e (s.a.v.) sövdüğü takdirde îmam Mâlik'e göre öldürülür. Ancak İslâm'a girerse öldürülmez. Söven kişi müslim ise, tevbe etmesi talep edilmeksizin öldürülür.
Evzaî ve Mâlik'ten yapılan bir rivayete göre, Peygamber'e söven müslüman murted olur ve öldürülmeden Önce tevbe edip pişmanlık duyması istenir.
1105 no'lu Enes hadîsi sahîh kabul edilmiştir. O bakımdan istidlale salihtir. Hadîs, Peygamber'e (s.a.v.) "es-Samu aleyke" demek suretiyle dert, belâ, kötülük isteyen yahudinin öldürülmediğine delâlet etmektedir. Böylece gayr-i müslimin Peygambere sövmesi sebeHyle ta'zîr cezası uygulanır sonucu ortaya çıkmış bulunuyor; [41]

Çıkarılan Hükümler

1- Peygamber (ş.a.v.) Efendimize dil uzatıp söven kimse murted olur ve hakkında ridclet hükmü uygulanır.
2-Bu sebeple murted olan kimseye önce tevbe edip ciddi pişmanlık izhar etmesi teklîf edilir. Tevbe ettiği taktirde kati sakıt olur. Bu Ha-nefîlerih görüşüdür.
Bunun gibi Peygamberin (s.a.v.) sünnetlerinden bir sunıvsti beğenmeyen, hafife alıp küçümseyen kimse de küfre girer.
3-Peygamber'e (s.a.v.) sövmesi için ölümle tehdit edilen kimse is-temiyerek söverse küfre girmez.
4- Peygamberi küçümseyen, yalanlayan, onu hafife alan kimse kâfir olur ve hakkında murted hükmü uygulanır.
5- Peygamber'e sövüp sayan kimse de kâfir olur;.ve hakkında murted hükmü uygulanır. Bu da Şâfnlere göredir.
6- Peygamber'e (s.a.v.) ister ciddi, ister şaka, isterse öyle inanıp kabul ettiği için söver, dil uzatırsa küfre girer ve murted olur.
7- Şâfiîlerin çoğuna göre, peygamber'e dil uzatıp söven kimse kazfte bulunmuş sayılır ve tevbe bile etse tevbesi kabul olunmaz katledilir. Çünkü kazf tevbeyle sakıt olmaz.
8- Kendisine ahd-u emân verilen kimse söverse, Ebû Hanîfe'ye göre hakkında ta'zîr cezası uygulanır. İmam Mâlik'e göre öldürülür. Ancak İslâm girerse kati sakıt olur.
9- İmam Mâlik'e göre, Peygamber'e (s.a.v.) söven kişi müslümansa, öldürülmeden önce tevbe edip pişmanlık duyması istenir. Tevbe ettiği taktirde öldürülmez...
10- İslâm hâkimi, Peygamber'e (s.a.v.) söven kimse hakkında ilim adamlarıyla müctehidlerin farklı görüş ve ictihadlarından birini tercîh edebilir. Günün ve ortamın şartlarına göre, bunlardan biriyle amel etmesinde bir sakınca yoktur. Zira ictihad içtihadı nakzetmez.
Nitekim Şa'bî ve İbn Abbas hadîsleri bu yüzden öldürülen kimselerin kanlarının heder olduğuna açık biçimde delâlet etmektedir. Enes hadîsi ise, bir yahudinin "es-Samu aleyke" demesine karşılık Resûlüllah'm (s.a.v.) ona "ve aleyke" dediğine ve ümmetine de aynı şeyi tavsiyede bulunduğuna delâlet ettiğine bakılınca öldürmenin vacip değil müstehab olduğu anlaşılıyor, O bakımdan ilim adamlarının farklı yorum ve görüşleri söz konusudur.[42]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[2] Tirmizî/hudûd:27. Dârekutnî-Neylü'l-Evtar: 7/199
[3] Ebû Dâvud/İmaret:31.Ahmed: 1/190, 191.
[4] Taberânî/ukûl: 14. Mâlik/Suvatta: 3/78. (Tenvîrü'i-Havalik
[5] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[6] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhül-Kebîr: 10/114
[7] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhü'l-Kebîr: 10/114.
[8] İbn Kudame/el-Muğni: 10/115.
[9] İbn Kudame/el-Muğni: 10/115.
[10] Şemsüddin İbn Kudame/Gş-Şerhü'l-Kebîr: 10/118.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[11] Bilgi.için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/200. el-Muğni: 10/115.
[12] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[13] Bu konuda geniş bigi için bkz: Celâl YİLDİRİM/Asrın Kur'ân Tefsiri: 1/267, |272, 268, 273, 4/2186, 7/3816, 8/4369, 13/7089.
[14] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[15] Buharî/tıb: 47. Nesâî/tahrîm: 20. Ahmed: 4/367, 6/57, 63, 96.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[16] Bu konuda aen\s bilai için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/202, 203
[17] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[18] Müslim, Müsned-i Ahmed: 3/14, 83, 4/399
[19] Ebû Dâvud/tıb:21. Müslim. Ahmed. Neyiü'l-Evtar: 7/204.
[20] Müslim/selâm: 125. Ahmed: 2/429, 4/68, 5/380.
[21] Buharî/tıb:46,tevhîd:57. Müslim/selâm: 122, 124. Ahmed: 1/218,6/87
[22] Buharî/menakıb-ı ensar: 26.
[23] Ebû Dâvud/tıb: 22, 51. İbn Mâce/edeb: 28. Ahmed: 1/227, 311.
[24] Müsiim/mesacid: 33, selâm: 121. Ebû Dâvud/salât: 168, tıb: 23. Nesâî/sehv: 20. Ahmed: 2/394, 5/447
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[25] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[26] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 7/204.
[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[28] Nisa Sûresi: 80.
[29] AMİmrân Sûresi: 31.
[30] Al-i İmrân Sûresi: 32.
[31] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[32] Ebu Dâvud/hudüd: 2.
[33] Ebu Dâvud/hudud:2, 3, Nesâî/tahrîm: 16.
[34] Buharî/istİ'zan: 22, murtaddîn: 4. Müslim/selâm: 9, 87. Taberânî/selâm: 3. Dâremî/isti'zan: 7. Ahmed 2/9.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[35] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 1/630
[36] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 1/631.
[37] el-Ğamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 1/519. Mısır: 1933.
[38] Bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğnî: 10/230,231.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[39] Fethu'l-Allâm !i Şerhi Bülûgi'l-Merâm: 2/220. Medine
[40] Sıddık Hasan Han/Fethü'l-Âllâm li Şerhi Bülûgi'l-Merâm: 2/220. Medine
[41] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/
[42] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 5/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEKAT VE İNFAK

Allah Yolunda İnfaka Teşvik Edene, İnfak Edene Verilen Kadar Nimet Bahşedileceğinin Müjdelenmesi

16) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"*Allah Azze ve Celle buyurdu ki: İnfak et, sana da infak edilsin*."
Resûlullah (s.a.s.) (yine) şöyle buyurdular:
"*Allah'ın eli doludur, infak ondan bir şey eksiltmez. O, gece gündüz cömerttir."*
Resûlullah (s.a.s.) devamla şöyle buyurdu:
"Göklerin ve yerin yaratılışından bu yana kimi gördünüz ki, infak etti de, onun mülkünden bir şey eksiltti. Arşı da suyun üzerindedir. Öbür elinde de terazi vardır. Dilediğini yükseltir, dilediğini düşürür."
v Buhârî'nin (5352) bir lafzı ise şöyledir:
"*Allah Azze ve Celle buyurdu ki: (Ey Âdemoğlu) infak et, sana da infak edilsin*."
v Buhârî'nin (7496) bir başka lafzı ise şöyledir:
"*Allah Azze ve Celle buyurdular ki: İnfak et, sana da infak edilsin*."
v Müslim'in (993) Züheyr bin Harb ve Muhammed bin Abdullah bin Nümeyr rivayetiyle gelen bir lafzı ise şöyledir:
Bize Süfyan bin Uyeyne, Ebû'z-Zinâd ve A'rac ve Ebû Hüreyre'den naklederek bize anlattı ki, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"*Allah Azze ve Celle buyurdu ki: (Ey Âdemoğlu) infak et, sana da infak edilsin*."
Resûlullah (s.a.s.) devamla şöyle buyurdu:
"*Allah'ın eli doludur, infak ondan bir şey eksiltmez. O, gece gündüz cömerttir. Gece gündüz infak etmesi, onun mülkünden bir şey eksiltmez.*"
v Müslim'in (37/993) gelen bir başka lafzı ise şöyledir:
"*Allah Azze ve Celle bana dedi ki: İnfak et, sana da infak edilsin*."
Resûlullah (s.a.s.) devamla şöyle buyurdu:
"*Allah'ın eli doludur, infak ondan bir şey eksiltmez. O, gece gündüz cömerttir. Gece gündüz infak etmesi, onun mülkünden bir şey eksiltmez.*"
Resûlullah (s.a.s.) devamla şöyle buyurdu:
"*Arşı da suyun üzerindedir. Öbür elinde de kabz vardır. Dilediğini yükseltir, dilediğini düşürür*."
İlim ehli şöyle demiştir: "Yüce Allah'ın eli o kadar doludur ki, infak ondan hiçbir şey eksiltmez. Bu hadis, Yüce Allah'ın sıfatlarıyla ilgili bir hadis olup, bu sıfatı hiçbir tevil (yorum) ve benzetme yapmadan alır, öylece okuruz ve öylece iman ederiz. Yüce Allah'ı her türlü mahluktan tenzih ederiz."
İmam Mazirî (rh.a.) şöyle demiştir: "Allah Resûlü (s.a.s.) halka anlayacakları bir dille konuşmuştur. Böylece hadiste yer alan haberleri onlara söylemeyi kast etmiştir. O da Allahu Teâlâ'nın infakının O'nun mülkünden hiçbir şeyi eksiltmediği ve fakirlik korkusuyla cimriliğe yönelmeyeceği; O'nun bu tür noksanlıklardan uzak olduğu gerçeğidir." (İmam Mazirî'den muhtasar olarak) Allah (c.c.) en iyi bilendir.

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?

-47 ? ??????? ???????????? ????????? ?????????? ???????? ???????? ?

“Beş Vakit Namaz ile Dinin diğer esaslarının sabit olması” ile ilgili hadisler

İslam’ın şartının beş olduğu[2] ve bu beş şartın; dinin temeli olduğunu belirten hadisler, çoktur.

Bu hadisler, **tevatür** derecesine ulaşmış yada **tevatür** derecesini geçmiştir. Yalnız bu hadislerin **tevatür**lüğü, manevî’dir. Doğru olanda, budur.

* * *

-48 ? ?????????? ?????? ????????? ????? ??????? ?

“(Beş Vakit Namazın) her birinin rek’atlarının sayısı ile ilgili hadisler”

Beş Vakit Namazın her birinin rek’atlarının sayısı, rüku’, secde, bu ikisinden doğrulma ve namazın rüunlarının birbiri ardınca sırayla yapılamsını belirten hadisler, (manevî) **mütevatir**dir.”

* * *

-49 ? ???????? ????????? ???????????? ?

“Cebrail’in, Peygamber (s.a.v)’e; (namazın vakitlerini öğretme mahiyetinde) imam olması” ile ilgili hadisler

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs[3]
2. Câbir[4]
3. Ebu Hureyre[5]
4. Enes[6]
5. Abdullah ibn Ömer[7]
6. Ebu Saîd el-Hudrî[8]
7. Amr b. Hazm[9]

8. Ebu Mes’ud el-Ensârî[10]
9. Ömer’in çocuklarından birisi.[11] (mürsel olarak)

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) İbn Abdilberr (ö. 463/1071) derki: “Cebrail’in İsrâ sabahı Zeval vaktinde inip Hz. Peygamber (s.a.v)’e; namazı, namazın vakitlerini ve namaz kılma şeklini öğrettiği hususunda herhangi bir görüş ayrılığı yoktur.”

Cebrail’in, Hz. Peygamber (s.a.v)’e, (imam olup) iki gün üst üste beş vakit namazı iki defa kıldırdığı ile ilgili husus, şunların rivayet ettiği hadislerde geçmektedir:

1. Ebu Mes’ud. Bu hadisi, Dârekutnî (ö.385/995), Taberânî (ö. 360/970)**“Evsat”**da ve İbn Abdilberr (ö. 463/1071)’de **“Temhîd”**de, Eyyûb b. Utbe’den, onun da Ebu Bekr b. Hazm’dan, onun da Urve b. ez-Zübeyr’den yaptığı yoldan getirmiştir.

İmam Mâlik (ö. 179/795)’in, **“Muvatta’”**da yaptığı rivayette ise, Ebu Mes’ud Hadisi, kısaltılmış bir şekilde geçmektedir.

Cebrail’in, Hz. Peygamber (s.a.v)’e, imam olup iki defa namaz kıldırması da sabit olmuştur.

2. Abdullah ibn Abbâs. Bu hadis, Ebu Dâvud ile Tirmizî’de geçmektedir.
3. Câbir b. Abdullah. Bu hadis; Tirmizî, Nesâî, Dârekutnî ile İbn Abdilberr’in **“Temhîd”** adlı eserinde geçmektedir.
4. Ebu Saîd el-Hudrî. Bu hadis; İmam Ahmed, Taberânî’nin **“Kebîr”** adlı eseri ile İbn Abdilberr(’in **“Temhîd”** adlı eserin)de geçmektedir.
5. Ebu Hureyre. Bu hadisi; Bezzâr rivayet etmiştir.
6. Abdullah ibn Ömer. Bu hadisi de; Dârekutnî rivayet etmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için Zürkânî (ö. 1122/1710)’nin **“Şerhu’l-Muvatta’”** adlı eseri ile İbn Hacer (ö. 852/1447)’in **“Telhîsu tahrîcu ehâdisi’l-Hidâye”** adlı eseri yada **“Kitabu’s-Salât”** adlı eserine bakabilirsiniz.

* * *

-50 ? ??????? ???????? ?????????? ???????????? ????? ???????? ??????????? ?????

????????? ????????? ??????????? ?

“Resulullah (s.a.v)’in, akşam namazını, güneş (batıp) perdeye (yani kızıllığa) büründüğünde kılardı”[12] **ile ilgili hadisler**

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı eserinde anlattığına göre; Resulullah (s.a.v)’in, akşam namazını, güneş batıp ni kızıllığa büründüğünde kılmasına dair gelen rivayetler, **tevatür**dür.

Bu konuda daha geniş bilgi için Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı eserinin ‘Namaz Vakitleri Bab’ına bakabilirsiniz.

* * *

-51 ? ????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?

“Orta Namaz, İkindi Namazıdır” ile ilgili hadisler

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Hafsa[13]
2. Hz. Aişe[14]
3. Hz. Ali[15]
4. Abdullah ibn Mes’ud[16]
5. Abdullah ibn Abbâs[17]
6. Ebu Hâşim b. Utbe b. Rebîa b. Abdu’ş-Şems[18]
7. Ebu Hureyre[19]
8. Hasan, Semure b. Cündub’tan[20]

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı eserinde, bu hadisleri, senedleriyle birlikte rivayet ettikten sonra aynen şöyle der:

“Bu rivayetler, **tevatür**dür. Bunlar, Resulullah (s.a.v)’den **? ????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ????????? ? Orta Namaz, İkindi Namazıdır”** biçiminde sahih bir şekilde gelmiştir. Resulullah (s.a.v)’in büyük sahabileri; Orta Namazın, İkindi Namazı olduğu görüşünü benimsemişlerdir.”[21]

(Derim ki:) Orta Namazın, İkindi Namazı olduğunu, Hz. Peygamber (s.a.v)’den rivayet edenler arasında ayrıca şunlarda vardır.

9. Ümmü Seleme[22]
10. Abdullah ibn Ömer[23]
11. Ebu Mâlik el-Eş’arî[24]
12. Câbir b. Abdullah[25]
13. Huzeyfe[26] ve daha bir çokları.

Bu konuda daha geniş bilgi için Yüce Allah’ın, **“Orta namaz”** (Bakara: 2/238) buyruğunu açıklanması hususunda (Suyûtî’nin) **“Dürrü’l-Mensûr”** adlı tefsir kitabına bakabilirsiniz.

* * *

-52 ? ????? ??????????? ???? ??????????? ?

“Kıblenin, Kabe olması”[27] **ile ilgili hadisler**

İbn Rüşd (ö. 520/1126) **“Evâilu’l-Mukaddimât”** adlı eserinde anlattığına göre; Kıblenin, Kabe olması ile ilgili hadisler, mütevatirdir. Bu hadisler, zaruri bilgi ifade etmektedir.

* * *

-53 ? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????????? ?

“Peygamber (s.a.v)’in, Kabe’nin içerisinde namaz kılması”[28] **ile ilgili hadisler**

Hz. Peygamber (s.a.v)’in, Kabe’nin içerisinde namaz kıldığına (dair yapılan rivayetler) şu yollardan yapılmıştır:

1. Abdullah ibn Ömer[29]
2. (Abdullah ibn Ömer yoluyla) Bilâl[30]
3. Üsâme b. Zeyd[31]
4. Hz. Ömer[32]
5. Câbir b. Abdullah[33]
6. Şeybe b. Osman[34]
7. Osman b. Talha[35]

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı eserinde aynen şöyle der: “Resulullah (s.a.v)’in, Kabe’nin içerisinde namaz kıldığına dair **mütevatir** haberler rivayet edilmiştir.”

(Daha sonra Tahâvî, bu hadislerin bazısını senedleriyle birlikte nakledip devamında şöyle der:) “Ebu Ca’fer dedi ki: Eğer bu konu, doğrulama (tashih) yoludan alınmışsa, rivayetler, tevatürdür; çünkü Resulullah (s.a.v)’in, Kabe’nin içerisinde namaz kıldığına dair gelen rivayetler, **tevatür**dür. Kabe’nin içerisinde namaz kılmadığına dair gelen rivayetler ise, tevatür değildir.”[36]

* * *

-54 ? ????? ????????? ???????? ?

“Diz, avrettir”

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Cürhed el-Eslemî[37] (Bu, Ehl-i Suffe’den biridir)
2. Abdullah ibn Abbâs[38]
3. Hz. Ali[39]
4. Muhammed b. Abdullah b. Cahş[40] ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı eserinde aynen şöyle der:

“Resulullah (s.a.v)’den, **“Dizin, avret olması”** hususunda **mütevatir** ve sıhhatli rivayetler gelmiştir.”[41]

* * *

-55 ? ???? ????? ?????? ????????? ????? ?????? ???? ??????? ??? ?????????? ?

“Kim Allah için bir mescit yaptırırsa, Allah’da o kimse için Cennette bir ev hazırlar”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Osman[42]
2. Enes[43]
3. Amr b. Abese[44]
4. Hz. Ömer[45]
5. Hz. Ali[46]
6. Câbir b. Abdullah[47]
7. Abdullah ibn Abbâs[48]
8. Abdullah ibn Ömer[49]
9. Vâsile[50]
10. Esmâ bint Yezîd[51]
11. Hz. Ebu Bekr[52]
12. Abdullah ibn Amr[53]
13. Nübeyt b. Şerîd[54]
14. Ebu Ümâme[55]
15. Ebu Zerr[56]
16. Ebu Karsâfe[57]
17. Ebu Hureyre[58]
18. Hz. Aişe[59]
19. Abdullah ibn Ebi Evfâ[60]
20. Muâz b. Cebel[61]
21. Ümmü Habîbe[62]

Toplam, 21 kişi.

(Derim ki:) Bunlara, şu yoldan gelen hadis de ilave olmuştur:

22. Esmâ bint Ebi Bekr es-Sıddîk

Bir topluluk, (konumuzla ilgili) hadisin mütevatir olduğunu söylemiştir. Örnek:

a. Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)**“Fethu’l-Bârî”**de, bu hadisin, (ilk bölümünü ikinci bölümünden ayırt ederek ilk bölümünün) **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

b. Suyûtî (ö. 911/1505)’de **“Tebyîdü’s-Sahîhe”**de, bu hadisi, andıktan sonra aynen şöyle der: “Bu hadisin metni, (sıhhat açısından) sahihtir. (Sened açısından ise) mütevatirdir.”

c. (Zebîdî) **“Şerhu’l-İhyâ”**da, bu hadisin, çeşitli rivayetleri ile tahric-lerini belirttikten sonra şöyle der: “Uzun yaşayacak olursam, belki bu konuda Allah’ın izniyle, bir cüz’ yazabilirim.”

Bu konuda daha geniş bilgi için Zebîdî’nin bu kitabına başvurabilirsiniz.

* * *

-56 ? ???? ?????? ???? ?????? ??????????? ???????????? ????? ?????????? ??????????? ?

“Kim pis (kokulu) sebzeden (bir şey) yerse, sakın mescidimize yaklaşmasın.”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes[63]
2. Câbir b. Abdullah[64]
3. Abdullah ibn Ömer[65]

4. Ebu Hureyre[66]
5. Ma'kil b. Yesâr[67]
6. Hz. Ebu Bekr[68]
7. Beşîr b. Ma'bed el-Eslemî[69]
8. Huzeyme b. Sâbit[70]
9. Abdullah ibn Zeyd[71]
10. Ebu Sa'lebe[72]
11. Ebu Saîd el-Hudrî[73]
12. Câbir b. Semure[74]

Toplam, 12 kişi.

(Derim ki:) Bu konuda şu yollardan da bu hadis gelmiştir:

13. Kurra b. İyâs el-Müzenî[75]
14. Muğîre b. Şu'be[76]
15. Abdullah ibn Abbâs[77]
16. Sevbân
17. Ma'bed el-Eslemî
18. Şerîk b. Şurahbîl
19. Alâ' b.Habbâb
20. Hz. Ali

Görüldüğü üzere, bu hadisin ravilerinin sayısı, 20 kişiye ulaşmıştır.

* * *

-57 **? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????? ??????????? ???? ?**

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in tek parça kumaşa sarınmış olarak namaz kılması" ile ilgili hadisler

Bir lafız da ise **? ??????????? ???? ? "İki ucu (omuzlarından) çaprazlama geçirmiş olarak"** ifadesi vardır.

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ümmü Hânî bint Ebi Tâlib[78]
2. Abdullah ibn Abbâs[79]
3. Ammâr b. Yâsir[80]
4. Ebu Saîd el-Hudrî[81]
5. Câbir b. Abdullah[82]
6. Ömer b. Ebi Seleme[83]
7. Enes[84]

Câbir Hadisinde, **? ????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????? ????????????? ??? ??** **"Sizden birisi tek parça kumaş içerisinde namaz kıldığı zaman, o elbiseyi, iki omuzundan çaprazlama sarınsın"**[85] ifadesi vardır.

Ebu Hureyre Hadisinde ise**? ????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????? ???????????? ?????? ??????????** **"Sizden birisi tek parça kumaş içerisinde namaz kıldığı zaman, o elbiseyi, iki omuzu arasından çaprazla(ma sarın)sın"**[86] ifadesi vardır.

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu konuda gelen hadislerin hepsini senedleriyle birlikte naklettikten sonra aynen şöyle der:

"Bir çok durumda tek parça kumaşa sarınmış olarak namaz kıldığına dair Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, tevatürdür."

* * *

-58 **? ??????? ??? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ?**

"Benim bu Mescidi (Nebevi)mde kılınan bir namaz, Mescidi Haram hariç diğer mescitlerde kılınan bir namazdan (derece bakımdan) daha üstündür"

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre[87] (Buhârî – Müslim)
2. Abdullah ibn Ömer[88] (Müslim)
3. Meymûne[89] (Müslim)
4. Cübeyr b. Mut'im[90] (İmam Ahmed)
5. Sa'd b. Vakkâs[91] (İmam Ahmed)
6. Erkam b. Ebi'l-Erkam[92] (İmam Ahmed)
7. Câbir b. Abdullah[93] (İmam Ahmed)
8. Abdullah ibnü'z-Zübeyr[94] (İmam Ahmed)

Tirmizî (ö. 279/892)'de geçtiği üzere; bu konuda bu hadis şu yollardan da gelmiştir:

9. Hz. Ali[95]
10. Ebu Saîd el-Hudrî[96]

Yine bu hadis, bir çoğunun kitabında şu yollardan da gelmiştir:

11. Abdurrahman b. Avf
12. Hz Aişe[97]
13. Abdullah b. Osmân

(İbn Abdilberr) **"İstizkâr"**da derki: "Bir topluluk, bu hadisi, Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Yine bu hadis, bir çok yollardan Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilmiştir. Bunların çoğunu, **"Temhîd"** adlı kitabımda belirttim. Hadisçiler, bu hadisin, sıhhati üzerinde birleşmişlerdir."

(Münâvî'de) **"Feyzu'l-Kadîr"**de derki: "İbn Abdilberr dedi ki: 'Bu hadis, Ebu Hureyre'den sağlam, sahih ve **mütevatir** yollardan rivayet edilmiştir.'

Zeynü'l-Irâkî'de dedi ki: 'Bu hadis, kurala uygun bir mütevatirle değil de, aksine meşhur bir yolla gelmiştir.' (Münâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Derim ki:) Bu hadisin, Ebu Hureyre'ye özgü yoldan olumsuz olması, gizli olmadığı gibi, hadisin bir aslının olmadığı anlamına gelmez. Çünkü hadisin, Ebu hureyre dışında Sahabenin bir çoğundan geldiğini bilmekteyim.

* * *

-59 ? ???????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?

"Yeryüzü, bana; Mescid ve temiz kılınmıştır"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Câmi"**de[98] bu hadisi bu lafızla şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[99]
2. Ebu Zerr[100]
3. Enes. Bu hadisi, şu lafızla bu yoldan getirmiştir:

? ???????? ???? ????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ?

"Bütün yeryüzü, bana; güzel, Mescid ve temiz kılınmıştır"

(Münâvî) **"Teysîr"** de derki: "Bu hadisin senedi, sahihtir.

Müslim (ö. 261/875), bu hadisi, şu yoldan şöyle rivayet etmiştir:

4. Huzeyfe[101]

? ?????????? ????? ???????? ?????????: ???????? ?????????? ????????? ????????????? ?????????? ????? ????????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ????? ???? ?????? ???????? ?

"Diğer insanlara karşı şu üç şeyle üstün kılındık:

1. **Saflarımız, meleklerin safları gibidir.**
2. **Yeryüzü, bize; Mescid kılınmıştır.**
3. **Su bulamadığımız da yeryüzünün toprağı bize temiz kılınmıştır."**

Yine Müslim, bu hadisi, Ebu Hureyre'den şu lafızla rivayet etmiştir:

? ????????? ????? ????????????? ???????: (????? ?????? ???????) ?????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ?

"Diğer Peygamberlere karşı şu altı şeyle üstün kılındım: (Bunların bir kısmını anlatıp daha sonra da devamla şöyle buyurdu:) Yeryüzü, bana; Mescid ve temiz kılınmıştır."

Taberânî (ö. 360/970)'de, bu hadisi, şu yoldan merfu' olarak şöyle rivayet etmiştir:

5. Saîb b. Yezîd[102]

? ????????? ????? ????????????? ????????: (????? ?????? ???????) ?????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?

"Diğer Peygamberlere karşı şu beş şeyle üstün kılındım: (Bunların bir kısmını anlatıp daha sonra da devamla şöyle buyurdu:) Yeryüzü, bana; Mescid ve temiz kılınmıştır."

Yine Taberânî, bu hadisi, şu yoldan merfu' olarak şöyle rivayet etmiştir:

6. Ebu'd-Derdâ'[103]

? ????????? ??????????: (????? ?????? ???????) ?????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?

"(Diğer Peygamberlere karşı) dört şeyle üstün kılındım: (Bunların bir kısmını anlatıp daha sonra da devamla şöyle buyurdu:) Yeryüzü, bana; Mescid ve temiz kılınmıştır."

Beyhakî (ö. 458/1066)'de **"Şuab"**da bu hadisi, merfu' olarak şu yoldan rivayet etmiştir:

7. Ebu Ümâme el-Bâhilî[104]

? ????????? ??????????: ???????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?

"(Diğer Peygamberlere karşı) dört şeyle üstün kılındım: 1. Yeryüzü, bana; Mescid ve temiz kılınmıştır."

Tirmizî (ö. 279/892)'de **? ?????????? ???????? ???????? ?????? ???????????? ??????????? ? "Mezarlık ve hamamlar hariç, yeryüzünün hepsi Mescid (kılınmış)tır"** hadisini de şu yoldan rivayet etmiştir:

8. Ebu Saîd el-Hudrî[105]

Tirmizî daha sonra derki: Bu konuda bu hadis, şu yollrdan da gelmiştir:

9. Hz Ali[106]
10. Abdullah ibn Amr[107] ile Ebu Hureyre

11. Câbir[108]

12. Abdullah ibn Abbâs,[109] Huzeyfe, Enes, Ebu Ümâme el-Bâhilî, Ebu Zerr

Dediler ki: Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

? ???????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?

"Yeryüzü, bana; Mescid ve temiz kılınmıştır"

(Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Derim ki:) Bu hadis, Buhârî ile Müslim'in**"Sahih"**leri ile bir çok hadis kitabında Câbir yolundan gelen hadisin bir bölümüdür. Bu hadisin baş tarafı şu şekildedir:

? ????????? ??????? ?

"(Diğer Peygamberlere karşı) bana beş şey verildi: …"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Menâkib' (=Menkibeler Bölümün) de bu hadisi,**mütevatir** hadisler içerisinde saymıştır. Bu bölüm, Allah'ın izniyle ileri de gelecektir.

* * *

-60 ? ??????? ????????????? ??? ???????? ????? ??????????? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ?

"Karanlıkta Mescide gidenlere, Kıyamet günü tam bir nura kavuşacaklarını müjdele!"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollrdan getirmiştir:

1. Büreyde[110]
2. Enes[111]
3. Sehl b. Sa'd[112]
4. Zeyd b. Hârise[113]
5. Abdullah ibn Abbâs[114]
6. Abdullah ibn Ömer[115]
7. Ebu Ümâme[116]
8. Ebu'd-Derdâ'[117]
9. Ebu Hureyre[118]
10. Hz. Aişe[119]
11. Ebu Musa[120]
12. Ebu Saîd el-Hudrî[121]
13. Hârise b. Vehb[122]
14. Hutaym el-Hudânî[123] (Mürsel olarak)
15. Atâ' b. Yesâr[124] (Mürsel olarak)

Toplam, 15 kişi.

(Derim ki:) Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622)**"Feyzu'l-Kadîr"** ile **"Teysîr"** adlı kitaplarında Suyûtî'den naklen bu hadisin, **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200)'nin sözüne göre, bu hadis, eleştiriye uğradığı sabit olmamıştır. Örneğin:

a. Büreyde Hadisi. (Münâvî) **"Teysîr"**de, Münzirî (ö. 656/1258)'ye bağlı olarak bu hadisin ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir.

b. Sehl Hadisi. İbn Huzeyme (ö. 311/923) ile Hâkim (ö. 405/1014) ise, bu hadisin, sahih olduğunu söylemiştir.

Hâkim derki: "Bu hadis, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahihtir."

Münzirî (ö. 656/1258)'de derki: "(Hâkim'in sözünün sonunda) ??? ??? "Aynı şekilde söylemiştir" ibaresi vardır."

c. Ebu'd-Derdâ' Hadisi. Münzirî derki: Bu hadisi, Taberânî **"Kebîr"**de hasen bir senedle ve İbn Hibbân'da **"Sahîh"**de rivayet etmiştir.

d. Yine Münzirî, Ebu Hureyre Hadisi hakkında da derki: "Bu hadisi, Taberânî **"el-Evsat"**da hasen bir senedle rivayet etmiştir.

* * *

-61 ? ?????????? ??????????? ????????? ???????? ?????????? ?

"Sabah namazını aydınlıkta kılın; çünkü aydınlıkta sabah na-mazı kılmanın sevabı, daha büyüktür"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollrdan getirmiştir:

1. Râfi' b. Hadîc[125]
2. Mahmûd b. Lebîd[126]
3. Bilâl[127]
4. Abdullah ibn Mes'ud[128]
5. Ebu Hureyre[129]
6. Havvâ[130]
7. Enes[131]
8. Katâde[132]

9. Sahabeden birisi[133]

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi, Râfi' b. Hadîc'ten rivayet edip daha sonra da derki: "Bu konuda Ebu Berze, Câbir ile Bilâl'den de rivayetler gelmiştir."

Zeylaî (ö. 762/1360) **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"**de derki: "Bu hadis; Râfi' b. Hadîc, Mahmûd b. Lebîd, Bilâl, Enes, Katâde, İbnü'n-Nu'mân, Abdullah ibn Mes'ud, Ebu Hureyre ile Havvâ el-Ensârî'den rivayet edilmiştir."

(Daha sonra Zeylaî, bunlardan gelen hadisleri nakletmiştir.) Daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **"Feyzu'l-Kadîr"**de Suyûti'ye uyarak bu hadisin, **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-62 ? ????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ?

"Sıcaklık arttığı zaman, (öğle) namazını, (vakit) serinleyince kılınız"

Bir rivayette ise **? ?????? ??? ??? ???? ?? ??? ???? ? "Öğle namazını, (vakit) serinleyince kılın; çünkü aşırı sıcaklık, Cehennemin kabarmasın-dandır"**[134] ifadesi vardır."

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Zerr[135]
2. Ebu Hureyre[136]
3. Abdullah ibn Ömer[137]
4. Ebu Saîd el-Hudrî[138]
5. Ebu Musa[139]
6. Muğîre b. Şu'be[140]
7. Hz. Aişe[141]
8. Safvân[142] (Kâsım'ın babası)
9. Abdurrahman ibn Câriye[143]
10. Amr b. Abese[144]
11. Adı bilinmeyen birisi.[145] (Bu, Abdullah olabilir.)
12. Hz. Ömer[146]
13. Adullah ibn Abbâs[147]
14. Abdurrahman ibn Alkame[148]
15. Enes[149]
16. Atâ' b. Yesâr[150] (Mürsel olarak)
17. Haccâc el-Bâhilî[151] (Bu kişi, sahabedir.)

Toplam, 17 kişi.

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

18. Adullah ibn Mes'ud[152]
19. Câbir b. Abdullah[153]

(Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de der ki: "Suyûtî dedi ki: 'Bu hadis, **mütevatir**dir. Bu hadisi, 10 küsur sahabe rivayet etmiştir.'"

* * *

-63 ? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?

"Erkeklerin saflarının en değerlisi, en öndeki saftır. En değer-sizi de, en arkadakidir. Kadınların saflarının en değerlisi de, en geride olanıdır. En değersizi de, en önde olanıdır"

Müslim (ö. 261/875) ve dört sünen sahibi, bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Ebu Hureyre[154]

Tirmizî (ö. 279/892) derki: "Bu hadis, hasen-sahihtir."

Yine Tirmizî (sözüne devamla) derki: "Bu hadis, bu konuda şu yollardan da gelmiştir:

2. Câbir[155]
3. Abdullah ibn Abbâs[156]
4. Ebu Saîd el-Hudrî[157]
5. Übey
6. Hz. Aişe
7. İrbâd b. Sâriye
8. Enes.[158] (Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

Münzirî (ö. 656/1258), bu hadisi, Ebu Hureyre yolundan rivayet ettikten sonra devamla şöyle der: "Bu hadis; içlerinde Abdullah ibn Abbâs, Hz. Ömer, Enes b. Mâlik, Ebu Saîd el-Hudrî, Ebu Ümâme, Câbir b. Abdullah ve daha bir çoklarının da bulunduğu bir sahabe topluluğundan rivayet edilmiştir."

Bir çok kimse, bu hadisi rivayet eden bu kimselere, şunları da ilave etmişlerdir:

9. Hz. Ömer[159]

10. Ebu Ümâme[160]

Yine bir çok kimse, bu hadisi rivayet eden bu kimselere, şunu da da ilave etmişlerdir:

11. Fâtıma b. Kays

* * *

-64 ? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ?

"(Cemaatle namaz kılarken) safların düzeltilmesini ve saflarda-ki boş yerlerin doldurulmasını emretme (ile ilgili hadisler)"

Ebu Ömer ibn Abdilberr (ö. 463/1071) **"İstizkâr"**da konu ile ilgili hadislerin, sıhhatli ve **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"(Cemaatle) namaz kılarken safların düzeltlmesine gelince, bu konudaki rivayetler, farklı geliş yollarından **mütevatir**dir.

Yine Hz. Peygamber (s.a.v)'in, safların düzeltmesini emretmesi ile ilgili gelen hadislerin tamamı, sağlam ve sıhhatlidir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonrada Raşid Halifeler de, bu hükmü uygulamışlardır. Bu konuda alimler arasında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. Bu konudaki hadislerin senedleri, Musannif'in kitaplarında çokça geçmektedir. Fakat bunları, bir yöntem olarak anmayı uygun görmedim."

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)**"Fethu'l-Bârî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Saftaki boş yerleri doldurmayı emretme ile ilgili hadisler gelmiştir. Bu konuyu teşvik mahiyetinde pek çok hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin en kapsamlısı, Ebu Dâvud'da geçen Abdullah ibn Ömer[161] hadisidir. İbn Huzeyme ile Hâkim, bu hadisin, sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadisin lafzı da şu şekildedir:

? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ????????? ????? ???????? ????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?

"Safı düz kılın. Omuzları bir hizaya getirin. Aradaki boşlukları doldurun. Arada Şeytan(ın girebileceği) gedikleri bırakmayın. Kim safa ulaşırsa, Allah'da ona kavuşur. Kim de saftan koparsa, Allah'ta ondan kopar"

Tirmizî (ö. 279/892)'nin konu ile ilgili bab başlığı ise, 'Bâb-u mâ câe fi ikâmeti's-saff' (=Safların düzeltilmesi hakkında gelen bâb) şeklindedir. Daha sonra da bu bâb başlığı altında Nu'mân b. Beşîr'den[162] şöyle bir hadis rivayet etmiştir:

? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? ???? ?????????. ???????: ??????????? ?????????? ???? ????????????? ?????? ?????? ??????????? ?

"Resulullah (s.a.v) cemaatle namaz kılarken saflarımızı düzeltirdi. Bir gün saftan göğsü cemaatten dışarı çıkan bir adam görüp bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ya saflarınızı düzeltirsiniz ya da Allah, aranıza düşmanlık atar' buyurdu."

Tirmizî (sözüne devamla) derki: Bu konuda Câbir b. Semure,[163] Berâ',[164] Câbir b. Abdullah,[165] Enes,[166] Ebu Hureyre[167] ile Hz. Aişe'den[168] de birer hadis rivayet edilmiştir."

Yine Tirmizî devamla derki: "Nu'mân b. Beşîr Hadisi, hasen-sahihtir." (Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

Bu konuda daha geniş bilgi için Münzirî (ö. 656/1258)'nin**"Terğîb ve't-Terhîb"** adlı kitabına bakabilirsiniz. Çünkü bu kitapda konu ile ilgili bir çok hadis geçmektedir. Nu'mân Hadisi, (bu kitapda) İmam Mâlik ile altı hadis imamına dayandırılmıştır.

(Suyûtî'de) **"Dürrü'l-Mensûr"** adlı kitabında **? ???????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????????????? ?** **"(Melekler:) Şüphesiz biz orada sıra sıra dururuz ve şüphesiz Allah'ı tesbih ederiz"** (Saffât: 37/165-166) ayetinin tefsirinde bu konu ile ilgili bir çok hadis getirmiştir. (Bu hadislerden birisi de, şudur:)

"Zeyd b. Mâlik'ten nakledildiğine göre; bu ayet ininceye kadar insanlar bölük bölük namaz kılıyorlardı. Bu ayet inince, saf tutmakla emrolun-dular."[169]

* * *

-65 ? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ????????????? ??????????? ?????? ????? ??????? ?

"Ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım, her namaz için mis-vak kullanmalarını emrederdim"

Bir rivayette ise, bu hadis, daha önce **? ?????? ????? ??????? ?** **"Her abdest alma sırasında"** ibaresiyle geçmişti.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[170]
2. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî[171]
3. Ebu Saîd el-Hudrî
4. Hz. Ali[172]
5. Temmâm b. Abbâs[173]
6. (Kardeşi) Kusem b. Abbâs[174]
7. Sahabeden adı belirtilmeyen biri[175]
8. Zeyneb bint Cahş[176]
9. Ümmü Habîbe[177]
10. Ca'fer b. Ebi Tâlib[178]
11. Abbâs b. Abdulmuttalib[179]
12. Abdullah ibn Abbâs[180]
13. Abdullah ibn Amr[181]

14. Hz. Aişe[182]
15. Enes[183]

16. Câbir[184]
17. Sehl b. Sa'd[185]
18. Abdullah ibn Ömer[186]
19. Üsâme b. Zeyd[187]
20. Abdullah ibnü'z-Zübeyr[188]
21. Abdullah ibn Hanzala[189]
22. Hz. Ebu Bekr[190]
23. Huzeyfe[191]
24. Vâsile[192]
25. Ebu Ümâme[193]
26. Ebu Eyyûb[194]
27. Ebu Musa[195]
28. Ümmü Seleme[196]

Toplam, 28 kişi.

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

29. Mekhûl[197] (Mürsel olarak).

Bu hadis ise, şu lafızla gelmiştir:

? ????????????? ??????????? ?????????? ?????? ????? ??????? ?

"Her namaz sırasında misvak kullanmalarını ve güzel (koku) sürün-melerini emrederdim"

Bu hadisi, İbn Ebi Şeybe (ö. 235/849) **"Musannef"**de rivayet etmiştir.

30. Hassân b. Atiye[198]

Bu hadisi de, İbn Ebi Şeybe rivayet etmiştir.

Münâvî (ö. 1031/1622) **"Teysîr"**de, bu hadisin, **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-66 ? ????????? ?????????? ??????????? ????????????? ???????????? ????????????? ???????????? ?

"Namazın anahtarı, temizliktir. Namaz (dışı şeylerle uğraşma-yı) haram kılan husus, İftitah (=Başlangıç/Giriş) tekbiridir. Namaz (dışı şeylerle uğraşmayı) helal kılan husus da, (en sonda verilen) selamdır"

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Ali[199]
2. Câbir[200]
3. Ebu Saîd el-Hudrî[201]
4. Abdullah b. Zeyd[202]
5. Abdullah ibn Abbâs[203]
6. Abdullah ibn Mes'ud[204]
7. Enes[205]

Toplam, 7 kişi.

(Derim ki:) Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi, 'Ebvâbu't-Tahâret' (=Temizlik Babları) bahsinin baş tarafında Hz. Ali'den[206] rivayet etmiştir.

Daha sonra da der ki: "Bu hadis, bu konuda rivayet edilen hadiaslerin en sıhhatlisi ve en iyisidir."

Yine Tirmizî derki: "Bu konuda Câbir ile Ebu Saîd el-Hudrî'den de rivayetler gelmiştir."

Yine Tirmizî, bu hadisi, 'Bâb-u mâ câe fi tahrîmi's-salât ve tahlîlihâ' (=Namazın tahrimi ve tahlili hakkında gelen bâb) da Ebu Saîd el-Hudrî'den d[207] rivayet etmiştir.

Tirmizî, burada derki: "Bu konuda Hz. Ali ile Hz. Aişe'den de rivayetler gelmiştir."

Daha sonra da der ki: "Bu konuda gelen Hz Ali Hadisi, sened bakımından en iyisi ve Ebu Saîd el-Hudrî Hadisinden de daha sıhhatlidir."

İbn Teymiyye ise bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabilerin, namaza (iftitah) tekbiri ile başladıkları **mütevatir** nakil ve Müslümanların icmasıyla sabit olmuştur."

Kast edilen şu da olabilir: (Tasavvufçu İbn Arâbî) **"Futûhâtu'l-Mekkiyye"** adlı kitabında, 'Tekbir' lafzı konusundaki ihtilafı anlattıktan sonra aynen şöyle der: "Bu konuda sünnete uyma, en uytgun olanıdır; çünkü bize, sadece bu lafız nakledilmiştir. Bu da, **tevatür** ile gelen **????? ???????** "Allahu Ekber" lafzıdır."

* * *

-67 ? ????? ??????????? ??? ?????????? ??? ??????????? ??????????? ????????????????? ?

"Namaza başlarken, rükuya giderken ve rükudan doğrulurken elleri kaldırma" ile ilgili hadisler

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[208]
2. Mâlik ibnü'l-Huveyris[209]
3. Vâil b. Hucr[210]
4. Hz. Ali[211]
5. Sehl b. Sa'd[212]
6. Abdullah ibnü'z-Zübeyr[213]
7. Abdullah ibn Abbâs[214]
8. Muhammed b. Mesleme[215]
9. Ebu Useyd[216]
10. Ebu Humeyd[217]
11. Ebu Katâde[218]
12. Ebu Hureyre[219]
13. Enes[220]
14. Câbir b. Abdullah[221]
15. Umeyr el-Leysî[222]
16. Hakem b. Umeyr[223]
17. el-A'râbî[224]
18. Hz. Ebu Bekr[225]

19. Berâ'[226]
20. Hz. Ömer[227]
21. Ebu Musa el-Eş'arî[228]
22. Ukbe b. Âmir[229]
23. Muâz b. Cebel[230]

Toplam, 23 kişi.

(Derim ki:) İbn Kayyim (ö. 751/1350)**"Hedy"**[231] adlı kitabında derki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, **bu üç yerde**[232] ellerini kaldırdığını 30 kadar sahabi rivayet etmiştir. Cennetle müjdelenen 10 kişi de, bu hadisi, rivayet etme de birleşmişlerdir."

Buhârî (ö. 256/870), bu konuda müstakil bir cüz' yazmıştır. Bu kitapçık, şimdi de kullanılan meşhur bir kitapçıktır.[233]

İbn Kesîr (ö. 774/1372)'in savına göre ise; **"iftitah tekbiri sırasında elleri kaldırma"** hadisi de, **mütevatir**e özgüdür. Ayrıca iftitah tekbiri sırasında elleri kaldırmayı rivayet edenlerin hepsini ardı ardına sıralamıştır. Yalnız buradaki mütevatirliğin, secdeye giderken değil de, rükuya giderken ve rükudan doğrulurken olduğunu da kaydetmiştir.

Doğrusu şudur: **Mütevatir**lik, tamamen bu üç yerdedir.

İlk iki rek'ati tamamlayıp ayağa kalkarken ellerin kaldırılmasına gelince; bu, Abdullah ibn Ömer'den merfu' olarak gelmiştir. Bu hadisi ise, Buhârî ile bir çok kimse rivayet etmiştir. Üstelik bu hadisin şahitleri de vardır.

Bu şahitlerden bazıları şunlardır:

1. Ebu Humeyd'in, sahabeden 10 kişilik bir grubun içinde naklettiği hadis,
2. Hz. Ali Hadisi

Bu iki hadisi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Ayrıca İbn Huzeyme ile İbn Hibbân'da, bu iki hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Buhârî (ö. 256/870), **"Ref'u'l-yedeyn fi's-salât"** adlı cüz'ünde derki: "Abdullah ibn Ömer, Hz. Ali ile Ebu Humeyd'in - sahabeden 10 kişilik bir grubun içinde naklettiği- ikinci rek'atten ayağa kalkarken ellerin kaldırılması ile ilgili anlattığı ilavesi, sahihtir; çünkü bunlar, (belli) bir çeşit namaz anlatmamışlardır. Bu nedenle de anlattıkları namazlarda görüş ayrılıkları vardır. Yalnız bazıları, anlattıkları bazı namazlara ilave de bulunmuşlardır. İlim adamlarından yapılan ilave ise, makbuldür."

İbn Battâl (ö. 449/1057) derki: "Namaz kılarken ellerin kaldırılması gerektiğini söyleyen kimsenin bu ilaveyi de kabul etmesi gerekir."

Hattâbî (ö. 388/998)'de derki: "İmam Şâfiî, bu şekilde yapılan ialveyi kabul etmemiştir; çünkü İmam Şâfiî, ilaveyi kabul etme de, ilavenin bir aslının bulunması gerektiğini söylemiştir."

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200), İbn Hacer (ö. 852/1447) ve Şeyhülislam Zekeriyyâ el-Ensârî (ö. 928/1522) gibi bir çok alim, elleri kaldırma ile ilgili hadislerin topluca **mütevatir** olduğunu söylemişlerdir.

Buhârî (ö. 256/870), söz konusu cüz'ünde derki: "Bu hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, sahabeden 17 kişi rivayet etmiştir.

(İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"** de, Buhârî'nin bu sözünü nakletmiştir.

(İbn Hacer) derki: "Hâkim ile Ebu'l-Kâsım ibn Mende'nin anlattığına göre; bu hadisi rivayet edenler içerisinde Aşere-i Mübeşşere de bulun-maktadır.

Hocamız Hafız Ebu'l-Fadl (Irâkî)'nin anlattığına göre ise; sahabeden bu hadisi rivayet edenler ardarda olup bunların sayısı, 50 kişiye ulaşmıştır."[234]

Yine aynı şekilde Suyûtî (ö. 911/1505)'de **"Şerhu't-Takrîb"** ile **"Şerhu Elfiyyeti mustalahi li'l-Irâkî"**de kaydettiğine göre; bu hadisi, sahabeden 50 kadar kişi rivayet etmiştir.

Sehâvî (ö. 902/1496)'de **"Fethu'l-muğîs"**de konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Beyhakî dedi ki: 'Hâkim'in şöyle söylediğini işittim: 'Dört halife, sonra Aşere-i Mübeşşere ve bunlardan sonra da çeşitli şehirlere dağılan büyük imamların, bu sünnetin dışında Hz. Peygamber (s.a.v)'den yaptıkları rivayette ittifak ettikleri bir sünnet daha bilmiyoruz.'

Beyhakî devamla derki: 'Bu, hocamız Ebu Abdullah'ın söylediği gibidir. O derki: 'Bu sünneti, Aşere-i Mübeşşere ile bir çok sahabeden rivayet ettim.'

İbn Abdilberr'de **"Temhîd"**de dedi ki: 'Bu hadisi, 13 sahabe rivaywet etmiştir.'

Buhârî'ye gelince; o, bu hadisi, 17 kişiye dayandırmıştır.

İbnü'l-Cevzî'nin **"Mevzuât"** adlı kitabında ise, bu hadisi rivayet edenlerin sayısı, 22 kişidir.

Musannif Irâkî'de, bu hadisi rivayet eden sahabileri ardı ardına getirip bunların sayısını 50 kadara ulaştırmıştır.

İbn Hazm'da, bu hadisi, **mütevatir** olmakla nitelemiştir." (Sehâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer (ö. 852/1447)'in, **"Emaliyyul'l-muhrace alâ muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"** adlı kitabına bakabilirisiniz.

* * *

-68 ? ????? ??????????? ???????? ????? ?????????? ??? ?????????? ?

“Namazda (ayakta dururken) elin birini, diğerinin üzerine koyma” ile ilgili hadisler

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:
1. Sehl b. Sa’d es-Sâadî[235]
2. Vâil b. Hucr el-Hadramî[236]
3. Abdullah ibn Mes’ud[237]
4. Hulb et-Tâî[238]
5. Hz. Ali[239]
6. Abdullah ibnü’z-Zübeyr[240]
7. Ebu Hureyre[241]
8. Câbir b. Abdullah[242]
9. Hâris b. Ğutayf es-Simâlî[243]
10. Amr b. Hurays el-Mahzûmî
11. Ya’lâ b. Mürre es-Sakafî[244]
12. Abdullah ibn Ömer
13. Ebu’d-Derdâ’[245]
14. Huseyfe
15. Hz. Aişe
16. Abdullah ibn Abbâs[246]
17. Enes
18. Şeddâd b. Şurahbîl[247]
19. Muâz b. Cebel
20. Süfyân es-Sevrî ise birçok sahabeden rivayet etmiştir.

Yine bu hadis, **mürsel** olarak ise, şu yollardan gelmiştir:
21. Ebu Ümeyye Abdulkerîm b. Ebi’l-Muhârik el-Basrî
22. Tâvus[248]
23. Hasan el-Basrî
24. Atâ’ b. Ebi Rebâh
25. İbrahîm en-Nehaî

* * *

-69 ? ??????????? ??????????????? ??? ?????????? ?

“Namazda besmele okuma”[249] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:
1. Abdullah ibn Abbâs[250]
2. Hz. Ali[251]
3. Ümmü Seleme[252]
4. Ebu Hureyre[253]
5. Abdullah ibn Ömer[254]
6. Büreyde[255] ve daha bir çokları.

Bir çok kimse, Hz. Peygamber (s.a.v)’in, namazda kesinlikle besmele okuduğunu söylemiştir.

Fakat Hz. Peygamber (s.a.v), besmeleyi; bazen açıktan (sesli) –bu azdır- ve bazen de gizli (sessiz) okumuştur. Gizli okuması, açıktan okumasından daha çoktur.

* * *

-70 ? ????? ????????? ???? ??? ?????????? ?

“Namazda besmeleyi açıktan (=sesli) okumayı terk etme” ile ilgili hadisler

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı kitabında belirttiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v)’in, namazda besmeleyi sesli okumayı terk etmesi ile ilgili Ebu Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osmân’dan gelen rivayetler, **müte-vatir**dir.[256]

Bu konuda daha geniş bilgi için Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı kitabının ‘Bâb-u kırâati Bismillahirrahmanirrahim fi’s-salât’ (=Namazda Besmele okuma ile ilgili bâb) bahsine bakabilirsiniz.[257]

* * *

-71 ? ????????? ???????????????? ?

“Namazda besmeleyi açıktan (sesli) okuma” ile ilgili hadisler

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”** da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes[258]
2. Abdullah ibn Abbâs[259]
3. Ebu Hureyre[260]
4. Ümmü Seleme[261]
5. Hz. Osmân[262]
6. Hz. Ali[263]
7. Câbir b. Abdullah[264]
8. Hakem b. Umeyr[265]
9. Abdullah ibn Ömer[266]
10. Ammâr b. Yâsir[267]
11. Nu’mân b. Beşîr[268]
12. Hz. Aişe[269]
13. Übey b. Ka’b[270]
14. Semure b. Cündub[271]
15. Büreyde[272]
16. Bişr yada Beşîr b. Muâviye[273]
17. Hüseyin b. Urfuta[274]
18. Mücâlid b. Sevr[275] ve Ensar ile Muhacirden bir topluluk[276]

(Hadisi rivayet edenler,) bu anılan toplulukla birlikte toplam 18 kişi.

(Derim ki:) Suyûtî (ö. 911/1505) **“Şerhu’t-Takrîb”**de konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: “Hz. Peygamber (s.a.v)’in, namazda, besmeleyi okuduğunun sabit oluşu şu yollardan gelmiştir:

a. Ebu Hureyre Hadisi. Bu hadis, çeşitli yollardan Hâkim, İbn Huzeyme, Nesâî, Dârekutnî, Beyhakî ve Hâtib’de geçmektedir.

b. Abdullah ibn Abbâs Hadisi. Bu hadis; Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî’de geçmektedir.

c. Hz. Osmân, Hz. Ali, Ammâr b. Yâsir, Câbir b. Abdullah, Nu’mân b. Beşîr, Abdullah ibn Ömer, Hakem b. Umeyr ile Hz. Aişe’den gelen hadisler ise, Dârekutnî’de geçmektedir.

d. Semure b. Cündub Hadisi ile Übeyy b. Ka’b Hadisi. Bu iki hadis ise, Beyhakî’de geçmektedir.

e. Büreyde, Mücâlid b. Sevr, Bişr yada Beşîr b. Muâviye ile Hüseyin b. Urfuta’dan gelen hadisler ise, Hâtib’de geçmektedir.

f. Ümmü Seleme Hadisi. Bu hadis ise, Hâkim’de geçmektedir.

g. Ensar ile Muhacirden gelen bir topluluğun rivayet ettiği hadis. Bu hadis ise, Şâfiî’(nin kitabın)da geçmektedir.

Görüldüğü gibi bu hadis, **mütevatir** derecesine ulaşmıştır. Bu hadisin bütün geliş yollarını, **“Ezhâru’l-Mütenâsira fi’l-Ahbâri’l-Mütevâtira”**da belirttim.” (Suyûtî’nin sözü burada bitmektedir.)

(Aynî) **“Umdetu’l-Kârî”** adlı kitabının ‘Bâb-u mâ yekûlu ba’de’t-Tekbîr’ (= Tekbirden sonra söylenecek söz hususunda gelen bab) bahsinde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: “(Namazda besmeleyi) açıktan okuma hususunda bir grup sahabeden nakledilen hadisler, pek çok ve çeşitlidir. Bunların sayısı, 21 sahabiye ulaşmaktadır. Bunlar, (namazda) besmelenin açıktan (sesli) okunduğunu Hz. Peygamber (s.a.v)’den rvayet etmişlerdir. Fakat bunların sadece bir kısmı, namazda besmelenin sesli okunduğunu belirtmiş, bir kısmı ise namazda besmelenin sesli okunduğunu, hadisin ibaresinden anlaşıldığını belirtmiştir.

Delil ise, besmelenin, sesli okunacağını ve (bunun) sıhhatli olduğunu göstermektedir.”

(Daha sonra Aynî, bunları sayıp devamla da derki:) Bunlar, Ebu Hureyre, Ümmü Seleme, Abdullah ibn Abbâs, Enes, Hz. Ali, Semure b. Cündub, Ammâr b. Yâsir, Abdullah ibn Ömer, Nu’mân b. Beşîr, Hakem b. Umeyr, Muâviye, Büreyde, Câbir b. Abdullah, Ebu Saîd el-Hudrî, Talha, İbn Ebi Evfâ, Hz. Ebu Bekr, Mücâlid b. Sevr, Bişr yada Beşîr b. Muâviye, Hüseyin b. Urfuta ile Ebu Musa el-Eş’arî’dir.”

Daha sonra da Aynî, bunların naklettiği hadislerin lafızlarını ve tahricini belirtmiş, bu hadislerin senedleri ile ilgili (çeşitli ifadeler) söylemiş ve konu hakkında doyurucu bilgiler verecek kadar uzatmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz.

(Nureddin Ebu’l-Hasan el-Halebî)**“Sîretü’l-Halebiyye”** adlı kitabında konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: “Hz. Peygamber (s.a.v) namazda besmeleyi sesli okumuştur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v)’in namazda besmeleyi sesli okuduğunu, sahabeden bir topluluk da rivayet etmiştir.”

İbn Abdilberr’de konu hakkında şöyle dedi ki: “Bu hadisi rivayet edenlerin sayısı, 21 sahabiye ulaşmıştır.” (Nureddin Ebu’l-Hasan el-Halebî’nin sözü burada bitmektedir.)

Sabbân’da **“Risâletü’l-Kübrâ”**da derki: “Namazda besmeleyi sesli okuma, 21 sahabe yolundan sahihtir; çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) namazda besmeleyi sesli okurdu.”

Sabbân’ın sözünde geçen **“sahihtir”** ifadesi, tartışılır; çünkü bu sahabilerin rivayet ettikleri hadislerin hepsi, sahih değildir. Sadece bir kısmı sahihtir.

Şeyh Ebu Hafs Ömer b. Bedr b. Saîd el-Mevsilî el-Hanefî (ö. 623/1128)**“Mevzuât”** adlı eserinde, konu ile ilgili olarak Dârekutnî’nin şöyle söylediğini aktarmıştır:

“Namazda besmeleyi sesli okuma hususunda Resulullah (s.a.v)’den rivayet edilen hadislerin hepsi, sahih değildir.”

Mecd el-Fîrûzâbâdî (ö. 817/1415) **“Saâdet”** adlı büyük kitabının sonunda ‘Bâbu’l-cehri bi Bismillahirrahmanirrahim’ (=Namazda besmeleyi sesli okuma ile ilgili bâb) bahsinde derki: “Namazda besmelenin sesli okunması konusunda bir hadis bile sahih değildir.”

Beyhakî, Dârekutnî, İbn Huzeyme, İbn Hibbân ile Hâkim gibi bir grup imam, bu hadisi rivayet eden ravilerin naklettiği hadislerin (tamamının değil de) bazı geliş yollarının sahih olduğunu söylemişlerdir.

İbn Huzeyme (ö. 311/923) derki: “Namazda besmeleyi sesli okumaya gelince, bunun, Hz. Peygamber (s.a.v)’den gelişi, sağlam ve sahihtir.”

Bu görüşü, Hâzin’de nakletmiştir.

Fakat bununla birlikte namazda besmeleyi sesli okuma ile ilgili hadislerin sahih olmayıp aksine bu hadislerin ravileri içerisinde yalancı, zayıf ve meçhul kimseler bulunsa bile bu hadislerde besmelenin hem açıktan ve hem de gizli okunmadığı yada açıktan okunmadığına dair (Zebîdî’nin) **“Şerhu’l-İhyâ”** adlı kitabına bakabilirsiniz.

(Zebîdî konu ile ilgili olarak) derki: "Namazda besmeleyi sesli okuma ile ilgili hadislerin ravileri çok olsa bile hepsi zayıftır; çünkü nice ravileri çok olan ve geliş yolları çeşitli olan hadis vardır ki, zayıftır. Bazen geliş yollarının çok olması, hadisin zayıf olmasını artırabilir."

Devamla der ki: "Yalnız Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabilerinin, namazda besmeleyi sesli okuması ile ilgili hadislerde yalan çoktur; çünkü Şia, namazda besmeleyi sesli okumayı uygun görmektedir. Bunlar ise, toplulukların en yalancı olanıdır. Bu nedenle de bunlar, bu konuda hadisler uydurmuşlardır. Dolayısıyla da namazda besmeleyi okuma ile ilgili hadisler, çokça gelmiştir. (Araştırdığınız takdirde) bu hadisi rivayet eden ravilerin, Şia'ya mensup kimseler olduğunu bulursunuz."

İbn Kayyim (ö. 751/1350) **"Hedy"** adlı kitabında, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, namazda besmeleyi; bazen sesli okuduğunu, fakat sessiz şekilde okuduğunun, sesli şekilde okuduğuna nispetle daha çok olduğunu belirttikten sonra şöyle der:

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in, namazda besmeleyi sesli okuduğunu söyleyenler, bu konuda kapalı lafızlara ve derecesi zayıf olan hadislere yönelmişlerdir.Halbuki (rivayet bakımından) sahih olan bu hadisler, (manası) anlaşılabilir cinsten değildir. (Manası) anlaşılabilir olan ise, (rivayet bakımından) sahih değildir. Bu, (anlaşılabilmesi) büyük bir cilt kitap yazmayı gerektiren bir konudur."

Konu ile ilgili Ebu Hureyre Hadisi, Nuaym el-Mücmer yolundan[277] gelmiştir.

Beyhakî (ö. 458/1066) **"Sünen"** adlı eserinde derki: "Bu hadis, sahihtir; çünkü bu hadisin bir çok şahitleri vardır."

(Yine Beyhakî) **"Hilâfiyât"**da derki: "Bu hadisin ravilerinin hepsi, adalatli oldukları hususunda birleşilen ve sahih eserlerde kendileriyle delil getirilen güvenilir kimselerdir."

Bu hadisi, İbn Huzeyme ile İbn Hibbân, "**Sahih"**lerinde rivayet etmişlerdir.

Hâkim (ö. 405/1014) **"Müstedrek"**de bu hadisi rivayet edip sonra da derki: "Bu hadis, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Fakat Buhârî ile Müslim, bu hadisi rivayet etmemişlerdir."

Dârekutnî (ö. 385/995) **"Sünen"** adlı eserinde bu hadisi rivayet edip sonra da derki: "Bu hadis, sahihtir. Bu hadisi rivayet eden ravilerin hepsi, güvenilir kimselerdir. Fakat hadis, illetlidir; çünkü bu konuda Ebu Hureyre'nin arakadaşlarından olan Nuaym el-Mücmer, (naklettiği hadis de) namazda besmelenin okunduğunu belirtme de tek başına kalmıştır. Ebu Hureyre'nin bu arkadaşları ise, Sahabe ile Tabiun'un da içinde bulunduğu 800 kişidir.

Nuaym'ın, Ebu Hureyre ile ilgili sözü; zannı galibe göredir. Her ne kadar Nuaym, güvenilir bir zat olsa da bu husus, Ebu Hureyre üzerine yapılmış bir vehimden ibarettir. Velev ki vehim hali olsa bile, Ebu Hureyre'nin namazda besmeleyi açıktan okuduğuna dair açık bir ifade yoktur. Nuaym, Ebu Hureyre'nin sadece besmele okuduğunu söylemiştir.

Nuaym'ın bu sözü bile, olasılık içermektedir; çünkü Ebu Hureyre besmeleyi gizlice okumuş, Nuaym'da (namaz kılarken) Ebu Hureyre'ye yakın bir yerde bulunması hasebiyle onun besmele okuduğunu işitmiş olablir.

Hz. Ali Hadisi de bu şekildedir. Hâkim (ö. 405/1014), bu hadisin, sahih olduğunu söylese bile; çünkü Hâkim, bu hadis ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadisin ravileri içewrisinde cerh yapılamya uygun bir kimse bilmiyorum."

Zehebî (ö. 748/1347)'de **"Muhtasar"**da bu hadisin (sahih olduğu ile ilgili görüşü) kabul etmeyip derki: "Bu, asılsız bir haberdir. Sanki uydurma gibidir."

Abdullah ibn Abbâs Hadisi de bu şekildedir. Hâkim (ö. 405/1014), bu hadis hakkında: "Bu hadisin senedi sahih olup hiçbir illeti yoktur" dese bile hadisin ravileri içerisinde yer alan Abdullah b. Amr b. Hassân el-Vâkifî, hadis uydurmakla meşhurdur; çünkü besmelenin namazda okunduğuna dair bir şey söylememiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için özellikle de (Zebîdî'nin) **"Şerhu'l-İhyâ"** adlı kitabına bakabilirsiniz.

Fakat Zebîdî'nin bu konudaki sözünü; Suyûtî (ö. 911/1505)'nin sözüyle (karşılaştırıp bir değerlendirmesini yapıp öylece) düşünmelisin.

* * *

-72 ? ????? ????????? ????????????? ??? ?????????? ?

"Namazda besmele okumayı terk etme"[278] **ile ilgili hadisler**

Übbî (ö. 827/1424) **"Şerhu Müslim"**de bu konudaki görüş ayrılıklarını belirttikten sonra Kâdı İyâz (ö. 544/1149)'dan naklen bu hadislerin, **mütevatir** olduğunu aynen şöye anlatmaktadır:

"Bize göre; besmele, Fatiha'dan bir ayet değildir.[279] Bu konudaki delilimiz şu dur: Resulullah (s.a.v) ile Raşid Halifelerin, namazda Fatiha'nın başında besmeleyi okumayı terk ettiklerine dair gelen rivayetlerin, **mütevatir** olmasıdır. Bu konuda görüş ayrılığı olmasına rağmen, besmele, Kur'an'dan[280] değildir."

(Derim ki:) Namazda besmeleyi okumayı terk etme ile ilgili hadisler, (rivayet bakımından) sahih olsa bile (manası) anlaşılmayan bir durumun aksine açık bir konuma yükselmiştir.

Bu hadisin, (mana bakımından direkt) anlaşılan yada (dolaylı bir şekilde) anlaşılan raviler içerisinde şunlar vardır:

Enes b. Mâlik Hadisi;[281] Buhârî ile Müslim'in "**Sahîh"**lerinde,

Abdullah b. Muğaffel Hadisi de;[282] Tirmizî, Nesâî ile İbn Mâce'de,

Hz. Aişe Hadisi de;[283] Müslim'in **"Sahih"**inde geçmektedir.

* * *

-73 ? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ?

"(Namazda) Fatiha Sûresini okumayan kimsenin namazı yok-tur"[284]

a. Bir lafız da ise, **? ????? ??????? ??? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ? "İçerisinde Fatiha Sûresi okumayan her namaz, eksiktir"**[285] ifadesi vardır.

b. Bir başka lafız da ise, **? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ? "Kim Fatiha Sûresini okumadan bir namaz kılarsa, (bilsin ki) bu namaz, eksiktir"** (Resulullah (s.a.v), bu sözü üç kere tekrarladı.)[286] ifadesi vardır.

c. Bir diğer lafız da ise, **? ??? ???????? ??????? ??? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ? "İçerisinde Fatiha Sûresi okunmayan bir namaz, yeterli değildir"**[287] ifadesi vardır.

d. Bir başka lafız da ise, **? ??? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ???? ??????????? ????????? ?**

”Fatiha Sûresini ve bundan sonra da Kur’an’dan her hangi bir şey okumadıkça, (kıldığınız namaz,) namaz değildir”[288] ifadesi vardır.

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ubâde ibnu’s-Sâmit[289]
2. Ebu Hureyre[290]
3. Hz. Aişe[291]
4. Enes
5. Ebu Katâde[292]
6. Abdullah ibn Ömer
7. Abdullah ibn Amr[293]
8. Hz. Ali[294]
9. Ebu Ümâme
10. Ebu Sâid[295]
11. İmrân b. Husayn
12. Rifâa b. Râfi’
13. Abdullah ibn Mes’ud ve daha bir çokları.

Buhârî (ö. 256/870) **“Hayru’l-kelâm fi kırâat halfe’l-imâm”** adlı kitabında konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

“Resulullah (s.a.v)’den gelen **? ??? ??????? ?????? ??????????? ????? ?????????? ? “Fatiha Sû-resini okumadıkça, (kıldığınız namaz,) namaz değildir”** haberi, **mütevatir**-dir.”

Kast edilen husus, bu olabilir.

* * *

-74 ? ????? ??????????? ????? ????????????? ??? ?????????? ?

“Rükuda iken elleri dizler üzerine koyma” ile ilgili hadisler

Bu hadisler, şu yollardan gelmiştir:

1. Hz. Ömer[296]
2. Ebu Mes’ud el-Bedrî[297]
3. Ebu Humeyd es-Sâad[298] (Ebu Humeyd es-Sâadî’nin, Resulullah’ın sahabilerinden 10 kişilik bir gruptan naklettiği kimseleri içerisinde; Ebu Useyd, Sehl b. Sa’d, Muhammed b. Mesleme ve Ebu Katâde gibi sahabiler vardır.)
4. Vâil b. Hucr[299]
5. Ebu Hureyre[300]

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı eserinde bu sahabilerin naklettiği hadislerin tahricini yaptıktan sonra aynen şöyle der:

“Bu rivayetler, ilk rivayet yani Abdullah ibn Mes’ud’un[301] (parmaklarının arasını açmaksızın avuçlarını dizlerinin üzerine kapadığı şeklinde gelen) uygulamasıyla çelişmektedir. Konu ile ilgili Abdullah ibn Mes’ud rivayeti farklı olsa bile, bu konuda gelen rivayetler, **tevatür**dür.”

* * *

-75 ? ???????? ?????? ????????? ???? ?????????? ?

“Rükudan doğrularken söylenecek söz”

Sehâvî (ö. 902/1496)’nin **“Fethu’l-muğîs”** adlı eserinde, İbn Hazm ez-Zâhirî (ö. 456/1063)’nin; ‘bu hadis, **mütevatir**dir’ dediği geçmektedir.

(Derim ki:) Görünen o ki, rükudan doğrularken söylenecek sözle kast edilen şudur:

? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????? ?

“Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir. Rabbimiz! Hamd, yalnız-ca sanadır”

Bu hadis, Buhârî ile Müslim’in “**Sahîh”**lerinde şu yoldan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre[302]

? ”?????? ?????? ?????? ????????“ ????? ???????? ???????? ???? ?????????? ????? ??????? ?????? ???????:" ???????? ?????? ????????? " ????? ???????: ??????? ?

“Resulullah (s.a.v), belini rükudan kaldırırken 'semiallahu limen hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) derdi. Tam doğrulduğunda ise, 'Rabbenâ ve leke'l-hamd (=Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) derdi.”

Yine bu hadis, Buhârî’nin “**Sahîh”**inde şu yoldan gelmiştir:

2. Abdullah ibn Ömer[303]

? ??????? ???????? ?????????? ????? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????: ”?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????“ ?

“Resulullah (s.a.v), başını rükudan kaldırdığında; 'semiallahu limen hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir). 'Rabbenâ ve leke'l-hamd (=Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) derdi.”

Yine bu hadis, Müslim’in **“Sahîh”**inde şu yoldan gelmiştir:

3. Hz. Ali[304]

? ??????? ???????? ?????????? ????? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????: ”??????

?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????“ ?

“Resulullah (s.a.v), başını rükudan kaldırdığında; 'semiallahu limen hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir). 'Rabbenâ ve leke'l-hamd (=Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) derdi.”

Yine bu hadis, Müslim'in **“Sahîh”**inde şu yoldan gelmiştir:

4. Abdullah ibn Ebi Evfâ[305]

? ??????? ???????? ?????????? ????? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????: ”?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ???? ?????????“ ?

“Resulullah (s.a.v), belini rükudan kaldırdığında; 'semiallahu limen hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir). 'Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd' (=Allahım! Ey Rabbimiz! Hamd, sanadır)' derdi.”

Yine bu hadis, Müslim'in **“Sahîh”**inde şu yoldan gelmiştir:

5. Ebu Saîd el-Hudrî[306]

? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????: ”?????????? ???????? ???? ?????????“ ?

“Resulullah (s.a.v), başını rükudan kaldırdığında; 'semiallahu limen hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir). 'Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd' (=Ey Allahım! Rabbimiz! Hamd, sanadır) derdi.”

Yine bu hadis, Buhârî'nin **“Sahîh”**inde şu yoldan gelmiştir:

6. Rifâa b. Râfi' ez-Zerkâ[307]

? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????? ???? ??????????? ?????: ”?????? ?????? ?????? ????????“ ?

“Biz, Hz. Peygamber (s.a.v)'in arkasında namaz kılardık. Hz. Peygam-ber (s.a.v), başını rükudan kaldırınca, 'semiallahu limen hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) derdi.”

Yine bu hadis, Müslim'in **Sahîh**'inde şu yoldan gelmiştir:

7. Enes[308]

? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????: ”?????? ?????? ?????? ????????“ ????? ?????? ??????? ???? ???????? ?

“Hz. Peygamber (s.a.v), 'semiallahu limen hamideh' (=Allah, kendi-sine hamd eden kimseyi işitir) dediğinde, biz; 'herhalde yanıldı' diyecek kadar ayakta dururdu.”

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadis ile ilgili 'Bâbu mâ yekûlu'r-raculu izâ rafea re'sehu mine'r-rüku' (=Namaz kılan kişinin rükudan başını kaldırdığı zaman söyleyeceği söz ile ilgili bâb) şeklinde bab başlığı koymuştur.[309]

Daha sonra Tirmizî, bu hadisi, Hz. Ali'ye[310] dayandırdığı bir senedle şöyle rivayet etmiştir:

? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ?????: ”?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????“ ?

“Resulullah (s.a.v), başını rükudan kaldırdığında; 'semiallahu li-men hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir). 'Rabbenâ ve leke'l-hamd' (=Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) derdi.”

Tirmizî devamla derki: "Bu konuda Abdullah ibn Ömer, Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Ebi Evfâ, Ebu Cuhayfe ve Ebu Saîd el-Hudrî'den hadis rivayet edilmiştir."

Yine Tirmizî, bu hadisi, Ebu Hureyre[311] yolundan merfu' olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ????? ????? ?????????? ”?????? ?????? ?????? ????????“ ?????????: ”???????? ?????? ?????????“ ????????? ???? ??????? ???????? ?????? ????????????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ???????? ?

“İmam, 'semiallahu li-men hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) dediği zaman, siz de; 'Rabbenâ ve leke'l-hamd' (=Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) deyiniz; çünkü kimin bu sıradaki sözü, meleklerin sözüne rastlarsa, o kimsenin geçmiş günahları bağış-lanır”

(Derim ki:) Bu (Ebu Hureye) hadisi, Buhârî ile Müslim'in üzerinde görüş birliğine vardığı bir hadistir. Ayrıca bu hadisi, üç sünen sahibi de rivayet etmiştir.

İmam Ahmed, Müslim, Ebu Dâvud, Nesâî ile İbn Mâce ise, bu hadisi, Ebu Musa el-Eş'arî[312] yolundan şöyle rivayet etmişlerdir:

? ????? ????? ??????????: ”?????? ?????? ?????? ????????“ ?????????: ”???????? ???? ?????????“ ???????? ?????? ?????? ?

“İmam, 'semiallahu li-men hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) dediği zaman, siz de; 'Rabbenâ leke'l-hamd' (=Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) deyiniz; çünkü Allah, sizi(n bu sözünüzü) işitir”

Hâkim (ö. 405/1014)'de bu hadisi rivayet edip Ebu Saîd el-Hudrî yolundan merfu' olarak gelen hadisin, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.

? ????? ????? ??????????: ”???????? ???????“ ?????????: ”???????? ???????“ ????? ?????: ”?????? ?????? ?????? ????????“ ?????????: ”???????? ???? ?????????“ ?

“İmam, 'Allahu Ekber' dediği zaman, siz de; 'Allahu Ekber' deyiniz. İmam, 'semiallahu li-men hamideh' (=Allah, kendisine hamd eden kimse-yi işitir) dediği zaman, siz de; 'Rabbenâ leke'l-hamd' (=Rabbimiz! Hamd, yalnızca sanadır) deyiniz”

Rükudan kalkma sırasında söylenecek bu söz, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Ömer
3. Hz. Ali
4. Abdullah ibn Ebi Evfâ
5. Ebu Saîd el-Hudrî
6. Rifâa b. Râfi'
7. Enes
8. Abdullah ibn Abbâs[313]

9. Ebu Cuhayfe[314]
10. Ebu Musa el-Eş'arî

Toplam, 10 kişi.

Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

11. Hz. Aişe[315] ile Ebu Cuhayfe

Hz. Aişe Hadisi ile Ebu Cuhayfe Hadisi ise, Tahâvî (ö.321/933)'nin **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"** adlı eserinde geçmektedir.[316]

-76 ? ???????????? ??? ?????????? ?

"Namazda teşehhüd"[317] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Mes'ud[318]
2. Abdullah ibn Abbâs[319]
3. Ebu Musa el-Eş'arî[320]
4. Hz. Ömer[321]
5. Câbir[322]
6. Abdullah ibn Ömer[323]
7. Semure b. Cündub[324]
8. Hz. Ali[325]
9. Hz. Aişe[326]
10. Abdullah ibnü'z-Zübeyr[327]
11. Muâviye b. Ebi Süfyân[328]
12. Selmân el-Fârisî[329]
13. Ebu Humeyd es-Sâadî[330]
14. Hz. Ebu Bekr[331]
15. Talha b. Ubeydullah[332]
16. Enes[333]
17. Huzeyfe[334]
18. Hüseyin b. Ali[335]
19. Abdullah ibn Ebi Evfâ[336]
20. Fadl b. Abbâs[337]
21. Muttalib b. Rebîa[338]
22. Ebu Saîd el-Hudrî[339]
23. Ebu Hureyre[340]
24. Ümmü Seleme[341]

Toplam, 24 kişi.

(Derim ki:) (Şumunnî) **"Muzîlu'l-Hafâ an elfâzi'ş-Şifâ"** adlı eserinde derki: "İbn Mulakkin'in belirttiğine göre; Teşehhüd ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen hadisler, **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**de de geçtiğini ve bu hadisi rivayet eden ravilerin sayısının, 13 kişiye ulaştığını belirtmiştir."

Hafız (İbn Hacer) **"Tahrîcu Ehâdisi şerhi'l-Kebîr li'r-Râfiî"**de, Aynî (ö. 855/1451) **"Umdetu'l-Kârî"**de, Suyûtî (ö. 911/1505) **"Menâhilu's-Safâ"**da, (Zebîdî'de) **"Şerhu'l-İhyâ"**da ve daha bir çoklarının kaydettiğine göre; bu hadisleri, 24 sahabi rivayet etmiştir. Nitekim Suyûtî (ö. 911/1505)'de **"el-Ezhâr"** adlı kitabında (bu sahabilerin isimlerini) kaydetmiştir.

Hafız (İbn Hacer) **"Tahrîcu Ehâdisi şerhi'l-Kebîr li'r-Râfiî"**de ise bu sahabilerin naklettiği hadislerin tahricini yapmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz.

Yine (İbn Hacer, bu kitabının,) 'Bâbu'l-Ezân' (=Ezân Bâbı) bahsinde bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Teşehhüd ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen hadislerin lafızları, **mütevatir**dir."

Sehâvî (ö. 902/1496)'de, **"Mekâsıd"**da, bu meseleye, **"Şahadet ederim ki, ben, Allah'ın resulüyüm"** hadisini açıklama sırasında değinmiş ve (bu anlattıklarımızı) saptamıştır.

Tirmizî (ö. 279/892), **Abdullah ibn Mes'ud** Hadisini[342] rivayet ettikten sonra derki: "Bu hadis, teşehhüd konusunda nakledilen en sıhhatli hadistir. Çoğu ilim adamı, bu hadisle amel etmiştir."[343]

Bezzâr (ö. 292/904)'da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bana göre; teşehhüd konusunda nakledilen en sıhhatli hadis, Abdullah ibn Mes'ud Hadisidir. Bu hadis, Abdullah ibn Mes'ud'dan, 20'den fazla yoldan rivayet edilmiştir."

(Daha sonra Bezzâr, bu yolların çoğunu ardı ardına sıralayıp devamla) derki: "Teşehhüd konusunda Abdullah ibn Mes'ud hadisinden daha sağlam olanını bilmiyorum; çünkü bu konuda sened bakımından bundan daha sıhhatli ve ravisi bundan daha çok olan bir hadis daha yoktur."

Hafız derki: "Teşehhüd konusunda Abdullah ibn Mes'ud hadisinin okunması hususunda herhangi bir görüş ayrılığı yoktur.

Beğâvî'de **"Şerhu's-Sünne"**de teşehhüd konusunda Abdullah ibn Mes'ud hadisinin okunması gerektiğini belirtmiştir."

İmam Şâfiî (ö. 204/819) ise, teşehhüd konusunda, Abdullah ibn Abbâs'ın teşehhüdünü tercih etmiştir; çünkü (ona göre,) Abdullah ibn Abbâs Hadisi, sıhhat açısından daha kapsamlı ve diğer teşehhüd ile ilgili hadislere nazaran lafız yönünden daha çoktur.[344]

İmam Mâlik (ö. 179/795) ise, teşehhüd konusunda, Hz. Ömer'in teşehhüdünü tercih etmiştir; çünkü Hz. Ömer, bu teşehhüdü, insanlara, minberin üzerinde öğretmiştir. Hiçbir kimse de, bu teşehhüd şekline karşı çıkmamıştır. Bu da, bu teşehhüd şeklinin (diğerlerine) üstün oluşunu göstermektedir. Ayrıca Hz. Ömer, bu teşehhüd şeklini, emir siğasıyla getirmiştir. Bu da, bu teşehhüd şeklinin değerli oluşunu göstermektedir.[345]

* * *

-77 ? ?????????? ??????????????? ??? ??????????? ?

“Teşehhüd sırasında şahadet parmağını kaldırma”[346] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[347]
2. Abdullah ibnü’z-Zübeyr[348]
3. Vâil b. Hucr[349]
4. Numeyr b. Ebi Numeyr el-Huzâî[350]
5. Ebu Hureyre[351]
6. Sa’d b. Ebi Vakkâs[352]
7. Ebu Humeyd es-Sâadî[353] (Bu hadisi, sahabeden 10 kişilik bir grup içinde rivayet etmiştir.)

17. Muâz b. Cebel
18. Câbir b. Semure[354]
19. Şihâb ibnu'l-Mecnûn
20. Enes b. Mâlik[355]
21. Hufâf b. Îmâ el-Ğıfârî[356]
22. Ukbe b. Âmir
23. Abdullah ibn Abbâs[357]
24. Abdurrahman b. Ebze[358]
25. Esmâ b. Hârise
26. Hz. Aişe[359] (mevkuf olarak) ve sahabeden 20 kişi daha

Büyük alim Muhammed Resul el-Hüseynî el-Berzencî **“İğâretü’l-musbaha alâ mânii’l-İşâret bi’l-musabbiha”** adlı eserinde bu sahabilerin rivayet ettikleri hadisleri ve bu hadislerin tahricini yapanları anlattıktan sonra aynen şöyle der:

“Kısacası: Bu rivayetleri kaydedenlerden geriye kalan, hadisin, manevi **mütevatir** derecesine ulaşmasıdır; çünkü hadis, çeşitli yollarla 25 yada 26 sahabiden rivayet edilmiştir. Bütün bunlar, konu ile ilgili hadisin, sıhhatli olduğuna delil getirilmiştir. Bu hadislerin çoğu; teşehhüd sırasında şahadet parmağını kaldırmayla, ya direkt ilgili yada dolaylı yollarla ilgilidir. Yine geriye kalan hadisler ise, hasendir.”

Aliyyu’l-Kârî (ö. 1014/1605) **“Tezyînü’l-İbâre li tahsîni’l-İşâre”** adlı risalesinde bu konuda gelen hadislerin çok olduğunu belirttikten sonra aynen şöyle der:

“Çeşitli yollarla şöhret bulmuş bu hadisler, çoktur. Dolayısıyla da (teşehhüd sırasında şahadet parmağıyla) işaret etmenin aslının sıhhatli oluşunda bir şüphe yoktur; çünkü bu hadislerden bazısının senedleri, Müslim’in “**Sahîh”**inde geçmektedir. Bununla birlikte bu hadis, altı sahih hadis kitabı ile bir çoklarında da geçmektedir. Neredeyse (Lafzî) Mütevatir olcaktı. Fakat bunun, manevi **mütevatir** olduğunun söylenilmesi, daha uygundur. Buna göre Allah’a ve Peygamberine inanan bir kimsenin, bununla amel etmekten kaçınması ve bu yüce nassın gösterdiğini analiz etmeye gitmesi nasıl caiz olur?”

Hadiste kast edilen husus bu olabilir.

İbn Kayyim (ö. 751/1350) **“İ’lâmu’l-Muvakkiîn”**de bu konu ile ilgili örnekleri anlatıp daha sonra da şöyle demiştir:

“Altmış İkinci Örnek: Namaz kılanın teşehhüd sırasında parmağıyla işaret etmesi hususunda muhkem sahih sünneti reddetme. Abdullah ibn Ömer’in sözü gibi. Abdullah ibn Ömer Hadisi ile Abdullah ibnü’z-Zübeyr Hadisi, Müslim’in “**Sahîh”**in de geçmektedir.”

(Daha sonra devamla derki:) “Yine bu hadisi; Hufâf b. Îmâ el-Ğıfârî b. Hafsa, Vâil b. Hucr, Ubâde ibnu's-Sâmit ile Mâlik b. Numeyr el-Huzâî (’de babasından) rivayet etmiştir. Bunların hepsi, Hz. Peygamber (s.a.v)’in, teşehhüd sırasında parmağıyla işaret ettiğini söylemiştir.”

Hadiste kast edilen bu da olabilir.

Tirmizî (ö. 279/892), ilk önce, Ebu Humeyd Hadisini rivayet edip derki: “Bu hadis, hasen-sahihtir.”

Yine Tirmizî, bundan sonra ‘Bâbu mâ câe fi’l-İşâret fi’t-teşehhüd’ (=Teşehhüd sırasında parmak kaldırma bâb)’ında ise Abdullah ibn Ömer Hadisini rivayet etmiştir.

Devamla da derki: “Bu konuda Abdullah ibnü’z-Zübeyr, Numeyr el-Huzâî, Ebu Hureyre, Ebu Humeyd es-Sâadî, Vâil b. Hucr’dan da hadis rivaye edilmiştir.”

Yine Tirmizî sözüne devamla derki: “Abdullah ibn Ömer Hadisi, hasen-garibtir. Abdullah ibn Ömer Hadisini, sadece Ubeydullah b. Ömer yolundan geldiğini biliyoruz. Resulullah (s.a.v)’in bazı sahabileri ile Tabiun’dan bazı ilim adamları, bu hadisle amel etmişlerdir. Bunlar, teşehhüd sırasında (parmakla) işaret etmeyi tercih etmişlerdir. Bu , bizim arkadaşlarımızında görüşüdür.”

* * *

-78 ? ????????? ???????: ???? ????????? ?????? ????????? ????????. ???????? ???????? ????????? ?????: ????????? ”?????????? ????? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ????? ????????? ????? ??? ??????????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ????? ????????? ????? ??? ??????????? ??????? ??????? ???????“ ?

“Sahabiler:

‘(Ey Allah’ın Resulü!) Sana nasıl ‘Selâm[360] **vereceğimizi öğ-rendik. Fakat sana nasıl ‘Salât’**[361] **okuyacağı(mızı bilmiyoru)z’ de-diler. Resulullah (s.a.v)’de:**

‘Şöyle söyleyin’ buyurdu. “Allahım! Muhammed’e ve O’nun aile halkına, İbrahim'in ev halkına salat buyurduğun gibi salat eyle! Şüphesiz ki Sen, Hamîd ve Mecîdsin. Allahım! Muhammed’e ve O’nun aile halkına, İbrahim'in ev halkına ihsan eylediğin bereket gibi bereket ihsan eyle! Çünkü Sen, Hamîd ve Mecîdsin”

Suyûtî (ö. 011/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ka’b b. Ucre[362]
2. Ebu Humeyd es-Sâadî[363]
3. Ebu Saîd el-Hudrî[364]

4. Ebu Mes'ud el-Ensârî[365]
5. Talha b. Ubeydullah[366]
6. Zeyd b. Hârice[367]
7. Büreyde[368]
8. Ebu Hureyre[369]
9. Sehl b. Sa'd[370]
10. Ruveyfi b. Sâbit[371]
11. Câbir[372]
12. Abdullah ibn Abbâs[373]
13. Nu'mân b. Ebi Ayy[374]

Toplam, 13 kişi.

(Derim ki:) İbn Abdilberr (ö. 463/1071) **"İstizkâr"** da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Ebu Ömer (yani kendisi) dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v) üzerine Salât getirmeyi, birbirine yakın lafızlarla **mütevatir** yollardan rivayet ettim. Bu hadislerin hiçbirisinin içerisinde **? ?????????? ?????????? ? Muhammed'e rahmet eyle'** ifadesi yoktur. Zaten hiçbir kimsenin de bu sözü söylemesini istemem." Kast edilen husus, bu olabilir.

Yine bu hadisi, bir topluluk da rivayet etmiştir. Bu ravilerden birisi de, Hattâb'tır. Bu rivayet ise, İbn Ebi Zeyd (ö. 386/ 996)'in **"Hâşiyetü'r-Risâle"** adlı eserinde geçmektedir.

Yine bu hadis; Zürkâni (ö. 1122/1710)'nin, **"Şerhu'l-Muvatta'"** adlı eserinin 'Bâbu mâ câe fi's-Salât alâ'n-Nebî' (=Namazda Hz. Peygamber (s.a.v) üzerine Salât getirme bâb)ında geçmektedir.

Yalnız Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Telhîsu Tahrîci Ehâdisi'r-Râfiî"** de derki: "Dikkat edilmelidir ki; İbn Abdilberr'in, 'bu hadislerin hiçbirisinin içerisinde **'Muhammed'e rahmet eyle'** ifadesi yoktur' sözü, bunu reddetmektedir."

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer'in, bu kitabının "Bâbu's-Salât" bahsine bakabilirsiniz. Yine bu konuda İbn Hacer'in, bu hadisin tahricini yaptığı yere de başvurabilirsiniz.

*** * ***

-79 ? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ???? ?????????: "??????????? ?????????? ?????????? ??????" ?????? ????? ??????? ??????? ??????????. ?? ????????? ???? ?????????: "??????????? ?????????? ?????????? ??????" ?????? ????? ??????? ??????? ?????????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v) (namazı bittiğinde) sağına: 'es-Selâmu aleykum ve rahmetullah' (=Allah'ın Selâmı ve Rahmeti üzerinize olsun) diye Selâm verirdi. Öyleki sağ tarafındaki yanağının beyaz-lığı görülürdü. Sol tarafına da: 'es-Selâmu aleykum ve rahmetullah' (=Allah'ın Selâmı ve Rahmeti üzerinize olsun) diye Selâm verirdi. Öyleki sol tarafındaki yanağının beyazlığı görülürdü."[375]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Sa'd b. Ebi Vakkâs[376]
2. Câbir b. Semure[377]
3. Vâil b. Hucr[378]
4. Abdullah ibn Mes'ud[379]
5. Ammâr b. Yâsir[380]
6. Huzeyfe
7. Adiy b. Umeyr el-Hadramî[381]
8. Sehl b. Sa'd[382]
9. Talk b. Ali[383]
10. Muğîre b. Şu'be[384]
11. Ebu Ramse[385]
12. Vâsile ibnu'l-Eska'[386]
13. Berâ' b. Âzib[387]
14. Ya'kûb b. Husayn[388]

Toplam, 14 kişi.

(Derim ki:) İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Telhîsu tahrîcu ehâdisi'r-Râfiî"** de bu sahabilerin rivayet ettiği hadislerin hepsini getirmiş ve ayrıca bu hadislerin tahricini yapmıştır. Daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz.

İbn Kayyim (ö. 751/1350) **"Hedy"** de konu ile ilgili olarak derki: "Hz. Peygamber (s.a.v) sağ tarafından: **'es-Selâmu aleykum ve rahmetullah'** diye selâm verirdi. Sol tarafından da aynısını söylerdi. Bu, Hz. Peygamber (s.a.v)'in düzenli bir şekilde yaptığı bir eylemidir. Bunu, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, 15 sahabi rivayet etmiştir.

(Daha sonra İbn Kayyim, bu sahabileri peşpeşe sıralamıştır. Bunların içerisinde şunları da saymıştır:)

15. Ebu Musa el-Eş'arî[389]
16. Abdullah ibn Ömer[390]
17. Ebu Mâlik el-Eş'arî[391]
18. Evs b. Evs[392]

Böylece sayı, bunlarla birlikte 18 kişiye tamamlanmış olmaktadır.

Daha sonra sözüne devamla derki: "Bu sahabilerden gelen hadislerin çoğu, sahihtir. Geriye kalanı ise, hasendir." (İbn Kayyim'in sözü burada bitmektedir.)

Yine İbn Kayyim(ö. 751/1350) **"İ'lâmu'l- Muvakkiîn"** de buna benzer sözler söyleyip daha sonra da derki: "Hz. Peygamber (s.a.v) sağ ve sol tarafına: **'es-Selâmu aleykum ve rahmetullah'** şeklinde Selâm vermesi ile ilgili hadisler, sahih ile hasen arasında yer almaktadır."

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi rivayet edenlere şunu da eklemiştir:

19. Câbir b. Abdullah[393]

Tirmizî sözüne devamla derki: “Hz. Peygamber (s.a.v)’in bazı sahabileri ile onlardan sonra gelen ilim adamlarının çoğu, bu hadisle amel etmişlerdir. Ayrıca bu, Süfyân es-Sevrî, Abdullah ibn Mübârek ile İmam Ahmed’in de görüşüdür.”

Tahavî (ö. 321/933)’de **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”**da Hz. Peygamber (s.a.v)’den **tevatüren** geldiğini şöyle belirtmektedir: “Hz. Peygamber (s.a.v)’in, (namazdan çıkarken) ‘bir tek (tarafına) selâm verdiği’ rivayet edilmiştir. Bu, Sa’d b. Ebi Vakkâs’tan rivayet edilmiştir.”[394]

İbn Abdilberr (ö. 463/1071)’de bu konu ile ilgili olarak şöyle der: “Bu (Sa’d b. Ebi Vakkâs hadisi)nde, yanılgı ve hata vardır. Hz. Aişe Hadisi ise, hadis otoriterlerinin görüş birliğiyle illetlidir. Enes Hadisi de, Eyyûb es-Sahtiyânî yolundan gelmiştir. Halbu ki Eyyûb es-Sahtiyânî, Enes’ten hiçbir şey işitmiş değildir. Sehl b. Sa’d Hadisi ile Seleme b. el-Ekva’ Hadisi de, zayıftır. Ayrıca Semure Hadisi de, zayıftır.”

İşte bundan dolayı da Ukaylî (ö. 322/934)’de dedi ki: “Hz. Peygamber (s.a.v)’in, **‘hem sağına ve hem de soluna selâm verdiği’** hususunda Abdullah ibn Mes’ud yolundan gelen hadisin senedleri, sıhhatli ve sağlamdır.”

Yine İbn Abdilberr (ö. 463/1071) derki: “**Bir tek selâm verme** hususunda gelen hadisler, illetlidir. Hadisle uğraşan ilim adamları, bu hadislerin sahih olmadığını söylemişlerdir.”

İbn Kayyim (ö. 751/1350) **“Hedy”**de bu konu ile ilgili olarak derki: “**Bir tek selâm vermenin**, sahih bir yoldan Hz. Peygamber (s.a.v)’den geldiği sabit değildir.”

Bu, Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)’in **“Tahrîcu Ehâdisi’l-Hidâye”** adlı eserinde de geçmektedir.

Beyhakî (ö. 458/1066) **“Ma’rifet”** adlı eserinde Humeyd yoluyla Enes’ten rivayet ettiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v), (namaz çıkarken) **bir tek selâm** veriyordu. Bu hadisin ravileri, güvenilir kimselerdir.”

Tek selâm verileceğini söyleyenler, Medine halkının amel ettiğine itibar eden Malikiler olup bunların delillerinden birisi de şudur:

“Hasan el-Basrî’den Mürsel olarak rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Ebu Bekr ile Hz. Ömer (namazdan çıkarken) **bir tek selâm’** verirlerdi.”

-80 ? ?????? ????? ??? ??????????? ?????????? ????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??? ?????? ????????? ?

“Adem oğullarının, namaz kılanın önünden geçtiklerinde yada namaz kılanın namazı doğrultusunda bulunduklarında, namazı bozmamaları”[395] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan rivayet edilmiştir:

1. Muttalib b. Ebi Vedâa[396]
2. Hz. Aişe[397]
3. Ümmü Seleme[398]
4. Meymûne bintu'l-Hâris[399]
5. Hz. Ali[400] ve daha bir çokları

Tahavî (ö. 321/933)’de **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”**da, bu sahabilerden gelen hadisleri naklettikten sonra aynen şöyle der:

“Ebu Ca’fer (yani kendisi) dedi ki: Adem oğullarının, (namaz kılanın önünden geçtiklerinde yada namaz kılanın namazı doğrultusunda bulunduklarında,) namazı bozmamalarına delalet etmesiyle ilgili Resulullah (s.a.v)’ten gelen bu rivayetler, **mütevatir**dir.”[401]

* * *

-81 ? ??????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ?

“Peygamber (s.a.v)’in ayakkabılarla namaz kılması”[402] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan rivayet edilmiştir:

1. Abdullah ibn Mes’ud[403]
2. Enes b. Mâlik[404]
3. Ebu Hureyre[405]
4. Abdullah b. Ebi Cuhayfe[406]
5. Amr b. Şuayb, babasından, o da atasından (Abdullah ibn Amr)[407]
6. Amr b. Hureys[408]
7. Evs b. Ebi Evs[409]
8. Evs b. Evs[410]
9. Sakîf Heyeti[411] ve daha bir çokları

Tahavî (ö. 321/933)’de **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”**da konu ile ilgili olarak şöyle der:

“Resulullah (s.a.v)’in ayakkabılarla namaz kıldığına dair naklettiğimiz bu rivayetler, ondan, **mütevatir** olarak gelmiştir.”

Ayakkabılarla namaz kılmayı emretme ile ilgili bir çok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Ebu Hureyre
2. Enes b. Mâlik
3. Şeddâd b. Evs[412]
4. Hz. Ali[413]
5. Abdullah ibn Mes’ud

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî’nin) **“Dürrü’l-Mensûr”** adlı tefsir kitabında **? ?????? ??????????? ?????? ????? ???????? ? “Her mescide gidişiniz de güzel elbiseler giyinin”** (A’râf: 7/31) ayetinin tefsirine bakabilirsiniz.

* * *

-82 ? ???????? ?????? ????? ???????? ????????? ???? ??????? ????????? ??????????? ?

“Peygamber (s.a.v)’in, bir vadide sabah namazını uyu(yarak geçir)mesi”[414]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:
1. İmrân b. Husayn[415]
2. Ebu Katâde[416]
3. Ebu Hureyre[417]
4. Zu mihber[418]
5. Amr b. Ümeyye ed-Damrî[419]
6. Cübeyr b. Mut’im[420]
7. Ebu Meryem es-Selûlî[421]
8. Abdullah ibn Mes’ud[422]
9. Abdullah ibn Abbâs[423]
10. Bilâl[424]
11. Cündub[425]
12. Abdullah ibn Amr[426]
13. Ebu Ümâme[427]
14. Ebu Cuhayfe[428]
15. Enes[429]

Toplam, 15 kişi
(Bu olayın meydana gelişi ile ilgili olarak şu görüşlere yer verilmiştir:)
(Derim ki:) 1. Denildi ki: Bu olay; Hz. Peygamber (s.a.v)’in, Hayber’den dönüşü sırasında meydana gelmiştir.
İbn Abdilberr (ö. 463/1071), bu görüşün, sahih olduğunu söylemiştir.
2. Denildi ki: Bu olay; Hz. Peygamber (s.a.v)’in, Huneyn’den dönüşü sırasında meydana gelmiştir.
3. Denildi ki: Bu olay; Hudeybiye yılında meydana gelmiştir.
4. Denildi ki: Bu olay; Tebük Gazvesi sırasında meydana gelmiştir.
İbn Abdilberr (ö. 463/1071), bu konu ile ilgili olarak şöyle der: “Bunun, bir vehim olduğunu düşünüyorum.”
(Bu olayın kaç defa meydana gelişi ile ilgili olarak ise şu görüşlere yer verilmiştir:)
Ukaylî (ö. 322/934)’de derki: “Bu olay; Hz. Peygamber (s.a.v)’in başına sadece bir defa meydana gelmiştir.”
İbnü’l-Hassâr’da derki: “Bu olay; Hz. Peygamber (s.a.v)’in başına üç kere gelmiştir. Fakat konakladığı yerler, farklıdır.”
Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer (ö. 852/1447)’in **“Telhîsu tahrîcu ehâdisi’r-Râfiî”** adlı eserinin ‘Ezan Bahsi’ne bakabilirsiniz.

* * *

-83 ? ??? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ?

“Sabah namazından (sonra) güneş doğuncaya kadar (nafile) bir namaz yoktur. İkindi namazından (sonra da) güneş batıncaya kadar (nafile) bir namaz yoktur”[430]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:
1. Ebu Saîd el-Hudrî[431]
2. Ebu Hureyre[432]
3. Hz. Ömer[433]
4. Abdullah ibn Ömer[434]
5. Amr b. Abese[435]
6. Ukbe b. Âmir[436]
7. Hz. Aişe[437]
8. Muâviye[438]
9. Enes[439]
10. Abdullah ibn Mes’ud[440]
11. Zeyd b. Sâbit[441]
12. Sa’d b. Ebi Vakkâs[442]
13. Semure b. Fâtik[443]
14. Ka’b b. Mürre b. Ka’b[444]
15. Ebu Ümâme[445]
16. Safvân b. Muattal[446]
17. Ebu Zerr[447]

Toplam, 17 kişi.
(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:
18. Muâz b. Afrâ[448]
19. Abdullah ibn Amr[449]

20. Seleme ibnu'l-Ekva'[450]

21. Cündub[451]

22. Abdullah es-Sunâbihi[452]

İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Emaliyyu'l-muhrace alâ muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"** de kaydettiğine göre; bu hadis, 20'den fazla bir sahabe topluluğundan rivayet edlmiştir.

Sehâvî (ö. 902/1496)'nin **"Fethu'l-muğîs"** adlı eseri ile Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622)'nin **"Şerhu'l-Câmi"** adlı eserinde geçtiği üzere; İbn Battâl (ö. 449/1057), bu hadisin, **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"** adlı eserinde 'Bâbu'r-Rek'ateyni ba'de'l-Asrî' (=İkindi namazından sonra iki rek'at namaz kılma bâb'ın)da İkindi ve Sabah Namazından sonra namaz kılmanın yasak olduğu hususundaki hadisleri naklettikten sonra aynen şöyle der:

"İkindi Namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmanın yasak olduğuna dair Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir** olarak gelmiştir. Resulullah (s.a.v)'in sahabileri de, bu hadisle amel etmişlerdir. Bu nedenle de hiçbir kimsenin bu konuda muhalefet etmesine gerek yoktur."[453]

Daha sonra Tahâvî, 'Adam hayvanın semeri üzerinde namaz kılıyor, sonra da insanlar namaz kıldıkları sırada mescide geliyor bâb'ında "imam olmaksızın her namazdan sonra nafile namaz kılınmaz" diyen kimsenin sözünü naklettikten sonra şöyle der:

"Alimler, bu konuda güneş batıncaya kadar İkindi Namazından sonra ve güneş doğuncaya kadar da Sabah Namazından sonra namaz kılmanın yasak olduğu hususunda Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetlerin, **mütevatir** olduğuna dair delil getirmişlerdir.Bu hadisi, bu kitabımızın bir başka yerinde senedleriyle birlikte andık."[454]

Yine Tahâvî, 'Bâbu's-Salât li't-Tavaf ba'de's-Subhi ve ba'de'l-Asrî' (=Sabah Namazından ve İkindi Namazından sonra tavaf için namaz kılma bâb'ın)da aynen şöyle der:

"Resulullah (s.a.v) güneşin doğuşu sırasında, batışı sırasında, gündüzün tam ortasında, güneş doğuncaya kadar Sabah Namazından sonra ve güneş batıncaya kadar da İkindi Namazından sonra namaz kılmayı genel bir şekilde yasaklamıştır. Resulullah (s.a.v)'den bununla ilgili gelen rivayetler, **mütevatir**dir. Bu hadisi, bu kitabın bir başka yerinde senedleriyle birlikte anlattım."[455]

* * *

-84 ? ????????? ???? ?????????? ??? ????????? ????????? ??????????? ??? ????????? ????????? ?

"Deve ağıllarında namaz kılmanın yasak olması ve koyun ağıllarında ise namaz kılmanın mübah (serbest) olması"[456] **ile ilgili hadisler**

İbn Abdilberr (ö. 463/1071) **"İstizkâr"** adlı eserinin 'Bâbu'l- ameli fi Câmii's-Salât' bahsinde konu ile ilgili Abdullah ibn Amr ibnu'l-Âs Hadisi ile ilgili yerde şöyle der:

? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ?????????? ??? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????? ??? ???????? ????? ??? ??????? ????????? ?

"(Birisi,) Abdullah ibn Amr ibnu'l-Âs'a: 'Deve ağıllarında namaz kılabilir miyiz?' diye sordu. O da: 'Hayır, (kılmayın.) Fakat koyun ağıllarında kılabilirsiniz' diye cevap verdi."

(İbn Abdilberr,) bu hadisi, Yûnus b. Bükeyr'den, o da Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da:

1. Abdullah ibn Amr'dan,[457] o da Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiğini anlattıktan sonra aynen şöyle der:

"Bu anlatım, bir çok şekillerde Hz. Peygamber (s.a.v)'den hadis gelmiştir:

2. Ebu Hureyre[458]

3. Berâ' b. Âzib[459]

4. Câbir b. Semure[460]

5. Abdullah b. Muğaffel[461]

Bu hadislerin hepsi, senedleriyle birlikte hasendir. Bu hadislerin çoğu, **mütevatir**dir. Bunlar içerisinde en güzel olanı ise, Berâ' Hadisi ile Abdullah b. Muğaffel Hadisidir. Bu hadisi ise, Hasen (el-Basrî) yolundan 25 kadar kimse rivayet etmiştir." (İbn Abdilberr'in sözü burada bitmektedir.)

İbn Mâce (ö. 273/886) ise bu hadisi, şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

6. Sebre b. Ma'bed[462]

? ??? ???????? ??? ????????? ????????? ?????????? ??? ??????? ????????? ?

"Deve ağıllarında namaz kılınmaz. Fakat koyun ağıllarında namaz kılınır"

Taberânî (ö. 360/970) ise bu hadisi, **"Mu'cemu'l-Kebîr"** adlı eserinde şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

7. Useyd b. Hudayr[463]

? ??????? ??? ????????? ????????? ????? ???????????? ???? ??????????? ????? ????????? ??? ????????? ????????? ????????????? ???? ??????????? ?

"Koyun ağıllarında namaz kılabilirsiniz. Fakat koyun sütünden abdest almayınız. Deve ağıllarında namaz kılmayınız. Fakat devenin sütünden abdest alabilirsiniz."

Yine Taberânî (ö. 360/970), bu hadisi, **"Mu'cemu'l-Kebîr"** adlı eserinde şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

8. Ukbe b. Âmir[464]

? ??????? ??? ????????? ????????? ????? ????????? ??? ????????? ????????? ???? ??? ????????? ????????? ?

"Koyun ağıllarında namaz kılabilirsiniz. Fakat deve ağıllarında yada deve ahırlarında namaz kılmayınız."

Yine Taberânî (ö. 360/970), bu hadisi, **"Mu'cemu'l-Kebîr"** adlı eserinde şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

9. Abdullah ibn Ömer[465]

? ?????????? ??? ????????? ????????? ????????? ??? ??????? ????????? ?

"Deve ağıllarında namaz kılmayınız. Fakat koyun ağıllarında namaz kılabilirsiniz."

Abdurrezzâk (ö. 211/827) ise bu hadisi, Ma'mer yoluyla şundan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

10. - 11. Hasen (el-Basrî) ile Katâde (mürsel olarak)[466]

? ???????? ??? ????????? ????????? ????? ???????? ??? ????????? ????????? ?

"Koyun ağıllarında namaz kılınır. Fakat deve ağıllarında namaz kılınmaz"

Yine İbn Mâce (ö. 273/886) ise bu hadisi, şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

12. Hz. Ömer[467]

? ?????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????????: ..... ???????? ????????? ?

"Yedi yerde namaz kılmak caiz değildir:" (Bunların içerisinde 'deve ağılları' ifadesi de kullanılmıştır.)

Yine Taberânî (ö. 360/970), bu hadisi, **"Mu'cemu'l-Kebîr"** adlı eserinde şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

13. Suleyk el-Gatafânî[468]

? ??????????? ???? ??????? ????????? ????????????? ??? ????????? ????????? ?

"Deve etlerinden abdest alabilirsiniz. Fakat deve ahırlarında namaz kılmayınız"

Ebu Ya'lâ (ö. 276/889) ise bu hadisi, **"Müsned"** adlı eserinde şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

14. Talha b. Ubeydullah[469]

? ????? ??????? ????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????????? ???? ????????? ????????? ???????????? ????? ???????? ??? ???????????? ?

"Resulullah (s.a.v) deve sütü ile etinden abdest alıyordu. Fakat deve ağılların da namaz kılmıyordu"

İmam Ahmed (ö. 241/855) ise, bu hadisi, **"Müsned"** adlı eserinde şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

15. Abdullah ibn Amr

? ???? ???????? ??? ????????? ????????? ??? ???????? ??? ????????? ????????? ??????????? ?

"Resulullah (s.a.v) koyun ağıllarında namaz kılıyordu. Fakat deve ile sığır ağıllarında namaz kılmıyordu"

Sehâvî (ö. 902/1496)'nin **"Fethu'l-muğîs"** adlı eserinde geçtiği üzere; İbn Hazm (ö. 456/1063), 'deve ağıllarında namaz kılmanın yasak' olduğu ile ilgili hadisi, **mütevatir** hadislerden saymıştır.

Yine Sehâvî'nin dışında bir çok alim, İbn Hazm'dan naklen derki: "Deve ağıllarında namaz kılmama ile ilgili hadisler, 'kurala uygun **Mütevatir'** (et-Tevâturu'l- Usûlî)dir."

Yalnız Zeynü'l-Irâkî (ö. 805/1402)'de konu ile ilgili olarak derki: "Bu hadis, kurala uygun bir yolla gelmemiştir. Aksine meşhur ve müstefiz (bir yolla gelmiş)tir."

Sadru'l-Münâvî (ö. 1031/1622) **"Feyzu'l-Kadîr"** adlı eserinde bu hadisin **mütevatir** olduğunu, nakletmiştir.

İbn Hazm'ın, bunu doğruladığını (daha önce) belirtmiştik.

* * *

-85 ? ????????? ???? ????????? ?????????? ????????? ?

"Mezarları, mescidler edinmeyi yasaklama" ile ilgili hadisler

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre[470]
2. Üsâme b. Zeyd[471]
3. Hz. Aişe[472]
4. Abdullah ibn Abbâs[473]
5. Ebu Saîd el-Hudrî[474]
6. Abdullah ibn Mes'ud[475]
7. Cundub b. Semure[476]
8. Hz. Ali[477]
9. Zeyd b. Sâbit[478]
10. Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrâh[479]
11. Ka'b b. Mâlik
12. Enes[480] ve daha bir çokları

Sehâvî (ö. 902/1496)'nin **"Fethu'l-muğîs"** adlı eserinde geçtiği üzere; İbn Hazm (ö. 456/1063), bu hadisi, **mütevatir** hadislerden saymıştır.

Muhammed b. Ahmed b. Abdulhâdî el-Hanbelî (ö. 744/1343)'de, **"Sârimu'l-Münekki"** adlı eserinde bu konu ile ilgili hadisleri nakledip (daha sonra da) aynen şöyle der:

"Babam ve annem vasıtasıyla Resulullah (s.a.v) ile yine aynı şekilde onun sahabilerinden gelen hadisler, mana bakımından **mütevatir**dir."

(Suyûtî) **"Câmi'"**de der ki: **? ??????? ??? ??????????? ?????????????????? ???????? ?** **"Evleri-nizde namaz kılınız. Fakat evlerinizi, mezarlar edinmeyiniz"** hadisini; Ebu Ya'lâ ile Ziyâ', Hz. Ali'nin oğlu Hasan' dan[481] rivayet etmiştir.

Yine (Suyûtî'nin) **"Câmi'"** adlı eserinde şu hadis de vardır:

? ????????? ???? ??????????? ??? ??????????? ?????????????????? ???????? ?

"Namazlarınızı, evlerinizde kılınız. Fakat evlerinizi, mezarlar edinme-yiniz"

a. Bu hadisi; İmam Ahmed, Buhârî, Müslim ile Ebu Dâvud, Abdullah ibn Ömer'den[482] rivayet etmiştir.

b. Yine bu hadisi; Ebu Ya'lâ **"Müsned"** adlı eserinde, Rüyânî ile Ziyâ', Zeyd b. Hâlid'den rivayet etmiştir.

c. Yine bu hadisi; Muhammed b. Nasr **"Salât"** adlı eserinde Hz. Aişe'den rivayet etmiştir.

(Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"** adlı eserinde derki: "Bu hadisin, **mütevatir** olduğunu ispat etme kastı hariç Buhârî ile Müslim'in dışında birisine bu hadisi

dayandırmaya gerek yoktur.”

“Kitâbu’l-Merzâ ve’l- Cenâiz”de ise**? ?????? ????? ?????????? ????????????? ?????????? ??????? ??????????????? ????????? ?** **“Allah, Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etsin; çünkü onlar, Peygamberlerinin mezarlarını, mescidler edindiler”** Hadisi geçmektedir.

*** * ***

-86 **? ????? ?????? ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ????????? ?**

“Allah size öyle bir namazı ekledi ki, o (namaz), sizin için kızıl deve sürülerinden daha değerlidir. İşte bu namaz, Vitir (Nama-zı)dır”[483]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hârice b. Huzâfe[484]
2. Ebu Busre el-Gıfârî[485]
3. Muâz b. Cebel[486]
6. Abdullah ib Amr[487]
7. Abdullah ibn Abbâs[488]
8. Ukbe b. Âmir el-Cühenî[489]
9. Amr ibnu'l-Âs[490]
10. Abdullah ibn Ömer[491]

Toplam, 8 kişi.

(Derim ki:) Yine bu konuda Ebu Saîd el-Hudrî’den[492] de şu lafızla şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:

? ????? ?????? ????? ??????? ????????? ??????? ?????? ????????? ?

“Şanı Yüce Allah, size, öyle bir namaz ekledi ki, o (namaz), Vitir (Na-mazı)dır”

Taberânî (ö. 360/970) **“Müsnedu’ş-Şâmiyyîn”**de bu hadisi (belli) bir senedle rivayet etmiştir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)’de (bu hadis) ile ilgili olarak derki: “Bu hadis, hasen bir hadistir.”

*** * ***

-87 **? ????? ????????? ?????????? ??? ???????????? ???????? ?????? ????? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ?**

“Güneş ve ay, Allah’ın ayetlerinden iki ayettir. Bunlar, bir kimsenin ölümü ve hayatı için tutulmazlar. Bunların tutulduğunu gördüğünüz zaman hemen namaza koşun”[493]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Muğîre b. Şu’be[494]
2. Abdullah ibn Ömer[495]
3. Ebu Bekre[496]
4. Abdullah ibn Mes’ud[497]
5. Hz. Aişe[498]
6. Abdullah ibn Amr[499]
7. Abdullah ibn Abbâs[500]
8. Esmâ’ bint. Ebi Bekr[501]
9. Ebu Musa el-Eş’arî[502]

10. Bilâl[503]
11. Ebu Berze[504]
12. Ukbe b. Âmir[505]
13. Mahmûd b. Lebîd[506]
14. Kabisa b. Muhârik el-Hilâlî[507]
15. Abdullah ibn Mes’ud[508]
16. Câbir[509]
17. Semure b. Cündub[510]
18. Ebu Hureyre[511]
19. Nu’mân b. Beşîr[512] ve daha bir çokları

(Aynî) **“Umdetu’l-Kârî”**de “Küsûf (=Güneş) Tutulması Namazı” ile ilgili bahiste konu ile ilgili olarak derki:

“Bu hadis, 24 sahabiden rivayet edilmiştir. Bunlar, şunlardır:

1. Esmâ’ bint. Ebi Bekr
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Hz. Ali
4. Hz. Aişe

5. Abdullah ibn Ömer
6. Nu'mân b. Beşîr
7. Muğîre b. Şu'be
8. Ebu Mes'ud
9. Ebu Bekre
10. Semure b. Cündub
11. Abdullah ibn Mes'ud
12. Abdullah ibn Amr
13. Kabisa b. Muhârikk el-Hilâlî
14. Câbir
15. Ebu Musa el-Eş'arî
16. Abdurrahman b. Semure
17. Übey b. Ka'b
18. Bilâl
19. Huzeyfe
20. Mahmûd b. Lebîd
21. Ebu'd-Derdâ'
22. Ebu Hüreyre
23. Ümmü Süfyân
24. Ukbe b. Âmir

Bu konuda daha geniş bilgi için Şeyh Murtaza el-Hüseynî (ö. 1205/1790)'nin **"Şerhu'l-İhyâ"** adlı eserine bakabilirsiniz.

* * *

-88 ? ?????? ???????? ???????????? ?????? ?

"Duha (=Kuşluk) Namazı[513] **ve Kuşluk Namazına teşvik etme" ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî[514]
2. Ebu Zerr[515]
3. Zeyd b. Erkam[516]
4. Ebu Hureyre[517]
5. Büreyde el-Eslemî[518]
6. Ebu'd-Derdâ'[519]
7. Abdullah ibn Ebi Evfâ[520]
8. İtbân b. Mâlik[521]
9. Utbe b. Abdussulemî[522]
10. Nuaym b. Hemmâr[523]
11. Ebu Ümâme el-Bâhilî[524]
12. Hz. Aişe[525]
13. Ümmü Hânî[526]
14. Ümmü Seleme[527]
15. Cübeyr b. Mut'im[528]
16. Enes[529]
17. Hz. Ali[530]
18. Ebu Bekre[531]
19. Câbir[532]
20. Abdullah ibn Abbâs[533]

21. Huzeyfe[534]
22. Âiz b. Amr[535]
23. Sa'd b. Ebi Vakkâs[536]
24. Abdullah b. Bişr[537]
25. Kudâme
26. Hanzala es-Sakafeyyin
27. Abdullah ibn Amr[538]
28. Ukbe b. Âmir el-Cühenî[539]
29. Ebu Mürre et-Tâifî[540]
30. Muâz b. Enes el-Cühenî[541]
31. Abdullah ibn Ömer[542]
32. Ebu Musa el-Eş'arî[543]
33. Nevvâs b. Sem'ân[544]

(Görüldüğü üzere konu ile ilgili hadisleri rivayet eden sahabiler, toplam 33 kişidir.)

(Aynî) **"Umdetu'l-Kârî"**de Ümmü Hânî Hadisini naklettikten sonra aynen şöyle der: "Bu konuda bir grup sahabeden hadis rivayet edilmiştir."

Daha sonra Aynî (ö. 855/1451), 25 sahabinin ismini saymıştır. Ayrıca bunların naklettiği hadisleri ve bu hadislerin tahricini yapanları da belirtmiştir.

Şihâb el-Heytemî (ö. 1069/1659) **"Şerhu'ş-Şemâil"**de ve Aliyyu'l-Kârî (ö. 1014/1605) konu ile ilgili olarak aynen şöyle derler:

"Kuşluk Namazı ile ilgili hadisler(in toplamı), nerdeyse **mütevatir** (derecesine ulaşmış) durumda; çünkü sahabenin ileri gelenlerinden 19 kimse, bu hadisleri, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet etmiştir. Bunların hepsi, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Kuşluk Namazı kıldığına tanıklık etmişlerdir.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Kuşluk Namazı kıldığını, Hâkim ve daha bir çok alim belirtmiştir.

Bundan dolayıdır ki Şeyhulislam Ebu Zür'a dedi ki: 'Kuşluk Namazı konusunda pek çok sahih-meşhur hadisler gelmiştir. Hatta Muhammed b. Cerîr et-Taberî, bu hadislerin, **mütevatir** derecesine ulaştığını söylemiştir.'"

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 103171622), bu hadislerin şerhinde aynen şöyle der: "Sahabenin ileri gelenlerinden 19 kimsenin tanıklık ettiğine göre; bunlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Kuşluk Namazı kıldığını görmüşlerdir. Hatta İbn Cerîr et-Taberî, bu hadislerin, **mütevatir** derecesine ulaştığını söylemiştir."

(İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"**de derki: "Hâkim, Kuşluk Namazı konusunda gelen hadisleri, müstakil bir cüz'de toplamıştır. Bu hadislerin (mütevatir olduğunu) ispat etme de hadisi nakleden ravilerin sayısı, sahabeden 20 kadar kimseye ulaşmıştır."

Bazı hadis hafızlarının belirttiğine göre; Kuşluk Namazı ile ilgili hadisler, 20 küsur sahabenin rivayetinden gelmiştir.

Bu sahabilerin naklettiği hadislerin -bir topluluğun mürsel olarak rivayet ettiği hadislerin, sahih olduğuna dair gelen fazlalıkları da dahil- hepsi, sahihtir."

Celâl es-Suyûtî (ö. 911/1505), bu sahabilerin naklettiği hadislerin hepsini, **"Salâtu'd-Duha"**da nakletmiştir.

(Suyûtî) **"Hâvî"**de ise bu (konuda gelen hadisleri) özetlemiştir.

* * *

---

[1] "Namaz" kelimesinin Arapça karşılığı, "salat"tır. Bu kelime; dua, yalvarma ve niyaz anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise; belirli vakitler içerisinde Allah için eda edilen, özel bir takım hareketlerle yapılan bir ibadettir.

İslam'ın şartlarından birini oluşturan namaz, bizi, Allah'a yaklaştıran ve ruhumuzu kötülüklerden arındıran ibadetlerin başında gelir.

Beş vakit namaz, Mirac gecesinde farz kılınmıştı. Bu husus, Kur'an'ın, Nisa: 4/103. ayetinde müminler üzerine vakitleri belli bir farz olduğu belirtilmiştir. Böylece beş vakit namaz, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere tayin edilmiş, özel sınırlarıyla sınırlanması ve nasıl kılınağı Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından açıklanıp izah edilmiş ve o zamandan beri Müslümanlar arasında yapılması zorunlu görevlerden biri olmuştur.

[2] İslam'ın şartlarını belirten hadis, "beş şart" olarak bilinmektedir. Yalnız bunların dışında daha başka şartları Kur'anda bulmak mümkündür: İyiliği emredip kötülükten kaçındırma, cihad, adalet, anne-babaya iyi davranma, infak, Peygambere itaat etme gibi.

"Cibril" hadisinin rivayetinde "İslam'ın şartları" olarak sayılan beş madde standart değildir. Aynı hadisin; Ebu Dâvud'un naklettiği varyantta "zekat verme" yerine "cünüblükten temizlenme", Buhârî'nin naklettiği hadisin bir başka varyantında "hac etme yerine" "beşte bir humus verme" yer almaktadır.

Bu beş şart, İslam'ın ibadete yönelik farzlarıdır. Bunun dışında İslam'ın inanç esasları, Muamelat (=insanlar arası ilişkiler), Ceza ile ilgili esaslar, Ahlak ile ilgili esaslar, Siyaset ile ilgili esaslar vb. esaslar vardır. İslam bu şekilde bir bütün olur. Yoksa ibadet ile ilgili beş şart, İslam'ın kendisi değildir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, İman 1, 34, 40, İlim 6, 25, Mevakit 2, Zekat 1, Edeb 98, Tevhid 56; Müslim, İman 8 (11), 10 (12), 23- 25 (17); Nesâî, Siyam 1, İman 13, 25; Ebu Dâvud, Salat 1 (391), 23 (486), Eşribe 7 (3692); Tirmizî, Zekat 2 (619); İman 3 (2612), 5 (2614)

[3] Tirmizî, Salat 1 (149); Ebu Dâvud, Salat 2 (393); Dârekutnî, Sünen, 1/258; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/364

[4] Nesâî, Mevakit 10; Hâkim, Müstedrek, 1/195; Dârekutnî, Sünen, 1/256

[5] Nesâî, Mevakit 6; Hâkim, Müstedrek, 1/195; Dârekutnî, Sünen, 1/261; Bezzâr

[6] Dârekutnî, Sünen, 1/260

[7] Dârekutnî, Sünen, 1/259

[8] Müsned, 3/30; Taberânî, el-Kebir

[9] İbn Rahaveyh, Müsned

[10] Nesâî, Mevakit 1; Dârimî, Mevakitu's-salat 2; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/263; Taberânî, el-Evsat

[11] Sâid b. Mansûr, Sünen

[12] Hadis, akşam nazmının ilk vaktini "perdeye bürünme" şeklinde tarif etmektedir. Bu da, güneşin ufukta kaybolmasıdır. Çünkü bir şey, perdeye büründü mü, artık şey görünmez olur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Mevakit 18; Müslim, Mesacid 216 (636); Ebu Dâvud, Salat 6 (417); Tirmizî, Salat 122 (164)

[13] Muvatta, Cemaa 25; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/173

[14] Müslim, Mesacid 207 (629); Ebu Dâvud, Salat 5 (410); Tirmizî, Tefsiru sure-i Bakara 31 (2986); Nesâî, Salat 6; Muvatta, 25

[15] Buhârî, Tefsiru sure-i Bakara 42, Cihad 98, Meğazi 29, Da'vat 58; Müslim, Mesacid 202-205 (627); Ebu Dâvud, Salat 5 (409); Tirmizî, Tefsiru sure-i Bakara 31 (2987); Nesâî, Salat 14; İbn Mâce, Salat 6 (684); Müsned, 1/82

[16] Müslim, Mesacid 206 (628); Tirmizî, Salat 19, Tefsiru sure-i Bakara 32; İbn Mâce, Salat 6

[17] Müsned, 1/301; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr

[18] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[19] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[20] Müsned, 5/7, 8

[21] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/175

[22] Taberânî, el-Kebir

[23] Müslim, Mesacid 206 (628); Taberânî, el-Evsat

[24] Tirmizî, Salat 19; Muvatta, Cemaa 27, 28; Müsned, 5/12, 13, 22

[25] Müslim, Mesacid 209 (631); Müsned, 5/13; Bezzâr

[26] Bezzâr

[27] Ka'be, Allah'a ibadet etmek üzere ve orada Allah'ı birlemek için Allah adına yeryüzünde yapılmış ilk binadır.

"Peygamberlerin babası" diye bilinen Hz. İbrahim (a.s), putlarla savaştıktan sonra ve içinde dikili bulunan putları yıktıktan sonra Allah'tan kendisine gelen emir üzerine Ka'be'yi inşa etmiştir.

Ka'be, Allah katında büyük bir şeref ve kutsiliğe mazhar olmasına rağmen zarar yada faydası dokunmayan taş bir binadır.

Ka'be'nin önemi; yeryüzünde Allah'ın birliğini ve kulluğun yalnızca O'na yapılacağının temsilini ve şirk ile puta tapıcılığın batıllığını belirtmede ortaya çıkmaktadır. Çünkü insanlığın putlara, taşlara ve tağutlara ibadet ve kulluk etmeyi din kabul ettiği dönemde onların batıl ve tümünün değersiz olduklarının anlaşılması için bu mabetlerin yerine Tevhid inancını temsil eden bir simge olarak Ka'be yapılmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabiler, namaz kılarlarken Kudüs'e doğru yöneliyorlardı. Bakara: 2/144. ayet inince, Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabiler, Ka'be'ye yönelerek namaz kılmaya başladılar. Böylece Ka'be, müminlerin kıblesi olmuştur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Salat 30, 81, 96, Teheccüd 25, Hacc 51, 52, 54, Meğazi 48, 77, Cihad 127; Müslim, Hacc 395 (1330); Ebu Dâvud, Menasik 93 (2023); Nesâî, Kıble 6, Hacc 131, 132, 133; Muvatta, Hacc 193

[28] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Ka'be'nin içerisinde namaz kıldığına dair bir çok hadis gelmiştir. Beraberinde Üsame, Osman b. Ebi Talha, Fadl b. Abbas ve Bilal vardı.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Ka'be'nin içerisine girip orada namaz kıldığını söyleyenlerin yanı sıra kılmadığını söyleyenler de vardır. Bu görüş ayrılığın sebebi, bu konuda Üsame b. Zeyd'den iki farklı rivayetin gelmiş olmasıdır.

Resulullah (s.a.v)'in Kabe'nin içerisine ne zaman girdiği de ihtilaflıdır.

1. Bazılarına göre, Mekke'nin fethi günü girmiştir.
2. Bazılarına göre, Umretu'l-Kaza'da girmiştir.
3. Bazılarına göre ise Veda haccı sırasında girmiştir.
4. Rivayetlerdeki ihtilafı birleştirmeye çalışan bir grup alim ise, Fetih günü ve Veda haccı sırasında girdiğini ileri sürmüştür.

Bütün bunlara rağmen, Resulullah (s.a.v)'in Ka'be'nin içerisinde namaz kıldığı umumiyetle kabul edilmiş, hatta yeri ve şekli üzerinde bazı detaylara bile yer verilmiştir.

[29] Buhârî, Salat 30, Hacc 51, 52; Müslim, Hacc 388-394 (1329); Ebu Dâvud, Menasik 92 (2023); Nesâî, Hacc 126; Muvatta, Hacc 63; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[30] Buhârî, Salat 30; Müslim, Hacc 388 (1329); Nesâî, Mesacid 5, Hacc 127; Bezzâr
[31] Buhârî, Hacc 51; Müslim, Hacc 388 (1329); Nesâî, Hacc 131-133; Müsned, 5/206; Taberânî, el-Kebir
[32] Ebu Dâvud, Menasik 92 (2026)
[33] Müsned, 3/320
[34] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[35] Buhârî, Hacc 51; Müslim, Hacc 388 (1329); Nesâî, Mesacid 5; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[36] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/389, 392
[37] Buhârî, Salat 12; Ebu Dâvud, Cenaiz 32; Tirmizî, Edeb 40; Müsned, 3/478
[38] Buhârî, Salat 12; Tirmizî, Edeb 40 (2798)
[39] Ebu Dâvud, Cenaiz 32 (3140)
[40] Buhârî, Salat 12; Müsned, 5/290
[41] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/474
[42] Buhârî, Salat 65; Müslim, Mesacid 24, 25 (533), Zühd 43, 44 (533); Tirmizî, Salat 237 (318); İbn Mâce, Mesacid 1 (736); Dârimî, Salat 113 (1399); Müsned, 1/61, 71; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 2/473; Ebu Ya'lâ, Müsned, 1/390, 391
[43] Tirmizî, Salat 237 (318); Taberânî, el-Evsat
[44] Nesâî, Mesacid 1
[45] İbn Mâce, Mesacid 1 (735); Müsned, 1/30, 53; Taberânî, el-Evsat
[46] İbn Mâce, Mesacid 1 (737)
[47] İbn Mâce, Mesacid 1 (738); İbn Huzeyme, Sahih
[48] Müsned, 1/241; Taberânî, el-Evsat; Bezzâr; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/203 (402)
[49] Taberânî, el-Evsat; Hâtib, Tarihu Bağdat, 5/35
[50] Müsned, 3/490; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr; Ebu Nuaym, Hilye, 5724, 8/319
[51] Müsned, 4/461; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[52] Taberânî, el-Evsat; Ebu Nuaym, Hilye
[53] Taberânî
[54] Taberânî, el-Evsat, es-Sağir
[55] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[56] Taberânî, es-Sağir; Bezzâr; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 2/473; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/203 (401)
[57] Taberânî, el-Evsat; Bezzâr
[58] Müsned, 2/221, 296, 386, 412, 498; Taberânî, el-Evsat; Bezzâr (405)
[59] Taberânî, el-Evsat; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/203 (404)
[60] Râfi'
[61] İbn Asâkir
[62] Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 66, 67; Müsned, 6/326, 426, 428
[63] Buhârî, Ezan 160; Müslim, Mesacid 70 (562); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/237
[64] Buhârî, Ezan 160; Müslim, Mesacid 72-75 (564); Ebu Dâvud, Et'ime 40 (3822); Nesâî, Mesacid 16; İbn Mâce, Et'ime 59 (3365); Tirmizî, Et'ime 13 (1806)
[65] Buhârî, Ezan 160; Müslim, Mesacid 68-69 (561); Ebu Dâvud, Et'ime 40 (3825); İbn Mâce, İkame 58 (1016); Dârimî, Et'ime 21 (2059); Müsned, 2/20
[66] Müslim, Salat 71 (563); İbn Mâce, İkame 58 (1015); Ebu Avâne, Müsned, 1/411
[67] Müsned, 3/400, 5/26; Taberânî, es-Sağir, el-Kebir
[68] Taberânî, el-Evsat
[69] Taberânî, el-Kebir, (1225)
[70] Taberânî, el-Kebir
[71] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[72] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[73] Müslim, Mesacid 76 (565); Ebu Dâvud, Et'ime 40 (3823); Müsned, 3/12; Taberânî; Ebu Avâne, Müsned, 1/411
[74] Tirmizî, Et'ime 13 (1807); Bezzâr; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/207 (410)
[75] Ebu Dâvud, Et'ime 40 (3827); Tahâvî, a.g.e., 4/238
[76] Ebu Dâvud, Et'ime 40 (3826); Müsned, 4/252; Ebu Avâne, Müsned, 1/411 (3826);
[77] Tahâvî, a.g.e., 4/237
[78] Buhârî, Salat 4; Müslim, Salat 55, 279, Müsafirin 72; Nesâî, Taharet 142; İbn Mâce, Taharet 59; Muvatta, Cemaa 34
[79] Buhârî, Salat 4; Müsned, 6/342
[80] Müsned, 1/256; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Ebu Ya'lâ
[81] Taberânî, el-Kebir; Ebu Ya'lâ
[82] Müslim, Salat 284 (519)
[83] Buhârî, Salat 3; Müslim, Salat 281 (518); İbn Mâce, Keffarat 12; Müsned, 3/335, 324
[84] Buhârî, Salat 4; Müslim, Salat 279 (517); Ebu Dâvud, Salat 78 (628); Tirmizî, Salat 254 (339); Nesâî, Kıble 14; Muvatta, Cemaa 29
[85] Tirmizî, Salat (363); Nesâî, İmame 8
[86] Buhârî, Salat 5; Müslim, Salat 277 (516); Ebu Dâvud, Salat 78 (627); Nesâî, Kıble 18
[87] Buhârî, Fadlu's-Salât 1; Müslim, Hacc 505 (1394); Tirmizî, Salat 241 (324); Nesâî, Mesacid 7; Muvatta, Kıble 9
[88] Müslim, Hacc 509 (1395); Müsned, 2/16, 29
[89] Müslim, Hacc 510 (1396); Nesâî, Mesacid 4; Müsned, 6/333, 334
[90] Müsned, 4/80; Taberânî, el-Kebir; Ebu Ya'lâ; Bezzâr
[91] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/126
[92] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[93] Taberânî, el-Evsat; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/127
[94] Müsned, 4/5; Taberânî; İbn Hibbân, Sahih, (1618); Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 5/246
[95] Bezzâr
[96] Ebu Ya'lâ; Bezzâr; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/126
[97] Taberânî, el-Evsat; Ebu Ya'lâ (4691)
[98] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 3594, 3595
[99] Müslim, Mesacid 5 (523); Tirmizî, Siyer 5 (1553); Nesâî; Cihad 1; İbn Mâce, Taharet 90; Müsned, 2/264
[100] Dârimî, Siyer 28; Müsned, 5/145, 148, 162; Ebu Avâne, Müsned, 1/395
[101] Müslim, Mesacid 4 (522); Müsned, 5/383
[102] Taberânî
[103] Taberânî
[104] Müsned, 5/248, 256; Taberânî, el-Kebir, (7931)
[105] Tirmizî, Salat 234 (316); Müsned, 3/83; Taberânî
[106] Müsned, 1/98
[107] Müsned, 2/222
[108] Buhârî, Teyemmüm 1, Salat 56; Müslim, Mesacid 3 (521); Nesâî, Gusl 26, Mesacid 42; Müsned, 3/304
[109] Müsned, 1/301; Taberânî, el-Kebir, (11047, 11085)
[110] Ebu Dâvud, Salat 50 (561); Tirmizî, Salat 165 (223)
[111] İbn Mâce, Mesacid 14 (781); Hâkim, Müstedrek, 1/212

[112] İbn Mâce, Mesacid 14 (780); Hâkim, Müstedrek, 1/212
[113] Taberânî,
[114] Taberânî,
[115] Taberânî, el-Kebir, 12/358 (13335)
[116] Taberânî, el-Kebir
[117] Taberânî, el-Kebir; İbn Huzeyme, Sahih, 2/377 (1498, 1499); Heysemî, Mevaridu'z-zaman, s. 120 (422)
[118] İbn Mâce, Mesacid 14 (779); Taberânî, el-Evsat
[119] Taberânî,
[120] Bezzâr; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/217
[121] Tayâlisî, Müsned,
[122] İbn Şâhîn, Terğib
[123] Ebu Musa el-Medinî
[124] Sâid b. Mansûr, Sünen
[125] Tirmizî, Salat 117 (154); Ebu Dâvud, Salat 8 (424); Nesâî, Mevakit 27; Müsned, 4/142; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/457
[126] Nesâî, Mevakit 27; Müsned, 5/429
[127] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/194
[128] Taberânî, el-Kebir
[129] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/193
[130] Taberânî, el-Kebir
[131] Bezzâr; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/194 (382)
[132] Bezzâr; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/194 (384)
[133] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/179
[134] Buhârî, Mevakit 9; Tirmizî, Mevakit 5; Nesâî, Mevakit 5; İbn Mâce, Salat 4
[135] Buhârî, Mevakit 9; Müslim, Mesacid 184 (616); Ebu Dâvud, Salat 4 (401); Tirmizî, Salat 7 (158); Müsned, 5/155
Buhârî, Mevakit 9, Bed'ü'l-halk 10; Müslim, Mesacid 180 (615); Ebu Dâvud, Salat 4 (402); Tirmizî, Salat 7 (157); Nesâî, Mevakit 5; İbn Mâce, Salat 4 (677); Muvatta, Vukut 28; Dârimî, Salat (677, 678)
[137] Buhârî, Mevakit 9; İbn Mâce, Salat 4 (681); İbn Huzeyme, Sahih, 1/170
[138] Buhârî, Mevakit 9; İbn Mâce, Salat 4 (679); Müsned, 3/9, 52
[139] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/187
[140] İbn Mâce, Salat 4 (680); İmam Ahmed, Müsned, 4/250; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/439;
[141] İbn Huzeyme, Sahih, 1/170
[142] Müsned, 4/262; Hâkim, Müstedrek, 3/251
[143] Taberânî
[144] Taberânî
[145] Müsned, 5/368; Taberânî
[146] Ebu Ya'lâ; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/88
[147] Bezzâr
[148] Ebu Nuaym
[149] Nesâî, Mevakit 4; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/188
[150] Muvatta, Vukut 27
[151] Beğavî, Mu'cem
[152] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/186
[153] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/185
[154] Müslim, Salat 132 (140); Ebu Dâvud, Salat 97 (678); Tirmizî, Salat 166 (224); Nesâî, İmame 32;); İbn Mâce, Taharet İkame 52 (1000)
[155] Müsned, 3/293, 331, 398
[156] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr
[157] Müsned, 3/3, 16; Ebu Ya'lâ
[158] Bezzâr
[159] Taberânî, el-Evsat
[160] Taberânî, el-Kebir
[161] Ebu Dâvud, Salat 94 (666); Nesâî, İmame 31
[162] Buhârî, Ezan 71; Müslim, Salat 127 (436); Ebu Dâvud, Salat 94 (662, 663); Tirmizî, Salat 167 (227); Nesâî, İmame 25
[163] Müslim, Salat 119 (430); Ebu Dâvud, Salat 94 (661); Nesâî, İmame 28
[164] Ebu Dâvud, Salat 94 (664)
[165] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[166] Buhârî, Ezan 72, 74, 76, 132; Müslim, Salat 124 (433, 434); Ebu Dâvud, Salat 94 (667-671); Nesâî, İmame 27, 28, 30
[167] Müslim, Salat 131 (439)
[168] Ebu Dâvud, Salat 95 (676);); İbn Mâce, İkame 50 (995); Taberânî, el-Evsat
[169] Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 5/293
[170] Buhârî, Cum'a 8, Temenni 9; Müslim, Taharet 42 (252); Ebu Dâvud, Taharet 25 (46); Tirmizî, Taharet 18 (22); Nesâî, Taharet 7; Muvatta, Taharet 115; Müsned, 1/116
[171] Ebu Dâvud, Taharet 25 (47); Tirmizî, Taharet 18 (23); Müsned, 4/114; Taberânî, el-Kebir, (5223, 5224)
[172] Müsned, 1/180, 120; Bezzâr
[173] Müsned, 1/214; Taberânî, el-Kebir
[174] Müsned, 3/442
[175] Müsned, 5/410
[176] Müsned, 2/97
[177] Müsned, 6/325; Ebu Ya'lâ
[178] Taberânî,
[179] Taberânî, el-Kebir; Hâkim, Müstedrek, 1/146; Zebîdî, Ukûdu'l-Cevâhir, 1/33
[180] Taberânî, el-Kebir; İbn Hacer, Metâlibu'l-Âliye, 1/107
[181] Taberânî; Hâkim, Müstedrek, 1/146
[182] Bezzâr; Ebu Ya'lâ; Hâkim, Müstedrek, 1/146
[183] Bezzâr; Ebu Nuaym
[184] Ebu Nuaym
[185] Taberânî, el-Kebir; Ebu Nuaym
[186] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Hâkim, Müstedrek, 1/156; Ebu Nuaym
[187] İbn Menî', Müsned
[188] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr; İbn Hacer, Metâlibu'l-Âliye, 1/107
[189] Müsned, 5/225; Hâkim, Müstedrek, 1/156
[190] Deylemî
[191] Buhârî, Vudu' 73, Teheccüd 9, Cum'a 8; Müslim, Taharet 45 (254); Ebu Dâvud, Taharet 30 (55); Nesâî, Taharet 2
[192] Taberânî, el-Kebir
[193] Deylemî
[194] Taberânî, el-Kebir
[195] Deylemî

[196] Deylemî
[197] İbn Ebi Şeybe, Musannef
[198] İbn Ebi Şeybe, Musannef
[199] Ebu Dâvud, Taharet 31 (61); Tirmizî, Taharet 3 (3); İbn Mâce, Taharet 3 (275)
[200] Müsned, 3/330
[201] Tirmizî, Salat 176 (238);); İbn Mâce, Taharet 3 (276); Hâkim, Müstedrek, 1/132
[202] Dârekutnî, Sünen, 1/359; Taberânî, el-Evsat
[203] Taberânî, el-Evsat, el-Kebir; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/230
[204] Taberânî, el-Kebir; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 2/173
[205] İbn Adiy
[206] Tirmizî, Tahâret 3 (3)
[207] Tirmizî, Salât 176 (238),
[208] Buhârî, Ezan 83-86; Müslim, Salat 22 (390); Ebu Dâvud, Salat 117 (721, 722, 741, 743); Tirmizî, Salat 189 (255); Nesâî, İftitah 1, 2, 3; İbn Mâce, İkame 15 (858-868)
[209] Buhârî, Ezan 84; Müslim, Salat 24-26 (391); Ebu Dâvud, Salat 118 (745); Nesâî, İftitah 85; İbn Mâce, İkame 15 (859)
[210] Müslim, Salat 54 (401); Ebu Dâvud, Salat 117 (723-729, 736, 737); Nesâî, İftitah 107, 139, 187, Sehiv 29
[211] Buhârî, Ezan 115, 116, 144; Müslim, Salat 33 (393); Ebu Dâvud, Salat 118 (744), 140 (835); Nesâî, Sehiv 1
[212] Buhârî, Ezan 145; Ebu Dâvud, Salat 117; Tirmizî, Salat 227
[213] Ebu Dâvud, Salat (739)
[214] Ebu Dâvud, Salat (747)
[215] Buhârî, Ezan 145; Ebu Dâvud, Salat 117 (734); Tirmizî, Salat 227
[216] Buhârî, Ezan 145; Ebu Dâvud, Salat 117 (734); Tirmizî, Salat 227
[217] Ebu Dâvud, Salat 117 (730); Tirmizî, Salat 227; İbn Mâce, İkame 15 (862)
[218] Ebu Dâvud, Salat 117 (730); Tirmizî, Salat 227; İbn Mâce, İkame 15 (862)
[219] Buhârî, Ezan 115; Müslim, Salat 27-32 (392); Ebu Dâvud, Salat 118, 119 (746, 753); Tirmizî, Salat 177, 198, (239, 254); Nesâî, İftitah 6, 84, 184; Muvatta, Salat 19
[220] İbn Mâce, İkame 15 (863); Dârekutnî, Sünen, 1/287; Taberânî, el-Evsat; Ebu Ya'lâ
[221] İbn Mâce, İkame 15 (863)
[222] İbn Mâce, İkame 15 (861)
[223] Taberânî, el-Kebir
[224] Müsned, 5/6
[225] Beyhakî
[226] Beyhakî
[227] Dârekutnî
[228] Dârekutnî
[229] Taberânî,
[230] Taberânî, el-Kebir
[231] Bu kitabıl asıl adı, **"Zâdü'l-meâd fi hedyi hayri'l-ibâd"**dır. Bunun, Türkçe'ye birkaç çevirisi yapılmıştır.
[232] Bu üç yer ise; namaza başlarken, rükuya giderken ve rükudan doğrularken
[233] Buhârî'nin bu kitapçığının adı, **"Ref'u'l-yedeyn fi's-salât"**tır.
[234] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 2/175
[235] Buhârî, Ezan 89; Muvatta, Kasru's-salat 47
[236] Müslim, Salat 54 (401); Ebu Dâvud, Salat 117 (723-729, 736, 737); Nesâî, İftitah 9;
[237] Ebu Dâvud, Salat 120 (755); Nesâî, İftitah10
[238] Tirmizî, Salat 187 (252)
[239] Ebu Dâvud, Salat 120 (757)
[240] Ebu Dâvud, Salat 120 (754)
[241] Ebu Dâvud, Salat 120 (758); Müsned, 2/538
[242] Taberânî, el-Evsat
[243] Müsned, 5/290; Taberânî, el-Kebir (Bu kişinin; Gudayf b. Hâris yada Ğutayf b. Hâris olduğu söylenmiştir.)
[244] Taberânî, el-Kebir
[245] Taberânî, el-Kebir
[246] Taberânî, el-Kebir
[247] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[248] Ebu Dâvud, Salat (759)
[249] Besmele, Kur'an'da 2 şekilde ele alınmıştır:

a. Enfal suresi ile Tevbe suresi arası hariç bütün sureler arasında bulunan, bir sureyi diğerinden ayıran besmele. Buna göre Kur'an'da 113 besmele bulunmaktadır. Bu besmelelerin hepsi, Tevbe suresi hariç diğer bütün surelerin başında bulunmaktadır.

b. Neml suresinin 30. ayetinin bir parçası olan besmele. Buradaki besmele, Neml: 27/30. ayetinin bir kısmını oluşturmaktadır. Bu besmelenin, ayetten bir parça olduğu için okunup okunmayacağı hususunda bir görüş ayrılığı yoktur.

Namazda besmelenin okunup okunmayacağı meselesi, ihtilaflıdır:

1. Bazı sahabiler, namazda besmele okumamışlardır.

2. Bazı sahabiler ise, namazda besmele okumuşlardır. Namazda besmelenin okunacağını söyleyenler ise kendi aralarında 2 gruba ayrılmıştır:

a. Besmele, namazda açıktan (=sesli) okunur.

b. Besmele, namazda gizli (=sessiz) okunur.

Bu görüş ayrılığı, besmelenin, Fatiha'dan bir ayet olup olmadığı meselesine dayanmaktadır. Hanefilere ve Hanbelilere göre; Resulullah (s.a.v), Fatiha suresini okurken besmeleyi de mutlaka okumuş, fakat gizli okuduğu için işitilmemiştir. Şafiîlere göre ise; besmele, Fatiha'nın ilk ayetidir. Dolayısıyla da okunuşta Fatiha'ya tabidir. Fatiha'nın gizli okunduğu yerlerde gizli, açıktan okunduğu yerlerde ise açıktan okunur. İmam Malike göre ise, farz namazlarda besmele hiç okunmaz. Nafile namazlarda ise dileyen okur, dileyen okumaz. Çünkü besmele, Fatiha'dan bir ayet değildir.

[250] Tirmizî, Salat 181 (245); Ebu Dâvud, Salat (786)
[251] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/302 (1-5)
[252] Hâkim, Müstedrek, 1/232
[253] Nesâî, İftitah 21; Hâkim, Müstedrek, 1/232
[254] Hâkim, Müstedrek, 1/234
[255] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Taberânî, el-Evsat
[256] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/202, 203; Nesâî, İftitâh 22
[257] Tahâvî, age, 1/203
[258] Ebu Dâvud, Salat (784); Dârekutnî, Sünen, 1/308, 311; Hâkim, Müstedrek, 1/223
[259] Ebu Dâvud, Salat (786); Tirmizî, Salat 181 (245); Dârekutnî, Sünen, 1/303, 304; Hâkim, Müstedrek, 1/232; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 1/323 (9)
[260] Nesâî, İftitah 21; Hâkim, Müstedrek, 1/232; Dârekutnî, Sünen, 1/305, 306, 307
[261] Hâkim, Müstedrek, 1/232; Dârekutnî, Sünen, 1/307
[262] Dârekutnî,
[263] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/302
[264] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/308
[265] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/310
[266] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/304, 305; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/412
[267] Hâkim, Müstedrek, 1/232, 233; Dârekutnî, Sünen, 1/303
[268] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/309

[269] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/310
[270] Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 2/46-50
[271] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/309; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 2/46-50
[272] Hâkim, Müstedrek, 1/234; Dârekutnî, Sünen, 1/310
[273] Hâtib
[274] Hâtib
[275] Hâtib
[276] İmam Şâfiî
[277] Nesâî, İftitah 21 (Nuaym b. Mücmer der ki: "Ebu Hureyre'nin arkasında namaz kıldım. Besmeleyi okudu. Sonra da Fatiha'yı okudu. Fatiha'nın sonunda "amin" dedi. Selam verdikten sonra: "Namaz itibariyle içinizde Resulullah (s.a.v)'e en fazla benzeyeni benim" dedi.)
[278] Namazda besmelenin okunup okunmayacağı meselesi, ihtilaflıdır. Bu ihtilaf, bu konuda gelen rivayetlerden kaynaklanmaktadır. Bazı rivayetler okunduğunu belirtirken, diğer bir kısım rivayetler ise okunmadığını ifade etmektedir.
Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu mesele; besmelenin, Fatiha'dan bir ayet olup olmadığına dayanmaktadır. Besmelenin Fatiha'dan bir ayet olduğunu söyleyenler, besmelenin gizli yada açıktan okunması gerektiğini belirtmişlerdir. Besmelenin Fatiha'dan bir ayet olmadığını söyleyen Malikiler ise, besmelenin farz namazlarda okunmayacağını belirtmişlerdir.
[279] Kadı İyâz, Mâlikî, imamlarındandır. Onlara göre farz namazlarda besmele okunmaz.
[280] Hanefilere göre; besmele, Fatiha'dan ve Kur'an'dan bir ayettir. Besmelenin, tam bir ayet olup olmadığı meselesi ihtilaflıdır.
[281] Buhârî, Ezan 89; Müslim, Salat 50 (399); Ebu Dâvud, Salat 124 (782); Tirmizî, Salat 182 (246); Nesâî, İftitah 21, 22; İbn Mâce, İkame 4 (813, 815); Muvatta, Salat 30
[282] Tirmizî, Salat 180 (244); Nesâî, İftitah 22
[283] Müslim, Salat 240 (498); Ebu Dâvud, Salat 124 (783)
[284] Namazda Fatiha'nın okunması; İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre farz ve Ebu Hanîfe'ye göre ise vacibtir. Ebu Hanife, Kur'an'dan bir miktarın okunmasını yani kıratı farz anlamıştır. Bu konudaki dayanağı ise "Kur'an'dan kolay geleni (ne ise onu) okuyun" (Müzzemmil: 73/20) ayetidir.
[285] Müslim, Salat 41; İbn Mâce, İkame 11; Müsned, 2/478
[286] Müslim, Salat 38 (395); Ebu Dâvud, Salat 136 (821); Tirmizî, Tefsiru sure-i Fatiha (2954)
[287] Tirmizî, Salat 116
[288] Ebu Dâvud, Salat 132; Tirmizî, Salat 69, 116
[289] Müslim, Salat 34 (394); Ebu Dâvud, Salat (822); Tirmizî, Salat 183 (247); Nesâî, İftitah 24; İbn Mâce, İkame 11 (837); Hâkim, Müstedrek, 1/238, 239; Taberânî, el-Kebir
[290] Müslim, Salat 38 (395); Ebu Dâvud, Salat 136 (819-821); Tirmizî, Tefsiru sure-i Fatiha (2954, 2955); Nesâî, İftitah 23; Muvatta, Salat 39; İbn Mâce, İkame 11 (838); Hâkim, Müstedrek, 1/238, 239
[291] İbn Mâce, İkame 11 (840); Müsned, 6/142; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/215; Taberânî, es-Sağir
[292] Müsned, 5/308
[293] İbn Mâce, İkame 11 (841); Taberânî, el-Evsat
[294] Hâkim, Müstedrek, 1/239
[295] Ebu Dâvud, Salat 136 (818); Tirmizî, Salat 176 (238); İbn Mâce, İkame 11 (839)
[296] Tirmizî, Salat 192 (258); Nesâî, İftitah 92
[297] Ebu Dâvud, Salat 148 (863); Nesâî, İftitah 93
[298] Buhârî, Ezan 145; Ebu Dâvud, Salat 117 (730-735); Tirmizî, Salat 227 (304, 305); Nesâî, İftitah 96, 138;
[299] Nesâî, İftitah 11; Hâkim, Müstedrek, 1/224
[300] Ebu Dâvud, Salat 117 (733)
[301] Nesâî, İftitah 90; Hâkim, Müstedrek, 1/224
[302] Buhârî, Ezan 74, 82; Müslim, Salat 86 (414); Ebu Dâvud, Salat 69 (603, 604); Nesâî, İftitah 30, 111; Tirmizî, Salat 197 (266)
[303] Buhârî, Ezan 83, 84; Müslim, Salat 22 (390); Ebu Dâvud, Salat (722); Nesâî, İftitah 111
[304] Müslim, Müsafirin 201 (771); Tirmizî, Salat 196 (265); Ebu Dâvud, Salat (836); Müsned, 1/95
[305] Müslim, Salat 202 (476); Ebu Dâvud, Salat (846); İbn Mâce, İkame 18 (878); Müsned, 4/353
[306] Müslim, Salat 205 (477); Ebu Dâvud, Salat (847); Nesâî, İftitah 115; İbn Mâce, İkame 18 (877)
[307] Buhârî, Ezan 126; Ebu Dâvud, Salat (857); Nesâî, İftitah 112
[308] Buhârî, Ezan 82; Müslim, Salat 77 (411); Ebu Dâvud, Salat (853); Nesâî, İftitah 112; İbn Mâce, İkame 18 (876)
[309] Tirmizî, Salât 196
[310] Tirmizî, Salât 196 (265)
[311] Tirmizî, Salât 197 (266)
[312] Müslim, Salat 16 (162); Ebu Dâvud, Salat (972); Nesâî, İftitah 113; Müsned, 4/408; Hâkim, Müstedrek, 1/238
[313] Müslim, Salat 206 (478); Nesâî, İftitah 115; Müsned, 1/301
[314] İbn Mâce, İkame 18 (879); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/239; Hâkim, Müstedrek, 1/239
[315] Müslim, Salat 217 (484), Küsuf 6 (901); Hâkim, Müstedrek, 1/240; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/240
[316] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/239, 240
[317] "Teşehhüd" kelimesi, sözlükte; "şehadet getirme" anlamına gelmektedir. Şehadet getirmekten kasıt ise, Kelime-i şehadeti söylemektir. Bir de, teşehhüd, bir namaz terimi olarak; ka'delerde (= oturma) okunan ve içerisinde Kelime-i şehadetin de yer aldığı özel bir duadır. Bu nedenle de namazda bu duanın okundupu bölüme, teşehhüd denilmiştir.
Teşehhüd duası; Resulullah (s.a.v)'in mirac yolculuğu sırasında yüce Allah'la yaptığı konuşmayı anımsatmaktadır. Şu halde "müminin miracı" olarak nitelendirilen namazdaki teşehhüd, ruhen ve kalben hüşyar olan müminlere, günde beş vakit, Resulullah (s.a.v)'in kulluk hayatındaki en zirve olan mirac safhasını yaşatmaktadır.
[318] Buhârî, Ezan 148, 150, Amel fi's-salat 4, İsti'zan 3, 28, Da'vat 17, Tevhid 5; Müslim, Salat 55-61 (402-403); Ebu Dâvud, Salat 182 (968-969); Tirmizî, Salat 215 (289); Nesâî, İftitah 189
[319] Müslim, Salat 60 (403); Ebu Dâvud, Salat 182 (974); Tirmizî, Salat 216 (290); Nesâî, İftitah 193
[320] Ebu Dâvud, Salat (972); Nesâî, İftitah 192
[321] Muvatta, Salat 53; Hâkim, Müstedrek, 1/266; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 1/422
[322] Nesâî, İftitah 194
[323] Ebu Dâvud, Salat 182 (971); Muvatta, Salat 54
[324] Ebu Dâvud, Salat (975)
[325] Taberânî, el-Evsat
[326] Muvatta, Salat 55; Ebu Ya'lâ
[327] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr
[328] Taberânî
[329] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[330] Taberânî
[331] İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[332] İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[333] İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[334] İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[335] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[336] Taberânî, el-Kebir; İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[337] İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[338] İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[339] Taberânî, el-Evsat; İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[340] İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[341] Taberânî, el-Kebir; İbn Merdeveyh, Kitabu't-Teşehhüd
[342] Hanefilere ve Hanbelilere göre; teşehhüd hadisleri içerisinde tercihe şayan olanı, Abdullah ibn Mes'ud hadisidir.
[343] Tirmizî, Salât 215 (289)
[344] Abdullah ibn Abbâs hadisi, altı hadis kitabının hepsinde geçmemektedir. Abdullah ibn Abbâs'ın teşehhüd hadisinde sadece "mubarekât" kelimesi fazladır.

Abdullah ibn Mes'ud hadisi, muttefekun aleyhtir. Ayrıca Abdullah ibn Mes'ud, bu teşehhüdü, Resulullah (s.a.v)'in ağzından kelime kelime öğrendiğini ve Resulullah (s.a.v)'in bunu insanlara öğretmesini kendisine emrettiğini belirtmektedir.

[345] İbn Huzeyme gibi bazı alimler, Hz. Ömer teşehhüdünün tercih edilemeyeceğini söylemişlerdir. Ayrıca bu rivayet, mevkuftur. İmam Mâlik ise, Medine Halkının Ameli prensibi gereğince, bu teşehhüd şeklini, Medine'de Hz. Ömer tarafından insanlara okunmasından dolayı kabul etmiştir.

[346] Teşehhüd sırasında şehadet parmağını kaldırmada, Allah'ın bir olduğu esas alınmaktadır.

[347] Müslim, Mesacid 114, 115, 116 (580); Tirmizî, Salat 220 (294); Ebu Dâvud, Salat 186 (987); Nesâî, İftitah 189; Muvatta, Salat 48

[348] Müslim, Mesacid 112, 113 (579); Ebu Dâvud, Salat 186 (988-990); Nesâî, İftitah 189, Sehiv 35, 39; Müsned, 4/3

[349] Tirmizî, Salat 218 (292); Nesâî, İftitah 187, Sehiv 30; Müsned, 4/316

[350] Nesâî, Sehiv 36, 38; İbn Mâce, İkame 27 (911)

[351] Nesâî, Sehiv 37; Müsned, 2/208

[352] Nesâî, Sehiv 37

[353] Nesâî, Sehiv 29, 38; Tirmizî, Salat 218 (292). Bunların içerisinde; Ebu Useyd, Sehl b. Sa'd, Muhammed b. Mesleme ile Ebu Katâde'de bulunmaktadır.

[354] Müsned, 3/311, 319

[355] Müsned, 3/124, 148, 222, 278, 283

[356] Müsned, 4/57; Taberânî, el-Kebir

[357] Müsned, 1/251, 324

[358] Taberânî, el-Kebir

[359] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/262

[360] Resulullah (s.a.v)'e selam verme, tahiyyat duasında **? ??????????? ???????? ???????? ???????????? ???????????? ????? ????????????? ?** "Ey Peygamber! "Selam", Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun" şeklinde geçmektedir. Bu nedenle de teşehhüdde okunan tahiyyat duasıyla, Hz. Peygamber (s.a.v)'e selam verilmiş olunmaktadır.

[361] "Salat", rahmet ve dua anlamına gelmektedir. Burada salat, hem Hz. Peygamber (s.a.v)'e ve hem de onun aile halkına yapılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v)'e salat getirilmesinin nedeni hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Namaz dışında Hz. Peygamber (s.a.v)'e salavat getirmenin hükmü ihtilaflıdır. Hanefiler, bu konuda Ahzab: 33/56 ayetini göz önünde bulundurarak ömürde bir defa salavat getirmenin farz, bunun dışında her anıldığında salavat getirmenin vacip ve bir mecliste birkaç defa anıldığında her defasında salavat getirmenin müstehab olduğu görüşündedir.

[362] Buhârî, Da'vat 33; Müslim, Salat 66 (406); Ebu Dâvud, Salat 183 (976); Tirmizî, Vitir 20 (483); Nesâî, Sehiv 51; İbn Mâce, İkame 25 (904); Müsned, 4/244

[363] Buhârî, Da'vat 33; Müslim, Salat 69 (407); Ebu Dâvud, Salat 183 (979); Nesâî, Sehiv 54; Muvatta, Kasru's-Salat 66

[364] Buhârî, Da'vat 33; Nesâî, Sehiv 53; İbn Mâce, İkame 25 (903)

[365] Müslim, Salat 65 (405); Ebu Dâvud, Salat 183 (980); Tirmizî, Tefsiru sure-i Ahzab (3218); Nesâî, Sehiv 49; Muvatta, Kasru's-Salat 67

[366] Nesâî, Sehiv 52; Müsned, 1/162;

[367] Nesâî, Sehiv 52;

[368] Müsned, 5/353; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 2/144, 10/163

[369] Taberânî; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 2/144; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/273; Ebu Ya'lâ

[370] Taberânî

[371] Mustağfirî, Da'vat

[372] Mustağfirî, Da'vat

[373] Mustağfirî, Da'vat

[374] Mustağfirî, Da'vat

[375] Hadis, namazın bitiminde verilecek selam ile ilgilidir.

[376] Müslim, Mesacid 119 (582); Nesâî, Sehiv 68; Müsned, 1/186

[377] Müslim, Salat 120 (431); Ebu Dâvud, Salat 189 (998, 999, 1000); Nesâî, Sehiv 5

[378] Ebu Dâvud, Salat 189 (875), 189 (997); Bezzâr

[379] Ebu Dâvud, Salat 189 (996); Tirmizî, Salat 221 (295); Nesâî, Sehiv 71; İbn Mâce, İkame 28 (914)

[380] İbn Mâce, İkame 28 (916); Dârekutnî, Sünen, 1/356; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat

[381] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/269; Taberânî,

[382] Müsned, 5/338; Taberânî, el-Kebir

[383] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/269; Taberânî, el-Kebir

[384] Taberânî, el-Kebir, 3/167

[385] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/269; Taberânî, el-Kebir, 3/167, el-Evsat

[386] Şâfiî, Ümm, 1/192

[387] Dârekutnî, Sünen, 1/356; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 2/177

[388] Ebu Nuaym, Marifet

[389] İbn Hacer, Dirâye, 1/159

[390] Taberânî, el-Evsat; İbn Hacer, Dirâye, 1/159

[391] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/269

[392] Taberânî, el-Kebir; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/269

[393] Tirmizî, Salat 220 (294)

[394] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/267

[395] Hadis, namaz kılan kimsenin önüne bir sütre dikmesi ve namaz kılanın önünden yada namaz kılan kimsenin kıble doğrultusunda bulunduklarında namazı bozmamaları gerektiği ile ilgilidir.

Sütre; namaz kılarken namaz kılan kimsenin önünden başkasının geçmesini engellemek için namaz kılan kimsenin, önüne bir şey konmasıdır.

Namaz kılan kimsenin, önüne, sütre koymasının hikmeti; sütre arkasında kalan şeylere bakmamak ve önünden geçenlere engel olmaktır.

[396] Ebu Dâvud, Menasik 89 (2016); Nesâî, Kıble 9; İbn Mâce, İkame Menasik 33 (2598)

[397] Buhârî, Salat 22, 99, 102, 103, 104, 105, 108, Vitr 3, İsti'zan 37; Müslim, Salat 267 (512); Ebu Dâvud, Salat 112 (711-714); Nesâî, Taharet 120, Kıble 10; Muvatta, Salatu'l-Leyl 2

[398] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/462

[399] Müslim, Salat 237 (496); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/462

[400] Muvatta, Sefer 40; Müsned, 1/138

[401] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/462

[402] Hadis, Resulullah (s.a.v)'in ayakkabılarla namaz kıldığını göstermektedir. Yalnız ayakkabılarla namaz kılmak için ayakkabıların temiz olması şarttır. Temiz olmayan ayakkabılarla namaz kılınmaz.

[403] İbn Mâce, İkame 66 (1039); Taberânî, el-Kebir, 10/68 (9972), el-Evsat; Bezâr; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/511

[404] Buhârî, Salat 24; Müslim, Mesacid 60 (555); Nesâî, Kıble 24; Taberânî, el-Evsat; Bezzâr; Ebu Ya'lâ, Müsned, 7/304; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/511

[405] Ebu Dâvud, Salat 89 (654); Müsned, 2/365; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/512; İbnu'l-Ca'd, Müsned, 1/416; Taberânî, el-Evsat; Bezzâr

[406] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[407] Ebu Dâvud, Salat 88 (653); İbn Mâce, İkame 66 (1038); Müsned, 2/178; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/512

[408] Müsned, 4/307; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/512

[409] İbn Mâce, İkame 66 (1037); Müsned, 4/8; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/512; Taberânî, el-Kebir, 1/223 (609)

[410] Taberânî, el-Kebir, 1/222 (604); Tayâlisî, Müsned, 1/151

[411] Taberânî, el-Evsat; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/512

[412] Ebu Dâvud, Salat 88 (652); Taberânî, el-Kebir

[413] Ebu Dâvud, Taharet 50 (117); Müsned, 1/83; Ebu Ya'lâ

[414] Hz. Peygamber (s.a.v9, bir seferden dönerken yolda sabah namazı sırasında bastıran uykunun İslam ordusundaki nöbetçiyi de galebe çalmasıyla namazı kazaya kalır. Vaktinde kılınamayan bu namaz, kuşluk vaktinde kaza edilir.

[415] Buhârî, Menakib 25; Müslim, Mesacid 312 (682); Ebu Dâvud, Salat 11 (443); İbn Mâce, Salat 10 (698); Taberânî, el-Kebir, 18/68 (378)

[416] Buhârî, Mevakit 35, Tevhid 31; Müslim, Mesacid 311 (681); Ebu Dâvud, Salat 11 (437); Nesâî, Mevakit 53; Tirmizî, Mevakit 16; İbn Mâce, Salat 10

[417] Müslim, Mesacid 309 (680); Ebu Dâvud, Salat 11 (435); Nesâî, Mevakit 52, 54; İbn Mâce, Salat 10; Tirmizî, Tefsiru sure-i Taha 1

[418] Ebu Dâvud, Salat 11 (445); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/464; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[419] Ebu Dâvud, Salat 11 (444); Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 1/405
[420] Nesâî, Mevakit 55; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/401; Taberânî, el-Kebir, 2/133 (1565); Ebu Ya'lâ, Müsned, 13/406
[421] Nesâî, Mevakit 55; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/465
[422] Ebu Dâvud, Salat 11 (447); Nesâî, Mevakit 55; Taberânî, el-Kebir, 10/226 (10549); Ebu Ya'lâ, Müsned, 8/426
[423] Nesâî, Mevakit 55; Taberânî, el-Kebir, 11/432 (12225)
[424] Taberânî, el-Kebir, 1/354 (1079); Bezzâr, Müsned, 4/199 (1361)
[425] Taberânî, el-Kebir, 2/176 (1722)
[426] Taberânî,
[427] Taberânî,
[428] Taberânî, el-Kebir, 22/107 (268); İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/411-412
[429] Heysemî, Keşfu'l-Estâr, 1/220 (396)
[430] Farz namaz kılmanın mekruh olduğu vakitler şunlardır: 1. Güneşin doğmasından yükselmesine kadar olan zaman (şurûk zamanı ki bu yaklaşık 40-45 dakika civarındadır), 2. Güneşin tam tepe noktasında olduğu zaman (vakt-i istiva), 3. Güneşin batma zamanı (gurûb). Gurub vakti, güneşin sararıp veya kızarıp artık gözleri kırpıştırmadan rahatlıkla bakılacak hale geldiği vakittir. Bu vakitte sadece, o günün ikindi namazının farzı kılınabilir.
[431] Buhârî, Mevakit 31; Müslim, Müsafirin 288 (827)
[432] Buhârî, Mevakit 30; Müslim, Müsafirin 285 (825)
[433] Buhârî, Mevakit 31; Müslim, Müsafirin 286 (826); Ebu Dâvud, Salat 299
[434] Buhârî, Mevakit 30, 31; Müslim, Müsafirin 289 (828); Nesâî, Mevakit 33
[435] Müslim, Müsafirin 294 (832); Ebu Dâvud, Salat 299
[436] Müslim, Müsafirin 293 (831); Ebu Dâvud, Cenaiz 55 (3192); Tirmizî, Cenaiz 41 (1030); Nesâî, Mevakit 31
[437] Buhârî, Mevakit 32; Müslim, Müsafirin 295 (833); Nesâî, Mevakit 35;
[438] Buhârî, Mevakit 31
[439] Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/192 (613)
[440] Taberânî, el-Kebir; İshak b. Rahaveyh, Müsned
[441] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/151; Ebu Ya'lâ
[442] Müsned, 1/171; Ebu Ya'lâ
[443] Müsned, 4/220; Bezzâr
[444] Müsned, 4/235, 321; Taberânî, el-Kebir
[445] Müsned, 5/255; Taberânî, el-Kebir
[446] Taberânî, el-Kebir
[447] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/151; Taberânî, el-Evsat
[448] Nesâî, Mevakit 11
[449] Müsned, 2/182, 210, 223; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 2/465; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[450] Müsned, 4/51; Taberânî, el-Evsat
[451] Müsned, 5/165
[452] Nesâî, Mevakit 31; Muvatta, Kur'an 44; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/151-152
[453] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/304 (Bazı rivayetlerde; Resulullah (s.a.v)'in ikindiden sonra iki rekat namaz kıldığını ve bunu hiç terk etmediği ifade edilmektedir. Alimler, bunu, ümmetine helal kılmadığını, kendine vacip olan "özellikler"den biri olarak değerlendirmişlerdir.)
[454] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/364
[455] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/186
[456] Müminler için yeryüzü baştan sona mescid kılınmıştır. Dilediği yerde Rabbine ibadet yapabilir. Bununla birlikte Resulullah (s.a.v), haiz olduğu bazı mahzurlar sebebiyle bir kısım yerlerde ibadet yapmayı yasaklamıştır. Bunlar ise; 1. Mezbele: Çöplerin, pisliklerin atıldığı yerler, 2. Meczere: Sığır, deve, koyun gibi hayvanların kesildiği yerler, 3. Makbere: İnsan cenazelerinin gömüldüğü yerler, 4. İnsanların gelip geçtiği yerler, 5. Hamamlar, 6. Mescid-i Haram'ın damı, 7. Deve ağılları

Namazın deve ağıllarında kılınmaması ve koyun ağıllarında ise kılınması ile ilgili hadisler hususunda çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bu görüşler içerisinde en doğru olanı, bu hükmün, taabbudi olmasıdır.

Koyun ağıllarında namaz kılmayı emreden hadisler, vücuba değilde cevaz ve ruhsatı ifade etmektedir. Hatta Resulullah (s.a.v), Medine'de Mescid-i Nebevi'yi yaptırdıktan sonra bu ruhsatı da kaldırmıştır. B.k.z: Buhârî, Salat 49
[457] Muvatta, Sefer 79; Taberânî, el-Kebir
[458] Tirmizî, Salat 257 (346); İbn Mâce, Mesacid 12 (768); Müsned, 2/451, 447, 491, 508; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/384; İbn Huzeyme, Sahih, 2/8; Bezzâr
[459] Ebu Dâvud, Taharet 72 (184), Salat 25 (493); Tirmizî, Taharet 60 (81); Müsned, 4/288, 303; İbn Huzeyme, Sahih, 1/21; İbn Hibbân, Sahih, 3/410
[460] Müslim, Hayz 97 (360); Müsned, 5/97, 102, 105, 106, 108; Tahâvî, a.g.e., 1/384; İbn Hibbân, Sahih, 3/409
[461] Nesâî, Mesacid 41; İbn Mâce, Mesacid 12 (769); Müsned, 4/85, 86, 5/54, 55; Taberânî, el-Kebir
[462] İbn Mâce, Mesacid 12 (770);
[463] Taberânî, el-Kebir, 1/206, el-Evsat
[464] Müsned, 4/150; Taberânî, el-Kebir, 17/340, el-Evsat, 8/95
[465] Ebu Dâvud, Salat 25; İbn Mâce, Taharet (490); Muvatta, Salat 9; Taberânî, el-Kebir
[466] Abdurrezzak, Musannef, 1/407 (1595)
[467] İbn Mâce, Mesacid 4 (747)
[468] Taberânî, el-Kebir, 7/164
[469] Müsned, 1/163-164
[470] Buhârî, Salat 54; Müslim, Mesacid 20 (530); Ebu Dâvud, Cenaiz 76; Nesâî, Cenaiz 106; Müsned, 2/518
[471] Müsned, 5/204; Taberânî, el-Kebir
[472] Buhârî, Salat 55; Müslim, Mesacid 19 (529); Nesâî, Mesacid 13;
[473] Buhârî, Salat 55; Müslim, Mesacid 22 (531); Tirmizî, Salat 236 (319)
[474] Bezzâr
[475] Taberânî, el-Kebir
[476] Müslim, Mesacid 23 (532)
[477] Ebu Dâvud,, Salat 24 (490);
[478] Müsned, 5/186; Taberânî, el-Kebir
[479] Müsned, 1/195; Bezzâr
[480] Bezzâr
[481] Suyûtî, Câmiu's-Sağir, (5016)
[482] Buhârî, Salat 52; Müslim, Müsafirin 208 (777); Ebu Dâvud, Salat 346 (1448); Tirmizî, Salat 331 (451); Nesâî, Salatu'l-Leyl 1
[483] "Vitr" kelimesi, sözlükte; "çift"in zıddı olup "tek"anlamındadır. Yatsıdan sonra kılınan bir namazın adıdır. Bu namaz ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
[484] Ebu Dâvud, Salat 336 (1418); Tirmizî, Salat 332 (452); Dârimî, Salat 208; İbn Mâce, İkame 114; Hâkim, Müstedrek, 1/306
[485] Müsned, 6/7, 397; Taberânî, el-Kebir
[486] Müsned, 5/242
[487] Müsned, 2/180, 206, 208; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/92; Abdurrezzak, Musannef, 3/7; Dârekutnî, Sünen, 2/31; Tayâlisî, Müsned, 1/299
[488] Taberânî, el-Kebir, 11/253 (11652), 11/253; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/352 (734)
[489] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat, 8/65 (7975); Ebu Nuaym, Hilye, 9/235
[490] Taberânî, el-Kebir, 2/279; Ebu Nuaym, Hilye, 9/235; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/430; Heysemî, Mecmâu'z-Zevaid, 2/240
[491] İbn Hibbân, Duafâ
[492] Taberânî, Müsnedu'ş-Şâmiyyîn; İbn Hibbân, Sünenü'l-Kübrâ, 2/469

[493] "Küsuf" kelimesi, sözlükte; siyaha çalar, karamsı gibi bir çok anlama gelmektedir. Küsuf namazı, Kur'an (=İsrâ: 17/59), Sünnet ve icmayla sabittir.

Hz. Peygamber (s.a.v), burada, güneş tutulmasının nedeninin, bir kimsenin ölümü yada hayatı için olmadığını bildirmektedir. Güneş tutulması, belirli bir düzen içerisinde meydana gelmektedir. Düşünen bir insan için güneş tutulması, belirli ve mükemmel bir şekilde meydana getiren yüce yaratıcının varlığını daha iyi kavrar.

[494] Buhârî, Küsuf 1; Müslim, Küsuf 29 (915); Müsned, 4/245, 249; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/219 (8324)
[495] Buhârî, Küsuf 1; Müslim, Küsuf 28 (914); Nesâî, Küsuf 3; Müsned, 2/109, 118
[496] Buhârî, Küsuf 1, 6, 17; Nesâî, Küsuf 5, 16; Müsned, 5/37; İbn Ebi Şeybe, a.g.e., 2/218 (8308)
[497] Buhârî, Küsuf 1; Taberânî, el-Kebir, 10/94 (10065); Bezzâr, Müsned, 4/353 (1554), 5/33 (1591)
[498] Buhârî, Küsuf 2, 4, 5, 13, 19, Amel fi's-salat 11, Bed'ü'l-halk 4, Tefsiru sure-i Maide 13; Müslim, Küsuf 1-8 (901-903); Ebu Dâvud, Küsuf 3 (1177, 1191); Tirmizî, Salat 396 (561, 563); Nesâî, Küsuf 10, 11; Muvatta, Küsuf 1
[499] Buhârî, Küsuf 3; Müslim, Küsuf 20; Nesâî, Küsuf 14, 20; Müsned, 2/159, 188; İbn Ebi Şeybe, a.g.e., 2/217 (8299); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/331
[500] Buhârî, Küsuf 9, Ezan 91; Müslim, Küsuf 17 (907); Nesâî, Küsuf 17; Müsned, 1/298
[501] Buhârî, Küsuf 10, 11; Müslim, Küsuf 11-13 (905); Muvatta, Küsuf 4
[502] Buhârî, Küsuf 14; Müslim, Küsuf 24 (912); Nesâî, Küsuf 25
[503] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr, Müsned, 4/207 (1371)
[504] Nesâî, Küsuf 1;
[505] Taberânî, el-Kebir, 17/292 (806); İbn Ebi Şeybe, a.g.e., 2/216 (8297)
[506] Müsned, 5/428
[507] Nesâî, Küsuf 16; Müsned, 5/60; Tahâvî, a.g.e., 1/331
[508] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[509] Müslim, Küsuf 9 (904); Ebu Dâvud, Küsuf 4 (1178); Nesâî, Küsuf 12; İbn Ebi Şeybe, a.g.e., 2/217
[510] Nesâî, Küsuf 15; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[511] Nesâî, Küsuf 14
[512] Nesâî, Küsuf 16; Hâkim, Müstedrek, 1/332; Tahâvî, a.g.e., 1/330
[513] "Duha", kuşluk demektir. Kuşluk namazı, güneşin doğması üzerinden takriben 45-50 dakika geçmesinden zeval vaktine kadar olan süre içerisinde iki veya dört veya sekiz veya on iki rekat kılınabilirse de, en faziletlisi, sekiz rekat kılmaktır.
[514] Tirmizî, Salat 346 (475); Müsned, 3/21, 36
[515] Müslim, Müsafirin 84 (720); Tirmizî, Salat 346 (473); Ebu Dâvud, Salat 301 (1286); Müsned, 5/178
[516] Müslim, Müsafirin 43 (748)
[517] Buhârî, Teheccüd 33, Savm 60; Müslim, Müsafirin 85 (721); Ebu Dâvud, Salat 342 (1432); Tirmizî, Salat 346 (474); Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 28
[518] Ebu Dâvud, Edeb 172 (5242);
[519] Müslim, Müsafirin 86 (722); Tirmizî, Salat (473); Müsned, 6/451
[520] Taberânî, el-Kebir
[521] Müsned, 4/43
[522] Taberânî, el-Kebir
[523] Ebu Dâvud, Salat 301 (1289); Müsned, 5/286
[524] Müslim, Müsafirin (719); Ebu Dâvud, Salat 301 (1288); İbn Mâce, İkame (1381); Taberânî, el-Kebir
[525] Buhârî, Teheccüd 5, 32; Müslim, Müsafirin 78 (719); Nesâî, Savm 35; Ebu Dâvud, Salat 301 (1292-1293)
[526] Buhârî, Teheccüd 31; Müslim, Müsafirin 80-83 (336); Ebu Dâvud, Salat 301 (1290-1291); Tirmizî, Salat 346 (472); Nesâî, Taharet 143, Gusl 11
[527] Hâkim, Salatu'd-Duha
[528] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[529] Tirmizî, Salat 346 (471); İbn Mâce, İkame (1380); Taberânî, el-Evsat
[530] Müsned, 1/89; Ebu Ya'lâ
[531] Müsned, 5/45; İbn Adiy, Kamil
[532] Taberânî, el-Evsat
[533] Taberânî, el-Evsat, es-Sağir
[534] İbn Ebi Şeybe, Musannef; Taberânî, el-Kebir
[535] Müsned, 5/64; Taberânî, el-Kebir
[536] Taberânî; Bezzâr
[537] Taberânî, el-Kebir
[538] Taberânî, el-Kebir
[539] Müsned, 4/143; Ebu Ya'lâ
[540] Müsned, 5/286
[541] Ebu Dâvud, Salat 301 (1287); Aynî, Umdetu'l-Kârî, 6/260
[542] Buhârî, Teheccüd 31; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[543] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[544] Taberânî, el-Kebir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A- Tâlibin (Hadis Öğrencisinin) Âdâbı:

İslâm uleması hadîs talebesinin şu âdâba uymasını şart koşmuştur:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Umumî Bilgiler:

Kütüb-i Sitte'nin her biri hakkında ayrı ayrı bilgi vermezden önce bazı umumî bilgiler kaydetmek isteriz:
1- Sıhhat dereceleri farklıdır. Yâni hepsine "sahîh" vasfı ıtlak edilirse de; sıhhatte hepsi aynı derecede eşit değildir. Bu açıdan Buhârî en başta gelir. İbnu Mâce en son sırada yer alır.
2- Bir kitabın içindeki bütün hadîsler eşit derecede değildir. Yani, kitaplara "sahîh" vasfı umumiyet itibâriyle, hadîslerinin çoğunda hâkim olan vasfa binaen verilmiştir. Meselâ Buhârî'nin bütün hadîsleri aynı eşitlikte "sahîh" değildir. Bazılarının sıhhati, diğerlerine nazaran daha üstündür.
3- Sıhhat yönüyle en üstün hadîsler sâdece Buhârî'de değildir. "Buhârî en üst", veya "İbnu Mâce en alt mertebede yer alır" derken bu üstünlük veya mâdunluk her bir hadîs için geçerli değildir. İbnu Mâce'de, Buhârî'nin en sıhhatli hadîsleri derecesinde hadîs bulunabilir ve gerçekten de mevcuttur. Buhârî'de de İbnu Mâce'nin bazı hadîslerindeki sıhhata erişemiyen, derecesi düşük hadîsler bulunabilir ve vardır da.
4- Bu kitaplarda tekrar edilen hadîsler vardır. Yani bir hadîs, bir kitabın içinde bir kaç kere tekrar edilmiş olabilir. Bu hadîs sâdece bir kitapta değil, altı kitabın bir kaçında veya hepsinde tekerrür edebilir. Sözgelimi Buhârî, bir hadîsi, o hadîste mevcut farklı fikhî hüküm sayısınca değişik yerlerde tekrâr eder. Aynı bir hadîsin diğer kitaplarda da yer alması sıkça görülen bir vak'adır.
5- Kütüb-i Sitte müellifleri hadîslerin sıhhatini aramakta prensip olarak müşterek iseler de, sahîh olması için koştukları şartlarda az çok farklılıklar var. Buhârî en sıkı şartları koştuğu için onun kitabı Kur'ân'dan sonra en sahîh kitap addedilmiştir.
6- Kütüb-i Sitte'nin hepsi, hadîsleri, mevzularını esâs alarak tanzîm ederler. Namazla ilgili olanlar, oruçla ilgili olanlar bir arada verilir. Hadîslerin tanzîminde tâkip edilen bu temel prensip hepsinde müşterek olmakla birlikte, yine tanzîm yönüyle, aralarında, bâzı teferruat ve inceliklerde farklar vardır. Sözgelimi Müslim, bir hadîsin bütün turûkunu bir arada vermeyi mühim bir prensip yaparken Buhârî böyle bir hususu hiç düşünmemiştir, o fıkıh yapmayı esas alarak, hadîsleri, içindeki fıkha göre, her seferinde bir başka tarîkini vererek tekrar eder.
7- Buhârî ve Müslim dâhil, hiç biri, kendi kitabı dışında kalan hadîslerin gayr-ı sahîh olduğunu iddia etmemiştir.
8- Sırf sahîh hadîsleri ihtiva eden bir kitap yazma işini ilk ele alıp gerçekleştiren Buhârî olmuştur. Diğerleri onun açtığı çığırda yürümüşlerdir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/173-174.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A- Tâlibin (Hadis Öğrencisinin) Âdâbı:

İslâm uleması hadîs talebesinin şu âdâba uymasını şart koşmuştur:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Peygamberimiz (sav) halis ipek, atlas kumaştan elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplarla su içmeyi yasaklamıştır. Çünkü;** (778)
   a) Bunlar dünyada ve ahirette kafirlerin giyecekleridir.
   b) Bunlar dünyada Müslümanların ahirette kafirlerin giyecekleridir.
   c) Bunlar dünyada ve ahirette Müslümanların giyecekleridir.
   d) Bunlar dünyada kafirlerin ahirette ise müminlerin giyecekleridir.

2. **Aşağıdakilerden hangisi,** *"beyaz renk elbiseler giyiniz"* **tavsiyesini belirten hadisin devamında, gerekçe olarak sunulmuştur?** (781)
   a) Ölüler beyaz kefene sarıldığı için b) Hoş ve temiz göründüğü için
   c) Çöl sıcağından koruduğu için d) Mevsime uygun olduğu için

3. **Allah'ın kıyamet günü yüzüne bakmayacağı, konuşmayacağı ve temize çıkarmayacağı kişiler aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmemiştir?** (795)
   a) Ölülere selam vermeyenler
   b) Ticaret malını yalan yere yeminle satmaya çalışanlar
   c) Elbisesini yerde sürüyenler
   d) Yaptığı iyiliği başa kakanlar

4. "*Bir kimse, gücü yettiği halde ..... davranarak ..... elbise giymeyi terkederse, Allah kıyamet gününde o ..... yaratıklarının en başında ..... çağırır ve onu ..... ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır.*" (803)
   I. Huzuruna
   II. İnsanı
   III. Mütevazî
   IV. Lüks
   V. İman
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) II, IV, V, I, III b) III, IV, II, I, V c) IV, II, I, III, V d) IV, III, V, II, I

5. "*Hiçbir ..... küçük görme; kardeşinle güler yüzlü bir ..... konuş; çünkü bu da bir iyiliktir. Elbisenin eteklerini dizinin aşağı tarafına kadar kaldır. Eğer bundan hoşlanmazsan topuklarına kadar indir. Fakat ..... yerde sürünecek kadar uzatma, çünkü bu kibirden ve kendini beğenmekten ileri gelir; Allah kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. Eğer bir kimse sana ..... veya sende bulunduğunu bildiği bir şey sebebiyle seni ayıplarsa, sen o kişi hakkında bildiğin şeyler sebebiyle onu ayıplama. Onun bu davranışının ..... kendine aittir.*" (797)
   I. Elbiseni
   II. Vaziyette
   III. Söver
   IV. İyiliği
   V. Vebâli
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) IV, II, V, I, III b) III, V, IV, I, II c) IV, II, I, III, V d) IV, III, V, II, I

6. "*Bir müslümanın ..... giyinmesi, elbisesinin eteklerinin, ... örtecek şekilde olmasıyladır. Elbisesini ..... kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan kısım ise ateştedir. Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz.*" (800)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) güzelce-dizlerini-yerlere b) düzgünce-ayaklarını-topuklarına
   c) güzelce-baldırlarını-topuklarına d) düzgünce-baldırlarını-yerlere

7. "*Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım.*" **Peygamberimiz'in bu duayı yaptığı zaman aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir.** (815)
   a) Savaştan önce c) İstihare namazından sonra
   b) Hac esnasında d) Uyumadan önce

8. **Bir kişinin yatağa gideceği zaman yapması gerekenlerin sayıldığı hadiste, aşağıdakilerden hangisi sayılmamıştır?** (816)
   a) Namaz abdesti gibi abdest alır
   b) İki rekat namaz kılar
   c) Sağ yanağı üzerine yatar
   d) Hadisde belirtildiği gibi dua eder

9. **"***Allahım! Hamd sana mahsustur. Onu bana sen giydirdin. Senden onu hayırlı kılmanı ve yapılışına uygun kullanmanın hayrını nasip etmeni dilerim. Şerrinden ve yaratılış gayesi dışında kullanılmasının şerrinden de sana sığınırım.***" Peygamberimiz bu duayı aşağıdakilerden hangisini giydiğinde yapardı?** (814)
   a) Yeni sarık giydiğinde,
   b) Yeni elbise giydiğinde,
   c) Yeni gömlek veya rida giydiğinde
   d) Hepsi

10. "*Allahım! Kendimi sana teslim ettim. ..... sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak ..... sana dayadım, sana sığındım. ..... karşı yine senden başka..... yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin ..... inandım.*" (815)
   I. Sırtımı
   II. Yüzümü
   III. Sana
   IV. Peygambere
   V. Sığınak
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) II, IV, V, I, III b) III, IV, II, I, V c) IV, II, I, III, V d) II, I, III, V, IV

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Peygamberimiz kabın içine solumayı ve üflemeyi yasakladı. **(767)**

(D / Y) 12. Altın veya gümüş kaplardan sadece su içilebilir. **(779)**

(D / Y) 13. Mekke'nin fethinde, Peygamberimiz Mekke'ye siyah renk sarıkla girmiştir. **(785)**

(D / Y) 14. *Es-selamü aleyke* ölülere verilen selamdır. **(797)**

(D / Y) 15. Dünyada ipek giyen ahirette giyemez. **(807)**

(D / Y) 16. Dünyada altın ve ipek kullanmak müslüman kadınlara yasaklanmıştır. **(809)**

(D / Y) 17. Uyuz olduysan ipek giyebilirsin. **(811)**

(D / Y) 18. Yırtıcı hayvan derilerinin kullanılmasına izin verilmiştir. **(813)**

(D / Y) 19. Yüzükoyun yatmak Allah'ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır. **(819)**

(D / Y) 20. Bir mecliste oturup veya yatağa yatıp da Allah'ın adını anmayan günah işlemiş olur.**(820)**

CEVAPLAR : 1-d, 2-b, 3-a, 4-b, 5-c, 6-c, 7-d, 8-b, 9-d, 10-d, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-Y, 15-D, 16--Y, 17-D, 18-Y, 19-D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

267) Ölülere Sövme Yasağı (Haksız Yere, Bid'at Ve Günahına Ortak Olmaktan Sakındırmak Gibi Dinî Bir İyilik Maksadı Da Bulunmaksızın Ölülere Sövüp Saymanın Nehyedilmiş Olduğu)

1568. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ölülere sövmeyin! Çünkü onlar, önceden âhirete göndermiş olduklarının sonuçlarıyla başbaşadırlar."[1]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 97, Rikak 42. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14) İbadet ve Allah'ın Emirlerine Uymada Ölçülü Olmak

Bu bölümdeki iki ayet ve onbir hadis-i şeriften bu Kur'anın, insanlara meşakkat vermesi için indirilmediğini, Allah'ın biz kulları için kolaylık isteyip zorluk istemediğini, ibadetleri bıkıp usanmaksızın yapmak gerektiğini, her yönde olduğu gibi ibadet ve taatlerde de haddi aşıp gidenlerin helak olduklarını, dinde orta yolu tutmanın gerektiğini, ruhen ve bedenen kendisinde canlılık bulanın nafile ibadete devam etmesi gerektiğini, yorgunluk ve gevşeklik olunca istirahat etmek gerektiğini, uykulu vaziyette namaz kılmamak gerektiğini, namaz ve hutbenin orta uzunlukta olması gerektiğini, gece ibadetinin nasıl olacağını, oruç, namaz ve Kur'anı baştan sona okumada ölçünün ne olduğunu, dünya işleriyle birlikte ahiret işlerinin de yapılması gerektiğini, kişinin kendine zulmederek ibadet ve nezretmesinin uygun olmadığını öğreneceğiz. [1]

"Ta Ha Ey Muhammed! Biz sana bu Kur'anı üzüntü ve sıkıntı çekmen için indirmedik." (Taha: 20/1-2)
".... Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez." (Bakara: 2/185)

144. Âişe *radıyallahu anhâ*'nın bildirdiğine göre, bir kadınla birlikte otururlarken, yanlarına Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* girdi ve:
– *"Bu kadın kim?"* diye sordu. Âişe validemiz:
– Bu filan hanımdır, dedikten sonra, onun çok namaz kıldığından bahsetti. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
– *"Bütün bunları sayıp dökmeyi bırak; gücünüzün yettiği nisbette ibadet etmeniz size yeter. Allah'a yemin ederim ki, siz bıkıp usanmadıkça, Allah bıkıp usanmaz"* buyurdu.
Resûl–i Ekrem'in en çok sevdiği ibadet, sâhibinin devamlı yaptığı idi.[2]

145. Enes ibni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber Efendimizin nâfile ibadetlerini öğrenmek üzere, sahâbeden üç kişilik bir grup, Peygamber hanımlarının evlerine geldiler. Kendilerine Efendimiz'in ibadetleri bildirilince, onlar bunu azımsadılar ve
– Allah'ın Resûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmişteki ve gelecekteki günahları bağışlanmıştır, dediler. İçlerinden biri:
– Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım, dedi. Bir diğeri:
– Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim, dedi. Üçüncü sahâbî de:
– Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim, diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi:
– *"Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor, hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir."*[3]

* Yani peygamber (s.a.v.)'den daha iyi müslüman olacağım diye aşırı gitmeye gerek yoktur, en güzel örneğimiz O'dur. Bizler ancak gücümüzün yettiğinden sorumluyuz. Sünnetten yüz çeviren bidat ve sapıklığa düşer. [4]

146. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Söz ve davranışlarında ileri gidip haddi aşanlar helâk oldular." Resûl–i Ekrem bu sözü üç defa tekrarladı.[5]

147. Ebû Hüreyre *radıyallanu anh*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse, ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutunuz, en iyiyi yapmaya çalışınız, o zaman size müjdeler olsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da geceden faydalanınız."[6]

Buhârî'nin bir başka rivayeti şöyledir:
"Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah'a yakın olmaya gayret ediniz. Sabahleyin, öğle ile akşam arası çalışınız. Bir parça da geceden faydalanınız. Aman acelesiz gidin, telaşsız gidin ki, menzilinize, varacağınız hedefe ulaşasınız."[7]

* Müslüman 24 saatlik gününü ve bir ömürlük hayatının her anında ibadet ederek cenneti kazanma imkanına sahiptir ve bu yolda gayret göstermek mecburiyetindedir. 2/185, 22/78 öğretildiği gibi. [8]

148. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* mescide girmişti. İki direk arasına uzatılmış bir ip gözüne ilişti:
– *"Bu ip nedir?"* diye sorunca, sahâbîler:
– Bu, Zeynep Binti Cahş'a ait bir iptir. Namazda ayakta durmaktan yorulunca ona tutunuyor, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:
– *"Onu hemen çözünüz. Sizden biriniz canlı ve istekli olunca nâfile namaz kılsın, yorgunluk ve gevşeklik hissettiği zaman ise yatıp uyusun"* buyurdu.[9]

* Bu hadiste dinç ve canlı vaziyette ibadet yapılması emrediliyor, uyku, bıkkınlık, isteksizlik gibi durumlarda ibadete devam etmeye izin verilmiyor. [10]

149. Âişe *radıyallahu anhâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz namaz kılarken uyku hali bastırırsa, kendisinden bu hal gidinceye kadar yatsın. Çünkü uykulu vaziyette namaz kılan kimse, belki de bilmeyerek, istiğfar edip Allah'tan bağışlanma dileyeceğim derken kendine söver, beddua eder."[11]

150. Ebû Abdullah Câbir İbni Semüre *rayıdallahu anhümâ* şöyle dedi:
"Namazlarımı Nebi sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte kılardım. Onun namazı da, hutbesi de normal uzunlukta idi."[12]

* Her yönde orta yolu tutmak islam ümmetinin hususiyetlerindendir. Namazları uzatan bir sahabiye **sen fitneci misin?** diyerek azarlayan peygamber (Müslim, salat 178) tüm hayatı boyunca her hal ve hareketiyle bize örnek olmuş ve Bakara: 2/143 ayetine uyma yolunu tercih etmiştir. [13]

151. Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Selmân ile Ebü'd–Derdâ'yı kardeş yapmıştı. Bu sebeple Selmân, Ebü'd–Derdâ'yı ziyaret ederdi. Bir ziyaret esnasında onun hanımı Ümmü'd–Derdâ'yı oldukça eskimiş elbiseler içinde gördü. Ona:
– Bu halin ne? diye sorunca, kadın:
– Kardeşin Ebü'd–Derdâ dünya malı ve zevklerine önem vermez, dedi. O esnada Ebü'd–Derdâ eve geldi ve hazırlattığı yemeği Selmân'a ikram edip:
– Buyurun, yemeğinizi yiyin, ben oruçluyum, dedi. Selmân:
– Sen yemedikçe ben de yemem, diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebü'd–Derdâ sofraya oturup yemek yedi. Gece olunca Ebü'd–Derdâ teheccüd namazı kılmaya hazırlandı. Selmân ona:
– Uyu dedi. Ebü'd–Derdâ uyudu, bir müddet sonra tekrar kalkmaya davrandı. Selmân yine:
– Uyu, diyerek onu kaldırmadı. Gecenin sonlarına doğru Selmân:
– Şimdi kalk, dedi ve her ikisi birlikte namaz kıldılar. Sonra Selmân, Ebü'd–Derdâ'ya şöyle dedi:
– Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Hak sahiplerinin her birine haklarını ver.
Sonra Ebü'd–Derdâ, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*' e gidip olup biteni anlattı. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– *"Selmân doğru söylemiş"* buyurdu.[14]

152. Ebû Muhammed Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e benim şöyle dediğim haber verilmiş:
Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece gündüzleri muhakkak oruç tutup, geceleri de ibâdet ve tâatle uyanık geçireceğim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
– *"Bunları söyleyen sen misin?"* diye sordu. Ben de kendisine:
– Anam babam sana feda olsun, ya Resûlallah! Evet, ben böyle söylemiştim, dedim. Buyurdular ki:
– *"Sen buna güç yetiremezsin. Hem oruç tut, hem iftar et; hem uykunu al, hem ibadet et; her aydan üç gün oruç tut; çünkü her iyiliğe on misli ecir ve sevap vardır. Bu ise bütün zamanını oruçlu geçirmek gibidir."* Bunun üzerine ben:
– Bunun daha çoğunu yapmaya gücüm yeter, dedim. Peygamber Efendimiz:
– *"O halde bir gün oruç tut, iki gün tutma"* buyurdu. Ben:
– Ama ben bundan daha fazlasını yapabilirim, deyince Resûl–i Ekrem:
– "Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma; bu Dâvûd aleyhisselâm'ın orucu olup, oruçların en ölçülü olanıdır" buyurdular.
Bir başka rivayette: *"Bu, oruçların en faziletlisidir"* şeklindedir. Ben:
– Bundan daha faziletlisine de gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:
– *"Bundan daha faziletlisi yoktur"* buyurdu.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavsiye etmiş olduğu, ayda üç gün orucu kabul etmem, bana ehlimden ve malımdan daha sevimli olacakmış.
Bir rivayete göre:
"Senin gündüzleri oruçlu, geceleri uyanık geçirdiğin bana haber verilmedi mi sanıyorsun?" buyurmuştu. Ben de:
– Elbette haber verilmiştir, yâ Resûlallah! dedim. Bunun üzerine:
– *"Böyle yapma, bazı kere oruç tut, bazan tutma; gece hem uyu, hem de teheccüde kalk. Şüphesiz senin üzerinde vücudunun hakkı vardır, iki gözünün hakkı vardır, hanımının hakkı vardır, ziyaretçilerinin hakkı vardır. Şüphesiz her aydan üç gün oruç tutman sana yeter. Çünkü senin için her iyiliğin on misli karşılığı vardır; bu da bütün zamanının oruçlu olması demektir."* Abdullah der ki:
– Ben artırdıkça iş aleyhime döndü. Sonra ben:
– Yâ Resûlallah! Ben kendimde güç ve kuvvet buluyorum, dedim. Buyurdular ki:
– *"O halde Allah'ın Nebisi Dâvûd'un orucunu tut, daha fazlasını yapma."*
– Dâvûd orucu nedir? diye sordum.
– *"Senenin yarısını oruçlu geçirmektir"* buyurdu.
Abdullah yaşlandıktan sonra:
– Keşke Allah'ın Resûlü'nün ruhsatını kabul etmiş olsaydım, der dururdu.
Bir başka rivayet şöyledir:
– *"Senin bütün günleri oruçlu geçirdiğinden ve her gece Kur'an'ı okuduğundan haberdar olmadığımı mı sanıyorsun?"* Bunun üzerine ben:
– Elbette haberdarsındır, yâ Resûlallah! Fakat ben bununla sadece hayra ulaşmayı diliyorum, dedim. Peygamber Efendimiz:
– *"Allah'ın Nebîsi Dâvûd'un orucunu tut, çünkü o insanların en çok ibadet edeni idi. Ayda bir defa da Kur'an'ı hatmet"* buyurdu.
Ben ise:
– Ya Resûlallah! Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:
– *"O halde yirmi günde bir hatmet"* buyurdu. Ben yine:
– Ya Resûlallah! Bundan daha fazlasını yapabilirim, dedim. O:
– *"Öyleyse on günde bir hatmet"* buyurdu. Ben tekrar:
– Bundan daha fazlasına gücüm yeter, yâ Nebîyyallah! diye ısrar edince:
– *"Şu halde yedi günde bir hatim yap, artık bunun üzerine artırma"* buyurdular. Ben artırdıkça, aleyhime artırıldı. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bana dedi ki:
– *"Şüphesiz ki sen bilmiyorsun, belki ömrün uzun olur?"*
Abdullah İbni Amr der ki:
– Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*' in bana söylediği hale döndüm. İhtiyarlayınca, onun ruhsatını kabul etmiş olmayı çok arzu ettim.
Bir başka rivayette ise şöyledir:
"Senin çocuklarının da senin üzerinde hakları vardır."
Bir diğer rivayette:
"Bütün zamanını oruçlu geçirenin orucu yoktur." Bu sözünü üç defa tekrarladı.
Bir diğer rivayette:
"Allah'a en sevimli olan oruç, Dâvûd aleyhisselâm'ın orucudur. Allah'a en sevimli namaz da Dâvûd aleyhisselâm'ın namazıdır. Dâvûd aleyhisselâm gecenin yarısını uyuyarak geçirir, sonra üçte birinde namaz için kalkar, altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Düşmanla karşılaştığında kaçmazdı."
Başka bir rivayet de şu şekildedir:
Abdullah şöyle demiştir:
Babam beni soyca üstün bir hanımla evlendirdi. Zaman zaman gelininin yanına gelir gider, ona beni sorarmış. O da dermiş ki:
– O ne iyi erkektir, evine geldiğimden beri yatağıma ayak basmadı, ne halde olduğumu da araştırmadı.
Vaziyet böyle devam edip gidince, babam durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlatmış, Peygamberimiz:
– *"Onu benimle görüştür"* buyurmuş. Daha sonra ben Resûl–i Ekrem ile karşılaştım. Bana:
– *"Nasıl oruç tutuyorsun?"* diye sordu. Ben de:
– Her gün, dedim. Sonra:
– *"Nasıl hatim yapıyorsun?"* dedi. Ben:
– Her gece, diye cevap verdim.
Abdullah İbni Amr daha önce geçen konuşmalarının benzerini anlattı. O, geceleyin rahat etmek için, okuduğu Kur'an'ın yedide birini, gündüz aile fertlerinden birine okuyup dinletirdi. Güçlü ve kuvvetli olmak istediğinde, bir kaç gün oruç tutmazdı. Sonra oruç tutmadığı günleri sayar, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e verdiği sözden caymış olmamak için, tutamadığı günler kadar orucu kazâ ederdi.[15]

***** 6 değişik rivayetin aktarıldığı bu hadis her türlü aşırılıktan uzak kalarak orta yolu tutup, peygamber (s.a.v.)'in tavsiyelerine uymanın dünya ve ahiret saadet ve selametine vesile olacağını belirtmiş olmaktadır. Ruhbanların yaptığı insanlardan uzak kalmak ve kişinin kendisini bitkin düşürecek ve bıkkınlık verecek derecede ibadet yapması uygun görülmemiştir. Nafile ibadetler kişiyi helal rızık kazanmaktan ve cihadın her türlüsünden alıkoymaz. Müslüman Allah'ın emrettiği ve peygamber (s.a.v.)'in öğrettiği kadar ibadet ve taata ağırlık verecektir. Çünkü rahiplerin yaptığı gibi dünyadan el etek çekme ve insanlardan uzak yaşama İslamda iyi görülmemiştir. Bu konuda Hadid 57/28. ayeti bir kaç tefsirden okunmalıdır. Müslümanın hayatında en fazla ibadet ve insanlardan uzak kalma modeli Ramazan'ın son on gününde yapılan itikafta görülmektedir ki, mescidde kişinin bedeninin ihtiyacı olan iftar, sahur ve uykusunu da yerine getirerek o ibadetle meşgul olur. [16]

153. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kâtiplerinden Ebû Rib'î Hanzala İbni Rebî' el–Üseydî şöyle demiştir:
Ebû Bekir benimle karşılaştı ve bana:
– Nasılsın, ey Hanzala? diye sordu. Ben de:
– Hanzala münafik oldu, dedim. Ebû Bekir:
– Sübhânellah, sen ne diyorsun? dedi. Ben cevaben dedim ki:
– Bizler, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bulunuyoruz. Bize cennet ve cehennemden bahsediyor, sanki gözlerimizle görüyormuşuz gibi oluyoruz. Onun huzurundan ayrılıp çoluk çocuğumuzun yanına ve işlerimizin başına dönünce, çok şeyi unutuyoruz.
Ebû Bekir *radıyallahu anh* dedi ki:
– Allah'a yemin ederim ki, biz de benzeri şeylerle karşı karşıyayız. Ben ve Ebû Bekir birlikte yola düştük ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' in huzuruna girdik. Ben:
– Ya Resûlallah! Hanzala münafik oldu, dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :
– *"Bu ne demek?"* dedi. Ben:
– Ya Resûlallah! Senin yanında bulunuyoruz, bize cennet ve cehennemden bahsediyorsun; sanki onları gözümüzle görüyor gibi oluyoruz. Senin huzurundan çıkıp da çoluk

çocuğumuzun yanına ve işimizin başına dönünce, çoğunu unutuyoruz, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :
– *"Nefsimi gücü ve kudretiyle elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, şayet siz, benim yanımda bulunduğunuz hâl üzere devam edip zikir üzere olabilseydiniz, yataklarınızda ve yollarınızda melekler sizinle musafaha ederlerdi. Fakat ey Hanzala, bir saatinizi ibadete, bir saatinizi de dünya işlerinize ayırınız"* buyurdu ve bu sözünü üç defa tekrarladı.[17]

* Sahabe Nisa: 4/59 ayetini bildikleri için hemen Rasulullah'a gidip meselelerine çözüm buluyorlardı. Şimdi bizler de yine meselelerimizi ayet ve hadislere götürmek suretiyle halledebiliriz. Bu hadis bize bu yönde örnektir. Müslüman hayatının her kademesinde dünya ile ahireti aynı anda yürütebilme anlayışını göstermelidir. [18]

154. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara hitap ederken, ayakta duran bir adam gördü ve onun kim olduğunu sordu. Ashâb:
– O, Ebu İsrâîl'dir. Güneşte durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve sürekli oruç tutmayı adamıştır, dediler. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ona söyleyiniz! Konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın"* buyurdular.[19]

* Kur'an ve hadis ile haram ve helallığı kesin belli olan şeylerin yapılması veya yapılmaması konusunda adak yapılamayacağı bildirilmiştir. Allah'a yakınlık maksadı olmayan ve ibadet türlerinden de olmayan hususlarda adak caiz değildir, yasaktır. Bunların adak olduğuna inanmak da sapıklıktır. [20]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 58
[2] Buhârî, Îmân 32, Teheccüd 18; Müslim, Müsâfirîn 221. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 17; Îmân 29.
[3] Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Nikâh 5. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 4.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 58
[5] Müslim, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 5.
Bu hadis de 1738'de tekrar gelecek, gerekli açıklama orada verilecektir.
[6] Buhârî, Îmân 29. Ayrıca bk. Nesâî, Îmân 28.
[7] Buhârî, Rikâk 18.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 59
[9] Buhârî, Teheccüd 18; Müslim, Müsâfirîn 219. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 18; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 17; İbni Mâce, İkâme 184.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 59
[11] Buhârî, Vüdû 53; Müslim, Müsâfirîn 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 18; Tirmizî, Mevâkît 146; Nesâî, Tahâret 116; İbni Mâce, İkâme 184.
Bu hadis 1186'da tekrar gelecektir.
[12] Müslim, Cum'a 41–42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 223; Tirmizî, Cum'a 12; Nesâî, Cum'a 35; İbni Mâce, İkâme 85.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 59
[14] Buhârî, Savm 51, Edeb 86.
[15] Buhârî, Savm 55, 56, 57, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, Nikâh 89; Müslim, Siyâm 181–193.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 62
[17] Müslim, Tevbe 12–13. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 62
[19] Buhârî, Eymân 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 19.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 63

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs Miktarı:

Kütüb-i Sitte'de ne kadar hadîs vardır? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna kesin bir rakam verilemez. Çünkü, yukarıda belirttiğimiz veçhile, her kitapta mevcut olan hadîs sayısını tekrarlı ve tekrarsız diye ayrı ayrı mütâlaa etmemiz gerektiği gibi, toplam altı kitabın tekrar olan ve olmayan hadîslerini de ayrı ayrı mütâlaa etmemiz gerekmektedir. Ve ayrıca, mâna itibariyle birbirine çok yakın hadîsler var. Bunların senetleri farklı olduğu için hadîsler ayrı ayrı sayıya girer. Öte yandan bir kısım hadîsler, aynı sahâbenin rivâyetidir, sonradan ravilerde değişiklik olmuştur. Normalde bunlar da ayrı ayrı sayıya girer. Öyle ise, aynı veya yakın muhtevadaki hadîsleri senedine bakarak, ayrı ayrı sayıya dâhîl etmiş oluyoruz. Halbuki mâna açısından bir mütalaa etmek daha uygundur. Demek ki, hadîslerin miktarını tesbitte bâzı zorluklar söz konusu. Biz yine de bir fikir vermek için şu rakamları kaydedeceğiz:
Buhârî 9082 hadîs (Tekrarlarıyla)
Müslim 7275 hadîs (Tekrarlarıyla)
Nesâî 5724 hadîs (Tekrarlarıyla)
Ebu Dâvud 5274 hadîs (Tekrarlarıyla)
Tirmizî 3951 hadîs (Tekrarlarıyla)
İbnu Mace 4341 hadîs (Tekrarlarıyla)
Toplam 35647 hadîs (Tekrarlarıyla)
Bazılarınca Kütüb-i Sitte'den sayılması haysiyetiyle Muvattayı da göz önüne almak gerekirse, Muhammed Fuad Abdulbâki'nin baskısı itibariyle 1826 hadîs mevcuttur.
En başta Açıklamalar kısmında da belirttiğimiz üzere, altıncı kitabı Muvatta olan Kütüb-i Sitte'nin muhtasarı durumundaki Teysîru'l-Vüsûl'da 5988 hadîs mevcuttur. Hemen belirtelim ki, bu eserin müellifi İbnu Deybe kitaba, Kütüb-i Sitte'de bulunmayan bir kısım hadîsler ilâve etmiştir ve ayrıca yukarıdaki sayıya öyle rivâyetler girmiştir ki, muhteva olarak bir öncekinden ayırmak, müstakil addetmek zordur.
Şu halde, Kütüb-i Sitte'deki hadîslerin sayısı hususunda izâfiliği esas alıp, ortalama takrîbî, nisbî rakamlardan söz etmek gerekir.[1]
Meşhur altı sahih hadis kitabı. Hadis mecmualarının en sahihleri kabul edilen; Buhârî ve Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'leri ile Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî ve ibn Mâce'nin Sünen'leri; hadis tasnifinin altın çağı olan Hicrî üçüncü yüzyılda telif edilmiş olmak, mümkün mertebe sahih hadisleri ihtiva etmek, konulara göre tasnif edilmek (alel-ebvâb)... gibi ortak özelliklerinden dolayı, daha sonraki asırlarda Kütüb-i Sitte: Altı Kitap, ortak adıyla şöhret bulmuştur. Bazı âlimler, az da olsa zayıf ve mevzu hadisler ihtiva ettiği için İbn Mâce'nin Sünen'i yerine İmam Mâlik'in Muvatta'ı veya Dârimî'nin Sünen'ini Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı kabul etmişlerdir.
Buhârî ve Müslim'in Câmi'leri, Sahıhayn (İki Sahih) adıyla, müellifleri daha hayattayken büyük bir üne kavuşmuş, bunları Ebu Davud, Tirmizî ve Nesâi'nin Sünen'leri takip etmiş ve hadis âlimleri arasında bu kitaplar Usûl-i Hamse (Beş Temel) diye büyük bir kabul görmüştü. Ebu'l-Fazl Muhammed İbn Tahir el-Makdisî[2]'nin Usûl-i Hamse'ye yazdığı ve sahabeyi alfabetik olarak sıralamak suretiyle onlardan nakledilen, belirli kitaplardan bulunan hadislerin kaynağını göstermek için yazıları kitaplar anlamına gelen etrafa İbn Mâce'nin Sünen'ini de eklemesi ve Şurûti'l-Ümmeti's-Sitte (Altı İmamın Şartları) adlı kitabını telifiyle muteber hadis kitaplarının grub adı bundan sonra, İbn Mâce'nin de ilave edilmesiyle Kütüb-i Sitte olarak meşhur olmuştur.
Böyle bir isimlendirme, Kütüb-i Sitte içinde zayıf, hatta mevzu (bilhassa İbn Mâce'de) hiç bir hadis bulunmadığı, onlar dışındaki hadis kitaplarında da sahih hadis olmadığı anlamına gelmez. Nitekim Buhârî ve Müslim başta olmak üzere, Kütüb-i Sitte müelliflerinden hiç biri, kendi kitaplarına sahih hadislerin tamamını aldıkları, kitaplarındakilerin dışında sahih hadis bulunmadığı şeklinde bir iddiada bulunmamışlardır. Esasen bir hadisin sıhhati, hangi kitapta bulunduğuna bakarak değil, onu nakleden kişilerin haline bakılarak tesbit edilebilir. Diğer taraftan bu altı imam, kendilerinden önce derlenmiş olan yazılı ve sözlü hadis kaynaklarından yararlanarak bu eserleri meydana getirmişlerdir. Bu değerli eserlerin tasnifine, kendilerinden önceki çalışmalar zemin hazırladığı gibi, hadis tasnifi onlardan sonra da devam etmiştir.
İlmî çevrelerde büyük bir kabul gören Kütüb-i Sitte ile ilgili çok sayıda ve hacimli çalışmalar yapılmıştır. Bunların büyük bir kısmı bu kitapların şerhi (açıklaması), ravilerinin durumları, cem (mükerrerleri çıkararak birlikte rivayet ettikleri hadisleri bir araya toplama) ile ilgilidir. Kütüb-i Sitte hadislerini bir araya toplayıcı çalışmalardan biri, Beğavî'nin[3] Mesâbîhu's-Sünne'sidir. Hadisleri, senedlerini hazfederek kitabına alan Beğavî eserini Sünen tarzında tasnif etmiş, Kütüb-i Sitte ve Dârimî'nin Sünen'inde bulunan hadisleri 4434 hadiste toplamıştır. Bu konuda yapılan önemli bir çalışma da İbnu'l-Esîr'in[4] Câmiu'l-Usûl li Ehâdisi'r-Rasûl isimli eseridir. İbnu'l-Esîr, İbn Mâce hariç Kütüb-i Sitte ile Muvatta'da bulunan hadisleri, -mükerrerlerini çıkararak- alfabetik tarzda tertib ettiği kitaplar ve onların alt başlıkları olan bablar halinde tasnif etmiştir. 9523 hadis bulunan bu eser Kütüb-i Sitte adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.
Kütüb-i Sitte'yi oluşturan kitaplar ve özellikleri:
1. Buhârî ve el-Câmiu's-Sahîh'i: Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî[5] 40 yıl süren ilmî seyahatler esnasında toplamış olduğu engin hadis malzemesini 16 yılda tasnif ederek, "el-Câmiu's Sahîhu'l-Müsnedü'l-Muhtasar min Umûri Rasûlillahi (s.a.s) ve Sünenihi ve Eyyâmih" adlı eserini yazmıştır. Hocası İshak b. Rahuye'nin, "Rasûlüllah'ın sahih hadislerini muhtasar bir kitapta toplasanız" tavsiyesiyle hareket eden Buhârî, 600.000 hadis arasında seçtiği 7275 hadisi, 97 kitap ve 3400 den fazla bab'a (alt bölüm) yerleştirmiş, konuları geldikçe aynı hadisi bir kaç yerde daha tekrar etmiştir. Bu nedenle, mükerrerler dışındaki toplam hadis sayısı 3-4 bin civarına inmektedir. Buhârî, tercüme denilen bab başlıklarında konuyla ilgili âyet ve hadislerden iktibaslar yapar, âlimlerin ve bazan kendisinin görüşlerine yer verir, direkt veya endirekt yollarla tercihlerini ihsas ettirir. Tercemelerde verdiği hadis ve haberlerin çoğu muallak (senedsiz veya eksik senedli)tır. Daha önceki hadis mecmualarında pek görülmeyen bu usul Buhâri'ye hastır. Bu nedenle, "Buhârî'nin fıkhı tercemelerindedir" sözü yaygınlaşmıştır. (Yekünü 1341 olan bu tür) muallak hadisler, Buhârî'nin kitabına verdiği isimden de anlaşılacağı gibi, sahih hadislerin dışındadır. Tercümelerde Buhârî'nin verdiği bilgiler, hadislerin ihtiva ettiği fıkhı malumatı kavramada çok faydalıdır. Bütün âlimlerin ittifakıyla hadis mecmualarının en sahihi kabul edilen el-Câmiu's-Sahîh, türkçeye de tercüme edilmiş, mükerrerlerinin çıkarıldığı Tecrid'i de tercüme ve şerhiyle, Diyanet İşleri Başkanlığınca basılmıştır.
2. Müslim'in el-Câmiu's-Sahîh'i: Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc[6], 300.000 hadis arasından seçerek tasnif ettiği kitabına, "el-Camiu'l-Müsnedü's-Sahîh" ismini vermiş, mukaddimede tasnif metodunu açıklamıştır. Buhârî'nin yaptığı gibi bab başlıklarında bilgi vermemiş, hatta, bab başlığı dahi tanzim etmemiş, sadece "bab" demekle yetinmiştir. Bugün eldeki Müslim nüshalarında bulunan bab başlıkları, eseri şerheden İmam Nevevî'ye aittir. Müslim kitabına, mevkuf ve maktu hadisleri almamış, muallaklara ise çok az yer vermiş, hadisleri konularına göre bölmemiş, hadisi en çok ilgili olduğu yerde nakletmiş, metin ve sened olarak benzerlerini bir arada ve kısaltarak tekrar etmiştir. Bu yönüyle Müslim Buhârî'den daha derli topludur. Bu ve benzeri özelliklerinden dolayı bazı âlimler (mesela Mağribliler) Müslim'i Buhârî'ye tercih etmişlerdir. Müslim'in Câmi'i, 54 kitap, 1322 bab, mükerrerler dışında 3033 hadis ihtiva etmektedir. Kadı İyaz ve İmam Nevevî başta olmak üzere pek çok âlim Müslim'i şerhetmiştir. Müslim, sade, metin ve şerhli olarak türkçeye tercüme edilmiştir.
3. Tirmizi'nin Câmi'i: Ebu İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizi'nin[7] Cami'i, es-sünen ismiyle de maruftur. Devrin âlimlerinin tetkikine sunulan ve takdir edilen Sünen-i Tirmizi, 46 kitap, 2496 bab ve 4000 hadis ihtiva etmektedir. Hadisçilik açısından Müslim'e, fıkhu'l-hadis (hadislerde bulunan çeşitli hükümler) yönünden de Buhârî'ye ait özellikleri, onlara yakın ölçüde kitabında toplayan Tirmizi, bab başlığı altında hadisleri sıraladıktan sonra şu işlemleri yapar; hadisin sıhhat durumunu (sahih, hasen, zayıf, hasen-sahih, garib...), ravilerin durumunu, varsa seneddeki illetleri, hadisin diğer tariklerini, sahabilerin o konudaki başka rivayetlerini, bu hadislerle ulemânın nasıl amel ettiğini, ittifak ve ihtilaflarını... açıklar. Hadislerden istifade için çok faydalı olan bu açıklamalar onları, amel edilebilir hale getirir. Tirmizi üzerine de pek çok şerh yazılmış ve eser türkçeye tercüme edilmiştir.
4. Ebu Davud'un Sünen'i: Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî'nin[8] kitabı, ahkâmla ilgili hadislerin tasnif edildiği Sünen türünün en güzel örneğidir. Kitabına, 400.000 hadis arasından seçtiği 4000 hadisi aldığını, bunların da dört hadiste özetlenebileceğini belirten Ebu Davud; sahih, hasen, leyyin ve amel edilebilir derecedeki zayıf hadisleri Sünen'ine aldığını söyler. Kitabında zayıf hadislerin mevcudiyetini kabul eden Ebu Davud, muhaddislerin ittifakla terkettikleri herhangi bir hadisi Sünen'ine almamıştır. 40 kitaptan oluşan Sünen'e pek çok şerh yazılmış, eser türkçeye de tercüme edilmiştir.
5. Nesâî'nin Sünen'i: Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî[9] sahih ve zayıf hadislerden derlediği es-Sünenü'l-Kübrâ'sını istek üzerine, sadece sahih hadisleri almak üzere ihtisar etti ve bu yeni eserine el-Müctebâ adını verdi. Kütüb-i Sitte içinde Nesâî denince, işte bu Müctebâ kasdedilir. Sünenler içinde en az zayıf hadis ve cerhedilmiş ravisi olan mücteba, Sahihayn'dan sonra üçüncü kitap olarak kabul edilir. Nesâî, hadisler arasındaki çok küçük rivayet farklarını dahi göstermiş ve rical tenkidinde büyük bir hassasiyet göstermiştir. 51 kitap ve yaklaşık 2400 babtan oluşan Müctebâ, türkçeye çevrilmiştir.
6. İbn Mâce'nin Sünen'i: Ebu Abdullah Muhammed b. Yezıd el-Kazvînî'nin [10] Sünen'i, 37 kitap, 1515 bab ve 4341 hadis ihtiva eder. Bu hadislerin büyük bir çoğunluğu, diğer beş kitapta (usûli hamse) mevcuttur veya sahih ve hasen durumundadır. İbn Mâce'deki hadislerin 613 ünün isnadı zayıf, 99 unun isnadı ise, yok hükmünde veya münker ya da yalanlanmıştır. Bilhassa, şahıs, kabile ve şehirlerin faziletleriyle ilgili hadislerin çoğunun uydurma olduğu söylenmiştir. Ancak, VI. asırdan sonra Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak kabul edilen İbn Mâce, tertibi, tekrardan uzak ve kısa oluşu ile oldukça değerlidir. Muhammed Fuad Abdülbâkı tahkikiyle yapılan baskı, pek çok ilmî kolaylıklar sağlamış, eserdeki zayıf yönlere işaret edilmiştir. Bu baskı esas alınarak Sünen, şerhi de yapılmak suretiyle türkçeye çevrilmiştir.[11]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/174.

[2] H.507.
[3] H. 516.
[4] H. 606.
[5] H. 194-256/M. 810-870.
[6] H. 202-261.
[7] H. 209-279.
[8] H. 202-275.
[9] H. 215-303.
[10] H. 209-273.
[11] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/426-427.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) İyi Niyet (İhlas):

Niyette ihlâs sahibi olmalı ve hadîs tahsilini sırf Allah rızası için yapmalıdır. Dünyevî bir maksada kesinlikle yer vermemelidir. [1] İyi niyet veya daha doğru deyimle ihlas, hadis öğrencisinin ilk görevidir. Hadisle meşguliyetten beklediği başka değil, sadece Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. Hz. Peygamber *"Sözümü belleyip tebliğ edenlerin Allah yüzlerini ağartsin!"* buyurmuştur. Süfyan es-Sevri de "Allah'ın hoşnudluğunu dileyen kimseler için hadis öğrenmekten daha üstün herhangi bir amel bilmiyorum." demiştir.
Hadis öğrencisi, öğrendiklerini dünyevi herhangi bir amaca alet etmekten kaçınmalıdır. Hz. Peygamber *"Kendisiyle Allah'ın rızasının aranması gereken bir ilmi, dünyevi bir maksatla öğrenen, Cennetin kokusunu bile alamaz!"* buyurmuştur.[2]
Hadis öğrencisi, Allah'dan kolaylık, tevfik, doğruluk ve güzel ahlak istemelidir. Ebu Asım en-Nebil "Hadis öğrenmek isteyen, dini işlerin en yücesine talib olmuş demektir; kendisinin de insanların en üstünü olması gerekir." demiştir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.
[2] Tirmizi, İlim: 6.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 49.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

97) İstihare Ve İstişare

"...Ey peygamber! Toplumu ilgilendiren her konuda ümmetine danış görüşlerini al;..." (Al-i İmran: 3/159)
"...O mü'minler ki işlerini aralarında danışarak yaparlar." (Şûra: 42/38)

719. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tıpkı bir Kur'an sûresini öğretir gibi, bize her iş için istihâre yapmayı öğretirdi. Şöyle buyururdu:
"Herhangi biriniz bir iş yapmak istediğinde, farz namazlardan ayrı olarak iki rekât namaz kılsın, sonra da şöyle desin:
Allahım! Sen her şeyi bildiğin için, hakkımda hayırlı olanı bana da bildirmeni, senin gücün her şeye yettiği için, beni başarılı kılmanı ve hayırlı olanı nasip etmeni, senin o büyük kereminden niyaz ederim. Çünkü senin gücün her şeye yeter, benimki yetmez; sen her şeyi bilirsin, ben bilemem. Şüphesiz sen görülüp bilinmeyenleri de bilirsin.
Allahım! Eğer bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için hayırlı olduğunu biliyorsan (râvi, sözün burasında Hz. Peygamber'in hangi ifadeyi kullandığında tereddüt etti. Onun şöyle demiş olabileceğini söyledi: "şimdi veya daha sonrası için hayırlı olduğunu biliyorsan") *onu yapmayı nasip et, kolaylık ver ve onu bana mübarek kıl. Şayet bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için kötü olduğunu biliyorsan* (yine râvi, sözün burasında Hz. Peygamber'in hangi ifadeyi kullandığında tereddüt etti. Onun şöyle demiş olabileceğini söyledi: *"şimdi veya daha sonrası için kötü olduğunu biliyorsan") onu benden, beni ondan uzaklaştır. Hayır nerede ise onu bana nasip et, sonra da gönlümü bu sonuca râzı kıl!"* der ve isteyeceği şeyi söylerdi.[1]

* İyi kötü helal veya haram olduğu bilinen konularda istihare yapılmaz, hakkında kesin kanaat uyanmayan meselelerde yapılır ve o işte Allah'ın bize hayırlısını göstermesini ve hayırla sonuçlandırılmasını istemeli ve sonucuna da razı olmalıyız.[2]

---

[1] Buhârî, Teheccüd 28, Daavât 48, Tevhîd 10. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitr 18; İbni Mâce, İkâme 188.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 238.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

113) İçilecek Şeylere Üflememek Gerektiği

766. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* içilecek şeylere üflemeyi yasaklamıştı.
Bunun üzerine bir adam:
– Kaba çerçöp düştüğünü görürsem ne yapayım? deyince:
– *"Kaba düşen şeyi dök!"* buyurdu.
Bu defa adam:
– Bir nefeste içince suya kanmıyorum, dedi.
Resûl–i Ekrem de:
– *"O takdirde su kabını ağzından çek!"* buyurdu.[1]

767. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'nın rivayetine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kabın içine solumayı veya kaba üflemeyi yasakladı.[2]

* Başka kimselerin midesini bulandırmamak için su kabına veya içilecek şeylere üflememek gerekir. Bu husus hadislerle yasaklanmıştır. Tüm bu sayılanlar ve tavsiye edilenler İslamın sağlık ve sağlık kurallarına ne derece önem verdiğinin bir belgesidir. [3]

---

[1] Tirmizî, Eşribe 15.
[2] Tirmizî, Eşribe 15. Ayrıca bk. 760 numaralı hadisin kaynakları.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 247.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

143) Musafaha Yapmak (Müslümanların Birbirleriyle Karşılaşınca Musâfaha Yapmaları, Güleryüzlü Davranmaları, Sâlih Bir Kimsenin Elini Öpmenin, Çocuğunu Şefkatle Öpmenin, Yolculuktan Dönenle Kucaklaşmanın Mübah, Birinin Önünde Eğilmenin Mekruh Olduğu)

887. Ebü'l–Hattâb Katâde şöyle dedi:
Ben Enes'e:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı arasında el sıkışma âdeti var mıydı diye sordum. O da:
– Evet, diye cevap verdi.[1]

888. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Yemen halkı gelince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Size Yemen halkı geldi, el sıkışma âdetini ilk başlatan onlardır."[2]

889. Berâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki müslüman karşılaştıklarında el sıkışırlarsa, birbirlerinden ayrılmadan önce günahları bağışlanır."[3]

890. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Bir adam:
– Yâ Resûlallah! Bizden bir kişi kardeşi veya arkadaşıyla karşılaştığında onun için eğilebilir mi, diye sordu. Peygamberimiz:
– *"Hayır eğilemez"* buyurdu. Adam:
– Ona sarılıp öpebilir mi, diye sordu. Efendimiz:
– *"Hayır"* buyurdular. Bu defa adam:
– Elini tutup musâfaha edebilir mi, dedi. Peygamberimiz:
– *"Evet"* buyurdu.[4]

* Saygı ve hürmet maksadıyla rükû eder gibi veya baş eğmek şeklinde bir kimsenin önünde eğilmek İslam'da caiz değildir. Uzaktan gelen ve çoktandır görüşmeyen kimselerin veya uzun yolculuklardan dönen kimsenin yakınlarıyla **muanaka** denilen kucaklaşması caizdir. Bu kucaklaşma birbirine haram olan kimseler arasında olamaz. Yani nikahlanabileceği kimselerden olmaması gerekir. **Musafaha** = Tokalaşmak ise müslümanlar arasında sevgi ve saygıyı artıran sünnetlerden biridir. [5]

891. Safvân İbni Assâl *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir yahudi kendisi gibi yahudi olan arkadaşına:
– Gel şu peygambere gidelim, dedi. İkisi birlikte Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldiler ve müslümanlarla yahudiler arasında ortak olan dokuz kesin âyeti sordular. Peygamberimiz cevapladıktan sonra onun elini ve ayağını öperek:
– Şehâdet ederiz ki, sen gerçekten bir peygambersin, dediler.[6]

* Kur'an'da İsra: 17/101 ve Neml: 27/12'de geçen dokuz ayet dokuz mucize veya Hz. Musa'ya Allah'ın bildirdiği on emirden birini saklayıp dokuzunu öğrenmek istemişlerdi. Peygamberimizin dokuzunu ve sakladıkları onuncuyu da bildirince elini ve ayağını öpmüşlerdi. Bu on emir ve on husus şunlardır. **(1)** Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, **(2)** Hırsızlık yapmamak, **(3)** Zina etmemek, **(4)** Haksız yere adam öldürmemek, **(5)** Bir kimseyi öldürtmek için güç kuvvet sahibi bir kimsenin yanına gitmemek, **(6)** Sihir, büyü yapmamak, **(7)** Faiz yememek, **(8)** Evli ve namuslu bir kadına iffetsizdir diye iftira etmemek, **(9)** Savaş meydanından kaçmamak, **(10)** Bilhassa sizin gizlediğiniz cumartesi yasağına saygısızlık etmemek. Peygamberimizin el ve ayaklarını öpen bu yahudileri yasaklamayışından dolayı bazı alimler el öpmenin bazı durumlarda caiz olabileceğini çıkarmışlardır. [7]

892. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, başından geçen bir olayı anlatırken şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yaklaştık ve elini öptük.[8]

* Bir seriyye dönüşü cephede cereyan eden bazı olayları ibni Ömer peygamberimize anlattıktan sonra özel bir durum olan el öpme hadisesini anlatır. [9]

893. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim evimde iken Zeyd İbni Hârise Medîne'ye gelmişti. Sonra Resûl–i Ekrem'e gelip kapıyı çaldı. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de elbisesini sürüyerek ayağa kalktı, onu kucakladı ve öptü.[10]

* Çoktandır görüşmedikleri kölesi ve evlatlığı olan çok sevdiği Zeyd'e böylece muamele etti. Bu özel muamele de böylece bize aktarıldı. [11]

894. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Kardeşini güleryüzle karşılamak şeklinde bile olsa, hiçbir iyiliği küçük görme" buyurdu.[12]

* Her şey müslümana sevap kazandırır. İşte güler yüzle bir kardeşini karşılamak da sevap kazandıran amellerdendir. [13]

895. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hz. Ali'nin oğlu Hasan *radıyallahu anhümâ*'yı öpmüştü. Bunun üzerine Akra' İbni Hâbis:
– Benim on tane oğlum var, fakat bunlardan hiçbirini öpmedim, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz"* buyurdu.[14]

* Büyükler küçüklere karşı daima şefkat ve merhametle muamele etmeli, onları sarıp kucaklamalıdırlar. Efendimiz bu davranışı hiç ihmal etmez ashabına da göstererek güzel örnek olurdu. Cahiliyye döneminde arap toplumu o günlerde bu üstün insânî vasıflardan yoksun bulunmaktaydılar. Bu yönde onları eğitip bu insani vasıfları kazandırmayı hedeflemişti. Akra' ibni Habis bunlardan biriydi. İçinde bulunduğu durumu dile getirip açığa vurmuştu. Küçük çocukları sevgi ve şefkat gereği öpmek caizdir. Bu merhametten mahrum olanlar sevaptan da mahrum kalırlar. Dünyada insanlara merhamet etmeyenlere Allah ta kıyamet günü acımaz. [15]

---

[1] Buhârî, İsti'zân 27.
[2] Ebû Dâvûd, Edeb 143.
[3] Ebû Dâvûd, Edeb 143. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 31; İbni Mâce, Edeb 15.
[4] Tirmizî, İsti'zân 31. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 15; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 198.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 270.
[6] Tirmizî, İsti'zân 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 16; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 240.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 270.
[8] Ebû Dâvûd, Cihâd 96; Edeb 148. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 36; İbni Mâce, Edeb 16.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 270.

[10] Tirmizî, İsti'zân 32.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 270.
[12] Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, Et'ime 30.
Önceden 121 ve 695'de geçmişti.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 270.
[14] Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65. Ayrıca. bk. Ebû Dâvûd, Edeb 145; Tirmizî, Birr 12.
227'de geçmişti.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 270.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

157) Cenâze Namazında Okunacak Dualar

Cenaze namazı dört tekbir ile kılınan bir namaz olup Birinci tekbir alınınca Eûzu besmele ile Fatiha suresi okunur, İkinci tekbirden sonra Salli ve Barik denilen her namazın oturuşunda okunulan dualar okunur. Üçüncü tekbirden sonra ilerideki hadislerde gelecek olan ölüye ve tüm müslümanlara yapılacak dualardan biri ile dua edilir. Dördüncü tekbirden sonra en güzel dualardan biri olan *"Allahümme la tahrimna ecrehû ve la teftinna ba'dehü vağfirlena ve lehu = "Allah'ım bunun sevabından bizi mahrum etme bundan sonra da bizi fitneye düşürme. Bizi ve onu bağışla"* diye dua edilerek sağa sola selam verilip cenaze namazı bitirilmiş olur.
Üçüncü tekbirden sonra okunacak dualardan değişik rivayetleri de şunlardır. [1]

937. Ebû Abdurrahman Avf İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir cenaze namazı kıldı. Onun şöyle dua ettiğini duydum ve ezberledim:
"Allahım! Onu bağışla, ona rahmet et, onu azap ve sıkıntılardan koru. Kusurlarını affet. Cennetten nasibini ihsan et, gireceği yeri(kabrini) genişlet! Onu su ile, karla ve buzla yıka. Beyaz giysileri kirden (ve pisten) temizler gibi onu günahlarından arındır. Kendi evinden daha güzel bir ev, ailesinden daha hayırlı bir aile, eşinden daha hayırlı bir eş ver. Onu cennete koy, kabir ve cehennem azabından koru."
İbni Avf diyor ki, bu güzel duaları duyunca "keşke ölen ben olsaydım" diye içimden geçirdim.[2]

938. Ebû Hüreyre, Ebû Katâde ve Ebû İbrahim el–Eşhelî'nin sahâbî olan babasından *radıyallahu anhüm* rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir cenaze namazı kıldı ve şöyle dua etti:
"Allahım! Dirilerimizi ve ölülerimizi, küçüklerimizi ve büyüklerimizi, erkeklerimizi ve kadınlarımızı, burada bulunanlarımızı ve bulunmayanlarımızı bağışla! Allahım! Bizden hayatta bırakacaklarını İslâm üzre yaşat. Öldüreceklerini iman ile öldür. Bizi bu cenazede bulunmanın sevabından mahrum etme ve ondan sonra bizi fitneye düşürme!"[3]

939. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:
"Cenaze namazı kıldığınız zaman, ölen kimseye ihlâsla dua ediniz!"[4]

940. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* cenaze namazında şöyle dua etmiştir:
"Allahım! Bu cenazenin Rabbi sensin, onu sen yarattın, İslâm'a sen hidâyet ettin. Şimdi onun ruhunu da sen aldın. Onun gizlisini–açığını en iyi sen bilirsin. Biz senin huzuruna, ona şefaatçi olarak geldik, onu bağışla!"[5]

941. Vâsile İbnü'l–Eska' *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bize müslümanlardan birinin cenaze namazını kıldırmıştı. Onun şöyle dua ettiğini duydum:
"Allahım! Falan oğlu falan sana emanettir ve senin güvencene sahiptir. Artık onu kabir fitnesinden ve cehennem azabından koru. Sen sözünde duran ve hamde lâyık olansın. Allahım! Onu bağışla ve ona rahmet et. Şüphesiz bağışlayan ve merhamet eden sensin."[6]

942. Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre o, kızının cenaze namazında dört defa tekbir aldı. Dördüncü tekbirden sonra, iki tekbir arasında durduğu kadar durup kızının bağışlanmasını diledi ve ona dua etti. Sonra da "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı" dedi.
Bir başka rivayette şu ifadeler yer almaktadır: "Dört tekbir aldıktan sonra o kadar bekledi ki, biz onun beşinci defa tekbir alacağını sandık. Sonra sağına ve soluna selâm verdi. Namazdan sonra; "Bu yaptığın nedir?" dedik. O da bize, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını gördüğüm şeye bir ilave yapmış değilim, " ya da "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı" diye cevap verdi.[7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 279.
[2] Müslim, Cenâiz 85. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 38 ; İbni Mâce, Cenâiz 23.
[3] Tirmizî, Cenâiz 38 (Eşhelî ve Ebû Hüreyre'den); Ebû Dâvûd, Cenâiz 56 (Ebû Hüreyre ve Ebû Katâde'den). Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 77; İbni Mâce, Cenâiz 23.
[4] Ebû Dâvûd, Cenâiz 56.
[5] Ebû Dâvûd, Cenâiz 56.
[6] Ebû Dâvûd, Cenâiz 56; İbni Mâce, Cenâiz 23.
[7] Hâkim, *el–Müstedrek*, I, 360 (Hâkim, "*hadis sahihtir*" der). Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 24.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9: NİKAH BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø EVLENMEYI TEŞVIK VE EVLENMENIN DEĞER VE KıYMETI

1080- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dört şey tüm peygamberlerin sünnetlerindendir. Utanma duygusu, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Osman, Sevbân, İbn Mes'ûd, Âişe, Abdullah b. Amr, Ebû Necîh, Câbir ve Akkâf'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Eyyûb hadisi hasen garibtir.

Mahmûd b. Hıdaş el Bağdadî Abbâd b. Avvam yoluyla Mekhûl, Ebûş Şimal Ebû Eyyûb'tan, Hafs rivâyetinin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis Hüşeym, Muhammed b. Yezîd el Vâsitî ve Ebû Muaviye ve pek çok kimse tarafından Haccac, Mekhûl ve Ebû Eyyûb'den rivâyet edilmiş olup senedinde Ebûş Şimal'i zikretmemişlerdir. Hafs b. Gıyas ve Abbâd b. Avvam hadisi daha sahihtir.

1081- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber çıkmıştık. Bizler hiçbir şeye gücü yetmeyen gençlerdik bize hitaben buyurdular ki: **"Ey gençler grubu, sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa evlensin çünkü evlilik gözü harama karşı iyi korur. Irz ve namusu da daha koruyucudur. Evlenmeye gücü yetmeyenleriniz ise oruç tutsun çünkü oruç şehveti azaltır."** (Buhârî, Savm: 10; Müslim, Nikah: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisin bir benzerini Hasen b. Ali el Hallâl, Abdullah b. Nümeyr vasıtasıyla A'meş ve Umare'den bize aktarılmıştır.

Tirmîzî: Pek çok kimse bu hadisi bu senedle A'meş'den rivâyet etmiştir. Ebû Muaviye ve Muhâribî bu hadisin bir benzerini A'meş'den, İbrahim'den, Alkame'den ve Abdullah b. Mes'ûd'tan bize aktarmışlardır.

Tirmîzî: Her iki hadiste sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø RUHBANIYET (EVLENMEMEK) ISLAMDA YOKTUR

1082- Semure (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), evlenmemek şeklindeki ruhbanlık modelini yasakladı."** (Nesâî, Nikah: 4)

Tirmîzî: Zeyd b. Ahzem'in rivâyetinde şu fazlalık yer almaktadır: Katâde Ra'd sûresi 38. ayetini okudu: **"Hiç şübhesiz senden önce de peygamberler gönderdik onlara da eşler ve çocuklar verdik…"**

Tirmîzî: Bu konuda Sa'd, Enes b. Mâlik, Âişe ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Semüre hadisi hasen garibtir. Bu hadisi Eş'as b. Abdulmelik; Hasan, Sa'd b. Hişâm ve Âişe'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir. Her iki rivâyetinde sahih olduğu söylenir.

1083- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Osman b. Maz'un'un dünyadan el etek çekmek konumundaki, kadınlardan uzak kalmak için yaptığı yemini kabul etmeyip reddetmişti. Eğer ona izin verseydi kendimizi hadım yapardık."** (Buhârî, Nikah: 8; Müslim, Nikah: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 3

Ø EVLENDIRMEDE DINDAR OLANı TERCIH EDIN

1084- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dinini ve ahlakını beğendiğiniz bir kimse, kızınıza talib olursa onunla kızınızı evlendiriniz. Böyle yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir ahlakî bozulma meydana gelecektir."** (İbn Mâce, Nikah: 46; Buhârî, Nikah: 16)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hatîm el Müzenî ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin bu hadisinin senedindeki Abdulhamid b. Süleyman konusundaki farklı görüşler olup, Leys b. Sa'd bu hadisi İbn Aclan ve Ebû Hüreyre'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Muhammed diyor ki: Leys'in rivâyeti daha uygun olup Abdulhamid tarafından rivâyet edilen hadis makbul sayılmaz.

1085- Ebû Hatîm el Müzenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dinini ve ahlakını beğendiğiniz bir kimse size dünür olarak gelirse kızınızı ona nikahlayın. Böyle yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve bozgunculuk olacaktır."** Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler: **"Eğer o kimsede mal ve denklik olarak bir eksiklik olursa ne olacak?** Buyurdular ki: **Üç kere "Dinini ve ahlakını beğendiğiniz size gelirse kızınızı onunla mutlaka nikahlayın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Hatîm el Müzenî, Peygamberi görmüş ve sohbet etmiş bir kimse olup bu hadisten başka rivâyetini bilmiyoruz.

BÖLÜM: 4

Ø KADıN HANGI ÖZELLIKLERDEN DOLAYı NIKAHLANıR?

1086- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kadınla üç özelliğinden dolayı evlenilir; Dini, Malı, ve Güzelliği, sen dindar olanı seçki devamlı bereketler içerisinde olasın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Avf b. Mâlik, Âişe, Abdullah b. Amr ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø EVLENILECEK KADıNA BAKıLABILIR

1087- Muğıre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, kendisi bir kadına dünür olmuştu da Peygamber (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: **"Evleneceğin kadına önceden bak çünkü anlaşabilmeniz ve birbirlerinizi sevebilmeniz için bu gerekli bir şarttır."** (Müslim, Nikah: 12; Buhari, Nikah: 36)

Bu konuda Muhammed b. Mesleme, Câbir, Ebû Humeyd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve evlenecek erkeğin kadının haram olmayan (el ve yüz) yerlerine bakmasında bir sakınca yoktur derler. Ahmed ve İshâk bu kanaattedirler.

Hadiste geçen: **"Ahra en yü'deme beyneküma"** ifadesinin manası: **"Birbirinizi sevebilmeniz için bu gereklidir"** demektir.

BÖLÜM: 6

Ø NIKAHıN GIZLI DEĞIL ILAN EDILEREK YAPıLMASı

1088- Muhammed b. Hatıb el Cumahî'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Haram olan nikah: "Evlilikle helal olan evlilik arasındaki ayırıcı özellik def çalmak ve duyurmaktır."** (Nesâî, Nikah: 72; Buhârî, Nikah: 49)

Bu konuda Âişe, Câbir, Rubeyyi binti Muavviz'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmîzî:** Muhammed b. Hatıb'ın hadisi hasendir.

Ebû Belc'in adı Yahya b. ebî Süleym'dir. Aynı şekilde İbn Süleym'de denilir. Muhammed b. Hatıb küçük çocuk iken Peygamber (s.a.v.)'i görmüştür.

1089- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. Nikahı gizli değil ilan ederek yapın kalabalık yerler olan mescidler gibi kalabalıklarla yapın nikah yapıldığı belli olması için def çalın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konudaki bu hadis garib hasendir. İsa b. Meymun el Ensarî'nin hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir. İbn ebî Necîh'den tefsir rivâyet eden İsa b. Meymun güvenilen bir kimsedir.

1090- Muavviz kızı Rübeyyi' (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) gelin olduğumun ertesi günü gelip yanıma girdi senin şimdi oturduğun gibi yatağımın üzerine oturdu. Bu arada bazı kız çocukları bizim için def çalmakta ve babalarımızdan Bedir günü şehîd düşen kimselerin kahramanlıklarını dile getirmekte idiler. Bu kızlardan birisi: "Şu anda aramızda bir Peygamber var, yarın ne olacağını bilir"** dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) o kıza: **"Bunu bırak da önceden söylemekte olduğun sözleri söyle"** buyurdu. (Buhârî, Nikah: 48; Ebû Dâvûd, Edeb: 51)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø EVLENEN KIMSELERE TEBRIK IÇIN NE SÖYLENIR?

1091- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) evlenen bir kimseyi tebrik edeceği zaman; **"Allah sana da ona da ömür amel ve rızk yönünden bereketler versin. Hep hayır içerisinde birlikte olasınız"** derdi. (İbn Mâce, Nikah: 23; Nesâî, Nikah: 73)

Tirmîzî: Bu konuda Ali b. ebî Tâlib'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø EVLI KIMSELER CINSEL ILIŞKI ANıNDA NE SÖYLEMELI?

1092- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz karısına cinsel ilişkide bulunacağı zaman şöyle desin: **"Allah'ın adıyla Allah'ım! Bizi şeytandan uzak kıl ve onun şerrinden koru bize vereceğin neslimizden şeytanı ve şerrini uzaklaştır"** der ve o ilişkiden bir çocuk meydana gelirse şeytan ona zarar veremez. (İbn Mace, Nikah: 16)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), ÂIŞE ANAMıZLA HANGI AYDA EVLENMIŞTI?

1093- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) beni Şevval ayında nikahladı ve Şevval ayında zifaf yaptı."** Âişe (r.anha) kadınlara şevval ayında zifaf yapılmasını müstehab sayardı. (Nesâî, Nikah: 77)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Sevrî'nin İsmail'den yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 10

Ø DÜĞÜN ZIYAFETI NASıL VE NE KADAR OLMALı?

1094- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf'ın üzerinde damat olanların süründükleri sarı bir boya izi gördü ve **"ne bu"** diye sordu. Bunun üzerine Abdurrhman b. Avf: **"Beş dirhem ağırlığındaki altınla, bir kadınla evlendim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah bu düğünü senin için mübarek eylesin bir koyunla bile olsa düğün ziyafeti ver"** buyurdular. (Buhârî, Nikah: 68; Müslim, Nikah: 89)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Âişe, Câbir, Züheyr b. Osman'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: Altından bir çekirdek ağırlığı: **"Üç dirhem ve üçtebir dirhem ağırlığı kadardır."** İshâk ise: Beş dirhem ve üçtebir dirhem ağırlığı kadardır.

1095- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Huyey kızı Safiyye için kavut ve hurmadan düğün yemeği vermişti."** (İbn Mâce, Nikah: 24)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

1096- Muhammed b. Yahya Humeydî vasıtasıyla Sûfyân'dan bu hadisin benzerini bize rivâyet etmiştir. Pek çok kimse bu hadisi Sûfyân b. Uyeyne'den, Zührî ve Enes'den rivâyet edip bu rivâyetlerinde; **"Vâil'den babasından veya oğlundan"** demiyorlar.

Tirmîzî: Sûfyân b. Uyeyne bu hadiste hile yapar duruma düşmüştür. Yani bazı rivâyetinde **"Vâil ve babasından"** demekte bazı rivâyetinde de böyle dememektedir.

1097- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle buyurdu: **"Düğünde ilk gün verilen yemek gereklidir. İkinci gün verilen yemekler sünnettir, üçüncü gün verilen yemekler ise gösterişten ibarettir. Her kim bu dünyada düğün yemeğinde gösteriş yaparsa Allah'ta ona kıyamet günü gösteriş yapmasına karşılıkta bulunur."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: İbn Mes'ûd hadisini merfu olarak sadece Ziyâd b. Abdullah'ın rivâyetinden bilmekteyiz. Ziyâd b. Abdullah'ın da kabul edilmeyecek ve garib rivâyetleri çoktur.

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'den işittim Muhammed b. Ukbe'nin Veki'den şöyle naklettiğini bize haber vermişti: **"Ziyâd b. Abdullah saygıdeğer bir kişi olmakla beraber hadis rivâyetinde yalan söylerdi."**

BÖLÜM: 11

Ø DAVETE ICABET ETMEK GEREKIR

1098- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Çağrıldığınız zaman davete icabet ediniz."** (Buhârî, Nikah: 72)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Ebû Hüreyre, Berâ, Enes ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 12

Ø DAVETSIZ DÜĞÜN YEMEĞINE GIDEN KIMSE IÇIN NE YAPıLıR?

1099- Ebû Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Şuayb adındaki bir adam kasap olan kölesine bana beş kişiye yetecek bir yemek yap çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzünden aç olduğunu anladım dedi. Bunun üzerine köle yemeği yaptı Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber oturanları davet etmek üzere haber gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp giderken davet edildiği anda yanında olmayan bir kimse de ona uyup onlara katıldı. Rasûlullah (s.a.v.) davet edildikleri evin kapısına varınca ev sahibine: **"Davet ettiğin an bizimle beraber olmayan bir kimse de bize takılıp gelmiştir, izin verirsen o da girecektir"** buyurdu. Ev sahibi de izin veriyoruz buyursun dedi. (Buhârî, Et'ıme: 57; Müslim, Eşribe: 19)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 13

Ø EVLILIKTE BEKAR OLANLARı TEŞVIK VE TERCIH

1100- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kadınla evlenmiş ve Rasûlullah (s.a.v.)'e gelmiştim, **"ey Câbir evlendin mi?** buyurdular. Bende **"evet"** dedim. **"Kız mı aldın yoksa dul mu?"** buyurdular. **"Hayır dul aldım"** dedim. **"Bekar bir kız bulamadın mı? sen onunla o da seninle oynaşırdınız"** buyurdu. Bende dedim ki: **"Babam Abdullah öldü yedi veya dokuz çocuk bıraktı onların işlerini yürütebilsin diye yaşlı ve dul birini tercih ettim"** dedim. Bunun üzerine bana dua etti. (Buhârî, Nikah: 9; Ebû Dâvûd, Nikah: 3)

Tirmîzî: Bu konuda Übey b. Ka'b ve Ka'b b. Ucre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir b. Abdullah hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø VELISIZ NIKAHıN UYGUN OLMADıĞı

1101- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Velisiz nikah asla caiz olmaz."** (Ebû Dâvûd: Nikah: 18; İbn Mâce, Nikah: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Imrân b. Husayn ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1102- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hangi kadına velisinin izni olmaksızın nikah kıyılırsa onun nikahı batıldır onun nikahı batıldır onun nikahı batıldır. Şayet bu izinsiz nikahlanan kişi o kadınla beraber olursa kadın için mehir verilmesi gerekir. Bu kadının velileri işi halledemeyip ihtilafa düşerlerse, yetkili devlet adamı bu tür velisi olmayan kimselerin velisidir."** (İbn Mâce, Nikah: 15)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Yahya b. Saîd el Ensarî, Yahya b. Eyyûb ve Sûfyân es Sevrî ve pek çok hadis hafızı İbn Cüreyc'den bu hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

Tirmîzî: Ebû Musa'nın hadisinde ihtilaf vardır. Bu hadisi İsrail, Şüreyk b. Abdullah, Ebû Avâne, Züheyr b. Muaviye, Kays b. Rabi', Ebû İshâk'tan, Bürde'den ve Ebû Musa'dan bize rivâyet etmişlerdir.

Yine Esbat b. Muhammed, Zeyd b. Hubab ise Yunus b. ebî İshâk'tan, Ebû Bürde'den ve Ebû Musa'dan bize aktarmışlardır.

Yine Ebû Ubeyde el Haddad, Yunus b. ebî İshâk'tan, Ebû Bürde'den Ebû Musa'dan benzerini rivâyet etmişler olup bu rivâyetlerinde **"Ebû İshâk'ı"** zikretmemişlerdir.

Yine Yunus b. ebî İshâk, Ebû İshâk'tan, Ebû Bürde'den, Ebû Musa'dan aynı şekilde rivâyet etmişlerdir.

Şu'be ve Sevrî; Ebû İshâk'tan ve Ebû Bürde'den **"Velisiz hiçbir şekilde nikah olmaz"** diye rivâyet edilmiştir. Sûfyân'ın bazı arkadaşları Ebû İshâk, Ebû Bürde ve Ebû Musa'dan rivâyet ederler ki bu sahih değildir.

Tüm Ebû İshâk, Ebû Bürde, Ebû Musa'dan yapılan **"Velisiz asla nikah sahih olmaz"** rivâyetleri bence daha sahihtir. Bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet edenlerin hepsinden daha sağlam ve daha kavrayışlı olan Sevrî ve Şu'be değişik zamanlarda Ebû İshâk'tan işitmişlerdir. Benim yanımda ötekilerin rivâyetleri daha uygundur. Çünkü Şu'be ve Sevrî bu hadisi Ebû İshâk'tan aynı anda işitmişlerdir.

Bu olaya delil olabilecek bir hadiseyi Mahmûd b. Gaylân şöyle aktarır. Ebû Dâvûd'tan aktarıldığına göre, Şu'be şöyle haber vermiştir. Sûfyân es Sevrî'den işittim Ebû İshâk'a şöyle sormuştu: **"Ebû Bürde'nin Rasûlullah (s.a.v.)'in velisiz hiçbir şekilde nikah olmaz dediğini kendisinden işittin mi?** Ebû İshâk'ta **"Evet"** dedi.

Bu hadis Şu'be ve Sevrî'nin, Mekhül'den aynı zamanda işittiklerine işaret ediyor. İsrail'in Ebû İshâk'tan rivâyeti sağlam ve güvenilirdir.

Muhammed b. Müsenna'dan işittim şöyle diyordu: Abdurrahman b. Mehdî'den işittiğime göre, şöyle aktarıyordu: **"Sevrî'nin Ebû İshâk'tan rivâyet ettiği hadislerden ne kaçırdımsa İsrail'e güvendiğimden dolayı kaçırmışımdır. Çünkü İsrail, Ebû İshâk'ın hadislerini daha sağlam olarak getirmiştir."**

Tirmîzî: Âişe'nin bu konuda rivâyet ettiği "Velisiz hiçbir şekilde nikah olmaz" hadisi bence hasendir. İbn Cüreyc bu hadisi Süleyman b. Musa'dan, Zührî'den, Urve'den ve Âişe'den rivâyet etmişlerdir.

Haccac b. Ertae ve Cafer b. Rabia, Zührî'den, urve'de ve Âişe'den rivâyet etmişlerdir.

Yine Hişâm b. Urve babasından ve Âişe'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Bazı hadisçiler Urve ve Âişe'den gelen Zührî hadisi hakkında söz etmişlerdir.

İbn Cüreyc der ki: Sonra Zührî ile karşılaştığımda kendisine sordum rivâyet etmediğini söyledi ve pek hoş karşılamadı bu yönden hadis zayıf kabul edilmiştir.

Yahya b. Main'in; Şöyle dediği nakledilir: Bu hadisi İbn Cüreyc'den sadece İsmail b. İbrahim zikretmiştir.

Yahya b. Main: İsmail b. İbrahim'in, İbn Cüreyc'den işittiği bu şekilde değildir. O kendi notlarını Abdülmecid b. Abdulaziz b. ebû Revvâd'ın yazılarıyla karşılaştırarak düzeltmiş ve İbn Cüreyc'den hadis işitmemiştir. Diyor. Yahya; İsmail b. İbrahim'in, İbn Cüreyc'den rivâyetini zayıf kabul etmektedir.

Peygamber (s.a.v.)'in **"Velisiz hiçbir şekilde nikah olmaz"** hadisi Peygamber (s.a.v.)'in ashabından Ömer b. el Hattâb, Ali b. ebî Tâlib, Abdullah b. Abbâs ve Ebû Hüreyre'nin de bulunduğu ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Tabiin fıkıhçılarından da aynı şekilde rivâyet ederler; **"Velisiz nikah olmaz"** denilmiştir. Saîd b. Müseyyeb, Hasan el Basrî, Şüreyh, İbrahim Nehaî, Ömer b. Abdulaziz ve başkaları da bu görüştedirler. Sûfyân es Sevrî, Evzâî, Abdullah b. Mübarek, Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta aynı kanaattedirler.

BÖLÜM: 15

Ø ŞÂHIDSIZ VE BELGESIZ NIKAH CAIZ DEĞILDIR

1103- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şâhidsiz ve belgesiz evlenen kadınlar fahişelerdir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Yusuf b. Hammad diyor ki: Abdul A'lâ bu hadisi tefsirinde merfu olarak rivâyet etti, Talak bölümünde ise mevkuf olarak aktardı.

1104- Kuteybe (r.a.), Gunder yoluyla Muhammed b. Cafer'den, Saîd'den, İbn ebî Arûbe'den benzeri şekilde hadis rivâyet edip mevkuf şekilde bize aktarmıştır ki bu rivâyet daha sağlamdır.

Tirmîzî: Bu hadis pek sağlam değildir. Bu hadisi merfu olarak aktaran kimseyi tanımıyoruz sadece Abdul A'lâ, Saîd ve Katâde yoluyla merfu olarak bize aktarmıştır. Abdul A'lâ'dan, Saîd'den bu hadis mevkuf olarak ta rivâyet edilmiştir. Sahih olan rivâyet İbn Abbâs'ın kendi sözü olan **"Nikah ancak şâhidli ve belgeli olur"** hadisidir.

Katâde'nin bazı arkadaşları Katâde, Câbir b. Zeyd ve İbn Abbâs'tan; **"Nikah ancak şâhid ve belgeli olur"** şeklinde rivâyet etmişlerdir.

Pek çok kimse bu hadisi bu şekilde Saîd b. ebî Arûbe'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.

Bu konuda Imrân b. Husayn, Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiin döneminden ve daha başkalarından ilim adamlarının görüşü bu hadis üzeredir ve derler ki: **"Nikah ancak şâhidlerle gerçekleşir."** Geçmişte ki ilk alimlerden bu konuda ihtilaf eden olmamıştır. Sadece sonraki alimlerden bir kısmı ihtilaf etmiş olup onların ihtilafı da şâhidlerin aynı anda bulunmaları konusundadır.

Küfeliler ve ilim adamlarının çoğunluğu: **"İki şâhid nikah esnasında bulunmadıkça nikah caiz olmaz demişlerdir."**

Medîneli bazı alimler: **"Nikah ilan edilip duyurulur şâhidlerde arka arkaya getirilirse caiz olduğu"** kanaatindedirler.

Mâlik b. Enes ve başkaları bu kanaattedirler. İshâk b. İbrahim Medînelilerden yaptığı rivâyetle böyle söylüyor.

Bazı ilim adamları da: **"Nikahta bir erkek iki kadının şâhidliği de caizdir"** demektedirler. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

*** (Bu bölümden sonra on altıncı bölüm, Arapça orijinal nüshada atlandığı için biz de aynen numaralandırdık)

BÖLÜM: 17

Ø NIKAH ESNASıNDA KONUŞMA YAPıLıR Mı?

1105- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) namazlarda ve diğer ihtiyaç anlarında yapılması gereken teşehhüdü öğretti. Namazdaki teşehhüd şöyledir: **"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler ondan başkasına yapılamaz. En son Peygamber olan Muhammed (s.a.v.), Allah'ın rahmeti bereketi selam ve selameti senin üzerine olsun. Yine Allah'ın selam ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın hayırlı işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Yine kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Muhammed (s.a.v.), Allah'ın kulu ve Peygamberidir."**

Diğer ihtiyaç alanlarındaki teşehhüd ise şöyledir: **"Eksiksiz tüm övgüler o Allah'a mahsustur. Daima ondan yardım diler, ondan bağışlanmamızı isteriz. Benliklerimizin şerrinden, işlediğimiz işlerin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah her kimi hidayet ve doğru yoluna iletirse onu saptıracak kimse yoktur. Kimi de saptıracak olursa onu hidayete getirecek kimse yoktur. Ve ben kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Ve yine kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Muhammed (s.a.v.), Allah'ın kulu ve peygamberidir."**

İbn Mes'ûd; Ve de üç ayet okunmalıdır dedi.

Abser dedi ki: Sûfyân es Sevrî o üç ayeti şöyle açıkladı. [1-] Ey iman edenler mutlaka yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın ve ancak Müslüman olarak can verin (3 Âl-i Imrân: 102) [2-] …Allah'a karşı daima sorumluluk bilinci duyun ve akrabalık bağlarını gözetin şüphesiz Allah sizler üzerinde daima gözetleyicidir. (4 Nisa: 1) [3-] Ey iman edenler sizler yolunuzu daima Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın ve her zaman hakkı ve doğruyu söyleyin. (33 Ahzab: 70) (Ebû Dâvûd, Nikah: 31; Buhârî, Nikah: 48)

Tirmîzî: Bu konuda Adiyy b. Hatem'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah hadisi hasendir. Bu hadisi A'meş, Ebû İshâk'tan, Ebûl Ahvas'tan ve Abdullah b. Mes'ûd'tan rivâyet etmiştir. Şu'be ise: Ebû İshak, Ebû Ubeyde ve Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyet etmiştir. Şu'be ise: Ebnu İshak, Ebû Ubeyde ve Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyet etmiştir.

Her iki rivâyette sahihtir. Çünkü İsrail, her iki rivâyeti bir araya toplayarak Ebûl İshâk'tan, Ebûl Ahvas'tan, Ebû Ubeyde ve Abdullah b. Mes'ûd'tan rivâyet etmiştir. Bazı ilim adamları: **"Nikah konuşma yapılmaksızın da caizdir"** derler. Bazı ilim adamları ve Sûfyân es Sevrî bunlardandır.

1106- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İçerisinde Teşehhüd bulunmayan her konuşma çolak el gibi yarım ve noksandır."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 31; Buhârî, Nikah: 48)

BÖLÜM: 18

Ø DUL VE BAKIRE'DEN NIKAH IZNI NASıL ALıNıR?

1107- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kendisiyle istişare edilmedikçe dul kadın,**

kendisinden izin alınmadıkça da kızın nikahı kıyılmaz, kızın izin vermesi ise susmasıdır." (İbn Mâce, Nikah: 11; Müslim, Nikah: 9)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, İbn Abbâs, Âişe ve Urs b. Amîra'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Dul kadın kendisiyle istişare edilmedikçe nikahlanmaz, babası kendisiyle istişare etmeksizin dul bir kadını nikahlarsa o kadında bu nikahı istemezse ilim adamlarının çoğunluğuna göre bu nikah hükümsüzdür.

İlim adamları bakire kızların babaları tarafından evlendirilmesi konusunda ihtilaf ettiler. Küfeli ve diğer ilim adamlarının çoğunluğu bir baba kızından izin almadan kızını nikahlarsa kız da bunu kabul etmez ise bu nikah geçersizdir. Medîneli alimlerden bir kısmı ise kız istemese de babanın kızını nikahlaması caizdir derler.

Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

1108- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dul kadın evleneceği kimseyi seçme konusunda kendisi velisinden daha hak sahibidir. Bekarında kendisinin evlendirilmesi konusunda izni alınır onun izni susmasıdır."** (İbn Mâce, Nikah: 11; Müslim: Nikah: 9)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be ve Sevrî, Mâlik b. Enes'den rivâyet etmektedirler. Bazı kimseler velisiz nikahın caiz olduğu hakkında bu hadisi delil göstermişlerse de bu hadiste onlara delil olacak bir konu yoktur. Çünkü İbn Abbâs'tan çeşitli şekillerde **"Velisiz nikah asla caiz olmaz"** şeklinde hadis rivâyet edilmiş olup İbn Abbâs da bu hadise göre fetva verip; **"Velisiz nikah caiz olmaz"** demektedir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in, dul kadın evleneceğini seçme konusunda velisinden daha fazla hak sahibidir. Sözünün manası ilim adamlarının çoğunluğuna göre, şöyledir: Velisi dul kadını ancak emri ve rızasıyla evlendirebilir. Rızası olmadan evlendirirse Hizâm'ın kızı Hansa hadisine göre nikahı geçersizdir. Şöyle ki bu kadını babası dul iken evlendirmişti de kendisi bu evlenmeyi istemeyince Rasûlullah (s.a.v.) o erkeğin nikahını reddetti.

BÖLÜM: 19

Ø YETIM KIZI NIKAHLAMAK IÇIN IZIN ALINIR

1109- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Babasız kızın nikahlanması için kendisinin izni alınır."** Eğer susarsa bu, onun izni demektir. Kabul etmezse üzerine varılmaz. (Yani evlenme konusu kendisine ulaştırılır ve kabul etmeyip reddederse anlamındadır.) (Ebû Dâvûd, Nikah: 22)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Musa, İbn Ömer ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Yetim kızların evlendirilmesi konusunda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlardır; Bir kısmı: Yetim kız çocuğu küçük yaşta nişanlanırsa bu nikah akıl baliğ oluncaya kadar durdurulmuş demektir. Bülûğa erince bu nikahı hükümsüz kılma ve geçerli kılma yetkisine sahiptir. Tabiin ve sonraki dönem alimlerinden bir kısmı bu görüştedir.

Bir kısım alimler ise şöyle derler: Yetimin nikahlanması bülûğa ermeden caiz olmaz. Nikahta seçim caiz değildir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii ve ilim adamlarından bir kısmı bu görüştedir. Ahmed ve İshâk diyor ki: Yetim kız dokuz yaşına vardığında evlendirilebilir. Kendisi razı olursa nikahı caizdir. Ergenlik çağına ulaşınca seçme hakkı diye bir şey yoktur. Ahmed ve İshâk, Âişe'nin dokuz yaşında Peygamber (s.a.v.) ile evlenmesini delil olarak kullanırlar. Âişe der ki: **"Kız dokuz yaşına vardığında kadın sayılır."**

BÖLÜM: 20

Ø IKI VELI TARAFINDAN NIKAHLANAN KIZ ILK NIKAHLANDIĞINA AITTIR

1110- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Herhangi bir kadını iki ayrı veli, iki ayrı erkeğe nikahlarsa o kadın o erkeklerden ilk nikahlanan erkeğe aittir. Her kim de bir malını iki ayrı müşteriye satarsa o mal o iki adamdan ilk satış yapılan kimseye aittir."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 21)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar bu konuda bir ihtilaf olduğunu bilmiyoruz. İki veli iki erkeğe bir kadını nikahlar ise ilk nikah caiz, diğer nikah hükümsüzdür. İki veli ikiside aynı anda nikah kıyarlarsa ikisinin de nikahı da geçersizdir. Sevrî, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

BÖLÜM: 21

Ø KÖLENIN EFENDISINDEN IZINSIZ EVLENDIRILMESI?

1111- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Herhangi bir köle efendisinin izni olmadan evlenirse o zina etmiş sayılır."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 16)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasendir. Bazıları bu hadisi Abdullah b. Muhammed b. Akil'den ve İbn Ömer'den rivâyet etmektedirler ki sahih değildir. Sahih olan rivâyet Abdullah b. Muhammed b. Akıl'in, Câbir yaptığı rivâyettir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve derler ki: **"Kölenin nikahı efendisinin izni olmadan caiz olmaz."** Ahmed, İshâk ve başkaları ihtilafsız böyle düşünürler.

1112- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Herhangi bir köle efendisinden izinsiz evlenirse o zina etmiş sayılır."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 16)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 22

Ø EVLILIK IÇIN VERILECEK MEHIR MIKTARI NE KADARDIR?

1113- Âsım b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Âmir b. Rabia'nın babasından işittiğime göre Fezare oğullarından bir kadın bir çift ayakkabı karşılığında evlendi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bunca malın ve kendin için bir çift ayakkabıya razı oldun mu?"** Buyurdular. Kadın ise **"Evet"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de onun nikahını caiz saydı. (İbn Mâce: Nikah: 17)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ebû Hüreyre, Sehl b. Sa'd, Ebû Saîd, Enes, Âişe, Câbir ve Ebû Hadred el Eslemî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âmir b. Rabia hadisi hasen sahihtir. Mihrin miktarı konusunda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bazıları: **"Her iki tarafın razı oldukları miktardır"** demektedirler. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Mâlik b. Enes der ki: Mehir çeyrek dinardan az olamaz.

Bazı küfeliler ise: Mehir on dirhemden aşağı olamaz derler.

BÖLÜM: 23

Ø KUR'ÂN ÖĞRETMEK MEHIR YERINE GEÇER MI?

1114- Sehl b. Sa'd es Saidî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e bir kadın gelerek; **"Ben kendimi sana hibe ettim diyerek uzun süre bekledi."** Bunun üzerine bir adam: **"Ey Allah'ın Rasûlü! O kadına ihtiyacın yoksa onu bana nikahla"** dedi.

Rasûlullah (s.a.v.): **"O kadına mehir olarak vereceğin bir şeyin var mı?** buyurdu. Adam: **"Sadece şu elbisem var"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Elbiseni o kadına verdiğinde sen elbisesiz kalacaksın bir şeyler bulmaya çalış"** buyurdu. Adam: **"Bulamam"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bir demir yüzük bile olsa bulmaya çalış"** buyurdu. Sehl b. Sa'd diyor ki: Adam arandı fakat bir şey bulamadı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Kur'ân'dan ezberinde olan bir şey var mı?** dedi. Adam: **"Falan falan sûreler ezberimdedir"** dedi ve isimlerini saydı, Rasûlullah (s.a.v.): **"Kur'ân'dan ezberinde olan sûreleri o kadına öğretme karşılığında o kadını sana nikahladım"** buyurdular. (Müslim, Nikah: 13; Nesâî, Nikah: 69)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Şâfii uygulamalarını bu hadisle yapar ve şöyle der: **"Erkeğin kadına mehir olarak vereceği bir şeyi yoksa Kur'ân'dan öğreteceği bir sûre karşılığında nikahlarsa nikahı caizdir."**

Bazı ilim adamları da: **"Nikahı caizdir fakat sonradan eline geçerse benzeri mehir miktarı bir mehir vermesi gerekir"** derler.

Ahmed, İshâk ve Küfeliler bu kanaattedirler.

1114/a- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bakın! Kadınların mehirlerini çok yükseltmeyin. Mehirleri çoğaltmak bu dünyada bir şeref ve Allah katında da iyi bir Müslümanlık modeli olsaydı. Allah'ın Rasûlü buna hepinizden daha layık olurdu. Halbuki Rasûlullah (s.a.v.)'in on iki okıyye'den fazla mihir karşılığında, kadınlardan hiçbirini kendisine nikahladığını ve kızlarından hiçbirini de başkalarına nikahladığını bilmiyorum."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 28; İbn Mâce, Nikah: 17)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebûl Acfa es Sülemî'nin adı Herm'dir. İlim adamlarına göre bir Ukıyye kırk dirhemdir. On iki Ukıyye ise dört yüz seksen dirhem eder.

BÖLÜM: 24

Ø CARIYEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURUP SONRA ONUNLA EVLENMEK

1115- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Safiyye'yi hürrüyetine kavuşturdu ve onunla evlenerek hürriyetine kavuşturmayı mehir saydı."** (Müslim, Nikah: 14; Nesâî, Nikah: 65)

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedir. Bazı ilim adamları ise cariyenin azâd edilmesinin mehir sayılmasını pek hoş görmezler ayrıca mehir verilmesi gerekir derler. Fakat birinci görüş daha sahihtir.

BÖLÜM: 25

Ø CARIYEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURARAK EVLENMENIN DEĞER VE KıYMETI

1116- Ebû Musa (r.a.)'nın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.): **"Üç kişi vardır ki onlara mükafatları iki kat olarak verilir;**

1- Bir köle ki hem Allah'a olan kulluğunu yerine getirir hem de efendisinin hakkını güzelce yerine getirirse karşılığı iki kat olarak verilir.

2- Güzel bir cariyesi bulunan kimse o cariyesi güzelce terbiye edip hürriyetine kavuşturur ve sonra da onunla evlenirse ve bu yaptığı işi de Allah'ın rızasını kazanmak için yaparsa iki kat mükafat alır.

3- Önceki kitaba inanan sonra kendisine ulaşan diğer Kitab'a da inanan kimseye de mükafatı iki kat olarak verilir. (Müslim, Nikah: 14; Nesâî, Nikah: 65)

İbn ebî Ömer, Sûfyân vasıtasıyla Salih b. Salih'den (ki adı İbn Hay'dır.) Şa'bi'den, Ebû Bürde'den, Ebû Musa'dan mana olarak bu hadisin benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Ebû musa hadisi hasen sahihtir. Ebû Bürde b. ebî Musa'nın ismi Âmir b. Abdillah b. Kays'tır. Şu'be ve Sûfyân es Sevrî bbu hadisi Salih b. Hay'den rivâyet etmişlerdir. Salih b. Hay ise Hasen b. Salih b. Hay'ın babasıdır.

BÖLÜM: 26

Ø NIKAHLANDıĞı KADıNLA ILIŞKI KURMADAN BOŞAYAN, O KADıNıN KıZıYLA EVLENEBILIR MI?

1117- Amr b. Şuayb (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her hangi bir kimse bir kadını nikahlar ve onunla ilişki kurarsa o kadının kızı o adama helal olmaz nikahlanmış fakat ilişki kurmadan boşamışsa o kadının kızını nikahlayabilir. Bir adam bir kadını nikahlar onunla cinsel ilişki kurar veya kurmaz o kadının anasıyla nikahlanması asla helal değildir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu sened yönünden sahih değildir. Çünkü bu hadisi Amr b. Şuayb'den sadece İbn Lehia ve Müsenna b. Sabbah rivâyet etmişlerdir. Müsenna b. Sabbah ve İbn Lehia'nın hadis konusunda zayıf oldukları kaydedilmiştir.

İlim adamlarının çoğunluğu uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve derler ki: Bir kimse bir kadını nikahlar ve onunla cinsel ilişkiden önce onu boşarsa o kadının kızını kendisine nikahlaması caizdir. Fakat bir kimse bir kadının kızı ile nikahlanır cinsel ilişki yapmadan onu boşarsa o kızın annesiyle nikahlanması helal olmaz. (4 Nisa: 23. ayette bildirildiğine göre)

Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

BÖLÜM: 27

Ø BOŞANAN BIR KADıN IKINCI KOCASıNı BEĞENMEZSE ILK KOCASıNA DÖNEBILIR MI?

1118- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rifâa el Kurazî'nin karısı Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve şöyle dedi: Rifâa'nın karısı idim beni üç talakla boşadı ve boşamayı kesinleştirdi. Ben de Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendim fakat bunun tenasül uzvunu elbise saçağı gibi gevşek buldum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Rifâa'ya tekrar dönmek mi istersin? Hayır sen onun balcağzından oda senin balcağzından tatmadıkça ona tekrar dönemezsin."** (Nesâî, Talak: 12; Müslim, Nikah: 17)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, Enes, Rumeysa veya Gumeysa ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden pek çok ilim adamlarının uygulamaları bu hadisledir. Yani bir erkek karısını üç talakla boşarsa o kadında başka bir kocayla nikahlanır ve zifaf olmadan tekrar ondan boşanırsa bu kadın ilk kocasına ikinci kocasıyla cinsel ilişkide bulunmadıkça helal olmaz.

BÖLÜM: 28

Ø HULLE YAPMAK NE DEMEKTIR?

1119- Hâris ve Ali (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: **"Rasûlullah (s.a.v.), hulle yapana da yaptırana da lanet etmiştir."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 15; İbn Mâce, Nikah: 33)

(Hulle: Boşanan bir kadının tekrar kocasına dönebilmesi için geçici olarak başka bir erkekle evlenmesi demektir.)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Ukbe b. Âmir ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali ve Câbir hadisinde hastalık vardır. Bu hadisi aynı şekilde Eş'as b. Abdurrahman, Mûcâlid'den, Âmir'den (Şa'bî), Hâris'den, Ali'den, Âmir ve Câbir b. Abdullah'tan rivâyet edilmiş olup senedi pek sağlam değildir. Çünkü Mûcâlid b. Saîd'i, Ahmed b. Hanbel'in de aralarında bulunduğu bazı hadis alimleri zayıf görmüşlerdir.

Abdullah b. Numeyr ise bu hadisi Mûcâlid'den, Âmir'den, Câbir b. Abdullah'tan, ve Ali'den rivâyet etmiş olup İbn Numeyr bu rivayetinde vehme kapılmıştır. Birinci rivâyet daha sağlam ve daha sahihtir. Muğîre, İbn ebî Hâlid ve pek çok kimse bu hadisi Şa'bi'den, Hâris'den ve Ali'den rivâyet etmişlerdir.

1120- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), hulle nikahıyla evlenen kocaya ve kendisi için hulle yapılan kocaya lanet etmiştir."** (Nesâî, Talak: 13; Ebû Dâvûd, Nikah: 15)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Kays el Evdî'nin ismi Abdurrahman b. Servan'dır. Bu hadis Peygamber (s.a.v.)'den pek çok şekilde rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Ömer b. Hattâb, Osman b. Afvân, Abdullah b. Amr ve başkaları bunlardandır. Tabiin dönemi fıkıhçıları da aynı kanaattedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bunlardandır.

Tirmîzî: Carûd b. Muâz'dan işittim. Veki'den naklederek onunda bu görüşte olduğunu ve ictihat taraflarının bu konudaki görüşlerinin atılması gerektiğini söylemişlerdir.

Carûd diyor ki: Vekî', Sûfyân'dan naklederek der ki: Bir erkek bir kadınla hulle yapmak üzere geçici bir süre için evlenir sonra da o kadını yanında tutmak arzusu belirirse o kadını yeni bir nikahla nikahlamadıkça yanında tutması helal olmaz.

BÖLÜM: 29

Ø MUT'A (GEÇICI) NIKAH YASAK MıDıR?

1121- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) kadınları geçici olarak kısa süre nikahlanmayı, ehlî eşek etlerinden yemeyi, hayber günü yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 13; Nesâî, Nikah: 71)

Tirmîzî: Bu konuda Sebre el Cühenî ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden ilim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir. İbn Abbâs'tan geçici nikahın caiz olduğuna dair bir rivâyet varsa da Rasûlullah (s.a.v.)'in geçici nikah hakkındaki hükmü kendisine bildirilince bu sözünden dönmüştür.

İlim adamlarının çoğunluğu geçici nikahın haram olduğu üzerinde birleşmişlerdir. Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bunlardandır.

1122- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Geçici nikah İslam'ın başlangıcında vardı. Bir erkek tanıdığı bulunmayan bir memlekete gidince orada kalacağı kadar bir süre içerisinde bir kadınla evlenirdi. O kadınla o erkeğin eşyalarını muhafaza eder ve gerekli hizmetlerini yaparlardı. Mü'minün sûresi 6. ayet olan: **"Ancak ailelerine ve elleri altındaki cariyelere…"** ayet nazil olunca bu tür nikah kaldırılmış oldu.

İbn Abbâs der ki: Bu iki kadından başka tüm kadınlarla yapılacak her türlü ilişki haramdır. (Ebû Dâvûd, Nikah: 13; Nesâî, Nikah: 71)

BÖLÜM: 30

Ø MEHIR ALıP VERMEMEK IÇIN KARŞıLıKLı KIMSELERLE EVLENMEK

1123- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İslam da celeb, ceneb ve şığar modeli nikah yoktur. Kim zorla birinin malını gasbederse bizden değildir."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 14;İbn Mâce, Nikah: 16)

Celeb: *Zekat toplayan memurun zekat mallarının yanına gitmeden zekatı ayağına getirtmesi veya yarış yapan kimsenin atının daha hızlı gitmesi için başkasını*

hayvanını hızlandırması için görevlendirmesi demektir.

Ceneb: *Zekat verecek kimsenin zekat malını ölçüm yapılacak yerden uzaklaştırmasıdır veya at yarışlarında yarışmayı kazanmak için yedek at bulundurmaktır.*

Şığar: *Mehir alıp vermemek için iki kişinin birbirinin yakınlarından birer kadınla evlenmeleridir.*

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Bu konuda Enes, Ebû Reyhane, İbn Ömer, Câbir, Muaviye, Ebû Hüreyre ve Vâil b. Hucr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

1124- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Şığar modeli nikahlanmayı yasaklamıştır."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 14; İbn Mâce, Nikah: 16)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Şığar nikahın sahih olmadığı görüşündedirler.

Şığar: Aralarında mehir olmaksızın bir kimsenin kızını nikahlamasına karşılık karşı tarafın kızını veya kızkardeşini nikahlamasından ibarettir.

Bazı ilim adamları şığar usulü nikahın ikisi için de mehir tayin edilse bile geçersiz olduğunu ve caiz olmadığını söylerler. Şâfii, Ahmed ve İshâk böyle düşünürler.

Atâ b. ebî Rebah'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Her iki tarafın da nikahları kabul ve tasdik ettirilerek o günkü değerler kadar mehir takdir edilir. Küfelilerin görüşü budur.

BÖLÜM: 31

Ø BIR KıZ HALASıYLA VE TEYZESIYLE BIRLIKTE BIR KIŞININ NIKAHı ALTıNDA TOPLANAMAZ

1125- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.): **"Bir kadının halası veya teyzesiyle birlikte nikah edilmesini yasakladı."** (Nesâî, Nikah: 14; Buhârî, Nikah: 28)

Ebû Hüreyz'in ismi Abdullah b. Huseyn'dir.

Nasr b. Ali; Abdul Â'la yoluyla Hişâm b. Hassân'dan, İbn Sirin'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Ali, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, Ebû Saîd, Ebû Umâme, Câbir, Âişe, Ebû Musa ve Semura b. Cündüp'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1126- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), kadının halasının üzerine; halanın kardeşinin kızının üzerine veya kadının teyzesinin üzerine veya teyzenin kızkardeşinin kızının üzerine nikahlanmasını yasakladı. Küçükler büyükler üzerine** (yani kızlar hala ve teyzeleri üzerine) **büyükler de küçükler üzerine** (yani hala ve teyzeler kızlar üzerine) **nikahlanmaz."** (Nesâî, Nikah: 14; Buhârî, Nikah: 28)

Tirmîzî: İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğu uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Aralarında ihtilaf olduğunu bilmiyoruz. Şöyle ki: Bir erkeğin bir kadınla o kadının halasını ve teyzesini nikahı altında toplaması caiz değildir. Şayet bir kadını halasının üstüne veya teyzesinin üstüne veya halayı kardeş kızının üzerine nikahlarsa sonrakinin nikahı geçersizdir. İlim adamlarının çoğunluğu bu görüştedir.

Tirmîzî: Şa'bî, Ebû Hüreyre'ye yetişmiş ve ondan hadis rivâyet etmiştir.

Muhammed'e bu hususu sorduğumda **"Doğrudur"** dedi.

Tirmîzî: Şa'bî; bir adam vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 32

Ø NIKAH ESNASıNDA ŞART KOŞMAK

1127- Ukbe b. Âmir el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şartların yerine getirilmeye en layık olanı kadınları kendinize helal kıldığınız şartlardır."** (Buhârî, Nikah: 54; Nesâî, Nikah: 42)

Ebû Musa, Muhammed b. Müsenna, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Abdulhamid b. Cafer'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Ömer b. Hattâb'ta onlardan olup şöyle der: **"Bir erkek bir kadınla onu memleketinden çıkarmamak üzere evlenirse onu memleketinden çıkaramaz."** Bazı ilim adamları da aynı kanaattedirler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Ali'den şöyle rivâyet edilmiştir: **"Allah'ın şartı kadının şartından öncelikli olarak yerine getirilir."** Böyle söylemekle Ali (r.a.) sanki kadının bu şartı üzerine (zaruret hicret) gibi bazı zorunluluklar çıkarsa erkek çıkabilir demektedir. Bazı ilim adamları da aynı zorunluluklar çıkarsa erkek çıkabilir demektedir. Bazı ilim adamları da aynı şekilde düşünürler. Sûfyân es Sevrî ve bazı küfeliler gibi.

BÖLÜM: 33

Ø ON TANE KARıSı OLAN BIR KIMSE MÜSLÜMAN OLURSA NE YAPMALı?

1128- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Cahiliyye döneminde Gaylân b. Seleme es Sekafî'nin on karısı vardı. Kendisiyle beraber hepside Müslüman oldular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), dördünü seçip diğerlerini bırakmasını emretti."** (İbn Mâce, Nikah: 40; Ebû Dâvûd, Talak: 24)

Tirmîzî: Aynı şekilde Ma'mer, Zührî'den, Sâlim'den ve babasından bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Bu hadis pek sağlam değildir. Sahih ve sağlam olan rivâyet; Şuayb b. Ebû Hamza ve başkalarından, Zührî'den ve Hamza'dan rivâyetleridir ki: **"Muhammed b. Süveyd es Sekafî'den bana nakledildiğine göre Gaylân b. Seleme on kadınla evli iken Müslüman oldu."**

Muhammed diyor ki: Zührî'nin, Sâlim'den, babasından rivâyeti şöyledir: "Sakifli bir adam karılarını boşamıştı bunun üzerine Ömer o adama şöyle demişti: "Ya (Haksızlıkla) boşadığın karılarına dönersin yada kabri taşlanan Ebû Rigal gibi senin kabrini taşlarım."

Tirmîzî: Hadisçilerin bir kısmı bu Gaylân b. Seleme hadisine göre uygulamalarını yaparlar. Şâfii, Ahmed ve İshâk da bunlardandır.

BÖLÜM: 34

Ø IKI KıZ KARDEŞLE NIKAHLı OLAN KIMSE MÜSLÜMAN OLURSA NE YAPMALı?

1129- Feyrûz ed Deylemî (r.a.), babasından aktardığına göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'e geldim ve şöyle dedim: Ey Allah'ın Rasûlü ben Müslüman oldum, nikahım altında iki kızkardeş bulunmaktadır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): İkisinden hangisini istersen seç diğerini bırak"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Talak: 25; Buhârî, Nikah: 27)

1130- Feyrûz ed Deylemî (r.a.), babasından aktararak şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü ben Müslüman oldum nikahımın altında iki kız kardeş var ne yapmalıyım? **"İkisinden birini seç"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Talak: 25; İbn Mâce, Nikah: 39)

BÖLÜM: 35

Ø SATıN ALDıĞı CARIYE HAMILE ÇıKARSA O KIMSE NE YAPMALı?

1131- Rüveyfi' b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimsenin satın aldığı veya savaşta ele geçirdiği bir cariyeyi temizlenmesini beklemeden veya hamile olup olmadığı açıklığa kavuşmadan kendi döl suyu ile onu sulamasın."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 44)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Rüveyfi' b. Sabit'den değişik yollarla rivâyet edilmiştir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve hamile olarak elde ettiği cariyesiyle doğum yapıncaya kadar cinsel ilişki kurmaması görüşündedirler. Bu konuda Ebû'd Derdâ, İbn Abbâs, Irbad b. Sariye ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 36

Ø HARBTE ESIR ALıNAN KADıN EVLI ISE NE YAPıLMALıDıR?

1132- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Evtas gazvesinde payımıza düşen esir kadınların kendi kocaları vardı. Bu durum Rasûlullah (s.a.v.)'e bildirildi de 4 Nisa: 24. ayeti nazil oldu: **"Savaşta esir olarak elinize geçen cariyeler dışında tüm evli kadınlarla evlenmeniz de Allah'ın yasasıyla size haram kılınmıştır…"** (Ebû Dâvûd, Nikah: 44)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Sevrî bu hadisi Osman el Bettî'den, Ebûl Halil ve Ebû Saîd'den rivâyet etmiştir. Ebûl Halil'in ismi Salih b. ebî Meryem'dir.

Hemmâm bu hadisi Katâde'den, Salih b. ebî Halil'den, Ebû Alkame el Haşimî'den ve Ebû Saîd'den rivâyet etmiştir. Bu şekilde Abd b. Humeyd bize Hemmâm'dan ve Habban b. Hilâl'den aktarmıştır.

BÖLÜM: 37

Ø ZINA'DAN ELDE EDILEN PARA HARAMDıR

1133- Ebû Mes'ûd el Ensârîyye (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), köpek alım satımından elde edilen**

parayı, zinadan elde edilen geliri ve falcılıktan kazanılan parayı yasaklamış haram kılmıştır." (Buhârî, Büyü: 113; Müslim, Müsakat: 9)

Tirmîzî: Bu konuda Rafi' b. Hadîç, Ebû Cuhayfe, Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmîzî:** Ebû Mes'ûd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 38

Ø MÜSLÜMAN, DIN KARDEŞININ DÜNÜR OLDUĞUNA O VAZGEÇMEDIKÇE DÜNÜR OLAMAZ

1134- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilen bu hadis: Kuteybe, Rasûlullah (s.a.v.)'e kadar ulaştırarak, Ahmed b. Hanbel ise Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu diyerek bize aktarıyorlar ki hadis şöyledir: **"Müslüman, Müslüman kardeşinin** satışı üzerine satış yapmasın ve Müslüman kardeşinin evlenme talebinin üzerine evlenme talebinde bulunmasın." (İbn Mâce, Nikah: 10; Nesâî, Nikah: 20)

Tirmîzî: Bu konuda Semure ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

Mâlik b. Enes diyor ki: Kişinin kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük yapmasının yasaklanmasındaki hoş olmayan taraf şudur: Bir erkek bir kadını ister o kadında o erkekten hoşlanırsa bu durumda kimsenin o kadına gitmesi uygun olmaz.

Şâfii diyor ki: Bu **"Kardeşinin dünür olduğuna dünür olmasın"** hadisinin anlamı şudur. Bir erkek bir kadını ister, kadında o erkeği ister ve ona meylederse hiçbir kimsenin o kadına dünür olma hakkı yoktur. Fakat kadının o erkeği beğenip ona meyletmesini bilmeden önce dünür olmasında bir sakınca yoktur. Kays'ın kızı Fatıma hadisi buna delil olabilir. Şöyle ki: **"Fatıma b. Kays, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek Ebû Cehm b. Huzeyfe ile Muaviye b. ebî Sûfyân'ın kendisine dünür olduklarını söyledi ve Peygamber (s.a.v.)'in görüşünü almak istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Ebû Cehm kadınlarına dayak atan bir adamdır. Muaviye ise parasız züğürt biridir. Sen evleneceksen Üsâme'yi tercih et."**

Tirmîzî: Bize göre bu hadisin manası: Allah daha iyisini bilir. Fatıma söylediği iki kişiden birini beğendiğini söylememiştir. Eğer bildirseydi üçüncü bir şahsı ona tavsiye etmezdi.

1135- Ebû Bekir b. Cehm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Ebû Seleme b. Abdurrahman Fatıma b. Kays'ın yanına gitmiştik. Bize kocasının kendisini üç talakla boşadığını oturacak bir yer göstermeyip yiyecek ve içecek de vermediğinden bahsetti ve dedi ki: **"Benim için amca oğlunun yanına on ölçek yiyecek bırakmış beş ölçek arpa beş ölçek buğday…"**

Fatıma şöyle devam etti: Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim durumu anlattım **"Kocanın yaptığı doğrumudur?"** buyurdular ve bana Ümmü Şerîk'in evinde iddet süresini doldurmamı emrettiler sonrada şöyle buyurdular: **"Ümmü Şerîk'in evi muhâcirlerin çok girip çıktıkları bir evdir artık sen iddet süresini İbn Ümmü Mektub'un evinde doldur o gözleri görmediği için senin dış elbiseni üzerinden attığın takdirde seni görmez ve o evde daha rahat edersin iddetin biter ve sana bir dünür de gelirse bana haber ver..!"**

İddetim bitince Ebû Cehm ve Muaviye bana dünür oldular. Fatıma diyor ki: Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek durumdan haber verdim, buyurdular ki: **"Muaviye parası malı mülkü olmayan birisidir. Ebû Cehm ise kadınlara karşı sert davranan birisidir."** Fatıma dedi ki: Sonra Üsâme b. Zeyd bana dünür olup benimle evlendi ve Allah beni Üsâme ile mutlu kıldı." (Müslim, Talak: 6; Ebû Dâvûd, Nikah: 39)

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir. Sûfyân es Sevrî bu hadisi Ebû Bekir b. ebî Cehm'den benzeri şekilde rivâyet etmiş ve şu fazlalığı yapmıştır: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana Üsâme ile evlen"** buyurdu. Bu hadisi bize Mahmûd, Vekî' yoluyla Sûfyân'dan, Ebû Bekir b. ebî Cehm'den bu şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 39

Ø AZIL NE DEMEKTIR?

1136- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü biz Azil yapmak suretiyle cinsel ilişki esnasında meniyi dışarıya aktırdık, Yahudiler; bunu çocukları küçükken öldürüp toprağa gömmek gibi olduğunu iddia ediyorlar dedik"** bunun üzerine şöyle buyurdular: **"Yahudiler yalan söylüyorlar, Allah'ın yaratmak istediğine hiçbir şey engel olamaz."** (Buhârî, Nikah: 97; Müslim, Nkah: 22)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Berâ, Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1137- Yine Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kur'ân'ın indiği vahyin gelmeye devam ettiği dönemlerde biz azil yapardık."** (Buhârî, Nikah; 97; Müslim, Nikah: 22)

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahih olup kendisinden değişik şekillerde rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları azil yapmaya izin vermişlerdir.

Mâlik b. Enes der ki: Azil konusunda hür kadının izni alınmalıdır. Cariye için izin almaya gerek yoktur.

BÖLÜM: 40

Ø AZIL YAPMAK HOŞ BIR IŞ DEĞILDIR

1138- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında azil konusu anlatıldı da; **"Bunu niçin yapıyorsunuz"** buyurdular. (Buhârî, Nikah: 97; Müslim, Nikah: 22)

Tirmîzî: İbn ebî Ömer'in rivâyetinde şu fazlalık vardır: **"Hiçbiriniz bunu yapmasın"** demedi. Her ikisi de rivâyetlerinde şöyle dediler: **"O yaratılması takdir edilmiş bir can değildir. Allah dilediyse onu yaratırdı."**

Tirmîzî: Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmişti.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasendir. Bu hadis Ebû Saîd'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiş olup Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamları azil yapmayı hoş görmemişlerdir.

BÖLÜM: 41

Ø YENI EVLENEN KIMSE, YENI EVLENDIĞI HANıMıNıN YANıNDA KAÇ GÜN KALMALıDıR

1139- Ebû Kılâbe, Enes b. Mâlik (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: İstesem Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu da derim fakat Enes b. Mâlik şöyle demiştir: **"Bir erkek ikinci bir evliliği bakire biriyle yaparsa o bakirenin yanında bir hafta süreyle kalabilir. İkinci evliliği dul bir kadınla yaparsa o dul yanında üç gün süreyle kalabilir gün aşırı hanımlarını ziyaret etmesi gerekmez bu sünnettendir."** (Buhârî, Nikah: 101-102; Müslim, Rada: 12)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Selemeden de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Muhammed b. İshâk bu hadisi Eyyûb'den, Ebû Kılâbe'den ve Enes'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Bazıları da merfu olarak rivâyet etmemişlerdir.

Tirmîzî: Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve derler ki bir erkek ikinci evliliği bakire birisiyle yaparsa onun yanında devamlı olarak bir hafta kalır sonra günleri ikisi arasında eşit olarak bölerek günaşırı kalmaya devam eder. İkinci evliliği dul birisiyle yaparsa o dul yanında üç gün kalır sonra günleri eşit şekilde taksim eder. Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

Tabiin döneminden bazı ilim adamları da şöyle derler: **"Bir kimse ikinci evliliği bakire ile yaparsa onun yanında üç gün kalır, dul ise iki gün kalır."** Birinci görüş daha sahih ve daha sağlamdır.

BÖLÜM: 42

Ø BIRDEN FAZLA EVLI KIMSENIN HANıMLARı ARASıNDA EŞIT MUAMELESI

1140- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) geceleri hanımları arasında, paylaştırarak adaleti sağlar ve şöyle derdi: **"Allah'ım elimden gelen yapabildiğim taksimat budur. Senin gücünün yettiği benim gücüm yetmeyen hususlarda beni kınayıp hesaba çekme."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 37; Buhârî, Nikah: 100)

Tirmîzî: Âişe hadisi bu kadardır.

Pek çok kimse Hammad b. Seleme'den, Eyyûb'tan, Ebû Kılâbe'den, Abdullah b. Yezîd'den ve Âişe'den Rasûlullah (s.a.v.) **"Gecelerini taksim ederdi"** şeklinde rivâyet etmişlerdir.

Hammad b. Zeyd ve pek çok kimse Eyyûb'tan, Ebû Kılâbe'den mürsel olarak: **"Rasûlullah (s.a.v.) gecelerini hanımları arasında taksim ederdi"** şeklinde rivâyet etmişler olup Hammad b. Seleme'nin rivâyetinden bu rivâyet daha sahihtir.

1141- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir erkeğin iki hanımı olur da onlar arasında adaletli davranmazsa kıyamet günü bir tarafı çarpık ve düşük olarak gelir."** (İbn Mâce, Nikah: 18; Ebû Dâvûd, Nikah: 37)

Tirmîzî: Bu hadisi sadece Hemmâm b. Yahya, Katâde'den müsned olarak rivâyet etmiştir. Hişâm ed Destevaî, Katâde'den rivâyet ederek **"denilirdi ki…"** diye bize aktarmıştır. Bu hadisi merfu olarak sadece Hemmâm'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Hemmâm güvenilir ve hadis hafızı bir kimsedir.

BÖLÜM: 43

Ø MÜŞRIK KARı KOCADAN BIRI MÜSLÜMAN OLURSA NE OLUR?

1142- Amr b. Şuayb (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) kızı Zeyneb'i yeni bir nikah ve yeni bir mehir ile kocası Ebûl Âs b. Rabi'e geri verdi."** (İbn Mâce, Nikah: 18; Ebû Dâvûd, Nikah: 30)

Tirmîzî: Bu hadisin senedine hadisçiler tarafından söz edilmiştir. Diğer hadis hakkında da yine söz edilmiştir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Kadın kocasından önce Müslüman olursa sonra da kocası, kadın iddet bekleme süresini bitirmeden Müslüman olursa iddette olduğu sürece kadın o kocasınındır. Mâlik b. Enes, Evzâî, Şâfii, Ahmed ve İshâk ta bu görüştedirler.

1143- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.), kızı Zeyneb'i altı yıl sonra Ebûl Âs b. Rabi'e ilk nikahı ile geri çevirdi yeni bir nikaha gerek duymadı."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 30; İbn Mâce, Nikah: 18)

Tirmîzî: Bu hadisin senedinde pek sakınca yoktur. Fakat bu rivâyetin gerçek yönünü bilmiyoruz. Bu meçhullük Dâvûd b. Husayn'ın hafizasının zayıflığı yönünden olabilir.

1144- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Bir adam Rasûlullah (s.a.v.) zamanında Müslüman olarak geldi sonra da karısı Müslüman olarak gelince o adam: Ya Rasûlullah! Benimle birlikte Müslüman olmuştu dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) o kadını o adama iade etti.** (Ebû Dâvûd, Talak: 23; İbn Mâce, Nikah: 60)

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir. Abd b. Humeyd'den işittim bu hadisi Muhammed b. İshâk'tan bize aktarmıştı.

Haccac'ın Amr b. Şuayb'tan, babasından ve dedesinden rivâyet ettiği: **Peygamber (s.a.v.), kızı Zeyneb'i, Ebûl As'a yeni bir mehir ve yeni bir nikahla geri çevirdi"** hadisi hakkında Yezîd b. Harun diyor ki: İbn Abbâs hadisi sened yönünden daha mükemmeldir. İlim adamlarının uygulaması Amr b. Şuayb hadisi üzeredir.

BÖLÜM: 44

Ø EVLENIP MEHIR TAYIN ETMEDEN ÖLEN KIMSENIN DURUMU

1145- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre: Bir kadınla evlenip mehrini tayin etmeden ve kendisiyle cinsel ilişki kurmadan ölen bir kimse hakkında soruldu da İbn Mes'ûd şöyle cevap verdi: **"O kadına mihri misil denilen kendi seviyesindeki kadınların mehri verilmesi gerekir ne eksik nede fazla o kadının iddet süresini beklemesi gerekir. Mirastan da payına düşeni alır."** Bunun üzerine Ma'kıl b. Sinan el Eşcaî kalkarak dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) bizim kabilenin kadınlarından Vaşık'ın kızı Birva' hakkında da aynı senin verdiğin hükmün benzerini verdi dedi."** Bunun üzerine İbn Mes'ûd sevindi. (Ebû Dâvûd, Nikah: 31; İbn Mâce, Nikah: 18)

Tirmîzî: Bu konuda Cerrâh'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Hasan b. Ali el Hallâl, Yezîd b. Harun ve Abdurrezzak'tan her biri vasıtasıyla Sûfyân'dan, Mansur'dan geçen hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd hadisi hasen sahihtir. Bu hadis kendisinden değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar, Sevrî, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamları Ali b. ebî Tâlib, Zeyd b. Sabit, İbn Abbâs ve İbn Ömer bunlardandır şöyle derler: Bir adam bir kadınla evlenir onunla cinsel ilişki kurmadan ve bir mehir tayin etmeden ölürse; o kadın miras alır fakat mehir gerekmez iddet beklemesi de gerekir. Şâfii'de böyle düşünür. Şâfii diyor ki: Vaşık'ın kızı Birva'ın hadisi bence sağlam ve sabit olsaydı bu konuda bir delil olabilirdi. Şâfii'nin bu sözünden sonra Mısır'da tekrar Vaşık'in kızı Birva'ın hadisine döndüğü de rivâyet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muzdarib

Muzdarib: Ravilerin, senedinde ya da metninde ihtilâf ettikleri ve bunların birarada telifine ya da tercihine imkân bulunmayan rivayetlere denir.
Örnek: Ebu Bekr *Radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e: Gördüğüm kadarıyla saçların ağardı demiş, Peygamber bunun üzerine:
"Hud (suresi) ve kardeşleri (benzeri sureler) benim saçlarımı ağarttı" diye buyurdu.
Bu hadis yaklaşık on farklı şekilde rivayet edilmiştir. Mevsul ve mürsel olarak rivayet edildiği gibi Ebu Bekir, Aişe ve Sa'd'dan müsned olarak da rivayet edilmiştir. Telifin (cemin) da, tercihin de mümkün olamayacağı daha başka ihtilaflarla da rivayet edilmiştir.
Şayet cem (rivayetlerin telifi) mümkün olursa cem etmek gerekir ve ızdırab ortadan kalkar.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in Veda haccında ne için ihrama girdiğine dair rivayetler arasında ihtilâf bulunmasıdır. Bu rivayetlerin bazısında onun hac için ihrama girdiği belirtilirken, diğer bazısında o temettu' haccı için ihrama girmiş, bir diğer kısmında da onun hac ve umreyi birlikte (hacc-ı kıran) yaptığı zikredilmiştir.
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye der ki: Bunlar arasında herhangi bir çelişki yoktur. O kıran haccı gibi temettu ve haccın amellerini müfred olarak (hacc-ı ifrad gibi) yaptı ve iki ibadet olan umre ve haccı da birlikte (hacc-ı kıran) yaptı. Böylelikle o iki ibadeti birarada yapmak itibariyle hacc-ı kıran yapmış oldu. İki tavaf ve iki ayrı say'den birisini yapmış olması itibariyle hacc-ı ifrad iki yolculuktan birisini yapmayarak rahat etmiş olması itibariyle de temettu' haccı yapmış oldu.
Şayet tercih yapma imkânı olursa tercih edilen gereğince amel edilir ve aynı şekilde ızdırab ortadan kalkmış olur. Mesela: Bureyde[1] *Radıyallahu anha*'nın hadisindeki rivayetlerin ihtilafı böyledir. O azad edildiğinde Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* onu kocası ile birlikte evli kalmayı sürdürmek yahut ondan ayrılmak hallerinden birisini seçmekte serbest bırakmıştı. Acaba onun kocası o zaman hür müydü, köle miydi?
el-Esved'in, Âişe *Radıyallahu anha*'dan rivayetine göre kocası hür idi. Urve b. ez-Zübeyr ile Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr'in ondan rivayetine göre ise o köle idi. Her ikisinin rivayeti el-Esved'in rivayetine tercih edilmiştir. Buna sebep ise Urve ile Kasım'ın, Aişe'ye olan akrabalıklarıdır. Çünkü Aişe *Radıyallahu anha*, Urve'nin teyzesi, Kasım'ın halası idi. Esved ise ona akrabalık bağı bulunmayan yabancı birisi olmanın yanında, rivayetinde inkıtâ' da vardır.
Muzdarib zayıftır, delil olarak gösterilemez. Çünkü onun muzdarib olması ravilerinin zapt sahibi olmadıklarını gösterir. Ancak eğer ızdırab hadisin aslı ile ilgili değilse zarar vermez.
Mesela, Fedâle b. Ubeyd *Radıyallahu anh*'ın hadisindeki rivayetlerin ihtilafı bu kabildendir. Buna göre o Hayber günü oniki dinara bir gerdanlık satın almıştır. Bu gerdanlıkta hem altın, hem de boncuk vardı. Fedâle dedi ki: Ben bunları birbirinden ayırdım. Bu gerdanlıkta oniki dinardan daha fazla altın olduğunu gördüm. Bunu Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e söyledim. Altını ayrılmadıkça satılmaz" diye buyurdu.
Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre Fedale bu gerdanlığı satın almış, diğer bazı rivayetlerde ise bir başkası kendisine böyle bir gerdanlığı satın alma hakkında soru sormuş, kimi rivayetlerde de o, gerdanlık altın ve boncuktan idi, kimilerinde altın ve mücevherat idi, kimilerinde ise altın ile birbirine bağlanmış boncuklardı, kimi rivayetlerde oniki dinara, kimilerinde ondokuz dinara, bazısında da yedi dinara satın aldığını belirtmiştir.
Hafiz İbn Hacer dedi ki: Bu durum zayıf olmasını (hadisi kastediyor) gerektirmez. Aksine hadisin delil olarak gösterilmesindeki maksat olduğu gibi durmaktadır. Bunda bir ihtilâf yoktur. O da (altın ve diğer maddelerin) ayrılmadıkça satılmasının nehyedilmiş olmasıdır. Bunların cinsi ya da değerinin ne kadar olduğu ile ilgili ifadeler ise bu durumda hadisin muzdarip olmasını gerektirecek şekilde ileri sürülemez.
Aynı şekilde ravinin tayini hususunda ittifak edilmekle birlikte adında, künyesinde ya da benzer bir husustaki ayrılıklar da ızdırabı gerektirmez. Nitekim bu, sahih hadislerde çokça görülen bir husustur.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) İyi Niyet (İhlas):

Niyette ihlâs sahibi olmalı ve hadîs tahsilini sırf Allah rızası için yapmalıdır. Dünyevî bir maksada kesinlikle yer vermemelidir. [1] İyi niyet veya daha doğru deyimle ihlas, hadis öğrencisinin ilk görevidir. Hadisle meşguliyetten beklediği başka değil, sadece Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. Hz. Peygamber *"Sözümü belleyip tebliğ edenlerin Allah yüzlerini ağartsin!"* buyurmuştur. Süfyan es-Sevri de "Allah'ın hoşnudluğunu dileyen kimseler için hadis öğrenmekten daha üstün herhangi bir amel bilmiyorum." demiştir.
Hadis öğrencisi, öğrendiklerini dünyevi herhangi bir amaca alet etmekten kaçınmalıdır. Hz. Peygamber *"Kendisiyle Allah'ın rızasının aranması gereken bir ilmi, dünyevi bir maksatla öğrenen, Cennetin kokusunu bile alamaz!"* buyurmuştur.[2]
Hadis öğrencisi, Allah'dan kolaylık, tevfik, doğruluk ve güzel ahlak istemelidir. Ebu Asım en-Nebil "Hadis öğrenmek isteyen, dini işlerin en yücesine talib olmuş demektir; kendisinin de insanların en üstünü olması gerekir." demiştir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.
[2] Tirmizi, İlim: 6.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 49.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALTINCI HADİS

ŞÜPHELERDEN KORUNMAK VE ŞÜPHELERE DÜŞMEK

Ebu Abdullah Numan bin Beşirden (ra), rivayet edildi dedi ki: Rasulluh (sav)'i işitim buyurduki: Muhakkaki helalaçıktır, haramda açıktır, ve bu ikisinin arasında şüpheli işler vardır, insanların çoğu onları onları bilmezler,her kim şüphelerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. ve her kim de şüphelere düşerse harama düşer, aynen koruluğun etrafına otlatan çoban gibi koruluğa girmesi yakın olur, dikkat edin her bir padişahın bir koruluğu vardır dikkat edin Allahın koruluğuda haramlarıdır, dikkat edin cesedde bir et parçası vardır ki, o düzgün olursa cesedin hepi düzgün olur, o bozuk olursa cesedin hepsi bozuk olur, dikkatedin o kalptir. (Buhari ve Müslim rivayet etti (1)

Bu hadis Şa'bi'nin Nu'man bin Beşirden yaptığı hadis rivayetidir, sahihliği üzerinde ittifak vardır, lafızlarında bazı ziyade ve noksanlıklar vardır, manası bir veya yakındır. Peygamber (sav)'den İbni Ömer, Amma bir Yasir İbni Mesud ve İbni Abbas tarafından rivayet edilmiştir, Nu'man bin Beşir in hadisi bu babta en sahihidir.

Helal açıktır, haram açıktır, bu ikisi arasındna şüpheli işler vardır, insanların çoğu onları bilmezler sözünün manası: Halis helal açıktır, onda bir karışıklık yoktur, aynı şekillde halis haramda böyledir, fakat bu ikisi arasında işler varki insanlardan çoğuna karışıktır, bu harammıdır, helalmidir? Bilmezler, ilimde derinlik kazanmış olanalrsa onlara karışık değildir, onlar onun hangi iki kısımdan birinden olduğunu biliyorlar.

Halis helala gelirse: Ziraat, meyveler ve dört ayaklı hayvanlardan temiz olanlar ve içeceklerden temiz olanar ihtiyaç duyduğu pamuk, keten, yün ve kıldan yapılmış elbiseler, nikah ve cariye edinme.. ve daha başka kazanması sahih bir akidle olan alış veriş, miras, hibe ve ganimet gibi şeylerdir.

Halis harama gelince, Ölü eti, kan, domuz eti yemek gibi,içki içmek, mahremlerle evlenmek, erkeklerin ipek giymesi ve haram kazançlar gibi, mesela faiz ve kumar ve satışı helal olmayanın ücreti, gasbedilmiş mallarıhırsızlıkla veya aldatma veya gasbetme yoluyla almak gibi.

Şüpheli (karışık) olana gelince: Haramlığı ve helallığı konusunda ihtilaf edilen şeyleri yemek gibi. At, katır, eşek ve kelergibi, veya haramlığında ihtilaf enilmiş içecekler i içmek gibi. suyun içerisine şırası çıksın diye bırakılıpta çok içilince sarhoş eden şeyler (Nebiz) giyiminde ihtilaf edilmiş elbiselerin giyimi yırtıcı hayvanların derilerini giymek gibi,ihtilaf edilen kazançlara gelince: Yine ve teverruk gibi, (ıyne: Tüccarın malını parayı almadan ilerde almak üzere satması ve sonra sattığı adamdan daha az ücretle geri satın almasıdır, bu Maliki ve Hanbellilerin yanında batıldır. Teverruk: Bir şahsın malı borca alıp başka birine para elde amacıyla peşin satması, bu Ahmedden bir rivayete göre ve, Malik'e göre mekruhtur.) İmam Ahmed, İshak ve başkaları bu manaya yakın olarak müştebihatı (karışık), şüpheli) tefsir etmişlerdir.

İşin hasılı, Allah teala nesibine kitap indirmiş ümmet için ihtiyaç olacak şeyi açıklamıştır. Allah tealanın buyurduğu gibi: (Bu kitabı sana her şeyiçin bir açıklama olarak indirdik) (2) Mücahid ve başkası dedi ki: Emredikleri ve yasaklandıklariher şeyi. Allah teala nisa suresinin sonunda buyurduki: (Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir. (3)

Allah teala buyurduki: (Üzerine Allahın adının anılıp kesildiği şeylerden yememenize sebeb ne? Oysa allah çaresiz yemek zorunda kaldığınız, dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır.) (4), Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir.) (5) Müşkil olanın açıklamasını peygambere bıraktı, Allah tealanın şöyle buyurduğu gibi: İnsanlara, kendilerne indirileni açıklaman için tamamladı, bunun için ölümüne az kaal Arafitta kendisine şu ayeti inzal etti.

_____

Hadis sahihtir, kütübü sitte ashabı tahric etti. (2) Nahl , ayet: 89 (3) Nisa, ayet: 176 (4) Enam: 119 (5) Tevbe, ayet: 115 (6) Nahl , ayet: 44

(Bugün sizin dinizii ve üzerinize olan nimetimi tamamladım, ve din olarak size islama razı oldum.) (1) Rasullah (sav) buyurduki: Gecesi gündüz gibi temizolan beyazlık üzerinde sizi bıraktım, ancak ondan helak olan sapar (2) Eu Zerr (ra) dedi ki: Kanadını gökte çırpan kuş hakkında bile bize ilim verdi ve rasululah (sav) vefat etti. (3)

İnsanlar ölümünden şüphe edince amcası Abbas (ra) dedi ki: Vallahi rasululah (sav) açık bir proğram bırakıncaya kadar, helalı helal haramı haram kılıncaya kadar, nikahlanıp boşanıncaya, harbedip barışıncaya kadar vefat etmedi.." (4)

Allah ve resulu açıklanmadık hiç bir haam ve helal bırakmadı, fakat bazısının açıklığı bazısından daha zanir, açık olanar hakkında bir şüphe kalmaz,islamın açığa çıktığı bir beldede hiçbir kimse bunları bilmemekle mazur sayılmaz. Eğer açıklığı bu dereceden aşağıdaysa, bunlardan bazıları şeriatın taşıyıcıları alimelr arasında meşlur olur alimler helallığı veya haramlığına icma ederler belki bu onlardanolmayan alim olmayanlardan gizil kalabilir. Bazılarıda aynı şekilde şeriatın taşıyıcıları tarafından meşhur olmayabilir, ve helallığı ve haramlığı hususunda ihtilafa düşebilirle, buda bazı sebeblerden dolayı olabilir:

Bunun üzerine olan nasgizli olabilir, ancak çok az insanlar nakledebilir ve bütün ilim ehline ulaşmamış olabilir. Bazan iki nas nakledilebilir, birisi helallığı diğeri haramlığ hususunda, bir gruba naslardanbiri diğerinede öbür nas ulaşabilir,veya iki nasda ulaşır fakat tarihleri hangisini önce, hangisinin sonra) ulaşmaz, neshedeni bilmediği için durur. Açık nas olamayabilir, bu durumda umum veya mefhum veyakıyasla amel edebilir. bunda alimlerin anlayışları çok farklı olur.Bir mesele hakkında emir veya nehiy olabilir, alimlerin anlayışlarıemrin farklığı veya mendubluğu hususunda, nehyin haramlığı veya tenzihen mekruhluğu husuunda ihtilaf edebilirler.

İhtilaf sebebleri zikrettiğimizden çoktur, bununla beraber ümmet içinde sözü hakka uygun olan vardır, bu hükümde alim o olur, başkasına durum şüpheli tarışık olur ve bu hususta alim olmaz, çünkü bu ümmet dalalet üzerindne toplanmaz,batıl ehli halk ehline üstün gelmez, hak bütün memleketlerde ve asırlarda terkedilmiş olmaz, bunun için rasululah (sav) buyurduki: İnsanlardan çoğu onları bilmezler) Bu insanlardan bir kısmının bileceğine işarettir, iş ancak bilmeyene karışıktır, haddi zatında karışık değildir.

Helallık ve haramlık alimler ve başkaları arasında başkabir cihette karışık olabilir. oda bazı şeyler vardırki helallığının sebei bilinir, oda kesin mülkiyettir. Bazısınında haramlığının sebebi bilinir, oda başkasının mülkiyeti olduğununun sabit olmasıdır.

Birinci: Mübahlığı ancak mülkiyetin ondan kalkmasıyla kalkar, ancak fercler şüpheyle talakınvaki olur diyenlerin yanında hariçtir, Malik hazretleri gibi veya vaki olduğu hakkında kuvvetli zan olursa İshak bin Raheveyn gibi.

İkincisi: Haramlık mülkün kendisinden gittiğinin kesin bilinmesiyle ortadankalkar. Fakat mülkünaslı bilinmezse, bir insanı evinde bir şey bulup kendisininmi başkasının mı olduğunu bilmemesi gibi. Bu şüphelidir,kullanılması ona harma olmaz, çünkü görünürde mülkündeki evinde olanşey kendi malıdır, çünkü onun elindedir. Takva olan ondan sakınmaktır, rasululalh (sav)buyuruyorku: Ben ailemin yanına gelip gidiyorum yatağımın üzerine düşmüş hurma buluyorum, onu yemek için kaldıyorum, sonra sadaka olmasından korkuyorum ve onu geri atıyorum "Bunu sahihayn sahibleri tahric etti.

Maide, ayet: 3 (2) Hadis hasendir, Ahmed İbni Mace ve İbni ebi Asım kitabussünnede iyibiri isnadla İrbad bin Sariyeden tahric eti. (3) Ahmed ve Taberiani tahric etti, Heysemi dedi ki: Taberaninin adamları Muhammed bin Abdulah bin Yezid el Mukri haric sahih rivayet adamlarıdır. (4) Hadis mürseldir, seneddeki adamlar güvenilirdir, İbni Sa'd tabakatta rivayet etti.

Eğer haramlık cinsinden ise ve haramdan mı değilmidir,hususunda şüphe etse, şüphe kuvvetlenir. Amr bin Şuaybın babasından onunda dedesinden yaptığı rivayet şöyledir: Peygamber (sav)'in bir gece uyuyamadın dedi, (Bir tarafımının altında hurma vardı ve ben onu yedim, yanımızdada sadaka hurması vardı, ondan olmasından korktum" buyurdu (1)

Yine bu cinsten: Temelde mübah olan şeylerdir, suyun elbiseninve yeryüzünün temiz oluşu gibi, aslının (mübahlığının) yok olmadığını kesin bilemezse, kullanımı caizdir, fercler gibi aslı haram olanara gelince ve hayvan etlerine gelince: Boğazlanması ve nikah akdiyle kesin helallığı bilindikten sonra helal olur.Bunlardanbir şeyde tereddüd ederse aslına (haramlığına) geri döner. Onun için rasululah (sav) av hayvanında kendi okundan başka birok izi veya kendi köpeğinden başka bir köpeğin izini gören kimsenin o av hayvanında yemesininnehyetmiştir, veya suya düşmüş olarak bulursa ve ölümünün mübah kılıcı bir sebeblemi yoksa başkabir sebeble (boğulmayla) mi öldüğünü bilemezse yine nehyetmiştir.

Aslı helal olanhelala döner, su toprak ve elbise sadece zanla pis olmaz. Bedende aynıdır, abdestli olduğunu kesin bilirde abdestin bozulduğunda şüphe ederse ve namazadagirmemişse.

Peygamber (sav)'den sahih olarak sabittirki, "Bir adamın namazda bir (namazı) bozacak bir şey olduğunu hayal ettiğini şikayetettiler, ses (yellenme) veya koku duyuncaya kadar namazdan ayrılmaz, buyurdu" (2)Bazı rivayetlerdde namaz yerine mescid bulunmaktadır, Bu namaz ve diğerlerinide kapsar. Temelde tahir olan bir şeye necaset bulaştıına dair kuvvetli bir zan olursa, mesela necasetlerden sakınmayanbir kaafirin elbiseyi giymesi durumuda karışıklık söz konusu olur. alimlerdenbir kısmı asla dayanarak ruhsat verdiler bir kısmıyla tenzihen mekruh dedi, kafirin kestiğinin yenilmediğini kısmında olması gibi bütün bu meseleler aslın zahirle çatışmasından ileri geliyor asıl taharettir,zahir olanda necasettir.

Bu hususta deliller birbiriyle çarpışmıştır. Temizliğiyle hükmedenler, Allah teala ehli kitabın yiyeceklerin helal kılışıyla delillendiriyorlar, yiyecekleriniyse elleriyle kaplarındna yapıyorlar. Peygamber (sav) bir Yahudinin davetine icabet etti, peygamber ve ashabı onlardan gelenelri giyip kulanıyorlarda, savaşylarda ellerinei geçen kap ve elbiseleri bölüşüyorlar ve kullanıyorlardı, savaşlarda ellerine geçen kap ve elbiseleri bölüşüyorarve kullanıyorlardı.Müşrik bilirgin tulumundan şu kullandıkları sahih olaraksabittir.

Necasetliğiyle ilgili delil getirenler şununla delil getiriyorlar:

Sahih olarak sabittirki,domuz eti yiyip içki içen ehli kitabın kaplarından soluldu, buyurduki: Eğer başkasını bulamazsanız onu suyla yıkayınız, sonra onun içinde yiyiniz" (3) İmam Ahmed şüpheyi helalla haram arasında bir yer olarak tefsir etti, yani halis haramla halis helal arasında, ve dedi ki: (Kim ondan sakınırsa dinini ve ırzını korumuştur"

Bazanda helalla haramın karışması diye tefsir etti, yanihalis haramla halis helal arasında, ve dedi ki: Kim ondan sakınırsa dinini ve ırzını korumuştur" Bazanda helalla haramın karışması diyetefsir etti, bundan şu tefarruat ortaya çıkar: Malının içerisinden helal ve haram bulunan kimsenin durumu (S: 134) Eğermalınınçoğu haramsa imam Ahmed dedi ki: Ondan kaçınması gerek,ancak azbir şey olursa veya bilinmiyorsa o müstesnadır" Bizim ashabımız ihtilaf etti:Bu harammıdır, yoksa mekruhmudur? Eğer malının çoğu helalsa onunla muamele ve o maldan yemek caizdir. Haris Ali (r.a)'dan sultanın ödüllendirmeleri hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Onda bir sakınca yoktur, size helaldan verdiği haramdan verdiğiden çoktur" Peygamber (sav) ve ashabı müşriklerle haramdan sakınmadıklarını bildikleri halde muameel yapıyorlardı, eğer durum karışırsa o şüphedir sakınmak takvadır.

Süfyan dedi ki: (Bu benim hoşuma gitmiyor, terketmesi bana daha hoştur"

_____

(1) Hadis hasendir, Ahmed müsnedde tahric etti. (2) Tirmizi haricinde kütübü sitte ashabı ve Ahmed tahric etti, sahihtir. (3) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari ve Müslim tahric etti.

Zühri ve Mekhul dedi ki: "Ondan yenilmesinde beis yoktur, bizat haram olduğunu veya malının içinde haram olduğunu bildiği bir şey olduğunu bilmezse fakat sadece şüphe varsa, ondanyemesinde bir beis yoktur" Hanbel'in rivayetinde Ahmet bunu nas olarak zikretti. Mansurun İshak'tan rivayetine göre, İshak ibni Mesud ve Selmanın rivayetine istinaden ruhsat oluşunu benimsedi, Hasen ve İbni Sirinden rivayet edilen kumar ve faizden olduğuna hükmedilen şeydende almanın mübahlı görüşündedir. İmam ahmed haramlığı ve halellı karşık olan mal hakkında dedi ki: Eğer mal çoksaondan haram olan miktarını çıkaır ve geri kalanın da tasarruf yapar, eğermal azas tamamından sakınır, çünkü azdan bir şey alırsa haramdan kurtulması uzak bir ihtimaldir, çok mal böyle değildir.

Ashabımızdan bazısı bunu takvaya hamletti ve kulanımı azda çokta olsa mübahtır, dedi, tabi haram miktarını çıkardıktan sonra, bu aynı zamanda Hanefilerin görüşüdür, ve takva ehlinden Bişril Hafi gibi bazılarının görüşüdür.Seleften bazısından malının içinde haram olduğunu bilipte bizzat haramdan olduğnu bilmeyen kimsenin yemesine ruhsat olduğu rivayet edildi, daha önce Mekhul ve Zühriden rivayet edildiğini görmüştük.aynısı Fudayl bin iyazdanda rivayet edildi. Bu hususta seleften eserler rivayet edildi İbni Mesuda sorulduki: Faizden ve pis maldan sakınmayanbir komşunun komşusunu yemeğe davet etmesi hakkında dedi ki: Davete icabet ediniz, çünkü o davet (yemeği7 size afiyettir, ona (davet sahibine) günahtır (1) Bir rivayettede biri kendisine davet edenin malının ancak ya pis yada haram olduğunu biliyorum,dedi. İbni Mesud: Ona icabet ediniz, dedi. İmam ahmed bunu İbni Mesud'dan doğruladı fakat ona muhalefet etti ve dedi ki:

Günah kalblerin toplayıcısı ve onlara üstün gelicisidir" Selmandan da ibni Mesudun ilk sözü gibisin rivayet edildi. (S: 135) ve Said bin cübeyr, Haseni Basri, Müverrik el İcli ve İbrahimi Nahai ve İbni Sirinden de rivayet edildi. Bu hususta eserler Humeyd bin Zenceveyh'in (eleded) bazısıda Hallal'ın (elcami') isimli kitabında mevcuttur,yine Abdurrazzak ve ibni ebi Şeaybe'nin Musanefinde de mevcuttur. Ne zaman bir şeyin zatı itibariyle haram olduğu bilinse onun kullanımı haram olur. Bunda icma olduğunu ibniAbdil Ber ve başkası hikaye etti. İbni Sirin'den fazden hüküm verilmiş bir adam ve kumardan hüküm verilmiş bir adam hakkında (onun yemeğini yeme hakkında) onda bir sakınca yoktur didiği rivayet edildi. Bunu Halla sahih bir isnadla tahric etti.Hasen'den (Basri) bunun zıddı rivayet edildi, o dedi ki: Bu kazançlar bozulmuştur, ondan zorunluya benzer şekilde alınız.

İbni Mesud ve Selman (r.a)'den rivayet erilen Ebu Bekir Sıddık (r.a)'tan rivayet edilenle çatıştı, Ebu Bekir (r.a) bir yemek yedi sonra kendisine haram olduğu haber verildi ve bunun üzerine kustu (2)

İnsanların çoğu için açık olmayan şüpheli şeyler,peygamber (sav)'in haber verdiği gibij insanların bazısınca haram veya helallığı açık olur, çünkü yanında ziyade ilim vardır. Peygamber (sav)'in kelamı şuna işaret ediyor: Bu karışık (şüpheli) şeyleri insanardan bilen var, ve çokları bilmez, ve onu bilmeyenlere iki grub giriyor: (S: 136) Birincisi:Kendisine karışık olduğu için duran kimse. İkincisi: Olduğundan başka haliyle ona inanan kimse.

Kelamı bunlardan başkasının bildiğine işaret ediyor, bildiğinden muradı, işin haddi zatında haramveya helallığını bilmesidir. buda Allah katında isabet edenin bir olduğuna (haram veya helallığını bilmesidir, buda Allah katında isabet edeninbir olduğuna (haram) veya helallığı karışık olan hususlarda) ve diğerlerinin onu bilmediğine en açık işarettir, yani haddi zatında bu meseledeki Allahın hükmüne isabet edememiştir. her ne kadar şüpheye dayanıpta onu delil zannedereke bu işi yapıyorsada ictahadından dolayı sevab alır, hatasıda mağfiret olur çünkü hatasına güvenmiyor.

_____

(1) İsnadı sahihtir, Abdurrazzak musannefinde tahric etti. (2) Bunu Buhari tahric etti.

Rasulullah (sav)'in şu sözü: "Kim şüpheilerden kaçınırsa dinini ve ırzını korumuştur, kim şüphelilere girerse harama girmiştir" insanları şüpheli işlerde ikiye ayırmıştır,bu kendisine karışık, şüpheli olan ve bu meseleyi bilmeyene nisbetledir, fakat bununbilene gelince o üçüncü kısımdırki onu hükmü açık olduğu için zikretmiyoruz, bu kısım üç kısmın en üsütnüdür, çünkü bu şüpheli işlerde Allahın hükmünü bilmişve bu hussuta ilmine tabi olmuştur. Bu hususta allahın hükmünü bilmeyenlerse iki kısımdır: Birincisi: Kendisine karışık olduğu olduğu iöçüin bu şüpheli şeylerden sakınankimse, bu dinini ve ırzını korumuştur. Irz insanda övgü ve kınama yeridir. güzel zikredilmesiyle medholur çirkin zikredilmesiyle kınama olur.Bu bazan inanın zatında olur,bazan geçmişinde bazanda ehlinde olabiir, her kim şüpheli işlerensakınırsa, sakınma yanlaradahil olan çirkinlikten kötülükten ırzının korumuştur,bunda şüpheli şeyleri işleyenelrin nefsini kötüşeyemaruzbıraktına delil vardır, selef bazısının dediği gibi: Kim nefsini töhmetlere maruzbırakırsa kendisinekötü zanda bulunanalrıkınamasın.

Bu hadisin Tirmizideki bir rivayetindede: (Kim onu dinini ve ırzını korumak için terkederse muhakak selamettekalır" (1) Manası: Bu maksatla terkederse, yani dinini ve ırzını noksanlıktan korumak için terkederse, diğer gösteriş v.b gibi bozuk bir maksatla değil. Bunda: Irzı korumanındini koruma gibi övüldüğü ne delil vardır. (S: 135) Bunun için şu variddir: Kişinin ırzını koruduğu her şey saadkadır"

Bu hadisin sahihayn rivayetinde:Kim kendine karışık olanı terkederse açık olanı daha iyi terkeder yani Şüpheli olduğu ve tam gerçekleşmemesiyle birlikte günahı terketmek açık günahı terketmekten daha evladır, bu günahtan kaçınmak içindir, fakat insanara yapmacık olarak terkeden kimseyse o insanarın yanıda terkedilmesi övüldüğü için terkeder.

İkinci kısım: Kendi yanında şüpheli olduğu halde şüpheli şeylere girmek, fakat insanarın şüpheli zannedipte kendisinin haddizatında helal bildiği bir şey hususunda Allah katında bir sıkıntı yoktur,y fakat bu hususta insanarın lekelemesinden korkarda ırzını korumak için terkederse oda güzel olur. Bu peygamber (sav)'in Safiyye ile (r.a) dururken kendisini gören birine şöyle bulurduğu gibidir: (O Huyay'in kızı Safiyyedir" (2) Enes cuma namazı için çıktı, insanları kılmış ve geri dönüyorlar olarak gördü, insanların görmediği bir yere girdi ve utandı, dedi ki: Kimki insanlardan utanmazsa Allahtanda utanmaz"Bunu Taberani merfu olarak tahric etti, fakat sahih değildir (3)

Eğer helal olduğuna inanarak -Ya caiz bir ictahadla, yada hata olmakla birlikti caizbir taklidle-bunun hükmü öncekinin hükmü gibidir, eğer ictahid zayıfsa veyataklid caizdeğil sadece heva kendisini buna sevketmişse onun hükmü kendisine şüpheli şeyler düşünlerin peygamber (sav) harama düştüğünü haber verdi,ybuiki mana ile tefsir edilir:

Birincisi: Şüphe olduğuna inandığı şey kendisini haram işlemeye götürecek, ve derece derece harama sevkedeceğine inandığı bir şeyse, sahihayndeki bir rivayette variddirki: Kim şüphe ettiğ bir şeye cesaret ederseaçık günaha girmesi yakın olur" (4) Bir rivayettede: (S: 138)Kime şüphe karışmışsa köprü olması harama yakındır Yani halisharama girmesi yakındır. Ebul Mütevekkil en Nacinin mürsellerinde , peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: Kim haramın kenarlarında otlatırsa içine girmesi yakınolur, kim küçük şeyleri küçümse büyük günahlara karışması yakın olur

İkinci mana:Kendi yanında haram ve helallığını bilmediğ şüpheli şeye girişen kimse hadidzatındaharam olmasından emin olamaz, ve harama rastlar ve kendisi haramolduğunu bilmez. İbni Ömerden (r.a) peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir. Helal açıktır, haramda açıktır, ikisi arasında şüpheliler vardır, kim ondan sakınırsa dini ve ırzı için daha temizdir.

Allah ve rasulüne insanalra emrettikleri şeylere nushda (halislik) böyledir. Allah için vacib olan nasihattandır: Asinin isyanına razı olmamak, Allah ve rasulüne itaat edenin itaatını sevmesidi. Nefali nasihatta gelince: Kalb ve diğer azalarla başkasının bir üstünlüğü kalmayıncaya kadar,her sevilene karşı Allahı tercih etmeye gayret etmektir.

Kitabı için nasilatsa: Onu şiddetli sevme, kadrini yüceltmektir, çünkü o yaratanın kelamıdır, anlamya şiddetli arzulu olmak, düşünmeye şiddetli önem göstermek, okumasının üzerinde durmak, mevsalısının anlamasını sevdiğini manaları taleb etmek için okumalı anladıktan sonra amel etmek için okumalıdır. Rabbının razı olduğu sevdiği şekilde emrini yerine getirmek için anlamaya önem verir, ve severek onun dersine devam eder, anladıkların kullara yayar, ahlakıyla ahlaklanır, edebleriyle edeblenir.

Hayatın Rasul. (s.a.v)e nasihatta , itaatına, yardımına gayret sarfetmek, istediği zaman mal verme sevgisine sürat göstermektir.

Vefakından soraysa, sünnetini taleb etmek, ahlak, ve edeblerini araştırmak, saygı göstermek, sünnetini yerine getirmek, sünnetinden başka şeyle amel edene şiddetli kızak,sünetini ezayi edenlere kızmak, akrabalakı veya evlilik veya hicret, yardım arkadışık yoluyla ona yakın olanları sevmek, giyiminde kuşamında ona benzemekktir.

Müslümanlara nasihatsa: Kendi nefsi için sevdiğini onlar içinde sevmesi, kendi nefsi için hoş görmediğini onlar içinde hoş görmemesi, onlara şefkatli olması, küçüklerine merhamet etmesi, büyüklerinde saygı göstermesi, üzüntüleriyle üzülmes, sevinçleriyle sevinmesidir. Onarın salihliğini ülfetini ve nimetin üzerlerine devamını, düşmanlarına kaşı onlara yardım etmeyi,ve hoş olmayan her şeyi onlardan uzaklaştırmayı sevmesi gerekir.

Ebu Amr bin salah dedi ki: Nasihat kelimesi toplayıcı bir kelimedir isekve fiille nasihat edenin nasihat olunana hayır için çalışmasıdır. (S: 151) Allah için nasihat: Onu birlemek, onu güzel ve kemal sıfatlarla vasıflamaktır, ona zıt olan şeylerden onu tenzih etmek, masiyetlerden kaçınmak ona itaat etmek, onun için sevip, buğzetmek, onu inkar edene cihad etmek, ve buna teşvik etmektir.

Kitabına nasihat ise: Ona iman etmek, ona tazim etmek, hakıyla okuma, emir ve yasaklarını yerine getirmek, ilimler ve misallerini anlamak, ayetelrini tefekür etmek, ona davet etmek, aşırı gidenerin tahrifini engellemek, inkar edenlere karşı durmaktır. Rasulullaha (sav) nasihata buna yakındır: Ona ve getirdiğine iman etmek, ona saygı duymak, itaatına yapışmak, sünetine yaşatmak, ilimlerini yaymak, ona ve sünnetine düşmanlık edene düşmanlık etmek, ona ve sünnetine dos olanlara dost olmak, ahlakıyla anlaklanmak, edebleriyle edeblemenmek,ehil ve ashabını sevmektir.

Müslümanarın imamlarına nasihat ise: Hak üzere onlara yardım etmek, itaatetmek, onara hakkı hatırlatmak, lütuf ve şefkatla onları uyarmak, onlara karşı durmaktan sakınmak, onara tevfik için dua etmek, ve başkalarını buna tevişk etmektir.

Müslümanların geneline nasihatsa: Onlara maslahatlarına irşad etmek, onlara din ve dünya işlerini öğretmek, gizlilerini örtmek, düşmanlarına karşı onlara yardım etmek, onları savunmak, onara hasedden onları aldatmaktan kaçınmak, kendi nefsi için sevdiğini onar içinde sevmek, nefsi için sevmediğini onar içinde sevmemektir.

Yine onlara nasihat çeşitlerinden: Kötü şeyleri onlardan defetmek, fakirlerini nefsine tercih, etmek, cahillerini öğretmek, söz ve fiille sapmışları doğruya döndürmek, hakka döndürürken lütufla muamele etmek, iyiliği emreder, kötülükten nehyederken şefkatli ve yumuşak olmak, onların bozgunluğunun giderilmesini istemek, isterki bu husuta kendine zarar bile gelse, Ömer bin AbduAziz diyorki: keşke ben sijzin içinizde Allahın kitabıyla ameletsem ve sizde amel etseniz, ve sizin içinizde her bir sünnetle amel edişimde benten bir uzuv düşse ve en son canım çıksa. Allah, kitabı, rasulü için nasihatın çeşitlerinden, bu alimlere özel olanbir şeydir: Saptırcı hevaları kitap ve sünnnetle reddetmek ve kitab ve sünnetin hevalara zıt olmaya delilliğini açıklamak (S: 152), aynı şeklide alimlerin ayak kaymasından zayıf sözleri reddetmek, kitab ve sünnetin onların reddine delilliğini açıklamak, yine bunlardan: Peygamber (sav)'den sahih olan ve olmayan hadislerin rivayeti kabul edilen ve edilmeyen ravilerin halini açıklamkla ortaya çıkarılmasıdır.
Nasihatın en büyüklerindene: Kendisine işi hususunda istişare edene nasihat etmektir, peygamber (sav)'in buyurduğu gibi: Sizden biriiz kardeşinden nasihat isterse, kardeşe ona nasihat etsin" Bazı hadislerde: Yokluğundan nasihat etmes,i ona samimi olması) müslümanın müslüman üzerinde hakkındandır."
Bunun manası, yokluğunda kötü olarak zikredildiğinde, ondan o kötü sözü reddeder, gıyabında birinin ona zarar vereceğini gördüğü zaman onu engeller, gıyabta nasihat (halis, samimi olmak) nasihatçinin doğruluğuna delildir, çünkü huzur da yalakalık olarak olabilir fakat gıyabında onu aldatabilir.
Hasan dedi ki: Sen aciz olacağı bir emredinceye kadar kardeşinin içinnasihatın gerçekliğine eremezsin" Ve dedi ki: Peygamber (sav)'in bazı ashabı dedi ki: Nefsimi kudret elinde tutana yenin olsunki, eğer dilerseniz Allah adına yemin edeyim Alahın Allaha en sevimli kulları allahı kularına sevdiren, kularında Allaa sevdirendir,ve yüryüzünde nasihatla koşanlardır. Ferkad essebbi dedi ki: Bazı kitablarda okudum: Allah için seven amirler üzerine emir kılınmıştır, onun zümresi kıyamet günü ilk zümredir, meclisleri meclislerin en yakınıdır, sevgi yakınlık ve çalışmanın son derecesidir, sevener allah için uzun çalışmalarından usanmazlar. Onu ve onun zikrini seviyorlar ve yaratıklarınada sevdiriyorlar, kulLarı arasında nasihatla yürüyorlar, ayıblar yüzlere vurulduğu gün onların amellerinden onlar üzerine korku duyuyorlar, onlar Allahın velileri, sevdiklerive seçkin kullarıdır, onar ona kavuşmadan rahatları yoktur.
İbni Uleyleye Ebu Bekir el Müzeni'nin sözü hakkında dedi ki: Ebu Bekir (r.a) rasulullahın ashabının üzerine oruç ve namazla çıkmadı, fakat kalbindeki bir şeyle çıktı, dedi ki: Onun kalbindeki şeyde Allah için sevmek, ve yaraıklarına nasihattır" Fudayl bin iyad dedik0 Bizim yanımızdakine bir kimse çoknamaz ve oruçla yetişmedi ancak nefis cömertliği göğüs selameti ve ümmete nasihatle yetişti" (S:153) İbnil Mübareğe Amellerin hangisi daha faziletlidir? diye soruldu, dedi ki: Allah için nasihattır Ma'mer dedik: İnsanardan sana en nasihatçısı olan seni hakkından Alahtan korkandır"
Selef birine nasihat etmek istedikleri zaman ona gizli öğüt verirlerdi, hatta bazısı dedi ki:Kim kardeşine kendisiyel onun arasında ona öğüt verirse o (yapmatığı) nasihattır, kim insanların önünde ona nasihat ederse ancak onu kınamıştır Fudayl bin İyad dedi ki: Mü'min örter ve nasihat eder, facir utandırır ve ayıbını ortaya çıkarır "Abdul Aziz bin ebi Ravvad dedi ki: Sizden öncekiler kardeşinden bir şey gördüğü zaman ona şefkatle emrederdi her emir ve yasağında sevab alırdı, bunlardan birisi arkadaşının gizlisini açığa çıkırıyor kardeşini kızdırıyor, perdesini yırtıyor (gizlisini açığa vuruyor) İbni Abbas sultana iyiliği emir kötülğü yasaklama hakkında sorulu, dedi ki: Mutlaka yapacaksan seninle onun arasında olsun"İmam Ahmed (ra) dedi ki: Müslümana zimmiye nasihat etmesi, gerekmez, ona müslümana nasihat etmesi vacibtir, Peygamber (sav) buyurduki: Her bi müslümana nasihat etmek,ve müslümanların topluluğuna ve genilene nasihat etmendir.

_____
(1) Hiyle'nin adamlarındandır. 4 /44-50

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ

Eksiksiz tüm övgüler; âlemlerin Rabbi olan, hakkı batıldan ayırt ettiren, kitabı indiren Allah'a, salat ve selam da o indirilen Kur'an'ı bizzat yaşayarak kendi hayatında gösteren, sınır koyma yetkisi kendisine verilen O'nun Rasûlüne soy ve sopuna olsun.
Allah'ın lütfu ve yardımıyla ömrümüzün son yirmi yılını Kur'an ve hadis öğrenimi ve öğretimiyle geçirmiş olmamız sebebiyle şu kanaatımızı daima önde tuttuk ve her zaman ve her yerde tekrarladık; Günümüz insanının hiç bilmediği veya çok az bildiği Kur'an ve hadis bilgisi mutlaka öğrenilmeli ve hayata hakim kılınmalıdır. Dinimizin iki temel kaynağından biri olan, Kur'an'ı anlamaya yönelik Özlü Tefsir "Tefsirlerin Özü" isimli eserimizin yanı sıra hadisleri anlama, öğrenme, yaşama konusunda da yani Kur'an'ı evrensel planda yaşama diyebileceğimiz Peygamberimiz (s.a.v.)'in yaşama tarzı olan Sünnet=Hadis bilgisi de günümüz insanı tarafından mutlaka öğrenilip anlaşılmaya çalışılmalıdır. Çünkü Rabbimiz, yüce kitabımızda: Nisa: 4/59, 65, 80 ve Haşr: 59/7 ve Al-i İmran: 3/31 ayetleriyle; Şura: 42/52 ve Nur: 24/63 ve Ahzab: 33/21 ayetlerinde kimin ne görevle gönderildiği ve kime uyulması gerektiği ve anlaşmazlığa düşüldüğünde kime müracaat edilmesi gerektiği bildirilmektedir.
Ayrıca, *"Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."*[1] ve *"Dinin kaybolması, sünneti terketmekle başlar. Halat, nasıl ki lif lif parçalanırsa din de sünnetin birer birer terkedilerek (ve her birinin yerine bir bid'at geçirilip İslam'ın dışındaki hayat tarzlarından ve kültürlerinden değişik bir modelin yerleştirilmesiyle) ortadan kalkar."*[2]
Yukarıdaki ayetler ve bu iki hadis-i şerifiyle Peygamberimiz (s.a.v.) müslümanım diyenlerin hem Allah'ın kitabı olan Kur'an'a hem de sünnete sarılmak suretiyle müslüman kimliklerini koruyabileceklerini ifade etmektedir.
İslam toplumu diyebileceğimiz "Ümmet" kavramı kitap ve sünnet kültürü dediğimiz bu iki kaynakla meydana gelebilir.
Kitap ve sünnet ayrı ayrı düşünülemez.... İkisi birlikte olur veya sadece birisiyle müslüman olunmaz, müslümanca hayat da ortaya konularak Ümmet= İslam cemaati ortaya çıkamaz.
Sünnetsiz İslam anlayışı dünyanın her bölgesinde bulunagelmiştir. Memleketimizde de bu anlayışa sahip kimseler çıkabilir. Bunlar islami şuurlanmayı temelinden yaralayacak tehlikeli bir akımdır.
Biz Sünnet=Hadis'lerdeki yorumuyla birlikte Kur'an'ı ve İslamı anlayıp yaşayabileceğimize ve böylece iyi bir müslüman olacağımıza inanıyor, bu sebeble de tüm sahih hadis kitaplarından istifade edilmesini ve böylece iyi bir müslüman olunabileceğini kabul ediyoruz.
Bu gerçeği çok iyi anlayan Suriye'nin güneyinde Havran bölgesindeki Nevâ köyünde 631 yılında doğan, hiç evlenmediği için "Ebu Zekeriyya Yahya" diye künyelenen ve dini ihya ettiği için kendisine Muhyiddin lakabı verilen Hafiz Fakîh Ebû Zekeriyya Yahya ibni Şeref ibni Muri en Nevevî diye bilinen kitabımızın müellifi çok küçük yaşlarda hafiz olup pek çok eserleri şerh etmiştir.
Devamlı ve çok yorucu çalışmasıyla kısa zamanda büyük bir şöhrete ulaşarak pek çok eser vermeye başlamıştır. Kendisinden sonraki alimlerden Zehebî'nin hadis alimlerinin efendisi diye andığı müellifimiz; hadis ilimlerinde büyük bir otoriteydi.
Kendi zamanının en büyük ilim merkezi (üniversitesi) durumunda olan Eşrefiyye kurumunun Dârul-Hadis şeyhliğine = Hadis anabilim dalı başkanlığına getirildi, vefatına kadar on bir yıl bu göreve devam etti.
Mütevazi yaşantısı içerisinde devrinin yöneticilerine de doğru bildiğini söylemekten çekinmez, sözlü ve yazılı olarak onları uyarırdı. Haksızlık olabilecek konularda dünyalık temini için fetva vermez ve para karşılığında ilmini satmazdı, hediye dahi almamaya gayret ederdi.
Talebelerinden ve büyük fakîh ve muhaddis İbni Ferah el İşbilî müellifimizin üç ana özelliğini şöyle sayar: Devamlı iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırır, dünya ve dünya menfaatlerine değer vermez, ilim ve görev sorumluluğunu iyi bilirdi.
Hayatı, ilmi ve şahsiyeti hakkında pek çok eserler yazılmıştır. Hacimli yazılan kitapların okunma şansının azlığından dolayı eserlerini özlü ve kısa olarak yazmıştır. Riyazü's Salihîn bunlardan biridir ki; yıllarca dini eğitim ve öğretim kurumlarında vazgeçilmez ders kitabı olarak okunması yanı sıra aynı zamanda geniş kapsamlı konuları içermesi açısından da va'z ve irşad kitabı görevi de görmüştür. 7-8 asırdır İslam dünyasında Kur'an-ı Kerimden sonra en çok okunan, en çok basılan bir eser olmuştur. Bu eserinin yanı sıra Hadis, Fıkıh, Kur'an okuma kaideleri dil ve gramer konularıyla ve daha değişik konularda da pek çok eserler vermiştir.
45 yıllık ömrünün 15-20 yıllık bir diliminde birçok eseri ve tamamlayamadığı pek çok eseri kaleme alan Nevevî'nin bu durumu; Allah'ın lütfu ve ömürünü bereketli kılması şeklinde açıklanabilir. Vefatı 24 Recep 676 tarihi olup 22 Aralık 1277 yılına tesadüf eder.

Riyazü-s Salihîn Niçin Yazıldı?

Nevevî'nin yaşadığı dönem olan 7,5 asır öncesi İslam düşmanları dört bir yandan İslam coğrafyasını kuşatmış içte ve dışta pek çok olumsuzluklar meydana gelmeye başlamıştı. Yani haçlı orduları ve Tatar baskınları her tarafı kasıp kavurmaktaydı. Müslümanlardan bir kısmı bugünkü gibi servet ve şehvet peşine düşmüş, farz ve sünnetleri ihmal ederek değişik bir yaşantıya bürünmüş, bir kısmı da zühd hayatına yöneldiklerini söyleyerek dünyada hiç bir sorumlulukları yokmuş gibi dünyadan yüz çevirmişlerdi. Bir üçüncü grup ta değişik bölgelerde İslam düşmanlarına karşı cihad gayreti içindeydi. Nevevî, böyle bir durumda ne yapılması gerektiğini bilerek o günün insanına neyi nasıl sunması gerektiğini kitap ve sünnete sarılmak olarak tesbit etti ve o dönemdeki üç gruba ayrılan insanların hepsini gerçek bir ölçüde birleştirmek istedi, öğrenme ve yaşama yollarını bu kitabıyla ortaya koymuş oldu. Fert, aile ve toplum planında yapılması gerekenleri ayet ve hadislerle tam yerine oturtarak her türlü sapıklık ve bid'atlara düşenlere gerçek islamı göstermeye çalıştı. İfrat ve tefrite düşmeksizin iddiasız ve gösterişsiz bir islami yapılanmanın yol ve yöntemini ana başlıklar alt birimler ayet ve hadislerle bu kitapta ortaya koymuş oldu. Nevevî'nin kulluk ve samimiyetinin bir meyvesi olarak islam dünyasında bu eseri çok büyük kabul görerek hedefine ulaşmış oldu.
18 ana bölüm ve 372 bölümden oluşan eser her müslümanın her yıl bir sefer okuması gerektiğini anımsatmaktadır.
Riyaz-üs Salihîn hakkında; çağdaş alimlerimizden Abdulfettah Ebu Gudde ve Nâsıruddîn el Elbânî ve Şuayb el Arnavut sened yönünden zayıflığı olan bir kaç hadisin olabileceğini, kendi şahsi tetkik ve değerlendirmelerine dayanarak söylerler. Fakat sened yönünden zayıf bulunan bu hadislerin de başka sened ve yollarla takviye edildiğini dile getiren bu alimlerin yanı sıra yedi asırdır hiç bir alim tarafından tenkid edilmediğini ve daima takdir edildiğini de söylemek gerekir.
Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu kitapta tekrar edilen hadis sayısı 260 civarındadır. Yani aynı hadis veya başka bir ravi tarafından rivayet edilen aynı konudaki hadisler bir kaç konuda ilgili olduğu için tekrar edilmiştir ki bu da sayıyı kabartmak için yapılan bir tekrar olmayıp gerekli olduğundan dolayı tekrar edilmiştir.
Bu güne kadar bu esere Arapça şerhler yapılmıştır.
Delilül Falihîn – Muhammed ibni Allan (996-1057) (4 Cild)
Şerhu Riyaz-üs Salihîn – Abdulmecid Haşim (2 Cild)
Menhel-ül Varidîn Subhi Salih (Tek cilt)
Nüzhet-ül Müttekîn (5 Kişilik Heyet) (2 Cild)
Ayrıca özetleyerek muhtasarları da yapılan bu eserin İngilizce ve Fransızca tercemeleri de vardır.
Türkçe'de de bir kaç tercemesi yapılmıştır. Farklı cilt sayısı ve değişik yayınevleri tarafından çeşitli baskıları yapılan eserin faydalarının yanı sıra cild sayısının fazla oluşu dilinin eski oluşu, baskı ve tertip arızaları yönünden pek çok anlaşılmayı güçleştiren durumlarla karşılaşmamız dolayısıyla bu terceme ve tertibe girmiş bulunmaktayız.
Bu eserimizde de tertip ve usul olarak yaptıklarımızı söylemek gerekirse şöylece özetleyebiliriz:
1. Bölüm başlıklarında verilmek istenen ne ise o söylenmiş oldu, kelime kelime tercemesi yapılmadı.
2. Ayet mealleri Özlü Tefsir çalışmamızdan verilerek daha anlaşılır olması temin edildi.
3. Hadislerde de anlaşılması gereken ne ise –tüm eserlerimizde olduğu gibi- diğer hadisler ve şerhlerden yararlanılarak tercemesi yapılmış açıklama gereken hadislere değişik yazı karakteriyle (*) işareti konularak gerekli açıklamlar yapılmıştır.
4. Mu'cem-ul Müfehres esas alınarak geçen hadislerin bu eser dışındaki alındığı kaynaklar verilmiştir. Ayrıca hadis araştırıcılarına kolaylık olması için Kütüb-ü Sitte dediğimiz altı güvenilir hadis kaynağımızla birlikte İmam-ı Malik'in Muvatta isimli eseriyle Darimi'nin Süneni yani hadis külliyatımızdan sekiz eserin kitap isimleri, bölüm ve hadis miktarları birer cetvel halinde sunulmuş olup Türkçe'ye tercüme edilen bu eserlerin tercemelerde hangi cilde tesadüf ettiği de gösterilmiştir.
5. Hadisler bir kaç yerde geçmiş ise açıklama gereken yerde verilerek diğerlerine de atıflar yapılarak gösterilmiştir.
6. Hadisi rivayet edenlerin isimleri Arapça gramer kurallarına göre değil, Türkçe'deki söyleyişe uygun olarak yazılmıştır.
7. Kullanışlı olması bakımından tek cild olarak düzenlenmiştir.
8. Arapça metinler okuyucunun dikkatini dağıtmaması için arkaya alınmış olup ihtiyaç duyanların müracaat etmesi için aynı numarayla verilmiştir.
9. Kudsi hadislerin numaraları dişi olarak verilmiştir. [redacted] de olduğu gibi.
Bu çalışmamızda müslümanlara faydalı olmuş isek bu fayda Allah'ın yardımı sebebiyledir. Tüm hata, kusur ve yanlışlar bize, doğrular ise Allah ve Rasûlullah (s.a.v.)'e aittir.

Çalışma, gayret ve samimiyet bizden, faydasını bol kılıp hidayet vermesi Allah'tandır.
"... Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi bu gerçekten bir daha saptırma..." (Al-i İmran: 3/8)

Abdullah PARLIYAN
4 Mart 1999

---

[1] Buhari, Nikah 1; Müslim, Nikah 5.
[2] Darimî, Mukaddime 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hadisi Ehlinden Almaya Çalışmak:

Hadis öğrencisine, bütün gayret ve imkanlarını seferber ederek bu ilmi, ilim, amel ve takva ile meşhur hocalardan almaya çalışması yaraşır. Böylesi, kendi çevresinde yoksa, geçmişte ulemanın yaptığı gibi uzun ve yorucu yolculukları göze almalıdır. [1]
Hadis öğrecisi isnâd-ı âlî aramalıdır. Bölgesindeki âli isnâdı bitirince uzak diyarlara bu maksatla seyahat etmelidir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 49.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rasulullah'ın Sünnetlerini Öğretmek ve Onlara Uymanın Farz Oluşu

Allah Teala (c.c.) Kur'an'ında şöyle buyuruyor:
"İçlerinden, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkardan) kendilerini temizleyen, kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur"
(Al-i İmran: 3/164)
İmam Şafii şöyle der:
Kur'an bilgisini beğendiğim bir kimseden bununla ilgli olarak şöyle duydum:
-"Hikmet, Rasulullah'ın (s.a.v.) sünnetidir"[1]
Beyhaki bunları aktardıktan sonra senedleriyle beraber Hasan, Katade ve Yahya b. Ebi Kesir'den "bu ayette geçen hikmetten murad, sünnettir" dediklerini rivayet eder. Ardından da el-Mikdam b. Ma'dikerib'ten senediyle beraber Allah Rasulu'nun (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet eder:
"İyi bilinki, bana Kur'an ve onunla beraber bir misli verildi. Yine iyi bilin ki, bana Kur'an ve onunla beraberbir misli verildi. Keza, bilesiniz ki, karnı tokkişinin koltuğuna oturup, şöyle demesi yakındır: "Size sadece Kur'an yeer. Kur'an'da helal olarak bulduğunuzu helal sayın. Haram olarak bulduğunzu da haram kılın" Şunu bilesiniz ki ehli eşek, yırtıcı tırnaklı hayvan ve zimmilerin yitik malı haramdır"[2]
Beyhaki daha sonra başka bir tarikle el-Mikdam b. Ma'dikerib'den şöyle dediğini aktarır:
- Rasululah (s.a.v.) Hayber günü ehli eşek etini ve başka bazı şeyleri haram kıldı ve şöyle buyurdu:
"Kişinin koltuğuna oturup, bir hadisimi naklederek şöyle demesi yakındır: "Bizimle sizin aranızda Allah'ın (c.c.) kitabı var. Onda helal olarak bulduğumuzu helal kabul eder, haram buduğumuzu daharamsayarız" Oysa Rasulullah'ın (s.a.v.) haram kıldığı da Allah'ın (c.c.) haram kıldığı gibidir"[3]
Beyhaki sonra da, bu hadii sahih bir senedle Ebu Davud Sünen'inde rivayet etmiştir der. Ben de Hakim'in de bunu rivayet ettiğini buraya eklemek isterim.[4]
Beyhaki daha sonra senediyle beraber Ebu Hureyre'den şu hadisi nakleder: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdular:
"Size iki şey bırakıyorum. (Bunlara tutunursanız) asla delalete düşmezsiniz: Allah'ın (c.c.) kitabı ve sünnetim. Bu ikisi (kıyamette) havza kadar ayrılmadan beraberce geleceklerdir"[5]
İbnu Abbas'tan da senediyle beraber şu hadisi rivayet eder:
Rasulullah efendimiz (s.a.v.) veda haccında insanlara hitab etti ve şöylebuyurdu:
"Ey İnsanlar! Size, onlara yapıştığınız takdirde asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum: Allah'ın (c.c.) kitabı ve sünnetim"[6]
Keza yine senediyle Urve'en şunu rivayet eder:
Rasulullah (s.a.v.) veda haccında hitab etti ve şöyle buyurdu:
"Size, onlara yapıştığınız takdirde asla sapıtmayacağınız iki şey bırakoyurm: Allah'ın kitabı (c.c.) ve sünnetim. Ey İnsanlar! Dediğim şeyi iyi dinleyin ve dediklerimi yaşayın"
Beyhaki senediyle İbnu Vehb'ten rivayet eder: Malik b. Enes'ten şöyle dediğini uydum:
- Rasulullah'ın (s.a.v.) veda haccında söylediği şu söze yapış:
"Size iki şey bırakıyorum. Bunlara yapışırsanız asla sapıtmazsınız: Allah'ın kitabı (c.c.) ve nebinin (s.a.v.) sünneti"
Beyhaki senediyle el,İrbad b. Sariye'den de şunu rivayet eder:
- Rasulullah (s.a.v.) birgün bizlere namaz kıldırdı. sonra bizlere çok etkili vaazda bulundu. Gözler yaşlandı, kalpler duygulandı. Bir kişi:
- Ya Rasulullah! Bu sanki veda konuşmasına benziyor. Bizlere ne tavsiye edersiniz, deyince şöyle buyurdular:
- Size Allah'tan (c.c.) korkmanızı, başı kuru üzüm gibi bir habeşi de olsa emirinizin emirlerini dinleyip itaat etmenizi tavsiye ediyorum. İçinizde benden sonra yaşayacaklar pekçok ihtilaf göreceklerdir. SİZler benim ve hidayet üzere olan raşid halifelerin sünnetine uyun, ona sımsıkı yapışın. Sonradan uydurulmuş şeylerden kaçının. Çünkü sonradan uydurulmuş herşey bidattır. Her bidat te delalettir."
Diyorum ki: Bu hadisi Ebu Davut, İbnu Mace ve Müstedrek'inde Hakim rivayet etmiştir.[7]
Beyhaki Aişe'den (r.a) senediyle beraber Rasulüllah'ın (s.av.) şöyle buyurduğu rivayet eder:
"Şu altı kişiye, Allah (c.c) ve duası makbul olan nebiler lanet etmiştir:
Allah'ın (c.c) kitabına ilavede bulunan, Allah'ın (c.c) kaderini yalanlayan, zorla musallat olarak Allah'ın (c.c) aziz kıldığı kimseyi zelil, zelil kıldığını da aziz eden, Allah'ın (c.c) haramlarını helal kılan, Allah'ın (c.c) yakınlarımasını haram kıldığı helal kılan, sünnetimi terk eden."[8]
Ben de diyorum ki: Bu hadisi Taberani de rivayet etmiştir. Keza Hakim de rivayet etmiş ve sahihtir demiştir.[9]
Beyhaki İbnu Amr'dan Rasululah'ın şöyle buyurduğunu da senediyle beraber rivayet etmiştir:
"Her ibadet edenin dinçlik ve iştiyak zamanı, her iştiyaktan sonra da zayıflık ve gevşeme dönemi vardır. Kimin gevşeme dönemi benim sünnetim doğrultusunda olursa hidayete erer, kiminki de başka şeyler doğrultusunda olursa helak olur"[10]
Beyhaki yine senediyle Enes b. Malik'ten şu hadisi rivayet eder: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdular:
"Sünnetimi canlandıran beni seviyor demektir. Beni seven de cennette benimle beraber olacaktır"[11]
Ben de diyorum ki, hadisi Tirmizi de rivayet etmiştir.[12]
Beyhaki yine senediyle beraber Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu Ebu Hureyre'den rivayet eder:
"Ümmetimin fesada düştüğü zamanda sünnetimi yerine getirene yüz şehid sevabı vardır"
Ben de derim ki; hadisi Taberani de rivayet etmiştir. Beyhaki daha sonra şöyle der:

---

[1] Risale: 78.
[2] Tahrici daha önce geçti. ayrıca bkz.
Beyhaki Sünen: 9/332; Delail: 6/549.
[3] Tahrici daha önce geçti.
[4] Müsterek: 1/109.
[5] Camiu's Sağir: 3282; Feyzu'l Kadir: 3/240-1;
Müstedrek: 1/93; Beyhaki Sünen: 10/114.
[6] Camiu's Sağir: 2923; Feyzu'l Kadir: 3/443;
Beyhaki Sünen: 10/114; Müstedrek: 1/93.
[7] Ebu Davud, Sünnet:5; İbnu Mace, Mukaddime:6;
Darimi, Mukaddime:16; Müstedrek:1/96-7.
[8] Camiu's Sağir:4660; Daifu'l Sağir: 3248;
Tahricu'l Mişkat: 1095; Tahricu's Süne: 44; Feyzu'l Kadir: 4/96.
[9] Taberani Evsat: 11/398; Müstedrek: 1/36; 4/90.
[10] Müsned: 11/158, 188, 210; kudai Müsnedu'ş Şihab: 1926-7;
İbnu Hıbban: 653; Tahavi Müşkil: 11/88-9; Tirmizi: 2570.
[11] Hadis zayıftır. Camiu's Sağir: 8346;
Daifu'l Camii's Sağir: 5366; Feyzu'l Kadir: 6/40.
[12] Tirmizi İlim: 16; İbnu Mace Mukaddime: 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12-Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Ashabını Öven Ayetler;

"Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o Elçi'ye, o ümmi peygamber'e uyarlar. O peygamber ki, kendilerine iyiliği emreder, kendilerini kötülükten men eder; onlara güzel şeyleri helal, çirkin şeyleri haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar. Ona inanan, destekleyerek ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla beraber indirilen nura uyanlar, işte onlar felaha erenlerdir."[1]
"Siz insanlar için meydana çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emir, kötülüğü yasak edersiniz. Allah'a da inanırsınız. Eğer ehli kitap da iman etmiş olsaydı, elbet kendileri için hayırlı olurdu. İçlerinden iman edenler varsa da çoğu (hak dinden çıkmış) fasıklardır."[2]
"Muhammed, Allah'ın Rasulüdür. Onun beraberinde bulunanlar, kafirlere karşı sert, kendi aralarında ise merhametlidirler…"[3]
"Fakat, Rasul ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve murada erenler işte onlardır."[4]
"İman edenler, hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler, işte hakkıyla mü'min olanlar bunlardır. Bağışlanma ve hudutsuz rızık onlar içindir. Sonradan iman edenler, hicret edenler ve sizinle birlikte cihad edenler, işte bunlar da sizdendir…"[5]
"Muhacirlerden ve Ensardan (İslam'a girmekte) öne geçenler ile, bunlara güzelce tabi olanlar… Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Ondan razı olmuşlardır. (Allah) onlara altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."[6]

---

[1] A'raf, 157
[2] Al-i İmran, 110
[3] Fetih, 29
[4] Tevbe, 88
[5] Enfal, 74-75
[6] Tevbe, 100

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dinin Kemale Ermesi:

Kemale eren bir dinin nakıs olan akla ihtiyacı olmadığı açıktır. Bilakis aklın ona ihtiyacı olup uyması gerekir. Sonra Hz. Peygamber akıllı bir insan olup, dini tebliğde ki masumiyeti kesin olarak kabul edilmiş bir husustur. İbni Teymiyenin kelamcılarla tartışması içeriğinde bu konuda verdiği temsil meşhurdur ,.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Reyye'ye Yazılan Cevaplar:

El-Muallimi:
Abdurrezzak Hamza:
Muhammed Ebu Sehbe:
Mustafa Siba'i:
Siba'i, Nedevi ve Muhibuddin el-Hatib:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Yazılı Vesikalar:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetinin zabtında yazılı vesikaların da büyük rolü olmuştur. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın risalet ve siyâset hayatında yazının büyük yeri vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece Kur'ân-ı Kerîm'in yayılmasında yazıya yer vermemiş, başka maksatlarla da yazıya başvurmuştur: Sulh anlaşmaları, ittifak anlaşmaları emânlar, krallara mektuplar, vasiyetnâme, alım-satım vesikası, nüfus sayımı, askere katılanların kaydı, imtiyaz berâtı, iktâ vesikası, emirnâme, tâlimatnâme, gizli talimatnâme, istihbârat mektubu, vali ve komutanlarla yazışmalar, zekatla ilgili açıklamalar, istek üzerine verilen vesikalar, tâziye mektubu gibi o zamanın içtimâ hayâtında câri her hususta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da yazıya başvurmuştur. Bunlar, bilâhare birçok İslâm müelliflerince görülmüş ve pek çoğunun muhtevası kitaplara geçirilmiştir. Bazı mektupların orijinal asılları günümüze kadar gelmiştir. Profesör Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le Dört Halife'ye ait yazılı vesikaları altıyüz sayfalık hacme ulaşan bir kitapta toplamıştır.
Bu vesikalardan bazısı birkaç satır iken bazısı pekçok teferruatı ihtiva eden birkaç sayfayı bulmaktadır. Buralarda zekât, öşür ve diğer ibâdet ve muâmelâtla ilgili çeşitli açıklamalara yer verilmektedir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/19-20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÜTÜB-İ SİTTE'NİN ŞARTLARI:

Hadîs ilmi açısından Kütüb-i Sitte'nin şartlarının bilinmesi mühim bir meseledir. Ancak hemen belirtelim ki, bunların şartları şunlardır diye üç beş maddede sıralayıvermek mümkün değildir. Sebebine gelince:
1- Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî'nin ifâdesiyle, İmamlardan hiç biri: "Ben kitabıma şu şartlara uygun olan hadîsleri aldım" diye bir açıklamada bulunmamıştır"[1]
2- Aradıkları şartlarda müşterek prensiplerle birlikte, her birinin kendine has nokta-i nazarı ve şurûtu var.
Bu sebeplerden dolayı tâ bidâyetten beri muhakkik âlimler, Kütüb-i Sitte imamlarının istinad ettiği şartları, o kitapları inceleyerek, hadîsleri rivâyet eden râvilerin durumlarını, taşıdıkları evsafı tedkik ederek bulmanın gereğine inanmışlardır. Bu maksadla bazan müstakil eserler yazılmış bazan da umumî eserlerde yeri geldikçe meseleye temâs edilmiştir.[2]

---

[1] Bazı münferid beyanlar varsa da bunlarla genellemeye gitmek mümkün değildir. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/175.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muzdarib

Muzdarib: Ravilerin, senedinde ya da metninde ihtilâf ettikleri ve bunların birarada telifine ya da tercihine imkân bulunmayan rivayetlere denir.
Örnek: Ebu Bekr *Radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e: Gördüğüm kadarıyla saçların ağardı demiş, Peygamber bunun üzerine:
"Hud (suresi) ve kardeşleri (benzeri sureler) benim saçlarımı ağarttı" diye buyurdu.
Bu hadis yaklaşık on farklı şekilde rivayet edilmiştir. Mevsul ve mürsel olarak rivayet edildiği gibi Ebu Bekir, Aişe ve Sa'd'dan müsned olarak da rivayet edilmiştir. Telifin (cemin) da, tercihin de mümkün olamayacağı daha başka ihtilaflarla da rivayet edilmiştir.
Şayet cem (rivayetlerin telifi) mümkün olursa cem etmek gerekir ve ızdırab ortadan kalkar.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in Veda haccında ne için ihrama girdiğine dair rivayetler arasında ihtilâf bulunmasıdır. Bu rivayetlerin bazısında onun hac için ihrama girdiği belirtilirken, diğer bazısında o temettu' haccı için ihrama girmiş, bir diğer kısmında da onun hac ve umreyi birlikte (hacc-ı kıran) yaptığı zikredilmiştir.
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye der ki: Bunlar arasında herhangi bir çelişki yoktur. O kıran haccı gibi temettu ve haccın amellerini müfred olarak (hacc-ı ifrad gibi) yaptı ve iki ibadet olan umre ve haccı da birlikte (hacc-ı kıran) yaptı. Böylelikle o iki ibadeti birarada yapmak itibariyle hacc-ı kıran yapmış oldu. İki tavaf ve iki ayrı say'den birisini yapmış olması itibariyle hacc-ı ifrad iki yolculuktan birisini yapmayarak rahat etmiş olması itibariyle de temettu' haccı yapmış oldu.
Şayet tercih yapma imkânı olursa tercih edilen gereğince amel edilir ve aynı şekilde ızdırab ortadan kalkmış olur. Mesela: Bureyde[1] *Radıyallahu anha*'nın hadisindeki rivayetlerin ihtilafı böyledir. O azad edildiğinde Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* onu kocası ile birlikte evli kalmayı sürdürmek yahut ondan ayrılmak hallerinden birisini seçmekte serbest bırakmıştı. Acaba onun kocası o zaman hür müydü, köle miydi?
el-Esved'in, Âişe *Radıyallahu anha*'dan rivayetine göre kocası hür idi. Urve b. ez-Zübeyr ile Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr'in ondan rivayetine göre ise o köle idi. Her ikisinin rivayeti el-Esved'in rivayetine tercih edilmiştir. Buna sebep ise Urve ile Kasım'ın, Aişe'ye olan akrabalıklarıdır. Çünkü Aişe *Radıyallahu anha*, Urve'nin teyzesi, Kasım'ın halası idi. Esved ise ona akrabalık bağı bulunmayan yabancı birisi olmanın yanında, rivayetinde inkıtâ' da vardır.
Muzdarib zayıftır, delil olarak gösterilemez. Çünkü onun muzdarib olması ravilerinin zapt sahibi olmadıklarını gösterir. Ancak eğer ızdırab hadisin aslı ile ilgili değilse zarar vermez.
Mesela, Fedâle b. Ubeyd *Radıyallahu anh*'ın hadisindeki rivayetlerin ihtilafı bu kabildendir. Buna göre o Hayber günü oniki dinara bir gerdanlık satın almıştır. Bu gerdanlıkta hem altın, hem de boncuk vardı. Fedâle dedi ki: Ben bunları birbirinden ayırdım. Bu gerdanlıkta oniki dinardan daha fazla altın olduğunu gördüm. Bunu Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e söyledim. Altını ayrılmadıkça satılmaz" diye buyurdu.
Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre Fedale bu gerdanlığı satın almış, diğer bazı rivayetlerde ise bir başkası kendisine böyle bir gerdanlığı satın alma hakkında soru sormuş, kimi rivayetlerde de o, gerdanlık altın ve boncuktan idi, kimilerinde altın ve mücevherat idi, kimilerinde ise altın ile birbirine bağlanmış boncuklardı, kimi rivayetlerde oniki dinara, kimilerinde ondokuz dinara, bazısında da yedi dinara satın aldığını belirtmiştir.
Hafiz İbn Hacer dedi ki: Bu durum zayıf olmasını (hadisi kastediyor) gerektirmez. Aksine hadisin delil olarak gösterilmesindeki maksat olduğu gibi durmaktadır. Bunda bir ihtilâf yoktur. O da (altın ve diğer maddelerin) ayrılmadıkça satılmasının nehyedilmiş olmasıdır. Bunların cinsi ya da değerinin ne kadar olduğu ile ilgili ifadeler ise bu durumda hadisin muzdarip olmasını gerektirecek şekilde ileri sürülemez.
Aynı şekilde ravinin tayini hususunda ittifak edilmekle birlikte adında, künyesinde ya da benzer bir husustaki ayrılıklar da ızdırabı gerektirmez. Nitekim bu, sahih hadislerde çokça görülen bir husustur.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hadisi Ehlinden Almaya Çalışmak:

Hadis öğrencisine, bütün gayret ve imkanlarını seferber ederek bu ilmi, ilim, amel ve takva ile meşhur hocalardan almaya çalışması yaraşır. Böylesi, kendi çevresinde yoksa, geçmişte ulemanın yaptığı gibi uzun ve yorucu yolculukları göze almalıdır. [1]
Hadis öğrecisi isnâd-ı âlî aramalıdır. Bölgesindeki âli isnâdı bitirince uzak diyarlara bu maksatla seyahat etmelidir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 49.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YOLCULUK EDEPLERİ BÖLÜMÜ

166) Perşembe Günü Erkenden Yolculuğa Çıkmak

958. Kâ'b İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük Gazvesi'ne perşembe günü çıktı. Zaten Hz. Peygamber genellikle perşembe günü yolculuğa çıkmayı severdi.[1]

Sahîhayn'daki bir rivayet şöyledir:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, perşembe günü dışında yolculuğa çıktığı pek nâdirdir.[2]

959. Sahâbî Sahr İbni Vedâa el–Gâmidî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Allahım! Ümmetimin erkenciliğini bereketli kıl" diye dua etmiştir.
Râvi (Sahr) diyor ki; Peygamber *aleyhisselâm*, seriyye veya ordu gönderdiği zaman, sabahleyin erkenden gönderirdi.
Tüccardan olan Sahr da, ticaret mal ve kervanlarını sabah erkenden yola çıkarırdı. Bu sebeple malı çoğaldı, zengin oldu.[3]

* Sünnete uymak bereket ve zenginlik vesilesidir. Helal kazanç ve bereket isteyenler mesailerine dikkat etmelidirler. Kazanç ve kalkınma ve ileri gitmenin temel ilkelerinden biri de erken işe başlamaktır. [4]

---

[1] Buhârî, Cihâd 103.
[2] Buhârî, Cihâd 103, Ebû Dâvûd, Cihâd 77.
[3] Ebû Dâvûd, Cihâd 78; Tirmizî, Büyû' 6. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 41.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 285.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Öğrendiğiyle Amel Etmek:

Kur'an-ı Kerim, bildiğiyle amel etmeyenleri "kitap taşıyan eşeklere" benzetmiştir.
İmam Şafii'nin hocası Veki' b. El-Cerrah da "hadisi öğrenmek stiyorsan, onunla amel et!" demiştir.
Abdullah b. Mesud, ileri gelen sahabilerin on ayet ezberleyince, amel etmesini ve manalarını öğrenmedikçe, başka ayetlere geçmediklerini haber vermektedir.[1] Bir başka alim de "zekat oranı kırkta birdir. İki yüz hadis öğrenen bu öğrendiklerinin zekatını vermiş olmak için beş tanesiyle amel etmelidir." der.[2]
Hadîslerde vârid olan fazîletli amelleri imkân nisbetinde işlemelidir. Hatta Bişr İbnu'l Hâris el-Hâfi: "Ey hadîs ashâbı, hadîsin zekâtını ödeyin, hiç olsun her ikiyüz hadîsten beşiyle mutlaka amel edin" demiştir. Vekî de: "Hadîsi hıfzetmek istersen, onunla amel et" der.[3]

---

[1] Bk. Taberi, Camiu'l-Beyan: 1/80.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 49-50.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mustakil Eserler:

Kütüb-i Sitte'nin şartları üzerine te'lîf edilen müstakil eserler şunlardır:
1- İbnu Mende diye meşhur el-Hâfiz Ebu Abdillah Muhammed İbnu İshâk (v. 395/1004): Şurûtu'l-Cimme Fi'l-Kırâeti ve's-Semâi ve'l-Münâveleti ve'l-İcâze.
2- El-Hâfiz Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî (507/1113): Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte.
3- El-Hâfiz Ebu Bekr Muhammed İbnu Musa el-Hazimî (584/ 1188): Şurutu'l-Eimmeti'l-Hamse.[1]

---

[1] Makdisi, Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte'de kesin ve mutlak bir uslûpla bu iddiada bulunur. Bunu itlâk'ı üzere almak yanlış olur. Zira görüleceği üzere Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un bazı açıklamaları mevcuttur.(İbrahim Canan)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Öğrendiğiyle Amel Etmek:

Kur'an-ı Kerim, bildiğiyle amel etmeyenleri "kitap taşıyan eşeklere" benzetmiştir.
İmam Şafii'nin hocası Veki' b. El-Cerrah da "hadisi öğrenmek stiyorsan, onunla amel et!" demiştir.
Abdullah b. Mesud, ileri gelen sahabilerin on ayet ezberleyince, amel etmesini ve manalarını öğrenmedikçe, başka ayetlere geçmediklerini haber vermektedir.[1] Bir başka alim de "zekat oranı kırkta birdir. İki yüz hadis öğrenen bu öğrendiklerinin zekatını vermiş olmak için beş tanesiyle amel etmelidir." der.[2]
Hadîslerde vârid olan fazîletli amelleri imkân nisbetinde işlemelidir. Hatta Bişr İbnu'l Hâris el-Hâfi: "Ey hadîs ashâbı, hadîsin zekâtını ödeyin, hiç olsun her ikiyüz hadîsten beşiyle mutlaka amel edin" demiştir. Vekî de: "Hadîsi hıfzetmek istersen, onunla amel et" der.[3]

---

[1] Bk. Taberi, Camiu'l-Beyan: 1/80.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 49-50.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

179) Kadının Yolculuk Yapması (Kadın İçin Tek Başına Yolculuk Yapma Yasağı)

991. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'a ve âhiret gününe inanmış bir kadının, yanında, kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını bulunmadan bir gün–bir gecelik yolculuğa çıkması helâl değildir."[1]

* Bir kadın yanında kocası, oğlu, kardeşi veya akrabasından nikahlanması haram olan birisi olmaksızın yolculuğa çıkması haramdır. Bu günkü modern vasıtalarla bile olsa bu hüküm geçerliliğini kaybetmemiştir. Kıyamete kadar her şartta geçerlidir. Bu kadının seyahat hakkını kısıtlama değildir. Bizzat onu her türlü fitne, fesat ve sıkıntılardan ve tehlikelerden korumak için tedbir almak demektir. [2]

992. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Bir erkek, yanında mahremi olmayan kadınla yalnız kalmasın; hiçbir kadın da yanında mahremi bulunmaksızın (tek başına) yolculuğa çıkmasın"* buyurdu. Bunun üzerine bir sahâbî:
– Ey Allah'ın Resulü! Karım hac için yola çıkmak üzere, ben de falanca savaşa katılmak için yazıldım" dedi.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Git, karınla birlikte haccet!"* buyurdu.[3]

* Bir erkeğin kendisine nikahı helal ve mümkün olan bir kadınla tek başına bir arada kalması haramdır, yasaktır. Bu kısıtlama kadının ırzı ve iffetini korumaya yönelik bir tedbirdir. Bir başka hadiste *"Üçüncüleri şeytandır"* denilmek suretiyle bu tedbirli adım ve hareket tarzı ortaya konmuş oluyor.
Her düşenin bir kapanı bulunacağı gerçeğini de dikkatlerden uzak tutmamak gerekir. Bu hadis kişinin karısını hacca götürmesi farz olan cihaddan daha önemli bir iş olduğunu bize bildirmektedir. İslam getirdiği esaslarla hayatın her kademesini güvence altına almıştır. İnsanlar hanımlarını yalnız başına yolculuğa bırakmamak için baştan fedakarlık göstermeliler ki sonradan pişmanlık duyacak bir şeyle karşı karşıya kalmamış olsunlar. Bu gün müslümanlar bu işlere daha çok dikkat etmek mecburiyetindedirler. Taksi, dolmuş, servis, asansörler ve sekreterlik müessesesiyle okullarda ve resmi dairelerde özel duman odaları ve öğretmenler odası gibi yerlerde daha fazla dikkat edilecek yerler cümlesindendir. [4]

---

[1] Buhârî, Taksîr 4, Mescidu Mekke 6, Sayd 26, Savm 67; Müslim, Hac 423; Ebû Dâvûd, Menâsik 2; Tirmizî, Rada' 10; İbni Mâce, Menâsik 7.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 292.
[3] Buhârî, Nikâh 111, Cihâd 140; Müslim, Hac 424.
Kısa şekli 1631'de gelecektir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 293.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Hocaya Saygı Göstermek:

Hadis öğrencisinin, hocasına ve hocalarına, hadise olan hadise olan saygı ve edebinden gelen bir hisle saygı ve tazim göstermesi gerekir. Onu ne utanma ne de büyüklenme, ilmi öğrenmekten ve bilmediğini usulünce sormaktan alıkoymamalıdır. Mücahid "utangaç ya da kibirli olan ilim öğrenemez!" der. [1]
Tâlib, dinleme işini uzatıp, şeyhin azarlamasına meydan vermemelidir. Zührî: "Meclis uzarsa şeytan da nasiplenir" demiştir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müşterek Şartlar:

Kütüb-i Sitte imamlarından her birinin, diğerinden farklı olan yönlerine geçmeden müştereken tâbi olduğu şartları belirtmede fayda var. Kitabımızın Usul Bahsi'nde daha geniş olarak durulacağı üzere, bir rivâyetin sahîh olabilmesi için, bütün İslâm ulemasının müştereken kabul ettiği bazı temel şartlar bulunmakta. Bu şartları Kütüb-i Sitte imamları aynen aramışlardır. Onlar, sahîh hadîsi tarîf ederken zikredilen evsaf olup, şunlardır:
1. Ravi müslüman olacak, gayr-ı müslimin rivâyeti alınmaz.
2. Râvi âkil olacak, mümeyyiz olmayan çocuk veya mecnunun rivâyeti makbul değildir.
3. Râvi doğru sözlü olacak, yalancı bilinen kimsenin rivâyeti alınmaz.
4. Râvi meşhur olacak, yani kendisinden, en az iki kişi hadîs almış olacak veya cerh ve tâdîl yönünden hali bilinecek.
5. Müdellis olmayacak, yani hadîs rivâyetini dürüst şekilde yapmalıdır. Hadîsin, gerek senedinde ve gerekse metnindeki bir kısım kusurları gizlemeye kalkarsa bu kimsenin rivâyeti sahîh olmaz.
6. Diyânet sahibi olacak, fâsık olmayacak. Farzları yapmayan, haramları işleyen kimseden hadîs alınmaz.
7. İtikadı düzgün olacak. Küfrünü gerektiren sapık inanç sahiplerinden hadîs alınmaz. Ehl-i bid'a denen şiadan hadîs alınırsa da, onların küfre götüren bâtıl inançlara düşenlerinden alınmaz.
8. Mürüvvet denen insanî yönü, ahlâkî durumu, örf ve edeb kaidelerine riâyetkârlığı da aranmıştır. Mürüvveti noksan kimselerin rivâyette dürüst olamayacağı, hadîslerinin sahîh addedilmemesi gereği kabul edilmiştir.
9. Zabt'ı tam olacak. Yazdıklarına, ezberlediklerine hâkim olacak.
Bu sayılanlardan 1., 3., 4., 5., 6. ve 7. maddeler bazan Adalet kelimesiyle ifâde edilir. Râvi adâlet sâhibi olmalıdır dendi mi hepsi kastedilmiş olur.
Bunlar râvilerde aranan şartlar. Bu şartlarda çoğunluk müttefiktir. Bazı teferruatta farklılıklar söz konusudur, bunlara usul bahislerinde temas edeceğiz.
10. İttisal şartı. Hadîsin sıhhatine tesîr eden mühim bir şarttır. Senette kopukluk olmamalıdır. Yâni rivâyet, Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm)'a kadar birbirini görmüş olan râviler kanalıyla gelmelidir.
11. Muhâlefet olmamalıdır. Yani hadîs, bir başka hadîs'in veya âyetin hükmüne muhâlefet etmemelidir. Muhalefet taşıyan hadîslere şazz, münker gibi isimler de verilmiştir.
12. Son bir müşterek şart hadîsin muallel olmamasıdır. Yani herkesin fark edemeyeceği, hadîs ilmini çok iyi bilenlerin keşfedeceği gâmız, ince bir kusur.
Şu halde, bir hadîsi sahîh kabul edebilmek için bu şartları aramada âlimler müttefiktirler. Bunlardan biri eksik olsa hadîs "sahih" olmaz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/176-177.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Hocaya Saygı Göstermek:

Hadis öğrencisinin, hocasına ve hocalarına, hadise olan hadise olan saygı ve edebinden gelen bir hisle saygı ve tazim göstermesi gerekir. Onu ne utanma ne de büyüklenme, ilmi öğrenmekten ve bilmediğini usulünce sormaktan alıkoymamalıdır. Mücahid "utangaç ya da kibirli olan ilim öğrenemez!" der. [1]
Tâlib, dinleme işini uzatıp, şeyhin azarlamasına meydan vermemelidir. Zührî: "Meclis uzarsa şeytan da nasiplenir" demiştir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FAZİLETLER BÖLÜMÜ

180) Kur'ân-ı Kerîm Okumanın Fazileti

993. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Kur'an okuyunuz. Çünkü Kur'an, kıyamet gününde kendisini okuyanlara şefaatçı olarak gelecektir" buyururken işittim, demiştir.[1]

994. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Kıyamet gününde Kur'an ve dünyadaki hayatlarını ona göre tanzim eden Kur'an ehli kimseler mahşer yerine getirilirler. Bu sırada Kur'an'ın önünde Bakara ve Âl–i İmrân sûreleri vardır. Her ikisi de kendilerini okuyanları müdafaa için birbiriyle yarışırlar" buyururken işittim.[2]

995. Osmân İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:
"Sizin en hayırlılarınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir."[3]

996. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır."[4]

997. Ebû Mûsa el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kur'an okuyan mü'min portakal gibidir: Kokusu hoş, tadı güzeldir. Kur'an okumayan mü'min hurma gibidir: Kokusu yoktur, tadı ise güzeldir. Kur'an okuyan münâfık fesleğen gibidir: Kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münâfık Ebû Cehil karpuzu gibidir: Kokusu yoktur ve tadı da acıdır."[5]

998. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah şu Kur'an'la bazı kavimleri yükseltir; bazılarını da alçaltır."[6]

* Tarihe baktığımızda bunun örneklerini görmemiz mümkündür. Kur'an'a sarılıp ona göre hayat tanzim edildiğinde devletler ve insanlar rahat içinde ve huzurla yükselmişler. Kur'an'dan uzak kaldığında da alçalmışlardır. [7]

999. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah'ın kendisine Kur'an verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O'nun yolunda harcayan kimse."[8]

* Taklit edilecek örnek alınacak iki tür şahsiyet ancak bunlar olmalıdır. Bunun dışındaki şahsiyetler takdir edilemez, örnek alınamaz. [9]

1000. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bir adam Kehf sûresini okuyordu. Yanında iki uzun iple bağlanmış bir at vardı. O adamın üzerini bir bulut kapladı ve yaklaşmaya başladı. Atı da o buluttan ürkmeye başlamıştı. Sabah olunca, adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve bu durumu anlattı. Bunun üzerine Peygamberimiz:
"O sekînedir; okuduğun için inmiştir" buyurdu.[10]

1001. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim Kur'ân–ı Kerîm'den bir harf okursa, onun için bir iyilik sevabı vardır. Her bir iyiliğin karşılığı da on sevaptır. Ben, elif lâm mîm bir harftir demiyorum; bilâkis elif bir harftir, lâm bir harftir, mîm de bir harftir."[11]

1002. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kalbinde Kur'an'dan bir miktar bulunmayan kimse harap ev gibidir."[12]

* Allah'ın yarattığı insanın harabe haline gelmemesi mamur olması ancak onu yaratan Allah'ın indirdiği Kur'an'ın onun hafızasında ve kalbinde yer almasıyla mümkündür. Kalbin süsü zineti doğru inançlar ve doğru sözlerdir. En doğru söz ise Kur'an olduğu için o insanı bir harabeye dönmekten Kur'an kurtarır. [13]

1003. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her zaman Kur'an okuyan kimseye şöyle denecektir: Oku ve yüksel, dünyada tertîl ile okuduğun gibi burada da tertîl ile oku. Şüphesiz senin merteben, okuduğun âyetin son noktasındadır."[14]

* Kur'an'ın ve surelerin faziletiyle alakalı pek çok hadisler vardır. Tüm hadis kitaplarının Fezailü'l-Kur'an bölümünde pek çok rivayetler zikredilir. Ayrıca kaleme alınan bu eserlerde değişik bölümler ve kısımlar vardır. En meşhuru İbn Kesir tefsirinin yazarı Ebul Fida İsmail ibni Kesirin Fedailü'l-Kur'an'ıdır. Bu konuda biraz hadis ve pek çok ayetlerle Kur'anın nasıl okunup nasıl anlaşılacağını anlatmak için kaleme aldığımız makaleyi burada veriyoruz. [15]

---

[1] Müslim, Müsâfirîn 252. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 249, 251.
[2] Müslim, Müsâfirîn 253. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 5.
[3] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 349; Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 15; İbni Mâce, Mukaddime 16.
[4] Buhârî, Tevhîd 52; Müslim, Müsâfirîn 243. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 349; Tirmizî, Fezâilu'l–Kur'ân 13; İbni Mâce, Edeb 52.
[5] Buhârî, Et'ime 30 Fezâilü'l–Kur'ân 17, Tevhîd 36; Müslim, Müsâfirîn 243. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 16; Tirmizî, Edeb 79; İbni Mâce, Mukaddime 16.
[6] Müslim, Müsâfirîn 269. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 16.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 294.
[8] Buhârî, İlm 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temennî 5, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266– 268. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Zühd 22.
544 ve 571''de geçmiş, 1378'de tekrar gelecektir.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 295.
[10] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 11; Müslim, Müsâfirîn 240
[11] Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 16.
[12] Tirmizî, Fazâilü'l–Kur'ân 18. Ayrıca bk. Dârimî, Fezâilü'l–Kur'ân 1; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 223.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 295.
[14] Ebû Dâvûd, Vitr 20; Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 18.
Bkz. Sad: 38/29, Zümer: 39/23.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 295.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5) Arkadaşlarına Yardımcı Olmak:

Öğrendiklerini gizlemeyip, diğer talebelerin de istifâdesini sağlamalıdır. [1]
Hadis öğrencisinin hadis öğrenmekten ilk elde ettiği meziyet, arkadaşlarına faydalı olma niteliğidir. Çünkü müzakere hadis öğreniminin temelidir. Kim, bildiğini sadece kendisine saklamak ve böylece ötekilerden üstün olmak isterse, o bildiğinden istifade edemez. Malik b. Enes (r.a.) "Hadisin bereketinden istifade etmek için hadis öğrencilerinin birbirlerine yardım etmesi gerekir." demiştir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hususî Şartlar:

Yukarıda kaydedilen şartlarda herkes müşterek olmakla beraber, bunların anlaşılması ve tahakkuk şartlarına inildikçe ortaya çıkan teferruatta ayrılıklar, farklılıklar zuhûr etmektedir. Burada kaydedeceğimiz en mühim mesele ittisal'in tahakkukuyla ilgili hususî şarttır. Buhârî bu meselede münferid ve çok kesin bir yol tutmuştur.
Ona göre, ittisalin gerçek mânada tahakkuku, râvi hadîsi kimden rivâyet ediyorsa, onunla berâberliği zanna dayanmamalı, kesin olmalı ve mümârese şartı gerçekleşmelidir.
Bu husus râvinin şahsî vasfına girmez, hocası ile temas durumunu ifade eder. Râvi şahsî vasıflarıyla mükemmel olsa bile, hadîs rivâyet ettiği kimse (şeyhi veya hocası) ile temâs ve berâberlik durumu ikna edici değilse, Buhârî hazretleri o rivâyeti sahîh addetmez.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/177.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5) Arkadaşlarına Yardımcı Olmak:

Öğrendiklerini gizlemeyip, diğer talebelerin de istifâdesini sağlamalıdır. [1]
Hadis öğrencisinin hadis öğrenmekten ilk elde ettiği meziyet, arkadaşlarına faydalı olma niteliğidir. Çünkü müzakere hadis öğreniminin temelidir. Kim, bildiğini sadece kendisine saklamak ve böylece ötekilerden üstün olmak isterse, o bildiğinden istifade edemez. Malik b. Enes (r.a.) "Hadisin bereketinden istifade etmek için hadis öğrencilerinin birbirlerine yardım etmesi gerekir." demiştir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

189) Camilere Gitmenin Fazileti

Bu bölümdeki 8 hadis-i şeriften; mescidlere ibadet için gelip gidişlerimiz cennetteki bize yapılacak ikramı arttırır. Mescide giderken attığımız her adım bir küçük günahımızı silip derecemizi yükseltir. Cemaatle kılınan namaz tek başına kılınandan daha büyük sevap kazandırır, karanlık gecelerde mescide giden kimselerin kıyamet gününde tam bir aydınlığa kavuşacaklarını, gerçek müminlerin bir sıfatlarının da mescidlere gitmelerinin olduğunu, öğreneceğiz. [1]

1055. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim sabah akşam camiye gider gelirse, her gidip gelişinde Allah Taâlâ o kimseye cennetteki ikramını hazırlar."[2]

1056. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse evinde güzelce temizlenir, sonra Allah'ın farzlarından bir farzı yerine getirmek için Allah'ın evlerinden birine giderse, attığı adımlardan her biri bir günahı silip yok eder; diğer adımı da onu bir derece yükseltir."[3]

1057. Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Ensardan bir adam vardı. Evi mescide ondan daha uzak olan bir kimse bilmiyorum. Buna rağmen hiçbir namazı kaçırmıyordu. Kendisine:
– Keşke bir merkep satın alsan! Karanlık ve sıcak günlerde ona binerdin? denildi. Adam:
– Evimin mescide yakın olması beni sevindirmez. Ben mescide gelip giderken attığım her adıma sevap yazılmasını istiyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Allah Teâlâ bunların hepsinin sevabını senin için bir araya topladı"* buyurdu.[4]

1058. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Mescidin etrafindaki arsalar boş kalmıştı. Benî Selime, mescidin yakınına taşınıp yerleşmek istediler. Bu arzu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca, onlara:
– *"Bana gelen bilgiye göre, mescidin yakınına taşınıp yerleşmek istiyormuşsunuz, öyle mi?"* buyurdu. Onlar:
–Evet, ey Allah'ın Resulü! Böyle arzu etmiştik, dediler. Resûl–i Ekrem iki defa:
– *"Ey Selime oğulları! Yurtlarınızdan ayrılmayınız ki, adımlarınıza sevap yazılsın"* buyurdu. Onlar da:
– Şu halde yerlerimizden göçmek bizi sevindirmeyecek, dediler.[5]

1059. Ebû Mûsa *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz namazdan en çok sevap kazanacak insanlar, uzak mesafelerden camiye yürüyerek gelenlerdir. Namazı imamla birlikte kılmak için bekleyen kimsenin sevabı, namazı tek başına kılıp sonra uyuyan kimseden daha büyüktür."[6]

1060. Büreyde *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Karanlık gecelerde mescidlere yürüyerek giden kimselere, kıyamet gününde tam bir nura kavuşacaklarını müjdeleyiniz."[7]

1061. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Size, Allah'ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi?"* buyurdular. Ashâb:
– Evet, yâ Resûlallah! dediler. Resûl–i Ekrem:
– *"Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak, mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek. İşte ribâtınız, işte bağlanmanız gereken budur"* buyurdular.[8]

1062. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mescidlere devam etmeyi alışkanlık haline getiren bir adamı gördüğünüz zaman, onun gerçek mü'min olduğuna şahitlik ediniz". Allah Taâlâ şöyle buyurur: "Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar onarırlar. İşte onlar, doğru yolu bulanlardan olabilirler" (Tevbe: 9/18)[9]

* Camilerin imarı; tamiratı ve bakımı olabileceği gibi, Allah ve Resulünün istediği şekilde cemaat olmak aynı gaye ve hedef uğrunda toplanan insanlar grubunun, camiyi yine aynı maksatlarla kullanmaları demektir. Cemaatin tarifi de zaten budur. İçerisinde namaz kılınmayan mescidler ve gaye hedef birliği olmayanların toplandıkları mescitler de harap sayılırlar. Tuvalet ve banyo ve benzeri yerler dışında her yer dinimize göre mescid sayılırlar buna göre düşünecek olursak sahraların veya namazgah denilen etrafı dört duvarla çevrili yerlerin imarı, oradaki toplanan insanların gaye ve hedef birliği içerisinde olmaları ve bu şuurda bir araya gelmeleri ve hazır bir güç olmaları demektir. Bu maksat ve gayelerle cemaatler oluşturulmamışsa tüm mescidlerimiz harap halde ve kuru kalabalıklara meydan okuyor demektir. [10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 318.
[2] Buhârî, Ezân 37; Müslim, Mesâcid 285.
123 de geçmişti.
[3] Müslim, Mesâcid 282.
[4] Müslim, Mesâcid 278. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48.
137 de geçmiş gerekli açıklama orada verilmişti.
[5] Müslim, Mesâcid 280. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (36) 1.
1065 de benzeri var.
[6] Buhârî, Ezân 31; Müslim, Mesâcid 277. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Mesâcid 15.
[7] Ebû Dâvûd, Salât 50; Tirmizî, Salât 166. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 15.
Bu hadis bir nevi Tahrim: 66/8 ve Hadid: 57/13 ayetlerinin tefsiri durumundadır.
[8] Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Cihâd 41.
Önceden 131 ve 1030 numaralarda geçmişti.
[9] Tirmizî, Îman 8, Tefsîru sûre(9). Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 19.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 319.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6) Tedrici Bir Metodla Çalışmak:

Tedrici (yavaş yavaş belli ve makul bir sıra ile) öğrenim, önemli ve fakat birçoklarının hoşlanmadıkları, bıkkınlık gösterdikleri bir tarzdır. Halbuki ilimde asıl olan sıra ile ve planlı bir şekilde öğrenmektir.
Hadis kitaplarının hepsini bir anda okuma imkanı olmadığına göre onları belli bir sıraya koyduktan sonra teker teker okumak zarureti ortadadır. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Râvilerin Tabakaları:

Mevzuumuza girerken isminden bahsettiğimiz Hâzimî, Kütüb-i Sitte kitapları arasında mevcut olan farkları göstermek maksadıyla; râvileri, az yukarıda verdiğimiz vasıflara uyma yönlerinden bir sınıflamaya -kendi ifâdesiyle tabakalara ayırmaya- tabi tutar. Ona göre, hangisi olursa olsun, bütün râviler şu beş tabakadan birinde yer alır, rivâyeti de ona göre sıhhat açısından az veya çok bir değer taşır: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/177.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6) Tedrici Bir Metodla Çalışmak:

Tedrici (yavaş yavaş belli ve makul bir sıra ile) öğrenim, önemli ve fakat birçoklarının hoşlanmadıkları, bıkkınlık gösterdikleri bir tarzdır. Halbuki ilimde asıl olan sıra ile ve planlı bir şekilde öğrenmektir.
Hadis kitaplarının hepsini bir anda okuma imkanı olmadığına göre onları belli bir sıraya koyduktan sonra teker teker okumak zarureti ortadadır. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İTİKÂF BÖLÜMÜ

232) İtikâf (Ramazanın son on gününde ibadete çekilme) Bölümü

Bu bölümdeki üç hadis-i şeriften de Rasulullah'ın Ramazanın son on gününde itikafa girdiklerini, sonra eşlerinin bu sünneti devam ettirdiklerini, vefatlarından önceki Ramazanda ise yirmi gün itikafa girdiklerini öğreneceğiz. [1]

1271. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ramazanın son on gününde i'tikâfa çekilirdi.[2]

1272. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, vefat edinceye kadar ramazanın son on gününde itikâfa girmiştir. Vefatından sonra eşleri itikâfa girmeye devam ettiler.[3]

1273. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* her ramazan on gün itikâfa girerdi. Vefat ettiği senenin ramazanında yirmi gün itikâfa girdi.[4]

*** İtikaf:** Kulluk ve Allah'a yaklaşmak niyetiyle Ramazanın son on gününde mescide çekilip zaruri işler dışında dışarı çıkmaksızın ibadete soyunmak demektir. İçinde bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesini yakalamaya imkan verecek önemli bir ibadettir. Bu ibadeti kadınlar evlerindeki bir odaya veya köşeye kapanmak suretiyle yaparlar

Rasûlullah vefat edeceği sene Cibril ile Kur'an'ı iki sefer karşılıklı okumalarının yanı sıra itikafi da yirmi güne çıkarmışlardır. (Bakara: 2/125, 187; Hac: 22/25) ayetlerinde de itikaftan bahsedilmektedir. [5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 369.
[2] Buhârî, İ'tikâf 1, 6; Müslim, İ'tikâf 1–4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 77, 78; Tirmizî, Savm 71; İbni Mâce, Siyâm 58.
[3] Buhârî, İ'tikâf 1; Müslim, İ'tikâf 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 77.
[4] Buhârî, İ'tikâf 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 78; İbni Mâce, Siyâm 58.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 369.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7) Hadis Usulüne Önem Vermek:

Hiçbir hadis usulü öğrencisi hadis usulü ilminden müstağni kalamaz. Öğrendiği hadislerden ancak iyi bir usul bilgisi sayesinde yararlanabilir. Bunun için de muteber ve meşhur usul kitaplarından istifade etmek gerekmektedir. Önce usul konularını ana diliyle yazılmış bir veya birkaç usul kitabından okuduktan sonra "kaynaklar kısmında" tanıttığımız usul kitaplarını mütalaa etmek gerekir.
Yeterli bir hadis tarihi ve hadis literatürü bilgisi ile usul bilgileri takviye edilmelidir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50-51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Birinci Tabaka:

Bunlar, bir râvide aranan bütün sıhhat şartlarını, gerek adâlet ve gerekse zabt yönünden tam ve eksiksiz olarak hâiz olan râvilerdir.
Ayrıca, hadîs aldığı zâtı uzun müddet görmüş, tam bir mümârese, tanışma hâsıl olmuştur.
Bu tabakada olan râviler sıhhatçe en üstün râvilerdir. Rivâyetleri bir babta asıl olarak kabul edilir.
Bu tabaka Buhârî'nin tabakasıdır. Buhârî bir hadîsi sahîh kabul ederek herhangi bir bâba asıl yapmak için, bu şartları haiz râvilerce rivâyet edilmesini şart koşmuştur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/177-178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7) Hadis Usulüne Önem Vermek:

Hiçbir hadis usulü öğrencisi hadis usulü ilminden müstağni kalamaz. Öğrendiği hadislerden ancak iyi bir usul bilgisi sayesinde yararlanabilir. Bunun için de muteber ve meşhur usul kitaplarından istifade etmek gerekmektedir. Önce usul konularını ana diliyle yazılmış bir veya birkaç usul kitabından okuduktan sonra "kaynaklar kısmında" tanıttığımız usul kitaplarını mütalaa etmek gerekir.
Yeterli bir hadis tarihi ve hadis literatürü bilgisi ile usul bilgileri takviye edilmelidir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 50-51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HAC BÖLÜMÜ

233) Hac İle İlgili Hadisler

Bu bölümdeki bir ayet ve 14 hadis-i şeriften, gücü yeten kimselere haccın farz kılındığını, haccı inkar edenlere Allah'ın ihtiyacı olmadığını, haccın İslamın 5 temel esasından biri olduğunu, Allah ve Rasulü tarafından emredilen hususlara gücü yettiğince uyulması gerektiğini, kabul olunmuş haccın da faziletli amellerden biri olduğunu, kötü söz ve günahlardan sakınılarak yapılan hacdan kişinin evine annesinden doğduğu gibi döneceğini, Allah tarafından kabul edilmiş haccın karşılığının cennet olacağını, kadınların en üstün cihadının kabul edilecek hac olduğunu, Arefe günü Allah'ın cehennemden kullarının çoğunu azat ettiğini, Ramazanda yapılan umrenin hac sevabına veya Peygamberle beraber yapılan hac sevabına eşit olduğunu, hacca sıhhaten güç yetiremeyecek kimseler adına başka birinin vekaleten hac yapabileceğini, küçük yaştaki çocuklara da hac yaptırılabileceğini ve sevabının velisine de olacağını, her türlü vasıtayla hacca gidilebileceğini, hacda alış-veriş yapmanın yasak olmadığını öğreneceğiz. [1]

"...Kabe'yi haccetmek, gücü yeten tüm insanların yerine getirmek zorunda oldukları bir görevdir. Kim bu vazifeyi inkar edip yapmazsa bilsin ki Allah alemlerden bağımsız olup her bakımdan kendi kendine yeterlidir" (Al-i İmran: 3/97)

* Bu ayetin açıklayıcısı durumunda olan fakat Nevevi'nin buraya almadığı (Tirmizi, Hacc, 3)'de bildiren bir hadiste peygamberimiz şöyle buyururlar: *"Kim yiyecek ve Allah'ın evine ulaştıracak bir bineğe sahip olur da hac görevini yerine getirmezse, Yahudi veya Hristiyan olarak ölmüş fark etmez."* Çünkü hristiyan ve Yahudiler namaz kılarlar asla hac yapmazlar. (Müslim, İman, 194)de namazı kılmayan da Müşrik'e benzetilmiştir ki müşrikler de namaz kılmazlar fakat haccederler. [2]

1274. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmak."[3]

* (Buhari, İ'tisam, 3)'de Allah Rasûlü, *"Suçu günahı en ağır olan kişi yasaklanmamış olan bir meselede soru sormak üzere o işte yasak getirendir"* buyurmaktadır. Yani insanlar lüzumsuz bazı sorularla bazı sınırlamaların getirilmesine sebep olur. İşi zorlaştırıyorlarsa dikkatler buraya çekilip böyle sorular sorarak işlerin zorlaştırılmaması gerektiği vurgulanmış oluyor. Böylelikle kişi yasaklara mutlaka uyacak, emirleri de gücü yettiği kadarıyla yapacaktır. Yani içki, faiz, zinayı herkes yapmayacak, zekat ve hacca gücü yeten imkanı olan yapacaktır. [4]

1275. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bir gün bir konuşma yaptı ve:
– *"Ey müslümanlar! Allah size haccı farz kıldı, haccedin!"* buyurdu. Sahâbilerden biri:
– Her sene mi, ey Allah'ın Resulü? diye sordu.
Hz. Peygamber, adam sorusunu üç defa tekrarlayıncaya kadar cevap vermeyip sustu. Sonra şöyle buyurdu:
– *"Eğer "evet" deseydim, her sene haccetmeniz farz olurdu, siz de onu yerine getiremezdiniz!"* Sonra sözlerine devamla:
– *"Ben sizi kendi halinize bıraktığım sürece siz de beni kendi halime bırakın. Çünkü sizden öncekiler peygamberlerine çok sual sormaları ve aldıkları cevaplar konusunda ihtilâf etmeleri sebebiyle helâk oldular. Bundan dolayı size, bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiğince yerine getirin. Herhangi bir şeyi de yasaklarsam ondan da kesin olarak kaçının!"* buyurdu.[5]

1276. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– En üstün amel hangisidir? diye soruldu.
– *"Allah ve Resulün'e iman etmektir"* buyurdu.
– Sonra hangisidir? denildi.
– *"Allah yolunda cihad etmektir"* buyurdu.
– Sonra hangisidir? denildi.
– *"Makbul olan hacdır"* buyurdu.[6]

1277. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Kötü söz söylemeden ve büyük günah işlemeden hacceden kimse, annesinden doğduğu gündeki gibi günahsız olarak (evine) döner."[7]

1278. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Umre ibadeti, daha sonraki bir umreye kadar işlenecek günahlara kefârettir. Mebrûr haccın karşılığı ise, ancak cennettir."[8]

1279. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resulü! En üstün amel olarak cihadı görüyoruz. Biz hanımlar cihad etmeyelim mi? dedim. Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"Fakat (sizin için) cihadın en üstünü, hacc–ı mebrûrdur"* buyurdu.[9]

* Bugünkü şartlar altında hiçbir günaha girmeden ihlaslı ve samimi olarak bir kadın haccını tamamlarsa en büyük cihadını yapmış olur. (Buhari, Cihad, 8) de *"Hac kadınlar için ne güzel cihaddır"* buyrulmakla da bu gerçek pekiştirilmiş oluyor. Son derece hareketlilik isteyen bir ibadetle hiçbir canlıya bile zarar vermemek pek kolay değildir. [10]

1280. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ın, cehennemden en çok kul âzat ettiği gün, arefe günüdür."[11]

* "Haccın temel direği olan rüknü Arefe günü öğleden sonra gün batıncaya kadarki zaman içinde yapılır, bunu kaçıran kimsenin haccı olmaz. Tüm dünya Müslümanlarının aynı gün aynı yerde Allah'a yalvarmaları ve bağışlanma dilemeleri gerçekleşir. Allah da o gün başka günlere oranla daha fazla kişiyi cehennemden uzaklaştırmış oluyor. Yıl içinde en faziletli gün arefe, hafta içerisinde en faziletli gün de Cuma günüdür." (Müslim, Cuma, 17) [12]

1281. Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ramazan ayında yapılan umre, tam bir hac sayılır, yahut da benimle birlikte yapılmış bir haccın yerini tutar."[13]

* Bu hadis bize *"ibadetin fazileti vaktin faziletiyle artar"* kaidesini hatırlatır. Bu hadisten Müslümanların yapacakları ibadetlerin zamanlamasına da önem vermeleri gerektiği de çıkmaktadır. [14]

1282. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre bir kadın:
– Ey Allah'ın Resulü! Hac farîzası hakkındaki Allah'ın emri, babamın hayvan üzerinde duramayacak kadar yaşlı olduğu bir döneme denk geldi. Onun yerine ben haccedebilir miyim? dedi. Hz. Peygamber:
– *"Evet, haccedebilirsin"* buyurdu.[15]

1283. Lakît İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre kendisi Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip:
– Babam çok yaşlıdır. Ne hac, ne umre yapabilir, ne de sefere çıkabilir. (Ne emir buyurursunuz?) dedi. Hz. Peygamber de:

– *"O halde babanın yerine sen haccet ve umre yap!"* buyurdu.[16]

1284. Sâib İbni Yezîd *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben yedi yaşımda iken, Vedâ haccında Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde bana da haccettirdiler.[17]

1285. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ravhâ denilen yerde bir grupla karşılaştı:
– *"Siz kimlersiniz?"* diye sordu. Onlar:
– Biz müslümanlarız, peki sen kimsin? dediler. Hz. Peygamber:
– *"Ben Allah'ın Resulüyüm"* buyurdu. Bunun üzerine içlerinden bir kadın, (kucağındaki) küçük bir çoçuğu Peygamber'e doğru havaya kaldırarak:
– Bunun için de hac var mı? diye sordu. Resûl–i Ekrem:
– *"Evet, ona hac, sana da sevap vardır"* buyurdu.[18]

1286. Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, erzak ve eşyâsı da aynı deve üzerinde olduğu halde deve ile hacca gitmiştir.[19]

* Bu hadiste bize Rasûlullah'ın ne kadar tevazu içinde olduğunu, riya ve gösterişten uzak olarak haccını yaptığını, erzak ve yükleri için ayrı bir deve daha kullanması mümkün iken kullanmadığını göstermektedir. Bu hadisten bu günde hangi şartlar altında olursa olsun binitinin markası ve şirketi ne olursa olsun tevazu üzere gösterişten uzak hac yapılması gerektiğini öğrenmiş oluyoruz.[20]

1287. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi: Ukâz, Mecinne (Micenne) ve Zülmecâz İslâm öncesi dönemde meşhur panayır yerleri idi. Bu sebeple İslâm döneminde (bazı müslümanlar) bu pazarlarda alış – veriş yapmayı günah sandılar. Bunun üzerine hac mevsiminde *"Alış-veriş yaparak Rabbinizin fazl ve kereminden istifade etmenizde sizin için bir günah yoktur"* âyeti indi.[21]

* Hac günleri tüm dünya Müslümanlarının senede bir sefer bir araya gelip siyasi, ekonomik ve her türlü münasebetlerinin en yoğun olduğu günlerdir. Bu günlerde, ibadet ve manevi feyzden alıkoymayacak şekilde meşru olan her türlü ticaret yapılabilir. Bunun bir sakıncası olmadığı ayetle bildirilmiştir. Alışveriş ve ticaret yasağı yalnızca Cuma ezanı okunduktan sonra başlayıp Cumanın farzı kılınıncaya kadarki zaman diliminde geçerlidir. Bunun dışında her yerde ve her zaman serbesttir.[22]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 370.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 370.
[3] Buhârî, Îmân 1, 2; Tefsîru sûre (2), 30; Müslim, Îmân 19–22. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 3; Nesâî, îmân 13.
Önceden 1075 ve 1207'de geçmişti.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 371.
[5] Müslim, Hac 412; Nesâî, Menâsik 1. Ayrıca bk. Buhârî, İ'tisâm 2.
Hadisin kısa bir şekli 157'de geçmişti.
[6] Buhârî, Îmân 18, Hac 4, 34, 102, Umre 1, Sayd 26, Cihâd 1, Tevhîd 47; Müslim, İman 135, Hac 204, 437. Ayrıca bk. Tirmizî, Fedâilü'l–cihâd 22, Hac 88; Nesâî, Hac 4, 5, 6, Cihâd 17; İbni Mâce, Menâsik 3.
314'de geçmişti, 1286'da tekrar gelecektir.
[7] Buhârî, Hac 4, Muhsar 9, 10; Müslim, Hac 438. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 2; Nesâî, Hac 4; İbni Mâce, Menâsik 3.
[8] Buhârî, Umre 1; Müslim, Hac 437. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 88; Nesâî, Menâsik 3, 5, 77; İbni Mâce, Menâsik 3.
[9] Buhârî, Hac 4, Sayd 26, Cihâd 1.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 371.
[11] Müslim, Hac 436. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 194; İbni Mâce, Menâsik 56.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 371.
[13] Buhârî, Umre 4; Müslim, Hac 221. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 55; Ebû Dâvûd, Menâsik 89; Nesâî, Siyâm 6; İbni Mâce, Menâsik 45.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 372.
[15] Buhârî, Hac 1, Cihâd 154, 162, 192, Edeb 68; Müslim, Hac 407, Fedâilü's–sahâbe 135, 137. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 25; Nesâî, Hac, 22, 23, Kudât 9, 10.
[16] Ebû Dâvûd, Menâsik 25; Tirmizî, Hac 87. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 2, 10; İbni Mâce, Menâsik 10.
[17] Buhârî, Sayd 25.
[18] Müslim, Hac 409, 410, 411. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 8; Tirmizî, Hac 83; Nesâî, Hac 10; İbni Mâce, Menâsik 11.
181'de geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti.
[19] Buhârî, Hac 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 4.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 372.
[21] Buhârî, Hac 150, Büyû 1, Tefsîru sûre (2), 24.
[22] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 372.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8) Kendisinden Aşağı Olandan Hadis Almak:

Rivâyet ve dirâyette kendisinden dûn (aşağı) olandan da hadîs almalıdır. Vekî: "Kişi fevkindekinden, emsâlinden ve mâdûnundan hadîs yazmadıkça asâlete eremez" der. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İkinci Tabaka:

Adalet ve Zabt vasıfları yönüyle birinci tabadaki râviler gibi olmakla berâber, şeyhi ile berâberliği az olan ve bu sebeple şeyhinin rivâyetleri hakkında fazla mümâresesi, bilgisi olmayan kimselerdir. Bunlar itkânda birinci tabakadan geridirler.
Bir hadîsin sahîh addedilmesi için Müslim bu azıcık beraberliği yeterli bulur. Buhârî'ye göre bu vasıftaki râvinin rivâyeti bir bâbta asıl olmazken, Müslim'e göre olmaktadır.
Az sonra, kendi ifadesinden kaydedeceğimiz üzere Müslim, görüşme şartları içinde bulunan sikaları görüştüklerine dâir sarâhat olmasa bile görüşmüş kabul edecek, bu şartlardaki rivâyeti sahîh addedecektir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8) Kendisinden Aşağı Olandan Hadis Almak:

Rivâyet ve dirâyette kendisinden dûn (aşağı) olandan da hadîs almalıdır. Vekî: "Kişi fevkindekinden, emsâlinden ve mâdûnundan hadîs yazmadıkça asâlete eremez" der. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9) Hadisleri Kavramaya Çalışmak:

Hadîs talebesi sadece ezberlemekle veya yazmakla kalmamalı, anlamaya, kavramaya da çalışmalıdır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Üçüncü Tabaka:

Bu tabakada yer alan râvîler hocaları ile uzun zaman berâber olmuş mümâresesi tam olmakla beraber, adelet ve zabt yönlerinde bir kusur, bir eksiklik bulunan râvilerdir. Bunlar kabul ve red ortasındadırlar. Bazıları makbûl addederken diğer bazıları reddetmiştir. Bir başka ifade ile muhtelefun fih'tirler. Ebu Davud ve Nesâî'nin, hadîs kabûlünde yeterli buldukları şartlar budur. Onlara göre, bu vasıftaki şahısların rivâyetleri sahîhtir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9) Hadisleri Kavramaya Çalışmak:

Hadîs talebesi sadece ezberlemekle veya yazmakla kalmamalı, anlamaya, kavramaya da çalışmalıdır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- HİBELER KİTABI
1- Adam Çocuğuna Bir Şey Hibe Eder, Babı
2- Çocuğuna Bir Şey Hibe Edip Sonra Bundan Dönen Adamın Babı
3- Ömrâ (Bîr Şeyî Bir Kimseye Ömrü Boyunca Vermek) Babı
4- Rukbâ (Bir Adamın, Kendî Evini Bîrisine Hîbe Etmesi Ve Ona: Ben Senden Önce Ölürsem Ev Sana. Sen Benden Önce Ölürsen Ev Bana Olsun Demesi) Babı
5- (Verilen) Hibeden Rücû Etmek Babı
6- Karşılığını Ummak Suretiyle Bir Şeyi Hibe Edenin Babı
7- Kocasının İzni Olmaksızın Kadının Hediye Vermesi Babı

14- HİBELER KİTABI

1- Adam Çocuğuna Bir Şey Hibe Eder, Babı

2375) Numân bin Beşîr (Radtyallâhü ankümâ)'d&n rivayet edildiğine göre:
Babası kendisini alıp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn yanına götürerek:
(Yâ Resûlallah!) Sen şâhid ol: Ben malımdan şu kadarını (oğlum) Numân'a hibe ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona:)
«(Peki) Sen N um ân a hibe ettiğinin mislini diğer çocuklarının her birisine de hibe ettin (mi)»? buyurdu. Beşîr:
Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde bu işe benden başkasını şâhid et,» buyurdu. (Sonra) : «Çocuklarının sana itaat etmeleri hususunda eşit olmaları seni sevindirmez mi?- buyurdu. Beşîr:
Evet (sevindirir), diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde hayır (onlara hibe etmede eşitsizlik etme)» buyurdu."

2376) Numân bin Beşîr (Radıyallâkü anhümd)'âan rivayet edildiğine göre:
Babası kendisine bir köle hibe etti ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına giderek O'nu (bu'işe) şâhid etmek istedi Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Nu-mân'ın babasına) :
«Sen her çocuğuna bunun mislini hibe ettin (mi)?» buyurdu. Babası : Hayır, deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -O halde köleyi geri al,» buyurdu."[1]

İzahı

Numân (Radıyallâhü anh)'m hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Kütüb-i Sitte'de müteaddid yollarla rivayet olunan bu hadîsin metninde bazı değişiklikler mevcuttur. Bunların burada belirtilmesi zaruri değildir ve biraz da izah ister. Bu itibarla bu değişikliklere değinmiyeceğim.
Hadîs, hibe ve hediye hususunda evlâd arasında eşitliğin gözetilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Anılan eşitliğe riâyet edilmesinin hükmü hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. AvnÜl-Mabûd yazan Nevevi' den naklen şu bilgiyi vermektedir:
"Hadis, hibe hususunda evlâd arasında eşitlik ve adalet yapılmasının müstahablığına delâlet eder. Bu itibarla evlâd kız olsun oğlan olsun bunlara hibe verilirken eşitlik prensibinden ayrılmamaya dikkat edilmelidir. Bâzı arkadaşlarımız: Oğlan çocuğa iki kız hissesi kadar pay verilmelidir, demişler ise de birinci görüş sıhhatli olanıdır. Çünkü hadisin zahiri o görüşü teyid eder.
Şayet bir adam çocuklarının bir kısmına mal hibe edip diğerlerine bir şey hibe etmezse bunun hükmü hususunda ihtilâf vardır: Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre bu hibe sahihtir ve böyle davranmak haram olmayıp mekruhtur.
Ahmed, Sevrî, îshâk ve başkalarına göre böyle yapmak haramdır. Bunların delillerinden ikisi bâzı rivayetlerde bulunan; *ve evlâdınız arasında adalet ediniz» ve; «Ben haksız bir şeye şâhid olmam» ifâdeleridir.
Birinci grubtaki âlimlerin delili ise hadisin;
= «Buna benden başkasını şâhid et» emridir. Eğer böyle yapmak haram veya bâtıl ve geçersiz olsaydı böyle buyurmazdı. Bir de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), B e ş i r'e «Köleyi geri al» buyurmuştur. Eğer yapılan hibe işi geçersiz olsaydı geri almak ve hibeden rücu' etmek gereksiz kalırdı.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buna şâhid olmayı kabullenmeyip haksızlık diye vasıflandırmasına gelince bu da ikinci grubun görüşünü ispatlamaz. Çünkü, eşitlik ve adaletten sapan her şeye Cevr ve haksızlık denilir. îster haram olsun ister mekruh olsun fark etmez. Yâni mekruh olan bir şey de Cevr ve haksızlıkla vasıf landırılabil ir."
Tuhfe yazarı da şöyle der:
" E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te şöyle der: Cumhurun görüşüne göre evlâd arasında hibe konusunda eşitlik yapmak müstahabdır. Eğer bir adam, evlâdından bir kısmına hibede bulunursa, yaptığı hibe işi sahih olmakla beraber mekruhtur. Bu nedenle hibe edilen şeyi geri almak veya diğer çocuklara da onun mislini hibe etmek müstahab'-dır. Cumhura göre hadiste gelen ve eşitliğin gözetilmesine âit emir, mendubluk içindir, keza eşitsizliğin yasaklanmasına dâir nehiy de tenzîh en mekruhluk içindir.
Hibe etme hususunda evlâd arasında eşitlik yapmanın vâcibli-ğine hükmedenler de N u m â n' in hadisini delil göstermişlerdir. Tâvûs, Sevri, Ahmed ve tshâk böyle söyleyenlerdendir. Mâlikîler'in bir kısmı da böyle demiştir. Bu grubtan alınan meşhur kavle göre eşitlik prensibine aykırı olarak evlâda verilen hibe geçersizdir. Ahmed' den yapılan rivayete göre yapılan hibe sahih olup bundan rücu' edilmesi vâcib'dir ve ev-lâddan birisinin borçluluğu ve sakatlığı gibi bir ihtiyaca binâen ona fazla hibede bulunmak caizdir.
Evlâda verilen hibenin eşitlik şekli bakımından da ihtilâf vardır. Muhammed bin el-Hasan, Ahmed, îshâk, Ş â f i i 1 e r' in bir kısmı ile M â 1 i k i 1 e r' in bâzısına göre eşitlik, erkek çocuğa kız çocuğun payının iki katını vermek suretiyle olur. Yâni mirasta olduğu gibi erkek çocuğa iki hisse verilir. Bunun gerekçesi de şudur: Eğer babanın malı, önün ölümüne kadar bekletilirse, erkek çocuğa kız çocuğun hissesinin iki katı verilir. Şu halde babanın hayatında da hibeler bu ölçüye göre verilmelidir.
Diğer âlimlere göre erkek ve kız çocuklar arasında bir ayırım yapılmaksızın hepsine eşit şekilde hibe verilmelidir. Hadîsteki eşitlik emrinin zahiri bu görüşü teyid eder. Said bin Mansur ile Beyhakî1 nin hasen bir sened ile îbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettikleri merfû şu hadîs de bu görüşe delîl gösterilmiştir:
«Hibe vermek hususunda evlâdınızı eşit tutunuz. Eğer ben evlâdın bir kısmını (hibe hususunda) üstün tutsaydım kızları üstün tutacaktım."[2]

2- Çocuğuna Bir Şey Hibe Edip Sonra Bundan Dönen Adamın Babı

Hâl Tercemesi
Numân (R.A.)'ın h&I tercemesi 112 nolu hadis bölümünde geçti. Bunun babası Beşlr bin Sa'd bin Sulebe (R.A.) Ens&rtn Hazreç kabilesinden olup Akabe görüşmesinde bulunan ve Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılan sahâbl-lerdendir. Hicretin 13. yılı AynÜ't-Temr'de sehld edilmiştir. (Hülasa: 90)

2377) (Abdullah) bin Abbâs ve (Abdullah) bin Ömer (RadtyaUâhü ankümâyden rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Adamın bir şeyi hibe edip sonra bundan dönmesi helal değildir. Ancak çocuğuna bir şey hibe eden baba bu hükmün dışındadır. (Yâni hibesini geri alabilir.)»"

2378) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saüaükü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Her hangi biriniz hibesinden rücu' etmesin, çocuğundan (hibesini istirdad eden) baba bu hükmün dışındadır."[3]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Ne-s a î de rivayet etmişlerdir.. Diğer hadîsi N e s a î de rivayet etmiştir.
Bu hadisler kişinin, verdiği hibe ve hediyeyi geri istemesinin caiz olmadığına, fakat babanın evladına verdiği hibe ve hediyeyi geri almasının câizliğine delâlet ederler. Cumhurun görüşü de böyledir.
Tuhfe yazarının beyânına göre merhum el-Kâdı şöyle demiştir:
"îbn-i Ömer ile îbn-i Abbâs'ın hadîsi (yâni 2377 nolu hadîs) hibeden dönüş yapmanın câizliğinin sâdece babanın evlâdına verdiği hibeye münhasır olup başka kimsenin verdiği hibeden dönüş yapmasının caiz olmadığına dâir apaçık bir nass'dır. Ş â -f i İ de böyle hükmetmiştir. Fakat Sevrî ve E b û Hanî-f e ' nin arkadaşları bunun aksine hükmederek : Kişinin evlâdına, mahremi olan bir yakınma veya eşine verdiği hibeden dönüş yapması caiz değildir. Lâkin kişinin yabancı bir kimseye verdiği hibeden rücû etmesi caizdir, demişlerdir. Mâlik ise: Verilen hibeden dönüş yapmak herkes için caizdir. Ancak eşlerden birisinin diğerine verdiği hibeden dönüş yapması caiz değildir, demiştir.
Bâzı Hanefîler bu hadisi şöyle yorumlamıştır: Hadis'in «Hibeden dönmesi helâl değildir» ifâdesinden maksad, bunun caiz olmaması değildir, amaç, yapılan hibeden dönüş edilmesinin önlenmesi ve sakmdırmaktır. Nasıl ki, "Varlıklı adamın dilenciyi eli boş döndürmesi helâl değildir," denilir.
Çocuğuna hibe veren babanın bu hüküm dışında tutulmasının mânâsı ise şudur: Yâni baba, çocuğuna hibe ettiği bir şeyi geri alıp onun ihtiyaçlarına sarf etmesi caizdir. Nasıl ki, baba çocuğunun öz malını da onun nafaka ve diğer ihtiyaçlarında kullanmaya yetkilidir. Bu cümleden kasdedilen mânâ budur, hibeden dönüş yapmak ve bunu istirdad etmek değildir.
Hadisin böyle yorumlanması, zahir olan mânâsından bir dönüş olduğu gibi uzak bir yorum şeklidir." (Kadı' nın sözü bitti.)
Miftâhü'1-Hâce yazan da son hadîsin açıklaması bölümünde özetle şöyle der:
'Bu hadîs delil gösterilerek : Baba, evlâdına verdiği hibeyi geri alabilir, denilmiştir. Cumhurun görüşü de böyledir. Fakat Ahmed:
Hibe eden kişi kim olursa olsun verdiği hibeyi geri alamaz, demiştir
Bâzıları: Baba, küçük yaştaki çocuklarına hibe ettiği veya erginlik çağına varmış bulunan evlâdına hibe edip teslim ettiği bir şeyi geri alamaz, demişler ise de Muhammed bin Ali:
Böyle bir ayırımı yapmaya delil olabilecek bir mesned yoktur, demiştir.
Bu konuda ananın da baba hükmünde olup olmaması konusunda ihtilâf vardır. Fıkıhçılann ekserisi: Hadîsteki Valid = doğurucu, kelimesi anaya da şümullüdür, nasıl ki Veled kelimesi oğlan ve kız çocuğa şümullüdür. îshâk: Hak olan budur ki baba, evlâdına verdiği hibeden dönüş yapabilir. Vâlid kelimesinin din ıstılahında veya Arap dilinde anaya da şümullü olduğu sıhhat bulursa ana da baba gibidir. Yâni ana da evlâdına verdiği hibeyi geri alabilir. Aksi takdirde ana geri alamaz. Lügat kitablarmdan el-Mısbâh'ta: Vâlid, babadır. Valide de anadır, denilmektedir. [4]

3- Ömrâ (Bîr Şeyî Bir Kimseye Ömrü Boyunca Vermek) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Ömrâ kelimesi ve işlemi hakkında özlü bilgi vermek uygun olur. Avnü'1-Ma-bûd yazarı şöyle der:
"Ömrâ kelimesi ömür kelimesinden alınmadır. Ömür de bilindiği gibi hayat demektir. Câhiliyet döneminde adam evini arzuladığı kimseye verir ve ona: Bu evi sana ömrün boyunca helâl kıldım, derdi. O dönemde böyle bir âdet var idi. Bu işleme Ömrâ adı verilmiştir. Ömrâ işleminin aslı ve sözlük mânâsı budur. Şer-i Şerifte ise cumhura göre anılan şekilde verilen evin mülkiyetini alıcıya geçmiş olur ve ölümünden sonra mülkiyet hakkı vericiye değil alıcının mirasçılarına intikal eder. Ancak verici, evi verirken alıcının ölümü hâlinde evin kendisine âit olacağını şart koşarsa o takdirde ev kendisine iade edilir."
Tuhfe yazarının naklen beyânına göre en-Nihâye'de: Ömrâ ve Amrâ ismi verilen bu işlem câhiliyet devrinde revaçta idi. Adam evini arzuladığı kişiye, ömrü boyunca mesken olarak kullanması için verirdi ve o kişi ölünce adam evini teslim alırdı. İslâmiyet bu işlemi iptal eyledi ve ömür boyunca yararlanılmak üzere verilen ev ve benzeri eşyanın sürekli olarak alıcının mülkiyetine geçeceğini, artık vericinin o eşyayı geri alamıyacağını ve alıcının ölümünden sonra o eşyanın alıcının mirasçılarına intikal edeceğini bildirdi. Bu hususta rivayet olunan hadîsler birbirini teyid eder. Fıkıhçılar ise bu hususta ihtilâf etmişlerdir: Bâzıları bu hadislerin zahiri ile amel ederek : Bu şekilde yapılan işlemle, ilgili eşyanın mülkiyeti sürekli bir süratte alıcıya intikal eder, demişlerdir. Bir kısım fıkıhçılar da: Bu şekilde verilen eşya Âriye gibidir yâni eşyanın mülkiyet hakkı vericide kalır, alıcı karşılıksız ve ücretsiz olarak geçici bir süre için o eşyadan yararlanır alıcı ölünce eşya sahibine iade edilir, demiş ve hadisleri tevil etmişlerdir, diye bilgi verilmiştir,

2379) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Ömrâfnm mal sahibinin yararına uygunluğu) yoktur. Çünkü kime ömrâ işlemi ile bir mal verilirse artık o mal (dâimi olarak) o kimsenindir."
Not: Bunun senedinin Buhâri ve Müslim'in şarttan Üzerine saî.ih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2380) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhii anhüntâydan rivayet edildiğine göre kendisi :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, demiştir:
«Kim Ömrâ usûlü ile bir malı bir adama ve onun nesline verirse artık (söylediği) sözü onun o maldaki hakkını kesmiş olur. Bu itibarla o mal, ömrâ usûlü ile verilen adama ve onun neslinedir.»"

2381) Zeyd bîn Sabit (Radtyallâhii anhyden rivayet edildiğine göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ömrâ'yı alıcının (Ölümünden sonra) vârisine vermiştir."[5]

İzahı

Zevâid yazan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)ıın hadisini Zevâid türünden saymıştır. Bu durum nottan da anlaşılır. Ancak bu hadis N e s â i tarafından da rivayet edildiğine göre Zevâid türünden sayılmaması gerekmektedir. Bunda gözden kaçma olabilir
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve Ne-s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Tirmizi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Zeyd (Radıyallâhü anh)'m hadisini N e s â I de rivayet etmiş, Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmiştir.
Bu hadîsler, ömrâ usûlü ile verilen bir malın sürekli olarak alıcıya ve ölümünden sonra evlâd ve ahfadına intikal ettiğine delâlet ederler. Sonuç bu olduğu için ömrâ usûlü ile mal vermenin, vericinin yarar ve menfaatma uygun düşmediği, ilk hadîste belirtilmektedir.
Ömrâ işleminin ne demek olduğunu tercemelere geçmeden önce anlatmıştım.
Avnü'l-Mabûd yazan bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
N e v e v i: Bizim arkadaşlarımız ve başka âlimler demişler ki: Ömrâ şudur: Adam birisine: Örneğin şu evi ömrün boyunca veya hayatta olduğun sürece ya da yaşadığın müddetçe yahut dünyada kaldığın sürece sana kıldım, der veya bu mânâyı ifâde eden başka bir söz söyler. İşte bu söze Ömrâ denilir.
Akıb ise adamın evlâd ve torunlan, yâni nesli anlamını ifâde eder.
Arkadaşlarımız demişler ki Ömra üç durumda oluşur:
1. Adam şöyle der: Ben şu evi ömrâ usûlü ile sana verdim, sen öldüğün zaman da bu ev senin mîrasçılann veya senin neslinindir. Bu akid sahihtir ve bunun sahihliğine karşı çıkan âlim yoktur. Alıcı bu akid ile evin mülkiyetine sâhib olmuş olur ve ev kendisine hibe edilmiş sayılır. Adam öldüğü zaman ev onun mirasçılarına intikal eder. Mirasçısı yok ise ev hazineye intikal eder ve hiç bir sû-retle eski sahibine yâni verene

intikal etmez. Mâlik bu görüşe muhalefet etmiştir. (M â 1 i k' e göre intifa hakkı alıcıya ve onun mirasçılarına intikal eder. Fakat mülkiyet hakkı eski sahibine aittir,)
2. Adam: Ben şu evi ömrâ usûlü ile ömrün boyunca sana kıldım, demekle yetinir ve alıcının ölümü hâlinde ne olacağını belirtmez. Bu akdin sıhhati konusunda Şafii1 nin iki kavli vardır. En sahîh olan kavline göre bu akid sahihtir ve bunun hükmü de ilk şıkkın hükmü gibidir.
3. Adam: Bu evi ömrün boyunca sana kıldım. Sen öldüğün zaman ben sağ isem ev bana aittir. Şayet ben ölmüş isem ev benim mirasçılarıma âit olacaktır. Bu akdin sıhhati hususunda da arkadaşlarımız arasında ihtilâf vardır: En sahîh görüşe göre akid gene sahihtir ve bunun hükmü de ilk şıkkın hükmü gibidir.
Hülâsa, en sahîh kavle göre Ömrâ bütün çeşitleri ile sahihtir ve mal alıcının mülkiyetine geçmiş olur. Artık alıcı dilediği gibi o malda tasarruf edebilir.
Ebû Hanife' nin görüşü de Şafii mezhebinin görüşü gibidir. Sevri, el-Hasan bin Salih ve Ebû U b e y d e ' nin kavli de böyledir. Bunların delilleri bu sahîh hadislerdir.
A h m e d' e göre geçici ömrâ sahih değildir. Fakat geçici olmayan, yâni geçici olduğuna dâir bir kayıt bulunmayan ömrâlar caizdir.
Mâlik ise: Ömrâ bütün durumlarda sâdece evin intifa hakkının verilmesinden ibarettir. Hiç bir durumda evin mülkiyet hakkının verilmesi oluşmaz, demiştir, diye bilgi verir. (N e v e v i' nin sözü bitti.)
El-Mirkafda belirtildiğine göre Mâlik: Adam, ömrâ usûlü ile evini bir kimseye verirken: Senden sonra da senin mirasçılarına olsun, gibi bir söz söylememiş ise, o kimsenin ölümü hâlinde evin intifa hakkı vericiye, verici ölmüş ise onun mirasçılarına geri verilir, demiştir. [6]

4- Rukbâ (Bir Adamın, Kendî Evini Bîrisine Hîbe Etmesi Ve Ona: Ben Senden Önce Ölürsem Ev Sana. Sen Benden Önce Ölürsen Ev Bana Olsun Demesi) Babı

Rukbâ: Bu kelime müraRaba'dan alınmadır. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre S ü y û t î bu kelimeyi şöyle tarif etmiştir: Rukbâ şudur : Adam birisine: Ben evimi sana hibe ettim. Eğer sen benden önce ölürsen ev bana döner ve ben senden önce ölürsem ev sanadır, der. Taraflar birbirlerinin ölümünü gözettikleri için bu işleme mürakaba'dan alma Rukbâ ismi verilmiştir.
En-Nihâye'de de bu kelime böyle tarif edildikten sonra: Fıkıh-çılar bu işlemin hükmü konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: Bu işlemle evin mülkiyeti sürekli olarak alıcıya geçmiş olur, demiştir. Bir kısım fıkıhçılar ise: Hayır, jnülkiyet hakkı vericide kalır, âriye gibi alıcı bundan yararlanır, demiştir, diye bilgi verilmiştir.
Tirmizi de: Rukbâ, adamın : Bu şey öTirün boyunca sanadır sen benden önce ölürsen bana geri geli* demesidir, diye tarif etmiştir.

2382) (Abdullah) bin Ömer (Radtydlâhü anhümâ)'âsm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Rukbâ (nin mal sahibinin yararına uygunluğu) yoktur. Çünkü kime rukbâ usûlü ile bir şey verilirse artık o şey o kimsenin hayatında da, ölümünde de kendisine aittir.»
Râvi demiştir ki: Rukbâ, mal sahibinin: Benden ve senden hangimiz sonra ölürse bu mal onundur, demesidir."

2383) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet ediMi-ğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuydu, dwniftir: «Ömrâ, kendisine verilen İçin (dâimi olarak) geçerlidir. (Hibe eden bundan dönüş yapamaz)« Rukbâ da kendisine verilen için (sürekli biçimde) geçerlidir. (Hibe eden bundan dönüş yapamaz)."[7]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisi N es âi'de de rivayet edilmiştir. Ancak rukbâ'nın tarifine ait râvinin sözü orada yoktur. Bu tarifin hangi râviye ait olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Bu hadîsin ilk cümlesinden maksad, rukbâ'nın yasak lığı veya geçersizliği değildir. Bu cümleden maksad şudur: Rukbâ işlemini yapmak suretiyle mallarınızı zayi etmeyiniz ve mülkiyetinizden çıkarmayınız. Çünkü rukbâ işlemini yapmakla mal, mülkiyetinizden çıkar ve karşı tarafa geçer. Şu halde anılan cümleden kasde-dilen mânâ: Böyle bir işlemin yapılması, yarar açısından uygun değildir. Ama buna rağmen yapılırsa akid sahihtir. Alıcının ölümü ile mal onun mirasçılarına intikal eder.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini rivayet ettikten sonra: Bu hadîs hasendir. Ashâb-i Kirâm'dan ve başkalarından bâzı ilim ehlinin uygulaması böyledir. Yâni Ömrâ işlemi gibi Rukbâ işlemi de caiz ve geçerlidir. Ahraed ve îshâk'ın kavli de böyledir. K û -f e 1 i bâzı âlimler ile başkaca bâzı ilim ehli ise Ömrâ işlemini caiz görüp Rukbâ işlemini caiz ve geçerli saymamışlardır, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan da: C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadisi, Rukbâ ile Ömrâ işlemlerinin hükümlerinin ayni olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşüne göre Rukbâ, Ömrâ gibidir. Fakat Mâlik, Ebû Hanîfe ve Muhammed rukbâ'yı caiz görmemişlerdir. Ebû Yûsuf ise cumhurun görüşüne katılmıştır. El-Fetih'de beyân edildiği üzere N e s â İ sahih bir sened-le îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan mevkuf olarak; "Ömrâ ve rukbâ müsavidir" mealinde bir eser rivayet etmiştir, diye bilgi verdikten sonra H a t t â b i' den naklen şöyle der: Ebû Hanîfe demiş ki, Ömrâ usûlü ile verilen mal alıcıya (ve vârislerine) miras yolu ile intikal eder. Rukbâ ise âriyedir. (Yâni intifa hakkı alıcıya geçici olarak verilmiş olur.) Ş â f i I' ye göre Rukbâ, Ömrâ gibidir. Alıcının ölümü hâlinde mirasçılarına intikal eder. Ha* dlsin zahirinin hükmü de böyledir. [8]

5- (Verilen) Hibeden Rücû Etmek Babı

2384) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Verdiği hibeyi geri alan kişinin durumu köpeğin durumu gibidir. Köpek yer, nihayet doyunca kusar. Sonra kustuğuna dönüş yapıp onu yer.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîs Buhârî ve Müslim'de Ebû Hüreyre (R.A.)'den başka sahabiden rivayet edilmektedir. Ebû Hüreyre"nin rivayetine âid seneddeki râviler sıka zâtlardır. Fakat bu sened munkatidir. Ahmed bin Han-bel: Hılâs bin Amr el-Hecerî, Ebû Hüreyre'den bir şey işitmemiştir, demiştir.

2385) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, defa «Hibesini geri alan kişi. kustuğunu yiyen gibidir.»*'

2386) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Hibesinden dönüş yapan kişi, kustuğuna dönüş yapan (yiyen) köpek gibidir.»"[9]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) *ın hadîsi Zevâid türün-dendir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde mevcuttur. Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi T i r m i z î tarafından da rivayet edilmiştir.
Nevevî, îbn-i Abbâs'ın hadisinin şerhinde: Hibe edilip teslim edildikten sonra bundan dönüş yapmanın haramlığı bu hadîsten açıkça anlaşılmaktadır. Bu hadîs, yabancılara verilen hibelere yorumlanır. Kişinin kendi evlâdına veya torunlarına verdiği hibelere gelince bundan rücû etmesi caizdir. Nitekim Beşîr bin N u m â n (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde — 2375 - 2376 nolu — bu durum belirtilmiştir. Kardeşlere, amcalara ve diğer yakınlara verilen hibelerden de dönüş yapmak caiz değildir. Mâlik, Şafiî ve E v z â i' nin kavli böyledir.
Ebû Hanîfe ve diğer bâzı âlimler ise: Herkes verdiği hibeden dönüş yapabilir. Ancak baba, evlâdına veya mahremi sayılan yakınlarına verdiği hibeden dönüş yapamaz, demişlerdir, diye bilgi vermektedir.
Es-Sübül yazarının naklen beyânına göre Tahâvi: Hibesinden dönüş yapanın, kustuğunu gerisin geriye yiyen adama benzetilmesi, hibeden dönüş yapmanın haramlığını gerektirir. Fakat diğer rivayette olan ziyâdede hibesinden dönüş yapan kişi köpeğe benzetilmektedir. Bu benzetiş

ise hibeden dönüş yapmanın haram olmadığına delâlet eder. Çünkü köpek mükellef değildir. Kustuğunu tekrar yemesi onun için haram sayılamaz. Bu fiil haram olmayınca buna benzetilenin fiil de haram sayılmamalıdır. Hadîsten maksad, hibeden dönüş yapmaktan sakındırmaktır ve köpeğin fiiline benzeyen bir işin yapılmamasıdır, demiştir.
Es-Sübül yazan bu nakli yaptıktan sonra bu tevilin uzaklığını ve hadîsin sunuluşuna uymadığını ifâde eder ve: Bu gibi benzetmeler, Şer-i Şerifte ilgili işten şiddetle sakınmak amacıyla anılmaktadır. Nitekim namazın âdabı konusu işlenirken, tilki gibi sağa sola dönülmesin, köpek gibi oturulmasın ve secde edilirken karganın gagasıyla bir şey alması gibi çarçabuk eğilip kalkılmasın, buyurulu-yor. Anlaşılan açık mânâ, bunun haramlığıdır, uzak yorumlara iltifat edilmemelidir, demiştir.
Hibelerden dönüşle ilgili biraz bilgi bu kitabın birinci ve ikinci babında da verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.
El-Fetih yazarı da Ömrâ ve Rukbâ babından bir sahîfe önce verdiği bilgi meyânmda T a b e r i' nin şöyle dediğini nakleder:
"Bâzı hibe- çeşitleri vardır ki bunlardan dönüş yapmanın câiz-liği hadîslerle sabit olduğu için o tür hibeler buradaki hadîsin hükmünden istisna edilir: Karşılığında bir şey verilmek şartı ile yapılan hibe, babanın kendi evlâdına verdiği hibeler, henüz teslim edilmemiş olan hibe ve miras yolu ile hibe edenin hissesine düşen ve böylece onun eline geçen hibe, bu hadîsin hükmünün dışında kalan hibe çeşitleri için birer örnektir." [10]

6- Karşılığını Ummak Suretiyle Bir Şeyi Hibe Edenin Babı

2387) Ebû Hüreyre (Radıyattâhü ûwA>'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Karşılığı verilmedikçe adam, verdiği hibeyi geri alma hakkına
sahihtir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan îbrâhlm bin İsmail bin Mücemmi' zayıftır. [11]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Dârekutni de rivayet etmiştir.
Bu babın başlığında, hibenin karşılığının alınması umudu söz konusu edildiği halde hadîsin metninde anılan umuda dâir bir sarahat yoktur. Babın başlığı böyle olunca, müellifimizin böyle yorum yaptığı sonucuna varılır. Şu halde, kişi hibe ederken karşılığını alacağını umarak ve bu niyeti taşıyarak hibede bulunmuş ise, karşılığı kendisine verilmedikçe hibesini geri alma hakkına sâhib olduğu mânâsı ve hükmü çıkarılabilir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Mâlik, Ömer (Radıyallâhü anh)'den şu mealde bir eser rivayet etmiştir: "Kim karşılığını alacağını umarak bir hibede bulunursa, karşılığı verilmedikçe, hibesi geri verilmeye mahkûmdur." " E 1 -Hafız: Hâkim ve İbn-i Hazm bu eser sahihdir, demişlerdir, îbn-i Hazm bu hadîsin benzerini merf û olarak Ebû Hüreyre' den rivayet etmiştir. Tabarânî de bunun benzerini tbn-i Abbâs' dan gene merfû olarak rivayet etmiştir. Şevkânî bu rivayetleri naklettikten sonra: Eğer bu hadisler sahîh iseler, hibenin geri ahnamıyacağına dâir hadîslerin hükmünü hususîleştirmiş olurlar ve netice itibariyle şu hüküm çıkarılır : Karşılığı verilmemiş iken hibenin geri alınması caiz olmuş olur, demiştir.
Hadis, hibenin karşılığının alınmasının meşruluğuna da delâlet eder. Zâten Buhârî, Tirmizî ve Ebû Davud'un A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettikleri bir hadîste Resûl-i Ekrem'in hediyeyi kabul ettiği ve karşılığında hediye verdiği belirtilmektedir. Avnü'l-Mabûd'da belirtildiği gibi kadîm kavlinde Şafii ve bâzı Mâliki âlimler Â i ş e' nin sözü edilen hadîsini delil göstererek: Karşılığının verilmesini söz konusu etmeden hediye veren, fakat hediyesinin karşılıksız bırakılmıyacağını uman kimsenin hediyesine karşılık verilmesi vâcibtir. Meselâ bir fakirin bir zengine hediye vermesi gibi. Fakat zenginin fakire verdiği hediyenin kar siliğini vermek vâcib değildir. Çünkü böylesi karşılık beklemez, demişlerdir. Hadîsin buna delâlet etmesinin yönü Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in hediyeleri karşılıksız bırakmamasıdır. Fakat bu görüşte olmayan âlimler: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu prensibi bunun vâcibliğine delâlet etmez, demişlerdir.
H»aef iler ve cedid kavlinde Şafiî: Karşılık almak üzere ve bu maksadla verilen hediye geçersizdir. Çünkü meçhul bir satış hükmündedir, demişlerdir. Diğer taraftan hediyenin amacı bir bağışta bulunmaktır. Karşılık beklemek ise bağış anlamına uygun değildir. En-Neyl'de bu bilgi verilmiştir.
Turbeşti de: Fazla bir karşılık beklemek üzere verilen hediyeyi kabul etmek mekruhtur, demiştir.
Şerhü's-Sünne'de de: Karşılığının verilmesi şart koşulmaksızın verilen hediyenin hükmü hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nın hadisini delîl göstererek: Hediyenin karşılığını vermek gerekir, demişlerdir. Bâzıları da hediye verenleri üç kısımda mütâlâa etmişlerdir: Mâli durumu İyi olanın kendisinden dun olan bir kimseye verdiği hediye bir ikramdır, karşılığını vermek gereksizdir. Kişinin kendi emsaline verdiği hediye de böyledir. Yâni karşılık vermeye gerek yoktur. Mâlî durumu daha iyi olana verilen hediye ise karşılıksız bırakılmamalıdır. Çünkü bu durumda verilen hediyenin karşılığı beklenebilir.
Hediyenin karşılığının değeri ise örf ve âdete göre takdir ve tes-bit edilir. Bir kavle göre verilen karşılık, hediyenin değerine denk olmalıdır. Diğer bir kavle göre hediye sahibini razı edecek bir karşılık verilmelidir. [12]

7- Kocasının İzni Olmaksızın Kadının Hediye Vermesi Babı

2388) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyattâhü aKÂcûnJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S ette m) irâd ettiği bir hutbede şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir erkek bir kadınla evlenince erkeğin izni olmaksızın kadının, kendi malından hediye vermesi câîz değildir,»" [13]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. E b û D â v û d' un iki ayrı senedle rivayet ettiği iki hadîs metni arasında biraz farklılık vardır. Bunlardan birisi meâlen şöyledir: «Kocasının izni olanaksızın kadının hediye vermesi caiz değildir.» Diğeri de meâlen şöyledir: «Kocası kendisi ile nikahlanınca kadının kendi malında bir şey yapması (yâni hediye vermesi) caiz değildir.»
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir: "Kadının malından maksad kadının kendi malı kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde kadının hediye vermesinin caiz olmamasından maksad tenzihen mekruhluktur. Bunun hikmetide kadınların akıllarının noksanlığıdır. Bu itibarla kadın kendi malından bir hediye vermek istediği zaman önce kocasına damşmalıdır. Kocasının görüşünü alması, ona danışması ve muvafakatim alması müstahab'dır. Aksine hareket etmesi ise tenzihen mekruhtur (Bununla beraber kadın kendi malında tasarruf etme yetkisine sâhib olduğu için yapacağı hibe ve sadaka sahihtir.)
Kadının malından maksad, kadının elinde bulunan ve kocasına ait olan mal olabilir. Kadının elinde bulunduğu için mala mecazen kadının malı denilmiştir. Hadîs böyle yorumlanınca caiz olmama ifâdesi ile haramlık kasdedilmiş olur. Çünkü kadının bu malda tasarruf etme yetkisi yoktur. Bâzı âlimler bu hadîsin böylece iki şekilde yorumlanabileceğini söylemişlerdir.
En-Neyl yazarı da: Kadın akıllı ve erginlik çağma varmış olsa bile kocasmdan izin almaksızın kendi öz malından hediye veremi-yeceğini söyleyen âlimler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Bu hususta ihtilâf .vardır. Şöyle ki:
1. E 1 - L e y s : Bu caiz değildir. Kadının vereceği hediye onun malının üçte birisinden az bile olsa gene caiz değildir. Ancak çok cüz'î ve kıymetsiz bir şey ise caiz olur, demiştir.
2. Tâvûs ve Mâlik: Kadın, malının üçte birisine kadar, kocasının izni olmaksızın verebilir. Fakat bundan fazlasını ondan izin almaksızın veremez, demişlerdir.
3. Cumhur: Kocasının izni olmaksızın kadın kendi malından dilediği mikdan verebilir. Ancak sefih ise (yâni menfaatini zararından ayırd edemiyecek durumda ise), veremez, demiştir. El-Fetih yazarı demiş ki: Cumhurun gerek Kitâb'dan ve gerekse Sünnet'den delilleri çoktur."
Kocanın izninden maksad açıkça izin vermesi veya rızâsının bulunduğunun anlaşılmasıdır.
Sindi' nin beyânına göre Şafiî: Bu hadîs sabit değildir. Kur'an-i Kerim, Sünnet, eser ve mâkul, bu hadîsin hilâfına, (yâni kadının kendi öz malında tasarruf etme yetkisine sâhib olup kocasından izin almasına mecburiyet bulunmadığına) delâlet ettiği halde biz bu hadîsle nasıl hükmedebiliriz, demiştir.

2389) Ka'b[14] bin Mâlik (Radıyallâhü <z«A)'den rivayet edildiğine göre:
Karısı Hayre (Radıyallâhü anhâ) kendi malı olan bir zinet eşyasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürüp t Bunu sadaka olarak verdim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :
— -Kadının kendi malından sadaka vermesi caiz değildir. Meğer ki kocasının izni ola. Bu nedenle, sen (kocan) Ka'b'dan izin istedin mi?» buyurdu. Hayre:
— Evet, diye cevab verdi. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hayre'nin kocası Ka'b bin Mâlik'e haber göndererek:
«Sen Hayre'ye kendi süs eşyasını sadaka etmesi için İzin verdin mi?» diye sordu. Ka'b (Radıyallâhü anh) :
Evet, cevâbını verdikten sonra Resulüllnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anılan süs eşyasını Hayre'den kabul etti."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yahya vardır. Halbuki, Ka'b'm evlâdı arasında böyle btr adası tanınmaktadır. Bu itibarla sened zayıftır. [15]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/475-476
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/476-478
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/478-479
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/479-481
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/481-482
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/483-484
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/484-486
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/486
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/487-488
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/488-489
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/489
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/490-491
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/491
[14] Hâl tercemesi 1082 nolu hadis bölümünde geçti.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/492-494

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- AHKAMI RİDDET VE MUREDDİN KATLİ
Ahkam-i Riddet ve Murteddin Katli
İlgili Hadisler
Müctehid İmamların Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kafir Ne İle Müslüman Olur?
İlgili Hadisler
Müctehid ve İlim Adamlarının Görüş ve İctihadları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Fasid (Bozuk, Geçersiz) Şartla İslama İntisabı Kabul Etmek
İlgili Hadisler
Tahliller ve Sonuçları
Çıkarılan Hükümler

14- AHKAMI RİDDET VE MUREDDİN KATLİ

Ahkam-i Riddet ve Murteddin Katli

Murted, müslüman olduğu halde dinden dönüp küfre giren kimse demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de murteddin durumu belirtilirken şöyle bu-yurulmaktadır: "Sizden kim dininden döner de kâfir olduğu halde ölürse, artık böylelerinin amelleri dünyada da âhirette de boşa gitmiştir ve işte cehennemlikler ve orada devamlı kalıcılar bunlardır." [1] Bu âyetin ışığında Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz..." buyurmuştur. [2]
Bu âyet ve ilgili hadîse dayanan, yani bunlarla istidlal ve ihticac-da bulunan ilim adamları murteddin katlinin vacip olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Muâz, Ebû Musa ve îbn Abbas (Allah hepsinden razı olsun) da aynı görüş ve ictihad-dadırlar. Böylece bu mesele hakkında icma' vaki olmuş oluyor.
Dinden dönen kimsenin öldürülmesi için akıl ve baliğ olması şarttır. Aksi halde sadece te'dib cezası uygulanabilir. Bu da baliğ olmayan çocuklar hakkında söz konusudur.
Riddet, İslâm hukukunda önemli bir yer işgal eder. Hemen hemen bütün müctehid imamlar bunu ayrı bir başlık altında ele alıp incelemiş ve açıklamışlardır. Zira islâm'a mensup olup sonra bu dinden döneri kimse önce münafik olduğunu ilân ediyor, sonra da hem itikadı zayıf kimselere, hem de islâm'a ısınan gayr-i müsiimlere kötü örnek oluyor. O bakımdan hakkında ağır bir müeyyide söz konusu olmuştur. [3]

İlgili Hadisler

Tabiinden İkrime'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir:
"Birkaç zındıkı alıp mü'minlerin emîri Hz. Ali'ye (r.a.) getirdiler. Hz. Ali onları ateşte yakıp hayatlarına son verdi. Bu haber ve olay İbn Abbas'a (r.a.) ulaşınca şöyle dedi: "Eğer ben (yetkili) olsaydım, onları yakmazdım. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimiz "Allah'ın ta'zibiyle azab etmeyin" buyurarak insanları ateşte yakmayı men'etmiştir. Onları elbette Öldürürdüm. Çünkü Resûlüllah (s.a.v.) "Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz" buyurmuştur. [4]
Ebû Musa'dan (r.a.) yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) ona şöyle emir vermiştir; "Yemene git..." Sonra da arkasından Muâz b. Cebel'i (r.a.) göndermiştir. Muâz Yemen'e ulaşıp Ebû Musa'nın yanına girince, ona bir yastık hazırlayıp koydu ve 'İn otur" dedi. O sırada Ebû Musa'nın yanında bağlı bir adam bulunuyordu. Muâz (r.a.): "Bu nedir?" diye sordu. O da: "Bu yahudi idi İslâm'a girdi ve sonra (pişman olup) tekrar yahudi dinine döndü" diye cevap verdi. Muâz (r.a.) "Allah ve Resulünün hükmettiği şekilde bu adam öldürülmedikçe ben oturmam" dedi. [5]
Ahmed b7 Hanbel'in rivayetinde ise hadîsin son kısmı şu lâfızla tesbit edilmiştir: "Allah ye Resulünün dininden dönen kimseyi öldürün diye hükmetmiştir..."
Ebû Davud'un rivayetinde ise şöyle denilmektedir: "Ebû Musa'ya İslâm'dan dönen bir kişi getirildi. O da onu yirmi gece veya ona yakın bir süre İslâm'a davet edip dönüş yapmasını telkin etti ve sonra da Muâz geldi, o da onu İslâm'a davet .ettiyse de adam dönmekten kaçındı ve bunun üzerine (Ebû Musa veya Muâz).onun boynunu yurdu (katletti)."
Muhammed b. Abdillah b. Abdilkarî'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Ebû Musa (r.a.) tarafından bir adam Hz. Ömer b. Hattab'a gelmiş bulunuyordu. Ömer (r.a.) ondan (Yemen'deki) insanların durumundan sordu, o da haber verdi. Sonra Ömer (r.a.) ona:
- "Yeni bir haber var mıdır?" diye sordu. O da:
- "Evet vardır; bir adam İslâm'a girdikten sonra dönüp kâfir oldu" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) ona:
- "Peki ona ne yaptınız?" diye sordu. O da:
- "Onu yakınımıza çekip boynunu vurduk" diye cevap verdi. Hz. Ömer (r.a.)ı
- "Onu üç gan hapsedip ona her gün bir ekmek verseydiniz ve tevbe etmeye davette bulunsaydınız ya, belki tevbe edip Allah'ın emrine dönerdi. Allah'ım, ben (olaya) hazır olmadım ve haber bana ulaşınca razı da olmadım" dedi. [6]

Müctehid İmamların Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, dinden dönen kimseye Önce İslâmiyet arzedi-. Ur. İsterse bu dönüş birkaç defa tekrar etmiş olsun, İslâm'a dönmesi is-tihbaben kendisine telkin ve tavsiye edilir.
İkinci defa dinden döndükten sonra tevbe ederse, imam (sultan veya hakim) onun hakkında dayak cezası uygular. Sonra da salıverir. Üçüncü defa dinden dönerse dayaktan sonra hapsedilir. Bu durumda halisane bir niyet ve tavırla İslâm'a dönerse artık serbest bırakılır. Bir daha dinden dönerse aynı şey uygulanır. Ama İslama dönmemekte inad ederse artık öldürülür. [7]
Hz. Ömer,"Hz. Ali ve İbn Ömer'e göre, üçüncü'dönüşten sonra tev-besi kabul olunmaz. Çünkü o bu durumda alaycı, olayı hafife alıcıdır, gerçek anlamda tevbe edici değildir. Ve öldürülür.
İslâm'dan dönüp küfre giderse yakalanır ve tevbe etmesi teklif edilir. Mühlet isterse, üç gün hapsedilir. Üç günden sonra tevbe edip iki şehadet kelimesini açık ve net biçimde söylerse, artık öldürülmeyip serbest bırakılır.
Murteddi, İslâm'a dönmesini arzetmeden öldürmek,, mendup olanı terketmek olur. Bundan dolayı tazminat ve diyet gerekmez.
Kişi İslâm'dan dönüp küfre girince mülkü de kendisinden zail olur. Çünkü bu durumda o ölmüş hükmündedir, islâm'a dönerse mülkü kendisine avdet eder. İmameyne göre mülkü zail olmaz.
Murteddin İslâm dininde bağlı bulunduğu süre içinde kazandığı mal vârislerine verilir. Murted olduktan sonra kazandıkları beytülmale intikal ettirilir. İmameyne göre, bu da vârislerine intikal eder. Diğer üç mezhebe göre, müslümanlara fey' olup beytülmale intikal eder. [8]
b) Şâfiîlere göre, riddet (dinden dönme) niyet ile İslâm'dan kopup ayrılmakla ve bir de küfre delâlet eden bir söz veya fiille gerçekleşir. İsterse küfre açık biçimde delâlet eden sözü istihza veya inat veya itikat yoluyla söylemiş olsun farketmez. Meselâ kâinatı yaratıp düzen ve dengede tutan o yüce kudret sahibi Allah'ı veya peygamberleri inkâr eden veyahut Peygamberi yalanlayan veya haramı helâl sayan kimse dinden çıkıp murted olur.
Ancak bu belirtilen durumlarda kişinin murted olabilmesi için aklî melekesi yerinde ergen bir mükellef olması şarttır. O bakımdan çocuğun, delinin ve tehdit edilip zorlananın riddeti sahîh değildir.
Sarhoşun riddeti sahihtir. Kendine gelip sarhoşluk hali gelince İslâm'a dönmesi teklif edilir. .
Riddet konusunda şahitlerin şehâdeti yeterli sayılır. Riddet eden adamın bu durumunda red ve inkâr etmesine itibar edilmez. Şahitlikle hükmedilir.
Dinden dönen erkek ve kadının tevbe edip İslâm'a dönmeleri teklif edilir. Bu bazı fakihlere göre vâcib, bazısına göre ise müstehabdır. Diğer bir kavle göre murted ve murtedde üç gün bekletilir, bu süre içinde tevbe edip dönüş yaparsa serbest bırakılır; küfürde ısrar ve inad ederse katledilir.

Murteddin çocuğu müslüman sayılır. Bununla beraber bu mesele hakkında farklı görüş ve içtihatlar vardır. [9]
c) Hanbelîlere göre, riddet Allah'a ortak koşmak, O'nun rübubiyetini inkâr etmek veya sıfatlarından bir sıfatı kabul etmemek veya Allah'a evlâd ve eş nisbet etmek veya bir peygamberi veya semavî kitabı inkâr etmek veya Kur'ân'dan bir âyeti red ve inkâr etmek veya Allah'a ve Peygambere sövmekle gerçekleşeceği gibi farz ibadetleri kabul etmemek, haram olan bir fiili helâl saymakla da gerçekleşir. [10]
d) Mâlikîlere göre, dinden dönüp murted olan kimse henüz baş kaldırmadan yakalanırsa erkek ise hemen öldürülür. Kadın ise cumhura göre tevbe edip İslâm'a dönmesi teklif edilir. Kabul etmediği taktirde öldürülür. İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayete göre, erkek olsun kadın olsun tevbe teklif edilmeden öldürülmez. Bu şarttır.
Irtidat eden, yani dinden dönen kimse baş kaldırıp savaşmaya başlarsa, artık yakalandığı taktirde tevbe teklif edilmeden Öldürülür. [11]

Tahliller ve Rivayetler

3 no'lu İkrime rivayeti sahihtir. Hadîs, ateş ile ceza vermenin haram veya mekruh olduğuna delalet etmektedir.
Zindîk, Ebû Hatim Sicistanî'ye göre Farsça'dır, sonradan Arap-caya geçmiştir. Aslı "zende" , "kerd" dir. Daha çok hakkı red ve inkar edip kâinatın öncesizliğini ve sonrasızlığını inkâr eden mülhid hakkında kullanılır. Bazı ilim adamlarına göre Allah'la birlikte başka ilâhların varlığına itikat eden kimse hakkında da kullanıldığı vakidir. Bunu Manî ve Mazdek itikadına bağlı olanlar, nur ve zulmete inanıp bu ikisinin birleşmesiyle kâinatın meydana geldiğini iddia edenlere nis-bette bulunanlar da olmuştur. Kısacası her müşrik hakkında kullanılabilir.
4 no'lu Ebû Saîd hadîsinin senedi hasendir. Bu konudaki ihtilafı bertaraf etmede delil olarak gösterilebilir. Nasıl zina, hırsızlık, kazf konularında kadın ile erkek arasında fark gözetilmemişse, riddet konusunda da gözetilmemelidir. Nitekim Ebû Saîd hadîsi buna açık biçimde delâlet etmektedir. Ayrıca Hafiz İbn Hacer de aynı görüşü izhar etmiştir. [12]
Riddetten maksat, İslâm'dan çıkıp başka bir dine intisab etmek veya dinsiz kalmayı yeğlemektir. Zira küfür tek bir millettir. O bakımdan yahudi veya hırıstiyan vatandaşın kendi dininden dönüp İslâm'a girme veya kendi dinini bırakıp başka bir dine intisap etmesi riddet sayılmamıştır.
Yapılan rivayete göre, birkaç kişi Hz. Ali'ye (r.a.) gelip şu haberi verdiler:
- "Ya Emîrel-mü'minîn! Mescidin kapısında beklemekte olan birkaç kişi bulunuyor ki, bunlar senin Rab olduğunu iddia ediyorlar ve Ali bizim Rabbımızdır diyorlar." Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.) onları çağırdı ve:
- "Veyl olsun size, neler söylüyorsunuz?" dedi. Onlar da:
- "Sen bizim rabbımızsın, halıkımızsın, razıkımızsın" diye cevap verdiler. Hz. Ali (r.a.) onlara:
- "Yazıklar olsun size, ben de sizin gibi bir kulum; sizin gibi yemek yerim, sizin gibi su içerim. Allah'a itaat edersem, inşallah sevaba erişirim. O'na isyan edersem Onun azabından korkarım. Artık Allah'tan korkun ve islâm'a dönün" diye uyarıda bulundu.. Buna rağmen onlar islâm'a, Tevhîd'e dönmekten kaçındılar. Ertesi gün olunca Kamber gelip onların aynı şeyi iddia ettiklerini haber verdi. Hz. Ali (r.a.):
- "Onları benim yanıma getir" diye emretti. Aynı şeyleri hatırlatıp uyanda bulundu. Üçüncü gün yine uyarısını tekrarladı ve: "Eğe'r vaz-geçmeyip aynı iddiayı tekrarlarsanız sizi en kötü şekilde öldürtürüm" diye son ihtarını yaptı. Onlar yine Hakk'a, Tevhîd'e dönmekten kaçındılar, Bunun üzerine Hz. Ali Mescid'le kendi konağı arasında bir çukur kazdırdı. Bol miktarda odun getirip yaktırdı ve o kişileri ateşe atıp yaktı."
Hafiz Ibn Hacer bu rivayetin isnadının sahîh olduğunu belirtmiştir.
Müctehidlerin çoğuna göre zindîk de önce tevbe etmeye, pişmanlık duymaya çağrılır.. Inad ederse o taktirde öldürülür. Nitekim imam Şâfiî ile imam Ebû Hanîfe'nin görüş ve içtihadı bu anlamdadır. Ebû Hanîfe'den bunun hilâfına bir diğer rivayet daha bulunuyor.
-Hz. Ömer (r.a.) Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in: "Dinini değiştireni Öldürünüz" mealindeki hadîsini şu manada anlayıp yorumlamıştır: "Dini değiştirip dönüş yapmayanı öldürünüz." Nitekim 5 no'lu Mu-hammed b. Abdillah rivayeti bu manayı desteklemekte ve Hz. Ömer'in (r.a.) "Onu üç gün hapsedip her gün bir ekmek yedirseydiniz ve tevbe etmesi için teklifte bulunsaydınız ya... Umulur ki tevbe edip Allah'ın emrine dönerdi..." diyerek uygulamanın.böyle olmasını istemiş bulunuyor. Hanefî ile Şâffî de bu rivayet ile istidlal etmişlerdir. Zira Hz. Ömer'in bu görüş ve içtihadına karşı sahabe-i kiram susarak katılmışlar ve böylece belirtilen görüş ve ictihad cumhurun görüş ve içtihadı olmuştur. [13]

Çıkarılan Hükümler

1- Dinden dönüp murted olan kimseye tevbe edip islâm'a dönmesi teklif edilir. Böyle yapmak müstehabdır.
2- islâm'a döndükten sonra yine irtidad ederse, yine tevbe edip islâm'a rücu' etmesi teklif edilir... Bu daha çok Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
3- ikinci defa irtidad edeni yetkili makam dayak ile cezalandırır. Tevbe edep islâm'a dönerse salıverir.
4- Üçüncü defa irtidad ederse, bu defa hem dayak, hem de hapisle cezalandırır. Tevbe edep islâm'a dönerse salıverir. Bu sayıyı artırmak mümkün...
5- îrtidad eden tevbe etmeyip murted kalmakta ısrar ederse öldürülür,
6- Hz. Ömer, Hz. AH ve îbn Ömer'e göre, üçüncü defa irtidad ederse artık tevbesi kabul olunmaz ve öldürülür.
7- Murteddi, islâm'a dönmesini teklif etmeden Önce öldürmekten dolayı tazminat gerekmez. Çünkü bu teklif sadece müstehabdır.
8- irtidad edenin mülkü kendisinden zail olur. Çünkü o artık ölmüş hükmündedir. İslâm'a dönerse mülkü kendisine avdet eder.
9- Murteddin irtidaddan önce kazandıkları vârislerinedir. Irtidaddan sonra kazandıkları beytülmale intikal eder. (Bu maddeler Ebû Hanîfe'ye göredir).
10- îmameyn'e göre irtidaddan önce ve sonraki kazancının tamamı vârislerinedir.
11- Riddet niyet ile ve bir de küfre açık şekilde delâlet eden söz veya fiil ile gerçekleşir.
12- Küfre delâlet eden söz isterse alay, isterse inad, isterse itikadî anlamda olsun farketmez.
13- Sarhoşun irtidadı sahihtir. Sarhoşluk hali geçince tevbe etmeye ve islâm'a dönmeye çağrılır.
14- Riddet konusunda şahitlerin şehadeti yeterli kabul edilir.
15- Riddei konusunda kadın ile erkek eşittirler.
16- Murteddin çocuğu müslüman sayılır.
17- imam Mâlik'e göre, irtidad eden erkek ise, tevbe teklif edilmeksizin öldürülür. Kadın ise tevbe teklif edilir, İslâm'a dönmesi teklif edilir.
18- irtidad eden kimse henüz yakalanmadan devlete baş kaldırırsa, o taktirde yakalanınca tevbe teklif edilmeden öldürülür.
19- Allah'ın varlığını ve birliğim kabul etmemek küfürdür. Kişi bununla murted olur.
20- Allah'ın sıfatlarından bir sıfatını kabul etmemek de böyle...
21- Allah'a evlâd veya eş nisbet etmek de küfürdür.
22- Allah'a veya Peygamberine sövmek de küfür olup irtidadı sahîh kılar.
23- Dinen haram olan şeyi helâl saymak, kabul etmek de küfürdür.
24- Kur'ân'ı küçümsemek, hafife almak veya bir âyeti küçümsemek, beğenmemek de küfürdür.
25- Nass ile sabit olan bir hükmü red ve inkar etmek de küfürdür.
26- Peygamber (s.a.v.) Efendimize hakaret etmek, O'nu küçümseyip alaya almak da küfürdür. [14]

Kafir Ne İle Müslüman Olur?

Şüphesiz İslâm dini her konuda olduğu gibi bu konuda da büyük bir rahatlık getirip sağlamıştır. Bir kâfirin İslâm'a girip müslim sayılması için sıkıcı bir merasime yer verilmemiştir. Çünkü İslâm'a göre niyet ve amel yeterlidir. Kişi diliyle İslâm'a girdiğini söylemesiyle veya iki şehadet kelimesini teleffuz etmesiyle müslüman kabul edilir. Bu arada yani müslüman olunca gusletmesi ve sünnet olması müs-tehabdır. Bununla beraber gusül ve sünnet hususunda birtakım farklı içtihatlar da ortaya çıkmıştır. Yeri gelince gereken açıklama yapılacaktır.
Hatta hadîslerin zahirinden, bir kâfirin "Ben şehadet ediyorum ki sen Allah'ın Resulüsün" demesiyle küfürden kurtulup İslâm'a girdiği anlaşılmaktadır. [15]

İlgili Hadisler

îbn Mes'ûd'dan (r.a.) yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir:
"Şüphesiz ki'azîz ve celîl olan Allah bir adamı cennete sokmak için Peygamberini gönderdi. Peygamber (s.a.v.) kenîse (havra)ya girdi. Orada bir çok yahudiye tevrat okuyan bir yahu-di ile karşılaştı. Tevrat'ta Peygamber (s,a.v.) Efendimiz'in sıfatından söz eden âyetlere gelince okumayı kesip durdular. Yanı başlarında bir de hasta bir adam bulunuyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onlara: "Size ne oldu da okumayı kesip durdunuz?" diye sorunca o hasta adam şöyle dedi: "Onlar bir peygamberin sıfatını açıklayan yere gelince okumayı kesip durdular" dedi ve sonra o hasta adam emekleyerek yaklaştı. Tevrat'ı alıp okumaya başladı, tâ ki Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in sıfatıyla

ilgili âyetlere geldi ki orada hem O'nun hem de ümmetinin sıfatları anılıyordu. Hasta adam: 'İşte bu sizin ve ümmetinizin sıfatıdır. Ben şehadet ediyorum ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve sen de O'nun Resulüsün." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ashabına şöyle buyurdu: "Bu karde-şinizin durumuyla ilgilenin, ona sahip çıkın..." [16]
Ebû Sahr el-Ukayli'den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Bedevilerden bir adam bana haber vererek dedi ki: Resû-lüllah (s.a.v.) Efendimiz hayatta iken, satmak üzere birşey (davar veya herhangi bir madde) alıp Medine'ye getirdim. Satışımı tamamladıktan sonra kendi kendime "And olsun ki bu adam (Peygamber)le karşılaşıp O'ndan bir şeyler dinleyeceğim" dedim ve derken Peygamber'e (s;a.v.) Ebû Bekir ile Ömer arasında birlikte yürürken rastladım. Onları arkadan takip etmeğe başladım. Tâ ki yahudîlerden bir adama vardılar ki adam Tevrat'ı açmış, ölmek üzere olan, gençlerin en güzeli ve en yakışıklısı oğlundan ötürü okuyor ve kendi kendini ta'ziyede. bulunuyordu, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz o adama: 'Tevrat'ı indiren Al-lah için sana and veriyorum söyle, şu kitabında benim sıfat ve çıkışımla ilgili bir ayet buluyor musun?" diye sordu. O da başını yukarıya doğru kaldırıp "Hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine ölmek üzere olan oğlu şöyle dedi: "Evet Tevrat'ı indiren Allah'a yemin ederim ki biz kendi kitabımızda senin sıfatını ve çıkışını buluyoruz. Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yok,tur ve Sen de O'nun Resulüsün..." Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz yanındaki ashabına: "Şu yahudiyi (İslâm'a giren) kardeşinizin yanından kaldırıp uzaklaştırın" buyurdu ve sonra onun defin ve kabir işiyle meşgul olup namazını kıldı. [17]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, yahudi olan bir adam, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e: "Ben şehadet ediyorum ki sen Allah'ın Resulüsün" dedi ve bir süre sonra vefat etti. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ashabına: "Arkadaşınızın namazını kılın" diye buyurdu. [18]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette,- adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz Halid b. Velîd'i Benî Cüzeyme kabilesine gönderdi. Hâlid b. Velid (r.a.) onları İslâm'a davet etti. Onlar da "biz müslüman olduk" demesini iyi beceremedikleri için Onun yerine "Sa-be'nâ, sabe'nâ" (Sabia dinine girdik) dediler. Bunun üzerine Hâlid b. Velîd (r.a.) harekete geçip onları öldürdü ve esir aldı ve bizden her birimize esirini verdi. Tâ ki sabah oldu, Hâlid b. Velîd (r.a.) bizden her birimizin kendi esirini öldürmesini emretti. Bunun üzerine ben: 'Vallahi ben kendi esirimi öldürmem ve arkadaşlarımdan da hiç biri kendi esirini öldürmeye çektir" dedim ve tâ ki Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e vardık. (Durumu ona arz ettiğimizde) şöyle buyurdu: "Allah'ım Hâlid'in işlediği fiilden dolayı sana yönelip kendimi berî kılarım" ve bu cümleyi iki defa söyledi. [19]

Müctehid ve İlim Adamlarının Görüş ve İctihadları

Bir müslüman irtidad ettikten sonra tekrar'îslâm'a dönmek isterse Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmesi kâfidir. Samimi olup olmadığı araştırılmaz. Bir kâfirin durumu da böyledir. Şehadet getirdikten sonra başka bir ikrarına lüzum görülmeksizin şehadeti kabul edilir. Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "insanlarla, la ilahe illalllah demelerine kadar savaşmakla emrolundum. La ilahe illallah deyince artık kanlarım ve mallarını benden korumuş olurlar..." buyurmuştur. [20]
a) Hanefîlere göre. irtidad eden kimse, dönüş yapıp kelime-i şehadeti getirdiği taktirde islâm'a yeniden girmiş kabul edilir. [21]
Kafir olarak tanınan bir kişinin müslüman cemaatiyle birlikte namaz kıldığı görüldüğünde onun müslüman olduğuna hükmedilir, imam Muhammed'e göre, yanlız başına İslâm kıblesine yönelmiş halde namaz kıldığı görülürse yine de müslüman olduğuna hükmedilir. en-Nâtıfî'ye göre, kâfir bir kişi namaz vaktinde münferiden olsa bile Kabe'ye müteveccihen namaz kılarsa islâm'a girdiğine hükmedilir.
Bunun gibi zinamı (gayr-i müslim vatandaş) bir müslümana uyup namaz kılarsa onun da İslâm'ı kabul ettiğine hükmedilir. Bu görüş daha çok Ebû Bekir Muhammed b. Fazl'a aittir.
Bezzaziye'de deniliyor ki: "Ölen bir hıristiyan için bir müslüman şehadette bulunarak onun İslâm'a girdiğini söylerse artık o müslüman sayılır. Ama ölen bir müslümanm murted olarak öldüğüne şehadet ederse, bu hususta ki şehadeti kabul olunmaz. Zira müslümanlar haber-i vahide dayanarak onun namazını terketmezler.
İki hıristiyan ölen bir hıristiyamn islâm'a girdikten sonra öldüğüne şehadet ederlerse şahitlikleri kabul olunur. [22]
Böylece Hanefî mezhebine göre, kâfir kelime-i şehadeti getirmekle islâm'a girmiş kabul edileceği gibi, cemaatle namaz kıldığı veyahut yalnız başına Kabe'ye yönelip namaz kıldığı görülürse, müslüman olduğuna hükmedilir.
Bir putperest "lâ ilahe illallah" derse müsîüman olur. Sonra bundan rücu' ederse hakkında murted hükmü uygulanır.
Yahudi ve hıristiyan kimselerin sadece "lâ ilahe illallah" demeleri yeterli kabul edilmez. Zira onlar zaten Allah'a inanıyorlar. Buna "Muhammedün Resûlüllah" cümlesini de eklerlerse ancak müslüman olduklarına hükmedilir.
el-Hâniye kitabında meşayih-i fukahanın bir kısmından şöyle rivayet edilmiştir: "Bir yahudi "ben islam dinine girdim" derse, artık onun islâm olduğuna hükmedilir. Mecûsî de "ben müslümanım" derse onun da islâm olduğuna hükmedilir. Ve aynı zamanda bir kâfir, "Hz. Muhammed'in inandığına ben de inandım" derse o da müslüman olmuş kabul edilir. Yine bir kâfir "Allah birdir" derse müslim kabul edilir. Ama bir müslümana "senin dinin haktır" derse İslâm'a girmiş sayılmaz." [23]
b) Hanbelîlere göre kişinin riddeti sübut bulduktan sonra Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de (s.a.v.) Allah'ın peygamberi bulunduğuna şehadet etmesiyle islâm'a dönmüş olur. Artık bu dönüşüyle samimi olup olmadığı araştırılmaz.
Bir kâfir de böyle şehadette bulunursa İslâm'a girmiş kabul edilir. Kâfirin sadece Muhammed'in Resûlüllah olduğuna şehadet etmesi yeterli midir? Bu hususta iki rivayet mevcuttur. Birine göre İslâm'a girmiş kabul edilir. Diğerine göre, Allah'ın birliğine de şehadet etmesi gerekir. [24]
İslâm'a giren tevhîd ehlinden değilse, sadece Hz. Muhammed'in ri-saletini tasdik etmeleri yeterli olmaz. Allah'ın birliğine de şehadet etmesi gerekir. Sahîh olan da budur.
Kâfir olan kişi ister darü'l-harpte, ister darü'l-islâmda olsun, ce-matle veya münferiden namaz kıldığı takdirde İslâm'a girdiğine hükmedilir.
Zekât, oruç ve hac ise kişinin İslâm'a girdiğine kesin delil sayılmaz. O bakımdan hacca giden veya oruç tutan veyahut zekât veren bir kâfirin İslâm'a girdiğine hükmedilmez. Namazı ise kıblesiyle, rüku' ve secdeleriyle yerine getirdiği taktirde hükme medar olur, yani İslâm'a girdiğine hükmedilir. [25]
c) İmam Şafiî'ye göre, kâfir kişi dârü'l-harpte namaz kılarsa islâm'a girdiğine hükmedilir. Dârü'l-İslâm'da namaz kılarsa İslâm'a girdiğine hükmedilmez. [26]
Böylece İmam Şafiî namaz kılmayı hükme medar saymamıştır. Daha çok kelime-i şehadeti getirmesi söz konusudur. [27]

Tahliller ve Rivayetler

12 no'lu îbn Mes'ûd hadîsini aynı zamanda Taberânî tahrîc etmiştir. Mecmeu'z Zevâid'de, hadîsin,isnadında Atâ ibn Sâib bulunduğu ve bu zatın bazan hadîsleri birbirine karıştırdığı belirtilmiştir. [28]
Ata' aslında Tabiînin ileri gelen ilim adamalarından biridir. Ne var ki Ömrünün sonuna doğru hafizası kısmen değişmiştir. O bakımdan Ahmed b. Hanbel: "Ata'dan daha önceleri yapılan rivayet sahihtir. Sonraları yapılan rivayete itibar edilmez" demiştir. Yahya b. Maîn ise onun rivâyetiyle ihticac olunmaz diyerek görüşünü belirtmiştir. Buharı de onun hafizası değişikliğe uğramadan önceki hadîsleri sahihtir diyerek sonraki hadîslerinin sahîh olmayacağına işarette bulunmuştur.
Ata'm her gece bir hatim yaptığı söylenir. Hafizası değişikliğe uğramadan hep sika olarak anılmıştır. Ebû Hatim ile Nesâî de aynı görüştedirler. [29]
O bakımdan ibn Mes'ûd hadîsi istidlale pek sâlih görülmemiştir. Ancak bunu destekler anlamda Sahr ve Enes hadîsleri bulunuyor.
13 no'lu Sahr el-Ukaylî hadîsine gelince, Mecmeu'z-Zevâid'de, Ebû Sahr'in maruf olmadığı kaydedilmiştir. Ama geriye kalan ricalinin hepsi rical-i sahîhtir.
Buharî, Müslim ve îbn Hibban ise, Ebû Sahr'in Resûlüllah'm (s.a.v.) sohbetine eriştiğini kesin bir anlatımla belirtmişlerdir. O bakımdan bu hadîsin istidlale salîh olduğu söylenir.
14 no'lu Enes hadîsini aynı zamanda Ebû Yala tahrîc etmiş bulunuyor, îsnadındaki ricalin hepsi sahîhtir. Böylece bu baptaki hadîslerin biri diğerine şehadet etmekte ve kuvvetlendirmektedir.
Bu bapta birkaç rivayet daha bulunuyor:
imam Mâlik'in ensardan bir zattan tahrîc ettiği bir hadîs de deniliyor ki: "Ensardan bir adam kendisine ait bir cariye ile birlikte Peygamber (s.a.v.) Efendiiniz'e geldi ve şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Benim üzerime vâcib olan bir mü'mine cariye azad etmekliğim vardır; bu cariyeyi azad edeyim mi?" Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) o cariyeye sordu:
- Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ediyor musun?
- Evet, ediyorum diye cevap verdi.
- Muhammed'in Resûlüllah olduğuna şehadet ediyor musun?
- Evet ediyorum...
- Ölümden sonra dirüip kalkmaya imân ediyor musun?
- Evet ediyorum...
Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) o adama: "Sen bu cariyeyi azad et (hürriyetine kavuştur)" buyurdu. [30]
Buna benzer bir diğer hadîsi Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle rivayet etmiştir: "Bir adam Arap olmayan siyahı bir cariyeyle birlikte Peygam-ber'e (s.a.v.) geldi ve şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Doğrusu üzerimde vacip olarak bir mü'mine cariyeyi azad etmekliğim var (ne buyurursu-ruz)?" Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) o cariyeye sordu: "Allah nerededir (yani Allah'ı biliyor musun)?11 O da şehadet parmağıyla göğe işaret etti. Sonra Resûlüllah (s.a.v.) ona: "Ben kimim?" diye sordu. Cariye yine şehadet parmağıyla önce Resûlüllah'ı sonra da göğü gösterdi, bununla O'nun Resûlüllah olduğunu anlatmak istedi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) o adama: "Bu cariyeyi azad et" diye buyurdu. [31]
Ayrıca Müslim, Malik, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin tahrîc ettikleri Muâviye b. Hakem es-Sülemî'nin rivayetinde deniliyor ki: "Muâviye b. Hakem'in bir keffaretten dolayı azad etmek istediği bir cariyeye Resûlüllah (s.a.v.) sordu:
- Allah nerede?
- O göktedir (yani saltanatını gök üzerine kurmuştur).

- Ben kimim?
- Sen Resûlüllahsın, dedi.
Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) o adama: "Bunu azad et" diye buyurdu. [32]
15 nolu İbn Ömer hadîsi sahihtir. Metinde geçen "sabe'na, saba'na'" lafızları "sabia dinine girdik, sabia dinine girdik" demektir. Zira cahiliye devri insanları İslâm'a girenler için "sâbiûn, sabiîn sıfatlarını kullanmışlardır. Bununla "Biz müslüman olduk" demek istemişlerdir. Ne var ki Hâlid b. Velîd bu sözü ciddiye almayarak onlardan bir kısmını öldürmüş bir kısmını da esir almıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) onların bu kelimeyle ne kasdettiki erini çok iyi bildiğinden Hâlid'in ne kadar fahiş bir hata yaptığına işarette bulunmuş ve aynı zamanda onun bu fiilinden Allah'ı şahit tutarak taberri etmiştir. (Bu olayı sevmediğim bildirmiştir.) [33]

Çıkarılan Hükümler

1- Irtidad eden kimse kelime-i şehadeti getirdiği taktirde İslâm'a girmiş kabul edilir.
2- Kâfir bir kişinin cemaate katılıp namaz kılması islâm'a girdiğine yeterli delil sayılır ve müslümn olduğuna hükmedilir.
3-Yalnız başına İslâm kıblesine yönelip rüku' ve secdeli namaz kılan kâfir de islâm'a girmiş kabul edilir. Bu imam Muhammed'e göredir,
4- Zimmî (gayr-i müslim) vatandaş bir müslümana uyup namaz kılarsa, islâm'a girmiş kabul edilir.
5- Ölen bir hıristiyanm islâm'a girdikten sonra öldüğüne bir müslüman şehadette bulunursa, şehadeti kabul edilir.
6- Ölen bir müslümanın murted olarak öldüğüne bir kişi şehadet ederse kabul olunmaz.
7- İki hıristiyan ölen bir hıristiyanm islâm'a girdikten sonra öldüğüne şehadet ederse, kabul edilir. Bütün bu maddeler Hanefilerin görüşüdür.
8- Bir putperest sadece "lâ ilahe illallah" derse, müslüman olduğu kabul edilir.
9- Bir yahudî veya hıristiyan sadece "Muhammedün Resûlüllah" deyip şehadette bulunursa, müslüman olduklarına hükmedilir. Çünkü zaten Allah'a inanıyorlardır.
10- Bir yahudî veya mecusî "Ben islâm dinine girdim" derse bu yeterli sayılır.
11- Bir kâfir "Hz. Muhammed'in inandığına ben de inandım" derse, onun müslüman olduğuna hükmedilir.
12- Tevhid ehlinden olmayan bir kişinin sadece Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmesi yeterli değildir. Tevhîd ehlinin ise yeterlidir.
13- Zekât, oruç ve hac ibâdetini yerine getiren bir kâfirin müslüman olduğuna hükmedilmez.
14- imam Şafiî'ye göre, kâfir bir kişi darü'l-harpte namaz kılarsa islâm'a girmiş kabul edilir. Darü'l-Islâm'da kılarsa islâm'a girmiş kabul edilmez.
Böylece imam Şâfiî sadece namaz kılmayı yeterli bulmuyor; darü'l-islâm'da zevahiri kurtarmak için kılmış olabileceği ihtimalinin ağır bastığım belirtiyor. [34]

Fasid (Bozuk, Geçersiz) Şartla İslama İntisabı Kabul Etmek

îslam dini bütün esas ve kurallarıyla ilâhîdir. Kitap ve Sünnet bu dinin değişmez iki ana kaynağıdır. Bu kaynakları tahribe, değiştirmeye, bozmaya ve kendi mantık ve aklına göre yorumlamaya kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur. Ancak îslâm fikhı fer*î meseleleri kendinden toplayan bir bölümdür. Kitap ve sünnette açık ve net şekilde çözümünü bulamadığımız bir meseleyi ya ana kaideye çevirmek veyahut ona yakın bir asla kıyas etmek suretiyle çözme sistemi, ümmete rahatlık ve kolaylık sağlansın ve ilmî araştırmalar dondurulmasın, ortaya çıkacak olan yeni yeni mesele ve olayların çözümü kolaylaşsın diye kurulmuştur. Ve bu sistem kıyamete kadar geçerliliğini koruyacaktır.
Böylece îslâm fikhı (hukuk sistemi) iki asıl kaynak olan kitap ve sünnete ve fer'î kaynak sayılan icma' ve kıyasa, sağlam ve yararlı örfe dayanmaktadır. Kitap ve sünnetteki nassa dayalı olan hükümleri asla değişmez ve değiştirilemez. Örfe dayalı olan hükümleri örfün değişmesiyle değişebilir.
Ayrıca islâm'a kalbi ısınıp kendi istek ve iradeleriyle bu dine intisap etmeyi bazı fâsid (bozuk ve geçersiz) şart veya şartlarla kabul edebileceğini taklîf eden gayr-i müslimlere ilk adımda bir kolaylık ve rahatlık göstermek, onları ürkütmemek için ileri sürdükleri fasid şart veya şartlar uygun kabul edilebilir. Zira henüz îslâm esaslarını bilmeyen, taşıdığı hükümlerin bütünüyle adalet, denge ve düzeni ayakta tutmaya yönelik bulunduğundan habersiz olan, sonra da bazı farz veya vacibleri kendi kısır mantığına sığdıramayanlar îslâmiyeti kabul ettikten sonra yavaş yavaş kalbinde kök salan imânı onu salîh amellere heveslendirir ve İslâmın ilâhî olan sistemine kalbini ve kafasını açık tutmaya yönlendirir. Böylece ileri sürdüğü fasid şart kendiliğinden geçersiz ve anlamsız kalır.
Bu din adına bir taviz sayılmaz, dine yaklaştırıp ısındırma ve her yanı ve yönüyle rahmet olan sistemin ferahlatıcı havasına sokma hikmetini yansıtır.
îslâm ülkesinde doğmuş, müslüman bir ana ve babadan dünyaya gelmiş bir müslümana böylesine fâsid bir şart kapısı açmak, din adına taviz olur ve bu çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir. [35]

İlgili Hadisler

Nasr b. Asım el-Leysî'den yapılan rivayette, adı çeçen de kendi kabilelerinden bir adamdan rivayetle şu haberi vermiştir: "Adam kalkıp Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelerek müslüman oldu. Ancak şu şartı ileri sürdü: Sadece İki vakit namazı kılmakla (yetineceğim). Peygamber (s.a.v.) Efendimiz onu İslâm'a bu şart ile kabul etti."[36]
Diğer bir rivayette ise "sadece bir vakit namaz kılmak üzere... " diye şart koştu.
Vehb'den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: i/z. Câbir'den Sakîf kabilesi bey'at ettiği zaman takındıkları tavırdan sordum. Câbir (r.a.) şu cevabı verdi: ITBu kabile Peygamber (s.a.v,) Efen-dimiz'e karşı zekâtsız ve cihadsız olmak üzere bey'ati şart koştular." Hem Câbir (r.a.) bu bey'atten sonra Peygamber'in (s.a.v.) şöyle dediğini duymuştur: "Onlar ileride hem zekât verirler, hem de cihada katıldılar..." [37]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, bir adama: "islâm'a intisap edip müslüman ol" dedi. O da (çaresizlik içinde): "Kendimi istemiyerek kerhen girmiş görüyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona: isteksiz de olsan İslâm'a gir" diye buyurdu. [38]

Tahliller ve Sonuçları

Bu üç hadîs, kâfirin îslâmiyeti veya Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bey'ati bâtıl bir şart ileri sürmek suretiyle kabul etmeye yanaşacağını üeri sürmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Peygamber (s.a.v.) Efendimiz îslâmiyetin derin hazzını henüz almayan, onun rahmet havasını dosdoğru teneffüs etmeyen bu kişilere karşı çok mülayim davranmış ve ileri sürdükleri fâsid ve batıl şartı kabul buyurmuştur. Aynı zamanda şart ve ortamın tesiri altında kalıp istemiyerek, kerhen İslâm'a giren bir kişinin de bey'atini kabul etmenin caiz olduğu anlaşılıyor.
28 no'lu Nasr hadîsini Ahmed b. Hanbel tahrîc etmiştir. Bu hadîsin zayıf olduğuna dair bir tesbite rastlanmamıştır. O bakımdan hasen-sahîh olduğu anlaşılıyor. Ancak bu hadîsin, Ebû Davud'un tahrîc ettiği hadîsle te'lîfi gerekmektedir. Zira Ebû Davud'un tahririnde şöyle denilmektedir: "Sakif kabilesinden temsilci olarak gelen Peygamber (s.a.v.) Efendimizin huzuruna varınca, Efendimiz onları kalpleri daha incelsin diye- Mescid'e indirdi. Onlar da (İslam'a girmek ve bey'at etmek için) cihada çıkmamaları, uşur (zekât) vermemeleri,, ve namaz kılmamaları şartını ileri sürdüler. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz de: "Cihada çıkmamanızı, uşur (zekât) vermemenizi sizden yana kabul ediyorum. Ama-içinde rüku" (namaz) olmayan bir din (ve dindarlık) da hayır yoktur" buyurdu. [39]
Nasr hadîsinde ise iki veya bir vakit namaz kılmayı şart koştukları ve Peygamberin de onların bu şartını kabul ettiği belirtiliyor. O halde hayrın olumsuzluğu namaz kılmamayı şart koşanın İslâm'a girmesini kabul etmenin caiz olmadığını gerektirmeyeceği sonucu ortaya çıkıyor.
29 no'lu Vehb hadîsinin isnadında bir beis yoktur. Ebû Davud'un yukarıda tahrîc ettiği hadîsi ise Hasan el-Basrî Osman b. Ebî As'dan rivayet etmiştir. Bazı ilim adamlarına göre, Hasan eî-Basrî hadîsi Osman b. Ebî As'dan işitmemiştir. Bununla beraber ilim adamlarının çoğu hadîsi istidlale salîh görmüşlerdir. [40]

Çıkarılan Hükümler

1- İslâm bütün esaslarıyla ilâhîdir.
2- Nassa dayalı hükümlerde içtihada cevaz yoktur.
3- Örfe dayalı hükümler örfün değişmesiyle değişebilir.
4- Henüz İslâm'ın derin hazzını almamış gayr-i müslimler birtakım bâtıl şartlarla İslâm'a girmeyi ileri sürerlerse kabul edilebilir.
5- Mesalâ hac veya zekât farzlarını yerine getirmemek şartıyla İslâm'a girerim diyen kimsenin bu şartı kabul edilir.
6- Namaz kılmamak şartıyla derse, ilim adamlarının farklı görüş ve içtihatları vardır: Kimine göre kabul edilir, kimine göre kabul edilmez...
7- İslâm'a göre ileri sürülen bu ve benzeri şartlar fâsid ve bâtıldır. Gerçekte bir hüküm ifade etmez.
8- Önce birtakım şartlarla İslâm'a giren kimse, sonra bu dinin ilâhî havasını safiyetiyle teneffüs etmeye başlayınca kendiliğinden ileri sürdüğü şartın anlamsızlığım ve geçersizliğini anlar.
9- Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ileri sürülen bâtıl şartı kabul ettikten sonra, "bunlar yakında yapmayacağız, yerine getirmeyeceğiz dedikleri farzları yapmaya başlıyacaklardır" buyurarak konuyu neticesiyle değerlendirmiştir.
10- İslâm'a girdikten veya İslâm ülkesinde müslüman ana-babadan dünyaya gelip ergen olduktan sonra şu farzı yaparım, şu farzı yapmam diye bir şart ileri süremez, buna cevaz

yoktur.
11- İslâm'a girdikten sonra birtakım bâtıl şartlar ileri sürenler tevbeye ve bu sözlerinden rücu'a davet edilirler. İnad ettikleri taktirde haklarında murted hükmü uygulanır.
12- İslâmı din olarak seçtikten sonra bir kavim veya millet İslâm'ın bazı şart ve hükümlerini yerine getirmeyeceğini ilân ederse, tenkil edilirler. Yani ibret-i müessire olacak bir ceza verilir. [41]

---

[1] Kur'an-ı Kerim, Bakara Suresi: 217
[2] Buharî/cihad: 149, İ'iisam: 28, İstitabe:2. Ebû Davud/hudûd:1. Tirmizî / hudûd: 25. Nesâî/tahrîm: 14. tbn Mâce/hudûd: 2. Ahmed: 1/2,7,282. 5/231.
[3] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[4] Buharî / murteddîn: 2
[5] Buharî / istitabe: 2. Müslim/imaret: 15. Ebû Davud/hudûd: 1. Ahmed: 4/409.
[6] Şafiî. Neylü'l-evtâr: 7/217.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[7] Mecmeu'l-enhur: 1/620,621
[8] Mecmeul-enhur: 1/620,622.
[9] Ebû Zekeriya Nevevî / Minhacütîalibîn: 12. Şeyhülislam Zekeriya Ensarî /Menhec: 114. Mısır:?
[10] Şemsüddin İbn Kudama /eş-Şerhülkebîr: 10/74,75. Beyrut: 1403
[11] İbn Rüşd / Bidayetü'l-Mücteheid; 2/459. Beyrut:1398.1978
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[12] Bilgi için bkr. Neylü'l-evtâr: 7/219
[13] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[14] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[15] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[16] Ahmed:6/25
[17] Ahmed: 5/411. Tirmizî /adâhî: 7
[18] Ahmed: 2/290,381.3/296.
[19] Buharı/ahkâm: 35, cizye: 11, meğâzî: 58. N/kudat: 17
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[20] Buharî / iman: 18,28, salât: 28, zekât: 1, i'tisam: 2,28. Müslim / iman:32,36. Ebû Davucl/cihad:95. Tirmizî/tefsir: 1,3. Dâremî/siyer: 10. Ahmed:4/8
[21] Mecmeu'l-enhür: 1/6330
[22] Mecmeu'l-enhür: 1/627
[23] Mecmeu'l-enhür: 1/627,628.
[24] İbn Kudama/el-Muğnî: 10/101.
[25] Bilgi için bkz: İbn Kudama / el-Muğnî: 10/100-103.
[26] İbn Kudama/ei-Muğnî: 10/103
[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[28] Şevkânî / Neylül-evtâr: 7/223.
[29] Zehebî/Mîzanü'l-i'tidal: 3/70-5641 no'lu Ata'
[30] Ahmed: 3/451. Taberânî /ıtık: 9..Muvatta
[31] Taberânî/ıtık: 8,9. Dâremî / nuzûr: 10. Ahmed: 2/291, 3/451, 6/263.
[32] Neylü'l-evtâr: 7/223
[33] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[34] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[35] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[36] Müsned-i-Ahmed: 5/363.
[37] Ebû Davud / imaret: 26. Ahmed: 3/341
[38] Ahmed: 3/109,181
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[39] Ahmed: 4/218. Ebû Davud. Neylü'l-evtâr: 7/226
[40] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[41] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Veren El Alan Elden Daha Üstündür

17) Ebû Umame (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"*Ey Âdemoğlu! Fazlı, lütfu (O'nun yolunda) infak edip vermen senin için hayırlıdır. Bu lütfu senin infak etmemen ise senin için şerlidir. Sakın kendinde tutup (cimrilik edip de) vermezlik etme. Verdiğinde ilk önce aile efradınla başla. Veren el, alan elden daha hayırlıdır.*"[1]

***

[1] Müslim (1036).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİR UYARI

Kuşluk Namazının sayısı ve (diğer nafile namazlara nispetle) daha faziletli oluşu hususunda gelen hadisler farklı bir şekilde gelmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v), çoğu kere, Kuşluk Namazını, 4 rek'at olarak kılmıştır. Bu konuda Müslim (ö. 261/875)'in "**Sahîh**"in de şu yoldan bir hadis gelmiştir:

1. Hz. Aişe.

? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ??? ????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v), Kuşluk Namazını, 4 rek'at olarak kılardı. Bazen de dilediği kadar bu (sayıyı) artırırdı"

İmam Ahmed (ö.241/855) ile Ebu Dâvud (ö. 275/888) ise bu konudaki hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Nuaym b. Hemmâr.

Taberânî (ö. 360/970) ise **"Kebîr"**de bu hadisi, merfu' olarak şu yoldan rivayet etmiştir:

2. Nevvâs b. Sem'ân.

? ????? ?????? ????????: ??? ?????? ????? ??? ???????? ???? ???????? ????????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ?

"Yüce Allah buyurdu ki: Ey Adem oğlu! Günün başlangıcında 4 rek'at namazı bırakma ki, ben de, sana, günün sonunu garantileyeyim"

Tirmizî (ö. 279/892) ise buhadisin bir benzerini de şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Ebu'd-Derdâ.
4. Ebu Zer.

İmam Ahmed (ö.241/855) ise bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

5. Ebu Mürre et-Tâifî.

İbn Kayyim (ö. 751/1350)'de **"Hedy"** adlı eserinde konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hâkim, **'Kitâbu Fadli'd-Duhâ'**da dedi ki: 'En güvenilir hadis hafızı imamlardan bir topluluğa arkadaşlık ettim. Onlar(ın hepsi de), bu konuda gelen sahih haberlerin mütevatire ulaşmasından ötürü bu (4 rek'at ile ilgili) sayıyı tercih ettiklerini ve bu namazı kıldıklarını gördüm. Hz. Peygamber (s.a.v)'den nakledilen haberlere uymak için ve bu konuda hadis üstadlarının izinden gitmek için ben de, bu görüşü benimsiyorum ve (insanları bu görüşü kabul etmeye) çağırıyorum.'"

* * *

-89 ? ?????????? ??? ??????????? ?

"Mufassal (Sûreler) de secde etme"[1] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu'd-Derdâ'[2]
2. Abdullah ibn Abbâs[3]
3. Abdullah ibn Mes'ud[4]
4. Abdullah ibn Ömer[5]
5. Ebu Hureyre[6]
6. Muttalib b. Ebi Vedâa[7]

Bu sahabilerin hepsi; Hz. Peygamber (s.a.v)'in;**"Necm Sûresi"**nde; Ebu Hureyre ile Amr ibnu'l-Âs'tan[8] gelen rivayette ise, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, **"İze's-Semâu'n-Şekkat"** (=İnşikâk Sûresin) de ve **"İkrâ' bismi rabbikellezi halak"** (=Alak Sûresin) de secde ettiğini söylemiştir.

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"** adlı eserinde belirttiğine göre; Mufassal Sûreler de secde etme ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir**dir.[9]

Mufassal Sûreler de secde edilip edilmeyeceği hususunda gelen daha geniş bilgi için bu kitabın 'Bâbu'l-Mufassal' (=Mufassal Bâb) bahsine bakabilirsiniz.

-90 ? ?????? ????????? ?

"Şükür secdesi"[10] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Bekre[11]

? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ??????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?

"Peygamber (s.a.v), kendisini sevindiren bir olay geldiğinde, Allah'a bir şükür (ifadesi olmak üzere) secdeye kapandı"

Bu hadisi; Ebu Dâvud (ö. 275/888), İbn Mâce (ö. 273/886) ile Hâkim (ö. 405/1014) rivayet etmiştir.

(Hâkim derki:) "Bu hadisin senedi, zayıftır. Fakat bu hadisi (destekleyen başka) şahitleri vardır."

2. Berâ' b. Âzib

? ??????? ???????? ?????????? ?????? ????? ??????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????????? ????????? ?

"Yemen'deki Hemedân kabilesinin İslam Dinine girmesi ile ilgili Ali'nin yazısı Peygamber (s.a.v)'e geldiğinde, o, (Allah'a bir şükür ifadesi olmak üzere) secdeye

kapandı”

Bu hadisi, Beyhakî (ö. 458/1066) rivayet etmiştir.

(Beyhakî devamla) derki: “Bu hadisin senedi, sahihtir.”

3. Abdurrahman b. Avf[12]

? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????? ????? ???? ??? ?????? ???????: ??????????? ????????? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ?

“(Bir defasında) Peygamber (s.a.v) secdeye kapandı. Uzun müddet böyle kaldı. Başını secdeden kaldırdığında, ona: ‘Secdeyi niçin bu kadar uzun tuttuğu soruldu.’ O da:

‘Cebrail, bana; kim bana bir kez salavât getirirse, Allah’ın da ona 10 kez salavât okuduğunu haber verdi. Bunun üzerine ben de, Allah’a bir şükür (ifadesi olmak üzere) secdeye kapandım’ buyurdu.”

Bu hadisi; Bezzâr (ö. 292/904), İmam Ahmed (ö. 241/855), Hâkim (ö. 405/1014) ve daha bir çokları rivayet etmiştir.

4. Ebu Ca’fer Muhammed b. Ali el-Bâkır (mürsel olarak)

? ??????? ???????? ?????????? ??????????? ??? ?????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ????? ?????: ??????? ????? ???????????? ?

“Hz. Peygamber (s.a.v) kısa boylu, cılız ve sakat birisini görüp hemen secdeye kapandı. Daha sonra da ona:

‘Allah’dan sağlıklı olmayı iste’ buyurdu.”

Bu hadisi; Dârekutnî (ö. 385/995) rivayet etmiştir.

Yine bu hadisi, Beyhakî (ö. 458/1066), Câbir el-Ca’fî yoluyla Ebu Ca’fer el-Bâkır’dan rivayet etmiştir.

Hafız (İbn Hacer) **“Tahrîcu Ehâdisi’r-Râfiî”**de derki: “Beyhakî dedi ki: ‘Bu konuda şu yollardan da hadis rivayet edilmiştir:

5. Câbir
6. Abdullah ibn Ömer
7. Enes
8. Cerîr
9. Ebu Cuhayfe’

Bazı hadis alimleri de dedi ki: ‘Yine bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:

10. Ebu Musa el-Eş’arî
11. Muâz b. Cebel
12. Abdurrahman b. Ebi Bekr
13. Sa’d b. Ebi Vakkâs

Bunların hepsi, (bu hadisi,) Hz. Peygamber (s.a.v)’den rivayet etmiş-lerdir.’” (İbn Hacer’in sözü burada bitmektedir.)

(Mustafa ed-Dımeşkî) **“Mirkâtu’l-Vusûl li Nevâdiri’l-Usûl”**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: “Şükür secdesinin nasıl yapıldığı bilinmektedir. Bunun yapılış şekli, Resulullah (s.a.v)’in uygulamalarında bulunmaktadır. Dolayısıyla da (konu ile ilgili) Resulullah (s.a.v)’den gelen hadisler, **mütevatir**dir; çünkü Resulullah (s.a.v), bu şükür secdesini, bir çok defa yapmıştır. Ayrıca şükür secdesini, ondan sonra da sahabileri yapmıştır.”

* * *

-91 ? ????? ?????????? ??????????????? ??? ????????? ?

“Yolculuk sırasında dört rek’atli (farz) namazı kısaltma” ile ilgili hadisler

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Hz. Ömer[13]
2. Abdullah ibn Ömer[14]
3. Hârise b. Vehb el-Huzâî[15]
4. Abdullah ibn Abbâs[16]
5. Abdullah ibn Mes’ud[17]
6. İmrân b. Husayn[18]
7. Enes b. Mâlik[19]
8. Ebu Cuhayfe[20]
9. Câbir[21]
10. Ebu Saîd el-Hudrî[22] ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”**da aynen şöyle der: “Resulullah (s.a.v)’in, bütün yolculuklarında namazı kısalttığı ile ilgili ondan gelen rivayetler, **mütevatir** olarak gelmiştir.”

Daha sonra Tahâvî, bu hadislerin bir kısmını senedleriyle birlikte nakletmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz.[23]

Şeyh Kerîmuddin el-Bermûnî,**“Muhtasar**”a yaptığı şerhde ‘Namazı Kısaltma’ Bölümünün baş tarafında aynen şöyle der: “İbn Beşîr dedi ki: ‘Namazı kısaltma ile ilgili hadisler, mana bakımından **tevatürle** nakledilen-lerdendir.”

Cenab-ı Allah, doğruyu en iyi bilendir.

* * *

[1] Kur'an'daki sureler, tertip sırasına göre uzunlukları şu şekilde sınıflandırılır:

a. Seb'u't-Tıval: Fatiha'dan sonra gelen 7 uzun sure. Bunlar; Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'am, A'râf

b. Miûn: Ayet sayıları 100'den fazla veya buna yakın olan surelere denir.

c. Mesânî: Ayet sayıları 100'den az olan surelere denir.

d. Mufassal: Daha kısa ve besmeleli fasılaları çok olan surelere denir. Bu da, 3 kısma ayrılır:

1. Hucurât suresinden Burûc suresine kadar olan olan surelere, 2. "Tıval", Burûc suresinden Beyyine suresine kadar olan surelere "Evsat", 3. Beyyine suresinden Nâs suresine kadar olan surelere ise "Kısar" denir.

Hanefilere göre; Kur'an'da tilavet secdeleri 14 tanedir. Bunlar; A'râf: 7/206, Ra'd: 13/15, Nahl: 16/49-50, İsrâ: 17/107, Meryem: 19/58, Hac: 22/18, 77; Furkân: 25/60, Neml: 27/25, Secde: 32/15, Sâd: 38/11, Fussilet: 41/37, Necm: 53/62, İnşikâk: 84/21, Alak: 96/19

Hanefilerden başka diğer bütün alimlere göre; tilavet secdesi sünnettir. Tilavetin nasıl yapılacağı hususunda görüş ayrılığı vardır.

[2] Ebu Dâvud, Salat (1401); Tirmizî, Sucudu'l-Kur'an (565, 566); İbn Mâce, İkame 71 (1055); Müsned, 5/194, 6/442

[3] Buhârî, Sucudu'l-Kur'an 5; Tirmizî, Sucudu'l-Kur'an (575); Dârekutnî, Sünen, 1/409; Hâkim, Sünen, 2/313, 314; Taberânî, el-Kebir (11866)

[4] Buhârî, Sucudu'l-Kur'an 1, 4, Menakibu'l-Ensar 29, Meğazi 7; Müslim, Mesacid 105 (576); Ebu Dâvud, Salat 330 (1406); Nesâî, İftitah 49

[5] Buhârî, Sucudu'l-Kur'an 9, 8, 12; Müslim, Mesacid 103 (575); Ebu Dâvud, Salat 333 (1411, 1412, 1413)

[6] Buhârî, Sucudu'l-Kur'an 6, 7, Ezan 100, 102; Müslim, Mesacid 107-109 (578); Ebu Dâvud, Salat 331 (1407); Tirmizî, Salat 402 (573, 574); Nesâî, İftitah 49

[7] Nesâî, İftitah 49

[8] Ebu Dâvud, Salat 328 (1401); İbn Mâce, İkame 71 (1057)

[9] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/357

[10] Şükür secdesi; sevindirici bir şeyin olması yada bir musibetin giderilmesi halinde yada bunlara ait bir haberin duyulması halinde yapılır.

Aslında şükür, kalbin işidir. Bunun, güç kazanabilmesi için mutlaka dışarı vuran bir de şeklinin olması gerekir. Hem nimetlerin vermiş olduğu bir taşkınlık ve şımarıklık, nimetin sahibine boyun eğmek ve onun huzurunda yere kapanmak suretiyle giderilmiş olur.

[11] Ebu Dâvud, Cihad 174 (2774); İbn Mâce, İkame 192 (1394); Tirmizî, Siyer 25 (1578)

[12] Müsned, 1/191

[13] Müslim, Müsafirin 4 (686); Nesâî, Taksiru's-salat 1; Muvatta, Kasru's-salat 19

[14] Buhârî, Taksiru's-salat 2, Hacc 84; Müslim, Müsafirin 17 (694); Nesâî, Taksiru's-salat 3

[15] Buhârî, Taksiru's-salat 2, Hacc 84; Müslim, Müsafirin 21 (696); Nesâî, Taksiru's-salat 3; Ebu Dâvud, Hacc 77 (1965); Tirmizî, Hacc 52 (882);

[16] Buhârî, Taksiru's-salat 1, Meğazi 52; Müslim, Müsafirin 5, 6 (687); Nesâî, Taksiru's-salat 1; Tirmizî, Salat 391 (547); Muvatta, Kasru's-salat 15

[17] Buhârî, Taksiru's-salat 2; Müslim, Müsafirin 19; Tahâvî, a.g.e., 1/160; Taberânî, el-Kebir; Ebu Ya'lâ; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/456

[18] Ebu Dâvud, Salat 270 (1229); Tahâvî, a.g.e., 1/417

[19] Buhârî, Taksiru's-salat 5, Hacc 24, 25, 27, 117, 119, Cihad 104, 126; Müslim, Müsafirin 11 (690); Nesâî, Salat 17; Ebu Dâvud, Salat 271 (1202); Tirmizî, Salat 391 (546)

[20] Tahâvî, a.g.e., 1/418

[21] Ebu Dâvud, Salat 280 (1235); Tirmizî, Salat (551); Müsned, 3/295

[22] Taberânî, el-Evsat; Bezzâr

[23] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/416

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10) Hadis Kitaplarına Önem Vermek:

Sahîheyn'e gerekli alâkayı göstermeli sonra sünenleri, sonra müsnedleri, ilel kitaplarını, sonra ricâl kitaplarını ve târîh kitaplarını okumalıdır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dördüncü Tabaka:

Bunlar, üçüncü tabakadakiler gibi, cerh sebeplerinden birini taşımaktan başka, hadîs aldığı şeyhi ile mümâresesi de eksik olan râvilerdir. Bu tabaka Tirmizi'nin tabakasıdır. O, bu şartları taşıyan râvilerin hadîslerini kitabına almakta beis görmemiştir.
Hemen belirtelim ki, Tirmizî, yeri gelince açıklayacağımız üzere, bu çeşit hadîsleri -aynı babta gelen eşit derecede veya daha sahîh hadîslerin desteği gibi- başka bazı şartlarla kitabına almıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10) Hadis Kitaplarına Önem Vermek:

Sahîheyn'e gerekli alâkayı göstermeli sonra sünenleri, sonra müsnedleri, ilel kitaplarını, sonra ricâl kitaplarını ve târîh kitaplarını okumalıdır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Peygamberimiz (sav) halis ipek, atlas kumaştan elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplarla su içmeyi yasaklamıştır. Çünkü;** (778)
   a) Bunlar dünyada ve ahirette kafirlerin giyecekleridir.
   b) Bunlar dünyada Müslümanların ahirette kafirlerin giyecekleridir.
   c) Bunlar dünyada ve ahirette Müslümanların giyecekleridir.
   d) Bunlar dünyada kafirlerin ahirette ise müminlerin giyecekleridir.

2. **Aşağıdakilerden hangisi,** *"beyaz renk elbiseler giyiniz"* **tavsiyesini belirten hadisin devamında, gerekçe olarak sunulmuştur?** (781)
   a) Ölüler beyaz kefene sarıldığı için b) Hoş ve temiz göründüğü için
   c) Çöl sıcağından koruduğu için d) Mevsime uygun olduğu için

3. **Allah'ın kıyamet günü yüzüne bakmayacağı, konuşmayacağı ve temize çıkarmayacağı kişiler aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmemiştir?** (795)
   a) Ölülere selam vermeyenler
   b) Ticaret malını yalan yere yeminle satmaya çalışanlar
   c) Elbisesini yerde sürüyenler
   d) Yaptığı iyiliği başa kakanlar

4. "*Bir kimse, gücü yettiği halde ..... davranarak ..... elbise giymeyi terkederse, Allah kıyamet gününde o ..... yaratıklarının en başında ..... çağırır ve onu ..... ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır.*" (803)
   I. Huzuruna
   II. İnsanı
   III. Mütevazî
   IV. Lüks
   V. İman
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) II, IV, V, I, III b) III, IV, II, I, V c) IV, II, I, III, V d) IV, III, V, II, I

5. "*Hiçbir ..... küçük görme; kardeşinle güler yüzlü bir ..... konuş; çünkü bu da bir iyiliktir. Elbisenin eteklerini dizinin aşağı tarafına kadar kaldır. Eğer bundan hoşlanmazsan topuklarına kadar indir. Fakat ..... yerde sürünecek kadar uzatma, çünkü bu kibirden ve kendini beğenmekten ileri gelir; Allah kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. Eğer bir kimse sana ..... veya sende bulunduğunu bildiği bir şey sebebiyle seni ayıplarsa, sen o kişi hakkında bildiğin şeyler sebebiyle onu ayıplama. Onun bu davranışının ..... kendine aittir.*" (797)
   I. Elbiseni
   II. Vaziyette
   III. Söver
   IV. İyiliği
   V. Vebâli
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) IV, II, V, I, III b) III, V, IV, I, II c) IV, II, I, III, V d) IV, III, V, II, I

6. "*Bir müslümanın ..... giyinmesi, elbisesinin eteklerinin, ... örtecek şekilde olmasıyladır. Elbisesini ..... kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan kısım ise ateştedir. Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz.*" (800)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) güzelce-dizlerini-yerlere b) düzgünce-ayaklarını-topuklarına
   c) güzelce-baldırlarını-topuklarına d) düzgünce-baldırlarını-yerlere

7. "*Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım.*" **Peygamberimiz'in bu duayı yaptığı zaman aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir.** (815)
   a) Savaştan önce c) İstihare namazından sonra
   b) Hac esnasında d) Uyumadan önce

8. **Bir kişinin yatağa gideceği zaman yapması gerekenlerin sayıldığı hadiste, aşağıdakilerden hangisi sayılmamıştır?** (816)
   a) Namaz abdesti gibi abdest alır
   b) İki rekat namaz kılar
   c) Sağ yanağı üzerine yatar
   d) Hadisde belirtildiği gibi dua eder

9. **"***Allahım! Hamd sana mahsustur. Onu bana sen giydirdin. Senden onu hayırlı kılmanı ve yapılışına uygun kullanmanın hayrını nasip etmeni dilerim. Şerrinden ve yaratılış gayesi dışında kullanılmasının şerrinden de sana sığınırım.***" Peygamberimiz bu duayı aşağıdakilerden hangisini giydiğinde yapardı?** (814)
   a) Yeni sarık giydiğinde,
   b) Yeni elbise giydiğinde,
   c) Yeni gömlek veya rida giydiğinde
   d) Hepsi

10. "*Allahım! Kendimi sana teslim ettim. ..... sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak ..... sana dayadım, sana sığındım. ..... karşı yine senden başka..... yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin ..... inandım.*" (815)
   I. Sırtımı
   II. Yüzümü
   III. Sana
   IV. Peygambere
   V. Sığınak
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) II, IV, V, I, III b) III, IV, II, I, V c) IV, II, I, III, V d) II, I, III, V, IV

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Peygamberimiz kabın içine solumayı ve üflemeyi yasakladı. **(767)**

(D / Y) 12. Altın veya gümüş kaplardan sadece su içilebilir. **(779)**

(D / Y) 13. Mekke'nin fethinde, Peygamberimiz Mekke'ye siyah renk sarıkla girmiştir. **(785)**

(D / Y) 14. *Es-selamü aleyke* ölülere verilen selamdır. **(797)**

(D / Y) 15. Dünyada ipek giyen ahirette giyemez. **(807)**

(D / Y) 16. Dünyada altın ve ipek kullanmak müslüman kadınlara yasaklanmıştır. **(809)**

(D / Y) 17. Uyuz olduysan ipek giyebilirsin. **(811)**

(D / Y) 18. Yırtıcı hayvan derilerinin kullanılmasına izin verilmiştir. **(813)**

(D / Y) 19. Yüzükoyun yatmak Allah'ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır. **(819)**

(D / Y) 20. Bir mecliste oturup veya yatağa yatıp da Allah'ın adını anmayan günah işlemiş olur.**(820)**

CEVAPLAR : 1-d, 2-b, 3-a, 4-b, 5-c, 6-c, 7-d, 8-b, 9-d, 10-d, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-Y, 15-D, 16--Y, 17-D, 18-Y, 19-D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

268) Müslümanlara Eziyet Etmemek Ve İncitmemek

Bu bölümdeki bir ayet ve iki hadisten mü'minlere eziyet edip rahatsız edenlerin büyük bir günah yüklendiklerini, gerçek müslümanın elinden ve dilinden başkalarının emniyette olduğu kimse olduğunu, müslüman kendisine karşı nasıl davranılmasından hoşlanıyorsa, başkalarına da öyle davranması gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, yapmadıkları bir fiilden dolayı suçlayanlara gelince, onlar iftira atma suçu işlemiş ve böylece açık bir günaha girmiş olurlar." (Ahzab: 33/58)

1569. Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"(İyi) müslüman, dilinden ve elinden müslümanların emin olduğu kişidir. (Asıl) muhâcir de Allah'ın yasakladıklarını terkedendir."[2]

* İnsanlara zarar vermemek de bir faydadır. Gerçek muhacir Allah'ın yasakladığı şeyleri günahları terkedenlerdir. Müslümanın müslümanı her yönden incitmesi yasaklanmıştır. Müslüman güvenilir kimsedir. [3]

1570. Yine Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, cehennemden uzaklaştırılıp cennete konulmayı isterse, ölümünü, Allah'a ve âhirete inanmış olarak karşılasın. Bir de başkalarına karşı, kendisine nasıl davranılmasından hoşlanıyorsa öyle davransın."[4]

* Ahirette mutluluğa ermek, iman üzere ölenler içindir. Ölüme imanla kavuşabilmek için hayatı iman üzere yaşayıp bitirmek gerekir. Toplumsal ilişkilerde herkes kendisine yapılmasını istediği şeyleri başkalarına yapmayı prensip haline getirmelidir. Kendisine iğne batırmayan başkasına çuvaldızı hiç batıramaz. [5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 456.
[2] Buhârî, Îmân 4, 5, Rikak 26; Müslim, Îmân 64–65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, Kıyâmet 52, Îmân 12; Nesâî, Îmân 8, 9, 11.
213'de geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 456.
[4] Müslim, İmâre 46. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 25; İbni Mâce, Fiten 9.
Uzunca 668'de geçmişti.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 457.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15) İbadet Ve Hayırlı İşleri Devamlı Yapmak

Bu bölümdeki dört ayet ve dört hadis-i şeriften; ibadet ve kulluğa devam etmek ve kalbleri katılaştırmamak gerektiğini, hıristiyan rahipleri gibi ruhbanlık yaparak dünyadan el etek çekmemek gerektiğini, yapılan ibadet ve taatlerin küfür, şirk, nifak gibi afetlerle iptal edilmemesi gerektiğini, ölüm anına kadar ibadet ve kulluğa devam edilmesi gerektiğini, bıkkınlık getirmeyecek şekilde ibadet edilmesi gerektiğini, alışkanlık haline getirilen nafile ibadetlerin yapılamaması halinde ertesi gün yapılabileceğini, nafile ibadete devam edip sonra bırakıvermenin iyi olmadığını, Rasulullah (s.a.v.)'in gece yapamadığı ibadetini gündüz telafi ettiğini öğreneceğiz. [1]

"İnananlar için hala vakit gelmedi mi ki, kalbleri Allah'ın zikrine ve inen Kur'an'a karşı saygı duyup yumuşasın ve bundan önce kendilerine kitap verilmiş sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalpleri katılaşmış çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar." (Hadid: 57/16)
"Ve sonra onların ardından öteki elçilerimizi gönderdik ve zaman içinde arkalarından kendisine İncil verdiğimiz Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ona sadık bir şekilde uyanların kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince onu biz onlara yazmamıştık. Yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için onu kendileri uydurdular ve ona da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükafatlarını verdik. Fakat onların pek çoğu da yoldan çıkmışlardı." (Hadid: 57/27)
"İpini iyice büktükten sonra onu söküp dağıtan kadına benzemeyin." (Nahl: 16/92)
"Rabbine olan kulluğunu ölüm sana gelip erişinceye kadar devam ettir." (Hıcr: 15/99)

1/153: Aişe (r. anha)'nın 142 numarada geçen hadisidir.

155. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse, geceleri okuduğu zikir ve duasını okumadan veya tamamlayamadan uyur da, sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, gece okumuş gibi sevap kazanır." [2]

* Alışkanlık haline getirilen nafile ibadetler bazı zorunlu mazeretlerle yapılamaz ise ertesi günün öğle vaktine kadar tamamlanması halinde aynı sevabı kazanacağı ifade buyurulmaktadır. Bu hadis Furkan: 25/62 ayetiyle uyum sağlamaktadır. Her şeyde olduğu gibi nafile ibadet ve hayırlı işlerde devamlılık esastır. Çünkü sahabeden biri önceleri gece namazı kılarken sonradan terkedince Rasulullah onu kınamıştır. (155. Hadis) Müslüman ibadet, taat ve hayır işlerinde koşacak ve yarış yapacaktır. Kur'an'da yarışınız, koşunuz diye gelen emirler hayırlı işler ve cennet için söylenmiştir. (Bkz. Al-i İmran: 3/114, Enbiya: 21/90, Mü'minûn: 23/61, Hadid: 57/21, Bakara: 2/148, Maide: 5/48, Fatır: 35/32, Tevbe: 9/100, Vakıa: 56/10) [3]

156. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle dedi:
"Ey Abdullah! Filan kimse gibi olma, çünkü o gece ibadetine devam ederken, sonra geceleri ibadet etmeyi terketti." [4]

* Hayırlı işlere devam edip bırakmak kınanmış oluyor. Çünkü müslüman; iki günü birbirine denk olan değil daha ileri giden kişi olarak tarif edilir. Müslüman hayırlı amelleri terkedince geri adım atmış olacağından hoş karşılanmıyor. Farz, nafile ve her türlü hayırlı amellerimizi daima artırmak durumundayız ki ahiretteki derecelerimizi artırıp cennete girebilelim. Bu konuda 142. Hadise bakınız. [5]

157. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ağrı, sancı veya benzer bir sebeple gece namazını geçirirse, bir sonraki günün gündüzünde on iki rek'at namaz kılardı. [6]

* Önceki iki hadiste beyan edilen hususları kendi hayatında bizzat nasıl gösterdiğini ve uygulamayı nasıl yaptığını da bu hadisten öğrenmiş bulunmaktayız. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 63
[2] Müslim, Müsâfirîn 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 19; Tirmizî, Cum'a 56; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 65; İbni Mâce, İkâme 177.
1183'de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 63-64
[4] Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Siyâm 185.
692 ve 1164'de tekrar gelecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 64
[6] Müslim, Müsafirîn 140.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 64

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Beşinci Tabaka:

Zayıf ve meçhul râvilerin dâhil olduğu grubu teşkil eder.
Ebu Dâvud ve ondan sonra gelenlerin şartlarına uygun olarak fikhî mevzularda hadîs tahrîc eden bir kimse için, bu tabakaya mensup ricâlden itibâr (yâni başka bir zayıfı güçlendirmek) maksadıyla hadîs almak câiz ise de Buhârî ve Müslim'in şartlarıyla hareket edenlere câiz değildir.
Az ilerde, belirteceğimiz üzere, bir kısım mûcib sebeplerle Buhârî ikinci, Müslim de üçüncü tabaka ricalinin bâzılarından hadîs almışlardır. Ebu Dâvud da dördüncü tabaka ricâlinden hadîs almıştır.
Görüldüğü gibi bu taksîm'de İbnu Mâce'nin ismi geçmemektedir. Çünkü, Hâzimî'ye göre Kütüb-i Sitte değil, Kütüb-i Hamse yâni altı değil, beş kitap mevzubahistir.
Yine belirtelim ki, Hâzimî, bu taksimle ricâl bilgisi olanlara, hadîsin senedine bakar bakmaz, hadîsin değerlendirilmesi hususunda umumî bir mi'yâr, oldukça muteber bir kriter, her kapıyı açacak bir anahtar vermiş olmaktadır.
Hazimî açısından en mühim şart Buhârî ve Müslim'in şartlarıdır. Diğerleri arasında ciddî bir fark yoktur. Şu ifâde onundur: "Ebu Dâvud ve ondan sonra gelenlerin şartlarına gelince, bunların şartları birbirine yakındır. Bunlardan bir tanesinin sözünü nakletmekle yetineceğiz, diğerleri ise onun gibidir" Hazimî, arkadan, Ebu Dâvud'un Mekke ahâlisine hitâben, Sünen'inde yer alan hadîslerin durumlarını bildiren bir mektubundan nakilde bulunur. Ebu Dâvud'la ilgili bahiste bu mektuptan bazı pasajlar vereceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178-179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11) Hadis Dinleme İşini En Az Temyiz Yaşında Yapmak:

Hadîs dinleme işi en az temyîz yaşında olmalıdır. Temyiz'e ermeden yapılan dinleme sahih değildir. Gerçi Şamlılar 30, Kûfeliler 20 ve Basralılar 10 yaşından önce hadîs dinletilmemeli, bu yaşa kadar Kur'an vs. öğrenmeli demiş, bu yolda tatbîkatta bulunmuşlardır. Ancak Ashab'tan birçoğu Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam)'i küçükken gördükleri halde, yaptıkları rivâyetler, başta Buhârî, bütün hadîs kitaplarında yer alır. Bu durum, Selefin, temyiz yaşına giren çocukların semâını (hadis dinlemelerini) sahîh addettiğini gösterir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ın torunu Hz. Hasan (radıyallahu anh) Resûlullah'ın vefâtında sekiz yaşlarında idi. Abdullah İbnu-z-Zübeyr, Nu'mân İbnu Beşîr, Ebu't-Tufeyl el-Kınânî, Sâib İbnu Yezîd, Mahmud İbnu'r-Rebî Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ı büluğdan önce görmelerine rağmen rivâyetleri muhaddislerce kabûl edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, işittiğini aklında tutma yaşı prensibini koyar. Buhârî ve Evzâî de hemen hemen bu görüşü benimser. Nitekim Buhârî'de rivâyeti kaydedilen Mahmud İbnu'r-Rebi, Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ın vefâtında beş yaşında idi. Diğer taraftan Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radiyallahu anh)'in 3-4 yaşındaki müşâhadesi ile ilgili rivâyet hüsn-i kabûl görmüştür.
Şu halde, semâ'ın başlangıcı için rakamla ifâde edilecek kesin bir yaş haddi yoktur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514-515.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

98) Bazı İbadetleri Yapmak İçin Farklı Yolları Kullanarak Gidip Gelmek (Bayram Namazına, Hasta Ziyaretine, Hac, Cihad, Cenaze Namazı Ve Benzerlerine, Fazla Sevap Kazanmak Maksadıyla Bir Yoldan Gidip Başka Bir Yoldan Dönmek)

720. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bayram günlerinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* farklı yollardan gidip dönerdi.[1]

721. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Medine'den çıkarken) Şecere yolundan çıkar, Mu`arres yolundan dönerdi. Mekke'ye de Seniyyetü'l–`ulyâ'dan (yukarı Seniyye yolundan) girer, Seniyyetü's–süflâ'dan (aşağı Seniyye yolundan) çıkardı.[2]

* Değişik yollardan ibadetler için gidip gelmek sevap kazanmamıza vesiledir. Atılan her adımda ayak basılan yerler o kimse için şahidlikte bulunacaktır. (Zilzal: 99/3) [3]

---

[1] Buhârî, Îdeyn 24.
[2] Buhârî, Hac 15; Müslim, Hac 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 44.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 238.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

114) Ayakta Su İçilebileceği, Oturarak İçmenin İse Daha Uygun Olduğu

768. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e zemzem verdim. Onu ayakta içti.[1]

769. Nezzâl İbni Sebre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ali *radıyallahu anh* Bâbü'r–rahbe'ye geldi ve ayakta su içti. Sonra da:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm, dedi.[2]

770. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanında, yürürken bir şey yer, ayakta iken de su içerdik.[3]

771. Amr İbni Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi (*Abdullah İbni Amr İbni Âs*) şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ayaktayken de otururken de su içtiğini gördüm.[4]

772. Enes *radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kimsenin ayakta su içmesini yasaklamıştır.
Râvi Katâde şöyle dedi:
– Biz Enes'e, ya ayakta yemek nasıldır? diye sorduk. Enes:
– Ayakta yemek daha beter (veya kötüdür), dedi.[5]

Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* "Ayakta su içmeyi yasaklamıştır" ifadesi, Müslim'in bir başka rivayetinde "Ayakta su içmekten men etmiştir" (zecere) şeklinde geçmektedir.[6]

773. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz ayakta su içmesin. Unutarak içen de kussun!"[7]

* Ayakta su içmenin caiz oluşuna dair rivayet edilen hadisler yasaklayan hadislerden daha çoktur. İmam-ı Buhari ayakta su içmenin bir sakıncası olmadığı kanaatine varmıştır. [8] Müslümanlara su ve benzeri şeylerin alışkanlık haline getirmemek şartıyla ayakta içilebileceğini fakat oturarak içmenin daha uygun olacağı öğretilmek istenmiştir. *"Ayakta su içen kussun"* sözü kesin bir emir olmayıp haramı gerektirecek şekilde bir sakındırma değildir, demişler hadisleri nakleden alimlerimiz. Sonuç olarak çarşıda pazarda, otogar ve terminallerde, hava meydanlarında ve benzeri dünyanın değişik yerlerinde oturacak yer bulamayanlar ayakta da su ve meşrubatlarını içebilirler. Ama oturarak içmenin sağlığa daha elverişli olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. [9]

---

[1] Buhârî, Hac 76, Eşribe 76; Müslim, Eşribe 117–119. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 166; İbni Mâce, Eşribe 21.
[2] Buhârî, Eşribe 16.
[3] Tirmizî, Eşribe 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 25.
[4] Tirmizî, Eşribe 12. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 100.
[5] Müslim, Eşribe 113. Ayrıca bk. Tirmizî Eşribe 11.
[6] Müslim, Eşribe 112, 114.
[7] Müslim, Eşribe 116.
[8] Tecrid tercümesi 12/55.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 247.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

158) Cenazeyi Süratli Taşımak

943. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
" Cenâzeyi süratli taşıyın. Eğer o iyi bir kişi ise, bu onun için bir hayırdır; onu bir an evvel kabirdeki hayır ve sevabına kavuşturmuş olursunuz. Yok eğer iyi bir kişi değilse, bu da bir şerdir; onu çabucak omuzlarınızdan atmış olursunuz."[1]

944. Ebû Sa'id el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyururdu:
"Ölü tabuta konup da erkekler onu omuzlarına aldıkları zaman, eğer o iyi bir kişi ise; "beni bir an önce yerime ulaştırınız!" der; eğer iyi biri değilse, "eyvah, beni bu tabut ile nereye götürüyorsunuz?" diye feryat eder. Ölünün bu seslenişini insanlardan başka her yaratık işitir. Şayet insan bu sözleri işitecek olsaydı, düşüp bayılırdı."[2]

* Ölümle birlikte karşılaşılacak olan bu ikili ihtimali düşünerek hayatımızı korku ve ümid arasında yaşamamız gerekir. Kainatta her şeyin ibret alınacak bir yönü vardır.[3]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 51; Müslim, Cenâiz 50, 51. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 46; Tirmizî, Cenâiz 30; İbni Mâce, Cenâiz 15.
[2] Buhârî, Cenâiz 50, 52, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 44.
445 de geçmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 281.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10: EMZİRME BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø NESEB (SOY) YÖNÜNDEN HARAM OLANLAR SÜT EMME YÖNÜNDEN DE HARAMDıRLAR

1146- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah neseb yönünden haram kıldığını süt emme yönünden de aynen haram kılmıştır."** (Nesâî, Nikah: 51; İbn Mâce: Nikah: 34)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, İbn Abbâs ve Ümmü Habibe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamı uygulamalarını bu hadisle yaparlar bu konuda aralarında farklı görüş olduğunu bilmiyoruz.

1147- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah doğum bakımından haram kıldığı kimseleri süt emme bakımından da haram kılmıştır."** (Nesâî, Nikah: 51; İbn Mâce: Nikah: 34)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bir kısım ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar bu konuda aralarında bir ihtilaf olduğunu bilmiyoruz.

BÖLÜM: 2

Ø SÜT AMCASı AMCA YERINDEDIR

1148- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Süt emme yönünden amcam olan kişi gelip yanıma girmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.)'den emir almadıkça ona izin vermeyi kabul etmedim. Rasûlullah (s.a.v.)'i, yanına girsin o senin amcan yerindedir. Âişe dedi ki: O'nun karısı beni emzirmişti kocası değil dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de buyurdu ki: **"O senin amcandır yanına girsin."** (Buhârî, Nikah: 118; Müslim, Rada: 2)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve Lebenel Fahli (yani süt emzirmeden dolayı süt emzirenlerin kocalarını haram kılmayı) hoş görmezler.

Âişe'nin hadisi bu konuda asıldır. Kimi ilim adamları da Leben-ül Fahle (yani süt emzirmeden dolayı süt emziren kadınların kocalarından korunmaları gerektiğine kanaat getirmişler) izin vermişlerdir. Birinci görüş daha sahihtir.

1149- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, iki cariyesi olan bir erkek hakkında şöyle soruldu: **"Bu cariyelerden biri bir oğlan çocuğunu diğeri de bir kız çocuğunu emzirmiştir. Bu iki çocuk sonra birbirleriyle evlenebilir mi?** İbn Abbâs dedi ki: **"Hayır evlenmezler o iki cariye de aynı erkeğin döl suyu ile sulanmıştır dolayısıyla aşı birdir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda bu hadis esas delildir. Ahmed ve İshâk'da aynı kanaattedirler.

BÖLÜM: 3

Ø BIR VEYA IKI SEFR EMMEKLE HARAMLıK MEYDANA GELMEZ

1150- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir veya iki defa emmekle haramlık meydana gelmez."** (Müslim, Rada: 5; İbn Mâce, Nikah: 35)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmül Fadl, Ebû Hüreyre, Zübeyr b. Avvam, İbn zübeyr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

"Bir veya iki sefer emmek haramlık meydana getirmez" hadisini pek çok kimse Hişâm b. Urve'nin babasından ve Abdullah b. Zübeyr'den rivâyet etmişlerdir.

Muhammed b. Dinar bu hadisi Hişâm b. Urve'den, babasından, Abdullah b. Zübeyr'den rivâyet etmiştir.

Muhammed b. Dinar el Basrî bir rivâyetinde **"Zübeyr"**den ilavesi vardır ki bu rivâyet pek makbul değildir. Hadisçiler yanında makbul ve sahih kabul edilen rivâyet İbn ebî Müleyke'nin Abdullah b. Zübeyr ve Âişe'den rivâyetleridir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir.

Muhammed'e bu hadis hakkında sordum şöyle dedi: Sahih olan rivâyet İbn-üz Zübeyr ve Âişe rivâyetleridir. Muhammed b. Dinar ve Zübeyr'i ilave etmiştir ki o rivâyet Hişam b. Urve'nin babasından ve Zübeyr'den demektir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonrakilerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar.

Âişe diyor ki: Kur'ân'da **"Belli miktarda on emiş"** indirilmişti sonra bunun beşinin hükmü kaldırılarak **"Belli miktarda beş emiş"** çevrildi durum bu şekilde iken Rasûlullah (s.a.v.) vefat etti. Bu hadisi bu şekilde bize İshâk b. Musa el Ensarî, Ma'n yoluyla Mâlik'den, Abdullah b. Ebû Bekir'den, Amre'den, Âişe'den rivâyet etmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in bazı hanımları ve Âişe böylece fetva vermişlerdir. Şâfii ve İshâk'ta bu görüştedir.

Ahmed b. Hanbel: "Bir veya iki emmek haramlık meydana getirmez" hadisiyle uygulama yapar ve der ki: Her kim Âişe'nin **"Belli miktarda beş emiş"** hadisindeki sözüne uyarsa o görüş sağlamdır diyor ve bu konuda bir şeyler söylemeye cesaret edemiyor.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları; **"Mideye inen azda olsa çok da olsa haram kılar"** demektedirler. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. enes, Evzâî, Abdullah b. Mübarek, Vekî' ve Küfeliler bu görüştedirler.

Abdullah b. ebî Müleyke; Abdullah b. Ubeydullah b. ebî Müleyke'dir. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Abdullah, Taif'te kadılık yapmıştır.

İbn Cüreyc, İbn ebî Müleyke'nin şöyle söylediğini bize aktarır: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından otuz kadar kimseyle görüştüm."**

BÖLÜM: 4

Ø SÜT EMME KONUSUNDA TEK BIR KADıNıN ŞÂHIDLIĞI YETERLIDIR

1151- Ukbe b. Hâris (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. (Abdullah b. ebî Müleyke bu hadisi Ukbe'nin kendisinden de işittim fakat Ubeyd'in rivâyetini daha iyi kavramış bulunuyorum dedi) diyor ki: **"Bir kadını kendime nikahlamıştım derken siyah bir kadın geldi ve ikinizi de emzirmiştim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim ve dedim ki: Filanın kızını kendime nikahladım derken siyah bir kadın gelerek ikinizi de emzirdim dedi o kadın yalancıdır dedim.** Ukbe diyor ki: **"Peygamber (s.a.v.) benden yüz çevirdi. Bu sefer yüzünü çevirdiği taraftan gelerek o kadın yalancıdır dedim.** Bunun üzerine şöyle buyurdular: **"İkinizi de emzirdiğini iddia ettiği halde sen hala o kadınla nasıl karı koca olarak yaşarsın? Bırak onu!"** (Buhârî, Şehâdet: 14; Ebû Dâvûd, Akdıye: 18)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ukbe b. Hâris hadisi hasen sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi İbn ebî Müleyke'den Ukbe b. Hâris'den rivâyet ederek senedinde **"Ubeyd ibn ebî Meryem'i"** zikretmediler. **"Bırak o kadını"** da demediler. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar, emzirme konusunda bir kadının şâhidliğini yeterli görürler.

İbn Abbâs der ki: Emzirme konusunda tek bir kadının şâhidliği caiz ve geçerli olup o kadının bu konuda yemin etmesi istenir. Ahmed ve İshâk'ta aynı görüştedirler.

Bazı ilim adamları da derler ki: Tek kadının şâhidliği caiz ve yeterli olmaz birden fazla olması gerekir. Şâfii'de bu görüştedir.

Carûd'tan işittim; Vekî'nin şöyle söylediğini işittiğini söyledi: **"Emzirme konusunda tek bir kadının şâhidliği adliye açısından geçerli değildir ama takva yönüyle o kimsenin o kadından ayrılması iyi olur."**

BÖLÜM: 5

Ø EMME IŞI IKI YAŞıNDAN AŞAĞı OLURSA HARAMLıK GERÇEKLEŞIR

1152- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Süt emmenin haram kılanı, bağırsakları patlatacak kadar çok emilmesi ve sütten kesilme yaşı olan iki yıldan önce emilmesi şeklinde olanıdır."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden pek çok ilim adamı uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Süt emme iki yaşın altında olursa haramlık gerçekleşir, iki seneden sonra olanı hiç kimseyi haram kılmaz.

BÖLÜM: 6

Ø SÜT EMZIREN KIMSENIN HAKKı NASıL ÖDENEBILIR?

1153- Haccac b. Haccac el Eslemî (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle sormuştur:**"Ey Allah'ın Rasûlü emzirme hakkını nasıl ödeyebilirim?** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Emziren kadına iyi bir köle ve cariye vermektir."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 11; Nesâî, Nikah: 56)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Hadiste geçen **"Emzirme hakkını nasıl ödeyebilirim"** cümlesinin manası süt emziren kimsenin hakkı nasıl ödenebilir demektir. Rasûlullah (s.a.v.) buna cevap olarak **"Süt emziren kadına bir köle ve cariye verirsen hakkını ödemiş olursun"** buyurdular.

Ebût Tufeyl'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) ile birlikte oturmakta iken bir kadın çıkageldi. Peygamberimiz (s.a.v.) elbisesini yaydı o da oraya oturdu o kadın gidince şöyle denildi: **"Bu kadın küçükken Rasûlullah (s.a.v.)'i emzirmişti."**

Yahya b. Saîd el Kattan, Hatîm b. İsmail ve başka pek çok kimse bu hadisi Hişâm b. Urve'den, babasından, Haccac b. Haccac'tan babasından bu şekilde rivâyet etmişlerdir.

Sûfyân b. Uyeyne'de Hişâm b. Urve'den babasından Haccac b. ebî Haccac'tan ve babasından rivâyet etmiştir. İbn Uyeyne hadisi pek makbul değildir. Sahih olan rivâyet onların Hişâm b. Urve ve babasından ki Hişâm b. Urve Ebûl Münzir diye künyelenir. Kendisi sahabeden Câbir b. Abdullah'a ve İbn Ömer'e ulaşmıştır. Fatıma bintil Münzir b. Zübeyr b. Avvam; Hişâm b. Urve'nin hanımıdır.

BÖLÜM: 7

Ø EVLI OLAN BIR CARIYE HÜRRIYETINE KAVUŞTURULURSA NE OLUR?

1154- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Berire'nin kocası köle idi. Berire azâd edilip hürriyetine kavuşturulunca Rasûlullah (s.a.v.) onu serbest bıraktı o da kocasından ayrılmayı seçti. Kocası hür olsaydı Rasûlullah (s.a.v.) onu serbest bırakmazdı."** (Müslim, Itk: 2; Ebû Dâvûd, Talak: 18)

1155- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Berire'nin kocası hür idi, Rasûlullah (s.a.v.) hürriyetine kavuşturulan Berire'yi kocasına dönüp dönmemekte serbest bıraktı."** (Ebû Dâvûd, Talak: 18; Müslim, Itk: 2)

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Hişâm babası vasıtasıyla Âişe'den şöyle rivâyet etmiştir. Âişe şöyle demiştir: **"Berire'nin kocası köle idi."** İkrime İbn Abbâs'tan rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Berire'nin kocasını gördüm köle idi ve adı da Muğis"** idi.

İbn Ömer'den de böylece rivâyet edilmiş olup bazı ilim adamlarının görüşü bu hadise göredir ve şöyle derler: **"Hür bir kimsenin nikahı altındaki cariye hürriyetine kavuşturulursa ona seçme hakkı yoktur. kölenin nikahı altında olan bir cariye hürriyetine kavuşturulursa kocasına dönüp dönmemekte seçme hakkı vardır."** Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bu şekilde düşünürler.

A'meş'in, İbrahim'den, Esved'den, Âişe'den rivâyetine göre Âişe şöyle diyor: **"Berire'nin kocası hür idi. Rasûlullah (s.a.v.), kocasına dönüp dönmemekte onu serbest bıraktı."**

Ebû Avâne bu hadisi A'meş'den, İbrahim'den, Esved'den ve Âişe'den rivâyet etmiş olup Esved diyor ki: **"Onun kocası hür idi."** Tabiin ve daha sonraki dönemlerden ilim adamlarından bir kısmı uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bu görüştedirler.

1156- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Berire hürriyetine kavuşturulduğu gün onun kocası; Muğîre oğullarının siyah bir kölesi idi. Vallahi onu Medîne sokakları ve çevrelerinde hâlâ görür gibiyim göz yaşları sakallarını ıslatmakta Berire'nin kendisini seçmesi için memnun etmeye çalışmaktadır. Fakat Berire'de bunu yapmadı."** (Ebû Dâvûd, Talak: 18; Müslim, Itk: 2)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Saîd b. ebî Arûbe, Saîd b. Mıhran'dır. Ebû'n Nasr diye künyelenir.

BÖLÜM: 8

Ø ÇOCUK KIMIN YATAĞıNDA BULUNURSA ONA AITTIR

1157- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Çocuk döşek sahibinindir zina edene ise mahrumiyet vardır."** (Müslim, Rada; 10)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Osman, Âişe, Ebû Umâme, Amr b. Hârice, Abdullah b. Amr, Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkâm'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar.

Zührî bu hadisi Saîd b. Müseyyeb'den, Ebû Seleme'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 9

Ø BIR KADıNı GÖRÜP HOŞLANAN ERKEK NE YAPMALıDıR?

1158- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) bir kadın görmüştü de hanımlarından Zeyneb'in yanına girerek ihtiyacını gördü ve çıkarak şöyle buyurdu: "Bir kadın gelirken bazen şeytan kılığında ve şeytanın göreviyle gelebilir. Sizden biriniz böyle bir kadın gördüğünde ondan hoşlanır ve gönlü onda kalırsa hemen hanımının yanına gelsin cinsel ilişkide bulunsun çünkü onda bulunanın aynısı bunda da vardır."** (Müslim, Nikah: 2; Ebû Dâvûd, Nikah: 43)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahih garibtir. Hişâm ed Destevaî; Hişâm b. Senber'dir.

BÖLÜM: 10

Ø KOCANıN HANıMı ÜZERINDEKI HAKKı NEDIR?

1159- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"İnsanlardan birisinin bir diğerine secde etmesini emredecek olsaydım kadının kocasına secde etmesini emrederdim."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Muâz b. Cebel, Suraka b. Mâlik b. Cu'şum, Âişe, İbn Abbâs, Abdullah b. ebî Evfâ, Talk b. Ali, Ümmü Seleme, Enes ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle yani Muhammed b. Amr, Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre rivâyeti olarak hasen garibtir.

1160- Talk b. Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Erkek bir ihtiyacı için hanımını çağırdığında tandır başında ekmek yapıyor bile olsa hemen o işini bırakıp kocasının yanına gelsin."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

1161- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Hangi kadın kocası kendisinden razı olarak ölürse mutlaka Cennete girer."** (İbn Mâce: Nikah: 4)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 11

Ø HANıMıN KOCASı ÜZERINDEKI HAKKı NEDIR?

1162- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Müminlerin iman bakımından en olgun olanları ahlak yönünden de en güzel olanlarıdır. Sizin iyileriniz kadınlarına iyi davrananlardır."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

1163- Süleyman b. Amr b. Ahvas (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: veda haccında Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bulunan babam anlatmıştı. Allah'a hamd ederek söze başladı bazı hatırlatmalarda bulunarak va'zu nasihatte bulundu uzunca olan bu hadisin bir kısmında şöyle buyurdu:**"Dikkat edin kadınlara karşı iyi davranmanızı tavsiye ederim, onlar size bağlılıkları ve yardımları yönünden esirler gibidir. Cinsel ilişki dışında onlardan fazla bir şey istemeyin, fazla yükler yüklemeyin. Ancak apaçık çirkin bir şey yaparlarsa o zaman onları yataklarında yalnız bırakın ve fazla olmamak şartıyla onları dövün. Size itaat ettikleri takdirde bahaneler arayarak onlara sıkıntı vermeyin. Dikkat edin sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız olduğu gibi onlarında sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlarınız üzerindeki hakkınız: Sevmediğiniz kimseleri evinize sokmamaları ve hoşlanmadığınız kimselerle konuşmamalarıdır. Dikkat edin sizin üzerinizde onların hakkı ise: Yedirmek ve giydirmek konusunda onlara iyi davranmanızdır."** (İbn Mâce: Nikah: 3; Ebû Dâvûd, Nikah: 40)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Hadiste geçen (Avanün ındeküm)'ün manası: **Elinizin altındaki esirler gibidir** demektir.

BÖLÜM: 12

Ø KADıNLARA ARKALARıNDAN (DÜBÜR) YAKLAŞMANıN YASAK OLUŞU

1164- Ali b. Talk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir bedevi Peygamber (s.a.v.)'e gelerek şöyle dedi: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden biri çölde iken yellenir ve su da çok az olursa ne yapması gerekir? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sizden biriniz yellendiğinde hemen abdestini alsın, kadınlarınıza arkalarından yaklaşmayın, Allah hakkı söylemekten çekinmez."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 81)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Huzeyme b. Sabit, İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali b. Talk hadisi hasendir.

Muhammed'den işittim diyordu ki: Bu tek bir hadisten başka Ali b. Talk'ın Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyetini bilmiyoruz. Yine bu hadis Ali b. Talk'a mı ait yoksa Talk İbn Ali es Suhaymî'nin midir onu da bilmiyoruz. Buhariye göre anlaşılan bu hadisi rivâyet eden sahabeden başka birisidir.

1165- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, bir erkeğe veya kadına arkasından yaklaşan kimseye rahmet bakışıyla bakmaz."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu hadisi Vekî'de rivâyet etmiştir.

1166- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz yellendiğinde abdest alsın ve kadınlarınıza arkalarından yaklaşmayın."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 81)

Tirmîzî: Buradaki Ali, Ali b. Talk'tır.

BÖLÜM: 13

Ø BAŞKA ERKEKLERE SÜSLENEREK GÖRÜNEN KADıNLARıN DURUMU

1167- Sa'd'ın kızı Meymûne (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ailesi dışındaki kimselere süslenerek görünmeye çalışan kadının durumu kıyamet günü gerçekleşecek karanlıklar gibidir, ona hiçbir şekilde aydınlık yoktur."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadisi sadece Musa b. Ubeyde'nin hadisinden bilmekteyiz. Musa b. Ubeyde ise kendisi çok doğru bir kimse olmakla beraber hadis konusunda zayıf sayılmıştır.

Bazı râvîler bu hadisi merfu olmaksızın Musa b. Ubeyde'den rivâyet etmektedirler.

BÖLÜM: 14

Ø KıSKANÇLıK NEDIR? MÜ'MIN KıSKANÇ OLUR MU?

1168- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ta kıskanır, mü'min'de kıskanır. Allah'ın kıskanması mü'min'in haramları işlemesinden dolayıdır."** (Buhârî, Nikah: 108; Nesâî, Nikah: 16)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe ve Abdullah b. Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen garibtir.

Yine bu hadis; Yahya b. ebî Kesir'den, Ebû Seleme'den, Urve'den, Esma binti ebî Bekir'den de rivâyet edilmiştir. Her iki rivâyet de sahihtir. Haccac es Savvaf, Haccac b. Ebû Osman'dır. Ebû Osman'ın ismi ise Meysere'dir. Haccac, Ebûs Salt künyesiyle bilinir. Yahya b. Saîd onun güvenilir bir kimse olduğunu söylemektedir.

Ebû Bekir el Attar, Ali b. el Medînî'nin bize şöyle dediğini aktarmıştır. Yahya b. Saîd el Kattan'a, Haccac es Savvaf'ı sorduğumda **"Güvenilen zeki kabiliyetli bir kimsedir"** dedi.

BÖLÜM: 15

Ø BIR KADıN TEK BAŞıNA YOLCULUĞA ÇıKAMAZ

1169- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının yanında babası veya oğlu veya kocası veya kardeşi veya nikahlanması haram olan bir kimse olmaksızın üç gün veya daha fazla sürecek bir yolculuğa tek başına çıkması helal değildir."** (Müslim, Hac: 74)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Bir kadın beraberinde nikahlanamayacağı kimselerden biri olmaksızın bir günlük ve gecelik yolculuğa çıkmasın."**

İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Yanında nikahlanması mümkün olmayan kimselerden biri bulunmaksızın yolculuk yapmasını hoş karşılamazlar. İlim adamları zengin olup mahremi olmayan bir kadını hacca gidip gidemeyeceği konusunda ayrı görüşler ortaya koymuşlardır. Bazı ilim adamları o kadına hac vâcib değildir. Çünkü Allah; **"Kimin haccetme yoluna gücü yeterse"** buyuruyor mahremi olmamak ta yolculuğun şartlarındandır. Bundan dolayı **"Mahremi olmadığı için Beytullahın yoluna onun gücü yetmez"** dediler. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bu görüştedirler. Bazı ilim adamları da **"Yol güvenliği varsa diğer hacca gidenlerle birlikte O'da yola çıkar."** Mâlik ve Şâfii bu görüştedir.

1170- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kadın bir günlük ve bir gecelik yola yanında bir mahremi** (Nikahlanması mümkün olmayan bir erkek yakını) **olmaksızın çıkmasın."** (Buhârî, Taksirus Salat: 4; Müslim, Hac: 74)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 16

Ø EVLENILMESI MÜMKÜN OLABILEN KADıNLARLA BERABER OLMAMAK

1171- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kadınlarla beraber olmamaya bakın!"** Bunun üzerine Ensârdan bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü dedi: "Kocanın babası ve oğullarından başka olan diğer akrabaların durumuna ne dersin? **"Onlarla birlikte olmak ölüm gibi felakettir"** buyurdular. (Buhârî, Nikah: 112; Müslim, Selam: 8)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Câbir ve Amr b. As'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ukbe b. Âmir hadisi hasen sahihtir. Gerçekten kadınlarla birlikte olmanın hoş olmayışı Rasûlullah (s.a.v.)'in şu hadisine uygunluğundandır. **"Bir erkek bir kadınla tek başına bir arada kalmasın üçüncüleri şeytandır."**

Hadiste geçen **"El Hamv"** kocanın kardeşi demektir. Bir kadının kocasının kardeşiyle bir arada kalması ölümden beter tehlikeler ortaya çıkarabilir. O yönden hoş görülmemiş daha tehlikelidir denmiştir.

BÖLÜM: 17

Ø KADıNLARLA MAHREMI OLMADAN TEK BAŞıNA KALMAMAK

1172- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kocaları ve mahremleri yanında olmayan kadınlarla beraber olmayın. Çünkü şeytan damarlarınızdaki kan gibi sizi şaşırtmak için etrafınızda dolaşmaktadır.** Biz de: **"Bu durum senin için de geçerli midir?"** dedik. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Benim için de durum aynıdır fakat Allah beni o şeytanın şerrinden korudu ve yardım etti, şeytan bana boyun eğdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis bu yönüyle garibtir. Bazı hadisçiler Mûcâlid b. Saîd'i hafızası yönünden tenkit ederler.

Ali b. Haşrem'den işittim şöyle diyordu: Sûfyân b. Uyeyne Rasûlullah (s.a.v.)'in: **"Allah bana yardım etti, şeytan bana boyun eğdi"** sözünü; **"Ben ondan kurtulurum"** şeklinde tefsir etmiştir. Çünkü **"Şeytan asla Müslüman olmaz"** demiştir.

Muğibat: Kocası yanında olmayan kadınlar demektir. **Muğibe;** kelimesinin çoğuludur.

BÖLÜM: 18

Ø SOKAĞA ÇıKAN KADıNı ŞEYTAN AYARTıR Mı?

1173- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kadın yabancılara görünmemesi gerekendir. Kadın bu sınırlamanın dışına çıkar ve sokağa dökülürse şeytan onu ayartıp doğru yoldan çıkarabilir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 19

Ø KOCASıNA EZIYET EDEN KADıNA HURÎLER NE DERLER?

1174- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kadın dünyada kocasına eziyet ederse Cennet'te ona eş olacak hurîler şöyle derler: Kahrolasıca kadın o erkeğe eziyet etme o senin yanında misafirdir, senin yanından ayrılıp bize gelecektir."** (İbn Mâce, Nikah: 62)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. İsmail b. Ayyaş'ın Şamlılardan rivâyeti daha sahihtir. Onun Hicazlılardan ve Iraklılardan münker olan rivâyetleri vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Metinde İdrâc

Metinde idrâc: Ravilerden birisinin hadise gerekli açıklamayı yapmaksızın kendiliğinden bir söz araya sokuşturmasıdır. Bunu ya bir kelimeyi açıklamak, ya bir hüküm istinbat etmek ya da bir hikmeti beyan etmek için yapar.
İdrâc hadisin başında, ortasında ve sonunda olabilir.
Başında yapılan idrâca örnek: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği:
"[Abdest azalarını iyice yıkayınız (isbâğl)]. Ayak topuklarının ateşten vay haline!"
Buradaki *"abdest azalarını iyice yıkayınız"* ifadesi Ebu Hureyre'nin sözünden müdrec (derc edilmiş, araya sokuşturulmuş) bir ifadedir. Buhârî'nin yine ondan naklettiği şöyle dediğine dair rivayet bunu açıklamaktadır: Ebu Hureyre dedi ki: Abdest azalarını iyice yıkayınız. Çünkü Ebu'l-Kasım *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki: *"Ateşten topukların vay haline!"*
Hadisin ortasında idrâca örnek: Âişe *Radıyallahu anhâ*'nın, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'e vahyin ilk gelişi ile ilgili hadisi gösterilebilir. Orada diyor ki:
"Hira dağında inzivâya çekilir ve orada belli sayılarda geceler boyunca tehannüs [taabbud demektir] ederdi."
Hadisteki "o taabbud demektir" ifadesi ez-Zührî'ye ait müdrec bir sözdür. Bunu Buhârî'nin yine onun yoluyla şu lafızla gelen rivayeti açıklamaktadır: Peygamber Hira mağarasına gider ve orada tehannüs ederdi. (ez-Zührî) dedi ki: [Tehannüs teabbud demektir.] Belli sayıdaki gecelerde (tehannüs ederdi).
Hadisin sonunda idrâca örnek: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'dan rivayete göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz benim ümmetim kıyamet gününde abdest izleri dolayısıyla elleri ve ayakları nurlanmış olarak çağırılacaklardır.* [Binaenaleyh sizden kim bu nurlanacak kısımlarını uzatabilirse onu yapsın.]
Buradaki "binaenaleyh sizden kim bu nurlanacak kısımlarını uzatabilirse onu yapsın" ifadesi, Ebu Hureyre'nin sözü olup, müdrec bir ifadedir. Bunu sadece Nuaym b. el-Mücemmir, Ebu Hureyre'den naklettiği rivayette zikretmiştir. Ondan Müsned'de nakledilen rivayetinde şöyle dediği zikredilmiştir: "Binaenaleyh kimin... gücü yeterse" ifadesi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in sözü müdür, yoksa Ebu Hureyre'nin sözü müdür bilemiyorum, fakat hafizlardan birden çok kişi bunun müdrec bir ifade olduğunu açıklamış bulunmaktadır. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye de: Bunun Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in sözlerinden olmasına imkân yoktur, demektedir.
c- Bir delil bulunmadıkça hadiste idrâc olduğuna hüküm verilemez. Bu da ya ravinin kendi sözüyle veya muteber bir imamın sözüyle ya da sözün kendisinden Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in söylemesinin imkansız olduğunun anlaşılmasıyla bilinir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11) Hadis Dinleme İşini En Az Temyiz Yaşında Yapmak:

Hadîs dinleme işi en az temyîz yaşında olmalıdır. Temyiz'e ermeden yapılan dinleme sahih değildir. Gerçi Şamlılar 30, Kûfeliler 20 ve Basralılar 10 yaşından önce hadîs dinletilmemeli, bu yaşa kadar Kur'an vs. öğrenmeli demiş, bu yolda tatbîkatta bulunmuşlardır. Ancak Ashab'tan birçoğu Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam)'i küçükken gördükleri halde, yaptıkları rivâyetler, başta Buhârî, bütün hadîs kitaplarında yer alır. Bu durum, Selefin, temyiz yaşına giren çocukların semâını (hadis dinlemelerini) sahîh addettiğini gösterir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ın torunu Hz. Hasan (radıyallahu anh) Resûlullah'ın vefâtında sekiz yaşlarında idi. Abdullah İbnu-z-Zübeyr, Nu'mân İbnu Beşîr, Ebu't-Tufeyl el-Kınânî, Sâib İbnu Yezîd, Mahmud İbnu'r-Rebî Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ı büluğdan önce görmelerine rağmen rivâyetleri muhaddislerce kabûl edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, işittiğini aklında tutma yaşı prensibini koyar. Buhârî ve Evzâî de hemen hemen bu görüşü benimser. Nitekim Buhârî'de rivâyeti kaydedilen Mahmud İbnu'r-Rebi, Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ın vefâtında beş yaşında idi. Diğer taraftan Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radiyallahu anh)'in 3-4 yaşındaki müşâhadesi ile ilgili rivâyet hüsn-i kabûl görmüştür.
Şu halde, semâ'ın başlangıcı için rakamla ifâde edilecek kesin bir yaş haddi yoktur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514-515.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SEKİZİNCİ HADİS

MÜŞRİK ARABLARLA SAVAŞMAK

Abdullah bin Ömer (ra)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: Allahtan başka ilah olmadığına, Muhammedin Allahın elçisi olduğuna şehadet getirinceye, namaz kılıncaya, zekat verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum, bunu yaparlarsa, islam hakı müstesna kanlarını ve mallarını benden korumuşlardı, hesaplarıda Allaha aittir "Buharive Müslim rivayet etti.
Bu hadisi Buhari ve Müslim Vakıd bin Muhammed bin Zeyd bin Abdullah bin Ömer rivayetinden tahric eti, O'da babasından , O'da dedesi Abdullah bin Ömer (ra) den tahric etti. Ancak islam hakkı müstesna, sözüyle Buhari yalnız kaldı, bu hadisin manası peygamber (sav)'den çok vecihlerle rivayet edildi, sahihi buharide Enes (ra)den peygamber (sav)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: İnsanlarla Yani müşriklerle Allahtan başka ilah olmadıına, Muhammedin onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet edinceye kadar savaşmakla emrolundum, Eğer Allahtan başka ilah olmadığına, Muhammedin Allahın rasulü olduğuna şehadet ederlerse namazmızı kılarlarsa, kıblemize yönelirer, kestiğimizi yerler, o zaman bize hakkı hariç kanları ve malarıharam olur. (1)
İmam Ahmed Muaz bin Cebel (ra)'den tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: (S: 155) İnsanlarla ortağı olmayan tek allahtan başka ilah olmadıına, Muhammedin Allahın rasülü olduğuna şehadet edinceye kadar, zekat verincyee kadar savaşmakla emrolundum, bunu yaparlarsa, hak hariç kanarını ve mallarını korumuşlardır, hesabları Alah azze ve celleye aittir" (2) Hadis hasendir, İbni Mace kısa olarak tahric etti.
Yine Ebu Hureyre (ra)'den buna benzer tahric etti, Fakat bu Ebu Hureyre (ra)nin meşhur rivayetinde, namaz kılak, ve zekat vermek yoktur, sahihaynde Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildi, peygamber (sav) buyurduki: İnsanlarla Lailahe illallah deyince kadarsavaşmakla emrolundum. Mim: Le ilahe illallah derse, hakık müstesna muhakak malını vevnefsini benden korumuştur, hesabıda Allah azze ve celleye aittir" Müslimin bir rivaeytinde: Allahtan başka ilah olmadığına şehadet edinceye , bana iman edinceye ve getirdiğme iman edinceye kadar yine Müslim Cabir (ra)'den tahric etti ilk Ebu Hureyre (ra)'ın lafzıyla ve sonuna şu ziyadeyi yaptı ve şunu okudu: (halde rasulüm)sen hatırlat sen ancak hatırlatıcısın. Onların üzerinde bir zorba değilsin.) (3)
Yin Ebu Malik el Eşcaiden tahric etti. O'da babasından rivyetetti, dedi ki: Peygamber (sav)'i işittim şöyle buyuruyordu: Kim Allahtan başka ilah yoktur derse, ve Alahtan başka tapılanara küfrederse, Allah onun kanını ve malını haram kılar, hesabıda Allaha aittir." (4)
Süfyan bin uyeyneden şöyle didiği rivayet edildi: Bu islamın evvelindeydi, namaz, oruç zekat, ve hicret farz olmadan önce. Bu gerçekten zayıftır, Süfyandan sahih oluşuna bir bakmak gerek, çünkü bu hadisin rivayetçileri Rasullulah (sav)'e Medine'de arkadaşık etmişer ve bazısında geç müslüman olmuştur.
Kanlarını ve mallarını benden korumuşlardır" Sözü bu sözü söylediğinde savaşla emrolunduğuna delildi, islamı reddedenlerlede savaşmasının emredildiğine delildir, bunların hepsi medine'ye hicretten sonradır.
Biliniyorki, peygamber (sav) islama girmek için kendisine gelenerden iki şehadeti kabul ediyor, (S: 156) bununla onunkanın koruyor ve onu müslüman sayıyordu, kendiine kılıç kaldırılan bir kişi La ilahe illallah diyen birini öldüren Üsame bin Zeyd'e itiraz etti, peygamber (sav) kendisine islama girmek için gelenere namaz ve zekat şart koşmuyordu, bilakis ondan rivayet edildiki: Zekat vermeme şartı koşan bir kavmin islamını kabul etti.
İmam Ahmedin müsnedinde Cabir (ra)'den rivayet edildiki, şöyle dedi: Sakif kabilesi rasulullaha kendi üzerlerine zekat ve cihad olmama şartını koştular, rasululah (sav) buyurduki: İlerde zekat vericek ve cihad edeceklerdir (5)
(1) Buhari ve İbni Hibban Enes bin Malikten tahric etti. (2) Hadis hasendir, Ahmed, İbni Mace ve Darekutni tahric etti (3) Ğaşiye suresi, ayet: 21-22 (4) Müslim, Ahmed müsnedde tahric etit, sahihtiry, (5) Hadis zayıftır, senedinde ibni Lehia var O'da zayıftır.
Yine onda Ömer bin Asım elLeysiden O'da kendilerinden (leys kabilesinden) bir adamdan rivayet etti, , o peygamber (sav)'e geldi ve müslüman oldu, günde iki namak kılmak şartını koştu peygamber (sav)bunu kabul etti. (1)
İmam Ahmed bu hadisleri aldı ve dedi ki: İslam fasid şart üzerine sahih olur sonra bütün islamın şeriatı lüzumlu kılınır.
Yine şununla delil getirdi: Hakim bin Hizam dedi ki: Peygamber (sav)'e ayaktayken scedeye gitmek üzere biat ettim. ahmed dedi ki: Rükusuz secde etmektir bunun manası.
Muhammed bin Nasr el Mervezi zayıf bir senedle Enes (ra)'den şöyle didiğini tahric etti: Peygamber (sav7 kedisine islam hususunda icabet edeneri ancak namaz ve zekatla birlikte kabul ediyordu, o ikisi Muhammed (sav)'i ve islamı kabul eden kimseye iki farzdır, bu Allah tealanın şu sözüdür: Bunu yapmadığınıza ve Allahda sizi affettiğine göre artık namazı kılın,zekatı verin) (2), bu sabit değildir, sabit olduğ farzedilense bile, (S: 157) Ondan murad: Namaz ve zekatı terketmek üzere kisenin müslümanlığını kabul etmiyordu, bu doğrudur, peygamber (sav) Muazı (ra) Yemen'e gönderince onarı önce iki şehadete davet etmesini emretit ve buyurduki: Eğer onlar bunda sana itaat ederlerse onlara namazı, sonrada zekatı bildir" Muradıda: Kim islama girip müslüman olursa ona namaz kılmayı ve zekat vermeyi emredecektir, peygamber (sav) kendisine islamı soranara şehadetle beraber islamın diğer rükünerinide zikrediyordu, cebrail (a.s) islamı sorunca buyurduğu gibi.
Bu kararlaştırmamızdan bu babtaki hadislerin arası birleştirilebiir ve hepsinin hak olduğu ortaya çıkar, Sadece kelimei şehadet insanın korunmasına (kan ve malının) yeter, ve bununla insan müslüman olur, islama girince ve namazını kılıp zekatını verip islamın diğer kurallarını yerine getirince onun için müslümanların lehine ve aleyhine olan şeyler vardır, eğer bu rükünlerden birini ihlal ederse ve müslümanlarda cemaatsa ve kuvvetelri varsa onunla savaşırlar.
Bazıları, hadisin manasının kafirle kelimei şehadeti söyleyinceye kadar savaşılacağı manasında olduğunu, namazı kılırcaya zekatı verinceye kadar savaşılacağı manasında zannnetti, ve bunu kafirlerin furuat ile muhatab sayıldıklarına delil kıldı, buna bakmak gerek, peygamber (sav)'in kafirlerle savaşındaki siyreti bunu zıddına delildir.
Sahihi Müslimde Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi, Sahihi Müslimde Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildi, peygamber (sav) Hayber günü Aliyi çağırdı ve sancağı O'na verdi ve buyurduki: Yürü ve geri dönme ta Allah sana fetih versin" Ali gizlice bir şey konuştu sonra bağırdı ve: Ey Allahın rasulü ve ne üzere insanlarla savaşayım?, dedi. Alahtan başka ilah olmadığına ve Muhammedin Allahın elçisi olduğuna şehadet edinceye kadar onarla savaş eğer bunu yaparlarsa muhakkak senden mallarını ve kanarını hakkıyla müstesna olarakkorumuşlardır, hesablarıda Alllaha aittir." buyurdu. Sadece şehadeti nefiflerin ve malların koruycusu kıldı, ancak hak durum müstesna. İslama girdikten sonra namaz ve zekatta hakkındandır (Öldürmenin hak olduğnu durumdandır)
Kur'ndan namaz kılmadan ve zekat vermeden kaçınan topluluğun öldürlmesine dedil, Allah tealanın şu kavlidi: Eğer tevbe ederler, namazı kılarlar ve zenkatı verirlerse yollarını serest bırakın) (3), (S: 158) Eğer tevbe ederler, namazı kılarlar ve zekatı verirlerse yollarını serbest bırakın (4), Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar ve zekat verirlerse dinde kardeşlerinizdirler) (5), (Onlarla fitne kalmayıncaya ve din Allahın oluncaya kadar savaşın) (6), Halbuki onlara ancakdini yalnız ona has kılarak ve hanifler olarak Allahu kululk etmeleri, namaz kılmaları ve zekat vermeleri emrolunmuştu. Sağlam dinde budur) (7)

---

(1) Hadisin isnadı sahihtir, imam Ahmed, Nesai, Tayalisi ve Tahavi şerhi müşkilil asar'da tahric etti, Neylül evtar 7/199 (2) Mücadele suresi, ayet: 13 (5) tevbe ayet: (4) Tevbe, ayet: (5) Tevbe: 11 (6) Bakara, 193 (7) Beyyine, âyet: 5
Peygamber (sav) bir kavimle savaşacağını zaman sabah oluncaya kadar baskın yapmazdı, ezan eşitirse baskın yapmaz, yoksa islama girmiş olma ihtimaliye beraber yinede baskın yapardı, seriyyelerine şöyle tavsiye ediyordu: Eğer müezzin işitirseniz veya mescid görürseniz kimseyi öldürmeyin. (1) Uyeyne bin Hısn'ı Anber oğullarına gönderdi, ve onlar üzerine baskın yaptı, ezan işitmedi, onlar daha önce müslüman olduklarını iddia ettiler.
Peygamber umman ehline bir yazı gönderdi, içerisinde şu vardır: Peygamber Muhammedden Umamın ehline, selam üzerinize olsun.. Allahtan başka ilah olmadığını ve benim Allahın rasulü olduğumu şehadetle kabul edin, zekat verin, mescidler yapın, yoksa sizinle savaşırım. Bunu Bezzar, Taberani ve başkaları tahric etti (2) Bütün bunlar islama girenerin hali göz önünde bulundurulacağına delildi, eğer namaz kılmaz, zekt vermezlerse savaşılırlra, bu hususta sahihaynde Ebu Bekir ve Ömer (ra) arasında münazara oldu, Ebu Huruyre (ra)den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (sav) vefat edip, ondan sonra Ebu Bekir (ra) halife olunca ve Arablardan bir kısmı kafir olunca, Ömer(ra) Ebu Bekir (ra)'e dedi ki: İnsanlarla (bu 7nasıl savaşırsın) rasulullah (sav) buyurduki: İnsanlarla Laiilahe illalalh deyicneye kadar savaşmakla emrolundum, kim la ilahe ilallah derse hakkı hariü malını ve nefsini benden korumuştur, hesabı allaha aittir" (S: 159) Ebu Bekir (ra) dedi ki: Vallahi rasulullaha vermekte oldukları bir deve bağını benden engelleseler bunun engelllenmesi üzerine onarla savaşarım. Ömer (ra) dediki Vallahi namazla zekatın arasını ayıranla savaşacağım, zekat malın hakkıdır, vallahi rasulullaha vermekte oldukları bir deve bağını benden engelleseler bunun engellenmesi üzerine onarla savaşırım, Ömer (ra) dedi ki: Vallahi Alllahı, Ebu Bekirin kalbini savaşa açmış olduğunu gördüm ve onun doğruolduğunu bildim (3)
Ebu Bekir (ra) onarla savaşmayı şu sözden çıkardı: Ancak hakkıyla müstesna) Şehadeti söyleenlerin savaşılması caizdir, onun hakkına farz olan malı (zekatı) vermeleridir. İnsanardan bir grubun zannettiği hadisin başındaki genel ifadeye tutunarak, şehadeti söyleyenerin ahirette ateşeşe girmeycekelri hakkında varid olan hadislerin bakarak bunlarıngenel laafızlarıyla bu zanna varmıştı, işe böyle değildi, sonra Ömer (ra) Ebu Bekir (ra)e uymaya döndü.
Nesai EBu Bekir (ra)'den münazarası kıssasını tahric etti, ve bir ziyde yaptı, oda: Ebu Bekir (ra) Ömer (ra) 'e dedi ki: Rasulullah (sav) ancak buyurdu namaz kılıncaya , zekat verinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu ibniHuzeyme sahihinde tahric etti, fakat bu rivayette İmran el Kattan isnad ve metin olarak hata etti, bunu hafiz imamlar dedi, bazıları: Ali binel Medini, Ebu Zür'a, Ebu Hatim, Tirmizi, Nesai, bu hadis peygamber (sav)'den ne Ebu Bekir nede Ömer (ra) rivayetiyle bu lafızla değildir, ancak Ebu Bekir (ra)

dedi ki: Vallahi namazla zekatın arasını ayıranla savaşırım, zekat malın hakkıdır, bunu da Allah en iyi bilir hadisin şu metninden almıştır. Ancak hakkıyla müstesna bir rivayettede: Ancak islam hakkı müstesna namaz kılmayı, zekatı islamın hakkından kıldı, yine hadlerin işlenmemeside islamın hakkındandır, bütün bunlar ancak hakkıyla müstesnadır" sözünden müstesnadır.
Namazla zekatın arasını ayıranla savaşacağım, zekat malın hakkıdır" sözü , namazı terkedenle savaşılacağına delildir, çünkü namaz bedenin hakkıdır, aynı şekilde zekatı terkedilende, çünkü züket malın hakkıdır.
Bunda şu vardır: Namazı terkedenle savaşmak icma olunmuş bir durumdur, çünkü onu kendisine kıyas edilen asıl kıldı, bu Ömer (ra)'ın delil olarak zikrettiği hadiste zikrolunmadı, ancakbunu Allah hakıyla müstesna" sözünden aldı. Zekatta böyleçünkü hakkındandır, bütün bunlar islamın haklarındandır.

_____

(1) Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi, tahric etti ve Hasen garib, dedi: (2) Bezzar, Taberani evsatta tahric etti, Heysemi Bezzarın ravileri hakkında dedi ki: Mürseldir, senedde bilinmeyenler var Mecmauzzevaid/ 3/64 (3) Kütübü sitte Ashabından ibni mace hariç, diğerleri ve İmam Ahmed rivayet etti, Sahihtir.
Yine sahihi Müslimdeki Ümmü Seleme (ra)a'den yapılan rivayetlede delil gösterilebilir, peygamber (sav) buyurduki: Sizin başınıza emirler gelecektir, onlardan iyilik ve kötülük göreceksiniz, kim onlara inkar ederse beraet etmiştir, kim hoş görmezse selamette kalmıştır, fakat kim razı olur ve tabi olursa (o kurtulamamıştır) Dedilerki: Ey Allahın rasulü, onlarla savaşalım mı? Namaz kıldıkları müddetçe hayır" buyurdu (1) Namaz ve zekatın terki üzerine savaşaldığı gibi islamın diğer rükünerini terkedenerin hükmüde onlarla savaşmaktır.
İbni Şihab Hanzala bin Ali binel Eska'dan rivayet etti: Ebu Bekir (ra) Halid bin Velidi (ra) gönderdi ve beş ş=ey üzerine insanlarla savaşmasını emretti, kimbeşten birini terkederse bunun üzerine onunla savaş dedi: (Bu beş şey): Allahtan başka ilah olmadığına, Muhammedin Allahın rasulü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat verme, veramazan orucu tutmak.
Said bin Cübeyr dedi ki: Ömer bin Hattab dedi ki: Namazve zekat üzerine savaştığımız gibi, eğer insanlar haccıda terketseler onlarla savaşırızBu söz bu farzlardan birinden kaçanlar içindir. Bir kişinin kaçınmasına gelince: Alimlerin çoğunluğunca namazdan kaçınan öldürülür, bu söz: Malik, Şafii Ahmed, Ebu Ubeyd ve başkalarının sözüdür:
Buna sahihaydeki Ebu Saidi Hudri (ra)'den rivayet edilen şu hadis delildir: Halid bin Velid peygamber (sav)'den bmir adamı öldürmek için izin istedi, Hayır, belki o namaz kılıyordur" buyurdu. Halid (ra) dedi ki: Nice namaz kılan vardır kalbinde olmayanı söylüyor, rasulullah (sav) buyurduki: Ben insanların kalbini delmekte emrolunmadım, içlerini yarmaklada emrolunmadım.
(S: 161) İmam Ahmedin müsnedinde, Ubeydullah bin Adiy bin el Hıyardan rivayet edildi: Kendisine ensardan bir adam bahsetmişti: O peygamber (sav)'e geilip münafiklardan birini öldürmek için izin istemiş, ve peygamber (sav) buyurmuş ki: Allahtan başka ilah olmadına şehadet etmiyor mu? Evet, fakat onun şehadeti yoktur hükmündedi) dedi. Muhammedin Allah rasulü olduğuna şehadet etmiyor mu? Buyurdu, evet, dedi. Namaz kılmıyor mu? buyurdu, evet fakat onunnamazı yoktur hükmündedir. dedi. İşte onları öldürmekten Allah bizi nehyetti buyurdu (3)
Zekat vermekten kaçınanlar hakkında iki görüş vardır: Birincisi Öldürülür, bu imam Ahmedin meşhur görüşüdür, ibni Ömerin bu hadisiyle delillendirilir, İkinci: Öldürülmez, buda Malik, Şafii ve bir rivayette Ahmedin görüşüdür,
Oruç ise: Malik, ve Ahmed bir rivayette dedi ki: Terkinden dolayı öldürülür, Şafii, ve Ahmed bir rivayette: Öldürülmez, dedi, bunada İbni Ömerin hadisi delil gösterilebilir. Çünkü onda oruç zikredilmemiştir. bunun için imam Ahmed Ebu Talib rivayetinde dedi ki: Oruç hakkında bir şey gelmemiştir.
Derim ki: İbni Abbastan merfu ve mevkuf olarak rivayet edildiki: Şehadet, veya namaz, veya orucu terkeden zekat ve hacca muhalif olarak, kafirdir, kanı helaldir. İslam beş şey üzerine bina edilmiştir. Hadisinin şerhinde zikri geçti.
Hacca gelince: Terkinden dolayı öldürülme hususunda Ahmedden iki rivayet var. Ashabımızdan bazısı öldürülme rivayetini tamamen terketmeye azmedenler veya terkettiği senede öleceğini kuvvetli bir zanla bildiği halde erteleyenler içindir, manasına yorumladılar. Fakat sonra yaparım diye ertelerse alimlerin çoğunun dediği gibi öldürülmez.
Ancak hakkıyla müstesna sözü, bir rivayettede: Ancak islam hakkı müstesna daha öncede Ebu Bekir (r.a)'in namaz ve zekatı bu hakka dahil ettiği geçti, alimlerden bazısı buna oruç ve haccıda dahil etti.

_____

(1) Hadis sahihtir, Müslîm Kitabül imare rakam 27'de tahric etti. (2) Ahmed, Buharî, Müslîm Ebu Saidi Hurdirin tahric etti, sahihtir. (3) Ahmed şeyhaynin şartı üzere sahih bir isnatla tahric etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Kısımları

İmam Şafii der ki44. Rasulullah'ın (s.a.v.) sünneti üç kısımdır:
1- Allah Teala'nın (c.c.) hakkında ayet izal ettiği, Rasululah'ın da (s.a.v.) kitaptaki gibi aynen sünnet kıldığı hususlar.
2- Allah Teala'nın (c.c.) icmali olarak inzal ettiği, Rasulullah'ın da (s.a.v.) Allah Teala'nın (c.c.) bu ayette icmali olarak neyi kastettiğini açıkladığı, umumi olarak mı yoksa bazı şahıslara özel özel olarak mı farz kıldığını, kulların bununla nasıl amel edeceklerini izah ettiği durumlar.
3- Kur'an'da hakkında ayet bulunmayan sadece Allah Rasulu'nun (s.a.v.) sünnet olarak ortaya koyduğu hususlar.
Alimlerden bazısı şöyle demiştir:
Allah Teala (c.c.) Rasulullah'ın sünnetini itaatın farz olduğu hususlardan kılmıştır. Hakkında Kur'an'da nas bulunmayan hususlardaki Rasulullah'ın koymuş olduğu sünnetler, Allah Teala'nın ilmi ilahideki rızasına muvakıftır.
Bazı alimler de şöyle demiştir:
Rasulullah'ın sünnet olarak ortaya koyduğu her sünnetin Kur'a'da bir aslı vardır. Mesela, namazın rekatları ve nasıl kılınacağı, Allah Teala'nın kur'an'da icmali olarak namazı farz kıldığı esasa dayanır. Aynı şekilde alışveriş ve diğer şer'i hususlarla ilgili koyduğu hükümler de Kur'an'da bulunan bir asla dayanır. Nitekim Allah Teala şöyle buyuruyor:
"Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin" (Nisa: 4/29)
Keza diğer bir rivayette de şöyle buyurmaktadır:
"Allah alışverişi helal, faizi ise haram kılmıştır"
(Bakara: 2/275)
Bu durumda Allah Rasulü bazı şeyleri helal bazılarını da haram kılınca, icmali olarak Kur'an'da geçen namazı açıkladığı gibi bunda da Allah'ın neyi murad ettiğini açıklamış olmaktadır.
Bir kısım alimler de şöyle demiştir:
Rasulullah sünnetini Allah'ın Rasulü olması hasebiyle ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Rasulullah'ın sünneti Allah'ın farzıyla sabit olmuştur.
Bazı alimler de şöyle der:
sünnet olarak koyduğu herşey Rasulullah'ın kabine Allah tarafından konulmuştur. İşte Rasulullah'ın sünneti Allah tarafından kalbine konan hikmettir.
İmam Şafii'den alıntılar burada bitti.
Beyhaki bundan sonra senedini de vererek Ömer b. el-Hattab'tan minberde şöyle dediğini rivayet eder:
-Ey insanlar! İctihad etmek Rasulullah tarafından yapılınca isabetli olurdu. Çünkü Allah ona hakkı gösteriyordu. Bizim görüş belirtmemiz ise zandır ve tahmindir.[1]

---

[1] Medhal: 189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

190) Namazı Beklemenin Fazileti

Bu bölümdeki üç hadisten, niyet namaz için beklemek olduktan sonra kişinin daima namazda sayılacağını, abdestini bozmaksızın mescidlerde oturanlara meleklerin rahmet ve bağışlanma dualarına layık olacaklarını, namaz için beklendiği sürece namazda olma sevabı yazılacağını öğreneceğiz. [1]

1063. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kılacağı namaz sizden birini yerinde tuttuğu, ailesine dönmesine engel olduğu sürece, o kişi namazda sayılır."[2]

1064. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz, abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde oturduğu müddetçe, melekler kendisine:
– Allahım! Bunu bağışla, buna rahmetinle muamele et, diye dua ederler."[3]

* Bu maksatlarla mescidde oturan kişi mutlaka namazda imiş gibi sevap kazanacağı Kur'an ve hadis okumak vb. işlerle meşgul olacağı için yani camiyi o anda islami bilgilenme ve bilgisini yenilemede kullanacağı için ileride bir güç ve hareket olacak olan bu bilgilenmelerde camiyi kullandığı için aynen namazda imiş gibi sevap kazanacak ve meleklerin duasını da kazanacaktır. [4]

1065. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gece yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirmişti. Namazı kıldıktan sonra yüzünü bize döndü ve:
"Halk namaz kıldı ve uyudular. Sizler ise, namazı beklediğinizden bu yana hep namazda gibi olmaya devam ettiniz" buyurdular.[5]

* Mevsim ve hava şartlarına ve kişilerin iş durumlarına göre yatsıyı ilk vaktiyle veya böylece son vaktine kadar beklemekte bir mahsur yoktur. Her namaz gibi bu namaz da ilk vaktinde ve son vaktinde veya her ikisinin arasındaki her hangi bir vakitte kılınabilir fakat faziletli olanı ilk vaktinde kılmaktır. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 319.
[2] Buhârî, Ezân 36; Müslim, Mesâcid 275. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 20.
[3] Buhârî, Ezân 36. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 276; Ebû Dâvûd, Salât 20; Tirmizî, Salât 245; Nesâî, Salât 40; İbni Mâce, Mesâcid 19.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 320.
[5] Buhârî, Mevâkît 25.
1750 de tekrar gelecektir.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 320.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B- Muhaddisin Âdâbı (Hadis Hocasının Ahlakı):

Alimler, hadis ilminin tedrisiyle meşgul olanların bazı âdâba riayet etmesini şart koşmuşlardır.[1] "Hadis hocasının ahlakı" derken, hocanın hadis ilmi ve talebeleri ile ilişkilerini ifade etmek istiyoruz. Burada, konuya ilişkin eser vermiş alimlerin detaylı olarak işledikleri hususları birkaç ana başlık altında özetle sunmak istiyoruz. Hadis okutacak herkesin bilmesi ve uyması gerekli prensipleri şöylece sıralayabiliriz.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS-İ ŞERİFLERLE SAHABENİN FAZİLETİ

Sahabenin hepsinin adil oluşu, Allah Teala'nın onları ta'dil etmesiyle pak ve temiz olduklarını bize haber vermesi ve ümmetler içinde onları seçmiş olmasıyla sabit olmuştur.[1]
Hadisi şeriflerde;
"Şüphesiz Allah beni seçti, ashabımı seçti, onlardan benim için vezirler, yardımcılar, akrabalar kıldı. Kim onlara lanet ederse, Allah'ın meleklerinin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Allah kıyamet günü onların kazandıklarını kabul etmez ve düzeltmez."[2]
"Ümmetimin en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır…"[3]
"Ashabıma sövmeyin! Canımı kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki herhangi biriniz Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan birinin bir ölçek hatta yarım ölçek sadakasına ulaşamaz."[4]
"Ashabım hakkında Allah'tan korkun! Benden sonra onları kendinize hedef seçmeyin! Kim onları severse bana olan sevgisi sebebiyle sever; kim de onlara buğzederse bana olan buğzu sebebiyle buğzeder. Her kim onlara eza ederse bana eza etmiş olur. Her kim bana eza ederse Allah'a eza etmiş olur. Her kim de Allah'a eza ederse çok sürmez, Allah onunbelasını verir."[5]
"Sünnetime ve benden sonra gelecek, halka kılavuzluk eden raşit halifelerin sünnetine yapışın. Onlara iyi tutunun ve ona sımsıkı sarılın."[6]
"Ümmetim 73 firkaya ayrılacaktır. Hepsi de ateştedir, ancak biri müstesna" Bu müstesna olanların kimler olduğu sorulduğunda; "Benim ve ashabımın yolunda olanlar" buyurdu.[7]

---

[1] Hatib Bağdadi elKifaye(s.46) İbni Abdilberr İstiab(1/2) bkz.: İbnu Salah Ulumul Hadis(s.295) Suyuti Tedribur Ravi(2/214) İbni Hacer elİsabe(1/9) Amidi İhkam(1/320) Şatıbi Muvafakat(4/55)
[2] Acurri Erbain(11) Tayalisi(s33) İbni Ebi Asım esSünne(1000) Ahmed(3/134,5/325) Hakim(3/632) Taberani(17/140) Ebu Nuaym Hilye(2/11) Mecmauz Zevaid(10/17) TahricusSünne(2/483) Dehlevi Bustan(s143) İbni Abdilberr İstiab(1/6) FethulKebir(3234-36) HayatusSahabe(1/35) Ramuz(86/6-7)
[3] Buhari (fadailussahabe,1,rikak,7)
[4] Buhari(fadailusSahabe,5) Müslim(fadailussahabe 221,222) Ebu Davud(sünen 10) Tirmizi(menakıb,58) Ahmed(3/11)
[5] Tirmizi(menakıb,58) Ahmed(5/54-57)
[6] Ebu Davud(sünen,5) Tirmizi(ilim,16) İbni Mace (mukaddime, 65) Ahmed(4/126-127) Darimi(mukad-dime,16) Taberani Evsat(1/78)Hakim(1/96) Beyhaki(10/114)
[7] Ebu Davud(sünnet,1) Tirmizi(iman,8) İbni Mace(fiten,17) Ahmed(2/332) Taberani Sagir(724) Darimi(siyer,75) Hakim(1/128)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabe ve Selef Akıllarıyla Şeriata Muarız Olmadılar:

Sahabeler vahye teslim olmuşlar, cözemedikleri bir şey olunca bunu akıllarıyla reddetmeyerek, Hz. Peygambere gelip sormuşlardır. Sahabenin sünnete karşı tutumuyla ilgili bir çok nakiller vardır. Selef de aynı metodu takip etmiş, Akla hak ettiği yeri vermiş ve naslara bağlı kalmışlardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhammed Gazzali ve Hadis İnkârcılığı: İddiaları:

1. Kur'an'a ters düstügü iddia edilen hadisler reddedilmeli.
2. Ahad haberler zan ifade ettigi için istidlalde delil degildir.
3. Sarki ve türkü dinlemeyi haram kilan hadisler,
4. Hz. Peygambere sihir yapildigini iddia eden hadisler,.
5. Hz. Musa'nin ruhunu almaya gelen melekle ilgili hadis,.
6. Ölü, ailesinin aglamasi üzerine azap olunur hadisi reddedilmelidirler.
7. Buhari ve Müslim'in bazi hadisleri illetlidir.
8. Hadislerin sadece isnadlarinin degil, metinlerinin de nazari itibare alinarak yeniden yorumlanmasi gerekir.
9. Sarkiyla ilgili bütün hadisler sahih degildir.
10. Hadis, kesin ilmi, ya da tarihi hakikat ile çelisirse reddedilir. Çünkü bu çesit hadisler zan ifade ederler. Kesin bilgi ise, zanni bilgiden önce gelir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Gazveler:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gazvelere iştiraki, sünnetin tesbit ve neşrinde ihmâli mümkün olmayan bir yer tutar. Zira bu gazveler hem sayıca çoktur (27 adet), hem de gazvelere çok sayıda ve değişik kabilelerden insan iştirak etmekte idi. Gazvelere iştirak edenler, sadece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmek, dinlemek, müşkillerini kendisine arzedip çözüm almakla kalmıyor, her zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber olma ve dolayısıyla sünneti çok daha iyi bilme durumunda olan Medineli Ensar ve Muhâcirun ile kaynaşma, onlardan sünneti öğrenme imkânına da sâhip oluyorlardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in risâlet hayatının sonlarına rastlayan (9. hicrî yıl) Tebük Seferi'ne 30 bin kişinin iştiraki, düşünülecek olsa sadece bu gazvenin sünnetin tesbitinde ne kadar mühim bir yer tuttuğu hemen anlaşılır. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bütün Arap kabilelerinin buna iştirâkini emretmişti. Orduda, daha yeni müslüman olmuş, sünnetten fazla bir şey bilmeyen çok sayıda asker vardı. Hele Medine'ye gelmeleri kolay olmayan uzak kabilelerin insanları bu fırsatlarda sünneti öğrenip, kendi diyarlarına götürüyor, oralarda bir nevi sünnet muallimliği yapıyorlardı.

Birçok mühim ahkâmın hep bu seferler sırasında vahy ve teşrî edilmesi de mevzumuz açısından önemlidir. Esirlere yapılacak muâmele ve ganimetin taksimiyle ilgili âyetler Bedir Seferinde; Mut'a nikahının kaldırılması, bazı hayvan etlerinin (ehlî eşek, katır, parçalayıcı diş taşıyan vahşîler, pençeli kuşlar) haram edilmesi, altın ve gümüşün, altın ve gümüş mukabilinde alınıp satılması, esirlerle ilgili bazı yasaklar, ganimetin taksimden önce kullanılmasının hâram olduğu vs. gibi ahkâm Hayber Seferi sırasında; Mekke'nin haram oluşu, câhiliye devrinden kalma tefâhür ve imtiyazların ilgâsı, hatâ ile öldürmenin hükmü, Kâbe ve haccla ilgili hizmetlerden bazılarının ilgası gibi umûrlar Fetih günü toplanan büyük cemâatin huzurunda ilan edilmiştir. Yine aynı cemâate Hucurât Suresi'nin *"Ey insanlar, sizi bir erkekle bir kadından yarattık, sizleri büyük milletlere ve küçük kabilelere böldük, ta ki tanışasınız. Sizin Allah nazarında en değerliniz en muttakî olanınızdır"* meâlindeki 13. âyeti de tilâvet edilir, duyurulur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katılmadığı, fakat Ashâb'ın katıldığı seferler de sünnetin Medine dışına çıkıp oralarda yayılmasına hizmet etmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/20-21.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîheyn:

Hâkim en-Neysâbûrî, el-Medhal ilâ Mârifeti Kitâbi'l-İklîl'de, Sahîheyn'de yer alan hadîslerin, Sahâbe'den itibâren hep meşhûr olan (yani kendisinden en az iki kişinin hadîs almış bulunduğu) râviler tarafından rivâyet edilen hadîsler olduğunu ileri sürmüş ise de bunun hatalı olduğu açıklanmıştır. Nitekim Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî, yukarıda adını verdiğimiz eserinde, Buhârî ve Müslim'in meşhur olmayan râvilerinden örnekler vererek bu iddianın geçersizliğini gösterir. Ayrıca, Hâfız Ziyâu'l-Makdisî'de, Buhârî ve Müslim'in tek tarîkden yaptıkları garîb ve ferd rivâyetlerini Garîbu's-Sahîhayn adında müstakil bir te'lifde cemetmiştir. Burada yer alan ikiyüzden fazla rivâyet, Şeyheyn'in hadîs kabulünde böyle bir şart koşmadıklarının daha muknî bir delili olmaktadır.
Ancak, konuyu tahlil eden İbnu Hacer, Hâkim'in bu iddiasının mutlak olmasa bile bâzı kayıtlarla doğruluğuna hükmeder. Şöyle der: "Hâkim'in mevzubahs ettiği şart, kendilerinden Buhârî'nin tahriçte bulunduğu bir kısım Sahâbe hakkında geçersiz olsa bile, Sahâbe'den sonra gelen râviler hakkında mûteberdir. Buhârî'de asıl (yani bir babın istinad ettiği, babtaki fikhî hükme delîl olan müsned rivâyet) olarak rivâyet edilen hadîsler arasında, tek râvisi olan (yani meşhur olmayan) kimseden tek bir râvi mevcut değildir". Suyutî de, Tedrîb'de, Hâkim'in sözünü az bir te'ville, kabul eden başkalarını kaydeder. Bu te'vîle göre, Hâkim, meşhur iddiasında "Sahîheyn'deki hadîslerin ikişer tarîk'den gelmiş olduğunu söylemek istememiş, en az iki râvisi bulunan yâni meçhûl olmaktan çıkıp meşhûr vasfını alan râvîlerden rivâyet edilmiş olduğunu söylemek istemiştir". Ne var ki, Suyutî'nin de belirttiği üzere, bu iddia, Hâkim'in ilmî tesâhül'ünden yani gevşekliğinden ileri gelen bir durumdur, gerçeği aksettirmekten uzaktır.[1]
Buharî ve Müslim'in sahihlerine "iki sahih hadis kitabı" anlamında kullanılan bir usul-u hadis terimi.
Bu iki imamdan sonra gelen hadis hafızlarından, kendilerine göre yalnız sahih hadisleri toplayanlar olmuşsa da, hiç biri bu iki kitapta gösterilen dikkat ve basireti göstermeye muvaffak olamamıştır. Bundan dolayı bu iki kitaba hadis kitaplarının en sahihleri denilmiştir. Aslında daha önceleri en sahih olan kitap, İmam Malik'in Muvatta'ı idi. Ancak, Muvatta'daki hadis-i şeriflerin hiç biri bu iki kitabın dışında kalmadığı için, Mütekaddimînin de Müteahhirînin de, en sahih olma hususunda ihtilafları yok demektir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/179-180.
[2] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, 1/50; Muhiddin Okumuşlar, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/317.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Metinde İdrâc

Metinde idrâc: Ravilerden birisinin hadise gerekli açıklamayı yapmaksızın kendiliğinden bir söz araya sokuşturmasıdır. Bunu ya bir kelimeyi açıklamak, ya bir hüküm istinbat etmek ya da bir hikmeti beyan etmek için yapar.
İdrâc hadisin başında, ortasında ve sonunda olabilir.
Başında yapılan idrâca örnek: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği:
"[Abdest azalarını iyice yıkayınız (isbâğl)]. Ayak topuklarının ateşten vay haline!"
Buradaki *"abdest azalarını iyice yıkayınız"* ifadesi Ebu Hureyre'nin sözünden müdrec (derc edilmiş, araya sokuşturulmuş) bir ifadedir. Buhârî'nin yine ondan naklettiği şöyle dediğine dair rivayet bunu açıklamaktadır: Ebu Hureyre dedi ki: Abdest azalarını iyice yıkayınız. Çünkü Ebu'l-Kasım *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki: *"Ateşten topukların vay haline!"*
Hadisin ortasında idrâca örnek: Âişe *Radıyallahu anhâ*'nın, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'e vahyin ilk gelişi ile ilgili hadisi gösterilebilir. Orada diyor ki:
"Hira dağında inzivâya çekilir ve orada belli sayılarda geceler boyunca tehannüs [taabbud demektir] ederdi."
Hadisteki "o taabbud demektir" ifadesi ez-Zührî'ye ait müdrec bir sözdür. Bunu Buhârî'nin yine onun yoluyla şu lafızla gelen rivayeti açıklamaktadır: Peygamber Hira mağarasına gider ve orada tehannüs ederdi. (ez-Zührî) dedi ki: [Tehannüs teabbud demektir.] Belli sayıdaki gecelerde (tehannüs ederdi).
Hadisin sonunda idrâca örnek: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'dan rivayete göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz benim ümmetim kıyamet gününde abdest izleri dolayısıyla elleri ve ayakları nurlanmış olarak çağırılacaklardır.* [Binaenaleyh sizden kim bu nurlanacak kısımlarını uzatabilirse onu yapsın.]
Buradaki "binaenaleyh sizden kim bu nurlanacak kısımlarını uzatabilirse onu yapsın" ifadesi, Ebu Hureyre'nin sözü olup, müdrec bir ifadedir. Bunu sadece Nuaym b. el-Mücemmir, Ebu Hureyre'den naklettiği rivayette zikretmiştir. Ondan Müsned'de nakledilen rivayetinde şöyle dediği zikredilmiştir: "Binaenaleyh kimin... gücü yeterse" ifadesi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in sözü müdür, yoksa Ebu Hureyre'nin sözü müdür bilemiyorum, fakat hafızlardan birden çok kişi bunun müdrec bir ifade olduğunu açıklamış bulunmaktadır. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye de: Bunun Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in sözlerinden olmasına imkân yoktur, demektedir.
c- Bir delil bulunmadıkça hadiste idrâc olduğuna hüküm verilemez. Bu da ya ravinin kendi sözüyle veya muteber bir imamın sözüyle ya da sözün kendisinden Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in söylemesinin imkansız olduğunun anlaşılmasıyla bilinir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B- Muhaddisin Âdâbı (Hadis Hocasının Ahlakı):

Alimler, hadis ilminin tedrisiyle meşgul olanların bazı âdâba riayet etmesini şart koşmuşlardır.[1] "Hadis hocasının ahlakı" derken, hocanın hadis ilmi ve talebeleri ile ilişkilerini ifade etmek istiyoruz. Burada, konuya ilişkin eser vermiş alimlerin detaylı olarak işledikleri hususları birkaç ana başlık altında özetle sunmak istiyoruz. Hadis okutacak herkesin bilmesi ve uyması gerekli prensipleri şöylece sıralayabiliriz.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİHAD BÖLÜMÜ

234) Cihadın Fazileti

Bu bölümdeki 6 ayeti kerimeden, müşrikler nasıl ki her an müslümanlarla savaşıyorlarsa müslümanların da topyekün savaş üzere olmaları gerektiğini, hoşumuza gitmese bile savaşın farz kılındığını, mal ve canlarla her an ağır veya hafif silahlarla savaşa çıkılması gerektiğini, Allah'ın mü'minlerin can ve malları karşılığında kendilerine cenneti vereceğini ve bu alışverişe sevinilmesi gerektiğini, oturan kimselerle cihad edenlerin derece bakımından bir olmadıklarını, acıklı azaptan kurtaracak en kazançlı ticaret yolunu öğreneceğiz. 68 hadis-i şeriften de; Allah katında en faziletli amellerin neler olduğunu, insanların en üstün derecelisinin kim olduğunu Allah için İslam davası uğrunda yürümek ve nöbet tutmanın dünyadan ve içindeki her şeyden hayırlı olduğunu, şehidliğin derecesini, İslam için hududlarda nöbet bekleyenlerin şehid olmaları halinde defterlerinin kapanmayacağını, Allah yolunda bir gün nöbetin diğer bin günlük nöbetlerden hayırlı olacağını, şehidlerin Allah katındaki durum ve derecelerini ve şehidlikle alakalı ne mesajlar verdiklerini, dağ başlarına çekilmeyip cihad etmenin yetmiş yıl namaz kılmaktan hayırlı olduğunu, deve sağılacak kadar bir süre cihad edilirse cennete girileceğini, Allah yolunda cihad edene denk bir işin bulunmadığını, hayırda olan kimselerin hangileri olduğunu, mücahidlere hazırlanan yüz derecenin her birinin arasının yerle gök arası kadar olduğunu, cennetin kılıçların gölgesi altında olduğunu, ayakları Allah yolunda tozlanana cehennem ateşinin dokunmayacağını, Allah korkusundan ağlayan kimsenin cehenneme girmeyeceğini, cihadın tozu ile cehennemin dumanının bir kul üzerinde birleşmeyeceğini, nöbet bekleyen ve Allah korkusundan ağlayan göze ateşin dokunmayacağını, cihada gideni donatan kimse ile mücahidin arkada kalan kimselerine bakanın aynı sevabı alacaklarını, sadakaların en faziletlisinin neler olduğunu, genel seferberlik olmadığı zamanlarda savaşa iki erkekten biri katılırsa sevabın, ikisi arasında ortak olduğunu önce müslüman olup müslümanlar safında savaşa devam edip şehid olan ve az çalıştı çok kazandı sözüne muhatap olan sahabinin durumunu, cennete girenlerden sadece şehitlerin dünyaya dönüp tekrar şehid olmayı istediklerini, şehidin kul borcu dışında her günahına şehidliğin kefaret olduğunu, şehidlerin ne büyük mükafatlarla cennette mükafatlanacaklarını, şehidliği gönülden arzu eden kimsenin şehid olmasa bile o sevaba nail olacağını, şehidin vefat ederken karınca ısırması kadar acı duyduğunu, savaşın istenmeyeceğini savaş çıkarsa da sabredilmesi gerektiğini, duanın kabul olunacak iki vaktini, savaşa çıkılınca nasıl dua edileceğini, savaş vasıtası olan atların hayır olduğunu, İslam düşmanları için savaş hazırlığı yapmanın gerekliliğini, savaş eğitiminden usanılmaması gerektiğini, savaş eğitimini öğrenip terk eden kimsenin müslüman olmayacağını, Allah için savaş aleti yapan, atan ve ona yardımcı olanların cennete gireceğini, savaş eğitimi için verilen emirleri Allah yolunda atılan bir okun köle azadına denk olduğunu, Allah yolunda malını harcayana 700 misli sevap verileceğini, Allah yolunda oruç tutanın mükafatını, İslam uğrunda savaş endişesi duymayan kimsenin nifak üzere öleceğini, savaşa mazeretleri dolayısıyla katılamayıp, fakat niyetleri halis olanların aynı sevaba nail olacaklarını, savaşta ölenlerin hepsinin şehid olmadığını, ancak Allah'ın dini yüce olsun diye savaşanların şehid olacaklarını, gazilerin ganimet alarak dünyada ecirlerini aldıklarını, ganimet elde edemeden şehid düşenlerin tüm ecirlerinin cennette verileceğini, Allah rızasını kazanmak için yapılacak seyahatin dahi cihat gibi sevap olacağını, savaşa gitmek ve gelmekte de aynı sevabın olduğunu, bir kimse savaşa çıkmaz, savaşa çıkan mücahidi techiz etmez veya mücahidin ailesine yardımda bulunmazsa Allah'ın o kimseyi kıyametten önce büyük bir belaya uğratacağını, cihadın mal, can ve dillerle de olabileceğini, harbin hileden ibaret olduğunu öğreneceğiz. [1]

"...Bununla beraber o kafir ve müşrikler sizinle, nasıl topyekün savaşıyorlarsa, siz de Allah'tan başkalarına ilahlık yakıştıranlarla öylece topyekün savaşın; ve bilin ki, Allah, yolunu yordamını kendi kitabıyla bulmaya çalışanlarla beraberdir." (Tevbe: 9/36)
"Ey inananlar! Gerçi hoşunuza gitmez, ama savaş size farz kılındı. Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey hakkınızda iyi olabilir ve yine hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Allah bilir, ama siz bilmezsiniz bu gerçekleri." (Bakara: 2/216)
"Sizin için kolay da olsa, zor da olsa, gerek hafif gerek ağır olarak hangi halde bulunursanız bulunun, hep birlikte savaşa çıkın ve mallarınızla canlarınızla Allah yolunda yürekten çaba gösterin, eğer bilirseniz bu sizin kendi iyiliğiniz içindir." (Tevbe: 9/41)
"Bilesiniz ki Allah, kendi yolunda savaşan, öldüren ve öldürülen mü'minlerden, canlarını ve mallarını satın almıştır, hem de karşılığında cenneti vererek. Bu O'nun yerine getirilmesini Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da bizzat güvence altına aldığı gerçek bir vaattir. Kimdir verdiği sözü Allah'tan iyi tutan? o halde yaptığınız alım satımdan dolayı, müjdelenip sevinin, çünkü en büyük kurtuluş ve bahtiyarlık budur." (Tevbe: 9/111)
"Bir mazeretleri olmaksızın mücadeleden kaçınan mü'minler ile, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla çaba gösterenler bir olamaz. Allah mallarıyla canlarıyla çaba gösterenleri, mücadeleden kaçınanlardan daha üstün bir mertebeye yüceltmiştir. Gerçi Allah tüm mü'minlere sonuçta güzellik vaad etmiş olmasına rağmen, Allah, yolunda çaba gösterenleri büyük bir mükafat vaad ederek, mücadeleden kaçınanlardan üstün kılmıştır. Kendi katından onlara büyük mertebeler bağış ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (Nisa: 4/95-96)
"Ey iman edenler! Sizi hem bu dünyada, hem de öteki dünyada şiddetli bir azaptan koruyup kurtaracak bir alışveriş göstereyim mi size. Allah'a ve peygamberine inanır, Allah yolunda malınız ve canınızla gayret gösterirsiniz. Bu sizin için en iyi olan harekettir, keşke bilseydiniz. Eğer böyle yaparsanız Allah günahlarınızı bağışlayacak ve sizi öteki dünyada içinden ırmaklar akan bahçelere ve bu sonsuz mutluluk bahçelerindeki, güzel köşklere sokacaktır. İşte bu büyük bir kurtuluştur. Allah size seveceğiniz bir iyilik daha verecektir ki, o da düşmanlarınıza karşı her zaman yardım etmesi ve yakın bir zamanda nasip olacak ülkelerin fethidir ki, Ey Muhammed mü'minlere bu fethi ve yardımı şimdiden müjdele." (Saff: 61/10-13)

1288. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallallahu aleyhi ve sellem*'e:
–Hangi amel daha faziletlidir? diye soruldu.
–*"Allah'a ve Resûlüne inanmak"* buyurdu.
–Sonra hangisi? denildi.
–*"Allah yolunda cihad etmek"* karşılığını verdi.
–Bundan sonra hangisi? denilince:
–*"Allah katında makbul olan hactır"* buyurdular.[2]

1289. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
–Yâ Resûlallah! Hangi amel Allah'a daha sevimlidir? dedim,
–*"Vaktinde kılınan namaz"* buyurdu.
–Sonra hangisidir? diye sordum,
–*"Ana babaya iyilik etmek"* diye cevap verdi.
–Ondan sonra hangisidir? dedim,
–*"Allah yolunda cihad etmek"* buyurdular.[3]

1290. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
–Yâ Resûlallah! Hangi amel daha faziletlidir? diye sordum,
–*"Allah'a iman ve Allah yolunda cihaddır"* buyurdular.[4]

1291. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda yapılan bir sabah ve akşam yürüyüşü, hiç şüphesiz dünyadan ve dünya varlıklarından daha hayırlıdır."[5]

1292. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e gelerek:
–İnsanların hangisi daha üstündür? diye sordu. Peygamberimiz:
–*"Allah yolunda canıyla ve malıyla cihad eden kimse"* buyurdu. Adam:
–Sonra kimdir? diye sordu. Efendimiz:
–*"Bir vadiye çekilip Allah'a ibadet eden ve insanları şerrinden uzak tutan kimse"* buyurdular.[6]

1293. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda bir gün hudut nöbeti tutmak, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennetteki yeri, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır. Kulun Allah Teâlâ'nın yolunda akşamleyin veya sabah erken vakitteki yürüyüşü de dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır." [7]

1294. Selmân *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:
"Bir gün ve bir gece hudut nöbeti tutmak, gündüzü oruçlu gecesi ibadetli geçirilen bir aydan daha hayırlıdır. Şayet kişi bu nöbet esnasında vazife başında iken ölürse, yapmakta olduğu işin ecri ve sevabı kıyamete kadar devam eder, şehid olarak rızkı da devam eder ve kabirdeki sorgu meleklerinden güven içinde olur." [8]

* Bu konuda Al-i İmran: 3/169 ve 200. ayet ve Enfal: 8/60. ayet ve tefsirine de bakılabilir. [9]

1295. Fadâle İbni Ubeyd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hudutta Allah yolunda nöbet tutanlar dışında her ölenin ameli sona erdirilir. Hudutta nöbet tutarken ölenin yaptığı işlerin sevabı kıyamet gününe kadar artarak devam eder, kabirdeki imtihanda da güvenlik içinde olur."[10]

1296. Osman *radıyallahu anh '*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda hudutta bir gün nöbet tutmak, başka yerlerde bin gün nöbet tutmaktan daha hayırlıdır."[11]

1297. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh '*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ kendi yolunda cihada çıkan kimseye, onu sadece benim yolumda cihad, bana îman, benim resullerimi tasdîk yola çıkarmıştır, buyurarak kefil olur. Allah, o kimseyi şehid olursa cennete koymaya, gazi olursa manevî ecre ve dünyalık ganimete kavuşmuş olarak, evine döndürmeye kefil olmuştur. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda açılan bir yara, kıyamet gününde açıldığı gündeki şekliyle gelir: Rengi kan rengi, kokusu misk kokusudur. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer müslümanlara zor gelmeseydi, Allah yolunda cihada çıkan hiçbir seriyyenin arkasında asla oturup kalmazdım. Fakat maddî güç bulamıyorum ki onları sevkedeyim, onlar da bu gücü bulamıyorlar. Benden ayrılıp geride kalmak ise onlara zor geliyor. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad edip öldürülmeyi, sonra cihad edip yine öldürülmeyi, sonra tekrar cihad edip tekrar öldürülmeyi çok arzu ederdim." [12]

1298. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh '*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda yaralanan bir kimse, kıyamet gününde yarasından kan akarak Allah'ın huzuruna gelir. Renk, kan rengi, koku ise misk kokusudur."[13]

1299. Muâz *radıyallahu anh '*den rivayet edildiğine göre, Nebiy–yi Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslümanlardan bir şahıs, deve sağılacak kadar bir süre Allah yolunda cihad ederse, cennet onun hakkı olur. Allah yolunda yaralanan veya bir sıkıntıya düşen kimse, kıyamet gününde yaralandığı gün gibi kanlar içinde Allah'ın huzuruna gelir. Kanının rengi zağferân gibi kıpkırmızı, kokusu da misk kokusu gibidir."[14]

1300. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından bir kişi, içinde tatlı su gözesi bulunan bir dağ yolundan geçmişti. Burası çok hoşuna gitti ve:
–Keşke insanlardan ayrılıp şu dağ kısığında otursam. Ama Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den izin almadan bunu asla yapmam, dedi. Sonra arzusunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlattı. Peygamberimiz:
–*"Böyle bir şey yapma. Çünkü sizden birinizin Allah yolunda çalışıp gayret sarfetmesi, evinde oturup yetmiş sene namaz kılmasından daha faziletlidir. Allah'ın sizi bağışlamasını ve cennete koymasını istemez misiniz? O halde Allah yolunda cihada çıkınız. Kim devenin sağılacağı kadar bir süre Allah yolunda cihad ederse, mutlaka cennete girer"* buyurdu.[15]

* Uzlet yani insanlardan uzak kendi halinde yaşamak dünyanın tabii güzelliklerinden istifade edip toplumdan uzak kalmak Rasûlullah (s.a.v.) tarafından kabul edilmemiş, 5-10 dakika gibi kısa bir süre dahi olsa Allah yolunda onun rızasını kazanacak ameller yapmanın müslümanı cennete sokabileceğini duyurmuş, bu gayret ve çabanın kişinin evinde veya kendi başına başka tenha bir yerde yetmiş yıl namaz kılmasından daha hayırlı olacağını belirtmiştir. Bunun için her Müslüman durumu ve bilgisi ne olursa olsun Allah rızası ve cenneti kazanmak için toplumdaki yerini mutlaka alacak ve bir gayret içinde olacaktır. Hadisten bunu anlamalıyız. [16]

1301. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem Efendimiz'e:
–Yâ Resûlallah! Allah yolunda cihada denk hangi iş vardır? denildi.
–*"Ona denk bir iş bulamazsınız"* buyurdu. İki veya üç defa aynı soruyu tekrarladılar; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de her defasında *"Ona denk bir iş bulamazsınız"* cevabını tekrarladı. Daha sonra şöyle buyurdu:
"Allah yolunda cihad eden kimsenin benzeri, gündüzleri oruç tutan, geceleri namaz kılan, Allah'ın âyetlerine hakkıyla itâat eden ve Allah yolunda cihad eden kimse, cepheden dönünceye kadar, namaza ve oruca hiç bir şekilde ara vermeyen kimsenin benzeridir."[17]

Buhârî'nin rivayeti şöyledir:
Bir adam:
–Yâ Resûlallah! Bana cihada denk bir iş gösterseniz? dedi. Resûl–i Ekrem:
–*"Cihada denk olacak bir iş bulamıyorum ki"* buyurdu; sonra da şöyle devam etti:
"Allah yolunda cihad eden kimse yola çıktığında, sen de mescidine girip hiç ara vermeden namaz kılmaya, hiç iftar etmeden oruç tutmaya güç yetirebilir misin?" Soruyu soran kişi:
–Buna kim güç yetirebilir ki? dedi.[18]

1302. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanların en hayırlı geçim yolu tutanlarından biri, Allah yolunda atının dizginine yapışıp, onun üzerinde âdeta uçan kimsedir. Düşman geldiğine dair bir ses veya düşman üzerine hücum feryadı işittiğinde, düşmanın bulunması muhtemel yerlere atının üzerinde uçarcasına saldırıp, öldürmeyi ve ölmeyi göze alır. Bir diğeri de, bir tepenin başında veya bir vadinin içinde koyuncuklarının arasında namazını kılan, zekâtını veren ve kendisine ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet eden kimsedir. İnsanlardan ancak bu şekilde yaşayan kimseler hayırdadır."[19]

* Bu hadis ile 1298 numaralı hadis birbirine zıd gibi görünürse de öyle değildir. Buradaki fitnelerin çıktığı zamanlarda insanların uzlet için dağ başlarına çıkmaları kastedilmektedir. Bunun için 596-600 numaralı hadislere bakınız. [20]

1303. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda cihad edenler için Allah Taâlâ cennette yüz derece hazırlamıştır. Her derecenin arası yerle gök arası kadardır."[21]

1304. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, resûl olarak Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e inanıp razı olan kimse cenneti hak eder." Bu söz Ebû Saîd'in çok hoşuna gitti ve:
–Yâ Resûlallah! Bu sözü bana tekrarlasanız, dedi. Peygamber Efendimiz sözünü tekrarladı; sonra da şöyle buyurdu:
"Bir başka haslet daha vardır ki, onun sayesinde Allah kulunu cennette yüz derece yükseltir. Her bir derecenin arası da yerle gök arası kadardır." Ebû Saîd:
–O haslet nedir, yâ Resûlallah? diye sordu. Hz. Peygamber:
"Allah yolunda cihad, Allah yolunda cihaddır" buyurdu.[22]

1305. Ebû Bekr İbni Ebû Mûsa el–Eş'arî şöyle dedi:
Babam Ebû Mûsa *radıyallahu anh'*i düşmanın karşısında durup:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: *"Şüphesiz cennet kapıları kılıçların gölgeleri altındadır"* derken işittim. Bunun üzerine üstü başı perişan biri ayağa kalkıp:
–Ey Ebû Mûsa! Bu sözü Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* söylerken sen mi işittin? diye sordu. Ebû Mûsa:
–Evet, ben işittim, cevabını verdi. Bunu duyan adam, arkadaşlarının yanına dönüp:
–"Sizleri selâmlıyorum" dedi ve kılıcının kınını kırıp attı. Sonra elinde kılıcıyla düşmanın üzerine yürüdü ve ölünceye kadar düşmanla savaştı.[23]

1306. Ebû Abs Abdurrahman İbni Cebr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda ayakları tozlanan bir kula cehennem ateşi dokunmaz."[24]

1307. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah korkusundan ağlayan bir kimse, sağılan süt tekrar memeye girmedikçe cehenneme girmez. Allah yolundaki cihadın tozu ile cehennem dumanı bir kulun üzerinde birleşmez."[25]

1308. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki göze cehennem ateşi dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda nöbet bekleyerek geceleyen göz."[26]

1309. Zeyd İbni Hâlid *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda cihada gidecek bir gaziyi donatır, cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılarsa, bizzat cihada gitmiş gibi sevap kazanır. Cihada giden gazinin arkada bıraktığı ailesine güzelce bakıp onların ihtiyaçlarını karşılayan da bizzat cihad yapmış gibi sevap kazanır."[27]

1310. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sadakaların en faziletlisi Allah yolunda kurulan bir çadırın gölgesi, Allah yolundaki bir mücâhide verilen hizmetçi ve Allah yolunda bağışlanmış bir erkek devedir."[28]

1311. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Eslem kabilesinden bir delikanlı:
–Yâ Resûlallah! Ben cihada katılmak istiyorum, fakat savaşabilmem için gereken malzemeyi temin edecek durumda değilim, dedi. Peygamber Efendimiz:
–*"Filân adama git. O, cihada katılmak üzere hazırlanmıştı; fakat hastalandı"* buyurdu. Delikanlı Hz. Peygamber'in dediği kişiye gidip:
–Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana selâm ediyor ve savaşa gitmek için hazırladığın malzemeleri bana vermeni söylüyor, dedi. Bunun üzerine adam hanımına seslenerek:
–*Hanım! Savaş için hazırladığım şeyleri bu delikanlıya ver; onlardan hiçbir şey alıkoyma. Allah hakkı için onlardan hiçbir şey bırakma ki, berekete nail olasın,* dedi.[29]

1312. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Benî Lihyân üzerine asker gönderdi ve:
"İki erkekten biri cihada gitsin; elde edilecek sevap ikisi arasında ortaktır" buyurdu.[30]

* Her zaman genel seferberlik ilan edilmez, bazen de cihada gidebilecek kimselerin yarısına ihtiyaç duyulursa o cihadda kazanılacak sevap, gazaya gidenle geride kalan kimseyle müşterek olmuş oluyor. Hayati bir zaruret ve tehlike olmadıkça bütün insanların cepheye gitmesi de gerekmez. Cepheye gitmeyenler kaldıkları memleketlerinde diğer görevleri yaptıkları takdirde cihada katılmış gibi sevap kazanırlar. [31]

1313. Berâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Tepeden tırnağa silâhlı bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:
–Yâ Resûlallah! Sizinle birlikte önce savaşa mı katılayım, yoksa müslüman mı olayım? dedi. Resûl–i Ekrem:
–*"Önce müslüman ol, sonra savaş"* buyurdu. Bunun üzerine adam müslüman oldu, sonra savaştı ve neticede şehit oldu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
–*"Az çalıştı, çok kazandı"* buyurdu.[32]

* Bu hadis bilhassa bugünün müslümanı için çok büyük mesajlar yüklü, şimdi insanlar istikbalde hedefledikleri şeylere ulaşmak için tam gayret ve kuvvetlerini birleştirip çalışıyorlar ama esas yapılması gerekeni unutuyorlar. Önce müslüman olmalı, sonra İslamın Kur'an'ın emri ne ise onu yapmalı. Sıralamada yapılan hatadan dolayı insanlar kendi elleriyle kendilerini ateşe atıyorlar, hem bu dünyaları huzursuz, hem de öteki dünyaları perişan oluyor. Şimdilik bu işi yaparım, ileride işleri yoluna koyunca veya emekliye ayrılınca, iyi bir müslüman olurum diye müslüman olmak erteleniyor, belki de işler yoluna konulmadan ve emeklilik gerçekleşmeden ecel yakalayıveriyor ve iş tümden bitiyor. Allah korusun cümlemizi. [33]

1314. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her şey kendisinin olsa bile dünyaya geri dönmeyi arzu etmez. Sadece şehit, gördüğü aşırı itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyaya dönmeyi ve on defa şehit olmayı ister."
Bir rivayette: *"Şehitliğin faziletini gördüğü için"* denilir.[34]

1315. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şehidin kul borcu dışındaki bütün günahlarını Allah bağışlar."[35]

* Yani şehidlik kul borcu dışındaki tüm günahlara keffaret olmuş oluyor. Bu konuda 943 no'lu hadise ve 1371 nolu hadisin açıklamasına bakınız. [36]

1316. Ebû Katâde *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâb arasında ayağa kalktı ve *"Allah yolunda cihad ve Allah'a iman etmek amellerin en faziletlisidir"* diye hatırlattı. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp:
–Yâ Resûlallah! Şayet Allah yolunda öldürülürsem, bu benim günahlarıma kefâret olur mu? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:
–*"Evet, şayet sen sabrederek, ecrini de sadece Allah'tan bekleyerek, cepheden kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına kefâret olur"* buyurdu. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
–*"Nasıl demiştin?"* diye sordu. Adam:
–Şayet ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarıma kefâret olur mu? diye sözünü tekrarladı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:
–*"Evet, şayet sen sabrederek, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek, cepheden kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına kefâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibrîl söyledi"* buyurdu.[37]

* Cepheden kaçmamak şartıyla Allah'ın dini olan İslam'ı diğer tüm dinlere ve hayat tarzlarına üstün gelsin için sabır ve metanetle kim savaşıp, gayret edip o gayret içerisinde de ölür veya öldürülürse o kimse gerçek manada şehid olur. Kul borçları haricindeki tüm günahları da Allah tarafından bağışlanır. Cihad geniş anlamıyla Allah'ın adını yüceltmek ve hak din olan İslamı bütün insanlığa ulaştırmak için yapılan tüm savaşlar, dini tebliğ faaliyetleri ve her türlü İslami çalışma ve gayreti de içine alır. Şehidlik alelade bir ölüm değildir. Dünyada ulaşılabilecek en büyük mertebedir. [38]

1317. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam:
–Yâ Resûlallah! Eğer Allah yolunda öldürülürsem ben nerede olacağım, dedi. Resûl–i Ekrem:
–*"Cennette"* diye cevap verdi. Bunun üzerine adam elinde bulunan hurmaları attı, sonra düşmanla savaştı ve neticede şehit düştü.[39]

1318. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile ashabı yola çıktı ve müşriklerden önce Bedir'e vardılar. Müşrikler de geldiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden hiçbiriniz, ben başında olmadıkça herhangi bir şey yapmasın". Sonra müşrikler yaklaştı; bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete girmek üzere ayağa kalkınız!" buyurdu. Enes der ki:

Ensardan Umeyr İbn Hümâm radıyallahu anh:
–Yâ Resûlallah! Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet mi? diye sordu. Peygamberimiz:
–*"Evet"* buyurdu. Umeyr:
–Ne iyi, ne âlâ! dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
–*"Niye öyle söyledin?"* diye sordu. Umeyr:
–Allah'a yemin ederim ki, yâ Resûlallah, cennet ehlinden olmayı istediğim için öyle söyledim, başka maksadım yok, dedi. Resûl–i Ekrem:
–*"Şüphesiz sen cennetliksin"* buyurdu. Umeyr, bu söz üzerine torbasından bir kaç hurma çıkartıp onları yemeye başladı. Sonra:
–Eğer şu hurmalarımı yiyinceye kadar yaşarsam, bu gerçekten uzun bir hayattır, diyerek elindeki hurmaları attı, sonra şehit oluncaya kadar müşriklerle savaştı.[40]

* Hayırlı işlerde acele etmek gerekli zaman kaybetmeden o işi yapıp sevabına nail olmak ve hayrı gerçekleştirmek esastır. [41]

1319. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Birtakım kimseler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek, bize Kur'an'ı ve Sünnet'i öğretecek insanlar gönderseniz, dediler. Resûl–i Ekrem, içlerinde dayım Harâm'ın da bulunduğu, ensârdan kendilerine kurrâ denilen yetmiş kişiyi onlara gönderdi. Bunlar Kur'an okuyor, geceleri onu aralarında müzakere edip öğreniyorlardı. Gündüzleri ise su getirip mescide koyuyorlar, odun toplayıp onu satıyor, bedeliyle de Suffe ehline ve fakirlere yiyecek satın alıyorlardı. İşte Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara bu kişileri göndermişti. Fakat gidecekleri yere varmadan önlerine çıktılar ve onları öldürdüler. Onlar (öldürülmeden önce):
–Allahım! Bizim haberimizi Peygamberimiz'e ulaştır. Bizler sana kavuştuk ve senden razı olduk; sen de bizden razı oldun, dediler.
Bir adam, yaklaşıp Enes'in dayısı Harâm'a mızrağını sapladı, hatta vücudunun bir tarafından öbür tarafına geçirdi. Bunun üzerine Harâm:
–Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki, cenneti kazandım gitti, dedi. Bu olay üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Şüphesiz ki din kardeşleriniz öldürüldüler. Onlar hem de şöyle dediler: Allahım! Bizim haberimizi Peygamberimiz'e ulaştır. Bizler sana kavuştuk ve senden razı olduk; sen de bizden razı oldun" buyurdu.[42]

* İslam Tarihinde Bi'ri Maune faciası diye bilinen bu olay H. 4. yılda olmuştur. Necidlilerden Beni Süleym kabilesi Ri'l, Zekvan, Usayye ve Beni Lihyan kolları ile birlikte gelip düşmanlarına karşı imdad ve Kur'an hadis öğretecek öğretmenler istemek üzere gelmişlerdi. Fakat yolda hepsi müşrikler tarafından şehid edildiler, bunların haberlerini de Cibril Peygamberimize bildirmiştir. Bu konuda geniş bilgi için İslam Tarihi kitapları Asrı Saadetten 1/270 ve Tecrid Tercemesi 3/240 sayfalarına bakılabilir. [43]

1320. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Amcam Enes İbni Nadr *radıyallahu anh* Bedir Savaşı'na katılmamıştı. Bu ona çok ağır geldi. Bu sebeple:
–Yâ Resûlallah! Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah Taâlâ müşriklerle yapılacak bir savaşta beni bulundurursa, neler yapacağımı muhakkak Allah görür, dedi.
Uhud Savaşı'nda müslüman safları dağılınca, Enes İbni Nadr –arkadaşlarını kastederek–Rabbim, bunların yaptıklarından dolayı özür beyan ederim, dedi. –Müşrikleri kestederek de–, bunların yaptıklarından da uzak olduğumu arzederim, deyip ilerledi. Derken Sa'd İbni Muâz ile karşılaştı ve:
–Ey Sa'd İbni Muâz! İşte cennet. Nadr'ın Rabbine yemin ederim ki, Uhud'un yakınlarından ben onun kokusunu alıyorum, dedi. Sa'd (bu olayı anlatırken):
–Ben onun yaptığını yapmaya güç yetiremedim, yâ Resûlallah! dedi. Hadisin ravisi Enes, amcasıyla ilgili olayı şöyle anlatır:
Amcamı şehit edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç darbesi, mızrak yarası ve ok izi vardı. Müşrikler ona müsle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu hiç kimse tanıyamadı. Sadece kız kardeşi parmak uçlarından tanıyabildi.
Enes, biz şu âyetin amcam ve onun gibiler hakkında inmiş olduğu görüşündeyiz, dedi:
"Mü'minler içinde öyle yiğit erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri sözlerinde durdular. Onlardan kimi ahdini yerine getirdi (çarpışıp şehit düştü), kimi de sırasını bekliyor. Bunlar sözlerini asla değiştirmemişlerdir." (Ahzâb: 33/23)[44]

* Cesur ve yiğit sahabiler Allah yolunda şehid olabilme uğrunda çok büyük gayretler sarfetmişler, değişik savaşlarda şehid olamadıkları için bir sonraki savaşta şehid olmayı arzu ederek kahramanca savaşmaya and içerek böyle sözler söylemişlerdir. Cennetin kokusunu Uhud'da alıyorum diye şehidliğe koştuğunu anlatmıştır. Cihad saflarında nasıl çarpışılacağının örneğini vererek herkesin takdirini kazanarak seksenden fazla yara almıştır. Dolayısıyla müslüman kişi şehidlik, cihad vb. güzel şeyleri yapmayı vaad edebilir. Allah da böyle güzel şeyler vaadedenlerden razı olur ve onların isteklerini yerine getirir. Mü'mine de ma'ruf ve meşru yollarda verdiği sözü yerine getirmek yaraşır. [45]

1321. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bu gece rüyamda iki adam gördüm. Yanıma gelip beni bir ağaca çıkardılar, sonra da bir eve götürdüler. O ev, şimdiye kadar benzerini görmediğim güzellik ve değerde idi. Sonra o iki kişi bana:
Bu eşsiz ev, şehitler sarayıdır, dedi."[46]

1322. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Ümmü Hârise İbni Sürâka diye bilinen Ümmü Rübeyyi' Binti Berâ, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:
–Yâ Resûlallah! Bana Hârise'den haber verir misiniz? –Hârise Bedir Savaşı'nda şehit düşmüştü–. Eğer cennette ise sabredeceğim; böyle değilse ona ağlamaya çalışacağım, dedi. Peygamber Efendimiz:
–*"Ey Ümmü Hârise! Şüphesiz cennetin içinde cennetler vardır; senin oğlun bunların en yücesi olan Firdevs cennetindedir"* buyurdu.[47]

1323. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Babamın müsle yapılmış cesedi getirilip Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne konuldu. Yüzünü açmak üzere gittim, fakat oradaki topluluk bana engel oldu. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:
"Melekler ara vermeksizin onu kanatlarıyla gölgelendiriyorlar" buyurdu.[48]

1324. Sehl İbni Huneyf *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Taâlâ'dan bütün kalbiyle şehitlik dileyen bir kimse, yatağında ölse bile, Allah ona şehitlik mertebesine ulaştırır."[49]

* Ameller niyetlere göre değer bulur hadisine göre kişi iyi niyetlerine göre mutlaka bu dünyada veya öteki dünyada ecir alır, hiçbir ameli karşılıksız kalmaz. (Bu konuda 11 numaralı hadis okunursa konu daha iyi anlaşılır.) [50]

1325. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şehitliği gönülden arzu eden bir kimse, şehit olmasa bile sevabına nâil olur."[51]

1326. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz karıncanın ısırmasından ne kadar acı duyarsa, şehit olan kimse de ölümden ancak o kadar acı duyar."[52]

1327. Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* düşmanla karşılaştığı günlerden birinde güneş batıya meyledinceye kadar bekledi. Sonra ashâbın arasında ayağa kalktı ve:
"Ey müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz; Allah'tan afiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz. Biliniz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır" buyurdu. Resûl–i Ekrem sonra sözüne devamla şöyle dua etti:
"Ey Kur'an'ı indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allah'ım! Şu düşmanları perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl."[53]

1328. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki dua reddolunmaz veya pek nadir reddolunur: Bunlar ezan okunurken yapılan dua ile savaş anında düşmanla boğaz boğaza gelindiği sırada yapılan duadır."[54]

* Duanın kabul edilebileceği yerler ve kimseler bu ve başka hadislerden öğrendiğimize göre şöyledir:
Kimseler
1. Darda ve sıkıntıda kalan

2. İnancı ne olursa olsun zulüm gören
3. Ana babanın çocuklarına
4. İmanlı ve adaletli devlet reisi
5. Salih insanlar
6. İftar açtığı esnada oruçlu kimse
7. Müslümanların birbirlerine haberleri yokken ettikleri dualar
8. Zulmetmeyen akraba ile bağını koparmayan kimse
9. Günahından tevbe eden kimse

Yerler
1. Kadir gecesi,
2. Kurban bayramı arifesi,
3. Ramazan ayı,
4. Cuma gecesi,
5. Cuma günü,
6. Cuma günü icabet saati,
7. Gecenin ortası,
8. Ezan okunduğu sırada,
9. Ezanla kamet arası,
10. Farz namazların sonunda,
11. Secde arasında,
12. Kur'an okunduğu esnada,
13. Zemzem suyu içilirken,
14. Allah'ın adının anıldığı mescidlerde.
15. Seher vakitlerinde[55]

1329. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gazâya çıktığı zaman şöyle dua ederdi:
"*Allahümme ente adudî ve nasîrî, bike ehûlü ve bike esûlü ve bike ukâtilü: Allah'ım! Benim dayanağım ve yardımcım sadece sensin. Senin sayende hareket ediyorum; senin yardımın sayesinde düşmana hücum ediyorum; senin verdiğin güç ve kuvvet sayesinde düşmanla savaşıyorum."*[56]

1330. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir topluluktan endişe duyduğu zaman şöyle dua ederdi:
"Allahümme innâ nec'alüke fî nühûrihim ve ne'ûzü bike min şürûrihim: Allahım! Senin korumanı onlara karşı siper ediniyoruz. Onların şerlerinden sana sığınıyoruz."[57]

1331. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır düğümlenmiştir."[58]

1332. Urve el–Bârikî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır, yani ecir ve ganimet düğümlenmiştir."[59]

1333. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim Allah'a gerçekten inanarak ve va'dine gönülden bağlanarak O'nun yolunda cihad etmek için at beslerse, o atın yediği, içtiği, gübresi ve bevli kıyamet gününde o kimsenin sevapları arasında olacaktır."[60]

1334. Ebû Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'*e yularlanmış bir deve getirdi ve:
– Bunu Allah yolunda bağışladım, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Bunun karşılığı olarak sana kıyamet gününde hepsi yularlanmış yedi yüz deve verilecektir" buyurdu.[61]

1335. Kendisine Ebû Suâd, Ebû Esed, Ebû Âmir, Ebû Amr, Ebü'l–Esved veya Ebû Abs de denilen, Ebû Hammâd Ukbe İbni Âmir el–Cühenî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i minberde:
"Düşmanlarınız için elinizden geldiği, gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayınız. Dikkat ediniz! Kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır" buyururken işittim.[62]

1336. Yine Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yakında size bir çok yerlerin fethi nasip olacaktır. Allah size yeter. Sizden biriniz oklarıyla tâlim yapmaktan bıkıp usanmasın."[63]

1337. Yine Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim atıcılık öğrenir de sonra onu terkederse bizden değildir (veya muhakkak isyan etmiştir)."[64]

* Bu ve benzeri hadislerden öğrendiğimiz müslümanın savaş için "kuvvet" ve "atmak" tabirleriyle ifade edilen tüm savaş aletlerinin hazırlık safhası olan savaş eğitimi ve tatbikatını içine alır. Bu öğretilere göre müslüman her devrin şartlarına göre uygun silahları kullanmalı ve kullanmayı da unutmamaları gerekir. Bu dünya sulhu ve selameti için gereklidir. Müslümanların her devir ve her zamanda güçlü kuvvetli olmaları, bu hazırlıkları yapmaları, İslam düşmanlarının onlara karşı besledikleri kötü niyet ve düşünceleri önler ve onların kalplerine korku salar. (Bkz. Enfal: 8/60; Mümtahine: 60/1) Atıcılık, binicilik ve benzeri savaş becerilerini öğrendikten sonra unutmamak ve terketmemek gerekir. Bu dini ve dünyayı korumanın temel şartından biridir. [65]

1338. Yine Ebû Hammâd Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ bir ok sebebiyle üç kimseyi cennete koyar: Hayır ve sevap umarak o oku yapan sanatkârı, bu oku Allah yolunda atanı, oku atana yardımcı olanı. Atıcılık ve binicilik öğreniniz. Atıcılık öğrenmeniz binicilik öğrenmenizden bana göre daha sevimlidir. Kim kendisine atıcılık öğretildikten sonra ondan yüz çevirirse, Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimete karşı şükrünü terketmiş veya küfrân–ı nimet etmiş olur."[66]

1339. Seleme İbni Ekva' *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* atış müsabakası yapan bir topluluğa uğradı ve:
"Ey İsmâiloğulları! Atınız; çünkü babanız İsmâil de atıcı idi" buyurdu.[67]

1340. Amr İbni Abese *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda bir ok atarsa, onun bu hareketi bir köleyi âzat etme sevabına denktir."[68]

* Malum, İslam'da yapılan iyiliklere verilen mükafat en az 10 katından başlayarak 700 ve yediyüzün katlarıyla otuzbine varacak kadar katmerli biçimde verilir. (Bkz. En'am: 6/160, Bakara: 2/261, Kadr: 97/3) [69]

1341. Ebû Yahyâ Hureym İbni Fâtik *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda malını harcayana, harcadığının yedi yüz misli ecir verilir."[70]

1342. Ebû Saîd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kul Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, bu oruç sebebiyle Cenâb–ı Hak onun yüzünü yetmiş senelik mesâfeden cehennem ateşinden uzaklaştırır."[71]

1343. Ebû Ümâme *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Cenâb–ı Hak onunla cehennem arasında yerle gök genişliğinde bir hendek açar."[72]

1344. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim gazâ etmeden ve gönlünde gazâ etme arzusu taşımadan vefat ederse, bir tür nifak üzere ölür."[73]

* Gerçek müslüman cihadın her türlüsüne katılmalı, katılma imkanı bulamayanlar da kalb ve gönüllerinde bu niyeti taşımalılar. Cihada katılmaz ve bunu niyetinden geçirmeme münafıklık işidir. [74]

1345. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir gazvede beraberdik. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Medine'de birtakım insanlar var ki, siz bir yolda yürür veya bir vadiyi geçerken sanki sizinle beraberdirler. Onları hastalık alıkoymuştur."[75]
Bir rivayette şöyledir: *"Onları geçerli mazeretleri alıkoymuştur."*[76]

Bir başka rivayette ise şöyledir: *"Onlar sevapta size ortak olurlar."*[77]

1346. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yanına bir bedevî geldi ve:
–Yâ Resûlallah! Bir adam ganimet için savaşıyor; bir başkası kendinden bahsedilsin diye savaşıyor; bir diğeri de kahramanlıktaki yerini göstermek için savaşıyor.
Bir rivayete göre: Kahramanlık taslamak için ve ırkının üstünlüğünü göstermek için savaşıyor.
Bir başka rivayete göre: Gazabından dolayı savaşıyor! Şimdi kim Allah yolundadır? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
–*"Kim Allah'ın dini daha yüce olsun diye savaşırsa, sadece o Allah yolundadır"* buyurdu.[78]

* Allah yolunda savaşıp şehid olan ancak bu üçüncü gruba dahil olan kimselerdir, değilse başka kimseler şehid olmazlar. Her dinin kendisine göre bir şehidi vardır, her hayat tarzı ve yaşam biçiminin de yine bir şehidi vardır. Devrim şehidi, basın şehidi gibi. Gerçek şehid kimdir konusunda kitabımızın 8 numaralı hadisi ve hükmen şehid olan 1354-1358 numaralı hadislere bakınız. [79]

1347. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cihada çıkan bir birlik veya seriyye savaşır, ganimet alır ve ölümden kurtulursa, ecirlerinin üçde ikisini önceden peşinen almış olurlar. Bir birlik veya seriyye cihada çıkar, ganimet elde edemez, şehit olur veya yaralı dönerlerse onların ecirleri ahirette tam olarak verilir."[80]

1348. Ebû Ümâme *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, sahâbeden bir adam:
–Yâ Resûlallah! Seyahata çıkmam için bana izin ver, dedi. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*
–*"Şüphesiz ki ümmetimin seyahati Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cihada çıkmaktır"* buyurdu.[81]

* Bu sahabi kimse Osman ibni Maz'un'dur. Kendisi peygamberimize gelerek kendisini hadımlaştırmak için izin istemişti. Peygamberimiz buna müsaade etmeyip, ümmetimin şehvetini önleme yolunun oruç tutmak olduğunu bildirmiş, ruhbanlığın caiz olmadığını bildirip seyahat ve gezinti için izin isteyince de ümmetimin seyahatinin cihad olduğunu haber vermiştir. Ticaret, ilim öğrenmek, hastalığa çare aramak gibi faydalı seyahatlerin yanısıra gayesiz ve maksatsız zaman öldürmek haram ve yasakları işlemek için bulunduğu memleketten çıkmayı İslam seyahat olarak kabul etmez. Kendi memleketinden müslüman ancak cihad için çıkabilir. Bu davet, emr-i bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münker için olabilir. O zaman yapılan tüm seyahatler bir nevi cihad yapmış gibi sayılır. [82]

1349. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gazve dönüşü de sevap açısından gazveye gidiş gibidir."[83]

* Cihadın her anı kişiye sevap kazandırır. Giderken de sevap kazanılır, dönüşte de aynı sevap kazanılır. Çünkü hepsi Allah'ın rızasını kazanmak için yapılmıştır. [84]

1350. Sâib İbni Yezîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük Gazvesi' nden dönünce, sahâbe–i kirâm kendisini karşılamaya çıkmıştı. Ben de Resûl–i Ekrem'i çocuklarla birlikte Seniyyetü'l–vedâ'da karşılamıştım.[85]
Buhârî'nin rivayeti şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i karşılamak üzere çocuklarla birlikte Seniyyetü'l–vedâ'ya gittik.[86]

* Cihada gidenleri uğurlamak ve cihaddan dönenleri ise karşılamak İslami adetlerden biridir ve sünnettir. Kıyamete kadar bu gaye ile gidenler şehid olmaları için uğurlanır, dönüşte de gazi olarak karşılanırlar. [87]

1351. Ebû Ümâme *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim gazâya çıkmaz veya gazâya çıkan bir mücâhidi techiz etmez ya da cihada çıkan gazinin aile fertlerine hayırla muamele etmezse, Allah Teâlâ o kimseyi kıyamet gününden önce büyük bir belâya uğratır."[88]

* Allah'ın dinine yardım hususunda hiçbir ideal taşımayan ve her türlü hayırlardan yani cihada çıkmamak, çıkana yardımcı olmamak, cihada çıkanın arkada kalan aile fertlerine destek olmamak, arka çıkmamak gibi faaliyetlerden mahrum kalırsa, her türlü sevap ve korunmadan mahrum kalıyor demektir. Bu tip kimseler bela ve musibetlere uğrarlar. Allah yolunda cihaddan ve cihada yönelik geri hizmetten yüz çeviren kimse ve toplumlar her türlü bela ve musibeti hak etmiş olurlar. [89]

1352. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad ediniz."[90]

* Cihadın ana esaslarıyla ilgili genel talimat niteliği taşımaktadır. "Dil ile Cihad" demek, mücahidleri cihaddan önce ve cihad esnasında düşmanla savaşa teşvik edici, onların cesaret ve şecaatlarını coşturucu vasıfta sözler söyleyip, şiir ve makaleler yazarak faaliyet göstermek, cihadın bir parçası sayılır. Kafir ve müşriklerin kınanması, tehdid ve kötü akibetlerinin ortaya konulması, sapıklık ve batıl yolda olmalarının ortaya konulması ve morallerinin bozulması da dil ile cihadın bir çeşididir. Cihadın her çeşidinin toplumda canlı tutulması bir vazifedir. Bu konuda cihad ayetleri olan (Bakara: 2/218, Al-i İmran: 3/142, Maide: 5/54, Enfal: 8/72, 74, Tevbe: 9/20, 41, 88, Hucurat: 49/15, Saff: 61/11)'e bakınız. [91]

1353. Ebû Hakîm de denilen Ebû Amr Nu'mân İbni Mukarrin *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir arada bulundum. Gündüzün evvelinde harbe başlamadığı zaman, savaşı güneşin öğleden sonra batı tarafa yöneldiği, rüzgârların esip ilâhî yardımın ineceği vakte kadar ertelerdi.[92]

* Rasûlullah'ın savaşlardaki uygulamaları yani savaş taktiği ashab tarafından dikkatle takip edilmiş ve bu zamanlamaya çok dikkat ettiği tesbit edilmiştir. İnsanların akıl, idrak ve her türlü güçlerini kullandıkları zamanların en zayıfı olan vakitlerde savaşa başlardı, savaş stratejisi açısından bu husus üzerinde durulmaya değerdir. Çünkü insanların yorgun, bitkin ve bıkkın oldukları anlar cihadın neticesine doğrudan tesir eder. Havanın serinlemesi ve rüzgarın esmesi, Allah'ın yardımının bir eseridir. Rasûlullah (s.a.v.) harp siyasetini ve stratejisini en iyi bilendi.[93]

1354. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz. Karşılaştığınız zaman da sabır ve sebat gösteriniz."[94]

* Savaş istenmez ama savaşla karşılaşınca da sabır ve sebat gösterilir, savaştan kaçılmaz. İslam dini savaşı istemeyi emretmez, fakat herhangi bir sebeple savaş çıkarsa müslümanlar o savaşa katılmak, savaşta sabır ve dirençli olmak durumundadırlar. [95]

1355. Ebû Hüreyre ve Câbir *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Harp hileden ibarettir."[96]

* Aldatmak, hile yapmak, kalbinde gizlediği niyeti açığa vurmak gibi anlamlara gelen hud'a kelimesine göre müslümanlar harb esnasında nasıl imkan bulurlarsa o şekilde hile yaparak harbi kazanmaya çalışırlar, yalanın söylenebileceği üç yerden birisi de savaştır. (Bkz. 1548 no'lu hadis) İslam ordusunun sayısını gizlemek, azı çok göstermek gibi harb taktiği çeşidinden herşeyi müslümanlar yapabilir, sulh halindeki şartlar savaşta beklenemez. Düşmanı yanıltmak için her türlü hileye başvurulabilir. [97]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 373.
[2] Buhârî, Îmân 18, Hac 4, Tevhîd 47; Müslim, Îmân 135. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 22; Nesâî, Hac 4, Cihâd 17.
314 ve 1274'de geçmişti.
[3] Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137–139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51.
[4] Buhârî, Itk 2, Keffârât 6; Müslim, Îmân 136. Ayrıca bk. İbni Mâce, Itk 4.
[5] Buhârî, Cihâd 5, Rikâk 2; Müslim, İmâre 112–115. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilu'l–cihâd 17, 26; Nesâî, Cihâd 11, 12.
[6] Buhârî, Cihâd 2, Rikâk 34; Müslim, İmâre 122–123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 5; Tirmizî, Fezâilu'l–cihâd 24; Nesâî, Cihâd 7; İbni Mâce, Fiten 13.
598'de geçmişti.
[7] Buhârî, Cihâd 6, 73, Bed'ü'l–halk 8, Rikâk 2; Müslim, İmâre 113–114. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 17, 25, Tefsîru sûre (3) 22; İbni Mâce, Zühd 39.
[8] Müslim, İmâre 163. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 2; Nesâî, Cihâd 39; İbni Mâce, Cihâd 7.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 375.
[10] Ebû Dâvûd, Cihâd 15; Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 2.
[11] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 39.
[12] Müslim, İmâre 103. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 7(Hadisin kısa bir bölümü); Nesâî, Îmân 24.
[13] Buhârî, Cihâd 10, Zebâih 31; Müslim, İmâre 105. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilu'l–cihâd 21; Nesâî, Cihâd 27.
[14] Ebû Dâvûd, Cihâd 40; Tirmizî, Fezâilu'l–cihâd 21. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 25.
[15] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 17.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 377.
[17] Buhârî, Cihâd 1; Müslim, İmâre 110. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 1; Nesâî, Cihâd 17.
[18] Buhârî, Cihâd 1.
[19] Müslim, İmâre 125. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 13.
601'de geçmişti.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 378.
[21] Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 18.
[22] Müslim, İmâre 116. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 18.
[23] Müslim, İmâre 146. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 23.
[24] Buhârî, Cihâd 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 7; Nesâî, Cihâd 9.
[25] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 8; Nesâî, Cihâd 8.
[26] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 12.
[27] Buhârî, Cihâd 38; Müslim, İmâre 135–136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 20; Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 6; Nesâî, Cihâd 44.
179'da geçmişti.
[28] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 5.
[29] Müslim, İmâre 134.
178'de geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti.
[30] Müslim, İmâre 137.
180'de geçmişti
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 379.
[32] Buhârî, Cihâd 13; Müslim, İmâre 144
[33] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 380.
[34] Buhârî, Cihâd 21; Müslim, İmâre 109. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 13, 25.
[35] Müslim, İmâre 119.
[36] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 380.
[37] Müslim, İmâre 117. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 32.
219'da geçmişti.
[38] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 380.
[39] Müslim, İmâre 143 . Ayrıca bk. Buhârî, Meğâzî 17; Nesâî, Cihâd 31.
[40] Müslim, İmâre 145. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 137.
[41] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 381.
[42] Buhârî, Cihâd 9, Meğâzî 28; Müslim, İmâre 147.
[43] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 381.
[44] Buhârî, Cihâd 12; Müslim, İmâre 148. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîr 34.
[45] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 382.
[46] Buhârî, Cihâd 4, Cenâiz 93.
[47] Buhârî, Cihâd 14. Ayrıca bk. Buhârî, Meğâzî 9, Rikâk 51; Tirmizî, Tefsîru sûre(23).
[48] Buhârî, Cenâiz 3, 35, Cihâd 20, Meğâzî 26; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 129–130. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 12, 13.
[49] Müslim, İmâre 157. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 36; İbni Mâce, Cihâd 15.
Bu hadis 57 numarada geçmişti.
[50] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 383.
[51] Müslim, İmâre 156.
[52] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 35; İbni Mâce, Cihâd 16.
[53] Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 89.
Bu hadis önceden 53 numarada geçmişti, 1352 numarada tekrar gelecektir. Bkz. Enfal: 8/45-47 ayeti.
[54] Ebû Dâvûd, Cihâd 39.
[55] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 383-384.
[56] Ebû Dâvûd, Cihâd 90; Tirmizî, Da'avât 121.
[57] Ebû Dâvûd, Vitir 30.
981'de geçmişti.
[58] Buhârî, Cihâd 43, Menâkıb 28; Müslim, İmâre 96–99, Zekât 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 41; İbni Mâce, Cihâd 14, Ticârât 29.
[59] 1331 numaralı hadisin kaynaklarına bk.
[60] Buhârî, Cihâd 45. Ayrıca bk. Nesâî, Hayl 11.
[61] Müslim, İmâre 132. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 46.
[62] Müslim, İmâre 167. Ebû Dâvûd, Cihâd 23; Tirmizî, Tefsîru sûre(8) 5; İbni Mâce, Cihâd 19.
[63] Müslim, İmâre 168. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 157.
[64] Müslim, İmâre 169. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 23; Nesâî, Hayl 8; İbni Mâce, Cihâd 19.
[65] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 384.

[66] Ebû Dâvûd, Cihâd 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 11; Nesâî, Hayl 8.
[67] Buhârî, Cihâd 78, Enbiyâ 12, Menâkıb 4. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 19.
[68] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 11; Ebû Dâvûd, Itk 14. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 26; İbni Mâce, Cihâd 19.
[69] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 385.
[70] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 4. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 45.
[71] Buhârî, Cihâd 36; Müslim, Sıyâm 167–168. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 3; Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 3; Nesâî, Sıyâm 44; İbni Mâce, Sıyâm 34.
1219'da geçmişti.
[72] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 3.
[73] Müslim, İmâre 158. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 18; Nesâî, Cihâd 2.
[74] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 386.
[75] Müslim, İmâre 159. Ayrıca bk. Buhârî, Meğâzî 81; Ebû Dâvûd, Cihâd 19; İbni Mâce, Cihâd 6.
Bu hadis 4 numarada geçmiş, orada açıklama yapılmıştı.
[76] Buhârî, Cihâd 35.
[77] Müslim, İmâre 159. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 6.
[78] Buhârî, Cihâd 15; Müslim, İmâre 149–151. Ayrıca bk. Buhârî, İlm 45, Humus 10, Tevhîd 28; Ebû Dâvûd, Cihâd 24; Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 16; Nesâî, Cihâd 21; İbni Mâce, Cihâd 13.
[79] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 386.
[80] Müslim, İmâre 154. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 12; Nesâî, Cihâd 15; İbni Mâce, Cihâd 13.
[81] Ebû Dâvûd, Cihâd 6.
[82] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 387.
[83] Ebû Dâvûd, Cihâd 7. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 174.
[84] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 387.
[85] Ebû Dâvûd, Cihâd 176. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 38.
[86] Buhârî, Cihâd 196.
[87] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 387.
[88] Ebû Dâvûd, Cihâd 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 5.
[89] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 387.
[90] Ebû Dâvûd, Cihâd 18. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 2, 48.
[91] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 387-388.
[92] Ebû Dâvûd, Cihâd 111; Tirmizî, Siyer 46. Ayrıca bk. Buhârî, Cizye 1.
[93] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 388.
[94] Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 89.
Bu hadis 53 numarada ve 1325 numarada geçmişti.
[95] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 388.
[96] Buhârî, Cihâd 157, Menâkıb 25, İstitâbe 6; Müslim, Cihâd 17, 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 92, Sünnet 28; Tirmizî, Cihâd 5; İbni Mâce, Cihâd 28.
[97] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 388.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- İyi Niyet ve Üstün Ahlak Sahibi Olmak:

Muhaddis herşeyden önce iyi bir ahlâk, temiz bir yaşayış ve sağlam bir niyet sahibi olmalıdır. Sağlam niyet, ilmi Allah rızası için öğrenmek ve öğretmektir. Seleften bazıları: "Biz başka maksadla ilim talebettik, ancak o, Allah için olmaktan başka bir şey kabul etmedi" demiştir. [1]
Hadis okutmaya karar veren hoca, bununla birlikte hasbi olmaya da niyet etmelidir. Çünkü ihlas, her amelin özü ve ruhudur. Bütün peygamberlerin davet ettiği meziyettir, iç olgunluğudur. Hadis hocasının, riyadan, çıkar ve dünyalık kaygısından en uzak kişi olması gerekir. Zira Rasulullah'ın hadislerinden nübüvvet havasını koklamaktadır. Meşgul olduğu ilmin mahiyet ve niteliğine yaraşır bir gönül berraklığı, niyet ve davranış dürüstlüğü herkesten çok ona yakışır. Hem niyeti olmayanın ameli, ihlası olmayanın da ecri olmaz.
Öte yandan İslami ilimler, üstün ahlakı gerektiren şerefi yüksek ilimlerdir. Hadis ilmi ise, bunların ilk sıralarında yer alır. Böyle olunca, hadis hocasının da ahlak ve adab bakımından diğer ilimlerin hocalarından daha üstün olması uygun olur. Bu onların etkilerini de arttıracak önemli bir husustur. Unutulmamalıdır ki, "hadisçiler, hz. Peygamber'in yakınlarıdır. Her ne kadar kendisiyle arkadaşlık etmemişlerse de nefesleriyle sohbettedirler." O halde bu sohbetlerin, hadis hocasının davranışlarında görülmesi kadar tabii ne olabilir? [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahihayn'ın Mukayeyesi:

1- Sıhhat yönünden: Bu açıdan Buhari'nin üstünlüğü kabul edilmiştir. Buhari, bir hadisin mevsul olması için lika (ravi ile karşılıklı görüşme)'yi şart koştuğu halde; Müslim muasara (ravi ile çağdaş olma)'yı yeterli bulur. Buhari'nin en önemli üstünlüğü budur.
2- Tertip yönünden: Bu açıdan Müslim'in üstünlüğü kabul edilir. Buharî, kitabında hadisleri, hadiste var olan fıkıh hükmü adedince, bölerek tekrar ederken; Müslim, kitabının en uygun yerinde kaydeder; nadiren tekrara yer verir. Müslim'in esas gayesi fıkıh yapmak değil; hadislerin senedlerini biraraya getirmektir.
3- Fıkıh önünden: Bu hususta Buhari üstündür. Buhârî, daha önce de belirttiğimiz gibi, bâbları fıkhî açıdan düzenlemiş, teracim denen bab başlıklarında özellikle fıkıh beyanına gayret göstermiş; bablar arasında mantıkî bir irtibat gözetmiştir. Müslim'de fıkhî açıdan tertip ve tanzim söz konusu değildir. Buhârî'de fıkıh öylesine üstünlük gösterir ki, bazı âlimler onun müstakil bir müctehid olduğu kanaatine varırlar.
Buhârî ve Müslim, diğer meslektaşlarına göre hadis kabulünde çok daha titiz olmalarına rağmen, bir kısım tenkidlerden uzak kalamamışlardır. Kastalanî, Sahihayn hadislerine gelen tenkidleri altı kısma ayırır. Bunların her birine gerekli cevapları vererek onların haksızlığını gösterir:
1- Bazı senetlerin ricalinde şahıslar sayıca farklıdır.
2- İsnadın değişmesiyle ravilerinde ihtilaf edilen rivayetler vardır.
3- Bazı raviler ziyadelerinde tereddüd ederler.
4- Zayıf kabul edilen ravilerin teferrüd ettiği hadisler mevcuttur (Buhârî'de sadece iki adet).
5- Vehmine hükmedilen (zayıf) raviden rivayetler alınmıştır.
6- Bazı metinlerde lafızlar değişmektedir.
Kastalanî, bunlara teker teker izah getirerek, tenkidlerin haksızlığını gösterir.
Ravilere yöneltilen cerh sebeplerine gelince; bunlar bid'at[1], cehalet[2], galat, muhalefet, tedlis ve irsal açılarından gelmektedir. Bunlardan biri veya bir kaçıyla cerhedilen ravilerin sayısı, -çoğunluğu Müslim'e ait olmak üzere- 210 adettir. Bu ithamların etkili olabilecek bir zayıflık derecesi olmayacağını göstermek için İbnü's-Salah, Hâzimî, Nevevî, Suyuti, İbn Hacer gibi araştırmacı ve titiz âlimler bazı açıklıklar getirirler.
1- Bu ravilerdeki zayıflık, hadislerini terk ettirecek derecede şiddetli değildir.
2- Onlardan alınan rivayetler, şevâhid ve mütabaat türündendir; asıl değildir.
3- Buhari ve Müslim'in bu zayıf ravilerden hadis alma yolları zaaf sebebinin ortaya çıkmasından önceki bir tarihe aittir.
4- Zayıflardan hadis alma işi bazen onların senedindeki ulviyyetten dolayıdır. Yani biri âlî fakat zayıf, diğeri nâzil fakat sağlam iki ayrı senetle rivayet edilen bir hadisin ulvî senetle gelen şeklini, öbürünün desteğine dayanarak kitaplarına almışlardır.
5- Buharî ve Müslim'in bazı zayıf ravileri hakkında da şunlar söylenmiştir: Bunlara başkaları tarafından yapılan zayıflık ithamı Buhari ve Müslim açısından sabit ve muteber değildir. Cerh ve ta'dil, ictihadî bir keyfiyettir. Herkes kendi elde ettiği bilgiye göre hüküm verir. Demek ki Buhârî ve Müslim bu ravileri sikâ biliyor. Üstelik bazı ithamlar çok çabuk yapılıvermiştir. Bid'a ithamı bunlardan biridir. Bizzat Buhârî'nin kendisi Halkul-Kur'ân meselesinde ağır ithamlara maruz kalmıştır. Nitekim Buharî ve Müslim'in ravileri arasında 32 kişinin ehl-i bid'at'dan olduğundan dolayı itham edildikleri söylenmişse de, onların gerçekte ehl-i bid'a oldukları kesin değildir.
6- Nevevî, bir kısım râviler hakkında cerhin tam anlamıyla açıklanamadığını, Buharî ve Müslim'in de bu sebeple onlar hakkında cerhi kabul etmediklerini söyler. Hadis ilminin genel kaidelerinden birine göre ravinin kabul edilmesi için cerh yapanın cerh sebebini iyi açıklaması gerekir. Sadece "zayıftır" demek makbul değildir.
7- Buharî ve Müslim, kendi tabakaları dışında hadis almış ise de, Buharî bu meselede titiz davranmıştır. Şöyle ki, ikinci tabakadan aldığı hadisleri muallak olarak zikretmiştir. Üçüncü tabakanın sadece müksirlerinden ve nadiren almış, bunları da muallak olarak kaydetmiştir.
İslam âlimlerinin bu konuda en titiz olup işi çok sıkı tutanları sahihayn'ı didik didik ederek, tenkid edilecek hiçbir noktasını bırakmadan, söylenebilecek her şeyi söylemekten çekinmemişlerdir. İlim ve vukufta onlardan geri kalmayan ve hatta onları geçen mutavassıt âlimler de bunlara cevap vermişler; haklı oldukları noktada haklılıklarını, haksız oldukları yerlerde de haksızlıklarını göstererek sahihayn'ın gerçek değerini ortaya koymuşlardır.
Bu duruma göre, İmamül-Harameyn'in "Bir kimse sahihayn'de yer alan bütün hadislerin sahih olduğu hususunda yemin etse veya talakta bulunsa ne yemini bozulur ne de tatlik vaki olur" sözünün doğruluşunda fukahâ ve diğer ilim ehlinin tamamı icma ederek en muteber, en sahih hadis mecmuaları olduklarını kabul etmişlerdir. Bir kısım rivayetleri değerlendiren Kastalanî şunu ifade eder:
"Buharî ve Müslim, kitaplarına illetsiz hadisleri almışlardır. Şayet illetli olanı varsa, bu da müessir olan, sıhhati bozan bir illet değildir."[3]

---

[1] Ehl-i sünnet dışı bir mezhepten olma.
[2] Raviden sadece bir kişinin hadis rivayet etmesi.
[3] İbrahim Canân, Kütüb-i Sitte Terc. Şerhi, I; Muhiddin Okumuşlar, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/317-318.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- İyi Niyet ve Üstün Ahlak Sahibi Olmak:

Muhaddis herşeyden önce iyi bir ahlâk, temiz bir yaşayış ve sağlam bir niyet sahibi olmalıdır. Sağlam niyet, ilmi Allah rızası için öğrenmek ve öğretmektir. Seleften bazıları: "Biz başka maksadla ilim talebettik, ancak o, Allah için olmaktan başka bir şey kabul etmedi" demiştir. [1]
Hadis okutmaya karar veren hoca, bununla birlikte hasbi olmaya da niyet etmelidir. Çünkü ihlas, her amelin özü ve ruhudur. Bütün peygamberlerin davet ettiği meziyettir, iç olgunluğudur. Hadis hocasının, riyadan, çıkar ve dünyalık kaygısından en uzak kişi olması gerekir. Zira Rasulullah'ın hadislerinden nübüvvet havasını koklamaktadır. Meşgul olduğu ilmin mahiyet ve niteliğine yaraşır bir gönül berraklığı, niyet ve davranış dürüstlüğü herkesten çok ona yakışır. Hem niyeti olmayanın ameli, ihlası olmayanın da ecri olmaz.
Öte yandan İslami ilimler, üstün ahlakı gerektiren şerefi yüksek ilimlerdir. Hadis ilmi ise, bunların ilk sıralarında yer alır. Böyle olunca, hadis hocasının da ahlak ve adab bakımından diğer ilimlerin hocalarından daha üstün olması uygun olur. Bu onların etkilerini de arttıracak önemli bir husustur. Unutulmamalıdır ki, "hadisçiler, hz. Peygamber'in yakınlarıdır. Her ne kadar kendisiyle arkadaşlık etmemişlerse de nefesleriyle sohbettedirler." O halde bu sohbetlerin, hadis hocasının davranışlarında görülmesi kadar tabii ne olabilir? [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Haddini Bilmek Ya Da Ehliyete Riayet:

Muhaddis, hadîs rivayetini belli bir olgunluk ve yaş hududunda yapmalıdır. İbnu Hallâd elli ile seksen yaş arasını tavsiye eder. Bazıları da 40 yaşından önce rivayetin caiz olmadığını söyler. Kadı İyaz buna itiraz ederek 40 yaşından ve hatta 30 yaşından önce hadis rivâyet eden selef büyüklerinden misal vermiştir. Mâlik İbnu Enes (İmam-ı Mâlik) bunlardan biridir. Halk, kendisini dinlemek üzere, büyük kalabalıklar teşkil etmeye başladığı zaman üstadları henüz hayatta idi. Öte yandan, muhaddisin bu yaşı beklemesi bazı tehlikeleri de beraberinde getirecektir: İlmin ziyâı gibi. Çünkü, kırk elli yaşına ulaşmadan ölenler var. Ömer İbnu Abdilaziz, Saîd İbnu Cübeyr, İbrahim en-Nehâî gibi nice büyük alimler ellisini idrak etmeden vefat etmişlerdir.İbnu Hallâd'ın, ihtilât ârız olur endişesiyle "seksenden sonra rivâyeti kesmelidir" sözüne de itiraz edilmiştir. Zira sahabe ve sonrakilerden çok sayıda selef, ileri yaşlarda hadis rivayetinde bulunmuştur. Enes İbnu Mâlik, Sehl İbnu Sa'd, Abdullah İbnu Ebî Evfa (radıyallahü anhüm) gibi. Hatta yüz yaşını aştığı halde sağlıklı şekilde rivâyet edenler olmuştur: Hasan İbnu Arfe, Ebu'l-Kasım el-Bağavî, Ebu İshâk el-Hüseynî, el-Kadı Ebu't-Tayyib et-Taberî vs. [1]
Hadis hocasının, yaşı ne olursa olsun, ehil olmadıkça hadis okutmaya ve rivayetine kalkışmaması lazımdır. Ruvayet ve hocalık yaşı olarak ileri sürülen 33, 40 ve 50 rakamları ve delillerini bir tarafa bırakarak mes'elenin prensibini, "ilmine ihtiyaç duyulması" olarak tesbit etmek daha uygundur. İlmine ihtiyaç duyulan bir kişinin, yaşı kaç olursa olsun, bundan çekinmesi doğru olmaz.
Unutulmamalıdır ki, "cahil, yaşlı da olsa küçük; alim genç de olsa büyüktür." [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516-517.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 51-52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhâri İle Müslim Arasındaki Farklar:

Buhârî ve Müslim, râvilerinin, adalet ve zabt yönünden mükemmel olmalarını aramakta müttefiktirler. En mühim fark râvinin hocası ile münâsebeti noktasında düğümlenir. Buhârî, hoca ile talebe arasında lika'yı yâni yüz yüze gelmeyi şart koşarken Müslim, muâsara'yı yâni aynı asırda, görüşebilmiş olma şartları dâhilinde yaşamış olmayı yeterli bulmaktadır.
Müslim, Sahih'inin mukaddime kısmında sika bir râvinin, muâsırı olan bir diğer sikadan karşılaşmış olmayı tasrîh etmeden, yâni mu'an'an bir siga ile rivâyet ettiği hadîsin mevsul kabul edilmesi gereğine inandığını belirtmekle kalmaz, buna karşı çıkana ağır bir dille hücum eder. İsim vermese de bu sözüyle tenkîd ettiği kimse Buhârî'dir. Zira, her ne kadar Buhârî'nin hocalarından Ali İbnu'l-Medîni gibi başkaları da mu'an'an rivâyetin, Lika bilinmedikçe, muttasıl kabul edilmemesi gerektiğini söylemişlerse de, bu hususta ısrar edip, eserinde fiilen tatbîk eden Buhârî olmuştur. Müslim'in beyanı özetle şöyle: "...Kavlini anlatmaktan ve çürük fikrini haber vermekten söz açtığımız bu kimsenin zu'muna göre, 'Senedinde fülânun an fülânin' ibâresi bulunan her hadîsin râvilerinin -aynı asırda yaşadıkları ilmen sâbit ve râvînin hadîsi, şeyhinin ağzından işitmiş olması pek âla mümkün olduğu halde, yalnız ondan işittiğini biz bilmiyor ve rivâyetlerin hiç birinde bu iki râvinin- buluştukları veya bir hadîs söyleştikleri zikredilmiyorsa, bu şekilde gelen hiçbir haberden hüccet olmaz." İsnadlara ta'n husûsunda bu kavl -Allah sana merhamet etsin- uydurma, yeni çıkma, sâhibinden önce kimse tarafından söylenmemiş ve ehl-i ilimden hiçbir taraftarı bulunmayan bir sözdür... Mevsuk (güvenilir) olan her râvi, kendi gibi sika olana bir hadîs rivâyet eder ve her ikisi bir asırda bulunmakla onunla görüşmek ve kendisinden hadîs dinlemek câiz ve mümkün olunca, bir araya geldikleri ve vicâhen görüştükleri hiçbir haberde bulunmasa bile, o rivâyet sâbittir ve hücciyyeti (delil olması, kendisiyle amel edilmesi) lâzımdır. Ancak ortada, bu râvinin rivâyette bulunduğu zatla görüşmediğine, yahut ondan bir şey işitmediğine apaçık delalet eden bir delîl bulunursa o başka..."
Şu halde, Müslim'le Buhârî arasındaki en mühim farkı, sikanın mu'an'an rivâyetini mevsûl addedip sahîh kabul edip etmemek teşkîl ediyor. Buhârî Lika şart derken Müslim, yukarıdaki beyanından da anlaşılacağı üzere mu'an'an bir rivâyeti, şu şartlarla mevsûl kabûl ediyor:
1- Mu'an'ın (yani hadîsi "falandan işittim" diyerek bizzat işitmiş olma durumunu açıklamadan rivayet yapan kimse) sika olacak. Şu halde müdellis'in mu'an'an rivâyetini Müslim de mevsul addetmiyor.
2- Aynı asırda yaşamış olacaklar.
3- Görüşme imkânı içinde bulunacaklar.
4- Görüşmediklerine dair sarâhat olmayacak.
Arada küçük gibi görünen bu fark, bir hadîsin sahîh olabilmesi için akla gelebilecek bütün şartları tamamlayarak, her çeşit tereddüdü izâle ettiğinden Buhârî'ye müstesna bir üstünlük kazandırmıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/180-181.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Haddini Bilmek Ya Da Ehliyete Riayet:

Muhaddis, hadîs rivayetini belli bir olgunluk ve yaş hududunda yapmalıdır. İbnu Hallâd elli ile seksen yaş arasını tavsiye eder. Bazıları da 40 yaşından önce rivayetin caiz olmadığını söyler. Kadı İyaz buna itiraz ederek 40 yaşından ve hatta 30 yaşından önce hadis rivâyet eden selef büyüklerinden misal vermiştir. Mâlik İbnu Enes (İmam-ı Mâlik) bunlardan biridir. Halk, kendisini dinlemek üzere, büyük kalabalıklar teşkil etmeye başladığı zaman üstadları henüz hayatta idi. Öte yandan, muhaddisin bu yaşı beklemesi bazı tehlikeleri de beraberinde getirecektir: İlmin ziyâı gibi. Çünkü, kırk elli yaşına ulaşmadan ölenler var. Ömer İbnu Abdilaziz, Saîd İbnu Cübeyr, İbrahim en-Nehâî gibi nice büyük alimler ellisini idrak etmeden vefat etmişlerdir.İbnu Hallâd'ın, ihtilât ârız olur endişesiyle "seksenden sonra rivâyeti kesmelidir" sözüne de itiraz edilmiştir. Zira sahabe ve sonrakilerden çok sayıda selef, ileri yaşlarda hadis rivayetinde bulunmuştur. Enes İbnu Mâlik, Sehl İbnu Sa'd, Abdullah İbnu Ebî Evfa (radıyallahü anhüm) gibi. Hatta yüz yaşını aştığı halde sağlıklı şekilde rivâyet edenler olmuştur: Hasan İbnu Arfe, Ebu'l-Kasım el-Bağavî, Ebu İshâk el-Hüseynî, el-Kadı Ebu't-Tayyib et-Taberî vs. [1]
Hadis hocasının, yaşı ne olursa olsun, ehil olmadıkça hadis okutmaya ve rivayetine kalkışmaması lazımdır. Ruvayet ve hocalık yaşı olarak ileri sürülen 33, 40 ve 50 rakamları ve delillerini bir tarafa bırakarak mes'elenin prensibini, "ilmine ihtiyaç duyulması" olarak tesbit etmek daha uygundur. İlmine ihtiyaç duyulan bir kişinin, yaşı kaç olursa olsun, bundan çekinmesi doğru olmaz.
Unutulmamalıdır ki, "cahil, yaşlı da olsa küçük; alim genç de olsa büyüktür." [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516-517.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 51-52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLİM BABI

241) İlmin Üstünlüğü

Bu bölümdeki dört ayet ve on yedi hadis-i şeriften ilmimizi artırması için Rabbimize dua edeceğimizi, bilenlerle bilmeyenlerin hiçbir zaman bir olmadığını, Allah'ın iman eden ve ilimle uğraşanların derecelerini yükselttiğini, Allah'tan ancak ilim sahiplerinin korktuğunu, Allah'ın hakkında hayır istediği kimseye ilim verdiğini, gıbta edilecek iki kişiden birisinin ilim sahibi olduğunu, ilim sahibinin bereketli yağmura benzediğini, vahiy bilgisiyle bir kişinin doğru yolu bulmasının vadiler dolusu develerden hayırlı olduğunu, dinî ilmin yayılması gerektiğini, ilim tahsili için bir yola girene cennet yolunun kolaylaştırılacağını, hidayete çağıranlara kendisine uyanların sevabı kadar sevap verileceğini, sona ermeyen üç amelden birinin de faydalanılan ilim olduğunu, dünya ve içindeki herşeyin değersiz olduğunu, sadece alim ve öğrenci olmanın bunun dışında olduğunu, ilim tahsili için yola çıkanın evine dönünceye kadar Allah yolunda olduğunu, mü'minin cennete girmeye kadar hiçbir hayra doymadığını, alimin ibadet edene üstünlüğünün en alt seviyedeki bir kimsenin peygamberle durumu gibi olduğunu, melekler yer gök ehli karınca ve balıkların dahi ilim öğrenenlere dua ettiğini, duyulan, öğrenilen bilgilerin daima başkalarına aktarılması gerektiğini, bildiği bir şeyde sorulan soruya cevap vermeyenin ateşten bir gem ile gemleneceğini, dünyalık temini için ilim öğrenenin cennetin kokusunu bile duymayacağını, kıyamete yakın zamanlarda ilmin ortadan kaldırılıp insanların cahillere uyarak sapıtacaklarını öğreneceğiz. [1]

"...Ey Rabbim! ilmimi artır de." (Taha: 20/114)
"...Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer: 39/9)
"...Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltir..." (Mücadele: 58/11)
"...Kulları arasından yalnızca, anlama ve kavrama yeteneğine yani vahiy bilgisine sahip olanlar Allah'tan gereği biçimde korkarlar." (Fatır: 35/28)

1379. Muâviye *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah, hakkında hayır dilediği kimseye din hususunda büyük bir anlayış verir."[2]

1380. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yalnız şu iki kimseye gıbta edilir:
Allah'ın kendisine ihsân ettiği malı hak yolunda harcayıp tüketen kimse;
Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına da öğreten kimse."[3]

1381. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak ve kaygan arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah'ın dininde anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna başını kaldırıp kulak vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir."[4]

*** Hidayet:** Allah'ın doğru yolunu bulma ve o yola girme anlamlarına gelir. Kasas: 28/56, Fussılet: 41/17. ayetler bunu en güzel şekilde açıklar. Peygamberimiz bu hassas konuyu güzel bir benzetmeyle bize açıklamıştır. Ölü toprağı dirilten yağmur ne ise, gökten gelen Allah'ın vahyi de insanları diriltmekle aynen o su gibidir. Yeryüzünün bazı kesimlerindeki topraklar verimli olup, çok güzel meyve, sebze ve ağaçlar bitirir ve insanlar onlardan istifade eder. Dinin emirlerinden faydalanıp başkalarını da faydalandıran mü'min bu araziye bu toprağa benzetilmiştir. Yine killi ve taşlık arazilerde de su birikir ve oralar havuz vazifesi görür, o sudan insanlar ve hayvanlar istifade ederler. İkinci grup buna benzetilmiştir. İslamı kabul etmeyip ne kendisine ne de başkalarına faydası olmayan kafir insanlar da çöl ve kaypak araziye benzetilmiştir. İnsanlar ve mü'minler de toprak ve madenler gibi çeşit çeşittir. Faydalı olanı, faydasız olanı vardır. Bizler ilim, yani dinimizi öğrenmeye ve onu başkalarına öğretmeye gayret etmeliyiz, bu hadis bizi buna teşvik etmektedir. [5]

1382. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Ali *radıyallahu anh*'a şöyle dedi:
"Allah'a yemin ederim ki, Cenâb–ı Hakk'ın senin aracılığınla bir tek kişiyi hidayete kavuşturması, senin, en kıymetli dünya nimeti olan kırmızı develere sahip olmandan daha hayırlıdır."[6]

1383. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Benim tarafımdan (tebliğ edilen Kur'an'dan) bir âyet bile olsa insanlara ulaştırınız. İsrailoğulları(nın ibretli kıssaları)ndan da haber verebilirsiniz. Bunda bir sakınca yoktur. Kim bile bile bana yalan isnad ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın."[7]

1384. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim ilim tahsil etmek için bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır."[8]

1385. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hidâyete davet eden kimseye, kendisine uyanların sevabı kadar sevap verilir. Bu onların sevaplarından da hiçbir şey azaltmaz."[9]

1386. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanoğlu öldüğü zaman bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka–i câriye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat."[10]

1387. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünya ve onun içinde olan şeyler değersizdir. Sadece Allah'ı zikretmek ve O'na yaklaştıran şeylerle, ilim öğreten âlim ve öğrenmek isteyen öğrenci bundan müstesnadır."[11]

1388. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İlim tahsil etmek için yolculuğa çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır."[12]

1389. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'min, cennete girinceye kadar hiçbir hayıra doymaz."[13]

1390. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizin en aşağı derecede olanınıza üstünlüğüm gibidir." Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Allah, melekleri, gök ve yer ehli, hatta yuvasındaki karınca ve balıklar bile insanlara hayrı öğretenlere dua ederler."[14]

1391. Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:
"Bir kimse, ilim elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır. Muhakkak melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim öğrenmek

isteyen kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta suyun içindeki balıklar bile âlim kişiye Allah'tan mağfiret dilerler. Âlimin âbide karşı üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler altın ve gümüşü miras bırakmazlar; sadece ilmi miras bırakırlar. O mirası alan kimse, bol nasip ve kısmet almış olur."[15]

1392. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bizden bir şey işitip, onu aynen işittiği gibi başkalarına ulaştıran kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Kendisine bilgi ulaştırılan nice insan vardır ki, o bilgiyi, bizzat işiten kimseden daha iyi anlar ve korur."[16]

1393. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimseye bildiği bir konu sorulduğunda cevap vermezse, kıyamet gününde ağzına ateşten bir gem vurulur."[17]

1394. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim kendisinde Allah'ın rızası aranan bir ilmi sadece dünyalığa sahip olmak için öğrenirse, o kimse kıyamet gününde cennetin kokusunu bile duyamaz."[18]

1395. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:
"Allah Teâlâ ilmi insanların hafızalarından silip unutturmak suretiyle değil, fakat âlimleri öldürüp ortadan kaldırmak suretiyle alır. Neticede ortada hiçbir âlim bırakmaz. İnsanlar bir kısım cahilleri kendilerine lider edinirler. Onlara birtakım meseleler sorulur; onlar da bilmedikleri halde fetva verirler. Neticede hem kendileri sapıklığa düşer, hem de insanları saptırırlar."[19]

* Alim kimse devamlı ibadet eden kimseden daha faziletlidir. Çünkü ilim öğrenmek farz olup, farz ibadetlerden sonra yapılan nafile ibadetler ise sünnettir. Âbid kimsenin faydası kendisiyle sınırlı olup, alimin faydası bütün canlıları kapsayıcı bir özellik taşır. İbadet ve kulluğun sıhhati de ilme bağlı olduğu için önce ilim, sonra amel gelir. Çünkü bilmeyen bir kişi bir işi hakkıyla yerine getiremez. Alim ve ilim öğrenen talebeye, Allah, melekler, insanlar ve diğer canlıların her biri kendi dilleriyle dua ederler. En büyük ve en üstün zenginlik ilim zenginliğidir. Çünkü ilim zenginliği insanlara hürmet ve saygı kazandırır. Mal ve makam zenginliği ise çok kere düşman kazandırır. Alimler peygamberlerin varisleri oldukları için onlara saygısızlık fisk ve sapıklık yoludur. [20]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 396.
[2] Buhârî, İlim 10, Humus 7, İ'tisâm 10; Müslim, İmâre 175, Zekât 98, 100. Ayrıca bk. Tirmizî, İlim 4; İbni Mâce, Mukaddime 17.
[3] Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 268. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Zühd 2.
Önceden 544-571 ve 997'de geçmişti.
[4] Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 397.
[6] Buhârî, Fezâilü'l–ashâb 9, Meğâzî 38; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 34.
[7] Buhârî, Enbiyâ 50. Ayrıca bk. Tirmizî, İlm 13.
[8] *Müslim*, Zikr 39. Ayrıca bk. Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, Kur'ân 10, İlim 19; İbni Mâce, Mukaddime 17.
247'de uzunca geçmiş, açıklama verilmişti. 1023'de de benzeri vardır.
[9] Müslim, İlim 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 15; İbni Mâce, Mukaddime 14.
[10] Müslim, Vasiyyet 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâya 14; Tirmizî, Ahkâm 36; Nesâî, Vasâyâ 8.
949'da geçmişti, ölümden sonra yapılması gereken iş için 711'e bkz. Allah yolunda olmak nasıldır için 1386'ya bkz.
[11] Tirmizî, Zühd 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3.
478'de geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti.
[12] Tirmizî, İlim 2.
[13] Tirmizî, İlim 19.
[14] Tirmizî, İlim 19.
[15] Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, İlim 19. Ayrıca bk. Buhârî, İlim 10; İbni Mâce, Mukaddime 17.
Bkz. Ahzab: 33/56; İsra: 17/44; Hadid: 57/1, Haşr: 59/1, Saff: 61/1.
[16] Tirmizî, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 10; İbni Mâce, Mukaddime 18; Menâsik 76.
[17] Tirmizî, İlim 3. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 9; İbni Mâce, Mukaddime 24.
[18] Ebû Dâvûd, İlim 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 23.
[19] Buhârî, İlim 34; Müslim, İlim 13. Ayrıca bk. Buhârî, İ'tisâm 7; Tirmizî, İlim 5; İbni Mâce, Mukaddime 8.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 399.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Kendisinden Daha Ehil Olana Saygı Göstermek:

Muhaddisin yaşça, ilimce kendisinden daha muvafik (evlâ) birisi varken rivâyette bulunmaması gerekir. Hatta bazı âlimler, kendi beldesinde bu işe elyak olan varken rivâyeti mekruh addetmiş, bu hususta muhaddise müracaat edenler çıktığı takdirde ehak olana göndermesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak İbnu Dakîki'l-Îd gibi bazıları kendisinde değişik rivâyet bulunan kimsenin, tâlibi, isnâd-ı âlî sâhibine göndermemesi gerekeceği kanaatindedir. [1]
Kendisinden yaş veya ilim bakımından daha büyüklerin yanında hocalık yapmaya kalkışmamak da hadis hocasından beklenen bir davranıştır. Hasen b. Ali el-Hallal anlatıyor: Mu'temir b. Süleyman'ın yanındaydık, bize hadis rivayet ediyordu. Abdullah b. El-Mubarek çıkageldi. Mu'temir derhal sustu. "Devam et" diye ısrar edenler oldu. Bunun üzerine: "Biz, büyüklerimizin yanında ağzımızı açmayız." cevabını verdi.
Yine Rizz b. Hubeyş, Ebu Vail Şakik b. Seleme'den daha yaşlıydı. Beraber bulundukları zaman Ebu Vail asla hadis rivayet etmezdi. Yahya b. Main de "Kendisinden daha layık birinin bulunduğu yerde hadis rivayet etmeye (veya okutmaya) kalkan ahmaktır." der.
Öte yandan kendisinden daha yetişkin biri varsa, talebeye o hocayı tavsiye etmesi de "ehil kişiye saygı" gereğidir. İbn Şihab diyor ki: Sa'lebe b. Ebi Suayr'ın ders halkasına girdim. Bana:
"Görüyorum ki sen ilmi seviyorsun." dedi.
"Evet." dedim.
"O zaman sana Said b. El-Müseyyeb'i tavsiye ederim." dedi.
Gittim yedi sene hocaya hizmet ettim. Sonra ondan ayrıldım. Urve b. Zübeyr'in meclisine devam ettim, sanki deryaya daldım."[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.
[2] El-Cami': 1/317; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîheyn'de Muallak Hadîs:

Muallak diye rivâyetin senedinin baş tarafından (yani müellif tarafından bir veya bir kaç ravinin düşmüş bulunduğu rivayete denir. Hadîsi bu şekilde rivayet etmeye de ta'lîk denir. Sözgelimi, Buhârî, herhangi bir hadîsi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki" veya "Ebu Hüreyre'nin rivâyetine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:" diyerek kaydetmişse buna muallak hadîs denir. Görüldüğü üzere, burada senet yoktur. Elbetteki, senette eksiklik olduğu takdirde o hadîs zayıftır.
Hemen belirtelim ki, Buhârî ve Müslim'de muallak hadîs vardır. Ancak muallaklar Müslim'de 14 tane olmasına rağmen, Buhâri'de kıyaslanamayacak kadar çoktur: 1341 tâne. Ve Buhârî'de muallak hadîsler, ayrıca ele alınacak kadar ehemmiyet arzeden bir husustur. Çünkü, bu kadar muallak hadîse rağmen nasıl "sahîh" denebilmektedir?. Bu muallakları niçin almıştır? gibi sorular hatıra gelebilir. Açıklayalım:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/181-182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Kendisinden Daha Ehil Olana Saygı Göstermek:

Muhaddisin yaşça, ilimce kendisinden daha muvafik (evlâ) birisi varken rivâyette bulunmaması gerekir. Hatta bazı âlimler, kendi beldesinde bu işe elyak olan varken rivâyeti mekruh addetmiş, bu hususta muhaddise müracaat edenler çıktığı takdirde ehak olana göndermesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak İbnu Dakîki'l-Îd gibi bazıları kendisinde değişik rivâyet bulunan kimsenin, tâlibi, isnâd-ı âlî sâhibine göndermemesi gerekeceği kanaatindedir. [1]
Kendisinden yaş veya ilim bakımından daha büyüklerin yanında hocalık yapmaya kalkışmamak da hadis hocasından beklenen bir davranıştır. Hasen b. Ali el-Hallal anlatıyor: Mu'temir b. Süleyman'ın yanındaydık, bize hadis rivayet ediyordu. Abdullah b. El-Mubarek çıkageldi. Mu'temir derhal sustu. "Devam et" diye ısrar edenler oldu. Bunun üzerine: "Biz, büyüklerimizin yanında ağzımızı açmayız." cevabını verdi.
Yine Rizz b. Hubeyş, Ebu Vail Şakik b. Seleme'den daha yaşlıydı. Beraber bulundukları zaman Ebu Vail asla hadis rivayet etmezdi. Yahya b. Main de "Kendisinden daha layık birinin bulunduğu yerde hadis rivayet etmeye (veya okutmaya) kalkan ahmaktır." der.
Öte yandan kendisinden daha yetişkin biri varsa, talebeye o hocayı tavsiye etmesi de "ehil kişiye saygı" gereğidir. İbn Şihab diyor ki: Sa'lebe b. Ebi Suayr'ın ders halkasına girdim. Bana:
"Görüyorum ki sen ilmi seviyorsun." dedi.
"Evet." dedim.
"O zaman sana Said b. El-Müseyyeb'i tavsiye ederim." dedi.
Gittim yedi sene hocaya hizmet ettim. Sonra ondan ayrıldım. Urve b. Zübeyr'in meclisine devam ettim, sanki deryaya daldım."[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.
[2] El-Cami': 1/317; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALLAH'A HAMD VE ŞÜKÜR

242) Allah'a Hamd Ve Şükretmek

Bu bölümdeki dört ayet ve dört hadisten, Allah'a şükretmemiz, nankörlük etmememiz gerektiğini, şükrederek Allah'ın bize olan nimetlerinin artıracağını, hamdetmemiz gerektiğini, mü'minlerin her zaman ve her yerde tüm nimetler karşısında daima hamdetmek durumunda olduklarını, bize doğruları bulmaya yönelten Allah'a daima şükretmemiz gerektiğini, Allah'a hamdederek başlanmayan her işin sonu kesik ve bereketsiz olacağını, Allah'tan gelen herşeye sabredip şükredene cennette nimetler bağışlanacağını, yeme içme ve her işimizin sonunda Allah'a hamdetmenin Allah'ı memnun edeceğini öğreneceğiz. [1]

"Öyleyse siz, bütün zamanlarınızda beni anın, gündeminizden çıkarmayın, ben de sizi her an bağışlamak ve sevap vermekle anayım. Verdiğim nimetlere karşı bana şükredin, nankörlük etmeyin." (Bakara: 2/152)
"...Bana şükrederseniz muhakkak ki; size kat kat fazla veririm..." (İbrahim: 14/7)
"De ki: Her türlü eksiksiz övgüler Allah'adır..." (İsra: 17/111)
"....O, mü'minlerin o cennetteki dua ve selamlaşmalarının sonu ise, eksiksiz tüm övgüler Alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur" şeklindedir. (Yunus: 10/10)

1396. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e İsrâ gecesinde, birinde şarap, diğerinde süt bulunan iki bardak getirildi. Bardaklara şöyle bir baktıktan sonra süt bardağını aldı.
Bunun üzerine Cebrâil:
"Seni, insanın yaratılış gayesine uygun olana yönlendiren Allah'a hamdolsun. Şayet içki dolu bardağı alsaydın, ümmetin sapıklığa düşerdi" dedi.[2]

* Kötülüklerin anası olan şarap insanı sarhoş edip baştan çıkarır. Eğer o gece ikram edilenler arasında tercih edilen içki türünden şarap olsaydı, ümmet içkiyi tabii görüp sapıtıp azarlardı. [3]

1397. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'a hamdederek başlanmayan her önemli iş bereketsiz olur."[4]

1398. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kulun çocuğu vefat ettiği zaman Allah Teâlâ meleklerine:
– "Kulumun çocuğunu elinden aldınız öyle mi?" diye sorar. Onlar da:
– Evet, diye cevap verirler. Allah Teâlâ:
– "Kulumun gönül meyvesini mi kopardınız?" diye sorar. Melekler:
– Evet, diye cevap verirler. Allah Teâlâ tekrar:
– "O zaman kulum ne dedi?" diye sorar. Melekler:
– Sana hamdetti ve "innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn: Biz Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz" dedi, diye cevap verirler.
O zaman Allah Teâlâ şöyle buyurur:
– "Kulum için cennette bir köşk yapın ve ona hamd köşkü adını verin."[5]

1399. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden, bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur."[6]

* Rabbimizin çok büyük lütuf ve ihsanının sınırsızlığına bir örnek olan hadisimiz; verilen herbir nimete karşı şükredip hamdetmenin de başlıbaşına bir iyilik olup sevap kazandıracağını ve Allah'ı razı edeceğini bize bildirmektedir. Bu sebeple bunca nimetler karşısında gafil ve nankör olmayıp, şükredip hamdederek kolayca sevap kazanmalıyız. Çünkü müslüman her an kârdadır ve sevap kazanacak yönleri çoktur.

Müslümanca yaşantı ve hareketin başlangıcı besmeledir. Sonucu ise elhamdülillah demektir. Bu ölçü hayatımızın her bölümünde ve anında geçerlidir. Bir iş ki başında besmele çekemiyor isek ve o işin sonucunda da Elhamdülillah diyemiyorsak o iş müslümanın yapacağı bir iş değildir. Başı besmeleli sonu ise elhamdülillahla biten her iş ise müslümanca bir hareket ve iştir. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 400.
[2] Müslim, Îmân 272 , Eşribe 92. Ayrıca bk. Buhârî, Tefsîru sûre (17), 3, Eşribe 1, 12; Nesâî, Eşribe 41.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 400.
[4] Ebû Dâvûd, Edeb 18. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 19.
[5] Tirmizî, Cenâiz 36.
922'de geçmişti.
[6] Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 18.
Bu hadis önceden 140 ve 437'de geçmişti.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 401.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Karıştırma İhtimali Belirince Hadis Rivayetini ve Okutmayı Bırakma:

İslam bilginleri, sağlıklı bir eğitim-öğretim açısından "emeklilik yaşını" da tesbite çalışmışlardır. Uzun ömürlü bir hadis hocası için bu yaş 80'dir. Ancak "karıştırma ihtimali belirince" eğitim-öğretimi bırakması genel bir prensip olarak benimsenmiştir. Böyle bir halde illa da 80 yaşına kadar hocalığa devam edeceğim demek olmaz.
Tabiatıyla bu kurallar, günümüzdeki gibi resmi kuralların geçerli olmadığı dönemler içindir. "Resmen emeklilik" olmak ile "fiilen emekli" olmak çok ayrı şeylerdir. Bunun ölçüsü de "karıştırma ihtimalinin belirmesi" olarak tesbit edilmiştir. Böyle bir illet ortaya erken yaşlarda çıkacak olursa, illa da "resmi emeklilik" yaşını beklemek de doğru olmaz. Bu iş, hocanın diyanet ve ilmi kişiliğine, ahlaki olgunluğuna, daha doğrusu sorumluluk duygusuna havale edilmiştir. Doğrusu da budur. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî'de Muallak Hadîsler:

Önce şunu belirtelim: Buhârî'nin muallak hadîsleri iki gruptur. Birinci gruba, Buhârî'de senedi geçen muallak hadîsler girer. Yani, Buhârî hadîsleri ihtiva ettiği fıkıh adedince başka yerlerde ikinci, üçüncü... kere tekrar ederken, kitabın hacmini kabartmamak için senetleri atmıştır. Şüphesiz bu çeşit ta'lik sıhhate zarar vermez. Hacmi hafifletmek gayesini (tahfif) güder. Bunların muallak oluşu mutlak değildir, belli bir babla kayıtlıdır.
İkinci grup muallaklara gelince, bunların Buhârî'de senedi hiç bir surette geçmez. Buhârî hazretleri bu hadîsleri kasden senetsiz bırakmıştır. Senetlerini atışının sebebi, hadîslerdeki zaa'fa dikkat çekmektir. Yani bu hadîsler kendisinin bir rivâyete "sahîh" demek için aradığı hâricî şartları tam taşımayan rivâyetlerdir. Sözgelimi, talebenin, hadîs aldığı hocayı görme durumu kesinlik kazanmamıştır, veya hıfzı sebebiyle tenkide mâruz kalmıştır vs. Şu halde, bu objektif olan şartlarında eksiklik varsa, ona göre hadîs zayıftır. Buhârî, o hadîsin kendi şartlarını taşımadığını, yânî, kendi açısından -hâricî şartlara göre- zayıf olduğunu okuyucuya haber vermek için senedi atmıştır.
Bu ikinci gruba giren muallaklar iki kısımdır: Bir kısmının sıhhati hususunda kanaati daha kuvvetlidir, zann-ı gâlib'i vardır diye ifade ediyoruz. Diğer bir kısmının sıhhati hususunda o kadar kesin kanaat sâhibi değildir, kısmen müteredddiddir. Bir başka ifâde ile birinci kısma girenler, -taşıdıkları şartlar açısından- daha sıhhatli, ikinci kısımdakiler -yine taşıdıkları şartlar açısından- sıhhatçe daha düşük rivâyetlerdir.
Herhangi bir muallak hadîsin hangi kısma girdiğini nereden bileceğiz? diye tereddüde gerek yok. Zira birinci kısma giren, yani sıhhatinden emîn olduklarını cezm sigası ile sunmuştur: Hadîs'i, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu", "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle yaptı", "Ebu Hüreyre rivâyet etti ki..." gibi kesinlik ifade eden tabirlerle rivâyeti sunar. Bu tabirlere cezm sigası denir.
İkinci kısım muallakları, yani, dış şartları açısından, sıhhati hususunda çok emîn olmadığı hadîsleri tamrîz sigası ile sunar. Bu sigada, kesinlik yoktur, ilk nazarda tereddüd gözükür: "Söylendiğine...", "rivâyet edildiğine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki...", "....yapmıştır ki..." veya "Bu babta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şu rivâyet gelmiştir: ...." gibi sigalar.
Bu tabirlerle sevk edilen muallaklar, sıhhatçe daha dûn bir mertebededirler.
Hadîs münekkidleri, Buhârî'de bu mutlak şekilde muallak olan hadîslerin, Buhârî'nin usûl olarak kaydettiği hadîslerde aradığı sıhhat şartlarına haiz olmadığını bilerek kitabına aldığını ve bunu bildiğini göstermek için de senetlerini attığını belirtirler. Hiç biri de, Buhârî'yi ve hatta Müslim'i bu çeşit hadîsleri sebebiyle "şartlarına uymayan hadîsi almış olmak" la itham etmemiştir. Onların sıhhat iddiaları müsned rivâyetler içindir. Nitekim, teşeddüdüyle tanınan, Dârakutnî (v. 385/995), Sahîheyni tahlil ederken bazı tenkîdler yöneltse bile, onlar bu muallaklar sebebiyle değildir.
Esasen, muhaddislerin hadîs karşısındaki tavrını hakkıyla değerlendirebilmek için şu hususu bir kere daha tekrâr edelim: Hadîslerin zayıf sahîh oluş durumları, dış şartlara bakar, nefsü'l-emre (gerçek duruma) bakmaz. Çünkü gerçekten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onu, o şekilde söyleyip söylemediğini Allah bilir. Levh-i Mahfuz'a kimse nüfuz edemeyeceğine göre âlimler, zâhire göre hükmedeceklerdir. Üstelik "sahîh"lik ölçüsü, görüldüğü üzere, âlimden âlime az çok değişebilmektedir. Buhârî'nin "zayıftır" diyerek terkettiği şahsı Müslim "sika" diye benimsemiştir. Her ikisinin de zayıf addettiklerini, diğer dördü "sika" addetmişlerdir. Aynı hadîs metni, bir tarîkden gelince "sahîh" addedilmiştir, bir başka tarîkden gelince "zayıf" addedilmiştir. Sebep aynı: Hadîs hakkında verilen hüküm "nefsü'l-emr'e" değil, râvileri ilgilendiren dış şartlara göredir.
Şöyle bir SORU da hatıra gelebilir: İkiyüzbin sahîh hadîs bildiğini söyleyen Buhârî, niçin "zayıf" addettiği bu muallaklara yer verdi, bunlar yerine niye müsned rivâyet koymadı? veya: Bunları da almasaydı, niye aldı?
Bu soru bir kaç vecihten cevaplanabilir:
1- Buhârî, kitabını tanzîm ederken fıkhî bir endişe taşımıştır. Bab başlıklarında fukaha beyninde müsellem olan fıkhı beyan etmiş, sonra bunların âyet ve sahîh hadîsten dayanağını göstermek istemiştir. Bir babla ilgili -kendi şartlarına uyan- sahîh hadîs bulamadı ise şartlarına uymayan hadîslerden istişhâd ve mütâbaat maksadıyla almıştır, uymadığını göstermek için de tâlik etmiştir.
2- Buhârî, muallakların nüfsü'l-emir'de zayıf olduğunu söylemiyor. Binaenaleyh, muallaklar da onun nazarında fıkhen sâhîhtir, nitekim fukaha onlarla amel etmiştir, sâdece kendisinin koyduğu dış şartlar açısından zayıftır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/182-184.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Karıştırma İhtimali Belirince Hadis Rivayetini ve Okutmayı Bırakma:

İslam bilginleri, sağlıklı bir eğitim-öğretim açısından "emeklilik yaşını" da tesbite çalışmışlardır. Uzun ömürlü bir hadis hocası için bu yaş 80'dir. Ancak "karıştırma ihtimali belirince" eğitim-öğretimi bırakması genel bir prensip olarak benimsenmiştir. Böyle bir halde illa da 80 yaşına kadar hocalığa devam edeceğim demek olmaz.
Tabiatıyla bu kurallar, günümüzdeki gibi resmi kuralların geçerli olmadığı dönemler içindir. "Resmen emeklilik" olmak ile "fiilen emekli" olmak çok ayrı şeylerdir. Bunun ölçüsü de "karıştırma ihtimalinin belirmesi" olarak tesbit edilmiştir. Böyle bir illet ortaya erken yaşlarda çıkacak olursa, illa da "resmi emeklilik" yaşını beklemek de doğru olmaz. Bu iş, hocanın diyanet ve ilmi kişiliğine, ahlaki olgunluğuna, daha doğrusu sorumluluk duygusuna havale edilmiştir. Doğrusu da budur. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RASULULLAH'A SALATU SELAM GETİRME

243) Peygamberimize Salat Ve Selam Getirmek

Bu bölümdeki bir ayet ve onbir hadis-i şeriften Allah'ın ve meleklerin bile peygamberlerin şerefini yücelttiklerini, bizim de salevat getirmemiz gerektiğini, Peygambere kim bir salevât getirirse Allah'tan on misli merhamet elde edeceğini, kıyamette peygambere en yakın olanların ona fazla salevât getirenlerin olduğunu, en faziletli gün olan Cuma günü salevât getirmenin faziletli olduğunu ve tüm getirilen salevâtların peygamberimiz (s.a.v.) kendisine ulaştırıldığını, yanında ismi anıldığı halde peygamberimize salevât getirmeyen kimsenin yüzünün yere sürtüleceğini, peygamberimizin kabrini bayram yerine çevirmememiz gerektiğini, nerede olursak olalım getireceğimiz salevâtın ona hemen ulaştırılacağını ve ulaştırılan bu salevâtın ruhu iade edilerek bizzat peygamberimiz tarafından alınacağını, gerçek cimri kimsenin salevât getirilmesi gereken anlarda salevât getirmeyen kimse olduğunu, dua edileceği zaman önce Allah'a hamdedip sonra salevât getirip sonra dua edilmesi gerektiğini, salât ve selâmın ne olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Allah ve melekleri peygambere salat etmekte, yani Allah onun şeref ve şanını yüceltip makamını yükseltmektedir. Melekler de dua edip bağışlanmasını dilemekteler ve yüksek derecelere yükseltilmesini isterler. Ey inananlar! Siz de O'na dua ederek derecesinin yükseltilmesini isteyin. Onu hayırla yad edin, kendinizi O'nun rehberliğine tam bir teslimiyetle terkedin." (Ahzab: 33/56)

1400. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:
"Kim bana bir defa salâtü selâm getirirse, bu sebeple Allah Teâlâ da ona on misli merhamet eder."[2]

1401. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyâmet gününde insanların bana en yakın olanları, bana en çok salât ü selâm getirenleridir."[3]

* Zümer: 39/75 ve Mü'min: 40/7'de de Allah'ın melekleri Rablerini hamd ile tesbih ederler denerek bizlerin de önceki bölümde Allah'a hamdetmemizin gereği vurgulandığı gibi, burada da peygamberi sevmemiz ve ona salevat getirmemiz tavsiye ediliyor. Al-i İmran: 3/31'de belirtildiği gibi eğer peygamberi seviyorsak, Ahzab: 33/56 gereği ona salevat getirmeliyiz. [4]

1402. Evs İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokça salâtü selâm getiriniz; zira sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur"* buyurunca, ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! Vefat ettiğin ve senden hiçbir eser kalmadığı zaman salâtü selâmlarımız sana nasıl sunulur? diye sordular.
Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"Allah Teâlâ peygamberlerin bedenlerini çürütmeyi toprağa haram kıldı"* buyurdu.[5]

1403. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yanında adım anıldığı halde bana salâtü selâm getirmeyen kimse perişan olsun."[6]

* Hem müslüman olduğunu söylediği halde hem de peygamberin ismi anıldığında salevat getirmeyen kimse Ahzab: 33/56 gereğince bir farzı yerine getirmemiş olacağından, peygamberin cimri demesine ve bedduasına hak kazanmış oluyor. [7]

1404. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kabrimi bayram yeri haline çevirmeyiniz. Bana salâtü selâm getiriniz. Zira nerede olursanız olun sizin salâtü selâmınız bana ulaşır."[8]

* Geçmiş ümmetlerin peygamberlerinin kabirlerini bayram yeri haline getirmeleri kınanıp, siz benim ümmetim bunu yapmayın diyor ve kabrimin etrafında bayram yeri gibi merasim yeri haline getirmeyin diyerek (Muvatta, Kasru's-salat, 88)'de beyan edilen *"Allahım kabrimi puthane haline getirme"* diyerek Allah'a sığındığı bu kötü hal gerçekleşmiş olacaktır. Bu yüzden bu sakındırma yapılmıştır. [9]

1405. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse bana salâtü selâm getirdiği zaman, onun selâmını almam için Allah Teâlâ ruhumu iade eder."[10]

* Bakara: 2/154 ve Al-i İmran: 3/169-170 beyan edildiği üzere şehidlere ölü denmemekte peygamberimiz ve şehidler bizim bilmediğimiz bir hayata sahip olup yaşamaktadırlar. Gönderdiğimiz salat-u selamın alınması biz ümmeti için şeref vesilesidir ve büyük bir fırsattır. [11]

1406. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cimri, yanında adım anıldığı halde bana salâtü selâm getirmeyen kimsedir."[12]

1407. Fedâle İbni Ubeyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazdan sonra Allah'a hamd etmeden, Peygamber *aleyhisselâm*'a salâtü selâm getirmeden dua eden bir adamı işitti. Bunun üzerine:
"Bu adam acele etti" buyurdu. Sonra o adamı yanına çağırdı. Ona veya bir başkasına şöyle buyurdu: *"Biriniz dua edeceği zaman önce Allah Teâlâ'ya hamdü senâ etsin, sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e salâtü selâm getirsin. Daha sonra da dilediği şekilde dua etsin"*[13]

1408. Ebû Muhammed Kâ'b İbni Ucre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza gelmişti. Kendisine:
– Yâ Resûlallah! Sana nasıl selâm vereceğimizi öğrendik, sana nasıl salavât getireceğiz? diye sorduk. O da şöyle buyurdu:
– *"Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd. Allâhümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd: Allahım! İbrâhim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de rahmet et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allahım! İbrâhim'in âline hayır ve bereket lutfettiğin gibi Muhammed'e ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin, deyiniz."*[14]

1409. Ebû Mes'ûd el–Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz Sa'd İbni Ubâde *radıyallahu anh* ile birlikte otururken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza geldi. Beşîr İbni Sa'd ona:
– Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ sana salavât getirmemizi emretti. Sana nasıl salâtü selâm getireceğiz? diye sordu.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sükût buyurdu. Sükûtun uzaması sebebiyle biz içimizden, keşke sormasaydı, diye geçirdik. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte alâ âli İbrâhîm, ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd: Allahım! İbrâhim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de rahmet et. Allahım! İbrâhim'in âline hayır ve bereket lutfettiğin gibi Muhammed'e ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin, deyiniz. Selâm ise bildiğiniz gibidir."*[15]

1410. Ebû Humeyd es–Sâ'idî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! Sana nasıl salavât getireceğiz? diye sordular. Şöyle buyurdu:

– *"Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihî ve zürriyyetihî kemâ salleyte alâ İbrâhîm, ve bârik alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihî ve zürriyyetihî kemâ bârekte alâ İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd*: *Allahım! İbrâhim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e, hanımlarına ve zürriyetine de rahmet et. İbrâhim'e hayır ve bereket lutfettiğin gibi Muhammed'e, hanımlarına ve zürriyetine de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin, deyiniz."*[16]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 401.
[2] Müslim, Salât 70. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Vitir 21; Nesâî, Ezân 37, Sehv, 55.
[3] Tirmizî, Vitir 21.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 402.
[5] Ebû Dâvûd, Salât 201, Vitir 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkamet 79, Cenâiz 65.
1159'da geçmişti.
[6] Tirmizî, Daavât 101.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 402.
[8] Ebû Dâvûd, Menâsik 97.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 402.
[10] Ebû Dâvûd, Menâsik 96. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 527.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 402.
[12] Tirmizî, Daavât, 101. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 201.
[13] Ebû Dâvûd, Vitir 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 65; Nesâî, Sehv 48.
[14] Buhârî, Daavât 32, Tefsîru sûre (33), 10; Müslim, Salât 66. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 179; Tirmizî, Vitir 20; Nesâî, Sehv 51; İbni Mâce, İkâme 25.
[15] Müslim, Salât 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (33), 23.
[16] Buhârî, Enbiyâ 10, Daavât 33; Müslim, Salât 69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 179; Nesâî, Sehv 54; İbni Mâce, İkâme 25.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Hadis'e ve Hadis Meclislerine Ehemmiyet Vermek:

Hadis, Hz. Peygamber'in sözüdür. Böyle olunca hadis hocasının hadise son derece saygılı olması gerekir. Bu da hadis okutacağı yere düzgün kılık-kıyafetle ve temiz olarak gitmesi, iyi hazırlanmış olması, ders verme üslubuna ve eğitim-öğretim kurallarına fevkalade dikkat göstermesi gerekir. Muaşeret kurallarına riayet etmesi, üslub ve ifade olarak meramını eksiksiz anlatması ve ciddiyetsizlik anlamına gelecek her türlü davranıştan kaçınması lazımdır.
Hadis hocası vekarıyla da öğretimde bulunmalıdır. İmam Malik'in hadis meclisleri bu açılardan örnek niteliktedir. [1]
Muhaddis, hadis tedrisine geçeceği zaman kılık kıyafetine itina etmeli, bu yönde dinleyenlere tefevvuk etmelidir. Nitekim İmam Mâlik'in, dersten önce abdest -ve hatta boy abdesti- aldığı, en iyi elbiselerini giyip, güzel kokular süründüğü, büyük bir vakar içinde tedriste bulunduğu, gürültü yapanlara bile meydan vermediği rivâyetlerde gelmiştir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 53.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîheyn Dışında Sahîh Hadîs:

Bilhassâ günümüzde hadîsle ilgili mühim bahislerden biridir. Bazı çevreler, İslâm'ın meselelerini küçümsemek, reddetmek için, "Bu mesele zâten Buhârî ve Müslim'de yok" diye târîhte eşine rastlanmayan bir delîl getiriyorlar. Mehdî inancını reddetmek isteyenlerin yaptığı gibi.
Halbuki, ehlince mâlûm olduğu üzere bu sözün ciddi bir yönü yoktur. Tarihen hiç kimse, "Sahîheyn dışında sahîh hadîs yoktur, bütün sahîhler Buhârî'de Müslim'de toplanmıştır" diye bir iddiada bulunmamıştır. Nitekim, Buhârî ikiyüzbin sahîh hadîs ve ikiyüzbin gayr-i sahîh hadîs ezberlediğini belirtmiş; ayrıca -İbnu Hacer ve Suyutî'nin de kaydettikleri üzere- el-Câmi'u's-Sahîh'ine sâdece sahîh rivâyetleri aldığını söylemekle beraber -kitabının hacmini artırmamak için- terkettiği sahîhlerin aldıklarından daha çok olduğunu dile getirmiştir.
Bu meselede Müslim de şöyle der: "Ben bu kitapta, nazarımda sahîh olan bütün hadîsleri cemetmedim, sıhhatında icmâ edilenleri cemettim." Kevserî, bu sözde geçen icmâ'dan Müslim'in şeyhlerinin hadîsi kabul etmedeki icmalarını anlar. Şu halde Müslim'in bu itirafı da, onun nazarında sahîh olan pek çok hadîsin Sahih'inin dışında kaldığını ifâde eder. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/184.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Hadis'e ve Hadis Meclislerine Ehemmiyet Vermek:

Hadis, Hz. Peygamber'in sözüdür. Böyle olunca hadis hocasının hadise son derece saygılı olması gerekir. Bu da hadis okutacağı yere düzgün kılık-kıyafetle ve temiz olarak gitmesi, iyi hazırlanmış olması, ders verme üslubuna ve eğitim-öğretim kurallarına fevkalade dikkat göstermesi gerekir. Muaşeret kurallarına riayet etmesi, üslub ve ifade olarak meramını eksiksiz anlatması ve ciddiyetsizlik anlamına gelecek her türlü davranıştan kaçınması lazımdır.
Hadis hocası vekarıyla da öğretimde bulunmalıdır. İmam Malik'in hadis meclisleri bu açılardan örnek niteliktedir. [1]
Muhaddis, hadis tedrisine geçeceği zaman kılık kıyafetine itina etmeli, bu yönde dinleyenlere tefevvuk etmelidir. Nitekim İmam Mâlik'in, dersten önce abdest -ve hatta boy abdesti- aldığı, en iyi elbiselerini giyip, güzel kokular süründüğü, büyük bir vakar içinde tedriste bulunduğu, gürültü yapanlara bile meydan vermediği rivâyetlerde gelmiştir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 53.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZİKİRLER

244) Dua Ve Zikirler

Bu bölümdeki 6 ayet ve 36 hadis-i şeriften, Allah'ı zikretmenin en büyük bir iş olduğuna, Allah'ı anarsak onun da bizi anacağını, gafillerden olmayıp sabah akşam yalvararak Rabbimizi anmanın gerekliliğini, Allah'ı çok zikredersek kurtuluşa erişeceğimizi, Allah'ı çok hatırlayan kimselerden olursak Allah'ın bize büyük mükafatlar hazırladığını, dile hafif sevabı fazla olan duaları üzerine güneş doğan herşeyden hayırlı olan duayı, günde yüz ve on sefer söylenmesi gereken duaları, Allah'ın en çok hoşlandığı duayı, göklerle yerin arasını sevapla dolduran duayı, kişinin kendisi için ve Allah için yapması gereken duaları, namazdan sonra yapılacak duaları, namazda tahiyyattan sonra okunacak duaları, rüku ve secdede okunacak duaları, Rasulullah'ın secdede okuduğu duaları, yüz defa Sübhanallah demenin bize bin sevap kazandıracağını, herbir eklem için sadaka verilmesi gerektiğini ve her türlü zikrin de sadaka olabileceğini, kat kat sevap kazandıran zikrin ne olduğunu, zikredenle zikretmeyenin farkının ölüyle diri gibi olduğunu, Rabbimizi nasıl anarsak o da bizi o şekilde anacağını, Allah'ı çok hatırlayanların öne geçeceklerini, zikrin ve duanın en faziletlisinin ne olduğunu, cennette bir hurma ağacı diktiren zikrin ne olduğunu, cennetin ağaçlarının neden ibaret olduğunu, zikrin herşeyden hayırlı olduğunu saymaya gerek kalmaksızın söylenecek duayı ve cennet hazinelerinden bir hazineyi öğreneceğiz. [1]

"...Allah'ı anmak ve devamlı gündemde tutmak şüphesiz en büyük ibadettir..." (Ankebut: 29/45)
"Öyleyse siz, bütün zamanlarınızda beni anın, beni gündeminizden çıkarmayın ki ben de sizi her an bağışlamak ve sevap vermekle anayım..." (Bakara: 2/152)
"Rabbini alçak gönüllülükle, korku ve duyarlılık içinde sesini yükseltmeden, sabah akşam an ve sakın umursamaz kimselerden olma..." (Araf. 7/205)
"...Allah'ı namaz dışında da daima hatırlayın ki mutluluğa erişebilesiniz." (Cuma: 62/10)
"Gerçek şu ki Allah'a teslim olmuş bütün erkekler ve kadınlar, inanan bütün erkekler ve kadınlar, kendini ibadet ve taata vermiş erkek ve kadınlar, niyet ve davranışlarında doğru ve samimi olan erkek ve kadınlar, sıkıntılara göğüs geren erkekler ve kadınlar, gönülden saygıyla Allah'tan korkan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, nefislerini kontrol edip herşeyden kaçınarak oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffet ve namuslarını koruyan erkek ve kadınlar, Allah'ı durmaksızın çokça anan erkek ve kadınlar var ya, işte onlara Allah bağışlanma ve büyük bir mükafat hazırlamıştır." (Ahzab: 33/35)
"Ey iman edenler, Allah'ı çokça anın ve gündeminizden hiç çıkarmayın ve sabah akşam onun şanını yüceltin. O Allah ki sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, üzerinize rahmet etmekte, melekleri de size bağışlanma dilemekte. İşlerinizin düzgün gitmesi için dua etmektedirler. Allah mü'minlere karşı çok merhametlidir." (Ahzab: 33/41-43)

1411. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dile hafif, mîzana konduğunda ağır gelen ve Rahmân olan Allah'ı hoşnut eden iki cümle vardır: Sübhânallahi ve bi–hamdihî sübhânallahi'l–azîm: Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim. Ben Yüce Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tekrar tenzih ederim"[2]

1412. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sübhânallâhi velhamdülillâhi velâ ilâhe illallahü vallâhü ekber demek, benim için, üzerine güneş doğan her şeyden daha kıymetlidir."[3]

1413. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Bir kimse her gün yüz defa, *lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l–mülkü ve lehü'l–hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr*, *derse, on köle âzâd etmiş kadar sevap kazanır; ona yüz iyilik sevabı yazılır; yüz günahı bağışlanır; bu zikir o gün akşama kadar o kimsenin şeytandan korunmasını sağlar. Bu zikri ondan daha fazla tekrarlayan kimse dışında hiç kimse daha faziletli bir iş yapmamış olur".* Resûl–i Ekrem sözüne şöyle devam etti: *"Bir kimse günde yüz defa sübhânallâhi ve bi–hamdihî derse, onun günahları deniz köpüğü kadar bile olsa hepsi bağışlanır."*[4]

1414. Ebû Eyyûb el–Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse on defa, lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l–mülkü ve lehü'l–hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr, derse, İsmâil aleyhisselâm'ın soyundan dört kimseyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır."[5]

1415. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Allah'ın en çok hoşlandığı sözü sana bildireyim mi? Allah'ın en çok hoşlandığı söz, sübhânallahi ve bi–hamdihî demektir", buyurdu.[6]

1416. Ebû Mâlik el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Temizlik imanın yarısıdır. el–Hamdü lillâh duası mizanı, sübhânallahi ve'l–hamdü lillâhi zikri ise yer ile göklerin arasını sevap ile doldurur."[7]

* **Elhamdülillah:** Tüm eksiksiz övgüler sadece Allah'a mahsustur.
Sübhanellahi velhamdü lillahi: Ben Allah'ı noksan sıfatlarda uzak bilir ve tüm eksiksiz övgülerin ona ait olduğunu kabul ederim. [8]

1417. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir bedevî Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– *Bana söyleyeceğim bir zikir öğret,* dedi.
Resûl–i Ekrem ona şu zikri okumasını tavsiye etti:
– *"Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, Allâhü ekber kebîran ve'l–hamdü lillâhi kesîrâ ve sübhânallâhi Rabbi'l–âlemîn, velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l–Azîzi'l–Hakîm: Tek olan Allah'tan başka ilâh ve O'nun bir eşi ve benzeri de yoktur. Kudreti ve saltanatıyla Allah en büyüktür. Bitip tükenmeyen hamd O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim. Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Azîz ve Hakîm olan Allah'ın yardımıyla kazanılabilir."*
Bedevî:
– Bunlar Rabbim için söyleyeceğim dua ve zikirlerdir. Kendim için ne söylemeliyim? dedi.
Resûl–i Ekrem:
– *"Allâhümmağfir lî verhamnî vehdinî verzuknî: Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, rızânı kazandıracak işler yaptır ve bana hayırlı rızık ver, de"* buyurdu.[9]

1418. Sevbân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* selâm verip namazdan çıkınca üç defa istiğfâr eder ve *"Allâhümme ente's–selâm ve minke's–selâm tebârekte yâ ze'l–celâli ve'l–ikrâm: Allahım selâm sensin. Selâmet ve esenlik sendendir. Ey azamet ve kerem sahibi Allahım, sen hayır ve bereketi çok olansın"* derdi.
Hadisin râvilerinden biri olan Evzâî'ye:
– İstiğfâr nasıl yapılır? diye sorulunca:
– Estağfirullah, estağfirullah demektir, dedi.[10]

1419. Muğîre İbni Şu'be *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* selâm verip namazdan çıkınca şu duayı okurdu:
"Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l–mülkü ve lehü'l–hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allâhümme lâ mâni'a li–mâ a'tayte ve lâ mu'tıye li–mâ mena'te velâ yenfeu ze'l–ceddi minke'l–ceddü: Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Allahım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini de verecek bir kimse yoktur. Senin lutfun olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez."[11]

* Peygamberimiz (s.a.v.) namazlardan sonra selam verir vermez değişik dualar okurlardı. Bu hadisteki bunlardan biridir. Yapılacak dualar farz namazdan sonra yapılır. Tesbih çekme işi de yine farz namazı kılınca yapılır. Bazı rivayetlerde her namazın arkasında bu sözleri söylerdi şeklinde geçer ki, bir sonraki hadis bunlardandır. Fakat tesbihat ve genellikle yapılan dualar farzdan sonra yapılmalıdır. Rasûlullah'ın tatbikatı ve emri böyledir. [12]

1420. Abdullah İbni'z–Zübeyr *radıyallahu anh* namazdan sonra selâm verince her defasında şöyle derdi:
"Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l–mülkü ve lehü'l–hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr; lâ havle velâ kuvvete illâ billâh; lâ ilâhe illallahu velâ na'büdü illâ iyyâh; lehü'n–ni'metü ve lehü'l–fazlu ve lehü's–senâü'l–hasen; lâ ilâhe illallahu muhlisîne lehü'd–dîne velev kerihe'l–kâfirûn: Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir. Allah'tan başka ibadete lâyık bir ilâh yoktur. Biz yalnız O'na ibadet ederiz. Sahip olduğumuz nimet ve lutuf O'nundur. En güzel medh ü senâ O'na yakışır. Kâfirler hoşlanmasa bile, bütün samimiyetimizle, Allah'tan başka ilâh yoktur, deriz".
Abdullah İbni'z–Zübeyr, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her namazdan sonra bu sözlerle zikrettiğini söyledi.[13]

1421. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların fakirleri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek şöyle dediler:
– Varlıklı müslümanlar cennetin en yüksek derecelerini ve ebedî nimetleri alıp götürdüler. Bizim kıldığımız namazları onlar da kılıyorlar. Tuttuğumuz oruçları onlar da tutuyorlar. Fazla malları olduğu için hac ve umre yapıyorlar, cihad ediyorlar ve sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz.
Bunun üzerine Resûl–i Ekrem onlara:
– *"Sizden önde gidenlere yetişebileceğiniz, sizden sonra gelenleri geçebileceğiniz, sizin yaptığınızı yapanlar dışında herkesten üstün olacağınız bir şeyi haber vereyim mi?"* diye sordu.
– Evet, söyle yâ Resûlallah! dediler.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Her namazın ardından otuz üçer defa Allah'ı tesbih eder, O'na hamdeder ve tekbir getirirsiniz."*
Hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet eden Ebû Sâlih'in söylediğine göre, sahâbîler bu zikirleri nasıl okuyacaklarını sorunca Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
"Her birinden otuz üçer defa olmak üzere sübhânallah, elhamdülillah, Allâhü ekber, dersiniz."[14]

Müslim'in bir rivayetinde şu ilâve vardır:
Birkaç gün sonra fakir muhâcirler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tekrar gelerek:
– Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımız zikirleri duymuşlar. Aynını onlar da yapıyorlar, dediler.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur, Allah lutfunu dilediğine verir."*[15]

1422. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her namazdan sonra kim otuz üç defa sübhânallah, otuz üç defa elhamdülillâh, otuz üç defa Allâhü ekber der, yüze tamamlamak için de lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l–mülkü ve lehü'l–hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr: Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter" derse, günahları deniz köpüğü kadar çok olsa bile affedilir."[16]

1423. Kâ'b İbni Ucre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Farz namazların ardından okunan zikirleri okuyan –veya bunları yapan– kimse hiçbir zaman zarara uğramaz. Bunlar otuz üç defa sübhânallah, otuz üç defa elhamdülillâh, otuz dört defa Allâhü ekber demektir."[17]

1424. Sa'd İbni Ebû Vakkas *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazlardan sonra şu duayı okuyarak Allah'a sığınırdı:
"*Allâhümme innî eûzü bike mine'l–cübni ve'l–buhl, ve eûzü bike min en uredde ilâ erzeli'l–ömr, ve eûzü bike min fitneti'd–dünyâ, ve eûzü bike min fitneti'l–kabr: Allahım! Korkaklıktan, cimrilikten sana sığınırım. Erzel–i ömürden sana sığınırım. Dünya fitnesinden sana sığınırım. Kabir fitnesinden sana sığınırım.*"[18]

1425. Muâz *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun elinden tuttu ve:
"Muâz! Vallahi seni gerçekten seviyorum" buyurdu. Sonra sözüne şöyle devam etti: *"Muâz! Her namazdan sonra şu duayı mutlaka okumanı tavsiye ediyorum: Allâhümme einnî alâ zikrike ve şükrike ve hüsni ibâdetik: Allahım! Seni anıp zikretmek, nimetine şükretmek, sana lâyık ibadet etmek için bana yardım eyle!"*[19]

* 384 numaralı hadiste yaptığı tavsiyeyi burada bizzat uyguladığını görmekteyiz. Sıcak ve samimi dostluğun görüntüleri şunlardır: Elinden tutmak, ismiyle hitap etmek ve yemin ederek sevdiğini söylemek. Bu samimiyetten sonra Allah Rasulü bir de dua öğretiyor. Bu duayı her namazdan sonra okumak uygun olur. [20]

1426. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz namazda tahiyyâtı bitirdiği zaman, dört şeyden Allah'a sığınarak şöyle desin: Allâhümme innî eûzü bike min azâbi cehennem ve min azâbi'l–kabr ve min fitneti'l–mahyâ ve'l–memât ve min şerri fitneti'l–mesîhi'd–deccâl: Allahım, cehennem azâbından ve kabir azâbından, hayat ve ölüm fitnesinden, kör deccâlin fitnesine uğramaktan sana sığınırım."[21]

1427. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda, teşehhüd ile selâm arasında yaptığı duayı şöyle diyerek bitirirdi:
"Allâhümmağfirlî mâ kaddemtü vemâ ahhartü, vemâ esrartü vemâ a'lentü, vemâ esraftü, vemâ ente a'lemü bihî minnî, ente'l–mukaddimü ve ente'l–muahhir, lâ ilâhe illâ ente: Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, ölçüsüz bir şekilde işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senden başka ilâh yoktur."[22]

1428. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû ve secdede şu duayı çok okurdu:
"Sübhâneke'llâhümme rabbenâ ve bi–hamdik. Allâhümm'ağfir lî: Allahım! Yüce Rabbimiz! Seni ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamdederim. Allahım! Beni bağışla."[23]

1429. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû ve secdede iken:
"Sübbûhün kuddûsün Rabbü'l–melâiketi ve'r–rûh: Allahım! Sen ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tamamıyla münezzehsin. Sen bütün kusurlardan ve noksanlardan tamamıyla arınmışsın, mukaddessin. Sen meleklerin ve Rûh'un Rabbisin" derdi.[24]

1430. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rükûda âlemlerin Rabbine tâzim ediniz. Secdede ise dua etmeye çalışınız; çünkü oradaki duanızın kabul olma şansı daha fazladır."[25]

1431. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!"[26]

1432. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdede şöyle dua ederdi:
"Allâhümmağfirlî zenbî küllehû, dikkahû ve cillehû, ve evvelehû ve âhirehû, ve alâniyetehû ve sirrehû: Allahım! Günahımın hepsini, küçüğünü, büyüğünü, öncesini, sonrasını, açığını, gizlisini bana bağışla!"[27]

1433. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Bir gece Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanımda olmadığını farkettim, karanlıkta el yordamıyla bakınmaya çalıştım. Bir de baktım ki, rükûda –veya secde halinde–:

"Sübhâneke ve bi–hamdik, lâ ilâhe illâ ente: Ben seni ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamdederim. Senden başka ibadete lâyık ilâh yoktur" diye zikrediyor.[28]

Diğer bir rivayete göre şöyle dedi:
(Onu araştırırken) elim ayağının tabanına temas etti. Secde vaziyetinde iki ayağını da dikmiş şöyle diyordu:
"Allâhümme innî eûzü bi–rızâke min sahatik, ve bi–muâfâtike min ukûbetik, ve eûzü bike minke, lâ uhsî senâen aleyke, ente kemâ esneyte alâ nefsike: Allahım! Senin gazabından rızâna, azâbından affına sığınırım. Ben senden sana sığınırım. Ben seni lâyık olduğun şekilde medh ü senâ edemem. Sen kendini nasıl medh ü senâ etmişsen öylesin."[29]

1434. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bulunuyorduk. Bize:
– *"Sizden biri her gün bin sevap kazanmaktan âciz midir?"* diye sordu. Yanında oturanlardan biri:
– Bir kimse her gün bin sevabı nasıl kazanır? diye sordu. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
– *"Yüz defa sübhânallah der, ona bin iyilik yazılır veya bin günahı bağışlanır."*[30]

1435. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her tesbih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlîl (lâ ilâhe illallah demek) bir sadaka, her tekbîr bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rek`at namaz bunların yerini tutar."[31]

1436. Mü'minlerin annesi Cüveyriye Binti'l–Hâris *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün sabah namazını kıldıktan sonra, Hazret–i Cüveyriye namaz kıldığı yerde oturmakta iken erkenden evden çıktı. Kuşluk vakti tekrar eve döndü. Cüveyriye *radıyallahu anhâ*'nın hâlâ yerinde oturmakta olduğunu görünce:
– *"Yanından ayrıldığımdan beri hep burada oturup zikirle mi meşgul oldun?"* diye sordu. O da:
– Evet, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
– *"Senin yanından ayrıldıktan sonra üç defa söylediğim şu dört cümle, senin sabahtan beri söylediğin zikirlerle tartılacak olsa, sevap bakımından onlara eşit olur: Sübhânallâhi ve bi–hamdihî adede halkihî ve rızâ nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimâtihî: Yarattıkları sayısınca, kendisinin hoşnut olduğunca, arşının ağırlığınca ve bitip tükenmeyen kelimeleri adedince ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim."*[32]

Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir:
"Sübhânallâhi adede halkıhî, sübhânallâhi rızâ nefsihî, sübhânallâhi zinete arşihî, sübhânallâhi midâde kelimâtihî[33]

Tirmizî'nin rivayeti ise şöyledir:
"Sana okuyacağın bir zikir öğreteyim mi? Sübhânallâhi adede halkıhî, sübhânallâhi adede halkıhî, sübhânallâhi adede halkıhî; sübhânallahi rızâ nefsihî, sübhânallahi rızâ nefsihî, sübhânallahi rızâ nefsihî; sübhânallahi zinete arşihî, sübhânallahi zinete arşihî, sübhânallahi zinete arşihî; sübhânallahi midâde kelimâtihî, sübhânallahi midâde kelimâtihî, sübhânallahi midâde kelimâtihî, dersin."[34]

1437. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rabbini zikredenle etmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir."[35]

Müslim ise bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:
"İçinde Allah'ın anıldığı ev ile Allah'ın anılmadığı evin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir."[36]

1438. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim. Beni zikrettiği zaman onunla beraberim. Eğer beni yalnız başına anarsa, ben de onu yalnız anarım. Şayet beni bir toplulukla beraber anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım."[37]

1439. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Müferridler öne geçti"* buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler:
– Müferridler ne demektir, yâ Resûlallah? diye sordular. Resûl–i Ekrem de:
– *"Allah'ı çok anan erkeklerle kadınlardır"* buyurdu.[38]

1440. Câbir *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:
"Zikrin en faziletlisi lâ ilâhe illallah'tır."[39]

1441. Abdullah İbni Büsr *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hitâben:
– Yâ Resûlallah! İslâmiyet'in emirleri çoğaldı. Bana sıkı sıkıya yapışacağım bir şey söyle, dedi. O da:
– *"Dilin hep Allah'ı zikretsin!"* buyurdu.[40]

1442. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse sübhânallahi ve bi–hamdihî: Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim, derse, cennette onun için bir hurma ağacı dikilir."[41]

1443. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İsrâ gecesinde İbrâhim aleyhisselâm'a rastladım. Bana şunu söyledi: Yâ Muhammed! Ümmetine benden selâm söyle ve onlara cennetin toprağının çok güzel, suyunun tatlı, arazisinin son derece geniş ve dümdüz, ağaçlarının da sübhânallahi ve'l–hamdü lillâhi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber'den ibaret olduğunu haber ver."[42]

1444. Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbına:
– *"Size en hayırlı, Allah katında en değerli, derecenizi en fazla yükseltecek, sizin için sadaka olarak altın ve gümüş dağıtmaktan daha kazançlı, düşmanla karşılaşıp da sizin onların boynunu vurmanızdan, onların da sizi öldürmesinden daha çok sevap getirecek amelin ne olduğunu haber vereyim mi?"* diye sordu. Onlar da:
– Evet, söyle dediler. Resûl–i Ekrem de:
– *"Allah Teâlâ'yı zikretmektir"* buyurdu.[43]

1445. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'in rivayet ettiğine göre, kendisi bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber, önündeki hurma çekirdekleriyle veya çakıl taşlarıyla tesbih çeken bir kadının yanına girdi. Peygamber *aleyhisselâm* kadına:
"Bundan daha kolayını –veya daha faziletlisini– sana haber vereyim mi?" diye sorduktan sonra şöyle buyurdu:
"Sübhânallahi adede mâ halaka fi's–semâi ve sübhânallahi adede mâ halaka fi'l–ard ve sübhânallahi adede mâ beyne zâlike ve sübhânallahi adede mâ hüve hâlik : *Ben Allah'ı gökyüzünde yarattıkları sayısınca ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim. Ben Allah'ı yeryüzünde yarattıkları sayısınca ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim. Ben Allah'ı yerle gök arasında yarattıkları sayısınca ulûhiyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim. Ben Allah'ı bundan sonra yaratacakları sayısınca ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim, de. Allahü ekber'i de böyle, elhamdülillâh'ı da böyle, lâ ilâhe illallah'ı da böyle, lâ havle velâ kuvvete illâ billâh'ı da böyle söylersin."*[44]

1446. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana hitâben:
– "Cennet hazinelerinden bir hazineyi sana bildireyim mi?" buyurdu. Ben de:

– Evet, Yâ Resûlallah, bildir, dedim. Şöyle buyurdu:

– *"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh: Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir."*[45]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 404.
[2] Buhârî, Daavât 65, Eymân 19, Tevhîd 58; Müslim, Zikir 31. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 60; İbni Mâce, Edeb 56.
Benzeri bir fazilet 1442'de gelecektir.
[3] Müslim, Zikir 32. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 128.
[4] Buhârî, Bed'ü'l–halk 11; Daavât 64, 65; Müslim, Zikir 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 59, 62; İbni Mâce, Duâ 14.
[5] Buhârî, Daavât 64; Müslim, Zikir 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 103.
[6] Müslim, Zikir 85.
[7] Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86.
Bu hadis 25 ve 1031 numaralarda geçmişti.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 406.
[9] Müslim, Zikir 33–36.
114'de benzeri geçmişti, 1879'da benzeri gelecek.
[10] Müslim, Mesâcid 135, 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Sehv 81, 82; İbni Mâce, İkame 32.
[11] Buhârî, Ezân 155, İ'tisâm 3, Kader 12, Daavât 18; Müslim, Mesâcid 137, 138. Ayrıca bk. Müslim, Salât 194, 205, 206; Ebû Dâvûd, Salât 140, Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Tatbîk 25, Sehv 85, 89.
1784'de tekrar gelecek.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 407.
[13] Müslim, Mesâcid 139, 140. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 25; Nesâî, Sehv 34.
[14] Buhârî, Ezân 155; Daavât 18; Müslim, Mesâcid 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24.
[15] Müslim, Mesâcid 142.
[16] Müslim, Mesâcid 146. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 96.
[17] Müslim, Mesâcid 144, 145. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 25; Nesâî, Sehv 92.
[18] Buhârî, Cihâd 25, Daavât 37, 41, 44. Ayrıca bk. Müslim, Zikir 50, 52; Nesâî, İstiâze 5, 6, 27, 39; İbni Mâce, Duâ 3.
[19] Ebû Dâvûd, Vitir 26. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 60.
385'de geçmişti.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 408.
[21] Müslim, Mesâcid 128. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 130–134; Ebû Dâvûd, Salât 149, 179; Nesâî, Sehv 64.
Deccalle alakalı 1812 numaralı hadis okunmalıdır.
[22] Müslim, Müsâfirîn 201, Zikir 70. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 1, Daavât 10, Tevhîd 8, 24; Ebû Dâvûd, Salât 119, Vitir 25; Tirmizî, Daavât 32.
Bir benzeri için bkz 1477 nolu hadis.
[23] Buhârî, Ezân 123, 139; Megâzî 5, Tefsîru sûre (110), 1; Müslim, Salât 217. Ayrıca bk. Müslim, Salât 218–220; Ebû Dâvûd, Salât 148, 151; Nesâî, Tatbîk, 64, 65.
[24] Müslim, Salât 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 147; Nesâî, Tatbîk 11, 75.
[25] Müslim, Salât 207. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 8, 62.
[26] Müslim, Salât 215. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 78.
1499'da tekrar gelecek.
[27] Müslim, Salât 219. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148.
[28] Müslim, Salât 221.
[29] Müslim, Salât 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 71, İsti'âze 62.
[30] Müslim, Zikir 37. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 58.
[31] Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu` 12, Edeb 160.
Bu hadis 118 ve 1141 numaralarda geçmişti.
[32] Müslim, Zikir 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24.
[33] Müslim, Zikir 79. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 56.
[34] Tirmizî, Daavât 104. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 9.
[35] Buhârî, Daavât 66.
[36] Müslim, Müsâfirîn 211.
[37] Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Zikir 2, 19, 50; Tevbe 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58.
15, 414, 441'de geçmişti.
[38] Müslim, Zikir 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 128.
[39] Tirmizî, Daavât 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 55.
[40] Tirmizî, Daavât 4. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 53.
[41] Tirmizî, Daavât 60. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 56.
[42] Tirmizî, Daavât 59.
[43] Tirmizî, Daavât 6. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 53.
Benzer bir fazilet 1409'da geçmişti.
[44] Tirmizî, Daavât 113. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24.
[45] Buhârî, Megâzî 38, Daavât 50, Kader 7, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 44–46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 3, 58; İbni Mâce, Edeb 59.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Kitap Yazmak Veya Öteki İlmi Faaliyetlerde Bulunmak:

Belli bir kıvama ve ehliyet seviyesine eriştikten sonra hadis hocasının, yaşadığı dönem ve yörenin ihtiyaçlarına ve problemlerine cevap teşkil edecek ilmi faaliyetlerde bulunması; fikri, ahlaki ve ilmi açıdan insanlara faydalı olmaya çalışması bir başka önemli görevdir. "Öncekiler, sonrakilere söyleyecek bir şey bırakmamışlardır" diye tenbel bir havaya girmemelidir. Daima yapılacak yeni ilmi faaliyetler vardır. Tabii olarak her yeni faaliyetin kendisinden öncekileri aşan bir yanının bulunması da aranır. Uslup, muhteva ve sistem olarak bir gelişmeyi, bilme veya insanların günlük yaşayışlarına yeni katkılarda bulunması gibi ilmi standartlara uygun ciddi özelliklerin bulunmasına dikkat gösterilmesi yerinde olacaktır.
İyi eserler vermek her alimin en büyük emeli olmalıdır ve bu pek tabiidir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünen-i Erba'a'nın Şartları:

Sünen-i Erba'a, dört sünen demektir. Bu tabirle Kütüb-i Sitte'nin Buhârî ve Müslim dışındaki kitapları kastedilir. Sünen-i Erba'a daha isimleriyle, Sahîheyn'den farklılık arz ederler. Bunlar da, öbür ikisi gibi, sahîh hadîsleri cemetme gayretinde olmakla birlikte, sahîh olmakta onlar kadar iddialı değildirler.
Gerek Hâzimi ve gerekse Makdîsi bunları berâber mütâlaa etmekte, birbirlerine, takip ettikleri şartlar yönüyle, yakınlıklarını belirtmede müttefiktirler. Aradaki farkı en açık şekilde Hâzimî, yukarıda kaydettiğimiz tabloda ortaya koyar. Ravilerinin müşterek bir tarafı, ister adalet ve zabt cihetinden isterse lika cihetinden olsun taşıdıkları gir eksiklik, bir zaaftır. Bir diğer ifade ile âlimlerin zayıf olduklarını bildikleri, fakat hadîs alma meselesinde terkedilmelerinde ittifak etmedikleri kimselerdir. Tirmizî ile ilgili açıklamamızda Makdîsî'den yapacağımız bir iktibasta da görüleceği üzere, Sünen-i Erba'a hadîslerinin "bazıları"nda görülen zaaf, mütâbaat yoluyla giderilmiştir. Yani aynı mânayı veya yakın mânayı ifade eden birden fazla rivâyet gelmiştir.
Esâsen şu da bir gerçek ki, hadîslerin "zayıf" vasfını almaları, nefsü'l-emre (gerçeğe) bakmaz, dış şartlara, yani, râvîye, rivâyet şekline bakar.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/185.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Kitap Yazmak Veya Öteki İlmi Faaliyetlerde Bulunmak:

Belli bir kıvama ve ehliyet seviyesine eriştikten sonra hadis hocasının, yaşadığı dönem ve yörenin ihtiyaçlarına ve problemlerine cevap teşkil edecek ilmi faaliyetlerde bulunması; fikri, ahlaki ve ilmi açıdan insanlara faydalı olmaya çalışması bir başka önemli görevdir. "Öncekiler, sonrakilere söyleyecek bir şey bırakmamışlardır" diye tenbel bir havaya girmemelidir. Daima yapılacak yeni ilmi faaliyetler vardır. Tabii olarak her yeni faaliyetin kendisinden öncekileri aşan bir yanının bulunması da aranır. Uslup, muhteva ve sistem olarak bir gelişmeyi, bilme veya insanların günlük yaşayışlarına yeni katkılarda bulunması gibi ilmi standartlara uygun ciddi özelliklerin bulunmasına dikkat gösterilmesi yerinde olacaktır.
İyi eserler vermek her alimin en büyük emeli olmalıdır ve bu pek tabiidir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DUALAR BÖLÜMÜ

250) Rasûlullah'ın Hayatından Dualar

Bu bölümdeki 4 ayet ve 29 hadis-i şeriften; dua edersek Rabbimizin kabul edeceğini aşırı gitmeksizin yalvarıp yakarıp dua etmemiz gerektiğini, Allah'ın bize çok yakın olup dualarımızı kabul edeceğini, darda kalanlara yardım edenin Allah olduğunu, duanın bir ibadet olduğunu, Rasulullah'ın özlü dua yaptığını ve dünya ahiret iyiliğini istediğini, ayrıca Allah'tan hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istediğini, ilk müslüman olana namazdan sonra Rasulullah'ın öğrettiği duayı ve Rasulullah'ın hayatı boyunca kendi yaptığı ve ümmetine öğrettiği sakınma, korunma ve isteme modelli dualardan pek çoğunu öğreneceğiz. [1]

"Ama Rabbiniz buyuruyor ki, "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim..." (Mü'min: 40/60)
"Rabbinize alçak gönüllü olarak ve yüreğinizin ta derinliklerinden için için yalvarıp gizlice sessizce dua edin, doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez." (A'raf: 7/55)
"Eğer kullarım sana beni sorarlarsa, şüphesiz ki ben onlara çok yakınım. Dua edenin duasına her zaman karşılık veririm. Öyleyse kullarım da benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki, doğru yolu bulabilsinler!" (Bakara: 2/186)
"Peki kimdir, darda kalıp dua ettiğinde dua edenin duasına olumlu cevap veren, üzüntü ve sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünde, öncekilerin yerine geçirip söz sahibi kılan? Allah'la beraber başka ilah öyle mi? Ne kıt düşünü-yorsunuz?" (Neml: 27/62)

1468. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dua ibadettir."[2]

1469. Hz. Âişe şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* özlü duaları sever, özlü olmayan duayı yapmazdı.[3]

1470. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çoğu zaman şöyle dua ederdi:
"Allâhümme âtinâ fi'd–dünyâ hasene ve fi'l–âhireti hasene ve kınâ azâbe'n–nâr: Allahım! Bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver. Bizi cehennem azâbından koru!"[4]

Müslim'in rivayetinde şu ilâve vardır:
Enes sadece bir dua okuyacağı zaman bunu okurdu. Birkaç dua okuyacağı zaman onlar arasında bunu da okurdu.[5]

1471. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allâhümme innî es'elüke'l–hüdâ ve't–tükâ ve'l–afâfe ve'l–gınâ: Allahım! Senden hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği isterim."[6]

1472. Târık İbni Eşyem *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir kimse müslüman olduğu zaman Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ona namaz kılmayı öğretir, sonra da şöyle dua etmesini tavsiye ederdi:
"Allâhümmağfirlî verhamnî vehdinî ve âfinî verzuknî: Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, rızânı kazandıracak işler yaptır, bana âfiyet ve hayırlı rızık ver."[7]

Yine Müslim'in Târık İbni Eşyem *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Târık Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dinlerken bir adam gelerek:
– Yâ Resûlallah! Rabbimden bir şey isteyeceğim zaman nasıl dua edeyim? diye sordu. Resûl–i Ekrem de şöyle buyurdu:
– *"Allâhümmağfir lî verhamnî ve âfinî verzuknî: Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, rızânı kazandıracak işler yaptır ve bana hayırlı rızık ver, de. Bu sözler senin hem dünya hem de âhiret için istemen gereken şeyleri ihtiva eder."*[8]

1473. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua etti:
"Allâhümme musarrife'l–kulûb! Sarrif kulûbenâ alâ tâatik: Ey kalpleri yönlendiren Allahım! Kalplerimizi sana itaate yönelt!"[9]

1474. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dayanılamayacak dertten, insanı helâke götürecek tâlihsizlikten, başa gelecek fenalıktan ve düşmanı sevindirecek felâketten Allah'a sığınınız."[10]

1475. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"*Allâhümme aslih lî dînillezî hüve ısmetü emrî, ve aslih lî dünyâyelletî fihâ meâşî, ve aslih lî âhiretilletî fihâ meâdî, vec'ali'l–hayâte ziyâdeten lî fi külli hayr, vec'ali'l–mevte râhaten lî min külli şer: Allahım! Bütün işlerimin başı olan dinim konusunda hataya düşmekten beni koru! Yaşadığım şu dünyadaki işlerimin yolunda gitmesini sağla! Dönüp varacağım âhiretimi kazanmama yardım et! Hayatım boyunca daha çok hayır yapmama imkân ver! Her türlü kötülükten kurtulmamı sağlayacak bir ölüm nasip et!"*[11]

1476. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Allâhümmehdinî ve seddidnî: Allahım! Beni doğru yola ilet ve o yolda başarılı kıl! de" buyurdu.[12]

Başka bir rivayete göre de şöyle buyurdu: *"Allâhümme innî es'elüke'l–hüdâ ve's–sedâd: Allahım! Senden beni doğru yola iletmeni ve o yolda başarılı kılmanı niyâz ederim."*[13]

1477. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allâhümme innî eûzü bike mine'l–aczi ve'l–keseli ve'l–cübni ve'l–heremi ve'l–buhl, ve eûzü bike min azâbi'l–kabr, ve eûzü bike min fitneti'l–mahyâ ve'l–memât: Allahım! Âcizlikten, tembellikten, korkaklıktan, ihtiyarlayıp ele avuca düşmekten ve cimrilikten sana sığınırım. Kabir azâbından sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım."[14]

Diğer bir rivayete göre, *"...ve dalai'd–deyni ve galebeti'r–ricâl: Borç altında ezilmekten ve zâlimlerin başa geçmesinden"* buyurdu.[15]

1478. Ebû Bekir es–Sıddîk *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Bana bir dua öğret de namazımda okuyayım, dedi. O da şöyle buyurdu:
– "*Allâhümme innî zalemtü nefsî zulmen kesîran ve lâ yağfirü'z–zünûbe illâ ente, fağfir–lî mağfireten min indik, ve'rhamnî inneke ente'l–gafûru'r–rahîm: Allahım! Ben kendime çok zulmettim. Günahları bağışlayacak ise yalnız sensin. Öyleyse tükenmez lutfunla beni bağışla, bana merhamet et. Çünkü affi sonsuz, merhameti nihayetsiz olan yalnız sensin, de."*[16]

1479. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allâhümmağfirlî hatîetî ve cehlî ve isrâfî fi emrî ve mâ ente a'lemü bihî minnî. Allâhümmağfirlî ciddî ve hezlî, ve hataî ve amdî ve küllü zâlike indî. Allâhümmağfirlî mâ kaddemtü vemâ ahhartü, vemâ esrartü vemâ a'lentü, vemâ ente a'lemü bihî minnî, ente'l–mukaddimü ve ente'l–muahhir, ve ente alâ külli şey'in kadîr:

Allahım! Günahlarımı, bilgisizlik yüzünden yaptıklarımı, haddimi aşarak işlediğim kusurlarımı, benden daha iyi bildiğin bütün suçlarımı bağışla! Allahım! Ciddî ve şaka yollu yaptıklarımı, yanlışlıkla ve bilerek işlediğim günahlarımı affeyle! Bütün bu kusurların bende bulunduğunu itiraf ederim. Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, ölçüsüz bir şekilde işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senin gücün her şeye yeter"[17]

1480. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allâhümme innî eûzü bike min şerri mâ amiltü ve min şerri mâ lem a'mel: Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım işlerin şerrinden sana sığınırım."[18]

1481. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dualarından biri şu idi:
"Allâhümme innî eûzü bike min zevâli ni'metike ve tehavvüli 'âfiyetike ve fücâeti nıkmetike ve cemîi sahatik: Allahım! Verdiğin nimetin yok olup gitmesinden, lutfettiğin âfiyetin bozulmasından, ansızın vereceğin cezâdan ve senin gazabını üzerime çekecek her şeyden sana sığınırım."[19]

1482. Zeyd İbni Erkam'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allâhümme innî eûzü bike mine'l–aczi ve'l–keseli ve'l–buhli ve'l–heremi ve azâbi'l–kabr. Allâhümme âti nefsî takvâhâ, ve zekkihâ ente hayrü men zekkâhâ, ente veliyyühâ ve mevlâhâ. Allâhümme innî eûzü bike min ilmin lâ yenfa' ve min kalbin lâ yahşa' ve min nefsin lâ teşba' ve min da'vetin lâ yüstecâbü lehâ: Allahım! Âcizlikten, tembellikten, cimrilikten, ihtiyarlayıp ele avuca düşmekten ve kabir azâbından sana sığınırım. Allahım! Nefsime takvâ nasip et ve onu her türlü günahtan temizle; onu en iyi temizleyecek sensin. Ona yardım edip eğitecek sadece sensin. Allahım! Faydasız ilimden, ürpermeyen gönülden, doyma bilmeyen nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."[20]

1483. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hep şöyle dua ederdi:
"Allâhümme leke eslemtü ve bike âmentü ve 'aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsamtü ve ileyke hâkemtü, fağfir–lî mâ kaddemtü vemâ ahhartü vemâ esrartü vemâ a'lentü, ente'l–mukaddimü ve ente'l–muahhir, lâ ilâhe illâ ente: Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana güvendim. Yüzümü, gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı mücâdele ettim. Kitabın ile hükmettim. Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim, açığa vurduğum ve senin benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senden başka ilâh yoktur."[21]

Bazı râviler, *"lâ havle velâ kuvvete illâ billâh: Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir"* cümlesini ilâve etmişlerdir.[22]

1484. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şu sözlerle dua ederdi:
"Allâhümme innî eûzü bike min fitneti'n–nâri ve azâbi'n–nâr ve min şerri'l–gınâ ve'l–fakr: Allahım! Cehennem fitnesinden, cehennem azâbından, zenginliğin ve fakirliğin şerrinden sana sığınırım."[23]

1485. Ziyâd İbni İlâka'nın rivayetine göre amcası Kutbe İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allâhümme innî eûzü bike min münkerâti'l–ahlâki ve'l–a'mâli ve'l–ehvâ: Allahım! Kötü ahlâklı olmaktan, fena işler yapmaktan ve yanlış inançlara sapmaktan sana sığınırım."[24]

1486. Şekel İbni Humeyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Yâ Resûlallah! Bana bir dua öğret! dedim. Bunun üzerine bana:
– *"Allâhümme innî eûzü bike min şerri sem'î ve min şerri basarî ve min şerri lisânî ve min şerri kalbî ve min şerri meniyyî: Allahım! Kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve cinsel organımın şerrinden sana sığınırım, de"* buyurdu.[25]

1487. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allâhümme innî eûzü bike mine'l–barasi ve'l–cünûni ve'l–cüzâmi ve seyyii'l–eskâm: Allahım! Alaca hastalığından, akıl rahatsızlığından, cüzzâm illetinden ve kötü hastalıklardan sana sığınırım."[26]

1488. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dua ettiğini söyledi:
"Allâhümme innî eûzü bike mine'l–cûi feinnehû bi'se'd–dacî', ve eûzü bike mine'l–hiyâneti feinnehâ bi'seti'l–bitâne:
Allahım! Açlıktan sana sığınırım; o insanı avucunun içine alan ne fena bir haldir. Emanete ihânetten de sana sığınırım; o ne kötü bir huy ve tabiattır."[27]

1489. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre anlaşmalı bir köle ona gelerek:
– Borcumu ödeyecek gücüm yok, bana yardım et, dedi. O da:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bana öğrettiği duayı ben de sana öğreteyim mi? Bunu okumaya devam ettiğin takdirde üzerinde dağ gibi borç olsa bile Allah Teâlâ onu ödemene yardım eder. Şöyle dua et dedi:
"Allâhümmekfinî bi–helâlike an harâmik, ve ağninî bi–fazlike ammen sivâk: Allahım! Bana helâl rızık nasib ederek haramlardan koru! Lutfunla beni senden başkasına muhtaç etme!"[28]

1490. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun babası Husayn'a dua etmesi için şu iki cümleyi öğretti:
"Allâhümme elhimnî rüşdî ve eiznî min şerri nefsî: Allahım! Beni senin doğru yoluna ilet! Nefsimin şerrinden beni koru!"[29]

1491. Ebü'l–Fazl Abbas İbni Abdülmuttalib *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Yâ Resûlallah! Bana Allah Teâlâ'dan isteyeceğim bir şey öğret, dedim.
– *"Allah'dan âfiyet dileyin!"* buyurdu.
Aradan birkaç gün geçtikten sonra tekrar yanına geldim ve:
– Yâ Resûlallah! Bana Allah Teâlâ'dan isteyeceğim bir şey öğret, dedim.
– *"Ey Abbas! Ey Resûlullah'ın amcası! Allah'tan dünya ve âhirette âfiyet dileyin!"* buyurdu.[30]

1492. Şehr İbni Havşeb şöyle dedi:
Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya:
– Ey mü'minlerin annesi! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* senin yanında bulunduğu zamanlarda en çok hangi duayı okurdu? diye sordum. O da şöyle dedi:
– Çoğu zaman *"Yâ mukallibe'l–kulûb! Sebbit kalbî alâ dînik: Ey kalpleri halden hale çeviren Allah! Benim kalbimi dininden ayırma!"* diye dua ederdi.[31]

1493. Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dâvûd *aleyhisselâm* şöyle dua ederdi: *Allâhümme innî es'elüke hubbeke ve hubbe men yuhibbüke, ve'l–amele'llezî yübelligunî hubbeke. Allâhümmec'al hubbeke ehabbe ileyye min nefsî ve ehlî ve mine'l–mâi'l–bârid: Allahım! Senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine ulaştıracak amelleri sevmeyi dilerim. Allahım! Senin sevgini bana canımdan, ailemden ve soğuk sudan daha ileri kıl!"*[32]

1494. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"*Yâ ze'l–celâli ve'l–ikrâm: Ey azamet ve kerem sahibi Allahım! duasını ihmâl etmeyip sık sık söyleyiniz."*[33]

1495. Ebû Ümâme *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* birçok dua okudu, fakat biz ondan hiçbir şey ezberleyemedik. Bunun üzerine:
– Yâ Resûlallah! Pek çok dua okudun, biz onları ezberleyemedik, dedik. O zaman Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:

– *"O duaların hepsini içine alan bir duayı size öğreteyim mi? Şöyle deyiniz: Allâhümme innî es'elüke min hayri mâ seeleke minhü nebiyyüke Muhammedün sallallahu aleyhi ve sellem. Ve neûzü bike min şerri mesteâzeke minhü nebiyyüke Muhammedün sallallahu aleyhi ve sellem. Ve ente'l–müsteân, ve aleyke'l–belâğ, ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh: Allahım! Peygamber'in Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in senden dilediği hayırları ben de dilerim. Peygamber'in Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in sana sığındığı şerlerden biz de sana sığınırız. Yardım ancak senden beklenir. İnsanı dünya ve âhirette muradına ulaştıracak sensin. Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir."*[34]

1496. İbn Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dualarından biri şöyleydi:
"Allâhümme innî es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâime mağfiretike ve's–selâmete min külli ismin ve'l–ganîmete min külli birrin ve'l–fevze bi'l–cenneti ve'n–necâte mine'n–nâr: Allahım! Senin rahmetini kazandıracak, bağışlamanı sağlayacak işler yapmayı, her türlü günahtan uzak durmayı, bütün iyilikleri işlemeyi, cennete kavuşup cehennemden kurtulmayı nasip etmeni niyâz ediyorum."[35]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 421.
[2] Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Tefsîru'l–Kur'ân 3, 41, Daavât 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Duâ 1.
[3] Ebû Dâvûd, Vitir 23.
[4] Buhârî, Tefsîr 38, Daavât 55; Müslim, Zikr 23, 26, 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26, Menâsik 51; Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Menâsik 32.
[5] Müslim, Zikr 26.
[6] Müslim, Zikir 72. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Duâ 2.
Bu hadis 71 numarada geçmişti.
[7] Müslim, Zikir 35.
[8] Müslim, Zikir 36.
[9] Müslim, Kader 17. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 168.
[10] Buhârî, Daavât 28, Kader 13; Müslim, Zikir 53. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 34, 35.
[11] Müslim, Zikir 71.
[12] Müslim, Zikir 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hâtem 4.
[13] Müslim, Zikir 78.
[14] Müslim, Zikir 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 32; Nesâî, İstiâze 7.
[15] Nesâî, İstiâze 8. Ayrıca bk. Buhârî, Daavât 36.
[16] Buhârî, Ezân 149, Daavât 17, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 48. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 97; Nesâî, Sehv 59; İbni Mâce, Duâ 2.
[17] Buhârî, Daavât 60; Müslim, Zikir 70. Ayrıca bk. 1427 numaralı hadisin kaynakları.
Bir benzeri 1425'de geçmişti.
[18] Müslim, Zikir 65, 66. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 32; Nesâî, Sehv 63, İstiâze 58, 59; İbni Mâce, Dua 3.
[19] Müslim, Zikir 96. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 32.
[20] Müslim, Zikir 73. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 13, 65.
[21] Buhârî, Teheccüd 1, Daavât 10, Tevhîd 8, 24; 35. Müslim, Müsâfirîn 199, 201, Zikir 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 119; Tirmizî, Daavât 29; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 9; İbni Mâce, İkâme 180.
[22] Buhârî, Teheccüd 1; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 9.
Bu hadis 75 numarada geçmişti.
[23] Ebû Dâvûd, Vitir 32; Tirmizî, Daavât 77.
[24] Tirmizî, Daavât 126.
[25] Ebû Dâvûd, Vitir 32; Tirmizî, Daavât 74. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 4, 10, 11, 28.
[26] Ebû Dâvûd, Vitir 32. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 36.
[27] Ebû Dâvûd, Vitir 32. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 19, 20; İbni Mâce, Et'ime 53.
[28] Tirmizî, Daavât 111.
Borçlanmayla alakalı 1371 numaralı hadisin açıklamasına bakınız.
[29] Tirmizî, Daavât 70.
[30] Tirmizî, Daavât 85. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 209.
[31] Tirmizî, Kader 7, Daavât 90, 124. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 182, VI, 91, 251, 294, 302, 315.
[32] Tirmizî, Daavât 73, Tefsîrü'l–Kur'ân 39.
[33] Tirmizî, Daavât 92. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 177.
* Esmau'l-Husnanın en kapsamlı ve geniş anlamlı olanıdır.
[34] Tirmizî, Daavât 89.
[35] Hâkim, el–Müstedrek, I, 525. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 17; İbni Mâce, İkâme 189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Hadis Tedrisi Esnasında Birtakım Kurallara Uymak

Hadis tedrîsi Kur'an'dan bir parçanın tilâvetiyle açılıp hamdele ve salvele ile başlatılmalıdır.
Hadis metinlerini okuyacak kimse (kâri) güzel sesli, telâffuzu düzgün ve açık, ibâresi fasîh (sesin vurgusunu manaya göre tam yapan) olmalı, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın adı geçtikçe aleyhissalâtü vesselam, ashâbın (radıyallahu anh) adı geçtikçe radıyallahu anh demelidir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünen-i Erba'a'da Üç Kısım Hadîs:

Makdisî: "Sünen-i Erba'a'da üç kısım hadîs vardır" der ve açıklar:
Birinci Kısım: Sahîhtir. Bunlar, Buhârî ve Müslim'in sahîhlerinde tahric edilmiş bulunan hadîslerin şartlarını taşırlar, aynı çeşide giren hadîslerdir. Esasen bu kitaplardaki rivâyetlerin pek çoğu Sahîheyn'de tahric edilmiştir. Bu kısım üzerinde söylenecek söz, Sahîheyn'in ittifak ve ihtilaf ettikleri hadîsler hakkında söylenecek sözün aynıdır.
İkinci Kısım: Kendi şartlarına göre sahîhtir. Bunlar sahîheyn şartına uymaz. Ancak Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadıkları sahîh hadîsler cümlesindendir. Nitekim her ikisi de, kitaplarına almadıkları sahîh hadîsin varlığını te'yîd etmişlerdir.
İbnu Mende; Ebu Dâvud ve Nesâî'nin şartını "Hadîs muttasıl olmak şartıyla, alimlerin terkinde ittifak etmedikleri râvilerden gelmiş olmasıdır"diye özetler.
Üçüncü Kısım: Zıddiyyet hadîsleridir. Yani belli bir mesele ile ilgili olarak az önce zikredilen sahîh hadîslere zıdlık taşıyan zayıf hadîslerdir. Bu gruba giren hadîslere, müellifler, kesin bir dille "sahîh" hükmünü vermemişler, aksine, ehlinin anlıyacağı bir üslubla zaaflarını beyan etmişlerdir. Kendi açılarından "zayıf" olan bu hadîsleri, "sahîh" hadîsleri cem'etmek gâyesi güden kitaplarına niye aldılar? diye bir sual hatıra gelebilir. Bu soruyu alimlerimizin, bitaraflık ve ilmilik anlayışıyla izâh edebiliriz. Zira, o hadîsler zaten rivâyet edilmiştir ve amel eden bile mevcuttur. Ancak, kendi şartlarına göre "sahîh" değildir. Nefsülemir meçhûl olduğuna göre, kendi benimsediği rivâyetin "sahîhlik" durumu da zannî'dir, yakînî değil. Öyle ise, en doğrusu, bir bab'a giren her çeşit rivâyeti aynen dercetmek, zayıf olanın da zaafına dikkat çekmek. İşte zıddiyet hadîsleri, bu mülâhaza ile Sünen-î Erba'a' da yer alır.
Burada dikkat çekmemiz gereken hususî bir tabir Tirmizî ile ilgili. Tirmizî hazretleri kitâbına, "ma'mûlun bih" hadîsleri aldığını söyler. Yani fukahânın kendisiyle amel ettiği hadîsleri bir araya getirmiş oluyor. Bu, bir bakıma terkinde ittifak edilmeyen râvilerin rivâyetleri demektir. Ancak tatbikîlik yönünden bu ikinci durumdan farklıdır. Zira Tirmizî'nin rivâyetleri, kendisinin açıkça ifâde ettiği üzere, iki tanesi hâriç geri kalanların hepsi fakihler tarafından fîilen fetva ve amel konusu yapılmıştır. Nitekim, Makdîsî, Tirmizî'nin ihtivâ ettiği hadîsleri tahlîl ederken, buna, yukarda kaydettiğimiz üç çeşide bir dördüncüsünü ekler: "Bazı fukaha amel ettiği için tahrîç ettiği hadîsler."
Bu çok geniş bir şarttır. Bu şartın içine zaafı şiddetli olan hadîsler de girebilir. Ancak, Tirmizî, her hadîsin sonunda, hadîs hakkında bilgi verdiği için, gelecek tenkidleri önlemiş olmaktadır.
İbnu Mâce'ye gelince: Makdîsî, onunla ilgili olarak farklı bir hususiyetten bahsetmez. Yani onu, Sünen-i Erba'a ile ilgili tavsîfât ve açıklamalar zımnında beyan etmiş olmaktadır. Bâriz vasfı, çok zayıf râvilerden, onların münferid rivâyetlerini almasına rağmen hiçbir açıklamaya yer vermemiş olmasıdır.
Böylece Kütüb-i Sitte imamlarının, hadîs kabul etmedeki şartlarıyla ilgili olarak, mukayeseli, kuş bakışı bir açıklama yaptıktan sonra her biri hakkında, daha detaylı bilgi sunmaya geçebiliriz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/185-186.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Hadis Tedrisi Esnasında Birtakım Kurallara Uymak

Hadis tedrîsi Kur'an'dan bir parçanın tilâvetiyle açılıp hamdele ve salvele ile başlatılmalıdır.
Hadis metinlerini okuyacak kimse (kâri) güzel sesli, telâffuzu düzgün ve açık, ibâresi fasîh (sesin vurgusunu manaya göre tam yapan) olmalı, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın adı geçtikçe aleyhissalâtü vesselam, ashâbın (radıyallahu anh) adı geçtikçe radıyallahu anh demelidir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- CIHAD

Cihad: Allah İçin, Allah Yolunda Savaş
İlgili Hadisler
Müctehid ve ilim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Konuyla İlgili Diğer Hadisler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Cihad Farz-ı Kifayedir
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cihada Çıkan Kimseninİhlas Üzere Olması
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Cihada Katılmak İçin Ana-Babadan İzin Almak
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Borçlu Adam Ancak Alacaklı şahsın Rızasıyla Cihada Çıkar
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhtiicacları
Tahliller ve Rivayetler
Savaşta Müşriklerden Yardım Beklemek
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş, Yorum ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hastalara Yardımcı Olmak, Yaralıları Tedavi Etmek ve Benzeri Hizmetlerde Bulunmaları İçin Kadınların Da Savaşa Katılmaları
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının İstidlal ve Yormları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Savaşta Kadınlar, Çocuklar, Din Adamları ve Yaşlılar Öldürülmez
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Tesbit ve İstidlalleri
Hadislerin Tahlilleri ve Rivayetleri
Çıkarılan Hükümler
Savaşta Ağaçlar Kesilmez Bayındır Yerler Yıkılmaz
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehid ve Diğer İlim Adamlarının Görüş ve Tesbitleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Düşmana Karşı Yürüyüp Cephe Alırken Savaş Yerinden Kaçmak
Konuyla İlgili Hadisler
Ayet ve Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
Savaşta Esir Edilme Durumunda Olan
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları
Savaşta Hile ve Yalan
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Tesbit, Görüş ve Yorumları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Ganibetin Beştte Dört Nisbeti Ganimeti Elde Edenlerdir
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş, Tesbit ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Öldürülenin Üzerindeki Elbise ve Nevalesi Öldürene Ait Olur
İlgili Hadisler
Müctehid İmamların ve İlim Adamlarının Görüş ve Tesbitleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Savaşta Elde Edilen Ganimeti Güçlü Kişiler Arasında Eşit Şekilde Dağıtmak
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
Savaşa Katılan Süvari ve Piyadelere Ganimetten Verilecek Pay
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Çıkarılan Hükümler
Ganimetten, Kaleleri İslama Yeni Isındırılanlara Daha Fazla Verilmesi

İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Savaşta Ganimet Olarak Elde Edilen Yiyecek Maddesi
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş, İstidlal ve Yorumları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ganimet Malının Aşırmanın Vebal Olduğu
Ilgili Hadisler
İlim Adamlarının ve Müctehid İmamların İstidlal ve Yorumları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Savaş Esirleri ve Haklarında Uygulanacak Hüküm
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş, İstidlal ve Yorumları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kişi Esir Düşmeden Önce İslam'a Girdiğini İddia Ederse
Konuyla İlgili Hadisler
Tahlil
Çıkarılan Hükümler
Casusla İlgili Hüküm
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kafire Ait Bir Köle İslam Ülkesine İltica Ederse Hürriyetine Kavuşmuş Olur
Konuyla Ilgili Hadisler
Ilim Adamlarının Görüş/Yorum ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Harbi, Henüz Mağlup Olup Esir Edilmeden Önce İslam'a Girerse
Konuyla Ilgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İslam Ülkesine Hicretin Devamı
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller, Tesbitler ve Görüşler
Çıkarılan Hükümler.
Harbinin Eman Dilemesi ve Darü'l-Harb İle Anlaşma
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve Tesbitleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler.
Elçi Olarak Gönderilen Gayr-i Müslime Dokunulmaz
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Muhasara Altında Tutulan Kafirlerin Müslümanlardan Bir Adamın Hükmüne Razı Olup İnmeleri
Konuyla İlgili Hadis
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler.
Cizye Almak ve Ehl-i Zimmet ile Yapılacak Akid
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler.
Zimmiler Hicaz Sınırları İçinde İskan Edilmez
İlgili Hadisler
Ilim Adamlarının, Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kitap Ehli Olan Yahudi ve Hıristiyanlarla Karşılaşıldığında Önce Onların Selam Vermesini Beklemek
Ilgili Hadisler
İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri
Çıkarılan Hükümler.
Ganimetin Beşte Birini Taksim Etme ve Elde Edilen Fey'i Harcamak
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Tesbitleri
Tahliller ve Rivayetler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

15- CIHAD

Cihad: Allah İçin, Allah Yolunda Savaş

Cihad, cehd kökünden türetilen bir isimdir. Allah için Allah yolunda müslümaniarm bütün enerji ve imkanlarını ortaya koyarak savaşmaları anlamına gelir.
Cihad'm farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. înkârı küfür, terki büyük günahtır.
Ancak bu farz bazan farz-ı kifaye, hazanda farz-ı ayn'dır. Müslümanlardan düşmanı tenkil edecek, tesirsiz hale getirecek sayıda savaşa katılan olursa o taktirde cihad farz-ı kifaye sayılır. Eli silah tutan ve savaşma gücü olan her müslümanm çıkmasıyla ancak düşmanı defetmek mümkünse o taktirde cihad farz-ı ayn'dır. O halde düşmanı def etmeye yetmiyecek sayıda savaşa iştirak edilirse, bütün müslü-manlar günahkar olur. Bununla beraber müctehidlerin farklı tesbit ve yorumları olmuştur.

Cihad kimlere farzdır? ilim adamları kitap ve sünnetin ışığı altında bir kişiye cihanın farz olması için yedi şartın gerçekleşmesini belirlemişlerdir:
1- islâm...
O balomdan cihad gayr-i müslim vatandaşlara farz değildir.
2- Bulûğ (ergenlik)...
Cihad henüz ergen olmayan çocuklara farz değildir.
3- Akıl...
4- Hürriyet...
5- Erkek olmak...
6- Hastalık ve sakatlıktan salim bulunmak...
7- Yetecek kadar nafakanın bulunması...
Böylece cihad gayr-i müslimlere, çocuklara, delilere, kölelere, kadınlara, hasta ve sakatlara, nafaka temin edemiyecek olanlara farz değildir. [1]
Gayr-i müslim vatandaşların savaşa katılmalarının gerekli olup olmadığı da ihtilâf konusudur. Yeri gelince müctehidlerin görüşü belirtilecektir. [2]

İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Günün evvelinden zeval vaktine kadar veya zevalden akşama kadar bir süre Allah yolunda (savaşıp cihadın gereğini yerine getirmek üzere) bulunmak hem dünyadan, hem de dünyadaki şeylerden hayırlıdır." [3]
el-Hârisî'den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duydum: "Kimin iki ayağı Allah yolunda (cihad ederken) tozlanırsa, Allah onu cehennem ateşine haram kılar." [4]
Eyyûb (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Sabahın evvelinden zeval vaktine veyahut zeval vaktinden akşama kadar Allah yolunda (savaşmak, savaşmak için yürümek), üzerine güneş doğup batan her şeyden hayırlıdır." [5]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim Allah yolunda iki sağım arası savaşıp vuruşursa cennet ona vâcib olur." [6]
İki sağım arası tabirinden maksat şudur: Hayvan biraz sağıldıktan sonra yavrusunun emmesine imkân verilir ve sonra tekrar sağılır. Hadîste bu "fuvak" ismiyle belirtilmiştir. Deveden iki sağım arası bir süre kasdedilmiştir.
Ebû Musa (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Şüphesiz ki cennet kapıları kılıçların gölgesi altındadır." [7]
İbn Ebi Evfa (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır." [8]
Sehl b. Sa'd (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki: "Allah yolunda bir günlük ribat (düşmana karşı gözetlemede bulunmak) dünyadan da dünya üzerindeki şeylerden de hayırlıdır. Sizden birinin cennette kamçı koyduğu yer dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden hayırlıdır. Kulun ze-valdan akşama kadar veyahud sabahın evvelinden zevale kadar (Allah yolunda) yürüyüp yol alması dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden hayırlıdır." [9]

Müctehid ve ilim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefîlere göre, düşmanı defetmek veya mağlup etmek için müslümanlardan bir kısmının cihada katılmasıyla maksat hasıl olursa, o taktirde cihad farz-ı kifaye kabul edilir. Savaşabilecek durumda olan herkesin çıkmasıyla ancak maksad hasıl olursa o taktirde farz-ı ayn sayılır.
Cihad'm farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Buna muhalefet eden olmamıştır. Ancak cihad çocuğa, kadına, köleye, a'maya, oturak olana vâcib değildir. Bunun gibi borçlu olan kimseye de alacaklısı onun cihada çıkmasına müsaade ettiği taktirde vaciptir. Uzman din âlimlerine de vâcib değildir. Bazısına göne Islâmî ilimlerde en bilgili olana vacip değildir.
Düşman bir belde veya kasaba veyahut bir bölge üzerine hücum edip saldırırsa, o taktirde o belde veya kasaba veyahut bölgede oturanlardan savaşacak durumda olan herkes için cihad farz-ı ayn kabul edilir. Artık bu durumda kadın kocasından, köle efendisinden izin almaksızın savaşa katılır. [10]
Mezhep imamlarından bir kısmı Allah yolunda savaşmayı "cihad" başlığı, bir kısmı ise "siyer" başlığı altında özel bir kitap olarak ele alıp açıklamıştır.
Hanefîlerden bir kısmı cihad» bir kısmı da siyer kavramını seçerek konuyu işlemiştir.
b) Şâfiîlere göre, cihad, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz zamanında hicretten sonra farz-ı kifaye idi. Bazısına göre, faz-ı ayn idi.
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizden sonra ise bu konuda kâfirlerin iki durumu söz konusudur: Biri. onlar kendi ülkelerinde olup müslüman ülkelerden bir beldeyi bir bölgeyi ele geçirmek veya saldırmak gibi fiilî bir durumları olmayanlardır. Onlara karşı cihad gerektiğinde müslü-manlardan bir kısmının iştirak etmesiyle farz yerine gelmiş olur ve, katılmayanların üzerinden o farz kalkmış sayılır. Diğeri ise kâfirlerin müslüman beldelerinden bir belde veya bölge üzerine saldırmasıyla ortaya çıkan durumdur ki, kadın ve köle de dahil olmak üzere eli silah tutup, savaşacak durumda olan herkesin düşmanı defetmek üzere savaşması gerekir. [11]
c) Hanbelîlere göre, cihad farz-ı kifayedir. Bazı ilim adamlarına göre farz-ı ayn'dır. Bunların delili aşağıdaki âyet ve hadîs olarak gösterilmiştir: "Sizler hafifliğiniz ve ağırlığınızla savaşa çıkın; Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihada devam edin. Eğer bilirseniz bu sizin için hayırlıdır." [12]
Şüphesiz bu âyet umumî seferberlik ilân edilmesiyle daha çok ilgili bulunuyor.
Rasûlüllah (s.a.v,) Efendimiz: "Kim savaşmadan ve kendini savaş için ortaya koymadan Ölürse, nifaktan bir şube üzere ölmüş olur" buyurmuştur, [13]
Oysa Tevbe sûresinin 122. âyeti birtakım istisnalar getirmekte ve savaşın her mükellefe farz olmadığını bildirmektedir. C bakımdan cihad üç yerde taayyün eder, belli ve belirli olur: Birincisi, düşman kuvvetleriyle islâm kuvvetleri karşı karşıya geldikleri zaman. Artık orada hazır olan bir kimsenin savaşa katılmaması haram olur. Zira Canâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey imân edenler! (Savaşmak üzere çıkan) düşman topluluğu ile karşılaştığınız vakit (korkmayın) sebat edin, Allah'ı çokça anın ki kurtuluşa (ve başarıya) erersiniz." [14] Böylece belirtilen durumda savaşıp sebat göstermek farzdır.
İkincisi, düşman ordusunun bir belde üzerine saldırdığı zaman, o belde halkı üzerine savaşıp düşmanı defetmek farz olur. Eli silah tutup savaşacak güçte olan herkes savaşa katılır.
Üçüncüsü, imam (halîfe veya hükümdar, devlet reisi) hep birlikte savaşa katılmayı emrederse, o taktirde savaşacak durumda olan herkesin katılması belirlenmiş olur. [15]
Yine bu mezhebe göre cihadın vücubu için yedi şart söz konusu-.dur: İslâm, akıl, bulûğ, hürriyet, zükuret, selâmet-i beden ve nafakanın mevcudiyeti... Böylece çocuğa, deliye, köleye, kad\na, hasta ve sakat olanlara, nafakasını te'min edemiyenlere savaş vacip değildir. [16]
d) Mâlikîler de buna yakın bir görüş ve ictihadda bulunmuşlardır. [17]

Tahliller

33 no'lu Enes hadîsi sahih olup istidlale salîhtir. Böylece farzlardan sonra cihaddan daha üstün ve daha sevaplı bir amel yoktur. Dünya va dünyadaki şeylerden maksat, cihadın çok üstün bir amel olduğunu ifade etmek içindir.
34 no'lu Ebû Abs hadîsi de sahihtir. Halis bir niyetle ilâhî rızadan başka bir maksadı olmayan kimsenin cihadı cennet kapısını açmaktadır. Elverir ki üzerinde kul hakkı bulunduğu halde ölmüş olmasın. Zira savaşta yükselen toz ve duman ile cehennem kokusu ve dumanı bir mü'minde biraraya gelmez.
35 n^Jiu Ebû Eyyûb hadîsi de sahihtir. Bu da sabahleyin veya akşamleyiiTsavaşa katılm asının son derece büyük ecirlere, ilâhi mükafatlara yol açacağına delil sayılmıştır. Anlatım tarzı, konunun ve cihad amelinin önemini belirtmeye yönelik bulunuyor.
36 no'lu Ebû Hüreyre hadîsini Tirmizî hasenlemiştir. Hadîsin şu lafızlarla da rivayet edildiği tesbit edilmiştir: "Resûlüllah'ın (s.a.v.) ashabından bir adam bir yöreye uğramıştı. Orada tatlı bir pınarın bulunduğunu gördü. Onun tatlılığı ve nefaseti adamın hayretine mucip oldu ve kendi kendine, şöyle dedi: "insanlardan kopup ayrılabilsem de bu yörede ikamet etsem (ne güzel olur)!" Sonra da şöyle ilâve etti: "Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'den izin almadan böyle yapmayacağım. Sonra gelip durumu arzetti. Resûlüllah (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Hayır öyle yapma. Çünkü sizden birinizin Allah yolunda (cihad ederken eriştiği) makam, evinde yetmiş yıl kılacağı namazdan daha üstündür. Allah'ın sizi affedip bağışlamasını ve sizi cennete koymasını arzu etmez misiniz? Artık Allah yolunda savaşın. Kim Allah yolunda iki sağım arası kadar bir süre savaşırsa cennet ona vâcib olur."
33 ve 35 no'lu hadîslerde geçen "ğadve" ve "ravhe" lafızlarını her ne kadar birini sabahın evvelinden zevale kadar, diğerini zevaldan akşama kadar diye tercüme ettikse de, gerçekte kasdedilen mana şudur: Sabahın herhangi bir saatinde ve zevalden sonra akşama kadar herhangi bir satte savaşa çıkmak üstün bir sevap ve hayreti mucip bir ameldir.
39 no'lu Sehl hadîsi de sahihtir. Cennetteki anlatılması zor üstün nimetlerin dünya nimetleriyle kıyas kabul etmiyecek evsafta olduğu belirtiliyor. Aynı zamanda Allah yolunda düşmana karşı bir gün gözetlemede ve nöbette bulunmanın açtığı üstün sevap ve mükafatın her türlü tasavvurun fevkinde olduğuna işaret ediliyor.
Yukarıdaki hadîslerde geçen "fi-sebîlillah" lafzı, Allah yolunda cihadı yansıtmakta ve ona delâlet etmektedir. Aynı zamanda Allah yolunda silah kullanmanın cennetin yolunu açtığını ve mükâfatının da münhasıran cennet ve ilâhî hoşnutluk olduğunu Ebû Musa ve İbn Ebî Evfa hadîsleri net biçimde ifade etmektedir. [18]

Konuyla İlgili Diğer Hadisler

Muâz b. Cebel (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Müslümanlardan bir adam Allah yolunda iki sağım arası bir süre olsun savaşırsa cennet ona vacip olur. Kim Allah yolunda cihad ederken bir yara veya bir acı ve meşakkate uğrarsa, şüphesiz ki o (o yara ve kanıyla) kıyamet gününde olduğundan daha çok gürüntüde gelir de rengi za'feran rengi, kokusu da misk kokusu (gibi) olur." [19]
Osman b: Affan (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlül-lah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duyduğunu belirtmiştir: "Allah yolunda bir gün düşmana karşı gözetleme ve nöbette bulunmak, o günden başka olan bin gündeki konaklardan daha hayırlıdır." [20]
Selman el-Fârisî (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Resûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: "Bir gün ve bir gece gözetleme ve nöbette bulunmak bir ay oruç tutmaktan ve geceleri ibadetle geçirmekten hayırlıdır... Gözetleme ve nöbette iken Ölürse işlediği (o güzel) amel devamlı yapıyormuş gibi cari olup devam eder. (Manevî) rızkı da ona doğru durmadan akıp gelir ve fitneciden güvende kalır." [21]
Osman b. Affan (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Resûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: "Allah yolunda bir gecelik gözetleme, gecesini kalkıp ibâdetle, gündüzünü oruçla geçirilen bin geceden daha üstündür." [22]
İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: Resûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: 'İki göz vardır onlara ateş dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda gözetlemede bulunurken ölen göz.." [23]
Ebû Eyyûb (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir: "Şu âyet biz ensa>* topluluğu hakkında inmiştir: Cenâb-ı Hak Peygamberine yardım edip İslâm'ı üstün kılınca biz ensar şöyle dedik: "Artık mallarımızla meşgul olup oturabilir miyiz ve işlerimizi düzene koyabilir miyiz?" Bunun üzerine Allah'u Teâlâ: "Allah yolunda harcamaya devam edin, kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın" âyetini indirdi. Kendi elimizle kendimizi tehlikeye atmamız, mallarımızla meşgul olup oturmamız, mallarımızı, işlerimizi düzene koymakla vakit geçirmemiz ve böylece savaşı terketmemizdir." [24]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, Resûliillah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Müşriklerle mallarınızla, ellerinizle ve dillerinizle savaşın..." [25]

Tahliller

Muâz hadîsini aynı zamanda îbn Mâce tahrîc etmiştir. Gerek İbn Mâce'nin gerek Tirmizî'nın isnadı sahihtir. Ebû Davud'un isnadında ise Bakıyye îbn Velîd bulunuyor ki bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir. Tirmizî ise Muâz hadîsini sahîhlemiştir. îbn Hibban ile Hakim de sahîhlemişlerdir.
Osman hadîsini Tirmizî tahrîc ettikten sonra "Hadîsin hasenün garîbün" kaydını koymuştur.
Selman hadîsini yine Tirmizî tahrîc etmiştir. Hadîsi, düşmana karşı gözetleme ve nöbette bulunmanın çok üstün bir amel ve büyük mükafata yol açan bir cihad olduğuna delâlet etmektedir.
İkinci Osman hadîsini Âhmed b. Hanbel tahrîc etmiş, Tirmizî de ona işarette bulunmuştur. Bu da diğer hadîsini kuvvetlendirmekte ve gerek serhatlerde, gerekse savaş günlerinde düşman saldırısına karşı tehlikede bulunmanın, nöbet bekleyip gözetleme yerinde uyanık kalmanın nafile namaz ve nafile oruçtan çok daha hayırlı ve sevabı gerektiren bir amel olduğunu ifade etmektedir.
Ebû Eyyûb hadîsini Nesâi ve Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî bunu hasenleyip sahîhîemiştir. îbn Hibban ile Hâkim de bunun sahîh olduğunu belirtmişlerdir.
Enes hadîsinin isnadındaki ricalin hepsi rical-i sahihtir. Aynı zamanda Nesâî bu hadîsi sahîhîemiştir.
Şüphesiz cihadın fazileti hakkında daha birçok sahîh ve hasen hadîsler bulunuyor, hepsini -kitabın hacmi müsait olmadığından- buraya almadık. Bütün bunlar islâm'ın, rahat; huzur, güven, şan ve şeref içinde ayakta durabilmek için her an güçlü ve en dikkatli şekilde müslümanların hazırlıklı olmasını emrettiğini göstermekte ve krvvetli olabilmek için de iktisadî ve ilmî yönden devamlı bir kalkınma ve gelişme içinde bulunmanın şart olduğuna işaret edilmektedir. [26]

Çıkarılan Hükümler

1. Cihad'ın farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2. Cihada hazır olmak, bunun için gereken bütün tedbirleri almak ve caydırıcı bir kuvvet ve ordu meydana getirmek vaciptir.
3. Cihad, kâfirlerin azgınlık ve taşkınlıklarını önlemek, insanların din, ahlâk ve hürriyetini korumak, vatanı saldırıdan muhafaza etmek için Allah rızası gözetilerek yapılır.
4. Cihad çocuklar, deliler, hasta ve sakatlar, kadın ve köleler ve bir de yüksek seviyede olan ilim adamları dışında ergen olan her müslümana farzdır.
5. Farz ibadetlerden sonra cihaddan daha hayırlı bir amel yoktur.
6. Bir saat olsun savaşmaktan hasıl olan sevap ve mükâfatın ölçü ve sınırını belirlemek bile çok zordur. Zira Cenâb-ı Hakk'ın mücahidlere ve şehidlere yönelen inayet ve rahmeti, atıfet ve ihsanı her türlü takdirin üstündedir.
7. Allah yolunda savaşırken yükselen toz ve duman ile cehennem kokusu aynı şahısta biraraya gelmez.
8. Savaşta yaralanan veya şehîd olan mü'min kıyamet gününde akan taze kanıyla birlikte kalkar ki o kanın kokusu misk kokusundan çok daha güzeldir.
9. Allah yolunda serhadîarda, düşmana karşı mevzilenen yerlerde gözetlemede bulunup nöbet bekleyenlerin gözlerine asla cehennem ateşi dokunmayacaktır.
10- Savaşı temenni etmek doğru değildir. Ama savaş kap:.sı açılınca Allah'a güvenip dayanarak sabr-u sebat göstermek farzdır. [27]

Cihad Farz-ı Kifayedir

"Ey imân edenler! Size ne oluyor da "Allah yolunda seferber olup cihada çıkın" denildiği zaman (bulunduğunuz) yerde ağırlaşıp kalıyorsunuz? Yoksa âhiretten (yüzçevirip) dünya hayatına mı razı oldunuz? Dünya hayatının yarar ve geçimliği âhirete nisbetle pek azdır (ve önemsizdir)."
"Eğer seferber olup (cihada) çıkmazsanız, Allah sizi elem verici bir azabla azâblandırır ve yerinize başka bir kavim (millet) getirip koyar da siz O'na, hiçbir zarar veremezsiniz. Allah'ın kudreti her şeye yeter." [28]
Bu âyetin zahirî delâletinden, müslümanlann topyekûn seferber olmalarının ve hiç kimsenin geri kalmamak üzere cihada çıkmalarının farz olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda: "Sizler hafifliğiniz ve ağırlığınızla savaşa çıkın; Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihada devam edin. Eğer bilirseniz bu sizin için hayırlıdır" mealindeki 41. âyet de bu manayı destekler görünmektedir. Nitekim nü'minlerin önemli bir kısmı bu âyetlere bakarak cihadın savaşabilecek durumda olan her müslüman için farz-ı ayn olduğuna sahip olmuştur. Sonra Tevbe sûresinin: "Mü'minlerin toptan (hiç kimse geriye kalmamak şartıyla) savaşa çıkmaları uygun olmaz. Her grup (kabile, eyalet ve bölge) savaşa çıkarken kendilerinden birkaç kişinin dinî ilimleri öğrenmeleri ve geri döndükleri zaman sakınırlar diye kavimlerini bu hususta uyarmaları (onlara öğrendiklerini öğretmeleri) gerekmez mi?..." mealindeki-âyetle Nisa sûresinin "Mü'minlerden -özür sahipleri dışında- (evlerinde) oturanlarla mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad edenler eşit değillerdir. Allah, mallarıyla canlarıyla cihada katılanları derece bakımından oturup kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah herbirine en güzel (yurt olan cenneti) va'detmiştir..." mealindeki 95. âyeti inince cihadın farz-ı ayn değil farz-ı kifaye olduğu anlaşılmıştır.
Nitekim bu konuyla ilgili hadîsler de cihadın farz-ı kifaye olduğuna delâlet etmekte ve ancak bazı hallerde, meselâ bir belde veya bölgeye saldıran düşmanı defetmek için o belde ve bölgede savaşacak güçte olan herkesin savaşmasının herbiri için farz olduğu bir istisna teşkil etmektedir. [29]

İlgili Hadisler

îkrime'nin İbn Abbas (r.a.) den yaptığı rivayete göre, İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: âyeti ile ayeti bunları izleyen ayeti ile neshedilmiştir. [30]
Urve b. el-Ca'd el-Barıkiy'den yapılan rivayete göre, Peygamber (s.a.u.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cihada çıkarılan atın alnına sarkan saçlarında kıyamet gününe kadar hayır, ecir ve ganimet düğümlüdür." [31]
Eneş (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Üç şey imânın askındandır: Lâ ilahe illallah diyen kimseden (aleyhinde bulunmayıp sözlü ve fiilî tecavüzden) kaçınmak... Onu bir günah sebebiyle tekfir etmeyiz ve bir ameli sebebiyle onu İslâm d-sına çıkarmayız... Allah beni peygamber olarak gönderdiğinden bu yana cihad geçerlidir, tâ ümmetimin en sonu Deccal ile şsavaşıncaya kadar devam edecektir. Onu (cihadı) ne bir zalimin zulmü, ne de bir âdilin adli ibtal edemeyecektir ve üçüncü olarak da kaderlere imân etmek imânın aslındandır." [32]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

Cihad farzdır. Aynı zamanda cihada hazırlanmak, caydırıcı bir güç oluşturmak da farzdır. Bunun için Kur'an'da çok çalışmamız ve ekonomik yönden sağlam bir temel oluşturmamız ve düşmanı korkutacak, saldırısını durduracak şekilde orduyu donatmamız şöyle emredilmektedir: "(Ey imân edenler!) Onlara (düşmana) karşı gücünüzün yettiğince her türlü kuvveti ve (savaş için) beslenen atları (gereken araçları) hazırlayın. Bununla hem Allah'ın düşmanlarını, hem sizin düşmanlarınızı ve sizin bilmediğiniz

Allah'ın bildiği diğer düşmanlarım korkutup yıldırırsınız. Allah yolunda her ne harcarsanız (karşılığı) size tastamam verilir, hiç de haksızlığa uğramazsınız." [33]
"Ger ister isen sulh-u selâm... Hazır ol cenge heman" sözü ise hem bu âyete hem de yılların geniş tecrübesine dayanmaktadır.
Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in "Feyiz ve bereket, hayır ve saadet (savaş atlarının perçeminde (veya alnında düğümlenmiş) dir" buyururken [34] günün şartlarına ve gelişen teknik imkânlarına göre harp sanayiini teşvik etmekte ve savaş atlarını buna misal vermektedir.
Böylece Kitap ve Sünnet onbeş asır önce savaşa ve savaş tekniğine azami önemi vermemizi emretmekte; inanmış müslümanlar olarak islâm'ın ve müslüman ümmetin üstün kudretini sağlamamız vacip oluyor. Bunun için de bilerek çok sistemli, plânlı ve programlı çalışmamız gerekir. [35]

Tahliller ve Rivayetler

55 nolu îbn Abbas hadîsinin isnadındaki rical sikadır. Sadece Ali b. Hüseyn b. Vâkıd bulunuyor ki bu zat hakkında bazı sözler söylenmişse de sadûk olduğu kesinlik kazanmıştır.
Ancak birinci ve ikinci âyetlerin üçüncü âyetle neshedildiği ilim adamlarının çoğu tarafından benimsenmemiştir. Onlara göre önce umum, sonra da husus anlamda bir anlatım tarzı söz konusudur.
Sonuç olarak cihada çıkmanın farz-ı kifaye olduğu anlaşılıyor. O bakımdan müctehidlerin çoğu da bu görüştedirler.
56 no'lu Urve hadîsi sahîh olup istidlale sâlih görülmüştür. Savaş için savaş atı besleyip hazırlamak harp sanayiini kurup geliştirmek için bir misal teşkil etmektedir. Bununla beraber zaman zaman savaşlarda ata da ihtiyaç duyulabilir.
Böylece feyiz ve bereketin, hayır ve mutluluğun savaş için bütün imkânları kullanarak üst düzeyde bir teknik geliştirmenin, caydırıcı, korkutucu bir kuvvet oluşturmanın farz olduğu ortaya çıkıyor.
57 no'lu Enes hadîsi hakkında Ebû Dâvud bir görüş ve tesbit belirtmemiştir, tsnadmda Yezîd b. Ebî Nüşbe bulunuyor ki bu zat meçhuldür. Ondan rivayette Cafer b. Burkan teferrüd etmiştir. Böylece Zehebî bu zat hakkında başka bir bilgi vermemiştir. [36]
Enes hadîsi, cihadın kıyamete kadar geçerli olduğuna, hiçbir zalim veya âdil hükümdarın onu engellemesine cevaz verilmediğine ve en son olarak da müslümanlarm Deccal ile yapacakları çetin savaşla cihad faslı noktalanacaktır. Şüphesiz bu anlatım tarzı ortada hiçbir zorlayıcı sebep yokken müslümanlarm durmadan savaş açmalarını emretmiyor. Ancak kıyamete kadar küfür ehlinin mtislümanlar aleyhinde çeşitli entrikalar çevireceğine ve zayıf anlarını buldukları takdirde onlara saldırmakta tereddüt etmiyeceklerine ve dolayısıyla kıyamete kadar savaşı tahrik edenlerin, onu kızıştıranların bulunacağına dair birçok sahîh rivayet bulunuyor. Yukardaki Enes hadîsiyle o hadîsleri biraraya getirdiğimiz zaman Resuhıllah (s.a.v.) Efendimiz'in bu hususta nasıl bir talimat verdiğini rahatlıkla anlayabiliriz. "Savaşmayı, düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin. Ama savaş açılıp düşmanla karşılaştığımız zaman sabr-u sebat gösteriniz" mealindeki hadîsle asıl maksad yansıtılmış bulunuyor. [37]

Çıkarılan Hükümler

1- Cihad farz-ı kifayedir.
2- Cihad için at beslemek ve dolayısıyla günün şartlarına göre gelişen teknik imkânlarla orduyu donatmak vaciptir.
3- Savaş bir sanattır, onu öğrenmek ve başarılı savaş yapmak için ciddi bir eğitime ihtiyaç vardır.
4- Kur'ân'da "Gücünüzün yettiği nisbette düşmana karşı kuvvet hazırlayın" emri hem eğitimi, hem de müslüman olarak her ferdin üzerine düşen maddî ve manevî yardım ve desteği, hem de savaş için caydırıcı anlamda ciddi hazırlıkların yapılmasını kapsamaktadır.
5- Feyiz ve bereket, hayır ve saadetin atların alnında düğümlendiği ifadesi ise, savaş için araç ve gereç bakımından en tesirli ve caydırıcı silah ve malzemeyi hazırlamayı, harp sanayiini kurmayı ilham etmekte ve ancak müslümanlarm bununla hürriyet içinde şan ve şerefle ayakta durabileceklerine işaret edilmektedir.
6- Lâ ilahe illallah deyip Allah'ın varlığını, birliğini kabul eden, Muhammed'in de (s.a.v.) Allah'ın son peygamberi olduğuna şehadet eden kimseye dokunulmaz. Ancak haklı bir sebep ortaya çıktığı takdirde adlî mekanizma gereken hükmü verir.
7- Müslüman olduğunu ilân eden bir kimse işlediği bir günahtan dolayı tekfir olunmaz. Ancak Nassan haram kılınmış bir günahı helâl saydığı takdirde tekfîr edilir.
8- Bunun gibi müslüman olduğunu ilân eden bir kimse günahı gerektiren bir amelinden dolayı dinden çıkmış olmaz. Meğer ki o günah nassan sabit olmuş bir günah olur da onun haram olmadığını, helâl olduğunu iddia ederse o takdirde dinden çıkar.
9- Bu durumda murted olur. Tevbe ve istiğfara davet edilir ve üç gün süreyle bu telkin yapılır. Dönüş yapıp tevbe ederse serbest bırakılır.
10- Hak ile bâtıl mücadelesi ve savaşı kıyamete kadar devam edecektir.
11- O bakımdan kıyamete kadar ehl-i bâtıl ile ehl-i hak arasında soğuk ve sıcak savaş sürecektir.
12- Hak ehli olan müslümanlarm buna göre hazırlıklı olmaları farzdır. [38]

Cihada Çıkan Kimseninİhlas Üzere Olması

Şüphesiz Cenâb-ı Hak ancak kendi rızasına yönelik olup ihlâs üzere işlenen amel ve ibâdetleri kabul buyurur. Şahsın şöhrete ulaşmak, mal ve ganimet elde etmek, kahramanlığını isbatlamak veyahut ırkçılıkta bulunmak niyetiyle cihada çıkması ona âhirette hiç bir mükâfat kazandırmaz ve ister gazi olarak dönebilsin, isterse savaş alanında öldürülsün mükâfatını dünyada almış olur. Bunun için Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz imân edenlere şöyle seslenmiştir: "Ey insanlar! Amellerinizi ihlâs üzere tutun. (Allah için işleyin ve karşılığını yalnız O'ndan bekleyin). Çünkü gerçekten şanı yüce Allah amellerden ancak (kendi rızasına yönelik) halis ve katıksız olanını kabul eder..." [39]
Gerek Asr-ı Saadet'te, gerekse dört halîfe ve diğer âdil halîfe ve hükümdarlar döneminde müslümanları zaferden zafere, başarıdan başarıya eriştiren birçok olumlu sebepler bulunuyordu, ama onların başında "ihlâs"ın yeri çok büyüktür. Mücahitler ilâhî rızayı isteyerek ve amellerine karşılık uhrevî mükâfat arzulayarak savaştıkları sürece din ve devlet dimdik ayakta durmuş, en azılı ve güçlü düşmanların başı eğilmiş ve müslümanlar dünyada sözü dinlenir, örnek alınır tek ümmet olarak şan ve şerefle kıtalar üzerinde Allahu Ekber sesleriyle at koşturmuşl ardır.
Her ibâdet ve güzel amelde olduğu gibi cihad denilen kutsal savaşda ela samimi duygu, hâlis niyet şarttır. [40]

İlgili Hadisler

Ebâ Musa (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'den kahramanlık için savaşan, ırkî gayret ve öfkeyle savaşan, gösteriş için savaşan adamdan soruldu: Bunlardan hangisi Allah yolunda savaşmış sayılır? Efendimiz şu cevabı verdi: "Allah sözü daha yüce olsun diye savaşan kimse Allah yolundadır." [41]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Resulüllah (s.a.v.) Efendimizden şöyle buyurduğunu duydum diyor: "Allah yolunda savaşan herhangi bir gazi savaşırken ganimet elde ederse, mutlaka âhiretteki mükâfatının üçte ikisini (elde etmeye) acele etmiş olur. Geriye kendilerine üçte biri kalır. Eğer ganimet elde edemezlerse (âhiretteki) mükâfatları kendilerinden yana tamamlanmış olur." [42]
Ebû Umâme (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelip sordu: "Ecir talep etmek ve bir de (halk arasında) anılmak için savaşan bir adam hakkında ne buyurur-sunuz?" Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "O adam için (uhrevî) bir şey (mükâfat) yoktur" diye cevap verdi ve şöyle ilave etti: "Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak ancak kendisi için hâlis olup kendi rızası arzulanan bir ameli kabul eder." [43]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

Amelde ihlâsm gerekli olduğunu bütün ilim adamları belirtmiş bulunuyor. Zira bu konuda birçok âyet ve hadîs mevcuttur. Aksini iddia eden bir kimse çıkmamıştır. Zira Cenâb-ı Hak ibadet ve amelde ortak kabul etmemekte ve ancak kendi rızasına uygun olup sevap ve mükâfatı kendisinden talep eden mü'minlerin amelini kabul edeceğini kudsî hadîs ile açıklamış bulunuyor.
Mü'minleri ibadet ve taâtle, savaş ve mücadelede başarılı kılan en kuvvetli maya ihlas ve samimi niyettir. Bu da Allah rızası gözetilerek, mükâfatın münhasıran Allah'tan beklenme arzusunu taşıyarak gerçekleştiği takdirde hakiki ölçü ve anlamını bulmuş olur.
Şan ve şöhret için, kahramanlık ve kin-intikam için, ırkçılık ve kavmiyetçilik için savaşan bir kimsenin başarısında gerçek anlamda feyiz ve bereket, hayır ve saadet yoktur. Yaptığı iş ülke ve milletine de hayır ve mutluluk getirmez. [44]

Tahliller ve Rivayetler

62 no'lu Ebû Musa hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadîs, Allah yolunda cihada çıkıp savaşırken sırf O'nun rızasını gözetmenin ve karşılığını yalnız O'ndan beklemenin lüzumuna delâlet etmektedir. Kahramanlık, kin Öfke ve intikam hırsıyla veya gösteriş için yapılan bir savaşı Allah kabul etmez ve öylesine uhrevî bir mükafat ayırmaz.

O halde Allah sözü daha yüce olsun diye savaşan ve niyeti sadece bu ulvî gayeye yönelik bulunun kişi Allah yolundadır. Nitekim Timur-lenk Şam'da karargâh kurup ilim adamlarını biraraya getirdiğinde onlara şu soruyu tevcîh etti: "Ey ilim adamları] Bizler de müslümanız, sizler de müslümansmız. Ama müslüman olan bu iki grup savaşmakta ve birçok ölü vermektedirler. Söyler misiniz bizden ve sizden kimler cennetliktir? İlim adamları Timur'un çok atak ve kan dökücü bir karakter taşıdığını ve hoşuna gitmeyen bir cevabın birtakım nahoş sonuçlar doğuracağını hesaba katarak susmayı tercîh ettiler. Derken devrin ünlü âlimlerinden Mevlâna Şeyh Abdurrahman dizleri üzerine kalkarak şöyle dedi:"Ta Emîr! Bu sorunuzun cevabım bizzat Hz. Muhammed Efendimiz vermiştir: "Kim Allah sözü daha yüce olsun diye savaşırsa, işte o Allah yolundadır ve cennete de o hak kazanmış olur..." Timur bu susturucu cevap karşısında hiçbir şey demedi ve toplantının dağılmasını istedi.
63 no'lu Abdullah hadîsi de sahîh kabul edilmiştir. Ganimete erişmeyi tasarlayıp bir yandan Allah için savaşırken, bir yandan da ganimete ermeyi arzulayan kimse, savaşırken birtakım ganimetlerde elde ederse, uhrevî mükâfatının üçte ikisini elde etmekte acele etmiş sayılır. Geriye üçle bir mükâfat kalır... Böylece hadîs, savaşan mü'minleri ganimetten yana bir arzu taşımaksızın savaşmalarını telkin ve tavsiye etmektedir.
Savaşan kişi böyle bir arzu ve niyet taşımaksızın savaşır ve birtakım ganimetler elde ederse, bu onun uhrevî makâfatım noksanlaştırmaz.
Hadislerde geçen "kelimetullah"dan maksat, islâm'a, Kur'ân ahkâmına davettir. Zira İslâm insanlığın tek kuruluş yolu olsun -ki öyledir de-, Kur'ân da onların tek hayat nizamı kabul edilsin diye savaşan kimse, Allah sözünün daha yüce olmasını arzu etmiş kabul edilir.
64 nolu EbûUmame hadîsi Ebû Musa hadîsiyle birleşmekte ve biri diğerini desteklemektedir. [45]

Çıkarılan Hükümler

1- Allah yolunda savaş samimi niyet ve ihlâsla olur.
2- Kahramanlık veya gösteriş için savaşan kimse Allah .yolunda savaşmış sayılmaz ve öylesine uhrevî mükâfat verilmez,
3- Kahramanlık veya ırkçılık, kin ve intikam veyahut riya için savaşan kimse niyetinin karşılığını dünyada görür. Halkın onu alkışlaması, büyük kahraman demesi onun için yeterli bir mükâfattır. Böylesine âhirette ecir verilmez.
4- İhlas, yapılan ibâdeti, ameli Allah rızasına has kılıp onu her türlü art düşünceden uzak tutmak ve karşılığını da yalnız ve yalnız Cenâb-ı Hak'tan beklemektir. [46]

Cihada Katılmak İçin Ana-Babadan İzin Almak

Allah'a ibâdetten sonra ana-babaya karşı saygılı davranıp iyilikte bulunmak, onların meşru arzularını imkânlar nisbetinde yerine getirmek farzdır. Böylece Allah'a karşı günah ve isyanı gerektirmeyen hususlarda ana-babaya itaat etmek farz-ı ayn'dır.
Kur'ân-ı Kerîm'in beş ayrı sûresinde ana-babaya iyilikte bulunmamız, onlara karşı saygılı davranmamız, meşru sınırları aşmayan arzu ve isteklerini gücümüz nisbetinde yerine getirmemiz emredilmek-tedir. [47]
Diğer yandan ana-baba evlâdını Allah'a karşı gelmeye, günah ve isyana sevketmeye çalışırlarsa artık Allah'a karşı isyanı gerektiren hususlarda ne onlara, ne de başkasına itaat edilmez. Kur'ân ve hadîste bu konu açık ve net biçimde belirtilmiş bulunuyor. Ankebût sûresinde: "İnsana, ana-babasma iyi davranmasını, güzellikle muamele etmesini tavsiye ettik. (Bununla beraber) onlar, hakkında bilgin olmadığı birşeyi bana ortak koşman için seninle uğraşıp ağırlıklarını koymaya çalışırlarsa, o zaman onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. Ya-pageldiğinizi size birbir haber veririm..." [48]
Bu konuda Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz de şöyle buyurmuştur:
"Allah'a karşı ma'siyeti (itaatsizliği) gerektiren hususlarda hiçbir kimseye itaat yoktur. İtaat ancak ma 'ruf (şeriat ve akla, sağlam örfe uygun) olan şeydedir." [49]
"Halık'a karşı ma'siyette (itaatsizlikte) hiç bir mahluka itaat edilmez." [50]
Yine sahihkaynakların tesbitine göre, Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bir müfreze hazırlayıp bir yere gönderdi. Başlarına da ensardan bir adamı emîr olarak tayin etti. Bunlar epeyce mesafe gittikten sonra başlarındaki adam onları durdurdu ve şöyle emretti: "Odun toplayıp getirin ve geniş çapta bir ateş yakıp oluşturduktan sonra kendinizi o ateşe atıp yakın!" diye emretti. Onlardan biri: "Bu da neden?" diye sorunca, emîr ona: "Ben başınızda emîr olarak bulunuyorum ve emrediyorum, emrime itaat etmeniz gerekir." Bunun üzerine onlar itiraz ettiler ve Resûlüllah (s.a.v.) dan sormadıkça senin bu tür emirlerine itaat etmeyeceğiz" dediler. Medine'ye döndüklerinde durumu Resûlüllah'a (s.a.v.) arzettiler. Efendimiz onlara şöyle buyurdu: Eğer o ateşe girsey-diniz bir daha ondan çıkamazdınız. Taât ancak m'arûf olan hususlardadır." Yani şeriata, akla, sağlam örfe uygun olan hususlarda emîre itât edilir. [51]
"Allah'a isyan eden kimseye itaat yoktur..." [52]
Böylece gerek ana-babaya, gerekse lidere itaat ancak maruf (şeriata, akla ve köklü faydalı örfe uygun olan şeyler) de bir kural olarak bulunuyor. Bu kural ancak zarurî hallerde bir an için terkedilebilir. O da ölüm tehdidi, mal ve can güvenliğinin tehlikeye girdiği hallerde söz konusu olabilir. Cenâb-ı Hak'a karşı günah ve isyanı gerektiren husus ve hallerde işe hiçbir şahsa itaat caiz değildir.
Ana-babamn izni olmaksızın bir evlâdın cihada katılması caiz olur mu?
Giriş kısmında belirttiğimiz gibi, ana-babaya meşru ölç tiler çevresinde itaat farz-ı ayndır. Cihad ise farz-ı kifayedir. Bu durumda kişi ana-bab asından izin almadan veya ana-babası izin vermeden cihada katılmaz yani savaşa çıkmaz. Bu da düşmanlar topyekûn saldırıya geçip ülke üzerine yürümedikleri veya bir belde ve bir bölgeyi işgale gelmedikleri takdirdedir. Genel bir saldırı veya belde ve bölgeyi işgal etme durumlarında artık ana-babadan izin almaya gerek kalmaz. Savaş ergen olan her erkeğe farz-ı ayn olur. [53]

Konuyla İlgili Hadisler

İbn Mes'ûd (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen diyor ki: Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizden;
- "Allah yanında hangi amel daha üstündür?" diye sordum. Efendimiz (s.a.v.):
- "Vaktinde kılınan namaz" diye cevap verdi.
-"Ondan sonra hangi amel?" diye sordum. Efendimiz (s.a.v.):
- "Ana-babaya iyilikte bulunmak" diye cevap verdi. Ben tekrar:
- "Ondan sonra hangi amel?" diye sordum. Efendimiz (s.a.v.):
- "Allah yolunda cihad" diye buyurdu. [54]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Bir adam Resûiüllah (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek cihad hakkında izin istedi. Resûiüllah (s.a.v.) ona sordu: "Annen baban hayattalar mı?" O da: "Evet" diye cevap verdi. Resûiüllah (s.a.v.): "Öyle ise onlar için cihad et (onların hizmetinde bulun)"buyurdu. [55]
Diğer bir rivayette şöyle denilmektedir: "Bir adam geldi ve şöyle dedi; "Ya Resûlallah! Doğrusu ben sizinle birlikte cihada katılmayı arzulayarak geldim, ama ben ana-babamı ağlar bir vaziyette bırakıp geldim..." Bunun üzerine Resûiüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Onlara dön de onları nasıl ağlattınsa öylece güldür" buyurdu. [56]
Ebû Saîd (r.a.) den yapılan rivayette ise şöyle denilmiştir: "Bir adam Yemen'den hicret edip Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e geldi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Yemen'de kimsen var mıdır?" diye sordu. O da: "Annem ile babam vardır" dedi. Peygamber (s.a,v.) ona: "Anan ile baban sana izin verdiler mi?" diye sordu. O da: "Hayır..." diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona: "Annene ve babana dön de onlardan izin iste; izin verirlerse cihad et, vermezlerse onlara iyilik ve ihsanda bulun" buyurdu. [57]
Muâviye b. Câhime es-Süiemî'den yapılan rivayette, Câhime, Peygamber (s.a.v.) Efendimize gelerek dedi ki: Ya Resûlallah! Savaşmayı arzuladım ve size gelip istişarede "bulunmak istedim," Peygamber (s.a.v.) ona: "Annen var mıdır?" diye sordu. O da : "Evet vardır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona: "Git de annenin (hizmetine) gerekli ol. Çünkü gerçekten cennet onun ayağının yanındadır" buyurdu. [58]

İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları

îslâm sisteminde ana baba bakıma, ilgiye, ihsana muhtaç durumda iseler, çocuklarının onlara bakmaları, ihtiyaçlarını karşılamaları, hizmetlerinde bulunmaları farzdır. Aynı zamanda genel anlamda zorunlu bir seferberlik yoksa veya belde ve bölgeye bir düşman saldırısı vuku' bulmamışsa o taktirde savaşa katılmak için ana-babanm rızasını almak gereklidir. Zira savaşmak farz-ı kifaye, ana-babaya bakıp hizmet etmek farz-ı ayındır. Şüphesiz bu iki farz biraraya gelince farz-ı ayn tercih edilir.
Bu konuda müctehid imamların görüş, yorum ve içtihatları farklıdır.
a) İmam Mâlik, İmam Evzâî ve İmam Şafiî'ye göre, ana babası müslüman olduğu taktirde adam farz ve vâcib olmayan bir savaşa ancak onların izniyle katılabilir. Buna tatavvu' cihad denilir.
b) İmam Ahmed b. Hanbel de aynı görüşteder.
Ana baba kâfir olduğu taktirde evlâdının savaş için onlardan izin almasına gerek yoktur. Nitekim Bedir savaşma katılan Ebû Bekir, Ebû Huzayfe b. Utbe b. Rabi'a babaları müşrik idi. Bunlar babalarından izin alma ihtiyacını dahi duymuş değillerdi. Resûlüllah'm (s.a.v.) onlara, babalarından izin almaları hakkında bir emir ve tavsiyede bulunmadığı kesindir. Ebû Ubeyde b. Cerrah savaş meydanında düşman sarfında yer alıp nıü'minlere karşı savaşan babasını öldürmüştür. [59]
c) Diğer müctehid ve ilim adamları ise, meseleyi farz-ı ayn ve farz-ı kifaye çerçevesinde değerlendirip ona göre yorumlamışlardır. Başta imam Ebû Hanîfe olmak üzere hanefî

fukahası da bu görüş ve ic-tihaddadirlar. [60]

Tahliller ve Rivayetler

71 no'lu Ibn Mes'ûd hadîsi sahîh olup istidlale salihtir. Hadîs üstün ameller arasında namazın bir benzerinin olmadığına delâlet etmektedir. Zira namaz dinin direği, mü'minin mi'racı, ruhun gıdası, aile ve toplumun selâmet anahtarıdır. Namazdan sonra ikinci sırada ana babaya iyilik ve hizmet üstün bir amel olarak belirlenmiş bulunuyor. Sonra da üçüncü sırada Allah yolunda cihad yer alıyor.
Namazsız bir dinde, dindarlıktan hayır olmadığı gibi, ana babaya iyilik ve ihsansız bir evde de hayır yoktur. Cihad ruhunu, azmini, gayretini kaybetmiş bir müslüman ülkede de hayır yoktur.
72 no'lu Abdullah hadîsini Tirmizî sahîhlemiştir. Hadîsi aynı zamanda Ibn Hibban datahrîc etmiştir. Saîd b. Mensur ise hadîsin son kısmını şu lâfızla rivayet etmiştir: "Ana babana dön onlara sohbet ve ilgide, iyilikte bulun."
Hadîs, farz-ı kifaye durumunda olan cihadın, ana babaya iyilik ve hizmetten sonra ikinci kademede yer aldığını ve ana babaya iyilik ve hizmetin farz-ı ayn olduğuna delâlet etmektedir.
74 no'lu Ebû Saîd hadîsini Ibn Hibban sahîhlemiştir. [61]
Bu hadîs de ana-babaya iyilikte bulunmanın cihaddan efdal olduğuna delâlet etmekte ve zorunlu bir durum yoksa cihad için onlardan izin almanın gerekli olduğunu açıklamaktadır.
75 no'lu Muâviye b. Canime hadîsini aynı zamanda Beyhakî, îbn Cüreyc tarikiyle tahrîc etmiştir. İbn Cüreyc ise Muhammed b. Talha b. Rükane'den, o da Muâviye'den rivayet etmiştir. Ancak hadîsin Muhammed b. Talha'ya isnadında ihtilaf edilmiştir. Nesâfnin isnadındaki ricalin hepsi sikadır, ancak Muhammed b. Talha müstesna. Bu zat saduktur ama zaman zaman hatâ yapmıştır, [62]

Çıkarılan Hükümler

1- Amellerin Allah yanında en üstünü, vaktinde kılınan namazdır. Zira namazsız bir din ve dindarlıkta hayır yoktur.
2- Ana babaya iyilik, meşru ölçüler içinde arzu ve isteklerini yerine getirmek, ihtiyaçlarını imkânların elverdiği ölçüde karşılamak farzdır ve namazdan sonra en üstün ameldir.
3- Zorunlu bir durum olmadığı taktirde, savaşa çıkmak için ana babanın iznini almak şarttır. Aksi halde kişi günahkar olur.
4- Genel seferberlik, bölge veya beldeye ani saldın durumlarında artık ana babanın izni şart değildir, eli silah tutup savaşacak durumda olan herkesin savaşması farz olur.
5- Ana baba Allah'a karşı isyan ve günahı gerektiren bir teklifte bulunur veya böyle bir emir verirlerse, artık onlara bu hususta itaat edilmez. Zira Allah'a karşı isyan ve günahı gerektiren şeyde hiç kimseye itaat caiz değildir.
6- Böylece lider ve emîre de itaat ancak bu ölçüler içinde gereklidir, isyan ve günaha iter anlamdaki emirlerine itaat edilmez.
7- Ancak mal ve can tehlikeye girer de kişi tam bir tehdit altında bırakılırsa o taktirde zevahiri kurtarmak için itaat edilir. [63]

Borçlu Adam Ancak Alacaklı şahsın Rızasıyla Cihada Çıkar

islâm, insan haklarım en üstün çizgide tutan, hak ve hürriyetleri en âdil ve en anlamlı şekilde koruyan son dindir. Kul ve millet hakkını, ödemedikçe veya affedilme dikçe hiçbir ibâdet ve duâ, tevbe ve istiğfarla affedilmeyeceğini ilân eden ve kalb ve kafalara işleyen yine bu din olmuştur. Çünkü îslâm hem Allah'ın son mesajı olarak insanlara katkısız rahmet anlamında indirilmiş, hem de bütün esas ve hükümleriyle ilâhî olma özelliğini korumuştur.
Ciddi araştırmalar ve sahîh rivayetler şu gerçeği ortaya koymuştur: Peygamberlikten sonra en yüksek derece ve makam olan şehitlik bile kul hakkını bağışlamasına kâfi gelmemektedir. Ancak deniz savaşında islâm'ın yücelmesi uğrunda savaşıp şehit düşenlerin kul hakkından kurtarılacaklarına dair müjde vardır. Bu da üç yönlü bir hikmeti yansıtmaktadır:
a) Denizlere sahip olmak,
b) Deniz işletmeciliğine ağırlık vermek,
c) Deniz ürünlerini ve denizlerin taşıdığı kaynakları değerlendirmek.
islâm'ın insan haklarına verdiği önemin en açık iki belgesini zikretmeden ilgili hadîslere geçmek istemiyoruz:
Birincisi, vefat eden kişinin tekfin, teçhiz ve defin işlemi tamamlandıktan sonra ilk yapılacak şey, kullara olan borçlarının Ödenmesidir. Bu borçlar, haklar ödenmedikçe ne kişinin vasiyyet ettiği hayırları yerine getirirler, ne de kalan mal mirasçılarına taksim edilir.
ikincisi ise, farz-ı kifaye düzeyinde meydana gelen bir savaşa katılabilmek için şahsın önce üzerindeki vaadesi dolmuş borçlarını ödemesi veyahut alacaklılarının müsadesini alması gerekir. Aksi halde savaşa çıkması doğru olmaz, çıkacak olursa günahkar olur. Zira yapılar savaşlar her bakımdan küfrü, tuğyanı, fitne ve fesadı, ahlâksızlık ve iffetsizliği durdurmak, insan hak ve hürriyetlerinin korunmasını sağlamak ve en ulvî gaye olarak İslâm'ın yani Allah sözünün en yüce olmasını gerçekleştirmektir, insan hak ve hüriyetinin çiğnendiği, din ve vicdan hürriyetinin Önüne sed konulduğu bir ülkede savaşmanın hiçbıı anlamı kalmaz. [64]

İlgili Hadisler

Ebû Katade (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ashabı arasında iken ayağa kalkıp onlara Allah yolunda cihadın ve Allah'a imanın en üstün amellerden olduğunu anlattı. Bu arada bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi: 'Ya Resû-lallah! Allah yolunda savaşırken öldürülecek olursam benim hatam ve günahlarım temizlenip bağışlanır mı?" Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ona: "Evet, eğer Allah yolunda sabrettiğin, karşılığını yalnız Cenâb-ı Hak'tan beklediğin ve düşmana yöne-lip arkanı çevirip kaçmadığın taktirde öyledir." Sonra da şöyle ilâve etti: "Sen nasıl sordun?" buyurdu. Adam da: "Allah yolunda savaşırken ölürsem hata ve günahlarım bağışlanır mı?" diye cevap verdi. Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle cevap verdi: "Evet, sen sabreder, karşılığını yalnız Allah'tan bekler, düşmana yönelip arkanı döndürmezsen -üzerindeki borç dışında- bağışlanırsın. Çünkü Melek Cibril bana bu konuda böyle bilgi verdi..." [65] .
Abdullah b. Amir (r.a.) dan yapılan rivayette, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah şehidin bütün günahlarını bağışlar, ancak üzerindeki borcu bağışlamaz. Çünkü gerçekten Melek Cibril bu konuda bana böyle bilgi verdi..." [66]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (s.a.v,) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Allah yolunda öldürülmek bütün günah ve hataları temizleyip bağışlanmasına vesile olur. Melek Cibril "Ancak borçtan dolayı olan günah bağışlanmaz" diye bana bilgi verdi." [67]

Müctehidlerin İstidlal ve İhtiicacları

a) Şâfiîlere göre, ister müeccel (vadeli) isterse muaccel (hemen ödenmesi gerekli) olsun borçlu bulunan kimse ancak alacaklısının iznini almak suretiyle savaşa çıkabilir. Ödeyecek durumda değilse ya bir kefil belirlemesi veya rehin olarak bir eşya bırakması gerekir.
b) Hanbelîlere göre de hüküm böyledir. Çünkü kefil tayin etmeden veyahut rehin bırakmadan savaşa katılacak olur ve bu olayda öldürülürse, alacaklının hakkı Ödenmedik kalır. Bu da doğru değildir. O bakımdan alacaklının iznini alması vaciptir.
c) Mâlikîlere göre, borcunu ödeyecek durumda olmayan kimsenin alacaklısından izin almasına gerek yoktur. O bakımdan savaşa katılması gerekir.
Ancak savaşa katılması farz-ı ayn durumunda tecelli eder, eli silah tutan her mükellefin katılması farz olursa, o taktirde borçlunun alacaklısının iznini talep etmesine lüzum kalmaz. [68]
d) Hanefîlerin çoğunun da görüş ve içtihadı Hanbelîlerle birleşmektedir. [69]

Tahliller ve Rivayetler

79 no'lu Ebû Katade hadîsini Tirmizî tahrîc ettikten sonra sahîhlemiştir. Hadîs, kullara olan borcun affedilmesi için ancak alacaklının onu affetmesiyle veyahut borçlunun veya vârislerinin onu ödemesiyle mümkün olacağına delâlet etmekte ve şehîdliğin bile kişiyi bu haktan ve doğurduğu günahtan temizlemeye yetmiyeceğini açıklamaktadır. [70]

Savaşta Müşriklerden Yardım Beklemek

Cenâb-ı Hak, müşriklerle savaşmayı, küfür ve nifakı durdurmak için savaşa her an hazır olmayı emretmiş ve bunu müslümanlara farz kılmıştır. Savaşan müslüman -bir kavim veya ülkeye düşmana karşı yeterli kuvvetleri yoksa diğer müslüman kavim ve ülkelerin yardım etmesi, gerektiğinde bilfiil savaşa katılmaları vâcibdir. Şüphesiz müslümanlar bir tek ümmettir; küfür de bir tek millettir.

Savaşan müslümanlarm düşmana karşı müşriklerden, münafiklardan, kitap ehlinden yardım istemesi ve yardım görmesi caiz midir? Yardımı istenen gayr-i müslimler zimmî iseler yardımları beklenebilir. Zimmî değillerse, bu husustaki hadîsler farklı bilgi vermektedirler. Resûûllah (s.a.v.) Efendimiz'in müslümanlara destek sağlamak üzere savaşa katılmak için gelen müşrike "Biz bir müşrikten elbette yardım istemeyiz" diye cevap vermesi, savaşta müşriklerden yardım istemenin veya yardım etmek isteyenlerin bu isteğini kabul etmenin caiz olmadığını göstermektedir. Bunun aksine bize kadar ulaşan sahih rivayetlerden Resûûllah (s.a.v.) Efendimiz'in Hayber'in fethinde yahu-dilerden bir grup insanın yardımını talep etmiş ve yardımına katılanlara elde edilen ganimetten pay ayırmıştır. Ayrıca Huneyn savaşında İslâm'a girmemiş olan Safran b. Umeyye'nin yardımcı olma dileğini kabul ettiği bilinmektedir.
O halde bu konuyla ilgili hadîs ve siyer kitaplarındaki rivayetlerin tamamım biraraya getirdiğimizde, savaş emrinin verildiği ilk dönemde Resûûllah (s.a.v.) Efendimiz herhangi bir müşrikten yardım istemeyi, yardım etmek isteyen bir müşrikin bu isteğini kabul etmeyi uygun görmemiştir. Sonra buna ruhsat verildiği anlaşılıyor. [71]

İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.aj dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: 'Hesûlüllah (s.a.v.) Efendimiz (savaşmak üzere) Bedir mevkiine doğru çıkıp hareket etti. Harretü'l-vebere mevkiine gelince (müşriklerden) cesaret, kahramanlıkla anılan bir adam gelip Resûlüllah'a ulaştı ve şöyle dedi:
- "Sana (savaşta) uymak ve seninle birlikte isabette bulunmak için geldim!" Resûûllah (s.a.v.) Efendimiz sordu:
- "Allah'a ve Resulüne imân ediyor musun?1* O da:
- "Hayır" diye cevap verince, Resûûllah (s.a.v.) ona:
- "Dön git. Ben bir müşrikten asla yardım istemem" buyurdu.
Hz. Aişe (r.a.) devamla diyor ki: "Sonra bir süre geçti ve Resûûllah (s.a.v.) Şecere mevkiine gelmiş oldu. Derken o adam yine gelip Resûlüllah'a yetişti ve önce söylediğini tekrar söyledi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona ilk önce dediği gibi cevap verdi: "Geri dön git. Ben bir müşrikten asla yardım istemem" buyurdu. Adam ayrılıp gitti ve sonra yine el-Beyda mevkiine gelip peygambere ulaştı ve önce dediğini tekrar söyledi. Resûûllah (s.a.v.) da ona önce dediğini tekrar söyledi: "Allah'a ve Peygamberine imân ediyor musun?" O da "Evet imân ediyorum" diye cevap verince Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ona: "Haydi (bizimle beraber) yürü" diye buyurdu. [72]
Hubeyb 6. Abdirrahman'dan, o da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir. Dedesi şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v.) Efendi-miz'e geldiğimde savaşa hazırlanıyordu. Ben ve kavmimden bir adam -ki henüz müslüman olmamış idik- dedik ki: "Kavmimizin bir savaşa hazır olması durumunda onlarla birlikte bizim hazır olmamamızdan utanıyoruz!" Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) bize sordu; 'İslâm'a girdiniz mi?" Biz de: "Hayır..." diye cevap verdik. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Biz müşriklere karşı (savaşırken) müşriklereden yardım istemeyiz." Bu red cevabı üzerine bizler İslâm'a girdik ve Peygamber (s.a.v.) Efendimizle beraber savaşa hazır olduk. [73]
Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Müşriklerin (yaktığı) ateşle aydınlanmayın ve yüzüklerinizin üzerine Arapça (Muhammedün Resûlüllah) yazıp nakşetmeyin." [74]
Zî Mahber'den (r.a.) yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duydum: "ileride Rumlarla barış anlaşması yapıp siz ve onlar hep birlikte önünüz (veya arkanız) daki düşmanla savaşacaksınız." [75]
Zühri'den yapılan rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Hayber'de Hayber savaşı esnasında yahudilerden bir kısım adamlardan yardım istedi ve (savaşta elde ettiği ganimetten) onlara pay ayırdı." [76]

Müctehidlerin Görüş, Yorum ve İstidlalleri

Dört mezhep imamlarına göre, müslümanlarla birlikte savaşa katılmak isteyen müşriklere imam (emîr veya onun yetkili kıldığı kumandan) izin verirse onlardan yardım sağlamak caizdir.
Böylece müctehid imamlara göre bu yetki tamamıyla devlet başkanına veya onun yetkili kıldığı kumandana aittir.
Ancak savaş neticesinde elde edilen ganimette, yardımcı olmak maksadıyla savaşa katılan müşriklere pay ayırıp verme hususunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır:
a) İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre müşrikler ehl-i cihad olmadıkları için ganimetten onlara pay ayrılmaz da köleye verilen az şey nisbetinde bir şey verilir.
b) İmam Ahmed, İmam Evzâî, İmam Sevrî ve İshak'a göre, müslümana ayrılıp verilen sehim nisbetinde onlara da verilir. îmam Âhmed'den yapılan bir diğer rivayette ise, onlara sehîm verilmez. Ancak birinci rivayetin daha sahîh olduğu tesbit edilmiştir. [77]

Tahliller ve Rivayetler

83 no'lu Hz. Aişe hadîsi sahîhtir. Ancak ilim adamlarının çoğuna göre mensuhtur, yani hükmü kaldırılmıştır.
84 no'lu Hubeyb hadîsini aynı zamanda Şâfiî ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. İbn Hacer de bunu Telhiste nakletmiş ancak bir görüş beyan etmemiştir. Mecmeu'z-Zevâid'de ise Ahmed ve Taberânî'nin tahririnden geçen ricalin hepsinin sika olduğu belirtilmiştir.
Bu hadis de Hz. Aişe hadîsim desteklemekte ve kuvvet kazandırmaktadır. Ancak onun gibi hükmü kaldırılmış bulunuyor.
85 no'lu Enes hadîsinin Nesâfnin tahrîc isnadında Ezher b. Râşid bulunuyor ki bu zat zayıftır. Ebû Hatim onun meçhul olduğuna dikkat çekmiş ve İbn Maîn de onun zayıf olduğunu belirtmiştir. [78]. Geriye kalan ricalin ise hepsi sikadır.
"Müşriklerin yaktıkları ateşle aydınlanmayın" sözünden maksat, savaş ve benzeri hususlarda müşriklerden az bir şey de olsa yardım istemeyin demektir. "Yüzüklerinize Arapça yazı nakşetmeyin" den maksat, yüzüklerinizin üzerine (Muhammed'ün Resûlüllah) ibaresini nakşetmeyin demektir. Zira bu ifade ancak Resûlüllah'm (s.a.v.) yüzüğüne nakşedilmiş bulunuyor ki, aynı zamanda resmî mühür hüviyetinde idi.
86 no'lu Zî Mahber hadîsini aynı zamanda îbn Mâce tahrîc etmiş bulunuyor. Ebû Davud'un rivayet senedinde yer alan ricalin hepsi ri-cal-i sahîhtir. O bakımdan hadis istidlale sâlih görülmüştür.
87 no'lu Zührî hadîsini Tirmizî murselen tahrîc etmiştir. Bu kavramdan maksat, senedinden bir sahabinin düştüğüdür. Zühri'nin murselen rivayet ettikleri hadîsler genellikle zayıf kabul edilmiştir. [79]Bu mealde bir hadîsi imam Şafîî, Hasan b. Ammare tarikiyle rivayet etmiştir. Beyhakî bu tarikle yapılan rivayetin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.
Buharı ve Müslim'in tahrîc ettikleri hadîste şöyle deniliyor: "Başında miğfer bulunan bir adam Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi: "Savaşayım mı, yoksa İslâm'a girip müslüman mı olayım?" Efendimiz ona: "Önce islâm'a gir, sonra savaş..." Adam da önce İslâm'a girdi ve arkasından düşmana karşı çıkıp savaştı, çok geçmeden öldürüldü. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Az bir amel çok bir mükâfat!" diye buyurdu.
Bu hadîs, savaşta müşriklerden yardım kabul edilmeyeceğine delil sayılmamıştır. Çünkü Resûlüllah'a (s.a.v.) başvuran müşrik savaşmakla islâm'a girmek arasında bir tercîhte bulunmak istediğini ifade etmek istemiş, Efendimiz de gayet tabii olarak islâm'a girmesini ve öylece savaşmasını emretmiştir. [80]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaşta münafik ve müşriklerin yardımını kabul etmek caizdir.
2- Nitekim Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz ünlü münafik Abdullah b. Ubeyy b. Selûl'ün savaşa katılmasına engel olmamıştır.
3- Münafik ve müşriklerin savaşa katılıp müslümanlara yardım etmeleri teklifini baştaki İslâm emiri veya kumandanı kabul edip etmemekte serbestir. Maslahat görürse kabul eder. Bir hile ve ihanet sezerse reddedip geri çevirir.
4- Savaşa katılan münafiklara da elde edilen ganimetten pay verilir.
5- Savaşa katılan müşriklere ise cihad ehli olmadıkları için onlara pay verilmez de kölelere verildiği gibi az bir şey verilir.
6- İmam Ahnıed, Evzâî ve Sevrfye göre, onlara da müslümanlara verilen pay nisbetinde pay verilir.
7- İleride müslümanlarla rumların sulh anlaşması yapacakları ve birleşerek bir düşmanla savaşacakları haberi, Resûlüllah (s.a.v.) Efen-dimiz'in geleceğe yönelik mucizevî haberlerinden biridir.
8- Bu haber, müslümanların gayr-i müslim bir milletle sulh anlaşması yapıp düşmana karşı birlikte harekete geçmelerinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. [81]

Hastalara Yardımcı Olmak, Yaralıları Tedavi Etmek ve Benzeri Hizmetlerde Bulunmaları İçin Kadınların Da Savaşa Katılmaları

Kadınların cihadı haccetmektir. Düşmanla savaşmak erkeklere farz kılınmış, kadınlara farz kılınmamıştır. Ancak sabırlı, cesur, dayanıklı kadınların savaşta geri hizmetlerde bulunmalarında bir sakınca yoktur. Şüphesiz bu geri hizmetlerin başında hemşirelik gelir. Cephe ve karargâhlarda hastalarla meşgul olmak, yaralıları toplayıp tedavi etmek de bir anlamda cihad sayılır. Ancak bu onlar hakkında farz değil müstehabdır.
Böylece islâm, kadınları dört duvar arasında sıkıştırıp hayattan tecrîd etmemiştir. Onların ruhsal ve fiziksel, aynı zamanda cinsel yapılarına uygun birtakım iş ve hizmetlerin kapısını açık tutmuştur. Zira maksat, korumak, onun annelik duygusunu zedelememek, iffet perdesine leke sürmemek ve böylece aile yuvasını her türlü şaibeden uzak tutmaktır. Hatta belde veya bölgeye düşman saldırısı vuku' bulduğu taktirde kadınlar da nefsi müdafaa için silaha sarılıp müdafaaya geçerler. Düşmanın kirli ayaklarını harim-i ismetlerine

sokmamak için gerekirse savaşıp mücadelede bulunurlar. [82]

İlgili Hadisler

Rübeyyi bint Muauviz_ (r.aj dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Biz kadınlar Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizle birlikte savaşır, savaşanlara su verir, hizmet eder, ölü ve yaralıları Medine'ye alıp götürürdük..." [83]
Ummu Atıyye el-Ensarîyye (r.a.) dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:
"Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz'le birlikte yedi savaşa katıldım. Onların malzeme ve nevalelerine halef olup bakar, onlara yemek pişirir, hastalarını tedavi eder, kötürümler üzerinde durup yabancı olurdum." [84]
fr.aj cfett yapılan rivayette adı geçen diyor ki: "Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz Ummu Süleym ve ensardan onunla birlikte bazı kadınlarla savaşa çıktı ki bu kadınlar (geri hizmetlerde bulunup) savaşanlara su verir ve yaralıları tedavi ederlerdi." [85]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Ya Resûlellah! Biz cihadı en üstün amel olarak görüyoruz. Biz de cihad edelim mi?" Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ama (kadınlar için) en üstün cihad, şartlarına uygun helâl kazançla yerine getirilen haçtır." [86]

İlim Adamlarının İstidlal ve Yormları

İlim adamları ve müctehid imamlar kadınların savaşa katılmalarının farz olmadığında birleşmişlerdir. Ancak tesettüre riâyet edip tahrîme yol açmamak kaydıyle kadınların savaşta geri hizmetlerde bulunmasına, yaralıları tedavi etmesinde, öldürülenleri belirlenen bir yere taşımasında bir sakınca olmadığı görülmemiştir. Bu da daha çok hemşirelik hizmetleri kapsamında tezahür eder. -
Böylece bugünkü anlayış, davranış ve ihtilattan uzak, tesettür kaidelerine riâyet şartıyla ve tahrîme yol açmayacak davranışlardan kaçınmak suretiyle cesur, metin, becerikli ve tecrübeli kadınların -ihtiyaç hissedildiği takdirde- savaşa katılıp geri hizmetlerde bulunmalarına, kendilerini herhangi bir tecavüzden koruyabilmek için yeterli derecede hazır ve uyanık olmakla beraber silah taşımalarına cevaz verilmiştir.
Ancak bu durumda savaşta elde edilen ganimetten kadınlara da erkeklere tahsis edilen nisbetten pay verilip verilmeyeceği ihlilâf konusudur.
a) İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Sevrî ve Saîd b. Müseyyeb'e göre kadınlara ganimetten bir.şeyler verilir. Ancak baştaki yetkili zat isterse kadın erkek ayırt etmeden hepsine eşit biçimde pay ayırıp verir, isterse kadınlara, erkeklere nisbetle daha az birşey takdir edip verebilir,
b) İbn Abbas da aynı görüş ve ictihaddadır.
c) İmam Evzâî'ye göre, kadına da sehim ayrılır. Nitekim Cerîr b. Ziyad'm rivayetine göre şöyle haber verilmiştir: "Ninem Hayber fethinde savaşa katılmıştı. Resûlullah (s.a.v.) ona da ganimetten pay ayırıp verdi, erkeklerle eşit tuttu. Yermuk savaşında da kadınlara er-keklerinkine denk pay verildiği rivayet edilmiştir.
Ayrıca Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz Huneyn savaşında Sehle binti Asım'a pay ayırıp vermiş, bir ayrım yapmamıştı. [87]
d) Hanefilere göre, ihtiyaç hissedildiğinde kadın tedavi, su dağıtma, ekmek hazırlama gibi geri hizmetlerde bulunabilir ve kendisine sehim değil de az birşey verilebilir. [88]

Tahliller

Yukarıda naklettiğimiz dört hadîs de sahihtir. O bakımdan ilim adamları ile müctehid imamlar bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. İmam Buharı bu konuda kendi Sahîh'inde "Babu Gazvi'n-Nisâi ve Kıtalihinne" diye bir bab ayırmış bulunuyor.
Böylece sıkıntılı zamanlarda, zarurî hallerde kadınların mahremleri olmayan erkekleri tedavi etmelerinin caiz olduğu anlaşılıyor.
îbn Battal'm "kadın ancak mahremi olan erkekleri tedavi edebilir, yabancı erkekleri tedavi etmesi caiz değildir. Nasıl ki kadın yabancı bir erkeğin cenazesini yıkayamıyorsa..." görüşü pek sıhhatli değildir. Zira cenaze yıkamak ibâdet kapsamına girmekte, tedavi ise zaruret kapsamına girmektedir. Birini diğerine kıyas etmek farklı kıyas olur. [89]

Çıkarılan Hükümler

1- Allah yolunda zarurî bir hal olmadığı takdirde kadınların savaşa çıkması vacip değildir.
2- Zarurî bir durum meydana geldiğinde, meselâ düşman bir beldeyi veya bölgeyi istilaya yöneldiğinde, o belde ve bölgede eli silah tutup savaşabilen ve nefsini müdafa edebilen erkek ve kadın, herkesin düşmanı defetmesi için savaşması farz olur.
3- Kadınlardan becerikli olup; tedavi, su taksimi, yemek hazırlama gibi ihtiyaçları yerine getirebilenlerin savaşa katılmasında bir sakınca yoktur. Çünkü birçok durumlarda ihtiyaç da vardır.
4- Ancak ihtiyaç olmadığı takdirde kadınların geri hizmet için bile olsa savaşa katılmaları mekruhtur, bazısına göre caiz değildir.
5- Sözü edilen ihtiyaçlardan dolayı savaşa iştirak eden kadınların hem tesettüre riâyet etmeleri, hem de tahrîmi gerektiren davranışlardan kaçınmaları vaciptir.
6- Savaşta elde edilen ganimetten erkeklere verilen eşit payın kadınlara da verilmesi caizdir.
7- Müctehidlerin bir kısmına göre, eşit pay verilmez, az bir şey verilmek suretiyle ganimetten mahrum edilmezler. [90]

Savaşta Kadınlar, Çocuklar, Din Adamları ve Yaşlılar Öldürülmez

îslam hiçbir zaman soykırımına cevaz vermez. Çünkü amaç şu ırkı, bu ırkı yok edip Öldürmek, ülkelerim veya bulundukları bölgeleri coğrafyadan silmek değil, onların iman ve irfanlarını belli düzeye getirip ırkçılık duygularım çok geri plana itmek ve tesirsiz kılmaktır. Hak din çerçevesinde dini duygular kuvvetlendikçe ırkî duygular zayıflar. Bu ters orantı tarih boyunca hep böyle olmuştur.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Selman el-Farisi'ye ırkçılık açısından sataşan Sa'd b. Ebi Vakkas'ı çağırarak üzüntüsünü belirtmiş ve: "Selman bendendir, Selman Ehl-i Beytim dendir" buyurarak islam'ın her yanı ve yönüyle ırkçılığın karşısında olduğunu bildirmiş ve Arap olmayan Selman'ı kendi ev halkından biri olarak ilan etmiştir.
Bunun içindir ki, gerek Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında, gerekse dört halife döneminde hiçbir zaman ırkçılığa prim verilmemiş ve islam'a giren Arap ile Acem arasında bir fark gözetilmemiştir.
Sonra bu yüksek ve birleştirici duygu ve kültür, esas ve prensip Emeviler devrinde uygulanmaz olmuş, ırkçılık ruhu hortlamaya başlamış ve bu yüzden Emeviler, Arap olmayan müslim, gayr-i müslim tebaya "mevali" yani hürriyetlerine kavuşturulmuş köleler demişlerdir.
Abbasiler devrinde bu zihniyete son verilmiş ve İslam kardeşliği yeniden ihya edilerek ırkçılıkla ilgili kapılar kapatılmıştır.
Konuya bu açıdan bakınca, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in savaşlarda kadınların, çocukların, mabede kendini vermiş din adamlarının ve savaşacak durumda olmayan yaşlıların öldürülmesini niçin yasakladığı kendiliğinden anlaşılmaktadır. İslam sınıf farkını kaldıran, Allah'a, Peygamberine ve Ahiret'e iman eden herkesi kardeş kabul eden, birleştirici, kaynaştırıcı ve bütünleştirici bir dindir. O bakımdan son dindir ve cihanşümuldur...
Hatta Vakidi'nin Fütuhu'ş-Şam adlı eserinde, Hz. Ömer (r.a) m hilafet yıllarında İslam orduları Şam dolaylarında Bizans'a karşı koyup serhadleri güven altına almaya çalışırken bir yandan da Şam ve dolaylan fethediliyordu. Ancak İslam ordusunun girdiği her belde, kasaba ve köyde halkın korku ve endişesi bir anda güvene dönüşüyor, Bizans askerlerinin işlediği cinayet ve kötülüklerden hiç birinin İslam'da yeri olmadığını görünce son dine hayranlık duyarak İslam'a girmekte tereddüt bile etmiyorlardı. Iyaz b. Ganem kumandasında olan askerler Şam'a girip fütuhatı başarıyla sonuçlandırma gayreti içindeyken kadınlar korkularından ağlıyor ve başlarına ne felaketlerin geleceğini hesaplayarak saçlarını yoluyorlardı. Derken Iyaz b. Ganem ve etrafındaki askerlerle karşılaşıyorlar. Çeşmeden su almak isteyen bu kadınlar bir anda korkudan ellerindeki boş kaplar yere düşüyor ve kendilerinden geçer gibi oluyorlar. Kumandan lyaz onların bu halini görünce şöyle sesleniyor: "Bizler Allah'a ve son peygamber Hz. Muhammed'e iman eden bir orduyuz. Amacımız sizi kahretmek, esir alıp kullanmak değil, sizi gerçek hürriyete kavuşturmak, namus, iffet ve şerefinizi korumaktır. Üzülmeyin ve korkmayın. Hiçbir Müslüman asker sizin kılınıza dokunmayacak ve sizi asla rahatsız etmiyecektir. Bizim Peygamberimiz, iman, irfan ve ahlakımız bize bunu emretmektedir" deyince kadınlar rahatladılar ve sularını doldurup evlerine dönünce kocalarına, kardeşlerine, yakınlarına: "Ne duruyorsunuz? Bu gelen İslam ordusu Bizans askerleri gibi hayasız, namussuz, yağmacı, haysiyet kırıcı değillerdir. Biz kadınları görünce yüzlerini çevirip bize dikkatle bakmaktan bile sakınan bu insanlar.gibi neden dindar ve ahlaklı olmayalım?..."
Ancak kadınlar savaşa katılır, din adamları mabedi bırakıp cepheye elinde silahla savaşa iştirak ederse, o takdirde düşman ordusuyla çarpışma halinde bunlardan da öldürülenler olabilir. Bu bir istisna teşkil eder. [91]

Konuyla İlgili Hadisler

Yapılan rivayete göre, ashabdan îbn Ömer (r.a.) şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimizin yaptığı savaşlardan birinde öldürülmüş bir kadın cesedine raslandı. Bunun üzerine -Resû-lüllah (a.s.) Efendimiz kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı." [92]
Riyah (veya Ribah) b. RebV (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen zat, Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bir savaşa çıkıyor. Öncü kuvvet olarak da Halid b. Velid (r.a.)

bulunuyordu. Riyah (Ribah) ve diğer ashab arkadan öncü kuvveti takip ederken öncü kuvvet tarafından öldürülmüş bir kadın cesedine rastladılar. Durup o kadına baktılar ve hılkatmdan dolayı hayret ettiler. Derken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz arkadan gelip onlara ulaştı. Onlar da geri çekilip açıldılar. Resûlüllah (a.s.) bineği üzerinde durup o kadına (üzüntüyle) baktı ve şöyle buyurdu: "Bunun savaşır bir kişi olduğunu sanmıyorum." Sonra yamndakilerden_ birine şu emri verdi: "Derhal git Halid'e yetiş ve ona de ki: "Ücretle tutulmuş geri hizmet için getirilmiş kişileri ve çocukları öldürmesinler." [93]
Enes'den yapılan rivayete göre Rasulüllah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Haydi Allah'ın ismiyle, O'nun yardımıyla ve Resûlüllah (a.s.) milleti (dini) üzere yola çıkınız. İyice yaşlanmış kişileri, küçük çocukları ve kadınları öldürmeyin. Ganimet malını aşırmayın. Topladığınız, elde ettiğiniz ganimetleri bir araya getirin. İslah edici olun ve iyilikte bulunun. Çünkü gerçekten Cen-ab-ı Hak iyilikte bulunanları sever." [94]
Ibn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz askerlerini bir tarafa gönderdiğinde şöyle buyururdu: "Şanı Yüce Allah'ın ismiyle yola çıkın, Allah yolunda Allah'ı inkar edenlerle savaşıp vuruşun. Haksızlık, acımasızlık, ahde, anlaşmaya vefasızlık etmeyin. Ganimet malından aşırmayın. Diri bir kimseyi hedef alıp delik deşik etmeyin, insanların organlarını kesmeyin, bu tür azapta bulunmayın ve bir de çocukları, kendilerini mabede Vermiş (rahip, rahibe ve benzeri) kişileri öldürmeyin." [95]
îbn Kâb b. Malik'den yapılan rivayete göre, Peygamber (a.s.) Efendimiz Hayber'e İbn Ebi Hukayka'y* öldürmeye (asker) gönder ince onları kadınları ve çocukları öldürmekten men'etti. [96]
el-Esved b. Serî' (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Savaşta çocukları öldürmeyin." Bunun üzerine ashab: 'Ya Resûlüllah! Onlar müşriklerin evladı değiller midir?" denince Efendimiz onlara şöyle uyarıda bulundu: "Sizin hayırlılarınız ve seçkinleriniz de müşriklerin evladı değiller midir? [97]

İlim Adamlarının Tesbit ve İstidlalleri

îlim adamları ve müctehid imamların bu konuda görüşleri şöyledir: Kadınlar ve din adamları ellerine silah alıp îslam'a karşı bir vuruşmaya yönelmedikleri takdirde öldürülmezler. Eli silah tutup cephede savaşan ve fakat henüz ergin olmayan çocuklar ise imkânlar elverdiği, ortamın müsait bulunduğu Ölçüde öldürülmeyip korkutulurlar. Tehlikeli bir duruma geldikleri takdirde öldürülürler. Eline silah almayıp cephe gerisinde bulunan kadınlar ve çocuklar öldürülmezler. Müslümanlar üstünlük sağladıkları takdirde onları esir edinirler.
Kendini mabede ve ibadete veren adamları -genç olsunlar, yaşlı olsunlar- cepheye silahla gelip savaşmadıkları takdirde öldürülmezler ve ibadetlerine engel de olunmaz. [98]

Hadislerin Tahlilleri ve Rivayetleri

97 No'lu îbn Ömer (r.a.) hadisi sahih olup istidlale salihtir. Hadis, savaşlarda kadın ve çocukların öldürülmesinin caiz olmadığına delalet etmektedir. Buradaki nehiy, yani yasak vücup ifade ettiğinden, sözü edilen iki zayıfı öldürmek tahrimen mekruh olmuş oluyor.
98 No'lu Ribah (veya Riyah) hadisi üzerinde Buhari durmuş ve isinin (y) ile değil (b) ile başladığının daha sahih olçhığunu belirtmiştir.
îlim adamlarının çoğu bu hadisle de istidlal etmişlerdir. Zira bunu destekler anlamda birkaç sahih hadis daha bulunuyor.
Savaşta ücretle geri hizmetlerde iş gördürülen, kadın, köle ve benzeri eli silah tutmayan kimse için "asif' denilmiştir. Böylece Resûlüllah (a.s.) Halid b. Velid'e (r.a.) verdiği emirde vücup ifade etmekte ve geri hizmette çalıştırılanların ve bir de çocukların öldürülmem esiyle ilgili kesin bir hüküm taşımaktadır.
99 No'lu Enes hadisinin isnadında Halid b. Fizr bulunuyor. Bunun zayıf olduğunu söyleyenler olmuşsa da, bazı hadisçilere göre rivayetinde bir beis yoktur. [99]
100 No'lu îbn Abbas hadisinin isnadında İbrahim b. İsmail b. Ebi Habibe bulunuyor. Hadisçilerin çoğuna göre bu zat zayıftır. Ancak Ahmed b. Hanbel onun sika (güvenilir) olduğunu belirtmiş ve rivayetini kendi Müsned'ine almıştır. [100]
Aynı zamanda bu hadisi destekler anlamda sahih rivayet bulunuyor. O bakımdan istidlal edilmesinde bir sakınca görülmemiştir.
101 No'lu İbn Kab hadisini aynı zamanda İsmail kendi Müstahrac'mda tahric etmiş ve Ebu Davud, İbn Hibban da onu Zühri'den murselen nakletmişierdir.
Mecmeu'z-Zevaid'de İse bu hadisin Ahmed b. Hanbel tesbitiyle yapılan rivayetinde yer alan ricalin hepsi rical-i sahihtir denilmektedir. O bakımdan hadis istidlale saîihtir denebilir. :
îbn Abbas hadisiyle eli silah tutup savaşacak durumda olan her müslümanm gerektiğinde savaşa çıkmasının farz olduğu istidlal edilmiş ve savaşta aşağıdakilerin yasaklanıp haram kılındığı belirlenmiştir:
a) Gadretmek, yani verilen sözü, yapılan anlaşmayı bozmak, ahde vefa etmeyip haksız bir yol seçmek,
b) Ganimet malını aşırmak,
c) İnsan dahil bir canlıyı hedef alıp vücudunu parçalamak, organ-' îarını kesmek,
d) Çocukları öldürmek.
e) Kendini mabede veren din adamlarını öldürüp mamur yerleri yıkmak yasaklanmıştır.
Kab b. Malik hadisi, İbn Ömer hadisiyle birleşmekte ve savaşlarda iki sınıf insanın öldürülmesinin yasaklandığına delalet etmektedirler.
102 No'lu el-Esved hadisinin ricalinin hepsi rical-i sahihtir. Diğer hadislerle desteklenmekte ve savaşta çocukların öldürülmesinin caiz olmadığına delalet etmektedir. [101]
Bu bapta Beyhaki, Hz. Ali'nin (r.a.) İbn Abbas hadisinin bir benzerini rivayet etmiştir. îbn Ebi Hatim de el-Ilel'de Cerir'den bu anlamda bir hadis nakletmiş bulunuyor.
Diğer yandan Tirmizi ve Ahmed'in Semure'den yaptıkları ve sahih kabul ettikleri hadiste ise şöyle buyurulmuştur: "Müşriklerin şeyhlerini öldürünüz, sakalı bitmedik gençlerini diri bırakınız!.." [102]
Nitekim bu baptaki hadislerin hepsini dikkate alan İmam Malik ve İmam Evzai'ye göre, hiçbir durumda kadınlar ve çocuklar öldürülmezler. Hatta düşman tarafı kadınları ve çocukları siper edinerek savaşsalar bile bu iki sınıfa dokunulmaz. Bunun gibi kafirler kadın ve çocuklarla birlikte bir kalede veya gemide yer alıp o şekilde savaşı sürdürmek isteseler, Müslümanların o kale ve gemiyi yakmaları veya silah atıp içindekileri öldürmeleri caiz olmaz.
Rey tarafdarları ile İmam Şafiî'ye göre, kadınlar silah alıp bilfiil savaşa katılırlarsa, o takdirde öldürülmeleri caizdir.
Bu müctehidler daha çok şu rivayetle de istidlal etmişlerdir:
Peygamber (a.s.) Efendimiz Huneyn Savaşında öldürülmüş bir kadına rasladı ve sordu: "Bunu kim öldürdü?" Bir adam: "Onu ben öldürdüm. Sebebine gelince, zafer bizden yana tecelli ettiğinde bu kadını ganimet olarak yakalayıp arkama takıp getirirken bir ara Müslümanların hezimete uğradığını görünce kılıcımın kabzesine eğilip çekti ve beni öldürmek istedi. Bunun üzerine onu öldürmek zorunda kaldım."
Bu cevap üzerine Peygamber (a.s.) Efendimiz o adama: "Neden öyle yaptın, onu öldürmemeliydin" demedi. [103]
99 No'lu Enes hadisinde "şeyh-i faniyi Öldürmeyin" buyurulurken Tirmizi ve İmam Ahmed'in Semure'den rivayet ettikleri sahih hadiste "müşriklerin şeyhlerini öldürünüz" ibaresi yer almaktadır. İlk nazarda iki rivayet arasında bir tezad göze çarpıyorsa da aslında hiçbir tezad sözkonusu değildir. Zira Enes hadisinde "şeyh-i fani" derken, iyice yaşlanmış, eli ayağı tutmaz olup bir köşeye çekilip kendi haline bırakılmış çok yaşlı kişi kasdedilmiştir. Semure hadisinde ise, mutlak bir ifadeyle "şeyhler" denilirken, fazla yaşlılar değil, topluma akıl veren, umur bilir tecrübeli kişler kasdedilmiştir.
Unutmayalım ki, "şeyh" ismi Arapça'da üç manaya delalet eder ve yer aldığı cümle ve bağlı bulunduğu konuya göre o üç manadan biriyle m anal andırılır:
a) Uzman ilim adamları,
b) Tecrübeli, güngörmüş kabile başkanları,
c) Çok yaşlanıp iş hayatından çekilenler..
Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Huneyn Savaşı'nı tamamladıktan sonra ashabdan Ebu Amir'i Evtas'taki askerler üzerine gönderdi. Evtas'ta yüz kadar savaşçı müşrik toplanarak yaşlı tecrübeli Düreyd b. Samt'ten bilgi alıyor ve savaş taktiğini öğreniyorlardı. Ebu Amir onları kuşattı ve onları tahrik eden yaşlı Düreyd'i öldürdü. Böylece o yüz kişi de dağılıp kaçtı. Ebu Amir (r.a.) dönüp durumu Resûlüllah (a.s.) arzetti ve Düreyd'i öldürdüğünü söyledi. Resûlüllah'a (a.s.) Efendimiz hiçbir şey söylemedi ve böylece Ebu Amir'in bir yaşlıyı öldürdüğünü tasvip buyurdu. [104]
Resûlüllah (a.s.) savaşta kimlerin öldürülmesinin caiz, kimlerin caiz olmadığını net biçimde açıklaması ve savaşa çıkan birliklere her defasında bu emri vermesi, İslam'ın adil bir savaş taktiği uyguladığını masum insanları öldürmekten mutlaka kaçındığını ve özellikle de kendilerini mabede verip ibadetle, din işleriyle meşgul olan din adamlarını siyanet ettiğini koruduğunu göstermektedir.
Ne yazık ki, Müslümanlar aynı ölçüde veya ona yakın anlamda adil bir savaş anlayışını ve uygulamasını kitap ehlinden hiçbir zaman görememiş ve her fırsatta kitap ehlinin çok zalimve hunhar saldırılarına maruz kalmıştır. Haçlı seferlerini tertipleyen kilise islam'ın adil savaş taktiğinin tam aksine bir yol izlemiş ve girdikleri İslam ülkelerinde kadın, çocuk, yaşlı demeden herkesi öldürmekten namusa tecavüzde bulunmaktan derin zevk duymuşlardır.
Bunun gibi iki gözünde'n arızalı, sakat, topal, hasta ve benzeri kişilere dokunmanın, onları öldürmenin yasaklandığı da sahih rivayetler ve uygulamalarla sabit olmuştur. [105]

Çıkarılan Hükümler

1- Gerek kitap ehli olmayan müşriklerle, gerekse kitap ehli olan Yahudi ve Hırıstiyanlarla yapılacak savaşlarda bilfiil ön cephede savaşa katılmayan, geri hizmetlerde yer alan

kadınları öldürmek caiz değildir.
2- Ergin olmayan çocuklar, savaşa katılsalar bile öldürülmez. Bunları öldürmek de tahrimen mekruh sayılmıştır.
3- Savaşa katılmayan, yaşlılıktan dolayı evinde oturan kişileri de öldürmek caiz değildir.
4- Savaşta geri hizmetlerde istihdam edilen köle, esir, kadın ve benzeri kişiler de fazla bir tehlike oluşturmadıkları takdirde öldürülmezler.
5- Kendilerini mabede ve ibadete veren, eline silah alıp savaşa katılmayan din adamlarını da öldürmek tahrimen mekruhtur.
6- Geri planda yer alıp savaş planını hazırlayan ve askerleri durmadan tahrik ve teşvik edip müslümanlar üzerine saldırtan yaşlı kişiler Öldürülür.
Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "Ve eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozar da dininize dil uzatıp saldırırlarsa, o takdirde küfrün ileri gelen (söz sahibi) elebaşlarıyla savaşın." [106]
Ayette geçen "eimme" birkaç manaya delalet eden bir kavrara özelliğindedir:
a) Askeri sevk-u idare eden kumandanlar,
b) Savaş planını hazırlayan kurmaylar,
c) Savaş tecrübesi olup askerle birlikte savaşa katılan yaşlılar,
d) Kabile reisleri ve söz sahipleri... [107]

Savaşta Ağaçlar Kesilmez Bayındır Yerler Yıkılmaz

İslam adil hukuki sistemiyle, ahlaki değerleriyle ve tek kelimeyle ilahi olan nizamıyla ilim, ahlak, medeniyet ve hakkaniyet dinidir. İnsanları katletmek, mamur yerleri ve beldeleri yıkmak, ağaçları kesip ülkeleri çöl haline getirmek, masum insanları öldürmek için savaşmaz. Küfrün azgınlık ve saldırısını, fitne ve fesadını» tahrip ve şenaatini durdurmak ve sonra da insanlığı doğruya, güzele, hakka, adalete ve huzura, güvene kavuşturmak, kalplerden ve kafalardan küfrün, ahlaksızlığın isini ve pasını silip temizlemek için savaşır.
O bakımdan gerek Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında, gerekse dört halife ve onlardan sonra iş başına geçen adil hükümdarlar devrinde İslam orduları fethettikleri hiç bir ülkede yağmada bulunmamış, ağaçları, bağ ve bahçeleri yakıp yıkmamış, bayındır yerleri yerle bir etmemiş, masum insanları öldürmemiştir. İslam'ın hak ve son din olmasının ve evrensellik arzetmesinin de hikmeti budur. [108]

Konuyla İlgili Hadisler

Safvan b. Assai (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah: (a.s.) Efendimiz bizi bir takım askerle (bîr tarafa) gönderdi. Ve bize şöyle emir ve tavsiyede bulundu: "Allah'ın ismiyle gidin, Allah yolunda, Allah'ı inkar eden kafirlerle savaşın. İnsanları hedef tahtası yapmayın, insanların organlarını kesip işkence etmeyin. Yaptığınız anlaşmaya, verdiğiniz söze sadık kahp gadretmeyin ve çocukları öldürmeyin." [109]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle bilgi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir tarafa gönderilen askeri takımla bizi de gönderdi. Gönderirken de şöyle buyurdu: "Şu ve şu adamı bulursanız ikisini de ateşe atıp yakınız." Biraz sonra Resûlüllah (a.s.) tam biz yola çıkacağımız zaman şöyle buyurdu: "Ben size falan ve filan adamları yakınız diye emrettim. Ama ateş ile ancak Allah azap eder. O bakımdan onlara rastlarsanız öldürünüz." [110]
Yahya b. Said'den yapılan rivayete göre, birinci halife Ebu Bekir Sıddik (r.a.) hazırlattığı bir orduyu Şam üzerine gönderirken orduyu teşyi1 etmek üzere o da ordunun dörtte birine kumanda eden Yezid b. Ebi Süfyan ile beraber yürüyordu. Az sonra Yezid'e: "Sana şu on hususu göz önünde bulundurmanı tavsiye ederim:
1- Hiçbir kadını öldürme,
2-Hiç bir çocuğu da öldürme,
3- İyice yaşlanıp köşesinde oturan yaşlıları öldürme,
4- Meyva ağaçlarından hiçbirini kesme,
5- Bayındır hiçbir yeri yıkma,
6- Yemek için müstesna olmak üzere hiçbir koyun, keçi ve deveyi imha etme,
7- Hurma ağaçlarını kesip yakma,
8- Ganimet malından bir şey aşırma,
9- Gadr'e yol açma,
10- Fesada yol açma. [111]

Müctehid ve Diğer İlim Adamlarının Görüş ve Tesbitleri

Mezhep imamları dahil çok az görüş farkıyla ilim adamlarının savaşta ve savaş dışında çocukların, köşesine çekilmiş yaşlıların, kadınların ve kendini mabede ve ibadete veren din adamlarının öldürülmesinin caiz olmadığı hakkında ittifakları vardır. Ancak bunun bazı istisnaları bulunduğu söz konusudur: esir aldıkları müslümanları kale içine alıp işkence etmeleri halinde verilen ihtarlara kulak as-: madıkları takdirde çeşitli silahlarla kaleye atış yapılır. Tabi bu arada çocuk, kadın, yaşlı ve din adamları da Öldürülmüş olabilirler.
Kaldı ki, günümüzde gelişen teknoloji ve imal edilen uzun menzili silahlar, uçaklar, roketler ve benzeri ateşli silahlarla savaş yapılmakta, cephe gerisi, eyleşik yerler, şehirler ve bayındır yerler ister istemez harap olmakta ve öldürülmelerine cevaz verilmeyenler Öldürülmektedirler. Bunun sebebi gayet açıktır: Kur'an'dan uzak bir anlayış ve inanç hiçbir sınır tanımamakta, rahat yaşayabilmek için Öldürmekte ve yıkmaktadır.-
Yüce İslam Dini asırlardır bu hak ve adaleti yeryüzünde yaygın hale getirme çabasını sürdürmekte ve nefsine, maddeye ve çıkarlarına mağlup olan milletleri düştükleri bu bataklıktan kurtarmaya çalışmaktadır.
Diğer bir istisna da şöyledir:
Sokak savaşı sürdüren, vur-kaç taktiği uygulayan din ve millet düşmanları mevzilendikleri evlerde yok edilmekten başka hiçbir öneriyi kabul etmedikleri takdirde gerekirse evler yakılır ve yıkılır. Üslendikleri semtler ateşli silahla taranır. Bu arada masum insanlar da ölebilir.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, İslam'ı, yıkmaya, Müslümanları huzursuz etmeğe yönelen ve çok çirkin entrikalar çeviren, müşriklerle gizlice İslam aleyhine işbirliği yapan yahudi kabilelerden Beni Nadr ve Beni Kurayze'yi Medine ve çevresini terketmeğe davet etti. Kabul etmediler ve silaha sarıldılar. Böylece bir sokak savaşı baş gösterdi. Beni Nadr yahudileri binaları ve daha çok hurma ağaçlarını siper edinip müslümanları öldürmeğe çalıştılar. Başka çare kalmayınca Resûlüllah (a.s,) Efendimiz hurma ağaçlarının kesilmesini emretti ve böylece asiler çaresiz kalarak Medine'yi terketmeğe razı oldular. Bu büyük fitne de Öylece bertaraf edilmiş oldu.
O halde çarelerin tükendiği yerde yeni çareler araştırmak ve hatta sakıncalı olan bazı çarelere baş vurmak meşrudur. Zira amaç, insanları azdırıp saptıranları doğru yola getirmek ve insanlığı bu tür bela ve fitnelerden kurtarmaktır.
"Zaruri haller mahzurlu şeyleri mubah kılar" fikhi (hukuki) kaidesi burada da caridir. [112]

Tahliller ve Rivayetler

111 No'lu Safvan hadisi sahihtir. Senedindeki rical olarak tesbit edilmiştir. O bakımdan istidlale salihtir. Aynı zamanda Büreyde hadi-siyle birbirini desteklemekte ve aynı hususları kapsamaktadır.
Böylece Allah'ı inkar edip yeryüzünde fitne ve fesat çıkaranlarla savaşmak bazan farz-ı ayn, bazan da farz-ı kifayedir. Şartlar ve ortamlara göre bu farklılık ortaya çıkar. Düşman esirlerine işkence yasaklanmış ve diri diri hedef edinmeleri haram kılınmış, aynı zamanda organlarının kesilmesine cevaz verilmemiştir. Savaş esnasında da buna dikkat etmek gerekir.
Düşmanla yapılan bir anlaşmaya, karşı taraf sadık kaldığı sürece sadık kalmamız vaciptir. Aksi takdirde onlara gadir etmiş oluruz ki, Resûlüllah (a.s.) gadretmemizi men'etmiştir. Müslüman barışta da, savaşta da güvenilir, sözüne itibar edilir olduğunu isbatîamakla yükümlüdür.
Ateş ile yakmaya gelince, bu hüküm neshedilip kaldırılmıştır. Ancak bazı istisnai durumlar her zaman söz konusu olabilir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, İslam'ın ilk Medine yıllarında bir müslümanın azasını kesip işkence ederek öldürenler hakkında aynı işkence şeklinin uygulanmasını emretmiştir. Peygamber'in (a.s.) çobanını işkenceyle, azapla öldürenleri aynı cezaya çarptırmış ve sonra da bu hüküm kaldırılarak işkence yapılmadan öldürülmeleri emredilmiştir. Ebu Hüreyre hadisi buna açık biçimde delalet etmektedir.
112 No'lu Ebu Hüreyre hadisini Tirmizi sahihlemiştir. O bakımdan istidlale salih görülmüş ve birçok ilim adamı bu hadisle istidlal etmiştir.
Yahya b. Said hadisine gelince, bu zatın Ebu Bekir Sıddik'a (a.s.) yetişmediği tesbit edilmiş, o bakımdan hadisi mursel sayılmıştır Ancak aynı mealdeki hadisi Beyhakî, Yunus ve Ibn Şihab tarikiyle Tabiin'den Said b. Müseyyeb'den rivayet etmiştir. Bunun için delalet ettiği hükümler ana kaidelere uygun düşmekte olup diğer sahih hadislerle desteklenmektedir.
Bir müşrik veya azılı bir kafir düşmanı ateşe atıp yakmaya Resûlüllah (a.s.) gönlü razı olmamış ve normal şekilde kılıçla hayatına son verilmesini daha uygun görmüştür. Kızı Zeyneb, Mekke'de iki müşrikin işkencesine maruz kalmıştı. Resûlüllah (a.s.) bu olaydan fazlasıyla üzülmüş ve o iki kişinin önce ateşe atılıp imha edilmelerini emretmişti. Fakat

cok geçmeden bu emrini geri almış ve ateş ile' azap etmek Allah'a mahsustur buyurarak kılıçla öldürülmelerini emretmişti.
Bu sebeple Hz. Ömer b. Hattab'a ve Ibn Abbas'a göre, idamı hakketmiş bir azılıyı olsun ateşe atıp imha etmek mekruhtur. İlim adamlarından bir kısmı ise, Resûlüllah (a.s.) in ateşe atıp imha edin şeklindeki emrini geri alması, bu fiilin tahrimine delalet etmez. Sadece Resûlüllah (a.s.)'m merhamet ve tevazuüne delalet eder demişlerdir. [113]
Bunun gibi savaşta düşmanın davarlarını, ağaçlarını, özellikle de meyva ağaçlarım kesmek, imha etmek caiz değildir. Ancak zorunlu bazı hallerde buna kısmi cevaz verilmiştir.
Yemen'de putperestlerin Kabesi olarak tanıtılan "Zülhalsa" mabedi, İslam'ı tehdit etmekte idi. Durmadan Kur'an ve Hz. muhammed -. (a.s.) aleyhine menfi propaganda yapılan bir merkez haline getirilmiş ve müslümanlara görüldükleri yerde hışım ve derîn kinle saldıracak birtakım fedailer yetiştirme yurdu olmuştu. Semavi bir dine dayanmayan ve bütünüyle puthane olan bu mabedin artık yerlebir edilmesi zamanı gelmiş bulunuyordu. Resûlüllah (a.s.) bu sırada artık Medine'ye yerleşmiş ve şehir devletini kurmuş bulunuyordu. Bir gün ashabına şöyle seslendi: "Beni, Zülhalasa'dan rahata kavuşturmaz mısınız?" Bunun üzerine Cerîr bin Abdullah (r.a.) diyor ki: "Ben 150 kahraman cesur süvari ile yola çıktık. Zülhaîasa Yemen'de Haş'am ve Becile adlı iki kabilenin ibadet evi olarak inşa edilmişti. İçinde ibadet edilen putlar bulunuyordu. O bakımdan bu puthaneye "yemenli'lerin kabesi" deniliyor ve öyle tanıtılıyordu."
İşte bu yüzelli kahraman süvari bu puthaneye vardılar ve ateşe verip yaktılar, içindeki putları kırıp parçaladılar. Sonra da Ebu Ertat adlı kahramanı Peygamber (a.s.) Efendimiz'e olayı haber vermek üzere gönderdiler. Ebu Ertat Resûlüllah (a.s.)'a geldi ve şöyle dedi: "Ya Resûlüllah! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, o mabedi (puthaneyi) katranla sıvanan uyuz deve gibi yaptıktan sonra ben size gelmiş bulunuyorum.." Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o giden 150 kahraman süvariyi beş defa üstüste tebrik edip onlar için bereket ve rahmet diledi.. [114]
Bütünüyle batıl üzere kurulan ve fitne yuvası haline getirilen böyle bir puthanenin yıkılması, Allah'a ibadet edilen bir mabedle asla kıyas edilemez...
Bu konuda bir diğer hadis Üsame b. Zeyd'den (r.a.) rivayet edilmiş bulunuyor. Üsame (r.a.) şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni, Ubna adlı kasaba veya köyü yakmam üzere gönderdi ve şöyle buyurdu: "Sabah vakti oraya varmış ol ve yak!".
Ebu Davud'un Ebu Misher'den yaptığı rivayete göre, Ubna, Filistin tarafında bir köy veya kasabanın adıdır. Ancak bu hadisin isnadında Salih b. Ebi Ahdar bulunuyor. Buharı onun "leyyin" olduğunu belirtmişse de muhaddislerden önemli bir kısım onun zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir [115]. O bakımdan Evzai, Ebu Leys ve Ebu Sevr düşman yurdunu, ülkesini yakmanın mekruh olduğunu belirtmiş ve Ebu Bekir Sıddik'in sevk ettiği askerin kumandanına tavsiye buyurduğu on maddelik beyanı delil olarak göstermişlerdir [116]
Zorunlu bir sebep olmadığı takdirde bu üç müctehidin görüş ve içtihadıyla amel etmek daha uygundur. [117]

Çıkarılan Hükümler

1- Orduyu düşmana karşı gönderirken "Bismillah" deyip sevket-mek sünnetir.
2- "Allah yolunda savaşın!" diyerek savaşın mukaddes bir görev olduğunu hatırlatmak da sünnettir.
3- Savaş esnasında ve savaştan sonra düşman askerine işkence etmek, azasını kesmek ve keyfi şekilde onu diri diri hedef edinmek caiz değildir.
4- Ateş ile yakıp azap etmek ve bu yolla, imha etmek uygun değildir. Zorunlu haller birer istisna teşkil eder.
5- Mümkün olduğu sürece çocuklar öldürülmez. Bu caiz değildir. Ancak zorunlu bazı haller müstesna.
6- Meyvalı ağaçlar kesilmez. Bu, mekruhtur. Ancak zorunlu haller müstesna sayılır.
7- Bayındır yerleri yıkıp yakmak caiz değildir veya mekruhtur. Yine zorunlu haller birer istisna teşkil eder.
8- Ganimet malından aşırmak haramdır.
9- Verilen söze uymamak, anlaşmayı tek taraflı bozmak mekruhtur. Kimine göre caiz değildir. [118]

Düşmana Karşı Yürüyüp Cephe Alırken Savaş Yerinden Kaçmak

Düşman kuvvet bakımından Müslümanlardan kat kat üstün olmadığı takdirde, savaşa katılan mü'minlerden birinin cepheyi bırakıp geri çekilmesi, düşmana karşı yürürken bırakıp kaçması haramdır, büyük günahlardan biridir. Bu tahrim kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! (savaşmak üzere çıkıldığında) yavaş yavaş ilerlerken kafirlerle karşılaştığınız zaman, onlara arka çevirmeyin. Kim o gün, -savaşmak üzere bir tarafa çekilip yer almak veya diğer bir firkaya ulaşıp mevzilenmek dışında- onlara arkasını döndürürse, şüphesiz ki Allah'ın gazabına uğrar ve onun yurdu cehennemdir. Orası ne kötü bir uğraktır." [119]
Ancak düşman sayı kuvvet ve teçhizat bakımından kat kat üstün olursa, o takdirde yeniden hazırlanmak ve caydırıcı bir kuvvet oluşturmak üzere savaşı bırakıp çekilmekte bir sakınca yoktur. Zira Allah ve Resulü bir mü'minin körü körüne kendini Ölüme atmasını istemez. Karşı koyacak bir güce, kuvvete sahip olmayan bir birliğin, kendisinden her bakımdan kat kat üstün bir orduyla savaşması, bir bakıma intihar olur.
Kur'an'da bu husus şöyle açıklanmaktadır:
"Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa tahrik ve teşvik et.. Sizden sabreden yirmi kişi olursa ikiyüz kişiyi yenip alteder. Sizden yüz kişi olursa, o küfredenlerden bin kişiyi yenip alteder. Çünkü onlar (Hakkın gücünü, ilahi kudretin üstünlüğünü) idrak etmeyen anlayışsız bir topluluktur." [120]
Şüphesiz bu ayet silah bakımından günün şartlarına göre teçhiz edilen bir ordunun, o nisbette teçhiz edilmeyen bir orduyu- sayı bakımından onların onda bir nisbetinde bile olsalar- Allah'ın izniyle- yenebileceğine bir işarettir. Ancak o günkü îslam mücahidlerinin çoğunu Mekke ve çevresinden hicret edenlerle fakir kimsesizler oluşturuyordu. Teçhizat ve ikmal bakımından sonderece yetersiz olan bu mücahitlerin, kendilerinden gerek sayı, gerekse araç-gereç, silah ve teçhizat bakımından kat kat üstün olan müşriklerle ona karşı bir nisbetiyle savaşmaları çok zordu. O bakımdan Cenab-ı Hak bu işareti verdikten sonra günün şartlarına göre mücahidlere şu mesajı verdi: "Ama şimdi Allah, sizden yükü hafifletti ve sizde bir zaaf olduğunu bildi. Sizden sabreden yüz kişi olursa -Allah'ın izniyle- ikiyüz kişiyi yenip alteder. £ den bin kişi olursa, -Allah'ın izniyle- ikibin kişiyi yenip alteder. Alî sabredenlerle beraberdir." [121]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) şö buyurmuştur: "Helak edici yedi şeyden sakınınız!" Bunun üzeri as-hab sordu: "Onlar nelerdir?" Efendimiz (a.s.) cevap verdi:
1- Allah'a ortak koşmak,
2- Sihir ve büyü yapmak,
3- Haklı sebep dışında Allah'ın öldürülmesini haram ki İd bir canı (kişiyi) öldürmek,
4- Faiz yemek, yetim malını yemek,
5- Düşmana yaklaşıp savaş için cephe alındığında cephe arka dönüp kaçmak,
6- Suçtan habersiz mü'mine kadınlara zina suçu atın (isnad etmek),
7- Hicretten sonra badiyede oturan bedevilerin yanına tikal etmek (dönüp gitmek). [122]
Buharı, Müslim, Ebu Davud, Nesai ve Bezzar'ın rivayetinde he.1 edici yedi şey işlenip sıralanırken sadece altısından söz ediliyor, Tergib ve't-Terhib Taberani'den yaptığı rivayet ve tesbitte ise, yedi] şeyin, hicretten sonra badiyeye bedevilerin yanına nakledip gitm olduğu belirtilmiştir. [123].
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Sizden sabreden yirmi kişi olursa ikiyüz kişiyi yenip alted-er" ayeti inince, Allah bununla mü'minler üzerine, yirmi kişi oldukları takdirde ikiyüz kişiden kaçmamalarını farz kılmış oldu. Sonra hafifletici anlamda şu ayet indi: "Ama şimdi Allah, sizden yükü hafifletti ve sizde bir zaaf olduğunu bildi" ve böylece yüz kişinin ikiyüz kişiden kaçmamasını farz kıldı." [124]
Îbn Ömer (r.a,) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimizin hazırladığı askeri takımlardan bir takımda bulunuyordum. Takımdaki insanlar bir çeşit dönüş yaptılar. Dönüş yapanlar arasında ben de bulunuyordum. Sonra da kendi kendimize: "Şimdi ne yapacağız? Gerçekten biz savaş cephesinden kaçmış olduk ve ilahi gazaba uğramış olduk." Sonra da aramızda şöyle konuştuk:
"Kendimizi Resûlüllah'a (a.s.) bir arzetmiş olsak... Bizim için bir tevbe mümkün olursa ne a'lâ... Olmazsa, (dönüp düşmana karşı) gideriz. Böylece sabah namazından önce Resûlüllah'a (a.s.) geldik. Dışarı çıkıp: "Firar edenler kimlerdir?" diye sordu. Bizler de: "Biziz ya Resûîüllah!" diye cevap verdik. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: "Hayır bilakis sizler tekrar savaşa yönelenlersiniz. Çünkü gerçekten ben sizin ve müsîümanlarm gelip yer alacağı takım ve birlik olarak bulunuyorum."
Bunun üzerine Resûlüllah'a (a.s.) yaklaşıp elini öptük. [125]

Ayet ve Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hz. Ömer, Abdullah b. Ömer, İbn Abbas, Ebu Hüreyre, Ebu Said el-Hudri, Ebu-Nadre, İkrime, Nafi', Hasan, Katade ve Dahhak'a (r.a.) göre, ayetteki tahrim, Bedir Savaşma mahsustur. Zira o gün mü'minlerden geri çekilip kaçan kimsenin Resûlüllah (a.s.) Efen-dimiz'den başka gideceği yer, katılacağı birlik, sığınacağı bir mekan yoktu. O bakımdan

arka çevirip kaçan kimse ancak düşman saflarında yer alabilirdi.
b) İmam Ebu Hanife de aynı görüş ve ictihaddadır.
c) Cumhura göre, ayet muhkemdir, umumidir. Hükmü kıyamete kadar bakidir. Çünkü Bedir Savaşı'ndan sonra inmiştir. O bakımdan sadece o savaşa has bir hüküm ifade etmiyor.
d) Diğer bazı ilim adamlarına göre, bu ayetin hükmü aynı sûrenin.66. ayetiyle kaldırılmıştır.
e) İmam Malik ve İmam Şafii'ye göre, müslümanlar sayı ve teçhizat bakımından yetersiz olur da kendilerinde bir zayıflık hissederlerse, o takdirde de ikiye karşı bir nisbetinde iseler, yine de geri çekilmeyip savaşmaları gerekir ve bu farz olur. Ama üçe veya daha fazlasına karşı bir nisbetinde olurlarsa, o takdirde düşmana arkalarını döndürmelerinde bir sakınca söz konusu değildir. [126]
f) ibn Kasım'a göre, savaşta arka çevirip kaçanın şahitliği makbul değildir. Ancak düşman birkaç kat fazla olursa, geri çekilmek caizdir. O da müslüman askerlerin sayısı 12.000'den aşağı olursa bu böyledir. Bu sayıyı veya daha fazla nisbetini bulan birliğin geri çekilmesi yine caiz değildir. Çünkü Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "On iki bin kişi elbette yenilmez." [127]
Ancak bu hadisi başka türlü yorumlayanlar da olmuştur. 12.000 kişi, kendinden bir kat fazla düşman karşısında yenilmez...
Ebu Hüreyre (r.a.) hadisini aynı zamanda Tirmizi ve îbn Mace tahric etmişlerdir. Tirmizi bu hadisi hasenlemiştir. Bu hadis sadece Yezid b. Ebi Ziyad tarikiyle bilinmektedir. Bu zat hakkında hadis imamları birçok şeyler söylemişlerdir. Bununla beraber hadis hep istidlal ve ihticaca salih görülmüş ve çoğu kaynaklar buna yer vermiştir. Müctehidlerin önemli bir kısmı buna ve ilgili ayete dayanarak savaş cephesini bırakıp kaçmanın haram olan büyük günahlardan sayıldığını belirtmişlerdir. [128]

Çıkarılan Hükümler

1- Yedi helak edici, imanı zaafa uğratıp iyilikleri törpüleyici şeyden kaçınmak farzdır:
2- Allah'a ortak koşmak açık ve itikadı anlamda olursa küfürdür. Bu suretle ortak koşan murteddin kapsamına girer.
Gizli ve kasıt olmaksızın ortak koşarsa, günahkar olur. Farkına varınca tevbe ve istiğfar etmesi gerekir.
3- Sihirbazlık yapmak ve sihirbaza inanmak büyük günahlardan biridir. Bunun gibi büyü yapmak ve yaptırmak da haramdır, günahtır.
4- Haksız yere adam öldürmek haramdır, büyük günahlardandır. Kasden öldürmeden dolayı kısas gerekir. Hataen Öldürmeden dolayı diyet gerekir.
5- Faiz almak, faiz vermek ve aracı olmak da haramdır, büyük günahlardan biridir.
6 - Haksız sebeplerle yetim malı yemek de haramdır. Ancak yetime vasi olur da geçim sıkıntısı çekerse, sıkıntısını giderecek nisbette yetim malından harcamasına cevaz verilmiştir.
7- Savaşta cepheden kaçmak kebair (büyük) günahlardan ve kesin haram kılman fillerdendir. Ancak düşman askerinin sayısı kat kat fazla olur, silah ve teçhizat bakımından çok üstün bir durum arzeder ve her an öldürülme veya esir düşme söz konusu olursa, o takdirde cepheden çekilmekte bir sakınca yoktur.
8- Namuslu, iffetli, suçdan gafil ve beri kadın ve erkeğe zina suçu isnad etmek de haramdır ve büyük günahlardan biridir. Suçu isnad eden kimse dört erkek şahid getiremediği takdirde müfteri durumuna düşer ve müeyyide olarak kendisine seksen değnek vurulur.
9- Düşman askeri sayı bakımından müslüman askerlerden bir misli fazla olursa, artık onlarla savaşmayıp cepheyi terkedip kaçmak affedilmesi çok zor bîr günahtır.
10- Düşmana karşı caydırıcı bir kuvvet hazırlamak, üstünlük sağlayacak vasıf ve özellikte ordu kurmak farzdır.[129]

Savaşta Esir Edilme Durumunda Olan

Savaşta esir edilme durumunda olan mü'min şu iki şıktan birini seçebilir: Esirliği veya öldürülünceye kadar savaşmayı.
Şüphesiz esaret bir zillettir. Kişi birçok hürriyetlerinden mahrum edilerek aşağılanır, hakaret görür, işkenceye uğratılır. Özellikle islam düşmanlarına esir düşen bir mü'minin sağ ve salim geri dönmesi çok uzak bir ihtimaldir. O bakımdan yüce dinimiz hayat hakkı muhteremdir kaidesinden hareketle ona esirliği seçme cevazı vermekte ve dayanma gücünü ortaya koyup öldürülünceye kadar savaşmaya devam edebileceğini bildirmektedir. Zira esaret kaydı altında aşağılanarak, işkence edilerek bir hayat sürmektense Allah için sonuna kadar savaşmak elbetteki hayırlıdır. [130]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) efendimiz on kişilik bir gurubu casus olarak bir tarafa gönderdi ve başlarına da Asım b. Sabit'i emir olarak koydu. Bunlar yola çıktılar ve Hed'et mevkiine geldiler -ki burası Usfan ile Mekke arasında bulunuyor.- Bunların geldiği beni Lihyan kabilesi yanında anılınca hemen harekete geçip çevreye dağılıverdiler ki, sayıları ikiytizü buluyor ve hepsi de ok atıcı idi. O on kişinin izlerini takibe koyuldular Âsim ve arkadaşları onları görünce yüksekçe bir yere sığındılar. Gelesi okçular onlara: "Oradan ininiz ve elinizi veriniz size kesin söz verip antlaşma yaparız ve sizden hiç birinizi öldürmeyiz." Bunun üzerine Asım b. Sabit grubun emiri sıfatıyla şöyle dedi: "Bana gelince, Allah'a yemin ederim ki bugün hiçbir kafirin koruması altına girmem. Allah'ım bizim bu durumumuzu peygamberine haber ver." Onun bu kesin cevabı karşısında okçular oklarını atıp Asım dahil yedi mü'mini öldürdüler. Geriye kalan üç kişi verilen ahd-u misak üzere indiler ki biri Hubeyb el-Ansari, biri Desine ve biri de başka bir adamdı. Okçular bunları yakalama imkanına sahip olunca yaylarının tellerini çıkartıp bunları sımsıkı bağladılar. Üçüncü adam: "Bu ilk gadir ve ihanettir. Allah'a yemin ederim ki benim için bunlar (öldürülenler) de güzel bir örnek vardır" diyerek diretti. Bunun üzerine onu çekip yerden sürüklediler ve kendilerine arkadaşlık etmesi için hayli sıkıştırdılarsa da o mü'min kabul etmeyip diretti. Bunun üzerine onu da öldürdüler ve geriye kalan Hubeyb ile Ibn De-sine'yi öldürmeyip Bedir olayından sonra Mekke'de köle diye sattılar...
Asım'ın duasını Cenab-ı Hak kabul etmiş ve durumu Hz. Peygambere bildirmişti. O bakımdan Peygamber (a.s.) olayı olduğu gibi ashabına haber vermiş ve o on müminin başına gelenleri anlatmıştı..." [131]

İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları

İlim adamları, bu hadisle istidlal ederek, zor durumda kalıp ya esir edilmekten veya öldürülmekten başka çıkış yolu bulunmayan kimsenin sonuna kadar savaşıp öldürülmesiyle esir edilmeyi kabul etmesi arasında muhayyer olduğunu belirtmişlerdir. Zira Resûlüllah (a.s.) ne esir eâilmeyi kabullenen iki sahabiyi, ne de bunu kabul etmeyip sonuna kadar mücadele verip şehit edilenleri kuramamıştır. Resûlüllah (a.s.)'m bu hususta susması her iki şıkkı da tasvip anlamına gelir.
Aynı zamanda ölümle burunburuna gelinip başka çareler kalmayınca hayatı kurtarmak için daha önce sakıncalı kabul edilen çıkışlar mubah olur.
Adı anılmayan ve müşriklere boyun eğmeğeceğini söyleyen ve o yüzden öldürülen üçüncü adam'm Abdullah b. Tarık (r.a.) olduğunu Şevkani tesbit etmiş bulunuyor.
Esir edilenlerden Habib'e gelince, uzun süre Mekke'de esir olarak tutuldu. Sonra da öldürülmesine karar verildi. Habib, bu arada bir aileye hizmet ediyordu. Ev sahibesi kadının şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Mekke ve civarında Habib'den daha hayırlı bir esir görmedim. Kızgın güneş altında ona işkence edilirken, kendisine taze üzüm takdim edildiğini gözlerimle gördüm ki, o mevsimde Mekke'de taze üzüm yoktu. Elleri ayakları zincirle bağlı idi. Üzüm onun ağzına konuluyordu ve böylece o kendine gelip yaşayabiliyordu."
Habib idam edileceği zaman abdest alıp iki rek'at namaz kılmak için izin istedi. Nasıl olduysa o merhametsiz insanlar Habib'm bu arzusuna karşı çıkmadılar ve izin verdiler. Habib çok acele bir abdest aldı ve çok hafif iki rek'at namaz kıldı. Sonra kendisini öldürecek olanlara şöyle dedi: "Eğer ölümden korktuğu için namazını uzattı demenizden endişe etmemiş olsaydım, bu iki rek'ati hayli uzun tutar ve kalbimin istediğini yerine getirirdim!"
Böylece Öldürülmeden önce ilk defa iki rek'at namaz kılan kişi, Habib olmuş ve Resûlüllah'm tasvip ve takririne mazhar olduğu için bir sünnet olarak kalmıştır.
Asım'a gelince, öldürüldüğü yerde bırakılmıştı. Kureyş ileri gelenlerinden birini savaşta öldürdüğü için bu kabilenin ona karşı aşırı bir kin ve intikam duygusu bulunuyordu. Birkaç kişi gönderip onun cesedinden kalan kısmı getirmelerini istediler. Ancak gelen kişilerle Asım'ın cesedi arasına fırtınayla birlikte kara bulut gibi bir şey girdi ve onun cesedini almaya imkan bulamadılar, geri dönmek zorunda kaldılar. [132]

Savaşta Hile ve Yalan

îslam hile ve yalanı yasaklayıp büyük günahlardan saymıştır. Hatta Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e: "Mü'min korkak olabilir mi?" diye sorulunca: "Evet olabilir" diye cevap vermiştir. "Mü'min cimri olabilir mi?" sorusuna yine: "Olabilir" diye cevap vermiştir. "Mü'min yalancı olabilir mi?" sorusuna ise: "Hayır, mü'min yalancı olamaz..." buyurarak imanla yalanın bir kalpte birarada bulunmasının adeta imkansızlığına işaret etmiştir.
Ancak Öyle durumlar var ki, ortaya çıktığı takdirde yalana cevaz verilmiştir. İlim adamları hadislerin ve uygulamaların ışığında bu durumları üç madde halinde belirlemişlerdir: Savaşta, iki mü'minin arasını düzeltmede ve bir de kan-kocanm bazı hususlarda birbirlerini idare etme durumunda... [133]

İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: (lKim Kab b. Eşrefin işini bitirir? Çünkü o gerçekten Allah'a ve Allah'ın Resulüne eziyet etmektedir," Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme (r.a.) sordu: 'Ta Resûlallah! Onu öldürmemi arzu eder misin?" Efendimiz de: "Evet" diye cevap verdi. O halde bana izin ver de senin yanında söylenmesi helal olmayan şeyleri söyleyip (onu öylece öldürebileyim)" diyerek (yalan söyleyebileceği bir durumun söz konusu olabileceğini belirtti.) Efendimiz (a.s.) Ona: "(Sana cidden bu hususta izin ver-mdde arzunu yerine) getirmiş oldum" buyurdu. Bu ruhsat üzerine Muhammed b. Mesleme, Kab b. Eşrefe gitti ve şöyle dedi: "Doğrusu şu kişi, yani Peygamber (a.s.) bizim üzerimize emir ve yasaklarla ağır bir yük koymuş bulunuyor ve bizden zekat ve sadaka talep edip onu (onu k^u^ine göre belirlediği yere koyuyor). Bunun gibi şeylerde vallahi ona uymaktayız. Durumumın ne olacağını, işin sonunun nereye varacağını bekleyip duruyoruz. O bakımdan şimdilik onu terketmeyi hoş görmüyoruz."

Böylece Muhammed b. Mesleme ona, buna benzer şeyler söyledi ve hayli konuştuktan sonra imkan bulup onu öldürdü. [134]

Ümmu Gülsüm binti Ukbe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Ben Resûlüllah'dan (a.s.) insanların dedikleri yalandan bir şeye ruhsat verdiğini duymadım, ancak şu üç hususta ruhsat verdiğini duydum: Savaşta, insanların arasını ıslahta ve kocanın karısına, kadının da kocasına (bazı hususlarda) konuşmasında..." [135]

İlim Adamlarının Tesbit, Görüş ve Yorumları

a) İmam Nevevi'ye göre, hadisin zahiri delaletinden üç hususta yalan söylemenin mubah olduğu anlaşılıyor. Ancak buna yalan değil de ta'riz demek daha uygun olur. Ta'riz: karşısındaki kimse düşünüp söylenen sözün neye delal ettiğini anlamaya çalışan diye üstü örtülü söz demektir.

b) Ibnü'l-Arabi'ye göre, savaşta, müslümanlara şefkat ve merhametten dolayı istisnai bir durum olarak yalana cevaz verilmiştir. Çünkü o durumda Müslümanların buna ihtiyacı vardır. Aklın bu hususta ruhsata mecali yoktur. Eğer yalanın haram kıhnması akılla olsaydı, o hiçbir zaman helale dönüşmezdi. [136]

Bunun gibi, Resûlüllah (a.s.) bazan savaşa çıkarken doğu cihetine yöneleceği halde batı cihetine ve bazan da bunun aksine olan cihete yönelir ve hedefi hemen belli etmede birtakım sakıncaların doğabileceğini hesaba katarak bu taktiğe başvururdu.

Ayrıca muztar durumda kalıp başka çıkış yolu bulamayan bir mü'min o vaziyette durumu kurtarmak için yalan söyleyebilir. Zira zaruri haller mahzurlu şeyleri mubah kılabilir.

Karı-koca arasındaki yalana gelince, karşılıklı hakları iskat et-miyecek hususlarda mubah olabilir. Meselâ, kadının nafaka hakkı vardır. Adam karısını bu haktan mahrum etmek için yalan söyleyemez; yani buna ruhsat verilmemiştir. Haklar zedelenmeksizin bazı hususlarda çiftler arasında yalana ruhsat verilmiştir. Meselâ adam karısının bazı istekleri karşısında onu reddetmeyip birtakım vaadlerde bulunur ve mali durumu müsait olmadığı için o vaadlerin bir kısmını yerine getirmemiş bulunabilir. Kadın ısrar edince de adam onu inandırmak için' yalan söyleyebilir.

Nitekim Safvan b. Selim'den yapılan rivayete göre: Bir adam, Resûlüllah'a (s.a.v.) gelerek: "Ya Resûlaîlah! Kanına yalan söyleyebilir miyim?" diye sordu. Efendimiz ona: "Yalanda hiçbir hayır yoktur" buyurdu. Adam bu defa: "Ben ona bazı vad'lerde bulunuyor ve ona karşı yalan söylüyorum." Efendimiz ona: "Bu takdirde sana bir vebal, günah, yoktur" buyurdu. [137]

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, Haccac b. Âlât, Mekke müşriklerinin elinde kalan mal ve servetim kurtarmak için bazı yalanlar söylemesine izin vermesi için Resûlüllah'a (s.a.v.) başvurmuş ve Efendimiz de ona izin ve ruhsat vermiştir. Böylece o da Mekke'ye gelip, Hayber savaşında müslümanlarm hezimete uğradığım söyleyerek bir bakıma zahiren memnuniyetini izhar eder gibi bir görüntü vermiş ve kalan malını kurtarmaya çalışmıştır.

Bu olayı Nesai, İbn Hibban ve Hakim tahric etmişlerdir. Aynı zamanda îbn Hibban ile Hakim bunu sahihlemişlerdir.

Görüldüğü üzere, mal ve can tehlikede olduğu takdirde kısmî yalana ruhsat verilmiştir.

İbrahim Peygamber (a.s.) da cana vaki olacak tehlikeyi dikkate alıp üç yerde üstü kapalı bir ifade kullanarak zahiren yalan, gerçekte ise doğruyu söylemiştir:

1- Putperestler bayram yerine çıkıp putlarına secde ederek bir ayin yapmayı düzenledikleri zaman İbrahim'i de bayram yerine çıkmaya çağırdıklarında Hz. İbrahim (a.s.) onlara: "Doğrusu ben hasta ve rahatsızım" diyerek çıkmamıştır. Oysa İbrahim (a.s.) sağlığı bozulmuş değildi. Zahiren yalan gibi anlaşılıyorsa da oysa gerçekte onların bu tür davranışlarına karşı ruhen ve kalben rahatsızlık duyuyordu.

2- Eline halta alıp putları kırıp parçaladıktan sonra baltayı en büyük putun boynuna asıp ayrılmıştır. Müşrikler bu feci manzara karşısında harekete geçip sonunda ibrahim adına bir gencin bu işi işlediğini öğrenince onu çağırıp sormuşlardı: "Ya İbrahim, putlarımıza bu fiili sen mi işledin?" O da: "Bilakis bu işi onların (putların) en büyüğü yapmıştır. Eğer konuşabiliyorlarsa onlara bir sorun!" diye cevap vermiştir. [138]

3- Mısır hükümdarı, İbrahim'in (a.s.) yanındaki Sare'ye gözünü takmıştı ve sordu: "Şu yanındaki kadın eşin midir?" İbrahim (a.s.) onun kötü maksadını anlamakta gecikmedi ve: "O benim kızkardeşimdir" diye cevap verdi.

Aslında İbrahim (a.s.) hem tehlikeli olan durumdan kurtulmayı planladı, hem de üstü kapalı bir ifade kullandı. Zira eşi Sare aynı zamanda onun din kardeşi olarak bulunuyordu.

İnkarcı veya şüpheciyi inandırmak veya dine iyice ısındırmak için Allah ve Peygamber adına yalan söylemek büyük günahlardandır. Buna asla cevaz verilmemiştir. Hem islami hakikatler hikmet ve felsefesiyle anlaşılır bir dille anlatıldığı takdirde zaten kabule şayan bir özelliktir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ümmetini bu konuda uyarak şöyle buyurmuştur: "Kim bile, bile kasden benim üzerime yalan söylerse ateşteki yerine hazırlansın!" [139]

Doğru söylemek suretiyle maksada ulaşma imkanı _olduğu sürece -yalana cevaz yoktur. Bu genel bir kural olarak bulunuyor. [140]

Tahliller

129 No'lu Cabir hadisi özetlenip nakledilmiştir. Hadis sahih olup istidlale sahih görülmüştür.

130 No'lu Ümmu Gülsüm hadisi de muhtasaran verilmiştir. Sahihtir.

Bu iki hadisi destekler anlamda Tirmizi'nin Esma binti Yezid'den (r.a.) rivayet ettiği şu hadis konuyu biraz daha açıklamaktadır:

"Ey insanlar! Kelebeklerin ateş etrafında peşpeşe dolaşıp uçuştukları gibi yalan üzerine peşpeşe birbirinizle yarışırcasına dönüp dolaşmanıza sizi iten nedir? Uç durum dışında yalanın tümü Adem oğluna haramdır. O üç durum şomlardır: Hoşnut edebilmek için adamın karısına karşı yalan söylemesi, savaşta olumlu sonuç alabilmek için adamın yalana başvurması ve bir de aralarını düzeltmek için iki müslüman arasına giren kimsenin yalan söylemesi..." [141]

Çıkarılan Hükümler

1-İslam'a durmadan zarar verip ilahi hükümleri ve peygamberi küçümseyerek kutsal değerlere dil uzatan bir gayr-i muslini kişi, dönüş yapmadığı takdirde, devlet reisi onun öldürülmesine emir verebilir.

2- Dil uzatan kişi, zimmi veya harbi ise hüküm böyledir. Müslüman ise, murteddin ahkamına göre amel edilir. Müctehidlerin çoğuna göre, yakalanmadan önce pişmanlık duyup tevbe ve istiğfar ederek yeniden İslam'a dönerse öldürülmeyip affedilir.

Bu konuda farklı görüş ve ictihadlar da bulunuyor. Onlara özel kısmında yer vermiş bulunuyoruz.

3- Savaş daha çok hile ve yalandır. O bakımdan düşmanın moralini bozmak, mü'minlerin cesaretini artırmak için savaşta yalan söylemekte bir sakınca yoktur.

4- Dargın olan veya birbirine hasım durumunda bulunan iki müslümanm arasını düzeltmek için araya giren kimsenin gerekirse yalan söyleyebileceğinde de bir sakınca görülmemiştir.' Çünkü amaç ıslahtır, ifsat değildir.

5- Karı-koca birbirini hoşnut etmek, kırıcı bir durumun meydana gelmesini önlemek için birbirlerine karşı aşırı olmamak üzere bazan yalan söyleyebilirler.

6- Üç durum müstesna yalan kesinlikle haramdır.

7- Can ve mal tehlikeye girdiği durumlarda can ve malı koruyup kurtarmak için zalim zorbaya, mütecaviz katile karşı yalan söylemekte bir beis yoktur.

8- Peygamberlik iddiasında bulunan Kezzab Müseyleme'nin yakaladığı iki sahabiden biri ölümle kesin şekilde tehdit edildikleri için Müseyleme'nin iddiasını dil ile tasvip ettiği ve bu suretle canını kurtardığı bu konuda meşhur misallerden biridir.

9- Zaruri durumlar mahzurlu şeyleri mubah kılar kuralına göre bu hususta da amel edinilebilir. Şüphesiz zaruri durumlar ölüm tehlikesi ve önemli sayılacak ölçüde mal tehlikesidir.

10- Maksada doğru ile ulaşmak mümkün olduğu sürece yalana cevaz yoktur.

11- O bakımdan gerek zaruri durumlarda, gerekse iki müslümanm arasını düzeltmede ve gerekse karı koca arasında doğruyu söylemek suretiyle neticeye varmak mümkün olduğu takdirde yalana başvurulmaz.

12- İlim adamlarından bir kısmına göre, yalan söylemeye ruhsat üç şeyle sınırlanmıştır. Çoğuna göre ise, bu tahdidi değildir. Benzeri

13- Zira Ka'b b. Eşrefin öldürülmesini üstlenen Muhammed b. Mesleme bir savaşta bulunmuyordu. Allah ve Peygamber düşmanı bir yahudiye ulaşıp onu ustaca öldürmenin yol ve çarelerini araştırıyordu. Resülüllah (a.s.) bazı icraatları karşısında şimdilik Ona uyduklarını, ileride durumun ne olacağının meçhul olduğunu söylemesi zahiri bir yalan idi.

14- Sonra da can ve mal tehlikesi karşısındaki durum, belirtilen üç durumun dışında bulunuyor. O bakımdan sözü edilen üç durum tahdidi değildir.

15- Mal ve can tehlikesi ve tehdidi karşısında doğruyu söyleyip öldürülen kimse şehadet mertebesine erişir, ilim adamlarının çoğuna göre, bu yüzden sorumlu tutulmaz.

16- Dinî hususta ya kendini bilgin göstermek veyahut karşısındaki kişiyi ikna etmek için taviz vermek, ilahi ahkamı değiştirmek asla caiz değildir. Son derece tehlikelidir ve dinden yana olumsuz sonuçlar doğurur. [142]

Ganibetin Beştte Dört Nisbeti Ganimeti Elde Edenlerdir

İslam'dan önceki semavi dinlerde ganimet helal kılınmamıştı. Çünkü gerek Tevrat, gerekse İncil israil oğullarına indirilmiştir, fea (a.s.) da israil oğullarına gönderilen bir peygamberdir.,Kendisine indirilen incil'de Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştiren hükümler yer almaktadır. Sadece bir kavmi muhatab etjinen ve onların doğru yolu bulmalarını sağlayacak hükümler ihtiva eden bir dinin yayılma politikası yoktu. Ancak israil oğulları kutsal toprakları elde etmek ve asıl yurtlarına kavuşmak için savaşmak zorunda kalmışlar ve Cenab-ı Hak da bu sebeple kutsal topraklara girmelerini ve orayı işgal etmiş olan zorba zalimleri dışarı çıkartmalarını emretmiştir.
Ö bakımdan belli sınırlar içinde kalıp tebliğ ve irşadı kendi aralarında sürdüren israil oğullarına ganimet haram kılınmış ve dünyalığa aşırı meyli olan bu millete bu kapı açılmayıp kapalı tutulmuştur,
islam'a gelince, bu din hem en son, hem de cihaşümul (evrensel) olma özelliğiyle bütün milletlere, ülkelere ve çağlara hitap etmektedir ve kıyamete kadar da bu özelliğini sürdürecektir. Tebliğ ve irşad sistemi bir kavim ve bir ülkeyle sınırlı olmayıp bütün dünyayı kapsamaktadır. Bütün dünya ülkelerini karşısına alan islam'ın bu azamet ve yüceliği nisbetinde düşmanları da çoktur ve çok olmaya devam edecektir. O bakımdan islam her an bir savaşın eşiğinde bulunuyor. Savaşabilmek için her bakımdan güçlü olması gerekiyor. Aynı zamanda Islama saldıran düşmanlar hiçbir sınır tanımadan kati ve yağmalamayı kendilerine mubah saymaktadırlar. Buna karşı islam» haksız yere adam öldürmeyi, çocukları yetim, kadınları dul bırakmayı hiçbir zaman tasvip etmez. Bunun için savaş bayrağını açmaz. Hakkı, adaleti, ahlaki değerleri ve bunların üstünde Allah'ın son mesajı olan Kur'an'ı kalp ve kafalara enjekte etmeyi amaç seçer. Onun bu amacını engellemeğe kalkışanlarla savaşmayı mubah sayar ve böylece yeryüzünde Allah'ın dini üstün olsun, fitne ve fesat ateşi sönsün, insanlar huzur ve güvene kavuşsun diye savaşa cevaz verir.
Bu suretle elde edilen ganimetlerin beşte dördü o ganimetleri elde eden mücahitlere dağıtılır ve beşte biri de din ve devlet işlerini yürütmek için Peygambere ve Ondan sonra islam halife ve sultanına-tahsis edilir. [143]

Konuyla İlgili Hadisler

Amr b. Absete'den (r.a.) yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ganimet devesine doğru yönelik olarak bize namaz kıldırdı ve selam verince devenin yan kısmından biraz tüy alıp şöyle buyurdu: "Sizin elde ettiğiniz ganimetlerden şu kadarı bile bana helal değildir. Ancak beşte bir nisbe-ti bana helaldir; onu da tekrar size döndürüyorum." [144]
Übade b. Samit (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) ashabıyla beraber çıktığı bir gazve (savaş) de ganimet malı olarak taksim edilmiş bir deveye doğru (deve kıble cihetinde bulunduğu için) onlara namaz kıldırdı. Selam verince kalkıp o deveye doğru ilerledi yan tarafından biraz yün alıp şöyle buyurdu: "Şüphesiz bu sizin ganimetlerdendir. Benim için ancak sizinle beraber olan nasibimdir, sadece beşte bir nis-betîdir. O beşte bir de size döndürülmüş oluyor. Artık siz ipliği de iğneyi de, bundan büyük ve küçüğünü de getirip yerine koyun (zimmetinizde tutmayın)." [145]
Amr b. Şuayb (r.a.) den, o da babasından ve dedesinden Havazm kıssasıyla ilgili olarak şöyle rivayet etmiştir: "Şüphesiz Peygamber (a.s.) Efendimiz bir deveye yaklaşarak onun hörgücünden biraz yün tutup aldı ve sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Şüphesiz ki şu fey (ganimet) ten benim için bir şey olmadığı gibi şu elimde tuttuğum azıcık yün de benim için olamaz. Sadece beşte bir nis-beti banadır ve o da size geri döndürülmüş oluyor. Artık bu durumda iğneyi de ipliği de getirip yerine koyun (zimmetinize geçirmeyin)." [146]
Kur'an'a Göre Ganimetin Beşte Biri:
Enfal Suresinde savaşta elde edilen ganimetin beşte birinin Allah'a, Peygamberine, peygamberin yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara ait olduğu belirtilmektedir.
Şüphesiz bu açıklamadan maksat, elde edilen ganimetin beşte biri Resûlüllah (a. s.) Efendimiz'e tahsis edilmesiyle hem Resûlüllah'm aile ve yakınlarının nafakasını, geçimini karşılamaya, hem de din ve devlet işlerini yürütmeye yöneliktir. Allah'a aittir buyurulmasının anlamı budur. Aynı zamanda mü'minlerden fakir, yoksul, yetim ve yolda kalmışlara da bu beşte birden verilir.
Ayetin meali:
"Bilin ki (savaşta) elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah içindir: Peygambere, yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir..." [147]
Yukarıda meal ve metnini naklettiğimiz hadîsler de aynı hükmü ifade etmektedir. Hiç kimsenin bu taksim dışında kendine ganimetten bir şey ayırması, zimmetine geçirmesi helal olmaz. Sadece mücahidin, öldürdüğü kafirin üzerindeki elbiseyi alma ruhsatı söz konusudur ki, onu bundan sonra detayıyla açıklayacağız. [148]

İlim Adamlarının Görüş, Tesbit ve İstidlalleri

Savaşta elde edilen ganimetin beşte birinin Allah'a ait olduğu belirtilmiş bulunuyor. Bu, Allah'a ayrılacak bir hisse anlamına değil, O'nun rızası doğrultusunda muhtaçlara ve lüzumlu yerlere ulaştırılmasına yönelik bir anlatım tarzıdır.
a) Hasan, Katade, Ata1, İbrahim en-Nahai ve Sevri'ye göre,
beşte bir pay Allah ve Resulüne aittir. Yani Allah için O'nun peygamberine ve peygamberinin uygun gördüğü cihetlere aittir. Nitekim Kur'an bu cihetlerden bir kısmını da belirlemiş bulunuyor.
b) Ebu Ali'ye göre, beşte bir pay altı kısma ayrılır: Bir payı Allah adma Kabe'ye tahsis edilir. Diğeri ise belirtilen dört sınıfa taksim edilir. [149]

Peygamber (a. s.) Efendimiz'e Ayrılan Beşte Bir Hisse:

Resûlüllah'm (a. s.) vefatından sonra bu beşte bir kime verilir? [150]

Müctehid İmamların Farklı Görüş ve Yorumları Olmuştur:

a) İmam Ebu Hanife'ye göre, beşte bir hisse, Resûlüllah'm (a.s.) vefatından sonra Kur'an'da belirtilen dört sınıfalaksim edilir. Halifeye verilmez. [151]
b) Diğer müctehidlerin çoğuna göre, sözü edilen beşte bir hisse, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in vefatından sonra Halife'ye tahsis edilir. O da bu hisseyi hem kendi ihtiyacı, hem de Kur'an'da belirlenen dört sınıfın ihtiyacı için harcar. [152]

Peygamberin (a. s.) Yakınları Kimlerdir?

a) îmam Şafii'ye göre, Haşim oğulları ile Abdulmuttalib oğullarıdır.
b) Diğer ilim adamlarından bir kısmına göre, Kureyş kabilesinin hepsidir.
c) Kendilerine zekat helal olmayan yakınlarıdır. Bunlar da Abbas, Cafer, Akiyl aileleri ile Abdulmuttalib oghı Haris ailesidir. [153]
Ganimetin beşte dördü ise mücahit gazilere dağıtılır. Ancak bunlara dağıtım nisbeti üzerinde farklı görüş ve yorumlar ortaya çıkmıştır:
a) imam Ebu Hanife'ye göre, savaşa katılan süvarilere iki, piyadelere bir sehim verilir.
b) îmam Şaûî, îmam Malik ye îmam Ahmed'e göre, süvariye üç, piyadeye bir pay verilir.
Ayrıca ganimetten, savaşa katılan kadın ve çocuklara da bir şeyler verilir. Zira bunlar savaşta daha çok geri hizmetlerde bulundurulurlardı.
Resûlüllah (a. s.) ganimetten ayrılan beşte bir hisseyi, Nesai'nin de tesbit ve rivayetine göre, Resûlüllah (a. s.) kendi evine değil daha çok muhtaçlara dağıtmıştır. [154].

Tahliller ve Rivayetler

Amr b. Anbese hadisi hakkında Ebu Davud ve el-Münziri susup bir görüş beyan etmemişlerdir. Şüphesiz Ebu Davud'un bir hadis hakkında susması, o hadisin sahih olduğuna işarettir. Nitekim yapılan ciddi tesbitlere göre, hadisin ricalinin hepsi sikadır. O bakımdan hadis istidlale salih görülmüştür.
Ubade b. Samit hadisini aynı zamanda Nesai ile îbn Mace tahric etmişler ve Hafiz îbn Hacer bu rivayeti hasenlemiştir. Ayrıca bu mealde bir rivayet de Cübeyr (r.a.) den ve Irbad b. Sariye'den yapılmıştır. O bakımdan rivayetler birbirini kuvvetlendirmektedir.
Amr b. Şuayb hadisini Hafiz îbn Hacer hasenlemiştir. [155]. Aynı zamanda aynı hadisi îmam Malik ile îmam Şafii de tahric etmişlerdir. [156].

Çıkarılan Hükümler

1- Ganimeti islam dini mücahitlere helal kılmıştır..
2- İslam'dan Önce başkasına helal kılınmamıştır.

3- Ganimetin beşte biri Allah adına Resûlüllah'a (a.s.) aittir.
4- Resûlüllah (a.s.) bu beşte biri kendi yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara ve lüzumlu gördüğü yerlere harcamıştır.
5- Resûlüllah (a.s.) efendimiz'den sonra beşte bir nisbet Kur'an'da belirtilen dört sınıfa sarfedilir. Bu, îmam Ebu Hanife'nin görüşüdür.
6- Diğer müctehidlerin çoğuna göre, beşte bir halifeye tahsis edilir.
7- Savaşa katılan süvarilere, kimine göre iki, kimine göre üç sehim, piyadelere bir sehim verilir.
8- Geri hizmetlerde bulundurulan kadın ve çocuklara da halife veya baştaki kumandanın uygun gördüğü şekilde bir şeyler verilir.
9- Mücahidler elde ettiklerini getirip başlarındaki kumandana teslim ederler. Kendilerine bir şey ayırmaları, zimmetlerine bir şey geçirmeleri haramdır. [157].

Öldürülenin Üzerindeki Elbise ve Nevalesi Öldürene Ait Olur

Yukarıda açıkladığımız üzere savaşta elde edilen ganimetlerin beşte biri Resûlüllah'a (a.s.) beşte dördü ise mücahitlere verilir. Şüphesiz elde edilen bu ganimetler, mağlup olan düşman tarafının bırakıp kaçtığı gıda maddeleri, araç gereç, silah ve mühimmattır. Sonra da fetih suretiyle işgal edilen belde ve kasabada teslim olmayıp sonuna kadar savaşıp ya esir düşen veya öldürülenlerin bıraktığı mal ve arazidir.
Savaş esnasında İslam mücahitlerinden birinin düşman askerinden öldürdüğü kimsenin üzerindeki elbisesi ve nevalesi ona, yani o mücahide ait olur. Bu daha çok mücahitleri teşvik anlamında belirlenen ve ganimetten başka mali bir mükafattır. [158].

İlgili Hadisler

Ebu Katade (r.a.) den yapılan rivayette şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber Huneyn Savaşma çıktık. Düşmanla karşılaşınca müslümânların çoğu dağınık bir hareket halinde bulunuyordu. Derken müşriklerden bir adamın müslüm anlardan bir adam üzerine çıktığını gördüm. Ona doğru bir çarh eyledim ve arka tarafından yaklaşarak boynu ile omuz bitişiğine bir kılıç darbesi vurdum. Adam hemen dönüp beni tutarak alabildiğine sıktı ve ben onda ölüm kokusunu hissettim. Sonra çok geçmeden öldü ve beni bırakıverdi.1 Bu arada kalkıp Hz. Ömer'e (r.a.) kavuştum. O bana: 'İnsanlarımızın durumu nasıl?" diye sordu. Ben de: "Allah'ın emri" diye cevap verdim. Sonra insanlar dönüp geldiler ve Resûlüllah (a.s.) oturdu, şöyle buyurdu: "Kim (düşmandan) bir kişi öldürürse -ki bunu bir beyyine (şahit ve belge) ile isbat etmesi gerekir- o takdirde öldürdüğü kimsenin elbise ve nevalesi onun olur." Bunun üzerine ben kalkıp dedim ki: "Kim benim için şahitlik yapar?" Sonra oturdum. Sonra Resûlüllah (a.s.) tekrar etti. Ben yine kalktım ve: "Kim benim için şahitlik yapar?" dedim ve oturdum. Resûlüllah (a.s.) aynı sözü üçüncü defa söyledi ve ben yine kalktım.... Derken Resûlüllah (a.s.) bana: "Sana ne oluyor ya Eba Katade?" diye buyurdu. Ben de olup biteni anlattım. Bu sırada bir adam ayağa kalktı ve: "O doğru söylüyor ya Resûlallah! Onun öldürdüğü adamın elbise ve nevalesi benim yanımda duruyor. Onu kendi hakkından vazgeçmede razı eyle" dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir Sıddik (r.a.) şöyle müdahalede bulundu: "Hayır, Allah'a and olsun ki, Resûlüllah (a.s.) Allah ve Resulü yolunda savaşan aslanlardan bir aslanı kasdedip onun hakkı olan elbise ve nevaleyi sana vermez." Bu müdahaleyi dinleyen Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: "Ebu Bekir doğru söyledi ve o adama, aldığın elbise ve nevaleyi Ebu Katade*ye ver" diye buyurdu. O da getirip bana verdi. Zırhı satıp karşıbğında Beni Seleme kabilesinden bir bostan aldım. İşte islam d a ilk asıl mal edindiğim bu oldu." [159]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Huneyn^ Savaşında şöyle buyurmuştur: "Kim (düşman tarafından) birini öldürürse, öldürülenin elbise ve nevalesi ona verilir. Ashabdan Ebu Talha bu savaşta yirmi kişiyi öldürmüş ve onların elbise ve nevalesini almıştı." [160]
Diğer bir rivayette ise şöyle buyurmuştur: "Kim bir adamı öldürüp kanını akıtırsa, öldürülenin elbise ve nevalesi onadır." Bunun üzerine Ebu Talha, 21 kişinin elbise ve nevalesiyle çıkageldi.
Avf b. Malik (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Halid b. Velid'e şöyle demiştir: "Bilmez misin ki, Resûlüllah (a.s.) elbise ve nevalesinin onu öldürene verilmesini hükmetti..." [161]
Avf b. Malik ile Halid b. Velid'den (r.a) yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz öldürülen müşriklerin elbise ve nevalelerini humus arasına sokmamıştır. [162].

Müctehid İmamların ve İlim Adamlarının Görüş ve Tesbitleri

a) Cumhura göre, savaşta bulunan mücahid, öldürdüğü kafirin elbise ve nevalesine hak kazanır. Zira bunda mü'minlerin daha çok iştiyakla savaşmalarına teşvik vardır.
b) Hanefi ve Maliklere göre, imam (devlet başkam) veyahut başlarındaki en yetkili kumandan savaştan önce veya savaş esnasında bunu şart kılmışsa, o takdirde öldürülen müşriklerin elbise ve benzeri özel eşyaları onları öldüren müminlere verilir. Şart koşmadığı takdirde, elde edilen her şey ganimet malı sayılır ve taksime tabi tutulur.
c) imam Malik'den yapılan bir ri ayette, imam veya ordu kumandanı böyle bir hüküm verip vermemekte serbesttir. Kadı İsmail bu görüşü uygun kabul etmiştir.
d) İmam Şafii'ye göre, öldürülenlerin özel eşyaları çok miktarda olursa, ganimet kapsamına alınır ve taksimata tabi tutulur. Az ise, müşrikleri öldüren mücahitlere verilir. Nitekim Mekhul ile Sevri de aynı görüştedirler.
îbn Ömer ve îbn Abbas'dan da (r.a.) bu anlamda rivayet yapılmıştır. [163]
e) İmam Ebu Hanife ve arkadaşlarından, İmam Şafii ve İmam Yahya'dan yapılan bir diğer rivayette ise, öldürülenlerin elbise ve özel eşyası humus kapsamına alınmaz.
Ganimetle İlgili Ayet Umum İfade Etmektedir:
"Bilin ki (savaşta) elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah içindir..." mealindeki Enfal Suresi 41. ayet ganimet konusunda elde edilenin tamamının beşte biri Allah için: Resûlüllah'a (a.s.) aittir. Geriye kalan beşte dördünün de savaşan mücahitlere taksim edileceği sahih hadislerle açıklanmıştır. O bakımdan, Öldürülen müşrikin elbise ve özel eşyasının onu öldüren mü'mine verileceğine veya ona ait olacağına dair ayette bir işaret bulunmadığı için, öldürülenlerin özel eşyasının da ganimete dahil olduğunu ve belirtilen şekilde taksim edileceğini söyleyenler bu ayetle istidlal etmişlerdir.
Konuyla İlgili Hadisler Bu Umumu Hususi andırmı aktadır:
Ayet her ne kadar umum ifade ediyorsa da sahih hadis bu umumu hususi andırmakta olup ayete açıklık getirmektedir. Özel eşyalar, öldüren kimseye verilir diyenler bu hadislerle istidlal etmişlerdir. [164]

Tahliller ve Rivayetler

Ebu Katade hadisi sahih olup istidlale salihtir. Hadis her bakımdan, savaşta öldürülen bir kafirin özel eşyasının onu öldürene ait olduğunu, yani ona verilmesinin uygun olacağını ifade etmektedir. Ancak bunun, baştaki imamın (devlet başkanı, veya ordu kumandanının) re'yine ve ihtiyarına bırakıldığı hususu da hadisten anlaşılmaktadır.
Enes hadisi hakkında Ebu Davud bir görüş beyan etmemiştir. Bu hadisin sahih olduğuna işarettir. Zira isnadındaki ricalin hepsi sahihtir.
Avf b. Malik hadisine gelince, bunun isnadında îsmail b. Ayyaş bulunuyor ki, bu zat hakkında hayli şeyler söylenmiştir. [165]
Hevazin Savaşma katılan Seleme b. Ekva1 (r.a.) bu savaşta öldürdüğü müşrikin devesini ve özel eşyasını kendine ayırıyor. Sonra Resûlüllah (a.s.) öldürülen o adama rastlıyor ve soruyor: "Bunu kim öldürdü?" Orada hazır bulunanlar da: "Seleme b. Ekva1 öldürdü" diye cevap veriyorlar. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.): "Bunun elbisesinin tamamı Seleme'yedir" buyuruyor.
Bu hadisi Buhari ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Öldürülenin elbise ve özel eşyasının katiline verileceğine delalet etmekte olduğundan nıüctehidlerin bir kısmı bununla da istidlal etmişlerdir.
Abdurrahman b. Avf (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Bedir Savaşında saf arasında yerimi almış dururken bir ara sağ tarafıma baktığımda Ensar'dan henüz yüzlerinin tüyü bitmemiş iki çocuk arasında olduğumu fark ettim. (Bu çocuklar yaklaşık 9-10 veya 10-11 yaşlarında bulunuyorlardı.) Bu ikisindense daha güÇlü iki adam arasında olmayı temenni ettim. Bunun üzerine o çocuklardan biri beni çimdikliyerek şöyle sordu: "Amcacığım, Ebu Cehl'i tanıyor musun?" Ben de: "Evet tanıyorum. Kardeşimin oğlu, onunla hacet ve ilgin nedir?" dedim. Çocuk bana şu cevabı verdi: "Bana verilen bilgiye göre, Ebu Cehl denilen kafir, Resûlüllah'a (a.s.) dil uzatıp eziyet etmiştir. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer onu görecek olursam ondan ve benden eceli en yakın olan birimiz ölmedikçe onun peşini bırakmayacağım!" Çocuğun bu sözüne hayret ettim. Arkasından diğer yanımdaki çocuk beni çimdikledi ve arkadaşının söylediklerini o da söyledi. Ben de insanlar arasında gözümle Ebu Cehl'i aradım ve onu görünce gözümü hiç ayırmaksızın o iki çocuğa: "Görmek ister misiniz? Kendisinden söz edip sorduğunuz adam işte şudur" dedim. Bunun üzerine savaş başlar başlamaz bu iki çocuk kılıçlarını çekip Ebu Cehl'in üzerine atıldılar ve kılıç darbeleriyle onu öldürdükten sonra ,gelip Resûlüllah'a (a.s.) durumu arzettiler. Resûlüllah (a.s.) onlara: "Onu hanginiz öldürdü?" diye sordu. İkisi de: "Ben öldürdüm" diye cevap verdiler. Peygamber (a.s.) Efendimiz: "Kılıcınızı şildiniz mi?" diye sordu. Onlar da: "Hayır, hiç dokunmadık" diye cevap verince Peygamber (a.s.) onların kılıçlarına baktı ve şöyle buyurdu: "İkiniz birlikte onu öldürmüşsünüz" buyurdu ve Ebu Cehl'in elbisesinin Muaz b. Amr el-Cemuh'a ve Muaz b. Afra'a verilmesine hükmetti. [166]
.İbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir; "Bedir Savaşında Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Ebu Cehl'in kılıcını fazladan bir ganimet olarak bana verdi." Ebu Cehl aldığı kılıç darbeleriyle yerde debeleniyordu. İbn Mes'ud onu bu vaziyette görünce yetişip işini bitirmişti. [167]
Abdurrahman b. Avf hadisi sahih olup yukarıdaki hadisleri kuvvetlendirmektedir. İbn Mes'ud hadisi de bu anlamda bir hüküm ifade etmekte ve delil teşkilinde diğer rivayetleri desteklemektedir. [168]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaşa ganimet elde etmek için iştirak edilmez. Allah rızası için islam yücelsin, yeryüzünden küfür ve tuğyan kalksın diye savaşılır,
2- Sırf ganimete erişmek için savaşa çıkmak nifak alametlerinden biri sayılmıştır. Nitekim Resûlüllah (a.s.) zamanında münafiklardan bir kısmı bu niyetle savaşa katılıyorlardı.
3- Savaşta bir kafiri başbaşa dövüşürken öldüren veya karşılaştığında vuruşup karşısındaki düşmanı katleden kimseye, öldürdüğü o adamın elbisesi ve bazı özel eşyası verilebilir.
4- Müctehidlerin bir kısmına göre, imam (devlet başkanı) veya başkumandan bu hususta serbesttir. Dilerse öldürülen müşrikin elbise ve bazı özel eşyasını onu öldüren mü'mine verebilir.
5- Cumhura göre, imam ve başkumandan bu konuda muhayyer değildir, öldürülenin elbise ve bazı özel eşyasını onu öldürene vermekle memurdur.
6- imam Şafii, îmam Sevri ve MekhuTe göre, elde edilen her şey ganimet kapsamına girer, belirtilen şekilde taksim edilir.
7- îmam Ebu Hanife ile îmam Malik'e göre, imam veya başkumandan bu hususta serbest bulunuyor: Dilerse elbise ve özel eşyayı katile verir, dilerse ganimet kapsamına alır. Günün şartlarına ve ortama göre iki şıktan birini tercih edebilir.
8- Eli silah tutan ve henüz ergin olmayan çocukların savaşa katılmasına baştaki yetkili kumandan müsaade edebilir.
9- Kafirlerden aynı kişiyi iki müslüman birlikte öldürecek olurlarsa, öldürülenin özel eşyası o ikisine verilir.
10- Kendisine öldürdüğü düşmanın elbise ve özel eşyası verilen kimsenin ayrıca elde edilen ganimette hakkı vardır.
11- Savaşta iki kişi birlikte bir müşriki ağır biçimde yaralayıp yere düşürür ve bir üçüncü şahıs gelip onun işini tamamen bitirirse, öldürülenin elbise ve özel eşyası bu üçüne de verilir. [169]

Savaşta Elde Edilen Ganimeti Güçlü Kişiler Arasında Eşit Şekilde Dağıtmak

Savaşa katılan her kişi, önce canını, sonra da malını Allah yoluna vakfetmiş oluyor. Zira savaş meydanında kimlerin şehid, kimlerin gazi olacağını hemen kestirmek mümkün değildir. Eceli gelen şehid düşer, henüz ömrü tükenmemiş olanlar da bir süre daha yaşar.
O bakımdan savaşa katılmadan herkes bu açıdan eşit sayılır. Gösterdikleri fedakarlık, kahramanlık ve cesaret, daha çok ganimete hak kazanmalarına sebep teşkil etmez. Onun için Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, süvari ve piyade ayrımı dışında savaşta elde edilen ganimette bir ayrım gözetmemiş, kuvvetlilerle zayıfları bu hususta eşit kabul ederek ganimeti ona göre taksim etmiştir. [170]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a,s.) Efendi-miz'in Bedir Savaşında şöyle buyurduğunu belirtmiştir: "Kim savaşta şöyle şöyle yaparsa ona şu kadar, şu kadar ganimetten fazla olarak vardır."
Sonra gençler ileri atıldılar ve yaşlılar bayraklara gerekli oldular da ellerindeki bayraklarla hiç ayrılmayıp beklediler» Cenab-i Hak fethi müyesser kılınca yaşlılar gençlere: "Biz size yardımcı ve gözcü olduk. Eğer bozguna uğrasaydmız herhalde bizim yanımıza dönüp vaziyet alacaktınız. O bakımdan ganimetin tamamını alıp götürerek bizi mahrum bırakmayın" dediler. Gençler ise: "Bu elde ettiğimiz ganimeti Resûlüîlah (a.s.) bize tahsis etti" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Enfal Suresinin baş kısmındaki şu ayetler indi: "Sana (savaşta elde edilen) ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah'a ve Peygamberine aittir. Eğer cidden inanıyorsanız Allah'tan korkup (tartışmayı bırakın) aranızı düzeltin. Allah'ın ve Peygamberinin emirlerine uyun." [171]
Resûlüîlah (a.s.) Bedir Savaşı için hazırlanıp evinden dışarı çıkınca, mü'minlerden bir kısmı bundan hoşlanmamıştı. Oysa bu onlar için daha hayırlı bir sonuç doğuracaktı. Savaşta elde edilen ganimetin tamamını gençler kendilerine ayırmış bulunuyordu. O yüzden tartışma çıktı ve bu ayetler indi. Resûlüîlah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Bana itaat ediniz. Bu hususta da ben işin sonunu, nereye varacağını çok iyi biliyorum" ve sonra da ganimeti genç ve yaşlılar arasında (eşit şekilde) taksim etti. [172]
Ubade b. Samit (r.'a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüliah (a.s.) Efendimizle beraber çıktım ve onunla birlikte Bedir Savaşı'na hazır oldum. İki taraf karşılaşıp vuruştular. Allah (c.c.) düşmanı bozguna uğrattı. Mü'minlerden bir grup kaçanları takip etmeğe koyuldular; kimini hezimete uğrattılar, kimini öldürdüler. Bir diğer grup ise ganimete yönelip kendilerini ganimetin üstüne yüzükoyun atarcasına toplayıp biraraya getirdiler. Bir başka grup ise Resûlüllah (a.s.)'m etrafında halka olup düşmanın O'nun bir habersiz anını seçip bir kötülükte bulunmalarına engel olmaya çalıştılar; ta ki gece oldu, insanlar birbirlerine doğru gelip toplandılar. Ganimeti toplayanlar: "Bunları biz kuşatıp toplayarak biraraya getirdik. Artık başkasına bunda bir nasip (pay) yoktur" dediler. Düşmanın arkasına düşüp onları takip edenler ise: "Sizler bu ganimete bizden daha müstehık değilsiniz. Düşmanı bu şeylerden uzaklaştırıp hezimete uğratan bizleriz" diye karşılık verdiler. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in etrafında yer alıp O'nu düşman saldırısından korumaya çalışanlar da: "Sizler bizden daha haklı değilsinizdir. Resûlüllah'ın (a.s,) etrafında toplanıp gözeten ve bir habersizlik anında düşmandan O'na bir kötülük dokunmasından korkup bu işle biz meşgul olduk" dediler. Bunun üzerine şu ayetler indi: "Sana (savaşta elde edilen) ganimetlerden soruyorlar. Deki: Ganimetler Allah'a ve Peygamberine aittir. Eğer cidden inanıyorsanız Allah'tan korkup (tartışmayı bırakın). Aranızı düzeltin. Allah ve Peygamberinin (emirlerine) uyun..." [173]
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ganimeti müslümanlar arasında deveyi sağarken iki sağım arasındaki süre kadar bir zaman parçası içinde taksim etti." [174]
Sa'd b. Malik (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen, Resûlüllah'a (a.s.) şöyle sorduğunu belirtmiştir:
- Ya Resûlallah! Adam (savaşta) o kavmin hamisi olur, (geride durup onların arkadan bir baskına uğramamaları için gözcülük yapar. Onunla diğerlerinin payı eşit olur mu?
Resûlüllah (a.s.) ona şu cevabı vermiştir:
- "Anan seni yitirsin ey Ummu Sa'd'm oğlu! Sizler ancak zayıflarınız sebebiyle rızıklanıp korunuyorsunuz, yardım görüyorsunuz." [175]
Mus'ab b. Sa'd (r.aj den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Sa'd, kendisinin başkası (kendisinden kuvvetçe daha aşağı seviyede olanlar) üzerinde bir üstünlüğünün bulunduğunu görüyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona: "Sizler ancak zayıflarınız sebebiyle rızıklanıyor ve yardım görerek zafer elde ediyorsunuz" buyurdu. [176]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

Savaşta elde edilen ganimet taksiminde, süvari ve piyade ayrımı dışında bir ayrım yapılamayacağı, elde edilen ganimetin kuvvetli ve zayıfa eşit şekilde verileceği cumhur tarafından da bir hüküm olarak belirlenmiş bulunuyor.
O bakımdan hemen hemen müctehidlerin çoğu da aynı görüştedirler. Zira bu konuda rivayet edilen bütün hadisler birbirini desteklemektedir. [177]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaşta karargahta görev yapanla, meydanda savaşan ve kaçan düşmanı takip edip hezimete uğratanlar arasında ganimet dağıtımı bakımından bir fark gözetilmez.
2- Süvariye iki veya üç, piyadeye bir sehim (pay) verilir. Bunun dışında kalanlar eşit sehim alırlar.
3- Ancak müşrikle başbaşa savaşıp onu öldüren mü'min, onun elbisesine hak kazanır. Müctehidlerin bir kısmına göre, bu ganimetin dışında tutularak fazladan mücahid gazilere verilir.
4- Savaşta güçlü, kuvvetli ve cesur olanlar kendilerini zayıflardan daha üstün görmemelidirler. Çünkü hem savaşa katılmada, hem de zaferi elde etmede herkesin kendine ve işgal ettiği yere göre bir hizmeti ve fedakârlığı vardır.
5- Aynı zamanda savaşa katılan zayıfların, güçsüzlerin zaferi elde etmede, ganimete erişmede manevî tesirleri söz konusudur. Cenab-ı Hak onların iyi niyet, dua ve ihlasları sebebiyle rızık kapılarını diğerlerine de açmakta ve başarılı kılmaktadır,
6- Ganimet taksimiyle ilgili ilahi emir inmeden önce mücahitlerin birtakım yersiz ve anlamsız tartışmaları sonradan derin bir pişmanlığa, tevbe ve istiğfarda bulunmaya dönüşmüştür. [178]

Savaşa Katılan Süvari ve Piyadelere Ganimetten Verilecek Pay

Savaşa atıyla birlikte katılan kimse ile atsız olarak yaya katılan kimseye elde edilecek ganimetten eşit şekilde mi verilir, yoksa farklı bir taksim mi yapılır? Şüphesiz atıyla birlikte savaşa katılıp süvari olarak cihad eden kimse iki kişi mesabesinde sayılır. Böylece hem canını, hem de malını Allah yolunda ortaya koymuş kabul edilir. O bakımdan ganimetten ona verilen pay, yaya olarak katılana verilen payın bir misli fazladır. [179]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Peygamber (a.s.) Efendimiz adama ve atına üç sehim (pay), -bir sehim adamın kendisine, iki sehim atma-

ayırırdı." [180]
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir: "At için iki sehim, adam için de bir sehim ayırırdı."
Başka, bir rivayette ise şöyle denilmektedir: "Resûlüllah (a.s.) Hu-neyn savaşında süvari için üç sehim ayırdı: At için iki, adam için bir sehim."
Münzir b. Zübeyr (r.a.) den, o da babasından yaptığı rivayete göre, "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Zübeyr'e bir sehim, anasına bir sehim ve atına iki sehim verdi." [181]
Nesai'nin rivayetinde ise şöyle denilmektedir: "Hayber gününde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Zübeyr'e dört sehim ayırıp verdi: Bir sehmi Zübeyr, bir sehmi yakını olan annesi Saiîyye, iki sehmi de at için belirlendi."
Ebu Amre'den, o da babasından rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir: "Biz dört kişi olarak beraberimizde bir at bulunduğu halde Resûlüllah'a (a.s.) geldik. Bizden her birimize bir sehim verdi ve at için de iki sehim ayırıp verdi." [182]
Ebu Rühm (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: 'Ttesûlüllah (a.s.) Efendimiz'le beraber savaşa çıktık. Yanımda kardeşim de bulunuyordu ve iki de atımız vardı. Resûlüllah (a.s.) bize altı sehim verdi: Dört sehmi atlarımız, iki sehmi de biz iki kardeş içindi." [183]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) İmam Ebu Hanife'ye göre, savaşa katılan süvariye iki., piyadeye bir sehim verilir, imam bu hususta daha çok Mücemmi' Cariye el-Ensari'den yapılan rivayetle istidlal etmiştir. Zira bu rivayete göre, Hayber fethedildikten sonra elde edilen ganimetten süvarilere iki, piyadelere birer sehim verilmek suretiyle dağıtılmıştır.
Nitekim bu tarz bir taksimat Ali, Ömer ve Ebu Musa (r.a.) dan da rivayet edilmiştir.
b) Cumhura göre ise, süvariye üç, piyadeye bir sehim verilir. Süvariye verilen üç senimin iki sehmi at için, bir sehmi de o ata sahip olan süvarisi içindir. [184]
c) İmam Şafii ve İmam Malik'e göre, süvariye üç sehim verilir. İki sehmi atı, bir sehmi süvarisi içindir.
d) İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Hasan el-Basri, Ömer b. Abdilaziz, İmam Evzai ve Medine ile Şam fakihlerine göre de süvariye üç sehim verilir.
Bunların hepsi de yukarıda naklettiğimiz hadislerle istidlal etmişlerdir. [185]
İmam Ebu Hanife bu konuda aynı zamanda, ganimet hususunda da bir at bir insandan üstün tutulmaz diyerek kişisel bir görüş ortaya koymuştur. Oysa delillerin tamamı dikkâte alındığında, süvariye üç senim verilmesi racih bir hüküm ifade etmekte ve ağırlık arzetmektedir.
Aynı zamanda atın beslenmesi ve günlük ihtiyacı büyük külfet ar-zetmekte ve birtakım masrafları'gerektirmektedir. Sonra da at ile savaşta verilen hizmet küçümsenmiyecek kadar önemlidir. O bakımdan Resûlüllah (a.s.) süvariye üç sehirn vermek suretiyle onun masraf ve hizmetlerini karşılamak istemiştir.
Birden fazla at ile savaşa katılan kimsenin her atı için ikişer se-him mi, yoksa sadece bir atı için iki sehim mi verilir? Bu hususta farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı rivayet ve hadislerden her at için ikişer sehim takdir edilir hükmü anlaşılmaktadır ve bazı rivayetlerden ise sadece bir at için iki sehim verilmekle yetinilir hükmü anlaşılmaktadır.
Hanefi ve Şafiilere göre, birkaç at ile savaşa katılan kimsenin sadece bir atı için sehim verilir. İmam Ahmed ve İmam Evzai de aynı görüştedir. Ebu Yusuf ve bir rivayete göre İmam Ahmed ve îshak'a göre, sadece iki at için sehim ayrılır, fazlasına değil.
Bu hususta Evzai'nin rivayet ettiği hadiste deniliyor ki: "Resûlüllah (a.s.) sadece kişinin savaşa soktuğu atlarından ikisi için sehim ayırırdı." Oysa Hafiz İbn Hacer bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.
Said b. Mansur'un Zühri'den yaptığı rivayete göre, Hz. Ömer (r.a.) Ebu Ubeyde b. Cerrah'a bir mektup yazarak bir at için iki, iki at için dört sehim ayırıp vermesini ve böylece ikiden fazla atla savaşa katılan kimseye beş sehim tahsis edilmesini emretmiştir. Ashabdan da bu hususta rivayet yapılmıştır.
Darekutni'nin Ebu Umre'den yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Resûlüllah (a.s.) benim iki atım için dört ve benim için de bir sehim ayırıp verdi." Ancak bu rivayetin isnadı zayıftır, istidlale salih değildir. [186]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaşa atıyla birlikte katılan mücahid gaziye ganimetten fazla bir pay verilir.
2- Cumhura göre, süvariye üç, piyadeye bir sehim verilir.
3- Süvariye verilen üç sehmin iki sehmi atı içindir, bir sehrai de kendisi içindir.
4- İmam Ebu Hanife'ye göre, süvariye iki, piyadeye bir sehim verilir.
5- İmam Malik ve İmam Şafii'ye göre, süvariye üç, piyadeye bir sehim verilir. İmam Ebu Yusuf da aynı görüştedir. İmam Muhammed'in görüş ve içtihadı da böyledir.
6- Bu hususta İmam Ahmed'den iki rivayet vardır.
7- İkiden fazla atla savaşa katılan mücahid gaziye, her atı için iki sehim mi verilir, yoksa sadece iki atı için dört sehim mi verilir?
Bazısına göre, her atı için ikişer sehim belirlenir.
8- İmam Şafii ve İmam Ebu Hanife'ye göre, savaşa birden fazla at ile katılan kimseye sadece bir atı için sehim tahsis edilir. İmam Evzai de aynı görüştedir.
9- İmam Ahmed ve İshak'a göre, sadece iki atı için sehim verilir.
10- At için bir sehim mi, iki sehim mi verilir konusu intilafıdır. Ancak müfta bih olanı, at için iki, süvarisi için bir sehim olmak üzere üç sehmin verilmesidir. [187]

Ganimetten, Kaleleri İslama Yeni Isındırılanlara Daha Fazla Verilmesi

Resûlüllah (a.s.) Efendimiz daha yeni ıslama girip kalbi henüz tanı anlamıyla İslama yatışmayan kişileri, bu yüce dine daha çok ısındırmak ve kalplerini yatıştırmak için birçok yol ve metodlar uygulamıştır. Onlardan biri de, elde edilen ganimetten onlara fazla pay ayırıp vermesi, gerekirse zekat ile taltif edilmeleridir.
Ancak islam güçlenip izzet ve şevketini bulunca Hz. Ömer'in (r.a.) içtihadına göre, artık onlara fazla bir pay vermeğe ve zekat ile takviye edilmelerine gerek kalmamıştır. [188]

İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Mekke feshedildiğinde Resûlüllah (a.s.) efendimiz elde edilen ganimeti Kureyşli'lere taksim etti. Bunun üzerine Ensar: "Bu hayret edilecek bir şey! Bizim kılıçlarımızdan henüz onların kam damlamakta ve elde ettiğimiz ganimetlerimiz onlara geri verilmektedir."
Ensar'ın bu sözleri Resûlüllah'a (a.s.) ulaşınca, vakit kaybetmeden onları topladı ve şöyle sordu: "Sizden bana ulusan nelerdir?" Onlar da: "Evet sana ulaşan sözlerdir" diye cevap verdiler. Çünkü onlar yalan söylemezlerdi. Resûlüllah (a.s,) Efendimiz onlara şöyle buyurdu: 'İnsanların dünyalıkla, sizin ise Allah'ın Resûlüyle evlerinize dönmenize razı değil misiniz?" Onlar da: "Evet, razıyız" diye cevap verince, Efendimiz devamla şöyle buyurdu: "Eğer insanlar bir vadi veya iki dağ arasındaki geçitte yürüseler ensar da başka bir vadi veya iki dağ arasındaki
geçitte yürüse, elbetteki ben Ensar'ın yürüdüğü vadi ye iki dağ arasındaki geçitte yürürüm."
Diğer bir rivayette ise konu şöyle belirtiliyor:
"Cenab-ı Hak Havazin (ganimet) mallarından Resulüne nasip ettiği ganimetten bazı adamlara yüz deve vermeye başladı. Bunun üzerine Ensar hayret ederek şöyle dediler: "Allah, Resûlüllah'ı mağfiretine mazhar kılsın, Kureyş'e vermekte ve bizi terketmektedir. Oysa bizim kılıçlarımızdan Ku-reyşli'lerin kanı damlamaktadır." Ensarın bu sözleri Resûlüllah'a (a.s.) anlatılınca onları topladı ve şöyle buyurdu:
"Küfürden daha yeni kurtulmuş bazı adamlara (ganimetten bol miktarda) vermekteyim. Bu da onların kalbini İslam'a daha çok ısındırıp yatıştırmam içindir. İstemez misiniz ki, insanlar mal ile dönerken sizler Peygamber ile evlerinize dönesiniz? Allah'a yemin ederim ki, sizin kendinizle birlikte naklederek götüreceğiniz şey, onların nakledip götüreceği şeyden çok daha hayırlıdır!"
Bunun üzerine Ensar (duygulandılar ve): "Elbette razıyız ya Resûlüllah" dediler. [189]
Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s,) Efendimizin, ganimet taksiminde bazı insanları tercih ettiği, Akra' b. Habis'e yüz deve, Uyeyne'ye bunun gibi yüz deve, Arap eşrafından bir kısmına benzeri nisbette verdiği ve o gün için taksimatta onları başkalarına tercih ettiği zaman bir adam şöyle dedi: "Allah'a and olsun ki, bu adil olmayan bir taksimattır ve bunda Allah rızası gözetilin emiştir!" Bunun üzerine ben ona: "Vallahi senin bu söylediğini Resulü! la ha (a.s.) haber vereceğim" dedim ve gidip Resûlüllah'a anlattım. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Allah ve Resulü adalette bulunmazsa artık kim adalette bulunabilir?!" Sonra devamla şöyle dedi: "Allah (c.c.) Musa'ya rahmet eylesin ki, o bundan daha çok eza ve cefaya uğramıştı da sabretmişti," [190]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

Ganimet taksiminin mutlaka eşit biçimde yapılması îsîamın ön gördüğü hükümlerden biridir ve yapılan taksimat hep adil ölçüler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ancak bunun bazı istisnai halleri söz konusudur. Konumuzu oluşturan rivayetler bu istisnai durumu yansıtmaktadır.
Mekke fethedilince, düne kadar islam'ın ve Hz. Muhammed'in (a.s.) amansız düşmanları ister istemez fetih ordusunun kaşısında baş eğmiş ve kelime-i şehadetleri getirerek

İslamiyeti kabul ettiklerini belirtmişlerdi. Ancak bu kişilerin kalbine, ruhuna ve vicdanlarına islamın yüce hikmet ve heyecanı henüz tam anlamıyla yerleşmiş değildi. Resûlüllah (a.s.) efendimiz insan psikolojisini en iyi bilen bir peygamberdi. O bakımdan islam'a yeni giren ve küfür dönemiyle aralarında henüz az bir mesafe bulunan Arap eşrafının, Kureyş ileri gelenlerinin kalplerini Islama iyice ısındırıp yatıştırmayı ve aradaki o soğuk havanın tamamen kalkmasını sağlamak için elde edilen ganimetin önemli bir kısmım onlara dağıttı. Hatta canla başla savaşan Ensara bu arada pek bir şey ayırmadı. Dış görünüşüyle eşitlikten sapıldığı anlaşılıyorsa da sonuç ve' hikmeti itibariyle adaletin ta kendisidir. Zira bir insanın kalbim daha çok islam'a, hakka, adalete yatıştırmaktan daha adil ne olabilir? Ganimet sık sık elde edinilebilir. Dünyalık isteyenler ona da kavuşabilirler. Aina İslam'a ileride hizmet edecek kabile ve çevre sahiplerini kazanmak pek kolay değildir. O bakımdan bu rivayetlerle istidlal eden ilim adamlarımız, imam (devlet başkanı) böyle hallerde elde ettiği ganimetten, gerekirse devlet hazinesinden bazı önemli kişileri daha çok kazanmak için fazla miktarda birşeyler verebilir demişlerdir.
Müctehid ve ilim adamlarından bir kısmı ise, Hz. Ömer'in bu konuyla ilgili içtihadını delil seçerek, artık bugün için buna gerek kalmamış, İslamiyet kıtalar üzerine yayılmıştır görüşünü ortaya koymuşlardır. [191]

Tahliller

Enes hadisi sahihtir. Resûlüllah'ın (a.s.) îslamiyeti gönüllere işleme metotlarından birini yansıtmakta ve aynı zamanda İslam'a ilk yardım edip Resûlüllah'ı ve arkadaşlarını bağırlarına basıp barındıran ensara olan yakın ilgisini ifade etmektedir.
Resûlüllah (a.s.) Ensarı zaman zaman en anlamlı sözlerle övmüştür: "Ensar iç elbise, insanlar ise dış elbisedir." [192] Hicret söz konusu olmasaydı ben Ensar'dan bir kişi olurdum." [193]
Resûlüllah (a.s.) Efendimizin İslam'a çok yakında girmiş olan Ku-reyş'lilere ganimetten büyük paylar ayırıp vermesinin sebep ve-hikmetini yukarıda kısaca açıklamış bulunuyoruz. Ancak bunlar kaç kişi idi? Ebu'1-Fazl b. Tahir'in el-Mübhemat adlı eserinde verdiği bilgiye göre, Kureyş kabilesinden olanlar şu yedi kişi idi:
1- Ebu Süfyan b. Harb
2- Süheyl b. Amr
3- Huvaytıb b. Abdiluzza
4- Hakim b. Hizam
5- Ebu Senabil b. Ba'kek
6- Safvan b. Umeyye
7- Abdurrahman b. Yerbu'.
Diğer kabilelerden de şu isimler tesbit edilmiş bulunuyor:
1- Uyeyne b. Hısni'l-Fezari
2- Akra' b. Habis et-Temimi
3- Amr b.Ehtem et-Temimi
4- Abbas b. Merdas es-sülemi
5- Malik b. Avf en-Nasri
6- Ala' b. Harise es-Sakafi.-
Vakidî ise kendi Müellefatmda bunun dışında birçok isimlere yer vermiş bulunuyor. Ibn îshak da yukarıdakilerle beraber şu iki isimden de söz etmiştir: Nadr b. el-Hars b. Hişam ve Cübeyr b. Mut'im.. [194]

Çıkarılan Hükümler

1- İmam (devlet başkanı, halife) savaşta elde edilen ganimetten, İslama yeni girenlerin kalbini daha çok ısındırmak ve yatıştırmak için büyük çapta pay ayırıp verebilir. Kısacası günün şartlarına göre bir uygulamada bulunabilir. [195]

Savaşta Ganimet Olarak Elde Edilen Yiyecek Maddesi

Savaşta elde edilen taşınır, taşınmaz mallar ganimet kapsamına girer ve humus (beşte bir) uygulamasına tabi tutulur. Şöyle ki, beşte biri Allah için: Peygambere ve O'nun yakınlarına, yetimlere ve miskinlere ayrılır. Beşte dördü ise mücahit gazilere taksim edilir.
Ancak gıda maddesi olarak günlük ihtiyacı karşılayan şeyler humus dışında tutulur. Bunun gibi hayvan yemi de taksimata tabi değildir. Şöyle ki, savaş esnasında ve savaş sona erdikten sonra düşmanın bırakıp terkettiği ve ülkeleri İslam ordusunca işgal edildiğinde elde edilen her şey ganimet olup humus hükmüne tabi tutulduğu halde kişinin yiyecek olarak elde ettiği gıda maddesinden karnını doyurması ve hayvanını doyurur anlamda yem ayırması birer istisna teşkil eder. [196]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Bizler katıldığımız savaşlarda bal ve üzüm (gibi) maddeler elde eder, onları yerdik, toplayıp (Resûlüllah'm veya başımızdaki kumandanın) huzuruna yükseltmezdik." [197]
Yine îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında askerler katıldığımız savaşlarda yiyecek maddeleri ve bal ganimet olarak elde ederler (ve biz de onlardan yerdik). Onlardan humus (beşte bir nisbeti) alınmazdı." [198]
Abdullah b. Muğaffel (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen su bilgiyi vermiştir: "Hayber savaşında içinde hayvan içyağı bulunan bir dağarcık elde ettim ve onu kendim için lüzumlu ve kendi kendime şöyle dedim: "Bugün bundan hiç kimseye bir şey vermiyeceğim!" Bunu söyledikten sonra bir de baktım ki Resulü İlah (a.s.) Efendimiz yakınımda duruyor ve tebessüm ediyor." [199]
(r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Hayber savaşında bir miktar yiyecek ele geçirdik. Adam gelip kendisine yetecek kadarını alır (ve böylece humus kapsamına alınmaksızın herkes ihtiyaç nisbetinde o yiyecekten yararlanır ve) ayrılırdı." [200]
"Abdurrahman'm azatlı kölesi Kasım'dan yapılan rivayete göre, Resûlüllah'ın (a.s.) ashabından bazısı şöyle demişlerdir: "Bizler savaşta elde ettiğimiz ganimet koyununu kesip etini yer, onu ganimet taksimine sokmaz ve evimize dönünceye kadar o etten hurçlarımız.dolu bulunurdu." [201]

İlim Adamlarının Görüş, İstidlal ve Yorumları

a) Cumhura göre, savaşta elde edilen ve açlığı karşılayacak anlamda olan yiyecek maddeleri humus kapsamına alınmaz, onu elde eden mücahit gaziler açlıklarını gidererek yanlarında alıkoyabilirler.
Diğer önemli miktardakiler ve ambarda muhafaza edilebilen gıda maddeleri ise humus kapsamına girer, Öteki ganimetler gibi taksim edilir.
Hayvan yemine gelince, insan yiyeceğine kıyas edilerek buna da cevaz verilmiştir. Böylece savaşta ganimet olarak elde edilen hayvan yemi, humus kapsamına alınmaz ve süvarilerin atlarına ve develerine yedirmelerine cevaz verilir.
Kişinin kendi karnını doyurma ve hayvanının günlük ihtiyacını karşılamada elde ettiği yiyecek ve yem hususunda başlarındaki emir ve kumandandan izin almalarına gerek yoktur.
b) Zühri'ye göre, ganimet olarak elde edilen yiyecek ve başka maddeleri kullanma ve onlardan yararlanma hususunda imam (baştaki kumandan) dan izin almak gerekir.
c) Süleyman b. Musa'ya göre, yiyecekten kifayet miktarı alabilirler. Ancak başlarındaki kumandan onları bundan men'ettiği takdirde alamazlar. [202]
d) İmam Şafii ve İmam Malik'e göre, savaşta elde edilen ganimet hayvanlarından yemek için kesmek caizdir. Ancak buna açlığı giderecek ölçüde bir sınırlama getirilir. Bu son madde üzerinde bilhassa îmam Şafii durmuş bulunuyor. Zira bu hususta iki hadis daha bulunuyor ki, onları aşağıya müstakil bir başlık altında naklettik. [203]

Tahliller ve Rivayetler

169 no'lu İbn Ömer hadisi sahihtir. Ebu Davud bu hadisi sonunda şu fazlalığıyla rivayet etmiştir: "Ve bunlardan humus (beşte bir) alınamazdı."
Hadis, savaşta elde edilen bazı yiyecek maddelerinden ihtiyaç nis-beti yararlanmaya eevaz ve ruhsat verildiğine delalet etmektedir.
1701 no'lu îbn Ömer hadisini aynı zamanda îbn Hibban tahric etmiş ve Beyhaki sahihi emiştir. Darekutni ise bu rivayette İbn Hibban'ı tercin etmiştir.
Hadis, savaşta elde edilen bal ve benzeri yiyecek maddelerinden ihtiyaç nisbetinde yararlanmaya ruhsat verildiğine delalet etmektedir. Böylece bu gibi maddeler humusa tabi tutulmamaktadır.
171 no'lu Abdullah b. Muğaffel hadisini Buhari tahric etmiş ve Ebu Davud şu fazlalıkla rivayet etmiştir: "Peygamber (a.s.) o sana ait olsun" buyurdu. Ebu Davud'un bu isnadı

sahihtir.
Hadis, elde edilen içyağı ve benzeri yiyecek maddelerinden ihtiyaç fazlasından yaralanmaya imam (baştaki kumandan) izin verdiği takdirde yaralanmakta bir sakınca olmadığına delalet etmektedir.
172 no'lu ibn Ebi Evfa hadisini Hakim ve Beyhaki tahric etmişler, Hakim ve İbn Carid ise bu hadisi sahihlemişlerdir. Hadis, ganimet ,ola-rak elde edilen yiyecek maddelerinden herkesin ihtiyaç nisbeti yararlanmasında bir sıkınca olmadığına ve bunun humus dışında tutulduğuna delalet etmektedir. Nitekim Taberani'nin tesbit ve rivayetinde, Hayber savaşında yiyecek maddesi humus kapsamına alınmamıştır denilmektedir.
173 no'lu Kasım hadisinin isnadında Ibn Harşef bulunuyor ki bu zat meçhuldür. O bakımdan hadis istidlale salih görülmemiştir. [204]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaşta ganimet olarak elde edinilen yiyecek maddelerinden ihtiyaç nisbeti faydalanmaya ruhsat verilmiştir.
2- İhtiyaç fazlasını alıkoymak için baştaki kumandanın izni gerekir.
3- Elde edilen koyun, deve ve sığır gibi eti yenilen hayvanlardan ihtiyaç nisbetinde kesip yemekte bir sakınca görülmemiştir.
4- Savaşta kullanılan at ve develeri de ganimet olarak elde edinilen hayvan yenliyle doyurmak caizdir. Bu hususta izne gerek yoktur ve gerek yiyecek, gerekse hayvan yemi humus kapsamı dışında tutulur. [205]

Ganimet Malının Aşırmanın Vebal Olduğu

İslâm, savaşı, fetihleri yüce amaçlar için meşru kılmıştır. O bakımdan şehirleri yakıp yıkıp yağmalamaya, masum insanları öldürmeye, mabedlere saldırmaya, din adamlarını öldürmeye, kadın ve çocuklara işkence edip tecavüzde bulunmaya asla cevaz vermemiştir.
Ganimet malını bazı şart ve kurallara bağlayarak helal kılmış, ganimetten bir şeyler aşırmayı kesinlikle yasaklayıp haranı kılmıştır. Ancak açlığını giderecek, hayvanını (at ve devesini) doyuracak kadar yiyecek maddelerinden kendisine ayırıp yararlanmasına istisnai olarak cevaz verilmiştir. Zira buna ihtiyaç vardır.
Baştaki imam (devlet başkanı, halife veya kumandan)'dan habersiz elde edilen ganimetten birşeyler aşırmak, bütün mücahit gazilerin, fakir ve muhtaçların hakkına tecavüz anlamına gelir. Baştaki imam ise, ancak Kitap ve Sünnet doğrultusunda bir taksimat yapmakla emro-lunmuştur. Ganimetten birşeyler aşırmanın tahrimine delalet eden, hem ayet, hem de sahih hadis bulunuyor:
"Hiç bir peygambere ganimeti (ve millet-devlet malını) aşırmak yaraşmaz. Kim böyle bir aşırma ve ihanette bulunursa kıyamet günü aşırdığı ile gelir. Sonra da herkese kazandığının karşılığı noksansız verilir; onlar haksızlığa da uğramazlar." [206]

Ilgili Hadisler

Ebâ Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüîlah (a.s.) Efendimizle beraber Hayber'i (fethetmek üzere) çıktık. Aziz ve Celîl olan olan Allah fethi bize müyesser kıldı. Altın ve gümüş olarak hiçbir şeyi (kendimize ayırıp) ganimet edinmedik. Sadece bazı eşya, yiyecek ve elbiseleri ganimet edindik. Sonra da kalkıp vadiye gittik. Cüzame kabilesinden bir adamın Resûlüîlah (a.s.) Efendimiz'e hediye etmiş olduğu bir köle bulunuyor du ki, bu Benî Dubayb kabilesinden, Rifa'â b. Yezîd diye amlırdı. Vadiye indiğimizde Resûlüllah'ın (a.s.) bu kölesi kalkıp devesinin üzerindeki eşyayı çözüp açarken atılan bir okla oracıkta oluverdi. Bunun üzerine bizler: "Şehîdlik ona hoş, güzel ve rahat olsun Ya Resûlüîlah!" dedik. Resûlüîlah (a.s.) Hayır, Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata and olsun ki bu adamın Hayber savaşında ganimetten aşırdığı bir örtü ateş olarak onun üzerinde alev alev yanıyor ki, o örtü taksimata girmemiş bulunuyordu." Bunun üzerine oradaki insanlar hayli korkup ürperdiler. Derken bir adam bir veya iki ayakkabı kayışı (bağcığı) ile geldi ve şöyle dedi: 'Ya Resûlüllah! Hayber gününde bunları edindim." Resûlüllah (a.s.): "Ateşten bir bağcık veya iki bağcık" buyurdu. [207]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Hayber günü (Hayber savaşının yapıldığı gün), Resûlülla-hm (a.s.) ashabından birkaç kişi geldi ve: "Falan kişi şehîddir, filân da şehîddir" diyerek saymaya başladılar ve sonra da bir adamın yanına geldiler ve "falan da şehîddir" dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Hayır, şüphesiz ben onu ganimet maundan aşırdığı bir hırka veya aba sebebiyle ateşte gördüm!" Sonra da Resûlüllah (a.s.) devamla buyurdu ki: "Ey Hattab'ın oğlu! kalk da insanlara şunu duyur: Cennete ancak mü'minler girecektir." Hz. Ömer (r.a.) diyor ki: "Bu emir üzerine çıktım ve şöyle seslendim: "Şüphesiz ki cennete ancak mü'minler girecektir." [208]
Abdullah b. Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Rasulüllah'm (a.s.) eşyasını (taşıyıp) gözeten Kerkere adında bir adam vardı. Derken o adam oluverdi. Rasulüllah (a.s.): "O, ateştedir" buyurdu. Bunun üzerine ashab-ı kiram kalkıp o adamın yanma gittiler ve yanında ganimetten aşırdığı bir aba buldular. [209]

İlim Adamlarının ve Müctehid İmamların İstidlal ve Yorumları

a) Şevkanfye göre, ganimet taksiminden sonra kişi kendi zimmetine geçirip aşırdığı ganimet malını imama getirip teslim etse bile günahtan kurtulmaz.
b) İmam Mâlik, Servî, Evzâî ve Leys'e göre, aşırdığı ganimet malının beşte birini ayırıp imama verir, geriye kalanını tasadduk eder.
c) İmam Şafiî'ye göre, aşırdığı malı kendi zimmetine geçirmek suretiyle teşahüb etmişse, o takdirde tasadduk etmesi vâcib değildir. Bununla beraber tasadduk edebilir. Ona tesahüb etmemişse, o takdirde başkasına ait bir malı tasadduk yetkisine sahip değildir. O bakımdan yerde bulunan bir mal misali, onu olduğu gibi götürüp imama teslim etmesi vaciptir.
d) Hanefilere ve ilim adamlarının cumhuruna göre, ganimet malı henüz taksim edilmeden önce, kişi aşırdığı malı götürüp'imama teslim eder. [210]

Tahliller ve Rivayetler

177 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahîh olup istidlale salihtir. Her ne kadar Ebû Hüreyre (r.a.) Hayber Savaşma katılamamışsa da, fetihten sonra gelip yapılan ganimet taksimine şahid olmuştur.
Hadîsin baş kısmında: "Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber Hay-ber'i (fethetmek üzere) çıktık" sözünden Ebû Hüreyre'nin (r.a.) Peygamber (a.s.) efendimizle birlikte bu savaşa çıktığı anlaşılıyorsa da, asıl delalet ettiği mana, ashab-ı kiramla beraber çıktığıdır. Zira Ebû Hüreyre (r.a.) sahîh bir rivayette bu konuda şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Hayber'de iken gittim ki, o sırada Hayber fethedilmiş bulunuyordu."
Böylece Ebû Hüreyre'nin (r.a.) bu savaşa katılmadığı, ancak ganimet taksiminde hazır bulunduğu kesindir.
Hadîste geçen "vadi" den maksat, Vadi'1-Kura'dır. Nitekim Ibn Hibban ile Beyhakî'nin tesbif ettikleri rivayette: "Peygamber (a.s.) Efendimizle birlikte ayrılıp Vâdi'l-Kura'ya gittik..." şeklinde bir ifade kullanılmıştır..
Bunun gibi îmana Ahmed, Ibn Huzayme, îbn Hibban ve Hâkim'in Haysem b. Irak b. Mâlik tarikiyle yaptıkları rivayette Ebû Hüreyre'nin (r.a.) şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Medine'ye geldiğimde Peygamber (a.s.) Hayber'de bulunuyordu ve yerine Ibn Arfete'yi halîfe olarak bırakmıştı..." [211]
178 no'lu Ömer hadîsi de sahihtir. Kul ve millet hakkından dolayı terettüp eden günahın şehitlik dahil hiçbir amel ve ibâdetle affedilmeyeceğine açık delalet vardır. Bu, her yanı ve yönüyle İslâm'ın insan haklarını en iyi şekilde koruduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Cenab-ı Hakk'm mutlak âdil olduğu, davacısı kul olan bir haktan dolayı hakka tecavüz edeni affetmeyeceği ve hak sahibinin hakkı ödenmedikçe bu hususta hiçbir amel, tevbe ve istiğfarın yarar sağlamayacağı kesinlik arz etmektedir. Elde edilen ganimet malının beşte biri imama ayrıldıktan sonra geriye kalanı mücahid gazilerin hakkıdır. O bakımdan taksimat dışında hiçbir mücahid gazi bu inaldan kendi zimmetine bir şey geçirme hakkına sahip değildir. Aksi halde savaşa katılan bütün mücahit gazilerin hakkına tecavüz etmiş olur.
179 dipnotîu Abdullah b. Ömer hadîsi de sahîhtir. Yukarıdaki hadîsi mana ve hüküm bakımından kuvvetlendirmektedir.
Bu Babta Rivayet Edilen Diğer Hadîsler:
Abdullah b. Arar (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, (savaşta) ganimet elde edince, Bilal'a emrederdi de o duyuruda bulunurdu ve böylece ganimeti toplayanlar topladıkları ganimetleri alıp getirirlerdi. Peygamber (a.s.) Efendimiz önce ganimetin tamamım beş kısma ayırır, beşte birini kendisi için (ayette belirtilen sınıflara verilmek üzere) alıkor ve geriye kalanım (mücahit gazilere) t^aksim ederdi.. Derken bir adam bu taksimattan sonra elinde kıldan bir yular olduğu halde geldi ve şöyle dedi: "Ya Resûlüllah! Bu bizim ganimetten elde ettiğimiz bir şeydir." Bunun üzerine Resûiüllah (a.s.) Efendimiz ona: "Bilâl'ın üç defa duyuruda bulunduğunu duydun mu?" diye sordu. O da: "Evet, duydum" diye cevap verince, Efendimiz (a.s.) ona: "O halde bunu getirmene engel olan ne idi?" diye sordu. Adam özür diledi ve Resûlülîah (a.s.) şöyle uyarıda bulundu: "Kıyamet gününde bunu getiren sen ol ve ben de onu senden kabul etmiyeyim!" [212]
Salih b: Muhammed b. Zaide'den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Mesleme ile birlikte Rum toprağına girdik. Ganimet malından bir şey aşıran bir adam getirildi. O, bu durumu hakkında Sa-. lim'den sordu. O da: "Babamın, Ömer b. Hattab'dan yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (a.s.)m şöyle buyurduğunu belirtti: "Ganimet malını aşıran bir adama rastlarsanız onun elindeki o malı yakın ve kendisini de dövün."
Râvî devamla diyor ki: Adamın eşyası arasındaki bir mushafa rastlandı. Yine Salim'den (bunun çözümünü) sordu. O da: "Bunu sat ve elde ettiğin parayı tasadduk eyle" dedi. [213]

Amr b. Şuayb'den, o da babasından, dedesinden rivayet etmiştir: "Resûlüllah (a.s.), Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) ganimetten aşırılan malı yakmışlar ve öyle yapanı da dövmüşlerdir." [214]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaşta elde edinilen ganimetten, henüz taksim edilmeden ihtiyaç nisbeti yiyecek, giyecek maddesi almak, at için yem ayırmak caizdir.
2- Ganimet malından, henüz taksim edilmeden bir şey aşırmak kul hakları kapsamına girer.
3- Ganimet malından bir şey aşırıp zimmete geçirmek büyük günah ve vebaldir. Hiçbir ibâdet, duâ, tevbe ve istiğfarla bu günah affolunmaz. Ancak kişi aşırdığını getirip imama teslim ederse, Allah gafur ve rahimdir.
4- Ganimet malından bir şey aşırmak, Cennet'e girmeğe engel teşkil eder.
5- Şehidlik mertebesi bile kişiyi ganimet malını ayırma günahından kurtarmak için yeterli değildir.
6- Ganimetten aşırılan her şey âhirette azaba yol açan bîr ateş olur.
7- islâm bu hüküm ve müeyyidelerle de insan haklarını korumuş ve onu doruğuna yükseltmiştir.
8- Ganimetten aşırılan her mal, insan haklarıyla ilgilidir. O bakımdan "kul hakkı" kapsamına girmektedir.
9- Ganimet malım aşıran kişi tesbit edildiğinde, suçu sabit olunca aşırdığı şey yakılır ve ceza olarak da kendisine dayak atılır. Ancak müctehidlerin çoğu bu rivayetle istidlal etmemişlerdir.
10- Ganimet malını aşıran kimse, bi-lahara pişmanlık duyarsa, aşırdığı şeyi satarak paraya çevirir ve Öylece tasaddukta bulunur.
11- Mücahid gaziler henüz dağılmadan hak sahipleri belli ise, kişi aşırdığı malın beşte birini ayırıp imama teslim eder, kalan kısmını hak sahiplerine taksim eder.
12- Peygamber (a.s.) bile beşte birden fazla ganimet malından verilmemiş ve fazla ayırdığı takdirde, bu aşırma olarak vasıflandırılmıştır.
Peygamber (a.s.) Allah'ın emir ve yasakların en çok bağlı bulunup dikkatle uygulayan bir kişidir. Onun ganimetten aşırması hiçbir zaman düşünülemez. Ancak âyetteki beyan, konunun önemini ve vebalinin ağırlığını yansıtmaya yönelik bir hikmete mebnidir.
13- Böylece ihtiyaç nisbeti gıda maddesi, elbise, hayvan yemi ve benzeri şeylerden, taksimattan Önce alıp kullanmakta bir sakınca olmadığı belirlenmiştir.
14- Bunun gibi, tahsildar ve benzeri devlet memurlarının topladıkları vergi ve benzeri şeylerden -ücretleri dışında- aşırmaları haramdır.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu hususta da şöyle buyurmuştur: "Görevli kişilerin hediye almaları aşırma ve ihanettir." [215]

Savaş Esirleri ve Haklarında Uygulanacak Hüküm

îslâm her yanıyla merhamet dinidir. Savaşta insanları kahretmek için değil, onları hakka, doğruya davet için bir tavır ortaya koyar. Adam öldürmeyi nihaî çare olarak düşünür ve kabul eder. islam düşmanları, ilâhî davete olumlu cevap verdikleri takdirde canları, malları, ırz ve namusları bütünüyle teminat altındadır. Vergilerini ödedikleri takdirde aleyhlerine bir işlem söz konusu değildir.
Savaşta İslâm tarafi üstünlük sağlayıp düşman tarafından esîr aldığı kişilere işkence etmez. Dinimizin yüce gayesi gereği, insana insanca muamele edilir. Esirler itilip kakılmaz, haysiyet kırıcı davranışlarda bulunulmaz. Aynı zamanda elde edinilen esirler aç ve çıplak bırakılmaz. Ancak savaş devam ettiği sürece esirler bağlanıp îslâm aleyhine bir ihanette bulunmalarına fırsat verilmez. Savaş sona erince halîfe veya yetkili kıldığı kumandan esirler hakkında şu iki uygulama-. dan birini gerçekleştirmekte serbesttir: Ya iyilik edip salıverir veyahut fidye (kurtuluş akçesi) almak suretiyle serbest bırakır. Esir mübadelesi ise, düşman tarafın tutum ve ciddiyetine göre belli bir statüye göre yürütülür.
Esir konusuyla ilgili hükümler kitap ve sünnette yer almıştır. Çünkü îslâm başlıbaşma bir devlet sistemidir. Koyduğu hükümler bu sistemin özelliğine ve insan haysiyetini zedelememeğe yönelik bulunmaktadır.
İlgili Ayet:
"Savaşta kâfirlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Sonunda kuvvetlerini kırıp üstünlük sağladığınızda artık (aldığınız esirlerin) bağını sıkı tutun. Savaş ağırlıklarını bırakıp (nihayete erince) o esirleri ya iyilik edip salıverin veya fidye (kurtuluş akçesi) alarak serbest bırakın..." [216]

İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre: Mekke halkından seksen adam, Ten'îm dağından sabah namazında Resûlüllah (a.s.) ile eshahı üzerine inip öldürmeyi tasarladılar. Resûlüllah (a.s.) onların hepsini esir olarak yakaladı ve sonra hepsini salıverdi. Bunun üzerine Azız ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi: "Ey iman edenler! Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani bir kavim ellerini size uzatmayı (sizi öldürüp yok etmeyi) kasdet-mişti de Allah onların ellerini sizden menetmişti. Allah'tan korkup (kötülüklerden, haklara tecavüzden) sakının. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanırlar." [217]
Cübeyr b. Mut'îm (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz, Bedir savaşında elde edilen esirler hakkında şöyle buyurmuştur: "Eğer Mut'îm b. Adiy hayatta olsaydı ve sonra da o bu kokmuş esirler hakkında benimle konuşsaydı, bunların hepsini onun hatırı için bırakırdım..." [218]
Ebü Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlülİlah (a.s.) Efendimiz Necd tarafina bir miktar süvari gönderdi. Bunlar bir süre sonra Benî Hanîfe kabilesinden, adı Sümâme b. Üsal oîan bir adamı beraberlerinde getirdiler ki, bu adam Yemame halkının reisi idi. Getirenler onu Mes-cici'îîî sütunlarından bir sütuna bağladılar. Resûlülİlah (a.s.) Efendimiz ona doğru çıkıp yürüdü ve şöyle sordu: Ya Sümame! Yanında ne var, ne# düşünüyorsun?" O da: "Ya Muhammedi Yanımda hayır var. Öldürmek istersen öldürebilirsin, işte kan sahibi... İn'âm ve ikramda bulunmak istersen, şükredecek kişiye in'âm ve ikramda bulunursun. Yok eğer mal istiyorsan, işte istediğin sana verilecektir." diye cevap verdi ve Resûîüilan (a.s.) bir şey demeden ayrıldı. Bir gün sonra Resûlülİlah (a.s.) yine ona_ uğradı ve aynı şeyi sordu, o da aynı cevapları verdi. Üçüncü gfün yine ona uğradı ve aynı şeyi sordu, aynı cevapları alınca, Resûlülİlah (a.s.) Efendimiz: "Sümame'yi serbest bırakınız!" diye buyurdu. Bunun üzerine Sümame Mescid'e yakın bir hurma ağacının yanma gitti ve orada guslettikten sonra Mescid'e girdi ve şöyle dedi: "Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve resulüdür." Sonra Rasûîüîîah'a döndü ve şöyle dedi: "Ya Muhammedi Allah'a and olsun ki, yeryüzünde senin yüzünden benim yanımda daha çok sevilmeyen bir yüz yoktu. Ama şu anda senin yüzünden benim yanımda daha sevimli bir yüz yoktur. Yine Allah'a and olsun ki, benim yanımda senin dininden daha çok sevilmeyen, beğenilmeyen başka bir din yoktu. Ama şimdi benim yanımda en sevimli ve beğenilen din senin dinin oldu. Allah'a andolsun ki, benim yanımda senin beldenden daha çok sevilmeyen bir belde yoktu. Ama şimdi benim yanımda en sevimli ve beğenilen belde senin belden oldu.
Senin süvarilerin beni yakaladı ve ben ise umre yapmak istiyordum. Bu durumda ne buyurursunuz? "Bu sözler üzerine Resûlüllah (a.s.) onu (mağfiret ve saadet ile) müjdeledi ve umre yapmasını emretti. Mekke'ye gelince ona: "Sen sabiî oldun" dediler. O da: "Hayır, vallahi, ben Resûlüîlah'ın huzurunda İslâm'a girdim. Hayır, hayır Allah'a and olsun ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz izin vermedikçe Yemame'den size bir tane buğday gelmeyecektir" diyerek (tavrını ortaya koydu). [219]
îbnAbbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Müslümanlar Bedir günü birtakım kişileri esîr olarak aldıkları zaman Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ebû Bekir ile Ömer'e (r.a.): "Bu esirler hakkında görüşünüz nedir?" diye sordu. Ebû Bekir (r.a.): "Ya Resûlüllah! Onlar amca çocukları ve aşiret (imiz) dir (aynı asıldan gelip birlikte yaşayıp konan yakınlarımız dır). Onlardan fidye (kurtuluş akçesi) almanızı ve bu fidyenin bizim için kâfirlere bir kuvvet olmasını uygun görüyorum. Allah'ın (c.c.) onları (yakında) İslâm'a eriştirmesi umulur" diye cevap verdi. Sonra Rasûlüllah (a.s.) Ömer'e hita-bla: "Ey Hattab'ın oğlu! Senin görüşün nedir?" diye sordu. Ömer şu cevabı verdi: "Hayır, Allah'a an dolsun ki, ben, Ebû Bekir'in görüşünde değilim. Benim görüşüm şudur: Bize imkân (izin) ver de onların boyunlarını vuralım: Ali'ye imkân ver de Akiyl'in boynunu, bana da imkân ver de Ömer'e nasîp olmak üzere felânın boynunu vuraym. Falana imkân ver de şu yakınının boynunu vursun... Çünkü gerçekten bunlar küfrün önderleri ve ileri gelen söz sahipleridirler."
Resûlüllah (a.s.). Efendimiz ise, Ebû Bekr'in (r.a.) görüşünden hoşlandı. Ömer (r.a.) diyor ki: "Benim görüşüme meyletmedi. Ertesi gün olunca geldiğimde Resûlüllah (a.s.)ile Ebû Bekr'i oturur ağlar bir halde gördüm. Bunun üzerine şöyle dedim: "Ya Resûlallah! Neden dolayı siz ve arkadaşınız Ebû Bekir ağlıyorsunuz, bana haber ver eğer ağlanacak bir şey bulursam ben de ağlayayım. Bu lam az sam sırf siz ağladığınız için size katılıp ağlaşayım." Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şu cevabı verdi: "Arkadaşların bana esirlerden fidye alma görüşünü arz ettiler. An d ol sun ki bu adamların azabı bana şu ağaçtan daha yakın olarak arz olunmuştu ki, bu ağaç Peygambere çok yakın bulunuyordu. Azız ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi:
"Hiç bir peygambere yeryüzünde ağır basıp zafer elde etmedikçe esirler edinmesi uygun olmamıştır. Siz, dünya malını istiyorsunuz. Allah ise âhireti (elde etmenizi) istiyor. Allah çok üstündür ve yegâne hikmet sahibidir.
Eğer Allah tarafından yazılı bir hüküm geçmiş Almasaydı, elbette aldığınız (fidye) den dolayı size büyük bir azap dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganimetlerden helal ve temiz olarak yey-in. Allah'tan korkup (kötülüklerden) sakının. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir." [220]
îbn Abbas (r.aj dan yapılan rivayete göre: "Resûiülîah (a.s.) Efendimiz, Bedir gününde cahiliye ehlinin fidyesini 400 (dirhem) olarak belirledi;" [221]
(r.aj dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: 'Mekkeliler esirlerinin fidyesini gönderdiği zaman Zeyneb de Ebû'l-Âs'in fidyesini mal olarak göndermişti ki içinde bir de, kendisine Hz. Hatice'nin (düğün hediyesi olarak) verdiği gerdanlık bulunuyordu ki, Hz. Hatice o gerdanlığı ona takarak öylece Ebû'i-Âs'ın yanına göndermişti.. Resûlüîlah (a.s.) o gerdanlığı görünce, Zeyneb'e karşı kalbi duygulandıkça duygulandı ve şöyle buyurdu: lfEğer uygun görürseniz onun esirlerini salıverin ve gönderdiğini de kendisine geri çevirin." Ashab-ı Kiram da: Evet..." dediler. [222]
Yine îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: ffBedir gününde esirlerden bir kısmının fidye verecek durumları yoktu. Bunun üzerine Resûlüîlah (a.s.) Efendimiz onların, Enısar çocuklarına ökuma-yazma öğretmelerini fidyeleri olarak belirledi,. İbn Abbas (r.a.) devamla diyor ki: Bir gün bir çocuk ağlayarak babasına geldi. Babası

ona: "Neyin var?" diye sorunca, çocuk: "Muallimim beni dövdü" dîye cevap verdi. Babası: "O habîs, Bedir savaşındaki yenilgisinin kin ve intikamını almak istiyor" dedi. [223]

Müctehidlerin Görüş, İstidlal ve Yorumları

a) Hanefilere göre, her ne kadar fidye alıp salıvermeye cevaz verilmişse de bu konuda asıl olan, esirleri öldürmek, kadın*ve çocukları Öldürmeyip alıkoymaktır. Çünkü Kur'an-ı Kerîm'de: "Artık ey mü'mmler, vurun onların boyunları üzerine, vurun onların her bir parmağına..." buyurulmaktadır. Boyunlarını vurmak ancak esîr edildikten sonra gerçekleşebilir. O bakımdan âyetteki bu emir fafziyet ifade etmektedir. Fidye için bu farz terkedilmez. [224]
Böylece rey tarafdarları bu meselede cumhurdan ayrılmış oluyorlar ve aynı zamanda yukarıdaki sahih hadislerle de istidlal etmemiş bulunuyorlar. Cumhurun görüşü ise şöyledir: "îmam bu meselede müslümanîar ve îslâm için en uygun olanı yapar ve ona göre karar verir. [225] .
b) Şâfiîîere göre, kâfirlerin kadınları ve çocukları esîr düştükleri takdirde köle statüsüne tabi tutulurlar. Onların kölelerinden elde edilen esirler de öyle.. Kâfirlerden esîr edilen hür ve erginler hakkında ise, imam. Müslümanlar için en uygun olanı yerine getirir: Ya onları öldürür, ya fidye alıp serbest bırakır veya hiçbir şey almayıp onları hürriyetlerine kavuşturur. Dilerse onları köle de edinebilir. [226]
c) Hanbelî fukaıası bu meselede Şâfiîlerle aynı görüştedirler. [227] .
d) İmam Mâlik'e göre, imam bu hususta elde ettiği esirlerin salıverilmesinde islâm'a bir zarar geleceğini biliyorsa, o takdirde tehlikeli olanları öldürebilir. Aynı zamanda serbest bırakmayı uygun gördüğü esirlerden de fidye alması gerekir. Fidyesiz serbest bırakması caiz değildir. [228]
e) Zührî ve Mücahid'e göre, kâfir esirlerden hiçbir suretle fidye almak caiz değildir.
f) el-Hasan ve Atâ!a göre, esirler öldürülmezler, imam, ya iyilikte bulunup onları bir karşılık almadan salıverir veya fidye karşılığı onları hürriyetlerine kavuşturur. [229]
Sonuç olarak bu konuda şunu belirtmekte fayda vardır: Kitap ve sünnette, "elde edilen esirler ya minnet edilerek bırakılır veyahut fidye karşılığı hürriyetlerine kavuşturulur" hususu bir hüküm olarak yer almış ve cumhur da buna göre istidlal ve ihticacda bulunmuştur. Diğer yandan çok tehlikeli olduğu bilinip bırakıldığı takdirde inüslüm anlara ve İslama zarar vereceği bilinen esirler öldürülebilir.
Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gerek Bedir savaşında, gerekse diğer savaşlarda elde edilen esirleri bu hükümlere göre değerlendirmiş ve ona göre bir işlem yapmıştır. Çok tehlikeli gördüğü Nadr b. el-Hars, Ukbe b. Ebî Muayt ve benzeri bir kaç kişinin öldürülmesini emrettiği sahîh rivayetlerle sabit olmuştur. [230]

Tahliller ve Rivayetler

190 no'lu Ibn Abbas hadîsi sahihtir. O bakımdan müctehidlerin bir kısmı bu hadîsle istidlal etmiştir.
Hadîs, fidye hakkında henüz bir ilâhî hüküm bulunmadığından Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in Bedir savaşında elde edilen esîrler hakkında nasıl bir işlem yapılması konusunda Ebû Bekir ile Ömer'in görüşlerini alma ihtiyacını duyduğuna delâlet etmektedir. Ebû Bekr'in Çr.a.) görüşü daha uygun görülerek ona göre bir statü uygulanmıştır. İnen âyet de bu görüş ve uygulamayı emir ve tavsiye etmektedir.
O bakımdan hakkında ilâhî hüküm bulunmayan konularda Resûlüllah'm (a.s.) istişare ettiğini görüyoruz. Bu, her bakımdan Müslümanların başında bulunan liderler için bir örnek ve tavsiye anlamını taşır.
inen âyetle, savaş neticesi elde edilen ganimetin müslümanlara helal kılındığı hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanmakta ve kesinlik arzetmektedir.
187 no'lu Enes hadîsi sahîh olup istidlale sâîihtir. Resûlüllah'm (a.s.), kötü niyetle gelip saldırıya geçen seksen kişiyi yakaladıktan sonra, onları hiçbir karşılık istemeden serbest bırakması, bütünüyle islâm'ın lehine olumlu sonuç elde etmeğe yönelik bir davranış oılarak vasıflandırılabilir. Nitekim de neticesi İslâm'dan yana olumlu olmuştur.
188 no'lu Cübeyr hadîsi de sahihtir. Resûlüllah'm (a.s.) Mut'im b. Adiy'e üstün bir paye vermesinin tarihî bir sebebi vardır. Şöyle ki: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Tâif dönüşü Mekke'ye girebilmek için kendisine eman verecek bir kişi aramış ve sonunda Mut'im b. Adiy'e haber göndermiş ve o da Resûlüllah'a (a.s.) eman vermiş ve dört oğlunu silah- . landırarak her birini Kabe'nin bir köşesine dikmiş ve verdiği emam ilân etmişti. O bakımdan müşriklerden hiç biri artık Resûlüllah'a saldırmaya cesaret edememiş ve O da Kabe'nin yanında iki rek'at namaz kıldıktan sonra evine gitmişti. Bu olay, her yanı ve yönüyle Resûlüllah'm (a.s.) ne kadar çok vefalı olduğunu gösteren delillerden sadece biridir.
189 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salih-tir. Kabile reisi esîr edilip Medine'ye getirilerek Mescid'de bir sütuna bağlanmıştı. Resûlüllah'm (a.s.) bu kişiyi islâm'a kazandırmak için çok güzel bir metod uyguladığı ve ona hiçbir teklîf yapmadan üçüncü günü onu serbest bıraktığı için Sümame'nin kalbini islâm'a ve kendisine ısındırdı ve o da bu insanî davranış karşısında İslâm'a girmeyi bir şeref kabul etti..
Sonra da buğday ve benzeri tahıl ihtiyaçlarını Yemame'den karşılayan Mekke'li müşriklere karşı Sümame tavrını ortaya koymuş ve Resûlüllah (a.s.) izin vermedikçe artık bundan böyle Yemame'den bir buğday tanesi olsun Mekke'ye ithal edilemiyeceğini belirtmiştir. Şüphesiz bu olay Mekke'li müşrikleri tuttukları hatalı yoldan döndürmeye yetmemişse de hafızalarında derin bir iz bırakmış ve daha etraflı düşünmelerine yol açmıştır.
191 no'lu İbn Abbas hadîsi, Resûlüllah'm (a.s.).Bedir savaşında esîr aldığı Mekkelilerden bir kısmını fidye alarak öylece salıverdiğine delâlet etmekte ve bir hüküm olarak esîrler konusunda devam edip gelmektedir.
192 no'lu Aişe hadîsi de sahîh sayılmıştır. Rasulüllah'ın (a.s.) bazı esîrleri fidye almadan salıverdiğini göstermektedir. Sonra da işin içinde kızı Zeyneb bulunuyordu. Bir de Hz. Hatice'nin ona düğün hediyesi olarak verdiği gerdanlık söz konusu idi.
193 no'lu Ibn Abbas hadîsi, islâm'ın okuma-yazma konusunda ne kadar ciddi tedbirler aldığını, her fırsatı bu açıdan değerlendirdiğini çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Zira islam, en büyük düşman olarak cahiliyye devrini ve cahilleri karşısına alıp mücadele vermiş ve cehaleti yenmek için bütün imkanlarını seferber etmiştir, islâm hazînesi henüz boş bulunduğu bir sırada, okur-yazar olan esîrleri fidye getirmeğe zorlamamış ve Medineli çocuklara okuma-yazma öğretmeleri bir fidye kabul edilmiştir. [231]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaşta üstünlük sağlayan Islham cephesinin kâfirleri esîr edinmesi caizdir.
2- Baştaki imam (devlet başkanı, halîfe veya yetkili kıldığı şahıs) elde edilen esirlerden kadın ve çocuklar hakkında köle ve cariyelik statüsünü uygular.
3- Kâfirlere ait olup esîr edilen köleler de aynı statüye tabidirler. Bu daha çok cumhurun, imam Şafiî ve imam Ahmed'in görüş ve içtihadıdır.
4- Ssîr edilen hür ve ergin kişilere gelince, imam bunlar hakkında şu üç şıktan birini uygulayabilir:
a) Serbest bırakıldıkları takdirde İslâm'a ve müslümanlara zararlarının dokunacağı bilinenleri öldürebilir.
b) Böyle bir tesbit ve görüş ortada yoksa, onlardan fidye (kurtuluş akçesi) almak suretiyle -onları kendi üllcelei-ine gitmekte serbest bırakır.
c) Uygun gördüğü takdirde fidye almadan onları serbest bırakabilir.
5- îmam Ebu Hanîfe ve rey tarafdarlarma göre, fidye alınmayıp hür ergin kişiler öldürülür. Kadın ve çocuklar köle ve cariye statüsüne tabi tutulur.
Ancak bu görüş ve ictihad, cumhurun görüşüne ters düşmektedir.
6- îmam Mâlik'e göre, fidye alınmaksızın olduğu gibi serbest bırakmak caiz değildir.
7- Tam'în'den Zührî ve mücahid'e göre, esirlerden fidye almak caiz değildir.
Bu görüş ve ictihad kitap ve sünnete uymamaktadır. Bu husustaki sahîh hadîslerin bu zatlara ulaşmamış olabilmesi de düşünülebilir.
8- Tabiîn'den el-Hasan ve Atâ'a göre, Kur'ân'da ve sahîh hadîste . belirtildiği üzere, esirlerden ya fidye alınıp serbest bırakılırlar veyahut onlara iyilikte bulunulup hiçbir fidye alınmadan bırakılırlar. [232]

Kişi Esir Düşmeden Önce İslam'a Girdiğini İddia Ederse

Savaşta müsîümanlar üstünlük sağlayıp düşman tarafından bazı kişileri esîr olarak yakaladıklarında, onlardan bir kısmı "biz daha önce îsîâm'ı kendimize din olarak seçtik" diye iddia eder ve bunu bir şahitle, olsun isbat ederlerse, artık o kişiler Müslümanların dinde kardeşleri sayılırlar ve esirlerden alman fidye onlardan alınmaz ve öldürülmezler.
Zira savaştan amaç düşmanın küfür, azgınlık ve tuğyanını durdurmalı, insanları doğru yola irşad edip Hakk'a yöneltmektir. Esîr düşmeden önce bu yolu seçene artık dokunulmaz.
Esîr edildikten sonra îslâmiyeti kabul edenlere gelince, bunlar üzerinde ciddi bir inceleme yapmak gerekir. Bazısı İslâm'a ve Müslümanlara zarar vermek veyahut fidye ya da katilden kurtulmak için bu yolu geçici olarak seçmiş olabilir. Gereken araştırma yapıldıktan sonra imam veya baştaki yetkili kumandan bunlardan fidye alıp almamakta serbesttir. [233]

Konuyla Îlgili Hadisler

îbn Mes'ud (r.a) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Bedir günü (Bedir Savaşı) olunca esirler getirildi. Resûlül-îah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Esirlerden

hiçbiri boşalıp kurtulmasın; ancak fidye ve boynu vurulmak suretiyle (bağları çözülsün)." Bunun üzerine ben şöyle dedim: 'Ya Resûlüllah! Ancak Süheyl b. Beyiza1 müstesna». Çünkü gerçekten hen onun İslâm'ı andığını duydum." Resûlüîlah (a.s.) susup bir şey demedi. O bakımdan o günden kendim, için daha korkunç bir gün görmedim, üzerime gökten bir taş düşecekmiş gibi endişelendini. Derken Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: "Ancak Süheyl b. Beyzâ müstesna" diye buyurdu ve arkasından şu âyet indi: "Hiçbir peygambere yeryüzünde ağır basıp zafer elde etmedikçe esirler edinmesi uygun olmamıştır..." [234]

Tahlil

Hadîsin açık delâletinden Süheyl'in esîr düşmeden önce İslâm'ı din olarak seçtiği anlaşılmamaktadır. Ibn Mes'ud (r.a.) sadece onun İslâm'ı andığını söylemiştir. Bunun esîr edilmeden önce olduğuna delâlet eden açık bir karine de mevcut değildir. O bakımdan Resûlüllah'm (a.s.): "Esirlerden hiçbiri boşalıp kurtulmasın" emri, ashabın bu konuda daha çok dikkatli davranmasına ve bir de esîrler arasında öldürülmesi gereken bir iki kişinin bulunduğuna işarete yönelik bir anlatım tarzıdır. Yoksa Uesûlüllah'm (a.s.) fidye almadan salıverdiği esîrler olduğu gibi, öldürdüğü esîrler de olmuştur. Esîr edilmeden önce islâm'ı din olarak seçtiğini veya esîr edildikten sonra İslâm'a giren kimsenin sadece samimiyet derecesi araştırılır, İslâm'a bir zarar verme plânı yoksa Islâmiyeti kabul edilir ve artık ondan fidye talep edilmez. İlim adamlarının çoğu bu görüştedir.
İmam Mâlik bu hadîsle de istidlal ederek, fidye vermeden hiçbir esîrin salıverilmesi caiz değildir görüş ve yorumu, fidye vermeden serbest bırakılanlarla ilgili sahîh hadîslere ters düşmektedir.
O bakımdan bir konuyla ilgili hadîsi diğer sahîh hadîslerle birlikte değerlendirmek ve esbabu vürudi'İ-hadîs çerçevesinde jnanalandırmak gerekir. Aksi halde birtakım hatalı hükümler ortaya çıkarılır. [235]

Çıkarılan Hükümler

1- Savaş neticesi esîr edilen müşriklerden Islânıiyeti ister esîr düşmeden hem en önce, isterse,esîr edildikten sonra kabul eden olursa ciddi bir inceleme yapılır,
2- Esirlerden Islâmiyeti kabul edenlerden artık fidye alınmaz. Aynı zamanda bir ihanetleri ve samimiyetsizlikleri ortaya çıkmadığı takdirde öldürülmezler.
3- İmam, baştaki yetkili kumandan isterse hiç fidye almadan bazı esîrleri veya tamamını salıverebilir. Şu şartla ki, bunları sahvermekte İslâm'ın ve Müslümanların yararı söz konusu olsun.
4- Esirlerden İslâm'a karşı aşırı düşmanlığıyla ün yapmış kişileri serbest bırakmakta birtakım tehlikeler ve zararlar söz konusu ise, o takdirde1 öldürülmeleri uygun olur.
5- İslâm ordusunu güçlendirmek için esirlerden fidye alınır. Fidye verecek durumda olmayanlar birtakım hizmetlere sevkedilirler. Örnek olarak, Resûlüllah'm (a.s.) bu durumda olup okuma yazma öğretme kabiliyeti olanları, Medine'li çocuklara okuma-yazma öğretmelerini fidye yerine kabul ettiğini gösterebiliriz. Buna kıyasla o gibilerini İslâm'a ve Müslümanlara yarar sağlayacak birtakım hizmetlerde kullanmaya cevaz verilebilir. [236]

Casusla İlgili Hüküm

Casus, cess kökünden türetilen bir sıfattır. Fenalığa, fitne ve fesada dair gizli bilgi ve haberleri öğrenip ilgililere bildiren ve daha çok askerî sırları öğrenmeğe çalışıp düşman tarafına bilgi aktaran kimse hakkında kullanılır.
Bu tarîf çerçevesinde konuyu değerlendirdiğimizde, düşman casuslarının veya müslümanlar arasındaki münafiklardan Î3Îâm ve nüslümanlar, ülke ve millet aleyhine çalışarak casusluk yapanlar kendi hallerine terke dil dikleri takdirde çok vahîm sonuçların doğmasına sebep olacaklarından hiç şüphe yoktur. O bakımdan casusluk yapan kimse ister îslâm ülkesine gizlice sızmış olsun, isterse eman dileyerek ilticada bulunsun, isterse zimmî (gayr-i muslini bir vatandaş) olsun yakalandıkları ve suçları sabit görüldüğü takdirde Öldürülmeleri cihetine gidilebilir. [237]

İlgili Hadisler

Seleme b. Ekva' (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûiüllah (a.s.) Efendimiz'e, seferde bulunduğu bir sırada bir casus getirildi.. Peygamberin (a.s.) ashabından bazı kişilerin yanında oturup konuştuktan sonra sıvışıp uzaklaştı. Peygamber (a.s.) Efendimiz: "Onu takip edin ve ÖldürünT buyurdu. Herkesten önce ben ona ulaştım ve öldürdüm. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onun elbise ve öze! eşyasını bir ganimet olarak bana verdi." [238]
Furat b. Iîayyan'dan yapılan rivayette: Peygamber (a.s.) Fu-rat'ın öldürülmesini emretti. Bu adam zimmî (İslam ülkesinde yaşayan bir gayri müslim vatandaş) idi. Aynı zamanda Ebû Süfyan'm casusu ve Ensardan da bir adamın yemin edişdiği bir kimse olarak bulunuyordu. Derken bu adam Ensarın oluşturduğu bir halkaya uğradı ve: "Şüphesiz ki ben bir müslümanım" dedi. Bunun üzerine Ensar'dan bir adam: "Ya Resûlüllalı! Bu adam ben müslümanım diyor" dedi. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: "Sizden öyle kimseler var ki biz onları imânlarına ısmarlıyoruz (onları imanlarıyla başbaşa bırakıyoruz) ve onlardan biri de Furat b. Hayyan'dır!" buyurdu. [239]
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz beni, Zübeyr'i ve Mikdad b. Esved'i bir tarafa gönderdi ve şöyle buyurdu: "Yola çıkınız ve Ravzatü-Hah mevkiine varıncaya kadar yürüyünüz. Şüphesiz orada mahfe içinde bir kadın bulunuyor, yanında bir mektup var. Siz o mektubu ondan alınız." Bu emir üzerine yola çıktık. Atımız bizimle âdeta yarışıyordu.
Tâ ki Ravza (adlı mevkie) vardık. Orada Mahfe ile karşılaştık. Mahfedeki kadına: "Mektubu çıkar!" dedik. O da: "Benim yanımda hiçbir mektup yoktur" diye cevap verdi. Bunun üzerine ona: 'Ya mektubu çıkarırsın veyahut üzerindeki elbiseyi çıkarıp atarsın" dedik. Kadın başka çare bulamayınca mektubu saç örgüsünün arasından çıkardı. Mektubu alıp Resûlüllah'a (a.s.) geldik. Mektupta şunlar yazılıydı: "Hâtıb b. Belteâ'dan Mekke halkından bazı müşriklere..." ile başlıyor ve Resûlüllah'ın (a.s.) bazı durumlarını (aldığı kararları) haber veriyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Hatıb'a döndü ve: 'Ya Hatıb! Bu nedir?" dedi. O da: 'Ya ResûlaUah! Benim aleyhimde bir karar vermekte acele etme. Şüphesiz ben Kureyş'e yapışık bir kişiyim, ama onlardan biri değilim. Seninle beraber olan muhacirlerin de Mekke ile yakınlık ve hısımhhkları vardır ki bununla oradaki ailelerini ve mallarını koruyorlar. Bu bakımdan onlar arasındaki nesep cihetiyle yakınlığım ortadan kalkınca, onlar nezdinde bir el edineyim de o el vasıtasıyla benim yakınlarımı himaye etmelerini arzulayıp sağlayayım. Bunu küfür veya irtidad (dinden dönme) veya küfre rıza olsun diye yapmadım, İslâm'dan sonra bunları düşünmedim" diye cevap verince, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: "Hatıb size doğru söyledi" buyurdu. Ömer (r.a.) ise şöyle dedi: 'Ya Resûlallah, bırak da onun boynunu vurayım, bu münafıkı öldüreyim!" Resûlüllah (a.s.) Ömer'e: 'Ya Ömer, bu adam Bedir savaşına katılıp hazır bulunmuştur. Ne bilirsin, umulur ki Cenhab-ı Hak, Bedir ehline karşı tecelli etmiştir de 'İstediğinizi yapın, gerçekten ben sizi bağışlamış bulunuyorum" buyurmuştur. [240]

İlim Adamlarının Görüş ve İstidlalleri

a) İmam Nevevî'ye göre, harbî olan kâfir casusun öldürülmesinde ilim adamlarının ve müctehidlerin ittifakı vardır. Kendileriyle anlaşma yapılan ve bir de zımmî olan casusun öldürülmesi hakkında farklı görüşler bulunuyor:
b) İmam Mâlik ve İmam Evzâî'ye göre, casusluk yapmaları sebebiyle muahede (anlaşma) bozulur ve zimmî de vatandaşlık hakkını kaybeder. Şâfiîlere göre konu ihtilaflıdır. Ancak kendisine ahd-u eman verilen gayr-i müslime ve zimmî'ye casusluk yapmamak şartı belirlen-mişse, o takdirde müctehidlerin hepsine göre, muahede bozulur ve zimmî de vatandaşlık hakkını kaybeder. [241]

Tahliller ve Rivayetler

201 no'lu Seleme hadîsi sahihtir. Hevazin savaşma çıkan Peygamber (a.s.) efendimiz, yakalanan casusun öldürülmesini emretmiştir. Zira askerî harekâtı inceleyip düşmana bilgi götüren kişi öldürülmediği takdirde islâm aleyhine birtakım olumsuz sonuçların doğacağı kesinleşir. imam veya yetkili kıldığı kumandan şart ve ortamı dikkate alarak casusu öldürmeyip hapsedebilir. Zira böylesinin bir süre sonra gerçeği anlayıp mü'minlerin örnek tavırları, yüksek ahlâkî değerlere bağlılığı karşısında islâm'ı din olarak kabul edebilir ve o takdirde müslümanlarm işine yarar bir eleman hüviyetini alabilir.
Savaş seferinde yakalanıp öldürülen casusun elbise ve eşyası, onu öldüren mücahide verilebilir. Nitekim Seleme hadîsi buna açık şekilde delâlet etmektedir. Ancak böyle bir hüküm vücubu gerektirmemektedir. Yetkili kumandan başka türlü de karar verebilir. Resûlüllah'ın (a.s.) öldürülen casusun elbise ve eşyasını onu öldüren Seleme'ye vermesi bir takdir meselesidir. Vücubu gerektirmemektedir.
202 no'lu Furat b. Hayyan hadîsinin belirtilen tarikle rivayetine Ebû Hümam ed-Dellâl Muhammed b. Mucib bulunmaktadır ki bu zatla ihticac olunmaz. Ebû Zur'a da bu zatırTmaruf olmadığını belirtmiştir. [242]
Ebû Hümam bu hadîsi Süfyan Sevrî'den rivayet etmiştir. Aynı zamanda Bişr b. es-Seriy el-Basrî de bu rivayeti Süfyan'dan nakletmiş bulunuyor. Buhari ve Müslim Bişr'in rivâyetiyle ihticac olunabileceğini belirtmişlerdir. Diğer yandan aynı hadîsi yine Sevrî'den Ubad b. Musa el-Erzak rivayet etmiş bulunuyor ki bu zat da sika olarak isim yapmıştır. O bakımdan Furat hadîsiyle istidlal etmekte bir sakınca yoktur. Furat her ne kadar Ebû Süfyan'm casusu olarak görev yapmışsa da eshabm huzurunda "ben müslümanım" demesi, küfürden de, casusluktan da koptuğuna delâlet etmektedir. Bu durumda Resûlüllah'ın (a.s.) onu reddetmesi düşünülmez. Öylelerini imanlarına ısmarlayıp zamanla gerçek renklerinin ortaya çıkacağına işarette bulunması da eshabına bu konuda bir mesajı içermektedir.

203 no'lu Hz. Ali hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Müslüman olduğu ve Bedir savaşına mücahid olarak katıldığı halde Resûlüllah'ın (a.s.) karşı konulamayacak bir ordu hazırladığım Mekke müşriklerine haber vermesi, bir casusluk anlamında değil, Mekke'deki yakınlarını ve bıraktığı mal ve mülkünü korumaya yönelik bir teşebbüstür. Aynı zamanda yazdığı mektup bir bakıma islâm'ın yenilmez bir kuvvet oluşturduğunu haber vermekte ve Mekke'li müşriklerini korkutup iki şeyden birini seçmelerine itmektedir: Ya islâm'a girin kendinizi kurtarın veya ona göre hazırlıklı olun..
Hatıb'zn yazdığı bu mektubu ortaya çıkarılınca, hatıb bütün sami-miyetiyle bu mektubu niçin yazdığını açıklamış ve imânında hiçbir şüphe bulunmadığını ifade etmiş ve Resûlüllah (a.s.) da onun doğru söylediğini buyurmuştur.
Bu iki sebepten dolayı Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Hatıb'ı ceza-landırmamıştır. Bu olay, müslumanlardan bir kişinin askeri sırları düşmana haber vermesi halinde, yetkili organların sebep ve sonuçlarını dikkate alarak böylesi hakkında bir hüküm verirler.
Hâtib'in özel bir durumunu da dikkatten uzak tutmamak gerekir: Bedir savaşına katılmış ve düşmana karşı silah kullanarak gerekeni yapmıştır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in ise, bu savaşa katılanlarla ilgili müjdesi bulunuyor:
"Bedir savaşına katılıp hazır olan hiçbir kimse ateşe girmeyecektir." [243]
"Şüphesiz Allah Bedir ehline tecellide bulunup, istediğinizi işleyin, gerçekten ben sizi bağışlamış bulunuyorum" buyurmuştur. [244]

Çıkarılan Hükümler

1- Harbî kâfir casusun öldürülmesi vaciptir.
2- Zîmmî kişi casusluk yaptığı takdirde vatandaşlık hakkını kaybeder ve devlet bunun yaptığı casusluğun nev'ine göre ona bir ceza takdir eder.
3- Müslüman vatandaşın ihanette bulunup islâm aleyhine casusluk yaptığı tesbît edilirse yetkili organ ölümle hapis cezası arasında muhayyerdir,
4- Ancak kötü niyeti olmadığı ve imanından fedakârlıkta bulunmadığı takdirde casusluk yapan müslümanın ciddi pişmanlığı dikkate alınarak ya affedilir veyahut ibret-i müessire olsun diye cezalandırılır.
5- islâm ülkesine iltica edip eman dileyen kimse casusluk ettiği takdirde kendisine verilen eman hükümsüz olur ve yetkili organ onu cezalandırır.
6- islâm'a ve Müslümanlara zarar vereceği söz konusu olduğu takdirde ilticada bulunanlara eman verilmez. îmam Şafii'ye göre, eman verilmesi caiz değildir. [245]
7- Bir müslümanın veıdiği eman bütün müslümanlarca geçerlidir ve bu caizdir.
8- Kendisine eman verilen kişi ihanet ve casuslukta bulunmadığı takdirde güvence altındadır. [246]

Kafire Ait Bir Köle İslam Ülkesine İltica Ederse Hürriyetine Kavuşmuş Olur

îslâm, koyduğu esas ve prensipleriyle, savunduğu insan haklarıyla köleliğin aleyhindedir. Zira İslâm'a göre, anasından doğan kimse hür olarak doğar. Sonra zalim zorbalar onları köle statüsüne sokup kullanırlar.
Savaşlarda elde edilen erkek ve kadın esirler hakkında islâm çok rahatlatıcı hükümler koymuştur, islâm'a girdikleri takdirde diğer müslümanlarm din kardeşi sayılırlar. Aynı zamanda bir köleyi hürriyetine kavuşturmak çok cazip hale getirilmiş ve bunun için büyük manevî mükâfatlar vaadedilmiştir.
O bakımdan bir kâfire ait gayr-i müslim bir köle islâm'ı kabul edip islâm ülkesine sığınırsa, hem kabul edilir, hem de hür sayılır, kölelik kaydi kalkar. [247]

Konuyla Ilgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Tâif savaşında, müşriklerin kölelerinden çıkıp (Müslüman olarak) kendisine gelenleri azad edip hürriyetlerine kavuşturmuştur." [248]
Şa'bî'den ve onun da Sakîfli bir adamdan yapılan rivayete göre, adı geçen demiştir ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, bizim kölemiz olan Ebû Bekre'yi bize geri vermesini istedik. Zira Ebû Bekre bizden önce İslama girmiş bulunuyordu. Resûlüllah (a.s.) bize şu cevabı verdi: "Hayır, Ebû Bekre Allah'ın ve Resûlüllah'ın azadhsıdır." [249]
Uz. Ali (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Hudeybiye gününde (Mekke'den) birkaç tane köle, henüz sulh anlaşma yapılmadan önce çıkıp Resûlüllah'a (a.s.) geldiler (ve İslâm'ı din olarak seçtiklerini bildirdiler). Bunun üzerine onların efendileri olan müşrikler Hz. Peygamber'e (a.s.) mektup yazıp şöyle teklifte bulundular: "Allah'a and olsun ki ya Muhammed! O köleler senin dinine rağbet ederek çıkıp sana gelmiş değillerdir. Onlar ancak kölelik kaydından kurtulmak için çıkıp sana gelmişlerdir..." Oradaki ashabdan bir kısmı da bu mektubun muhteviyatını doğru kabul edip: "Ya Resûlallah! Kölelerin sahipleri doğru söylüyorlar, siz gelen köleleri onlara geri çevirin" dediler. Resûlüllah (a.s.) bunların bu sözüne öfkelendi ve şöyle buyurdu: "Sizi ey Kureyşli'ler hâlâ (eski huyunuzdan) vazgeçmiş görmüyorum. Yoksa siz, Allah boynunuzu vuracak kimseleri üzerinize gönderinceye kadar (bu huyunuzu sürdürecek misiniz?)"
Sonra da Resûlüllah (a.s.) O köleleri geri çevirmedi ve "Bunlar Allah'ın azadlılarıdır" buyurdu. [250]

Ilim Adamlarının Görüş/Yorum ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, efendisinden kaçıp islâm ülkesine sığınan ve islâm'a girdiğini söyleyen köleler kabul edilir ve hürriyetlerine kavuşmuş olurlar. Kaldı ki, müslümanlardan biri onlara eman vermiş olursa, bu geçerli kabul edilir ve artık geri çevrilmezler, islâm'a girmedikleri takdirde, yine de güven altında tutulurlar. [251]
b) Şâffiilere göre de hüküm böyledir. Aynı zamanda bir kâfir henüz mağlup edilmeden önce islâm'ı din olarak seçtiğini söyler ve arkasından esîr edilir ve teslim olursa, artık onun canı, malı, ırzı ve çoluk çocuğu korunmuş olur. [252]
c) İmam Mâlik'e göre, dârü'l-harpte islâm Vgirip islâm ülkesine gelen köle hem müslüman, hem de hür olarak kabul edilir. Beraberinde getirdiği efendisine ait mal humus kapsamına girmez ve gerekirse o mal köleye bırakılır. [253] .

Tahliller ve Rivayetler

209 no'lu Ibn Abbas hadîsini aynı zamanda îbn Şeybe ve Ibn Sa'd tahric etmişlerdir. Ebû Bekre kıssası, Buharf de tâif savaşı konusunda geçmektedir. O bakımdan gerek 209 no'lu Ibn Abbas hadîsiyle, gerekse Şa'bî hadîsiyle istidlal edenler olmuştur.
211 no'lu Hz. Ali hadîsini Tirmizî de tahric etmiş bulunuyor ve bu hadîsin hasen sahîh garip olduğunu belirtiyor. Hafiz Bezzar da aynı hadîsi Rebaî tarikiyle rivayet etmiş ve sadece bu tarikle rivayetin bilindiğini belirtmiştir.
Hudeybiyye gününde Mekke'den ve çoğu Tâif den çıkıp islâm'a girdiklerini açıklayarak Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e gelen kölelerin şu kişilerden oluştuğunu siyerciler tesbit etmiş bulunuyorlar:
1- Ebû Bekre (r.a.)
2- el-Mübais (r.a,)
Bu ikisi Osman b. Amir'm kölesi olarak bulunuyordu.
3- Ziyad'm anası Sümeyye'nin kocası Merzuk (r.a.)
4- Verdan (r.a.) bu zat, Ubeydullah b. Rebi'â'nm kölesi idi.
5- Yahnes (r.a.) Bu zat Ibn Mâlik es-Sakafi'nin kölesi idi.
6- ibrahim b. Câriye (r.a.) Bu zat Harşat es-Sakafi'nin kölesi idi.
Bir rivayete göre, Sümeyye'nin oğlu Ziyad da bunlar arasında bulunuyordu. Ancak sahîh tesbitiere göre, Ziyad o günlerde daha çok küçük idi. Başka bir rivayete göre, bunların sayısı onüç idi. [254]

Çıkarılan Hükümler

1- Küfür diyarından çıkıp islâm'ı din seçmek suretiyle îslâm ülkesine gelen köleler kabul edilir.
2- Beraberinde getirdikleri mal humus kapsamına alınmaz. İmam (devletin başı) isterse bu malı dârü'l-harpteki sahiplerine geri gönderir, isterse kölelere bırakır.
3- Gelen köleler islâm'ı seçip geldikleri için hür kabul edilirler ve köle statüsüne tabi tutulmazlar.
4- Bir kâfir, henüz mağlup olmadan veya esîr düşmeden Islham'a girerse, artık onun canı, malı ve çoluk çocuğu güven altına alınır.
5- Müslümanlardan biri îslâm ülkesine eman dileyerek ilticada bulunan kimseye eman verdiği takdirde, bütün müslümanlar eman vermiş kabul edilir ve artık o kimse ihanette bulunmadığı, casusluk yapmadığı takdirde güvence altında kalır.
6- İslâm'ı din olarak seçip kabul ettiklerini söyleyerek islâm ülkesine sığman kişiler -belge ve şahide dayalı bir casusluk plânları ortaya çıkmadığı takdirde- kabul edilirler ve küfür diyarına geri çevrilmezler.

7- islâm köleliği bir çırpıda ortadan kaldırma imkânı olmadığı için, onları satın alıp hürriyetlerine kavuşturma hususunda uhrevî mükâfatlar vaadedilmiş ve çok yönlü tahrîk ve teşviklerde bulunulmuştur.
9- islâm'a girip hürriyetine kavuşan her köle diğer müslümanların din kardeşi kabul edilmiş ve sınıf farkı asla gözetilmemiştir. [255]

Harbi, Henüz Mağlup Olup Esir Edilmeden Önce İslam'a Girerse

Harbî: Arada barış anlaşması olmayan gayr-i müslim düşman demektir. Böylesi müslümanlara mağlup olup esîr düşmeden Önce İslâm'ı kendine din olarak seçerse, artık canı, malı, ırz ve namusu, korunmuş olur. Hiçbir müslümanm ona tecavüz etmesi caiz değildir. Zira amaç insanları kahretmek, öldürüp yok etmek değil, onları doğru yola iletmek, küfür ve ahlaksızlık, zulüm ve zorbalık bataklığından kurtarmaktır. Kendiliğinden gelip islâm'a giren kâfir, iki kelime-i şehadeti getirince aradaki bütün engeller kalkar ve müslümanlarm kardeşi sıfatını alır. [256]

Konuyla Ilgili Hadisler

"İnsanlarla, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Mu-hammed'in de Allah'ın Resulü olduğuna (dil ile zahiren) şehadette bulununcaya, namazı kılıncaya, zekâtı verinceye kaçlar savaşmakla emrolundum. Onlar bunları yerine getirince -İsla mî hadlarla ilgili hükümler müstesna olmak üzere- canlarını ve mallarını benden koruyup kurtarmış olurlar. (Gizli tutum ve düşünceleri ile ilgili hususlara gelince) o hesabı görmek Allah'a aittir..." [257]
Sahr b. Ayle (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Benî Süleym'den bir kabile, İslâm gelince topraklarını terkedip kaçtılar. Onların topraklarını (zapdedip) aldım. Sonra onlar İslâm'a girdiler ve toprakları hakkında davacı olup Peygamber (a.s.) Efendimiz'e müracaat ettiler. Peygamber (a.s.) o toprağı onlara geri verdi ve şöyle buyurdu: "Adam İslâm'ı din olarak seçip kabul edince kendi arazisine ve malına (herkesten) daha haklıdır (daha hak sahibidir)."
Ebû Dâvud bu mânayla aynı hadisi rivayet edince o rivayette şu ifade kullanılmıştır: "Ya Sahr! Şüphesiz bir kavm müslüman olunca mallarını ve kanlarını korumuş olurlar." [258]
Ebû Saîd el-A'şam (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Resûlüilah (a.s.) Efendimiz, önce kendisinin arkasından efendisinin gelip İslama giren kölenin hür olduğuna hükmetti. Bunun aksine önce efendisinin ve arkasından kölesinin gelip İslâm girmesi halinde ise, köleye efendisinin daha hak sahibi ve müstahik olduğuna hükmetti." [259]

Müctehidlerin İstidlalleri

a) Hanefilere göre, savaş esnasında kâfir harbî kelime-i şehadet getirirse, müslüman mücahidler onu artık öldürmezler. Ve artık o hür bir müslüman kabul edilir. Müslümanlar kâfirleri mağlup edip kahrettikten sonra harbîylerden biri veya birkaçı İslâm'ı kabul ettiğini söyler ve böylece kelime-i şehadeti getirirse, onlar da artık öldürülmezler, malları feyi kapsamına girer. [260]
b) Şâfîîlere göre, müslümanlar kâfirlere karşı hünez zafer elde etmeden Harbîlerden biri müslüman olursa, artık onun canı, malı, çocukları korunmuş olur, güven altına alınır. Zevcesi hakkında ise farklı görüş ve yorumlar olmuştur.
Esîr edilen harbî İslâm'a girerse, o da kanını korumuş olur. Ancak kölelikten hemen kurtulmaz. Kime isabet etmişse, onun onu hürriyetine kavuşturması söz konusudur. [261]
c) Hanbelîlere göre, esîr edilen harbî islâm'a girerse, öldürülmez ve köle statüsüne tabi tutulur. Onu öldürmek helâl olmaz. Kadınların durumu da öyle.. Esîr edilmeden önce İslâmiyeti kabul ederse, artık hem öldürülmez, hem de köle~ olarak tutulmaz, hürriyetine kavuşmuş olur.
Aynı zamanda savaşta esir elde eden kimsenin onu öldürmesi caiz değildir. Yapacağı tek şey, esîr edindiği kimseyi imama getirip teslim etmesidir. [262]
d) Mâîikîlere göre de, düşmanla savaşırken, daha önce dârü'l-harpte müslümah olan köleleri ele geçirdikleri takdirde hepsi de hür kabul edilir ve haklarında kölelik statüsü uygulan'maz. Zira bunlar islâm'a girdikleri zaman hiçbir müslümanm bunlar üzerinde bir mülkiyeti söz konusu değildi. [263]
Görüldüğü üzere dört mezhep imamları da bu konuda görüş ve ic-tihad birliği halindedirler. Mevcut hadîslerle istidlal etmiş bulunuyorlar. Ancak Mâlikîler, harbî bir kimse islâm'a girdikten sonra Müslümanlar onun ülkesiyle savaşır ve müslüman olan o harbînin malını ganimetler arasında alıp getirirlerse, bu mal ve onun ehli müslümanlar için feyi l (ganimet) olur. Diğer müctehidlerin çoğuna göre ise, onun malı ve ehÜ kendisine teslim edilir. Sahîh olan da budur. [264]

Tahliller ve Rivayetler

215 no'lu hadîs sahîh olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Şehadet kelimelerini getirmek suretiyle islâm'ı din olarak kabul eden; namaz, zekat ve diğer farzları red ve inkâr etmeyen kimsenin canı ve malı korunmuş olur. islâm ahkâmıyla ilgili hududun uygulanması ise her zaman bir istisna teşkil eder. ilâhî yasakları ihlâl edip suç işleyen kimse -kim olursa olsun, hangi makamı işgal ederse etsin- âdil ölçüler çerçevesinde elbette cezalandırılır.
216 no'lu Sahr hadîsinin isnadmdaki ricalin hepsi sikadır. Hafiz Ibn Hacer, Bulûğu 1-Meram'da buna değinerek ricalinin hepsinin mevsuk (sika) olduğunu belirtmiştir. [265]
Bu bapta Urve'nin murselen Saîd b. Mansur'dan yaptığı rivayette deniliyor ki: "Peygamber (a.s.) Efendimiz Benî Kurayza'yı kuşattı. Bu arada Salebe ve Useyd b. Sa'ye Islâmiyeti kabul ettiler. Onların islâm'a girmesi mallarını ve küçük çocuklarını koruma ve emniyet altına almış oldu." Bu rivayette yer alan ricalin hemen hepsi sikadır. [266]
Buharî ve Müslim'in rivayet ettikleri şu hadîs de konuya ağırlık kazandırmakta ve şüpheleri gidermektedir: "insanlarla, Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu dedikleri takdirde canlarını ve mallarını korumuş olurlar."
Mal denilince, taş mır-1 aşınmaz bütün mallan kapsamaktadır. Nitekim Sahr hadisi arazilerini de korumuş olurlar manasını belirtmektedir. O bakımdan cumhura göre, bir kimse kendi istek ve arzusuyla gelip islam'a girerse, malının tamamı onun mülkiyetinde kalır.
Böyîesinin islam'a girmesi ister darü'l-islam'da isterse darü'l-harpte, darü'i-küfürde olsun farkketmez. O halde darü'l-harpte islâm'a girenlerin taşınır, taşınmaz malları, o ülke fethedüdiğinde ganimet kapsamına alınmaz ve olduğu gibi asıl sahiplerine terkedilir. Çünkü onlar kendi arzularıyla hiç bir korku ve tehdit altında kalmadan islâm'ı din olarak seçmişlerdir.
Hanefîler ise bu meselede farklı bir ictihad ortaya koymuşlardır. Şöyle ki: onlara göre, harbî kimse darü'l-harpte müslüman olur ve orada ikamet eder de tâ ki müslümanlar gelip o ülkeyi silah zoruyla fethederlerse, artık onun arazisi ve akarları dışında kalan bütün malı kendisine ait olur. Arazî ve akarları ise mücahid gaziler için ganimet sayılır, imam Ebû Yusuf ise, imam Ebû Hanîfe'ye bu meselede muhalefet etmiş ve cumhurun görüşünü benimsemiştir.
Buharî de bu konuda bir bap oluşturup şu başlığı koymuştur: "Bir kavim darü'l-harpte müslüman olur da onların malı ve arazisi bulunursa, bunların hepsi onlara ait olur." Yani ileride müslümanlar gelip bu ülkeyi fethettiklerinde oradaki müslümanlarm taşmır-taşınmaz malları kendilerine ait olur, ganimet kapsamına alınmaz. Mekke'nin fethinde de uygulama böyle, hattâ daha kapsamlı olmuştur. [267]

Çıkarılan Hükümler

1- Şartlar, imkânlar ve ortamlar elverdiği takdirde kâfirlerle savaşmak vaciptir.
2- iki şehadet kelimesini getiren kimse islâm'a girmiş kabul edilir ve artık onunla savaşmak haram olur.
3- islâm'a girmek için, girmek isteyen kimsenin inancı dikkate alınarak ya sadece Allah'tan başka ilâh olmadığına veya hem Allah'tan başka ilâh olmadığına, hem de Muhammed'in (a.s.) Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna veyahut bunlarla birlikte namaz zekât ve benzeri farzları kabul edip reddetmeyerek bunların ilâhî farzlar olduğuna şehadet etmeleri gerekir:
Meselâ yahudî ve hıristiyan bir kimsenin sadece Hz. Muhammed'in (a.s.) Allah'ın kulu ve son peygamberi olduğuna şehadet etmeleri yeterli sayılmıştır. Çünkü semavî olan bu iki din saîikleri zaten Allah'ın varlığına inanmaktadırlar. Ancak Isa Peygamber'i Allah'ın oğlu sayarak Ona ulûhiyet nisbet eden hıristiyanlarm iki şehadet kelimesini getirmeleri şarttır.
Allah'a ve Peygamber'e iman ettikleri halde namaz, zekât ve benzeri ilâhî farzları red ve inkâr edenlerin sadece iki şehadet kelimesini söylemeleri yeterli değildir. Ancak harbî bir kimsenin veya bir inkarcı kâfirin savaşta veya savaş dışında bu iki şehadet kelimesini söylemesi yeterlidir, islâm'a girdikten sonra diğer farzlar kendilerine öğretilir. Putperestlerin yalnız Hz. Muhammed'in (a.s.) risaletini tasdik etmeleri yeterli olmaz. Çünkü onlar putları Allah'a ortak koşmaktadırlar. O bakımdan iki şehadet kelimesini söylemeleri gerekir.
4- Harbî savaş esnasında islâm'ı din olarak seçtiğini söylerse öldürülmez. Ancak malının ganimet kapsamına girip girmeyeceği ihtilaflıdır: Müctehidlerin çoğuna göre, müslümanlar henüz zaferi elde etmeden harbî İslâm'a girerse, zaferden sonra malı ganimet kapsamına alınmaz, kendisine terk edilir. Sahîh olan da budur.
5- Hanbelîlere göre, esir edilen harbî islâm'a girerse artık Öldürülmez, köle statüsünde tabi tutulur.
6- Harbîlere ait köleler, savaştan ve zaferden önce islâm'a girerlerse, artık onlar hür kişiler kabul edilir ve zaferden sonra hepsi hür birer Müslüman olarak kalır.
7- Esîr edildikten sonra îslâm'a giren köleler yine köle statüsüne tabi tutulur ve hangi gaziye isabet ederse, ancak onun azad etmesiyle hürriyetine kavuşabilir.
8- Esîr edilen kadınların durumu da öyle... Daha önce îslâm'a girmişlerse hürre olarak kalırlar. Esîr edildikten sonra îslâm'ı kabul ederlerse, cariye statüsüne tabi tutulurlar ve

hangi gaziye isabet ederlerse, ancak o onları azâd edebilir. [268]

İslam Ülkesine Hicretin Devamı

Küfür diyarında kalıp din ve vicdan, ibadet ve düşünce hürriyetinden mahrum edilen müslüm ani arın, idareyi ele geçirme şansları ve güçleri yoksa, din ve vicdan, ibâdet ve düşünce hürriyeti olan bir islâm ülkesine hicret etmeleri gerekir.
Halkı islâm'a girip islâm ahlâk ve ahkâmıyla yaşayan bir ülkeden başka bir îslâm ülkesine hicret edilmez. O bakımdan Mekke fethedildikten sonra orada oturan mü'minlerin Medine'ye veya başka bir îslâm beldesine hicret etmelerine cevaz ve izin verilmemiştir. Ticarî ve benzeri bir amaçla hicrette sakınca yoktur.
Allah'ın insanlara indirdiği son din îslâm, bütünüyle rahmet, düzen, denge, adalet, ahlâk ve fazilettir. Bütün bu değerler insan oğlunun en tabii hakkıdır. Onu bu hakkından mahrum eden zalim zorbalar, kâfir azgınlar bulunabilir. O takdirde o ülkede yaşayan' müslümanlar idareyi ele geçirme gücüne ve şansına sahip değillerse, orada ikamet etmeleri caiz olmaz. Din, ibâdet, Kur'ân ahkâmı ve ahlâkı hâkim ve cari olan bir islâm ülkesine, beldesine hicret etmeleri vacib olur. [269]

Konuyla İlgili Hadisler

Semure b. Cündeb (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: lfKim müşrik (Allah'a ortak koşan) ile biraraya gelir ve onunla birlikte mesken edip otururşa, o da onun bir benzeri olur." [270]
Cerîr b. Abdillah (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) bir bölük askeri Haş'am'e gönderdi. Oradaki insanlar secdeye sarılıp (secde edip) (bununla İslâm'ı kabul ettiklerini göstermek istediler). Ne var ki, giden bölük harekete geçip onlardan bir kısmını öldürmekte çok acele etti. Bu haber Peygamberimize (a.s.) ulaşınca, onlara akl (diyet)in yarısının verilmesini emretti ve şöyle buyurdu: "Müşriklerin arasında ikamet eden (eyleşip oturan) her müslümandaji ben beriyimdir." Bunun üzerine soruldu: "Neden ya ResûlüUah?" Cevap verdi: "Müslümanla müşrikin ateşleri birbirini görmemeli (aynı ülke, aynı mahallede yanyana, karşı karşıya oturmamalıdır) lar." [271]
Muâviye (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu duydum: "Tevbe (kapısı kapanıp) kesilmedikçe hicret kesilmez. Güneş batıdan doğmadıkça tevbe kesilmez (tevbe kapısı kapanmaz.)" [272]
Abdullah b. Sa'dî (r.a.) den yapılan rivayette, ResûlüUah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Düşman ile savaşıldığı sürece hicret kesilmez (devam eder)." [273]
îbnAbbas (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Fetih (Mekke'nin fethi) den sonra hicret yoktur; ama cihad ve niyet vardır. Cihada çıkmanız sizden istendiği zaman cihada çıkın." [274]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, kendisinden hicretten sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Bugün artık hicret yoktur. Daha önce mü'min dinini kurtarmak (onun gereğini yerine getirmek) için, fitneye uğramaktan endişe ederek Allah'a ve Resulüne kaçıp gidiyordu. Ama bugün Allah İslâm'ı gerçekten üstün kıldı ve mü'min de dilediği yerde Rabbına ibâdet etmektedir." [275]
Mucaşi' b, Mes'ud'dan yapılan rivayette, adı geçen kardeşi Mücalid b. Mes'ûd'u alıp Peygamberimize (a.s.) getirmiş ve şöyle demiştir: 'İşte bu Mücalid'dir. Hicret etmek üzere size gelip bey'at etmek istiyor." Bunun üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Mekke fethinden sonra artık (Medine'ye) hicret yoktur. Ama ben onunla İslâm, imân ve cihad üzere bey'âtleşiyorum." [276]

Tahliller, Tesbitler ve Görüşler

224 no'lu Semure hadîsi üzerinde durulmuş, Zehebî isnadında karanlık bir cihet olduğunu belirterek bu gibi hadislerle ihticac edilemeyeceğine dikkat çekmiştir.
O halde Semure hadîsiyle istidlal edilemeyeceği ağırlık kazanmış ve o bakımdan ilim adamları bu hadîsi delil göstermemişlerdir.
225 no'lu Cerîr hadîsini îbn Mâce tahrîc etmiştir. Isnadmdaki ricalin hepsi sikadır. O bakımdan istidlal ve ihticaca sâlihtir. Hadîs, îslâm askerlerini görünce secde edip Hakk'a, islâm'a tutunduklarını anlatmak isteyen kimselerin bu davranışını ciddiye almayan kumandan onları öldürmekte acele etmiş ve bu yüzden ResûlüUah (a.s.) onların akl (kan pahası) nm yarısını göndererek yapılan haksızlığı telafi etmiştir. Ancak olayda kasıtlı öldürme söz konusu değildir.
Buharı, Ebû Hatim, Ebû Dâvud ve Tirmizî de bu rivayeti sahîhlemişlerdir. Taberânî ise mevsulen rivayet etmiştir.
226 no'lu Miâviye hadîsini Nesâî tahrîc etmiştir. el-Hattabî ise bunun isnadında bir takım şeyler söylenebilir diyerek görüş ve tesbitini belirtmiştir. Ancak başka rivayetlerle kuvvet kazanmaktadır.
227 no'lu Abdullah hadîsini Ibn Mâce, Ibn Mende, Taberânî, Bağavî ve Ibn Asâkir tahrîc etmişlerdir, istidlale salih görülmüş ve bu konuda delil sayılmıştır. Küfür diyarında kâfirlerle birlikte oturmanın tahrîmine delâlet etmekte ve o gibi yerlerde oturan müslümanların hicret etmelerinin vacip olduğunu yansıtmaktadır.
228 no'iu îbn Abbas hadîsi sahîh olup istidlale salihtir. Mekke'nin fethinden sonra artık Medine'ye hicret yoktur. Mekke'den oraya taşman kimse hicret etmiş sayılmaz. Geriye islâm'ın yücelmesi ve yayılması, küfrün başaşağı gelmesi için iyi niyetle cihad kalır. O bakımdan küffara karşı savaşa davet vaki olunca mü'minlerin tereddüt etmeden katılmaları vacib olur.
Cihad için hicret etmek, iyi niyetle çıkıp ilim tahsilinde bulunmak, geçimi sağlamayı hedefleyip eyleştiği yerden başka yere göçmek caizdir. Özellikle küfür diyarında olan bir müslümamn hicret etmesi gereklidir. Hadîs, sadece "fetihten sonra Mekke'den Medineye hicret yoktur" hükmünü taşımakta ve artık Mekke'nin de dârü'l-islâm olduğuna işaret etmektedir. Hafiz Ibn Hacer de aynı görüşte olup küfür diyarında müslüman olan kimsenin kâfirlerin eza ve cefasından kurtulup selâmete erişebilmesi için islâm ülkesine hicret etmesi vaciptir diyor. Sonra da şu âyeti delil gösteriyor:
"Kendilerine haksızlıkta bulunup yazık eder bir halde iken meleklerin (gelip) canlarını aldıkları kimselere gelince, onlara: "Ne işte, nerede bulundunuz?" diye sorarlar. Onlar da; "Biz yeryüzünde (inanmayanlar arasında savaşamayan, cihada katılamayan) birtakım âcizler idik" derler. Melekler onlara: "Allah'ın arzı (yeryüzü) geniş değil miydi, orada hicret etseydi-niz ya?" derler. İşte bunların dönüp eyleşecekleri yer cehennemdir. Gidilecek yer olarak orası ne kötüdür!" [277]
işte bu tarz hicretin hükmü devam etmektedir. Küfür diyarında _ olup hicrete kudreti yeten müslümamn hicret etmesi vücup ifade etmekte ve imkânı olduğu halde hicret etmediği, müslümanlara katılıp cihada çıkmadığı takdirde cehennem ile azap edileceği açıklanmaktadır. Ancak bulunduğu küfür diyarında islâm'a hizmet etme ve islâm'ı yüceltme, üstün kılma imkânı ve kudreti olursa, Maverdî'ye göre o ülke onun için darü'l-islâm olur ve orada ikamet etmesi hicret etmesinden daha uygun kabul edilir. Zira orada kalmasıyla başka kişileri islâm'a ısındırma, Isîâmî hakikatleri kalp ve kafalara işleme imkânı söz konusudur
ilim adamlarından bir kısmı bu görüşe muhalefet edip sahîh hadîslere uymadığını belirtmişlerdir. el-Hattabî de aynı görüştedir. Resûlüllah'm (a.s.) Medine'ye hicret etmesiyle birlikte Mekke'de kalan müslümanların vakit kaybetmeden hicret etmeleriyle ve daha tez davranıp hicret edenlerin derecesinin yüksekliğiyle ilgili âyetler bulunuyor. Onlardan birinin meali şöyledir: "Onlar ki inandılar ama hicret etmediler, üzerlerinde -hicret etmelerine kadar- lehlerine hiçbir velayetiniz yoktur.. Bununla beraber dinde size yardım etmek isterlerse, sizinle aralarında kesin anlaşma bulunan bir kavim dışında onlara yardım size gerekir. Allah yapageldiğiniz şeyleri görmektedir." [278]
Konuyu şöyle özetlememiz mümkündür:
Resûlüllah (a.s.) Medine'ye hicret.edince, Mekke ve civarında müşrikler arasında sıkışıp kalan mü'minlerin de hicret etmeleri farz kılınmıştı, imkânı olduğu halde hicret etmeyenler aleyhine uhrevî azap hatırlatılmış^ve vakit kaybetmeden hicret ederek Resûlüllah'a (a.s.) destek olanlar övülmüştür. Mekke'nin fethinden sonra artık Resûlüllah'm (a.s.) yanma hicret etme farziyeti kaldırılmış ve Mekke'de bulunan müslümanların bulundukları yerde İslama hizmet imkânları doğmuş, din, ibadet, vicdan ve düşünce hürriyetinin bütün kapıları açılmıştır.
Gerek Resûlüllah (a.s.) zamanında gerekse O'ndan sonra günümüze kadar, küfür diyarında olup kâfirlerin eza ve cefasına maruz kalan müslümanların, bulundukları ülkede islâm'ı yayma, hizmet verme ve rahat ibadette bulunma imkânları olmadığı takdirde bir islâm ülkesine hicret etmeleri vacib olur. Terkinden dolayı günahkâr sayılırlar. Ama belirttiğimiz hususlarda çalışma, hizmet etme ve rahat ibadette bulunma imkânları varsa, o takdirde hicret etmeleri vacib değildir. Ancak kâfirlerle savaşmak zorunda kalan islâm ülkesine yardımcı olmaları, gerekirse hicret edip bilfiil cihada katılmaları vacib olur. Zira "tevbe kapısı kapanıp kesilmedikçe hicret kesilmeyip devam eder" mealindeki 226 no'lu hadîs bir bakıma buna delâlet etmektedir. [279]

Çıkarılan Hükümler.

1- Müşriklerin arasına sıkışıp kalmak, müslüman olduğu için onlardan gelen eza ve cefaya katlanmak doğru değildir.
2- O bakımdan küfür diyarında islâm'ı kabul eden bir kişinin dinini, iman ve ahlâkını koruyup kurtarması için islâm ülkesine hicret etmesi vacibtir.
3- Bulunduğu küfür diyarında islâm'ı yayma, yüceltme ve rahat ibâdet yapma imkânı olan kimsenin hicret etmesi vacib değildir. Oradaki hizmeti önemlidir.
4- Mekke fethedildikten sonra artık Medine'ye din uğrunda hicrete gerek kalmamıştır.
5- Bulunduğu küfür diyarında İslâm'a hizmet etmekle beraber islâm ülkesiyle kâfirler arasında bir savaş başgösterir de müslümanlarm yardıma ihtiyacı olursa, o takdirde küfür diyarındaki müslümanlarm gelip cihada katılmaları vacib olur.
6- Küfür diyarında islâm'a girenler için hicret kapısı devamlı açıktn*. Eza ve cefa gördükleri, ibâdet hürriyetinden mahrum edildikleri takdirde hicret etmeleri vacib olur ve bu tarz hicret kıyamete kadar devam edecektir. "Fetih'ten sonra hicret yoktur, ama cihad ve niyet vardır" mealindeki hadîs buna işaret etmektedir.

7- Savaşta islâm'a girdiğini sözlü olarak ifade edenler, kendi anlayışlarına göre başlarını yere koyup secde ederek Hakk'a ve İslâm'a teslim olduklarını anlatmaya çalışanlar öldürülmez.
8- Savaş başlamadan veya başladıktan sonra müşriklerden bazı kişiler islâm'a girdiklerini, müslüman olduklarını kendilerine göre birtakım kelime ve cümlelerle anlattıkları takdirde, birtakım şüpheler ortaya çıksa bile, onlara saldırmak ve öldürmek caiz olmaz. Ama samimiyetlerini anlamaya çalışıp birtakım tedbirler almak gerekir.
9- islâm'a girdiklerini veya müslüman olduklarını ifade eden düşman askerlerinden islâm kumandanı şüphelenir de onları öldürecek olursa, diyetlerinin yansını göndermek ve yapılan hatayı telafi etmek gerekir.
10- Mekke fethedildikten sonra artık hicret üzere bey'at etmek yoktur. Ama islâm, imân ve cihad üzere bey'at vardır.
11- islâm ülkesine gelip bey'at etmek isteyen kimse, islâm, imân ve cihad üçlüsü üzere bey'at eder ve bu üç esasın delâlet ettiği hükümleri kabullenmiş olur. [280]

Harbinin Eman Dilemesi ve Darü'l-Harb İle Anlaşma

Dârü'l-harpten birinin veya birkaç kişinin islâm ülkesine sığırıma ve eman dilemesi çokça görülen olaylardan biridir. Özellikle islâm'ın kıtalar üzerinde hakimiyet kurduğu asırlarda bu iltica ve eman dileme olayları hayli yaygındı, islâm her yanı ve yönüyle cihanşümul (evrensel) olduğundan bu konuya ağırlık vermiş ve birtakım hükümler ve müeyyideler koymuştur.
Ayrıca savaşa devam etmenin veya savaş kapısını açmanın müslümanlarm aleyhine bir sonuç doğuracağı birtakım delil ve kıstaslarla bilindiği zaman düşmanla barış anlaşmasına cevaz verilmiş ve ciddi tedbir almadan, yeterli kuvvet hazırlamadan savaşmanın uygun olmayacağı belirtilmiştir.
islâm'a göre, müslümanlar bir bütünlük arzeder. Kitap ve sünnet çerçevesinde eğitilip yetiştirilen bir müslüman daima bütün müslümanlarm faydasın^ selâmetini ve emniyetini düşünür. O bakımdan dârü'l-harpten bil" veya birkaç kişi islâm ülkesine eman diyerek iltica talebinde bulunduğunda, bir kumandan, bir yetkili ona eman verebileceği gibi sıradan bir nefer, bir kadın da eman verebilir. Birinin verdiği eman bütün müslümanlar adına emandır. O bakımdan kendisine bir kişi tarafından olsun eman verilen harbî artık güvence altındadır; casusluk yapmadığı, ihanette bulunmadığı ve islâm'ı küçük düşürecek davranışlar içine girmediği takdirde hiçbir müslüman ona kötülükle dokunamaz ve öldüremez.
Düşman ile yapılan sulh anlaşması, saldırmazlık" anlaşması -karşı taraf bozmadığı sürece- hep geçerliğini korur ve hiçbir müslüman bu anlaşmayı ihlâl etme hakkına sahip değildir. [281]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r,a.) den yapılan rivayette, Peygamber'in (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Gadreden her kişinin kıyamet gününde bir bayrağı olur da o, onunla tanınır." [282]
Gadr: Sözünde durmamak, vefasızlık etmek, haksızlık ve zulümde bulunmak, yapılan anlaşmayı tek taraflı bozup verilen söze sadık kalmamak gibi manalara gelir. Düşmanla yapılan bir saldırmazlık, sulh anlaşmasına sadık kalmak vacibtir. Karşı taraf gadretmediği sürece müslümanîar gadretmezler.
Saîd (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu, haber vermiştir: "Gadreden her kişi için kıyamet gününde bir bayrak vardır ki o bayrak o kişinin gadri nisbetinde yükseltilir. Haberiniz olsun ki, velayet amme sahibi olan enîr (hükümdar veya yetkili kumandan) den vaki olan gadirden dolayı daha büyük bir gadir (gadreden) yoktur." [283]
(iere yapılan rivayete göre, Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Müslümanların zimmeti (ahd, eman ve himayesi) birdir (birinin verdiği zimmet hepsi adına verilmiş olur)
buyurmuştur: Müslümanların zimmeti (ahd, eman ve himayesi) birdir (birinin verdiği zimmet hepsi adına verilmiş olur). En aşağı düzeyde olanları bile zimmet hususunda bir tavır ve davranış ortaya koyabilir." [284]
Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki kadın da kendi kavmi (ülkesi) adına ahd-u eman verebilir." [285]

Müctehidlerin Görüş ve Tesbitleri

a) Haneffîere göre, harbî olan bir kişi islâm ülkesine eman dileyerek ve dilediği eman kendisine verilerek girer veya iltica ederse, bir yıldan daha az bir süre kalmasına izin verilebilir. Yetkili hükümdar veya kişi ona: "Bir yıl kalacak olursan senin üzerine cizye tahakkuk ettiririm" derse, bu geçerli bir karar olur. Emanla içeri giren kimse yılı dolmadan ayrılıp giderse artık haraç talep edilmez. Bir yılı dolduracak olursa artık o zımmî (vatandaş) sayılır, zimmî statüsüne tabi kılınır. Baştaki yetkili, eman dileyerek tsîâm ülkesine giren kimse için bir veya iki aylık bir süre de belirleyip sınırlandırabilir. Belirlenen süre geçtiği halde ülkeyi terketmezse zimmî kabul edilir ve ona göre işlem yapılır. [286]
Eman dileyip îslâm ülkesine giren kişi kadın olur ve orada bir zimmî ile evlenirse, kendisi de zimmî olmayı kabul etmiş sayılır ve zimmî ile ilgili statüye tabi olur. Çünkü kadın erkeğe tabidir. Evlendiği erkek zimmî ise, o da zimmî sayılır. Ama eman alıp gelen kişi erkek olur ve orada zimmîye bir kadınla evlenirse, kendisi zimmî sayılmaz. Çünkü erkek kadına tabi değildir. [287]
Kendisine eman verilecek kişide aranan birtakım şartlar vardır. O şartlan haiz olmayan harbî kabul edilmez, yani Öylesine eman verilmez.
Bu şartlar şunlardır:
a) Arap müşriklerinden olmaması, Zira Arap müşriklerinden ancak İslâm'a girmeleri kabul edilir.
İltica ve eman dilemeleri kabul edilmez.
b) Murted olmaması, Zira murtedden de ancak islâm'a dönmesi kabul edilir, iltica ve eman dileme talebi kabul edilmez. İslâm'a dönmeyi kabul etmediği takdirde öldürülür. [288]
b) Şâfîîlere göre, mükellef ve muhtar olan her müslümanm bir harbîye veya belirlenmiş bir sınır içinde bulunan bir topluluğa (köy halkına, kabile halkına) eman verebilir. Sının ve sayısı belli olmayan bir topluluğa eman veremez. Kâfir bir vatandaşın, mükellef olmayanın ve bir de zorlananın eman vermesi sahîh değildir. Aynı zamanda elde edilip İslâm ülkesine getirilen bir esîrin ne beraberindeki esirlere, ne de başkasına eman verme yetkisi yoktur.
Eman verme sözlü olabileceği gibi yazılı da olabilir. Ancak müslümanlara zarar verecek bir eman sahîh ve geçerli sayılmaz. Meselâ harbî sırf casusluk yapmak üzere eman diler ve birtakım karineler onun casus olduğuna delâlet ederse, artık öylesine eman verilmez.
Kendisine eman verilen harbî bir hıyanette bulunmadığı takdirde imamın (devlet başkanının veya yetkili kurumun) emanı bozması doğru olmaz. Böyle bir endişesi olursa bozmasında bir sakınca yoktur. [289]
c) Hanbelîlere göre de, mükellef bir rnüslümanın harbî olan kişiye eman vermesi sahihtir. Mükellef kişi ister erkek, ister kadın, ister hür, ister esir, ister köle olsun fark etmez, bunların hepsi eman vermeye salahiyetli sayılır. [290]
Harbî bir kimseye sözü edilen kişilerden biri eman verdiği takdirde artık onu öldürmek, malını yağmalamak, şahsiyetini zedelemek haram olur. Ancak sözü edilen nüslümanm ergin, akıl ve muhtar olması gerekir. Nitekim Sevrî, Şafîî, Evzaî, Ishak ve İbn Kasım da aynı görüştedirler.
d) İmam Ebû Hanıfe ile İmam Ebû Yusuf a göre, kölenin eman vermesi sahîh olmaz. Esîr de öyle.., [291]
Kadının da eman vermesi sahihtir.- Hz. Aişe (r.a.) bu konuda şöyle demiştir: "Kadın, müslümanlar adına eman verecek olursa caiz olur." Bunun gibi Ümmü Hâni (r.a.) Resûlüllah'a (a.s.) baş vurup şöyle dedi: "Ya Resûlallah! Kocam tarafindan olan bazı hısımlara eman verdim ve anamın, oğlu (anabir kardeşim) onları Öldürmek istiyor. O yüzden eman verdiğim kişileri bir odaya koyup kapıyı kilitledim!" Resûlüllah (a.s.) ona şöyle buyurdu: "Ya Ümmü Hâni', sen kime eman verdiysen biz de ona eman vermiş bulunuyoruz. Müslümanlardan sıradan bîr kimse de eman verebilir." [292]
imamın (devlet başkanı, halîfe) kâfirlerin hepsine ve onların fertlerine eman verme yetkisi vardır ve caizdir.
e) Mâlikîlere göre, kadının, kölenin ve aklı eren çocuğun eman vermesi de geçerli ve sahihtir. Savaşta müslümanlara yardımda bulunan hıristiyanlarm bir müşrike eman vermesi Leys ve Evzâî'ye göre caiz değildir.[293]

Tahliller ve Rivayetler

233 no'lu Enes Hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Yapılan anlaşmayı ciddi bir sebep yokken tek taraflı bozan, verdiği ahd-ü emana riâyet etmeyen kimse gadir sayılır.
Resûlüîîah (a.s.), böylesi hakkında ağır anlamda manevî bir müeyyide koymuştur. Aynı zamanda müslüm ani ardan bir mükellef kişinin verdiği eman geçerlidir. Bir başkası kalkıp onu, bozacak olursa, men'edilir ve bozması geçersiz sayılır.
Böylece Resûlüllah (a.s.) mükellef her mü'mine -ister erkek, ister kadın, ister köle, isterse cariye olsun- değer vermiş ve onu diğer bütün mü'minlerle birleştirip tek parça kabul etmiştir. Düşman tarafindan birinin eman dileyerek İslâm ülkesine girmesi için sadece halîfeyi veya onun yetkili kılacağı bir kurum veya şahsı salahiyetli kılmamış, bu konuda aklı eren her mükellef mü'minin yetkili olduğunu belirlemiştir. Şüphesiz bunun birtakım hikmet ve sebepleri vardır:
a) Düşman askerine veya onlardan herhangi bir ferde veyahut bir kabileye müslünı anlar dan birinin eman vermesi son derece dikkat çekicidir. Bu, gayr-i müslimlere İslâm Devletinin bir ferde ne kadar değer verdiğini gösterir ve onların gıbtasma yol açar.
b) Kendisine eman verilen harbînin müslümanlar arasındaki birlik ve dirliği, kardeşlik ve dayanışmayı, sevgi ve saygıyı, doğruluk ve adaleti görmesi yönlendirici olur ve o kişinin İslâm'a ısınmasına sebep olabilir.

c) Kölelerin, mültecilerin biîe insanca yaşama şansına sahip olduğu İslâm ülkesindeki adalete ve sınıf farkını kaldıran esaslara hayranlıklarını uyandırma imkânı doğmuş olur.
234 no'lu Ebû Saîd hadîsi Enes hadîsiyle birbirini kuvvetlendirmektedir. Fazla olarak da devlet başkanının, velâyet-i amme yetkisi bulunanın gadretmesinin çok daha kötü ve sonuç bakımından çok daha eîîm olduğu belirtilmektedir. Zira makam sahibi olmayan bir ferdin gadretmesi hafife alınabilir ve müslümanlarm itibarını pek sarsmayaHlir. Ama hükümdarın veya yetkili kumandanın gadretmesi bütün müslüm anları rencide edip dışa karşı itibarlarını sarsabilir. İslâm davasını zedeleyip yayılmasına engel teşkil edebilir.
235 no'lu Hz. Ali hadîsi sahihtir. Aynı zamanda Ebû Dâvud, Nesâî" ve Hâkim tabrîc etmiş bulunuyorlar. Diğer yandan bu anlamda bir diğer hadîsi Ahmed, Ebû Dâvud ve îbn Mâce, Amr b. Şuayb tarikiyle Amr'm dedesinden merfuan rivayet etmişlerdir ki meâlen şöyledir; "Müslümanların eli (üstünlüğü, ahd-u emanı) başkaları üzerinedir, Müslümanların kanları birbirine denktir. Başkalarına, sıradan bir müslümân ahd-u eman verebilir ve eman verilen kişiyi müslümanlarm üst seviyedekileri (salimen) kendi ülkesine geri gönderir. Evet müslümanlar başkalarına karşı bir tek el mesabesindedirler."
îbn Hibban bu hadîsi sahîhîemiştir.
236 no'lu Ebû Hüreyre hadîsini Tirmizî tahrîc edip hasen-garip olduğunu belirtmiştir.
Bu bapta birçok rivayetler bulunuyor ki, hepsi de birbirini desteklemekte ve kuvvetlendirmektedir. [294]

Çıkarılan Hükümler.

1- Düşman tarafla yapıian anlaşmalara bağlı kalmak vâcibtir.
2- Düşman tarafı yapılan anlaşmayı bozmadığı sürece müslümanlar buna sadık kalmakla yükümlüdür.
3- Karşı taraf yapılan anlaşmaya sadık kalmaz da dolaylı yollardan ihanette bulunmaya çalışırsa, o takdirde müslümanlar yapılan anlaşmayı onların yüzüne firlatarak artık onun bir hükmü kalmadığını bildirirler.
4- Dârü'l-harpten bir harbî eman dileyerek islâm ülkesine girmek isterse, müslümanlardan mükellef bir kişi ona eman verebilir ve bu geçerli sayılır.
5- Eman verecek olan müsîümamn akü, baliğ olması yeterlidir.
6- Müslüman mükellef bir kadın ve bir köle de eman vermeye yetkilidir.
7- Birinin verdiği eman, bütün müslümanîarı bağlayıcıdır ve hepsinin eman verdiği neticesini doğurur.
8- îmam (devlet başkanı, halîfe veya yetkili kıldığı kimse) eman verilen şahıs için bir süre belirler. Müctehidlerden bir kısmına göre bu süre en çok iki aydır, bir kısmına göre bir yıldır. Süre tamamlanınca ülkede kalıp gitmeyen kimse zimmî (gayr-i müslim vatandaş) sayılır ve zimmî statüsüne tabi olur, kendisinden vergi"alınır.
9- Eman dileyen harbî kadın olur da kendisine eman verildikten sonra bir zimmî ile evlenirse, artık zimmî statüsüne tabi olur. Zira kadın kocasına tabi'dir. Ama kendisine eman verilen kişi erkek.olur da, eman verildikten sonra îslâm ülkesinde zimmîye bir kadınla evlenirse, zimmî statüsüne tabi tutulmaz. Zira erkek karısına tabi' değildir.
10- Bir müslümanm veya devlet başkanının eman isteyen harbînin casus olup olmadığına dikkat etmesi gerekir. Eman verildikten sonra da kontrol altında tutulur. Casus olduğu ortaya çıkarsa, ya ülke dışına çıkartılır veya cezalandırılır. Müctehidlerin bu hususta ki görüşleri az farklıdır.
11- Bir müsîümamn eman verdiği harbî öldürülmez, malına dokunulmaz, şahsiyeti rencide edilmez ve başka bir müslüman o emanı bozamaz. [295]
.

Elçi Olarak Gönderilen Gayr-i Müslime Dokunulmaz

Elçi daha çok Şu iki anlamda kullanılır: Bir devleti başka bir devlette temsil eden kimse. Buna sefir de denir. Bir tarafin belli bir konuda görüşmek ve düşündüğünü bildirmek üzere karşı tarafa gönderdiği kimse...
İslâm'da elçi: islâm dünyasında elçilerin maiyetleri ile birlikte dokunulmazlıkları vardır. Öldürülmezler ve herhangi bir şekilde kendilerine kötü de davranılmaz. Hattâ elçi olarak gönderilen kimse gönderildiği memleket nazarında bir suçlu olsa dahi kendisine bir elçîye yapılan muameleden farklı bir muamele yapılmaz. Hz. Peygamber'in (a.s.) peygamber olduğunu iddia eden Müseyleme'nin elçilerine "eğer elçi olmasaydınız başlarınızın kesilmesini emrederdim" buyurduğu rivayet edilir.
Elçiler sadece olağanüstü durumlarda göz hapsine alınırlar. Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'ye gönderilen müslüman elçilerin dönüşüne kadar Mekke'den gelen elçileri alıkoymuştur. Hz. Peygamber'e (a.s.) gelen elçilere önce teşrifat memurları tarafindan peygamberin huzurunda nasıl davranacakları öğretilirdi. Elçiler daha çok Medine'de Büyük Cami (Mescid-i Saadet) de Elçiler Sütunu denilen yerde Hz. Peygamber (a.s.) tarafindan kabul edilirlerdi. Bu kabul sarasında Hz. Peygamber (a.s.) ve arkadaşlarının güzel elbiseler giydikleri söylenir.
Yabancı devletlere gönderilen elçilere hazineden gittikleri ülkenin devlet reislerine sunulmak üzere hediyeler verilirdi. Yabancı devlet reislerinin de elçiler aracılığıyla gönderdiği hediyeler hazineye konulurdu. Hz. Peygamber (a.s.) gelen yabancı elçilere hediyeler verdiği gibi kendinden sonra da bu şekilde hediyeler verilmesini tavsiye etmiştir. Elçiler devletin misafiri olarak ağırlanırlardı. Medine'de elçilerin ikametine ayrılmış birçok büyük evler vardı. İkametleri sırasında her türlü rahatlıkları sağlanan elçiler ibâdet ve dinî ayinlerini de serbest bir şekilde yaparlardı. Bir keresinde Hz. Peygamber (a.s.) Necranh hıristiyan elçilerin ibadetlerini mescidde yapmaları için izin verdiği rivayet edilir. [296]

Konuyla İlgili Hadisler

Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "(Yalancı peygamber) Müseyleme'nin Ibn Nevvaha ve Ibn Usal adında iki elçisi Peygamberimize (a.s.). geldiler. Peygamber (a.s.) onlara: "Benim Resûlüllah olduğuma şehadet ediyor musunuz?" Onlar: lfBiz Müseyleme'nin Resûîüîlah olduğuna şehadet ediyoruz" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.): 'Ben Allah ve O'nun Resulüne imân ettim. Eğer bir elçiyi öldürmem gerekseydi elbette ikinizi öldürürdüm" buyurdu.
Râvî Abdullah b. Mes'ud (r.a.) devamla diyor ki: "Böylece sünnet elçinin öldürülmeyeceği üzere sürüp geldi.t:[297]
Nuaym b. Mes'ud el-Eşcaî (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki; "Müseyleme el-Kezzab'ın mektubu okununca Peygamberimizin (a.s.) o iki elçiden şunu sorduğunu duydum: "Siz ikiniz bu hususta ne dersiniz?" Onlar da: "Bizler Müseyleme'nin dediğini deriz" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûîüilah (a.s.): "Allah'a and olsun ki, eğer elçiler öldürülmez kuralı olma-sayds ikinizin de boynunu vururdum" buyurdu. [298]
Resûlüllah'm (a.s.) azadlı kölesi Ebâ Rafi (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir; "Kureyşliler beni (elçi) (kararımı verdim ve): " dönmeyeceğim" dedim. Bunun üzerine Resûlülîah (a,s.): 'Doğrusu ben ahdi bozmam ve elçileri hapsetmem. O bakımdan sen g^ri dön. Eğer şu anda kalbinde oluşan (meyil ve İslâm'ı kabul) yme kalbinde oluşması devam ederse dön bize gel" diye tavsiye buyurdu. [299]

Tahliller ve Rivayetler

246 no'lu îbn Mes'ud hadîsini aynı zamanda Hâkim tahric etmiş; Sbû Dâvud ile-Nesâî ise rouhtasaran tahrîc etmişlerdir. Hadîs istidlale salihtir.
Eiçi açıktan İslâm'ı ve Hz. Peygainber'i (a.s.) red ve inkâr etse bile öldürülmez. Hadîs bu hükmü net biçimde belirtmektedir.
247 no'lu Nuaym hadîsi de istidlale elverişlidir. Yukarıdaki hadîsle birbirini kuvvetlendirmekte olup aynı hükmü ifade etmektedir, Ebû Dâvud ve el-Münzirî'ye göre sahihtir. Hafiz îbn Hacer bu rivayete Telhîs'de yer vermiş ve Ebû Nuaym de bunu sahabe hakkındaki konuda tahrîc etmiştir. Ancak onun tahricine göre, Müseyleme'nin gönderdiği elçiler üç tane imiş. Bunlardan Vetîn adındaki İslâm'a girmiş diğer ikisi küfürleri üzere kalmış... Başka bir rivayette ise Müseyleme'ye imân edenlerden ve elçi olarak gelenlerden İbn Nevvaha'nın öldürüldüğü nakledilmiştir. Ancak bu rivayet mevsuk (sika) değildir.
248 no'lu Ebû Râfi' hadîsiyle de istidlal edilebilir. Kâfirlere karşı bile olsa ahde vefa etmenin gereğine delâlet etmektedir. [300]

Çıkarılan Hükümler

1- iki ülke, iki devlet arasında bir iş, bir konu için elçi göndermek suretiyle bağlantı kurmak caizdir.
2- Gönderilen elçi bu sıfatı kendinde taşıdığı sürece dokunulmazlığı vardır,
3- inkârcı îslâm düşmanı bir ülkenin gönderdiği elçinin inanç ve tutumu ne olursa olsun öldürülmez ve işkence edilmez.
4- Gönderilen elçileri kabul etmek ve dinlemek sünnettir.
5- Fevkalâde durumlarda gelen elçiyi bir süre gözaltında tutmakta bir sakınca yoktur.
6- Elçilerle birlikte gelen maiyetlerinin de dokunulmazlığı vardır.
7- Gönderilen elçi, geldiği ülke nazarında bir suçlu dahi olsa, elçilik sıfatı devam ettiği sürece dokunulmaz.
8- Elçileri ağırlamak, gerekirse hediye vermek sünnettir.
9- Elçileri doğrudan devlet başkanının huzuruna almadan huzura nasıl girileceğini öğretmek, ülkenin bu hususta ki kurallarını belletmek gerekir. Elçileri huzuruna kabul eden islam liderinin güzel elbisesini giyinmesi sünnettir.
10- Gelen elçiyle gönderilen hediye kabul edilir. Ancak savaş durumunda iseler ve oyalama, aldatma gibi bir yol izlendiği takdirde kabul edilmez.

11- İslâm devlet başkanının başka bir ülkeye gönderdiği elçiyle birlikte o devlet reisine bir hediye göndermesinde bir sakınca yoktur.
12- Elçi aldığı talimat uyarınca gerekeni çekinmeden ifade etmekle yükümlüdür.
13- Şifahi bir bilgiyle gönderilebileceği gibi yazılı bir bilgiyle de gönderilebilir.
14- Resülûlah (a.s.)'m çevre hükümdarlarına ve kabile reislerine gönderdiği elçilere birer yazılı metin de verdiği olmuştur.
15- Gönderilecek elçinin, gideceği ülkenin âdet ve geleneklerini az-çok bilmesi, rahat, pürüzsüz konuşan, hazır cevap, nazik ve gerektiğinde cesur bir kişi olması söz konusudur. [301]

Muhasara Altında Tutulan Kafirlerin Müslümanlardan Bir Adamın Hükmüne Razı Olup İnmeleri

Hendek gazası hayli sıkıcı ve korkutucu oldu. Müşrikler islâm aleyhine birleşip Medine üzerine yürüdüler. Peygamberimizin (a.s.) böyle bir saldırı karşısında Medine'li yahûdilerin bir ihanette bulunma-lan ihtimalini dikkate alarak daha önce onlarla ciddi bir anlaşma yapmış bulunuyordu. Ne var ki, Kurayzalı'lar bu anlaşmaya sadık kalmadılar, gelen müttefik müşriklerle gizlice görüşerek müslünıanlar aleyhine tavır aldılar.
Hendek savaşı, kuşatması hayli sürdü ve Medine'liler korku ve sarsıntı geçirdiler. Derken Cenab-ı Hak yardımda bulundu. Nuaym'm uyguladığı taktik tesirini gösterdi. Cumartesi taarruza geçmek isteyen müşriklere, Kurayzalı'lar "biz cumartesi savaşmayız, bu bize yasak kılınmıştır. Başka bir gün seçiniz" diye cevap gönderince Kureyş müşriklerinin güveni sarsıldı. Yahudilerin kendilerine ihanet ettiğine iyice inandılar. Derken çıkan şiddetli bir fırtına bütün gece ortalığı alabora etti. Fırtına bütünüyle mütteSk kuvvetler üzerine yönelik bulunuyordu. Ortada ne çadır kaldı,.ne mühimmat, her şey alt-üst oldu. Düşman askeri korku ve dehşet içinde dağıldı ve sabah olunca taşıyabildiklerini toplayıp kaçtılar. Gün ağarmca bunlardan kimse ortada kalmamış oldu.
Müslümanlar rahat bir nefes aldılar ve düşmanlarının savaşamayıp kaçtıklarına iyice kanaat getirdikten sonra döndüler. Ne var ki önlerinde bir diğer önemli mesele bulunuyordu. Yahudilere artık güvenmenin safdillik olacağında ve fırsat buldukları takdirde Müslümanlara kötülükten kaçınmayacaklarında şüphe kalmamış bulunuyordu. Cenâb-ı Hakk'm sevkettiği şiddetli fırtına yüzünden bu defa başarılı olamadılarsa daha başka bir zaman ilk fırsatta müşriklerle birleşip müslümanları Medine'den kapı dışarı edecekleri kanaati iyice hakim oldu. O halde yılanın kuyruğunu keserek başını bırakmak doğru değildi ve o bakımdan Benî Kurayza yahudilerine iyi bir ders ve ceza vermek gerekliydi. Bunun için Resûlüllah (a.s.) müslümanlarm ikindi namazını Benî Kurayza semtinin etrafında toplanıp kılmaları için bir duyuruda bulundu, Hz. Ali (r.a.) da islâm sancağını kaldırıp ilerledi. Benî Kurayza yahudileri Benî Nadr gibi kale içinde bulunuyorlardı. Ancak bu onları mücahidlerin elinden kurtarmaya yeterli değildi. Böylece üüslümanlar Benî Kurayza'yi kuşattılar. Kuşatma yirmi beş gün devam etti. Karşılıklı ok, taş ve benzeri şeyler atma birbirini izleyip durdu. Kuşatma uzaymca Kurayzah'lar ümitsizliğe düştüler ve müslümanlarm çok azimli bulunduklarını da anlayınca Hz. Peygam-ber'e (a.s.) elçi gönderdiler. Medine'li Ebu Lübabe ile aralarında yakın bir dostluk ve samimiyet bulunuyordu. O bakımdan onu görmek istediler. Ebû Lübabe Resûlüilah'm (a.s.) emriyle kale içine girdi. Erkekler onu karşıladılar, kadınlar ağlaşıp yardım dilediler. Bir hayli görüşler ortaya çıktı ve sonunda Hz. Muhammed'in (a.s.) hükmüne razı olmaya, karar verdiler. Fakat çok geçmeden bu kararlarından vazgeçip Şanı dolaylarındaki Erziat'a gitmelerine izin verilmesi talebinde bulunmayı kararlaştırdılar.
Daha önce Benî Nadir kabilesi, bu husustaki Hazrec kabilesinden yardım dilemiş ve gereken yardım gösterilerek istedikleri ülkeye göç etmişlerdi. Bu defa Benî Kurayza yaptığı hıyanet ve ihanetin cezasız kalmayacağını görünce Evs kabilesinden yardım istediler ve Hazreç kabilesinin Benî Nadir kabilesine gösterdiği desteği misal vererek bu konuda Hz. Muhammedü (a.s.) ikna etmelerini istediler. Bu talepleri Resûlüllah (a.s.) tarafından reddedildi. Haklarında verilecek hüküm için Evs kabilesinden bir hakemin hükmüne razı olacaklarım bildirdiler. Bu arzuları uygun görülüp Sa'd b. Muâz (r.a.) hakem olarak belirlendi. Ama Hz. Sa'd (r.a.) bu yahudilere lâyık oldukları cezayı vermediği takdirde onların boş durmayacağını ve yine müşriklerle gizliden işbirliği sağlayıp îslâm aleyhine hareket edeceklerini ve devamlı bir huzursuzluk kaynağı olacaklarım çok iyi bildiğinden gereken kararı verdi: Kurayza kabilesinin silahı bırakarak kalelerinden dışarı çıkmalarım istedi. Onlar da bu karara uyarak silahlarını bırakıp kale dışına çıktılar. Arkasından Sa'd (r.a.) kararının ikinci maddesini ortaya koydu: Kurayza kabilesinin savaşçıları öldürülecek, kadınları ve çocukları esîr edilecek.
Resûlüllah (a.s.), Sa'd b. Muaz'ın verdiği kararı ve hükmü . öğrenince tasvip etti ve: "Allah da, müminler de bu hükümden hoşnut oldular. Bana emrolunan hüküm de bundan başkası değildir" buyurdu.
Böylece Ahzab, diğer bir ifadeyle Hendek savaşının sona ermesi ve İslâm düşmanı yahudi kabilesinin ortadan kaldırılması, mü'minleri rahata kavuşturdu, endişelerim giderdi ve Medine düşmandan temizlenmiş olup Şehir devletinin önündeki engel kalkmış oldu. [302]

Konuyla İlgili Hadis

Ebû Saîd (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Kurayza ehli (Benî Kurayza kabilesi) Sa'd b. Muâz'ın hükmüne uyarak (kalelerinden) indiler. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Sa'd'e haber gönderip çağırdı. O da merkebinin üzerinde Eesûlüilah'a (a.s.) geldi. Sa'd mescid'e yaklaşınca: Resûlüllah (a.s.) (ensara): "Kabilenizin başı, söz sahibinin önünde ayağa kalkınız veya hayırlınız karşısında ayağa kalkınız" buyurdu. Sa'd gelip Peygamberimizin (a.s.) yanına oturdu ve Peygamber (a.s.) şöyle dedi: "Şüphesiz bunlar (Benî Kurayza kabilesi) senin hükmüne uyarak indiler..." Sa'd (r.a.) de: 'Doğrusu ben onların savaşçılarının öldürülmesine, kadın ve çocuklarının esîr edilmesine hükmediyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Kesûlüllah (a.s.): "And olsun ki, O (en büyük) hükümdarın hükmettiğiyle hükmetmiş bulunuyorsun." Diğer bir lafızla: "Azîz ve Celîl olan Allah'ın hükmüne uygun hükmettin" buyurdu. [303]

Tahliller ve Rivayetler

Ebû Saîd hadîsi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadîs daha çok savaş esnasında düşman tarafın da kabul edeceği bir kişiyi hakem seçip tarafların onun kararma ve hükmüne uymaları konusunu yansıtmaktadır. Böylece bir kişinin vereceği hükme razı olabilmenin caiz olduğuna delâlet etmekte ve ancak o kişinin ehl-i hallu ve akd olması gerektiğini ifade etmektedir. Zira Sa'd b. Muaz (r.a.), hem yahudi kabilesi olan Kurayza'nm yeminli adamları, hem de ensarın başı ve Resûlüllah'ın (a.s.) güvendiği bir kişi idi. Nitekim Hz. Sa'd, sözü edilen yahudilerin büyük bir ihanet içinde olduklarını ve her fırsatta bu ihanetlerini sergileyeceklerini ve devamlı surette Medine'yi rahatsız ve tedirgin eden bir çıban başı olarak düşmanlıklarını sürdüreceklerini, kendileriyle yapılacak hiçbir anlaşmaya sadık kalmayacaklarını çok iyi biliyordu. O bakımdan verdiği hüküm, Allah'ın ve Resûlüllah'ın (a.s.) muradına uygun düşmüş ve hüsn-ü kabul görmüştür.
Hadîsin son kısmı sahîh rivayetler doğrultusunda az farklı lafızlarla belirtilmiştir:. "Bu gün and olsun ki onlar hakkında yedi göğün ., üstünde bu konuda hükmeden Allah'ın (c.c.) hükmüyle hükmetmiş bulunuyorsun."
Câbir'den yapılan rivayette ise şu îafıza yer verilmiş bulunuyor: "Ya Sa'd! Onlar hakkında hükmet!" Sa'd de: "Allah ve Onun Resulü hükmetmekte daha haklı ve daha lâyıktırlar" diye cevap veriyor.
Resûlüllah (a.s.) ona: "Gerçekten Allah onlar hakkında hükmetmeni (bir karar vermeni) sana emretti" buyuruyor,
Ibn Ishak'm rivayetinde ise: "And olsun ki onlar hakkında, Allah'ın yıldızlarla donatılmış yedi göğün üstünde hükmettiğiyle hükmetmiş bulunuyorsun."
Böylece savaşır durumda olan Kırayza yahudileri Ibn îshak'in rivayetine göre, Sa'd'm hükmüne razı olup Hars kızının evine inip oturdular. Başka bir rivayete göre, Üsame b. Zeyd'in evine inip orada toplandılar. Bazı tesbitlere göre, yahudiler bu iki evde toplandılar. Nitekim Câbir (r.a.) den yapılan rivayet de bunu doğrulamaktadır. Sonra îbn Ishak diyor ki: "Onlar için bir hendek veya birkaç hendek hazırlandı ve öylece o hendeklere indirilerek öldürüldüler. Sonra da malları, kadınları ve çocukları ganimet olarak mücahidlere taksim edildi. Evlerinin çoğu veya tamamı Muhacirlere verilmiştir.
Kurayza kavminin savaşçılarının sayısı 700-800 olduğu rivayet edilmektedir. Ancak Tirmizî, Nesâî ve îbn Hibban'm sahîh isnadla yaptıkları rivayette, sayılarının dört yüz kadar olduğu belirtilmiştir. Bazısına göre, sayılarının dokuz yüze yaklaştığı bildirilmektedir. Ancak dörtyüz sayısı en doğru olanıdır. [304]

Çıkarılan Hükümler.

1- islâm halîfe veya hükümdarı savaş halinde tarafların kabul edeceği bir müslümanm hakem tayin edilmesini uygun görebilir.
2- Ancak bu müslümanm ehl-i hallü ve'l-akd olması gerekir.
3- Vereceği hükmün Kur'ân'ın taşıdığı esaslara uygun olması söz konusudur.
4- Anlaşma yapıp düşmandan yana olmayacağı, müslümanları destekleyeceğini kabul eden ve sonra buna sadık kalmayıp ihanet eden zimmîlerin savaşçıları öldürülür. [305]

Cizye Almak ve Ehl-i Zimmet ile Yapılacak Akid

Cizye, bilindiği üzere gayr-i müslim vatandaşlardan alman vergi, diğer bir tabirle baş vergisi demektir. Osmanlılar zamanında cizye toplayan tahsildara "cizyedar", cizye vermekle yükümlü olan gayr-i müslim vatandaşlara "cizyegüzar" denirdi.
Bu vergi, gayr-i müslimlerin islâm devletinin himayesine alınması ve askerlikten muaf tutulmaları karşılığı alınırdı. Bu vatandaşlar aynı zamanda inanç ve ibâdetlerini yerine getirme hürriyetine sahip oldukları gibi, meşru sınırları içinde çalışıp kazanç temin etmekte de serbest idiler. Yeter ki, casusluk yapmasınlar, ihanette bulunmasınlar, düşmanla gizli temas kurmasınlar ve İslâm'ı zedeleyecek söz ve davranışlardan kaçınsınlar... Aksi halde vatandaşlık hakkını kaybeder, ağır bir suç işlemişlerse cezalandırılırlar, değilse ülke

dışına çıkartılırlar. [306]

İlgili Hadisler

Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, mecûsîden cizye almak istememiş, tâ ki Abdurrahman b. Avf (r.a.), Peygamberimize (a.s.) gelip (olumlu) meyil gösteren bir mecûsîden cizye aldığına şehadette bulununca (o da almaya karar vermiştir)." [307]
Diğer bir rivayette ise olay şöyle belirtilmiştir: "Efe. Ömer (r.a.) mesûsî hakkında konuşup "bunlarla ilgili ne yapacağımı bilemiyorum" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf (r.a.) ona şöyle dedi: "Ben, Resûlüîlah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu duydum: "Kitap ehli hakkında uyguladığınız yol ve yöntemi onlar hakkında da uygulayın." [308]
Muğîre b. Şu'be (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Kisra'mn görevlendirip gönderdiği adama şöyle demiştir: 'Peygamberimiz (a.s.) bize, sizler yalnız Alllah'a kulluk ve ibâdet edinceye veyahut cizye verinceye kadar sizinle savaşmamızı emretti." [309]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Ebû Tâlib hastalandı. Kureyş kabilesi ona sormaya geldi ve bu arada Peygamberimiz (a.s.) de ona gelmiş oldu. Kureyşli'ler Resûlüllahı (a.s.) Ebû Tâlib'e şikâyet ettiler. Bunun üzerine Ebû Tâlib, Peygamberimize (a.s.) sordu: "Kardeşimin oğlu, kendi kavminden ne istiyorsun, arzun nedir?" O da şu cevabı verdi: "Onlardan sadece bir kelime (söz) arzu ediyorum ki onu söyledikleri takdirde Araplar onlara tabi olurlar, acemler (arap olmayanlar) da onlara cizye verirler." Ebû Tâlib: "Bir tek söz mü?" diye sordu. O da: "Evet, bir tek söz: JLâ İlahe İllallah desinler" diye cevap verdi. Bunun üzerine Kureyşliler: 'Bir tek ilâh! Diğer sonraki dinde de (Hıristiyanlıkta) hiç böyle bir şey duymadık. Bu, uydurmadan başka bir şey değildir" diyerek hayretini belirttiler.
Bunun üzerine Sa'd Sûresinin baş kısmındaki şu âyetler indi:
"Sa'd. Öğüt veren Kur'ân'a and olsun. O inkâr edenler bir gurur ve bölünme içindedirler. Onlardan önce nice nesilleri yok ettik ki çığlık atıp yardım istiyorlardı. Ama artık kurtulma vakti değildi. Kendilerine uyarıcı bir peygamber geldi diye hayret "ediyorlar ve kâfirler: Bu çok yalancı bir sihirbazdır, ilâhları bir tek ilâh mı yapıyor? Doğrusu bu şaşılacak şey" dediler. Onlardan ileri gelen grupda: "Haydi yürüyün de ilâhlarınıza (ibadet ve bağUlıkda) sabır gösterin. Çünkü elbette (sizden) istenilen de budur. Diğer sonraki dinde de (hıristiyanhkta) hiç böyîe bir şey duymadık. Bu uydurmadan başkası değildir." [310]
Bu konuda rivayet edilen on bir hadis daha bulunuyor. Önemine binaen sekizini meâlen naklettikten sonra mücteüidlerin görüş ve istidlallerini, ilim adamlarının görüş ve tesbitlerini belirteceğiz:
Ömer b. Abdilazîz'den yapılan rivayette, deniliyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Yemen halkına, yani onlardan İslâm vatandaşlığını ve idaresini kabul edenlere: Sizden her kişi üzerine yılda bir dînar (cizye) gerekli kılınmıştır." [311]
Diğer bir rivayette hadîste şu cümleye de yer verilmiştir: "Veyahut o kıymette meâfîr (Yemen1 de dikilip imal edilen elbise)..."
Amr b. Avf el-Ensarî'den (r.a.) yapılan rivayete göre: Resûlüllah (a.s.) efendimiz Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı (r.a.), cizyeyi alıp getirmesi için Bahreyn'e gönderdi. Zira Resûlüllah (a.s.) Bahreyn'le sulh anlaşması yapmış ve üzerlerine de Aiâ b. el-Hadramî'yi emîr olarak tayin etmiştir." [312]
Zührî (a.s.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi yermiştir: "Kesûlüllah (a.s.) mecusî olan Bahreyn halkından cizye kabul etmiştir (mecûsîdirler diye almamazlık etmemiştir)." [313]
(r.a.) den yapılan rivayette; Resûlüllah (a.s.)> Halid b. Velîd'i, Ukeydir Devme üzerine gönderdi. Giden müfreze onu yakaladılar ve alıp getirdiler. Resûlüllah (a.s.) onun kanının dökülmesine engel oldu ve cizye hususunda barış anlaşması yaptılar." [314]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: IfResûlüllah (a.s.) Necran halkıyla, aşağıdaki şeyleri her yıl cizye vermeleri şartiyle sulh anlaşması yaptı:
1- İki bin hülle (alt, üst elbise). Bunun yarısını safer, yarısını da receb ayında mü slü manlara ödeyecekler.
2- Ariye (ödünç-iğreti) olarak otuz zırh, otuz at, otuz deve ve her çeşit silahtan (müslümanlarıı savaşta kullanmaları için) otuzar tane verecekler ve müslümanlar bunları asıl sahiplerine geri verinceye kadar ona zamin olacaklar. Yemen'de bir hile, gadir olduğu takdirde müslümanlar bu silahlarla tenkile gidecekler, ancak onların ibadet yerleri yıkılmayacak, onların din büyüğü (mabedinden) çıkarılmayacak ve dinlerinden dolayı fitneye uğratılmayacaklar. Bu da bir olay çıkarmadıkları ve riba faiz yemedikleri sürece böyledir. [315]
îbn Sihab'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: 'Kitap ehlinden ilk cizye veren Necran ehli olmuştur ki bunlar nasarâ (hıristiyan) idiler." [316]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Kadın evlâd doğurmaz olunca veya evlâdı yaşamayınca kendi üzerine şöyle adamada bulunurdu: "Bir çocuğum yaşayacak olursa onu yahudî yaparım. Benî Nadîr kabilesi yurtlarından çıkarılınca aralarında ensar çocuklarından da bulunuyordu." Oğullarımızı terketmeyiz" dediler. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi: "Dinde hiçbir zorlama yoktur. Şüphesiz doğru eğriden, hak bâtıldan, hidâyet delâletten, imân küfürden (ayrılıp) ortaya çıkmıştır..." [317]
Bu olay ve hadîs, bir putperestin yahudileştiği takdirde bunun kabul edileceğine, kitap ehlinden olan diğer kimseler gibi sayılacağına delâlet etmektedir.
îbn Nuceyh'ten yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: Mucahid'e "Neden Şam ehli üzerine (adam başı) dört dînar, Yemen ehli üzerine bir dînar (cizye) takdir edilmiştir?" diye sorduğumuzda şu cevabı verdi: "Bu daha çok bolhık-zenginlik açısından böyle takdir edilmiştir," [318]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Ha ne filer, cizye alma konusunda rükün doğrultusunda bunun birtakım şartları olduğunu belirtmişler ve bu şartları kendinde taşımayanlardan cizye kabul edilmeyeceğini, böyleleri hakkında ya İslâm'a girmekten veyahut boyunlarım vurmaktan başka bir yol olmadığını hükme bağlamışlardır:
Cizye almanın rükün doğrultusundaki şartları:
1- Kendisiyle muahade yapılan kimsenin veya kabilenin Arap müşriklerinden olmaması,
Zira arap müşriklerinden ancak İslâm'a girmeleri, kabul edilir.
Aksi halde boyunları vurulur. Kitap ehline gelince, bunlarla akd-i zimmet yapmak caizdir. Yani bunlar kendi dinleri üzere kalıp islâm himayesine girerek vatandaşlık statüsüne tabi tutulmalarını talep ederse, imam veya yetkili kıldığı kurum veya şahıs onların bu talebini olumlu karşılayıp akd-i zimmet yapabilir. Artık kitap ehlinin Arap veya Acemden olduğuna bakılmaz.
Mecusîlere gelince, bunlar hakkında da kitap ehli hakkında uygulanan statü uygulanabilir. Yani bunlarla da akd-i zimmet yapılabilir. Çünkü Resûlülllah (a.s.) Efendimiz: "Mecusîler hakkında, kitap ehli hakkında uyguladığınız yol ve yöntemi uygulayınız" buyurmuştur. [319]
Hz. Ömer'in de (r.a.) mecusîler hakkında aynı şeyi uyguladığı yukarıdaki rivayetlerle ortaya konulmuş bulunuyor.
2- Murted*olmaması, Zira murtedden ancak islâm'a dönmesi kabul edilir. Aksi halde öldürülür. Cizye alınarak akd-i zimmet yapılmaz.
3- Arap Sahillerinden olmaması, Sabifler, Ebû Hanîfe'ye göre Zebur okuyup onunla amel eden kitap ehlidir. O bakımdan talebleri halinde onlarla da akd-i zimmet yaparak cizye almak caizdir. Imameyne göre, bunlar yıldızlara taparlar ve putperest sayılırlar, yani o hükmü taşırlar. Acemden olurlarsa cizye alınır, Araplardan olurlarsa cizye alınmaz. Müşrik araplar hakkında uygulanan hüküm uygulanır. [320]
4- Yapılacak akd-i zimmetin devamlılık arzetmesi, Muvakkat bir zaman için akd-i zimmet yapılmaz. O halde ister ehli kitab olsun, ister Arap olmayan müşrikler olsun veya sabii ve me-cusi olsun, akd-i zimmet talebinde bulundukları zaman, belli bir süre kaydı ileri sürmeksizin devamlı zimmi olarak kalacaklarını kabul ettikleri takdirde akd-i zimmet yapmak sahih olur. [321]
Kendileriyle akd-i zimmet yapılanlarla ilgili akdin hükmüne gelince:
1- Canları korunmuştur, ilahi hududun gerektirdiği hususlar dışında kimse onları öldüremez. Canları teminat altına alınmıştır. Ancak ölüm veya hapis cezasını gerektiren bir suç işlerlerse bu istisna teşkil eder.
2- Malları da teminat altına alınmıştır. Kimse haksız yere onların malına tecavüz etme hakkında sahip değildir.
3- Namus ve meskenleri de ma'sumdur, tecavüzden korunmuştur,
4- ibadet, ticaret, çalışma hürriyetine sahiptirler. Kendi ölçülerine göre okuma, tahsil yapma, okutma hakkında da sahiptirler.
Kendileriyle Akd-i zimmet Yapılanlardan Cizye Alabilmenin Şartları:
1- Akli dengesi yerinde olması,
Delilerden, akli dengesi bozuk olanlardan, cizye alınmaz.
2- Ergin olması, Çocuklardan cizye alınmaz.
3- Erkek olması,
Kadınlardan cizye alınmaz.
Böylece İslam, baş eğip İslam devletinin himayesine giren zimmiler üzerinde bir zulüm kâbusu koymamış, sadece ergin, akil ve erkek olan zimmilerden cizye almayı uygun görerek onlara rahat bir hayat imkanı tanımıştır.
4- Sağlığı yerinde olması, Hasta olan zimmilerden cizye alınmaz. Zira çalışıp kazanma şansı yoktur. Aynı zamanda savaşacak durumda değildir.
5- Çok yaşlı, bunak sakat olmaması, Bunlar bizatihi himayeye ve bakıma muhtaç kimselerdir. O bakımdan kendilerinden cizye alınmaz. İbadethanelerde olan kimseler çalışma

kudretleri oldukları takdirde onlardan da cizye alınır.
6- Hür olması Zimmilerin kölelerinden cizye alınmaz. [322]
Cizye almaya ne zaman başlanır?
Akd-i zimmet yapılınca cizye senenin başında alınır, sonuna bırakılmaz. Ancak durumu müsait olan yıllık cizyesini bir defada öder, müsait olmayanlardan her ay taksit taksit alınır.
Cizye ne zaman sakıt olur?
Kendileriyle akd-i zimmet yapılıp cizye almanlar hayatta olup aklî dengeleri ve sağlıkları yerinde olduğu sürece cizye ödemekle yükümlüdürler. Sağlıkları bozulduğu veya çok yaşlandıkları, bu-nadıkları zaman artık cizye alınmaz. İslâm'a girdikleri takdirde de cizye sona erer, yani artık alınmaz. Ölüm olayı ile de cizye sona erer.
b) Şâfîîlere göre cizyenin akit şekli şöyledir: Sizin İslâm ülkesinde kalıp karar kılmanızı uygun görüyorum veya sizin islâm ülkesinde ikametinize izin veriyorum. Şu şartla ki, cizye vereceksiniz ve îslâmî ahkâma baş eğeceksiniz..
Akd-i zimmet yapılırken her kişiden ne miktar cizye alınacağı tasrîh edilir ve sahîh kavle göre bu da şarttır. Mezhebin açık görüşüne göre, muvakkat zimmet sahîh değildir. Yani belirli bir süre için akd-i zimmet sahîh olmaz. Bunun süresiz olması söz konusudur.
Allah'a, Resûlüllâh'a ve İslâm'a dil uzatmayacaklarını şart koşmaya gerek yoktur. Çünkü yapılan akidde İslâm devletinin himayesine alındıklarına göre, bunlara saygılı olmaları ve sözlü, fiili bir sataşmada bulunmamaları zimnen şart koşulmuş ve kabul edilmiş sayılır;
İslâm ülkesinde bir kâfire rastlanır da o "Allah'ın kelamım duymak için ülkenize girdim veya elçi olarak veyahut bir müslümanm emanına mazhar olarak girdim derse, tasdik edilir. Aksi tebeyyün edinceye kadar dokunulmaz.
Akd-i zimmeti imamın veya naibinin yapması şarttır. Casus olduğu endişesi hâkim olduğu takdirde talebi olumlu karşılanmaz. Bunun dışındakilerin talebi olumlu karşılanabilir.
Kimlerin Akd-i zimmet ve Cizye Verme Hususunda Talepleri Kabul Edilir?
1- Kitap ehli olan yahudî ve hıristiyanların,
2- Mecusîlerin,
3- Dini neshedilmeden önce yahudi veya hırıstiyan olanların evlâdlarımn,
4- İbrahim Peygamber'in (a.s.) sahifeleriyle amel ettiğini iddia edenlerin,
5- Dâvud Peygambere indirilen Zebur'la amel ettiklerini iddia edenlerin,
6- Ana veya babasından biri kitap ehli diğeri putperest olan çiftten dünyaya gelenlerin...
Kimlerden Cizye Alınmaz?
Hanefî'lerde olduğu gibi, kadından, eşcinselden, köleden, çocuktan, deliden cizye alınmaz.
Zimmînin oğlu ergin olur da istenilen cizyeyi vermezse, kendi ülkesine geri gönderilir. Dokunulmaz, cezalandırılmaz.
Mezhebin zahirine göre, yaşlıdan, piri faniden, a'madan, rahipten, işçiden de cizye alınır. Bir yılı dolduğu halde sıkıntıda olduğu için cizye veremeyen kimseye sıkıntısı ortadan kalkıncaya, yani mali imkan buluncaya kadar mühlet verilir. Bu da İslam'ın kendi vatandaşlarına gösterdiği bir başka kolaylık ve rahatlıktır. [323]
Hicaz sınırları içine hiçbir zimmi kabul edilmez. Bu da Mekke, Medine, Yemame ve bu üçüne bağlı olan kasaba, şehir ve köylerden ibarettir.
İzin almadan giren bir kafir veya kitap ehli veya mecusi derhal ülke sınırları yani hicaz sınırları dışına çıkartılır. Ancak giren kimse elçi veya bir devlet adamıysa ve onun girmesinde müslümanlar için bir maslahat (fayda) düşünülüyorsa, o takdirde bir süre kalmasına izin verilir.
Cizyenin adam basma miktarr yıllık en az bir dinardır. İmam günün şartlarına ve akd-i zimmet yapanların mali durumlarına göre bu nisbeti artırabilir. [324]
c) Hanbeli'lere göre de cizye kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlar, Allah'ın ve peygamberinin haram kıldığını haram saymayanlar ve hak dini (Islamı) din edinmeyenlerle - boyun eğip küçülmüş olarak elden cizye vermelerine kadar- savaşın." [325]
Sünnetteki yerini ise yukarıda naklettiğimiz hadîsler oluşturmaktadır, tema' ise bu iki kaynağa uyarak cizyenin meşru olduğunu belirtmiştir.
Kitap ehli olan yahudî ve hıristiyanlardan cizye alınır. Me-cusîlerden ise, çoğuna göre onlar da bir bakıma kitap ehli sayıldıklarından onlardan cizye almakta bir sakınca yoktur. Bunların dışında kalanlara gelince, onlardan cizye kabul edilmez. Ya îslâmiyeti kabul ederler veyahut savaş gerekli olur, Mürted ise öldürülmesi söz konusudur.
Akd-i zimmet Ancak Şu İki Şartla Caiz Olur:
a) Her yıl cizyenin ödenmesi,
b) îslâmî ahkâmın kabul edilmesi..
Böylece akd-i zimmetin belli bir süreye bağlı olmayarak devamlı olabilmesi için mutlaka bunun için iki şartın gerçekleşmesi lâzımdır.
Cizye, kişilerin ekonomik gücüne göre belirlenir ve bu üç kısma ayrılır. [326]
d) Mâlikîler de cizye konusunda diğer mezheplerle aynı görüştedirler. Şu farkla ki, Islâmiyete davet edilip onu kabul etmeyen her ümmet, millet ve kabileden -ister kitap ehli olsun, ister olmasın-cizye almak caizdir, imam Mâlik bu hususta daha çok Abdullah b. Ömer'in (r.a.), Musa b. Ukbe'den aldığı Resûlüliah'ın (a.s.) Münzir b. Sâvî'ye yazdığı şu mektupla istidlal etmiştir: "Bismillahirrahmânirra-bim: Muhammed Resûlüllah'dan Münzir b. Sâvî'ye: Şüphesiz ki ben Allah'a hamdediyorum. Allah'tan başka ilâh yoktur. Mektubun bana geldi. İçinde yazılı olanı duydum. Artık kim bizim namazımızı kılar, kıblemize yönelir ve kestiğimiz hayvandan yerse, şüphesiz o öyle bir müslümandır ki onun için Allah'ın ve Resulünün zimmeti vardır. Sizden kim böyle yapar (bu yola girip imân ederse) artık o güvendedir. Kim de kabul etmezse onun üzerine cizye gerekir." [327]
Münzir b. Savı kitap ehlinden değildir, Arap müşriklerinden sayılırdı. [328]

Tahliller ve Rivayetler

251 no'lu Ömer hadîsiyle 252 no'lu Abdurrahmân hadîsi çeşitli tariklerden az farklı lafızlarla rivayet edilmiş bulunuyor.
Muvatta'da Cafer b. Muhammed'den, o da babasından rivayet etmiş, babası ise Hz. Ömer'in (a.s.) şöyle dediğini nakletmiştir: "Mecusîlerle ilgili ne yapacağımı bilemiyorum." Bunun üzerine Abdurrahmân b. Avf şöyle demiştir: "Ben, Resûlüllah (a.s.)'den şöyle buyurduğuna şehadet ediyorum: "Kitap ehli hakkında uyguladığınız yol ve yöntemi onlar hakkında da uygulayın!"
Bu rivayet her ne kadar munkati'se de ricalinin hepsi sikadır. Aynı hadîsi Darekutnî ve Ibn Münzir el-Garâib'de Ebû Ali el-Hanefî tarikiyle imam Mâîik'ten rivayet etmişlerdir. Orada sadece, "babası da onun dedesinden rivayet etmiş" fazlalığı yer almaktadır. Bu da diğeri gibi münkati'dir. Zira dedesi Ali b. Hüseyin, Abdurrahmân b. Avf e ulaşmamıştır.
Ancak Müslim'in Alâ' b. el-Hadremî'den rivayet ettiği hadîs buna şahit olarak gösterilebilir.
imam Şafiî'nin Hz. AH (r.a.) den yaptığı rivayete göre, Hz. Ali (r.a.) mecusîler hakkında şu bilgiyi vermiştir: "Mecusîler de kitap ehlinden idi. Okuyup yazarlardı. Hükümdarları bir gün şarap içerek iyice sarhoş olmuş ve kızkardeşiyle cinsel temasta bulunmuştu. Sabah olunca işlediği bu günahının günah ^olmadığına dair fetva aradı ve ilim adamlarını topladı. Onlara: "Âdem Peygamber kendi oğullarını kızlarıyla evlendirmiştir..." diyerek maksadını anlattı. Onlardan çoğu ona itaat ederek bir sakınca olmadığı görüşünde olduğunu belirttiler. Buna muhalefet edenleri ise hükümdar öldürüyor. Böylece ne kitapları, ne de kalplerindeki imânları kalıyor."
Ancak Hanefîler bu hususta farklı bir ietihadda bulunmuşlardır ki yukarıda ona değinmiş bulunuyoruz.
255 no'lu Ömer b. Abdilazîz hadisi murseldir. Yani senedinden bir şahaba düşmüş bulunuyor. Ancak bu mealdeki Muâz hadisi bunun sıhhatma şehadet etmektedir. •
256 no'lu Amr hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Böylece islâm devletinin idaresi altına girmeyi kabul eden ülkelerden cizye almanın meşruiyetine delâlet etmektedir.
257 no'lu Zührî hadisi de murseldir, senedinden bir sahabi düşmüştür. Ancak sıhhatma şehadet eden sahih rivayetler bulunuyor. Hadis, mecusilerden cizye almanın caiz olduğuna delalet etmektedir.
258 no'lu Enes hadîsini aynı zamanda Beyhakî tahrîc etmiş, Ebû Dâvud ile el-Münzirî bu rivayet hakkında bir görüş beyan etmemişlerdir. Bu da rivayetin sahîh olduğunu gösterir. Nitekim yapılan tesbitte, ricalinin hepsinin sika olduğu belirlenmiştir.
Bu hadîs, kitap ehli olmayanlardan da cizye almanın cevazına delâlet etmektedir. Aynı zamanda Arap müşriklerinden de cizye alınabilir hükmü çıkmaktadır.
259 no'lu Ibn Abbas hadîsinde Süddî'nin îbn Abbas (r.a.) dan duyduğu şüphelidir. O bakımdan ilim adamları bu açıdan rivayeti zayıf görmüşlerse de mana bakımından ona şahit olan rivayetler bulunuyor. Nitekim Ibn Ebî Şeybe'nin Şa'bî'den yaptığı şu rivayet bunun şahitlerinden biridir: "Resûlüllah (a.s.), Necran halkına mektup yazdı ki, onlar Hıristiyan olarak bulunuyorlardı: "Sizden kim riba (faiz) üzere (bu haramı işlemek üzere) bey'at ederse, onuri için zimmet yoktur, (islâm devleti vatandaşı olarak kabul edilmez)..,"
260 no'lu Ibn Şihab hadîsi murseldir. O bakımdan istidlale salih değildir.
261 no'lu Ibn Abbas hadîsini Ebû Dâvud üç, Nesâî iki tarikle rivayet etmiş bulunuyor. Ricalinin hemen hepsi güvenilir sayılmış, ta'ne uğrayan olmamıştır. Hadîs, putperestlerin yahudîliği seçmesi halinde kitap ehlinden sayılacağına delildir. Bunun gibi hıristiyanlığı da kabul eden müşrikler kitap ehli kapsamına girer.
262 no'lu Ibn ebî Nucayh hadîsi sahîhtir. Hadîs cizyenin daha çok kişi ve ailelerin malî durumuna göre takdir edileceğine delâlet etmektedir. Böylece imam bu hususta gereken araştırmayı yapıp ona göre bir nisbet belirleyebilir. O bakımdan buna bir taban ve tavan tesbit etmek isabetli olmaz. [329]

Çıkarılan Hükümler.

1- Cizye kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- Cizye alınacak kimsenin veya kabile ve ülkenin Arap müşriklerinden olmaması gerekir.
3- Arap müşrikleri için sadece şu iki seçeneğin söz konusu olduğu: Ya Islâmiyeti kabul etmeleri veyahut öldürülmeleri...
Bu Hanefîlere göredir.
4- Akd-i zimmet (islâm devletinin idaresi altına girme akdi) caizdir.
5- Mecusîlere gelince: Cizye ve akd-i zimmet hususunda kitap ehline uygulanan statü bunlar hakkında da aynen uygulanabilir.
6- Murted ile akd-i zimmet yapmak caiz değildir. Zira mürted, önce müslüman iken Islâmiyetten ayrılan kimse demektir. Islâmiyete dönmediği takdirde öldürülür. Onun için başka bir seçenek yoktur.
7- Sabiîlerden cizye kabul edilip edilmeyeceği ihtilâf konusudur. Ebû Hanîfe'ye göre, bunlar da Zebur'a inandıkları için kitap ehli sayılırlar.
Imameyne göre acem sabiîlerinden cizye kabul edilir, Arap sabiîlerinden değil.
8- Yapılacak akdi zimmet devamlılık arzettiği takdirde caiz olur. Süreli bir akd-i zimmet caiz değildir.
9- Kendisiyle akd-i zimmet yapılan kimsenin canı, malı ırzı korunmuş olur.
10- Zimmîlerin ibadet ve inançlarına dokunulmaz. Islamı küçük düşürecek bir davranışta veya sözde bulunmadıkları takdirde kendi inançlarında hür sayılırlar.
11- islâm devletinin hükümlerini kabul etmiş sayılırlar ve buna muhalefet etme hakkına sahip değillerdir.
12- Cizye ancak ergen olup aklî dengesi yerinde olan erkeklerden alınır.
13- Kadınlardan, çocuklardan, delilerden cizye alınmaz.
14- Aynı zamanda müctehidlerin bir kısmına göre, bunaklardan ve hastalardan da cizye alınmaz. Sakatlar da öyle..
15- Kölelerden de cizye alınmaz. Zira kölenin şahsî bir mülkü yoktur.
16- Akd-i zimmet yapılan kimseden senenin başında cizye alınır. Böylece her yılın başında cizye ödemesi gerekir.
17- Cizye vermekte olan kimsenin aklî dengesi bozulur veya ölürse cizye sakıt olur.
18- Kendisiyle akd-i zimmet yapılan kimseyle cizye nisbeti belirlenir. Bu daha çok o kişinin malî durumuna göre tesbit edilir.
19- Ana babasından biri kitap ehli diğeri müşrik olan kimseden de cizye alınır.
20- Zimmînin oğlu ergen olur da cizye vermekten kaçınırsa, kendi ülkesine geri gönderilir, vatandaş olarak kabul edilmez.
21- Hicaz sınır içinde hiçbir zimmî kabul edilmez. [330]

Zimmiler Hicaz Sınırları İçinde İskan Edilmez

islâm dini Arap Yarımadasında doğmuştur. Allah'ın bu hususta vahyi o bölgeye inmiş ve kutsal Kabe'nin inşası için de Mekke vadisi uygun görülmüştür. O bakımdan islâm'ın ilk menşei olan Arap Yarımadasında hiçbir müşrik ve kitap ehlinin iskân edilmemesi emredilmiştir. Resûlüllah (a.s.) vefatından az önce böyle bir tavsiyede bulunmuş ve ashabına, onlardan sonra gelecek olan müslümanlara kesin emir vermiştir. [331]

İlgili Hadisler

İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah'ın (a.s.) ağrı ve acısı perşembe günü iyice arttı ve vefatından önce şu üç şey ile vasiyette bulundu: 'Müşrikleri Arap Yarımadasından çıkartınız. Gelen elçi ve temsilcilere benim icazet verdiğim gibi icazet verin.»"
Ibn Abbas (r.a.) devamla diyor ki: "Üçüncüsünü unuttum." [332]
Ömer fraj rfew yapılan rivayette, Resûlüllah'ın (a.s.) şöle buyurduğunu duymuştur: "And olsun ki yahudi ve nasârayı Arap Yarımadasından çıkartacağım; o kadar ki bu yarımada da ancak müslüman kalacaktır." [333]
adan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: TtesûlüUah'ın (a.s.) en son yaptığı vasiyyeti şöyle buyurması oldu: Arap Yarımadasında iki din bırakılmayacaktır." [334]
İbn Ömer'den (r.a.) yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Ömer (r.a.) yahudi ve hıristiyanları Hicaz topraklarından çıkarttı. Hayber yahudilerinden de söz ederek onları Ömer (r.a.) Teymae ve Eriha'ya çıkartıp sürdü." [335]
Ebu Ubeyde hadisi: "Hicaz ve Necran yahudilerini Arap yarımadası dışına çıkartınız" mealindedir. [336]

Ilim Adamlarının, Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefî imamlarına göre, Arap topraklarında hiçbir kilise, havra bırakılmaz. Bu topraklarda içki ve domuz satılmaz, alınmaz. Müşriklerin Arap topraklarını mesken olarak kullanmalarına izin verilmez. Arabistanı bunlar kendilerine vatan edinemezler. Aynı zamanda Arap Yarımadası bütün batıl dinlerden temizlenir.
Harbî bir kimse Harem topraklarına iltica ederse, onu öldürmek mubah olmaz. Ancak barmdırılmayıp Harem sınırları dışına çıkartılır, îmam Şafiî'ye göre iltica eden harbî öldürülür. Ancak îmam Ebû Hanîfe ile îmam Muhammed bu konuda şöyle demişlerdir: "Harbî olan kimse Harem dahilinde öldürülmez ve dışarı da çıkartılmaz." îmam Ebû Yusuf ise: "Harbî olan kimse Harem'de öldürülmez, bu mubah değildir. Ama onu Harem dışına çıkartmak mubahtır" demiştir.
Bu konuda îmam Şafiî şu âyetlerle istidlal ve ihticac etmiştir:
"Haram ayları çıkınca, artık müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz..." [337]
Hanefîler ise şu- âyetle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır:
"Görmediler mi ki, çevrelerindeki ve civarlarındaki insanlar kapılıp (malları, çoluk çocukları) yağma edilirken biz (Mekke'yi) güven verici bir Harem yaptık..." [338]
Ayrıca şu âyetleri de ihticac etmiş bulunuyorlar:
"Mescid-i Haram yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Ama orada sizi öldürmeye kalkışırlarsa siz de onları (orada) öldürün. İnkarcıların cezası işte böyledir." [339]
Böylece harp ehlinden bir kavim savaşmak üzere Harem toprağına girerse, şüphesiz onlar orada öldürülürler. O bakımdan onları öldürmekten, esir etmekten dolayı müslümanlara bir vebal yoktur. [340]
b) Şâfîîlere göre, kâfirlerin Hicaz topraklarında iskanına imkân verilmez, menedilir. Bu da Mekke, Medine, Yemame ve bu topraklar üzerindeki şehir, kasaba ve köylerden ibarettir, imamdan izinsiz Hicaz topraklarına giren ehl-i küfür derhal sınır dışı edilir. Ancak bir kâfirin bu topraklara girmesinde müslümanlardan yana bir maslahat söz konusu olduğu takdirde imam izin verebilir. Ticaret amacıyla giren kimseye bir şey satın almak şartıyla izin verilebilir ve üç günden fazla kalmasına müsaade edilmez. Bunların Mekke Harem'ine girmeleri ise engellenir. Gelen kâfir elçi ise, yine Harem dahiline sokulmaz, ya imam Harem dışına çıkıp onu kabul eder veya naibini göndererek mülakat sağlar. Gelen elçi Mekke Harem'inde hastalanır ve ölürse derhal harem dışına nakledilir. Öldüğü takdirde oraya gömülmez. [341]
c) Hanbelîlere göre de, harbî bir kimsenin Hicaz'a yerleşmesine cevaz verilmez, imam .Mâlik de aynı görüştedir.. Şu farkla ki, imam Mâlik, Arap topraklarında eyleşmelerine de cevaz vermez. Çünkü Resûlüllah (a.s.), "Arap Yarımadasında iki din birarada bulunmasın" buyurmuştur. Hem Resûlüllah (a.s.): "Arap Yarımadasındaki yahudi ve hıristiyanları elbette çıkartıp sınır dışı edeceğim" buyurmuştur. Ancak yahudi ve hıristiyanların ticaret amacıyla Hicaz topraklarına girmelerine cevaz verilir. Zira Hz. Ömer (r.a.) zamanında da hıristiyanlar ticaret maksadıyla Medine'ye gelirlerdi. Orada hastalandıkları takdirde iyileşinceye kadar kalmasına izin verilebilir. Kitap ehlinin veya harbînin ticarî amaçla Hicaz topraklarına girmesine izin verilir, ancak dört günden fazla ikametlerine cevaz verilmez. Böylece Hicaz'da değişik kasaba ve şehirlere girdiklerinde her birinde üç veya dört gün kalabilirler. Harem toprağına gelince, buraya hiçbir suretle girmelerine cevaz verilmez, imam Şafiî de aynı görüştedir, imam Ebû Hanîfe buna cevaz verilebilir demiştir. [342]

Tahliller ve Rivayetler

272 no'lu Ibn Abbas hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in en son vasiyyetini yansıtmakta ve şu iki hükmü ifade etmektedir: islâm'ın merkezi, vahyin tecellisine mazhariyeti itibariyle Arap Yarımadasındaki müşriklerin çıkartılması ve gayr-i müslim ülkelerden gelen elçi ve heyetlerin sünnet çerçevesinde kabul edilmesi..
Vasiyyetin üçüncü maddesini, ya Ibn Abbas (r.a.) dan rivayet eden râvî unutmuştur veyahut tbn Abbas unutmuştur. Bu ya Üsame kumandasında bir ordu hazırlayıp Bizans üzerine gönderilmesi veya Resûlüllah'm (a.s.) kabrinin putlaştırılmamasıyla ilgili olabilir. Zira Efendimiz'in bu iki hususta da tavsiyesi olmuştur.
Böylece islâm'ın Arap Yarımadasında tek din olarak kalması sağlanmış ve putperestliğin bir daha o bölgede hortlaması kesin biçimde önlenmiştir.
273 no'lu Ömer hadîsini Tirmizî sahîhlemiştir. Ö bakımdan istidlale salih görülmüştür. Resûlüllah (a.s.) vefat etmeden Önce Arap Yarımadasında bulunan yahudileri tenkil edip çoğunu Arap Yarımadasından çıkartmıştı. Geriye kalanlarım ise Hz. Ömer (r.a.) tenkil edip yarımadayı bu iki din mensubundan temizlemiştir. Bu emrin gereği olarak bir daha yahudi ve hıristiyanlarm yarımadaya yerleşmelerine imkân verilmemiştir.
274 no'lu Aişe hadîsini Ahmed kendi müsnedinde Ibn Ishak tarikiyle rivayet ve tahrîc etmiştir. Ömer hadîsiyle birbirini kuvvetlendirmekte ve aynı hükmü ihtiva etmektedir.
Ebû Ubeyde hadîsini aynı zamanda Beyhakî tahrîc etmiş ve el-Humeydî kendi müsnedinde rivayet etmiştir. Burada Arap Yarımadası değil Hicaz konu edilmiş ve yahudilerin

Hicaz'dan çıkartılması emredilmiştir. Şüphesiz Hicaz, yarımadanın tamamı değil bir bölümüdür. Ancak bu ifadeyle zikr-i cüz irade-i kül kasdedilmiş olabilir. Yani Hicaz denilirken bununla Arap Yarımadasına atıf yapılmıştır. Zira Hicaz denilince, daha çok Ürdün, Necid ve Asir arasında Mekke ve Medine'yi, Yemame ve çevresini içine alan kesim söz konusudur. Necran'dan ise, Kuzey Yemen'de eski kervan yolu üzerindeki bölge kasdedilmektedir. Böylece Hicaz ve Necran isimleri bir bakıma yarımadaya işarettir. Zaten hadîsin son kısmı, "bu iki bölgede yaşayan yahudileri Arap Yarımadasının dışına çıkartınız" şeklindedir. Nitekim diğer sahîh hadîsler doğrudan "cezîretü'l-arab" ismine yer vermekte ve gerek müşriklerin, gerekse kitap ehlinin buradan çıkartılmasını emretmektedir.
275 no'lu Ibn Ömer hadîsi sahihtir. Hz. Ömer'in (r.a.)
Resûlüllah'm (a.s.) emir ve tavsiyesine uyarak Hicaz topraklarında yaşamakta olan yahudi ve hıristiyanlara Şam dolaylarına sürdüğü belirtilmektedir. Yine hadîste geçen "Hicaz" ismi bir bakıma Arap Yarımadasına delâlet etmekte, zikr-i cüz irade-i kül kabilinden bir anlam taşımaktadır. Ebû Ubeyde hadîsi buna açık biçimde delâlet etmektedir. Böylece Hz. Ömer'in Arap Yarımadasında kalan yahudi ve hıristiyanlarm bir kısmını Şam'a bir kısmını da Kûfe'ye sürdüğü bilinmektedir.
Resûlüllah'm (a.s.) bir defasında: "Onları Arap Yarımadasından çıkartınız" bir defasında ise, "onları Hicaz'dan çıkartınız" buyurması, bizim yorumumuza mesned teşkil etmektedir. "Arap Yarımadasında iki din bırakılmasın" hadîsi de bir delil olarak bulunuyor. [343]

Çıkarılan Hükümler

1- Arap Yarımadasında yaşamakta olan bütün müşriklerin çıkartılması vacib olmuştur.
2- Hicaz'dan maksat yarımadadır. Zikr-i cüz irade-i kül kabilinden bir anlatım tarzıdır.
3- Hicaz bölgesinde yahudi ve hıristiyanlarm yerleşmesine imkân vermek caiz değildir. Hiçbir hükümdar bu hususta yetkili değildir.
4- Arap Yarımadasına, Özellikle de Hicaz bölgesine gelen elçi ve heyetleri kabul etmek ve bu topraklara sokmak caizdir.
5- Arap topraklarında hiçbir kilise, havra ve benzeri mabede yer verilmez. Bu ülkede içki ve domuz satışı yasaklanır.
6- Ancak harbî bir kimse Harem toprağına iltica edip eman dilerse öldürülmez. Harem sınırları dışına çıkarılmakla yetinilir. imam Ebû Hanîfe'ye göre, sınır dışına çıkartılmaz.
7- Savaşmak maksadıyla Harem topraklarına saldırıp sınırı geçenleri Öldürmek mubah olur.
8- İmamdan izinsiz Hicaz topraklarına giren küfür ehli derhal sınır dışı edilir.
9- Gelen elçi ve heyet de Harem dahiline alınmaz, imam sınır dışına çıkıp onlarla görüşür.
10- Yahudi ve Hıristiyanlardan ticarî amaçla gelenlerin Mekke ve Medine'ye girmelerine müsaade edilir. Bu daha çok imam Mâlik'in görüşüdür. Her beldede ancak üç veyahut dört gün kalmalarına cevaz vardır. [344]

Kitap Ehli Olan Yahudi ve Hıristiyanlarla Karşılaşıldığında Önce Onların Selam Vermesini Beklemek

Selâm, hem Cenâb-ı Hakk'm 99 isminden biridir hem de mü'minlerin birbirlerini duâ, güzel temenni, güven, sevgi ve saygı ile karşılara asıdır. Bir mü'minin diğerine göstereceği en güzel saygı ve telkin edeceği en olumlu güven selâmdır. Zira bu kavram ile onun için dünyada da, âhirette de selâmet, huzur, emniyet ve rahmet dileğinde bulunulur.
Allah'ın son olarak bütün milletlere kıyamete kadar yol gösterici, uyarıcı ve doğru olanı bildirici gönderdiği Hz. Muhammed'e (a.s.) inanmayan, Kur'ân'ı kabul etmeyen yahudi ve hıristiyaıtlarla seviyeli bir ilgi kurmakla beraber onlar için sadece hidayet dileğinde bulunmamız uygun olur. Kendilerini dünya ve âhiret selâmetine lâyık görmeyenler için bu selâmı Allah'tan dilememiz uygun olmaz. Nitekim Cenab-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de inkarcılar için istiğfar etsek de etmesek de -onlar son dini ve son peygamberi kabul edip inanmadıkça- hiçbir yarar sağlamayacağını şöyle açıklamaktadır:
"Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (farketmez). Onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen Allah elbette onları bağışlamayacaktır. Bu böyledir. Çünkü onlar Allah ve peygamberini inkâr ettiler. Allah ise hak yolundan çıkmış ahlâksızları doğru yola eriştirmez." [345]
O bakımdan yahudi veya hıristiyanlardan biriyle karşılaşıldığında, Önce onların selâm vermesini beklemek sünnete daha uygundur. Zira onlar ya kendi âdetlerine göre selâm verirler veya selâm kelimesini "sâm" şeklinde telaffuz edip mü'mine>dert hastalık ve belâ inmesini ifadeye çalışırlar. O bakımdan onlar selâm verince, niyet ve kullandıkları kelimeye karşılık olarak sadece "ve aleyküm" dememiz veya "ve aleyke" dememiz emredilmiştir.[346]

Ilgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'Yahudi ve hıristiyanlara önce siz selâm vermeye başlamayın. Onlarla karşılaştığınızda yolun dar kısmını onlara bırakın, (onları dar kısma sıkıştıracak şekilde yolun geniş tarafında siz yürüyün)." [347]
fr.aj efen yapılan rivayette, Resûliillah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kitap ehli size selâm verince, siz onlara "ve âleyküm" deyin (yani aynı dilek ve niyet sizin üzerinize olsun)." [348]
Ömer fr.aj dan yapılan rivayette Resûliillah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'Yahudi sizden birinize selâm verdiği zaman, o ancak "es-sâmu aleyküm" demektedir. O bakımdan siz de ona "aleyke" deyin." [349]
S â m : Ölüm, dert ve belâ anlamına gelir. Böylece o günkü yahu-diler Arapça olan selâm kelimesini ağızlarında çevirip çevirerek "sam" şeklinde teleffuz ediyorlar ve bununla müslümanlara selâm veriyorlardı. Onun için Resûlüllah (s.a.v.) müslümanlarm önce selâm vermeyip onların selâm vermesini beklemeleri ve sözde selâm verdikleri takdirde "ve aleyke" veyahut "aleyke, aleyküm" diye karşılık vermelerini emir ve tavsiye buyurmuştur. Zira müslüman kimse, yahudinin verdiği ve "sâm" ile ifade ettiği kötü temenniyi ona "aleyke" sözüyle aynen iade etmiş oluyor. Ölüm, dert ve musibeti onun aleyhine çevirmiş bulunuyor.
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle bilgi vermiştir: 'Yahudilerden bir grup Resûlüllah'ın (a.s.) huzuruna girdiler ve "es-sâmu aleyke" dediler. Ben onların ne demek istediğini anladım ve şöyle karşılık verdim: "Sâm ve lanet sizin üzerinize olsun!" Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) bana: "Dur bakalım yâ Aişe! Şüphesiz ki Allah yumuşaklığı, hoşgörülü olmayı bütün işlerde sever." Ben de: "Ya Resûlellah, onların ne dediğini duymadın mı?" dedim. Efendimiz: "Gerçekten ben de onlara ve aleyküm diye karşılık vermiş oldum" buyurdu. Yani sâm sizin üzerinize olsun demektir. [350]
Ukbe b. Amir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Şüphesiz yarın ben (bir binite) binip yahudilere gideceğim. Artık siz önce selâm vermeye başlamayın. Onlar size selâm yerince, siz de karşılık olarak "ve aleyküm" deyin." [351]

İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri

Yukarıdaki hadîslerin ışığı altında ilim adamlarının cumhuruna göre, müslüman kimsenin bir yahudi veya hıristiyanla karşılaştığı zaman hemen selâm vermesi mekruhtur. Önce yahudi veya hıristiyanm selâm vermesini beklemesi gerekir. Karşısındaki selâm verince, müslümanm ona karşılık sadece "ve aleyke" demesi yeterlidir. Zira kitap ehli verdiği selâm ile neyi kasdetmişse müslüman da "ve aleyke" sözüyle aynı şeyi kasdedip ona çevirmiş oluyor.
Bu hükme muhalefet eden olmamıştır. Müctehid imamlar da aynı görüşü izhar etmişlerdir. [352]

Çıkarılan Hükümler.

1- Kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlara Islâmî anlamda selâm verilmez.
2- Müslümanlara komşu olup onlarla tanışıp görüşen kitap ehliyle karşılaşıldığında önce onların selâm vermesini beklemek sünnettir.
3- Onlar selâm verince veya kendi din ve kültürlerine göre sevgi saygı ifade eden bir ifade kullanınca müslüman kimse buna karşılık olarak "ve aleyküm" veyahut "aleyke" demekle yetinir.
4- Günümüzde bu tabirler pek kullanılmadığı için onların verdiği selâm ve benzeri bir yakınlık, sevgi ifade eden söze karşılık "size de" veya tek kişi ise "sana da" demekle yetinilir.
5- Kitap ehli Arapça selâm vermiyor da kendilerine göre "hayırlı sabahlar" veya "iyi günler" veyahut günümüzde çok yaygın olup duâ, iyi temenni anlamı taşımayan "günaydın" gibi bir söz kullanıyorlarsa, misliyle karşılık verilmesinde bir sakınca yoktur.
6- Kitap ehliyle yolda karşılaşıldığında yolun dar kısmını onlara bırakıp müslümanın geniş tarafı kendine ayırması müstehabdır.
7- Kitap ehli, Özellikle de yahudiler "es-sâmu aleyke" dedikleri takdirde karşılık olarak "ve aleyküm" demek yeterli olur.
8- Onların kötü niyetle verdikleri bu tarz selâma öfkelenip onlara lanet dilemek doğru olmaz. Resûlüllah (a.s.) bunu men'etmiştir.
9- Her işte, konuda yumuşak, hoşgörüm ve sabırlı olmak sünnettir.
10- Kitap ehli doğrudan, hatasız bir teleffuzla "es-selânıu aleyküm" derlerse ayniyle karşılık vermek, yani "ve aleykümü's-selâm" demek caiz olur "mu? ilim adamlarından bir grubun bunu caiz görmediğini Nevevî nakletmiştir. îmam Mâlik'den de bu anlamda bir görüş ve beyânı îbn Vehb ile Eşheb rivayet etmişlerdir. [353] imam Şafiî'nin arkadaşlarından bir kısmı "selâma karşılık selâm vermenin caiz olduğunu" belirtmişler, ancak "ve rahmetullah" denilmeyeceğine dikkat çekmişler.
îmam Nevevî Şâfiîlerden bir kısmının bu görüşünün zayıf olup hadîslere uymadığını söylemiştir. [354]

11- Kitap ehliyle birlikte müslümanlar da bulunuyorsa, o takdirde onlarla karşılaşan müslüman kimsenin önce selâm vermesi caiz olur, ancak bu selâmla müslümanları kasdeder.
12- Kitap ehliyle selâm alıp vermede kırıcı bir tavır ortaya koymak mekruhtur. [355]

Ganimetin Beşte Birini Taksim Etme ve Elde Edilen Fey'i Harcamak

Ganimet konusu üzerinde başlangıçta geniş bilgi vermiş bulunuyoruz. Ancak önemine binaen bunu Özel bir başlık altında ele almayı ve ilgili hadîslerle detaylı açıklamayı uygun gördük.
Ganimet elde edip mücahidlere dağıtmak ve beşte birini ayırıp peygamberin (a.s.) emrine vermek; peygamberden sonra imam (devlet başkanı veya halife) nin emrine terketmek kitap, sünnet ve icma1 ile sabit olmuştur. Ancak Peygamberimiz (a.s.) den sonra ganimetin beşte birinin devlet başkanına veya halîfeye verilip verilmeyeceği tartışma konusu olmuştur. Müctehidlerden bir kısmına göre, o sadece Hz. Mu-hammed'e ait bulunuyordu. Ondan sonra bu beşte birin hükmü kalkmıştır. Daha önce buna temas etmiş ve Peygamberimizden (a.s.) sonra da bu beşte birin devlet başkanı veya halifeye bırakılacağında görüş beyân edenlere ve delillerine yer vermiş bulunuyoruz.
Burada üzerinde daha çok duracağımız iki husus bulunuyor: Pey-gamber'e (a.s.) ve Ondan sonra müslümanlarm başına geçen halîfe veya devlet başkanına verilmesi uygun görülen beşte birin Peygamber (a.s.) tarafından kimlere dağıtıldığını tesbit etmek ve bir de bu konuda kullanılan ganimet, nefel ve fey' kavramları arasındaki farkı belirtmek...
Ganimet, düşmanla savaşılıp gerek savaş esnasında, gerekse üstünlük sağlayıp zafere ulaştıktan sonra elde edilen taşınır, taşınmaz mallardır. Bunun beşte biri Peygamber'e (a.s.) ve ondan sonra gelen halîfe veya devlet başkanına ayrılır. Beşte dördü ise mücahidlere sünnette belirtildiği şekil ve ölçüde dağıtılır.
Nefeî, çoğulu "enfal" dır. Bu, ganimetten fazla olarak mücahidlere verilen şeylerdir. Bu, yetkili kumandan veya devlet başkanının savaşa, daha çok heveslendirip teşvik etmek için mücahidlere ganimetten başka birtakım şeyleri fazla olarak vereceğini vaadetmesi demektir. Meselâ, kim müşriklerden birini öldürür ve Öldürdüğünü isbat ederse, o müşrikin özel eşyası ona verilir şeklinde bir vaad bu cümledendir.
Fey' ise, savaşmadan düşman ile yapılan anlaşma neticesinde düşmanın belirlenen nisbet ve miktarda müslümanlara altın, gümüş veya başka bir mal vermesi anlamına gelir. Bunda humus olmadığı gibi, ganimet te sayılmaz. Zira kâfirlere karşı üstün caydırıcı bir güç izhar edip savaşsız ve kansız bir anlaşma yaparak onlardan bir miktar mal ve para alınabilir. Kesûlüllah (a.s.) zamanında Enfal sûresinde beyân buyurulduğu üzere elde edilen fey'in tamamı Resûlüllah'a (a.s.) bırakılırdı. O da bunu dilediği şekilde harcar, fakirleri, muhtaçları, aile halkını ve yakınlarını korurdu.
Hz. Ömer (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen bu konuda şu bilgiyi vermiştir: Yahudilerden Benî Nadîr kabilesinin malı savaşsız olarak bir anlaşma neticesi bütünüyle Peygamberimize (a.s.) bırakıldı. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu mal ile ev halkına, aile efradına infakta bulundu, onların bir yıllık nafakasını karşılayacak nisbette bir taksimat yaptı ve geriye kalan kısmını savaşta kullanılmak üzere at ve silah satın almaya harcadı. Hayber'de Fedek bahçesinin Resûlüllah'a ait olması bu yoldandır. [356]

Konuyla İlgili Hadisler

Cübeyr b. Mut'im (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: lfBenle Hz. Osman birlikte yürüyerek Peygamberimize (a.s.) gittik ve şöyle dedik: Hayber'de elde edilen humus (ganimetin beşte birin) den Mu 11 al i b oğullarına verdiniz ve bizi terkettiniz (bize vermediniz)!" Resûlüllah (a.s.) bize şöyle buyurdu: "Muttalîb oğullarıyla Hâşim oğulları bir tek şeydir..."
Cübeyr (r\a.) devamla diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) humustan Abdişems oğullarıyla Nevfel oğullarına bir şey ayırıp vermedi." [357]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmiştir: "Resûlüllah (a.s.), Hay-ber'de elde edilen (humus'tan) yakınlarından Hâşim oğulları ile Muttalib oğullarına pay ayırıp verdiğinde ben ve Osman (r.a.) geldik ve: tTYa Resûlellaht Bunlar Hâşim oğullarıdır, senin yanındaki yerleri, dolayısıyla Allah'ın seni onlardan seçip (peygamberlik payesine) koyduğu için faziletleri (üstünlükleri) inkâr edilmez.. Ya bizim Muttalib oğullarından olan kardeşlerimize baksan ya, onlara verdiniz, bizi bıraktınız. Oysa biz de onlar da senden yana aynı yerde (çizgide) bulunuyoruz." Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Şüpheniz olmasın ki, onlar cahiliyye devrinde de, İslâm döneminde de benden asla ayrılmadılar ve Hâşim oğullarıyla Muttalib oğulları aynı şeydir" ve bunu derken parmaklarını birbirine geçirip kenetledi." [358]
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Ben, Abbas, Fatime ve Zeyd b. Harise Resûlüllah'ın (a.s.) yanında biraraya geldik. Ben, Resûlüllah'a (a.s.) şöyle dedim: "Ya Resûlellah! Eğer Allah'ın kitabında belirtildiği üzere şu humustan bizim hakkımız hususunda beni yetkili kılıp siz henüz hayatta iken taksim etmemi uygun görüyorsanız öyle yapın; tâ ki sizden sonra herhangi bir kimse (bu hususta) benimle tartışıp ağız kavgası yapmasın." Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) da öyle yaptı (bana yetki verdi) ve ben de Resûlüllah (a.s.) hayatta iken gereken taksimatı yaptım. Sonra (sözü edilen) humus üzerine Ebû Bekir (r.a.) beni mütevelli tayin etti ve bu Hz. Ömer'in son yılına kadar öylece devam etti. Zira Hz. Ömer'e (r.a.) (humus olarak) çok mal gelmiş oldu." [359]
Yine Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayetle, adı geçen şöyle demiştir: tfResûlüllah (a.s.) humusun beşte biri üzerine beni mütevelli yaptı (yetki verdi). Ben de hem Resülüllah'm (a.s.) hayatında, hem Kbû Bekir ve Ömer'in hayatında onu yerli yerine koydum (gereken taksimatı âdil biçimde gerçekleştirdim ve lüzumlu yerlere harcadım)." [360]
Yezİd b. Hürmüz'den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: Necde, İbn Abbas'a bir mektup yazarak humusun kime ait olduğunu sordu. İbn Abbas (r.a.) da ona şu mektubu yasıp gönderdi: "Mektup yazıp benden humusun kime ait olduğunu soruyorsun? Şüphesiz biz deriz ki, o bize aittir. Ancak kavmimiz
bunu bize vermekten kaçındılar." [361]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmiştir:
"Necde el-Harurîyye, ibn Zübeyr'in (içine düştüğü) fitne (ortaya) çıkınca İbn Abbas'a (r.a.) (bir adam veyahut bir mektup) göndererek yakınlardan (humustan olan) payın kime aît olduğunu soruyor. İbn Abbas (r.a.) da ona şu cevabı veriyor: "Sözünü ettiğin sehim Resûlüllah'm (a*s.) yakınları olan bizlere aittir. Resûlüllah (a.s.) onu yakınlarına taksim etmiştir. Ömer (r.a.) ondan (humusdan) az şey ayırıp bize arzettiyse de gördük ki o bizim hakkımızın çok altında bulunuyor. O bakımdan almaktan kaçındık ve olduğu gibi geri çevirdik."
Hz. Ömer'in (r.a.) Rasulüllah'ın (a.s.) yakınlarına ayırıp gönderdiği pay onlardan evlenecek olanlara yardım etmek, borçlularının borcunu karşılamak ve fakirlerine verilmek üzere belirlenmişti. Bundan fazla vermekten kaçındı. [362]
Hz. Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki?
"Yahudilerden Nadîr oğullarının malları, Allah'ın kendi peygamberine fey' kıldığı bir maldı. Zira müslümanlarm at koşturup, üzengi vurup elde ettikleri bir mal değildi. O bakımdan tamamı Resûlüllah'a (a.s.) ait oldu. O da o malı kendi çoluk çocuğunun bir yıllık nafakası olarak (infak etmek üzere) ayırdı." [363]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmektedir: "Resûlüllah (a.s.) o malı çoluk çocuğunun bir yıllık kutu (yiyecek geçimliği) olarak depolayıp alıkoydu. Arta kalanını ise Allah yolunda bir hazırlık olmak üzere silah ve at (satın almak üzere) ayırıp belirledi."
Avfb. Mâlik (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüüah'a (a.s.) fey' gelince, geldiği gün (geciktirmeyip) taksim ederdi: Evli kimseye iki pay, bekâra bir pay verirdi." [364]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ben ne size veriyorum ne de sizi menediyorum. Ben sadece taksim ediciyim, emrolunduğum yere, cihete koyuyorum." [365]
Zeyd bin Eslem'den yapılan rivayette adı geçen diyor ki: "İbn Ömer (r.a.), Muaviye'nin yanına girdi. Muâviye ona: "Ya Ebâ Ab-dirrahman hacetin nedir?" diye sordu. O da: "Hürriyetine kavuşturulmuşlara vermek. Zira ben Resulü İlah'ı (a.s.) gördüm, kendisine bir şey (fey1) geldiğinde önce hürriyetine kavuşturulmuş kişilere vermeğe başlardı." [366]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Eğer Bahreyn'den bana mal gelmiş olsa sana şu kadar, şu kadar, şu kadar verirdim." Ama Resûlüllah (a.s.) vefat edinceye kadar Bahreyn'den (fey' olarak) mal gelmedi. Ondan sonra Bahreyn'den mal gelince Ebû Bekir (r.a.) bir çağrıcıyı görevlendirdi, o da şöyle duyuruda bulundu: "Kimin Resûlüllah'ın (a.s.) yanında borcu veya kendisine va'dedilmiş bir şeyi varsa bize gelsin." Bunun üzerine kalkıp Ebû Bekir'e (r.a.) gittim ve dedim ki: "Resûlüllah (a.s.) bana şöyle şöyle dedi." Bunu duyan Ebû Bekir (r.a.) bana avuç avuç vermeye başladı ve verdiklerimi say diye buyurdu... Bir de sayıp baktım ki beşyüz sayısını bulmuş.. Sonra Ebû Bekir (r.a.) bana: "Şimdi bunun iki mislini al" diye emretti. [367]
Ömer b. Abdilaziz (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu (genelgeyi) yazmıştır: Fey'in nereye konacağından, kimlere verileceğinden kim sorarsa, bu hususta Ömer b. Hattab'ın hükmettiği söz konusudur. Mü'minler onun bu hükmünü âdil ve uygun görmüşlerdir. Nitekim Resûlüllah (a.s.): "Allah hakkı Ömer'in dili ve kalbi üzere kılmıştır. O da verilecek şeyi belirleyip, din ehli (kitap ehli) üzerine Allah'ın cizye olarak gerekli kılıp takdir ettiğini hükme bağlamıştır. O mallarda humus ve mağnem (ganimet) belirlememiştir." [368]

Müctehidlerin İstidlal ve Tesbitleri

a) Hanefîlere göre, muvadeâ (düşmanlığı bırakıp barış yoluyla anlaşma) üzere ehl-i harpten alman malda humus yoktur. Yani onun beşte biri Hz. Peygamber'e ait olup gerisi müslümanlara taksim edilir ganimet türünden değildir. Resûlüllah (a.s.) zamanında muvadeâ yoluyla alman malın tamamı Resûlüllah'a (a.s.) ait olurdu. O da bunu kendi aile halkına, muhtaç yakınlarına, fakirlere ve orduya harcardı. Nitekim Enfal sûresinin baş kısmı bu hükmü açıklamaktadır. Muvadeâ yoluyla ehl-i harpten alman mal ve paraya fey' denilir. Bu bütünüyle Resûlüllah'a hastı. O'ndan sonra hiç bir devlet başkanı veya halîfeye tahsis edilmez. [369]
b) Şafiî ve Hanbelîlere göre, muvadeâ yoluyla elde edilen fey' bütün müslümanlara tevzi edilir, hepsinin onda hakkı vardır. Yalnız köleler bu genellemenin dışındadır. Resûlüllah (a.s.) zamanında elde edilen fey'in tamamı Resûlüllah'a (a.s.) ait olur, O bunu dilediği şekilde harcar ve taksim ederdi. O'ndan sonra bütün müslümanlara tahsis edilir. [370]

Böylece mezhep imamlarının hemen hepsi bu konuda görüş birliği içinde bulunuyorlar: Fey'in Resûlüllah'a has kılındığını, O'ndan sonra bütün müslümanlara ait olduğunu belirtmişlerdir. [371]

Tahliller ve Rivayetler

291 no'lu Cübeyr hadîsi sahîh olup istidlale salih görülmüştür. Fey1 ve humus hususunda Cübeyr'in (r.a.) Hz. Osman'la (r.a.) birlikte Resûlüllah'a (a.s.) baş vurmasının sebebine gelince: Osman (r.a.)
Abduşşems oğullanndandı. Cübeyr ise Nevfel oğullarındandı. Abdüş-şems Nevfel, Hâşim ve Muttalib ise Abdülmenaf oğullarmdandırlar. işte Peygamber'e (a.s.) yakınlıkları bu yoldandır.
Resûlüllah'a (a.s.) tahsis edilen humus ve bir de fey', bütünüyle O'nun iradesine bırakılmıştır. Efendimiz onu en yararlı, en âdil şekilde fakirlere, muhtaçlara, kendi aile halkına ve yakınlarına dağıtırdı. O bakimdan Hayber'den intikal eden humusdan Abduşşems ve Nevfel oğullarına ayırmamıştır. Zira bu iki aile Peygamberimize (a.s.) pek yardımcı olmamışlar, gerek cahiliyye, gerekse îslâm döneminde diğerleri kadar fedakâr davranmamışlardır.
Nitekim 292 no'lu rivayet bu mânaya delâlet etmekte ve taksimde sözü edilen iki aileye bir şey verilmemesinin sebeplerinden biri açıklarım aktadır.
293 no'lu Ali hadîsinin isnadında Hüseyn b. Meymun el-Hindîfi bulunuyor. Ebû Hatim onun kavî olmadığını, Ali b. Medenî onun mâruf bir kişi olarak tanınmadığını belirtmiştir. [372] Buharı onu zayıflar arasında anmıştır. îbn Hibban ise onun kavî olduğunu söylemiştir. [373]
294 dipnotlu Ali hadîsinin isnadında ise Ebu Cafer er-Râzî b. Ma-han bulunuyor. Bu zat hakkında çok şeyler söylenmişse de îbn Mam onun sika olduğunu ve Ali b. Medenî'nin de bu görüşe katıldığı tesbit edilmiştir. Ahmed ile Nesâî onun kavî olmadığını belirtirlerken Ebû Hatim onun sika olduğuna dikkat çekmiştir. [374]
Hadîste geçen "humusü'l-humus" yani "beşte birin beşte biri" tabirinden maksat, humusun sarfedilecek cihetinin beş olduğunu belirtmektir.
Böylece ganimetten ayrılan beşte birin Resûlüllah (a.s.) Efendi-miz'den sonra da, Resûlüjlah'm (a.s.) sarfettiği cihette dağıtıldığı anlaşılıyor. Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) zamanlarında da bu işe Hz. Ali (r.a.) mütevelli kılınmıştır. Sonra Hz. Ömer'in (r.a.) hilâfetinin son yılında gelen ganimette humus çıkarılmamış ve artık Hz. Ali (r.a.) de bu işe mütevelli kılınmamıştır. Şüphesiz bu tarz bir tasarruf Hz. Ömer'in (r.a.) içtihadıdır ve ashabın çoğu da Ona bu hususta muvafakat etmiştir.
Yezîd b. Hürmüz rivayeti de bunu desteklemektedir.
297 no'lu Ömer hadîsi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Fey1 olarak Resûlüllah'a (a.s.) tahsis edilen B.enî Nadîr emvalini Resûlüllah'ın (a.s.) nasıl kullandığı ve ne maksatla harcadığı çok açık şekilde belirtilmektedir. Ancak O'ndan sonra halîfe ve hükümdarlara fey' ve humus tahsis edilmemiş, yani belirtilen ölçü ve nisbette ona ait olmamışta1.
Azacak müctehidlerin bu hususta ki ictihad ve görüşleri kısmen farklı bulunuyor.
Benî Nadîr kabilesi, Medine yakınında bir yahudi kabilesi idi. ihanetlerinden dolayı Resûlüllah (a.s.) Bedir savaşından altı ay sonra, Huneyn savaşından önce bunları muhasara altına aldı ve sonunda her aile bir deve yükü eşya götürmek üzere ülkeyi terketmeleri üzerinde anlaşma yapıldı ve geriye kalan malları fey1 olarak Resûlüllah'a (a.s.) tahsis edildi. O da o malları Ömer (r.a:) rivayetinde belirtildiği şekilde kullanıp dağıttı.
298 no'lu Avf hadîsinin hasen olduğunu Ahmed belirtmiştir. Ricalinin hepsi sikadır. Ebû Dâvud ile el-Münzirî de bu hadîsin sahih olduğunu zımnen ifade etmişlerdir. O bakımdan istidlale salih görülebilir.
Resûlüllah'm (a.s.) kendisine intikal eden fey'i vakit kaybetmeden, geciktirmeden ihtiyaç sahiplerine sarfettiği, evli olanlara iki, bekârlara bir pay verdiği anlaşılmaktadır. Şüphesiz bu tasarruf Resûlüllah'a (a.s.) has idi. O dilediği şekilde fey'i kullanır ve dağıtırdı.
299 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahihtir ve ihticaca salihtir. Bu rivayetten, Resûlüllah'm (a.s.) gerek ganimet, gerek fey1 ye gerekse humus taksimatında kendiliğinden bir tasarrufta bulunmadığı, Cebrail'den aldığı talimat uyarınca bunları yerli yerince dağıttığı anlaşılmaktadır. O bakımdan başta îbn Abbas (r.a.) olmak üzere ashabın bazısı Resûlüüah'ın (a.s.) gerek fey', gerekse humus taksimatının aynen devam ettirilmesini savunmuşlardır.
300 no'lu Zeyd b. Eşlem hadîsinin isnadında Hişam b. Sa'd bulunuyor. Bu zat hakkında konuşanlar olmuştur, imam Ahmed, onun hafiz olmadığını, Ibn Maîn onun kavı sayılmayacağını, Nesâî onun zayıf bulunduğunu belirtirken Ibn Adiy, "zayıf olmasıyla beraber hadîsi yazılabilir" demiştir. [375] Bu sebeple müctehidlerin çoğu bu hadîsle istidlal etmemiştir.
Ancak Resûlüllah'm (a.s.), kölelik kaydından kurtulup hürriyetlerine kavuşturulan ve tutunacak bir dallan olmayan kimselere öncelik tanıdığında şüphe yoktur.
301 no'lu Cabir hadîsi sahîh olup istidlale salihtir.
Nesâî, Bahreyn'in o dönemde mecusî olduğunu belirtmiştir. Resûlüllah (a.s.), onlardan cizyeyi alıp getirmek üzere Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı (r.a.) görevlendirmişti. Ibn Sa'd'ın tesbitine göre ise, Resûlüllah (a.s.) elde edilen ganimeti Ci'râne'de taksim ettikten sonra, Alâ'ı (r.a.), Fürs âmili bulunan Münzir b. Sâvî'ye gönderdi ki Münzir Bahreyn'e yönelmiş bulunuyordu. Ora halkını islâm'a davet ettiler. Çoğu îslâmiyeti kabul etti. Mecusî olanlar ise îslâmiyete girmek istemediler ve cizye vermeye razı oldular. .
Anlaşılan gerek Ubeyde b. Cerrah'm, gerekse Alâ'm vazifelendirilip gönderilmesi Resûlüllah (a.s.) zamanına rastlamaktadır. Oradan toplanıp getirilen cizye ise ancak Ebû Bekir'in (r.a.) hilâfeti zamanında gerçekleşmiş ve böylece Resûlüllah'm (a.s.) Câbir'e vaadettiği pay, Ebû Bekir tarafından ona verilmiştir. Resûlüllah'm (a.s.) Câbir'e "şu kadar şu kadar, şu kadar" buyurmasını dikkate alan Ebû Bekir (r.a.) Câbir'e taksimde isabet edenin üç mislini vermiştir.
302 no'lu Ömer b. Abdüaziz rivayetinde meçhul olan bir râvi bulunuyor. Aynı zamanda hadîste inkıta' (kesinti) var. Zira Ömer b. Abdilaziz, Hz. Ömer'e ulaşmamıştır.
Ancak bu mealde birkaç rivayet daha bulunuyor:
Ebû Davud'un Ebû Zer (r.a.) den yaptığı rivayete göre, adı geçenin Resûlüllah'm (a.s.) şöyle buyurduğunu duyduğunu belirtmiştir: "Allah*, hakkı Ömer'in dili üzerine koymuştur ki o da ona göre konuşur." Bu' rivayeti aynı zamanda Ibn Mâce de tahrîc etmiştir. Ancak isnadında Muhammed b. Ishak bulunuyor ki, bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir.
Bu rivayete göre, Ömer'in (r.a.) humus hükmünü kaldırdığı söz konusu oluyor. Ancak müctehidlerin bu hususta ki görüşleri ve yorumları farklıdır. Önemli bir kısmı bu rivayetlerle istidlal etmemişlerdir.
Bu baptaki diğer rivayetler:
Mâlik b. Evs'den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Hz. Ömer (r.a.) üç ayrı yeminde bulundu:
a) Allah'a and olsun ki, hiçbir kimse diğerinden şu mala (cizye ve fey'e) daha haklı değildir. Ve ben de başka birinden buna daha haklı değilimdir.
b) Allah'a yemin ederim ki, müslümanlardan her kişinin bu malda mutlaka' nasibi (payı) vardır. Ancak başkasının mülkünde olan köle müstesna... Ve biz Allah'ın kitabına ve Resûlüllah'ın (a.s.) sünnetine göre taksimde bulunuyor, kitaba göre yerimizi koruyoruz. (Taksimatta şöyle tercihte bulunuyoruz): Adam ve İslâm'a girince uğradığı belâ... Adam ve İslâm'daki kıdemi... Adam ve İslâm'daki gınası (kifayet nisbeti. Adam ve ihtiyacı...)
c) Allah'a and olsun ki, ömrüm olur da bir süre daha yaşayacak olursam, San'a dağında ve tepesinde bulunan çobanın bile şu maldan payını ayırıp veririm; isterse o bulunduğu yerde sadece çobanlık etmiş olsun." [376]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, o Câbiye günü insanlara hitafr ederken şöyle demiştir: "Şüphesiz ki Azız ve Celîl olan Allah beni şu mal üzerine (cizye ve fey') hâzin ve taksi matçı kılmıştır." Sonra bu sözünü değiştirerek şöyle demiştir: "Taksimatçı olan Allah'tır. Ben ise önce Peygamber'in (a.s.) ev halkına ayırmakla taksime başlıyorum. Sonra da onların eşref olanları geliyor."
Böylece Ömer (r.a.) Resûlüllah'ın (a.s.) zevcelerine on bin ayırdı. Ancak Cüveyriye, Saöyye ve Meymune'ye değil. Bunun üzerine Hz. Aişe şöyle dedi: "Şüphesiz ki Resûlüllah (a.s.) bizim aramızda âdil davranırdı." Bu uyarı üzerine Hz. Ömer (r.a.) onlar arasında eşitliğe riâyet ederek taksimat yaptı. Sonra da şöyle buyurdu: "Doğrusu ben önce ilk muhacir ashabdan başlıyorum. Çünkü gerçekten biz muhacirler kendi yurdumuzdan zulüm ve düşmanlıkla çıkarıldık. Sonra da onların eşrafı yla sırayı takip ediyorum. Böylece onlardan Bedir savaşına katılıp hazır olanlara beş bin; aynı savaşa katılıp hazır olan ensara dört bin ayırdı. Uhud savaşına hazır olana üç bin ayırdı. (Böyle bir düzenleme ve liste yaptı.)
Hicret etmekte acele edenlere vermekte o da acele etti. Geç hicret edenlere geciktirerek vermeyi takdir etti ve sonra şöyle dedi: "Artık devesini çöktürüp (hicrette geciken) hiçbir adam bizi kınamasın, devesini çöktürüp oturmasını kınasın." [377]
Kays b. Ebî Hâzim'den yapılan rivayette, Ömer (r.a.) m Bedir savaşma katılanlara verdiği, beş bin, beş bin idi. Ömer (r.a.) bu hususta şunu söyledi: "And olsun ki, bunları kendilerinden sonrakilere hep üstün tutacağım." [378]
Nâfi Mevlâ Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi yermiştir: "Ömer (r.a.) ilk muhacirlere dörder bin ve kendi oğlu Ibn Ömer'e üçbin beşyüz takdir etti. Bunun üzerine Ona soruldu: "Neden böyle bir ayrım yaptınız? O da muhacirlerdendir." Cevap verdi: "O ancak babasıyla hicret etti, kendi başına hicret edenlerden değildir." [379]
Eşlem Mevlâ Ömer (r.a.) anlatıyor:
"Ömer b. Hattab (r.a.) ile birlikte sokağa çıktık. Genç bir kadın arkadan gelip Ömer'e yetişti ve şöyle dedi: "Ya Emîrel-mü'minin! Kocam Öldü ve geriye birkaç tane küçük çocuk bıraktı. Vallahi bu çocuklar henüz yemek pişirecek yaşa ve kuvvete gelmediler ve bunların ne ziraatı, ne de süt veren hayvanı vardır. Kıtlığın bunları yeyip bitirmesinden korkuyorum. Bana gelince, Hıfaf b. İmâ' el-Gıffarî'nin kızı olarak bulunuyorum. Babam gerçekten Hudeybiye savaşına katılıp hazır oldu ve Resûlüllah (a.s.) ile birlikte bu savaşta bulundu."
Ömer (r.a.) ayakta durup (kadını hep dinledi) ayrılıp yoluna devam etmedi ve sonra o kadına şöyle dedi: "Yakın nesebe (hışma) merhaba!" Sonra evin önünde bağlı bulunan güçlü bir deveye doğru gitti. İçine yiyecek doldurduğu iki çuvalı o deveye yükledi. Ayrıca iki çuvalın arasına nafaka ve giyim eşyası yerleştirdikten sonra o devenin yularını kadına uzattı ve şöyle buyurdu: 'Bununla geçimini sürdür. Bu henüz tükenmeden Allah size hayır gönderir."
Bunun üzerine bir adam: "Ya Emîrel-mü'minin! Kadına hayli çok şey verdin!" diyerek hayretini belirtti. Hz. Ömer ona: "Anan seni vitirsin!. Allah'a yemin ederim ki bu kadının

babasını ve kardeşini bir süre bir kaleyi kuşattıklarını ve kalenin açılmasını sağladıklarını gördüm ve oradaki (ganimetten olan) paylarını biz tastamam ayırıp kendilerine verdik" diyerek (kadının babasının ve kardeşinin İslâm'a hizmetini hatırlattı)." [380]
Muhammed b. Ali (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Ömer (r.a.) divanları düzenleyip kurunca (ilgili kurumları meydana getirince): "(Gelen fey' ve ganimetlerden) yardım ve dağıtıma kimden başlayayım?" diye sordu. Ona: "Sana yakın olanlardan sırayla başla" denilince, Ömer (r.a.): "Hayır, Resûlüllah'ın (a.s.) yakınlarından sırayla başlayacağım" dedi." [381]
Böylece Ömer (r.a.) hiçbir zaman kendi yakınlarını Öne almadı ve yakınımdırlar diye onlara fazla bir şey ayırıp vermedi. Resûlüllah'ın (a.s.) yakınlarına ve özellikle de ilk muhacirlere, Bedir savaşana katılanlara öncelik tanıdı. [382]

Tahliller ve Rivayetler

309 no'lu Mâlik hadîsini aynı zamanda" Beyhakî tahrîc etmiştir. Senedinde yer alan ricalin hepsi sikadır. O bakımdan hadîsle istidlal edilebilir.
Hz. Ömer (r.a.) elde edilen fey' ve ganimetlerden, İslâm himayesine giren ülkelerden gönderilen haraç ve cizyelerden müslümanlara taksim ederken, çok âdil bir sistem oluşturmuştur. Kendine, çocuklarına ve yakınlarına asla Öncelik tanımamış ve fazla olarak bir şey ayırmamış, hattâ oğlu Abdullah (r.a.) muhacirlerden olduğu halde, her muhacire dört bin verirken oğluna üçbin beşyüz vermiştir.
Oluşturduğu bu sistemde şu sırayı hep gözetmiştir:
a) Resûlüllah'ın (a.s.) yakınları ve aile halkı,
b) İlk muhacirler, işkence ve belâlara maruz kalanlar,
c) Bedir savaşma katılıp hazır olanlar,
d) Uhud, Huneyn ve diğer savaşlara bilfiil katılanlar,
e) Kocasını, babasını, kardeşini veya evlâdını bu savaşlarda kaybeden dullar,
f) Geçim sıkıntısı içinde olan fakir ve muhtaçlar,
g) Evli olanlar,
h) Bekâr olanlar...
İmam Şafiî'den yapılan rivayete göre, Hz. Ömer'in (r.a.) sürdürdüğü bu sistem onun vefatıyla aynen devam ettirilmemiştir. Nitekim Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali (r.a.) hep eşitlikten yana olmuşlardı.
Beyhakî, Hz. Osman'ın da Ömer'in (r.a.) oluşturduğu sisteme uyduğunu kaydetmiştir. [383]
Hz. Ömer (r.a.) halîfe ve emirel-mü1 minin olduğu, ağır bir yük yüklendiği halde kendine fazla bir şey ayırmamış, sıradan bir mü'mine verdiği kadarı tercîh etmiştir. O bakımdan bu büyük halîfenin idarî sistemine pek itiraz eden olmamış ve aleyhine çevrilecek her türlü tasarruftan kaçınmıştır. Mâlik hadîsinde Hz. Ömer'in: "Buna (fey' ve cizye, haraç ve ganimet malına) ben herhangi bir kişiden daha haklı değilimdir" demesi bu hususta yeterli delildir.
Hz. Ömer devlet hazinesi üzerindeki uygulama ve tasarrufunda ancak Allah'ın kitabına ve Peygamberin (a.s.) sünnetine uyduğunu, ona göre bir taksimat yaptığını söylemiştir. Yine Mâlik b. Evs rivayeti buna açık biçimde delâl etmektedir.
Dağ başındaki, çöldeki çobana kadar bu emvaldan ayırıp göndereceğini ifade etmesiyle, imkânlar ve şartlar nisbetinde bütün müsîümanların yararlanmasını hedef seçtiğini'anlatmak istemiştir.
311 nolu Kays hadîsini Buharı tahrîc etmiştir. Hadîs sahih olup istidlale salih görülmüştür. Hz. Ömer (r.a.) islâm'ın ölüm-kalım mücadelesi verirken, Kureyş'lilerin Hz. Peygamber'in vücudunu ortadan kaldırmaya yönelip İslâm'ın nurunu söndürmeye azmederken ve birçok yakınları bile Resûlüllah'ın (a.s.) yanında yer almazken canlarını ve mallarını, yurtlarım ve yakınlarını Allah ve Resulünün yoluna vakfeden bir avuç mücahidin Bedir savaşına imanla, iştiyak ve azimle katılması her türlü tavsif ve takdirin üstünde değil midir? İşte Hz. Ömer (r.a.) gibi yüksek bir deha bu inceliği hiçbir zaman dikkatinden uzak bulundurmamış, o bir avuç mücahidi hep üstün tutmuştur. Kays rivayeti bu gerçeği bütün açıklığıyla yansıtmaktadır.
312 no'lu Nâfî' rivayetini de Buharı tahrîc etmiştir ve sahihtir. Hz. Ömer'in ilk muhacirleri nasıl tafdîl ettiğini ve onlardan biri olan oğlu Abdullah'a daha az bir pay ayırdığı ve bunun sebebi sorulunca da "onun kendi başına hicret etmediğini babasıyla birlikte hicret ettiğini, o bakımdan kendi başlarına hicret edenlerin tafdile lâyık bulunduklarım söylemiştir.
313 no'lu Eşlem hadîsini de Buharı tahrîc etmiş bulunuyor, islâm mücahidleri arasında yer alıp Huneyn savaşına ve ondan sonra birtakım savaşlara, kuşatmalara katılan adamların kızma kulak verip onun arzularını fazlasıyla yerine getiren Hz. Ömer (r.a.) islâm'a canıyla, malıyla hizmet edenleri hiç unutmamış ve hem onları, hem de aile halkını hep korumaya çalışmıştır. Bu, askerlerle sivil idare arasındaki ilginin derinliğini, ülkesine ve milletine hizmet edenlere karşı vefa duygusunun hep uyanık tutulmasının lüz'umunu yansıtmaktadır.
314 no'lu Muhammed hadîsini imam Şafiî rivayet etmiştir. Hz. . Ömer'in (r.a.) Resûlüllah'ın (a.s.) yakınlarım, aile efradını yine Resûlüllah'ın (a.s.) uygulamasına uygun şekilde gözettiğine delâlet etmektedir. [384]

Çıkarılan Hükümler

1- İslâm devleti himayesini kabul eden gayr-i müslimlerden alman fey' ve haraç, cizye ve benzeri şeyleri geciktirmeden ihtiyaç sahiplerine dağıtmak sünnettir.
2- Bu tür gelirlerden evli olanlara iki, bekârlara bir sehim verilir.
3- Resûlüllah'ın (a.s.) sözü edilen emvali taksimde kendi görüşüne göre değil, ilâhî talimata uyduğu söz konusudur.
4- Fakir ve muhtaçlara taksimat yapılırken, hürriyetlerine kavuşturulmuş olanlara öncelik tanımak sünettir.
5- Hz,. Ömer (r.a.) de bu gibi emvali tevzi' ederken kitap ve sünnetten anlayabildiği ölçü ve prensiplere göre hareket etmiştir.
6- Ömer (r.a.) elde edilen ganimetten humus ayırmamış, kendini sıradan bir müslüman yerine koyarak ona göre bir pay almıştır.
İmam Ebû Hanîfe de bu hususta aynı görüş ve ictihaddadır.
7- Elde edilen ganimet, fey', haraç ve cizye taksimatında islâm'a canıyla, malıyla hizmet eden fedakâr gazilere öncelik tanınır.
8- Aynı zamanda Hz. Ömer'in içtihadına göre, böylelerine biraz fazla verilir.
9- Ebû Bekir ve Ali'nin (r.a.) ictihadlanna göre, müslümanlara eşit biçimde dağıtılır.
10- islâm ülkesinde muhtaç durumda kalan dullara, yetimlere, sıkıntıda planlara devletin beytülmaldan yardım etmesi vacibtir. ihtiyaçlarım karşılayacak nisbette yardım edilir. Burada eşit biçimde dağıtım söz konusu değildir.
11- Resûlüllah (a.s.), gelen fey', haraç ve benzeri emvaldan kendi ailesine ve yakınlarına ayırırdı. Özellikle elde edilen ganimetin beşte birinden bu ihtiyaçları karşılardı.
12- Hz. Ömer'in (r.a.) içtihadına göre, bu, Resûlüllah'a (a.s.) has bir hükümdü. Ondan sonra gelen halîfelere humus ayrılmaz.
13- Hz. Ömer (r.a.) kendi hilâfet döneminde elde edilen fey1 ve haraçtan, ganimet ve cizyeden Resûlüllah'ın (a.s.) aile halkına ve yakınlarına öncelik tanımış ve onların ihtiyaçlarını yeterince karşılamıştır. Ancak Resûlüllah'ın (a.s.) ayırdığı nisbette değildi. Ibn Abbas buna itiraz etmiştir.
14- Hz. Ömer (r.a.) devlet hazinesini hem doldurmuş, hem de onu en âdil şekilde müslüman halkın ihtiyacına sarfetmiştir.
15- Öz evladıyla dağdaki çoban arasında bir ayrım yapmamıştır.
16- Cenâb-ı Allah hakkı onun dilinde ve kalbinde tecelli ettirmiştir.
17- Hz. Ömer (r.a.) kendinden sonraki devlet adamlarına çok âdil, çok sağlam ve kalıcı bir idarî sistem bırakmıştır.
18- Hz. Ömer (r.a.) halîfeyi halkın üstünde bir kişi olarak görmekten kaçınmış ve kendini her zaman halktan biri gibi kabul edip devletin ve halîfenin kapısını bütün vatandaşlara açık tutmuş, ihtiyaç sahiplerinin, dertlilerin, sıkıntıda olanların sesine kulak verip saatlerce onları ayakta dinlemiştir. [385]

---

[1] Bilgi için bkz; Şemsüddin ibn Kudame/eş-Şerhü'l-Kebîr: 10/366
[2] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[3] Buharî cihad: 5, 6, 73. Müslim/imaret: 112, 114, 115, rikak: 2, 51
[4] Buharî/cumua: 18, cihad: 16. Tirmizî/fezâil-i cihad: 7. Nesâî/cihad: 9. DâremT/ cihad: 8. Ahmed: 3/367, 479, 5/225, 6/444
[5] Tirmizî/fezâil-i cihad: 17. Nesâî/cihad: 11, 12. Ibn Mâce/cihad: 2, 9, 24. Ahmed: 1/256,3/132
[6] Ebû Dâvud/cihad: 40. Tirmizî/fezail-i cihad: 17. Nesâî/cihad: 25. İbn Mâce/ cihad: 15. Dâremî/cihad: 5. Ahmed: 2/442
[7] Müslim/cihad: 20, imaret: 146. TirmİzÎ/fezail-i cihad: 23. Ahmed: 4/354, 396, 461.

[8] Buharî/cihad: 22, 112,156. Ahmed: 4/354, 396
[9] Buharî/cihad: 13. Müslim/imaret: 163. Nesâî/cihad: 39. Ibn Mâce/cihad: 7. Dâremî/cihad: 31. Ahmed: 1/62, 65, 66, 2/ 177, 3/468, 5/339, 440, 441
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[10] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 1/587, 588. Kâsânî/ Bedayi: 7/98, 99
[11] Bilgi için bkz: es-Siracü'l-Vehhac: 540-542. Mısır: 1933
[12] Tevbe sûresi: 41
[13] Müslim/imaret: 158. Ebû Dâvud/cihad: 17. Ahmed: 2/374. Daremî/cihad: 25
[14] Enfal Suresi: 45.
[15] Geniş bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğnî: 10/265-266.
[16] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhü'l-Kebîr: 10/366
[17] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[18] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[19] Ebû Dâvud/cihad: 40. Tirmizî/fezâil-i cihad: 1-7 Nesâî/cihad: 25.
[20] Nesâî/cihad: 39. İbn Mâce/cihad: 17. Ahmed: 1/62, 65, 66, 75, 2/177, 3/468.
[21] Müslim. Nesaî. Ahmed. Neylü'l-Evîar: 7/238.
[22] İbn Mâce/cihad: 8. Ahmed : 1/61, 65
[23] Ebu Dâvud/cihad: 2/12. Mısır: 1371
[24] Ebû Dâvud. Neylü'l-Evtar: 7/239.
[25] Ahmed. Ebû Dâvud. Nesâî. Neyiü'l-Evtar: 7/239
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[26] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[27] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[28] Tevbe Sûresi: 38, 39.
[29] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[30] Tevbe Suresi: 39, 120, 122
[31] Buharî/menakıb: 28. Müslim/zekât: 25, imaret: 96, 99. Ebû Dâvud/cihad: 41. İbn Mâce/cihad: 14
[32] Ebû Dâvud/cihad: 33
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[33] Enfal Sûresi: 60
[34] Buharî/cihad; 1207.
[35] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[36] Zehebî/Mîzanü'l-hidal: 4/440, 9759 no'lu Yezîd
[37] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[38] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[39] Hafız Bezzar. Beyhakî/et-Tergîb ve't-Terhîb: 1/19-1352-1933 Mısır
[40] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[41] Buharî/ilim:45, tevhid:28. Müslim/imaret: 150-151. Tirmizî/fezâil-i cihad: 16. İbn Mâce/cihad: 13. Ahmed: 4/397, 405, 417.
[42] Müslim/imaret: 153,154. Ebû Dâvud/cihad: 12. Nesâî/cihad: 15. İbn Mâce/ cihad: 13. Ahmed: 2/169
[43] Müsned-i Ahmed. Nesâî/cîhad: 24
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[44] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[45] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[46] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[47] Bakara: 83, Nisa: 36, En'am:151, İsrâ:23, Ahkaf:-15, ayet.
[48] Ankebût Sûresi: 8.
[49] Câmiu's-Sağîr: 2/203- Mısır
[50] Câmiu's-Sağîr: 2/203- Mısır
[51] Buharî/ahkâm: 4, ahad: 1, meğazi: 59. Müslim/imaret: 39,40. İbn Mâce/cihad: 87
[52] İbn Mâce/cihad: 40. Ahmed: 1/400,409
[53] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[54] Buharî/imân: 18, ıtik; 2, cihad:1, tevhîd: 47. Müslim/imân: 137
[55] Buharî/cihad:138, ed©b:3. Müslim/sirr: 5. Ebû Dâvud/cihad:3İ. Nesâî/cihad: 5.Ahmed: 2/165
[56] Ebû Dâvud/cihad: 31. Nesaî/beyat: 10. ibn Mâce/cihad: 12. Ahmed: 2/160,194,198,204
[57] Ebû Dâvud/cihad: 31. Ahmed: 3/75
[58] Nesâî. Miisned-i Ahmed: 3/429
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[59] Bilgi için bkz. İbn Kudame/el-Muğni: 10/381, 382
[60] Bilgi için bkz. Kâsânî/el-Bedayi': 7/98. Beyrut: 1394-1974.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[61] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/248.
[62] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[63] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[64] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[65] Müslim/imaret: 117. Tirmizî/cihad: 32. Nesâî/cihad: 32. Dâremî/cihad: 20. Ta berânî/cihad: 31. Ahmed: 2/308.
[66] Müslim/imaret: 119. Ibn Mâce/cihad: 10. Ahmed: 2/220
[67] Müslim/imaret: 1.17, 119, 120. Tirmizî/fezâil: 13, cihad: 32. Nesâî/cihad: 32. Ibn Mâce/cihad: 10
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[68] Bilgi için bkz: Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/382, 383
[69] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[70] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[71] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[72] Müslim/cihad: 150. Tirmizî/siyer: 10
[73] Müsned-i Ahmed: 3/454.
[74] Nesâî/zînet: 51. Ahmed: 3/99
[75] Ibn Mâce/fiten: 35. Ebû Dâvud/cihad: 156, melâhim: 2. Ahmed: 4/91, 5/372,409
[76] Ebû Dâvud/el-merâsil. Neylü'l-Evtar: 7/253.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[77] İbn Kudame/el-Muğni: 10/455, 456, 457. Beyrut: 1403
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[78] Zehebî, Mîzanü'l-Itidal: 1/171, 693 no'lu Ezher
[79] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 7/253.
[80] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[81] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[82] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[83] Buharî/tefsîr: 5, 9. Ahmed: 1/181, 186, 3/12, 379, 6/358

[84] Müslim/cihad: 144, 147. İbn Mâce/cihad: 37. Ahmed: 3/329 4/24, 5/84, 6/407
[85] Müslim/cihad: 135. Ebû Dâvud/cihad: 32. Tirmizî/siyer: 22
[86] Buharî/hac: 4, cihad: 1, sayd: 26. Nesâî/hac: 4
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[87] Geniş bilgi için bkz: ibn Kudame/el-Muğnî: 10/451, 452. Beyrut: 1403
[88] Bilgi için bkz: ibn Abidîn: 3/362, 363
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[89] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[90] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[91] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[92] Ebu Davud/cihad: 111. İbn Mace/cihad:3û. Daremi/siyer: 25. Taberani/cihad: 9. Ahmed: 2/22, 23, 76, 100,115.
[93] Ebu Davud/cihad: 111, 112. Ahmed: 3/488, 4/178.
[94] Ebu Davud/cihad: 82.
[95] Müsned-i Ahmed: 1/300; 4/240-5/358
[96] Taberani/cihad:8. Müsned-İ Ahmed: 2/22, 23, 76, 100, 115.
[97] Müsned-i Ahmed: 3/503, 5/270.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[98] Bilgi için bkz: Kasani/Bedayi: 7/114. Beyrut: 1394
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[99] Bilgi için bkz: Zehebi, Mizânü'l-İ'tidal: 1, Halid maddesi: 637/2450
[100] Neylül-Evtar: 7/280
[101] Geniş bilgi için bkz: Şevkani/Neylül-Evtar: 7/280
[102] Tirmizî/siyer: 28. Ebu Davud/cihad: 111. Ahmed: 5/12, 13, 20
[103] Ebu Davud/el-Merasil. Ahmed: 2/100, 150, 3/488
[104] Bilgi için bkz: Şevkani/Neylül-Evtar: 7/281. Dürreyd hakkında geniş bilgi için bkz: Hz. Muhammed'in (a.s.) izinde: 20. Hüroğlu Matbaası
[105] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[106] Tevbe Suresi: 12
[107] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[108] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[109] Ebu Davud/cihad: 82. Tirmizi/diyaî: 14, siyer: 78. İbn Mace/cihad: 38. Daremi/ siyer: 5. Ahmed: 4/240, 5/385.
[110] Buhari/cihad: 149. Ebu Davud/cihad: 113. Tirmizi/siyer: 20. Ahmed: 2/307, 337, 453,3/494
[111] İmam Malik/Mu vatla'. Neylül-Evtar: 7/282
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[112] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[113] Fazla bilgi için bkz: İbn İshak: 286,1401 ve Neylül-Evtar: 7/283
[114] Buhari/cihad: 154, 192, Meğazi: 62. Ebu Davud/cihad: 160. Tirmizi/daavat: 18. Ahmed: 4/360, 362, 365
[115] Bilgi için bkz: Zehebi/Mizartül-İ'tidal: 2/288,3769 nolu Salih
[116] Şevkani/Neylül-Evtar: 7/283.
[117] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[118] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[119] Enfal Suresi: 15, 16.
[120] Enfal Suresi: 65.
[121] Enfal Suresi: 66
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[122] Buhari/vasaya: 23. Tıb: 48, hudud: 44. Müslim/iman: 144. Ebû Davuî/vasaya: , 10. Nesâî/vasaya :12
[123] et-Teraib vel-Terhib : 2/425. Mısır: 1933
[124] Buhari/tefsir: 6, 7, 8. Ebû Davud/cihad: 96
[125] Ebu Davud/cihad: 96. Ahmed: 2/70
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[126] Geniş bilgi için bakınız: Celâl YİLDİRİM/Asrın Kur'an Tefsîri: 5/2340,2341
[127] Ebû Dâvud/cihad: 82. İbn Mace/cihad: 25. Ahmed: 1/294, 299
[128] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[129] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[130] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[131] Buhari/cİhad: 170, meğazi: 170. Ahmöd: 2/294, 310
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[132] Bilgi için bkz; Neylü'l-Evtar: 7/289. Siyer-i İbn Hişam: 1/74, 104, 127,169, 170
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[133] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[134] Buhari/rehin: 3, cihad: 158, meğazi: 15. Müsfim/cihad: 119. Ebu Davud/cihad: 137
[135] Müslim/birr: 101. Ebu Davud
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[136] Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/291
[137] İmam Malik/Muvatta1
[138] Bilgi için bkz. Enbiya suresi, 54-65
[139] Buhari/ilim: 38, cenaiz:33, enbiya; 50, edeb: 109. Müslim/zühd: 72. Ebu Davud/ ılım: 4. Tırmızı/fiten: 70, ilim: 8, 13, menakıb: 19. İbn Mace/mukaddeme: 4. Ahmed: 2/47, 83
[140] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[141] Müsned-i Ahmed: 6/454, 459, 461. Tirmizi/birr: 26
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[142] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[143] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[144] Ebu Davucl/cihad: 149. Nesai/feyi1: 6. Taberani/cihad: 22. Ahmed: 1/88, 5/319
[145] Müsned-i Ahmed: 1/88, 5/319
[146] Ebu Davud/cihad: 121. Nesai/feyi1: 8. Ahmed: 2/184
[147] Enfal suresi, 41
[148] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[149] Ebu Aliye, Tabiinin ileri gelenlerindendir. Hicri 91 "de vefat etmiştir
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[150] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[151] Kasani/Bedayi: 2/49
[152] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[153] Kasani/Bedayi: 2/49
[154] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[155] Neylü'i-Evtar:7/296
[156] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

[157] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[158] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[159] Buhari/humus: 18, meğazi:54. Müslim/cihad: 136. Taberani/cihad: 18
[160] Ebu Davud/cihad: 135, 137, 144. Tirmizi/siyer; 13. Ahmed: 2/144, 123, 190, 5/13
[161] Müslim/cihad: 45. Ebu Davud/cihad: 137, 138. Ahmed: 6/26, 28
[162] Buhari/humus: 18. Ebu Davud/cihad: 138. Ahmed: 4/90. 6/26
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[163] Bilgi için bkz. Neyiü'l-Evtar: 7/299. İbn Kudame/el-Muğni: 10/418-422. Kasani/ Bedayi:7/115
[164] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[165] Mizanü'l-İ'tidal: 1/240, 923 nolu İsmail
[166] Buhari/humus: 18. Müslim/cihad: 42. Ahmed: 1/193
[167] Ebu Davud/cihad: 139
[168] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[169] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[170] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[171] Enfal suresi, 1-8 153.. Ebu Davud/cihad: 144
[172] Ebu Davud/cihad: 144
[173] Enfal suresi, 1
[174] Müsned-i Ahmed: 5/224
[175] Müsned-i Ahmed: 1/173
[176] Buhari/cihad: 76, 80. Tirmizi/cihad: 24. Nesai/cihad: 43. İbn Mace/cihad: 78.Ahmed:5/198
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[177] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[178] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[179] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[180] Ebu Davud/cihad: 143
[181] Nesai/hayl: 17. Ahmed: 1/166
[182] Müsned-i Ahmed. Ebu Davud/cihad: 143, 144
[183] Müsned-i Ahmed: 1/22, 3/292, 339, 4/51, 89, 6/20
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[184] NE: 7/323
[185] Kasani/Bedayi: 7/126. İbn Kudame/el-Muğni: 10/443-445
[186] Fazla bilgi için bkz. Neylü'l-Evtar: 7/323, 324
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[187] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[188] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[189] Buhari/humus: 19, menakıb: 1, meğazi: 56. Müslim/zekat: 132, 134. Ahmed: 3/ 166, 169
[190] Buhari/meğazi: 56, humus: 19. Müsiim/zekat: 140. Ahmed: 3/58, 89
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[191] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[192] Buhari/meğazi: 56. Müslim/zekat: 139. İbn Mace/mukaddeme: 11. Ahmed:2/19, 3/242, 4/2, 5/307
[193] Buhari/menakıb: 2, 45, temenni: 9. Müslim/zekat: 139, meğazi:,56. Tirmizi/ menakıb: 65. ibn Mace/mukaddeme: 4. Ahmed; 2/315, 410, 3/57, 5/137
[194] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[195] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[196] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[197] Ebu Davud/cihad:127
[198] Buharı. Ebu Davud/cihad: 127
[199] Müslim/cihad: 72, 73. Nes a i/d a haya: 38. Ahmed: 3/311, 378, 4/86,5/55
[200] Müsned-i Ebu Davud. Neylü'l-Evtar: 7/334
[201] Ebu Davud. Neylü'l-Evtar: 7/334
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[202] Bilgi için bkz. Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/334, 336
[203] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[204] Zehebi/MizanüI-I'tidal: 4/591, 10768 nolu Ibn Harşef
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[205] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[206] Âl-i İmran suresi, 161
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[207] Buhari/meğazi: 38, iman: 183. Ebu Davud/cihad: 133. Taberani/cihad: 25
[208] Müsüm/iman: 182. Daremi/siyer: 48. Ahmed: 1/20,47
[209] Buhari, cihad: 190. fbn Mace/cihad; 34. Ahmed: 3/160
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[210] Bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğni: 10/488, 490. Şevkani/Neylü'l-Evtar: 7/342
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[211] MüsnecM Ahmed: 2/346
[212] Müsned-i Ahmed: 2/213. Müsned-i Ebi Davud. Neylü'l-Evtar: 7/342
[213] Ebu Davud/cihad: 135. TirmİEİ/hudud: 28. Daremi/siyer: 48. Ahmed: 1/22
[214] Ebu Davud/cihad: 135, 136. Neylü'l-Evtar: 7/342
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[215] Müsned-i Ahmed: 5/424
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[216] Muhammed suresi, 4
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[217] Maide suresi, 11. Müslim/cihad: 133. Ebu Davud/cihad: 120. Ahmed- 3/125 290
[218] Buharı/humus: 16, meğazi: 12. Ebu Davud/cihad: 120. Ahmed: 4/80
[219] Buhari/salât: 76, 82. husumat: 7, 8, meğazi: 70. Müslim/cihad: 59. Ebu Davucl/ cihad: 114. Nesai/mesacid: 20. Ahmed:2/"?2, 3/82
[220] Enfal surgsi, 67-69. Buhari. Müslim/cihad: 58
[221] Ebu Davud/cihad: 121. Ahmed: 4/84
[222] Ebu Davud/cihad: 121. Ahmed: 4/84
[223] Müsned-i Ahmed: 1/247
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[224] Geniş bilgi için bkz: Kasani/Bedayi: 7/119, 120
[225] Şevkani/Neylü'i-Evtar: 7/349
[226] el-Gamravi/es-Siracü'l-Vehhac: 544. Mısır: 1352^1933
[227] Geniş bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğni: 10/400, 401

[228] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübra: 2/9, 10. Neylü'l-Evtar: 7/349
[229] Neylü'l-Evtar: 7/349
[230] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[231] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[232] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[233] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[234] Müsned-i Ahmed: 1/383
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[235] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[236] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[237] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[238] Buhari/cihad: 173. İbn Mace/cihad: 100
[239] Ebu Davud/cihad: 99. Ahmed: 4/336
[240] Buhari/cihad: 141, tefsir: 68. Tirmizi/tefsir: 60. Ahmed: 1/79
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[241] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/10, 11
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[242] Zehebi/Mİzanü'l-İ'tidal: 4/583
[243] Ebu Davud/cibad: 98, sünnet: 8. Ahmed: 1/80, 109, 331, 2/9, 225, 3/330
[244] Müslim/fezail-i ashab: 161
[245] el-Gamravi/es-Siracü'i-Vehhac: 547. Mısır: 1352-1933
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[246] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[247] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[248] Müsned-i Ahmed: 1/224, 362
[249] Ebu Davud. Müsned-i Ahmed: 4/168, 310
[250] Ebu Davud/cihad: 126. Darem i/mukaddem e: 8. Ahmed: 3/95, 144,326
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[251] Geniş bilgi için bkz: Fetavayi Hindiyye: 2/198, 199
[252] el-Gamravi/es-Siracü'J-Vehhac: 544-547. Mısır: 1352
[253] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübra: 2/21
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[254] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[255] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[256] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[257] Buhari/iman: 17, 28, salât:28, zekat: İ. i'îisam: 2, 28. Müslim/cihad. Ebu Davud/ cihad: 95. Ti rm iz i/tefsir: 88. Nesai/zekat: 3. ibn Mace/fiten: 1,3. Da rem i/siyer: 10. Ahmed: 4/8
[258] Müsned-i Ahmed. Ebu Davud. Neylü'l-Evtar: 8/13
[259] Müsned-i Ahmed. Neylül-Evtar: 8/13
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[260] Fetavayi Hindiyye: 2/196
[261] el-Gamravi/es-Siracü'l-Vehhac: 544, 545. Mısır: 1352
[262] ibn Kudame/ei-Muğni: 402-404
[263] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübra: 2/23-24
[264] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[265] BülûğTl-Meram/cihad: 1105-1310
[266] Neylü'l-Evtar: 8/13
[267] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[268] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[269] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[270] Ebû Dâvud/cihad: 170
[271] Ebû Dâvud/cihad: 95. Tirmizî/siyer: 41
[272] Ebû Dâvud/cihad: 2. Dâremî/siyer: 70. Ahmed: 4/99
[273] Nesâî/biy'aî: 15. Ahmed: 1/192, 4/62, 5/270, 363, 375
[274] Buharî/cİhad: 1, 27,194, menakıb-t ansar: 45. Müslim/imaret: 86
[275] Buharî/menakıb-i ensar: 4
[276] Buharî/sayd: 10, cihad: 1, 27, 194, menaktb-ı ensar: 45, fneğazî: 53. Müslim/ imaret: 86. Tirmizî/siyer: 33. Nesâî/biy'at: 15. Ibn Mâce/keffaret: 12. Ahmed: 1/226, 266, 2/ 215,5/71,6/466
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[277] Nisa Sûresi: 97. Neylü'l-Evtar: 8/31
[278] Enfal Sûresi: 72. Bilgi için bkz: Enfal Sûresi: 73-75. âyetlere
[279] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[280] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[281] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[282] Buhari/cizye: 22, edeb: 99, hiyei: 9,'fiten: 21. Müslim/cİhad: 8, 10, 17, Ebu Dâvud/cihad: 150. Tirmizî/siyer: 28. İbn Mâce/cihad: 42. Ahmed: 1/411
[283] Müslim/cihad: 8; 10, 17, Ahmed: 1/411, 441, 2/16, 29, 48, 56, 3/7, 19,25,39, 46,51
[284] Buharî/feraiz: 21, Medine: 1, cizye: 10. Müslim/hac: 467, 470. Ebû Dâvud/ menasik: 95
[285] Tirmizî/sİyer: 25
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[286] Kâsânî/bedayi1:7/110. Fetâvâ-yı Hindiyye: 2/234, 235
[287] Kâsânî/bedayi1:7/110. Fetâvâ-yı Hîndiyye: 2/235
[288] Kâsânî/bedayi': 2/111
[289] Şeyhüüsİâm Ebû Zekeriyya ei-Ensarî/Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tuilab: 2/176. el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 547, 548. Mısır: 1352-1933
[290] Şemsüddin İbn Kudame/eş-Şsrhü'i-Kebîr: 10/555. Beyrut: 1403
[291] Şemsüddin İbn Kudams/eş-Şerhü'l-Kebîr: 10/555. Beyrut: 1403
[292] Şemsüddin İbn Kudame/sş-Şsrhü'l-Kebîr: 10/556
[293] Sahnûn/el-Müdeweneîü'l-Kübra: 2/41, 42
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[294] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[295] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[296] Meydan Larousse: 4/156,157
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[297] Dâremî/siyer: 59. Müsned-i Ahrned: 1/406, 4/439
[298] Ebû Dâv^d/cihad: 154. Dâremî/siyer: 59
[299] Ebû Dâvud/dhad: 151. Ahmed: 6/8
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[300] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

[301] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[302] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[303] Buharî/cihad: 168, meğâzî: 30, menakıb-ı ensar: 12, isti'zan: 26. Müslim/cihad: 65. Ahmed: 3/22, 6/142
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[304] Geniş bilgi için bkz: Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/63. ibn Hişam: 2/245, 246-252. Sa-fiyürrahmân/er-Rahiku'L-Mahtûm: 338-352. Mekke: 1400
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[305] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[306] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[307] Buharî. Ebû Dâvud. Ahmed. Neylü'l-Evtar: 8/63
[308] Şâiiî. Neylü'l-Evtar: 8/63
[309] Buharî. Ahmed. Neylü'l-Evtar: 8/63
[310] Sâd Sûresi: 1-7. Tirmizî/tefsîr: 38. Müsned-i Ahmed: 1/227, 362
[311] İmam Şafiî. el-Müsned
[312] Buharî/cizye: 1, rikak: 7, meğâzî: 12. Müslim/sulh: 6. fon Mâce/fiten: 18. Ahmed: 4/137,327
[313] Ebû Ubeyd/el-Emval. Neytü'l-Evtar: 8/66
[314] Ebû Dâvud/imaret: 30
[315] Ebû Dâvud/imaret: 30
[316] Ebû Ubeyd/el-Emval. Neylül-Evtar: 8/68
[317] Ebû Dâvud. Neyiü'i-Evtar: 8/68
[318] Buharî/cizye: 1
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[319] Mecusî: Arap tarihçisi Taberî'nİn yazdığına göre Mecusîliğin kurucusu olan Zerdüşt, İran hükümdarı Biştasp zamanında yaşadı. Gene bir Arap tarihçisi olan Kelbî'nin bildirdiğine göre Zerdüşt, filistinli peygamber Yeremya'nın öğrencilerinden birinin uşağıydı. Hz. Muhammed'in (a.s.), ondan sonra islâm büyüklerinin bazı tarihçilerin bildirdiklerine bakılırsa islâm dininin İran'da yayılışını kolaylaştırmak için Mecusîlere yumuşak davrandığı, onlardan, kitap ehli oldukları kabul edilerek cizye alınmakla yetinildiği anlaşılıyor.
Mecusîler eski Pehlevî yazısını kullanırlar. Dinleri, eski tabiat dinleri niteliğini taşır. Bugün Hindistan'da yaşayan Mecusîler eski dinlerine Zerdüşt'ün ortaya attığı inançlara çok bağlıdırlar. Tabiat kuvvetlerini Ahur Mazda'nın yeryüzünde bir görünüşü, bir belirtisi olarak yorumlarlar. Ateş, toprak, su gibi tabiat varlıkları onlar için kutsaldır. Ölen bir mecusînin toprağa, ateşe ve suya değmemesine büyük bir itina gösterirler. M. Larousse.
[320] Geniş bilgi için bkz: Kâsânî/Bedayi1: 7/110,111. Beyrut: 1394.
[321] Kâsânî/BedayİI: 7/111
[322] Kâsânî/Bedayi:7/111
[323] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 549, 550. Mısır: 1352-1933
[324] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 551. Mısır: 1352-1933.
[325] İbn Kudama/el-Muğnî: 10/567.
[326] İbnKudama/el-Muğnî: 10/572-574.
[327] Geniş bilgi için bkz: Sahnûn/el-Müdevvonötü'l-Kübrâ: 2/46, 47.
[328] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[329] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[330] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[331] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[332] Buharî/ilim: 39, tıb: 22, vasiyyet: 20.
[333] Müslim. Tirmizî. Ahmed. Neylü'l-Evîar: 8/73.
[334] Müslim/salât: 187. Tirmizî/mevakiyt: 41.
[335] Buharî/humus: 19, hars: 17. Müslim/müsakat: 6.
[336] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[337] Tevbe Sûresi: 5.
[338] Ankebût Sûresi: 67.
[339] Bakara Sûresi: 191.
[340] Kâsânî/Bedayi': 7/114, 115. Beyrut: 1394.
[341] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 550. Şeyhülislâm Zekeri ya Ensârî/Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 2/179. Mısır: 1367-1948.
[342] İbn Kudama/el-Muğnî: 10/613-616. Beyrut: 1403.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[343] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[344] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[345] Tevbe Sûresi: 80.
[346] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[347] Müslim/selâm: 14. Ebû Dâvud/edeb: 138. Tirmizî/isti'zan: 12, İbn Mâce/edeb: 13. Ahmed: 2/263.
[348] Buharî/isti'zan: 22, murteddîn: 4. Müslim/selâm: 9, 87. Taberânî/selâm: 3. Dâremî/isti'zan: 7. Ahmed: 2/9, 3/99.
[349] Buharî/isti'zan: 22. Müslim/selâm: 9, 99. Neylü'l-Evtar: 8/75.
[350] Buharî/edeb: 38, daâvat: 63. Müslim/bire: 79.
[351] Müsned-i Ahmed: 2/9, 3/99. Neylü'l-Evtar: 8/76.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[352] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[353] Şevkanî/Neyiü'l-Evtar: 8/77.
[354] Şevkanî/Neyiü'l-Evtar: 8/77.
[355] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[356] Geniş bilgi için bkz: Kâsânî/Neylü'l-Evtar:7/116, 117-Beyrut: 1394
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[357] Buharî/meırakıb: 2. Nesâî/fey1:25.
[358] Nesâî/fey1: 50. Müsned-i Ahmed: 4/81.
[359] Ebû Dâvud/imaret: 29. Ahmed: 1/84.
[360] Ebû Dâvud/imâret: 20, 21. Müsned-i Ahmed: 1/85.
[361] Müslim. Ahmed. Neylü'i-Evtar: 6/80.
[362] Nesâî. Ahmed. Neylü'l-Evtar: 8/80.
[363] Buharî/cihad: 80. MüslİIm/cihad: 48, fey': 8. Ahmed: 1/25, 48.
[364] Ebû Dâvud. Müsned-i Ahmed.
[365] Buhârî.
[366] Ebû Dâvud.
[367] Buharî. Müslim.
[368] Ebû Dâvud
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[369] Bilgi için bkz: Kâsânî/Bedayi': 7/160.
[370] Bilgi için bkz: Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebîr: 10/547.
[371] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[372] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/80. Zehebî/Mîzanü'l-I'tidal: 1/549, 2062 no'lu Hüseyn.
[373] Şevkânî/Neylü'l-Evtar: 8/80. Zehebî/Mîzanü'I-İ'tidal: 1/549, 2062 no'lu Hüseyn.

[374] Zehebî/Mîzanü'l-İ'tidal: 3/319, 320.
[375] Zehebî/Mîzanü'l-İlidal: 4/298, 9224 no'iu Hişam. Şevkânî/Neylü'l-Evtar: 8/82.
[376] Müsned-i Ahmed: 1/42.
[377] Müsned-i Ahmed: 3/475
[378] Buharı. Neylü'l-Evtar: 8/86
[379] Buharî/menakıb-ı ensar: 45
[380] Buharî/meğâzî: 35
[381] Buharı. Neylül-Evtar: 8/68.
[382] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[383] Bilgi için bkz: Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/85
[384] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[385] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- SADAKALAR KİTABI
1- (Verîlen) Sadakaya Rücû (Dönüş) Yapma Babı
2- Bir Malı Sadaka Olarak Verip Sonra Onun Satışa Arz Edildiğini Gören Kişi O Malı Satın Alabilir Mi?. Babı
3- Bir Sadaka Verip Sonra Ona Mirasçı Olanın Babı
4- (Malını) Vâkıf Edenin Babı
Hadisten Çıkarılan Diğer Fıkıh Hükümleri Şunlardır,
5- Ârîye (İntifa Hakkı Geçici Ve İvazsız Olarak Verilen Mal) Babı
6- Vedia (Hıfz Edilmek Üzere Bırakılan Emânet) Babı
7- Emanetçi Kişi Emânet Bırakılan Malda Ticâret Edip Kâr Sağlar, Babı
8- Havale Babı
9- (Boçluya) Kefil Olmak Babı
Yukardaki İki Hadisten Çıkarılan Hükümler
10- Borcunu Ödemek Niyetiyle Borçlanan Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
11- Ödeme Niyetinde Olmayarak Bir Borç İle Borçlanan Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
12- Borçlanma Hakkında Teşdid Babı
13- Kîm Bîr Borç Veya Bakıma Muhtaç Âîle Bırakır (Ölür) İse (Borcunu Ödemek Ve Ailesine Bakmak) Allah'a Ve Resulüne Âittîr. Babı
14- Fakirin Borcunu Erteleme Bâbı
15- Hakkı Güzelce İstemek Ve Günahlara Girmekten Sakınarak Almak Babı
16- Borcu Güzelce Ödeme (Faziletinin Beyânı) Babı
17- Hak Sahibi (Hakkını İstemekte» Bir Nüfuza Sâhibtir, Babı
18- Borçtan Dolayı (Borçluyu) Hapsetmek Ve Mülâzeme (Alacaklının Onun Yakasına Yapışması) Babı
19- Karz (Borç Para Ve Mal Verme Faziletinin Beyânı) Babı
20- Ölü Yerine Borç Ödeme Babı
21- Üç Şey Vardır Ki Kim Bunlar İçin Borçlanırsa Allah (Kıyamette) Onun Yerine Borçlarını (Hazînesinden) Öder, Babı

15- SADAKALAR KİTABI

1- (Verîlen) Sadakaya Rücû (Dönüş) Yapma Babı

2390) Ömer bin el-Hattâib (Radıyallâkü ««*;'dcn rivayet edildiğine ; ResCıluDah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine) :
«(Vermiş olduğun) sadakana dönüş yapma.»"

2391) Abdullah bin el-Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine «öre; ResûhiHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sadaka verip sonra sadakasına dönüş yapan kimsenin durumu, kusan sonra dönüp kusmuğunu yiyen köpeğin durumu gibidir.»"[1]

İzahı

Ömer (Raciıyallâhü anh)'m hadisi Buharı .o Müs-1 i m' de rivayet edilmiştir. Oralardaki rivayetlerin bâzısında şu ziyâde vardır: «Çünkü sadakasına dönüş yapan kimse, kusmuğuna dönüş yapan köpek gibidir.»"
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsi M ü s 1 i m' de de rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler, verilen sadakaya dönüş yapmanın, yâni cayıp geri almanın haramlığına delâlet eder. Verilen sadaka teslim edilince, teslim alanın mülkiyetine girmiş olur ve teslim edenin mülkiyetinden çıkmış olur. Artık bundan dönüş yapmak ve-sadakayı geri almak hak ve yetkisi kalmaz. Sadaka hibeden farklıdır. Hatırlanacağı üzere 2384 - 2387 nolu hadislerin izahı bölümünde hibeden dönüş yapmanın bâzı âlimlerce caiz görüldüğü belirtildi. Avnü'l-Mabûd yazarının Zekât kitabının 30. babında belirttiği gibi sadaka, âhiret sevabını kazanmak niyetiyle verilen bağıştır. Hibe ve hediye ise kişiye ikramda bulunmak ve ona yaklaşmak niyetiyle bir şey vermektir. [2]

2- Bir Malı Sadaka Olarak Verip Sonra Onun Satışa Arz Edildiğini Gören Kişi O Malı Satın Alabilir Mi?. Babı

2392) Ömer (bin el-Hattâb) (Hadtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken kendisi (yaya bir mücâhide) bir atı sadaka olarak vermiş, bir süre sonra at sahibinin atı noksan fiyatla satmak istediğini görmüş ve bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek ata müşteri olmasının hükmünü sormuştur. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (Ömer'e) :
«Sadakam satın alma,» buyurmuştur."

2393) Zübeyîr bin el-Avvâm (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine Röre:
Kendisi gamr veya gamre denilen bir atı sadaka olarak (birisine) vermiş sonra o attan olduğu söylenen erkek veya dişi kir tayın satışa arz edildiğini görmüş ve (onun atından olduğu için) tayı satın almayı bırakmıştır."
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zey&id'de bildirilmiştir, [3]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Mâlik, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Zübeyir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Zevâid türün-dendir.
Nevevi, Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde: Bu hadîsteki yasaklama tenzîhen mekruhluk içindir, haramhk için değildir. Şu halde, bir malı sadaka, zekât, kefaret, adak gibi bir ibadet niyeti ile veren bir kimsenin ayni malı verdiği şahıstan satın alması mekruhtur. Keza hibe veya başka şekilde kabullenmesi ve mülkiyetine kendi irâdesi ile geçirmesi de mekruhtur. Fakat irâdesi dışında meselâ miras yolu ile mülkiyetine geçmesinde bir mekruhluk yoktur. Anılan sadakayı alan şahıs bunu üçüncü bir şahsa satış veya başka bir yolla devrettikten sonra ise sadakayı veren kimsenin bu malı almasında bir kerahet yoktur. Bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi böyledir. Âlimlerden bir cemaata göre kişinin vermiş olduğu sadakayı, verdiği şahıstan satın alması haramdır. Bunlara göre hadîsteki yasaklama haramlık anlamındadır, diye bilgi vermiştir.
Avnü*l-Mabüd yazan da bu hadîsin şerhinde İ bn-i B a t -t â 11 'n şöyle dediğini nakleder: Âlimlerin ekserisi bu hadise dayanarak kişinin vermiş olduğu sadakayı satın almasını mekruh saymışlardır. Mâlik, Kûfeliler ve Şafiî' nin kavli de budur. Bu hüküm bakımından farz sadaka ile nafile sadaka arasında fark yoktur. Şayet bir adam kendi sadakasını satın alırsa, yaptığı alım akdi sahihtir. Fakat böyle bir alıma girişmemesi uygundur. Kişinin ödediği yemin kefareti de ayni hükme tâbidir. Kişinin vermiş olduğu sadaka sonradan miras yolu ile kendisine intikal ederse bunda hiç bir mahzurun bulunmadığı ve anılan sadakanın kendisi için helâl olduğu yolunda âlimlerin icmâı vardır.
1 b n ü ' 1 - M ü n z i r ise.- Bir sadakayı verip sonra onu satın almak hiç bir kimse için caiz değildir. Çünkü bu hususta sabit yasak vardır.

îîu yasaktan dolayı satın alma akdinin geçersiz sayılması icâbeder. Ancak bu akdin câizliği üzerinde icmâ edildiği sabit olursa o zaman denecek bir söz kalmaz, demiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre kişinin verdiği sadakayı satın almasının mekruhluğunun nedeni hakkında I bnü'1-Mel ik: Bâzı âlimler bu hadisin zahirine bakarak kişinin kendi sadakasını satın almasam haram saymışlardır. Fakat âlimlerin ekserisine göre bu hadîsteki yasaklama tenzîhen mekruhluk içindir. Bundaki kerahetin hikmeti de şudur: Sadakayı kabul eden kimse, sadaka sahibine fiyat bakımından müsamaha edip noksan bir değerle satabilir. Çünkü sadaka sahibi kendisine ikramda bulunduğu için onun da bir karşılık olsun diye malı değerinden düşük bir fiyatla vermesi muhtemeldir. Durum böyle olunca sadaka sahibi malın değeri ile verdiği bedel arasındaki farkı geri almış ve bu farka dönüş yapmış gibi olur, demiştir.
Kişinin vermiş olduğu farz sadakayı satın almasına dâir gerekli bilgi Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'ın 1841 nolu hadisinin izahı bölümünde verildi. Oradaki hadise göre kişinin satın aldığı sadaka kendisine helâldir.
Bâzı âlimler Ebû S a İ d' in hadîsini farz sadakaya ve Ö m e r' in hadisini de nafile sadakaya yorumlamak suretiyle iki hadîsi birleştirmişlerdir. Ö m e r' in hadîsinin nafile sadakaya yorumlanmasının gerekçesine gelince farz sadakaya dönüş yapmanın düşünülememesidir. Bilindiği gibi Ö m e r' in hadîsinin bâzı rivayetlerinde : «Sadakana dönüş yapma* buyruğu da vardır. Dönüş ve rücû etme keyfiyeti farz olan sadaka hakkında nasıl olabilir?
Yukarda belirttiğim gibi Ömer'in hadîsindeki yasağın ten-zihen mekruhluk mânâsına yorumlanması hâlinde bunun Ebû S a i d' in hadîsi ile uzlaşması açıktır. [4]

3- Bir Sadaka Verip Sonra Ona Mirasçı Olanın Babı

2394) Büreyde (bin el-Husayb) (Radıyallâkü anh)'âen; Şöyle demiştir :
Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resul al lan! Ben anneme (genç) bir cariyeyi sadaka olarak verdim. Annem de öldü (ve o cariyeyi bıraktı), dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kadına) şöyle buyurdu i
-Allah seni sevablandırdı ve (cariyeyi) mirasla sana geri verdi.-"

2395) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâhü ankümyden; Şöyle demiştir :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: Yâ Resûlallah! Ben anneme bir bahçemi verdim. (Sonra) annem de öldü ve benden başka mirasçı bırakmadı, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (adama) şöyle buyurdu: «Senin sadakan tam oldu. Bahçen de sana döndü.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Amr bin Şuayb'ın hadisini delil gösterenlerin yanında bu sened sahihtir. [5]

İzahı

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, T i r -inizi, Ebû Dâvûd ve Nesâide rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e müracaat eden kadının ve anasının isimlerine dâir bir kayda rastlamadım. Kadın anasına sadaka olarak yâni Allah rızâsını kazanmak niyeti ile vermiş olduğu cariyeyi miras yoluyla alma hakkına sâhib olup olmadığım ve aldığı takdirde evvelce ettiği sadaka sevabının eksilip eksilmiyece-ğini sormak istediği hadîs sarihleri tarafından bildirilmektedir. Zâten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyurduğu cevab da buna bir işaret sayılabilir, kanısındayım. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's- ve's-selâm) 'in buyruğunun açıklaması şöyledir .-
Senin vermiş olduğun sadakanın sevabı tamdır, ananın ölümü dolayısıyla cariyenin miras yoluyla tekrar sana intikal etmesi senin sadakanın sevabını eksiltmez. Sen sadakanı kendi irâdenle geri almış değilsin. Allah Teâlâ onu miras yoluyla sana döndürmüştür. Onun için câriye senin malın olmuş olur ve sana helâldir. Bu şekilde cariyeyi alman sadakaya dönüş sayılmaz.
1 bn ü'l-M elik: Âlimlerin ekserisine göre kişinin sadakasına mirasçı olması mubahtır. Yâni adam bir yakınına sadaka verir, sonra yakınının ölümü dolayısıyla o sadakaya mirasçı olursa, onu alması helâldir. Anılan sadakanın bir fakire verilmesinin vâcib-liğini söyleyenler de vardır, demiştir.
N e v e v i de: Bu hadîs, kişinin yakınına vermiş olduğu sadakaya mirasçı olması hâlinde teslim alıp onda tasarruf etmesinin mekruh olmadığına delâlet eder. Fakat kişinin vermiş olduğu sadakayı satın alması mekruhtur. Ömer (Radıyallâhü anh) 'm at meselesine âit (2392 nolu) hadîsi bunun mekruhluğuna delâlet eder, diye bilgi vermiştir.
Zevâid türünden olan ikinci hadîs de ayni hükmü ifâde eder. Notta Amr bin Şuayb'ın hadîsinin bâzı âlimlerce makbul sayıldığına işaret edildi. Bunun nedeni şudur: Amr bin Şuayb bin Muhammed bin Abdillah bin Amr bin e 1 - A s (Radıyallâhü anhüm) 'm sıkahğı ihtilaflıdır. Ebû Dâvûd: Amr'in, babası aracılığı ile dedesinden olan rivayeti hüccet olmaz, demiştir. Fakat Nesâi: O sıkadır, demiştir. El-Hâfız Ebû Bekir îbn-i Ziyâd da: Amr*m, babasından ve babası Ş u a y b' in de kendi dedesi olan Abdullah bin Amr' den hadîs işittiği sabittir, demiştir. B u h â r î de Ş u a y b' in, dedesi Abdullah bin Amr' den hadis işitmesinin sabit olduğunu söylemiştir. [6]

4- (Malını) Vâkıf Edenin Babı

2396) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
(Babası) Ömer bin el-Hattab (m ganimet payı) Hayber'de (Semg denilen hurmalık) bir araziye isabet etti. Sonm Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeüemVİn yanına gidereki
Yâ Resülaliah! Hayber'de(ki ganimetten) öyle bir mal bana isabet etti ki benim nazarımda bundan daha azizi ve güzel bir malı şimdiye kadar hiç elde etmedim. Bana ne emir buyurursun? diyerek
(araziyi hayır için değerlendirme şekli hakkında) O'ndan emir istedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine) :
«Dilersen arazinin aslını vakfedersin ve onun mahsullerini sadaka edersin,» buyurdu.
İbn-i Ömer demiştir ki: Sonra Ömer bu arazi hakkında şu (şartlı vakıf) işlemi yaptı: Malın aslı satılamaz, hibe edilemez ve ona mirasçı olunamaz. Ömer onun gelirini fakirlere, vâkıfın yakın akrabasına, esaretten kurtulmak isteyen kölelere, Allah yolunda savaşan mücâhidlere, yolculara ve konuklara sadaka kıldı. Bu maun mütevellisi olan kimsenin bundan mal biriktirmeksizin ve mülkiyetine tecâvüz etmeksizin gelirinden örfe göre yemesinde veya bir dostuna yedirmesinde bir günah yoktur."

2397) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine g.'ire (babası) Ömer bin el-Hattâb:
Yâ Resûlullah! Şüphesiz ben, Hayber'deki yüz sehimdik malım) -dan bana daha sevimli bir malı hiç bir zaman elde etmedim. Ben bunu sadaka etmek istedim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Onun aslını vakfet ve mey vasim Allah yoluna tahsis eti» buyurdu.
(îbn-i Mâceh'in şeyhi) İbn-i Ebi Ömer: Sonra ben bu hadisi başka bir yerde kitabımda şu sen e di e gördüm dedi ve senedi beyân ederek : Ömer (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir, diyerek bunun mislini nakletti."[7]

İzahı

İlk hadîs, Ktitüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Ömer (Radıyallâhü anh)'in vakfettiği arazinin hurmalık olup S emğ isimli olduğu, bâzı rivayetlerde belirtilmektedir. Ömer (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a müracaat ettiğinde arazinin değerini belirttikten sonra: "Bana ne buyurursun?" sözünden maksadı şudur: Ben bu araziyi Allah'ın rızâsını kazanmak için sadaka etmek istedim. Fakat bunu hangi yolla ve ne şekilde sadaka edeceğimi bilemiyorum.
Hadîsin; ^ CJxaj cümlesinin mânâsı "ve arazinin mahsullerini sadaka edersin" demektir. İkinci hadîsteki benzeri cümle bunu açıklar durumdadır.

Buradaki rivayete göre arazinin satılamıyacağı, hibe edilemiye-ceği ve mirasçı olunamıyacağma dâir koşulan şartlar, Ömer tarafından konulmuştur. Buhârî' deki rivayete göre bu şartlar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu içinde yer almıştır. Bu rivayetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu şartları koşmayı emretmesi ve Ö m e r' in de bu emir üzerine anılan şartlan koşmuş olması muhtemeldir. Bu durumda, râvilerin bir kısmı anılan şartları merfû olarak^ diğer bir kısmı da mevkuf yâni Ö m e r' in sözü olarak rivayet etmiş olabilir.
Arazinin gelirinin nerelere harcanacağı Ömer tarafından tâyin ve tesbit edilmiştir. Harcama yerlerinden birisi kölelerin esaretten kurtarılması hizmetidir. Yâni arazi geliri kitabet akdini yapmış olan kölelerin borçlarının tasfiyesinde de kullanılsın. Kitabet akdi şudur: Kölenin efendisi kölesine der ki: Sen kendi nâmına çalış ve şu kadar para bana öde. Bu meblâğı ödediğin gün sen hürsün. Köle de bunu kabullenir ve böylece taraflar arasında akid yapılmış olur. İşte bu akid, Şer-i $erif te kitabet akdi ismini almıştır.
Kölelerle ilgili şarttan maksad arazi gelirinin bir kısmı ile köle satın alınıp azadlanmaşı olabilir.
Ömer (Radıyallâhü anh) anılan araziye bakacak mütevellinin bunun gelirinden örf ve âdete göre normal sayılacak yâni ifrat veya tefrit olmayacak bir ölçü dâhilinde kendi giyecek ve yiyeceğine ve dostuna harcama yapmasına ruhsat vermiş, fakat mütevellinin bu arazinin mülkiyet hakkına tasallut etmesine veya gelirinden mal biriktirmesine izin vermemiştir. Bilâkis bunu yasaklamıştır.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Bu hadîs, vakıf işinin meşruluğuna ve câhil i yet döneminin şaibelerine muhalif plduğuna delâlet eder. Bizim mezhebimiz ve cumhurların mezhebi budur. Mescidlerin ve suların vakfedilmesinin sa-hîhliğine tüm müslümanlann icmâ etmiş olmaları da vakfın aslının şahinliğine delâlet eder. [8]

Hadisten Çıkarılan Diğer Fıkıh Hükümleri Şunlardır,

1. Vakıf malı, satılamaz, hibe edilemez ve vâris olunamaz. Yâni vâkıfın ölümü hâlinde mirasçıları vakıf malını kendi mülkiyetlerine geçiremezler. Vâkıfın şartlarına uymak mecburiyeti vardır.
2. Vâkıfın koşacağı şartlar geçerlidir.
3. Vakıf işi fazilet ve sevabı yüce olan bir hayır yoludur. Vo-klf »daka-i câriyedir.
4. Şifinin sevdiği değerli malını vakfetmesi veya başka yolla, Allah yolunda harcaması fazileti yücedir.
5. Hadis Ömer (Radıyallâhü anh) 'm faziletini ifâde eder.
6. Hayır yollarında ve diğer işlerde fazilet ehline danışma yapılmalıdır,
7. H a y b e r bölgesi savaşla fethedilmiş olup arazisi gaziler arasında taksim edilmiştir. Gaziler kendi paylarına düşen emlâk ve arazide tam tasarruf hakkına sâhib kılınmışlardır.
8. Kişi yakın akrabalarına vakıf yapabilir ve böyle yapmak fazileti mûcibtir.
9. Mütevelli örf ve âdete uygun biçimde vakıf gelirinden bir mikdanm kendi yiyecek ve giyeceğine harcayabilir. Fakat bunda aşırılık edemez."
T i r m i z i de bu hadisi rivayet ettikten sonra: Sahâblller ile başkaları bu hadîsle amel etmişlerdir. Arazilerin ve başka malların vakfedilmesinin meşruluğuna muhalefet eden bir kimseyi mütekad-dim âlimler arasmda da görmüyoruz, demiştir.
Tuhfe yazarı da özetle şöyle der:
"Tahâvi, İsâ bin Ebân'ın şöyle dediğini anlatır: Ebû Yûsuf, vakıf malının satılmasının câizliğini söylüyordu. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) 'm bu hadîsi kendisine ulaşınca: Bu hadîsi î b n - i A v n' den kim işitti, diye sordu. Bunun üzerine tbn-iAliyye bu hadîsi Ebû Yûsuf'a rivayet etti. Bunun akabinde Ebû Yûsuf: Artık kimse bu hadise muhalefet edemez ve eğer bu hadis Ebû Hanife'ye ulaşmış olsaydı o da bununla hükmedecekti, dedi ve vaktin' satılabileceğine dâir verdiği fetvadan dönüş yaptı. Nihayet vakıf malının sa-tılamıyacağı hususunda bir ihtilâf kalmamış gibi oldu."
Bu babın ikinci hadîsini Nesâî ve Şafiî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste anılan yüz sehimlik arazi parçası bundan önceki hadîste anılan ve semğ denilen hurmalık olabilir. Yâni H a y b e r arazisi gaziler arasmda taksim edilirken Ömer < Radıyallâhü anh) 'a yüz senim düşmüş ve bu pay semğ denilen hurmalıktan ibaret olmuş olabilir.
İbn-i Kfâceh'in şeyhi İbn-i Ebî Ömer bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. İki seneddeki râviler ayni zâtlardan ibarettir. Şufarklaki N âf i'in râvisibirincisenedde Ubey-dullah bin Ömer' dir. İkinci senedde ise Abdullah'-dır.
Bu hadis de bir malın aslını vakfedip mahsûlünü Allah yoluna tahsis etmenin meşruluğuna delâlet eder. [9]

5- Ârîye (İntifa Hakkı Geçici Ve İvazsız Olarak Verilen Mal) Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadislerde geçen Âriye ve Minha kelimeleri hakkında gerekli bilgi sunulduktan sonra hadislerin terce-mesine geçmek uygun olur. Çünkü tercemede bu kelimeler aynen kullanılacaktır.
Ariyye, Âriye ve Are kelimeleri Şer-i Şerifte şu mânâyı ifâde eder:Menkul veya gayri menkul bir malın intifa hakkını geçici ve ivazsız yâni bedelsiz olarak bir kimseye vermektir. Verilen nesneye de âriye, âriyye ve âre denilir. Tarla, bağ, bahçe, ev, binek hayvanı, yük hayvanı ve süt ftayvanı bu şekilde verilebilir.
Minha ve Menîha: Bu kelimelerin asıl mânâsı bağıştır. Bu bağış hayvan, meyvalar ve diğer mallarda olabilir. Bu nevi bağışlar malın mülkiyeti ve intifa hakkının ikisinde olabildiği gibi yalnız intifa hakkında da olabilir. Bu takdirde geçici olur. Meselâ süt veren koyun veya meyvalı ağaç bir kimseye teslim edilerek: Koyunun sütü kesilinceye ve ağacın meyvası bitinceye kadar bunların mahsûlünden yararlanma hakkını karşılıksız olarak sana verdim. Bunları, mahsulleri bitince bana iade edeceksin, denilir. Bu da minha ve menîha'nın bir nevidir. Bu bâbta rivayet olunan hadislerde bu son mânâ kasdedilmiştir.

2398) Ebû t'mâme (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim şöyle buyurdu, demiştir:
«Âriye (sahibine) ödenir. Minha da (sahibine) iade edilir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü râvi îsmâil bin Ayyaş tedlisçidir. Lâkin bu hadisi yalnız İbn-i Ayyaş rivayet etmemiştir. Zira İbn-i Hibbân de kendi sahih'inde bu hadisi başka bir senedle rivayet etmiştir.

2399) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü «w/t/den rivayet edildiğine gö-re kendisi :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKden şöyle buyururken işittim, demiştir:
«Âriye (sahibine) ödenir ve minha (sahibine) iade edilir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahihtir. Râvi Abdur-rahman, Yezid bin Câbir'in oğludur, sıkadır. Râvi Said de Ebû Saîd el-Makberi'nin oğludur. [10]

İzahı

Ebû Üm â m e (Radıyallâhü anht'ın hadisini Ebû D â-v û d daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. T i r m i z I de Minha ile ilgili cümle hâriç, Ebû Davud'un rivayet ettiği metnin mislini rivayet etmiştir. Hâl böyle iken Zevâid yazarının bu hadîsi Zevâid türünden saymasının sebebini bilemedim.
Hadisin "Âriye (sahibine) ödenir" mealindeki cümlenin açıklaması bölümünde Tuhfe yazarının el-Mirkat'tan naklen beyânına göre Turbeştî şöyle demiştir: Yâni âriye sahibine tediye edilir. Âlimler bu cümleyi değişik şekilde yorumlamışlardır. Çünkü âriye'-nin helak olması hâlinde, bedelinin bundan yararlanan kişiye ödettirilip ödettirilmiyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ödettirilir, görüşünde olanlara göre bu cümlenin yorumu şöyledir: Âriye duruyor ise sahibine aynen tediye edilir. Durmayıp helak olmuş ise onun değeri tediye edilir.
Âriye, telef olduğu takdirde değeri ödettirilmez diyen âlimler ise bu cümleyi şöyle yorumlarlar: Âriyenin, sahibine geri verilmesi masrafı sahibine âit olmayıp karşı tarafça ödenir.
Hadisin "Minha (sahibine) iade edilir" cümlesinin mânâsı şöyledir : Yâni minhanın mülk. yet hakkı sahibine aittir. Bundan yararlanan kişi bunu sahibine iade etmekle mükelleftir. Meselâ bir adam süt veren ineğini sütünden yararlansın, diye bir adama geçici ve karşılıksız olarak veriyor

veya meyva ağacı, meyvasından yararlansın, diye bu şekilde veriyor ya da sebze ve hububat; eksin diye arâzisini veriyor. Minha ismi verilen bu bağış anılan malların mülkiyetine âit değil, sâdece intifa hakkına ve belirli bir süreye aittir. Malın mülkiyet hakkı, mal sahibine aittir. Şu halde yararlanma süresi bitince anılan malın sahibine iade edilmesi gerekir.
Ahiye telef olunca sahibi bunun değerini ödettirebilir mi?
Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Mirkafta Kadı'-dan naklen beyân-edildiğine göre âriye, müstaîrin yâni yararlanmak üzere alan kişinin yanında iken telef olursa îbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre, Atâ, Şafii ve Ahmed'e göre âriyenin değeri müstair'e ödettirilir. Şürayh, el-Hasan, Nahai, Ebû Hanîfe ve Sevrî'ye göre ödettirilmez. Çünkü âriye, müstaîr'in elinde bir emanet durumundadır. Onun bir kusuru olmadıkça kendisine ödettirilmez. Bu görüş Ali ve I b n - i M e s' û d' den de rivayet edilmiştir. Allah cümlesinden râzi olsun.
Âriye olarak verilen bir mal müstair'in elinde iken helak olduğu takdirde hangi durumlarda ona ödettirilir ve hangi durumda ödettirilemez, âriye akdi nasıl oluşur ve ne gibi hükümleri vardır? Bu hususlar geniş izahlar ister. Bu itibarla fıkıh kitablarma baş vurmak lâzımdır.

2400) Semûre (bin Cündüb) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur;
«El, (başkasına âit) aldığı malı, (mâlikine) ödeyinceye kadar o maldan sorumludur.» [11]

İzahı

Bu hadisi TirmizİI, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmi*terdir.
Hadîs, âriye, icare veya başka yollarla alınan ve mülkiyeti başkasına âit bulunan malın mâlik'ine iade edilmesinin vâcibîiğine delâlet eder. Ariyeyi alan kişinin yanında âriye mal telef olduğu takdirde kendisinden tazmin ettirilir yâni ona ödettirilir, diyen âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Âlimler arasında bu hususta bulunan ihtilâf yukarda anlatıldı.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin mânâsı şöyledir: Yâni el, aldığı malı mâlikine iade etmekle mükelleftir, bunu yapması vâcibtir, demiştir.
T ı y b i de: Yâni elin aldığı mal, el sahibinin zimmetine geçmiş olur, telef veya zayi olması hâlinde el sahibine ödettirilir, anılan mal sahibine iade edilinceye kadar bu sorumluluk devam eder, demiştir.
Ibnü'l-Melik de: Yâni gasp edilen malı sahibine iade etmek vâcibtir. Sahibi taleb etmese bile hüküm budur. Ariye olarak alınan mal için bir süre tâyin edilmiş ise süre bitiminde sahibi tarafından taleb edilmese bile iade edilmesi vâcibtir. Vedia, yâni hıfz edilmek üzere emânete bırakılan mal, sahibi tarafından istendiği zaman iade edilmesi vâcibtir, demiştir.
Hülâsa âriye, icâre ve vedia gibi meşru yollarla geçici olarak alınan veya hırsızlık, soygunculuk ve gasb gibi gayri meşru yollarla elde edilen malların gerçek hak sahibi olan mâlik ve sahihlerine iade edilmesinin vâcibliği için bu hadis bir delildir.
Ş e v k â n i de: Âriye veya vedia gibi meşru, bir yolla geçici olarak teslim alınan bir mal, teslim alanın hıyaneti sonucunda telef olursa malın kendisine ödettirilmesinin gerekliliği hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Fakat onun bir hıyaneti olmaksızın, unutma, yanılma, veya gücü dışında kalan bir nedenle veya zayi olma, çalınma ve âfet gibi bir nedenle telef olması hâlinde ödettirilir mi, ödettirilmez mi? Bu gibi durumlarda teslim alanın bir hiyâ-neti ve kusuru söz konusu değil iken kendisine ödettirilecek mi? Bu hadisin zahirine göre ona tazmin ettirilir. [12]

6- Vedia (Hıfz Edilmek Üzere Bırakılan Emânet) Babı

2401) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radt-valfâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srllem), şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir mal hıfz edilmek üzere kimin yanma emaneten bırakılırsa o kimse üzerine tazminat yükleme yoktur.»"
Not : Râvi el-Müsennâ ve onun râvisi zayıf oldukları için bu sened zayıftır. [13]

İzahı

Vedia: Yukarda da belirttiğim gibi hıfz edilmek üzere emânet edilen mala denilir. Bunun âriye'den farkı açıktır. Çünkü âriye, bundan önceki bâbta belirttiğim gibi kullanılıp yararlanılmak üzere karşılıksız ve geçici olarak verilen mala denilir. Amaç, onu kullanmak ve ondan yararlanmaktır. Vedia ise sırf hıfzedilmek için verilir. Onu kullanmak veya ondan yararlanmak caiz değildir.
Hadîs, vedianın telef olması hâlinde değerinin emanetçiden tahsil edilemeyeceğine, ona tazmin ettirilemiyeceğine delâlet eder. Şev-kani' nin beyânına göre bu hususta icmâ bulunduğu söylenmiştir. Ancak emanetçi vediada hiyânet edip bile bile helak ederse bu takdirde bedeli ve kıymeti kendisine ödettirilir. Gene Ş e v k â n î' -nin beyânına göre emanetçi, kendisine teslim edilen emânetin muhafazasında kusurlu olursa kendisine ödettirilir. Çünkü kusur islemek de hiyânetin bir nevî sayılır. [14]

7- Emanetçi Kişi Emânet Bırakılan Malda Ticâret Edip Kâr Sağlar, Babı

2402) Örve el-Rârıkî (bin ebi'l-Ca'd) (Radtyaifâhü fl«A)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) kendisi için bir koyun satın almak üzere ona bir dinar verdi. O da (gidip) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için (o dinarla) iki koyun satın aidi. Sonra bir koyunu bir dinara sattı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir koyun ile bir dinar getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (alış verişinin) bereketli olması için ona dua etti.
Râvî demiştir ki: Artık Örve ve toprak alsaydı onda kâr ederdi." ... "Örve bin Ebi'l-Ca'd el-Bârıkî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir î Satılmak üzere bir koyun sürüsü geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bana bir dinar verdi ve râvi bunun mislini anlattı." [15]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da burada olduğu gibi iki ayrı se-nedle Örve (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir. Avnü'l Mabûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi vermektedir :
"Mal sahibi, vekil ettiği kişiye: Bu dinarla şöyle bir koyun al, dediği zaman, vekilin bir dinarla ayni vasıfları taşıyan iki koyunu almasının câizliği bu hadisten anlaşılıyor. Çünkü vekil, müvekkilinin isteğini yerine getirmiş olur, üstelik ona fazla bir kazanç sağlamış olur.
Bir adam, vekil ettiği kişiye: Şu koyunu bir dirhem ile sat, dediği zaman, vekil iki dirheme satarsa bu satış da yukardaki muamele gibi caizdir. Keza müvekkil bir koyunun bir dirheme satın alması vekilinden istemiş iken vekilin istenen vasıftaki bir koyunu yarım dirheme satın alması da caizdir. N e v e v İ' nin naklen ettiği beyâna göre $ â f i i 1 e r yanında sahîh olan hüküm budur.
ö r v e (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için satın aldığı koyunlardan birisini O'ndan yetki almadan satmıştır. Hadîsin bu kısmı, fuzülî'nin satışının sahihliğine delil sayılmıştır. (Fuzuli, fıkıh ıstılahında mal sahibinden yetki almadan o malı satan kişiye denilir.)
Mâlik, bir rivayetinde A h m e d ve kadîm kavlinde Ş â -fil-* Fuzuli'nin satışı, mal sahibinin tasvibi hâlinde geçerlidir, diyerek bu hadisin hükmü ile amel etmişlerdir. N e v e v i de bu hükmü kuvvetli görmüştür. Ali, tbn-i Abbâs, îbn-i Mes'ûd ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) gibi sahâbi-lerin dâhil olduğu seleften bir cemâatin da böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur.
Cedid kavlinde Şafii : Mevkuf (yâni sahibinin tasvib veya reddine bırakılan) alım ve satım bâtıldır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) «Sen yanında(mülkiyetin altında) olmayan bir şeyi satma» buyurmuştur, der ve Ö r v e' nin bu hadîsine cevaben : Bu hadisin sahîhliğini itiraz edilmektedir, sahih olduğu takdirde örve'ye satış yapması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından vekâlet verilmiş olması mümkündür, der.
Ebû Hanife: Mevkuf satış sahihtir, fakat mevkuf alım sahih değildir. Sebebi ise, bir malı sahibinin mülkiyetinden çıkarmak onun izin ve müsaadesine bağlıdır. Fakat onun mülkiyetine bir şeyi dâhil etmek için onun izin vermesi şart değildir, demiştir. Ancak şöyle bir itiraz yapılabilir. Satın alınan bir malın onun mülkiyetine dâhil edilmesiyle o malın bedeli onun mülkiyetinden çıkarılmış olur.
Mâlik' den ise Ebû Hanife' nin kavlinin aksi rivayet edilmiştir. Eğer bu rivayet jahîh ise bu görüş kuvvetlidir. Çünkü bu görüşe göre bütün hadislerle amel edilmiş olur. S e v k â n i böyle demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in duasından sonra Ö r v e' nin' ticâret şansı o kadar açıldı ki her alım satımdan kârlı çıkardı. Had

is'in sonundaki "Artık Örve toprak alsaydı onda kâr ederdi" sözü onun her alış verişte kazançlı olduğunu ifâde etmek için kullanılmıştır. Ama hakîkî mânâda kullanılmış olması da muhtemeldir. Çünkü toprağın bâzı çeşitleri satılır. Bu takdirde gene onun her işte kazançlı olduğu ifâde edilmiş olur.
Ebû Dâvûd ve Tirmizî bu hadîsin benzerini Hâkim bin Hızâm (Radıyallâhü anh) 'den de rivayet etmişlerdir. H a t t â b İ de.bu iki hadîsle ilgili olarak şöyle der:
Bir adamın malını ondan izin veya vekâlet almadan satmak rey ehline göre caizdir. Ancak böyle bir satışın kesinleşip geçerlilik kaşanması, mal sahibinin tasvibine bağlıdır. Mal sahibinin durumu duyup tasvib etmesi hâlinde satış kesinleşmiş olur. Böyle bir satışı caiz gören rey ehli böyle bir satın almayı caiz görmezler. Yâni onlara göre, bir adama onun izin veya vekâleti yok iken bir şey satın almak caiz değildir. Rey ehlinin delilleri Örve (Radıyallâhü anh) ile Hakim bin Hızâm (Radıyallâhü anh) 'm hadisleridir.
Mâlik ise bu tür satışları da alımları da caiz görmüştür. Şafii bunların hiç birisini caiz görmemiştir. Bu iki hadisin se-nedleri muttasıl değildir. (H a t t â b i bundan sonra senedler hakkında bilgi veriyor). [16]

8- Havale Babı

Havale t Tahvil kökünden alınmadır. Nakletmek manasınadır. Fıkıhçılann ıstılahında ise: Bir borcu bir kimsenin zimmetinden başka bir kimsenin zimmetine aktarmak ve nakletmektir.
Asıl borçlu, zimmetindeki borcu başka bir kimseye havale ettiği için kendisine MuKil denilir. Alacaklı olan şahıs için havale işlemi yapıldığından kendisine Muhâlün Leh denildiği gibi havale işlemini kabullendiğinden dolayı da Muhtal denilir. Söz konusu borç zimmetine havale edilen şahsa da Muhal Aleyh denilir. Havale edilen borca da Muhal Bth denilir.
Bazı fıkıhçılara göre havale işlemi bir borcun diğer bir borç ile satışıdır. Borcun borç ile satışı yasak olmakla beraber bu işlem genel hüküm dışında tutularak buna ruhsat verilmiştir. Diğer bir kısım fıkıhçılara göre bu işlem, borcun bir ödeme nevidir. Diğer bazılarına göre bu akid bağımsız ve özel bir akid durumundadır.
Havale işleminin geçerliliği için muhil'in muvafakati âlimlerin ittifakı ile şarttır. Onun nzâsı dışında böyle bir işlem yapılamaz.
Âlimlerin ekserisine göre muhtarın rızâ ve kabulü de şarttır. Asıl borçlunun zimmetindeki borç ile muhâlün aleyh'in zimmetindeki borcun vasıflarının müşterek olması ve bilinmesi şarttır. Bâzı âlimlere göre her iki borcun nakid olması ve yiyecek maddelerinden olmaması da şarttır.

2403) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Zulüm, borcunu ödemeye muktedir olanın Özürsüz olarak borcunu Ödemeyi geciktirmesidir. Ve (alacaklı durumda olan) biriniz varlıklı ve güvenilir bir kimseye havale edildiği zaman, havale işini kabullensin.»"

2404) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/cm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Borcunu Ödemeye muktedir olanın özürsüz olarak borcunu ödemeyi geciktirmesi bir zulümdür. Ve sen (alacaklı durumda iken) varlıklı ve güvenilir bir kimseye havale edildiğin zaman ona havale edilmeni kabullen.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yûnus bin Ubeyd ile Nâfi arasında bir inkıta vardır. Ahmed bin Hanbel : Yûnus, Nâfi'den bir şey işit-memiştir. O ancak Nâfi'in oğlunun aracılığıyla Nâfi'den işitmiş yâni rivayet etmiştir, demiştir. İbn-i Muin ve Ebû Hatim de : Yûnus Nâfi'den bir şey işitmemiş, demişlerdir. Ben derim ki: Hüşeym bin Bişr de tedliscidir ve bunu an'ane ile rivayet etmiştir. [17]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyalîâhü anh) 'm hadisini Kütüb-i Sit-te yazarlarının hepsi ve Ahmed ile Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadisin ilk cümlesi N e s â î' nin rivayetinde buradaki gibidir. Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve T i rm i z i 'de bu cümle; şeklindedir. Her iki ifadeden kasdedilen mânâ aynidir. Yâni borcunu vaktinde ödeme gücüne sa-hib olan kişinin özürsüz olarak bunu geciktirmesi zulümdür. Müellifimizin rivayetinin zahirinden sezildiği gibi zulümün yalnız bu durumdaki kişinin davranışından ibaret olması ve başka bir zulüm çeşidinin bulunmaması kasdedilmemiştir.
Hadiste geçen bazı kelimeleri açıklayalım t
Matl: Bu kelimenin asıl mânâsı bir şeyi uzatmaktır. E 1-Ez-heri' nin beyânına göre bu kelimenin asıl mânâsı müdâfaa ve itişmektir. Burada ise ödenmesi gerekli bir hakkı ödemeyi mazeretsiz olarak geciktirmektir.
Ganî ı Zengin demektir. Lâkin burada; borcunu ödeme gücüne sâhib olan, anlamında kullanılmıştır. Şu halde borcunu ödeme gücüne sâhib olan fakir de bu hükme girer ve mazeretsiz olarak borcunu geciktirmesi zulüm sayılır.
Melî: Zengin manasınadır. En-Nihâye yazarı: Burada kasdedilen mânâ zengin ve güvenilir kişidir, demiştir.
Cumhur, hadîsin ilk cümlesini tercemede belirttiğim gibi mânâ-lancıırmış ve: Matl masdarı, faili olan gani'ye izafe edilmiş, demiştir. Zayıf bir kavle göre bu izafe masdarın, mefulüne izafesi nevin-dendir. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur:
"Zengine olan borcu özürsüz geciktirmek (borcunu ödemeye muktedir kimse için) bir zulümdür." Bundan maksad da şudur: Alacaklı kişi zengin bile olsa borcu zamanında ödemek vâcibtir. Alacaklının zengin oluşu, hakkının geciktirilmesini meşrûlaştırmaz. Zenginin alacağını mazeretsiz geciktirmek zulüm olunca, fakirin alacağını geciktirmek daha büyük zulüm olmuş olur. Fakat bu yorum uzaktır.
Hadîsin son kısmında, borçlunun, alacaklıya güvenilir ve zengin bir borçluya havale etmesi yâni zimmetindeki borcun o kişi tarafından ödenmek üzere alacaklıya teklifte bulunması hâlinde alacaklının bu teklifi kabul etmesi emredilmektedir. Nevevi: Bu emir bizim arkadaşlarımız ile cumhura göre mendubluk içindir. Bir kavle göre emir mübahlık içindir. (Yâni alacaklının bu teklifi kabul etmesi mubahtır.) Diğer bir kavle göre emir vâciblik içindir, demiştir.
H a 11 â b i de: Hadis, borcunu ödeme gücüne sâhib olmayan kimsenin borcunu geciktirmesinin zulüm olmadığına delâlet eder. Bu geciktirme zulüm sayılmayınca böyle bir borçlunun hapsedilmesi de caiz olmaz. Çünkü, hapsetmek işi bir cezadır. Haksız ve zâlim durumunda olmayan kişinin cezalandırılması ise söz konusu değildir, demiştir.
El-Hâf iz da el-Fetih'te bu hadisin açıklaması bölümünde özetle şöyle der:
"Muhtâl'ın havale işlemini kabullenmesine ait hadîsteki emir müstahablık içindir. Cumhura göre böyledir. Fakat bu hususta ic-mâ vardır, diyenler yanılmıştır. Bir kavle göre bu emir mübahlık içindir. Hanbeliler'in ekserisi ile Ebû Sevr, îbn-i Cerir ve Zahiriye mezhebi mensublan bu emri vâciblik mânâsına almışlardır. [18]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Matl, yâni borcunu ödiyebilir durumdaki şahsın özürsüz olarak borcunu geciktirmesi zulüm ve haramdır. Cumhura göre, bile bile böyle yapan kişi büyük günah işlemiş olur ve fâsık sayılır. Bâzı âlimlere göre kişinin fâsık sayüabilmesi için bunu bir defa yapması yeterlidir, tekrarlanması gerekmez.
2. Alacaklı kişi, alacağını istemeksizin borçlunun ödemeyi geciktirmesi fâsık sayılmasını gerektirir mi, gerektirmez mi? Bu hususta ihtilâf vardır. Hadîsin zahirine göre alacaklı tarafından taleb vuku bulmadıkça, borç ödeme geciktirilmesi ile borçlu fâsık sayılmaz. Çünkü Matl. taleb anlamını işaret eder. Boynunda bir hak bulunan herhangi bir kimsenin bu hakkı vaktinde ödememesi ve özürsüz geciktirmesi Matl sayılır. Meselâ: Erkeğin karışma, efendinin kölesine ve hâkim'in kendisine baş vuranlara karşı mükellef olduğu hakları geciktirmeleri bu hükme girer.
3. Borçlunun ödemeye muktedir olmadığı borcu geciktirmesi zulüm sayılmaz.
4. Malı hazır olmadığı için borcunu vaktinde ödemeyen zengin zulüm etmiş sayılmaz. Çünkü bu durumdaki zengin fakir hükmündedir.
5. Borcunu ödemekten âciz kalan fakir, borcunu vaktinde ödemedi diye hapsedilmez, eline imkân geçinceye kadar kendisinden ödeme istenmez. Ama hapsedilebileceğini söyleyenler olduğu gibi borcunu ödemesi için istekte bulunulabileceğini söyleyenler de vardır.
6. Havale işlemi taraflarca kabul edilip kesinleştikten sonra Muhâlün aleyh'in yâni borç ödemesi kararlaştırılan kişinin ölmesi veya iflâs etmesi gibi bir engel nedeni ile borcun tahsili imkânsız-laşınca, Muhtâl yâni alacaklı şahıs Muhil yâni asıl borçluya dönüş yapamaz ve ondan tahsil edemez. Çünkü eğer ondan taleb etmesi yolu açiK tutulsaydı, borcun havale edildiği şahsın zengin olması şartı koşulmamalı idi ve bu şartın

koşulması anlamsız kalırdı. Zenginlik şartı koşuiunca, alacaKimın ilk borçluya dönüş yapmaması gereği ortaya çıkmış olur.
Hanefîler'e göre yukarda anlatılan durumda, alacaklı şahıs asıl borçluya dönüş yapabilir.
7. Borcunu ödeme gücüne sâhib olduğuna rağmen mazeretsiz ve bilerek borcunu geciktiren şahısdan borcun cebirle tahsili, tahsil edilinceye kadar peşinin bırakılmaması, İsrarla taleb edilmesi ve tahsil için gerekli her çâreye baş vurmanın meşruluğu anlaşılıyor. Çünkü onun yaptığı iş bir zulümdür.
8. Havale işleminin oluşması için muhil ve muhtâlın yâni asıl borçlu ile alacaklının rızâsı şarttır. Fakat muhâlün aleyh'in yâni borcun havale edildiği kişinin rızâsı şart değildir. Çünkü hadîste kendisinden söz edilmemiştir. Cumhurun görüşü böyledir. Ktfkat Hanefî âlimler, onun da rızâsının şart olduğunu söylemişlerdir. Ş â -fiiler' den el-Ustuhrî de böyle demiştir." CEl-Fetih'ten yapılan nakil bitti.) [19]

9- (Boçluya) Kefil Olmak Babı

2405) Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken İşittim, demiştir:
«Kefil, taahhüd ettiği borcu yüklenmiştir ve borcun ödenmesi vâ-cibtir.»"

2406) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam 10 dinar alacaklı olduğu borçlusunun yakasına sarıldı. Borçlu şahıs (alacaklısına) :
Benim yanımda (mülkiyetimde) sana vereceğim hiç bîr şey yoktur, dedi. Alacaklı adam da (borçlusuna) :
Hayır! Vallahi sen alacağımı ödeyinceye veya bir kefil bana getirinceye kadar senden ayrılmıyacağım, dedi. Sonra onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna çekip götürdü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) borçluya *
«Sen alacaklından ne kadar mehil istersin?» buyurdu. Borçlu t Bir ay, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-O halde ona ben kefil olurum.» buyurdu. Sonra borçlu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği vakitte huzura geldi (veya borcunu getirdi). Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Bu (altını) nereden elde ettin?» buyurdu. Adam t Bir madenden, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunda hayır yoktur,» buyurdu ve onun yerine borcunu ödedi." [20]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû D â -vûd, Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r -m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Ebû D â -v û d ' un rivayet ettiği metin uzundur. Oradaki rivayette müellifimizin 2398 nolu hadis metni de mevcuttur.
Hadîste geçen Zaim, kefil demektir. Gârim, kefil olup taahhüd ettiği borcu yüklenen, demektir. «Zaim, gârim'dir» cümlesinin mânâsı şudur: Kefil olan kişinin yüklendiği borcu ödemesi gerekir. Yâni borçlu, borcunu ödemediği takdirde kefili onu ödemekle mükelleftir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû D a -v û d da rivayet etmiştir. Hadîste sözü edilen borçlu ile alacaklının isimleri hakkında bir bilgi edinemedim.
Hadîs'in; »eUü cümlesi iki şekilde mânâlandırılabilir:
Birincisi: «Borçlu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e geldi.-
İkincisi: «Borçlu vaad ettiği işi yaptı.» Yâni borcunu getirdi.
Ebü Davud'un rivayetinde; borçlunun, vaad ettiği mik-dan Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'e getirdiği ve getirilen nesnenin altın olduğu ifâde edilmektedir.
Borçlu, bunu bir madenden elde ettiğini söyleyince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Bunda hayır yoktur» buyurmuştur. Ebû Davud'un rivayetinde ise: «Buna İhtiyacımız yoktur, bunda hayır yoktur» Duyurulmuştur. Bu ifâde ile kasdedilen mânâ hakkında Sindi: Bana öyle geliyor ki adamın madenden elde ettiği altının beşte bir hissesini devlete vermediği Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'ce bilindiği için, bunda hayır bulunmadığı ifâde buyurulmuştur. Çünkü devletin hakkı olan humusu ödenen madenleri işletmek meşrudur, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t a b i hadisin bu cümlesi ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
Adamın madenden istihsal ettiği altının Peygamber (Aleyhi's-sal&tü ve's-selâm) tarafından reddedilmesine ve: «Buna ihtiyacımız yoktur...» Duyurulmasına gelince, bu, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından bilinen özel bir sebebe dayanıyor gibidir. Yoksa, madenlerden istihsal edilen altının edinilmesinin mubah olmayışı anlamına dayanmıyor. Çünkü altın ve gümüşün tümü madenlerden elde edilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanından bugüne kadarki uygulama madenlerden altın ve gümüşün istihsalinin meşruluğuna delâlet eder.
Yukardaki buyruğun nedeni şu olabilir: Maden sahihleri, madenlerdeki toprağı işletenlere satarlar. Bunlar da topraktaki altın ve gümüşü istihsal ederler. Topraktan elde edilecek altın ve gümüş oranı bilinmeyince, bu nevî satışlarda aldanma veya aldatma olabilir. Zâten âlimlerden bir cemâat madenlerin toprağını satmayı mekruh görmüşlerdir. Atâ, Şâbî, Süfyân-i SevrÎ, Ev-z a I, Şafii, Ahmed ve İshâk bin Râheveyh de böyle söyleyenlerdendir.
«Buna ihtiyacımız yoktur, bunda hayır yoktur» ifâdesinden inak-sad şöyle de olabilir: «Yâni getirdiğin şu altına revaç yoktur ve işimizi görmez.» Bunun sebebine gelince Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kefil olduğu altın sikkeli idi. Borçlunun getirdiği altın ise sikkesiz idi. Orada darphane gibi bir yer ve külçe altını sikkeli altın hâline getirecek kimse de yoktu. O dönemde sikkeli altınlar Rum memleketlerinden Hicaz'a getirilirdi. Halîfe A b d ü 1 -melik bin Mervân zamanına kadar durum böyle devam etti. Nihayet kendisi ilk darphaneyi açtırıp sikkeli altını îslâmî bir para olarak piyasaya sürdü. Onun döneminde basılan altınlara M e r Anî altın ismi verilir.
Yukardaki cümlenin Duyurulmasının sebebi şu olabilir: O dönemde madenlerden elde edilen kazançlar pek meşru sayılmazdı, bir takım aldatma ve aldanmalar vuku bulurdu. Şöyle ki maden sâhib-leri, madenleri işletme hakkını istihsal edilecek mahsûlün yüzde on, yirmi veya otuzu kendilerine verilmek üzere işletmecilere verirlerdi. Bu ise aldatmaya veya aldanmaya yol açardı. Çünkü işletmecilerin bir şey çıkarıp çıkaramıyacokları meçhul idi. [21]

Yukardaki İki Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Borçlulara kefil olmak meşrudur.
2. Kefil olan şahıs, borcu ödemeyi yüklenmiş sayılır. Yâni borçlu şahıs, borcunu vâdesinde ödemediği takdirde, kefil bunu ödemekle mükelleftir.
3. Borçlunun yakasına sarılıp, borcunu ödemesi için sıkıştırılması ve kendisinden kefil istenmesi meşrudur.
4. Borçluya mehil vermek müstahabtır. (Bu konuya âit hadisler 14. bâbta gelecektir.)"

2407) Ebû Katâde (Radtyaîlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir cenaze. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirHe-rek üzerine namaz kılması arzulandı. Fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Csahabîlere) :
«Arkadaşınız üzerine (siz) namaz kılınız. Çünkü onun üzerinde bir borç vardır.» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Katâde t
O borcu ben tekeffül ederim, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :ödemeyi (mi?)» buyurdu. Ebû Katâde > (Evet) ödemeyi (tekeffül ederim), dedi. Cenazenin zimmetindeki borç on sekiz veya on dokuz dirhem idi. (Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun üzerine namaz kıldı.)" [22]

İzahı

Bu hadisi Tirmizİ ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. Ölünün zimmetindeki borç mikdarma âit kısım oralardaki rivayetlerde yoktu, ölen adamın Ensâr-i Kirâm'dan olduğu, N e s â i' deki rivayette belirtilmiştir. Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) ölünün zimmetindeki borcu ödemeyi üzerine aldıktan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in o cenaze üzerine namaz kıldığına dâir cümle burada ve Nesâî'de yok ise de

Tirmizi'-
deki rivayette vardır. Orada; «Ebû Katâde ölünün borcunu ödemeyi üzerine aldıktan sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) cenaze üzerine namaz kıldı.» cümlesi bulunuyor.
Buhâri de bu hadîsin benzerini Seleme bin el-Ek-v a (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Oradaki rivayette -Ebû Katâde: Yâ Resul allan! Cenaze üzerine namaz kıl onun borcu (nu ödemek) benim üzerimde (vâcib)dir, dedi. Bundan sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o cenaze üzerine namaz kıldı.» denilmektedir.
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Kadı ve başkası demişler ki: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in borçlu olarak ölen kimseler üzerine cenaze namazı kılmaktan imtina etmesi, müslümanların borçlanmaktan sakınmalarım sağlamak ve bile bile, özürsüz olarak borçlarını geciktirmelerini ve ödemede kusur etmelerini önlemek için olabilir. Ya da borçlu ölenin zimmetinde kul hakkı bulunduğundan dolayı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ona yapacağı duanın Allah katında makbul tutulmasından endişelendiği ve böyle bir durumu arzulamadığı nedeni ile onun üzerine namaz kılmaktan çekinmiştir.
Hadîs, her hangi bir kimsenin ölünün borcunu yüklenmesinin ve ödemeyi üzerine almasının câizliğine delâlet eder. Ölen şahsın borcunu karşılıyabilecek malı bulunsun veya bulunmasın fark etmez, îki halde de caizdir. İlim ehlinin ekserisi böyle hükmetmiştir. Ş â -f i î * nin görüşü de budur. Fakat Ebû Hanife: Borcunu karşılıyabilecek kadar mal bırakmadan ölen şahsın borcuna kefil olmak geçerli bir akid değildir, demiştir.
T ı y b i : de şöyle der: Bâzı âlimlerimiz demişler ki: Borcunu karşılıyabilecek kadar mal bırakmadan ölen kimsenin borcuna kefil olmanın geçerliliğine hükmeden Ebû Yûsuf, Muham-med, Mâlik, Şafiî ve Ahmed — Allah hepsine rahmet eylesin— bu hadisi delîl göstermişlerdir. Çünkü eğer kefalet işi sahih olmasaydı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hadîste anılan kişi üzerine namaz kılmıyacaktı. Ebû Hanife ise: Müflis bir ölünün borcuna kefil olmak sahîh değildir. Çünkü böyle bir borç, sakıt olan yâni düşen borç nevindendir. Düşen bir borca kefil olmak ise bâtıldır ve geçersizdir. Bu hadîste anılan Ebû K a -t â d e' nin kefalet işi, borçlu ölen şahsın ölümünden önce yüklenilmiş bir kefalet durumunun açıklanması mâhiyetinde olabilir. Yâni Ebû Katâde' nin, daha önce bu borca kefil olup, cenaze töreni esnasmda bu durumu açıklamış olması muhtemeldir. Ya da Ebü Katâde'nin yaptığı iş bir kefalet değil de bir vaad mâhiyetinde olabilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ölünün borcunun nasıl ve ne yolla ödeneceğini öğrenmek istediği için namazdan imtina etmiş, bu durum açıklığa kavuşunca namaz kılmış, demiştir.
Tuhfe yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra : Bence ilim ehlinin ekserisinin söylediği görüş, açık olanıdır. Allah daha iyi bilir, der. [23]

10- Borcunu Ödemek Niyetiyle Borçlanan Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2408) İmrân[24] bin Huzeyfe (Radtyallâhü a*kütnâ)'âa.n; Şöyle demiştir :

Müzminlerin anası Meymûne (Radıyallâhü anhâ) borçlanıyordu. Onun ev halkından birisi (bir gün) kendisine i Yapma, diyerek onun böyle borçlanmasına karşı çıktı. Meymûne t
'Hayır (Böyle yapmaya devam edeceğim). Çünkü ben, Peygamberim ve sadık dostum (Muhammedi (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem) '-den şöyle buyururken işittim i
«Hiç bir müslüman yoktur ki bir borç ile borçlansın ve borcumu Ödemek istediğini Allah bilsin de o m üs 1 umana dünyada borcunu Ödemesini kolaylaştırmasın (borcunu ödetmesin).»" [25]

İzahı

Bu hadisi Nesâi, îbn-i Hibbân ve Hakim de rivayet etmişlerdir. Hadis, iyi niyetle ve ödemek azim ve karan ile meşru işleri için borçlanan müslümanın borcunu dünyada ödemeye Allah'ın inâyetiyle muvaffak olacağını müjdeler. Ayrıca iyi niyetlerin yapılan işler üzerinde olumlu etkiler bıraktığına işaret eder. Böylece iyi niyetli olmaya teşvik eder. Keza, iyi niyetle borçlanmanın meşruluğu da hadîsten çıkarılır.
ödememek niyetiyle borçlananların durumlarına gelince bu konu bundan sonra gelen bâbtaki hadislerde mevcuttur.

2409) Abdullah[26] bin Cafer (bin Ebl Tâlib) (Radtyallâhü anhü-*«d>'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Borçlu Allah'ın rızâsına aykırı bir şeye Aid olmadıkça borcunu ödeyinceye kadar Allah onunla beraberdir.»
Râvî demiştir ki t Abdullah bin Cafer kesedarına şöyle derdi, Gİt de bana veresiye al. Çünkü Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den İşittiğim (bu) hadisten sonra şüphesiz, her gece Allah benimle beraber olduğu halde gecelemek isterim. Allah benimle beraber olmadığı halde bir gece (bile) gecelemek istemem.*'
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [27]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadisi Hâkim de rivayet etmiştir. Hadis, Allah'ın rızâsına aykırı olmayan işler uğrunda borçlanan kimselere Allah Teâla'nın yardımcı olduğuna delâlet eder. Şu halde meşru yolda borçlanan kimseler borçlarını kolaylıkla ödemeye muvaffak olurlar. Bu hadîs de bir önceki hadisin hükmünü teyid eder. Allah'ın borçlu ile beraber olması şöyle de izah edilebilir: Borcuna sadakat gösterip bunu ödemenin ve borçtan kurtulmanın önemini idrak eden müslümanlar, borçtan bir an önce kurtulmak için Allah'ın yardımını dâima diler ve dualarda bulunurlar. Gönülleri hiç bir zaman Allah Teâlâ'dan gafil kalmaz. Gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın böyle şuurlu kullan ile beraber olmaması düşünülemez. Kul Allah ile beraber olunca Allah da onunla beraber olur. [28]

11- Ödeme Niyetinde Olmayarak Bir Borç İle Borçlanan Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2410) Suhaybü'1-Hayr[29] (bin Sinan) (Rodtyallâkü enk)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlefn) şöyle buyurmuştur:
«Herhangi bir adam ödünç alacağı şeyi sahibine ödememek karan ile borçlanırsa Allah'ın huzuruna hırsız olarak çıkar.»
Bu hadis başka bir senedle de Suhayb'den, merfû olarak rivayet edilmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Yûsuf bin Muhammedi İbn-i Hİbbân sikalar arasında anmıştır. Ebû Hatim de : Onun rivayetin* de bir beis yok, demiştir. Bunârt ise: Onun rivayeti üzerinde düşünmek gerekir demiştir.
Hâvi Abdülhamld bin Ziyad'ı, İbn-i Hİbbân sikalar arasında anmıştır. Ebû Hatim de: Ö. bir şeyh'tir, demiştir.
Ravl Ziyftd bin Sayff (bin Subayb)'i de İbn-i Hİbbân sikalar arasında Anmıştır.

2411) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anjt)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seller») şöyle buyurmuştur :
-Her kim halkın mallarını, telef etmek niyetiyle alırsa. Allah onu telef ettirir.»'*[30]

İzahı

S u h a y b (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. Müellif, bunu iki senedle S u h a y b' den rivayet etmiştir. Hadis, ödememek niyetiyle borç almanın bir nevî hırsızlık olduğuna delâlet eder. Bu niyetle halkın malını alan bir kimsenin Allah'a hırsız olarak kavuşacağından maksad ise o kimsenin hırsızların müstahak oldukları cezaya çarptırılacağıdır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Buhârl tarafından da rivayet edilmiştir. Oradaki rivayet daha uzundur. Hadisin baş kısmında şu cümle vardır:
-Her kim halkın mallarım, ödemek niyetiyle alırsa Allah o kimseye, (dünyada) ödeme işini kolaylaştırır.»
Hadis'in: «Allah onu telef ettirir» cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak Ayni: Yâni o kimse kötü niyetli olduğu için ödünç aldığı maldan

yararlanamaz, mal elinden gider, borcu zimmetinde kalır ve âhiret günü bu fiilinden dolayı cezalandırılır. K i r m â n I bu hadîste anılan muameleyi ödünç işlemine tahsis etmiş ise de bunun bir anlamı yoktur. Hadîsin mânâsı umumîdir. Yâni ister ödünç almak yolu ile olsun ister başka tür muamele yollan ile olsun hepsi bu hükme girer, demiştir.
Hülâsa gerek ödünç nakid alınırken, gerek veresiye mal alınırken borçlanan şahsın niyeti esastır. Eğer iyi niyetle ve borcunu ödemek azim ve kararı ile bu işlemi yaparsa, Allah onun yardımcısıdır, borcunu dünyada ödemesini kolaylaştırır. Aksi takdirde, kişi, aldığı maldan hayır ve bereket elde edemez. Allah o malı onun elinden almak suretiyle telef ettirir. Ayrıca o kişi âhiret azabına müstahak olmuş olur. [31]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

EI-Fetih yazarı bu hadîsin şerhinde bâzı âlimlerden naklen be-yân ettiğine göre hadîsten şu hükümler çıkarılmıştır:
1. Veresiye alım satım yapıldığında ve ödünç mal alındığında borçlu taraf borcunu güzelce ödemelidir.
2. Başkasının malını telef etmek niyetiyle böyle bir işlemde bulunan kişi Allah tarafından telef edilir, yâni dünya hayatında onun başına veya malına bir felâket gelir ve aldığı maldan bir hayır bulamaz. Şu halde işlenen suçların cezası bazen suç cinsinden olur. Çünkü adam başkasının malını telef edince, buna karşın onun malı telef edilir.
3. Her işte iyi niyetli olmak ve kötü niyetten sakınmak gerekir. Bütün muamelelerin dönüm noktası niyetlerdir.
4. Ödenmek niyetiyle borçlanmak meşrudur. Kişi kendisini ödeme gücünp sâhib olarak gösterip veresiye bir mal satın alır ve bu malda tasarrufta bulunur. Sonra ödeme gücüne sâhib olmadığı anlaşılırsa, ödeme vâdesi gelmedikçe bu satıştan dönüş gibi bir işlem yapılamaz. Çünkü ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle davranan kimsenin kötü akıbetini belirtmekle yetinmiş ve satışın geçersizliği veya bozulması hakkında bir şey buyurmamıştır. [32]

12- Borçlanma Hakkında Teşdid Babı

2412) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem)'m mevlâsi (azadh kölesi) Sevbân (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallat-lahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Kim (şu) üç şeyden uzak iken ruhu cesedinden aynlırsa, cen-net'e giren Kibir, ganimet mauna hıyanet ve borç.»"

2413) Ebû Hüreyre (RadtyoUâhü on*J'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Ölen) mü'min'in ruhu. zimmetindeki borç ödeninceye kadar borçluluğundan dolayı tutukludur.»"[33]

İzahı

Sevbân (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi Tir'mizi, Ne-sâî, İbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir. Tirmizi bu hadisi Gulûl babında rivayet etmiştir. Tuhfe yazan bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir:
Gulûl: Bu kelimenin açıklaması hakkında el-Münziri: Gazilerden birisinin, ganimet malından kendisine ayınp sakladığı şeye denilir. Oysa ganimet malının gaziler arasında Şer-i Şerife göre taksim edilmek üzere kumandana teslim edilmesi gerekir. Bir gazinin az veya çok bir şeyi saklaması ve kendisine ayırması caiz değildir. Kumandan bile ganimet malından bir şeyi kendisine ayıramaz. Bir gazinin ganimet malından elde ettiği yiyecek veya hayvan yemini kendisine ayırması konusunda da âlimler ihtilâf etmişlerdir, demiştir.
El-Cezeri de en-Nihâye'de : Gulûl: Ganimet malı taksim edilmemiş iken bundan bir şey çalmak ve hiyânet etmektir. Herhangi bir şeyde gizli hiyânette bulunmak, gulûl sayılır, demiştir.
Hadiste sayılan şeylerden uzak kalan kimsenin cennete gireceği bildirilmektedir. Hadîs, anılan şeylerden uzak kalmayıp bunlardan birisini işleyenin cennete girmiyeceğine, yâni cezasını çekmeden cennetlik olmayacağına delâlet eder.
T i r m i z î bu hadisi iki senedle Sevbân' dan rivayet etmiştir. Onun Saîd bin Arûbe aracılığı ile Katâde'-den olan rivayetinde "Kibir" kelimesi yerine "Kenz" kelimesi bulunur. Mecmaü'l-Bihâr'da beyân edildiği gibi Kenz kelimesinin lügat mânâsı yere gömülü maldır. Bu malın müstahaklara verilmesi vâ-cib olan kısmı ödenince buna Şer-i Şerifte kenz denilmez. Yâni o malı edinmenin bir dinî sakıncası kalmaz. Nitekim : "Zekâtı Ödenen mal kenz sayılmaz" buyurulmuştur.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini A h m e d ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Hadîs, borçlu ölen kişinin borcu ödeninceye kadar borçluluğundan dolayı tutuklu olacağına delâlet eder. Burada tutukluluktan kasdedilen mânâ ile ilgili olarak Tuhfe yazarı şu bilgiyi verir :
"Su yûti : Yâni borçlu olarak ölen mü'min cennetteki makamından alıkonulur ve borcu ödenince salıverilip makamına gönderilir, demiştir.
Eİ-Irâkî de: Yâni borçlu ölen mü'min hakkında cennetlik veya cehennemlik hükmü verilmeyip durdurulur. Nihayet borcu ödenince gerekli hüküm verilir, demiştir.
Bizim arkadaşlarımızın cumhuruna göre borçlu olarak ölen mü'min borcunu kapatacak mal bırakmış olsun veya olmasın hüküm aynidir. Fakat e I - M â v e r d i arkadaşlara muhalefet ederek: Bu hadîs, geride borcunu kapatabilecek kadar mal bırakan ölüye aittir, demiştir.
Ş e v k â n i de en-Neyl'de : Bu hadîste, mirasçılar ölünün borçlarını ödemeye teşvik edilmekte ve borcu ödeninceye kadar ölünün nefsinin muallâkta bırakılacağı yakınlarına haber verilmektedir. Bu hüküm borcunu kapatacak kadar geride mal bırakan ölüye aittir. Malsız olarak ve borcunu ödeme azim ve kararı içinde iken ölen mü'-min'e gelince, böylesinin borcunun Allah tarafından ödeneceğine dâir hadîsler vardır (Yâni Allah Teâlâ kendi hazinesinden o ölünün alacaklısının hakkını ödeyecektir), demiştir." Tuhfe yazan bundan sonra Ş e v k â n i' nin naklettiği hadîsleri beyân eder. Bunları görmek isteyenler Tuhfe'nin cenaze bölümünden bu hadîse tahsis edilen bâb'a müracaat etsinler.

2414) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anftüntâ)'(\an rivâyel edildiğine göre; Resûluilah (Salİaİhhü Ahyki ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üzerinde bir dinar veya bir dirhem (borç) bulunduğu halde Ölen kimsenin borcu onun hasenatından (hayırlarından) ödenir. Orada (Yâni kıyamette) ne dinar var ne de dirhem.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Salebe bin Sevâ vardır. Ebû Hatim onun hakkında : Ben ona yetiştim de onun hadislerini yazmadım, demiştir. Ben onun hakkında yalnız bunu gördüm. Ebû Hâtim'den başka hiç bir imamın onun hakkında bir şey söylediğini görmedim. Senedin kalan ravlleri Müslim'in şartı üzerine sıka zatlardır.[34]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin bir benzerini TaberânİI, gene I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Oradaki merfü rivayet şöyledir:
"Borç iki nevidir: Borcunu ödemek niyetinde iken Ölen kimsenin velîsi (yardımcısı) benim. Borcunu ödemek niyetinde olmadığı halde ölen kimse de hasenatı (hayırları) ndan alınan (ve alacaklıya verilen) borçlu işte budur. O gün ne dinar var ne de dirhem."
Taberâni1 nin rivayet ettiği metinde belirtildiği gibi borçlu ölen her mü'minin borcuna karşılık hayır ve ibâdetlerinin sevabından alınıp alacaklıya verilmesi mânâsı kasdedilmemiştir. Ancak borcunu Ödemek niyetinde olmayan ve böylece müslümanlann haklarını ve mallarını telef etmek gibi kötü niyeti bulunan kimseler bu halde ölürlerse, borcu nisbetinde sevablarından alınıp alacaklıya verilmesi kasdedilmiştir. denilebilir. [35]

13- Kîm Bîr Borç Veya Bakıma Muhtaç Âîle Bırakır (Ölür) İse (Borcunu Ödemek Ve Ailesine Bakmak) Allah'a Ve Resulüne Âittîr. Babı

2415) Efeö Hüreyrt (Radıyallâkü ankl'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken mü'm in kimse borçlu olarak öldüğü zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem) :
«Bu ölü, borcunu karşıhyacak bir mal bıraktı mı?» diye sorardı. Eğer oradakiler: Evet, deseydiler Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} onun üzerine namaz kılardı. Ve eğer: Hayır, deseydiler Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oradakilere:

«Arkadaşınız üzerine siz namaz kılınız,* buyururdu. Sonra Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'ine (mâlî) fetihler verince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
-Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha yakınım. Her hangi bir mü'min borçlu ölürse, borcunu ödemek bana aittir. Mal bırakırsa, veresesinin hakkıdır.»"

2416) Câbir (Radıyallâhü <z»AJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (ölürken) bir mal bırakırsa, bu onun mirasçılarınındir ve kim (ölürken) bir borç veya bakıma muhtaç aile ferdleri bırakırsa (borcunu ödemek ve çoluk çocuğuna bakmak) benim üzerimdedir ve (işi) bana aittir. Ben mü'minlere (kendilerinden) daha yakınım.»"[36]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Ahmed, Ebû D â -vûd ve Nesâî tarafmdan da rivayet edilmiştir.
Nevevi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ilk zamanlarında borçlu ölen ve borcunu karşılıyabilecek malı olamayan müslüman-lar üzerine cenaze namazı kılmazdı. Bunun hikmeti ise halkı borçlarını ödemeye ve borçlu olarak ölmemek için hayatta iken borçları tasfiye etmeye teşviktir. Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e fetihler nasib eyleyip devlet hazinesini sıkıntıdan kurtarıp zenginleştirince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu durumdaki cenazelerin namazını kılmaya ve borçlarını kapatacak mal bırakmayanların borçlarım ödemeye başladı.
Hadîs'in; «Arkadaşınız üzerine siz namaz kılınız» cümlesi cenaze namazının kılınması için bir emirdir. Bu namaz farz-ı kifâye'dir.
Mal bırakmadan borçlu ölen müslümanlann borçlarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafmdan ödendiği ifâde edilmektedir. Bu borcun nereden ve kimin mahndan ödendiği hususunda şu görüşler vardır:
Bir kavle göre bu borç, müslümanlann maslahatları ve hizmetleri için ayrılan mallardan ödenirdi. Diğer bir kavle göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in öz malından ödenirdi.
Bu tür borçların Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından ödenmesi hükmü hususunda da ihtilâf vardır. Bir kavle göre O'na vâcib idi. Diğer bir kavle göre bir teberru mâhiyetinde idi.
Kez'ı, boıçlu ölen ve buna karşılık mal bırakmayanın borcunun devlet hazînesinden ödenmesi hükmü hususunda da ihtilâf vardır. Bunun vâcib olduğunu söyleyenler olduğu gibi değildir diyenler de vardır.
Hadîsin mânâsı şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şunu beyân buyurmak istemiştir: Ben sizlerin işlerinizi düzenlemekteyim. Biriniz hayatta iken de ölü iken de onun işleri ile meşgul olurum ve her iki durumda da onun velisiyim. Bu itibarla borçlu öleninizin malı yok ise borcunu ben öderim. Ölünün malı var ise mirasçılarına aittir ben onun malından bir şey almam. Eğer ölünün bakıma muhtaç kimsesiz çoluk çocuğu var ise bana gelsinler. On-lann nafakası ve masrafları bana aittir." (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde geçen "Daya" kelimesi masdar olup helak olmak manasınadır. Burada, bakıma muhtaç ve fakir aile ferdleri anlamında kullanılmıştır. Çünkü bu durumda olan çoluk çocuk bakmışız bırakılırsa helak olmak ile karşı karşıya kalır. Bu kelime "Dıyâ" olarak da rivayet edilmiştir. Bu takdirde "Dâyi" kelimesinin çoğuludur, helak olanlar anlamını ifâde eder. Yâni helak olanlar durumu ile karşı karşıya kalan aile ferdleri demektir. Bir kavle göre "Dıyâ" kelimesi, küçük yaştaki çocuklar ye sakatlar gibi bakıma şiddetle muhtaç olup ihmal edildiği takdirde helak olmaya mahkûm olanlara verilen bir isimdir.
El-Münzirî de et-Tergîb'de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ilk zamanlarda, borçlu ölen üzerine namaz kılmadığı sabittir. Bu hüküm sonra neshedildi, demiş ve buradaki hadîsi rivayet etmiştir. [37]

14- Fakirin Borcunu Erteleme Bâbı

2417) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kim fakir bir borçluya kolaylık gösterirse Allah (da) ona dünyada ve âhirette kolaylık ihsan eder.»"

2418) Büreyde el-Eslemî[38] (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurmuştur:
«Kim bir fakirin borcunu ertelerse (erteleme süresince) her gün karşılığında o kimseye bir sadaka sevabı olur. Kim onun borcunu vâdesi geldikten sonra ertelerse (bu sürece) her gün karşılığında o kimseye borç mikdarının bir misli sadaka sevabı olur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Nüfey' bin el-Hâris el-Ama el-Kûfl vardır. Bu râvinin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir.

2419) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahabisi Ebü'l-Yeser (Ka'b bin Amr) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah'ın kendisini (kıyamet günü Arş'ın) gölgesinde gölgelemesini severse bir fakirin borcunu ertelesin ya da (borcunu kısmen veya tamamen) düşsün.-" „

2420) Huzeyfe (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«(Sizden önceki ümmetlerden) bir adam ölmüş (ve cennete girmiş) sonra kendisine: Sen ne (hayır) işledin (ki cennetlik oldun)? diye sorulmuştur. Adam — işlediği hayrı — (ya hatırlamış veya kendisine hatırlatılmış) da: Ben (istihkakım olarak) dirhemleri, dinarları ve nakid para (yi aldığım) da müsamaha ve kolaylık gösterirdim. Fakir borçluya da mehil verirdim, diye cevab vermiş. Bunun için Allah kendisini bağışlamıştır.
(Huzeyfe (Radıyallâhü anh) bu hadisi rivayet ederken orada bulunan Ukbe bin Amr el-Ensârî) Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) : Ben (de) bunu Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, demiştir."[39]

İzahı

Ebû Hüreyre (Rachyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, Hâkim ve îbn-i H i b fa â n da rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde bulunan cümle değişikliği mânâ ve hükmü etkilemez. Bu hadîste fakir borçluya kolaylık göstermenin fazileti anlatılmaktadır. Sindi: Bu kolaylık vâdesi gelmemiş olan borcun vâdesini uzatmak, vâdesi gelen borcu ertelemek, borcu kısmen veya tamamen bağışlamak veya borçluya sadaka vermek suretiyle oluşabilir, demiştir.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türün-dendir. El-Münziri1 nin beyânına göre Ahmed ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadiste de fakir borçlunun borcunun ertelenmesinin fazileti anlatılmaktadır. Burada anlatılan fazilet şöyledir: Bir fakirin vâdesi henüz gelmemiş olan borcunu erteleyen kimse kaç günlük mehil verirse beher gün için bir sadaka vermiş gibi sevab kazanır. Şayet borcun ödeme günü geldikten sonra bunu yeni bir vâdeye kadar ertelerse bu süre boyunca her gün o borç mikdarı kadar sadaka çıkarmış gibi sevab kazanır.
Terğîb'te rivayet olunan metne göre vâdesi gelen borç ertelendiği takdirde verilen mehil süresince beher gün o borç mikdannın iki misli kadar sadaka sevabı alacaklıya verilir. Vâdesi gelmemiş olan borcun vâde süresi uzatılınca verilen mehil süresince alacaklı kişi beher gün borç kadar sadaka vermiş gibi sevab kazanır.
Ebü'l-Yeser (Radıyallâhü anh) fın hadîsini Müslim, Hâkim- ve Taberânî de rivayet etmişlerdir. Müslim'deki metin değişik ise de mânâ aynidir. Bu hadîste de fakirin borcunu erteleyen veya kısmen, ya da tamamen bağışlayan bir kimsenin âhiret günü Arş-i A'lâ'nın gölgesinde dinlenme nimetine kavuşturulacağı belirtilmekte ve bu yüce faziletin karşılığı müjdelemektedir.
H u z e y f e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Buhâri ve Müslim ' de de rivayet edilmiştir. M. ü s 1 i m' in rivayetinde;«ve cennete girmiş» ziyâdesi bulunduğu için bu durumu parantez içi ifâde ile belirttim. Bilindiği gibi bu hadîsi iki sahâbı rivayet etmiştir. îkinci sahabi Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'dır. Tirmizî ve Müslim bunun benzerini Ebû Mes'ûd1 dan da rivayet etmişlerdir. Hadîste sözü edilen zâtın bizden önceki ümmetlerden olduğu bâzı rivayetlerde açıklandığı için tercemede buna işaret ettim.

Hadîste sözü edilen zâtın cennetlik olmasına vesile olan meziyetine gelince bu zât alacağını teslim alırken karşı tarafa kolaylık gösterirmiş. Karşı taraf zengin olsun fakir olsun verdiği dinar, dirhem ve diğer paralarda noksanlık olsa bunu kabul eder, böylece müsamahakâr davramrmış ve fakirin borcunu ertelermiş. Bu kolaylık ve müsamahası dolayısıyla Allah'ın mağfiretine mazhar olmuştur. Hadîs bu nevi davranışların faziletini ifâde eder.
Hadîste geçen "Sikke" kelimesi dinar ve dirhem manasınadır. [40]

15- Hakkı Güzelce İstemek Ve Günahlara Girmekten Sakınarak Almak Babı

2421) (Abdullah) bin Ömer ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Kim hakkini taleb ederse bunu imkân nisbetinde günahlara girmekten sakınarak istesin.»"
Ebttl-Yeter <ILA.)1n Hâl Terccmesi
EbÜ'l-Yeser Kat bin Amr bin Abbâd bin Amr el-Ensârİ es-SelemİAkabe görüşmelerine katılan ve Bedir savaşına iştirak eden yüce sahâbllerdendir. Birkaç hadisi vardır. Müslim onun bu hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahibleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Ravlleri oğlu Amraar ve Musa bin Talha'dır. Ebû Hatim onun hicretin 55. yılı vefat ettiğini söylemiştir. Bedir savaşına katılan sa-habllerin en son vefat edeni bu zâttır. Allah cümlesinden razi olsun. (Hulasa: 321)

2422) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'öen rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hak sahibine :
«Sen hakkını, imkân dâhilinde günahlara girmekten sakınarak al.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir. Râvileri Müslim'in şartı üzerine sıka zâtlardır. îbn-i Hibbân da bunu kendi sahihinde rivayet etmiştir. [41]

İzahı

I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) ile Â i ş e (Ftadıyallâhü anhâ) 'mn hadîsini TirmizİveîbN-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Zevâid türünden olup notta belirtildiği gibi tbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen "Afâk" kelimesi haramlardan sakınmaktır. "Vâfi" kelimesi de tam manasınadır. Şu halde "Afâf-ı vâfî" haramlardan tam sakınmak demektir. Hadîslerde, kişi hakkını taleb ederken haramlardan tam sakınarak ve tam sakınmak mümkün olmadığı takdirde imkân nisbetinde bu gayret içinde olması ve hakkını meşru bir şekilde taleb etmesi istenmektedir. Hadis metinlerinin zahirine uyan mânâ budur.
Hadîslerdeki; ı»ilj jıs- "tam veya noksan" ifâdesi hak kelimesinden hâl olabilir. Yâni alacaklı şahıs hakkını tam veya noksan olarak alsın her iki durumda da hakkını, günahlara girmekten sakmarak taleb etmelidir.
Mutâlebe: Başkasının zimmetinde bulunan hakkı taleb etmektir. Bu kelime bâb'm başlığında geçtiği gibi ilk hadisin baş kısmında da bu masdardan türeme mazi fiil geçmektedir. Fakat Sünen'in elde mevcut iki nüshasında ve el-Münzirî' nin et-Terğîb isim-
li kitabının eldeki nüshasında bu fiilin mücerredi olan; "taleb etti" bulunur. Cümledeki mânâ açısından bu iki ifâde arasında bir fark yoktur. [42]

16- Borcu Güzelce Ödeme (Faziletinin Beyânı) Babı

2425) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'6ea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz sizin en hayırlınız borcunu en güzel şekilde verenleri-nizdir. (Veya borcunu en güzel şekilde verenleriniz sizin en hayırlı olanlannızdandır.)»"

2424) Abdullah bin Ebî Rebîa el-Mahzûmî (Radtyallâhü aw*)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn savaşma giderken kendisinden otuz veya kırk bin (dinar veya dirhem) ödünç almış ve savaştan dönünce bu borcu kendisine ödemiş sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«Allah senin için ailene ve malına bereket ihsan eylesin. Şüphe-siz borcun karşılığı (borçlunun) bunu tam olarak (alacaklıya) Ödemesi ve teşekkür etmesidir.»"
Abdullah (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Abdullah bin Ebî Rebia Amr bin el-Muğtre bin Abdillah bin Ömer bin Manzum el-Kureş! el-Mahzûmt Ebû AbdİrrahmânEl-Mekkl sahabidir. Bir hadîsi (ki buradakidir) vardır. Hz. Osman (R.A.) zamanında ve onun şehld edildiği günlerde Mekke yakınlarında vefat etmiştir. îbn-i Mâceh ile Nesat onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hulfts»: 197) [43]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü annJ 'in hadisini Buhâri, Müs.lim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buradaki metin kısadır. Oralardaki metin ise uzuncadır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir adamdan ödünç deve almış. Sonra alacaklı şahsa devesinden yaşça üstün ve daha değerli bir deve ödemiştir. Adam verilen devenin kendisinin devesinden daha değerli olduğunu söyleyince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîsi buyurmuştur. Bu konuya ait benzeri hadisler müellifimiz tarafından Ticâret kitabının 62. babında 2285 ve 2286 numara ile geçti. Orada etraflıca izahı yapılmıştır.
Hadîsin metninde görülen tereddüd râviye aittir. Bu duruma parantez içi ifâde ile işaret edilmiştir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ya şöyle veya böyle buyurdu denilmek istenmiştir. Eğer hadisin metni; «Şüphesiz sizin en hayırlınız...
şeklinde ise bunun zahirine göre borcunu en güzel şekilde ödeyen müslümanlar en hayırlı müslümanlardır. Halbuki sâdece borcun en güzel şekilde ödenmesi bir müslümanın en hayırlı kimse olmasını gerektirmez. En hayırlı insan olabilmek için başka şartlar ve meziyetler aranır. Bu itibarla el-FetİH yazarı bu rivayeti şöyle yorumlar: Yâni muamele açısından en hayırlınız, borcunu en güzel şekilde öde-yenlerinizdir.
Hadisin baş kısmi; «Şüphesiz sizin en hayırlılarınızdan...» şeklinde ise mânâ açıktır. Yâni borcunu en güzel şekilde ödeyenler sizin en hayırlı olanlannızdanaır. Bundan maksad şu olabilir. Borcuna sadakat gösterip güzel bir şekilde ödemek iyi insanların şiarıdır. İyi olmayan insanlar pek öyle davranmazlar. Şöyle de denilebilir: Borcu en güzel şekilde ödemek öyle bir meziyettir ki böyle davranan müslümanlar diğer alanlarda da Allah'ın yardımı ile başarılı olurlar ve bu sayede en hayırlı müslümanlar arasında yer alırlar. [44]

Hadîsin Buradaki Metninden Çıkarılan Hükümler

1. Kişinin borcunu güzelce ödemesi onun iyiliğinin belirtisidir.
2. Borçlu kişi alacaklısına cefâ vermemelidir.
3. ödünç alınan malın cinsinden olmak kaydiyle daha üstün olanı ödemek caizdir. Ancak ödünç verme akdinde, daha üstün olanının borçlu tarafından alacaklıya verilmesi şart koşulmuş ise böyle bir akid yapmak ve böyle bir fazlalığı almak âlimlerin ittifakı ile haramdır, faize girer.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadisi N e s â İ ve Ah-m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Nesâî' nin rivayetinde hadisin metni;
- «peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benden kırk bin (dinar veya dirhem) ödünç aldı...» şeklindedir. Bu rivayet, yapılan muamelenin borç muamelesi olduğunu açıkça ifâde eder. Verilen meblâğın dinar veya dirhem olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. O günkü nakid para dinar ve dirhemden ibaret olduğu için mânânın anlaşılması bakımından parantez içi ifâde kullandım.
Hadîste geçen şu kelimeleri açıklıyahm:
Selef: Borç manasınadır. Burada bu mânâ kasdedilmiştir. Bir de Selem denilen bir satış türüne verilen ikinci bir isimdir. Bu tür satış hakkındaki hadisler ve hükümler 2280 - 2286 numaralarda geçmiştir.
Vefa: Borçlunun alacaklıya hakkını tam olarak ve zamanında ödemesidir.
Hamd: Bu kelimenin lügat ve ıstüâhî mânâsı geniş izah ister. Burada borçlunun alacaklıya teşekkür mânâsı kasdedildiği için diğer mânâlar

üzerinde durmayı gereksiz görüyorum.
Huneyn: Mekke-i Mükerreme ile Tâif arasında ve M e k k e' ye 3 mil mesafede bir derenin ismidir. H u -n e y n savaşı hicretin 8. yılı Şevval ayının 5. günü vuku bulmuştur. [45]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Ödünç istemek, almak ve vermek meşrudur.
2. Ödünç alman şeyin mislini, tam olarak ve zamanında ödemek müstahabtır.
3. Borç ödenirken borçlunun alacaklıya teşekkür etmesi, duâ etmesi ve bilhassa alacaklının ailesi ile malının bereketi için niyazda bulunması müstahabtır. [46]

17- Hak Sahibi (Hakkını İstemekte» Bir Nüfuza Sâhibtir, Babı

2425) (Abdullah) bin Abhâs (RarftyalİÂhü anhümâ)'<\an; Şöyle demiştir :
Bir adam gelip Allah'ın Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'den bir alacak veya bir hak taleb etti de (yüce huzura münâsib olmayan kaba) bâzı sözler söyledi. Resûlullah (SallaIİahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîleri o adamın haddini (fiil veya sözle) bildirmek istediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Sahâbîlerine hitaben) :
«Susunuz, bırakınız. Çünkü kişi borcunu ödey İnceye kadar alacak sahibinin onun üzerinde bir nüfuzu (yâni edep çerçevesinde alacağını taleb etme hakkı) vardır.» buyurdu."
Wot: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haneş bulunuyor. Bu tm ismi Huseyn bin Kay* Ebû Ali er-Rahbl'dir. Ahmed, İbn-i Muin. JEbû Hatim Cbâ Zur'a bunun aayjflığını ifâde etmişlerdir.

2426) Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâkü ö«A>'den :
Bir bedevi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uhdesinde bulunan alacağını istedi de O'na karşı sert davrandı. Hattâ O'na t
Borcumu ödemezsen (veya: Borcumu ödediğin zaman dışında) seni sıkıştıracağım, dedi. Bunun üzerine sahâbiler (o kaba) bedeviyi azarladılar ve (kendisine) :
Yazıklar olsun sana kimle konuştuğunu biliyor (mu)sun? dediler. Bedevi:
Ben şüphesiz hakkımı istiyorum, dedi. Bundan sonra Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlerine) :
«Niçin hak sahibi ile beraber (ondan yana) olmadım*? (olmahy-
Hfil TercemesJ
Hadiste sözü edilen Havle WnW Kay» bin Pehr, Peygamber (•-A.Y.>*in «w» 5i Hamsa (R-A.)'ın altesidir. Snsar-İ Kirftm'ın Beni Necc&r kabllMineen elaa bu hatunun bir kaç hadisi vardır. Buharl onun bir hadisini rivayet etmiştir. Sonra Resûl-i Ekrem (SallalÎahü Aleyhi ve Sellem) (Hamza bin Abdi'l-Muttalib'in kansı) Havle büıt-i Kays (Radıyallâ-hü anhümâ)'ya (haber) gönderdi. (Havle gelince) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Eğer senin yanında kuru hurma var ise bize ödünç ver bizim kuru hurmamız gelince senin borcunu öderiz.» buyurdu. Havle de:
Evet (olur), babam sana feda olsun Yâ Resûlallah, dedi. (Râvî) demiştir ki: Havle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ödünç (kuru hurma) verdi ve ResûH Ekrem (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem) de bedevinin borcunu ödedi ve (üstelik) ona yemek yedirdi. Sonra bedevi (Resûl-i Ekrem) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Sen benim hakkımı mükemmel bir şekilde ödedin, Allah da sana mükâfatını tam olarak versin diye (sevinçle) dua etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İşte bunlar insanların en hayırlılarıdır. İçinde, zayıf kimsenin incitilmeden hakkını alamadığı bir toplum yücelemez (veya yücelmesin.)»"
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bu, sahih bir seneddir, râvileri sıka zatlardır. Çünkü râvi İbrahim bin Abdillah'ın çok doğru sözlü olduğunu Ebû Hâtûn söyten^tir. [47]

İzahı

Nottan da anlaşılacağı üzere bu hadîsler Zevâid türündendir. Taberâni son hadîsin benzerim Havle (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den, B e z z â r ve öAhmed de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet etmişlerdir.
Babın başlığında ve ilk hadiste geçen Sultân kelimesi lügatta hâkimiyet, galebe çalmak, delil, kuvvet otorite ve nüfuz gibi mânâlara gelir. Burada nüfuz mânâsı daha uygun olur kanısındayım. Yâni alacaklı kişinin borçlusu üzerinde bir nüfuzu, sözünün geçerliliği vardır. Bundan maksad da alacaklının edeb çerçevesi içinde hakkını taleb ve bunda İsrar etme yetkisine sâhib olduğunu ifâde etmektir. Sindi, Sultân kelimesini hak talebinde mübalâğa etmek mânâsına yorumlamıştır. B u h â r î Vekâlet kitabında Ebû H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh) 'den bu hadisin bir benzerini rivayet etmiştir. Oradaki rivayete göre; "Bir bedevi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek alacağını istemiş ve talebinde (bedevilik âdeti üzere) kaba davranmış. Bunun üzerine sahabiler bu bedeviye (söz veya fiilen) haddini bildirmek istemişler. Fakat Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bu adamı bırakınız (dokunmayınız). Çünkü hak sahibi (edep çerçevesinde) hakkını İstemek yetkisine sahihtir.» buyurmuştur..."
İkinci hadîste bulunan "Kuddiset" fiili "Takdis" masdaruadan alınmadır. Takdis, günahlardan arındırmak, mübarek kılmak, zillet ve hakaretten kurtarmak, yüceltmek gibi mânâlara gelir. Burada bunların herhangi birisi kasdedümiş olabilir. Bu cümle haber verme veya beddua mâhiyetinde olabilir. Cümlenin mânâsının açık şekli şudur : Zayıf ve güçsüz kimse bir toplum içinde hakkını eziyetsiz alamıyorsa ve &nee& incitilmek suretiyle hakkını alabiliyorsa o toplam zillet ve hakaretten kurtulamaz, yücelemez, mübarek olamaz ve günahların kirinden armamaz. Ya da kurtulmasın, yücelmesin, mübarek olmasın ve arınmasın diye bunlar aleyhinde duâ edilmiş olur. Her iki ihtimalde de zayıf insanı incitmeden hakkını ödemenin önemi ve onu incitmenin vebali vurgulanmış olur.
Hadisin: «İşte bunlar insanların en hayırlılarıdır» cümlesi ile şuna işaret edilmiş oluyor: Yâni hakkı savunan ve hak sâhiblerin-den yana çıkıp hakkın infaz edilmesine yardımcı olanlar insanların en hayırlılarıdır.
Alacaklı şahıs bedevi olduğu için bedevilerin âdeti üzere sert ve kaba konuşmuştur. Ashâb-ı Kiram onu İkaz edip azarlamışlar ise de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ashabını hak sahibinden yana olmaya teşvik buyurmuş ve bedevinin alacağını temin edip ödediği gibi ona ikramda bulunmuş ve misafir edinip yedirmiştfr. Gerçekten yüce ahlâk örneği olan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salatü ve's-selâm)'in bedeviye gösterdiği müsamaha, hoşgörü, iltifat ve ikram her türlü takdirin üstündedir. Nitekim bedevi, başlangıçta alacağını isterken çok kaba davranmış, sert çıkışta bulunmuş olmasına rağmen Resûl-i Ekrem (Aleyhı's-salâtü ve's-selâm)'in âlicenâbhğı ile müsamaha ve ikramı karşısında duygulanmış, memnun olmuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm)'e duâ etmiştir. [48]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Borçla muamele yapmak meşrudur.
2. Alacaklı kimse edeb sınırını aşmamak kaydı ile hakkını isteme yetkisine sâhibtir. Adab-ı muaşerete yâni beşerî münâsebetlere aykırı söz veya davramşia hak talebinde bulunmak uygun değildir.
3. Cehaletinden, görgüsüzlüğünden dolayı kaba davranan ve sert çıkışla hakkını taleb edenlere karşı müsamahakâr davranılma* hdır.
4. Hak sahibine hakkını alıncaya kadar yardımcı olmak ve hakkı -avunmak gerekir.
5. Kuru hurmayı ödünç almak meşrudur. (Kuru hurmanın ve-vasye kuru hurma ile satmak ayrı bir meseledir. Satış yapıldığında /erlen ile alman hurma mikdan eşit de olsa veresiye olunca faiz say lir. Bu konu faiz bölümünde genişçe izah edilmiştir.)
6. Alacaklı kişinin hakkı ödenirken ona hakkından fazla bir i ay vermek ve ikramda bulunmak meşrudur. (Ancak ödünç akdi ya-l ılırken böyle

bir fazlalık söz konusu edilmiş ise veya bu amaçla ak-coı yapıldığı taraflarca bilinirse bu işlem faize girer.)
7. Zayıf ve nüfuzsuz insanların haklarını kollamak ve korumak gerekir. Kuvvetli insanların bunlara zulüm etmemeleri ve bilâkis zulümden korumaları gerekir. Bir toplum içinde bu vecibeye riâyet edilmezse ve zayıf insanlar ancak incitilmek suretiyle haklarını alabiliyorlar ise o toplumun tümü zarara uğrar, yücelmez, bilâkis zillet ve ha-tarete mâruz kalır. Çünkü zayıfın hakkını korumak toplumun gö-revidıı'. Birisi zayıfa zulüm ederken diğerlerinin seyirci kalması da bir suçtur ve işte bu suçtan dolayı hepsi zarar görebilir. [49]

18- Borçtan Dolayı (Borçluyu) Hapsetmek Ve Mülâzeme (Alacaklının Onun Yakasına Yapışması) Babı

2427) Eş-Şerîd (bin Süveyd es-Sakafî[50]) (Radıyallâkü anh)'-den rivayet edildiğine göre Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Borcunu ödemeye gücü yeten kişinin borcunu Ödemeyi geciktirmesi (alacaklısı tarafından) şikâyet edilmesini ve cezalandırılmasını helâl kılar.»
Ali e t-Tan afisi dedi ki t Borçlunun ırzından maksad şikâyet edilmesidir. Ukubetinden maksad da onun hapsedilmesidir."

2428) El-Hirmâs bin Habîb'in dedesi (Radtyallehü anküm)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir borçlumu (yakalayıp) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürdüm. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana ı
«Borçlunun peşini bırakma,- buyurdu. Sonra gündüzün sonunda bana uğrayarak ı
«Yâ Ahâ benî Temim! Senin esirin ne yaptı (Yâni borcunu ödedi mi?)» buyurdu." [51]

İzahı

E ş - Ş e r i d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Buharı de, bunu talikan rivayet etmiştir. El-Hırmâs'ın dedesinin hadisini Ebû D â * v û d da rivayet etmiştir.
Hadîslerde bulunan bazı kelimeleri açıklayalım:
Buna geçmeden önce babın başlığında geçen "Mtilâzeme" kelimesini açıklayalım:
Lüzum kökünden türeme Mülâzeme kelimesi Arab dilinde mü-teaddid anlamlara gelir. Burada kasdedilen mânâ ise alacaklının borçlusunun peşini bırakmaması, onu tâkib etmesi ve ondan ayrılmamasıdır. Bu itibarla bu anlamı, yakasına yapışma diye özetlemek mümkündür. Mülâzeme hakkındaki hükmü aşağıda anlatacağım.
Leyy: Borçlunun özürsüz olarak borcunu ödemesini geciktirme-sidir.
Vâcid: Borcunu ödemeye gücü yeten kimse anlamındadır.
Irz i Şahsiyet, namus, şeref ve haysiyet gibi mânâlara gelir. Müellifimize bu hadîsi rivayet eden Ali bin Muhammed et-Tanâf isi: Bu kelime ile kasdedilen mânâ alacaklının borçluyu şikâyet etmesi ve durumunu anlatmasıdır, demiştir. E b û D â v û d ' un rivayetinde ise râvîlerden Abdullah bin el-Mübârek; Borçlunun ırzını helâl kılmanın mânâsı onun aleyhinde sert ve ağır çıkış yapılmasının meşruluğudur, demiştir. E I - A y n İ' nin beyânına göre Süf yân: Irzdan maksad alacaklının borçluya dille eziyet etmesidir, demiştir. Bu kelimeyi başka şekilde yorumlayanlar da vardır.
Ukubet: Bu kelimenin asıl mânâsı cezadır. Burda ise gene müellifimizin şeyhlerinden yukarda adı geçen zât: Bununla, hapsetmek mânâsı kasdedilmiş demiştir. Keza E b û D â v û d' un rivayetinde İbnü'l-Mübârek de böyle açıklamıştır. A y -n i' nin beyânına göre S ü f y â n da böyle yorum yapmıştır.
Son hadiste borçluya Esir denilmiştir. Esîr'in asıl mânâsı malumdur. Borçlu hakkında Mülâzeme usûlü uygulanınca yâni alacaklı onun peşini bırakmayıp alacağını devamlı surette isteyince borçlu esir gibi olur. Bu nedenle borçlu hakkında esir ifâdesi kullanılmıştır.
Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadîslerin şerhinde özetle şöyle der;
"îlk hadîsin mânâsı şudur: Borcunu ödeme kudretine sâhib olan bir kimse mazeretsiz olarak borcunu ödemeyi geciktirince alacaklı kişinin onun aleyhinde ağır konuşması (yâni bu adam benim hakkımı vermiyor, bana zulüm ediyor gibi sözler sarfetmesi) caizdir. Keza hâkimin de o borçluyu tedîb etmek gayesiyle takdir edip hapsetmesi caizdir. Çünkü borçlu böyle davranmakla zulüm etmiş ol.ur. Zulüm ise haramdır.
El-Hattâbi: Bu hadis, borcunu ödemekten âciz fakir kimsenin borcundan dolayı hapsedilemiyeceğine delildir. Çünkü hadis borcunu ödemeye muktedir olan kişinin hapsedilmesini caiz kılm^-tır. Borcunu ödeyemiyecek derecede fakir olan kimse ise VacU sayılamayacağından hapsedilmesi caiz olmaz. Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ş ü r e y h borcunu ödemeye muktedir olup ödemeyi özürsüz geciktiren ile borcunu ödemeye muktedir olmayanın hapsedile-bileceği görüşündedir. Rey ehli de bu görüşü benimsemiştir.
2. Mâlik ise: Borcunu ödemekten âciz kimsenin hapsedilmesi cezası yoktur. Onun hakkında yapılacak tek şey kendisine mehil vermektir, demiştir.
3. Şafiî' nin mezhebi: Dış vaziyetine göre fakir görülen borçlu hapsedilmez, zengin görülen borçlu ise borcunu ödemekten imtina edince hapsedilir, diye bilgi vermiştir.
£ 1 - H i r m â s ' in dedesinin hadisi de, borçluluğu şer'an sabit olan bir kimseye alacaklı olan şahsın Mülâzeme etmesinin câizliği-ne delildir.
En-Neyl yazarı: Ebû Hanîfe' den ve Şafiî* nin arkadaşlarından yapılan bir rivayete göre alacaklı şahıs borçlusuna şöyle Mülâzeme edebilir: Borçlu nereye giderse alacaklı da oraya gider, o bir yerde oturdu mu bu da orada oturur ve onunla beraber onun evine girebilir. Ancak onun çalışıp para kazanmasına mâni olamaz.
A h m e d' e göre alacaklı kişi yakında bulunan şâhidlerini getirip alacaklı olduğunu ispatlamak üzere borçlu zanlısının Mülâzeme altında tutulması teklifi kabul edilir. Çünkü alacaklıya bu imkân verilmediği takdirde borçlunun hâkim'in meclisinden ayrılması endişesi vardır. Fakat alacaklının şâhidleri uzak bir yerde ise alacaklının Mülâzeme hakkı yoktur. -
Cumhura göre Mülâzeme ile amel edilmez. Çünkü alacaklı şahıs eğer: Benim şâhidlerim vardır. Ama hazır değiller, der ise hâkim : Sen borçlun olduğunu iddia ettiğin sanığa borçlu olmadığına dâir yemin teklif edebilirsin veya sanık senin şâhidlerin gelinceye kadar serbesttir, diyecektir.
Cumhura göre hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Sen borçlunu kontrol et, onu tâkib et. Fakat bu yorum hadîsin açık mânâsından uzaktır."
Son hadîsin rftvîsi el-Hirmâs'ın dedesinin ismi hakkında bir bilgi edinemedim. AvnÜ'I-Mabûd yazarının el-Münzirl'-den naklen beyanına göre Buhâri, et-Târihu'1-Kebir'inde e 1 Hirmâ s'dan, onun da babasından ve bunun da dedesinden., şeklinde rivayette bulunmuştur. Ibn-i Ebî Hatim de el Hirmâs'ın dedesinin sahabî olduğunu söylemiştir.

2429) Kâ'b bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi (Bir gün) Mescid-İ Nebevi'de (Abdullah) bin Ebî Hadred (el-Eslemi)'den alacağını Ödemesini istemiş (ve aralarında ileri geri konuşma geçmiş), hattâ sesleri yükselmiş ve nihayet Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) evinde olduğu halde seslerini işitmiş ve bunun üzerine onların yanına teşrif ederek t
Yâ Kâ'b, buyurmuştur.
Kâ'b de: Emrindeyim, Yâ Resûlallah! diye cevab vermiştir. Re-sul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (ona) :
«Alacağın (meblâğ) dan şu kadarını bırak,» buyurmuş ve istihkakın yansını mübarek eliyle İşaretlemiştir. Kâ'b de:
Yaptım (yâni alacağımın yarısını bıraktım) demiş, (bunun üzerine) Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (borçluya) : «Kalk da bunu (yâni kalanı) öde,- buyurmuştur. [52]

İzahı

Bu hadis Tirmizl' den başka Kütüb-f Sitte yazarlarının hepsi tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadîsin bu bâbla olan münâsebeti şudur: Kâ'b (Radıyallâhü anh) alacağım tahsil etmek için Abdullah (Radıyallâhü anh) ile konuşurken aralarında tartışma ve münakaşa çıkmış ve nihayet sesleri o kadar yükselmiş ki
Mescid-i Nebevi'nin bitişiğindeki Hane-i Saadet * inde bulunan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından duyulmuştur. Buna rağmen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K â' b ' i hakkmı bu şekilde istemekten men etmemiştir. Hattâ K â' b ' m, istediği meblâğın

yansından vazgeçmesi ve bağışlaması için teklifte bulunmuştur. Hadîsin şerhlerinde beyân edildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu emri tarafları sulh etmek ve borcun bir kısmının bağışlanması için aracı olmak mahiyetindedir.
Avnü'l-Mabûd'da naklen beyân edildiğine göre en-Neyl yazarı: Kâ'b ile Abdullah arasında çıkan niza ve ihtilâf borcun mikdarı hakkında olabilir. Meselâ borçlu bir mikdar borcun varlığını kabul ediyor. Fakat alacaklı taraf borcun bu kadar değil, faz* la olduğunu iddia ediyor. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de ihtilâf konusu olan fazla mikdann yansının bırakılmasını ve diğer yarısının ödenmesini emrediyor. Böyle bir ihtimal vardır. Şayet durum böyle olmuş ise yapılan sulh işi, inkâr edilen yâni varlığı kabul edilmeyen bir istihkaka âit olmuş olur. Hadis de bu tür sulhun câizliğine delil olmuş olur.
Taraflar arasında çıkan nizâm borcun mikdan hakkında değil de ödeme vâdesinin gelip gelmediği hakkında olması muhtemeldir. Böyle bir ihtimâle göre inkârdan doğan ihtilâfın sulh yolu ile çözümlenmesinin câizliği hükmü hadisten çıkarılamaz. E b û H a-nife, Mâlik ve Şafiî inkârdan dolayı yapılan sulhun bâtıl olduğu görüşündedirler, diye bilgi vermiştir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) borçluya: «Kalk da bunu öde,» buyurmuştur. Bir kavle göre bu emir vâciblik içindir. Çünkü alacaklı taraf borcun bir mikdanndan vaz geçince ve bu konuda yapılan teklifi kabullenince borçlunun kalan borcu derhal ödemesi vâcib olur ki, alacaklı kişi hem borcun bir mikdarını tenzil etmek hem de kalan istihkakının geciktirilmesi suretiyle zararlı duruma düşmesin. [53]

19- Karz (Borç Para Ve Mal Verme Faziletinin Beyânı) Babı

2430) Kays bin Rûmî'den; Şöyle demiştir:
Süleyman bin Üzünân, Alkame (bin Kays bin Abdülah[54])'a Ödeneği çıkıncaya kadar bin dirhem borç vermiş idi. Sonra Alkame'-nin Ödeneği çıkınca Süleyman alacağını kendisinden İstedi ve onu sıkıştırdı. Bunun üzerine Alkame borcunu ödedi. (Ama) Alkame kızmış gibiydi; bir kaç ay durdu. Sonra Süleyman'ın yanma gidereki Benim ödeneğim çıkıncaya kadar bana bin dirhem ödünç ver, dedi. Süleyman da: Peki, memnuniyetle (dedikten sonra ailesine.) Yâ Ümme Ut be! Senin yanmda bulunan mühürlü keseyi getir, dedi. Bunun üzerine Ümmü Utbe keseyi getirdi. Süleyman (bana hitaben:) Bilmiş ol ki: Allah'a yemin ederim bu (para), şüphesiz senin bana ödediğin dirhemlerdir. Ben bundan tek bir dirhemin (bile) yerini değiştirmedim (kullanmadım), dedi. (Bunun üzerine) Alkame t Allah babandan razı olsun. O halde (alacağının tahsili için) beni sıkıştırmanın sebebi ne idi? dedi. Süleyman t
— (Sebebi senden işittiğim (hadis) dir deyince, Alkame <
— Sen benden ne işittin? diye sordu. Süleyman t
— Ben senden İşittim, sen fbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayetle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S«llem)'in şöyle buyur-du&unu naklettin:
«Bir müslumana bir şeyi iki kez borç olarak veren hiç bir nuis-lüman yoktur ki onun bu davranışı, o şeyi bir defa sadaka etmesi gibi (sevab) olmasın.»
Alkame: İbn-i Mes'ûd bana böyle rivayet etti, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun se&edi zayıftır. Çünkü ravl Kays bin Rûmi meçhuldür. Süleyman bin Yüseyr'in de zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. Bu hadisi İbn-i Hibban kendi sahlh'Inde başka bir sened ile İbn-i Mes'ftd (R.A.)'den rivayet etmiştir.

2431) Enes bin Mâlik (Radtyaüâkü ank)'den rivayet edildiğine gire Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Miraca çıkarıldığım gece Cennet'in kapısı üzerinde "Sadaka karşılığı (nda) on misli (sevab var) dır. Borç karşılığı (nda) da on sekiz misli (sevab var) dır." ifâdesinin yazılı olduğunu gördüm. Bunun üzerine Cebrail'e:
Borç vermenin sadakadan üstün olmasının hikmeti nedir? diye sordum. Cebrail dedi ki ı
Çünkü sadaka dileyen kişi (bazen) yanmda (bir şey) bulunduğu halde dilenir. Fakat borç isteyen kimse, ancak ihtiyaçtan dolayı borçlanmak ister."
Kot: Zevald'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Hattâ bin T» sdd'İB zayıflığını Ahmed, İbn-i Muin, Kbu Davûd, Nea&l, Sbû Zur'a. Darefcutnt re başkaları ifâde etmişlerdir. [55]

İzahı

Zevâid türünden olan bu iki hadiste borç vermek suretiyle müs-lümanın müslümana yardımcı olmasının fazileti anlatılıyor. Birinci hadîse göre bir müslümana para veya başka bir malı borç olarak iki defa vermek, bunu sadaka olarak vermek kadar sevabtır. î b n - i Mes'ûd (Hadıyallâhü anh) 'a âit bu hadîsi îbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. El-Münziri bu bilgiyi verirken hadisin metnini de nakletmiştir. Ancak onun rivayet ettiği metne göre bir şeyi bir defa borç olarak vermek o şeyi iki defa sadaka etmek kadar sevabtır. Çünkü oradaki metin şöyledir:
El-Münziri bunun îbn-i M.âceh, İbn-i Hibbân ve Beyhakî tarafından rivayet edildiğini belirtmektedir. Görüldüğü gibi müellifimizin rivayeti bundan farklıdır. Müellifimizin rivayetine göre iki borç bir sadaka gibi iken bu rivayete göre bir borç iki sadaka gibidir. Elde mevcut üç sünen nüshası aynidir. İkinci hadisten çıkarılan hüküm bu son rivayete daha yakındır. Çünkü ikinci hadîse göre borç yaklaşık olarak sadakanın iki katı kadar sevaba vesile olur. Sadakanın sevabı on kat artırılır. Borcun sevabı ise on sekiz kat artırılır. S ü y û t î' nin haşiyesinde beyân edildiğine göre Sirâcüddin el-Belkînî: Ene s'in bu hadisi bir dirhemi borç olarak vermenin iki dirhemi sadaka etmenin sevabı kadar olduğuna delâlet eder. Sadaka olarak verilen dirhemlerden bir şey sahibine geri verilmediği için on kat sevab aynen durur. Fakat borç verilen dirhem sonradan sahibine geri verildiği için bunun karşılığında yirmi kat sevabtan iki senim düşer ve böylece on sekiz sehim sevab kalmış olur, demiştir.
Beyhakî' nin de rivayet ettiği son hadîste borç vermenin sadakadan daha sevab olmasının hikmeti belirtiliyor. Evet sadaka talebinde bulunanlar arasında dünyalıktan bir şeyleri bulunduğuna rağmen dilenciliği alışkanlık hâline getirenler vardır. Hattâ çoktur denilebilir. Fakat borç para veya başka bir mal isteyen kimseler genellikle ihtiyaçtan dolayı isterler.
Hadîslerde geçen veya konu ile alâkalı görülen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Harita: Deriden veya başka maddeden mamul kese manasınadır. Burada para kesesi mânâsı kasdedilmiştir.
Atat Arab dilinde müteaddid mânâlara gelen bu kelimeyi Ödenek diye terceme ettim. Çünkü lügat kitablannda beyân edildiği üzere Atâ t bahşiş mânâsına geldiği gibi hazineden askere verilen aylık veya yıllık ödeneğe de denilir. Dinî ilim ile iştigal edenlere hazineden verilen ödeneğe de Atâ denilebilir. Hadîsteki ifâde tarzı burada bahşiş değil de belirli zamanlarda verilen ödenek mânâsının kas-dedildiğini gösterir.
Mukriz: Borç verene denilir. Müstakrizi Borç isteyene denilir. İkraz: Borç vermektir. İstikraz * Borç istemektir. Karz i Verilen borç mânâsına geldiği gibi borç verme mânâsına da kullanılır.
Bâzı fıkıhçılar İkraz ve Karz'ın şer'i mânâsını şöyle tanımlamışlardır : Misli iade edilmek üzere bir şeyi bir kimseye temlik etmek* tir.
Hanefiler İkraz muamelesini böyle tarif etmişlerdir. Çünkü bunlara göre İkraz işlemi ancak misli nevine giren mallarda yapılabilir. Yâni ölçülmek veya tartılmak ya da sayılmak suretiyle mikdan tesbit edilebilen ve borç alındığı takdirde mislinden ayni mikdarın geri verilmesi mümkün olan mallarda olabilir. Şu halde para, altın, gümüş, hububat, kuru hurma, kuru üzüm ve benzerî mallar misli iade edilmek kaydı ile borç verilebilir. Meselâ 50 gram altın borç olarak verilir. Borçlu kişi bunun mislini yâni 50 gram altını iade eder. Keza bir ölçek buğday borç olarak verilebilir. Çünkü onun misli olan bir ölçek buğday borçlu tarafından iade edilebilir. Taneleri arasında pek farklılık bulunmayan ve tane hesabı ile alınıp verilen yumurta, ceviz gibi mallar da borç verilebilir. Borçlu bunlardan aldığı sayıdaki makdarın mislini geri verebilir. Fakat taneleri arasında aşın farklılık bulunan karpuz, kavun ve nar gibi malları borç vermek caiz değildir. Çünkü taneleri arasında bulunabilen farklılık bunların değerini etkiler.
Misli neviden sayılmayıp kıymî denilen yâni kıymet ve değerleri itibarı ile alınıp verilen hayvan, odun, akar ve benzerî mallar ikraz şekli ile verilemez. Hülâsa, Kıymî olan yâni kıymet takdiri suretiyle işlem gören mallarda İkraz durumu caiz değildir. Misli mallarda caizdir.
Ş â f i İ 1 e r' e göre İkraz: Karşılığı iade edilmek üzere bir malı temlik etmektir. Bunlara göre ise misli mallarda olduğu gibi kıymî olan mallarda da İkraz işlemi yapılabilir. Başka bir deyimle Selem işlemi yapılabilen tüm mallarda İkraz işlemi de caizdir. Ancak Müktariz ve Müstakriz ismi verilen borçluya mahrem sayılma-
yan cariyeyi İkraz suretiyle vermek caiz değildir. Çünkü bu caiz olsaydı cariyeyi borç alan kişi icabında onunla cinsel ilişkide bulunurdu ve bu işlem cariyeleri cinsel ilişki işinde kullanmak üzere verme anlamını taşırdı. Böyle bir işlem ise M â 1 i k ' in naklen beyânına göre icmâ ile haramdır ve geçersizdir. Şâf îîler'e göre Selem işlemi yapılamayan mallarda İkraz işlemi de yapılamaz. Selem hakkında gerekli bilgi 2280 -

2286 nolu hadîsler bölümünde geçti. Oraya müracaat edilmelidir.
M â 1 i k i 1 e r' e göre de Selem işlemi caiz olan malların tümünde İkraz işlemi yapılabilir. Yâni ticâret malları, hayvanlar ve Misli sayılan mallarda bu işlem yapılabilir.
Hanbeli ler'e göre satılması caiz olan bütün mallarda İkraz yapılabilir. Ağırlık, hacim veya uzunluk ölçüsü ile satılan mallar olsun sayılmak veya başka şekilde satılan mallar olsun hepsinde İkraz işlemi yapılabilir. Aranan en önemli şart borç verilecek malın m i k darının sağlam bir şekilde tesbit ve tâyin edilmesi ve evsâfının belirlenmesidir.
İkraz işleminin sıhhati için bir takım şartların tahakkuku bütün mezheblere göre gereklidir. Bu hususta olsun, İkrazın rükünleri ve hükümleri olsun bu alanların tümünde mezhebler arasında bâzı görüş farklılıkları mevcud olduğu için gerekli bilgi edinmek isteyenler mutlaka fıkıh ki tabi arına baş vurmalıdır. Çünkü bu hususları burada anlatmak hem geniş izah ister. Hem de bir hayli zaman alır.
İkraz yâni borç vermek suretiyle müslümanlara yardımcı olmak elbet çok sevabtır ve sünneM müekkede'dir. Muztar durumda bulunan ve borç isteyen müslümana kendisini hayatî tehlikeden kurtaracak mikdarda borç vermek vâcibtir. Alacağı borç ile günah işli-yeceği bilinen kimseye borç vermek ise haramdır. Çünkü günah işlemesine yardım edilmiş olur.
Ekmek tartılmak suretiyle borç verilebilir. Yâni meselâ bir kg. ekmek borç edilir. Sonra bunun yerine bir kg. ekmek geri verilir. Asıl budur. Fakat Hanefi ve Şafiî âlimlerden ekmeğin tane hesabı ile borca verilebileceğine fetva ver«al®r vardır. Bunun gerekçesi, görülen zaruri ihtiyaç ve gramajdaki farkın önemsenme-mesidir.
Borç edilen mal ne ise ayni cins ve m ikdarın iade edilmesi gereklidir. Verilen mikdardan fazla bir şeyin verilmesi şart koşulur-sa haramdır. Keza Mükriz'e yâni borç veren tarafa menfaat sağlayan İkraz işlemi caiz değildir.
Şafiî fıkhına âit Nihâyetü'l-Muhtâc kitabının Karz babında bu konuya âit bâzı hadisler rivayet edilmiştir. Bu arada buradaki hadisler de nakledilmiştir. Müellif Re m eli anılan iki hadîsin arasını bulmak için müteaddıd yorumlar yaparak özetle şöyle der: Yukardaki hadislerden birisine göre borcun sevabı sadakanm sevabının yarısı gibidir, diğer hadise göre ise bunun aksine borcun sevabı sadakanm sevabının iki mislidir. Son hadîsin senedinde zayıflık vardır. Eğer bunun şahinliği sabit olursa şöyle söylenebilir: Borcun sevabının fazlalığı sonradan bildirilmiş olabilir. Veya bundaki on sekiz sayısı borç vermenin karşılığı olan küçük dereceler hakkındadır. Bu dereceler sadakanın beş derecesine tekabül eder. Son hadiste borç verilen şeyin sevabının on sekiz sayısı ile belirtilmesinin sebebi şudur: Borç olarak verilen bir dirhem ile karşı tarafın kederi giderilmiş olur ve borçluya ihtiyacını giderinceye kadar mehil verilmiş olur. Şu halde bunda iki meziyet ve ibâdet vardır. Bu nedenle iki dirhem gibidir. Îki dirhemin sevabı da yirmi derecedir. Îki dirhem gibi olan bu dirhem sonradan geri alınınca iki derece düşmüş olur ve böylece on sekiz derece kalmış olur.
Nihâyetü'l-Muhtâç yazarı daha sonra İkrazın mendûb. vâcib. haram ve mekruh olduğu halleri veyân etmektedir.

2432) Yahya bin Ebî îshâk el-Hünâi'den; Şöyle demiştir:
Ben En es bin Mâlik (Hadıyallâhü anht'a şunu sordum t Bizden bir adam, (din) kardeşine mal ikraz eder (yâni mislini geri almak üzere bir mal verir). Sonra malı alan kişi, ikraz edene bir hediye verir? Enes dedi ki t Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur i
«Biriniz bir mal ikraz edip sonra malı alan şahıs ikraz edene bir hediye verdiği veya onu bineğine bindirmek istediği zaman salan o bineğe binmesin ve o hediyeyi kabul etmesin. Meğer ki, ikraz isinden önce bunlar arasında bu nevi iş cereyan etmiş ola.»"
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Utbe bin Humeyd ed-Dabbt bulunuyor. Bu ravîyi Ahmed ve Ebû Hatim zayıf saymışlar ve lb^: Hibbân ise onu sikalar arasında anmıştır. Râvi Yahya bin Ebf İshâk'ın hâli de meçhuldür. [56]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Bey haki de rivayet etmiştir. Hadis, İkraz işlemi suretiyle alacaklı durumda olan tarafın borçlu olan taraftan hediye ve benzeri yolla yararlanmasını yasaklıyor. Ancak ikraz işleminden önce taraflar arasında hediyeleşme ve benzeri yardımlaşma cereyan edip âdet hâline gelmiş ise, yâni sözü edilen yararlanmanın ikraz işlemi ile hiç ilgisi yok ise alacaklının borçlu tarafından verilen hediyeyi kabul etmesi, bineğine binmesi, keza yükünü taşıtması caiz kılınıyor. El-Alkami : Hadisteki yasaklama fenzîhen mekruhtuk mânâsına yorumlanmıştır. Yâni takvaya en yakışanı alacaklının borçlusundan hediye almaması ve bir menfaat sağlamamasıdır, demiştir.
E 1 - H a f n İ de: Alacaklıya hediye vermek, onu bildirmek, yükünü taşıtmak gibi menfaatler ikraz akdi yapılırken şart koşulur-sa, faiz olur. Dolayısıyla hadisteki yasaklama haramhk anlamına yorumlanır, îkrâz akdinde böyle bir şart koşulmamış ise bu yasaklama tenzih ve takva anlamına yorumlanır, demiştir.
Para veya başka bir şeyi borç olarak verip bunun karşılığında mukrız'a yâni verene bir menfaatin şart koşulması faiz sayılır. Çünkü «Muknz'a menfaat sağlayan her nevî borç faizdir» mealinde hadîs vardır. İkraz akdinde böyle bir şart koşulmadığı gibi taraflarca düşünülmemiş ve böyle bir amaç güdülmemiş iken sonradan borçlu taraf borcunu öderken fazlasıyla ödemesi veya aldığı şeyden daha iyisini iade etmesi meşrudur.
Abdurrahman el-Cezeri de el-Fıkih Ala'l-Mezâhib adlı kitabının Karz bölümünde İkraz ile ilgili gerekli bilgi vermiştir. Muknz'a yarar sağlama konusu île ilgili olarak dört mezhebin görüşünü özetle şöyle anlatır:
1. Hanefi mezhebine göre bir menfaat karşılığı bir kimseye bir şeyi borç olarak vermek mekruhtur. îkrâz akdi yapılırken böyle bir şart koşulduğu takdirde hüküm budur. Fakat böyle bir şart koşulmamış iken borçlu taraf borcunu öderken aldığından daha iyisini veya fazlasıyla verirse bunda bir sakınca yoktur. Borçlunun alacaklıya bir hediye vermesi de caizdir. Ancak takvaya en uygun olanı bundan sakınmaktır.
2. Ş â f i i" ye göre muknz'a her hangi bir menfaat sağlayan borç akdi geçersizdir. Yâni borç akdi yapılırken muknz'a herhangi bir yarar sağlayan bir şartın koşulması ıkrâz akdinin bozulmasına sebebiyet verir. Meselâ alman malın daha kalitesinin veya mikdar-ca fazlasının verilmesi şart koşulmuş ise ıkrâz akdi geçersizdir. Fakat böyle bir şart koşulmadığına rağmen borçlu tarafın borcunu öderken aldığından fazla mikdarı veya aldığından daha üstün olanını vermesi güzel bir şeydir.
3. Mâlikîler'e göre îkrâz akdi yapılırken muknz'a herhangi bir menfaat sağlayan bir şartı koşmak haramdır. Keza muk-nz'ın (borç verenin) muktanz yâni borç alandan hediye alması haramdır. Fakat taraflar arasında hediyeleşme âdeti İkraz işleminden önce var idiyse veya İkraz işleminden sonra taraflar arasında kız alıp verme akrabalığı gibi bir ilişki kurulursa alacaklının borçludan hediye kabul etmesinde bir sakınca yoktur. Sırf İkraz nedeniyle hediye almak ise mutlaka haramdır.
4. Hanbeliler'e göre İkraz akdi yapılırken alacaklıya herhangi bir menfaati sağlayıcı bir şartın koşulması caiz değildir. Meselâ alacaklının borçlunun evinde ücretsiz veya ucuz bir ücretle oturması veya bir hediye alması gibi. [57]

20- Ölü Yerine Borç Ödeme Babı

2433) Sa'd bin el-Atval [58] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre '
Kardeşi vefat etmiş, üçyüz dirhem (mal) bırakmış ve baloma muhtaç çoluk çocuğu bırakmıştır. (Sa'd demiş ki:) Bunun üzerine ben bu parayı kardeşimin çoluk çocuğunun nafakasına harcamak istedim. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
Senin (ölen) kardeşin borcundan dolayı hapsedilmiştir. Artık sen onun yerine borcunu öde», buyurdu. Sa'd da t
Yâ ResOlaUaht Ben onun yerine borcunu ödedim. Yalnız bir kadının iddia edip şâhidlendiremediği iki dinarı ödemedi m. dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Sa'd'a) :
«Sen kadına (iddia ettiğini) ver. Çünkü kadm şüphesiz gerçeği söyleyendir (veya bunu hak edendir)» buyurdu/'
Not: ZfcvücTde şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir, ftavl Abdülmelik Kbû Cafer'i tfen-i Hibban sıka zâtlar arasında anmıştır. Senedin kalan ravlleri da sahihtir. KütOb-i Sitte'de SVd M» el-Atvan'ın bundan başka hadisi yoktur. [59]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadis Zevâid türüadöndür. H*dHin metninin sonunda bulunan; Am^ kelimesi thkak masdanndan ism-i fâü olabilir. Bu takdirde kelimenin mânâsı "hakkı söyleyen*', demektir. Cümlenin mânâsı da şöyle olur: Kadın senin kardeşinden iki dinar alacaklı olduğuna dâir iddiasında doğru sözlüdür.
Sindi hadisin bu cümlesi ile ilgili olarak : Burada meselenin iç yüzü ile hükmedilmiştir, der. Şu halde eğer hadisin şahinliği sabit olursa, bir hâkim dâva konusu edilen bir meselenin iç yüzüne vâkıf olunca buna göre hükmeder, denilebilir.

Miftâhü'1-Hâce yazarının yorumundan anlaşıldığı üzere kendisi yukardaki kelimeyi ism-i fail değil de masdar olarak anlamıştır. Çünkü kendisi: noksanlıktır. Yâni bereket noksanlığıveya yarar noksanlığıdır, der. Kelimenin böyle yorumlanması kanunca uzak bir ihtimaldir. Bununla beraber yanlıştır, denemez. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyledir: "Borç bereketin veya yararın ek-silmesidir."
Hadisin; «Kardeşin borcundan dolayı hapsedilmiştir» ifâdesinden maksad onun cennete girmesinin engellenmesidir. Yâni borcundan dolayı cennete giremiyor. Borcu ödenince girebilecektir. S ü-y û 11 cümleyi böyle yorumlamıştır. E 1 -1 r â k 1 ise: Yâni onun durumu aydınlığa kavuşmamıştır. Ne kurtuluşuna ne de helâkına hükmediimemiştir. Zimmetindeki borcun ödenip ödenmiyeceği bekleniyor, demiştir.
Borçlu ölen kimsenin cennete girmekten menedilmesinin anlamı hakkında gerekli bilgi bu kitabın 13. babında geçen 2412 - 2413 no-lu hadîsler bölümünde verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur. [60]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. ölen bir müsl umanın borcu var ise önce bu ödenir. Sonra bir şey kalırsa mirasçılarına dağıtılır, ölenin geride bıraktığı mirasçılar bakıma muhtaç fakir çoluk çocuk da olsa hüküm budur.
2. Ölen bir müslüman, borcu ödenmedikçe cennete girmekten menedilir veya onun hakkında verilecek kurtuluş veya cezalandırma hükmü bekletilerek borcunun ödenip ödenmeyeceğine bakılır.
3. Hâkim, dâvanın iç yüzüne vâkıf olduğu takdirde bu durum şâhidle ispat edilmese bile gerçeğe göre hükmeder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ölünün borcundan dolayı tutuklu olduğuna vâkıf idi. İki dinar alacağı olduğunu iddia eden kadın bunu şâhidlendireznemişti. Buna rağmen kadının doğru söylediği ifâde bu-yurularak alacağının ödenmesi emredildi. Bir ölüde alacağı olduğunu iddia eden bir kimse dâvasını ispatlamak durumundadır. Delilsiz iddia ile, ölünün mirasçıları bir şey vermek zorunda değildir. Aksi takdirde birçok ölünün terekeleri dolandırıcı ve yalana davacılara kaptırılır. Buna rağmen ölüden alacaklı olduğunu iddia edip şâr hidlendiremeyen .kimsenin iddiasının mirasçılar tarafından gözden geçirilmesi ve iddia mâkul sebeblere dayalı görüldüğü takdirde ölünün terekesi veya mirasçıların mâli durumu istenen borcu ödemeye müsâid ise takvaya en uygun olanı bu borcu ödemektir. Fakat fetva yolu bu değildir.

2434) Câbir bin Abdillah (bin Amr bin el-Harâm) (Radtyallâkü a«-A*wnd)'dan rivayet edildiğine göre :
Babası (Abdullah) bir yahûdi adamın (alacaklı) olduğu otuz vesk (kuru hurma) borcunu kendisinin boynunda bırakıp vefat etti (şehid edildi). Câbir bin Abdillah, borcun ertelenmesini yahûdî-den taieb etti ise de yahûdî ona mehil vermekten imtina etti. Bunun üzerine Câbîr Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e müracaat ederek kendisi İçin yahûdî ile görüşüp aracılık etmesini diledi. Sonra Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Câbir'in yanına giderek boynundaki borca karşılık hurmalığının meyvasım almayı yahudiye teklif etti. Fakat (hurmalıktaki hurma az olduğundan) ya-hûdi bundan imtina etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdî ile (tekrar) konuştu. (Câbir'e mehil vermesini istedi) Yahudi borcu ertelemeyi de kabul etmedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Câbir'in hurmalığına girdi ve içinde dolaştıktan sonra Câbir'e:
Ağaçlardaki hurmaları yahûdi için topla ve onun borcunun tamamını ver-, buyurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hurmalıktan çıkıp) döndükten sonra Câbir de yahûdi için otuz vesk hurma topladı ve on iki vesk de kendisi için arttı. Sonra Câbir olup biten bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermek üzere O'nun yanına gitti. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (yerinde) bulamadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gittiği yerden) dönünce Câbir O'nun yanına vardı, yahu-dînin borcunun tamamını ödediğini haber verdi ve on iki veskin arttığını arz etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Câbir'e) :
«Bu durumu Ömer bin el-Hattâb'a haber ver,- buyurdu; Câbir de Ömer (Radıyallâhü anhJ'a gidip haber verdi. Ömer, Câbir'e t And olsun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurmalıkta dolaştığı zaman kesin olarak bildim ki Allah muhakkak hurmalığı bereket-lend irecektir.»" [61]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Vesk, altmış sâ'dır, yaklaşık olarak bir deve yüküdür, denilebilir. Bunun kaç kg. olduğu hakkında gerekli ayrıntılı bilgi 1793, 1794 nolu hadislerin izahı bölümünde verildi. Tekrarlamaya gerek yoktur. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın boynunda kalan 30 vesk kuru hurma yerine onun hurmalığında ve ağaçlar üzerinde bulunan yaş hurma verilmesi teklifi bir sulh mahiyetindedir. Kuru hurmanın yaş hurma ile değiştirilmesi meselesiyle ilgisi yoktur. Çünkü 2264 nolu hadîs bölümünde kuru hurmanın yaş hurma ile satılmasının yasak lığı belirtildi ve bu arada konu hakkındaki ilmî görüşler ve ihtilâflar anlatıldı. Hadîs sarihleri: Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve"s-selâm)'in buyurduğu teklif bir sulh mahiyetindedir, derler. Bâzı rivayetlerde belirdiği gibi Câbir (Radıyallâhü anhî'm hurmalığında bulunan yaş hurma, yahûdînin alacaklı olduğu otuz vesk kuru hurmadan az idi. Bunun içindir ki, yahûdi kişi sulh yoluna yanaşmamıştı. Fakat Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesi olarak toplanan hurma yahûdinin alacağını karşıladığı gibi on iki vesk de artmıştı. Buhâri' nin rivayetine göre on yedi vesk artmıştı. Diğer bir rivayete göre artan mikdar on dokuz vesktir.
B u h â r İ' nin bir rivayetine göre C â b i r (Radıyallâhü anh) topladığı hurmadan yahûdînin hakkını ödeyip on yedi veskin de arttığını görünce durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'e haber vermeye geldiğinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ikindi namazında idi. Namazdan sonra C â b i r durumu arz etti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu durumu Ömer bin el-Hattâb'a bildirmesini emir buyurdu.
Aynî: Durumun Ömer'e bildirilmesinin faydası, Ömer'in îmanının kuvvetlendirilmesidir. Çünkü hurmalıktaki hurma az iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mucizesi olarak artmış idi. Mucize her müslümanın îmanının kuvvetlenmesine vesile iken durumun Ömer'e bildirilmesinin istenmesinin sebebi ise Ömer'in Câbir'in söz konusu meselesini önemsemesi veya meselenin başlangıcında hazır bulunmasıdır, der.
El-Hâfız da el-Fetih'te şu bilgiyi verir:
"El-Mühelleb: Bir kimsenin alacaklı olduğu şey kuru hurma iken buna karşılık tahminen takdir edilen bir mikdar kuru hurmayı borçludan alması caiz değildir. Bunun câizliğine hükmeden âlim yoktur. Çünkü borcun mikdarı bilindiği halde bunun karşılığında alınan mikdar bilinmemekte ve taraflardan birisinin aldanmasına yol açılmaktadır. Ancak borca karşılık verilen kuru hurma mikda-nnın borcun mikdarmdan az olduğu alacaklı tarafça bilinip rızâ gösterilirse caiz olur, demiştir.
Yaş hurmanın kuru hurma ile" değiştirilmesi ve satılması caiz değildir. Ancak Araya (ve Ariyye denilen ve izahı 2268, 2269 nolu hadîsler bölümünde geçen) satış şeklinde caizdir. Fakat bir borcun Ödenmesi hâlinde buna cevaz verilmiştir. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yahûdi'ye mikdarı bilinen ve alacaklı olduğu kuru hurma yerine mikdarı bilinmeyen ve fakat onun alacağı mikdardan az olan hurmalıktaki yaş hurmayı kabul etmesini teklif etmiştir. Hurmalıktaki hurmaların az olup borcu karşılamadığı BuhârT nin Sulh kitabında rivayet ettiği hadîste belirtilmiştir." [62]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Vadesi gelmiş bir borcun ertelenmesini teklif etmek caizdir.
2. Borçlu taraf borcunu Ödiyeceği malın zararını önlemek için uygun bir süre borç ödemeyi erteleyebilir.
3. Devlet büyüğü, tebasının ihtiyacını gidermekle meşgul olmalı ve aralarını bulmak için teşebbüslerde bulunmalıdır.
4. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesi olarak hurma miktarı çoğalmıştır. Çünkü daha önce az olduğu bilinen hurmalar O'nun himmetiyle çoğalmış ve istenen borcu karşıladığı gibi hemen hemen bir o kadar da artmıştır.
5. Ölen kimsenin bakıma muhtaç çoluk çocuğu olsa bile boy* nunda kul borcu var ve mal bırakmış ise önce borcu ödenir.
Sahâbî oğlu sahâbi Câbir (Radıyallâhü anh)'m hâl terce-mesi 190 nolu hadîs bölümünde geçti. O hadîs, U h u d savaşında şehîd edilen C â b i r' in babası Abdullah (Radıyallâhü anh)'in faziletini bildirmekte ve şehîdlerin yüce mertebelerine dâir Âl-i tmrân sûresinin 169 nolu âyetinin C â b i r' in şehîd babasının dileğine binâen indirildiğini belirtmektedir. [63]

21- Üç Şey Vardır Ki Kim Bunlar İçin Borçlanırsa Allah (Kıyamette) Onun Yerine Borçlarını

(Hazînesinden) Öder, Babı

2435) Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyaUâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallatlahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Şüphesiz borç sahibi ölünce kıyamet günü borcu kendisinden tahsil edilir. Fakat (şu) üç haslet için borçlanan (müslüman) bir kimse bu hükmün dışındadır: Adamın gücü Allah yolunda (savaşta) zayıflar ve bu nedenle borçlanıp bununla Allah düşmanına ve kendi düşmanına karşı kuvvetlenir ve adamın yanında bir müslüman Ölür ve onun tekfin ve defni için borçtan başka bir şey bulamaz. Bir de adam bekârlık yüzünden nefsinin günaha girmesinden korkar da dînini korumak gayesiyle evlenir. Şüphesiz Allah Teâlâ kıyamet günü bunların yerine borçlarım öder.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahman bin Zİ-yâd bin Enum eş-Şeybânî kadı îfrîkıyye bulunur ki bu râvi zayıftır. Ahmeü, İbn-i Muin, Nesâİ ve başkaları onun zayıflığını beyân etmişlerdir. [64]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi B e y h a k i de rivayet etmiştir.
Borçlu ölen bir kimsenin borcunun kıyamet günü kendisine ödettiril meşin in mânâsı onun zimmetindeki borca karşılık kendisinin se-vablannm alacaklılara dağıtılmasıdır. Bu nokta 2413-2414 nolu hadisler bölümünde belirtilmiştir. Hadiste anılan üç iş ve maksadla borçlanan bir kimsenin borcunun kıyamet günü Allah tarafından ödenmesinin, mânâsı Allah Teâlâ'nın kendi hazinesinden alacaklılara istihkaklarını vermesi ve borçluyu bundan kurtarmasıdır. Anılan şeyler için borçlanan bir kimse, borcunu ödemek niyet ve kararında iken buna imkân bulmadan ölürse durum böyledir. Ama, borcunu ödemek imkânına sâhib olduğuna rağmen ödememezlik edip mazeretsiz geciktirirse ve ödeme niyetinde olmadığı halde ölürse mesuldür. Hadiste beyân buyurulan ilâhi ikram böyleleri için değildir. Levamiü'I-Ukûl yazarı Hâmuz un şerhinde böyle yorum yaptıktan sonra (2414 nolu) İbn-i Ömer'in Tabarâni tarafından rivayet edilen hadisini bu yoruma delîl olarak nakletmiştir. Tabarânî' nin rivayet ettiği hadis meâlen şöyledir: «Borç iki (nevi)dir: Borcunu Ödemek niyetinde iken ölen kimsenin velisi benim. (Yâni onun yerine borcunu ben öderim) Borcunu Ödemek niyetinde olmadığı halde ölen kimse de, (kıyamet günü) sevablann- (yeterince) alınıp (hak sâhiblerine dağıtılan) borçludur. O gün kıyamette) ne dinar var, ne dirhem.» Yâni kişinin borcu, sevaplarından ödenir. [65]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/495-496
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/496
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/496-497
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/497-499
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/499-500
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/500-501
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/501-503
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/503-504
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/504-505
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/505-507
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/507-508
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/508-509
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/509-510
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/510
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/510-511
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/511-513
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/513-514
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/515-516
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/516-517
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/517-519
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/519-520
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/521
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/521-523
[24] îmrânbin Huzeyfe. Hz. Meymûne anamızdan rivayette bulunmuştur. HA-vt Ziyad bin AmrMır. İbn-i Maceh ile Nesal Onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hulasa: 895)
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/523-524
[26] İ610 nolu hadis bölümünde geçti
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/524-525
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/525
[29] Hâl tercemesS 150 nolu hadis bölümünde seçti.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/525-526
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/526-527
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/527-528
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/528-529
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/529-530
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/531
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/531-532
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/532-534
[38] Hal tescemesi 149. hadis bÖHimüncte geçti.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/534-535
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/536-537
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/537-538
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/538
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/539-540
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/540
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/540-541
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/541
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/542-544
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/544-545
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/545-546
[50] Bir kavle göre aslen Hadramûtlu olan bu zat Hudeyblye seferine lan sahâbUerdendir. (Ayni • C. 82. Sah.)
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/546-547
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/547-550
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/550-551
[54] AUcame'nin hâl tercemesi 1845. hadis bölümünde geçti. Kays bin Rûmi İse onun râvlsidir. Süleyman bin Üzünân'ın ismine Hulâsa'da ve Tezkire'de rastlamadım
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/551-553
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/554-558
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/558-559
[58] Bin Abdillah el-Cendami ei-Basri sahibidir, Jki hadisi vardır. KÜtüb-i Sitte'den yalnız sünenimizde bu hadisi vardır. Hicretin «4. yılı vefat etmiştir. (Hu-lftM:

134)

[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/559-560
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/560-561
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/561-563
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/563-564
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/564-565
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/565-566
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/566-567

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sadakayı Hemen Vermenin Fazileti

18) Adiy bin Hatem (r.a.)'dan rivayetle şöyle dedi: "Ben Resûlullah (s.a.s.)'in yanında idim, iki adam geldi. Birisi yoksulluktan, diğeri de yol güvenliğinin olmamasından şikayet etti. Resûlullah (s.a.s.) bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Yol güvenliğinin olmaması konusunda derim ki, uzun zaman geçmez, Mekke tarafına bekçisiz bir kervan çıkar. Yoksulluğa gelince; sizden birisinin, sadakasıyla dolaşıp onu kabul edecek birini bulamayacağı zaman gelmeden kıyamet kopmaz. Sonra sizden biriniz, orada bir örtü ya da tercüman olmadan Allah'ın (c.c.) huzurunda durur. Sonra Allahu Teâlâ:
"Ben sana mal vermedim mi?" diye buyurur. Kul da:
"Evet, verdin." der. Allahu Teâlâ da:
"Sana bir elçi göndermedim mi?" der. Kul da:
"Evet, gönderdin." der. Bunun üzerine sağ tarafına bakar, ateşten başka bir şey göremez. Sol tarafına bakar, ateşten başka bir şey göremez. Sizden birisi yarım hurma da olsa, cehennem ateşinden sakınsın. Bunu da bulamazsa, güzel bir söz ile sakınsın."[1]
v Yine kendisine ait (3595) başka bir rivayette Sâd bin et-Tâî'den gelen bir hadiste şöyle demiştir:
"Bize Muhal bin Halîfe, ona da Adiy bin Hatem rivayet etti, o şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.s.)'in yanında bulunduğum bir vakitte bir adam çıkageldi ve yoksulluktan şikayette bulundu. Sonra başka bir adam çıkageldi ve yol güvenliğinin olmaması konusunda şikayette bulundu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.):
"Ey Adiy! Hîre'yi gördün mü?" diye sordu.
"Görmedim, lakin haberini duydum." dedim. Daha sonra şöyle buyurdu:
"Eğer ömrün uzun olursa, bir kadının devesinin terkisine binip, Hîre'den yola çıkarak, Allah'tan başka kimseden korkmaksızın Kâbe'ye kadar gelerek tavafta bulunduğunu göreceksin." Ben de kendi kendime:
"Beldeleri fenalıklarla, ateşlerle dolduran yol kesiciler nerede?" dedim. Resûlullah (s.a.s.) sözüne devam edip:
"Eğer ömrün uzun olursa, görürsün: Kisra'nın hazineleri fethedilecektir (müslümanların olacak)." dedi. Ben de:
"Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın hazineleri mi?" diye sordum.
"Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın." diye buyurdu. Devamla şöyle buyurdu:
"Ömrün uzun olursa, yine göreceksin: Bir adam avuç dolusu altın veya gümüş sadaka ile çıkar, onu kendisinden kabul edecek birini arar da onu kabul edecek kimseyi bulamaz. Sizden biri, Allahu Teâlâ'ya kavuştuğu gün Allah'ın huzuruna çıkacak, aralarında Allahu Teâlâ'nın sözünü kendisine iletecek bir tercüman olmaksızın, Cenab-ı Allah kendisine: Ben sana bir elçi göndermedim mi? O elçi sana benim emirlerimi bildirmedi mi?" diye soracak. Kul da:
"Evet." diyecek. Allahu Azze ve Celle de:
"Ben sana mal ve çocuk vermedim mi ve sana ihsanda bulunmadım mı?" diye buyuracak. Kul:
"Evet." diyecek. Sonra kul sağ yanına bakar cehennemden başka bir şey göremez. Sol yanına bakar cehennemden başka bir şey göremez."
Adiy (r.a.) dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Bir hurmanın yarısıyla dahi olsa cehennem ateşinden sakının. Bir hurmanın yarısını da bulamazsanız, tatlı bir söz ile olsun, cehennemden sakınınız."
Adiy (r.a.) dedi ki: "Devesinin terkisine binmiş bir kadının, Hiyere'den yola çıkarak Allahu Teâlâ'dan başkasından korkmaksızın Kâbe'ye ulaşarak tavafta bulunduğunu gördüm. Hürmüz oğlu Kisra'nın hazinelerini açanlar (yeni fethedenler) arasında ben de vardım. Eğer ömrümüz uzun olursa, Resûlullah Ebûl Kasım (s.a.s.)'in gümüş çıkarıp kabul edecek birisini bulamaması hadisesini de görürsünüz."
v Bu Hadisi Müslim'de (1016) buna yakın lafızla rivayet etmiştir.
Hadiste geçen *"Ez-zaine"*den maksat: Hevdeçteki kadındır.
Hadiste geçen: *"Ed-Diâr"*dan maksat: ki bu kelime "Dâir" kelimesinin çoğuludur: "Fesat ruhlu, pis yol kesici kimse" demektir.
"Ka'd Searru' Elbilad" cümlesinin manası ise; "Onların yeryüzünü fesat ve şer ile doldurmaları, ve fitne ateşini yakmalarıdır.
Hadislerde geçen: *"Et-Tayi"* ise meşhur bir Arap kabilesidir. Hadiste zikredilen Adiy bin Hatim'de bu kabileye mensuptur. Yerleşim yerleri ise Irak ve Hicaz arasında olan bir bölgedir.

***

[1] Müttefekun aleyh: Lafız ise Buhârî'ye aittir (1413).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CUMA VE BAYRAM BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?????????? ?

-92 ? ???? ?????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?

“Kim özürsüz olarak üç kez Cuma Namazını terk edecek olursa, Allah’da onun kalbini mühürler”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu’l-Ca’d ed-Damrî[1]
2. Câbir[2]
3. Ebu Katâde[3]
4. Hârise b. en-Nu’mân[4]
5. Abdullah ibn Ömer[5]
6. Ebu Hureyre[6]
7. Abdullah ibn Ebi Evfâ[7]
8. Ebu Abse b. Cebr[8]
9. Abdullah ibn Abbâs[9]
10. İbn Es’ad b. Zürâre[10]
11. Safvân b. Suleym[11] (mürsel olarak)

Toplam, 11 kişi.
(Derim ki:) Bu konuda şu yollardan da hadis rivayet edilmiştir:

12. Hz. Aişe
13. Ka’b b. Mâlik[12]
14. Muhammed b. Abbâd b. Ca’fer (mürsel olarak)

* * *

-93 ? ????? ????? ?????????? ??????????? ?????????????? ?

“Biriniz Cuma Namazına gideceği zaman, (boy abdesti almak suretiyle) yıkansın”[13]

Suyûtî (ö. 011/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[14]

Suyûtî derki: “Ebu’l-Kâsım ibn Mende dedi ki: ‘Bu hadisi, Nâfi’ yoluyla Abdullah ibn Ömer’den 300 kişi rivayet etmiştir.’”
Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)’de derki: “Bu ravilerden 120 kişinin adını bilmekteyim.”

2. Abdullah ibn Abbâs[15]
3. Ebu Eyyûb[16]
4. Abdullah ibnü’z-Zübeyr[17]
5. Büreyde[18]
6. Hz. Aişe[19]

Toplam, 6 kişi.
(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

7. Hz. Ömer[20]

Bu hadis, şu lafızla gelmiştir:

? ????? ????? ?????????? ????? ??????????? ??????????????? ?

“Biriniz Cuma Namazına gideceği zaman, (boy abdesti almak suretiyle) yıkansın”
Bu hadisi; Buhârî (ö. 256/870) ile Müslim (ö. 261/875) rivayet etmiştir.

8. Hafsa bint. Ömer[21]

Bu hadis de, şu lafızla gelmiştir:

? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????? ???? ????? ????? ??????????? ????????? ?

“Her Müslümana, Cuma Namazına gitmek ve Cuma Namazına gidene de boy abdesti almak (vaciptir.)”
Bu hadisi ise; Ebu Dâvud (ö. 275/888) rivayet etmiştir.

9. Ubeyd ibnu's-Sebbâk[22] (mürsel olarak)

Bu hadis de, şu lafızla gelmiştir:

? ?????? ????? ????? ??????????? ?????????????? ?

“Kim Cuma Namazına gidecek olursa, (boy abdesti almak suretiyle) yıkansın”

Bu hadisi ise; İmam Mâlik (ö. 179/795) ile İmam Şâfîî (ö. 204/819) rivayet etmiştir.

Yine bu hadisi; İbn Mâce (ö. 273/886), Ubeyd b. es-Sebbâk yoluyla Abdullah ibn Abbâs’tan[23] rivayet etmiştir.

Yine bu konuda şu yollardan da hadis rivayet edilmiştir:

10. Enes[24] ve Hz. Osman[25]
11. Bir çokları

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)**“Telhîsu’l-Kebîr”**de derki: “Abdullah ibn Ömer’den gelen**? ????? ????? ?????????? ??????????? ????????????? ?** **“Biriniz Cuma Namazına gideceği zaman, (boy abdesti almak suretiyle) yıkansın”** Hadisi, Buhârî ile Müslim’in üzerinde görüş birliğine vardığı bir hadistir. Bu hadisi, İbn Hibbân’da rivayet etmiştir. Hadisin lafzı da, ona aittir.

Bu hadisin pek çok geliş yolları vardır;

Ebu’l-Kâsım ibn Mende, bu hadisi, bu hadisi, Nâfi’ yoluyla Abdullah ibn Ömer Abdullah ibn Ömer’den rivayet edenleri saymıştır. Bunların sayısı, 300’e ulaşmıştır.

(Yine İbn Mende,) bu hadisi, Abdullah ibn Ömer dışında rivayet eden sahabileri de saymıştır. Bunların sayısı da, 24 sahabiye ulaşmıştır.

Nâfi’ yolundan gelen bu hadisin geliş yollarını (ben de) topladım. Bunların sayısı da, 120 kişiye ulaşmıştır.”

Ayrıca Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da; (bu hadisin) bu lafzını kayıtlamaksızın mutlak olarak Cuma Günü boy abdesti almaya gelince, ‘bu hadisi, filan kişi rivayet etmiştir’ der. Sonra da bu hadisi, şu yopllardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer
2. Ebu Saîd el-Hudrî
3. Evs b. Evs
4. Ebu’d-Derdâ’
5. Nübeyşe el-Huzelî
6. Sevbân
7. Abdullah ibn Mes’ud
8. Enes
9. Ebu Hüreyre
10. Câbir b. Abdullah
11. Sehl b. Huneyf
12. Ebu Ümâme
13. Hz. Ebu Bekir
14. İmrân b. Husayn
15. Ebu Katâde
16. Abdurrahman b. Semure
17. Hz. Ali

Toplam, 17 kişi.

(Derim ki:) Münzirî (ö. 656/1258) **“Terğîb”**de “Cuma Günü Boy Abdesti Almanın Fazileti Bâb” başlığında derki: “Bundan önce geçen bâb’da boy abdesti almanın zikri; Nübeyşe el-Huzelî, Selmân el-Fârisî, Evs b. Evs ile Abdullah ibn Ömer Hadisinde geçmektedir.

Yine Hz. Ebu Bekr ile İmrân b. Husayn Hadisin de ise, boy abdesti almanın gerektiği şöyle geçmektedir:

? ??????: ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ?

“Ebu Bekr ile İmrân b. Husayn dediler ki: ’Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

‘Kim Cuma günü (boy abdesti almak suretiyle) yıkanırsa, günahları ve hataları silinir”

Ayrıca (Cuma Günü) boy abdesti almayı; Ebu Ümâme, Ebu Katâde, Ebu Saîd el-Hudrî ile Abdullah ibn Abbâs’tan rivayet etmiştir.”

Daha sonra da derki: “(İleriki) bâb’larda bu bâb’a delalet eden hadisler, -inşallah- gelecektir.” (Münzirî’nin sözü burada bitmektedir.)

Bu konuda bir başka sahabe topluluğundan da hadis gelmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için İbnü’l-Hindî (ö. 975/1567)’nin **“Kenzu’lUmmâl”** adlı eserinde “Namaz Bölümü”nün Cuma Bâb’ına baş-vurabilirsiniz.

*** * ***

-94 ? ??????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ”?????? ??????“ ??? ???????? ??????????? ?

“Resulullah (s.a.v) hutbelerinde ve benzeri yerlerde ‘Emmâ ba’d’ (=Bundan sonra) demesi”[26] **ile ilgili hadisler**

1. Zeyd b. Erkam[27]
2. Câbir[28]
3. Amr b. Tağlib[29]
4. Abdullah ibn Abbâs[30]
5. Hz. Aişe[31]
6. Esmâ’ bint. Ebi Bekr[32]
7. Ebu Humeyd es-Sâadî[33]

8. Misver b. Mahreme[34]
9. Mahmûd b. Lebîd
10. Abdullah ibn Mes'ud[35]
11. Ebu Saîd el-Hudrî[36]
12. Adiy b. Hâtim
13. Ebu Bekre[37]
14. Ebu'd-Derdâ'
15. Sa'd b. Ebi Vakkâs
16. Abdullah ibn Ömer
17. Abdullah ibn Amr
18. Fadl b. Abbâs
19. Ebu Hüreyre
20. Semure b. Cündub
21. Tufeyl b. Sehbera
22. Cerîr b. Abdullah
23. Ebu Süfyân b. Harb
24. Enes b. Mâlik
25. Zeyd b. Hâlid
26. Kurre be Du'mûs
27. Câbir b. Semure
28. Amr b. Sa'lebe
29. Rezîn b. Enes es-Sülemî
30. Esved b. Serî'
31. Ukbe b. Âmir el-Cühenî
32. Ebu Şureyh b. Amr
33. Amr b. Hazm
34. Abdullah b. Alîm
35. Ukbe b. Mâlik

Bu konuda daha geniş bilgi için (Aynî'nin) **"Umdetu'l-Kârî"** adlı kitabı ile bir çok kitaplara bakabilirsiniz.

(İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"** de ise aynen şöyle der: " 'Emmâ ba'd' (=Bundan sonra) sözcüğü ile ilgili hadislerin geliş yolları birbirini izler mahiyettedir. Şöyleki:

Hafız Abdulkahîr er-Ruhâvî **"Erbâûnu'l-Mütebâyene"** adlı kitabının Hutbe Bölümünde, bu hadisi, 32 sahabiden rivayet etmiştir. Bu hadislerden birisi de; İbn Cüreyc yolundan, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Misver b. Mahreme'den rivayet ettiği şu hadistir:

? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ????? "?????? ??????" ?

"Peygamber (s.a.v) bir hutbe okuduğu zaman 'Emmâ ba'd' (=Bundan sonra) derdi"

Bu hadisin ravileri, sika kimselerdir. Hadisin dış görünüşü, bunun devamlı söylenildiğini göstermektedir.'"

"Şerhu levâihi'l-envâri'l-behye li şerhi ed-Dürreti'l-mudiyye" de denir ki: "Kadı İmam Alauddin el-Mürdâvî el-Hanbelî'nin **"Şerhu't-Tahrîr"** de belirttiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hutbe de yada benzeri yerlerde, 'Emmâ ba'd' (=Bundan sonra) sözcüğünü söylediğini, 35 sahabi rivayet etmiştir."

Bunun bir benzeri de, onun, **"Ğazâu'l-Elbâb"** adlı eserinde geçmek-tedir.

Zürkânî (ö. 1122/1710)'de **"Şerhu Mevâhibi'l-Leduniyye"** de konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hutbe de yada benzeri yerlerde 'Emmâ ba'd' (= Bundan sonra) sözcüğünü söylediği sabit olmuştur. Bunu, 40 sahabi rivayet etmiştir. Nitekim bunu, er-Ruhâvî, **"Erbâûnu'l-Mütebâyeneti'l-Esânid"** de ifade etmiştir."

* * *

-95 **? ??????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ?????????? ??? ??????? ?**

"Hz. Peygamber (s.a.v) Sabah Namazına bir yoldan gider, diğer bir yoldan da dönüp geri (evine) gelirdi"

Suyûtî (ö. 011/1505) **"el-Ezhâr"** da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir[38]
2. Abdullah ibn Ömer[39]
3. Ebu Hureyre[40]
4. Sa'd el-Kuraz[41]
5. Ebu Râfi'[42]
6. Saîd[43]
7. Abdurrahman b. Hâtıb[44]

Toplam, 7 kişi.

(Derim ki:) Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"** de bu hadisi bu kimselerden rivayet etmiştir. Bunlara bir ilave yapmamıştır.

* * *

-96 **? ???? ????? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ????? ?**

"İmam, Cuma Günü (minberde) hutbe okurken, kim (yanın-daki) arkadaşına: 'Sus dinle!' derse, 'boş söz' de bulunmuş olur"[45]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre[46]

Bu hadis; İmam Mâlik (ö. 1797795), İmam Ahmed (ö. 241/855) ve altı hadis kitabın da geçmektedir.

Tirmizî (ö. 279/892) derki: "Bu konuda şu yollardan da hadis rivayet edilmiştir:

2. Abdullah ibn Ebi Evfâ[47]
3. Câbir b. Abdullah[48]"

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da hadis rivayet edilmiştir:

4. Abdullah ibn Abbâs[49]
5. Hz. Ali[50]
6. Übey b. Ka'b[51]
7. Ebu Zerr[52]
8. Ebu'd-Derdâ'[53] ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"**? ???? ????? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ????? ? "İmam, Cuma günü (minberde) hutbe okurken, kim (yanındaki) arkadaşına: 'Sus dinle!' derse, 'boş söz' de bulunmuş olur"** buyruğuyla ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir**dir."[54]

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] Ebu Dâvud, Salat (1052); Nesâî, Cum'a 2; Tirmizî, Cum'a 356 (499); İbn Mâce, İkame 93 (1125); Dârimî, Salat 205
[2] İbn Mâce, İkame 93 (1126); Hâkim, Müstedrek, 1/292; Ebu Ya'lâ
[3] Müsned, 5/8, 300; Hâkim, Müstedrek, 1/280
[4] Taberânî, el-Kebir; (422)
[5] Müsned, 5/434; Taberânî, el-Kebir
[6] Taberânî, el-Evsat; İbn Huzeyme
[7] Taberânî
[8] Taberânî, el-Kebir
[9] Ebu Nuaym, Marifet
[10] Taberânî, el-Kebir (12023); EbuYa'lâ
[11] Ebu Dâvud, Salat 203; Tirmizî, Cum'a 7; Muvatta, Cum'a 20
[12] Müsned, 3/332; Taberânî, el-Kebir
[13] İnsanların mutlaka yıkanmaları ve temizlenmeleri gereken bir gün olmalıdır. Zira bu, insanların gerekli ve güzel olan itiyatlarındandır. Hergün yıkanma imkanı bulamayan kimsenin Cuma günü yıkanması gerektiği belirtilmiştir. Çünkü Cuma, vakit olarak belirlenmeye en uygun gündür ve bu Cuma namazı için de tamamlayıcı bir unsurdur.
Cuma günü alınan boy abdesti, hem temizliği ikmal etmekte, hem temizlik hasletine karşı nefis aşırı derecede uyarılmakta, alışkanlık kazanılmakta ve hem de ibadet sözkonusudur. Böylece hem temizlenilmiş olunmakta ve hem de ibadete ait bir husus yapılmış olunmaktadır.
[14] Buhârî, Cum'a 2, 3, 5, 6, 12, 26, Ezan 161, Şehadet 18; Müslim, Cum'a 1-2 (844); Ebu Dâvud, Taharet 127, 128; Tirmizî, Cum'a 29 (492); Nesâî, Cum'a 7, 8, 10; İbn Mâce, İkame 80 (1088); Muvatta, Cum'a 2, 4, 5
[15] Buhârî, Cum'a 6; İbn Mâce, İkame 83 (1098); Müsned, 1/265, 268
[16] Müsned, 5/420; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[17] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr
[18] Taberânî, el-Evsat; Bezzâr
[19] Ebu Dâvud, Taharet 127 (348); Hâkim, Müstedrek, 1/163; Taberânî; Bezzâr
[20] Buhârî, Cum'a 5; Müslim, Cum'a 4; Ebu Dâvud, Taharet 127 (340); Müsned, 1/15
[21] Ebu Dâvud, Taharet 127 (342); Nesâî, Cum'a 2
[22] İbn Mâce, İkame 83; Muvatta, Taharet 113
[23] İbn Mâce, İkame 83 (1098)
[24] İbn Mâce, İkame 81 (1090); Bezzâr
[25] Taberânî; Bezzâr
[26] Hz. Peygamber (s.a.v), söze başlarken ilk önce hamdele, salveke ve besmeleden sonra "Bundan sonra" deyip böylece söylemesi gerekli hususları konuşmaya başlardı.
[27] Müsned, 4/4, 369; Hâkim, Müstedrek, 3/125
[28] Müslim, Cum'a 43 (867); Ebu Dâvud, Sünnet 3; İbn Mâce, Mukaddime 7 (45); Hâkim, Müstedrek, 2/567
[29] Buhârî, Cum'a 28
[30] Buhârî, Cum'a 28; Müslim, Cum'a 46 (868);
[31] Buhârî, Cum'a 28; Müslim, Küsuf 11 (905), Tevbe 10 (58)
[32] Buhârî, Cum'a 28, Küsuf 10, 11; Müslim, Küsuf 11 (905)
[33] Buhârî, Cum'a 28, Eyman 3;
[34] Buhârî, Cum'a 28; Hâkim, Müstedrek, 3/524
[35] Taberânî, el-Evsat, el-Kebir; İbn Ebi Şeybe, Musannef
[36] Müsned, 3/7, 19, 61; Hâkim, Müstedrek, 4/505
[37] Hâkim, Müstedrek, 4/541
[38] Buhârî, İydeyn 24; Beyhakî, Sünen, 3/308
[39] Ebu Dâvud, Salat 254 (1156); İbn Mâce, İkame 162 (1299); Müsned, 2/109; Beyhakî, Sünen, 3/308
[40] Tirmizî, Salat 386 (540); İbn Mâce, İkame 162 (1301); Hâkim, Müstedrek, 1/296
[41] İbn Mâce, İkame 162 (1298)
[42] İbn Mâce, İkame 162 (1300)
[43] Bezzâr

[44] Taberânî, el-Kebir; Ebu Nuaym
[45] Cuma günü hutbe verilirken susmak, boş şeyleri terk etmek gerekmektedir. Boş ve gereksiz şeyleri yapma yerine hutbeyi dinlemek ve hutbe üzerinde düşünmek lazımdır.
[46] Buhârî, Cum'a 35; Müslim, Cum'a 11 (851); Tirmizî, Salat 365 (511); Ebu Dâvud, Salat 202, 203 (1050); Nesâî, İydeyn 21; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-'Asâr, 1/367
[47] İbn Ebi Şeybe, Musannef
[48] İbn Ebi Şeybe, Musannef; Taberânî, el-Evsat, el-Kebir; Bezzâr; Ebu Ya'lâ
[49] Müsned, 1/230; Taberânî, el-Evsat, el-Kebir; Bezzâr
[50] Ebu Dâvud, Salat 202, 203 (1051); Müsned, 1/93; Beyhakî, 3/220
[51] İbn Mâce, İkame 86 (1111); Müsned, 5/143; Taberânî, el-Kebir
[52] Taberânî;
[53] Taberânî, el-Kebir
[54] Tahâvî, a.g.e., 1/367

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Şeyhine Saygılı Olmak:

Muhaddis şeyhini de hayırla senâ ile anmalıdır. Vekî'in, hocası Süfyân-ı Sevrî'yi andıkça: "Emîrü'l-mü'minîn fil-hadîs" diye övdüğü rivayetlerde gelmiştir. Keza hiç kimseyi, sevmediği bir lakabıyla zikretmemelidir. Ancak bu lâkab, onu diğerlerinden tefrik içinse mahzuru yok: Gunder (vefasız), A'rec (topal), A'meş (görmesi zayıf) gibi. Keza mesleğini zikrederek anması -Hannât gibi- veya annesine nisbet ederek anması -İbnu Uleyye gibi- câizdir, yeter ki bütün bu tesmiyelerde ayıplamak maksadı değil, târif gayesi gütmüş olsun.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ashabu's-Sünen:

Kütüb-i Sitte'den Sünen adıyla anılan hadis kitaplarının müellifleri hakkında kullanılan bir usûl-i hadis terimi. Bu hadis mecmuaları, tahâret (temizlik)'ten vasiyete kadar olan bütün ibadet ve İslâm hukuku ile ilgili hadisleri ihtiva eden kitaplardır. İşte bu tür kitapları tertip edip meydana getirenlere, sünen sahipleri anlamına
"Ashab-ı Sünen"; Kütüb-i Sitte'nin ilk ikisi olan Buhârî ve Müslim'e de
"Cami" adı verilmektedir. Meşhur ashab-ı sünen (sünen sahipleri) şunlardır:
1) Ebû Dâvud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. 817'de Horasan'daki Sicistan şehrinde doğmuş ve 888'de ölmüştür. "Sünen-i Ebî Dâvud" isimli kitabı 5274 hadisi ihtiva etmektedir.
2) Ebû Îsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî 821' de Mekke'de doğmuş 892'de Tirmiz'de ölmüştür. "el-Camiu's-Sahih" isimli eseri "Süneni Tirmizî" diye meşhur olmuştur. İçerisinde 3956 hadis vardır.
3) Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî. 830'da Horasan civarındaki Nesâ şehrinde doğmuş, 915' de Mekke'de vefat etmiştir. "elMücteba" ismini verdiği hadis kitabı Sünen-i Nesâî" diye meşhur olmuştur.
4) Ebû Abdullah Muhammed b.Yezid b. Mâce, Kazvin'de yaşamış ve 886'da vefat etmiştir. "Sünen-i İbni Mâce" isimli kitabı 4000 hadis içermektedir.
"Ashabü's-Sünen" denilince ilk plânda meşhur olan bu dört zat kasdedilir (Tecrid-i Sarih Tercümesi, Mukaddime, 51) ve bunlara Ashabü's-Süneni'l-Erbaa" adı verilir. Bunların dışında ed-Dârimî (ö. 720), ed-Dârekutnî (ö. 819) ve el-Beyhâkî (ö. 1066) gibi hadisçilerin de "Sünen" isimli eserleri vardır. Bu muhaddislere de Ashabu's-Sünen denilmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerini bize kadar ulaştıran ve genellikle Merfû* hadisleri ihtiva eden "Sünen"ler yalnız bunlardan ibaret değildir. Bunlardan başka telif edilmiş yirmibeş kadar Sünen vardır.[1]

---

[1] Kettânî, er-Risâletü'l-Mustatrefe: 32-37; Durak Pusmaz, Şamil İslam Ansiklopedisi:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Şeyhine Saygılı Olmak:

Muhaddis şeyhini de hayırla senâ ile anmalıdır. Vekî'in, hocası Süfyân-ı Sevrî'yi andıkça: "Emîrü'l-mü'minîn fil-hadîs" diye övdüğü rivayetlerde gelmiştir. Keza hiç kimseyi, sevmediği bir lakabıyla zikretmemelidir. Ancak bu lâkab, onu diğerlerinden tefrik içinse mahzuru yok: Gunder (vefasız), A'rec (topal), A'meş (görmesi zayıf) gibi. Keza mesleğini zikrederek anması -Hannât gibi- veya annesine nisbet ederek anması -İbnu Uleyye gibi- câizdir, yeter ki bütün bu tesmiyelerde ayıplamak maksadı değil, târif gayesi gütmüş olsun.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Aşağıdakilerden hangisi müslümanın müslüman üzerindeki beş hakkından biri değildir?** (896)
   a) Selam almak b) Davete icabet etmek
   c) Akrabayı ziyaret etmek d) Hasta ziyaret etmek

2. **Aşağıdakilerden hangisi, hadiste geçen "hurfe" kelimesini tanımlamaktadır?** (900)
   a) Cennet elbisesi b) Cennet azığı
   c) Cennet yemişi d) Cennet ağacı

3. **Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber (sav)'in "***Bu duaları bir kimse hastalığında söyler de sonra ölürse, cehennem ateşi ona dokunmaz***" dediği dualardan değildir?** (911)
   a) Allah'ın her şeye gücü yeter, O Müheymin'dir
   b) Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah büyüktür
   c) Allah'tan başka ilah yoktur. Mülk de O'nun, hamd de O'nundur
   d) Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur

4. "*Bütün insanların ..... olan Allahım! Bunun ..... giderip, şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka ..... yoktur. Buna, hiçbir..... izi bırakmayacak şekilde şifa ..... et!.*" (904)
   I. Şifa
   II. Istırabını
   III. Hastalık
   IV. Rabbı
   V. İhsan
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) II, IV, V, I, III b) IV, I, V, II, III c) IV, II, I, III, V d) IV, III, V, II, I

5. "*Herhangi bir kul ..... düşer de "Biz Allah'dan geldik, Allah'a döneceğiz. Allahım, ... gelen ..... ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet" diye ..... , Allah Teâlâ onu uğradığı sıkıntıdan dolayı mükâfatlandırır ve ona kaybettiğinden daha ..... verir.*" (923)
   I. Musibetin
   II. Dua ederse
   III. Başıma
   IV. Sıkıntıya
   V. Hayırlısını
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) IV, II, V, I, III b) IV, III, I, II , V, c) IV, II, I, III, V d) II, IV, V, III, I

6. "*Bir müslüman, hasta olan bir müslüman kardeşini sabahleyin ..... giderse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet okur. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek onun için sabaha kadar ..... eder. Ve o kişi için cennette toplanmış ..... de vardır.*" (901)

   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) görmeye- rahmet- huriler b) ziyarete - istiğfar- meyveler
   c) ziyarete –rahmet-meyveler d) görmeye – istiğfar - meyveler

7. **Aşağıdakilerden hangisi ölünün arkasından söylenecek sözlerden değildir?** (921)
   a) Ey âlemlerin Rabbı! Ahiretini ve dünyasını aydınlat
   b) Ey âlemlerin Rabbı! Geride bıraktıkları için de sen ona vekil ol
   c) Ey âlemlerin Rabbı! Bizi de onu da bağışla
   d) Ey âlemlerin Rabbı! Kabrini genişlet ve nurla doldur

8. **Bir kişinin ölümüyle amellerinin sevabı kesilir. Ancak üç amelinin sevabı devam eder. Aşağıdakilerden hangisi bunlardan değildir?** (951)
   a) Sadaka-i cariye
   b) Kendisinden istifade edilen ilim
   c) Ölünün arkasından dua eden hayırlı evlat
   d) Ölünün dünyada bıraktığı hayırlı malı

9. "*Allahım! Bu ..... Rabbi sensin, onu sen yarattın, İslâm'a sen hidâyet ettin. Şimdi onun ruhunu da sen aldın. Onun gizlisini–açığını en iyi sen bilirsin. Biz senin ....., ona şefaatçi olarak geldik, onu.....*" (940)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) cenazenin - huzuruna - bağışla b) mevtanın - katına- affet
   c) cenazenin– katına- affet d) mevtanın – huzuruna – bağışla

10. "*Ölü tabuta konup da ..... onu omuzlarına aldıkları zaman, eğer o iyi bir kişi ise; "beni bir an önce ..... ulaştırınız!" der; eğer iyi biri değilse, "eyvah, beni bu tabut ile nereye götürüyorsunuz?" diye ..... eder. Ölünün bu seslenişini insanlardan başka her ..... işitir. Şayet insan bu ..... işitecek olsaydı, düşüp bayılırdı.*" (835)
    I. Yaratık
    II. Feryat
    III. Erkekler
    IV. Yerime
    V. Sözleri
    Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
    a) III, II, IV, I, V b) III, IV, II, V, I, c) III, IV, II, I, V d) III, II, I, V, IV

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. **(895)**

(D / Y) 12. Ruh çıkınca, gözler takip eder. **(921)**

(D / Y) 13. Ölmek üzere olanlara Lâ ilâhe illallah demeleri telkin edilir. **(920)**

(D / Y) 14. Kişiye gözyaşı ve kalbin elemi sebebiyle azap olunur. **(927)**

(D / Y) 15. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet etmez. **(928)**

(D / Y) 16. Hastalık günahlara keffaret olur. **(909)**

(D / Y) 17. Bir kişi ölü yıkadığı zaman, onda gördüğü hoş olmayan şeyleri ders olması için anlatabilir. **(930)**

(D / Y) 18. İnsan öldükten sonra arkasında hayırlı evlat bırakırsa sevap kazanmaya ahirette de devam eder. **(951)**

(D / Y) 19. Müminin ruhu, ödeninceye kadar borcuna bağlı kalır. **(945)**

(D / Y) 20. İnsanların cennete mi yoksa cehenneme mi gidecekleri, kabir hesabından sonra belli olur. **(947)**

CEVAPLAR : 1-c, 2-c, 3-a 4-c, 5-b, 6-b, 7-a, 8-d, 9-a, 10-c, 11-D, 12-D, 13-D, 14-Y, 15-Y, 16--D, 17-Y, 18-D, 19-D, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16) Peygamber Sünnetini Ve Edeblerini Korumak

Bu bölümdeki on ayet ve on iki hadis-i şeriften, peygamber ne getirdiyse alınmalı, yasakladığından da vazgeçilmesi gerektiğini, çünkü onun ancak vahye dayanarak konuştuğunu, Allah'ı sevenlerin mutlaka peygambere uyması gerektiğini, en güzel örneğin Allah'ın Rasülünde olduğunu, peygamberin dediğine tabi olmadıkça asla iman edilmiş olmayacağını, anlaşmazlığa düşülen bir konuda Allah ve Rasülune müracaat edileceğini, Rasule itaat edenin Allah'a itaat etmiş olcağını, çünkü o Rasülun insanları Allah'ın dosdoğru yoluna iletmekte olduğunu, Allah Rasülünün emrine aykırı davrananların bir bela ve azaba uğrayabileceklerini, evlerimizde ayetler okunmasını ve devamlı hatırlanmasını, dini konularda çok soru sormanın helâkı gerektireceğini, son zamanlarda çıkacak pek çok ihtilaflar karşısında insanların sünnete sarılmaları gerektiğini, bidatten uzak durulması gerektiğini çünkü her bidatın sapıklık olduğunu, Rasüle itaat edenlerin cennete gireceğini, isyan edenlerin ise cenneti istememiş olduklarını, safları düzeltmenin gerekliliğini, uyuyacak kimsenin tedbir olarak ateşleri söndürmesi gerektiğini, Allah'ın son peygamberle beraber gönderdiği hidayet ve ilmin bereketli ve bol yağmura benzediğini, Peygamberimizin ve biz ümmetinin durumunun ateş çevresinde dolaşıp yanacak kelebekler ve onları kurtarmaya çalışan kimse gibi olduğunu, bereketin nerede olduğunu yemek ve ekmek parçalarının şeytana bırakılmaması gerektiğini, kıyamet günü çıplak yalınayak ve sünnetsiz mahşer yerinde toplanılacağını, sapan ile atış yapmamanın gerektiğini, Hz. Ömer'in Hacer-ül Esved'i öpme nedeninin Rasulullah'ın öpmesinden dolayı olduğunu öğreneceğiz. [1]

"... Bu sebeple peygamber size ne verirse ve ne getirirse onu alın ve sizi neden sakındırırsa ondan da elinizi çekin." (Haşr: 59/7)
"Ve o peygamber kendi arzu ve hevesine göre de konuşmamaktadır. Onun size aktardığı sözler kendisine indirilen ilahi haberden başkası değildir." (Necm: 53/3-4)
"Ey peygamber de ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah'ta sizi sevsin günahlarınızı bağışlasın." (Al-i İmran: 3/31)
"Gerçek şu ki Allah'ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Allah'ın peygamberinde güzel örnekler vardır." (Ahzab: 33/21)
"Hayır, hayır, Rabbine andolsun ki onlar anlaşmazlığa düştükleri her konuda sen peygamberi hakem yapmadıkça ve sonra senin kararına kalplerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle tabi olmadıkça gerçekten inanmış olmazlar." (Nisa: 4/65)
"... Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve peygambere götürün..." (Nisa: 4/59)
"Kim o peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş demektir." (Nisa: 4/80)
"... Ey peygamber şüphesiz ki sen insanları Allah'ın dosdoğru yoluna ulaştıracaksın." (Şura: 42/52)
"... O peygamberin buyruğuna karşı gelmek isteyenler başlarına bu dünyada bir belanın, bir güçlüğün ya da öte dünyada can yakıcı biz azabın gelmesinden korkup sakınsınlar." (Nur: 24/63)
"Evlerinizde okunmakta olan Kur'an ayetlerini ve elçisinin sünnetini devamlı hatırlayın, gündeminizden eksik etmeyin." (Ahzab: 33/34)

158. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi bir konuyu size emredip yasaklamadığım sürece, siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberlerine karşı münakaşaya dalmaları helâk etti. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz." [2]

159. Ebû Necih İrbâz İbni Sâriye *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Bizler:
– Ey Allah'ın Resûlü! Bu öğüt, sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun, dedik. Bunun üzerine:
– *"Size, Allah'a çok saygı duymanızı, başınıza bir Habeşli köle bile emir olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürenler pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman sizin üzerinize gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ–yi Râşidîn'in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bid'atlardan şiddetle kaçınınız. Çünkü her bid'at dalâlettir, sapıklıktır"* buyurdular.[3]

* (Muvatta Kader 3 de) *"Size iki şey bıraktım, onlara sarıldığınız müddetçe sapıklığa düşmezsiniz. Allah'ın kitabı ve benim sünnetim."* Nisa: 4/65'de beyan edilen hususun bir açıklaması durumunda olan bu hadisi daha iyi anlamak için Nisa: 4/65'i tefsirlerden genişçe okumak lazımdır. Yine Nur: 24/63 ve Ahzab: 33/36, 45, 46 ayetleri de tefsirlerden okunursa konu daha iyi anlaşılmış olur. Ayrıca itaat edilecek kimseleri öğrenmek bakımından da Ahzab: 33/33, Al-i İmran: 3/32, 132, Nisa: 4/59, Maide: 5/92, Enfal: 8/1, 20, 46, Taha: 20/90, Nur: 24/54, 56, Muhammed: 47/33, Mücadele: 58/13, Teğabün: 64/12, 16, ayetlerine bakılmalıdır. [4]

160. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı cennete girer" buyurdu. Bunun üzerine:
– Ey Allah'ın elçisi, cennete girmeyi kim istemez ki? denildi. Peygamber Efendimiz:
– *"Bana itaat edenler cennete girer, bana karşı gelenler cenneti istememiş demektir"* buyurdu.[5]

* Allah'tan sonra peygambere itaat, cennete girmeye sebebtir. Peygambere isyan, dini kabul etmemek anlamında olduğu için ebedi cehennemde kalmayı gerektirir. Peygambere karşı gelmek demek, onun hayatını örnek kabul etmemek, sünnet ve hadislerine hayatta yer vermemek demektir. [6]

161. Ebû Müslim (veya Ebû İyâs) Seleme İbni Amr İbni Ekvâ *radıyallahu anh*'ın naklettiğine göre, bir adam Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*' in yanında sol eliyle yemek yedi. Peygamber Efendimiz adama:
– *"Sağ elinle ye"* buyurdu. Adam:
– Bir türlü yapamıyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:
– *"Yapamaz ol"* diye beddua etti.
Çünkü adamın Resûl–i Ekrem'i dinlememesi, kibrinden dolayı idi. Bu beddua üzerine, adam elini ağzına götüremez oldu.[7]

162. Ebû Abdullah Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ya saflarınızı düzeltirsiniz, ya da Allah Teâlâ sizin aranıza düşmanlık, buğz ve kalblerinize ihtilâf koyar da birbirinizden yüz çevirirsiniz." [8]

Müslim'in bir başka rivâyeti şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sanki okları düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim buna alıştığımızı görünceye kadar böyle yapmaya devam etti. Kendisi bir gün namaza çıktı ve namaz kıldıracağı yerde durdu. Tam tekbir almak üzere iken göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Ey Allah'ın kulları! Ya saflarınızı düzeltirsiniz, ya da Allah Teâlâ sizin aranıza düşmanlık, buğz ve kalblerinize ihtilâf koyar da birbirinize yüz çevirirsiniz." [9]

163. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Medine'de bir ev, geceleyin ev halkı ile birlikte yanmıştı. Durum Peygamber Efendimiz'e haber verilince:
– *"Ateş size düşmandır. Uyuyacağınız zaman onu söndürünüz"* buyurdular.[10]

164. Yine Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah'ın dininde anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna başını kaldırıp kulak vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir." [11]

165. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Benim ve sizin durumunuz, ateş yakıp da, ateşine cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ateşe girmeye çalışıyorsunuz."[12]

* Bu hadis peygamber (s.a.v.)'in ümmeti hakkındaki şefkat ve merhametinin ne kadar büyük olduğuna delildir.[13]

166. Câbir *radıyallahu anh*'den rivâyet olunduğuna göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* parmakları yalamayı, yemek tabağını silmeyi emretti ve:
"Sizler, gerçekten bereketin hangisinde olduğunu bilemezsiniz" buyurdu.
Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden birinizin lokması düştüğünde hemen onu alsın ve üzerine yapışanları temizleyip yesin, onu şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini mendile silmesin. Çünkü o kimse, bereketin yemeğin neresinde olduğunu bilemez."
Yine Müslim'e ait bir diğer rivâyet şöyledir:
Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:
"Şüphesiz şeytan sizden birinizin her işinde hazır olur. Hatta yemeği esnasında bile yanında bulunur. Sizin birinizin lokması düşerse, üzerine yapışanları temizleyip yesin. Lokmasını şeytana bırakmasın."[14]

167. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, va'z etmek üzere aramızda doğrulup ayağa kalktı ve şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Şüphesiz ki siz yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah'ın huzuruna toplanacaksınız. 'İlk defa yoktan var ettiğimiz gibi yeniden yaratacağız, bu va'dimizdir. Biz gerçekten bunu yapmaya muktediriz' (Enbiyâ: 21/104) Haberiniz olsun! Kıyamet günü insanların ilk giydirileni İbrahim aleyhisselâm'dır. Haberiniz olsun! Ümmetimden bir takım kimseler getirilip sol tarafa, cehennem tarafına sevk edileceklerdir. Ben:
– Ey Rabbim! Bunlar benim ashâbım, benim ümmetim, derim. Bunun üzerine:
– Sen, bunların senden sonra ne bid'atler ortaya çıkarıp ne kötülükler yaptıklarını bilmezsin, denir. Bunun üzerine ben, sâlih kul İsâ aleyhisselâm'ın dediği gibi derim:
"Ben aralarında bulunduğum sürece durumlarını gözettim; fakat sen beni öldürüp aralarından alınca, onların denetleyicisi ve gözetleyeni sadece sen oldun. Sen her şeye hakkıyla şâhitsin. Onları cezalandıracaksan şüphesiz ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlayacaksan, mutlak güçlü ve hikmet sahibi ancak sensin" (Mâide: 5/117–118)
Bunun üzerine bana şöyle denilir:
Gerçekten onlar, sen kendilerinden ayrıldığından beri, topukları üzerinde geri dönüp, dindarlıktan dinsizliğe yönelmeye devam ettiler."[15]

* Günümüzü ne kadarda güzel tasvir eden bir hadis. 21. asra girdiğimiz şu günlerde sünnete sarılıp bidatlardan uzaklaşmamız gerekiyor. Çünkü her bidat bir sapıklık olup bir sünneti yok eder, kişiyi günahkar edip cehenneme düşürür. Kişinin peygamberi severim demesi veya onun ümmetinden olduğunu söylemesi kendisini ateşten kurtarmaz.[16]

168. Ebû Saîd Abdullah İbni Mugaffel *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sapan taşı atmayı yasakladı ve:
"Sapan taşı av avlamaz, düşman öldürmez. Sadece göz çıkarır ve diş kırar" buyurdu.[17]

Müslim'in bir başka rivâyeti şöyledir:
İbni Mugaffel'in yakınlarından biri sapanla taş atmıştı. İbni Mugaffel o kimseyi sapanla taş atmaktan nehyetti ve kendisine şunları söyledi:
Şüphesiz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sapanla taş atmayı yasakladı ve:
– *"Bununla av avlanılmaz"* buyurdu. Bu adam daha sonra yine atınca, İbni Mugaffel şunları söyledi:
–Ben sana Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*in bundan nehyettiğini haber veriyorum, sen ise aynı şeyi yapıyorsun. Eğer bunu bir daha yapacaksan, seninle asla konuşmayacağım.[18]

* Bu hadisten de kişinin Allah ve Rasülünün emir ve yasaklarına uymaması halinde nasihat ve ikazdan sonra, selam vermemek, konuşmamak, ziyaret etmemek gibi yollarla tehdit ederek onu düzeltebileceğimizi anlayacağız.[19]

169. Âbis İbni Rabîa şöyle dedi:
Ben, Ömer İbni Hattâb'ın Hacerül-esved'i öptüğünü gördüm. O esnada diyordu ki:
Ben senin taş olduğunu, bir fayda ve zarar veremeyeceğini biliyorum. Şâyet Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim.[20]

* Cahiliye döneminden, puta tapıcılıktan yeni dönmüş bir topluma "İslamda da taşlara tapılırmış" zannedilmesin diye korkmuş, böyle bir açıklama yapmaya ihtiyaç duymuştu. Hacer-ül Esvedi öpmesinin sebebi sadece Allah'ın Rasulune uymak olduğunu bildirmişti. (Nisa: 4/80, Al-i İmran: 3/32, 132, Enfal: 8/20, 46, Nur: 24/54)[21]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 64
[2] Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Hac 412, Fezâil 130–131. Ayrıca bk. Tirmizî, İlim 17; Nesâî, Hac 1; İbni Mâce, Mukaddime 1.
Daha geniş olarak 1273'de gelecek ve gerekli açıklama orada verilecektir.
[3] Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizi, İlim 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 6.
702'de tekrar gelecektir. İleriye dönük müjdeler veren 457. hadis te okunabilir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 65-66
[5] Buhârî, İ'tisâm 2.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 66
[7] Müslim, Eşribe 107. Ayrıca bk. Buhârî, Et'ime 2; Ebû Dâvûd, Et'ime 19; Tirmizî, Et'ime 47; İbni Mâce, Et'ime 8.
İleride 613 ve 741'de tekrar gelecek, açıklama 741'de verilecektir.
[8] Buhârî, Ezân 71; Müslim, Salât 127. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Tirmizî, Mevâkît 53; İbn Mace, İkâme 50.
1089'da tekrar gelecek, açıklama orada verilecektir.
[9] Müslim, Salât 128.
[10] Buhârî, İsti'zan 49 ; Müslim, Eşribe 101. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb, 46.
1655'de tekrar gelecek, açıklama orada verilecektir.
[11] Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15.
1379'da tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[12] Müslim, Fezâil 19. Ayrıca bk. Buhârî, Rikâk 26; Tirmizî, Edeb 82.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 67
[14] Müslim, Eşribe 133–135.
608 ve 751, 753'de tekrar gelecek ve açıklama 753'te verilecektir.
[15] Buhârî, Enbiyâ 8, Rikâk 45; Müslim, Cennet 58. Ayrıca bk, Tirmizî, Kıyâmet 3; Nesâî, Cenâiz 119.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 68
[17] Buhârî, Edeb 122; Müslim, Sayd 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Diyât 19, Edeb 166; Nesâî, Kasâme 40; İbn Mace, Sayd 11.
[18] Müslim, Sayd 56.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 68
[20] Buhârî, Hac 50; Müslim, Hac 251.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 68

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

99) Bazı İşlerde Sağdan Başlamak

Bu bölümdeki iki ayet ve yedi hadis-i şeriften; Ahirette hesabın kimilerine sağdan kimilerine de soldan verileceğini, Rasulullah'ın temizlik, taranma, ayakkabı giyme gibi işlere sağdan başladığını yemek için sağ elini, tuvalet temizliği için sol elini kullandığını, cenaze yıkanırken bile sağ taraftan başlanacağını, elbise giymek ve abdest almak gibi işlerde sağdan başlanacağını, traş olmakta bile sağdan başlanacağını öğreneceğiz.[1]

Kimin kitabı sağ tarafından verilirse, haykırarak der ki: "Gelin, hepiniz gelin şu kitabımı okuyun" (Hakka: 69/19)
"Hesabı sağ tarafından görülen insanlar; kimdir o uğurlu ve mutlu kimseler?" (Vakıa: 56/8)

722. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* temizlenmeye, taranmaya, ayakkabısını giymeye varıncaya kadar her işe sağdan başlamayı pek severdi.[2]

723. Yine Âişe *radıyallâhu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sağ elini temizlik ve yemek için, sol elini de tuvalette temizlenmek ve benzeri işler için kullanırdı.[3]

724. Ümmü Atıyye *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kızı Zeyneb *radıyallahu anh*â'yı yıkayan kadınlara şöyle buyurdu:
"Sağ tarafından ve abdest organlarından başlayın."[4]

725. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz ayakkabısını giyeceği zaman önce sağ ayağından, ayakkabısını çıkaracağı zaman da önce sol ayağından başlasın. Böylece sağ ayak ilk önce giyilen, en sonra çıkarılan ayak olsun."[5]

726. Hafsa *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yerken, içerken ve giyinirken sağ elini, diğer işleri yaparken de sol elini kullanırdı.[6]

727. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Elbise giydiğiniz ve abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayınız."[7]

728. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mina'ya gelince hemen cemreye gitti ve taşları attı. Sonra Mina'daki dinlenme yerine gitti ve kurbanını kesti. Bu işler bitince berberi çağırdı ve ona önce başının sağ tarafını, sonra sol tarafını göstererek:
"Buralardan kes!" buyurdu. Daha sonra kesilen saçlarını halka dağıttı.[8]

Diğer bir rivayet ise şöyledir:
Resûl–i Ekrem cemrede taşları atıp, kurbanını kestikten sonra tıraş olmak istedi. Başının sağ yanını berbere uzattı; o da tıraş etti. Peygamber *aleyhisselâm* Ebû Talha el–Ensârî'yi çağırarak kesilen saçlarını ona verdi. Sonra başının sol tarafını berbere uzatarak:
"Tıraş et!" buyurdu. Berber de tıraş etti. Resûl–i Ekrem kesilen saçları yine Ebû Talha'ya vererek:
"Bunları halka taksim et!" buyurdu.[9]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 239.
[2] Buhârî, Vudû' 31, Salât 47, Et`ime 5, Libâs 38, 77; Müslim, Tahâret 66, 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Cum'a 75; Nesâî, Tahâret 90, Gusül 17, Zînet 8, 63; İbni Mâce, Tahâret 42.
[3] Ebû Dâvûd, Tahâret 18.
[4] Buhârî, Vudû' 31, Cenâiz 10–11, Müslim, Cenâiz, 42–43. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 29; Nesâî, Cenâiz 31; İbni Mâce, Cenâiz 8.
[5] Buhârî, Libâs 39; Müslim, Libâs 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 37; İbni Mâce, Libâs 28.
[6] Ebû Dâvûd, Tahâret 18.
[7] Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 37 (mânen). Ayrıca bk. İbni Mâce, Tahâret 42.
[8] Buhârî, Vudû' 33 ; Müslim, Hac 323–325. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 78.
[9] Müslim, Hac 326. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİNİN HAYAT VE ESERLERİ:

Yukarıda, kısaca, her birini hadîs kabulündeki şartları açısından ele alarak benziyen yönlerini, ayrılan yönlerini açıkladık. Râvilerinin umumî vasıfları nelerdir, Sahîheyn'in diğerlerine üstünlüğü, bunlardan Buhârî'nin Müslim'e üstünlüğü nereden gelmektedir izah ettik. Şüphesiz o imamları ve eserlerini tanımada bu bilgiler yeterli değildir. Bilhassa tebârüz ettirmek gerekir ki, bu eserler arasında tertip tarzından gelen ciddî farklılıklar mevcuttur. Ve tertip güzelliğine sahip olanlar ayrı bir takdîr ve alâka toplamışlardır. Ayrıca, bu ana kaynaklarımızı hakkıyla tanımak, onlardan istifademizî kolaylaştırmak ve artırmak için tertip vs. hususiyetlerini de bilmemiz gerekmektedir. Bu sebeple burada, onları, nokta-i nazarınızı değiştirerek, yeni baştan, ayrı ayrı ele alıp, haklarında detaylı teknik bilgiler sunacağız. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/187.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- RİVAYETİN KEYFİYETİ

Rivayet bir öğrenim ve öğretim faaliyetidir. Hadislerin bir hocadan öğrenilip başkalarına öğretilmesine tahammül ve eda veya kısaca tahammülü'l-ilm denir. Biz bu konuyu rivayetlerin nasıl gerçekleştirildiğini tetkik imkanı veren bir genel başlık altında Rivayetin Keyfiyyeti adıyla tetkik edeceğiz.
Konuyu, hadis öğrenim ve öğretim yolları ve hadis öğretim usulleri diye iki kısım içinde incelemeyi uygun bulduk.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 54

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

115) Topluma Su Dağıtanın En Sonra İçeceği

774. Ebû Katâde'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Halka su dağıtan kimse, suyu en sonra içer."[1]

* Her türlü meşrubatı ikram eden kimsenin en sonra içmesi de bu hadiste bir edep olarak bildirilmiştir. [2]

---

[1] Tirmizî, Eşribe 20. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 311; Ebû Dâvûd, Eşribe 19; İbni Mâce, Eşribe 26.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 248.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

159) Ölünün Borcunu Hemen Ödemek (Ölünün Borcunu Hemen Ödemek, Onu Bir An Önce Defne Hazırlamak, Ancak Ansızın Ölmüş İse Öldüğü İyice Anlaşılıncaya Kadar Bekletmek)

945. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'minin ruhu, ödeninceye kadar borcuna bağlı kalır"[1]

946. Husayn İbni Vahvah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Talha İbni'l–Berâ İbni'l–Âzib *radıyallahu anhümâ* hastalanmıştı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onu ziyarete geldi. (Çıkarken) şöyle buyurdu:
"Talha'ya ölümün yaklaştığını görüyorum. Ölecek olursa bana haber verin; techiz ve tekfini işinde elinizi çabuk tutun. Çünkü bir müslümanın cesedini ailesi yanında bekletmek uygun değildir."[2]

***** Cenazenin evde bekletilmesi; cesedde meydana gelecek değişiklikler sebebiyle etrafindaki kimselerin ondan tiksinmesine ve ölünün geride bıraktıkları üzerindeki saygınlığının ortadan kalkmasına sebep olur.
Cîfe : Hayvan ölüsüne verilen bir isim olup burada insan ölüsü hakkında kullanılması cenazenin uzun süre bekletilmesi halinde özellikle sıcak mevsimde onun da hayvan leşi gibi kokacağını hatırlatmak ve dolayısıyla cenazeyi evde bekletmekten ciddi şekilde sakındırmak maksadına yöneliktir. [3]

---

[1] Tirmizî, Cenâiz 74. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sadakât 12.
Bkz. 1371. hadisin açıklaması
[2] Ebû Dâvûd, Cenâiz 34.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 281.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11: TALAK VE LİAN BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø SÜNNETE UYGUN BOŞAMA ŞEKLI NASıLDıR?

1175- Yunus b. Cübeyr (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer'e: **"Hayız halinde karısını boşayan kişinin durumundan sordum."** Dedi ki: **"Abdullah b. Ömer'i tanır mısın? O da karısını hayızlı iken boşamıştı."** Sonra Ömer Peygamber (s.a.v.)'e sordu: O'da: **"Karısına dönmesini emretmişti."**

Yunus diyor ki: O halde bu boşama geçerli midir? dedim. İbn Ömer diyor ki: **"Niçin geçerli olmasın? İbn Ömer acizlik gösterse ve ahmaklık etse boşama geçersiz mi olmalı?"** (Buhârî, Talak: 1; Müslim, Talak: 1)

1176- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, İbn Ömer karısını hayızlı iken boşamıştı. Ömer durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e sordu da o da şöyle buyurdu: **"Emret ona karısına dönsün temizlenince veya hamile iken boşasın."** (Buhârî, Talak: 1; Müslim, Talak: 1)

Tirmîzî: Yunus b. Cübeyr'in, İbn Ömer'den rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir. Sâlim'in, İbn Ömer'den rivâyeti de hasen sahihtir. Bu hadis İbn Ömer vasıtasıyla değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve şöyle derler: **"Sünnet olan boşama şekli kadının temizliği anında ve cinsi münasebet olmaksızın yapılan boşamadır."** Bazı ilim adamları ise: **"Kadını temiz iken üç talakla boşarsa bu da sünnete uygun sayılır."** Şâfii ve Ahmed böyle düşünürler. Kimi ilim adamları da şöyle derler: Üç talakı birden vermek sünnete uygun değildir, her temizlik süresince tek tek verilmelidir. Sûfyân es Sevrî ve İshâk ta böyle derler. Hamile kadının boşanması konusunda ilim adamları **"Dilediği zaman boşayabilir"** derler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise **"Her ayda bir talak vermek suretiyle boşayabilir"** derler.

BÖLÜM: 2

Ø KARıSıNı KESINLIKLE BOŞAYAN KIMSENIN DURUMU NIYETINDEKI GIBIDIR

1177- Rükâne (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'e gelerek: **"Ey Allah'ın Rasûlü karımı kesinlikle boşadım"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) kesinlikle demekle neyi kastettin? Buyudular. Ben de: **"Tek bir talakı"** dedim. **"Vallahi der misin?"** buyurdu. Ben de: **"Vallahi"** dedim. Bunun üzerine: **"Niyetin ne ise o gerçekleşmiştir"** buyurdular. (İbn Mâce, Talak: 19; Ebû davud, Talak: 14)

Tirmîzî: Bu hadis sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Muhammed'e bu hadis hakkında sordum dedi ki: Bu hadiste ızdırap vardır yani pek sağlam değildir.

İkrime ve İbn Abbâs (r.a.)'den: "Rükâne karısını üç talakla boşamıştır" diye rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönem ilim adamları **"Kesinlikle"** denilerek yapılan nikah konusunda ayrı görüş ileri sürmüşlerdir. Ömer b. Hattâb'ın elbette (kesinlikle) sözcüğüyle verilen talakı bir talak olarak kabul ettiği rivâyet edildi. Ali b. ebî Tâlib'in ise üç talak kabul ettiği rivâyet ediliyor.

Bazı ilim adamları ise bu konu kişinin niyetine bağlıdır. Tek'e niyet etmişse tek üçe niyet etmişse üç sayılır. İki talak'a niyet etmişse tek talak sayılır. Sevrî ve Küfeliler bu görüştedirler.

Mâlik b. Enes: "Elbette" (Kesinlikle) denilerek verilen talakta eğer o kimse o kadınla cinsel ilişki yapmışsa o talak üç talak sayılır, diyor.

Şâfii ise: Bir'e niyet etmişse bir olup dönme hakkı vardır. İkiye niyet etmişse iki, üç'e niyet etmişse üç sayılır, demektedir.

BÖLÜM: 3

Ø "IŞIN ELINDEDIR" "BAŞıNA BUYRUKSUN" NE DEMEKTIR?

1178- Hammad b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Eyyûb'e **"başına buyruksun"** sözü hakkında Hasan'dan başka bu sözün üç talak olduğunu söyleyen birisini biliyor musun? Dedim. Hayır yalnız Hasan'ı biliyorum dedi ve sonra: Allah'ım bağışla beni meğer Katâde de Semure oğulları azatlısı Kesir'den, Ebû Seleme'den, Ebû Hüreyre'den bu söz hakkında **"Üç talaktır"** dediğini bana aktarmıştır diye konuştu. Ebû Eyyûb şöyle der: Sonradan Semura oğullarının azatlısı Kesir ile karşılaştığımda bu hadis hakkında sordum, fakat bilemedi. Bundan sonra Katâde'ye sordum **"O unutmuştur"** dedi. (Ebû davud, Talak: 12; Nesâî, Talak: 11)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. bu hadisi sadece Süleyman b. Harb'ın, Hammad b. Zeyd'den yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisi Muhammed'e sordum şöyle dedi. Süleyman b. Harb, Hammad b. Zeyd'den bu şekilde bize aktardı ne varki Ebû Hüreyre'nin kendi sözü olarak (mevkuf) rivâyet edilmiştir. Ebû Hüreyre'nin rivâyeti merfu olarak bilinmemektedir.

Ali b. Nasr; hafiz olup hadisçidir. İlim adamları: **"işin elindedir (başına buyruksun)"** sözünde değişik görüşler ortaya koydular Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları Ömer b. Hattâb ve Abdullah b. Mes'ûd; **"O bir talak yerine geçer"** dediler.

Tabiin ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamı bu görüştedir. Osman b. Affân ve Zeyd b. Sabit **"Hüküm kadının verdiği şekilde gerçekleşir"** demektedir.

İbn Ömer diyor ki: Erkek boşama işini kadına verdiğinde kadında kendisi üç talakla boşadığında erkek bunu kabul etmeyip ben bu işi sadece bir talak olarak vermiştim derse kocaya yemin teklif edilir. Yemin ederse durum kocanın yeminine göredir. Sûfyân es Sevri ve Küfeliler, Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'un görüşüne uydular. Mâlik b. Enes ise hüküm kadının verdiği hükümdür, dediler. Ahmed'de aynı şekilde düşünmektedir. İshâk ise İbn Ömer'in görüşündedir.

BÖLÜM: 4

Ø BOŞAMA IŞINDE KADıNı SERBEST BıRAKMAK VAR MıDıR?

1179- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bizi muhayyer bıraktı bizde onu seçtik. Böyle yapmayı Rasûlullah (s.a.v.) talak saymadı."** (Buhârî, Talak: 4; Müslim, Talak: 4)

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Sûfyân'dan, A'meş'den, Ebûs Suha'dan, Mesrûk'tan, Âişe'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları **"Muhayyerlik"** konusunda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'tan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: **"Kadın kendi kendini boşamak isterse bir talak gerçekleşmiş olur. Koca dönme hakkına sahiptir. Eğer kadın kocasını tercih ederse bir şey gerekmez."**

Ali'den de şöyle dediği rivâyet edilmiştir. kadın kendisini tercih ederse bir talak gerçekleşmiş olur. Kocasını tercih ederse bir talak gerçekleşir, kocası dönme hakkına sahiptir. Zeyd b. Sabit ise şöyle diyor: Kocasını tercih ederse bir talak gerçekleşir kendisini tercih ederse üç talak gerçekleşmiş olur.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamı ve fikhçılarının çoğu bu konuda Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'un görüşüne uymuşlardır. Sevrî ve Küfeliler bunlardan olup Ahmed b. Hanbel ise Ali'nin görüşüne uymaktadır.

BÖLÜM: 5

Ø ÜÇ TALAKLA BOŞANMıŞ KADıNıN NAFAKA VE MESKEN HAKKı YOKTUR

1180- Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) zamanında kocam beni üç talakla boşadı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sana mesken ve nafaka yoktur."** (Müslim, Talak: 6; Ebû Dâvûd, Talak: 37)

Muğîre diyor ki: Bu hadisi İbrahim'e bahsettim de Ömer'in bu hadis hakkında şöyle söylediğini aktardı: **"Bir kadının sözü ile Allah'ın kitabını ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünnetini terk edecek değiliz. Bilmiyoruz, doğrusunu hafızasında tuttu mu? Yoksa unuttu mu?"** Ömer üç talakla boşanmış kadına mesken ve nafaka hakkı tanırdı.

Ahmed b. Meni', Hüşeym yoluyla Husayn, İsmail, Mûcâlid bize aktarmışlardır. Hüşeym diyor ki: Dâvûd'ta aynı şekilde Şa'bî'den aktararak şöyle demiştir: **"Fatıma binti Kays'ın yanına girerek kendisi hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'in verdiği hükmü sordum"** şöyle dedi: Kocasının kendisini **Elbette** (kesinlikle) boşadığını, kocasına karşı mesken ve nafaka davası açtığını, Peygamber (s.a.v.)'in de kendisine mesken ve nafaka hakkı vermediğini söyledi.

Dâvûd'un rivâyetinde ise şöyledir: **"İbn Ümmü Mektum'un evinde iddetimi beklememi bana emretti"** dedi.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve Hasan el Basrî, Âta b. ebî Rebah ve Şabî bunlardandır. Ahmed ve İshâk'ta aynı görüşte olup şöyle derler: **"Kocası dönme hakkına sahip olacak şekilde boşamamışsa boşanan kadına mesken ve nafaka hakkı yoktur"** Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamları ise Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd şöyle derler: **"Üç talakla boşanan kadına mesken ve nafaka vardır."**

Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bu kanaattedirler. Bazı ilim adamları ise: **"Mesken var nafaka yoktur"** derler. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, Şâfii bu görüştedir.

Şâfii diyor ki: Allah'ın kitabına dayanarak kadına mesken hakkı tanımış olmaktayız. Allah, 65 Talak sûresi 1. ayetinde (…Onları evlerinden çıkarmayın kendileri de çıkmasınlar ve açıkça hayasız davranışlarda bulunmadıkça onlar o evden ayrılmak zorunda bırakılmasın…) Ayette geçen açıkça hayasız davranışlar'ın uzun dilli olmak, kocanın akrabalarını dille rahatsız etmek anlamına geldiğini söylemişlerdir. Peygamber (s.a.v.)'in Kays'ın kızı Fatıma'ya mesken hakkı tanımamasının sebebi; akrabalarını diliyle rahatsız etmesinden dolayıdır.

Şâfii: Kays'ın kızı Fatıma hadisine dayanarak: **"Üç talakla boşanan kadına nafaka yoktur"** demektedirler.

BÖLÜM: 6

Ø NIKAHLANMAYAN KADıN BOŞANMAZ

1181- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Adem oğlunun elinde bulunmayan bir şeyi nezretme (adak), yine elinde olmayan bir köleyi hürriyetine kavuşturmak (azâd) ve nikahlısı olmadığı bir kadını boşama hakkı yoktur."** (Ebû Dâvûd, Talak: 7; İbn Mâce, Talak: 17)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Muâz b. Cebel, Câbir, İbn Abbâs ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Ömer hadisi hasen sahihtir. Bu konuda rivâyet edilen en güzel hadis budur. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamının görüşü bu hadise göredir.

Aynı şekilde Ali b. ebî Tâlib, İbn Abbâs, Câbir b. Abdullah, Saîd b. Müseyyeb, Hasen, Saîd b. Cübeyr, Ali b. Husayn, Şüreyh, Câbir b. Zeyd ve tabiin döneminden pek çok fukahadan da aynı şekilde rivâyet edilmiştir. Şâfii de aynı görüştedir.

İbn Mes'ûd'tan rivâyet edildiğine göre ülke veya ırkı bildirerek boşanan kadının boşanmış olacağını söylemiştir. İbrahim Nehâî, Şa'bî ve başka ilim adamlarından rivâyet edildiğine göre, şöyle demişlerdir: Boşayan kimse bir müddet belirterek boşarsa o müddet dolunca kadın boşanmış olur. Sûfyân es Sevrî ve Mâlik b. Enes aynı kanaatte olup; **"Bir kimse bir kadını ismiyle belirtir veya bir zaman tayin eder veya filan bölgeden evlenirsem diyerek şart koşarsa ve oradan da evlenirse kadın boşanmış olur"** derler.

İbn'ül Mübarek bu konuda daha şiddetli davranarak; **"Şarta bağlayarak yapacağı işleri yaparsa, o kadın ona haram olur diyemem"** demektedir.

Ahmed der ki: Eğer o erkek o şart koştuğu kadınla evlenirse önceki karısından ayrılmasını emretmem."

İshâk der ki: İbn Mes'ûd'un hadisinden dolayı ülke veya ırkı belirtilerek boşamayı caiz kabul ederim ama onunla evlenirse önceki kadın kendisine haram olur diyemem. İshâk ülke veya ırkı belirtilerek boşama dışında kolaylık tanımıştır.

Abdullah b. Mübarek'den anlatıldığına göre, kendisine şöyle soruldu: Evlenmeyeceğim evlenirsem bu kadın boş olsun diye yemin eden sonra da evlenme arzusu ortaya çıkan bir kimse için fıkıhçıların verdiği ruhsat (izin) den istifade etme imkanı var mıdır? İbn'ül Mübarek dedi ki: Böyle bir durum başına gelmezden önce fıkıhçıların bu görüşünü doğru ve gerçek olarak kabul ediyorsa; uygulamalarını onların sözleriyle yapabilir.

Ama önceden böyle bir görüşten razı olmaz, hoşlanmaz, başına böyle bir durum gelince onların sözleriyle uygulama yapmaya kalkışırsa bu yaptığı işi ben hoş kabul etmem.

BÖLÜM: 7

Ø CARIYENIN TALAKı (ÜÇ DEĞIL) IKIDIR

1182- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cariyenin talakı ikidir iddet bekleme süresi de iki hayz süresi kadardır."** (İbn Mâce, Talak: 30)

Muhammed b. Yahya dedi ki: Ebû Âsım aynı hadisi Muzahir yoluyla bize bildirmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi garibtir. Bu hadisi merfu olarak sadece Muzahir b. Eslem'in rivâyetiyle biliyoruz. Bu hadisin dışında Muzahir'in başka rivâyet ettiği hadis bilmiyoruz. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 8

Ø IÇINDEN KARıSıNı BOŞAMAYı GEÇIREN KIMSENIN DURUMU

1183- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Konuşmadıkça ve uygulamaya koymadıkça ümmetimin içinden geçirdiği kötü duygu ve düşüncelerine günah yazmaktan Allah vazgeçmiştir."** (İbn Mâce, Talak: 14)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Bir kimse içinden boşamayı geçirir fakat bunu diliyle söylemezse hiçbirşey gerekmez.

BÖLÜM: 9

Ø BOŞAMAK ŞAKASı OLMAYAN ŞEYLERDENDIR

1184- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Üç şey vardır ki ciddisi de ciddi şakası da ciddidir; Nikah, Talak ve Ricat** (kocanın karısına dönmesi)**"** (Ebû Dâvûd, Talak: 9; İbn Mâce, Talak: 13)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

Tirmîzî: Abdurrahman b. Edrek, Habib b. Edrek'in oğlu olup Medînelidir. İbn Mâhek ise bana göre Yusuf b. Mâhek'tir.

BÖLÜM: 10

Ø BIR MENFAAT KARŞILIĞINDA KOCANIN KARISINI BOŞAMASI

1185- Rübeyyi' binti Muavviz b. Afrâ (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında hulu' olmuştu.** (Bir bedel karşılığında boşanmıştı) **Peygamber (s.a.v.) ona bir hayızlık süre iddet beklemesini emretmişti veya kendisine böylece emredildi."** (Ebû Dâvûd, Talak: 18; Nesâî, Talak: 34)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbas'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rübeyyi' hadisi sahihtir. Kendisine bir hayız süresi iddet beklemesi emredilmiştir.

1185 a- İbn Abbas (r.a.)'den rivâyete göre: **Sabit b. Kays'ın karısı Rasûlullah (s.a.v.), zamanında kocasından hul yoluyla (bir bedel karşılığında) boşanmıştı. Peygamber (s.a.v) ona bir hayızlık süre iddet beklemesini emretmişti."** (Ebû Dâvûd, Talak: 18; Nesâî, Talak: 34)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

İlim adamları hulu' yoluyla boşanan kadının iddet süresinde değişik görüşler ortaya koydular. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamı hulu' yoluyla boşanan kadının iddet süresi kadardır. Yani üç hayz süresidir. Sûfyân es Sevrî, Küfeliler, Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamları ise hul' yoluyla boşananın iddeti bir hayz süresidir. Derler. İshâk diyor ki: Kim bu görüşe uyarsa bu yol ve görüş sağlam bir görüştür.

BÖLÜM: 11

Ø SEBEBSIZ YERE BOŞANMAYı ISTEYEN KADıNLAR MÜNAFıKTıR

1186- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sebebsiz yere hul' yoluyla boşanma isteyen kadınlar münafiklardır."** (Ebû Dâvûd, Talak: 18; Nesâî, Talak: 34)

Tirmîzî: Bu hadis bu yönüyle garibtir. Senedi de pek sağlam değildir. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivâyet edildi. Herhangi bir kadın geçerli bir sebeb olmaksızın kocasından hul' yoluyla ayrılmayı isterse Cennetin kokusunu koklayamaz.

1187- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Herhangi bir kadın geçerli bir sebep olmaksızın kocasından boşanmak isterse Cennetin kokusu o kadına haramdır."** (Ebû Dâvûd, Talak: 18; İbn Mâce, Talak: 21)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bu hadis aynı zamanda Eyyûb, Ebû Kılâbe, Ebû Esma ve Sevbân'dan da rivâyet edilmiştir.

Bir kısım hadisçiler Eyyûb'tan bu senedle rivâyet etmişler olup merfu olarak rivâyet edilmemiştir.

BÖLÜM: 12

Ø KADıNLARA KARŞı IYI DAVRANMAK

1188- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kadın kaburga kemiği gibi eğridir onu**

düzeltmeye kalkışırsan kırarsın. Bulunduğu halde bırakırsan eğriliğine rağmen ondan yararlanırsın." (Buhârî, Nikah: 80; Müslim, Rada: 18)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Zerr, Semure ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir, senedi ise sağlamdır.

BÖLÜM: 13

Ø BABA OĞLUNDAN KARıSıNı BOŞAMASı ISTEYEBILIR MI?

1189- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Nikahlım olan sevdiğim bir kadın vardı. Babam o kadından hoşlanmazdı benim boşamamı emretti ben ise kabul etmedim. Durumu Peygamber (s.a.v.)'e aktarınca buyurdular ki: **"Ey Ömer'in oğlu Abdullah karını boşa."** (Ebû Dâvûd, Edep: 120; İbn Mâce, Talak: 36)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece İbn ebî Zi'bin rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 14

Ø BIR KADıN BAŞKA BIR KADıNıN BOŞANMASıNı ISTEYEBILIR MI?

1190- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hiçbir kadın kendi din kardeşi olan kadının kocasını elde etmek için onun boşanmasını istemesin."** (Müslim, Büyü: 4)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 15

Ø AKLÎ DENGESI OLMAYAN KIMSENIN BOŞAMASı GEÇERSIZDIR

1191- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her yapılan talak geçerlidir, ancak aklî dengesi yerinde olmayanın yaptığı talak geçersizdir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis merfu olarak sadece Âta b. Aclân'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Âta b. Aclan ise hadis bilgilerini kaybetmiş hadis konusunda zayıf birisidir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden ilim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir. Akli dengesi yerinde olmayan kimsenin yaptığı talak geçersizdir. Bazen dengeli bazen dengesiz durumu olursa dengeli halindeki talak geçerli olur.

BÖLÜM: 16

Ø BOŞAMAK KAÇ DEFA OLABILIR?

1192- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Boşanma ile ilgili ayetler gelmezden önce bir adam karısını dilediği kadar boşardı iddeti içersinde karısına döndüğü takdirde o kadın onun karısı sayılırdı. Yüz kere veya daha fazla boşasa bile durum değişmezdi. Nihayet bir adam karısına dedi ki: Allah'a yemin ederim ki: Seni öyle bir boşayacağım ki benden uzaklaşıp ayrılık meydana gelmeyecek ve seni ölesiye kadar da karım olarak barındırmayacağım. Kadın: **"Bu nasıl olacak?"** dedi. Adam da dedi ki: Seni boşayacağım iddetin dolmak üzereyken tekrar sana döneceğim.

Bunun üzerine kadın durumu anlatmak üzere Âişe'nin yanına çıktı. Âişe sustu Rasûlullah (s.a.v.) gelince durumu ona bildirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'de sustu sonunda 2 Bakara: 229. ayeti indirildi: **"Boşanmak iki defa olabilir. Üçüncüsünde evlilik, ya iyilikle devam eder veya güzel bir şekilde sona erdirilir…"**

Âişe diyor ki: Bundan sonra bütün Müslümanlar geçmişte talak verenler de vermeyenler de bu yeni hükmü uygulamaya başladılar. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Ebû Küreyb, Abdullah b. İdris vasıtasıyla Hişâm b. Urve'den babasından mana olarak bu hadisin benzerini bize aktarmış olup hadisin senedinde **"Âişe'den"** dememiştir.

Tirmîzî: Bu rivâyet Ya'la b. Şebib'in rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø KOCASı ÖLEN HAMILE KADıNıN IDDETI DOĞUMU YAPıNCAYA KADARDıR

1193- Ebûs Senâbil b. Ba'kek (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki: **"Sübey'a kocasının vefatından sonra yirmi üç veya yirmi beş gün sonra doğum yaptı nifastan temizlenince evlenmeyi arzulandı onun bu durumu hoş karşılanmadı. Peygamber (s.a.v.)'e durup bildirilince şöyle buyurdu: Eğer evlenirse bu onun hakkıdır. İddet bekleme süresi de bitmiştir."** (Nesâî, Talak: 56; İbn Mâce, Talak: 7)

Ahmed b. Meni', Hasan b. Musa vasıtasıyla Şeyban'dan ve Mansur'dan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebûs Senabil'in hadisi bu şekliyle meşhurdur. Evsed'in Ebûs Senabil'den hadis işittiğini bilmiyoruz. Muhammed'den işittim şöyle diyordu. Ebûs Senabil denilen şahsın Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra yaşadığını bilmiyoruz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamlarının uygulaması bu hadise uygundur. Kocası ölen hamile kadının doğum yaptığı an iddet beklemesi gerekmez evlenmesi caizdir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı alimler ise vefat iddeti denilen dört ay on gün beklemesi gerekir derler fakat birinci görüş daha sahihtir.

1194- Süleyman b. Yesâr (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve Ebû Seleme b. Abdurrahman; Kocası vefat eden ve vefatından sonra doğum yapan kadının iddeti konusunu aralarında müzakere ettiler. **İbn Abbâs dedi ki:** O kadının bekleme süresi iki süreden birinin bitmesine kadardır. **Ebû Seleme ise:** Doğumunu yaptığı an evlenmesi helaldir. Der. **Ebû Hüreyre ise:** Ben Ebû Seleme'nin görüşünden yanayım dedi. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından Ümmü Seleme'ye bu konudaki görüşünü öğrenmek için haber gönderdiler. Ümmü Seleme dedi ki: Sübey'a el Eslemiyye kocasının vefatından kısa bir süre sonra doğum yaptı bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'den bu işin fetvasını sordu Rasûlullah (s.a.v.)'de O'na evlenmesini emretti. (İbn Mâce, Talak: 7; Müslim, Talak: 8)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø KOCASı ÖLEN KADıNıN BEKLEME SÜRESI NE KADARDıR?

1195- Zeyneb (r.anha) dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Habibe'nin babası Ebû Sûfyân b. Harb vefat ettiğinde Ümmü Habibe'nin yanına girdim sarımtırak rengi olan veya başka bir koku getirterek bir genç kıza sürdü eline bulaşan kokuyu yanaklarına sürdü ve dedi ki: Vallahi güzel kokuya ihtiyacım yok, fakat Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının bir ölüye üç günden fazla metem tutması caiz değildir. Ancak kocası için dört ay on gün matem tutabilir ve süslenemez."** (Ebû davud, Talak: 35; İbn Mâce, Talak: 8)

1196- Zeyneb (r.anha) dedi ki: Cahş'ın kızı Zeyneb'in kardeşi öldüğü zaman yanına girmiştim güzel koku getirterek süründü ve şöyle dedi: Vallahi güzel kokuya falan ihtiyacım yok fakat Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim **"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının herhangi bir ölü için üç geceden fazla yas tutması caiz değildir. Ancak kocası için dört ay on gün yas tutabilir buyurmuşlardı."** (Buhârî, Talak: 46; Müslim, Talak: 8)

1197- Zeyneb (r.anha) diyor ki: Annem Ümmü Seleme'den işittim diyordu ki: Bir kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve dedi ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Kızımın kocası vefat etti kızım da gözlerinden rahatsız oldu onun gözüne sürme çekebilir miyiz? Rasûlullah (s.a.v.) iki veya üç sefer hayır dedi. Her seferinde hayır olamaz buyurdu sonra şöyle devam etti: Vefat, iddeti dört ay on gündür. Oysa sizler cahiliyye zamanında iddeti bir yıl bekler sene sonunda deve tezeği atmak suretiyle bu süreyi doldurdu."** (Müslim, Talak: 8; Buhârî, Talak: 44)

Tirmîzî: Bu konuda Füreya binti Mâlik, (ki Ebû Saîd el Hudrî'nin kız kardeşidir.) ve Hafsa binti Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Zeyneb hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bir kısım ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Yani kocası ölen kadın vefat iddeti süresi olan dört ay on gün içersinde güzel koku ve süslenmekten sakınır. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler.

BÖLÜM: 19

Ø ZıHAR YAPAN KIMSE KEFFÂRET ÖDEMEDEN HANıMıNA YAKLAŞABILIR MI?

***1198-* Zıhar:** Bir erkeğin karısının bir uzvunu annesinin bir uzvuna benzetmesi demektir. (Bkz. Ahzab: 4; Mücadele: 2-4)

Seleme b. Sahr el Beyâzî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) zıhar yapan kimsenin keffaretini ödemeden hanımıyla cinsel ilişkide bulunması halinde **"Tek bir keffâret yeterlidir"** buyurdular. (İbn Mâce, Talak: 26; Ebû davud, Talak: 16)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisi uygularlar. Sûfyân es Sevrî, Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Kimi ilim adamı da keffaretini vermeden önce karısına yaklaşan kimseye iki keffâret gerekir der ki Abdurrahman b. Mehdî böyledir.

1199- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre; Zıhar yaptıktan sonra karısına yakalaşan bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek; Ey Allah'ın Rasûlü karıma zıhar yaptım ve keffaretini ödemeden ona yaklaşmış bulunmaktayım dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah sana acısın niçin böyle yaptın"** buyurmuş. Adam: Ay ışığında karımın ayak bileziklerinin parlaklığını gördüm ve dayanamadım demiş Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Allah'ın sana emrettiği keffâreti yerine getirmedikçe kadına yaklaşma buyurdu.** (İbn Mâce, Talak: 16)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø ZıHARıN KEFFÂRETI NE KADARDıR?

1200- Ebû Seleme ve Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Beyaza oğullarından Selman b. Sahr el Ensarî, Ramazar ayı çıkıncaya kadar karısını kendisine Annesinin sırtı gibi kılmıştı. Ramazan'ın yarısı geçince de geceleyin ona yaklaştı. Rasûlullah (s.a.v.) **"Bir köle azâd et"** buyurdu. Selman, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek durumu ona anlattı: **"Gücüm yetmez bulamam"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Arka arkaya iki ay oruç tut"** buyurdu. Selman: **"Yapamam"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.); **"Altmış fakiri doyur"** buyurdu. Selman: **"Gücüm yetmez bulamam"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Ferve b. Amr'a altmış yoksulun yedirilmesi için on beş ve on altı ölçek dolusu bir sepet hurmayı ona ver buyurdu."** (Ebû Dâvûd, Talak: 17; İbn Mâce, Talak: 25)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Hadiste ismi geçen sahabeye Selman b. Sahr da denilir. Seleme b. Sahr el Beyâzî'de denilir. Zıhar keffâreti konusunda alimler bu hadisi uygularlar.

BÖLÜM: 21

Ø DÖRT AY VEYA DAHA FAZLA HANıMLARA YAKLAŞMAMAYA YEMIN EDEN KIMSENIN DURUMU

1201- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) hanımlarına dört ay süreyle yaklaşmamaya yemin etmişti (Bal yemeyi veya Mariye'nin yanına yaklaşmayı kendisine haram kılmıştı) sonra haram kıldığı bu şeyi helal kılarak yani yeminini bozarak yemin için keffâret koymuştu."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Mesleme b. Alkame'nin, Dâvûd'tan rivâyet ettiği hadisi Ali b. Müshir ve daha başkaları Dâvûd'dan ve Şabî'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyette **Mesrûk ve Âişe** yoktur bu rivâyette; Mesleme b. Alkame'nin rivâyetinden daha sahihtir.

İla: Kocanın dört ay ve daha fazla süreyle karısına yaklaşmamaya yemin etmesi demektir.

İlim adamları bu sürenin dört ayı geçmesi durumunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları şöyle derler: Dört ay geçince durulur ve bakılır koca dilerse karısına döner dilerse boşar. Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları ise dört ayı geçince bir talak-ı bâin gerçekleşir. Sûfyân es Sevrî ve Küfelilerin görüşü böyledir.

BÖLÜM: 22

Ø KARı VE KOCANıN LANETLEŞMELERI NASıL OLUR?

1202- Saîd b. Cübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mus'ab b. Zübeyr'in valiliği döneminde lanetleşen karı koca birbirinden ayrılır mı diye soruldu nasıl cevap vereceğimi bilemedim. İbn Ömer'e gidip ondan öğrenmek için kalktım yanına varınca yanına girmek için izin istedim, öğle istirahatındadır dendi. Kendisi benim konuşmamı duymuş olacak ki şöyle dedi: **"Cübeyr'in oğlu gir seni önemli bir mesele buraya kadar getirmiştir."**

Bunun üzerine yanına girdim bir kilimi yatak yaptığını gördüm ve Ey Ebû Abdurrahman dedim. Lanetleşen karı koca birbirinden ayrılır mı? Abdullah: Sübhanallah dedi. Evet ayrılır. Bunu ilk önce soran falan oğlu falandır. Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek Ya Rasûlullah (s.a.v.) birimiz karısını zina ederken görse ne yapması gerekir? Konuşsa büyük bir meseleye cevap vermiş olarak susarsa büyük bir mesele hakkında susmuş olarak dedim. Peygamber (s.a.v.) sustu cevap vermedi. O adam daha sonraki günlerde Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek sana sorduğum o konuyla imtihan olunuyorum dedi. Bunun üzerine Allah, Nur sûresinin 6. ayetini indirdi; "Kendi eşlerini zina ile suşlayan fakat kendilerinden başka şâhidleri olmayan kimselere gelince…" ve bu ayetleri tamamladı.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), adamı çağırdı bu ayetleri okudu vaaz ve nasihatte bulundu. Dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu bildirdi. Adam **"Hayır"** dedi. Seni hak ile gönderene yemin ederim ki o kadına karşı yalan söylemiyorum. Sonra ikinci olarak kadını çağırdı, vaaz ve nasihatte bulundu. Dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu bildirdi. Bunun üzerine kadın: Hayır dedi seni gerçekle gönderen Allah'a yemin ederim ki kocam doğru söylemedi. Bundan sonra Peygamber (s.a.v.) önce erkekten başladı. Erkek kendisinin gerçekten doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört kere yemin etti, beşincisinde şayet yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını diledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) kadına döndü. Kadın erkeğin gerçekten yalancılardan olduğuna dair Allah'a dört defa yemin etti ve beşincisinde şayet o erkek doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) o ikisini ayırdı. (Müslim, Lian: 1; Ebû Dâvûd, Talak: 26)

Tirmîzî: Bu konuda Sehl b. Sa'd, İbn Mes'ûd ve Huzeyfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisi uygularlar.

1203- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Bir adam karısına lian yaptı. Rasûlullah (s.a.v.)'de onları birbirinden ayırdı, çocuğu da annesine verdi."** (Ebû Dâvûd, Talak: 26; Müslim, Lian: 8)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir.

BÖLÜM: 23

Ø KOCASı ÖLEN KADıN IDDETINI NEREDE BEKLEMELI?

1204- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Saîd el Hudrî'nin kızkardeşi Füreya binti Mâlik b. Sinan, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek Hudre oğullar kabilesinde bulunan ailesine dönmek için izin istediğini kocasının firar eden kölelerin peşinden çıkıp gittiğini ve onlara ulaştığında kendisini öldürdüklerini anlattı ve dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den ailemin yanına dönmeyi istedim çünkü kocam bana ne bir oturacak yer nede yiyecek içecek bırakmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), evet gidebilirsin buyurdu. Ben de kalktım evime veya mescide kadar varmıştım ki Rasûlullah (s.a.v.) benim çağrılmamı emretti ve şöyle dedi: **"Nasıl demiştin?"** Ben de kocam hakkındaki anlattığımı tekrarladım O'da iddet süresi bitinceye kadar evinde kal buyurdu. Ben de dört ay on gün orada iddetimi bekledim.

Osman (r.a.) halife olduğunda bana bir adam göndererek bunun hükmünü sordu bende haber verdim. O da bu hükme uyarak hüküm verdi. (Ebû Dâvûd, Talak: 42; Nesâî, Talak: 60)

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Sa'd b. İshâk b. Ka'b b. Ucre'den bu hadisin manaca bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamının uygulaması bu hadise göredir. **"Kocası ölen kadının iddeti bitinceye kadar kocasının evinden çıkmaması görüşündedirler."** Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamları ise; **"Kocasının evinde geçirmeyi istemese dilediği her yerde iddetini doldurabilir"** derler.

Tirmîzî: Birinci görüş daha sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadiste Ziyade

Hadiste ziyade: Ravilerden birisinin hadisten olmayan bir şeyi hadise katması demektir.
İki kısma ayrılır:
1- İdrâc kabilinden olması: Bu, ravilerden herhangi birisinin hadis olarak değil de kendiliğinden eklediği bir fazlalıktır. Bunun hükmü az önce açıklandı.
2- Bazı ravilerin bu fazlalığın bizzat hadisten olduğunu ifade ederek gelmesi.
Eğer bu ziyade sika olmayan bir ravi tarafından zikredilmiş ise kabul edilmez. Çünkü onun münferiden yaptığı rivayet kabul olunmazken, başkasından ayrı fazladan yaptığı rivayetin reddedilmesi öncelikle sözkonusudur. Şayet bu ziyade sika bir raviden geliyor ise eğer kendisinden daha çok rivayeti bulunan yahut daha sika bir kimsenin rivayeti ile uyuşmuyor ise bu fazlalık kabul edilmez. Çünkü bu durumda bu fazlalık şâz olur.
Mesela, Malik'in Muvatta'daki rivayetine göre İbn Ömer *Radıyallahu anh* namaza başladığı vakit ellerini omuzlarının hizasına kaldırırdı. Başını rükû'dan kaldırdığı vakit de daha aşağı kaldırırdı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bildiğim kadarıyla onları daha aşağı kaldırdığını İmam Malik'ten başkası sözkonusu etmemiştir.
Halbuki İbn Ömer *Radıyallahu anh*'dan Peygamberimize merfû' olarak naklettiği sahih rivayetinde belirttiğine göre; Peygamberimiz namaza başladığı vakit ellerini omuz hizalarına kadar kaldırırdı. Rükû'a vardığında da, rükû'dan başını kaldırdığında da -herhangi bir fark olmadan- ellerini omuz hizasına kaldırırdı.
Eğer yaptığı fazlalık başkasının rivayetine aykırı değil ise kabul edilir. Çünkü bu rivayette fazla bir bilgi vardır.
Örnek: Ömer *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadise göre o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Sizden herhangi bir kimse abdest alır ve azanın son noktasına kadar ulaşır yahut abdest azalarını iyice yıkar, sonra da: Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür, derse mutlaka ona cennetin sekiz kapısı da açılır, hangisinden dilerse girer."*
Muslim bu hadisi iki yoldan rivayet etmiş olup, bunlardan birisinde *"...Allah'tan başka..."* sözünden sonra *"o bir ve tektir, onun ortağı yoktur"* ziyadesi vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- RİVAYETİN KEYFİYETİ

Rivayet bir öğrenim ve öğretim faaliyetidir. Hadislerin bir hocadan öğrenilip başkalarına öğretilmesine tahammül ve eda veya kısaca tahammülü'l-ilm denir. Biz bu konuyu rivayetlerin nasıl gerçekleştirildiğini tetkik imkanı veren bir genel başlık altında Rivayetin Keyfiyyeti adıyla tetkik edeceğiz.
Konuyu, hadis öğrenim ve öğretim yolları ve hadis öğretim usulleri diye iki kısım içinde incelemeyi uygun bulduk.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 54

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DOKUZUNCU HADİS

DİNDE YASAKLAR VE EMİRLER

-Ebu Abdurrahman Ebu Huyreyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber (s.a.v)'i işittim buyuruyorki: Sizi neyden neyhettiysem ondan sakının, bize emrettiğim şeyi gücünüz yettiğince yapın, sizden öncekileri ancak çok sormaları ve peygamberlerine ihtilaf etmeleri helak etti" Buharî ve Müslîm rivayet etti.
Bu lafızla hadisi sadece Müslîm tahric etti. Zühri Den, O'da Said bin Müseyyeb ve Ebu Seleme'den, her ikiside Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etti. Buharî ve Müslîm Ebu Hureyreden A'rac'ın rivayetiyle Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Sizi terkettiğim müddetçe beni terkedin, sizden öncekileri ancak soru sormaları ve peygmaberine ihtilaf etmeleri helak etti, sizi bir şeyden nehyedersem ondan kaçının, size bir şey emredersem onu gücünüz yettiğinizce yapın " Bunu Müslim iki yolla manasıyla Ebu Hureyre (r.a)'den tahric etti.
Onun bir rivayetinde Muhammed bin Ziyaddan, O'da Ebu Hureyreden (r.a) bu hadisin sebebini zikretti, Ebu Hureyre (r.a) dedi ki: Rasulullah (s.a.v) bize hitab etti ve buyurduki: Ey insanar Allah size haccı farzetti, hac ediniz" Bir adam: Ey Allahın rasulü her senemi, dedi adam üç defa söyleyinceye kadar sustu, ve buyurduki: Sizi terkettiğim müddetçe beni bırakınız, sizden öncekiler ancak soru sormaları ve peygamberlerine ihtilaf etmeleri sebebiyle helak edildi, size bir şey emredersem gücünüz yettiği kadar yapın, sizi bir şeyden neyheyedersem onu terkedin" (1) (S:165) Bunu Darekutni başka bir vecihle muhtasar olarak tahic etti, ve onda dedi ki: Allah tealanın şu ayeti indi: Ey iman edenler açıklanırsa hoşunuza gitmeycek şeyleri sormayın (2)
Bir çok vecihle bu ayetin peygamber (s.a.v)'e haccın her senemi olduğunu sorunca indiği rivayet edildi.
Sahihaynde Enes (r.a)'den rivayet edildi, dedi ki: Rasullulah (s.a.v) bize hitab etti, bir adam dedi ki: Babam kimdir: Filan buyurdu ve bu ayet nazil oldu (şeyleri sormayın) (2) Yine Buharî ve Müslîmde Katade'den O'da Enes (r.a)'den rivayet etti: Bugün bana hangi şeyden sorarsanız açıklarım" buyurdu, adamlar kendisiyle tartıştığı zaman babasından başkasına nisbet edilerek çağrılan bir adam kalktı ve Ey Allahın rasulü babam kimdir? dedi. Baban Huzafedir" buyurdu, sonra Ömer (r.a) olarak Allaha, din olarak islama, peygamber olarak Muhammede razı olduk, fitnelerden Allaha sığınıyoruz dedi, Katade ve bu hadisi zikrettiğinde bu ayetide zikrediyordu: **Ey iman edenler açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın)**
Taberi tefsirinde, Ebu Hureyre (r.a)'den tahric etti: (S:166) Rasulullah (s.a.v) (sav) kızgın ve yüzü kızarmış olarak çıktı ve minber üzerine oturdu, bir adam ayağa kalktı ve : Ben nerdeyim? dedi, Ateşte buyurdu, diğer biri kalktı ve Babam kim? dedi, Babam Huzafe'dir buyurdu. Ömer (.a) kalktı ve Allaha razı olduk, din olarak islama razı olduk, peygamber olarak Muhammede, önder olarak kurana razı olduk, ey Allahın rasulü biz cahiliyye ve şirkten yeni kurtulmuş bir kavimiz, Alllah babalarımızı daha iyi bilir. dedi ki: Kızgınlığı sakinleşti, ve ayet nazil oldu: Ey iman edenler açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın)

_____
(1) İmam Ahmed, Müslîm, Nesaî tahric etti. İbni Hibban doğruladı. (2) Buharî ve Müslîim Enes (r.a)'den tahric etti. Buharî, Müslîim ve İbni Ceriri Taberi tefsirinde tahri ettti Camiul beyan 7/52
Yine Avfi yoluyla İbni Abbastan Allah tealanın şu kavli hakkında (Ey iman edenler açıklarsa hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın) şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v) insanlar içinde Ey Kavim hac üzerinize farz kılındı" diye çağırdı. Esed oğullarından bir adam kalktı ve her senemi, dedi, rasulullah (s.a.v) çok şiddetli kızdırıldı, nefsimi kudret elinde bulundurana yemin olsunki, şayet evet deseydim farz olurdu ve güç yetiremezdiniz, ve o halde küfre giderdiniz, sizi terkettiğim müddetçe beni terkediniz, size bir şey emredersem yapınız, sizi bir şeyden nehyedersem ondan sakının" Buyurdu, Allah teala şunu inzal buyurdu: Ey iman edenler açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın). Onları Hristiyanların sofra istedikleri gibi istekle bulunmalarını yasakladı, onlar (Hristiyanlar) o istek sebebiyle kafir olmuşlardı. Allah bundan neyheyetti ve buyurduki: Ey iman edenler açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın) bekleyiniz kuran hümü indiği zaman açıklamasını bulursunuz.
Bu hadisler ihtiyaç olmayan ve cevabı soranı cennette miyim diye sorması gibi. Nehye delildir, mesela: Adamın, ateşte mi, veya cennete miyim diye sorması gibi. Babası kendisinin ona nisbet edildiğimi yoksa başka kimse midir? gibi. Alay, abes ve inat için soru sormaktan nehyedildiğine işarettir, çok nünafikların yaptığı gibi.
Müşrikler ve ehli kitabın yaptığı gibi mucuziler istemek ve önerilerde bulunmakta buna yakındır İkrime ve başkası dedi ki: Ayet bunun hakkında nazil oldu, Allahın kullarından gizlediği ve bildirmediği şeyden sormakta buna yakındır, kıyametin kopma vaktini sormak ve ruhtan sormak gibi.
(S: 167) Yine müslümanların çok helal ve haramdan, sorunun şiddete sebeb olması korkulan sorudan nehye delildir, haccın her senemi olduğunu sormak gibi, Sahihte Sa' bin ebi Vakkas (r.a)'dan rivayet edildi, O'da peygamber (s.a.v)'i şöyle buyurduğunu rivayet etti: Müslümanlar hakkında suç bakımından müslümanların en suçlusu haram olmayan bir şey hakkında sorupta sorusu sebebiyle haram kılınan kimsedir. (1)
Peygamber (s.a.v) lisan hakkında sorulunca meseleleri hoş görmedi ve ayıpladı hatta o konu hakkında soru soran vaki olmadan ehli hakkında bu belaya maruz kaldı (2). Peyamber (s.a.v) kıyl ve kalden, çok sorudan ve malı zayi etmekten nehyediyordu. (3)
Peygamber (s.a.v) meseleler hakkında ancak kendisine gelen bedevi Arablara ruhsat veriyordu, bu şekilde onları ısındırıyordu, Medine'de ikamte eden, kalblerinde .iman kökleşmiş olan muhacir ve ensar sorudan neyhedilmiştir. Sahihi Müslimde Nevvas bin Sem'andan şöyle didiği rivayet edildi: Medine'de rasulullah (s.a.v)'la bir sene ikamet ettim, beni hicret etmekten ancak soru sormak engelledi, bizden biri hicret edince peygamber (s.a.v)'e soru sormazdı.
Onda yine Enes (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi: Biz Rasulullah (s.a.v)'e bir şey sormaktan nehyedildik, çölden akıllı bir adamın gelipte soru sorması hoşumuza gidiyordu. (4)
Müsnedde Ebu Ümamenin şöyle dediği rivayet edildi: Allah Teala (Ey İman edenler açıklandığında hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın) ayetini indirmişti, edenler açıklandığında hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın) ayetini indirmişti,
(S:168) Çok soru soru sormayı çirkin gördük, Allah teala bunu peygamberine inzal buyurunca bundan sakındık, bize bedevi bir Arab geldi, ona bir bürd rüşvet verdik ve peygamber (s.a.v)'e soru, sor dedik, ve hadisi zikretti. (5)
Ebu Ya'lanın müsnedinde Bera' bin Azibin şöyle didiği rivayet edildi: Eğer bana bir sünnet gelirse, ve bende rasulullaha (s.a.v) bir şey hakkında sormak istesemde ondan çekinsem, bedevi arabların gelmesini arzu ederdik.
(1)
Hadis sahihtir, Buharî, Müslîm, Ahmed, Ebu Davud tahric eti. İbni Hibban doğruladı. (2) Hadis sahihtir, Tirmîzi Hriç Cemait Sehl bin Sa'd es Saididen tahric etti, soru soran Uveymir el Aclanidir. (3) Hadis Sahihtir, Buharî ve Müslim muğire bin Şubeden tahric etti. (4) Hadis sahihtir, Müslîm Nesaî ve İbni Hibban tahric etti. (5) Hadis zayıftır, Ahmed, Taberani Kebirde tahric etti.
Bezzar'ın müsnedinde İbni Abbas (r.a)'in şöyle dediği rivayet edildi: Ben rasulullahın (s.a.v) ashabından daha hayırlısını görmedim, ona ancak oniki mesele sordular, hepside kuranda vardır: Sana içki ve kumardan soruyorlar). (1) Sana haram aydan soruyorlar) (2), (Sana helallerden aylardan) soruyorlar) (3) Sana yetimlerden soruyorlar) (4).. ve hadisi zikretti.
Rasulullah (s.a.v)'in ashabı bazan bazı hadisler vuku bulmadan önce fakat amel etmek için soruyorlardı, şöyle dedikleri gibi: Biz yarın düşmanla karşılacağız yanlarımızda bıçak yok kamışla hayvan keselim mi? (5), kendilerine haber verdiği emirlere itaat etmek ve onlarla savaşarak hakkında soru sordular.
Huzeyfe (r.a) fitnelerden ve fitne anında ne yapılacağını sordu. (6)
Bu hadisin şu sözü: Size terkettiğim müddetçe beni terkedin, sizden öncekiler çok soru sormaları ve peygamberine ihtilaf etmeleri sebebiyle helak oldular" soruların hoş olmadığına ve kınandığına işaret ediyor.
Fakat bazı insanlar bunun peygamber (s.a.v)'in zamanına has olduğunu zannediyor, haram edilmeyenin haram kılınması vardı veya yapması zor olan şeyin farz kılınma korkusu vardı bu peyamber (s.a.v)'in vefatından sonra bu korku kalmamıştır, diyor. Fakat soru sormanın çirkinliğinin sebebi sadece bu değil, bilakis onun başka sebebide var, oda sözünü zikkettiğimiz ibni Abbasın sözünde işaret ettiği şeydir: Bekleyiniz, eğer kuran ayeti inerse, sorduğunuz her şeyi onda bulursunuz.
Bunun manası: Müslümanların dini hususunda ihtiyaç duyacağı herşeyi mutlaka Allah yüce kitabında açıklamış, rasulü onu tebliğ etmiştir, bundan sonra kimsenin sormasına ihtiyaç yoktur, çünkü Allah kullarının menfaatını onlardan daha iyi bilir, kendilerinin hidayetine ve menfaatine olan şeyleri mutlaka Allah başlangıçta açıklayacaktır, Allah teala şöyle buyurdu: (Sapmamanız için Allah size açıklıyor. (7) O halde bir şey sormaya hacet yok, özellikle bir şey vuku bulmadan sormaya hiç ihtiyaç yok, en mühim ihtiyaç Allah ve rasulünün haber verdiğini anlamak, ona tabi olup, onunla amel etmektedir.
Ömer (r.a)'ın sorduğu gibi (Kelale hakkında), peygamber (s.a.v) Yaz ayeti sana kafidir) buyurdu. (8) Bazan bazı meselelerden soruluyor, kurana havele ediyordu, rasululah (s.a.v) bu hadiste emriyle ve yasağıyla meşgul olmak soru sormaya vakit bırakmayacağına işaretediyor, buyurduki: Size bir şey yasaklarsam ondan kaçının, bir şey emredersem gücünüz yettiğince yapın "Müslümanların üzerine düşen Allah ve rasulünden gelin araştırmak, sonra onu anlamaya çalışmak manaları üzerinde durmaktır, ilmi işlerdense (kavrayamamışsa) onu tasdik etmektir. Eğer ameli işlerse gücü yettiğince emirleri yapmaya, yasaklardan kaçmaya çalışmalıdır, azmi tamamen buna sarfetmeli, başka şeye sarfetmemelidir. Kitab ve sünneten ilim talebi hususunda rasulullahın (s.a.v) ashabı ve onlara tabi olanların hali bu şekildeydi.

Emir ve yasakları dinleyenin gayreti olmamış işleri farzetmeye giderse, buda yasağa dahildir, inanı ciddiyetten ve işi takib etmekten gevşetir.
Bir adam İbni Ömere Haceri esvedi selamlayıp öpme hakkında sordu, ibni Ömer ona dedi ki: Peygamber (s.a.v)'i gördüm onu selamladı ve öptü adam ona dedi ki: Yapamazsam görüşün, nedir, izidham olursa görüşün nedir, ibni Ömer ona: Görüşün nediri Yemen'de bırak, ben rasululhahı (s.a.v) gördüm selamladı ve onu öptü. Bunu Tirmîzi tahric etti.

_____

(1) Bakara, ayet: 219) (2) Bakara, ayet: 127 (3) Bakara: (4) Bakara, 220 (5) Bunu cemaat tahric etti. (Ahmed, Buharî, Müslîm, Ebu Davud, Tirmîzi, Nesaî ve İbni Mace tahric etti (6) Ahmed, Buhari, Müslîm, Nesaî ve İbni Mace Ebu Hureyreden tahric etti. (7) Nisa Sûresi, ayet: 176) (8) Müslîm ve İbni Mace tahric etti, İbni Kesir tefsirinde 1/594'te dedi ki: Mürseldir, yaz ayetiyse nisa sûresindeki şu ayettir: (Eğer bir erkek veya kadının, ana babası ve çocukları bulunmadığı halde kelale şeklinde) malı mirasçılara kalırsa..) Nisa, ayet:12 (9) Aynı şekilde Buharî ve Nesaide tahric ett. Neylül evtar: 5/40
İbni Ömerin muradı: Senin ancak peygamber (s.a.v)'e uyma azmin olmalı, bundan aciz olmayı farzetmeye ihtiyaç yok, veya olmadan zorluk görmeye ihtiyaç yok, çünkü bu azmi gevşetir tabi olma hususundaki samimiyeti kırar, dinde fakihleşmek, ilimden sormak ancak çekişme ve cidal için değilde amel için olursa övülür Ali (r.a)'den rivayet edildiki: Ahir zamanda olacak fitneleri zikr etti, Ömer (r.a) dedi ki: Bu ne zaman ey Ali? dinden başka başka şeyde fakih olunduğu zaman, amelden başka bir için öğrenildiği, ahiret ameliyle dünya aranıldığı zaman, dedi.
İbni Mesud (ra)'den şöyle didiği rivayet edildi: Küçüğün büyüdüğü büyüğün ihtiyarladığı, sünnet edinilip bir gün değişince, bu münkerir denildiği fitneleri giyerseniz nasıl olursunuz. Dedilerki:bu ne zamandır? Güvenilirleriniz azaldığı, emirleriniz çoğaldığı, fakihleriniz azaldığı kurralarınız çoğaldığı, dinden baka bir amaçla fakih olunduğu, ahiret ameliyle dünya arandığı zamandır, dedi. Bunu Abdurrazzak kitabında tahric etti. Bu manadan dolayı sahabe ve tabinlerden çoğu vuku bulmadna önceki hadiseler hakkındaki sorulardan hoşlanmıyolar ve buna cevab vermiyorlardı. Amr bin Mürre dedi ki: Ömer (r.a) insanların huzuruna çıktı ve dedi ki: Olmamış şeylerden sormayın, ben Ömer (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi: Olmamış şeylerden sormayın, her Ömer (r.a)'i işittim olmamış şeyden sorana lanet etti. (2) Zeyd bin Sabit bir şey hakkında sorulduğunda şöyle diyordu: Böyle mi oldu? Eğer: Hayır, derlerse, bunu bırakınız taki oluncaya kadar. (3) Mesruk dedi ki: Übey bin Ka'ba bir şey sordum dedi ki: Oldu mu? Hayır, dedim olana kadar bizi rahatlat, olursa senin için görüşümüz hakkında ictihadımızı yaparız, dedi. (S: 171) Şa'bi dedi ki: Amar bir meseleden soruldu, dedi ki: Bu olmuş mu? Hayır, dediler. Oluncaya kadar, bırakın olursa sizin için cevabını vermeye çalışırız, dedi. (4) Salt bin Raşid'den şöyle dediği rivayet edildi: Tavusa bir şey sordum, bu oldumu dedi, evet, dedim. Allah için, dedi. Allah için dedim. dedi ki: Ashabımız bize Muaz bin ebelin şöyle didiğini rivayet ettiler: Ey insanlar, inmeden önce belaya acele etmeyin, sonra sizi şuaraya buraya götürür (dağıtır), Eğer siz gelmeden önce belaya acele etmezseniz içlerinde sorulduğu zaman doğrulanan veya kendisine muvaffakiyet (başarır) verilen kimse olduğu için müslümanlar dağılmaz. (5)
Ebu Davud Müsreller isimli kitabında İbni Aclan yoluyla, Tavus'tan Muaz bin Cebel (r.a)'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a.v) buyurduki: Bela inmeden acele etmeyiniz, eğer siz böyle yapmazsanız kendilerinden söz söylediği zaman doğrulanan, veya başarı verilen kimseler olduğundan müslümanlar dağılmazlar, eğer siz acele ederseniz, sizin için yollar buraya şuraya bin Minhal rivayetiyle tahric etti: Bize erir bin Haim anlattı (dedi ki: Zübeyr bin Saidi işittim (dedi ki: Haşim oğullarından bir adam dedi ki: Şehylerimimizi işittim rasulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu anlatıyorlar: Açıklaması inmeyen şeylerden soruncaya kadar ümmetin içinde sorulduğu zaman doğrulanacak şey hakkında sorarlarsa (Onları buraya şuraya götürür (dağıtır" (6) Sahabihi Muaviye'den, peygamber (s.a.v)'in kapalı (hatalı görülen şeylerden) nehyettiğini rivayet etti. Bunu İmam Ahmed tahric etti. Evzai bunu tefsir eti ve dedi ki: Bu zor çetin meselelerdir. İsa bin Yunus dedi ki: Bu ihtiyaç duyulmayan nasıl nasıllardır.

_____

(1) Darimi ve İbni Abdil Ber Amr'dan, O'da Tavus'tan O'da Ömer (r.a)'dan tahric etti, fakat Tavus Ömer (r.a)'den işitmedi. (2) İbni Abdil ber tahric eti, (3) Darimi ve İbni Abdil ber tahric etti. (4) Darimi ishaktan tahric etti, Metalibi aliyenin tahkikçisi dedi ki: Müsneddede varki: Bu mevkuftur, adamları güvenilirdir, eğer Şa'bi Ammardan işitmeşse sahihtir, (5) Darimi tahric etti, Busiri dedi ki: Bunu İshak bir isnadla rivayet etti, Ebu Bekir bin ei Şeybe muazdan merfu olara rivayet etti Metalibi aliye 3/ 106 (6) Hadis zayıftır, çünkü zübeyr bin Saidin hadisi zayıftır, ondan yukardada bilinmeyenler var.
Sevbandan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: Zor meselelerle fakihlerini hataya düşüren ümmmetin içinde bir kavim olacaktır, onlar ümetinin şerlileridi. (1) (S:172) Hasan Basrî) dedi ki: Allahın şerhi kulları şerli meselelere tabi olup Allahın kullarını kedelerinlerdi" Evzai dedi ki: Alah kulundan ilmin beraketini kaldırmak istediği zaman lisanını kapalı şeyler, atar, sen onların ilimce inanların en azı görürsün" İbni Vehb Malik'ten rivayetle dediği: Bu beldeye yetiştim, onlar bugün insanların çok yaptığı şeyleri hoş görmüyorlardı, bununla meseleleri murad ediyor" Yine dedi ki: Maliki işittim o çok sözü ve çok fetvayı ayıplıyordu, sonra dedi ki: Erkeklik gücü fazla deve gibi konuşuyor, ve diyorki: Bu şöyle, bu şöyle kelamını heder ediyor, Ve dedi ki: Allah azze ve celle buyurduki: (Sana ruhtan soruyolar, deki: Ruh rabbimin emindendi) (2), bunun hakkında cevab gelmemişti, Malik sünnetlede mücadeleyi kerih görüyordu. Heysem bin Cemil dedi ki: Malik'e dedimki: Ey Abdullahın babası, alim olup sünnetler için müacadele eden adam hakkında ne dersin, hayır, fakat sünneti haber verir, kendisinden kabul edilirse, ne iyi yoksa susar dedi: İshak bin İsa dedi ki: Malik şöyle diyordu: Çekişme ve cedel adamın kalbinden ilmin nurunu giderir. İbni Vehb dedi ki: Maliki işittim diyordu ki: İlimde çekişme kalbleri katılaştırır, ve kini miras bırakır"
Ebu Şüreyh el İskenderani bir gün meclisindeyken meseleler çoğaldı, ve dedi ki: Bugünden itibaren kalbleriniz kirlendi, kalkıp Ebu Humeyd Halid bin Humeyd'in yanına gidin, kalblerinizi cilalayın bu arzu edilen şeyleri öğrenin, onlar ibadeti yeniler zahidliği miras bırakır, doğruludğu getirir, olan meseleler haricindeki meseleleri azaltın, onlar kalbi katılaştırır, ve düşmanlık

Darekitni dedi ki: Bu İbni Ömer ve Ömer'in sözünden rivayet ediliyor.
Zayıf bir isnatla osman bin Ata el Horasani'den rivayet ediliyor, oda babasından, Oda Hasan'dan Oda Ebu Hureyre (r.a)'den rivayete ediyor, peygamber (s.a.v) bir adama buyurdu ki: Sana şüphe vereni bırak şüphe vermeyene yap" Adam: Ben bunu nasıl bileceğim? dedi: Buyurdu ki: bir iş yapacağın zaman elini göğüsünün üzerine koy; kalp muhakkak haram için çarpar, helal için sükunet bulur, takvalı müslüman büyüğün korkusundan küçüğü terk eder. Ata el Horasani'den mürsel olarak rivayet edildi.
Taberani benzerini tayıf bir isnat ile Vasile bin Eska'dan, oda peygamber (s.a.v)'den rivayet etti, ve şu ziyadeyi yaptı: ona: takvali kimdir?, denildi, buyurduki: Şüphe anında durandır." (2)
Bu söz sahabeden bir topluuluğa mevkuf olarak ta rivayet edildi. Ömer, ibni Ömer ve Ebud Derda onlardandır.
İbni Mesud (r.a)'dan şöyle dediği rivayet edildi: Sana şüphe verenden ne istiyorsun- etrafında dörtbin sana şüphe vermeyen şey var.
Ömer (r.a) dedi ki: Faizi ve şüpheyi bırakın" yani faiz olduğunu kesin bilmeyip şüpheye düştüğünüz şeyi de bırakın
(S: 200) Bu hadisin manası: Şüphe anında durmaya ve ondan kaçılmaya dönülür, çünkü halis helal da mü'minin kalbinde şüphe olmaz, şüphe sarsıntı ve heyecan manasınadır, helal de nefis sakin olur, kalp mutmain olur, şüphelerde ise, şüpheyi gerektirecek kalplerde heyecan ve titreme olur.
Ebu Abdurrahman el Ömeri ezzahid dedi ki: Kul eğer takvalı olursa kendisine şüphe vereni bırakır ve şüphe vermeyene yapışır.
Fudayl dedi ki: İnsanlar takvanın şiddetli olduğunu zannediyorlar, benim başıma iki iş gelse en şidetli olanını seçerim; sana şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene yapış"
Hasan bin Ebi Sinan dedi ki: Vera'dan daha hafif bir şey yoktur, bir şey sana şüphe verirse onu terket. Bu ancak Hasan gibisine kolay olur. Allah ona rahmet etsin.
İbnil Mübarek dedi ki: Hasan bin Sinanın hizmetçisi kendisine Ehvaz'dan yer ismi) mektup yazdı: Şeker kamışına afet geldi, şekeri kendi bulunduğun yerden satın al. Şekeri bir adamdan satın aldı, ancak kendisine çok az geldi, birde, baktı ki satın aldığında otuz bin kar var, dedi ki: Şeker sahibine geldi ve dedi ki: Ey adam himetçim bana mektup yazdı ben sana bildirmedim, senden satın aldığım bana ucuza geldi. Diğeri ona dedi ki: Şimdi bana bildirni sanahoş (helal) olsun. dedi ki: döndü kalbi tahümmül etmedi, ona geri geldi ve dedi ki: Ben bu işi gereği gbii yapmadım,bualış verişi iptal etmeni istiyorum. dedi ki: onunla uğraşmaya alışverişi iptal edinceye kadar urağtı.
Hişam bin Hasan dedi ki: Muhammed bin Sirin bugün sizinbir sakınca görmediğiniz hususta kırk bini bini terketti.
Hacca bin Dinar Basra'ya bir adamla yiyecek göndermişti, ve ona girdiği zaman günün fiyatıyla satmasını emretti, ona mektubu geldi: Ben Basra'ya geldim, yiyeceği hoşlanılmaz gördüm, beklettim, ve yiyeceğin fiyatı arttı, şu kadar, şu kadar fazlaya sattım. Haccac ona yazdıki: Sen bize ihanet ettin, sana emrettiğimizin zıddına iş yaptın (S: 201) mektubun sana gelirse, bu yiyeceğin parasını Basra fakirlerine sadaka ver.
Yezid bin Zürey' babasının mirasından beş yüz binden kaçındı ve almadı, babası sultanların işlerini yapıyorrdu. Yezid hurma dalından kap yap yapıyordu, ondan geçiniyordu, ölene kadar böyle yaptı.
Misver bin Mahrame çok yiyecek stokladı, son baharda bir bulut gördü, hoşuna gitmed ve dedi ki: Müslümanlara fayda verin hoş görmeyen olarak mı görüleyim, ondan hiç kar etmemeye yemin etti, bunu ömerbin Hattab'a haber verdi; Ömer (r.a) Ona: Allah sana hayır mükafat versin dedi.
Bunda şu sonuç vardır: Yasak stok yapan birisi stok yaptığının karından kaçınması gerek.
İmam Ahmed kendi kefaletine geçmeyen maldan edilen kardan kaçınılması gerektiğini söyledi. Peygamber (s.a.v) bunu yasakladı (1) İmam Ahmed kiralandığını karla başkasına kiralayan hakkında, karı sadaka vermesi gerektiğini söylediği rivayet edildi.
Ondan mudarabe (bir ortaklık çeşidi) karı hakkında şöyle dediği rivayet edildi: Eğer otağı bu hususta kendisine muhalefet ederse, onu sadaka olarak verir.
Ondan olgunlaşmamış bir meyveyi kesme şartıyla alıp sonra olgunlaşana kadar terkeden hakkında şöyle dediği rivayet edildi: Onu sadaka verir.
Ashabımızdan bir grup bunu müstehaplığa yorumladılar, çünkü şüphelilerle sadaka müstehaptır.
Ayşe (r.a.)'den rivayet edildi: Kendisine ihramlının av hayvanından yemesi hakkında soruldu, dedi ki: O (ihramlı günler) ancak az günlerdi, sana şüphe vereni terk et" Yani haram mı, helal mı senin için karışırsa terket) (S: 202) Faziletli ilk üç asırda (sahabe, tabiin ve tebeü tabiin) ortada olan amel haktır, ondan başkası batıldır.
Burda bir şi varki onu iyi bilmek gerek, oda: Şüphelerde duruşta tetkik, bütün hali düzgün olupta takva ve vera hususunda amelleri şüpheli olan kendisine karışık olan için uyundur.
Açık haramlara düşene sonrada ince şüpheli şeylerden kaçınmayı isteyene gelince ona bu ihtimal verilmez bilakis ona itiraz edilir, Irak ehlinden sineğin kanı hakkında sorana İbni Ömer'in: Hüseyin'in öldürürler, bana sineğin kanını soruyorlar, ben rasullullah (s.a.v)'i işttim.
Buyurdu: (ikisi Hasan ve Hüseyin) dünyada benim iki reyhanımdır" (1) dedi.

(S: 203) Bir adam Bişr bin Haris'e karısı olan ve annesinin de karısını boşamasını emrettiği bir adam hakkında soruldu. dedi ki: Eğer annesine her şeyde iyi davranmış, sadece boşama meselesi kalmışsa onu da yapsın, eğer boşama konusunda itaat edip sonra da kalkıp annesini dövecekse yapmasın.
Bakla zatın alıpta, baklamanın demetlerini bağlayacak şeyi de şart koşan adam hakkında İmam Ahmed'e soruldu. Ahmed dedi ki: Bu meseleler nedir? Ona denildiki: İbrahim bin ebi Nuaym böyle yapıyor, İmam Ahmed dedi ki: Eğer bunu ibrahim bin Ebi Nuaym yapıyorsa ona benzeyen ne güzeldir.
Onun haline benzemeyen bu tür meselelere itiraz etti, fakat vera'da tetkik ehli olanların hali ona benzer.
İmam Ahmed kendiside bu verayı (kuvvetle takva) kullanıyordu, O kendisine tereyağı satın alıp kendisine kağıtla birlikte gelen adama kağıdı geri satıcıya götürmesini emretti.
Bir adam kendi mürekkebinden yazı yazma için izin istedi, ona dedi ki: Yaz, bu karartıcı bir veradır, başka bir adam da bu hususta izin istedi, dedi ki: Benim de senin de veren buna ulaşmadı.
Bunu tevazu olarak söylemeyi, yoksa kendi nefsinde bu takvayı kullanıyordu.
Bu seviyeye ulaşmayıp, açık mekruhları işleyene itiraz ediyordu.
Peyamber (s.a.v)'in şu sözü: Hayır tuma'ninedir (huzur, süku ettir.) şer şüphedir" Yani: Hayra kapler mutmain, olur, şerde şüphe eder, mutmain olmaz.
Bunda, karışıklık anında kaplere dönmek gerektiğine işaret vardır, buna fazla açıklama Nevvas bin Sem'an hadisi üzerinde konuşurken gelecektir.
(S: 204) İbni Cerir Katade'den isnatla tahirc etti. (da Beşir bin Ka'btan rivayet etti. o şu ayeti okudu: Yerin omuzlarında üzerinde yürüyün. (2) Sonra cariyesine dedi ki: Sen onun yeryüzünün) omuzlarını bilirsen Allah rızası için hürsün. dedi ki: Omuzları dağlarıdır. Sanki yüzü karardı, ve cariyesini arzu duydu, alimlere sordu, bazısı emretti, bazısı yasakladı, Ebud Derda'ya sordu, dedi ki: Hayır huzurdur, şer şüphedir, sana şüphe vereni bırak şüphe vermeyene yapış.
Başka bir rivayette onun sözü: Doğruluk huzurdur, yalan şüphedir" her söz söyleyenin sözüne güvenilmeyeceğine işaret ediyor, Vabisa hadisinde olduğu gibi: İnsanlar sana fetva verselerde" Ancak doğru söylenin sözüne güvenilir.
Doğruluğun dolayıdır ki, Peygamber (s.a.v)'in zamanındaki akıllılar onun kelamını ve davet ettiği şeyi dinledikleri zaman onun doğru olduğunu ve hakkı getirdiğini biliyorlardı.

_____

(1) Buharî ve Tirmizi etti, İbni Hibban doğruladı. Abdurrahman bin ebi Nuaym el Kufi el Beceli'den rivayet edildi, Tirmizî Ebu Saidi hudri'den tahric etti. "Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin efendisidir." (2) Mülk sûresi ayet: 15

Müseyleme'in sözünü duydukları zaman onun batıl olduğunu ve batılı getirdiğini biliyorlardı.
Amr bin As (r.a) müslüman olmadan önce onun (Müseymenin) kendisine şunu indirildiğini iddia ettiği rivayet edildi: (Ey vebr ey vebr (takvan büyüklüğünde bir tür hayvan) senin iki kulağın ve göğsün var, ve sen bunu biliyosun. Ey Amr) amr dedi ki: Vallahi ben senin muhakakkak yalancı olduğunu biliyorum.
Mütekaddiminin bazısı dedi ki: İstediğini kalbinde düşün, sonra onu zıddıyla kıyasla, eğer ikisinin arasını ayırdınsa, hak ve batılı doğru ve yalanı bilirsin. Sanki sen Muhammed (s.a.v)'i düşünüyorsun, sonra getidiği kuranı düşünüyor ve şunu okuyorsun: (Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinde gelmesinde insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indiripde ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah varlığını ve birliğini ispatlayan) bir çok deliller vardır.) (1) (S:205) Sonra Muhammed (s.av.)'in zıddını düşün Müseyleme'yi bulacaksın, onun getirdiği şeyi düşün ve oku: Ey aldatıcı Rab, sana yatacak yer hazarlandı" sözüyle evlendiği zamanki Secah (2) ismindeki karısını kastediyor. dedi ki: Bunu yani kuranı sağlam, acaib, kalbin ona yapışıp sevdiğini görüyorsun, dinlemesi hoş oluyo, bunuda yani Müseyleme'nin sözünü de soğuk, zayıf ve çirkin görüyorsun ve Muhammed (s.a.v)'in hak olduğunu ve vahiyle geldiğini, Müseyleme'nin yalancı ve batıl ile geldiğini biliyorsun.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rasulullah'ın (s.a.v.) Hüküm Vermesi

Beyhaki senediyle beraber Şa'bi'den şunu ivayet eder:
-Rasulullah hüküm veriyor, daha sora verdiği hükmün hilafına ayet iniyordu. İnen ayetin hükmünü alıyor ilk verdiği hükmü de değiştirmiyordu.
Rasulullah'ın sünnet olarak ortaya koyduğu hususların Allah'ın emriyle meydana geldiğini delil getirenler bunun iki şekilde söz konusu olduğunu söylerler:
-Ya kendisine gelen vahiyle. Ki bunu insanlara okuyordu.
-Ya da Allah tarafından kendisine verilmeşi peygamberlik sıfatıyla "şu şekilde hükmediyorum" demesidir. Nitekim Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği gibi, Rasulullah'ın zinakar bir şahsın kıssasında şöyle buyurduğu geçer:
"Aranızda Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim"[1]
Rasulullah daha sonra sopa ve sürgün cezası verir. Oysa sürgün cezası Kur'an'da yoktur.
Keza yine Buhari'yle Müslim'in rivayet ettiği Ya'la b. Umeyye'den gelen hadiste de şöyle geçer:
Rasulullah (Mekke'ye yakın bir yer olan) Ci'rane'de iken üzerinde (umre içi giyilmiş ve) aşırı derecede koku sürülmüş bir cübbe bulunan bir zat yanına gelir. Sorar:
-"Ya Rasullulah! İyece koku sürülmüş (ve ihram niyetiyle giyilmiş) bu cübbeyle umre yapmaya ne buyurursunuz?"
Rasulullah bir müddet ona bakar, sükut eder. Ve vahy gelir, Alalh Teala şu ayeti inzal eyler:
"Hac ve umreyi Allah için tamamlayın"
Ayetin inzaliyle Rasulullah'la meydana gelen ağırlık hali geçtikten sonra "az önce bana umreden soran şahıs nerede" diye sorar ve ekler:
-Üzerindeki kokuya gelince onu üç kez yıka. Cübbeyi de çıkar. (Yerine ihram giy). Daha sonra da hacda yaptıklarını umrende de yap.[2]
"-Yanımda, vahiyle bildirilmiş olan, diyetlerle ilgili hükümlerin bulunduğu bir sahife var. Rasulullah'ın zekat ve diyetlerle ilgili farz kılmış olduğu hususlar kendisine vahiyle bildirilmiştir"
Beyhaki senedini de zikrederek Hassan b. Atıyye'den şu rivayeti nakleder:
"Cibril Kur'an'ı indirdiği gibi sünneti de Rasulullah'a indiriyordu. Kur'an'ı öğretti gibi sünneti de ona öğretiyordu"[3]
Beyhaki yine senediyle el-Kasım b. Muhaymira tarikıyla Fudayle'den şu hadisi rivayet eder:
Kıtlık olduğu yıl (aşırı pahalılık karşısında), "Ya Rasulullah bizlere narh koy" denir. Rasulullah'ta şöyle buyurur:
-Allah Teala emretmediği bir sünneti sizlere hüküm olarak koymamı benden istemiyor. Bu sebeble onun lütfu kereminden (dua ederk) bunu isteyiniz.[4]
Beyhaki yine senediyle el-Muttalib b. Hanteb'den, Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder:
"Allah Teala'nın emrettiği hususlardan hiçbir şeyi bırakmadım. Hepsini sizlere emrettim. keza Allah Teala'nın yasakladığı hususlardan hiçbir şeyi de bırakmadım, hepsini sizlere yasakladım. Cibril bana şunu da bildirdi: Hiçbir nefis kendisine takdim oluna rızkı elde etmeden ölmeyecektir. Allah'tan korkun ve rızkı elde etmeden ölmeyecektir. Alah'tan korkun ve rızkı arama hususnuda mutedil olun"[5]
İmam Şafii de şöyle der:
-Kendilerinden nakilde bulunduğum alimlerden sünnetle ilgili açıklamalardan hiçbiri bu genel mananın dışına taşmaz. "Rasulullah'ın sünnet olarak koyduğu herşeye tabi olmamızı Allah Teala farz kılmıştır. Ona uymayı kendisine uymak, ona uymamakta direnmeyi kendisine isyan olarak vaz' etmiştir. Bu (genel) hükümde hiçbir kimseye dışarıda tutmadığı gibi, onun sünnetine uymamak için de bir çıkış yolu bırakmamıştır."[6]

---

[1] Buhari Sulh: 5; Şurut: 9; Eyman: 3; Hudud: 30; 30, 34, 38, 46;
Ahkam: 39; Ahad 1; İ'tisam: 2;Müslim Hudud: 25;
Ebu Davud Ekdiyye: 11; Hudud: 24; Tirmizi Ahkam: 3;
Nesai Kudat: 22; İbnu Mace Hudud: 7;
Darimi Mukaddime: 20; Hudud: 12; Muvatta Hudud: 6;
Müsned: 4/115-6; 5/230-242.
[2] Buhari Hac: 17; Müslim Hac: 6-9; Ebu Davud Menasik: 30;
Nesai Menasik: 44; Beyhaki Sünen: 1/5/56.
[3] Darimi Mukaddime: 49.
[4] Kenzu'l Ummal: 4/103.
[5] İbnu Mace Ticaret: 2; Beyhaki Sünen: 7/76.
[6] Risale: 88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SAHABELERDE SÜNNETE İTTİBA

Hadis alimleri Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den sadır olan söz, fiil ve takrirlere, yaratılış ahlakı ve gidişata dair her türlü sıfatı sünnet kabul ederler. Ahlak ve davranışlarındaki niteliklerinde peygamberliğinden önceki devresi ile sonrası arasında fark görmedikleri gibi bunlarla şer'i bir hükmün konulup konulmamasını da dikkate almazlar.[1]
Bazı yazarlar şeriat için vacip ve haram nitelikleri ile yetindi ve mendub, mubah ve mekruhu şer'i hükümler arasından çıkardı. Bazıları da mendub ve mekruhu da kattılar, sadece mubahı çıkardılar. Böylece sünneti teşriiye ve sünneti gayri teşriiye diye ikiye ayırdılar. Muhammed Selim bunlardandır. Bu çok tehlikeli bir genellemedir. Çünkü Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemin ibadet haricindeki işlerinden şer'ilik sıfatını kaldırmış olduğundan böyle bir genelleme kabul edilemez. Zira Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'den yeme, içme, uyuma, elbiseyi uzatma ve kısaltma konularında varid olan sözlerin bazısı bu işlerin yapılmasını bazısıda yapılmamasını istiyor. Bu durumda bunları teşri'in dışında bırakmak insafa sığar mı?[2]
Dünya işlerinden olup emir ve yasak ifade eden hadisler hadis kitablarında mevcuddur. Sahabenin, dini emirleri yerine getirmesi de sünnet sayılır ve onunla amel edilip ona müracaat edilmesi gerekir. Onların sözü muteber, amelleri rehber ve huccettir.[3]
Hudeybiyede sahabelerin bağlılığını müşahede eden Urve bin Mesud kureyşlilere şöyle demiştir; "Ey kavmim, vallahi ben bir çok krallar gördüm, heyet olarak Kaysere, Kisraya ve Necaşiye gittim. Vallahi Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabının ona tazim ettiği kadar hiçbir kralın adamlarının tazim ettiğini görmedim…"[4] Yine Hudeybiye sulhünü yenilemek için Medineye gelen fakat olumlu cevap alamayan Ebu Süfyan da Mekkeye vardığında; "Size hepsinin kalpleri tek bir kalbe bağlı bir kavimden geldim" demiştir.[5]
Meymun Bin Mihran radıyallahu anh dedi ki; "EbuBekir radıyallahu anh'a bir dava geldiğinde Allah'ın Kitabına bakar, bulamazsa Sünnetten hüküm verirdi. Eğer Sünnette bulamakta güçlük çekerse ; "Siz Rasulullahın sünnetinden bu hususta bir şey biliyormusunuz?" diye sahabelere sorardı. Sünnette de hüküm bulamazsa insanların en hayırlılarını toplar ve istişare ederdi. Onların görüşleri bir noktada toplanınca da karar verirdi."[6]
Ömer Radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi vesellemin yaptıklarını sebebini araştırmaksızın aynen yapardı. O Haceri Esved hakkında; "Çok iyi biliyorum ki sen bir taşsın, senin ne zararın olur, ne faydan. Eğer rasulullah sallallahu aleyhi vesellemin seni öpüp selamladığını görmeseydim bunu yapmazdım."[7]
Rasulullah sallallhu aleyhi vesellem Mekkenin fethi anında sa'y yaparken müşriklere karşı güçlü görünmeleri için omuzlarını açıp harvele yapmalarını ashabından istemişti. İslam her tarafa hakim olduktan sonra da harvele(remel) yapılması hakkında Ömer radıyallahu anh der ki; "Allah İslamı hakim kılıp küfrü izale ettiği halde neden hala harvele yapılıyor ve omuzlar açılıyor diye aklıma geldi. Fakat böyle olmakla birlikte Rasulullah s.a.v. zamanında yaptığımız bir şeyi asla bırakamayız."[8]
Osman radıyallahu anh Efendimiz sallallahu aleyhi vesellem hayatta iken O'na hizmet ve bağlılıkta nasıl hassas idiyse, vefatından sonra da sünnetine ittibada da o ölçüde titiz ve gayretli olmuştur. Ahkamla ilgili konularda olduğu gibi günlük işlerinde de Rasulullah sallallahu aleyhi vesellemi kendisine örnek almıştır. Bir defasında Mescidi Nebevinin ikinci kapısında oturup, kesilmiş hayvanın bir kürek kemiğini getirip yemiş, sonra kalkıp namaz kılmış ve şöyle buyurmuştur; "Rasulullah s.a.v. in oturduğu yerde oturdum, Onun yediğinden yedim ve Onun yaptığı gibi yaptım."[9]
Ali Kerremallahu vechehu da bir konuda sünnet varsa bu hususta onunla amel edip kıyası terk yoluna gitmiştir. Mesela; "Eğer din re'y ile olsaydı ben ayakların üstündense altını meshetmenin daha uygun olacağını düşünürdüm. Fakat Rasulullah sallallahu aleyhi vesellemin üstüne meshettiğini bizzat gördüm." Diyerek sünnet karşısında kendi görüşünü terk etmiştir.[10]
Ömer radıyallahu anh'a ;"İnsanlar bugün emniyettedir, o halde niçin seferde namazları kısaltıyoruz?" diye sorulduğunda buyurdu ki; "Bunu Rasulullah sallallahu aleyhi ve selleme ben de sormuştum. Bana; "Bu Allah Azze ve Cellenin sizlere bir ihsanıdır. Allah'ın ihsanını kabul edin" buyurdu."[11]
Rasulullah sallallahu aleyhi vesellem Cuma günü minbere çıktığında cemaate; "oturun" buyurur. Bu hitabı henüz yolda iken işiten Abdullah Bin Mes'ud radıyallahu anh bulunduğu yere oturuverir. Bunu öğrenen Efendimiz sallallahu aleyhi vesellem Ona; "Allah senin itaatini artırsın" diye dua etmiştir.[12]
Efendimiz sallallahu aleyhi vesellemin kendisine; "Kölelerinizi sizin kardeşlerinizdir. Allah onları ellerinizin altına vermiştir. Kimin elinin altında böyle bir kardeşi varsa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, gücünün yetmediği işi ona yüklemesin…"[13] şeklindeki tavsiyelerine Ebu Zerr radıyallahu anh harfiyen uymak için sahip olduğu iki parça kumaşını hizmetcisiyle paylaşmış, ona ayrı bir kumaş satın almamıştır.[14]
Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği bey'at esaslarından biri de insanlardan bir şey istememek idi. Bu şekilde bey'at alan sahabiler binekleri üzerinde kırbaçları bile düşse kimseden istemiyor, inip kendileri alıyorlardı.[15]
İbni Ömer radıyallahu anh'e "Ey Ebu Abdurrahman! Biz korku namazı ile hazarda kılınan namazı Kur'anda bulduğumuz halde, sefer namazını onda bulamıyoruz." Denilince; "Biz hiçbir şey bilmezken, Allah bize Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi gönderdi. Biz ancak onun yaptığını yapıyoruz" buyurdu.[16]
Seleme Bin Ekva radıyallahu anh sırf Efendimiz sallallahu aleyhi vesellem orada namaz kıldı diye sürekli belli bir yerde namaz kılmıştır.[17]
Itban Bin Malik radıyallahu anh bir özrü sebebiyle cemaate gelemez olunca Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemden kendisi için evinde bir namaz yeri tayin etmesini istemiş, orada namaz kılmasını taleb ederek Rasulullah sallallahu aleyhi vesellemin kıldığı yerde kılmayı arzu etmiştir.[18]
İbni Ömer radıyallahu anh Efendimiz sallallahu aleyhi vesellemin Kabe içerisinde nerede namaz kıldığını Bilal radıyallahu anhden öğrenmiş ve orada namaz kılmıştır.[19]
İbni Ömer R.A. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in Zu-Tuva denilen yerde geceleyip, sabah olunca namazını kıldığını, guslettiğini ve Seniyyetül Ulyadan Mekkeye girdiğini haber vermiş, kendiside böyle yapmıştır.[20]
İbni Ömer radıyallahu anh Mekke ile Medine arasında Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in gölgelendiği ağaca gidip onu sulamıştır.[21]
İbni Ömer radıyallahu anh Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in öyle yaptığını gördüğü için yakasının düğmeleri çözük vaziyette namaz kılardı.[22]
Cabir Bin Abdullah ikinci bir giysisi olduğu halde sünnete uymak için tek bir giysi ile namaz kılardı.[23]
Enes Bin Malik radıyallahu anh sırf Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem seviyor diye kabak yemeğine iştah duymaya başlamıştır.[24]
Meymune radıyallahu anha Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemin yemediği yemeği yememiş ve "ben ancak Rasulullahın yediğini yerim" buyurmuştur.[25]
İbni Ömer radıyallahu anh Mekke yolunda devesinin başından tutup çevirmiş ve "Belki devemin ayakları Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemin devesinin ayak izlerine basar" demiştir.[26]
Ömer radıyallahu anh Beytullahı tavaf eden cüzamlı bir kadına rastladı. Ona ;"Ey Allahın cariyesi! Eğer evinde oturup başkalarına zararın dokunmasa daha iyi olurdu" dedi. Bunun üzerine kadın derhal oturdu. Bundan daha sonra bir adam gelerek; "Seni tavaftan men eden öldü, haydi tavafa çık" deyince kadın; "Onun dirisine itaat edip ölüsüne asi olacak değilim" dedi.[27]
Hasen elBasri radıyallahu anh der ki; "Allahın dinine göre şahsi kanaatlerinizi ve hevalarınızı bastırın. Dininiz ve nefsiniz için Allah'ın Kitabına kulak verin"[28]
İbni Abbas radıyallahu anh der ki; "Kim Allahın kitabında olmayan ve Rasulünün sünnetinde geçmeyen bir görüş ortaya koyarsa Allah Azze ve Celle ile karşılaştığı gün ondan olması gereken şekilde oraya gelmez."[29]
Talk Bin Ali radıyallahu anh babasından naklen, merfuan bildiriyor; "Ya Ali ! seni re'yden (şahsi görüşle dini yorumlamaktan) sakındırırım. Şüphesiz din Allah'tan re'y ise insanlardandır."[30]
Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "Kim din hakkında kendi görüşü ile konuşursa Beni itham etmiş olur"[31]
İbni Abbas Radıyallahu anhden merfuan;"Hevadan sakının. Şüphesiz heva kişiyi kör ve sağır eder"[32]
Za'ferani, İmam Şafii'den; "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemin bir sünnetine rastlayınca ona tabi olun. Başkasının sözüne bakmayın"[33]
"Ümmetimin son demlerinde bir topluluk olacak, onlara öncekilere verilen sevablar kadar sevab verilecektir. Onlar münkeri reddedip fitneci topluluklarla savaşacaklardır." Hadisinde bahselenlerin kimler olduğu İbrahim Bin Musa'ya (Ebu İshak erRazi elFerra) sorulduğunda; "Onlar Ehli Hadistir. Rasulullah sallallahu aleyhi vesellem şunu yapın şunuda yapmayın buyurdu diye söyleyeceklerdir."[34]
İmam Malik radıyallahu anh Ömer Bin Abdülaziz radıyallahu anh'ın şöyle dediğini naklediyor; "Rasulullah sallallahu aleyhi vesellem bize bir sünnet bıraktı, ondan sonra gelen halifelerde birer sünnet bırakmışlardır. Bu sünnetlere uymak, Allah'ın kitabını tasdiktir, Allah'a itaatin devamıdır, Allah'ın dini üzere güçlü olmaktır. Allah'ın mahlukatından hiç kimsenin bu sünnetleri değiştirme yetkisi yoktur. Onlara aykırı olan hiçbir şey önemsenmez. Kim bu sünnetleri izlerse, o hidayeti bulur. Kim onlara uyarsa muvaffak olur. Kimde onlara muhalefet eder, mü'minlerin yolundan başka bir yola uyarsa Allah Azze ve Celle onu döndüğüne döndürür ve Cehenneme yaslar. Ne kötü bir dönüş yeridir Cehennem!"(son cümle için bkz.: Nisa suresi 115)[35]
Hevalarına tabi olanlar, dini şahsi kanaatleri ile yorumlamaya kalkıyor, haramları helal, helalleri haram sayma yoluna gidiyorlar. Buna da aklın yolunu tutmak diyorlar. Allah Ümmeti şerlerinden muhafaza buyursun, tuttukları yolun öncüsü şeytandır. Zira Allah'ın emri karşısında aklıyla(!) kıyasta bulunup sapıtanların ilki odur. Yukarıdaki nakillerimizden onların yanlış bir yol tuttukları ayan beyan ortaya çıkmaktadır.
Sünnetin zıddı heva ve bid'attir. Kişi imanını ancak sünnetlere tabi olmakla tamamlar. Sahabenin sünnete ittibada gösterdikleri titizlik ile ilgili rivayetler naklettiklerimizden çok

daha fazladır. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin her fiilini taklid hakkında bazıları edebsiz lakırdılar etmektedir. Halbuki Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin tavır ve davranışlarına benzeme gayreti, O'na karşı muhabbeti artırır, Ona benzemenin bereketine nail olmaya vesile olur. [36] Çeşitli insanların bazı meşhurlara duydukları muhabbetten dolayı aynen onların davranışlarını taklid etmeleri vakıa iken, alemlere rahmet olarak gönderilen Allah'ın Habibini (sallalahu aleyhi ve sellem) her hususta örnek alan kimseyi imanlı bir kimse yadırgayabilir mi?

---

[1] Nureddin Itr Menhec(s16) Kasımi Kavaidut Tahdis(s35-38) Tahir elCezairi Tevcihun Nazar(s2) Sıbai Sünnet(s47) Accac Sünnet(s16) Necati Kara Kur'an Sünnet Bütünlüğü(s213) Abdullah Aydınlı Sünnet(140) Kardavi Medhal(s24)Talat Koçyiğit Hadis Terimleri Sözlüğü(s430)
[2] Abdulkerim Fethi Sünnet(s44) Necati Kara Kur'an Sünnet Bütünlüğü(s231)
[3] Şatıbi Muvafakat(4/54) Amidi İhkam(1/324) İbni Kayyım İlamul Muvakkıin(1/63) Necati Kara A.g.e(s206)
[4] Abdurrezzak(9720) İbni Ebi Şeybe(7/388) Ahmed(4/329) Vakıdi Megazi(2/816)
[5] Abdurrezzak(9739) Benzeri Ebu Davud(4084)
[6] Darimi(mukaddime 20) İlam(1/61) Abdurrezzak(10/274) Ahmed(4/225) Hakim(4/338) Beyhaki(6/234)
[7] Ahmed(1/16) Buhari(2/579) Ebu Davud(1873) Müslim (2/925) İbni Carud Münteka(1/118) İbnu Huzeyme(4/212) İbni Hibban(9/130) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec(3/358) Beyhaki(5/74) Malik Muvatta(36/115) Nesai Kübra(2/400) Mücteba(5/227) Taberani Evsat(2/201) Mucemus Sağir(1/117) İbni Mace(2943) Bezzar(1/249) Humeydi(1/7) Tayalisi(1/11) Beyhaki Şuab(3/451) İbni Abdilberr Temhid(22/256) Nevevi Minhac(9/16)
[8] Ahmed(1/45) Ebu Davud(1887) NasburRaye(3/45) İbni Huzeyme(4/211) Hakim(1/624) Ziya Muhtare(1/171) Beyhaki(5/79) İbni Mace(2952) Bezzar(1/392) Ebu Ya'la(1/168) Hulasatu Bedrul Münir(2/29) EdDiraye(2/16) Rafii Tarihu Kazvin(4/141) Şerhu Süneni İbni Mace(1/212)
[9] Ahmed(1/62) Mecmauz Zevaid(1/251)
[10] Ahmed(1/95) İbni Ebi Şeybe(1/318) Darekutni(1/199) Beyhaki Medhal(193) Beyhaki(1/292) Beyhaki Ma'rife(1/220) Beyhaki Suğra(1/108) FethulBari(13/289) İbni Abdilberr Temhid(11/150) Tuhfetul Ahvezi(1/274) Feyzul Kadir(5/295) EdDiraye(1/80) Şeybani ElHucce(1/36) Bidayetul Müctehid(1/14) İbni Hazm Muhalla(2/111) ElİhkAm(6/780) ŞerhusSünne(1/464) Suyuti Miftahul Cenne(s139) Ebu Davud (162)
[11] Şafii elUmm(1/179) Müslim (Müsafirin 4) Ebu Davud(salat 263) Tirmizi(tefsir 4) Nesai(havf 1) İbni Mace(ikame 73) Darimi(salat 179) Ahmed(1/25) Ebu Yala(1/163) Abdurrezzak(2/517) Fesevi Marife(2/205) Beyhaki(3/134) Hatib ElFakih velMütefekkıh(1/118) ŞerhusSünne(4/168) Suyuti Miftah(s128)
[12] Ebu Davud(1091) ElİsAbe(2/306) Kenzul Ummal(7/52) Usudül Gabe(3/235) Abdurrezzak(3/211) Hakim(1/423) Mecma(9/316) Beyhaki(3/206) Taberani Evsat(9/62) Müsnedi Haris(2/923) Buğyetul Bahis(1015) İbni Cevzi Tahkiku Ehadisu Hilaf(1/505)
Buhari(iman 22) Tirmizi(1945) Ahmed(5/161) [13]
[14] Ebu Davud(5157) Tergib(3/149) Fethul Bari(1/86) Tağlikut Ta'lik(3/345)
[15] Ebu Davud(1642) Müslim(zekat, 108) Abdurrezzak(20009) Kurtubi(9/308) Ebu Nuaym Müstahrec(3/110) Bezzar(7/193) Ru'yani(1/395) Temhid(18/324) Tehzibul Kemal(34/292) Siyeri Alamin Nubela(3/17)
[16] Malik(sefer 7) İbni Mace(1066) Abdurrezzak(4276) Ahmed(2/148) Nesai(taksiru salat 1) Hakim(1/258) Fesevi Marife(1/372) İbnu Huzeyme(2/72) Beyhaki(3/136) Temhid(9/163) Suyuti Miftah(s129) Ebu Gudde Lemehat(s23)
[17] Müslim(509) Buhari(502) Ahmed(4/54) İbni Sa'd(4/307) İbni Teymiye İktiza(s490)
[18] İbni Teymiye İktiza(s489) Buhari(425) Müslim(33)
[19] Malik(69/206) Buhari(salat 96) Müslim(hac 388) Humeydi(1/82)
[20] Buhari(hac 38) Ahmed(2/16) Tergib(1/82) Cem'ül Fevaid(157)
[21]Üsdül Gabe(3/341) Humeydi(2/293) Mecma(1/175) Kenz(7/59)
[22]İbni Sad(4/175) İbni Huzeyme(779) Beyhaki(2/240) Mecma(1/175) Ebu Yala(10/14) Metalibu Aliye(3057)
[23] Müslim(salat 283) Beyhaki(2/239)
[24] Buhari(Et'ime 33) Müslim(145) Tirmizi(1850) İbni Sad(1/391) Malik (nikah 51)
[25] Müslim(sayd 47) Ahmed(1/326) İbni Sad(1/395)
[26] Ebu Nuaym Hilye(1/310) Ahmed(2/32) Mecma(1/174) Kadı Iyad Şifa(2/558) Zehebi Tezkiratul Huffaz(1/39) Suyuti Miftah(s155) Şeybani Muvatta(516) Malik(Hac 69)
[27] Malik (Hac 81/250)
[28] Ahmed Zühd(1556) İbni Müflih Adabuş Şer'iyye(2/65)
[29] İbni Kayyım elCevziyye Medaricus Salikin(3/392)
[30] Deylemi(8297) İbni Hacer Züherül Firdevs(4/309) Feyzul Kadir(1/271)
[31]Münavi Kunuzül Hakayık(7663) Ebu Nuaym Tarihu İsfahan(2/222) Kenz(1048,1050) Deylemi(5518)
[32] Secezi İbane, Ramuzül Ehadis(176/10) Kenz(7831) Fethul Kebir(4889)Camius Sağir(2913) Feyzul Kadir(3/126) Suyuti sahih demiştir.
[33] Ebu nuaym Hilye(9/107) Şehristani Milel ve Nihal(1/174) Eşari Makalat(1/85) Suyuti Miftah(s196) Herevi Zemmül Heva(1/47) İlamul Muvakkıin(2/363) Fulani İkaz(104) Mecmu(1/63) İbni Asakir(15/9)
[34] Ahmed(4/62, 5/375) Fesevi Marife(1/535) Heysemi Mecma(7/271) Suyuti Miftah(s179) Suyuti ElHavi LilFetavi(1/360) Hatib Şerefu Ashabil Hadis(91)
[35] Kayrevani Kitabul Cami(s117) Acuri Şeriat(s.48,64,307) Hatib Şerefu Ashabil Hadis(s7) Ebu Nuaym Hilye(6/324) İbni Abdilberr Cami(2/187) Hatib ElFakıh VelMutefekkıh(1/173) Suyuti Miftah(s124) İbni Teymiye Mecmuul Fetava(5/38) Şatıbi Muvafakat(4/58)
[36] İbni Teymiye Fetava(10/410)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİSLERİN TAHAMMÜL VE EDÂSI

Bir ravinin başkalarına rivâyet etmek gayesiyle, hadis rivâyet eden bir şeyhten rivâyet ettiği hadisleri semâ, kıraât, icazet, münavele, kitabet, i'lam, vasiyyet, vicade gibi yollarla alması, yani aldığı hadisleri başkasına nakletmek üzere yüklenmesidir.[1]
Hz. Peygamber (s.a.s), ashabını hadisleri öğrenmeye ve başkalarına da tebliğ etmeye teşvik ederdi. O'nun rivâyet konusuna ait teşvik ve tavsiyelerinden birinde *"Sözümü işitip güzelce belleyen ve bellediği gibi başkalarına (ileten, tebliğ eden) kimsenin Allah yüzünü ağartsın"*[2] buyuruyordu. Bir başkasında ise; tebliğ görevini açıkça hatırlatıyordu: *"...Burada bulunanlarınız bulunmayanlara (duyduklarını) ulaştırsın."*[3] Bu görevin yerine getirilmesinde ilmî gayelerin mevcudiyetini de Hz. Peygamber şöyle açıklıyordu: *"... Zira olur ki, burada bulunanlarınız sözü kendisinden daha anlayışlı bir kimseye tebliğ etmiş olur."*[4] Bu hadislerden anlaşıldığı gibi, rivâyetle hüküm çıkarılması (istihrac) için hadisin daha kavrayışlı, fakih bir kimseyle ulaştırılması gayesi vardır. Bundan dolayı fakih, çıkaracağı hükmün İslâm'ın ruhuna uygun olmasını sağlamak için, hadisi kimden aldığına dikkat etmek zorundadır. Çünkü hadisin sıhhati; hadisi rivâyet eden ravilerin güvenilir olmaları ile yakından ilgilidir. Güvenilir (sika) olmanın en önde gelen şartı da dini bütün olmaktır. İşte bu sebepledir ki hadisçiler, kâfir olan bir kimsenin hadis almasında mahzur görmemiş olsalar bile, kâfirin rivâyet ettiği bir hadisin alınamayacağı görüşü üzerinde ittifak etmişlerdir.[5] Nitekim sahabeden Cubeyr b. Mut'im, Hz. Peygamber (s.a.s)'in akşam namazında Tûr sûresini okuduğunu İslâm'a girmeden önce işitmiş, fakat bu hadisi ancak Müslüman olduktan sonra rivâyet edebilmiştir.
Hadis almak için yaş sınırı tayin etmede çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Sahih olan görüşe göre, hadis dinlemek, yazmak ve zaptetmek için yaş sınırı belirtmeye gerek yoktur. Çocuk temyiz dönemine girdikten sonra, âlimlerin meclisine katılıp, hadis dinleyebilir. Önemli olan çocuğun söylenen sözü anlayabilmesi ve sorulan soruya cevap verebilmesidir. Beş yaşında da olsa, her şeyi birbirinden ayırma yeteneğine sahip olan bir çocuk, hadis alabilecek bir yaşa gelmiş demektir.[6]
Hadislerin zamanımıza kadar ulaşması rivayet yoluyla olmuştur. Hz. Peygamber'in bir sözünü işiten veya bir hareketini gören sahabe onu Tabiin, Tebe-i Tabiin'in denilen nesle aktarmış… Hal böyle devam edip nesilden nesile geçerek yazılı metinler tespit edilmiştir. Yazılı metinler bile çeşitli usullerle rivayet edilip hadisler Hz. Peygamber'den nakledildiği şekilde kitaplara geçerek zamanımıza kadar gelmiştir. Bu nesilden nesile, kişiden kişiye aktarma işine aynı zamanda Tahammulu'l-ilim (İlmi Yüklenme) adı verilir. [7]

Hadîslerin şeyhten alınması ve talebeye aktarılması bir kısım âdab ve tarzlara tâbidir. Belki de bu hususî durumları ifade maksadıyla, hadîs öğrenim ve öğretimi için "taallüm" ve "ta'lîm" tabirleri pek kullanılmaz. Nitekim hiçbir usul kitabında taallümu'l-hadîs veya talimu'l-hadîs tâbirine yer verilmez. Bunların yerine "tahammül" ve "edâ" tabirleri kullanılır. Birincisi hadîsin şeyhten (râviden) alınmasını, ikincisi de alınmış olan (bilinen, öğrenilmiş bulunan) hadîslerin tâlibe aktarılmasını ifâde eder.
Tahammül, lügat olarak yüklenmek, sırtına almak manasına gelir. Edâ da, üzerindeki borcu ödemek, bir vecibeyi yerine getirmek manasına gelir. Şu halde, hadîs öğrenimini ifâde için kullanılan kelimeler bile gösteriyor ki, buradaki alma-verme ameliyesi mahiyetçe, bir başka ilim maddesinin taallüm ve ta'lim'inden farklıdır. Bir başka ifade ile tahammülü'l-hadîs, "taallumü'l-hadîs" demek değildir, tıpkı edâ'u'l-hadîs'in de ta'lîmu'l-hadîs olmadığı gibi.
Tahammül'de iradî olarak bir vecîbe, bir yük altına girme var. Eda ise, borcu ödemek, bu vecîbeyi yerine getirmek sûretiyle yükten kurtulmayı ifâde eder.
Şu halde, hadîs'in öğrenilmesi, sıradan bir ilim öğrenme değil, iradî olarak bir sorumluluk altına girmektir. Onu ehil kişiden, en uygun şartlarda almak, eda edinceye kadar aldığı şekilde korumak, en uygun şartlarda, âdabına muvafik şekilde eda etmek hadîs tâlîm ve taallümünün hususîyetlerini teşkîl eder.
Hadîs talibinin taşıması gereken şartları ve uyması gereken âdâbı daha önce zikrettiğimiz için burada, sâdece tahammül ve edâ yolları ile bunlara muvâfik sevk sigaları üzerinde duracağız.[8]

---

[1] Nureddin Itr, Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Hadisiyye; Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 414.
[2] Ebû Davûd, İlim: 10; Tirmizî, İlim: 7; İbn Mâce, Mukaddime: 18; Menasik: 76; Dârimî, Mukaddime: 24; Müsned: 1/37, 3/225, 4/80, 82, 5/183.
[3] Buharî, İlim: 9, 10; Fiten: 8; Tevhid: 24; Müslim, Hacc: 446; Ebû Davûd, Tatavvu: 10.
[4] Buharî, Fiten: 8; İlim: 9; Hacc: 132; Tirmizî, İlim: 7.
[5] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 415.
[6] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 415.
[7] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 72.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/51-52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Akılla Şeriata Muarız Olanların İnhirafları ve Bununla İlgili Görüşler:

1. taife haberlere muarız olan aklı da onlara takdim edip, “bize akıl gerekli, nakle ihtiyacımız yoktur” diyen Mutezile ve yolundan gidenlerdir.
2. taife rey ve kıyaslarıyla naslara muarız olan, “rey ve kıyas bize gereklidir, hadise ihtiyacımız yok” diyen rey ashabıdır.
3. taife hakikat ve zevkleriyle naslara muarız olan, “hakikat bizimdir şeriata ihtiyacımız yoktur” diyen tasavvufçulardır.
4. taife idare ve siyasetle naslara muarız olup, “biz siyaset erbabıyız, şeriata ihtiyacımız yoktur” diyenlerdir.
5. taife nasları tevil ederek muarız olan “biz batın erbabıyız, zahire ihtayacımız yoktur” diyen batınilerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhammed Gazzali'ye Karşı Yazılan Eserler:

Cemal Sultan:
Abdurrahman Zuayter:
Selman Avde:
Rabi el-Methali:
Ebu Ishak el-Huveyni:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7. Veda Haccı:

Tıpkı, Tebük Seferi gibi, Veda Haccı da çok sayıda müslümanın bir araya gelip kaynaştığı ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı; görme, dinleme imkânı bulduğu önemli bir fırsat olmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu esnada İslâm'ın ana umdelerinden biri olan Hacc ibâdetinin bütün menâsikini öğretmekle kalmamış, o büyük kalabalığa İslâm'ın getirdiği pek çok hukukî ve içtimâî inkılapların manîfestosu mahiyetindeki "Veda Hutbesi" ni irâd buyurmuştur. Bu hutbede yer alan nesî'in [1] kaldırılıp normal kamerî takvimin vaz'ı, vâris için vasiyette bulunmanın haramlığı, karı-koca hakları, fâizin, kan dâvâsının yasaklanması gibi hükümleri burada hatırlatmakta fayda var. [2]

---

[1] **Nesi:** Câhiliye Arapları, kameri takvimi kullanmakla beraber, güneşin hareketlerini de nazar-ı dikkate alıyorlardı. Yani, dini günlerin senenin aynı günlerine isâbet etmesi için her üç senede bir ve bazan da iki senelik bir aralıktan sonra takvime bir 13. ay daha ilâve ediyorlardı ki, buna nesî diyorlardı. Kur'ân-ı Kerim, günümüz dinsizlerince zaman zaman "ramazan ayı yılın kısa günlerinde sâbit tutulsa" şeklinde gündeme getirilen- bu hâdiseyi *"küfürde bir artış"* ilan ederek yasaklamıştır:
"(Haram ayları) geciktirmek (nesi), ancak küfürde bir artıştır. Onunla kafirler şaşırtılır, onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar da (varsın) Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar! Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah, o kâfirler güruhunu hidâyete erdirmez" (Tevbe: 9/37) (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/21.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAM BUHÂRÎ VE SAHÎHİ:

İslam kültürünün, Kur'ân-ı Kerim'den sonra en güvenilir ve en sahîh kitabı; İslam alimlerine göre, sırf sahih hadisleri bir araya toplamak için yazılmış sahih hadis eseri. İmam Muhammed b. İsmail el-Buhari'nin Sahihine verdiği tam isim "El-Camiu's-Sahîh Müsnedu'l-Muhtasar min Ümüri Rasulillah (s.a.s) ve Eyyâmihi"dir.

İmam Buhârî küçük yaştan itibaren hadisle meşgul olmaya başlamıştır. Henüz on altı yaşında iken Abdullah b. Mübarek ve Veki b. Cerrâh'ın kitaplarını ezberlemiş; daha sonraları hadis toplamak için ülkeler dolaşmıştır. Suriye, Cezire, Basra, Kufe, Hicaz gibi o günün belli başlı ilim merkezlerini gezmiş ve oralardaki üstadlardan hadis tahsil etmiştir.

İmam Buharî bu eserini hocası İshak b. Nâhüye'nin "Rasûlüllah'ın sahih hadislerini muhtasar bir kitapta toplasanız" diye temennide bulunması üzerine tasnif etmiştir.[1]

Buhârî'nin bu kitabı, kendi zamanına kadar telif edilen ve zamanından sonra da telif edilecek olan bütün hadis kitapları arasında birinci dereceyi almış ve İslâm alimleri arasında en sahih hadis kitabı olarak kabul edilmiştir. Hiç kimse bir başka hadis kitabının Buhârî'nin kitabından daha sahih olduğunu ileri sürmemiştir. İmam Buharî sahih oluşuna hükmedilen bütün hadisleri bu kitabına almış değildir. O sadece sahih hadisler arasından kendi şartlarına uyanları seçmiş ve kitabına koymuştur. Zira Buhârî'nin Sahihinin dışında bulunan pek çok hadisin sahih oluşunu kendisi ifade etmiştir.[2]

Buhârî, Sahihini altı yüz bin hadis arasından seçmiş ve kitabını Mescid-i Haram'da telif etmiştir. Hadis mu'cemi Concordance'a göre 97 kitab ve 3730 babtan oluşmaktadır. Tekrar olunan hadisler dâhil 7275 hadis ihtivâ etmektedir. Mükerrerler dışında dört bin hadis bulunmaktadır. [3]

Ebul-Heysem el-Küşmeyhenî, Firabri'den o da Buhari'den şöyle dinlemiş: Kitabu's-Sahihin içine, önce yıkanıp iki rekat namaz kılmadıkça hiç bir hadis koymadım. el-Camiu's-Sahîh'i altıyüz bin hadis içinden seçip onaltı senede tasnif ettim ve bunu kendim ile Allah arasında bir hüccet kıldım. El-Câmiu's-Sahîh kitabına sahih olduğunu gerçekten bildikten sonra iki rekat namaz kılıp, bir de Allah'a istihâre etmedikçe hiç bir hadis koymadım. Bu kitabıma sırf sahih olan hadisleri koydum, sahih hadislerden bir kısmını da kitap uzamasın diye bıraktım.[4]

Buhârî, bab başlıklarını çoğu zaman ayet-i kerimelerden, bazan hadislerden iktibaslarla ve bazan da serbest şekilde fakat fikhî bir anlam taşıyacak tarzda seçtiği ibârelerle tanzim etmiştir. Bu yüzden "Buhârî'nin fikhî görüşleri bab başlıklarındadır" sözü meşhur olmuştur.

Buharî gerek bab başlıklarının seçiminde, gerek o başlıklar altında zikrettiği hadislerde, konuların kesin hükme bağlanmış olup olmadığına, o konuda kendisine ulaşmış sahih bir hadisin bulunup bulunmadığına işaret etmiş olmaktadır.

Buhârî, aynı hadisi, aynı hadisin çeşitli rivayetlerini bir yerde toplamak yerine, ilgili oldukları yerlerde tekrar etmek suretiyle bir hadisten birden fazla hüküm ve pratik sonuçlar çıkarılabileceğini göstermiştir.[5]

Buhârî, bazan bir hadisi ilgisi dolayısıyla ve ondan ahkâm çıkarmak düşüncesiyle, muhtelif kitapların çeşitli bablarında hadisi bölerek ("takti") tekrarlar. Ancak çoğu kere böyle hadisi değişik yerlerde verirken ayrı ayrı senedle zikretmeye dikkat eder. Bununla da hadisin değişik senedlerle rivâyet edilmiş olduğunu ispatlamış olur. Hadis kitaplarında görülen tekrarları müellifler boş yere tekrar edip durmamışlardır. Bunun bir çok ve büyük hizmetleri vardır. Söz gelimi; senedin teaddüdü, metne ait lâfızların muhtelif oluşu bunlardan bazıları da bazan bir hadisin tek bir sahâbîden, değişik senedlerle ve farklı lafızlarla rivayet edildiği olur. Müelliflerin bütün rivayetleri toplama arzu ve hırsları dolayısıyla kitaplarında tekrarlar görülür.[6]

Buhari'nin bir hadisi, Sahih'in 13 yerinde tekrarladığı olmuştur.[7] İmam Buhârî yaptığı bu tekrarlarda her defasında da başka başka hocalarından rivayet ettiği farklı sened ve metinleri verir. Böylece hem hadisi kuvvetlendirir, hem de lafız farklılıkları dolayısıyla başka başka hükümlerin elde edilmesini sağlar.[8]

İmam Buharî Sahih'inde ayrıca hadislerde geçen garib kelimeleri de yer yer açıklar. Aynı şekilde onun müşkilül-hadîs konusunda da açıklama yaptığı görülür.[9]

Buhari'nin Sahîh'inde yirmi iki adet "sülâsî" (üç râvi ile Rasûlüllah (s.a.s)'a ulaşan) hadîs bulunmaktadır.[10]

İslâm ümmeti Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahîh kitap olarak "Sahihayn" denilen Buhârî ve Müslim'in kitaplarını kabul etmiştir. Bu iki sahih hadis kitabının birbirine kıyası yapıldığı zaman en sahîh olanın Buhârî'nin kitabı olduğu anlaşılmıştır. Çünkü İmam Müslim Buhârî'den istifade etmiş, ona talebe olmuştur; hocasının eserlerinden istifade etmiş ve ona dayanmıştır. Bunun için Dârekutnî, "Eğer Buhârî olmasaydı, Hadis ilminde Müslim ortaya çıkmaz ve bu mertebeye ulaşmazdı" demiştir.[11] Bu yüzden de, devrin siyasî olayları sebebiyle birçokları Buhârî'nin çevresinden uzaklaşırken, İmam Müslim onu değil terk etmek; tam aksine onun yanında yer almıştı. Hatta kendi hocası Yahya ez-Zühli[12]'nin "Kim, mes'eletül-lafz (yani Kur'ân'ın lafzını telaffuz etmenin mahlukiyeti meselesi)de Buhârî, ile aynı görüşte ise meclisimizden ayrılsın" demesi üzerine Müslim, herkesin gözü önünde meclisi terketti. Zühli'den dinlediği hadisleri de bir çuvala koyarak Zühli'ye gönderdi. Sahîhinde Zühli'den rivâyette bulunmadı.[13]

Buharî ve Müslim tasnif olunmuş hadis kitapları arasında en güvenilir olmalarıyla birlikte; alimlerin çoğunluğuna (cumhür) göre, Buhârî'nin kitabının Müslim'in kitabına tercih olunacağı açıklanmıştır. Sahih-i Buhârî'nin Sahih-i Müslim'e takdim olunuşunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunları şöylece özetlemek mümkündür:

1. Buhârî'nin kendilerinden hadis nakletmekte tek kaldığı ravilerin sayısı 430 kadar olup, bunlardan yalnız 80'i za'f yönünden tenkid edilmiştir. Müslim'in kendilerinden hadis almakla tek kaldığı ravilerin sayısı ise 620'yi bulur ve bunlar arasında tenkide uğrayanlar 160 kişidir. Şüphesiz, tenkide uğramayan kimselerden hadis rivâyet etmek tenkide uğrayan kimselerden rivayet etmekten daha iyidir. Hiç olmazsa, tenkide uğrayanlardan daha az hadis alınması tercih sebeplerinden biri olur.[14]

2. Buhârî'nin tenkit olunan kimselerden rivayetle tek kaldığı ravilerin çoğu, kendileriyle karşılaştığı, onlarla birarada bulunduğu hallerini yakından tanıdığı, hadislerine muttali olduğu ve sahih olanlarını bildiği kendi hocalarıdır. Halbuki Müslim'de tenkit edilen kimselerden hadis almakla tek kaldığı râviler, kendi asrından önceki tabakalardandır. Aslında muhaddis, kendi şeyhlerini, onlardan öncekilere nisbetle daha iyi tanır.

3. Buhârî'nin sıhhat için ortaya koyduğu şartlar, daha kuvvetli ve daha şiddetlidir. Buhârî hadislerini genellikle hıfz ve itkan yönünden birinci tabakada yer alan râvilerden muttasıl olarak, bunu takib eden tabakalardakinden ta'lîk olarak naklettiği halde; Müslim, asıl olan hadisleri genellikle bu ikinci tabakadaki ravilerden almıştır.[15]

4. Buhârî, ravide, kendisinden hadis rivayet ettiği kişi ile bir defa da olsa karşılaşmış olma şartını arar. Müslim ise, görüşmüş olmayı değil görüşebilme imkanın olmasını yeterli görür.[16]

Sahih-i Buhârî'nin pek çok nüshaları bulunmaktadır. Zira Buhârî, Sahih'ini bizzat kendisi onbinlerce talebeye okutmuştur. Bu kadar talebe içinden bin kadarı Sahih'in râvisi olmuştur. Bunların içinden de ancak beş tanesinin isimleri bilinmektedir. Bunlar, sırasıyla, el-Firebrî, en-Nesefi, En-Nesevî, el-Bezdevî ve el-Mehâmilî'dir. [17] Sultan Abdülhamid'in emriyle ve Yûnînî nüshası esas alınarak Mısır'da 1313'te yapılan dokuz cilttik Buhari baskısı en güvenilir olanıdır. Hacı Zihni Efendi tarafından harekelenerek Matbaa-i Âmire'de 1315 yılında sekiz cild halinde yapılan baskı da muteberdir ve memleketimizde yaygındır.

Sahih-i Buhârî üzerinde ayrıca pek çok şerhler de yazılmıştır. Bu şerhlerden bu gün elde mevcut ve mütedâvil olanları Kirmanî'nin şerhi, İbn Hacer'in Fethul-Barî'si; Aynî'nin "Umdetül-Kârî"si ve Kastallânî'nin "İrşâdu's-Sârî" isimli şerhidir. Sahih-i Buhârî'nin bir ihtisarı olan ez-Zebîdî'nin Et-Tecrîdi's-Sarîh li ehâdîsil-Câmü's-Sahîh'i Türkçeye Ahmed Naim ve Kamil Miras tarafından tercüme edilmiştir. Buhârî'nin tam olarak tercümesi de ayrıca Mehmed Sofuoğlu tarafından "Sahih-i Buhârî ve Tercemesi" adıyla gerçekleştirilmiş ve İstanbul'da basılmıştır.[18]

Buhârî deyince, yerine göre, hem müellifi ve hem de müellifinin en meşhur eseri olan el-Câmi'u's-Sahîh'ini kastederiz. Aslında bu, pek çok insanın müşterek olan bir nisbetidir. Buhâra şehrine ait yâni "Buhâralı" demektir.[19]

Hadis bilginlerinin ileri gelenlerinden biri.

Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim b. el-Muğîre b. Berdizbeh el-Cûfî el-Buhârî.

Muğire b. Berdizbeh, Buhara Valisi Yemân el-Cûfi'nin aracılığıyla müslüman olmuştur. Bu nedenle Cûfi'ye nisbet edilmiştir. Buhârî'nin babası ve dedesi hakkında pek bilgimiz yoktur.

Muhammed el-Buhârî, 13 Şevvâl 194 h./21 Temmuz 810 tarihinde Cuma günü Buhara'da doğmuştur. Bundan dolayı da Buhârî nisbetiyle anılmasına sebep olmuştur. Buhârî, henüz bebek iken babası vefat etmiş, kardeşi Ahmed'le birlikte yetim kalmıştır. Annesinin terbiyesi altında büyümüş, küçük yaşta Kur'an'ı ezberlemiş ve Arapça öğrenmiştir. Babasından kalan servet onun hiç kimseye muhtaç olmadan ilim öğrenmesinde yararlı oldu. On bir yaşında hadis öğrenmeye başladı. Onaltı yaşında annesi ve kardeşi Ahmed'le birlikte hacca gitti. Annesi ve kardeşi Buhârâ'ya dönerken, kendisi ilim öğrenmek isteğiyle Mekke'de kaldı. (210 h./825).

Onsekiz yaşında "Kitâbu Kadâya's-Sahabe ve't-Tâbiin" ile "et-Târîhü'l-Kebîr" adlı eserlerini yazdı. İlim öğrenmek için Şam'a, Mısır'a, Basra'ya, Bağdat'a gitti. Bu amaçla altı yıl Hicâz'da kaldı. Buhârî, hadis öğrenmek ve nakletmekle kalmadı. Şiirle de ilgilendi. Ancak fazla şiir yazmadı. Savaş sporlarına ilgi duydu, ata bindi, ok attı.

Akranları Buhârî'den övgüyle bahsederler. Onu övenler arasında büyük muhaddis İmam Müslim'de vardır. Buna rağmen, Buhârî'nin üstünlüğünü çekemeyenler fitne çıkarmaktan geri kalmadılar. Buhârî'nin "Kur'an mahluktur" düşüncesini savunduğunu yaydılar. Bu dedikodulardan rahatsız olan Buhârî, memleketi Buhâra'ya gitti. Burada da rahat edemedi. Buhârâ emiri ile arası açıldı. Buhara Emiri Halid İbn Ahmed, çocuklarına Câmiu's-Sahîh'i ve et-Tarih'i okutması için Buhari'yi konağına çağırır fakat Buhari, bu teklifi kabul etmez. İlim meclislerinin herkese açık olduğunu, isteyenin gelerek yararlanabileceğini, ilmi valinin konağının duvarları arasına hapsedemeyeceğini bildirir. Bu olay üzerine Ahmed İbn Hâlid, onu Buhara'dan sürer.

Buhârî, Buhara'dan ayrıldıktan sonra Semerkand'a gider. Hartenk köyünde bulunan akrabalarının arasına yerleşir. Semerkand'lılar, Buhârî'den yararlanmak isterler. Bir heyet gönderip Semerkand'a gelmesi ricasında bulunurlar. Buhârî, Semerkand'a gitmek için hazırlık yapmaya başlar ancak bu arada hastalanır ve Ramazan Bayramı gecesi vefat eder

(30 Ramazan 256 h./31 Ağustos 869). Cenazesi, bayram günü öğleden sonra kılınarak Hartenk'e defnedilir.
İmam Buhârî keskin bir zekâ ve ezberleme yeteneğine sahipti. Herhangi bir şeyi ezberlemesi için ona bir defa bakması veya onu bir defa dinlemesi yeterliydi. Bağdatlıların ve Semerkandlılar'ın O'nun zekâ seviyesini denemek için sordukları sorular bunu göstermesi bakımından önemlidir. Gezileri sırasında dinlediklerini yazmaması ve kendisine takılanlara, dinlediği bütün hadisleri ezberden okuması da dikkat çekicidir. O aynı zamanda çok hadis ezberlemekle de şöhret bulmuştu.
İnce yapıtı uzun boylu idi. İhtiyarlığında çok halim selim görünüşlü olmuştu. Sert yaratılışlı değildi. Yumuşak huyluydu. İlim konusunda çok dikkatli idi. Dayanaksız konuşmak istemezdi. Başkaları hakkında gayet yumuşak bir dil kullanırdı. Derdi ki,
"Hiçbir kimseyi gıybet etmemiş olarak Allah (c.c)'a kavuşmayı arzu ediyorum." Rical bilgisi herkesten çok olmasına rağmen cerh ettiği (zayıflığını ortaya koyduğu) raviler hakkında bile aşağılayıcı tabirler kullanmazdı. Yalancılığı bilinen birisi için "fihi nazar (bunda ihtilaf vardır)", "seketû anhu (sikalığı konusunda âlimler sustular)" derdi. O'nun bir adam hakkında en ağır sözü "münkerü'l-hadis (hadisi alınmaz)" terimidir.
Kütübü sitte müelliflerinden en-Nesâî, Buhârî'yi bizzat görüştüğü şeyhler arasında saydıktan sonra şöyle demiştir: "O, sika, inanılır, akıllı bir muhaddistir. İslâm tarihinde ilk defa sahih kitap yazan odur." Bazı âlimler onun için şöyle derler: "Buhârî, Allah (c.c)'nun yeryüzünde yürüyen ayetlerindendir." Necm b. el-Fazl diyor ki: "Rüyamda Rasûlullah (s.a.s.) efendimizi gördüm. Bir köyden çıkmış gidiyordu ve arkasından İmam-ı Buhârî de onu takip etmekteydi. O bir adım atınca Buhârî de bir adım atıyor ve ayağını Rasûlullah (s.a.s.)'ın ayağını bastığı yere basıyordu. Kitabını da her bakımdan ona nisbet ediyordu."
Buhârî ilmiyle amel eden bir insandı. İslâmî sınırlara uymada aşırı derecede titizdi. Helâl ve haram konusunda duyarlı idi. Hadis ilmine hizmet, bu yolla Allah (c.c.)'ın rızasını, Rasûlullah (s.a.s.)'ın şefaatini kazanmaktan öte bir amaç taşımıyordu. Babasından kalan mirası bile bu yolda harcamıştı. Cömertliğiyle şöhret bulmuştu, yardım ettiklerine Allah rızası için elini uzatıyordu. Çok Kur'an okur, çok nafile namaz kılardı. Rivayete göre her üç günde bir Kur'an'ı Kerîm'i hatmederdi. Gecenin bir kısmını uykuyla geçirirdi. Sürekli geceleri uykusundan kalkıp, kandilini yakar, hadis tahric ederdi. Yahut yazdıklarına işaretler koyar, üzerinde düşünürdü. Seherden önce uyanır, gece namazı kılar; sonra Kur'an'ın üçte birini okurdu. Ramazanda ise terâvihten sonra Kur'an'ın üçte birini okumaya devam ederdi.
Buhârî'nin kendi ifadesine göre hadis aldığı hocalarının sayısı binden fazladır. Hadis yazdığı şeyhlerine ait senetleri de bildiğini, senedi zayıf rivayetlere itibar etmediğini belirtir. Hocalarının başlıcaları şunlardır:
Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî, Yahya b. Maîn, İsmail b. İdris el-Medînî, İshak b. Rahuyeh.
Bunların dışında şu isimleri de görüyoruz;
Mekkî b. İbrahim el-Belhî, Muhammed b. Selam el-Bikendi, İbrahim b. el-Eş'as, Ali b. el-Hasan b. Şekîk, Yahya b. Yahya, İbrahim b. Musa el-Hafiz, Şüreyc b. en-Numan, Ebu Asım en-Nebil eş-Şeybânî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Abdullah b. Zübeyr el-Hamidî, el Mekrî, Abdülaziz el-Üveysî.
Öğrencileri arasında da en meşhurları şunlardır;
Ebu İsa et-Tirmîzî, Muhammed b. Nasru'l Mervezî, İbni Ebi Dâvud, Müslim b. Haccac ve en-Nesâi.
Câmiu's-Sahîh; İslâm'ın ilk dönemlerinde hadislerin Kur'an'la karışması söz konusu olduğundan hadislerin yazılması yasaktı. Sonraları Kur'an-ı Kerîm, kitap haline getirilip, çoğaltıldı ona bir şeyin karışması engellendi. Sahabe nesli bütünüyle vefat etmiş, İslâm ülkeleri genişlemiş, değişik düşünceler ortaya çıkmıştı. Bu tür nedenlerle hadislerin toplanmasının yararlı olacağına inanıldı ve hadislerin tedvinine başlandı.
Hadislerin toplanmasına Tabiun döneminde başlanmıştır. İmam Mâlik (179 h./195) Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadislerine Sahabe ve Tabiun kavillerini ekleyerek Muvatta'yı tasnif etmiştir. İmam Mâlik'ten sonra da hadis konusunda çalışmalar yapıldı.
Buhârî'nin Câmiu's-Sahîhi meydana getirmesi iki sebebe dayanmaktadır. Bunların birincisi, hocasının kendisinden böyle bir istekte bulunması, ikincisi de kendisinin görmüş olduğu bir rüyadır.
Buhârî, sahih adıyla anılan ve içerisine sadece kendince sahih olduğu sabit olan hadisleri koyduğu kitabını yazmakla hükümlerin kaynaklarını bulmada önemli bir hizmeti yerine getirmiştir. İmam Buhârî ayrıca bu eserle kendisinden önce yaşamış mezhep imamlarının dayandığı temellerin sağlam olduğunu, hiç birinin kişisel görüşle fetva vermediğini ortaya koydu. Ondan sonra gelen muhaddisler, hadis çalışmalarının sınırlarını az çok belirlemiş oldular. İlim adamları Buhârî'nin eserine büyük önem verdiler.
Özellikle sahih hadis konusunda onun eserinin ortaya koyduğu gerçekleri ve şartları kabul ettiler, örnek aldılar. O, hadiste odak ve hareket noktası olarak değerlendirildi.
Buhârî, bu eseri meydana getirirken çok titiz davrandı. Eserine aldığı hadisleri, altı yüz bin hadisin içinden seçti. Sahih hadislerin dışında kalan diğer hadisleri eserine almadı. Eserin kabarmasını önlemek için sahih hadislerin bile bir kısmını almamıştır. Câmiu's-Sahih'te yer alan hadislerin sayısı yedibin ikiyüz yetmişbeştir. Bazı hadisler değişik kitaplarda geçmektedir. Mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye kalan hadis sayısı dört bin'dir.
Câmiu's-Sahih'te hadisler konularına göre kitaplara, her kitap da kendi arasında bâblara ayrılmıştır. Eserde, üzerinde ihtilaf edilmeyen hadislere yer verilmiş, râvilerin güvenilir olması hususunda titiz davranılmıştır. Râviler birbirine bağlanarak ilk kaynağa kadar götürülmüştür. Hadisleri bazı titiz ölçülere vurduktan sonra sahih kabul edip, uymayanları reddetme çığırını açan Buhârî olmuştur. O'ndan sonra gelen âlimler bu yoldan giderek sahih hadisleri zayıf ve uydurma olanlarından ayırmaya devam etmişlerdir. Sahih hadis kitabı yazanlar çok olmakla beraber Buhârî kadar titizliği ileri götüren olmamıştır. Hadis kabulünde kendine has çok dar bir yolda tek olması onun İslâm ümmeti arasında müstesnâ bir şöhret ve güven kazanmasına sebep olmuştur.
Sahih'in nerede telif edildiği hususunda değişik görüşler vardır. Buhârî, hadis almak için gittiği her yerde eserini telife çalışmıştır. Hayatı seyahatlerle ve ilim yolunda geçen bir insanın onaltı yıllık çalışmasının mahsulü olan bu eserin telifini bir yere bağlamak mümkün değildir.
Câmiu's-Sahih'te yer alan kitap (bölüm) sayısı doksanyedi, bâbların sayısı üçbin dörtyüz elli kadardır. Üç râvili hadislerin sayısı da yirmi ikidir. Değişik senetle gelen hadisler Sahih'te yer almaktadır. Ancak aynı senet ve aynı metinle birden fazla yerde zikredilen hadislerin sayısı yirmi üç kadardır. Kur'an'dan sonra ana kaynak olan Buhârî'nin Sahih'i ile Müslim'in eserine Sahih adı verilmektedir. İkisine birden "Sahihayn " denilir. Diğer dört hadis kitabına da "Sünen ", altı hadis kitabının tümüne birden "Kütübü Sitte" denilmektedir.
Buhârî'nin bu eserine ait bir çok şerh yazılmış ve üzerinde çalışmalar yapılmıştır. En meşhur şerhleri, Aynî'nin Umdetu'l-Kari, Askalani'nin Fethu'l-Barî ve Kirmâni'nin Kevâkibü'd-Derârî, adlı eserleridir.
Câmiu's-Sahih dışında, şu eserleri vardır:
Tarihu'l Kebir: Hadis ricaline ait önemli bir eserdir. Sahasında ilk yazılanlardandır. Buhârî bunu henüz onsekiz yaşında iken Rasûlullah (s.a.s.)'ın kabri başında mehtaplı gecelerde yazmıştır. Haydarabad'ta 1941-1954 tarihlerinde dört cilt, 1959-1963 tarihlerinde üç cilt halinde basılmıştır.
Târihu'l-Evsât: Tarihu'l Kebir'in kısaltılmışıdır. Bazı yazma nüshaları mevcuttur. İbni Hacer Tehzibû't-Tehzib isimli eserinde bundan nakiller yapmıştır.
Tarihu's-Sağîr: Tarihu'l Kebir'in bir özetidir. 1325 yılında Zuafâü's-Sağîr ile birlikte Hindistan'da basılmıştır.
Kitâbu Zuafâü's-Sağîr: Zayıf ravilerin hallerinden bahseder. Hindistan'da 1323 ve 1326 tarihlerinde basılmıştır.
et-Tarihu fi Ma'rifeti Ruvati'l-Hadîs ve Nükâti'l Âsâr ve's Sünen ve Temyizü Sikatihim min Züafâihim ve Târihu Vefâtihim: Küçük bir risâledir.
et-Tevârîhu'l Ensâb: Bazı şahısların özel hallerinden bahseder.
Kitâbu'l Künâ: Râvilerin künyelerinden bahseden bir eserdir. Haydarabad'ta 1360 yılında basılmıştır.
Edebü'l-Müfred: Ahlâk hadislerini toplayan bir eserdir. İstanbul'da 1306, Kahire'de 1346, Hindistan'da 1304 yıllarında basılmıştır.
Refu'l-Yedeyn fi's-Salati: Namazda el kaldırmakla ilgili bir risâledir. Kalküta'da 1257, Delhi'de 1299 yıllarında yayınlanmıştır.
Kitâbu'l-Kıraati Halfe'l-İmam: Namazda imamın arkasında okuma hakkında yazılmış bir risâledir. Hayrü'l Kelâm fi Kıraati Halfi'l İmam adıyla Urduca çevirisi ile beraber 1299'da Delhi'de, ayrıca 1320'de Kahire'de basılmıştır.
Halku'l-Ef'ali'l-İbâd ve'r-Redd Ale'l Cehmiyye: Cehmiyye mezhebinin görüşlerini reddeden bir kitaptır. 1306'da Delhi'de basılmıştır.
el-Akîde yahut et-Tevhîd: Akaid konusunda yazılmış bir eserdir.
Abarü's Sıfat: Hadisle ilgili bir eserdir ve bazı kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur. Bunlardan başka kimi kaynaklarda Buhârî'ye ait olduğu zikredilen şu kitapların ismini de görmek mümkün:
Birri'l Valideyn, el-Camiu'l Kebir, et-Tefsirü'l Kebir, Kitabü'l Hibe, Kitabü'l Eşribe, Kitabu'l Mebsut, Kitabü'l İlel, Kitabü'l-Fevâid, Esamü's Sahâbe, Kitabu'd-Duâfa, el-Müsnedü'l-Kebir, Sülâsiyyât.[20]

---

[1] İbn Hacer, Hedyü's-Sâri, Mısır 1407, s. 9.
[2] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadis, thk Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 25.
[3] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadis, thk Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 25.
[4] İbn Hacer, Hedyü's-Sârî, Mısır 1407 s. 9.
[5] İsmail Lütfi Çakan, Ana Hatlarıyla Hadis, İstanbul 1983, s. 124.
[6] Ahmed Abdurrahman El-Bennâ Es-Saatî, El-Fethu'r-Rabbanî li Tertîbi Müsnedil-İmam Ahmed Eş-Seybanî, Kahire 1358, 1/15.
[7] Nureddin Itr, El-İmam et-Tirmizî vel-Müvâzene beyne Câmiihi ve beyne's-Sahîhayn, Halep 1970, s. 93-98.
[8] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, s. 50.
[9] Nureddin Itr, a.g.e., s. 225-226.
[10] Nureddin Itr, a.g.e., s. 16; Mübârekfurî, Tuhfetul-Ahvezî (Mukaddime), Kahire 1359, I, 249.
[11] İbn Hacer, Hüzhetü'n-Nazar, Mısır (t.y), s. 31.

[12] 257/870.
[13] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Müslim ve Tercemesi, I, XXVIII.
[14] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 388.
[15] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 388.
[16] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, s. 60.
[17] İsmail Lütfi Çakan, a.g.e., s. 50.
[18] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/319-321.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/188.
[20] Şâmil İslam Ansiklopedisi: 1/254-256.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadiste Ziyade

Hadiste ziyade: Ravilerden birisinin hadisten olmayan bir şeyi hadise katması demektir.
İki kısma ayrılır:
1- İdrâc kabilinden olması: Bu, ravilerden herhangi birisinin hadis olarak değil de kendiliğinden eklediği bir fazlalıktır. Bunun hükmü az önce açıklandı.
2- Bazı ravilerin bu fazlalığın bizzat hadisten olduğunu ifade ederek gelmesi.
Eğer bu ziyade sika olmayan bir ravi tarafından zikredilmiş ise kabul edilmez. Çünkü onun münferiden yaptığı rivayet kabul olunmazken, başkasından ayrı fazladan yaptığı rivayetin reddedilmesi öncelikle sözkonusudur. Şayet bu ziyade sika bir raviden geliyor ise eğer kendisinden daha çok rivayeti bulunan yahut daha sika bir kimsenin rivayeti ile uyuşmuyor ise bu fazlalık kabul edilmez. Çünkü bu durumda bu fazlalık şâz olur.
Mesela, Malik'in Muvatta'daki rivayetine göre İbn Ömer *Radıyallahu anh* namaza başladığı vakit ellerini omuzlarının hizasına kaldırırdı. Başını rükû'dan kaldırdığı vakit de daha aşağı kaldırırdı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bildiğim kadarıyla onları daha aşağı kaldırdığını İmam Malik'ten başkası sözkonusu etmemiştir.
Halbuki İbn Ömer *Radıyallahu anh*'dan Peygamberimize merfû' olarak naklettiği sahih rivayetinde belirttiğine göre; Peygamberimiz namaza başladığı vakit ellerini omuz hizalarına kadar kaldırırdı. Rükû'a vardığında da, rükû'dan başını kaldırdığında da -herhangi bir fark olmadan- ellerini omuz hizasına kaldırırdı.
Eğer yaptığı fazlalık başkasının rivayetine aykırı değil ise kabul edilir. Çünkü bu rivayette fazla bir bilgi vardır.
Örnek: Ömer *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadise göre o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Sizden herhangi bir kimse abdest alır ve azanın son noktasına kadar ulaşır yahut abdest azalarını iyice yıkar, sonra da: Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür, derse mutlaka ona cennetin sekiz kapısı da açılır, hangisinden dilerse girer."*
Muslim bu hadisi iki yoldan rivayet etmiş olup, bunlardan birisinde *"...Allah'tan başka..."* sözünden sonra *"o bir ve tektir, onun ortağı yoktur"* ziyadesi vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİSLERİN TAHAMMÜL VE EDÂSI

Bir ravinin başkalarına rivâyet etmek gayesiyle, hadis rivâyet eden bir şeyhten rivâyet ettiği hadisleri semâ, kıraât, icazet, münavele, kitabet, i'lam, vasiyyet, vicade gibi yollarla alması, yani aldığı hadisleri başkasına nakletmek üzere yüklenmesidir.[1]
Hz. Peygamber (s.a.s), ashabını hadisleri öğrenmeye ve başkalarına da tebliğ etmeye teşvik ederdi. O'nun rivâyet konusuna ait teşvik ve tavsiyelerinden birinde *"Sözümü işitip güzelce belleyen ve bellediği gibi başkalarına (ileten, tebliğ eden) kimsenin Allah yüzünü ağartsın"*[2] buyuruyordu. Bir başkasında ise; tebliğ görevini açıkça hatırlatıyordu: *"...Burada bulunanlarınız bulunmayanlara (duyduklarını) ulaştırsın."*[3] Bu görevin yerine getirilmesinde ilmî gayelerin mevcudiyetini de Hz. Peygamber şöyle açıklıyordu: *"... Zira olur ki, burada bulunanlarınız sözü kendisinden daha anlayışlı bir kimseye tebliğ etmiş olur."*[4] Bu hadislerden anlaşıldığı gibi, rivâyetle hüküm çıkarılması (istihrac) için hadisin daha kavrayışlı, fakih bir kimseyle ulaştırılması gayesi vardır. Bundan dolayı fakih, çıkaracağı hükmün İslâm'ın ruhuna uygun olmasını sağlamak için, hadisi kimden aldığına dikkat etmek zorundadır. Çünkü hadisin sıhhati; hadisi rivâyet eden ravilerin güvenilir olmaları ile yakından ilgilidir. Güvenilir (sika) olmanın en önde gelen şartı da dini bütün olmaktır. İşte bu sebepledir ki hadisçiler, kâfir olan bir kimsenin hadis almasında mahzur görmemiş olsalar bile, kâfirin rivâyet ettiği bir hadisin alınamayacağı görüşü üzerinde ittifak etmişlerdir.[5] Nitekim sahabeden Cubeyr b. Mut'im, Hz. Peygamber (s.a.s)'in akşam namazında Tûr sûresini okuduğunu İslâm'a girmeden önce işitmiş, fakat bu hadisi ancak Müslüman olduktan sonra rivâyet edebilmiştir.
Hadis almak için yaş sınırı tayin etmede çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Sahih olan görüşe göre, hadis dinlemek, yazmak ve zaptetmek için yaş sınırı belirtmeye gerek yoktur. Çocuk temyiz dönemine girdikten sonra, âlimlerin meclisine katılıp, hadis dinleyebilir. Önemli olan çocuğun söylenen sözü anlayabilmesi ve sorulan soruya cevap verebilmesidir. Beş yaşında da olsa, her şeyi birbirinden ayırma yeteneğine sahip olan bir çocuk, hadis alabilecek bir yaşa gelmiş demektir.[6]
Hadislerin zamanımıza kadar ulaşması rivayet yoluyla olmuştur. Hz. Peygamber'in bir sözünü işiten veya bir hareketini gören sahabe onu Tabiin, Tebe-i Tabiin'in denilen nesle aktarmış… Hal böyle devam edip nesilden nesile geçerek yazılı metinler tespit edilmiştir. Yazılı metinler bile çeşitli usullerle rivayet edilip hadisler Hz. Peygamber'den nakledildiği şekilde kitaplara geçerek zamanımıza kadar gelmiştir. Bu nesilden nesile, kişiden kişiye aktarma işine aynı zamanda Tahammulu'l-ilim (İlmi Yüklenme) adı verilir. [7]

Hadîslerin şeyhten alınması ve talebeye aktarılması bir kısım âdab ve tarzlara tâbidir. Belki de bu hususî durumları ifade maksadıyla, hadîs öğrenim ve öğretimi için "taallüm" ve "ta'lîm" tabirleri pek kullanılmaz. Nitekim hiçbir usul kitabında taallümu'l-hadîs veya talimu'l-hadîs tâbirine yer verilmez. Bunların yerine "tahammül" ve "edâ" tabirleri kullanılır. Birincisi hadîsin şeyhten (râviden) alınmasını, ikincisi de alınmış olan (bilinen, öğrenilmiş bulunan) hadîslerin tâlibe aktarılmasını ifâde eder.
Tahammül, lügat olarak yüklenmek, sırtına almak manasına gelir. Edâ da, üzerindeki borcu ödemek, bir vecibeyi yerine getirmek manasına gelir. Şu halde, hadîs öğrenimini ifâde için kullanılan kelimeler bile gösteriyor ki, buradaki alma-verme ameliyesi mahiyetçe, bir başka ilim maddesinin taallüm ve ta'lim'inden farklıdır. Bir başka ifade ile tahammülü'l-hadîs, "taallumü'l-hadîs" demek değildir, tıpkı edâ'u'l-hadîs'in de ta'lîmu'l-hadîs olmadığı gibi.
Tahammül'de iradî olarak bir vecîbe, bir yük altına girme var. Eda ise, borcu ödemek, bu vecîbeyi yerine getirmek sûretiyle yükten kurtulmayı ifâde eder.
Şu halde, hadîs'in öğrenilmesi, sıradan bir ilim öğrenme değil, iradî olarak bir sorumluluk altına girmektir. Onu ehil kişiden, en uygun şartlarda almak, eda edinceye kadar aldığı şekilde korumak, en uygun şartlarda, âdabına muvafik şekilde eda etmek hadîs tâlîm ve taallümünün hususîyetlerini teşkîl eder.
Hadîs talibinin taşıması gereken şartları ve uyması gereken âdâbı daha önce zikrettiğimiz için burada, sâdece tahammül ve edâ yolları ile bunlara muvâfik sevk sigaları üzerinde duracağız.[8]

---

[1] Nureddin Itr, Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Hadisiyye; Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 414.
[2] Ebû Davûd, İlim: 10; Tirmizî, İlim: 7; İbn Mâce, Mukaddime: 18; Menasik: 76; Dârimî, Mukaddime: 24; Müsned: 1/37, 3/225, 4/80, 82, 5/183.
[3] Buharî, İlim: 9, 10; Fiten: 8; Tevhid: 24; Müslim, Hacc: 446; Ebû Davûd, Tatavvu: 10.
[4] Buharî, Fiten: 8; İlim: 9; Hacc: 132; Tirmizî, İlim: 7.
[5] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 415.
[6] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 415.
[7] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 72.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/51-52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎS İLMİ ÜZERİNE BİR ÖZET...

“Sözlerin en güzeli Allah Teâlânın sözleri, yolların en doğrusu O’nun kulu ve rasûlü Hz.Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin yoludur”

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Hadîs Öğrenim ve Öğretim Yolları (Tahammül Ve Edâ Yolları):

Hadis tahammülünün çeşitli yolları bulunmaktadır. Hemen bütün hadis usûlü kitapları bu konuda sekiz yoldan söz etmektedirler. Bu sekiz yolun öncelik ve değer sıralamasında ittifak vardır. Bunlar sırasıyla, semâ, kıraât, icâzet, münâvele, kitabet, i'lam, vasiyyet ve vicâdedir.
İslâm dininin Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağı olan hadise fevkalade ehemmiyet veren Müslümanlar, onun hangi yolla öğrenildiğinin tespitine, bunun belli teknik terimlerle sonraki nesillere de bildirilmesine de pek önem vermişlerdir. Söz konusu hadis öğrenme ve öğretme (tahammül ve edâ) yolları işte bu dikkatin belgeleri mahiyetindedir.
Muhaddisler, hadîslerin sekiz surette tahammül edileceğini belirtmişlerdir. Hadislerin bir hocadan öğrenilip rivâyet edilmesini ifade eden tahammülü'l-hadis yolları önem ve kuvvet sırasına göre şöyledir[1]:

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 54-55; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Neselî:

İmam'ın künyesi: Ebu Abdillah, ismi Muhammed İbnu İsmâil'dir. Ünvanıyla birlikte şöyle tesmiye edilmiştir: Şeyhu'l-İslâm ve İmâmu'l-Huffâz Ebu Abdillah Muhammed İbnu İsmâil İbni İbrâhim İbni'l-Muğîre İbni'l-Berdizbe el-Buhârî el-Cu'fi (radıyallahu anh)'dir. Buhâra'da doğmuş 194-256 yıllarında yaşamıştır. Orta boylu, zayıf, esmerce bir zattı.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/188.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Hadîs Öğrenim ve Öğretim Yolları (Tahammül Ve Edâ Yolları):

Hadis tahammülünün çeşitli yolları bulunmaktadır. Hemen bütün hadis usûlü kitapları bu konuda sekiz yoldan söz etmektedirler. Bu sekiz yolun öncelik ve değer sıralamasında ittifak vardır. Bunlar sırasıyla, semâ, kıraât, icâzet, münâvele, kitabet, i'lam, vasiyyet ve vicâdedir.
İslâm dininin Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağı olan hadise fevkalade ehemmiyet veren Müslümanlar, onun hangi yolla öğrenildiğinin tespitine, bunun belli teknik terimlerle sonraki nesillere de bildirilmesine de pek önem vermişlerdir. Söz konusu hadis öğrenme ve öğretme (tahammül ve edâ) yolları işte bu dikkatin belgeleri mahiyetindedir.
Muhaddisler, hadîslerin sekiz surette tahammül edileceğini belirtmişlerdir. Hadislerin bir hocadan öğrenilip rivâyet edilmesini ifade eden tahammülü'l-hadis yolları önem ve kuvvet sırasına göre şöyledir[1]:

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 54-55; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YASAKLAR

254) Sakınılması Gereken Şeyler

Bu bölümdeki üç ayet ve on yedi hadis-i şeriften müslümanların birbirlerini çekiştirmemeleri gerektiğini, bu işin ölü eti yemek gibi tiksindirici olduğunu, bilinmeyen bir konunun arkasına düşülmemesi gerektiğini, çünkü göz, kulak ve kalbin yaptıklarından sorumlu tutulacaklarını, insanın her söylediği sözün anında mutlaka gözetleyen ve kaydeden bir meleğin bulunduğunu ve kaydettiklerini, müslümanın mutlaka hayır söyleyip yahut susması gerektiğini, en değerli müslümanın başkalarının elinden ve dilinden emniyette olduğu kimse olduğunu, diliyle üreme organını korumaya söz verene Allah Rasulü'nün cennet sözü verdiğini, düşünmeksizin söylenen sözlerden dolayı kişinin cehenneme düşebileceğini, aynı şekilde Allah'ın hoşnud olduğu bir cümle söylemekle de ahiretteki derecenin artacağını, Rabbim Allah'tır diyerek dosdoğru olmanın gerektiğini, Allah'ı hatırlamaksızın geçireceğimiz hiçbir zaman olmadığını, kurtuluş reçetesinin aleyhte olacak şeylerden uzakta kalınmasını, günah ortamlarından uzak durulmasını, günahlarımız için pişmanlık gözyaşları dökülmesini, insanın bütün uzuvlarının dilden şikayetçi olduklarını, dil vasıtasıyla doğrulup yine onunla yamuklaşacaklarını, kişiyi cehennemden uzaklaştırıp cennete sokacak amelin şirke düşmeksizin Allah'a kul olunması, namaz, zekat ve oruçla haccın yerine getirilmesi olduğunu, gece yarısı kılınacak namazın günahları söndüreceğini, namazın ve cihadsız müslümanın müslümanlık olmayacağını, en tehlikeli uzvun dil olduğunu, onun korunması gerektiğini, gıybet edilmemesi gerektiğini, müslümanın müslümana kanı, canı ve namusunun haram olduğunu, insanları çekiştirme ve taklid yapmanın yasak olduğunu, gıybet yapanların kıyametteki cezalarının ne olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! Birbiriniz hakkında yersiz zanda bulunmaktan kaçının, çünkü bazı zan ve şüphe vardır ki, günahtır. Birbirinizin gizli yönlerini araştırmayın ve birbirinizi arkadan çekiştirmeyin. Biriniz ölü kardeşinin etini yemek ister mi? Hayır, siz ondan iğrenirsiniz. Öyleyse adam çekiştirmekten de öylece iğrenin ve yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın. Şüphesiz Allah tevbeleri kabul eden ve acıyandır." (Hucurat: 49/12)
"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve kalp, hepsi sorumludur. Kıyamette sorguya çekilecektir." (İsra: 17/36)
"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen, dediklerini zapteden bir melek hazır bulunmasın." (Kaf: 50/18)

1514. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'a ve âhiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun."[2]

* Mü'min ve müslüman olduğunu söyleyen kimse daima insanlara faydalı olandır. Herşeyiyle faydalı olan müslüman diliyle de faydalı olmalıdır, faydalı olmayanlarsa veya zararı olanlarsa da susmalıdır. [3]

1515. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Hangi müslüman en üstündür? diye sordum.
– *"Dilinden ve elinden müslümanların emniyette olduğu kimse"* cevabını verdi.[4]

* Gerçek müslümanın elinden, dilinden müslümanlar zarar görmezler. Müslümanın yaşantısı ve ahlakı böyledir ve böyle olmalıdır. [5]

1516. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim bana iki çenesi arasındaki (dili) ile iki budu arasındaki (üreme) organını koruma sözü verirse, ben de ona cennet sözü veririm."[6]

* İnsan hayatını büyük ölçüde etkileyen iki organ olan dil ile tenasül uzvu, kendilerine has meşru sınırlar içinde tutulmalı ve kullanılmalıdır. Helal yolda ve sevap işleyecek tarzda kullanılmalarından dolayı cennete girebileceği müjdesi verilmiştir. Bu demektir ki müslümanı cennetten mahrum bırakan iki organ bunlardır. [7]

1517. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:
"Kul, iyice düşünüp taşınmadan bir söz söyleyiverir de bu yüzden cehennemin, doğu ile batı arasından daha uzak bir yerine düşer gider."[8]

* Bir önceki hadiste de belirtildiği üzere kişi dili vasıtasıyla haram mı helal mı, hayır mı şer mi, kötü mü iyi mi olduğunu bilmediği bir sözü söylemekle Cehennemin doğu-batı arasından daha uzak bir tarafına atılabilir, bu söylediğiyle şirke, küfre, münafıklığa, sapıklığa düşmüş olacağından dolayı, kişi söyleyeceklerini İslamın kitap-sünnet terazisinde tartarak bin düşünüp bir söylemek modeliyle söylemesi uygun olmaktadır. Müslüman her ağzına geleni söylememelidir. Dilini tuttuğu için zarar gören kimse çok azdır, fakat diline hakim olamayıp şirke, küfre, nifaka düşenlerin sayısını tesbite imkan yoktur. Söylenecek sözün Allah'ın rızasını mı yoksa gazabını mı kazandıracağına çok dikkat edilmelidir. [9]

1518. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *salallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kul, Allah'ın hoşnut olduğu bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onun derecesini yüceltir. Yine bir kul Allah'ın gazabını gerektiren bir sözü hiç önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onu bu sözü sebebiyle cehennemin dibine atar."[10]

* Küfür, şirk, nifak ve her türlü sapıklığa götürecek sözleri söylemeleri yüzünden Allah ya bu dünyada veya ahirette mutlaka cezasını verir.[11]

1519. Ebû Abdurrahman Bilâl İbni'l–Hâris el–Müzenî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kul, Allah'ın hoşnut olduğu bir sözü söyler, fakat onunla Allah'ın rızâsını kazanacağı hiç aklına gelmez. Halbuki Allah, o söz sebebiyle, kendisine kavuştuğu kıyamet gününe kadar o kimseden hoşnut olur.
Yine bir kul da Allah'ın gazabını gerektiren bir söz söyler fakat o sözün kendisini Allah'ın gazabına çarptıracağını düşünmez. Oysa Allah, o kimseye o kötü söz sebebiyle kendisine kavuşacağı kıyamet gününe kadar gazap eder."[12]

* Allah'a ve Allah'ın dinine karşı gelmek suretiyle kişi cehennemin dibine düşeceği gibi çok basit gördüğü bir işinden dolayı Allah'ı razı edebilir. [13]

1520. Süfyân İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Bana kesinlikle yapmam gereken bir iş söyle dedim. Efendimiz:
– *"Rabbim Allah'tır de, sonra dosdoğru ol!"* buyurdu. Ben:
– Ey Allah'ın Resûlü! Hakkımda (zararını göreceğimden) en çok endişe ettiğin şey nedir? dedim. Efendimiz, o güzel dilini eliyle tuttu ve:
– *"İşte budur!"* buyurdu.[14]

* Bir kelime veya bir cümleyle kişi Allah'ı gazaplandırarak küfre, şirke düşmez. Allah'ı gazaplandırmış olabilir, bu işte sadece dil vasıtasıyla gerçekleşir. İnsanları yüzüstü cehenneme yuvarlayan tek ve küçük organ dildir. [15]

1521. İbn Ömer *radıyallahu anhümâ* "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu" dedi:
"Allah'ı anmaksızın çok konuşmayın. Allah'ın zikri dışında çok söz söylemek, kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanların ise, Allah'dan en uzak kimseler olduğu kesindir."[16]

* Allah ve dinini hatırlatan herşey faydalı ve kişiyi rahatlatır. Onun dışında söylenen diğer sözler kalbi katılaştırıp stres ve bunalımları artırır.[17]

1522. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu" demiştir:
"Allah kimi, iki çenesi ve iki budu arasındakinin şerrinden korursa, o kişi cennete girer."[18]

1523. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Kurtuluş (sebebi) nedir? dedim.
– *"Aleyhine olacak sözlerden dilini tut, evinde kalmayı yeğle, kendi günahın için pişmanlık duyarak göz yaşı dök!"* buyurdu.[19]

* Müslümanın 24 saatlik nefis muhasebesinde yapacağı işler tekrarlanıyor. [20]

1524. Ebû Said el–Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsan sabahlayınca, bütün organları dil'e baş vurur ve (âdeta ona) şöyle derler: Bizim haklarımızı korumakta Allah'dan kork. Biz ancak senin söyleyeceklerinle ceza görürüz. Biz, sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan, biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz."[21]

* Günlük hayatın başlama saati olan sabahın erken saatlerinden başlıyarak tüm insanın uzuvlarının kendi aleyhlerine olacak bir söz söylememesi için başvurdukları dilin insan vücudu üzerindeki etkinliğinin temsîlî bir anlatımıdır bu hadis. Dil kalbin tercümanıdır, o sebeple 588 numaralı hadisle açıklanan gerçekle bu hadisin bir zıdlığı yoktur. Çünkü dilin dışarı vurdukları aslında kalpte oluşan karar, arzu ve meyillerden ibarettir. Kalp bedenin reisidir, tüm organları etkiler. Dil kalbin sözcüsüdür. (Müsned III, 198'de *"Kalbi dürüst olmadıkça kulun imanı doğru olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz"* hadisi bu gerçeği ortaya koymuş oluyor. Kişi sözünün esiridir. Ağızdan çıkan her söz diğer organları da bağlar. Dile hakim olup onu Allah ve Rasulü'nün istediği doğrultuda kullanmak dünya ve ahiret mutluluğu için vazgeçilmez şartlardandır. [22]

1525. Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Ya Resûlallah! Beni cennete girdirecek, cehennemden uzaklaştıracak bir iş (amel) söyle bana, dedim.
– *"Çok büyük bir şey istiyorsun. Ancak bu, Allah'ın kolay kıldığı kişi için pek kolaydır: Hiçbir şeyi ortak koşmadan yalnızca Allah'a kulluk edersin. Namazı dosdoğru kılarsın. Zekâtı verirsin. Ramazan orucunu tutarsın. Gücün yeter, imkân bulabilirsen haccedersin"* buyurdu. Sonra sözüne devamla:
"Şimdi sana hayır kapılarını haber vereyim mi?: Oruç kalkandır. Sadaka, suyun ateşi söndürmesi gibi günahın azâbını söndürür. Kişinin gece yarısı kıldığı namaz da günahı söndürür" buyurdu.
Bundan sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem "Korkuyla ve umutla Rablerine kulluk ettikleri için vücutları yataklarından uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez"* (Secde: 32/16, 17) âyetini okudu.
Daha sonra Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
– *"Sana bütün işlerin başını, ana direğini ve doruk noktasını bildireyim mi?"* Ben:
– Evet, bildiriniz Ya Resûlallah! dedim.
– *"İşin başı İslâm, direği namaz, doruğu cihaddır"* buyurdu.
Sonra:
– *"Sana bütün bunların kıvamının kendisine bağlı olduğu şeyi (can damarını) bildireyim mi?"* dedi.
Ben:
– Evet, bildir Ya Resûlallah! dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber dilini tuttu ve:
– *"Şunu koru!"* buyurdu. Ben:
– Ya Resûlallah! Biz konuştuklarımızdan da sorgulanacak mıyız? dedim.
– *"Annen yokluğuna yansın ey Muaz! İnsanları yüzüstü cehenneme sürükleyen, ancak dillerinin ürettikleridir!"* buyurdu.[23]

* İslamsız hiçbir şeyin anlamı ve kıymeti yoktur. Müslümanlar yaptıkları güzel işlerin sonuçlarını güzelce görebilmeleri için dillerini tutmak mecburiyetindedirler. İnsan hem dünyada, hem ahirette sıkıntıya sokan şey, dilinden kontrolsüz dökülen sözlerdir. Dolayısıyla diline dikkat etmelidir. [24]

1526. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Gıybet nedir, bilir misiniz?"*
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Hz. Peygamber:
– *"Gıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır"* buyurdu.
– Söylenen ayıp eğer o kardeşimde varsa, ne dersiniz?" diye soruldu.
– *"Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet ettin; yoksa, o zaman ona iftira ettin demektir,"* buyurdu.[25]

1527. Ebû Bekir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Vedâ haccında Mina'da kurban kesme gününde îrad ettiği hutbesinde şöyle buyurdu:
"Bu gününüz, bu ayınız ve bu beldeniz saygı değer ve dokunulmaz olduğu gibi (aranızda) kanlarınız, canlarınız ve namusunuz da saygı değer ve dokunulmazdır. Tebliğ ettim mi?"[26]

* Bu sayılanlar sadece müslümana mahsus olan başka din mensuplarında bulunmayan hususiyetlerdir. [27]

1528. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
–Ey Allah'ın Resûlü! Safiyye'nin şöyle şöyle oluşu sana yeter, dedim. –Ravilerden biri, bu sözle Hz. Âişe'nin, onun kısa boylu oluşunu kastettiğini söylüyor–. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Ey Âişe! Öyle bir söz söyledin ki, eğer o söz denize karışsa idi onun suyunu bozardı"* buyurdu.
Âişe dedi ki, ben bir başka gün de kendisine bir insanın durumunu takliden hikâye etmiştim. Bunun üzerine de Hz. Peygamber:
– *"Bana dünyanın en kıymetli şeylerini verseler, ben yine de bir insanı hoşlanmayacağı bir şekilde taklid edip anmayı kesinlikle istemem"* buyurdu.[28]

* Bir kimseyi hoşlanmayacağı bir şekilde anmak gıybettir. Tek kelimeyle bile olsa gıybet gıybettir, günahı büyüktür. Gıybet sadece sözle değil, el, kol, göz-kaş hareketleriyle de olabilir. Bütün gıybet çeşitleri yasaklanmıştır. (Bkz. Hucurat: 49/12) [29]

1529. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mi'raca çıkarıldığımda ben bakırdan tırnaklarla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan bir topluluğun yanından geçtim.
– Ey Cebrâil! Bunlar kimlerdir? diye sordum."
– Bunlar, (gıybet etmek suretiyle) insanların etlerini yiyenler ve onların şeref ve namuslarıyla oynayanlardır, cevabını verdi.[30]

* Kılıç yarası iyi olur. Dil yarası iyi olmaz. Yani tesiri çok uzun zaman kalır. Bu sebeple her müslümanın kanı, malı, canı ve namusu birbirlerine haramdır. Müslümanların dokunulmaz haklarına yapılacak sözlü veya fiili tecavüz büyük suçtur. Bu sebeple gıybet müslümanın hakkına tecavüz sayıldığı için yasaklanmıştır. [31]

1530. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her müslümanın öteki müslümana kanı, ırzı (namusu) ve malı haramdır!"[32]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 435.
[2] Buhârî, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Îmân 74, Lukata 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50.
311-316 ve 706'da geçmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 436.

[4] Buhârî, Îmân 4, 5, Rikak 26; Müslim, Îmân 64, 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirimizî, Kıyâmet 52, Îmân 12; Nesâî, Îmân 8, 9, 11.
Benzeri 310'da geçmişti.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 436.
[6] Buhârî, Rikak 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61.
Bir benzeri 1520'de gelecek.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 436.
[8] Buhârî, Rikak 23 ; Müslim, Zühd 49, 50.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 436.
[10] Buhârî, Rikak 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 10; İbni Mâce, Fiten 12.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 436.
[12] Muvatta, Kelâm 5; Tirmizî, Zühd 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 437.
[14] Tirmizî, Zühd 61; Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12.
Bu hadis önceden 85 numarada geçmişti.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 437.
[16] Tirmizî, Zühd 62.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 437.
[18] Tirmizî, Zühd 61.
1514 nolu hadisin benzeri.
[19] Tirmizî, Zühd 61.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 437.
[21] Tirmizî, Zühd 61.
[22] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 437-438.
[23] Tirmizî, Îmân 8. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 438.
[25] Müslim, Birr 70. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Birr 23.
[26] Buhârî, İlim 9, 37, Hac 132, Tevhîd 24; Müslim, Hac 147, Kasâme 29, 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 10; Tirmizî, Fiten 6; Nesâî, Kudât 36; İbni Mâce, Menâsik 76, 84, Fiten 2.
* Bu sayılanlar sadece müslümana mahsus olan başka din mensuplarında bulunmayan hususiyetlerdir.
[27] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 439.
[28] Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Kıyâmet 51.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 439.
[30] Ebû Dâvûd, Edeb 35.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 439.
[32] Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 18.
Bkz. 1529. hadisin açıklamasına.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sema (İşitme):

Hocanın ezberden veya yazılı bir metinden okuyarak veya imla ettirmek suretiyle rivâyet ettiği hadisi, öğrencinin bizzat hocasının ağzından işitmesidir.
Bunların hepsi bir ise de imlâ'nın daha sıhhatli olacağı söylenmiştir. Bütün cemâhîr'i ulema nezdinde[1] hadis tahammül yollarının en üstünü budur.
Böylece, şartlarını haiz mütehassıs bir hocanın ağzından cemaat (topluluk) içinde veya yalnız iken hadis duymak (semâ'), hadisi öğrenim yollarının en üstünü sayılır. Hoca ile yüz yüze gelmek ve hocanın telaffuzunu bizzat duymak söz konusu olduğu için sema' ilim alma yollarının en muteberi kabul edilmiştir. Bu durum rivâyet (yani eda) sırasında, topluluk içinde alınmışsa "haddesenâ fülân (bize anlattı), ahberenâ veya enbeenâ fülân (...bize haber verdi) veya semi'na fulanen" yalnız iken alınmışsa, " haddeseni (veya ahbereni, enbeeni) fulan veya semi'tü fülanen yekûlü (...şöyle söylerken işittim)" vb. terimlerle belirtilir.
Hoca ezberden veya kitaptan sözlü olarak rivâyet ettiği hadisi öğrencilerine yazdırırsa, bu imlâ olur. Kısaca, hocanın talebesine hadis rivayet yazdırması demek olan imla, sema' yoluyla hadis öğrenimine dahil ve bütün usullerden üstün kabul edilmektedir. Zira semada talebenin gafleti, arz veya kıraat'ta da şeyhin dalgınlığı –çok zayıf bir ihtimal de olsa- söz konusu olabilir. Fakat imla'da hoca da talebe de tam faal ve uyanık olmak zorundadirlar.[2]
Önceden belirlenmiş zaman ve yerlerde büyük kalabalıklara hadis rivayet edip yazdırmaya imla sistemi, bu meclislere imla meclisleri, hocaya mümli, hocanın sözlerini tekrar ederek uzaktakilerin duymasını sağlayan görevliye ve bu meclislerde hadis yazan öğrenciye müstemli; bu yolla elde edilen rivayet metinlerinden oluşan kitaplara da emali adı verilmektedir. İmla yoluyla alınan hadisleri rivayet ederken "Haddesena fulanun imlaen" veya "Haddesena fulanun bitebliği fulanen" denir.
İlk örneklerini Hz. Peygamber'in, inen Kur'an ayetlerini okuyarak vahiy katiplerine yazdırması; kendilerine hadis yazma izni verilmiş sahabilerin Hz. Peygamber huzurunda hadisleri yazmaları; yine Hz. Peygamber'in devlet ve kabile başkanlarına gönderdiği davet mektuplarını bizzat yazdırması olaylarında gördüğümüz imla usulü, ashab ve tabiun dönemlerinde ilim neşri için yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Hatta meşhur muhaddislerin imla meclislerinde yer bulabilmek için bir gün öncesi ikindi namazından sonra yerini alan öğrencilere bile rastlanır olmuştur.
İmla Meclisleri'nin kuruluşu, işleyişi, tarihi, adabı ve değerlendirilmesi apayrı bir tetkik konusudur. Es-Sem'ani (562/1166) Edebü'l-İmlâ ve'l-İstimlâ"[3] adlı kitabında özellikle bu konuyu işlemiştir. Hatibu'l-Bağdadi (463/1071) de el-Cami li ahlaki'r-ravi ve adabi's-sami' adlı eserinde konuya dair bilgiler vermiştir.[4]
Kadı İyaz: "Sema yoluyla (dinleyerek) tahammül edilen hadîsi eda ederken, râvinin haddesenâ, ahbaranâ, enbeenâ, semi'tü fülânen, kâle lenâ, zekere lenâ sigalarından birini kullanabilir" der. Ulema, çoğunluk itibariyle, bu tabirlerden her birinin semaya yani hadîsi dinleyerek aldığına delâlet ettiğini belirtmiştir. Ancak İbnu Salâh: "Buna olduğu gibi iştirak edemeyiz. Doğru olanı, bu lâfızlardan, şeyh'ten sema olmaksızın tahammül edilenler için kullanılması şayi olanları sema için kullanılanlardan tefrîk etmesidir. Aksi takdirde, hepsinin mutlak olarak sema için kullanılması iltibasa ve vehme sebep olur" demiştir. Zeynü'd-Dîn el-Irâkî, İbnu's-Salâh'ı teyiden: "Enbeenâ tâbirinin icâzet yoluyla tahammülde kullanılması şâyi olduktan sonra, bu sîganın mutlak şekilde semâda kullanılması, bunun icâzetle alınmış olacağını zannetmemize sebep olur. Hatta, icâzet yoluyla tahammül edilen hadîsle ihticacı caiz görmeyenler bu rivayeti atabilirler" der.
Hatîbu'l- Bağdadî, bu tabirleri en üstününden başlamak suretiyle şöyle bir hiyerarşik derecelemeye tâbî kılar:
1- Falandan dinledim diyordu ki,
2- Fülan bana söyledi ki,
3- Fülan bana haber verdi ki.
4- Fülan bize haber verdi ki,
5- Fülan bana söyledi,
6- Söyledi.[5]
Notlar:
1. Sevk sigâsı müfred ise "bana söyledi", "bana haber verdi" gibi, bu durumda hadisi şeyhinden dinlediği zaman yalnız olduğunu ifâde eder. Eğer siga cem' ise bize söyledi, bize haber verdi şeklinde, şeyhten o hadîsi dinlerken yanında başkalarının da bulunduğunu ifâde eder.
2. Şeyh imlâ ederek tahdîs etmişse "Bana (veya Bize) falan kimse imla ettirerek söyledi... " diye imlâen'i ilave etmesi gerekir. Irâkî'nin ifâdesi ile sema'da imla vukuunu bildirmesi râviye vâcib değilse de imlayı tasrîh eden rivâyetler daha kıymetli, daha mûteber sayılmıştır.
3. Ulema, semi'tu ile haddeseni tabirlerini eşit değerde görür ve tâlibin şeyhi, kulağıyla işitme durumunda kullanır.
Ahberani lafzı da pek çoğu tarafından haddesena makamında kullanılmıştır. Ancak Ahberana tabirinin arz için kullanılması şâyi olduktan sonra meşrik ulemasının çoğu bu iki tabir arasında fark gözetmiştir. Evzâî, İbnu Cüreyc, Şâfiî, Müslim, Abdullah İbnu Vehb el-Mısrî, Nesâî gibi büyük muhaddisler aradaki tefrîki gözetenlerdendir. Onlara göre ihbâr lafzı tahsisde olduğu gibi be-tahsîs şeyhten semayı değil, şeyhin huzurunda okumayı da ifade ettiğinden aralarında tam bir eşitlik değil umum-husus münâsebeti vardır. Her tahdîs aynı zamanda ihbâr ise de her ihbar tahdîs demek değildir.
Enbeena ve nebbe'na tâbirleri aynı mânâdadır ve ahberana tabirinde olduğu üzere, daha ziyade arz'da kullanılmıştır.[6]

---

[1] Cemâhîr, "cumhur"un cemidir. Cumhur ekseriyet demektir. Cemahhir, cumhurlar, yani usulcülere, muhaddislere, fukahâya mahsus cumhurlar demektir. Demek ki, farklı ihtisaslara mensup alimlerden azınlıkta kalan bâzıları, sema'dan başka tahammül yolunun daha üstün olduğunu söylemiştir. (İbrahim Canan)
[2] Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bari: 1/150.
[3] Leiden, 1952. Bu eserin kısa bir muhteva tanıtımı için bk. A. Aydınlı, "İmla Usulü ve es-Sem'ani'nin Edebu'l-İmla ve'l-İstimla'ı" A. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5/175-188, Erzurum 1982.
[4] İsmail Lütfü Çakan, Ana hatlarıyla Hadis, İstanbul 1983, s. 45; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/52-53.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Yetişmesi:

Babasını küçük yaşta kaybetmiş ise de annesi onun yetişmesi için gerekli alâkayı göstermiştir. 10 yaşında iken hadîs dinlemeye başlamış, küçükken ezberlediği hadîs miktarı 70 bini bulmuştur. İlk defa İbnu'l-Mübârek'in te'lîfatını ezberlediği, kendi memleketinde iken Muhammed İbnu Selâm, el-Müsnidî ve Muhammed İbnu Yusuf el-Beykendî'den hadîs aldığı, bunlardan sonra, ilim merkezlerine, annesinin refakatinde seyahate çıktığı, Belh'te Mekkî İbnu İbrahim'den, Bağdat'ta Affan'dan, Mekke'de Mukrî'den, Basra'da Ebu Âsım ve el-Ensarî'den, Kufe'de Ubeydullah İbnu Mûsa'dan, Şam'da Ebu'l-Muğîre ve el-Feryâbî'den, Askalân'da Âdem'den ilim aldığı belirtilir. Abdurrezzâk'ı dinlemek üzere Yemen'e yol hazırlığı yaparken ölüm haberi gelir.
Zehebî, "Buhârî'nin tahsilini tamamlayıp te'lîf ve hadîs rivâyetine başladığı zaman henüz yüzünde tüy çıkmamıştı" der. Ancak, te'lîfe geçmesi hadîs talebine son vermesi değildir. "Kişi, kendisinden büyük olanlardan, akranlarından ve kendisinden küçük olanlardan ilim almadıkça kemâle eremez" diyen Buhârî hazretlerinin 1080 kişiden hadîs aldığı bilinmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/188-189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sema (İşitme):

Hocanın ezberden veya yazılı bir metinden okuyarak veya imla ettirmek suretiyle rivâyet ettiği hadisi, öğrencinin bizzat hocasının ağzından işitmesidir.
Bunların hepsi bir ise de imlâ'nın daha sıhhatli olacağı söylenmiştir. Bütün cemâhîr'i ulema nezdinde[1] hadis tahammül yollarının en üstünü budur.
Böylece, şartlarını haiz mütehassıs bir hocanın ağzından cemaat (topluluk) içinde veya yalnız iken hadis duymak (semâ'), hadisi öğrenim yollarının en üstünü sayılır. Hoca ile yüz yüze gelmek ve hocanın telaffuzunu bizzat duymak söz konusu olduğu için sema' ilim alma yollarının en muteberi kabul edilmiştir. Bu durum rivâyet (yani eda) sırasında, topluluk içinde alınmışsa "haddesenâ fülân (bize anlattı), ahberenâ veya enbeenâ fülân (...bize haber verdi) veya semi'na fulanen" yalnız iken alınmışsa, " haddeseni (veya ahbereni, enbeeni) fulan veya semi'tü fülanen yekûlü (...şöyle söylerken işittim)" vb. terimlerle belirtilir.
Hoca ezberden veya kitaptan sözlü olarak rivâyet ettiği hadisi öğrencilerine yazdırırsa, bu imlâ olur. Kısaca, hocanın talebesine hadis rivayet yazdırması demek olan imla, sema' yoluyla hadis öğrenimine dahil ve bütün usullerden üstün kabul edilmektedir. Zira semada talebenin gafleti, arz veya kıraat'ta da şeyhin dalgınlığı –çok zayıf bir ihtimal de olsa- söz konusu olabilir. Fakat imla'da hoca da talebe de tam faal ve uyanık olmak zorundadirlar.[2]
Önceden belirlenmiş zaman ve yerlerde büyük kalabalıklara hadis rivayet edip yazdırmaya imla sistemi, bu meclislere imla meclisleri, hocaya mümli, hocanın sözlerini tekrar ederek uzaktakilerin duymasını sağlayan görevliye ve bu meclislerde hadis yazan öğrenciye müstemli; bu yolla elde edilen rivayet metinlerinden oluşan kitaplara da emali adı verilmektedir. İmla yoluyla alınan hadisleri rivayet ederken "Haddesena fulanun imlaen" veya "Haddesena fulanun bitebliği fulanen" denir.
İlk örneklerini Hz. Peygamber'in, inen Kur'an ayetlerini okuyarak vahiy katiplerine yazdırması; kendilerine hadis yazma izni verilmiş sahabilerin Hz. Peygamber huzurunda hadisleri yazmaları; yine Hz. Peygamber'in devlet ve kabile başkanlarına gönderdiği davet mektuplarını bizzat yazdırması olaylarında gördüğümüz imla usulü, ashab ve tabiun dönemlerinde ilim neşri için yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Hatta meşhur muhaddislerin imla meclislerinde yer bulabilmek için bir gün öncesi ikindi namazından sonra yerini alan öğrencilere bile rastlanır olmuştur.
İmla Meclisleri'nin kuruluşu, işleyişi, tarihi, adabı ve değerlendirilmesi apayrı bir tetkik konusudur. Es-Sem'ani (562/1166) Edebü'l-İmlâ ve'l-İstimlâ"[3] adlı kitabında özellikle bu konuyu işlemiştir. Hatibu'l-Bağdadi (463/1071) de el-Cami li ahlakı'r-ravi ve adabi's-sami' adlı eserinde konuya dair bilgiler vermiştir.[4]
Kadı İyaz: "Sema yoluyla (dinleyerek) tahammül edilen hadîsi eda ederken, râvinin haddesenâ, ahbaranâ, enbeenâ, semi'tü fülânen, kâle lenâ, zekere lenâ sigalarından birini kullanabilir" der. Ulema, çoğunluk itibariyle, bu tabirlerden her birinin semaya yani hadîsi dinleyerek aldığına delâlet ettiğini belirtmiştir. Ancak İbnu Salâh: "Buna olduğu gibi iştirak edemeyiz. Doğru olanı, bu lâfızlardan, şeyh'ten sema olmaksızın tahammül edilenler için kullanılması şayi olanları sema için kullanılanlardan tefrîk etmesidir. Aksi takdirde, hepsinin mutlak olarak sema için kullanılması iltibasa ve vehme sebep olur" demiştir. Zeynü'd-Dîn el-Irâkî, İbnu's-Salâh'ı teyiden: "Enbeenâ tâbirinin icâzet yoluyla tahammülde kullanılması şâyi olduktan sonra, bu sîganın mutlak şekilde semâda kullanılması, bunun icâzetle alınmış olacağını zannetmemize sebep olur. Hatta, icâzet yoluyla tahammül edilen hadîsle ihticacı caiz görmeyenler bu rivayeti atabilirler" der.
Hatîbu'l- Bağdadî, bu tabirleri en üstününden başlamak suretiyle şöyle bir hiyerarşik derecelemeye tâbî kılar:
1- Falandan dinledim diyordu ki,
2- Fülan bana söyledi ki,
3- Fülan bana haber verdi ki.
4- Fülan bize haber verdi ki,
5- Fülan bana söyledi,
6- Söyledi.[5]
Notlar:
1. Sevk sigâsı müfred ise "bana söyledi", "bana haber verdi" gibi, bu durumda hadisi şeyhinden dinlediği zaman yalnız olduğunu ifâde eder. Eğer siga cem' ise bize söyledi, bize haber verdi şeklinde, şeyhten o hadîsi dinlerken yanında başkalarının da bulunduğunu ifâde eder.
2. Şeyh imlâ ederek tahdîs etmişse "Bana (veya Bize) falan kimse imla ettirerek söyledi... " diye imlâen'i ilave etmesi gerekir. Irâkî'nin ifâdesi ile sema'da imla vukuunu bildirmesi râviye vâcib değilse de imlayı tasrîh eden rivâyetler daha kıymetli, daha mûteber sayılmıştır.
3. Ulema, semi'tu ile haddeseni tabirlerini eşit değerde görür ve tâlibin şeyhi, kulağıyla işitme durumunda kullanır.
Ahberani lafzı da pek çoğu tarafından haddesena makamında kullanılmıştır. Ancak Ahberana tabirinin arz için kullanılması şâyi olduktan sonra meşrik ulemasının çoğu bu iki tabir arasında fark gözetmiştir. Evzâî, İbnu Cüreyc, Şâfiî, Müslim, Abdullah İbnu Vehb el-Mısrî, Nesâî gibi büyük muhaddisler aradaki tefrîki gözetenlerdendir. Onlara göre ihbâr lafzı tahsisde olduğu gibi be-tahsîs şeyhten semayı değil, şeyhin huzurunda okumayı da ifade ettiğinden aralarında tam bir eşitlik değil umum-husus münâsebeti vardır. Her tahdîs aynı zamanda ihbâr ise de her ihbar tahdîs demek değildir.
Enbeena ve nebbe'na tâbirleri aynı mânâdadır ve ahberana tabirinde olduğu üzere, daha ziyade arz'da kullanılmıştır.[6]

---

[1] Cemâhîr, "cumhur"un cemidir. Cumhur ekseriyet demektir. Cemahhir, cumhurlar, yani usulcülere, muhaddislere, fukahâya mahsus cumhurlar demektir. Demek ki, farklı ihtisaslara mensup alimlerden azınlıkta kalan bâzıları, sema'dan başka tahammül yolunun daha üstün olduğunu söylemiştir. (İbrahim Canan)
[2] Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bari: 1/150.
[3] Leiden, 1952. Bu eserin kısa bir muhteva tanıtımı için bk. A. Aydınlı, "İmla Usulü ve es-Sem'ani'nin Edebu'l-İmla ve'l-İstimla'ı" A. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5/175-188, Erzurum 1982.
[4] İsmail Lütfü Çakan, Ana hatlarıyla Hadis, İstanbul 1983, s. 45; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/52-53.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

269) Müslümanlara Buğuz Etme İlişki Kesme Ve Sırt Çevirmenin Yasaklığı

Bu bölümdeki üç ayet ve iki hadisten mü'minlerin ancak kardeş olduklarını ve kendi aralarında alçak gönüllü olmaları gerektiğini kafirlere ise çetin ve onurlu olunmasını, kin, haset, alaka kesme ve üç günden fazla dargın durmanın helal olmadığını, iki mü'minin barışıncaya kadar affedilmeleri için beklendiğini öğreneceğiz. [1]

"Tüm mü'minler kardeştir, o halde her ne zaman araları açılırsa kardeşlerinizin arasını düzeltin..." (Hucurat: 49/10)
"...O mü'minler mü'minlere karşı alçak gönüllü, Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlere karşı ise onurlu ve şiddetlidirler." (Maide: 5/54)
"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla beraber olanlar, Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlerin tümüne karşı, kararlı ve tavizsiz; ama birbirlerine karşı daima merhametlidirler." (Feth: 48/29)

1571. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Birbirinize kin tutmayınız, hased etmeyiniz, sırt dönmeyiniz ve ilginizi kesmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir müslümanın, din kardeşini üç günden fazla terketmesi helâl değildir."[2]

* Şahsi konularda küsüp konuşmama müddetinin en uzunu üç günden daha fazlası müslümanlar arasında olmaz. Dini maksatlarla küsmek tartışmasız caizdir. (Ka'b ibni Malik ve iki arkadaşına müslümanların konuşmamaları gibi) [3]

1572. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Pazartesi ve perşembe günleri cennet kapıları açılır. Din kardeşi ile aralarında düşmanlık bulunan kişi dışında Allah'a şirk koşmayan her kulun günahları bağışlanır. (Meleklere) siz şu iki kişiyi birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin, evet siz bunları birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin! buyurulur."[4]

* Müslümanlar düşmanlıktan vazgeçip aralarını düzeltinceye kadar bağışlanma dışı bırakılmaktadırlar. Her hafta iki kere bağışlanma fırsatını kaçıran kimsenin felaket ve mahrumiyetinden daha büyük ne olabilir? Şirk koşan yani Allah'la beraber başka kanun koyucular tanıyanlar ne affedilirler, ne de amelleri kabul olunur. (Bu hususta bakınız Zümer: 39/65, Enam: 6/88, Hud: 11/16, Araf: 7/147, Tevbe: 9/17, Tevbe: 9/69, Kehf: 18/105, Ahzab: 33/19) [5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 457.
[2] Buhârî, Edeb 57, 58, 62; Müslim, Birr 23, 24, 28, 30–32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 457.
[4] Müslim, Birr 34–36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47.
1595'te tekrar gelecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 458.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Kırâat Ala's-Şeyh (Arz, Sunma, Okuma):

Talebe, ezberinde veya elindeki bir kitaptan hocanın huzurunda hadis okur. Hoca da ya ezbere veya elindeki bir nüshadan takip ederek dinler. Gerekirse, düzeltme yapar. Böylece öğrenci hocadan o hadisleri öğrenmiş olur. Bu usûle kıraat veya arz denir. Kıraât yoluyla öğrenilen bir hadis rivâyet edilirken "Kare'tû alâ fülan ve huve yesme'u" (...nın huzurunda bu hadisi okudum) ifadesi kullanılır. Eğer hadis, kıraât meclisinde hazır bulunan ve fakat sadece dinlemiş olan biri tarafından rivâyet edilirse, bu takdirde, "Kurie alâ fülan ve ene esme'u" (...nın huzurunda bu hadisi okunurken dinledim) ifadesi kullanılır.
Bu yolla elde edilen hadis, "haddesenâ fülân, kıraeten aleyh" terimiyle de rivâyet edilir. Ancak burada "kıraaten aleyh" kaydı mutlaka konulmalıdır. Aksi halde semâ, yoluyla alınmış olanlarla karıştırılır. Bu da doğru değildir. İmam Müslim, ahberana lafzını bu yolla aldığı hadisleri rivayet ederken özellikle kullanmaya çalışmıştır.[1]
Burada tâlib, şeyhten öğrendiği hadîsleri, bilâhare rivâyet edebilmek için, şeyhin huzurunda okumasıdır. Tıpkı, Kur'an-ı Kerim'in mukriye arzına benzediği için çoğu âlimler buna arz da demiştir. Ancak İbnu Hacer, Kıraâtlı arz'ı iki ayrı tahammül yolu kabul edip, aralarında umum-husus münasebeti görür. "Zira, der, kırâet, "arz"dan ve diğer tahammül yollarından daha umumîdir, arz ancak kırâetle mümkündür..."
Her hal u kârda kırâet'in vukuu, tâlibin, şeyhten tahammül etmiş bulunduğu merviyyatı şeyhin huzurunda, ezberden veya elindeki nüshasından şahsen okuması, veya mecliste hazır bulunan bir başkasının okuması, şeyhin de bunu, ezberden veya elindeki yazılı nüshadan bizzat veya mecliste hazır bulunan bir başkası tarafından tâkip edilmesiyle meydana gelir. Bu işe, kırâet veya arz ala's-şeyh, okuyan kişiye de kârî denir.
Görüldüğü üzere, okunanın ezberden tâkibi câiz addedilip, fiilen de çokça tatbik edilmiş ise de, İbnu Hacer, takip işinin elde bulundurulacak kitaptan yapılmasının daha uygun olacağını, hâfızanın kişiyi aldatabileceğini söyler. Ahmed İbnu Hanbel ise, Kâri'nin okuduğunu bilip ve anlayacak seviyede olmasını şart koşar. İmamu'l-Harameyn ise şeyh'in, kâri herhangi bir tahrîf ve tashif yapacak olsa derhal müdâhale edecek uyanıklık ve kapasitede olması şartını koşar. Bu şartlar yerine gelmedikçe, kırâet yoluyla tahammül sahîh olmaz.
Tedrîb'de "rivâyet sahîhse" kaydıyla zikredilmiş bulunan birkaç istisna dışında[2] selef ulemasının, arz'ı, muteber bir tahammül yolu kabul ettiği belirtilir. Bunlar arasında başta Kütüb-i Sitte imamları, dört mezhep imamları, Saîd İbnu'l-Müseyyib, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman, Sâlim İbnu Abdillah İbni Ömer, Hârice İbnu Zeyd, Urve İbnu'z-Zübeyr, Zührî, Atâ İbnu Ebî Rebâh, Mekhûl, Hasan Basri, Ebu Ubeyd el-Kâsım İbnu Sellam vs.
Usulcüler, bu meselede, Hz. Enes, İbnu Abbâs ve Ebu Hüreyre gibi Ashab'ın ileri gelenlerinden (radıyallahu anhüm ecmaîn) bazılarının da arz'ı fiilen kabul ettiklerini belirttikten sonra Resûlullah'tan da örnek verirler. Buna göre, Benû Sa'd İbnu Bekr kabîlesinden elçi olarak gelen Zımâm İbnu Sa'lebe, İslâm üzerine öğrenmiş bulunduğu esâsları, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a teker teker arzeder ve doğru olup olmadığını sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her seferinde sadece *"evet"* cevabını verir "...Senin ve senden evvelkilerin Rabbi aşkına söyle bütün halka seni Allah mı gönderdi? dedi. Resûlullah: *"Evet"* buyurdu. Zımâm: "Allah aşkına söyle senenin, şu mâlum ayında oruç tutmayı sana Allah mı emretti?" dedi. Resûlullah: *"Evet"* buyurdu..."
Âlimler, arz mı yoksa şeyhin kendisini dinlemek mi daha üstün, yoksa ikisi de eşit mi? diye münakaşa etmişlerdir:
1- İmâm Mâlik, ashâbı, Medineli şeyhleri, Hicaz ve Kûfe ulemasının çoğu, Buhârî; ikisi de mertebece eşittir, aralarında fark yoktur demiştir. Râmahurmuzî İbnu Abbas ve Hz. Ali'nin de bu görüşte olduklarını belirttikten sonra Hz. Ali'nin: "Alim üzerine kıraat, kendisinden dinlemek gibidir" dediğini kaydeder. İbnu Abbas da şöyle buyurmuştur: "(Benden öğrendiklerinizi) bana okuyun, zira sizin bana okumanız benim sizlere okumam gibidir". Buna yakın bir ifâde Şâfiî hazretlerinden (radıyallahu anh) rivayet edilmiştir. Arzın semadan farksız olduğuna inanan İmam Mâlik, şeyhine arzettiği kitapları rivâyet ederken tâlibin: ?????demesini de tecvîz etmiştir.
2- İbnu Salah, el-Irâkî, Nevevi, Suyûtî gibi meşrıklıların cumhûru, sema'ı arz'a tercih etmiş bu görüşün en doğru görüş olduğunu söylemiştir.
3- Ebu Hanîfe, İbnu Ebî Zi'b ve başkalarının görüşüne göre arz, semâ'dan üstündür. Dârakutnî, İbnu Fâris ve Hâtîbu'l-Bağdadî'nin rivayetlerine göre İmam Mâlik de bu görüşte imiş. Keza Dârakutnî, Leys İbnu Sa'd, Şu'be, İbnu Lehî'a, Yahya İbnu Sa'îd Ebû Hâtim, Yahya İbnu Abdillah, Abbas İbnu'l-Velîd İbni Yezid vs. bir çoklarının da bu görüşte olduklarını anlatmıştır.
Kitâbu'l-Bedî'in sâhibi Muzafferuddîn Ahmed İbnu Ali el-Bağdadî (694/ 1294) arz ve kıraatın eşit mertebede olduğunu belirttikten sonra şunu söyler: "İhtilâf edilen husûs şeyhin kendi kitabından okumasıdır. Zira o da tâlib gibi hata yapabilir. Öyle ise yanında okunması ile kendisinin okuması arasında fark kalmaz. Ancak şeyh hıfzından okuyacak olursa bu, bilittifak arzdan üstündür". İbni Hacer de: "Sema'ı tercih'in yeri, tâlib ile şeyhin eşit olması veya tâlibin daha âlim olması durumundadır. Çünkü talebe işittiğini daha iyi öğrenir. Tâlibin ilmi daha az olduğu takdirde okuyup arzetmesi uygundur. Zirâ bu, zabtına daha ziyâde yardım eder. Bu sebepten, tâlibin, imlâ hâlinde şeyhi dinlemesi en üstün dereceyi teşkil eder. Çünkü bu takdirde şeyh ve talebe her ikisi de dikkatli bulunurlar" der.
Arz yoluyla hadîs tahammül eden râvinin edâ sigaları, en üstünden en düşüğe doğru tedricen şöyle sıralanır:
1- Bizzat okumuş ise: ???? ??? ?? Falanın huzurunda okudum. Kendi hazır iken başkası okumuşsa: ?????? ???? ???? ?????? Falanın huzurunda okunurken ben de oradaydım".
Bundan sonraki sikalarda sema bahsinde kullanılmış olan ????? lafzından sonra gelen elfazı hep kırâet tâbiriyle kayıtlayarak kullanmak gerekir:
2- ????? ??????? veya ????? ????? ???? ???? ????
3- ?????? ??????? veya ?????? ????? ???? ???? ????
4- ???????)???????(??????? veya ?????????)???????(????? ???? ???? ????
5- ???? ???? ??????? veya ??? ??? ????? ???? ???? ????
6- ??? ???? ??????? veya ??? ????? ?????? ???? ???? ????
Görüldüğü üzere arzda sâdece ????? lafzının kullanılması uygun görülmemiştir.
Arz yoluyla tahammül edilen hadisleri eda ederken kırâet lafzıyla kayıtlamadan sema yoluyla tahammül edilen hadislerin edasında kullanılan ????? ? ?????? sigalarını aynen kullanma hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. İbnu'l-Mübârek, Yahya İbnu Yahya et-Temîmî, Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî bu makamda bu iki siganın mutlak olarak kullanılmasını câiz görmezler. Öte yandan Zührî, Mâlik, Süfyan İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Saîd el-Kattân, Buhârî, Süfyan Sevrî, Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Muhammed Şeybânî, bir kavle göre Mâlik, Sa'leb, Tahâvî, Ebu Nu'aym İsfehânî, bir kavle göre Ahmed İbnu Hanbel gibi Hicazlı ve Kûfeli âlimlerin çoğu her iki siganın birbirinin yerine kullanılmasını câiz görürler.
Üçüncü bir grup arz yoluyla tahammülde ???? lafzını kullanmadan ?????? demeyi tecvîz ederler, fakat ????? demeyi uygun bulmazlar. Şâfiî ve ashâbı ile Müslim, İbnu's Salâh ve Nevevî'nin dediklerine göre meşrik ulemasının cumhuru buna kâildir.
Netice olarak denebilir ki, müteahhirin nazarında, ????? deyince sema, ?????? deyince arz kastolunur. Mütekaddimîn nazarında ?????? tabirî de ?????? makamında kullanılmıştır. Aliyyül-Kârî de mütekaddimin ilk müteahhirîn arasında orta bir tabakanın ?????? tabirini mutlak şekliyle arzda, mukayyed olarak da şekliyle ??????? ?????? icâzet'de kullandıklarını belirtmiştir.[3]

---

[1] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 56.
[2] Bunlar: Ebu Asım en-Nebil (V.212/827), Vekî İbnu'l-Cerrâh, Muhammed İbnu Selâm el-Beykendî (225/839), Abdurrahman İbnu Sellam el-Cümehî'dir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/53-56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kendisinden Hadîs Alanlar:

Buhârî, sağlığında lâyık olduğu şöhret ve itibara ulaşmış bu sebeple çok sayıda kimse kendisini dinlemiş hadîs rivâyet etmiştir. Müslim, Tirmizî, Muhammed İbnu Nasrı'l-Mervezî, Sâlih İbnu Muhammed, İbnu Huzeyme, Ebu Kureyş Muhammed İbnu Cum'a, İbnu Sâid, İbnu Ebi Dâvud, Ebu Abdullah el-Firebrî, Ebu Hâmid İbnu'ş-Şarkî, Mansur İbnu Muhammed el-Bezdevî, Ebu Abdillah el-Mehâmilî meşhurlardandır.
Buhârî, muasırlarına sadece hadîs vermekle kalmamış te'lif metodu da vermiştir. Belki bu daha mühim bir husustur. Çünkü, sahîh hadîsleri müstakil bir te'lifte toplama işine ilk teşebbüs edip gerçekleştirme şerefi Buhârî'ye aittir. Başta Müslim olmak üzere, diğer sahîh müelliflerinin hepsi, Buhari'nin açtığı çığırda giderek eser vermişlerdir. Binaenaleyh onlardaki payını inkâr etmek mümkün değildir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Kırâat Ala's-Şeyh (Arz, Sunma, Okuma):

Talebe, ezberinde veya elindeki bir kitaptan hocanın huzurunda hadis okur. Hoca da ya ezbere veya elindeki bir nüshadan takip ederek dinler. Gerekirse, düzeltme yapar. Böylece öğrenci hocadan o hadisleri öğrenmiş olur. Bu usûle kıraat veya arz denir. Kıraât yoluyla öğrenilen bir hadis rivâyet edilirken "Kare'tû alâ fülan ve huve yesme'u" (...nın huzurunda bu hadisi okudum) ifadesi kullanılır. Eğer hadis, kıraât meclisinde hazır bulunan ve fakat sadece dinlemiş olan biri tarafından rivâyet edilirse, bu takdirde, "Kurie alâ fülan ve ene esme'u" (...nın huzurunda bu hadisi okunurken dinledim) ifadesi kullanılır.
Bu yolla elde edilen hadis, "haddesenâ fülân, kıraeten aleyh" terimiyle de rivâyet edilir. Ancak burada "kıraaten aleyh" kaydı mutlaka konulmalıdır. Aksi halde semâ, yoluyla alınmış olanlarla karıştırılır. Bu da doğru değildir. İmam Müslim, ahberana lafzını bu yolla aldığı hadisleri rivayet ederken özellikle kullanmaya çalışmıştır.[1]
Burada tâlib, şeyhten öğrendiği hadîsleri, bilâhare rivâyet edebilmek için, şeyhin huzurunda okumasıdır. Tıpkı, Kur'an-ı Kerim'in mukriye arzına benzediği için çoğu âlimler buna arz da demiştir. Ancak İbnu Hacer, Kıraâtlı arz'ı iki ayrı tahammül yolu kabul edip, aralarında umum-husus münasebeti görür. "Zira, der, kırâet, "arz"dan ve diğer tahammül yollarından daha umumîdir, arz ancak kırâetle mümkündür..."
Her hal u kârda kırâet'in vukuu, tâlibin, şeyhten tahammül etmiş bulunduğu merviyyatı şeyhin huzurunda, ezberden veya elindeki nüshasından şahsen okuması, veya mecliste hazır bulunan bir başkasının okuması, şeyhin de bunu, ezberden veya elindeki yazılı nüshadan bizzat veya mecliste hazır bulunan bir başkası tarafından tâkip edilmesiyle meydana gelir. Bu işe, kırâet veya arz ala's-şeyh, okuyan kişiye de kârî denir.
Görüldüğü üzere, okunanın ezberden tâkibi câiz addedilip, fiilen de çokça tatbik edilmiş ise de, İbnu Hacer, takip işinin elde bulundurulacak kitaptan yapılmasının daha uygun olacağını, hâfızanın kişiyi aldatabileceğini söyler. Ahmed İbnu Hanbel ise, Kâri'nin okuduğunu bilip ve anlayacak seviyede olmasını şart koşar. İmamu'l-Harameyn ise şeyh'in, kâri herhangi bir tahrîf ve tashif yapacak olsa derhal müdâhale edecek uyanıklık ve kapasitede olması şartını koşar. Bu şartlar yerine gelmedikçe, kırâet yoluyla tahammül sahîh olmaz.
Tedrîb'de "rivâyet sahîhse" kaydıyla zikredilmiş bulunan birkaç istisna dışında[2] selef ulemasının, arz'ı, muteber bir tahammül yolu kabul ettiği belirtilir. Bunlar arasında başta Kütüb-i Sitte imamları, dört mezhep imamları, Saîd İbnu'l-Müseyyib, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman, Sâlim İbnu Abdillah İbni Ömer, Hârice İbnu Zeyd, Urve İbnu'z-Zübeyr, Zührî, Atâ İbnu Ebî Rebâh, Mekhûl, Hasan Basri, Ebu Ubeyd el-Kâsım İbnu Sellam vs.
Usulcüler, bu meselede, Hz. Enes, İbnu Abbâs ve Ebu Hüreyre gibi Ashab'ın ileri gelenlerinden (radıyallahu anhüm ecmaîn) bazılarının da arz'ı fiilen kabul ettiklerini belirttikten sonra Resûlullah'tan da örnek verirler. Buna göre, Benû Sa'd İbnu Bekr kabîlesinden elçi olarak gelen Zımâm İbnu Sa'lebe, İslâm üzerine öğrenmiş bulunduğu esâsları, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a teker teker arzeder ve doğru olup olmadığını sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her seferinde sadece *"evet"* cevabını verir "...Senin ve senden evvelkilerin Rabbi aşkına söyle bütün halka seni Allah mı gönderdi? dedi. Resûlullah: *"Evet"* buyurdu. Zımâm: "Allah aşkına söyle senenin, şu mâlum ayında oruç tutmayı sana Allah mı emretti?" dedi. Resûlullah: *"Evet"* buyurdu..."
Âlimler, arz mı yoksa şeyhin kendisini dinlemek mi daha üstün, yoksa ikisi de eşit mi? diye münakaşa etmişlerdir:
1- İmâm Mâlik, ashâbı, Medineli şeyhleri, Hicaz ve Kûfe ulemasının çoğu, Buhârî; ikisi de mertebece eşittir, aralarında fark yoktur demiştir. Râmahurmuzî İbnu Abbas ve Hz. Ali'nin de bu görüşte olduklarını belirttikten sonra Hz. Ali'nin: "Alim üzerine kıraat, kendisinden dinlemek gibidir" dediğini kaydeder. İbnu Abbas da şöyle buyurmuştur: "(Benden öğrendiklerinizi) bana okuyun, zira sizin bana okumanız benim sizlere okumam gibidir". Buna yakın bir ifâde Şâfiî hazretlerinden (radıyallahu anh) rivayet edilmiştir. Arzın semadan farksız olduğuna inanan İmam Mâlik, şeyhine arzettiği kitapları rivâyet ederken tâlibin: ?????demesini de tecvîz etmiştir.
2- İbnu Salah, el-Irâkî, Nevevi, Suyûtî gibi meşrıklıların cumhûru, sema'ı arz'a tercih etmiş bu görüşün en doğru görüş olduğunu söylemiştir.
3- Ebu Hanîfe, İbnu Ebî Zi'b ve başkalarının görüşüne göre arz, semâ'dan üstündür. Dârakutnî, İbnu Fâris ve Hâtîbu'l-Bağdadî'nin rivayetlerine göre İmam Mâlik de bu görüşte imiş. Keza Dârakutnî, Leys İbnu Sa'd, Şu'be, İbnu Lehî'a, Yahya İbnu Sa'îd Ebû Hâtim, Yahya İbnu Abdillah, Abbas İbnu'l-Velîd İbni Yezid vs. bir çoklarının da bu görüşte olduklarını anlatmıştır.
Kitâbu'l-Bedî'in sâhibi Muzafferuddîn Ahmed İbnu Ali el-Bağdadî (694/ 1294) arz ve kıraatın eşit mertebede olduğunu belirttikten sonra şunu söyler: "İhtilâf edilen husûs şeyhin kendi kitabından okumasıdır. Zira o da tâlib gibi hata yapabilir. Öyle ise yanında okunması ile kendisinin okuması arasında fark kalmaz. Ancak şeyh hıfzından okuyacak olursa bu, bilittifak arzdan üstündür". İbni Hacer de: "Sema'ı tercih'in yeri, tâlib ile şeyhin eşit olması veya tâlibin daha âlim olması durumundadır. Çünkü talebe işittiğini daha iyi öğrenir. Tâlibin ilmi daha az olduğu takdirde okuyup arzetmesi uygundur. Zirâ bu, zabtına daha ziyâde yardım eder. Bu sebepten, tâlibin, imlâ hâlinde şeyhi dinlemesi en üstün dereceyi teşkil eder. Çünkü bu takdirde şeyh ve talebe her ikisi de dikkatli bulunurlar" der.
Arz yoluyla hadîs tahammül eden râvinin edâ sigaları, en üstünden en düşüğe doğru tedricen şöyle sıralanır:
1- Bizzat okumuş ise: ???? ??? ?? Falanın huzurunda okudum. Kendi hazır iken başkası okumuşsa: ?????? ???? ???? ?????? Falanın huzurunda okunurken ben de oradaydım".
Bundan sonraki sikalarda sema bahsinde kullanılmış olan ????? lafzından sonra gelen elfazı hep kırâet tâbiriyle kayıtlayarak kullanmak gerekir:
2- ????? ??????? veya ????? ????? ???? ???? ????
3- ?????? ??????? veya ?????? ????? ???? ???? ????
4- ???????)???????(??????? veya ?????????)???????(????? ???? ???? ????
5- ???? ???? ??????? veya ??? ??? ????? ???? ???? ????
6- ??? ???? ??????? veya ??? ????? ?????? ???? ???? ????
Görüldüğü üzere arzda sâdece ????? lafzının kullanılması uygun görülmemiştir.
Arz yoluyla tahammül edilen hadisleri eda ederken kırâet lafzıyla kayıtlamadan sema yoluyla tahammül edilen hadislerin edasında kullanılan ????? ? ?????? sigalarını aynen kullanma hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. İbnu'l-Mübârek, Yahya İbnu Yahya et-Temîmî, Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî bu makamda bu iki siganın mutlak olarak kullanılmasını câiz görmezler. Öte yandan Zührî, Mâlik, Süfyan İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Saîd el-Kattân, Buhârî, Süfyan Sevrî, Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Muhammed Şeybânî, bir kavle göre Mâlik, Sa'leb, Tahâvî, Ebu Nu'aym İsfehânî, bir kavle göre Ahmed İbnu Hanbel gibi Hicazlı ve Kûfeli âlimlerin çoğu her iki siganın birbirinin yerine kullanılmasını câiz görürler.
Üçüncü bir grup arz yoluyla tahammülde ???? lafzını kullanmadan ?????? demeyi tecvîz ederler, fakat ????? demeyi uygun bulmazlar. Şâfiî ve ashâbı ile Müslim, İbnu's Salâh ve Nevevî'nin dediklerine göre meşrik ulemasının cumhuru buna kâildir.
Netice olarak denebilir ki, müteahhirin nazarında, ????? deyince sema, ?????? deyince arz kastolunur. Mütekaddimîn nazarında ?????? tabirî de ?????? makamında kullanılmıştır. Aliyyül-Kârî de mütekaddimin ilk müteahhirîn arasında orta bir tabakanın ?????? tabirini mutlak şekliyle arzda, mukayyed olarak da şekliyle ??????? ?????? icâzet'de kullandıklarını belirtmiştir.[3]

---

[1] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 56.
[2] Bunlar: Ebu Asım en-Nebil (V.212/827), Vekî İbnu'l-Cerrâh, Muhammed İbnu Selâm el-Beykendî (225/839), Abdurrahman İbnu Sellam el-Cümehî'dir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/53-56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BELLİ BİR KONUYA AİT OLMAYAN İLGİ ÇEKİCİ HADİSLER

370) Belli Bir Konuyu Kapsamayıp Hoş Cazip Ve İlginç Hadisler

1812. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir sabah Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* deccâlden uzun uzun bahsetti. Sonunda yorulup sesini alçalttı, sonra tekrar yüksek sesle konuştu. Biz onun anlatışına bakarak deccâlin Medine civarındaki hurmalıklara gelip dayandığını zannettik. Tekrar yanına gittiğimiz zaman üzüntümüzü anladı ve:
– *"Hayrola, bu ne hal?"* dedi. Biz de:
– Yâ Resûlallah! Sabahleyin deccâlden bahsettin. Kâh alçak sesle kâh yüksek sesle konuştuğun için, biz onun hurmalıklara gelip dayandığını sandık, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
– *"Sizin adınıza deccâlden başka şeylerden daha çok korkuyorum. Şayet deccâl ben aranızdayken çıkarsa, onun oyununu bozar, delillerini çürütürüm.*
Eğer ben aranızdan ayrıldıktan sonra çıkarsa, artık herkes kendini ona karşı savunup korumalıdır. Zaten Allah Teâlâ mü'minleri onun kötülüklerinden koruyacaktır. Deccâl kıvırcık saçlı, patlak gözlü, (Câhiliye devrinde ölen) Abdüluzzâ İbni Katan'a benzeyen bir gençtir. Sizden onu gören Kehf sûresinin baş (ve son) tarafından onar âyet okusun. O Şam ile Irak arasındaki bir yerden çıkacak. Sağa sola her yana kötülüğünü yayacaktır. Ey Allah'ın kulları, imanınızı koruyup direnin!"
– Yâ Resûlallah! Deccâlin yeryüzünde kalma süresi ne kadardır? diye sorduk. Şöyle buyurdu:
– *"Kırk gündür. Bir günü bir yıl kadar, bir başka günü bir ay kadar, bir diğer günü de bir hafta kadardır; geri kalan günleri ise sizin bildiğiniz günler gibidir."* Biz:
– Yâ Resûlallah! Bir yıl kadar olan günde, kılacağımız bir günlük namaz kâfi gelecek mi? dedik.
– *"Hayır, siz namaz vakitlerini ona göre takdir ve hesap ediniz"* buyurdu. Biz:
– Yâ Resûlallah! Onun yeryüzündeki sürati ne kadardır? diye sorduk. Şöyle buyurdu:
– *"Rüzgârın sürüklediği bulut gibi insanların yanından geçer, ilâh olduğunu söyleyerek kendisine iman etmelerini ister, onlar da iman ederler. Göğe yağmur yağdırmasını emreder, yağmur yağar; yere bitki bitirmesini emreder, otlar, çayırlar biter; insanların yayılmaya gönderdikleri hayvanları daha gösterişli ve semiz, sütleri daha bol olarak döner. Daha sonra başka insanların yanına gelerek onları kendine inanmaya davet eder; fakat onlar kendisine inanmayıp teklifini geri çevirirler; deccâl de yanlarından ayrılıp gider; lakin sabahleyin suları çekilip çayır çimenleri kurur, hayvanları da helâk olur.*
Deccâl bir örene uğrayıp 'Definelerini ortaya çıkar!' der, o harâbedeki defineler arıbeyinin peşinden giden arılar gibi deccâlin arkasından gider. Sonra deccâl babayiğit bir genci yanına çağırıp onu kılıcıyla ikiye biçer; vücudunun her parçası bir yana düşer; ardından ona seslenir. Delikanlı gülümseyen bir çehreyle ona doğru gelir. Deccâl böyle işler yaparken Allah Teâlâ Mesîh İbni Meryem *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gönderir. Mesîh, boyanmış iki elbise içinde, ellerini iki meleğin kanatları üzerine koyarak Dımaşk'ın doğusundaki Akminare'nin yanına iner. Mesih parıldayan yüzüyle başını yere eğince saçlarından terler damlar, başını kaldırınca inci gibi nûrânî damlalar dökülür. Onun nefesini koklayan kâfir derhal ölür. Nefesi baktığı yere ânında ulaşır. Mesih deccâlin peşine düşer, onu (Kudüs yakınındaki) Bâbülüd'de yakalayıp öldürür. Sonra Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın kendilerini deccâlin şerrinden koruduğu birtakım insanların yanına gelir, onların yüzlerini okşayarak deccâl fitnesinin sona erdiğini söyler ve kendilerine cennetteki yüksek derecelerini haber verir. Bu sırada Allah Teâlâ Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem*'e vahyederek "Kimsenin öldüremeyeceği kullar yarattım; diğer kullarımı toplayıp Tûr'a götür" buyurur. Allah Teâlâ Ye'cûc ve Me'cûc'ü yeryüzüne gönderir. Onlar tepelerden süratle inip giderler; öncüleri Taberiye gölüne varıp gölün bütün suyunu içer.
Arkadan gelenler oraya vardıklarında, "Bir zamanlar burada çok su varmış" derler. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanında bulunan mü'minler Tûr dağında mahsur kalırlar. Onlardan her biri için bir öküz başı, sizin bugünkü paranızla yüz altından daha kıymetli olur. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanındaki mü'minler bu belâdan kendilerini kurtarması için Allah Teâlâ'ya yalvarırlar. Allah Teâlâ da Ye'cûc ve Me'cûc'ün enselerine kurtçuklar musallat eder; hepsi bir anda ölüp gider. Ardından Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile mü'minler Tûr dağından inerler. Ye'cûc ve Me'cûc'ün kokmuş cesetlerinin olmadığı bir karış yer bulamazlar. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanındaki mü'minler bu belâdan da kendilerini kurtarması için Allah Teâlâ'ya yalvarırlar.
Allah Teâlâ deve boyunları gibi iri kuşlar gönderir; bu kuşlar onların kokmuş cesetlerini alarak Cenâb–ı Hakk'ın dilediği yere götürüp atarlar. Sonra Allah Teâlâ hiçbir evin ve çadırın engel olamayacağı bol bir yağmur gönderir; bu yağmur yeryüzünü ayna gibi pırıl pırıl temizler. Daha sonra yeryüzüne "Meyveni bitir, bereketini getir" diye emredilir. O gün bir grup insan tek bir nar ile doyar, kabuğuyla da gölgelenirler.
Yaylıma gönderilen hayvanların sütü de bereketlenir, bir devenin sütü kalabalık bir grubu, bir ineğin sütü bir kabileyi, bir koyunun sütü bir cemaati doyurur. Onlar böyle yaşayıp giderken Allah Teâlâ tatlı bir rüzgâr gönderir; bu rüzgâr onları koltuk altlarından sarmalayıp her mü'minin ve müslimin rûhunu alıp götürür. Yeryüzünde insanların en fenaları kalır; onlar eşekler gibi birbiriyle tepişip herkesin gözü önünde cinsel ilişkide bulunurlar ve kıyamet onların üzerine kopuverir."[1]

***** Deccal insanın dünya hayatında karşılaşacağı en büyük fitnedir. Müslüman imanı sayesinde onun şerrinden kurtulacaktır. Çok süratli yayılma gücü olan Deccali Hz. İsa öldürüp insanları ondan kurtaracaktır. Ye'cüc ve Me'cücün çıkıp yeryüzünün ifsad edilmesiyle yeryüzü bazı kurtçuklarla bunlardan temizlenip mü'minlerin ruhları kabzedilecek, kıyamet de kötü insanlar üzerine kopacaktır. [2]

1813. Rib'î İbni Hırâş şöyle dedi:
Ebû Mes'ûd el–Ensârî ile birlikte Huzeyfe İbni Yemân'ın yanına gittim. Ebû Mes'ûd ona:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den deccâl hakkında duyduklarını söyle, dedi. Huzeyfe de şunları söyledi:
– *"Deccâl, yanında bir su ve bir de ateş olduğu halde ortaya çıkacak. Bazılarının onun yanında gördüğü su gerçekte su olmayıp yakıcı ateştir. Bazılarının onun yanında gördüğü ateş de gerçekte ateş olmayıp soğuk, tatlı bir sudur. Sizden deccâle kim yetişirse, ateş olarak gördüğü tarafta bulunsun. Zira o, tatlı, içimi güzel bir sudur."*
Ebû Mes'ûd el–Ensârî, Huzeyfe'nin böyle söylediğini ben de duydum, dedi.[3]

1814. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ümmetimin hayatta bulunduğu bir zamanda deccâl çıkar ve kırk, bu kadar zaman kalır. (Râvi, Hz. Peygamber'in kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı buyurduğunu bilemediğini söylemektedir.) *Bunun üzerine Allah Teâlâ İsâ İbni Meryem'i yeryüzüne gönderir; o da deccâli bularak ortadan kaldırır. Sonra insanlar, aralarında hiçbir düşmanlık bulunmadan yedi yıl yaşarlar. Sonra Allah Teâlâ Şam taraflarından soğuk bir rüzgâr gönderir ve bu rüzgâr kalbinde zerre kadar hayır –veya iman– bulunan yeryüzündeki bütün insanların ruhunu kabzeder. Şayet biriniz dağın içine bile girse, bu rüzgâr onu mutlaka bulup canını alır. İşte o zaman yeryüzünde kötülüklere bir kuş hafifliğiyle dalan, yırtıcı hayvan atılganlığıyla şuursuzca saldıran kimseler kalır. Bunlar ne bir iyilik tanırlar ne de bir kötülüğü yadırgarlar. Şeytan bir insan kılığına girerek onlara görünür ve:*
– Dediğimi yapmayacak mısınız? diye sorar. Onlar da:
– Ne yapmamızı emredersin? derler.
Şeytan da onlara putlara tapmalarını emreder. Onlar her türlü ahlâksızlığı yapıp putlara taparken rızıkları bollaşır, hayat tarzları iyileşir. Daha sonra sûra üflenir. Onun sesini duyan herkes dehşet ve şaşkınlık içinde yıkılır kalır. Sûrun sesini ilk duyup can veren adam, devesinin havuzunu tamir eden bir kimsedir. Onunla birlikte yanındakiler de kendilerini yere atıp can verirler. Sonra Allah Teâlâ çiğ gibi –veya gölge gibi– bir yağmur yağdırır. İnsanların çürüyüp gitmiş cesetleri bununla yeniden hayat bulur. Ardından sûra bir kere daha üflenir; herkes yerinden fırlayıp kendilerine verilecek emri beklemeye başlar. Daha sonra:
– Haydi, Rabbinize gelin! denir. Meleklere de:
– Onları alıkoyun; çünkü onlar sorguya çekilecektir, denir. Daha sonra yine meleklere:
– Cehennemlikleri ayırın! buyurulur. Onlar da:
– Kaçta kaçını ayıralım? diye sorarlar.
– 1000 kişiden 999'unu, denir. İşte o gün, dehşeti yüzünden çocukların ihtiyarladığı bir gün olacaktır. O gün her şeyin ortaya çıktığı korkunç bir gündür."[4]

1815. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mekke ile Medine dışında, deccâlin ayak basmadığı bir yer kalmaz. Mekke ile Medine'nin bütün yollarında saf tutmuş melekler bu iki şehri korur. Deccâl kumlu, çorak bir yere iner. Ardından Medine üç defa sarsılır; Allah Teâlâ orada bulunan kâfir ve münafıkları dışarı çıkarır."[5]

1816. Yine Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İsfahan yahudilerinden taylasanlı yetmiş bin kişi deccâlin ardından gider."[6]

1817. Ümmü Şerîk *radıyallahu anhâ* Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu dinledi:
"İnsanlar deccâlden kaçıp dağlara sığınırlar."[7]

1818. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:
"Hz. Âdem'in yaratıldığı zamandan kıyametin kopacağı ana kadar deccâlden daha büyük bir fitne yoktur."[8]

1819. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Deccâl ortaya çıkınca, mü'minlerden biri onun bulunduğu tarafa doğru gider. Deccâlin silâhlı adamları onun önüne çıkarak:
– Nereye gitmek istiyorsun? diye sorarlar.
– Şu ortaya çıkan adamın yanına, der. Deccâlin adamları:
– Sen bizim Rabbimize inanmıyor musun? diye sorarlar. O da:
– Bizim Rabbimizin gizli bir yanı yok ki onu bırakıp başkasına inanalım, der. Deccâlin bazı adamları:
– Öldürün şunu, derler. Bir kısmı ise:
– Tanrınız, haberi olmadan bir kimseyi öldürmeyi yasaklamadı mı! derler ve o mü'mini deccâlin yanına götürürler. O mü'min deccâli görünce diğer mü'minlere:
– Ey mü'minler! Bu adam Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisinden bahsettiği deccâldir, diye seslenir. O zaman deccâl adamlarına:
– Bunu iyice bir dövün, der. Onu dövmek üzere tutarlar. Deccâl tekrar, "Yakalayın şunu, yarın kafasını", der. Onun sırtını, karnını dayaktan geçirirler. Bu defa deccâl, "Bana iman etmiyor musun?" diye sorar. O mü'min:
– Sen yalancı Mesîh'sin, der.
Deccâlin emri üzerine onu testereyle baştan aşağı ikiye biçerler. Deccâl o zâtın ikiye bölünen cesedinin arasından yürüyüp geçtikten sonra ona:
– Ayağa kalk! der. O da doğrulup kalkar. Deccâl tekrar:
– Bana iman ediyor musun? diye sorar. O da:
– Senin hakkındaki kanaatim iyice pekişti, dedikten sonra halka dönerek, 'Ey insanlar! O benden sonra artık kimseyi öldürüp diriltemez', der. Deccâl onu kesmek için yakalar. Fakat Allah Teâlâ o mü'minin boynundan köprücük kemiğine kadar olan kısmı bakır haline dönüştürür; bu sebeple deccâl ona bir şey yapamaz. Bunun üzerine deccâl onun ellerinden ve ayaklarından tutup fırlatır. Halk onu cehenneme attığını zanneder. Halbuki o cennete atılmıştır."
Resûlullah sözünü şöyle tamamladı:
"İşte bu mü'min, âlemlerin Rabbine göre insanların en büyük şehididir."[9]

1820. Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Hiç kimse Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e deccâl hakkında benden fazla soru sormadı. Resûl–i Ekrem bana:
– *"O sana zarar vermeyecek"* buyurdu. Ben:
– Bazı kimseler deccâlin yanında dağ kadar ekmek, bir nehir kadar içme suyu bulunduğunu söylüyorlar, deyince:
– *"Allah yanında o, bu söylediklerinden daha değersizdir"* buyurdu.[10]

1821. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bütün peygamberler ümmetlerini yalancı kör deccâlin tehlikesine karşı uyarmışlardır. Şunu bilin ki, onun bir gözü kördür; ama sizin azîz ve celîl olan Rabbiniz tek gözlü değildir. Deccâlin iki gözünün arasına kâfir (ke–fe–re) diye yazılmıştır."[11]

1822. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbir peygamberin ümmetine deccâl hakkında söylemediği bir şeyi size haber vereyim mi? Onun bir gözü kördür. Yanında cennete ve cehenneme benzeyen bir şey olacaktır. Onun cennet dediği şey, cennet değil cehennemdir."[12]

1823. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* herkesin yanında deccâlden söz ederek şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ tek gözlü değildir. Şunu unutmayın ki, deccâlin sağ gözü kördür. Onun bu gözü üzüm salkımından dışarı fırlamış üzüm tanesi gibidir."[13]

1824. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslümanlarla yahudiler çarpışmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yahudi taşın, ağacın arkasına saklanacak, bunun üzerine o taş, o ağaç yahudiyi kovalayan kimseye, 'Ey müslüman! Arkamda bir yahudi var, gel onu öldür!' diyecek. Yalnız garkad ağacı bir şey söylemeyecek; çünkü o yahudilerin ağaçlarındandır."[14]

1825. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bir adam bir kabrin yanından geçerken kendini o kabrin üzerine atıp, 'Âh! Keşke şu kabirde yatanın yerinde ben olsaydım' diye kendini yerden yere vurmadıkça dünya hayatı son bulmayacaktır. O kimse dindarlığı sebebiyle değil, başına gelen belâlar yüzünden böyle davranacaktır."[15]

1826. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Fırat nehrinin suyu çekilip, aktığı yatakta bulunan bir altın dağı meydana çıkmadıkça ve kurtulup kazanan ben olayım diye birbiriyle çarpışan her yüz kişiden doksan dokuzu ölmedikçe kıyamet kopmaz."[16]

Diğer bir rivayet ise şöyledir: *"Pek yakında Fırat nehrinin suyu çekilerek aktığı yatakta bir altın hazinesi meydana çıkacaktır. O günü gören kimse, o hazineden kesinlikle bir şey almasın."*[17]

1827. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:
"Bir gün gelecek, insanlar Medine'yi bütün hayır ve güzellikleriyle terkedip gidecekler; orada sadece vahşi hayvanlar ve kuşlar kalacaktır. Medine'ye son olarak koyunlarına seslenip duran Müzeyne kabilesinden iki çoban girecek ve orayı ıpıssız, vahşi hayvanlarla dolu bulacaklar. Onlar da Vedâ Tepesi'ne gelince yüzüstü düşüp öleceklerdir."[18]

1828. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünyanın son günlerinde, halifelerinizden biri, malı saymaya bile gerek duymadan avuç avuç dağıtacaktır."[19]

1829. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlar öyle bir zaman görecektir ki, bir kimse eline altın alıp onu sadaka olarak vereceği bir kimse arayacak, fakat bulamayacaktır. Erkeklerin azlığı, kadınların çokluğu sebebiyle, kırk kadının bir erkeğin himayesine sığındığı görülecektir."[20]

1830. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Vaktiyle bir adam bir başkasından bir arsa satın aldı. Arsayı alan adam orada altınla dolu bir çanak buldu. Arsayı satan adama:
– Altınını al! Zira ben senden altın değil arazi satın aldım, dedi. Arsanın ilk sahibi de:
– Ben sana o arsayı içindekilerle beraber sattım, dedi.
Anlaşmazlıklarını halletmesi için bir adama başvurdular. Hakem olan bu adam:
– Çocuklarınız var mı? diye sordu. Biri:
– Benim bir oğlum var, dedi. Diğeri de:
– Benim de bir kızım var, dedi. Hakem:

– Oğlanla kızı evlendirin. O altınların bir kısmını onlara verin, bir kısmını da siz harcayın, dedi".[21]

1831. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledi:
"Vaktiyle iki kadın yanlarında çocuklarıyla giderken bir kurt gelip onlardan birinin çocuğunu kapıp götürdü. Kadınlardan biri arkadaşına:
– Kurt senin çocuğunu götürdü, dedi. O da:
– Hayır, senin çocuğunu götürdü, dedi.
Kadınlar dâvalarını halletmek üzere Dâvûd sallallahu aleyhi ve sellem'e başvurdular. O da yaşlı kadını haklı görerek çocuğu ona verdi. Kadınlar oradan ayrıldıktan sonra Hz. Dâvûd'un oğlu Süleyman sallallahu aleyhi ve sellem'e giderek, meseleyi ona da anlattılar. Hz. Süleyman:
– Bana bıçağı getirin de çocuğu ikiye bölerek aralarında paylaştırayım, dedi. O zaman genç kadın:
– Allah sana rahmet etsin, öyle yapma! Çocuk onundur, dedi.
Hz. Süleyman da çocuğun genç kadına ait olduğunu belirtti.[22]

1832. Mirdâs el–Eslemî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ın sâlih kulları birbiri ardından âhirete göçer; geride arpa ve hurmanın döküntüleri gibi değersiz kimseler kalır. Allah Teâlâ da onlara hiçbir önem vermez."[23]

1833. Rifâa İbni Râfi' ez–Zürakî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Cebrâil *aleyhisselâm* Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– İçinizdeki Bedir gazilerine nasıl bir önem veriyorsunuz? diye sordu. Peygamber *aleyhisselâm* da:
– *"Onları müslümanların en faziletlisi kabul ederiz"* buyurdu veya buna benzer bir söz söyledi. Cebrâil *aleyhisselâm*:
– Biz de meleklerden Bedir Gazvesi'ne katılanları meleklerin en faziletlisi sayarız, dedi.[24]

1834. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ bir kavme azâb gönderdiği zaman, o azâb orada bulunanların hepsine erişir. Sonra da herkes amellerine göre yeniden diriltilir."[25]

***** Günahların yaygınlaşması ve bunlara engel olunmaması, toplumun helak edilmesinin bir sebebidir. Deprem, sel ve değişik felaketler gibi. Toplumda kötülükler çoğalır. Allah'a ve Allah'ın dinine isyan edilir, iyi kimseler de vazifelerini yapmazlarsa gelen felaketler iyi kimselere de isabet edebilir. Dolayısıyla kötülükleri görüp onların yaygınlaşmasına engel olmak her müslümanın görevidir.
Bu hadisin bir benzeri 2 ve 91 numarada geçmişti. [26]

1835. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Mescid–i Nebevî'de Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hutbe okurken dayandığı bir kütük vardı. Mescide minber konulduğu (artık Resûlullah hutbesini orada okumaya başladığı) zaman bu kütüğün, doğumu yaklaşmış deve gibi inlediğini duyduk. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* minberden indi, elini kütüğün üzerine koyunca sesi kesildi.[27]

1836. Ebû Sa'lebe el–Huşenî Cürsûm İbni Nâşir *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ bazı şeyleri farz kıldı, onları ihmal etmeyin. Bazı günahlara yaklaşılmaması için sınırlar koydu, o sınırları aşmayın. Bazı şeyleri haram kıldı, o haramları çiğnemeyin. Bazı şeyleri de unuttuğu için değil size olan merhameti sebebiyle dile getirmedi, onları da araştırıp kurcalamayın."[28]

1837. Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber yedi gazâ yaptık. O gazvelerde çekirge yedik.
Diğer bir rivayete göre, Resûl–i Ekrem ile beraber çekirge yedik, dedi.[29]

1838. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'min bir yılan deliğinden iki defa ısırılmaz."[30]

***** Müslüman uyanık ve dikkatli insandır, kendisini tecrübe tahtası yapmaz. Dikkatsizlik ve tedbirsizlikten dolayı bir defa aldatılsa bile ferasetini kullanarak ikinci defa aynı tuzağa yakalanmaz. [31]

1839. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz; onlar için acıklı azâb vardır:
Biri, yolculuk sırasında ihtiyacından fazla suyu olup da onu öteki yolculardan esirgeyen kimse.
Diğeri, ticaret malını ikindiden sonra satarken, onu şu kadar fiyata aldım diye yemin eden, gerçek hiç de öyle olmadığı halde müşteri kendine inanan kimse.
Öteki de, bir devlet başkanına dünyalık hatırına biat sözü veren, kendisine para pul verirse sözünde duran, vermezse sözünden cayan kimsedir."[32]

1840. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sûra iki üfleme arasında kırk vardır." Ashâb–ı kirâm:
– Ebû Hüreyre! Kırk gün mü? diye sordular.
– Bir şey diyemem, dedi. Sahâbîler:
– Kırk yıl mı? diye sordular.
– Bir şey diyemem, dedi.
– Kırk ay mı? diye sordular.
– Bir şey diyemem, dedi. (Sonra hadisi şöyle tamamladı) *"Kuyruk sokumu (acbü'z–zeneb) dışında insanın bütün bedeni çürüyüp yok olur. Yeniden yaratılma işi kuyruk sokumundan başlar. Sonra Allah Teâlâ gökten bir su indirir, herkes bitkiler gibi yeniden canlanır."*[33]

1841. Yine Ebû Hüreyre şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yerde sahâbîlerle konuşurken bir bedevî çıkageldi ve:
– Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünü kesmeden konuşmasına devam etti. Bunun üzerine sahâbîlerden biri:
– Bedevînin sorusunu duydu, fakat soruyu beğenmedi, dedi. Bir başkası da:
– Hayır, soruyu duymadı, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* konuşmasını bitirince:
– *"Kıyamet hakkında soru soran nerede?"* buyurdu. Bedevî:
– Buradayım, Yâ Resûlallah! dedi.
– *"Emanet zâyi edildiği zaman kıyameti bekle!"* buyurdu. Bedevî:
– Emanet nasıl zâyi olacak? diye sordu. Resûl–i Ekrem de:
– *"Emanet ehil olmayan kimseye verildiği zaman kıyameti bekle!"* buyurdu.[34]

1842. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İmamlar sizin için namaz kılarlar; eğer eksiksiz kıldırırlarsa hem size hem de onlara sevabı vardır; şayet hata ederlerse, size sevap, onlara da ceza vardır."[35]

1843. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*:
"Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz" âyetini okudu ve onu şöyle açıkladı:
İnsanların diğer kimselere en hayırlı ve faydalı olanları, bazı şahısları boyunlarından zincire vurulmuş olarak (İslâm toplumuna) getiren kimselerdir. Sonra o getirdikleri esirler İslâmiyet'i kabul ederler.[36]

1844. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ, boyunlarından zincire vurulmuş olarak cennete götürülen kimselerden hoşnut olur."[37]

1845. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'nın bir beldede en beğendiği yer oranın mescitleri, bir beldede en sevmediği yer de oranın çarşı–pazarıdır."[38]

1846. Selmân–ı Fârisî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Şayet yapabiliyorsan, çarşı–pazara ilk giren ve oradan en son çıkan kimse sen olma! Çünkü orası şeytanın savaş alanı olup bayrağını oraya diker.[39]

Berkânî *Sahîh*'inde bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:
Selmân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Çarşı–pazara ilk giren ve oradan en son çıkan sen olma! Şeytan orada yumurtlar ve orada yavru çıkarır."

1847. Âsım el–Ahvel'den rivayet edildiğine göre Abdullah İbni Sercis *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Yâ Resûlallah! Allah seni bağışlasın, dedim. O da:
– *"Seni de bağışlasın"* buyurdu.
Âsım el–Ahvel dedi ki, Abdullah İbni Sercis'e:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* senin için böyle mağfiret diledi mi? diye sordum.
– Evet, senin için de mağfiret diledi, dedi ve şu âyet–i kerîmeyi okudu:
"(Habîbim!) Hem kendinin hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!"[40]

1848. Ebû Mes'ûd el–Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İlk peygamberlerden itibaren halkın hatırında kalan bir söz vardır: Utanmadıktan sonra dilediğini yap!"[41]

1849. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek hesap, kan dâvalarıdır."[42]

1850. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Melekler nûrdan, cinler kızıl ateşten, Âdem de size bildirilen şeyden (topraktan) yaratılmıştır."[43]

1851. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Nebiyy–i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkı Kur'an idi.[44]

1852. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Kim Allah'a kavuşmak isterse, Allah da ona kavuşmak ister. Kim Allah'a kavuşmak istemezse, Allah da ona kavuşmayı arzu etmez" buyurdu. Bunun üzerine ben:
– Yâ Resûlallah! Ölümü sevmediği için mi (kavuşmak istemez)? Öyleyse hepimiz ölümü sevmeyiz, dedim.
– *"Hayır, öyle değil. Mü'mine Allah'ın rahmeti, rızâsı ve cenneti müjdelendiği zaman Allah Teâlâ'ya kavuşmak ister; işte o zaman Allah da ona kavuşmayı arzu eder. Kâfire Allah'ın azâbı, gazabı haber verildiği zaman Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz; Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz"* buyurdu.[45]

1853. Mü'minlerin annesi Safiyye Binti Huyey *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* itikâfa girmişti. Bir gece onu ziyarete gidip konuştum. Sonra eve dönmek üzere kalktığım zaman o da beni evime götürmek üzere kalktı.
Bu sırada ensardan iki kişi *–Allah onlardan razı olsun–* bizimle karşılaştı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görünce oradan çabucak uzaklaşmak istediler. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Biraz yavaş olun. Yanımdaki Safiyye Binti Huyey'dir"* dedi. Onlar:
– Elçisinin uygunsuz bir davranışta bulunmasından Allah'ı tenzih ederiz, Yâ Resûlallah! deyince de:
– *"Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır, Onun sizin kalbinize bir kötülük – veya bir şüphe– atmasından korktum"* buyurdu.[46]

***** Kötü niyet ve sui zan yani şüpheden uzak durmak ve bu tür işlere meydan vermemenin önemi anlatılan hadisimizle insanın apaçık düşmanı olan şeytana karşı daima dikkatli olması gerektiği hatırlatılmaktadır. Çünkü şeytan vesvese ve telkinleriyle insanları saptırabilir. Şeytan daima boş olup izin kullanmıyor, tatil yapmıyor, istirahat etmiyor, o bizi görüyor, biz onu görmüyoruz. Biz görevimizi unutuyor, ibadetlerimizi ihmal ediyoruz, o ise görevini hiç unutmuyor, şeytan her insanı saptırıp cehenneme sokmak için her hileye başvuruyor, bunu unutmamalıdır. [47]

1854. Ebü'l–Fazl Abbâs İbni Abdülmuttalib *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Huneyn Gazvesi'nde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber bulundum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Düldül adındaki) beyaz katırın üzerinde otururken, Abdülmuttalib'in torunu Ebû Süfyân İbni Hâris ile ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından hiç ayrılmadık. Müslümanlarla müşrikler birbirine girince müslümanlar gerilemeye başladı. Bu sırada Resûlullah Düldül'ü durmadan kâfirlerin üzerine sürüyordu. Ben Düldül'ün geminden tutmuş savaş alanına girmesine engel olmaya çalışıyordum. Ebû Süfyân ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in katırının özengisine yapışmıştı. Bu sırada Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Ey Abbâs! Bey'atürrıdvân'da bulunanlara seslen!"* buyurdu.
Gür sesli bir zât olan Abbas sözüne şöyle devam etti:
Var gücümle "Bey'atürrıdvân'da bulunan sahâbîler! Neredesiniz?" diye bağırdım. Vallahi onların sesimi duydukları zaman Hz. Peygamber'e doğru dönüp gelişleri, bir ineğin yavrusuna doğru şefkatle gelişi gibiydi. "Lebbeyk! Lebbeyk! (Emret! Emret!)" diyerek kâfirlerle vuruştular. Ensarı savaşa çağırırken "Ey ensar topluluğu! Ey ensar topluluğu!" diye sesleniyorlardı. Daha sonra da sadece Hâris İbni Hazrecoğullarından yardım istendi. Bu sırada Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Düldül'ün üzerinde ileri doğru uzanmış vaziyette onların çarpışmalarına bakarken *"İşte tandırın kızıştığı zaman!"* buyurdu. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yerden birkaç çakıl taşı alıp kâfirlerin yüzüne doğru fırlattı. Ardından da: *"Muhammed'in Rabbine yemin ederim ki, bozguna uğradılar"* dedi.
Ben savaşanlara bakmaya gittim. Gördüğüm kadarıyla savaş başladığı gibi devam ediyordu. Vallahi Hz. Peygamber'in, kâfirlere taşları fırlatmasından sonra, güçlerinin gittikçe zayıfladığını ve işlerinin tersine döndüğünü gördüm.[48]

1855. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ temizdir; sadece temiz olanları kabul eder. Allah Teâlâ peygamberlerine neyi emrettiyse mü'minlere de onu emretmiştir. Cenâb–ı Hak Peygamberlere:
'Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan şeylerden yiyin, iyi ve faydalı işler yapın!' buyurmuştur. Mü'minlere de:
'Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin' buyurmuştur."
Resûl–i Ekrem daha sonra şunları söyledi:
"Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapar. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: Yâ Rabbi! Yâ Rabbi! diye dua eder. Halbuki onun yediği haram, içtiği haram, gıdası haramdır. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!"[49]

1856. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; onlar için acıklı azâb vardır:
Bunlar zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar, kibirlenen fakirdir."[50]

1857. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil, bunların hepsi cennet nehirlerindendir."[51]

1858. Ebû Hüreyre şöyle dedi:
Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elimi tutarak şöyle buyurdu:
"Allah, toprağı cumartesi günü yarattı. Oradaki dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, sevilmeyen şeyleri salı günü, nûru çarşamba günü yarattı. Hayvanları yeryüzüne perşembe günü yayıp dağıttı. Âdem'i yaratılanların sonuncusu olarak cuma gününün son saatlerinde, ikindiyle akşam arasında yarattı."[52]

1859. Ebû Süleymân Hâlid İbni Velîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Mûte Savaşı'nın yapıldığı gün elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde sadece Yemen yapısı enli bir kılıç kaldı.[53]

1860. Amr İbni Âs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledi:
"Hâkim, hüküm verirken ictihadda bulunur da isabetli hüküm verirse, iki sevap kazanır. Yine hüküm verirken ictihadda bulunur da yanılırsa, bir sevap kazanır."[54]

1861. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sıtma, cehennem ateşindendir. Onu su ile serinletiniz."[55]

1862. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse, oruç borcuyla ölürse, yakını onun yerine orucunu tutar."[56]

***** Bu hadisteki (sâme anhü veliyyühû) ibaresini bir kısım alimler "ölü namı hesabına fakirleri doyurur" diye anlamışlar ve yakın akrabası ve varisleri fakirleri doyurmak suretiyle borcunu telafi etmiş ve orucunu tutmuş gibi olurlar demişlerdir. Ayrıca; müslümanın tutamadığı her günün orucu için Bakara: 2/184 ve benzeri varid olan hadislere göre bir fakirin doyurulması hükmüyle uygulama devam etmiş, sahabe, tabiin ve Medine halkının ameli de bu şekilde devam etmiştir. Dolayısıyla bu hadis-i şerif, yukarıdaki ayetten ve zikredilen hadisten önce geldiği ve hükümünün kalmadığı da bildirilmiştir.[57]

1863. Avf İbni Mâlik İbni Tufeyl'den rivayet edildiğine göre, bir kimse Âişe *radıyallahu anhâ*'ya gelerek, sattığı veya bağışladığı bir şey hususunda (yeğeni) Abdullah İbni Zübeyr'in, "Vallahi Âişe ya bu işten vazgeçer veya ben onun böyle davranmasına engel olurum" dediğini haber vermişti. Âişe bu haberi getiren adama:
– O böyle mi dedi? diye sordu. Oradakiler de:
– Evet, böyle söyledi, dediler. Bunun üzerine Âişe:
– Abdullah İbni Zübeyr ile eğer ölünceye kadar bir daha konuşursam, Allah'a adağım olsun, dedi.
Hz. Âişe'nin dargınlığı epeyce uzayınca, İbnü'z–Zübeyr araya şefaatçiler koyarak teyzesinin kendini bağışlamasını istedi. Fakat Âişe:
– Vallahi ben onun hakkında kimsenin aracılığını kabul etmem, adağımı da bozmam, dedi. Bu dargınlığın hayli uzadığını gören Abdullah İbni Zübeyr, Misver İbni Mahreme ile Abdurrahman İbni Esved İbni Abdiyegûs'a konuyu açarak:
– Allah aşkına beni (teyzem) Âişe'nin yanına götürüp barıştırın. Benimle ilgiyi kesip konuşmamak üzere adak adaması helâl değildir, dedi.
Misver ile Abdurrahman bu teklifi kabul edip Hz. Âişe'nin evine geldiler ve:
– Allah'ın selâmı ve bereketleri sana olsun, girebilir miyiz? diye içeri girmek üzere izin istediler. Hz. Âişe de:
– Girin, dedi.
– Hepimiz mi girelim? diye sordular. Yanlarında İbnü'z–Zübeyr'in olduğunu bilmediği için o da:
– Evet, hepiniz girin, dedi. İbnü'z–Zübeyr de onlarla birlikte içeri girdi; perdenin arkasına geçerek teyzesinin boynuna sarıldı ve kendisini bağışlamasını isteyerek ağladı. Misver ile Abdurrahman da, Allah aşkına onu bağışla, diye yalvardılar ve:
– Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de, pek iyi bildiğin gibi, küs durmayı yasaklamıştır. Bir müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla dargın durması helâl değildir, diyerek onunla barışmasını istediler. Suç bağışlamanın önemi, akraba ile ilgiyi kesmenin kötülüğü konusunda o kadar çok şey söylediler ki, nihayet Hz. Âişe onlara adağından söz ederek ağlamaya başladı:
– Ben konuşmamak üzere adak adadım; adağı bozmak günahtır, dedi. Mahreme ile Abdurrahman onun gönlünü yapmak üzere o kadar çok şey söylediler ki, sonunda Hz. Âişe İbnü'z–Zübeyr ile konuştu. Adağını bozduğu için de kırk köleyi âzad etti. Hz. Âişe sonraki günlerde bu adağını sık sık anıp ağlar, gözlerinden akan yaşlar baş örtüsünü ıslatırdı.[58]

1864. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* aradan sekiz yıl geçtikten sonra bir gün Uhud şehidlerini ziyarete gitti. Yaşayanlara ve ölenlere vedâ eder gibi onlara dua etti. Sonra (konuşmak üzere) minbere çıktı ve şunları söyledi:
"Ben âhirete sizden önce gideceğim ve sizin için hazırlık yapacağım; sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Buluşma yerimiz Kevser havuzunun yanıdır. Ben şu bulunduğum yerden Kevser havuzunu görmekteyim. Ben sizin Allah'a şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ama dünya hırsıyla birbirinizle didişip çekişmenizden korkuyorum."
Ukbe sözüne şöyle devam etti: Bu benim Resûlullah'ı son görüşüm oldu.[59]

1865. Ebû Zeyd Amr İbni Ahtab el–Ensârî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sabah namazını kıldırdıktan sonra minbere çıktı, öğle namazına kadar konuştu. Aşağı inip namazı kıldırdı, tekrar minbere çıktı ve ikindi namazına kadar konuştu. Minberden inip ikindi namazını kıldırdıktan sonra yine minbere çıktı ve güneş batıncaya kadar konuştu. Artık bize olmuş ve olacak her şeyi haber verdi. Bunları en iyi bilenimiz, hâfızası en sağlam olanımızdır.[60]

1866. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'a itaat etmeyi adayan kimse (adağını yaparak) O'na itaat etsin. Allah'a isyan etmeyi adayan da (adağından vazgeçsin ve) O'na karşı gelmesin."[61]

1867. Ümmü Şerîk *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona zehirli iri keleri öldürmeyi emretti ve:
"O, İbrâhim aleyhisselâm'a ateş üflerdi" buyurdu.[62]

1868. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zehirli iri keleri ilk vuruşta kim öldürürse ona şu kadar iyilik sevabı vardır. Onu ikinci vuruşta kim öldürürse, birincisinden daha az olmak üzere ona da şu kadar iyilik sevabı vardır. Eğer bir kimse onu üçüncü vuruşta öldürürse ona da şu kadar iyilik sevabı vardır."[63]
Bir başka rivayete göre de şöyle buyurdu:
"Kim zehirli iri keleri ilk vuruşta öldürürse ona yüz iyilik sevabı yazılır. İkinci vuruşta öldürene bundan daha az sevap verilir. Üçüncü vuruşta öldürene de daha az sevap verilir."[64]

1869. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"(Vaktiyle) bir adam:
– Ben mutlaka bir sadaka vereceğim, dedi. Geceleyin evinden sadakasını alıp çıktı ve onu bilmeden bir hırsızın eline tutuşturdu. Ertesi gün halk:
– Hayret! Bu gece bir hırsıza sadaka verilmiş! diye konuşmaya başladı. Adam:
– Allahım! Sana hamdolsun. Ben mutlaka bir sadaka daha vereceğim, dedi. Sadakasını alarak evinden çıktı ve onu bir fâhişenin eline tutuşturdu. Ertesi gün halk:
– Olur şey değil! Bu gece bir fâhişeye sadaka verilmiş! diye dedikoduya başladı. Adam:
– Allahım! Bir fâhişeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun. Ben mutlaka bir sadaka vereceğim, dedi. Sadakasını alıp evinden çıktı ve onu bir zenginin eline koydu. Ertesi gün halk:
– Bu ne iştir! Bu gece bir zengine sadaka verilmiş! diye söylenmeye başladı. Adam:
– Allahım! Hırsıza, fâhişeye ve zengine sadaka verdiğim için sana hamdolsun, dedi.
Uykusunda o adama şöyle denildi:
– Hırsıza verdiğin sadaka, belki onu yaptığı hırsızlıktan utandırıp vazgeçirecektir. Fâhişe belki yaptığından vazgeçip iffetli bir kadın olacaktır. Zengin de belki bundan ibret alıp Allah'ın kendisine verdiği maldan muhtaçlara dağıtacaktır."[65]

***** Daima infak edilmesine dair hadisler pek çoktur. Ayrıca her zaman ve durumda infak edilmesini emreden ayetlerden; Bakara: 2/3, 195, 215, 254, 261, 262, 264, 267, 272, 273, 274; Al-i İmran: 3/17, 92, 134; Nisa: 4/39; Enfal: 8/3, 60; Tevbe: 9/34, 99; Ra'd: 13/22; İbrahim: 14/31; Nahl: 16/75; Hac:; 22/35; Furkan: 25/67; Kasas: 28/54; Secde: 32/16, Fatır: 35/29; Sebe': 34/39; Şura: 42/38; Hadid: 57/7; Münafikun: 63/10; Teğabün: 64/16.ayetlerine bakılabilir.[66]

1870. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir yemek dâvetinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber bulunuyorduk. Kendisine etin kol tarafı ikram edildi. Resûl–i Ekrem etin kol tarafını severdi. Ondan bir lokma kopardıktan sonra şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde insanların efendisi benim. Bu da neden biliyor musunuz? Allah Teâlâ gelmiş gelecek bütün insanları düz bir yere toplayacak. Orası, insanlara bakan kimsenin hepsini görebileceği, onlara çağıranın hepsine sesini duyurabileceği bir yerdir. Güneş onlara yaklaşacak, insanlar sıkıntıdan ve kederden artık dayanamayacak hale gelince birbirlerine:
– İçinde bulunduğunuz sıkıntıyı, başınıza gelen hali görmüyor musunuz? Halinizi Rabbinize arzederek size şefaat edecek birini bulmayı düşünmüyor musunuz? diyecekler. Bazıları ötekilerine:
– Babanız Âdem'e gidiniz, diyecekler. Âdeme gelip:
– Ey Âdem! Sen insanların babasısın. Seni Allah kudret eliyle yarattı. Sana kendi rûhundan üfledi. Meleklere sana secde etmelerini emretti, onlar da secde ettiler. Seni cennete yerleştirdi. Rabbine varıp bizim için şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali, başımıza gelen derdi görmüyor musun? diyecekler. O da:
– Bugün Rabbim çok gazaplı. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Rabbim o ağaca yaklaşmamı yasakladı, ama ben O'nu dinlemedim. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Nûh'a gidin, diyecek. Onlar da Nûh'a gelerek:
– Ey Nûh! Sen yeryüzü halkına gönderilen resûllerin ilkisin. Allah Teâlâ sana "çok şükreden kul" demişti. İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? Başımıza gelenleri görmüyor musun? Rabbinin huzurunda bize şefaat etmeyecek misin? diyecekler. O da:
– Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Benim bir duam vardı; onu da kavmimin aleyhine kullandım. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin. İbrâhim'e gidin, diye karşılık verecek. Onlar da İbrâhim'e gelerek:
– Sen Allah'ın peygamberisin, yeryüzü halkı içinde Allah'ın dostu sensin. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. O da şunları söyleyecek:
– Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Ben vaktiyle üç yalan söylemiştim. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Mûsâ'ya gidin. Onlar da Mûsâ'ya gelerek şöyle diyecekler:
– Ey Mûsâ! Sen Allah'ın Resûlüsün. Allah sana peygamberlik vermek ve seninle konuşmak suretiyle seni diğer insanlardan üstün kılmıştır. Rabbinin huzurunda bize şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor musun? O da:
– Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Ben öldürülmesine dair emir almadığım bir adamı öldürdüm. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; İsâ'ya gidin, diyecek. Onlar da İsâ'ya gelerek:
– Ey İsâ! Sen Allah'ın Resûlü, O'nun Meryem'e yönelttiği kelimesi ve O'nun yarattığı bir ruhsun. Sen daha beşikte iken insanlarla konuştun. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. İsâ da:
– Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır, diyecek, ama bir günah zikretmeyecek. Sonra da, asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Muhammed'e gidin, diyecek.
Başka bir rivayete göre Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu: Onlar da bana gelerek:
– Yâ Muhammed! Sen Allah'ın Resûlü ve son peygambersin. Allah Teâlâ senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını bağışlamıştır. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. Ben de yürüyüp Arş'ın altına geleceğim, Rabbime secdeye kapanacağım. Sonra Allah Teâlâ daha önce kimseye öğretmediği en güzel hamdü senâyı bana ilham edecek. Sonra bana hitaben:
– Yâ Muhammed! Secdeden başını kaldır! İste! İstediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek, buyuracak. Ben de başımı secdeden kaldıracağım ve:
– Yâ Rabbî! Ümmetimi bana bağışla! Yâ Rabbî! Ümmetimi kurtar! Yâ Rabbî! Ümmetimi bağışla! diye yalvaracağım. O zaman bana:
– Yâ Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları cennet kapılarının en sağındaki Bâbü'l–eymen'den içeri al! Onlar başkalarıyla beraber cennetin diğer kapılarından da gireceklerdir, buyurulacak. Sonra Resûl–i Ekrem sözüne şöyle devam etti: Canımı kudretiyle yaşatan Allah'a yemin ederim ki, cennet kapılarının iki kanadı arasındaki mesafe, Mekke ile (Bahreyn'deki) Hecer veya Mekke ile (Suriye'deki) Busrâ arasındaki mesafe kadar geniştir."[67]

1871. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
İbrâhim *sallallahu aleyhi ve sellem,* İsmâil'in annesi (Hâcer) ile henüz memedeki oğlu İsmâil'i alıp Mekke'ye getirdi. Onları Kâbe'nin üst tarafında ve zemzemin yukarısındaki büyük bir ağacın altına bıraktı. O vakitler Mekke'de kimse bulunmadığı gibi içecek su da yoktu. İşte İbrâhim, karısı ile oğlunu oraya bıraktı. Yanlarına da bir dağarcık hurma ve bir kırba su koydu. Sonra İbrahim arkasını dönüp gitmeye başladı. Hâcer onun peşini bırakmadı:
– İbrâhim! Bizi konuşup görüşecek bir kimsenin, yiyip içecek bir şeyin bulunmadığı bu vadide tek başına bırakıp da nereye gidiyorsun? diye sordu. Bu soruyu birkaç defa tekrarladı. İbrâhim dönüp bakmadı bile. Sonunda Hâcer: Bunu böyle yapmanı sana Allah mı emretti? deyince İbrâhim:
– Evet, Allah emretti, diye cevap verdi. Hâcer:
– Öyleyse Allah bizi korur, dedi.
Hâcer geri döndü; İbrâhim *sallallahu aleyhi ve sellem* de yürüyüp gitti. Kimsenin kendisini göremediği Seniyye mevkiine varınca, yüzünü Kâbe tarafına çevirdi; sonra ellerini kaldırarak şöyle dua etti:
"Ey Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını, senin saygı duyulması gereken Mukaddes Mâbed'inin yanında, ekin bitmez bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerine onlara karşı muhabbet koy ve kendilerine bazı meyvelerden rızık ver. Umarım ki nimetlerine şükrederler" (İbrâhim: 14/37)
Hâcer İsmâil'i emziriyor ve kırbadaki sudan içiyordu. Nihayet kırbadaki su tükendi. Hem kendi hem oğlu susadı. Çocuk susuzluktan yerde sızlanıp yuvarlanmaya başlayınca, Hâcer onun bu halini görmemek için oraya en yakın tepe olan Safâ'ya gitti ve tepenin üstüne çıktı. Sonra acaba birini görebilir miyim diye vâdiye bakındı; fakat kimseyi göremedi. Safâ tepesinden inip vâdiye gelince, koşmasına engel olmasın diye elbisesinin eteğini topladı. Sonra da çok zor durumda kalmış bir insanın son gayretiyle koşmaya başladı; vâdiyi geçip Merve'ye geldi. Tepenin üstüne çıkıp acaba birini görebilir miyim diye bakındı; fakat kimseyi göremedi. İki tepe arasında böyle yedi defa gidip geldi.
İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* sözünün burasında şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: "İşte bundan dolayı insanlar Safâ ile Merve arasında sa'yeder" buyurdu. Sonra da sözüne şöyle devam etti:
Hâcer Merve tepesine çıkınca bir ses duydu. Kendi kendine "Sus! Dinle!" dedi. Sonra iyice kulak verdi, aynı sesi bir daha duydu.
– Tamam, sesini duyurdun. Yapabiliyorsan bize yardım et! diye seslendi. Bir de baktı ki, zemzemin olduğu yerde bir melek, topuğuyla –veya kanadıyla– yeri kazmakta! Nihayet su göründü. Hâcer, akıp gitmesin diye suyun etrafını eliyle şöyle çevirmeye, suyu avuçlayıp kırbasını doldurmaya başladı. Hâcer suyu avuçladıkça, bir rivayete göre avuçladığı kadar, yerden kaynıyordu.
İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: *"Allah İsmâil'in annesine rahmet etsin. Zemzemi kendi haline bıraksaydı –veya suyu avuçlamasaydı– zemzem akarsu olurdu"* buyurdu. İbni Abbas sözüne şöyle devam etti:
Hâcer sudan içti ve yavrusunu emzirdi. Melek ona:
– Bize bir zarar gelir diye korkma! İşte şurası Beytullah'ın yeridir. Onu şu çocukla babası yapacaktır. Allah, o işi yapacak kimsenin yok olup gitmesine izin vermez, dedi. Beytullah'ın yeri zeminden yüksekçe idi. Seller oranın sağını solunu yalayıp aşındırmıştı. Onlar bu şekilde yaşayıp giderken nihayet bir gün Cürhümlüler'den bir grup insan veya onlardan bir aile Kedâ yolundan gelerek Mekke'nin alt tarafına indiler. O sırada bir kuşun gelip gittiğini gördüler. Bu kuş mutlaka suyun etrafında dönüp duruyor. Halbuki biz bu vadide su bulunmadığını biliyorduk, diyerek ayağına çevik bir veya iki kişiyi oraya gönderdiler. Gidenler orada su bulunduğunu görünce geri dönüp durumu haber verdiler. Suyun yanına geldiklerinde Hâcer'i gördüler:
– Bizim buraya yerleşmemize izin verir misin? diye sordular. O da:
– Evet, ama su üzerinde bir hak iddia edemezsiniz, dedi. Onlar da:
– Peki, kabul, dediler.
İbni Abbas rivayetine şöyle devam etti:
İnsanlarla bir arada olmaya ihtiyaç duyduğu sırada onların çıka gelmesi Hâcer'i sevindirdi. Cürhümlüler oraya yerleştikleri gibi akrabalarına haber saldılar, onlar da gelip yerleştiler. Böylece Mekke civarı yerleşik bir alan haline geldi.
O zaman çocuk olan İsmâil nihayet büyüyüp gelişti. Cürhümlüler'den Arapça'yı öğrendi. Delikanlılık çağına geldiği zaman, Cürhümlüler'in en fazla beğenip takdir ettikleri bir kimse oldu. Erginlik çağına gelince, onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler. Günün birinde Hâcer vefat etti. İsmâil'in evlenmesinden sonraki bir tarihte, Hz. İbrâhim, Hâcer ile oğlunun durumunu öğrenmek üzere Mekke'ye geldi. Fakat İsmâil'i evde bulamadı. Karısına:
– İsmâil nerede diye sordu. Kadın:
– Rızkımızı temin etmeye, başka bir rivayete göre, avlanmaya gitti, dedi. İbrâhim *aleyhisselâm* ona geçimlerinin ve durumlarının nasıl olduğunu sordu. O da:
– Çok kötü durumdayız. Büyük bir sıkıntı ve darlık içindeyiz, diye hallerinden şikâyet etti. İbrâhim de:

– Kocan gelince ona selâmımı söyle; kendisine hatırlat da kapısının eşiğini değiştirsin, dedi.
İsmâil eve gelince, orada bir şeyler olduğunu sezdi ve karısına:
– Ben yokken eve biri geldi mi? diye sordu. O da:
– Evet, yaşlı bir adam geldi, diyerek onu tarif etmeye çalıştı. Seni sordu, ben de söyledim. Nasıl geçindiğimizi öğrenmek istedi. Ben de büyük bir geçim sıkıntısı çektiğimizi anlattım, dedi. İsmâil:
– Peki, sana bir şey tavsiye etti mi? diye sordu. O da şunları söyledi:
– Evet, sana selâm söyledi ve kapısının eşiğini değiştirsin dedi. İsmâil:
– O gelen benim babamdır. Bana senden boşanmamı emretmiş. Haydi ailenin yanına dönebilirsin, dedi. O kadını boşayıp Cürhümlüler'den bir başka kadınla evlendi.
Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçtikten sonra İbrâhim tekrar oğlunun evine geldi. Fakat İsmâil'i bulamadı. İçeri girip İsmâil'i sordu. Karısı:
– Rızkımızı temin etmeye gitti, dedi. İbrâhim:
– Geçiminiz, haliniz nasıl? diye sordu. Kadın:
– Çok iyi durumdayız. Rahat ve bolluk içindeyiz, diyerek Allah'a hamdü senâ etti. Konuşma şöyle devam etti:
– Ne yiyorsunuz?
– Et yiyoruz.
– Ne içiyorsunuz?
– Su.
O zaman İbrâhim, 'Allahım, etlerine sularına bereket ver', diye dua etti.
Sözün burasında Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"O zamanlar Mekke'de ekin yoktu. Eğer olsaydı tahılın bereketlenmesi için de dua ederdi."
İbni Abbas dedi ki: İbrahim'in duası sayesinde et ile su, başka yerde yaşayanlarla kıyaslanmayacak şekilde, Mekkeliler'in sağlığına elverişli olmuştur.
Bir başka rivayete göre İbrâhim *aleyhisselâm* oraya gelince:
– İsmâil nerede? diye sordu. Karısı:
– Avlanmaya gitti, dedi. Sonra da: Bir şeyler yemek ve içmek üzere buyurmaz mısınız? dedi. İbrâhim:
– Ne yiyor ne içiyorsunuz? diye sordu. Kadın:
– Yediğimiz et, içtiğimiz su, dedi. İşte o zaman İbrâhim *aleyhisselâm:*
– Allahım! Onların yiyeceklerine, içeceklerine bereket ver! diye dua etti.
İbni Abbas sözüne şöyle devam etti: Ebü'l–Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem:* "İşte bu, İbrâhim'in duasının bereketidir" buyurdu.
İbrâhim gelinine şöyle dedi:
– Kocan eve gelince ona benim selâmımı söyle ve kendisine hatırlat da, kapısının eşiğine sahip olsun, dedi.
İsmâil eve gelince:
– Eve gelen oldu mu? diye sordu, Karısı:
– Evet, güzel görünümlü bir ihtiyar geldi, diyerek onun hakkında güzel şeyler söyledi. Sözüne devamla, bana seni sordu, ben de anlattım; geçimimizi öğrenmek istedi, ben de çok iyi olduğunu belirttim, dedi. İsmâil:
– Sana bir tavsiyede bulundu mu? diye sordu. O da:
– Evet, sana selâm söyledi ve kapının eşiğine sahip olmanı emretti, dedi. O zaman İsmâil:
– O benim babamdır. Evin eşiği de sensin. Babam seni hoş tutmamı, seninle iyi geçinmemi emretmiş, dedi.
Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçtikten sonra İbrâhim *aleyhisselâm* bir daha geldi. O sırada İsmâil zemzemin yakınındaki büyük bir ağacın altına oturmuş ok yontuyordu. Babasını görünce ayağa kalktı. Uzun süre birbirini görmeyen bir baba çocuğuna, bir çocuk da babasına sevgi ve saygısını nasıl gösterirse, onlar da birbirlerine öyle yaptılar.
İbrahim *aleyhisselâm* oğluyla konuşmaya başladı:
– İsmâil! Allah bana önemli bir görev verdi.
– Öyleyse Rabbinin emrini yap, babacığım.
– Ama bana yardım edeceksin.
– Sana elbette yardım ederim.
İbrâhim oradaki yüksekçe bir tepeyi gösterdi:
– Allah, işte şuraya bir ev yapmamı emretti, dedi. İbrâhim oraya Kâbe'nin temelini atıp yükseltti. İsmâil taş getiriyor, İbrâhim de duvar örüyordu. Binanın duvarları yükselince, İsmâil şu (makâm–ı İbrâhim diye bilinen) taşı getirip babasına verdi. O da bu taşın üstüne çıkıp İsmâil'in getirdiği taşlarla inşaata devam etti. Onlar beraberce binayı yaparken: *"Rabbimiz! Bizden bu hizmeti kabul buyur. Şüphesiz sen duamızı duyan, niyetimizi bilensin"* (Bakara: 2/127) diye dua ediyorlardı.
Bir başka rivayet ise şöyledir:
İbrâhim *aleyhisselâm* İsmâil ile onun annesini alıp yola çıktı. Yanlarında bir de su kırbası vardı. İsmâil'in annesi susadıkça kırbadan içip oğlunu emziriyordu. Nihayet Mekke'ye gelince, İbrâhim Hâcer'i büyük bir ağacın altına bıraktı. Sonra geriye, ailesinin yanına dönmeye başladı. Bunun üzerine Hâcer onun arkasına takıldı. Kedâ mevkiine gelince, Hâcer onun arkasından:
– İbrâhim! Bizi kime bırakıp gidiyorsun? diye seslendi. O da:
– Allah'a bırakıyorum, dedi. Hâcer:
– Allah'ın himâyesine razıyım, dedi. Sonra geri döndü. Kırbadaki sudan içiyor, südü artıyor, o da çocuğunu emziriyordu. Sonunda su bitti. Hâcer, gidip etrafa bakınayım, belki birini görürüm, dedi. Yürüyüp gitti, Safâ tepesine çıktı. Birini görebilir miyim diye etrafına bakındı, bakındı, fakat kimseyi göremedi. Vâdiye inince koşmaya başladı. Merve'ye geldi. İki tepe arasında koşarak birkaç defa gidip geldi. Sonra da gidip çocuğa bakayım, acaba ne yapıyor, diye söylendi. Dönüp çocuğun yanına geldi; çocuk bıraktığı gibi bitkin bir halde duruyordu. Orada öylece durmaya gönlü razı olmadı. Gidip etrafa tekrar bakınayım, belki birini görürüm, dedi. Yürüdü gitti, Safâ tepesine çıktı. Bir kimseyi görebilir miyim diye etrafına bakındı, bakındı, fakat kimseyi göremedi. Böylece iki tepe arasında yedi defa gidip geldi. Sonra tekrar kendi kendine, gidip çocuğa bakayım, acaba ne yaptı, diye söylendi. O sırada bir ses duydu. "Eğer bir iyilik yapabileceksen yardım et!" diye seslendi. Bir de baktı ki Cebrâil *aleyhisselâm*, topuğunu yere vurarak toprağı kazıyor. Derken su fışkırdı. Hâcer hayretler içinde kaldı ve hemen kırbasına avuç avuç su doldurmaya başladı. Sonra Buhârî hadisin tamamını rivayet etti.[68]

1872. Saîd İbni Zeyd *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:
"Mantar, kudret helvası türünden ilâhî bir lutuftur. Suyu da göze şifadır."[69]

* Tabii olarak ekilmeksizin insan emeği karıştırılmaksızın Allah'ın ikramı cinsinden yeryüzünde biten Domalan ve Tabii Mantar'ın suyu göze şifadır. Suyu göze damlatılacağı gibi sürme gibi çekileceği de söylenmiştir. [70]

---

[1] Müslim, Fiten 110. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 59; İbni Mâce, Fiten 33.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 532.
[3] Buhârî, Enbiyâ 50, Fiten 26; Müslim, Fiten 105, 108.
[4] Müslim, Fiten 116.
[5] Müslim, Fiten 123. Ayrıca bk. Buhârî, Fezâilü'l–Medîne, 9, 26, 27, Tevhîd 31; İbni Mâce, Fiten 33.
[6] Müslim, Fiten 124.
[7] Müslim, Fiten 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 69; İbni Mâce, Fiten 33.
[8] Müslim, Fiten 126. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 19–21.
[9] Müslim, Fiten 113. Ayrıca bk. Buhârî, Fiten 27.
[10] Buhârî, Fiten 26; Müslim, Âdâb 32, Fiten 114, 115. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 33.
[11] Buhârî, Fiten 26, Tevhîd 17; Müslim, Fiten 101, 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 14, Sünnet 25–26; Tirmizî, Fiten 56, 62; İbni Mâce, Fiten 33.
[12] Buhârî, Enbiyâ 3; Fiten 26; Müslim, Fiten 109.
[13] Buhârî, Fiten 26, Tevhîd 17; Müslim, Îmân 274. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 60.
Deccalle alakalı 207 numarada bir hadis geçmişti.
[14] Buhârî, Cihâd 94, Menâkıb 25; Müslim, Fiten 82.
[15] Buhârî, Fiten 22; Müslim, Fiten 54.

[16] Buhârî, Fiten 24; Müslim, Fiten 29. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 25.
[17] Buhârî, Fiten 24; Müslim, Fiten 29–32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 13; Tirmizî, Sıfatü'l–cenne 26.
[18] Buhârî, Fezâilü'l–Medîne 5; Müslim, Hac 498, 499.
[19] Müslim, Fiten 68, 69. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 317.
[20] Müslim, Zekât 59. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât 9.
[21] Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Akdıye 21. Ayrıca bk. İbni Mâce, Lukata 4.
[22] Buhârî, Enbiyâ 40, Ferâiz 30; Müslim, Akdıye 20. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l–kudât 14.
Dava halledilmesine dair 221'de benzeri geçmişti.
[23] Buhârî, Rikâk 9. Ayrıca bk. Dârimî, Rikâk 11.
[24] Buhârî, Megâzî 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 11.
[25] Buhârî, Fiten 19; Müslim, Cennet 84.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 536.
[27] Buhârî, Menâkıb 25.
[28] Dârekutnî, es–Sünen, IV, 184. Ayrıca bk. Hâkim, el–Müstedrek, IV, 115.
[29] Buhârî, Zebâih ve's–sayd 13; Müslim, Sayd ve'z–zebâih 52. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 22; Nesâî, Sayd ve'z–zebâih 37.
[30] Buhârî, Edeb 83; Müslim Zühd 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 29; İbni Mâce, Fiten 13.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 537.
[32] Buhârî, Müsâkât 10, Şehâdât 22, Ahkâm 48, Tevhîd 24; Müslim, Îmân 171–173. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 60; Tirmizî, Siyer 35; Nesâî, Büyû' 6; İbni Mâce, Ticârât 30, Cihâd 42.
[33] Buhârî, Tefsîru sûre (39), 3, (78), 1; Müslim, Fiten 28.
[34] Buhârî, İlim 2, Rikak 35. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 361.
[35] Buhârî, Ezân 55. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 355, 537.
[36] Buhârî, Tefsîru sûre (3), 7.
[37] Buhârî, Cihâd 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 114.
[38] Müslim, Mesâcid 28.
[39] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 100.
[40] Müslim, Fezâil 112.
[41] Buhârî, Enbiyâ 54, Edeb 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 6; İbni Mâce, Zühd 17.
[42] Buhârî, Diyât 1, Rikak 48; Müslim, Kasâme 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 8; Nesâî, Tahrîmü'd–dem 2; İbni Mâce, Diyât 1.
[43] Müslim, Zühd 60. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 153, 168.
[44] Müslim, Müsâfirîn 139. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 2.
[45] Müslim, Zikir 14–17. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 41; Tirmizî, Cenâiz 67, Zühd 6; Nesâî, Cenâiz 10; İbni Mâce, Zühd 31.
[46] Buhârî, İ'tikâf 11, Bed'ü'l–halk 11, Ahkâm 21; Müslim, Selâm 23–25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 79, Edeb 81; İbni Mâce, Sıyâm 65.
[47] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 540.
[48] Müslim, Cihâd 76.
[49] Müslim, Zekât 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru'l–Kur'ân 3.
[50] Müslim, Îmân 172. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75, 77.
Benzeri 617-794-1590-1837'de geçmişti
[51] Müslim, Cennet 26. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 261, 289, 440.
[52] Müslim, Münâfıkîn 27. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 327.
[53] Buhârî, Meğâzî 44.
[54] Buhârî, İ'tisâm 21; Müslim, Akdıye 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdıye 2; Tirmizî, Ahkâm 2; Nesâî, Âdâbü'l–kudât 3; İbni Mâce, Ahkâm 3.
[55] Buhârî, Bed'ü'l–halk 10, Tıb, 28; Müslim, Selâm 78–84. Ayrıca bk. Tirmizî, Tıb 25; İbni Mâce, Tıb 19.
[56] Buhârî, Savm 42; Müslim, Sıyâm 153. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 40, Eymân 21.
[57] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 542.
[58] Buhârî, Edeb 62.
[59] Buhârî, Megâzî 17; Müslim, Fezâil 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 68–70; Nesâî, Cenâiz 61.
[60] Müslim, Fiten 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 341.
[61] Buhârî, Eymân 28, 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 19; Tirmizî, Nüzûr ve'l–eymân 2; Nesâî, Eymân 27, 28; İbni Mâce, Keffârât 16.
[62] Buhârî, Enbiyâ 17, Bed'ü'l–halk 15; Müslim, Selâm 142. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 115; İbni Mâce, Sayd 12.
[63] Müslim, Selâm 146. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 162–163; Tirmizî, Sayd 14; İbni Mâce, Sayd 12.
[64] Müslim, Selâm 147.
[65] Buhârî, Zekât 14; Müslim, Zekât 78. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 47.
[66] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 544.
[67] Buhârî, Enbiyâ 3, 9, Tefsîru sûre (17), 5; Müslim, Îmân 327, 328. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 10.
Biraz kısa şekliyle 203'de geçmişti.
[68] Buhârî, Enbiyâ 9 (Yukarıdaki rivayetlerin hepsi Sahîh–i Buhârî'dedir).
[69] Buhârî, Tefsîru sûre (2), 4, Tefsîru sûre (7), 2, Tıb 20; Müslim, Eşribe 157–162. Ayrıca bk. Tirmizî, Tıb 22; İbni Mâce, Tıb 8.
[70] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 549.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- İcazet (İzin):

Hadis öğrenim ve öğretim yollarından icâzet, hocanın talebesine rivayet hakkına sahip olduğu hadîslerin veya kitapların tamamını yahut bir kısmını rivayet etmesi için, yazılı veya sözlü olarak müsaade etmesidir. Bunda ne semâ' usûlünde olduğu gibi hocanın okuması, ne de kırâet metodunda görüldüğü gibi talebenin okuyup hocanın dinlemesi ve tasvibi vardır. İbn Hazm, bu usule çok sert bir şekilde karşı çıkmakta ve "bid'at" demektedir.
İcâzet, sözlü veya yazılı olarak verilir. Yazılı icazete itiraz edenler olmuşsa da her ikisini eşit kabul etmek daha doğrudur.
İcazetlerin yazılı vesika halinde verilmesi yaygındır. Yazılı icazetlerin yerini bugün "Müessese icazeti" demek olan okulların verdiği diplomalar almış gözükmektedir.
İcazette, kendisine icazet verilenin (mücazun leh) kabulü şart olmadığı gibi, icazet verenin (muciz) icazetten vazgeçmesinin de neticeye tesiri yoktur.
İcazetin bütün çeşitlerine ait rivayet lafızları bu bahsin sonundaki alfabetik listede yer alacaktır.[1]
Rivayeti için izin verilen rivâyâta; mücâz, izni veren zâta mücîz, iznin verildiği kişiye de mücâzün-leh denir.
İcâzetin muhtelif çeşitleri vardır:
1- Muayyen şeyin rivâyet edilmesi için muayyen bir zâta izin verilmesi. Belli bir hocanın belli bir öğrenciye belli bir malzemeyi rivâyet veya istinsaha izin vermesi: Şu siganın ifade ettiği gibi Sana Buhârî'yi rivâyet etmen için izin verdim veya Sana fihristimde olan kitapları rivâyet etmene izin verdim veya Falan kimseye falanca kitabı rivâyet etmesi için izin verdim.
Bu çeşit icâzet, münâveleden mücerred en yüce icâzet çeşididir. Cemâhir-i ulema bu çeşid icâzetin câiz olduğu hususunda müttefiktir. Âlimler de bununla âmel etmişlerdir. Ebu'l-Velîd el-Bâci ve Kadı İyaz bu hususta icma olduğunu söylemiştir.
Muhtelif cemaatlere mensup bazıları ise buna karşı çıkmış, câiz olmaması gerektiğini söylemiştir. Muhaddislerden Şû'be gibi. O: "İcâzet caiz olursa ilim için seyahat ortadan kalkar" der. İcâzeti caiz görmeyenler arasında İbrahim Harbî, Ebu Nasr el-Vailî, Ebu'eş-Şeyh el-Isbehânî; fakihlerden de Kâdı Hüseyn, el-Mâverdî, Ebu Bekr el-Hocendî, Ebu Tâhir ed-Debbâs da zikredilir. İmam Şâfii'den yapılan iki rivayetten birine göre o da karşı çıkmıştır. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un da rıza göstermediklerini Amîdi nakleder. Keza Malik'in de bu düşüncede olduğunu el-Kâdı Abdu'l-Vehhâb nakletmiştir. İbnu Hazm da "Bu bid'attır, caiz olamaz!" demiştir. Bunlara göre birine "Benden işittiğin şeyleri rivâyet etmene izin verdim" demek, "Benim ağzımdan yalan söylemeye sana izin verdim" demekten farksızdır. Çünkü şeriat, işitilmeyeni rivâyeti mübâh addetmez.
Ancak, bazıları da mûcîz ve mücâz kitabı biliyor iseler caizdir, aksi halde câiz değildir demiştir.
Hatibu'l-Bağdadî, icazetin cevazına bazı âlimlerin sünnetten delil getirdiklerini kaydeder. Onlara göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Berae sûresini bir sahifeye yazdırıp, hac sırasında halka teklif etmesi için Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e verip arkadan da Hz. Ali'yi göndermesi hadisesi buna delildir. Çünkü Hz. Ali, Sâhîfe'yi Hz. Ebu Bekr'den alınca ne Resûlullah'a ne de Hz. Ebu Bekr'e okumadı. Mekke'ye varınca sahîfe'yi açıp halka okudu. Şu halde surenin tebliğini Hz. Ali icâzetle yapmış olmaktadır. Tebliğden önce sema veya arz mevzubahis değil.
Râmahurmuzi'nin rivâyetine göre, el-Kerâbîsi, İmam Şâfiî (radıyallahu anh)'ye müracaatla kitaplarını huzurunda okumak ister. Şafiî buna rıza göstermez ve: "Git Za'feranî'den kitapları al, istinsah et, ben sana rivâyet izni verdim!" der.[2]
Cumhura göre, ihtiyaca binâen câiz olduğu kabul edilen münâveleden âri icâzet için farklı fikirler ileri sürülmüştür: Zerkeşi'nin Ahmed İbnu Meysere el-Mâlikî'den yaptığı rivâyete göre, normal şekilde yapılan bir icâzet, şartlarına riayet edilmeyen semadan daha iyidir.
Zerkeşi, icâzeti semaya -mutlak olarak- üstün görenlerin olduğunu da kaydetmiştir. Yine Zerkeşi'nin zikrettiği üçüncü bir görüşe göre icâzet ile sema ve arz arasında fark yoktur. Bakî İbnu Mahled böyle düşünenlerdendir ve şöyle demiştir: "İcâzet, benim nazarımda, babamın nazarında ve hatta dedemin nazarında da sema gibidir."
En makulünü Tûfî söylemiş olmalı, meseleyi açıklayarak neticeye bağlamalıdır: "Selef devrinde sema (gerekli ve) evlâ idi. Ancak hadîsler kitaplar halinde tedvîn edilip sünen toplanmış olduktan ve te'lifler şöhret kazandıktan sonra, sema ile icâzet arasında fark kalmamıştır."
2- Muayyen olmayan rivâyetleri muayyen kimseye rivâyet izni. Belli bir şahsın, belli bir öğrenciye belli olmayan malzemeyi rivâyet izni vermesi: Bu çeşit icâzet şu sigalarla ifade edilir: Bütün işittiklerimi rivayet etmen için sana izin verdim. Veya: "Bütün merviyyatımı rivâyet etmen için sana izin verdim".
Bu tarz bir icâzetin câiz olup olmayacağı daha çok ihtilaflara sebebiyet vermiştir. Ancak cumhur bunu da câiz görmüş, şartına uygun olarak yapılan rivâyetin sahîhliğini kabul etmiştir.
3- Umumi İcâzet 'icazet-i amme): İzni herkese şamil kılan bir icâzet çeşididir. Bir nevi icâzet-i amme'dir. Bunda şu ifâde kullanılır: "Bütün müslümanlara rivayet izni verdim" veya "Herkese rivâyet izni verdim", veya "Zamanıma yetişmiş olanlara rivâyet izni verdim" veya "halen yaşamakta olanlara rivâyet izni verdim", veya "Lâ ilahe illallah diyenlere rivâyet izni verdim." gibi genel ifadelerle verilen izin. İbn Salah bu tür icazeti kabul etmez.
Belli bir şehir halkına veya "daha önce kendisinden okumuş olanlara" gibi genelliği biraz daraltarak (mukayyed) verilen icazetin geçerli olma şansından bahsedilmektedir.
Bunun câiz olup olmayacağı müteahhirîn ulema tarafından şiddetle münâkaşa edilmiştir. Nevevî'ye göre "Şu beldenin ilim tâliblerine..." veya "Daha önce bana okumuş olanlara izin verdim" şeklinde sınırlayıcı bir ifade kullanmış olsaydı cevaza yakın olurdu. İbnu's Salâh da bunun menedilmesine meylederek: "Ne seleften ne de müteahhirînden hiç kimsenin buna uyduğunu işitmedik, icâzet aslında zayıf bir tahammül yoludur, bu şekilde hududu genişletilince zayıflığı daha da artar" demiştir.
Ancak başta İbnu Mende olmak üzere, Ebu't-Tayyib et-Taberî, Ebu Abdillah İbnu Attâb, Ebu'l-Velîd İbnu Rüşd el-Mâlikî, Ebu'l-Haccâc el-Mizzî, Ebu Abdillah ez-Zehebî gibi birçokları bunun cevazını kabul etmiştir.
Zeynü'd-Dîn el-Irâkî, bir kısım hadîs cüzlerini, Bağdatlı ve Mısırlı bir kısım âlimlerin icâzet-i ammeye dayanarak yaptıkları rivâyetten kıraet yoluyla ahzettiğini belirtmekle birlikte, bu tarzın sıhhati hususunda mütereddit olduğunu ve "o tarîklerden rivayet hususunda tevakkufu ihtiyar ettiğini" söyler. Keza İbnu Hacer el-Askalânî de bu suretle tahammül edilen hadisi pek zayıf addettiğini şu şekilde ifade etmiştir: "Gerçi icâzet-i âmme-i mutlaka ile rivayeti büsbütün terketmek daha iyi ise de, hadîsin mu'dal olarak rivâyeti yerine ona binâen rivâyet evlâdır".
Görüldüğü üzere ulema çoğunluk itibariyle icâzet-i âmme suretiyle hadîs tahammülüne kesin bir dille "caîz değildir" dememiş, sıhhatini -ihtiyatla da olsa- kabul etmiştir.
4- Meçhul bir kitab için muayyen bir kimseye veya muayyen bir kitab için meçhul bir şahsa rivâyet izni verilmesi. Meselâ şeyh, rivâyet etmekte olduğu birçok sünen kitabından, hangisi olduğunu tasrîh etmeksizin: "Sana, Sünen kitabını rivâyet etmene izin verdim" demesi veya Muhammed İbnu Hâlid ed-Dımeşkî adında pekçok insan bulunduğu halde hiçbir tasrihe yer vermeden, "Muhammed İbnu Hâlid ed-Dımeşkî'ye izin verdim..." demesi.
Her iki tarz ifadeyle yapılan icâzet bâtıldır. Tasrîh edici bir karineye yer verildiği takdirde sahîh olur.
İcâzet'te isimleri belirtilen bir cemaate veya bir ferde izin verse, bunları şahsen tanımasa, neseblerini, sayılarını bilmese de icâzet sahîh olur. Nitekim, hadîs tahammülünün en kuvvetli yolu kabûl edilen sema'da, rivâyetin sahîh olması için, şeyh'in dinleyenleri ismen, neseben tanıması şart değildir. Şeyh onları şahsen tanımasa da onların bilâhare yapacakları rivâyet sahîh olur.
5- el-Irâkî ve el-Kastalânî'nin müstakil bir icâzet çeşidi addettikleri beşinci nevi bir icâzet şu sigayla ifade edilmiştir: "Falan'ın dilediği kimseye izin verdim". Burada izin muayyen veya gayr-ı muayyen bir kimsenin arzusuna bağlı kılınmaktadır. Görüldüğü gibi, izin verilen şahıs belli değildir. Bu sebeple bunun da bâtıl olacağına hükmedilmiş, bunun "Halktan birine izin verdim" demekten farksız olduğu belirtilmiştir. Böyle hükmeden el-Kadı Ebu't-Tayyib vekâletin tâlîk edilemeyeceği prensibine dayanmıştır.
Ancak Ebu Ya'lâ İbnu'l-Ferra el-Hanbelî ile Ebu'l-Fazl Muhammed İbnu Ubeydullah İbni Umrus el-Mâlikî gibi bazıları, "arzusuna bağlı kılınan zât, arzusunu izhâr edince cehâletin ortadan kalkacağını" ileri sürerek bu tarzın sahîh olacağını söylemiştir. Bu düşüncede olanlar kendilerine sünnetten delîl de gösterirler: Hz. Peygamber efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Mûta gazvesine Zeyd İbnu Hârise'yi komutan tayin edince: *"Şayet Zeyd öldürülürse Cafer, Cafer de öldürülürse İbnu Ravâha komutan olacak"* diye tenbihlemiş idi.
Şeyh'in "İcâzeti arzu eden herkese izin verdim" demesi de batıl bir tarz ise "Benden icâzet isteyen herkese izin verdim" şeklindeki bir icâzetin câiz olacağı kabul edilmiştir. Zira burada icâzeti başkasının arzusuna tâlik mânâsı yoktur, çünkü her icâzetin gereği zâten, rivâyeti, mücâzün leh'in arzusuna bırakmadır.
Keza: "Falan kimse falan şeyi benden rivayeti arzu ederse kendisine izin verdim" veya "Sen arzu edersen, sana icâzet verdim" denmesi halinde mücâz (izin verilen rivâyet) belirlenmiş, tâlik işi de belli bir şahsın arzusuna yapıldığı için böyle bir icâzetin câiz olduğu söylenmiştir.
6- Ma'dum'a yâni henüz mevcut olmayana icâzet. Bu şöyle ifade edilmiş olabilir: "Falanın doğacak çocuğuna izin verdim". Bu tarzın sıhhati hususunda müteahhirîn ihtilâf etmiştir. Şaz olarak cevaz veren olmuş ise de sahîh olan bâtıl olduğudur.
Ancak ma'dum mevcûda atfedilir ve: "Falana ve nesli devam ettikçe evlad ve soyuna izin verdim" şeklinde olursa caiz olacağını daha çok kabûl edenler çıkmıştır. Bunlar kendilerine, Ebu Dâvud'un kendisinden icâzet isteyen bir kimseye: "Sana da, doğacak çocuklarına da izin verdim" sözünü de delîl olarak gösterirler. Ancak bunun mübâlağa maksadıyla söylenmiş olacağına dikkat çekilmiştir.
7- Şeyhin, henüz tahammül etmemiş olmakla beraber ilerde tahammül edeceği merviyyata verdiği rivâyet iznidir. Kadı İyaz: "Ben bunu tenkîd edeni görmedim, üstelik müteahhirinden buna başvuran da gördüm" der ve Kurtuba kadısı Ebu'l-Velîd'in bunu yasakladığını anlatır, kendisi de bunun uygun bir icâzet olmadığını söyler. Nevevî de: "Doğru olan bu icazetin caiz olmamasıdır" der.

Ancak, şeyh: "Nazarında benden olduğu sabit olan ve alacak olan bütün rivâyetlerim için sana izin verdim" diyecek olsa bu icâzetin sahîh olduğu, Dârâkutnî ve başkalarının da yaptığı, Tedrîb'te belirtilir.
8- İcâzetü'l-Mücâz'dır. Yani icâzetle tahammül olunmuş rivâyete verilen izindir. "Bana izin verilmiş olan bütün rivayet için sana izin verdim" demesi veya "Rivayet etmem için bana icâzet verilmiş olsa bütün rivâyet için sana izin verdim" demesi ile verilen izindir.
Bu çeşit icâzetin caiz olmayacağına dair Hâfiz Ebu'l Berekât el-Enmârî telifde bile bulunmuştur. Ancak, çoğunluk itibariyle cevazına hükmedilmiştir.[3]
Dikkat: Bulkînî'nin de açıkladığı üzere icazetin tahakkuku için, kendisine icâzet verilen kimsenin (mücâzün-leh) icazeti kabul etmesi şart değildir. Keza icazeti verdikten sonra şeyh'in bundan vazgeçmesi icâzeti iptal etmez.
Âlimler: "Mücîzin, izin vermediği şeyi bilmesi, mücâzun leh'in ilim ehlinden olması müstahsendir" demiştir. Başta İmam Mâlik, bir kısmı ise bunu şart koşmuştur. İbnu Abdilberr: "Sahîh olan şudur ki "İzin verilen kimse, nisbet edilmesi müşkil olmayan belli bir sanatta mâhir olmalıdır" der.[4]
Ğayr-i mümeyyiz çocuk, deli, kâfir, fasık ve bid'atçıya verilen icâzet ise ihtilaflıdır.
İcazet, hocanın bizzat okuttuğu talebesine, okuttuklarını rivâyete izin vermesi anlamında gerçekten Müslümanlara has bir usûldür. [5]

---

[1] Oldukça detay ihtiva eden icazetin bütün çeşitleri hakkında bilgi için A. Naim, Tecrid Tercemesi 1, 421-423; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 57-58
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/56-58.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/58-61.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/61.
[5] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fıkıh Yönü:

Buhârî Hazretleri, muhaddis olduğu kadar da fakîhtir. Az ilerde temas edeceğimiz üzere bâzı âlimlerce "mutlak müçtehid" olarak değerlendirilecek kadar fikha hâkimdir ve eserine fikhî incelikleri aksettirmiştir. Esasen, eserini sâdece sahîh hadîsleri cemetmek için te'lîf etmemiştir. Te'lîfden bir gayesi de âlimler arasında müsellem fikhî meselelerin âyet ve sahîh hadîslerde gelen delillerini göstermektir. Nitekim kendisi şöyle der: "İhtiyaç duyulan her hususta mutlaka Kur'an ve hadîsten benim nezdimde delîl vardır".
Buhârî'nin fikhî yönü muasırlarının da dikkatini çekmiş ve takdirlerini celbetmiştir. Nuaym İbnu Hammâd el-Huza'î şöyle der: "Muhammed İbnu İsmâil, bu ümmetin fakîhidir". Bündâr (Muhammed İbnu Beşşâr) da: "O (Buhârî), zamanımız insanlarının en fakîhidir" demiştir. Dârimî'nin şehâdeti de şöyle: "Ben Harameyn'de, Hicâz'da, Şâm'da ve Irâk'da pek çok âlime rastladım. Onlar arasında çeşitli ilimleri, Muhammed İbnu İsmâil kadar nefsinde cemedenini görmedim. O, hepimizden daha âlim, daha fakîh ve ilim talebinde hepimizden daha ileridir".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/189-190.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- İcazet (İzin):

Hadis öğrenim ve öğretim yollarından icâzet, hocanın talebesine rivayet hakkına sahip olduğu hadîslerin veya kitapların tamamını yahut bir kısmını rivayet etmesi için, yazılı veya sözlü olarak müsaade etmesidir. Bunda ne semâ' usûlünde olduğu gibi hocanın okuması, ne de kırâet metodunda görüldüğü gibi talebenin okuyup hocanın dinlemesi ve tasvibi vardır. İbn Hazm, bu usule çok sert bir şekilde karşı çıkmakta ve "bid'at" demektedir.
İcâzet, sözlü veya yazılı olarak verilir. Yazılı icazete itiraz edenler olmuşsa da her ikisini eşit kabul etmek daha doğrudur.
İcazetlerin yazılı vesika halinde verilmesi yaygındır. Yazılı icazetlerin yerini bugün "Müessese icazeti" demek olan okulların verdiği diplomalar almış gözükmektedir.
İcazette, kendisine icazet verilenin (mücazun leh) kabulü şart olmadığı gibi, icazet verenin (muciz) icazetten vazgeçmesinin de neticeye tesiri yoktur.
İcazetin bütün çeşitlerine ait rivayet lafızları bu bahsin sonundaki alfabetik listede yer alacaktır.[1]
Rivayeti için izin verilen rivâyâta; mücâz, izni veren zâta mücîz, iznin verildiği kişiye de mücâzün-leh denir.
İcâzetin muhtelif çeşitleri vardır:
1- Muayyen şeyin rivâyet edilmesi için muayyen bir zâta izin verilmesi. Belli bir hocanın belli bir öğrenciye belli bir malzemeyi rivâyet veya istinsaha izin vermesi: Şu siganın ifade ettiği gibi Sana Buhârî'yi rivâyet etmen için izin verdim veya Sana fihristimde olan kitapları rivâyet etmene izin verdim veya Falan kimseye falanca kitabı rivâyet etmesi için izin verdim.
Bu çeşit icâzet, münâveleden mücerred en yüce icâzet çeşididir. Cemâhir-i ulema bu çeşid icâzetin câiz olduğu hususunda müttefiktir. Âlimler de bununla âmel etmişlerdir. Ebu'l-Velîd el-Bâci ve Kadı İyaz bu hususta icma olduğunu söylemiştir.
Muhtelif cemaatlere mensup bazıları ise buna karşı çıkmış, câiz olmaması gerektiğini söylemiştir. Muhaddislerden Şû'be gibi. O: "İcâzet caiz olursa ilim için seyahat ortadan kalkar" der. İcâzeti caiz görmeyenler arasında İbrahim Harbî, Ebu Nasr el-Vailî, Ebu'eş-Şeyh el-Isbehânî; fakihlerden de Kâdı Hüseyn, el-Mâverdî, Ebu Bekr el-Hocendî, Ebu Tâhir ed-Debbâs da zikredilir. İmam Şâfii'den yapılan iki rivayetten birine göre o da karşı çıkmıştır. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un da rıza göstermediklerini Amîdi nakleder. Keza Malik'in de bu düşüncede olduğunu el-Kâdı Abdu'l-Vehhâb nakletmiştir. İbnu Hazm da "Bu bid'attır, caiz olamaz!" demiştir. Bunlara göre birine "Benden işittiğin şeyleri rivâyet etmene izin verdim" demek, "Benim ağzımdan yalan söylemeye sana izin verdim" demekten farksızdır. Çünkü şeriat, işitilmeyeni rivâyeti mübâh addetmez.
Ancak, bazıları da mûcîz ve mücâz kitabı biliyor iseler caizdir, aksi halde câiz değildir demiştir.
Hatibu'l-Bağdadî, icazetin cevazına bazı âlimlerin sünnetten delil getirdiklerini kaydeder. Onlara göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Berae sûresini bir sahifeye yazdırıp, hac sırasında halka teklif etmesi için Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e verip arkadan da Hz. Ali'yi göndermesi hadisesi buna delildir. Çünkü Hz. Ali, Sâhîfe'yi Hz. Ebu Bekr'den alınca ne Resûlullah'a ne de Hz. Ebu Bekr'e okumadı. Mekke'ye varınca sahîfe'yi açıp halka okudu. Şu halde surenin tebliğini Hz. Ali icâzetle yapmış olmaktadır. Tebliğden önce sema veya arz mevzubahis değil.
Râmahurmuzi'nin rivâyetine göre, el-Kerâbîsi, İmam Şâfiî (radıyallahu anh)'ye müracaatla kitaplarını huzurunda okumak ister. Şafiî buna rıza göstermez ve: "Git Za'feranî'den kitapları al, istinsah et, ben sana rivâyet izni verdim!" der.[2]
Cumhura göre, ihtiyaca binâen câiz olduğu kabul edilen münâveleden âri icâzet için farklı fikirler ileri sürülmüştür: Zerkeşi'nin Ahmed İbnu Meysere el-Mâlikî'den yaptığı rivâyete göre, normal şekilde yapılan bir icâzet, şartlarına riayet edilmeyen semadan daha iyidir.
Zerkeşi, icâzeti semaya -mutlak olarak- üstün görenlerin olduğunu da kaydetmiştir. Yine Zerkeşi'nin zikrettiği üçüncü bir görüşe göre icâzet ile sema ve arz arasında fark yoktur. Bakî İbnu Mahled böyle düşünenlerdendir ve şöyle demiştir: "İcâzet, benim nazarımda, babamın nazarında ve hatta dedemin nazarında da sema gibidir."
En makulünü Tûfî söylemiş olmalı, meseleyi açıklayarak neticeye bağlamalıdır: "Selef devrinde sema (gerekli ve) evlâ idi. Ancak hadîsler kitaplar halinde tedvîn edilip sünen toplanmış olduktan ve te'lifler şöhret kazandıktan sonra, sema ile icâzet arasında fark kalmamıştır."
2- Muayyen olmayan rivâyetleri muayyen kimseye rivâyet izni. Belli bir şahsın, belli bir öğrenciye belli olmayan malzemeyi rivâyet izni vermesi: Bu çeşit icâzet şu sigalarla ifade edilir: Bütün işittiklerimi rivayet etmen için sana izin verdim. Veya: "Bütün merviyyatımı rivâyet etmen için sana izin verdim".
Bu tarz bir icâzetin câiz olup olmayacağı daha çok ihtilaflara sebebiyet vermiştir. Ancak cumhur bunu da câiz görmüş, şartına uygun olarak yapılan rivâyetin sahîhliğini kabul etmiştir.
3- Umumi İcâzet 'icazet-i amme): İzni herkese şamil kılan bir icâzet çeşididir. Bir nevi icâzet-i amme'dir. Bunda şu ifâde kullanılır: "Bütün müslümanlara rivayet izni verdim" veya "Herkese rivâyet izni verdim", veya "Zamanıma yetişmiş olanlara rivâyet izni verdim" veya "halen yaşamakta olanlara rivâyet izni verdim", veya "Lâ ilahe illallah diyenlere rivâyet izni verdim." gibi genel ifadelerle verilen izin. İbn Salah bu tür icazeti kabul etmez.
Belli bir şehir halkına veya "daha önce kendisinden okumuş olanlara" gibi genelliği biraz daraltarak (mukayyed) verilen icazetin geçerli olma şansından bahsedilmektedir.
Bunun câiz olup olmayacağı müteahhirîn ulema tarafından şiddetle münâkaşa edilmiştir. Nevevî'ye göre "Şu beldenin ilim tâliblerine..." veya "Daha önce bana okumuş olanlara izin verdim" şeklinde sınırlayıcı bir ifade kullanmış olsaydı cevaza yakın olurdu. İbnu's Salâh da bunun menedilmesine meylederek: "Ne seleften ne de müteahhirînden hiç kimsenin buna uyduğunu işitmedik, icâzet aslında zayıf bir tahammül yoludur, bu şekilde hududu genişletilince zayıflığı daha da artar" demiştir.
Ancak başta İbnu Mende olmak üzere, Ebu't-Tayyib et-Taberî, Ebu Abdillah İbnu Attâb, Ebu'l-Velîd İbnu Rüşd el-Mâlikî, Ebu'l-Haccâc el-Mizzî, Ebu Abdillah ez-Zehebî gibi birçokları bunun cevazını kabul etmiştir.
Zeynü'd-Dîn el-Irâkî, bir kısım hadîs cüzlerini, Bağdatlı ve Mısırlı bir kısım âlimlerin icâzet-i ammeye dayanarak yaptıkları rivâyetten kıraet yoluyla ahzettiğini belirtmekle birlikte, bu tarzın sıhhati hususunda müteredddit olduğunu ve "o tarîklerden rivayet hususunda tevakkufu ihtiyar ettiğini" söyler. Keza İbnu Hacer el-Askalâni de bu suretle tahammül edilen hadisi pek zayıf addettiğini şu şekilde ifade etmiştir: "Gerçi icâzet-i âmme-i mutlaka ile rivayeti büsbütün terketmek daha iyi ise de, hadîsin mu'dal olarak rivâyeti yerine ona binâen rivâyet evlâdır".
Görüldüğü üzere ulema çoğunluk itibariyle icâzet-i âmme suretiyle hadîs tahammülüne kesin bir dille "caîz değildir" dememiş, sıhhatini -ihtiyatla da olsa- kabul etmiştir.
4- Meçhul bir kitab için muayyen bir kimseye veya muayyen bir kitab için meçhul bir şahsa rivâyet izni verilmesi. Meselâ şeyh, rivâyet etmekte olduğu birçok sünen kitabından, hangisi olduğunu tasrîh etmeksizin: "Sana, Sünen kitabını rivâyet etmene izin verdim" demesi veya Muhammed İbnu Hâlid ed-Dımeşkî adında pekçok insan bulunduğu halde hiçbir tasrihe yer vermeden, "Muhammed İbnu Hâlid ed-Dımeşkî'ye izin verdim..." demesi.
Her iki tarz ifadeyle yapılan icâzet bâtıldır. Tasrîh edici bir karineye yer verildiği takdirde sahîh olur.
İcâzet'te isimleri belirtilen bir cemaate veya bir ferde izin verse, bunları şahsen tanımasa, neseblerini, sayılarını bilmese de icâzet sahîh olur. Nitekim, hadîs tahammülünün en kuvvetli yolu kabûl edilen sema'da, rivâyetin sahîh olması için, şeyh'in dinleyenleri ismen, neseben tanıması şart değildir. Şeyh onları şahsen tanımasa da onların bilâhare yapacakları rivâyet sahîh olur.
5- el-Irâkî ve el-Kastalânî'nin müstakil bir icâzet çeşidi addettikleri beşinci nevi bir icâzet şu sigayla ifade edilmiştir: "Falan'ın dilediği kimseye izin verdim". Burada izin muayyen veya gayr-ı muayyen bir kimsenin arzusuna bağlı kılınmaktadır. Görüldüğü gibi, izin verilen şahıs belli değildir. Bu sebeple bunun da bâtıl olacağına hükmedilmiş, bunun "Halktan birine izin verdim" demekten farksız olduğu belirtilmiştir. Böyle hükmeden el-Kadı Ebu't-Tayyib vekâletin tâlîk edilemeyeceği prensibine dayanmıştır.
Ancak Ebu Ya'lâ İbnu'l-Ferra el-Hanbelî ile Ebu'l-Fazl Muhammed İbnu Ubeydullah İbni Umrus el-Mâlikî gibi bazıları, "arzusuna bağlı kılınan zât, arzusunu izhâr edince cehâletin ortadan kalkacağını" ileri sürerek bu tarzın sahîh olacağını söylemiştir. Bu düşüncede olanlar kendilerine sünnetten delîl de gösterirler: Hz. Peygamber efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Mûta gazvesine Zeyd İbnu Hârise'yi komutan tayin edince: *"Şayet Zeyd öldürülürse Cafer, Cafer de öldürülürse İbnu Ravâha komutan olacak"* diye tenbihlemiş idi.
Şeyh'in "İcâzeti arzu eden herkese izin verdim" demesi de batıl bir tarz ise "Benden icâzet isteyen herkese izin verdim" şeklindeki bir icâzetin câiz olacağı kabul edilmiştir. Zira burada icâzeti başkasının arzusuna tâlik mânâsı yoktur, çünkü her icâzetin gereği zâten, rivâyeti, mücâzün leh'in arzusuna bırakmadır.
Keza: "Falan kimse falan şeyi benden rivayeti arzu ederse kendisine izin verdim" veya "Sen arzu edersen, sana icâzet verdim" denmesi halinde mücâz (izin verilen rivâyet) belirlenmiş, tâlik işi de belli bir şahsın arzusuna yapıldığı için böyle bir icâzetin câiz olduğu söylenmiştir.
6- Ma'dum'a yâni henüz mevcut olmayana icâzet. Bu şöyle ifade edilmiş olabilir: "Falanın doğacak çocuğuna izin verdim". Bu tarzın sıhhati hususunda müteahhirîn ihtilâf etmiştir. Şaz olarak cevaz veren olmuş ise de sahîh olan bâtıl olduğudur.
Ancak ma'dum mevcûda atfedilir ve: "Falana ve nesli devam ettikçe evlad ve soyuna izin verdim" şeklinde olursa caiz olacağını daha çok kabûl edenler çıkmıştır. Bunlar kendilerine, Ebu Dâvud'un kendisinden icâzet isteyen bir kimseye: "Sana da, doğacak çocuklarına da izin verdim" sözünü de delîl olarak gösterirler. Ancak bunun mübâlağa maksadıyla söylenmiş olacağına dikkat çekilmiştir.
7- Şeyhin, henüz tahammül etmemiş olmakla beraber ilerde tahammül edeceği merviyyata verdiği rivâyet iznidir. Kadı İyaz: "Ben bunu tenkîd edeni görmedim, üstelik müteahhirinden buna başvuran da gördüm" der ve Kurtuba kadısı Ebu'l-Velîd'in bunu yasakladığını anlatır, kendisi de bunun uygun bir icâzet olmadığını söyler. Nevevî de: "Doğru olan bu icazetin caiz olmamasıdır" der.

Ancak, şeyh: "Nazarında benden olduğu sabit olan ve alacak olan bütün rivâyetlerim için sana izin verdim" diyecek olsa bu icâzetin sahîh olduğu, Dârâkutnî ve başkalarının da yaptığı, Tedrîb'te belirtilir.
8- İcâzetü'l-Mücâz'dır. Yani icâzetle tahammül olunmuş rivâyete verilen izindir. "Bana izin verilmiş olan bütün rivayet için sana izin verdim" demesi veya "Rivayet etmem için bana icâzet verilmiş olsa bütün rivâyet için sana izin verdim" demesi ile verilen izindir.
Bu çeşit icâzetin caiz olmayacağına dair Hâfiz Ebu'l Berekât el-Enmârî telifde bile bulunmuştur. Ancak, çoğunluk itibariyle cevazına hükmedilmiştir.[3]
Dikkat: Bulkînî'nin de açıkladığı üzere icazetin tahakkuku için, kendisine icâzet verilen kimsenin (mücâzün-leh) icazeti kabul etmesi şart değildir. Keza icazeti verdikten sonra şeyh'in bundan vazgeçmesi icâzeti iptal etmez.
Âlimler: "Mücîzin, izin vermediği şeyi bilmesi, mücâzun leh'in ilim ehlinden olması müstahsendir" demiştir. Başta İmam Mâlik, bir kısmı ise bunu şart koşmuştur. İbnu Abdilberr: "Sahîh olan şudur ki "İzin verilen kimse, nisbet edilmesi müşkil olmayan belli bir sanatta mâhir olmalıdır" der.[4]
Ğayr-i mümeyyiz çocuk, deli, kâfir, fasık ve bid'atçıya verilen icâzet ise ihtilaflıdır.
İcazet, hocanın bizzat okuttuğu talebesine, okuttuklarını rivâyete izin vermesi anlamında gerçekten Müslümanlara has bir usûldür. [5]

---

[1] Oldukça detay ihtiva eden icazetin bütün çeşitleri hakkında bilgi için A. Naim, Tecrid Tercemesi 1, 421-423; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 57-58
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/56-58.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/58-61.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/61.
[5] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İSTİĞFAR

371) İstiğfar Ve Tevbe

Bu bölümdeki yedi ayet ve onbir hadis-i şeriften Allah'tan daima günahlarımızın affını dileyeceğimizi, Allah'ın çok bağışlayan ve çok affeden olduğunu, cennetin bağışlanma isteğinde bulunan mü'minlere hazırlandığını, kötülük işleyen kimse bağışlanma talebinde bulunursa Allah'ı merhametli bulacağını, tevbe ve istiğfar edenlere Allah'ın azap etmeyeceğini, müslümanın günahta ısrar etmeyip bağışlanma talebinde bulunması gerektiğini, Rasulullah'ın günde yetmiş küsur veya yüz defa istiğfar ettiğini bir topluluk hiçbir günah işlemeseydi Allah'ın yeniden günah işleyen ve istiğfar eden bir topluluk meydana getireceğini, istiğfarı dilinden düşürmeyene Allah'ın beklemediği yerden rızık vereceğini ve bağışlayacağını, seyyidü'l-istiğfarın ne olduğunu, Rasulün namazdan sonraki istiğfarını, Rasulullah (s.a.v.)'ın vefatından önce sık sık söylediği duayı Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın yeryüzü dolusu günahla Allah'ın huzuruna çıkılsa bile bağışlanabileceğini, sadakayı çok verip istiğfar etmenin gerekliliğini öğreneceğiz. [1]

"...Allah'tan günahının bağışlanmasını iste." (Muhammed: 47/19)
"Allah'tan bağışlanma iste, çünkü Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (Nisa: 4/106)
"Hemen Rabbine yönel, O'nu eksiksiz övgülerle überek tesbih et ve kendisini her türlü yakıştırmalardan uzak ve mukaddes bil, onun şanını yücelt. Ondan bağışlanmanı ve affedilmeni iste. Çünkü gerçekten o kendisine tevbe ile yönelenleri her zaman bağışlayıp affedendir." (Nasr: 110/3)
"...Yolunu Allah'ın kitabıyla bulanlar için Rableri katında mesken olarak içlerinden ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'tan bir hoşnutluk vardır. Allah kullarını çok iyi görendir. O yolunu Allah'ın kitabıyla bulanlar, Ey Rabbimiz, sana inanıyoruz, bizi affet, günahlarımızı bağışla ve bizi azabından koru derler. Onlar ki sabrederler ve doğru dürüsttürler. Rablerine yürekten bağlı olup malların Allah yolunda harcarlar ve seher vakitlerinde bağışlanma dilerler." (Al-i İmran: 3/15-17)
"Ama kim kötülük yapar, yahut başka şekillerde varlık sebebine aykırı davranır, daha sonra affetmesi için Allah'a yalvarırsa, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli olarak bulacaktır." (Nisa: 4/110)
"Oysa ey Peygamber! sen onların arasında iken, Allah onlara azap edecek değildir ve onların arasında bulunan mü'minler, Allah'tan bağışlanmalarını isterken yine Allah onlara azap edici değildir." (Enfal: 8/33)
"Ve onlar utanç verici bir iş yaptıkları veya varlık sebebine aykırı bir davranışta bulundukları zaman, Allah'ı hatırlar ve günahlarının affi için yalvarırlar. Zaten Allah'tan başka kim günahları affedebilir. Onlar işledikleri günah üzerinde de bilerek ısrar etmezler." (Al-i İmran: 3/135)

1873. Egar el–Müzenî *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu nakletti:
"Bazan kalbimin perdelendiği olur. Ama ben Allah'a günde yüz defa istiğfâr ediyorum."[2]

1874. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim, dedi:
"Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'tan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim."[3]

1875. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok eder, yerinize, günah işledikten sonra Allah'tan af dileyecek bir millet getirir ve onları affederdi."[4]

* Bakara: 2/222'de belirtildiği üzere Allah tevbe edenleri sever. Allah'ı gazaplandıran şey kişinin Rabbını hatıra getirmemesidir. Çünkü Rabbi ona hatasını düzeltme yeteneği vermiştir. Bu yeteneği kullanmamak gafletin en büyüğüdür. Bütün insanlar böyle büyük gaflete düşerlerse, Allah'ı unuturlarsa Allah onların hepsini helak eder. Allah'tan bağışlanma isteyecek başka bir toplum getirir. Dolayısıyla insan günahtan değil, işlediği günahtan sonra tevbe ve istiğfar etmemekten korkmalıdır. 423'de geçmişti. [5]

1876. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir yerde yüz defa:
"*Rabbiğfir lî ve tüb aleyye inneke ente't–tevvâbü'r–rahîm: Allahım! Beni bağışla ve tövbemi kabul eyle. Çünkü sen tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edensin"* dediğini sayardık.[6]

* Bu hadisimiz de bize 110 Nasr 1-3, 33 Ahzab 21'e göre en güzel örneklik teşkil etmektedir. Biz de devamlı Allah'a yönelip günahlarımızdan dolayı ona yalvarıp yakarmalıyız.

1877. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse istiğfârı dilinden düşürmezse, Allah Teâlâ ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir kurtuluş yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir."[7]

1878. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her kim 'estağfirullâh'ellezî lâ ilâhe illâ hû, el–Hayye'l–Kayyûme ve etûbü ileyh: Kendisinden başka ilâh bulunmayan, ebedî hayatla daima diri olan, her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı yöneten Allah'tan beni bağışlamasını diler ve günahlarıma tövbe ederim' diye yalvarırsa, savaştan kaçmış bile olsa, günahları bağışlanır."[8]

1879. Şeddâd İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İstiğfârın en üstünü kulun şöyle demesidir: Allâhümme ente rabbî, lâ ilâhe illâ ente, halaktenî ve ene 'abdüke, ve ene 'alâ 'ahdike ve va'dike m'esteta'tü. Eûzü bike min şerri mâ sana'tü, ebûü leke bi–ni'metike 'aleyye, ve ebûü bi–zenbî, fağfir lî fe–innehû lâ yağfirü'z–zünûbe illâ ente: Allahım! Sen benim Rabbimsin. İbadete lâyık senden başka tanrı yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Ezelde sana verdiğim sözümde ve vaadimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım. İşlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana lutfettiğin nimetleri yüce huzurunda minnetle anar, günahımı itiraf ederim. Beni affet; şüphe yok ki günahları senden başka affedecek yoktur."
Resûl–i Ekrem sözüne şöyle devam etti: *"Her kim, bu seyyidü'l–istiğfârı sevabına ve faziletine bütün kalbiyle inanarak gündüz okur da o gün akşam olmadan ölürse cennetlik olur. Yine her kim, sevabına ve faziletine gönülden inanarak gece okur da sabah olmadan ölürse cennetlik olur."*[9]

1880. Sevbân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, selâm verip namazdan çıkınca üç defa istiğfâr eder ve *"Allâhümme ente's–selâm ve minke's–selâm tebârekte yâ ze'l–celâli ve'l–ikrâm: Allahım selâm sensin. Selâmet ve esenlik sendendir. Ey azamet ve kerem sahibi Allahım, sen hayır ve bereketi çok olansın"* derdi.
Hadisin râvilerinden biri olan Evzâî'ye:
– İstiğfâr nasıl yapılır? diye sorulunca:
– Estağfirullah, estağfirullah demektir, dedi.[10]

1881. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatından önce sık sık *"Sübhânallahi ve bi–hamdihî, estağfirullâhe ve etûbü ileyh: Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim. Allah'tan beni bağışlamasını diler ve günahlarıma tövbe ederim"* derdi.[11]

1882. Enes *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:
"Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım.

Ey Âdemoğlu! Günahların gökyüzünü kaplayacak kadar çok olsa, sonra da benden affını dilesen, seni affederim.
Ey Âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla karşıma gelsen; fakat bana hiçbir şeyi ortak koşmamış olsan, şüphesiz ben de seni yeryüzü dolusu bağışla karşılarım."[12]

1883. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ey kadınlar! Sadaka veriniz ve çok istiğfâr ediniz. Çünkü ben cehennemin çoğunu sizin doldurduğunuzu gördüm"* buyurmuştu. Orada bulunan kadınlardan biri:
– Niçin cehennemin çoğunu biz dolduruyoruz? diye sordu. Resûl–i Ekrem de:
– *"Çünkü siz çok lânet eder ve kocanızın yaptığı iyilikleri unutursunuz. Aklı ve dini eksik olup da, aklı başında adamların aklını çelen sizin gibisini görmedim"* buyurdu. O kadın:
– Aklımızın ve dinimizin eksikliği nedir? diye sordu. Resûl–i Ekrem de:
– *"İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine bedeldir. Kadının günlerce namaz kılmadığı olur."*[13]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 550.
[2] Müslim, Zikir 41. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26.
Baş tarafta 13-14 hadisler olarak geçmişti.
[3] Buhârî, Daavât 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîr 47; İbni Mâce, Edeb 57.
Baş tarafta 13-14 hadisler olarak geçmişti.
[4] Müslim, Tevbe 11. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 238.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 551.
[6] Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57.
[7] Ebû Dâvûd, Vitir 26. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57.
[8] Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 118; Hâkim, el–Müstedrek, I, 511. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57.
[9] Buhârî, Daavât 2, 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 100–101; Tirmizî, Daavât 15; Nesâî, İstiâze 57.
[10] Müslim, Mesâcid 135. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Sehv 81, 82; İbni Mâce, İkâme 32.
[11] Buhârî, Ezân 123, 139; Müslim, Salât 218–220.
[12] Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 172.
443'de geçmişti.
[13] Buhârî, Hayz 6, Küsûf 9, Zekât 44, Savm 41, Şehâdât 12; Müslim, Îmân 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 6; İbni Mâce, Fiten 19.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Münâvele (Elden Verme):

Hocanın, kendisinden nakil ve rivâyet etmesi için öğrencisine bir kitap ya da yazılı bir metin vermesine münavele denilir. Eğer hoca, kitabı verirken "Bunu sana temlik ediyor" veya "İstinsah için emanet ediyor ve rivâyet etmene de izin veriyorum" derse, buna icâzetli münavele (icazete makrun münavele) ismi verilir ve geçerli bir yoldur. Bunun için "Haddesena fulanun münaveleten ve icazeten" ifadesi kullanılır. Yok eğer hoca, öğrencisine "Benim işittiğim hadisler bunlardır" diyerek icâzetten söz etmeden bir kitap teslim ederse bu, "icâzetsiz münavele (mücerred münavele)"dir ve bu yolla elde edilen hadislerin rivâyet edilmesi câiz değildir. [1]
Usûl uleması, her prensibe sünnetten bir örnek bulma gayretini bunda da göstererek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Bedir Savaşı'ndan önce Batn-ı Nahl denen mevkiye gönderdiği seriyyenin (askerî birlik) komutanı Abdullah İbnu Cahş (radıyallahu anh)'a verdiği mektubu zikretmişlerdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mektubu verirken iki gün sonra açmasını ve içinde yazmış olduğu emirlere göre hareket etmesini söyler. Resûlullah'ın sünnetinde bunun benzeri başka vak'a da var.
Münâvele iki çeşittir:
1- İcâzet'e makrûn münâvele,
2- İcâzetten mücerred münâvele.
İcâzete makrûn münâvele, icâzet çeşitlerinin en a'lâsıdır. Şu şekilde olur: Şeyh, mesmu'âtını hâvi "asl"ını veya onunla mukabele edilmiş "fer"i[2] tâlibe verir ve şöyle der: "Bu benim mesmu'atım'dır" veya: "falancadan yazdığım rivayetimdir bunu rivâyet et! - veya: "Bunun benden rivâyeti hususunda sana izin verdim". Sonra da bu "asl"ı onun yanında temliken veya istinsâh etmesi için bırakır. Temliken vermediği takdirde bilâhare Şeyh'e "asl"ı iâde edeceği tabîîdir.
Bunun bir başka sûreti şöyle cereyan eder: Tâlib, şeyhten işittiklerini yazmış bulunduğu nüshayı, kendi rivâyetlerine uygunluğunu kontrol ettirmek üzere Şeyh'e verir. Şeyh bunu gözden geçirerek kontrol eder ve tekrar tâlibe iâde eder ve: "Bu benim hadislerimdir..." veya "...Rivâyetimdir, bunu benden rivâyet et!" veya "...Bunun rivâyet edilmesi hususunda sana izin verdim" der.
Bu tarza birçok hadîs âlimi, münâvele değil arz demiştir. Daha önce de geçtiği üzere Şeyh'e okuma tarzına da arz denmiş idi. Bu sebeple ikisini tefrîk etmek için buna arzı'l-münâvele, ötekisine de arzı'l-kırâa denmiştir.
Bu münâvele, kuvvet yönüyle, bazı muhaddislere göre, semâ gibidir: Zührî, Rebî'a, Yahya İbnu Sa'îd el-Ensârî, Mücâhid, Şa'bî, Alkame, İbrahim, Ebu'l-Âliye, Ebu'z-Zübeyr, Ebu'l-Mütevekkil, İmam Mâlik, İbnu Vehb, İbnu'l-Kâsım vs. gibi. Ancak, sahîh görüş'e göre, münâvele semâ'dan da, kırâat'dan da düşüktür: Sevrî, Evza'î, İbnu'l-Mubârek, Ebu Hanîfe, Şâfiî, Büveytî, Müzenî, Ahmed, İshâk, Yahyâ İbnu Yahya bu ikinci görüşü iltizam edenlerdendir.
İcâzete makrun münâvele'nin bir başka şekli şudur: şeyh, mesmuâtını hâvi kitabı tâlib'e verir ve rivayetine müsaade eder, sonra şeyh derhal geri alır. Bu münâvele mertebece öncekinden düşüktür. Tâlib, bilâhare bu kitabı, veya bununla mukâbelesi yapılmış ve uygunluğu kesinlik kazanmış bir fer'ini ele geçirebildiği takdirde rivayeti câizdir. Ancak, Tâlib bunu, şartına uygun şekilde rivâyet etse de, bunun değeri, herhangi bir kitabın icâzet-i mücerrede ile rivâyetinde elde edeceği mertebeden daha üstün bir mertebeye ulaşamaz.
İcâzete makrun münavele'nin bir başka şekli şöyledir: Tâlib, şeyhe bir kitap getirip verir ve şöyle der: "Şu kitap senin maneviyatındır. Muhtevâsını münâvele ile bana ver ve rivâyetine müsâade et". Şeyh, tâlibe olan itimadına binâen, muhtevayı kontrol etmeden tâlibe kendi adına rivayet izni verir. Bu tarzda, tâlib bilinen sika birisi ise ve şeyh onun bu vasfı sebebiyle böyle davranmışsa hem münâvele, hem de icâzet sahîhtir. Aksi durumda, yani tâlib ihbârına itimad edilmez birisi ise münâvale de icâzet de batıldır.
İcâzetten mücerred münâvele'ye gelince, bu, şeyhin, tâlibe rivâyete iznini ifade eden bir tâbir kullanmaksızın: "Bu benim sema'ımdır" veya "Bu, benim hadisimdendir" diyerek kitabı sunmasıdır. Fukahâ ve usulcülerin sahîh olan kavline göre bundan rivâyet câiz olmaz. Üstelik bunlar, câiz olduğunu söyleyen muhaddisleri ayıpladılar da. Esasen muhaddislerin de hepsi değil bir kısmı câiz görmüştür. Fahreddin-i Râzi bu meselede daha açık sözlüdür. Ona göre bir şeyh'in kitabını rivâyet için ne izin ne de münâvele şarttır. Bir muhaddisin bir kitabı göstererek: "Bu benim falan şeyhten sema'ımdır" demesi kâfidir. Bu sözü işiten bir kimse o kitabı ondan rivayet edebilir. "Zira, der, bu işâret izin ifâde etmekten uzak değildir."
İcâzet ve münâvele ile tahammül edilen hadisleri edâ ederken kullanılması gereken görüşler ileri sürmüş, sema için kullanılan Ahberenâ ve haddesenâ tabirlerinin mutlak şekilde münâvele için de kullanılabileceğini söyleyenler bile olmuştur (Zührî ve Mâlik gibi). Ancak, cumhur, münâveleyi tasrîh eden bir kayıtla ihbar ve tahdîs sigalarının kullanılabileceğini kabul etmiştir. Büyük ekseriyetiyle tatbîkat da öyle olagelmiştir. İcâzeten, münâveleten tabirleri en ziyade kullanılan kayıtlardır:(haddesena icâzeten) Bize icâzet yoluyla rivayet etti.
(haddesena münâveleten) Bize münâvele yoluyla rivayet etti.
(Ahberenâ icâzeten) Bize icâzet yoluyla rivayet etti.
(Ahberenâ münâveleten ve icâzeten) Bize icâzete makrun münâvele yoluyla haber verdi ki...
Ahberenâ münâveleten ve iznen.
Ahberenâ münâveleten fi iznihî.
Ahberenâ münâveleten fi-mâ ezine lî fîhi: İcazete makrun münavele ile bana haber verdi ki...
Haddesenâ münâveleten fi-mâ etlaka lî rivâyetehu.
Münâvele yoluyla rivâyet etti ve kendisinden rivâyet etmeme izin verdi.[3]
Not:
* Ahberenâ ve haddesenâ tabirlerinin mutlak şekilde münavele için kullanılması uygun görülmemiştir. Hatta Ahberenâ mukayyed olarak kullanmayı uygun görmeyenler de var. Onlara göre Ahberenâ sadece semâ'ya has olmalıdır.
* Müteahhirîn'den bazıları münâvele için Enbeenâ ıstılahlaştırmışlardır. Mütekaddimîn nazarında ise Enbeenâ ile Ahberenâ arasında fark yoktur.
* Müteahhirînden bazıları lafzan vâkî olan icâzet için (Ahberenâ muşâfihetun, şafihenî) yazılı olan icâzette ise (Ketebe ileyye, enbeena kitabeten, enbeena fi kitabetin) tabirlerini kullanmışlardır.[4]

---

[1] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59
[2] Asl: Şeyhin elinde bulunan nüsha. Fer': Tâlibin elindeki nüsha. Tâlib, fer'ini şeyhin asl'ından istinsâh etmiştir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/61-64.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zeka Ve Hâfizası:

Buhâri Hazretleri mümtaz vasıfları olan bir zattır. Zehebi: "Zekâda, ilimde, vera ve ibadette en önde gelen bir kimseydi" diye tavsîf eder. Nitekim öyle bir zekâ ve hâfıza gücüne sahipti ki, bir kitabı bir kere okumakla hıfzına alıyor, işittiklerini olduğu gibi ezberliyordu. Hafıza durumu daha küçükken dikkatleri çekmişti. Buhârî'nin varrâkı (kâtibi) Muhammed İbnu Ebî Hâtim şunu anlatır: "Buhârî çocuktu, beraber hadîs derslerine devam ediyorduk. Biz dinlediğimiz hadîsleri muntazaman yazıyorduk, fakat o yazmıyor, sâdece dinliyordu. Biz bir ara: "Sen niye yazmıyor, vaktini aylak geçiriyorsun?" diye çıkışmaya başladık. Israr edince "Çıkarın yazdıklarınızı!" dedi. 15 bin kadardı, bunlar. O hepsini ezberden okuyuverdi. Biz defterden takip ettik, hiç eksiği yoktu.
"- Gördünüz mü? Boşa mı gidip geliyor muşum?" dedi. Biz o zaman anlamıştık ki, kimse ilimde Buhârî'nin önüne geçemeyecek".
Buhârî'deki bu hâfıza ve zekâ gücünü bazıları belâzur denen bir ilâç içerek elde ettiğine dair dedikodu yaparlar. Bunun üzerine Muhammed İbnu Ebî Hâtim, yalnız kaldıkları bir sırada sorar:"
- Hâfızayı güçlendirmek için bir ilaç var mı?" Buhârî:
"- Bilmiyorum!" dedikten sonra, kendisine yaklaşıp:"
- Hafıza için kişinin, kendisini ("gayretin yetersiz, öğrendiklerine güvenme!" diye) ithâm etmesinden ve çalışmaya devamından daha faydalı bir şey bilmiyorum!" der.
Buhârî'nin her gün iki adet bâdem yediği kaydedilir.
Buhârî'nin Bağdâd ulemasınca imtihan edilme hâdîsesi onun hâfıza durumu kadar, hadîs sâhasındaki ilminin genişliğini göstermesi bakımından da son derece ehemmiyetlidir. Buhârî hadîslerinin kıymetini anlamamıza da yardımcı olur ümidiyle özetlemekte fayda ümîd ediyoruz: Buhârî, hadîste epeyce bir şöhret kazandıktan sonra Bağdâd'a ilk geldiğinde, Bağdâdlı âlimler, bu şöhrete hakikaten layık olup olmadığını anlamak, ilim ve hıfzdaki derecesini ölçmek için hazırlık yaparlar, çok kalabalık ders meclisinde hazırlıklı on kişi kalkıp onar hadîs sorarlar. Ancak hadîsleri okurken hadîslerin senedlerini değiştirirler. Böylece her biri, hadîslerini, kendine ait olmayan bir senedle okur. Buhârî, bunların hepsini sonuna kadar dinler ve her hadîs okundukça: "Böyle bir hadîs bilmiyorum! " der. Sorular bitince, birinci hadîsten yüzüncü hadîse kadar, her birinin senedini yerli yerine koyarak, doğru şekilde rivâyet eder ve "Böyle olmaları lâzım" der. Bu manzara karşısında Bağdad uleması ilminin genişliği ve hâfızasının kuvvetini takdir etmekten kendini alamaz.
Hadîs ve rical bilgisini takdir etmede şu vak'a da zikre şayandır: Nişâbur'da iken, İshâk İbnu Râhuye'nin meclisinde ders takriri sırasında, İshâk bir hadîs okurken, rivâyette Ata el-Keyharânî ismi geçer ve sorar: "Keyharân nedir?" Mecliste hazır bulunan Buhârî cevap verir: "Yemen'de bir köydür. Bu zatı (Ata'yı) Hz. Muâviye (radıyallahu anh) orada bulunan Sahâbe'den birinin yanına göndermişti. İşte Ata, o sahâbîden iki hadîs dinledi". Bu cevap üzerine İshâk, Buhâri'ye hayranlığını şöyle ifâde eder: "Ey Ebu Abdillah sen, sanki insanları (tek tek) görmüş gibisin".
Mahmûd İbnu'n-Nâzır İbni Sehl der ki: "Basra'ya, Şâm'a, Hicaz'a, Kufe'ye gittim, bütün âlimleriyle görüştüm. Her tarafta, ne zaman Muhammed İbnu İsmâil el-Buhârî'nin ismi zikredilmişse onun kendilerinden üstün olduğunu söylediler." İbnu Hüzeyme: "Şu gök kubbesinin altında hadîsi Buhârî kadar bilen yoktur" demiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/190-191.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Münâvele (Elden Verme):

Hocanın, kendisinden nakil ve rivâyet etmesi için öğrencisine bir kitap ya da yazılı bir metin vermesine münavele denilir. Eğer hoca, kitabı verirken "Bunu sana temlik ediyor" veya "İstinsah için emanet ediyor ve rivâyet etmene de izin veriyorum" derse, buna icâzetli münavele (icazete makrun münavele) ismi verilir ve geçerli bir yoldur. Bunun için "Haddesena fulanun münaveleten ve icazeten" ifadesi kullanılır. Yok eğer hoca, öğrencisine "Benim işittiğim hadisler bunlardır" diyerek icâzetten söz etmeden bir kitap teslim ederse bu, "icâzetsiz münavele (mücerred münavele)"dir ve bu yolla elde edilen hadislerin rivâyet edilmesi câiz değildir. [1]
Usûl uleması, her prensibe sünnetten bir örnek bulma gayretini bunda da göstererek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Bedir Savaşı'ndan önce Batn-ı Nahl denen mevkiye gönderdiği seriyyenin (askerî birlik) komutanı Abdullah İbnu Cahş (radıyallahu anh)'a verdiği mektubu zikretmişlerdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mektubu verirken iki gün sonra açmasını ve içinde yazmış olduğu emirlere göre hareket etmesini söyler. Resûlullah'ın sünnetinde bunun benzeri başka vak'a da var.
Münâvele iki çeşittir:
1- İcâzet'e makrûn münâvele,
2- İcâzetten mücerred münâvele.
İcâzete makrûn münâvele, icâzet çeşitlerinin en a'lâsıdır. Şu şekilde olur: Şeyh, mesmu'âtını hâvi "asl"ını veya onunla mukabele edilmiş "fer"i[2] tâlibe verir ve şöyle der: "Bu benim mesmu'atım'dır" veya: "falancadan yazdığım rivayetimdir bunu rivâyet et! - veya: "Bunun benden rivâyeti hususunda sana izin verdim". Sonra da bu "asl"ı onun yanında temliken veya istinsâh etmesi için bırakır. Temliken vermediği takdirde bilâhare Şeyh'e "asl"ı iâde edeceği tabîîdir.
Bunun bir başka sûreti şöyle cereyan eder: Tâlib, şeyhten işittiklerini yazmış bulunduğu nüshayı, kendi rivâyetlerine uygunluğunu kontrol ettirmek üzere Şeyh'e verir. Şeyh bunu gözden geçirerek kontrol eder ve tekrar tâlibe iâde eder ve: "Bu benim hadislerimdir..." veya "...Rivâyetimdir, bunu benden rivâyet et!" veya "...Bunun rivâyet edilmesi hususunda sana izin verdim" der.
Bu tarza birçok hadîs âlimi, münâvele değil arz demiştir. Daha önce de geçtiği üzere Şeyh'e okuma tarzına da arz denmiş idi. Bu sebeple ikisini tefrîk etmek için buna arzı'l-münâvele, ötekisine de arzı'l-kırâa denmiştir.
Bu münâvele, kuvvet yönüyle, bazı muhaddislere göre, semâ gibidir: Zührî, Rebî'a, Yahya İbnu Sa'îd el-Ensârî, Mücâhid, Şa'bî, Alkame, İbrahim, Ebu'l-Âliye, Ebu'z-Zübeyr, Ebu'l-Mütevekkil, İmam Mâlik, İbnu Vehb, İbnu'l-Kâsım vs. gibi. Ancak, sahîh görüş'e göre, münâvele semâ'dan da, kırâat'dan da düşüktür: Sevrî, Evza'î, İbnu'l-Mubârek, Ebu Hanîfe, Şâfiî, Büveytî, Müzenî, Ahmed, İshâk, Yahyâ İbnu Yahya bu ikinci görüşü iltizam edenlerdendir.
İcâzete makrun münâvele'nin bir başka şekli şudur: şeyh, mesmuâtını hâvi kitabı tâlib'e verir ve rivayetine müsaade eder, sonra şeyh derhal geri alır. Bu münâvele mertebece öncekinden düşüktür. Tâlib, bilâhare bu kitabı, veya bununla mukâbelesi yapılmış ve uygunluğu kesinlik kazanmış bir fer'ini ele geçirebildiği takdirde rivayeti câizdir. Ancak, Tâlib bunu, şartına uygun şekilde rivâyet etse de, bunun değeri, herhangi bir kitabın icâzet-i mücerrede ile rivâyetinde elde edeceği mertebeden daha üstün bir mertebeye ulaşamaz.
İcâzete makrun münavele'nin bir başka şekli şöyledir: Tâlib, şeyhe bir kitap getirip verir ve şöyle der: "Şu kitap senin maneviyatındır. Muhtevâsını münâvele ile bana ver ve rivâyetine müsâade et". Şeyh, tâlibe olan itimadına binâen, muhtevayı kontrol etmeden tâlibe kendi adına rivayet izni verir. Bu tarzda, tâlib bilinen sika birisi ise ve şeyh onun bu vasfı sebebiyle böyle davranmışsa hem münâvele, hem de icâzet sahîhtir. Aksi durumda, yani tâlib ihbârına itimad edilmez birisi ise münâvale de icâzet de batıldır.
İcâzetten mücerred münâvele'ye gelince, bu, şeyhin, tâlibe rivâyete iznini ifade eden bir tâbir kullanmaksızın: "Bu benim sema'ımdır" veya "Bu, benim hadisimdendir" diyerek kitabı sunmasıdır. Fukahâ ve usulcülerin sahîh olan kavline göre bundan rivâyet câiz olmaz. Üstelik bunlar, câiz olduğunu söyleyen muhaddisleri ayıpladılar da. Esasen muhaddislerin de hepsi değil bir kısmı câiz görmüştür. Fahreddin-i Râzi bu meselede daha açık sözlüdür. Ona göre bir şeyh'in kitabını rivâyet için ne izin ne de münâvele şarttır. Bir muhaddisin bir kitabı göstererek: "Bu benim falan şeyhten sema'ımdır" demesi kâfidir. Bu sözü işiten bir kimse o kitabı ondan rivayet edebilir. "Zira, der, bu işâret izin ifâde etmekten uzak değildir."
İcâzet ve münâvele ile tahammül edilen hadisleri edâ ederken kullanılması gereken görüşler ileri sürmüş, sema için kullanılan Ahberenâ ve haddesenâ tabirlerinin mutlak şekilde münâvele için de kullanılabileceğini söyleyenler bile olmuştur (Zührî ve Mâlik gibi). Ancak, cumhur, münâveleyi tasrîh eden bir kayıtla ihbar ve tahdîs sigalarının kullanılabileceğini kabul etmiştir. Büyük ekseriyetiyle tatbîkat da öyle olagelmiştir. İcâzeten, münâveleten tabirleri en ziyade kullanılan kayıtlardır:(haddesena icâzeten) Bize icâzet yoluyla rivayet etti.
(haddesena münâveleten) Bize münâvele yoluyla rivayet etti.
(Ahberenâ icâzeten) Bize icâzet yoluyla rivayet etti.
(Ahberenâ münâveleten ve icâzeten) Bize icâzete makrun münâvele yoluyla haber verdi ki...
Ahberenâ münâveleten ve iznen.
Ahberenâ münâveleten fi iznihî.
Ahberenâ münâveleten fi-mâ ezine lî fîhi: İcazete makrun münavele ile bana haber verdi ki...
Haddesenâ münâveleten fi-mâ etlaka lî rivâyetehu.
Münâvele yoluyla rivâyet etti ve kendisinden rivâyet etmeme izin verdi.[3]
Not:
* Ahberenâ ve haddesenâ tabirlerinin mutlak şekilde münavele için kullanılması uygun görülmemiştir. Hatta Ahberenâ mukayyed olarak kullanmayı uygun görmeyenler de var. Onlara göre Ahberenâ sadece semâ'ya has olmalıdır.
* Müteahhirîn'den bazıları münâvele için Enbeenâ ıstılahlaştırmışlardır. Mütekaddimîn nazarında ise Enbeenâ ile Ahberenâ arasında fark yoktur.
* Müteahhirînden bazıları lafzan vâkî olan icâzet için (Ahberenâ muşâfihetun, şafihenî) yazılı olan icâzette ise (Ketebe ileyye, enbeena kitabeten, enbeena fi kitabetin) tabirlerini kullanmışlardır.[4]

---

[1] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59
[2] Asl: Şeyhin elinde bulunan nüsha. Fer': Tâlibin elindeki nüsha. Tâlib, fer'ini şeyhin asl'ından istinsâh etmiştir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/61-64.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALLAH TEALA'NIN CENNETTE MÜ'MİNLERE HAZIRLADIĞI NİMETLER

372) Allah'ın Mü'minlere Cennette Hazırladığı Nimetler

Bu bölümdeki dört ayet ve onyedi hadis-i şeriften, Allah'ın iman eden kulları için cennette hazırladığı pınarları, kalplerden kin ve öfkenin orada sökülüp atılacağını, yorgunluğun da orada olmayacağını, korku ve üzüntüsüz bir hayat olacağını, altın tepsi, tabak ve kadehlerle yiyecek ve içecekler ikram edileceğini, ebedi kalınacak cennetlerde her türlü meyveden yenebileceğini, ipek ve atlas elbiseler içinde karşılıklı sohbetler edileceğini ve iri gözlü huriler verileceğini, cenneti elde edebilmek için insanların dünyada orayı kazanmak için yarış etmeleri gerektiğini, cennette her türlü yeme içmenin olup, idrar ve dışkının olmadığını, oradaki nimetlerin hiçbir göz tarafından görülmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın hatırından geçiremediği ve hayal edemediği nimetler olduğunu, tarakların altından olup her tarafın güzel kokularla donatıldığını, cennetteki en aşağı seviyede olan kimseye dünyanın on misli büyüklüğünde yer verileceğini, altmış mil yüksekliğinde inciden yapılma çadırlar olduğunu, çok büyük ağaçlar olup bir ucundan diğer ucuna yüz senede varılamayacağını, köşklerdeki mü'minlerin birbirlerini semadaki yıldızlar gibi seyredeceğini, esen rüzgarın bile orada insanların güzelliklerine güzellik katacağını ve cennette ölüm, hastalık, ihtiyarlık olmayacağını, keder ve sıkıntı çekilmeyeceğini, cennetteki tüm nimetlerin en üstünü olarak da Allah'ın razı olduğunu kullarına bildireceğini, şu anda gökteki ayı nasıl görüyorsak orada da Rabbimizi öylece göreceğimizi ve en değerli şeyin de bu olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Muhakkak ki, yolunu Allah ve kitabıyla bulanlar, cennetlerde ve ırmak başlarındadırlar. Esenlik ve güvenlik içerisinde girin oraya! diyerek karşılanacaklar orada. Gönüllerindeki kini, hasedi köküden söküp attık onların; Onlar mutluluk divanları üzerinde, karşı karşıya oturmuş kardeştirler. O cennetlerde onlara, hiçbir yorgunluk ve bitkinlik erişmez ve oradan çıkarılacak da değillerdir." (Hıcr: 15/45-48)
"O gün Allah onlara: "Ey benim kullarım bugün ne korkacaksınız, ne de üzüleceksiniz!" diyecek. O kullarım ki, ayetlerime inanmışlar ve müslüman olmuşlardır. Ey kullarım! Siz ve mü'min eşleriniz girin cennete, orada ağırlanıp sevindirileceksiniz. Orada altın tepsiler ve kadehlerle onların etrafında dolaşılır. Orada canlarının çektiği, gözlerinin hoşlandığı herşey var. Ve sizler orada ebedi kalacaksınız. Dünyada yaptığınız doğru dürüst işler sayesinde, elde edeceğiniz cennet işte böyledir. Size orada pekçok meyveler de var, onlardan yersiniz." (Zuhruf: 43/68-73)
"Buna karşılık yollarını Allah ve kitabıyla bulanlar, gerçekten güvenilir bir konumdadırlar. Bahçeler ve pınarlar arasında, ince ve kalın ipekten elbiseler giyerler ve karşı karşıya otururlar. İşte böyle olacak, biz o mü'minleri siyah iri gözlü hurilerle de evlendiririz. Orada güven içinde canlarının çektiği her türlü meyveyi isteyip getirtirler. Ve orada ilk ölümden başka bir ölüm tatmayacaklar ve böylece Allah onları yakıcı ateşin azabından korumuş olacaktır. Bu Rabbinin bir lütfudur ve en büyük zafer de budur." (Duhan: 44/51-57)
"Şüphesiz ki erdem sahipleri ve iyi kişiler cennet nimetleri içindedirler. Koltuklara yaslanarak seyrederler. Onların yüzlerinde nimetin ve mutluluğun sevincini görürsün. Onlara ağızları mühürlenmiş yani bozulmama ve lezzetinin kaçmaması için vakumlanmış, sadece, içecek kimsenin yanında halis sarhoşluk vermeyen şaraplardan sunulur ve içirilir, dünyadaki içkilerin tersine bunların içiminden sonra etrafa kötü kokular değil, misk kokusu yayılır. Öyleyse bu değerli şeylere ulaşmak için can atanlar, yarışanlar bu nimetlerin bulunduğu cennete girmek için yarışsınlar. Ve bu şaraba tesnim pınarının suyu karıştırılmıştır. Bu su öyle bir kaynaktır ki, Allah'a yakın olma şerefine erişenler ondan içerler." (Mutaffifin: 83/22-28)

1884. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennetlikler cennette yiyip içerler, ama büyük, küçük abdeste çıkmaz ve sümkürmezler. Sadece hoş kokulu bir geğirti ve ter çıkarırlar. İnsanın kendiliğinden nefes alması gibi, onlar da kendiliklerinden Cenâb–ı Hakk'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder, tekbir getirirler."[2]

1885. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ, 'Ben sâlih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatır ve hayal edemediği nimetler hazırladım' buyurdu."
Ebû Hüreyre, isterseniz şu âyeti okuyunuz, dedi:
"Mü'minlerin yaptıkları ibadet ve iyiliklere karşılık olarak onlara ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" (Secde: 32/17).[3]

1886. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennete ilk girecek kimselerin yüzleri, dolunay gibi parlak olacak. Onların ardından gireceklerin yüzleri, gökyüzündeki en parlak yıldız gibi aydınlık olacak. Orada insanlar ne küçük ne büyük abdest bozarlar ve ne de tükürüp sümkürürler. Onların tarakları altındandır. Kokuları mis gibidir. Buhurdanlıklarında tüten hoş koku, cennetin hoş kokulu ağacındandır. Eşleri hûrilerdir. Cennetliklerin hepsi de babaları Âdem'in şeklinde yaratılmış olup boyları altmış arşındır."[4]

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayetine göre Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
"Onların cennetteki kapları altındandır. Orada terleri mis gibi güzel kokacaktır. Orada her birine, baldırının iliği etinin üstünden görünecek kadar güzel ikişer kadın verilecektir. Onların kalpleri tek bir adamın kalbi gibi aynı duyguları taşıdığından, aralarında ne anlaşmazlık ne de çekişme meydana gelecektir. Akşam sabah Allah Teâlâ'yı ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih edeceklerdir."[5]

1887. Muğîre İbni Şu'be *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mûsâ sallallahu aleyhi ve sellem Rabbine:
– Cennetliklerin en aşağı derecesi nedir? diye sordu. Allah Teâlâ da şöyle buyurdu:
– O, cennetlikler cennete girdikten sonra çıkagelen bir adamın derecesi olup kendisine:
– Cennete gir! denir.
– Yâ Rabbî! Herkes yerine yerleşmiş ve alacağını almışken ben nereye gideceğim? der. Ona:
– Sana dünya hükümdarlarından birinin mülkü kadar yer verilse razı olur musun? diye sorulur. O da:
– Razıyım yâ Rabbî! der. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona:
– İşte öyle bir mülk senindir. Bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha buyurur. Beşincisinde o adam:
– Razı oldum yâ Rabbî! der. Allah Teâlâ ona:
– İşte bu kadar şey hep senindir. Onun on misli de senindir. Bir de neyi arzu ediyorsan, gözün neden hoşlanıyorsa hepsi senindir, buyurunca adam:
– Razı oldum yâ Rabbî! diyecek.
Daha sonra Mûsâ aleyhisselâm :
– Yâ Rabbî! Cennetliklerin en üstün derecesi nedir? diye sordu. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
– Onlar benim seçtiğim kullardır. Onların kerâmet fidanlarını kudret elimle ben dikip mühür altına aldım. Onlara hazırladığım nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak duymuş, ne de bir kimsenin hatır ve hayalinden geçmiştir."[6]

1888. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben cehennemden en son çıkacak (veya cennete en son girecek) kimseyi biliyorum. O adam cehennemden emekleye emekleye çıkar. Allah Teâlâ ona:
– Haydi git, cennete gir, buyurur. Adam cennete gider, fakat ona cennet doluymuş gibi gelir. Geri dönüp Allah Teâlâ'ya:
– Yâ Rabbî! Cennet ağzına kadar dolmuş! der. Allah Teâlâ ona:
– Git, cennete gir, buyurur. Tekrar oraya gider, yine cennetin dolu olduğunu zanneder. Bir daha geri dönüp Allah Teâlâ'ya:
– Yâ Rabbî! Orası dopdolu! der. Allah Teâlâ ona yine:
– Git, cennete gir, orada senin dünya kadar ve dünyanın on misli (veya dünyanın on misli büyüklüğünde) yerin var, buyurur. O Adam:
– Yâ Rabbî! Sen kâinâtın hükümdarı olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? (veya benim halime mi gülüyorsun?) der."
Hadisin râvisi İbni Mes'ûd şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gerideki dişleri belirinceye kadar tebessüm ettiğini gördüm. Sonra şöyle buyurdu:
"İşte cennetliklerin en aşağı seviyesinde bulunan adamın derecesi budur."[7]

1889. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz mü'min için cennette, altmış mil yükseklikte içi boş inciden yapılma bir çadır vardır. Orada mü'minin gidip ziyaret ettiği aileleri vardır. Fakat bu aileler birbirlerini görmezler."[8]

1890. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennette öyle bir ağaç vardır ki, idmanlı bir ata binmiş olan kimse onun bir ucundan diğerine yüz senede varamaz."[9]

1891. Yine Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir." Bunun üzerine ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere ait ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır, dediler. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
– *"Evet, öyledir. Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır."*[10]

1892. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennette yay kadar bir yer, üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."[11]

1893. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennette, cennetliklerin her hafta gittikleri bir çarşı vardır. Orada, yüzlerine ve elbiselerine cennet kokuları üfleyen bir kuzey rüzgârı eser ve böylece güzellikleri daha da artar. Eskisinden daha güzel ve yakışıklı olarak eşlerinin yanına döndükleri zaman, aileleri onlara:
– Vallahi güzelliğinize güzellik katılmış, derler. Onlar da:
– Vallahi yanınızdan ayrılalı beri siz de daha bir güzel olmuşsunuz, derler."[12]

1894. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennetlikler, yükseklerdeki köşkleri, sizin gökyüzündeki yıldıza baktığınız gibi seyredeceklerdir."[13]

1895. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cenneti geniş bir şekilde anlattığı bir sohbetinde bulundum. Sözünün sonunda şöyle buyurdu:
"Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiç kimsenin hatırından bile geçirmediği nimetler vardır." Sonra da şu âyeti okudu:
"Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere ibadet ettikleri için vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da başkalarına harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" (Secde: 32/16–17)[14]

1896. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennetlikler cennete girince bir kimse şöyle seslenir: Siz cennette ebediyyen yaşayacak, hiç ölmeyeceksiniz; hep sağlıklı olacak, hiç hastalanmayacaksınız; hep genç kalacak, hiç yaşlanmayacaksınız; hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz."[15]

1897. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden cennetin en aşağı derecesinde olan birine (Allah Teâlâ veya bir meleği):
– Ne dilersen dile, diyecek. O da bütün dileklerini söyleyecek. Kendisine, kalbinden geçenlerin hepsini diledin mi? diye soracak. O da:
– Evet, diledim, diyecek. Bunun üzerine o kimseye:
– Bütün dileklerin bir misli fazlasıyla sana verilecektir, diyecek."[16]

1898. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ cennetliklere:
– Ey cennet sâkinleri! diye seslenir. Onlar da:
– Buyur Rabbimiz! Emret! Bütün hayır ve iyilikler senin elindedir, derler. Allah Teâlâ:
– Halinizden memnun musunuz? diye sorar. Onlar:
– Nasıl razı olmayalım, Rabbimiz. Sen bize, hiç kimseye vermediğin bunca nimetler ihsan ettin, derler. Allah Teâlâ:
– Size bunlardan daha değerlisini vereyim mi? buyurur. Cennetlikler:
– Bunlardan daha değerlisi ne olabilir, Rabbimiz! derler. Bunun üzerine Cenâb–ı Hak:
– Üzerinize rızâmı indiriyorum; bundan sonra size hiç gazap etmeyeceğim, buyurur."[17]

1899. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gece Resûlullah'ın yanında bulunuyorduk. On dördüncü gecesindeki aya baktıktan sonra şöyle buyurdu:
"Şu ayı hiç bir sıkıntı çekmeden gördüğünüz gibi Rabbinizi de ayan beyan göreceksiniz."[18]

1900. Suheyb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennetlikler cennete girince Allah Teâlâ onlara:
– Size vermemi istediğiniz bir şey var mı? diye soracak. Onlar:
– Yâ Rabbî! Yüzlerimizi ak etmedin mi? Bizi cennete koyup cehennemden kurtarmadın mı, daha ne isteyelim, diyecekler.
İşte o zaman Allah Teâlâ perdeyi kaldıracak. Onlara verilen en güzel ve en değerli şey Rablerine bakmak olacaktır."[19]

Nevevi elimizdeki Riyazu's-Salihin kitabını Allah'a hamdini ifade eden iki ayet ve bir dua ile bitirmektedir.
"Ama iman edip de yararlı işler yapanlara gelince; Rableri imanlarından dolayı onları doğru yola eriştirmektedir. Ahirette ise nimet dolu cennetlerde bulunacaklar ve onların konaklarının altlarından ırmaklar akmaktadır. Onlar, orada mutluluk makamında olup: "Ey Allah'ım! Sınırsız kudret ve izzetinle sen ne yücesin, seni her türlü noksanlardan tenzih ederiz" diye dua ederler. Orada, onların selamlaşmaları "selam olsun" şeklinde olacaktır. Dua ve niyazlarının sonu ise; "Eksiksiz bütün övgüler alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" derler." (Yunus: 10/9-10)
"Mü'minler cennete girmezden önce, onların benliklerinde takılıp kalmış olabilecek düşünce ya da duygu türünden uygun olmayan ne varsa hepsini silip atacağız. Onların önlerinde dereler ve ırmaklar çağıldayacak ve onlar "Eksiksiz bütün övgüler bizi bu bahtiyarlığa eriştiren Allah'a yakışır. Çünkü o bize yol göstermeseydi, biz asla doğru yolu bulamazdık! Ve Rabbimizin elçileri bize gerçekten doğru söylemişler" diyecekler. Ve bir ses: "İşte geçmişte edip-eylediklerinizi sayesinde kazandığınız cennet bu" diye seslenecek." (Araf: 7/43)

Allahım İbrahime ve onun âline rahmet ettiğin gibi kulun ve ümmî peygamber olan Rasûlün Muhammed (s.a.v.)'e onun hanımlarına ve zürriyetine hayır ve rahmetini esirgeme. İbrahim ve O'nun âline hayır ve bereket lutfettiğin gibi kulun ve ümmi peygamber olan Rasûlün Muhammed (s.a.v.)'e ve O'nun hanımlarına ve zürriyetine de hayır ve bereket ihsan eyle, şüphesiz sen övülmeye layık ve yücelerin yücesisin.
Bu eseri H. 670 yılı Ramazanı 14. pazartesi günü Dımışk'ta bitirdim.

Hafiz, Fakîh Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya en-Nevevî
Abdullah PARLIYAN
16 Zilkade 1419
4 Mart 1999[20]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 553.

[2] Müslim, Cennet 18. Ayrıca bk. Buhârî, Beď'ü'l–halk 8, Enbiyâ 1.
Bir benzeri 708'de geçmişti. 1889 ve 1898 arası benzeri hadislerdir.
[3] Buhârî, Beď'ü'l–halk 8, Tefsîru sûre (32), 1, Tevhîd 35; Müslim, Cennet 2–5. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru'l–Kur'ân 33, 57; İbni Mâce, Zühd 39.
[4] Buhârî, Beď'ü'l–halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 60, Cennet 5; İbni Mâce, Zühd 39.
[5] Buhârî, Beď'ü'l–halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 17.
[6] Müslim, Îmân 312.
[7] Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 36; Müslim, Îmân 308. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 39.
[8] Buhârî, Beď'ü'l–halk 8, Tefsîru sûre (55) 2; Müslim, Cennet 23–25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 3.
[9] Buhârî, Rikak 51; Müslim, Cennet 8.
[10] Buhârî, Beď'ü'l–halk 8; Müslim, Cennet 11.
[11] Buhârî, Cihâd 5, 6, Beď'ü'l–halk 8, Rikak 51; (Hadisi Müslim rivayet etmemiştir). Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 17.
[12] Müslim, Cennet 13.
[13] Buhârî, Rikak 51.
[14] Müslim, Cennet 5.
[15] Müslim, Cennet 22. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru'l–Kur'ân 41.
[16] Müslim, Îmân 301. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 315.
[17] Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 38; Müslim, Cennet 9. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 18.
[18] Buhârî, Mevâkîtü's–salât 16, Tefsîru sûre (50), 2, Tevhîd 24; Müslim, Mesâcid 211. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 19; Tirmizî, Cennet 16; İbni Mâce, Mukaddime 13.
[19] Müslim, Îmân 297. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru'l–Kur'ân 11.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 558.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Kitabet (Mükatebe-Yazışma):

Hocanın huzurunda bulunan veya bulunmayan bir öğrencisi için kendi eliyle bir veya birkaç hadis yazıp veya yazdırıp vermesi veya göstermesine kitabet denilmektedir. Bu, şeyhin mesmu'âtını tamamen ya da kısmen yazıp veya yazdırarak hazır veya gâib birisine göndermesidir.
Mukatebe de denilen bu usûl, münavelede olduğu gibi, ya icâzetle birlikte tatbik olunur, ya da icâzetsiz olur. [1]
İcâzete makrun olana şöyle yazar: (Eceztuke ma ketebtu leke) "Sana yazdığımı rivayete sana icazet verdim" veya: (Eceztuke ma ketebtu ileyke) veya (Eceztuke ma ketebtu bihi ileyke) bunlar gibi icâzeti ifade eden başka tabirler. Bu tabirler kuvvet ve sıhhat yönüyle münâvele-i makrûne'ye denktir.
İcâzetten mücerred kitabet'e gelince, bunun sıhhati hususunda ihtilâf edilmiştir. Alimlerden bir kısmı bunun caiz olmadığını beyân etmişse de asl olan câiz olmasıdır. Eyyûb Sahtiyânî, Mansûr İbnu Mü'temir, Leys İbnu Sa'd... gibi. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'den bir çokları cevazına kâildirler. Onlardaki tatbikattan başka, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de valilerine gönderdiği ahkâm tebliğ eden mektuplar da bunun cevâzına delil olmaktadır.
İcâzetten mücerred kitabetle ilgili sîgalar şöyledir: (ahbaranâ fülânun mükâtebeten)= Falan bana yazarak bildirdi veya (ahbaranâ fülânun kitâbeten kâle) veya (Ketebe ileyye fülânun kâle haddesenâ)
Bütün bu sîgalar icâzet manasını ihsan ettiği için mevsul addedilmiştir.
Burada da mutlak şekilde Ahberenâ denebileceğini söyleyenler olmuş ise de, aslolan kitabeti belirtecek bir kaydın konmasıdır.[2]

---

[1] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/64-65.
Haddesena ile ahberana'yı eşit saymayanlar Muhammed b. El-Hüseyin'in şu sözlerini naklederler: O demiş ki: Biri kölesine "Fülan şeyi bana ihbar edersen hürsün" dese; köle de o dilediği haberi ona yazsa azad olur. Lakin "Fülan şeyi bana tahdis eder yani söylersen hürsün" demiş olsa da köle o haberi ona yazsa azad olmaz. Haddesena ile ahberana arasındaki ince fark işte budur. (Bk. Tecrid Tercemesi: 1/442.) İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dindarlığı:

Buhârî, diğer selef büyükleri gibi dindarlığı ve verâsı ile de tanınmış bir zattır. İlimde olduğu kadar dindarlıkta da başı çektiğini, Zehebî'den naklen kaydetmiştik. Ramazan ayında, terâvihten sonra Kur'ân'ın üçte biri ile namaz kıldığı belirtilir. İbnu Hibbân, Kur'ân okuyuşunu öyle anlatır: "Muhammned İbnu İsmâil Kur'ân okuyunca, kendisini öyle kaptırırdı ki artık kalbi, gözü, kulağı hep onunla meşgul olur, ayetlerde geçen temsiller üzerine tefekkür eder, haramların, helâllerin idrâkine varırdı". Bu durumu te'yîden Zehebî'nin kaydettiği bir vak'aya göre, Buhârî, namaz kılarken dayanılmaz ızdıraplara mâruz kalır. Fakat O, namazını bozmaz. Namazdan sonra anlaşılır ki, eşek arısı tam 17 yerinden sokmuştur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/191-192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Kitabet (Mükatebe-Yazışma):

Hocanın huzurunda bulunan veya bulunmayan bir öğrencisi için kendi eliyle bir veya birkaç hadis yazıp veya yazdırıp vermesi veya göstermesine kitabet denilmektedir. Bu, şeyhin mesmu'âtını tamamen ya da kısmen yazıp veya yazdırarak hazır veya gâib birisine göndermesidir.
Mukatebe de denilen bu usûl, münavelede olduğu gibi, ya icâzetle birlikte tatbik olunur, ya da icâzetsiz olur. [1]
İcâzete makrun olana şöyle yazar: (Eceztuke ma ketebtu leke) "Sana yazdığımı rivayete sana icazet verdim" veya: (Eceztuke ma ketebtu ileyke) veya (Eceztuke ma ketebtu bihi ileyke) bunlar gibi icâzeti ifade eden başka tabirler. Bu tabirler kuvvet ve sıhhat yönüyle münâvele-i makrûne'ye denktir.
İcâzetten mücerred kitabet'e gelince, bunun sıhhati hususunda ihtilâf edilmiştir. Alimlerden bir kısmı bunun caiz olmadığını beyân etmişse de asl olan câiz olmasıdır. Eyyûb Sahtiyânî, Mansûr İbnu Mü'temir, Leys İbnu Sa'd... gibi. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'den bir çokları cevazına kâildirler. Onlardaki tatbikattan başka, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de valilerine gönderdiği ahkâm tebliğ eden mektuplar da bunun cevâzına delil olmaktadır.
İcâzetten mücerred kitabetle ilgili sîgalar şöyledir: (ahbaranâ fülânun mükâtebeten)= Falan bana yazarak bildirdi veya (ahbaranâ fülânun kitâbeten kâle) veya (Ketebe ileyye fülânun kâle haddesenâ)
Bütün bu sîgalar icâzet manasını ihsan ettiği için mevsul addedilmiştir.
Burada da mutlak şekilde Ahberenâ denebileceğini söyleyenler olmuş ise de, aslolan kitabeti belirtecek bir kaydın konmasıdır.[2]

---

[1] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/87.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/64-65.
Haddesena ile ahberana'yı eşit saymayanlar Muhammed b. El-Hüseyin'in şu sözlerini naklederler: O demiş ki: Biri kölesine "Fülan şeyi bana ihbar edersen hürsün" dese; köle de o dilediği haberi ona yazsa azad olur. Lakin "Fülan şeyi bana tahdis eder yani söylersen hürsün" demiş olsa da köle o haberi ona yazsa azad olmaz. Haddesena ile ahberana arasındaki ince fark işte budur. (Bk. Tecrid Tercemesi: 1/442.) İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MÜSLÜMANIN HAYAT ÖLÇÜLERİ BÖLÜMÜ[1]

1) İhlâs Ve Niyet (Gizli Ve Açık Bütün İşlerde, Sözlerde Ve Hallerde İyi Niyet Ve İhlâs)

Bu bölümdeki üç ayet ve oniki hadîs-i şerîften; dinin sadece Allah'a has kılınması, boş ve anlamsız şeylerden Allah'a yönelinmesi, niyetin samimi olması, Allah'ın herkesin duygularını da bildiğini, amellerin niyetin samimi oluşuna göre değer bulacağını, İslâmı yaşayamayacağımız bölgelerden yaşayacağımız yerlere göç etmemiz gerektiğini veya daima bu niyette olmamız gerektiğini, cihad için çağrılınca hemen koşulması gerektiğini, mazeretleri sebebiyle cihada katılamayanların niyetlerinin samimiyetinden dolayı aynı sevaba ortak olduklarını, herkesin niyetine göre sevap kazanacağını, kişinin sağlığında malı hakkında tam yetkili ve tasarruf sahibi olduğunu, hastalık ve ölüm anında ise üçte birden fazlasına vasiyet etme vakfetme ve dağıtma yetkisine sahip olmadığını, Allah'ın sadece kalplerimize ve niyetlerimize baktığını, dış görüntülerimiz ve mal varlığımıza göre değerlendirme yapılmayacağını, sadece İslâmı yüceltmek maksadıyle savaşan kimsenin Allah yolunda olup ölürse şehit olacağını, bu maksat dışında savaşanların ve ölenlerin Allah yolunda olamayıp şehit de olamayacaklarını, birbirine silah çeken iki müslümanın ikisinin de cehennemlik olacağını, samimi niyetle ibadet için yapılacak her şeyde ibadet sevabı yazılacağını, iyilik için niyet edenin yapmasa bile sevap alacağı yaptığında ise en az on ve yediyüzden fazla sevaplar alacağını, kötülüğe niyet eden kimsenin o kötülüğü yapmadığı takdirde bir sevap yaptığında ise bir günah kazanacağını, yapılan iyi amelleri anlatarak Allah'a dua etmenin kişiyi belalardan kurtaracağını öğreneceğiz.[2]

"Oysa kendilerine yalnızca Allah'a ibadet etmeleri, bütün içtenlikleriyle yalnız O'na iman ederek batıl olan her şeyden uzak durmaları, namazlarında dikkatli ve devamlı olmaları ve mallarının bencillik kirinden arındırılması için karşılıksız harcamada bulunmaları emrolunmuştu. İşte dosdoğru din de budur." (Beyyine: 98/5)
"Fakat unutmayın ki, onların ne etleri Allah'a ulaşır, ne de kanları. Fakat O'na ulaşan, yalnızca sizin iyi niyet ve samimiyetinizdir. İşte bu amaçla onları sizin yararınıza sunuyoruz ki, O'nun sizi doğru yola iletmesine karşılık, O'nun şanını yüceltip tekbir getiresiniz için. Öyleyse güzel davrananları müjdele" (Hacc: 22/37)
De ki: "Kalplerinizdekini gizleseniz de, açığa vursanız da Allah onu bilir. Zira O göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah'ın gücü her şeye yeter." (Âl i İmrân: 3/29)

1. Mü'minlerin emîri Ebû Hafs Ömer ibni Hattâb *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Yapılan işler niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah'a ve Resûlü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resûlü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlenir."[3]

*** Hicret:** Kişinin müslümanlığı yaşayamadığı yerden yaşayabileceği yere göç etmesidir. Müslüman bir memlekette müslümanlığı gerektiği gibi yaşayamıyorsa yaşayabileceği yere göç etmelidir. Yapılan işlerden sevap beklenecekse önce iman sonra iyi niyet şarttır. İmansız sırf iyi niyetin bir faydası yoktur. Müslüman göründüğü gibi olmalı, olduğu gibi görünmelidir. Dünyalık bazı çıkarları için dini hiçbir zaman istismar etmemelidir. [4]

2. Mü'minlerin annesi Ümmü Abdullah Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Bir ordu Kâbe'ye saldırmak üzere yola çıkacak; bir çöle geldiklerinde baştan sona bütün ordu yere batacaktır."*
Hz. Âişe der ki, bunun üzerine ben,
"Yâ Resûlallah, onların arasında ticaret için yola çıkanlar ve kötü niyetli olmayanlar varken niçin hepsi birden yere batacaktır?" diye sordum.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Hepsi birden yere batacak, âhirette yeniden diriltilip niyetlerine göre hesaba çekileceklerdir"* buyurdu.[5]

*** Künye:** Hiç bir çocuğu olmayan Aişe anamız; peygamberimiz (s.a.v.)'e "Tüm kardeşlerimizin bir künyesi vardır, benim de olsa ya deyince, *"Sen de kız kardeşinin oğlu Abdullah ile künyelen"* buyurmaları üzerine Aişe anamız Ümmü Abdillah olarak künyelenmiştir. Bu hadiste de o künyesiyle anılmıştır.[6]
- Bir kötülüğü istemeyerek yapanlar öteki dünyada cezaya çarptırılmazlar.
- Kötülük yapanlardan uzak olmayanlar bu dünyadaki cezaya ortak olurlar.
- Kötü arkadaş ve kötü toplumdan uzak durmak gereklidir. [7]

3. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mekke fethinden sonra artık hicret yok; fakat cihad ve niyet vardır. Allah yolunda savaşa çağırıldığınız zaman hemen katılın."[8]

***** Mekke müslümanlar tarafından fethedilince İslam diyarı olmuştur, artık oradan hicret edilmez hicrete gerek yoktur. Fakat İslâm'ı yaymak için cihad her an farzdır. İslâm'ı gereği şekilde yaşama imkanı kalmayınca yine yaşayabilecek yerleri tesbit edip oralara hicret etmek mümkündür. Hicret kıyamete kadar bâkidir. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda hicret müzakere ediliyordu da Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdular:
"Tevbe etme imkanı sona ermeden, hicret etme imkanı da sona ermez"[9]
İslâm diyarı olan bir yeri terkedip başka yerlere gitmemeli, kendi bulunduğu memlekette kötülükleri yok etmek için çaba sarfetmelidir. Müslümanın kalbinden ve kafasından İslâm için savaş ve şehitlik niyeti ile, müslümanca yaşantı olmadığı takdirde hicret niyeti hiç çıkmamalıdır. İslâm uğruna savaş için çağrılınca da, hasta ve sakat olunmadığı sürece mutlaka katılmak farzdır. [10]

4. Ebû Abdullah Câbir İbni Abdullah el–Ensârî *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
– Bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bir gazvede bulunuyorduk. Buyurdu ki:
– *"Hastalıkları yüzünden Medine'de kalan öyle kimseler var ki, siz bir yolda yürüdüğünüz veya bir vâdiyi geçtiğinizde, onlar da sizinle birlikte gibidir."*
v Bir başka rivayete göre:
– *"Sevap kazanmada size ortak olurlar"* buyurdu.[11]

5. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile Tebük Gazvesi'nden döndüğümüz sırada şöyle buyurdu:
– *"Medine'de bizden geride kalan öyle kimseler vardır ki, bir dağ yoluna, bir vâdiye girdiğimizde onlar da bizimle yürüyormuş gibi sevap kazanırlar. Çünkü onları birtakım mâzeretleri alıkoymuştur."*[12]

***** Bir önceki hadiste de anlatıldığına göre cihad niyetiyle mazeretlerinden dolayı savaşa katılamayanlar aynı sevaba ortak olmuş oluyorlar. Bir numaralı hadis zaten bunu en güzel biçimde açıklamıştı. Niyeti savaşa katılmak olduğu halde özürlerinden dolayı katılamayanlar aynı sevabı kazanmış oluyorlar. Bu işte mazeret ve niyet esastır. Tembellik yüzünden savaşa katılmayanlar Nisâ 4/95 nci Ayetin hükmüne girerler. [13]

6. Ebû Yezîd Ma`n İbni Yezîd İbni Ahnes *radıyallahu anhüm* –Ma`n de, babası Yezîd de, dedesi Ahnes de sahâbîdir– şöyle dedi:
Babam Yezîd sadaka vermek üzere yanına birkaç dinar aldı ve onları Mescid–i Nebevî de oturan birinin yanına koydu. Ben Mescid'e uğrayarak paraları aldım ve babama götürdüm.
Babam:
– Vallâhi ben onları sen alasın diye bırakmamıştım deyince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına giderek durumu arzettim.
Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
– *"Yezîd! Sen niyet ettiğin sadaka sevabını kazandın. Ma`n! Aldığın para da senindir."*[14]

***** Nafile sadaka sadece Allah rızası için verilmelidir. Bu tür sadakalar kişinin yakınlarına da verilebilir. Farz olan zekat ve nafile sadakalar bir vekil vasıtasıyla da verilebilir. Kişi

niyetine göre sevabını mutlaka alacaktır. [15]

7. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan Ebû İshâk Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Vedâ Haccı yılında (Mekke'de) yakalandığım şiddetli bir hastalık dolayısıyla Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ziyâretime geldi. Ona:
– Yâ Resûlallah! Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir kızımdan başka mirasçım da yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı? diye sordum.
Hz. Peygamber:
– *"Hayır"*, dedi.
– Yarısını dağıtayım mı? dedim. Yine:
– *"Hayır"*, dedi.
– Ya üçte birine ne buyurursun, yâ Resûlallah? diye sordum.
– *"Üçte birini dağıt! Hatta o bile çok. Mirasçılarını zengin bırakman, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır. Allah rızâsını düşünerek yaptığın harcamalara, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiğin lokmalara varıncaya kadar hepsinin mükâfatını alacaksın"* buyurdu.
Sa`d İbni Ebû Vakkâs sözüne devamla dedi ki:
– Yâ Resûlallah! Arkadaşlarım gidipte ben kalacak mıyım? (burada ölecek miyim?) diye sordum.
– *"Hayır, sen burada kalmayacaksın. Allah rızâsı için güzel işler yaparak yükseleceksin. Allah'tan öyle umuyorum ki, daha nice yıllar yaşayarak kimi insanlar (mü'minler) senden fayda, kimileri de (kâfirler) zarar görecektir.*
Allahım! Ashâbımın (Mekke'den Medine'ye) hicretini tamamla! Onları geri döndürüp hicretlerini yarım bırakma! Acınacak durumda olan Sa`d İbni Havle'dir" buyurdu.
Bu sözleriyle Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Sa`d İbni Havle'nin Mekke'de ölmesine üzüldüğünü ifade etti.[16]

***** Kişi sağlığında malı hakkında istediği gibi tasarruf hakkına sahiptir. Hastalığı veya ölümü anında yapacağı vasiyyet üçte birini geçmeyecektir. Dolayısıyla müslüman hasta olmayı beklemeden veya ölüm hastalığına yakalanmadan önce malını cenneti kazanacak yolda harcamalıdır.
***** Gerideki mirascılar bir şeyler yapsınlar diye beklemektense, kişi sağlığında kendi hayır ve infakını kendi yapmalıdır. Bu da kişinin en yakını olan ailesinden başlamalıdır. Hanımı ve çocukları için yaptığı harcamayla kişi sevap kazanır. Aile reisi böylece hem vazifesini yapmış olur hem de Allah'ın rızasını kazanmış olur. Burada Sa'd'ın hicret ettiği Mekke'de hastalanıp öleceğini sorması üzerine peygamberimiz (s.a.v) Allah'ın bildirmesiyle Sa'd'ın ölmeyeceğini ve yaşayacağını İslâm'a ve müslümanlara faydası dokunacağını, kafirlere de zararı dokunacağını söylemesi Cin: 72/26. ve 27. Ayetlerinde belirtildiği üzere: *"Allah gayb bilgisinden dilediği kadarını peygamberlerine bildirebilir."* hükmünce meydana gelmiştir.
***** İyi niyetle yapılan her işte kişinin hanımıyla şakalaşması dahi olsa sevap vardır, nafile ibadet türünden sayılır.
***** Hasta kimseleri ziyaret etmek te müslümanların yapması gereken işlerdendir. Bu hususta peygamber (s.a.v.)'in teşviki ve bu işi bizzat kendisinin de yaparak göstermesi de vardır.
***** Sahabîler Allah rızası için hicret ettikleri yere geri dönüp orada ölmeyi doğru bulmazlardı. Hicret ettikleri yerin dışında ölmeyi isterlerdi. Bu hadiste peygamber (s.a.v.)'in *"Acınacak durumda olan Sa'd ibnü Havle'dir"* dediği sahabî önce Habeşistan ve Medine'ye hicret etmiş, Bedir, Uhut, Hendek ve diğer pek çok savaşlarda bulunmuş ama veda haccı sırasında Mekke'de vefat etmiştir. Böylece Rasûlullah (s.a.v) erken vefat etmesi ve yapamadığı bazı sevaplardan mahrum kalması dolayısıyle "Acınacak olan" diyerek bu sahabiye olan üzüntüsünü dile getirmiştir. [17]

8. Ebû Hüreyre Abdurrahman İbni Sahr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Allah Teâlâ sizin bedenlerinize ve yüzlerinize değil, kalblerinize bakar."*[18]

***** Vahiyden, Allah bilgisinden yoksun olan kimseler insanların dış görünüşlerine ve varlıklarına değer verirler. Cahilî sistemlerin ölçüsü budur. İslâm'ın ölçüsü ise bu hadîs i şerifte verilmiştir. Bu ölçü İslâm'ın ve Allah'ın ölçüsüdür. Allah insanların yüz güzelliğine ve mal varlığına bakarak yaptıkları davranışları değerlendirmez, çünkü bunlar dünya hayatının gelip geçici değerleridir.
Ama kalplerdeki iyi niyet ve güzel davranışlar Allah katında sevap kazanmaya ve dereceleri artırmaya yarar. Sebe' 34/37 de Rabbimiz: *"Sizi bize yaklaştıracak olan ne ekonomik, ne de sayısal çoğunluğunuzdur. Yalnızca iman edip, doğru ve yararlı işler yapanlar, bize yakın olabilirler. Onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükafat var ve onlar cennet köşklerinde huzur ve güven içinde kalacaklardır."* Buyurmaktadır.
İnsanın gerçek değeri tüm bedenini yönlendirecek olan kalbiyle ölçülür. O düzelirse tüm vücut düzgün olur, o bozuksa bütün beden bozulur.[19] Yapılan iş ve ibadetleri değerli kılan kalpteki niyettir. Dolayısıyle kalbi kötü niyetlerden yani küfür, nifak, haset, kin gibi hastalıklardan koruyup düzgün ve samimi bir hale getirmeye çalışmalıdır ki, gerçek dünya ve ahiret saadetine erişilebilsin. [20]

9. Ebû Mûsâ Abdullah İbni Kays el–Eş`arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Biri cesaretini göstermek, diğeri milletini korumak, öteki kendine yiğit adam dedirtmek için savaşan kimselerden hangisi Allah yolundadır? diye soruldu.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şu cevabı verdi:
– *"Kim, İslâmiyet daha yüce olsun diye savaşıyorsa, o Allah yolundadır."*[21]

***** Allah yolunda olmayan bir çarpışmanın neticesinde de sevap beklenmez. Allah yolunda ölen ise ancak şehid olabilir. Başka maksatlarla çarpışanlara ve çarpışıp ölenlere de İslâm dininde şehid denilmez. Her beşerî sistem ve hayat tarzının da kendine göre şehitleri vardır. (Basın şehidi, devrim şehidi gibi.) [22]

10. Ebû Bekre Nüfey` İbni Hâris es–Sekafî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki müslüman birbirine kılıç çektiği zaman, öldüren de, ölen de cehennemdedir".
Bunun üzerine ben:
– Yâ Resûlallah! Öldürenin durumu belli, ama ölen niçin cehennemdedir? diye sordum.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Çünkü o, arkadaşını öldürmek istiyordu"* buyurdu.[23]

***** Müslümanlar birbirleriyle silahlı çatışmaya girmezler. Hucûrat: 49/9'a göre çatışmaya giren olursa diğer müslümanlar onları barıştırmak mecburiyetindedirler. Nisâ: 4/92'ye göre bile bile bir mü'minin bir mü'mini öldürmesi yasaktır, öldürürse ebedî cehennemlik olur, dolayısıyla müslüman müslümana karşılıklı silah çekemez, silah işi tek taraflı olursa ölen şehid, öldüren de ebedî cehennemlik olur. [24]

11. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimsenin câmide cemaatle kıldığı namaz, işyerinde ve evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha sevaptır. Şöyleki bir kişi güzelce abdest alır, sonra başka hiçbir maksatla değil, sadece namaz kılmak üzere câmiye gelirse, câmiye girinceye kadar attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir ve bir günahı bağışlanır. Câmiye girince de, namaz kılmak için orada durduğu sürece, tıpkı namaz kılıyormuş gibi sevap kazanır. Biriniz namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, kimseye eziyet etmediği ve abdestini bozmadığı müddetçe melekler:
Allahım! Ona merhamet et!
Allahım! Onu bağışla!
Allahım! Onun tövbesini kabul et! diye ona dua ederler."[25]

12. Ebü'l–Abbâs Abdullah İbni Abbâs İbni Abdülmuttalib *radıyal–lahu anhümâ*'dan nakledildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah Teâlâ'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ iyilik ve kötülükleri takdir edip yazdıktan sonra bunların iyi ve kötü oluşunu şöyle açıkladı:
Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, Cenâb–ı Hak bunu yapılmış mükemmel bir iyilik olarak kaydeder.
Şayet bir kimse iyilik yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb–ı Hak o iyiliği on mislinden başlayıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar.
Kim bir kötülük yapmak ister de vazgeçerse, Cenâb–ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder.
Şayet insan bir kötülük yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb–ı Hak o fenalığı sadece bir günah olarak yazar."[26]

* Bu konuyla ilgili Bakara: 2/261; Nisâ: 4/40, 124; En'âm: 6/160; Yûnus: 10/26; Şûrâ: 42/23; Kadr: 97/1-5 ve benzeri pek çok ayetler tetkik edilirse günahın bire bir, sevabın ise ondan otuzbine kadar çıktığı görülecektir. [27]

13. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Ömer İbni'l–Hattâb *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:
"Sizden önce yaşayanlardan üç kişi bir yolculuğa çıktılar. Akşam olunca, yatıp uyumak üzere bir mağaraya girdiler. Fakat dağdan kopan bir kaya mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine:
– Yaptığınız iyilikleri anlatarak Allah'a dua etmekten başka sizi bu kayadan hiçbir şey kurtaramaz, dediler.
İçlerinden biri söze başlayarak:
– Allahım! Benim çok yaşlı bir annemle babam vardı. Onlar yemeklerini yemeden çoluk çocuğuma ve hizmetçilerime bir şey yedirip içirmezdim. Birgün hayvanlara yem bulmak üzere evden ayrıldım; onlar uyumadan önce de dönemedim. Eve gelir gelmez hayvanları sağıp sütlerini annemle babama götürdüğümde, baktım ki ikisi de uyumuş. Onları uyandırmak istemediğim gibi, onlardan önce ev halkının ve hizmetkârların bir şey yiyip içmesini de uygun görmedim. Süt kabı elimde şafak atana kadar uyanmalarını bekledim. Çocuklar etrafımda açlıktan sızlanıp duruyorlardı. Nihayet uyanıp sütlerini içtiler.
Rabbim! Şayet ben bunu senin rızânı kazanmak için yapmışsam, şu kaya sıkıntısını başımızdan al! diye yalvardı. Kaya biraz aralandı; fakat çıkılacak gibi değildi.
Bir diğeri söze başladı:
– Allahım! Amcamın bir kızı vardı. Onu herkesten çok seviyordum. (Bir başka rivayete göre: Bir erkek bir kadını ne kadar severse, ben de onu o kadar seviyordum). Ona sahip olmak istedim. Fakat o arzu etmedi. Bir yıl kıtlık olmuştu. Amcamın kızı çıkıp geldi. Kendisini bana teslim etmek şartıyla ona 120 altın verdim. Kabul etti. Ona sahip olacağım zaman (bir başka rivâyete göre: Cinsî münasebete başlayacağım zaman) dedi ki: Allah'tan kork! Dinin uygun görmediği bir yolla beni elde etme! En çok sevip arzu ettiğim o olduğu halde kendisinden uzaklaştım, verdiğim altınları da geri almadım.
Allahım! Eğer ben bu işi senin rızânı kazanmak için yapmışsam, başımızdaki sıkıntıyı uzaklaştır, diye yalvardı. Kaya biraz daha açıldı; fakat yine çıkılacak gibi değildi.
Üçüncü adam da:
– Allahım! Vaktiyle ben birçok işçi tuttum. Parasını almadan giden biri dışında hepsinin ücretini verdim. Ücretini almadan giden adamın parasını çalıştırdım. Bu paradan büyük bir servet türedi. Birgün bu adam çıkageldi. Bana:
– Ey Allah kulu! Ücretimi ver, dedi. Ben de ona:
– Şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve köleler senin ücretinden türedi, dedim. Adamcağız:
– Ey Allah kulu! Benimle alay etme, deyince, seninle alay etmiyorum, diye cevap verdim. Bunun üzerine o, geride bir tek şey bırakmadan hepsini önüne katıp götürdü.
Rabbim! Eğer bu işi sırf senin rızânı kazanmak için yapmışsam, içinde bulunduğumuz sıkıntıdan bizi kurtar, diye yalvardı. Mağaranın ağzını tıkayan kaya iyice açıldı; onlar da çıkıp gittiler. [28]

* Anaya babaya saygı ve hürmet, nefsin bilhassa şehevî hislerine sadece Allah korkusundan dolayı hakim olabilmek ve kul hakkına hürmet etmenin değerli amellerden olduğunu öğrenmiş oluyoruz. Müslüman daraldığı zaman böyle samimi davranışlarını dua vesilesi yapabileceğini de bu hadis bize öğretmiş oluyor. Bu konuyu daha iyi anlamak için Bakara: 2/25, 82, 277; Âl i İmrân: 3/57; Nisâ: 4/57, 122; Mâide: 5/9; A'râf: 7/42; Yûnus: 10/9, 26; Hûd: 11/11, 23; Nâziât: 79/40, 41 ayetlerine bakılabilir. [29]

---

[1] Kitâbü Mekâsidi'l Ârifîn (Gerçek müslümanın dünyada ve ahirette ulaşmak istediği hedefler)
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 1.
[3] Buhârî, Bed'ü'l–vahy 1, Îmân 41, Nikâh 5, Menâkıbu'l–ensâr 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmâret 155. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk 11; Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 16; Nesâî, Tahâret 60; Talâk 24, Eymân 19; İbni Mâce, Zühd 26.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 2.
[5] Buhârî, Büyû` 49; Hac 49, Müslim, Fiten 4–8. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 21; Nesâî, Menâsik 112; İbni Mâce, Fiten 30.
Bu hadisin bir benzeri 191 ve 1832 numarada tekrar gelecektir. Hadisi daha iyi anlayabilmek için dünya ve ahiret hayatı hakkında Bakara: 2/200, Enfâl: 8/25, Hûd: 11/15-16, Rûm: 30/7, Şûrâ: 42/20 ayetlerine de bakılabilir.
[6] Ebû Dâvûd, Sünen K.Edep 4970.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 2.
[8] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 45, Cihâd 1, 27, 184; Müslim, Hac 445, İmâret 85. Ayrıca bk. Tirmizî, Siyer 32; Nesâî, Bey`at 15.
[9] Ebû Dâvûd, Cihad 2; Müsned, 4/99.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 2.
[11] Müslim, İmâre 159.
[12] Buhârî, Megâzî 81, Cihâd 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihad 19; İbni Mâce, Cihâd 6.
Bu hadis ileride 1343 numarada tekrar gelecektir.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 3.
[14] Buhârî, Zekât 15. Ayrıca bk. Dârîmî, Zekât 14; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 470.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 3.
[16] Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6 ; Müslim, Vasıyyet 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5.
Bu hadisin kısa bir şekli 915 numarada tekrar gelecektir.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 4.
[18] Müslim, Birr 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 9.
Bu hadis daha geniş bir biçimde 1572 de, kısa şekliyle 1575 de gelecektir.
[19] Buharî, İman 39.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 4.
[21] Buhârî, İlim 45, Cihad, 15, Farzu'l–humüs 10, Tevhîd 28; Müslim, İmâre 150, 151. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihad 16; Nesâî, Cihad 21; İbni Mâce, Cihad 13.
Başka şehid cinslerinden bahseden hadisler 1354 ve 1358 numaralarda gelecektir.
[22] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 4.
[23] Buhârî, Îmân 22, Diyât 2, Fiten 10; Müslim, Kasâme 33, Fiten 14, 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Fiten 5; Nesâî, Tahrîm 29, Kasâme 7; İbni Mâce, Fiten 11.
Bu hadisin bir benzeri 1358 numarada tekrar gelecektir.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 5.
[25] Buhârî, Salât 87, Ezân 30, Büyû` 49; Müslim, Tahâret 12, Mesâcid 272. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Tahâret 6, Mesâcid 14.
1061 ve 1070 numaralı hadislerde benzeri bilgiler mevcuttur.
[26] Buhârî, Rikâk 31; Müslim, Îmân 207, 259. Ayrıca bk. Buhârî, Tevhîd 35; Tirmizî, Tefsîru sûre (6), 10.
[27] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 5.
[28] Buhârî, Büyû` 98, İcâre 12, Hars ve'l–müzârea 13, Enbiyâ' 53, Edeb 5; Müslim, Zikir 100.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 6.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İ'lamu'ş-Şeyh (Bildirme):

Hocanın, öğrencisine -icâzetten söz etmeksizin veya rivayetine izin vermeksizin- belli bir hadis veya hadis kitabı hakkında sadece, "Bu hadis -veya kitap- benim mesmuâtımdır, benim duyduğumdur, benim rivayetim işte budur." vb. sözlerle açıklamada bulunmasına i'lam denilir. Burada sadece bildirim vardır. Bu yolla alınan hadislerin rivâyetini muhaddislerden, fukahâ ve usulcülerden çokları kabul ederken bazıları da bunun câiz olmadığını söylerler. İbnu Cüreyc, İbnu's-Sabbâğ eş-Şâfiî, Ebu'l-Abbâs el-Ğamrî gibi Zâhiriye'den bazıları da: "Şeyh şâyet: "Bunlar benim merviyatımdır, sakın rivâyet etmiyesin" diyecek olsa bile yine de rivayet etmesi caizdir" demiştir, çünkü hoca zaten o hadisi tahdis etmiş oluyor, ondan rucuuna itibar edilmez" demektedirler. Ancak bu durumda, sahih olan, rivayetin caiz olmayacağıdır. Ne var ki, senedce sahihse onunla amel gerekir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/65; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mezhebi:

Buhârî itikad'da ehl-i sünnettir. Ancak îmanı amelden ayırmaz. Ona göre îman, "kavl ve fiildir, artar, eksilir". Sahîh'inde bu kanaatini âyet ve hadîslerle isbât etmeye çalışır. Halku'l-Kur'ân meselesi'ne ismi kârışmış ve hocası Zühli, Buhârî'nin Kur'ân'a: "Mahluk" dediğini ileri sürmüş ise de aslında bu bir yanlış anlamadır. Ehemmiyetine binaen, bû mevzuyu, Hadîsle İlgili Bazı Meseleler kısmında genişçe vereceğiz.
Amelde mezhebi hususunda ihtilâf edilmiştir. Dört sünnî mezheb mensupları, yazdıkları terâcim-tabakât kitaplarında Buhârî'yi kendilerinden göstermeye çalışmışlardır. Umûmiyetle delilleri, Buhârî'nin hocaları arasında yer alan şahsiyetlerdir. Zira her mezhebe mensup büyüklerden hadîs almıştır. Sübkî Tabakâtu'ş-Şâfiyye'de ona yer verirken delili, Buhârî'nin şeyhlerinden olan: Ez-Za'ferânî, Ebu Sevr, Kerâbîsî, Humeydî gibi Şâfiî mezhebine mensup kimselerdir. Ayrıca, fikhından, Şâfiî görüşe uygun meseleler de gösterilir.
El-Ferrâ da, Tabakâtu'l-Hanâbile'de yer vermiş, delil olarak, Ahmed İbnu Hanbel'in Buhârî'nin şeyhlerinden biri olduğunu zikretmiştir.
Keza Buhârî, Mâlikîlere göre de Mâlikîdir. Çünkü Muvatta'yı Abdullah İbnu Yusuf et-Tinîsî'den ders almıştır.
El-Ahnef: "Buhârî, Hanefî'dir çünkü, Sahîh'in te'lif edilmesini tavsiye eden üstadı İshak İbnu Rahûye Hanefî'dir" der.
Meselenin münakaşasına girmeden, şunu belirteceğiz, Buhârî Hazretlerine: "Mutlak müctehiddir bu mezheplerden hiçbirine mensup değildir" diyen de olmuştur. Buhârî üzerine kıymetli araştırmalarda bulunan Muhammed Enver Keşmîrî, Buhârî'nin müctehid olduğunu, bazı meselelerde Şafiî veya Hanefî'ye benzemekle, onlardan sayılmayacağını ifade eder. Keza el-Mübârekfûrî de aynen Keşmîrî gibi, tahkîke dayanarak Buhârî'nin müçtehid olduğunu, herhangi bir mezhebin mukallidi olmadığını söyler. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İ'lamu'ş-Şeyh (Bildirme):

Hocanın, öğrencisine -icâzetten söz etmeksizin veya rivayetine izin vermeksizin- belli bir hadis veya hadis kitabı hakkında sadece, "Bu hadis -veya kitap- benim mesmuâtımdır, benim duyduğumdur, benim rivayetim işte budur." vb. sözlerle açıklamada bulunmasına i'lam denilir. Burada sadece bildirim vardır. Bu yolla alınan hadislerin rivâyetini muhaddislerden, fukahâ ve usulcülerden çokları kabul ederken bazıları da bunun câiz olmadığını söylerler. İbnu Cüreyc, İbnu's-Sabbâğ eş-Şâfiî, Ebu'l-Abbâs el-Ğamrî gibi Zâhiriye'den bazıları da: "Şeyh şâyet: "Bunlar benim merviyatımdır, sakın rivâyet etmiyesin" diyecek olsa bile yine de rivayet etmesi caizdir" demiştir, çünkü hoca zaten o hadisi tahdis etmiş oluyor, ondan rucuuna itibar edilmez" demektedirler. Ancak bu durumda, sahih olan, rivayetin caiz olmayacağıdır. Ne var ki, senedce sahihse onunla amel gerekir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/65; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16-İSLAM VE SPOR
İslam ve Spor
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Atıcılığın Önemi ve Bu Hususta Yarışma
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Canlı Hedef Edinip Atışta Bulunmak Haramdır
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri
Çıkarılan Hükümler
Ayak İle Koşu Yarışı
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kumar Bütün Çeşitleriyle Haram Kılınmıştır
İlgili Ayet
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Satranç Oynamak Haram mıdır?
Çıkarılan Hükümler

16-İSLAM VE SPOR

İslam ve Spor

Spor, İngilizce bir kelimedir. Türkçemizde daha çökmeden eğitimi ve bazan da bununla birlikte eğlence de sağlayan yarışma anlamına gelir.
islâm, her yanı ve yönüyle insanın kalbine, ruhuna, bedenine ve günlük hayatının her bölümüne yönelen son dindir. O bakımdan evrenseldir ve kalıcıdır.
Dinimiz her vesileyle beden ve ruh sağlığımızı korumamızı emreder. Bunun için kalbimizi, kafamızı ve ruhumuzu geliştirmemizi emretmiştir. Böylece beden eğitimiyle vücudumuzu geliştirip korumamız için birçok emir ve tavsiyeler, hüküm ve kurallar koymuştur.
Her şeyden önce günde beş vakit namaz, çok düzenli, sistemli ve dengeli bir hareket getirmekte, organlarımızın hemen hepsinin işlevini daha rahat yerine getirmesini kolaylaştırmakta, yormadan kasları geliştirmekte, kireçlenmeyi, yıpranmayı, uyuşukluğu önlemektedir. Ancak unutmamalıyız ki, namaz sadece bunun için farz kılınmış değildir.
Bu kutsal ibâdet bir yandan ruhumuza bol gıda vermekte, kalbimizi temizlemekte, vicdanımızı arındırıp geliştirmekte, sinir sistemimizi düzeltmekte, bizi Allah'a daha çok yaklaştırmakta ve günlük hayatımızı denge ve düzene sokmamızı ilham etmekte, dünya ile âhiret, ruh ile beden, madde ile mâna arasında sağlam bir köprü oluşturmaktadır.
Yüce dinimiz, beden eğitiminde namaz kılmamızla da yetinmeme-mizi, birtakım sportif hareketlerde bulunmamızı tavsiye etmiştir. Zira Allah'a, ahiret gününe, Kur'ân'a ve Hz. Muhammed'e (a.s.) dosdoğru imân eden her mü'minin ruhuyla, bedeniyle gelişmiş bir kişi olması, hayatına hareket ve canlılık kazandırması vacibtir. Resûlüllah (a.s.) bunun için mü'minin vücutça da gelişmesini teşvik etmiştir. [1]
Yapılan ciddi araştırmalar neticesinde beden eğitiminin birçok yararları olduğu anlaşılmış ve o bakımdan bütün dünya ülkelerinde spora geniş yer verilmiştir. Ancak bunun faydah olanıyla zararlı olamm.birbi-rinden ayırıp ona göre bir yol izlemek gerekir. Aksi halde sırf amaçsız bir heyecandan öteye geçmez ve bu uğurda milyarlarca saatler boş yere akıp gider; gençlerin çok kıymetli enerjileri hedefini bulmamış olur.
Beden eğitimi vücudun çeşitli dokularına, organlarına kuvvet kazandırır. Tabii bu düzenli ve seviyeli olduğu takdirde böyledir. Kasların çalışmasını kolaylaştırır, onlara düzen ve güç verir. Kemikleri sıkı tutar, beden biçimsizliklerini Önler. Kasların iyi çalışması üzerine solunumun çapı genişler. Durgun haldeyken ancak 3,5 litre hava alabilen akciğerler 5-6 litre hava almaya başlar. Vücûda giren oksijen artar, kan dolaşımı hızlanır, damarlar rahat çalışır. Şüphesiz beden hareketlerinin kalb üzerindeki etkileri de çok önemlidir. Sportif hareketler neticesinde kalb damarlara her defasında 120 santimetre kübe kadar kan gönderebilir. Beden hareketi yapmayanlarda ise bu miktar 50-60 santimetre küp'ü geçmez.
Ancak yaşa göre hareketi ayarlamak çok önemlidir. Gençlerin ' hem beş vakit namazla birlikte seviyeli birtakım sportif hareketlerde bulunması çok lüzumludur. Yaşlılarda ise beş vakit namazla birlikte bir de günde bir saat kadar yürümek oldukça faydalıdır.
İbâdetle ve bazı beden eğitimiyle ilgili hareketlerle sağlam, dengeli, iyi çalışan bir vücut, insanı birçok tasalardan, üzüntülerden kurtarır. insanı hayata bağlar.
Böylece beden eğitiminin hem ruh, hem de zihin faaliyetleri üzerinde çok olumlu tesiri söz konusudur.
Bunun için Resûlüllah (a.s.): "Çocuklarınıza atıcılık ve yüzücülük öğretin" buyurmuştur. Kendisi de gençliğinde Rükâne ile güreş müsabakası yapmış ve ünlü güreşçi Rükâne'yi birkaç defa yenmiştir. Aynı zamanda Hz. Aişe validemizle evlendikten sonra birkaç defa koşu yaptığını sahîh kaynaklarımız haber vermektedir.
islâm Dini spor konusunda daha çok atıcılığa, yüzücülüğe, at koşuculuğuna ve koşuya yer vermiş ve bunu kumar oyununun dışında tutmuştur. Zira spordan maksat, ruh, akıl, zihin ve beden gelişmesini sağlamak, bedeni kuvvetlendirip sağlıklı bir ömür yaşamaktır. [2]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Yarış ancak deve, at ve ok ile olur." [3]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.), iyiccş beslenip geliştirildikten sonra sıcak bir odaya konulup iyice terlemesini sağlayarak vücudundaki suyu dışarı atılmış idmanlı atlar arasında Hafyâ'dan tâ Senniyetü'l-Vedâ'a ve belirtilen şekilde beslenmeyip idman edilmeyen atlar arasında ise, Seniy-etü'l-Vedâ'dan tâ Benî Züreyk Mescid'ine kadar yarış tertipledi." [4]
Bu,hari'nin rivayetine göre, Hafyâ ile Seniyyetül-Veya arası altı mil; Seniyyetü'1-Vedâ' ile Beni Züreyk Mescidi arası bir mil mesafede idi.
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Peygamberimiz (a.s.) atlar arasında yarış yaptırır ve yaşı yarışa elverişli olanlara üstünlük tanırdı." [5]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, kendisine soruldu:
- Resûlüllah (a.s.) zamanında (at veya deve) yarışı yapar mıydınız? Resûlüllah (a.s.) de (at veya deve) yarışı yapar mıydı?
- Evet. Allah'a andolsun ki, Resûlüllah (a.s.), adı Sebha olan at üzerinde yarış yaptı ve atı diğer ihsanların atlarını geçti. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) sevindi ve o atını beğendi, diye cevap verdi. [6]
Yine Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle, demiştir: "Resûlüllah'ın (a.s.) Adbâ' adında bir devesi bulunuyordu. Yarışta onun önüne geçen olmazdı. Sonra yarışa çok elverişli bir deve üzerinde bir bedevi geldi ve yarışta Resûlüllah'ın (a.s.) devesini geçti. Bu olay müslümanlara pek ağır geldi ve hayretlerini ifade ederek: "Adbâ'nın önüne geçildi, Adbâ müsabakayı kaybetti!" dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Cenâb-ı Hak üzerine bir haktır ki, dünyada ne kadar bir şeyi yükseltirse, mutlaka onu aşağı indirir." [7]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, müsabaka (yarışma) nın caiz olabilmesi için birtakım şartların gerçekleşmesi söz konusudur:

1- Yarışmanın şu dört şeyden biriyle yapılması,
Deve, at, ok ve ayak... Hanefîlerin müsabakayı bu dört şey ile sınırlamaları pek isabetli değildir. Zira günümüzde artık ok atıcılığı bir eğlence olsun diye yapılmaktadır. Oysa ok yarışma İslâm, savaşta çok lüzumlu olduğu için yer vermiş bulunuyor. O halde ateşli silâhlarla yarış bugün ok yarışının yerini almış bulunuyor. Binicilik, at ve deve yarışı da öyle. Bu iki hayvan da savaşlarda çok iş görmekte idiler. Günümüzde artık atların savaşlarda kullanılması yok denecek kadar azalmıştır. Bununla beraber biniciliği öğrenmekte, bu hususta yarışlara katılmakta bir sakınca yoktur. Ayak koşusuna gelince, Resûlüllah'ın (a.s.) Hz. Aişe validemizle koşup yarıştığı sahîh rivayetlerle sabit olmuştur..
2- Yarış için ödül koymanın tek taraftan olması,
İki taraf da ödül veya belirlenen bir miktar mal veya para ortaya koyar ve kazananın bu ödül veya mal ve parayı alması kararlaştırılırsa, bu kumara dönüşür ve İslâm'a göre haram olur. Ancak yarışacak iki kişi arasında bir üçüncü şahıs girer de "ikinizden kim kazanırsa ona şu kadar ödül veririm" derse, bu kumar kapsamına girmez ve caiz olur. [8]
b) Şâfiîlere göre, müsabaka ve münadale (at, deve ve benzeri şeyle yarışmak ve bir de ok atıcılıkta yarışmak) sünnettir. Buna karşılık olarak bir şey almak helâldir.
Atıcılıkta ok söz konusu olduğu gibi, savaşta işe yarayan her aletle, meselâ mızrak, taş, mencînik gibi aletlerle de yarışmak caizdir.
Bunun gibi at, fil, merkeb ile yarışmak da caizdir. Satranç ve benzeri oyunlarla yarışmak caiz değildir.
Müsabaka için tek taraflı olmak şartiyle ortaya konan mal veya para miktarının belli olması ve bilinmesi şarttır, iki taraftan birinin bir mal ve para koyması caiz olduğu gibi, müsabakaya katılmayan bir üçüncü şahsın, müsabakaya katılanlardan kazanana belli bir mal veya para vermesi de caizdir. [9]
Anlaşıldığı üzere, bu konuda Hanefîlerle Şâfiîler arasında pek az fark bulunuyor. Hanefîler müsabakayı dört şey ile sınırlarken Şâfiîler bu sınırı hayli geniş tutmuşlardır.. Şüphesiz Şâfiîlerin bu tarz içtihadında isabet vardır.
c) Hanbelîlere göre de, müsabaka sünnet ve icma' ile sabit olmuştur ve caizdir. Bir ivaz karşılığı müsabaka ancak şu üç şeyde caiz olur: At, deve ve atıcılık. Zira bu üçü de savaşlarda işe yaramaktadır.
Ancak müsabaka bu üç şeyle sınırlı değildir. Binek hayvanları, özellikle at, ayak, gemi, mızrak ve diğer alet ve hayvanlarla müsabaka caizdir.
Müsabaka genel anlamda ikiye ayrılır:
a) Bir ivaz olmaksızın yapılan müsabaka,
b) Bir ivaz ile yapılan müsabaka...
ivazdan maksat, iki taraftan birinin bir mal veya para ortaya koyması veya üçüncü bir şahsın kazanacak olana bir mal veya para vaadet-mesidir.
Bu mezhebe göre, ivaz karşılığı müsabaka her şeyde değil, sadece şu üç şey ile yapıldığında caizdir: At, deve ve ok... Bunların dışında savaş için gerekli olan diğer şeylerle müsabaka caizse de bir ivaz karşılığı caiz değildir. [10]

Tahliller ve Rivayetler

319 no'lu Ibn Ömer hadîsi hakkında Ebû Dâvud ve el-Münzirî bir görüş beyân etmemişlerdir. Ibn Hibban bu hadîsi sahîhlemiştir. Zaten Ebû Davud'un susması, onun sıhhatına delâlet eden bir karine olarak bulunuyor. Hadîs at yarışının cevazına açık delil olarak bulunuyor.
320 no'lu Enes hadîsini Ahmed b. Hanbel tahrîc etmiş ve ricalinin hepsi sikadır. Aynı zamanda hadîsi Dâremî, Dârekutnî ve Beyhakî de tahrîc etmişlerdir.
321 no'lu Enes hadîsi de sahîh olup istidlale salihtir. Resûlüllah'ın (a.s.) deve ve at yarışlarını teşvik etmesiyle birlikte bazan kendisinin veya devesinin de yarışlara katıldığı olmuştur. Bu, müslümanlara hem hareket sağlamakta, hem de savaşa yeterince hazırlıklı olmayı ilham etmektedir.
Bu konuda diğer hadîsler:
Ensardan bir adamdan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Atlar üçtür (üç kısma ayrılır):
1- Allah yolunda kullanılmak üzere adamın (besleyip) bağladığı at... Bunun için harcanan para, ecir (mükâfat ve sevap) dır. Ona binmek de sevap ve mükâfattır. Onu iğreti olarak birine vermek ve ona yem hazırlamak da sevap ve mükâfattır.
2- Adamın (başka biriyle) karşılıklı olarak bir meblağ koyup yarışma yaptığı at... Bunun bahası, yemi, binilmesi hep günahtır.
3- Eyerini yerleştirip binmek için edinilen at... Bunun inşallah fakirlik açığını kapaması umulur." [11]
îbn Mes'ûd (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamberimizin (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Atlar üçtün Bir at var Rahman içindir... Bir at var insan içindir ve bir at da var ki şeytan içindir. Rahman için olan at, Allah yoluna bağlanan attır. Bunun yemi, fışkısı, idrarı (hep sevaba vesiledir)." Resûlüllah (a.s.) daha o atın birçok yanlarını da -Allah'ın dilediği kadar- andı. Şeytan için olan at, kumar şeklinde yarışa sokulan attır. İnsan için olan at, insan onu bağlayıp ona binmeği arzular. Bu at fakirliğe bir perde teşkil eder." [12]

Çıkarılan Hükümler

1- Kumar kapsamına girmeyen bazı müsabakalar caizdir.
2- İslâm, beden eğitimine önem vermiştir.
3- Hanefîlere göre, meşru olan yarışma dört şeyden biriyle gerçekleşir: Deve, at, ok ve ayak..
4- Bu gibi yarışlarda tek taraflı ödül koymakta bir sakınca yoktur.
5- Yarışan iki taraf da belli bir nisbette mal veya para koyarlar da kazanan tarafa verilmesini şart koşarlarsa bu kumar kapsamına girer ve haramdır.
6- iki taraf yarışma yapmaya teşebbüs eder de bir üçüncü şahıs, kazanan tarafa belli bir mal veya para vereceğini vaadederse, bu caiz olur.
7- Şafiîlere göre müsabaka ve münadala sünnettir. Zira Resûlüllah (a.s.) buna tahrik ve teşvikte bulunmuştur.
8- Müsabaka için tek taraflı olmak şartiyle ortaya konan ödülün nisbetinin belli olması şarttır. (Bu da Şafiîlere göredir).
9- Kumar kapsamına veya tarifine giren at yarışı haramdır. Resûlüllah (a.s.) bu maksatla at besleyenler için sadece günah ve vebal vardır buyurmuştur.
10- Allah yolunda kullanılmak üzere at beslemek her yanı ve yönüyle sevap ve uhrevî mükâfata vesiledir.
11- Binit edinmek için at alıp beslemekte bir sakınca yoktur. Bu daha çok fakir kişinin fakirliğine bir perde teşkil eder. [13]

Atıcılığın Önemi ve Bu Hususta Yarışma

Cihan peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) Efendimiz, beden eğitimini teşvik ettiği kadar atıcılığı da teşvik etmiş ve iyi ok atanları alkışlamıştır. Atıcılığın milletlerin hayatında önemli bir rolü vardır. Zira ok ve yaydan başlayarak günümüze kadar hep bu alanda ilerleme kaydedilmiş ve yeni yeni silahlar icad edilmiştir. O halde hangi millet daha güçlü silâh imal ederse, o, o kadar caydırıcı bir hava oluşturur ve düşmanlarını yıldırır. Bunun için Sevgili Peygamberimiz (a.s.) onbeş asır Önce ümmetine şu çok önemli mesajı üç defa tekrarlayarak vermiştir:
"Haberiniz olsun, dikkat edin, gözünüzü açın! Kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır." [14]
Şüphesiz Resûlüllah (a.s.) bu hadlsleriyle aynı zamanda Kur'andaki şu âyeti tefsir edip açıklıyordu: "(Ey Muhammed!) Onlara karşı gücünüzün yettiğince her türlü kuvveti ve (savaş için) beslenen atları (gereken araçları) hazırlayın. Bununla hem Allah'ın düşmanlarını, hem de sizin düşmanlarınızı ve sizin bilmediğiniz Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırırsınız. Allah yolunda her ne harcarsanız (karşılığı) size tastamam ödenir, hiç de haksızlığa uğramazsınız." [15]

Konuyla İlgili Hadisler

Seleme b. el-Ekva' (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Eşlem kabilesinden birkaç kişi yarış anlamında ok atarlarken Resûlüllah (a.s.) onlara uğradı ve:
- Ey İsmail oğulları, haydi sizi göreyim ok atın. Zira gerçekten sizin (büyük) babanız da iyi bir ok atıcı idi. Bu yarışmadan ben, falan oğlu (Seleme b. Ekva') ile beraberim, buyurdu.
Râvi devamla diyor ki:
Bunun üzerine taraflardan biri ellerini ok atmaktan çektiler. Resûlüllah (a.s.) onlara:
- Size ne oldu ki ok atmıyorsunuz? Onlar da:
- Ya Resûleîlah! Sen o tarafla birlikte olunca biz nasıl ok atarız... Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) onlara:
- Oklarınızı atınız, ben sizin hepinizle beraberim, buyurdu. [16]
Ukbe b. Amır (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu duydum: "Düşmana karşı gücünüzün yettiğince her türlü kuvveti hazırlayın. Haberiniz olsun ki, kuvvet atmaktır, gözünüzü açın, kuvvet atmaktır. Dikkatli olun, kuvvet atmaktır."[17]
yine Ukbe b. Amir (r.a.J de/ı yapılan rivayette, Peygamber'in (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmektedir: "Kim atıcılık öğrendikten sonra onu bırakırsa, o bizden değildir." [18]
Yine Ukbe b. Âmir (r.a.) den yapılan rivayette^ Peygamberimizin (a.s.) şöyle buyurduğu haber verilmektedir: "Şüphesiz ki Cenâb-ı Allah bir ok sebebiyle üç kimseyi cennete sokar:
1- Onu imal edip bu imal atıyla sadece hayır uman (karşılığını Allah'tan bekleyen) kimse,

2- O oku (satın alıp) Allah yolunda savaşanları onunla teçhiz eden,
3- O oku Allah yolunda (düşmana) atan kimse.. Sonra Resûlüllah (a.s.) devamla buyurdu ki:
"Atınız, atlara bininiz. Ama eğer (ok, silah) atarsanız, bu at binmenizden sizin için daha hayırlı olur. Adem oğlunu oyalayan her şey bâtıldır, anlamsızdır. Ancak şu üç şey değil: Yayındaki oku atan, atını iyice eğitip (savaşa) hazırlayan ve çoluk çocuğuyla oynayıp güzel vakit geçiren.. Şüphesiz bu üç şey hak-tandır." [19]
Amr b. Absete (r.a.yden yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'm (a.s.) şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir: "Kim Allah yolunda bir ok atarsa, bu onun için bir köleyi hürriyetine kavuşturmasına denktir." [20]
Dâvud bu hadîsi şu lafizla rivayet etmiştir: (TKim Allah yolunda bir ok ile düşmana ulaşır (okunu onlara isabet ettirirse) onun için (cennette) bir derece vardır."
Nesâî'nin rivayetinde ise şöyle denilmektedir: Kim Allah yolunda bir ok atarsa, bu ister düşmana ulaşsın, ister ulaşmasın, onun için bir köle azâd etmişçesine (sevap ve mükâfat) vardır." [21]

Tahliller ve Rivayetler

329 no'lu Seleme hadîsi sahihtir. Resûlüllah'm (a.s.) atıcılığa geniş ilgi gösterdiğine ve savaşta çok yararlı olan bu spor yarışına mü'minleri teşvik ettiğine delâlet etmektedir. Ancak bu bir kumar şeklinde değil, savaşta islâm'a hizmet anlam ve niyetinde bir zevk işi olarak yapıldığı takdirde meşrudur.
330 no'lu Ukbe hadîsi de sahîh olup istidlal ve ihtioaca salihtir. Resûlüllah (a.s.) bu hadîsleriyle Enfal Sûresi 60. âyeti açıklamış ve kıyamete kadar devlet ve ordunun kuvvetinin atıcılıktaki başarısına bağlı bulunduğunu belirtmiştir.
Resûlüilah (a.s.), burada atıcılıkta belirli bir silâh üzerinde durmamış bunu mutlak anlamda kullanarak kıyamete kadar bu alandaki bütün gelişme ve buluşları kullandığı kelimenin kapsamına almıştır.
331 no'lu Ukbe hadîsinin isnadında Halid-b. Zeyd ve îbn Yezîd bulunuyor ki, bu iki zat üzerinde biraz durulmuştur. Ancak Zehebî Halid b. Zeyd üzerinde durmamıştır. Bu da Halid'in rivayetinin yazılabileceğine işarettir. Hadîsin diğer ricalinin hepsi sika (güvenilir) dir. [22]
332 no'lu Ukbe hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Resûlüîlah (a.s.), sırf dini, ahlâkî değerleri, namus ve iffeti, îslâm devletinin ve ümmetin bekasını dikkate alarak ateşli silah imal etmekte büyük ecir bulunduğuna dikkat çekmiştir. Nitekim ecir (sevap ve mükâfat) sıralamasında, bir okun imalatçısına öncelik verilmiş ve belirtilen niyetle silâh imal eden mü'min bir kişi cennet ile müjdelenmiştir. Sonra da Resûlüilah (a.s.) islâm ordusuyla müslümanları devletin iki ana unsuru olarak belirleyip halkın orduya, harp sanayiine yardımda bulunmasının dünya ve âhiret için büyük hayırlar getireceğine işarette bulunmuştur. Manevî mükâfat olarak bu yardım sever insanlara cenneti vaadetmiştir.
Cephede, yani savaşta, imal edilen bu silahları sırf Allah'ın hoşnutluğuna erişme niyet ve azmiyle kullanan askerlerin kadrini yüceltmiş ve onlar için cennetin hazırlandığını açıklamıştır.
İsnadında zaaf ve inkıta' olmakla beraber şu hadîs de mana bakımından yukarıdaki hadîslerce kuvvetlendirilmiştir: "Atıcılığı iyice Öğrenin. Çünkü gerçekten iki hedef arasında (kişiyle hedefi arasında) cennet bahçelerinden bir bahça vardır." [23]
Ayrıca Beyhakî'nin Câbir (r.a.) dan rivayet ettiği şu hadîs, yukarıdaki hadîse ayrı bir kuvvet kazandırmaktadır: "Kim iki hedef arasında azimle yürürse benim sevgim ona vâcib olur." [24]
Taberânî'nin Ebû Zer (r.a.) den yaptığı rivayette Resûlüilah (a.s.) bu konuda şöyle buyurmuştur: "Kim iki hedef arasında yürürse, her adımına bir sevap vardır." [25]
Bu hadîsle, Resûlüilah (a.s.) hem atıcılık yarışmasına, hem de savaşta düşman ile ölüm-kalım mücadelesi verildiğinde mü'minlerin hedeflerine bir yandan ateş ederken diğer yandan yavaş yavaş yaklaşmalarını tahrik ve teşvik etmekte ve bunun için uhrevî mükâfatların, hazırlandığını bildirmektedir.
Beyhakî'nin Ebû Râfi'den rivayet ettiği hadîste ise Resûlüllah (a.s.), çocukların ruh ve bedenlerini geliştirmenin ve onlara ileride islâm'ı müdafaa etmek için okuma-yazma, yüzücülük ve atıcılık öğretilmesinin babalar üzerine vacib olduğunu belirterek şöyle buyurmuştur: "Çocuğun babası üzerindeki hakkı, babasının ona okuma-yazma Öğretmesi, yüzücülük ve atıcılık bilgi ve becerisi ka-zandırmasıdır."
Bu hadîsin isnadı zayıf olmakla beraber istidlal edinilebilir.
Müslümanlar Fetihler Yapıp Kuvvetlenince Savaş Eğitimini ihmal Etmemelidirler:
Refah, bolluk, başarı, zafer ve fetihler hep güzel şeylerdir. Fakat bunlardan hiçbiri nihaî amaç değildir. Her yükselişin mutlaka bir inişi vardır. Çabuk şımaran, Hakk'ın kudret ve azametini, işler halde olan plân ve programını unutanların ise yükselişi az sürer ve düşüşü çabuk olur. Her zafer ve başarıdan, her bolluk ve genişlikten sonra bunun birer imtihan olduğunu düşünebilmek elbetteki çok önemlidir. O bakımdan düşmanın uyumayacağını, her fırsatta s aldır ab ileceğini ve üstünlük sağlamak için durmadan çalışmakta olduğunu hiçbir zaman unutmamak ve düşmanı küçümsememek gerekir. Aksi halde atâlet, uyuşukluk, bolluk ve zaferin verdiği sarhoşluk büyük bir gaflete dönüşür ve sonu hüsran olur.
Resûlüllah (a.s.) ümmetini bu hususta da uyararak şöyle buyurmuştur: "İleride size birçok ülkelerin fetih yoluyla kapıları açılacaktır. Allah size yetecek kadar (imkânlar ve nimetler) verecektir. Ama öyle zamanlarda sizden biri oklarıyla oynamak ve meşgul olmaktan acizlik göstermesin, (silahları, eğitimi ve hazırlanmayı bir tarafa atıp gününü gün etmeye bakmasın)." [26]
333 no'lu Amr b. Absete hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salih-tir. Allah yolunda düşmana bir ok, bir kurşun atmanın, bir köleyi hürriyetine kavuşturmak kadar Allah yanında makbul bir ibâdet olduğu bildiriliyor.
Yine aynı sahabiden yapılan rivayette, Resûlüllah'm (a.s.) bu manada şöyle buyurduğu bildirilmektedir: "Kim ok atmasını güzelce becerirse, bu onun için cennette bir derece olur." Râvî diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) böyle bir müjdeyi verdiği gün ben (düşmana) on altı oku güzelce, beceri içinde atmış oldum." [27]
Bu anlamda bir diğer rivayet yine Amr b. Absete'den şöyle yapılmıştır: "Kim İslâm'da saç-sakalını ağartırsa, bu onun için kıyamet gününde bir nur olur. Kim de Allah yolunda bir ok (bir silâh ve kurşun), atarsa, ister düşmana ulaşsın (isabet etsin) ister ulaşmasın (isabet etmesin), bu onun için bir köle az âd etmiş gibi olur. Kim de mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturursa, bu onun için -her aza bir azaya bedel olmak üzere- cehennem ateşine karşı bedel olur." [28]
Kâh b. Mürre (r.a.) den yapılan rivayette Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Kim düşmana bir ok atmak suretiyle ulaşır (isabet kaydeder) ise, Allah onun bir derecesini yükseltir." Bunun üzerine ashabdan Abdurrahman b. Nahham (r.a.) sordu "Derece nedir ya Resûlellah?" Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Bu senin anan evinin eşiği anlamında bir derece değildir. Cennette iki derece arası yüz yıllık mesafede bulunuyordur." [29]
Ukbe b. Abdi's-Sülemî (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) ashabına: "Kalkınız (Allah yolunda) savaşınız!" buyurdu. Bunun üzerine bir adam bir ok attı. Efendimiz: "Cennet ona vâcib oldu" diye buyurdu." [30]
Muhammed b. Hanîfe'den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Ebû Amr el-Ensarî'yi (r.a.) gördüm,ki, bu zat Bedir, Akabe, Uhud savaşı ve olaylarında bulunmuştur, oruçlu idi. Susuzluktan rengi değişmişti. Şöyle diyordu hizmetçisine: "Şu yayıma bir ok yerleştir." Hizmetçi oku yerleştirdi. Ebû Amr bitkin bir halde yayı çekti ve üç ok atıverdi ve sonra şöyle dedi: "Resülüllah'dan (a.s.) duydum, buyurdu ki: ırKim Allah yolunda bir ok atarsa, -o ok hedefine ulaşsın ulaşmasın- sahibi için kıyamet gününde bir nur olur." Böylece Ebû Amr, güneş henüz guruba gitmeden (oruçlu bir halde ve bu aşk içinde) şehîd edildi." [31]

Çıkarılan Hükümler

1- Allah yolunda cihad edip küfrün saldırı ve tuğyanım kırmak için silah imal etmek vacifctir.
2- Silah imalatında, yani harp sanayiinde "kuvvet atmaktır..." mesajını dikkate alıp üstün silâhlar, caydırıcı bir kuvvet oluşturmak da vacibtir. İlim adamları bu vücubu farz-ı kifaye anlamına alıp yorumlamışlardır.
3- islam devletinde askerlik görevini yapmak vacibtir. Ciddi bir mazeret yokken bundan kaçınmak haramdır ve günahtır.
4- Savaş eğitimi vermek vacibtir. Mü'nıinlerin bu eğitime severek katılmaları vacibtir. Zira savaşmasını bilmeyen bir müslümana Allah yardımcı olmaz: Tabii bunu öğrenme imkânı olursa hüküm böyledir.
5- Düşmana karşı çıkıp bilerek isabetli atışlarda bulunmak müekked sünnettir. En azından düşmana karşı cesaretle silah kullanmak vacibtir.
6- "Atılan her kurşuna karşılık bir derece ve sevap vaadedilmiştir.
7- Savaşabilmek için at beslemek ve ata binmeyi Öğrenmek sünnettir. Bunun manevî mükâfatı vardır.
8- Savaş dönemi dışında, barış günlerinde ateşli silahları kullanmayı ve hedefe tam isabetle atışta bulunmayı ihmal etmek mekruh ve günahtır.
9- Zafer sağlayıp geniş ganimetlere eriştikten ve bolluğa kavuştuktan sonra askerî eğitimi, atıcılığı ihmal etmek caiz değildir. Cenâb-ı Hak ancak çalışıp yetişen, gelişen, caydırıcı bîr kuvvet oluşturan müslümanları sever ve onlara yardım eder.
10- Barış günlerinde başarı ve bolluğun verdiği atalet ve mahmurluğu atamayıp gününü gün etmeye çalışan müslümanlar kendi elleriyle kendilerini tehlikeye atmış olurlar. Bu konuda Allah ve Resulünün açık uyarısı bulunuyor.
11- Savaşa katılanları teçhiz etmek, yardımcı olmak -malî imkânı olan- her müslümana vacibtir.
12- Savaşa katılanlar üç kısma ayrılır: Bilfiil eline silah alıp düşmanla vuruşanlar... Geri hizmette olup savaşanların ihtiyaçlarını karşılayanlar... Savaşacak güçde olmayan yaşlı ve sakatlardan, malî yardımla savaşa katılanları destekleyenler... Bu üç grup için de büyük ecirler, uhrevî mükâfatlar vaadedilmiştir.
13- Silah kullanmayı, atıcılığı iyice öğrendikten sonra onu terke-dip unutan kimse sünnete aykırı bir tutum içine girmiş ve Hz. Peygamber'in iltifatını kaybetmiş olur.

14- "Kuvvet atmaktır" hadîsini unutmamak gerekir.
15- Düşmana karşı hep hazırlıklı olmak Allah'ın emridir ve farzdır. [32]

Canlı Hedef Edinip Atışta Bulunmak Haramdır

Allah'ın geniş rahmeti bütün canlıları kapsayıp kuşatmıştır. Her canlı varlık Ö'nun rahme tiyle hayatını devam ettirir ve rızkını sağlar. En tehlikeli, yırtıcı ve parçalayıcı hayvanlar bile yavrularını korur ve beslerler. Bu da Allah'ın onların içgüdüsüne enjekte ettiği rahmetinin bir tezahürü olarak bulunuyor.
"Yeryüzündekilere merhametli olun, şefkatla davranın ki göktekiler de size merhamet etmiş olsun" [33] mealindeki hadîs, canlılara karşı merhametli ve şefkatli olmanın vücubuna delâlet etmektedir.
O bakımdan İslâm keyfî avlanmayı mekruh kılmış, bir ihtiyaçtan dolayı seviyeli avlanmayı mubah saymıştır. Canlıların neslini tüketmeye asla cevaz verilmemiş, çok zararlı olanlarının imhasına cevaz kapısı açılmıştır.
îslâm bu prensipleri doğrultusunda canlı bir hayvanı hedef edinip ona ateşli ateşsiz silahla atışta bulunmayı yasaklayıp haram kılmış ve bu derece acımasızca hareket edenleri takbih etmiştir.
Unutmayalım ki, gerek bitkiler, gerekse hayvanlar dünyamızı, çevremizi süslemekte ve tabiatın dengesini korumaktadır. Kâinatta, özellikle de dünyada yaratılan her şey insan için var kılınmıştır. Canlı-cansız her şey insana hitap etmekte ve ondan yana bir fayda sağlama hizmetini sürdürmektedir. [34]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn. Ömer (r.aj dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Peygamberimiz (a.s.), can taşıyan bir şeyi hedef edinen kimseyi lânetlemiştir." [35]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Hakem b. Eyyûb'un evine girdiğimde bir de ne göreyim, orada bir topluluk bir tavuğu (ağaca) asıp onu hedef edinerek ok atıyorlardı. Bunun üzerine onlara şöyle dedim: "Resûlüllah (a.s.) hayvanları ölüm acısı çektire çektire öldürmeyi men'etmiştir." [36]
ibnAbbas/r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamberimiz (a,s.) şöyle buyurmuştur: 'İçinde ruh olan (hiçbir) şeyi (canlıyı) hedef seçip atışta bulunmayınır. [37]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) at ve diğer hayvan (davar) ların iğdiş edilmesini men'etti." Sonra râvi devamla diyor ki: "Çünkü burada yaratıkların artıp çoğalması söz konusudur." [38]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) hayvanları birbirine dalaştırmayı men'etti." [39]
Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) yüze vurmayı, yüzü dağlayıp damgalamayı men'etti." [40]
Yapılan bir diğer rivayette şöyle deniliyor: "Resûlüllah'in (a.s.) yanından yüzü dağlanıp damgalanmış bir merkeb geçiyordu. Resûlüllah (a.s.) onu o vaziyette görünce şöyle buyurdu: "Bunun yüzünü dağlayıp damgalayana Allah lanet etsin..." [41]
Başka bir rivayette ise şu lafızla hadîs tesbit edilmiştir: "Yüzü dağlanıp damgalanan bir merkebi Resûlüllah'ın (a.s.) yanından geçiriyorlardı. Resûlüllah (a.s.) o merkebi görüne yanındakilere şöyle buyurdu: "Hayvanların yüzünü dağlayıp damgalayanı ve hayvanların yüzüne vuranı lanetlediğim haberi size ulaşmadı mı?" Ve Efendimiz böyle yapmayı men'etti. [42]
Yine îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir; "Resûlüllah (a.s.) yüzü dağlanıp damgalanmış bir mer-keb gördü ve bunu asla hoş karşılamadı. Sonra da şöyle buyurdu: "Ben ancak yüzün çok ötesindeki yeri dağlayıp damgalarım." Sonra da merkebinin arka kısmının iki tarafının dağlanıp damgalanmasını emretti ve böylece merkebin ilk arka kısmını damgalatan O oldu." [43]

İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri

a) İmam Nevevî diyor ki: "Koyun ve keçinin kulağını, deve ve sığırın arka kısmının uylukla bitişen kesimi dağlayıp damgalamak müstehabdır. Zira bu iki yer de yapısı ye dokusu itibariyle az elem duyan yerlerdir. Aynı zamanda bu kesimde kıllar çok az olur ve damga daha net gözükür.
Cizye olarak alınan davarın belirtilen yerine "cizye", zekât olarak alınan davarın yine belirtilen yerlerine "zekât" yazılması da müstehabdır.
b) İmam Şâfîî ve arkadaşlarına göre, koyun ve keçiye vurulan damga aletinin daha ince ve küçük olması, sığıra vurulanın deveye nisbetle daha ince ve biraz küçük olması müstehabdır. Zira bu aletin ince olması, damga esnasında hayvanın derisini çok az yakıp acıtır.
c) İlim adamlarının cumhurunun bu konudaki görüşü,
imam Nevevî'nin görüşüne uygundur. îbn Sabbağ, bu hususta sahabenin icma'ı bulunduğunu belirtmiştir.
d) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, hayvanı dağlayıp damgalamak mekruhtur. Zira böyle yapmakla hayvana eziyet edilir ve müsle yapılmış olur veya mesule yapmış olur. Yani diri iken organlarını kesmek sayılır. Bu da mekruh kılınmıştır. [44]
Cumhur bunun hilâfına bir görüş ortaya koymuş, hayvanları damgalamanın müsle ve ta'zîb olmadığını, aynı zamanda buna zaman zaman gerek duyulduğunu belirtmişlerdir.
imam Ebû Hanîfe, dağlamak suretiyle damgalamakla ilgili hadîsin haber-i ahad kapsamına girdiğini dikkate alarak bu konuda müsleye kıyas ederek görüş beyân etmiştir. [45]

Çıkarılan Hükümler

1- Canlı bir hayvanı hedef edinip ok veya ateşli silâhla atışta bulunmak haramdır.
2- Hayvanlara eziyet etmek, canlarını yakıp işkencede bulunmak da men'edilip haram kılınmıştır.
3- Canlı hayvanın, onu kesmeden önce bir azasını kesmek haramdır ve büyük günah sayılmıştır.
4- Zararlı bir hayvan, işkence edilmeden öldürülebilir. Buna cevaz verilmiştir. Meselâ kuduran bir köpek, kedi veya başka bir hayvanı -başkasına zarar vermeden- öldürmekte bir sakınca yoktur.
5- Hayvanları iğdiş etmekte fayda varsa, buna cevaz verilebilir. Atın iğdiş edilmesi konusunda farklı görüş ve yorumlar ortaya çıkmışsa da Şemsüleimme el-Hülvâm bunda bir beis olmadığım belirtmiştir. [46]
6- Hayvanları iğdiş etmekte bir menfaat söz konusu değilse, o takdirde bu haram kılınmıştır.
7- îbn Ömer hadîsinde, Resûlüllah'm (a.s.) at ve diğer hayvanların iğdiş edilmesini men'ettiği belirtiliyor. Bu yasak, bir menfaat söz konusu olmadığıyla yorumlanabilir.
8- Savaş ve benzeri önemli durumlarda atın çoğalmasına ihtiyaç ' varsa, o takdirde onları iğdiş etmek mekruhtur.
9- Hayvanları kızıştırıp birbirine dalaştırmak haramdır. Böyle yapmakta hayvanlara işkence vardır.
10- Horoz dövüşü, deve güreşi, boğa dövüşü ve matadorun onu işkenceyle öldürmesi ve benzeri sahneler meydana getirmek haramdır, büyük günahlardan sayılmıştır.
11- Davarların ve diğer hayvanların rasgele yerlerini damgalamak mekruhtur.
12- Koyun ve keçinin kulaklarını, sığırve devenin arka kısımlarını, yani kaba etlerini fazla acıtmadan damgalamak caizdir.
13- At, beygir ve benzeri hayvanların tırnakları üzerini damgalamakta bir sakınca yoktur. Aynı zamanda bunların arka kaba etleri üzerine de damga vurulabilir.
14- Ancak kullanılacak damga aletinin ona göre ince ve kalın olması söz konusudur.
15- Sözü edilen hayvanları iğdişleştirmek de, yukarıda belirtildiği üzere birtakım şartlara bağlıdır: Hayvana işkence edilmemesi, bunda bir yararın bulunması bu cümledendir.
16- insan yüzüne vurmak Peygamberimiz (a.s.) tarafından men'edilmiştir. Zira insan ve daha çok onun yüzü ilâhî sanat ve kudretin belirtisini taşımaktadır ve muhteremdir.
17- Sadece insanların değil, hayvanların da yüzüne vurmak yasaklanıp günah sayılmıştır.
18- Keyfi olarak hayvanları avlamak, onları öldürmek de men'edîîmiş bulunuyor. Bu da, hayvanların neslini devam ettirmeye yönelik bir hüküm olarak belirlenmiştir.
19- Hayvanları güçlerinin üstünde yük altına sokmak, ağır işlerde kullanmak mekruh kılınmıştır.
20- Allah'ın biz insanlar için yarattığı hayvanlardan bilerek, düzenli ve ölçülü şekilde istifade etmemiz sünnet kılınmıştır. Bunun aksine bir tutum içine girmemiz yasaklanmıştır.
21- Yeryüzündeki canlılara merhamet hep tavsiye edilmiş ve ilâhî rahmetin bolca tecellisi insanların bu merhamet duygusuna göre gerçekleşeceği haber verilmiştir.
22- Evcil hayvanları yedirip içirmek sadaka anlamında sevap sayılmıştır. [47]

Ayak İle Koşu Yarışı

Bundan önceki bapta ayak koşu yarışı koşusuna kısaca temas ettik. Ancak; önemine binaen bunu ayrı bir bölüm halinde işleyip açıklamayı uygun gördük.
At koşusu veya yaya koşu, beden eğitiminin önemli kısımlarından biridir. Vücudu, kasları geliştirmek için buna gerek vardır. Aynı zamanda kan dolaşımını normal seviyesinde tutmak, ciğere bol oksijen göndermek açısından da oldukça faydalıdır.
Koşu, atletizm kapsamına girer. Tek başına yapılabileceği gibi, birçok kişinin birlikte yarış yaparak koşmaları da böyledir.
Şüphesiz gerek koşu, gerek ağırlık kaldırma, gerek atlama ve ağırlık atma gibi tek' başına yapılan vücut hareketlerinin artık günümüzde de faydası bilinmekte ve gençler buna

teşvik edilmektedir.
Ancak bu gibi sportif ve diğer bir anlatımla atletizmle ilgili hareketleri kumar kapsamına sokmamak gerekir. Aksi halde işleyenler hem günahkâr olurlar, hem de beden eğitimini hedefinden saptırmış bulunurlar.
Bunun gibi kılıç kalkan ve mızrak oyunlarına, güreş ve benzeri hareketlere de islâm bir ölçüye göre cevaz vermiştir. [48]

İlgili Hadisler

Hz. Âişe. (r. A) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Rasülüllah (a.s) Efendimiz benimle ayak koşusu yarışı yaptı ve ben O'nu geçtim. Bir süre geçince ben kilo alıp ağırlaştım ve yine Resûlüllah (a.s) benimle ayak koşu yarışı yaptı ve benim önüme geçti ve sonra şöyle buyurdu: "Bu, öncekine karşılıktır." [49]
Seleme b. Ekva' (r.a) den yapılan rivayette adı geçen.şöyle demiştir: "Bir ara biz (bir tarafa yönelik olarak) yürürken, Ensardan (kuvvetli olması cihetiyle) müsabakada cidden önüne geçilmeyen bir adam vardı ve işte bu adam şöyle dedi: 'Medine'ye kadar (koşu yapmak üzere) bir yarışmacı yok mudur?" Bunun üzerine ben ona: "Sen kerim bir zata bu hususta ikramda bulunmaz mısın ve şerif bir adamın heybetinden korkmaz mısın?" dedim. O da bana şu cevabı verdi: "Resûlüllah (a.s) Efendimiz'in dışında (bu hususta) kimseye müsamaha etmem, ikramda bulunmam ve heybetinden endişe etmem." Bunun üzerine Resûlüllah'a (a.s) şöyle dedim: "Babam ve anam sana feda olsun, bırakın da şu adamla yarışayım" diyerek izin istedim. Efendimiz de: "Arzu ediyorsan yarış" buyurdu. Ben de o adamla koşu yarışma girdim ve Önüne geçip Medine'ye ondan önce girmiş oldum." [50]
Muhammed b. Ali b. Rükane'den yapılan rivayete göre, "Ali'nin babası Rükane, Peygamberimiz (a.s.) ile güreşiyor ve Peygamberimiz (a.s.) onu güreşte yeniyor." [51]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen.şöyle demiştir: "Bir ara Habeşliler, Peygamberimizin (a.s.) huzurunda mızrak oyunu oynuyorlardı. Derken Ömer (o alana) girdi ve yerdeki küçük taşlara eğilip onları (avucuna) aldı ve Habeşli oyuncuların üzerine attı. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona: "Onları kendi hallerine bırak ya Ömer!" diye buyurdu. [52]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette:, "Resülüllah (a.s.) Medine'ye ayak basınca, Habeşli oyuncular onun kudümünü kutlamak maksadı yîe mızrak oynadılar ve böylece Resûlüllah'm (a.s.) gelmesinden dolayı sevinçlerini izhar ettiler." [53]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Peygamberimiz (a.s.) bîr güvercinin peşine takılıp giden bîr adam gördü ve bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bir şeytan diğer bir şeytanın peşine takılmış bulunuyor." [54]
ilim adamlarının cumhuru bu hadislerle istidlal ederek, kumar şekline sokulmadığı takdirde koşu, atlama, ağır kaldırma, ağır atma, güreş gibi vücut hareketlerinin caiz olduğunu belirtmişlerdir. [55]

Tahliller ve Rivayetler

356 no'lu Hz. Aişe hadisini aynı zamanda îmam Şafii, Ibn Hibban ve Nesai tahric etmişlerdir. Beyhaki de bu rivayete yer vermiş bulunuyor. Hadis sahih olup istidlale salihtir.
Böylece islam'ın birtakım vücut hareketlerine ve bu hususta yarışlar tertiplenmesine cevaz verdiği hükmü ortaya çıkıyor. Aile fertlerinin, karı-kocanm edep ve nezaket dahilinde ayak koşusu yapmalarında bir sakınca yoktur.
357 no'lu Seleme hadisi de sahihtir. İstidlale salih görülmüş ve ilim adamlarının çoğu bununla istidlal etmiştir. Böylece Hz. Aişe (r.a.) hadisi bunu kuvvetlendirmektedir.
358 no'lu Muhammed b, Ali rivayetinin isnadında Ebu'l-Hasan el-Askalani bulunuyor ki, bu zatın meçhul olduğu söylenir. Zehebi bu zattan söz ederken bir görüş ve tesbit beyan etmemiş, sadece, Muhammed, b. Rebi'a el-Külabi'nin ondan yaptığı rivayette teferrüd ettiğini belirtmekle yetinmiştir. [56]. Şevkani ise onun meçhul olduğuna dikkat çekmiştir. [57]
Tirmizi ise aynı tarikle rivayeti nakletmiş ve bunun garip olduğunu belirtmiştir, O bakımdan Muhammed b. Ali b. Rükane rivaye-tiyle ilim adamlarının Önemli bir kısmı istidlal etmemiştir. Ancak mana yönünden sahihtir. Çünkü ayak koşu yarışmasına cevaz verildiği gibi, güreşe de cevaz verilmiştir.
Ebu Davud'un el-Merasil'de Said b. Cübeyr'den yaptığı rivayette, Said şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Batha'da idi. Bu sırada Yezid b. Rükane veyahut Rükane b. Yezid beraberinde bir deve olduğu halde çıkageldi ve şöyle dedi: "Ya Muhammedi Benimle güreşir misin?" Peygamberimiz (a.s.) Efendimiz ona: "Yarışma için ortaya ne koyacaksın?" deyince, o da: "Koyunlarımdan bir koyun" diye cevap verdi. Bunun üzerine güreş tuttular ve Peygamberimiz (a.s.) onu yendi de belirlenen koyunu aldı. Rükane: "Bir daha güreşir misin benimle?" diye teklifte bulundu. Böylece birkaç defa güreştiler ve her defasında Peygamber (a.s.) Rükane'yi yendi.
Bunun üzerine Rükane hayret etti ve şöyle dedi: "Ya Muhammed! Bugüne kadar benim sırtımı kimse yere getirmiş değildir. Aslında benimle güreşip beni yenen de sen değilsin (sende kudsi bir kuvvet bulunuyor)." Böylece Rükane islam'a girdi. Peygamberimiz (a.s.) da ondan aldığı koyunları ona geri verdi.
Hafiz îbn Hacer diyor ki: "Bunun Said b. Cübeyr'e isnadı sahihtir. Ancak Said b. Cübeyr tabiindendir ve Rükane'ye yetişmemiştir." [58]
Bu anlamdaki rivayeti Beyhaki mevsulen, Ebu Nuaym de Ebu Umame hadisinden mutavalen rivayet etmiştir. Ancak ikisinin de isnadı zayıftır.
Abdurrezzak ise bu olayın cahiliye devrinde meydana geldiğine değinerek şöyle rivayette bulunmuştur: "Cahiliyye devrinde Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Ebu Rükane ile güreşmişti. Bu adam oldukça güçlü imiş. Yenilen yenene bir koyun verir şeklinde anlaşmışlar ve böylece Resûlüllah (a.s.) Ebu Rükane'yi yenmiş. Ebu Rükane "bir daha güreşelim" demiş. Ama yine Peygamber (a.s.) onu yenmiş. Bu güreşmeyi üç defa tekrarlamışlar, her defasında Ebu Rükane yenilince şöyle demiş: "Peki ben şimdi ev halkıma, çevreme ne diyeceğim?! Bir koyunu haydi kurt yedi desem ve onları inandırmış olsam üçüncü koyun için ne diyebilirim?" Bunun üzerine peygamber (a.s.) ona: "Biz seni alt edip senden bir şeyler toplayarak seni borç altına sokmayız. Bana verdiğin koyunlarını al senin olsun."
Görüldüğü gibi, Peygamberimizle güreşen adamın ismi üzerinde de farklı tesbitler bulunuyor. Kimine göre Yezid b. Rükane, kimine göre Rükane b. Yezid ve kimine göre Ebu Rükane...
Kanaatimce ortada bir olay var ve bu olay cahiliyye devrinde cereyan etmiştir. Abdurrezzak'm rivayeti o bakımdan daha doğrudur. Zira Resûlüllah (a.s.) kendisine peygamberlik verildikten sonra ne Mekke'de, ne de Medine'de bu gibi oyun ve eğlencelerle meşgul olmaya ne zamanı vardı, ne de O'nun üstün vasıfları, ciddiyet ve vakarı buna müsait idi.
359 dipnothı Ebu Hüreyre hadisi sahihtir. Resûlüllah'm (a.s.) hem savaşma yeteneğini geliştiren, hem de halkı meşru çizgiler içinde eğlendiren, neşelendiren mızrak, kılıç-kalkan oyunlarına dokunmamış, onları serbest bırakmış ve kendisinin de bazan seyrettiği olmuştur.
Süyuti Rükane olayını ayrı bir bab olarak işlemiş ve Beyhaki'nin üç ayrı tarikle yaptığı rivayete yer vermiştir. Birinci rivayete göre, olay, Resûlüllah'a (a.s.) peygamberlik geldikten sonra, ikinci ve üçüncü rivayete göre, cahiliye devrinde cereyan ettiği belirtilmektedir. Son rivayette ise Rükane'nin Haşim oğullarından olduğu kaydedilmiştir, ikinci rivayette, peygamberimizin (a.s.) Mekke'de iken henüz yeni ergen olduğu bir yaşta amcası Ebu Talib'in koyunlarına çobanlık yaptığı sırada, ailesine ait koyunları otlatan Rükane ile tanışmış ve o günlerde güreştiği söz konusu olmuştur. [59]
360 no'lu Enes hadisi sahih olup istidlale salihtir. Ebu Hüreyre hadisiyle birbirini kuvvetlendirmekte diup savaşma yeteneğini artıran bir takım meşru oyun ve eğlencelere cevaz verildiğine delalet etmektedir.
361 dipnotlu Ebu Hüreyre hadisinin isnadında Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysi bulunuyor. Bu isim üzerinde duranlar olmuşsa da Müslim onunla istişhadda bulunmuş ve Ibn Main ile Muhammed b. Yahya ve Nesai onun sika olduğunu söylemişlerdir. [60]. Zehebi bu zat hakkındaki görüşlere yer vererek diyor ki: "Onun rivayetinde bir sakınca olmadığını ummaktayım." imam Malik, Muvatta'da ondan rivayet etmiştir. Yahya el-Kattan "Amr salih bir adamdır" diyerek tezkiyede bulunmuştur. [61]
Habeşlilerin mızrak oyunu imam Malik'e göre, Mescid'in dışında cereyan etmiş ve Hz. Aişe (r.a.) Mescid'in içinde durup onları seyretmiştir.
ilim adamlarından bir kısmı, bunun Mescid'in içinde cereyan ettiğini ve sonra da bu gibi oyun ve eğlencelerin Mescid içinde yapılmasının yasaklandığını söylemişlerse de buna sağlam bir delil ve dayanak gösterememişlerdir.
Güvercin ve benzeri kuşlarla oynayıp vakit kaybetmenin doğru olmadığı söz konusudur. Böyle yapan kişinin şeytan diye vasıflandırılnası mecazi bir mana taşımakta ve şeytan misali birtakım faydasız, zaman öldürücü şeylerle meşgul olduğunu göstermektedir. [62]

Çıkarılan Hükümler

1- Meşru sınırlar ve ölçüler içinde beden eğitimi yapmak caizdir.
2- Ruh ve bedeni geliştirmek sünnettir. Bunu hem başta namaz olmak üzere ibadetlerle, hem de vücut hareketleriyle yerine getirmek teşvik edilmiştir.
.
3- Namaz ve diğer ibadetler spor niyetiyle yapılmaz. Allah'ın emrettiği farz olarak ifa edilir. Ancak bu ibadetlerin beden ve ruhun gelişmesi üzerinde çok olumlu te'sirleri bulunduğunu unutmamak gerekir.
4- Ayak koşusu ile yarışmak müstehabdır. Ancak bu yarışlar mutlaka kumar kapsamının dışında tutulmalıdır.
5- Yarışacak taraflar ortaya belli bir mal veya para koyarlar da kazananın bu para ve mala hak kazanacağını belirtirlerse, bu kumar olur ve kesinlikle haramdır.
6- Tek taraflı bir şey ortaya koymak veya üçüncü bir şahsın, kazananı ödüllendirme vaadi caizdir.
7- Şartlar ve ortam müsait olduğu takdirde genç karı-kocanm koşu yapmasında bir sakınca yoktur.
8- Yaşı ilerleyen karı-kocanm birlikte vücutlarını ve kaslarını geliştirmek için yürüyüşe çıkmaları da caizdir.

9- Ayak koşu yarışması yapmak isteyenlere engel olmamak müstehabdır.
10- Koşu, güreş, ağır kaldırma, ağır atma, sıçrama, atlama gibi vücut hareketlerine cevaz verilmiştir.
11- Savaş yeteneğini geliştiren kılıç-kalkan, mızrak ve benzeri oyunlar caizdir. Ancak bu tür oyun ve eğlenceleri meşru sınırlar içinde gerçekleştirmek gerekir.
12- Gençlerin sık sık atletizmle uğraşmaları, vücut hareketleriyle kendilerini ataletten kurtarmaları sünnetin ,
13- Sporla meşgul olurken namaz ve diğer ibadetleri terketmemek şarttır. Aksi halde kişi bir yandan vücudunu, kaslarını geliştirirken, ruhunun ve vicdanının gelişmesini ihmal etmiş olur. Bu da dengesiz bir gelişme sonucunu doğurur.
14- İbadet sadece ruhu ve vicdanı geliştirmekle kalmaz, zihnî faaliyeti hızlandırır, vücudun bütün organlarım yormadan harekete geçirir ve hayatın düzenli, dengeli devam etmesini sağlar. [63]

Kumar Bütün Çeşitleriyle Haram Kılınmıştır

Kumar, Arapça bir kelime olup aslı "kımar" dır. Türkçemizde "kumar" şeklinde telaffuz edilmektedir.
Kumar, karşılıklı olarak ortaya para veya mal, kıymetli eşya konularak oynanan her çeşit talih oyununu kapsamaktadır.
islam.dini buna "kımar" dediği gibi "meysir" de demiştir. Kitap ve Sünnet ile kumar haram kılınıp yasaklanmıştır.
islam'dan önce de Araplar, İranlılar, Kuzey Afrikalılar ve eski doğu kavimleri arasında kumar çok yaygındı. Cahiliyye devrinde kumar o kadar yaygınlaşıp kiklerin tutkusu haline gelmişti ki, kronik kumarbazlar servetlerini, taşınır, taşınmaz mallarını ve bunlar kalmayınca hayvanlarını, kadınlarını ortaya koymaktan çekinmezlerdi. O bakımdan Araplar büyük bir ahlaki çöküntü içinde oldukları gibi ekonomik yönden de çok sıkıntılı günler ve yıllar yaşarlardı.
Cahiliyye devrinde kumarın birçok çeşitleri oynanırdı. Ama en yaygın olanı, kura ile çekilen üzeri yazılı on kadar okla oynananı idi. Bundan başka içine altın saklanmış küçük kum yığını birkaç kesime ayrılır ve elini kum yığınlarından birinin üstüne koyan kimselerden biri o altına isabet eder ve kazanırdı.
O devirde de satranç, tavla ve kağıt oyunları da çok oynanır, bu, temyiz çağına giren çocukları bile ilgilendirirdi. Zar ve kağıt oyunlarının Arabistan'a iran'dan yani Pers imparatorluğundan geldiği söylenir.
Meşru çalışmayı emreden, tembelliği takbih edip önleyen, alın teri, el emeğini adeta takdis eden İslam dini, para ve eşya konarak karşılıklı oynanan her çeşit oyunu kumar kapsamına alıp yasakladı. Kavim ve kabileleri, aile ve ülkeyi ahlaki ve iktisadi yönden çökerten bu gibi şeyleri kökünden koparıp attı. Yepyeni, mükemmel ve kusursuz bir hayat nizamı getirerek insanları meşru sınırlar içinde çalışıp kazanmaya şevketti.
Cahiliyye devrinde at, deve ve benzeri yarışlar da karşılıklı para konularak yapıldığı için islam bunu da kumar sayıp yasakladı. Ama savaş yeteneğini geliştirir anlamda birçok yarışlara, atletizme, sportif hareketlere cevaz verdi.
Kumar Kitap, sünnet ve icma' ile haram kılınmıştır, inkarı küfür, işlenmesi büyük günahtır. [64]

İlgili Ayet

"Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak için konulan dikiIi taşlar, (putlar) ve fal okları (talih zarları) şeytan işi murdar şeylerdir. O halde bunlardan kaçınıp sakının ki kurtuluşa eresi-niz."
"Şeytan, içki ve kumar hususunda ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık vazgeçersiniz değil mi?" [65]

İlgili Hadisler

Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kim yemin eder de yemininde Lat ve Uzza ile derse, (yanılıp da böyle bir yemin ağzından çıkarırsa), hemen şöyle desin: Allah'tan başka ilah yoktur. Kim de kendi arkadaşına: "Gel de kumar oynayalım" derse, (bundan hemen vazgeçsin ve) tasaddukta bulunsun."[66]
Büreyde (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kim nerdeşir (iki zarla pulların oynandığı oyun, tavla) oynarsa, elini domuz etine ve yağına bulaştırmış gibi olur." [67]
Bu oyuna "nerdeşir" denilmesinin sebebi gayet açıktır: Iran hükümdarlarından Ardşir b. Babik tarafından icad edilmiş ve zamanla yaygınlaşarak Arabistan'a sokulmuştur. O bakımdan araplar tavla ve tavlaya benzer bu kumar oyununa "nerdeşir" demişlerdir,
Ebu Musa (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber'in (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Kim tavla ve benzeri şeyle (kumar) oynarsa, gerçekten o Allah'a ve Resûlüllah'a isyan etmiş olur." [68]
Yine Ebu Musa (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kim kiâb (tavla pulu ve benzeri oyun aleti) oynarsa, gerçekten o, Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur." [69]
Abdurrahman el-Hutmi (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen Resûlüllah'm (a.s.) şöyle buyurduğunu duydum diyor: "Nerd (tavla ve benzeri zar ve pul oyunları) oynayıp öylece kalkıp namaz kılan kimsenin misali, irin ve domuz kanıyla abdest alıp öylece kalkıp namaz kılana benzer." [70]

Müctehidlerin İstidlalleri

Mezhep imamlarının hepsi kumarın bütün çeşitleriyle haram olduğunda müttefiktirler. Hanefiler, ayette geçen "meysir"i kımar (kumar) olarak belirlemişler ve çocukların ceviz oyununu bile bunun kapsamına sokmuşlardır. Hz. Ali (r.a.) de "satranç, Acemlerin (Arap olmayanların) kumarıdır" buyurmuştur. Resûlüllah (a.s.): "Sizi Allah'ı anmaktan alıkoyup oyalayan her şey meysir (kumar) dır" buyurmuştur. [71]

Tahliller ve Rivayetler

369 no'lu Ebu Hüreyre hadisi sahih olup istidlale salihtir. Hadis, Allah'tan başkasıyla yemin etmenin caiz olmadığına, özellikle de putlar adına yemin etmenin küfrü gerektirdiğine delalet etmekte ve put adına yemin edenin dinden çıkacağına işaretle, yemin eden kimsenin bunun farkına varınca veya bundan pişmanlık duyunca yeniden dine dönebilmesi için kelime-i şehadeti getirmesinin şart olduğuna delalet etmektedir.
Ayrıca arkadaşını kumara çağıran kimse, bu hatasını idrak edince bir miktar tasaddukta bulunur da ortaya çıkan günahını bağışlatmayı diler. Zira kumar büyük günahlardan biridir. Arkadaşını büyük bir günah işlemeye davet eden kimse, dolayısıyla günah işlemiş olur ve o bakımdan tasaddukta bulunarak kendini bağışlatma arzusunu izhar eder.
370 no'lu Ebu Büreyde hadisi de sahihtir, imam Şafii buna dayanarak tavla, zar ve pul ile oynanan benzeri oyunların haram olduğuna hükmetmiştir. Cumhur da aynı görüştedir. Ebu Ishak el-Mervezi ise, tavla oynamanın haram değil mekruh olduğunu söylemiştir. [72]
iki görüş arasını şöyle telif etmemiz mümkündür: Tavla ve benzeri oyunlar karşılıklı para veya mal konularak oynanırsa kesinlikle haramdır. Sadece vakit geçirmek için oynanır, karşılıklı bir şey konulmaz-sa mekruhtur. Zira Allah'ı anmayı ve namazı unutturur ve insanı birtakım önemli işlerden alıkoyar.
Hadisin son cümlesi -elini domuz etine ve kanına bulaştırmış olur-bu gibi kumar oyunlarını oynamanın tahrimine delalet etmektedir.
371 no'lu Ebu Musa hadisinin isnadındaki ricalin hepsi sikadır. Aynı hadisi Hakim, Darekutni ve Beyhaki de tahric etmişlerdir. Bu hadis de tavla ve benzeri oyunları karşılıklı para veya bir şey koyarak oynamanın tahrimine delalet etmektedir. Aynı zamanda karşılıklı bir şey koymaksızm oynamanın iki yönlü sakıncası söz konusudur:
a) insanı Allah'ı anmaktan alıkoyar.
b) Kumara alıştırıp yaklaştırır. Böylece Ebu Said hadisiyle Büreyde hadisi birbirini kuvvetlendirmektedir.
372 no'lü Ebu Said hadisini aynı zamanda Taberani, Ali b. Zeyd tarikiyle rivayet etmiş bulunuyor. Ancak Ali b. Zeyd metruktür. Zehebi, bu isimde iki ricale yer vermiş bulunuyor. Birincisi Ali b. Zeyd b. Cüd'an'dır ki, bu zatın rafizi olduğunu Yezid b. Zürey' söylemiştir. Ah-med b. Hanbel ise onun zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Buhari ile Ebu Hatim: "Onun rivayetiyle ihticac olunmaz" demişlerdir. Taberani'nin isnadındaki Ali b. Zeyd budur, ikincisi ise. Ali b. Zeyd b. isa'dır. Bu zatın isnadının latif olduğu belirtilmiştir. [73]

Satranç Oynamak Haram mıdır?

Hadislerin genel anlatımından satrancın da haram veya mekruh olduğu anlaşılıyor. Zira çok oyalayıcı ve dikkati belli bir noktaya çekici olması hasebiyle insana Allah'ı ve ibadeti unutturabilir.
Bununla beraber ilim adamlarının, inüctehidlerin satranç hakkındaki görüş ve ictihadlan farklıdır:
a) imam Nevevi'ye göre, haram değil mekruhtur.
b) imam Malik ve imam Ahmed'e göre haramdır. Hatta imam Malik bunun tavladan daha kötü ve oyalayıcı olduğunu söylemiştir.,. .
c) Hz. Ali (r.a.) satrancın da bir çeşit kumar olduğunu belirtmiştir.

d) imam Şafii, satranç oyununda savaş bilgi ve becerisini öğrenme ve geliştirme söz konusu olduğundan onunla oynamaya ruhsat vermiştir.
Oysa günümüzde artık satrançla savaş taktiğini, bilgi ve becerisini öğrenmek pek söz konusu değildir. Modern silahlarla, geliştirilmiş eğitim sistemiyle savaş taktik ve bilgisi çok genişlemiş ve yeni yeni boyutlar kazanmıştır. Ancak imam Şafii ruhsata illet olarak sadece bunu değil, bir de zekayı açtığını, anlama yeteneğini geliştirdiğini buna ilave etmiştir. [74]
e) imam Ebu Yusuf, bu oyunu takbih ettiğinden, satranç oynayana selam vermek mekruktur demiştir, imam Ebu Hanife selam vermeyi mekruh saymamıştır. Zira selam, oynayanları az da olsa daldıkları havadan geri çevirir. [75]
f) Ashab-ı Kiram'dan Ibn Abbas, Ibn Ömer, Ebu Musa el-Eş'ari, Ebu Said ve Hz. Aişe (r.a) satrancın kerahetine kail olmuşlardır. Ibn Ömer, bu oyunun tavladan daha kötü olduğunu belirtmiştir. [76]
Dev'ü'n-Nehar'da Ibn Abbas, Ibn Şirin, Hişam b. Urve b. Zübeyr, Said b. Müseyyeb ve Said b. Cübeyr'in satrancı mubah saydıkları kaydedilmiştir.
Bu konuda haber-i ahad olarak birkaç hadis daha bulunuyor:
"Cenab-ı Hak her gün üçyüz rahmet nazarı ile tecelli eder. Ancak satranç oynayana değil." [77]
"Allah'ın her gün üçyüz rahmet nazarı tecelli eder ki onunla kullarına rahmet indirir. Ancak satranç oynayanlara o rahmetten nasib yoktur." [78]
"Haberiniz olsun ki satranç oynayanlar ateştedirler. Onlar ki, vallahi şahı mat ettim derler." [79]
Ancak yapılan ciddi inceleme ve tesbitlere göre Deylemi'nin naklettiği bu üç hadis de zayıf olup istidlale salih değildir.
Bunlara benzer Deylemi'nin tahric ettiği şu hadis de zayıf olarak belirlenmiştir: "Satranç oynayan melundur." Bu anlamda bir hadisi tbn Hazm tahric etmiştir. Ayrıca Deylemi Hz. Ali'den merfuan şunu da rivayet etmiştir: "insanlar üzerine bir zaman gelecek ki, onlar o devirde satranç oynayacaklar. Ancak satrançla zalim zorbalar oynar." Hz. Ali'den yapılan bir diğer rivayette ise, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir: "Tavla ve satranç kumardan sayılır." Abd b. Humeyd de: "Satranç Acemlerin kumarıdır" demiştir. îbn Asakir ise tahric ettiği rivayette şöyle demiştir: "Tavla ve satranç oynayanlara selam verilmez."
Yukarıda da temas ettiğimiz üzere bu son rivayetlerin hiçbiri sahih değildir. Nitekim Ibn Kesir de aynı görüşü izhar etmiş, bunların hiçbirinin sahih olmadığım kaydetmiştir. [80]

Çıkarılan Hükümler

1- Putlar adına yemin eden kimse islam'dan çıkmış olur, mürted sayılır. O bakımdan yeniden dine dönebilmesi için tevbe edip kelime-i şehadeti getirmesi gerekir.
2- Allah'tan başkası adına yemin etmek mekruhtur. Putlaştırmak anlamında ise haramdır.
3- Kumar kesinlikle haramdır. Tahrimi kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
4- Arkadaşını kumara davet eden kimsenin tevbe edip sadaka dağıtması tavsiye edilmiştir, işlediği günaha bir keffaret olsun diye bu yol gösterilmiştir.
5- Tavla oynamak kimine göre mekruh, kimine göre haramdır. Ancak karşılıklı para veya mal-konulduğu takdirde kesinlikle haramdır.
6- Zar ile oynanan her oyun haram veya mekruhtur. Kumar şeklinde oynanırsa haramdır.
7- Satranç oynamak imamların çoğuna göre haramdır. Bazısına göre mekruhtur.
8- imam Şafii satranç oynayana ruhsat vermiştir. Savaş bilgisini artırdığını, zekayı geliştirdiğini dikkate alarak böyle ictihadda bulunmuştur.
9- imam Ebu Yusuf a göre, satranç oynayana selam verilmez, imam Ebu Hanife'ye göre selam verilir.
10- insanı Allah'ı anmaktan alıkoyan, namazı unutturan her oyun mekruhtur.
11- Kumar bütün çeşitleriyle, talih oyunları her türüyle haramdır.
12- Piyango, spor toto, spor loto ve benzeri talih oyunları da islam'a göre haram kapsamına girer. [81]

---

[1] Bilgi için bkz: Abdullah Nâsıh Ulvan/Terbiyetü'l-Evlâd fi'l-lslâm: 1/205-212-Beyrut: 1401. (Bu eser tarafımızdan Türkçeye tercüme edilmiş ve Uysal Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.)
[2] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[3] Ebû Dâvud/cihad: 60. Tirmizî/cihad: 22. Nesâî/hayl: 14. İbn Mâce/cihad: 40. Ah-med: 2/256, 358
[4] Buharî/salât: 41, cihad: 57, 58, i'tisam: 16. Müslim/imaret: 95. Nesâî/hayl: 12, 13. Dâremî/cihad:35.
[5] Müsned-i Ahmed: 2/3, 55,56.
[6] Ebû Dâvud/cihad: 36. Ahmed: 3/160, 256
[7] Buharî/cihad: 59
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[8] Bilgi İçin bkz: Kâsânî/Bedayi': 6/206. Beyrut: 1394
[9] Geniş bilgi için bkz: el-Garnrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 568-571. Mısır: 1352
[10] Bilgi için bkz: Şemsüddin İbn Kudam a/eş -Şerhül -Kebîr: 11/127-131
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[11] Buharî/cihad: 48, menakıb: 28. ibn Mâce/cihad:-104. Taberânî/cihad: 3. Ahmed: 1/391,2/262,383
[12] Müsned-i AhmGd. Nevlü'l-Evtar: 8/91
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[13] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[14] Müslim/imaret: 167. Ebû Dâvud/cihad: 14. Tirmizî/tefsîr: 8
[15] Enfâl Sûresi: 60.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[16] Buharî/cihad: 78, enbiyâ: 12
[17] Müslim/imaret: 167. Ebû Dâvud/cihad: 14, 23. Tirmizî/tefsîr: 8. Ibn Mâce: 19
[18] Müslim. Müsned-i Ahmed. Neylü'l-Eytar: 8/96.
[19] Ebû Dâvud/cihad: 23. TİrmizÎ/cihacİ: 11. Nesâî/cihad: 26, hayl: 8. İbn Mâce: 19
[20] İbn Mâce/cihad: 19. Ahmed: 4/235, 236.
[21] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[22] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/97
[23] Müsned-i Firdevs/Ibn Ebî Dünya. Neylü'l-Evtar: 8/97
[24] Beyhakî. Neylü'l-Evtar: 8/97.
[25] el-Münzirî/et-Terğibvet-Terhîb: 2/402. Mısır: 1352-1933
[26] Müslim/imaret: 168. MÜsned.-i Ahmed: 4/157. et-Terğib ve't-Terhîb: 2/402
[27] Nesâî/cihad: 26. Ebû Dâvud/itak: 14.
[28] Nesâî/cihad: 26, Tirmizî/fezail-i cihad: 9. Ahmed: 2/210, 213, 236, 386, 6/20
[29] Nesâî. et-Terğîb: 2/403. İbn Hibbafl.
[30] Müsned-i Ahmed: 4/184
[31] Taberânî. Müsned-i Ahmed: 4/113.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[32] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[33] Buharî/iefsîr: 59, edeb: 90. Tirmizî/birr: 16. İbn Mâce/zühd: 13. Dâremî'/feraiz: 6. Ahmed:4/47
[34] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[35] Müsiim/sayd: 58-60. Tirmizî/sayd: 9. Nesâî/dahaya: 41. İbn Mâce/zebayih: 10. Ahmed: 1/216
[36] Buharî/zebayih: 25. Müslim/sayd: 58, adahî: 12. Nesâî/dahaya: 41. ibn Mâce/ zebayih:1O
[37] Müslim/sayd: 58, 60. Tirmizî/sayd: 9. Nesâî/dahaya: 41. İbn Mâce/zebayih: 10. Ahmed: 1/216, 273,274, 2/86.
[38] Ahmed: 2/24
[39] Ebû Dâvud/cihad: 51. Tirmizî/cihad: 30
[40] Müslim/libas: 106. Ahmed: 2/118
[41] Müslim/libas: 107. Ebû Dâvud/cihad: 52
[42] Ebû Dâvud/cihad: 52.
[43] Müslim/libas: 108

Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[44] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar:8/100. Fetava-yı Hindiyye: 5/360, 361.
[45] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[46] Fetâvâ-yı HindÎyye: 5/357.
[47] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[48] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[49] Ibn Mâce/nikâh: 50. Ahmed: 6/39, 129,182,261, 280.
[50] Müslim/cihad: 132. Ahmed: 4/199.
[51] Ebû Dâvud/libas: 21. Tirmizî/libas: 42.
[52] Ebû Dâvud/salât: 69, lydeyn: 2, cihad: 81, 82.
[53] Müslim/ıydeyn: 19, 22. Ebû Dâvud/edeb; 51. Ahmed: 2/308, 3/161, 6/166
[54] Ebû Dâvud. İbn Mâce. Ahmed. Ney!ü'!-Evtar: 8/104
[55] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[56] Zehebî/Mîzanü'l-İtidal: 4/515,10104 no!u Ebû'l-Hasan
[57] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/104
[58] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/105
[59] Bilgi için bkz: Süyûtî/el-HasaİsÜ'l-Kübrâ: 1 /128-Beyrut.
[60] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/105
[61] Zehebî/Mîzanü'l-İ'tidal: 3/673- 8015 no'lu Amr
[62] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[63] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[64] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[65] Mâide Sûresi: 90, 91.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[66] Buharî/tefsîr: 53, edeb: 74, isti'zan: 52, eyman: 5. Müslim/eyman: 4, 5. Tirmizî/ nüzûr: 18. Nesâî/eyman: 11. Ahmed: 2/309
[67] Müslim/şiir: 10. Ibn Mâce/edeb: 43. Ahmed: 5/352, 357,361
[68] Ahmed: 4/392, 394, 397.
[69] Ahmed: 4/392, 394, 397.
[70] Ahmed: 5/370.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[71] Kâsânî/Bedayi1:5/127
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[72] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/107
[73] Zehebî/Mîzanü'l-hidal: 3/127,129
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[74] Kâsânî/Bedayi1:5/127. Beyrut: 1394. Neylü'l-Evtar: 8/107, 108.
[75] Kâsânî/Bedayi1:5/127. Beyrut: 1394. Neylü'l-Evtar:J3/107, 108.
[76] Şevkanî/Neylül-Evtar: 8/108.
[77] Deylemî.
[78] Deylemî.
[79] Deylemî.
[80] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[81] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16- REHİNLER KİTABI
1- Ebû Bekir Bin Ebi Şeybe Bize Hadis Anlattı, Babı
2- Rehin Edilen (Hayvan) Binilir Ve Sağılır, Babı
3- Rehin (Borcun Ödenmesi Suretiyle) Geri Alınabilir, Babı
4- İşçilerin Ücretinin (Zamanında Ve Eksiksîz) Ödenmesi Babı
5- İsçiyî Karnını Doyurmak Ücretiyle Tutmak Babı
6- Adam Beher Kovayı Bir Adet Kuru İyi Hurma (Ücret) Île Su Çıkarır Ve Kuru Hurmayı (Almayı) Şart Koşar, Babı
7- (Tarla Mahsûlünün) Üçte Bir Ve Dörtte Bir (Gîbi Belirli Hissesi) İle Müzâraa (Muamelesinin Hükmünün Beyânı) Babı
8- Araziyi Kiraya Vermek Babı
9- Ağaçsız Arazi (Tarla)Yi Altın Ve Gümüş Karşılığı Kiraya Vermeye Dâir Ruhsat Babı
10- Yasak Olan Müzâraa Babı
11- (Mahsûlün) Üçte Biri Ve Dörtte Biri Karşılığında Müzâraa (Arâziyî Kîraya Verme) Ruhsatı Babı
12- Araziyî (Belirli) Bir Mîkdar Zahire Karşılığı Kiralamak Babı
7. Bâbtan 12. Baba Kadar Olan Bâblarda Rivayet Edilen Hadisler Ve Âlimlerin Müzâraa Hakkındaki Görüşleri
Âlimlerin Müzâraa Hakkındaki Görüşleri
13- Bir Kavmin Arazisini Onların İzni Olmaksızın Eken Kimse (Hakkinda Gelen Hadîs) Babı
14- Hurma Ağaçları Ve Üzüm Bağları (Müsâkat) Muamelesi Babı
15- Hurma Ağaçlarını Telkih (Döllendirme) Babı
16- Müslümanlar Üç Şeyde Ortaktırlar, Babı
17- Nehirlerin Ve Pınarların Iktâı (Devlet Büyüğünce Bir Kimseye Verilmesi) Babı
18- Su Satmaktan Nehiy Babı
19- (İhtiyaçtan) Artan Suyu (Başkalarının Hayvanlarından) Esirgemek Yüzünden (Bunların) Meradan (Yararlanmalarına) Engel Olmanın Yasaklığı Babı
Kişinin Kendi Arazisindeki Kuyu Suyuna Âit Hüküm
20- Derelerde (Akan Sularda) N Şirb (Yânî Ziraatı Sulamak İçin Sudan Yararlanma Nöbeti) Ve Suyu (Ekinde - Bahçede) Tutma Miktarı Babı
Müslümanların Ortak Oldukları Sular
21- Su Taksimi Babı
22- (Sâhibsiz Arazide Kazılan) Kuyunun Harim'i Babı
23- Ağaçların Harîmi (Nîn Beyânı) Babı
24- Bir Taşınmaz Malı Satıp Da Bedelini O Malın Misline (Yâni Bîr Taşınmaz Mala) Koymayan (Yâni Satın Alınmasında Kullanmayan) Kimse(Nin Durumunun Beyânı) Babı

16- REHİNLER KİTABI

1- Ebû Bekir Bin Ebi Şeybe Bize Hadis Anlattı, Babı

2436) Aişe (Radtyallâkü anhâ)*dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Ebü'g-Şahm isimli) bir yahûdî'den bir mikdar zahire (arpa) vadeli olarak satın aldı t»
(demir) bir zırhını ona rehin verdi."

2437) Enes (bin Mâlik) (Radtyaltâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(And olsun) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) (demir) zırhını Medine-i Münevvere'de (Ebü'ş-Şahm isimli) bir yahûdinin yanına rehin bırakarak ondan aile ferdi eri (nin nafakası) için arpa aldı."

2438) Esma bint-i Yerid (bin Seken[1]) (Radıyallâhü ankâ)'-dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zırhı bir mikdar zahire karşılığı bir yahûdinin yanında rehinde iken vefat etti."
Not: Zev&icTde şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Şerh bin Vah-?eb'İ. Ahmed, tbn-l Muin ve başkaları Aka saymışlar. Şu'be, Kbû Hatim ve Nesal İse onu sayıf görmüşlerdir, Ravllerdea Abdülharaid bin Behram'ı da Ahmed, tfen-İ Muin, Îbnü'l-M»deni, Kbû Dâvûd ve baakaları sıka saymışlardır.

2439) (Abdullah) bin Abbâs (KadıyaUâhü attkümâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zırhı otuz sa arpa karşılığı bir yahûdinin yanında rehinde iken vefat etti.'*
Not: Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu. Zevâid'de bildirilmiştir. [2]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Buhârî, Müslim, Şafii, N e s â î ve Beyhakl de rivayet etmişler.E n e s(Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buharı, Müslim ve tbn-i Hibbûn da rivayet etmişlerdir. Diğer iki hadis Zevâid türünden-dir. Mif tâhü'1-Hâce yazarı İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin Tirmizi tarafından da rivayet edildiğini beyân ediyor ise de buna rastlamadım. Eğer Tirmizi tarafından da rivayet edilmiş ise Zevâid türünden olmaz.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yahûdîye rehin bıraktığı zırhın demirden mamul olduğu Buharı' nin Â i ş e' -den olan bir rivayetinde belirtilmiştir.
Yahûdinin isminin Ebü'ş-Şahm olduğu Şafii ve B e y h a k i' nin rivayetlerinde belirtilmiştir. Yahûdiden satın alınan zahirenin arpa olduğu ve bunun Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in aile ferdleri için alındığı Enes'in rivayetinde belirtilmiştir. Keza zahirenin belirli bir vâde ile veresiye satın alındığı Â i ş e' nin rivayetinde ifâde edilmiştir.
Satın alman arpanın otuz sâ olduğu, müellifimizin son hadisinde belirtildiği gibi Buhâri1 nin Cihad bölümündeki rivayetinde de belirtildiği Kastalâni tarafından ifâde edilmiştir. Otuz sa yaklaşık olarak bir deve yükünün yansı kadardır, denilebilir. Sa'ın net mikdan Zekât ve Fitre bölümlerinde belirtilmiştir.
Borçlu ölen bir kimsenin borcu ödeninceye kadar nefsinin tutuklu olduğuna dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in 2413 nolu hadîsine şöyle cevab verildiği Kastalâni tarafından ifâde edilmektedir:
Ebû Hüreyre' nin bu hadîsi borcunu karşılayacak bir malı alacaklının yanına bırakmayan kimseler hakkındadır. El-Ma-verdi de bu cevaba taraf dar olmuştur. Kaldı ki, anılan hüküm ümmetin ferdlerine ait olup Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bundan münezzehtir. Diğer taraftan Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "in vefatının hemen akabinde O'nun zırhını rehinden alarak borcu ödediğini îbn-i Tallâ, Eî-Akdiyatü*n-Nebeviyye'de beyân etmiştir.
Kastalâni, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisinin şerhinde daha sonra şu bilgiyi verir:
Bu hadîs veresiye satışın câizliğine delâlet eder. Böyle bir satışın ruhsat mı, azimet mi olduğu yolunda ihtilâf vardır, tbnü'l-Arabi: Veresiye satın almayı ruhsat saymışlar ise de açık olanı bunun ruhsat olmayıp azimet olmasıdır. Çünkü Cenab-t Hak B a -kara süresinin 282 ve 283. Ayetlerini bu konu hakkında İndirmiş. bunu İslâmiyet'in bir temeli kılmış ve bir çok hükümler» kaynak yapmıştır, der.

Hazerde olsun seferde olsun veresiye alınan mal karşılığında rehin işlemini yapmak cumhura göre meşrudur. Bakara sûresinin 283. âyetinde rehin işleminin seferde yapılması buyurulmuş ise de, âlimler: Sefer hâlinde veresiye muameleleri sened ve kâtible tevsik etmenin güçlüğü nedeni ile anılan âyette seferden söz edilmiştir. Yoksa hazerde yapılan veresiye işlemleri için rehin işleminin yasaklığı anlamı kasdedilmemiştir, demişlerdir. (Zâten bu bâbtaki hadîsler de cumhurun görüşünü teyid eder. Bilhassa Enes'in hadîsinde Resûl:i Ekrem (Aleyhi's-salâtüve's-selâm)'in Medine-i Münevvere1 de rehin işlemini yaptığı açıkça belirtilmiştir.) T a b e r i * nin beyânına göre Mücâhid ve Dahhâk, cumhura muhalefet ederek, rehin işinin ancak seferde ve veresiye işleminin senedini yazacak bir kâtibin bulunmaması hâlinde meşru saymışlardır. Zahiriye mezhebinin îmâm-ı Dâvûd-i Zahirî ve onun arkadaşları da bu görüştedirler."
Nevevi de Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisinin şerhinde özetle şöyle der:
"Hadisten şu hükümler çıkarılır:
1. Zimmîler (yâni vatandaş hakkı verilen Ehl-i Kitâb) ile alış veriş etmek caizdir.
2. Zimmîlerin elinde bulunan malların mülkiyet hakkı kendile-. rinedir.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) dünya malına ta-rafdar olmamış, az bir varlıkla yetinmiştir.
4. Rehin işlemi caizdir.
5. Savaş malzemesini zimmi kimseye rehin bırakmak caizdir.
6. Rehin işlemi hazerde de caizdir. Dört mezheb imamları ile âlimlerin hepsi böyle hükmetmişlerdir. Mücâhid ile Dâvûd-i Zahirî muhalif kalarak: Rehin işlemi yalnız seferde meşrudur. Bunun delili de Bakara süresinin 283. âyetidir, demişlerdir. Cumhur ise bu hadîsi delil göstermiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zahireyi sahâbîler-den değil de bir yahûdîden satın alması ve ona zırhını rehin bırakması meselesine gelince bunun nedeni hakkında müteaddid cevab-lar verilmiştir: Bir kavle göre, bu gibi işlemlerin câiziiğinin beyanı içindir. Diğer bir kavle göre o esnada ihtiyaç fazlası zahire yalnız o yahûdînin yanında bulunuyordu. Bir başka kavle göre Ashâb-ı Kiram ResûH Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) den almıyacaklar-dı ve zahirenin bedelini de kabul etmiyeceklerdi, zahireyi bedelsiz vereceklerdi. Bu nedenle herhangi bir sahâbiye maddi bir sıkıntı olmaması için bir yahûdî ile muamele yapılması tercih edilmiştir.
Zimmilerin ve diğer kâfirlerin elinde bulunan malın haramlığı kesinlikle bilinmedikçe onlarla muamele etmenin câizliği üzerine âlimler ittifak etmişlerdir. Lâkin müslümanlarla savaşmaları muhtemel olan gayr-i müslimlere silâh, diğer savaş malzemeleri, onların dinlerinin ayakta durmasına yardımcı olacak herhangi bir malı satmak caiz değildir. Keza zimmi olsun, müslümanlarla banş andlaş-masun imzalamış gayr-i müslimler olsun, banş andlaşması yapmamış olan ve Ehl-i Harb denilen düşman kâfirler olsun bunların hiç birisine Mushaf-i Şerîf veya mü si uman köleyi satmak caiz değildir."[3]

2- Rehin Edilen (Hayvan) Binilir Ve Sağılır, Babı

2440) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Binit hayvanı rehin olunca (yemi verilmesi karşılığında) binilir. Sağım hayvanı da rehin edildiği zaman (yemi verilmesi karşılığında) sütü içilir. Rehin edilen hayvanın nafakası (ona) binen ve (sütünü) içen kimse üzerine vâcibtir.-"[4]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Tirmizl ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde "Yürkebu" ve "Yüşrebu" fiillerinin arkasında -Binefekatıh = hayvanın nafakasına karşılık» ziyâdesi vardır. Burada tercemede parantez içi ifâde İle buna i«&ret edildi. Hadisin manâsı «Öyle olur: Rehin edilen hay-
vanın nafakası yâni yemi verildiği için buna karşılık ona binmek ve sütünü içmek hakkı elde edilir. Onun nafakası, ona binen ve sütünü içen kimse üzerine vacibtir
Dikkat edildi ise burada hayvanı rehin bırakan mı yâni hayvan sahibi mi. yoksa hayvanın rehin olarak bırakıldığı alacaklı taraf mı kasdedild iğine dâir açık bir kayıt yoktur. Bu itibarla hadîsin mânâsında ihtilâf olmuştur. Şöyle ki :
Sindi; Cumhura göre yâni kişi rehin ettiği hayvanın sütünü içer ve ona biner. Hayvanın nafakası da kendisine aittir. Hadîsten maksad da şudur: Rehin bırakılan maldan yararlanmaya ara verilmez. Sahibi, onu rehin bırakmadan önce nasıl kullanıyor idi ise rehin bıraktıktan sonra da kullanma ve yararlanma hakkına sâhib-tir.
Bir kavle göre hadisten kasdedilen mânâ şudur: Alacaklı taraf rehin aldığı hayvanın sütünü içer. Yemi de ona vacibtir. Hadis böyle mânâiandırılmca. rehin bırakılan hayvanın yemi. ondan yararlanmanın karşılığı olmuş olur. Rehin hayvandan yararlanma, başkasının malından karşılıksız yararlanma durumuna girmez. Ahmed böyle mânâlandırmıştır. Hadisin zahiri de böyledir, demiştir.
Avnü'I^Mabûd yazan da bunun şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Rehin hayvanın sütünü içen ve ona binen taraf hadiste tâyin edilmediği için bu hadîsin mücmel olduğu söylenmiştir.
Bu söze şöyle cevab verilmiştir: Hadîste icmal yâni mücmellik yoktur. Burada mürtehin yâni yanına rehin bırakılan alacaklı taraf kaydedilmiştir. Çünkü râhin yâni hayvanı rehin bırakan kişinin bundan yararlanması onun yemini vermesinden dolayı değil, onun sahibi olmasından dolayıdır. Fakat karşı taraf öyle değildir. Hayvanın yemini verdiği için buna karşılık olmak üzere ondan yararlanır.
Hadis, rehin bırakılan hayvanın bakım ve yemi bırakılan tarafça karşılandığı takdirde hayvan sahibinin izin ve müsaadesi olmasa bile mürtehinin yâni rehin alan tarafın hayvandan yararlanmasının meşruluğuna delâlet eder. Ahmed, el-Leys, el-Ha-s a n ve başkası böyle hükmetmişlerdir.
E b û Hanife. Mâlik, Şafii ve âlimlerin cumhuru .-Mürtehin yâni rehin alan taraf, rehin alman maldan katiyyen yararlanamaz. Rehin malın bütün yararlan ve masraftan mal sahibine Aittir, demişlerdir
Bu bilgi en-Neyl'den naklen aktarılmıştır.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te şöyle der:
Hadisin zahirinin mânâsı şudur: Rehin edilen hayvanın sütünü içen ve ona binen kimse üzerine onun yemi vacibtir. Yâni hangi taraf olursa olsun hüküm budur. Bu hadîs, mürtehin rehin edilen mala baktığı takdirde mal sahibinin izni olmasa bile ondan yararlanabilir, diyen âlimler için bir delildir. Ahmed, tshâk ve bir cemaat böyle hükmederek : Mürtehin, rehin hayvana verdiği yemin değeri kadar onun sütünü içebilir ve ona binebilir. Yeminin değerinden fazla binme veya sütünü içme hakkına sâhib değildir ve hayvandan başka türlü yararlanamaz, demişlerdir.
Hadiste icmal bulunduğu iddiasına gelince, hadis, hayvana yem verme karşılığında ondan yararlanmanın câizliğini açıkça ifâde etmiştir. Bu hüküm ise mürtehine mahsustur. Evet hadîste mürtehin veya râhin kaydı yok ise de mürtehin kasdedilmiştir. Çünkü râhinin, kendi malından yararlanmasının sebebi mal sahibi oluşudur, malın nafakasını ödemesi değildir. (Fakat mürtehin, rehin edilen malın sahibi değildir. Bu itibarla o maldan nasıl yararlanabilir? Ancak malm yâni hayvanın yemini vermesi ve bakması karşılığında ve bu oranda yararlanma hakkına sâhib olabilir.)
Cumhura göre mürtehin hiç bir suretle rehinden yararlanamaz. Cumhur şu iki nedenle hadisi tevil etmişlerdir: Birincisi t Hayvan sahibinin izni olmaksızın başka kişinin onun sütünü içmesine ve ona binmesine cevaz verilmesidir. İkincisi: Başkasına âit hayvana binme ve sütünü içme karşılığında bunların değerlerinin ödettiril-mesi yoluna gidilmiyor da hayvanın yeminin verilmesi esas tutuluyor. Bu iki neden ise kıyasa muhaliftir. Ibn-i Abdi'1-Ber: Bu hadis fıkıhçıların cumhuruna göre, üzerinde icma edilen bir takım usullere ve şahinliği sabit olan bazı eserlere aykırıdır, t b n – i Ömer'in: -Hiçbir adamın sağım hayvanları onun İzni olmaksızın satılamaz» hadisi bu hadisin men-suh olduğuna delâlet eder, demiştir.
E 1 - H â f ı z bundan sonra t b n - i A b d i' I - B e r r * in sözüne cevaben: Bir hadisin neshedilmiş olması ihtimâle dayandırılamaz. Anılan iki hadisten hangisinin önce ve hangisinin sonra olduğunu söylemek ve târihlerini tesbit etmek de mümkün değildir. Kaldı ki hadîslerin birleştirilmesi, yâni zahiren görülen çelişkinin giderilmesi mümkündür. Evzâi, el-Leys ve E b û Sevr hadisi şöyle yorumlamışlardır : Râhin yâni hayvan sahibi rehin edilen hayvana bakmaz, yemini vermezse, mürtehinin hayvana bakması, yemini vermesi ve hayvanın hayatını koruması meşru kılınmıştır. Mürtehinin bu hizmetine karşılık olmak üzere onun hayvana binmesi ve sütünü içmesi mubah kılınmıştır. Ancak şu şart vardır ki, mürtehinin alacağı süt veya bineceği mikdann değeri, verdiği yemin değerinden fazla olmaması gerekir. Fazlası, hayvan sahibinin hakkıdır, demiştir. (El-Fetih'ten alınan nakil bitti.)
Avnü'I-Mabûd yazarı daha sonra: Bu sahih hadisin bir takım usûllere muhalif olduğu iddiasına cevaben şöyle denilir: Bu sabit hadîs de

usullerden biridir. Diğer usuller (sabit deliller) ile birleştirilmesi mümkün olmadığı takdirde ondan daha kuvvetli bir asıl bulunmadıkça o reddedilemez. Ibn-i Ömer'in yukardaki hadisine gelince o hadis umumidir. Bu hadis İse husûsidir. Onun hükmünü hususlleştirmiş olur, diye bilgi verir."
Ttıhfe yazarının beyânına göre Şafii bu hadîsin şöyle yorumlanabileceğini söylemiştir: Kişi binit hayvanını veya sağım hayvanını rehin eder ve alacaklı tarafın muvafakati ile buna biner ve sütünü içer. Bu durumda, hayvan sahibi rehin işleminden önce olduğu gibi rehin işleminden sonra da hayvana biner veya sütünü içer ve hayvanın yemini de verir.
Bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler Tuhfe veya Hâ-:' in el-Fetih kitabına müracaat edebilirler. [5]

3- Rehin (Borcun Ödenmesi Suretiyle) Geri Alınabilir, Babı

2441) Ebû Hüreyre (Radmüâhü ank)^n rivlyet
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Rehin (borcun ödenmesi suretiyle) geri alınabilir.» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Humeyd er-Râzl'yi İbn-i Muin bir rivayette sıka saymış ise de diğer bir rivayette zayıf saymıştır. Ahmed, Nesâî ve Cûzcânî de onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. tbn-i Hibbân da: O, sıka zâtlardan ma&lûb hadisler rivayet eder, demiştir. İbn-i Muin de : O, fcezzâbtır, demiştir. [6]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Şafii, Dârekutnl, Hâkim, Beyhaki ve îbn-i Hibbân başka sened-le ve uzunca bir metin hâlinde rivayet etmişler. Dârekutnl o senedin muttasıl ve hasen olduğunu söylemiştir. Avnü'I-Mabüd yazan bu durumu belirttikten sonra : Ebû Dâvûd, el-Bez-zâr, Dârekutni ve îbn-i Kattân'ın bu hadisin Said bin el-Müseyyeb' den mürsel olarak, yâni E fc û Hüreyre amlmaksızm sahih bir senedle rivayet edildiğini söylemişlerdir. Oralardaki hadis metni şöyledir:
«Rehin edilen mal, rehin eden sahibinden (kopup) kendisine rehin edilen alacaklının hakkı (ve malı) olmaz. Rehin edilen malın menfaati (ve kazancı) sahibine aittir, zararı (ve masrafı) da onun üzerindedir.-
Hadiste geçen "Yağlak" fiilinin masdarı olan "Ğulûk" ve "Ğalfc" kelimesinin mânâsını açıklamak zaruretini duymaktayım.
En-Nihâye'de: Rehin edilen malın Ğulûk'u onun alacaklının etolde kalması ve sahibi olan borçlunun bunu kurtarmaya muktedir olamamasıdır. Hadisten kasdedilen mânâ şudur: Rehin, sahibinin borcunu Vâdesinde ödememesi nedeniyle alacaklının mülkiyetine geçmez.
Câhiliyet devrinde bir malı rehin eden kimse zimmetindeki borcu vâdesinde ödemeyince o mal derhal alacaklının mülkiyetine geçmiş ve onun hakkı olmuş sayılıyordu, islâmiyet bu kötü âdeti iptal etti, diye bilgi verilmektedir.
El-Ezher! de: Rehin edilen malın Ğalk'ı onun çözülmesinin zıddıdır. Yâni çözülmemesidir. Malını rehin eden kişi bunu çözünce yâni borcunu ödeyince düğümlenmiş ve bağlanmış olan malını serbest etmiş olur, demiştir. El-Misbâh yazarı da: Rehnin Ğalk'ı alacaklının mülkiyetine geçmesidir, demiştir.
Rehin edilen hayvanın sütünü almanın, ona binmenin ve onun yemini vermenin onun sahibine âit olduğunu, alacaklının yâni yanma rehin bırakılan tarafın hayvanın sütünden veya ona binmek suretiyle istifâde edemiyeceklerini söyleyen cumhurun görüşünü bundan önce geçen bâbtaki hadîsin izahı bölümünde açıklamıştım. En-Neyl yazan: Cumhurun en iyi delili Ebû Hüreyre' nin bu hadisidir. Çünkü Ş â r - i Hakim rehnin gelirini ve giderini rehin edene vermiştir. Lâkin hadisin mevsûl veya mürsel olduğu, keza merfû veya mevkuf olduğu konusunda ihtilâf vardır. Bu durum ise bunun diğer hadîslere karşı delil olmasını gölgeler, demiştir. Fakat Avnü'l-Mabûd yazan bu hadisin Şafiî ve Dârekutni tarafından hasen ve muttasıl bir senedle merfû olarak rivayet edildiğini belirtmektedir. Yukarda belirttiğim gibi Hâkim, Bey-haki ve îbn-i Hibbân da ayni h ıdîsi rivayet etmişlerdir, [7]

4- İşçilerin Ücretinin (Zamanında Ve Eksiksîz) Ödenmesi Babı

2442) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ResuluHah (SatlaÜahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç (sınıf insan) vardır ki, kıyamet günü ben bunların hasmıyım. Ve ben kimin hasmı oldu isem kıyamet günü onu mağlûb ederim t (Birincisi) o kimse ki, bana (benim adımı anarak) söz verir de sonra ahdini bozar. (İkincisi) o kimsedir ki hür bir kimseyi (köle diye) satar da pahasını yer. (Üçüncüsü) o adamdır ki, bir İşçi tutup çalıştırır da Ücretini tam vermez." [8]

İzahı

Bu hadisi Buhar!, t bn-i Huzeyme ve 1 b n - İ Hibbân da rivayet etmişlerdir. B u h â r İ' nin rivayetinde; fıkrası yoktur. Oradaki rivayet hadis-i kudsi şeklindedir. Yâni Allah Teâlâ'nın sözü olarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından ifâde ve beyân edilmiştir. Çünkü hadisin baş kısmı şöyledir:
"... Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah Azze ve Celle buyurdu ki t Üç (sınıf insan) vardır...»"
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hasım olmasının anlamı, O'nun davacı olmasıdır. Şu halde hadiste anılan üç sınıf insana kıyamet günü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davacı olur. Hadîste belirtildiği gibi O'nun davacı olduğu kimseler yenilir, yâni mutlaka müstahak olduğu elim azaba çarptırılır.
Allah Teâlâ'nın hasım olmasının mânâsı ile zıd olması ve ceza-landırılmasıdır. İbnü't-Tin : Allah Teâlâ bütün zâlimlerin hasmıdır. Bu üç sınıf zâlimlere karşı Allah'ın husûmetinin şiddetli olduğunun bilinmesi için hadîste bunlar anılmıştır, der. Şu halde anılan üç sınıf insanın göreceği azab çok şiddetlidir.
B u h â r i' nin rivayetinde olduğu gibi hadîs, kudsî olunca; cümlesinin mânâsı şöyle olur: «Benim adıma yemin edip söz verir de sonra ahdini bozar.»
Müellifimizin rivayetinde olduğu gibi hadis, kudsî olmayınca ifade Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit olur ve bu takdirde anılan cümlenin manâsı şöyle olur: «Benim adımı anarafc verir de sonra ahdini bozar.»
Kıyamet günü Allah'ın ve Resulünün husûmetine ve elîm azaba müstahak olan üç sınıf insandan birisi Allah'a yemin ederek söz veren veya Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adını anarak söz veren ve sonra ahdini bozan, sözünden cayan kimsedir.
İkincisi, hür bir kimseyi bile bile köle diye satarak karşılığında aldığı malı yiyen kimsedir. Satılan bir şeyin karşılığında alman mal genellikle kullanılıp yenildiği için burada yenilme kaydı konulmuştur. Alman bedel yenîlmese de hüküm aynidir. Hat tâbi : Hür bir kimseyi köleleştirmek iki şekilde olur: Birincisi, kişi kölesini azadlar. Sonra azadlamayı gizler veya inkâr eder. İkincisi, köleyi azadladığına rağmen zor kullanmak suretiyle onu köle gibi çalıştırır. Birinci şekil daha şiddetlidir, der. Üçüncü bir şekil daha vardır: Adam hür bir kimseyi cebir kullanmak suretiyle yakalar ve köle olduğunu söyleyerek satar.
El-Mühelleb : Hür bir insanı köle diye satma günahının ağırlığının sebebi şudur: Müslümanlar hürriyet bakımından eşittir. Bu itibarla hür bir kimseyi satan adam onu Allah'ın mubah kıldığı tasarruflardan alakoymuş olur ve esaret zilletine sokmuş olur. Halbuki yaratıcı olan Allah Teâlâ hür kimseyi bütün tasarruflarında serbest kılmış ve özgürlük nimetini bahsetmiştir, der.
İbnü'l-Cevzî de: Hür kişi Allah'ın kuludur. Kim Allah'ın kuluna tasallut ederse, kulun sahibi olan Allah o kimsenin hasmı olur, der.
Üçüncüsü, bir işçiyi çalıştırıp ücretini vermeyen veya eksik veren kimsedir. Eksik ücret derken taraflar arasında mutabık kalman ücret kasdedüiyor. Yoksa iş veren taraf, bir işçiyi belirli bir ücretle tuttuktan sonra işçinin baskı ve tehdîd yapmak suretiyle iş verenden almak istediği ücret kasdedilmemiştir. Çünkü iş verenin rızâsı dışında ve baskı ile kendisinden alman pazarlık dışı kazançlar dînen meşru ve mubah sayılmaz. Yapılan andlaşmaya göre işçinin hak ettiği ücreti vermeyen kimse ise bir hür kimseyi köleleştirip satan kimse gibi ağır vebal altına girer. E 1 - H â f ı z' m dediği gibi çünkü bu takdirde, adam işçiden ücretsiz olarak yararlanmıştır. Artık yararlanılan şey yenilmiş olur. Keza onu ücretsiz çalıştırmak istemiş olur ki bu da bir nevi köleleştirmek sayılır.

2443) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'ûan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir: İşçiye, ücretini teri kurumadan Önce veriniz.»*'

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin aslı Buh&rl'nln sahih'inde ve başka kitablarda Ebû Hüreyre*nin hadisi olarak vardır. Lakin musannifimizin senedi zayıftır. Çünkü ravllerden Vehb bin Sald ve Abdurrahman bin Zeyd zayıftır. [9]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs de işçi ücretinin işin bitiminde geciktirilmeden verilmesini emreder. Sindi: Yani işçi işini bitirince, çalışmadan meydana gelen teri kurumadan önce ücretinin verilmesine özen gösterilmelidir, der.
El-Azîzî de Câmiü's-Sağîrin şerhinde: Yâni işçi işini bitirince hemen ücreti verilmelidir. Amaç budur, işçinin çalışırken terlemesi . kasdedilmemiştir. El-Münâv i*nin sözünden alınan bilgiye göre bu hadis, hasen li gayrih'dir, der. Orada beyân edildiğine göre bu hadîsin benzerini Taberânî, Câbir bin Abdillah'dan ve Tirmizî de Enes'ten rivayet etmişlerdir. Bundan önce geçen Ebû Hüreyre' nin hadisi de bu hükmü ifâde eder ve işçinin ücretini geciktirmenin şiddetli azaba sebep olduğunu beyân eder. [10]

5- İsçiyî Karnını Doyurmak Ücretiyle Tutmak Babı

2444) Utbe bin en-Nüdder [11] (Radtyallâkü anhyden; ŞÖyîc demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. Tâsinmim (Kasas) sûresini okudu. Nihayet Musa'nın kıssa'sına (âid ayetlere) gelince buyurdu ki:
«Müsâ (Aleyhisselâm) (Şuayb'ın kızıyla) nikâhlanmaya ve karnının doyurulmasına karşılık (Şuayb'ın yanında) işçi olarak sekiz veya on yıl çalışmayı kabullendi.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü senedde bulunan Bakiyye tedllsçidir. Bu Utbe'nin bundan başka hadisi îbn-i Mâceh'in yanında yoktur. Diğer beş kitâbta ise bunun hiç hadisi yoktur. [12]

İzahı

Hadiste anılan Tâsînmim sûresi, Kasas süresidir. Bu sûrenin baş kısmında M û s â (Aleyhisselâm) ile F i r' a v u n olayı anlatılıyor. Sûrenin 21 ilâ 26. âyetlerinde M û s â {Aleyhisselâm) 'm Mısır' dan çıkıp M e d y e n' e gidişi ve burada iki kadının babası ile olan görüşmesi beyân buyuruluyor. 27 ve 28. âyetlerde de kadınların babasının Musa. (Aleyhiseslâm) "ı işçi tutması ve iki kızından birini O'na nikahlaması teklifi ile O'nun cevabı ifâde buyuruluyor. Bu son iki âyet, hadîsimizin işaret ettiği hükmü ifâde ettiği için buraya almayı uygun buldum.
Kadınların babası t "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan o senden bir ikram olur. Ama sana güçlük vermek istemem, tn-şâallah beni iyi kimselerden bulacaksın" dedi.
Musa: "Bu — taâhhüd — benimle senin aramızdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam artık bana bir zulüm olmayacaktır, Allah da söylediklerimize vekildir" dedi. (Kasas : 27, 28)
Bu konu hakkında geniş bilgi edinmek için tefsir kitâblarına müracaat etmek gerekir.
Sindi bu hadisin şerhinde: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bizden önceki ümmetlere âit şeriat'i nakletmesi ve bunun bizim şeriatımızda caiz olmadığını bildirmemesi, bu hükmün şeriatımızda da geçerli olduğunun delili sayılır. Şu halde bir işçiyi, karnını doyurmak ve evlendirmek yâni mehir masrafını karşılamak üzere tutmak caiz olmalıdır, der.
El-Azizi de: Bu hadîs, işin nevini açıklamadan işçi tutmanın câizliğine delâlet eder. Mâlik böyle hükmetmiş ve: Bu iş, örf ve âdete göre uygulanır, demiştir. Fakat Ebû Hanife ve Şafiî: Yapılacak ve görülecek işin nevî belirtilmeden işçi tutmak geçerli bir akid sayılmaz, demişlerdir, der.
Muhammed el-Hafni de: Bu hadiste bildirilen hüküm bizden öncekilere âit şeriattır. Bu nedenle bizim için bir delil değildir! Bir işin nevi belirtilmeksizin işçi tutmanın caiz olmadığına hükmedenlerin görüşü bu hadisle red edilmez, demiştir.

2445) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben yetim büyüdüm, fakir olarak hicret ettim. Karnımı doyurmak ve (yolculukta) ayağımın (dinlenmesi için binit hayvanına bazen binmeme imkân verme) nöbeti karşılığında Ğazvan kızı (Büsre) '-nin işçisiydim. (Yolculukta bir yerde) konakladıkları zaman onlara odun toplardım. Binit hayvanlarına binip yolculuk ettikleri zaman da onlar için develerini şarkı söylemek suretiyle hızlı yürütmeye teşvik ederdim. İslâm dînini bir nizam kılan, Ebû Hüreyre'yi de imâm (emîr-Vâli) kılan Allah'a hamd olsun."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve mevkuftur. Çünkü râvl Hayyâa bin Bistâm'ı İbn-i Hibbân sikalar arasında anmış, Dârekutni, Ze> hebî ve başkaları da onu sıka saymışlardır. Senedin kalan râvüeri de sıka zâtlardır. [13]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis'te Ebû Hüreyre (Ra-diyallâhü anh) kendi hâlini dile getirmektedir. Hadiste geçen Ukbe i Nöbet ve son nöbet anlamına gelir. Ayağın ukbesi, ayağın dinlenmesi için binit hayvanına binme nöbetidir. Ebû Hüreyre (Ra- , dıyallâhü anh) Büsre' nin işçisi iken uzun yolculuk edildiğinde onların develerinin hızlı gitmelerini sağlamak için şarkı söyleyerek yaya yürüyordu, yorulunca da arasıra bindiriliyordu. Kervan bir yere konakladığı zaman ise yine Ebû Hüreyre (Radı-yallâhü anh) için istirahat yoktu. Çünkü bu esnada onlara odun topluyordu. Bu 'ağır hizmet karşılığında kendisine verilen ücret ise sadece yiyeceğini vermek, bir de arasıra bindirmek idi. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) gerek bu dönemde, gerekse çocukluk ve hicret döneminde çok sıkıntı çektiği gibi müslüman olduktan sonra S u f f e ehli arasında geçirdiği dönemde maddi yönden çok sıkıntı çekmiştir. H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde Ebû Hüreyre (Badıyallâhü anh) bir ara Bahreyn emirliği yaptığı gibi M u â v i y e (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde de iki kez Medine-i Münevvere valiliği yapmıştır. Valiliği esnasında da dağdan topladığı odunu sırtında taşıyarak çarşıya getirdiği ve satıp bununla geçindiği rivayet olunmuştur. Kısa hâl tercemesi 1 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. [14]

6- Adam Beher Kovayı Bir Adet Kuru İyi Hurma (Ücret) Île Su Çıkarır Ve Kuru Hurmayı (Almayı) Şart Koşar, Babı

2446) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydsn; Şöyle demiştir :
Allah'ın Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e (bir ara) yiyecek ihtiyacı ve maddî yokluk geldi. Sonra bu durumdan Ali (Radıyallâhü anh) in haberi oldu. Bunun üzerine Ali çıktı ve çalışıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir yiyecek vermek üzere bir iş aradı. Yahudilerden bir adamın bahçesine vardı ve beher kova bir adet kuru hurma karşılığı olmak Üzere ona on yedi kova su çekti. Yahudi de kuru hurmalarından on yedi adet acve (denilen iyi nevi) kuru hurmayı ona seçti. O da bunu Allah'ın Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e getirdi."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haneş vardır. Bunun İsmi HÜseyn bin Kays'dır. Ahmed ve başkası onu zayıf saymışlardır.

2447) Alî (Radtyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir: Ben bir adet kuru hurma karşılığında bir kova su çıkarırdım ve hurmanın kuru, iyi olmasını şart koşardım."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin r&vlleri sıka zatlardır. Hadis de mevkuftur. Ravl Ebû İsh&k'ın İsmi Amr bin Abdillah es-Sübeyl'dir. Son zamanlarında hafızası bozulmuştur. Kendisi tedlls ederdi. Bu hadisi de an'ane ile rivayet etmiştir.

2448) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»/r)'den: Şöyle demiştir: Ensâr'dan bir adam gelerek ı
Yâ Resûlallah! Ben senin rengini değişmiş görüyorum, ne oldu? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seli e m) :
«Açlık.» buyurdu. Bunun üzerine Ensâri zat hemen eşyasının olduğu yere gitti. Eşyası arasında (yiyecek) bir şey bulamadı. Sonra (yiyecek) aramaya çıktı. Bir hurmalığı sulayan bir yahûdî ile karşılaştı. Ensâri zât, yahûdîye i
Senin hurmalığım suvarayım (mı)? dedi. Yahudi:
Evet (sula) dedi. Ensâri:
Her kova (su) bir adet kuru hurma (ücret) ile, dedi. Ve Ensâri. ne içi kararmış, ne sertleşmiş kuru ve ne de kötü olan hurmayı almamayı ve

kuru iyi hurmadan başka hurmayı almamayı şart koştu. Sonra iki sâ kadar (kuru hurma) karşılığı su çıkardı ve aldığı hurmayı Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemî'e getirdi.*1
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Sald bin Keys&n'ı Abtned, İbn-i Muin ve başkası zayıf saymışlardır. [15]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadislerin Zevâid türünden olduğu ve senedlerinin zayıflığı notta belirtilmiştir. Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıkhyaum:
Hasâsaı Yiyecek maddelerine muhtaç olmak ve fakirliktir.
Acve ı Bir nevî iyi hurmadır.
Celide: Kuru iyi hurmadır.
Hamsi Açlıktır.
Hadire t İçi kararmış hurmadır.
Tarize: Sertleşmiş kuru hurmadır.
Haşefe: Kötü hurmadır.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ve sahâbilerin çektikleri maddi sıkıntı ve yokluğu, açlığa sabır ve tahammülleri, buna rağmen bir şeyi karşılıksız istemeye tenezzül etmemeleri gibi yüce meziyetlerini ifâde ettiği gibi, büyük insanların ücretle çalışmalarının, hattâ bir gayri müslinün yanında işçi olarak belirli işleri yapmalarının câizliğine delâlet ederler. Keza, işçinin iş verenle pazarlık etmesi ve alacağı ücretin nevî ve evsâfın önceden belirtmesinin meşruluğuna da delâlet ederler. [16]

7- (Tarla Mahsûlünün) Üçte Bir Ve Dörtte Bir (Gîbi Belirli Hissesi) İle Müzâraa (Muamelesinin Hükmünün Beyânı) Babı

Bu ve bundan sonra gelen dört beş bâbta geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra hadîslerin tercemesine geçmek daha uygun olur, kanaatindeyim.
Müzâraa ı Arazî sahibi ile bunu işletecek kimse arasında yapılan bir nevi ortaklık muâmelesidir. Bu muamelede, elde edilecek mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir mikdann işleten tarafa verilmesi belirtilir. Tohum arazî sahibine âit olur. Ekip biçme hizmet ve masrafları ise işletene âit olur.
Muhabere* Müzâraanın aynidir. Ancak bâzılarına göre Muhaberede tohum araziyi işletene âit olur. Kastalâni, Müzâraa ile Muhabere arasında bu farkın bulunduğunu ifâde ediyor.
N e v e v i : Müzâraa ve muhabere birbirine yakın iki muameledir. Arazi üzerine yapılan bu iki muameleye göre alınacak mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir mikdarı arazîyi ekip biçene, kalanı da arazî sahibine âit olur. Lâkin, Müzâraa'da tohum arazî sahibine aittir. Muhaberede ise tohum işletene aittir. Bizim arkadaşlarımızın cumhuru ve Şafiî böyle demiştir. Arkadaşlarımızın bir kısmı ve lügat âlimlerinden bir cemâat ise bunların mânâlarının ayni olduğunu söylemişlerdir.
Muhâkala: Bir kavle göre müzâraa manasınadır. Diğer bir kav-• le göre, bir ölçek, beş ölçek gibi belirli bir mikdar buğday karşılığında araziyi kiraya vermektir. Bir başka kavle göre, Muhâkala, başa-ğındaki buğdayı, samandan temizlenmiş safi buğdaya satmaktır. Olgunlaşmamış olan ziraatı satmaya Muhâkala denilir, diyenler de vardır. Burada kiraya verme mânası kasdedilmiştir.
Müzâbene: Ağacı üzerindeki yaş hurmayı kuru hurmaya satmaktır.

2449) Râfi bin Hadîc[17] (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sal 1 allan ü Aleyhi ve Sellem) münakale ve müzâbe-ne'den nehiy etti ve t
Ancak üç kişi araziyi ekebiliri Arazisi olan adam, kendi arazisini eker. Kendisine minha (yâni karşılıksız yararlanma) yolu ile bir arazi verilen adam da, kendisine verilen bu araziyi eker. Bir araziyi altın veya gümüş ile kiralayan adam da (bunu ekebilir.)»"[18]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir, N e s â î' nin bir rivayeti burada olduğu gibidir. Diğer bir rivayetinde ise merfû olan kısım yalnız Münakale ve Müzâbene'den nehiyden ibarettir. Metnin bundan sonraki kısmı ise S a î d bin el-Müseyyeb'in sözüdür. Mâlik ve Şafii de bu son kısmı S a î d bin el-Müseyyeb'in sözü olarak rivayet etmişlerdir. [19]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Münakale, yâni araziyi, mahsulünün belirli bir mikdarı kan şıhgında kiralamak yasaktır. Âlimlerin bu husustaki ihtilâfı ve bu nevi kiralamayı caiz görenlerin bu hadîsi yorumlamalarına ve ce-vablanna âit bilgi sonra verilecektir.
2. Müzâbene, yâni ağacı üzerindeki yaş hurmayı kuru hurma ile satmak yasaktır. Bu hususta gerekli bilgi Ticâret kitabının 54. babında geçen 2265 - 2267 nolu hadisler bölümünde ve bunu tâkib eden 55. bâbta verilmiştir.
3. Ücretsiz ve ivazsız olarak sırf insanî bir mülâhaze ile yararlanılmak üzere geçici bir süre için verilen araziyi işletmek meşrudur.
4. Altın veya gümüşle kiralanan araziyi ekip biçmek meşrudur. Gerek nakid para ile ve gerekse başka bir mal veya araziden alınacak mahsûlün belirli bir mikdan karşılığında araziyi kiralamanın câizliği hususundaki ihtilâfı sonra vereceğim.
5. Kişinin kendi arazisini ekip biçmesi meşrudur.

2450) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'dwn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz muhabere işlemini (yâni mahsûlünün üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir mikdara karşılık arazimizi kiraya verme işini) yapardık ve bunda bir beis görmezdik. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını Râfi' bin Hadic'ten işittik. Artık biz bu muameleyi Râfi'in bu sözünden dolayı terkettik."

2451) Câbir bin Abdi İlah (Radtyallahü anhümâ) 'dan; Şöyle demiştir: Bizden bâzı adamların (ihtiyaçlarından) fazla arazileri var İdi. Onlar bu arazilerini (mahsullerinin) üçte biri ve dörtte biri karşılığında kiraya verirlerdi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Kimin (ihtiyacından) fazla arazisi varsa bunu eksin veya (din) kardeşine (karşıhKsız) ektirsin. Şayet (kardeşine karşılıksız vermekten) imtina ederse arazisini (elinde) tutsun (kiraya vermesin.)*"

2452) Ebû Hüreyre (Radtyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kimin arazisi varsa bunu eksin veya (din) kardeşine (karşılıksız) ektirsin. Eğer (kardeşine karşılıksız ektirmekten) imtina ederse arazisini (elinde) tutsun (kiraya vermesin.)»"[20]

İzahı

İbn-i Ö m e f (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. M ü s -1 i m ' in N â f i aracılığıyla t bn-i Ömer' den olan bir rivayetinde N a f 1 şöyle demiştir: "İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn devrinde ve Ebû Bekir. Ömer ve Osman'ın emirlikleri döneminde ve Muâviye'nin halifeğinİn İlk zamanlarında arazilerini kiraya veriyordu. Nihayet Muâviye'nin hilafetinin son zamanlarında İbn-i Ömer, Râfi bin Ha-dîc'in bu muamele hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yasaklamasının bulunduğunu söylediğini işitince İbn-i Ömer, Rafi'in yanma girdi. Ben de İbn-i Ömer ile beraberdim. İbn-i Ömer bu meseleyi Râfi'a sordu. Râfi de t Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarlaları kiraya vermeyi menediyordu, dedi. İbn-i Ömer de bundan sonra bu işi terketti ve kendisine sorulduğu zaman t Râfi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını söyledi, derdi."

Hülâsa görüldüğü gibi î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) bu görüşte olmadığı ve uzun süre uygulaması böyle olmadığı halde R â f i'in bu hadisinden sonra ihtiyatlı davranarak bu işi bırakmıştır.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Buhârî ve Müslim tarafından da rivayet olunmuştur. Bu iki hadiste, kişinin kendi arazisini ekmesi veya din kardeşine karşılıksız ve menfaatsız ektirmesi emrediliyor. Bu yapılmadığı takdirde arazi sahibinin arazisini elinde tutması yâni kiraya vermemesi emrediliyor.
'Arazi sahibinin bunu elinde tutması" hükmü ile ilgili olarak el-Fetih yazan şöyle der: Bir araziyi boş bırakmak onun menfaatini zayi etmek demektir. Bu ise malı zayi etmek sayılır. Halbuki bir malın zayi edilmesi sabit ve sahih hadislerle yasaklanmıştır. Bu itibarla yukardaki hüküm müşkil görülüyor. Bu müşkile şöyle cevab verilmiştir: Bir malı zayi etmenin yasaklığı o malın aynisini veya telâfisi mümkün olmayan menfaatini elden atmaktır. Burdaki hüküm ise ona ters düşmez. Çünkü bir arazi ekilmediği zaman yararsız kalmış olmaz. Ondan ot, yakacak gibi şeyler elde edilebilir, hayvanların merası olabilir ve benzeri işlerde kullanılması mümkündür. Faraza hiç bir yararı olmasa bile toprağı dinlendirilmiş, İslah edilmiş ve güçlendirilmiş olur. İcâbında bir yıl sonra işletilince iki yıllık verim alınabilir. Bu cevab, hadîsteki yasaklamanın her nevi kirayı kapsaması hâline aittir. Şayet hadisteki yasaklama o gün için uygulanan kira usûlüne âit ise arazinin muattal ve boş bırakılması emri söz konusu değildir. O zamanki usûl: Arazi, alınacak mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi bir mikdar karşılığında kiraya verilmesi şeklinde idi. Hadis bu şekli yasaklıyor ise arazi başka usulle kiraya verilebilir. Meselâ altın ve gümüş karşılığı kiraya verilebilir.
Bu bâbta rivayet edilen hadislerin zahirine göre araziyi, mahsûlünden alınacak belirli bir mikdanna, meselâ yansına, üçte birisine, beşte birisine karşılık kiraya vermek caiz değildir. Fakat altın veya gümüş karşılığında kiraya vermek meşrudur. Bu bâbtan sonra gelen bâblarda araziyi, mahsûlünün belirli bir mikdanna karşılık kiraya vermenin câizliğine, yasak olan Müzâraa'nm hangi nevî Müzâraa olduğuna ve altın gümüş karşılığında araziyi kiraya vermenin câizliğine ait hadîsler gelecektir. Hepsinin kısa izahı bitince âlimlerin görüşlerini beyân etmeye çalışacağım. [21]

8- Araziyi Kiraya Vermek Babı

2453) îbn-i Ömer'in (mevlâsı) Nâfi (Radtyallâhü anhümyâen rivayet edildiğine göre Nâfi şöyle demiştir :
(Abdullah) bin Ömer kendisine âit bir araziyi ekilmek üzere kiraya veriyordu. Sonra (bir gün) bir adam onun yanına gelerek t Râ-fi bin Hadîc, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tarlalan ekilmek üzere kiraya vermey? yasakladığını söyledi» diye ona haber verdi. Bunun üzerine İbn-i Ömer (Râfi'in yanma) gitti. Ben de onunla beraber gittim. Nihayet (Mescid-i Nebevi ile çarşı arasında bulunan) el-Belât (denilen yer) de Râfi*in yanına vardı ve bunu ona sordu. Râfi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn tarlaları (ekilmek üzere) kiraya vermeyi yasakladığını ona haber verdi. Bunun üzerine Abdullah (bin Ömer) tarlalarını kiraya vermeyi ter-ketti."

2454) Câbir bin AbdİlIah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
flfesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) bize bir httfte trtid ederken buyurdu ki t
«Kimin arazisi varsa onu (kendine) eksin veya (din kardeşine bedelsiz) ektirsin. Onu kiraya vermesin.»'*

2455) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhâkale'den *«My etti.
Münakale arazinin (ekilmek üzere) kiralanmasıdır.*'[22]

İzahı

Nâfi aracılığı ile îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'dw rivayet olunan ilk hadis Buh&ri, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Buh&ri, Müsli» ve N e s â I tarafından da rivayet olunmuştur.Ebü Said
(Radıyallâhü anhJ'm hadisi ise N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir.
Araziyi, mahsûlünün belirli bir mikdan karşılığında kiraya vermeye Müzâraa, Muhabere ve Muhakale denildiğini bundan önceki babın girişinde anlatmıştım. Bu muameleyi caiz görmeyenler bu bâbta ve bundan önceki bâbta geçen hadisleri delil gösterirler. Bu muamelenin câizliğine hükmeden âlimlerin bu hadislere verdikleri cevabların bir kısmı 10., 11. ve 14. bâblarda geçen hadislerdir. Bir de buradaki yasaklama tenzihen mekruhluk manasınadır. Amaç yardımlaşmaya teşvik ve ihtiyaçtan fazla tarlası bulunan müslüman-Jarın bunu îcarsız olarak din kardeşlerinin yararlanmasına emaneten vermesini istemektir, diye yorum yapanlar vardır. [23]

9- Ağaçsız Arazi (Tarla)Yi Altın Ve Gümüş Karşılığı Kiraya Vermeye Dâir Ruhsat Babı

2456) Tâvûs'darı rivayet edildiğine göre :
Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) halkın, araziyi kiralama hakkında (ileri geri) çok konuştuklarını işitince: Sübhânallah. Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak:
«Herhangi biriniz arazisini menfaat:uz ve geçici olarak (din) kardeşine vermeli idi», buyurdu ve araziyi kiraya vermeyi yasaklamadı, dedi."

2457) (Abdullah) Mn Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)\\nn rivayet edildiğine göre Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Selhm) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz herhangi birinizin kendi arazisini (din) kardeşine (işletmesi için) menfaatsız ve geçici olarak vermesi, arazi (yi işletme) karşılığı) şunu ve bunu (yâni malûm bir ücreti) almasından kendisi için daha iyidir.-
İbn-i Abbâs dedi ki: Bu (yâni araziyi malum bir ücret karşılığında kiraya vermek) Hakl'dır .Ensâr diliyle de Muhâkale'dir."

2458) Hanzala bin Kays'den (el-Ensârî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi (araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermenin hükmünü) Râfi bin Hadice sordum. Râfi dedi ki s Biz (müstecire) : Bu ki t'an in çıkaracağı (mahsûl) sana ve bu parçanın çıkaracağı (hâsılat) bana ait olmak üzere (diyerek) arazimizi kiraya veriyorduk. Sonra arazimizi, çıkaracağı mahsûl karşılığında kiraya vermekten menedildik. (Fakat) arazimizi gümüş (ve altın) karşılığında kiraya vermekten menedilmedik." [24]

İzahı

I b ti-i A bbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Râfi (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadisin zahirine göre araziyi kiraya vermekte bir sakınca yoktur. Kira durumu herhangi bir kayıtla tahdîd edilmediğine göre ister altın ve gümüş karşılığı olsun, ister araziden alınacak mahsûlün üçte bir gibi belirli bir mikdarı karşılığı olsun kira işleminin caizliği anlamı çıkarılabilir. Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'e âit metin ise müslümanları Minha"ya teşvik mahiyetindedir. Yâni araziyi kira olmaksızın bir müslümanın işletmesine, kendine ekip biçmesine ve böylece yararlanmasına geçici olarak tahsisi tavsiye edilmektedir. Bâzıları bu teşvik emrini araziyi kiraya vermenin yasaklanması anlamına yorumladığı nedeniyle 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm bu açıklamayı yaptığı anlaşılıyor.
Haki ve Muhkala'nm ayni şey olduğu, Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) tarafından ifâde edilmiştir. Bu da bir araziyi belirli bir ücret karşılığında kiraya vermektir. 7. babın girişinde Muhâka-la'nın tarifini yaptım. Bu hadisde araziyi belirli bir ücret, meselâ iki ölçek buğday veya on gram altın karşılığında kiraya vermenin câizliğine delâlet eder.
Râf i bin Hadic (Radıyallâhü anh)'in hadisi de arazinin belirli bir mikdar gümüş veya altın karşılığında kiraya vermenin câizliğine delâlet eder. Fakat arazinin şu parçasının mahsûlü arazi sahibine ve bu parçasının mahsûlü kiracıya âit olmak üzere yapılacak kira işleminin yasaklandığı bu hadiste belirtilmektedir. Çünkü böyle bir akid taraflardan birisinin aldanmasına vesile olabilir. Bu hadisin bâzı rivayetlerinde Râfi bin Hadîc

(Radıyallâhü anh) "Ama altın ve gümüş karşılığında kiraya vermekte beis yoktur" demiştir. Bunun için tercemede altın kelimesini parantez içine aldım.
Alimlerin arazi kiralamaya âit görüşleri 12. babın hadisi hakkında yapılacak izah bölümünde anlatılacaktır. [25]

10- Yasak Olan Müzâraa Babı

2459) Râfi bin Hadîc (Radıyallâhü an/r)'den rivayet edildiğine göre amcası Zuheyr (Radtyallâhü anh) :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize kolay olan bir işten bizi menetti, dedi. (Râfi demiştir ki) Ben de t
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söylediği şey muhakkak bir gerçektir, dedim.Bunun üzerine (amcam) Zuheyr dedi ki: ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) :
«Tarlalarınızı ne yapıyorsunuz?» diye sordu. Biz t Arazimizi (mahsûlünün) üçte birisi, dörtte birisi ve buğdaydan, arpadan vesk (denilen ölçek) ler karşılığında kiraya veriyoruz, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle yapmayınız. Bunları ya kendiniz ekiniz veya (başkasına ücretsiz verip) ektiriniz-, buyurdu/*

2460) Râfi bin Hadîc'in yeğeni Üseyd bin ZuHayr (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Birimizin arazisi ihtiyacından fazla olunca onu mahsûlünün üçte bir, dörtte bir ve yarısı karşılığı (kiraya) verir ve su arklarının kenarlarında yetişen mahsûlden üç hisse, kusara (kapçıklar) ve tarlanın sulak kısmının mahsûlünü (n kendisine verilmesini) şart ederdi. Geçim o zaman zor idi. Ziraatçı kimse de arazide demirle ve Allah'ın dilediği tarım âletleri ile çalışmak suretiyle ondan yararlanabilirdi. (Bir gün) Râfi bin Hadic yanımıza gelerek i ResûluUah (Saİ-lallahü Aleyhi ve Sellem) size yararlı olan bir işten şüphesiz nehiy etti. Allah'a itaat ve Onun Resulüne itaat sizin için daha yararlıdır. Şüphesiz, Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sizi Haki muamelesinden men e t ti ve buyuruyor ki
-Kim ki arazisi ihtiyacından fazla ise bunu (zirâat için etin) kardeşine (karşılıksız) versin. (Yâni kardeşi geçici olarak onu ekip yararlansın) ya da (tarlasını ekinsiz) bıraksın- dedi."

2461) Vrve bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) dedi ki: Allah Râfi bin Ha-dic'i mağfiret eylesin. Vallahi ben (Müzâraa'ya ait) hadîsi ondan daha iyi bilirim. (Müzâraa'dan dolayı) dögüşmüş olan iki adam Pey-« gamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellemİ'e geldiler. Peygamber de: «Hâliniz böyle olursa tarlaları kiraya vermeyiniz,» buyurdu. Râfi de Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn (yalnız) : «Tarlaları kiraya vermeyiniz» emrini işitmiş (olayın evveliyatını işitmemiş) tir." [26]

İzahı

Râfi (Radıyallâhü anh)'m amcası Z u h a y r (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîsi Buhârî, Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmt'in Z u h a y r'a: -Siz arazinizi ne yapıyorsunuz?» şeklindeki sorusuna verdiği cevab, Buhârî' nin rivayetinde: "Tarlaların sulak tarafı (bize) olmak üzere ve hurmadan arpadan vesk (denilen ölçek) ler karşılığında kiraya veriyoruz" biçimindedir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buna karşılık buyruğunda da: «Veya tarlalarınızı (boş) tutunuz.» ilâvesi vardır.
Üseyd bin Zuhayr (Radıyallâhü anh) in Râfi (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîsi E b û D â v ü d ve Ne-s â i de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Cedâvit Cedvel'in çoğuludur. Küçük nehirler manasınadır. Bur-da tarlalar içinde açılan küçük arklar kasdedümiştir.
Kusara: Harman dövülüp savunulduktan sonra başaklar içinde kalan hububata denildiği gibi, hububat eleklerde elenince elek üstünde kalan kabuklu tanelere de denilir. Bunu kapçık olarak ter-ceme ettik.
Rebî: Küçük nehir anlammadır.
Haki: 2457 nolu hadîsin izahı bölümünde tarif edildi.
Zuhayr (Radıyallâhü anh)'m hadîsine göre bir araziyi, ondan alınacak mahsûlün üçte bir ve dörtte bir gibi belirli bir mikda-n veya arpadan, buğdaydan belirli ölçekler karşılığında kiraya vermenin yasaklığına delâlet eder.
Üseyd (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise bir araziyi, ondan alınacak mahsûlün üçte bir ve dörtte bir gibi belirli bir mikdarı karşılığında ve tarlanın şu tarafından, bu kısmından alınacak mahsûl tarla sahibine âit olmak üzere kiraya vermenin yasaklığına delâlet eder.
Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise tarafların niza ve döğüşmelerine yol açacak şekilde araziyi kiraya vermenin yasaklığına delâlet eder. Bu hadis Ebü Dâvûd ve Nesâ i tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadisler karşısında ilim ehlinin görüşlerini 12. babın hadisinin izahı bölümünde vereceğim. [27]

11- (Mahsûlün) Üçte Biri Ve Dörtte Biri Karşılığında Müzâraa (Arâziyî Kîraya Verme) Ruhsatı Babı

2462) Amr bin Dinar'dan; Şöyle demiştir:
Ben Tavûs'a; Yâ Ebâ Abdirrahmân! Keşke şu muhabere İşini bı-rakaydın. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını söylüyorlar, dedim. Tavus (Radıyallâhü anh) :
Ey Amr! Ben (arazimi kiraya verdiğim) kimselere yardım (kolaylık) ederek (arazimi) veriyorum. Şüphesiz Muaz bin Cebel (Radıyallâhü anh) de bizim yanımızda (yâni Yemen'de vali iken) halkı Muhabere İşlemi üzerinde tuttu (yâni ruhsat verip destekledi). Ve (Muhabere hükmünden) herkesten ziyâde haberdar olan zât (Yâni lbn-i Abbâs) (Radıyallâhü anhümâ) bana haber verdi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhabere işlemini yasaklamadı ve lâkin buyurdu ki t
«Şüphesiz birinizin, arazisini ziraat için (din) kardeşine karşılıksız vermesi, o arazi karşılığında belirli bir ücret almasından kendisi için hayırlıdır."
Üseyd b. Zuhayr (R.A.Kın hâl tercemesi
Üseyd bin Zuhayr bin RAfl el-Evsl (R.A.) Hendek savaşma katılan sahabl-lerdendir. tkl hadisi var. Sünen s&hibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Ra-vlleri, oğlu Râfi, Mttcâhid ve tkrime bin H&Iid'dir. Mervân bin el-Hakem'in devrinde vefat etmiştir. (Hulasa: 38)
R&ff bin Hadls'in amcası Zuhayr bin Râfi bin Adi bin Yezld el-Evsl el-Mede-nl (R.A.) Akabe görüşmelerinde bulunan bahtiyar sahâbllerdendir. Bedir savasında bulunup bulunmadığı hususu İhtilaflıdır. Buhari, Müslim, Nesal ve İbn-İ Mâceh onun bir hadisini rivftyet etmişlerdir. R&vlsİ kardeşi oğlu Rafl bin Ha-dtc (R.A.)'dir. (Hulasa : 182)

2463) Tâvûs'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Şüphesiz Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) Resûlullah (Sallal-tahü Aleyhi ve Sellem)'İn, Ebû Bekir'in, Ömer'in ve Osman (Radıyallâhü anhüm)'ün devirlerinde araziyi (mahsûlünün) Üçte biri ve dörtte biri karşılığında kiraya vermiştir. (O dönemlerden) bu güne kadar anılan kira işlemi uygulanmaktadır."
Not: Zev&İd'de söyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvileri sıka »atlardır. Çünkü râvl Ahmed bin Sabit hakkında tbn-i Hibban: O sikalar içindedir, isi dosdoğrudur, demiştir. Senedin kalan ravîleri S&hlh-i Buhari'de yer almışlar, hüccet sayumışlardır, derim.
Şüphesiz birinizin, arazisini ziraat için (din) kardeşine (ücretsiz) vermesi, belirli bir ücret karşılığı vermesinden kendisi için hayırlıdır." [28]

İzahı

T â v û s '.un ilk hadisini Buhâri, Müslim, Tirmizi ve K e s â i de rivayet etmişlerdir. Onun ikinci hadîsi Zevâid tü-ründendir. Üçüncü hadîsi ise Buharı ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadîse göre Muhabere işlemi Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yasaklanmamış, yalnız araziyi ekilmek üzere karşılıksız olarak bir müslümana muvakkaten vermenin ücretle vermekten arazi sahibi için daha iyi olduğu bildirilmiştir. A m r bin Di nâr Tâvüs'a: Keşke şu Muhabere işini bırak say d in. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunu yasakladığını söylüyorlar, demiş. E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te: A m r' in bu sözü ile Râf i bin Hadis (Ra-dıyallâhü anh Tın hadisine işaret ettiğini sanıyorum. Müslim ve N e s â i' nin Hammâdbin Zeyd yoluyla A m r bin Dinar' dan rivayet ettiklerine göre şöyle demiştir: "Tavus, arazisini altın ve gümüş karşılığında kiraya vermekten hoşlanmazdı ve mahsûlün

Üçte biri ve dörtte biri karşılığında kiraya vermekte bir beis görmezdi. Bir defa Mücâhid, ona: Sen Raf i bin Ha-dic (Radıyallâhü anh)'ın oğlunun yanına git de onun kendi babasından rivayet ettiği hadisi dinle, dedi. Tâvûs, (Mücâhid'e) :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yasakladığını bilsem bunu yapmam. Lâkin bu isi Râfi'in oğlundan daha iyi bilen fbn-i Abbas (Radıyallâhü anh) bana şu hadisi rivayet etti, diyerek (burdaki) hadisini anlattı."
T â v û s ' un rivayet ettiği ikinci hadise göre bir araziyi, mahsulünün üçte biri veya dörtte biri karşılığında kiraya vermede bir sakınca yoktur. Mu âz bin Cebel (Radıyallâhü anhî'm uygulaması, gerek Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) devrinde ve gerkese dört halîfe döneminde böyle devam etmiştir. O günden bu güne kadar yâni Tav û s' un zamanına kadar olan tatbikat da böyle devam edegelmiştir.
Üçüncü hadîs de birinci hadîsin benzeridir. Bu hadîste geçen "Ha-râc" kelimesi ücret manasınadır.
Bu bâbta geçen hadisler, araziyi belirli bir ücret karşılığında tarım için kiraya vermekte bîr sakınca bulunmadığına delâlet ederler. Ücret, arazi mahsûlünün üçte biri gibi belirli bir mikdarı olabilir.
El Fetih yazan: t b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh), bu ha-dişiyle, Müzâraa'dan nehiy eden hadîsin varlığını inkâr etmiyor. Onun maksadı şudur: Nehye âit nehiy eden hadisi açıklamış oluyor, şunu demek istiyor; Müzâraa'nın nehyinden maksad bunun yapılmasının yasaklığı değil, araziyi ziraat için ücretsiz olarak vermenin daha iyi olduğunu bildirmektir. Bir kavle göre İ b n - i Ab bas (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Müzâraa işinin aslı yasak değildir. Sıhhatli bir akid yapılırsa bir sakıncası yoktur. Bu yasaklanmamıştır. Fakat Müzâraa akdi yapılırken fâsid bir takım şartlar koş ulursa (Meselâ: Arazinin sulak tarafının mahsûlünün arazi sahibine âit olması şartı gibi) o takdirde yasaktır. Yasaklamaya âit hadisler böyle fâsid şartlara sahne olan Müzâraa akidlerine mahsustur. Lâkin T i r m i z î' deki rivayette : "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Müzaraa'yı haram kılmadı'* ifâdesi bulunuyor. Bu ifâde benim yorumumu takviye ediyor, der.[29]
İlim ehlinin görüşlerini bundan sonraki bâbta beyân edeceğimi tekrar hatırlatmakta fayda görüyorum. [30]

12- Araziyî (Belirli) Bir Mîkdar Zahire Karşılığı Kiralamak Babı

2465) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Münakale ederdik (Yâni tarlalarımızı malum bir ücret karşılığında kiraya verirdik.) Râfi'in anlattığına göre amcalanndan birisi onların yanına varmış ve şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Kimin arazisi varsa onu belirli bir mikdar zahire karşılığı kiraya vermesin.»" [31]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin zahirine göre bir araziyi belirli bir mikdar zahire meselâ iki ölçek buğday karşılığında kiraya vermek yasaktır. Ebû Davud'un rivayetinde bu hadîsin metni ile 2459 nolu ha: dişin metni birleştirilmiştir. Râfi (Radıyallâhü anh)'m oradaki râvisi Süleyman bin Yesâr' dır. Müellifimizinkine gelince bu hadîste R â f i' in râvisi gene Süleyman bin Yesâr' dır. Fakat 2459. hadîste Ebü'n-Necâşî' dir. Ebû D â v ü d' un rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'e âit metin meâlen şöyledir:
«Kimin arazisi varsa onu kendisi eksin. Ya da (din) kardeşine (meccânen) ektirsin. Onu ne (arazi mahsûlünün) üçte biri, ne dörtte biri ne de belirli bir mikdar zahire ile kiraya veremez (veya kira-ya vermesin).»"
Bu hadîse göre bir araziyi belirli bir mikdar zahire karşılığında kiraya vermek yasaktır. Bu hadîsin Ebü Davud'un sünenin-deki rivayet ile müellifimizin 2459 nolu rivayeti arazinin elde edilecek mahsûlün üçte biri ve dörtte biri gibi belirli bir mikdarı karşılığında kiraya verilmesinin yasaklığma delâlet eder. [32]

7. Bâbtan 12. Baba Kadar Olan Bâblarda Rivayet Edilen Hadisler Ve Âlimlerin Müzâraa Hakkındaki Görüşleri

Bu bablarda geçen hadislerin bâzısına göre araziyi kiraya vermek caiz değildir. Bazılarına göre belirli bir mikdar zahire karşılığında kiraya vermek veya araziden elde edilecek mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi bir mikdarı karşılığında kiraya vermek caiz değildir. Bir kısım hadislere göre bu şekilde kiraya vermek caizdir. Gene bâzı hadîslere göre araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermek caizdir. Diğer bir kısım hadîslere göre belirli bir ücret karşılığında kiraya vermek caizdir. Bu hadîslerden altı tanesi E â f i (Radıyallâhü anhJ'den rivayet edilmiştir. Avnü'l-Mabûd yazanımı beyânına göre Hattâbî: Ahmed bin Hanbel. Râfi' in bu konudaki hadislerini zayıf sayarak şöyle demiştir, der. "Raf i' in hadisi çok renklidir, — Yâni muzdarib'tir, rivayetleri muhteliftir— Çünkü kendisinde yapılan rivayetlerin birisinde: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim şöyle buyurdu, der. Bir başka rivayette: Amcam, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm'in şöyle buyurduğunu söyledi, der." diye bilgi verdikten sonra Hattâbî sözüne devamla: Ahmed bin Hanbel Müzâraa işlemini caiz görmüş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-SalSttÜ ve's-selâm) "in H a y b e r arazisini bu yerdeki yahûdilere Mûift-raa şeklinde ve H a y b e r bahçelerini Müsakat şeklinde verdiğini, delil göstermiştir. îbn-i Ebi Leylâ, Yakûb, M u -hammed, îbn-i Sir'în, Îbnü'l-Müseyyeb, Zaferi ve Ömer bin Abdilaziz de Müzâraa akdini caiz saymışlardır. Fakat Ebû Hanife. Mâlik ve Şafii l&İ-zâraa işlemini caiz görmemişlerdir. Bunlar R â f i'in hadîsinin zahirini tutmuşlar ve bunun gerçek illetine Ahmed gibi muttali olmamışlardır. Müzâraa, araziden alınacak mahsûlün üçte biri ve dörtte biri gibi belirli bir hissesi karşılığında veya tarafların anlaşacakları belirli başka bir ücret karşılığında caizdir. Ancak Müza-raa akdinde fâsid şartlatın bulunmaması gereklidir. (Meselâ tarlanın şu sulak tarafının mahsûlünün arazi sahibine âit olması şartı gibi). Bütün İslâm memleketlerindeki uygulama böyledir. Râfi bin H a d i c (Radıyallâhü anhVden rivayet edilen hadislerin bir kısmı mücmeldir. Bir kısmı tafsilâtlıdır. Gerek Râfi' den ve gerekse başka sahâbilerden rivayet olunan ve Müzarra'nın her çeşidinin yasaklandığına delâlet eden mücmel hadisler Müzâraa nin şu veya bu nevinin câizliğine delâlet eden tafsilâtlı rivayetlere uygun yorumlanmahdır. Nitekim îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh). Müzâraa yapılmamasına dâir hadislerin anlam ve hikmetini sezerek : Bu hadislerden maksad araziyi, mahsûlün belirli bir mikdan karşılığında kiraya vermenin haram kılınması değildir. Amaç müs-lümanların birbirlerine yardımcı olmaları ve ihtiyacından fazla arazisi bulunan bir kimseyi bunu meccânen din kardeşine ziraat için vermesine teşviktir. Nitekim Raf i' den yapılan bâzı rivayetlerde Müzâraa'nm fâsid ve bâtıl bir takım şartlara bağlandığı ifâde edilmiştir. Bunlardan birisi Hanzala bin Kays'm R â -f i' den rivayet ettiği (2458 nolu) hadisidir. Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) de rivayet edilen (2461 nolu) hadîsinde araziyi kiraya vermenin yasak kılınması sebebini açıklamaktadır. M u -hammed bin İshâk, Müzâraa hakkında bir kitab yazmış ve orada güzel bilgiler vererek, bu işlemin yasaklanmasına ait hadislerin gerçek nedenlerini anlatmıştır." (H a t t â b î' nin sözü bitti.) [33]

Âlimlerin Müzâraa Hakkındaki Görüşleri

Müzâraa hakkında vârid olan ve büyük bir kısmı müellifimizin burada 7 -12. bâblarda rivayet ettiği hadîslerden ibaret olan rivayetleri nakleden N e v e v i âlimlerin görüşlerini özetle şöyle açıklar :
1. Tâvûs ve Hasan-ı Basri: Tarlaları kiraya vermek ne şekilde olursa olsun caiz değildir. Ne mikdan belirli ölçeklerle tesbit edilen her hangi bir nah ire ile, ne tarladan alınacak mahsûlün belirîî bir hissesi ile ne de altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmez. Çünkü bâzı hadislerde tarlaların kiraya verilmesi herhangi bir kayda bağlı kılınmadan yasaklanmıştır, derler. (2450. 2451. 2452. 2453, 2454 ve 2455 nolu hadisler gibi.)
2. £bü Hanife, Şafii ve çok âlimler: Araziyi, altın, gümüş, zahire, elbise vesâir mallar karşılığında kiraya vermek caizdir. Anılan mallar tarlada ekilecek mal cinsinden veya başka cinsler ve çeşitlerden olmasında bir sakınca yoktur. Lâkin tarladan elde edilecek mahsûlün üçte birisi gibi belirli bir hisse karşılığında kiraya vermek caiz değildir. Böyle bir kiralamaya Muhabere ismi verilir. Keza tarlanın belirli bir tarafın mahsûlünün tarla sahibine âit olması şartının koşulduğu kiralama işi de caiz değildir, demişlerdir. Bunların delilleri tarlaların altın, gümüş ve benzeri mallar karşılığında kiraya verilmesinin Cnizliğini ifâde eden R â f i bin H a -d! c ile Sabit bin Dâhhâk'ın yukarda gecen hadisleridir. (2458 nolu hadis, hattâ 2456 nolu hadis de böyle.)
Bu grubtaki âlimler, tarlaları kiraya vermenin yasaklanmasına dâir hadîsleri iki şekilde tevil etmişlerdir:
Bir yorum şöyledir: Yasaklama, tarlanın sulu kısmından veya şu kıtadan alınacak mahsûl tarla sahibine âit olmak üzere veya mahsûlün üçte bir, dörtte bir hissesi karşılığında yapılan kira işlemine aittir. Nitekim hadis râvileri bu hadîsleri böyle yorumlamışlardır.

îkinci yorum : Söz konusu yasaklama tenzihen mekruhtuk içindir. Bundan amaç, müslümanları yardımlaşmaya (ve ihtiyacından fazla tarlası bulunanların bunu tarım için ücretsiz olarak din kardeşlerine vermeye teşviktir.
Bu iki yorum veya bunlardan birisi zaruridir, Çünkü hadîsler arasında görülen ihtilâf ancak bu şekil yorumlamakla giderilebilir. Buhârî ve başkası şu son yoruma işaret etmişlerdir. Bunun anlamı İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) den de rivayet edilmiştir.
3. R e b İ a : Araziyi yalnız altın ve gümüş karşılığında kiraya vermek caizdir. Başka bir mal karşılığında kiraya vermek caiz değildir, demiştir. (2449 ve 2458 nolu hadîs Rabia için delil sayılabilir) .
4. Mâlik: Araziyi zahire karşılığında kiraya vermek caiz değildir. Fakat altın, gümüş ve başka mallar karşılığında kiraya vermek caizdir, demiştir
5. Ahmed, E b û Yûsuf, Muhamraed bin el-Hasan. M âl i k iler1 den bir cemâat ve başka âlimler: Araziyi altın, gümüş, karşılığında kiraya vermek ve arazi mahsûlünün üçte bir, dörtte bir gibi belirli bir hissesi karşılığında kiraya vermek, yâni bu tür Müzâraa caizdir, demişlerdir. 1 b n - i Süreye. Ibn-i Huzeyme. Hattâbi ve diğer arkadaşlarımızdan muhakkik âlimler de böyle demişlerdir. Kuvvetli ve seçkin görüş de budur. Bu görüşün kuvvetliliğini Müsakat babında anlatacağız." (N e v e v î' nin sözü bitti.) [34]

13- Bir Kavmin Arazisini Onların İzni Olmaksızın Eken Kimse (Hakkinda Gelen Hadîs) Babı

2466) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaHallnhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir kavmin arazisini onların izni olmaksızın ekerse, ziraattan ona bir şey yoktur ve onun masrafı (arazi sâhiblerince) ödenir.." [35]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvüd da bunu rivayet etmişlerdir. Hadîs, bir araziyi gasbedip eken kimseye ziraattan bir şey ve-riimiyeceğin© ve ancak tarla için yaptığı masrafın arazi sahibi tarafından kendisine ödeneceğine delildir. Tirmizi: îlim ehlinin bâzısının uygulaması bu hadîse dayanır. Ahmed ve îshâk'ın kavli de böyledir, demiştir.
Avnü'l'Mabûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Îbn-i Reslân, es-Sünen şerhinde şöyle der: T i r m i -z I'nin dediği gibi Ahmed bu hadisi delil göstererek şöyle hükmetmiştir. Sahibinden izin alınmadan ekilen bir arazi, ya ekini biçilip kaldırıldıktan sonra veya ekini henüz ayakta iken sahibi tarafından geri alınır. Eğer arazi sahibi, arazisini hasaddan sonra geri alırsa, kaldırılan mahsul tarlayı gasben ekmiş olana aittir. Bu hükme muhalefet eden bir âlimi bilmiyoruz. Mahsûlün araziyi gas-bedene âit olmasının sebebine gelince, mahsul onun attığı tohumdan meydana gelmiş ve fazlalaşmış bir malı durumundadır. Araziyi gasbeden kişi, bunu sahibine teslim edinceye kadar geçen süre için arazinin kirasını ödemek mecburiyetindedir. Ayrıca, ziraat nedeniyle tarlanın toprağında meydana gelen zayıflığın tazminatını ödemesi ve tarlada ziraattan dolayı açılan çukurları doldurup tarlayı tesviyesi gerekir. Şayet ekin, henüz biçilmemiş iken arazi sahibi, araziye el koyup alırsa, araziye tecâvüz etmiş tarafı, ektiğini kökünden söküp götürmeye zorlayamaz. O yâni tarla sahibi dilerse mütecavizin masrafını öder ve ekin kendisine âit olur. Dilerse ekini, mütecavize bırakır. (Yukarda anlatıldığı gibi arazinin kirasını, toprağın zayıflamasının tazminatını alır ve mütecaviz, hasaddan sonra tarlayı eski hâline göre tesviye eder.) Ebû Ubeyd de böyle hükmetmiştir.
Şafii ve fıkıhçıların ekserisi: Arazi sahibi, mütecaviz tarafı, ekinini kökünden söküp götürmeye zorlama hakkına sahiptir, demisler ve«Hiç bir zâlimin (mütecavizin ekip diktiği) kökü için (veya haksız yere) ekilip dikilen hiç bir kök İçin bir hak yoktur.» hadisini delil göstermişlerdi. Bu gruba göre ekin, tohum sahibine aittir ve tohum sahibi buna karşılık arazi kirasını öder. (Yâni tarla sahibi mütecavizin ektiği ekini kökünden söktü-rebilir ve söktürdüğü takdirde bunu mütecavize teslim etmekle beraber tarlasının işgal edilmiş olduğu süre için mütecavizden kira alır. Şayet söktürmeyip mahsûlü biçme zamanına kadar müsaade ederse gene mahsul mütecavizindir ve mütecaviz tarlanın kirasını öder.)
İbn-i Reslân daha sonra ilk grubun başka bir delilini zikretmektedir. Bu arada özetle şöyle der: Şafiî ve arkadaşlarının gösterdikleri delil dikilip yer altına uzun kök salan fidanlar hakkındadır. Râfi (Radıyallâhü anhj'ın hadisi ise ekilen tanm hakkındadır. Durum bu olunca iki hadis arasında bir çelişki söz konusu olmaz ve her iki hadisle amel edilir.
Ş e v k â n i' nin beyânına göre Mâlik ve Medine-i Münevvre âlimlerinin ekserisi ilk grub gibi hükmetmişlerdir.
Hadîsin; cümlesinin mânâsı şudur: "Tarlayı gasbede adama tarlada yaptığı ekim, sulama, tohum ve diğer masraflar tarla sahibi tarafından ödenir." Bir kavle göre bu cümledeki nafakadan maksad ziraatın değeridir. Yâni ziraatın kıymeti takdir edilir ve takdir edilen kıymet ne ise tarla sahibi tarafından adama Ödenir. İlk mânâ hadisin zahirine daha uygundur." [36]

14- Hurma Ağaçları Ve Üzüm Bağları (Müsâkat) Muamelesi Babı

Bu bâbtaki hadislerin tercemesine geçmeden önce Müsâkat'ın tarifini yapalım. Çünkü bu bâbtaki hadisler Müsâkat'ın meşruluğu hakkındadır.
Müsâkat kelimesi Sakıy kelimesinden alınmadır. Sakıy kelimesinin lügat mânâsı sulamaktır. Müsâkat fıkıh ıstılahında şuna denilir : Hurma ağaçları ve üzüm asmaları sahibi bunu bir adama teslim eder. Adam bunların sulama, islah ve her türlü bakın* işlerini gdrür. Elde edilen meyvalar pazarlığa göre aralarında taksim edilir. Bu işleme âit yapılan akid Müsâkat'dır. Müsâkafın hükmü ve hangi ağaçlar için yapılabileceği konusundaki ilmi görüşler hadislerin izahı bölümünde verilecektir. Ekinler hakkında yapılan benzerî işleme Müzâraa, Muhabere ve Muhâkale ismi verildiği bundan önce geçen bâblarda anlatılmıştı. Şu halde bahçe sahibi ile bahçıvan arasında yapılan ortaklık akdine Müsâkat denilir. Tarla sahibi ile tarlayı ekip biçen ziraatçı arasında akdedilen ortaklığa Müzâraa, Muhabere ve Muhâkale veya Haki ismi verilir.

2467) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü ankümâydan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (Hayber arazisinden) çıkan meyvadan ve ekinden yansı Hayber (in yahûdi) halkına âît olmak üzere onlarla (müsâkat ve müzâraa) muamelesini yaptı."

2468) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'dzn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber hurmalıklarını
ve arazisini bundan alınacak meyva ve ekinin yarısı karşılığında
Hayber (m yahûdî) halkına (müsâkat ve müzâraa muamele usûlü
ile) verdi."
Not : Zevald'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-Hakem bin Uteybe'nln Mıksem'den yalnız dört hadis rivayet ettiğini ŞuTse söylemiştir. Buradaki fbn-1 Ebl Leyla'nın adı Muhanuned bin Abdirrahman olup zayıf bir rftvldir.

2469) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber*! fethedince burayı (yâni buranın hurmalıklarını ve tarlalarını yerli halkına) meyva ve ekinin yansı karşılısında (Müsâkat ve müzâraa usûlü ile) verdi."
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir. Bunun senedinde bulunan Müslim bin Keysan'ın zayıf olduğunu Ahmed. tbrvi Muin ve başkaları söylemiştir. [37]

İzahı

I b n - i Ömer (Radıyallâhü anhî 'm hadisini N e $ â 1 hâriç, Kütüb-İ Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. İ bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ahmed de rivayet etmiştir.
Müsâakat ve müzâraa'nın ne demek olduğunu bu babın girişinde beyân etmiştim. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hay-b e r' i fethettikten sonra buranın hurmalıklarını müsâkat, tarlalarım da müzâraa usûlü ile yerli halkına vermiştir. Bu yerde oturan yahûdiler hurmalıklarda çalışıp gerekli bakım ve hizmetini yapacaklar, tarlaları ekip biçecekler ve alınacak meyva ve hububatın yansı bunlara verilecek, diye akid yapılmıştı. Bu hadislerden anlaşıldığı üzere müsâkat akdinin sahih sayılabilmesi için bahçe sahibi ile bahçıvanın mahsûldeki hisselerinin tâyin ve tesbiti gereklidir. Müzâraa da böyledir. Bir tarafın hissesi meçhul bırakılınca yapılan akid sahih sayılmaz.
ilk hadisteki "Semer = meyva" kelimesi müsâkat'a ve '*Z«f' s ekin" kelimesi de müzâraa'ya işarettir.
N e v e v i' nin açıkladığı gibi bu hadîsler müsâkat akdinin meşruluğuna delâlet eder. Mâlik, Sevri, el-Leys. Şafii. Ahmed hadlsçilerin bütün

filancaları, Zahiriye mezhebi mensublan ve âlimlerin cumhuru, müsâkatın câizliğine hükmetmişlerdir. Fakat Ebû Hanif e'ye göre müsâkat işlemi caiz değildir. Hattâbî: Ebû Hanife' nin iki arkadaşı yâni Ebû Yûsuf ile Muhammed cumhûr'un kavli ile hükmetmişler, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı: Bu hadisler müzâraa ve muhabere muamelesinin câizliğine hükmeden âlimler için kuvvetli delillerdir. Keza hurma, üzüm ve diğer meyva bahçeleri için müsâkat işleminin câizliğine delâlet ederler. Cumhurun kavli de böyledir. Fethü'1-Bâri'-de beyân edildiği gibi Ebû Hanife ve Züfer: Müsâkat hiç bir surette caiz değildir. Çünkü müsâkat, henüz mevcud olmayan veya meçhul olan meyva üzerinde yapılan bir kira işlemidir. Bilinmeyen bir meblâğ veya henüz var olmayan bir mal karşılığında kira işlemi yapılmaz, demişlerdir.
Müsâkatın câizliğine hükmedenler ise bu görüşe şöyle cevab vermişlerdir: Müsâkat, karma ortak olmak üzere bir malda çahşmak için yapılan bir akiddir. Bu itibarla müsâkat, sermaye bir taraftan ve çahşmak diğer taraftan olmak üzere yapılan ve Mudârebe ismi verilen ortaklık gibidir. Mudârebe işinde de emek sahibi kâra ortak olmak üzere parayı çalıştırıyor. Halbuki, kâr edilip edilmeyeceği ve edildiği takdirde ne kadar olacağı bilinmemektedir. Başka alanlarda da kira işlemi yapılmaktadır. Halbuki kiralanan şeyden sağlanacak yarar henüz meydanda yoktur. Müsâkat da böyledir. Bir nass veya icmâ'ın bir kıyasla iptali mümkün değildir.
Müsâkat'm bütün meyva ağaçlarında caiz olduğunu söyleyenler B u h â r i' nin bazı rivayetlerinde bulunan;
-Hurmalıklardan ve ağaçlardan çıkan (meyvalar)ın yarısı karşılığında» ifadesidir. Bâzı rivâ-yetlerde de «her ekinden, hurmalıktan ve ağaçtan...» denilmektedir.
Bu hadîsler delil gösterilerek, ekinin tohumu tarla sahibinden veya toprağı işletenden olmasmda bir sakınca yoktur, denilmiştir. Çünkü hadîslerde buna dâir bir kayıt yoktur. Keza yılların sayısı belirtilmeden müsâkat ve müzâraa işlemi yapılır, diyenler bu hadîsleri delil göstermişlerdir. Durum böyle olunca bahçe ve tarla sahibi dilediği zaman bahçıvanın ve tarlayı işletenin alâkasını kesebilir.
N e v e v î de Müsâkat ve Müzâraa kitabının baş kısmında özetle şöyle der:
"Müsâkat'ın caiz olmadığını söyleyen Ebû Hanife: Hayta e r savaşla fethedilmiş olup bu yer halkı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in köleleri idi. Bu itibarla H a y b e r bahçeleri ile tarlalarının bütün mahsûlü O'na aitti. Yerlilere verdiği mahsûl de O'na aitti, demiştir. Cumhur ise bu hadîsler ile benzerî hadîslerin zahiri ile hükmetmiştir.
Kadı : Hay ber'in savaşla mı, sulh yoluyla mı yoksa yerlileri başka yere sürmek suretiyle müslümanlarm eline geçtiği yolunda ihtilâf vardır. Bu hususta başka görüşler de vardır. En sıhhatli görüş, bunun bir kısmının savaşla ve kalan bölgenin sulh yoluyla alındığıdır. Mâlik, onun arkadaşları ve tbn-i Uyey-n e' nin kavli de budur. Her görüşün dayanağı durumunda varid olan eserler mevcuttur, der.
N e v e v I daha sonra şöyle der:
Hangi ağaçlar için müsâkat'ın câizliği hususunda da ihtilaf vardır:
1. Davud'a göre yalnız hurma ağaçlan için caizdir.
2. Ş â f i I' ye göre hurma ve üzüm ağaçları için caizdir. Başka ağaçlar için caiz değildir.
3. M â 1 i k' e göre bütün meyva ağaçlan için caizdir. Ş &-fil' nin de böyle bir kavli vardır.
D â v û d : Hurma ağaçlarında müsâkat bir ruhsattır. Bir nass ile bir şeye ruhsat verildiğinde, o şeyin dışında kalanları ruhsatın içine almak caiz değildir, demiştir.
Şafiî de müsâkat'ın hurma ağaçlan için verilen bir ruhsat olduğunu söylemekle beraber; üzüm bağlan şer'î hükümlerin ekserisinde hurma ağaçlan gibi olduğundan bu noktada da hurma ağaçlan gibidir, demiştir.
Mâlik ise: Hurma ağaçlannda müsâkat, ihtiyaç ve maslahat için caiz görülmüştür: Bu neden, diğer ağaçlarda da mevcuttur. Bu itibarla diğer ağaçlarda da müsâkat caizdir, demiştir.
tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde bulunan;
«Meyva veya ekinden» ifâdesini delil gösteren Şafii ve omjn görüşünde olanlar: Müsâkat dolayısıyla yapılan müzâraa işlemi sahihtir, demişlerdir. Halbuki bunlara göre müstakil olarak müzâraa akdini yapmak caiz değildir. Yâni bir adam hurma bahçesini veya üzüm bağını müsâkat usûlü ile bir bahçıvana verdiği zaman bu işleme tâbi olmak üzere tarlasını da müzâraa usûlü ile ayni adama verebilir. Nitekim H a y b e r' de de böyle olmuştur. Fakat bir tarla sahibi kendi tarlasını müzâraa usûlü ile bir kimseye veremez.
Mâlik ise: Müzâraa ne müsâkata tâbi olarak ne de bağımsız olarak caiz değildir, demiştir. Ancak bir adam bahçesini müsâ-kat usûlü ile bir bahçıvana verirken, ağaçlar arasında kalan boşluğu ekmek üzere bahçıvanla müzâraa akdini yapabilir, demiştir.
Ebû Hanîfe ile Züfer ise: Gerek müsâkat ve gerekse müzâraa caiz değildir. İster bunlar ayrı ayrı olsun ister beraber olsun, ister birisi diğeri dolayısıyla olsun her hâl ve durumda caiz olmaz. Bu hususta yapılan akid bâtıldır, demiştir.
îbn-i Ebi Leylâ, Ebû Yûsuf, Muhammed, Küfe" nin diğer âlimleri, hadîsçilerin fıkıhçıları, A h m e d, İbn-i Huzeyme, îbn-i Şüreyh ve diğerleri: Müsâkat ve müzâraa beraber veya ayrı ayn yapılabilir, demişlerdir. Ne-v e v i bu son görüşün daha kuvvetli olduğunu söyleyerek bu bâb-taki hadisleri delil göstermiş ve diğer görüşlere karşı çıkmıştır. N e -v e v î daha sonra şöyle der:
Müsâkat'ın belirli bir süreye bağlanması şarttır. Cumhurun görüşü budur. Çünkü müsâkat da kira gibidir. Kaç yıllık olduğu belirtilmelidir. Cumhur burdaki hadîslere cevaben: Bu hadîsler böyle yorumlanır, demişlerdir. Bir kavle göre belirli bir süreye bağlamadan sureye oagiamacian müsâkat'ın câizliği İslâmiyet'in ilk dönemine ve Resül-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur. Ebû Sevr: Müsâkat için bir süre belirtilmediği takdirde, bir yıllık olarak kabul olunur, demiştir, Z â h i r i y y e mezhebi mensublan ise bu hadislerin zahirine bakarak, müsâkat'ın belirsiz bir zaman için yapılmasının caiz-ligine hükmetmişlerdir." [38]

15- Hurma Ağaçlarını Telkih (Döllendirme) Babı

2470) Talha bin Ubeydillah[39] (Radtyallâhü anh)'den; ŞÖyl^ demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde bir hurma bahçesinin yanından geçtik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hurma ağaçlarını döllendirmekte olan bir topluluk gördü ve:
«Şu adamlar ne yapıyorlar?» diye sordu. (YanmdakÜer) :
Onlar erkek hurma ağacın (m çiçeğin) den (bir parça) alıp dişi hurma ağacı (çiçeği) ne koyuyorlar (döllendiriyorlar), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahâ Aleyhi ve Sellem) :
«Bunun bir yarar sağlıyacağını sanmıyorum» buyurdu. Resûl-i
Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü onlara ulaştı. Onlar da bu işi bıraktılar ve hurma ağaçlarından indiler. Durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşınca şöyle buyurdu:
«O (söylediğim) söz ancak bir zandır. Eğer telkih (döllendirme) bir yarar sağlıyorsa bunu yapınız. Çünkü ben ancak sizin gibi bir beşerim. Zan da şüphesiz (gâh) isabet etmez ve (gâh) isabet eder. Ve lâkin ben.- Allah (şöyle) buyurdu, diyerek size bir şey söyleyince Allah adına yanılmam (veyahut) velâkın ben: Allah (şöyle) buyurdu, diyerek size söylediğim sözde Allah adına yanılmam.»"

2471) Aişe (Radiyallâhü anhâ)\\i\n\ Şöyle demiştir:
peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bâzı sesler işitti ve :
«Bu ses nedir?» buyurdu. (O'nun yanında) olanlar: Hurma ağaçları (sesi)dir. Bunları döllendiriyorlar, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Bunu) yapmasaydılar (kanımca meyvasi) iyi olurdu.» buyurdu. Bunun üzerine (ilgililer) o yıl döllendirme işini yapmadılar. (Fakat ağaçların verdiği) mahsûl şıys (yâni çekirdeği pekişmemiş, âdi
hurma) oldu. Sahâbiler (bu durumu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattılar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«(Yapmak istediğiniz) bir şey dünyanız işinden olursa onunla ilgili bilginiz (esas) dır. O şey dininizin işlerinden olursa (onun hükmü) bana âiddir. [40]

İzahı

Bu iki hadisi Müslim Fadâil kitabında rivayet etmiştir. Müslim'in Âişe ve Enes1 den olan rivayetinde Resûl
Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :«Dünyanızın işini siz daha iyi bilirsiniz.» buyurmuştur.
Telkih ve Te'bîr Arap dilinde müteaddid mânâlara gelir. Burada hurma çiçeklerini döllendirme mânâsına gelmiştir. Bilindiği gibi meyva çiçeklerinde döllenme işi rüzgâr ve böcekler vasıtasıyla yapıldığı gibi başka yollarla da yapılabilir. Bu işe bazen tozlaşma da denilir- Hurma

çiçeklerinde yapılan dölleme şekli hadîsin metninde anlatılmıştır. Erkek hurma çiçeğinden bir parça alınıp dişi hurma çiçeğine yerleştirilir. Döllenen hurma çiçeklerinin verdiği hurma olgun ve dolgun olur. Döllenmeyen ağaçların hurmaları ise Şıys olur. Şıys kelimesi lügat kitablarmda adî hurma ve çekirdeği pekişmemiş hurma mânâlarına açıklanır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in «Dölleme işinin bir yarar sağlıyacağını sanmıyorum» sözü ile ilgili olarak Sindi: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu sözünde doğrudur ve aksi çıkmamıştır. Çünkü gerçekten öyle sanıyordu. Eğer döllemenin bir yarar sağladığım sandığı halde yarar sağladığını sanmadığını söylemiş olsaydı, sözünün hilafı çıktı diye bir şey hatıra gelebilirdi. Hâşâ böyle bir şey söz konusu değildir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyurduğu "Ekzibe" fiili de yanılma mânâsına yorumlanır. Yâni dînî bir hükmü bildirirken O'nun yanılması mümkün değildir, demiştir.
N e v e v î de bu hadîslerin şerhinde özetle şöyle, der :
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, şer'i bir mesele hakkında kişisel ictihâdda bulunduğu zaman bununla amel etmek ve buna uymak zorunludur. Fakat dünya işleri hakkında şer'î bir hüküm olmamak üzere kişisel görüş ve danışma mâhiyetinde bir söz söylerse buna uymak dînen vâcib değildir. Hurma ağaçlarının döllenmesi meselesi hakkında buyurduğu ilk söz bu nevidendir. Bunun içindir ki «Dünya işini siz daha iyi bilirsiniz.» buyurulmuştur.
Âlimler yukardaki durumu beyân ettikleri gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hurma döllenmesine âit sözünün bir durumu bildirmek değil bir zannı ifâde etmekten ibaret olduğunu, nitekim bâzı rivayetlerde bunun belirtildiğini söylemişlerdir. Dünya işleri hakkında O'nun bir zan sahibi olması ve zannettiği duruma aykırı bir durumun belirmesi O'nun için bir noksanlık sayılamaz. Bir peygamber'in bir dünya işinde yanılabilmesinin sebebi ise onların din işlerine önem vermeleri ve dünya işleriyle pek iştigal etmemeleridir."
İkinci hadîste geçen; sözündeki; kelimesi "Şe nu" diye okunabilir. Şe'n kelimesi Arap dilinde durum, hâl, iş, taleb, önemli iş, büyük iş, büyük hâl, huy, tabiat gibi mânâlara gelir. Bir de şuur mânâsına gelir. Müslim' deki rivayet bu son mânâyı kuvvetlendirdiği için böyle terceme ettim. Bu kelime "Şe'ne" şeklinde de okunabilir kanısındayım. Bu takdirde mefûl-i mutlak durumunda olup onu nasbeden fiil "İş'enû"dur. Ve mânâ şöyle olabilir : «Dünya işinize kendiniz yönelinîz, sarılınız, bakınız...»
Sözü edilen kelime "Şeene" diye hareketlenmiştir. Bunun bir kalem hatâsı olduğu kanaatin dayım. Çünkü gerek gramer ve gerekse lügat bakımından uygun bir mânâ bulamadım. [41]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Hurma ağaçlarının döllenmesini sağlamakta bir sakınca yoktur. Diğer ağaçların hükmü de aynidir.
2. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir dînî hükmün beyânı hususunda yanılması mümkün değildir. Fakat dînî bir hüküm mâhiyetini taşımıyan ve tamamen bir dünya işine âit bir meselede Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanılması, yâni o mesele hakkındaki zan ve kanaatinin aksine bir durumun görülmesi mümkündür. Çünkü böyle bir zannm din ile alâkası yoktur. Tamamen dünyaya âit bir mesele ile ilgilidir. Böyle bir zan, Risâlet makamı için bir noksanlık getirmez.
3. Dünya işlerimizi görürken meşru olmak kaydıyla en uygun, yararlı ve kazançlı olanı seçmekte serbestiz. Fakat dinle ilgili sorunların çözümlenmesi için aklımızı hakem yapıp fetva vermemiz mümkün değildir. Mutlaka şer'î delilleri tetkik ve tahlil eden İslâm âlimlerinin beyanlarına göre hareket etmek zorunluluğu mevcuttur. [42]

16- Müslümanlar Üç Şeyde Ortaktırlar, Babı

2472) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Suda, otta ve ateşte. Bunun (satılmak suretiyle alman) bedeli de haramdır.»
Ebû Saîd demiş ki: Sudan maksad akar sudur."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Hırâş'ı Ebû Zur'a, Buhâri ve başkaları zayıf saymışlar. Muhammed bin Ammâr el-Mevsıli de : O, kezzâbtır, demiştir.

2473) Kbû Hüreyre (Radıya/Iâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcnt) şöyle buyurmuştur :
«Üç şey vardır ki vermemezlik edilmezler: Su, ot ve ateş.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir isnaddır ve râvileri mevsuk (güveniliri zâtlardır. Çünkü Muhammed bin Abdillah bin Yezid Ebû. Yahya el-Mekkî'yi Nesâî, İbn-İ Ebi Hatim ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin kalan râvîleri de Buhâri ile Müslim'in şartı üzeredirler.

2474) Âişe (Radtyatlâhü anhâ)\\-An rivayet edildiğine göre kendisi (bir gün Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) :
Yâ Resûlallah! Vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Su, tuz ve ateş», diye cevab verdi, Âişe dedi ki: Ben:
Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şu suyu (esirgememeyi) anladık. Peki, tuz ve ateşin durumu nedir? diye sordum.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana hitaben) :
«Yâ Humeyrâ! Kim bir (parça) ateş verirse, o ateşin pişirdiği yemeğin tamamını sadaka etmiş gibi (sevab kazanmış) olur. Ve kim bir (parça) tuz verirse, o tuzun güzelleştirdiği yemeğin tamâmını sadaka etmiş gibi (sevab kazanmış) olur. Kim Su bulunan yerde bir müslümana bir içim su içirirse bir rakaba (köle - câriye) yi âzadla-nuş gibi (sevab kazanmış) olur ve kim su bulunmayan yerde bir müslümana bir içim su içirirse onu ihya etmiş gibi (sevab sahibi) olur.»"
Not ; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Ali bin Zeyd bin Ced'ân'm zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır. [43]

İzahı

Bu bâbtaki hadisler Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd ilk hadisin mislini muhacirlerden bir adamdan merfû olarak rivayet etmiştir. Oradaki rivayette o muhacirin ismi belirtilmemiştir. Sahâ-binin isminin mechûl kalması hadisin sıhhatini pek etkilemez.Birde şu var: Ordaki rivayette hadîsin sonundaki; «ve bunun bahası haramdır.» cümlesi yoktur.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir: "Hadisteki sudan maksad, bir kimsenin çalışarak meydana getirdiği veya kanal ve arklar kazmak suretiyle elde ettiği ya da kendisine ait kablarda, havuzlarda, depolarda ve benzeri özel yerlerde toplamakla sâhib olduğu sular dışında kalan kısımlardır.
Kelâ: Yaş ve kuru ot manasınadır. Hattâbi: Bu kelime ile kascledilen mânâ, kimsenin mülkiyetinde olmayan arazilerde bulunan ve umûmun yararlanabildiği meralardaki otlardır. Bu nevi meralar umûma ait olduğu için herhangi bir kimse burdaki otları kendi inhisarı altına alamaz ve başkalarım bundan yararlanmaktan menedemez. Fakat bir kimsenin arazisinde bulunan otlar onun malıdır. Kendisinin izni olmaksızın hiç kimse o ottan yararlanamaz, koparıp götüremez, demiştir.
Halkın ateşte ortak olmasından maksad, açıkta yakılan ateşin ışığından herkesin istifâde edebilmesi ve lâmba gibi aydınlatma araçlarını bundan yaktırabilmesidir. Lâkin bir kimsenin yaktığı ateşin közünden bir parça almak onun iznine bağlıdır. Ondan izin almak-sızın közünden alıp götürmek caiz değildir. Çünkü közden bir parça almakla ateşin mikdarı azaltılmış, hattâ sönmesine sebebiyet verilmiş olabilir.
Bir kavle göre ateşten maksad, ateşi yakmakta kullanılan bir nevî taştır. Bu taş nevî kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazide bulunduğu takdirde, kimse bunu vermemezlik edemez.
Ş e v k â n î, en-Neyl'de : Bilinmelidir ki bu konuda rivayet olunan hadîslerin tümü, anılan üç şeyde su, ot ve ateş genel bir ortaklık hakkının varlığına delildir. Bu hüküm umûmidir. Yâni şu veya bu su, şöyle olan ot, böyle olan ateş, diye bir kayıdlama ve sınırlandırma durumu hadîslerde yoktur. Bu hadîslerin umûmî olan hükmünü husûsüeştirecek özel bir delil olmadıkça anılan maddelerin herhangi bir nevî bu hükmün dışında kalmaz. Bu hadislerden daha genel olan hadîsler delil gösterilmek suretiyle bu hadîslerin hükmü husûsîleştirilemez. Meselâ: «Bir kimsenin gönül hoşluğu olmadıkça onun malı Kiç kimseye helâl olmaz.» hükmünü ifâde eden genel hadîsler burdaki hadîslerin hükmünü husûsîleştirmez. Çünkü, anılan üç maddenin mal sayıldığı tesbit edilmedikçe o tür hadîsler bu konuda delil olmaya elverişli olmaz. Anılan üç maddenin mal sayılıp sayılmaması ise bilindiği gibi ihtilâf konusudur, der."

Sindi de : Âlimlerden bir cemaat hadîsin zahirini tutarak: Su, ot ve ateş hiç bir surette kimsenin malı sayılamaz, satılamaz ve temlik edilemez, demiştir. Fakat âlimler arasında meşhur olan kavle göre ottan maksad kimsenin özel malı olmayıp umûma âit ot kısmıdır. Sudan maksad da, mâliki olmayan gökten inen sular, kaynak suları ve nehir - çay sularıdır. Ateşten maksad ise, sâhibsiz araziden toplatılıp yakılan odunlardan hâsıl olan ateştir. Şayet bir adam bir suyu alıp kablarma koymak suretiyle mâliki durumuna geçerse, bunu satması caizdir. Ot ve ateş de böyledir, demiştir.
A i ş e (Radiyallâhü anhâ)'dan rivayet edilen son hadîsi İ b-nü'1-Cevzi, mevzu hadîsler arasında anmıştır. S i n d î bu hadîsin haşiyesinde şöyle der :
"Suyu t i, en-Nihâye'de: Humeyrâ1, Hamrâ'nın tasgir ismidir. (Yâni Arapça kurallarına göre küçültülmüş isimdir.) Beyaz renkli kadm anlammadır. (Hamrâ kelimesi Ahmer kelimesinin mü-ennesidir. Kırmızı mânâsını ifâde eder. Ahmer kırmızı erkek, ham-î"â da kırmızı kadın demektir. Humeyrâ ise kırmızıya çalan, yâni az kırmızı olan kadın demektir. Humeyrâ kelimesi Â i ş e CRadıyal-lâhü anhâ) için kullanılmış bir lâkab mahiyetindedir.) Bâzı âlimler: Humeyrâ lâkabı kullanılan bütün hadîsler zayıftır. Yalnız Hâki m'in rivayet ettiği bir hadis bunun dışındadır, t S i n d i bu hadîsi de anmış ise de konumuz dışında olduğu için o hadîsi buraya geçirmeye gerek görmedim.)
Sindî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ile ilgili olarak: Bana öyle geliyor ki bu hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir : "Su ve ateş gibi pahalı olamayan mebzul şeyler konu komşudan ve muhtaç kimselerden esirgenmemeli, vermemezlik edilmemelidir," diye bilgi verir.
"Tuzun vermemezlik edilmemesi" emri ile ilgili olarak H a t -tâbi: Bunun mânâsı şöyledir : Tuz, kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazi veya bir dağda bulunan madeninde iken kimse kimseyi bunu almaktan menedemez. Ama bir adam tuzu ordan alıp götürmek suretiyle mülkiyetine geçirirse veya kendi mülkiyeti altında bulunan bir yerden tuz istihsal ederse, onun malı olur. Başkasını bundan menedebilir ve bunu satabilir. Diğer mallarında her çeşit tasarruf hakkına sâhib olduğu gibi bunda da her nevî tasarrufta bulunabilir, demiştir. [44]

17- Nehirlerin Ve Pınarların Iktâı (Devlet Büyüğünce Bir Kimseye Verilmesi) Babı

Bu babın hadîsinin tercemesine geçmeden önce Iktâ kelimesini açıklıyayım:
E 1 - K a a r i: İktaa: Yerin belirli bir kıtasını bir kimseye vermektir, demiştir. Avnü'I-Mabûd yazarı da: İktaa: Sâhibsiz bir araziyi belirli kimselere tahsis etmektir. Bu arazi bir toprak parçası olabildiği gibi bir maden ocağı ve çevresi de olabilir. Böyle bir tahsis yapılınca başkası o yerden yararlanamaz. Böyle bir tahsisin yapılabilmesi için o yerin herhangi bir kimsenin malı olmaması gerekir.
İbnü't-Tin de: Bir tahsisin İktaa sayılabilmesi için bir arazi veya akar olması şarttır. İktaa ancak sulh yoluyla fethedilen topraklarda uygulanabilir. Bir müslümanın veya andlaşmalı bir gayr-i müslim'in mülkiyetinde bulunan bir gayr-i menkûlde İktaa olamaz. İktâa mülkiyet veya intifa hakkının verilmesi şeklinde yapılabilir.
Hangi arazi ve mâden türünde İktaa olabileceği ve hangisinde yapılamıyacağı hususu hadîsin izahı bölümünde anlatılacaktır.

2475) Ebyad bin Hammâl (RadtyaUâhü <mJı)'<\en rivayet edildiğine göre :
Kendisi Me'rib Şeddi Tuzlası denilen tuzlayı (bağış veya satış yoluyla Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den) istedi. (Re~ sûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) de) bu tuzlayı kendisine verdi. Sonra el-Akra' bin Habis et-Temîmî (Radıyallâhü anh) Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma vararak:
Yâ Resûlallah! Ben câhiliyet devrinde (yâni müslüman olmadan önce) o tuzlaya vardım (gördüm). O tuzla susuz bîr arazidedir. Kim oraya varırsa tuz alır. Ve o tuz kesintisiz su gibidir (devamlı bulunur), dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebyad bin Hammâl'den bu tuzla tahsis akdini kaldırmasını istedi. Ebyad bin Hammâl da (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) :
Anılan tuzlayı (ben(im tarafım)dan bir sadaka kılman üzere tahsis akdini kaldırmak hususunda senin isteğini kabul ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)de:
«O (tuzla) senden bir sadakadır ve kesintisiz devam eden su mislidir. Kim ona varırsa onu(n tuzunu) alabilir (Yâni müslüman-larm müşterek malıdır) buyurdu.
(Müellifimizin şeyhinin şeyhi) Ferec (bin Saîd) : O tuzla bugün de o durum üzerinedir. Kim ona vardıysa onu(n tuzunu) alır, demiştir.
(Râvî) demiştir ki:
Ebyad bin Hammâl tuzlanın tahsis akdini kaldırmakla Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in isteğini kabul edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve,Sellem) bu (tuzla)nın yerine kendisine Cürf-i Mürâd'da bir arazi ve hurma ağaçlarını verdi." [45]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım :
Me'rib: Y e m e n ' de bir şehrin ismidir. Süleyman (Aleyhisselâm)'m eşi B e 1 k î s ' in beldesidir.
Milh : Tuz manasınadır. Burada tuzla mânâsına kullanılmıştır. Bu tuzla Südd-i Me"rib denilen semtte olduğu için buna Südd-i Me'rib tuzlası denilmiştir.
İktaa : Hadîsin tercemesine başlamadan önce tarif ettiğim için tekrarlamaya gerek yoktur.
Katîa : Iktaa usûlü ile verilen kıt'a manasınadır.
Idd : Devamlı bulunan ve hiç kesilmeyen su manasınadır.
İkaale : Yapılan bir akdin kaldırılması ve iptali için taraflardan birisinden gelen teklifi karşı tarafın kabul etmesidir. İkaale satış işinde olduğu gibi ahid ve andlaşma işinde de olabilir. 2199 nolu hadis İkaale'nin sevabı hakkındadır. Orada gerekli bilgi verilmiştir.
İstikaale ise İkaale'yi istemektir.
Sindi bu hadisin haşiyesinde şu bilgiyi verir : "Ebyad bin Hammâl (Radıyallâhü anh) Me'rib'-deki tuzlayı bağış veya bedeli mukabilinde istemiştir. Bir kavle göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-setâm) o tuzladan tuzu çıkarmanın çalışıp uğraşmaya ve emek sarf etmeye bağlı olduğunu zan ettiği için E b y a d ' a tahsis etmiş. Sonra el-Akra' bin
Habis (Radıyallâhü anh) tuzlanın durumunu arz edip ordaki tuzun yer yüzünde ve hazır vaziyette bulunduğunu, devamlı ve kesintisiz su gibi olduğunu açıklayınca Resûl-i Ekrem tahsis işini iptal eylemiştir. S ü y û t î' nin beyânına göre S ibkî; Açık olan durum budur ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sırf E b -y a d ' in gönlünü hoş etmek üzere tahsis işleminin iptali için ondan istekte bulunmuştur. Bu istek bir ikramdan ibarettir, demiştir. (Yâni tuzla durumu anlaşılınca E b y a d' m muvafakati olmasa bile tahsis işlemi iptal edilirdi. Ama Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son derece kerem sahibi olduğu için ondan istekte bulunmuştur.)
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Ebyad'a: «Tuzla senden bir sadakadır.» buyruğu da O'nun yüce ahlâkının bir örneğidir.
Bâzı âlimler demişler ki: Bu hadîs bir maden ocağının kişilere tahsis edilebilmesi için ocağın yüzeyde olmaması ve istihsal için uğraşıp masraflar yapma zorunluğunun bulunması şarttır. Şayet madenler yüzeyde olup pek uğraşmadan ve fazla masraf yapmadan istihsal edilecek durumda ise hükümdarın yâni devlet büyüğünün bunu kişilere tahsis etmesi caiz değildir. Böyle madenler müslümanla-nn ortak malıdır. Herkes ondan yararlanabilir. Âdeta su ve ot gibidir."
Müellifimiz bu hadîs için açtığı babın başlığında "Nehirlerin ve pınarların iktaa'ı" ifâdesini kullanmakla ayni görüşte olduğuna işaret etmiş, kanısındayım. Çünkü nehirlerin ve pınarların İktaa'ınm caiz olmadığı bilinmektedir. Bundan sonra gelen bâblarda bu konuya değinilecektir.
Avnü'l-Mabûd yazarı da Sindi' den naklen verdiğimiz bilginin benzerini El-Kaari', Süyûtî ve S i b -k i' den nakletmekte ve bu arada özetle şunu da söylemektedir :
Ebü't-Tayyib ve başkası: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b y a d' in sözünün zahirine göre mezkûr tuzlayı ona tahsis etmişti. Bu hüküm, bir fetva için müftî'ye müracaat eden kişinin meseleyi yanlış anlatması sonucunda verilen fetva gibidir. Müftî sonradan meselenin gerçek mâhiyetini öğrenince son duruma göre ikinci bir fetva verir. Müftî bu hususta hatalı sayılamaz, demişlerdir.
S i b k i de: Yer yüzünde olan madenlerin kişilere tahsis edilmesi yasağı, muhtemelen o olay günü konulmuştur. O güne kadar ya caizdi veya onun hakkında bir hüküm verilmemişti. Câhüiyet
devrinden beri devam edegelen usûl uygulanıyordu. Ya da tahsîs işlemi bâzı şartlara bağlı idi. E 1 - A k r a' m açıklaması neticesinde o şartların bulunmadığı anlaşıldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'^-selânı) 'in E b y a d' dan Ikaale isteği ise sırf O'nun yüce ahlâkının gereği idi. E b y a d' in gönlünü hoş etmek içindi, denilmiştir, diye bilgi" vermiştir.

Avnü'l-Mabûd yukardaki bilgiden sonra şöyle der: "Bu bâbta rivayet edilen hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve O'ndan sonra gelen İslâm Devlet Başkanlarının maden ocaklarını İktaa usûlü ile kişilere tahsîs etme yetkisine sahip olduğuna delâlet eder. İktaa'dan maksad mâliki bulunmayan arazilerin bir kısmını kişilere tahsis etmektir. îster o parça içinde madenler bulunsun ister bulunmasın hüküm aynidir. Böyle bir tahsîs yapılınca o kişiler için bir imtiyaz hakkı doğar. Yâni başkaları o yerde tasarrufta bulunamazlar. Tahsis edilen yerin her hangi bir kimsenin mülkiyeti altında olmaması şarttır."
Yukarda verdiğim bilgiden anlaşıldığı üzere, maden ocaklarından istihsal işi külfetli, masraflı ve uğraşmaya bağlı ise tahsis işi caizdir. Aksi takdirde caiz değildir. Bütün müslümanların ortak malı durumundadır.
Bu konuda geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde Kadı Iyâz'm şöyle dediğini nakleder: İktaa: Devlet başkanının Allah'ın maundan bir şeyi liyakatli gördüğü bir kimseye tahsis etmesidir. İktaa ekseriyetle arazi tahsîs işinde kullanılır. Arazide İktaa şöyle olur: Devlet başkanı bir arazi parçasının mülkiyet hakkını bir adama verir. Adam da araziyi işletir, değerlendirir. Kazancı da kendisine ait olur. Ya da Devlet Başkam arazinin mülkiyet hakkını değil de gelirini bir kimseye tahsis eder. Artık o arazi parçasından elde edilen hâsılat o kimseye âit olur.
Hadîsin son kısmında Peygamber (Aleyhi s-salâtü ve's-selâm) 'in Ebyad'a bir parça arazi ve hurma ağaçlarını verdiği bildirilmektedir. Bunun zahirine göre Devlet büyüğü dilediği bir kimseye bahçelerde yetişmiş durumdaki ağaçları verebilir. Ebû Dâvûd da "Esma bint-i Ebî Bekir (Radıyallâhü anhümâ) 'dan: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zübeyr'e hurma ağaçlarını İktaa etti (yâni verdi.)" mealinde bir hadîs rivayet etmiştir. Hattâbî de:
Hurma ağaçları yer yüzeyinde bulunan madenler gibi külfetsiz ve pek çalışmadan yararlanılacak nevîdendir. (Halbuki maden ocaklarının kişilere tahsis edilmesi ve onların imtiyaz sahibi kılınması için istihsal edilecek madenlerin yer yüzeyinde olmaması ve çalışıp, çabalamak yorulup masraf yapmak suretiyle istifâde edilebilecek durumda olması gereklidir. Hazır sofra durumundaki açık maden ocakları yer yüzeyinde olunca Iktâ edilemez.) Bu itibarla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) söz konusu hurma ağaçlarını kendisine âit humus hissesinden vermiş gibidir. Allah daha iyi bilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Medine-i Münevvere ' de muhacirlere bâzı evler tahsis eylemişti. Buna âit rivayetlerde "Iktâ" ifâdesi vardır. Ebû İshâk el-Merüzî bur-daki Iktâ'ı Âriye mânâsına yorumlamıştır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen evleri muhacirlere emaneten vermişti, diye bilgi verir. [46]

18- Su Satmaktan Nehiy Babı

Üç Hâl TiTcemesi
Ebyad bin Hammâl (R.A.) Yemen'in Me'rib şehrindendir. Medîne-i Münevve-re'ye gelerek sahâbilik şerefine kavuşmuştur. Bir kavle göre Veda haccı yapılırken Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'i ziyaret ederek sahâbîlik mertebesine erişmiştir. İbn-i Sa'd'm dediğine göre Ezd kabilesindendir. Bu zâtın dokuz hadisi var. Tir-mizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 44)
Akra' bin Habis (R.A.) Mekke fethinden sonra Peygamber (S.A.V.)'e gelen Temim kabilesi eşrafından kumlu hey'ette idi. Bu zât Mekke fethi ve Huneyn savaşlarında Peygamber (S.A.V.)'in maiyetinde idi. Irak ve Enbâr fetihlerinde Hâlid bin el-Velid (R.A.)'m ordusunda öncü birliklerin kumandam olarak savaşan bu zâtın asıl isminin Ferrâs olduğu söylenmiştir. Akra'm lügat mânâsı kel demektir. Bu zâtın başının bir bölümündeki kıllar döküldüğü için Akra' lâkabını almıştır. Gerek İslâmiyetinden önce ve gerekse bundan sonra eşraftan idi. Abdullah bin Âmir onu bir askerî kuvvetin başında Horasan tarafına göndermişti. Bu seferinde el-Cûzcâni'de şehid edildi. (Üsdü'1-Gâbe : I. C, Sah. 131)
Perec bin Saîd bin Alkame bin Eybad bin Hammâl el-Me'ribi, babasının amcaları Sabit ve Cübeyr'den rivayette bulunmuştur. Rivayetlerinde bir beis bulunmadığı Ebû Zur'a tarafından ifâde edilmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa: 308)

2476) İyâs bin Abd {Ebû Avf) el-Müzenî (Radıyattâhü anlı) bâzı insanların su sattığını görünce (onlara) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Su satmayınız. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)den (ihtiyaç fazlası) suyun satılmasını yasakladığını işittim."

2477) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)\\an\ Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) suyun fazlasını satmayı yasakladı." [47]

İzahı

îyâs (Radıyallâhü .anh) 'in hadîsini Sünen yazarlarının hepsi rivayet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
İyâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîs metni Ebû Dâvûd'un rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîs metni gibidir. Çünkü ordaki metin şöyledir:
Avnü*I-Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şöyle der: "Hattâbi: «Suyun fazlası» ifâdesinden maksad, kişinin kendi ihtiyacı ile aile ferdlerinin, hayvanlarının ve ekinlerinin ihtiyacından artan sudur, demiştir.
Hadis, ihtiyaç fazlası suyu satmanın haramlığma delâlet eder. Hadisin zahirine göre kişinin kendi mülkünde ve arazisi içinde bulunan su ile mevât yâni sahipsiz arazide kişi tarafından çıkarılan su arasında bir fark yoktur. Keza içmek ve benzeri işler için olsun hayvanları suvarmak veya ekinleri sulamak için olsun fark etmez. Çölde olsun başka yerde olsun hüküm aynidir, ihtiyaçtan artanı satılmaz. K u r t u b i : hadîs metninden çıkan zahir mânâ ihtiyaç fazlası içme suyunun satılmasının yasak kılınmasıdır, demiştir."
Tuhfe yazarı da yukardaki bilginin benzerini naklettikten sonra : Suyu satmanın yasaklanmasına ait hadisler umûmî olmakla beraber küp ve fıçı gibi kablara alman sular bu hükmün dışında tutulmuştur. Çünkü özel kablara aktarılan su kişinin dağdan topladığı oduna kıyaslanır. Sahipsiz araziden toplanan odunların getirilip satılması caizdir. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir adama, odun toplayıp satmak suretiyle geçimini sağlamasını ve böylece dilencilikten kurtulmasını emretmiştir. Ancak şu var ki, bir hadîsin hükmünün kıyas yoluyla husûsîleştirilmesinin caiz olup olmaması ihtilâf konusudur, demiştir.
N e v e v i de özetle şöyle der:
"Çölde bulunan ihtiyaç fazlası suyu şu şartlarla parasız vermek vâcibtir: İhtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını giderecek başka suyun bulunmaması, sözü edilen ihtiyacın hayvanları suvarmak olup tarlayı sulamak için olmaması ve su sahibinin su ihtiyacının olmaması.
Şu da bilinmelidir ki, sahih mezhebe göre, kişinin kendi arazisinde ve mülkünde çıkan su onun malıdır. Bâzı arkadaşlarımıza göre onun malı olmaz. Kişinin küp ve fıçı gibi kablara aldığı mubah su ise onun malı olmuş olur. Doğru olan hüküm budur. Hattâ bâzıları, kablara konulan suyun ilgilinin malı sayıldığı yolunda icmâ bulunduğunu söylemişlerdir. Fakat gene bâzı arkadaşlarımız: Kişinin kendi kablarma aldığı su da onun malı sayılmaz. Ancak öncelikle yararlanabilir, demiştir. Ama bu görüş yanlıştır."
Hülâsa su müslümanlarm müşterek malıdır. Bunun hakkında gelen hadîsler ve gerekli izah 2472 - 2474 nolu hadîsler bölümünde geçti. Bu itibarla deniz, nehir, çay, pınar ve kuyu suları parayla satılmaz. Herkes bundan içebilir, hayvanlarına içirebilir. Ancak bir adamın tarlası ve bahçesi gibi mülkiyeti altında bulunan bir pınardan veya kuyudan hayvanları suvarmak mülk sahibinin iznine bağlıdır. Çünkü kişinin mülkünün içerisine girmek onun müsaadesine bağlıdır. Susuzluktan hayatî tehlike ile karşı karşıya kalan kişi izinsiz de oraya varıp su içebilir. O çevrede başka su bulunmaması hâlinde hayvanları suvarmak meselesine gelince bunun bir kısmı bundan sonra gelecek hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır. Geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir.
Kişinin mubah sulardan alıp küpte, fıçıda ve benzeri kablarda depo ettiği su ise onun özel malı olduğu konusunda icmâ bulunduğunu N e v e v î nakletmiştir. Kişi bu suyu satabilir. Fakat bâzıları 16. bâbta geçen hadîsler muvacehesinde bunun bile kişinin malı sayılamıyacağmı, ancak kendisi için bir öncelik hakkının bulunduğunu söylemişlerdir. [48]

19- (İhtiyaçtan) Artan Suyu (Başkalarının Hayvanlarından) Esirgemek Yüzünden (Bunların) Meradan (Yararlanmalarına) Engel Olmanın Yasaklığı Babı

2478) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü a«/t)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Herhangi biriniz (ihtiyacından) artan suyu (başkalarının hayvanlarından) esirgemek yüzünden (bunların) meradan (yararlanmalarına) engel olmasın.» "

2479) Âişe (Radıyallâhü <wAâ/dan rivayet edildiğine göre; Resûlul-)ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(İhtiyaçtan) artan su (başkasından) esirgenemez ve kuyunun (ihtiyaçtan) artan suyu (kimseden) esirgenemez.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Harise bin Ebi'r-Ricâl'm zayıf olduğunu Ahnıed ve başkası söylemiştir. İbn-i Hibbân da bu hadîsi kendi sahihinde, içinde İshâk'ın bulunduğu bir senedle rivayet etmiştir. İshâk da tedlisçidir.
tyâs fcin Abd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
İyâs bin Abd veya bin Abdillah el-Müzenî Ebû Avn veya Ebû Avf el-Hicâzl sahâbîdir. Bir hadîsi vardır. — Burdaki hadîstir — Hâvisi Abdurrahman bin Mu-tim Ebü'I-Minhâl'dır, Buhârî : Bunun sahabüiği bilinmiyor, demiştir. Fakat İbn-i Ebi Hatim : O, sahâbîdir. Ben babamdan ve Ebû Zur'a'dan onun sahâbî olduğunu söylediklerini işittim, demiştir. Sünen sâhibleri onun hadîsini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 42) [49]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anlı) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte1-nin hepsinde rivayet edilmiştir. Hadîsin metni çok özlü rivayet edildiği için cumhurun verdiği mânâyı sunabilmek üzere parantez içi ifâdeler kullanmak durumunda kaldım.
N e v e v i bu hadîsten kasdedilen mânâyı şöyle açıklar: Bir çölde bir adamın kazıp meydana getirdiği ve mülkiyeti altına giren bir kuyusu bulunur. Kuyudaki su onun ihtiyacından fazladır. Kuyunun yanında da umûma âit bir otlak bulunur. O semtte bu kuyudan başka su bulunmaz. Bu itibarla anılan kuyudan hayvanlara su verildiği takdirde o meradan yararlanmak ve hayvanları orada otlatmak mümkün olur. Aksi takdirde o meradan istifâde edilemez. (Çünkü otlatılan hayvanlar suvarılmadığı takdirde susuzluktan ölebilir.) İşte böyle bir durumda kuyu sahibi kendi ihtiyacından artan suyu ücretsiz olarak hayvanlara serbest etmekle mükelleftir. Hayvanların suvarılmasma engel olması haramdır. Çünkü fazla suyu esirgediği takdirde hayvan sahipleri hayvanlarını o merada otlatmaktan çekinirler ve hayvanlarının susuzluktan helak olmasından korkarlar. Kuyu sahibi suyu esirgemekle merada otlatmaya engel olmuş sayılır.
Böyle bir arazide, başka su bulunmaması hâlinde su sahibinin ihtiyacından artan fazla suyu hayvanları suvarmada kullanmaya müsaade etmesi ve bir ücret almaması vâcibtir. Su sahibinin bu durumda suyu satması haramdır. Çünkü adam suyu sattığı zaman o çevredeki merayı satmış gibi olur. Oysa kendisi umûmun malı olan bir merayı satma hakkına sahip değildir. Bunun sebebi de şudur-. Hayvan sahipleri verecekleri parayı sırf su için değil, o su çevresinde bulunan meradan yararlanmak gayesiyle de vermiş olurlar. Dolayısıyla merayı para ile satın almış duruma girerler."
Avnü'l-Mabûd yazarı da hadisten kasdedilen mânâyı N e v e v î gibi açıkladıktan sonra özetle: Cumhur bu hadîsi böyle açıklamıştır. Hadîs böyle yorumlanınca kuyu sahibinin suyu yalnız hayvan sahiplerine meccânen vermek ile mükellef tutulmuş olur. Sürüleri güden çobanlar da bu hükme tabidir. Yâni çobanlar susadıkları zaman kuyu sahibi onlara da meccânen su vermek ve onların bur-dan su almalarına izin vermek durumundadır. Çünkü çobanlar bundan men edildikleri takdirde hayvanları gütmeleri zorlaşır ve hayvan gütme işinden imtina ederler. En-Neyl'de böyle denilmiştir, diye bilgi verir.
Tuhfe yazan da yukardaki bilginin benzerini naklettikten sonra şöyle der : H a n e f î 1 e r ile Ş â f i î 1 e r' e göre kuyu sahibi yalnız hayvanların ihtiyacı için suyu esirgememek durumundadır." Fakat araziyi sulama işi için böyle bir mecburiyeti yoktur. El-Mü-z e n î' nin anlattığına göre Şafii hayvanlar ile ekinler arasında şu farkın bulunduğunu ifâde etmiştir: Hayvanlar canlıdır. Susuz bırakılmaları hâlinde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalmış olurlar. Tarımda böyle bir tehlike yoktur.
M â 1 i k' e göre kuyu sahibi ihtiyacından artan suyu bedava, hayvanlara vermemezlik edemediği gibi ekinleri sulamaya da mâni olamaz.
"Kuyu sahibinin ihtiyacından artan su" ifâdesi kullanılmıştır. H a 11 â b î kuyu sahibinin ihtiyacını şöyle açıklamıştır: Yâni kuyu sahibi ile aile ferdlerinin içme ve diğer ihtiyaçları, hayvanları suvarma ve ekinlerini sulama ihtiyaçlarıdır.
Yukarda belirttiğim gibi âlimler bu bâbta rivayet olunan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini kişinin sâhibsiz arazide kazıp îmar ettiği kuyu suyu hakkındadır. Kuyu sahibi öncelikle kendi su ihtiyacını giderme hakkına sâhibtir. İçme, kullanma, hayvanları suvarma ve ekinleri sulama diye açıklanan ihtiyaçtan artan su fazlası kuyu sahihlerinden esirgenemez. Yâni o çevrede başka su bulunmadığı takdirde yakınındaki meradan hayvan sahihlerinin yararlanmasına imkân vermek üzere kuyu sahibi ihtiyacından artan suyu bunlara vermemezlik edemez. Bedava vermek durumundadır. Başkasının ekininin sulanması için vermemezlik edip edemiyeceği hususunun ihtilaflı olduğunu yukarda anlattım.
Hadîsteki yasaklama haramlık ve mekruhluk anlamına yorumlanması hususu da ihtilaflıdır. T ı y b î bu hususta şöyle der: Bu hükümdeki ihtilâf suyun temlik edilip edilemiyeceği hususundaki ihtilâfa dayanır, demiştir.
Mâlik, Evzâî ve Şafiî'ye göre bu yasak haramlık manasınadır. Bâzı âlimlere göre ise mekruhluk manasınadır. [50]

Kişinin Kendi Arazisindeki Kuyu Suyuna Âit Hüküm

1. Hanefî mezhebine göre bir kimsenin kendi arazisi içinde kazıp imar ettiği kuyu suyu kesilmez durumda ise bu su onun malı sayılmaz. Kendisi için öncelik hakkı bulunmakla beraber ihti-
yacmdan artan fazla sudan başkası istifâde edebilir. Yâni kuyu sahibinin izni olmasa bile oraya bir mil mesafede başka su bulunmadığı takdirde başka adamlar o sudan içebilir ve hayvanlarını suvarabilir. Fakat tarlalarını sulayamaz. Ancak şu var ki, kuyu sahibi izin vermedikçe kimsenin onun tarlası ve arazisi içine giremez. Bu itibarla kişinin arazisi içinde bulunan bu nevî kuyu ve havuzdan su içmek veya hayvanını suvarmak isteyen kimse için arazi sahibi ya su çıkarır veya arazisine girmeye izin verir. Kuyu sahibi bu iki şıktan birisini tercih etmek mecburiyetindedir. Çünkü oraya bir mil mesafeye kadar mubah su bulunmadığı için insan ve hayvanın içme su ihtiyacının giderilmesi mecburiyeti vardır. Bu hak hayatî bir Önem taşıdığı için mülk sahibi su isteyen kimseye su vermediği ve su isteyenin veya hayvanlarının susuzluktan telef olması tehlikesi olduğu zaman su isteyen kişi zorla onun arazisinin içine girip su alma hakkına sâhibtir. Ancak onun kuyu veya havuz kenarını bozmak gibi bir zarara sebebiyet vermemek de şarttır.
Hülâsa kişinin kendi arazisi içinde kazdığı kuyu veya yaptığı havuz suyu kesintisiz ise yâni ondan alınacak su yerine yeniden su geliyor ise bu su mülk sahibinin mülkiyetine girmiş sayılmaz. Dolayısıyla başka kimselerin de bu suda hakkı vardır. Mülk sahibi kendi ihtiyacını giderdikten sonra artan suyu bedava olarak insanların ve hayvanlarm içmesine açık tutmak durumundadır. Onların da hakkıdır. O çevrede başka su bulunmadığı takdirde mülküne zarar vermemek kaydiyle başkası kuyu ve havuzdan su alır veya mülk sahibi ona su verir.
Kuyu suyu kesilir durumda ise, bu su fıçı ve küpe alınan su hükmündedir. Yâni sahibinin mülkiyetine girmiş kabul edilir ve bunda kimsenin ortaklık hakkı kalmamış olur.
Kuyu sahibi kendi mülkünde kazdığı kuyu suyundan başkasının bahçe veya tarlasına su vermek mecburiyetinde değildir.
2. Şafiî mezhebine göre bir kimsenin arazisi içinde kendiliğinden veya çalışıp uğraşmak neticesinde çıkan kuyu ve pınar suyu mülk sahibinin malıdır. İhtiyacından artanı bedava olarak başkasının arazisinin sulanması için vermek mecburiyetinde değildir. Fakat şu şartlar tahakkuk ettiğinde başkasının hayvanlarının suva-nlmasina bedava vermek mecburiyetindedir: Su ihtiyacım duyan hayvan sahibinin o çevrede başka su bulamaması, orada bir meranın bulunması suyun çıktığı yerde su sahibinin hayvanları, ekinleri ve bahçeleri için duyulan su ihtiyacının giderilmesi, hayvanların su sahibinin arazisine girmesi yüzünden ekinlerine veya başka malına zarar verilmemesi. [51]

20- Derelerde (Akan Sularda) N Şirb (Yânî Ziraatı Sulamak İçin Sudan Yararlanma Nöbeti) Ve Suyu (Ekinde - Bahçede) Tutma Miktarı Babı

2480) Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir: Ensâr'dan bir adam Harre mevkiindeki hurmalıkları suladıkları su yollarından ve su nöbetinden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katında Zübeyr (bin el-Avvam)'ı şikâyet etti. (Bu arklardan geçen su önce Zübeyr'in hurmalıklarına uğruyordu. Sonra şikâyetçinin tarlasına varıyordu. Bir defa Zübeyr hurmalığım sulamak üzere suyu tuttuğu sıralarda) Ensârî (Zübeyr'e) :
Suyu serbest bırak ki (bize) geçsin, demişti. Fakat Zübeyr kendi hurmalığını sulamadan suyu bırakmak ve nöbetini ona vermekten imtina etmişti. Sonra taraflar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda muhakeme oldular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zübeyr'e) :
«Yâ Zübeyr! (Hurmalığını) sula, sonra suyu komşuna salıver» buyurdu. Bunun üzerine Ensârî hiddetlendi ve •.
Yâ Resûlallah! Zübeyr halan oğlu olduğu için mi? dedi. (Onu tarafgirlikle itham etmek istedi. Bu sözünden üzülen) Resûlullah tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünün rengi değişti. (Çünkü müşteki O'nu tarafgirlikle itham etmek suretiyle saygısızlıkta

bulunmuştu.) Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Zübeyr! (Hurmalığını) sula, sonra suyu hurma ağaçlarının köklerine —veya duvara— erişinceye kadar hapset (Su hakkını tam kullan)» buyurdu.
Râvî demiştir ki: (Bu olayı anlatan) Zübeyr (Radıyallâhü anh) ; Vallahi öyle sanıyorum ki şu âyet bu olay hakkında indi: dedi.
İçi Hayır (Resulüm)! Rabbına and olsun ki onlar (yâni mü'miniz diyenler) aralarında çıkan anlaşmazlıkta seni hakem yapıp sonra verdiğin hükümden nefislerinde hiç bir güçlük duymayarak tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îman etmiş olmazlar." (Nisa: 65) [52]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Süneni-mizin 15. numarasında da ayni hadîs geçti. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce sulh yoluyla ve Z ü b e y r ' in asgarî ihtiyacını gidermek suretiyle suyu komşusuna salıvermesi yolunda hükmetmiş. Sonra da şer'i hükmü beyân etmiştir. Şikâyetçinin müslüman veya münafıklardan olduğu yolundaki görüşleri orada beyân ettiğim için burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Hadîsin konumuzla İlgili yönünü açıklamakla yetinelim : Şirb: Sudan isabet eden pay anlammadır. Fıkıh ıstılahında ise ekin bahçe ve hayvan sulamak için sudan yararlanma nöbetine denilir. Bu bâbta rivayet edilen hadisler ekin ve bahçelerin sulama nöbeti hakkında olduğu için bunlara âit su nöbeti mânâsı kasdedü-miştir.
Evdiye: Vâdi'nin çoğuludur, dereler demektir. Burada kasdedi-
len mânâ derelerde akan sel, yağmur sulan ve çaylar gibi umûma âit sulardır. Bu nevî sular kimsenin malı değildir. Müslümanların ortak malıdır. Herkes bunu içmek, temizlik işlerinde kullanmak, hay-
vanlarını sulamak hakkına sâhibtir. Tarla ve bahçeleri sulama hakkına gelince bunu aşağıda anlatacağım.
Şirâc: Şerc'in çoğuludur. Su yolları ve arkları anlammadır.
Harre : Siyah taşlı arazi anlammadır. Kastalâni1 nin dediğine göre burada kasdedilen mânâ Medine-i Münevve-r e ' nin bir semtidir.
Cennetle müjdelenen 10 sahâbîden olan Zübeyr (Radıyallâhü anh), Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halası S a-f i y y e tRadıyallâhü anhâ) bint-i Abdulmuttalib'in oğludur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halalarından yalnız S a f i y y e (Radıyailâhü anhâ) müslüman olmuştur.
Cedi*: Duvar, demektir. Bir kavle göre burada ağaçların kökü mânâsı kasdedilmiştir. Diğer bir kavle göre ağaçların sulanması için bahçede açılan küçük arklar ve cetveller kasdedilmiştir. Diğer bir kavle göre her ağacın etrafında açılan çukurcuklar anlamı kasdedilmiştir. [53]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

Aynî bu hadisten şu hükümlerin elde edildiğini söyler:
1. Şahıslar tarafından meydana çıkarılmayan ve kendiliğinden akan dere sulan mübâh sular nevindendir. Yâni herkes bundan yararlanabilir. Müslümanların ortak malıdır.
2. Tarla ve bahçelerini bu nevi sudan sulamak isteyenlerden yukarda olana öncelik hakkı vardır. Önce kendisi suyu tutarak sulama işini tamamlar. Su onun ağaçlarının köklerine ulaşınca suyu kendisinden aşağıda bulunan komşusuna salıverir. Komşusu da bu şekilde sulama ihtiyacını gördükten sonra daha aşağıda bulunan en yakın komşusuna salıverir ve sulama işi bu sıraya göre aşağıya doğru aktarılır.
(Ayni bu arada 2481, 2482 ve 2483 nolu hadîslerimizi anarak bu hadislerde beyân edilen suyu tutma mikdarmı anlatır.)
N e v e v i' nin M ü s 1 i m ' in şerhinde belirttiği gibi sulama sırası su basma en yakın araziden başlar ve bundan sonra sıra ikinci derecede yakın olan araziye gelir. Böylece diğer tarlalara sırayla geçilir. Bâzı mütaahhirîn fıkıhçılar öncelik sırasının suya yakınlık itibariyle değil de arazinin ihya edilmesi, yâni işletilmesi târihine göre tesbit edildiğini söylemişler ise de bu görüş pek tutarlı
değildir. (Bu görüşe göre meselâ sudan uzak bir tarla ağaçlandırılır ve sulanmaya başlanır. Bundan bir süre sonra suya daha yakın bir sahipsiz arazi başka bir adam tarafından ihya edilerek ekin ekilir veya ağaçlar dikilir. Sonradan ihya edilen arazi suya daha yakın olmakla beraber öncelik hakkı yoktur. Önce uzaktaki bahçe sulanır. Onun su ihtiyacı giderildikten sonra sıra yakın olan ekin ve bahçeye gelir.)
İbn-i Kaddâme, el-Muğnî'de: Küçük bir çay veya yağmur suyu bir derede akar ve bundan sulanabilen arazi sâhibleri sulama işinde ihtilâfa düşerlerse suya en yakın araziden sulamaya başlanılır. Bu arazi sulanıp ondaki su mikdarı ayak topuklarına kadar varınca, su bu araziye en yakın olan ikinci araziye salıverilir. Bu da ayni şekilde sulandıktan sonra onun yakınındaki araziye sıra gelmiş olur ve sırayla diğer araziler bu şekilde sulanır. Şayet su hepsine yetmezse hangi araziye kadar anılan şekilde varırsa oraya kadar olan araziler sulanmış olur. Daha aşağıda olan arazi için bir hak söz konusu olamaz. Meselâ: Su ancak ilk araziye yetebilecek durumda ise ikinci arazi için bir hak kalmamış olur. M e d i n e - i Münevvere fıkıhçıları. Mâlik ve Şafii' nin kavli de budur. Bu kavle muhalefet eden kimseyi bilmiyoruz, demiştir.
K u r t u b i de bu hadisin şehrinde : Akar suya öncelik hakkı en yakın olana ve bundan sonra sırayla yakın olana verilir. Suya en yakın olan arazinin su ihtiyacı tamamlanınca su sırası bun-' dan sonra gelen araziye âit olur. Sıra bu şekilde izlenir. Ancak suyun aslı arazisi aşağıda olan kimsenin mülkiyeti altında ise böyle bir su yukarda bulunan bir arazinin üzerinden geçse bile sulama hakkı aşağıdakinindir. Yukardakinin sulama hakkı yoktur, demiştir.
3. Hâkim hasımlara sulh yolunu teklif etmelidir. İ b n ü ' t -Tin: Cumhurun mezhebine göre hâkim sulh yolunu yararlı gördüğü takdirde taraflara bu yolu gösterir. Şafii' den nakledilen sahih kavil de böyledir. Fakat Mâlik bunu menetmiş, demiştir.
4. Tarafların sulha yanaşmadığım anlayan hâkim her tarafın tam hakkı ne ise bunu beyân etmelidir.
5. Şer'î hâkim'e eziyet eden taraf kınanır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) câhilce ve küstahça davranan tarafa tepki olmak üzere Z ü b e y r' in kendi meşru hakkının tamamını kullanmasını emretmiştir. Allah Teâlâ da indirdiği âyetle o herifi kınamıştır.
6. Hâkim öfkeli iken hüküm veremez. Ama Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) öfke hâlinde de hüküm verebilir. Çünkü O, hiç bir beşere benzemez, öfkeli olsun olmasın hak ve adaletten ayrılmaz. Bütün günahlardan ve hatalı hüküm vermekten pâk ve nezihtir.
7. Devlet başkanı tazîr cezasını hak eden kimseyi tedîb edebildiği gibi onu bağışlama yetkisine de sâhibtir."
Z ü b e y r ((Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 122 - 124 nolu hadis ve oğlu Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 15. hadîs bölümlerinde geçmiştir.

2481) Sa'lebe bin Ebî Mâlik (Radıyallâhü ank)'den: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mehzûr (isimli dere) suyu (ile arazilerin sulanması sırası) hakkında şöyle hükmetti: (Arazisi) yukarda olan kimse (arazisi) aşağıda olan kimsenin üstündedir (yâni öncelik hakkına sâhibtir.) Yukardaki kimse (arazisini) su ayak topuklarına varıncaya kadar sular. Sonra suyu kendisinden aşağıda olana salıverir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Sa'Iebe'nin bu hadîsini yalnız fbn-i Mâ-ceh rivayet etmiştir. Sa'Iebe'nin hiç bir hadisi Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında yoktur. Bunun senedinde Zekeriyyâ bin Manzûr el-Medeni el-Kadi vardır. Ahmed, îbn-i Muîn ve başkası onu zayıf görmüşlerdir.

2482) Anır bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dryallâhü atıhümâ)\\er\ rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mehzûr (isimli dere) suyu hakkında (arazisi olan) kişinin suyu, ayak topuklarına varıncaya kadar hapsetmesi ve suyu bundan sonra sahvermesiyle hükmetti."
2483) übâde bin es-vSâmit (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) hurmalıkların akar sudan sulanması hakkında şöyle hükmetti: En yukardaki (hurmalık), sonra yukardaki (hurmalık) aşağıdaki (hurmalık) dan önce sulanır ve su, ayak topuklarına varıncaya kadar (üstteki hurmalıkta) bırakılır. Sonra su bunun arkasında gelen aşağıdaki (hurma bahçesi) ne salıverilir. Bahçeler bitinceye veya su tükeninceye kadar böyle (ya-i pıhr)."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında îshâk bin Yahya bulunur, îbn-i Adî: İshâk, Ubâde (R.A.)'a yetişmediği halde ondan rivayette bulunur, demiştir. Adî'den başkası da bfc^Ie söylemiştir.[54]

İzahı

S a'l e b e (Radıyallâhü anh) ile Ubâde (Radiyallâhü anh) 'in hadîsleri Zevâid türündendir. Amr bin Şuayb'm dedesinin hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Mehzûr: Hicaz'da Beni Kurayza isimli yahûdi kabilesine âit bir derp ismidir. El-Bekri' nin el-Mucem'de beyân ettiğine göre Medine-i Münevvere'de bir deredir. Diğer bir kavle göre Medîne-i Münevvere çarşısının olduğu yerin ismidir. Îbnü'1-Esîr ile el-Münzirî' nin dediklerine göre Medîne-i Münevvere çarşısının olduğu yerin ismi Mehzûr' dur.
Avnü'l-Mabûd yazarı şöyle der:
"Hadîsteki "A'Îâ"dan maksad suyun çıktığı yere en yakın olandır. (Buna göre hadîsteki "Esfel"den maksad da suyun çıktığı yere A'lâ'ya nazaran yakın olmayan demektir.)
Bu hadîsler, arazisi suyun çıktığı yere yakın olan kimsenin arazisini sulama hakkma sahip olduğuna, suyu insan ayağının topuklarına varıncaya kadar arazisi içinde tutabildiğine ve bundan sonra suyu aşağıdaki komşusuna salıvermesinin gerektiğine delâlet eder. Bu hüküm derelerde akan sular, sel suları ve kuyu (yâni sahipsiz olan kuyu) suları hakkındadır.
İbnü't-Tîn: Tarla ve bahçe sahibinin suyu tutma mikda-rı hakkında Cumhurun görüşü suyun insan ayağı topuklarına varıncaya kadar tarlada birikmesidir. îbn-i K i n â n e ise bu mikdan hurmalıklara ve ağaçlara tahsis ederek; Ekinlere gelince su ayakkabı bağlarına —nalin tasmasına— varıncaya kadar tutulabilir. Bundan sonra salıverilir, demiştir. T a b e r i de şöyle demiştir : Araziler değişiktir. Her arazi için yetecek mikdar tutulur, diye bilgi vermiştir, [55]

Müslümanların Ortak Oldukları Sular

Denizler, göller ve Fırat, Dicle gibi büyük nehirler ile kimsenin mülkiyeti altında olmayan yerlerden çıkan küçük nehirler ve pınarlar müslümanların ortak oldukları sulardır. Derelerde akan yağmur ve kar suları da böyledir. Herkes bundan içebilir, hayvanlarım suvarabilir. Sahipsiz yerden çıkan pınarlar dere suları ve sahipsiz kuyuların sularından arazinin sulanmasına gelince bu bâbta rivayet edilen hadîslerin hükmü uygulanır. Yâni suyun çıktığı yere en yakın araziden başlamak suretiyle sulamaya başlanılır. Su nerede biterse daha aşağıdaki araziler için bir hak talep edilemez.
Şahısların sahipsiz arazide kazıp meydana çıkardıkları kuyular ile kişilerin arazisi içinde çıkan pınarlardan sulama işi bundan önceki bâbta anlatıldı.
Hanefî fıkıh kitablanndan ed-Dürrü'I-Muhtâr'm İhyâü'1-Me-
vât kitabının Şirb faslında özetle şöyle denilir :
"Herkes denizden ve Dicle, Fırat gibi büyük nehirlerden arazisini sulama hakkına sahiptir. Umûma zarar vermemek kay-diyle herkes bunlardan kanal açmak suretiyle arazisini sulayabilir ve değirmen inşâ edebilir. Fakat başkasının kuyusundan, pınarından ve su depolarından izinsiz olarak araziyi sulamak, caiz değildir.
İbn-i Âbidîn de : Sular dört nevidir: Birincisi deniz suyudur. Bundan içmek, hayvanları suvarmak ve araziyi sulamak hakkı herkes için mevcuttur. Herkes dilediği gibi bundan yararlanabilir. İkincisi S e y h û n nehri gibi büyük derelerin suyudur. Herkes bundan içmek ve hayvanlarını suvarmak hakkına sâhibtir. Umûma zarar vermemek kaydiyle herkes bundan arazisini de sulayabilir. Üçüncüsü belirli bir grubun mülkiyeti altındaki kanallara ve arklara giren sulardır. Bu gibi sulardan herkes içebilir ve Csu yollarını bozmamak kaydiyle) hayvanlarını suvarabilir. Dördüncüsü (fıçı, küp ve benzerî) kablara alınmış olan sulardır. Bu gibi sularda başkasının hakkı yoktur. Gerekli bilginin tamamı el-Hidâye'de vardır, der."
Konu hakkında tamamlayıcı bilgi edinmek isteyenler fıkıh kitab-îarına başvurmalıdır.
Şafiî fıkıh kitablarmdan Minhâcü't-Tâlibîn'in İhyâü'l-Mevât kitabının ikinci faslında özetle şu bilgi veriliyor:
"(Nîl, Fırat ve Dicle gibi) derelerde akan mübâh, yâni kimsenin mülkiyeti altında olmayan sular ve (kimsenin mülkiyetinde olmayan) dağlardan akan pınarlar halkın ortak malı sayılır. Herkes bundan yararlanmak hususunda eşittir. Bir grup insan, arazilerini böyle bir su ile sulamak ister de su mikdan hepsine yetecek durumda değil ise en yukardaki adam kendi arazisini sular. Sonra yukardaki adam arazisini sular ve arazi sahipleri bu sıraya göre sulama hakkına sahip olurlar. Yukardan aşağıya doğru her arazi sahibi suyu, ayak topuklarına varıncaya kadar kendi arazisi içinde tutar. Bundan sonra suyu komşusuna salıverir.
Bir adam mülk edinmek için değil de yararlanmak ve ihtiyaçlarında kullanmak üzere mevât yâni sahipsiz bir arazide bir kuyu kazar ise onun suyundan öncelikle yararlanma hakkına sahiptir. (Yâni içme, hayvanlarını suvarma ve arazisini sulama hususunda onun için öncelik hakkı vardır.) Adam ordan göçünce öncelik hakkı düşmüş olur.
Bir adam mülk edinmek niyetiyle mevat bir arazide kuyu kazarsa veya kendi mülkü içinde bir kuyu kazar ve su çıkarırsa onun suyuna mâlik olmuş olur.
Her iki meselede yâni mülk edinsin veya edinmesin adam kendi içme, içirme ve sulama ihtiyacından artan suyu başka kimselerin arazilerinin sulama işleri için bedava vermek mecburiyetinde değildir. Fakat (Suyun yakınında bir mera bulunup başka da su bulunmadığı takdirde) başkalarının hayvanları için su vermek mecburiyetindedir."
Konu hakkında gerekli bilgi edinebilmek için fıkıh kitablarına müracaat etmek tavsiye olunur. Ben özlü bilgi ile yetinmek durumundayım.

2484) Kesîr bin Abdillah hin Amr bin Avf el-Müzenî'nin dedesi
Hâl Tercemesi
2481 nolu hadîs râvisi SaUebe bin Ebî Mâlik el-Kurazi Ebû Mâlik veya Ebû Yahya el-Medenî (R.A.), Benî Kurayza Mescidinin imamı idi. Bir hadîsi vardır. Bir de Ömer <R.A.)'den rivayeti vardır. Râvileri oğullan Manzür ve Mâlik'dir. Et-Tehzib'de: O, sahâbidir. Peygamber (S.A.V.rden rivayeti vardır. Ayrıca Ömer bin el-Hattâb, Câbir bin Abdillah, Osman bin Affân ve Abdülmelik bin Mervân'dan rivayette bulunmuştur, denilmektedir. El-İcli ise : o, sıka bir tabiîdir, demiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (.Hülâsa: 5?)
(Amr bin Avf el-Müzenî) (Radtyallâhü anhümyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Atîar sulama gününde (diğer hayvanlardan) önce sulanır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Avf (R.A.) bulunur. Bu sened zayıftır. Çünkü onun torunu Kesir bir Abdillah hakkında Şafiî: O, yalarım temellerinden biridir, demiştir. Ebû Dâvud da: O, kezzâb'tır, demiş ve İbn-i Hibbân da: O babası aracılığıyla dedesinden bir takım mevzu hadîsler rivayet etmiştir. Ne o hadisleri kitablarda zikretmek ne de ondan rivayette bulunmak helâl değildir. Meğer ki şaşılacak şey olması yönünden rivayet edile, de-mistir.

2485) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Câhiliyet devrinde taksim edilmiş olan her şey, taksim edildiği şekil üzerine (geçerli) dir. İslâmiyet devrinde taksim edilen her şey d© İslâmiyet'in taksim (hükümler) i üzerine (geçerli) dir.»*'[56]

21- Su Taksimi Babı

2484) kesir bin abdillah bin Amr bin Avf el- Müzeni'nin dedesin den rivatet edildiğine göre: Resulullah sallallahü Aleyhi ve sellem şöyle buyurdu, demiştir:
Atlar sulama gününde diğer hayvanlardan önce sulanır. [57]

İzahı

Amr bin Avı el-Müzenî (Radıyallâhü anh) 'in ha-dîsi Zevâid türündendir. Bu zât Bedir savaşına katılan sahâbi-lerdendir. 185 ve 1279 nolu hadîsler bölümünde bu durum belirtildi. Notta belirtilen Zevâid ifâdesinde bir kalem hatâsı olabilir. Notun tercemesine o hatâyı gidermeye işaret ettim. Çünkü bir sahâbi için zayıflık söz konusu değildir. Ancak bunun senedinde bulunan ve O'nun torunu olan Kesir zayıf olduğu için sened zayıftır.

Bu hadise göre hayvanlar sulanmaya götürüldüğü gün atlar, develerden, sığırlardan ve koyun ile keçilerden önce sulanır. Şu halde sulama işinde bir sıralama ve bir taksim durumu söz konusudur.
Sindi' nin beyânına göre hadîsin başındaki fiil bâzı nüshalarda "Yübeddeu = Başlanılır" şeklinde ve diğer bâzı nüshalarda "Yübeddu = Ayırd edilir" şeklinde gelmiştir. Her iki şekilde de kas-dedilen mânâ atların diğer hayvanlardan önce sulanmasıdır.
S ü y ü t i' nin sözünden anlaşıldığına göre ise bu fiil "Yüned-deu" şeklinde olup "Tendiye" mastarından türemedir.
Tendiye: Adamın, develeri ve atları suya getirip biraz su içirdik-ten sonra meraya döndürüp bir saat otlattırması ve takrar sulamaya getirmesidir. Tendiye: Atı terletinceye kadar koşturmak mânâsına da gelir.
İbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd da Farâiz kitabında rivayet etmiştir. Bu hadise göre Câhiliyet devrinde miras ve diğer konularda yapılan taksimat muteber sayılır. Yâni böyle bir taksimatı yapanlar sonradan müslümanhğı kabullenince evvelce yaptıkları taksimat bozulmuş sayılmaz. Fakat müslümanhğı kabullendikten sonra insanlar taksimatlarını îslâmi hükümlere göre yapmak durumundadırlar. îslâmiyet'e aykırı taksimler muteber değildir.
Bundan önce geçen bâblarda beyân edilen hadislerde su işi için bâzı taksimler, sulama nöbetleri ve su kullanımında bir takım sıralama olduğu belirtilmişti. Bu bâbtaki ilk hadis de sahih ise atların diğer hayvanlardan önce sulanması emredilmiş olur. Ancak hadîsin senedinin durumu yukarda belirtildi. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de İslâmiyet'te yapılan taksimlerin şer'i hükümlere uygunluğunun esas olduğunu, fakat câhiliyet devrindeki taksimlerin îslâmi hükümlere uygunluğunun aranmıyacağım belirtmektedir.
Avnü'l-Mabüd yazarının beyânına göre H a t t â b i bu hadîsin şerhinde : Bu hadîsten şu hükümler çıkar: Câhiliyet devrinde kıyılan nikâhlar ve alım satımlar ile benzeri yollarla yapılan muameleler ve mal edinmeler olduğu gibi geçerli sayılır. İslâmiyet bunları iptal etmez. Fakat İslâmiyet'ten sonra bu gibi meseleler vuku bulursa mutlaka îslâmî emirlere uygunluğu şarttır, demiştir.
İbnü'î-Kayyim de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m bu hadisinin şerhinde şöyle der:
*Ey îman edenler Allah'tan sakının ve kalan faizi bırakın.» Bakara 278) âyeti bu hadîsin hükmüne delâlet eder. Çünkü Allah Teâlâ bu âyette müslümanların teslim almadıkları faizden vazgeçmelerini emretmekte ve onların daha önce teslim almış oldukları faize değinmemektedir. Bilâkis onların önceden almış oldukları faizi geçerli saymaktadır.
Nikâhlar da böyledir. Yâni İslâm dîni câhiliyet devrinde kıyılmış olan nikâhlara da dokunmamış, nasıl kıyıldığını araştırmamış, bilâkis o tür nikâhları geçerli saymıştır. Ancak iki kız kardeşi bir erkeğin nikâhı altında toplamak ve dörtten fazla kadının bir erkeğin nikâhı altında birleştirmek gibi İslâmiyet'te iptal edilmesi gerekli olan nikahlan geçersiz saymıştır. Bu da henüz teslim alınmamış faiz gibidir.
Câhiliyet devrinde edinilmiş mallar da böyledir. Eesûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-seîâm) müslüman olan bir kimseye malını ve bunu ne şekilde kazandığım sormamış ve buna değinmemiştir.
Bu âyet ve bu hadis İslâmiyet'in temel prensiplerinden biridir. Birçok hükümler bu esâsa dayanır."
İbnü'l-Kayyim bundan sonra bu hadisin mirasla ilgili yönünü anlatmaktadır. Mirasla ilgili bilgiyi burda değil de 2749 no-lu hadîsin izahı bölümünde vermeyi düşünüyorum. Çünkü o hadîs burdaki hadîsin benzeri olmakla beraber Farâiz kitabında olduğu için miras konusu orda işlenmelidir. [58]

22- (Sâhibsiz Arazide Kazılan) Kuyunun Harim'i Babı

Harlm: Himâyesi gerekli olan her yere denilir. Evin harîmi, evin hak ve menfaatleri için çevresindeki yerlerden himaye edilmesi gerekli bölümdür. Meselâ mevât yâni sâhibsiz bir arazide inşâ edilen evin giriş cebhesinde eve girip çıkmak için gerekli yer, sü-pürülecek kar, çöp ve ateş külünün atılacağı yerler o evin harimidir.. Bu yerler ev sahibinin tasarrufu ve himâyesi altına girmiş olur. Başka bir adam bu yerlerde tasarruf edemez. Kuyunun harîmi de kuyu yarar ve haklan için kuyu sahibinin himâyesi altında tutulması gerekli olan kuyunun çevresidir. Bu çevre ile ilgili bilgi bu bâbtaki hadislerin izahı bölümünde anlatılacaktır.

2486) Abdullah bin Muğaffel[59] (Radıyallâhü ank)'de.n rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Kim (mevât —sahipsiz— bir arazide) bir kuyu kazarsa kendi mâşiyesî (koyun, keçi, sığır ve deve sürüsü) için yatak olmak üzere (kuyu çevresinden) kırk arşındık saha) onun (hakkı)dır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin iki senedinin dönüm noktası râvi İsmail bin Müslim el-Mekkî üzerindedir, Yahya el-Kattân, İbn-i Mehdi ve başkaları bu râvîyi terketmişlerdir.

2487) Ebû Saîd-z Hudrî (Radtyaüâhü anhyâen rivayet edildiğine göre Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kuyunun harîmi (ondan su çekmek işinde kullanılan) ipinin uzunluğu (kadar çevresindeki yer3 dir.»"
Abdullah (Radıyallâhü anhî 'in hadîsi Zevâid türünden-dir. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Ama Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde buna rastlamadım. Bu iki hadîste geçen bâzı kelimeleri açık-lıyahm:
Harîm kelimesinin açıklamasını yukarda yaptım.
Zira s İnsanın el parmağı ucundan dirseğine kadar, keza parmate ucundan omuza kadar ve arşın gibi mânâlara gelir. Avnü*l-Mabû<£ yazarının beyânına göre burada insan zirâi yâni ilk mânâ. kasde} dilmiştir. insan zirâi yaklaşık olarak arşın uzunluğunda olduğu içik zirâi arşın mânâsına terceme ettim.
Atan s Deve, sığır, koyun ve keçi sürülerinin su çevresindeki yatağıdır.
Mâşiye: Deve, sığır, koyun ve keçi sürüşüdür. Rişâ: Kuyudan su çekme işinde kullanılan iptir.
Bu hadîsler mevât yâni sahipsiz arazide kazılan su kuyularının harîm sahasını tâyin ederler. Kendi ihtiyaçlarım karşılamak üzere mevât arazide kuyu kazan adam ondan yararlanma hakkına sahiptir. Kuyudan yararlanabilmek için kuyunun çevresi de mevât yâni sahipsiz ise hadislerde belirtilen saha da kuyu sahibinin tasarrufu altına girmiş olur. Bir başkası o saha içinde kuyu kazamaz veya başka şekilde orayı işgal edemez. Birinci hadîse göre o saha kırk zirâ-dır. Hadîsin zahirine göre saha kırk zira karedir. Yâni kuyunun her tarafında onar zirâlık mesafeyi kaplar. Fakat bâzı âlimler bunun az olduğunu ve hadîsten maksadın bu olmayıp kuyunun her tarafından kırk zira mesafe olduğunu söylemişlerdir. Hanefi fıkıh kitablarmdan İbn-i Âbidîn'in beyânına göre sıhhatli olan yorum sonuncusudur. Çünkü gaye kuyu sahibinin zararının önlenmesidir. Bir başkası 10 zira mesafede başka bir kuyu kazdığı takdirde suyun bu kuyuya geçmesi ve ilk kuyu suyunun kaybolması endişesi vardır. Bu itibarla kazılan bir kuyunun harîmi her cephede 40 zira kabul edildiği takdirde anılan zarar önlenmiş olur.
Kuyu suyu insan gücüyle çekilsin deve gücüyle çekilsin E b û H a n î f e ' ye göre harimi kırk zirâdır. Ebû Yûsuf ile M u -h a m m e d' e göre kuyu suyu deve gücüyle çekiliyor ise harîmi altmış zîrâdır. Metinler ile şerhlerin zahirine göre fetva Ebû H a -n i f e' nin sözü iledir.
Şafiî mezhebine göre kuyu harîmi kuyudan su çeken adamın duracağı yer, çıkarılan suyun döküleceği yer, suyun biriktirileceği havuz veya göl, sulamaya getirilecek hayvan sürülerinin su çevresinde bekletildiği yer gibi kuyu suyundan yararlanabilmek için ihtiyaç duyulan saha sahipsiz olmak kaydiyle kuyu harîmidir. îh-tiyaç duyulan saha başkasının arazisi ise kuyu harîmi olamaz.
İkinci hadîse göre kuyunun harîmi kuyudan su çekme işinde kullanılan ipin uzunluğu kadardır. Yâni kuyunun her kenarından itibaren ipin uzunluğu kadar olan kuyunun çevresi kuyu harîmi sayılır. Meselâ:
İpin uzunluğu on metre ise kuyunun kenarından itibaren her taraftan on metre uzunluğundaki saha kuyunun harîmi sayılır.
E 1 - H a f n î, Câmiü's-Sağîr haşiyesinde; Bu ölçü genel durum itibariyledir. Çünkü anılan saha içinde ikinci bir kuyunun kazılması hâlinde ilk kuyu suyunun azalması kuvvetle muhtemeldir. Şayet daha geniş bir sahaya ihtiyaç duyulursa saha buna göre genişler. Bu nedenledir ki fıkıhçılar kuyu haramini böyle takdir etmemişlerdir. Kuyunun harîmi içinde kalan sahadan kuyu sahibinin izni olmaksızın başkasının yararlanması caiz değildir, der. [60]

23- Ağaçların Harîmi (Nîn Beyânı) Babı

2488) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anhydtn; Şöyle demiştir:
Hurma bahçesi (yakın) ında (ki sahipsiz arazide başka bir) adamın bir, iki, üç tane hurma ağacı bulunup, sonra (bahçe sahipleri ile adam) bu ağaçların haklan hususunda ihtilâfa düştüler. Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi bunun hakkında şöyle hüküm verdiî
Ağaçların bulunduğu araziden beher ağacın boyu kadar olan çevresi o ağacın harım i d îr."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi munkaü, zayıftır. Çünkü îshak bin Yahya TTbâde (R.A.)'a ulaşamadığı halde ondan rivayette

bulunmaktadır,

2489) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Hurma ağacının harı mi onun dallarının uzunluğu (kadar) dır.»"
Not : Bunun senedinin zayıf olduğu. Zevâid'de bildirilmiştir. [61]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan her iki hadîsin de Zevâid türünden olduğu nottan anlaşılmıştır. Avnü'I-Mabüd yazarının beyânına göre U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Abdullah bin Ahmed Zevâidü'I-Müsned'de, T a b e r â n i de el-Kebîr'inde uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Cerîd: Cerîde'nin çoğuludur. Hurma dalları manasınadır. Sa'f da hurma dalları manasınadır. İki kelime anlamı arasında şu fark vardır. Dallar üzerindeki hurma yapraklan duruyor iken dallara Sa'f denilir. Yapraklan soyulmuş ise dallara Cerîd denilir.
Dalların uzunluğundan maksad ağacın uzunluğudur. Bu hadîsler mevât yâni sahipsiz arazide dikilen ağaçîann harimi hakkındadır. Çünkü kişinin kendi mülkü ve arazisi içinde diktiği ağaçlar için harîm söz konusu değildir, çünkü arazi onun mülküdür. Bundan önceki babın girişinde anlattığım gibi harim mevât arazide inşâ edilen ev, kazılan kuyu ve dikilen ağacın hak ve menfaatlerinin korunması için sahibine tahsis edilen arazi parçasıdır. O parça onun tasarrufu altına girmiş olur ve başkası ondan izin almadan ordan faydalanamaz.
Hadislerden çıkarılan sonuç şudur: Bir adam mevât bir arazide iki üç adet ağaç diktiği zaman her ağacın hariminin tesbiti için ağacın yerden tepesine kadar boyu ölçülür. Ağacın boyu ne kadar ise onun çevresindeki araziden o kadarlık bölümü onun harîmi sayılır. Câmiü's-Sağîr haşiyesinde el-Hafnî: Söz konusu hari-min hesaplanmasında kuyunun harîminin hesaplanması usûlü uygulanır. Yâni ağacın her tarafında onun boyu kadar harimi vardır, der.
Ebû Dâvûd da Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anhVden şu mealde bir merfû hadis rivayet etmiştir: «İki adam bir hurma ağacının harîmi konusundaki dâvayı Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikal ettirdiler. Resül-i Ekrem ağacın (boyunun) ölçülmesini emretti. Ağaç Ölçüldü, boyunun yedi zira olduğu görüldü. Bir rivayete göre beş zira olduğu görüldü. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ağacın harîminin bu kadar olduğuna hükmetti.»
Hanefî mezhebine mensûb âlimler ağacın harîminin beş zira olduğuna hükmederek fıkıh kitablannda nakledilen bir hadîsi delil göstermişlerdir. [62]

24- Bir Taşınmaz Malı Satıp Da Bedelini O Malın Misline (Yâni Bîr Taşınmaz Mala) Koymayan (Yâni Satın Alınmasında Kullanmayan) Kimse(Nin Durumunun Beyânı) Babı

2490) Saîd bin Hureys (Radıyallâhü anh)'den. Şöyle demiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki t
*Kim bir ev veya akar satıp da bedelini bunun misline koymaz (yatirmaz) ise o kimse, (aldığı) bedelin kendisine mübarek olmamasına müstahak olur.»
Bu hadîs kısmen değişik ikinci bir sened ile ayni sahâbîden mer-fû olarak müellife intikal etmiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Saîd İsin Hureys'in hadîsinin senedinde İsmâîl bin İbrahim vardır. Buharî, Ebû Dâvûd ve başkası bu râvîyi zayıf saymışlardır. Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî'ye ait beş kitabta Said bin Hureys'in hiç bir hadîsi yoktur. Müellifin süneninde d© bundan başka hadisi yok-

2491) Huzeyfe bin el-Yemân (RadtyaUâkü ank)'âen rivayet edildiğine göre ResûluHah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Kim bir ev satıp da bedelini onun misline koymaz (yatırmaz) ise ev (in bedeli) o kimse için mübarek olmaz.»1'
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Yûsuf bin Meymûn'u Ahmed ve başkası zayıf saymışlardır. [63]

İzahı

Bu iki hadîs Zevâid türündendir. Ed-Dümeyri' nin beyânına göre Beyhakî de Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini rivayet etmiştir.
Birinci hadîste geçen "Karnin" lâyık ve müstahak manasınadır. Kornan da okunabilir. Bu kelime ise mastardır, liyâkat ve müstahak olmak manasınadır. Böyle okuyan olmuş olmakla beraber birinci okunuş daha uygundur.
Hadîslerden kasdedilen mânâ şudur : Bir kimse bir taşınmaz mal satarsa parasını yine bir taşınmaz mala vermelidir. Bir adam kendi evini satıp da bunun parasını bir eve yatırmazsa o kimse paranın kendisi için bereketli olmamaya müstahak olur. El-Hafni, CâmiüVSağîr haşiyesinde: Yâni bîr adam kendi meskenini satıp da onun yerine başka bir mesken almazsa parası bereketli olmaz. Ama adam zaruret karşısında evini satar da bunun bedeli ile çoluk çocuğunun nafakasını sağlamaya çalışırsa bunda bir beis olmaz, demiştir.
Miftâhü'1-Hâce yazan da: Yâni taşınmaz malı satıp bununla taşınır mal almak iyi bir şey değildir. Çünkü taşınmaz mahn geliri ve yararı iyidir. Tehlikesi ise azdır. Çünkü çalmamaz, gaspedilemez ve kaçınlamaz. Bu nedenle satılmaması uygundur. Satıldığı takdirde yine bir taşınmaz mal alınmalıdır, der.
Saîd bin Hureys (Radıyallâhü anh), Amr bin Hureys'in kardeşidir. Üç adet hadîsi vardır, tbn-i Mâceh'in süneninde onun bir hadîsi (Bu hadisi) vardır. Râvisi Abdülmelik bin Umeyr'dir. (Hulâsa : 136) [64]

---

[1] Hâl tercemesi 1589nolu hadisin dip notunda verildi.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/569-570
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/570-573
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/573
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/573-576
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/576-577
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/577-578
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/578-579
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/579-581
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/581
[11] Bu zât sahabidir. İki hadisi vur. Dımışk'ta yerleşmiştir. îbn-i Mâceh onun (bu) hadisini rivayet etmiştir. Hâvileri Halid bin Madan ve Ali bin Rabâh'tır. (Hulasa: 258)
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/581-582
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/582-584
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/584
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/584-586
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/586-587
[17] Hâl tercemesi 160. badis bölümünde geçti.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/587-588
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/588
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/589-590
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/590-592
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/592-593
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/593-594

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/594-595
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/595-596
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/596-598
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/599
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/600-602
[29] Tavus bin Keysân el-Yernânl el-Cenedl (R..A)'ın temi bir kavle göre K«K-vin'dir. Ebû Hüreyre, Âişe, İbn-i Abb&s, 2eyd bin Sabit, Zeyd bin Erfcam, Cftbir ve İba-i Ömer (R^.)'den rivayette bulunmuş ve Muâz bin Cebel (RA.)'den de mürsel olarak rivayet etmiştir. 50 kadar sah&bi'ye yetiştiğini söylemiştir. RAvl-leri MücfthlU, Amr bin Şuayb, HabİB bin Ebl Sûblt. Zühri, Ebû ZÜbeyr. Amibin Dinar, Süleyman el-Ahvel ve bir cemâattir. tbn-İ Abbas (R.A.): Ban, TAvûs'u cennet eblinden santran, demiştir. Amr bin Dinar da: Ben onun mislini görmedim, demiştir. îbn-i Hibbân'm dediğine göre 40 defa hacca gitmiştir. Îbnal-Kat-tân'ın dediğine göre H. 106. yılı vefat etmiş ve Hiş&m bin AbdilmeUk onun cenaze namazmı kılmıştır. tbn-İ Muin ve başkası onun sıka olduğunu belirtmişler. KÜtüb-1 Sitte*nin hepsinde onun rivayetleri vardır.
3462. hadisi Tavûs'tatı rivayet eden Amr bin Dinar el-Cümhi Ebû Mutuunroed yüce alimlerdendir. Abdullah'lardan, Kttreyb'den ve başkaca bir cemaattan rivayet etmiştir. Havileri ise Katftde, Eyyûb. Şube, iki Sülyân. iki Hammâd ve bir cemaattır. 500 hadisi var. H. 116 veya 116. yıh vefat etmiştir. Kütüb-i 31tte*iün hepsinde onun hadisleri vartnr. (Hulasa: 181 ve 288>
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/602-603
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/603-604
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/604
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/604-606
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/606-607
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/607-608
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/608-609
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/609-611
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/611-614
[39] Hâl tercemesi 125-128 nolu hadîsler bölümünde geçti.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/5-7
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/7-8
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/8-9
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/9-11
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/11-13
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/13-15
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/15-18
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/18-19
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/19-20
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/21
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/22-23
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/23-24
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/25-26
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/26-27
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/27-30
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/30-31
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/31-33
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/33-34
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/34-36
[59] Bu aâtıii hâl tereemesi 17. hadîste geçti.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/36-37
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/37-39
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/39-40
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/40-41
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/42-43

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HACC

Hac ve Arefe Gününün Fazileti

19) Annemiz Aişe (r.anha)dan rivayetle Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"*Allah (c.c.) arefe gününde cehennem ateşinden azat ettiği kul kadar başka hiçbir günde azat etmez. Yüce Allah o günde kendisine yalvarıp yakaran kullarına rahmetiyle yaklaşır ve o kullarıyla Meleklerine karşı övünür ve: "Bunlar ne istiyorlar?" diye sorar.*"[1]
Resûlullah (s.a.s.)'ın hadisinde geçen: *"Ve innehu leyednü"* kavli hakkında ilim adamları şunları söylemişlerdir: "Buradaki *"ed-dunü"* (yaklaşmadan) maksat; rahmetiyle ve ikramıyla olan yaklaşmadır. Yoksa nakil olma ve mekan yaklaşımı değil. Nitekim Allah (c.c.) her mahluk sıfatından da münezzehtir.
Resûlullah (s.a.s.): *"Ve o kullarıyla meleklerine karşı övünür"* kavli hakkında İmam Kurtubî (rh.a.) "El-Mefh" adlı kitabında şunları söylemiştir: "Yani yüce Allah (c.c.) melekler katında kullarıyla övünmüştür. Bundan haber vermektedir. Başka bir hadiste buyurulduğu gibi:
"Şüphesiz Allahu Teâlâ arefe akşamı Arafat meydanında bulunan kullarıyla meleklerine karşı övünür ve şöyle buyurur:
"Bakın şu kullarıma sadece Benim için dağınık ve tozlar içinde, Benim için geldiler."
v Bu hadisi Ahmed bin Hanbel (2/7111) senedi içinde eleştirisiz bir rivayet ile Abdullah bin Amr bin El-Âs (r.huma)'dan rivayet etmiştir.
Sanki bu hadis = Allah en iyisini bilir – Meleklere şu ayette buyurulduğu üzere bir hatırlatmadır:
"*Yeryüzünde fesat çıkarıcı ve kanlar dökücü birisini mi yaratacaksın?*" (Bakara: 2/30) Aynı zamanda şu gelen ayette olduğu gibi de gerçekleştirmeyi izhar etmek için gelmiştir: "*Şüphesiz Ben bilirim sizler (Melekler) bilemezsiniz.*" (Bakara: 2/30) Allah (c.c.) en iyisini bilir." (İmam Kurtubî'den Muhtasaran...)

***

---

[1] Müslim (1348).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HASTALIK, CENAZE VE ÖLÜM İLE İLGİLİ

BÖLÜM

? ??????? ?????????? ????????????? ?????????? ?????????? ?

-97? ???? ????? ???????? ????? ??? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ?

“Kim bir hastayı ziyaret ederse, oturuncaya kadar (İlahi) rah-met içerisinde kalır. Oturduğunda, (İlahi) rahmet onu kuşatır”[1]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir b. Abdullah[2]
2. Enes[3]
3. Ka’b b. Mâlik[4]
4. Ebu Ümâme[5]
5. Abdurrahman b. Avf[6]
6. Amr b. Hazm[7]
7. Abdullah ibn Abbâs[8]
8. Safvân b. Assâl[9]

9. Ebu’d-Derdâ’[10]
10. Ebu Hureyre[11]

Toplam, 10 kişi.

* * *

-98 ? ?????????? ???? ?????? ????????? ???????????? ?????????? ?

“Humma (ateşli hastalık), Cehennemin kaynamasındandır. Siz, onu, soğuk suyla (kendinizden) uzaklaştırınız”[12]

Bu hadis, şu yollardan rivayet edilmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs[13]
2. Abdullah ibn Ömer[14]
3. Hz. Aişe[15]
4. Râfi’ b. Hadîc[16]
5. Esmâ’ bint. Ebi Bekr[17]

Abdullah ibn Abbâs Hadisi dışında diğer sahabilerin rivayet ettikleri hadisler, -sahih hadis olmak kaydıyla- Buhârî ile Müslim’in **‘Sahîh”**lerin de geçmektedir.

1. Ebu Beşîr el-Hâris b. Huzame el-Ensârî[18]
2. Semure[19]
3. Ebu Hureyre[20]
4. Sevbân[21]
5. Abdullah b. Râfi’[22] ve daha bir çokları

* * *

-99 ? ??????? ??????: ???? ?????????? ???????????? ???????? ?????????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ?????????? ?

“Yüce Allah buyurdu ki: Ben, kimin iki sevdiğini almışsam (ve o kimse de) sevabını umarak sabretmişse, ona, Cennet dışında bir mükafat vermeye razı olmam”[23]

Bu hadis, şu yollardan rivayet edilmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Enes
3. Ebu Hureyre
4. Ebu Ümâme

5. Aişe bint. Kudâme b. Maz'un
6. Abdullah ibn Ömer
7. Zeyd b. Erkam
8. Cerîr b. Abdullah el-Becelî
9. İrbâd b. Sâriye
10. Abdullah ibn Abbâs
11. Hz. Aişe
12. Semure b. Cündub
13. Abdullah ibn Mes'ud
14. Büreyde

(Suyûtî) **"Leâli'l-Masnûa"**da derki: "Bu hadisin bir kısmı, sahih; bir kısmı hasen ve bir kısmı da zayıf senedlerle rivayet edilmiştir."
(Devamla da derki:) "Bu hadisi, **'Ehâdisu'l-mutevatira'**da naklettim."
Fakat bu hadisi, (Suyûtî'nin) **"el-Ezhâr"** adlı eserinde göremedim.

* * *

-100 ? ????????? ??????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?

"Ölmek üzere olan kimseye, Lâ ilâhe illallah' (=Allah'tan başka İlah yoktur) sözünü telkin edin"[24]
Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Ebu Hureyre
3. Abdullah b. Ca'fer
4. Hz. Aişe
5. Abdullah ibn Abbâs
6. Abdullah ibn Mes'ud
7. Câbir b. Abdullah
8. Urve b. Mes'ud
9. Huzeyfe
10. Hz. Ömer
11. Hz. Osman
12. Enes

Toplam, 12 kişi.
(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:

13. Vâsile ibnu'l-Eska'
14. Abdullah ibn Ömer

Zeylaî (ö. 762/1360) ile İbn Hacer (ö. 852/1447), bu hadisi, **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"**de nakletmiştir.
Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **"Teysîr"**de ise bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-101 ? ???? ????? ??? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ?

"Kim Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse, Cennete girer"[25] **ile ilgili hadisler**

Bu hadisler, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Mes'ud[26]

Bu hadis; İmam Ahmed (ö. 241/855), Buhârî (ö. 256/870) ile Müslim (ö. 261/875)'de bu lafızla geçmektedir.

2. Muâz b. Cebel[27]

Bu hadis; İmam Ahmed (ö. 241/855), Ebu Dâvud (ö. 275/888) ve Hâkim (ö. 405/1014)'de şu lafızla geçmektedir:

? ???? ????? ????? ????????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ?

"Kimin son sözü; 'Lâ ilâhe illallah' (=İlah'tan başka İlah yoktur) olursa, (o kimse,) Cennete girer"
Bu hadisi, Buhârî ile Müslim'in "**Sahîh"**lerine dayandıran yanılmıştır; çünkü bu hadis, İmam Ahmed'in **"Müsned"** adlı eserinde geçmektedir.
Bu hadisi, Müslim (ö. 261/875) ise şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Hz. Osmân[28]

? ???? ????? ?????? ???????? ???? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ?

"Kim Allah'tan başka İlah olmadığını bildiği halde ölürse, Cennete girer"
Yine bu konuda şu yollardan da hadis rivayet edilmiştir:

4. Ebu Hureyre
5. Ebu Saîd el-Hudrî

Taberânî (ö. 360/970) ise **"Evsat"**da bu hadisi, bu iki sahabiden şu lafızla rivayet etmiştir:

? ???? ????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????

??????? ?????? ???????? ??? ?????? ???????? ??????? ?

"Kim ölüm anında 'Lâ ilâhe illallah' (=Allah'tan başka İlah yoktur), 'Allahu Ekber' (=Allah en büyüktür) ve 'Lâ havle vela kuvvete illa billâh' (=Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır) sözünü söylerse, Cehennem ateşi o kimseye kesinlikle dokunamaz"[29]

6. Ebu Zerr[30]

Bu hadis ise; Müslim (ö. 261/875) de şu lafızla geçmektedir:

? ??? ???? ?????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?

"Bir kul, 'Lâ ilâhe illallah' (=Allah'tan başka İlah yoktur) deyip de sonra da bu söz üzerine ölürse, o kimse, ancak Cennete girer"

Yine bu hadis; Müslim (ö. 261/875) de Hz. Osmân'dan rivayet edilmiştir.

7. Hz. Ömer[31]

Bu hadis; Hâkim (ö. 405/1014)' de şu lafızla geçmektedir:

? ?????? ????????? ???????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ????? ?????? ?????? ??????? ????? ???????? ??? ????? ????? ????? ?

"Ben öyle bir kelime biliyorum ki, bir kul, bu kelimeyi kalbinden hakkıyla söyleyip ardından da bu söz üzerine ölecek olura, dikkat edin ki, Cehennem ateşi o kimseye haram olur. Bu kelime; "Lâ ilâhe illallah' (=Allah'tan başka İlah yoktur) sözüdür."

1. Ebu'd-Derdâ'[32]
2. Ubâde b. es-Sâmit[33]
3. Talha[34]
4. Huzeyfe[35]
5. Câbir[36]
6. Abdullah ibn Ömer[37] ve daha bir çokları

Tâc es-Sübkî (ö. 771/1370) **"Tabakâtu'l-Kübrâ"** adlı eserinin baş tarafında aynen şöyle der: "**? ???? ????? ??? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ? "Kim Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse, Cennete girer"** hadisine delalet eden pek çok hadis vardır. (Hadislerde yer alan bu) 'ortak nokta', **tevatür** derecesine ulaşmıştır."

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz; çünkü Sübkî, bu hadislerden bir çoğunu nakletmiştir.

Yine bu konuda Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in **"Tahricu Ehâdisi'r-Râfiî"** adlı kitabına bakabilirsiniz.

* * *

-102 **? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ?**

"Peygamber (s.a.v), (pamuktan dokunmuş ince, beyaz) üç par-ça elbiseyle kefenledi. Bu elbiselerin içerisinde gömlek ve sarık yoktu"[38] **ile ilgili hadisler**

(Kastallânî) **"Mevâhibu'l-Leduniyye"** adlı eserin de konu ile ilgili olarak derki: "Beyhakî **"Hilâfiyât"** da dedi ki:

'Ebu Abdullah (yani Hâkim) dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v)'in, içerisinde gömlek ve sarığın bulunmadığı üç parça elbiseyle kefenlendiği hususunda Hz. Ali,[39] Abdullah ibn Abbâs,[40] Hz. Aişe,[41] Abdullah ibn Ömer,[42] Câbir[43] ile Abdullah b. Muğaffel'den[44] nakledilen haberler, **mütevatir**dir.'"

* * *

-103 **? ????? ??????????? ?????????? ????????? ?????. ??????? ???????? ?????????? ???????????: ????????, ????? ????? ?????????. ?????????? ????????? ???????. ???????: ????????, ???????? ????????? ?????? ??? ????????? ?**

"Resulullah (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçmişti. O cenaze hakkında hayr (iyilik)le övgüde bulunuldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): 'Vacib oldu' buyurdu.

Daha sonra bir başka cenaze daha yanından geçmişti. (Halk, cenaze hakkında ise) kötü (nitelikler)le andı. Yine Resulullah (s.a.v): 'Vacib oldu' buyurdu. Daha sonra da: 'Sizler, (bu cenazeler hakkında) Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz' buyurdu"[45]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Hz. Ömer
3. Ebu Hureyre
4. Ebu Katâde
5. Ebu Zuheyr
6. Seleme ibnu'l-Ekva'
7. Ka'b b. Ucre
8. Âmir b. Rebîa
9. Abdullah ibn Ömer

Toplam, 9 kişi

-104 **? ??? ??????? ???????? ????????? ???? ????????? ??????????? ???????? ??????**

????????? ????????? ?

“(Müslümanlardan) birinin çocuğu ölürse, Cehennem ateşi, o kimseye çok hafif bir alev yalamasıyla dokunur”[46]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Enes
2. Ebu Hureyre
3. Ebu Saîd el-Hudrî
4. Büreyde
5. Abdullah ibn Mes’ud
6. Ebu Zerr
7. Muâz
8. Utbe b. Abdussulemî
9. Ukbe b. Âmir
10. Amr b. Abese
11. Abdurrahman b. Beşîr
12. Câbir b. Abdullah
13. Câbir b. Semure
14. Hz. Ömer
15. Habîbe bint. Sehl
16. Ümmü Süleym bint. Milhân
17. Ümmü Mübeşşer el-Ensârî
18. Ümmü Eymen
19. Hz. Aişe
20. Ümmü Hânî
21. Abdullah ibn Abbâs
22. Kurre b. İyâs el-Müzenî
23. Ebu Sa’lebe el- Eşcaî[47] (Bunun rivayet ettiği tek hadis, budur.)

Hafız Suyûtî (ö. 911/1505) **“Makâmatu’l-Ezrûdiyye”** adlı eserinde bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

*** * ***

-105 ? ?????? ????????? ????????????? ????????? ?

“(Küçük yaşta ölen) Müslüman çocukların Cennete girmesi”[48] **ile ilgili hadisler**

(Mustafa ed-Dımeşkî) **“Mirkâtu’l-Vusûl li Nevâdiri’l-Usûl”** da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: “(Küçük yaşta ölen) Müslüman çocukların Cennete girmesi hususunda Resulullah (s.a.v)’den nakledilen haberler, **mütevatir** dir.”

(Derim ki:) Bu hadislerden birisi de şudur:

1. Ebu Hureyre Hadisi[49]

Bu hadis; İmam Ahmed (ö. 241/855), Hâkim (ö. 405/1014) ve daha bir çoklarının kitabında şöyle geçmektedir:

? ?????????? ????????????? ??? ?????????? ??????????? ???????????? ???????? ????????? ?

“Müslümanların soyları, Cennetliktir. Onları(n sorumluluğunu) İbrahim yüklenmiştir.”

2. Hz. Ali Hadisi[50]

Bu hadis; İmam Ahmed’in oğlu Abdullah’ın, babasının **“Müsned”** adlı eserine yaptığı **“Zevâid”** hadisler içerisinde şöyle geçmektedir.

? ????? ????????????? ??????????????? ??? ?????????? ?

“Mü’minler ve onların çocukları, Cennetliktir.”

3. Abdullah ibn Ömer Hadisi

Bu hadis ise; İbn Ebi’d-Dünya (ö. 281/893)’nın **“Kitabu’l-Azâ”** adlı eserinde şöyle geçmektedir:

? ????? ????????? ??????? ??? ?????????? ?????? ??? ?????????? ?

“Her doğan çocuk, İslam (fıtartın) da doğar. Dolayısıyla da o çocuk, dolgun ve tombul bir şekilde Cennetlik olup şöyle der:
‘Ey Rabbim! Bana, anne ve babamıo da getir’”

4. Hz. Aişe Hadisi

Bu hadis; Hâkim et-Tirmizî (ö. 295/907 - 320/932)’nin **“Nevâdiru’l-Usûl”** adlı eserinde ve İbn Abdilberr (ö. 463/1071)’de şöyle geçmektedir:

? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ????????????? ?????? ????? ?????: ??? ?????????? ?

“Aişe der ki: ’Resulullah (s.a.v)’e, (küçük yaşta ölen) Müslüman çocuklarının nerede olacaklarını sordum.’ O da:
‘Cennette’ diye cevap verdi.”

Bu konuda şu yoldan da hadis gelmiştir:

5. Semure b. Cündub[51]

Bu hadis; Buhârî (ö. 256/870) ile bir çoğunun kitabında geçmektedir.

* * *

-106 ? ????? ?????????? ?????????? ????????? ???????? ???????? ?

“Ölü, yaşayanların (geride kalan insanların) kendisine ağla-ması sebebiyle azabı artar”[52]

Suyûtî (ö. 011/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Ömer
2. Abdullah ibn Ömer
3. Hafsa
4. Enes
5. İmrân b. Husayn
6. Ebu Musa el-Eş’arî
7. Hz. Ebu Bekr
8. Ebu Hureyre
9. Semure

Toplam, 9 kişi.

(Derim ki:) Yine bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

10. Muğîre b. Şu’be[53]

Bu hadis, şu lafızla gelmiştir:

? ???? ????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ?

“Kim ölüye bağırıp çağırmak suretiyle ağlarsa, ölü, kendisine bağı-rılıp çağırılması sebebiyle azab görür”

Bu hadis; Buhârî (ö. 256/870) ile Müslim (ö. 261/875)’in **“Sahîh”**leri ile bir çoklarının kitaplarında geçmektedir.

Bu konuda şu yoldan da hadis gelmiştir:

11. Suheyb[54]

Bu konuda daha geniş bilgi için İbnü’l-Hindî (ö. 975/1567)’nin **“Kenzu’l-Ummâl”** adlı eserine bakabilirsiniz.

Yine bu konu ile ilgili Suyûtî (ö. 011/1505)’nin **“Şerhu’s-Sudûr”** adlı eserinde “Ölüye bağırıp çağırmak suretiyle eziyet görmesi bâb”ına baka-bilirsiniz.

* * *

-107 ? ??????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ?????? ???????. ???????: ????? ?????? ?????? ???????: ???????????. ?????: ??????? ????????????? ???????: ????????? ???? ????????? ???????? ???????? ?

“Resulullah (s.a.v) geceleyin defnedilmiş bir mezara uğramıştı. Bunun üzerine: ‘Bu ölü, ne zaman gömüldü?’ diye halka sordu. Halk da: ‘Dün gece’ diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v) tekrar: ‘(Ölünün gece gömüldüğünü) niye bana haber vermesiniz?’ diye sordu. Halk: ‘Sana zorluk vermek istemedik’ diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), (ölen) adamın (mezarının başına gelip cemaatle)cenaze namazı kıldı”[55]

Suyûtî (ö. 011/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs
2. Ebu Hureyre
3. Ukbe b. Âmir
4. Zeyd b. Sâbit
5. Abdullah b. Âmir b. Rebîa
6. Ebu Saîd el-Hudrî
7. Abdulah ibn Ömer
8. İmrân b. Husayn
9. Amr b. Avf
10. Enes b. Mâlik
11. Ebu Ümâme b. Sehl
12. Büreyde
13. Âmir b. Rebîa
14. Ubâde
15. Ebu Katâde

Toplam, 15 kişi.

(Derim ki:) (İbn Abdilberr)**“İstizkâr”**da derki: “İmam Ahmed dedi ki: ‘Mezarın başında cenaze namazı kılma ile ilgili hadisler, Hz. Peygamber (s.a.v)’den, 6 şekilde rivayet edilmiştir. Bu hadislerin hepsi, hasendir.’

Ebu Ömer (yani kendisi sözüne devamla derki:) “Bu hadislerin hepsini, **ceyyid** senedlerle **“Temhîd”**de naklettim. Yine bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v)’e, dayandırılmış bu hadislerin 3’ünü de **hasen** yolla naklettim. Böylece (bu konudaki) hadislerin sayısı, 9’a tamamlanmış olmaktadır.”

Zürkânî (ö. 1122/1710)’de **“Şerhu’l-Muvatta”**da ‘Cenaze Namazında tekbir getirme’ bâb başlığında aynen şöyle der: “İmam Ahmed dedi ki: ‘’Mezarın başında cenaze namazı kılma ile ilgili hadisler, Hz. Peygamber (s.a.v)’den, 6 şekilde rivayet edilmiştir. Bu hadislerin hepsi, hasendir.’”

İbn Abdilberr (ö. 463/1071) derki: “Bilakis mezarının başında cenaze namazı kılma ile ilgili hadisler, 9 yoldan gelmiştir. Bu hadislerin hepsi, hasen-dir.”

İbn Abdilberr, bu hadislerin hepsini senedleriyle birlikte, **“Temhîd”**de şu yollardan nakletmiştir:

1. Sehl b. Huneyf Hadisi
2. Ebu Hureyre Hadisi
3. Âmir b. Rebîa Hadisi
4. Abdullah ibn Abbâs Hadisi
5. Zeyd b. Sâbit Hadisi

Bu beş rivayet; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ölmüş düşkün bir kadının mezarının başında kıldığı cenaze namazı hakkındadır.

6. Sa'd b. Ubâde Hadisi

Bu rivayet ise; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, gömüldükten bir ay sonra Sa'd'ın annesinin mezarının başında kıldığı cenaze namazı hakkındadır.

7. Husayn b. Vahvah Hadisi

? ??? ????????? ???????? ?????????? ???????????? ????? ?????? ???????? ????? ?????????? ????? ?????? ???????? ???????: ?????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????????? ???????? ?

"Peygamber (s.a.v), Talha ibnu'l-Berrâ'nın mezarının başında cenaze namazı kıldı. Daha sonra da ellerini kaldırıp: 'Ey Allahım!Talha'yı, (yanı-na) kat ki, o sana gülümsesin, sen de ona gülümseyesin"

8. Ebu Ümâme es-Sa'lebe Hadisi

? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v), Bedir Savaşından döndüğünde, Ebu Ümâme'nin annesi ölmüştü. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), Ebu Ümâme'nin anne-sinin mezarının başında cenaze namazı kıldı."

16. Enes Hadisi

? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????????? ????????? ???????? ?

"**Peygamber (s.a.v), gömüldükten sonra bir kadının mezarının başın-da cenaze namazı kıldı."**

Bu hadisin, düşkün bir kadın yada bir çok miskin kadın hakkında alma olasılığı da vardır.

10. Büreyde Hadisi.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu hadis de, Beyhakî (ö. 458/1066)- de hasen bir senedle geçmektedir.

Bu hadis ise, düşkün bir kadın hakkındadır.

Görüldüğü üzere hadis, 10 yoldan gelmiştir." (İbn Abdilberr'in sözü burada bitmektedir.)

Bu konuda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer(ö. 852/1447)'in**"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"** adlı eserinin 'Kitâbu'l-Cenâiz' (=Cenazeler Bölü-mü) ile yine İbn Hacer'in **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"** adlı kitabına baka-bilirsiniz.

*** * ***

-108 **? ?????? ??????????? ???? ????????? ?????????? ??????????? ?**

"(Daha önce) size, mezarları ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık mezarları ziyaret edebilirsiniz"[56]

Suyûtî (ö. 011/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Büreyde
2. Ebu Saîd el-Hudrî
3. Hz. Ali
4. Ümmü Seleme
5. Zeyd b. el-Hattâb
6. Abdullah ibn Abbâs
7. Sevbân
8. Hz. Aişe

Toplam, 8 kişi.

(Derim ki:) Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

9. Abdullah ibn Mes'ud
10. Enes
11. Vâsi' ibn Habbân el-Ensârî
12. Ebu Hureyre
13. Ebu Zerr

Mezarları ziyaret etme konusunda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in**"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**, İbnü'l-Hindî (ö. 975/1567)'nin **"Kenzu'l-Ummâl"** ile (Zebîdî'nin) **"Şerhu'l-İhyâ"** adlı eserine bakabilirsiniz.

*** * ***

-109 **? ?????? ?????? ?????????? ????????????? ??????????? ??????? ??????????????? ????????? ?**

"Allah, Yahudilere ve Hıristiyanlara lanet etsin; onlar, Peygam-berlerinin mezarlarını mescid edindiler"[57]

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**de derki: "Şu sahabilerden rivayet edilen bu hadisin sıhhatli oluşunda görüş birliğine varılmıştır:

1. Hz. Aişe
2. Abdullah ibn Abbâs

(İbn Hacer sözüne devamla) derki: Bu hadisi, Müslim ise şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Cündub[58]

? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????? ???????:.... ????? ??????? ???? ????? ?????????? ??????? ??????????? ??????? ?????????????? ????????????? ????????? ????? ????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in ölümünden beş gün önce şöyle buyurduğunu işittim: 'Dikkat edin ki, sizden öncekiler, Peygamberleri ile Salih kimse-lerinin mezarlarını mescid edindiler. Sakın siz de mezarları mescidler edinmeyin; çünkü ben, bunu, size yasakladım'"

(İbn Hacer'in sözü burada bitmektedir.)

(İbn Hacer el-Heytemî) **"Zevâcir"**de derki: "Bu hadisi, İmam Ahmed şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Üsâme[59]

Bu hadisi; Buhâri, Müslim ve Nesâî, Hz. Aişe[60] ile Abdullah ibn Abbâs'tan[61] ve Müslim ise ayrıca şu yoldan (şu lafızla) rivayet etmiştir:

4. Ebu Hureyre[62]

? ?????? ?????? ?????????? ????????????? ?????????? ??????? ?????????????? ????????? ?

"Allah, Yahudilere ve Hıristiyanlara lanet etsin; onlar, Peygam-berlerinin mezarlarını mescid edindiler" (İbn Hacer el-Heytemî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Derim ki:) Yine bu hadis, Hz. Ali'nin oğlu Hasan'dan mürsel olarak da gelmiştir.

Bu hadisi ise, Saîd b. Mansûr (ö. 227/841) **"Sünen"**de rivayet etmiştir.

Kadı İsmail b. İshâk (ö. 282/895) ise **"Kitabu fadli's-salât alâ'n-Nebi (s.a.v)"** de bu hadisin tamamını rivayet etmiştir. Bu konudaki hadisin lafzı, şu şekildedir:

? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????????? ????????? ?

"Allah, Yahudilere lanet etsin; onlar, Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler"

(Suyûtî) **"Câmiu's-Sağîr"**de[63] ise bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:

? ??????? (???? ??????) ?????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????????? ????????? ?

"Allah, Yahudilere lanet etsin; onlar, Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler"

Bu hadisi; Buhâri, Müslim ve Ebu Dâvud, Ebu Hureyre yolundan rivayet etmiştir." (Suyûtî'nin sözü burada bitmektedir.)

Abdurrezzâk (ö. 211/795) **"Musannef"**de ve İmam Mâlik (ö. 179/795) ise **"Muvatta"**da; Ömer b. Abdulazîz'in,[64] bu hadis ile ilgili olarak şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

? ????? ??? ????????? ?

"Bu, Resulullah (s.a.v)'in konuştuğu son sözdür"

İmam Mâlik (ö. 179/795)'in naklettiği lafız ise şu şekildedir:

? ??????? ????? ???? ????? ??? ????????? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ???????? ????????? ???? ????? ??????? ??????? ?????????? ???????????? ?????????? ??????? ?????????????? ????????? ??? ?????????? ???????? ???????? ????????? ?

"Resulullah (s.a.v)'in konuştuğu son sözden birisi de şudur: 'Allah, Yahudilere ve Hıristiyanlara lanet etsin; onlar, Peygamberlerinin mezar-larını mescid edindiler. Arapların (Müslümanların) yaşadığı yerlerde bu iki din(in geçerliliği)[65] kalmayacaktır"[66]

Bu hadisi; İmam Mâlik (ö. 179/795), Zeyd b. Eslem yoluyla**Atâ' ibn Yesâr** 'dan[67] ve Abdurrezzâk (ö. 211/795) ise **"Musannef"**de Ma'mer yoluyla Zeyd b. Eslem'den şöyle rivayet etmiştir:

? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????: ????????? ??? ???????? ??????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????? ?????????????? ????????? ?

"Resulullah (s.a.v) buyurdu ki:'Ey Allahım! Kabrimi, tapınılan bir put(hane) haline getirme. Peygamberlerin mezarlarını mescid haline geti-ren topluluğa Allah'ın gazabı şiddetli olur'"

Bezzâr (ö. 292/904) ise bu hadisi, **"Muvatta"**daki lafıza eş değer bir şekilde Ömer Muhammed yoluyla Zeyd b. Eslem'den, o da Atâ' ibn Yesâr'dan, o da merfu' olarak Ebu Saîd el-Hudrî'ye dayandırmıştır.

Bu hadisin bir şahidi de, Ukaylî (ö. 322/934)'de merfu' olarak Ebu Hureyre yolundan şu lafızla geçmektedir:

? ?????????? ??? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????????????? ????????? ?

"Ey Allahım! Kabrimi, tapınılan bir put(hane) haline getirme. Allah, bir topluluğa lanet etsin; çünkü onlar, Peygamberlerinin mezarlarını mes-cid edindiler."

Bu hadisi; Buhâri, Müslim ve Nesâî, **Hz. Aişe**'den şöyle rivayet etmiştir:

? ????? ????? ????????? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ???????????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ??????? ????? ????????? ????? ????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ??????? ????? ???????? ????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ?

"Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme, (hicret sebebiyle gittikleri) Habeş ülkesinde, içinde çeşitli resimlerin bulunduğu (Mâriye denilen) bir kilise gördüklerini söylediler. Bunu, Peygamber (s.a.v)'e de anlattılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):

'İşte onlar, aralarında Salih bir kişi yaşayıp da öldüğünde kabrinin üzerine bir mescid yaparlar, içerisine de resimler çizerler. Kıyamet günün de Allah katında yaratıkların en kötüleri, işte onlardır"

(Derim ki:) Bu hadisteki tehdit; daha önceki hadiste geçenden daha kapsamlıdır. Yine buradaki yasaklama; (ötekinden) daha şiddetlidir.

Bu yasaklamanın yeri; kabirlerin şanını tazim için yada namaz kılarken kabirlere yönelmeyi hürmet için veya mescitlerde var olan kabirler hususunda caiz olmayan bir inanıştan korkma olduğu zaman söz konusudur.

Salih kimsenin (mezarının) civarında bir mescit edinen kimseye ve ona yakın olmak suretiyle –tazim yada yönelme için değil de- teberrük etmek isteyen kimseye gelince; bu kimse, söz konusu tehdidin içerisine girmez. Nitekim bunu, Beyzâvî (ö. 685/1286) ile daha bir çok alim söylemiştir.

* * *

-110 ? ?????? ??????????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ?

"Ruhların, (ölümden sonra) baki olması ve cesedin yok olma-sına karşın ruhların yok olmaması"[68] **ile ilgili hadisler**

Şeyh Cesûs (ö. 1182/1768) **"Şerhu'r-Risâle"**de Zünâtâ'dan naklen bu konuda gelen hadislerin, mütevatir olduğunu belirtmiştir.

Zünâtâ, **"Şerhu'r-Risâle"**de bu hususu aynen şöyle belirtmektedir: "Bir topluluğun iddiasına göre; ruhlar, (ölümden sonra) yok olur ve Bezah'ta[69] da var olmazlar. Ta ki Allah, bedenleri diriltme sırasında ruhları diriltecektir. Bu husus, Resulullah (s.a.v)'in bu konudaki (farklı) hadislerinden dolayı tartışılmıştır. **Mütevatir** naslar ile Kur'an'ın **? ??????????? ?????? ??????????? ?** **"Sanki onlar, Kıyamet gününü görür gibiler"** (Nâziât: 79/46) ayetindeki zahiri anlam, bu görüşü çürütmektedir. Dikkat edilirse, Kıyamet, yaşayanların üzerine kopar, yok olanların üzerine kopmaz. Kıyametin kopması ile ilgili bilgi ise, Allah katındandır."

Lakkânî (ö. 1041/1631) **"Şerhu Cevhere"** adlı eserinde derki: "(Kıyametin kopma anında) ilk üfürmede ruhların var olması meselesinde alimlerin görüş ayrılığığı içinde olduğu belirtilmiştir. Bu üfürme, (her şeyin) yok olma üfürmesidir. Sübkî ve bu konuda ona uyan Kurtubî, ruhların var olduğunu ve yok olmasının mümkün olmadığını aynen şöyle ifade etmektedir:

'Ölümden sonra ve (ilk) üfürmeden önce ruhların, nimet içinde olması ve azab görmesi şeklinde var olduğu hususunda Müslümanlar arasında korkulacak bir durum yoktur. Dolayısıyla da bununla ilgili faydalı naslar, **tevatür** derecesine ulaşmıştır."

* * *

-111 ? ?????? ?????????????? ?????????? ??? ????????? ?????? ?????????? ?

"İki meleğin, kabirde, ölüye sorguya çekmesi ve bunun, ölü için bir fitne olması"[70] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Esmâ' bint. Ebi Bekr
3. Amr ibnu'l-Âs
4. Berâ' b. Âzib
5. Hz. Osmân
6. Ebu Hureyre
7. Câbir b. Abdullah
8. Abdullah ibn Amr
9. Ebu Saîd el-Hudrî
10. Hz. Aişe
11. Abdullah ibn Abbâs
12. Abdullah ibn Mes'ud
13. Hz. Ömer
14. Ebu'd-Derdâ'
15. Ebu Râfi'
16. Ebu Musa el-Eş'arî
17. Atâ' ibn Yesâr (mürsel olarak)
18. Temîm ed-Dârî
19. Ubâde b. es-Sâmit
20. Beşîr b. Ekâle
21. Ebu Ümâme
22. Sevbân
23. Hamza b. Hubeyb (mürsel olarak)
24. Abdullah ibn Ömer
25. Muâz b. Cebel
26. Ebu Katâde

Toplam, 26 kişi.

Derim ki: Suyûtî (ö. 911/1505) **"Şerhu's-Sudûr"**da aynen şöyle der: "Kabrin fitnesi, iki meleğin (ölüyü) sorguya çekmesidir. İki meleğin kabir de ölüyü sorguya çekmesi ile ilgili Enes, Berâ' b. Âzib, Temîm ed-Dârî, Beşîr b. Ekâle, Sevbân, Câbir b. Abdullah, Abdullah ibn Revâha, Ubâde b. es-Sâmit, Huzeyfe Hamza b. Hubeyb, Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Amr, Abdullah ibn Ömer, Abdullah ibn Mes'ud, Hz. Osmân, Hz. Ömer, Amr b. el-Âs, Muâz b. Cebel Ebu Ümâme, Ebu'd-Derdâ', Ebu Râfi', Ebu Saîd el-Hudrî, Ebu Katâde, Ebu Hureyre, Ebu Musa el-Eş'arî, Esmâ' bint. Ebi Bekr, Hz. Aişe'den naklen gel hadisler, **tevatür**dür."

Suyûtî, bu sahabilerin naklettiği hadislerin hepsini (bu kitapda) aktarmış-tır. Dolayısıyla da (bu konuda daha geniş bilgi için) bu kitaba bakabilirsiniz.

Yalnız Suyûtî, bu kitapda ayrıca şu sahabileri de eklemiştir:

27. Abdullah ibn Revâha
28. Huzeyfe b. el-Yemân

Yine Suyûtî, **"Nazmu't-Tesbît"** adlı eserinde ise şöyle der: "İki meleğin kabir de ölüyü sorguya çekmesi ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir. Bu hadisler, sayı bakımından 70 sahabinin rivayetine ulaşmıştır."

Bu kitabın şarihi el-Fâsî, bu hadisin tamamını ve bu hadisleri rivayet edenlerden bir grubu nakledip daha sonra da şöyle der:

"Hadislerin, lafzi değil de mana da ittifak etmesinden dolayı bu hadisler, lafzi değil de mana bakımından **tevatür**dür."

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

İbn Teymiyye (ö. 728/1327) ise 'ölünün, meleklerin; Rabb, Din ve Peygamber ile ilgili sorularına cevap vermesi şeklinde meydana gelecek kabir fitnesi' hakkında aynen şöyle der: "Bu fitne hususunda Berâ' b. Âzib, Enes b. Mâlik, Ebu Hureyre ve daha bir çoklarının, Hz. Peygamber (s.a.v)'den naklettiğ hadisler, **tevatür**dür."

İbn Kayyim (ö. 751/1350) **"Kitâbu'r-Rûh"**da derki:

"Kabir azabı ve Münker ile Nekir adlı meleklerin (kabirde ölüyü) sorguya çekmesi ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen hadisler, pek çok olup (bunlar) **mütevatir**dir."

Daha sonra İbn Kayyim, bu hadislerin bir kısmını nakletmiştir. (Bu konuda daha geniş bilgi için) bu kitaba da bakabilirsiniz.

(Zebîdî) **"Şerhu'l-İhyâ'"**da derki: "Kabir fitnesiyle ilgili hadisler, **tevatür**-dür."

Daha sonra Zebîdî, bu hadisleri rivayet eden 25 sahabinin ismini saymış, bu sahabilerin naklettiği hadislerin lafızlarını aktarmış ve bu hadislerin tahricini yapmıştır.

Yine Münker ile Nekir adlı meleklerin (kabirde ölüyü) sorguya çekmesi ile ilgili konu hakkında bu kitaba bakabilirsiniz.

Gülşânî'de **"Şerhu'r-Risâle"**de derki: "Kabir fitnesi ve azabı hakkında gelen haberler, **tevatür** derecesine ulaşmıştır."

Yine Übbî (ö. 827/1424) **"Şerhu Müslim"**de, Kabir azabından Allah'a sığınma ile ilgili hadislere dair yerde, **"İrşâd"** şarihinden naklen kabir fitnesi ve azabından (Allah'a sığınma) ile ilgili bütün hadislerin, **mütevatir** olduğunu ve bu konuda Hak Ehlinin icma' ettiğini belirtmiştir.

Sa'd et-Taftazânî (ö. 792/1389)'de **"Şerhu'n-Nesefî"**de derki: "Kabir azabı, kafirler ve bazı asi müminler için haktır. Yine kabirdeki nimetlendirme ise, -Allah'ın bildiği ve dilediğ şekilde- itaat ehli için haktır. Münker ile Nekir'in (kabirde ölüyü) sorguya çekmesi haktır. Bütün bunlar, Sem'i (ve Nakli) Delillerle sabittir. Sonra da buna, Münker ile Nekir'in (kabirde ölüyü) sorguya çekmesi ile ilgili hadis[71] ve **? ?????????? ???????? ???? ??????? ????????? ??** **"Kabir, Cennet bahçelerinden bir bahçedir…"** hadisini[72] anmıştır.

Kısacası: Bu manada ve bir çok kabir hallerini konusunda rivayet edilen hadisler, tek tek tevatür derecesine ulaşmasa bile, mana itibariyle **mütevatir** derecesine ulaşmıştır."

-112 ? ????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ?

"(Kabirde ölüyü) sorguya çekme sırasında ruhun bedene geri dönmesi"[73] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505)'nin **"Şerhu's-Sudûr"** da, İbn Teymiyye (ö. 728/1327)'nin konu ile ilgili olarak şöyle söylediğini nakletmiştir:

"(Kabirde ölüye) soru sorulması sırasında ruhun bedene geri dönmesi ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir."

(Suyûtî sözüne devamla) derki: "Ruh olmaksızın sadece bedene soru sorulması[74] içlerinde İbnü'z-Za'ferânî'nin de bulunduğu bir topluluğun görüşüdür. İbn Cerîr et-Taberî'den nakledildiğine göre; Cumhur, bu görüşü kabul etmemiştir."[75]

* * *

-113 ? ?????? ????????? ????????? ?

"Kabir azabı ve nimetleri"[76] **ile ilgili hadisler**

Kabir azabı ve nimetleri konusunda Sa'd et-Taftazânî (ö. 792/1389) ile bir çoklarının görüşü daha önce geçmişti.

el-Fâsî (ö. 1052/1642) **"Şerhu't-Teshîl"**de (konu ile ilgili olarak) aynen şöyle der: "Kabir fitnesi ve azabı, bir grup sahabeden rivayet edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Enes b. Mâlik

Bu hadis, Enes'ten çeşitli yollardan rivayet edilmiştir.

2. Ebu Hureyre

Bu hadis, Ebu Hureyre'den çeşitli yollardan rivayet edilmiştir.

3. Abdullah ibn Amr ibnu'l-Âs
4. Esmâ' bint. Ebi Bekr

Bu hadis, Esmâ' bint. Ebi Bekr'den çeşitli yollardan rivayet edilmiştir.

5. Hz. Aişe

Bu hadis, Hz. Aişe'den çeşitli yollardan rivayet edilmiştir.

6. Berâ' b. Âzib

Bu hadis, Berâ'dan çeşitli yollardan rivayet edilmiştir.

7.Hz. Ömer

1. Abdullah ibn Mes'ud
2. Zeyd b. Erkam
3. Meymûne bint. Sa'd
4. Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımı Meymûne
5. Zeyd b. Sâbit
6. Ebu Eyyûb el-Ensârî
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Ebu Saîd el-Hudrî

Bu hadis, Ebu Saîd'den çeşitli yollardan rivayet edilmiştir.

9. Abdurrahman b. Semure
10. Ebu Katâde el- Ensârî
11. Abdullah ibn Ömer
12. Sa'd

13. Ebu Bekre
14. Hz. Ali
15. İbn Ebi Eyyûb
16. Ümmü Hâlid
17. Câbir b. Abdullah
18. Ümmü Mübeşşir
19. Abdurrahman b. Hasene" (el-Fâsî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Aynî) **"Umdetu'l-Kârî"**nin "Bâbu men kâle fi'l-hutbeti ba'de's-senâ emmâ ba'd" (=Hutbede Hz. Peygamber (s.a.v)'e övgüde bulunduktan sonra "emmâ ba'd = Bundan sonra" ifadesini söyleyen kimse hakkındaki bâb) da derki:

"Anlatıldığına göre; kabir azabı, bir grup sahabeden rivayet edilmiştir."

Daha sonra Aynî, bu sahabilerin isimlerini saymış ve daha sonra da (yukarıdakilere ek olarak) bulardan birisini de şöyle saymıştır:

20. Esmâ' bint. Yezîd

Aynî, bir başka yerde ise bu sahabilerin bazılarının isimlerini şöyle saymıştır:

21. Ubâde b. es-Sâmit
22. Ebu Musa el-Eş'arî
23. Ebu Ümâme
24. Ebu Râfi'
25. Hz. Osmân

Übbî (ö. 827/1424) ise **"Şerhu Müslim"**de, 'Kabir üzerine yaş dal dikilmesi ile ilgili hadislere dair yerde aynen şöyle der:

"Bu tutum, kabir azabından (Allah'a) sığınma ile ilgili bir meseledir.

(Derim ki:) Bu, mütevatirdir. Ehli Sünnet de, bu meselede icma' etmiştir."

Lakkânî (ö. 1041/1631) **"Şerhu Cevhere"**de kabir azabı ve nimetleri ile ilgili söylenenleri aynen şöyle anlatmaktadır:

"Kabir azabının ve nimetlerinin olacağına delil, Yüce Allah'ın **? ????????? ??????????? ????????? ???????? ?????????? ? "Onlar, sabah-akşam Cehennem ateşine sokulurlar"** (Mümin: 40/46) ayetidir. Bu konudaki hadislere gelince, bu hadislerin tamamı, **mütevatir** derecesine ulaşmıştır."

(Kastallânî ise) **"İrşâdu's-Sârî"**de, **"Musîh"** adlı kitabın yazarından nak-len derki:

"Kabir azabı konusunda hadisler öyle çok ki, bir çok kimse, bu hadislerin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir. Fakat bu hadisler(in hangileri olduğu meselesin)de anlaşmaya varmak, doğru değildir. Bu hadislerin bir benzeri bile sahih olmazsa, dine ait bir şey dahi sahih olmaz."

* * *

-114 **? ???????????????? ???? ??????? ????????? ?**

"Kabir azabından Allah'a sığınma"[77] **ile ilgili hadisler**

Bir çok kimsenin anlattığına göre; bu hadisler, **mütevatir**dir.

Fâsî (ö. 1052/1642) **"Şerhu't-Tesbît"**de (konu ile ilgili olarak) aynen şöyle der: "Resulullah (s.a.v)'in, kabir azabından Rabbine sığınması ile ilgili haberler, **mütevatir**dir. Resulullah (s.a.v), bu konuda nakledilen dualarda sözü uzatmıştır. Bir çok kimse de, bunu, sahabeden rivayet etmiştir."

* * *

-115 **? ?????? ????????????? ??? ??????????? ?**

"Peygamberlerin, mezarlarında diri olması"[78] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Mirkâtu's-Suûd"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Peygamberlerin, mezarlarında diri olduklarını bildiren haberler, **mütevatir**dir."

Yine (Suyûtî) **"Enbâu'l-Ezkiyâ' bi hayâti'l-Enbiyâ"**da ise şöyle der: "Bize göre; Hz. Peygamber (s.a.v) ve diğer Peygamberlerin, kabirlerinde diri olması, kesin bir bilgi ile bilinmektedir. Bu konudaki deliller yanımızda bulunmaktadır. Buna delalet eden haberler, **mütevatirdir**.

İmam Beyhakî (rh.a), Peygamberlerin, mezarlarında diri oldukları hususunda bir cüz' yazmıştır."

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz; çünkü daha sonra müellif, bu konuyu ifade eden haberlere dair bazı şeyler söylemiştir.

İbn Kayyim (ö. 751/1350) **"Kitâbu'r-Rûh"**da Ebu Abdullah el-Kurtubî-den naklen derki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'den nakledilen**? ????? ???????? ??? ???????? ????????? ????????????? ? "Toprak, Peygamberlerin cesetlerini yemez"**[79] hadisi sahihtir. Bilinen şu ki; Hz. Peygamber (s.a.v), İsrâ Gecesi, Beytü'l-Makdis'de, Peygamberlerle bir araya gelmiştir. Gökde ise özellikle Hz. Musa (a.s) ile buluşmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v)'e, selam veren Müslümanın, Allah'ın, o kimsenin ruhunu tekrar iade etmek suretiyle selamı alacağı bildirilmiştir.

Bütün bunlardan çıkarılan kesin sonuç şudur: Peygamberlerin ölümü demek, onların, bizim anlayacağımız ölçüde ortadan kaybolmaları demektir. Her ne kadar onlar, mevcut olsalar da, melekler de olduğu gibi, diri olurlar, ancak görülmezler."

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] Hasta, dünya hayatında; teselli edilmesi ve kendisine şefkatli davranılması yoluyla sıkıntısının hafifletilmesine ve kendi başına yapmaktan aciz kaldığı hizmetlerinin görülmesine muhtaçtır. Bunun gerçekleşebilmesi için için ise, hasta ziyareti ve bakımından, din kardeşleri ve yakın akrabaları yada şehir halkı tarafından yerine getirilmesi gerekli dini bir görevdir.
Ahireti hakkındada; sabırlı olmaya teşvik edilmeli ki, bunun sonucunda dünya hayatında iyice daralıp perdelenmesin. Rabbinden uzak düşmesin.

[2] Muvatta, Ayn 17; Müsned, 3/304; Bezzâr; İbn Hibbân
[3] Taberânî, el-Evsat; Ebu Ya'lâ
[4] Müsned, 3/460; Taberânî, el-Evsat, el-Kebir
[5] Taberânî, el-Evsat
[6] Taberânî
[7] Taberânî, el-Evsat, el-Kebir
[8] Müsned, 1/239; Hâkim, Müstedrek, 1/213, 342; Taberânî, el-Kebir (11481)
[9] Taberânî, el-Kebir
[10] Taberânî, el-Evsat, el-Kebir
[11] Müslim, Birr 43 (2569); Taberânî, el-Evsat
[12] "Humma", sıtma gibi ateşli hastalıklara genel olarak verilen isimdir. Bu hadiste; bir yandan ateşli hastalıklarda uygulanabilecek bir tedavi yoluna işaret edilirken, diğer taraftan cehennemin kaynaması, yani cehennem ateşinin şiddeti, insanların bizzat yaşamış veya müşahade etmiş olabilecekleri bir olaya benzetilerek insanlar uyarılmaktadırlar.

Ateşli bir hastalığın, hastayı ateşler içerisinde kıvrandırarak eritip bitirmesi, cehennem hayatından çok küçük bir numunedir. Bunun için bir hastalığa düşmemek için önlem alındığı, bir hastalığa düşünce de kurtuluş çareleri arandığı gibi, ebedi hayatta cehennem azabına uğramamak için bu dünyada gereken şeyler yapılmalıdır. Yine bu dünyada yapılacak ve asılları temizliğe, yani "su"ya dayanan ibadetlerin serinliği, ahirette cehennem ateşini etkisiz hale getirecektir.

Ateşli hastalıkların tedavisinde, hastalığın çeşidine ve hastalığa göre yöntemleri değişmekle beraber, genel olarak, soğuk su kullanımı faydalı olmaktadır.

[13] Müsned, 1/291
[14] Buhârî, Tıb 28; Müslim, Selam 78-80 (2209); Tirmizî, Tıb 24 (2154); İbn Mâce, Tıb 19 (3472); Muvatta, Ayn 16; Müsned, 2/21, 85, 134
[15] Buhârî, Tıb 28; Müslim, Selam 81 (2210); Tirmizî, Tıb 24 (2155); İbn Mâce, Tıb 19 (3471); Müsned, 6/50
[16] Buhârî, Bed'ü'l-halk 10; Müslim, Selam 83 (2212); Tirmizî, Tıb 24 (2154); İbn Mâce, Tıb 19 (3473); Dârîmî, Rikak 55 (2772); Müsned, 3/464, 4/141
[17] Buhârî, Tıb 28; Müslim, Selam 82 (2211); Tirmizî, Tıb 24 (2156); Muvatta, Ayn 15
[18] Müsned, 5/216; Taberânî
[19] Taberânî; Bezzâr
[20] İbn Mâce, Tıb 19 (3475); Müsned, 2/411
[21] Tirmizî, Tıb 31 (2166)
[22] Taberânî
[23] Hadiste; mümin kişi, sevdiği şeylerin kaybı karşısında sabretmeye çağrılmakta ve bunun sevabının büyük olacağı müjdelenmektedir.

Konuyla ilgili hadislerde, mümin kişinin imtihan olunduğu iki sevdiğinden kasıt; iki gözüdür. Hadiste "gözün", "sevgili" diye isimlendirilmesi; gözlerin, insanda en değerli organları teşkil etmelerinden ötürüdür. Gözlerin kaybı, diğer organlara nazaran insanda daha büyük acı ve hüsran meydana getirir. Gözlerin kaybolmasıyla kişi, ne görmek istediği hayrı görebilir ve ne de kaçınmak istediği kötülükten kaçabilir. Yanız sabrın uhrevi mükafata neden olabilmesi için, niyet şarttır. Bu da, sabrı, Allah'ın mükafatlandıracağını düşünmekle gerçekleşir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Marza 7; Tirmizî, Zühd 58 (2403); Müsned, 3/144, 6/365-366; Taberânî, es-Sağir, el-Evsat, el-Kebir; Bezzâr; Ebu Ya'lâ;

[24] Telkin: Cenaze kabre konduktan sonra ve başında Kur'an okuma da tamamlandıktan sonra, kalabalığın orayı terk edip geride kalan bir kimsenin kabrin başında yüksek sesle ve ölüye hitaben iman esaslarını hatırlatması işleminin adıdır.

Hadiste geçen "mevtâkum" (=ölüleriniz) ifadesinden; alimlerin çoğunluğu tarafından, "ölmek üzere olan kimse" şeklinde anlaşılmış ve bunlar telkinin sadece ölüm döşeğindeki hasta için olduğunu, definden sonraki telkinin meşru olmadığını söylemişlerdir. Fakat ölülere telkin yapmayı ifade eden Ebu Ümâme hadisi zayıf olduğu için metruktur. Çünkü ölülerin, dirileri duyamayacağı; Rûm: 30/52, Fâtır: 35/22'de geçmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v)'in Bedir'de Ehl-i Kalibe'ye yapmış olduğu hitap da, aslında sahabilerine vaaz ve nasihat şeklindedir. Bunun yanı sıra İmam Şafii ile İmam Ahmed, hadisteki "ölüler" ifadesinin zahiri manasını esas alarak ölülere telkin yapılabileceğini söylemişlerdir.

Bazı Hanefi alimleri ise, bu konuda açık bir hüküm bulunmadığını, yani ölü defnedildikten sonra telkin vermenin tavsiye edilmediği gibi yasaklanmadığını da ileri sürmüşlerdir. Hanefi mezhebinde mükelleflik yaşına girdikten sonra ölen kimsenin mezarı başında telkin verilmesi meşru görülmüştür. "Telkin yapılmaz", "Ne yapın denir, ne de yapmayın" diyen Hanefi fıkıhçıları da vardır.

Ölmek üzere olan kimseye, ahiret hayatına yönelik olarak yapılan en güzel iyilik, telkin yapmaktır. Telkin için **Lâ ilâhe illallah' (=Allah'tan başka İlah yoktur)** ifadesinin seçilişi, onun; İslamî zikirler içeisinde tevhidi ifade eden, şirki reddeden en üstün ve en şerefli zikir oluşundandır. Yasin suresinin seçilişi ise onun; Kur'an'ın kalbi ve öğüt için yeterli olmasındandır. "Ölüm anında bu sözü tekrarlayan ölen kimse, imanlı olarak gider.

[25] Şirk, büyük şirk ve küçük şirk olmak üzere ikiye ayrılır:

a. Büyük Şirk: Allah ile beraber başka bir ilahın varlığına inanmaktır. Bu şirki işleyenler, "müşrikler" veya "şirk koşanlar" olarak nitelendirilmişlerdir. Bu, yüce Allah'ın "bağışlanmaz" olarak haber verdiği şirk türüdür. Bu şirk türü; açık şirk, mutlak şirk, gerçek şirk diye de bilinir.

b. Küçük Şirk: Hadislerden de anlaşıldığı üzere, tevhidin kemaliyle çelişen, zıtlaşan bazı günahlardır. Örneğin, Allah'tan başkası adına yemin etme, büyü, nazar ve sihir boncukları gibi.

Ehl-i Sünnete göre; imanı kurtaran, mutlaka cennete girecektir. Hiç günahı olmayanlar ise, doğrudan cennete girecektir. Kesinlikle cehennem azabı görmeyecektir.

Büyük günah işlemiş olanlar ise, tevbe etmeden ölürlerse, durumları Allah'ın dilemesine kalmıştır. Dilerse affedip direkt cennete koyar, dilerse de istediği kadar onları cehennemde tuttuktan sonra cennete gönderir. Fakat tevhid üzere bir mümini, günahları ne kadar çok olursa olsun, cehennemde ebedi bırakmadığı gibi, kafir olarak dünyadan ayrılan bir insanı, iyilik ve hayrları ne derece çok olursa olsun ebediyen cennetine sokmaz.

[26] Buhârî, Tevhid 1, Rikak 37; Müslim, İman 150 (92); Ebu Dâvud, Cenaiz 20 (3116); Müsned: 5/242
[27] Ebu Dâvud, Cenaiz 20 (3116); Müsned: 3/244, 5/229; Hâkim, Müstedrek, 1/351
[28] Müslim, İman 43 (26); Müsned: 1/65; Hâkim, a.g.e, 1/72
[29] Ayrıca b.k.z: İbn Mâce, Zühd 37 (4307); Müsned: 3/79
[30] Buhârî, Cenaiz 1; Müslim, İman 153 (94); Tirmizî, İman 18 (2782)
[31] Hâkim, a.g.e, 1/72
[32] Müsned: 6/450, 477
[33] Buhârî, Enbiya 48; Müslim, İman 46
[34] Ebu Ya'lâ
[35] Bezzâr
[36] Müslim, İman 151 (93); Müsned: 3/325, 345, 374, 391
[37] Taberânî, el-Kebir
[38] Hz. Peygamber (s.a.v), öldüğünde, pamuktan dokunmuş ince, beyaz üç parça elbiseyle kefenlenmişti. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v), beyaz elbisenin, elbiseler içerisinde en hayrlısı olduğunu söyleyerek ölüleri beyazla kefenlemeyi tavsiye etmiştir (İbn Mâce, Libas 5; Tirmizî, Cenaiz 17). Dolayısıyla da kefenin, beyaz olması; müstehabtır.

Ölüyü kefenlemek, farz-ı kifayedir. Kefende farz olan, vücudun örtülmesidir. Zaruret halinde ne kadar bulunursa o kullanılır. Hiçbir şey bulunamadığı takdirde temiz bir hasır parçası veya ot ve benzeri şeylerle de olsa her tarafın tamamen örtülmesi gerekir.

Kefen konusunda, ergenlik çağına yaklaşmış erkek çocuklar ile kız çocuklar, ergenlik çağına girmiş büyükler hükmündedir. Henüz ergenlik çağına yaklaşmamış çocukların kefenleri, yalnız izar ile lifafedir yada bir kat olarak yapılır. Üç kat yapılması daha iyidir.

Her şahsın kefeni, kendi malından karşılanır. Kefen harcamaları borçtan yapılan vasiyetten ve varis hakkından öncedir.

Geriye mal bırakmamış olan bir ölünün kefen masrafı, hayattayken, nafakasını vermekle yükümlü bulunduğu kimselere aittir. Böyle bir kimsesi bulunmazsa, hazine tarafından karşılanır. Bu da mümkün olmazsa, Müslümanlar tarafından kefen ihtiyacı karşılanır.

Kefenleme şu 3 şekilde olur:

a. Sünnet üzere olan kefenleme: Bu, erkekler için **kamîs** (=boyun kısmından ayaklara kadar uzanan gömlek yerinde bir bez), **izâr** (=bir don veya eteklik yerinde, baştan ayağa kadar uzanan bir bez) ve **lifâfe** (=sargı yerinde olup baştan yağa kadar uzanan, baş ve ayak taraflarından düğümlenen bir bez)den ibaret olmak üzere üç kattır. Kadınlar için ise, bu, üç parça ile beraber bir başörtüsü ile bir göğüs örtüsünden ibaret beş kattır.

b. Yeterli olan kefenleme (=Kefen-i kifayet): Bu, erkekler için izar ile lifafe olur. Kadınlar için ise, bunlarla birlikte bir başörtüsü olur.

c. Zaruri olan kefenleme (=Kefen-i zaruret): Bu, hem erkekler için ve hem de kadınlar için yalnız bir kattır. Bu durumda ölü, bulunabilen bir parça ile elbiseye sarılır. Fakat bir zaruret bulunmadıkça böyle bir kat kefen ile yetinilmez.

Hanefilere göre; kefenleme de, sarık ve gömleğin bulunması müstehabtır.

[39] Müsned: 1/102
[40] Ebu Dâvud, Cenaiz 29, 30 (3153); İbn Mâce, Cenaiz 11 (1471)
[41] Buhârî, Cenaiz 18; Müslim, Cenaiz 45 (941); Ebu Dâvud, Cenaiz 29, 30 (3151-3152); Tirmizî, Cenaiz 19 (101); Nesâî, Cenaiz 39; İbn Mâce, Cenaiz 11 (1469)
[42] İbn Mâce, Cenaiz 11 (1470)
[43] Bezzâr
[44] Taberânî, el-Kebir

[45] Hadis, değişik lafızlarla gelmiştir. Bu şekilde gelen lafızlarda, sahabiler; ölüler hakkında iyi şeyler ve kötü şeyler söylemektedirler. Kötülenen hakkında "Allah'a ve Resulüne buğzeder, Allah'a isyan eder ve bu yolda çalışırdı" denildiği başka lafızlarda geçmektedir.

"Vacip oldu" sözü, birinci kimse hakkında cennetin vacip olduğunu, ikinci kimse hakkında ise cehennemin vacip olduğunu ifade etmektedir.

Vacip olmak; sabit olmak, kesinlik kazanmak anlamına gelir.

Ölü hakkında kötü söz söylenmesi, başka hadislede yasaklandığı halde burada izin verilmiş olması, buradaki cenazenin, münafık bir kimseye ait olmasından dolayıdır. Nitekim Allah ve Resulüne buğzettiği belirtilmiştir. Ayrıca sahabilerin bu sözleri, ahirette yapılacak hesap için de, onlaerın şahitleri konumuna gelmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cenaiz 86; Müslim, Cenaiz 60 (949); Ebu Dâvud, Cenaiz 76 (3233); Tirmizî, Cenaiz 63 (1064, 1065); Nesâî, Cenaiz 50; İbn Mâce, Cenaiz 20 (1491, 1492); Müsned: 1/22, 30, 45, 46, 3/416, 5/297, 311; Hâkim, Müstedrek, 1/364, 377; Taberânî, el-Kebir; Heysemî, Keşfu'l-Estâr, 1/409; İbn Adiy

[46] Hadiste; ölen Müslüman çocuklarının cennette olduğu, çocukların anne-babaları için ateşe karşı (bazı rivayetlede) perde olacağı, sağlam kale yada cehennem ateşinin ebeveyni çok hafif bir alevle yalayacağı ifade edilmektedir.

Bir rivayette; iki çocuğu ölen kimsenin cennete gireceği belirtilmektedir. Bir başka rivayette ise, tek çocuğu ölen kimsenin bile cennete gireceği ifade edilmektedir.

Anne-baba, küçük yaşta ölen çocuklarına karşı daha fazla acır ve bu acıya katlanmaları nispetinde daha çok sevap kazanırlar. Sevaplarının çok olması, cennete gitmeyi kolaylaştırır. Ayrıca çocukların da, anne-babaya karşı şefaati de sözkonusudur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, İlim 36, Cenaiz 6, 91, Eyman 9, İ'tisam 9; Müslim, Birr 150-154 (2632-2635); Nesâî, Cenaiz 24, 25; Tirmizî, Cenaiz 64 (1060, 1061, 1062); İbn Mâce, Cenaiz 57 (1604, 1605, 1606); Muvatta, Cenaiz 38; Müsned: 4/183, 5/151, 153, 154, 164, 6/376, 431; Hâkim, Müstedrek, 1/384; Bezzâr; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat, es-Sağir; Heysemî, Mecmâ, 3/6-7

[47] Bu kişi, Ebu Sa'lebe el-Huşenî'yle karıştırılmamalıdır.

[48] Küçük yaşta ölen Müslüman çocukları, cennetliktir. Çünkü İslam hukukuna göre; ibadette sorumluluk, akıl ve büluğ çağına girdikten sonra başlar. Aıl ve büluğ çağına girmemiş çocuklar da sorumluluk sözkonusu değildir. Dolayısıyla da sorumlu olan kimelerin, cehenneme girmesi düşünülemez. Bir grup alim, bu hususta icmanın bulunduğunu belirtmiştir. Fakat müşriklerin çocuklarının nereye gireceği hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları bu konuda susarken, bazıları cennete gireceklerini söylemiştir.

[49] Müsned: 2/326; Hâkim, Müstedrek, 1/384; Ebu Dâvud, Sünnet 17

[50] Müsned: 1/135

[51] Buhârî, Cenaiz 93

[52] Ölüm, insan için büyük bir olaydır. Bu olay sebebiyle insanın ağlaması, hüzünlenmesi ve kederli bir hal alması normal bir davranıştır.

Hadisi şeriflerden çıkarılan fıkhî hüküm; ölüye sessiz ağlamanın caiz ve mübah olduğudur ki, bunda bütün müctehidler müttefiktirler. Yüksek sesle ve bağırıp çağırara ağlamak ise, Hanefi ve Malikilere göre haramdır. Şafii ve Hanbeliler, ölüye ağıt yakmaksızın ve bir şeyler sayıp dökmeksizin yüksek sesle ağlamayı mübah görmüşlerse de ölünün arkasından iyiliklerini sayıp dökerek bağırıp ağlamak, saçını-başını yolmak, elbiselerini yırtmak gibi hususlar haramdır.

Bütün müctehidler, aile fertlerinin ve hayattakilerin yasak olan şekilde ağlamaları sebebiyle ölüye azab edilmeyeceğini, ancak eskiden Araplarda olduğu gibi, ölü, böyle yapılmasını vasiyet etmişse o zaman geide kalanların ağlaması sebebiyle azab olunacağını belirtmişlerdir. Böylece ölü, kendi günahı sebebiyle azab görmüş olur. Çünkü böyle vasiyet etmek, haramdır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cenaiz 33, 37; Müslim, Cenaiz 16 (927), 20, 22 (928); Tirmizî, Cenaiz 23 (1008), 24 (1009); Nesâî, Cenaiz 14, 15; İbn Mâce, Cenaiz 54 (1593, 1594); Müsned: 4/245, 252, 5/10; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 3/391; San'anî, Musannef, 3/355; Taberânî; Ebu Ya'lâ; İbn Hibbân

[53] Müslim, Cenaiz 28 (933); Müsned: 4/245, 252

[54] Müslim, Cenaiz 19, 20, 21; Nesâî, Cenaiz 15

[55] Hadis, geceleyin cenaze defnedilmesini yasaklamatadır. Resulullah (s.a.v) devrinde sünnete uygun miktada kefen bulmayanla, fakirliğini göstermemek için cenazelerini geceleyin defnederlerdi. Resulullah (s.a.v) ise, iki sebeple geceleyin defni tavsiye etmektedir.

a. Gece olduğu için cenazeye az sayıda kişinin katılması. Halbuki cenaze namazına ne kadar çok kimse katılırsa, ölen için o kadar iyi ve sevabı artırmaktadır.

b. Cenaze için iyi bir kefenlik bulunmaması. Halbuki kefenlemede vücudun herhangi bir şeyle kapatılması yeterlidir. Dolayısıyla gündüzleyin defnedilecek cenazeden bu iki sakınca kalkar.

Fakat mecbur kalanlara yada bir özür gereği geceleyin defin, caizdir. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in kendisi, Hz. Fatıma, Hz. Aişe, Hz. Osman, Hz. Ebu Bekr hep geceleyin defnedilmiştir. O halde ölünün hukukundan gece defnedilmekle hiçbir şey eksilmediği takdide ve zaruret halinde geceleyin defin caiz, aksi halde mekruhtur.

Üzerine namaz kılınarak defnedilmiş olan bir kimsenin kabri üzerine tekrar namaz kılınması yada cemaatle cenaze kılındıktan sonra namazın tekrar edilmesi, Hanefi ve Malikilere göre mekruh, Şafii ve Hanbelilere göre ise caizdir.

Şafii ve Hanbeliler, definden sonra kabir üzeine cenaze namazı kılma hususunda Resulullah (s.a.v)'den gelen haberleri delil olarak almaktadırlar.

Kabir üzerine cenaze namazı kılmanın mekruh olduğunu söyleyen Hanefi ve Malikiler, bu konuda gelen haberlerdeki kabir üzerine cenaze namazı kılma keyfiyetinin, Resulullah (s.a.v)'e ait özel bir durum olduğu kanaatindedirler. Çünkü onun namazı, duadır. Resulullah (s.a.v)'in duası ise, şüphesiz başkalarınkinden farklıdır. Bu duadan mahrum bırakılanları faydalandırmak için Resulullah (s.a.v) böyle hareket etmiştir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Salat 72, Cenaiz 5, 54, 65; Müslim, Cenaiz 68 (954), 70 (955), 71 (956); Ebu Dâvud, Cenaiz 34 (3159), (3192); Nesâî, Cenaiz 43, 71, 94; Tirmizî, Cenaiz 40 (1035), 46 (1042, 1043), 47 (1044); İbn Mâce, Cenaiz 32 (1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533); Muvatta, Cenaiz 5; Müsned: 2/406, 4/388, 444, 445; Taberâîn; Dârekutnî, Sünen, 3/77; Kirmânî; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 3/560

[56] Hadis; kabir ziyareti hususunda İslam'ın başlangıcında konan yasağın kaldırıldığını ifade etmektedir.

İslam'ın başlangıcında putperestliğin etkisini azaltmak için kabir ziyareti yasaklanmıştı. İslam, kökleşip iman kalblerde iyice yerleşince eski ysak kaldırıldı. Artık kabirlere tapınmak sözkonusu olmazdı.

Müslümanlar, İsalm'ı iyice anlayıp "Tevhid Dini"nin ne demek olduğunu öğrenince, artık ölülerden faydalanmak değil, ölülere faydalı olmak gerektiğini anladılar. Kabir ziyaretinin yasaklanmasına sebep olan mahzurlar ve batıl inanç korkusu da ortadan kalktığı için Resulullah (s.a.v) tarafından artık kabir ziyaretlerine izin verilmiş, hatta gerek ölüye, gerekse ziyaret edene yönelik olan faydalarından ötürü kabir ziyareti teşvik bile edilmiştir. Bu ziyaretlerin nasıl yapılacağı ve nelerin yapılmasında kaçınılacağı da yine peygamberimiz (s.a.v) tarafından bazen sözle ve bazen de tatbiki olarak fiille öğretilmiştir.

Kadınların kabirleri ziyaret etmesi ise, belli durumlara ve şartlara bağlanmıştır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Cenaiz 106 (977); Ebu Dâvud, Cenaiz 81 (3235); Tirmizî, Cenaiz 60 (1054); Nesâî, Cenaiz 100; Müsned: 1/145, 452, 3/38, 63, 66; Hâkim, Müstedrek, 1/375, 376, 377; Taberrânî, el-Kebir, el-Evsat; Beyhakî, Sünen, 4/76; Bezzâr; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 3/242;

[57] Burada Yahudiler ile Hıristiyanlar, peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirmekten dolayı lanetlenmektedirler.

Lanet, Allah'ın rahmetinden uzak kalmalarını dilemektir.

Kabirlerin, mescit edinilmesi; ya kabir üzerine mescit yapmak ve üzerinde namaz kılmak yada kabrin yanında kabri tazim etmek için secde etmek veya kabre yönelerek namaz kılmak şeklinde olur.

Yalnız bu yasaktan; mezarlık kenarında yapılmış olan, mezar üstünde olmayan ve etrafı kapalı olan mescitler hariç tutulmuştur.

Hadiste ifade edilen yasağın asıl sebebi; müslümanları, peygamberleri hakkında önceki ümmetlerin düştüğü bir takım aşırılıklardan korumaktır.

[58] Müslim, Mesacid 23 (532)

[59] Müsned: 5/204

[60] Buhârî, Salat 48, Cenaiz 61, 96, Menakibu'l-Ensar 37; Müslim, Mesacid 19 (529); Nesâî, Mesacid 13; Müsned: 6/51, 229

[61] Müslim, Mesacid 22 (531); Ebu Dâvud, Cenaiz 76 (3236); Tirmizî, Salat (320); Nesâî, Mesacid 13; İbn Mâce, Cenaiz (1575); Müsned: 1/218

[62] Buhârî, Salat 54; Müslim, Mesacid 20 (530); Ebu Dâvud, Cenaiz 76 (3227); Nesâî, Cenaiz 106; Tirmizî, Cenaiz 61; Müsned: 2/260

[63] Suyûtî, Câmiu's-Sağir, H. No: 5995

[64] Muvatta, Medine 17

[65] "İki din"le kastedilen; Yahudilik ve Hıristiyanlıktır.

[66] Muvatta, Medine 17

[67] Muvatta, Sefer 85; Müsned: 2/246

[68] İnsan, ruh ve bedenden oluşmuş bir varlıktır. Ruhun özellikleri ile bedenin özellikleri, yapı itibariyle birbirinden farklıdır. Madem ki ruh, bedenden ayrı bir varlıktır, bunun, doğumdan (=bedenle birleşmeden önce) ve ölümden sonra da var olması demektir.

Ölümden sonra bedenin fani oluşuna bakarak ruhun da yok olacağını söylemek, ruhu da aynen beden gibi düşünmek olur ki, bu, akıl ve mantık kurallaryıla bağdaşmaz. Çünkü ayrı özelliklere sahip olan iki şey, birbirleriyle kıyaslanamaz. Ruhun bedenden ayrılışı, ruhun değil, bedenin yok olmasıdır. Dolayısıyla bedenin yok olması, ruhun da yok olmasını gerektirmez. Kaldı ki, bedenin yok olmasından sonra ruhun kalıcı olmasına dair Kitap, Sünnet ve İcma'dan deliller getirilmiştir.

O halde ölüm, insan için yok olmak değil, ruhun göç etmesidir, hayatı devam eder.

"Ölü" kelimesi, ruhun ceset üzerindeki tasarrufunun son bulması ve ruhun cesetten ayrılışını ifade eder.

[69] Berzah: ölüm ile ikinci sura üfürme arasında geçecek zaman içerisinde insaların kaldıkları yerdir.

[70] İnsan, nerede ve nasıl ölürse ölsün, kabre konduğu zaman ilk karşılacağı şey, sorguya çekilmesi ve bu sorgu işini de Münker ve Nekir adlı iki meleğimn yapmasıdır.

Dünyada mümin olarak yaşamış ve bu iman üzere ölmüş olan kimselere, yüce Allah, meleklerin sorduğu soruların cevabını ilham eder ve gelen meleklerin heybetinden hiç korkmaksızın kolayca cevap verirler. O andan itibaren de nimet içinde kıyametin kopmasını ve ahiretteki makamlarına kavuşmayı arzuyla beklerler.

Küfür ve isyan üzere ölmüş olan kimseler ise, sual meleklerinden ççok feci bir şekilde korkarlar ve sorular karşısında şaşırıp cevap veremezler. Azap içerisinde kıyametin kopmasını beklerler.

Bu iki melek, insanlara, bilmedikleri ve görmedikleri bir şekilde göründüklerinden "Münker" ve "Nekir" isimleriyle isimlendirilmişlerdir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cenaiz 66, 85, 86, Meğazi 44; Müslim, Küsuf 3, Cennet 70 (2870), 73 (2871); Ebu Dâvud, Cenaiz 72, Sünnet 27; Tirmizî, Cenaiz 70; Nesâî, Cenaiz 109-110, 113, 115; İbn Mâce, Zühd 32; Müsned: 2/146, 172, 3/3, 4, 126, 233-234, 346, 4/63, 139-140, 352, 6/252; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Hâkim, Müstedrek, 1/370; Bezzâr; Beyhakî, Kitabu azabi'l-kabr, s. 21, 26, 38; İbn Ebi Dünya; İbn Ebi Hâtim

[71] Tirmizî, Cenâiz 70

[72] Tirmizî, Kıyamet 26

[73] Burada karşımıza birkaç görüş ortaya çıkmaktadır: Ehl-i Sünnet alimlerinin çoğunun görüşüne göre; ölü, kabirde meleklerin soracağı suali anlayacak ve cevap vermeye güç yetirecek ve yine kabirdeki azabın acısını, nimetin de zevkini duyacak kadar bir hayat ile diriltilir.

Kur'an-ı Kerim'de **"Muhakkak Allah kabirlerde olan kimseleri diriltecektir"** (Hac: 22/7) buyurulmuştur ki, kabirdekileri kıyamet günü diriltmeye kadir olan Allah, pekala onları sual, ceza ve nimet için de, bunları hissedecek derecede bir hayatla diriltmeye de kadirdir.

Kabirde ölünün diriltileceğini söyleyenler de, ruhun tekrar bedene iadesi hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Bazıları, ruh tamamen cesede iade edilir ve öylece diriltilir derken; bazı alimler de bunun tam bir hayat olmadığı için ruhun; yemeyi, içmeyi ve ihtiyari fiilleri gerektirecek şekilde tamamen değil de, kabir hallerini idrak edecek ve yaşayacak derecede iade edileceğini söylemişlerdir.

Alimlerin bir kısmı da; kabirde sual, nimet ve azabın olacağına inanmayı gerekli ve yeterl görerek keyfiyetini, her şeyi en iyi şekilde bilen Allah'a havale etmenin ve bu hususta görüş belirtmemenin daha isabetli olacağı fikrini savunmuşlardır.

Kısacası: İster ruhun dönüşüyle, isterse ruhun taallukuyla olsun, kabirde ölüye o halleri idrak edecek derecede duyuları ve bir çeşit hayat verilir. Ehl-i Sünnet, böyle bir hayatın ölüde meydana getireleceği hususunda ittifak etmişlerdir. Hadislerde bildirilen durumlar, bedeni de hatırlattığı için bu hayatın, hem ruhi ve hem de bedeni olduğu görüşü, daha isabetli olsa gerek.

[74] Bir görüşe göre; kabir hayatı, sadece ruhi olacaktır. Ruhlar, kabirde değilde ikinci sura üfürüldükten sonra mahşerde toplanmak için tekrar cesetlere girecektir. İbn Hazm, İbn Hubeyre ve bazı alimler, bu görüşü savunmuşlardır.

Bir başka görüşe göre ise; ruh cesede girmeksizin sual sadece cesede olacaktır ve ruhsuz olan cesette Allah, suallere cevap verme kudretini yaratacaktır.

Diğer bir görüşe göre ise; ruhlar, ne kabirde ve ne de kıyamette bedenlere dönecektir. Çünkü ölümden sonraki hayat, sadece ruhidir. Ahiretteki ikinci hayat, cisimle olmayacaktır. Bu görüşü ise, Müslüman Filozoflar savunmuştur.

[75] Suyûtî, Şerhu's-Sudûr, s. 55

[76] Kabir azabından ve nimetinden kasıt; ölümden sonra başlayıp kıyamete kadar sürecek olan dönemdeki azab ve nimettir.

Aslında berzah hayatındaki azap, nimet ve sorgulamanın kabre izafe edilerek "kabir sorgulaması, azabı ve nimeti" denilmesi; tağlib yoluyla, yani ölenlerin çoğunun kabre konulması sebebiyledir. Yoksa bunların illa da kabirde olacakları anlamında değildir. Öyle olsaydı, çeşitli sebeplerle kabre konmayanların kabirdeki azabtan kurtulmaları gerekirdi.

Kabir azabının olacağını kabul edenler, sorgulama ve nimeti de kabul edip bu konuda şu ayetleri delil getirmişlerdir: Tevbe: 9/101, İbrahim: 14/27, Meryem: 19/15, Taha: 20/124, Secde: 32/21, Mümin: 40/11, 46, Tur: 52/47, Nuh: 71/25, Tekasür: 102/1-4. Bu ayetlerden bazıları, kabir azabına açıkça delalet etmekte, bazıları ise sadece işaret etmektedir.

Kabir azabı, geçici ve devamlı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Kabir nimetinin varlığı ise, ayetler ve mana yönünden tevatür derecesine ulaşan hadislerle sabittir. Nimeti hak etmiş olanlar, normal yollarla kabre konulmamış olsalar bile, öldükten sonra mutlaka bu nimeti idrak edeceklerdir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cenaiz 32, 45, 66, 84, 85, 86, 87, 88, Sehv 64, Rikak 42; Müslim, Mesacid 35, Cenaiz 4, 9, 12 (924), 26, 61 (950), 72 (957), Cennet 65 (2866), 67 (2867), 68 (2868), 69 (2869), 76 (2873); Tirmizî, Cenaiz 24, 70, 71, Zühd 5 (2309); Ebu Dâvud, Taharet 11, Cenaiz 73 (3221), Cihad 27 Sünnet (4751, 4750); Nesâî, Taharet 25, Cenaiz 10, 12, 20, 21, 23, 44, 48, 49, 69, 78, 110, 114, 115, 116, 117; İbn Mâce, Taharet 26 (346), Salat 6, İkame 26, Cenaiz 53 (1589), 54 (1594); Dârimî, Rikak 94; Müsned: 2/172, 441, 3/3-4, 38, 259, 296, 353, 4/287-288, 295, 6/364; Hâkim, Müstedrek, 1/35; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; İbn Mende, Kitabu't-Taharet; Bezzâr; Ebu Musa el-Medini, et-Terğib ve't-Terhib

[77] Ölen kimsenin azap çekmesini iki şekilde açıklamak mümkündür:

1. Ruh açısından. Ölen kimselerin ruhları, kabirdeki sorgulamalarına göre gittikleri berzah hayatında, eğer dünyada günahkar kimselerden iseler orada mutsuz ve huzursuz bir hayat sürdürmeleri, onlar için bir azap şeklidir. Çünkü kıyamet kopuncaya kadar bu şekilde bir hayat geçirmeleri, manevi açıdan onları hüzünlendirir. Bu da onları mutsuz kılar.

2. Beden Açısından. Ölen kimsenin, kabirde; Yılan-çıyan ve haşerat tarafından ısırılması ve sokulması, cehennemlik olan kimseye sabah-akşam cehennemdeki yerinin gösterilmesi, bazı kötü kimselerin toprak tarafından kabul edilmeyip insanlara ibret olsun diye dışarı atılması gibi hususlar.

İşte Hz. Peygamber (s.a.v), ümmetinin ve sahabilerinin bu tür kabir azablarına uğramaması için uyarıda bulunmuştur. Bunu, bazen kendi şahsında, bazen de direkt olarak ümmetine karşı ve bazen de hanımlarına karşı yapmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, kabir azabından Allah'a sığınması ve kabirde azabtan koruması için Allah'a dua etmesi, duayla azabın hafifletileceğine yada tamamen kalkacağına delalet etmektedir.

[78] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, **"Toprak, Peygamberlerin cesetlerini yemez"** hadisi ile **"Allah'ın peygamberi, diridir ve rızıklanır"** (İbn Mâce, Cenâiz 65) hadisi, peygamberlerin, mezarlarında diri olduklarına delildir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v), mirac sırasında Mescid-i Aksa'da bütün peygamberlerin ruhlarıyla buluşması ve semada karşılaştığı her peygambere selam verdikçe, yüce Allah'ın, ona selamı alacak kadar ruhunu iade etmesini ve peygamberimiz (s.a.v)'in selamını almasını da peygamberlerin diriliğine delildir.

[79] İbn Mâce, Cenâiz 65 (1636, 1637); Hâkim, Müstedrek, 1/278

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Vasiyye (Vasiyet):

Ölmek veya seyahata çıkmak üzere olan hocanın, rivâyet izninden söz etmeksizin, rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden kitap veya cüz'ü öğrencilerinden birine vasiyyet ederek bırakmasına denilir. Bu bırakışta zımnî bir rivayet izni vardır diyerek bu yolla elde edilen hadislerin rivâyetini câiz görenler bulunmakla birlikte, çokları bunu kabul etmezler. [1] Seleften -İbnu Sîrin, Ebu Kitâbe gibi bazıları musâ-leh'in (kendisine vasiyet edilen kimse), kendisine vasiyet edilen bu kitaptaki hadisleri rivayet edebileceğini söylemiştir. İbnu's-Salâh bunu "gerçekten oldukça uzak bir te'vîl" olarak tavsîf eder. İbnu Ebi'd-Dem (642/1244) İbnu's-Salâh'a karşı çıkarak "Vasiyye mertebece vicâdeden hilafsız daha üstün bir tahammül yoludur. Şâfiî başta, bir çokları nezdinde ma'mulün bîh (amel olunan, tatbik edilen) bir hadis tahammül metodudur" der. Bu görüş esastır. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî'nin Ebû Hanîfe İle İhtilafı:

Buhârî'den bahsederken, zamanımızda bu meseleye de yer vermemiz gerekmektedir. Onun için, mevzunun gerçek mahiyetini kısaca açıklamaya çalışacağız.
Aslında Buhârî ile Ebû Hanîfe muasır değildir. Çünkü Ebû Hanîfe 80-150 yılları arasında yaşamıştır. Yani Buhârî hazretleri Ebû Hanîfe (radıyallahu anh)'nin ölümünden tam 44 yıl sonra doğmuştur. Buna rağmen, aralarında bir ihtilaf söz konusudur ve bu gerçektir. Pek çok müellif bu meseleye temas etmiş ve bilhassa Hanefiler, İmam-ı Azâm'ı müdafaa için mevzu üzerine eğilmişler, müstakil eserler vermişlerdir. El-Lübâb'ın sahibi, Abdülgani el-Meydânî ed-Dımeşkî'nin Keşfu'l-iltibas Ammâ Evredehu'l-Buhârî alâ Bâzı'n-Nâs adlı eseri bu teliflerden biridir.
Buhârî, Sahîh'inin tam 18 yerinde Ebû Hanîfe'ye hücûm eder. Ancak hiçbirinde ismen Ebû Hanîfe'yi zikretmez. Her defasında: "Kâle ba'zu'n-nâs" (âlimlerden biri demiştir ki) der ve arkadan reddedeceği, tenkîd edeceği fikhî bir görüş kaydeder. Âlimler ittifakla "Ba'zu'n-nâs" tâbiriyle Ebû Hanîfe'nin kastedildiğini belirtirler.
Terâcim kitapları, umumiyetle Buhârî'nin, Ebû Hanîfe'ye cephe almasında Nuaym İbnu Hammâd el Mervezî'nin müessir olduğuna dikkat çekerler. Bu zat, Buhârî'nin sohbetine katıldığı kimselerden biridir. Başlıca hususiyeti de, Ebû Hanîfe'ye karşı beslediği aşırı taassubudur. Çünkü kendisi ehlü'l-hadîstir, sünneti takviye için hadîs bile uydurmaktadır. Ebû Hanîfe ise ehl-i rey bilinmektedir. Bu sebeple Nuaym, Ebû Hanîfe aleyhinde şenî yalanlar uydurmaktan çekinmemiş ve Buhârî'ye bu meselede müessir olabilmiştir.
Buhâri'deki Ebû Hanîfe husûmetinin sebebiyle ilgili bu açıklamaya, başka makul izahlar da yapılmıştır. Bunlardan birine göre, Buhârî ilmî seyahatlerden Buhârâ'ya dönünce, oradaki Hanefi olan âlimler kendisini kıskandı. Hatalı bir fetvasını bahâne ederek onun Buhârâ'dan sürülmesini sağladılar. Bu işin başında, Buhârî'nin talebelik arkadaşı olan Ebu Hafsı's-Sağîr el-Buhârî baş rolü oynamıştır. Ebu Hafsı's-Sağîr Mâverâünnehir'de Hanefiye şeyhidir. Kendisine karşı bed muâmelede bulunanlara karşı kırılmış olan Buhârî Hazretlerinin bir insan olarak hissiyata kapılıp Hanefilere kırıldığı, Ebû Hanîfe'ye karşı taassuba düştüğü ifâde edilir.
Bir başka yoruma göre, Buhârî, kendisinde hadîs ve eser galebe çalan bir fakîhtir, nazarında iman kavl ve amelden ibârettir, artar ve eksilir. Ebû Hanîfe ise kendisinde fıkıh ve rey galebe çalan bir muhaddistir. Bunun nazarında iman, kalb ile tasdik, dil ile ikrârdır, artmaz ve eksilmez. Farklı görüşlere mensub bu iki zümre arasında ihmal edilemiyecek açıklık meydana gelmiş, cedelleşmeler olmuştur. Binâenaleyh, Buhârî Hazretleri de bu görüş ayrılıkları sebebiyle, ehl-i rey'den olan Ebû Hanîfe'ye karşı taassuba düşmüş olmalıdır.
Bu yorumun haklılığını kavramak için Ahmed İbnu Hanbel'in şu sözünü kaydetmede fayda var. Der ki: "Biz ehl-i reyi, onlar da bizi durmadan lânetlerdik. Bu hal Şâfiî'nin gelmesine kadar devam etti. O gelince aramızı bulup bizi kaynaştırdı."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/193-194.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Vasiyye (Vasiyet):

Ölmek veya seyahata çıkmak üzere olan hocanın, rivâyet izninden söz etmeksizin, rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden kitap veya cüz'ü öğrencilerinden birine vasiyyet ederek bırakmasına denilir. Bu bırakışta zımnî bir rivayet izni vardır diyerek bu yolla elde edilen hadislerin rivâyetini câiz görenler bulunmakla birlikte, çokları bunu kabul etmezler. [1] Seleften -İbnu Sîrin, Ebu Kitâbe gibi bazıları musâ-leh'in (kendisine vasiyet edilen kimse), kendisine vasiyet edilen bu kitaptaki hadisleri rivayet edebileceğini söylemiştir. İbnu's-Salâh bunu "gerçekten oldukça uzak bir te'vîl" olarak tavsîf eder. İbnu Ebi'd-Dem (642/1244) İbnu's-Salâh'a karşı çıkarak "Vasiyye mertebece vicâdeden hilafsız daha üstün bir tahammül yoludur. Şâfiî başta, bir çokları nezdinde ma'mulün bîh (amel olunan, tatbik edilen) bir hadis tahammül metodudur" der. Bu görüş esastır. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Aşağıdakilerden hangisi** *"yola çıkmadan önce"* **yapılan duada geçmemektedir?** (974)
   a) Ey Allahım! Bize bu yolculuktan daha hayırlı yolculuklar yapmayı nasip et.
   b) Ey Allahım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et.
   c) Ey Allahım! Seferde yardımcı, geride çoluk çocuğu koruyucu sensin.
   d) Ey Allahım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü haller görmekten sana sığınırım.

2. **Aşağıdakilerden hangisinde, "***Allahuekber***" ve "***sübhanellah***" ifadelerinin yolculukta kullanıldığı yerler doğru olarak verilmektedir?** (977-981)
   a) Hac ve umreden dönüşte
   b) Sefere giderken ve seferden dönerken
   c) Tepeye çıkınca ve düze inince
   d) Yolculuğa çıkarken ve yolculuktan dönerken

3. **Aşağıdakilerden hangisi "***kabul olduğunda şüphe olmayan***" dualardan biri değildir?** (982)
   a) Babanın çocuğuna duası b) Mazlumun duası
   c) Alimin duası d) Misafirin duası

4. **Aşağıdakilerden hangisi "***seb'u'l-mesânî***" olarak isimlendirilen Kur'an-ı Kerim sûresidir?** (1011)
   a) Bakara suresi, b) Kur'an'ın son yedi suresi
   c) Ayet el-Kürsî d) Fatiha suresi

5. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde; "***Kur'an'ın üçte birine denk olan sure***", "***Şeytan'ın evden kaçmasını sağlayan sûre***", "***yatarken okunduğunda, okuyanı şeytandan koruyan***" ve "***on ayeti (başından veya sonundan) ezberlendiğinde Deccal'den korunmayı sağlayan sure***" aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?** (1012-1023)
   a) Amme cüzündeki sûreler, Nebe Sûresi, Mülk Sûresi, Yâsîn Sûresi
   b) Bakara Sûresinin son iki ayeti, Saff Sûresi, Kâf Sûresi, Duhâ Sûresi
   c) Yûnus Sûresi, Hûd Sûresi, Nisâ Sûresi, Bakara'nın son iki ayeti
   d) İhlas suresi, Bakara Sûresi, Ayet-el Kürsî, Kehf suresi

6. "*Yolculuğun güçlüklerinden, üzücü ..... karşılaşmaktan, ... kötü olmaktan, ... bedduasından ve ....., mal ve çoluk ..... kötü hallerde bulmaktan Allah'a sığınırız.*" (975)
   I. *Çocuğu*
   II. *Mazlumun*
   III. *Manzaralarla*
   IV. *Dönüşte*
   V. *İyiyken*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) III, II, IV, I, V b) III, IV, II, V, I, c) III, V, II, IV, I, d) III, II, I, V, IV

7. "*Bir ..... Allah'ın evlerinden bir evde toplanır, Allah'ın ..... okur ve aralarında müzakere ederlerse, üzerlerine ..... iner, onları ..... kaplar ve melekler etraflarını kuşatır. Allah Teâlâ da o kimseleri kendi ..... bulunanların arasında anar.*" (1025)
   I. *Kitabını*
   II. *Rahmet*
   III. *Sekîne*
   IV. *Cemaat*
   V. *Nezdinde*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) IV, I, III, II, V b) IV, III, I, II , V c) IV, II, I, III, V d) II, IV, V, III, I

8. "*Müslüman –veya mü'min– bir kul ..... alır ve yüzünü yıkarsa, ... ile bakarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile yüzünden çıkar. İki elini yıkadığında, elleriyle tutarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile ..... çıkar. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayaklarıyla yürüyerek işlediği her günah ..... –veya suyun son damlası– ile ayaklarından çıkar. Neticede o ..... kul günahlardan temizlenmiş olur..*" (1030)
   I. *Abdest suyu*
   II. *Abdest*
   III. *Ellerinden*
   IV. *Gözleri*
   V. *Mü'min*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) II, III, IV, I, V b) II, IV, III, V, I, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. "*İnsanlar ezan okumanın ve ..... birinci safta bulunmanın ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur'a çekmek zorunda kalsalardı kur'a çekerlerdi. Şayet camide cemaate erken yetişmenin ne kadar ..... olduğunu bilselerdi, birbirleriyle yarışa girerlerdi. Eğer yatsı namazı ile sabah namazındaki fazileti bilselerdi, ...ve sürünerek de olsa bu iki namaza gelirlerdi. (1035)*
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) *namazda - faziletli - koşarak* b) *namazda - faziletli- emekleyerek*
   c) *cemaatte–önemli-emekleyerek* d) *duada – önemli – koşarak*

10. "*Şüphesiz ki benim....., kıyamet gününde, abdest izlerinden dolayı yüzleri ....., elleri ve ayakları parlak olarak çağırılacaktır. Yüzünün .....artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın.*"
    Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
    a) *ashabım - nurlu - ziyasını* b) *ashabım - aydınlık- nûrunu*
    c) *ümmetim – nurlu - nûrunu* d) *ümmetim – nurlu – abdestini*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Hz. Peygamber perşembe günü yolculuğa çıkmayı severdi. **(958)**

(D / Y) 12. Seyahate çıkarken gündüz yolculuğu tercih edilmelidir. **(966)**

(D / Y) 13. Yolculuk bir çeşit azaptır. **(986)**

(D / Y) 14. Seyahatten dönüldüğünde geceleyin ansızın eve girmek yasaktır. **(987)**

(D / Y) 15. Temizlik imanın ta kendisidir. **(1033)**

(D / Y) 16. Fatiha suresi seb'ul–mesânîdir. (1011)

(D / Y) 17. Kur'an kendisini okuyanlara kıyamette şefaatçi olacaktır.(993)

(D / Y) 18. Hadis, kavimleri yükseltir. **(998)**

(D / Y) 19. Kur'an-ı kekeleyerek, zorlanarak okuyan daha çok sevap kazanır. **(996)**

(D / Y) 20. Evinde Kur'an'dan bir miktar bulunmayan kimsenin evi haraptır. **(1002)**

CEVAPLAR : 1-a, 2-c, 3-c 4-d, 5-d, 6-c, 7-a, 8-d, 9-b, 10-c, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-D, 15-Y, 16–D, 17-D, 18-Y, 19-D, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

160) Mezar Başında Vaaz Ve Nasihat Etmek

947. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bakîü'l–ğarkad Kabristanı'nda bir cenazenin defni için bulunuyorduk. Derken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elinde baston olduğu halde yanımıza geldi, oturdu. Biz de çevresine oturduk. Başını eğdi ve bastonuyla yere birşeyler çizmeye başladı. Sonra da şöyle buyurdu:
– *"İçinizde, cennet veya cehennemdeki yeri önceden bilinmeyen kimse yoktur."* Orada bulunanlar:
– Ey Allahın Resûlü! Biz akıbetimizi ezeldeki o yazıya havale edip ameli bırakalım mı? dediler. Hz. Peygamber:
"– (Hayır) siz görevinizi yapmaya bakın. Herkes niçin yaratıldı ise onu kolayca elde eder" buyurdu.
Râvi hadisin bundan sonraki kısmını da rivayet etti.[1]

* Kaza ve kader meselesi uyarınca herkesin yeri belirtilmiştir. Bir ömür boyu neyi nasıl yapacağı hepsi yazıldığı gibi neticesi de yani sonucu da yazılıdır. [2]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 83, Tefsîru sûre(92)3, 4, 5, 7, Kader 4, Tevhîd 54; Müslim, Kader 6–8. Ayrıca bk. Tirmizî, Kader 3; İbni Mâce, Mukaddime 10.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 282.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12: ALIŞVERİŞ BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø HERŞEYDE OLDUĞU GİBİ ALIŞVERİŞTE DE ŞÜPHEDEN UZAK KALMAK

1205- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurdu: **"Helal de açıklanmış haramda açıklanmıştır. Bu ikisinin arasında helalden mi olduğu haramdan mı olduğu belli olmayan insanların pek çoğunun bilmediği şeyler vardır. Her kim bu tür şüpheli şeyleri terk ederse dinini ve ırzını korumuş olur selamete erer. Kim de bunlardan birine girerse harama düşmesi pek yakındır. Yasak bölgenin çevresinde sürüsünü otlatan çobanın sürüsünü o yasak bölgeye kaçırması çok çabuk olur. Dikkat edin her otorite sahibinin bir yasak bölgesi vardır. Dikkat edin her otorite sahibinin bir yasak bölgesi vardır. Dikkat edin Allah'ın yasak bölgesi de haram kıldığı şeyler vardır."** (Buhârî, İman: 39; Müslim, Müsakat: 20)

Hennâd; Vekî' vasıtasıyla Zekeriyya b. ebî Zaide'den, Şabî'den, Numân b. Beşîr'den mana olarak bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi Şabî vasıtasıyla pek çok kişi Numân b. Beşîr'den bize rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 2

Ø FAIZLE UĞRAŞANLARA ALLAHıN LANETI VARDıR

1206- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v.), faiz yiyene ve yedirene faizli muamelelerin şâhidlerine ve katibine lanet etmiştir." (Ebû Dâvûd, Büyü: 4)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ali, Câbir ve Ebû Cuhayfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Mes'ûd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 3

Ø HERŞEYDE VE ALIŞVERIŞTE YALANCıLıK VE YALAN ŞÂHIDLIĞIN KÖTÜLÜĞÜ

1207- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) büyük günahlardan bir kaçını sayarak şöyle buyurdu: **"Allah'a ortak tanımak, anne babaya asi olmak, adam öldürmek ve yalan söyleyip yalan şâhidliği yapmak."** (Buhârî, Şehâdât: 4; Müslim, İman: 38)

Bu konuda Ebû Bekre, Eymen b. Hureym ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 4

Ø DÜRÜST TICARET YAPANLARA RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN TAVSIYESI

1208- Kays b. Garaze (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) yanımıza geldi bize simsarlar denilirdi. Bize daha güzel bir isim vererek; Ey Tüccarlar topluluğu! Şüphesiz şeytan ve günah, alışverişte daima bulunurlar siz alışverişlerinize sadaka karıştırmak suretiyle temizleyin."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 1; Nesâî, Eymân: 22)

Tirmîzî: Bu konuda Berâ b. Âzib ve Rifâa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Kays b. Gazare hadisi hasen sahihtir. Bu hadisi Mansur, A'meş, Habib b. ebî Sabit ve pek çok kimse Ebû Vâil'den ve Kays b. ebî Garaze'den rivâyet etmişlerdir. Kays'ın bu hadisten başka Rasûlullah (s.a.v.)'den hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

Hennâd, Ebû Muaviye yoluyla A'meş'den, Şakîk b. Seleme'den (Ebû Vâil) Kays b. ebî Garaze'den mana olarak bu hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

Bu konuda Berâ b. Âzib ve Rifâa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir.

1209- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dürüst ve güvenilir tüccar; Peygamberler ve peygamberleri tasdik eden doğru kimseler ve şehîdlerle beraberdir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir, sadece bu şekliyle bilinir. Sûfyân es Sevrî'nin, Ebû Hamza'dan rivâyetiyle…

Ebû Hamza'nın ismi Abdullah b. Câbir olup Basralı bir hadis bilginidir.

Süveyd İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Sûfyân es Sevrî'den, Ebû Hamza'dan bu senetle benzeri bir hadis rivâyet etmiştir.

1210- Rifâa (r.a.)'ın babasından ve dedesinden naklettiğine göre; kendisi Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte namazgaha çıkmıştı ki: Bazı insanların alışveriş yaptıklarını gördü ve onlara şöyle seslendi: **"Ey tüccarlar topluluğu"** onlarda Rasûlullah (s.a.v.)'e icabet ederek boyunlarını doğrultarak gözlerini ona çevirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tüccarlar kıyamet gününde günahkar ve rezil bir vaziyette diriltileceklerdir. Ancak yolunu kitabla bulup günahlardan sakınanlar, yemininde durup iyilik yapanlar ve dürüst olanlar bunun dışındadır."** (İbn Mâce, Ticarat: 3; Ebû Dâvûd, Büyü': 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

İsmail b. Ubeyd b. Rifâa'ya, İsmail b. Ubeydullah b. Rifâa'da denilir.

BÖLÜM: 5

Ø TICARETINI YALAN YEMINLE YAPANıN DURUMU

1211- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Üç gurup insan vardır ki kıyamet günü Allah onların yüzüne bakmayacak onları günahlarından temize çıkarmayacak ve onlara acıklı azabını tattıracaktır. Biz de kimdir bu zarar ve ziyan da olanlar Ey Allah'ın Rasûlü! Dedik. Şöyle buyurdular: 1- Yaptığı iyiliği başa kalkan, 2- Kibir ve gururluluk için elbisesini yerlerde sürüyen kimse, 3- Ticari eşyasını yalan yeminle satıp tüketen kimse."** (Müslim, İman: 46)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Ebû Umâme b. Sa'lebe, Imrân b. Husayn ve Ma'kıl b. Yesâr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Zerr hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø TICARET IÇIN ERKEN KALKıP IŞE BAŞLAMAK

1212- Sahr el Gâmidî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım ümmetimin gündüzün ilk vaktinde yaptıkları işleri bereketli kıl."** Sahr diyor ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir askerî birlik ve orduyu savaşa göndereceğinde sabahın ilk ve erken vakitlerinde gönderirdi."** Râvî diyor ki: Sahr ticaretle meşgul birisiydi, ticaretini sabah erken saatlerinde çıkmak ve göndermek şeklinde yapardı bunun için zengin olup malı çoğaldı. (Ebû Dâvûd, Cihad: 78; İbn Mâce, Ticarat: 41)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, İbn Mes'ûd, Büreyde, Enes, İbn Ömer, İbn Abbâs ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sahr el Gâmidî'nin hadisi hasendir. Sahr el Gâmidî'nin bu hadisten başka rivâyet ettiği bir hadis bilmiyoruz. Sûfyân es Sevrî, Şu'be'den, Ya'la b. Âta'dan bu hadisi rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 7

Ø GıDA MADDESI VE ZORUNLU IHTIYAÇLAR VERESIYE ALıNABILIR MI?

1213- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in iki tane kalın kumaştan elbisesi vardı, oturduğu zaman terlerdi ve bu iki elbise onun sırtında ağırlık yapardı. Derken falan Yahudi'nin Şamdan kumaşları gelmişti. Bende dedim ki: O Yahudi'ye birisini gönderip veresiye elbise satın

alsan dedim. Elbise almak üzere adam gönderilen, Yahudi: **"Muhammed'in maksadını biliyorum, o benim malımı ve paralarımı dolandırmak istiyor"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"O Yahudi yalan söyledi çünkü benim Allah'a karşı daha fazla sorumluluk bilinci içinde olduğumu ve emanete en çok riayet eden olduğumu çok iyi biliyor."** (Nesâî, Büyû: 70)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Enes ve Esma binti Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen garib sahihtir. Şu'be bu hadisi Umâra b. ebî Hafsa'dan rivâyet etmiştir.

Muhammed b. Firas el Basrî'den işittim şöyle diyordu: Ebû Dâvûd et Tayalisî'den işittim şöyle diyordu: Bir gün Şu'be'ye bu hadis soruldu oda dedi ki: Haremî b. Umare b. ebî Hafsa'ya kalkıp onun başından öpmedikçe size bu hadisi aktarmayacağım. Haremî de o anda o cemaatin arasında idi.

Tirmîzî: Bu hadis çok hoşuna gitmiş olacak ki böyle yaptı.

1214- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) vefat etti, O'nun zırhı ailesi için aldığı yirmi ölçek arpa karşılığında rehin edilmişti."**(Nesâî, Büyü: 83; İbn Mâce, Rühün: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

1215- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e bir gün arpa ekmeğiyle biraz bozulmuş iç yağı taşımıştım. Onun zırhı ailesi için aldığı yirmi ölçek arpa karşılında bir Yahudi'nin yanında rehin edilmişti. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini işitmiştim: **"Muhammed'in ev halkı yanında ne bir ölçek hurma ne de bir ölçek hububatla akşamladı ve gerçekten o günlerde Peygamber (s.a.v.)'in yanında dokuz hanımı bulunuyordu."** (Buhârî, Büyü: 14)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø ALIŞVERIŞTE ŞARTLARIN YAZIYLA TESBIT EDILMESI

1216- Abdulmecid b. Vehb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Adda' b. Hâlid b. Hevze bana dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in benim için yazdırdığı bir vesikayı sana okuyayım mı? Bende evet dedim bunun üzerine şu vesikayı çıkardı: **"Bu belge Adda b. Hâlid b. Hevze'nin Muhammed (s.a.v.)'den bir köle veya cariye satın alması üzerine yazılmıştır; O köle veya cariyede hastalık, ayıp, kaçmak, hile, zina ve hırsızlık yoktur. Bu sözleşme bir Müslüman'ın diğer Müslüman'la alışverişidir."** (Buhârî, Büyü: 19; İbn Mâce, Ticarat: 47)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abbâd b. Leys'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Hadisçilerden pek çok kişi bu hadisi ondan rivâyet ettiler.

BÖLÜM: 9

Ø ÖLÇÜ VE TARTI ALETLERI YÜZÜNDEN HELAK OLANLAR

1217- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ölçü ve tartı aletleri kullanarak iş yapan kimselere şöyle buyurdu: **"Siz doğru kullandığınızda Cenneti kazanırsınız, sahtekarlık yaptığınızda Cehenneme düşeceğiniz iki durumla iş başındasınız, sizden önce geçen toplumlar bu konuda helak olanlardan oldular."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadisi merfu olarak sadece Hüseyin b. Kays'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Hüseyin b. Kays'ın hadiste zayıf olduğu söylenir. Aynı hadis sahih bir senetle mevkuf olarak İbn Abbâs'tan da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 10

Ø AÇIK ARTIRMA ŞEKLINDE SATIŞ MÜMKÜN MÜDÜR?

1218- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), yoksul bir kimsenin bir parça çulunu ve su kabını satıp o kimseye yiyecek parası ve sermaye yapmak istedi ve: **"Bu çulu ve bardağı kim satın alır"** dedi. Bir adam: **"Onun ikisini bir dirheme ben aldım"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **bir dirhemden fazla veren var mı? Bir dirhemden fazla veren var mı?"** buyurdu. Bir adam: **"İki dirhem verince onları ona sattı."** (Nesâî, Büyü: 22; Buhârî, Büyü': 59)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Ahdar b. Aclan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Enes'den hadis rivâyet eden Abdullah el Hanefî, Ebû Bekir el Hanefî'dir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup miras ve ganimet mallarının açık artırma yoluyla satılmasında bir sakınca görmezler. Mu'temir b. Süleyman ve hadisçilerin büyüklerinden pek çok kimse bu hadisi bu hadisi Ahdar b. Aclan'dan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 11

Ø MÜDEBBER (HÜRRIYETE KAVUŞMASI EFENDISININ ÖLÜMÜNE BAĞLANAN) KIMSENIN, SATILMASI

1219- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Ensâr'dan bir adam kölesinin hürriyetine kavuşmasını kendi ölümüne bağlamıştı. Ensarî adam öldü. O köleden başka bir malda bırakmamıştı. Rasûlullah (s.a.v.) o köleyi sattı. Nuaym b. Abdullah b. en Nahham o köleyi satın aldı. Câbir diyor ki: Bu köle kıbtî soyundan olup İbn Zübeyr'in vali oluşunun birinci senesinde vefat etti."** (Buhârî, Keffaratül Eyman: 7; Müslim, Eyman: 13)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Câbir b. Abdullah'tan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha başka dönemlerden bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadisle olup müdebber kölenin satılmasında bir sakınca görmezler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Yine Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha başka dönemlerden bazı ilim adamları ise müdebber kölenin satılmasını hoş karşılamazlar. Sûfyân es Sevrî, Mâlik ve Evzâî bu kanaattedir.

BÖLÜM: 12

Ø PAZARA GELMEDEN SATILIK EŞYAYI DIŞARDA KARŞILAMAK

1220- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, **"Peygamber (s.a.v.), satılık eşyayı pazar yerine gelmeden karşılayıp satın almayı yasaklamıştır."** (Buhârî, Büyü: 68; Müslim, Büyü: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, İbn Ömer ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir başka kimselerden de hadis rivâyet edilmiştir.

1221- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), pazara getirilmekte olan malları karşılayıp satın almaya yasak getirdi. Kim bu şekilde bir alışveriş yaparsa mal sahibi pazara geldiğinde satıp satmamakta serbesttir."** (Müslim, Büyü: 5; Ebû Dâvûd, Büyü: 43)

Tirmîzî: Bu hadis Eyyûb'un rivâyeti olarak hasen garibtir. İbn Mes'ûd'un hadisi ise hasen sahihtir. İlim adamları satılık eşyayı pazara gelmeden yolda karşılayıp satın almayı hoş görmemişlerdir. Çünkü bu davranış bir tür hile ve aldatmadır. Şâfii ve diğer arkadaşlarımız bu görüştedirler.

BÖLÜM: 13

Ø ŞEHIRLI KÖYLÜNÜN MALINI SATIN ALMAKSIZIN SATAMAZ

1222- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: (Kuteybe bu hadisi merfu olarak aktarmıştır.) **"Şehirli yabancı köylü için satın almaksızın satamaz."** (Buhârî, Büyü: 68; Müslim, Büyü: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Talha, Câbir, Enes, İbn Abbâs, Hakîm, İbn ebî Yezîd vasıtasıyla babasından ve Kesîr b. Abdullah'ın dedesi Amr b. Avf el Müzenî ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından da bir şahıs tarafından hadis rivâyet edilmiştir.

1223- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şehirli şehir dışından gelenlerin mallarını onlar adına satıp simsarlık yapmasınlar insanları yapacakları alışverişlerde serbest bırakın Allah onları birbirlerinden rızıklandırır."** (Müslim, Büyü: 6; Ebû Dâvûd, Büyü: 45)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bu konudaki Câbir hadiside aynı şekilde hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğer dönemlerden bazı ilim adamların uygulaması bu hadise göredir. Yani şehirlinin şehir dışından gelenin malını satmasını hoş görmezler. Fakat şehirli şehir dışından gelenden mal satın alabilir.

Şâfii der ki: Şehirlinin taşralı adına onun malını satması mekruhtur eğer satarsa bu alışveriş caizdir.

BÖLÜM: 14

Ø MUHAKALE VE MÜZABENE ŞEKLINDEKI ALIŞVERIŞIN YASAKLIĞI

1224- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), muhakale ve müzabene şeklindeki alışverişi yasaklamıştır."** (Müslim, Büyü: 16; Buhârî, Büyü': 82)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, İbn Abbâs, Zeyd b. Sabit, Sa'd, Câbir, Rafi' b. Hadîç ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.
Muhakale: Başağındaki ekini buğday karşılığı satmaktır.
Müzabene: Hurma ağacındaki meyveyi kuru hurma karşılığında satmaktır. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göre olup bu tür alışverişleri hoş görmezler.

1225- Abdullah b. Yezîd (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Zeyd ebû Ayyaş; kabuklu arpanın kabuksuz arpa ile değiştirilmesinin hükmünü Sa'd'a sordu Sa'd: Hangisi daha değerlidir. Dedi. Zeyd: Kabuklu arpa deyince Sa'd: Bu tür alışverişi yasakladı.

Sa'd diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim yaş hurma karşılığında kuru hurma almanın hükmü kendisine sorulduğunda etrafındakilere **"Yaş hurma kuruduğunda eksilir mi?"** Onlar da **"Evet"** deyince; bu tür alışverişi yasakladı. (Ebû Dâvûd, Büyü: 18; Nesâî, Büyü: 28)

Hennâd, Vekî' yoluyla Mâlik'den, Abdullah b. Yezîd'den, Zeyd ebî Ayyaş'tan: **"Sa'de sorduk…"** diyerek geçen hadisin benzerini bize aktarmıştır.
Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Şâfii de dahil olmak üzere ilim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir.

BÖLÜM: 15

Ø MEYVELERIN OLGUNLAŞMADAN SATıLMASı

1226- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.); **"Olgunlaştığı belli oluncaya kadar hurmanın ağacında satılmasını yasakladı."** (Müslim, Büyü: 13; Ebû Dâvûd, Büyü: 22)

1227- Aynı senedle rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.): Başaklı ürünlerin başağı olgunlaşmadan ve tabii afetlerden kurtulmadan satışını yasakladı. Hem alıcıyı hem satıcıyı… (Müslim, Büyü: 13; Ebû Dâvûd, Büyü: 22)

Tirmîzî: Bu konuda Enes, Âişe, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Câbir, Ebû Saîd ve Zeyd b. Sabit'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Olgunlaşmayan mahsüllerin satışını hoş görmezler. Şâfii, Ahmed ve İshâk ta bu görüştedir.

1228- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.): **"Üzümü ve hububatı olgunlaşmadan satmayı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 22; Müslim, Büyü': 13)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Merfu olarak sadece Hammad b. Seleme rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 16

Ø HAYVANLARıN DÖLLERININ SATıLMASıNıN YASAKLıĞı

1229- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Gebe hayvanların gebeliğinin satışını veya bu gebeliği bağlı olacak vade de başka bir şeyin satışını yasaklamıştır."** (Buhârî, Büyü: 61; Müslim, Büyü: 3)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Abbâs ve Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir.
Habelül Habele: Doğacak yavrunun doğuracağı yavrudur. İlim adamlarınca bu alışveriş hükümsüzdür, bu alışveriş aldatma cinsi alışverişlerdendir.
Şu'be bu hadisi Eyyûb'den, Saîd b. Cübeyr'den ve İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir. Abdulvehhab es Sekafî ve başkaları ise Eyyûb'den, Saîd b. Cübeyr'den, Nafi'den, İbn Ömer'den rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet daha sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø MEÇHUL VE ALDATMA TÜRÜ ŞEYLERIN SATıŞıNıN YASAK OLUŞU

1230- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) meçhul ve aldatma olan satışlarla taş atımıyla gerçekleşen her tür satışı yasakladı."** (Müslim, Büyü: 2; Ebû Dâvûd, Büyü: 24)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, İbn Abbâs, Ebû Saîd ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup her türlü aldatma bulunan satışın yapılmasını hoş görmezler.
Şâfii der ki: Sudaki balığın, kaçıp kaybolmuş kölenin, havadaki kuşun ve benzeri satışlar aldatmaca olan ve sonu meçhul olan satış çeşitlerdendir.
Taş atımıyla gerçekleşen satış: Satıcının müşteriye taşı sana doğru attığım an aramızdaki alışveriş gerçekleşmiştir demekle yapılan satış şeklidir. Bu şekil aynen münabeze denilen alışverişe benzer ki cahiliye döneminin alışveriş çeşitlerindendir.
Münabeze: Müşteri ve satıcı alıp satacakları malların nasıl ve nekadar olduğunu bilmeden bakıp görmeden alışveriş yapmalarıdır.

BÖLÜM: 18

Ø BIR SATıŞTA IKI SATıŞıN YASAK OLUŞU

1231- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir satışta iki satış muamelesini yasaklamıştır."** (Nesâî, Büyü: 73)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr, İbn Ömer ve İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Bazı ilim adamları: **"Bir satışta iki satış muamelesi"** konusunu şöyle açıklıyorlar. Satıcı alıcıya bu elbiseyi sana peşin on, vadeli yirmi liraya satarım der ve bu iki tekliften biri üzerinde anlaşmaya varmaksızın alıcı ve satıcının birbirinden ayrılmasıyla gerçekleşen alışveriş şeklidir.
Eğer iki satıştan biri üzerinde anlaşmaya varırlarsa bu alışverişte bir sakınca yoktur.
Şâfii diyor ki: Peygamber (s.a.v.)'in yasakladığı bir satışta iki satışın manası şudur: Satıcının evimi şu fiyata sana satarım köleni bu fiyatla bana satarsan gibi veya kölen benim mülküm olduğunda evim de senin mülkün olsun demek gibi. Bu tür alışverişler malın değer ve kıymeti tespit edilmemiş meçhul alışverişler durumundadır.

BÖLÜM: 19

Ø ELE GEÇIRILMEMIŞ MALıN SATıŞıNıN YASAK OLUŞU

1232- Hakîm b. Hızâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim ve: **"Bana bazen müşteri gelir, elimde olmayan bir malı benden ister bende başkalarından satın alır satarım bu alışveriş doğru mudur?** Diye sordum. Buyurdular ki: **"Alışveriş anında elinde bulunmayan malı satma."** (Müslim, Büyü': 8; İbn Mâce, Ticarat: 37)

1233- Hakîm b. Hızâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), yanımda olmayan bir malı satmayı bana yasakladı."** (Müslim, Büyü: 8; İbn Mâce, Ticarât: 37)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.
İshâk b. Mansur diyor ki: Ahmed b. Hanbel'e sordum; **"Selef ve Bey'** satışından yasaklama ne demektir? Dedi ki: Müşteri konumundaki kimseye borç para verip sonra ona değerinden yüksek fiyatla mal satmak demektir. Veya bir mal karşılığında borç verip sonra bu borcu ödeyemez isen o mal benim olacaktır. Demek gibi. İshâk'ta aynı şekilde düşünmektedir.
Ahmed b. Hanbele; Zararını tazmin etmediğin malın satışı nasıldır? Diye sordum. Dedi ki: Elde olmayan malın satılmaması sadece gıda maddesi için geçerlidir.
İshâk'ta diyor ki: Ölçü ve tartıya giren her şey Ahmed b. Hanbel'in dediği gibidir.
Ahmed diyor ki: Satıcı dikiş ve diğer işleri bana ait olmak üzere bu kumaşı sana satıyorum derse bu da **"Bir satışta iki satış"** demektir. Dikişi bana ait olmak üzere bu kumaşı sattım derse bir sakınca yoktur veya dikişi dışında diğer yapılacak işleri bana ait olmak üzere satıyorum derse bunda da sakınca yoktur. Bunlar tek şart yerine geçer ve bir şatışta iki satış modeline uymaz. İshâk'ta aynı görüştedir.

1234- Amr b. Şuayb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam babasından aktararak Abdullah b. Amr'ın şu hadisini aktarmışlardır: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Selef ve Bey' türü satış, bir alışverişte iki alışveriş, zararı tazmin edilmeyen mal ve kişinin yanında olmayan malı satması helal değildir."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 68; Nesâî, Büyü: 60)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.
Tirmîzî: Hakîm b. Hızâm hadisi hasen sahih olup değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Eyyûb es Sahtiyanî ve Ebû Bişr, Yusuf b. Mâhek'den ve Hakîm b. Hızâm'dan rivâyet etmişlerdir.
Tirmîzî: Bu hadisi Avf', Hişâm b. Hassân'dan, İbn Sirin'den, Hakîm b. Hızâm'dan rivâyet etmişlerdir ve bu hadis mürseldir. İbn Sirin bu hadisi Eyyûb es Sahtiyanî'den, Yusuf b. Mâhek'den ve Hakîm b. Hızâm'dan rivâyet etmiştir.

1235- Hakîm ibn Hızâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), yanımda olmayan bir malı satmaktan beni yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 68; Nesâî, Büyü: 60)

Tirmîzî: Vekî bu hadisi Yezîd b. İbrahim'den, İbn Sirîn'den, Eyyûb'tan, Hakîm b. Hızâm'dan rivâyet etmiş olup bu rivâyetinde **Yusuf b. Mâhek'i"** zikretmemiştir.

Abdussamedin rivâyeti daha sahihtir.

Yahya b. ebî Kesir de bu hadisi Ya'la b. Hakîm'den, Yusuf b. Mâhek'den, Abdullah b. İsmet'ten, Hakîm b. Hızâm'dan rivâyet etmiştir. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup bir kimsenin yanında olmayan malı satmasını hoş görmezler.

BÖLÜM: 20

Ø VELA HAKKıNı SATMAK VE HIBE ETMENIN YASAKLıĞı

1236- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Vela hakkını satmak ve hibe etmeyi yasakladı."** (Buhârî, Feraiz: 18; Müslim, Itk: 2)

Vela hakkı: *Hürriyetine kavuşturulan kölenin efendisiyle olan münasebeti ve aralarındaki haklardır. Bu haklar devredilemez satılamaz.*

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Abdullah b. Dinar'ın, İbn Ömer'den yaptığı rivâyetiyle biliyoruz. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

Yahya b. Süleym bu hadisi Ubeydullah b. Ömer'den, Nafi'den, İbn Ömer'den: **"Peygamber (s.a.v.), vela' hakkını satmayı ve hibe etmeyi yasakladı."** Şeklinde rivâyet etmektedir. Bu rivâyette bir yanılgı vardır. Yahya b. Süleym bu konuda yanılmıştır.

Abdulvehhab es Sekafî, Abdullah b. Nümeyr ve pek çok kimse bu hadisi Abdullah b. Ömer'den, Abdullah b. Dinar'dan ve İbn Ömer'den rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet; Yahya b. Süleym'in rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø HAYVANı HAYVANLA VERESIYE SATMAK YASAKTıR

1237- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, **"Peygamber (s.a.v.) bir hayvanı bir hayvan karşılığında veresiye olarak satmayı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 15; Nesâî, Büyü': 65)

Yani bugün bir hayvan verip birkaç ay sonra karşılığında bir hayvan almak şartıyla yapılacak alışveriş çeşidi.

Tirmîzî: Semure hadisi hasen sahihtir. Hasan'ın Semure'den hadis işittiği bir gerçektir. Ali b. el Medînî ve başka hadisçiler de böyle söylemektedirler. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden pek çok ilim adamının uygulaması bu hadise göredir. Bir hayvanı peşin verip birkaç ay sonra başka bir hayvanı onun yerine almayı caiz görmezler. Sûfyân es Sevrî, Küfeliler ve Ahmed aynı görüştedir.

Bazı ilim adamları ise bu tür bir alışverişe izin verirler. Şâfii ve İshâk gibi.

1238- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir hayvanı iki hayvan karşılığında veresiye alıp satmak doğru değildir ama peşin olarak alım satımında bir sakınca yoktur."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 15; Nesâî, Büyü': 65)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 22

Ø BIR KÖLE, IKI KÖLE KARŞıLıĞıNDA SATıN ALıNABILIR MI?

1239- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir köle hicret konusunda Rasûlullah (s.a.v.)'e biat etti yani otoritesini kabul etti. Rasûlullah (s.a.v.), onun köle olduğunu bilmiyordu. Derken o kölenin efendisi gelerek onu geri almak istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onu bana sat dedi ve iki siyah köle karşılığında onu satın aldı. Bu olaydan sonra Rasûlullah (s.a.v.) köle olup olmadığını sormadan kimseden biat almadı."** (Müslim, Müsakat: 23; Nesâî, Büyü: 66)

Tirmîzî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göre olup bir kölenin anında iki köle karşılığında peşin satılmasında bir sakınca görmezler, veresiye olursa bu konuda farklı görüşler vardır.

BÖLÜM: 23

Ø BUĞDAYıN BUĞDAY KARŞıLıĞıNDA FAZLALıK OLMAKSıZıN SATıLMASı

1240- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Altın, altın karşılığında misli misline, gümüş, gümüş karşılığında yine misli misline, buğday, buğday karşılığında misli misline, hurma, hurma karşılığında yine misli misline, tuz, tuz karşılında misli misline, arpa, arpa karşılığında misli misline yani ölçek ve tartı birimi olarak denk olmak şartıyla değiştirilir. Kim fazla verir ve fazla alırsa faizcilik yapmış olur. Altını gümüş karşılığında peşin olarak istediğiniz gibi satın yine buğdayı hurma karşılığında peşin olarak dilediğiniz gibi satın yine arpayı hurma karşılığında peşin olarak dilediğiniz gibi** (Yani karşılıklı ölçü ve fiyat anlaşmasıyla) **alıp satabilirsiniz."** (Müslim, Müsakat: 15; İbn Mâce, Ticarat: 50)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Bilâl ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ubâde hadisi hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi aynı senetle Hâlid'den rivâyet edip şöyle demişlerdir: **"Buğdayı arpa karşılığında dilediğiniz şekilde** (yani ölçü ve fiyatta anlaşarak) **satın"** ilavesini yapmışlardır.

Bazıları da bu hadisi Hâlid'den, Ebû Kılâbe'den, Ebûl Eş'as'tan ve Ubâde'den rivâyet ederek şu ilaveyi yapmışlardır: (Hâlid ve Ebû Kılâbe derki) **"Buğdayı arpa karşılığında dilediğiniz gibi satın."** İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup peşin olmak şartıyla aynı ölçü birimleriyle buğdayın buğdayla, arpanın arpa ile alım satımında bir sakınca görmezler. Cinsleri değişirse peşin alım satımda fazlalık ve eksikliğin bir sakıncası yoktur. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden ilim adamlarının çoğunluğunun görüşü budur. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Şâfii der ki: Bunun delili Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Arpayı buğday karşılığında dilediğin gibi satın"** hadisidir.

Tirmîzî: İlim adamlarından bir gurup; buğdayın arpayla misli misline satılmasını hoş görmezler. Mâlik b. Enes böyle der ama birinci görüş daha sahihtir.

BÖLÜM: 24

Ø SARRAFLıK (ALTıN GÜMÜŞ VE PARALARıN BIRBIRLERIYLE DEĞIŞTIRILMESI)

1241- Nafi (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve İbn Ömer, Ebû Saîd'in yanına gittik: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyururken şu iki kulağım dinledi diyerek şu hadisi bize aktardı: **"Altını altın karşılığında ancak misli misline, gümüşü gümüş karşılığında yine misli misline değiştirin biri birinden eksik veya fazla olmasın, mevcut olmayanı mevcut olanla satmayın."** (Müslim, Müsakat: 15; Nesâî, Büyü': 47)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ebû Hüreyre, Hişâm b. Âmir, Berâ, Zeyd b. Erkâm, Fedâle b. Ubeyd, ;Ebû Bekir, İbn Ömer, Ebû'd Derdâ ve Bilâl'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd'in faiz konusundaki bu hadisi hasen sahih olup Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ama İbn Abbâs'tan; **"Peşin olduğu durumda altını altınla fazla ve eksik olarak yine gümüşü gümüşle farklı olarak değiştirmekte bir sakınca görmediği faizin ancak veresiye satışta gerçekleşeceğine dair bir rivâyet vardır."**

Aynı şekilde İbn Abbâs'ın arkadaşlarından buna benzer bir görüş aktarılmıştır. Ebû Saîd el Hudrî'nin Peygamber (s.a.v.)'den rivâyet ettiği bu hadis kendisine aktarılınca İbn Abbâs'ın bu görüşünden vazgeçtiği rivâyet edilmektedir. Birinci görüş daha sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed, İshâk'ın görüşü budur. İbn'ül Mübarek'in; **"Sarraflık konusunda görüş ayrılığı yoktur"** dediği de rivâyet edilmiştir.

1242- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bakî' denilen Pazar yerinde deve satardım. Bu arada altın para karşılığında gümüş paraları, gümüş para karşılığında da altın paraları alır verirdim. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldim kendisi Hafsa'nın evinden çıkıyordu. Bu konuyu kendisine sordum; **"Değeri karşılığında olursa sakınca yoktur"** buyurdular. (Buhârî, Büyü': 77; Nesâî, Büyü: 52)

Tirmîzî: Bu hadisi merfu olarak sadece Simak b. Harb'ın, Saîd b. Cübeyr ve İbn Ömer'den yaptığı rivâyetle bilmekteyiz. Dâvûd, İbn ebî Hind bu hadisi Saîd b. Cübeyr ve İbn Ömer'den mevkuf olarak rivâyet etmiştir. Bazı ilim adamlarının uygulamaları bu hadise göre olup gümüşü altınla, altını gümüşle değeriyle bozdurma işinin bir sakıncası olmadığı kanaatindedirler. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki gelenlerden bir kısım alimler ise; bunu hoş karşılamazlar.

1243- Mâlik b. Evs b. Hadesân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'ında bulunduğu bir toplantı yerine: **"Bu paraları kim değiştirmek ister diyerek geldim."** Talha b. Ubeydullah: **"Elindeki altınları getir bize göster bakalım sonra onun değerindeki gümüşü**

hizmetçimiz gelince sana verelim" dedi. Bunun üzerine Ömer: Hayır vallahi olmaz ona gümüş paraları hemen vererek altını da ondan peşin olarak hemen alacaksın çünkü Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gümüş karşılığında altını veresiye değiştirmek faizdir, peşin olursa o başka… buğdayı buğdayla veresiye değiştirmek faizdir, peşin olursa o başka… arpayı arpayla veresiye değiştirmek faizdir, peşin olursa o başka… hurmayı hurmayla veresiye değiştirmek faizdir, peşin olursa o başka…"** (Buhârî, Büyü: 79; Müslim, Müsakat: 16)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Hadiste geçen, **"hae ve hae"** kelimesinin anlamı **"elden ele"** veya **"alsana ver bana"** demektir. Yani peşin alışveriş kastedilmektedir.

BÖLÜM: 25

Ø AŞıLANMıŞ HURMALıK SATıLıRSA MAHSUL KIME AITTIR?

1244- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Yeni aşı yapılmış bir hurmalığı kim satın alırsa o yılın meyvesi satıcıya aittir. Müşteri alırken şart koşmuşsa meyveler alıcınındır."**

Her kim de malı olan bir köle satın alırsa kölenin malı satana aittir. Müşteri alırken şart koşmuşsa kölenin malı da müşterinin olur." (Buhârî, Büyü': 84; Müslim, Büyü: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Bu hadis aynı şekilde Zührî'den, Sâlim'den ve İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Şöyle ki: **"Her kim yeni aşılanmış bir hurmalık satın alırsa o hurmalığın o seneki meyvesi satıcıya aittir. Alıcı alırken şart koşmuşsa alıcıya ait olur. Yine her kim malı olan bir köle satın alırsa kölenin malı satana aittir, alıcı şart koşmuşsa kölenin malı müşterinindir.**

Yine bu hadis aynı şekilde Nafi'den, İbn Ömer'den şu şekilde de rivâyet edilmiştir: **"Her kim aşı yapılmış hurması üzerinde bir hurmalık satın alırsa o hurmalığın o seneki hurması satıcıya aittir."**

Nafii'den İbn Ömer'den ve Ömer'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Her kim malı olan bir köle satın alırsa o kölenin malı satıcıya aittir. Alıcı şart koşarsa müşteriye aittir."**

Bu iki hadisi aynı şekilde Ubeydullah, İbn Ömer ve başka kimseler Nafi'den rivâyet etmişlerdir.

Yine bazı kimseler bu hadisi Nafi'den ve İbn Ömer'den rivâyet etmektedirler. İkrime b. Hâlid, İbn Ömer'den, Sâlim'in hadisine benzer şekilde rivâyet etmiştir. Bazı ilim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir. Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır.

Muhammed b. İsmail diyor ki: Zührî'nin, Sâlim'den babasından rivâyet ettiği hadis bu konuda gelen en sahih rivâyettir.

BÖLÜM: 26

Ø ALıŞVERIŞ YAPANLAR BIRBIRLERINDEN AYRıLMADıKÇA MUHAYYERDIRLER

1245- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Alışveriş yapan iki kişi birbirinden ayrılmadıkça muhayyerdirler yani alışverişi yapıp kesinleştirebilirler veya vazgeçerler."** İbn Ömer bir mal satın aldığında eğer oturuyor ise satışın tahakkuk etmesi için ayağa kalkardı. (Yani bulunduğu konumu değiştirmiş olurdu.) (Buhârî, Büyü: 44; Müslim, Büyü: 10)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Berze, Hakîm b. Hızâm, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Amr, Semure ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başka dönemlerden bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Hadiste geçen **"ayrılmak"** konusu; sözü değiştirmek değil konumu değiştirmek yani bedenen oradan ayrılmaktır. Demektedirler.

Bazı ilim adamları hadiste geçen **"Birbirinden ayrılmadıkça"** sözünden maksad **"Söz konusunu"** değiştirmektir. Derler ki: Birinci görüş daha sahihtir. Çünkü İbn Ömer bu hadisi Rasûlullah (s.a.v.)'den bizzat rivâyet etmiştir ve rivâyet ettiği hadisin manasını daha iyi bilir. Yine İbn Ömer'den de rivâyete göre, yaptığı alışverişin gerçekleşebilmesi için birkaç adım yürürdü. Aynı şekilde Ebû Berze'den de böylece rivâyet edilmiştir.

1246- Hakîm b. Hızâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkları sürece alışverişi gerçekleştirmek veya vazgeçmek konusunda muhayyerdirler. Müşteri ve satıcı mal ve para konusunda doğru sözlü olurlar ve her şeyi açık bir şekilde ortaya koyarlarsa bu alışverişlerinde bereket olur. Her iki taraf ta mal ve para konusunda bazı özellikleri gizlerler ve yalan söylerlerse alışverişlerindeki bereket giderilir."** (Buhârî, Büyü: 19; Müslim, Büyü: 11)

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir. Ebû Berze el Eslemî'den de şu şekilde rivâyet edilmiştir. İki adam bir at alışverişi yaptıktan sonra ihtilaf ederek Ebû Berze'ye müracaat ettiler o anda her ikiside bir gemi içerisinde bulunuyorlardı. Ebû Berze dedi ki: Görüyorum ki birbirinizden ayrılmamış durumdasınız dolayısıyla Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Satıcı ve müşteri birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler."** Hadisine göre alışverişi bitirebilirsiniz veya vazgeçersiniz.

Küfelilerden ve başkalarından bazı ilim adamları **"Alıcı ve satıcının ayrılması"** demek; konuyu ve sözü değiştirmek demektir derler. Sûfyân es Sevrî bu görüştedir. Mâlik b. Enes'den de aynı şekilde rivâyet edilmiştir.

İbn'ül Mübarek'den de şöyle dediği aktarılmıştır: **"Ayrılmanın sözle değil bedenlerle olduğuna dair görüşü nasıl reddedebilirim"** bu konuda Peygamber (s.a.v.)'den sahih hadis rivâyet edilmiş iken bu hadis bu görüşü desteklemektedir.

Peygamber (s.a.v.)'in hadisinde geçen **Muhayyerlik satışı olursa o başka…"** sözünün manası satıcının alışverişi bitirdikten sonra müşteriyi alıp almamakta muhayyer bırakmasıdır. Müşteri bundan sonra müşteriyi alıp almamakta muhayyer bırakmasıdır. Müşteri bundan sonra satışı seçerse bedenen ayrılmamış bile olsalar müşterinin satıştan vazgeçme hakkı yoktur. Şâfii ve başkaları da bu sözü böyle yorumlamışlardır. **"Ayrılmak bedenledir sözle değil"** diyenlerin sözünü destekleyen delillerden biride Abdullah b. Amr'ın, Peygamber (s.a.v.)'den rivâyet ettiği hadistir.

1247- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Alıcı ve satıcı birbirinden ayrılıncaya kadar alışverişi yapıp yapmamakta serbesttirler. Ancak muhayyer olarak alışveriş yapmışlarsa belirttikleri zamana kadar muhayyerlik devam eder. Alışveriş bozulmasın maksadıyla taraflardan birinin kötü niyetle alım satım yerinden ayrılması caiz değildir. Helal olmaz."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 51; Nesâî, Büyü: 11)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bu hadisteki anlatılmak istenen şudur: **"Alışveriş bittikten sonra satıcı veya müşteri caymasın diye kötü niyetle ikisinden birisinin oradan ayrılması demektir, bu ayrılma söz ile olsa bile o esnada cayma tehlikesinden dolayı bu ayrılma yapılmaktadır."** Satıştan sonra muhayyerlik olmasaydı bu hadisin bir anlamı kalmazdı. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), **"Alışveriş bozulmasın maksadıyla taraflardan birinin kötü niyetle oradan ayrılması helal olmaz"** demektedir.

BÖLÜM: 27

Ø ALıŞVERIŞ KARŞıLıKLı RıZA ILE OLMALıDıR

1248- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Alışveriş yapanlar birbirlerinden memnun olarak ayrılsınlar"** yani alışveriş karşılıklı rıza ile olsun. (Ebû Dâvûd, Büyü: 51; İbn Mâce, Ticaret: 18)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir.

1249- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), bir bedeviyi alışveriş bittikten sonra alıp almamakta serbest bırakmıştır."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 28

Ø ALıŞVERIŞTE HER ZAMAN ALDANAN KIMSE NE YAPMALı?

1250- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, alışverişte devamlı aldanan bir kimse vardı, alışverişlerinde hep aldanırdı. O'nun ailesi Peygamber (s.a.v.)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun alışveriş yapma hakkını elinden al dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onu çağırdı ve alışveriş yapmasına engel koydu. Adam; Ben alışveriş yapmadan duramam deyince Rasûlullah (s.a.v.): **"Alışveriş yaptığında al paranı ver malımı fakat aldatma yok de"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, İcara: 66; Nesâî, Büyü: 12)

Tirmîzî: Bu konuda ibn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahih garibtir. Bazı ilim adamlarının uygulamaları bu hadise göre olup şöyle derler: **"Hür bir kimse alışverişte beceriksiz olur hep aldanırsa alışveriş hakkı engellenebilir."** Ahmed ve İshâk böyle düşünür. Bazı ilim adamları da hür ve akıl baliğ olmuş kimseye böyle bir uygulama yapılmaz demektedirler.

BÖLÜM: 29

Ø MEMESINDE SÜT BIRIKTIRILMIŞ HAYVANıN SATıŞı CAIZ MI?

1251- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimse memesinde süt biriktirilmiş bir hayvanı satın alırsa o hayvanı sağıp tecrübe edinceye kadar muhayyerdir, istemezse hayvanı iade eder bu süre içerisinde sütünden istifade ettiği için bir ölçek hurma vermelidir."** (Buhârî, Büyü: 64; Müslim, Büyü: 7)

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir kişi tarafından da hadis rivâyet edilmiştir.

1252- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse memesinde süt biriktirilmiş bir hayvanı satın alırsa o kimse üç gün süreyle muhayyerdir; eğer almaz da iade ederse buğday dışında bir ölçek yiyecek maddesi de vermelidir."** (Müslim, Büyü: 7; Buhârî, Büyü: 64)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Arkadaşlarımız bu hadise göre uygulama yaparlar Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Hadiste geçen **"La Semrae"** nin manası buğday dışında demektir.

BÖLÜM: 30

Ø BINIT SATıŞıNDA KıSA BIR SÜRE BINILMESI ŞART KOŞULABILIR MI?

1253- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre: **"Kendisi, Rasûlullah (s.a.v.)'e bir deve sattı ve evine gidinceye kadar deveye binmeyi şart koştu."** (Müslim, Müsakat: 21)

Bu hadis hasen sahihtir. Câbir'den değişik şekillerde rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğerlerinden bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup alış veriştie şart koşmayı tek bir şart olursa caiz kabul ederler. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise alışverişte şartı kabul etmezler, şart olduğunda alışveriş tamamlanmış olmaz derler.

BÖLÜM: 31

Ø REHIN OLARAK BıRAKıLAN BIR ŞEYDEN YARARLANMAK

1254- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rehin edilmiş hayvanın sırtına binilir, rehin edilmiş hayvanın sütü içilir o hayvanın beslenmesi ise üzerine binen ve sütünü içen kimseye aittir."** (Buhârî, Rehn: 4)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis merfu olarak sadece Âmir eş Şa'bi'nin, Ebû Hüreyre'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

Bu hadisi pek çok kimse Â'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise; **"Rehin olarak bırakılan şeyden hiçbir şekilde istifade edilemez"** derler.

BÖLÜM: 32

Ø ALTıN VE MÜCEVHERAT BULUNAN SÜS EŞYALARı AYRı AYRı DEĞERLENDIRILMELIDIR

1255- Fedâle b. Ubeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber günü on iki dinara altın ve mücevherattan oluşan bir kolye satın aldım altınını ve mücevheratını ayrıştırıp tarttığımda on iki dinardan fazla altın olduğunu tespit ettim. Durumu Peygamber (s.a.v.)'e aktardım buyurdular ki: **"Altınla mücevherat ayrılmadıkça satılmaz."** (Müslim, Müsakat: 16; Ebû Dâvûd, Büyü: 13)

Kuteybe İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Ebû Şuca'dan, Saîd b. Yezîd'den aynı sened ile bu hadisin benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulamaları bu hadisledir. Taşlarla veya gümüşle süslenmiş kılıcın, gümüşle süslenmiş bir kemerin veya benzeri şeylerin ayrıştırılmadan satılmaması görüşündedirler. İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha başkalarından bazı ilim adamları ise böyle malzemelerin alım satımına izin vermişlerdir.

BÖLÜM: 33

Ø VELA HAKKıNıN SATıŞTA ŞART KOŞULMASı

1256- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Berire isimli köleyi satın alıp hürriyetine kavuşturmak istedi onu satanlar vela hakkının kendilerine ait olmasını şart koştular bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sen onu satın al onların şart koştukları şeye bakma çünkü vela hakkı köleyi hürriyetine kavuşturan kimseye aittir."** (Buhârî, Feraiz: 18; Müslim, Itk: 2)

Vela: *Kişinin sahibi bulunduğu bir köleyi hürriyetine kavuşturması sebebiyle azat eden kimse ile o köle arasındaki hükmî yakınlıktır bu sebeple hürriyetine kavuşturan kimse, kölenin miras ve diğer haklarına da sahip olmuş olur.*

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahih olup ilim adamlarının uygulamaları bu hadisledir. Hadisin râvîlerinden Mansur b. Mu'temir; **"Ebû Attâb"** diye künyelenmiştir. Ebû Bekir el Attar el Basrî, Ali el Medînî'den bize aktararak şöyle demiştir: Yahya b. Saîd'den işittim şöyle diyordu: Mansur'dan bir hadis sana aktarıldıysa avucun hayırla dolmuş demektir. Başkasına bakma, Yahya şöyle devam etti: İbrahim Nehâî ve Mûcâhid'den rivâyet edenler arasında Mansur'dan daha sağlamını görmedim.

Tirmîzî: Muhammed; Abdullah b. eb'il Esved yoluyla Abdurrahman b. Mehdî'den şöyle dediğini bize bildirdi. **"Mansur Küfelilerin en sağlamıdır."**

BÖLÜM: 34

Ø KURBAN OLARAK ALıNAN HAYVAN SATıLABILIR MI?

1257- Hakîm b. Hızâm (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Hakîm b. Hızâm'ı bir dinarla kurban satın almaya gönderdi. Bir dinara satın aldığı kurbana bir dinar kar verilince onu satıp onun yerine tekrar bir dinara başkasını aldı. Bir kurban ve bir dinarla Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Koyunu kurban olarak kes dinarı da tasadduk olarak dağıt."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 27)

Tirmîzî: Hakîm b. Hızâm'ın hadisini sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Habib b. ebî Sabit, bence Hakîm b. Hızâm'dan hadis işitmemiştir.

1258- Urve el Barikî' (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir koyun almam için bana bir dinar verdi. Ben de ona iki koyun satın aldım, birini bir dinara sattım, bir dinar ve bir koyunla Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim durumu anlattım şöyle buyurdular: **"Allah ticaretini sana bereketli kılsın."** Daha sonraları Urve, Küfe'nin Künase denilen pazar yerine çıkar ve büyük kazançlar elde ederdi. Böylece Küfenin zenginlerinden olmuştu.(Buhârî, Menakib: 28; Ebû Dâvûd, Büyü: 27)

Ahmed b. Saîd ed Dârimî, Habban vasıtasıyla Saîd b. Zeyd'den (Hammad b. Zeyd'in kardeşidir) rivâyet ederek şöyle demiştir: Zübeyr b. Hırrît, Ebû Lebît'den aktararak bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bazı ilim adamları bu hadisin hükmünü uygulayıp görüşlerini bu hadise göre ortaya koymuşlardır. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Kimi ilim adamları ise bu hadisin hükmünü almamışlardır. Şâfii ve Hammad b. Zeyd'in kardeşi Saîd b. Zeyd bunlardandır.

Ebû Lebîd'in ismi Limâze b. Zeyyad'tır.

BÖLÜM: 35

Ø BORCU OLAN MÜKÂTEB KÖLENIN, KÖLELIKTEN KURTULAMAYACAĞı

1259- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mûkatep köleye had uygulanması gerekirse veya miras düşerse kendisini hürriyetine kavuşturabildiği miktara göre mirastan pay alır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti; Mükateb köleye ödenecek diyetin miktarı ödemiş olduğu kadar hissesi hür diyeti olarak geri kalan kısmı ise efendisine köle diyeti alarak ödenir."** (Ebû Dâvûd, Diyat: 20)

Mûkateb köle: *Belli bir ücreti ödemeyi tamamladığında hürriyetine kavuşması şarta bağlanan köle demektir. Miras ve diğer konularda bedelinden ödediği kadar kısmı hür nisbeti geri kalan kısmı ise efendisine kölelik bedeli olarak ödenir.*

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Yahya b. ibn Kesir, İkrime'den, İbn Abbâs'tan aynı şekilde rivâyet etmiştir. Hâlid el Hazza, İkrime'den, Ali'den Ali'nin sözü olarak rivâyet etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğerlerinden bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok kimse şöyle demişlerdir: **"Mükateb köle bedelinden ödeyemediği bir dirhem bulunsa bile kölelikten kurtulamaz."** Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

1260- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i hutbe verirken dinledim şöyle diyordu: **"Bir kimse kölesini yüz okıyye karşılığında hürriyetine kavuşacağını söylese o köle de on birim veya on dirhem dışında bütün borcunu ödemiş olsa o kalan miktarı ödeyemediğinden dolayı kölelikten kurtulmuş sayılmaz."** (Ebû Dâvûd, Diyat: 20; İbn Mâce, Itk: 3)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamının uygulaması bu hadise göre olup şöyle demektedirler:

"Mükateb köle üzerinde bedelinden ödenmemiş bir miktar bulundukça köle sayılır." Haccac b. Ertae, Amr b. Şuayb'den benzeri şekilde rivâyette bulunmuştur.

1261- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Siz kadınlardan birinizin mükateb kölesi olsa o kölenin de mükatebe bedelini ödeyecek kadar parası olsa o köle o andan itibaren hürriyetine kavuşmuş yabancı bir erkek olacağından o kölenin sahibi hanımefendi, diğer erkeklere karşı nasıl örtünüyorsa buna karşı da aynen örtünmelidir."** Çünkü o köle o evin bir bireyi olamaktan çıkmıştır. (Ebû Dâvûd, Diyat: 20; İbn Mâce, Itk: 3)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisin manası ilim adamlarınca **"Takva için bu böyledir"** diyerek şöyle demektedirler: **"Mukateb köle bedelini ödeyecek kadar parası olsa bile ödemedikçe azâd edilmiş sayılmaz."**

BÖLÜM: 36

Ø IFLAS EDENIN YANıNDA ALACAKLı KENDI MALıNı BULURSA ONA HERKESTEN DAHA LAYıKTıR

1262- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir adam iflas etmiş kimse yanında kendi ticarî malını aynen bulursa o malı almaya başkalarından daha hak sahibidir."** (Müslim, Müsakat: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Semure ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise; **"O kimse diğer alacaklılar gibidir, onlardan bir farkı yoktur"** derler. Küfeliler bu kanaattedirler.

BÖLÜM: 37

Ø IÇKI KULLANAN KIMSELERE IÇKI SATMANıN YASAK OLUŞU

1263- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Yanımızda bir yetimin malı olan şarap vardı, Maide sûresi 90.ayet nazil olunca Rasûlullah (s.a.v.)'e bu şarabı nasıl değerlendirebileceğimizi sordum ve bir yetime ait olduğunu da söyledim, onu dökün buyurdular."** (Nesâî, Büyü': 90)

Tirmîzî: Bu konuda Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Peygamber (s.a.v.)'den değişik kimselerden de benzeri şekilde rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şaraptan sirke yapılarak değerlendirilmesini bile hoş karşılamazlar. Bunun hoş karşılanmayışının sebebi de: -Allah daha iyisini bilir- Müslümanın evinde sirke yapılacak şarabın bulunmasıdır. Bazı ilim adamları ise sirkeye dönüşmüş vaziyette ise o şaraptan yapılan sirke yenebilir, demişlerdir. Ebû'l Veddak'ın ismi; Cebr b. Nevf'tir.

BÖLÜM: 38

Ø EMANETLERE SAYGı GÖSTERMEK

1264- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Emaneti sana emanet eden kişiye ver. Sana hainlik edene sen hainlik etme."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 79)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şöyle derler: Bir kimsenin bir başkasında bir alacağı olsa alacaklı kimseye borçlunun bir miktar malı geçse alacağı kadar miktarı ondan alma hakkı yoktur.

Tabiinden bazı ilim adamları ise buna izin vermektedirler. Sevrî bu görüştedir ve şöyle der: Alacaklının altın alacağı olsa borçluya ait gümüş ele geçirse cins farklılığından dolayı o gümüşlere, alacağı altın yerine el koyup alamaz. Ancak alacaklının eline alacağı altına karşılık borçlunun altınlarından bir miktar geçecek olsa o vakit o altından kendi alacağı kadarına el koyup alabilir.

BÖLÜM: 39

Ø ÖDÜNÇ ALıNAN ŞEY YERINE VERILMELIDIR

1265- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'in veda haccı hutbesinde şöyle dediğini işittim: **"Ödünç alınan şey mutlaka yerine verilmelidir. Kefil olan borçlu gibidir, borcu ödeyecektir. Borç ise mutlaka ödenecektir."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 88; İbn Mâce, Sadakat: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Semure, Safvân b. Ümeyye ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Umâme hadisi hasen garibtir. Bu hadis başka şekillerde de yine aynı şekilde Ebû Umâme yoluyla rivâyet edilmiştir.

1266- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"El başkasına ait ödünç aldığı bir malı ödeyinceye kadar o malı muhafazasından sorumludur."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 88; İbn Mâce, Sadakat: 5)

Katâde diyor ki: Hasan bu hadisi unutarak şöyle diyor: **"Ödünç alan kimse güvendiğin kimsedir, ödünç mal zarar görürse tazmin etmesi gerekmez."**

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şöyle derler: **"Ödünç malı teslim alan o mala zarar verirse tazmin etmesi gerekir."** Şâfii ve Ahmed aynı görüştedir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından daha başkalarından bazı ilim adamları ise ödünç alan kimsenin hasar halinde tazmin etmesi gerekmez ancak emaneti kullanırken ters bir iş yaparsa o zaman tazmin eder. Sûfyân es Sevrî, İshâk ve Küfeliler bu görüştedir.

BÖLÜM: 40

Ø IHTIKAR (STOKÇULUK) YAPARAK HAKSıZ KAZANÇ SAĞLAMAK

1267- Ma'mer b. Fadle (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle derken işittim: **"Günaha batıp gidenlerden başkası stokçuluk yapmaz."** Saîd'e dedim ki: Ey Ebû Muhammed! Sen de stokçuluk yapıyorsun. Dedi ki: Ma'mer de stokçuluk yapardı(Müslim, Müsakat: 26; Ebû Dâvûd, İcara: 47)

Tirmîzî: Saîd b. Müseyyeb'in sadece zeytin yağı buğday ve benzeri şeyleri stok ettiği rivâyet edilir.

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ali, Ebû Umâme, İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ma'mer hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup gıda maddesi stoklamayı hoş görmezler. Bazı ilim adamları ise gıda maddesi dışında stok yapılabileceğini söylemişlerdir.

İbn'ül Mübarek diyor ki: Pamuk, Deri, ve benzeri eşyaların stok yapılmasında bir sakınca yoktur.

BÖLÜM: 41

Ø YAPMACıK OLARAK MALıN FIYATıNı ARTıRMAK

1268- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Pazara inecek malları pazara gelmeden yolda karşılamayın satılacak hayvanların sütünü sağmayıp memesini şişkin duruma getirmeyin. Birbirlerinizin malını sattırabilmek için yapmacık olarak fiyat artırmayın, reklamcılık yapmayın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup memesinde süt biriktiren hayvanın satışını hoş görmezler. **Muhaffele:** Memesi kabarık olan hayvan demektir. Sahibi tarafından birkaç gün sağılmayıp memesi kabarık görünen hayvandır ki müşteri çok sütü var zannetmesi için bu işlem yapılır. Bu yapılan iş aldatma ve hilenin bir çeşididir.

BÖLÜM: 42

Ø YALAN YEMINLE MÜSLÜMANıN MALıNı ELINDEN ALMAK

1269- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kim bir Müslüman'ın malını elinden alabilmek için yalan yere yeminler ederse Allah'ın huzuruna Allah kendisine gazâblı olduğu halde varmış olur. Eş'as b. Kays diyor ki: Bu söz benim hakkım da söylenmiştir. Bir Yahudi ile aramızda toprak meselesi vardı. Yahudi benim hakkımı inkar edince onu Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna çıkardım. Rasûlullah (s.a.v.) bana: **"Delil ve şâhidin var mıdır?"** buyurdu. Ben de hayır dedim. Sonra Yahudiye **"Yemin et"** buyurdu. Bunun üzerine ben yemin eder ve malımı alır götürür dedim. bunun üzerine Allah, 3 Âl-i İmrân sûresi: 77. ayetini indirdi; **"Doğrusu Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminleri az bir menfaat karşılığında değiştirenler varya işte onlar öteki dünyanın nimetlerinden faydalanamayacaklardır. Allah kıyamet günü onlarla ne konuşacak ne de yüzlerine bakacak, ne de onları günahlarından arındıracaktır. Onlar için acıklı bir azâb vardır."** (Müslim, İman: 61)

Tirmîzî: Bu konuda Vâil b. Hucr, Ebû Musa, Ebû Umare b. Sa'lebe el Ensarî ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

İbn Mes'ûd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 43

Ø ALıCı VE SATıCı IHTILAF EDERSE KIMIN SÖZÜ GEÇERLIDIR?

1270- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Alıcı ve satıcı ihtilaf ederlerse söz satıcının sözüdür alıcı muhayyerdir."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 72; Nesâî, Büyü: 82)

Tirmîzî: Bu hadis mürseldir. Çünkü Avn b. Abdullah İbn Mes'ûd'a yetişememiştir. Yine bu hadis Kâsım b. Abdurrahman vasıtasıyla İbn Mes'ûd'tan aynı şekilde mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İshâk b. Mansur diyor ki: Ahmed b. Hanbel'e: **"Alıcı ile satıcı ihtilaf ederler de delil olmazsa"** diye sordum. Ahmed: **"Söz mal sahibinin dediği gibidir veya her iki tarafta biri malı diğeri parayı iade ederler."** İshâk da aynısını söyler. Söz kime ait ise yemin de ona düşer.

Tirmîzî: Tabiinden bazı ilim adamlarından böylece rivâyet edilmiştir. Şüreyh ve başkaları bu görüşün sahibidirler.

BÖLÜM: 44

Ø IHTIYAÇTAN FAZLA OLAN SU SATıLAMAZ

1271- İyas b. Abd el Müzenî (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), suyun satılmasını yasakladı."** (Ebû Dâvûd, İcara: 61; Nesâî, Büyü: 89)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Büheyse ve babasından, Ebû Hüreyre, Âişe, Enes ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İyas hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göredir. Su satışını hoş karşılamazlar. İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise su satışına izin vermişlerdir. Hasan el Basrî bunlardandır.

1272- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mera ve otlaklarda otlayan hayvanların içecekleri suya yasak konulamaz çünkü bu yasaklama ile hayvanların otlatılması engellenmiş olur."** (Buhârî, Müsakat: 3; Müslim, Müsakat: 8)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebûl Minhal'ın ismi Abdurrahman b. Mut'ım'dır ve Küfelidir. Habib b. ebî Sabit kendisinden hadis rivâyet etmiştir.

Ebûl Minhal Seyyar b. Selame ise Basralıdır ve Ebû Berze el Eslemî'nin arkadaşıdır.

BÖLÜM: 45

Ø ERKEK HAYVANıN AŞıLAMASı KARŞıLıĞıNDA ÜCRET ALMAK YASAKTıR

1273- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.): **"Erkek hayvanın döllemesi karşılığında ücret almayı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, İcara: 40; Müslim, Müsakat: 8)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Enes ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Bazı ilim adamları ise hediye ve ikram olarak bir şey alınabileceğine izin vermişlerdir.

1274- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Kilâb kabilesinden bir adam erkek hayvanın döllemesi karşılığında ücret alınır mı diye Peygamber (s.a.v.) sormuştu da Peygamberimiz bundan yasaklamıştı."** Adam: **"Biz erkek hayvanı bu iş için veririz ve bu yüzden bize ikram veya hediye olarak bir şeyler verilir"** deyince; **"Rasûlullah (s.a.v.) buna izin verdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbrahim b. Humeyd'in Hişâm b. Urve'den yaptığı rivâyetle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 46

Ø KÖPEK ALıM SATıMı YAPıLABILIR MI?

1275- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kan almadan dolayı alınan ücret pistir ve yasaklamıştır. Fahişenin zina karşılığı aldığı ücret de pis olup yasaklamıştır. Köpeğin satışı karşılığında alınan para da pis olup köpek satışı yasaklamıştır."** (Müslim, Müsakat: 9; Nesâî, Büyü': 91)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, Ebû Mes'ûd, Câbir, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, İbn Ömer, Abdullah b. Cafer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rafi'ın hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup köpek satışından elde edilen kazancı hoş görmezler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise av köpeğinin alım satımına izin vermişlerdir.

1276- Ebû Mes'ûd el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), köpek satışından elde edilen kazancı, fahişenin zina karşılığı elde ettiği kazancı, kahin, falcı ve sihirbazlara verilen ücreti yasaklamıştır."** (Nesâî, Büyü: 91; Müslim, Müsakat: 9)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 47

Ø KAN ALMA IŞI YAPAN KIMSENIN KAZANCı NASıLDıR?

1277- Beni Hârise (r.a.)'in kardeşi İbn Muhayyısa'nın babasından rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'den kan almadan dolayı ücret alabilme konusunda izin istedi de Rasûlullah (s.a.v.) bu ücretten onu yasakladı. Fakat devamlı sorup izin istemesi üzerine şöyle buyurdu: **"O aldığın parayı devene yem parası olarak veya kölene yedirerek kullan."** (Ebû Dâvûd, İcara: 38; Müsli, Müsakat: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Rafi' b. Hadîç, Ebû Cuhayfe, Câbir ve Sâib b. Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Muhayyısa hadisi hasen sahihtir bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: "Kan alan adam benden para isterse onu yasaklarım, bu hadisin hükmü ile amel ederim.

BÖLÜM: 48

Ø KAN ALMA IŞI YAPAN KIMSEYE ÜCRET VERILEBILIR MI?

1278- Humeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'e kan alma işi yapan kimsenin kazancından soruldu da Enes şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) kan aldırmıştı. Ebû Taybe adında bir köle kan almıştı. Rasûlullah (s.a.v.) ona iki ölçek yiyecek verilmesini emretti. Bu kölenin sahipleriyle konuştu onlarda köleden aldıkları vergiyi biraz indirdiler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tedavi yollarınızın en değerlisi kan aldırmaktır veya kan aldırmak sizin en iyi ilaçlarınızdandır."** (Müslim, Müsakat: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, İbn Abbâs ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları kan alan kimsenin ücret alabileceğine izin vermişlerdir. Şâfii bunlardandır.

BÖLÜM: 49

Ø KÖPEK VE KEDI SATıŞıNDAN ELDE EDILEN KAZANCıN YASAKLıĞı

1279- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), köpek ve kedi satışından elde edilen kazançtan insanları yasakladı."** (Ebû Dâvûd, İcara: 62; İbn Mâce, Ticarat: 9)

Tirmîzî: Bu hadisin senedinde karışıklık vardır. Kedi satışından elde edilen kazanç pek sağlam değildir. Bu hadis A'meş'den, Â'meş'in bazı adamlarından ve Câbir'den rivâyet edilmiş olup bu hadisin rivâyetinde Â'meş hakkında karışıklığa düştüler. Bazı ilim adamları kedi satışından elde edilen kazancı hoş görmezler bazıları ise buna izin verirler. Ahmed ve İshâk izin verenlerdendir.

İbn Fudayl, Â'meş'den, Ebû Hazım'dan, Ebû Hüreyre'den başka şekilde de rivâyet etmiştir.

1280- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), kedi eti yemekten ve kedi satışından elde edilen kazancı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, İcara: 62; İbn Mâce, Ticarat: 9)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Abdurrezzak'tan başka Amr b. Zeyd'den rivâyet eden çok kimse tanımıyoruz.

BÖLÜM: 50

Ø AV KÖPEĞINDEN BAŞKA KÖPEKLER ALıNıP SATıLAMAZ

1281- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), av köpeği dışındaki köpeklerin alım satımından elde edilen kazancı yasakladı."** (Nesâî, Büyü': 92; Müslim, Müsakat: 10)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle sahih değildir. Ebûl Mühezzim'in ismi Yezîd b. Sûfyân'dır. Şu'be onun hakkında söz etmiştir ve zayıf olduğunu söylemiştir. Câbir'den buna benzer bir hadis daha rivâyet edilmiştir ki onun da senedi sağlam değildir.

BÖLÜM: 51

Ø ŞARKıCıLıK YAPAN KADıNLARıN ALıM SATıMıNıN YASAK OLUŞU

1282- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şarkıcılık yapacak olan dansözleri satmayın onları satın almayın, onlara şarkı türkü öğretip sanatçı haline getirmeyin, onların alım satımıyla veya onlar vasıtasıyla kazanılan parada hayır yoktur. Onların alım satımından elde edilen veya onlar vasıtasıyla elde edilen paralar haramdır. İşte bu ve benzeri işler hakkında şu ayet nazil oldu: "İnsanlardan kimi de var ki; gerçek bir bilgiye dayanmaksızın bilgisiz bir şekilde insanları Allah yolundan saptırmak ve onunla alay etmek için masal hikâye şarkı türkü gibi eğlence türünden boş sözleri satın alıp insanları Kur'ân dinlemekten alıkoyup bu masallarla aldatmaya ve avutmaya çalışırlar…"** (31 Lokman: 6) (İbn Mâce, Ticarat: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer b. Hattâb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Umâme'nin hadisini bu şekilde sadece buradan bilmekteyiz. Bazı ilim adamları Ali b. Yezîd hakkında söz ederek onun zayıf olduğunu söylemişlerdir ki kendisi Şamlıdır.

BÖLÜM: 52

Ø KÖLE CARIYE ALıM SATıMıNDA IKI KARDEŞI BIRBIRINDEN VEYA ANA ILE ÇOCUĞU BIRBIRINDEN AYıRMANıN HOŞ OLMAYıŞı

1283- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Her kim cariye alım satımında ana ile çocuğun arasını açarsa, Allah'ta o kimseyi kıyamet gününde sevdikleriyle arasını açar."** (İbn Mâce, Ticarat: 46)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

1284- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana iki kardeş köle bağışlamıştı, ben de onlardan birini satmıştım. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), bana kölen ne yaptı ki görünmez oldu diye sordu. Ben de durumumu bildirdim, onu geri al; onu geri al buyurdular."** (İbn Mâce, Ticarat: 46)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları akraba olan savaş esirlerinin satışta birbirinden ayrılmasını hoş görmezler. Bazı ilim adamları ise İslam ülkesinde doğup büyüyenlerin birbirlerinden ayrılmasına izin vermişlerdir. Birinci görüş daha sahihtir.

İbrahim en Nehaî'den rivâyet olunduğuna göre kendisi satışta anne ile çocuğu birbirinden ayırmıştır. Bunun sebebi sorulunca; **"Ben o anneden izin istedim o da razı oldu"** demiştir.

BÖLÜM: 53

Ø ALDıĞı KÖLEDE, KULLANDıKTAN SONRA AYıBıNı GÖREN KIMSENIN NE YAPACAĞı

1285- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle hüküm verdi: **"Satın alınan maldan elde edilen menfaat ve gelir sorumluluk ve risk çeken kimseye aittir."** Yani bir malın sorumluluğu kime ait ise gelirinin de ona ait olacağı bildirilmiştir. (Ebû Dâvûd, İcara: 71; Nesâî, Büyü: 15)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis değişik yollarla da rivâyet edilmiş olup ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

1286- Yine Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle hüküm vermişti: **"Satın alınan maldan elde edilen menfaat ve gelir sorumluluk ve risk çeken kimseye aittir."** (İbn Mâce, Ticarat: 43; Ebû Dâvûd, Büyü: 71)

Tirmîzî: Bu hadis Hişâm b. Urve'nin rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

Tirmîzî: Müslim b. Hâlid ez Zencî bu hadisi Hişâm b. Urve'den rivâyet etmiştir. Cerir de aynı şekilde Hişam'dan rivâyet etmiştir. Cerir hadisinde gizli bir kusur (Tedlis) vardır. Cerir bu hadiste tedlis yapmıştır, çünkü kendisi Hişâm b. Urve'den hadis işitmemiştir. Hadiste geçen **"el Harâcu biz Zaman"** cümlesinin manası şöyle açıklanabilir: Köleyi satın alan kimse bir süre köleyi kullanır ve köle vasıtasıyla bazı kazançlar da elde edebilir sonra kölede bir kusur bulup onu aldığı kimseye iade eder. Bu durumda elde ettiği kazanç köleyi satın alan müşteriye aittir. Çünkü köle müşterinin elinde iken yok olsa, ölse müşterinin nesabından yok olacaktı. Buna benzer tüm konularda da bu kaide geçerlidir yani **"Satın alınan maldan elde edilen gelir sorumluluk kendisine ait olan kimseye aittir."**

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail bu hadisi Ömer b. Ali rivâyeti olarak garib bulmuştur. Ben de kendisine sordum acaba gizli bir kusur (tedlis) mi var diye. **"Hayır"** dedi.

BÖLÜM: 54

Ø MEYVE BAHÇELERINDEN GEÇEN KIMSENIN MEYVELERDEN NE KADAR YIYEBILECEĞI

1287- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yolculuk yapan kimseler meyve bahçelerinin yanından geçerlerken meyvelerden ihtiyaç kadar yesinler fakat ceplerine ve kaplarına doldurmasınlar."** (İbn Mâce, Ticarât: 67)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr, Abbâd b. Şurahbil Rafi' b. Amr, Ebûl Lahm'ın azâdlı kölesi Umeyr ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi garibtir. Bu hadisi bu şekliyle sadece Yahya b. Süleym'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Bazı ilim adamları yolculuk yapanların bahçelerin meyvesinden yiyebileceklerine izin vermişlerdir. Bazıları ise ücretini vermedikçe yemeyi hoş görmemektedirler.

1288- Rafi' b. Amr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Ben Ensâr'ın hurmalarını taşlar ve düşürürdüm, beni yakalayarak Rasûlullah (s.a.v.)'e götürdüler.** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Rafi'! Onların hurmalarını niçin taşlarsın?"** Ben de: **"Ey Allah'ın Rasûlü açlıktan dolayı"** dedim. Buyurdular ki: **"Taşlama altına dökülenleri ye Allah seni doyursun ve kandırsın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis hasen garibtir.

1289- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.)'e dalındaki meyvenin durumu soruldu da şöyle buyurdular: **"Bir kimsenin ihtiyacı varsa zaruri durumlarda cebine ve kabına doldurmaksızın o meyveden yemesinden bir şey lazım gelmez."** (Ebû Dâvûd, Lukata: 10; Nesâî, Kat'us Sarik: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 55

Ø YASAKLANAN SATıŞ ŞEKILLERINDEN ÖRNEKLER

1290- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Muhakale, Müzabene, Muhabere ve Sünya, yani satılan malın meçhul bir kısmının satışından istisna edilmesi türünden alışverişleri yasakladı. Bilinen bir miktar olursa sakıncası yoktur."** (Müslim, Büyü: 16)

Muhakale: *Buğdayla başaktaki buğdayın tahmini olarak değiştirilmesi ve takas yapılması şekliyle yapılan alışveriş şeklidir.*

Müzabene: *Ağaçtaki yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmak veya değiştirmek şeklindeki satış şeklidir.*

Muhabere: *Mahsûlün belli bir miktarı karşılığında toprağı kiralamak.*

Sünya: *Satışta miktarı belli edilmeyen bir şeyin satıştan istisna edilmesidir. Belli olursa sakıncası yoktur.*

Tirmîzî: Bu hadis Yunus b. Ubeyd'in, Atâ'dan, Câbir'den rivâyet ettiği bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 56

Ø GıDA MADDESININ TESLIM ALıNMADAN SATıLMAMASı GEREKTIĞI

1291- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir gıda maddesi alırsa onu tamamen teslim almadan satmasın!** İbn Abbâs der ki: **"Ben her şeyin gıda maddesi gibi olduğunu zannederim."** (Buhârî, Büyü: 54; Müslim, Büyü: 8)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup müşterinin gıda maddesinin teslim alınmadan önce satılmasını hoş görmemişlerdir. Bazı ilim adamları ise yenilip içilmeyen ölçüye tartıya girmeyen bir şey satın alan kimsenin onu tamamen teslim almadan önce satabileceğine izin vermişlerdir. İlim adamlarının bu konuda sıkı davrandıkları konu gıda maddesidir. Ahmed ve İshâk'ın görüşü de böyledir.

BÖLÜM: 57

Ø MÜSLÜMAN; MÜSLÜMAN KARDEŞININ SATıŞıNıN ÜZERINE SATıŞ YAPMAZ

1292- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz bir diğerinizin satışına karşı satış yapmasın yine**

sizden biriniz diğer kardeşinizin dünürlüğüne karşı dünürlük yapmasın." (Buhârî, Büyü: 58; Nesâî, Büyü: 19)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Müslüman kişi Müslüman kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmaz."** Bazı ilim adamlarına göre bu hadisteki satıştan maksat bu pazarlıktır.

BÖLÜM: 58

Ø ŞARABıN HARAM KıLıNıP KAPLARıNıN KıRıLMASı GEREĞI

1293- Ebû Talha (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! İdârem altındaki yetimler için şarap satın aldım.** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şarabı dök kabını kır."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 1; İbn Mâce, Ticarat: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Âişe, Ebû Saîd, İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Talha hadisi -Sevrî bu hadisi Süddî, Yahya b. Abbâd ve Enes'den **"Ebû Talha da onun yanındaydı"** diyerek rivâyet etmiştir. Bu rivâyet Leys'in rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 59

Ø ŞARAPTAN SIRKE YAPıLABILIR MI?

1294- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) içki konusunda on kişiyi lanetlemiştir; **"İçki yapılacak malzemeyi sıkan kimseye, sıkıştırmak için malzeme temin edene, içene, taşıyana, kendisine taşınan kimseye, ikram edip başkasına sunan kimseye, alım satımını yapana, kazancını yiyene, satın alana ve kendisi için satın alınana."** (İbn Mâce, Eşribe: 6; Ebû Dâvûd, Eşribe: 3)

Tirmîzî: Enes hadisi garibtir. Buna benzer bir hadis İbn Abbâs, İbn Mes'ûd, İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir.

1295- Enes b. Malik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), içki konusunda on kişiyi lanetlemiştir: **"İçki yapılacak malzemeyi sıkan kimseye, sıkan kimseye, sıktırmak için malzeme temin edene, içene, taşıyana, kendisine taşınan kimseye, ikram edip başkasına sunan kimseye, alım satımını yapana, kazancını yiyene, satın alana ve kendisi için satın satın alınana."** (İbn Mâce, Eşribe: 6)

Tirmîzî: Enes hadisi garibtir. Buna benzer bir hadis İbn Abbas, İbn Mes'ûd, İbn Ömer,'den de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 60

Ø SAHIBINDEN IZINSIZ SAĞMALı HAYVANLAR SAĞıLABILIR MI?

1296- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz sağmalı hayvanların bulunduğu bir sürüye uğradığında sahibi orada ise ondan izin alsın kendisine izin verildiğinde sütü sağıp içsin sürü başında kimse yoksa üç sefer seslenip sahibini arasın cevap veren olursa ondan izin alsın, hiç kimse cevap vermez ise sağıp içsin fakat kabına doldurup götürmesin."** (Ebû Dâvûd, Cihad: 85)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Semure hadisi hasen garibtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Tirmîzî: Ali el Medînî diyor ki: Hasan'ın, Semure'den hadis işittiği doğrudur. Bazı hadisçiler Hasan'ın, Semure'den rivâyeti hakkında söz etmişler ve **"Semure'nin sahifesinden hadis rivâyet ediyor"** demişlerdir.

BÖLÜM: 61

Ø PUT, HEYKEL VE DOMUZ SATıŞı HARAM MıDıR?

1297- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Câbir, fetih yılı Mekke'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **"Allah ve Rasûlü; içki, kendiğinden ölmüş hayvan, domuz ve put satışını haram kılmıştır."** Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! denildi. Kendiliğinden ölen hayvanın iç yağı hakkında ne dersin? O yağlarla gemiler yağlanır, deriler boyanır ve insanlar kandillerinde o yağdan kullanırlar. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Hayır o haramdır."** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: **"Allah Yahudileri kahretsin Allah onlara iç yağını haram kılmıştı da onu eritip satarak parasını yediler."** (Buhârî, Büyü: 112; Müslim, Müsakat: 13)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir.

BÖLÜM: 62

Ø BAĞıŞTAN DÖNÜLEBILIR MI?

1298- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kötü örnek biz Müslümanlara yakışmaz. Yaptığı bağıştan dönen kimse kustuğunu yalayan köpek gibidir."** (Buhârî, Hibe: 28; Müslim, Hibât: 2)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'in Peygamber (s.a.v.)'den şu şekilde aktardığı rivâyet edilir: **"Bir kimsenin hediye verip sonra ondan dönmesi caiz değildir. Ancak baba çocuğuna yaptığı hediyeden dönebilir."**

1299- Amr b. Şuayb, Tavus'tan, İbn Ömer ve İbn Abbâs'tan merfu olarak bu hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir ve şöyle derler: **"Her kim yakın akrabasından birine bir bağışta bulunursa o kimsenin o bağışından dönme hakkı yoktur. Ve kim de yakın akrabası olmayan birisine bağışta bulunursa bir karşılık görmediği sürece bağışından dönebilir. Sûfyân es Sevrî bu görüştedir.**

Şâfii der ki: Bir kimsenin verdiği hediyeden dönmesi caiz değildir. Ancak baba çocuğuna verdiği hediyeden dönebilir. Şâfii, Abdullah b. Ömer'in rivâyet ettiği **"Bir kimsenin hediyesinden dönmesi caiz değildir, ancak baba çocuğuna yaptığı hediyeden dönebilir"** hadisini delil olarak kullanıp böyle demektedir.

BÖLÜM: 63

Ø ÂRIYYE MODELI SATıŞA IZIN VERILMESI

1300- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), **Muhâkale** ve **Müzâbene** modeli satışları yasakladı fakat **Ârıyye** modeli satışa izin vermiştir. (Ebû davud, Büyü': 33; İbn Mâce: Ticarat: 55)

Âriyye: *Bir kimsenin çoluk çocuğuna taze hurma yedirebilmek için birkaç hurma ağacının meyvesini, tahminî olarak, kuru hurma vererek takas etmesidir.*

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Zeyd b. Sabit hadisi bu şekilde rivâyet edilmiştir. Muhammed b. İshâk bu hadisi Eyyûb, Ubeydullah b. Ömer, Mâlik b. Enes, Nafi' ve İbn Ömer'den rivâyet ederek: Rasûlullah (s.a.v.), **muhakale** ve **müzabere** türü satışları yasakladı. Aynı senedle İbn Ömer'den Zeyd b. Sabit'den rivâyet edilmiş olup **"Âriyye satışına izin verdi"** şeklindedir. Bu şekil Muhammed b. İshâk'ın rivâyetinden daha sahihtir.

1301- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), beş vesaktan az olan miktardaki araya** (âriyye) **satışına izin vermiştir."** (Ebû davud, Büyü': 33; İbn Mâce: Ticarat: 55)

Kuteybe, Mâlik'den, Dâvûd b. Husayn'dan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Yine bu hadis Mâlik'den: **"Rasûlullah (s.a.v.), beş vesak veya daha az miktarlarda olan arâya satışına izin verdi"** şeklinde de rivâyet edilmiştir.

1302- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Ağaç üzerindeki yaş meyveyi kuruduğunda oluşturabileceği kuru hurma miktarını tahmin ederek o kadar kuru hurma karşılığında satmaya izin vermiştir."** (İbn Mâce, Ticarat: 55; Ebû Dâvûd, Büyü': 18)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre hadisi de hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle derler: Rasûlullah (s.a.v.), muhakale ve müzabeneyi yasaklamış olup arâya türü satışa izin vermiştir. Bu sözü söylerken Zeyd b. Sabit ve Ebû Hüreyre hadisini delil getirirler ve beş vesaktan az olan satışları caiz kabul ederler. Bu alimlere göre bu hadisin manası Rasûlullah (s.a.v.), halka kolaylık sağlamak için böyle izin vermiştir derler. Çünkü halk, ağacındaki yaş hurmayı ancak kuru hurma karşılığında alabiliriz. Başka imkanımız yoktur diye şikayette bulundular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) beş vesaktan az olan miktarda olursa yaş hurmayı tahminen kuru hurmayla değiştirmeye ve yaş hurma yiyebilmelerine izin vermiş oldu.

BÖLÜM: 64

Ø ARÂYÂ MODELI ALıŞVERIŞ YAPMAYA IZIN VERILMESI

1303- Rafi' b. Hadîç (r.a.) ve Sehl b. Hasme'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.): **"Müzabene satışını yani yaş hurmanın kuru hurma karşılığında satışını yasakladı sadece "Arâyâ" sahiplerine izin verdi. Aynı şekilde yaş üzümü kuru üzümle ve her meyveyi tahmin yoluyla alıp satmaktan yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Büyü'; 21; İbn Mâce, Ticarat: 55)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 65

Ø MÜŞTERI ALDATMANıN CAIZ OLMAYıŞı

1304- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, -Kuteybe bu hadisi merfu olarak rivâyet etmiştir.- Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimseyi aldatmak için yapmacık olarak o malın fiyatını artırarak müşteri kızıştırmayınız."** (Buhârî, Büyü: 60; Müslim, Büyü: 4)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup, müşteri kızıştırarak aldatmayı hoş görmezler.

Tirmîzî: "Necş" Satıcının yanına müşteri geldiğinde o malın değerinden daha fazla fiyat vermek suretiyle kendisi alma niyetinde olmaksızın sadece o müşteriyi aldatmak için yapılan müşteri kızıştırma hareketine denir ki bu bir aldatma demektir.

Şâfii diyor ki: Bir kimse satıcı için müşteri kızıştırırsa yaptığı bu işten dolayı günaha girer fakat alışveriş caizdir. Çünkü aldatmayı yapan satıcı değildir.

BÖLÜM: 66

Ø ÖLÇÜ VE TARTıDA MÜŞTERIDEN YANA FAZLA YAPMAK

1305- Sûveyd b. Kays (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Mahreme (Mahrefe) el Abdî Hecer'den kumaş getirmiştik. Rasûlullah (s.a.v.) bize gelerek birkaç şalvarlık olabilecek kumaş için pazarlık etti yanımızda ücretle çalışan ölçme işini yapan bir tezgahtarımız vardı. Rasûlullah (s.a.v.), bu tezgahtara **"Ölçerken müşteriden yana fazlalaştır"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Büyü: 7; Nesâî, Büyü: 54)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sûveyd hadisi hasen sahihtir. İlim adamları ölçü ve tartıda müşteriden yana fazlalığı müstehab görürler.

Şu'be bu hadisi Simak'tan rivâyet ederek **"Ebû Safvân"** dedi ve aynı hadisi söyledi.

BÖLÜM: 67

Ø ALıŞVERIŞTE YUMUŞAKLıK VE ELI DAR OLAN KIMSEYE ZAMAN TANıMAK

1306- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim darda kalan borçluya zaman tanırsa veya alacağının tamamını veya bir kısmını borçluya bağışlarsa Allah kıyamette hiçbir gölgenin olmadığı günde kendi arşının gölgesinde gölgelendirecektir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Ebûl Yeser, Ebû Katâde, Huzeyfe, İbn Mes'ûd, Ubâde ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir.

1307- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Geçmiş toplumlardan bir kimse hesaba çekildi, hayır adına hiçbir işine rastlanmadı. Zengin olan bu kimsenin insanlarla beraber olduğu görevli personeline eli dar olan kimselerin borçlarının ertelenmesi emrini verdiği bilinirdi. Allah; bu ikramı yapmaya biz o kimseden daha layıkız dolayısıyla onun günahlarından vazgeçin"** buyurdu. (Müslim, Müsakat: 6)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebûl Yeser'in adı Ka'b b. Amr'dır.

BÖLÜM: 68

Ø ZENGIN OLANıN BORCUNU GECIKTIRMESI ZULÜMDÜR

1308- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zenginin borcunu geciktirmesi haksızlık ve zulümdür. Kim de parası ödenmek üzere imkanı olan bir kimseye havale edilirse ona müracaat etsin."** (Ebû Dâvûd, Büyü': 10; Müslim, Müsakât: 7)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve Şerîd b. Sûveyd es Sekafî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1309- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zenginin borcunu geciktirmesi haksızlık ve zulümdür. Kim de parası ödenmek üzere imkanı olan bir kimseye havale edilirse ona müracaat etsin, bir satışta iki satış yapma durumuna düşmesin."** (Müslim, Müsakat: 7; Ebû Dâvûd, Büyü': 10)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bu hadisin manası şudur: Sizden biriniz güvenilen ve parası olan birine alacağını alması için havale edilirse bu havaleyi kabul etsin. Bazı ilim adamları derler ki: Alacaklı kimse imkanı olan ve güvenilen bir kimseye havale edilirse o da bu havaleyi kabul ederse havale eden borcundan temize çıkmış olur ve alacaklının havale edene dönme hakkı kalmaz. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise; kendisine havale edilen kimsenin iflas etmesi sebebiyle alacaklı sıkıntıya düşse ilk alacaklı olduğu şahsa dönebilir. Bu alimler Osman ve başka ilim adamlarının, **"Müslüman'ın malının heder olması mümkün değildir"** sözünü delil olarak kabul ederler.

İshâk der ki: "Müslüman'ın malının heder olması mümkün değildir" hadisinin manası şudur: Alacaklı başka birine havale edildiğinde onun parası olduğunu zanneder fakat o züğürt birisidir. İşte bu durumda Müslüman'ın malının heder olması durumu vardır. Bu hadis böyle durumlarda geçerlidir.

BÖLÜM: 69

Ø MÜNABEZE VE MÜLAMESE SATıŞıNıN YASAKLANMASı

1310- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), münabeze ve mülamese modeli satışları yasakladı."** (Buhârî, Büyü: 62; Müslim, Büyü: 1)

Mülamese: *Dokunma ve dokundurma modeli alışveriştir. İki kişiden her biri düşünüp taşınmadan birbirinin elbisesine dokunması veya mala eliyle dokunmasıyla satışın gerçekleşmesi şeklindeki alışveriştir ki aldanma vardır.*

Münabeze: *Atmak ve atışmak şeklindeki yapılan alışveriştir. Taş atmakla alışveriş gerçekleşecek şekilde kumara benzeyen aldatma olan satış şeklidir.*

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

Münabeze: Satıcının bir malı sana attığım vakit ikimizin arasında o alışveriş gerçekleşmiştir, demesidir.

Mülamese ise: Bir mala el değdirsen, alışveriş gerçekleşir. O malın kalite ve sayısını görüp bilmese bile veya o mal bir kap içersinde olsa bile… Bu tür alışverişler cahiliyye modeli alışverişler olup Rasûlullah (s.a.v.) bunları yasaklamıştır.

BÖLÜM: 70

Ø PEŞIN PARA ILE VERESIYE MAL ALıNACAKSA VADE VE MIKTARLAR BELIRLENSIN

1311- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'ye geldiğinde insanlar peşin para ile veresiye meyve satın alıyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); **"Her kim peşin para ile veresiye meyve ve mal satın alacaksa belli ölçek belli tartı ve belli bir vade ile yapsın"** buyurdular. (Nesâî, Büyü': 72; Müslim, Müsakat: 25)

Tirmîzî: Bu konuda İbn ebî Evfâ ve Abdurrahman b. Ebza'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup peşin para ile veresiye olarak; yiyecek, giyecek, elbise ve miktarı sıfatı bilinen her şeyin satın alınabileceğine cevaz vermişlerdir. Peşin para ile veresiye hayvan alma konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları peşin para ile veresiye hayvan satılabilir derler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları ise bunu hoş karşılamazlar. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bu kanaattedirler.

Ebûl Minhal'in ismi; Abdurrahman b. Mut'ım'dır.

BÖLÜM: 71

Ø HISSELI MÜLK SAHIPLERINDEN BIRI HISSESINI SATMAK ISTERSE NE YAPMALı?

1312- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Her kimin bir gayri menkulde ortaklığı bulunursa o gayri**

menkuldeki hissesini hissedarı olan kimseye teklif etmeden başkasına satmasın." (Müslim, Müsakat: 28; Nesâî, Büyü': 109)

Tirmîzî: Bu hadisin senedi muttasıl değildir. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Süleyman el Yeşkûrî'nin, Câbir b. Abdullah hayatta iken vefat ettiği söyleniyor ondan ne Katâde nede Ebû Bişr hadis işitmemiştir.

Muhammed b. Buhârî diyor ki: Bunlardan hiç birinin Süleyman el Yeşkûrî'den hadis dinlediğini bilmiyoruz. Amr b. Dinar olursa o başka… Belki de Amr b. Dinar, Câbir b. Abdullah'ın sağlığında Süleyman el Yeşkûrî'den hadis dinlemiş olabilir.

Muhammed şöyle devam ediyor: Ne var ki: Katâde, Süleyman el Yeşkûrî'nin kendisinden değil yazdığı sayfalardan hadis rivâyet etmektedir. O'nun, Câbir b. Abdullah'tan rivâyet ettiği hadisleri topladığı bir kitabı vardı.

Ebû Bekir el Attar Abdulkuddus bize aktararak Ali b. el Medînî'nin Yahya b. Saîd'den ve Süleyman et Teymî'den naklederek şöyle diyor: Câbir b. Abdullah'ın hadis notlarını Hasan el Basrî'ye götürdüler, aldı veya rivâyet etti. Onu Katâde'ye götürdüler o da rivâyet etti. Sonra, bana da getirdiler rivâyet etmedim, diyor ki: **"Reddettim."**

BÖLÜM: 72

Ø MUHABERE VE MUAVEME ŞEKLI SATıŞLAR

1313- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) muhakale, müzabene, muhabere ve muaveme türü satışları yasakladı. Arâyâ satışına izin verdi."** (Müslim, Büyü: 16; Ebû Dâvûd, Büyü': 18)

Muhakale, Muzabene ve Muhabere: *1290 nolu hadise bkz.*

Muaveme: *Meyvesi yetişmeden önce bir ağacın birkaç senelik meyvesini satmaktır.*

Arâya: *1300 nolu hadise bkz.*

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 73

Ø NARH (FIYAT SıNıRLAMASı) GETIRMEK KIME AITTIR?

1314- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in zamanında fiyatlar yükseldi, bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! Fiyatlara sınır koy, fiyatlar çok yükseldi dediler. Rasûlullah (s.a.v.): **"Fiyatları ayarlayan Allah'tır, genişletip çok çok veren Allah'tır. Rızık veren Allah'tır. Daraltıp kıtlık getiren Allah'tır, Ben, Allah'a yanımda kimsenin mal ve kan hakkı olmadığı halde ulaşmayı umarım"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Büyü: 49; İbn Mâce, Ticarat: 27)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 74

Ø ALıŞVERIŞTE DE ALDATMAK HARAMDıR

1315- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) bir buğday yığınına uğradı elini yığına daldırınca eline ıslaklık geldi. Bunun üzerine: **"Ey bu yığının sahibi nedir bu durum"** dedi. Adam: **"Ey Allah'ın Rasûlû! Gökten yağmur isabet etmiştir"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): Islak olan kısmı müşterinin görmesi için yığının üzerine çıkarmanız gerekmez mi? Sonra şöyle devam etti: **"Her kim aldatırsa bizden değildir."** (İbn Mâce: Ticarat: 36; Ebû Dâvûd, İcara: 50)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, Ebûl Hamza, İbn Abbâs, Büreyde, Ebû Bürde b. Niyâr ve Huzeyfe b. Yemân'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup aldatmayı hoş karşılamazlar ve aldatma haramdır derler.

BÖLÜM: 75

Ø PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.) ÖDÜNÇ ALDıĞı HAYVANı NASıL IADE ETMIŞTI?

1316- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), belli bir yaşta olan deveyi bir kimseden ödünç aldı sonra ona onun devesinden daha iyi bir deve vererek şöyle buyurdu: **"Sizin en hayırlılarınız ödeme bakımından en iyi olanlarınızdır."** (Buhârî, Vekale: 5; Müslim, Müsakat: 22)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Rafi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Şu'be ve Sûfyân bu hadisi Seleme'den rivâyet etmişlerdir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Belli bir yaştaki devenin ödünç alınmasında bir sakınca görmezler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise hayvanı ödünç almayı hoş görmezler.

1317- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre; bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'den alacağını istedi ve sert davrandı, sahabe onu linç etmek istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Dokunmayın ona, çünkü hak sahibinin konuşma hakkı vardır. Bir deve satın alarak ona veriniz buyurdular. Öyle bir deve aradılar fakat ondan daha üstün bir deve bulabildiler. Rasûlullah (s.a.v.): **"O deveyi satın alın, ona verin şüphesiz ki sizin en hayırlınız ödeme yönünden en iyi davrananızdır"** buyurdular. (Buhârî, Vekale: 6; Müslim, Müsakat: 22)

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Seleme b. Kühehl'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

1318- Rasûlullah (s.a.v.)'in azâdlı kölesi Ebû Rafi (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) bir adamdan genç bir deve ödünç almıştı, sonra kendisine zekat develeri gelmişti. Ebû Rafi' diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), O adamın devesini ödememi bana emretti. Ben de; Develer arasında genç deve bulamadım hepsi altı, yedi yaşında develerdir dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Ona onlardan birini ver çünkü insanların en hayırlısı borcunu en iyi ödeyendir"** buyurdular. (Müslim, Müsakat: 22)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

1319- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah satışında hoşgörülü, alışında hoşgörülü, ödemesinde hoşgörülü kimseleri sever."** (Buhârî, Büyü': 16; Nesâî, Büyü': 104)

Tirmîzî: Bu hkonuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bazı kimseler bu hadisi Yunus'tan, Saîd el Makburî'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir.

1320- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, geçmiş ümmetler içerisinde bir adamı bağışlamıştı, bu adam satarken cömert ve hoşgörülü, alırken yine cömert ve hoşgörülü, borcunu isterken de yine cömert ve hoşgörülü idi."** (Buhârî, Büyü: 16)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle sahih hasen garibtir.

BÖLÜM: 76

Ø MESCIDDE ALıŞVERIŞIN YASAKLıĞı

1321- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Mescidde satan ve satın alan bir kimseyi gördüğünüzde; **"Allah ticaretine kazanç vermesin"** deyin. **"Yitiğini mescidde sorup arayan kimse gördüğünüzde de Allah onu sana buldurmasın"** deyin. (Müslim, Mesacid ve Mevaziis Salat: 18)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen garibtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup mescidlerde alışverişi hoş karşılamazlar. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bir kısım ilim adamı ise buna izin vermişlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhara Valisi İle Anlaşmazlığı:

Buhârî'nin burada kayda değer bir menkıbesi Buhâra Vâlisi ile arasında çıkan anlaşmazlıktır. Selef büyüklerinin ilmin izzetini korumak, siyasetçilere müdâhene etmemek hususunda nasıl hassas davrandıklarını, bu yolda nice sıkıntılar çektiklerini göstermek için bu anlaşmazlık da güzel bir örnektir. İbret alınması için kaydediyoruz:
Terâcim kitaplarının kaydettiği üzere, Nişabur'dan kendi memleketi olan Buhâra'ya gelen âlimimiz, muhteşem bir merasimle karşılanır. Şehrin bir fersah dışında çadırlar kurulur, beklenir. Geldiği zaman üzerine altın ve gümüş paralar saçılır. Alimler başta bütün halk etrafını sarar, hadîslerini dinlerler. Mescid'de, evinde durmadan hadîs rivâyet eder. Dersleri büyük bir ilgi ile tâkip edilir.
Bir ara Buhârâ Vâlisi Hâlid İbnu Ahmed de alâka gösterir. İlminden istifade etmek ister, ama hususî şekilde. Buhârî Hazretlerine elçi göndererek "kitaplarını alarak saraya gelmesini, onları kendisine ve evladlarına hususî şekilde tedrîs etmesini" bildirir. Buhârî, bu teklife "ilim ve hilm evine gelinir" diyerek, ilmin kimsenin ayağına gitmediğini, tâlibin ilmin bulunduğu yere koşması gerektiğini ihsas eder. Bunun üzerine, Vâli, elçisini ikinci sefer yollayarak, evladlarına, başkasının katılmayacağı hususî bir ders programı uygulamasını taleb eder. Buhârî Hazretleri, buna da menfi cevap verir: "Ben dersime bazılarını alıp, bazılarını da almamazlık edemem".
Hâdiseyi anlatan -Hatîbu'l-Bağdadî'nin- bir başka rivâyetine göre, Buhârî'nin Buhâra Valisi'ne cevabı şöyledir: "Ben ilmi zelil kılamam (ayağa düşüremem), onu (ümerânın) kapılarına, sultanlara götüremem. Şayet ilme ihtiyaç duyuyorsan, mescidimdeki veya evimdeki derslerimde hazır bulun. Söylediğim şartlarda derslerimin devamını istemiyorsan sen Sultan'sın, yetki sâhibisin, beni ders vermekten menedebilirsin (Ben ya dediğim gibi derslerime devam ederim ya da dersi terkederim). Bu da bana Allah nezdinde, kıyamet günü dersi kesişim hususunda bir özür olur. Ben ilmi kendi arzumla kesmem. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):"Kim kendine ilimden sorulur, o da gizler, söylemezse kıyamet günü ateşten bir gemle gemlenir" buyurmuştur".
Vali ile aralarındaki îhtilâfın sebebi bu idi.
Vali, Buhârî Hazretleri'ne karşı husumeti devam ettirir ve aleyhinde değerlendirecek fırsatlar kollarken, Nisâbur'dan Muhammed İbnu Yayha ez-Zühlî'nin aleyhteki mektubu gelir. Zühlî, maalesef, Buhârî'yi Nisâbur'da gözden düşürmek, orayı terketmek mecburiyetinde bırakmakla yetinmemiş, sağa sola, civar vâli ve ulemâya da Buhârî'nin îtizâl ettiğine ve Kur'an'a mahlûk dediğine dair ihbar mektupları yazmıştı. Bu mektuplardan biri de Buhâra Valisine gelmişti.
Vali bu fırsatı değerlendirerek, halkın Buhârî'ye olan teveccühünü kırmak, derslerinden yüz çevirmelerini sağlamak istedi. Ancak halkın hürmetini, alâkasını kıramadı. O Buhâra'nın merkez camiinde ilim meclislerine devam ediyordu.
Vali otoritesini, makamın verdiği selâhiyeti kullanarak onu yasaklamaya, Buhârâ'dan çıkarmaya azmetti. Buhârî, orayı terkederek, Buhâra ile Ceyhun arasında Buhâra'ya bir merhale mesafedeki Beykent'e, oradan da iki üç fersah uzaklıktaki Hartenk denen köye geçmek zorunda kaldı. Rivayete göre oradan çıkarken, kendisiyle uğraşanlara bedduada bulundu. Bir ay geçmeden başta Hâlid İbnu Ahmed olmak üzere her biri, çoluk çocuklarıyla çeşitli musîbetlere dûçar oldular.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/194-195.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Vicâde (Bulmak):

Vicâdet, lügat olarak bulmak demektir. Istılah olarak, bir kimsenin, bir muhaddis veya bir şeyhin hattıyla yazılmış bir kitabı veya bazı hadisleri ele geçirmesi demektir. Hadisçiler bunu semâ', icâzet ve münavele söz konusu olmadığı halde bir kitaptan hadis almayı ifade için kullanılır. Kitabın müellifi ile bulan (vacid) muasarat (aynı asırda yaşamış olup olmamaları), sema, icazet gibi herhangi bir hoca talebe ilişkinin bulunmaması neticeyi değiştirmez. Bulduğu hadisleri vacid'in sema veya icazete delalet eden lafizlarla rivayet etmesi caiz değildir. Bu halde hadisleri ele geçiren kimse rivâyet ederken "vecedtü (veya kara'tu) bihatti fülân" ondan sonra sened ve metni kaydeder. (...nın el yazısı ile yazılmış olarak buldum ki..) diyerek durumu açıklaması gerekmektedir. Nevevî bu tarz sîgalara gerek eskilerin ve gerekse yenilerin kitaplarında sıkça rastlandığını ifâde eder. Bu tür ifadelere Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rastlanılmaktadır. Abdullah b. Ahmed "Babamın kitabında el yazısıyla şunu buldum .." diye bazı hadisleri nakletmektedir. Müslim'de de bu yolla gelen üç hadis bulunmaktadır. Vicâde, geçerli hadis öğrenimi ve öğretimi yollarından biridir. Bugün hadis kitaplarından yapılan nakillerin hepsi bir çeşit vicâdedir.

Hadis öğrenim ve öğretim yolları, klasik usûller gibi görünse de, hadis öğrenimi ve rivâyet açısından gösterilen tarihî dikkatin delilleri olarak değerlendirilmelidir.[1]

Vicâdet aslında munkatı gruba girer. Ancak (vecedtü bi-hattı fülânin) sözünden dolayı ittisal şaibesi de mevcuttur. Bazıları mütesâhil (gevşek) davranarak: (An fulânin kale) şeklinde bir sîga kullanıp vicâde yoluyla tahammülü hatırlatmaktan uzaklaşmıştır. Tabiîki buna cevaz verilmez.

Vicade yoluyla tahammülün sıhhati bulunan rivayetin sahibine nisbetindeki doğruluğa bağlıdır. Bulan kimse aradaki mutâbakatı sağlıklı şekilde sağlayabilirse cezm ifâde eden tâbirler kullanır: (kara'tu bi-hattı fülânin an fulânin) veya (Mâ vecedtuhu bi-hattı fülânin)

Şayet yazının musannıfa (veya raviye) ait olduğunda kesin kanaate varamamışsa "Falancanın şöyle şöyle söylediği bana ulaştı.." Falanın hattıyla olduğunu falanın bana haber verdiği yahut zannettiğim yahut kâtibinin fülanın dediği bir kitapta okudum."

Yahut "Fülanın yazısı olduğu söylenen yahut Fülanın tasnîfi olduğu söylenen bir kitapta..." vs.

Vâcid'in (bulan'ın) bulduğu hadis musannıfın hattıyla değilse (Zekera fülânun) veya (Kale fülânun) veya (Ahberenâ fülânun) diyerek hadisin senedini sevkeder. Bu tarzda rivayet edilen hadisler ittisal şâibesi olmayan munkatı hadistir.

Vicâdetin icazete makrun olduğu da vâkidir. Bu durumda şu sîga kullanılır: "Falan hadisi falancanın hattıyla buldum, o da bana rivayet etmem için izin verdi."

Vâcid, bulunan nüshayı aslıyla, bizzat veya güvenilir biri vasıtasıyla mukabele ederek sıhhatinden emîn olmadan (Kale fülânun) gibi cezm ifade eden bir sevk sigası kullanmamalıdır.

Tedrîbu'r-Râvî'de Nevevî ve Suyutî Hazretleri, kendi devirlerindeki insanların, bulunan nüshaların sıhhat durumunu ciddi bir tahkike tâbi tutmadan aşırı bir müsâmaha ve gevşeklikle hareket ederek onlardan cezm sîgasıyla (Kale fülânun) veya (Zekera fülânun) diyerek hadis rivayet ettiklerini kaydederler. Bu işi yapan kimsenin âlim, mutkin ve metinde vaki olacak değişme ve sakatlıkları yakalayabilecek güçte biri olması halinde böyle davranmanın caiz olacağını da belirtirler.[2]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Ana Hatlarıyla Hadis, İstanbul, 1983, s. 171-177; Subhi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, trc M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981 s. 70-84; Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Mukaddimesi, Ankara 1984, s. 399-449; İbnü's-Salah, Ulumu'l-Hadis, thk. Nurettin Itr, Beyrut 1981, s. 114-157; Suyuti, Tedribu'r-Ravî, thk. Abdulvehhab Abdullatif, Medine-i Münevvere 1972,1, s.l-59; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/66.

[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/66-67.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisi İhtisar Etmek

Hadisi ihtisar etmek: Hadisi rivayet edenin ya da nakledenin hadisten bir şeyler hazfetmesi (onları zikretmemesi)dir.
Ancak beş şart ile caizdir:
1- İstisnâ, gaye, hal, şart ve buna benzer hadisin anlamını ihlâl etmemesi
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki: *"Altını altın karşılığında misli misline olmadıkça satmayınız."; "Mahsulün olgunlaşacağı ortaya çıkmadıkça satmayınız."; "Hakim kızgın iken iki kişi arasında sakın hüküm vermesin."* Kendisine, kadın rüyada ihtilam olduğu takdirde gusletmesi gerekir mi diye soran Um Süleym'e cevap olarak söylediği: *"Suyu gördüğü takdirde evet"* diye cevap vermesi; *"Sizden herhangi bir kimse: Allah'ım dilersen bana mağfiret buyur demesin"; "Mebrur haccın cennetten başka hiçbir mükafâtı yoktur"* gibi.
Bu hadislerde Peygamberimizin *"misli misline olmadıkça"; "Olgunlaşacağı ortaya çıkmadıkça"; "O kızgın iken"; "Suyu gördüğü takdirde";"Dilersen";"Mebrûr"* lafızlarının hazfedilmesi (zikredilmemesi) caiz değildir. Çünkü bu sözleri hazfetmek hadisin anlamını ihlâl eder.
2- Hadisin zikredilmesine sebep teşkil eden bölüm hazfedilmemelidir.
Örnek: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği şu hadistir: Bir adam Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e şöyle sordu:
"Biz denizde yolculuk yapıyoruz. Beraberimizde az miktarda su taşıyoruz. O su ile abdest alırsak susuz kalırız, deniz suyuyla abdest alabilir miyiz?" Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*:
"O suyu temiz, ölüsü helâl olandır" diye buyurdu.
Burada *"o suyu temiz olandır"* buyruğunun hazfedilmesi caiz değildir. Çünkü hadis bu sebeple sözkonusu edilmiştir. Hadisten maksat ta odur.
3- Hazfedilen bölüm sözlü ya da fiilî bir ibadetin niteliğini açıklamak için zikredilmemiş olmalıdır.
Örnek: İbn Mesud *Radıyallahu anh*'dan gelen rivayete göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Sizden herhangi bir kimse namazda oturduğu takdirde: "En güzel ibadetler dualar, hoş ve temiz zikirler Allah'a mahsustur. Selam sana ey peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketleri de. Selam bizlere ve Allah'ın salih kullarına şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür" desin.
Burada bu hadiste belirtilen meşru nitelik ile ilgili herhangi bir bölümün -hadiste hazfolduğuna işaret edilmedikçe- hazfedilmesi caiz değildir.
4- Hazfedenin lafızların medlûllerini, anlamı ihlâl eden (bozan) ve etmeyen hazfi bilen birisi olmalıdır ki, farkına varmaksızın anlamı ihlâl eden bir hazifte bulunmasın.
5- Ravinin hadisi ihtisar ettiği yahut eğer tam olarak rivayet ederse ona bir fazlalık kattığı şeklinde hıfzı kötü birisi zannedilecek şekilde itham altında tutulan birisi olmaması gerekir. Çünkü böyle bir durumda hadisi kısaltması hadisin kabulünde tereddüt etmeyi gerektirir ve bu sebeple hadis zayıf olur.
Bu şart bilinen ve tedvin edilmiş kitaplar dışındaki hadisler hakkında sözkonusudur. Çünkü bu kitaplara başvurmak suretiyle tereddüt ortadan kaldırılabilir.
Şayet bu şartlar eksiksiz bulunacak olursa hadisi ihtisar etmek caiz olur. Özellikle de hadisin herbir bölümünü uygun yerinde delil göstermek için hadisin taktî'i (uygun yerlerden kısım kısım ayrılarak rivayet edilmesi) caizdir. Çünkü bu iş, muhaddis ve fukahâ tarafından çokça yapılmıştır.
Fakat daha uygun olan hadisin ihtisâr edilerek rivayet edilmesi halinde hadiste ihtisarda bulunulduğuna işaret ederek: İlâ âhiri'l-hadis (hadisi sonuna kadar zikretti) yahutta: Zekere'l hadis (hadisin, geri kalan bölümlerini zikretti) ve benzeri ifadeler kullanır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Vicâde (Bulmak):

Vicâdet, lügat olarak bulmak demektir. Istılah olarak, bir kimsenin, bir muhaddis veya bir şeyhin hattıyla yazılmış bir kitabı veya bazı hadisleri ele geçirmesi demektir. Hadisçiler bunu semâ', icâzet ve münavele söz konusu olmadığı halde bir kitaptan hadis almayı ifade için kullanılır. Kitabın müellifi ile bulan (vacid) muasarat (aynı asırda yaşamış olup olmamaları), sema, icazet gibi herhangi bir hoca talebe ilişkinin bulunmaması neticeyi değiştirmez. Bulduğu hadisleri vacid'in sema veya icazete delalet eden lafızlarla rivayet etmesi caiz değildir. Bu halde hadisleri ele geçiren kimse rivâyet ederken "vecedtü (veya kara'tu) bihatti fülân" ondan sonra sened ve metni kaydeder. (...nın el yazısı ile yazılmış olarak buldum ki..) diyerek durumu açıklaması gerekmektedir. Nevevî bu tarz sîgalara gerek eskilerin ve gerekse yenilerin kitaplarında sıkça rastlandığını ifâde eder. Bu tür ifadelere Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rastlanılmaktadır. Abdullah b. Ahmed "Babamın kitabında el yazısıyla şunu buldum .." diye bazı hadisleri nakletmektedir. Müslim'de de bu yolla gelen üç hadis bulunmaktadır. Vicâde, geçerli hadis öğrenimi ve öğretimi yollarından biridir. Bugün hadis kitaplarından yapılan nakillerin hepsi bir çeşit vicâdedir.

Hadis öğrenim ve öğretim yolları, klasik usûller gibi görünse de, hadis öğrenimi ve rivâyet açısından gösterilen tarihî dikkatin delilleri olarak değerlendirilmelidir.[1]

Vicâdet aslında munkatı gruba girer. Ancak (vecedtü bi-hattı fülânin) sözünden dolayı ittisal şaibesi de mevcuttur. Bazıları mütesâhil (gevşek) davranarak: (An fulânin kale) şeklinde bir sîga kullanıp vicâde yoluyla tahammülü hatırlatmaktan uzaklaşmıştır. Tabiîki buna cevaz verilmez.

Vicade yoluyla tahammülün sıhhati bulunan rivayetin sahibine nisbetindeki doğruluğa bağlıdır. Bulan kimse aradaki mutâbakatı sağlıklı şekilde sağlayabilirse cezm ifâde eden tâbirler kullanır: (kara'tu bi-hattı fülânin an fulânin) veya (Mâ vecedtuhu bi-hattı fülânin)

Şayet yazının musannıfa (veya raviye) ait olduğunda kesin kanaate varamamışsa "Falancanın şöyle şöyle söylediği bana ulaştı.." Falanın hattıyla olduğunu falanın bana haber verdiği yahut zannettiğim yahut kâtibinin fülanın dediği bir kitapta okudum."

Yahut "Fülanın yazısı olduğu söylenen yahut Fülanın tasnîfi olduğu söylenen bir kitapta..." vs.

Vâcid'in (bulan'ın) bulduğu hadis musannıfın hattıyla değilse (Zekera fülânun) veya (Kale fülânun) veya (Ahberenâ fülânun) diyerek hadisin senedini sevkeder. Bu tarzda rivayet edilen hadisler ittisal şâibesi olmayan munkatı hadistir.

Vicâdetin icazete makrun olduğu da vâkidir. Bu durumda şu sîga kullanılır: "Falan hadisi falancanın hattıyla buldum, o da bana rivayet etmem için izin verdi."

Vâcid, bulunan nüshayı aslıyla, bizzat veya güvenilir biri vasıtasıyla mukabele ederek sıhhatinden emîn olmadan (Kale fülânun) gibi cezm ifade eden bir sevk sigası kullanmamalıdır.

Tedrîbu'r-Râvî'de Nevevî ve Suyutî Hazretleri, kendi devirlerindeki insanların, bulunan nüshaların sıhhat durumunu ciddi bir tahkike tâbi tutmadan aşırı bir müsâmaha ve gevşeklikle hareket ederek onlardan cezm sîgasıyla (Kale fülânun) veya (Zekera fülânun) diyerek hadis rivayet ettiklerini kaydederler. Bu işi yapan kimsenin âlim, mutkin ve metinde vaki olacak değişme ve sakatlıkları yakalayabilecek güçte biri olması halinde böyle davranmanın caiz olacağını da belirtirler.[2]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Ana Hatlarıyla Hadis, İstanbul, 1983, s. 171-177; Subhi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, trc M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981 s. 70-84; Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Mukaddimesi, Ankara 1984, s. 399-449; İbnü's-Salah, Ulumu'l-Hadis, thk. Nurettin Itr, Beyrut 1981, s. 114-157; Suyuti, Tedribu'r-Ravî, thk. Abdulvehhab Abdullatif, Medine-i Münevvere 1972,1, s.l-59; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 59; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/66.

[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/66-67.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ONUNCU HADİS

TEMİZ VE TEMİZ ŞEYLER

Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi, rasulullah (s.a.v) buyurduki: Allah teala temizdir ancak temiz olanı kabul ede, Allah teala peygamberlere emrettiğini mü'minlere de emretti. Allah teala buyurduki: Ey peygamber! Temiz olan şeylerden yiyin; güzel işler yapın.
Ben sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilmekteyim. (1) ve yine buyurduki: Ey iman edener size verdiğimiz rızıklaran temiz olanlardan yiyin eğer O'na ibadet ediyorsanız Allah'a şükredin (2) Sonra uzun sefer edip, saçı dağınık toz içinde, yiyeceği , içeceği, giyeceği haram ve haramla gıdalanmış bir adam zikretti, ellerini semaya kaldırmı, yarab yarab diyor, buna nasıl icabet olunsun" bunu Müslim rivayet etti
Bunu Müslîm Fudayl bin Merzuk'tan O'da Adiy bin sabit'ten, O'da Ebu Hazim'den O'da Ebu Hureyre'den tahric etti, ve Tirmizi 'de tahriç eti ve hasendir garibtir dedi. Fudayl bin Merzuk orta halli güvenilirdir, Müslim Buharî dışında onun hadisini tahric etti.
Allah güzeldir sözü peygamber (s.a.v)'den rivayetle Sa'd bin ebi Vakkas'tanda rivayet edildi: Allah güzeldir güzeli sever, temizdir, temizi sever, cömerttir, cömertliği sever" (S: 181) Bunun Tirmîzi tahrci etti, isnadında söz vardır. (3)
Manası: Allah teala ayıp ve tüm noksanlıklardan münezzeh ve mukaddistir, Allah teala buyurduki: Temiz kadınlar temiz erkeklere temiz erkeklerde temiz kadınlara yaraşır. Bu sonuncular (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırla. 5) (4) Murad: Onlar çirkin şeylerin pisliğinden münezzehtirler. Ancak temiz olanı kabul eder" sözünün manası sadaka hadisinde varid oldu, lafzı da şudur: Bir kimse temiz kazançtan sadaka vermezse, Allah temiz dışındakini kabul etmez." (5) Yani Allah sadakadan ancak helal olanrı, temiz olanı kabul eder. Denildiki:
Şimdi hakkında konuştuğumuz hadistesi Allah ancak temiz olanı kabul eder" sözü bundan daha ummumidir, o da amellerden riya, ucub gibi onu bozucu şeylerden temiz olmayan, malladan temiz ve helal olmayan kabul edilmez, temiz ile ameller, sözler ve inaçlar vasıflandırılır, bütün bunlar temiz ve pis diye ayrılırlar, bu Allah tealanın şu kavline girdiği de söylendi: (Çokluğu seni şaşırtsa da temiz ile pis bir olmaz) (6) Allah teala sözü temiz ve pis diye ayırdı, buyurdu ki: (Allah bir misal getirdi: Güzel bir sözü güzel bir ağaca benzetti) (7) Kötü bir sözün misali kötü ağac benzer. (8) ve yine buyurdu ki: Ona güzel söz yükselir salih amelde onu yükseltir) (9) (S: 182) Peygamberi temiz şeyleri, helal pis şeyleri haram kılıyor diye vasfetti.
Buna itikad, sözler ve amellerinde girdiği söylendi, Allah teala mü'minleri şunu sözüyle temiz diye vasıfladı: Onlar öyle kimselerki melekler onları temizler olarak öldürür) (10) Melekler ölüm anında derki: Ey temiz nefis temiz cesedden çık, melekler, cennete girerken onlara selam verip derlerki: Siz temiz oldunuz. Hadiste variddirki: Mü'min Allah yolunda kardeşini ziyaret ettiği zaman melekler ona derki: Sen ve yürüyünten temiz, oldu, cennetten bir mekan edindim. (11)

___

(1) Mü'minun suresi, ayet: 51 (2) Bakara, ayet: 172 (3) Tirmizi Sa'd'den tahric etti ve güzel gördü, Süyuti'de başka bir yolla Ebu Zer'den tahric etti, senedinde Şehrbin Havşebvar, o zayftır. (4) Nur suresi, ayet: 26 (5) Ebu Hureyreden Ahmed Buharî, Müslîm Tirmîzi, İbni Mace ve İbni Huzeyme tahric etti (6) Maide, ayet: 100 (7) İbrahim, ayet: 24 (7) İbrahim ayet: 26 (8) Fatır suresi, ayet: 10 (10) Nahl surei, ayet: 32 (11) Ebu Hureyreden Ahmed, Tirmizi, İbni Mace, İbni Hibban tahric etti, Tirmizi bu hadis hasen, garibtir dedi.
Mü'minin kalbi, dili, cesedi tamamı temizdir, kalbinden yerleşmiş olan iman temizdir, dilinde ortaya çıkan olan zikir temizdir, iman isminde dahil olan ve azalarında ortaya çıkan salih ameller temizdir, bütün bu temizleri Allah teala kabul eder. Mü'min için temiz amellerin oluştuğu en güzel şeyde, temiz yiyecektir, ve helaldan olmasıdır, eğer haram yerse amel bozulur, kabulüne engel olur, bunu kararlaştırdıktan sonra şöyle buyurdu: Allah ancak temiz olanı kabul eder, Allah peygamberlerine emrettiğini mü'minlere de emretti.
"Allah teala buyurdu ki: Ey peygamber temiz şeyleden yiyin ve iyi ameller işleyin ve Ey iman edenler sizi verdiğimiz rızıklardan temiz olandan yiyin, eğer O'na ibadet ediyorsanız) ve Ey iman edenler size verdiğimiz rızıklardan temiz olarak yiyin eğer ona ibadet ediyorsanız) Bununla murad: Peygamberler ve ümmetleri salih amel işlemekle temiz ve helal yemekle emredilmiştir, yiycek hela oldukça salih amel kabul edilcektir, eğer yiycek helal değilse amel nasıl kabul edilsin ki, ondan sonra haramla birlikte dua nasıl kabul edilsin? Bu haram gıdalanmakla birlikte amellerin kabul edilmesinin uzak olduğuna misaldir.
Taberani İbni Abbas (r.a)'dan şöyle dediğini tahric etti: (S: 183) Şu ayet rasululhah (s.a.v)'in yanında okundu: Ey insanlar yeryüzündeki şeylerden helal ve temiz olarak yiyin) (1) Sa'd bin Ebi Vakkas ayağa kalktı ve Ey Allah'ın rasulü Allah'a beni duası kabul edilenlerden kılması için dua, et, dedi. Peygamber (s.a.v) buyurduki: Ey Sa'd yiyeceğini temiz tut duası kabul edilen olursun, Muhammed'in nefsi kudred elinde olana yemin ederim ki, kul karnına bir lokma haramı atarda Allah onun kırk gün amelini kabul etmez, hangi kulun eti haramdan yetişmişse ateş ona daa layıktır" (2)
İmam Ahmed'in müsnedinde İbni Ömer'in (r.a) şöyle dediği rivayet edildi: Kim içinde bir dirhem haram bulunan on dirheme bir elbise satın alsa, üzerinde olduğu müddetçe Allah onun namazını kabul etmeyecektir sonra iki parmağını iki kulağın indirdi ve Eğer bunu rasullullah (s.a.v)'tan işitmemişsem ikisi de sağır olsun, dedi. (3)
Bunun manası Bezzar ve başkasının tahric ettiği, gerçekten zayıf bir isnatla Ali (r.a)'den rivayet edildi.
Taberani zayıflık bulunan bir isnadla Ebu Hureyre (r.a)'den tahric etti, peyamber (s.a.v) buyurdu ki: Adam temiz nafakayla hacı olarak evinden çıkar, ayağını bineğin eğerine koyar ve "Lebbeyk Allahümme Lebeyk" derse gökten bir çağırıcı: Sana Lebbeyk ve iki unutululuk olmasın, azığın haram, nafakan haram ve haccın da makbul değil diye çağırır. (4) (S: 184) Yine Ömer (r.a)'den buna yakın manada zayıf bir isnatla rivayet edildi. Ebu Yahya el Kattat Müchidden, oda İbni Abbas (r.a')dan şöyle dediğni rivayet etti: Allah karnıdan haram bulunan bir kişinin namazını kabul etmez. (5)
Alimler haram malla hac eden ve haram elbiseyle namaz kılan kimsenin kendisinden hac ve namaz farzının kalkacağını hakkında ihtilaf ettiler. Bunda imam Ahmed'den iki rivayet var. Bu zikredilen hadisler harama bulaşmakla birilkte amelin kabul edilmeyeceğine işaret ediyor.
Fakat kabulle amelden razı olmak ve faillinin övülmesi, ve melekler arasında onunla övünülmesi muradıdır. Boyundan farzın düştüğü de kastedilmiş olabilir. Eğer murad birinci ve ikinci manadaki kabul ise, boyundan farzın düşmesine engel değildir. Efendiliğinden kaçan kölenin, kocası kendisine kızan kadının, lehine gelenin ve içki içenin namazının kırkgün kabul edilmeyeceği gibi, Allah en iyisini bilir-birinci ve ikinci mana ile kabülünün reddir, murad edilen budur, şu ayetten maksadı Allah iyisini bilir (Allah ancak müttakilerden kabul eder.) (6)

_____

(1) Bakara, ayet: 168 (2) Hafiz Ebe Bekir bin Mirdeveyh tahric etti. İbni Kesir tefsiri 1/ 203 (3) Ahmed Bakiyye bin Velid yoluyla tahric etti, o müdellistir, o Osman bin Züfer'den Oda Haşim el Evkas'tan rivayet etti, Zehebi: o güvenilir değldir dedir dedi. (4) Taberani evsatta tahric etti, Heysemi dedi ki: Senedde Süleyman bin Davud el Yemani var, o zayıftır, (5) Hadis zayıftır, Ebu Yahya el Kattat rivayet etti, onun hadisi zayıftır, (6) Maide: 27
Bunun için bu ayetten dolayı selef müttakilerden olamayıp amellerinin kabul edilmeyenlerden olacaklarından korkarlardı.
İmam Ahmed burdaki müttakilerden soruldu, deki: Çok şeylerden korkar, helal olmayan şeye girmez.
Ebu Abdullah Saci ez Zahid deki ki: Amel beş hasletle tamam olur: Allah'ın marifetine iman, hakkın marifeti, ameli, Allah için ihlaslı yapmak, sünnet üzere amel ve helal yemekti, Eğer bunlardan biri olmazsa amel yükselmez. Sen eğersen Allah'ı bilir de hakkı bilmezsen faydalanamazsın, hakkı bilirde Allah'ı bilmezsen yine faydalanamazsın, Alah'ı ve hakkı bilip ameli ihlaslı yapmazsan faydalanamazsın, eğer Allahı', hakkı bilir ve amelde ihlaslı olurda sünnet üzere olmazsan faydalanamazsın, (S: 185), dördü tamamlanır ve yiyecekte hela olmazsa yine faydalanamazsın. (1)
Vübeyh bin el Verd dedi ki: Karnına girenin haram mı, yoksa helal mi olduğuna bakmadıkça şu direk gibi kıyamda durursan sana hiç bir fayda vermez. (2)
Haram malla sadakaya gelince o makbul değildi, sahihi müslimde İbni Ömer (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: Allah taharetsiz namazı, ganimetten çalınan maldan da sadakayı kabul etmez.
Sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet ediliyor. Kul temiz malla sadaka verirse Allah ancak temiz olanı kabul eder. Rahman onu sağ eliyle alır.
İmam Ahmed'in müsnedinde İbni Mesud (r.a)'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Bir kul haramdan mal kazansa infak etse, kendisine beraketli kılınmaz, sadaka verse kendisinden kabul edilmez, onu gerisinde (miras) bıraksa ancak ona cehenneme yazık olur, Allah kötüyü kötü ile yok etmez, fakat kötüyü iyi ile yok eder, muhakkak pis pisi gidermez.(3)
Derrac'tan Oda İbni Huceyre'den Oda Ebu Hureyre,'den oda peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: (S:186) Kim haram mal kazanırda sadaka verirse onun için bir sevap yoktur, meşakkati (günahı da) onun üzerinedir."
Bunu ibni Hibban sahihinde tahric etti. (4), Bunu bazası Ebu Hureyre'ye mevkuf olarak rivayet etti.
Kasım bin Muheymira'nın mürselerinde peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kim günahtan bir mal kazanır ve onunla yakınlarını gözetler veya sadaka verse veya onun Allah yolunda harcarsa, Allah onların hepsini toplar sonra kendisiyle birlikte ateşe atar.(5)
Ebud Derda ve Yezid bin Merysere'den helal olmayan bir mal kazanıp sadaka verenin yetimin malından alıpta dula elbise giydiren gibi gördükleri rivayet edildi. (6)

İbni Abbas'a zulmeden ve haram mal alan, sonra tevbe edip o mal ile hac edip, köle azad eden adamın durumu soruldu, dedi ki: Pis, pise keffaret olmaz.
Aynı şekilde İbni Mesud'de dedki: Pis, pise keffaret olmaz, fakat temiz pis olana keffaret olur. (7) Hasan Basrî dedi ki: Ey miskine acıyarak sadaka, veren zulmettiğine acı.
Bilki haram malla sadaka iki şekille olur.
Birincisi: İhanet eden veya gasp edenin kendi nefsine harcaması, bu hadislerde murad eilen de budur, o kabul edilmez, yani ona sevap verilmez, bilakis başkasının malını izinsiz kullandığından dolayı günahkar olur, mal sahibi de niyet ve kast etmediği için sevab alamaz.
Alimlerden bir topluluk böyle dedi, ashabımızdan İbni Ukayl onlardandır. Abdurrazzak'ın kitabında Zeyd bin Ahnes el Huzai'nin Said Müseyyeb'e şöyle sorduğu rivayet edilir: Yitik

_____
(Ebu Nuaym hilyede tahric etti 9/310 (2) Ebu Nuaym hilyede tahric etti, 8/ 154 (3) Ahmed ve Bezzar ibni Musuddan tahric etti, Ahmed'in senedinde sabah bin Muhammed var, o zayıftır, Bezzarın senedinde Heysemi dedi ki: Bilmediklerim var. İbni Hacer, Hepsi biliniyor, afet sadece zikredilen Sabah bin Muhammed dedi, dedi (4) Hadisin isnadı sahihtir.
(5) Hadis mürseldir, Mizzi ve Zehebi zikretti. (6) Ahmed zühd kitabında zikretti.
(7) Bezzar, Taberani Evsatta, ibni Mesud'dan merfu olarak tahric etti.
Bir mal buldum ona sadaka vereyim mi? (S: 187), Dedi ki: Sen de mal sahibi de sevab alamazsınız. (1) Herhalde kasdı gerekli olan malın tarifinden önce yapılan sadakadır Sultan veya bazı vekilleri beytül maldan hak ettiği malı alsa ve ondan sadaka verse, veya köle azad etse, veya mescit yaptırsa, İbni Ömer'den nakledildiğine göre gasbettiğini malı sadaka veren gibidir. Aynı şekilde Basra emiri Abdullah bin Amir ölüm halindeyken insanlar yanında toplanmış, iyiliğinden ve ihsanından dolayı kendisine övüyorlardı, ibni Ömer ise susmuştu, Ondan konuşmasını istedi, ve bunun üzerine ona hadis rivayet etti: Allah ganimet malından kaçırılandan sadaka kabul etmez sonra ona dedi ki: Ve sende Basra'da görevlisin (2). Ese'd bin Musa Vera kitabında Fudayl bin İyad'dan oda Mansur bintemimbin Mesleme'den rivayetle dedik: İbni Amir Abdullah bin Ömer'e dedi ki: Şu düzlük yaptığımız tepeleri akıttığımız pınarları gördün mü, bizim için bunlarda sevap varmı? İbni Ömer: Sen pisin pise asla keffaret olmadığını bilmedin mi?!, dedi.
Bize Abdurrahman bin Ziyad Ebu Malih'ten rivayetle, anlattı, oda Meymun bin mihran'ın şöyledediğini anlattı: İbni Ömer kendisine köle azad etmek hakkında soru soran İbni Amer'e dedi ki: senin misalin hacının develerini çalıp onunla Allah yolunda cihad edenin durumu gibidir, hak ondan kabul edilir mi?
Tavus ve Vüheyb binel Verd gibi takvada şiddetli olan bir grup bu gibi kuralların çıkarttıkları şeylerden faydalanmaktan sakınıyorlardı. İmam Ahmed ise onların genelin menfaatine yönelik, mescidler, köprüler ve fabrikalar gibi şeylere ruhsat verdi, bunlara fey malından savaşsız alınan mal) harcanır, ancak kesin olarakaksız gümrük ve gasb edildiği kesin olan şeyler müstesnadır, o zaman haram mala yapılmış şeyden sakınılır, her halde ibni Ömerin itirazı da onların beytülmaldan kendi nefisleri için alıp sonradan kendilerinden sadaka gibi vermelerinedir, bu gasba benziyor, kralların mescid bina ettirmelerine alimlerin itiraz etmesi de bunun gibidir.
Ebul Fereç İbnil Cevzi dedi ki: (S: 188) Sultanlar veya emirlerden haram veya hela kazanıpta sonra bununla kaleler veya mescitler yaptıranlar var mıdır? Diye önceki alimlerden bazısına sorulduğunu gördüm. Harcayanın kalbinin hoş olmasını gerektirecek fetva verdi, 5 gibilerin sahip olmadığı malda yaptığı harcamada kendileri için bir nevi simsarlık olduğunu söylediler, çünkü onlar gasbp olunmuşların şahıslarını bilmiyor ki onlara geri iade etsin.
Deki ki: Bendedim ki: Fetva verenlerin durumu ne acaiptir, şeriatın usulüne bilmiyorlar. Önce harcayanın haline bakılmalı:
1- Eğer sultansa beytülmaldan çıkardığı malın harcanağı yerler biliniyor, onun haklıları nasıl engellenebilir, ve onu nasıl okul vekale yapımında kullanabilir?
2- Eğer emir veya sultan naiblerinden ise gerekli olanı beytül mala vermesi gerekir, eğer mal haram veya gasp ise her tasarruf haramdır, vacip olan alınana veya varislerine verilmesidir, eğer bilinmezse beytülmala genel menfaatler veya zekat için verilir
Onun sözü kendi zamanındaki fayde hakkı olanlara haklarını vermeyen ve ihtiyaç olmayan beli bir kesimi özel kılarak medreseler ve kalelleler yaptırıp kendi nefislerine niseteden sultanlar hakkındadı, faydan hak sahiplerine haklarını verip sonrada insanların muhtaç oldukları mescit okul gibi şeyleri yaparsa caizidir. Beytül maldan kendisi için mal alsa sonra onu kendine nismet ederek ihtiyaç duyurulan okul veya cami yaptırsa, gasbedipte gasbettiği kimseye sadaka veya hibe olarak veren kimseye zıt olarak bu yaptığıyla zimmeti temize çıkarmı çıkmaz mı? Bütün bunlar israfsız ve lüksüz ihtiyaç durumunda söz konusudur.
Ömer bin Abdul Aziz beytül maldan mescidin tamirini emretti, ve yarılan kısmı geçmelerini yasakladı ve dedi ki: Ben Allah'ın malından binalar için hak bulamadım. Ondan şöyledediği rivayet edildi: Beytül mallarına zarar verecek şeye müslümanların ihtiyacı yoktur.
Belki bazı alimler gasbedenin başkasının malını kullanmanın mal sahibinin iznine bağlı olduğunu söylediler, eğer icazet verirse caizdir dediler. (S: 189) Ashabımızdan bazısı

_____
(1) Bunu Abdurrazzak musannefinde zikretti. (2) Hadis sahihtir, tahric az önce geçti, Tirmîzi , İbni Mace ve Müslim ibni Ömer'den tahric etti.
Ahmedden rivayetle hiyaye ettiler ki: Kim zekatını gasbedilmiş maldan çıkarsa sonra mal sahibi icazet verse caiz olur ve zekat ondan düşer.
İbni Ebid Dünya imam Ahmed'den rivayetle tahric etti ki: Birisi başkasının kölesini bedelini ödemeyi üstlenerek azad ederse sonra sahibi icazet verirse caiz olur, azad etmesi geçerli olur, bu ise Ahmed'in ifadesine zıttır.
Hanefilerden hikaye edildi ki: Birisi bir koyun gasbetse ve temettu veya kıran hacı için kesse sahibi de icazet verse ona caiz olur.
İkinci vecih: Gasp edenin gasp ediliş malı kullanımından: Sahibine veya varislerine vermekten aciz olduğu zaman sahibi adına sadaka vermesidir, bu alimlerin çoğunluğuna göre caizdi, Malik, Ebu Hanife ve Ahmed onlardandır. İbni Abdil Ber dedi ki: Zühriy, Sevri, Malik, Evzai ve Leys dedi ki: Ordu dağılmış ve onlara ulaşamamışsa ganimet malından kaçıran adam beşte birini imama verir geri kalanı sadaka verir, bu Ubade bin Samit, Muaviye ve Haseni Basri'den de rivayet edildi, bu ibni Mesud ve İbni abbasını da mezhebine benziyor, onlarda sahibi bilinmeyen malın sadada verilmesi görüşündeler. dedi ki: Yitik mal tarif edildikten sonra ve sahibinin bilinememesi durumuda sadaka verilesinin caiz olduğuna icma ettiler, sahibi gelirse sevab veya bedelinin kendisine geri ödenilmesi arasında muhayyer bıraktılar, gasp edilen de böyledir.
Malikbin Dinar'dan şöyle dediği rivayet edildi: Ata bin Ebi Rabah'a yanında haram bal bulunan ve sahibini bilmeyen bir adamın bundan kurtulmasını istediğini sordum, dedi ki: Sahibinin yerine sadaka veri, bu onun yerine caizdir demiyorum. Malik dedi ki: Atanın bu sözü benim için ağırlığınca altından daha sevimlidir: Süfyan bir kavimden gasp edilmiş bir şey satın alan hakkında: onlara geri verir, eğer buna gücü yetmezse malın tamamını saraka verir ve ana parasını da almaz dedi, aynı şekilde bir şey satıp ta parasından şüphelenen birisi hakkında da kıymetini sadaka verir dedi, İbnil Mübarek ona muhalefet etti ve dedi ki: Özellikle karı sadaka verir Ahmed dedi ki: Karı sadaka verir, aynı şekilde babasından muamelesinden hoşlanmadığı birisine sattığı maldan varis kalan hakkında da karını sadaka verir geri kalanı alır dedi.
(S: 190) Sahabeden bir gruptan buna yakın rivayet edildi, bazıları: Ömer bin Hatab ve Abdullah bin Yezid el Ensari (r.a)dir. Haram mallar hakkında Şafii'den meşur olan: Hak sahibi ortaya çıkıncaya kadar muhafaza edilir. Fudayl bin İyad sahipleri bilinmeyen haram mallar hakkında telef edilip denize atılacağı ve sadaka verilmeyeceği görüşündedir ve dedi ki: Allah'a ancak temiz olanla yaklaşılır.
Sahih olan onunla sadaka verileceğidir, çünkü malı tef edip zayi etmek yasaklanmıştır onu daima bekletmekte telef olmaya maruz bırakmıktır, sadaka vermek kendi kazancından değil ki pis şeyle, Allah'a yaklaşma olsun, o ancak dünyada faydalanması imkansız olduğu için ahirette faydalanması için sahibi yerine sadakadır.
Sonra uzun sefer edip, saçı dağınık toz içinde, yiyeceği, içeceği, giyeceği harama ve haramla gıdalanmış bir adam zikretti, ellerini semaya kaldırmış, ya rab yarab diyor buna nasıl icabet olunsun" Bu kelamda peygamber (s.a.v) duanın adabına ve kabul olmasını gerektiren sebeplerine ve kabulüne engel olan şeylere işaret etmiştir, duanın kabulüne gerektiren sebebleri dört olarak zikretmiştir:
Birincisi: Uzun sefer, sefer yalnızca duanın kabulünü gerektirir, Ebu Hureyre (r.a) hadisinde olduğu gibi peygamber (s.a.v) buyurdu: Üç dua şüphesiz müstecaptır: Mazlumun duası, yolcunun duası ve babanın çocuğuna olan duası" (1) Bunu Ebu Davud, İbni Mace ve Tirmîzi taric etti, bunun benzeri ibni Mesuddan da rivayet edildi.
Yolculuk ne zaman uzun olursa icabete daha yakın olur, çünkü bunda nefsin kırılma vatandan gariblik ve meşakkata katlanma vardır, kırıklık duanın kabulünün en büyük sebeblerindendir.

_____
(1) Bunu Ahmed, Buharî edeb'te, Ebu Davud ve Tirmîzi tahric etti.
İkincisi: Giyside ve görünüşte tozlanma ve saç dağınıklığıyla bir dağınıklığın oluşu, buda yine peygamber (s.a.v)'den meşhur olan hadise göre duanın kabulünün sebeblerindendir: (S: 191) Nice saçı dağınık, tozlu elbisei, eski kapılardan kovulmuş vardır ki, eğer Allah'a yemin etse Allah onun yeminin doğru çıkarır. (1) Peygamber (s.a.v) yağmur duasına çıkınca eski elbiseyle mütevazi olarak ve niyaz ederek çıktı. (2) Mutarrif bin Abdullah'ın kardeşinin oğlu hapsedildi en eski elbiselerini giydi ve eline bir aldı, ona bu nedir? denilince, Rabbime zillet gösteriyorum beki beni kardeşimin oğlu için şefaatçi yapar, dedi. (3) Üçüncüsü: Elleri semaya kaldırmak, bunun vesilesiyle duanın kabulü ümid edilen adabtandır.
Selman (r.a)'dan rivayet edilen hadiste peygamber (s.a.v) buyurduki: Allah hayalıdır, cömertir, adam iki elini kaldırdığı zaman boş sıfır olarak çevirmekten haya eder. Bunun imam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, ve İbni Mace tahric etti. Buna benzer Enes ve Cabir'de de rivayet edildi.
Peygamber (s.a.v) yağmur duasında iki elini koltuk altının beyazı görünene kadar kaldırıyordu. (4) Bedir savaşı günü ellerini müşriklere karşı zafer dilemek için kaldırdı hatta ridası iki omuzundan düştü. (5)
Peygamber (sav)'in duada ellerini kaldırışı hakkında çeşitli rivayetler edildi, bazıları: (S: 192) Sadece şehadet parmağıyla işaret ediyoru, ondan bunu minber üzerinde yaptığı rivayet edildi (6), bunu bineğine binince deyaptı. (7)
Alimlerden bir grup namazda konut dualarında şehadet parmağıyla işaret ediyordu, Evzai, Said bin Abdul Aziz, İshak bin Raheveyn onlardandır. İbni Abbas ve başkası dedi ki: İşte bu duada ihlastır. İbni Sirin dedi ki: Allah'ı övdüğün zaman bir parmamla işaret et" Yine onlardan: Peygamber (s.a.v) ellerini kaldırdı elinin dış tarafını kıbleye iç tarafını yüzüne doğru çevirdi. (8)
Bu sıfat peygamber (s.a.v)'den yağmur duasında rivayet edildi (9) bazısı bu şekil üzere kaldırmayı yağmur duasından müstehap gördü, Cevzecani onlardandır. Seleften bazısı daki: Bu şeklide üzere kaldırmak tazarrudur yakarış.Yine bunun aksi rivayet edildi, yine bu peygamber (s.a.v)'den yağmur duasında rivayet edildi (10) Seleften bir topluluğun

böyle dua ettiği rivayet edildi, İbni Ömer, İbni Abbas ve Ebu Hureyre (r.a) onlardandır.
Peygamber (s.a.v)'den sığındığı zaman bu şekilde yaptığı rivayet edildi. (11)
(S: 193) Yine onlardan iki elini kaldırdı, iki avcunu semaya elinin arka kısımlarını yere doğru kıldı.
Allah tealadan isteyişte bu şekilde isteme hakkında bir çok hadis variddir.
İbni Ömer, Ebu Hureyre ve İbni Sirin'den bu duanın Allah'tan bir şey istemek için olduğunu rivayet edildi.
Yine onlardan: Bunun aksi, oda elleri ters çevirip arka tarafını göğe, iç kısmını yere doğru yapmaktır.
Müslimin sahihinde Enes (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in yağmur duası yapıp ellerini üstüyle semaya işaret ettiği rivayet edildi.
Bunu imam Ahmedde tahric etti, lafzı şudur: İki elini açtı iki elinin sırtını göğe doğru kıldı.

_____

(1) Müslim, İbni Hibban, Hakim ve Ebu Nuaym Ebu Hureyre (r.a)'dan tahric etti, sahihtir. (2) Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi tahric etti ve doğruladı. (3) Zehebi ve ibni Asakir tarihinde rivayet etti. (4) Müttefak aleyhl, Ahmed Buharî ve Müslim Enes'den tahric etti. (5) Hadis sahihtir, Müslîm, İbni Hibban ve Tirmîzi İbni Abas (r.a)'dan tahric etti. (6) Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim, Nesaî ve Ebu Davud tahric etti, İbni Hibban doğruladı.(7) Müslim tahriç etti. (8) Beyheki, ibni ebi Şeybe Abdurrazzak tahric etti. (9) Hadisi Buharî, Müslim ve İmam Ahmed Enes bin Malik'ten tahric ette (10) Müslim Enes (r.a)'den tahric etti (11) Ahmed bunu mürsel olarak Saib b. Hallad ensariden oda babasından rivayet etti, isnadında ibni Lehia var, zayıftır heysemi isnadı güzeldi, dedi.
Bunu Ebu Davud da tahric etti, lafzı şudur: Peygamber (s.a.v) şu şekilde yağmur duası yaptı iki elini uzattı, avuç işlerini yere doğru çevirdi.
İmam Ahmed Ebu Sadi Hudri'den şöyle dediğini tahric etti. Peygamber (s.a.v) arafatta vakfedeyken şöyle dua ediyordu: İki elini meme hizasına kaldırdı ve avuçlarının içini yere doğru kıldı.
Hammad bin Seleme de peygamber (s.a.v)'in Arafatta ellerini kaldırışını böyle vasfeti.
İbni Sirinden rivayet edildiki: İşte bu sınanmandır.
Dördüncüsü: Ruhubiyetini tekrarlayarak Allah'a ısrar etmek, buda duanın icabetinin istendiği şeylerin en büyüğündendir.
(S: 194) Bezzar Ayşe (r.a)'den merfu olarak tahric etti. Kul Ya Rab deyince, Allah: Lebbeyk kulum, iste sana verilecek der.
Taberani ve başkası Sa'd Bin Harice'den tahric etti, bir kavim peygamber (s.a.v)'e yağmur kıtlığını şikayet etti. "Binekler üstüne diz üstü çökün Ya Rab, ya Rab, diyeniz" buyurdu. Şehadet parmağını göğe kaldırır kendilerine yağmur yağdırıldı, hatta yağmurun durması hoşlarını gitti. (1)
Müsned ve başkasında Fadl bin Abbas (r.a)'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Namaz ikişer ikişerdir, her iki rekatla bir teşehhüddür, tazarru ve huşudur, tezelküldür, el kaldırmadı, duada elleri rabbine kaldırıp yüzünü ona dönüp: Ya Rab, ya Rab demendir, kimi bunu yapmaz o (namaz) noksandır. (2)

Yezid er Rakkaşi Enes'ten merfu olarak rivayet ettiki: Hangi bir kul ya Rab, ya Rab'ya Rab dese Rabbi ona lebbeyk (buyur) lebbeyk der. (3)
Ebud Derdave İbni Abbas (ra)'dan Allah'ın en büyük isminin: Rabbi, Rabbi olduğunu söyledikleri rivayet edildi. (4)
(S: 195) Ata'dan şöyle didiği rivayet edildi: Kul üç defa Ya Rab ya Rab derse Allah ona bakar bunu Hasan'a zikretti ve siz kuran okumuyor musunuz?, dedi sonra şu ayeti okudu: Onlar, ayakta dururken otururken, yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derinderin düşünürler (ve şöyle derler) Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru. Ey Rabbimiz! Doğrusu sen kimi cehenneme koyarsan artık onu rüsvay etmişsindir. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktu. Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz rabbinize inanın! diye imana çağıran bir davetçiyi peygamberi, kuranı) işittik hemen iman etik. Artık bizi günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi, ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz!. Rabimiz! Bize peygamberlerin vasıtasıyla vadettikelrini de ikram et ve kıyamet gününde bizi rezil rüsvay etme; şüphesiz sen vaadinden caymazsın!) (5)
Kim Kur'andaki duaları düşünürse çoğunlukla Rab ismiyle açıldığını görür, Allah tealanın şu kavli gibi: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da ahirete de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru!) (6) Ve Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey rabbimiz! bize gücümüzün yetmediği işlerde yükleme. Bize affet ! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et.) (7) ve Rabbimiz ! Bizi hidayete erdikten sonra kaplerimizi eğriltme!) (8) Buna benzer kuranda çoktur.
Malik ve Süfyan duada ey efendim diyen hakkında soruldu: Dedilerki: Ya Rab, der Malik şunu ekledi: Peygamberin dualarında dedikleri gibi.
Duanin icabetine engel olan şeylere geçince: Peygamber (s.a.v) yemekte, içmede, elbisede ve gıdalanmakta haramda ileri gitmektir, bu manada İbni Abbas hadisinde daha önce geçti.

_____

(1)
Zayıftır. Taberani Bezzar, Buhari tarihinde tahric etti. (2) Senedi zayıftır. Ahmed ve Tirmizi Fadl'den tahric etti. (3) Sahihtir. (4) Mevkuftur. İbni Ebi Şeybe Ve Ebu Hatim tahric etti. (5) Ali İmran: 191-194 (6) Bakara: 201 (7) Bakara: 286 (8) Ali İmran: 8
Peygamber (s.a.v) Sa'da buyurduki: Yiyeceğiniz temiz tut duası müstecap olan olursun. Helal yemek, içmek giymek ve gıdalanmak duanın icabetini gerektiren sebeptir. İkrime bin Ammar rivayet etti, dekiki: Bize Esfar anlattı, deki: (S: 196) Sa'd bin Ebi Vakkas'a denildi ki: Rasulullah'ın (s.a.v) ashabının arasında nasıl senin duan müstecap olur? Dedi ki: Ağzıma aldığım lokmanın nerden gelip nerden çıktığını biliyorum. Vehb bin Münebbih'ten şöyle dediği rivayet edildi: Kimin, Allah'ın duasını kabul etmesi hoşuna giderse yiyeceğini temiz tutsun. Sehl bin Abdullah'tan şöyle dediği rivayet edildi: Kim kırk gün helal yerse duası müstecap olur."
Yusuf bin Esbat'tan şöyle dediği rivayet edildi: Bize kulun yiyeceği haram olursa duasının göklerden hapsedileceğ i ulaştı.
Peygamber (s.a.v)'in: Ona nasıl icabet edilsin" sözü sorudur, şaşkınlık ve kabulünün uzaklığını bildirmek için kullanılmıştır, icabetin imkansız oluşu ve tamamen engel olacağı hususunda açık değildir, bundan şu sonuç çıkar: Haramda ileri gidip onunla gıdalanmak icabete engeller olanlar cümlesindendir, bu engeli engel olmaktan engelleyecek bir şey bulunabiir, aynı şekide fiili haramları işlemek ve farzları tekk etmekte icabete mani olabilir, hadisi şerifte olduğu gibi: İyiliği emretme, kötülükten yasaklamayı terk etek hayırlıların duasının kabulüne engeldi taat fiilleri duanı icabetini gerekli kılar. (1)
Bunun için mağarada kaya üzerlerine kapananlar Allah için ihlaslı yaptıkları salih amellerle tevessül yapınca ve onlarla Allah'a dua edince duaları kabul edildi. (2)
(S: 197) Vebh bin Münebbih dedi ki: Amelsiz dua edenin misali yaysız atış yapan gibidir." (3)
Yine ondan şöyle dediği rivayet edildi: Salih amel duayı ulaştırır" Sonra Allah tealannı şu kavlini okudu: Ona güzel kelime yükselir ve salih amel onu yükseltir) (4) Ömer bin Hattab (r.a)'tan şöyle dediği rivayet edildi: Allah'ın haram kıldığından sakınmakla dua ve tesbih kabul edilir.
Ebu Zer (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi: Yemeğe tuzun yettiği gibi duada da iyilik yeter. (5)
Muhammed bin Vasi'dedi ki: Az bir takvayla birlikte dua yeter. Süfyan'a denildiki: Allah'a dua etsin? dedik: Günahları terk etmek duadır. Leys dedi ki: Musa (a.s) İki elini kaldırmış gayretle Allah'tan istekte bulunanbir adam gördü, ve dedi ki: Ya Rabbi kulun sana kendisine merhamet edinceye kadar sana dua etti, sen merhametlilerinen merhametlisin, onun (adamın) haceti husunuda ne yaptın, Allah teala: Ey Musa,o benim hakıma bakıncaya kadar elini kopuncaya kadar kaldısa bile onun ihtiyacına bakmam, buyurdu.
Taberani zayıf bir isnadla İbni Abbas (r.a)'tan manası merfu olarak tahric etti. Malik binh Dinar dedik: İsrail oğularına birbela geldi, bir çıkış aradılar. Allah teala onların peygamberine onlaraşunu haber vermesini vahyetti: Sizyüksek yerere pis bedenlerle çıkıyorsunuz, siz kan akıttığınız ve evlerinizi haramlarla doldurduğunuz avuçlar bana açıyorsunuz, şimdi benim gazabım sizin üzerinize şiddetli oldu ve benden ancak uzakleşmanız ziyadeleşecekti, buyurdu, Selefin bazısı dedi ki: İcabeti yavaşlatma,onun yolları masiyetlerle kapatılmıştır,ş şairlerin bazısı bu manayı almış ve demişki:
Her sıkıntıda ilaha dua ediyoruz sonra sıkıntılar gidince onu unutuyoruz
duaya nasıl icabet ümit ediyoruz icabetin yolunu günahlarla kapattık.

_____

(1) Ahmed, Bezzar, İbni Mace, İbni Hibban sahihinde Ayşe (ra)dan tahric etti. (2) Buhari, Müslim İbni Hibban Abdullah bin Ömer'den tahric etti. (3) Ebu Nuaym hilyede Abdullah bin Mübarek'ten, Oda Vehb bin Münebbihten rivayet etti. (4) Fatır suresi ayet: 10 (5) Abdullah bin Ahmed babasından rivayet etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah Teala'nın Rasulullah Uymayı Emretmesi ve Ona İtaatın Allah'a İtaat Demek Olduğu

Allah Teala şöyle buyuruyor:
"Muhakkak ki, sana beyat edenler aslında Allah'a etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini ozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Alah'a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükafat verecektir" (Feth: 48/10)
Bir diğer ayette de Allah Teala şöyle ferman etmektedir:
"Kim Rasulü itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur"
(Nisa: 4/80)
İmam Şafii de şöyle der:
"Allah Teala onlara, Rasulüne itaatın kendisine itaat demek olduğunu bildirmiş ve şöyle buyurmuştur: Hayır; Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"
(Nisa: 4/65)
Bize ulaşan habere göre -yine de en iyisini Allah bilir- bu ayet bir toprak meselesi yüzünden Zübeyr'i dava eden, peygamberimizin de Zübeyr'in lehine karar verdiği kişi hakkında nazil olmuştur. İşte peygamberimizinverdiği bu hüküm Rasulullah'ın bir sünnetidir, yoksa hakkında ayet nazil olarak verilmiş bir hüküm değildir"[1]
Buhari ile Müslim, Abdullah b. Zübeyr'den rivayet ederler: Ensardan bir zat, çorak arazideki hurmalıkları suladıkları su kanalının kullanımı hususunda Zübey'i dava eder. Ensari:
-Suyu sal da gelsin, der. Zübeyr de suyu salmaya yanaşmaz. Neticede Rasulullah'a (s.a.v.) davalışırlar. Rasululah (s.a.v.):
- Ya Zübeyr! Önce sen sula, sonra da komşuna sal, deyince Ensari itiraz eder:
-Halanın oğlu olduğu için onu kolluyorsun. BU söz üzerine Rasulullah'ın (s.a.v.) beti benzi atar ve Zübeyr'e:
-Zübeyr! Tarlanı sula, sonra da su kapağına dek doluncaya kadar suyu salma, der.[2]
Zübeyr şöyle der:
"-Vallahi kanaatıma göre şu ayet bu mesele hakkında nazil olmuştur:
"Hayır; Rabbine and olsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hussunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden.."
Buhari ile Müslim Ebu Hureyre'den şu hadisi rivayet ederler: Rasululah şöyle buyurdular:
"Bana itaat eden Allah'a itaat olur. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur"[3]
Buhari, Cabir b. Abdillah'tan şu hadisi rivayet eder:
Peygamberimiz uyurken melekler yanına gelir. Bazıları "uyuyor", bazıları da "gözü uyur ama kalbi uyanıktır" der. Kendi aralarında:
- Bu dostunuzun durumu bir misale benzer. Hadi onun durumuyla ilgili bir misal verin, derler. Sonra da şöyle söylerler:
- Bu zatın durumu yeni bir ev yapıp, bir zayefet tertip eden kimseye benzer. Bu zat ziyafete çağırmak için etrafa davetçi gönderir. Kim davete icabet ederse, eve girer ve ziyafetten yer. Kim de davete icabet etmezse eve girmez ve ziyafetten de yemez.
Melekler daha sonra kendi aralırnda "bu misali ona yorumlayın da anlasın" derler. Birkısmı şöyle söyler: "Fakat uyuyor". Diğer bir kısmı da "gözü uyur ama kalbi uyanıktır" derler. Sonra da misali şöyle yorumlarlar:
-Ev cennettir. Davetçi Muhammed'dir. Kim Muhammed'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de Muhammed'e asi olursa Allah'a isyan etmiş olur. Muhammed insanlar arasında hak ile batılı birbirinden ayırıcı noktadır.
Buhari Ebu Hureyre'den rivayet eder: Rasulullah şöyle buyurdular:
-Yüz çevirenler hariç ümmetimin tamamı cennete girecektir. Sordular:
-Ya Rasulullah! Yüz çevirenler kimlerdir? Cevap verir:
-Bana itaat eden cennete girer, isyan eden de yüz çevirmiş olur.
İmam Şafii de şöyle der
-Alalh Teala kur'an'ında şöyle buyuruyor:
"(Ey müminler!) Peygamberi, kendi aranızda birbirinizi çağırdığınız gibi çağırmayın. İçinizden birini siper ederek gidenleri, muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeble onun emrine aykırı davrananlar, başlarınabir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar"
Beyhaki, Sufyan'dan "onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden...sakınsılar" ayetinde geçen beladan muradın "Allah'ın kalplerini mühürlemesi" olduğunu nakleder.
İmam Şafii de şöyle der:
Allah Teala Rasululah'ın kendilerine emrettiği herşeyi yapmalarını, nehyettiği herşeyden de kaçınmalarını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Peygamber size neyi verdiyse onu alın. Neden de yasakladıysa ondan sakının"
Buhari ve Müslim de İbnu Mesud'dan şöyle dediğini rivayet eder:
"-Dövme yapana, yaptırana, güzelleşmek için kaşlarını yolana, dişlerini inceltene, Allah'ın yarattığı şekli değiştirenlere Allah lanet etsin"
İbnu Mesud'un bu sözü Ümmü Ya'kub denilen bir kadına ulaşınca, kalkıp gelir: "Bana gelen habere göre şöyle şöyle demişsin" der. İbnu Mesudda:
-Rasulullah'ın lanet ettiğine ben niye lanet etmeyeyeim ki? Hem Kur'an'da da bu huus geçmiyor mu ki, deyince, kadın:
-İki kapak arasını okudum fakat bu dediğini bulamadım, der. İbnu Mesud da şöyle der:
- Kur'an'ı okumuşsan onu bulmuşsundur. Sen Kur'an'da "peygamber size neyi verdiyse onu alın, neden de yasakladıysa ondan sakının" ayetini okumadın mı?
- Okudum.
- Hah işte! Rasulullah (s.a.v.) (benim saydığı) şeyleri yasaklamıştır
İmam Şafii bu konuda şunu söylüyor:
Allah Teala şöyle buyurarak Rasululah'ın doğru yola götürdüğünü beyan etmiştir:
"Fakat biz onu (kitabı) kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin"
İmam Şafii şunu da der: Allah Teala'nın Rasulullah'a tabi olunamasını farz kılışı Rasulullah'ı görenler ile onlardan sonra kıyamete kadar gelenleri kapsar.
Beyhaki bundan sonra senediyle beraber Meymun b. Mihran'ın
"birşey hakkında ihtilafa düşerseniz, onu Allah'a ve Rasulüne arz ediniz" (Şura: 42/52)
ayetiyle ilgili olarak şöyle dediğini rivayet eder:
- "Alimler şöyle demiştir: Allah'a (c.c) arz etmekten murad, kitabıdır. Rasulüllah'a (s.a.v) arz etmekten murad, vefat ettikten sonra sünnetine arz edilmesidir."
Beyhaki daha sonra Ebu Davud'un Ebu rafi'den rivayet ettiği hadisi zikreder:Rasulüllah (sav) şöyle buyurdular:
"Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak, kendisine emrettiğim veya nehyettiğim bir haber geldiğinde "bunu bilmiyoruz. Biz Kuran'da bulunduğumuz tabi oluruz" derken bulmayayım."
İmam şafii de şöyle der: Bu hadis, onunla ilgili Kuran'da bir ayet bulamasalarbile müminlerin Rasulüllah'tan (s.a.v) gelen emre uymayanları bildirip, buna uymanın zaruri olduğunu ortaya koymaktadır.
Beyhaki daha sonra yine Ebu Davud'dan, el-İrbat b. Sariye'den gelen hadisi zikreder:
O an beraberinde bulunan ashabı da bulunduğu halde (fethetmek üzere) Rasulüllah (s.a.v) ile birlikte Hayber'e geldik. Hayber'in başındaki adam da azılı bir kafirdi. Rasulüllah'ın (s.a.v) gelip şöyle dedi:
-Ya Muhammed! Eşeklerimizi boğazlayıp, ürünlerimizi yiyip, kadınlarımıza da vurma hakkınız varmı?
Bu söz üzerine Rasulüllah (s.a.v) celallendi ve şöyle buyurdu:
-İbnu Avf! Atına atla git te (ashabıma cennete sadece müminlerin gireceğini ve) namaza toplanmalarını söyle.
Onlar da toplandılar. Rasulullah namazı kıldırdıktan sonra ayağa kalkıp şöyle hitap etti:
- Sizden biriniz koltuğuna yaslanıp, Allah sadece Kur'an'da haram kıldığı şeyleri yasaklamıştır diye düşünerek böyle mi zanneder? Dikket eden! Vallahi ben de bazı şeyleri emrettim ve anlattım. Bazı şeyleri de yasakladım. Benim emirlerim ve yasaklarım da yanı Kur'an gibidir, belki de daha önceliklidir. (Bilesiniz ki) Allah Teala sizlere, izin verilmedikçe zimmilerin evine girmezinizi, kadınlarına vurmanızı ve gerekli öşrü verdileri takdirde ürünlerini yemenizi yasaklamıştır.[4]

[1] Risale: 82-3.
[2] Buhari Tefsir sure: 4; Sulh: 12; Müsakat: 6-8; Müslim Fedail: 129; Ebu Davud Ekdiyye: 31; Tirmizi Ahkam: 26; Tefsir sure: 4;; İbnu Mace Mukaddime: 2; Ruhun: 2; Nesai Kudat: 19-27; Müsned: 1/66, 4/5.
[3] Buhari Ahkam: 1; Cihad: 109; Müslim İmaret: 32-3; Nesai Bey'at: 27; İstiaze: 49; İbnu Mace Mukaddime: 1; Cihad: 39; Müsned: 2/253, 270, 313, 386, 416, 467, 471, 511.
[4] Ebu Davud: 3050; Beyhaki Sünne: 9/204.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnet'e Uymayı Emir ve Tavsiye Eden Bazı Hadisler;

"Kendi hevanız (arzu ve istekleriniz) Benim getirdiğime uymadıkça iman etmiş olmazsınız."[1]

İmam Nevevi der ki; "Efendimizin bu ifadesi kişinin amelini, Kitab ve Sünnetin ölçülerine vurup kendi arzularına muhalif davranmak suretiyle, Peygamber sallallahu aleyhi vesellemin getirdiklerine tabi olması gerekir. Bu Allah Tealanın şu ayetindekinin benzeridir; "Allah ve Rasulü bir iş hakkında hüküm verdiği zaman mümin erkek ve mümine kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur."(Ahzab 36) Hiç kimseye Allah ve Rasulü ile birlikte uyacağı bir iş ve istek olamaz."[2]
Aliyyül Kari; hadisteki "mümin olmaz" ifadesini, imanın aslını nefyeden bir ifade olarak anlamanın mümkün olduğunu söylemektedir. Zira Efendimiz sallallahu aleyhi vesellemin getirip tebliğ ettiği inanç esaslarını benimseyememiş kişi mü'min değildir. Nitekim biz, dinin inanç esaslarını kabul ettiği halde hükümlerine uymayanlara fasık, hükümlerine uyar göründüğü halde aslını kabul etmemiş olanlara da münafik diyoruz.[3]
"Ey insanlar! Size, onlara yapıştığınız takdirde asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum; Allah'ın Kitabı ve Sünnet'im."[4]
"Sünnetimi canlandıran beni seviyor demektir. Beni seven de cennette beraberimde olacaktır."[5]
"Ümmetimin fesada düştüğü zamanda sünnetimi yerine getirene yüz şehid sevabı vardır."[6]
"Dinin elden gidişi sünnetin terkiyle başlar. Bir halatın iplik iplik ortadan kalkmasıgibi din de sünnetlerin bir bir terki ile ortadan kalkar."[7]
"Nefsim kudretiyle yaşayan Zat'a andolsun, devenin kaçıp gitmesi gibi Allah'tan kaçıp giden hariç hepiniz cennete gireceksiniz." Dediler ki; "Ey Allah'ın Rasulü! Cennete girmekten imtina eden kimdir?" buyurdu ki; "Kim bana itaat eder (sünnetime boyun eğer)se cennete girer. Kim de bana isyan ederse (sünnetimi bırakırsa) hakikaten o, cennete girmekten imtina etmiştir."[8]

---

[1] Beyhaki Medhal(1/188) Kurtubi(16/167) İbni Kesir(1/521) Fethul Bari(13/289) Feyzul Kadir(5/295) Hatib(4/368) İbni Cevzi Zemmul Heva(s18) Suyuti Miftahul Cenne(s47) Kunuzul Hakayık(9408) Deylemi(7791) Begavi Şerhus Sünne(1/212 no:104) Futuhatul Vehbiyye(s288) Nevevi Şerhu Erbain(41) Kenzul Ummal(1084) Tahkimi Sadat(167) Hakiym Tirmizi(4/164) Hadimi Berika(1/240) Ahmed Rıfai Mecalis(s40) İbni Hacer elHeytemi Sevaikul Muhrika(s460) Bursevi Ruhul Beyan(Tenvirul Ezhan-2/441) Mektubatı Rabbani(1/807) Mişkat(1/55 no:167) Mesabihus Sünne(1/160) Mevahibu Ledunniye(2/129) İbni Ebi Asım Sünne(1/12) Ali Bin Hasen ElVasıti Hulasatul İksir(s95) Züherul Firdevs(4/217) Mefatihul Cinan Şerhu Şir'atil İslam(s11) İbni Müflih Adabuş Şeriyye(2/65) Fazlur Rahman Siret(2/539) İbni Receb Cami(s386)
[2] Muhyiddin Nevevi Şerhu Hadisi Erbain(s84)
[3] Aliyyul Kari Mirkatul Mefatih(1/201)
[4] Darekutni(4/245) Lalekai Şerhu Usul(1/80) Hakim(1/93) İbniHazm İhkam(6/810) Beyhaki(10/114)
[5] CamiusSagir(8346) Feyzul Kadir(6/40) İbniNasr esSalat(714) Cem'ül Fevaid(140) Şifa(406) Tirmizi(ilm 16) İbni Mace(15)
[6] Ebu Nuaym Hilye(8/200) Mecma(1/172) Suyuti EbvabusSeade(40) Deylemi(6608) Tergib(1/5) Beyhaki Zühd(63) İbniAdiy(2/739)
[7] Darimi(98) İbniCevzi Telbisu İblis(s18) elBid'e(66)
[8] Buhari(6838) Ahmed(2/361) Hakim(1/55,56,4/247) İbni Hibban(17) Taberani Evsat(1/449) Fethul Bari(13/214) Mecma(10/70) İbni Hazm İhkam(3/270)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bunların Sapmaları:

1- Akıllarıyla nasları reddedenlerin durumu, aklıyla secde etmeyi reddeden İblis Şeytana benzer.
2- Şeriatın bir çok yerine itiraz eden, Hz. Peygamber Nübüvvetine karşı çıkan kimse de, inkarcılara benzer.
3- Bu tutumları, Peygamberi tekzip etme, onu hatalı görme, sem'iyatın delillerini iptal ederek Peygamberin haber verdiği ilim yolunu kapatmaya götürür.
4- Vahyin naslarına akılla muarız olmak, felsefe kaidesine göre Nübüvveti ikrar etmekdir. Çünkü bunlarda vahyi tabidir metbu değildir. Bu ise, Nübüvvete gerçek iman değildir. Çünkü Nübüvvet ve haberler yoluyla idrak edilen şeyler akılla idrak edilemez.
5- Bunlar Peygamberin getirdikleri hiçbir şeyden istifade etmemişler, çünkü ona müracaatta bulunmamışlardır. Dolayısı ile onların indinde onun varlığı yok gibidir. Daha ötesi, onun getirdiklerini tekzip, itiraz ve tevil yoluyla defetmişlerdir.
6- Allah'ın yeryüzündeki hikmetlerinden biri de, peygamberlere muhalefet edenlerin akıllarını fesada uğratmasıdır.
7- Bütün bunlar, Peygamber ve şer'e tabi olmayıp, hevaya tabi olmaktan kaynaklanmaktadır.
8- Bu hatalı metodları kendilerini, Allah ve Peygamber hakkında yanlış bilgi vermeye götürmüş ve ilimsiz konuşmaya sevk etmiştir.
9- Kelamcıların bu tutumu kendilerini, aralarında ihtilaf, tefrika ve çekişmeye götürmüş, en fazla ihtilaf eden kimseler haline getirmiştir.
10- Tahayyür ve şüphe içerisinde kalmışlardır. Kelamcıların kendi ifadelerinden şüphe ve şaşkınlık içerisinde olduklarına dair kelamcı Şehristani, Razi ve diğerlerinden nakiller gelmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahmed Emin'in Hadis İnkârcılığı: İddiaları:

1. Mütevatir hadisler yedi sayisini geçmez.
2. Hadisler, hafizalarda kalip uzun müddet yaziya geçirilmedigi için güven duyulmaz.
3. Hadisler, Hz. Peygamberin sagliginda bile uydurulmaya baslanmistir.
4. Hz. Peygamberin döneminden sonraki dönemlerde hadislerin artma sebebi uydurma hareketinden kaynaklanmaktadir.
5. Sahis, yer, kabile faziletleri ile ilgili bütün hadisler uydurmadir.
6. Muhaddisler, hadislerin metin tenkidini yapmamislar. Hadislerin vakaya uyup uymadigi üzerinde durmamislardir.
7. Hadisçiler cerh ve tadil kaidelerinde çok ihtilaf etmisler, dolayisiyla hadislere hüküm bina etmede ihtilaf edilmistir.
- Ahmed Emin eserlerinde, Goldziher'in fikirlerini tamamen kabul edip kendi görüsleriymis gibi takdim eder.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- İhtida Heyetleri:

Nasr Suresi'nde, önceden haber verilmiş olan, Mekke'nin fethiyle başlayacak olan kitleler halinde İslâm'a girme hadiseleri de sünnetin yayılmasında fevkalâde müessir olmuştur. Zira, Mekke'nin fethedilmesinden sonra, her taraftan kabîleler Medîne'ye heyetler göndererek, müslüman olmak ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le anlaşmak üzere harekete geçmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), anlaşma yapmak üzere kabilelerini temsilen gelen heyetleri hususî bir ihtimamla kabul ediyor, onları, durumlarına göre akrabalarının, dostlarının yanlarına veya "misafir ağırlama" hizmeti veren bazı evlere yerleştiriyordu. Mescid-i Nebevi'ye yerleştirdikleri de oluyordu. Bu gelenlerle bir iki gün içinde anlaşıp geri çevirdiğine rastlanmaz. Aksine, bazan memleketlerini özletecek kadar birkaç hafta alıkoyup "Kur'ân ve Sünnet" öğretiyordu. Ayrılıp giderken, öğrendiklerini geride bıraktıklarına öğretmelerini tavsiye eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) heyet üyelerini memnun kılmaya büyük ehemmiyet veriyor, her bir ferdine ayrı ayrı gönül alıcı hediyelerde bulunuyordu.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölüm ânında ifade ettiği en son vasiyetlerinden birinin "gelen heyetlere verilmekte olan hediyenin ihmal edilmemesi" olması, elçi meselesinin onun nazarındaki ehemmiyetini gösterir. Nitekim, taşra cemaatlerinin İslâmlaşmasında mukni, muallem ve de memnun kılınarak -yani sadece İslâm'ın hakkâniyetine inandırılıp İslâm öğretilmekle kalmayıp kalpleri de kazanılmış olarak- geri çevrilmiş olan bu heyet mensuplarının rolü büyük olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan onların yaptıkları rivayetlere kitaplarımızda sıkça rastlarız. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/21-22.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

191) Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti

Bu bölümdeki 7 Hadis-i Şeriften; cemaatle kılınana namazın tek başına kılınandan 27 kat daha faziletli oluşunu, ezanın okunuşu işitilirse mutlaka cemaate gitmenin gerekli oluşunu, cemaate gelmeyenlerin Peygamberimiz tarafından evlerinin yakılması isteğini içinden geçirdiğini, cemaate devam etmenin peygamberimizin sünneti olduğunu münafıkların cemaatı terk ettiklerini, kırda ve yolda da olsa üç kişi cemaatle namaz kılmazlarsa şeytana mağlup olabileceklerini öğreneceğiz. [1]

1066. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir."[2]

1067. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimsenin cemaatle kıldığı namazın sevabı, evinde ve çarşı pazarda kıldığı namazdan yirmi beş kat daha fazladır. O kimse abdestini güzelce alıp, sonra sadece namaz kılmak maksadıyla mescide giderse attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir, bir hatası da silinir. Namazını kıldıktan sonra abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde kaldığı müddetçe, melekler ona:
Allahım! Ona rahmetinle muamele et, ona acı! diyerek dua etmeye devam ederler. O kimse namazı beklediği sürece namazda imiş gibidir."[3]

1068. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e âmâ bir adam gelip:
– Yâ Resûlallah! Beni mescide götürecek bir kimsem yok, diyerek namazı evinde kılabilmek için Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den kendisine müsaade etmesini istedi. Peygamber Efendimiz de müsaade etti. Âmâ dönüp giderken Resûl–i Ekrem onu çağırarak:
– *"Sen namaz için ezan okunduğunu işitiyor musun?"* diye sordu. Âmâ:
–Evet, cevabını verdi. Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"O halde davete icâbet et, cemaate gel"* buyurdular.[4]

1069. Kendisine Amr İbni Kays da denilen meşhur müezzin Abdullah İbni Ümmü Mektûm *radıyallahu anh :*
–Yâ Resûlallah! Muhakkak ki Medine'nin zehirli haşereleri ve yırtıcı hayvanları çoktur, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Hayye 'ale's–salâh, hayye 'ale'l–felâh'ı işitiyor musun? Öyleyse mescide gel"* buyurdu.[5]

* İslam toplumunda devlet başkanı veya yetkili bir makamdan namazın evde kılınabileceğine dair (aşırı soğuk ve yağmur gibi sebepler) bildiri yapılmadığı taktirde namaz mutlaka camilerde cemaatle kılınacaktır. [6]

1070. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederek söylüyorum, içimden öyle geçiyor ki, odun toplamayı emredeyim, odun yığılsın. Sonra namazı emredeyim, ezan okunsun. Daha sonra bir adama cemaate imam olmasını emredeyim. En sonunda cemaate gelmeyen adamlara gidip onlar içindeyken evlerini yakayım."[7]

* Hadisin tamamından anlayacağımız şudur ki, camilere ve cemaate gelmeyenler dünya malını ve menfaatini arttırmayı düşünüyorlar da ahireti hiç hesaba katmıyorlar paça ve etli kemik hesabı basit menfaatler olduğunu sezseler buraya da gelirlerdi denmek suretiyle insan oğlunun aşırı bir şekilde dünyaya meylettiği gözlenilmektedir. (Kıyame: 75/20-21 A'la: 87/16-17 ve benzeri ayetlerde olduğu gibi) [8]

1071. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Yarın Allah'a müslüman olarak kavuşmak isteyen kimse, şu namazlara ezan okunan yerde devam etsin. Şüphesiz ki Allah Teâlâ sizin peygamberinize hidayet yollarını açıklamıştır. Bu namazlar da hidayet yollarındandır. Şayet siz de cemaati terkedip namazı evinde kılan şu adam gibi namazları evinizde kılacak olursanız, peygamberinizin sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terkederseniz sapıklığa düşmüş olursunuz. Vallahi ben, nifakı bilinen bir münafiktan başka namazdan geri kalanımız olmadığını görmüşümdür. Allah'a yemin ederim ki, bir adam iki kişi arasında sallanarak namaza getirilir ve safa durdurulurdu".
Müslim'in bir rivayetinde İbni Mes'ûd şöyle demiştir: "Şüphesiz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize hidayet yollarını öğretmiştir. İçinde ezan okunan mescidde namaz kılmak da hidayet yollarındandır".[9]

1072. Ebu'd–Derdâ *radıyallahu anh* şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Bir köy veya kırda üç kişi birlikte bulunur da namazı aralarında cemaatle kılmazlarsa, şeytan onları kuşatıp yener. Şu halde cemaate devam ediniz. Muhakkak ki sürüden ayrılan koyunu kurt yer" buyururken işittim.[10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 320.
[2] Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 249. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 42; İbni Mâce, Mesâcid 16.
[3] Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 272. Ayrıca bk. Buhârî, Salât 87, Büyû' 49; Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Tahâret 6, Mesâcid 14.
10 ve 1056'da benzeri geçmişti.
[4] Müslim, Mesâcid 255. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 50.
[5] Ebû Dâvûd, Salât 47. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 50.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 321.
[7] Buhârî, Ahkâm 52, Ezân 29; Müslim, Mesâcid 251–254. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 48; Nesâî, İmâmet 49.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 321.
[9] Müslim, Mesâcid 256–257. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 46; Nesâî, İmâmet 50; İbni Mâce, Mesâcid 14.
[10] Ebû Dâvûd, Salât 46. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 48.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Vicadet'le Amel:

Vicâdet yoluyla elde edilen hadislerle amel edilebilir mi? sorusu bahsimizin mühim bir meselesini teşkil eder. Çünkü, günümüzde bile, zaman zaman ismi bilindiği halde kütüphanelerde mevcud tek nüshasına rastlanmayan kitaplardan bazılarının kısmen veya tamamen ortaya çıktığına, bulunduğuna şâhit olmaktayız. Acaba bu kitapların muhtevasıyla amel edilebilir mi?
Bu soruya Nevevî ve Suyûtî'nin müşterek eserleri olan Tedrîb'de şu cevap verilir:
Vicâde ile amel konusunda, Mâlikî muhaddislerin çoğunluğundan ve başkalarından caiz olmayacağı rivayet edilmiştir. Şâfiî ve ashâbının meseleye eğilenlerinden, cevazına dair rivayet gelmiştir. Hatta Şafii mezhebine mensup muhakkiklerden bazıları daha ileri giderek, bulunana güven hâsıl olduğu takdirde amelin vacib olduğunu söylemişlerdir."
Nevevî, "Bu zamanda geçerli olabilecek görüş de budur" der.
Tahkik sonucu güvene ulaşılan bulunmuş kitaplarla amel meselesinde, Şafiîler gibi düşünen İbnu's-Salâh şöyle makul bir gerekçe de söyler: "Bu meselede amel, sadece rivâyet yoluyla gelen hadislere bağlı kalsa, menkulle amel kapısı kendiliğinden kapanır. Çünkü bunun gerçekleşmesi için koşulan şartların tahakkuku zordur."
İmâmü'd-Dîn İbnu Kesir, tefsîrinin baş kısımlarında, Vicâde ile amel edilmesi gereğine Sünnet'ten bir delil kaydeder. Hadis'te Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashab'a (radıyallahu anhüm) sorar:
- *Kimlerin imanı Allah'ı (celle şânuhu) daha çok memnun kılar?*
- Melâikelerin....
- *Onlar Rablerinin nezdinde bulunsunlar da inanmasınlar bu olacak şey değil!.*
- Peygamberlerin!
- *Onlar vahiy getirsinler de inanmamış olsunlar mümkün mü?*
- Öyleyse bizlerin imanı!...
- *Ben aranızda olduğum halde nasıl inanmazsınız, olacak şey mi?*
- Öyleyse onlar kimlerdir, Ey Allah'ın Resulü?
- *Onlar, o kimselerdir ki, sizlerden sonra gelirler, bir takım kitaplar (suhuf) bulurlar ve o kitaplarda mevcut olanlara inanırlar!".*[1]

Dikkat: Vicâde yoluyla elde edilen kitaptan rivâyetle, mevcut, mevsûk ve meşhur kitaplardan rivâyet karıştırılmamalıdır. Bazı muhaddisler bir hadisle amel için behemehal sema yoluyla (yani rivayetle) elde etmek gerekir demiş ise de fukahanın tamamı şu görüşte ittifak etmiştir: "Hadîsle amel, onun sema yoluyla alınmasına mütevakkıf değildir. Bilakis, nüsha nazarında sahîh ise, dinleyerek almamış bile olsa, onunla amel sahîhtir" Ebu İshâk el-Isferâyînî, mûtemed kitaplardan -musannıfına kadar ittisâl şartı olmadan- hadîs naklinin cevâzına dâir ulemanın icma ettiğini belirtmiştir. Bu icma, hadis kadar fıkıh kitaplarına da şâmildir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/67-68.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/68.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Vefatı:

Buhârî, hicrî 256 yılında vefat etmiştir. Buhâra'ya geldikten sonra, yukarıda anlattığımız üzere Buhâra Valisi Hâlid İbnû Ahmed'le arasında çıkan tatsızlık sonunda, Vali, Buhârî'nin şehri terketmesini emreder. Buhârî kendisine bu zulmü yapanlara beddualar ederek Buhâra'yı terkeder ve Semerkant'ın bir köyü olan Hartenk'e gelir, orada bulunan akrabalarının yanına yerleşir. Bir gece, gece namazından sonra "Ya Rab yeryüzü bütün genişliğine rağmen bana daraldı, beni yanına al" diye dua eder. Bu duadan bir ay geçmeden ruhunu Râbb-i Kerîmine teslim eder.
Anlatıldığına göre, ölümünden önce Semerkant ahâlisinden ısrarlı dâvet alır, oraya gelmesini isterler. Buhârî müsbet cevap verir, yola çıkmak üzere hazırlıklarını tamamlar, hayvanına binmek üzere yirmi adım kadar atar, ama mecalinin kesildiğini görünce yatağına geri döner ve bir cumartesi gecesi, Ramazan bayramı gecesinde vefat eder.
Kabrine konduğu zaman, kabrinden miskden daha hoş bir koku çıkmaya başlar, bu hal günlerce devam eder. Halk kabre üşüşerek toprağından birer parça yağmalamaya başlar. Bunu önlemek maksadıyla kabrinin üzerine tahta parmaklık örülür.
Abdu'l-Vâhid İbnu Âdem et-Tavâsî, Buhârî ile ilgili şu rüyayı anlatır: "Rüyâmda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Ashabından bir grup etrafında olduğu halde bir yerde sabit duruyordu. Kendisine selam verdim. Selamıma mukabelede bulundu. "Ey Allah'ın Resûlü burada niye duruyorsunuz?" diye sordum. "Muhammed İbnu İsmâl'i bekliyorum!" dedi. Aradan birkaç gün geçmişti ki, Buhârî'nin ölüm haberi geldi. Hesab edince Buhârî'nin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı rüyamda gördüğüm anda ölmüş olduğu ortaya çıktı".
Buhârî öldüğü zaman 62 yaşında idi. Allah rahmetini bol kılsın.
Buhârî'nin hayatı ile ilgili açıklamaları burada tamamlarken, çocukluğu ile ilgili bir menkıbesini kaydedelim: Hayatını anlatan kitaplarda geldiği üzere, Buhârî çocukken gözlerini kaybeder. Annesi günlerce yalvarır, dualar eder. Derken bir gün rüyasında, Halîlurrahmân Hz. İbrahim (aleyhisselam)'i görür. Kendisine: "Ey kadın, Allah, senin yaptığın duaların çokluğu sebebiyle, oğlunun gözlerini geri verdi" der. Annesi uyanınca, oğlu Muhammed'in gözlerine tekrar kavuştuğunu görür.
Buhârî'den bahseden rivayetler, kendisinin de, annesinin de mücâbu'd-da've yani duaları makbul kimseler olduklarını kaydederler. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/195-196.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisi İhtisar Etmek

Hadisi ihtisar etmek: Hadisi rivayet edenin ya da nakledenin hadisten bir şeyler hazfetmesi (onları zikretmemesi)dir.
Ancak beş şart ile caizdir:
1- İstisnâ, gaye, hal, şart ve buna benzer hadisin anlamını ihlâl etmemesi
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki: *"Altını altın karşılığında misli misline olmadıkça satmayınız."; "Mahsulün olgunlaşacağı ortaya çıkmadıkça satmayınız."; "Hakim kızgın iken iki kişi arasında sakın hüküm vermesin."* Kendisine, kadın rüyada ihtilam olduğu takdirde gusletmesi gerekir mi diye soran Um Süleym'e cevap olarak söylediği: *"Suyu gördüğü takdirde evet"* diye cevap vermesi; *"Sizden herhangi bir kimse: Allah'ım dilersen bana mağfiret buyur demesin"; "Mebrur haccın cennetten başka hiçbir mükafâtı yoktur"* gibi.
Bu hadislerde Peygamberimizin *"misli misline olmadıkça"; "Olgunlaşacağı ortaya çıkmadıkça"; "O kızgın iken"; "Suyu gördüğü takdirde";"Dilersen";"Mebrûr"* lafızlarının hazfedilmesi (zikredilmemesi) caiz değildir. Çünkü bu sözleri hazfetmek hadisin anlamını ihlâl eder.
2- Hadisin zikredilmesine sebep teşkil eden bölüm hazfedilmemelidir.
Örnek: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği şu hadistir: Bir adam Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e şöyle sordu:
"Biz denizde yolculuk yapıyoruz. Beraberimizde az miktarda su taşıyoruz. O su ile abdest alırsak susuz kalırız, deniz suyuyla abdest alabilir miyiz?" Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*:
"O suyu temiz, ölüsü helâl olandır" diye buyurdu.
Burada *"o suyu temiz olandır"* buyruğunun hazfedilmesi caiz değildir. Çünkü hadis bu sebeple sözkonusu edilmiştir. Hadisten maksat ta odur.
3- Hazfedilen bölüm sözlü ya da fiilî bir ibadetin niteliğini açıklamak için zikredilmemiş olmalıdır.
Örnek: İbn Mesud *Radıyallahu anh*'dan gelen rivayete göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Sizden herhangi bir kimse namazda oturduğu takdirde: "En güzel ibadetler dualar, hoş ve temiz zikirler Allah'a mahsustur. Selam sana ey peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketleri de. Selam bizlere ve Allah'ın salih kullarına şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür" desin.
Burada bu hadiste belirtilen meşru nitelik ile ilgili herhangi bir bölümün -hadiste hazfolduğuna işaret edilmedikçe- hazfedilmesi caiz değildir.
4- Hazfedenin lafızların medlûllerini, anlamı ihlâl eden (bozan) ve etmeyen hazfi bilen birisi olmalıdır ki, farkına varmaksızın anlamı ihlâl eden bir hazifte bulunmasın.
5- Ravinin hadisi ihtisar ettiği yahut eğer tam olarak rivayet ederse ona bir fazlalık kattığı şeklinde hıfzı kötü birisi zannedilecek şekilde itham altında tutulan birisi olmaması gerekir. Çünkü böyle bir durumda hadisi kısaltması hadisin kabulünde tereddüt etmeyi gerektirir ve bu sebeple hadis zayıf olur.
Bu şart bilinen ve tedvin edilmiş kitaplar dışındaki hadisler hakkında sözkonusudur. Çünkü bu kitaplara başvurmak suretiyle tereddüt ortadan kaldırılabilir.
Şayet bu şartlar eksiksiz bulunacak olursa hadisi ihtisar etmek caiz olur. Özellikle de hadisin herbir bölümünü uygun yerinde delil göstermek için hadisin taktî'i (uygun yerlerden kısım kısım ayrılarak rivayet edilmesi) caizdir. Çünkü bu iş, muhaddis ve fukahâ tarafından çokça yapılmıştır.
Fakat daha uygun olan hadisin ihtisâr edilerek rivayet edilmesi halinde hadiste ihtisarda bulunulduğuna işaret ederek: İlâ âhiri'l-hadis (hadisi sonuna kadar zikretti) yahutta: Zekere'l hadis (hadisin, geri kalan bölümlerini zikretti) ve benzeri ifadeler kullanır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Vicadet'le Amel:

Vicâdet yoluyla elde edilen hadislerle amel edilebilir mi? sorusu bahsimizin mühim bir meselesini teşkil eder. Çünkü, günümüzde bile, zaman zaman ismi bilindiği halde kütüphanelerde mevcud tek nüshasına rastlanmayan kitaplardan bazılarının kısmen veya tamamen ortaya çıktığına, bulunduğuna şâhit olmaktayız. Acaba bu kitapların muhtevasıyla amel edilebilir mi?
Bu soruya Nevevî ve Suyûtî'nin müşterek eserleri olan Tedrîb'de şu cevap verilir:
Vicâde ile amel konusunda, Mâlikî muhaddislerin çoğunluğundan ve başkalarından caiz olmayacağı rivayet edilmiştir. Şâfiî ve ashâbının meseleye eğilenlerinden, cevazına dair rivayet gelmiştir. Hatta Şafii mezhebine mensup muhakkiklerden bazıları daha ileri giderek, bulunana güven hâsıl olduğu takdirde amelin vacib olduğunu söylemişlerdir."
Nevevî, "Bu zamanda geçerli olabilecek görüş de budur" der.
Tahkik sonucu güvene ulaşılan bulunmuş kitaplarla amel meselesinde, Şafiîler gibi düşünen İbnu's-Salâh şöyle makul bir gerekçe de söyler: "Bu meselede amel, sadece rivâyet yoluyla gelen hadislere bağlı kalsa, menkulle amel kapısı kendiliğinden kapanır. Çünkü bunun gerçekleşmesi için koşulan şartların tahakkuku zordur."
İmâmü'd-Dîn İbnu Kesir, tefsîrinin baş kısımlarında, Vicâde ile amel edilmesi gereğine Sünnet'ten bir delil kaydeder. Hadis'te Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashab'a (radıyallahu anhüm) sorar:
- *Kimlerin imanı Allah'ı (celle şânuhu) daha çok memnun kılar?*
- Melâikelerin....
- *Onlar Rablerinin nezdinde bulunsunlar da inanmasınlar bu olacak şey değil!.*
- Peygamberlerin!
- *Onlar vahiy getirsinler de inanmamış olsunlar mümkün mü?*
- Öyleyse bizlerin imanı!...
- *Ben aranızda olduğum halde nasıl inanmazsınız, olacak şey mi?*
- Öyleyse onlar kimlerdir, Ey Allah'ın Resulü?
- *Onlar, o kimselerdir ki, sizlerden sonra gelirler, bir takım kitaplar (suhuf) bulurlar ve o kitaplarda mevcut olanlara inanırlar!".*[1]

Dikkat: Vicâde yoluyla elde edilen kitaptan rivâyetle, mevcut, mevsûk ve meşhur kitaplardan rivâyet karıştırılmamalıdır. Bazı muhaddisler bir hadisle amel için behemehal sema yoluyla (yani rivayetle) elde etmek gerekir demiş ise de fukahanın tamamı şu görüşte ittifak etmiştir: "Hadîsle amel, onun sema yoluyla alınmasına mütevakkıf değildir. Bilakis, nüsha nazarında sahîh ise, dinleyerek almamış bile olsa, onunla amel sahîhtir" Ebu İshâk el-Isferâyînî, mûtemed kitaplardan -musannıfına kadar ittisâl şartı olmadan- hadîs naklinin cevâzına dâir ulemanın icma ettiğini belirtmiştir. Bu icma, hadis kadar fıkıh kitaplarına da şâmildir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/67-68.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/68.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mükaşefe Ve Rüya:

Hadis almanın muhaddislerce kabul edilen ve usul kitaplarında âdab ve şartları belirtilen hadis alma yolları yukarıda açıklanan 8 yoldan biri ile olur. Bunlar dışında başka bir yol bilinmez. Bazı kitaplarda rastlanan mükâşefe ve rüya yoluyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den telakki edildiği söylenen sözlere hadis denemez, onların, dini hiçbir değeri yoktur. Rüyayı sâdıka hak ise de, sika bir kimse rüyasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bazı sözler öğrenmiş olsa da buna hadis denemez. Rüya sadece gören kimse için bir kıymet taşır. Halbuki hadis kıyamete kadar, herkes için din ortaya koyar. Bunun yolu da objektif şartlara göre, belli kaidelere göre her zaman kontrolü tahkiki mümkün olan rivayetten geçer. Bunun aksini söyleyen, sübjektiviteyi esas alan tek bir sünnî muhaddis çıkmamıştır.[1]
Burada özetle ele alınan hadis tahammül yolları, bazıları diğer bazılarına nisbetle daha çok itiraza uğramış olsa bile, hadisçiler arasında az veya çok tatbik alanı bulmuştur. Bu yollardan herhangi biri, hadisçilerin çoğunluğu tarafından zayıf sayılmış ise, bu yolla nakledilen hadislerin de zayıflığına hükmedilmiş; yolun sıhhatine inananlar ise, hadisleri de sahih kabul etmişlerdir. Bununla beraber, semâ', arz veya kırâat gibi tahammül yolları, herhangi bir ihtilaf söz konusu olmaksızın en üstün hadis alma usûlleri olarak kabul görmüş ve hadisçiler, sırf bu yollarla hadis alabilmek için rıhle fi talebi'l-hadis adı altında uzun ve meşakatli seyahatleri göze almakta tereddüt görmemişlerdir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/68.
[2] Talat Koçyigit, a.g.e., s. 419; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Te'lifatı:

Buhârî, erken yaşta büyük bir şevkle ilim tahsiline çıktığı için erken yaşta eser vermeye başlamıştır. Kendisi: "18 yaşına basınca Sahâbe ve Tâbiî'nin fetva ve sözlerini, Ubeydullah İbnu Musâ devrinde yazmaya başladım. Bundan sonra da et-Târîh'i, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabr-i şeriflerinin yanında, mehtaplı gecelerde te'lif ettim" der.
Buhârî, az sonra tanıtacağımız es-Sahîh'i ile daha çok tanınmış ise de, onun son derece ehemmiyetli başka eserleri de vardır. Rical üzerine yazdığı et-Târîhu'l-Kebîr bunlardan biridir. Keza et-Târîhu'l-Evsat, et-Târîhu's-Sağîr, el-Edebü'l-Müfred, Ref'u'l-Yedeyn fi's-Salât, Hayru'i-Kelam fi'l-Kırâât Halfe'l-İmâm, Birru'l-Valideyn, et-Tefsîru'l-Kebîr li'l-Kur'ân, Halku Ef'âli'l-İbâd, Kitâbu'l-İlel fi'l-Hadîs, Kitâbu'l-Müsnedi'l-Kebîr, Kitâbu'l-Vühdân, Kitâbu'l-Mebsut vs. başka kitapları da vardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/197.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mükaşefe Ve Rüya:

Hadis almanın muhaddislerce kabul edilen ve usul kitaplarında âdab ve şartları belirtilen hadis alma yolları yukarıda açıklanan 8 yoldan biri ile olur. Bunlar dışında başka bir yol bilinmez. Bazı kitaplarda rastlanan mükâşefe ve rüya yoluyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den telakki edildiği söylenen sözlere hadis denemez, onların, dini hiçbir değeri yoktur. Rüyayı sâdıka hak ise de, sika bir kimse rüyasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bazı sözler öğrenmiş olsa da buna hadis denemez. Rüya sadece gören kimse için bir kıymet taşır. Halbuki hadis kıyamete kadar, herkes için din ortaya koyar. Bunun yolu da objektif şartlara göre, belli kaidelere göre her zaman kontrolü tahkiki mümkün olan rivayetten geçer. Bunun aksini söyleyen, sübjektiviteyi esas alan tek bir sünnî muhaddis çıkmamıştır.[1]
Burada özetle ele alınan hadis tahammül yolları, bazıları diğer bazılarına nisbetle daha çok itiraza uğramış olsa bile, hadisçiler arasında az veya çok tatbik alanı bulmuştur. Bu yollardan herhangi biri, hadisçilerin çoğunluğu tarafından zayıf sayılmış ise, bu yolla nakledilen hadislerin de zayıflığına hükmedilmiş; yolun sıhhatine inananlar ise, hadisleri de sahih kabul etmişlerdir. Bununla beraber, semâ', arz veya kırâat gibi tahammül yolları, herhangi bir ihtilaf söz konusu olmaksızın en üstün hadis alma usûlleri olarak kabul görmüş ve hadisçiler, sırf bu yollarla hadis alabilmek için rıhle fi talebi'l-hadis adı altında uzun ve meşakatli seyahatleri göze almakta tereddüt görmemişlerdir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/68.
[2] Talat Koçyigit, a.g.e., s. 419; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

270) Bir Kimsenin Sahip Olduğu Dini Ve Dünyevi Nimetlerin Elinden Çıkmasını İstemenin Haram Kılındığı

Bu bölümdeki tek ayet ve tek hadisten Allah'ın verdiği nimetlere karşı hased edilmemesi gerektiğini, çünkü hasedin aynen ateşin odunu yiyip tükettiği gibi iyilikleri yiyip bitireceğini öğreneceğiz. [1]

"Yoksa onlar Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanları kıskanıyorlar mı?..." (Nisa: 4/54)

1573. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Haset etmekten sakının. Zira, ateşin odunu (veya otları) yiyip bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir."[2]

* Ateş için odun ve otları yakıp kül etmek ne kadar kolay ise hasetçilik = çekememezlik duygusu da müslümanın tüm yaptığı iyilikleri öylece tüketir. Hasetçi kişi haset ettiği kimselerin gıybet ve dedikodusunu yapar. Aleyhinde bulunur ve böylece kendi kayıp ve zararını haset ettiği kimsenin de nimet ve sevabını artırır. Böylece hased edenin hem dünyası hem de ahireti mahrumiyetle neticelenir. Tedavi edilmezse kişinin imanını da ifsad edip yok olmasına sebep olabilir. Bu sebeple şiddetle yasaklanmıştır. (Hucurat, Felak vb. sureleri bir tefsirden mutlaka okuyunuz) Gıbta ise caizdir. Başkalarının sahip olduğu nimetlerin yok olmasını istemek, hased aynı şeylerin kendisinde olmasını istemek ise gıbtadır. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 458.
[2] Ebû Dâvûd, Edeb 44. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 458.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Rivayet Lafızları:

1. Alfabetik Liste:

Sema'a Delalet Edenler:

Kıraat (Arz)'a Delalet Edenler:

İcazet'e Delalet Edenler:

Münavele'ye Delalet Edenler:

Kitabet'e Delalet Edenler:

İ'lam'a Delalet Edenler:

Vicade'ye Delalet Edenler:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî'nin Sahih'i:

Kısaca müellifine nisbet ederek Buhârî diye bilinen Câmi'u's-Sahîh'in tam adı: El-Câmi'u's-Sahîh el-Müsned min Hadîsi Resûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem ve Sünenihî ve Eyyâmihi'dir.
Hocası İshak İbnu Râhuye'nin: "Biriniz sahîh hadîsleri müstakil muhtasar bir kitapta cemetse" tavsiyesi üzerine yola çıkan Buhârî, Sahîh'ini 16 yılda; 600 bin hadîsten seçerek vücuda getirmiştir. Firebrî'nin rivâyetine göre, herhangi bir hadîsi Sahîh'e dahil etmezden önce yıkanıp iki rekat namaz kılan Buhârî, Allah'a istihârede bulunup mânevî bir işâret aramış, ondan sonra hadîsin sıhhatine hükmetmiştir. "Bu şekilde sıhhati nazarında sübût bulmayan hiçbir hadîsi Sahih'e almadım" der. Es-Sahîh'in bu şartlar altında tebyîz'i Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabr-i şerifleriyle, minberi arasında gerçekleşir.
Buhârî, eserini tamamlayınca Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Mâin, Ali İbnu'l-Medînî gibi devrinin üstadlarına arzeder. Bunlar, rivâyete göre, dört tanesi hariç bütün hadîslerin sıhhatinde ittifak edip, takdirlerini ifâde ederler. Zehebî: "Buhârî'nin el-Cami'u's-Sahîh'i, Kitabullah'tan sonra Kütüb-i İslâmiye'nin en kıymetlisi, en üstünüdür. Bir kimse onu dinlemek için bin fersahlık mesâfeye yolculuk yapsa, bu zahmete değer, seyahati boşa gitmez" der. Buhârî, sağlığında, lâyık olduğu takdir ve hürmeti gören âlimlerdendir. Müslim, ona karşı son derece hürmetkârdı. Halku'l-Kur'ân meselesindeki yanlış anlama sonucu Zühlî ile Buhârî arasında çıkan tatsızlık sırasında, herkes Buhârî'nin meclisini terkederken, ondan ayrılmayan iki kişiden biri Müslim idi. Rivâyete göre, Buhârî'nin huzuruna her girişinde: "Müsaade et ayaklarını öpeyim ey hadîs hastalıklarının doktoru, ey muhaddislerin şeyhi" derdi. Bağdadî, Zühlî'nin tutumu sebebiyle Buhârî ile Zühlî arasındaki hâdîse çıkıncaya kadar Müslim'in Buhârî'yi desteklediğini, ondan sonra bunların arasına da soğukluk girdiğini belirtir.
Eser, te'lîfinde müellifin takip ettiği titizlik sebebiyle en sahih hadîsleri cemederek, bütün ümmetin icmaya yakın bir ittifakla tam bir güvenine mazhar olmuş, "Kur'ân'dan sonra ikinci Kitap" olma şerefini kazanmıştır. Öyle ki, musîbet ve belâlara karşı, tıpkı Kur'ân gibi teberrüken okunması bile müesseseleşmiştir. Sağlam bir senetle Buhârî'nin kendisinden şu rivâyet anlatılmaktadır: "Bir gece rüyamda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Ben önünde durmuş, elindeki yelpaze ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı sineklerin tâcizinden koruyordum. Bunun mânasını bir tabirciden sordum. Bana: "Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kizbe karşı müdafaa edeceksin" diye yordu. Beni, el-Cami'u's-Sahîh'i te'life sevkeden bu rüya oldu."
Eserin ehemmiyet ve makbuliyetini anlatma zımnında Ebu Zeyd el-Mervezî'den şu rivâyet kaydedilir. Ebu Zeyd demiştir ki: "Ben, birgün Rükn ile Makam arasında uyuyordum. Rüyamda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i gördüm. Bana: "Ey Ebu Zeyd, ne zamana kadar benim kitabımı değil de Şâfiî'nin kitabını tedrîs edeceksin?" dedi. Ben: Ey Allah'ın Resûlü senin kitabın hangisi? diye sordum. "Muhammed İbnu İsmâil'in Camiî" dedi." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/197-198.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Rivayet Lafızları:

1. Alfabetik Liste:

Sema'a Delalet Edenler:

Kıraat (Arz)'a Delalet Edenler:

İcazet'e Delalet Edenler:

Münavele'ye Delalet Edenler:

Kitabet'e Delalet Edenler:

İ'lam'a Delalet Edenler:

Vicade'ye Delalet Edenler:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17) Allah'ın Hükmüne Boyun Eğmek

"Hayır Hayır Rabbine andolsun ki onlar aralarında anlaşmazlığa düştükleri her konuda sen peygamberi hakem yapmadıkça ve sonra senin kararına kalblerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle uymadıkça gerçekten inanmış olmazlar." (Nisa: 4/65)
"Aralarında ilahi kitap hüküm versin diye Allah'a ve onun elçisine çağrıldıkları zaman mü'minlerin söyleyeceği tek söz işittik ve iman ettik olmalıdır. Gerçek kurtuluşa erenler bunlardır." (Nur: 24/51)

170. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: *"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. İçinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de, Allah sizi o yüzden hesaba çeker ve neticede dilediğini bağışlar, dilediğine de azâb eder. Allah, her şeye gücü yetendir"* (Bakara: 2/284) anlamındaki âyet nazil olunca, bu durum Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbına ağır geldi. Bunun üzerine sahâbe, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelerek dizleri üzerine çöküp şöyle dediler:
– Ey Allah'ın Resûlü! Biz, namaz, cihad, oruç ve sadaka gibi gücümüz yeten amellerle mükellef kılınmıştık. Oysa şimdi sana, gönlümüze gelen ve kalbimizden geçen şeylerden de hesaba çekileceğimize dair bu âyet nazil oldu; buna güç yetiremiyoruz. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden önce kendilerine kitap verilen yahudi ve hıristiyanların dediği gibi, işittik ve isyan ettik demek mi istiyorsunuz? Bilâkis siz, işittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi mağfiret eyle, bizi bağışla, nihayet dönüş sadece sanadır, deyiniz."
Sahâbîler bu sözleri okuyup, dilleri de ona güzelce alışınca, Allah Teâla peşinden şu âyeti indirdi:
"Resûl, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Hepsi, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resullerine inandılar. Peygamberleri arasında hiç bir ayrım yapmayız, dediler. İşittik ve itaat ettik bağışlamanı dileriz ey Rabbimiz, dönüş de ancak sanadır dediler" (Bakara: 2/285)
Ashâb inen âyetin gereğini yapıp, bu sözü söylemeye alışınca, Allah Teâlâ daha önceki âyetin hükmünü neshetti, şu âyeti indirdi: *"Allah hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi sorguya çekme!" Allah Teâlâ:*
"Evet" buyurdu.
"Ey Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize ağır yük yükleme. " Allah Teâlâ:
"Evet" buyurdu.
"Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği şeyleri de bize taşıtma. Bizi bağışla, kusurlarımızı yok say, bize acı. Sen mevlâmızsın, o kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et" (Bakara: 2/286) Allah Teâlâ:
"Evet" buyurdu.[1]

---

[1] Müslim, Îmân 199.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Rivayet Lafızlarının Önemi:

Böylesine detaylı lafızlar kullanmanın artık devri geçmiştir gibi düşünecekler olabilir. Oysa bilindiği gibi bu lafızlar makbul ve merdud hadisleri ayırdedebilmek için vazgeçilmez vasıtalardır.
Ravi, naklettiği bilgiyi hangi öğrenim (tahammül) yoluyla aldığını söylemiş olur, biz de onun doğru olup olmadığına kanaat getiririz.
Öte yandan ravi mesela icazet yoluyla aldığı bir bilgiyi sema' yoluyla almış gibi haddesena veya ahberena diye nakledecek olsa müdellis sayılır. Hatta bazı usulcüler böyle bir raviyi yalancılıkla itham ederler. Mesela Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Semerkandi, Muhammed b. Nasr el-Mervezi'den yaptığı bir çok rivayetinde böyle davranmış ve müdellis sayılmıştır.
Yine İshakb. Raşid el-Cezeri de vicade yoluyla aldığı hadisler için haddesena terimi kullanıldığı için müdellistir.[1]

---

[1] Bk. Kadı İyad, el-İlma': 119; Itr, Menhec: 226; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 63-64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Üstünlük Sebebi:

Sahîh-i Buhârî'yi diğer kitaplara üstün kılan tarafı Buhârî'nin bir rivâyetin sahîh olması için, âlimlerin koştuğu şartlarda hiç tâviz vermemesidir. Adalet, zabt, şöhret bütün âlimlerin müşterek şartı ise de, Buhârî bu meselelerde tavizsiz olmuştur. En bâriz davranışı da lika meselesinde ortaya çıkar. Yani, Buhârî'ye göre bir hadîsin sahîh olabilmesi için, senette yer alan bütün râvîlerin adalet ve zabt yönleriyle mükemmel yâni sika (güvenilir) olması yeterli değildir. Bu râvilerden her biri hem kendisinden hadîs rivâyet ettiği hocası durumundaki zatla fiilen karşılaşmış hem de kendisinden hadîsi rivâyet eden talebesi durumundaki zatla fiilen karşılaşmış olmalıdır. Lika denen bu karşılaşmalar da âlimlerce bilinmiş olmalıdır. Bilinmeyen, zanda kalan karşılaşmalar Buhârî için karşılaşma sayılmaz, böyle bir durum ona göre ınkıta, kopukluk ifâde eder. Şu halde, durumu bu olan hoca-talebeden yapılan mu'an'an rivâyet mevsul değil munkatı'dır, yanî kopukluk vardır. Senette ınkıta ise zayıflık sebebidir. Dolayısıyla böyle bir hadîs Buhârî'ye göre sahîh değildir. Halbuki, Müslim, ileride kaydedeceğimiz üzere, hadîsin sahîh olması için "lika"yı şart koşmamış, üstelik, Mukaddime'sinde, bu şartı koşmayı bid'at olarak tavsif etmiştir.

Şu noktayı da belirtmemizde fayda var: Buhârî'de görülen bir hususiyet olarak sunduğumuz lika şartını bazı âlimler mümârese kelimesiyle ifade eder. Ricâl taksimatıyle ilgili olarak kendisinden bahsettiğimiz Hâzimî bunlardan biridir. Hattâ Hâzimî, mümârese'yi açıklarken tûlu'l-mülâzeme tâbirine yer vererek uzun müddet beraberlik'i zikreder, bâzılarında hazerde ve seferde bile berâberlik'in tahakkuk ettiğine dikkat çeker.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/198-199

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Rivayet Lafızlarının Önemi:

Böylesine detaylı lafızlar kullanmanın artık devri geçmiştir gibi düşünecekler olabilir. Oysa bilindiği gibi bu lafızlar makbul ve merdud hadisleri ayırdedebilmek için vazgeçilmez vasıtalardır.
Ravi, naklettiği bilgiyi hangi öğrenim (tahammül) yoluyla aldığını söylemiş olur, biz de onun doğru olup olmadığına kanaat getiririz.
Öte yandan ravi mesela icazet yoluyla aldığı bir bilgiyi sema' yoluyla almış gibi haddesena veya ahberena diye nakledecek olsa müdellis sayılır. Hatta bazı usulcüler böyle bir raviyi yalancılıkla itham ederler. Mesela Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Semerkandi, Muhammed b. Nasr el-Mervezi'den yaptığı bir çok rivayetinde böyle davranmış ve müdellis sayılmıştır.
Yine İshakb. Raşid el-Cezeri de vicade yoluyla aldığı hadisler için haddesena terimi kullanıldığı için müdellistir.[1]

---

[1] Bk. Kadı İyad, el-İlma': 119; Itr, Menhec: 226; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 63-64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EDEP BÖLÜMÜ

84) Utanma Duygusu (Hayâ), Değeri Ve Bu Duyguya Sahip Olmaya Teşvik Etmek

682. İbni Ömer *radıyallâhu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, utangaç kardeşine bu huyunu terketmesini söyleyen Medine'li bir müslümanın yanından geçerken ona:
"Onu kendi haline bırak; zira hayâ imandandır" buyurdu.[1]

* Utanma başın yere eğilmesi yüz kızarması gibi değişik şekillerde ortaya çıkan ahlaki bir vasıf olup imanlı olan kimselerde bulunur. İmanı olmayan veya zayıf olanlarda görülmez.[2]

683. İmrân İbni Husayn *radıyallâhu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hayâ ancak hayır kazandırır."[3]

Müslim'in bir rivayetine göre ise:
"Hayânın hepsi hayırdır", buyurdu.[4]

684. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İman yetmiş (veya altmış) kadar daldan ibarettir. Bunların en yükseği lâ ilâhe illallah demek, en aşağısı da insana zarar veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Utanmak da imanın dallarından biridir."[5]

* İman etmiş olmanın gerçeklerinden en aşağı derecede olanları sıralanan bu hadis-i şerif; utanmanın da imandan bir parça olduğunu belirterek İslam da imanla alakası olmayan hiçbir davranışın olmadığını ortaya koymaktadır.
Beyhaki ve bazı alimlerimizin **"imanın şubeleri"** ile alakalı kitaplarında sıraladıkları 77 bölümden 30 kadarı inançla alakalı olup 47 kadarı dil ve bedeni amelleri kapsamaktadır. Bunlar içerisinde devlet idaresinden ve ona itaatten cihada kadar hepsi mevcuttur. İmanla alakası olmayan hiçbir şey yoktur kişi iman etti mi hem dini hem de devleti, hem dünyayı hem de ahireti her şeyi kabul etmiş demektir. İman edenin hayatında laiklik veya şirk unsurları gibi din-dünya ikilemi veya dünya-ahiret ikilemi olamaz islam bir bütündür her şeyiyle beraber yaşanır.[6]

685. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*' şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* örtünme çağına girmiş bir genç kızdan daha utangaçtı. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde bunu yüzüne bakınca anlardık.[7]

---

[1] Buhârî, Îmân 16, Edeb 77; Müslim, Îmân 57–59. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 7; Nesâî, Îmân 27; İbni Mâce, Mukaddime 9, Zühd 17.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 226.
[3] Buhârî, Edeb 77; Müslim, Îmân 60.
[4] Müslim, Îmân 61.
[5] Buhârî, Îmân 3; Müslim, Îmân 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 14; Tirmizî, Birr 80; Nesâî, Îmân 16; İbni Mâce, Mukaddime 9.
Önceden 125'de geçmişti. Bir benzeri 1737'de gelecektir.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 226.
[7] Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 72, 77; Müslim, Fezâil 67. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Hadis Öğretimi Usulleri:

Hadisçilere göre hadis takririnde üç usul vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîste Metodu:

Buhâri, ulemânın bu takdirlerine boşa mazhar olmamıştı. "Hâfizada âyetti" denecek hafıza gücüne, onun meselelere nâfiz zekâsı, hadîs uğrunda yorulmak bilmez gayreti inzimâm etmişti.
Araştırıcılar, Buhârî'nin hadîs metodunu tahlil edince, onun şu hususlara ehemmiyet verdiğini görmüşlerdir.
1- Sened,
2- Senedde yer alanların durumları,
3- Metin,
4- Metnin ihtiva ettiği mefhumun "asıl"ları.
Yâni, hadîsin sahîh olması için senedde bir kısım şartlar aramaktadır. Bu şartlar çoğunlukta râvilerin ahvâliyle ilgilidir. Râviler Buhârî'nin aradığı şartları kemâliyle taşımazsa o hadîsi kitabına ya hiç almamakta veya muallak olarak almaktadır.
Metnin alınmasında merfu olması esastır. Bir bâbta aradığı şartları taşıyan merfu hadîs yoksa mevkuf ve maktu olanları almakta, ancak bunlar için "asıl" araştırmaktadır. "Asıl"dan maksad o mefhumu öz olarak ifâde eden âyet ve müsned-sahîh-hadîs'tir. Bu cümleden olarak, her bir mevkuf ve maktu hadîsin mutlaka âyet ve sahîh-müsned-sünnet'te bir aslını bildiğini kendisi ifâde etmektedir: "Sana, Sahâbe ve Tâbiîn'den bir hadîs getirmişsem, onların çoğunun doğumunu, vefâtını ve yaşadığı yerini bilirim. Ayrıca, Sahâbe ve Tâbiîn'den bir hadîs rivâyet etmişsem, onun için yanımda mutlaka, Kur'an veya (sahîh) sünnetten hıfzettiğim bir asıl vardır".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/199-200.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Hadis Öğretimi Usulleri:

Hadisçilere göre hadis takririnde üç usul vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YEMEK YEME EDEBİ BÖLÜMÜ

100) Yemek Yeme Usûl Ve Âdâbı
Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek, Sonunda Elhamdülillah Demek

729. Ömer İbni Ebû Seleme *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:
"Besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!"[1]

730. Âişe *radıyallahu anh*â Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Biriniz yemek yerken besmele çeksin. Şayet yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa, hatırladığı anda 'baştan sona bismillah' desin."[2]

731. Câbir *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:
"Kişi evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan adamlarına, "Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz" der. Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse, şeytan adamlarına, "Geceyi geçirecek bir yer buldunuz" der. O şahıs yemek yerken besmele çekmezse, şeytan kendi adamlarına, "Hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz" der."[3]

732. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yemek yiyeceğimiz zaman, o, yemeğe dokunmadan elimizi yemeğe sürmezdik. Yine bir gün onunla birlikte yemek yiyecektik. Derken küçük bir kız çocuğu geldi. Sanki biri onu arkasından itiyormuş gibiydi. Hemen elini yemeğe uzattı; fakat Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elini tuttu. Daha sonra bir bedevî geldi; o da arkasından itiliyormuş gibiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun da elini tuttu ve sonra şöyle buyurdu:
"Şeytan besmele çekilmeden başlanan bir yemeğe katılmayı pek arzu eder. O, şu yemeğe katılmak için bu câriyeyi getirdi. Fakat ben elini tuttum. Bu bedevî sayesinde yemeğe katılmak için onu alıp getirdi; onun da elini tuttum. Nefsimi kudretiyle elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, şeytanın eli, onların eliyle birlikte avucumdaydı."
Sonra Peygamber *aleyhisselâm* besmele çekip yemeğe başladı.[4]

* Şeytanlar peygamberlerin bulunduğu sofradan bile faydalanma yoluna giderler hiçbir sefer hiçbir şeytan tatile çıkmaz, izin kullanmaz. Herkesi nasıl Allah yolundan ayırabilecek, onun yollarını araştırır ve oradan faaliyete devam eder. En'am: 6/112'de beyan edildiğine göre herkes ve her peygamber için düşman olarak bir şeytan tayin edilmiştir. [5]

733. Sahâbî Ümeyye İbni Mahşî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında birisi yemek yiyordu. Adam son lokmaya kadar besmele çekmedi. Son lokmayı ağzına götürürken "bismillâhi evvelehû ve âhirehû" (baştan sona bismillâh) dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güldü ve şöyle buyurdu:
"Şeytan onunla birlikte yemek yiyordu. Adam besmele çekince, şeytan yediklerini kustu."[6]

734. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbından altı kişiyle birlikte yemek yiyordu. Bu sırada bir bedevî geldi ve yemeği iki lokmada bitiriverdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şayet o besmele çekseydi, yemek hepinize yeterdi."[7]

735. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* sofrasını kaldırdığı zaman şöyle derdi:
"Ey Rabbimiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamd ederiz."[8]

736. Muâz İbni Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse yemek yedikten sonra: Bana bu yemeği yediren, sonucu etkileyecek bir güç ve kudretim olmaksızın onu bana nasip eden Allah'a hamd olsun, derse, geçmiş günahları bağışlanır."[9]

* Besmele müslümanın her yerde ve her zaman silahıdır. Besmelesiz yenen yemeğe şeytan ortak olur. Besmele şeytandan gelecek zararları yok eder ve yemeğin bereketini korur. [10]

---

[1] Buhârî, Et`ime 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 47; İbni Mâce, Et`ime 8.
[2] Ebû Dâvûd, Et`ime 15; Tirmizî, Et`ime 47.
[3] Müslim, Eşribe 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 15; İbni Mâce, Duâ 19.
[4] Müslim, Eşribe 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 15.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 240.
[6] Ebû Dâvûd, Et`ime 15; Nesâî, *es–Sünenü'l–kübrâ*, Âdâbü'l–ekl, 15.
[7] Tirmizî, Et`ime 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 7.
[8] Buhârî, Et`ime 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 52; Tirmizî, Daavât 55; İbni Mâce, Et`ime 16.
[9] Ebû Dâvûd, Libâs 1; Tirmizî, Daavât 56. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 16.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 241.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Okuyup Geçme Usulü:

Hocanın lugat, hüküm ve rical yönlerine eğilmeksizin hadisleri okuyup geçmesi demektir.
Bu usul, konunun mütehassısları için geçerlidir. Mütehassısların hadisi hocadan işitmiş olmalarını sağlar. Açıklamalar ise, şerhlere havale edilmiş olur. Aslında bu hadisi iyi anlamanın yolu şerh ve haşiyelerin iyice tetkikidir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ravi'nin Ahvali:

Buhârî, râviler hakkında tesebbütün gerçekleşmesi için ezberlediği hadîslerde adı geçen bütün raviler hakkında: Nesebi, memleketi, yaşadığı asrı, şeyhleri, doğum ve ölüm târihleri, haklarında söylenenler hususlarında bilgi sâhibi olurdu. Hadîs rivâyet eden bir şeyh duyacak olsa, ona seyahat eder önce hakkında bilgi toplar ondan sonra hadîsini alırdı. Buhârî bu şartlarla 1080 kişiden hadîs yazmıştır. Bunların hepsinin de sâhib-i hadîs olduğu belirtilir. Tirmizî, Buhârî'nin rical bilgisini te'yîden şunu söyler: "Ne Irak'ta ne de Horasan'da Buhârî kadar ilel ve târik bilen, senedleri hakkıyla tanıyan bir başkasını görmedim." Raviler konusunda ilminin genişliğini kendisinden yapılan şu açıklama da te'yîd eder: "Birgün, Enes (radıyallahu anh)'ın ashabını (kendisinden hadîs rivâyet edenler) düşündüm, birden üçyüz kişi aklıma geldi". Ebu'l-Ezher de şunu anlatır: "Semerkant'ta hadîs tahsîliyle meşgul 400 kişi vardı. Bunlar yedi gün aralarında toplantılar yaparak Buhârî'yi hadîs hususunda şaşırtmak için plân hazırladılar. Şâmî senedleri Irâkîlere, Irâkî isnadları Şâmî isnadlara, Haram'ın isnadlarını Yemen'in isnadlarına katıp karıştırdılar. Ama nâfile, ne metinde ne senette ona tek bir aksama nisbet edemediler." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/200.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Okuyup Geçme Usulü:

Hocanın lugat, hüküm ve rical yönlerine eğilmeksizin hadisleri okuyup geçmesi demektir.
Bu usul, konunun mütehassısları için geçerlidir. Mütehassısların hadisi hocadan işitmiş olmalarını sağlar. Açıklamalar ise, şerhlere havale edilmiş olur. Aslında bu hadisi iyi anlamanın yolu şerh ve haşiyelerin iyice tetkikidir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

116) Temiz Kaplardan Su İçmek (Altın Ve Gümüş Olmayan Bütün Temiz Kaplardan Ve Bardak Veya Elini Kullanmadan Nehirden Ağzıyla Su İçmenin Câiz; Altın Ve Gümüş Kaplardan Yemek Yemenin, Onları Temizlik Ve Başka İşlerde Kullanmanın Haram Olduğu)

775. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Namaz vakti girince evi yakın olanlar evlerine gittiler. Bazıları da oldukları yerde kaldılar. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e taştan yapılma bir kap getirdiler. İçine Resûl–i Ekrem'in eli sığmayacak kadar dar olan bu kaptan orada bulunanların hepsi abdest aldı.
Bazıları Enes'e:
– Orada kaç kişi vardınız, diye sorunca, Enes:
– Seksen kişiden fazlaydık, dedi.[1]

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayeti de şöyledir:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir su kabı istedi. İçinde birazcık su bulunan, fakat derin olmayan geniş bir kap getirdiler. Resûl–i Ekrem elini suya soktu.
Enes şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem'in parmaklarının arasından kaynayan suya bakmaya başladım. O sudan, yetmiş, seksen kadar adam abdest aldı.[2]

* Yiyecek ve içecek kıtlığında Allah'ın izniyle yemek ve içecekler Peygamberimiz (s.a.v)'in eliyle bir mucize olarak bereketlenmiştir. [3]

776. Abdullah İbni Zeyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize geldi. Kendisine bakır bir kap içinde su getirdik, abdest aldı.[4]

777. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sahâbîsi ile beraber ensârdan birinin yanına gitti ve şöyle buyurdu:
"Bu gece kırbada soğumuş suyun varsa getir; yoksa eğilip dereden içeriz."[5]

* Soğuk ve tatlı suyu seven peygamberimiz ashabına gecelemiş soğuk su varsa getir değilse normal sudan daha soğuk olan dereden içeriz demiştir. [6]

778. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize hâlis ipek ve atlas kumaştan elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplarla su içmeyi yasakladı ve şöyle buyurdu:
"Bunlar dünyada kâfirlerin, âhirette de sizin olacaktır."[7]

779. Ümmü Seleme *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gümüş kaplarla su içen kimse, karnına cehennem ateşi doldurmuş olur."[8]

Müslim'in bir rivayetine göre:
"Gümüş ve altın kaplardan yiyip içen kimse" buyurdu.[9]
Yine Müslim'in bir rivayetine göre:
"Altın veya gümüş kapla su içen kimse, karnına cehennem ateşi doldurmuş olur" buyurdu.[10]

---

[1] Buhârî, Vudû' 32, 45, Menâkıb 25; Müslim, Fezâil 5.
[2] Buhârî, Vudû' 46; Müslim, Fezâil 4. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 61; Tirmizî, Menâkıb 6.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 248.
[4] Buhârî, Vudû' 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 47; İbni Mâce, Tahâret 61.
[5] Buhârî, Eşribe 14, 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 18; İbni Mâce, Eşribe 25.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 248.
[7] Buhârî, Eşribe 28, Libâs 27; Müslim, Libâs 3, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10; İbni Mâce, Eşribe 17.
804-809 nolu hadislere bakınız. 1798'de tekrar gelecektir.
[8] Buhârî, Eşribe 28; Müslim, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 17.
[9] Libâs 1.
[10] Eşribe 2.
1804-1810 numaralı hadislere bakınız. 1797'de tekrar gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Açıklanması Gerekli Noktaları Açıklama Usulü:

Bu, bir hadisi okuduktan sonra o hadiste geçen garib kelimeleri, çözümlü zor terkipleri, terimleri, senedde görülen yeni isimleri ve o hadisle sabit olan fikhi hükümleri yeteri kadar açıklama sonra başka bir hadise geçme usulüdür.
Bu usul, hadis öğrenmeye yeni başlamış ve devam etmekte olanlar içindir. Öğrenciler bu yolla, hadisi anlama imkan bulmuş ve tetkike dayalı bir istifade temin etmiş olurlar. Gerektikçe de hadis şerhlerine başvurarak karşılaşacakları müşkilleri çözerler. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîh-i Buhâri'nin Tertibi:

Buhârî, hadîs kabûlünde tâkip ettiği şartlarda husûsiyet arzettiği gibi eserini tertipte takip ettiği tarzda da husûsiyet arzeder. Tirmizî, Nesâî, Ebu Dâvud gibi daha başka alimler de aynı tertibte gitmeye çalışsalar da Buhârî bir kısım husûsiyetlerini korur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/200.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Açıklanması Gerekli Noktaları Açıklama Usulü:

Bu, bir hadisi okuduktan sonra o hadiste geçen garib kelimeleri, çözümlü zor terkipleri, terimleri, senedde görülen yeni isimleri ve o hadisle sabit olan fikhi hükümleri yeteri kadar açıklama sonra başka bir hadise geçme usulüdür.
Bu usul, hadis öğrenmeye yeni başlamış ve devam etmekte olanlar içindir. Öğrenciler bu yolla, hadisi anlama imkan bulmuş ve tetkike dayalı bir istifade temin etmiş olurlar. Gerektikçe de hadis şerhlerine başvurarak karşılaşacakları müşkilleri çözerler. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ

117) Yasaklanan Ve Tavsiye Edilen Renkler Ve Elbise Türleri
Beyaz Renk Elbise Giymenin Müstehablığı, Kırmızı, Yeşil, Sarı Ve Siyah Renk İle, İpek Dışında Pamuk, Keten, Kıl, Yün Ve Başka Bir Maddeden Yapılan Elbiselerin Giyilmesinde Bir Sakınca Olmadığı

"Ey Ademoğulları! Size şeytanın açmak istediği çirkin yerlerinizi örtecek bir elbise ve kıyafetler yarattık veya sizlere giyim kuşam yapma bilgisini öğrettik." (Araf: 7/26)
"Sizi sıcağa ve soğuğa karşı koruyacak elbiseler verdik..." (Nahl: 16/81)

780. İbni Abbâs *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Beyaz renk elbiseler giyiniz; çünkü elbiselerinizin hayırlısı beyaz olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."[1]

781. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Beyaz renk elbise giyiniz. Çünkü beyaz daha temiz ve daha hoş görünümlüdür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."[2]

782. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orta boylu idi. Ben onu kırmızı bir elbise içinde gördüm; hayatımda Resûl–i Ekrem'den daha güzel hiçbir şey görmedim.[3]

* Ağırlık kırmızı fakat başka renkten çizgileri olan elbisedir. (Bkz. Tirmizi, Şemail 49-50 nolu hadisler). [4]

783. Ebû Cuhayfe Vehb İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Mekke'de Ebtah denilen yerde deriden yapılmış kırmızı çadırında gördüm. Bilâl, elinde Resûl–i Ekrem'in abdest aldığı su kabı ile çadırdan çıktı. Sahâbîlerden bazısı o su ile vücudunu ıslatıyor, bazısı da avuçla alıyorlardı. O esnada Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* üzerinde kırmızı bir elbise ile dışarı çıktı. Bembeyaz baldırları hâlâ gözümün önündedir. Sonra abdest aldı; Bilâl ezan okudu; ben de şuraya ve şuraya, yani sağa ve sola dönerken, Bilâl'in ağzını takip etmeye başladım: Hayye 'ale's–salâh, hayye 'ale'l–felâh diyordu. Sonra Resûl–i Ekrem'in önüne sütre olarak ucu sivri demirli bir asâ dikildi. Peygamberimiz öne geçip namaz kıldırdı. Sütrenin önünden köpek ve eşek geçiyordu da onların geçmesine engel olunmuyordu.[5]

784. Ebû Rimse Rifâa et–Temîmî *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i üzerinde iki yeşil elbise ile gördüm.[6]

785. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke'nin feth edildiği gün başında siyah bir sarıkla Mekke'ye girdi.[7]

786. Ebû Saîd Amr İbni Hureys *radıyallahu anh* şöyle der:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in başında siyah bir sarık, sarığın iki ucunu omuzları arasına sarkıtmış hâli hâlâ gözümün önündedir.
Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başında siyah bir sarık olduğu halde halka hutbe okudu.[8]

787. *Âişe radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, pamuktan mâmûl üç parça beyaz Sehûliyye bezi ile kefenlendi. Bu üç parça arasında gömlek ve sarık yoktu.[9]

788. Yine *Âişe radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sabah, üzerinde deve semerlerinin resimleri bulunan siyah kıldan dokunmuş desenli bir elbise olduğu halde evden dışarı çıktı.[10]

789. Mugîre İbni Şu''be *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gece Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yolculukta idim. Bana:
"– Yanında su var mı?" dedi. Ben:
– Evet, diye cevap verdim. Bunun üzerine devesinden inip yürüdü ve gecenin karanlığında gözden kayboldu. Sonra geldi. Ben tulumdan eline su döktüm; yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Kollarını yeninden çıkaramadı da cübbenin altından çıkarmak suretiyle yıkadı ve başını meshetti. Ben mestlerini çıkarmak için elimi uzattım:
"– Onları bırak çünkü ben mestlerimi abdestli iken giydim" buyurdu ve üzerlerine meshetti.
Bir başka rivayette: "Üzerinde yenleri dar bir Şam cübbesi vardı" denilir.[11]

Başka bir rivayette ise: Bu olay Tebük Gazvesi'nde idi, denilmiştir.[12]

---

[1] Ebû Dâvûd, Tıb 14, Libâs 1; Tirmizî, Cenâiz 18, Edeb 46. Ayrıca bk. Nesâî, Ce nâiz 38, Zînet 97; İbni Mâce, Cenâiz 12, Libâs 5.
[2] Nesâî, Cenâiz 38, Zînet 97; Hâkim, *Müstedrek* IV, 185. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 46; İbni Mâce, Libâs 5.
[3] Buhârî, Menâkıb 23, Libâs 35; Müslim, Fezâil 91. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 59.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 249.
[5] Buhârî, Salât 17; Müslim, Salât 249. Ayrıca bk. Buhârî, Vüdû 40, Libâs 42; Ebû Dâvûd, Salât 34.
[6] Ebû Dâvûd, Libâs 19; Tirmizî, Edeb 48.
[7] Müslim, Hac 451. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 21; Tirmizî, Libâs 11; Nesâî, Menâsik 107, Zînet 109; İbni Mâce, Libâs 14.
[8] Müslim, Hac 452–453. Ayrıca bk. 785 no'lu hadisin kaynakları.
[9] Buhârî, Cenâiz 19, 24; Müslim, Cenâiz 45. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 39.
[10] Müslim, Libâs 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 5; Tirmizî, Edeb 49.
[11] Nesâî, Tahâret 66.
[12] Nesâî, Tahâret 63.
Buhârî, Salât 7, Libâs 11, Rikak l4; Müslim, Tahâret 77. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Uzun Uzun Açıklama Usulü:

Bu, lehte ve aleyhteki bütün görüşleri, her kelime ve terkibi şiirden şahidler getirerek, müteradiflerini zikrederek, türetilişini, kullanım yer ve manalarını belirtmek; ricalin hallerini, kabile ve yaşayışlarını açıklamak, o hadisle sabit olan hükümlerden hareketle bir takım hükümler çıkarmaya çalışmak, uzaktan yakından bir alaka kurup hoşa gidecek kıssalar , garib hikayeler anlatmak usulüdür.
Bu usul, kendilerinin ilim ve fazilet sahibi olduğunu herkese göstermek isteyen kıssacıların başvurduğu bir usuldür.[1]

---

[1] Bk. Kasımi, Kavaidu't-tahdis: 221-222; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 64-65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tertibde Fıkhî Gaye:

Buhârî'de kitabın tertibine yön veren husus, öncelikle babları tanzîmdeki gâyedir. O, bâblarda fıkıh yapmak ister. Ulema arasında mâlum ve müsellem olan fikhî hükümleri önce bâb başlığı hâlinde beyân eder, sonra bu hükümlerin -varsa- Kur'ânî delillerini ve kendi şartlarına göre sahîh olan hadîslerden delillerini serdeder.
Hemen kaydedelim ki, Buhârî, "Bab başlıklarında fıkıh yapar, fikhî hüküm beyan eder" derken "fıkıh" kelimesiyle bugünkü kullanılan mânâda, dinî meselelere veya, muâmelâta giren hükümleri anlamayacağız. Aksine usûle, furu'a, zühde, edebe temsîle vs... Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinde yer verdiği her konuya giren hükümleri, meseleleri anlayacağız. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/201.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Uzun Uzun Açıklama Usulü:

Bu, lehte ve aleyhteki bütün görüşleri, her kelime ve terkibi şiirden şahidler getirerek, müteradiflerini zikrederek, türetilişini, kullanım yer ve manalarını belirtmek; ricalin hallerini, kabile ve yaşayışlarını açıklamak, o hadisle sabit olan hükümlerden hareketle bir takım hükümler çıkarmaya çalışmak, uzaktan yakından bir alaka kurup hoşa gidecek kıssalar , garib hikayeler anlatmak usulüdür.
Bu usul, kendilerinin ilim ve fazilet sahibi olduğunu herkese göstermek isteyen kıssacıların başvurduğu bir usuldür.[1]

---

[1] Bk. Kasımi, Kavaidu't-tahdis: 221-222; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 64-65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- ÇALGI ALETLERİ
Çalgı Aletleri
Çalgı ve Çalgı Aletleri:
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çalgıya, Musikîye Cevaz Verenlerin Yorum ve Görüşü:
Çıkarılan Hükümler
Gurbette Olan Yakının Tef Çalarak Karşılama
Konuyla İlgili Hadis
İlim Adamlarının İstidlal ve Yorumları
Tahliller
Çıkarılan Hükümler

17- ÇALGI ALETLERİ

Çalgı Aletleri

Daha çok müzik sesleri çıkaran aletlere bu isim verilmiştir. Arapça'da buna "aletü'l-lehv" denilir. Çalgı aletlerinin tarihi çok gerilere uzanır. Yapılan arkeolojik kazılarda M.Ö. III. bin yıldan kalma kral mezarlarında çok çeşitli çalgı aletlerine rastlanmıştır. Taş, kemik tahta, kiriş, demir, kurutulmuş topraktan çeşitli çalgı aletleri ortaya çıkmıştır. Eski çağlarda Çinliler ve Hintliler, ortaçağda ise Araplar çalgı aletleriyle geniş çapta meşgul olmuş ve birtakım sınıflandırmalar yapmışlardır.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında araplar, arasında telli ve derili birçok çalgı aleti kullanılıyordu. Günümüzde de nefesli, dilli, ağızhklı, klavyeli gibi birçok çalgı aleti bulunuyor.
Hadislerde ise çalgı aletleri maazif, mizmar, zemare, dufuf, kûbe, tabi, gubeyra gibi isimlerle anılmıştır. Ayrıca kanin ve tanbur isimlerine de yer verilmiştir.
Meazif: Ma'zefin çoğuludur. Bu kimine göre, bütün çalgı aletlerinin ortak ismidir. Kimine göre ise, şarkı ve türkü gibi seslendirmeleri içine alan "gina" anlamına gelir.
Mizmar: Zurna, düdük, kaval fülüt gibi çalgı aletlerine verilen bir isimdir.
Zemare de üflenen çalgı aletleri demektir.
Dufuf: Defin çoğuludur. Türkçe mi z de hem def, hem de tef şeklinde telaffuz edilmekte olup deri kaplı çalgı aletleri demektir.
Tabi: Daha çok davul manasına delâlet eder. Gubeyrâ: Tanbur ve ud gibi aletler demektir.
Kanin: Rumların kumar oynamada kullandıkları bir çeşit çalgı aleti veya kanun adlı çalgı aletine Arapların verdiği bir isim olabilir. Diğer bir rivayete göre, Habeşliler tanbur adlı çalgıyı bu isimle anarlar.
Kûbe: Ibni Arabiye göre bu tavla oyununun bir başka adıdır. Bazısına göre ise, "kanin" veya telli sazlardan ud'un ayrı bir ismi olarak kullanılmıştır. [1]

Çalgı ve Çalgı Aletleri:

İslâm'a göre çalgı ve çalgı aletleri haram mıdır? Çalgı çalıp şarkı türki söyleyenler günah mı işliyorlar? Buna cevap vermeden önce çalgı aletlerini sınıflandırmamız ve çalındığı, yani icra edildiği yeri ve dinleyici kitlesini belirtmemiz gerekmektedir.
Çalgı aletlerinin deri kaplı olan tef ve benzeri aletlerin Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında kullanıldığını ve Efendimiz'in buna ruhsat verdiğini görüyoruz. Musikiye gelince, genel anlamda duygu ve düşünceleri sesle ifade etme sanatıdır diyebiliriz. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Medine'ye hicret ettiğinde Medine'liler O'nu tef çalıp neşide yani manzume, nağme, ezgi ile karşıladılar ve Efendimiz onların bu davranışını engellemedi. Sahih kaynaklarımız bu olayı çok detaylı biçimde aksettirmekte olup ilim adamları Resûlüllah'm musikinin bu kadarına ruhsat verdiğini istinbat etmektedirler.
O halde gerek deri kaplı tef ve benzeri çalgı aletlerini kullanmaya, gerekse nağme, ezgi ve benzeri sesli neşideler söylemeye bir ölçüde ruhsat verilmiş bulunuyor. Ancak bu ölçünün sınırı nedir? Müstehcen olmadığı, ahlaki değerlere ters düşmediği, şer'i ölçüleri aşmadığı, aile yapısını zedelemediği, toplumu ve aileyi gayesizliğe, havailiğe sürüklemediği, kadınlarla erkekleri birarada bulundurmadığı taktirde islâm'ın verdiği ruhsat geçerliliğini korur.
Kur'an'da Eğlenilip Güldürücü Anlamda Söz ve Nağmeden Bahsedilmiştir:
Çalgı ve çalgı aletleriyle ilgili sarih (açık, net) anlamda bir âyet yoktur. Ancak insanları güldürüp eğlendiren söz ve ses üzerinde durulmuş ve bu anlamda kapsamlı bir ifade kullanılmıştır:
'İnsanlardan bir kısmı bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve Allah sözünü eğlence edinmek için sözün alaylı (güldürücü, eğlendirici) olanını edinip (söyler). İşte onlar için aşağılayıcı, rüsvay edici bir azab vardır." [2]
Kur'an'daki bu âyetle daha çok üç husus üzerinde durulmuştur:
a) Lehve'l-hadis
b) Bilgisizce Allah yolundan saptırmak. .
c) Allah sözünü alaya almak.
Birincisi, oyun ve eğlenceyi doğuran Lehv tabiri ile belirtilmiştir. Lehv: Oyun, faydasız ve yaramaz iş, güldürücü, eğlendirici müstehcen çalgı ve nağme gibi manalara delalet eder. Allah sözünü alaya alanlarla halkı müstehcen ve çılgınca eğlendirmek için cazlı sazlı, sesli eğlencede bulunanlar arasında bir bağ kurulmuştur.
Asrın Kur'an Tefsiri adlı 14 ciltlik eserimizde bu âyeti şöyle yorumlamış bulunuyoruz: "Kur'an'ı Kerim ilgili âyetle, bütün aşırılık, çılgınlık ve ölçüsüzlüğe yol açacak olan müstehcen anlamdaki çalgı, eğlence ve güldürü sahneleri üzerinde duruyor. Şehveti tahrik eden, ibadetten alıkoyan, kadm-erkek ayrımı yapmaksızın hepsini aynı çatı altında toplayıp yine şehevi ve gönül eğlendirici anlamda eğlenceler tertip ederek Allah yolundan çeviren her fiil ve davranışı "lehve'l-hadis" kapsamına alıp takbih ediyor. Zira insanoğlunun şu dünyaya çok daha önemli ve yararlı işlerle meşgul olup olgunlaşmak,ve bu düzeyde Hakk'm rızasını kazanıp salih emellerde bulunmak üzere getirildiğinde hiç şüphe yoktur, Cenab-ı Hak bu hususu şöyle açıklamaktadır: "And olsun kî ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım.." [3]
Oysa günümüzdeki düğün, dernek, sünnet ve benzeri adetler ibâdet ölçülerinin çok dışına itilmiş, daha çok havai ve şehevi doğrultuda gönül eğlendirecek bir kalıba sokulmuştur. Kitap ve sünnet bir tarafa itilerek günlük hayatla ilgisi kesilmiştir. Kıyamet gününde, adı maslüman olup Kur'an ve sünnet ile yaşamayanlardan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şikayetçi olacak ve herkes ne yaptığını, ne olduğunu çok daha iyi anlama imkanı bulacak, buna işaretle Cenab-ı Hakk, müslümanlan uyarır anlamda şöyle buyurmaktadır:
"O gün zalim zorba ellerini ısırıp "keşke peygamberle beraber bir yol tutsaydım" diyecek. Eyvah, yazıklar olsun bana! Keşe falanı dost edinmeseydim? And olsun ki bana Kur'an geldikten sonra o dost (dediğim kimse) beni saptırdı. Şeytan ise insanı aşağılık halde yapayalnız bırakandır."
"Peygamber de (şikayetle) dedi (diyecek) ki, Ey Rabbim! Şüphesiz ki kavmim (ümmetimin çoğu) bu Kur'an'ı (bir kenara itip) terkettUer." [4]

Konuyla İlgili Hadisler

Abdurrahman b. Gunm'dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: Ebû Amir veya Ebâ Mâlik bana Peygamberimizin (a.s.) şöyle buyurduğunu duyduğunu haber verdi: 'İleride ümmetimden bir kavim olacak (ortaya çıkacak) ferci (zinayı), ipeği, alkollü içkiyi ve caz, saz gibi Çalgıları helal sayacaklar." [5]
Diğer bir lafızla şöyle buyurmuştur:
'İleride ümmetimden birçok insanlar alkollü içki içip buna isminden başka bir ad takacaklar. Çalgı ve çalgı aletleri, şarkı türki söyleyen kadınlar bunların başları üzerinde (üst nahiyelerinde) çalıp teğannide bulunacaklar. Yer onlarla birlikte batacak ve onlardan maymunlar ve domuzlar meydana getirilecek." [6]
(Yani maymunlar ve domuzlar gibi yaşayan bir nesil meydana gelecek.)
Nafi'den yapılan rivayette deniliyor ki: İbni Ömer (r.a.) bir çobanın kaval (veya zurna) sesini duyunca iki parmağını kulaklarının deliğine tıkayarak bineğini o yoldan başka tarafa çevirdi ve şöyle diyerek uzaklaşıyordu: "Ya Nafi1 işitiyor musun?" Ben de ona: "Evet..." diyordum. Böylece o uzaklaşmaya devam ediyor ve sık sık soruyordu. Derken ben

artık ona: "Hayır artık duymuyor, işitmiyorum" dedim. O da ellerini yukarıya doğru kaldırdı ve bineğini yola doğru çevirdi ve sonra şöyle dedi: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i, bir çobanın zurna (veya kaval, düdük) sesini duyunca böyle yaptığını gördüm." [7]
Abdullah b. Amr (r.a) dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah alkollü içkiyi, kumarı, ud ve kanunu, tavlayı tanburu haram kılmıştır. Sekir veren (sarhoş eden) her şey haramdır." [8]
Başka bir lafızla şöyle buyurulmuştur:
"Şüphesiz ki Allah ümmetime alkollü içkiyi, kumarı, ekşitilmiş arpa şırasını, tavla ve udu, kumar oynamada kulanılan çalgı aletlerini haram kılmıştır." [9]
îmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bu ümmette yere batma, mesha uğrama ve (çeşitli suç ve günahları biribiri üzerine) atma olacaktır." Bunun üzerine bir adam sordu: 'Ya Resûlallah! Bu ne zaman olacaktır?" Efendimiz cevap verdi: "Çalgı aletleri, çalgıcı ve şarkı türki söyleyenler ortaya çıktığı, alkollü içkiler içildiği zaman." [10]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ganimet ve haraç (zenginler arasında) elden ele dolaşan bir servet edinildiği, emanet ganimet misali yağmalandığı, zekât (ödenmesi güç) bir borç telakki edildiği, din ve dindarlıktan başka maksat için eğitim ve öğretim yapıldığı, erkeğin kadınına itaat ettiği, kişi anasına karşı gelip onu dinlemediği, dostuna daha çok yaklaşıp babasından uzaklaştığı, camilerde (dünya işleriyle ilgili) sesler yükseldiği, kavim ve kabileler ahlaksız aşağılık kimseleri başlarına (emir) seçtikleri, kavim ve milletin sözcüsü onların en rezili bulunduğu, adama şerrinden korkulduğu için ikram edilip saygı gösterildiği, çalgı, caz, saz, şarkıcı ve türkücüler çoğalıp ortaya çıktığı, alkollü içkiler (bolca) içildiği ve bu ümmetin sonra gelenleri önce gelenleri lanetlediği zaman artık kızıl bir (felaket) rüzgarını, depremleri, yere batma olaylarını, mesha uğramaları, (birbirlerini suçlayıp iftira) atma olaylarını... bekleyin." [11]
Umame (r.a.) den yapılan rivayete göre, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: tfÜmmetimden bir taife (bir grub) yeme, içme, oyun, eğlence ile gecelerler ve sonra maymunlar ve domuzlar olarak sabahlarlar. Onların kavim ve kabileleri üzerine bir (felaket) rüzgarı gönderilir de, onlardan Öncekiler içkiyi helal saydıklarından, tef ve benzeri çalgı aletlerini (durmadan) çalıp eğlendiklerinden ve birçok çeşit saz, caz aletleri edindiklerinden dolayı nasıl darmadağın edildüerse, bu rüzgar da bunları darmadağın eder." [12]
Ubeydullah b. Zahr'ınAli b. Yezid'den, onun da Ebû Ümame (r.a.) den yaptığı rivayete göre, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'Şüphesiz ki Cenab-ı Hakk beni alemlere rahmet ve doğru yolu gösterici olarak gönderdi ve zurna ve benzeri çalgı aletlerini, tef ve benzeri aletleri ve putları ortadan kaldırıp gidermemi emretti." [13]

Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

Çalgı çalmak, şarkı, türki söylemek hakkında farklı ictihad ve görüşler ortaya çıkmıştır. Bunların hepsini biraraya getirip te'lif etmek istediğimizde şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Edep, terbiye, ahlak ve mahremiyet sınırlarını aşan, müstehcen hareketler doğuran, şehveti tahrik eden, kadın ve erkeklerin birarada toplanıp eğlenmesine yol açan, kişiyi namaz ve ibadetten, Allah'ı anmaktan alıkoyan her oyun ve eğlence, her çalgı ve şarkı ve türki haramdır. Derecesine göre mekruh olanı da söz konusudur.
Şer'i sınırları aşmayan, ahlaki değerleri tahribe yönelmeyen, edep ve terbiye sınırlarım aşmayan, mahremiyeti ihlâl etmiyen, kadın ve erkeklerin bir araya gelmesine imkan vermeyen, namaz ve ibadetlere engel teşkil etmeyen çalgılardan bir kısmına şarkı ve türki, şiir ve ezgiye ruhsat verilmiştir
a) Bazısına göre teğanni (şarkı, türki, ezgi ve benzeri şeyler) haramdır. Bunları dinlemek günahı gerektirir.
b) Kafiye düzenliyen, güzel konuşmayı ilham eden teğanni (şarkı, türki, ezgi ve benzeri şeyler) de bir sakınca yoktur. Bunun gibi yalnızlığın verdiği sıkıntıyı gideren teğanni de caizdir.
Şemsüleimme el-Hulvani de bu görüşe meyletmiştir. [14]
c) Söylenen şiirlerde (teğanni şeklinde ifade edilenlerde) ibret, hikmet ve dünya ile ahirete yarayacak bilgi ve mana yer alırsa, kerahet kalkar. et-Tebyin'de de buna yer verilmiş bulunuluyor.
d) el-Hulvani'den kendilerini sofi diye adlandıran ve kendilerine has elbise giyinip çalgı ve raks ile ayin yapan ve böylece kendilerine bir. menzil ve makam iddia edenler hakkında soruldu: O da şu cevabı verdi: "Allah'a karşı yalan uyduruyorlar." Yine aynı zattan soruldu: "Sözü edilen sofiler tarik-i müstakim (dosdoğru şeriat yolundan) kayıp ayrılırlarsa bulundukları beldeden başka bir yere sürülmeleri caiz olur mu?" Bu soruya şu cevabı verdi: "Eziyet veren şeyi gidermek onu korumaktan daha çok amaca götürücüdür ve diyanet hususunda daha güzel misal teşkil eder. Aynı zamanda habisi iyi ve güzelden ayırd etmede olumlu sonuç verir."
Şemsüleimme el-Hulvani'ye göre, sofilerin icra ettiği sema', raks ve benzeri hal ve hareketler, bununla ilgili sözler haramdır, bu hususta onlara meyletmek, toplantılarına katılmak caiz değildir. Onların bu tavrıyla teganni de bulunup çalgı çalmak arasında pek fark yoktur. [15]
d) İmam Ebû Yusuftan, "düğün dışında tef çalmak, mesela kadının şer'i sınırları aşmadan çocuklar için tef çalması mekruh mudur?" diye sorulmuş, imam şu cevabı vermiş: "Ben bunu mekruh görmüyorum. Ama oyun ve eğlencöyi had safhaya vardıran tef çalma ve benzeri aletleri kullanmayı mekruh görüyorum." [16]
Bayram günleri yine şer'i sınırları aşmamak kaydıyla tef ve benzeri deri kaplı aletleri çalmakta bir sakınca görülmemiştir. [17]

Tahliller ve Rivayetler

386 no'lu Abdurrahman hadisi sahihtir. Ibni Mâce bu hadisi Muhayriz'den, o da Sabit b. es-Simt'ten rivayetle tahriç etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd da tahriç etmiş ve Ibn Hibban sahihlemiştir.
Ancak Buhari'nin tahririyle Ibn Mâce'nin tahrici arasında lafiz farkı bulunmaktadır. Hadis, islâm aleminin gayr-i müslimlerin kültürüne hayranlık duyup kendi Öz değerlerini bir tarafa iteceklerine ve zinayı, içkiyi, çılgınca eğlenmeyi mubah sayacaklarına delalet etmekte ve müslümanlarm geleceğinden haber vermektedir.
Günümüzde bu hadisin mu'cizevi beyanı gerçekleşmiş ve islâm ülkelerinde sözü edilen menhiyatı helâl sayanların yer yer ortaya çıktıkları görülmüş ve görülmektedir.
Böylece Resûlüllah (a.s,) ahlaki değerleri yıkan, dini inancı zayıflatan üç büyük günaha dikkat çekmiş bulunuyor: Zina, içki ve caz-saz eşliğinde çılgınca eğlence... Şüphesiz bu üç haram nerede yaygınlaşırsa, orada ahlak ve fazilet dumura uğrar, kitap ve sünnet terkedilir. Müslümanlar kendi benliklerinden uzaklaşır, yabancıların kültürüne kapılarını açmak suretiyle şahsiyetlerini yitirirler.
İkinci rivayette, alkollü bütün içkileri içine alan "hamr" kavramı yerine çeşitli içkilere çeşitli isimler verileceği belirtiliyor, içinde yaşadığımız çağda olduğu gibi... Kadınlardan olan ses sanatkarları, dansözler, şantözler ve dansçıların çoğalacağı, bu yüzden dini ve ahlaki sınırları aşan eğlencelerin tertipleneceği haber veriliyor. Yerin onlarla çökeceği, onların maymunlaşıp domuzlaşacakları, yani yaşayışları bu iki canlının hayatına benzer çizgiye geleceği ise, üzerinde önemle durulacak bir mesajdır.
Akimi, ruhunu, kalbini ve vicdanını cinsel konularla meşgul edip ondan başka bir şey düşünemeyenler bir bakıma maymunlaşırlar. Karısını, kızını, kızkardeşini kıskanmayan, onların tenlerim, mahrem yerlerini teşhirlerine göz yumanlara gelince onlar da bir bakıma domuzlaşmış sayılırlar. Hadis bilhassa bu inceliğe dokunmakta ve mecazi bir anlatımla daha dikkatli düşünmemizi ilham etmektedir.
388 no'lu Ibn Ömer hadisi NaiV tarikiyle rivayet edilmiştir. Ibn Hacer bu hadise yer vermekle beraber üzerinde durup da bîr görüş beyan etmemiştir. Ebû Dâvûd ise bu hadisin münker olduğunu belirtmiştir. O bakımdan istidlale salih görülmemiştir.
389 nolu Abdullah b. Ömer hadisinin isnadında Velid b. Abede bulunuyor. Ebû Hatim bu zatın meçhul olduğunu, el-Münziri bunun mâlül bulunduğunu belirtmiştir. Ancak diğer sahih rivayetlerden bunun şahidi vardır. [18]
Zehebi de bu zatın meçhul olduğunu kaydetmiştir. [19]
Hem îbn Ömer'in (r.a.) kaval veya zurna veyahut benzeri bir çalgının sesini duymamak için kulalarını tıkadığı, ama yanında bulunan azadh kölesi Nâfi'nin dinlemesine engel olmadığı anlaşılmakta ve îbn Ömer'in böyle yapmasının tahrime değil takvaya yönelik bulunduğu söz konusu olmaktadır.
391 dipnotlu Imran hadisini Tirmizi tahriç ettikten sonra garip olduğunu belirtmiştir. Bu manada rivayet edilen diğer hadislerle kuvvetlenmektedir.
Hadis, bu ümmette üç olumsuz olayın meydana geleceğini haber veriyor: Yere batma, ruhen, tab'an maymunlaşıp domuzlaşma ve (insanların birbirine suç ve günah isnad edip) iftira atma...
392 dipnotlu Ebû Hüreyre hadisini Tirmizi tahriç ettikten sonra bunun da garip olduğunu belirtmiştir. Garip olması, bir raviden veya bir topluluktan bir tek kişinin rivayet etmesi demektir. Bununla teferrüd arasında pek fark yoktur.
Hadis kıyamete yakın islâm ümmeti arasında kitap ve sünnet dışı bir çok olayların meydana geleceğine, aile ve toplumun ahlaken, kokuşacağına delalet etmektedir.
Hadisin delalet ettiği onbeş kadar günah ve sapıklık günümüzde bütünüyle meydana gelmiş bulunuyor. Bunları kısaca nakledip ifadeyi anlaşılır şekle sokmamızda fayda var:
1- Devlet malı çar-çur edilecek, kul ve millet hakları tecavüze uğrayacak,
2- Emanete riayet edilmeyecek. Emanet mal, ganimet misali yenilip zimmete geçirilecek,
3- Zekât verenler azalacak, vermek isteyenler de borcunu ödemek istemeyen kimse misali ödemek istemeyecek,
4- îlim tahsili sırf dünyalıktan yana olacak, din ve diyanetten yana tahsil edenler pek azalacak,
5- Kadınlar ön plana alınacak, erkekler kadınların emrine girecek ve evdeki koca karısının birçok gayr-i meşru isteklerine uyacak,
6- Ana-babaya itaat ve saygı azalacak, toplumun önemli kesiminde yaşlanan ana ve babalar bir tarafa itilecek, kalbleri kırılıp horlanacak,
7- Kişi kendi dostuna daha çok yaklaşacak, babasından uzaklaşacak, dostuna göstereceği ilgiyi ve yakınlığı babasına göstermeyecek,
8- Camilerde dünyalıktan yana sesler yükselecek, zaman zaman kavga ye gürültü ile bu kutsal yerlerin kutsallığı zedelenecek,

9- Kabile ve toplumlar, mahalle ve bölgeler, ülke ve milletler daha çok fasıkları (dini sınırları aşıp günah işleyenleri) getirip başlarına geçirecek,
10- Kavim, kabile, toplum, ülke ve milletin sözcüsü, onların en rezillerinden olacak,
11- Şerirler çoğalacak ve masum insanlar onlardan korktukları için onlara ikramda bulunacak,
12- Caz, saz, çalgı aletleri, muganniyeler çoğalacak, aile ve toplum gayesizliğe doğru itilecek,
13- Alkollü içkiler yaygınlaşacak,
14- Bu ümmetin sonra gelenleri dede ve babalarını lanetleyecek, tarihi gerçeklerle yeni kuşaklar arasında engeller, tabular konulacak,
15- Ve işte böyle bir devir ve çağda kızıl rüzgar her tarafı alt-üst edecek, depremler birbirini izleyecek, yer batma olayları olacak...
393 dipnotlu Ebû Umame hadisi üzerinde duranlar olmuştur. Zira isnadında Ferkad es-Sabahi bulunuyor. İmam Ahmed bu zatın kavi olmadığını, İbn Main- ise sika olduğunu söylemiştir. Yahya b. Said'in de bu zat hakkında bir şeyler söylediğini Tirmizi kaydetmiştir. [20]
Buhari, bu zatın .hadislerinde münkerler bulunduğunu belirtmiştir. Nesâi de bunun sika (güvenilir) olmadığına temas etmiş, Dârekutni bunun zayıf olduğunu söylemiştir. [21]
Böylece konumuzla ilgili hadislerin bir kısmı istidlale salihse de bir kısmı salih değildir. Ebu Umame hadisi de bunlardan biridir.
394 dipnotlu Ubeydullah hadisi üzerinde de durulmuştur. Buhari bunun ravilerinden Ubeydullah'm sika olduğunu, Ali b. Zeyd'in ise zayıf sayıldığını kaydetmiştir. Ayrıca ravilerinden Kasım b. Abdirrahman da sikadır. Bu isnadla rivayet edilen hadisin meali şöyledir:
"Çalgı aletlerini satmayın, onları satın almayın ve kullanıp çalmayı kimseye öğretmeyin. Bunlarda yapılan ticarette hiçbir hayır yoktur. Elde edilen para haramdır. İşte bu ve benzeri şeylerle ilgili şu âyet inmiştir; 'İnsanların bir kısmı bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve Allah sözünü eğlence edinmek için sözün alaylı (güldürücü, eğlendirici) olanını edinip (söylerler)." [22]
Bu bapta Ebû Dâvûd ile Beyhaki şu lafizla merfuan rivayette bulunmuşlardır: "Sazlı sözlü eğlence kalbde nifak yeşertir."
Ancak bu rivayetin isnadında adı anılmayan bir şeyh bulunuyor. Bu bakımdan da Beyhakî mevkufen rivayet etmiştir. Ibn Adiy ise bu anlamda Ebû Hüreyre hadisinden tahrîcde bulunmuştur. Ebû Yakub Muhammed b. îshak en-Nisabûrî ise Enes'den şunu rivayetle tahrîc etmiştir; "Kim dinlemek üzere çalgıcı ve şarkıcının yanında otururşa, kulağına kıyamet günü kurşun akıtılır."
îbn Mes'ud'dan yapılan rivayeti aynı zat şöyle tahrîc etmiştir: 'Peygamber (a.s.) Efendimiz geceleyin bir adamın şarkı türki söyleyip saz çaldığını duyunca şöyle buyurdu: "Onun hiçbir namazı yoktur, hiçbir namazı yoktur, hiçbir namazı yoktur (kıldığı hiçbir namazı makbul değildir)..."
Bu konuda daha birçok rivayetler bulunuyor. Çoğu zayıftır. O bakımdan kitabımıza nakletmekte fazla fayda görmedik.
Tarihçi ve vakanüvislerin naklettiklerine göre:
Abdullah b. Zübeyr'in (r.a.) birkaç tane şarkı türkü söyleyen, saz çalan cariyesi bulunuyordu. Ihni Ömer (r.a.) Abdullah'ın yanma girince Abdullah'ın yanında bir ud vardı. Abdullah o udu kaldırıp Ibni Ömer'e uzattı ve: "Ey Resûlüllah'm (a.s.) sahabisi bu nedir?" diye sordu. O da biraz düşündükten sonra: "Şam terazilidir ki akıllar bununla tartılır..."
îbni Hazm'ın îbni Sirîn'den yaptığı rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Bir adam birkaç cariye jile birlikte Medine'ye geldi ve Abdullah b. Ömer'e konuk oldu. O cariyeler arasında tef ve benzeri şeyleri çalan biri vardı. Başka bir adam geldi, o cariyeleri bir bir gözden geçirdi ve hiçbirine azıcık olsun gönlü yatmadı. Sonra o cariyelerin sahibine şöyle dedi: "Sen kalk da senden daha çok bu hususta tecrübe ve yetenekli olan bir adama git." O da: "Sözünü ettiğin adam kimdir?" diye sordu. O da: "Abdullah b. Cafer'dir" diye cevap verdi. Adam cariyeleri alıp Abdullah b. Cafer'e arzetti. O da cariyelerden birine eline ud almasını emretti. Cariye de udu eline alıp bir güzel söyledi ve çaldı. Bunun üzerine onun ahm-satımını sağladı.
Allâme Edîb Ebû Ömer el-Endülisî'den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Abdullah b. Ömer (r.a.) bir gün Ali b. Cafer'in yanma girdiğinde, orada kucağında ud bulunan bir cariye ile karşılaşmıştı. Ali b. Cafer, Abdullah b. Ömer'e soruyor: "Bunda, yani cariyenin ud çalıp şarkı söylemesinde bir sakınca görüyor musun?" O da: "Hayır, bir sakınca görmüyorum" diye cevap veriyor. [23]
Maverdî'den yapılan rivayette adı geçen şu bilgiyi vermiştir:
"Muaviye ile Amr b. As (r.a.) İbni Cafer'in yanına gidip orada çalman ud ve şarkıyı dinlemişlerdir."
Ebû'l-Ferec el Esbehanî'den yapılan rivayette ise şöyle denilmiştir: "Ashabdan Hasan b. Sabit, kendi şiirini besteleyen kişiden onu musikisiyle dinlemiş ve bir sakınca olduğunu söylememiştir."
Ömer b. Abdilazîz de halîfe seçilmeden önceki yıllarında kendi cariyelerinin çalgı ve şarkısını dinlemekte bir salonca görmemiştir.
Bunun için Revyânî'nin el-Kaffal'dân yaptığı rivayete göre, împm Mâlik çalgı aletleri eşliğinde söylenen şarkının mubah olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda bu mezhebe göre ud çalmakta da bir sakınca olmadığı rivayetler arasında bulunuyor. [24]
Ünlü mutasavvıf Ebû Talib el-Mekkî, Kutu'l-Kulûb'de Şu'be'den yaptığı rivayette adı geçen, Minhal b. Amr el-Muhaddis'in evinde tanbur çalındığını ve onu dinlediğini söylemiştir. [25]
Mâverdî, Şâfulerden bir kısmının bir çalgı aleti olan ud hakkında cevaz verdiklerini belirtmiştir. Hicaz ehlinin bu tür çalgı aletlerine cevaz verdikleri rivayetler arasında bulunuyor.
Ashab-ı kiramdan meşru ölçüler içinde çalgı çalmaya cevaz verenler şunlardır: Ömer b. Hattab, Osman b. AfVan, Abdurrahman b. Avf, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Sa'dib. Ebî Vakkas, Ebû Meş'ud el Ensarî, Bilâl, Abdullah b. Erkam, Üsame b. Zeyd, Hamza, îbni Ömer, Berâ' b, Mâlik, Abdullah b. Cafer, Abdullah b. Zübeyr, Hasan b. Sabit, Muğîre b. Şu'be, Amr b. As, Hz. Aişe ve er-Rebî'. [26]
Tabiînden ise şu ilim adamları şer'î ölçüleri aşmamak kaydiyle çalgıya ve musikiye cevaz vermişlerdir: Saîd b. Müseyyeb, Salim b. Ömer, Ibni Hasan, Hârice b. Zeyd, Kadı Şüreyh, Saîd b. Cübeyr, eş-Şa'bî, Abdullah b. Ebî Atiyk, Atâ b. Ebî Rebah, Muhammed b. Şihab ez-Zührî, Ömer b. Abdilazîz, Saîdb. İbrahim ez-Zührî... [27]
Ayrıca dört mezheb imamlarının da şer'î ölçüler çerçevesinde çalgıya, musikiye cevaz verdikleri muhtelif rivayetlerle belirtilmiştir. Ayrıca îbni Uyeyne de cevaz verenler arasında bulunuyor. Ancak bunlardan bir kısmının çalgının mubah olduğunu, bir kısmı da mekruh olduğunu belirtmiştir. Şer'î çizgiyi aşmayan çalgıyı haram kılmamışlardır. [28]

Çalgıya, Musikîye Cevaz Verenlerin Yorum ve Görüşü:

Güzel ahenkli bir sesi musiki aleti eşliğinde dinlemenin haram olduğuna açık ve kesin biçimde delâlet eden ne bir âyet, ne de sahîh hadîs bulunuyor. Bu konudaki hadîslerin çoğu zayıftır ve bir kısmı haber-i ahad, bir kısmı da sahîh olmakla beraber belirtilen anlamda musikiyi dinlemenin haram olduğunu ifade etmemektedir.
Musikiyi, çalgı aletini ve şarkı ve türküyü dinlemenin mekruh veya haram olduğunu iddia edenler ise 386 nolü Ebû Amir veya Ebû Mâlik hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Bu hadîsi sahîh kabul edenler olmakla beraber hadîsin hem metni, hem de sened bakımından, muzdarip olduğu kesindir. Önce râvîsînin isminde tereddüt edilmiş ve hadîsin başında şöyle bir ifâde kullanılmıştır: "Ebû Amir veyahut Ebû Mâlik" Sonra da metninde tereddüt ortaya çıkmış, birinde "yestehillûne" diye kaydedilirken diğer rivayetinde bu kelimeye yer verilmemiştir. O bakımdan sened ve metninde istırab bululanan bir hadîsle istidlal edilmez. Hem imam Ahmed ile Ibni Ebî Şeybe'nin tahrîcinde "yestehillûne" kelimesi yerine "leyeşrebenne ünasm" kelimeleri bulunuyor.
Yine hadîs metninde "hir" kelimesi bulunuyor. Rivayetin birinde bu lafiz kullanılırken diğerinde (h) ve (r) harfleri noktasız değil noktalı olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Ebû Davud'un rivayetinde, esas istidlale medar olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Ebû Davud'un rivayetinde, esas istidlale medar olan "meâzif kelimesi zikredilmemiştir. Hem Ebû Bekir Arabî "yestehillûne" yani "helal sayacaklar" sözünden kesin haram kılındığı hükmü anlaşılmaz demiştir. Sonra da "meâzif tabiri birçok manalara delâlet etmektedir. Meselâ çalgı aletleri, gına1 (şarkı, türkü) tef ve benzeri aletler bu cümledendir.
Sahih olduğu söylenen hadîslere gelince, hasen derecesine varmaktadır. Ayrıca bu konuda birçok hadîsler daha rivayet edilmiş bulunuyor. Ne ver ki.Zahirîler, Mâlikîler, Hanbelî ve Şâfîîler bunların zayıf olduğuna dikkat'çekmişlerdir. [29]
Kasas sûresi 55. âyeti bu konuya hamledenlerin görüş ve yorumu fazla itibara mazhar olmamıştır. Zira âyetin meali şöyledir: "(Gerçek ınü'minler) boş ve anlamsız söz işittiklerinde (vakar ile) ondan yüz çevirirler..."
Böylece âyetin musikiyle ilgili olduğuna, delâlet eden bir karine dahi yoktur. Müfessirler bu âyeti dört şekilde tefsîr etmişler ki, hiç biri çalgı ile alâkalı bulunmuyor. Zira "boş ve anlamsız 'söz" -ile mealini verdiğimiz "lağv" kelimesi, daha çok bâtıl, anlamsız, boş, faydasız, incitici, kırıcı gibi mânalara delâlet etmektedir.
İslâm fikhını çok iyi bilen ashabdan Ibni Ömer (r.a.) şer'î çizgiyi aşmayan, yani şer'i hükümleri ihlâl etmeyen musikide bir beis olmadığını mükerreren beyan etmiştir. [30]

Çıkarılan Hükümler

1- Şer'i ölçülere ters düşmeyen musikî muhabtır.
2- Musikî: Duygu ve düşünceleri sesle vezinli, düzenli bir biçimde ifade etme sanatıdır. Aynı zamanda çalgı takımı anlamına da gelir.
3- İslâm ruha gıda, kalbe şifa, vicdana serinlik veren güzel, ahenkli, vezinli ve düzenli sesi mubah saymıştır.
4- Ancak İslâm'a göre hür kadının erkeklere karşı şarkı, türkü söylemesi haram kılınmıştır. Bunun gibi erkeğin de kadınlara karşı şarkı, türkü söylemesine cevaz verilmemiştir.
5- Şehveti tahrik eden, nefsani temayülleri azdıran müstehcen şarkı ve türkü haram kılınmıştır. Bu tarz bir musikiye cevaz verilmemiştir.
6- Şer-i ölçülerin dışına taşan musikiyi icra etmek've dinlemek tahrimen mekruhtur.
7- Mahremiyet sınırlarını aşan, kadın-erkek ihtilatma (karışıklığına) sebep olan musikiye de bu şekliyle cevaz verilmemiştir.

8- Aile içinde mahremiyet sınırlarını aşmayan ve müstehcen olmayan musikiyi icra edip dinlemek de bir sakınca görülmemiştir.
9- Namaza ve Allah'ı anmaya engel teşkil eden, kişiyi işinden, günlük hizmetlerinden alıkoyan çalgı, şarkı ve türküyü dinlemek mekruh kılınmıştır. '
10- Çevredeki insanları, komşuları rahatsız edecek şekilde evin içinde şarkı türkü söylemek, musiki aletleri çalmak mekruhtur.
11- îçki içilen, haram işlen'en, ilâhi yasaklar ihlâl edilen bir yerde icra edilen musikiyi icra etmek haram olduğu gibi gidip o yerlerde onu dinlemek te haram kılınmıştır.
12- Radyodan müstehcen olmayan, îmânı ve ahlâkı tahrip etmiyen ölçü ve anlamda şarkı, türkü dinlemekte bir sakınca görülmemiştir.
13- Televizyona gelince: Görüntüsüyle birlikte sunulan şarkı, türkü ve çalgıda kadının mahrem yerleri teşhir edildiğinden seyredilmesi caiz değildir.
14- Ashab-ı Kiramdan birçok ileri gelen zatlar şer'i sınırları aşmayan musikiye cevaz vermişlerdir. îbn Ömer, Osman (r.a.) başta olmak üzere buna cevaz verenler, konuyla ilgili hadislerin çoğunun da zayıf olduğunu dikkate alırsak bir rahatlık getirmişlerdir.
15- Sofileriri çalgılı, sesli, rakslı ayinleri sünnete aykırı olup caiz değildir. Zira İslâm cazlı sazlı bir ibadet şekli meşru kılmamıştır. Sema've benzeri ayin şekilleri sünnete uygun değildir. Ve bir Islâmi ölçü de sayılmaz. Sofilerin kendi anlayışlarıyla ilgilidir. [31]

Gurbette Olan Yakının Tef Çalarak Karşılama

Yukarıda da belirttiğimiz üzere islâm, musikiyi Her yanı ve yönüyle yasaklayan bir din değildir. Kur'an'm ahenkle okunmasıyla musiki arasında az da olsa bir bağ bulunuyor. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazı özel durumlarda kadınların tef çalıp neşide söylemelerine engel olmamıştır. Zira icra edilen o tarz bir musiki şer'i ölçüleri hiçbir zaman aşmamıştır. Allah'tan en çok korkup haşyet-i ilahiyeyi bir an olsun kalbinden çıkarmayan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz her konuda ümmeti için mutlak anlamda örnek ve misaldir. Biz dini ancak Ondan öğreniyoruz. Şu şahsın, bu şahsın yorumu bizi daha fazla bağlamamaktadır. [32]

Konuyla İlgili Hadis

Büreyde (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gazalarından bir kısmına çıkmış bulunuyordu. Gaza sona erip döndüğünde siyahi bir cariye çıkageldi ve şöyle dedi: 'Ya Resûlallah! Doğrusu ben, Eğer Allah sizi sağ selîm, başarılı geri çevirirse senin huzurunda tef çalıp şarkı söyleyeceğimi adadım." Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona: "Eğer böyle bir adakda bulunduysan çal, değilse çalma" diye buyurdu. Cariye de tefi çalmaya başladı. Çok geçmeden Ebû Bekir içeri girdi, o çalmasını sürdürdü. Az sonra Ali (r.a.) içeri girdi. O yine çalmasını sürdürdü ve arkasından Osman (r.a.) içeri girdi. O yine çalıyordu. Derken Ömer (r.a.) geldi. Cariye Ömer'i (r.a.) görünce tefi arkasına atıverdi ve üzerine oturdu. Bu manzara karşısında Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: 'Ya Ömer! Doğrusu şeytan senden korkar. Ben burada otururken cariye çalıyordu. Ebû Bekir, (r.a.) içeri girdi, o yine çalıyordu. Sonra Ali girdi, o yine çalıyordu. Arkasından Osman (r.a.) girdi, o yine çalıyordu. Ama sen girince o tefi elinden atıverdi. [33]

İlim Adamlarının İstidlal ve Yorumları

îlim adamları bu hadis üzerinde durarak, bazı hallerde tef çalıp şarkı söylemenin caiz oduğunu belirtmişlerdir. Zira günah işlenmek üzere yapılan bir nezir (adak) geçerli değildir ve o bakımdan da caiz görülmemiştir. Kişi günah işlemeyi adarsa, bu adağını yerine getirmesi gerekli değildir. Tef çalmayı ve şarkı söylemeyi adayan cariyenin bu adağı dinen geçersiz olsaydı, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona: "Eğer adadınsa, onu yerine getir..." diye buyurmazdı.
Aynı zamanda Buhari ve Müslim'in Hz. Aişe (r.a.) dan yaptıkları sahih rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Ebû Bekir (r.a.) içeri girdiğinde yanımda ensardan şarkı söylemekte olan iki cariye bulunuyordu.. Daha çok Buâs savaşında ensarm karşılıklı söyledikleri kahramanlık ve ağıt mısralarını ahenkli şekilde söylüyorlardı. Aslında o iki cariye muganniye değillerdi. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.) "Resûlüllah'ın (a.s.) evinde şeytan çalgıcı ve teğannisü."diyerek sert bir çıkışta bulundu. O gün de bayram idi. Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Ya Ebû Bekir, her kavmin bir bayramı var, bu da bizim bayrammızdır..."
el-Müberrid ve Beyhaki'nin el-Ma'rife'de yaptıkları rivayete göre, Hz. Ömer (r.a.) kendi evine girince bir iki beyt terennüm ederek tegennide bulunurdu. .
Nesâi'nin tesbit ve rivayetine göre, Resûlüllah 'a.s.) (daha çok savaş günlerinde) Abdullah b. Revaha'ya: "Şu topluluğu (savaşa) tahrik et" diye emrederdi. O da birkaç mısra' terennüm edip ahenkli şekilde sesini yükseltirdi." [34]

Tahliller

409 no'lu Büreyde hadisini aynı zamanda ibn Hibban ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Bu babda Ebû Dâvûd, Abdullah b. Amr'den, Fakihani Mekke tarihinde Aişe (r.a.) den rivayette bulunmuşlardır.
Şer-i çerçeve içinde çalgıya, şarkı türküye cevaz verenler bu hadisle de istidlal etmişler ve sadece seferden dönen bir kimseyi karşılamak için değil aşırı olmamak kaydıyla istenilen zamanlarda çalgı çalmak, şarkı türkü söylemek ve bunları dinlemekte bir sakınca olmadığım belirtmişlerdir. Genel anlamda buna cevaz vermeyenler ise hadiste belirtildiği gibi, seferden dönenler için tef çaldırıp şarkı söyletmenin mubah olduğunu söylemişlerdir,
Tirmizi bu hadisi sahihlemiştir. O bakımdan istidlale salihtir.[35]

Çıkarılan Hükümler

1- Bayramlarda, şenlik günlerinde şer'i sınırlar dahilinde tef ve benzeri çalgı âletleri çalmak, şarkı, türkü söylemek caizdir.
2- Cariyenin veya ev halkından birinin çalgı çalmasına, şarkı türkü söylemesine cevaz verilmiştir.
3- Erkeklerin cariyenin söylediği neşide, şarkı ve çaldığı tef ve benzeri aletleri dinlemesi caizdir. Ancak bunu belli ölçüler ve sınırlar içinde tutmak gerekir.
4- Hür bir kadının yabancı erkeklere karşı çalgı çalıp şarkı söylemesi caiz değildir.
5- Evde çalınan çalgı, söylenen şarkı ve türkü mahremiyet sınırları içinde tutulmalıdır. [36]

---

[1] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[2] Lukman Sûresi: 6
[3] Zâriyat Sûresi: 56
[4] Furkan Sûresi: 27-30
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[5] Buhart/eşribe: 6. Ebû Dâvud/libas: 6. Tirmizî/fiten: 38. Dâremî/eşribe: 8
[6] Ibn Mâce/fiten: 22
[7] Ebû Dâvud/edeb: 52
[8] Ebû Dâvud/eşribe: 5, 7. Ahmed: 1/274, 350, 2/158,165,167,171,172,3/422
[9] Müsned-i Ahmed: 2/165,167,172
[10] Tirmizî/fiten: 21, 38, kader: 16. Ahmed: 2/163
[11] Tirmizî/fiten: 38.
[12] Ebû Dâvud/melâhim: 10. Ahmed: 5/229, 259
[13] Müsned-i Ahned: 5/257, 268
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[14] Fetâvâ-ı Hindiyye: 5/351, babu's-sabi'aşerfî'l-ğınâi
[15] Bilgi için bkz: Fetavâ-ı Hindiyye: 5/352
[16] Serahsî/el-Muhît. Fetavâyı Hindiyye: 5/352
[17] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[18] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/106.
[19] Zehebî/Mîzanü'l-ftidat: 4/341, 938 no'lu Velîd
[20] Neylü'l-Evtar:8/111
[21] Zehebî/Mîzanül-ltidal: 3/345, 6699no'lu Farkad.
[22] Lukman Sûresi: 6.
[23] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/114

[24] Bilgi için bkz: Neytü'l-Evtar: 8/ 114.
[25] Kutu'l-Kulûb/Hayatü'l-Kulûb/ma yukbahu ve yuzemmu min efâli'l-cevârih.
[26] İbn Abdiberr. Beyhakî. Ebû Nuaym. Ebû Talib el-Mekkî. Mâverdî. Buharî ve bunlardan nakleden Neylü'l-Evtar: 8/115
[27] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/115
[28] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[29] Geniş bilgi için bkz: Neyiü'l-Evtar: 8/112-117
[30] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[31] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[32] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[33] Tirmizî/menakıb: 17. Ebû Dâvud/eymsm: 22. Ahmed : 5/353, 356.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[34] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[35] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[36] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17-ŞUF'A KİTABI
Şuf'a Hakkı Hangi Mallarda Ve Kimler İçin Var?
Hanefî Mezhebinde Şuf'a Hakkını Doğuran Nedenler
Bir Kimse Akar Ortağının İzniyle Kendi Hissesini Başka Bir Kimseye Sattıktan Sonra. O Ortak Şuf'a Hakkı İle O Hisseyi Alabilir Mi?
1- Kim Ribâ' (Ev, Arsa, Tarla, Bahçe) Satarsa (Satmadan Önce) Ortağına Bildirsin, Babı
2- Komşuluk Sebebiyle Olan Şuf'a Babı
3- (Ortak Akar Taksim Edîlîp) Sınırlar Tâyin Edilince Artık Şuf'a (Hakkı) Olmaz, Babı
4- Şuta Hakkını Talep Etme Babı

17-ŞUF'A KİTABI

Şuf'a: Bu kelimenin açıklaması ile ilgili olarak el-Fetih yazarı: Şuf'a: Arap dilinde Şefi' masdannda.n alınmadır. Şefi' çift manasınadır. Şuf'a kelimesinin Şer-i Şerifteki mânâsı ise: Bir ortağın yabancıya intikal eden hissesinin ayni fiyatla diğer ortağa intikal etmesi hakkıdır, demiştir.
El-Fetih yazarının yukarda anılan tarifi Şuf'a hakkının ortağa mahsûs olup komşu için böyle bir hakkın bulunmadığını söyleyen âlimlere göredir. Ev, akar ve bahçe komşusu için de Şuf*a hakkının bulunduğu görüşünde olan ilim ehline göre Şuf'a'nm Şer'î mânâsı şöyledir; Satılan bîr taşınmaz malın satıldığı fiyatla satıcının o maldaki ortağına, ortağı yoksa mala bitişik komşuya ayni fiyatla öncelikle devredilmesi hakkıdır. Yâni satıcının ortağı, o yoksa komşusu dilerse o satışı geçersiz kılıp ayni fiyatla mülk edinme hakkına sahiptir. [1]

Şuf'a Hakkı Hangi Mallarda Ve Kimler İçin Var?

Bu hususta özlü bilgi veren Nevevi, Müslim'in Şuf'a babında şöyle der:
1) Müslümanlar henüz ortaklar arasında taksim edilmemiş olan akar nevinde ortaklar için Şuf'a hakkının bulunduğu hususunda icmâ etmişlerdir. Âlimler: Şuf'a hakkının tanınmasının sebebi ve hikmeti ortağın zararının giderilmesidir. Bu hakkın yalnız akarlar-da bulunmasının hikmeti de bu nevi mallarda çok yönden zarara uğramanın mümkün olmasıdır, demişler.
2) Âlimler, hayvanlarda, elbiselerde, ev eşyalarında ve diğer taşınır mallarda şuf'a hakkının bulunmaması hususunda da ittifak etmişlerdir. Kadı I y â z : Bâzı adamlar buna muhalif kalarak ticâret eşyasında da şuf'a hakkının bulunduğunu söylemişlerdir. Bu hüküm A t â' dan rivayet edilmiştir. Kendisi: Her şeyde hattâ elbisede bile şuf'a hakkı vardır, demiştir. Îbnü'l-Münzir bu kavli kendisinden nakletmiştir. A h m e d' den yapılan bir rivayete göre hayvanlarda ve münferid binada, yâni arsa hâriç olmak üzere sırf yapıda şuf'a hakkı vardır.
3) Ortaklar arasında taksim edilmiş, yâni ifraz edilmiş akare yâni taşınmaz mala gelince, komşular için şuf'a hakkının bulunu |j bulunmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Mâlik. Şafii, Ahmed ve Cumhûr'a göre komşuluk nedeniyle şuf'a hakkı yoktur. İbnü'l-Münzir'in anlattığına göre Ömer bin el-Hattâb, Osman bin Affa, n, Said bin el-Müseyyeb, Süleyman bin el-Yesâr, Ömer bin Abd i laziz, Zühri, Yahya el-Ensârî, Ebü'z-Zinâd. Rebia, Mâlik, Evzâî, el-Muğire bin Abdirrahmân, Ahmed, fshâk ve E b ü S ev r böyle hükmetmişlerdir.
b) Ebû Hanife ve Sevri ise komşuluk nedeniyle de şuf'a hakkının bulunduğuna hükmetmişlerdir. Allah daha iyi bilir. Allah cümlesinden râzi olsun.
4) Müslüman ile zimmî arasında da şuf'a hakkı var mı?
Şuf'a hakkına ait hadîslerin metinleri umumi olduğu için müs-lümanın zimmi aleyhinde şuf'a hakkı bulunduğu gibi zimmînin de müslüman aleyhinde şuf'a hakkı vardır. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii ve cumhurun kavli budur.
Sabi, el-Hasan ve Ahmed'e göre zimmî'nin müslüman aleyhinde şuf'a hakkı yoktur.
5) Şehirde oturan kimseler için şuf'a hakkı bulunduğu gibi şehirde oturmayıp köyde ikamet eden bir kimse de şuf'a hakkına sahiptir. Ebû Hanife, Şafii, Sevri, Ahmed, I s -hâk ve Îbnü'l-Münzir böyle hükmetmişlerdir. Cumhurun kavli de budur. Fakat Sabi: Şehirde oturmayan bir kimse için şuf'a hakkı yoktur, demiştir." [2]

Hanefî Mezhebinde Şuf'a Hakkını Doğuran Nedenler

Hanefî mezhebine göre bir akarda şuf'a hakkına sahip olabilmek için:
1. O akara ortak olmak.
2. Akar'm mülkiyetinde ortak olmamakla beraber akara giden özel yolda veya sulama işinde kullanılan özel suya ortak olmak gibi haklarda akara ortak olmak. Meselâ ifrazı yapılmış olan tarlaları sulayan özel bir su vardır. Bu su o tarlalara aittir. Tarlalar ifraz edildiği için her tarlanın sahibi ayrıdır. Fakat hepsi o suya ortaktır. Su ortaklığı da şuf'a hakkına bir nedendir. Keza tarlalar arasında açılmış bir yol o tarlaların özel bir yolu olup bu yol çıkmaz bir yol olduğu için. tarla sahiplerinden başkasının o yoldan yararlanma hakkı yok ise tarla sahipleri bu özel yola ortak olduğundan yol ortaklığı da şuf'a hakkına neden olur.
3. Akarın mülkiyetinde veya haklarında ortak olmamakla beraber bitişik komşu olmak. Bu da şuf'a hakkına bir nedendir. Meselâ iki tarlanın yolu ayrı olmakla beraber tarlalar birbirine bitişiktir. Bu da şuf'a hakkını doğurur.
Evler de tarla gibidir. Meselâ bir çıkmaz sokak içinde bulunan ve kapıları ayni avluya açılan iki daireden biri iki kişinin ortak malıdır. Ortaklardan birisi kendi hissesini satarsa şuf'a hakkı öncelikle onun ortağımndır. Ortağı istekli olmadığı takdirde şuf'a hakkı avluya ortak olan diğer dâire sahibinindir. O da istekli olmayınca şuf'a hakkı o çıkmaz sokağa ortak olan diğer ev sahiplerinin olur. Onlardan da istekli çıkmazsa o dâireye bitişik olup kapısı başka bir sokağa açılan komşu bina sahibinin şuf'a hakkı doğar.
Şu halde şuf'a hakkı yukarda anlatılan sıraya göredir. Birinci maddede yazılı nedenle şuf'a hakkı sahibi varken ikinci ve üçüncü maddede yazılı nedenlerle şuf'a hakkına sahip olanlar bir hak iddia edemezler. Keza birinci maddede yazılı şuf'a hakkı sahibi istekli olmadığı için ikinci maddeye göre şuf'a hakkı sahibi istekli olunca üçüncü maddede yazılı şuf'a hakkı sahibi bir hak iddia edemez.
Yukarda da anlattığım gibi Şafiî, Mâliki ve Han-b e I İ mezheblerine göre komşuluk nedeniyle şuf'a hakkı yoktur. Ancak, ifraz edilmemiş taşınmaz malın ortakları için şuf'a hakkı vardır. [3]

Bir Kimse Akar Ortağının İzniyle Kendi Hissesini Başka Bir Kimseye Sattıktan Sonra. O Ortak Şuf'a Hakkı İle O Hisseyi Alabilir Mi?

N e v e v i bu hususta da şöyle der : Ebû Hanife, Mâlik, Şafiî, bu üç imâmın arkadaşları, Osman el-Bet-t i, Ibn-i Ebi Leylâ ve başkaları: Sözü edilen ortak o hisseyi şuf'a hakkı ile alabilir, demişlerdir.
El-Hakem, Sevri, Ebû Ubeyd ve hadîs âlimlerinden bir cemaat: O ortak artık alamaz, demişlerdir. A h m e d ' den ise her iki görüş de rivayet edilmiştir. [4]

1- Kim Ribâ' (Ev, Arsa, Tarla, Bahçe) Satarsa (Satmadan Önce) Ortağına Bildirsin, Babı

2492) Câbir (bin AbdÜlah) (Radıyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûluilah (Sallattahü Aleyhi ve. Selîem) şöyle buyurdu, demiştir ;

«Hurma bahçesi veya arazisi, arsası olan bir kimse bunu (satın almayı) ortağına teklif etmedikçe (başkasına) satamaz.»"

2493) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi've Seltem) şöyle buyurmuştur:
«Bir arazisi, arsası olup da satmak isteyen bir kimse bımu (satın almayı) komşusuna teklif etsin.»"
Not : Bunun isnadının sahih ve râvîîerinin sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir. [5]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Tahâvî de rivayet etmişlerdir. Müslim' deki bir rivayet meâlen şöyledir:
«Bir Reb'a (yâni ev, akar, tarla) da veya hurma bahçesinde ortağı bulunan bir kimse ortağına bildirmedikçe bunu satamaz. Ortağı dilerse (satın) alır, arzu etmezse bırakır.»
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhî'm hadîsi ise Zevâid tü-ründendir.
Ribâ\ Rebi'in çoğuludur. Rebf ve Reb'a tekildir. Bir kavle göre Rebi' de Reb'a'nm çoğuludur. Reb'a'nın asıl mânâsı yazlık evdir. Fakat mesken, büyük ev ve arsa, tarla gibi her nevî taşınmaz mal mânâsına da kullanılır. Burda akarın her nevi kasdedilmiştir.
îlk hadîs bahçe ve akar ortakların müşterek malı olduğu zaman bir ortak kendi hissesini satarken önce ortağına teklif etmesinin gerekliliğine delâlet eder ve akara ortak olanın şuf'a hakkının bulunduğunu ifâde eder.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t â b i bu hadisin şerhinde: Bu hadîs ortak akarda ortakların şuf'a hakkının bulunduğuna delildir. Bu hususta âlimler ittifak halindedir. Hadisin metni, ortaklar arasında taksim edilip ifrazı yapılan akarda şuf'a hakkının bulunmadığını açıkça ifâde etmiyor ise de mefhûmu yoluyla yâni anlaşılan anlamı itibariyle delâlet eder. (Çünkü ortaklar arasında taksim edilip ifraz edilen akarda ortaklık mefhumu ve anlamı kalmamış olur.) Keza bu hadis, şuf'a hakkının arazi ve arsa gibî taşınmaz mala mahsus olup bunların dışında kalan ticâret malı, ev eşyası, hayvan gibi taşınır mallarda şuf a hakkının bulunmadığına delâlet eder, demiştir.
Hadîsin zahirine göre kişinin ortağına haber vermeden ve ona teklifte bulunmadan taşınmaz maldaki kendi hissesini satması haramdır. Sindi: Hadîslerin zahiri böyle ise de âlimlerin çoğu bunun haram değil, mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çok sayıda âlimin beyânlarına göre böyle bir satış haram değildir, bilâkis caizdir, demiştir. Nevevî de Sindi gibi söylemiştir.
Söz konusu satışm haram olmayışından maksad şudur: Yapılan satış mekruh olmakla beraber, kesinleşmesi ortağın haberdar edildikten veya haberi olduktan sonra şuf'a hakkım kullanmamasına bağlıdır. Şayet taşınmaz malın ortağı bu satışı duyup da istekli çıkarsa şuf'a yoluyla ayni fiyatla satınalabilir. Bir ortak haberdar edilip istekli olmadığını beyânla diğer ortağın hissesinin başka bir kimseye satılması için izin verir ve satış yapıldıktan sonra izinden pişman olup tekrar anılan hisseye talip çıkarsa âlimlerin çoğuna göre onun şuf'a hakkı vardır. Bu durum yukarda anlatıldı.
İkinci hadis, taşınmaz malın komşusu için de şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet eder. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının görüşü de böyledir. Fakat diğer üç mezhebin görüşüne göre komşu için şuf'a hakkı yoktur. Âlimlerin gerek ortaklık nedeniyle ve gerekse komşuluk sebebiyle şuf a hakkının bulunması konusundaki görüşleri bu kitabın girişinde anlatıldı. Komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının bulunup bulunmadığı hususu bundan sonraki bâbta rivayet olunan hadisler bölümünde tekrar ele alınacaktır. Burada şu noktayı belirtmek yerinde olur:
Görüldüğü gibi müellifimiz bu kitâbm birinci babım ortaklık nedeniyle şuf'a hakkının bulunduğuna ve ikinci babı da komşuluk nedeniyle olan şuf'a hakkına ayırmıştır. Komşunun şuf'a hakkına dâir hadisleri ikinci bâbta rivayet ettiği halde bu babın 2493 nolu hadisini ikinci bâbta değil de birinci bâbta rivayet etmiştir. Müellifin böyle yapması ikinci hadîste sözü edilen komşu sözünü ortak anlamına yorumladığının bir belirtisi sayılabilir kanısındayım. Çünkü ikinci bâbm hadîslerinin izahı bölümünde görüleceği üzere komşunun şuf'a hakkının bulunmadığı görüşünde olan âlimler, komşunun şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet eden hadîsleri çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. O yorum çeşitlerinden birisi de bu nevi hadîslerde bulunan komşu sözünü ortak mânâsına yorumlamaktır. [6]

2- Komşuluk Sebebiyle Olan Şuf'a Babı

2494) Câbir (bin Abdîllah) (Radıyallâhü anhümây&an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellevı) şöyle buyurdu, demiştir :
«İki akarın yolu bir olduğu zaman (biFisinin sahibi olan) komşu hazır olmasa bile komşusunun (akarının) şuf'a'sına en fazla hak sahibidir. Komşunun şuf'a hakkı (m kullanması müşteri tarafından)
beklenir.»"

2495) Ebû Râfi1 (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Komşu (şuf'a açısından), sekabine (yâni bitişiğindeki akara) öncelikle hak sahibidir,»"

2496) Şerîd[7] bin Süveyd (RadtyaUâhü anhyâen :
Ben; Yâ Eesûlallah! Bir arazi (var) dır. Onda hiç kimsenin hissesi yoktur. Ancak komşuluk (hakkı) vardır (yâni bunda şuf'a hakkı var mı?) dedim. O:
«Komşu, sekabine (yâni bitişiğindeki akara) öncelikle hak sahibidir,» buyurdu."[8]

İzahı

C â b i r (Radiyaîlâhü anh)'m hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Darîmî de rivayet etmişler. Ebû R â f i' in hadisini Buhâri ve Nesâi de rivayet etmişler. Ş e r i d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir.
Tir nı izi, Câbir'in hadîsini rivayet ettikten sonra; Bu hadis hasen - garib'tir. İlim ehlinin uygulaması bu hadîse göredir. Yâni şuf'a hakkı bulunan bir kimse hazır olmasa bile bu hakkı devam eder, seferi uzun sürse bile dönüşünde bu hakkını kullanabilir, demiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadisin şerhinde: Bu hadîsin zahirine göre şuf'a hakkı bulunan bir kimse seferde iken şuf'a hakkının bulunduğu bir malın satıldığını duyunca bu hakkı talep etmek üzere derhâl dönmesinin veya haber göndermesinin vâcib olmadığına delâlet eder. M â 1 i k' e göre vâcibtir. Bâzı ilim adamlarına göre eğer adamın olduğu yer üç konaklık mesafeden fazla ise vâcib değildir. Üç konak veya daha az ise şuf'a hakkım talep etmek üzere hemen dönmesi veya haber göndermesi gereklidir, der.
Hadîsin; sözündeki zamirin mercii iki komşu veya iki akar olabilir. Mânânın daha iyi anlaşılması için ikinci şekli tercih ettim. Tuhfe yazarı iki şeklin de mümkün olduğunu ifâde etmiştir.
Hadisin; Şuf* a hakkı beklenir» cümlesinin mânâsı
hakkında îbn-i Reslân'm şöyle söylediğini Tuhfe yazan nakleder: Bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir: "Yâni şuf'a hakkına sahip kimse çocuk ise erginlik çağma varıncaya kadar bu hakkı mahfuzdur. Nitekim T a b e r â n i, el-Evsat'mda ve es-Sağîr'inde C â b i r' den şu merfû hadîsi de rivayet etmiştir: "Resûlulîah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «Çocuk, erginlik çağma varıncaya kadar şuf'a hakkı kalıcıdır. Erginlik çağma varınca, dilerse alır ve dilerse bırakır.»"
Avnü'l-Mabûd yazarı da özetle şöyle der:
"Bu hadîs, hazır olmayan kimse çok geç dönse bile şuf'a hakkının mahfuz olduğuna delildir. Hadîs komşunun şuf'a hakkına sahip olabilmesi için kendisinin taşınmaz malı ile komşusunun taşınmaz malının yolunun bir olmasının şart olduğuna delâlet eder. Şu halde sırf komşu olmak şuf'a hakkını doğurmaz. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın "Sınırlar konulup yollar değiştirilince..." hadîsi (2499 nolu) de bu durumu teyid eder. En-Neyl yazarı Ebû R â f i (Radıyallâhü anh)'m (2495 noîu) hadisini ve benzeri hadisleri de böyle yorumlamışlardır. (Yâni komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının sağlanabilmesi için komşu iki taşınmaz malın yolunun bir olması şarttır. Birbirine bitişik iki akarın yolları ayrı olunca en-Neyl yazarına göre şuf'a hakkı yoktur."
Sindi de bu hadîsin haşiyesinde; cümlesi ile ilgili olarak : Bu cümlenin mânâsı hakkında şöyle denilmiştir: Cümlenin mânâsı komşunun kendi malını satmaması ve komşusunu beklemesi demek değildir. Cümlenin mânâsı şöyledir: Müşteri şuf'a hakkının kesilmesi için beklemek durumundadır. Şuf'a hakkına sahip kimse gelip o mala istekli olmadığını beyânla müşteriye izin verince müşterinin alım akdi tamamlanmış ve kesinleşmiş olur, der.
Ebû R â f i (Radıyallâhü anh) ile Şerîd (Radıyallâhü anh)'in hadislerinde geçen "Sekab" kelimesi yakınlık ve komşuluk manasınadır. Bu kelime

bâzı rivayetlerde "Sakab" olarak geçer. Yâni kelimenin baş harfi Sin olabildiği gibi Sad da olabilir. Mânâ bakımından bir değişiklik yoktur. Sindi' nin beyânına göre Sü-y û t î şöyle demiştir: Bu kelimenin mânâsı Asmaî'ye soruldu. Bunun üzerine A s m a î : Ben Resûlulîah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâni) 'in hadîsini tefsir etmem. Lâkin Araplar bu kelimeyi bitişik komşu anlamında kullanırlar, demiştir. Tercemede A s m a î' -nin açıklamasını dikkate aldığım için bu durumu parantez içi ifâde ile belirtmek istedim.
Sindî, Ebû Râfi (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini şöyle mânâlandırır.- Yâni komşu bitişik binaya tercihan ve öncelikle hak sahibidir. Komşuluk nedeniyle şuf a hakkının bulunmadığı görüşünde olan âlimler ya «Car = komşu» kelimesini ortak mânâsına yorumlarlar. Ya da hadisin şuf'a hakkında olmayıp iyilik ve yardımlaşma bakımından komşunun öncelik hakkının bulunduğu mânâsına yorumlarlar.
Avnül-Mabûd yazarı da bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: Sekab, Sakab ve Sakb kelimeleri yakınlık ve komşuluk anlamına gelir. Komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının bulunduğunu söyleyen âlimler Ebû Râfi'in (2495 nolu) hadîsini delil göstermişlerdir.
Hattâbi: Bu hadîste (yâni Ebû Râfi'in hadîsinde) şuf'a bahsi yoktur. Hadîsten kasdedilen mânâ şuf'a olabilir. Bu hadisten maksad, komşuya iyilik ve yardım bakımından öncelik verilmesi olabilir. Bir de şu ihtimal vardır: «Car = komşu» kelimesi ile ortak mânâsı kasdedilmiş olabilir. Çünkü bazen ortağa komşu denilir. Bunun sebebi de ortakların bazen ayni binada oturmaları veya oturdukları evlerin komşu olmalarıdır. Hadîs âlimleri bu hadîsin isnadı hakkında konuşmuşlardır. Bunun senedi muzdarib'dir. Diğer taraftan şuf'a hakkının yalnız ortaklar için bulunduğuna dâir hadîslerin senedleri güzeldir. Onlarda hiç bir ızdırab yoktur, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan daha sonra bu hadisten maksadın komşuya yardım ve iyilik bakımından öncelik tanınması ihtimâlinin bâtıl olduğunu söyleyerek Şerid bin Süveyd'in (2496 nolu) hadîsini delil göstermiştir. [9]

3- (Ortak Akar Taksim Edîlîp) Sınırlar Tâyin Edilince Artık Şuf'a (Hakkı) Olmaz, Babı

2497) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«/e)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ortaklar arasında) taksim edilmemiş (taşınmaz) mal hakkında şuf'a ile hükmetti. (Taşınmaz mal taksim edilip her hisseye âid) sınırlar belli olunca artık şuf'a (hakkı) olmaz.
(Müellifimiz demiştir ki:) Bu hadîsi Muhammed bin Hammâd et-Tahrânî de (ayni senedle) bize rivayet etmiştir.
(Râvî) Ebû Âsim demiştir ki: Saîd bin el-Müseyyeb(in Ebû Hü-reyre'den rivayeti) mürseldir. Ebû Seleme'nin Ebû Hüreyre'den rivayeti de muttasıldır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, Buhârî'nin şartı üzerine sahih bir seneddir. Bu hadîs Buhâri'de ve başka kitablarda Câbir (R.A.)'m hadîsi olarak gelmiştir, [10]

İzahı

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymıştır. Bu hadîsi Said bin el-Müseyyeb ile Ebû Seleme bin Abdirrahman, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi Saîd bin el-Müseyyeb'in Ebû Hüreyre' den rivayeti mürseldir. Yâni Saîd, Ebû Hüreyre'yi görmemiştir. Fakat Ebü Seleme'nin Ebû Hüreyre'den rivayeti muttasıldır. Bu durumu belirten Ebû Âsim, müellifimizin şeyhleri Muhammed bin Yahya, Abdurrahman bin Ömer ve Muhammed bin Hammâd et-Tah-rânî' nin şeyhidir. Müellifimiz bu hadîsi anılan üç şeyhi vasıtasıyla Ebû Âsim' dan rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd da bu hadîsin benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmiştir. Ordaki rivayette de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm râvileri Ebû Seleme ile Saîd bin el-Müseyyeb'dir. Ordaki metin şöyledir:
_ «Arazi-akar taksim edüip (her hisseye âid) sınırlar konulunca artık onda şuf'a (hakkı) yoktur.»
Notta, bunun benzerinin B u h â r î' de ve başka kitablarda C â b i r CRadıyallâhü anh)'m hadîsi olarak geldiği ifâde edilmiştir. C â b i r' in hadisi 2499 nolu hadîstir.
Bu hadîs, taksim edilmemiş taşınmaz malda şuf'a hakinin bulunduğuna ve taksim edilip her hissenin sınırları tâyin ve tesbit edildikten sonra şuf'a hakkının kalmadığına delâlet eder. Geniş bilgi bundan sonra gelecek C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin, izahı bölümünde verilmek üzere bu kadarlık bilgi ile yetinelim.

2498) Ebû Râfi' (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Komşu, (şuf'a açısından) sekabine (yâni bitişiğindeki taşınmaz mala) ne ise (yâni o mal az olsun çok olsun) öncelikle hak sahibidir.»"

2499) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)}dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şuf'a hakkını yalnız taksim edilmemiş (taşınmaz) bütün mallara koydu. (Taksim edilerek her hisseye âid) sınırlar konulup yollar tâyin ve ayırt edilince artık şuf'a (hakkı) yoktur." [11]

İzahı

Ebû Râfi'in hadîsinin bir benzeri 2495 numarada geçti. Oradaki metin Buhârî ve Nesâi'de de mevcuttur. Bur-daki rivayeti Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. İki metin arasındaki fark ise oradakinde"Câr" kelimesi kullanılmıştır. Burada ise "Şerîk" kelimesi kullanılmıştır. Câr, komşu manasınadır. Şerik kelimesinin asıl mânâsı ortak demektir. Ancak burada komşu mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü ortak, bitişiğinde olan veya olmayan her taşınmaz malda şuf'a hakkına sahiptir. Kişinin ortak olduğu bir taşınmaz malda şuf'a hakkına sahip olabilmesi için o malın ona bitişik olması şart değildir. Bu hadîste ise bitişik taşınmaz maldaki şuf'a hakkı beyan edilmektedir. Bu itibarla bu hadîste geçen Şerîk kelimesi komşu anlamına yorumlanmıştır. Bu kelime böyle yorumlanınca bu hadîsin meâl'i bundan önce geçen 2495 nolu hadisin meâl'i gibi olur. Câmiü's-Sağîr şerhinde el-Azîzî: Yâni komşu, bitişiğindeki taşınmaz mala şuf'a açısından öncelikle hak sahibidir. O mal az olsun çok olsun fark etmez. Bu hadîs sahihtir, der.
Komşuluk nedeniyle de şuf'a hakkının bulunduğunu söyleyen âlimler için bu hadîs de bir delil durumundadır. Komşuluğun şuf'a hakkına neden olmadığı görüşünde bulunan ilim ehlinin bu hadîs karşısında verdikleri cevap 2495 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhârî, Tirmi-zî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîs taksim edilmemiş ortak taşınmaz malda ortaklar için şuf'a hakkının bulunduğuna ve bu nevî mal ortaklar arasında taksim edilip her ortağın sınırları tâyin ve yolu müstakil olunca şuf'a hakkının kalmadığına delâlet eder.
Avnü'l-Mabûd* yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Hadîsin; cümlesinin mânâsı hakkında Kas ta-
lan 1 : Yâni taksim edilen akardan her ortağa düşen hissenin giriş ve çıkış yolları belli olunca..., demiştir. El-Kaarî de: Yâni her 'hisse için özel bir yol verilmek suretiyle yollar tâyin edilince..., demiştir.
Hadîsin; «Artık şuf'a yoktur» cümlesi hakkında el- K a a r i: Yâni akar ortaklar arasında taksim edildikten sonra şuf'a hakkı yoktur. Bu hadîse göre şuf'a hakkı ortak için vardır. Fakat komşu için yoktur. Bu hüküm Ş â f i î'nin mezhebidir.
Komşu için de şufa hakkı vardır, diyen Ebû Hanîfe ve arkadaşları bu hadise cevaben: Hadîste geçen;
= «Sınırlar tâyin edilince» cümlesi C â b i r'in sözüdür, demişlerdir. Bunların delilleri ise komşu için de şufa hakkının bulunduğuna delâlet eden (2494, 2495 ve 2496 noluî hadîslerdir, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra: Ben derim ki: Bir hadîste geçen cümlelerin tümü hadîsten sayılır. Ancak cümlelerin bir kısmının râvîye âid olduğu sabit olunca durum değişir. Amlan cümlenin (2497 nolu) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde de bulunması onun hadisten olduğunun delilidir, demiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra H a t t â b i' den naklen şöyle der:
Bu hadîs, komşu için şufa hakkının olmadığına açıkça delâlet eder.
Hadîsin; fıkrasına gelince bunun ilk cümlesini bir grup âlimler kendileri için delîl gösterirken, ikinci cümlesini de diğer grup kendi görüşleri için delil saymışlardır. Şöyle ki, taksim edilmiş akarda şufa hakkı yoktur, diyen âlimler bu fıkranın; «Sınırlar konulunca» cümlesini delîl göstermişlerdir. Taksim edilmiş olsa bile yolu müşterek olan akar' da şufa hakkı vardır, diyenler de bu fıkranın; «Ve yollar tâyin edilince» cümlesini delîl göstermişlerdir.
H a t t â b î daha sonra ikinci cümlenin, taksim edilip yolu müşterek olan akarda şufa hakkının bulunduğuna delâlet etmediğini savunmuştur."
Geniş bilgi için şerh kitablarma müracaat etmek uygun olur kanısındayım.

Sindi de bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der;
Bu hadise göre bir akar ortaklar arasında taksim edilmedikçe her ortak için şufa hakkı vardır. Akar ortaklar arasında taksim edilip her ortağın hissesi ve yolu belli olunca artık şufa hakkı olmaz. Bu hadîsin zahirine göre şufa hakkı ortağa mahsustur. Komşu için böyle bir hak yoktur. Mâlik ve Şafiî' nin kavli böyledir. Komşu için de şufa hakkı vardır, diyen ilim ehli ise bu hadisten maksad ortaklık nedeniyle olan şufa hakkının kalmayışı-dır. Çünkü ortağın tercihli bir şufa hakkı vardır. Taksimden sonra onun tercih durumu kalmamış olur. Ama komşuluk nedeniyle olan şufa hakkı devam eder. [12]

4- Şuta Hakkını Talep Etme Babı

2500) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaîlâhü anhütnâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şuf'a (hakkı) devenin bağlı bulunduğu ipi çözmek gibidir.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Ab-dirrâhman el-Beylemânî vardır, tbn-i Adi, onun hakkında: El-Beylemani'nin rivayet ettiği bütün hadîslerdeki belâ yâni zayıflık hep onun yüzündendir. Ondan Muhamraed bin el-Hâris rivayet ettiği zaman ikisi de zayıftır. O, babasından bir Ukım hadisler rivayet etmiş ki, hepsi mevzu hadislerdir, delil gösterilemezler ve ben bu hadisleri ancak şaşılacak şey olmak üzere ananm, demiştir.

2501) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Bİr ortak diğer bir ortaktan önce (üçüncü bir ortağın hissesini şufa yoluyla) satın aldığı zaman, diğer ortağın hisseyi satın alan ortak aleyhinde bir şufa hakkı yoktur. Erginlik çağına varmamış ortak ve gâib yâni hazır bulunmayan ortak için de şufa hakkı yoktur.."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Beylemâni bulunuyor. Bundan Önceki sened'den söz edilirken bu râvi hakkında konuşuldu. [13]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen her iki hadis de Zevâid türündendir. Se-nedlerinin zayıflığı notta belirtildi.
Birinci hadîste "Ikal" deveyi bağlamakta kullanılan ip manasınadır. "Hail" ise ipi çözmek manasınadır. Bu hadîste şuf'a, anılan ipi çözmeye benzetilmiştir. Bundan kasdedilen mânâ hakkında S i b -k i, el-Minhâc'ın şerhinde şöyle demiştir: Meşhur olan mânâ şudur: îpi çözülen serkeş deve kaçırıldığı gibi zamanında kullanılmayan şuf a hakkı da kaçırılır. Bir kavle göre hadisin mânâsı şöyledir : Ortağın şuf'a hakkmı kullanmayıp başkasına yapılan satışı kesinleştirmesi suretiyle bu hakkın çözülmesidir. Yâni şuf'a hakkı bulunan bir malın satışı kesinleşmiş olmaz. Ancak şuf'a hakkı bulunan kimse gelip şuf'a hakkından vazgeçtiğini beyân ederse yapılan satış akdi kesinleşmiş olur. Şu halde yapılan satışın kesinleşmesi şuf'a hakkı bulunan adamın takdirine bağlıdır. Adam bu hakkı kullanmıyacağını beyân edince bu bağ çözülmüş olur.
îlk yoruma göre şuf'a hakkı bulunan bir kimse bu hakkım geciktirmeden kullanmak durumundadır. Geciktirdiği takdirde onun hakkı kalmamış olur. Hanefî ve Şafiî mezheblerinin en sahîh görüşlerine göre şuf'a hakkı olan bir kimse satış haberini alır almaz, satılan hisseye tâlib olduğunu beyân etmesi ve durumu şâ-hidlendirmesi gerekir, istekliliğini ifâde ve tevsik ettikten sonra satın almadaki gecikmesi sakıncalı değildir. Bu hususta değişik ve ayrıntılı hükümler vardır. Hanefi ve Şafiî mezheblerine âid fıkıh îhtablarma müracaat etmek gereklidir.
İkinci hadîsin baş kısmının mânâsı şöyledir: Meselâ bir akarda ortak olan üç kişiden birisi kendi hissesini bir ortağma sattığı zaman satılan bu hisse konusunda diğer ortağı şuf'a yoluyla bir hak taleb edemez.
Bu hadîse göre erginlik çağma varmamış kimse ile hazır olmayan yâni başka bir memlekette bulunan kimse için şuf'a hakkı yoktur. Gâib olan, yâni hazır olmayan kimsenin şuf'a hakkının bulunduğuna dâir gerekli bilgi sahîh olan 2494 nolu hadîs bölümünde verildi. Erginlik çağma varmayan çocuklara gelince İbn-i Ebî Leylâ'ya göre onların şuf'a hakkı yoktur. Fakat bâzı âlimlere göre çocuğun da şuf'a hakkı vardır.
Hanefî ve Şafiî mezheblerine göre hazır olmayan kimse satışı duyduğunda o hisseye istekli olduğunu şâhidlendirir. Böylece şuf'a hakkını kararlaştırmış olur. Mâlik'e göre o kimse satış işini duyar duymaz şuf'a hakkını taleb etmek üz©r© derhal yola çıkar veya bir elçi gönderir. [14]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/45
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/45-47
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/47-48
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/48
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/48-49
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/49-50
[7] Bu zâtın sahâbî olduğunu 2427 nolu hadîsin dip notunda belirtmiştim.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/51-52
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/52-54
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/54-55
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/55-56
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/57-58
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/59
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/60

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİHAD

Cihadın ve Allah Yolunda Savaşa Gitmenin Fazileti

20) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetle dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:
"*Allahu Teâlâ, kendisini iman ve Peygamberlerini doğrulamaktan başka bir şey yöneltmeksizin Benim yolumda cihada çıkanı kazandığı ecir, veya elde etmiş olduğu ganimet ile geri çevirir yahut cennete sokar" diye kendi katında kefil olur. Şayet ümmetime zorluk çıkarma korkum olmasaydı, hiçbir seriyenin (savaşa giden ordunun) arkasında kalmayıp Allah yolunda öldürmeyi sonra diriltilip tekrar öldürmeyi sonra diriltip tekrar öldürmeyi isterdim.*"[1]
v Müslim'de geçen (1876) Ebû Zer'a yoluyla, O'nun da Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği hadiste Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Allahu Teâlâ, kendisinin yolunda cihad etmek, kendisini iman ve Peygamberini doğrulamaktan başka bir şey yöneltmeksizin Benim yolunda cihada çıkana kendi katında kefil olmuştur. İşte bu kimseye; Cennete sokmak ya da cihada çıktığı yerde yine evine göndermek ve yahut ta mükafat ya da ganimetten elde ettiği bu şeyleri kendisine verilmek üzere kefil olmuştur. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki! Allah yolunda açılan (isabet olunan) her bir yara, kıyamet gününde açıldığı günkü gibi, kan renginde ve misk kokulu olarak gelir. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki; Müslümanlara zorluk çıkarma korkum olmasaydı, asla savaşa çıkan bir ordunun arkasında kalmazdım. Ama Ben onların hepsini teçhizatlandırma imkanını bulamıyorum, onlar da kendi teçhizatları için imkan bulamıyorlar, bu durumda onların Benden geri kalmaları kendilerine güç gelir. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, Allah yolunda savaşıp öldürmeyi, sonra tekrar savaş öldürmeyi isterdim."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (36).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEKAT,[1] SADAKA[2] VE İYİLİK BÖLÜMÜ

? ??????? ?????????? ????????????? ?????????????? ?

-116 ? ??? ??????? ??? ???????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?

"Bir yıl geçmedikçe malda zekat yoktur"[3]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Ali
2. Hz. Aişe
3. Enes
4. Abdullah ibn Ömer
5. Ümmü Sa'd el-Ensârî

(Derim ki:) Ben, bu kadar kişiyle hadisin **mütevatir** olduğu kanaatine vardım.

a. Hz. Ali Hadisinin, merfu' ve mevkuf olup olmadığı hususunda ögrüş ayrılığı vardır.

b. Abdullah ibn Ömer Hadisi de bu şekildedir; çünkü hadisin ravileri içerisinde İsmail b. Ayyâş vardır. Şam halkının dışında kalanlar, bu kişinin rivayet ettiği hadisi, zayıf kabul etmişlerdir.

c. Enes Hadisi. Bu hadisin ravileri içerisinde Hassân ibn Seyyâh vardır. Bu şahıs, gerçekten münkiru'l-hadis'tir.

İbn Adiy (ö. 365/975), Enes'in biyoğrafisinde bu hadisi getirmiştir. Fakat bu hadisin, zayıf olduğunu söylemiştir.

d. Hz. Aişe Hadisi. Bu hadisin ravileri içerisinde Hârise b. Ebi er-Ricâl vardır. Bu şahıs, zayıftır. İmam Ahmed ile Yahyâ, bu şahsın naklettiği rivayetleri terk etmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in**"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"** adlı eseri ile **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"** adlı eserine bakabilirsiniz.

* * *

-117 ? ???????? ??????????? ????? ???????? ????? ??????? ????????????? ?????????? ?

"Sadakanın, Haşim oğullarının kendilerine haram olması gibi, Haşim oğullarının azadlılarına da haram olması"[4] **ile ilgili hadis-ler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs
2. Ebu Râfi'[5]
3. Hürmüz yada Keysân[6] ve daha bir çokları[7]

Hâkim (ö. 405/1014), Ebu Râfi' Hadisinin; Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre, sahih olduğunu söylemiştir.

Tahâvî (ö. 321/933)'de **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da (konu ile ilgili olarak) şöyle der: "Resulullah (s.a.v)**? ?????? ????????? ??????????? ????? ????? ??????? ???? ?????????? ????? ??????????? ???????????? ????????? ?????????? ?** **"Sadaka, Haşim oğullarına haram kılınmıştır. Yine sadaka, Haşim oğullarının bizzat kendilerine haram kılınması gibi onların azadlılarına da haram kılınmıştır"** buyurmuştur.[8] Bu konu ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir**dir."[9]

Münâvî (ö. 1031/1622)'de **"Teysîr"**de konu ile ilgili olarak derki: "Bu hadisin dış görünüşünü olduğu gibi elde eden birisini bulamadım."

* * *

-118 ? ????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?

"Bir hurmanın yarısı bile olsa, (kendinizi) Cehennem ateşinden koruyunuz"[10]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Adiy b. Hâtim
2. Abdullah ibn Mes'ud
3. Hz. Aişe
4. Hz. Ebu Bekr
5. Enes
6. Nu'mân b. Beşîr
7. Ebu Hureyre
8. Abdullah ibn Abbâs
9. Ebu Ümâme
10. Abdullah ibn Mahrame
11. Fudâle b. Ubeyd

12. Abdullah ibn Ömer
13. Urve ibnu'z-Zübeyr (mürsel olarak)
14. Katâde
15. Hasan (mürsel olarak)

(Derim ki:) a. (Münâvî) **"Teysîr"**de bu hadisin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

b. Yine (Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de Suyûtî (ö. 911/1505)'den naklen bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

c. Şeyh Murtaza ez-Zebîdî (ö. 1205/1791) ise **"Şerhu'l-İhyâ'"**da, bu hadisin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

-119 ? ????? ????????? ???????? ?

"(Yapılan) her iyilik, bir sadakadır"[11]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir b. Abdullah
2. Huzeyfe
3. Abdullah Yezîd el-Hutami
4. Abdullah ibn Mes'ud
5. Nübeyt b. Şerît
6. Ebu Mes'ud el-Ensârî
7. Sâbit'in babası
8. Ebu Mâlik el-Eşcaî'nin babası

Toplam, 8 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

9. Bilâl
10. Abdullah ibn Abbâs
11. Abdullah ibn Ömer
12. Adiy b. Hâtim
13. Ebu Umâme el-Bâhilî
14. Hz. Aişe

a. Arif el-Kaşşâşî, bazı kitaplarında, bu hadisin, mütevatir olduğunu söylemiştir.

b. Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622)'de **"Teysîr"**de bu hadisin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

*** * ***

---

[1] "Zekat" kelimesi, sözlükte; büyüme, artma, temizlenme gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; üzerinden bir yıl geçmiş nisap miktarı maldan bir kısmını Hâşimi ve Muttalibî olmayan bir fakire ve benzerine vermektir. Zekatın ne zaman farz kılındığı hususu tartışmalıdır.

[2] Sadaka, dini bir terim olarak bir çok manada kullanılmıştır. Sadakanın içerisine; zekat, fıtır sadakası ve nafile olarak yapılan her çeşit maddi bağışlar girmektedir. Yapılan her hayr amelinin dinen sadaka sayılabilmesi 3 şarta bağlıdır:

1. Muhtaç olana verilmesi, 2. Allah için yapılması. Bu nedenle insanlık, iyi vatandaşlık gibi duygularla yapılan bağışlar, dini sadaka olmaz. 3. Temlik, yani malın, verilen kimsenin mülkü haline gelmesi.

Kur'an, farz ve nafile bütün çeşitlerine şamil olarak, sadakanın nerelere verileceğini Tevbe: 9/60'da belirtmiştir.

[3] Zekatın rüknü, ihlastır. Şart ve sebebi, üzerinden bir yıl geçen mala sahip olmaktır. Bu mala sahip olanın da Müslüman, akıllı, ergenlik çağına girmiş ve hür olması lazımdır. İhlas, Allah rızası için vermektir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Zekat 5 (1573); Tirmizî, Zekat 10 (626); İbn Mâce, Zekat 5 (1792); Beyhakî, Sünen, 4/95, 103; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 3/158; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 2/328, 329; Dârekutnî, Sünen, 2/90; Ebu Ubeyd, Emvâl, s. 67; Taberânî, el-Kebir

[4] Hz. Peygamber (s.a.v)'e, farz olan zekat ile nafile olan sadaka haramdı. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisine bir yiyecek gelince, bu hediye mi, yoksa sadaka mı diye sorup "Hediyedir!" denirse, kabul edip, "Sadakadır!" denirse kabul etmediği; kabul etse bile, kendisi faydalanmayıp Ashab-ı Suffe'ye gönderdiği herkesçe bilinen bir husustur.

Bazı alimler, Haşimoğullarına , sadaka almanın haram olduğuna dair icma bulunduğunu söylemişlerdir. Bunun yanı sıra Resulullah (s.a.v)'in, sadaka almasının haram olup olmadığı hususunda alimlerin ihtilaf ettiğini ileri sürenler de olmuştur.

Buradaki ihtilaf, haram olan hususun; zekat mı, yoksa nafile olan sadaka mı olduğu meselesidir. Bu konuda mezhepler arası ve Hanefi mezhebi içinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ebu Yusuf'a göre; Haşim oğullarının, başkalarından zekat almaları haramdır. Fakat birbirlerine zekat vermeleri helaldir.

Haşimoğulları; Hz. Ali, Abbâs, Ca'fer, Akîl, Hâris b. Abdulmuttalib kollarına ayrılmaktadır.

Haşimoğullarına sadakanın haram kılınmasının sebebi; sadakanın, insanların günahlarının karışması sebebiyle bunları bu günahlardan tenzih etmek içindir.

Yalnız bu konu, bugün, teorik bir yapıya sahiptir. Belki bir zamanlar uygulanmış olabilir. Bugün kimin Haşimoğullarından olduğu meselesi, net ve açık değildir. Bir takım spekülatif bilgilere yada iddialara dayanarak bir sonuca gitmek, doğru bir husus olmasa gerek.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Zekat 29 (1650); Tirmizî, Zekat 25 (657); Hâkim, Müstedrek, 1/404; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/9

[5] Ebu Râfi'; Resulullah (s.a.v)'in azadlısıdır.

[6] Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ün azadlısıdır.

[7] Bu konuda Ebu Hureyre, Enes, Abdullah ibn Amr, Abdurrahman b. Alkame, Muâviye b. Hayde, Abdulmuttalib b. Rebiâ, Selmân, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin'den de rivayetler gelmiştir.

[8] Azad edilmiş olan kölenin, azad eden aileden yada kavimden olması, hukuki bir durumdur. Çünkü azad edilen köle ile efendisi arasında oluşmuş hükmî bir akrabalık sözkonusudur. Bu hükmî akrabalık, tevarüs ve diyete katılma gibi karşılıklı bir kısım hak ve sorumluluklar getirir. Bu görüşe göre; Haşimoğullarının azadlılarına da sadaka haram olmaktadır. Bunun aksine haram olmadığını söyleyen alimler de vardır.

[9] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/6

[10] İslam dininde imandan sonra ilk akla gelen iki rükünden birincisi, namaz; ikincisi de zekattır. Kur'an, "Namaz kılın" derken, ardından da "Zekatı verin" diye emreder.

Zekatın namazla aynı doğrultuda emredilmesi, İslam dininin, sadece ahiret hayatı ve ibadetle meşgul olan bir din olmayıp bir medeniyet dini olduğunun, dünya hayatını ahiret hayatından, ahiret hayatının da dünya hayatından ayırmayan, ikisini bir mütalaa eden bir hayat ve devlet dinidir.

Zekat vermek suretiyle, hem maddi ve hem de dünyevi hayatımız düzenlenecektir. Zekatla; zenginin malı günahtan, ruhu cimrilikten temizlediği gibi, fakirin de gönlü zengine ve dünyaya karşı kinden temizlenmiş olur. Böylece toplumun iki zümresi, sulha kavuşmuş olur. Dolayısıyla da bir müslümanın, az da olsa, bir hurmanın yarısı kadar bile sadaka vermesi, kendini cehennem kurtulmasını sağlar.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Zekat 9, 10, Menakib 25, Rikak 49, Edeb 34, Tevhid 36; Müslim, Zekat 66-68; Tirmizî, Sıfatu'l-kıyame 1, Zühd 37; Nesâî, Zekat 63, 64; Dârimî, Zekat 24; İbn Mâce, Mukaddime 13, Zekat 28; Müsned: 1/388, 446, 6/79, 137; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Heysemî, Keşfu'l-Estar, 1/442; İbn Asâkir; Bezzâr; Ebu Ya'lâ; İbn Cerîr, Tefsir; Saîd b. Mansûr, Sünen

[11] "Sadaka" denilince, akla ilk gelen husus, maddi bağışlar yada yardımlardır. Halbuki Resulullah (s.a.v), iyilik sayılan her şeyin, sadaka olduğunu belirtmiştir. Yine Resulullah (s.a.v), bunun yanı sıra

tesbih, tekbir, tebessüm gibi hususlarında sadaka olduğunu söylemiştir.

O halde sadakayı, maddi yardımlar ile sınırlandırmayıp tam aksine sadakanın alanını daha da genişleterek tatlı bir söz, başkalarını rahatsız edici davranışlardan kaçınma gibi hususları da dahil etmek gerekmektedir. Böylece herkes, mutlaka bir sadaka da bulunma imkanına kavuşmuş olmaktadır. Buna göre maddi imkansızlık içinde bulunan yada muhtaç olan kimseler bile, iyilik yapmak suretiyle sadaka yapma imkanına kavuşmuş olmaktadırlar. Yalnız yapılan iyiliğin ibadet sayılabilmesi için, onun, iyi niyetle yapılmış olması gerekmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekat 52; Ebu Dâvud, Edeb 68; Tirmizî, Birr 45; Müsned: 3/344, 360, 4/307, 5/383, 397; Taberânî, el-Kebir, es-Sağir; Ebu Ya'lâ; Bezzâr

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- RİVAYETİN SIFATI:

Rivayetin sıfatı ifadesiyle, hadislerin kelimesi kelimesine aynen mi yoksa mana ile mi rivayet edilmiş olduğunu kasdetmekteyiz. Bilindiği gibi hadisler, hadis kitaplarımıza geçinceye kadar iki şekilde rivayet edilegelmişlerdir:
Lafzan.
Ma'nen.
Şimdi bu konuyu tetkik edeceğiz.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîslerin Tekrarı:

Hadîsler, bablara, öncelikle fikha delîl olarak konduğu için, kitap içerisinde tekrar edilir. Çünkü hadîslerde çoğunlukla birden fazla hüküm vardır. Hattâ bâzan Buhârî bir hadîste, çok zâhir olmayan bir hüküm, bir irtibat sezerek, hadîsi, hiç ilgisi yok gibi görülen bir babta zikredivermiştir. Buhârî'nin bu prensibini bilen şârihler o gâmız irtibatı bulmak için çok mâhir ve dakîk izahlara, tevillere yer verirler.
Buhârî, hadîsleri müteâkip bablarda tekrar ederken, her seferinde, aynı hadîsin bir başka veçhini, bir başka tarîkini koymaya gayret eder. Öyleyse hadîs tekerrür ettikçe, hadîslerin o vecihlerinde -gerek senet ve gerek metin yönüyle- bazı farklılıklar, yâni noksanlıklar veya ziyâdeler ihtiva ederler. Bu durumda bir Buhârî hadîsini tamamiyeti içerisinde görebilmek için, hadîsin tekerrür ettiği diğer bâbların hepsini bilmek gerekecektir. Bu da müşkilatlı bir iştir.
Buhârî'nin tekrarlarıyla ilgili olarak bilinmesi gereken bir diğer husus şudur: Buhârî tekrar yaparken, senedi değiştirdiği gibi, metnin de yeni babı ilgilendirmeyen kısmını imkân nisbetinde atar, yani hadîste takti'e yer verir. Kastalânî bu konuyla ilgili açıklamayı şöyle sürdürür: "...Metin kısa ve metnin şâmil olduğu kısımlar birbirine murtabıt olarak birkaç hükme şâmil iseler, -hadîsi bölmenin zorluğuna binâen- aynen tekrâr eder. Bu durumda, hadîsin değişik bir tarîki varsa o tarîkle sevkeder. Böylece aynı hadîsin değişik tarîklerini vererek onu takviye etmiş olur. Bâzan, hadîsin tek bir tarîki vardır, başka tarîki yoktur, bu durumda bizzat hadîste tasarrufta bulunarak bir yerde mevsul, bir yerde muallak olarak tahrîc eder. Bazen hadîsin tam metnini, bazen kaydettiği babta lâzım olan bir tarafını zikreder. Eğer metin birkaç cümleye şâmil ise, ve bunların birbiriyle irtibatı da yoksa -uzunluktan kaçınmak için- bu cümlelerden herbirini müstakil bir babta zikreder... Buhârî, Sahîh'inde hiçbir hadîsi metin ve senedi ile aynen tekrâr etmek istememiştir. Bu çeşit tekrarlar çok azdır ve arzusunun hilâfına vâki olmuştur".
Kastalâni, bu açıklamayı sunduktan sonra aynen tekerrür eden hadîslerini kaydeder ki bunlar 21 adettir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/201-202.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- RİVAYETİN SIFATI:

Rivayetin sıfatı ifadesiyle, hadislerin kelimesi kelimesine aynen mi yoksa mana ile mi rivayet edilmiş olduğunu kasdetmekteyiz. Bilindiği gibi hadisler, hadis kitaplarımıza geçinceye kadar iki şekilde rivayet edilegelmişlerdir:
Lafzan.
Ma'nen.
Şimdi bu konuyu tetkik edeceğiz.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Aşağıdakilerden hangisi müminlerin** *"Allah'ın himayesinde olmalarını sağlayan"* **namazdır?** (1051)
   a) İkindi namazı, b) Sabah namazı,
   c) Cuma namazı, d) Öğle namazı

2. **Aşağıdakilerden hangisinde, müminlerin bağlanması istenilen "***ribatı***" yanlış olarak verilmiştir?** (1061)
   a) Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak
   b) Mescitlere doğru çok adım atmak
   c) Namazı kıldıktan sonra diğerini beklemek
   d) Namazdan sonra mescidi terk etmemek

3. **Aşağıdakilerden hangisi İslam'ın üzerine bina edildiği "***beş temel***"den biri değildir?** (1077)
   a) Namazı dosdoğru kılmak
   b) Ramazan orucunu tutmak
   c) Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun Resulü olduğuna şahitlik etmek
   d) Yalan söylememek

4. **Aşağıdakilerden hangisinde, insanlar arasında bulunduktan sonra bir araya gelen "***meleklerin buluşma zamanı***" doğru olarak verilmiştir?** (1053)
   a) Öğle namazı b) İkindi namazı
   c) Akşam namazı d) Yatsı namazı

5. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde; "***Allah'ın mescitlerini onaracakların özelliklerinden biri***" yanlış olarak verilmiştir?** (1062)
   a) Allah'a ve âhiret gününe inananlar,
   b) Namazı kılanlar,
   c) Ramazan orucunu tutanlar,
   d) Allah'tan başka kimseden korkmayanlar

6. "*Ezanı işittiğiniz zaman ..... söylediklerinin aynısını siz de söyleyin. Sonra bana ..... getirin. Çünkü bir kimse bana bir defa salâvat getirirse, Allah buna karşılık ona on defa salât eder. Daha sonra benim için Allah'tan ..... isteyin. Çünkü vesîle, cennette Allah'ın kullarından bir tek kuluna lâyık olan bir..... O kulun ben olacağımı umuyorum. Benim için vesîleyi isteyen kimseye ..... vâcip olur.*" (1039)
   I. *Makamdır*
   II. *Salâvat*
   III. *Müezzinin*
   IV. *Vesîleyi*
   V. *Şefaatim*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) III, II, IV, I, V b) III, IV, II, V, I, c) III, V, II, IV, I, d) III, II, I, V, IV

7. *"Bir kimsenin cemaatle kıldığı namazın ....., evinde ve çarşı pazarda kıldığı namazdan yirmi beş kat daha fazladır. O kimse abdestini ..... alıp, sonra sadece namaz kılmak maksadıyla mescide giderse attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir, bir ..... da silinir. Namazını kıldıktan sonra abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde kaldığı ....., melekler ona: Allahım! Ona rahmetinle muamele et, ona .....! diyerek dua etmeye devam ederler. O kimse namazı beklediği sürece namazda imiş gibidir."* (1067)
   I. *Güzelce*
   II. *Hatası*
   III. *Müddetçe*
   IV. *Sevabı*
   V. *Acı*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) IV, I, III, II, V b) IV, III, I, II , V c) IV, I, II, III, V d) II, IV, V, III, I

8. *"Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederek söylüyorum, içimden öyle geçiyor ki, ... toplamayı emredeyim, odun yığılsın. Sonra ..... emredeyim, ezan okunsun. Daha sonra bir ..... cemaate imam olmasını emredeyim. En sonunda ..... gelmeyen adamlara gidip onlar içindeyken ..... yakayım.* (1070)
   I. *Cemaate*
   II. *Odun*
   III. *Adama*
   IV. *Namazı*
   V. *Evlerini*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) II, III, IV, I, V b) II, IV, III, V, I, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *"..... sabah ve yatsı namazından daha ağır gelen hiçbir..... yoktur. İnsanlar bu iki namazda ne kadar çok ecir ve sevap olduğunu bilselerdi, ... de olsa cemaate gelirlerdi.***(1075)**
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) İnsanlara - ibadet -sürünerek b) İnsanlara -namaz - emekleyerek
   c) Münafiklara– namaz -emekleyerek d) Münafiklara –ibadet – koşarak

10. *"Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ..... onun namazıdır. Eğer namazı düzgün olursa, işi iyi gider ve kazançlı çıkar. Namazı düzgün olmazsa, kaybeder ve zararlı çıkar. Şayet farzlarından bir şey ..... çıkarsa, Azîz ve Celîl olan Rabb'i: Kulumun nâfile namazları var mı, bakınız? der. Farzların eksiği nafilelerle tamamlanır. Sonra diğer amellerinden de bu ..... hesaba çekilir".* **(1083)**
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
   a) ibadeti -eksik –tarzda b) ameli - noksan - şekilde
   c) ameli –fazla- şekilde d) ibadeti –eksik –tarzda

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Ezan ile kamet arasında yapılan dua kabul edilmez. **(1043)**

(D / Y) 12. Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan kimse cehenneme girecektir.. **(1050)**

(D / Y) 13. Sabah namazını cemaatle kılan kimse bütün gece namaz kılmış gibidir. **(1073)**

(D / Y) 14. Safların düz olması, namazın mükemmel olmasını sağlayan hususlardan biridir. **(1089)**

(D / Y) 15. Peygamberimiz sabah namazının sünnetinde genellikle Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu. **(1111)**

(D / Y) 16. Namazdan en çok sevap kazanacak insanlar, en yakın mesafelerden camiye gelenlerdir. **(1059)**

(D / Y) 17. Ezan okunduğunda kişi görme özürlü bile olsa davete icabeti gerekir.**(1068-1069)**

(D / Y) 18. Mü'min ile kafir arasındaki ayırt edici unsur namazdır. **(1080-1081)**

(D / Y) 19. Erkeklerin ve kadınların namazda en çok sevap kazanacakları yerler ön saflardır. **(1086)**

(D / Y) 20. Sabah namazının iki rek'at sünneti dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır. **(1104)**

CEVAPLAR : 1-b, 2-d, 3-d 4-b, 5-c, 6-a, 7-c, 8-d, 9 -c , 10- b, 11-Y, 12-Y, 13-D, 14-D, 15-D, 16--Y, 17-D, 18-D, 19-Y, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13: AHKÂM BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø HÂKIM OLACAK KIMSELERDE ARANACAK ŞARTLAR

1322- Abdullah b. Mevhib (r.a.)'den rivâyete göre, Osman (r.a.), Ömer'in oğlu Abdullah'a git halka hakimlik yap dedi. Abdullah: "Ey Müminlerin emiri beni bu görevden bağışlar mısın? Dedi. Osman bu işin nesini sevmiyorsun vaktiyle baban da bu işi yapmıştı deyince Abdullah şu cevabı verdi. Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim hâkim olur da adaletle hükmederse bulunduğu makamın hakkını vermiş olur."** Artık bunun ötesinde ne beklerim ben? Bu hadis uzundur. (Buraya bu kadarı alınmıştır.) (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi garib olup isnadı bence muttasıl değildir. Mu'temir'in kendisinden rivâyet ettiği Abdulmelik ise Abdulmelik b. ebî Cemile'dir.

Muhammed b. İsmail, Hüseyin b. Bişr'den, Şerik'den, A'meş'den, Sehl b. Ubeyde'den, İbn Büreyde'nin babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Hüküm verme, hakimlik üç çeşittir; ikisi Cehennem'de biri Cennet'tedir. Bir hâkim ki bilerek haksız yere hüküm verir bu Cehennemliktir. Bir hâkim ki delil ve belgeleri araştırmaksızın insanların haklarını bilgisiz ve cahilliğinden dolayı gasbeder ki bu da Cehennemliktir. Bir hâkim ki hak ve adaletle hükmeder ki bu Cennetliktir."** (Ebû Dâvûd, Adiye: 3; İbn Mâce, Ahkam: 3)

1323- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hakimliği isteyen kimse kendisiyle baş başa bırakılmış olur yani Allah tarafından kendisine yardım edilmez. Kim de bu görüşe zorla getirilirse Allah ona bir melek gönderir de onu doğruya yöneltir."** (İbn Mâce, Ahkam: 1)

1324- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Hakimlik isteyen bu arada aracılara başvuran kimse kendi başına bırakılır, Allah kendisine yardım etmez, zorla hakimliğe getirilen kimseye ise Allah; onu doğruya iletecek bir melek indirir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. İsrail'in, Abdul Â'la'dan rivâyetinden daha sağlamdır.

1325- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim insanlar arasında hakimlik yapmak üzere görevlendirilirse bıçaksız boğazlanmış gibidir."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 1; İbn Mâce, Ahkam: 1)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Başka yollarla da yine Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø HÂKIM HÜKMÜNDE ISABET EDERSE VE YANILIRSA NE OLUR?

1326- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hakîm, tüm gücünü sarf ederek hüküm verdiğinde doğruyu bulursa iki mükafat alacaktır. Aynı şekilde hüküm verdiğinde yanılırsa bir mükafat alacaktır."** (Buhârî, I'tısam: 21; Müslim, Akdiye: 6)

Tirmizî: Bu konuda Amr b. As ve Ukbe b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadisin Sûfyân es Sevrî'nin, Yahya b. Saîd'den rivâyeti olduğunu sadece Abdurrezzak'ın, Ma'mer yoluyla Sûfyân es Sevrî'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 3

Ø HÂKIM NEYE DAYANARAK HÜKÜM VERMELI?

1327- Muâz (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Muâz'ı, Yemen'e kadı (hâkim) olarak gönderdiğinde ona nasıl hüküm vereceksin?** Buyurdu. Muâz: Allah'ın kitabındakine göre hüküm veririm Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah'ın kitabında bulamaz isen;** Muâz Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetine göre… dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Eğer Allah Rasûlünün sünnetinde de yoksa buyurdu."** Muâz: Kendi görüşümle ictihat ederek bir hüküm bulur ve ona göre hüküm veririm dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah, Rasûlünün elçisini, Allah, Rasûlünün arzusuna uygun hareket etmeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun"** buyurdular. (Ebû Dâvûd: Akdıyye: 11)

1328- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Muhammed b. Cafer, Abdurrahman b. mehdî vasıtasıyla, Şu'be'den, Ebû Avn'dan, Hâris b. Amr'dan, Şu'be oğlu Muğîre kardeşinin oğlundan ve Hımıs halkından bir kimseden ve Muâz'dan bu hadisin bir benzerini bize naklettiler.

Tirmizî: Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bana göre bu hadisin senedi muttasıl değildir. Ebû Avn es Sekafî'nin ismi Muhammed b. Ubeydullah'tır.

BÖLÜM: 4

Ø ALLAH KATINDA ADIL HÜKÜMDARIN DURUMU

1329- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü Allah'a inananların en sevimlisi ve oturum bakımından en yakını adil hükümdardır. Allah'ın en çok kızdığı ve oturum bakımından en uzak olanı ise zâlim hükümdardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. ebî Evfâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Saîd hadisi hasen garibtir. Onu sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

1330- Abdullah b. ebî Evfâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, haksızlık ve zulmetmediği sürece hakimle beraberdir. Haksızlık yapar ve zulmederse Allah ondan uzaklaşır şeytan onunla beraber olur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Onu sadece Imrân el Kattan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 5

Ø HÂKIM HER IKI TARAFI DA DINLEMEDEN HÜKÜM VERMEMELIDIR

1331- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana şöyle demişti: **"İki kişi aralarında hüküm vermen için seni hakem tayin ederlerse birini dinler dinlemez hüküm verme ikincisini de dinledikten sonra nasıl hüküm vereceğini daha iyi anlarsın."** Ali diyor ki: O günden bu yana bu şekilde hüküm vermekteyim. (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 6; İbn Mâce, Ahkam: 1)

BÖLÜM: 6

Ø HÜKÜMDAR, HALKINA KAPISINI AÇIK BULUNDURMALIDIR

1332- Ebûl Hasen (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Amr b. Mürre, Muaviye'ye şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştur: **"Her hangi bir idareci kapısını muhtaç, yoksul ve düşkünlerin yüzüne kaparsa Allah'ta göklerin kapısını onun her türlü ihtiyaçlarına karşı kapatır."** Bunun üzerine Muaviye insanların ihtiyaçlarına bakan bir görevli tayin etmişti. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Amr b. Mürre hadisi garibtir. Bu hadis başka yollardan da rivâyet edilmiştir. Amr b. Mürre el Cühenî, Ebû Meryem künyesiyle anılır.

1333- Rasûlullah (s.a.v.)'in arkadaşı Ebû Meryem'den mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet edilmiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Yezîd b. Ebî Meryem, Şamlıdır. Büreyd b. ebî Meryem ise Küfelidir. Ebû Meryem, Amr b. Mürre el Cühenî lakabıyla anılır.

BÖLÜM: 7

Ø HÂKIM OLAN KIMSE KıZGıN DURUMDA HÜKÜM VERMEMELI

1334- Abdurrahman b. ebî Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ubeydullah b. ebî Bekre, hâkim iken babam ona şöyle yazmıştı: Kızgın olduğun anda iki kişi arasında hüküm verme! Zira ben Rasûlullah (s.a.v.)'den, **"Hâkim öfkeli olduğu anda iki kişi arasında hüküm vermesin"** diye işitmiştim. (İbn Mâce, Ahkam: 4; Ebû Dâvûd, Akdıyye: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Bekre'nin ismi Nüfey'dir.

BÖLÜM: 8

Ø DEVLET MEMURLARıNıN HALKTAN HEDIYE ALMAMALARı GEREĞI

1335- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) beni Yemen'e vali olarak göndermişti; hareket edeceğim sırada peşimden bir haberci göndererek beni geri çevirdi ve buyurdu ki: **"Seni niçin geri çevirdiğimi biliyor musun? Benim iznim olmadan hiçbir şey alma çünkü bu bir hainliktir. Her kim bu dünyada hainlik yaparsa kıyamet günü Allah'ın huzuruna, yaptığı o hainlikle getirilir. İşte bunun için seni çağırmıştım, şimdi vazifene gidebilirsin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Adıy b. Amîra, Büreyde, Müstevrid b. Şeddâd, Ebû Humeyd ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Muâz hadisi garib olup sadece bu şekliyle Ebû Usame'nin, Dâvûd el Evdî rivâyetinden bilmekteyiz.

BÖLÜM: 9

Ø RÜŞVET VEREN DE ALAN DA LANETLENMIŞTIR

1336- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), hüküm konusunda rüşvet verene de alana da lanet etmiştir. (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 4; İbn Mâce, Ahkâm: 2)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr, Âişe, İbn Hadide ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahih olup, bu hadis Ebû Seleme b. Abdurrahman yoluyla Abdullah b. Amr'dan da rivâyet edilmiştir. Ebû Seleme'nin babasından da rivâyet edilmiş olup sahih değildir.

Tirmizî: Abdullah b. Abdurrahman'dan işittim şöyle diyordu: Ebû Seleme'nin Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiği hadis bu konuda en güzel ve en sahih rivâyettir.

1337- Abdullah b. Amr'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), rüşvet verene de alana da lanet etmiştir."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 4; İbn Mâce, Ahkam: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø HEDIYE VE DAVET KABUL EDILMELIDIR

1338- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bana bir parça bile hediye edilse kabul ederim. Bir paça yemeğe davet edilsem mutlaka giderdim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Âişe, Muğîre b. Şu'be, Selman, Muaviye b. Hayde ve Abdurrahman b. Alkame'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Enes hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø AVUKATLıK VE GÜZEL KONUŞMAYLA HAKIMI YANıLTMAK

1339- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Siz davalarınızı halletmek için bana müracaat ediyorsunuz. Ben de sizin gibi bir insanım delilini ortaya koymada kiminiz kiminizden daha düzgün ifadeli olabilir. Böyle bir durumda ben de o kimsenin lehine hüküm verebilirim. Bu sebeple ben kimin düzgün ifadesine dayanarak kardeşinin hakkından ona bir şey hükmetmiş isem ben ona ateşten bir parça kesmişimdir. Sakın o hükümle kestiğim bu parçayı almasın."** (Buhârî, Şehâdet: 28; Müslim, Akdıyye 3)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ümmü Seleme hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 12

Ø ISPAT ETMEK DAVACıYA, YEMIN ETMEK DAVALıYA DÜŞER

1340- Vâil b. Hucr (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **Hadramevt** bölgesinden bir adamla **Kinde'li** bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e geldiler. Hadremevtli adam dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam benim toprağımı elimden aldı, bunun üzerine Kindeli dedi ki: O toprak benim mülkümdür, bu toprakta onun hiçbir hakkı yoktur.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Hadremevtli adama o toprağın sana ait olduğunu gösterir bir şâhid, bir belge var mıdır? dedi. Adam hayır dedi. O halde davacı olduğun bu kimseye sadece yemin verdirebilirsin başka yapılacak bir şey yok buyurunca; Adam: Bu adam yalancı birisidir neye yemin ettiğine aldırış etmez hiçbirşeyden sakınıp korunmaz dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de bundan başka yapacağım bir şey yoktur buyurdular.

Râvî diyor ki: Kindeli adam yemin etmek için minberin yanına doğru giderken arkasını dönünce Rasûlullah (s.a.v.): **"Eğer haksız yere senin malını elde etmek için yemin ederse Allah'ın huzuruna, Allah kendisinden yüzçevirmiş olduğu halde varacaktır"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 23; İbn Mâce, Ahkâm: 7)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, İbn Abbâs, Abdullah b. Amr ve Eş'as b. Kays'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Vâil b. Hucr hadisi hasen sahihtir.

1341- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir hutbesinde şöyle demiştir: **"İspat edip delil getirmek davacıya yemin etmekte davalıya gerekir."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 23; İbn Mâce, Ahkâm: 7)

Tirmizî: Bu hadisin senedinde söylenti vardır.

Muhammed b. Ubeydullah el Arzemî'nin hafizası yönünden hadiste zayıf olduğu kaydedilmiştir. İbn'ül Mübarek ve ve başka hadisçiler onun zayıf olduğunu söylemektedirler.

1342- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Yemin etmek davalıya düşer diye hüküm vermiştir."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 23; İbn Mâce, Ahkâm: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup **"İspat edebilmek için delil ve şâhid getirmek davacıya, yemin etmek de davalıya gerekir"** derler.

BÖLÜM: 13

Ø DAVADA TEK ŞÂHID BULUNURSA YEMIN DE ETTIRILEBILIR

1343- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), tek şâhidle beraber yemin ettirerek hüküm verdi."** Rabia diyor ki: Sa'd b. Ubâde'nin oğlu bana haber verip dedi ki: Sa'd'ın notları arasında **"Rasûlullah (s.a.v.)'in bir şâhidle birlikte yemin ettirerek hüküm verdiğini bulduk."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 21; İbn Mâce, Ahkam: 31)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Câbir, İbn Abbâs ve Sürrak'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre'nin **"Rasûlullah (s.a.v.), tek şâhidle birlikte yemin verdirerek hüküm verdi"** dediği hadis hasen garibtir.

1344- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir şâhidle beraber yemin ettirerek hüküm vermiştir."** (İbn Mâce, Ahkam: 31)

1345- Cafer b. Muhammed (r.a.)'in babasından rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), tek şâhidle birlikte yemin verdirerek hüküm verdi."** Cafer b. Muhammed: Ali de sizin aranızda buna göre hüküm vermişti. (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 21; İbn Mâce, Ahkam: 31)

Tirmizî: Bu rivâyet daha sağlamdır. Aynı şekilde Sûfyân es Sevrî, Cafer b. Muhammed'den ve babasından mürsel olarak rivâyet etmiştir. Abdulaziz b. ebî Seleme ve Yahya b. Süleym'de bu hadisi Cafer b. Muhammed'den babasından ve Ali'den rivâyet etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup tek şâhidle birlikte yemin verdirmenin mal ve hukukta caiz olduğu görüşündedirler. Mâlik b. enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle

derler: **"Sadece hukuk ve mal davalarında tek şâhidle birlikte yemine dayanılarak hüküm verilir.** Küfeliler ve daha başkaları ise bu görüşte değillerdir.

BÖLÜM: 14

Ø BIR KÖLEYI IKI ORTAK EFENDIDEN BIRI AZÂD EDERSE NE OLUR?

1346- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir köledeki hissesini, nasibini veya payını azat ederse ve bu kimsenin kölenin diğer yarı bedelini karşılayacak kadar malı bulunursa o yarısını da normal bir bedelle diğer ortağının hissesini öder ve o köle tamamen azat olmuş olur ve hürriyetine kavuşur, köle tamamen azat eden ortağın diğer yarı bedelini ödeyecek kadar parası yoksa azat edilen kadarı yani yarısı azat edilmiş olur."** Eyyûb diyor ki: Nafi' bu hadiste **"Azat ettiği kadarı azat edilmiş olur"** demiş olabilir. (Buhârî, Itk: 4)

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Sâlim'de babasından bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

1347- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyetine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir: **Her kim bir köledeki payını azat ederse o kölenin tamamını karşılayacak parası da varsa o köle onun malından azat edilmiş olur."** (Buhârî, Itk: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1348- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir kölede bulunan hissesini ve payını azat ederse o kimsenin, o kölenin diğer hissesini karşılayacak malı varsa o kölenin kurtuluşu o kimsenin malındandır. Şayet malı yoksa köleye adilce bir kıymet biçilir ve diğer hissedarın payını ödeyecek kadar para kazanması için güç olmayan bir işte o köle çalıştırılır."** (Buhârî, Itk: 5; Müslim, Itk: 2)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd'den, Saîd b. ebî Arûbe'den bu hadisin benzerini bize aktarmıştır ve bu rivâyette **Şakîsan** (hisseni) demiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebban b. Yezîd de Katâde'den aynı şekilde Saîd b. ebî Arûbe'nin rivâyeti gibi rivâyet etmiştir. Şu'be bu hadisi Katâde'den rivâyet ederek **Siaye** (kölenin çalıştırılıp kendi parasını ödemesi) konusunu zikretmedi. Sûfyân es Sevrî, Küfeliler ve İshâk bu şekilde düşünmektedirler. Kimi ilim adamları ise şöyle demektedirler: **"Köle iki kişi arasında ortak olup onlardan biri kendi payını azat ettiği vakit şayet malı varsa ortağının hissesini de ödeyerek köleyi kendi malından azat etmiş olur. Eğer malı yoksa köle azat ettiği kadar kısmen azat edilmiş olur ve siaya** (çalıştırılıp parasını kendisine ödettirme) **yapılmaz.** Bazı ilim adamları İbn Ömer'den rivâyet olunan bir hadise dayanarak böyle söylerler. Medînelilerin görüşü de böyledir. Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk ta aynı kanaattedirler.

BÖLÜM: 15

Ø "ÖMÜR BOYU" VEYA "ÖMÜRLÜK" ŞEKLINDE YAPıLAN BAĞıŞLAR CAIZ MIDIR?

1349- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: **"Ömür boyu denilerek yapılan bağışlar, yapılan kimse için caiz olup bağışı yapan kimsenin ehli için mirastır."** Yani ömür boyu o kimse o maldan istifade eder o kimse ölünce bağışı yapanın varislerine geçer. (Ebû Dâvûd, Ticarat: 85)

Tirmizî: Bu konuda Zeyd b. Sabit, Câbir, Ebû Hüreyre, Âişe, İbnûz Zübeyr ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1350- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her hangi bir kimseye veya çocuklarına ömürlük diyerek bir mülk verilirse o mülk verilen kimsenindir, veren kimseye dönmez çünkü miras geçerli olan bir bağışta bulunmuştur."** (Buhârî, Hibe: 32; Müslim, Hibat: 22)

Umra: *Bir kimsenin bir başkasına ömrü olduğu süre bu mülkü ona bağışladım veya ben sağ oldukça bu mülkü ona bağışladım veya ben sağ olduğum müddetçe bu mülkü ona bağışladım şeklindeki bağış şeklidir bazen ölümünden sonra benimdir, bazen ölümümden sonra varislerimindir şeklinde ilaveler de yapılabilen cahiliye dönemi bağış modellerindendir. Çok değişik hükümleri vardır; detaylı bilgi için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.*

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ma'mer ve başkaları Zührî'den Mâlik'in rivâyetine benzer şekilde rivâyet etmişlerdir. Bazıları da Zührî'den rivâyet ederek **"akıbîhi"** (çocuklarına) kelimesini zikretmemişlerdir.

Yine bu hadis başka bir şekilde Câbir'den şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Umra sadece yapılan kimse için caizdir."** Çoluk çocuğuna ve zürriyetine geçmez bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şöyle derler: **"Umra yapan kimse; hayatta olduğu sürece senin ve çoluk çocuğunun derse o mal o kimseye ait olur ve umrayı yapana geri dönmez. Fakat senin çoluk çocuğunundur demezse umra yapan kimseye umra yapılan ölünce geri döner."** Mâlik b. Enes ve Şâfii bu görüştedir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den başka şekilde **"Umra yapılan kimse için caizdir"** buyruğu da vardır ki bazı ilim adamları da uygulamalarını bu hadise göre yaparlar ve derler ki: Umra yapılan kimse öldüğünde o mal varislerine denmemiş olsa bile o kimsenin veresesine geçmiş olur. Sûfyân es Sevrî, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

BÖLÜM: 16

Ø "RUKBA" MODELI BAĞıŞLAMA DA CAIZ MIDIR?

1351- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Umra yapılan kimse için caiz ve geçerlidir. Rukba da yine yapılan kimse için caiz ve geçerlidir."** (Ebû Dâvûd, Ticarat: 87)

Rukba: *bir kimsenin bir kimseye şu mülkü sana rukba yoluyla verdim sen benden önce ölürsen mal bana geri dönecek, ama ben önce ölürsem mal senin olacaktır şeklindeki yapılan bağış çeşididir. Cahiliyye döneminde böyle bağışlar yapılırdı.*

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bazıları bu hadisi Ebû'z Zübeyr yoluyla aynı senetle Câbir'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup: **"Rukba da Umra gibi caizdir"** derler. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Küfelilerden ve başkalarından bazı ilim adamları ise **umra** ve **rukba**'yı ayırt ederek **umra**'yı caiz görüp **rukba**'yı caiz görmemişlerdir.

Tirmizî: "Rukba" kelimesi şu anlamdadır: **"Yaşadığın sürece bu mülk senindir. Fakat benden önce ölürsen; o mülk benim olacaktır."** Ahmed ve İshâk'ta şöyle derler: **"Rukba da aynen Umra gibidir mal kendisine verilen kişiye aid olup verene geri dönmez."**

BÖLÜM: 17

Ø MÜSLÜMANLAR ARASıNDA BARıŞ ESASTıR

1352- Amr b. Avf el Müzenî (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslümanlar arasında sulh geçerlidir. Ancak helali haram kılan veya haramı helal kılan sulh geçersizdir. Müslümanlar şartlarına bağlıdırlar. Ama helali haram kılan haramı helal kılan şartlar geçersizdir."** (İbn Mâce, Ahkam: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø KOMŞU KOMŞUNUN DUVARıNDAN, ZARAR VERMEKSIZIN ISTIFADE EDEBILIR

1353- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: (A'rec bizzat kendisinden işittim diyor) Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden birinizin komşusu sizin duvarınıza bir ağaç başı koymak için izin isterse; bu işe engel olmasın."** Ebû Hüreyre bunu söyleyince orada bulunanlar sanki gereksiz bir iş söylemiş gibi başlarını eğdiler. Bunun üzerine Ebû Hüreyre şöyle dedi: **"Neden sizi bu sünnetten yüz çevirmiş olarak görüyorum, vallahi dikkat edin bu işte umursamaz olursanız bu evin duvarına konulacak ağaç başını sizin omuzlarınız arasına koyarım."** (Buhârî, Mezâlim: 20; İbn Mâce, Ahkâm: 15)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs ve Mücemmil b. Cariye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahih olup bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Şâfii'nin görüşü budur. Aralarında Mâlik b. Enes'in de bulunduğu bazı ilim adamları ise: Komşunun ağaç başını kendi duvarına koymaktan engelleyebilir derler. Birinci görüş daha sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø YEMIN EDENIN YEMINI, YEMIN ETTIRENIN NIYETINE GÖREDIR

1354- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yemin karşı tarafın kabul edip yemin verdirdiği şey üzerinedir."**

Kuteybe diyor ki: Yemin karşı tarafın (hasım) seni ne üzerine tasdik etti ise (yemin verdirdi ise) ona göredir. (Müslim, Eyman: 4; Ebû Dâvûd, Eyman: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abdullah b. ebî Salih, Süheyl b. ebî Salih'in kardeşidir. Bu şahsı sadece Hüşeym'in, Abdullah b. ebî Salih'den yaptığı rivâyetle bilmekteyiz. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk bunlardandır. İbrahim Nehâî'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Yemin verdiren zâlim ve haksız ise niyet yemin edenin niyetidir, yemin verdiren mazlum ve haklı ise niyet yemin verdiren kişinin niyetine göredir."**

BÖLÜM: 20

Ø YOLUN ENI NE KADAR OLMALı?

1355- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bahçe ve tarlalar arasında yeni yollar açacağınızda yolun genişliğini yedi zira (arşın) olarak yapınız."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 31; İbn Mâce, Ahkam: 16)

1356- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yol konusunda ihtilafa düşerseniz onun enini yedi arşın olarak yapınız."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 31; İbn Mâce, Ahkam: 16)

Tirmizî: Bu hadis Vekî'in rivâyetinden daha sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Beşîr b. Ka'b el Adevi'nin, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi Katâde'den, Beşîr b. Nehîk'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet pek sağlam değildir.

BÖLÜM: 21

Ø BOŞANAN KIMSELERIN ÇOCUKLARı OLGUN YAŞTA ISE ANA VE BABASıNı TERCIH ETMEKTE SERBESTTIR

1357- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.): **"Boşanan, karı kocanın anlaşamadıkları çocukları konusunda olgun yaşta olan çocuğu anne veya babasını tercih etmekte serbest bırakmıştır."** (Ebû Dâvûd, Talak: 34; İbn Mâce, Ahkam: 22)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr ve dedesi Abdulhamid b. Cafer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Ebû Meymûne'nin ismi Süleym'dir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şöyle derler: Çocuk hakkında anlaşmazlık olursa çocuk ana ve babayı tercih etmekte serbest bırakılır Ahmed ve İshâk bu görüşte olup şöyle derler: Çocuğun yaşı küçükse anneye verilmesi uygundur. Yedi yaşına girmişse ana babayı seçmekte çocuk serbest bırakılır. Hilâl b. Ebû Meymune; Hilâl b. Ali b. Üsâme'dir. Medînelidir, kendisinden Yahya b. ebî Kesir, Mâlik b. Enes ve Füheyl b. Süleyman hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 22

Ø ÇOCUĞUN MALı BABANıN MALı GIBIDIR

1358- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yediğinizin en helali kendi kazancınızdan olandır, çocuklarınız da sizin kazançlarınızdandır."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 77; Nesâî, Büyü; 1)

Tirmizî: Bu konuda Câbir ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi Umâra b. Umeyr'den annesinden ve Âişe'den rivâyet ederler. Çoğunluk ise **"Halasından ve Âişe'den"** diyerek rivâyet etmektedirler.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şöyle derler: **"Babanın eli çocuğun malında serbest bırakılmıştır dilediğini alır."** Bazı ilim adamları da **"Çocuğun malından ancak o mala muhtaç olduğunda alır"** derler.

BÖLÜM: 23

Ø BIR TABAK YEMEK KıRıLıP DÖKÜLSE NASıL TAZMIN ETTIRILIR?

1359- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından biri O'na bir tabak yemek göndermişlerdi de Âişe eliyle yemeği dökmüştü."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Yemek yemekle, kap kapla tazmin edilir"** buyurdular. (İbn Mâce, Ahkâm 14; Ebû Dâvûd, İcara: 89)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1360- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ödünç olarak bir tabak almıştı da tabak kaybolmuştu, o tabağı sahiplerine tazmin etti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis pek sağlam değildir. Bana göre Süveyd, Sûfyân es Sevrî'nin rivâyeti olan hadisi söylemek istemektedir. Sevrî'nin hadisi daha sahihtir. Ebû Dâvûd'un ismi Amr b. Sa'd'tır.

BÖLÜM: 24

Ø ERKEK KADıN HANGI YAŞLA BÛLUĞA ERER?

1361- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"On dört yaşımda iken savaşa gitmek üzere hazırlanmış bir orduya katılmam için Rasûlullah (s.a.v.)'e takdim edildim. Savaşa katılmamı kabul etmedi. Ertesi sene on beş yaşımda iken yine savaşa hazır bir orduya katılmak için O'na takdim edildim bu sefer beni kabul etti."**

Nafi' diyor ki: Bu hadisi Ömer b. Abdulaziz'e rivâyet ettiğimde; **"Bu; küçükle büyük arasında yaş sınırıdır…"** dedi ve bu sınırın on beş yaş olduğunu yazı ile bildirdi. (Buhârî, Meğazi: 31)

İbn ebî Ömer, Sûfyân b. Uyeyne yoluyla Ubeydullah b. Ömer'den, Nafi'den, İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup bu rivâyetinde: **"Ömer b. Abdulaziz'in küçük ile büyük arasındaki yaş sınırının bu olduğunu yazı ile bildirdi"** bölümünü zikretmemiştir.

İbn Uyeyne rivâyetinde ise Nafi' şöyle der: **"Buhadisi Ömer b. Abdulaziz'e rivâyet ettiğimde işte bu savaşa katılamayanlar ile savaşa katılabilecekler arasındaki yaş sınırıdır"** dedi.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının bir kısmının uygulaması bu hadise göre olup Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır ve şöyle derler: **"On beş yaşını dolduran kimsenin erkek konumunda olduğu, on beş yaşından önce ihtilam olanların da yine erkek konumuna geldikleri görüşündedirler."**

Ahmed ve İshâk ise şöyle derler: Ergenlik bûluğ yaşına girmek üç modelle bilinir: 1- On beş yaşını doldurmak, 2- İhtilam olmak, 3- Yaş ve ihtilam olması bilinmez ise kasıklardan kıl bitmesi.

BÖLÜM: 25

Ø ÜVEY ANASı ILE EVLENENIN CEZASı NEDIR?

1362- Berâ (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Dayım Ebû Bürde b. Niyâr; elinde bir sancak olduğu halde bana uğramıştı, ben nereye gidiyorsun dedim. O da: **"Rasûlullah (s.a.v.), babasının karısı ile evlenen bir adamın boynunu vurup kendisine başını getirmem için beni görevlendirdi."** Dedi. (Ebû Dâvûd, Hudûd: 26; İbn Mâce, Hudûd: 35)

Tirmizî: Bu konuda Kurretel, Müzenî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Berâ hadisi hasen garibtir. Muhammed b. İshâk bu hadisi Adiyy b. Sabit'den, Abdullah b. Yezîd'den ve Berâ'dan rivâyet etmiştir. Yine aynı şekilde bu hadis Eş'as'dan, Adiyy'den, Yezîd b. el Berâ'dan ve babasından da rivâyet edilmiştir.

Yine bu hadis Eş'as'dan, Adiyy'den, Yezîd b. Berâ'dan ve dayısından da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 26

Ø ARAZI VE BAHÇELERIN SULAMASıNDA SıRALAMA NASıLDıR?

1363- Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, Ensardan bir adam hurmalıkları suladıkları harre deresi su yolları ve sulama sırası hakkında Zübeyr'den davacı olmuştu. Bu dereden geçen su önce Zübeyr'in hurmalığına uğrar sonra Ensarî'nin hurmalığına geçerdi. Bir seferinde Zübeyr suyu tutup hurmalığını sulayacağı sırada Ensarî dedi ki: **"Suyu bırak ta bize gelsin"** fakat Zübeyr kendi hurmalığını sulamadan bırakmak ve sulama sırasını komşusuna vermek istemedi. İki taraf Peygamber (s.a.v.) huzurunda muhakeme oldular ve Rasûlullah (s.a.v.), Zübeyr'e: **"Ey Zübeyr tarlanı sula sonra suyu komşusuna doğru salıver"** buyurdular.

Ensarî öfkelendi ve: **"Hala oğlu olduğu için mi onu kayırdın?** Dedi. Bu saygısızca söz üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in rengi değişti ve şöyle buyurdu:

"Ey Zübeyr bahçeni sula ve suyu bırakma, duvardan aşıncaya kadar."

Zübeyr diyor ki: Şu ayetin bu hâdise hakkında indiğini sanıyorum: **"Hayır hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında anlaşmazlığa düştükleri her konuda sen Peygamber (s.a.v.)'i hakem yapmadıkça ve sonra senin kararına kalplerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle uymadıkça gerçekten inanmış olmazlar."** (4 Nisa: 65) (Buhârî, Müsakat: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şuayb b. ebî Hamza, Zührî'den, Urve b. Zübeyr'den ve Zübeyr'den rivâyet etti ve bu rivâyette **"Abdullah b. Zübeyr"**den demedi. Yine Abdullah b. Vehb; Leys'den, Yunus'tan, Zührî'den, Urve'den ve Abdullah b. Zübeyr'den birinci rivâyetin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 27

Ø ÖLÜMÜ YAKLAŞAN KIMSE MALıNıN ÜÇTEBIRINDEN FAZLASıNı DAĞıTAMAZ

1364- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Ensâr'dan bir adam ölümüne yakın bir anda altı kölesini de azat etmişti ve o kölelerden başka malı da yokmuş bu durum Peygamber (s.a.v.)'e ulaşınca o kimse için ağır söz söylemiş ve köleleri çağırarak onları üçe bölerek aralarında kur'a çekmiş kur'a sonucu ikisini azat edip dördünü de köle olarak bırakmıştır. (Müslim, Eyman: 12; Ebû Dâvûd, Itk: 10)

Bu hadis Imrân b. Husayn'dan daha değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Imrân b. Husayn hadisi hasen sahih olup Rasûlullah (s.a.v.) 'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup bu ve benzeri meselelerde kur'a çekilmesi görüşündedirler.

Küfeliler ve başka ilim adamları ise kur'a çekilmesi görüşüne katılmamakta ve şöyle demektedirler: **"Her kölenin üçte biri azat edilmiş sayılır diğer üçte ikilerinin değerini ödemek üzere bu köleler belli bir süre çalıştırılır ve bedellerini kendileri öderler."** Ebûl Mühelleb'in ismi Abdurrahman b. Amr el Cürmî olup Ebû Kılâbe değildir. Kendisine Muaviye b. amr da denilir. Ebû Kılâbe el Cürmî'nin ismi Abdullah b. Zeyd'tir.

BÖLÜM: 28

Ø EVLENMESI HARAM OLAN VEYA AKRABASıNı KÖLELIKTEN KURTARAN KIMSE

1365- Semure (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim evlenmesi haram olan bir kimseyi veya nikahlanamayacağı kan akrabasını köle olarak satın alırsa o köle ve cariye hürdür."** (Ebû Dâvûd, Itk: 7; İbn Mâce, Itk: 5)

Tirmizî: Bu hadisi müsned olarak sadece Hammad b. Seleme'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazıları bu hadisi Katâde'den, Hasan'dan, Ömer'den benzeri ifadelerle rivâyet ettiler.

Ukbe b. Mükrem el Ammî el Basrî ve başkaları bize aktararak Muhammed b. Bekir el Bürsanî'den, Hammad b. Seleme'den, Katâde'den,Âsım el Ahvel'den, Hasan'dan ve Semure'den rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"her kim evlenmesi haram olan bir kimseyi veya nikahlanamayacağı kan akrabasını köle olarak satın alırsa o köle ve cariye hürdür."**

Tirmizî: Bu hadiste Âsım el Ahvel'i Muhammed b. Bekir'den başka Hammad b. Seleme'den zikreden kimseyi bilmiyoruz bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadise göre yaparlar.

İbn Ömer'den **"Kim evlenmesi haram olan bir kimseyi veya nikahlanamayacağı kan akrabasını köle olarak satın alırsa o köle ve cariye hürdür"** şeklinde de rivâyet edilmiş olup bu rivâyeti Damre b. Rabia, Sevrî'den, Abdullah b. Dinar'dan, İbn Ömer'den rivâyet etmiştir. Bu hadiste Damre'ye uyulmamıştır ve bu hadis, hadisçiler yanında yanlıştır.

BÖLÜM: 29

Ø SAHIBINDEN HABERSIZ BIR TOPRAĞı EKEN NE ELDE EDER?

1366- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim sahibinden izinsiz bir kimsenin toprağını ekerse ona ekinden bir şey yoktur, sadece yaptığı masraflar kendisine ödenir."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 32; İbn Mâce, Rühûn: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisin Ebû İshâk'ın rivâyetinden olduğunu sadece bu şekliyle Şerik b. Abdullah'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup Ahmed ve İshâk bunlardandır. Muhammed b. İsmail'e bu hadis hakkında sordum, Bu hasen bir hadistir dedi. Bu hadisin Ebû İshâk'ın rivâyetinden olduğunu sadece Şerik'in rivâyetiyle biliyorum dedi ve şöyle devam etti: Ma'kıl b. Mâlik el Basrî, Ukbe b. el Esam vasıtasıyla Atâ'dan, Rafi' b. Hadîç'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 30

Ø BAĞıŞ VE BENZERI UYGULAMALARDA ÇOCUKLAR ARASıNDA EŞITLIK

1367- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre babası bir oğluna bir köle bağışladı ve bu işe şâhid olması için Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Buna verdiğinin aynısını diğer çocuklarına da verdin mi?"** Babam hayır deyince Rasûlullah (s.a.v.): **"Öyleyse ondan köleyi geri al"** buyurdular. (Buhârî, Hibe: 10; Müslim, Hibat: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Numân b. Beşîr'den değişik şekillerde rivâyet edilmiş olup bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Çocuklar arasında eşit muamele yapılmasını isterler. Hatta bazıları derler ki: **"Öpmekte dahi eşitlik gözetilmelidir."** Kimi ilim adamları da bağış ve hediyede erkek ve kadın eşit muamele yapılmalıdır. Sûfyân es Sevrî de böyle düşünür. Kimi ilim adamları ise çocuklar arasındaki eşitlik erkeğe iki kadının payını vermekle gerçekleşir derler. Miras taksimatında olduğu gibi Ahmed ve İshâk bu görüştedir.

BÖLÜM: 31

Ø ŞÜF'A (BIR MALı ÖNCELIKLE SATıN ALMA HAKKı) KIME AITTIR?

1368- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Komşu olan komşusunun evine ve arazisine satılığa çıkarıldığı takdirde diğerlerinden daha hak sahibidir."** (Ebû Dâvûd, İcara: 73)

Tirmizî: Bu konuda Şerid, Ebû Rafi' ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Semure hadisi hasen sahihtir. İsa b. Yunus, Saîd b. Ebû Arûbe'den, Katâde'den, Enes'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. yine bu hadis Saîd'den, Katâde'den, Hasen'den ve Semure'den de rivâyet edilmiştir. İlim adamları yanında sahih olan rivâyet Hasan'ın, Semure'den yaptığı rivâyettir. Katâde'nin, Enes'den rivâyetini sadece İsa b. Yunus'un rivâyetiyle bilmekteyiz.

Abdullah b. Abdurrahman et Taifi'nin, Amr b. Şerîd'den ve babasından bu konudaki rivâyeti ise hasendir. İbrahim b. Meysere ise Amr b. Şerid'den, Ebû Rafi'den rivâyet ediyor.

Tirmizî: Muhammed'den işittim diyordu ki bana göre her iki hadiste sahihtir.

BÖLÜM: 32

Ø ORTAK VE KOMŞULAR UZAKTA OLSALAR DAHI BIRBIRLERINE DAHA YAKıNDıRLAR

1369- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Komşu, komşusunun malı satılığa çıktığında öncelikli olarak satın alma hakkına sahiptir. Diğer alıcılar tarafından o komşunun Şüf'a hakkını kullanması beklenir. Aynı yolu kullanacak kadar birbirlerine yakın iseler ve komşuda çok uzak yerlerde ve kayıp olsa bile en fazla o hak sahibidir."** (Ebû Dâvûd, Büyü: 73; İbn Mâce, Şüf'a: 2)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi Abdulmelik b. ebî Sûfyân'dan başka Atâ'dan ve Câbir'den rivâyet eden bir kimse bilmiyoruz. **Şu'be:** Abdulmelik b. ebî Süleyman hakkında bu hadisten dolayı söz etmiştir.

Abdulmelik hadisçilerce güvenilir ve emin bir kimsedir. Buradaki rivâyetinden dolayı Şu'be'den başkasından onun hakkında söz ettiğini bilmiyoruz. Vekî' bu hadisi, Şu'be yoluyla Abdulmelik b. ebî Süleyman'dan rivâyet etmiştir.

İbn'ül Mübarek'in, Sûfyân es Sevrî'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Abdulmelik b. ebî Süleyman ilimde mizan yani sağlam bir ölçüdür."**

İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup bir kimse satışa çıkarıldığı anda orada bulunmasa bile komşunun Şüf'asına daha hak sahibidir. Yokluğu uzasa dahi geldiği vakit Şüf'a hakkı onundur.

BÖLÜM: 33

Ø SıNıRLAR ÇIZILIP HISSELER BELIRLENDIĞI VAKIT ŞÜF'A HAKKı KALKAR

1370- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şüf'a taksim edilmeyen her şeyde**

geçerlidir sınırları belirlenip yolları ayrıldığı zaman şüf'a yoktur." (İbn Mâce, Şuf'a: 3; Ebû Dâvûd, İcara: 73)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi Ebû Seleme vasıtasıyla mürsel olarak ta rivâyet etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamlarının uygulaması bu şekilde Ömer b. Hattâb, Osman b. Affân bunlardandır. Bazı tabiin fıkıhçıları da aynı kanaatte olup Ömer b. Abdulaziz ve başkaları da bunlardandır. Medîneli âlimlerde aynı görüştedirler. Yahya b. Saîd el Ensârî, Rabia b. ebî Abdurrahman, Mâlik b. Enes bunlar arasındadır. Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta aynı görüşte olup yolu ve sınırları belirlenmeyen mallarda şüf'a hakkının olduğu kanaatindeler. Yol ve sınır olarak birbirine karışmış olmayan komşuya şüf'a hakkı tanımamaktadırlar. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise: **"Şüf'a komşu için geçerlidir"** demekte ve merfu olarak rivâyet edilen Rasûlullah (s.a.v.)'in şu hadisini delil göstermektedirler: **"Evin komşusu eve daha layıktır" "Komşu bitişiğindekine daha layıktır."** Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Küfeliler bu görüştedirler.

BÖLÜM: 34

Ø ORTAK DIĞER ORTAĞıN HISSESINI ALMAYA DAHA HAK SAHIBIDIR

1371- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ortak şüf'a hakkına sahiptir ve her şeyde şüf'a hakkı vardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisi bu şekilde sadece Ebû Hamza es Sükkerî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Pek çok kimse bu hadisi Abdulaziz b. Rüfey', İbn ebî Müleyke'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet daha sahihtir.

Hennâd, Ebû Bekir b. Ayyaş vasıtasıyla Abdulaziz b. Rüfey'den, İbn ebî Müleyke'den mana olarak bu hadisin benzerini rivâyet etmiş bu rivâyette **"İbn Abbâs'tan"** denmemiştir. Aynı şekilde pek çok kimse Abdulaziz b. Rüfey'den benzeri şekilde rivâyet etmiş olup bu rivâyetlerde de **"İbn Abbâs'tan"** denmemektedir. Bu rivâyet ise Ebû Hamza'nın rivâyetinden daha sahihtir. Ebû Hamza güvenilir bir kimsedir yapılan hatanın Ebû Hamza dışında başka birisinden olması mümkündür.

Hennâd, Ebûl Ahvas yoluyla Abdulaziz b. Rüfey'den, İbn ebî Müleyke'den, Ebû Bekir b. Ayyaş'ın hadisinin bir benzerini bize aktarmıştır.

İlim adamlarının çoğunluğu şüf'a ancak evlerde ve arazilerde olur demekte ve her şeyde şüf'a olduğu görüşüne katılmamaktadırlar. Bazı ilim adamları: **"Her şeyde şüf'a vardır"** görüşünde olup birinci görüş daha sahihtir.

BÖLÜM: 35

Ø YITIK KOYUN DEVE VE EŞYALARıN DURUMU

1372- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam buluntu malın durumundan sordu. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bir yıl ilan et özelliklerini iyice tanı sonra onu kullan sahibi gelirse kendisine hemen öde.** Adam: **Ey Allah'ın Rasûlü kaybolmuş koyunun durumu nedir? Deyince Rasûlullah (s.a.v.): Onu al o ya senin ya mü'min kardeşinin yada kurdundur"** buyurdu. Adam: **"Ey Allah'ın Rasülû yitik develer ne olacak?** Diye sordu. Zeyd b. Hâlid dedi ki: **"Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) öfkelendi yanakları veya yüzü kızardı ve buyurdular ki: Ondan sana ne! Onun sağlam ayakları ve yanında su tulumu vardır sahibini buluncaya kadar yeter ona…"** (Buhârî, Lukata: 2; İbn Mace, Lukata: 1)

Zeyd b. Hâlid'in hadisi hasen sahihtir. Kendisinden değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Zeyd b. Hâlid'den, Münbais'in azâdlısı Yezîd'in hadisi de hasen sahihtir. Kendisinden değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

1373- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre yitik malın hükmü soruldu bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Bir yıl ilan et tanıyan çıkarsa onu ona ver. Aksi halde tüm özelliklerini tespit edip öğren ve kullan sonra sahibi gelirse ödersin."** (Buhârî, Lukata: 2; İbn Mace, Lukata: 1)

Tirmizî: Bu konuda Übey b. Ka'b'den, Abdullah b. Amr'dan, Carûd b. Mualla'dan, İyaz b. Himar'dan ve Cerir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Zeyd b. Hâlid hadisi bu şekliyle hasen garibtir. Ahmed b. Hanbel diyor ki: Bu hadis bu konuda rivâyet edilen en sahih hadistir. Değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Yitik mal hakkında bir yıl süreyle tanıtıp sahibi çıkmadığı takdirde ondan istifade edilebileceğine izin vermişlerdir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise: **"Onu bir sene tanıtır ve sahibi gelirse ona verir yoksa tasadduk eder"** diyorlar. Sûfyân es Sevrî, Abdullah b. Mübarek Küfeliler böyle düşünürler; **"Yitik malı bulan kimse zengin ise o maldan yararlanamaz"** derler.

Şâfii: Zengin de olsa yararlanabilir der. Çünkü Übey b. Ka'b, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında içinde yüz dinar bulunan bir kese altın bulmuştu ki: Rasûlullah (s.a.v.) onu tanıtıp ilan etmesi ve ondan istifade etmesini emretmişti. Übey b. Ka'b malı çok olan Rasûlullah (s.a.v.)'in zengin ashabından idi. Peygamber (s.a.v.), o malı tanıtıp ilan etmesini, sahibi bulunmaz ise onu yemesini emretti. Yitik mal sadece sadaka alması caiz olanlara helal olmuş olsaydı Ali b. ebî Tâlib'e helal olmazdı. Çünkü Ali b. ebî Talib, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bir dinar bulmuştu onu tanıttı sahibini bulamadı bunun üzerine onu yemesini emretti. Ali'ye sadaka yemesi helal değildi. Bazı ilim adamları yitik eşya az bir şey ise ilan edilmeden yararlanabileceğini söylemişlerdir. Bazıları ise **"Bir dinardan az ise bir hafta süreyle onu tanıtır."** İshâk b. İbrahim'in görüşü budur.

1374- Süveyd b. Gafele (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Zeyd b. Sûhan ve Selmân b. Rabia ile birlikte çıkmıştım bir kamçı buldum (İbn Nümeyr rivâyetinde bir kamçı buldum ve onu aldım dedi) Bırak onu dediler, bunun üzerine ben onu yırtıcı hayvanlara yem olarak bırakamam onu alıp kullanacağım dedim. Daha sonra Übey b. Ka'b'e geldiğimde bunun hükmünü sordum durumu kendisine anlattım. Dedi ki: İyi yapmışsın dedi Rasûlullah (s.a.v.) zamanında içerisinde yüz dinar bulunan bir kese bulmuştum onu Rasûlullah (s.a.v.)'e getirdim bir yıl tanıt, ilan et buyurdu. Bir yıl ilan ettim sahibi çıkmadı sonra tekrar Rasûlullah (s.a.v.)'e getirdim. Bir yıl daha tanıt ve ilan et buyurdu. Bir yıl daha ilan ettikten sonra tekrar Rasûlullah (s.a.v.)'e getirdim. Bir yıl daha ilan et tanıt buyurdu. Sonra her türlü özelliklerini tespit et sahibi gelirse keseyi ona ver değilse ondan istifade et"** dedi veya buyurdu. (Buhârî, Lukata: 10; Müslim, Lukata: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 36

Ø VAKıF NEDIR?

1375- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hayber'de, Ömer'in hissesine bir toprak parçası düşmüştü. Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Hayber'deki bana gelen maldan daha güzel hiçbir mala sahip olmamıştım. Şimdi bu mal hakkında bana ne emredersin? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: Dilersen aslını vakfet mahsulünü sadaka olarak dağıt. Bunun üzerine Ömer onu vakfetti şöyle ki: Aslı yani o arazi parçası satılmayacak, bağışlanmayacak ve miras olarak intikal etmeyecektir. Ömer bu arazinin gelirini fakirlere, yakınlara, köle ve esirleri hürriyetine kavuşturma yolunda, yolda kalmış kimselere ve misafirlere sadaka olarak verdi. O yere mütevelli olan kimsenin o vakfın gelirinden normal şartlarda yemesinde ve bir dostuna yedirmesinde bir günah yoktur.

İbn Avn diyor ki: Muhammed b. Sirîn'e bu hadisi hatırlattığımda **"Mal toplayıcı olmayarak"** dedi. İbn Avn şöyle devam ediyor: Başka bir kimse bu hadisi kırmızı bir deri parçasında **"Mal biriktirmemek şartı ile mütevelli olan yiyebilir"** şeklinde okumuştur. **İsmail diyor ki:** ben o hadisi Ubeydullah b. Ömer'in yanında okudum; orada **"Sermaye biriktirmemek şartıyla"** idi. (Buhârî, Şurût: 19; Müslim, Vasıyyet: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Bu vakıf konusunda önceki âlimler arasında toprak veya başka şeyin vakfının caiz olduğu hakkında herhangi bir ihtilaf bilmiyoruz.

1376- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"İnsan öldüğü zaman amel defteri kapanır ancak şu üç kişinin defteri kapanmaz, sevap yazılmaya devam eder; sadakayı cariye (vakıf), kendisinden istifade edilen ilim ve kendisine dua eden hayırlı salih bir çocuk."** (Müslim, Vesaya: 3; Ebû Dâvûd, Vesaya: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 37

Ø HAYVANıN MEYDANA GETIRDIĞI ZARAR TAZMIN EDILMEZ

1377- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hayvanın yaralaması boşa gider cezası yoktur, diyet gerekmez, kazılan kuyuya düşen kimse için bir ceza gerekmez, maden ocaklarında meydana gelecek kazalar için de bir ceza gerekmez yeraltından çıkarılan definelerde beşte bir zekat vardır."** (Buhârî, Zekat: 67; Müslim, Hudud: 11)

Kuteybe, Leys vasıtasıyla İbn Şihâb'tan, Saîd b. Müseyyeb'den, Ebû Seleme'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Amr b. Avn b. Avf el Müzenî'den ve Ubâde b. Sâmit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. El Ensarî, Ma'n'den naklederek Mâlik b. Enes'in şöyle dediğini bize aktardı. Peygamber (s.a.v.)'in: **"Hayvanın yaralanması boşa gider"** sözünün manası yani cezası yoktur, diyet gerekmez anlamındadır.

Tirmizî: "Hayvanın yaralaması boştur" sözünü bazı ilim adamları şöyle tefsir etmişlerdir: **"Sahibinin elinden kaçan hayvanın yaralanmasında ve yaptığı her türlü zararda sahibinin bir şey ödemesi gerekmez."** Maden ocaklarında meydana gelecek kazalar için de bir ceza gerekmez sözünün manası şudur: Bir kimse bir maden ocağı açsa

oraya bir insan düşüp ölse o kimseye diyet ödemek lazım gelmez. Yine bir kimse herkesin istifadesi için bir su kuyusu açsa o kuyuya da bir insan düşse kuyu sahibine diyet ödemek gerekmez, **"Definelerde beşte bir zekat vardır"** sözüne gelince: Rikaz, geçmiş dönemlerde toprağa gömülmüş altın gümüş cinsinden şeylerdir: Kim böyle bir şey bulursa beşte birini devlete vergi olarak öder geri kalanı kendisinindir.

BÖLÜM: 38

Ø IŞLENMEYEN SAHIPSIZ ARAZILER KIMINDIR?

1378- Saîd b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim sahipsiz işlenmeyen ölü bir araziyi ekip dikerek o toprağı canlandırırsa o toprak onundur. Zâlim bir damar için hak yoktur."** (Ebû Dâvûd, Harâc: 35)

Zâlim Damar: *Kendisinin olmayan bir şeyi gasbetmek üzere alan kimsedir veya başkasının toprağına toprağın kendisine aid olduğunu isbat etmek için ağaç diken kimsedir.*

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazı kimseler Hişâm b. Urve ve babasından mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle derler: **"İdarecinin izni olmadan ölü toprağı ekip dikip canlandırabilir."** Bazı ilim adamları ise: **"İdarecinin izni olmadan ölü toprağı ekip dikemez"** derler. Birinci görüş daha sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Câbir Amr b. Avf el Müzenî, Kesir'in dedesi ve Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Ebû Musa Muhammed b. el Müsennâ bize naklederek dedi ki: Ebûl Velid et Tayalisi'ye **"Zâlim bir damar için hak yoktur"** sözünün manasını sordum dedi ki: **"Kendisinin olmayan bir şey zorla gasbeden kimsedir."** Ben de: **"Başkasının toprağına ağaç diken mi?** dedim, **"Evet"** dedi.

1379- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim sahipsiz işlenmeyen ölü bir toprağı ekip dikerek canlandırırsa o toprak parçası onundur."** (Ebû Dâvûd, Harâc: 35)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 39

Ø IDARECI DURUMUNDA OLAN DEVLET YETKILISI TOPRAK BAĞIŞLAR Mı?

1380- Ebyâz b. Hammâl (r.a.)'den rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek tuz madeninin bulunduğu tuzlanın kendisine verilmesini istedi de Rasûlullah (s.a.v.)'de ona onu bağışladı. Ebyâz dönüp gidince orada bulunanlardan biri; **"Ona neyi bağışladığını biliyor musun? Kesintisiz devamlı akan bir su bağışladın"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Tuzlayı ondan geri aldı. Bu sefer Ebyâz, erak ağaçlarının bulunduğu yerlerden toprak bağışında bulunmasını istedi de Rasûlullah (s.a.v.): **"Yaşlı develerin erişemedikleri uzak ve ölü araziler olursa olabilir"** buyurdular.

Kuteybe bu hadisi ikrar etti ve **"Evet doğrudur"** dedi. (İbn Mâce, Rehin: 17; Ebû Dâvûd, Haraç: 34)

İbn ebî Amr, Muhammed b. Yahya b. Kays el Meâribî'den bu senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

El Meârib: Yemende bir bölgedir.

Tirmizî: Bu konuda Vâil ve Esma binti ebî Bekir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebyâz hadisi garibtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup devlet başkanının arazi bağışlayabileceği görüşündedirler.

1381- Alkame b. Vâil'in babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) Hadremevt'te bir toprak parçasını kendisine vermişti.

Mahmûd dedi ki: Nadr bu hadisi bize Şu'be'den aktararak şu ilaveyi yaptı:**"O toprağı kendisine vermesi için Muaviye'yi de onunla birlikte gönderdi."** (Ebû Dâvûd, Haraç: 36)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 40

Ø AĞAÇ DIKMENIN DEĞERI VE KıYMETI

1382- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir Müslüman bir ağaç diker veya bir ekin eker de ondan bir insan bir kuş ve hayvan yerse bu yenenler kendisi için sadaka olur."** (Buhârî, Müzarea: 1; Müslim, Müsakat: 2)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Eyyûb, Câbir, Ümmü Mübeşşir ve Zeyd b. Hâlid'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Enes hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 41

Ø TOPRAKTA YETIŞEN ÜRÜNLERDE ORTAKLıK

1383- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Hayber halkı ile Hayber topraklarında yetişen ürünlerin yarısı kendilerine ait olmak üzere ekincilik anlaşması yaptı."** (Buhârî, Müzarea: 5; Müslim, Müsakat: 1)

Tirmizî: Bu konuda Enes, İbn Abbâs, Zeyd b. Sabit ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup yarı yarıya üçte bir, dörtte bir nispetinde ziraat ortaklığı yapmakta bir sakınca görmezler. Bazı ilim adamları tohumun toprak sahibinden olmasını tercih etmişlerdir. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise üçte bir, dörtte bir şeklindeki ziraat ortaklığını hoş karşılamayıp hurmada üçte bir, dörtte bir müsakatta bir sakınca görmüyorlar.

Müsakat: *Meyvesinin bir kısmını almak şartıyla bir bağın ve hurmalığın asma ve hurmalarının bakımını başkasına vermektir. Mâlik b. Enes ve Şâfii bu görüştedir. Bazı ilim adamları ise ziraat ortaklığının hiçbir şeklinin caiz olmadığını toprağın altın ve gümüş karşılığında kiraya verilebileceğini söylerler.*

BÖLÜM: 42

Ø ZIRAAT ORTAKLıĞı CAIZ MIDIR?

1384- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bizi faydalı olan bir işten yasakladı. Birimizin bir toprağı olduğunda ürünün bir kısmı karşılığında veya para karşılığında toprağı birisine kiraya verirdik; Rasûlullah (s.a.v.), öyle yapmayınız toprağı olan ya kendi eksin veya ekip dikecek bir Müslüman kardeşine bağışlasın."** (Buhârî, Müzarea: 5; Müslim, Müsakat: 2)

1385- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Ziraat ortaklığını haram kılmadı fakat ortakların birbirlerine karşı toleranslı davranmalarını emretti."** (Buhârî, Müzarea: 5; Müslim, Müsakat: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Rafi'in hadisinde karışıklık vardır. Bu hadis, Rafi' b. Hadîç'in amcalarından rivâyet edildi ve yine onun vasıtasıyla amcalarından biri olan Zuheyr b. Rafi'den de rivâyet edilmiştir. Böylece bu hadis Rafi'den değişik şekillerde rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Zeyd b. Sabit ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mana Yoluyla Hadis Rivayeti

Mana yoluyla hadis rivayeti: Kendisinden hadis rivayet edilenin kullandığı lafızlardan başka lafızlar kullanarak hadisi nakletmek demektir.
Ancak üç şartla caizdir:
1- Dil ve kendisinden rivayette bulunulanın maksadı açısından hadisin anlamını bilmesi.
2- Ravinin hadisin anlamını ezberlemiş olmakla birlikte lafzını unutması sebebiyle bunu gerektiren bir zorunluluğun bulunması.
Eğer lafzını hatırlıyor ise muhatabın dili ile ona anlatmaya gerek duyulması hali dışında değişiklikte bulunması caiz değildir.
3- Lafzın zikir ve benzeri hadislerde olduğu gibi telaffuzları ile ibadet olunan türden olmaması.
Eğer hadisi manasıyla rivayet ederse bunu hissettirecek ifadeler kullanarak hadisin sonunda: "Yahut nasıl buyurmuşsa öyle" ya da "buna yakın ifadelerle..." demesi gerekir.
Nitekim Enes *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği; mescidde küçük abdestini bozan bedevi ile ilgili olayı anlatan hadis te böyledir: Daha sonra Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* onu çağırdı ve ona dedi ki:
"Bu mescidlerde bu türden küçük abdest ve pisliklerin yapılması uygun değildir. Mescidler ancak yüce Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir." Ya da Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in buyurduğu ifadeler gibi...
Namazda bilmeden konuşan Muaviye b. el-Hakem'in hadisinde de nakledildiği üzere Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* namaz kıldıktan sonra ona şunları söylemişti:
"Şüphesiz bu namazda insanların sözleri türünden şeyler konuşmak uygun değildir. Onda söylenebilecek sözler tesbih, tekbir ve Kur'ân kıraatidir." Yahut Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in söylediği gibi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Lafzan (Kelimesi Kelimesine Aynen) Rivayet:

Dinin, kitaptan sonraki ikinci kaynağı sünnet olduğu için, sünnetin yazılı vesikaları demek olan hadislerin, Hz. Peygamber'den duyulduğu gibi aynen yani lafzan rivayet edilmeleri asıldır. Zira bizzat Hz. Peygamber *"Bizden bir hadis belleyip de bellediği gibi başkalarına ulaştıranın Allah yüzünü ağartsın."*[1] buyurmuştur. Bu, tabiatıyla ve öncelikle hadislerin lafzan rivayet edilmesini teşviktir. Hatta yine Hz. Peygamber, öğrettiği bir duadaki nebi kelimesi yerine resul kelimesini kullanan el-Bera b. Azib'i uyarmış ve nebi demesi gerektiğini belirtmiştir.[2]
Hadisleri ilk rivayet eden nesil olan sahabe, Hz. Peygamber'den görüp işittiklerini rivayet ederken bunların sorumluluğunun bilinci içindeydiler. Bu yüzden hadisleri lafizlarını değiştirmemeye dikkat ederek rivayet ediyorlardı. Büyük bir kısmı bir hadisi Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nasıl işitilmişse aynen rivayet edilmesinin şart olduğu görüşünde idi. Nitekim Abdullah b. Ömer, *"Münafığın meseli, iki koyun sürüsü arasında (kalan şaşkın) koyunun meseli gibidir."* hadisini manayı bozmayan bir kelime değişikliğiyle "kemeseli'ş-şati'r-rabidati" şeklinde rivayet eden birini azarlamış ve şunları söylemiştir: "Yazıklar olsun sana! Allah Rasulü'ne yalan isnad etme."
Aynı sahabi İslam'ın beş şartını sıralayarak sayan birine Ramazan orucunu beşinci şart olarak sona almasını söylemiş ve Hz. Peygamber'in ağzından nasıl işittiyse öyle rivayet etmesini ihtar etmiştir.
Bu misaller gösterir ki sahabeden bir kısmı hadislerin lafzan rivayet edilmesini şart koşmuşlardır.
Sahabeden sonra gelen tabiun ve tebeu't-tabiin'in devirlerinde de hadislerin, lafzen yani Hz. Peygamber'den (s.a.v.) işitildiği şekilde rivayet edilmesi gerektiğinde birçok hadisçiler ittifak etmişlerdir.
Öte yandan Hz. Peygamber Araplar arasında en fasih konuşan kimse idi. Onun bu özelliği hadislerin lafzen rivayetini şart kılar; çünkü manen rivayette mana bozulabilir. Hadislerin edebi güzelliği kısa cümlelerle çok geniş manalar ifade etme özelliği kaybolabilir. Her ne kadar bir talebe ile şeyhi arasında rivayet edilen bir hadisin mana değişikliği farkedilmezse de aynı şey birkaç kere tekrar edilince hadiste mana farkları meydana gelebilir.
Demek oluyor ki hadislerin lafzen rivayet edilmesinin şart olduğu görüşünde olanlar onların değişmeden rivayet edilmesini isteyenlerdir. [3]

---

[1] Tirmizi, İlim: 7; Ebu Davud, İlim: 10; İbn Mace, Mukaddime: 18; Darimi, Mukaddime: 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/183; İbn Hibban, Sahih: 1/225-226.
[2] Buhari, Vudu: 75; Deavat: 6, 7, 9; Müslim, Zikir: 56; Tirmizi, Dua: 16; İbn Mace, Dua, 15; Darimi, İsti'zan: 51; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/285, 290, 292, 296, 299, 300, 302; hadisin değrlendirilmesi için bk. Hatib, kifaye: 203.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 73-74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Lafzan (Kelimesi Kelimesine Aynen) Rivayet:

Dinin, kitaptan sonraki ikinci kaynağı sünnet olduğu için, sünnetin yazılı vesikaları demek olan hadislerin, Hz. Peygamber'den duyulduğu gibi aynen yani lafzan rivayet edilmeleri asıldır. Zira bizzat Hz. Peygamber *"Bizden bir hadis belleyip de bellediği gibi başkalarına ulaştıranın Allah yüzünü ağartsın."*[1] buyurmuştur. Bu, tabiatıyla ve öncelikle hadislerin lafzan rivayet edilmesini teşviktir. Hatta yine Hz. Peygamber, öğrettiği bir duadaki nebi kelimesi yerine resul kelimesini kullanan el-Bera b. Azib'i uyarmış ve nebi demesi gerektiğini belirtmiştir.[2]
Hadisleri ilk rivayet eden nesil olan sahabe, Hz. Peygamber'den görüp işittiklerini rivayet ederken bunların sorumluluğunun bilinci içindeydiler. Bu yüzden hadisleri lafizlarını değiştirmemeye dikkat ederek rivayet ediyorlardı. Büyük bir kısmı bir hadisi Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nasıl işitilmişse aynen rivayet edilmesinin şart olduğu görüşünde idi. Nitekim Abdullah b. Ömer, *"Münafığın meseli, iki koyun sürüsü arasında (kalan şaşkın) koyunun meseli gibidir."* hadisini manayı bozmayan bir kelime değişikliğiyle "kemeseli'ş-şati'r-rabidati" şeklinde rivayet eden birini azarlamış ve şunları söylemiştir: "Yazıklar olsun sana! Allah Rasulü'ne yalan isnad etme."
Aynı sahabi İslam'ın beş şartını sıralayarak sayan birine Ramazan orucunu beşinci şart olarak sona almasını söylemiş ve Hz. Peygamber'in ağzından nasıl işittiyse öyle rivayet etmesini ihtar etmiştir.
Bu misaller gösterir ki sahabeden bir kısmı hadislerin lafzan rivayet edilmesini şart koşmuşlardır.
Sahabeden sonra gelen tabiun ve tebeu't-tabiin'in devirlerinde de hadislerin, lafzen yani Hz. Peygamber'den (s.a.v.) işitildiği şekilde rivayet edilmesi gerektiğinde birçok hadisçiler ittifak etmişlerdir.
Öte yandan Hz. Peygamber Araplar arasında en fasih konuşan kimse idi. Onun bu özelliği hadislerin lafzen rivayetini şart kılar; çünkü manen rivayette mana bozulabilir. Hadislerin edebi güzelliği kısa cümlelerle çok geniş manalar ifade etme özelliği kaybolabilir. Her ne kadar bir talebe ile şeyhi arasında rivayet edilen bir hadisin mana değişikliği farkedilmezse de aynı şey birkaç kere tekrar edilince hadiste mana farkları meydana gelebilir.
Demek oluyor ki hadislerin lafzen rivayet edilmesinin şart olduğu görüşünde olanlar onların değişmeden rivayet edilmesini isteyenlerdir. [3]

---

[1] Tirmizi, İlim: 7; Ebu Davud, İlim: 10; İbn Mace, Mukaddime: 18; Darimi, Mukaddime: 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/183; İbn Hibban, Sahih: 1/225-226.
[2] Buhari, Vudu: 75; Deavat: 6, 7, 9; Müslim, Zikir: 56; Tirmizi, Dua: 16; İbn Mace, Dua, 15; Darimi, İsti'zan: 51; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/285, 290, 292, 296, 299, 300, 302; hadisin değrlendirilmesi için bk. Hatib, kifaye: 203.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 73-74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(S:198)

ONBİRİNCİ HADİS

ŞÜPHELİ OLANLARI TERK ETMEK

Muhammed bin Ali bin Ebu Talib (ra), rasullullah (sav)'in torunudan ve reyhanesinden rivayet edildi dedi ki: Rasululah (sav)'den ezberledim: Sana şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene yapış Bunu Nesai ve Tirmizi rivayet etti ve Hasen,sahihtir dedi.
Bu hadisi İmam Ahmed Tirmizi, Nesai, İbni Hibban sahihinde ve Hakim Büreyde bin ebi Meryem'den, Oda ebil Havra'dan Oda ali (ra)'ın oğlu Hasan'dan rivayet etti ve Tirmizi doğruladı.
Ebul Havra es Sa'di hakkında çokları dedi ki: İsmi Rabia bin Şeyhan'dır, İbni Hibbanve Nesai Ona güvenilir dedi, ahmed Ebul Havra4nın isminin Rabia bin Şeyhan olduğu hususunda durdu, bu ikisini ayırmaya meyletti aynı isimler olduğu görüşüne meyletti)
Cevzecani dedi ki: Ebul Havra meçhuldür, bilinmiyor. (1) Bu hadis içinde vitirin kunutunun zikri bulunan uzun bir hadistir, (S: 199) Tirmizi ve başkasının yanında bu hadiste ziyade var oda: Doğruluk huzurdu,yalan şüphedir. İbni Hibbanın lafzı: Hayır huzurdur, şer şüphedir3
İmam Ahmed içerisinde cehalet bulunan isnadla Enes (ra)'ten tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: sana şüphe verin bırak, şüphe vermeyene yapış"
Başka bir vecihle Enes'e mevkuf olarak tahirc etti, onu Taberani, Malik rivayetiyle tahric etti oda Nafi'den Oda İbni Ömer'den meruu olarak rivayet etti.
Darekutni dedi ki: Bu İbni Ömer ve Ömer'in sözünden rivayet ediliyor.
Zayıf bir isnatla Osman bin Ata el Horasani4den rivyaet ediliyor, oda babasınadn oda Hasan'dan Oda ebu Hureyre (ra)den rivayet ediyor, peygamber (sav) bir adama buyurdu ki: Sana şüphe verini barık şüphe vermeyene yapı" Adam: Ben bunu nasıl bileceğim?, dedi.Buyurdiki: bir iş yapacağım zaman elini göğsununü üzerine koy; kalp muhakkak haram için çarpary, helal için sükunet bulur, takvalı müslüman büyüğün korkusundan küçüğü terk eder. Ata el Horasani'den mürsel olarak rivayet edildi.
Taberani benzerini zayıf bir isat ile Vasile bin Eska'dan Oda peygamber (sav)'den rivayet etti, ve şu ziyadeyi yaptı: Ona takvalı kimdir?, denildi buyurdiki ki: Şüphe anında durandır (2)

Nesai EBu Bekir (ra)'den münazarası kıssasını tahric etti, ve bir ziyde yaptı, oda: Ebu Bekir (ra) Ömer (ra) 'e dedi ki: Rasulullah (sav) ancak buyurdu namaz kılıncaya , zekat verinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu ibni Huzeyme sahihinde tahric etti, fakat bu rivayette İmran el Kattan isnad ve metin olarak hata etti, bunu hafiz imamlar dedi, bazıları: Ali binel Medini, Ebu Zür'a, Ebu Hatim, Tirmizi, Nesai, bu hadis peygamber (sav)'den ne Ebu Bekir nede Ömer (ra) rivayetiyle bu lafızla değildir, ancak Ebu Bekir (ra) dedi ki: Vallahi namazla zekatın arasını ayıranla savaşırım, zekat malın hakkıdır, bunu da Allah en iyi bilir hadisin şu metninden almıştır. Ancak hakkıyla müstesna bir rivayettede: Ancak islam hakkı müstesna namaz kılmayı, zekatı islamın hakkından kıldı, yine hadlerin işlenmemeside islamın hakkındandır, bütün bunlar ancak hakkıyla müstesnadır" sözünden müstesnadır.
Namazla zekatın arasını ayıranla savaşacağım, zekat malın hakkıdır" sözü , namazı terkedenle savaşılacağına delildir, çünkü namaz bedenin hakkıdır, aynı şekilde zekatı terkedilende, çünkü zekat malın hakkıdır.
Bunda şu vardır: Namazı terkedenle savaşmak icma olunmuş bir durumdur, çünkü onu kendisine kıyas edilen asıl kıldı, bu Ömer (ra)'ın delil olarak zikrettiği hadiste zikrolunmadı, ancak bunu Allah hakkıyla müstesna" sözünden aldı. Zekatta böyle çünkü hakkındandır, bütün bunlar islamın haklarındandır.

_____
(1) Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi, tahric etti ve Hasen garib, dedi: (2) Bezzar, Taberani evsatta tahric etti, Heysemi Bezzarın ravileri hakkında dedi ki: Mürseldir, senedde bilinmeyenler var Mecmauzzevaid/ 3/64 (3) Kütübü sitte Ashabından ibni Mace hariç, diğerleri ve İmam Ahmed rivayet etti, Sahihtir.
Yine sahihi Müslimdeki Ümmü Seleme (r.a)a'den yapılan rivayetlede delil gösterilebilir, peygamber (sav) buyurduki: Sizin başınıza emirler gelecektir, onlardan iyilik ve kötülük göreceksiniz, kim onlara inkar ederse beraet etmiştir, kim hoş görmezse selamette kalmıştır, fakat kim razı olur ve tabi olursa (o kurtulamamıştır) Dedilerki: Ey Allahın rasulü, onlarla savaşalım mı? Namaz kıldıkları müddetçe hayır" buyurdu (1) Namaz ve zekatın terki üzerine savaşıldığı gibi islamın diğer rükünlerini terkedenlerin hükmüde onlarla savaşmaktır.
İbni Şihab Hanzala bin Ali binel Eska'dan rivayet etti: Ebu Bekir (ra) Halid bin Velidi (ra) gönderdi ve beş şey üzerine insanlarla savaşmasını emretti, kimbeşten birini terkederse bunun üzerine onunla savaş dedi: (Bu beş şey): Allahtan başka ilah olmadığına, Muhammedin Allahın rasulü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat verme, ve ramazan orucu tutmak.
Said bin Cübeyr dedi ki: Ömer bin Hattab dedi ki: Namaz ve zekat üzerine savaştığımız gibi, eğer insanlar haccıda terketseler onlarla savaşırız. Bu söz bu farzlardan birinden kaçanlar içindir. Bir kişinin kaçınmasına gelince: alimlerin çoğunluğunca namazdan kaçınan öldürülür, bu söz: Malik, Şafii Ahmed, Ebu Ubeyd ve başkalarının sözüdür:
Buna sahihaydeki Ebu Saidi Hudri (ra)'den rivayet edilen şu hadis delildir: Halid bin Velid peygamber (sav)'den bir adamı öldürmek için izin istedi, hayır, belki o namaz kılıyordur" buyurdu. Halid (ra) dedi ki: Nice namaz kılan vardır kalbinde olmayanı söylüyor, rasulullah (sav) buyurduki: Ben insanların kalbini delmekte emrolunmadım, içlerini yarmaklada emrolunmadım.
(S: 161) İmam Ahmedin müsnedinde, Ubeydullah bin Adiy bin el Hıyardan rivayet edildi: Kendisine ensardan bir adam bahsetmişti: O peygamber (sav)'e geilip münafiklardan birini öldürmek için izin istemiş, ve peygamber (sav) buyurmuş ki: Allahtan başka ilah olmadına şehadet etmiyor mu? Evet, fakat onun şehadeti yoktur hükmündedi) dedi. Muhammedin Allah rasulü olduğuna şehadet etmiyor mu? Buyurdu, evet, dedi. Namaz kılmıyor mu? buyurdu, evet fakat onun namazı yoktur hükmündedir. dedi. İşte onları öldürmekten Allah bizi nehyetti buyurdu (3)
Zekat vermekten kaçınanlar hakkında iki görüş vardır: Birincisi Öldürülür, bu imam Ahmedin meşhur görüşüdür, ibni Ömerin bu hadisiyle delillendirilir, İkinci: Öldürülmez, buda Malik, Şafii ve bir rivayette Ahmedin görüşüdür,
Oruç ise: Malik, ve Ahmed bir rivayette dedi ki: Terkinden dolayı öldürülür, Şafii, ve Ahmed bir rivayette: Öldürülmez, dedi, bunada İbni Ömerin hadisi delil gösterilebilir. Çünkü onda oruç zikredilmemiştir. Bunun için imam Ahmed Ebu Talib rivayetinde dedi ki: Oruç hakkında bir şey gelmemiştir.
Derim ki: İbni Abbastan merfu ve mevkuf olarak rivayet edildiki: Şehadeti, ve ya namaz, veya orucu terkeden zekat ve hacca muhalif onlara, kafirdir, kanı helaldir. İslam beş şey üzerine bina edilmiştir. Hadisinin şerhinde zikri geçti.
Hacca gelince: Terkinden dolayı öldürülme hususunda Ahmedden iki rivayet var ashabımızdan bazısı öldürülme rivayetini tamamen terketmeye azmedenler veya terkettiği senede öleceğini kuvvetli bir zanla bildiği halde erteleyenler içindir, manasına yorumladılar. Fakat sonra yaparım diye ertelerse alimlerin çoğunun dediği gibi öldürülmez.
Ancak hakkıyla müstesna sözü, bir rivayettede: Ancak islam hakkı müstesna daha öncede Ebu Bekir (ra)'in namaz ve zekatı bu hakka dahil ettiği geçti, alimlerden bazısı buna oruç ve haccıda dahil etti.

_____
(1) Hadis sahihtir, Müslim Kitabül imare rakam 27'de tahric etti. (2) Ahmed, Buhari, Müslim Ebu Saidi Hurdirin tahric etti, sahihtir. (3) Ahmed şeyhaynin şartı üzere sahih bir isnatla tahric etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisleri Reddeden Bir Takım Kimselerin Delil Olarak Getirdikleri, Zayıf Şahısların Rivayete Ol An "Sünnetin Kur'an'a Arz Edilmesi'ne Dair Ki Haberlerin Batıl Oluşu:

İmam Şafii şöyle der:
Rasulullah'tan gelen bazı hadisleri reddeden bir kimse bana şu hadisi delil olarak gösterdi: "Benden size gelen haberi Kur'an'a arz edin. Onu uyuyorsa, onu ben demişimdir. Kur'an'a uymuyorsa onu ben demedim"
O kimseye şöyle dedim:
- Az çok rivayeti sahih olan hiçbir kimse bunu rivayet etmemiştir. Bu mechul bir kimseden gelen munkatı' bir rivayetteri. Biz ise böyle rivayetleri herhangi bir konuda delil olarak kabul etmeyiz.
Beyhaki de şöyle der: İmam Şafii bu sözüyle Halid b. Ebi Kerime'nin Ebu Ca'fer tarikıyla Rasulullah'tan rivayet ettiği hadisi kastetmiştir. Hadis şöyledir:
Rasululah yahudileri çağırır ve onlara sorular sorar. Onlarda anatırlar. Bu arada İsa'ya da iftirada bulunurlar. Bunun üzerine Rasulullah minbere çıkar ve insanlara hutbe irad eder:
"- Benden sonra hadisler yayılacaktır. Size Kur'an'a uygunu olarak gelen hadisler bendendir. Kur'an'a muhalif olarak sizlere gelen hadisler bendendir. Kur'an'a muhalif olarak sizlere gelen hadisler ise bana ait değildir"[1]
Beyhaki bu rivayet için şöyle der:
Hadiler Kur'an'a ters düşmez. Bilakis Rasulullah'ın hadisleri, Allah Teala'nın ayetle am mı has mı, nasih mi mensuh mu kastettiğini açıklar. Akabinde Rasululah'ın sünetiyle ortaya koyduğu (ve açıkladığı) farzlar insanlara mecburi olur. Allah Rasulü'nün emirlerini kabul eden kimse, Allah'ın emirlerini kabul etmiş olur.
Beyhaki de der ki:
Bu hadi hepsi de zayıf olan başka tariklerle de rivayet edilmiştir.
Beyhaki daha sonra İbnu Vehb76, Amr b. el Haris, el Esteğ b. Muhammed b. Ebu Mansur tarikıyle şu hadisi rivayet eder:
Ebu Mansur'a ulaştığına göre Rasululah şöyle buyurmuştur:
"- Hadisler üç kısma ayrılır: Size benden gelen ve Allah'ın kitabında geçmesi sebebiyle bildiğiniz hadisleri kabul edin. Size benden gelen fakat Kur'an'da bulamadığınız ve yerini tesbit edemediğiniz hadisleri kabul etmeyin. Keza benden size gelen ve tüylerinizin diken diken olduğu, gönüllerinizin kırıldığı ve Kur'an'da onun aksini bulduğunuz bir rivayet gelince onu da reddedin"
Beyhaki der ki: Bu mechul bir kimseden gelen munkatı' bir rivayettir. Beyhaki daha sonra Asım b. Ebi'n Necud[2], Zirr b. Hubeyş, Ali b. Ebi Talib tarikıyla şu rivayeti nakleder:
"- Benden sonra raviler olacak, hadislerimi rivayet edecekler. Rivayet ettikleri hadisleri Kur'an'a arz edin. Kur'an'a muvafiksa rivayet edin, Kur'an'a muvafik değilse onu almayın"
Beyhaki şöyle der: Darekutni demiştir ki:
- Bu hadiste vehm vardır. Doğrusu hadisin Asım tarikıyla Zeyd b. Ali'den munkatı' olarak gelmiş olduğudur.
Beyhaki senedini de zikrederek Bişr b. Numeyr81, Hüseyin b. Abdillah tarikıyla onun bbasından onun da Ali'den naklettiği hadisi zikreder: Rasulullah şöyle buyurmuşlardır:
- "Bazı insanlar olacak, benden hadis rivayet edecekler. Size bir kimse hadis rivayet ettiğinde bu Kur'an'a muvafiksa, onu ben dedim. Size bir kimse de hadis rivayet ettiğinde bu Kur'an'a muvafik değilse onu ben demedim"

---

[1] Mecmue'z Zevaid: 1/170.
[2] Asım b. Ebi'n Necud. Yedi kurradan biri. Adı Asım b. Behdele el-Kufi'dir. Benu Esed'in mevla'sıdır. Kıraata güvenilirdir. Hadiste ise daha alt seviyededir. Saduk'tur

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SEYYİD AHMED ER- RIFAİ HAZRETLERİ VE SÜNNET

Mukaddimede bazılarının; "Rifaiyye tarikatinde Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iman şart değildir" diye iddia ettiklerinden bahsetmiştik. İnşallah şimdi Rifaiyye tarikatının Piri Seyyid Ahmed er-Rifai kuddise sırruhu hazretlerinin eserlerinden nakiller yaparak, bu iddianın bir iftiradan ibaret olduğunu göreceğiz;
Seyyid Ahmed elKebir Rıfai kuddise sırruhu buyuruyor;
"Allah Tealayı, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e uymakla arayınız. Nefis ve hevanızın doğrultusunda giderek Allah yoluna girmekten sakınınız! Kim nefsine tabi olarak yola koyulursa ilk adımında sapıtır.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şanını yüceltiniz. O, Hak Teala ile insanlar arasında bir dil, Allah'ın kulu, Allah'ın sevgilisi, Allah'ın Rasulü, Allah'ın yarattıklarının en mükemmeli, Allah'ın elçilerinin en faziletlisi, Allah'a giden yolu gösteren, Allah'a davet eden, Allah'tan haber veren, Allah'tan buyruklar alandır. O, Rahman'ın nimetlerine açılan genel bir kapı, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan samedaniyet cennetine girmekte herkes için bir vesiledir.
Kim Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e tutunursa vasıl olur, Kim Ondan ayrılırsa, uzaklaşır. Nitekim buyurmuştur ki; "Arzusunu, hevasını, benim getirdiklerime tabi kılmayan kimse iman etmemiştir."[1]
Biliniz ki, peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in nübüvveti, vefatından sonra da tıpkı hayatındaki gibi devam etmektedir ve Allah Teala'nın yerlere ve üzerindekilere varis olacağı (kıyamet) gününe kadar sürecektir. Bütün insanlar O'nun şeraiti ile mükelleftirler, geçmiş şeraitlerin hükümleri Onun şeraiti ile nesholunmuştur (geçersiz kılınmıştır.) Onun mucizesi olan Kur'an kalıcı bir mucizedir…
Onun doğru haberlerini kabul etmeyen, Allah'ın kelamını reddetmiş gibidir. Öyleyse Allah'a, Kitabına ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in getirdiği bütün haberlere de iman ettik. Allah Teala; "Her kim kendisine hak açıklandıktan sonra, peygambere muhalefette bulunur ve mü'minlerin yolunun gayrısına giderse, biz onu döndüğü o yolda bırakırız. (fakat ahirette) onu cehenneme koyarız ki, o ne fena bir yerdir."[2] Buyuruyor."[3]
"Bu yolda yalnız Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e tabi olana uymak gerekir. Hak yolu arayanlar, peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e tabi olanı bulmalıdırlar. Kendini beğenmiş olanlara ve kuru iddia sahiplerine uyulmaz.
Manevi hal ancak Efendimiz sallallahu aleyhi vesellem'den gelir. Babadan oğla geçmez. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e tabi olmadan boş bir davaya kapılanlar varsa yanılıyorlar."[4]
"…Her hayır kapısının açılmasını isteyen, O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) eteklerine yapışmalı, dünyanın ve ukbanın hayrını arzu eden, Onun yoluna girmelidir…"[5]
"…Acaba marifet kapısına, hadisi şeriflerin gösterdiği yollardan başka bir yoldan varmak mümkün olur mu?.. İrfan sahiplerinin kurtuluşu için Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti şerifini yerine getirmekten başka çare var mıdır? İrfan sahibi, ancak bu yolda devam ettikçe nefsini ıslah edebilir. Nefs, Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e uyduğu süre, Hakk'a ve hakikate boyun eğebilir."[6]
"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdular; "Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi de üstün ve güzel eyledi"[7] Bu hadisi Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in terbiye yolunu gösteriyor. Bizim de o yola girmemizin gerektiğini anlatıyor. Çünkü o yoldan birazcık şaşan, sapar. Ondan kendini ayrı sayan azar, kudurur. İman sahipleri gayelerini bu yolda yükseltirler. İrfan sahiplerinin iç alemi bu yolda güzelliğini bulur. Başka türlü düşünmek imkansızdır. Allah'ı bulmak arzusunda olan bu yola girmeye mecburdur. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in açtığı edep ve terbiye çığırına girmeden, kimse bir şey ummasın. Hak ve hakikat yolcusu, bulacağını, anlattıklarımız dışında bulamaz!"[8]
"Her kim nefsani istek ve ve arzularını Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in tebliğ ettiği şeriatı mutahharaya hor bir köle gibi boyun eğdirmezse, bu kişinin imanlı olduğu nasıl söylenebilir?"[9]
"…Allah Teala, Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'i, peygamberlerin en mükemmeli ve sonuncusu olarak göndermiştir. Peygamberlere iman; onların getirdiklerine inanmak, emrettiklerini yerine getirmek, nehyettiklerinden kaçınmak, peygamberlerin efendisi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in getirdiği ve önceki şeraitleri kapsayan, Şeriat-ı Muhammediye'nin gereklerine uymak, zahir ve batın her şeyde şeriata teslim olmaktır."[10]
"Kardeşlerim! Efendimiz, mürşidimiz, Rabbimize ulaşmaya vesile ve hidayet kaynağımız olan sevgili peygamberimiz'in sünnetine ittiba etmekle bana yardımcı olunuz. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve selem, Kitap ve Hikmeti öğretmekle bizi temize çıkarmış, bilmediğimiz hususları aydınlatmak suretiyle de bizi körlük ve cehaletten kurtarmıştır. Dikkat ediniz. Sakın bir çok yanlışları olan şu bid'at sahiplerinin sözlerine aldanmayınız. Batıl ehlinin yolunda bulunmayınız…"[11]
"Yolumuz; Kitabullah ve Sünneti Nebevidir. Bilmiş ol ki, derviş, sünnete ittiba ettiği müddetçe doğru yoldadır. Sünnetten yüz çevirdiği an, doğru yoldan sapmıştır…"[12]
"Muhammed kelimesinin yazılışı, ezelden ebede kainat sayfaları üzerina uzatılmış ve yayılmıştır. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in azamet ve etkinliği, sonradan yaratılan her türlü varlığın üzerinde daimi bir hüccet, yani delildir. Huccet, kalpten şüpheyi gideren ve hasmın itirazını – inatçılığı sebebiyle dili konuşmaya devam etse bile – kesin olarak bertaraf eden delildir. İnkarcılar, hazreti peygamberin delil oluşunu hasetleri sebebiyle görmezlikten gelse bile, onun büyüklüğünü yakınen kabul etmişlerdir… hüküm ve hikmetin tamamı ona mahsustur. O da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir. O ceberut aleminin basamaklarıdır. Kıyamet gününe kadar emir ve nehiy sahibidir."[13]
"Nur-i Muhammedi'nin şafağı sökmüş, güneşi doğmuştur. Ebedi olarak da batmayacaktır. Ta kıyamete kadar. Kim ki Rasulullah'ın sünnetini ihya etmek ve emirlerini yaymak maksadıyla hizmette bulunursa, işte o, kurtuluşa ermiş, fevz ve necat bulmuştur. Onun için yüz şehid sevabı vardır…"[14]
"Ne aşağılık bir himmet sahibidir o kimse ki, Allah'ın dinini halka anlatmaya çalışan ve peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yardım eden bir kişiye karşı çıkar ve düşmanlık eder. Vah ona, yazık ona! Onun aklı yok! Zira her Ademoğlunun Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yoluna uyması ve Onun dinine yardımcı olması gerekir. Ona karşı gelenler biraz düşünüp anlasalardı, bilirlerdi ki, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem, adalet meşalesini yakmış, geniş ve düz yolu açıklamış, hucceti ikame etmiş, kat'i ve sarsılmaz imanı kalplere yerleştirmiştir…[15]

---

[1] Beyhaki Medhal(188) Hatib(4/369) İbni Cevzi ZemmülHeva(s18) Deylemi(7791) ŞerhusSünne(104) Nevevi Erbain(41) HakiymTirmizi Nevadir(2/388) Mişkat(167) İbni Ebi Asım esSünne(1/12) İbni Müflih Adabuş Şer'iyye(2/65) İbni Receb CamiülUlum(364) MevahibiLedüniye(2/129) SevaikulMuhrika(s460) Suyuti Miftahul Cenne(s136)
[2] Nisa, 115
[3] ElBurhanul Müeyyed(s.27-28, terceme s.54)
[4] Haletu Ehli Hakikat(s.92)
[5] Ahmed Rıfai Haletu Ehli Hakikat(s149)
[6] A.g.e.(s.197) Bkz.: HikemirRifaiyye(s83)
[7] KeşfulHafa(1/62) Fevaidu Mecmua(327) Kenz(31890) Nevafihul Atira(68) Daife(72) İbni Teymiye Mecmuatur Resaili Kübra(2/336) İbni Teymiye; manası sahih, ancak sabit bir isnadını bilmiyorum" der.
[8] A.g.e.(s225)
[9] Mecalisus Seniyye(s40)
[10] Mecalisus Seniyye.(s17)
[11] Mecalisus Seniyye(s45-46)
[12] A.g.e.(s53) ayrca bakınız; s.58, s.65 v.d.
[13] A.g.e.(s.61,63)
[14] Nizamul Has(s128)
[15] Nizamul Has(s.182, bkz. S.183-184)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KLASİK AKILCI EKOLÜNÜN (MUTEZİLE) NEBEVİ SÜNNET HAKKINDAKİ TUTUMU

I. BÖLÜM

Mutezilenin Akıl Hakkındaki Tutumu Ve Usulu Hamse
(Beş Esas İle İlgilidir.)

Bu bölüm konumuzun dışında kaldığı için burada işlenilmiyecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mahmud M. Taha'nın İddiaları:

1. Hz. Peygamberin söz ve tasvipleri sünnet olmayip seriattir. Geçerliligi zamanla sinirlidir.
2. Seriat sadece onun yasadigi döneme hastir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Elçi Ve Memurlar:

Sünnetin neşr ve tesbitinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gönderdiği elçi ve memurları da hatırlatmada fayda var. Bunlar sıradan mü'minler olmayıp, çoğunlukla okuma-yazma bilmek, gittiği memleketi daha önceden tanımak, gönderilen kişi ile dostluk ilişkisi bulunmak, ilim-fıkıh sâhibi olmak, yakışıklı olmak gibi bir takım mümtaz vasıfları bulunan kimselerdi. Taşra vilâyetlere gönderilen memurlar valilik, kadılık, muallimlik, vergi tahsildarlığı gibi birçok hizmeti birden görüyorlardı. Birçok sorumluluklarla Yemen'e gönderilen Muâz İbnu Cebel fikhiyle, Ebu Musa el-Eş'ari de kıraatiyle, Hz. Ali ile ilmiyle meşhurdu. Yine Yemen taraflarına vâli ve muallim tayin edilen Amr İbnu Hazm, Bahreyn'e gönderilen Ala İbnu'l-Hadramî, Necid'e muallim olarak gönderilen Münzir İbnu Amr yazı bilen kimselerdi.[1]

---

[1] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunlar gibi diğer bir kısım elçileri hakkında daha fazla bilgi, ileride "İlmin yayılması için Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'ın aldığı tedbirler" bahsinde gelecek. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/22.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bab Başlığı:

Buhârî'de, tercüme (cem'i-terâcim'dir) de denen bâb başlığı nerdeyse müstakil bir konudur. Çünkü müstesna bir ehemmiyet taşır. Buhârî'nin orijinal yönlerinden biri bab başlıklarıdır. Buhâri, bu başlıklarda fikhını ortaya kor.
Buhârî'nin Sahîh'inde 3730 bab mevcuttur. Bu bâbların başlıklarında, pek nâdir istisnalar dışında[1] mutlaka bir meseleye temâs eder. Bu mesele ya cezm halindedir, kesin bir hüküm taşır, ya da cezm yoktur ihtimal taşır. Kesin hükme, ulemânın ittifak ettiği meselelerini işlerken yer verir. İhtimalli ifâdeye de münâkaşalı bahislere girerken yer verir. Meselâ, Kitâbu'l-İmân'da geçen: "Duânız İmânınızdır Bâbı" birinciye misaldir. Keza Kitabu'l-İlim'de geçen: "İlmin Yazılması Bâbı" da ikinciye misaldir. Burada kesin bir hüküm yok, zira ulemâ bu konuda münakaşa etmiştir.
Buhârî'nin babları ve tercümeleri (bab başlığı) ile ilgili olarak beyân edilen hususiyetlerden bir kısmı şöyledir.
1- Bâzı tercümeleri açıktır, ne maksadla başlık atmışsa, buna uygun hadîsler kaydedilmiştir.
2- Bazan tercüme, arkadan kaydedilecek hadîsin lafızlarını aynen ihtiva eder.
3- Tercüme, aşağıda kaydedilecek hadîsin sözlerinden bir kısmıyla teşkîl edilir.
4- Bâzan hadîste geçen kelâmdan kastedilmiş olan mânayı açıklar mâhiyette bir tercüme konur. Bu tercüme ile hadîs vuzûh (açıklık) kazanır.
5- Bâzan, hususî bir hadîs için, umumî mânada bir tercüme konulur. Böylece tercüme, hadîs için bir nevi te'vîl hizmeti görür ve burada, tercüme fakîh'in: "Bu hadîs-i hâs'dan murad, (hususî değil) âm'dır" sözünün yerine geçer. Bununla da -câmi bir illetin mevcudiyeti sebebiyle- başvurulacak kıyası ihsâs eder.
6- Bazan da âm bir hadîs için hâs (hususiyet ifâde eden) bir tercüme gelir.
7- Bazan tercümenin lafzını kaydeder, arkadan bir âyet veya -müsned bir hadîs değil- bir eser kaydeder. Sanki, böylece: "Bu babta şartıma uygun bir rivâyet yok" demek ister.
8- Bazan da, şartına uymayan bir hadîsi tercüme olarak kaydeder. Babta da ona şâid olacak şartına uygun bir hadîs koyar.
9- Bazan bir ayetle başlık (tercüme) açar, sonra hadîs kaydeder.
10- Bazan tercümeyi soru tarzında yapar: "Falan şey olur mu? Babı" gibi. Burada iki ihtimalden birine yönelmez. Maksadı da, bu hükmün sabit olup olmadığını beyan etmektir.
Vs. burada da, mevzuyu uzatmamak için, bu kaydedilen bab başlıklarıyla ilgili örnek vermekten sarf-ı nazar ettik.[2]

---

[1] Az ileride belirteceğimiz üzere Buhârî, bazan: "Babun" dedikten sonra başka bir ifadeye yer vermez. Belki zamanla uygun bir tercüme koyacaktı, ömrü vefa etmediği için bunlar eksik kaldı. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/202-203.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

192) Sabah Ve Yatsı Namazlarında Cemaatte Bulunmayı Teşvik Eden Hadisler

Bu bölümde üç Hadis-i Şeriften; Yatsı namazını cemaatle kılanın gece yarısına kadar namaz kılmış sayılacağını sabah namazını cemaatle kılanın ise bütün geceyi namaz kılmış gibi olacağını, insanlar yatsı ve sabah cemaatlerindeki sevabı bilselerdi topyekün emekleyerek de olsa cemaate gelmiş olacaklarını münafiklara sabah ve yatsıdan daha ağır bir namaz olmadığını öğreneceğiz. [1]

1073. Osman İbni Affân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Yatsı namazını cemaatle kılan kimse, gece yarısına kadar namaz kılmış gibidir. Sabah namazını cemaatle kılan kimse ise bütün gece namaz kılmış gibidir"[2]

Tirmizî'nin Sünen'deki rivayeti şöyledir:
Osman İbni Affân *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yatsı namazında cemaatte bulunan kimseye, gecenin yarısına kadar namaz kılmış gibi sevap vardır. Yatsı ve sabah namazlarında cemaatte bulunan kimseye ise, bütün gece namaz kılmış gibi sevap vardır."[3]

1074. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlar yatsı namazı ile sabah namazındaki fazilet ve sevabı bilselerdi, emekleyerek bile olsa mutlaka camiye, cemaate gelirlerdi."[4]

1075. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Münafiklara sabah ve yatsı namazından daha ağır gelen hiçbir namaz yoktur. İnsanlar bu iki namazda ne kadar çok ecir ve sevap olduğunu bilselerdi, emekleyerek de olsa cemaate gelirlerdi."[5]

* Birisi uykunun tatlı olduğu vakte diğeri de yorgunluğun galip geldiği vakitlere rastlayan bu iki vakit namaz ikisinin bu iki gaflet halini yenmesi karşılığında sevabı da arttırılmıştır ki müslüman her vakit namazında olduğu gibi bilhassa bu iki vakitte de cemaate devam etmelidir ki bilinç ve şuur yenilemesi gün boyu devam etmiş olsun değilse iki yüzlü insanlara ağır gelen bu iki vakitte cemaate gitmemeyi alışkanlık haline getirenler Allah korusun onlara benzemiş olurlar kişi kime benzerse onlardan olacağına göre benzeyeceğimiz kimse ve kişileri iyi tesbit edip en güzel örneklere uymaya çalışmalıyız. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 322.
[2] Müslim, Mesâcid 260.
[3] Tirmizî, Salât 165. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 47.
[4] Buhârî, Ezân 9, 32; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît 22, Ezân 31.
[5] Buhârî, Mevâkît 20, Ezân 34; Müslim, Mesâcid 252. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 47; Nesâî, İmâmet 45; İbni Mâce, Mesâcid 18.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 322.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Ma'nen Rivayet:

Ancak aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu ulema çoğunluğu, dil ve edebiyat bilgisi yerinde olan kişilerin, belli şartlar altında hadisleri mana ile rivayet etmelerinin caiz olduğu görüşündedirler.
Mana ile hadis rivayetine karşı çıkanların delilleri olduğu gibi cevaz verenlerin de gayet ikna edici delilleri bulunmaktadır.[1] Meselenin prensip olarak tartışılması bir yana, bir de vakıa vardır ki, hadislerin büyük çoğunluğu mana ile rivayet edilmiştir. Lafzan rivayet edilmiş hadis sayısı, manen rivayet edilmişlere göre oldukça azdır.
Fevkalade hassas ve titiz davrandıkları tarihen sabit olan sahabilerin ve onları takibeden nesillerin, hadisleri kelimesi kelimesine aynen kayd ve zabtedip öylece nakletmiş olmaları ideal olmakla beraber, gerek hadislerin fazlalığı, gerekse beşeri ve tabii şartlar dolayısıyla bunun herkes için her zaman mümkün olmadığı ve olmayacağı da bir başka tabiiliktir.
Öte yandan hadislerin lafzan rivayetlerini şart koşmanın, bu işi fevkalade zorlaştıracağı da açıktır. Oysa, çoğu kere önemli olan manalardır, lafızlar değildir.[2]
Hz. Peygamber kendisine müracaat edip hadisleri ezberledikleri halde bir zaman sonra aynı lafızlarla hatırlamakta güçlük çektiklerini söyleyen sahabilere; *"Haramı helal, helali haram kılacak şekilde manayı bozmadığınız sürece hadisi değişik lafızlarla (ma'nen) rivayet etmenizde bir sakınca yoktur."* buyurmuş[3] rivayeti "lafzi" olma mecburiyetinden çıkarıp "ma'nanın bozulmaması" kaydına bağlamıştır. Hz. Ali, İbn Abbas, Enes b. Malik, Ebu'd-Derda, Vasıla b. Eska ve Ebu Hureyre gibi sahabiler, el-Hasen el-Basri, eş-Şa'bi, Amr b. Dinar, İbrahim en-Nehai, Mücahid ve İkrime gibi tabiiler ve daha başka bir çok alim ma'nen hadis rivayetine ruhsat vermişlerdir. Hatta Yahya b. Said el-Kattan'a mesele sorulunca; "Dünyada Allah'ın kitabından daha yüce hiçbir şey yoktur. Onda bile yedi kıraata müsaade olunmuştur. Binaenaleyh işi zorlaştırmayın" cevabını vermiş ma'nen rivayeti savunmuştur.
Ayrıca, mana ile hadis rivayetini caiz görenler bu görüşlerine delil olarak arab olmayanlar için dini kendi lisanlarıyla açıklamanın ittifakla caiz olmasını gösterirler ve "başka dillerle şerh mümkün olunca aynı mananın arapça ile ifadesi haydi haydi mümkündür" derler.
Ancak ulema mana ile hadis rivayetini belli bazı şartlara bağlamışlardır. Bunları şöylece sıralamak mümkündür:
1) Hadisi ma'nen rivayet edecek kişi, lafızların anlamlarını bilen biri olmalıdır.
2) Değiştirilen lafzın müradifleri kullanılmış olmalıdır; "ku'ud" yerine "culus" kelimesini kullanmak gibi…
3) Ma'nen rivayet edilen haber, lafzıyla ibadet olunan bir hadis olmamalı. Zira asıl maksadın lafızlar olduğu yerde mana ile rivayet caiz değildir. Ezan ile tahiyyat (teşehhüd) ün lafızları gibi. Bu lafızlar ile kulluk, dini gönderenin muradına dahildir.
4) Hadis, sıfat hadisleri gibi müteşabih olmamalı.
5) Cevamiu'l-kelim cinsinden olmamalı.
6) Lafizları değiştirilen haber açıklık ve kapalılık bakımından aynı seviyede olmalı.
7) Hadisin aslı ezberinde ise, ma'nen rivayeti caiz değildir.
8) Bazı alimler de merfu' hadislerde ma'nen rivayeti caiz görmezler.
Ulema arasındadaha başka açılardan başka başka şartlar ileri sürenler de bulunmaktadır.[4]
İbnu's-Salah konu hakkındaki şu görüşleri şu cümlelerle bitirmektedir:
"Eğer ravi nitelediğimiz şartları taşıyor ve kendisine ulaşan lafzın manasını tam anlamıyla ifade ettiğine kesin kanaat getiriyorsa, ister Hz. Peygamber'in hadisi olsun, isterse başka haberler olsun mana ile rivayet etmesinde hiçbir beis yoktur. Çünkü sahabe ve selef-i salihinin böyle yaptığı bilinen bir hususdur. Çoğu kere onların, aynı konuda çeşitli lafizlarla aynı anlamda rivayet ettiklerini görmekteyiz. Bu da, onların, hadisleri aynı lafizlarla değil, mana ile rivayet etme itiyadında olduklarını gösterir. Ayrıca, bu ihtilafın hala devam ettiği de söylenemez. Çünkü hadisler tedvin edimiş, kitaplara geçmiştir. Hiç kimse bir kitaptaki lafzı değiştirip yerine aynı manada başka bir lafiz koymayı düşünmez. Mana ile rivayete aynı lafizları zabtetme güçlüğünden dolayı, izin veren vermiş ve bu iş artık tamamlanmıştır. Üstelik, kişi lafzı değiştirmeye muktedir olsa bile başkasının yazdığı lafzı değiştirmeye gücü yetmez."[5]
Hakim Tirmizi'nin dediği gibi duyduğu gibi başkalarına hadis rivayet etmek isteyen için manayı değiştirmemek şartıyla, kelimelerini değiştirmek caizdir.[6]
Bir daha tekrar edelim ki bugün ma'nen hadis rivayeti diye bir şey söz konusu değildir. Bugün herhangi bir hadis kitabındaki lafzın, aynen kullanılması gereklidir.
Mana ile hadis rivayeti ulema arasında belli bazı ihtiyat cümlelerinin kullanılmasını da gelenlekleştirmiştir. Mesela "Ev kema kale: Yahud Rasulullah'ın (s.a.v.) buyurdukları gibi"; "Ev nahvehu: Yahud onun gibi"; "Ev ma eşbehe haza mine'l-elfazi: Yahud bu elfaza benzer lafizlarla benzer lafizlarla buyurdu"
Mana ile hadis rivayetinin ve rivayette bazı lahn denilen gramer yanlışlarının yapılageldiğini dikkate alan nahiv uleması, hadis ile delil getirmekten kaçınmışlardır.[7]
Ayrıca ma'nen hadis rivayeti, rivayette ihtisar, hadisin gereken kısmını zikretmek, bütününü sevketmemek meselesini de beraberinde getirmiştir. [8]
Ebu Said el-Hudri şunları söylemiştir: "Hadis dinlemek için sekiz-on kişi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) etrafında oturur, onu dinlerdik. İçimizden ondan dinlediklerimizi aynen tekrar eden belki iki kişi çıkmazdı; fakat hepimiz de tekrar ettiğimiz zaman manalarda hiçbir fark olmazdı."
Tanınmış tabiin el-Hasenu'l-Basri, kendisine "Bugün bize bir hadis rivayet ediyorsun; ertesi gün aynı hadisi başka lafizlarla naklediyorsun" diyen birine şu cevabı vermiştir: "Manada isabet etmişsem bunda hiçbir mahzur yoktur."
Yine meşhur tabiilerden Muhammed b. Sirin şöyle demiştir: "On kadar sahabiden hadis işittim. Hepsi de lafizlarla ihtilaf ederlerdi; fakat mana aynı idi."
Buradan anlaşıldığına göre hadislerin manasını değiştirmeden, manasıyla rivayet etmek caiz görülmüştür. Aslında hadislerin lafzen rivayeti çok güçtür; çünkü sahabeler hadisleri gerektiğinde yıllar sonra rivayet etmişlerdir. Tabii olarak yıllar önce söylenmiş bir sözü kelimesi kelimesine değil, manasıyla rivayet zorunda kalmışlardır. Aradan geçen yıllar içinde hadisin sözlerini unutanlar da olmuştur. Bunun için hadisi rivayet ederken çok kere manasını söyleyip "Ev kema kale: Yahut bunun gibi bir söz söyledi" veya "Ev misle haza: Yahut benzerini söyledi" gibi lafizlar kullanmışlardır.
Bütün bunlarla birlikte hadislerin manen rivayet ederken değişikliğe uğramaması için bazı tedbirler alınmıştır. Ravide zabt şartının aranmasını bu tedbirler arasında saymak mümkündür. Bildiğimiz gibi zabt ravinin, aldığı hadisi değiştirmeden hıfzedip yeri geldiğinde başkalarına aynen rivayet edebilme özelliğidir. Bu özelliğe sahip olmayan ravinin hadisine itibar edilmez.
Buraya kadar gördüklerimizden şu sonuca varabiliriz. Hadisler lafzen olduğu gibi ma'nen de rivayet edilmiştir. Bununla birlikte ma'nen rivayette mananın değişmemesi esas alınmıştır. [9]

---

[1] Deliller için bk. A. Naim, Tecrid Tercemesi: 1/455-466 (Mukaddime).
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 65-66.
[3] Bk. Hatib, Kifaye: 199-200; Kasimi, Kavaidu't-tahdis: 221-225.
[4] Bu farklı görüşler için bk. Şevkani, İrşadu'l-fuhul: 54-55.
[5] Ulumu'l-hadis: 191.
[6] Bk. Kavaidu't-tahdis: 224.
[7] Bk. Tecrid Tercemesi: 1/461.
[8] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 66-69.
[9] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 74-75.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî'de Hadîs Miktarı:

İbnu Hacer el-Askalânî'nin Fethu'l-Bâri'nin Mukaddimesi olan Hedyü's Sârî'de yaptığı sayıma göre, Buhârî'nin Sahîh'inde, mükerrer olanlar dâhil 7397 mevsul hadîs mevcuttur. Muallak ve mütâbaatlar buna dâhil değildir. Muallak hadîsler ise 1341 tanedir. Bunlardan 160 tanesinin sahîh'te senedi mevcut değildir. Mutâbi olarak kaydedilen ve ihtilatlarına dikkat çekilenler ise 344'dür. Mükerrer olmayan mevsullerin sayısı da 2602'dir. Böylece mevsul, muallak, mükerrer ve mütâbî bütün hadîslerin sayısı cem'an 9082'dir. İbnu Hacer mevkûf ve maktu rivâyetlerin sayısını vermez.
Sahîh-i Buhârî, ayrıca 9 cilde, 97 kitaba (ana bölüm) ve 3730 bâba ayrılmıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/203.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mana Yoluyla Hadis Rivayeti

Mana yoluyla hadis rivayeti: Kendisinden hadis rivayet edilenin kullandığı lafızlardan başka lafızlar kullanarak hadisi nakletmek demektir.
Ancak üç şartla caizdir:
1- Dil ve kendisinden rivayette bulunulanın maksadı açısından hadisin anlamını bilmesi.
2- Ravinin hadisin anlamını ezberlemiş olmakla birlikte lafzını unutması sebebiyle bunu gerektiren bir zorunluluğun bulunması.
Eğer lafzını hatırlıyor ise muhatabın dili ile ona anlatmaya gerek duyulması hali dışında değişiklikte bulunması caiz değildir.
3- Lafzın zikir ve benzeri hadislerde olduğu gibi telaffuzları ile ibadet olunan türden olmaması.
Eğer hadisi manasıyla rivayet ederse bunu hissettirecek ifadeler kullanarak hadisin sonunda: "Yahut nasıl buyurmuşsa öyle" ya da "buna yakın ifadelerle..." demesi gerekir.
Nitekim Enes *Radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği; mescidde küçük abdestini bozan bedevi ile ilgili olayı anlatan hadis te böyledir: Daha sonra Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* onu çağırdı ve ona dedi ki:
"Bu mescidlerde bu türden küçük abdest ve pisliklerin yapılması uygun değildir. Mescidler ancak yüce Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir." Ya da Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in buyurduğu ifadeler gibi...
Namazda bilmeden konuşan Muaviye b. el-Hakem'in hadisinde de nakledildiği üzere Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* namaz kıldıktan sonra ona şunları söylemişti:
"Şüphesiz bu namazda insanların sözleri türünden şeyler konuşmak uygun değildir. Onda söylenebilecek sözler tesbih, tekbir ve Kur'ân kıraatidir." Yahut Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in söylediği gibi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Ma'nen Rivayet:

Ancak aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu ulema çoğunluğu, dil ve edebiyat bilgisi yerinde olan kişilerin, belli şartlar altında hadisleri mana ile rivayet etmelerinin caiz olduğu görüşündedirler.
Mana ile hadis rivayetine karşı çıkanların delilleri olduğu gibi cevaz verenlerin de gayet ikna edici delilleri bulunmaktadır.[1] Meselenin prensip olarak tartışılması bir yana, bir de vakıa vardır ki, hadislerin büyük çoğunluğu mana ile rivayet edilmiştir. Lafzan rivayet edilmiş hadis sayısı, manen rivayet edilmişlere göre oldukça azdır.
Fevkalade hassas ve titiz davrandıkları tarihen sabit olan sahabilerin ve onları takibeden nesillerin, hadisleri kelimesi kelimesine aynen kayd ve zabtedip öylece nakletmiş olmaları ideal olmakla beraber, gerek hadislerin fazlalığı, gerekse beşeri ve tabii şartlar dolayısıyla bunun herkes için her zaman mümkün olmadığı ve olmayacağı da bir başka tabiiliktir.
Öte yandan hadislerin lafzan rivayetlerini şart koşmanın, bu işi fevkalade zorlaştıracağı da açıktır. Oysa, çoğu kere önemli olan manalardır, lafızlar değildir.[2]
Hz. Peygamber kendisine müracaat edip hadisleri ezberledikleri halde bir zaman sonra aynı lafızlarla hatırlamakta güçlük çektiklerini söyleyen sahabilere; *"Haramı helal, helali haram kılacak şekilde manayı bozmadığınız sürece hadisi değişik lafızlarla (ma'nen) rivayet etmenizde bir sakınca yoktur."* buyurmuş[3] rivayeti "lafzi" olma mecburiyetinden çıkarıp "ma'nanın bozulmaması" kaydına bağlamıştır. Hz. Ali, İbn Abbas, Enes b. Malik, Ebu'd-Derda, Vasıla b. Eska ve Ebu Hureyre gibi sahabiler, el-Hasen el-Basri, eş-Şa'bi, Amr b. Dinar, İbrahim en-Nehai, Mücahid ve İkrime gibi tabiiler ve daha başka bir çok alim ma'nen hadis rivayetine ruhsat vermişlerdir. Hatta Yahya b. Said el-Kattan'a mesele sorulunca; "Dünyada Allah'ın kitabından daha yüce hiçbir şey yoktur. Onda bile yedi kıraata müsaade olunmuştur. Binaenaleyh işi zorlaştırmayın" cevabını vermiş ma'nen rivayeti savunmuştur.
Ayrıca, mana ile hadis rivayetini caiz görenler bu görüşlerine delil olarak arab olmayanlar için dini kendi lisanlarıyla açıklamanın ittifakla caiz olmasını gösterirler ve "başka dillerle şerh mümkün olunca aynı mananın arapça ile ifadesi haydi haydi mümkündür" derler.
Ancak ulema mana ile hadis rivayetini belli bazı şartlara bağlamışlardır. Bunları şöylece sıralamak mümkündür:
1) Hadisi ma'nen rivayet edecek kişi, lafızların anlamlarını bilen biri olmalıdır.
2) Değiştirilen lafzın müradifleri kullanılmış olmalıdır; "ku'ud" yerine "culus" kelimesini kullanmak gibi…
3) Ma'nen rivayet edilen haber, lafzıyla ibadet olunan bir hadis olmamalı. Zira asıl maksadın lafızlar olduğu yerde mana ile rivayet caiz değildir. Ezan ile tahiyyat (teşehhüd) ün lafızları gibi. Bu lafızlar ile kulluk, dini gönderenin muradına dahildir.
4) Hadis, sıfat hadisleri gibi müteşabih olmamalı.
5) Cevamiu'l-kelim cinsinden olmamalı.
6) Lafizları değiştirilen haber açıklık ve kapalılık bakımından aynı seviyede olmalı.
7) Hadisin aslı ezberinde ise, ma'nen rivayeti caiz değildir.
8) Bazı alimler de merfu' hadislerde ma'nen rivayeti caiz görmezler.
Ulema arasındadaha başka açılardan başka başka şartlar ileri sürenler de bulunmaktadır.[4]
İbnu's-Salah konu hakkındaki şu görüşleri şu cümlelerle bitirmektedir:
"Eğer ravi nitelediğimiz şartları taşıyor ve kendisine ulaşan lafzın manasını tam anlamıyla ifade ettiğine kesin kanaat getiriyorsa, ister Hz. Peygamber'in hadisi olsun, isterse başka haberler olsun mana ile rivayet etmesinde hiçbir beis yoktur. Çünkü sahabe ve selef-i salihinin böyle yaptığı bilinen bir hususdur. Çoğu kere onların, aynı konuda çeşitli lafizlarla aynı anlamda rivayet ettiklerini görmekteyiz. Bu da, onların, hadisleri aynı lafizlarla değil, mana ile rivayet etme itiyadında olduklarını gösterir. Ayrıca, bu ihtilafın hala devam ettiği de söylenemez. Çünkü hadisler tedvin edimiş, kitaplara geçmiştir. Hiç kimse bir kitaptaki lafzı değiştirip yerine aynı manada başka bir lafiz koymayı düşünmez. Mana ile rivayete aynı lafizları zabtetme güçlüğünden dolayı, izin veren vermiş ve bu iş artık tamamlanmıştır. Üstelik, kişi lafzı değiştirmeye muktedir olsa bile başkasının yazdığı lafzı değiştirmeye gücü yetmez."[5]
Hakim Tirmizi'nin dediği gibi duyduğu gibi başkalarına hadis rivayet etmek isteyen için manayı değiştirmemek şartıyla, kelimelerini değiştirmek caizdir.[6]
Bir daha tekrar edelim ki bugün ma'nen hadis rivayeti diye bir şey söz konusu değildir. Bugün herhangi bir hadis kitabındaki lafzın, aynen kullanılması gereklidir.
Mana ile hadis rivayeti ulema arasında belli bazı ihtiyat cümlelerinin kullanılmasını da gelenlekleştirmiştir. Mesela "Ev kema kale: Yahud Rasulullah'ın (s.a.v.) buyurdukları gibi"; "Ev nahvehu: Yahud onun gibi"; "Ev ma eşbehe haza mine'l-elfazi: Yahud bu elfaza benzer lafizlarla benzer lafizlarla buyurdu"
Mana ile hadis rivayetinin ve rivayette bazı lahn denilen gramer yanlışlarının yapılageldiğini dikkate alan nahiv uleması, hadis ile delil getirmekten kaçınmışlardır.[7]
Ayrıca ma'nen hadis rivayeti, rivayette ihtisar, hadisin gereken kısmını zikretmek, bütününü sevketmemek meselesini de beraberinde getirmiştir. [8]
Ebu Said el-Hudri şunları söylemiştir: "Hadis dinlemek için sekiz-on kişi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) etrafında oturur, onu dinlerdik. İçimizden ondan dinlediklerimizi aynen tekrar eden belki iki kişi çıkmazdı; fakat hepimiz de tekrar ettiğimiz zaman manalarda hiçbir fark olmazdı."
Tanınmış tabiin el-Hasenu'l-Basri, kendisine "Bugün bize bir hadis rivayet ediyorsun; ertesi gün aynı hadisi başka lafizlarla naklediyorsun" diyen birine şu cevabı vermiştir: "Manada isabet etmişsem bunda hiçbir mahzur yoktur."
Yine meşhur tabiilerden Muhammed b. Sirin şöyle demiştir: "On kadar sahabiden hadis işittim. Hepsi de lafizlarla ihtilaf ederlerdi; fakat mana aynı idi."
Buradan anlaşıldığına göre hadislerin manasını değiştirmeden, manasıyla rivayet etmek caiz görülmüştür. Aslında hadislerin lafzen rivayeti çok güçtür; çünkü sahabeler hadisleri gerektiğinde yıllar sonra rivayet etmişlerdir. Tabii olarak yıllar önce söylenmiş bir sözü kelimesi kelimesine değil, manasıyla rivayet zorunda kalmışlardır. Aradan geçen yıllar içinde hadisin sözlerini unutanlar da olmuştur. Bunun için hadisi rivayet ederken çok kere manasını söyleyip "Ev kema kale: Yahut bunun gibi bir söz söyledi" veya "Ev misle haza: Yahut benzerini söyledi" gibi lafizlar kullanmışlardır.
Bütün bunlarla birlikte hadislerin manen rivayet ederken değişikliğe uğramaması için bazı tedbirler alınmıştır. Ravide zabt şartının aranmasını bu tedbirler arasında saymak mümkündür. Bildiğimiz gibi zabt ravinin, aldığı hadisi değiştirmeden hıfzedip yeri geldiğinde başkalarına aynen rivayet edebilme özelliğidir. Bu özelliğe sahip olmayan ravinin hadisine itibar edilmez.
Buraya kadar gördüklerimizden şu sonuca varabiliriz. Hadisler lafzen olduğu gibi ma'nen de rivayet edilmiştir. Bununla birlikte ma'nen rivayette mananın değişmemesi esas alınmıştır. [9]

---

[1] Deliller için bk. A. Naim, Tecrid Tercemesi: 1/455-466 (Mukaddime).
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 65-66.
[3] Bk. Hatib, Kifaye: 199-200; Kasimi, Kavaidu't-tahdis: 221-225.
[4] Bu farklı görüşler için bk. Şevkani, İrşadu'l-fuhul: 54-55.
[5] Ulumu'l-hadis: 191.
[6] Bk. Kavaidu't-tahdis: 224.
[7] Bk. Tecrid Tercemesi: 1/461.
[8] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 66-69.
[9] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 74-75.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ma'nen Hadis Rivayet Eden Ravide Aranan Şartlar:

Gerek sahabiler gerekse sahabilerden sonraki nesiller hadislerin manen rivayetini caiz görmekle birlikte manayı bozacak şekilde rivayeti önlemek için hadis ravilerinde bazı şartların bulunması gerektiğini söylemişlerdir.
Söz konusu şartlar bir ravide bulunması gerekli şartlardan ayrı olarak ma'nen rivayetle ilgilidir ve şunlardır:
1) Hadis ravisinin sarf ve nahiv kaidelerine tam manasıyla vakıf olması.
2) Lügat ilmini iyi bilmesi. Bir başka deyişle Arapçanın inceliklerini tam anlamıyla bilmiş olması.
3) hadis lafizlarının delâlet ettiği manayı iyi bilmesi.
4) Bir hadisi değişik lafizlarla rivayet ettiği zaman o hadisin Hz. Peygamber'in kasdetmiş olduğu manayı aynen verdiğinden emin olması. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 75.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî'yi Tenkid:

İslâm âlimleri, Buhârî'yi kazandığı şöhrete bakarak sebebiyle, Sahîh'ini 90 binle ifâde edilen büyük sayıda kimse kendisinden dinleme fırsatı bulmuştur. Bunlar arasından bin kadarının Sahîh'i dinlemekle kalmayıp rivâyet de ettiği yine kaynaklarda ifade edilir. Ancak bunlardan beşi ismen bilinmektedir: Muhammed İbnu Yûsuf el-Firebrî (v. 320), İbrahim İbnu Ma'kıl en-Nesefî (v. 194), Muhammed İbnu Hârun el-Hadramî, en-Nesevî tenkîd dışı tutmamışlardır. Tâ bidâyetlerden beri bir kısım râvî ve hadîslerinin zayıf olduğu sıhhat şartlarına uymadığı ileri sürülmüştür. Bunu ilk yapanlardan biri tenkidcilikte teşeddüdüyle şöhret yapmış olan Dârakutnîdir (v. 385). İbnu Kayyîm el-Cevzîyye de bir hadîsin mevzu olduğunu iddia etmiştir. Ancak, diğer İslâm alimleri, bu iddiaları cevaplandırarak vaz' ve hatta zayıflık iddialarını reddederler.
Buhârî'ye yöneltilen tenkîdlerin mahiyetini ve onlara verilen cevaplarla ilgili bir kısım teferruatı Sahîheyn'i Tenkîd bahsinde az ilerde işleyeceğiz. Burada, Buhârî hakkında yapılan tenkitlerle ilgili olarak İbnu Hacer'in yaptığı bir açıklamadan kısa bir iktibas yapacağız. Hedyü's-Sârî'de şunları söyler: "Buhârî ye yöneltilen illet iddialarının hepsi de hadîsi cerh edici mâhiyette değildir. Aksine çoğunluğuna verilecek cevap pek açıktır ve bu kısım cerh'ten berîdir. Bir miktarına da cevap verilecek durumdadır. Az bir miktarına cevap vermekte zorluk var. Kim, tenkîde uğrayan bu hadîslere müracaat eder ve bunlara yöneltilen tenkîdlere muttali olursa, şu gerçeği görür: Bu tenkidler Sahîh'in özüne temas etmemekte, şeklî bir tenkid olmaktadır. Ulemâyı bu tenkîdlere sevkeden husus da, onların titizlikteki aşırılıkları ve dinî meseleler karşısındaki uyanıklıklarıdır. Sözgelimi, mürsel görünmesine rağmen, gerçekte mevsul olan ve mevsul muâmelesi gören bir hadîsin mürsel olduğunu söylemeleri gibi".
Hülâsa, Buhârî'nin râvilerine olsun, hadîslerine olsun tevcih edilen tenkidler, Sahîh'in ilmî değeri hususunda ulemânın icmâına, Cumhûr'un da Kur'ân'dan sonra gelen en sahîh kitap olduğu husûsundaki ittifakına zarar verecek mahiyette değildir. Sahîh'de yer alan her bir hadîsin kesin ilim ifâde edip etmiyeceği hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. İbnu Salâh: "Kesin ilim ifâde eder" demiştir. Nevevî buna itiraz etmiş, "sıhhatte en üst derecede de olsa kesin ilim değil, zan ifâde eder" demiştir. Cumhur'un görüşü de budur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/203-204.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ma'nen Hadis Rivayet Eden Ravide Aranan Şartlar:

Gerek sahabiler gerekse sahabilerden sonraki nesiller hadislerin manen rivayetini caiz görmekle birlikte manayı bozacak şekilde rivayeti önlemek için hadis ravilerinde bazı şartların bulunması gerektiğini söylemişlerdir.
Söz konusu şartlar bir ravide bulunması gerekli şartlardan ayrı olarak ma'nen rivayetle ilgilidir ve şunlardır:
1) Hadis ravisinin sarf ve nahiv kaidelerine tam manasıyla vakıf olması.
2) Lügat ilmini iyi bilmesi. Bir başka deyişle Arapçanın inceliklerini tam anlamıyla bilmiş olması.
3) hadis lafizlarının delâlet ettiği manayı iyi bilmesi.
4) Bir hadisi değişik lafizlarla rivayet ettiği zaman o hadisin Hz. Peygamber'in kasdetmiş olduğu manayı aynen verdiğinden emin olması. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 75.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

271) Gizli Şeyleri Araştırmanın Ve Duyulması İstenmeyen Şeyleri Duymaya Çalışmanın Yasak Oluşu

Bu bölümdeki iki ayet ve üç hadisten, müslümanların birbirlerinin gizli hallerini araştırmamaları gerektiğini, mü'minlerin birbirlerine iftira ve eziyet etmelerinin apaçık günah yüklenme olduğunu, haset edilmemesi, kin tutulmaması, haksızlık edilmemesi, müşteri kızıştırılmaması, kardeş olunması, alaka kesilmemesi, başkasının pazarlığı üzerine satış yapılmaması, müslümanların gizli durumlarının araştırılması halinde ahlâken bozukluğun yaygınlaşacağını ayıp ve kusur araştırmaktan menedildiğimizi öğreneceğiz. [1]

"... Ey mü'minler birbirinizin gizli yönlerini araştırmayın..." (Hucurat: 49/12)
"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir işten dolayı suçlayanlara gelince, onlar iftira atma suçu işlemiş ve böylece açık bir günaha girmiş olurlar." (Ahzab: 33/58)

1574. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zandan sakınınız. Çünkü zan (yersiz itham), sözlerin en yalan olanıdır. Başkalarının konuştuklarını dinlemeyin, ayıplarını araştırmayın, birbirinize karşı öğünüp böbürlenmeyin, birbirinizi kıskanmayın, kin tutmayın, yüz çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun.
Müslüman müslümanın kardeşidir: Ona haksızlık etmez, onu yardımsız bırakmaz, küçük görmez. (Göğsüne işâret ederek) Takvâ buradadır, takvâ buradadır!"
"Kişiye, müslüman kardeşini hor görmesi kötülük olarak yeter. Müslümanın her şeyi, kanı, namusu ve malı müslümana haramdır."
"Şüphesiz ki Allah, sizin bedenlerinize, görünüşünüze ve mallarınıza değil, kalblerinize kıymet verir."
Bir rivâyette şöyle buyurulur: *"Birbirinize haset etmeyin, kin tutmayın. Başkalarının ayıplarını araştırmayın, konuştuklarını dinlemeyin, müşteri kızıştırmayın. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun."*[2]

Bir rivayette de şöyle buyurulur:
"Birbirinizle alâkayı kesmeyin! Birbirinize sırt dönmeyin! Birbirinize kin tutmayın! Haset etmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun!"[3]

Bir rivayette de şöyle buyurulur:
"Birbirinizle alâkayı kesmeyin! Biriniz bir başkasının satış pazarlığı üzerine satış yapmasın!"[4]
Müslim bu rivâyetlerin tamamını[5], Buhârî de büyük bir kısmını rivayet etmiştir.

* Bu hadisin kısa şekli 7 numarada geçmiş ve gerekli açıklamalar orada verilmişti. 1575'de kısa bir şekli de gelecektir. [6]

1575. Muâviye *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Müslümanların ayıplarının, gizli durumlarının peşine düşer, araştırmaya kalkışırsan, onların ahlâkını bozarsın veya onları buna zorlamış olursun."[7]

* Yönetimlerin istihbarat teşkilatları ülke insanlarını dış düşmanlara karşı korumak maksadıyla çalıştırılmalıdır. Toplumlarından şüphelenen bir yönetim aslında kendisinden şüpheleniyor demektir. Bu da halkla beraber yönetimin bizzat yöneticiler tarafından bozulması anlamına gelir. Birkaç müslümanın bir araya gelmesinden kuşku duyan yönetim ve yöneticilerin ne tür sıkıntılara sebebiyet verdikleri henüz unutulmuş değildir. Dün, bugün ve yarın aynı konuma düşüldüğü görülmüştür. Kendilerine hak ve hürriyet verilmeyen kimselere baskı ve fişleme tehdidleriyle düzeltmek mümkün değildir. Böylesi ortamlarda yöneticiler aslında kendi acizlik ve dengesizliklerini ortaya koymuş olurlar. Ayıp ve kusur araştırmak, toplumların ahlakını ifsad eder. Yöneticiler ve yönetimler halkın kusurunu araştırmakla değil, huzurunu temin etmekle meşgul olmalılar. Toplumundan kuşkulu yöneticiler ne kendileri huzur bulur, ne de toplumlarına huzur verirler. (Hucurat: 49/ 6) [8]

1576. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*, bir gün kendisine bir adam getirilerek, "Bu, sakalından şarap damlayan falanca kişidir" denildiğini bunun üzerine kendisinin de şu cevabı verdiğini bildirmektedir:
"Biz ayıp ve kusur araştırmaktan menedildik. Kendiliğinden bir kusur veya ayıp ortaya çıkarsa biz onun gereğini yaparız."[9]

* Günah ve kusur araştırıcılığı yapmak yasaktır. Açığa çıkmış hata ve günahların cezasını vermek yeterlidir. Apaçık hatalara ses çıkarmayıp da gizli kusur aramayı hüner sayanlar toplumun ahlaken bozulmasını hızlandırmaktan başka birşey yapmazlar. [10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 458.
[2] Müslim, Birr 30.
[3] Müslim, Birr 30' un ikinci rivayeti.
[4] Müslim, Birr 32.
[5] Birr 28–34.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 458.
[7] Ebû Dâvûd, Edeb 37.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 459.
[9] Ebû Dâvûd, Edeb 37.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 459.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- RİVAYET MAHSULLERİ:

Adab, keyfiyet ve vasfını özetlemeye çalıştığımız rivayet, netice itibariyle Hadis Kitapları dediğimiz hadis metinleri literatürünün meydana gelmesine sebep olmuştur. Hadisçilerin değişik usul ve farklı muhtevalara sahip olarak oluşturdukları hadis metinleri kitaplarını biz Rivayet Mahsulleri adı altında tanıtacağız.
Tanıtmada hem tarihi sırayı hem de tasnif sistemlerini dikkate alacağız. Bu iki noktadan hareket edildiği takdirde "Rivayet Mahsulleri"ni önce iki ayrı grubta düşünmemiz uygun olacaktır. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 69.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî'nin Nüshaları:

Buhârî'nin sağlığında ermiş olduğu şöhret (v. 290), Mansur İbnu Muhammed el-Bezdevî (v. 329) ve el-Hüseyin İbnu İsmail el-Mehâmilî (v 330).
Bunlardan ilk ikisi müteâkib asırlarda çeşitli çalışmalara kaynak yapıldığı, şerh vs. çalışmalarına esas kılındığı halde diğerleri çabucak unutulup gitmiştir.
Buhârî'nin bu iki nüshası arasında bazılarınca mübâlağalı şekilde büyütülen, bazılarınca da pek mühim sayılmayacak farklılıklar vardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/205.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- RİVAYET MAHSULLERİ:

Adab, keyfiyet ve vasfını özetlemeye çalıştığımız rivayet, netice itibariyle Hadis Kitapları dediğimiz hadis metinleri literatürünün meydana gelmesine sebep olmuştur. Hadisçilerin değişik usul ve farklı muhtevalara sahip olarak oluşturdukları hadis metinleri kitaplarını biz Rivayet Mahsulleri adı altında tanıtacağız.
Tanıtmada hem tarihi sırayı hem de tasnif sistemlerini dikkate alacağız. Bu iki noktadan hareket edildiği takdirde "Rivayet Mahsulleri"ni önce iki ayrı grubta düşünmemiz uygun olacaktır. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 69.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18) Dinde Meydana Getirilen Yeniliklerden (Bidatlardan) Sakınmak

"... O halde nasıl oluyor da gerçeklerden sapıklığa döndürülüyorsunuz." (Yunus: 10/32)
"... Biz kitapta tek bir şeyi bile ihmal edip eksik bırakmadık." (Enam: 6/38)
"... ve herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve peygamberine götürün." (Nisa: 4/59)
"Şüphesiz benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, diğer yollardan gitmeyin ki sizi onun yolundan ayırıp saptırmış olurlar." (Enam: 6/153)
"Ey peygamber de ki: Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah'ta sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin." (Al-i İmran: 3/31)

171. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez."
Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
"Kim bizim dinimizde olmayan bir şey yaparsa o merduttur, makbul değildir."[1]

172. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe irad ettiği zaman gözleri kızarır, sesi yükselir, *"Düşman sabah ve akşam üzerinize hücum edecek, kendinizi koruyunuz" diye ordusunu uyaran kumandan gibi öfkesi artar ve şehadet parmağı ile orta parmağını bir araya getirerek:*
"Benimle kıyametin arası şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı sırada ben peygamber olarak gönderildim" derdi. Sonra da sözlerine şöyle devam ederdi:
"Bundan sonra söyleyeceğim şudur ki: Sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid'atlardır. Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır." Sonra da şöyle buyurdu:
"Ben her mü'mine kendi nefsinden daha ileriyim, daha üstünüm. Bir kimse ölürken mal bırakırsa o mal kendi yakınlarına aittir. Fakat borç veya yetimler bırakırsa, o borç bana aittir; yetimlere bakmak da benim görevimdir."[2]

3/172: 158 nolu hadis te bu konuyla alakalıdır. Lütfen oraya bakınız.

* Yukarıdaki her üç hadisten de öğrendiğimize göre kitap ve sünnet esasına uymayan her şey dinden sayılmaz, kabul edilmez, batıldır. Dini tahrif edip bozmak için ortaya atılan yeniliklerle daha dindar olabilmek için yapılan, kitap ve sünnetin ruhuna uymayan her amel de aynen bidattır ve reddedilir. Yani Kur'an ve sünnete dayalı bir temeli bulunmayan din adına delili bulunmaksızın ortaya atılan her türlü yenilik asla kabul edilmez. Çeşit olarak ne olursa olsun yeniliğin=bidatın her türlüsü sapıklıktır, dinden uzaklaşma anlamına gelir. Din adına olmayıp zamanla ortaya çıkan icadlar ve ihtiyaçlar bidat sayılmaz. Yukarıdaki ayetler ve Maide: 5/3, Nahl: 16/89 ayetleri dinin tamam olduğunu, kıyamete kadar her ihtiyaca cevap verebileceğini bize bildirir. Her yönde Allah Rasulünun örnek olmasıyla alakalı Ahzab: 33/6-21 ayetleri de gözden uzak tutulmamalıdır. [3]

---

[1] Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdiye 17, 18. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 2.
1649'da tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[2] Müslim, Cum'a 43. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 7.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 70

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Tasnif Devri Öncesi Rivayet Mahsulleri:

1) Sahifeler:

Hz. Peygamber'in hayatında bazı sahabiler tarafından, Hz. Peygamber'den bizzat duydukları hadisleri yazmalarıyla veya Tabiun tabakasından bazı ravilerce sahabilerden öğrendikleri hadisleri yazdıkları notlarla oluşturulan ve o haliyle daha sonrakilere intikal eden küçük hacımlı vesikalara "sahife" denilmektedir. Sahifeler'e Kur'an ayetlerinden sonra İslam kültürünün ilk yazılı vesikaları gözüyle de bakılabilir. Bunların en meşhuru Abdullah b. Amr b. El-As'ın (93/712), Hz. Peygamber'den bizzat duyduğu hadisleri yazıp bir araya getirdiği "es-Sahifetu's-Sadıka"sıdır. Hemmam b. Münebbih (101/719)in, Ebu Hureyre'den duyup yazdığı 138 hadisten oluşan "es-Sahifetu's-Sahiha" veya "Hemmam b. Münebbih'in Hadis Sahifesi" de sahifelerin günümüze ulaşabilmiş yegane örneğidir.[1]

Kitaplık çaptaki rivayet mahsullerinin tasnif edildiği dönem ve daha sonraki asırlarda Sahifeler'e bir daha rastlanılmamıştır. [2]

---

[1] Bu sahife üç ayrı tercümesiyle dilimize kazandırılmış bulunmaktadır. (İsmail Lütfi Çakan)

[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 69-70.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nesefî Nüshası:

Yedinci asra kadar, âlimlerce ilgi gösterilen nüshadır. Buhârî üzerine yapılan ilk çalışmalarda bu nüsha esas alınmıştır. İlk Buhârî şârihi Hattâbî (Ebu Süleymân Hamd İbnu Muhammed (v. 388), eseri olan İ'lâmu's-Sünen'i, Ebu Nuaynı el-İsfehânî (v. 430), el-Müstahrec ala Sahîh-i'l-Buhârî'yi, Humeydî (v. 488) el-Cem'u Beyne's-Sahîheyn'i hazırlarken hep Nesefî nüshasını esas almışlardır. Bazı bahislerde Firebrî daha mufassal ve gereksiz bâzı tekrarlar ihtiva ettiği halde, Nesefî bunlardan sâlim ve özlüdür. Firebrî'de muhtelif yerlere dağıtılan filolojik unsurlar Nesefî'de en uygun yerde bulunur. Bâzı müşkillerin çözümü Nesefî'yi doğrulamaktadır. Şunu da belirtelim ki, Sahîh'i, Firebrî'den dokuz kişi rivâyet ettiği halde, Nesefî'den iki kişi rivâyet etmiştir.
Yedinci asra kadar birinci derecede rağbet ve alakaya mazhar olan en-Nesefî nüshası, bu asırdan sonra itibar makamına geçen el-Firebrî nüshası karşısında sahneden tamamen çekilecek, Buhârî'nin Sahîhi üzerine yapılacak bütün şerh, ricâl, ihtisar, zevâid vs. çalışmalarında Firebrî nüshası esas alınacaktır.
Nesefî nüshası'nın yedinci asırda şöhretten düşmesi, usûl-i hadîs ilminin gelişmesi ve oturmasıyle izah edilmektedir. Bu ilim, müstekâr bir hâl alınca herkesçe bilinen bir kaidesi şu olmuştur: "Sema yoluyla tahammül edilen, yani hocadan öğrenilen, rivayeti için izin istihsâl edilen) bir hadîs veya bir kitap, icâzet yoluyla tahammül edilen bir hadîs veya bir kitaptan daha kıymetli, daha üstündür". Öte yandan bilinmektedir ki, en-Nesefî nüshası, büyük ekseriyeti Buhârî'den sema yoluyla alınmış olsa da sondan cüz'î bir kısmı icâzet yoluyla alınmıştır. Buna karşılık Firebrî nüshası birincisi 248, ikincisi de 252'de olmak üzere iki kere semâ yoluyla Buhârî'den alınmıştır.
İşte tamâmının, doğrudan Buhârî'den iki defa alınmış olma durumu, yedinci asırdan sonra Firebrî nüshasının şöhret-şiâr olmasında müessir olmuştur denmektedir. Ancak Firebrî nüshasından istinsah edilen ve aralarında bâzı farklılıklar ortaya çıkan muhtelif nüshaların büyük bir dikkatle Yûnînî (v. 701) tarafından birleştirilerek tek nüsha hâline getirilmesinin de bu meselede müessir olduğu kabul edilmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/205-206

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Tasnif Devri Öncesi Rivayet Mahsulleri:

1) Sahifeler:

Hz. Peygamber'in hayatında bazı sahabiler tarafından, Hz. Peygamber'den bizzat duydukları hadisleri yazmalarıyla veya Tabiun tabakasından bazı ravilerce sahabilerden öğrendikleri hadisleri yazdıkları notlarla oluşturulan ve o haliyle daha sonrakilere intikal eden küçük hacımlı vesikalara "sahife" denilmektedir. Sahifeler'e Kur'an ayetlerinden sonra İslam kültürünün ilk yazılı vesikaları gözüyle de bakılabilir. Bunların en meşhuru Abdullah b. Amr b. El-As'ın (93/712), Hz. Peygamber'den bizzat duyduğu hadisleri yazıp bir araya getirdiği "es-Sahifetu's-Sadıka"sıdır. Hemmam b. Münebbih (101/719)in, Ebu Hureyre'den duyup yazdığı 138 hadisten oluşan "es-Sahifetu's-Sahiha" veya "Hemmam b. Münebbih'in Hadis Sahifesi" de sahifelerin günümüze ulaşabilmiş yegane örneğidir.[1]

Kitaplık çaptaki rivayet mahsullerinin tasnif edildiği dönem ve daha sonraki asırlarda Sahifeler'e bir daha rastlanılmamıştır. [2]

---

[1] Bu sahife üç ayrı tercümesiyle dilimize kazandırılmış bulunmaktadır. (İsmail Lütfi Çakan)

[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 69-70.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UYKU ÂDÂBI BÖLÜMÜ

127) Uyumanın, Yaslanıp Yatmanın, Oturmanın, Bir Toplulukta Bulunmanın Ve Rüyânın Âdâbı

815. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına uzandığında sağ tarafı üzerine yatar ve şöyle dua ederdi:
"Allahümme eslemtü nefsî ileyke, ve veccehtü vechî ileyke, ve fevvadtü emrî ileyke, ve elce'tü zahrî ileyke, rağbeten ve rehbeten ileyke, lâ melcee ve lâ mencê minke illâ ileyke. Âmentü bi kitâbikellezî enzelte ve nebiyyikellezî erselte:
"Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım."[1]

816. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Yatağına gideceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanın üzerine yat ve şu duayı oku ve bu duanın sözlerini yatmadan önce son sözün yap" buyurdu.[2]

817. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gece on bir rek'at namaz kılardı. Sabah tan yeri ağarınca da kısaca iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip sabah ezanını okuyuncaya kadar sağ yanı üzerine yaslanıp uzanırlardı.[3]

818. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin uyumak istediği zaman elini yanağının altına koyar sonra da:
"Allahümme bismike emûtü ve ahyâ: "Allahım! Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim" derdi. Uykudan uyandığı zaman: *"Elhamdülillâhillezî ahyânâ min ba'di mâ emâtenâ ve ileyhin–nüşûr. " "Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Diriltmek sadece O'na mahsustur"* buyururdu.[4]

819. Yaîş İbni Tıhfe el–Gıfârî *radıyallahu anhümâ*, babam bana şöyle dedi, diyerek nakletmiştir:
Bir ara ben mescitte yüzükoyun yatmıştım. Baktım ki bir adam beni ayağıyla kımıldatıyor ve:
"Bu, Allah'ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır" diyor. Bir de ne göreyim, o Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* değil mi![5]

820. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur."[6]

---

[1] Buhârî, Daavât 5. Ayrıca bk. Buhârî, Vudû' 75; Müslim, Zikir 56–58; Ebû Dâvud, Edeb 98.
Bu hadis 80 numarada geçmişti, bir benzeri de 1463 numarada gelecektir.
[2] Buhârî, Vudû 75; Müslim, ZikÎr 56.
[3] Buhârî, Daavât 5; Müslim, Müsâfirîn 121–122.
Benzeri için 1174'e bakınız
[4] Buhârî, Daavât 7, 8, 16. Ayrıca bk. Müslim, Zikr 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Edeb 28; İbni Mâce, Duâ 16.
Benzeri için bkz. 1459, 1461
[5] Ebû Dâvûd, Edeb 95. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 21.
[6] Ebû Dâvûd, Edeb 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 422.
837'de tekrar gelecek

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Cüzler:

Küçük hacımlı rivayet mahsullerinden olan cüzler, muhteva olarak birkaç çeşittir:
a) Bir tek ravinin rivayetlerini ihtiva eder. Mecela Cüz'ü hadisi Ebu Bekir gibi.
b) Belli bir konudaki hadisleri ihtiva eder. Buhari'nin Cuz'ul-kırae halfe'l-imam'ı ve "Ref'ul-yedeyn fi's-salat"ı gibi.
c) Belli sayıdaki hadisleri ihtiva eder. Erbeun (Kırk Hadis) cüzleri gibi.
d) Bir hadisin muhtelif senedlerini ihtiva eder.
Cüz adı verilen rivayet mahsulleri sayı olarak oldukçakabarıktır. Katib Çelebi, Keşfu'z-zunun'da (1/583-590); Kettani de er-risaletu'l-mustatrafe'de (86-94) bütün bu çeşitlerinebir çok örnek cüz isimleri sıralamaktadırlar.[1]

---

[1] Yazma eserlerde her 10 varak'a bir cüz denildiği bilinmektedir. Tıpkı Kur'an-ı Kerim'in her 20 sayfası bir cüz kabul edildiği gibi. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 70.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Yûnînî Tarafından Sunulan Hizmet:

Buhârî'den rivâyet izni almış olan Firebrî'deki Sahîh nüshası ile yine aynı şekilde rivâyet izni alan Nesefî'deki sahîh nüshaları arasında yukarda belirtilen bazı farklar mevcuttur. Daha enteresanı Sahîh-i Buhârî'yi Firebrî'deki aynı "asl"dan almış olan dokuz farklı nüshada da farklılıklar tesbit edilmiştir. İşte, Ebu'l-Hasan Ali İbnu Muhammed İbni abdillah el-Yûnînî (v. 701), bu farklı Firebrî nüshalarını birleştirmiş, aralarındaki farklı durumları bazı hususî işaretlerle, remzlerle sayfa kenarlarında göstermiştir.
Yûnînî bu kıymetli mesâiyi tamamladıktan sonra bununla yetinmeyip, Sahîhte rastlanan gramere müteallik bir kısım müşkilleri de, devrinin meşhur nahiveisi (filolog) İbnu Mâlik en-Nehvî'ye (v. 672) çözdürmüştür. Nüshaların birleştirilmesine ilâve edilen bu mühim hizmet de Firebrî nüshasının kıymetini âlimler nazarında artırarak dikkatlerin buna çekilmesine, himmetlerin buna yönelmesine müessir olmuştur.
Yûnînî, yedinci asırda dokuz ayrı nüshayı birleştirme hizmetini yaparken, bu dokuz ayrı nüshayı teker teker almamış, bunlar arasında, büyük mesâi sarfiyla ortaya konmuş bâzı birleşik nüshaları esas almış, onları birleştirmiştir. Bu noktadan diyebiliriz ki, Yûnînî'nin birleştirdiği nüshaların sayısı dörttür. Fakat, bu dörtlerden her biri birleşik nüshadır:
1- Asîlî nüshası: Bu, Cüreânî ve Mervezî nüshalarını birleştirmişti.
2- Ebu Zer nüshası: Bu, Hamevî, Küşmîhenî ve Müstemlî nüshalarını birleştirmişti.
3- Ebu'l-Vakt nüshası: Küşmîhenî ve Hamevî nüshalarını birleştirmişti.
4- İbnu Asâkir nüshası: Bu, Ebu'l-Vakt ve Hamevî nüshalarını birleştirmişti.
Yûnînî, bu birleştirmeyi yaparken farklılıkların hiçbirini ihmal etmeden, en küçük bir teferruata kadar hepsini sayfa üzerinde rumuzlarla göstermiş, kullandığı rumuzların neye delalet ettiği de ayrı bir risalede açıklanmıştır.
Bugün piyasadaki Sahîh-i Buhârî nüshaları, Yûnînî'nin İstanbul'da mevcut olan kendi el yazısı nüshasından 1313 yılında Sultan Abdülhâmîd Hân Hazretleri tarafından Mısır'da yaptırılan baskısına dayanır. Mezkûr baskıda, Yûnînî nüshasının bütün hususiyetleri aynen korunmuştur. Satırların üzerlerinde yer alan bir kısım işaretler, sayfaların kenarlarında -satırlardan gelen rakamlara bağlı olarak- yapılan açıklamalar nüsha farklarını göstermektedir. Bu yan açıklamalar zımnında görülen rumuzların hangi nüshalara delâlet ettiğini her cildin baş kısmında açıklamıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/206-207.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Cüzler:

Küçük hacımlı rivayet mahsullerinden olan cüzler, muhteva olarak birkaç çeşittir:
a) Bir tek ravinin rivayetlerini ihtiva eder. Mecela Cüz'ü hadisi Ebu Bekir gibi.
b) Belli bir konudaki hadisleri ihtiva eder. Buhari'nin Cuz'ul-kırae halfe'l-imam'ı ve "Ref'ul-yedeyn fi's-salat"ı gibi.
c) Belli sayıdaki hadisleri ihtiva eder. Erbeun (Kırk Hadis) cüzleri gibi.
d) Bir hadisin muhtelif senedlerini ihtiva eder.
Cüz adı verilen rivayet mahsulleri sayı olarak oldukçakabarıktır. Katib Çelebi, Keşfu'z-zunun'da (1/583-590); Kettani de er-risaletu'l-mustatrafe'de (86-94) bütün bu çeşitlerinebir çok örnek cüz isimleri sıralamaktadırlar.[1]

---

[1] Yazma eserlerde her 10 varak'a bir cüz denildiği bilinmektedir. Tıpkı Kur'an-ı Kerim'in her 20 sayfası bir cüz kabul edildiği gibi. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 70.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SELÂM BÖLÜMÜ

"Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, sahiplerinden izin almadan, selam vermeden girmeyin..." (Nur: 24/27)
"... Evlere girdiğiniz vakit, Allah tarafından bolluk bereket ve esenlik dileyerek, birbirinize mutlaka selam verin..." (Nur: 24/61)
"Bir selam aldığınızda daha güzel bir selam ile karşılık verin veya en azından benzeri ile..." (Nisa: 4/86)

"İbrahim (a.s.)'ın meleklerden ağırladığı misafirlerinin haberi sana geldi mi? O elçiler İbrahim (a.s.)'a gelip ona selam verdiklerinde size de selam olsun demişti..." (Zariyat: 51/24-25)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Erbeunlar:

Musannıf'ın ilgisini çeken herhangi bir konuda veya değişik konularda toplanmış kırk hadisten oluşan erbeun'lar, aslında tedvin ve tasnif dönemi içinde ilk kez vücud bulmuş bir türdür. İlk erbeun müellifi olarak bilinen zat Abdullah b. El-Mubarek (181/797)dir. Ne var ki bu tür Nevevi'nin (676/1277) kık hadisi ile tanınmıştır. *"Her kim ümmetim için din işlerine ait kırk hadis bellerse, Allah onu fakihler ve alimler arasında haşreder"*[1] hadisi şerifinden kaynaklanan kırk hadis kitapları, tertib ve düzenleme açısından herhangi bir önem arzetmedikleri için onlara tasnif devri öncesi rivayet mahsulleri arasında –cüzlerin de bir çeşidi olduklarını dikkate alarak- yer vermeyi uygun bulduk. [2]

---

[1] Hadisin değişik rivayetleri hakkında toplu bilgi için bk. Acluni, Keşfu'l-Hafa: 2/246-247.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 70-71.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nüsha Farklarının Sebepleri Ve Mahiyeti:

Sahîh-i Buhârî gibi İslâm Dini'nin ana kaynakları arasında yer alan mühim bir kitabın nüshaları arasında farklılık bulunduğunu söyledikten sonra bunun sebeplerini ve mâhiyetini de bilmek gerekir. Aksi takdirde, bu mesele Buhârî'ye karşı olan itimadı sarsabileceği gibi, bu meseleyi istismar etmek isteyen kötü niyet sahiplerinin iğfallerini ve habbeyi kubbe yaparak, mübalağalandırarak başka şekilde anlatanların teşvîşleri karşısında cevapsız da kalınabilir. Nitekim başta Goldziher olmak üzere bir kısım müsteşrîkler bu meselelere çoktan müşteri çıkıp, müslümanlar arasında fitne vesîlesi yapmışlardır. Öyle ise meselenin iç yüzünü kısaca bilmek ciddî bir ihtiyaçtır. Esâsen, eskiden beri İslâm âlimleri bu meselenin aydınlatılması için mesâî sarfetmişler, bir kısım yorumlarda bulunmuşlardır.
Hemen belirtelim ki nüshalarını birleştirme çalışmaları Firebrî'den (v. 320) hemen sonra başlamıştır. Nitekim bu hususta hizmeti geçtiğini belirttiğimiz Ebu Muhammed el-Asîlî'nin (vefat târihi 392), birleştirdiği nüsha sahiplerinden Ebu Muhammed el-Cüreânî'ninki 373, Ebu Zeyd el-Mervezî'ninki de 371'dir.
Firebrî'deki asıldan yapılan istinsahların farklılıklar arzetmesi, bu "asl'ın tanzim yönünden bâzı gevşeklikler taşımasından ileri geldiği kabul edilmektedir. Bu tahmîni te'yîd eden bir şehâdeti, Firebrî nüshasının ikinci dereceden râvisi olan Ebu Zerr el-Herevî (v. 434), Firebrî ile kendi arasındaki râviden ibâret bulunan şeyhi Ebu İshak el-Müstemlî'nin (v. 374) şu sözünü nakleder: "Buhârî'nin kitâbının Muhammed İbnu Yûsuf el-Firebrî'nin yanında bulunan "aslından istinsah ettim, (son şeklini alıp) tamamlanmamış yerlerle (tamamen) boş bırakılmış yerler gördüm. Meselâ bâzı bab başlıkları vardı, fakat altında hiç bir şey yoktu. Bazan da hadîsler yazılmış, ancak üstünde bab başlığı yazılmamıştı. Biz bunların bir kısmını bir kısmına birleştirdik". Bu açıklamayı Buhârî'nin râvilerine tahsîs ettiği Esmâu Ricâli'l-Buhârî adlı kitapta nakleden Mâlikî ulemâsından Ebu'l-Velîd el-Bâcî (v. 747) şunu ilâve eder: "Bu sözün doğruluğunu şu da gösteriyor ki, Ebu İshâk el-Müstemlî, Ebu Muhammed es-Serahsî, Ebu'l-Heysem el-Küşmîhenî, Ebu Zeyd el-Mervezî, nüshalarını ayrı "asıl"dan istinsah ettikleri halde rivayetlerinde takdîm, te'hir'ler vardır. Bu da onların her birinin herhangi bir yerdeki bir hâmisi veya -kitaba yerleştirilmek üzere- eklenmiş bir kağıdın muhtevasını, kendi takdîrlerine göre, kitabın bir yerine yerleştirmiş olmalarından ileri geliyor. Bu durum sana, kitapta bazan bir ve bazan da iki ve daha fazla bâb başlığını peş peşe gördüğün halde aralarında hiçbir hadîs bulunmayışının sebebini açıklar". İbnu Hacer, bu şehâdeti fevkalâde ehemmiyetli bularak teracim (bâb başlığı) ile hadîs arasında irtibat kurmanın zor olduğu nâdir durumlarda onların izâhını yapmada değerlendirir.
Kastalânî, bu meselede İbnu Hacer'den ayrılarak, ilk nüshada tanzîm gevşekliği olmayacağı, bazı tasarrufların sonradan gelen müstensihlerce yapılmış olabileceğini söyler.
Ancak, Firebrî'nin, Buhârî'den dört yıl ara ile iki aynı icâzeti bilinmektedir. Aradan geçen dört yıl içinde Buhârî'nin, eseri üzerinde bâzı değişiklikler yapmış olması pekâlâ mümkündür. Şu halde Firebrî'de Sahîh-i Buhârî'nin birbirinden farklı iki nüshasının bulunma ihtimali var. Ulema'nın ihtilaf ettikleri bir husus, Firebrî'nin üçüncü bir nüshaya daha sâhib olma ihtimâlini zihne getiriyor. Şöyle ki: Yukarıda kaydetmiş bulunduğumuz el-Müstemlî'nin açıklamasında geçen "asıl" nedir? Buhârî'nin kendi el yazısıyla yazdığı asıl mı, yoksa Firebrî'nin icâzet aldığı diğer iki nüshadan biri mi? Bâzı yorumcular bunu, Buhârî'nin kendi "asl"ı anlamıştır. Bu durumda, Buhârî'nin vefatından sonra kendi nüshasının da Firebrî'ye intikâl etmiş olma ihtimalini doğurmaktadır. Bu tahmînin doğruluğu halinde, Firebrî'nin nezdinde birbirinden az-çok farklı üç nüshadan bile bahsetmek mümkün olacaktır. Firebrî'nin 252 yılındaki ikinci semaından sonra da Buhârî'nin Sahîh üzerinde bir kısım değişikliklere gitmiş olması pek alâ mümkündür. Çünkü vefat tarihi 256'dır ve arada 4 yıllık zaman mevcuttur. Daha önce, Ahmed İbnu Hanbel'in ölüm döşeğinde iken Müsned'den bir hadîsin çıkarılması için oğluna emir verdiğini kaydetmiştik. Muhaddisler, her an arayış ve tahkîk içindedirler. Eserlerine her geçen gün bir kemal getirmeleri tabîîdir. Öyle ise Firebrî nezdinde varlığı muhtemel olan bu nüshalardan istinsah edenler, ihtilaflı nüshalara ulaşmış oluyorlar.
Bir çok te'lifatta rastlanan bir durumu, Zâhidû'l-Kevserî merhum, Buhârî'nin sahîhi için de vârid görür: Ona göre "Buhârî eserini temize çekmeden vefat etmiş olduğu için bir kısım tenkîdler, bu beşerî zaaftan ileri gelmiştir. Ömrü vefa edip eserini tamamlayarak temize çekseydi, söz konusu aksamalar olmayacaktı."
Sahîh-i Buhârî'de bâzan "Bab-un" şeklinde kalıp hiçbir fikhî hüküm ifade etmeyen başlıkların yer alması, bazan başlık olduğu halde arkadan hadîs kaydetmeden bir başka bab başlığına geçmesi, eserin kendi şartlarına uygun şekilde zaman içerisinde tamamlanmaya bırakılma ihtimâlini kuvvetlendirmektedir. Bu durumdaki bir esere nihâî şekli kazandırmadan müellifin vefat etmesi, veya Firebrî misalinde olduğu üzere, eserin tamamlanma vetîresi içerisinde daha dûn bir safhada iken tahammül etmesi, nüshada bazı boşluklar hâsıl edecektir. Kaydedilen açıklamalar, arkadan gelen müstensihlerin bu boşlukları doldurma ihtiyacını duyduklarını ve bunu farklı şekillerde yaptıkları için farklı nüshalar ortaya çıktığını belirtmektedir. Nesefî nüshasının, tertîb yönüyle mazbut, lüzumsuz tekrarlardan hâli, daha mütekâmil olduğuna dâir kayıtlar dahi, söylenen hususu te'yîd eder. Öyle gözüküyor ki bu nüsha daha muahhar bir icâzete müstenittir.
Tahminimizi kuvvetlendiren son bir durum Firebrî nüshaları arasında görülen farklılıklarla ilgili. Açıklayacağımız üzere ciddi bir fark mevcut değil, daha ziyade takdim-te'hîr farkı söz konusu.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/207-208-209.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Erbeunlar:

Musannıf'ın ilgisini çeken herhangi bir konuda veya değişik konularda toplanmış kırk hadisten oluşan erbeun'lar, aslında tedvin ve tasnif dönemi içinde ilk kez vücud bulmuş bir türdür. İlk erbeun müellifi olarak bilinen zat Abdullah b. El-Mubarek (181/797)dir. Ne var ki bu tür Nevevi'nin (676/1277) kık hadisi ile tanınmıştır. *"Her kim ümmetim için din işlerine ait kırk hadis bellerse, Allah onu fakihler ve alimler arasında haşreder"*[1] hadisi şerifinden kaynaklanan kırk hadis kitapları, tertib ve düzenleme açısından herhangi bir önem arzetmedikleri için onlara tasnif devri öncesi rivayet mahsulleri arasında –cüzlerin de bir çeşidi olduklarını dikkate alarak- yer vermeyi uygun bulduk. [2]

---

[1] Hadisin değişik rivayetleri hakkında toplu bilgi için bk. Acluni, Keşfu'l-Hafa: 2/246-247.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 70-71.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HASTA ZİYARETİ BÖLÜMÜ

144) Hastayı Ziyaret Etmek, Cenâzeyi Uğurlamak, Cenâze Namazını Kılıp Kabre Konulurken Orada Bulunmak Ve Gömüldükten Sonra Mezarın Başında Bir Süre Beklemek

896. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize, hasta ziyaretini, cenâzenin arkasından gitmeyi, aksırana "yerhamükellah" demeyi, yemin edenin yeminini yerine getirmesini, haksızlığa uğrayana yardım etmeyi, davet edenin davetini kabul etmeyi ve selâmı yaygınlaştırmayı tavsiye etti.[1]

897. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslümanın, müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâm almak, hasta ziyaret etmek, cenâzenin arkasından yürümek, davete icâbet etmek ve aksırana "yerhamükellah" demek."[2]

898. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
" Allah Teâlâ kıyâmet gününde şöyle buyurur:
– "Ey âdemoğlu! Hastalandım, beni ziyaret etmedin". Âdemoğlu:
– Sen âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl ziyaret edebilirdim? der. Allah Teâlâ:
– "Falan kulum hastalandı, ziyaretine gitmedin. Onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun. Bunu bilmiyor musun? Ey Âdemoğlu! Beni doyurmanı istedim, doyurmadın" buyurur. Âdemoğlu:
– Sen âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl doyurabilirdim? der. Allah Teâlâ:
– "Falan kulum senden yiyecek istedi, vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin, verdiğini benim katımda mutlaka bulacağını bilmez misin? Ey Âdem oğlu! Senden su istedim, vermedin" buyurur. Âdemoğlu:
– Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi iken ben sana nasıl su verebilirdim? der. Allah Teâlâ:
– "Falan kulum senden su istedi, vermedin. Eğer ona istediğini verseydin, verdiğinin sevâbını katımda bulurdun. Bunu bilmez misin?" buyurur.[3]

899. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hastayı ziyaret edin, aç olanı doyurun, esiri kurtarın!"[4]

900. Sevbân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir müslüman, hasta bir müslüman kardeşini ziyarete gittiğinde, dönünceye kadar cennet hurfesi içindedir."
– Ey Allah'ın elçisi, cennet hurfesi nedir? dediler. Resûl–i Ekrem;
– *"Cennet yemişidir,"* buyurdu.[5]

* Cennet hurmalığı, cennet yemişleri, cennet nimetleri anlamına gelen hurfe, harif, mahrefe kelimeleriyle hasta ziyaretine giden kimsenin cennette yemiş toplar gibi sevap toplayacağı anlamına gelmektedir. Hasta ziyaretini yapan kimseye yetmiş bin meleğin rahmet okuması ve istiğfar etmesini aşağıdaki hadis-i şeriften öğreneceğiz. [6]

901. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:
"Bir müslüman, hasta olan bir müslüman kardeşini sabahleyin ziyarete giderse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet okur. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek onun için sabaha kadar istiğfar eder. Ve o kişi için cennette toplanmış meyveler de vardır."[7]

902. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hizmetinde bulunan yahudi bir çocuk vardı. Bir gün hastalandı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onu ziyarete gitti, başucuna oturdu ve ona:
– *"Müslüman ol!"* buyurdu. Çocuk, düşüncesini öğrenmek için, yanında bulunan babasının yüzüne baktı. Babası:
– Ebü'l–Kâsım'ın çağrısına uy, dedi. Çocuk da müslüman oldu.
Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Şu yavrucağı cehennemden kurtaran Allah'a hamdolsun" diyerek dışarı çıktı.[8]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28; Müslim, Libâs 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 45; Nesâî, Cenâiz 53.
241 ve 847'de geçmişti.
[2] Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 1.
240'da geçmişti.
[3] Müslim, Birr 43.
[4] Buhârî, Cihâd 171, Et'ime 1, Nikâh 71, Merdâ 4.
[5] Müslim, Birr 40–42. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 2.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 271.
[7] Tirmizî, Cenâiz 2. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 3; İbni Mâce, Cenâiz 2.
[8] Buhârî, Cenâiz 80, Merdâ 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 2.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Tasnif Devri Rivayet Mahsulleri:

1) Ale'r-Rical Rivayet Mahsulleri:

Aslında, daha sonraki dönemlerde yaygınlaşacak olan alfabetik sistemin ilk örneği olan bu sistemde sahabiler, müslüman olmaktaki önceliklerine, Hz. Peygamber'e yakınlık derecelerine ya da kabilelerine göre harf sırasına konulur ve onlardan gelen hadisler, konularına bakılmaksızın o ismin altına dercedilir. Böylece meydana gelen eserlere bu tür adı olarak Müsned denir. Bu sistemle meydana getirilen eserlere de Müsned adı verilmektedir. Bunların bugün elimizde olan ilk örneği 281 sahabi'nin 2767 hadisini ihtiva eden Ebu Davud et-Tayalisi (v.204/819)nin Müsned'i olduğu gibi en meşhur ve muteber örneği de Ahmed b. Hanbel (v.241/855)'in 10 bin kadar mükerreriyle birlikte 40 bin eyakın hadis ihtiva eden Müsned'idir. Bugün Müsned deyince Ahmed b. Hanbel'in eseri akla gelir.
Ale'r-Rical sistemle meydana getirilen bir başka hadis kitabı çeşidi de Mu'cem'lerdir. Hadislerin, sahabe, şuyuh veya beldelere göre ve çoğu kere alfabetik olarak sıralandığı eserlere mu'cem denir. Mu'cemler, genelde kitap müellifinin hocalarının alfabetik olarak sıralanmasıyla oluşturulan eserlerdir. Bu türün en yaygın örneği ise, Taberani (360/971)'ye ait olan üç mu'vemdir.
Yine ale'r-rical sisteme sahip bir başka tür de Etraf kitaplarıdır. Bunun en yaygın ve matbu örneği Abdulğani b. İsmail en-Nablusi (1143/1750)nin Zehairu'l-mevaris fi'd-delaleti ala mevazi'ıl-hadis adlı eseridir. Bu kitap, kütüb-i sitte ve Muvatta'da rivayetleri bulunan sahabileri alfabetik olarak sıraladıktan sonra onların rivayetlerinden pasajlar vermek suretiyle bu yedi kitaptaki yerine bölüm adı olarak işaret etmekte, bir çeşit anahtar kitap görevi yapmaktadır.[1]

---

[1] Bu türe giren eserlerin geniş tanıtımları için bk. Çakan, Hadis Edebiyatı: 28-43; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 71-72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nüsha Farklarının Mahiyeti:

"Firebrî'den istinsah edilen nüshalarda, müstensihler tarafından yapılan bazı tasarruflar sonucu bir kısım farklılıklar ortaya çıkmıştır" derken bu tasarrufun yanlış anlaşılmaması gerekir. Buhârî'nin eserinden hadîs çıkarma veya esere kendi gönüllerine göre hadîs ilâve etme diye bir durum söz konusu değildir. Kitabın "bâb-un" diye hükümsüz başlıklarına uygun tercüme koymak, veya onu kaldırıp, mevzu itibâriyle zâten birbirine yakın olan hadîsleri üstteki başlığın altında toplamak, bazı kereler "bâb" yerine "kitap" kelimesini koymak, bırakılan boşluklara, Buhârî'nin diğer kısımlarında yer alan hadîslerden uygun birini koymak gibi -ki bu tasarruftan takdîm-tehir dediğimiz durum hâsıl olmuştur- tasarruflardır. Bir kısım farklılıklar da filolojik açıklamalarla ilgilidir.
Bu mühim meselenin daha iyi kavranması için meseleyi kaynaklara inerek tahlîl eden Fuat Sezgin'in vardığı sonuçtan bir iki pasajı aynen iktibas edeceğiz. Der ki:
"Aynı "asıl"dan gelen muhtelif fer'î rivâyetler arasındaki farklar, Yûnînî edisyonu (neşri) vâsıtasıyla, umumî bir kontrole tâbi tutulacak olursa, hadîslerinin senedlerinden ve hattâ metinlerinden ziyâde, Buhârî'nin "terâcim" adı verilen, yani babların isimleriyle mütemmim malumat şeklinde irâd edilen kısımlar arasında görülmektedir. Mesela, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hirakl'e yazmış olduğu mektûbu ihtiva eden ve matbu kitapta iki sayfa kadar yer tutan hadîsin metnine dâir, Yûnînî'nin tesbît etmiş oldukları, bir-kaç basit varyantı (farklılığı) ve birkaç harf değişikliğini geçmemektedir.
"Yûnînî'nin, bize râvilerin faaliyetinden muhâfaza ettiği kısımların tedkikinden anlaşıldığına göre, râviler, musannıfın kaleminden sehven çıkmış bâzı basit hataları düzeltmeyi kendi hakları olarak addetmişlerdir. Meselâ Ebu Zerr, böyle bir yanlışlığın bir âyet ile alâkalı olduğunu görünce tashîh, fakat aslına da işâret etmek ihtiyacını hissetmiştir.
"Bundan başka, râvilerin, harflerin bâzı noktalarını değiştirmekle izâle edebilecekleri bâzı yanlışlıklar metinde bulunmaktadır. Meselâ, Buhârî'nin filologlarla münâsebetlerini araştırırken, yazının yanlış okunmasından ileri gelen bu tip yanlışlıklara rastlanıyor ki, bunların, acaba Buhârî tarafından mı yoksa Sahîh'in râvileri tarafından mı böyle okunduğunu tahmîn mümkün değildir.
(...)
"Buhârî'nin şeyhlerinden "haddesenâ Muhammed" kaydiyle mübhem bırakmış olduğu bir isim, Firebrî'den sonra gelen İbnu's-Seken'in rivâyetinde lağvolunup yerine, "en-Nüfeylî" konulmuştur. Şârihler, bunun fâilinin İbnu's-Seken olduğunu söylerler. Hattâ İbnu's-Seken'in böyle bir tasarrufuna başka bir yerde de işâret imkânını bulurlar.
"Buhârî'nin muhaddislerin âdetine tâbi olarak yerini boş bıraktığı ve sözün siyâkı bakımından kolayca hatırlanabilecek, biraz müstehcen bir kelimenin, bâzı râviler tarafından mahall-i mahsûsuna yerleştirildiği vâkidir.
Bunlardan başka Ebu Zerr rivâyetinde, filolojik kaynaklardan gelen kısımların baş tarafında zikrolunan "ve kâlegayruhu" kaydı bulunmaz. Bu kaydın diğer râviler tarafından kendi rivâyetlerine ilâve edilmiş olmasından ziyâde, Ebu Zerr'in, kendi rivâyetinden çıkarmış olmak ihtimali daha kolaylıkla kabul edilebilir."
(...)
Şu halde Buhârî'nin Sahîh'inde mevcut nüsha farklarını büyütmeyi mâkul kılacak bir durum mevcut değildir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/209-210-211.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Tasnif Devri Rivayet Mahsulleri:

1) Ale'r-Rical Rivayet Mahsulleri:

Aslında, daha sonraki dönemlerde yaygınlaşacak olan alfabetik sistemin ilk örneği olan bu sistemde sahabiler, müslüman olmaktaki önceliklerine, Hz. Peygamber'e yakınlık derecelerine ya da kabilelerine göre harf sırasına konulur ve onlardan gelen hadisler, konularına bakılmaksızın o ismin altına dercedilir. Böylece meydana gelen eserlere bu tür adı olarak Müsned denir. Bu sistemle meydana getirilen eserlere de Müsned adı verilmektedir. Bunların bugün elimizde olan ilk örneği 281 sahabi'nin 2767 hadisini ihtiva eden Ebu Davud et-Tayalisi (v.204/819)nin Müsned'i olduğu gibi en meşhur ve muteber örneği de Ahmed b. Hanbel (v.241/855)'in 10 bin kadar mükerreriyle birlikte 40 bin eyakın hadis ihtiva eden Müsned'idir. Bugün Müsned deyince Ahmed b. Hanbel'in eseri akla gelir.
Ale'r-Rical sistemle meydana getirilen bir başka hadis kitabı çeşidi de Mu'cem'lerdir. Hadislerin, sahabe, şuyuh veya beldelere göre ve çoğu kere alfabetik olarak sıralandığı eserlere mu'cem denir. Mu'cemler, genelde kitap müellifinin hocalarının alfabetik olarak sıralanmasıyla oluşturulan eserlerdir. Bu türün en yaygın örneği ise, Taberani (360/971)'ye ait olan üç mu'vemdir.
Yine ale'r-rical sisteme sahip bir başka tür de Etraf kitaplarıdır. Bunun en yaygın ve matbu örneği Abdulğani b. İsmail en-Nablusi (1143/1750)nin Zehairu'l-mevaris fi'd-delaleti ala mevazi'ıl-hadis adlı eseridir. Bu kitap, kütüb-i sitte ve Muvatta'da rivayetleri bulunan sahabileri alfabetik olarak sıraladıktan sonra onların rivayetlerinden pasajlar vermek suretiyle bu yedi kitaptaki yerine bölüm adı olarak işaret etmekte, bir çeşit anahtar kitap görevi yapmaktadır.[1]

---

[1] Bu türe giren eserlerin geniş tanıtımları için bk. Çakan, Hadis Edebiyatı: 28-43; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 71-72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

161) Mezar Başında Dua (Ölüyü Defnettikten Sonra Dua Ve İstiğfar Etmek, Kur'an Okumak İçin Bir Süre Mezar Başında Oturmak)

948. Ebû Abdullah veya Ebû Leylâ künyeleriyle de bilinen Ebû Amr Osman İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ölü defnedildikten sonra kabri başında durdu ve şöyle buyurdu:
"Kardeşinizin bağışlanmasını isteyiniz ve Allah'tan ona başarılar dileyiniz. Çünkü o şu anda sorgulanmaktadır".[1]

949. Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Beni kabrime defnettiğiniz zaman, bir deve kesip etini parçalayacak kadar mezarımın başında bekleyin ki, sizin varlığınızla yeni hayatıma alışma imkânı bulayım ve Rabbimin elçilerine vereceğim cevapları hazırlayayım."[2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Cenâiz 69.
[2] Müslim, îmân 192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Ale'l-Ebvab Rivayet Mahsulleri:

Hadisleri konularına göre tasnif eden, bölüm (kitap) ve bablara ayrılmış hadis eserlerine genel bir isimlendirme olarak Musannef adı verilmektedir. Bunlar da temelde üç çeşittir: Musannef, Cami' (Sahih) ve Sünen.
Müstedrek ve Müstahraçlar: Hangi hadis kitabı üzerine yapılmışlarsa onun özelliğini taşıyan tamamlayıcı eserlerdir. Bu sebeple bu iki kitap üzerinde de durmayacağız.
Musannefler: Sünen'lerin muhtevasına mevkuf ve maktu' hadislerin ilavesiyle meydana getirilmiş kitaplardır. En meşhur olanları, Abdurrezzak b. Hemmam'ın (211/826) el-Musannef'i ve İbn Ebi Şeybe'nin (235/849) el-Musannef'idir.
Camiler: Akaid, ahkam, siyer, adab, tefsir, fiten, eşratu's-sa'a ve menakib gibi dinin bütün cephelerine dair konuların tamamını kapsayan kitaplardır. Buhari, Müslim ve Tirmizi'nin kitapları bu gruptandır. İlk iki kitaba Sahihan (Sahihayn) denilmektedir. Sıhah-ı sitte tabiriyle Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbn Mace'nin eserlerinden oluşan kütüb-i sitte'nin kastedilmiş olması, bu kitapların ihtiva ettikleri hadislerin çoğunlukla sahih nitelikli olması dolayısıyla verilmiş bir isimdir. Kütüb-i sitte yerine usul-i sitte de denilmektedir.
Sünenler: Merfu nitelikli ahkam hadislerini fıkıh kitapları tertbi içinde ihtiva eden kitaplara sünen denilmektedir. Bunların en başta geleni Ebu Davud, Nesai, İbn Mace, Darimi'nin sünenleridir. Sünen-i erbaa, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbn Mace'nin kitaplarıdır. İlk üçüne sünen-i selase de denir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 72-73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar:

İmam Buhârî, hayatı ve eserleri üzerine en çok çalışma yapılan büyüklerden biridir. Hususen el-Câmi'u's-Sahîh'i başka hiçbir kitaba nasîb olmayan bir alakâya mazhar olmuştur. Ricali, metodu, tanzîmi, garib kelimeleri, müşkilleri, terâcim'i, fikhı... vs. yönleri ayrı ayrı kitaplara, araştırmalara konu olmuştur. Keşfü'z-Zünûn'da bunlardan yüze yakını tanıtılır. Buhârî üzerine çalışmalar hâlâ devam etmektedir.
Hakkında yazılanların maalesef sâdece cüz'î bi kısmı matbudur.
Buhârî ile ilgili bazı mühim kitaplar:
1- İ'lâmu's-Sünen: İlk Buhârî şerhidir, Vefatı 388 olan Ebu Süleyman Hamd İbnu Muhammed el-Hattâbî telif etmiştir.
2- Behçetu'n-Nüfûs: Müellifi Ebu Muhammed Abdullah İbnu Ebî Cemre'dir (v.699/1299) Buhârî'nin tasavvufa müteallik hadîslerini şerheder.
3- El-Kevâkibu'd-Derârî fi Şerhî Sahîhi'l-Buhârî: Kirmânî nisbetiyle meşhur Şemsüd'Dîn Muhammed İbnu Yûsuf (796) te'lîf etmiştir.
4- Et-Telvîh fi Şerhi'l-Câmi'i's-Sahîh: Müellifi Alaeddin Moğoltay İbni Kılıç'dır (792).
5- Fethu'l-Barî bi-Şerhi'l-Buhârî: Müellifi İbnu Hacer diye ma'rufel-Hâfiz Şihabuddin Ebu'l-Fadl el-Askalânî'dir (v. 852). Birkaç kere tabedilmiştir.
6- Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî: Müellifi Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud İbnu Ahmed el-Aynî'dir (v. 855/ 1451). Mükerreren tabedilmiştir.
7- İrşâdu's-Sârî Li-Şerhi Sahîhi'l-Buharî: Müellifi Kastalânî diye ma'ruf Ebu'l-Abbas Şihabüddin Ahmed İbnu Muhammed'dir (g. 923/1517), matbudur.
8- Kevserü'l-Câri ila Riyâzi'l-Buhârî: Meşhur Molla Gürânî'nin şerhidir, henüz matbu değildir.
9- Feyzu'l-Bârî ila Sahîhi'l-Buhârî: Müellifi Muhammed Enver el-Keşmîrî'dir (v. 1352/1933). Daha çok mefhumlar üzerinde durulur, farklı, faydalı bir şerhtir, matbudur.
10- Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar: Fuad Sezgin'in eseridir. 1956 yılında İstanbul'da basılmıştır.
Buhârî'nin müşkilleri üzerine yapılan çalışmalar:
1- Meşâriku'l-Envâr alâ Sahîhi'l-Asâr: Kadı İyâz telif etmiştir, Sahîheyn ve Muvatta'nın müşkillerini açar.
2- Şevâhidu't-Tavzîh ve't-Tashîh li-Müşkilâtı'l Câmi'i's-Sahîh: Müellifi. İbnu Mâlik en-Nahvî (v. 672/ 1273).
3- Keşfu'l-İltibas ammâ Evredehu'l-Buhâriyyu alâ Ba'zı'n-Nâs: Müellifi Abdü'l-Ganî el-Meydânî (v. 1298/1881). Buhârî'nin "Kâle ba'zu'n-Nas" diyerek İmam Âzâm'a çattığı meseleleri inceler, cevap verir.
4- Tağlîku't-Ta'lîk: İbnu Hacer el-Askalânî, Buhârî'deki muallak hadîslerin senetlerini verir.
5- Esmâ'u'r-Ricâli'i-Buhârî: Ebu'l-Velîd el-Bâci (v. 474/1081).
6- Mukaddimetu Fethi'l-Barî: Hedyü's-Sârî de denen bu kitap, iki cilttir. Bunu da İbnu Hacer te'lîf etmiştir. Burada, Buhârî'nin ricali, lügati, müşkilatı, garîb kelimeleri, muallak hadîsleri, hayati, metodu vs. hususlarda yapılan çalışmaları özetleyerek Buhârî ile alakalı her hususta topluca özet bilgi verir. Muhtevasının zenginliğiyle paha biçilmez bir eserdir. Buhârî'yi tanımada derli toplu tek kitaptır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/211-212.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Ale'l-Ebvab Rivayet Mahsulleri:

Hadisleri konularına göre tasnif eden, bölüm (kitap) ve bablara ayrılmış hadis eserlerine genel bir isimlendirme olarak Musannef adı verilmektedir. Bunlar da temelde üç çeşittir: Musannef, Cami' (Sahih) ve Sünen.
Müstedrek ve Müstahraçlar: Hangi hadis kitabı üzerine yapılmışlarsa onun özelliğini taşıyan tamamlayıcı eserlerdir. Bu sebeple bu iki kitap üzerinde de durmayacağız.
Musannefler: Sünen'lerin muhtevasına mevkuf ve maktu' hadislerin ilavesiyle meydana getirilmiş kitaplardır. En meşhur olanları, Abdurrezzak b. Hemmam'ın (211/826) el-Musannef'i ve İbn Ebi Şeybe'nin (235/849) el-Musannef'idir.
Camiler: Akaid, ahkam, siyer, adab, tefsir, fiten, eşratu's-sa'a ve menakib gibi dinin bütün cephelerine dair konuların tamamını kapsayan kitaplardır. Buhari, Müslim ve Tirmizi'nin kitapları bu gruptandır. İlk iki kitaba Sahihan (Sahihayn) denilmektedir. Sıhah-ı sitte tabiriyle Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbn Mace'nin eserlerinden oluşan kütüb-i sitte'nin kastedilmiş olması, bu kitapların ihtiva ettikleri hadislerin çoğunlukla sahih nitelikli olması dolayısıyla verilmiş bir isimdir. Kütüb-i sitte yerine usul-i sitte de denilmektedir.
Sünenler: Merfu nitelikli ahkam hadislerini fıkıh kitapları tertbi içinde ihtiva eden kitaplara sünen denilmektedir. Bunların en başta geleni Ebu Davud, Nesai, İbn Mace, Darimi'nin sünenleridir. Sünen-i erbaa, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbn Mace'nin kitaplarıdır. İlk üçüne sünen-i selase de denir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 72-73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18- LUKATA KİTABI
1- Develer, Sığırlar Ve Koyunlar İle Keçiler Dâllesî (Yitîgî) Babı
2- Lukata Babı
3- Farenin (Deliklerden) Çıkardığı Malı Alıp Götürmenin Hükmüne Âit Bâb
4- Bir Rikâz'a (Define' ye) Rastlayan Kimseye Âit Bâb
Rikâz'ın Humusu Kimlere Verîlîr?
Maden Ve Rikâz'ın Tarifi Ve Hükümlerine Ait Dört Mezhebin Görüşleri

18- LUKATA KİTABI

Lukata: Yerde bulunan ve sahibi mechûl maldır. Buna Lukta ve Lukaata da deniliyor ise de en meşhuru Lukata'dır. Lukata'mn yerden alınıp sahibi bulunduğu takdirde kendisine verilmek üzere götürülmesinin meşruluğu Kitâb, Sünnet ve İcmâ-ı Ümmet ile sabittir.
Lukata'nm yerden alınması hakkında mübâhhk, mendubluk, vâ-ciblik, haramlık ve mekruhluk hükümleri vardır. Şöyle ki:
1. Lukata'yı gören kişi kendinden emin olup bunu saklıyacağı-na, hıyanet etmiyeceğine inanıp yerden kaldırmaması hâlinde hıyanet edecek bir kimse tarafından götürüleceği endişesini duymazsa bunu alıp almaması mubahtır. Almasında veya almamasında bir sakınca yoktur.
2. Lukata'yı yerden almaması hâlinde, hiyânetli bir kimse tarafından götürülmesi şüphesi olduğu takdirde birinci maddede durumu belirtilen kişinin bunu alması mendubtur.
3. Lukata'yı yerden almaması hâlinde, hiyânetli bir kimse tarafından götürülmesi kuvvetle muhtemel olup durumu birinci maddede yazılı kişiden başka güvenilir bir kimse oralarda yok ise o kişinin bunu alması farz-ı ayndir. Güvenilir başka kimseler de orada var ise o kişinin bunu alması farz-ı kifâyedir.
4. Lukatayı gören kişi kendine güvenemiyor veya gereğini ya-pamıyacağı kanaatında ise bunu alması haramdır.
5. Lukata'yı gören kişi kendine güvenmekle beraber gereğini yapanuyacağı endişesi ve şüphesi içinde ise bunu alması mekruhtur.
Yitik mal hayvan ise, genellikle buna Lukata denmez de Dâlle denilir. Şu halde yitik mal hayvan ise buna Dâlle denilir. Hayvandan başka bir mal ise buna Lukata denilir. Fakat T a h â v î bu iki kelimenin anlamı arasında bir fark olmadığını, yitik hayvan için Lukata kelimesinin kullanıldığını ve yitik diğer mallar için Dâlle kelimesinin kullanıldığını söylemiştir. Müellifimiz birinci görüşte olduğu için yitik hayvanlar için açtığı birinci babın başlığında Dâlle kelimesini ve yitik diğer mallar için açtığı ikinci babın başlığında Lukata kelimesini kullanmıştır. Hadislerin zahiri de birinci görüşü teyid eder, kanısındayım. [1]

1- Develer, Sığırlar Ve Koyunlar İle Keçiler Dâllesî (Yitîgî) Babı

2502) Abdullah bin eş-Şıhhîr[2] (Radtyaltâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Müslümanm d âli esi (yitik hayvanı veya yitik her nevi malı) ateş alevidir.»"
Not: Bu hadisin senedinin sahSı ve râvllerlnin sıka oldukları. Zevâid'de bildirilmiştir, [3]

İzahı

D â r i m î' nin de rivayet ettiği bu hadîsin mânâsı şudur: Bir kimse bir müslümanın yitik malım kötü niyetle alırsa yâni sâhibine teslim etmek niyetiyle değil de yemek maksadıyla alırsa bundan dolayı cehennem azâbma müstehak olur. S i n d î bu hadîsi böyle açıklamıştır. Hadisteki Dâlle kelimesi yitik hayvan anlamına mü-sâid olduğu gibi yitik her nevi mal anlamına da müsâiddir. Çünkü yitik olan herhangi bir malı kötü niyetle almak haramdır. Yitik deve ve sığırın alınması bâzı âlimlerce mutlaka haram görülmüştür. Bâzı âlimler ise yalnız yitik devenin alınmasının haramlığma hükmetmişlerdir. Bunun sebebi ise bu tür hayvanların kendilerini yırtıcı hayvanların tehlikelerden koruyabilmeleridir. Bu hususla ilgili genel bilgi bu bâbm diğer hadîslerinin izahı bölümünde verilecektir. Bu duruma burada işaret etmenin sebebi şudur: Eğer hadisteki Dâlle kelimesi ile yalnız yitik deve ve sığır kasdedilmiş olsaydı, kötü niyetle olsun iyi niyetle olsun bu nevî yitik hayvanı almamanın gereğine işaret edilmiş, denilebilir. Fakat âlimlerden böyle yorumlayanı görmedim ve hadisin zahiri de buna uygun değildir. Çünkü Dâlle kelimesini yalnız yitik deve ve sığır mânâsına tahsis etmek ve koyun ile keçiyi bunun anlamının dışında tutmak hatâdır. Mamafih bundan sonra gelen hadîste geçen Dâlle kelimesini deve ve sığır mânâsına yorumlayanlar olmuştur. O hadîsin izahı yapılırken bu noktaya değinilecektir.

2503) El-Münzir bin Cerîr (bin Abriillah el-Becelî) (Radtyallâhü ankümâyûan; Şöyle demiştir:
Ben el-Bevâzîc'te babam (Cerir bin Abdullah[4] İle beraberdim. (Babamın) sığır sürüsü akşama doğru (meradan) geldi. Babam, (sürü içinde) yabancı bir sığır gördü ve ı Bu nedir? diye sordu. Ordakiler: Sığır sürüsüne İltihak eden bir sığırdır, diye cevab verdiler. El-Münzir demiştir ki; Bunun üzerine babam emretti. O sığır sürüden çıkarılıp gözlerden kayboluncaya kadar kovalandı. Sonra babam şöyle dedi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Dâlle'yi (yâni yitik hayvanı) ancak sapık bir kimse kendi malına karıştırır.»" [5]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebü D â v ûd, Nesâi ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir. Hadîsin râvîsi Cerîr bin Ab-dillah el-Bece li (Rachyallâhü anh)'m hâl tercemesi 159 nolu hadîs bölümünde geçti. Hadisin ikinci râvîsi e 1 - M ü n z i r ise onun oğludur, sıkadır. Müslim de onun hadîslerini rivayet etmiştir.
El-Bevâzîc: Musul'a bağlı eski bir şehir olup Dic-1 e nehrine yakındır. Tekmile yazarının beyânına göre bu beldede eskiden beri bir çok ilim adamları yetişmiştir. E 1 - M ü n z i r î' nin dediğine göre bu şehir bu hadîsin râvîsi olan Cerîr bin Abdi 1 1 a h (Radıyallâhü anh) tarafından fethedilmiştir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki hadisin baş kısmı meâlen şöyledir: "El-Münzir bin Cerîr: Ben el-Bevâzîc'de (babam) Cerîr ile beraberdim. Çoban (babama âid) sığır sürüsünü getirdi. Sürü içinde yabancı bir sığır vardı. Bunun üzerine babam, çobana : Bu (sığır) nedir? diye sordu. Çoban da: Bu sığır sürüye iltihak etti. Kimin olduğunu bilmiyorum, diye cevab verdi. Bunun üzerine Cerîr: Bunu sürüden çıkarınız. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, dedi:= Dâlle'yi (yâni yitik hayvanı) ancak sapık bir kimse kendi malına karıştırır.»"
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-F ¦Uâtü ve's-selâm)'in buyruğunun başında bulunan; tjjjt ve bâzı rivayetlerde olduğu gibi; fiillerini hadîs âlimleri katmak ve karıştırmak mânâsına yorumlamışlardır. Yâni yitik bir hayvanı bulan kimse bunu kendi malına katıp karıştırarak buna mâlik olamaz. Meğer ki sapık bir kimse ola. Dâll (Sapık) kimseden maksad ise hak ve doğru yoldan ayrılan kişidir. Şu halde yitik bir hayvanı bulan kimse bunu sahibine teslim etmek
niyetiyle alıp durumu usûlü dâiresinde ilân ederse bu niyetle ahp barındırmakta sakınca yoktur. Nitekim Müslim* in Zeyd bin H â 1 i d' den rivayet ettiği merfû bir hadîste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Bir Dâlle*yi (yâni yitik hayvanı) barındıran kimse durumu ilân etmedikçe dalâlettedir.»

Sindi bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Dâlle'den maksad yitik mal olabilir. Yâni hayvan olsun başka mal olsun. Hepsini kapsıyacak şekilde umumî bir mânâya yorumlanabilir. Dâlle bu mânâya yorumlanırsa hadîsin mânâsı şöyle olur: Yitik malı ancak sapık bir kimse alarak kendi malına karıştırıp buna sahip çıkar. Asıl sahibine ulaştırmak için gerekli duyuruyu yapmaz.
Alman yitik mal kendini yırtıcı hayvanlardan koruyabilen ve günlerce susuzluğa açlığa dayanabilen deve olsun, başka hayvan veya başka mal olsun hiç birisi kötü niyetle ve buna sahip çıkıp saklamak ve ilân etmemek caiz değildir.
Bir kavle göre hadîs şöyle yorumlanmıştır.
Dâlle'den maksad kendini yırtıcı hayvanlardan koruyabilen ve ot ile su ihtiyacını gidermek için uzaklara gitmeye muktedir olan yitik deve ve sığırdır. Bu yitik hayvanlar sahibine teslim edilmek üzere gerekli duyuruyu yapmak niyetiyle de olsa alınmamalıdır. Ancak sapık kimse bunları alır. Çünkü böyle hayvanı barındırmaya ge-
rek yoktur. O ergeç sahibine ulaşır. Fakat hadisteki; tjjjt fiili ba-
rındırmak değil de el koymak, malına karıştırıp buna sahip çıkma mânâsına yorumlanırsa Dâlle kelimesini deve ve sığıra tahsis etmeye lüzum kalmaz."
Tekmile yazan da bu hadîsin şerhinde şöyle der: "Bu hadis Cerir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'm görüşüne göre sığırın da deve gibi kendisini yırtıcı küçük hayvanlardan koruyabildiğine ve bu nedenle sığır yitik olduğu zaman alınmasının caiz olmadığına delâlet eder. Bunun içindir ki Cerîr (Radıyallâhü anh) yabancı sığırın kendisinin sığır sürüsünden çıkarılmasını emretmiştir. (Âlimlerin bu husustaki görüşleri bundan sonra gelen hadisin izahı bölümünde verilecektir.)
H a t t & b i de: Bu hadîs yitik bir malı almanuı meşruluğuna deiâtet eden hadîsîere muhalif değildir Çünkü Dâlie kelimesi altın, gümüş, eşya ve diğer malları ifâde etmez. Dâîle, ancak deve, sığır ve kuş gibi yitik hayvanlar anlamını ifâde eder. Şu halde kendisini tehlikelerden koruyabilen bir yitik hayvanı almamak ve sahibini buluncaya kadar serbest bırakmak gerekir, demiştir.

2504) Zeyd bin Hâlirî el-Cühenî[6] (Radtyallâkü anh)'Ğen rivayet edildiğine göre :
Bir kere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yitik deve hükmü soruldu. ResûM Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiddetlendi, yanakları kırmızüaştı ve cevaben ;
«Ondan 3&ti& ne? Onun be/aberinde (uzak yolculuğa dayanan) ayaklar ve (karnında) su tulumu vardır. Sahibi ona rastlaymeaya kadar o (hayvan kendi kendine) suya varır ve safî uzun ot yer» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e koyun - keçi yitiğinin hükmü de soruldu. Buna cevaben:
«Onu al. Çünkü o (hayvancağız) şüphesiz ya sanadır ya senin kardeşinedir ya da kürtündür» buyurdu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e lukata'nın hükmü de soruldu. Bunun üzerine Re-sûlullah şöyle buyurdu :
«Lukata'nın dağarcığını ve ağız bağını iyice tanı ve lukatayı bir yıl ilân et Eğer (bir kimse tarafından) kamtlayıcı bir şekilde vasıflan anlatriırsa (ona ver). Böylece vasıfları anlatılmazsa (yâni sahibi çıkmazsa) onu kendi malına kat»"[7]

İzahı

Bu hadîsi Buhftri, Müslim, Ahmed, Tirmi z î ve Ebû Dâvûd da rivayet, etmişlerdir. Tir mizi bunun hasen sahih olduğunu söylemiştir E 1 H â f ı z'ın beyânjna göre bu sorulan soran zât Süveyd el-Cûheni (Radıyallâ-hü anhî'dir. Taleri,. Bağa vi ve başkalarının rivâyqt ettikleri bir hadîste Süveyd (Radıyallâhü anh) bu sorulan Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorduğunu ve bu cevab-ları aldığını beyân etmiştir. Hadîste yitik deve ve yitik koyun - keçi hakkında Dâlle kelimesinin kullanılmış olması bu kelimenin yitik hayvanlar hakkında kullanıldığım teyid eder. Çünkü hadîsin son kısmında ayrıca Lukata'nın yâni yitik hayvan dışında kalan diğer yitik malların hükmü sorulmuştur.
Yitik bir maiı almanın meşru kılınmasının asıl amacı bunun zayi olmasını önlemek ve sahibine ulaştırmaktır. Deve uzun yolu katet-meye günlerce susuz kalmaya dayandığı gibi kendini yırtıcı hayvanlardan koruma gücüne sahip olduğu için yitik iken alınmasının gereksiz oiduğu bildirilmiş ve gerekçesi de açıklanmıştır.
Hiza: Deve ayağı anlaımnadır. Sîkâ da su tulumudur. Burda devenin karnı mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü deve birkaç günlük ihtiyacı karşılayabilecek kadar suyu bir defada içebilir. Bu nedenle onun karnı su tulumu gibidir
Yitik koyun ve keçiye gelince bu zayıf hayvan uzun süre yemsiz ve susuz yaşıyamadığı gibi kendisini yırtıcı hayvanlardan da koruya-muz. Bu nedenle yitik koyun ve keçinin iyi niyetle alınması ve ba-nndırılınası meşru kılınmıştır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selAm) yitik koyun ve keçi ile ilgili soruyu cevablarken şunu buyurmak istemiştir: Yitik koyun ve keçiyi sen alır, ilân edersin. Buna rağmen sahibi çıkmazsa sana aittir. Sen almaz da müslüman kardeşin alırsa ona aittir. Yâni o da senin gibi usûlü dâiresinde ilân ettiğine rağmen sahibini bulamazsa onun olmuş olur (Hadîsteki kardeş kelimesi yitik hayvanın sahibini ve başka müsîümanı kapsar.) Şayet ne sen ne de kardeşin almazsa koyun kurt'un ve benzeri yır-
tıcı hayvanın yemi olmuş olur. Bu son cümle yitik koyun ve keçiyi almanın meşruluğunun hikmetini beyân eder.
Lukata'nın hükmü de hadisin son kısmında beyân buyuruluyor. Bu fıkrada geçen Ifâs: Azığının konulduğu dağarcıktır. Bu, deriden, ağaçtan ve başka şeyden mamul olabilir. Burda kasdedilen mânâ içinde yitik malın bulunduğu torba ve benzeri her hangi bir şeydir. Vikâ da dağarcık, kese ve torbanın ağzının bağlanmasında kullanılan bağdır. Lukata'nın hükmünün beyân buyurulduğu fıkrada içinde yitik malın bulunduğu torba ve benzerî şeyin ve ağız bağının, yitiği alan kişi tarafından iyice tanınması, bilinmesi ve bellenmesi emrediliyor ki, yitik mala sahip çıkacak kimselerin bunu doğru veya yanlış tarif ettikleri onun tarafından iyice bilinebilsin. Ayrıca yitik malın bir yıl süre ile ilân edilmesi emredilmiştir. İlân edilirken yitik malın evsâfı ilân edilmiyecektir. Sâdece bir yitik malın bulunduğu ve kaybedenlerin falan kişiye baş vurmaları münâsip vâsıtalarla halkın toplandığı yerlerde, camilerin kapılarında ve yitik malın bulunduğu semtte ilân edilecektir. Bu husus aşağıda tekrar anlatılacaktır. Yapılan bir yıllık ilân neticesinde yitik malın evsâfını beyân etmek suretiyle sahibi olduğunu kanıtlayacak kimse çıkarsa mal ona verilecektir. Sahibi bulunmadığı takdirde malın yitiği bulan kimseye âid olduğu ifâde buyurulmustur. [8]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Yitik deveyi alıp barındırmak caiz değildir. Sahibi bulununcaya kadar onu serbest bırakmak gerekir. Mâlik, Evzâî ve Şafîî' nin kavli böyledir. Hanefî ler'e göre yitik deveyi almak mekruhtur. Yâni sahibini buldurmaya çalışmak ve ilân etmek üzere bunu barındırmak mekruhtur.
El-Leys bin Sa'd ise: Yitik deveyi köylerde ve meskun sahalarda bulan iyi niyetli kimse alır. Fakat sahrada bulursa alamaz, demiştir. Mâlik ve Şafîî' den birer rivayet de böyledir. Hanef îl er' den de bu kavil rivayet olunmuştur.
Şafii âlimler: Yitik deve köy ve şehirden uzak yerlerde görülürse muhafaza edilmek üzere hâkim veya başkası onu alabilir. Fakat mülkiyetine geçirmek niyetiyle alıp götürmek haramdır. Şayet yitik deve köyde bulunur ise usûlü dâiresinde ilân etmek ve buna rağmen sahibi çıkmadığı takdirde mülkiyetine geçirmek niyetiyle bunu almak caizdir. En sahih kavil budur, demişlerdir.
Tâvûs, Evzâî, Hanefîler ve Mâlik'in bâzı arkadaşları: Yitik sığır, yitik deve gibidir, demişlerdir. Mâlik ve Ş â f i i ise: Yitik sığır tehlikeli bir yerde ise yitik koyun hükmündedir. Aksi halde yitik deve hükmündedir, demişlerdir. Başka görüşler de vardır.
2. Yitik koyun ve keçiyi gereği yapılmak üzere almak caizdir. Cumhur ve Hanbelîler bu hadîsi delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Tekmile yazarı bu konu hakkında özetle şöyle der;
"El-Leys bin Sa'd'in kavline ve bir rivayetinde Ah-m e d' in kavline göre yitik koyun ve keçiyi ancak devlet yetkilisi alabilir. Kişiler alamaz. Bu hadîs bu görüşü reddeder.
Bâzı âlimler: Yitik koyun ve keçiyi meskûn sahada almak caiz değildir. Fakat çölde, dağda ve benzeri yerde almak caizdir, demişler ise de bu hadis bu görüşü de reddeder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle bir aynım yapmaksızın alınmasını emretmiştir. Eğer meskûn saha ile çöl ve dağ arasında bir fark bulunmuş olsaydı Resûl-i Ekrem t Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu durumu soru sahibine soracaktı veya olan farklılığı belirtecekti. Kurt meskûn sahalarda bulunmaz, ancak çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulunur, denemez. Çünkü koyun ve keçinin bu gibi yerlerde kurt'a âid olması köy ve şehirlerde kurttan başkasına âid olmamasını gerektirmez. Yâni bu gibi yerlerde çalınma gibi tehlikeler mevcuttur. Diğer taraftan sahibi meçhul yitik mal çölde olsun köy ve şehirlerde olsun Lukata hükmüne tâbidir.
Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Çünkü o ya senindir, ya senin kardeşinindir veya kürtündür» buyruğunun zahirine göre yitik koyun ve keçiyi bulan kimse bundan yararlanabilir. İbn-i Kudâme bu konu hakkında özetle şöyle der:
Yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimse dilerse (evsâfını ve alâmetlerini tesbit ettikten sonra) hemen yiyebilir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafîî ve

başka âlimler böyle hükmetmişlerdir. İbn-i Abdi'1-Berr: Tehlikeli yerlerde rastlanan yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimsenin (bunun evsaf ve alâmetlerini tesbit ettikten sonra) hemen yemesinin câizliği üzerinde âlimler icnıâ etmişlerdir. Bu hükmün dayanağı ise ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-
selâm) 'in: «O ya senindir, ya kardeşinindir veya kürtündür» mealindeki buyruğudur. Çünkü bu buyrukta hayvancağız, bulana âid kılınmış ve bulan kimse ile kurt eşit kılınmıştır. Sonra hayvan sahibi için en kârlı iş budur. Çünkü hayvancağız hemen boğazlanıp yenmezse bakım ve beslenmesi sorunu doğar. Hayvanın uzun süre elde tutulup bakım ve yem masrafı bazen hayvanın değeri kadar bir meblâğ tutar» İlerde sahibi çıktığı zaman icâbında hayvanın değeri kadar masraf ödemek durumunda kalabilir. Fakat bunun alâmet ve evsâfı tesblt edilip kıymeti de takdir edildikten hemen yenilmesi ve bahâsının sahibine teslim -edilmek üzere muhafaza edilmesi en kârlı yoldur, demiştir.
Yitik koyun ve keçiyi (evsâfı bellenip değeri takdir edildikten sonra) hemen yemenin câîzliği hususunda bu hayvancağızı çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulmak ile şehirde bulmak arasında bir fark yoktur. Fakat Ebû Ubeyd, Şâfiîler ve tbnü'l-Münzir: Bunu şehirde bulan kimse satabildiği için yiyemez. Satıp da bedelim muhafaza etmesi gerekir. Fakat çölde bulan kimse satma imkânına sahip olmadığı için yiyebilir, demişlerdir- Cumhurun görüşü ilk görüştür. Cumhurun delili hadîste bir kayıtlama»!?* olmayışıdır. Ayrıca sahrada yiyiîmesi helâl olan bir şeyi şehirde yemek de helâldir.
İbn-j K udâme sözlerine devamla şöyle der : : Yitik koyun ve keçiyi bulan kimse yukarda anlatıldığı şekilde düerse bunu kesip yiyebildiği gibi dilerse bunu kendi malından besler karşılıksız olarak bakar ve mülkiyetine geçirmez. Sahibi çıkınca ona teslim eder. Bulan kişi şayet ilerde hayvan sahibinden +,ah-sil etmek üzere hayvanın bakım ve yem masrafını tesbit edip hu durumu şâhidlerle tevsik eder ve sonra hayvan sahibi bulunursa, ara-lan masraflar hayvan sahibinden tehsil edilebilir? Bu hususta iki rivayet vardır. Bir rivayete göre anılan masraf tahsil edilebilir Diğer rivayete göre tahsil edilemez. İkinci görüş Ş âb î ve Şafiî1 nin kavlidir. Bunun gerekçesi de şudur: Hayvanın bakım ye yemi her gün tekrarlanır. Bazen hayvanın değeri kadar masraf olabilir. Bu itibarla yitik hayvancağızı bulan kişinin bunu derhal satıp bedelini muhafaza etmesi veya bedelini takdir ^e tesbit ettikten sonra boğazlayıp yemesi ve bedelini sak)aması hayvan sahibi için daha kârlıdır.
Titik koyun veya keçiyi bulan kimsenin üçüncü bir yolu bunu satıp bedelini muhafaza etmesidir. Satış işini bizzat yapabilir. Ş â-f i i * nin bâzı arkadaşlarına göre satış işini ancak devlet yetkili-
sinin izni ile yapabilir. Cumhurun görüşüne göre devlet yetkilisinden izin almaya gerek yoktur," Tekmile1 den naklen verilen t fe n-i K-udâm s'rnn sözü bitti.
3. Lukata'yı, yâni yerde bulunan ve sahibi meçhul para ve diğer eşyayı iyi niyetle almak caizdir. Alman mal az olsun çok olsun bir yıl ilân edilir. Sahibi çıkarsa ona verilir. Sahibi çıkmazsa bulana helâl olur. Bulan kişi bunun yâni bulduğu malm alâmetlerin i ve evsâfını iyice bellemek zorundadır.
Üçüncü maddede belirtilen hükümler hakkında gerekli geniş bil-gi bundan sonra gelen 2. bâbta rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde verileceğinden oraya, müracaat ediJT*ıeRl

2505) Iyâz bin Himâr (Radıyallâkü ank)sâea rivayet edildiğine göre
Resulullah (SaHallahü Aleyhi ve SeUem) şöyte
«Kim bir lukata (yitik mal) bulursa âdil bâr veya MÜ ilri şâînid kutsun. Sonra bulduğu malı değiştirmesin ve (yitik mal bulduğunu) gizlemesin. Eğer lukata'nın sahibi gelirse öncelikle buna âid sahibidir, Sahibi gelmezse (yâni çıkmazse) Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Ebû D&vûd-l Tayâlisi, Hesaî, Beyhak!, ve :T a h & v t. da. Rivayet Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Tutulacak âdil şâhid sayısının bir veya iki olduğuna dâir tered-düd, râvi'ye âiddir. Ahnıed ve Tahâvî1 nin rivayetlerinde bu tereddüd durumu yoktur. Oralardaki rivayette iki âdil şâhid'in tutulması emredilmiştir. Lukata'ya âid tutulacak şâhidlerin hangi hususlar için tutulacağı hususunda bir kaç görüş vardır:
1. Kişi sâdece bir lukata bulduğuna dâir şâhidler tutacak. Fakat bulduğu malın evsâfını açıklaimyacaktır ki, herhangi bir yalancı kimse haksız yere bu mala sahip çıkmasın.
2. Kişi bulduğu malın tüm evsâfını tesbit etmek için şâhidler tutacak ve bütün vasıfları şâhidlere anlatacak ki günün birinde ölürse vârisleri o malda tasarruf etmesin, kendisinin malı olduğunu sanmasınlar. Şâfiîler'in bir kısmına göre kişi, bulduğu malın bâzı vasıflarını şâhidlendirecek ve bâzı evsâfını gizli tutacaktır. N e v e v i : En sıhhatli görüş budur, der. [9]

2- Lukata Babı

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Lukata yâni yitik mal bulan kimse bunu alınca durumu şâ-hidlerle tesbit etmelidir. Şâhid tutmaya âid hadisteki emrin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Hanefiler'e göre, kişinin bulduğu malm onun yanında emânet sayılıp kusur ve ihmâli olmadıkça zayiinden ve helak olmasmdan sorumlu tutulmaması için şâhid tutmuş olması şarttır. Eğer şâhid tutmamış ise mal onun yanında helak olursa veya zayi olursa kusur ve ihmâli olsun veya olmasın mal sahibi çıktığında bunu ödettirir. Kişi yitik malı sahibine teslim etmek üzere iyi niyetle aldığını, fakat şâhid tutmadığını söyler ve mal sahibi de onu doğruîarsa bu takdirde kişi o malın helak veya zayiinden sorumlu değildir. Şu halde bir adam yitik bir mal bulup yerden alır da durumu şâhidlendirmez ve sonra henüz sahibi bulunmamış iken adamın kusuru olmaksızın mal helak veya zayi olur. Sonra sahibi çıkar ve adam durumu anlatır. Mal sahibi de adamın iyi niyetle malı götürdüğünü doğruîarsa adama malm değerini ödettiremez. Şayet mal sahibi adamı yalanlarsa Ebû Hanife'ye göre malı tazmin ettirir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre adam, bulduğu malı sahibine iade etmek niyetiyle aldığına yemin ederse ödetme durumu kalmaz.
b) Ş â f i i' ye göre kişinin yitik mal bulduğunu şâhidlendir-mesi vâcibtir. Şafii, hadisin zahirini tutmuştur. Bir de şu durum vardır: Adam şâhid tutmaymca görünüşte adam malı kendi nefsi için almış olur.
c) Mâlik, Ahmed ve meşhur kavlinde Şafii: Şâhid tutmak müstehabtır. Hadîsteki emir müstehablık içindir. Çünkü yitik mal bulmaya âid sahih hadîslerde şâhid tutma emri yoktur. Bu hadîslere bakılınca' burdaki emrin müstehablık için olduğu kanaati hâsıl olur, demişlerdir.
Hattâbi: Bu hadîsin şâhid tutma emri eğitim ve irşad anlamını taşır. Şâhid tutma emrinde iki hikmet vardır. Birisi şudur: Şâhid tutulmadığı takdirde nefis ve şeytan yitik malı götüren adamın kalbine vesvese sokabilir. Adam malı götürürken iyi niyetle götürmüş olduğuna rağmen sonra nefis ve şeytan kendisini iğfal edebilir ve hiyânete sürükleyebilir. Adam şâhid tutmuş ise böyle bir tehlike endişesi olmaz. İkinci hikmet de şudur: Adam aniden ölebilir. Mirasçıları da bunu onun öz malmdan sayarak bölüşme iddiasında bulunabilirler. Şâhid tutulmuş ise böyle bir tehlikeye yer kalmamış olur.
2. Hâdevüer hadisin «Mal sahibi gelmezse artık o, Allah'ın malıdır» cümlesini delil göstererek: Bir yıl süre ile usûlüne uygun olarak ilân edilmesine rağmen sahibi çıkmayan yitik mal, bunu bulan kimsenin fakir olması kaydı ile mülkiyetine geçer. Bulan kimse fakir değilse yitik mal onun mülkiyetine geçmez. Çünkü Allah'ın malını ancak sadakaya muhtaç kimseler alabilir, demişlerdir. Bu hususlaki ilmî görüşler bundan sonra gelen iki hadîsin izahı bölümünde verilecektir.
Hâl Tercemesi
Hadisin râvîsi lyâz bin Hİmâr bin Ebl Himâr bin Naciye el-Mücâşiî (R.A.) Basra'da ikamet eden sahâbilerdendir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvîîeri ise Abdullah bin Eş-Şıhîr'İn oğullan Mutarrif ile Yezîd'dir. Başka râvîîeri de vardır. Onun hadîslerini dört sünen sâhibleri ve Müslim rivayet etmişlerdir. Buhârî de el-Edeb'de onun hadîslerini rivayet etmiştir, (Tekmile : C- 3, Sah. 142)

2506) SüveycI hin GafeJe (RadıyaUâhü anhyden-. Şöyle demiştir:
Bir kere ben Zeyd bin Sûhân ve Selmân bin Rebîa (Radıyallâ-hü anhümâ) üe beraber (savaşa) çıktım. Nihayet hm el-U^eyb*de olduğumuz zaman ben yitik bir kamçıya yerde bulup aldım. £eyd üe Selmân bana: Onu at, dediler, Ben (atmaktan) îmttaâ $ttim. Sonra Medîne-i Münevvere'yft vardığımız zama^ ben Üfoey hin. Kâ'b (Radı-yallâhü anhü'm yanma ıranp durunnu »na ajnlflitftj.m. Übı^y şftyle $ed* c
Sen isabet ettin, Resûlnllah (Sallallabü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken ben yerde yüz dinar bulup aldım ve tmrmn Mi^Tnü*?** İResftl-î Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'9 satfdM**^ O-,
bir yıl Chalkm. toplandığı yerlerde) illftın ©t» buyurdu. Bent de onu bir yıl ilân ©ttim. Fakat onu bile** hiç' kimseye rastlamadım. Sonra ResûM Ekrem (SallaUahü Aleyhi v& Sellem)'^ sorüSam»- O*

(bir yıl daha) ilân et» buyurdu. Ben de îbir yıl daha) îlftn ettim. Fakat onu bilen kimseyi bulamadım (Durumu tekrar arz edince) Eesûl-i Ekrem şöyle bıryürdıı s
Bu (para)nın kesesini, ağız bağım v% sayısını hıfset 'belle). Sonra bir yıl (daha) ilân et. Eğer bunu bilen bir kimse gelir (de sa-yısını, kesesini ve ağız bağını doğru tarif eder) se keseyi $na ^er. Bunu bilen kimse gelmezse hv. senin malının ?bir kazanç) yolu gibidir, fYâni sana âiddir.)"

2507) ZeyĞ bin HâİId eî-Cühenî {Radtyâtlâkü ûnftyâen rivayet edîî-ne göre:
tukata (yitik mal) hükmü Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem>se soruldu. BesûM Ekrem şöyle buyurdu;
i bir yıl ilân et Eğer (sahibi olduğu bildirilecek bir şe~ Kilde) evsâfı anlatılırsa bunu ver. Şayet (anılan şekilde) evsâfı an-I&dlmtfzsa bunun ifâsını (kapağını, ağız bağını) ve vıâsını (kah, torba, dağarcık, kese ve hurç gibi içinde bulunduğu zarfını) hıfzet (belle). Sonra bunu ye. Daha sonra sahibi (kamtlayıcı bilgi ile) gelirse bunu ona Öde. [10]

İzahı

i ü v s y d CBadıyallâhü anh) 'm hadîsini Kütüb-İ Sitte sahipte Tahâ^î ve E b û Davudi T a y â 1 î s î de ri~ yâyet etmişlerdir- T i r m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Hadîs metni bâzı rivayetlerde kısadır
Hadiste geçen el-Uzeyb, Küfe ye bir ko^gefe mesafede bu-!uzmn bir çayın ismidir Bu çayın B s a î T «j *r î\ m kabîk-¦îine âid olduğu Tekmile'de jfâde edilmiştir Sâny^ ™ fmâfc *,e ismi geçen iki arkadaşının bir savaşa gittikleri ?© bu seferde S û -y « y d in yitik kamçıyı aldığı E b û D ¦% t % Û un rivayetin-^e belirtilmiştir. Tine E b û Dâvûd'an rivayetinde S ü -7 ^ y d' in savaştan dönüldüğünde Ha^ca gitt^i ^e tou vesile ife Msdinei Münevvere görüşüp ondan bu hadîsi rivayet ettiği ifââe edilmektedir.
Bu hadîsin zahirine göre yitik malın üç yıl müddetle ilân edilmesi gereklidir. Fakat E b û Dâ ?Ad ile E b *â Dirûd-i Tayâl' si nin rivayetlerinde râvi Seleme b \ n Kh -9 y 1 üı su üâvesi cardır
«Ve Seleme dedi ki: Ben pek bilemiyorum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Übey bin Kâb'a) ¦ «Bunu ilân at» sözünü Üç defa mı bir defa mı söyledi?»
Gerek Seleme' nin bu sözü ve gerekse Z e y d bin H â 1 i d (Radıyallâhü anh)'ın 2507 ve 2504 nolu hadîsleri karşısında fıkıhçılar yitik malın bir yıl ilân edilmesinin yeterli olduğuna hükmetmişlerdir.
Z e y d (Radıyallâhü anh)'m hadisini Buhâri, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Tahâvi, ve B e y h ak; de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste, yitik malm bir yıl ilân edilmesi ve bundan sonra sahibi çıkmadığı takdirde bulan tarafından yiyilmesi emredilmiştir. Fakat daha sonra sahibi çıkarsa yine ona ödeme yapılmasının gerekliliği ifâde buyurulmuştur. [11]

İki Hadîsin Fıkıh Yönleri Ve Âlimlerin Konuya İlişkin Görüşleri

1. Lukata'yı yâni yitik malı gereğini yapmak üzere yerden alıp götürmek caizdir. Buna dâir şer'i hükümler bu kitâbm girişinde anlatıldı.
2. Alman lukatanın sahibini bulmak için ilân yapmak gereklidir. İlân şöylece gerçekleştirilir : Yitik malm bulunduğu yerde, çarşıda, caddelerde, camilerin önünde ve halkın toplandığı benzeri yerlerde "Kimin bir şeyi kaybolmuş ise bana müracaat etsin. Çünkü benim yanımda yitik bir mal vardır" şeklinde ilân yapılır.
3. İlk hadisin zahirine göre ilân süresi üç yıldır. Son hadis ise ilân süresinin bir yıl olduğuna delâlet eder. Yukarda da işaret ettiğim gibi ilk hadisin râvîsi Seleme ilânın bir defa mı üç defa mı yapılmasının emre d il d iğin i pek bilemiyorum, demiştir. Ebû D â v û d ' un diğer bir rivayetine göre Seleme:
Su = Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Übey bin Kâ'b'a «Bunu bir yıl süre ile ilân et» diye üç defa verdiği emirleri bir yılda mı üç yılda mı verdiğini pek bilemiyorum" demiştir. Yukarda da kısaca belirttiğim gibi gerek muhtelif rivayetlerde bulunan ve Seleme' nin tereddüdünü ifâde eden bu ilâve ve gerekse Z e y d (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri muvacehesinde fıkıhçılar ilân süresinin bir yıl olduğu yolunda ittifak halindedir, denilebilir.
Bu hükümle ilgili olarak Tekmile yazarı özetle şöyle der: "Nevevi : Yitik malın bir yıl ilân edilmesinin yeterliliği üzerine âlimler ittifak halindedir. Hiç birisi üç yıl ilân edilmesinin gerekliliğine hükmetmemiştir. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in ilânın üç yıl süreyle yapılmasının gerekliliğine hükmettiği rivayet olunmuş ise de bu rivayetin sabit olmadığı umulur, demiştir. İbnü'l-Münzir de Ömer (Radıyallâhü anh)'-den üç yıl, bir yıl, üç ay ve dört gün ilân edilir, şeklinde dört rivayet nakletmiştir. îbn-i Hazm da Ömer (Radıyallâhü anh)'den dört ay ilân edilmesi şeklinde beşinci bir rivayette bulunmuştur. Bu muhtelif rivayetleri yitik malm büyüklüğüne ve küçüklüğüne hamletmek mümkündür.
İlân süresi hakkındaki ilmi görüşler .-
a) Hanefî mezhebinin fetvaya esas olan görüşüne göre mal sahibinin yitik malını arıyacağı umulan sürece ilân yapılır. Aramadan vazgeçtiği kanaati hâsıl olunca ilâna son verilir. Yaş meyva ve yiyecek maddeleri gibi pek dayanamayan maddeler ise bozulması endişesi duyuluncaya kadar ilân edilir. Bu endişe belirince ilâna son verilir. Ebû Hanîfe' den yapılan bir rivayete göre yitik mal 10 dirhemden az ise birkaç gün ilân edilir. Yitik mal 10 dirhem veya daha fazla ise bir yıl ilân edilir.
b) Mâlikîler'e göre yitik mal önemli ise meselâ 10 dinardan fazla ise bir yıl ilân edilir. Bir dinar veya daha az bir şey ise birkaç gün ilân edilir. Değeri bir dirhemden az ise veya sahibi tarafından aranmıyacağı kanaati hâsıl olan baston, kamçı az mikdar-da kuru üzüm gibi bir şey ise ilâna gerek yoktur. îlân edilmeden yeyilebilir. Ancak sahibi çıktığı zaman ona verilir veya değeri ödenir.
c) Ş â f i î 1 e r yitik malı büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre ayrı hükümlere bağlamışlardır. Kıymetli olan yitik mal bir yıl süreyle ilân edilir. Pek değeri olmayan yitik mal daha az bir süre ilân edilir. Pek değeri olmayan malın ölçüsü bir rivayette bir dinar, diğer bir rivayette dinarın dörtte biri, başka bir rivayette bir dirhemdir. Şafii mezhebinin en sıhhatli görüşü şöyledir: Kişinin, kaybettiği malı için uzun boylu üzülmediği sanıldığı takdirde onun aramaya son verdiği kanaati hâsıl olan bir süreyle ilân yapılır. N e -v e v î : Kişinin bulduğu yitik mal pek önemsiz değil ise ve bulan şahıs bunun sahibi çıkmadığı takdirde yemek niyetinde ise bir yıl süreyle ilân edilmesinin vâcibliği üzerine tüm müslümanlar icmâ etmişlerdir. Yitik bulan kişi bunu sahibi için hıfzetse bile yine ilân etmesi gereklidir. Çünkü ilân etmediği takdirde sahibi malının nerede ve kimin yanında olduğunu nasıl bilecektir. Pek önemli olmayan mal için yapılacak ilân süresine gelince o değerde bir yitik mal örf ve âdete göre ne kadar zaman aranıyorsa o kadar süreyle ilân edilmesi gereklidir. Yukardaki hüküm değeri olan mallar hakkında* dır. Bir tane kuru hurma, kuru üzüm gibi kıymetsiz bir şey bulan şahıs bunu ilân etmeden de yiyebilir,
Hanbeliler'e göre yitik mal bir dirhem veya daha fazla ise ya da bu değerde bir mal ise bir yıl ilân edilir. Fakat bir parça ekmek, bir tane kuru hurma, değnek, bez parçası gibi önemsin bir şey ise ilân edilmeyebilir ve ilân edilmeden onda tasarruf adi-lebilir.
4. Yitik malı bulan kimse bizzat ilân işini yürütür. Yâni devlet yetkilileri aracılığıyla ilân etme zorunluğu yoktur. Kişi, ilân için başka kimseyi de görevlendirebilir. Bu işi ücretsiz yapacak kimseyi bulamadığı takdirde ücreti kendisine âid olmak üzere ücretle adam tutar. Tuttuğu adama ödediği ücret Ahmed, Şafiî ve rey ehline göre kendisine aittir. Mal sahibine âid değildir. E b ü * 1 -Ka t tâb'a göre adam bulduğu malı sahibine ulaştırmak üzere ahp bu niyetle hıfzederse sahibini bulduğu zaman ilân masrafım ondan alabilir. İbn-i Akil1 den de böyle bir kavil rivayet edilmiştir.
5. Yitik malın kabı, ağız bağı ve miktarı gibi alâmetleri onu bulan şahıs tarafından bellenir. Bunu bellemeye âid emrin hikmeti bulan şahsın bunun alâmetlerini unutmaması ve buna sahip çıkacak kimselerin doğru veya yalan söylediklerini tesbit etmesi ve
bilmesidir. Bu hükme âid "Belle, tanı" cümlesi yerine bâzı rivayetlerde"Hıfzet, sakla" cümlesi bulunmaktadır. 8u iki cümlenin anlamlan birbirine yakın olmakla beraber aralarında bir farklılık vardır. Birinci cümlede yitik malın sayısının, kabının ve ağız bagmm tanınması, bellenmesi ve unutulmaması emredilmekte-dir. İkinci cümlede ise bunların muhafaza edilmesi vs saklanması emredilraektedir. Şu halde bunların hem îyice bilinip bellenmesi hem de saklanması gereklidir. Yitik malın sayısı saklanmalı ve bulan kişinin malına karıştırılmamalıdır. Onun kabı ve ağız feaği gibi alâmetleri de saklanmalı ve. atılmamalıdır. Bu hükme âid emir, âlimlerin ekserisine göre vâciblik içindir. Yâni yitik mal bulan kimsenin anılan alâmetleri bellemesi ve saklaması vâcibtir. Bâzı âlimlere göre bu emir mendubluk içindir. Diğer bir kısım âlimlere göre yitik mal yerden alınırken ba alâmetleri bellemek vâcibtir. Daha sonra da bu bilgiyi korumak müstehabtır.
6. Yitik malın sahibi olduğunu iddia edip evsâfını doğru anlatmak suretiyim kanıtlayıcı bilgi verene mal verilir. Kuudısinden şâ-hidler istenmez. Mâlik, A h1 m e d , Dâvûd, elLeys bin S a' d ve BulUr İ'ye göre anlatılan adama malt teslim etmek vâcibtir. Şahid getirmeye zorlanamaz.
Hanef ilör, Şafii ve Cumhur'a göre yitik malın evsâfım doğruca anlatan kişinin bu malın sahibi olduğuna kanaat getirildiği takdirde malı bulan

kişi bundan şâhid istemeden malı verebilir Fakat vermeye mecbur değildir. Gerektiğinde malın kendisine âid olduğunu şâhidlendirmdsini isteyebilir. Bu grubtaki âlimlere göre hadîsteki: "Malı öna ver" mealindeki emir mübahhk içindir. Yâni malı ona verebilirsin. Veya bu emir rnendubluk içindir. Yâni malı ona vermen iyidir.
7. Yitik mal bulan kişi zengin olsun fakir olsun emrolunan sürece ilân ettikten sonra mal sahibi çıkmazsa malı mülkiyetine geçirebilir ve yiyebilir. Çünkü ilk hadîs râvîsi Übey bin Kâ'b (Radıyallâhü anh) Ensâr-î Kirâm'ın zenginlerinden idi. Resûlullah (Aleyhi's-^salâtü ve's-selâm) bu hadîste anılan dinarları ilândan sonra mülkiyetine geçirmesini emretti. Şafii, Ahmed ve bir rivayetinde Mâlik böyle hükmetmişlerdir.
Hanefîler ise: Yitik mal bulan şahıs zengin ise yitik malı mülkiyetine geçiremez. Sahibi çıkmadığı takdirde fakirlere sadaka olarak vermek durumundadır. Fakat bulan şahıs fakir ise mülkiyetine geçirebilir, demişlerdir. Hanefîler bu hadîse cevaben ; Übey (Radıyallâhü anh) o günlerde zenginlerden değildi, fakirdi. Nitekim Buhâri ve M ü s I i m' in E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre;
—«Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişeme^siiitiz»[12]/ âyeti inince E b û T a 1 h a (Radıyallâhü anh) : "Rabbımızın malımızın bir kısmını harcamamızı istediği kaııaatma vardım. Yâ Eesülallah sen şâhid ol. Ben Berinâ arazîmi Allah İçin verdim, dedi. Bunun üzerine Besâîui-îah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ı «Bunu yakınlarına ver,» buyurdu. Ebû TaSha da bunu Hassan bin Sabit ile Übey bin Kâ'b'a tahsis etti."
Bu hadîs Übey (Radıyallâhü anh) 'in o esnada fakir olduğuna delâlet eder. Muhtemelen bundan bir süre sonra Übey zenginleşti.
8. Yitik mal bulan kimse ilândan sonra sahibi çıkmazsa malı mülkiyetine geçirir de daha sonra mal sahibi çıkarsa mal sahibine verilir. Cumhur : Mal duruyor ise aynen iade edilir. Harcanmış ise bedeli ödenir, demiştir. Zeyd bin Hâlid (Radıyallâhü anhl'm hadisi bunun en açık delilidir.
Mâlik ve Dâvûd: Çölde bulunan koyun ve keçinin sahibi çıkmadığı için bulan kişi tarafından yiyildikten sonra sahibi çıksa bile artık bir hakkı olamaz, diyerek 2504 nolu hadîsi delil göstermişler ise de 2507 nolu hadîs onların görüşünü reddeder. Bu itibarla kuvvetli görüş cumhurun görüşüdür." (Tekmile'den özetlenerek alman bilgi bitti.) [13]

3- Farenin (Deliklerden) Çıkardığı Malı Alıp Götürmenin Hükmüne Âit Bâb

Kavilerin Hâl Tercemeleri
Übey bin KâT> (R.A.)'ın hâl tercemesi 104., Zeyd bin Hâlid (R.A.)'m hâl tercemesi 945. ve Süveyd bin öafele (R.A.Vm hâl tercemesi 1801. hadîs bölümünde geçti.
2506. hadîste ismi geçen Zeyd bin Suhân (R.A.) bin Hucr bin el-Hâris el-Abdî Ebû Süleyman hakkında el-Hâfız, el-îsâbe'de beyân ettiğine göre İbnü'I-Kelbî: O, Resûl-I Ekrem (S.A.V.)'e yetişen bahtiyar sahâbilerdendir, demiştir. İbn-i Abdi'l-Ber ise : Onun sahâbîliğmi bilmiyorum. Fakat Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in zamanına yetişmiş, çok faziletli büyük bir insandır, demiştir. El-Mamer bin el-Müsennâ'nın beyânına göre bu zât sahâbilik şerefine ermiştir. Bu zât Kadisiye savaşma katılmış ve kolu şehid olmuştu. Cemel olayında katledildi.
Aynı hadîste ismi geçen diğer zât Selmân bin Rebîa bin Yezîd bin Ömer el-Bâhîlî (R.A.), Selmânü'l-Hanbel ismi ile tanınmıştır. Bir kavle göre bu zât da sahâbîlerdendir. Kendisi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den ve Ömer bin el-Hattâb'-dan rivayette bulunmuştur. Râvlleri ise Süveyd bin Ğafele, Ebû Vâil. Ebû Mey-sere ve başka zâtlardır. EI-İclî onun hakkında : O, tabîîlerin büyüklerinden olup sıka zâttır, demiştir. İbn-i Sa'd da onu Küfe ehlinin tabiilerinden ve birinci tabakadan saymıştır, tbn-i Hibbân da onu tabîîlerin sikalarından saymıştır. Müslim onun hadîslerini nakletmiştir. (Tekmile: C. I, Sah. 81)

2508) EI-Mıkdâd bin Amr (Raâtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi bir gün büyük abdestini bozmak için el-Bakî mezarlığı dolaylarına gitti. Halk (o dönemde az ve kuru yemek yedikleri için) iki üç günde ancak bir defa büyük abdest bozmaya gider ve deve kığısı gibi büyük abdest yapardı. Sonra kendisi bir harabeye girdi ve büyük abdestini yapmak için oturmuş iken baktı ki erkek büyük bir fare yerdeki bir delikten bir dinar çıkardı. Fare o deliğe girip bir dinar daha çıkardı. Sonra böylece on yedi adet dinar çıkardı. Daha sonra kırmızı bir bez parçasının kenarım delikten çıkardı.
Mikdâd dedi ki: Sonra ben o bez parçasını çektim. Onun (yâni bezin) içinde de bir dinar buldum. On sekiz adet dinar tamamlandı. Ben bunlarla (harabeden) çıktım ve bunları Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in huzuruna getirip durumu O'na arz ettim. Sonra: Bunların sadakasını (yâni humus—beşte bir— hakkını) al. Yâ Resûlullah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana):
— «Bunları götür. Bunda sadaka (humus) yoktur. Allah bunu sana mübarek eylesin» buyurdu. Sonra i
— «Bunları elinle delikten çıkarmış olabilir ((mi)sin?» buyurdu. Ben:
— Sana hak (din) ile ikramda bulunan (Allah)'a yemin ederim ki hayır (Elimi deliğe sokmadım), dedim.
Râvî demiştir ki: Mikdâd ölünceye kadar bu dinarların sonu gelmedi. (Yâni bitmedi.)" [14]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da Harâc, Fey, ve İmaret kitabının Rikâz babında rivayet etmiştir. Hadiste geçen Baki'in Habhaba bakî'i olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. Yâni hâlen Mescid-i Nebevi' nin yakınında bulunan ve bir çok sahâbî'nin yattığı meşhur Bakî mezarlığı değildir. En-Nihâye'de beyân edildiğine göre Bakîu'l-Habhaba Medine-i Münevvere dolaylarında bulunan bir semtin ismidir. Hadiste belirtildiği gibi bunun bir kısmı mezarlık idi. Mikdâd (Radıyallâhü anh) 'in mezarlıkta büyük abdest yaptığı şeklinde yanlış bir şey hatıra gelmesin. Çünkü kendisinin de belirttiği gibi o bir harabede ab-destini bozmuştur.
Hadîste geçen diğer bâzı kelimeleri açıklayalım:
Ba'r: Deve kığısıdır. O dönemdeki insanlar maddî sıkıntıdan az ve kuru yemek yedikleri için iki üç günde ancak bir defa dışarı çıkma ihtiyacını duyarlardı ve büyük abdestleri deve tersine benzerdi.
Çühr: Yerdeki delik anlammadır. Genellikle yılan, fare ve haşarat deliklerinde kullanılır.
Cürez: Farenin bir nevidir. Bir kavle göre erkek ve büyük fare demektir.
Mikdâd (Radıyallâhü anh) bulduğu dinarların define hükmüne tabi olduğunu sandığı için bunun beşte birisinin ödenmesinin gerektiği kanaatıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise bunun Lukata hükmünde olduğunu beyân buyurduktan sonra Mikdâd' m dinarları kendi eliyle delikten çıkarıp çıkarmadığını araştırmıştır .H a 11 â b î: Bu araştırma gösteriyor ki eğer Mikdâd bunu delikten çıkarmış olsaydı bu, define hükmüne girip humusu yâni beşte birinin ödenmesi gerekecekti, demiştir,
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in M i k d â d " a: «Allah bunu sana mübarek eylesin» buyruğu ile ilgili olarak da H a 11 â b î : Bu buyruk, dinarların derhal Mikdâd için helâl olduğuna delâlet etmez. Şuna delâlet eder: Dinarlar lukata hükmüne tabidir. Usûlü dâiresinde ilân edilip de sahibi çıkmazsa o zaman Mikdâd için helâl olur, demiştir. [15]

4- Bir Rikâz'a (Define' ye) Rastlayan Kimseye Âit Bâb

2509) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
Rikâz'da (yâni definede) humus vardır.»"

2510) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Rikâz'da (yâni defîne'de) humus vardır.»"
Mıkdâd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Mikdâd bin Amr bin Sulebe el-Behrânî el-Kindî Ebü Ömer bin bin el-Esved sahâbîdir. Kırk iki hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun. bîr hadîsini birlikte rivayet etmişlerdir. Ayrıca yalnız Müslim onun üç hadîsini rivayet etmiştir. Râvî-leri ibn-i Abbâs, Ubeydullah bin Adî bin el-Hiyâr ve bir cemaattır, Bedir savaşının suvârîlerindendir. Habeşistan'a hicret edenlerden olup bütün savaşlara katılmıştır. Resûl-i Ekrem bir hadîste: «Allah rilört kişiyi sevmemi emretti,» buyurmuş ve saydığı bu zâtlar arasında Mikdâd'i da saymıştır. Hicretin 33. yılı Medîne-i Münevvere'ye üç mil mesafede bulunan el-Ceref'te vefat etmiş ve cenazesi Medine-i Münevvere'de defnedilmiştir. (Hulâsa: 397-398) [16]

İzahı

Ebû Hüreyre (Ftadıyallâhü anh) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte*-nin hepsinde vardır. îbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'm hadisini îbn-i Ebî Şeybe ve Taberânî de rivayet etmişlerdir. Diğer Kütüb-i Sitte'de buna rastlamadım.
Rikâz: Define diye terceme ettiğim bu kelime ile kasdedilen mânâ hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Mâlik, Şafii ve cumhur bu kelimeyi İslâm'dan önceki devirlere âit define mânâsına yorumlamışlardır. Ebû Hanîfe, Sevri, Evzâi ve başkaları ise bu kelimeyi yer altındaki madenlere ve anılan definelere şümullü umumî bir mânâya yorumlamışlardır. Bu nedenle madenlerin de define gibi humus yâni beşte bir nisbetindeki harca tabi olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır.
Humus i Beşte bir demektir. Rikâz'dan vergi olarak veya zekât olarak alınacak meblâğ beşte bir nisbetinde olduğu için bunda humus olduğu buyurulmuştur.
Tuhfe yazarı Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: "lbnü'1-Esîr, en-Nihâye'de: Rikâz, Hicaz halkı yanında câhiliyet devrine âit define manasınadır. Irak halkı yanında ise madenler manasınadır. Arap dili bu iki mânâya da mü-sâiddir. Çünkü madenler de defineler de yer altında gömülüdür. Hadis ise birinci mânâya gelmiştir. Define kolay ve bol yararlı olduğu için bunun beşte birisinin ödenmesi vâcib kılınmıştır, der.
Cumhur, Mâlik ve Şafiî Rikâz'ı câhiliyet devrine âit define mânâsına yorumlayarak: Madenlerde humus yoktur. Fakat bundan alınacak mal nisâb mikdarma ulaşınca zekâtı ödenir, demişlerdir. Ebû Ubeyd ile Buharı' nin bildirdiklerine göre Ömer bin Abdilaziz de böyle hükmetmiştir.
Hanefîler ise, Rikâz'ı define ve madenlere şümullü bir mânâya yorumlayarak: Defineler olsun, madenler olsun bunların beşte bir hissesinin vergi olarak ödenmesi gerekir, demişlerdir."
Gerek cumhurun ve gerekse Hanefî ler'in Rikâz kelimesinin yorumlanması hakkında gösterdikleri deliller ve yek diğerine verdikleri cevabîar hadis şerhlerinde etraflıca anlatılmıştır. Arzu edenler buralara bakabilirler.
Rikâz, câhiliyet devrine âit definedir, diyen cumhura göre bulunan defineden çıkarılacak mal altın ve gümüş olabildiği gibi kıymetli eşya ve mücevherat da olabilir. Ne olursa olsun humusu yâni beşte bir nisbetindeki hissesi vergi olarak ödenir. Ş â f i i' ye göre definenin dinen rikâz sayılabilmesi için çıkarılacak malın altın veya gümüş olması şarttır. Başka mallar bulunursa humusunun ödenmesi gerekmez. [17]

Rikâz'ın Humusu Kimlere Verîlîr?

El-Hâf iz : Âlimler rikâz'm humusunun yâni beşte bir nisbetindeki hissesinin verileceği yer konusunda da ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanife, Mâlik ve Cumhur: Bu hisse vergi olarak verilir ve müslümanların sosyal hizmetlerine harcanır, demişlerdir. El-Müzenî de bu görüşü tercih etmiştir. Şafiî' nin en sahih kavline göre bu hisse zekâtın müstehaklarına dağıtılır ve başka hizmetlere harcanamaz. A h m e d' den ise anılan iki görüş yolunda iki rivayet vardır. Âlimler rikâzdan humus'un Ödenmesi için bir yıllık sürenin geçmesinin şart olmadığı hususu üzerinde ittifak halindedirler, demiştir. [18]

Maden Ve Rikâz'ın Tarifi Ve Hükümlerine Ait Dört Mezhebin Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre maden ve rikâz ayni mânâyı ifâde ederler. O mânâ da şudur: Yer altında bulunan maldır. îster altın ve gümüş gibi kıymetli cevherleri taşıyan toprak ve benzerî maddeler hâlinde olsun, ister kâfirlerin yere gömdükleri hazîne ve define şeklinde olsun fark etmez. Şu halde insan eliyle yere gömül-meyip de Allah tarafından yer altında yaratılan ve kıymetli malları taşıyan madenler de rikâz anlamı içine girer.
Rikâzdan yâni define ve madenlerden ödenen humus zekât değildir. Çünkü zekâtın şartları burda aranmaz.
Madenler üç kısma ayrılır-.
1. Altın, gümüş, bakır ve demir gibi ateşle elde edilip şekillendirilen.
2. Petrol gibi sıvı halde olan.
3. Bunların dışında kalan. Yâni sıvı olmadığı gibi ateşin tesiri ile şekillendirilmeyen kısım. Mücevherat ve yakutlar gibi.
Madenlerin birinci kısmına giren maddelerden elde edilecek malın humusun, yâni beşte bir nisbetindeki hissenin çıkarılıp müslü-manların sosyal hizmetlerine harcanmak üzere devlete vergi olarak ödenmesi gerekir. Kalan beşte dört nisbetindeki mala gelince eğer kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazide bulunmuş ise kalan malın tamamı bunu bulana aittir. Anılan madende humusun vâcib olabilmesi için bulunan madende câhiliyet devrine âit bir alâmetin bulunması gereklidir. Yâni o malın kâfirlere âit olduğunu kanıtla-yıcı belirtilerin bulunması şarttır. Şayet İslâmiyet devirlerine âit olduğuna dâir bir belirti bulunursa bulunan maden rikâz değil, Luka-ta hükmüne tabidir. Yâni yitik mal sayılır. Bunda humus gerekmez. Bunun kâfirlere veya müslümanlara âit olduğu hususunda şüphe hâsıl olur da kesin bir sonuç alınmazsa câhiliyet devrine âit olarak kabul edilir.
Anılan maden kısmı belirli kimselerin mülkiyeti altında bulunan bir yerde bulunursa bunun humusu ödenir ve kalanı o yerin sahibine aittir.
Evinde maden veya define bulan kimsenin bunun humusunu ödemesi vâcib değildir. Hepsi kendisine aittir.
Yukarda anlatılan madenlerin ikinci ve üçüncü kısımlarında vergi, harç ve zekât gibi bir şeyin çıkarılması vâcib değildir. Ancak sıvılardan cıva'da humus vâcibtir. Yer altında bulunan silâhlar, araç ve gereçler, malzemeler ve ev eşyası da define gibi humusa tabidir.
Denizden elde edilen anber, inci ve balık gibi mallardan bir harç vâcib değildir.
2. Şafii mezhebine göre Rikâz: Câhiliyet devrine yâni kâfirler dönemine âit altın ve gümüş defînesidir. Defineden çıkarılan altın veya gümüş nisab mikdan olunca üzerinden bir yılın geçmesi süresi beklemeksizin humusunun yâni beşte birinin zekâtın müs-tahaklarına ödenmesi gerekir. Defineden elde edilen altın veya gümüşün sikkeli olması şart değildir. Kişi böyle bir defineyi yer altında değil de üstünde bulursa buna rikâz denmez. Bu, lukata hükmüne tabidir.
Bulunan define kâfirlere âit olmayıp, İslâm dönemine âit olduğu anlaşılıyor ise bunun sahibinin kim olduğu bilindiği takdirde sahibine teslim edilmesi gereklidir. Sahibi ölmüş ise mirasçılarına verilir. Sahibi bilinmiyor ise Lükata hükmüne tabidir. Keza bunun câhiliyet devrine mi, İslâmiyet devrine mi âit olduğu bilinmiyor ise gene lukata hükmüne tabidir. Bir kimse, kendi mülkünde bulunan definenin kendisine âit olduğunu iddia ederse, define ona âit sayılır. Şayet böyle bir iddiada bulunmazsa kendisinden önceki mâlikin sayılır.
Maden ise Allah tarafından bir yerde yaratılan bir şeyi ordan çıkarmakla elde edilen maldır. Şer-i Şerifte madenlerden yalnız altın ve gümüşten ödeme yapılır. Demir, bakır ve kurşun gibi maddeler madenlerden istihsal edilmekle beraber bunlardan bir ödeme yapılmaz. Madenlerden istihsal edilen maddelerin sıvısı, katısı, ateşin etkisiyle şekilleneni veya başkası arasında bir fark yoktur. Madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşte vâcib olan mikdar kırkta birdir. Yâni altın ve gümüşün zekâtı nasıl kırkta bir ise madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşün zekâtı da kırkta birdir. İstihsal edilen altın ve gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şartı yoktur. İstihsal edilir edilmez hemen zekâtı ödenir.
3. Mâliki mezhebine göre, Rikâz: Câhiliyet devrine âit altın, gümüş ve diğer malların defînesidir. Bir definenin câhiliyet devrine mi, îslâmî bir devreye mi âit olduğunda tereddüd edilirse câhiliyet devrine âit olarak kabul edilir. Definede çıkan mal altın olsun gümüş olsun başka mal olsun bunun humusu, yâni beşte biri genel hizmetlere harcanmak üzere devlete verilir. Ancak defineye ulaşmak büyük çalışmalar ve masraflarla gerçekleşirse bunun kırkta biri zekât olarak müstehaklarma dağıtılır. Her iki takdirde elde edilecek malın nisab miktarını doldurması şart değildir. Definenin kalan kısmı arazi sahibinin hakkıdır. Ancak arazi sahibinin bunu miras yoluyla veya ihya etmek suretiyle sahip olması şarttır. Eğer arazi sahibi bu yeri satın almak veya hibe yoluyla elde etmiş ise define bu yerin ilk sahibinin hakkıdır. Şayet bu yer hiç kimsenin mülkiyetinde değil ise define, bulan kişinin hakkıdır.
Müslümanların veya zimmî, yâni İslâm memleketinde vatandaşlık hakkı verilmiş olan gayr-i müslimlerin yere gömmüş olduğu definelere gelince bu nevî define sâhibleri veya mirasçıları bilindiği takdirde onların hakkıdır. Kime âit olduğu bilinmezse bu nevî defineler Lukata yâni yitik mal hükmüne tâbidir. Bir yıl ilân edilir. Buna rağmen sahibi çıkmazsa bulanın hakkıdır. Fakat bu nevî definelerin asırlarca önceki devirlere âit olduğu bâzı karine ve alâmetlerle anlaşılırsa, Lukata hükmüne tabi değildir. Sâhibleri bilinmeyen mallar gibi devlet hazînesine konulur ve müslümanlann genel hizmetlerine harcanır.
Maden ise Allah'ın yerde ve toprakta yaratmış olduğu altın, gümüş demir, bakır ve kibrit gibi maddelerdir. Maden Rikâz'dan tamamen ayrı bir şeydir. Madenden istihsal edilecek madde altm veya gümüş ise nisab miktarına ulaşsın veya ulaşmasın yıllanması beklenmeksizin zekât ödeme şartları tahakkuk edince zekâtı ödenir. Anılan madenin zekâtı kırkta bir olup zekâtın müstehaklarma dağıtılır.
4. H a n b e 1 i mezhebine göre Rikâz: Câhiliyet devrine ait definedir. Kâfirlere âit olduğu bilinen defineler rikâz sayıldığı gibi yer yüzünde

bulunan ve onlara âit olduğu bir takım alâmetlerle anlaşılan mallar da define hükmündedir. Fakat İslâm alâmeti bulunan veya hem küfür hem de İslâm alâmeti bulunan defineler Rikâz hükmüne tabi olmayıp Lukata hükmüne dâhildir. Rikâzı bulan şahıs bunun humusunu, yâni beşte birini umumî hizmetlere harcanmak üzere devlet hazînesine teslim etmek zorundadır. Kişi defineyi kendi mülkünde veya sahipsiz bir arazide bulursa humustan artan kısım kendisinin hakkıdır. Şayet başkasının arazisinde ve akarında bulursa, arazi sahibi definenin kendisine âit olduğunu iddia etmezse yine bulana aittir. Şayet arazi sahibi definenin kendisine âit olduğunu iddia etmekle beraber şahidi yok ve kendisi bulunan definenin evsâfını tarif edemezse yemin etmek suretiyle alır. Bir kimsenin izni olmaksızın mülküne girip araştırma yapan ve neticede define bulan kişi bir hak talebinde bulunamaz. Bulunan define mülk sahibine aittir. Yukarda anlatıldığı şekilde. Şayet kişi arazi sahibinin izni ile girip araştırma ve çalışma neticesinde define bulursa bulan kişi öncelikle define hakkma sahip olur.
Madene gelince, maden, yerde oluşan ve toprak cinsinden olmayan maddelerdir. İster altın, gümüş, bakır gibi katı halde olsun ister kibrit ve petrol gibi sıvı halde olsun fark etmez. Böyle bir maddeyi istihsal eden kişi bunun onda birini ödemekle mükelleftir. Bu ödemenin vâcibliğinin iki şartı vardır: Birincisi istihsal ettiği madde altın veya gümüş ise yabancı maddelerden tasfiye edildikten sonra net miktarının nisab olması gereklidir. Bu iki maddeden başka mal cinsinden ise değerinin nisab tutarında olması gereklidir. İkinci şart müstahsilin zekât mükelleflerinden olmasıdır. Şu halde müstahsil zimmî yâni gayri müslim veya borçlu bir müslüman ise ona vâcib değildir. İstihsal edilen maden ocağı birisinin mülkü içinde ise istihsal edilen maden, mülk sahibinindir. Başkası istihsal etse bile hüküm budur. Maden ocağı sahipsiz bir arazide ise elde edilen maden, müstahsilin malıdır. Bu takdirde bunun kırkta birini zekât
olarak ödemesi gerekir. İstihsal ettiği mal altm veya gümüş olsun, başka maddeler olsun fark etmez.
Not: Define ve madenle ilgili daha geniş bilgi isteyenler fıkıh kitablarma müracaat etsinler. Dört mezhebin görüşü ile ilgili olup yukarda verilen bilgi El-Fıkıh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa adlı kıtabtan özetlenerek alınmıştır.

2511) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sizden önceki (ümmet) lerde bir akar (ev) alan bir adam vardı. (Satın aldığı) akarda içi altm dolu bir cürre (küp veya testi) buldu. Bunun üzerine (satıcıya) :
— Ben senden toprak aldım, senden altın almadım, dedi. (Satıcı) adam da (alıcıya) :
— Şüphesiz ben sana bu toprağı, içindeki ile beraber sattım, dedi. Sonra satıcı ile alıcı (üçüncü) bir adama baş vurup muhakeme oldular. Kendisine baş vurulan adam, (bunlara) :
— Sizin oğlunuz ve kızınız var mı? diye sordu. Bunlardan birisi (alıcı) :
— Benim bir oğlum var, dedi. Diğeri (satici) dâ:
— Benim bir kızım var, dedi. Kendisine müracaat edilen adam: ^ — Şu halde oğlana kızı nikâh ediniz. Oğlan ile kız bü altından kendilerine harcasınlar ve sadaka versinler, diye hükmetti. [19]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
E 1 - H â f ı z , EI-Fetih'te özetle şöyle der :
"Bu hadîste sözü edilen satıcı ile alıcının isimlerine rastlamadığım gibi hüküm için baş vurdukları zâtın ismine de rastlamadım. Ancak Veheb bin Münebbeh'in el-Mübtedâ adlı kitabında bu iki adamın baş vurdukları zâtın peygamberlerden Dâvûd (Aleyhisselâm) olduğunu söylemiştir. İshâk bin Bişr'in el-Mübtedâ'sında ise hüküm için baş vurulan zâtın Z ü 1 k a r -ne y n - in hakimlerinden olduğu nakledilmiştir.
Akar: Ev, arsa, hurmalık, kıymetli ev eşyası gibi değişik mânâlara gelir. Burada ev mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü Veheb bin Münebbeh'in rivayetinde satılan malın ev olduğu belirtilmiştir.
Satıcı ile alıcı arasında yapılan satış akdinin yalmz akar için olduğu hadîsin metninden açıkça anlaşılıyor. Satıcı evde bulunan malın da dolaylı olarak satılmış olduğuna inanıyor, alıcı ise bunun aksine inanıyor. Aralarındaki ihtilâf konusu budur. Satış akdinin şekli hakkında ihtilâfları yoktur. Hadîsin zahirine ^Öre alıcı, içinde altın bulunan Cerre'yi yâni küp veya testiyi evin içinde yâni yere gömülü olmaksızın bulmuştur. Dinimize göre bu durumda alıcının sözü muteberdir ve altuı satıcının malıdır.
Tarafların satış akdinin şekli hakkında ihtilâfa düşmüş oldukları muhtemeldir. Şöyle ki muhtemelen alıcı: Sen satarken evi ve için-dekini sattım, demedin der. Satıcı ise: Hayır ben evi ve içindekini sana sattım, der. İhtilâf konusu bu ise Şer-i Şerifteki hüküm şudur: İki taraf sözlerinde doğru olduklarına yemin ederler ve satılan ev geri verilir.
Alıcının evi aldıktan sonra evde tadilât yaparken defineye rastlamış olması da muhtemeldir. İshâk bin Bişr'in rivayeti bu ihtimâli teyid eder. Çünkü bu rivayete göre müşteri: Ben ev aldım. Bunu tamir ederken bir define buldum, der. Satıcı da altınları teslim almaya davet edilirken : Ben evime altın gömmedim ve böyle bir şeyden haberim de yoktur, der... Olay böyle olursa Şer'î hüküm şöyledir: Bu definenin kâfirler dönemine âit olduğu bilinirse Bikâz hükmüne tabidir. Müslümanlar devrine âit bir define olduğu bilinirse Lukata hükmüne tâbidir. Müslümanların veya kâfirlerin devirlerine âit olduğu bilinmezse bu define devlet hazinesine devredilir. Hadîste anılan devirdeki şeriat hükmü yukarda anlatılan şeriatımızın hükümleri gibi olmadığı için başvurulan kişinin hadîste anlatıldığı şekilde hüküm verdiği umulur.
Hadisin zahirine göre tarafların baş vurdukları şahıs resmi hâkim değil, taraflarca hakem tâyin edilmiş bir kimsedir. Fakat î s -hâk bin Bişr'in rivayetinde baş vurulan zâtın resmi hâkim olduğu belirtilmiştir. Eğer bu rivayet sabit ise tarafların hakem tâyin etmeleri ve hakemin verdiği hükmün geçerliliği caizdir diyen âlimler için bu hadîs delil olmaz. Dâvâlı ve davacının kendi aralarında bir hakem tâyin edip verdiği hükme uyulmasının caiz olup olmaması ihtilaflı bir meseledir. Hakem tâyin edilen şahsın bu işe liyakatli olması ve hakkaniyetle hükmetmesi şartı tahakkuk ederse verilen hüküm Mâlik ve Ş â f i î' ye göre caiz ve geçerlidir. Bu hüküm memleketin hâkiminin görüşüne uygun olsun veya olmasın muteberdir. Şafiî ceza ile ilgili meseleleri bunun dışmda tutmuştur.
Ebû Hanife ise hakemin verdiği hükmün o memleketin hâkiminin görüşüne uygun olmasını şart koşmuştur." El-Fetih'ten yapılan nakil bitti.)
B u h â r î' nin rivayetinde hakem —veya hâkim—in verdiği hükme âit cümle şöyledir :
Oğlana kızı nikâh ediniz. Bu altınlardan bunlara harcayınız ve (bundan) sadaka veriniz."
Define ile ilgili geniş bilgi bundan önceki hadîslerin izahı bölümünde verildiği için burada bu hususla ilgili geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum. [20]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 761-62
[2] Bu sahâbi'nijı hâl tereemesi 1705 nolu hadis bölümünde geçti.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/62
[4] Cerir (R.A.) meşhur sahâbilerdendir. Hâl tereemesi 159 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/62-64
[6] Bu zâtın hâl tercemesi 945 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/64-67
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/67-68
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/68-71
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/72-75
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/75-76
[12] Âl-İ İrm-ân : 92
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/76-80
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/80-82
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/82-83
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/83
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/84-85
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/85

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/85-89
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/90-91

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18- YİYECEK MADDELERİ VE ETİ YENİLEN, YENİLMEYEN HAYVANLAR

Yiyecek Maddeleri veEti Yenilen, Yenilmeyen Hayvanlar
İlgili Ayetler
İlgili Hadisler
Müctehid İmamların İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Evcil Hayvanlardan Eti Mubah Olanlar
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Yırtıcı-Parçalayacı Yan Dişleri Olan Yabani Hayvanlar ve Yırtıcı-Öldürücü Tırnak ve Gagası Olan Kuşlar
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Tesbit, İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kedi ve Köpek Eti
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Keler-Kertenkele
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Sırtlan ve Tavşan Eti
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Çıkarılan Hükümler
İnsan ve Hayvan Dışkısı (Kazubat) Yiyen Hayvanlar
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Öldürülmesi Emredilen ve Yine Öldürülmesi Menedilen Hayvanlar
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Av ve Avcılık
Konuyla İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Eğitilmiş Köpek, Şahin ve Atmaca İle Avlanmak
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Eti Yenilir Hayvanı Kesmede Vacib ve Müstehab Olan Hususlar
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Hayvanları Kesme Şekli ve Keyfiyeti :
Hayvan Kesme Konusunda Hanefilerle Şafiilerin İstidlal, İctihad ve İhticacları Açısından Bazı Farklar Vardır:
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ceninin Kesilmesi Anasının Kesilmesiyle Gerçekleşir
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Balık, Çekirge ve Denizde Yaşayan Diğer Canlılar
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Muztar Durumda Olan Kimsenin Ölmüş Hayvan Eti Yemesi
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Başkasına Ait Yiyecek Maddesini İzinsiz Yememek
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

Yolcu İçin Başkasının Bahçesinden Meyva Koparıp Yeme Ruhsatı Var mıdır?
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Işığında Tesbit ve İstidlaller
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İslamda Ziyafet ve İlgili Tavsiyeler
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Yorumları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İçine Necaset Düşen Yağlar
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş Tesbit ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yemek Yeme ve Sofra Adabı
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
El Parmaklarını Kullanarak Yemek Yemek
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığnda İlim Adamlarının Tesbit ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yemekten Sonra Hamd Etmek
Konuyla İlgili Hadisler
İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Alkollu İçkiler Haram Kılınıp Yasaklanmıştır
Konuyla İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Müctehidlerin İştidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarıkan Hükümler
Adlandırılmayan Nezrin Keffareti
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal, İhticac ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Müşrik İken Nezredip Sonra İslam'a Giren Kimsenin Durumu
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal, İhticac ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Malın Tamamını Sadaka Olarak Adamak
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Adak, Yemin ve Benzeri Şeylerden Doleyı Keffaret Olarak Mü'min Bir Köle Azad Etmek
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Mescid-i Aksa'da Namaz Kılmayı Adayan Kimse
İlgili Hadisler
Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Ölen Kimse Üzerinde Kalan Bütün Nezrleri Ödemek
İlgili Hadisler
Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler

18- YİYECEK MADDELERİ VE ETİ YENİLEN, YENİLMEYEN HAYVANLAR

Yiyecek Maddeleri veEti Yenilen, Yenilmeyen Hayvanlar

Allah'ın kitabında, Peygamberin sünnetinde neler helâl kıhnmışsa onlar kıyamete kadar helâldir. Neler de haram kıhnmışsa onlar da kıyamete kadar haramdır. Helâl ve haram kılındığına dair bir nass, kesin bir hüküm bulunmayan şeylere gelince, "eşyada asıl olan ibahadır" kaidesi söz konusu olur.
Bundan çıkarılacak netice şöyledir:
Bir yiyecek veya içecek veyahut başka bir nesne hakkında kesin bir tahrim hükmü yoksa, onda asıl olan mubahlıktır. Zira şer'i bir hüküm inmeden fiiller için bir hüküm söz konusu olamaz.
Hanefîlerden İmam Kerhî de bu usûle dayanarak eşyada asıl olan ibahadır demiştir. Hadîs âlimlerinden bir kısmına göre ise, eşyada asıl olan hazr (hazer) dir, yani sakınma ye çekinmedir.
Hanefîlerin bir kısmına göre, eşyada asıl olan tevvekkufdur. Yani o hususta da bir hüküm vardır ve onu araştırıp buluncaya kaçlar beklemek söz konusudur. Hidaye sahibi ise, "eşyada asıl olan ibahadır" kaidesini savunup hakkında şer'î hüküm bulunmayan bir şey muhab sayılır demiştir. [1]
Yiyecek ve içilecek maddeler arasında şüphesiz ki karada ve denizde yaşayan hayvanlar önemli bir yer tutmaktadır. O bakımdan mezhep imamları bu konuya yeterince ağırlık verip kitap ve sünnette yer alan hükümleri, beyânları, emir ve tavsiyeleri biraraya getirmek suretiyle sağlıklı bir sonuç çıkarmaya çalışmışlardır. Ancak gerek âyetteki mutlak ifadeler, gerekse hadîslerde yer alan farklı rivayetler bu konuda farklı ictihadlann ortaya çıkmasına sebep teşkil etmiştir. [2]

İlgili Ayetler

"Ey imân edenler! Akidleri yerine getirin. İhramh iken -avlanmayı helâl saymaksızın- size davarların eti helâl kılınmıştır." [3]
"Deniz avı ve onu yemek size de, gelen misafir kafilelere de helâl kılındı. Ve ihramh bulunduğunuz sürece kara avı size haram kılınmıştır..." [4]
îki âyette de mutlak bir anlatıma yer verilmiş, kara ve deniz hayvanlarından hangilerinin helâl, hangilerinin haram olduğuna dair bir ayrım yapılmamıştır. O bakımdan bu iki âyetin asıl delâlet ettiği mana ve hükmü anlayabilmek için ilgili sahih hadîsleri tesbit etmemiz gerekmektedir. [5]

İlgili Hadisler

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah'm (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Şüphesiz müslümanların müslü-manlar hakkında cürüm bakımından en büyüğü, kendisine insanlara haram kılınmamış olan bir şeyden sorulduğunda sırf sorulduğu için o şeyin haram kılınmasıdır." [6]
Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamberimizin (a.sj şöyle buyurduğu bildirilmektedir: "Ben sizi (emir ve nehiy hususlarında kendi halinize) bıraktığım sürece siz de (benden o hususlarda birşey sormayıp) beni bırakın. Çünkü gerçekten sizden öncekiler çok soru sormaları ve peygamberlerine karşı ihtilafa düştükleri sebebiyle helak olmuşlardır. O bakımdan ben sizi bir şeyden men'ettiğim zaman o şeyden kaçının ve size bir emir verdiğim zaman gücünüz yettiği nisbette onu yerine getirin." [7]
Selmân el-Fârisî (r,a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den tereyağından, peynirden ve yabani eşekten soruldu. Efendimiz şu cevabı verdi: 'Helâl, Allah'ın kendi kitabında helâl kıldığı şeylerdir. Haram da O'nun kendi kitabında haram kıldığı şeylerdir. Allah'ın (kendi kitabında) susup da söz etmediği şeyler ise, O'nun size bağışladığıdır." [8]
Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: 'Yol bulmaya güç getirebilen Beyt'i (Kabe'yi) kasdedip haccetmesi Allah'ın insanlar üzerine (koyduğu) bir hak ve vecîbedir. Kim bu hakkı inkâr ederse" mealindeki Al-i İmrân sûresi 97 âyet ince ashab-ı kiram: 'Ta Resûlallah! Her sene mi?" diye sordular. Peygamber (a.s.) onlara: "Hayır, her sene değil" buyurdu ve şöyle ilâve etti; "Eğer evet deseydim, o size her yıl vacip (farz) olurdu."
Bunun üzerine Cenâb-ı Hak şu âyeti indirdi: "Ey imân edenler! Size açıklanınca sizi kötümser yapacak (veya üzecek) şeylerden sormayın. Ama Kur'ân (âyetleri) indirildiğinde sorarsanız size açıklanır. Allah, (daha önce bu kuralı bilmeden) sorduklarınız (dan dolayı sizi) atfetmiştir." [9]

Müctehid İmamların İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, hayvanlar genel olarak, biri karada, biri de denizde yaşayanlar olmak üzere iki kısma ayrılır. Denizde yaşayan hayvanlardan sadece balık bütün türleriyle helâldir. Geriye kalanları haramdır. Balıktan da ölüp suyun üzerinde sırtüstü duranlar yenilmez.
b) Fakîhlerden bir kısmı ile İbni Ebî Leylâ'ya göre, balıktan başka kurbağa, yengeç, su yılanı, su köpeği ve domuzu ve benzeri hayvanlar da şer'î şekilde kesildikleri taktirde helâl olup yenilir. Leys b. Sa'd de aynı görüştedir. Ancak bu zata göre deniz aslanı ve domuzu helâl değildir. [10]
imam Şafîî ise, sözü edilenler şer'î şekilde kesilmeksizin yenilir demiştir. Bununla beraber Şâfîîlerin görüşünü kendi bölümünde açıklayacağımızdan burada bu kısa bilgiyle yetiniyoruz.
Denizde yaşayan hayvanların hepsinin helâl olduğunu söyleyenlerin delili şu âyet ile ilgili şu hadîstir: "Deniz avı size helâl kılınmıştır." Cenâb-ı Hak, bu âyetle umum ifade eder anlamda bir hüküm vaz'etmiştir. Denizdeki hayvanların hepsinin avlanması size helâl kılınmıştır. Herhangi bir istisna yapılmamış, bağlayıcı bir kayıt da konulmamıştır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ise, kendisinden denizde yaşayan hayvanlardan sorulduğunda şu ceyabı vermiştir: "Onun suyu temiz ve temizleyicidir, ölüsü de helâldir." [11]
Böylece Resûlüllah (a.s.) Efendimiz denizde ölen hayvandan söz ederken umum ifade eder şekilde bir anlatıma yer vermiş ve bundan dolayı denizde yaşayanların hepsinin helâl olduğu istinbad ve istidlal edilmiştir.
Denizde ve diğer sularda yaşayan hayvanlardan sadece balığın helâl olduğunu, onun.dışında kalan hayvanların haram olduğunu iddia eden Hanefiler ise şu iki ayetle istidlal etmişlerdir: "Ölmüş (hayvan), kan, domuz eti size haram kılınmıştır." Ayette ölü hayvandan söz edilirken kara ve deniz diye bir ayrım yapılmamıştır. Böylece ister karada, ister denizde ölmüş bir hayvan haramdır yenilmez hükmü ortaya çıkmış bulunuyor.
Diğer bir âyette de: 'İyi ve temiz şeyleri onlara helâl kılar; kötü ve murdar şeyleri onlara haram kılar..." A'raf sûresi 157. âyetin meali olan bu cümleler üzerinde duran Hanefî müctehid ve fakîhleri kurbağa, yengeç, deniz yılanı ye benzeri canlıları habaisden sayıp haram olduklarına hükmetmişlerdir. Aynı zamanda âyetteki "habâis" tabiriyle hem deniz, hem de karadaki haşere ve murdar hayvanlar kasdedilmiş bulunuyor. [12]
Anlaşıldığı üzere deniz ve kara hayvanları hakkında müctehidlerin farklı ictihadlarma sebep olan esneklik ve genel anlatım üzerinde hayli durulmuş ve karşılıklı deliller getirilmek suretiyle her müctehid kendi istinbat ve görüşünün isabetli olduğunu iddia etmiştir.
Karada Yaşayan Hayvanlara Gelince:
a) Hanefilere göre, bunlar üç grupta toplanır:
1- Kanı olmayanlar,
2- Akıcı kanı olmayanlar,
3- Akıcı kanı olanlar...
Kanı olmayan çekirge, sinek, örümcek, akrep ve benzeri hayvanlar habâisten sayılır ve o bakımdan yenilmesi haramdır. Ancak çekirge sahih hadîsle istisna edilerek onun helâl olduğu belirtilmiştir: "Bize iki ölü helâl kılınmıştır: Balık ve çekirge." [13]
Kanı olup da akıcı olmayan yılan, keler ve diğer haşerat da haramdır. Akıcı kanı olanlar iki kısma ayrılırlar: Evcil olanlar, evcil almayanlar. Evcil olanlar deve, sığır, koyun, keçi bil-icma' helâldir. Katır ve eşek helâl değildir. Nitekim Hayber fethinde Resûlüllah'ın (a.s.) evcil eşek ile muvakkat nikâhı haram kıldığı sahîh rivayetlerle sabit olmuştur. At etine gelince, İmam Ebû Hanîfe'ye göre mekruhtur, îmameyne göre ise mekruh değildir, imam Şafîî'ye göre de mekruh değildir. Nitekim sahih rivayete göre, Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Resûlülllah (a.s.) Efendimiz zamanında at eti yedik."
Yenilmesi Mekruh Olan Hayvanlar:
Başı boş bırakılıp mahalle, sokak ve mezbelelikte gezip dolaşarak insan ve benzeri canlıların dışkısını yiyen deve, koyun, keçi, sığır, tavuk, kaz ve Ördek bu cümledendir. Bunların ekseri gıdaları pislik olduğu ve kokmaya başladıkları taktirde hüküm böyledir. Az miktarda necis yerlerse, fakîhlerin çoğuna göre kerahet söz konusu olmaz. Ancak sözü edilen hayvanlar, insan ve diğer canlıların dışkılarını yer ve bunu alışkanlık haline getirirlerse, o taktirde üç veya yedi gün dışarı salıverilmez ve temiz ot ve benzeri şeyle beslenirse, o taktirde kerahet" kalkar. [14]
b) Şâfîîlere göre, denizde yaşayan hayvanlardan balık ölü dahi bulunsa helâldir. Sahih kavle göre, balıktan başka hayvanlar da Öyle. Ölü dahi bulunsa, yenilmeleri helaldir. Şâfîîlerden bazı zayıf görüşlü olanlara göre, benzeri olan kara hayvanı yeniliyorsa, o da yenilir, yenilmiyorsa o da yenilmez. Mesela deniz köpeği ve deniz eşeği bu cümledendir. Ancak bu görüşe pek itibar edilmemiştir.
Hem karada, hem de denizde yaşayan kurbağa, yılan ve yengeç haramdır.
Karada yaşayan hayvanlardan ise, deve, sığır, koyun, keçi, at, yabani sığır, yabani eşek, geyik, sırtlan, keler, tavşan, tilki, Arap tavşanı (yaban faresi), samur helâldir yenilir.
Katır, evcil eşek ve yırtıp parçalayıcı dişleri veya bu anlamda pençesi olan hayvanlar haramdır yenilmez. Meselâ aslan, kaplan, kurt, ayı, fil, maymun, doğan, şahin, kedi ve köpek bu cümledendir.
Aynı zamanda öldürülmesi mendub olan karga, fare ve her zararlı hayvanın da eti yenilmez haramdır.
Kaz, Ördek, güvercin, tavuk, devekuşu, turna ve benzeri hayvanların eti helâldir. Aynı zamanda serçe ve benzeri kuşlar da helâldir. Kırlangıç, karınca, arı sinek ve diğer haşerat helâl değildir.
c) Hanbelîlere göre, hayvanlardan haram olanlar, Kur'an'da nassan açıklananlarıdır. Hicaz ehli neyi "tayyib" olarak belirleyip anmışlarsa o helaldir. Neyi de "habîs" olarak belirleyip anmışlarsa, o da haramdır. Zira Cenâb-ı Hak Kur'an'da Peygamber (S.A.) m Araplara tayyibatı helâl, habâisi haram kıldığını açıklamıştır. [15]
Yine Kur'an'da Peygamber'e (a.s.) hitapla şöyle buyurulmaktadır: "Senden nelerin kendileri için helâl kılındığını soruyorlar. De ki: Tayyibat size helâl kılınmıştır." [16]
Tayyibat, temiz pak olup zararlı olmayan, ruh ve beden afiyetini bozmayan şeyler demektir.
Habîs şeylere gelince, onlardan önemli bir kısmı şunlardır: Haşeratm hemen hepsi haramdır. Meselâ parazitler, Gübre yuvarlayan kara böcak, fare, keler, büyük keler, bukalemun, akrep, yılan, çiyan...
Kipri de haramdır. Ebû Hüreyre (r.a.) da aynı görüştedir, tmam Mâlik ile tmam Ebû Hanîfe bunu mekruh görmüşlerdir, tmam Şâfîî, Leys ve Ebû Sevr ise ruhsat vermişlerdir. [17]
Evcil eşek sahih hadîsle haram kılınmıştır. O bakımdan ilim adamlarının çoğu evcil eşeğin tahrimine kail olmuşlardır, tbn Abdilber diyor ki, "Bunun haram olduğu hakkında bugün ilim adamları arasında hilaf yoktur." İbn Abbas, tkrime ve Ebû Vâil evcil eşek etini yemekte bir sakınca görmemişlerdir. Onlar bu hususta şu âyetle istidlal etmişlerdir: "De ki: Bana vahyolunanda ölü, akıtılmış kan, domuz eti -ki o murdardır- ilâhi sınırı aşıp günah işleyerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan gayrisinin yiyecek olarak bir kimseye haram kılmdığıyla ilgili (bir emir, bir belge) bulamıyorum. (Bunlardan da) kim yemeğe muztar kalırsa, (diğer darda kalana ve başkasının hakkına tecavüz etmemek, (zaruret miktarını) aşmamak üzere yiyebilir." [18]
îbni Abbas bu âyeti okuyup belirtilenlerin dışında kalanlar helâldir demiştir. Hz. Aişe'nin de buna yakın bir görüş ve yorumu olmuştur. Oysa Reshulüllah (a.s.) Hayber'in fethinde evcil eşeği ve bir de mut'a nikahım haram kılmış, at etine ruhsat vermiştir.
Bunun gibi katır eti de haramdır. Evcil eşeğin sütü de haramdır. Ancak Atâ1, Tavus ve Zühri buna ruhsat vermişlerdir. [19]

Yırtıcı, parçalayıcı dişleri olan her canavar, yırtıcı parçalayıcı tırnak ve gagası olan her kuş haramdır, eti yenilmez. Ancak sırtlan bir istisna teşkil eder. îmam Mâlik, imam Şafîî, Ebû Sevr ve hadîs ehli de bu görüştedirler, imam Ahmed'e göre sırtlan haramdır, eti yenilmez. Maymun da haramdır. Ashabın önemli bir kısmından da onun haram olduğuna dair rivayet yapılmıştır.
Tilki hakkındaki rivayetler birbirine uymamaktadır, imam Ahmed'den yapılan rivayetlerin çoğunda tahrîmi söz konusudur. Ebû Hüreyre, îmam Mâlik ve imam Ebû Hanîfe'nin de içtihadı böyledir. Zira tilki et yiyen yırtıcılar grubuna girmektedir. Bunların aksine Atâ, Tavus, Katade, Leys, Süfyan b. Uyeyne ve Şafîî'ye-göre mubahtır eti yenilebilir. Evcil kedi hakkında Şafîî tahrimine kail olmuştur, imam Mâlik ile imam Ebû Hanîfe de aynı görüştedirler.
Resulüllah'm (a.s.) kedi eti yemeği men'ettiği rivayet edilmiş ve ilim adamlarının çoğu bu rivayetle istidlal etmiştir.
Fil eti de bu mezhebe göre haramdır, imam Ahmed "o müslümanlarm yiyeceklerinden değildir" demiştir. îmam Ebû Hanîfe ile îmam Şafîî onu mekruh kapsamına almışlardır. îmam Şa'bî fil etine ruhsat vermiştir.
Ayı eti hakkında da az farklı görüş ve ictihadlar bulunuyor, imam Ahmed'e göre yırtıp parçalayıcı dişleri yoksa yenilebilir. Varsa yenilmez. Hanefilere göre ayı da yırtıcı canavarlar grubuna girer ve eti haramdır.
At eti mubahtır yenilir. Ibn Sirîn de aynı görüştedir. îmam Şafîî, Ebû Sevr ve Saîd b. Cübeyrin de kavli bu anlamdadır. Ebû Hanîfe ile îmam Mâlik'e göre at eti mekruhtur. Evzaî de aynı görüştedir. Katır eti haram kapsamanı alınmıştır. [20]

Tahliller ve Rivayetler

413 no'lu Sa'd b. Ebi Vakkas hadisi sahih olup istidlale salihtir. Hadis daha çok Resûlüllah'ın (a.s.) peygamberlik dönemiyle ilgilidir. Resûlüllah (a.s.) bilindiği üzere kendiliğinden dinî bir hüküm vaz'etmezdi. O'nun dinî konularda ortaya koyduğu her hüküm mutlaka ilâhi vahye dayanırdı. înen Kur'an âyetleri ekseriya mücmel, az kapalı, esnek ve tefsire müsait bir anlatımda olurdu. O bakımdan âyetlerin açıklanması Resûlüllah'a (a.s.) bırakılırdı. Resûlüllah (a.s.) da kendiliğinden tefsir etmez, Melek Cebrail'in verdiği talimat çerçevesinde bir açıklamada bulunurdu.
Ashabın fazla soru sorması uygun görülmemiştir. Zira Resûlüllah'ın (a.s.) ağzından çıkan bir cevap bir hüküm ifade ederdi. Allah'ın muradı ise değişik bir hüküm olabilirdi. Bu bakımdan aşhab-ı kiram uyarılmış ve ancak Kur'an âyeti indiğinde anlayamadıkları bir husus olursa Hz. Peygamber'den (a.s.) sormaları tavsiye edilmiştir.
Hadis ayrıca dini konuları az-çok bilen kimselerin sorulan dini soruları cevaplarken çok iyi araştırmaları gerektiğine işaret etmektedir. Dini meseleler şahısların mantığına ve anlayışına göre cevaplandırılmaz ve çözülmez. Bunun için başta ashab-ı kiram olmak üzere bu alanda söz sahibi olan bütün ilim adamları ve mücteheidler bir mesele hakkında kesin bir araştırma yapmadan bir hüküm ortaya koymamışlar ve bilmedikleri zaman "bilmiyorum" demekten çekinmemişlerdir,
414 no'lu Ebû Hüreyre hadisi de sahih olup istidlale salih görülmüştür. Sa'd hadisiyle birbirini kuvvetlendirmektedir.
Hadis daha çok Resulüllah'ın (a.s.) vakti gelince birtakım açıklamalar yaptığına, rasgele konuşmadığına, dini meselelerde aldığı talimat uyarınca hareket edip bilgi verdiğine delalet etmektedir. Ayrıca Peygamber (a.s.) dan çok soru sormanın birtakım sakıncaları üzerinde durulmakta ve inen ilâhi hükümlerin şartları, ortamı ve olayları hedef alıp öylece indiğine işaret edilmekte ve o bakımdan mü'minlerin bu konuda aceleci olmamaları tavsiye edilmektedir.
Diğer bir yönüyle de Peygamberimizin (a.s.) mübarek ağzından çıkan her kelime ve cümleyi çok dikkatle dinlemelerine, telaffuz edildiği şekliyle hafıza arşivine yerleştirmelerine ve başkalarına aktarırken bir ilave yapmamaya çok dikkat etmelerine işaret edilmektedir.
415 no'lu Selman hadisini Tirmizi Kitabul-Libas'da nakletmiş, Hâkim ise Müstedrek'te tahric etmiştir. îbn Mâce ise değişik bir isnadla hadisi sevkederken ravileri arasında Seyf b. Harun el-Bercumi bulunuyor ki bu zat zayıftır ve rivayeti metruktür. [21] Yahya b. Main "Sayf kayde değer bir şey değildir", Nesâi ile Dârekutni "o zayıftır", Ibn Hibban onun mevzu hadis rivayet ettiğini söylemiştir. [22]
Hadis, Peygamberin (a.s.) kendiliğinden bir şeyi haram veya helâl kılma yetkisine sahip olmadığına, helâl ve haram hakkındaki genel hükümlerin Kur'an'da yer aldığına Ve Hz. Peygamber'in de ancak o genel hükümlerin ışığı altında Melek Cebrail'in talimatı doğrultusunda bazı şeylerin haram ve bazı şeylerin de helâl olduğupu açıklama göreviyle görevlendirildiğine delâlet etmektedir. Yoksa helâl ve haram şeyler sadece Kur'an'da yer alan hükümlerle sınırlandırılmış, onun dışında başka bir ilâve söz konusu olmayacağı belirtilmiş değildir. Zira bu hadisin asıl delâlet ettiği mana ve hükmü şu sahih hadis açıklamaktadır: "Allah, kendi peygamberinin diliyle neyi helâl kılmışsa o helâldir." [23]
Nitekim Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu inceliğe temasla şöyle buyurmuştur: "Haberiniz olsun ki bana kitap ve onunla beraber bir misli (açıklama ve hüküm) verilmiştir. Dikkat edin bana Kur'ân ve onunla beraber bir misli (bilgi ve hüküm) verilmiştir." [24]
Diğer yandan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Muâz b. Cebel'i (r.a.) Yemen'e vali ve kadı olarak gönderirken ondan sordu: "Ya Muâz orada ne ile hükmedeceksin?" O da: "Allah'ın kitabıyla" diye cevap verdi. Efendimiz, aradığını Allah'ın kitabında bulamayacak olursan ne yaparsın?" diye sorunca, o da: "Peygamber'in sünnetiyle amel eder ona göre hüküm veririm." [25]
Bütün bu sahih rivayetlerden ortaya çıkan hüküm şudur: Dinin iki ana kaynağı bulunuyor. Allah'ın kitabı ve Peygamber'in (a.s.) sünneti. İkinci kaynak birinci kaynağı tefsir edip açıklamakta ve tamamlayıcı hükümler getirmektedir. O bakımdan bu iki kaynağı birbirinden ayırmamız, sadece Kur'ân ile amel etmemizin ve ondaki hükümlerle yetinmemizin kâfi olduğunu iddia etmemiz son derece yanlış olur ve çok sakıncalı sonuçlar doğurur.
O halde ortaya çıkan bir mesele, bir olay hakkında Kur'ân'da bir hüküm aranır. Varsa onunla amel edilir. Yoksa Sünnete baş vurulur. Kitap ve sünnette helâl ve haram olduğu belirtilmeyen bir şey mubah sayılır,
416 no'lu Alâ hadîsini Tirmizî has enlemiş tir. Hâkim de tahrîc etmiş bulunuyor. Ancak bu tahrîc munkati'dir. Hafiz İbn Hacer'in de tesbiti bu yöndedir.
Ancak bu babda, hacc bahsinde geçtiği üzere İbn Abbas ve Ebû Hüreyre (r.a.) den iki hadîs daha rivayet edilmiştir. Ayrıca Buhari'nin "Bab-u mâ yukrehu min kesreti's-suâl" başlığı altında bu konuya özel bir bölüm ayırdığını görüyoruz.
Hafiz Bezzar da aynı hadîsi tahrîc edip senedinin salih olduğunu belirtmiştir. Hâkim'in ise Ebû Derdâ (r.a.) den rivayet edip sahihlediği hadîste bu <*mana ve hükmü kuvvetlendirir anlamda şöyle buyurulmaktadır: "Allah neyi kendi kitabında helâl kılmışsa o helâldir. Neyi de haram kılmışsa o haramdır. Sükût ettiği şey ise avf kapsamına girer. Artık siz Allah'tan O'nun af kıldıklarını kabul edin. Çünkü gerçekten Allah bir şeyi unutacak değildir."
Dârekutnî'nin Ebû Salebe hadîsinden tahrîc ettiği ise, yukarıdaki hadîsle birbirini kuvvetlendirmektedir: "Şüphesiz ki Allah farzları taktir edip belirlemiştir. Artık sizler o farzları zayi' etmeyin. Hem Allah hududu da belirleyip koymuştur. Artık siz o hadleri aşmayın. Birçok şeyler hakkında ise size rahmet olsun diye susup unutmaksızın açıklamada bulunmamıştır. Artık siz de o şeyleri aşıp bahse konu etmeyin."
Müslim'in Enes'den tahrîc ettiği hadîsle şöyle denilmektedir: "Bizler, Resulü İlah (a.s.) Efendimiz'den bir şey sormaktan men'edildik." [26]
Buhart'de ise îbn Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz sorular sormayı hoş karşılamadı ve bunu ayıpladı." [27]
Bütün bu rivayetler dinî mesele ve konularda gerek ashabın, gerekse ümmetin ilim adamlarının çok dikkatli olmalarına, lüzumsuz ve anlamsız sorular sorulmamasma yönelik bulunuyor. Aynı zamanda dinî bütün meselelerin kitap ve sünnetin ışığı altında çözülmesine dikkatlerimizi çekiyor.
414 no'lu Ebû Hüreyre hadîsinde ise bir başka Önemli konu işleniyor. O da, dinî emirleri her kişi gücünün yettiği nisbette yerine getirir hükmüdür. Ayakta namaz kılmaya gücü yetmeyen kimse oturarak namazını kılar. Abdest alma imkânına sahip olmayan kişi teyemmüm eder. Şüphesiz bu misalleri çoğaltmamız mümkündür... [28]

Çıkarılan Hükümler

1- insanlara haram kılınmamış bir şey hakkında ısrarla sormak, ince eleyip sık dokumak men1 edilmiştir.
2- Allah'ın ve Peygamberinin kitap ve sünnette haram kılmadığı bir şeyi haram kılmaya hiç kimse yetkili değildir.
3- Helâl, Allah'ın ve Peygamberinin helal kıldığı şeylerdir. Haram da Allah ve Peygamberinin haram kıldığı şeylerdir.
4- Ancak hayvanlardan bir hayvanın etinin yenilmesinin helâl veya haram olduğuna dair sarih bir beyân bulunmadığı taktirde, o hayvanın parçalayıcı, yırtıcı dişlerinin veya bu anlamda pençe ve gagasının olup olmadığına bakılır. Varsa, o gruba dahil edilerek eti haram kabul edilir. Yoksa, eti mubah olanlar arasına alınır. Bu durum da yine kitap ve sünnet dışına çıkılmamış olunur. Nitekim müctehid imamların da uyguladığı metod bu olmuştur.
5- Helâli haram kılan kimse islâm adına cürüm işlemiş olur ki bu büyük bir günah olarak vasıflandırılmıştır.
6- Bilerek kasıtlı olarak helâli haram, haramı da helâl kabul eden kimse dinden çıkıp murted olur.
7- Kitap ve sünnette açıklanmış, hükmü belirlenmemiş bir şey hakkında soru sormak, ısrarla soruyu tekrarlamak caiz değildir.
8- Sorulan suale kitap ve sünnetten cevap çıkarıp vermeye bilgisi ve gücü yetmeyen kişinin kendi hevesine veya mantığına göre cevap vermesi haramdır.
9- Peygamberimizin (a.s.) açıkladığı ve kesin belirttiği konularda ihtilâf edip farklı görüşler ve yorumlar ortaya koymak mesele ve konuyu çarpıtır ve sünnetin hilâfina bir sonuca götürmüş olur. Bu da ümmet için bir tehlike işareti sayılır.
10-Peygamber (a.s.) bizi neden men'etmişse, artık ondan kaçınmamız farz olur. Bize neyi emretmişse, onu gücümüzün yettiği nisbette yerine getirmemiz de farz ve vacib olur.
11-Helâl yalnız Kur'an'da helâl kılınanlar değildir. Kur'an'ın açıklaması ve gerekçesi anlamında olan hadis de helâl kılman şeyler helâl kabul edilir ve bu da Kur'an'ın bir emri sayılır.
12-Kitap ve sünnette haram olduğu açıklanmayan bir şeyin Avf kapsamına alındığım gösterir. O bakımdan Kuf'an ve Sünnet'teki ana ve külli kaidelerin kapsamına girmiyorsa kıyasa gerek kalmaz ve mubah sayılır. [29]

Evcil Hayvanlardan Eti Mubah Olanlar

Bu konuya az yukarıda kısmen yer vermiş-bulunuyoruz. Ancak önemine binaen onu müstakil bir başlık altında izah etmeyi uygun gördük.
Evcil hayvanlar denilince ilk anda şunlar hatırımıza veya gözümün önüne gelmektedir: deve, at, eşek, sığır, koyun, keçi, tavuk, ördek, kaz, güvercin, kedi ve bunun dışında evcilleştirilen köpek, maymun ve çeşitli kuşlar..
Deve, sığır koyun, keçi, kaz ördek, hindi ve tavuk hakkında yukarıda gereken bilgiyi vermiş ve bunların etinin helâl olduğunu belirtmiştik. Bu hususta hiçbir ilim adamı farklı bir görüş ortaya koymamıştır. Hindi de evcil hayvanlar arasında bulunuyor ve eti helâl kabul edilmiştir.
At hakkındaki farklı ictihâd ve görüşleri yukarıya nakletmiş bulunuyoruz. Evcil eşek etinin Hayber'in fethinde haram kılındığı da ayrı bir tesbit olarak bulunuyor. [30]

Konuyla İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Hayber gününde evcil eşek etini men'etti. At etine ise izin verdi." [31]
Diğer bir rivayette ise aynı hadis şu lafizlarla rivayet edilmiştir: lfResûlüllah (a.s.) Efendimiz bize at eti yedirdi ve bizi eşek eti yemekten men'etti." [32]
Başka bir rivayette ise şöyle denilmektedir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber sefere çıktık. Bizler bu seferde at eti yiyor ve atların sütünden içiyorduk." [33]
Esma binti Ebi Bekir (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: lfResûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında bir at kestik -ki biz o sırada Medine'de bulunuyorduk- ve onun etinden yedik." [34]
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise aynı hadis şu lafizla nakledilmiştir: "Resûlüllah (a.s.) zamanında bir at kestik, onun etinden biz ve Resûlüllah'ın (a.s.) ehl-i beyti yedik."
Ebu Musa (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i tavuk etinden yerken gördüm." [35]
Bundan önceki kısımda müctehid imamların konuyla ilgili görüş ve istidlallerini belirttiğimizden burada tekrar etmek istemiyoruz. At eti kimine göre mubah, kimine göre mekruh, Hâlid b. Velid'den yapılan bir rivayette haram olduğu söz konusudur. Ancak Hâlid'den yapılan rivayetin isnadı pek sağlıklı değildir.
Evcil eşek hakkında ise İbn Abbas ve Aişe (r.a.) dışında kalan ilim adamlarının hepsi görüş birliğiyle haram olduğunu belirtmişlerdir. [36]

Tahliller ve Rivayetler

436 no'lu Câbir hadisi sahih olup istidlale salihtir. Hayber savaşı hicrî altıncı yılda meydana gelmiştir. Buna göre, Hayber'in fethinden önce evcil eşeğin eti yeniliyordu. îslâmî ahkâm tedricen indiğine göre, bu hususta tahrîm hükmü de ancak hicri altıncı yılda açıklanmıştır.
Böylece evcil eşek eti haram kılınmıştır ve bu hüküm kıyamete kadar bakidir. İbni Abbâs (r.a.) ile Aişe (r.a.)nın görüşleri ashab tarafından itibar görmemiş ve dayandıkları ayette sarih bir beyân bulunmamaktadır. Kaldı ki, tahrîm hakkında sahîh rivayetler bulunuyor.
Ancak şunu da söyleyebiliriz: Bu mesele hakkında İbn Abbas ve Aişe (r.a.) dan nakledilen rivayetin sıhhat derecesi kesinlik kazanmamıştır. O bakımdan hiçbir zaman istidlale salih görülmemiştir. Rivayette iki zayıf râvi bulunuyor. [37]
Hadîs ayrıca at etinin mubah olduğuna, Resûlüllah'ın (a.s.) buna izin verdiğine açık şekilde delâlet etmektedir. İmam Ebû Hanîfe, bu hayvanın savaşlarda çok işe yaradığını ve neslinin artmasının gerekli olduğunu dikkate alarak etini mekruh saymıştır, imam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed bu hususta Ebû Hanîfe'ye muhalefet ederek sahîh hadîsle istidlalde bulunmuşlar ve helâl olduğunu belirtmişlerdir.
Böylece at eti hakkında yapılan rivayetler tevatür derecesine ulaşmakta ve her türlü şüpheyi gidermektedir.
Eğer dinî hükümler sırf kıyas veya akim ölçüsüne dayandırılmış olsaydı, o zaman evcil eşekle at arasında bir fark gözetmemek gerekirdi. Ama gerçek hiç de öyle değildir. Sâri1 birini haram, diğerini helal kılmıştır. Bu konuda ciddi ilmî araştırmalar aradaki farkın hikmetini bir gün ortaya çıkarabilir ümidindeyiz.
Tahinilerden bir kısmı ashabdan yaptıkları rivayette, ashabın hemen hepsinin aynı görüşte olduklarını belirtmişlerdir.
Ayrıca Dârekutnî'nin İbn Abbas (r.a.) dan yaptığı rivayette ise, yukarıdaki rivayetin aksine şöyle denilmiştir: "Resûlüllah (a.s.) evcil eşek etini men'etti ve at eti (nin yenilmesini) emretti."
Tahavî ve îbn Hazm'ın îkrime b. Ammar tarikiyle yaptıkları rivayette, Resûlüllah'ın (a.s.) evcil eşek, at ve katır etini men'ettiği belirtilmiştir. Ancak hadîsin isnadında yer alâ*n İkrime ile Yahya b; Ebî Kesîr zayıftırlar. O bakımdan onların rivâyetiyle istidlal uygun görülmemiştir. Yahya b. Kattan da Yahya b. Ebî Kesîr'in hadîsinin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. [38]
Böylece at etine ruhsat verildiği, evcil eşet etinin haram kılındığı kesinlik kazanmıştır.
Bu konuda sekiz kadar daha sahih hadîs bulunuyor. Onları da meâlen kitabımıza nakletmeyi uygun gördük:
"Ebû Sa'lebe el-Huşenî (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz evcil eşek etini men'etti." [39]
Bera' b. Azib (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Hayber gününde (Hayber'in fethinde) bizi pişmiş olsun çiğ olsun evcil eşek etinden men'etti." [40]
İbn Ömer (r.aj rfan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Şüphesiz Resûlüllah (a.s.) Efendimiz evcil eşek etini men'etti." [41]
İbn Ebl Evfâ (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: 'Peygamber (a.s.) Efendimiz eşek etini men'etti." [42]
Zahir el-Eslemî (r.a.) den -ki bu zat bey'âtü'r-ridvanda ağaç altında bulunanlardan biridir- şöyle bilgi vermiştir: "Doğrusu ben eşek etini pişirmek üzere güvecimin altında ateş yakmaya çalışırken bir çağrıcı şöyle seslendi: Resul]üHah (a.s.) şüphesiz ki sizleri eşek etinden men'etti." [43]
Amr b. Dinar (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Câbir b. Zeyd'e şöyle dediğini bildirmiştir: "Bazıları Resulüllah'm (a.s.) evcil eşek etini men'ettiğini iddia ediyorlar?" O da şu cevabı vermiştir: "Bu haberi bize Basra'da Hakem b. Amr el-Gıffarî verdi. Ama bunu deniz misali (geniş bilgisi olan) Ibn Abbas (r.a.) kabul etmedi ve şu âyeti okudu: "De ki, bana vahyolunanda ölü (ölmüş hayvan), akıtılmış kan, domuz eti -ki o murdardır- ilâhî sınırı aşıp günah işleyerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan gayrisini, yemek isteyen haram şayıldığıyla ilgili (bir emir, bir hüküm) bulamıyorum..." [44]
Bu rivayette İbn Abbas'm (r.a.) sahîh hadîslerden olmadığı ve delil olarak yukarıda mealini verdiğimiz En'âm Sûresi 145. âyeti seçtiği anlaşılıyor.
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette: "Peygamber (a.s.) Efendimiz, Hayber gününde canavarlardan yırtıp parçalayıcı yan dişleri olanların hepsini, pençesiyle yakalayıp üzerinde durarak parçalayıp öldürülen kuşları ve bir de evcil eşeği haram kıldı." [45]
îbn Ebî Evfâ (r.d.) den yapılan bir diğer rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir; "Hayber savaşında birkaç gece aç kaldık. Hayber'i fethettiğimiz gün evcil eşekler arasına düşüverdik ve onları kestik. Güveçler bu eşek etiyle kaynamaya başlayınca bir çağrıcı şöyle seslendi: Güveçlerin altındaki ateşi söndürün, evcil eşeklerin etinden bir şey yemeyin." [46]
Bunun üzerine orada hazır bulunanlardan bir kısmı "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz humus dışı kalır diye bizi bundan men'etti" diyerek yorumda bulunurken, bir kısmı da "hayır, Resûlüllah (a.s.) bunu kesinkes men'etti" dediler. [47]

Tahliller

444 no'lu Ebû Salebe hadîsi sahihtir. Evcil eşek etinin haram kılındığı belirtilmektedir. Bu anlatımdan yabanî eşek ve zebra etinin helal olduğu hükmü de ortaya çıkmış bulunuyor.
445 dipnotlu Berâl hadîsi de sahih olup istidlale salihtir. Hadîs, Hayber fethinden önce evcil eşek etinin mubah olduğu, bu fetihten hemen sonra haram kılındığına ve ne pişmişine, ne de çiğine cevaz verilmediğine kesin biçimde delâlet etmektedir.
Hadîste pişmiş ve çiği söz konusu edilmesinin sebeplerinden birinin, o sırada ashabın evcil eşekleri kesip tencerelerde kaynatmakta olduklarıdır. Tahrîm emri verilince artık tenceredeki pişmiş olanından da yenilmemesi belirtilmiştir.
446 dipnotlu îbn Ömer hadîsi de sahih olup hem istidlale salihtir, hem de diğer hadîslerle birbirlerini kuvvetlendirmektedir.
447 dipnotlu îbn Ebî Evfâ hadîsi de sahîhtir. Aynı hükmü ifade etmekte olup konuya ağırlık kazandırmaktadır.
448 dipnotlu Zahir hadîsi de sahihtir. Hayber fethinde kesilip pişirilmekte olan evcil eşek etinin haram kılındığına açık biçimde delâlet etmekte ve ne pişmişine, ne de çiğine cevaz verilmediğine işaret edilmektedir.
Peygamberimizin (a.s.) bu yasak emrini duyurmakla görevli olan zat kimine göre Bilal, kimine göre Ebû Talha (r.a.) dir.
449 dipnotlu Amr b. Dînar hadîsi de sahîhtir. Ashabın evcil eşek eti hakkındaki görüş ve rivayetleri, onun tahrîmine delâlet ederken, îbn Abbas'm (r.a.) En'âm Sûresi 145. âyetten istinbatla bunun haram olmadığını belirtmiştir. Şüphesiz İbn Abbas bu tesbit ve içtihadında yalnız kalmıştır. Ancak bir rivayete göre, Hz. Aişe de onun görüşüne katılmıştır. Cumhur ise, evcil eşek etinin kesin olarak haran kılındığına kaildir ve sıhhatli olan da budur.
450 dipnotlu Ebû Hüreyre hadîsini Tirmizî tahrîc edi] sahîhlemiştir. imam Ahmed de bunun sahih olduğunu belirtmiştir Hayber fethinde üç şeyin haram kılınıp yasaklandığı açıklanmaktadır:
1- Canavarlardan yırtıcı parçalayıcı yan dişleri olanlar,
2- Yakaladığı avının üzerinde durup pençe ve keskin gagasıyla onu parçalayan kuşlar,
3- Evcil eşekler...

Birinci ve ikinci tahrîm hükmü aynı zamanda birer ana kaideyi yansıtmaktadır. Canavarlardan yırtıcı, parçalayıcı yan dişleri olanların hepsinin eti haramdır yenilmez, imam Şafiî tilki ve sırtlan eti yenilir diye bir ictihadda bulunmuşsa da hadîste yer alan külli kaideye ters düşmektedir. O bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı bu iki yırtıcının da haram olduğunu ifâde etmişlerdir.
Aynı zamanda kuşlardan da keskin pençeli, parçalayıcı ve öldürücü gagası olanların eti haramdır. Bu da külli bir kaideyi yansıtmaktadır.
451 no'lu Ibn Ebî Evfâ hadisi de sahîh olup evcil eşek etinin pişmiş ve çiğinin haram kılınıp yasaklandığını bildirmektedir. [48]

Çıkarılan Hükümler

1- Evcil eşek eti haramdır.
2- Hayber fethinden önce ise, müslümanlar bu hayvanın etinden yararlanırlardı.
3- At eti mubah kılınmıştır. îmam Ebû Hanîfe'ye göre, savaşta kullanıldığı ve bu iş için ihtiyaç fazlasıyla hissedildiği için eti mekruhtur.
4- At eti mubah kılındığı gibi sütü de mubah kılınmıştır.
5- Tavuk i ve horoz eti helâldir ve bu hüküm kıyamete kadar bakidir.
6- Evcil eşek etinin pişmişi de, çiği de haramdır.
7- Canavarlardan parçalayıp öldürücü yan dişleri olanların eti haramdır.
8- imam Şâfîî bunlardan tilki ile sırtlanı istisna etmiştir. Müctehidlerin çoğuna göre, bu ikisinin de eti haramdır, yenilmez.
9- Keskin kuvvetli pençesi ve yırtıcı öldürücü gagası olan her kuş da haram kılınmıştır. [49]

Yırtıcı-Parçalayacı Yan Dişleri Olan Yabani Hayvanlar ve Yırtıcı-Öldürücü Tırnak ve Gagası Olan Kuşlar

Bu iki cins hayvan daha çok etoburlar grubuna girer. Daha çok ölmüş hayvan eti yani leş yemekle geçinirler. Böylece bu tür hayvanlar parazitli, mikroplu, kokuşmuş her çeşit leşten yararlanırlar ve bir ayrım yapmazlar. Şüphesiz bu yapıda olan hayvan etinin insanda olumsuz te'sir bırakacağı, hatta birtakım hastalıklara yol açacağı şüphe götürmemektedir. Bu hayvanların sindirim sistemi belirtilen mikroplu, zararlı ve kokuşmuş leşleri sindirmeye ne kadar müsait olursa olsun, etlerinde bırakacağı olumsuz sonuçlar inkâr edilemez, islâm ise, insanın çok şerefli, aziz ve saygıdeğer bir canlı olduğunu ilân eder. O bakımdan insan ruhuna, bedenine zarar veren, aklî dengesini bozan, şuurunu zedeleyen, onda dengesizlik meydene getiren yiyecek ve içecekler haram veyahut mekruh kılınıp yasaklanmıştır.
Hatta sokaklarda insan ve başka canlıların dışkısını yiyen tavuk, keçi, deve kesilmek istendiğinde en az üç gün, en çok yedi gün muhafaza. altına alınıp vücuduna giren pisliğin eserinin kalkması beklenir.
O bakımdan yırtıcı parçalayıcı yan dişleri bulunan ve diğer canlıları parçalayıp yemekle geçinen, her çeşit leş ve kokuşmuş et ve kanı yiyen yabanî hayvanların eti haram kılınmıştır. Aynı zamanda öldürücü tırnakları ve parçalayıcı gagası olan şahin, atmaca, doğan, karga ve benzeri hayvanların da eti tahrîm hükmü kapsamına alınmıştır. [50]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Sa'lebe el-Huşeni (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'Yırtıcı hayvanlardan parçalayıcı öldürücü yan dişi olanların hepsinin yenilmesi haramdır." [51]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir; "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz canavarlardan öldürücü, parçalayıcı yan dişi olan ile kuşlardan da parçalayıcı tırnakları olanların hepsinin yenilmesini men'etti." [52]
Câbir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu haberi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Hayber günü evcil eşek etini, katır etini, canavarlardan parçalayıcı yan dişi olan her hayvanı, kuşlardan keskin öldürücü tırnağı olanların hepsini haram kıldı." [53]
Irbad b. Sâriye (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Şüphesiz Resûlüllah (a.s.) Efendimiz Hayber gününde kuşlardan her yırtıcı, parçalayıcı tırnağı olanı, evcil eşek etini, canavarın yakalayıp yaraladığı eti yenen hayvanı adamın yetişip canavardan alması ve henüz kesmeden o hayvanın ölmesi durumunda onun etini, parçalayıcı tırnağıyla yakalayıp altına alarak üzerinde duran kuşun avladığı hayvanı ele geçirip henüz kesmeden ölmesi halinde onun etini haram kılmıştır." [54]

Müctehidlerin Tesbit, İstidlal ve İhticacları

Az önceki konularda bu hususa temas edildi ve müctehid imamların görüş ve ictihadları nakledildi. [55]

Tahliller ve Rivayetler

452 no'lu Ebu Sa'lebe hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca salîhtir. Hadîs küllî bir kaide vermektedir: Yırtıcı parçalayıcı, yan dişleri bulunan her canavarın eti haramdır. Bu kaidenin ışığı altında, aslan, kaplan, puma, leopar, jaguar (pars), çita ve benzeri yırtıcı hayvanlar tahrîm kapsamına girer. Ö bakımdan bunların eti haramdır yenilmez.
453 no'lu îbn Abbas hadîsi de sahihtir. İki ana kaide vermektedir: Yırtıcı, parçalayıcı yan dişleri olan canavarlar ve bir de yırtıcı öldürücü tırnakları olan kuşlar haramdır. Yani bunların eti haram kılınmıştır.
Ne var ki, mücdehid imamlar bazı rivayetleri de dikkate alarak bu küllî kaidenin kapsamına girmeyen bazı kuşları da haram saymışlardır. Meselâ hüdhüd ve kırlangıç...
454 no'lu Câbir hadisi sahihtir. Evcil eşşek haram kılındığı gibi katır eti de haram kılınmıştır. Zira bu iki cins hayvan arasında müşterek bağ bulunuyor. Aynı zamanda Ibn Abbas hadîsinde olduğu gibi canavar ve kuşlar hakkında iki ana kaideyi yansıtmaktadır.
455 no'lu İrbad hadîsi yukarıdaki tahrîm hükümlerine delâletle birlikte bir de bir canavar veya parçalayıcı kuşun yakaladığı avı ele geçiren kimsenin onu şer'î şekilde kesmeden Ölmesi halinde etinin yenilmeyeceği hükmünü taşımaktadır.
Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, İmam Şâfîî bu ana kaidenin dışında tilki ile sırtlanı birer istisna olarak mubah saymıştır. [56]

Çıkarılan Hükümler

1- Yırtıcı, parçalayıcı yan dişleri olan her hayvanın eti haramdır.
2- Yırtıcı, parçalayıcı tırnak ve gagası olan her kuşun eti haramdır. Bunun gibi devamlı leşe konan ve o gibi etler yiyerek geçinen kuşların da etinin haram olduğunu müctehidlerden bir kısmını belirtmiş bulunuyor.
3- Evcil eşek eti ve katır eti haramdır.
4- Canavarın veya parçalayıcı bir kuşun yakalayıp yaraladığı eti yenilen bir hayvanı onların ağzından ve pençesinde kurtaran kimse, kurtardığı, henüz şer'î şekilde kesmeden ölürse artık eti haram olur yenilmez.
5- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, etobur olup et yiyerek geçinen her hayvan siba' yani canavarlar kapsamına girer. O bakımdan fil, sırtlan, yaban faresi (arap tavşanı) ve kedi eti haramdır yenilmez.
6- Eti yenen bir hayvan atış için hedef seçilir ve diri diri ok veya ateşli bir silahla delik-deşik edilirse, onun da eti haram olur yenilmez.
Sözü edilen hayvanlarla ilgili tahrîm hükmü Medine dönemine aittir. En'âm süresi 145. âyet ise Mekke döneminde inmiştir. O bakımdan âyette bu hayvanların haram kümmadığı delil gösterilemez. Hem hadîs, âyetteki umumiliği hususlandırmaktadır.
7- Sadece Kur'ân'ı tek kaynak kabul edip hadîslerle amel edilmeyeceğini iddia etmek anlamsız, mesnedsiz ve son derece sakıncalıdır. Zira Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, az yukarıda meâlen naklettiğimiz sahih hadîste: "Bana Kur'ân ve onunla beraber bir misli verildi" buyurulmuştur. Kur'ân'daki genel hükümler, esneklikler, ana kaideler ancak hadîslerle açıklanabilir. Kişilerin indî görüş ve yorumlarına terkedilmez...
8- Kitap ve Sünnet iki ana kaynak olarak belirlenmiştir ve kıyamete kadar da öyle kalacaktır. [57]

Kedi ve Köpek Eti

Kedinin birçok türleri vardır. Evcil kedi, yaban kedileri, orman kedisi, gri renkli kara ayaklı kaffir kedisi bu cümledendir. Bunlar da etoburlar grubuna girerler ve o bakımdan etleri haram kılınmıştır. Vaşak da kedi ailesinden sayılır ve son derece yırtıcıdır. Onun da eti haram kapsamına alınmıştır.
Bir gece hayvanı kirpinin de eti haram kılınmıştır. Ancak ilim adamlarından bazısı bunun mekruh, bazısı da mubah olduğunu söylemiştir.
Kirpi genellikle sürüngenleri yakalayıp yiyerek geçinir. Özellikle de yılan etinden çok hoşlanır. Kış aylarını toprak altında veya bir ağacın kovuğunda derin bir uyku içinde geçirir. [58]

Konuyla İlgili Hadisler

Câbir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kedi etini yemeyi ve kedi satışıyla elde edilen parayı harcayıp yemeyi men'etmiştir." [59]
îsâ b. Numeyle el-Ferazi'den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "İbn Ömer'in (r.a.) yanında bulunuyordum. Kendisinden kirpinin yenilip yenilmeyeceği soruldu. O da şu âyeti (En'âm sûresi 145) okudu: "De ki, bana vahyolunanlar içinde ölü, akıtılmış kan, domuz eti -ki o murdardır-, ilâhî sınırı aşıp günah işleyerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasının yiyecek olan bir kimseye haram sayıldığıyla ilgili (bir emir, bir hüküm) bulamıyorum."
O sırada İbn Ömer'in yanında yaşlı bir zat da bulunuyordu. Bu zat şöyle dedi: "Ebû Hüreyre'nin (r.a.) şöyle dediğini duydum: Kirpi, Peygamber (a.s.) in yanında anıldı. Peygamber (a.s.): "O da habâisden bir habistir" buyurdu. Bunun üzerine İbn Ömer (r.a.): lfEğer bunu Peygamber (a.s.) Efendimiz söylemişse, mutlaka O'nun buyurduğu gibidir" diyerek kendi görüş ve yorumundan vazgeçti. [60]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Kaffal'a göre, Araplar kirpi yemekte bir beis görmezdi. O bakımdan Kaffal diyor ki: Eğer hadîs sahihse, kirpi eti haram sayılır.
b) İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre, mekruhtur. Bu kerahet tahrîm derecesinde değildir.
c) İmam Şafiî, İmam Leys ve Ebû Sevr'e göre, etine ruhsat verilir. Yani yenilmesi mubahtır.
d) Ahmed b. Hanbel'e göre, kirpi de habaisdendir ve eti haramdır. [61]
Kedi etine gelince:
imam Ebû Hanîfe, imam Mâlik, imam ŞâfÎî ve imam Ahmed'e göre evcil kedi haramdır, eti yenilmez. Kara kedisi hakkında imam Şafiî'den iki rivayet bulunuyor. îmam Ebû Hanîfe, imam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre o evcil kedi gibi haramdır. [62]

Tahliller ve Rivayetler

456 no'lu Câbir hadîsinin isnadında Ömer b. Zeyd es-San'ânî bulunuyor, imam Münzirî ile Ibn Hibban: "Onun hadisiyle ihticac olunmaz" demişlerdir. Bu zat sadece Muharib b. Dessar ve Ebû Zübeyr ve bundan Abdurrezzak rivayet etmiştir. [63]
Bu konuda köpek ve kedi satışından elde edilen paranın haram kılındığına dair Müslim kendi sahihinde bir rivayete yer vermiştir. Böylece Câbir hadisi bu rivayetle kuvvetlenmektedir. O bakımdan ihticac edilebilir.
457 no'lu îsa hadîsinin isnadı üzerinde durulmuştur. Belirtilen tarikle isnadının böyle olmadığına dikkat çekmiştir. O bakımdan hadîsin isnadı kavı değildir. Arada meçhul bir şeyh bulunuyor. [64]. Bülûğu'l-Meram'da ise bu hadisin isnadının zayıf olduğu belirtilmiştir. [65]
Böylece gerek evcil, gerekse yabanî kendinin haram olduğu istidlal edilmiş bulunuyor. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere imam Şâfîî yabanî kedi hakmda farklı bir görüş ortaya koymuştur. Ne var ki ondan bu konuda farklı hüküm ifade eden bir diğer rivayet daha yapılmıştır.
Habâis Kur'ân nassıyla haram kılındığına göre, kirpi de habaisten sayılmıştır. Nitekim Ebû Tâlib ile îmam Yahya da bunun tahrîmine kail olmuşlardır. Kaffal da aynı görüştedir. Ancak Arapların daha önce kirpi etini yedikleri bilinmektedir.
îmam Ebû Hanîfe, îmam Mâlik ve İmam Ahmed'in bu mesele hakkındaki görüş ve yorumunu destekleyen bir rivayet de Milkam b. Teleb'den, o da babasından yapmıştır. Adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah'a (a.s.) arkadaşlık ettim, yanında bulundum. Yeryüzü haşeratınm tahrîmiyle ilgili Ö'ndan bir şey duymadım.."
Ancak onun duymamış olması, bu hususta bir hadîs varid olmadığını hiçbir zaman göstermez ve bu sözü delil kabul edilmez. Sonra da bu rivayetin isnada da kavı değildir. [66]

Çıkarılan Hükümler

1- Hanefî ve Mâliki imamlarına göre, kirpi eti mekruhtur.
2- îmam Ahmed'e göre, kirpi habaisdendir ve eti haramdır.
3- îmam Şâfîî, îmam Leys ve îmam Sevrî'ye göre, kirpi etine ruhsat verilebilir.
4- Evcil kedi dört imama göre de haramdır yenilmez.
5- îmam Şafiî'ye göre, yabanî kara kedisine ruhsat verilebilir.
6- îmam Ebû Hanîfe, îmam Mâlik ve îmam Ahmed'e göre, ister evcil, ister yabanî olsun kedi eti haramdır yenilmez.
7- Kedi alım satımında bulunmak caiz değildir. O bakımdan kedi satışından elde edilen para yenilmez.
8- Kirpinin küçük türü de büyük türü gibi mekruhtur. [67]

Keler-Kertenkele

Arapça "dabb" diye anılan keler ve kertenkele sürüngenler takımından dır. Bunların birçok çeşitleri bulunuyor: Yeraltında yaşayanları, ağaç üzerinde yaşayanları, suda yüzenleri yani su yüzeyinde koşanları vardır. Renk değiştirme kabiliyetinde olan bukalemun gibi türleri vardır. Keleri er-keltenkeleler genellikle küçük böcekleri yiyerek geçinirler. [68]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, Halîd b. Velid'in ona şöyle haber verdiği belirtilmektedir: Hali d b. Velîd (r.a.) Resûlüllah (a.S;) Efendimizle beraber Meymune'nin (r.a.) evine girmişler -ki bu hanım hem İbn Abbas'm, hem de Hâlid'in teyzesi oluyordu-Meymune'nin yanında güneşte pişirilmiş bir kertenkele bulunuyordu. Bunu, onun kızkardeşi Hufeyde binti Haris, Necd'den göndermişti. Meymune de o keltenkeleyi Resulü İlah'a (a.s.) takdim etti. Peygamberimiz (a.s.) elini ona doğru uzatırken orada hazır bulunan kadınlardan biri şöyle dedi: "Neyi takdim ettiğinizi Resûlüllah'a (a.s.) haber versen ya?" Onlar da: "Bu, keler etidir" dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz elini (sofradan) kaldırıp çekti. Halid b. Velid (r.a.): "Ya Resûlallah! Keler haram mıdır?" diye sordu. Resûlüllah (a.s.) ona şu cevabı verdi: "Hayır, haram değildir. Ancak benim kavmimin toprağında (bu tür) keler mevcut değildir. O bakımdan onu yemeyi kendim için hoş görmüyorum!"
Halid devamla diyor ki: "Onu kendime doğru çektim ve yedim. Resûlüllah (a.s.) da bana bakıyordu, ama beni ondan men'etmedi." [69]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den keler-kertenkele hakkında soruldu. Efendimiz sorana şu cevabı verdi: "Ondan yemiyorum ve haram da kılmıyorum." [70]
Di^er 6ir rivayette ise îbn Abbas şu bilgiyi vermiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bir grup insan bulunuyordu ki Sa'd da onların arasında idi. Derken kertenkele eti getirdiler. Getirenin kadınlarından biri "o kertenkele etidir" diye seslendi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: "Sizler yeyiniz, çünkü gerçekten o helâldir. Ancak o benim yiyeceğim değildir" buyurdu. [71]
Câ6ir (r.aj den yapılan rivayette, Ömer b. Hattab (r.a.) kertenkele hakkında şunu söylemiştir: "Şüphesiz Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onu haram kırmamıştır. Sonra Ömer (r.a.) devamla şöyle demiştir: "Şüphesiz ki Allah bununla nice kimselere fayda sağlamıştır. Hem genellikle çobanların yiyeceği de kertenkeledir. Eğer şu anda yanımda olsaydı ondan yerdim." [72]
Yine Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a*s.) Efendimiz'e keler getirildi. Onu yemekten kaçındı ve şöyle buyurdu: "Bilemiyorum belki mesha uğrayan yani insan iken hayvan şekline dönüştürülen geçmiş asırda ki yaşayanlar olabilir." [73]
Ebû Said (r.a.)'den yapılan rivayette: Bedevilerden bîri Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldi ve şöyle sordu: "Doğrusu ben genişçe keler-kertenkele vadisinde bulunuyorum ve kertenkele çoîuk-çocuğumun genellikle yiyeceği olarak bulunuyor?" Peyganıber (a.s.) Efendimiz ona cevap vermedi. Biz o bedeviye sorunu tekrar et dedik. O da tekrar sordu ve üç defa tekrarladı ve her üç, defasında da Resûlüllah (a.s.) ona cevap vermedi. Sonra üçüncü defasında (biraz sustuktan sonra) Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o bedeviye seslenerek şöyle buyurdu: 'Ya bedevi, şüphesiz ki Cenâb-ı Hak İsrail oğullarından bir kabile, bir kola gazabda bulunup onları yeryüzünde yüzü koyun hareket eden canlılara çevirdi. Bilemiyorum, belki de bu kertenkeleler onlardan olabilir. O bakımdan ben bundan yemiyorum ve yenilmesini de men'etmiyorum." [74]
Oysa Resûlüllah (a.s.) E fendimiz'den rivayet edilen sahih hadîslerde meshedilenlerin hiçbir nesli olmadığı belirtilmiştir. Tabii vahiy inmeden önce Resûlüllah (a.s.) bu konuda fazla bir şey bilemez. Onun kertenkele hakkındaki bu tereddüdü vahiy inmeden önce olmuştur. [75]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, akıcı kanı olmayan yılan, akrep, çiyan ve karada yaşayan diğer bütün haşerat, fare, maymun, kirpi, keler-kertenkele ve benzeri canlılar haramdır yenilmez. Ancak Şâftflere göre, keler-kertenkele helâldir yenilir.
Hanefiler keler-kertenkele konusunda ilgili hadîslerle değil, A'raf sûresi 157. âyette geçen şu cümleyi delil olarak seçmişlerdir: "Onlara temiz, iyi faydalı şeyleri helâl kılar. Habâisi (her türlü murdar, kötü, zararlı şeyleri) haram kılar."
Şüphesiz imam Ebû Hanîfe'nin bu meselede belirtilen âyeti delil seçmesinin bazı sebepleri söz konusudur: Ya bu konudaki sahih hadîsler kendisine ulaşmamıştır. Veyahut haber-i ahad kapsamında olduğundan bunlarla istidlal etmemiştir. Ancak ikinci şık biraz zayıftır. Zira keler-kertenkele hakkındaki rivayetlerin çokluğu onu şöhret derecesine ulaştıracak sayıdadır.
Hicrî beşinci, altıncı, yedinci yıllarında ve bu yıllardan sonra kendi mezhep imamlarının görüş ve içtihadının isabetini ortaya koymak isteyen fukaha, imam Ebû Hanîfe'nin kertenkele hakkındaki görüş ve içtihadına şu rivayeti de delil olarak göstermişlerdir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e kertenkele eti hediye edildi. O bunu yemekten kaçındı. Derken bir dilenci çıkageldi. Hz. Aişe (r.a.) bu eti o dilenciye yedirmek istedi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona: 'Temediğin bir şeyi ona mı yediriyorsun?" buyurdu. [76]
Bu rivayetin sıhhati üzerinde duranlar olmuştur. Aynı zamanda Resûlüllah'm (a.s.) o etten yemesi ve Hz. Aişe'nin (r.a.) onu bir dilenciye vermek istemesi ve buna karşı Resûlüllah'm "yemediğin bir şeyi ona mı yedirmek istiyorsun" ifadesi, kertenkele etinin haram olduğuna delâlet etmemektedir. "Gerçek iyilik ve hayra erişemezsiniz, tâ ki sevdiğinizi infak etmedikçe" mealindeki Al-i Imrân 92. âyetine işarettir.
b) Şâffîilere göre, karada yaşayan hayvanlardan davarlar, at, yabanî sığır, yabanî eşek, geyik, ceylan, sırtlan, keler-kertenkele, tavşan, tilki, arap tavşanı, vizon, sansar, samur eti helâldir. Katır, evcil eşek ve yırtıcı parçalayıcı yan dişi olan her canavar, yırtıcı parçalayıcı tırnakları ve gagası olan her kuş haramdır. [77]
c) Hanbelîlere göre de sırtlan ve keler-kertenkele helâldir, eti yenilir. Sırtlan'ın mubah olduğu Sa'd, Ömer, Ebu Hüreyre, Urve b. Zübeyr, İkrime ve İshak'dan (r.a.) rivayet edilmiştir. Ancak bu hayvan hakkında çok farklı rivayetler mevcuttur. Nitekim İmam Ebu Hanîfe, İmam Mâlik ve imam Sevrî bunun haram olduğunu belirtmişlerdir. [78]
Keler-kertenkele ise ilim adamlarının çoğuna göre mubahtır. Ömer b. Hattab, İbn Abbas, Ebû Saîd (r.a.)'den yapılan rivayete göre, bu zatlar da kelere-kertenkeleye cevaz vermişlerdir. Yani bunlara göre bu hayvanın eti mubahtır, yenilir. İmam Mâlik, Leys, İmam Şâfn ve ibn xMünzir de aynı görüştedirler. İmam Sevrî ile İmam Ebû Hanîfe'ye göre haramdır yenilmez.
Şüphesiz iki tarafın da görüşlerinin isabetini ortaya koyan delilleri bulunuyor. Nitekim Resûlüllah'tan (a.s.) ve bir de Hz. Ali (r.a.) den kelerin-kertenkelenin yenilenieyeceğine dair rivayet vardır. [79]

Tahliller ve Rivayetler

463 no'lu îbn Abbas hadîsi sahîh olup istidlale salihtir. Hadîs, kelerin-kertenkelenin mubah olduğuna delâlet etmektedir. Ancak Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu hayvanı yemeyi kendine hoş görmemiştir. Ümmetini ise bu hususta serbest bırakmıştır. Bundan çıkaracağımız netice şöyledir: Aç kalındığında, aile hayvanı ete fazla ihtiyaç hissettiği zamanlarda keler-kertenkele yenilebilir. Bolluk günlerinde ise yenilmemesi daha uygun olur. Özellikle çölde yaşayanlar, dağlık kesimlerde oturanlar zaman zaman buna ihtiyaç duyarlar.
Takdim edilen kertenkele etini Resûlüllah'ın (a.s.) yemeyip elini geri çekmesi ve yanında duran Halid b. Velid'in onu yemesine Resûlüllah'ın (a.s.) engel olmaması bu hayvanın helâl olduğuna yeterli delil sayılır.
464 no'lu İbn Ömer Hadisi de sahihtir. Kelerin-kertenkelenin mubah olduğuna delalet etmektedir. Ancak Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bundan biraz tiksinip yememiştir.
466 no'lu Câbir rivayeti de sahihtir. Hz. Ömer'in (r.a.) kertenkele etinin mubah olduğuna dair görüşünü yansıtmaktadır. Çobanlardan çoğunun da bu hayvanın etini yiyerek geçindikleri bildiriliyor.
467 no'lu Câbir hadisi üzerinde duranlar olmuştur. Zira mesha uğrayanların yani insan iken hayvan şekline dönüştürülenlerin neslinin olmadığına delâlet eden sahîh hadîsler mevcuttur. Diğer bir ihtimal ise, Resûlüllah'm (a.s.) kertenkelenin mesha uğrayan önceki karnilerden bir karın olduğunu kesin biçimde ifade etmeyip "leâlle" kelimesiyle ifade etmiştir. Bu da, belirtilen hususta kendisine bir vahiy inmediğine ve sadece öyle sandığına delâlet etmektedir. Nitekim İmam Kurtubî de bu hadîsi belirttiğimiz şekilde yorumlamıştır. "Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak mesha uğrayan için bir nesil var kılmamıştır" [80] mealindeki hadîs açık biçimde mesha uğrayanların neslinin devam ettirilmediğine delâlet etmektedir.
363 no'lu Ebû Sâid hadisiyle Câbir hadisi aynı mana ve hüküm üzerinde birleşmektedir. Resûlüllah (a.s.) bu konuda kendisine vahiy indirilmeden önce bu hayvan hakkında kendi zannma göre bir yorumda bulunmuş ve sonra vahiy gelince bu yorumundan vazgeçmiştir. İbn Abbas,(r.a.) ile Ömer'in (r.a.) hadisleri buna açık şekilde delalet etmekte ve meshle ilgili hadislerin hükmünün kaldırıldığını göstermektedir.
Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettikleri bir diğer hadiste bizim bu yorumumuzu kuvvetlendirir anlamda şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz ki Allah bir kavmi helak etmeye veya azap etmeye görsün, artık onların neslini bırakmaz."
Böylece kelerin meshedilen bir kavmin devam eden nesli olduğu sözkonusu olmaktan çıkıyor.
Diğer bir hadîste ise bu husus çok açık ve net biçimde şöyle açıklanmıştır: "Şüphesiz Allah (c.c.) mesih için bir nesil, onu takip eden bir soy meydana getirmemiştir. Maymunlar ve domuzlar mesh .olayından önce de vardı..." [81]

Çıkarılan Hükümler

1- Hanefilere göre, keler-kertenkele haramdır eti yenilmez.
2- Kişinin tiksinip yemediği bir yemeği bir dilenci veya fakire vermesi ciddi bir sadaka sayılmaz.
3- Sevdiğimiz şeylerden tasaddukta bulunmamız tavsiye edilmiştir.
4- Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bazı şeyleri mubah kıldığı halde kendisi o şeylerden yememiştir. Bu da O'nun peygamberlik derecesiyle ilgili bir hususdur. Nitekim Tebuk seferine çıktığında Semûd Kavminin helak edildiği topraktan geçerken oradaki sudan içmemiş ve içilmesini de pek uygun görmemiştir. Bu, putperest zalim bir kavmin ne kadar tiksindirici ve üzücü olduğuna bir işaret sayılır.
5- İmam Şafiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed, İmam Leys, îbn Münzir ve bu kanatta olan ilim adamlarına göre keler, kertenkele helâldir eti yenilir.
6- Kertenkele mesha uğratılmış frir kavmin nesli ve devamı değildir. ..
7- Domuz, maymun, keler mesh olayından önce de mevcut idiler.
8- Keler-Kertenkele, çok fakir olup çölde, dağda yaşayan ve normal şekilde et bulamayan kimseler için bir dayanaktır. Tiksinmedikleri taktirde yiyebilirler.
9- Sırtlan, sansar, tilki, arap'tav$am (yabani fare) benzeri hayvanlar Hanefilere göre haramdır yenilmez. Safilere göre mubahtır yenilir.
10- Hanefilere göre de sırtlan, ve kertenkele mubahtır yenilir. [82]

Sırtlan ve Tavşan Eti

Bilindiği gibi sırtlanlar, Afrika, Filistin, Arabistan ve Hindistan ovalarını hayvan artığı peşinde arşınlarlar. Çok kuvvetli olduklarından kemikleri çatır çatır çiğneyebilmektedirler. Dişleri son derece iri, çeneleri de sığırların uyluk kemiklerini kırıp parçalayacak kadar güçlüdür.
. Sırtlanlar sadece leşle beslenmezler. Diğer yırtıcı hayvanların etini yeyip geriye bıraktıkları kemiklerle daha çok geçinirler. Nitekim bir hayvan bilgini Kenya'da bir hayvan Ölüsünün ne kadar zamanda ortadan yok olduğunu hesaplamıştı. Bir zebra'nın vurulup öldürülüşünden beş dakika sonra ilk akbaba çıkagelmişti. Aradan on dakika sonra zebra'nın başında kendilerine ziyafet çeken akbabaların sayısı otuza yükselmişti. Bundan yirmi dakika sonra geride hayvanın sadece kemikleriyle postu kalmıştı. Akşamın ileri saatlerinde iki sırtlan da leşin yerini keşfetmişlerdi. Ertesi sabah ölü zebra'dan geriye hiçbir şey kalmamıştı. [83]
Görüldüğü gibi, sırtlanlar ovalarda Ölen veya öldürülen hayvanların leşinden çok az, bazan da hiç pay almamakta, fakat onlardan geride kalan kemikleri yeyip geçinmektedirler. Uzun ve kuvvetli diş ve çenesine bakılınca, bu hayvanın da etinin haram olduğu ortaya çıkıyor. Ancak bazı sahih hadislerde bunun etine ruhsat verildiğini görüyoruz. Belki de bu ruhsattaki hikmet, onun daha çok kemik yiyerek geçindiğine bağlanabilir. Diğer daha güçlü yırtıcılardan geriye ölü hayvanın etinden bir şey kalmadığım yani leş yeme imkanım pek az elde ettiğini yapılan ciddi araştırmalar ortaya koymuştur.
Tavşanlara gelince, bunlar bitkilerle karınlarını doyururlar. O bakımdan etleri helâl kılınmıştır. Derisinden de yararlanılmaktadır. [84]

Konuyla İlgili Hadisler

Abdurrahman b. Abdillah b. Ebi îmâre'den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Câbir'e (r.a.): "Sırtlan av mıdır?" diye sordum. O da: "Evet" diye cevap verdi. Ben: "Ondan yiyebilir miyim?" diye sordum. O: "Evet, yiyebilirsin" dedi. Ben: "Sizin bu dediğinizi Resûlüllah (a.s,) Efendimiz de söyledi mi?" diye sordum. O da: "Evet" diye cevap verdi. [85]
Ebâ Davud'un rivayetinde ise şü lafızlarla belirtilmiştir: "Cabir (r.a.) diyor ki: Resûlüllah (a.s.) dan sırtlandan sordum. Efendimiz: "O avdır. İhramlı bir sırtlan avlarsa ona karşılık bir koyun ceza gerekir" buyurdu. [86]

(r.a) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Merr-i Zehran mevkiinde bir tavşanı izledik. Yanımız d akile r onıih peşinden koşmaya başladılar ve yorulup kaldılar. Ben ise tavşana yetişip yakaladım ve onu alıp Ebû Talha'ya getirdim. O da o tavşanı kesti. Bir buduyla üst kısmını ayırıp Resûlüllah'a (a. s.) gönderdi. Resûlüllah (a.s.) da onu kabul etti." [87]
Davud'un rivayetinde ise şu lafızla ifade edilmiştir: "Bir tavşan avladım ve onu pişirip kızarttım. Ebû Talha onun but ve kalça kısmını benimle Resûlüllah'a (a.s.) gönderdi. Ben de onu alıp Resûlüllah'a (a.s.) getirdim."
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Bedevilerden biri pişirip kızarttığı bir tavşanı ve beraberinde hardal ezmesi ve katığı da bulunduğu halde getirip Resûlüllah'ın (a.s.) önüne koydu. Resulü! lalı (a.s.) onu aldı yemedi ve ashabına ondan yemelerini emretti." [88]
Muhammed b. S'afvan'dan yapılan rivayette, adı geçen iki tavşan avlayıp keskin çakmak taşıyla onları kesti. Alıp Resûlüllah'a (a.s.) getirdi. Resulü Hah (a.s.) ona iki tavşandan yemesini emretti. [89]

Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

Bundan Önceki bölümlerde müctehid imamların sırtlan hakkındaki görüş ve isti di âli erin e t yer vermiştik. Burada -tekrarına gerek görmüyoruz. Kısacası Hanefilerle Mâlikilere göre sırtlan haramdır, yenilmez. Şafii ve Hanbelilere göre mubahtır.
Tavşan etine gelince, ilim adamlarının hemen hepsi bunun helal olduğunu belirtmiştir. Ancak ashabdan Abdullah b. Amr b. As (r.a.) ile tabiinden İkrime ve fukahadan Muhammed b. Ebi Leyla'ya göre mekruhtur. Bunlar, şu rivayetle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır: "Huzeyme (r.a.), Resûlüllah'a (a.s.) tavşan hakkında sormuştur. O da: "Ben ondan yemiyorum ve haram da kılmıyorum" diye eevap vermiştir.
Bunun üzerine Huzeyme sormuş: "Neden Ya Resûlallah!" O da: "Onun kanama gördüğü yani ayhali olduğu bana haber verildi" diye buyurmuştur.
Hafiz îbn Hacer bu rivayetin senedinin zayıf olduğunu tesbit etmiştir. [90]
476 no'lu Abdurrahman hadisini Tirmizi sahihlemiştir. O bakımdan istidlale salihtir. Sırtlan etinin mubah olduğuna açık biçimde delâlet etmektedir. O bakımdan İmam Şafii île Ahmed b. Hanbel buna dayanarak sırtlan etinin helâl olduğunu belirtmişlerdir.
İmam Ebû Hanif'e ise haber-i ahad kapsamına giren bu hadisle ya istidlal etmek istememiştir veyahut bu hadis ona ulaşmamış olabilir. O bakımdan âyetin umum ifade eden ve genel bir kaideyi yansıtan hükmüyle veya sahih hadislerle belirtilen canavarlarla yırtıcı kuşlar hakkındaki hükümle istidlal etmiştir.
477 no'lu Câbir hadisi de sahih olup istidlale salihtir. İhramlı kimsenin o vaziyette sırtlan avlamasına karşılık ceza olarak bir koyun kesmesi gerekir hükmünü ifade etmektedir. Müctehidlerin bir kısmı bu rivayetle sırtlan avlayıp etinden yararlanmanın caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
478 no'lu Enes hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Tavşan etinin helâl olduğuna delâlet etmektedir.
479 no'lu Ebû Hüreyre hadisi ise, ricalinin hepsi sika (güvenilir) dir. Sadece râvilerinden Musa b. Talha hakkında farklı görüş ve tesbitler bulunuyor. O bakımdan müctehidlerin önemli bir kısmı bununla istidlal etmemişlerdir.
480 no'lu Muhammed b. Safvan hadisini ashab-ı sünenden çoğu tahric etmiştir. İbn Hibban ve Hâkim'in de tahriç ettikleri bilinmektedir. Bu da tavşan etinin helâl olduğuna kesin biçimde delâlet etmektedir. [91]

Çıkarılan Hükümler

1- Hanefilerle Mâlikilere göre, sırtlan haramdır yenilmez.
2- Şâfnlerle Hanbelilere göre, sırtlan eti helâldir yenilir.
3- İhramlı kimsenin bir sırtlan avladığı taktirde, ceza olarak bir koyun kesmesi gerekir. Bu da sırtlanı avlayıp etinden yararlanmanın cezasına delâlet etmektedir.
4- Tavşan avlamak ve etini yemek helâldir.
5- Ancak ashabdan Abdullah b. Amr, tabiinden İkrime ve fukahadan Muhammed b. Ebi Leyla bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ne var ki bunların delil gösterdikleri rivayet zayıftır, istidlale salih değildir.
6- Böylece müctehid imamların hepsine göre tavşan eti helâldir. [92]

İnsan ve Hayvan Dışkısı (Kazubat) Yiyen Hayvanlar

Dışkı, vücudun sindirim kanalından anüs yoluyla dışarı attığı maddelerdir. Bağırsak bakterilerinden, bazı hücrelerden ve bağırsak çeperinin salgılarının ve öd suyunun içerdiği çeşitli maddelerden oluşan dışkı zararlı ve murdar bir maddedir. Bazı evcil hayvanlar, bazan da yabanî hayvanlardan bir kısım (meselâ domuz) insan ve diğer canlıların dışkısını yerler ve bununla da geçinirler.
Ö bakımdan yüce İslâm dini, kapı önlerine, sokaklara, insanların gelip geçtiği yollara ve yerlere, ağaç altlarına, sulara murdar şeylerin ve dışkının atılmasını yasaklamış, buna riayet' etmeyenler lanetlenmiştir.
Evde beslenen evcil hayvanlardan deve, sığır, koyun, keçi, tavuk, kaz, ördek ve hindi gibi eti yenenlerin insan dışkısı yemesine fırsat verilmemelidir. Zira bu durumda eti insanlara hem tiksinti, hem de zarar verebilir.
Resûlüllah (a.s.) dışkı yiyen deve ve benzeri bir hayvana binilmesini ve bu hayvanların o vaziyette kesilip yenilmesini men'etmiştir. [93]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) -dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Rasulüllah (a.s.) dışkı (kazurat) yeyip sokaklarda başıboş dolaşan (deve, sığır ve benzeri) hayvanın sütünün, içilmesini menetti." [94]
Bir rivayette ise Ebû Dâvûd şu lâfizla tahricde bulunmuştur: "Dışkı (kazurat) yiyen hayvana binmeyi men'etti."
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kazurat yiyen hayvan etinin ve sütünün yenilmesini men'etti." [95]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmektedir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, kazurat yiyen deveye binilmesini ve onun sütünden içilmesini men'etti." [96]
Arar b. Şuayb'den rivayet' edilmiştir. O da babasından ve dedesinden rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) evcil eşek etini, kazurat yiyen hayvana binilmesini ve onun etinin yenilmesini men'etti." [97]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, kazurat yiyen ve ekseri yiyeceği bu gibi murdar şeyler olan devenin eti mekruhtur yenilmez. Zira bu durumda o gibi deve ve hayvanların etinin rengi değişir ve kokuşur. Tıpkı kokmuş bir yemek gibi yenilmesi mekruh olur. Bunun gibi Resûlüllah (a.s.) o gibi develerin sütünü de içmenin mekruh olduğunu bildirmiştir. Zira etinin kokması ve renginin değişmesi aynı zamanda sütüne de sirayet eder. Bunun gibi o gibi develere binip umre veya hac etmek veyahut savaşa çıkmak da mekruhtur. Zira hem binen, hem de çevresindeki insanlar onun kokusundan rahatsız olurlar. Kudurî de Muhtasarü'l-Kerhî Şerhinde illet olarak bunu belirtmiştir.
Tahavî'nin şerhinde; Kadı bu gibi deve ve hayvanlardan yararlanmak helâl değildir; meğer ki birkaç gün hapsedilip ot ve benzeri şey yedirilerek vücudundaki necasetin koku ve tesiri giderile... O taktirde helâl olur. Şüphesiz Kudurî'nin görüşü daha isabetlidir.
İmam Muhammed'in bildirdiğine göre, İmam Ebû Hanîfe bu gibi hayvanların şu kadar süre hapsedilip otla beslenmesini belli, belirli bir süreye bağlamamıştır. Temizleninceye kadar hapsedilir demiştir.
Ebû Yusuf un İmam Ebû Hanîfe'den yaptığı bir rivayete göre, o gibi deve ve hayvanlar üç gün hapsedilir.
İbn Rüstem'in yaptığı rivayete göre, İmam Muhammed bu konuda şöyle demiştir: "Bir hayvanın cellale sayılması (kazuratla geçinip etinin kokması) için kendisinden fena bir kokunun hissedilmesine bağlıdır. Şayet kokuyorsa, o taktirde ne eti yenilir, ne de sütü içilir. Ama az miktarda kazurat yer, daha çok otla ve benzeri şeylerle karnını doyurursa artık o cellâle sayılmaz. O taktirde eti de mekruh sayılmaz.
Sokakta dolaşıp bulduğunu yiyen tavuk, horoz ve benzeri kümes hayvanları ekseri tahıl ve benzeri maddeler yerler ve az olarak da dışkı yerler... O bakımdan onların eti mekruh olmaz. Bununla beraber kümes hayvanları fazla dışkı yemekle kokmaya başlarsa, o taktirde etleri mekruh olur yenilmez.
Efdal şu ki, az bile olsa dışkı yiyen tavuk, horoz ve benzeri kümes hayvanlarını hapsedip içleri dışkı kalıntısından temizleninceye kadar bekletmektir. Rivayete göre, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz tavukları üç gün hapsettikten sonra kesip yemiştir, imam Ebû Yusuf ile İmam Ebû Hanîfe'nin de bu görüşte oldukları bir başka rivayetle belirlenmiştir. [98]
b) İmam Şafii'ye göre, yiyeceğinin çoğu kazurat olan hayvanın etini yemek mekruhtur.
c) el-Hasan ise, hayvanlar karuzat yemekle necis olmazlar ve o bakımdan etlerini yemeye, sütlerini içmeye ruhsat verilir demiştir. [99]
d) Hanbelîlere göre de kazurat yediği için vücudu kokan bir hayvan Önce hapsedilir ve koku kalmayınca da kesilebilir. Bu da üç günlük bir süre içinde gerçekleşebilir. Hayvan

ister davar, ister kanatlı olsun farketmez. Nitekim İbn Ömer'in (r.a.) üç gün hapsettiği ve sonra kesip yediği rivayet yoluyla sabit olmuştur. Ebû Sevr de aynı görüştedir.
Diğer bir rivayete göre, tavuk, horoz ve benzeri kümes hayvanları üç gün, davarlar ve deve yedi gün hapsedilir. Tabiin'den Ata' da.aynı görüştedir. Abdullah b. Amr, (r.a.) den de buna benzer bir rivayet yapılmıştır.
Aynı zamanda cellâle olan; yani kazurat yiyen hayvanlara binmek de mekruhtur. Nitekim Hz. Ömer ve oğlu Abdullah (r.a.) da aynı görüştedirler. Rey taraftarlarının kavli de böyledir. [100]
İmam Mâlik her nedense Muvatta'da cellâleyle ilgili hadisleri nakî etmemiştir. [101]

Tahliller ve Rivayetler

482 no'lu İbn Abbas hadisini aynı zamanda Ahmed, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhaki tahric etmiştir. Hâkim bu hadisi sahihlemiştir. İbn Dakik el-Iyd de hadimin sahih olduğuna dikkat çekmiştir. [102]
Hadis, kazurat yiyen ve o sebeple eti kokan bir deve veya davarın sütünü içmenin mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Aynı zamanda o gibi hayvana binip savaşa, hacca veya seyahata çıkmak da mekruhtur.
483 no'lu îbn Ömer hadisi de sahih olup istidlale salihtir. Kazurat yiyip bedeni kokan bir deve veya benzeri bir hayvanın etini yemenin mekruh olduğu hükmü ortaya çıkıyor.
485 no'lu Anır b. Şuayb hadisini aynı zamanda Hâkim tahric etmiş? Beyhaki ve Darekutni rivayet etmiştir. Bu da evcil eşek etinin - haram olduğuna delalet etmekte ve cellâle olan hayvana binmenin, etini yemenin mekruh olduğunu açıklamaktadır.
İbn Raslan, Sünen şerhinde şöyle demiştir: "Kazurat yeyip geçinen bir hayvanın temizlenmesi için hapsedilmesi söz konusudur. Ancak bunun için belli bir süre ortaya konmamıştır. Bazıları deve ve sığır kırk gün, koyun ve keçi yedi gün, tavuk ise üç gün süreyle hapsedilir demişlerse de bu görüş fazla itibar görmemiştir."
Temizlendiği kanaati doğuncaya kadar bekletmek tavsiye edilmiştir.
Cellâle olan hayvanın sütü hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Cumhura göre temizdir. Zira necaset hayvanın sindirim sisteminde istihale geçirmektedir. [103]

Çıkarılan Hükümler

1- Davarları, deve ve evcil hayvanları kazurattan uzak tutmak gerekir.
2- Kazurat yeyip daha çok bununla geçinen davar ve kümes hayvanlarını bu murdarlıktan arındırmadan kesip yemek doğru değildir.
3- Hanefilere göre, kazurat yiyen ve o yüzden kötü kokan hayvanı kesip yemek, sütünü içmek ve binit ise binip bir tarafa gitmek mekruhtur. .
4- Kazurat yiyen hayvanın etinin hem kokusu, hem de rengi değişir ve bu değişiklik olumsuz yönde sütüne de tesir eder.
5- Kazurat yiyen hayvanı aldığı pislikten ve kokudan temizlemek için onu bir süre hapsedip teiniz yiyeceklerle beslemek gerekir.
6- Hayvanda hissedilen kokuya göre ya üç gün veyahut daha fazla hapsedilmesi tavsiye edilmiştir.
7- Sokak ve çöplüklerde dolaşıp karnını doyurmaya çalışan kümes hayvanları az miktarda, dışkı yiyor, daha çok ekmek, yemek artıkları ve benzeri şeylerle geçiniyorsa onları bir süre hapsetmeye gerek yoktur. Bununla beraber iki üç gün tecrid etmekte fayda vardır.
8- İmam Şafii'ye göre de yiyeceğinin çoğu kazurat olan bir hayvanı kesip yemek mekruhtur. Hattâ yediği kazuratın olumsuz tesiri o hayvanın yumurtasında "bile görülür.
9- el-Hasan'a göre, hayvanın yediği kazurat onun sindirim sisteminde istihale geçirir ve o bakımdan eti mekruh olmaz. Ancak bu görüş fazla itibar görmemiştir.
Hanbeliler de Şâfiilerin görüşüne yakın bir görüş ortaya koymuşlardır.
10- İlim adamlarından bir kısmına göre, kazurat yiyen hayvanlar o pislikten arındırılmadan önce kesilip yenilmez. Kimi bunun haram, kimi de mekruh olduğuna kaildir. -
,
11- Mezhepte söz sahibi olan fakihlere göre, kümes hayvanları üç gün, davarlar yedi gün, deve ve at kırk gün hapsedilerek temiz yem ile arındırılırlar.
12- Ancak başta İmam Ebû Hânife olmak üzere üst düzeydeki müctehidlerin bir kısmı belli bir süre üzerinde durmayıp hayyanın yediği kazurat nisbetini dikkate alarak ona göre tecrid edilmesini ve temizlendiği kanaati doğuncaya kadar bekletilmesini tavsiye etmişlerdir.
13- Sonuç olarak kazurat yiyen ve o yüzden kokmaya başlayan bir hayvanı bir süre hapsedip temiz yem ile arındırmadan kesip yemek mekruhtur. [104]

Öldürülmesi Emredilen ve Yine Öldürülmesi Menedilen Hayvanlar

İslâm kitap ve sünnetiyle canlılara karşı merhametli ve şefkatli olmamızı emreder. Keyfî olarak bir hayvanın öldürülmesine cevaz yermez. Avcılığı meşru sayar. Ancak hayvanların neslini tüketmemek, keyfi öldürmemek, bir ihtiyaçtan dolayı avlanmak üzere birtakım prensipler koymuştur.
Sonra da bazı hayvanlar çoğalıp iyice zararlı ve tehlikeli düzeye geldiklerinde onların öldürülmesini emreder. Zira her şey insan için, onun yararlanmasından yana yaratılmıştır. Yaratılan bazı canlılar ona zarar verecek duruma gelince imha edilmesindeki sakınca kalkar.
Hayvanlar aynı zamanda dünyamızı süslemekte, hayatımıza renk ve mana katmaktadırlar. Onları koruyup nesillerinin tükenmesini Önlemek sünnettir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir kediyi hapsedip aç ve susuz bırakarak ölümüne sebep olan bir kadını cehennemle, susuzluktan dili dışarı sarkmış bir köpeğe, kuyuya inip ayakkabısına su doldurarak ona su içiren adamı da cennet ile müjdelemiştir.
Keyfî olarak bir serçenin öldürülmesine bile üzülen Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu konuda da ümmetini yeterince aydınlatmıştır. [105]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'm (a.s.) şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Beş fasik hem hilde, hem de Harem'de öldürülür: Yılan, alaca, karga, fare, saldırgan kudurmuş köpek ve çaylak." [106]
Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz vezâğ'ın öldürülmesini emretti." [107]
"Ümmu Şerik (r.a.) den yapılan rivayete göre, "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz vezâğfın öldürülmesini emretti." [108]
Hüreyre (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'm (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim ilk darbede vezâğ"ı öldürürse ona yüz iyilik yazılır, ikinci darbede öldürene daha aşağı, üçüncü darbede öldürene bundan da aşağı iyilik yazılır." [109]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz hayvanlardan şu dört türün öldürülmesini men'etti: Karınca, bal arısı, hüdhüd ve sured (göçken)." [110]
Abdurrahman b. Osman (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Bir tabib, ResûlüUah'm (a.s.) yanında bir ilaçtan (tedavi etme maddesinden) bahsetti. Bu ilaçta kurbağanın da bulunduğunu (yani terkibinde kurbağa da bulunduğunu) söyledi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kurbağanın öldürülmesini men'etti." [111]
Ebu Lübabe (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki; "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den, evlerde yaşayan küçük ince yılanların öldürülmesini men'ettiğini, ancak bunlardan kuyruğu kısa maviye çaîan renkte olanının ve bir de sırtında beyazımsı iki çizgi, şerit bulunanın öldürülmesine ruhsat verdiğini, zira bu iki tür yılanın gözün ferini aldığını ve kadınların karnında oluşan ceninlerin düşmesine sebep olduklarını buyurduğunu duydum." [112]
Ebû Sâid (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Şüphesiz ki sizin evlerinizde yaşayan yılanlar vardır. Onları üç defa uyarınız (ev halkına görünmemeleri rahatsız etmemeleri hususunda uyarıda bulununuz). Ondan sonra tekrar size görünürlerse öldürünüz." [113]
Müslim'deki rivayette "üç gün uyarıda bulununuz" buyurulmaktadır. [114]

Tahliller ve Rivayetler

491 dipnotîu Aişe hadisi sahih olup istidlale salihtir. Zira bu hadis az farklı lafızlarla üç tarikle rivayet edilmiştir:
Buhari, Müslim ve Tirmizi'nin tahririne göre:
"Hayvanlardan beş tanesini ihramlının Öldürmesinde bir günah ve sakınca yoktur: Karga, çaylak, fare, akrep ve saldırgan köpek..."
Nesâi, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin tahricine göre:
"Hayvanlardan beş tür var ki hepside fâsiktir. Bunlar hareın (sınırları) içinde de öldürülürler: Karga, çaylak, akrep, fare ve saldırgan köpek..."
491 no'lu Aişe hadisinde beş fasıktan birinin yılan olduğu belirtilirken, bu iki rivayette ise, yılandan söz edilmeyip beş fasıktan birinin akrep olduğu kaydedilmiştir..
Her üç rivayet de sahih olduğuna göre, fâsık hayvanların, yani zararlı ve tehlikeli hayvanların beşten ibaret olmadığı, bu sayının tahdidi anlam taşımadığı, sadece beş önemli olanının misal verildiği anlaşılıyor. O halde yılan, akrep, çiyan, fare, köstebek ve benzeri hayvanların hepsi zararlıdır ve öldürülmeleri gerekir.
Karga da fâsik hayvanlardan sayılmıştır. Ancak hadiste kastedileni zararlı olanlarıdır. Zira karganın 138 çeşidi bulunduğunu zoologlar tesbit etmişlerdir. Bunlardan önemli bir kısmı faydalıdır. Örneğin ekin kargası, karga gurubunun nisbeten faydalı bir üyesi sayılır.
Alacalı karga, leş kargasıdır. Siyah karga gibi bu da ekinlere, meyva ve sebzelere zarar verir. Şüphesiz bunların bazı faydaları da vardır. O bakımdan karganın mutlak anlamda

zararlı olduğu söylenemez. Zararlı olanların çoğalmaması için öldürülmelerine cevaz verilmiştir.
Çaylak ise, ince yapılı atmacadır. Ancak çaylaklar oldukça yağmacıdırlar. O bakımdan fazla üremesi ve çoğalması geniş çapta yağmacılığa yol açar ve bunun için bu zaralı hayvanın da Öldürülmesi emredilmiştir. Bu emir, onun neslini yok etmeye' yönelik değil, fazla çoğalmasını önlemeye yöneliktir.
Köpek eğitilmeyip de saldırgan, ısırgan olur veya kudurursa, o takdirde -insanlara zarar vermemesi için- öldürülmesi daha uygun olur.
Yılanın tehlikeli olduğu, farenin de devamlı insanlara zarar verdiği bilinmektedir. Bunların çoğalması sakıncalı sonuçlar doğurabilir.
.492 no*lu Sa'd hadîsi sahihtir. Burada vezağ'dan söz edilmektedir. Araplar buna "sâm~i jebras" de derler. Zehirli alaca keler demektir. Bu yaratık zehirli olduğundan bağ ve bahçelerde, harabelerde, evlerin çevresinde insanlara zararlı olabilirler.
Yukarıda zikredilen beş hayvan ile zehirli kelere "fevâsik" denilmiştir. Fâsik daha çok ilâhî emrin dışına "çıkmak, ilâhî sınırlara saygılı olmamak ve bu sebeple de günahlara dalıp müeyyide dinlememek gibi mânalara delâlet eden bir kavramdır.
Zararlı hayvanlar hakkında kullanılmasına gelince, fâsik bir kimse nasıl aile ve çevresine zararlıysa, bu hayvanlar da insanlar için zararlıdırlar. O bakımdan onlar hakkında da bu tabiri kullanmak daha tesirli ve hikmeti daha çok yansıtıcıdır.
493 no'lu Ümmü Şerîk hadîsiyle Sa'd hadîsi birbirini kuvvetlendirmekte ve zehirli kelerin öldürülmesinde bir sakınca olmadığı, hatta insanları rahatsız edecek duruma geldikleri takdirde öldürülmelerinin vâcib olduğu hükmü ortaya çıkıyor.
Aynı zamanda Ümmu Şerik hadîsi sahihtir...
494 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi de sahîhtir. Burada zehirli kelerin öldürülmesi teşvik edilmekte ve bu zararlı hayvanı öldürene yüzlerce iyilik yazılacağı müjdelenmektedir. Zira bir hayvan insan için tehlikeli olduğu veya bu duruma geldiği takdirde elbetteki insan hayatı ve sağlığı ön plâna alınır ve o hayvan imha edilir.
495 no'lu îbn Abbas hadîsi de sahîhtir. Resûlüllah'ın (a.s.) faydalı hayvanları korumamızdan yana şu dört tür hayvanı misal verdiği anlaşılıyor: Karınca, bal arası, hüdhüd ve göçken kuş...
Karınca:
Yapılan ciddi araştırma ve tesbitlere göre, karıncanın 7.500 kadar türü vardır. 8 milimetre uzunluğunda olanları olduğu gibi 4 santimi geçen devleri vardır. Karıncaların koku alma duyguları ve bilmediğimiz nice hassaları söz konusudur.
Bu kadar türü olan karıncaların insanlardan yana şüphesiz birçok faydaları olsa gerek. Bilimsel araştırmalar derinleştikçe hayvanların hilkatinin hikmeti daha iyi anlaşılmış olur. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bu çalışkan ve hayatını denge ve düzende tutmasını bilen hayvanı öldürmememizi tavsiye buyurması " mutlaka birtakım hikmetlere dayanmaktadır. Bal ansının ne kadar faydalı olduğunu, insanlara şifa taşıdığını anlatmaya gerek görmüyoruz.
Arapçada "hüdhüd" denilen çavuşkuşuna dilimizde de "hüdhüd" diye ad verilmektedir. Süleyman peygamber'e ulaklık yaptığı kutsal kitaplarda yazılıdır.
Bu gösterişli kuş daha çok böcekleri yiyerek geçinir. Karınca yemeyi çok sever. Ancak bundan başka hüdhüd kuşun daha ne gibi faydaları vardır, bilemiyoruz. Resûlüllah'ın (a.s.) dünyamızı süsleyen gösterişli kuşu korumamızı emretmesi, onun çok faydalı olduğuna işarettir. ,
Sured kuşuna lügat kitaplarında "göçken" diye Türkçe karşılık verilmiştir. Kamus sahibinin açıklamasına göre, bu kuşun karın nahiyesi beyazımsı, sırtı ise yeşilimsi bir renktedir.
O halde gerek hüdhüd, gerekse göçken kuşları ve bunlara benzeyip dünyamızı süsleyen diğer kuşları korumamız sünnettir, hüdhüd ile göçken birer örnektir.
Resûlüllah (a.s.) zamanında halk tabipleri bitki ve canlılardan birtakım ilâçlar yaparak tedavide bulunurlardı. Bunların çoğu ilmî bir ölçüye göre hazırlanmazdı. Ba"1 kişilerin tecrübelerine dayanırdı. O bakımdan faydalı olanı imal edildiği gibi, çoğu zararlı da olabilirdi. Yaptığı ilaca kurbağayı da karıştıran tabibin Resûlüllah (a.s.) tarafından uyarılması ve kurbağaların öldürülmesini men'etmesi elbetteki çok anlamlıdır. Sonra kurbağalar faydalı canlılardır.
Kurbağaların da birçok türleri vardır. Genellikle faydalı hayvanlardır. Çok sayıda böcek ve benzeri yaratıkları yedikleri için faydalı sayılırlar. Sinek, kurtçuk, hatta akrep bile yiyen kurbağalar bu bakımdan insanların en yakın dostudur.
497 no'lu Ebû Lübabe hadîsi sahihtir. Eskiden ahşap, toprak ve benzeri evlerde yuva kuran yılanlar olurdu. Bunların bir kısmı bir bakıma evcilleşirler ve aileye zarar vermeden bir süre yuva kurdukları yerde yaşarlardı. Bunları evden çıkarmamız enıredilmemiştir. Ancak kuyruğu kısa maviye çalar renkte olan ile sırtında iki beyaz hat bulunan yılanların görünüşü ürpertici olup göz ferini aldığı ve hamile kadınlafda olumsuz tesir bırakarak düşük yapmalarına sebep oldukları için öldürülmeleri emredilmiştir.
Nitekim 498 no'lu Ebû Saîd hadisi bu uygulamayı tavsiye etmektedir. Gerçi günümüzdeki evlerin çoğunda bu gibi hayvanlara rastlanmaz. Ancak köylerde, dağ ve çöllerde derme-çatma yapılan evlerde görülebilir. Sözü edilen iki ayrı tür yılanın insanda olumsuz tesir bıraktığı söz konusudur. Ancak bu olumsuz tesir sadece bu yılan türünün görünüşünden mi kaynaklanıyor, yoksa cinlerle bu yılanlar arasında bir irtibat mı vardır? Tabii bu gaybî olan tarafı bilemiyoruz. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in yılan türlerini "cinnan" tabiriyle anması çok dikkat çekicidir. Zira bu kelimenin "cânn"ın çoğulu olduğu kesindir. Her ne kadar sarihler bunun küçük ince yılanlar hakkında kullanıldığını belirtmişlerse de "cânn" ismi Kur'ân'da Rahman Sûresi 15. âyette geçmektedir. Ünlü müfessir Allâme Zemâhşeri (h. 528) bunu "Ebû'1-cin" diye tefsir ederek "cânn"in cinlerin ilk babası olduğunu belirtmiş ve bazı ilim adamlarının ise bunun tblis olduğunu, yani îblis'e aynı zamanda "cânn" denildiğini iddia ettiklerini nakletmiştir.
Cânn, ister cinlerin ilk babası olsun, isterse İblis'in başka bir adı olarak kullanılsın, cinle sözü edilen yılanlar arasında birtakım ortaklaşa ilgi ve irtibatın olduğu anlaşılıyor. O bakımdan evi terketmeleri için üç defa uyarılmaları tavsiye edilmiştir. Terketmedikleri takdirde Öldürülmelerine cevaz verilmiştir. Kasas sûresi 31. âyette kıvrak yılan manasında olan "cânn" da bu incelikleri yansıtır.
Konumuzla İlgili Başka Hadîsler de Bulunuyor:
Beyhâki'nin Abdullah b. Amr b. As'den rivayet ettiği hadîste şöyle "deniliyor: "Kurbağaları öldürmeyiniz. Çünkü onların vıkırdamaları teşbihtir."
Bu hadîs mevkuftur. Yani sahabeden rivayet edilmiştir,
Hafiz İbn Hacer ise, bu hadîsi incelerken Abdullah b. Amr'm israiliy attan bazı şeyler naklettiğini belirterek, bu da onlardan biri olabilir neticesini ifâde etmek istiyor.
Bu konuda Ebû Davud'un el-Merasil'de tahrîc ettiği Ubad b.,îshak rivayetinde Resûlüllah'm (a.s.) kırlangıçların öldürülmesini men'ettiği belirtilmektedir. Şüphesiz bu, avlularımıza kadar girip yuva yapan ve neşeli sesler çıkaran kırlangıçların korunmasına yönelik bir hükümdür. Hem bu tür kuşlar göçmen kuşlardır. Ancak havalar ısınınca gelirler ve soğuyunca sıcak bölgelere göç ederler.
Ama aynı rivayete Beyhakî îbn Ebû Huvayris tarikıyla nakletmiştir kj, bu zat zayıf râviler arasında bulunuyor. îbn Hibban özellikle onu "duâfa" arasında zikretmiştir.
İbn Abbas hadîsinde örümceğin Öldürülmesi emredümişse de isnadında Amr b. Cemî bulunuyor. Bu zat yalancıdır, hiç bir rivayetine itibar edilmez.
İbn Adiy ile Beyhakî'nin İbn Abbas (a.s.) dan yaptıkları rivayette, Resûlüllah'm (a.s.) akbabayı öldürmeyi menettiği belirtilmektedir. Bu rivayetin isnadında Hârice b. Mus'âb bulunuyor ve bu zat zayıfdır.
Yine hu bapta Şafiî, Ebu Dâvud ve Râkim'in Abdullah b. Ömer (r.a.) dan tahrîc ettikleri hadîste; "Herhangi bir insan bir serçeyi onun hakkını gözetmeden öldürürse, Allah mutlaka ondan bunu soracaktır..." Bunun üzerine soruldu: "Ya Resûlaüah! serçenin hakkı nedir?" cevabını verdi: "(Bir ihtiyaçtan dolayı onu avlıyorsa) onu kesmek ve öylece yemektir. Onun başını elle koparmak ve tutup bir tarafa atmak onun hakkına dokunmaktır."
Ancak îbn Kattan bu rivayeti, îbn Abbas'ın azatlı kölesi Suhayb'den dolayı muallel saymış, yani sıhhatim zedeleyen bir kusuru bulunduğunu belirtmiştir. [115]
Yine Şafii'nin, Ahmed ve Nesâî'nin Amr b. eş-Şerîd'den, o da babasından merfuân yaptıkları rivayette şöyle buyurulmuştur: "Kim bir serçeyi boş yere öldürürse, kıyamet gününde o serçe sesini yükseltip Allah'a şöyle şikâyette bulunacak: Ya Rabbî falan kişi beni yok yere öldürdü, bir menfaat sağlamak için öldürmedi..." [116]
Evde yuvalanan yılanlar hakkında el-Mazirî ve el-Kâdî diyorlar ki: "Resûlüllah'm (a.s.) Medine'sindeki yılanlar öldürülmez, ancak inzarda bulunarak evlerden uzaklaştırılırlar. Diğer belde ve yerleşim yerlerindeki yılanların, ister evlerde, ister bahçe ve arazide olsun öldürülmeleri menduptur. Onları inzar etmeğe gerek yoktur. Zira yılanları öldürme konusunda genel anlamda emir vardır ki, bu sahîh hadîslerle belirlenmiştir. "Hayvanlardan beş fâsıkı öldürünüz..." emri de bu cümledendir.
Evdeki iki ayrı tür dışında kalan yılanların uyarılmasını Müslim şöyle yorumlamıştır: Cinlerden bir taife Resûlüllah'a inanıp Kur'ân'a uymuştu. Bu yılanlar onlardan olabilir.
İmam Mâlik evlerdeki yılanların şu sözlerle uyarılmasını tavsiye etmiştir: "Sizi Allah ve âhiret günüyle uyarıyorum ki bize açıkça görünmeyin ve bize eza ve cefada bulunmayın..."
Sonuç olarak şunu belirtelim: Kitap ve sünnette neler haram kılmmışsa, onlar haramdır. Haram kılınan bir tür hayvanın benzeri türleri de haramdır. Ancak âyet ve hadîste benzeri türlerin helâl olduğu belirtilmişse, artık bu hususta kıyasa yer yoktur. Zira asıl olan hil, yani helâl olmasıdır. Hakkında tahrim hükmü yoksa aslolan baki kalır. [117]

Çıkarılan Hükümler

1- Fâsik olarak anılan beş hayvan hil ve haremde öldürülür: Yılan, alaca karga, fare, saldırgan, kudurmuş köpek, çaylak. Akrep de bunlar arasında anılmıştır.
2- Evde yuvarlanıp yaşayan yılanların evi terketmeleri ve ev halkına zarar vermeleri için uyarıda bulunmak tavsiye edilmiştir.
3- İlim adamlarından bir kısmına göre, Medine'de yaşayan yılanlar dışında bütün yılanlar öldürülür. Uyarı sadece Medine'de evlerde yuvalanan yılanlarla ilgilidir.
4- Böylece fâsik olarak anılan bu beş veya altı hayvan gibi insanlara zanar veren ve verebilen diğer hayvanlar da gerektiğinde öldürülebilir.
5- Hayvanların neslini tüketmemek gerekir. İnsanlara zarar verenlerin ise imkân nisbetinde sayıları azaltılır. Zira tabiatta her canlı denge ve düzenin bir parçası olarak bulunuyor.
6- Zehirli keler de yılan gibi öldürülür. Zira bu hayvanın zehiri oldukça tehlikelidir. Araplar buna "sâm-i abraş" derler,.
7- Sözü edilen hayvanların fâsık olarak vasıflandırılması, onların faydalı olma sınırını aşıp zararlı duruma gelmelerinden dolayıdır.
8- Zehirli keleri öldürmekte aynı zamanda sevap ve iyilik söz konusudur.
9- Karınca, bal arısı, hüdhüd kuşu ve sured kuşu öldürülmez. Bunların insanlardan yana, düzen ve denge çerçevesinde birtakım faydaları vardır. Zararları ise ya hiç yok veyahut pek azdır.

10- Diğer yırtıcı olmayan kuşlar da böyle... Denge ve düzenin bir parçasıdırlar ve havadaki, yerdeki haşeratı temizleme bakımından da faydalıdırlar.
11- Keyfî olarak kurbağa öldürülmez. Aynı zamanda kurbağa ibtidai anlamda ilâç olarak da kullanılmaz.
12- Kerpiç, ahşap ve benzeri evlerde yuvarlanıp yaşayan yılanları uyarıp evin dışına çıkarılmaları uygun olur. Çıkmadıkları taktirde öldürülmeleri mubah sayılır.
13- Yılanlarla, aynı evdeki yılanlar-la cinler arasında bir bağ bulunabilir.
14- îlim adamlarından bir kısmına göre, sadece Medine'deki evlerde yaşayan yılanlar öldürülmeyip inzar edilirler. Onun dışında kalan yerlerde inzara gerek duyulmadan öldürülmeleri uygun olur. Bu görüş ağırlık kazanmıştır.
15- Evlere girip yerleşen kuyruğu kısa ve sırtı yeşilimsi renkteki yılanla sırtının üstünde iki şerit halinde beyazlık bulunan yılanlar öldürülür. Bu ikisi de daha çok psikolojik yönden oldukça tehlikelidirler. [118]

Av ve Avcılık

Av: Karada veya denizde çeşitli usullerle evcil olmayan hayvanları yakalama işi olarak tarîf edilir.
Av, ateşli silahlarla yapıldığı gibi, eğitilmiş köpek, şahin, doğan ye atmaca gibi yırtıcı hayvanlarla da yapılabilir. Ancak İslâm her konuda olduğu gibi, bu konuda da bir takım prensipler ve şartlar koymuştur. Zira hem hayvanlara eziyet ve işkence etmeden, hem nesillerini tüketmeden, hem de insandan yana yaratılan bu canlılardan helâl olanlarından yararlanmak söz konusudur.
l^öpek çok üreyen hayvanlardan biridir ve evcil tabiatlıdır. Ev, bağ, bahçe ve davarları korumak için bu hayvanı beslemekte bir sakınca yoktur. Bunun dışında zevk için köpek alıp beslemek, evin içine sokmak, çocuklarla kaynaştırmak mekruh kılınmıştır. Zira bu hayvanın bulunduğu eve hem (rahmet ve ilham) melekleri girmez, hem de başta kuduz olmak üzere hastalık yapan birtakım mikroplar taşıyabilir.
Çeşitli ülkelerde birçok insanlar yokluk içinde karınlarını doyuramazken köpek alıp beslemek, onun için özel yiyecekler hazırlamak elbetteki çok yanlış ve sakıncalı sayılır. Zira her şey insan için yaratılmıştır. Sıkıntıya düşüp açlık içinde kıvranan ve hattâ ölen aileler ve çocukları korumak, onlara insani anlamda yardım elini uzatmak güzel ve faydalı hayırlardan biridir.
Ayrıca fazla yemek pişirmek ve lüzumundan fazla ekmek almak suretiyle bunların sofrada arta kalanım çöp bidonlarına dökmek büyük bir nankörlük ve haddini bilmezliktir.*
Unutmayalım ki, bir parça ekmeğin elimize ulaşıncaya kadar birçok sistem ve canlıların hizmeti söz konusudur. Güneş, ay, bulut, rüzgâr, deniz; toprak, bakteriler durmadan bu hizmeti sürdürmektedirler. Bir de bunun yamsıra insan hizmet ve emeği vardır. [119]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim bîr köpek edinirse, her. gün ecir ve sevabından bir kırat noksanlaşır. Ancak av veya ziraat veyahut davarlar için edinilen köpek böyle değildir..." [120]
Kırat: Dört keçi boynuzu çekirdeği ağırlığında mücevher olarak tarif edilir. Böylece kırat o dönemde de bir tartı birimi olarak bulunuyordu.
Süfyan b. Ebî Züheyr fr.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Resûlüllah (a. s,) Efendimizin şöyle buyurduğunu duydum: "Kim bir köpek edinir de o köpek ondan yana ne ziraat, ne.de süt davarını (korumada) bir yarar sağlamıyorsa, onun amelinden her gün bir kırat npksanlaşır." [121]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz av veyahut davarları korumak için edinilen köpekler dışında diğer köpeklerin öldürülmesini emretti." [122]
îbn Ömer'in bu hadîsi, konuyla ilgili diğer sahîh hadîslerle biraraya getirdiğimizde ziraat için edinilen köpeğin burada amlmadığı-nı görürüz. Bu noksanlık ya İbn Ömer'in (r.a.) hadîsi duymasından veya hafızasına almasından kaynaklanmış olabilir.
Abdullah b. Muğaffel (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'm (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Eğer köpekler de ümmetlerden bir ümmet olmamış olsaydı onların öldürülmesini emrederdim, Artık siz köpeklerden katıksız siyah olanını öldürünüz." [123]
Câbir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
"Resûlüllah (a.s.) Efendimiz birara, bütün köpekleri öldürmemizi bize emretti. Biz de bu emre uyup köpekleri, hattâ badiyeden kadının beraberinde getirdiği köpeği öldürmeğe başladık. Sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz köpekleri öldürmemizi men'etti ve şöyle buyurdu: "Size gerekli olup (öldürmenizi lüzumlu kılan) katıksız siyah renkte olup iki gözünün üstünde iki nokta bulunan köpektir. Çünkü o gerçekten şeytandır." [124]
Köpeklerin önce öldürülmesinin emredilmesi mutlaka Önemli bir sebebe dayanmaktadır. Kuduz köpeklerin ortada görülmesi ve birtakım olayların cereyan etmesi böyle bir emrin verilmesine sebep teşkil edebilir. Sonra da kuduz tehlikesi ortadan kalkınca bu defa öldürülmeleri men'edilmiş tir. Ancak katıksız siyah köpek bir istisna teşkil etmiştir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu istisnanın sebep ve illetini, "o gerçekten şeytandır" diye ifade buyurmuştur. Anlatımda bir benzetme söz konusudur. Sözü edilen iki noktalı siyah köpek, cin ve şeytanların daha çok yaklaştığı bir canlı olabilir. Şeytana benzetilmesi daha çok bu yorumu ön plâna çıkartmaktadır. [125]

Tahliller ve Rivayetler

501 no'lu Ebû Hüreyre hadîsi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Hadîs ancak şu üç sebepten biriyle köpek beslemenin caiz olduğuna delâlet etmektedir: Av ve avcılık, ziraati koruma, davarları koruma... Bu üç medde tahdidi midir? Tahdididir denilemez. Zira bu üç şeyin dışında birtakım çok lüzumlu meseleler ortaya çıkmış bulunuyor. Bunlardan birkaç tanesini şöyle sıralayıbilirîz:
a) Askerî yasak bölgeler,
b) Şehir dışında önemli fabrikalar,
c) İmalathaneler,
d) İçinde kıymetli eşya bulunan depolar,
e) Uyuşturucu kaçakçılarını, katil ve soyguncuları yakalamak için polislere yardımcı olma durumları bu cümledendir.
Bunları bağ bahçe ve davarlara kıyas etmek mümkündür. Zira bu kıyasta tahkik-i menat gerçekleşmiş oluyor. Makis ile Makisün aleyh illette birleşiyor. Kıyasın şartları yerine gelince kıyas yapmakta bir sakınca kalmıyor. İmam Şafii de aynı görüştedir. [126]
502 nolu Süfyan hadisi de sahih olup Ebû Hüreyre hadisîyle birbirini kuvvetlendirmektedir. Ancak Süfyan hadisinde köpek beslemek için iki husus belirtilirken Ebû Hüreyre hadisinde üç husus belirtilmiştir. Bu, Resûlüllah'm (a.s.) ortaya çıkan ve hadisin vüruduna sebep teşkil eden olaya göre konuşmasından kaynaklanmaktadır.
İbn Ömer hadisini Tirmizi sahihi em iş tir. Onda da sadece iki husus konu edilmiştir: Av ve davar...
504 no'lu Abdullah hadisi köpeklerin de canlılar âleminde ümmetlerden bir ümmet olduğu açıklanıyor. Böylece tabiat dengesinde köpeklerin de yeri bulunduğuna işaret ediliyor. Ancak katıksız siyah köpek bir istisna teşkil ediyor.
Evinde köpek besleyen kimsenin her gün ecir ve sevabından bir kırat eksildiği haberi ise, köpek beslemenin haram değil mekruh olduğuna delalet etmektedir. Zira haram olmuş olsaydı artık ecrin noksanlaşıp noksanlaşmamasma bakılmaz ve kesin bir hüküm ortaya konurdu. İbn Abdilberr de aynı görüştedir.
Bazı ilim adamları da evinde köpek besleyen kimsenin ecrinin noksanlaşmasma sebeb olan şey, gelen müsafiri engelleyip korkutması ve kapıya gelen dilenciyi korkutup geri çevirmesidir. Aynı zamanda o sokaktan geçenleri rahatsız etmesi de söz konusudur. Sonra da sahibinin haberi olmadan kapları yalayıp murdar etmesi de ayrı bir sebep olarak gösterilebilir.
Buhari de bir kırat değil iki kırat noksanlaşacağı belirtilmiştir. Bu da beslenen köpeğin az ve çok zararlı olmasına bağlı sayılabilir.
Başta Hanefiler olmak üzere fakihlerin bir kısmı bu hadislerle istidlal edip köpeğin vücudunun dokunduğu şeyin murdar olmayacağını belirtmişlerdir. Ancak salyasının necis olduğu müctehidlerin çoğu tarafından kabul edilmiştir. Zira bu hususta sahih hadisler bulunuyor. [127]

Çıkarılan Hükümler

1- Evde keyfî olarak köpek beslemek mekruhtur.
2- Ev tenha yerde ise, hırsızlardan, yağmacılardan endişe ediliyorsa, 6 taktirde evin içine sokmamak kaydıyla avlusunda veya bahçesinde köpek beslemeye cevaz verilmiştir.
3- Tarla, bahçe, bağ ve benzeri zirai alanları korumak için köpek bulundurmakta bir sakınca yoktur
4- Davarlan kurtlardan, diğer yırtıcı canavarlardan korumak için köpek beslemekte de bir sakınca görülmemiştir.
5- Avcılıkta kullanmak üzere eğitilmiş av köpeği beslemeye cevaz verilmiştir. Bu sahih hadislerle sabit olmuş ve bunu reddeden bir ilim adamı olmamıştır.
6- Evin kapısı önünde veya avlusunda veyahut bahçesinde keyfî olarak köpek bulundurmak mekruhtur. Zira gelip geçenlere hem eziyet eder, hem de çevreyi rahatsız eder.
7- Saldırgan, kudurmuş köpeği öldürmek gerekir.
8- Evinde belirtilen sebebler dışında köpek besleyen kimsenin evine (rahmet ve ilham) melekleri girmez.
9- Fabrika, depo, askeri garnizon ve benzeri korunması gerekli olan yerlerde köpek bulundurmaya cevaz verilmiştir.

10- Bunların dışında korunması lüzumlu olan önemli yerlerde de bulundurulmasında bir sakınca görülmemiştir.
11- Katıksız siyah köpek beslememek tavsiye edilmiştir. Bu tür köpeklerle cin ve şeytanlar arasında bir ilgi ve bağ bulunur. O bakımdan ruhlar üzerinde olumsuz tesir meydana getirirler.
12- Bir semt veya kasaba veya mahallede kuduz olayları ortaya çıkınca, başıboş köpeklerin öldürülmesi emredilmiştir. Diğer beslenen köpeklerin ise kuduz olduğu veya olması ihtimal dahilindeyse, aşı yapılır. Aşı yapılmayan yerlerde imha edilir.
13- Köpeğe el dokundurmakta bir sakınca yoktur. Ancak Safilere göre, köpek necistir, ona dokunmak doğru değildir.
14- Köpek salyası necistir. Kapları yaladığı veya dilini dokundurduğu taktirde Şafii ve Hanbeli müctehidlerine göre, bir defası toprakla veya sabunla olmak üzere yedi defa o kab yıkanır. Hanefilere göre üç defa iyice yıkandığı taktirde temizlenmiş kabul edilir. [128]

Eğitilmiş Köpek, Şahin ve Atmaca İle Avlanmak

İslâm, sportif hareketlere yer verdiği gibi, insana hoş vakitler geçirten, bedenine hareket sağlayan ve bazı canlıların etinden yararlanma imkanı veren av ve avcılığa da belli kurallar çerçevesinde yer vermiş ve bunu meşru kılmıştır.
Bundan önceki kısımda belirttiğimiz gibi, hayvanların neslini tüketmemek, üreme zamanına raslatmamak ve keyfî olarak yok yere öldürmemek şartıyla av yapmakta bir sakınca yoktur. Sonra da bunu bir tutku haline getirip işten, ibâdetten uzak kalmamak da bu şartlar arastada bulunuyor.
Derisi kıymetli olan hayvanları devamlı öldürüp bunu bir kazanç yolu seçmek de doğru değildir. Zira çok geçmeden bu hayvanların nesli tükenebilir ve tabiatta canlılar arasındaki dengeye zarar vermiş oluruz. Cenab-ı Hak bunca hayvanları yaratıp bunları kısa zamanda öldürüp imha edin buyurmamıştır. Bunları hem dünyamızı süslemek, hem tabiat dengesini korumak ve hem de insanların sınırlı biçimde bilerek istifade etmelerini sağlamak üzere yaratıp imkan alanına getirmiştir.
Bu arada köpek, şahin, atmaca, doğan gibi yırtıcı kuşların ve köpekleri iyice eğitip avcılıkta kullanmak da meşru kılınmıştır. Bu da insan için ayrı bir zevk kaynağı ve neşe uğraşısı olarak belirlenmiştir. [129]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Sa'lebe el-Huşeni (r.a.) den yapılan rivayette adı geçenin Resûlüllah (a.s.) Efendimizden şöyle sorduğu haber veriliyor:
-Yâ Resûlallah! Ben avlanacak hayvanların bulunduğu bir yerde oturuyorum. Hem ok hem yayımla, hem eğitilmiş köpeklerimle av yapıyorum. Bunlardan benim için uygunu hangisidir?
Efendimiz (a.s.) ona şu cevabı verdi:
- "Ok ve yayımla, üzerine Allah ismini anıp avlandığından ye. Eğitilmiş köpeğinle de Allah'ın ismini anıp avladığını da ye. Eğitilmemiş köpeğinle avladığını (diri iken yetişip şer'i şekilde) kestiğini de ye. [130]
Adiy b. Hatim (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den şöyle sorduğunu haber vermiştir:
-Ya Resûlallah! Eğitilmiş köpeklerimi (av hayvanları üzerine) salıveriyorum, onlar da onları bana yakalıyorlar ve ben de (bu arada) Allah ismini anıyorum?
- Eğitilmiş köpeğini salıverip üzerine Allah ismini andığın zaman onun sana yakaladığını ye.
- Bu eğitilmiş köpeklerim yakaladıkları av hayvanını öldürürlerse?
- Yakaladıklarını öldürseler bile, eğitilmemiş bir köpek onlarla birlikte bulunmuyorsa ye.
-Uzunca ok ve benzeri bir aletle ava atıp onu avlıyorum?
- Uzun bir ok veya uzunca bir aletle attığında ava nüfuz edip delerse onu ye. Ama o ava sivri ucuyla değil enlemesine dokunursa artık o avı yeme.
Diğer bir rivayette ise Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle . buyurmuştur: "Köpeğini salıverdiğin zaman üzerine Allah ismini an. Bu durumda avı sana yakalar ve sen de o ava diri iken ulaşırsan onu kes. Öldürülmüş bir vaziyette ona ulaşırsan ve köpek de ondan bir şey yememişse, yine o avı ye... Çünkü köpeğin (mücerred) yakalaması zekât (hayvanı kesmek) anlamına gelir." [131]
Bu rivayet, köpek tarafından yakalanan av hayvanı ister yaralanmış, ister boğularak öldürülmüş olsun etinin mubah olduğuna delâlet etmektedir. Yeter ki köpek yakalayıp öldürdüğü hayvandan yememiş olsun.
Yine Adiy b. Hatim (r.a.) den yapılan rivayette Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Köpek veya doğan kuşundan herhangi birini eğitip öğrettikten sonra salıverir ve üzerine Allah ismini anarsan, onun senin için yakaladığını ye." Bunun üzerine soruyu soran Adiy b. Hatim: "Yakaladığını öldürse bile..." diye sordum, diyor. Resûlüllah (a.s.) ona: "Evet onu öldürse bile -yakalayıp öldürdüğünden bir şey yemediği takdirde- sen ye. Çünkü o, o hayvanı ancak senin için yakalamıştır" diye cevap veriyor. [132]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, av, eğitilip öğretilmiş köpek, şahin, atmaca, doğan, pars ve benzeri yırtıcı hayvanlarla caizdir. Ayı, bu konuda eğitilme kabiliyeti olmadığı, domuz da aynı necis olduğu için avcılıkta kullanılmaları caiz değildir. O halde eğitilip Öğretilme kabiliyeti olan her yırtıcı hayvanla av yapmak caizdir.
Bunun gibi keskin sivri okla ve ateşli silahlarla av yapmak da caiz görülmüştür.
Avcılıkta, eti yenilen hayvanlar etleri için, eti yenilmeyenler de derisi ve tüyleri için avlanır.
Ancak avda yaralama şarttır. İmam Şafiî'ye göre yaralama şart değildir. Zira âyette geçen "cevarih" kevasib anlamına gelir. Bu da avlayıp yakalamak, elde etmek demektir.
Eğitilmiş köpeği veya diğer bir hayvanı av üzerine salıveren kişinin veya ava ok ve ateşli silah atan kimsenin müslüman veya kitap ehli olması gerekir. [133]
Aynı zamanda bu kimselerin Allah ismini anmasını ve avı yakalayan hayvanın o avdan yeyip yemediği hakkındaki hükümleri bilmesi gerekir. Sonra da tesmiyeyi (Besmele) kasden terketmiş olmamalıdır. Aksi halde vurduğu veya yakalattığı hayvan haram olur yenilmez. İmam Şafiî'ye göre tesmiye şart değildir. Hanefilere göre, unutarak terkederse bir sakınca söz konusu olmaz.
Avlanan hayvanın yabanî olması ve bir kapana, ağa, benzeri bir tuzağa düşmemiş bulunması şarttır. İnsandan kaçmayıp onun yanına gelen veya sakat olup kapamayan veyahut tuzağa tutulan bir hayvanı belirtilen şekilde avlamak caiz değildir. Yani onun üzerine köpek veya eğitilmiş herhangi yırtıcı bir hayvanı salıvermek bu konudaki hükümler kapsamının dışında kalır. Zira o hayvan zaten ele geçmiş sayılır.
Ava silah atan veya eğitilmiş köpek veyahut benzeri bir hayvanı gönderen kimse, av gözden kaybolup uzaklaştığı takdirde onu izlemesi gerekir. Zorunlu bir durum söz konusu olmadığı halde takip etmeyip oturur ve sonra yakalanan hayvanı ölü olarak bulursa, artık onun eti haram olur yenilmez. Ama takip eder, sadece tabii ihtiyacını gidermek veya namaz kılmak vehayut benzeri bir ihtiyaçtan dolayı bir süre geri kalır ve sonra takibe koyulur ve av hayvanını Ölü olarak bulursa, yine de yenilmesi helâl olur.
Salıverdiği eğitilmiş köpeğe, eğitilmemiş bir köpeğin eşlik etmemesi şarttır. Aksi halde yakalayıp yaraladıkları hayvan yenilmez. Yaralamaksızın yakalarlarsa, tahrimen mekruh olur. Sahîh olan görüş de budur. .
Sözü edilen hayvanların eğitilmesi ya gâlib-i zan veya bilir kişilerin olumlu görüşüyle sabit olur, İmam Ebû Hanîfe'ye göre, parçalayıcı yan dişleri olan köpek ve benzeri hayvanların eğitilmiş olması üç defa yakaladığı hayvanı yememesiyle gerçekleşir. Parçalayıcı tırnakları olan doğan, şahin, atmaca ve benzeri, hayvanların eğitilmiş olması ise, salıverdikten sonra geri çağırıldığı takdirde geri dönmesiyle gerçekleşir. O halde doğan, atmaca ve benzeri yırtıcı eğitilmiş bir kuşun yakaladığı avdan biraz yemesiyle av haram olmaz yine de yenilir. Çünkü onun eğitilmiş olması çağırıldığında geri dönmesiyle gerçekleşmiş sayılıyor.
Ama eğitilmiş köpek, pars ve benzeri bir hayvan av üzerine salıverilir de o yakaladığı avdan yerse, artık onun yakaladığı hayvan haram olur yenilmez. İmam Şafiî'ye göre haram olmaz. İmam Mâlik ise, eğitilmiş köpek ve benzeri hayvan yakaladığı hayvandan yemeyi tekrar tekrar yapıyor ve bunu âdet haline getiriyorsa, artık o haram olur yenilmez.
Yırtıcı eğitilmiş kuşlar da salıverildikten sonra çağırıldığında geri dönerlerse, o takdirde eğitilmiş kabul edilir ve yukarıda belirttiğimiz gibi, yakaladığı hayvandan yerse, haram olmaz yenilir. Ama çağırıldığında geri dönmez ve yakaladığı hayvandan yerse, o hayvan haram olur yenilmez. Çünkü o kuş tanı eğitilmemiş kabul edilir.
imam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, böyle de olsa onun yakalayıp kısmen yediği hayvan haram olmaz. [134]
Salıverilen eğitilmiş köpek yakaladığı avın kanından içer veya ondan bir parça koparıp atar ve takip ederek yakalayıp öldürürse, yakaladıktan sonra ondan bir şey yemezse, o takdirde yakaladığı o hayvan helâl o]ur, eti yenir. Ama köpek ondan kopardığı parçayı yer ve sonra da onu yakalarsa, artık o hayvan yenilmez haram olur.
Salıverilen köpek veya benzeri yırtıcı eğitilmiş hayvan, yakaladığı avı yaralamaz da boğarsa, yenilmez. Çünkü yaralama şarttır.
Salıverilen bir köpeğe eğitilmemiş bir köpek veya bir dinsizin veyahut mecusînin veya putperestin köpeği katılır ve müştereken o avı yakalarlarsa, yakalanan avın eti haram olur yenilmez. Zira bu durumda hangi köpeğin yakalayıp yaraladığı bilinmez.
Köpeği ve yırtıcı kuşu salıverirken tesmiyeyi (besmeleyi) kasden terkeder, az sonra salıverdiğini geri çağırır ve tesmiye getirirse, artık onun yakaladığı yenilmez. Zira muteber olan, ilk salıverildiğinde söylenen tesmiyedir.
Ok veya ateşli silahla yaraladığı hayvan suya düşer veya bir uçurumun kenarına veyahut yüksekçe bir yere düşer de oradan aşağıya yuvarlanır ve ölmüş olarak bulunursa, onun ok veya kurşunla değil suda boğulmakla veya yeksekçe yerden yuvarlanmak suretiyle öldüğüne hükmedilir ve eti yenilmez. Kayalığa veya yüksekçe yere düşer de yuvarlanmaz, düştüğü yerde kalır ve ölmüş olarak ele geçirilirse, eti helâl olur. [135]
b) Şâfîlere göre, av hayvanının üzerine eğitilmiş bir hayvan salıverilir de hayvan onu yakalayıp yaralayınca hemen ölüverirse, eti helâl sayılır ve yenilmesinde bir sakınca olmaz.

Deve, sığır ve benzeri eti yenilen hayvanlardan biri bir kuyuya veya derince bir çukura yuvarlanır da ona ulaşıp şer'i şekilde kesmek mümkün olmazsa, o takdirde onu okla veya ateşli silahla vurup ölümüne sebep olacak şekilde yaralamak yeterli olur. Yani bu durumda eti helâl olur.
Ok veya ateşli silah kullanarak veya eğitilmiş köpeği ve benzeri bir hayvanı salıvererek av üzerine gönderir de isabet kaydedip onu yaralar ve o yaradan dolayı hemen ölür veya ölmez de adam yetişinceye kadar yaşayamaz veya yetişir de kesmesi son derece zor olur, meselâ bıçağı çekip kullanıncaya kadar hayvan ölürse, eti helâl kabul edilir ve yenilir. Ama adamın kendi taksiratından dolayı o hayvan kesilmeden ölürse eti yenilmez. Meselâ beraberinde kesici bir alet taşımaz veya taşıdığı alet kendisinden zorla alınır veya kınında sıkışıp kalırsa, bu onun taksiratıyla meydana geldiğinden, artık o hayvanın, eti haram olur yenilmez. [136]
Attığı ok veya başka bir silahla hayvan ikiye bölünür veyahut ondan kopan aza üzerinde öldürücü bir yara meydana gelmek suretiyle öldüğü anlaşılırsa, eti helâl olur.
Ama hayvandan kopan organ üzerinde öldürücü bir yara bulunmaz da hayvanı canlı yakalayıp keserse, kopan organ yenilmez, geriye kalan kısmı yenilir.
Yaraladıktan sonra onu kesme imkanı bulamaz da hayvan o yaradan dolayı ölürse, hüküm yine aynıdır, yani eti helal olur.
Kesici, delici olmayan yassı ağır bir cisimle vurulup öldürülen ve kendisine ok ve benzeri bir aletle vurulduktan sonra bir uçurumun kenarına düşen ve oradan aşağıya yuvarlanıp ölü olarak bulunan bir hayvanın eti yenilmez.
Ama havada uçarken atılan ok veya benzeri bir silahla yere düşen ve ölü olarak elde edilen bir hayvan helaldir, yenilir.
Köpek, pars, doğan, şahin, atmaca ve benzeri eğitilmiş yırtıcı hayvanlarla avlanmak caizdir. Sahibi bunları salıverdiği zaman giden, çağırdığı zaman dönüp gelen ve yakaladığı avı yemeyip sahibine getiren bir hayvan eğitilip Öğretilmiş kabul edilir. îşte bu tür eğitilmiş hayvanlarla avlanan hayvanın eti helal olur.
Ancak eğitilmiş hayvanın istenilen düzeye geldiğini iyi tesbit etmek gerekir. Bu da onu birkaç defa salıverip çağırmakla gerçekleşir. Bununla beraber yakaladığı avı yerse artık mezhebin zahir kavline göre o hayvanın eti yenilmez. Çünkü verilen eğitim yetersiz kalmış ve avı kendisi için yakaladığı ağırlık kazanmıştır. Bu durumda onu yeniden eğitmek gerekir.
Köpeğin yakaladığı avdan ıssırdığı yer necistir yenilmez. Kesilip atılması gerekir. Çoğu alimlere göre atılmayıp su veya toprak ile yıkanır.
Eğitilmiş köpek veya pars veyahut benzeri bir yırtıcı avının üzerine salıverilir ve bütün ağırlığıyla avının üzerine atılır ve bu ağırlık sebebiyle altında kalan av yaralmaksızın ölürse, yine eti helal olur. Mezhebin zahir kavli budur.
Atılan ok veya benzeri keskin aletin sivri ucu değilde yan kısmı ava dokunur ve o sebeple av Ölürse eti haram olur yenilmez. En sahih olan görüş de budur.
Okunu veya ateşli silahım bir hayvana doğrultup atarken başka bir hayvana isabet edip öldürürse, eti yenir.
Salıverdiği köpekle kovaladığı av adamın gözünden kaybolur ve bir süre sonra avı ölü olarak bulursa haram sayılır ve yenilmez. Avı yaraladıktan sonra av kaybolur, gözünden uzaklaşır görünmez olur ve sonra Ölmüş bir halde bulunursa, yine de haram sayılır ve yenilmez. [137]
c) Hanbelîlere göre, av ve avcılık kitap, sünnet ve icma' ile ibahati sabit olmuştur. Kur'ân'da üç âyetle bu konu özetlenip açıklanmıştır:
'İhramdan çıktığınızda (isterseniz) avlanabilirsiniz." [138]
"Senden kendilerine neleri helal kıldığını soruyorlar. De ki: Size temiz yararlı şeyler helâl kılınmıştır. Eğittiğiniz ve Allah'ın size öğrettiğini öğrettiğiniz avcı hayvanları sizden yana yakaladıklarını yeyiniz ve üzerine Allah'ın ismini anınız (besmele çekiniz)." [139]
'Deniz avı ve onu yemek size de, gelen misafir kafilelere de helâl kılındı. Ve ihramlı bulunduğunuz sürece kara avı size haram kılınmıştır..." [140]
Gerek ok ve benzeri bir aletle, gerekse eğitilmiş yırtıcı bir hayvanla avladığı hayvana diri olarak yetiştiği taldirde onu şer'i şekilde kesmesi gerekir. Aksi halde eti haram olup yenilmez.
Hayvan henüz ölmeden yetişme imkânı olur, ama gevşek davranıp yetişmez veya bile bile kasden yetişmeyip kendi haline bırakırsa, o takdirde ölen av yenilmez haram olur. îmam Şafiî ile imam Mâlik de aynı görüştedirler.
Ancak hayvana gayret etip yetişir ve fakat onu kesecek kadar zaman bulamadan hayvan ölürse, o takdirde helâl sayılır. İmam Ebû Hanîfe de aynı görüştedir. [141]
Bu mezhebe göre av üzerinde salıverilen carihanın yakaladığı avın helâl olabilmesi için şu yedi şartın gerçekleşmesi söz konusudur:
1. Avcı kişinin şer'î boğazlamaya ehil olması,
Bu, avcının ya müslüman veyahut kitap ehlinden olmasıyla yorumlanıp açıklanır. O halde müslüman ve kitap ehlinden başkasının avladığı bir hayvanın eti haramdır, yenilmez.
2. Eğitilmiş yırtıcı hayvanı av üzerine salıverdiğinde besmele çekmesi, yani Allah'ın ismini anması,
Bunu kasden veya yanüarak terkederse, avlanan hayvanın eti mubah olmaz. Ama unutarak terkederse, av helal olur ve eti yenilir,
3. Eğitilmiş köpeği veya başka bir hayvanı bizzat kendisinin göndermesi, yani salıvermesi,
Hayvan kendiliğinden gidip avlarsa yakaladığı hayvan helâl olmaz. İmam Şafiî, îmam Mâlik, Ebû Sevr ve rey tarafdarları da aynı görüştedirler. Ata1 ve İmam Evzâî'ye göre eğer o köpeği avlanmak maksadıyla dışarı çıkarmışsa, o takdirde kendiliğinden gidip yakalasa bile, yakaladığı hayvan mubah olur.
4. Av üzerine salıverdiği köpek veya başka bir hayvanın eğitilmiş olması, aksi halde yakaladığı hayvana adam diri yetişip keserse eti yenilir. Yetişemediği takdirde yenilmez.
5. Av üzerine salıverilen eğitilmiş hayvanın» yakaladığı avdan yememesi,
Eğer yakaladığı avdan koparıp yerse, artık o av haram kabul edilir ve yenilmez. Sahîh olan da budur. Zira bu durumda onu sahibi için değil kendisi için yakalamış sayılır.
6. Yakaladığı avı yaralaması,
Yaralamayıp boğar veya ağırlığıyla üzerine çıkıp ölmesine sebep olursa, bu durumda o hayvanın eti haram olur yenilmez.
7. Eğitilmiş köpeğini gürülen av hayvanının üzerine salıvermesi,
Şayet hiçbir av hayvanı görmeden rasgele eğitilmiş köpeğinisalıverirse, o da tesadüfen bir av hayvanına rastlayıp yakalarsa, o mubah olmaz. Bu ilim adamlarından çoğunun görüş ve içtihadıdır da... Bunun gibi okunu veya ateşli silahım rasgele attığında o da gidip bir av hayvanına isabet ederse, o da helâl olmaz ve o bakımdan yenilmez.
Aynı zamanda eğitilmiş köpek tarafından yakalanıp yaralanan avın yaralı kısmını yıkamak vâcib olur. Zira köpeğin ağzının, salyasının dokunduğu yer necis kabul edilir. [142]

Tahliller ve Rivayetler

508 no'lu Ebû Salebe hadisi sahih olup istidlal ve ihtacaca salihtir. Altı kadar hüküm ifade etmektedir:
1. Ok veya benzeri sivri bir aletle veyahut bugünkü ateşli silâhlardan biriyle vurulan av helâldir, yenilir.
2. Ancak oku veya silâhi kullanırken Allah isminin anılması gerekir.
3. Allah ismi anılmaksızın atılan ok veya kurşunla vurulan av haram olur yenilmez. Ancak Hanefîlere göre unutarak besmeleyi terkederse bir şey lâzım gelmez. Allah ismi anılmış kabul edilerek vurulan hayvanın eti yenilir. Şâfiîlere göre, Allah ismi müslümanla beraberdir. Bilerek terketse bile bir sakınca yoktur.
4. Eğitilmiş köpek veya benzeri yırtıcı bir hayvan besmele çekilerek av üzerine salıverilir, o da avı yakalayıp sahibine verirse, onun da eti helâldir, yenilir.
5. Besmele çekilmeden gönderilirse» yukarıdaki farklı görüş ve hükümler bunda da aynen câridir.
6. Eğitilmiş köpek veya benzeri yırtıcı bir hayvan av yakalarsa, adam, hayvan ölmeden yetişir onu şer'î şekilde keserse helâl olur ve yenilir. Yetişmediği takdirde haram olur yenilmez. İsterse eğitilmemiş köpek gördüğü av üzerine atılırken adam besmele çekmiş olsun farketmez.
509 no'lu Adiy hadîsi de sahihtir. İstidlal ve ihticaca salihtir... Zaten bu babta en sahih rivayetlerden biri de budur.
Bu hadîs de yedi, sekiz kadar hüküm ifade etmektedir:
1. Eğitilmiş köpek av üzerine salıverilirken sahibi besmele çekip öylece salıverirse, artık o köpeğin yakaladığı av helal olur, yenilir.
2. Besmele çekilmeden gönderilirse, yukarıdaki ihtilâf burada da aynen câridir.
3. Salıverilen eğitimli köpek avı yakalayıp öldürürse, yine de o hayvanın eti helâl olur. Zira eğitilmiş köpeğin ısırıp öldürmesi şer'î kesme yerine geçer.
4. Eğitilmiş köpekle birlikte bir de eğitilmemiş köpek belirlenen av üzerine giderler ve avı yakalarlarsa artık o av yenilmez haram olur. Çünkü eğitilmemiş köpek de buna iştirak etmiş bulunuyor. Onun yakaladığı yenilmez.
5. Atılan ok veya benzeri sivri bir aletle ava isabet ediler de ok veya sivri alet avı yakalarsa, o avın eti helâl olur. Tabii oku veya başka bir aleti atarken besmele çekmek gerekir. Çekilmediği takdirde yukarıdaki ihtilâf söz konusudur.
6. Atılan ok veya başka sivri bir aletin sivri ucu değil de yan tarafı, yassı kısmı hayvana dokunup öldürürse, artık o hayvanın eti haram olur yenilmez.
7. Okun yassı tarafı dokunur da hayvan ölmeden adam yetişip şer'î şekilde keserse eti mubah olur.
8. Atüan ok, sivri bir alet ve benzeri bir silahla vurulan avın yaralanması veya aldığı yara ile ölmesi söz konusudur. Bu da ancak keskin sivri bir ok veya âletin keskin sivri kısmının isabet etmesiyle gerçekleşir. Ateşli silâhla vurulan av zaten yara almış olur.
Bu hadîsle Ebû Salebe hadîsi birbirini kuvvetlendirmektedir.
Hadîsin devamında buna ilâveten şu rivayete yer verilmiştir:
1. Üzerine besmele çekilip salıverilen eğitilmiş köpek yakaladığı avı sahibi için yakalamış olursa, bu helâl olur.
2. Köpek yakaladığı avı öldürmeden sahibi yetişirse, o takdirde onu şer'î şekilde kesmesi gerekir. Aksi halde hayvan o vaziyette ölürse eti haram olur.
3. Eğitilmiş köpek, yakaladığı avı öldürür, ancak ondan yemezse, o da helâl sayılır ve eti yenilir. Ondan yiyecek olursa, farklı ictihadlar ortaya çıkmıştır: Kimine göre, yediği için bunu sahibi için değil kendisi için yakalamış kabul edilir ve artık o hayvanın geriye kalan kısmı haram olur yenilmez. Kimine göre, köpeğin kopardığı kısım duruyorsa, o haramdır yenilmez, geriye kalan kısım yenilir. Ancak köpeğin ağzının ve salyasının dokunduğu kısım iyece yıkanıp temizlenir.
510 no'lu ikinci Adiy hadîsi üzerinde kısmen durulmuştur. Bazısına göre istidlale salihtir, bazısına göre salih değildir. Ancak bu anlamda başka rivayetler de bulunuyor. "Baz" ismini bu hadîste zikretmekle râvî Mücalid yalnız kalmıştır. Diğer rivayetlerde "baz" ismi geçmemektedir.

Bu hadîs yaklaşık dört kadar hüküm ihtiva etmektedir:
1. Eğitilmiş köpek veya doğan besmele çekilerek av üzerine salıverilir ve o da avını yakalarsa, artık o av helâl olur. Yenilmesinde bir sakınca söz konusu olmaz.
2. Yakaladıkları avı öldürecek olurlarsa, yine de o avın eti halâldir yenilir. Zira bu eğitilmiş hayvanların öldürülmesi şer'î kesme yerine geçer.
3. Eğitilmiş bu hayvanlar salıverilir ve onlar da avlarım yakaladıktan sonra kısmen yerlerse, bu durumda onu sahibi için değil kendisi için avlamış kabul edilir ve artık o hayvanın kalan kısmı haram sayılır. Bununla beraber ashabın bir kısmı başka hadîslerden çıkardıkları hükme dayanarak eğitilmiş köpek yakaladığı avdan bir kısım yese bile geriye kalanı helâl sayılır demişlerdir. Onların delil gösterdikleri rivayetlerden biri Amr b. Şuayb hadisidir. Bu zatın dedesi -ki sahabidir- şöyle bilgi vermiştir: Bedevilerden Ebû Salebe adındaki adam Resûlüllah'a (a.s.) dedi: "Ya Resûlellah! Şüphesiz benim av için eğitilmiş köpeklerim bulunuyor. Bunların avlanıp; yakaladıkları hakkında bana bir fetva veriniz." Resûlüllah (a.s.) ona şu cevabı verdi: "Sen pnlarm yakaladığı avı -onlar biraz yeseler bile- ye..."
Bu hadisi Ebû Dâvud tahrîc etmiştir. Hafiz Ibn Hacer bunun isnadında bir sakınca yoktur diyerek görüş beyan etmiştir.
Ancak şunu belirtelim ki, Adiy (r.a.) dan rivayet edilen iki hadîs de sahihtir. Amr b. Şuayb'den rivayet edilen bu hadîste ise ihtilâf söz konusudur. O bakımdan usûl açısından bununla değil, Adiy hadîsiyle istidlal ve ihticacda bulunmak daha uygundur. Hem Adiy b. Hatim'in hadîsi Sahihayn'de geçmektedir. Amr b. Şuayb'ın hadîsine Sahihayn'de yer verilmemiştir.
Diğer yandan Amr b. Şuayb hadîsini kuvvetlendiren iki rivayet bulunuyor: Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas (r.a.) dan şöyle rivayet etmiştir: "Köpeğini salıverdiğin zaman, yakaladığı avı yerse, sen artık o avdan yeme, çünkü o bunu ancak kendisi için yakalamıştır. Köpeğini salıverdiğinde, avı yakalayıp öldürür ve fakat ondan yemezse, (bu helâl olur) ondan yiyebilirsin. Çünkü bu durumda o bu avı sahibi için yakalamış kabul edilir."
Aynı hadisi Hafiz Bezzar da başka bir vecihle Ibn Abbas (r.a.) dan tahrîc etmiştir. İbn Ebî Şeybe'den de bu anlamda bir rivayet yapılmıştır.
Köpek yakaladığından yese bile bu mubahtır, kalan kısmını sahibi yiyebilir, diyenler, Adiy hadîsindeki men'i "kerahet-i tenzihi" ile yorumlamışlardır. [143]
Müctehid imamların bu konudaki ictihad, yorum ve görüşlerini yukarıya naklettiğimizden aralarındaki farklı görüşlere burada dönmek istemedik. [144]

Çıkarılan Hükümler

1. Av, eğitilip öğretilen köpek, şahin, doğa», atmaca, pars ve benzeri yırtıcı hayvanlarla caizdir.
2. Karada ve denizde av, kitap, sünnet ve icma1 ile sabit olmuştur.
3. Eğitilme kabiliyeti olmayan yırtıcılarla av yapmak caiz değildir.
4. Domuz, aynı necis olduğu için bu konuda eğitilip yetiştirilmesi ve avcılıkta kullanılması caiz değildir.
5. Avcılıkta eti yenen hayvanlar etleri için, eti yenilmeyenlerin de derisinden ve tüyünden istifade etmek için avlanırlar.
6. Gerek eti yenilenler, gerekse eti yenilmeyip derisinden ve tüyünden istifade edilen hayvanları üreme döneminde avlamak sünnete aykırı olduğu gibi, nesillerini tüketircesine onları avlamak da caiz değildir.
7. Ok ve benzeri ucu sivri, delici, yaralayıcı av aletleriyle av hayvanlarını vurmak caiz olduğu gibi, ateşli silahlardan fazla tahrip etmeyip sadece hayvanı yaralayacak veya öldürecek çapta olanlarını kullanmak caizdir.
8. Ok veya ateşli silahla vurulan hayvanın helâl olabilmesi için yara alması veya isabet eden ok ve kurşundan ölmesi söz konusudur.
9. Ok ve benzeri ucu sivri bir aletle yara açmayan yassı tarafıyla vurmak veya yassı tarafının isabet etmesiyle ölen hayvanın eti yenilmez. Bu, Hanefilere göredir. İmam Şafiî'ye göre, yara açması şart
değildir.
10. Salıverilen eğitilmiş hayvan üzerine Allah adını anmak şarttır. Aksi halde yakaladığı hayvan haram olur yenilmez. Bu görüş Hanefilere aittir.
11. Allah adı yamanma suretiyle terkedilirse, Hanefilere göre, hüküm yine böyledir. Şâfiîlere göre, Allah adını anmak şart değildir. Zira Allah adı müslümanla beraberdir.
12. Unutularak Allah adı anılmazsa, yakalanan hayvan yenilir.
13. Av hayvanına ok veya benzeri bir silah atılırken Allah adı anılır.
14. Avlanacak hayvanın yabanî olması gerekir.
15. Avlanacak hayvanın bir kapana tutulması veya hasta yatıp kaçma imkânı olmaması ve insanlara yaklaşıp ürkmeyerek önlerinde dolaşması halinde av kapsamına girmez. O bakımdan bu durumda olan bir hayvanın üzerine köpeği salıvermek ve ok ve silahla vurmak caiz değildir. Zira atılan ok veya silahla veya salıverilen köpeğin ısırmasıyla Ölürse, eti haram olur yenilmez.
16. Av hayvanını gördükten sonra eğitilmiş köpek salıverilir ve takip edilir. Takip edildiği takdirde gözden kaybolur ve bir süre sonra av ölü olarak bulunursa eti haram sayılıp yenilmez.
17. Ancak az bir süre bir ihtiyacını karşılamadan dolayı takip etmemişse, bu zarar vermez ve av hayvanının ölmüş olması etinin haram olmasmi gerektirmez.
18. Salıverilen eğitilmiş bir köpeğe, eğitilmemiş bir köpeğin eşlik etmesi caiz değildir. Aksi halde yakaladıkları hayvan haram olur yenilmez.
19. Yırtıcı hayvanların av için eğitilmesinin gerçekleştirilmesi şöyledir: Salıverildiği zaman avı kovalar, çağırıldığında bırakıp geri döner ve bu üç defa tekrarlanır, her defasında köpek veya eğitilmiş yırtıcı hayvan sahibine tam itaat etmiş olur.
20. Bununla beraber eğitilmiş bir hayvan av üzerine salıverilir ve o da avını yakaladıktan sonra kısmen yerse, artık o hayvan haram olur yenilmez. Zira bu durumda köpek onu kendisi için yakalamış sayılır. Bu Hanefilerin görüşüdür. îmam Şafiî'ye göre, öyle de olsa hayvan haram olmaz, kalan kısmı yenilir.
21. Eğitilmiş yırtıcı kuşların eğitilmesinin sağlanması da böyledir. Salıverildikten sonra sahibi tarafından çağırıldığında geri döner gelir ve bu birkaç defa tekrarlanırsa, artık o eğitilmiş kabul edilir ve yakalayıp öldürdüğü veya yaralı bıraktığı hayvan yenilir.
22. İster eğitilmiş köpek yakalayıp yaralı bıraksın, isterse eğitilmiş yırtıcı kuş yakalayıp bıraksın, sahibi hayvan henüz ölmeden yetişirse, onu şer'î şekilde keser. Bu vâcibtir. Aksi halde kesme imkânı bulunduğu halde kesmez de hayvan ölürse artık eti haram olur yenilmez.
23. Eğitilmiş köpek yakaladığı avın kanını içer veya ondan bir parça koparıp atar ve sonra yakalayıp öldürürse, o hayvan helal sayılır ve eti yenilir.
24. Ama yakalayıp öldürdükten sonra da ondan yerse, o takdirde köpek onu kendisi için yakalamış kabul edilir ve hayvanın eti haram olur yenilmez.
25. Köpek veya doğanın yaraladığı hayvan bir uçurumun kenarında yuvarlanıp ölürse, eti yenilmez. Zira bu durumda yuvarlanma sebebiyle öldüğü söz konusu olur.
26. Ok veya küçük bir silahla vurulan avda böyle. Suya düşüp boğulursa eti yenilmez. Veya yüksek bir tepede olup atılan silahla oradan aşağıya yuvarlanarak ölürse yine eti yenilmez. Bu da Hanefilere göredir.
27. Deve, sığır, koyun ve keçi gibi eti yenilen hayvanlardan biri derin bir kuyuyuya düşer de onu çıkarmak mümkün olmadığı gibi, inip kesmek de mümkün olmazsa, o takdirde ok ve ateşli silahla vurularak öldürülür ve eti böylece helal olur. Bu ictihad ve görüş Şâfîîlere aittir.
28. Atılan ok veya silahla hayvan ikiye bölünür veyahut organı kopar ve o hayvan henüz ölmeden yetişilirse, şer'î şekilde kesilir. Ondan kopan organ veya parça üzerinde silah yarası varsa o da yenilir, yoksa yenilmez. Bu Şafiî'nin görüşüdür.
29. Köpeğin ısırıp yaraladığı yer necis sayılır, iyice yıkanması vacib olur. Bu, İmam Şafiî ile îmam Ahmed'in görüşüdür.
30. Av üzerine salıverilen köpek veya başka bir yırtıcı hayvan avının üzerine atılıp onu yaralamadan vücudunun ağırlığıyla basıp öldürürse, îmam Şâfiî"ye göre yine de ö avın eti helâldir yenilir.
31. Hanbelîlere göre de, av üzerine gönderilen hayvan veya atılan ok konusunda avlanılan hayvanın helal olabilmesi için yedi şartın gerçekleşmesi gerekir. [145]

Eti Yenilir Hayvanı Kesmede Vacib ve Müstehab Olan Hususlar

İslâm, eti yenilen hayvanları kesmeyi şahısların arzu ve mantığına bırakmamış, bunun için birtakım vacibler, sünnetler ve istihbablar koymuş ve onu meşru bir çerçeve içine almıştır.
Önce her canlıya, özellikle etinden, yününden, kılından ve tüyünden, sonra da sütünden yararlandığımız davarlar Allah'ın insanlara sunduğu en güzel nimetlerden biridir. O halde bu güzel nimetlerden yararlanırken Allah'ı unutmamamız, Onun yüce ismini anmamız gerekir.
Sonra *da hayvanlara karşı şefkatli ve merhametli davranmamız emredilmiştir. O bakımdan keseceğimiz hayvanı incitmeden usulca kesim yerine götürmemiz ve yine şefkatle yere yatırmamız ve keskin bir bıçakla önce iki şah damarını ve yemek borusuyla nefes borusunu kesmemiz ve kanının iyice akmasını, hayvanın hareketsiz kalmasını beklememiz ve arkasından boyun kemiğini bağlantı yerinden ayırıp başını kesmemiz emir ve tavsiye edilmiştir.
Ve bu konuda en önemli olanı da hayvanı Allah'tan başkasının adını anarak kesmenin haram ve büyük günah, şirk olduğunu bilmemiz ve başka isimle kesilen bir hayvanın etinin haram olup yenilmeyeceğini hatırımızdan çıkarmamamız gerekir. O bakımdan müslüman ve kitap ehli dışında kalanların kestiği hayvan yenilmez haramdır. Kitap ehli ise, Allah'a ve semavi bir dine inandıkları için kestikleri hayvan yenilir. Meğer ki, kitap ehli hayvan keserken İsa veya Meryem adını anarak kesmiş olurlarsa, o taktirde kestikleri hayvan yenilmez. Bu da ancak kesin belgeyle veya müslüman kimselerin kulaklarıyla duymalarıyla belirgin olur. Belge ve duyma yoksa, kestiklerim yememizde bir sakınca yoktur. [146]

Konuyla İlgili Hadisler

İmam Ali b. Ebi Talih (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duymuştur: "Allah'tan başkası için (başkası adına) hayvan kesene Allah lanet etmiştir. Bir cinayet, fesat işleyen kimseyi (ilahi hududun onun hakkında uygulanmaması için) alıp koruyan, evinde barındıran kimseye de Allah lanet etmiştir. Ana-babasma lanet eden kimseye de Allah lanet etmiştir. Arazi üzerine bırakılan işaret ve ardayı, sınır ve hududu (başkasının hakkında tecavüz etmek için) değiştiren kimseye de Allah lanet etmiştir." [147]
Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Bir kavim gelip Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den şunu sordular:
-Ya Resûlallah! Doğrusu bir kavim bize et getiriyorlar. Ancak biz kestikleri o hayvan üzerine Allah'ın ismini anıp anmadıklarını bilemiyoruz?
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onlara şu cevabı verdi:
-Siz kendiniz o et üzerine Allah'ın ismini anınız ve öylece yeyiniz.
Râvi diyor ki, o hayvan kesip et getiren kavim henüz İslama yeni girmiş bulunuyorlardı. Küfürden daha yeni kurtulmuş idiler. [148]
Bu hadis, tasarruf ve efal sıhhat ve selâmet hali üzerine hamledilir. Meğer ki onun fesadına delalet eden bir delil mevcud olsun. O taktirde sıhhat ve selamete hamledilmez, inceliğini yansıtıyor.
îbn Ka'b b. Mâlik-'den, o da babasından rivayet etmiştir: "Babamların bir tepe yarığında otlamakta olan davarları bulunuyordu. Bizim o davarlardan bir koyunun ölmek üzere olduğunu gören bir cariye bir taşı kırıp keskin tarafıyla o koyunu kesiverdi. Bunun üzerine babam, onlara: "Resûlüllah (a.s.) efendimiz'den ben bunu sormadan veya birini gönderip Resûlüllah (a.s.) bunu yememizi emretmeden sakın yemeyin" diyerek tenbihte bulundu. Sonra gidip Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sordu. O da ona o koyunu yemesini emretti." [149]
Zeyd b. Sabit (r.a.) den yapılan rivayete göre, bir kurt bir koyunu ısırdı. Bu sebeple o koyunu keskin çakmak taşıyla kestiler. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz: "O koyundan yemeleri için onlara ruhsat verdi." [150]
Adiy b. Hatim (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e dedim ki: "Ya Resûlallah! Doğrusu biz avcılık yapıyoruz. Ama bıçak bulamıyoruz, sadece değneğin uzunlamasına bölünmüş kesici parçasıyla veya keskin bir taşla avı kesiyoruz?" Efendimiz şu cevabı verdi: "Kanı istediğin şeyle akıt ve Allah ismini onun üzerine an." [151]
Râfi b. Hudâc (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'a (a.s.) şöyle demiştir:
-Ya Resûlallah! Yarın düşman ile karşılaşabiliriz. Oysa yanımızda bıçak yoktur. (İhtiyaç duyar da bir av hayvanı yakalarsak onu nasıl, ne ile kesebiliriz?)
Resûlüllah (a.s.) ona şöyle buyurdu:
-Kan akıtacak şeylerle ve üzerine Allah ismi anılanı yeyiniz. Yeter ki (alet olarak kullanacağınız şey) diş ve tırnak olmasın. Ve ben size bundan haber vereceğim: Dişe gelince, o kemiktir. Tırnak ise o Habeşlilerin kesme aletidir," [152]
Şeddad b. Evs (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu adı geçen tarafından bildirilmiştir:
"Allah (c.c.) şüphesiz ki her şey üzerine ihsan (iyilik, şefkat, merhamet) yazmıştır. Artık siz öldürdüğünüz zaman öldürmeyi de güzel, uygun biçimde yapın. Bir hayvanı kestiğiniz zaman kesmeyi güzel ve uygun yerine getirin, sizden her biri bu işi yaparken bıçağının ağzını iyice bilesin ve kestiği hayvanı (eziyet etmeden) rahat bir ölüme kavuştursun." [153]
İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bıçakların keskinlenmesini ve kesilecek hayvandan bunun gizlenmesini emretti ve sonra şöyle buyurdu: "Sizden biri hayvan keseceği zaman kesmekte acele davransın," [154]
Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, Budayl b. Verka1 el-Huzâi'yî» siyahı bozluğuna galip renkte olan bir erkek deve üzerinde Mina'daki tepelerin arasında duyuruda bulunmak üzere gönderdi. O da şöyle buyuruda bulundu: Haberiniz olsun ki, şer'i kesmek, boğazda ve göğsün boyunla birleştiği yerde gerçekleşir. Canın çabuk çıkmasında acele etmeyin. Mina günleri yeme, içme ve adamın eşiyle sevişeceği günlerdir." [155]
İbn Abbas (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlülîah (a.s.) Efendimiz şerîta-i şeytanı men'etti." [156]
Şerita-i şeytan'dan maksat, şah damarları tamamen kesilmeden, kesme işi sona ermeden derisini yüzmeye başlamaktır.
Aynı hadis Ebû Hüreyre (r.a,) den de rivayet edilmiştir.
Ebâ'l-Uşrâ'dan, o da babasından rivayet etmiştir. Babası şöyle demiştir: "Ya Resûlallah! Şer'i kesme ancak boğaz ve göğsün baş ile birleştiği kısımda olur, değil mi?" diye sordum. Efendimiz şu cevabı verdi: "Onun uyluğuna bile (bıçak) vurup (yaralasan veya yarsan) yine de sana yeter." [157]
Rafi b. Hâdic (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle dedi: "Bir sefer (yolcuhık)ta Resûlüllah (a.s.) Efendimizle beraber bulunuyorduk. Derken kavmin develerinden bir deve kaçtı. Yanlarında (onun ardına düşüp yakalamak için) at bulunmuyordu. O sebeple bir adam ok atıp deveye isabet ettirdi ve deve olduğu yerde kaldı. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz bu hayvanların da vahşi (yabani) hayvanlar gibi yabani ve garip halleri vardır." [158]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, hayvanı kesme fiili, şah damarları ile nefes ve yemek borusunun kesilmesiyle gerçekleşir. Buna şer'i kesme denilir.
Müslümanın ve bir de kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanların -bunlar ister zimmi, ister harbi olsunlar- kestiği hayvan helâl olur ve yenilir. Kur'an'da bu hüküm şöyle beyan edilmektedir: "Yetişerek şadtma uygun kestiğiniz müstesna..." [159]. Bu âyetle müslümanlara hitap edilmekte ve bir yerden yuvarlanıp ölmek üzere bulunan bir hayvana diri yetişildiği taktirde kesilmesiyle helâl olacağı, aksi halde"'o vaziyette ölecek olursa haram olacağı bildirilmektedir.
Böylece müslümarf kişinin kestiği hayvanın helâl olacağı hükmü ortaya çıkmış bulunuyor.
Kitap ehlinin kestiği hayvanın müslümanlara helâl olduğu ise şu âyetle açıklanmaktadır: "Bugün size temiz-yararlı şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitap verilen (yahudi ve hıristiyan) ların taamı (kestiği hayvanların eti) size helâldir. Sizin de taam (kestiğiniz hayvan eti) onlara helâldir..." [160]
Ayette geçen "taam" kelimesini yenilmesi helâl olan hayvanların kitap ehli tarafından kesildiği taktirde helâl olacağı şeklinde yorumladık. Zira bunu sadece yiyecek maddesi olarak tercüme edersek muradı ilahi ortaya çıkmamış olur. Çünkü yalnız kitap ehlinin yiyecek ve gıda maddeleri helâl değil, kâfirlerin de yiyecek ve gıda maddeleri müsiümanlara helâldir. Yeter ki o maddeler şeriatımızca haram kılınanlardan olmasın. Bu bakımdan âyetteki "taam"dan maksat, kesilen hayvan etidir. Kafirlerin kestiği hayvan eti müslümanlara helâl değildir, murdardır.
Kesme işini becerebilen her müslümanın kestiği helâl olur, yenilir. Kadın, temyiz çağına girmiş çocuk bu cümledendir. Kesme işini bilmiyen ve beceremeyen kimsenin kesmesi uygun olmaz. Kestiği taktirde şüpheli durum ortaya çıkar.
Dilsiz bile olsa müslümanın kestiği yenilir. Zira dilsiz besmele çekme hususunda mazur sayılır. Bunun gibi sünnetsiz kimsenin de kestiği caizdir, yenilir. [161]

Kimlerin Kestiği Hayvan Haram Olur, Yenilmez?

a) Putperestlerin,
b) Mecusi, ateşe ve yıldızlara tapanların,
c) Murtedlerin, yani dinden çıkanların,
d) Besmele'yi kasden bile bile terkedenlerin... [162]
Yahudi kendi dinini bırakıp-hıristiyan olursa veya hıristiyan kimse kendi dinini bırakıp yahudi olursa yine de kestikleri hayvan helâl kabul edilir ve müslümanlar o hayvanın etinden yiyebilirler. Yeter ki kestikleri hayvan İslâm şeriatinde eti yenilen hayvanlardan olsun.
Besmele'yi kasden terkedenin kestiği yenilmez. Hanefiler bu meselede şu âyetle istidlal ve ihticacda bulunmuşlardır: "Üzerine Allah'ın adı anılmamış olanlardan yemeyin. Çünkü bu (başkası adına ve bir de putlar için, onlar adına kesmek) şüphesiz ki, ilâhi yoldan çıkmaktır..." [163]
Hayvan keserken "Bismillahi Allahu Ekber" demek müstehabdır. Sadece "Allah adını anmak" şartsa da, Bismillahla birlikte Allahu Ekber demek istihbab kapsamına girer.
Besmele unutularak terkedilirse, yine de kesilen hayvan helâl olur. Zira' ümmetten hata ve nisyandan dolayı ortaya çıkan günah ve benzeri şeyler kaldırılmıştır.
Allah ismine başka birinin ismini atıf yaparak eklemek caiz değildir.
Hayvan kesmeden önce, yani besmele getirmeden önce "Allah'ım bunu falandan kabul buyur" demek mekruh değildir. Ama besmeleden sonra veya tanı keserken söylemekte kerahat söz konusudur.
Besmele çekip bir hayvanı kesmek üzere iken, onu bırakıp yanındaki başka bir hayvanı besmele çekmeksizin, yani birinci besmeleyle yetinerek keserse, haram olur, yenilmez: Zira birinci besmele ilk hayvan üzerine söylenmişti. İkinci hayvan üzerine yeniden besmele getirmek gerekirdi. Bunu yapmadığı için ikinci hayvanı besmelesiz kesmiş oldu.
Ama av hayvanına atılan ok veya başka bir alet, görülüp atılan hayvana değil de başka birine isabet ederse, yine de vurulan hayvan yenilir. Zira burada besmele hayvan üzerine değil, ok veya benzeri silah üzerine söylenmiştir.
Av üzerine besmele çekilip salıverilen köpek de böyle. Gönderilen av üzerine değil, başka bir hayvan üzerine atılıp yakalarsa, yine de yenilir. Zira besmele köpek üzerine çekilmiş bulunuyor. [164]

Hayvanları Kesme Şekli ve Keyfiyeti :

Deve genellikle ayakta göğsüyle boynunun bitiştiği kısımdan kesilir. Sığır, koyun, keçi ve diğer eti yenilen hayvanlar ise boyunla başın birleştiği kısımdan kesilir. Böyle yapmak sünnettir. Aksine bir uygulama sünnete aykırı olur, ancak kesilen hayvan yine de yenilir. Sadece kerahet işlenmiş olunur.
Kesme işinde iki şah damarıyla nefes ve yemek borusu kesilir. Bunlardan üç tanesinin kesilmesiyle de şer'i kesme meydana gelmiş olur.
Evcil olan deve, sığır, koyun ve keçiden biri yabanileşip evi terkeder ve yakalanması zorluk arzederse, o taktirde av hayvanı hükmüne girer ve ok veya ateşli normal denilecek bir silahla vurulur. Diri olarak yetişildiği taktirde şer'i usule göre kesilir. Yetişilmeyip aldığı ok veya kurşun yarasından ölürse bir sakınca yoktur; eti helâl olur ve yenilir.
Bunun gibi evcil hayvanlardan biri derin bir kuyuya veya ulaşılması çok zor bir çukura düşer ve ölmek üzere olursa, hemen harekete geçip ok veya ateşli silahla vurularak öldürülür ve o taktirde eti helâl olur. Ancak ok veya silahı atarken besmele çekilir. [165]
b) Şafiilere göre, eti yenilen hayvanın kesilme işi ya boyunla başının birleştiği kısımdan veyahut göğüsle boynun birleştiği kısımdan kesilmekle gerçekleşir.
Bu iki yerde kesmeye gücü veya becerisi yetmezse, boyun kısmının herhangi bir yerinden kesebilir.
Eti yenilen hayvanı kesecek olan kimsede aranılan şart, nikahının helâlliğidir. Bu da ancak müslüman, yahudi ve hıristiyanlar arasında söz konusudur. O halde müslüman ile kitap ehli sayılan yahudi ve Hıristiyanların kestiği hayvan helâldir yenilir. Bu üçünün dışında kalıp semavi bir dine mensup olmayanların kestikleri haramdır, yenilmez.
Hayvan kesme işinde bir putperest veya ateşperest Müslüman kişiyle birlikte hareket edip hayvanı keserlerse, o hayvan haram olur yenilmez. Avcılıkta da hüküm böyledir.
Temyiz çağına girmiş veya o çağa girmiş çocuk kadar becerikli olan çocuğun, sarhoşun ve akli dengesi bozuk olup kesmesini becerebilen delinin kestiği helaldir. İki gözünden arızalının kestiği mekruh olur. Bununla beraber yenilebilir.
Deveyi göğsüyle boynunun birleştiği yerden, sığır, koyun ve keçiyi de boyunla başın birleştiği yerden kesmek sünnettir.
Kesme işinde sadece hayvanın nefes borusuyla yemek borusunu kesmek yeterlidir. Şah damarlarını kesmek ise müstehabdır.
Bıçağı iyice bileyip keskinleştirmek ve hayvanı kıbleye müteveccihen yere yatırıp besmele çekmek ve Peygamberimize (a.s.) salat-ü selâm vermek sünnettir.
Diş ve tırnakla kesmek ve diğer kemiklerle kesme işini yerine getirmek caiz değildir. Bundan başka kesici herhangi bir aletle, bir cisimle kesmekte bir sakınca yoktur. [166]

Hayvan Kesme Konusunda Hanefilerle Şafiilerin İstidlal, İctihad ve İhticacları Açısından Bazı Farklar Vardır:

a) Hanelilere göre, şer'i kesme işi, hayvanın iki şah damarıyla, iki borusunun veya en azından bunlardan üçünün kesilmesiyle gerçekleşir. Safilere göre, sadece iki borunun kesilmesi yeterlidir. Şah damarlarını kesmek sünnet veya müstehabdır.
b) Hanefilere göre, Besmele çekmek şarttır. Şâfiilere göre sünnettir.
c) HanbeKlere göre, hayvanı kesme işi beş şey ile gerçekleşir:
1- Onu kesecek kişi,
2- Kesme işi için kesici bir alet,
3- Kesme işini sağlamak için hayvanın boyun kısmındaki kısmı belirlemek,
4- Kesme işi,
5- Allah adını anma...
Hayvanı kesecek kişide iki şart aranır; Müslüman veyahut kitap ehli olması ve bir de akli dengesinin yerinde bulunması... Yani kesme işini bilip becerecek kadar akli dengesinin yerinde olması söz konusudur.
Temyiz çağma girmemiş çocuğun, delinin ve bir sarhoşun kestiği sahih değildir.
Kesme işinde kullanılacak aletin kesici ve delici olması ve diş, tırnak olmaması şarttır. Diş (kemik) ve tırnak dışında kalan herhangi kesici bir cisimle boğazlamak sahihtir.
Hayvanın boyun kısmının neresinden kesmek gerekir? Sığır, koyun ve keçi gibi hayvanların boyunla başlarının bitiştiği kısımdan, devenin ise göğüsle boynun bitiştiği kısımdan kesme işi yerine getirilir. Başka bir yerden kesmek sahih olmaz.
Allah adım anmak ise şarttır. Ya kasden veya yanılarak: besmeleyi terkedenin kestiği yenilmez. Mezhebin zahiri kavli budur.
Hayvanı keserken nefes ve yemek borusuyla birlikte şah damarlarından birinin kesilmesi şarttır. İmam Malik'in de görüş ve içtihadı bu anlamdadır. [167]
Kadının şartlarına uygun biçimde kestiği hayvan mubahtır yenilir. Buna muhalefet eden olmamıştır.
Hanbelilerle Hanefi'ler çoğu bölümde birleşmektedirler. Böylece az farkla bütün müctehidler hayvan kesme konusunda belli esaslara bağlı kalmışlardır. Aralarında besmele ve bir de kesme işinde iki boru ile iki şah damarın kesilme konusu ihtilaflıdır. Bu da âyet ve hadislerdeki esneklikten ve değişik rivayetlerden kaynaklanmaktadır. [168]

Tahliller ve Rivayetler

523 no'lu Hz. Alî hadisi sahihtir. Allah'tan başkası adına hayvan kesmenin büyük günah olduğuna, İlahi laneti gerektirdiğine delalet etmektedir. Mesela put için, haç için, Musa veya Isa peygamber için, yani bunların adına hayvan kesmek haramdır. Çünkü kurban ancak Allah için Allah adıyla kesilir. Başkası için başkası adına kestiği kurbanla o kimseye veya eşyaya ta'zim kastedilirse, bu kurban keseni küfre düşürür. Nitekim imam Şafii ve o ekolde yer alan ilim adamları bu görüştedirler. Belirtilen niyet ve kasıtla kurban kesen kimse müslüman ise murted olur.
Bu manayla yatırlara hayvan götürüp kesmek haramdır, büyük günahtır. Sırf o yatıra ta'zim ve dileğinin kabulü için o yatırdan meded bekleyerek bu fiili işlerse ilim adamlarından önemli bir gruba göre kişi murted olur.
Sultân, hükümdar ve yüksek seviyedeki devlet adamlarını karşılamada kesilen hayvan hususu ihtilaflıdır: Buhara fakihleri bunun haram olduğuna fetva vermişlerdir, imam Rafii. ise, bu o zatın gelmesinden duyulan sevinci yansıtır, haram değildir. Doğan çocuğun yedinci veya yirmi birinci gününde kesilen akika da böyle bir sevince yönelik bulunuyor, demiştir. [169]
İmam Râfii bu hususta kıyasa baş vurmuşa benziyor. Ona itiraz edenler ise şöyle görüşlerini belirtmişlerdir: "Akika hakkında sünnet varid olmuştur. Allah'ın bir aileye lütfettiği bir çocuğun sağlıklı salih yetişmesi ve ailenin sevincini ifade-etmesi için Allah adına, O'nun için kesilen bir kurbandır. Sultan veya hükümdarı karşılarken hayvan kesmeyi buna kıyas etmek hatalıdır. Zira ikisi arasındaki menat (illet) farklıdır."
Ana babasına lanet eden veya onların lanetle anılmasına sebep olan kimseyi de Cenab-ı Hak lânetlemiştir. Zira vefat eden ana-baba geriye bıraktığı çocuklarının dua ve istiğfarlarına, hayır ve hasenatlarına muhtaçtırlar. Aynı zamanda onların iyi-yararlı amellerinden dolayı sevinirler; kötü amellerinden dolayı üzülürler. Hayatta olan ana-babalar ise evladının ilgi ve saygısını, hizmet ve yardımına muhtaçtırlar veya bunu beklerler. Evladın aksine bir tutum ve davranışı nefred ve bedduaya sebep olur da böyle bir evladın kötü ahlaklarından dolayı halk onların ana-b ab alarmı kınarlarsa, bu ilahi gazap ve lanetin inmesine sebep olur.
Arazi, arsa bağ ve bahçenin belirlenmiş sınır ve işaretlerini değiştirmek suretiyle başkasının toprağına tecavüz etmek çok çirkin bir davranış olmakla birlikte kul hakkına el uzatıp gasbetme olduğu için de haram, affedilmesi söz konusu olmayan günahlardan biridir. Şehidlik mertebesi bile bu günahın affedilmesine yetmemektedir. Ödenmediği sürece kişi büyük bir vebal altında kalır ve o bu veballa âhirete göçer.
Böylece Hz. Ali hadisi üç önemli hüküm ifade etmekte olup Allah ve kul haklarının korunmasını yansıtmaktadır.
523 no'lu Hz. Aişe (r.a.) hadisi de sahih olup istidlale salih görülmüştür. İslâm'a yeni girip küfürden kopmaları yakın bir geçmişe dayanan arap kavimlerinden biri hayvan kesip pazara et sürerdi. Medine'nin içinde ve civarında oturan bazı kavimler de bu etlerden satın alıp yerlerdi. Ancak bunlardan bir kavim şüphelenerek durumu Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sorma ihtiyacını duyuyor. Efendimiz de onlara hadiste belirtildiği gibi, o etlerin üzerine siz Allah adini anın ve öylece yeyin buyuruyor. İlim adamları bu hadis üzerinde durarak, sünnet farz yerine kaim olmaz kaidesinden hareketle hayvan keserken besmele getirmenin sünnet olduğuna kail olmuşlardır. Zira eğer hayvan keserken Allah adını anmak, yani besmele çekmek farz olsaydı, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz soranlara, siz besmele çekin demez, bilâkis o etten yemeyin derdi.
İlim adamlarının çoğu bu görüş ve yoruma katılmamıştır. Çünkü eti getirip satanlar îslâmı din olarak kabul etmiş kimselerdi. Onların besmele çekmeden hayvan kestikleri ise şüphe ve zanna dayanıyordu, islâm'da bu konularda zan ve şüpheyle amel edilmeyeceği ise bilinmektedir.
Resûlüllahm (a.s.) onlara "siz Allah adım anıp yeyin" buyurması, onları rahatlamaya, şüphelerini gidermeye ve bir de bir müslümanın unutarak terkettiği besmelenin eti haram kılmayacağına yönelik bulunuyor. Allah daha iyisini bilir...
524 no'lu îbn Ka'b hadisi de sahih olup istidlale sâlihtir. Hadis daha çok şu üç hükmü ifade etmektedir:
1- Ölmek üzere olan bir davan ölmeden önce kesmek caiz olup bu durumda eti helâl olur. Yeter ki, hayvanda zuhur eden bu hastalık insan sağlığını bozacak anlamda olmasın. Aksi halde kesilen helal olmakla beraber koruyucu hekimlik açısından yenilmemesi uygun olur.
2- Bir cariyenin o koyunu kestiği, kadınların kestiği hayvanın etinin yenileceğine ve onların da bu işe ehil olduklarına delildir. Nitekim müctehid imamların hepsi kadının kestiği hayvan yenilir diye görüşlerini belirtişlerdir.
3- Bıçak bulunmadığı taktirde hayvanı kemik ve tırnak dışında herhangi keskin, kesici bir cisimle kesmenin caiz olduğu anlaşılıyor. Zira sözü edilen cariye o koyunu kırıp keskin olan bir parça taş ile kesmiş ve Resûlüllah (a.s.) bunu takriren uygun görmüştür.
525 no'lu Zeyd hadisinin ricali sahihtir. Ancak Hazır b. Muhacir üzerinde durulmuş ve bu zatın meçhul olduğu söylenmişse de hadis âlimlerinin bir kısmı onun makbul bir râvi olduğunu belirtmiştir. [170]
Bu manada bir hadisi imam Ahmed, Hafız Bezzar tahric etmiş, Taberani el-Evsat'da buna yer vermiştir. Bunların hepsi İbn Ömer (r.a.) den isnad-i sahih ile tahric etmişlerdir.
Hadis iki önemli hüküm ifade etmektedir. Birincisi, kurdun yaralayıp da öldürmediği bir hayvanın murdar olmadığıdır. İkincisi ise, böyle bir hayvana henüz ölmeden yetişen

kimsenin onu şer'i şekilde boğazlamasının gereğini belirtmektedir. Bu ve benzeri bir hayvanı bıçak olmadığı taktirde, tırnak ve kemik dışında herhangi kesici bir cisimle kesmenin caiz olduğu da ortaya çıkmaktadır. Nitekim kurdun saldırısına uğrayıp yaralanan koyun henüz ölmeden onu çakmak taşıyla kesmişler ve Resûlüllah (a.s.) onun yenilmesine ruhsat vermiştir.
526 no'lu Adiy hadisi de sahih olup istidlale sâlihtir. Bu hadisi ayni zamanda Hâkim ve îbn Hibban tahric etmişlerdir. Bu hadis de kesici bir cisimle hayvan kesmenin, mesela keskin bir değnek parçası veya taşla bu işi yerine getirmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Diğer yandan önemli bir hüküm de ortaya koymaktadır. O da, derince bir kuyu veya çukura düşen veya bir yardan düşüp ağır yaralanan ve yetişip şer'i şekilde kesme imkanı veya zamanı olmayan bir hayvanı yaralayıcı bir silahla vurup kanını akıtmakla onun helâl olacağıdır. Nitekim müctehidlerin de ictihad ve görüşleri bu sonuca yönelik bulunuyor.
527 no'lu Râfi" hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Hadis fıkhı anlamda dört hüküm ihtiva etmektedir:
1- Hayvan kesmek için bıçak bulunmadığı taktirde kesici bir cisimle bu yerine getirilebilir.
2- Hayvan keserker Allah adını anmakla o hayvanın eti helâl olur. 3-Dişle kesim yapılmaz. 4-Tırnakîa da kesim yapılmaz.
Meselâ yakaladığı veya yaraladığı bir kuşu tırnaklarıyla veya dişiyle tutup başını koparırsa, o kuşun eti haram olur yenilmez.
528 no'lu Şeddad hadisi de sahihtir. Bu da bir hayvanı kesmek istediğimiz zaman nasıl davranacağımızı belirtmektedir. Yumuşak, şefkatli ve merhametli davranıp hayvanı hırpalamadan, ürkütmeden yere yatırma ve iyice keskin bir bıçakla Önce şah damarını ve nefes borusuyla yemek borusunu kesmek ve bir süre kanının iyice akıp boşalmasını beklemek, sonra da hayvanın başını kesip almakla sünnete uygun kesim işini gerçekleştirmiş oluruz. Unutmayalım ki, bu hayvanları bizim elimize teslim eden Cenab-ı Hak, yarın bizleri de daha kudretli ellere teslim edecektir.
529 no'lu İbn Ömer hadisi de bu sünneti yansıtmakta ve yukarıdaki hadisi kuvvetlendirmektedir. Fazla olarak da hayvanların birini keserken diğerine göstermemeğe çalışmak ve bıçağı göstermemeğe itina etmek tavsiye edilmektedir.
530 no'lu Ebû Hüreyre (r.a.) hadisiyle hayvanların başını kesme işinin biri boyunla başın birleştiği, diğeri göğüsle boynun birleştiği kısımdan olmak üzere iki yerden gerçekleştirilmesi emir ve tavsiye edilmektedir. Bu, daha çok bu iki kısımdan kesme işini yerine getirmenin sünnet olduğuna yöneliktir. O bakımdan başın gövdeden ayrılması için bu iki kısmın arasındaki bölümden de kesmenin caiz olduğu belirtilmiştir.
Hayvanı keserken henüz kanı boşalmadan ve ayak hareketleri kesilmeden derisini soymaya kalkışmak veya kol ve bacaklarını kesmek sünnete aykırıdır.
Mina günlerinde birinci cemreye taşı atılıp kurban kesildikten ve traş olunduktan sonra artık haccın, biri müstesna olmak üzere mahzurları ortadan kalkar. O müstesna olan şey ise, cinsel temastır. Birinci gün Mekke'ye inip ziyaret tavafı yapıldıktan sonra bu sakınca da kalkar ve böylece Mina günleri yeme, içme ve sevişme günleri olur, bütün bunlar meşru sınırlar içinde yapılır.
531 no'lu îbn Abbas ve Ebû Hüreyre hadisi hakkında el-Münziri şöyle demiştir: "İsnadında Amr b. Abdillah es-San'âni bulunuyor. Bu zat hakkında bir çok kimseler birtakım tesbitlerde bulunmuşlardır. Yahya b. Mâin "o kavi değildir" derken hadis imamlarından bir kısmı onun ceyyidü'l-hadis olduğunu söylemişlerdir. [171]
Hadis daha çok hayvanın şah damarları kesilip iyice kanı akıtılmadan sadece nefes ve yemek borusunu kesmekle yetinip o vaziyette derisi .yüzülmeye başlanan hayvana eziyet edileceğini yansıtmakta ve bunun mekruh olduğuna işaret etmektedir.
532 dipnotlu Ebû'1-Uşrâ' hadisini her ne kadar beşler rivayet etmişse de el-Hattabi, hadis alimlerinin bu rivayetin zayıf olduğunu söylediklerini belirtmiş ve Tirmizi de bunun garip olduğuna ve sadece Hammad b. Seleme tarikiyle bilindiğine dikkat çekmiştir. Yine el-Hattabi'ye göre bunun rivayetlerinden meçhuller bulunuyor.
Hafiz İbn Hacer et-Telhıs'de, Ebû'l-Uşrâ'rıl durumu pek bilinmemektedir demiştir. [172]
Bu sebeblerle müctehidlerin çoğu bu hadisle istidlal etmemiştir. Bununla beraber hadisteki anlatım şekliyle, hemen ulaşılması mümkin olmayan bir çukur veya benzeri yere düşüp ölmek üzere bulunan bir hayvana kesici sivri bir alet atıp öldürmekle etinin helâl olacağına işaret edilmektedir. Hadisi başka türlü yorumlamak mümkün değildir.
533 no'lu Râfıl hadisi sahihtir. Önemli bir hüküm taşımakta olup tereddütleri gidermektedir. Şöyle ki, evcil hayvanlardan biri sahibini terkedip kaçar ve zapdedilmesi hayli müşkilat doğurur da bir bakıma yabanileşirse, artık onu yakalamakta zorluk söz konusu olduğuna göre av hayvanları kapsamına girer ve yaralayıcı sivri bir aletle vurularak şer'i kesme işi gerçekleştirilir. [173]

Çıkarılan Hükümler

1-Hanefilere göre şer'i kesme işi, nefes ve yemek borusuyla birlikte ya iki şah damarın veya bir şah damarın kesilmesiyle gerçekleşir.
2- Şafilere göre, sadece yemek ve nefes borusunun kesilmesiyle de gerçekleşir,
3- Kesme işini ancak bir müslüman veya Kitap ehlmden olan bir kişi yaparsa hayvan helâl olur,
4-Bunlarm dışında dinsizlerin, putperest, ve ateşperestlerin, murteddin ve benzeri inançsız kişilerin kestiği hayvan haram olur yenilmez,
5- Böylace yahudi ve hınstiyânlarm kestiği hayvan bize, bizim de kestiğimiz onlara helâl kılınmıştır,
6- Kadın ve temyiz çağına giren çocuğun kestiği hayvan da helâldir, yenilir.
7- Hanefilere göre sarhoşun da kestiği yenilir. Yeter ki şer'i şekilde kesmiş olsun. Diğer mezheplere göre, sarhoşun kestiği yenilmez.
8- Kesme işini bilmeyen, beceremeyen kimsenin kesmesi doğru değildir. Aksi halde kesilen hayvan eti kerahat kapsamına girebilir.
9- Dilsiz bile olsa müslümanm kestiği hayvan helâldir, yenilir.
10- Besmeleyi kasden veya yanılarak terkedenin kestiği hayvan hanefilere göre haram olur yenilmez. Şafii ve ona bağlı olan fakihlere göre, yenilir. Zira besmele müslümanla beraberdir.
11- Hırıstiyan olan yahudinin, yahudi olan hırıstiyanm kestiği hayvan yenilir.
12- Hayvan keserken Allah ismine başka birinin ismini atfederek iki ismi anarak kesme işini yerine getirirse, o hayvanın eti yenilmez. Zira hayvan ancak Allah adı anılarak kesilir ve onunla helâl olur.
13- Av hayvanına atılan okun veya gönderilen eğitilmiş köpeğin üzerine Besmele çekmek şarttır, görülen bir av üzerine bu vaziyette atılan ok veya salıverilen köpek başka bir hayvana isabet eder ve köpek de başka bir hayvanı yakalarsa eti helâl sayılır ve yenilebilir. Zira besmele ok ve köpek üzerine çekilmiştir... Av üzerine değil.
14- Deve genellikle göğsün boynun bitiştiği kısımdan, diğeri ise boyunun başla bitiştiği kısımdan kesilir ve bu sünnettir.
15- Evcil olan hayvanlardan biri kaçıp yabanileşirse, av hayvanı kapsamına girer ve avlanır.
16- Vurulan av hayvanına diri olduğu halde kişi yetişirse, artık onu şer'i şekilde kesmesi gerekir. Aksi halde o vaziyette ölürse haram olur. Ama adam yetişinceye kadar hayvan ölür veya yetişip bıçağı çekinceye kadar yaşama şansı olmazsa, o taktirde eti helaldir yenilir.
17- Hayvan kesme işinde bir dinsiz veya putperest müslümanla birlikte hareket ederse, artık o hayvanın eti haram olur.
18- Av konusu da böyle.
19- Bıçağı iyice bileyip keskin duruma getirmek sünnettir. Kör bıçakla kesmek mekruhtur..
20- Birkaç hayvan sırayla kesilecekse, kesilen hayvanı diğerlerinin göremiyeceği bir yerde kesmek müstehabdır.
21- Hayvan iyice ölmeden derisini yüzmeye başlamak veyahud kol. ve bacağını kesmek mekruhtur.
22- Yakalanan, avlanan bir kuşun başını dişle ve tırnakla koparmak haramdır.
23- Kemik ve tırnak dışında kesici bir cisimle hayvan kesmek caizdir.
24- Hayvanı kıbleye müteveccihen kesmek müstehabdır.
25- Hayvanı incitmeden şefkatle yere yatırmak ve keskin bir bıçakla kesmek sünnettir. Aksine bir davranış mekruhtur.
26- Müslüman veyahut yahudi ve hrıstiyanm kestiği hayvan yenilir ve onların nasıl kestiğini araştırmaya gerek yoktur.
27- Yahudi veya Hrıstiyanın hayvanı keserken Musa veya Isa peygamberin adını andığı duyulur veya bir kaç müslüman şehadet ederse, o hayvanın eti haram olur yenilmez.
28- Hırıstiyanlarm bir dizi halinde elektirikli bir aletle İhvanları baş aşağı asılı vaziyette bir defada kesmesi tam şer'i biçimde bir kesme olmamakla beraber hayvanı haram kılmaz. Çünkü bu durumda hayvanın başı kesilmiş va kanı akıtılmıştır.
29- Hırıstiyanlarm önce uyuşturup sonra kesmesi de böyle. Uyuşturulan bir hayvan ölmemiştir, diri sayılır ve o bakımdan kesilme işiyle eti helâl olur.
30- Kur'an'ı Kerim'de kitap ehlinin kestiği bize, bizim de kestiğimiz onlara helaldir buyurulmaktadır. Yeter ki, kesilen hayvan eti haram olan türden olmasın. [174]

Ceninin Kesilmesi Anasının Kesilmesiyle Gerçekleşir

Gebe hayvanı, şartlar ve imkanlar elverdiği taktirde kesmemek daha uygun olur. Ancak dinimiz, ihtiyaç duyulduğu taktirde gebe hayvanın da kesilmesine cevaz vermiş bulunuyor. Bu durumda hayvanın karnında taşıdığı ceninden yararlanma imkanı var mıdır, yok mudur sorusu ortaya çıkıyor. Aynı zamanda ceninin şekillenme, tüylenme durumu ile; tüylenmemiş durumu söz konusu oluyor. [175]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Sûid (ha.,) dert yapılan rivayette Peygamber (a.s.) Efendimiz cenin hakkında şöyle buyurmuştur: "Ceninin kesilmesi anasının kesilmesiyledir." [176]

Diğef bir rivayette ise, Ebû Sâid şöyle bilgi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimize şöyle dedik: Ya Resûlallah! Karnında yavru varken deveyi nahrediyor (göğsün boyunla bitiştiği yerden kesiyor) ve sığır, koyun keçi kesiyoruz. Karnından çıkan cenini atalım mı, yoksa yiyelim mi? lfEfendimiz bize şöyle buyurdu: "Arzu ederseniz yiyebilirsiniz. Çünkü ceninin kesilmesi anasının kesilmesiyle gerçekleşir." [177]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) İmam Ebû Hanefiye göre, doğmak üzere bulunan veya doğum günleri yaklaşan inek, koyun ve keçiyi kesmek mekruhtur. Zira bu durumda karnında taşıdığı yavru zayi' olur, istifade edilmez. Zira bu imama göre, anasının kesilmesiyle karnındaki yavru kesilmiş olmuyor. O bakımdan hayvan kesilince karnından çıkan yavrunun hilkati tamamlanmış ve diri olarak bulunuyorsa, o taktirde şer'i şekilde kesilir ve eti helâl olur.
İmam Ebû Yusuf ile Ebû Muhammed'e göre, ister tüylensin, ister tüylenmemiş olsun hilkati tamamlanmışsa, anası kesildikten sonra ölü bir vaziyette bile olsa eti yenilir. Anasının kesilmesiyle o da kesilmiş sayılır. Aynı zamanda kesilen anasının karnı yarılıp yavru çıkarıldığında diri bulunur, ancak kesmeye vakit kalmadan ölürse yine de yenilmesi caiz olur. [178]
Böylece bu konuda İmam Ebû Hanife, İmam Züfer ve İmam Hasan b. Ziyad hadisle istidlal etmeyip çıkan yavrunun da kendi başına bir canlı olduğunu ve diri doğduğu halde kesilmesinin gereğini belirtmişlerdir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ilgili hadislerle istidlal edip ictihadda bulunmuşlardır. [179]
O halde burada imameynin görüşüyle amel etmek daha uygundur. Zira diğer mezheb imamları da aynı görüştedirler.
b) Hanbelilere göre de ceninin kesilmesi, anasının kesilmesiyle gerçekleşmiş olur. Öyle ki, hayvan kesildikten sonra karnındaki yavru ölmüş olarak dışarı çıkar veya anasının karnında ölmüş olarak bulunur veyahut dışarı çıktıktan sonra kesilmiş bir hayvanın hareketine benzer bir hareket gösterirse o helâl kabul edilir ve yenilir. Ashabdan Ömer (r.a.) ve Ali (r.a.) da aynı görüştedirler. Said b. Müseyyeb, İmam Nahai ve İmam Şafii'nin kavli budur. Yani bunlar da aynı görüştedirler.
c) Ibn Ömer'e göre, ceninin kesilmesi anasının kesilmesiyle gerçekleşmiş olur. Yeter ki tüylenmiş olsun İmam Mâlik de aynı görüştedir... Tabiin'den Tavus, Mücahid, Zühri ve el-Hasan'm da kavli budur.
Hadislerin açık delaletinden, ceninin kıllanmış veya tüylenmiş olmasının şart olduğu anlaşılmamaktadır. Anasının aldığı gıda ile hayatını sürdüren ceninin kesilmesi, anasının kesilmesiyle sağlanmış olur. İster tüylenmiş olsun, isterse olmasın. Yeter ki hilkati tamamlanmış bulunsun. Sahih olan da budur.
îbn Ömer ile Ebû Abdillah, cenin ölü olarak çıktığında onun kanını dışarı akıtmak için .kesmek daha uygun olur demişlerdir.
Tabii hayvan kesilip karnı açıldığında yavru canlı olarak bulunuyorsa, o taktirde şer'i şekilde kesilmesi gerekir. [180]

Tahliller ve Rivayetler

546 no'lu Ebû Sâid hadisini aynı zamanda Dârekutni tahric etmiş ve îbn Hibban sahihlemiştir. Abdulhak ise bunu zayıf saymıştır. Abdulhak'a göre, Ebû Said'in hiç bir isnadıyle ihticac olunmaz. Çünkü bir kısmında meçhul kişiler bulunuyor. Ancak birçok tariki bulunduğundan buna hasen diyebiliriz. Mesela Ahmed b. Hanbel'in tahric ettiği tarikte zayıf bir ravi bulunmamaktadır. Hâkim'in ise tahric ettiği tarikte Atiyye bulunuyor ki bu zat biraz leyyin bulunuyor, fazla dikkatli değildir.
Yukarıdaki hadisi İbn Hıbban'la birlikte ibn Dakik el-Iyd de sahihlemiştir. Tinnizi ise bu rivayeti hasenlemiştir.
Bu babda ayrıca Ali, İbn Mes'ud, Ebû Eyyub, Berâ', İbn Ömer^ îbn Abbas ve Kâb b. Mâlik'den (r.a.) rivayetler bulunuyor. [181]
Ancak sözü edilen sahabiden yapılan rivayetlerin tahlilinde sonuçlar ortaya çıkmış bulunuyor:
Hz. Ali (r.a.) den yapılan rivayetin isnadında el-Hars el-A'ver bulunuyor ki bu zat zayıftır. Bunun gibi Musa b. Umeyr el-Kûfî de bulunuyor ve bu zat da zayıflar arasında bulunuyor. Ebû Hatim onun yalancı olduğuna dikkat çekmiştir. [182]
İbn Mes'ud hadisini Dârekutni tahric etmiştir ki ricalinin hepsi sikadır. Yalnız Ahmed b. Haccac müstesna. Zira bu zat zayıf olarak tesbit edilmiştir. [183]
Ebû Eyyub hadisini ise, Hâkim tahric etmiş bulunuyor. İsnadında Muhammed b. Abdirahman b. Ebi Leylâ bulunuyor ki bu zat zayıftır. [184]
Berâ1 hadisini Beyhaki tahric etmiştir. îbn Ömer hadisini ise, Hâkim, Taberâni ve İbn Hibban tahric etmişlerdir. îbn Hibban bu hadisi zayıf olarak tesbit etmiştir. Zira isnadında Muhammed b. Hasen el-Vâsiti bulunuyor... Şevkani bunun zayıf olduğunu İbn Hibban'dan nakle tmiştir.
îbn Abbas hadisini Dârekutni tahric etmiştir. İsnadında Musa b. Osman el-Abedi bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Zehebi bu isim üzerinde durmuş ve İbn Adiy'nin "Musa'nın hadisi mahfuz değildir" dediğini nakletmştir. Ebû Hatim ise bunun metruk olduğunu belirtmiştir. [185]
Kâb b. Mâlik hadisini ise Taberani el-Kebir'de tahric etmiştir. İsnadında İsmail b. Müslim bulunuyor ki, bu zat zayıftır. [186]
Cabir hadisini Dâremi ve Ebû Dâvud tahric etmişlerdir. İsnadında Abdullah b. Ebi Zenad bulunuyor ki, bu zat da zayıftır.
İbn Ebi Leylâ tarikiyle rivayet edilen şu hadis de zayıftır: "İster tüylenmiş olsun, ister olmasın ceninin kesilmesi, anasının kesilmesiyle gerçekleşir..." [187]

Çıkarılan Hükümler

1- Doğum günleri yaklaşan bir hayvanı kesmek mekruhtur.
2- Ancak ihtiyaç hissedildiği taktirde gebe bir hayvanı kesmekte kerahet söz konusu değildir.
3- îmam Ebû Hanife'ye göre, kesilen gebe hayvanın karnındaki yavru ölü olarak çıkarsa eti yenilmez haram sayılır. Diri doğarsa usulüne göre kesilir ve eti yenilir.
4- İmameyn'e göre, hilkati tamamlamış yavrunun kesilmesi anasının kesilmesiyle gerçekleşir. Tüylenip tüylenmemesi söz konusu değildir.
5- İmameyn'e göre, diri olarak anasının karnından çıkarılan cenin usulüne göre kesilir. Ölü olarak çıkar veya çıkarılırsa, eti yine de yenilir. Zira anasıyla birlikte kesilmiş kabul edilir.
Diğer imamlara göre de hüküm böyledir.
6- Bu konuda fetva, imameynin kavline göredir.
7- Anasınm kesilmesiyle karnından çıkarılan yavru kesilmiş hayvanın hareketine benzer bir harekette bulunur ve henüz kesme fırsatı olmadan ölürse, eti helâl sayılır.
8- İbn Ömer'e (r.a.) göre, anasından ölü olarak alman yavru tüylenmişse helâl olur ve yenilir. Zira cenin anasının kesilmesiyle kesilmiş sayılır. [188]

Tahliller ve Rivayetler

557 no'lu îbn Ömer hadisini aynı zamanda Hafiz Bezzar ve , Taberânî tahrîc etmişlerdir. Ancak isnadında Asım b. Ömer bulunuyor f ki, bu zat zayıftır. Buharî onun metrükü'l-hadîs olduğunu belirtmiştir.
Nesâî ise onu metruk kabul etmiştir. [189]
Bu anlamda rivayet edilen dört-beş kadar hadîs daha bulunuyor. Çoğu zayıftır. Ancak hepsi aynı hükmü ifade etmesi bakımından birbirini kuvvetlendirmekte ve sahîh olan rivayetin sıhhat derecesini takviye etmektedir. O' bakımdan hadîsle istidlal etmekte bir sakınca görülmemiştir.
558 no'lu Ebû Vâkid hadîsini aynı zamanda Dâremî ve Hâkim, Abdurrahman b. Abdillah hadîsinden tahrîc etmişlerdir. Ayrıca Hâkim, Süleyman b. Bilâl hadîsinden tahrîc etmiş bulunuyor. İsnadı Ebû Saîd el-Hudrî'ye (r.a.) ulaşmakta ve merfu1 derecesinde bulunmaktadır. Merfu'dan maksat, Resûlüllah'a (a.s.) kadar ulaşan hadîstir.
İbn Ömer hadîsi ise murselen rivayet edilmiştir. Dârekutnî "bu konudaki bu iki rivayetten mursel olanı daha sahihtir" demiştir. [190]

Çıkarılan Hükümler

1. Diri hayvandan bir parça koparmak caiz değildir. Bu aynı zamanda hayvana ezâ ve cefadır.
2. İşkence yapmaksızın hayvana atılan keskin bir aletle ondan bir parça koparsa hüküm yine böyledir.
3. Hayvandan diri iken koparılan et parçası, ölmüş hayvan eti mesabesindedir ve yenilmez-.
4. Av hayvanına atılan keskin bir aletle hayvanın bir budu veya bir başka yerinden bir parçası koparsa, o parça yenilmez, geriye kalan yenilir.
5. Koyunun diri iken kuyruğundan, devenin hörcüğünden az veya çok bir parça da haramdır yenilmez. [191]

Balık, Çekirge ve Denizde Yaşayan Diğer Canlılar

Deniz suyu temiz ve temizleyici olduğu gibi, denizde yaşayan canlıların da temiz ve helâl olduğu bir ictihad konusudur. Karada olduğu gibi denizde de birçok çeşit canlı yaşamaktadır. Bunlar kendi aralarında dengeyi koruyup sağlamakta ve insandan yana yararlanma kaynağı olarak bulunmaktadır.
Karada yaşayan hayvanların hangisinin helâl, hangisinin haram olduğu birtakım genel kurallara bağlanmış ve kısmen de münferid açıklamalarda bulunulmuştur. Denizde yaşayan hayvanlara gelince münferid misaller verilmemiş, biri âyet diğeri hadis olmak üzere iki mücmel kural belirtilmiştir. Kurallar hem kapalı, hem esnek olduğundan birtakım ictihad farkları ortaya çıkmış ve farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Mezhep imamlarının ve onlara bağlı müctehid fakîhlerin bu konuda farklı ictihadlarmm ortaya çıkmasıyla genişlik ve rahatlık doğmuştur. Böylece denizde yaşayan canlılardan daha çok yararlanma imkânı doğmuş bulunuyor.
Resûlüllah (a,s.), deniz suyu ve canlıları hakkında birçok hükümlerin çıkmasına delil teşkil eden şu hadîsleriyle içtihadın işlerlik kazanmasına İmkân vermiştir: "Deniz, suyu teiniz ve temizleyicidir, ölüsü de helâldir..." [192]
Kur'ân-ı Kerîm'de deniz avıyla ilgili genel anlamda şöyle buyurulmaktadır: "Deniz avı ve onu yemek size de, gelen misafir kafilelere de halâl kılındı..." [193]
Ayette "deniz avı..." mutlak şekilde ifade edilerek balık ve balık türüne has bir anlatım kullanılmamıştır. [194]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ebî Ev fa dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Biz, Resûlüllah'la (a.s.) beraber yedi gaza (savaş) da bulunduk ve onunla beraber çekirge yiyorduk (bu savaşlarda)..." [195]
Câbir-(r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Ağaç yapraklarını silkip düşüren bir orduyla savaştık. Başımızda emîr olarak Ebû Ubeyde (r.a.) bulunuyordu. Aşırı derecede acıktık. Derken deniz ölmüş bir büyük balığı kıyıya atıverdi ki o balığın (büyüklükte) bir benzerini görmüş değildik. Ona "Anber" deniliyordu. O balıktan tam yarım ay (15 gün kadar) yedik. Ebû Ubeyde onun kemiklerinden bir kemik alıp (elinde) tuttu. Süvari onun altından geçebiliyordu. Sonra dönüp Medine'ye geldiğimizde bu balık olayını Resûlüllah'a (a.s.) anlattık. Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Azîz ve Celîl olan Allah'ın size çıkarmış olduğu rızıktan yeyiniz. Yanınızda ondan kalan bir şey varsa bize yediriniz." Bunun üzerine bazı kişiler o balıktan kalan az bir şeyi getirip Resûlüllah'a (a.s.) verdiler. O da onu yedi." [196]
Abdurrahman b. Zeyd h. Eşlem'den, o da babasından, babası da İbn Ömer'den rivayet etmiştir. Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Bize iki ölü ve iki de kan helâl kılınmıştır. İki ölü: Balık ve çekirgedir. İki kan ise, karaciğer ve dalaktır." [197]
Peygamberimizin (a.s.) eshabından Ebû Şurayh (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Şüphesiz Allah (c.c.) denizde olan (canlı) lan Ademoğlu için kesmiş (kesilmiş hükmünde kılmış)tır." [198]
"Size deniz avı helâl kılınmıştır. Deniz taamı da hem size, hem de gelen misafir kafilelere de helâldir" mealindeki Mâide Sûresi 96. âyet hakkında, yani bunun tefsirinde Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Deniz avı, onda avlananlardır. Deniz taamı, onun (kıyıya) attığı (ölmüş balıklar ve canlılar) dır."
Bu konuda İbn Abbas (r.a.) şöyle yorumda bulunmuştur: "Deniz taamı, ondaki ölmüş canlılardır. Ancak şenin tiksinip hoşlanmadığın müstesna..." İbn Abbas devamla diyor ki: "Deniz avından ye, ister o yahudînin avladığı olsun, isterse nasrânî veya mecusînin avladığı olsun fark etmez." [199]
el-Hasan ise, deniz köpeğinin derisinden imal edilmiş bir eğere binmiştir. Bunu Buharı kendi sahihinden nakletmiş bulunuyor. [200]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüşleri

Bundan önceki kısımlarda kara ve deniz hayvanları üzerinde durmuş ve müctehidlerin görüş, rey, istidlal ve ihticaclarma yer vermiştik. Burada ise bunun bir özetini vermekle yetinmek istiyoruz:
a) Hanefilere göre, deniz hayvanlarından sadece balık türü helâldir. Diğer canlılar "habâis" kapsamına girer ve baranıdır yenilmez. Ebû Hanîfe bu mesele hakkında A'raf sûresi 157. âyetle istidlal etmiş bulunuyor.
b) Diğer üç mezhep imamı ise, denizdeki canlıların hepsi yenilir. Ancak timsah ve kurbağayı istisna edenler olmuştur, imam Evzaî ise, insanlar tiksinmedikleri takdirde timsah etini yiyebilirler. Çünkü o da deniz avı kapsamına girmektedir.
c) İmam Şafîî ise, deniz köpeği ve deniz domuzunun yenilmemesini tavsiye etmiş ve sebep olarak da bu ismi taşıdıklarını göstermiştir. Oysa isimden dolayı bu deniz balıklarını mekruh veya haram görmeğe gerek yortur.
Denizde yaşayan balık ve diğer canlılar kesilmeden mubahtır yenilir. Buna muhalefet eden olmamıştır. Şa'bî ise kurbağa hakkında şöyle demiştir: "Eğer çoluk çocuğum kurbağa yemek isteseler onlara yediririm..." [201]
Çekirge de balık gibi başı kesilmeksizin yenilir. [202]. İlim adamlarının ve müctehid imamların bu hususta icma'ı olmuştur. Yalnız imam Mâlik, çekirgenin kesilmesini savunmuştur. Dalak ve ciğer de böyle. Hayvanın bu iki organı birer kan limanı sayılır. İslâm akıtılmış kanı haram kılmış, bu iki organda bulunan kanı helâl kılmıştır. [203]

Tahliller ve Rivayetler

563 no'lu İbn Ebî Evfa hadîsi .sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. Çekirgenin helâl olduğuna, yani yenilmesinde bir sakınca bulunmadığına delâlet etmektedir.
564 no'lu Câbir hadîsi de sahihtir. Müctehidlerin hemen hepsi bu iki hadîsle istidlal ve ihticac etmişlerdir. Hadîs, denizde ölüp kıyıya vuran küçük ve büyük balıkların yenilmesinde bir sakınca olmadığına delâlet etmektedir. Bu.rivayeti destekler anlamda 'Deniz, suyu temiz ve temizleyicidir. Ölüsü de helâldir..." mealindeki sahîh hadis bulunuyor. İmam Ahmed b. Hanbel, "bu, yüz hadîsten daha hayırlıdır" diyerek geniş kapsamlı hüküm ifade ettiğine dikkat çekmiştir. [204]
Denizde ölü olarak bulunan balık, ister insanlar avladıktan sonra ölmüş olsun, isterse deniz dalgasının tesiriyle kıyıya atılarak ölmüş bulunsun, isterse diğer balıklar tarafından öldürülmüş olsun farketmez. Bunun gibi, kayalar arasına itilip oradaki az bir su içinde ölen balık da yenilir.
Hanefîlere göre, su içinde ölüp su üstüne çıkan balık, bir hastalıktan dolayı öldüğü ihtimali kuvvetli olduğundan yenilmez. Diğer müctehid imamlara göre, nasıl ölürse Ölsün bütün balıklar helâldir yenilir. [205]
565 no'lu Abdurrahman hadîsini Ahmed, îbn Mâce ve Dârelhıtnî rivayet etmişlerdir. Ancak Dâi'ekutnî bunu Abdurrahman tarikiyle değil, onun kardeşi Abdullah b. Zeyd b. Eşlem tarikiyle tahrîc etmiştir. İbn Medenfye göre, Abdurrahman zayıftır. Kardeşi Abdullah ise sika (güvenilir) dir. [206]
566 no'lu Ebû Şurayh hadîsini Dârekutnî rivayet etmiş, Buharî ise bunu Ebû Şurayh'ten mevkufen zikretmiştir. Ayrıca Ebû Bekir (r.a.) den yapılan rivayette atıf yapıp O'nun "et-tâfî helâlün" dediğini belirtmiştir. Tâfî sıfatından maksat, denizde ölüp su üstüne çıkan balık demektir.
Hadîs, denizde avlanan balıkların kesilmeden yenilmesinin helâl olduğuna net biçimde delâlet etmektedir. Cumhurun da görüş ve tesbiti bu anlamdadır.
567 no'lu Ömer'den yapılan rivayette, "uhillet leküm saydü'l-bahri ve teâmuhu..." âyetini tefsir etmekte, deniz avından maksat avlanan canlılardır, deniz taamından maksat, denizde ölen deniz hayvanlarıdır...
Çekirge de balık gibi kesilmeden yenilir. Ancak Mâlikîler bunun kesilmesinin gereği üzerinde durmuşlardır.
Buharı balık konusunda şu bilgiyi de vermiştir: "Denizde olan her canlı (hükmen) kesilmiştir."
Bu konuda ayrıca daha çok su üstünde yaşayan ördek, kaz ve benzeri bazı kanatlı hayvanlar bulunuyor. Bunlar deniz dibinde, yani su altında yaşayan hayvanlardan ayrılırlar. Zebh (kesim) hususunda hadîsin kapsamı dışında kalırlar. Bunların mutlaka kesilip öylece yenilmesi mubah olur.
Darekutnî'nin Abdullah b. Serces tarikiyle rivayet ettiği, "şüphesiz ki Allah denizde olan her şeyi âdemoğlu için (hükmen) kesmiş bulunuyor" mealindeki hadîsin senedinde zayıf bir râvi vardır.
Taberânî'nin bu anlamda İbn Ömer'den rivayet ettiği hadîsin de senedinde zayıf bir râvi bulunuyor.
Abdurrezak'm iki sağlam senetle Ömer (r.a.) den ve sonra da Ali (r.a.) den rivayet ettiği, "balık her türüyle kesilmiş (hükmen boğazlanmış) tır" mealinde bir hadîs rivayet etmiştir. Ancak bunda "hud" ismi kulanümıştır ki, bu yalnız balık hakkında kullanılır. O bakımdan umum ifade etmemektedir.
Deniz dışında yaşayan hayvanların helâl olabilmesi için, daha önce de belirtiğimiz gibi, şer'î şekilde kesilmesi ve bu kesim işinin bir müslüman veya yahudi veyahut hıristiyan tarafından yerine getirilmesi şarttır. Denizde yaşayan balık ve diğer canlılar hakkında bu şart söz konusu değildir. Balık kim tarafından avlanırsa avlansın müslümanlar onu alıp yiyebilirler. [207]

Çıkarılan Hükümler

1- Çekirge helâl kılınmıştır, yenilir. Ancak bundan tiksinenler yemeyebilirler.
2- Çekirgenin protein değerinin yüksek olduğu tesbit edilmiştir.
3- Çekirge her türüyle yenebilir mi? Müctehidler şu ihtimal üzerinde durmuşlardır: Zehirli olduğu tesbit edildiği taktirde yenilmez.
4- Çekirge şer'î şekilde kesilmeden yenilir. Ancak İmam Mâlik'e göı-e başı kesilip öylece yenilir.
5- Denizde dalgaların vurup kıyıya doğru attığı ölmüş balık helâldir yenilir. Ancak bir süre orada Ölü olarak kaldığından dolayı kokuşan balık yenilmez.
6- imam Ebû Hanîfe'ye göre, ölüp su üstüne çıkan balık yenilmez. Bunun bir hastalık neticesi öldüğü ihtimali daha kuvvetlidir, şeklinde bir sebep söz konusudur. Oysa Câbir hadîsi bu ihtimale yer vermemektedir.
7- Balık ve çekirgenin ölüsü de helâldir. Yeter ki bir hastalık söz konusu olmasın.
8- Akıtılmış kan haramdır, yenilmez. Dalak ve karaciğer birer kan limanı mesabesinde olmalarına rağmen bu ikisi helâl kılınmıştır. Buna muhalefet eden olmamıştır.
9- Balıklar (hükmen) kesilmiş kabul edilirler. O bakımdan yakalanan bir balığı kesmeğe gerek yoktur.
10- Avlanan balığın bir müslünıan veya kitap ehlinden biri veya bir başkası tarafından avlanması arasında bir fark yoktur, kitap ehli olsun, olmasın herkesin yakaladığı balık

yenilir. Çünkü bunda şer'î boğazlama söz konusu değildir.
11- İbn Abbas'a göre, denizde veya kıyısında Ölü olarak bulunan balık kokuşmamışsa yenilir. Ancak ölmüş bir balıktan tiksinen olursa, yemeyebilir.
12- Kur'ân'da balıktan ve denizde yaşayan canlılardan söz edilirken "lahmen tariyyen" denilmektedir. Bu, terütaze bir et anlamına gelir. Cenâb-ı Hak, bu cümleyle hem balığın faydasına, hem de taze olarak yenilmesine işarette bulunmakta ve bir süre kalıp kokan balıklardan kaçınmamız dolaylı şekilde bildirilmektedir. [208]

Muztar Durumda Olan Kimsenin Ölmüş Hayvan Eti Yemesi

Her sıkıntı ve çaresizlik arkasından bir genişlik, bir çıkış yolu getirir. İslâm hukukunda genel bir kaide halinde bulunuyor: "Zaruret mahzuratı mubah kılar." Yani zorunlu hallerde mahzurlu olan şeyler mubah olur. Şüphesiz bu bir ruhsat anlamındadır. Çünkü hakk-ı hayat muhteremdir. Bir kişi ne kadar sıkıntı ve ıstırap içinde kıvranırsa kıvransın hayatına 'son verilmez. Çıkmayan can bir umut beklemektedir. Kanser ve benzeri öldürücü hastalıklar karşısında çaresiz kalan bir kişinin intihar etmesine asla cevaz verilmez ve hiçbir tabib o hastanın ölmekten yana arzusunu yerine getirmek hakkına sahib değildir.
Helâl ve haramın sınırları belirlenmiştir. Ara yerde birtakım şüpheli şeyler olabilir. Bunlardan da kaçınmakta büyük fayda vardır. Ancak kişi açlıktan ölmek üzere olur, yiyecek hiçbir helâl şey bulamazsa, o taktirde ölmeyecek kadar haram şeyden yiyebilir. Bu haram şey ölmüş bir hayvan eti olmakla birlikte başkasına ait helâl bir şey de olabilir. O halde başkasına ait helâl bir şeyden yiyebilmemiz için mutlaka asıl sahibinden izin almamız gerekir ve bu şarttır. Zorunlu hallerde ise, sahibini hemen bulmak mümkün olmadığı veya sahibini bulduğu halde izin vermediği taktirde ölmek üzere bulunan kimse o şeyden Ölmeyecek kadar yiyebilir. Fazla yemesi helâl olmaz. Helâl şey başka sıkıntıda olup zorunlu bir durum ile karşı karşıya bulunan bir kimseye ait olur ve ancak onu ölümden kurtaracak nisbette bulunursa, o taktirde açlık sıkıntısı ve Ölüm tehlikesiyle burun buruna olan kimse o şeyden alıp yiyemez. Ancak o şey, ikisini de Ölümden kurtaracak nisbette ise, kişi ondan ölmeyecek kadar bir nisbetini alabilir ve bu caizdir, bir ruhsattır.
Susuzluk da böyle... . Kur'ân'da bu ruhsat bir ana kaide halinde şöyle açıklanmaktadır:
"O ancak size ölüyü (Ölmüş hayvan etini), kanı, domuz etini; bir de Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kılmıştır. Ama (açlıktan) darda kalana, başkasının hakkına (ölmekten kurtulma nisbetinden fazlasına) el uzatmamak ve zururet miktarını aşmamak şartıyla günah yoktur. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." [209]

Konuyla İlgili Hadisler

Vâkıd el-Leysl (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'a (a.s.) şöyle dediğini bildirmiştir: 'Ya Resûlallah, biz öyle bir yerde bulunuyoruz ki. açlık, kıtlık bize bir musibet olarak gelmektedir. Böyle durumda ölmüş hayvandan bize ne helâl olur?" Resûlüllah (a.s.) ona şu cevabı verdi: "Sabahleyin içecek süt veya yiyecek bir şey bulamadığınız, akşamleyin de içecek süt veya yiyecek bir nesne te'min edemediğiniz ve hurma veya baklagillerden bir şeyle açlığınızı giderme imkânı elde edemediğiniz taktirde o ölmüş hayvan etinden (ölmeyecek kadar) yiyebilirsiniz." [210]
Câbir b. Semure (r.a.) den yapılan rivayette adı geçen şöyle demiştir: "Harre'de (bulunan) bir aile çok muhtaç durumda idiler (darda kalmışlardı). Orada ya kendilerine ait veya başkalarına ait bir deve öldü. Resûlüllah (a.s.) onlara o deveden yemeleri hususunda ruhsat verdi. Onlar da bu deveyle kalan kış mevsimini ya da yıllarını geçirip korundular." [211]
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir:
"Bir adam çoluk çocuğuyla birlikte Harre mevkiine inip konakladı. Bir başka adam ona: "Benim bir devem (bu yörede) kayboldu. Onu bulduğun taktirde yakala ve yanında alakoy" dedi. O da bir süre sonra o deveye rastladı ve alakoydu. Derken deve hastalandı. Adamın karısı: "Onu kesiver" dedi... Adam kesmekten kaçındı. Derken o deve oluverdi. Karısı adama: "Onun derisini yüz de onun iç yağından ve etinden alıp çömlekte pişirip yiyelim." Adam ise şu cevabı verdi: "Hayır, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sormadan bir şey yapmayacağım." Böylece kalkıp Resûlüllah'a (a.s.) geldi ve ölen deve hakkında sordu. Peygamber (a.s.) ona: "Senin yanında seni doygun kılacak bir şeyin var mıdır?" diye sordu. O da "Hayır..." dedi. Bunun üzerine (darda kalan o aileye ruhsat vererek) şöyle buyurdu: "Onun etinden yeyin..."
Çok geçmeden o devenin asıl sahibi geldi ve durum kendisine bildirilince, adam (üzüldü) ve şöyle dedi: "Onu kesseydin ya! " O da: "Senden utandığım için kesmek istemedim" diye cevap verdi. [212]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin Görüşleri

a) Hanefilere göre, kıtlık, açlık zamanında darda kalan kimse ölmüş hayvan etinden yemez de o yüzden ölürse günahkar olur. Bunun gibi, açlıktan darda kalır, mevcut olan ölmüş hayvan etinden yemeyip oruç tutmaya devam eder ve ölürse, yine de günahkar sayılır.
Hatta,Bezzaziye'de şu bilgi verilmiştir: "Açlık veya susuzluktan darda kalıp ölüm tehlikesiyle burun buruna gelir de yanındaki arkadaşının yanında yiyecek veya su bulunursa, parası varsa, ölmeyecek kadar satın alıp yer ve içer. Buna rağmen arkadaşı vermekten imtina' ederse, silahsız olarak onun elinden bir miktar , almaya çalışır ve dövüşür. Arkadaşının da böyle bir tehlikeye maruz kalacağını bildiği taktirde bir miktarını ona bırakır. [213]
b) Şafiîlere göre, ölmekten veya korkunç bir hastalıktan endişe edip haram şeyden başka yiyecek bir şey bulamayan kimsenin o şeyden yemesi gere'kir. Bazısına göre, yemesi caiz olur. Ancak yakında helâl şey elde etme umudu olan kimse, ölmemek için az şey yiyebilir. Böyle bir umudu yoksa, bir kavle göre doyacak kadar yiyebilir. Ancak mezhebin en zahir görüşüne göre, ölmeyecek kadar yemesi uygun olur.
însan ölüsünden başka hiçbir yiyecek şey bulamayan kimsenin ölmeyecek kadar ondan yemesi de caizdir. [214] Diğer müctehidlerin çoğu buna cevaz vermemiştir.
Sahibi hazır olmayan bir yiyecek maddesinden yemek zorunda kalan kimse, ona borçlu olur. Sahibini bulunca bedelini öder.
Kendisi gibi muztar durumda olan hazır bir kişinin yiyecek maddesinden ancak ondan arta kalan olursa alıp yiyebilir. Onu ölümden kurtaracak nisbette ise, dokunamaz. [215]
Darda kalmış aç kimse ölmüş bir hayvan veya başkasına ait bir yiyecek maddesi bulursa veya ihramlı kimse darda kalıp ölmüş hayvan eti ve bir de av hayvanı bulursa, mezhebin görüşüne göre, ölmüş hayvan etinden yer. [216]
c) Hanbelilere göre, ilim adamları, açlıktan muztar durumda kalan kimse helâl olan yiyecek maddesinden yer, haram yemesine cevaz verilmez. Darda kalıp muztar durumda olan kimse ise ancak ölmeyecek kadar haram yiyebilir diyerek görüş beyan etmişlerdir. Yani bu hususta icma1 vaki olmuştur.
Muztar durumda olan haram şeyden karnım doyuracak kadar mı yoksa, ölmeyecek kadar mı yemelidir? îmam Ebû Hanife, İmam Malik'ten yapılan iki rivayetten birine ve îmam Şafii'nin iki kavlinden birine göre, karnını doyuracak kadar yemesi mubah değildir. el-Hasan'a göre, gücünü ayakta tutacak kadar yiyebilir. Çünkü âyetteki delâlet bu anlamdadır.
Ebû Bekir'in görüşüne göre, doyacak kadar yemesinde bir sakınca yoktur. O bu hususta Cabir b. Semure hadisiyle istidlal etmiştir.
Muztar kalan kimsenin Ölmüş hayvan etinden veya başka haram bir şeyden ölmemek için yemesi vacibdir. Bu sadece bir ruhsat değildir. Mesruk ve Şafii'nin yakın arkadaşlarının da görüşü budur. O bakımdan haramdan yemeyip ölen kimse ateşe girer.
Haram nesneler, muztar kalan kimse için hazarda da, seferde de mubahtır.
Muztar durumda olan kimsenin haram olan yiyecek maddesinden, ileride ölmemek için kaldırıp ayırmasma^ cevaz verilmiştir. Sahih olan da budur. [217]
Bu mezhebe göre de açlıktan muztar durumda kalan kimsenin ölmüş insan etinden yemesine ruhsat verilir. Kimine göre, Ölmemek kadar yemesi mubahtır.
Durum böyle olunca, ölüm tehlikesi arzeden bir organın alınıp yerine ölen bir kişinin organını nakletmeye cevaz verilebilir. Yani bu imamların içtihadına kıyasla böyle bir cevaz kapısı açılabilir. [218]

Tahliller ve Rivayetler

575 no'lu Ebû Vâkid hadisi hakkında Mecmeu'z-Zevâid'de şu bilgi verilmiştir: "Hadisi Taberani tahric etmiştir ve ricalinin hepsi sika (güvenilir) dir."
Hadis açlıktan darda kalıp sabah, akşam yiyecek bir nesne bulamayan, bakla ve benzeri bir sebze te'min edemeyen kimsenin ölmemek için ölmüş hayvan etinden Ölmeyecek kadar yemesine ruhsat verildiğine delalet etmektedir.
Ancak hadisin açık anlatımından, "ölmeyecek kadar yiyebilir" manası anlaşılmamakta, sadece yenebileceği belirtilmektedir. Ayet ve diger hadisleri dikkate aldığımızda "ölmeyecek kadar yenilebilir olması" hükmü anlaşılmaktadır.
Sonra da Cabir hadisinin son kısmında râvinin ilave ettiği şu cümle başka bir hükmü ortaya koymaktadır: "O deve onları kalan kış mevsiminde ve kalan yıllarında (ölmekten) koruyup onlara medar oldu..." Bu, yiyecek maddesi bulamayıp darda kalan bir kişinin veya ailenin ölmüş bir hayvan etinden ucun ucun yemek suretiyle geçinmelerini yansıtmakta ve ruhsatın geniş kapsamlı olduğuna delalet etmektedir. Böylece iki hadis birbirini kuvvetlendirmekte ve müşterek hükümler ihtiva etmektedir. .
Câbir hadisi hakkında Ebû Dâvûd susup bir görüş beyan etmemiştir. Onun susması hadisin sahih olduğuna işarettir. Nitekim yapılan tesbite göre, hadisin isnadında ta'ne uğrayan bir kimse olmamıştır,
Haram kılınmış bir şeyden darda kalanın ne miktar yemesi caiz olur? Bu hususta farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Şafii'den râcih olan kavle göre, ölmeyi engelleyecek kadarını yemeye ruhsat verilmiştir. Râfii ile Nevevi de bu görüşün sahih olduğunu belirtmişlerdir. İmam Ebû Hanife ile İmam Mâlik de aynı görüştedirler.
Zira bu konuda âyetle birlikte diğer hadisleri ve rivayetleri biraraya getirdiğimizde bu üç imamın görüşünün de isabeti ortaya çıkmış oluyor. [219]

Çıkarılan Hükümler

1- Açlıktan darda kalıp muztar duruma düşen kimsenin haram bir şey yemesine ruhsat verilmiştir. ,
2- Bu durumda olan kimsenin ilim adamlarının çoğuna göre, ölmeyecek kadarını yemesi caiz olur, doyuncaya kadar değil.
3- İlim adamlarından bir kısmına göre, doyacak kadar yemesine ruhsat vardır. Ebû Vâkid ile Câbir hadîsleri buna delâlet etmektedir.
4- Kıtlık yılında darda kalan kimse haram bir şey yemekten kaçınır ve bu sebeple Ölürse günahkâr olur. Zira ilâhî ruhsat hem bir kolaylık, hem de bir sadakadır. Onu kabul etmemiz emredilmiştir.
5- Açlıktan muztar durumda kalır, haram yememek için oruç tutar ve ölürse, yine de günahkar olarak ölmüş olur.
6- Açlıktan darda kalıp ölüm tehlikesiyle burun buruna gelen kimse, beraberindeki arkadaşının yanında her ikisini ölmeyecek nisbette koruyacak yiyecek bulunursa, ondan satın alması gerekir. Parası yoksa bir miktarını ister. Arkadaşı vermediği taktirde onu muztar durumda bırakmamak şartiyle birazını zorla almaya çalışır. Ancak silâh kullanamaz.
7- İmam Şafiî'ye göre, açlıktan tehlike geçirip muztar durumda kalan kimsenin ölmeyecek kadar haram nesne yemesi vâcibtir.
8- İnsan Ölüsünden başka hiçbir yiyecek maddesi bulunmayan kimse, ölmeyecek kadar ondan yiyebilir. Bu, İmam Şafiî'nin içtihadıdır.
9- Sahibi hazır olmayan bir yiyecek maddesinden muztar durumdaki kişi ölmemek için yer ve sonra onu bulup yediği nisbetin parasın öder.
10- Sahibi hazır olan bir yiyecek maddesinden ise, ancak sahibinin iznini alarak yiyebilir. Ama o yiyecek maddesi sadece sahibini ölümden kurtaracak nisbette ise artık ona dokunmaz.
11- Muztar durumda kalan kimse ister evinde olsun^ ister yolculuk halinde bulunsun ölmemek için haramdan yiyebilir.
12- "Zarurî haller mahzurlu şeyleri mubah kılar" kaidesi bu gibi durumlarda geçerlidir.
13- Organ nakli bu ictihadlarm ışığı altında caiz görülebilir mi? Ölmek üzere olan bir kimsenin işe yaramaz organım kesip yerine ölmüş bir adamın organını nakletmek bu ruhsatın kapsamına girebilir mi?
Kıyas yapıp ruhsat verenler olduğu gibi, ikisi arasındaki kıyas, farklı bir kıyastır diyerek ruhsat vermeyenler de vardır. [220]

Başkasına Ait Yiyecek Maddesini İzinsiz Yememek

İslâm insan haklarına yeterince önem verip onu doruğuna yükselten son dindir. Müslümanm müslümana cam, malı, ırzı ve namusu haramdır. îslânrî sistem kitap ve sünnetin iki ana kaynak olarak uygulandığı zaman ve ülkelerde hırsızlık olayı en azma düşmüş, mal ve çan emniyeti teminat altına alınarak toplum huzur ve güven havası içinde kardeşçe yaşama şansına erişmiştir.
Ticaretle de meşgul olan İmam Ebû Hanîfe, Mısır'a satmak üzere hazır elbise götürmek üzere olan ortağı Beşîr'e ilk tenbihi şu olmuştur: "Götüreceğin elbiseler arasında arızalı, kusurlu olanı var mı?" O da: "Yalnız bir üstlüğün koltuk kısmında az farkedilecek bir arıza bulunuyor" diyerek cevap vermiş ve İmam ona: "O halde arızalı üstlüğe talip çıktığı zaman sakın sakın unutma arızayı göster..." diye tenbîh ediyor. Beşîr götürdüğü malı satıp Kûfe'ye döndüğünde yine İmam Ebû Hanife'nin ilk sorduğu şey o arızalı üstlük oluyor. Ne yazık ki, Beşîr onu satarken unutup müşteriye arızayı göstermiyor. İmam Ebû Hanîfe, malmıza kul hakkı ve bu sebeple haram ve şüphe girdi diyerek üzüntüsünü belirtmekle kalmıyor, üstlüğün parasını çıkartıp fakirlere dağıtıyor.
Bu misal, İslâm tarihinde Kitap ve Sünnetle, dosdoğru amel edildiği dönemlerde insan haklarının ne kadar titizlikle korunduğuna bir delil teşkil etmektedir.
Az yukarıda darda kalan kimsenin ölmemek için sahibi ortada bulunmayan bir yiyecek maddesinden ölmeyecek kadar yemesine cevaz verirken, o yiyecek maddesinin asıl sahibini bulup karşılığını ödemesinin de lüzumu belirtilmişti. Bu da her hak sahibinin hakkını vermenin vücubuna delâlet etmektedir. Zira herkezin canı, malı, ırz ve şerefi korunmuştur. Haklı sebepler dışında hiç kimsenin tecavüze uğramasına izin yoktur. [221]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu haber veriliyor: "Hiç kimse diğer bir kimsenin iznini almaksızın onun davarlarının sütünü sağıp almasın. Sizden hanginiz kilerine gelinmesini ve oradaki yiyecek maddelerinin çıkarılıp götürülmesini ister, böyle bir davranıştan hoşnut olur? Onlar için davarlarının memeleri onların yiyeceğini kilerlemektedir. O halde sizden hiç biriniz başka birinin izni olmaksızın davarının sütünü sağıp almasın." [222]
Amr b. Yesrîbî (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"Minâ'da Resûlüllah'ın (a.s.) hutbesine hazır oldum. O, hutbesinde şöyle Duyuruyordu: "Hiç bir kişiye kardeşinin malı helâl değildir. Meğer ki kardeşi ona gönül rızasıyla vermiş olsun."
Ben bu sözleri dinledikten sonra dedim ki: "Ya Resûlallah! Amcamın oğlunun koyun ve keçisinin bulunduğu yerde onun koyun ve keçisine rastlar ve bir koyunu tutup kesecek olursam bundan dolayı üzerime (bir günah, bir vebal, bir hak gibi) şey gerekir mi? ne dersiniz?"
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Onun davar beslediği yerde bir dişi koyuna üzerinde de bıçak ve keskin çakmak taşları bulunduğu halde rastlarsan bile sakın ona dokunma..." [223]
Umeyr Mevlâ Ebt'l-Lehm (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: "Efendilerimle birlikte yönelip hicret etmek istiyorduk, Medine'ye doğru yol alıp yaklaşıyorduk. Derken efendilerim Medine"ye girdiler ve beni arkalarında bırakıverdiler. Aşırı derecede acıktım. Sonra Medine'den çıkan bazı kimseler bana "Medine'ye girip ihata duvarları ardında olan hurmadan birşeyler alıp yesen ya" dediler. Ben de etrafi duvarla çevrili bir hurma bahçesine girdim ve iki salkım hurma kopardım. Bunun üzerine o bahçe sahibi beni alıp Resulüllah'a (a.s.) götürdü ve durumumu O'na haber verip anlattı. Benim üzerimde iki elbise bulunuyordu. Resuîüllah (a.s.) bana: "Bu iki elbisenden hangisi daha üstün değerdedir?" diye sordu. Bende onlardan birine işaret ettim. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.): "O daha üstün olanını kendine alıkoy, diğerini hurma bahçesi sahibine ver" diye buyurdu. Böylece adam beni salıverdi." [224]

İlim Adamlarının Görüşleri

Birtakım ihtiyaçların ortaya çıkması, başkasının malını mubah kılmaz. Ancak yukarıdaki bahiste açlıktan darda kalıp ölüm tehlikesiyle burunburuna gelen kimsenin, bulduğu yiyecek maddesinden, sahibi varsa izin alarak, yoksa ölmeyecek kadarım yeyebileceğini belirtmiştik. Aynı zamanda o şeyi yedikten sonra sahibini bulup bedelini ödemesinin gereğini söylemiştik.
Umeyr olayında Ölüm tehlikesini gerektiren bu muztar durum yoktur^ Sadece fazla acıkma ihtiyacının ortaya çıkması söz konusudur. Olay bir hursuzluktan ziyede bazı şahısların tavsiyesine uyularak sahnelenmiştir. Her iki salkım hurma el kesmeyi gerektirecek nisbette değildir. [225]

Tahliller ve Rivayetler

583 no'lu İbn Ömer hadîsi sahih olup istidlal ve ihticace salihtir. O bakımdan başkasına ait olup belirli bir yerde korunan bir şeyi, bir yiyecek maddesini sahibinin iznini almadan alıp yararlanmak veyahut yemek haramdır. Kilerde muhafaza edilen yiyecek maddelerini sahibinin iznini almaksızın yemek nasıl haramsa, başkasına ait bir koyunun veya inek ve devenin memesinde biriken sütü sağıp yemek de öylece haramdır. Buna cevaz veren olmamıştır. Ancak açlıktan helak derecesine varıp muztar durumda kalanlar bir istisna teşkil eder. O da ölmeyecek kadarını alabilir ve sonra bedelini öder.
584 no'lu Amr b. Yesrîbî hadîsinin isnadında Hatim b. İsmail bulunuyor. Bu zat Medineli'dir. Meşhur ve saduktur. Nesâî ise, onun kavı olmadığını belirtmiştir. Hadîs âlimlerinden bir cemaat onun sika olduğunu söylemiştir, imam Ahmed ise şöyle demiştir: "Hatim hakkında onun zayıf olduğunu iddia edenler olmuştur."[226]
O halde hadîsin zayıf olduğu söylenemez. Zira ilim adamlarının çoğu bu zatın sadûk ve sika olduğunu tesbit etmişlerdir.
Sahibinin gönül hoşnutluğuyla verdiği dışında onun malından bir şeyler almak haramdır, büyük günahtır. Ancak ölüm tehkilesiyîe muztar durumda kalan kimsenin ölmeyecek kadar izin almadan yemesine ruhsat verilmiş ve malî imkanı olduğu takdirde bedelini ödemesinin gereği üzerinde durulmuştur. İsterse rastladığı mal veya yiyecek maddesi amcasının, teyzesinin veyahut dayı ve halasının olsun. Mutlaka izin alması gerekir.
Ancak bu yakın hısımlarının evinde bulunuyorsa, onlardan izin almadan mutfaklarından bir şeyler alıp yiyebilir. Zira akraba arasında bu gibi davranışlar hoşgörü ile karşılanır. Nitekim Kur'ân'da bu konuya temas edilerek şöyle buyurulmaktadır:
"Kendilerine anahtar teslim edilen köle, (teslim edilen evdeki yiyecek maddesinden bir şeyler yemesinde) bir vebal yoktur. Hastaya da bir vebal yoktur. Size de kendi evlerinizde izinsiz yemek yemenizde veya babalarınızın evlerinde veya analarınızın evlerinde veya kardeşlerinizin evlerinde veya kızkardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya anahtarlarına sahip (kâhyası) bulunduğunuz evlerde (bir şeyler) yemeniz de bir sakınca yoktur..." [227]
585 no'lu Umeyr hadîsinin isnadında Abdurrahman b. îshak bulunuyor ki bu zat Muhammed b. Zeyd'den rivayet etmiştir. el-Acelî: "Onun hadîsleri yazılır, ama kavî değildir" demiştir. Ebû Hatim de buna benzer bir görüş ve tesbiti Buharî'den naklen yapmıştır. Nesâî ile İbn Huzayme bu zatın rivayetinde bir sakınca olmadığına dikkat çekmişlerdir. [228]
Mecmeu'z-Zevâid'de ise şöyle denilmiştir: Umeyr hadîsini Ahmed b. Hanbel birini îbn Leylâ, diğerini Ebû Bekir b. Zeyd el-Muhacir'den olmak üzere iki isnadla tahrîc etmiştir.

İbn Ebî Hatim bu hususa değinirken cerh ve ta'dîlden söz etmemiştir. Geri kalan ricalinin hepsi sikadır.
Umeyr hadîsi bir bakıma zayıf sayılır. Bununla beraber diğer sahih hadîslerce desteklenmemiştir. Fazla acıkınca bazı kişilerin de tavsiyesine uyarak Medine'deki hurma bahçesine girip sahibinden izin almadan iki salkım hurma koparıp yiyen Umeyr yediğinin bedelini ödemek zorunda bırakılmıştır. Bu tam anlamıyla bir hırsızlık değil, aşırı ihtiyaçtan kaynaklanan bir davranıştır. Sonra da bu konuyla ilgili Islâmî hükümleri bilmemekten kaynaklanmış denebilir. El kesilmesini gerektiren bir tecavüz anlamı taşımamaktadır. [229]

Çıkarılan Hükümler

1- Sahibinin izni alınmadan onar ait yiyecek maddesinden alıp yemek haramdır ve büyük günahtır.
2- Ancak ölüm tehlikesi söz konusu olup muztar durumda kalan kimsenin ölmeyecek kadar alıp yemesine ve sonra imkânı olduğu takdjrde sahibini bulup bedelini ödemesine cevaz verilmiştir.
3- İhtiyaç başkasının malını mubah kılmız.
4- Rastlanan bir koyunun sırtında bıçak ve benzeri bir kesici alet dahi bulunsa, sahibinin iznini almadan onu tutup kesmek haramdır.
5- Memesi süt dolu olan koyun veya başka bir davarın, sahibinin iznini almadan sütünü sağıp içmek helâl olmaz.
6- Açlık ihtiyacından dolayı başkasına ait bir bahçeden hurma, üzüm ve benzeri bir meyvayı koparıp yemek de helâl değildir. Sahibinin iznini almak şarttır. Aksi halde yediğinin bedelini ödemesi gerekir. [230]

Yolcu İçin Başkasının Bahçesinden Meyva Koparıp Yeme Ruhsatı Var mıdır?

İslâm yolda kalmışlara, bağ ve bahçe yanından gelip geçen yolculara ve misafirlere ayrı bir ilgi gösterilmesini tavsiye etmiştir, tslâm ülkesinde evinden, memleketinden uzak kalan bir kişinin aç ve sefil duruma düşmesi söz konusu olamaz. Zira mü'minler kardeştirler, iyiliğin her çeşidinde birleşip yardımlaşırlar, kötülüğün her çeşidinden nefret edip kötüden yana bir tavır ortaya koymazlar. Kur'ân'da mü'minlere bu hususta verilen emir ve talimat şöyledir: "İyilik ve takva hususunda yardımlasın. Günah, kötülük ve haklara tecavüz üzerinde yardımlaşmayın..." [231]
Bu ilâhî emrin ışığında müslümanlar tarih boyunca yolculuk esnasında sıkıntıya düşenleri korumuş ve gerektiğinde zekât, sadaka ve benzeri yardımlaşmalarla onların sıkıntılarını gidermişlerdir. Misafire ayrı bir ilgi gösterip onu ağırlamaktan derin zevk duymuş, yol güzergâhında olan bağ ve bahçelerinin yanından geçen yolcuların da istifade edebilmelerini kolaylaştırmak için yola sarkan dallardaki meyveleri topîamayıp tasadduk kapsamında düşünmüşlerdir. [232]

Konuyla İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "(Şehir, kasaba ve köylerin bağ ve bahçelerinden) etrafı çevrili olana giren (yolcu) kimse ondan yesin, ama koltuğunun altına alıp götürmesin." [233]
Abdullah b. Ömer (r.a.) dan yapılan, rivayette, adı geçen diyor ki: "Resülüllah (a.s.)'den etrafı çevrili (bağ ve bahçeye) giren (aç veya yolcu) adam hakkında soruldu. Efendimiz şu cevabı verdi: "Ondan koltuğunun altına yerleştirmeksiztn yiyebilir." [234]
el-Hasan'dan rivayet edilmiştir. O da Semıre b. Cundeb (r.a.) den rivayet etmiştir. Peygamber (as.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz (yolculuk halinde aç kalır da) davarların bulunduğu yere gelirse, davarların sahibi orada ise ondan izin alsın. Kendisine izin verilirse o davarlardan süt sağıp içsin. Orada hiç kimse bulunmazsa üç defa seslensin, biri ona cevap verecek olursa ondan izin istesin. Hiç kimse ona cevap vermezse, o takdirde hayvanı sağıp sütünden içsin, ama beraberinde o sütten bir şey alıp götürmesin..." [235]
Ebû Nadre'den, o da Ebû Saîd (r.a.) den rivayet etmiştir. Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz etrafı çevrili bir bağ ve bahçeye geldiği zaman, ondan bir şey yemek arzu ettiğinde, üç defa "ey bu bahçenin sahibi" diye seslensin. Bahçe sahibi cevap verirse (onun izniyle o bahçeden koparıp yesin). Cevap vermeyecek olursa, (oralarda olmadığı kesinleşir ve) karnını doyuracak kadar yesin. Yine sizden biriniz develerin yanından geçerken, ondan süt sağıp içmek isterse üç defa "ey bu develerin sahibi!" diye seslensin veya "ey bu develerin çobanı" diye nida etsin. Cevap verirse (mesele yok). Cevap veren olmazsa, o develerin sütünden (açlığını giderecek kadar) içsin." [236]

Müctehidlerin Işığında Tesbit ve İstidlaller

ilim adamlarının çoğu "ihtiyaç sahibi bir kimsenin bağ ve bahçe kenarından geçerken sarkan meyveden alıp yemesinden dolayı cezaî bir müeyyide uygulanmaz. Ancak toplayıp beraberinde götürecek olursa, bundan dolayı cezaî müeyyide uygulanır" diyerek görüş beyan etmişlerdir.
imam Mâlik, îmam Şâfîî, rey tarafdarları, İmam Sevrî ve Atâ'a göre, bağ ve bahçe muhafaza altına alınmadığında, yani etrafına, insan ve hayvanların geçmesini engelleyecek anlamda bir korkuluk, ihata duvarı yapılmadığında, oradan geçen yolcu ve aç kimselerin koparıp yemelerinden dolayı bir şey gerekmez. Ancak etrafı çevrilip koruma altına alınan bağ ve bahçeden meyva koparıp alan hakkında hırsızlıkla ilgili ceza uygulanır. Çaldığı miktar nisaba ulaştığı takdirde el kesilir.
imam Ahmed b. Hanbel'e göre, etrafı çevrili bile olsa, sahibini bulamadığı takdirde yoldan geçen ve bir de aç kalan kimse açlığını giderecek kadar koparıp yiyebilir. Bundan dolayı bir ceza gerekmez.
Koparılıp asılan hurma ve benzeri meyveleri çalan kimseye çaldığının misli ödettirilir, iki misli ödettirilir diyenler de olmuştur. [237]
Davarların muhafaza edildiği yere girerek hayvanları sağıp götüren kimse hakkında el kesme cezası uygulanır. Bu, daha çok imam Şafîî'nin içtihadıdır. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, el kesmek gerekmez.
Muhafaza edilen yere girer de sağdığı sütü götürmeyip orada içerse, el kesme cezası yine uygulanmaz. Ama oradaki hayvanı kesip götürürse eli kesilir. İmam Sevrî'ye göre, et çalmaktan dolayı el kesilmez. Ancak kıymeti tazmîn edilir.
Bağ ve bahçeye girip nisap miktarından az bir şeyler koparıp götürürse, el kesilmez bedeli tazmin ettirilir. [238]
el-Münteha'da şu bilgi verilmiştir: "Etrafı çevrili olmayan ve başında bekçisi bulunmayan bir bağ ve bahçeye uğrayan veya yanından geçen kimse oradaki meyveden ihtiyacı olmasa da yiyebilir. Ancak ağaca çıkmamak, taş atıp veya sopa vurup düşürmemek şartıyle yararlanabilir. Aksi halde koparıp düşürdükleri tazmîn ettirilir. Toplanıp bahçenin bir kenarına konulan meyvelerden zaruri bir durum olmadığı takdirde yemesi caiz olmaz. Bir hayvanı sağıp sütünü içmek de böyle...
Bu daha çok Hanbelî fukahasımn görüş ve içtihadıdır. [239]

Tahliller ve Rivayetler

590 no'lu îbn Ömer hadîsi ve 142 no'lu Abdullah hadîsi aynı râviden rivayet edilmiştir. Ancak aralarında çok az lafız farkı bulunuyor. Tirmizî bu hadîsin garip olduğunu ve ancak bu veçhile bilindiğini kaydetmiştir. Ancak diğer sahîh hadîslerle aynı mana ve hükmü yansıttığı için istidlale salih görülebilir.
Hadîs, bağ ve bahçelerden geçmekte olan kimsenin ihtiyacını, açlığını gidermek için ihata duvarını veya korkuluğu aşıp meyva koparıp yiyen kimse hakkında bir ceza uygulanmayacağına, ancak toplayıp koltuğunun altına sıkıştırarak götürdüğü takdirde tazmini cihetine gidileceğine delâlet etmektedir.
ikinci hadîs de aynı hükümleri içermekte olup biri diğerini kuvvetlendirmektedir.
592 no'lu Semûre hadîsini Tirmizî tahrîc edip hasen-sahih-garîb olduğunu belirtmiştir. Garibden maksat, bir hadîsi rivayette ya bir şahsın veya bir belde halkının teferrüd etmesidir.
Ali b. El-Medenî, el-Hasan'm bu hadîsi Semure'den rivayeti ve ondan duyması sahihtir diyerek tesbitini belirtmiştir.
Bu hadîs, îbn Ömer hadîsini açıklamakta ve konu hakkında hükme medar olacak bilgi vermektedir. îbn Ömer hadîsinde, bahçe yanından geçen kimsenin korkuluğu veya ihaata duvarını aşıp bahçedeki meyveden koparıp yiyebileceğine delâlet ederken, sahibinin iznini almak için seslenmesinden söz edilmemiştir. Semûre hadîsinde ise, bunun gerekli olduğu bildirilmekte ve aksi halde başkasına ait bir şeyi izinsiz yemesinin caiz olmayacağına, ancak açlıktan bitkin hale gelmişse ondan yiyip bedelini ödemesinin lüzumuna delâlet ve işaret vardır.
593 no'lu Ebû Saîd hadîsini aynı zamanda Ebû Ya'la, İbn Hibban, Hâkim ve el Makdisî tahrîc etmişlerdir.
Hadîs, açlıktan dolayı başkasına ait bahçeden meyva koparıp yemenin, başkasına ait deveyi sağıp sütünü içmenin cevazına, sahibine üç defa seslendikten sonra cevap alamadığı takdirde ruhsat verildiğine delâlet etmektedir ve doğru olan da budur.
Bu babda Tirmizî ve Ebû Davud'un Râfî' (r.a.) den tahrîc ettikleri hadîste ise şöyle denilmektedir: Rafi' diyor ki: Ensara ait hurmalara taş ve sopa atıp onları düşürmeğe çalışıyordum. Derken onlar beni yakalayıp Resûlüllah (a.s.)'e götürdüler. Resûlüllah (a.s.) bana: "Ya Râfi'! Neden bunların hurmalarına taş ve sopa acıyorsun?" diye sordu. Ben de: "Ya Resûlellah! Açlıktan dolayı..." diye cevap verdim. Resûlüllah (a.s.) bana: "Hurina ağaçlarına bir şey atma. Ortada olanı ye, Allah seni doyurur ve seni suya kandırır" buyurdu. [240]

Çıkarılan Hükümler

1- Başkasına ait etrafı duvarla çevrili bir bağ ve bahçeye girip meyve toplayıp götürmek haramdır. Nisap niktarına ulaşırsa el kesme cezası uygulanır.
2- Başkasına ait bağ ve bahçeye girip nisap miktarından az meyve toplayıp götürürse, misli tazmin ettirilir.
3- Yolcu olup bağ ve bahçelerin yanından geçerken ihtiyacını karşılamak, açlığım gidermek maksadıyla bahçe sahibine üç defa seslenir. Cevap gelirse, izin ister ve öylece o meyveden yiyebilir.
4- Üç defa seslendiği halde cevap veren olmazsa, girip açlığını giderecek ve ihtiyacını karşılayacak kadar koparıp yerse, bir şey gerekmez.
5- Az veya çok olsun bir miktarım da koltuğunun altına yerleştirip götürmesi caiz değildir. Aksi halde tazmin ettirilir.
6- Davarların veya develerin korunduğu yerden geçerken, açlığını veya susuzluğunu gidermek için onların sahibine üç defa seslenip izin ister. Cevap veren olursa izin alıp öylece sağarak içer. İzin verilmediği takdirde içmez.
7- Deve veyahut koyun sahipleri orada bulunmaz, yani adamın üç defa seslenmesine cevap veren çıkmazsa, açlığını gidermek için sağıp içebilir. Ayrıca sağıp beraberinde götürmesi caiz değildir.
8- Râfi" hadîsi, bu hadîslerde, kasdedilen manayı açıklamakta ve başkasının bağ ve bahçesine ancak "açlık" sebebiyle girilebileceği söz konusu olmaktadır,
9- ilim adamlarından bir kısmı açlık nihaî sebep değildir demişlerdir.
10- Başkasının bağ veya bahçesinin yanından geçilirken taş ve sopa atıp meyveleri düşürmek caiz değildir. Ama yere düşmüş olanları veya elle koparılacak durumda bulunanları alıp açlığı giderecek nisbette yemeye cevaz verilmiştir. [241]

İslamda Ziyafet ve İlgili Tavsiyeler

Ziyafet, Resûlüllah'ın (a.s.) sünnetlerinden biridir. Fert ve toplumdan yana birçok faydaları vardır. Ferdi ferdiyetçilikten uzak tutup toplumun kopmaz bir parçası haline getirir. Toplumu kişisel çıkarların üstünde dostuk bağlarıyla birbirine kenetler. Böylece mü'minler sevinçte ve tasada birbirlerinin yanında yer almış olurlar. Birinin derdi hepsinin derdi, birinin sevinci hepsinin sevinci olur.
Ziyafet, şüphesiz birçok amaçlarla düzenlenir: Dostlukları sağlamlaştırmak, komşulara kaynaştırmak, olayları değerlendirmek, iş ve dostluklar kurmak gibi birtakım maksatlara yönelik olduğu gibi, sırf Allah rızasını kazanmak maksadiyle düzenlenen ziyafetler de vardır ve bu en anlamışıdır.
Misafirler genellikle kapıda karşılanır. Güler yüz, tatlı dille buyrun edilirler. Misafirlerin bir kısmıyla ilgilenmeyip bir kısmıyla devamlı meşgul olmak, hem sofra adabına, hem de dostlara ilgi adabına aykırıdır. [242]

Konuyla İlgili Hadisler

Ukbe b. Amir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûliillah'a (a.s.) şöyle dediğini haber vermiştir: "Ya Resûlellah! Siz bizi (elçi veya görevli olarak) gönderiyorsunuz. Biz de kalkıp bir kavme gidip (misafir olarak) konaklıyoruz. Onlar ise bizi ağırlamayıp ziyafette bulunmuyorlar. Bu hususta ne buyurursunuz?" Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Bir kavme inip konakladığınız zaman, misafire uygun olup yakışır anlamda size emrederlerse, emir ve tavsiyelerini kabul edin. Eğer böyle yapmazlarsa, misafirlik hakkını onlardan onların durumuna uygun ve yakışır olduğu şekilde alın." [243]
Ebu Şurayh el-Huzâl (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Allah'a ve âhiret gününe imân eden kimse misafirine ikramda bulunsun, caizesini (ikram kapsamında tutsun)." Bunun üzerine ashab-ı kiram sordular: "Onun caizesi (armağan ve bahşişi) nedir?" Efendimiz: "Bir gün ve bir gecedir" buyurdu ve devamla: "Ziyafet üç gündür. Bundan fazlası ise sadakadır. Artık misafire, ev sahibine sıkıntı ve ağırlık verecek kadar onun yanında eyleşip kalması helâl olmaz." [244]
el-Mikdam Ebî Kerîme'den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu duymuştur: "Misafirin (ilk) gecesi her müslüman üzerine vâcibtir. Eğer misair, bir müslümanın evinin çevresinde mahrum bir halde sabahlarsa, bu o ev sahibinin üzerinde (misafirin hakkı olarak) borç bulunur. Misafir arzu ederse bu alacağının Ödenmesini talep eder, isterse terkeder." [245]
Diğer bir lafızla hadîs şöyle rivayet edilmiştir:
"Kim konuk olarak bir kavmin yanına inip konaklarsa, onu ağırlayıp misafir edinmek o kavme vâcib olur. Şayet onu misafir edinip ağırlamazlarsa, misafir yapılması gereken ağırlama ve ikrama karşılık talepte bulunabilir." [246]

İlim Adamlarının Yorumları

Misafir ve ona ikramla ilgili hadisler çok yönlü olup bir esneklik taşımakta ve farklı yorumlara kapı açmaktadır. Bunları özetleyerek birkaç madde halinde nakletmemizde yarar görüyoruz. Aksi halde hadîslerin zahirî yönüyle ve delaletiyle bugün amel edilmediği gibi, îslâm tarihinin birçok dönemlerinde de amel edilmediğini görüyoruz. Yorumlar farklı, hükümler ve sonuçlar da ona göre değişiktir:
a) el-Hattâbî diyor ki: "Misafir edinip onu ağırlamak Resûlüllah'ın (a.s.)zamanında vâcib idi. Konuk edilmeyen, ağırlanmayan misafir, çevresinde konakladığı ev sahibinden konuk hakkı talep edebilirdi ve talebinin karşılanması da vâcib idi. Zira o dönemde beytü'l-mal yoktu. Gelen misafirleri konuklayacak imkanlar mevcut değildi. Bugün ise beytü'l-mal bulunuyor. Misafirlerin masrafını bu kaynaktan karşılamak gerekir. O bakımdan artık misafirlerin müslümanlar üzerinde bir hakkı söz konusu değildir."
b) İbn Battal diyor ki: "Bu İslâm'ın ilk yıllarında böyle idi. zira o dönemde yardım ve destek vâcib idi. Sonra bu "caize" lafzıyla neshedilmiş, yani hükmü kaldırılmıştır. Zira caize bir fazilet ve bağıştır, vâcib değildir." [247]
c) İbn Reslan ise, konuklanmayıp dışarıda bırakılan kimse yapılan bu ayfrı çevreye yayabilir. Zira bu hususta gıybette bir sakınca görülmemiştir diyerek ayrı bir yorum ortaya koymuştur.
d) İmam Nevevî, muvasatın (misafirin nimette ortaklığı) İslâm'ın ilk yıllarında vâcib olduğunu ve sonra bunun neshedildiğini iddia edenlerin görüş ve yorumunun zayıf ve dayanıksız olduğunu belirtmiştir. Zira Resûlüllah'm (a.s.) meşru kıldığı bir hüküm -aksine bir açık beyânı olmadığı takdirde- bir zamana has değildir. Hükmü o zamana has kılar anlamda bir delil mevcut değildir."
Yine İbn Reslâm bu konuda şöyle söylemiştir: "Ziyafet mekârim-i ahlâktan ve mehasin-i dinden bir sünnettir. Vâcib değildir. İlim adamlarının önemli kısmının görüş ve içtihadı bu anlamdadır." [248]

Tahliller ve Rivayetler

597 no'lu Ukbe hadisi sahih olup istidlale salihtir. Hadîs daha çok iki hüküm ifade etmektedir. Birincisi, misafirin ilgi ve ikram hususunda ev sahibinin tekliflerine uyması ve misafire yakışır anlamdaki emirlerini yerine getirmesidir. İkincisi ev sahibi misafire yakışan ilgi ve ikramda bulunmadığı takdirde misafirin o hakkı ev sahibinden alınıp misafire verilmesidir.
Ancak bu ikinci madde vücub mu, sünnet mi ifade etmektedir hususunda farklı görüşlere ve yorumlara neden olmuştur.
598 no'lu Ebu Şurayh hadisi de sahihtir. Beş kadar hüküm ifade etmektedir:
1. Misafire ikram imânın gereği ve onun belirtilerinden bindir.
2. Misafiri bir gün, bir gece ağırlamak vâcibtir ve bu bir caize anlamındadır.
3. Caize, bağış ve ödül anlamına gelir. Bir gün bir gece onu ağırlayıp ikramda bulunmak bir bağış, ama gerekli bir bağış anlamını taşır.
4. Sünnet olan ziyafet, misafirlik üç gündür. Üç günden fazlası sadaka olur.
5. Misafirin ev sahibini sıkıp üzecek kadar kalması helâl değildir.
599 no'lu Mikdam hadisini tahrîc eden Ebû Davud bu hususta bir görüş beyân etmemiştir. Bu da hadîsin sahih olduğuna bir işaret sayılır. Hafiz İbn Hacer, hadisin isnadı, sahih şartına uygundur demiştir.
Ayrıca bu konuda İbn Hacer şu hadîse de yer verip sahih olduğunu belirtmiştir: "Herhangi bir adam bir kavme misafir olur da mahrum (ilgisiz ve ikramsın) olarak sabahlarsa, ona yardım etmek her müslümana, bir gecelik ağırlama ve ikram bedeli onun ziraat ve malından alınıncaya kadar bir hak, bir vecîbedir."
Bu babda ayrıca Ebu Dâvud ve Hâkim'in sahih isnadla rivayet ettikleri hadîs meâlen şöyledir: "Ziyafet (misafirlik) üç gündür. Ondan fazlası sadakadır..."
Mikdam hadîsiyle Ukbe ve Ebu Şurayh hadisleri birbirini kuvvetlendirmektedir.
Bu babda bir diğer hadisi Ahmed b. Hanbel sahîh isnadla şöyle rivayet ve" tahrîc etmiştir: "Hangi misafir bir kavmin yanına inip konaklar da mahrum olarak sabahlarsa, ilgi ve ikram miktarını o kavimden alma hakkına sahiptir. Bu hususta ona bir günah yoktur." [249]

Çıkarılan Hükümler

1- Misafiri eve alıp konuklamak vâcibtir.
2- Bir gün bir gece onu misafir edinip ikramda bulunmak vâcibtir.
3- Üç gün onu misafir edinip ağırlamak sünnettir.
4- Üç günden fazla misafir edinip ikramda bulunmak sadakadır.
5- Misafirin ev sahibine bıkkınlık ve sıkıntı verecek kadar kalması helâl olmaz.
6- Bir eve veya bir kavme misafir olarak gelen kimseyi konuk edinmezler ve ona ikramda bulunmazlarsa, onun, bir gecelik ikram karşılığım onlardan almasına cevaz verilmiştir. [250]

İçine Necaset Düşen Yağlar

Bu konuda yağlar'dan maksat, sıvı halinde olanlarıdır. Aynı zamanda bu kavramdan söz edilirken diğer sıvı maddeler hakkında bir kıstas verilmiş oluyor.
İslâm koruyucu hekimliğe geniş yer ve o nisbette önem vermiştir. Bununla ilgili yetmişin üstünde hadîs bulunuyor. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in hayatı ise her yanı ve yönüyle temizlik esasları üzerinde koruyucu hekimliğine ışık tutar anlam ve ölçüde bulunuyor.
islâm, başta taharet, ön ve arkayı iyice temizlemek olmak üzere ibâdetle temizliği, çevre temizliğini, ahlâki değerleri, sosyal bünyeyi ve aile yapısını birleştirip bütünleştirmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de taharet ve çevre temizliğinde çok duyarlı ve dikkatli davranan Küba mü'minleri övülmektedir: "(Küba mescidinde) temizlenip arınmayı çokça sevenîe>^ardır. Allah'da çokça temizlenenleri sever..." [251]
O bakımdan gerek sıvı yağ, gerekse herhangi bir sıvı içine bir necis düştüğü takdirde onu murdar ve zararlı eder, kullanılması haram olur. [252]

Konuyla İlgili Hadisler

Meymune (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.)'den yağın içine düşüp fareden (ve o yağın murdar olup olmadığından) soruldu. Efendimiz şu cevabı verdi: "(Donuk ise), fareyi ve dokunduğu kısmı toplayıp atın, geriye kalanını yeyin." [253]
Diğer bir rivayette ise şöyle denilmektedir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den yağa düşen fareden soruldu. O da şöyle buyurdu: 'Yağ donuk kah ise, fareyi ve bir de dokunduğu yeri atın. Yağ sıvı ise artık ona yaklaşmayın (onu kullanmayın)." [254]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den yağın içine düşüp ölen fareden soruldu. Efendimiz şöyle buyurdu: 'Yağ donuk katı ise fareyi ve dokunduğu yeri ve etrafını olduğu gibi atın ve sonra geri kalan kısmını yeyin. Yağ sıvı halde ise artık ona yaklaşmayın (o murdar olmuştur)." [255]

Müctehidlerin Görüş Tesbit ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, içine necaset karışan yağ donuk olursa necasetin dokunduğu kısım çevresiyle birlikte alınıp atılır. Sıvı halde ise, altı musluklu bir kaba konulur ve o nisbette üzerine su dökülür. Yağ suyun üzerine çıkınca alttaki musluk açılarak su boşaltılır ve bu işlem üç defa tekrarlanarak yağ temizlenmiş olur. [256]
b) Şâfiîlere göre de belirtilen şekilde yıkanıp temizlendiğine kanaat getirildiği, yani suyun yağın her cüz'üne ulaştığı zann-ı galib ile anlaşıldığı takdirde yağ temizlenmiş olur. Ancak yağın kendisi bizatihi necisse, meselâ ölmüş hayvanın iç yağı gibi, hiçbir suret}e temizlenmez. [257]
Anlaşıldığı üzere iki mezheb imamları yukarıda naklettiğimiz hadîslerle istidlal etmemişlerdir. Ya bu hadîsler onlara ulaşmamıştır veyahut bunların hilâfına delâlet eden başka rivayetlerle istidlal etmişlerdir. Oysa Resûlüllah'm (a.s.) bu konuda ortaya koyduğu hüküm son derece isabetli ve insan sağlığından yana lüzumludur. Zira sıvı halde olan bir yağın içine fare düşüp ölür veyahut başka bir necis karışırsa, necis onun her zerresine nüfuz edebilir ve belirtilen şekilde su ile yıkamak onu necasetin tesirinden tamamen arındırmış olmaz.
Sonra Şâfiîler bu meseleyi belirtirken şu ifadeyi kullanmışlardır: "Yağ yıkanmakla temizlenir" yani içine necis karışan yağ su ile yıkanmak suretiyle temizlenir denilmiştir. Diyen kimsenin kim olduğu açıklanmamış ve zayıf bir görüş olduğuna "kıyle" sıgasıyla dikkat çekilmiştir.
c) Hanbelîler ise, yukarıdaki hadîslerle istidlal etmişlerdir. Şöyle ki, içine fare veyahut herhangi bir necis düşen yağ sıvı ise artık temizlenmez va arzu eden onu aydınlatmada kullanabilir. Donuk katı ise düşen kısım çıkarılıp atılır, kalan kısmı yemekte bir sakınca yoktur. [258] îmam Ahmed'den yapılan bir rivayette ise, o yağı aydınlatmada kullanmak da caiz değildir. İmam Şafiî'ye göre caizdir.
Necis olan bir yağı satmanın caiz olup olmadığı hakkında da farklı görüş ve ictihadlar bulunuyor. İmam Mâlik ve îmam Şafiî'ye göre, satışı caiz değildir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, alıcıya.onun necis olduğu açıklanır ve o da kabul ederse satışı caiz olur. [259]
Sıvı halde olan yağa necis karıştığı takdirde cumhur buîıun murdar olduğunu ve su ile temizlenmeyeceğini belirtmiştir. Sahîh olan da bu görüş ve ictihaddır. [260]

Tahliller ve Rivayetler

603 no'lu Meymune hadîsi sahih olup istidlale salihtir. Daha çok şu üç hükmü taşımaktadır:
1- Donuk yağa düşüp ölen farenin dokunduğu.yer ve çevresi oyulup çıkarılır, .
2- Geri kalan kısmı yenilir. . .
3- Yağ sıvı halde olursa, tamamı necis olur ve yenilmez.
4- Düşen fare ölmeden sağ olarak çıkarılırsa, yağ necis olmaz.
Ancak bir tavsiye olarak ölmeden çıkarılan farenin dokunduğu kısmın çıkarılmasında fayda olduğu söylenebilir.
Ebü Dâvûd ve Nesâî'nin Meymune (r.a.) dan yaptıkları rivayetin isnadı üzerinde durulmuş ve İmam Buharı bunun hatalı olduğunu belirtmiştir. ez-Züheli ile îbn Hibban ise bunu da sahîhlemişlerdir.
Ebû Dâvud ise bu hadîsi, biri Hasan b. Ali tarikiyle, diğerini de Ahmed b. Salih tarikiyle olmak üzere iki tarikten tahricen nakletmiştir.
Meymune (r.a.) dan rivayet edilen 603 no'lu hadîste "câmid" yani donuk kelimesi amlmamıştır. Ebû Dâvud ile Nesâî'nin tesbitinde ise "câmid" kelimesine yer verilmiştir. İbn Hibban bu ikinci rivayetteki fazlalığın da sahîh olduğunu söylemiş ve böylece istidlale salih bulunduğuna işaret etmiştir.
605 no'lu Ebû Hüreyre hadîsinde konu daha açık bir biçimde rivayet edilerek hem "câmid", hem de "mayi" kelimeleri anılmıştır. Böylece her türlü şüphenin de yeri olmadığı sonucu ortaya çıkmış bulunuyor.
Hadîste sadece fareden söz edilmesi bir misal teşkil etmektedir. Fare veyahut herhangi bir canlının yağa düşüp ölmesi aynı hükmü gerektirir.
Yağ sıvı olduğu takdirde "ona artık yaklaşmayın" cümlesinden, o yağdan artık herhangi bir şekilde yararlanmanın caiz olmadığı anlaşılıyorsa da, bunun hilâfına bazı rivayetler bulunuyor Nitekim Beyhaki'nin îbn Ömer (r.a.) dan yaptığı rivayette şöyle buyurulmuştur: 'Yağ sıvı halde olursa ondan (başka türlü) yararlanın, fakat onu yemeyin..."
Bu hadîsin mevkuf olduğu tesbit edikaiştir.
Ayrıca Beyhaki'nin îbn Ömer'den yaptığı bir başka rivayette şöyle denilmiştir: "Zeytin yağına düşen fare hakkında sorulunca, Efendimiz şu cevabı vermiştir: "Onu aydınlatmada kullanın ve (hayvan) derilerinizi onunla yağlayın..."
Burada sıvı yağ içine düşen farenin ölmüş durumu değil, canlı olarak çıkarılması konu ediliyor. Bu durumda o yağı bazı hususlarda kullanarak yararlanmanın yolları gösteriliyor. Ancak bu rivayet de yukarıdaki gibi mevkuftur. Yani sahabeden rivayet edilmiş, Resûlüllah'a (a.s.) kadar refedilmemiştir.
Bu rivayetlere dayanan imam Şafiî o gibi yağlardan başka konularda, meselâ aydınlatmada istifâdenin caiz olduğunu söylerken, İmam Ebu Hanîfe de o gibi yağların alım-satımının caiz olduğunu belirtmiştir. [261]

Çıkarılan Hükümler

1- Sıvı halinde olan yağların içine fare düşüp öldüğü takdirde yağın tamamı necis olur ve yenilmesi haramdır. Bu cumhurun görüşüdür.
2- Hanefi ve^âfîî imamlarından çoğuna göre, sıvı halinde olan yağ .yukarıda yöntemini belirttiğimiz şekilde üç veya daha fazla defa su ile yıkanıp temizlenmiş olur.
3- Diri bir halde yağdan çıkarılan fare ve benzeri bir hayvandan dolayı müctehidlerin çoğuna göre, yağ necis olmaz.
4- Donuk yağ içine düşüp ölen fare ve benzeri bir hayvan ölürse, yağın tamamı necis olmaz. Farenin düştüğü kısım ve çevresi oyulup atılır ve geriye kalan kısmı yemekte bir sakınca yoktur.
5- İmam Şafiî'ye göre, içine fare düşüp ölen sıvı yağı aydınlatma 've benzeri konularda kullanmakta bir sakınca yoktur.
6- imam Ebû Hanîfe'ye göre, o gibi yağların ahm-satımı caizdir. Ancak satan kimse onun necis olduğunu söyler ve satın alan da bilerek onu alır. Aydınlatma ve benzeri hususlarda kullanılır.
7- Fare bu konuda bir misal teşkil etmektedir. Ancak sıvı yağa sıvı halinde olan bir necis karışırsa, durum ne olur? Bu hususta müctehidlerin farklı yorum ve ictihadları bulunuyor. En uygun olanı, günümüzde gelişen tıp ve laboratuvar tahlillerine baş vurup sağlığa zararlı bir durumun olup olmadığını ve dini ölçülere göre de o sıvının

tamamının murdar olup olmadığım tesbit etmektir.
Zira islâm'ın koyduğu hükümler daha çok insan sağlığıyla, diğer bir anlatımla koruyucu hekimlikle ilgili bulunuyor. Ayrıca Allah ve Resulünün emir ve yasaklarına kayıtsız, şartsız uymamız sö.z konusudur. Yeterki, bu emir. ve yasaklar nüsûs (kesin hüküm) ifade eder vasıfta olsun. [262]

Yemek Yeme ve Sofra Adabı

İslâm, kitap ve sünnetiyle insan hayatının her bölüm ve safhasıyla içice bulunuyordur. Aynı zamanda başta devlet teşkilatı olmak üzere insan hayatının düzen ve dengesine yönelik olan bütün kurum ve kurallarını, eğitim-öğretim başta olmak üzere bütün yetiştirip geliştirme müesseselerini en mükümmel anlam ve ölçüde kitap ve sünnette görmek mümkündür.
İslâm, duygulan akim emrine, aklı da din ve imanın emrine kontrolüne, veren en son aynı zamanda en mükümmel dindir. Akıl ön plâna alınıp imân başa geçirilince, bütün konu ve meseleleri sağlıklı biçimde çözme imkânları doğar. Bunun aksine aklı duygunun emrine verip din ve imânı arka plâna itince her kurum ve kural, her mesele ve konu duygunun dar çerçevesi içinde çözülmeye itilir ve bu sebeple de hiçbir konuda sağlıklı, rahatlatıcı ve amaca ulaştırıcı bir sonuç almak ya çok zorlaşır veyahut imkansızlaşır.
İnsanı ahsen-i takvim üzere yaratıp onu kâinatın özü, mayası ve hikmeti kılan Cenâb-ı Hak, bizzat bu müstesna canlının hayatını, yine onun ruhunun yüceliğine, hılkatmdaki hikmete ve iki dünya hayatıyla ilgili denge ve düzene uygun şekilde planlayıp programlamış ve bunun için kitap indirilip peygamber göndermiştir.
Kitap ve Peygamber bütünüyle insan hayatını iyiye güzele doğruya, düzene, adalete hakkaniyete, iffet ve namusa, kardeşliğe ve yardımlaşma ile dayanışmaya yönlendirmektedirler.
O kadar ki, sofra adabını, yemek yeme adabını dünya milletleri bilmez ve duymazken, İslâm onbeş asır önce bunu en güzel şekilde belirtip kurallara bağlamıştır.
Sofraya nasıl oturulur. Yemek yemeğe nasıl başlanır ve nelere dikkat edilir? gibi birçok soruları cevaplamış ve değişmez kurallar koymuştur. Aşağıdaki hadîsler bu kuralları en anlamlı şekilde yansıtmaktadır. [263]

Konuyla İlgili Hadisler

Hz. Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, Resûlüllah (a,s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu haber verilmiştir: "Sizden biriniz yemek yerken Bismillah desin. Yemeğe başlarken bunu unutup söylemiyecek olursa, hatırlayınca şöyle desin: Başlangıcında da sonunda da Bismillah..." [264]
Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Sizden hiçbiriniz sol eliyle yemesin ve sol eliyle içmesin. Çünkü gerçekten şeytan sol eliyle yer ve sol eliyle içer." [265]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğu haber verilmiştir:"Bereket yemeğin ortasına iner. Artık siz yemeği (bulunduğunuz tabağın) iki kenarından yeyin, ortasından yemeyin." [266]
Ömer b. Ebî Seleme (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Ben Peygamber (a.s.) Efendimizin evinde temyiz çağında gelmiş bir çocuk idim. (Sofrada) elim yemek kabında döner dururdu. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) Efendimiz bana: "A çocuk, Allah'ın adını an, sağ elinle ye ve (yemek kabının) senden tarafta olan kısmından ye" buyurdu. [267]
Ebâ Cuhayfe (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Bana gelince, (sırtımı) bir yere dayayarak yemek yemem." [268]

İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri

İlim adamlarının cumhuru hadîslerin ışığında yemek yeme adabını çok detaylı işleyip sünnet ve müstehab kısımlarını bir bir belirtmişlerdir. Her konuda olduğu gibi, yemek adabı konusunda da ümmetine örnek olan Resûlüllah'ın (a.s.) bu hadîsleri kıyamete kadar geçerliğini koruyacak özelliktedir. Birkaç asır içinde kıtalar üzerine yayılan ve fethettikleri, girdikleri her ülkede ilmin ve medeniyetin temelini atan müslümanlar geniş imkânlara sahip olunca aktivitelerini yavaş yavaş kaybetmeye, imân aksiyonunu aynı hızla devam ettiremeyip duraklama ve sonra da gerilemeye başladılar. Batı âlemi kilisenin ilimle çatışan taassubundan kurtulmak için çırpınırken önlerinde ilmin ve medeniyetin atılmış temellerini buldular. İslâm âlimlerinin asırlara dayanan bu çalışma, gayret ve keşifleri onları bir anda büyüledi. Bövlece onlar kilisenin vesayetinden sıyrılıp ilim aşkıyla yola çıkarlarken İslâm âlemi tam bir rehavet içinde kendi kendini hareketsizliğe itmiş bulunuyordu. Çok geçmeden durum tam tersine döndü. Bu defa batılı ülkeler ilim ve medeniyetin meşalesini ellerine alıp dev adımlarla ilerlerken İslâm âlemi onlara hayranlık duymaya başladı. Batılı ülkeler ilim ve medeniyetin asıl sahiplerini, kâşif ve kurucularım küçümsemeye ve cehaletle damgalamaya yöneldiler. Din taassubuna kapılarak İslâm âleminin geri kalışına sebep olarak îslâmiyeti gösterdiler. Bu şeytanî fikir çok geçmeden İslâm aydınları (!) arasında yayıldı ve benimsenmeye başlandı. Oysa tarihî olaylar, ilim tarihi dikkatle incelenmiş olsaydı, İslâm, alemindeki ilim adamları bu hataya düşmeyeceklerdi. Hâlâ günümüzde Batı kültürünün, ilim ve tekniğinin tesiri altında kalıp kişiliğini yitiren ilim adamlarımız durmadan batılıların diliyle konuşmakta ve kendi öz değerlerimizi, ilim ve medeniyetin ana kaynağı ola» Kur'ân ve İslâm'ı bilinçsizce tahribe devam etmektedirler. İşin en hazin tarafı, durmadan tahribini sürdüren bu kişiler neyi niçin yıktıklarını bilmemekte ve yerine neyi getirip koyduklarının farkına bir türlü varamamaktadırlar. İşte bu ilimsiz, tarihsiz, delilsiz ve dayanıksız sataşma, küçümseme, aşağılama İslâm ülkeleri halkını birbirine düşman etmekte ve" önlem alınmadığı takdirde çok vahim neticeler doğuracağı aklı erenleri üzmektedir.
Bu aydınların, ilim adamlarının (!) unuttukları veya düşünemedikleri bir gerçek vardır. O da, her millet ve özellikle Türk milleti ancak kendi kültürüyle, öz değerleriyle ayakta durup varlığını koruyabilir. Milletimizin kültür mayasını ve özünü İslamiyet teşkil etmektedir. Onu bu sağlam, köklü ve yüceltici değerinden uzaklaştırdığımız takdirde güvenip üzerinde durabileceği bir temel, yücelmesini sağlayan itici bir kuvvet kalmaz ve sonunda Batılı ülkelerin oyuncağı haline gelir, şahsiyetini kaybetmiş, uşaklaştırılmış bir toplum olmaktan öteye geçemez olur.
Günümüzde sofra adabından tutun da toplum arasındaki adaba kadar misafir karşılama ve ağırlama adabından tutun da cadde ve sokaklardaki davranışlarımıza kadar, aile yapısından, aile fertleri arasındaki ilişki biçiminden tutunda dinî ve millî ahlaki değerlerden kopuk eğitim ve öğretime kadar, cenazeyi teşyi'den tutun da liderleri putlaştırmaya kadar günlük hayatımızın her bölüm ve dilimi batıyı ölçüsüzce, bilinçsizce taklide yönelik bulunuyor.
Müslüman olduğunu iddia edenlerin önemli bir kısmı da yeterli îslâm kültürü ve Kur'ân öğretimi alamadıkları için ziyafetlerde, davetlerde, lokantalarda ve belki evlerinde çatalın sol ellerinde bıçağın sağ ellerinde olduğu halde sofra adabı sürdürmekte ve bunu medenî olmanın gereği saymaktadırlar.
Oysa İslâm onbeş asır önce sofra ve yemek adabını da en medeni ve sağlıklı biçimde belirleyip birtakım kurallara, yani sünnet ve adaba bağlamıştır. [269]

Tahliller ve Rivayetler

612 no'lu Hz. Aişe hadîsim aynı zamanda Nesâî da tahrîc etmiştir, Nesâî bu tahricini Abdullah b. Ubeyd'den, o da Ümmü Gülsüm adındaki bir kadından rivayet ederek nakletmiştir. Tirmizî ise, bu kadını ismen belirtmiştir. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ise aynı hadîsi kendi müsnedinde Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr tarikiyle Hz. Aişe (r.a.) den rivayet etmiştir. Ancak o bu rivayetinde Ümmü Gülsüm'den söz etmemiştir.
Bu babda bir diğer hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve îbn Mâce Câbir (r.a.) den tahric etmiştir ki, meâlen şöyledir; "Adam evine girdiği zaman giriş anında Allah'ı anar ve yemek yerken de Allah'ı anarsa şeytan (kendi avenesine) şöyle der: "Sizin için bu evde gecelemek ve yemek yoktur..." Adam evine girişinde Allah'ı anmazsa şeytan (avanesine: "Geceleyin (kalıp faaliyette bulunacağınız) eve eriştiniz" der. Adam yemek yerken de Allah'ın ismini anmazsa, şeytan (yine avanesine): "Hem gecelemek için yere, hem de yemeğe eriştiniz" der." [270]
Yine Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Huzeyfe b. Yeman (r.a.) dan yaptıkları rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Bizler Resûlüllah'la (a.s.) beraber bir yemeğe hazır olduğumuzda, Resûlüllah (a.s.) elini yemeğe koymadıkça biz elimizi koymazdık. Şüphesiz biz (bir gün) O'nunla beraber bir yemeğe hazır olduk. Derken bir bedevi (çöl arabı) çıkageldi, sanki o yemeğe itiliyordu. Gelip elini yemeğe koymak (Elini yemeğe uzatıp almak) istedi. Resulü]]ah (a.s.) Efendimiz onun da elinden tuttu ve şöyle buyurdu: "Şüphesiz şeytan, üzerine Allah adı anılmayan yemeği kendine helâl kılar ve doğrusu şeytan şu bedeviyle birlikte geldi, onun eliyle yemeği helâl kılmak istedi, ama ben o bedevinin elini tuttum (engel oldum). Ve arkasından o, bu câriye (kız) ile birlikte geldi de onun eliyle yemeği (kendine) helâl kılmak istedi. O sebeple ben cariyenin de elinden tuttum (engel oldum) canımı kudret elinde bulunduran Allah'a and olsun ki, şeytanın eli bu iki kişinin eliyle birlikte benim elimde bulundu.»" [271]
Bu babda bir diğer hadisi Tirmizi Hz. Aişe (r.a.) den rivayet etmiştir ki, mealen şöyledir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, ashabından altı kişiyle beraber yemek yiyordu. Derken bir bedevi geldi ve (o yemekten) iki lokma yedi. (yemek de bitiverdi). Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Eğer bu bedevi Allah'ın ismini ansaydı bu yemek size kafi gelirdi."
Böylece yemeğe başlarken Allah'ın ismini anmak, bismillah demek sünnettir. Bu sünneti yerine getiren kimsenin yemeğinde bir bereket oluşur. Terkedenin yemeğinde ise bereket kalkar. Başlarken unutur da henüz bitirmeden hatırlarsa, "başında da bismillah, sonunda da bismillah" demesi tavsiye edilmiş ve kalan kısmında bereketin yemden başhyacağı belirtilmiştir.
Tirmizi Hz. Aişe hadisini sahihlemiştir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür.
614 no'lu İbn Abbas hadisini de Tirmizi sahihlemiştir. Hem sofrada toplu halde aynı kaptan yemek yenildiği taktirde nasıl davranılması gerektiği belirtilmektedir, hem de bu vaziyette yenilirken herkesin yemek kabının kendine yönelik kenarından yemesi, orta kısmından veya başkasına yönelik kenardan alıp yememesi tavsiye ediliyor ve bu sünnete

veya adaba uyulduğu taktirde ilâhi bereketin o yemek üzerine ineceğine dikkatler çekiliyor.
615 no'lu Ömer hadisi sahih olup istidlale salihtir. îbn Abbas hadisini kuvvetlendirmekte ve aynı zamanda çocuklara küçük yaşta sofra adabım öğretmenin lüzumuna işaret edilmektedir.
616 no'lu Ebû Cuhayfa hadisi de sahihtir. Sofrada yemek yerken bir yere dayanmak veya yaslanmak suretiyle oturmanın sofra adabına aykırı olduğu bildiriliyor. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bir defaya mahsus olmak üzere bir yere dayanıp öylece yemek yediği olmuştur. Ancak Melek Cebrail'in işareti üzerine bu tarz oturmayı terketmiş ve aynı zamanda ümmetinin de böyle yapmamasını istemiştir.
İmam Şafii, tabağın ortasından yemenin haram olduğunu, bu fiili işleyenin günahkâr olacağım belirtmiştir.
İmam Gazali de bu konu üzerinde durmuş ve sadece ortaya konan tabak ve benzeri yemek kabında bulunan yemekten yerken orta kısmından alınmasının mekruh olduğu belirtilmişse, ekmek yerken de ekmeğin kenarlarını bırakıp ortasından koparıp yemenin öylece mekruh ve adaba aykırı olduğunu söylemiştir. Çünkü bereket yiyeceğin ortasına iner. Bu yiyecek ister kaptaki yemek olsun, ister sofradaki yufka, somun veya benzeri bir ekmek olsun fark etmez.
Böylece İmam Nevevi'nin de belirttiği gibi, hadisler daha çok şu-üç sünneti yansıtmaktadır:
a) Yemeğe başlarken besmele çekmek.
b) Sağ eli ile yemek.
c) Kabın kendisine yönelik olan kenarından alıp yemek...
Bir yere dayanıp veya yaslanıp yemek, kibir ve gurur alameti olarak bilinir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ise, Cenab-ı Hakk'm sonsuz kudret ve azameti karşısında her zaman teslimiyet ve mahviyetini izhar eden ve tevazuu şiar edinen bir peygamberdir. Nitekim îbn Mâce ve Taberani'nin isnad-ı hasen ile rivayet ettikleri şu olay Resûlüllah'ın (a.s.) ne kadar çok mütevazi ve mahviyetkar olduğunu göstermektedir: "Kesûlüllah (a.s.) Efendimiz'e pişirilmiş bir koyun hediye edildi. O da iki dizi üzerine çökerek o koyundan yemeğe başladı. Derken bir bedevi şöyle dedi: "Bu nasıl bir oturmadır?!" Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Cenab-ı Hakk beni güzel, iyi, keremli bir kul kılmıştır: Beni zorba ve muaânnid (inadçı) kılmamıştır..." [272]
Şüphesiz Resûlüllah (a.s.) peygamber olarak mütevazi bir kul çizgisinde mi, yoksa hem hükümdarlık, hem de peygamberlik çizgisinde mi kalmak istediği bir soru olarak Cebrail tarafında kendisine tevcih edilince onun "Peygamber olarak mütevazi bir kul olmak isterim" diye cevap verdiği pek meşhurdur.
Ebû Davud'un Abdullah b. Amr b. As (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçenin şöyle haber verdiği belirtilmektedir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in bir yere yaslanıp da yemek yediği görülmemiştir!
Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere Resûlüllah'ın (a.s.) bir defa böyle yaptığını îbn Ebi Şeybe'nin Mücahid tarikiyle yaptığı rivayetten öğrenmiş bulunuyoruz. Adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir yere yaslanarak yemek yememiştir, ancak bir defa böyle yapmış ve arkasından Allah'a yönelip şöyle arz-ı hal etmiştir: Allah'ım, şüphesiz ki ben senin kulun ve resulünüm..."
Bu rivayet murseldir. Yani senedinden bir sahabi düşmüştür. Bu rivayeti dikkate aldığımızda Abdullah b. Amr'm, Resûlüllah'ın (a.s.) bir defa böyle yaptığından haberi olmadığı anlaşılıyor.
Bu konuda bir de îbn Şâhin'in Atâ b. Yesar'dan murselen rivayet ettiği haberde şöyle denildiği belirtilmiştir: "Melek Cebrail, bir defasında Resûlüllah'ın (a.s.) bir yere yaslanarak yemek yediğini görmüş ve onu bundan men'etmiştir." [273]
616 no'lu Ebû Cuhayfa hadisinde geçen "mütteki" sıfatı üzerinde hayli durulmuş ve çok farklı şekilde yorumlanmıştır. Kimine göre sağ veya sol tarafa meylederek oturmaktır. Kimine göre, sol eli yere dayamak suretiyle oturmaktır. Kimine göre ise, sırtım bir yere dayayarak veya bir şeye yaslanarak oturmaktır. Sahih olan da bu yorumdur. O halde yemeğe oturan kimsenin ister sağ yanını, ister sol yanını, isterse sırtını bir yere dayayarak otursun bu "ittika" sayılır ve mekruhtur.
Ancak kişi fazla yaşlılığından veya rahatsızlığından veyahut bir ağrı ve acısından dolayı bir yere yaslanıp öylece yemek yiyebiliyorsa, bunda bir kerahet söz konusu değildir. [274]

El Parmaklarını Kullanarak Yemek Yemek

Bilindiği gibi Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında kaşık, çatal, bıçak yoktu. Araplar yemeği genellikle elleriyle, yani parmaklarının marifetiyle yerlerdi. Resûlüllah. (a.s.) Efendimiz bu adeti kaldırmadı, ancak bir takım kurallara bağladı. Buradaki kuraldan kasdımız, yemek yeme hususunda konulan bir takım ölçü ve adaptır...
O bakımdan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz cahiliye devri araplan gibi yemeği avucunun içine alarak değil, üç parmağını kullanarak yerdi. Tabii yemekten önce ellerini güzelce yıkar ve yemekten sonra da bu yıkama işini ihmal etmezdi. Aslında parmaklar marifetiyle yemek yemenin ayrı bir lezzeti söz konusudur. Bunu hemen hepimiz hissetmekteyiz. Ancak unutmamamız gerekir ki, Resûlüllah'ın (a.s.) parmakları marifetiyle yemek yemesi bir sünnet değil, bir adet idi. Günümüzde kullandığımız çatal ve kaşık sünnete aykırıdır denilmez. Zira dinimiz günlük işlerimizde daha iyisini, daha güzelim, daha temiz ve nezih olanım yapmamızı emreder. Bunun içindir ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir kıyafet inkılabı yapmadığı gibi, günlük hayatımızda yeme, içme ve benzeri işlerimizde de bir inkılab yapmayıp bunları bir takım adâb ve kurallara bağlıyarak daha temiz, daha nezih ve daha düzenli olmamızı tavsiye buyurmuştur. Araplar ne giyiniyorsa Resûlüllah (a.s.) da onu giyindi. Erkek ve kadına yakışır anlamda tesettürü getirdi. Temizliği bir bakıma temel kural olarak koydu.
Fethedilen ülkelerde de halkın güzel, faydalı örf ve adetlerine dokunulmadı. Yine temizlik kurallarına ve tesettüre riayet edilmek şartıyla her ülkenin ve milletin kıyafeti serbest bırakıldı, islâm'a girenler için ipek elbise (erkekler için) haram kılındı. Erkeklerin altın yüzük ve benzeri altından mamul süs eşyası kullanmaları yasaklandı. Aynı zamanda onların kaşık ile yemek yemeleri men'edildi.
Yapılan araştırmalara göre, kaşığın icadı tarih öncesi devirlere raslamaktadır. İlk kaşık örneklerinin Üral-Altay yöresinde neolitik devre ait bulunduğu ve saplarının kuş ve başka hayvan motifleriyle işlenmiş olduğu görülmüştür. Ayrıca Mısır mezarlarında bulunan tahta ve kemik kaşıkların üzerindeki insan ve hayvan biçiminde motifler ve saplar olduğu ortaya çıkarılmıştır. [275]
Kaşık icadının tarihi bu kadar gerilere gitmekle beraber kendi dar adetleri içinde kabile hayatı yaşayan Araplar buna ihtiyaç duymamışlardır veya çoğunun bundan haberi yoktu.
Resûlüllah (a.s.) bu gibi araçlarla meşgul olmaya gerek bile görmemiş ve asıl görevi olan risalet esaslarını tebliğini ön plana almıştır. O bakımdan İslâm'ın esas ve hikmetini yeterince bilmeyen kimselerin bu dini şekilciliğe bağlamaları çok yanlıştır ve islâmı asıl hedefinden uzaklaştırıcıdır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz kaşıkla yemek yemedi diye bunu mekruh saymak, yani sünnete aykırı görmek bütünüyle indîdir, fikhı değildir. Böyle iddiada bulunanlara sorulacak çok şeyler vardır. Onlardan biri de şudur: Resûlüllah (a.s.) apartmanda, betonarma binada, koltukta, iskemlede oturmadı. Evimizde kullandığımız bir çok eşyayı kullanmamıştır. O halde bunları sünnete aykırı mekruh saymamız mı gerekiyor? Kitap ve sünnette derinleşen hiç bir ilim adamı ve müctehid imam böyle bir görüş ortaya koymamıştır.
İmam Gazâlî de bu hususta görüşünü şöyle belirtmiştir: "Biz sofra (bugünkü tabirle masa ve benzeri şey) üzerinde yemek yemenin mekruh veya haram olduğunu, böyle yapmamızın men'edildiğini söyleyemeyiz. Zira bu hususta bir nehiy sabit olmamıştır. Aynı zamanda bunun Resûlüllah (a.s.)'den sonra ibda' (icad edilip) ortaya çıkarıldığını da delil olarak söylemek doğru olmaz. Zira Resûlüllah'tan (a.s.) sonra icad edilip ortaya çıkarılan her şey men'edilmiştir denilemez. Çünkü bid'at sabit sünnete ters düşen ve şeriatın emirlerinden birini kaldıran şeydir. Yemek hususuna gelince, onu yerden yükseltip kolayca yemeği sağlamaktadır. Bu gibi şeylerde hiçbir kerahet yoktur." [276]
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yemek yerken bazan dizleri üzerine çöküp oturmuş, bazan da sağ ayağını (namazda olduğu gibi) dikilip sol ayağı üzerine oturmuştur. O bu hususta şöyle buyurmuştur: "Bir yere yaslanarak yemek yemem. Çünkü ben de diğer insanlar gibi yemek yiyen bir kulum; onlar nasıl oturuyorlarsa ben de öyle oturuyorum..." [277]
Resûlüllah (a.s.) bu sözleriyle, günlük âdetleriyle ilgili olan hususlarda halktan biri gibi olmayı tercih ettiğini, şeriate ters düşen bir durum söz konusu olmadığı taktirde sağlam yerleşmiş örf ve âdetlere uymakta bir sakınca bulunmadığını anlatmak istemiştir.
Gerek Şevkanfnin, gerekse Gazâlî'nin tesbit ettikleri bir rivayette ise, Hz. Ali'nin (r.a.) uzanık bir halde kalkanı üzerine koyduğu kuru ekmekten yediği bilinmektedir; Hattâ bir başka rivayete göre, yüzünkoyu uzanık bir halde yediği belirtilmiştir. [278]
Gerçi bu konuyu bundan önceki yemek adabı kısmında açıklamış bulunuyoruz. Ancak konunun diğer kısımları vardır, onları da açıklarken yeryer bazı rivayetleri ara yere serpiştirmekte fayda görüyoruz. [279]

Konuyla İlgili Hadisler

Enes (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu haberi vermiştir: "Peygamber (a.s.) Efendimiz (sıvı olan) bir yiyecek maddesi yeyince üç parmağını (yemeği müteakip) diline dokundurup (yemek kırıntı ve bulaşığını giderir (ve sonra kalkıp ellerini tertemiz yıkardı)." [280]
Sonra da Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Sizden birinizin lokması (sofraya) düşünce ondaki ezayı (yerden bulaşan şeyleri) atıp gidersin ve öylece yesin. Onu şeytana terketniesin."
Râvî devamla diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bize yemek yediğimiz çanakta kalan yemek artığını iyice alıp (yememizi) emretti ve bu hususta şöyle buyurdu: "Doğrusu sizler yemeğinizin hangisinde (hangi kısmında) bereket olduğunu bilemezsiniz..." [281]
Muğîre b. Şu'be (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: ırBir gece Peygamber (a.s.) Efendimizde (davetli) misafir olarak gittim. Resûlüllah (a.s.) kızartılmış kaburga kısmının getirilmesini emretti. Sonra eline bıçak alıp ondan keserek bana verdi..." [282]
Câbir (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz eşlerinden bir kısmının odasına geldi ve içeri girdi. Sonra izin verdi ben de içeriye girdim. Efendimiz (a.s.): "Gıda olarak bir şey var mı?" diye sordu. Onlar da "evet var..." deyince, Efendimiz (a.s.) getirilmesini istedi. Onlar da üç tane yuvarlak ekmek

getirip Efendimizin önüne koydular. Efendimiz Önce bir ekmeği alıp kendi önüne koydu. Sonra diğer ekmeği alıp benim önüme koydu ve sonra da üçüncü ekmeği alıp ikiye böldü, yarısını kendi önüne, yarısını da benim önüme koydu. Sonra şöyle buyurdu: *Katık olarak birşey var mı?" Onlar da: tfHayır, sadece biraz sirke bulunuyor" diye cevap verdiler. Efendimiz (a.s.) onu getirin verin, ne güzel katıktır o..." diye buyurdu. [283]
Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr (r.a.) den yapılan rivayete göre, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: Kendi kavminden Ebû Şuayb denilen bir adam, Resûlüllah'a (a.s.) yemek yapıp hazırlamıştı... Bu sebeple Peygamberce (a.s.) haber göndererek kendisinin ve beraberinde beş kişiyi alıp gelmesini arzu ettiğini bildirdi. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ona haber göndererek: 'İzin ver de altı kişi alıp geleyim" buyurdu. [284]
îbn Abbas (r.a.) dan.yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Sizden biriniz yemek yediğinde elini (bir mendil ile) silip temizlemeden önce yalasın veya (yanındaki hizmetçi, çocuk veya benzeri bir yakınına) yalatsın." [285]
Câbir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki: Resûlüllah (a.s.) (yemekten sonra) parmakların yalanmasını ve yemek kabının silinip yenilmesini emretti ve şöyle buyurdu: 'Doğrusu sizler yemeğinizin hangi kısmında bereket vardır bilemezsiniz." [286]
Nebîşe el-Hayr (r.a.) den yapılan rivayette, Resâlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Kim bir çanakta yemek yer ve sonra o çanağı silip (içindeki yemek kalıntısını da yerse), o çanak onun için istiğfar eder." [287]
Câbir (r.a.) den yapılan rivayette, kendisinden ateş dokunan şeyden (ateşte pişirilip yenilen yemekten) dolayı abdest almak gerekir mi? diye soruldu. O da şu cevabı verdi: "Hayır, and olsun ki Peygamber (a.s.) Efendimiz zamanında bizler o gibi yemekleri çok az bulabilirdik. Bulduğumuz zaman da bizim mendillerimiz yoktu. Sadece ellerimizin içi, bileklerimiz, kollarımız ve ayaklarımız vardı. Sonra da namaz kılar ama abdest almazdık." [288]
Ebû Hüreyre (r.a.) den, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: (Kim elinde yemek, yağ ve benzeri şey kokusu bulunduğu halde yatağına girerse ve bu yüzden ona bir şey (kötülük) dokunursa ancak kendini kınasın." [289]

Hadislerin Işığında İlim Adamlarının Tesbit ve Görüşleri

Başta İmam Gazâlî olmak üzere ahlâk ve adâb konusuna geniş yer veren ilim adamlarımız bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. Ekmeğe, yemeğe saygı görtermenin sünnet olduğunda ve yere düşen lokmanın bile kaldırılarak üflendikten, bulaşan toz giderildikten sonra yenilmesinin müstehab sayıldığında birleşmişlerdir.
Zira unutmayalım ki, bir lokma ekmeğin, bir kaşık yemeğin elimize geçinceye ve midemize ininceye kadar birçok safhalardan geçmiş ve varlık alanında birçok sistem ve ünütelerin faaliyetiyle vücut bulmuş, nice tabiat olayları ve insanlar hizmet vermek suretiyle o lokma ekmeği ve bir kaşık yemeği hazırlamışlardır.
Bunun için Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ekmek üzerine tabak veya çömlek, tencere konulmasını men'etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ekmeğe ikramda (saygı ve şükranda) bulunun. Çünkü gerçekten Cenâb-ı Hak onu gökten bereket olarak indirmiştir."
Aynı zamanda Resûlüllah (a.s.) elin ekmekle silinip temizlenmesini de men'etmiş bulunuyor. Ne yazık kî, İslârm bilgilerden, Kur'ân kültüründen mahrum yetişen günümüzün müslüman geçinenleri her gün poşetler için ekmekleri kapı önlerine, çöp bidonlarına atmakta, arta kalan yemekleri çöp tenekelerine dökmektedirler. [290]
Şüphesiz kıymeti bilinmeyen bir nîmet, nîmet olma özelliğini kaybedip sahibi için bir nıkmet (eza, öç ve dert) olur. Böyle insanlara "nankör" denilir. Bunun için İslâm kültürüyle yoğrulup şekillenen atalarımız "ekmek kadar aziz ol" demişlerdir. Şüphesiz bu söz son derece anlamlı ve kapsamlıdır. [291]

Tahliller ve Rivayetler

Enes hadîsini Tirmizî sahihi emiş tir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür. Hadîs yemek yemenin beş âdabım yansıtmaktadır:
1- Yemekten sonra yemek elle, parmaklarla yenilmişse parmakları yalamak.. Bu daha çok üç parmakla ilgilidir.
2- Sofraya, yere düşen ekmek parçasını kaldırıp üzerine bulaşan toz ve benzeri şeyleri giderip yemek...
3- Yere düşen ekmek ve benzeri bir nimeti kaldırmayan kimse onu şeytana bırakmış olur ki, bunda saygısızlık söz konusudur.
4- Yemek tabağının, tencere ve çömleğin dibinde yemek artığı bırakmayıp onu silip yemek...
5- Yemek üzerinde ilâhî bereket bulunuyor. Ancak bu bereketin yenilen kısımda mı yoksa tabak, çanak dibinde kalanda mıdır bilemeyiz. O bakımdan herkez yiyebileceği kadarını tabak ve çanağa koymalı ve böylece nimetin heder edilmesini önlemelidir.
627 no'lu Muğîre hadîsini Ebû Dâvud, Tirmizî ve îbn Mâce tahrîc etmişlerdir. Hadîsle istidlal edilmiştir. Eliyle yemek yi£en kimsenin yemek sonrası parmaklarını yalaması müstehabdır. Zira bu davranışta hem temizlik, hem de bereket söz konusudur. Aynı zamanda eliyle yemek yiyecek olan kimsenin sadece üç parmağını kullanması müstehab sayılmıştır. Ancak bir özürden dolayı dört ve beş parmakla da yemekte bir sakınca yoktur.
Yere düşen ekmek parçası veyahut bir lokmayı şeytana terketmeyip almak, üzerindeki toz veya çer-çöpü temizleyip öylece yemek meşrudur, müstehabdır. Bu tür davranmamızın tavsiye edilmesi, nimeti ve özellikle de ekmeği zayi' etmememize yönelik bulunuyor. Ancak İmam Nevevî'nin de dediği gibi, düşen lokmaya murdar bir şey bulaşırsa artık o yenilmez, bir hayvana yedirilir de şeytana terkedilmez.
Çanağın ve tabağın dibinde kalan yemeği dökmek nankörlüktür. Onu yemek feyiz ve berekettir. Zira inen bereketin yenilen kısmında mı, yoksa kalan kısmında mı gizlendiğini bilemeyiz. Bu durumda tabak ve çanak o kimse için istiğfar eder.
Denilebilir ki, cansız, akılsız, idraksiz bir tabak veya çanak nasıl istiğfar edebilir? Cevap olarak deriz ki: Kâinatta her yeş, zerresiyle, küresiyle Hakk'ı tesbîh ve tenzih etmektedir. Dolayısıyla cansız gördüğümüz bu maddelerin lisan-ı hal ile istiğfar edeceklerinde, yani sahibinin günahlarının bağışlanmasına vesile olacaklarında hiç şüphe yoktur.
628 no'lu Câbir hadîsi de sahih kabul edilmiştir. ResûlüIlah'ın (a.s.) çok mütevazı bir hayat geçirdiğine dair belgelerden biri olarak vasıflanabilir. Sonra da insanın yemek yemek için yaşamadığını, yaşamak için bir şeyler yemenin gerekli olduğunu yansıtmakta ve bu konuda çok ince düşünmemiz ilham edilmektedir.
Katık olarak sirkeden başka bir şeyin bulunmadığını ve ResûlüIlah'ın sirkenin güzel bir katık olduğunu belirttiğini görüyoruz. O halde sirke maddesi üzerinde biraz durmamız gerekiyor: Yemeklere, salatalar çeşni vermek için kullandığımız sirkenin içinde C vitamini, bazı madensel tuzlar bulunduğunu biliyoruz. Bu bakımdan sirkenin elbetteki besinr değeri de vardır. İçindeki sirke asidi iştah verdiği gibi, sindirim salgılarını da artırır.
629 no'lu Ebû Mes'ud Ukbe hadîsini Buharı ve Müslim tahrîc etmişlerdir. İsnadı sahihtir. Davete icabetin sünnet veya vâcib olduğunu ifade etmekte ve ayrıca yapılan davete kişi icabet ederek yanına bir iki arkadaşını almak isterse davet sahibinden izin istemesinin sünnet olduğuna delâlet etmektedir.
630 no'lu îbn Abbas hadisini Ebû Dâvud tahrîc etmiştir. Ancak hadîsin sonunda "yalasın veya yalatsın" lafızlarının râvmin şüpheye düşüp de bu iki lafızdan birinin söylendiğini mi kasdetmiştir, yoksa Resûlüllah (a.s.) Efendimiz mi böyle buyurmuştur? Kesin şekilde anlaşılmamaktadır. Zira Müslim'in yaptığı buna benzer bir rivayette hadîsin sonunda şu lafızlara yer verilmiştir: "Parmaklarını yalamadan önce onları mendil ile silip temizlemesin..."
Râvînin şüphesinden olmadığını kabul edersek, şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Resûlüllah (a.s.) genellikle yemekten sonra üç parmağını yalardı. Başkasına yalattığını bilmiyoruz. Ancak bu hadîsteki anlatımdan parmaklarıyla yemek yiyenin onu başka birine yalatması da tavsiye edilmektedir. Bu başkası kimler olabilir? ilim adamları çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır: Kimine göre yanındaki koyun veya keçiye yalatır. Kimine göre yanındaki kendi çocuğuna veya cariyesine yalatır.
Ancak bunlardan hiçbiri Resûlüllah'ın (a.s.) edep ve ciddiyetine uygun düşmemektedir. Kuvvetli ihtimaller bu iki lafız râvinin şekkinden (şüphesinden) kaynaklanmaktadır. Allah daha iyisini bilir.
631 no'lu Câbir hadîsini Ahmed ve Müslim tahrîc etmişlerdir. Yukarıdaki hadîslerle birbirini kuvvetlendirmekte ve yemekten sonra parmakları yalayıp tabağın dibinde kalan yemek artığını iyice silip yemek emredilmektedir. Şüphesiz buradaki emir tavsiye anlamına gelir. Böylece üç parmakla yemek yedikten sonra parmakları henüz mendil ile silmeden yalamanın ve çanak veya tabağın dibindeki yemek kalıntısını silip yemenin sünnet olduğu anlaşılıyor.
632 no'lu Nebîşe hadîsini Ahmed, İbn Mâce ve Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Hadîs hem yemek tabağının dibinde kalan artığı yemeyi tavsiye etmekte, hem de bu amele karşılık o tabağın sahibi için istiğfarda bulunacağına delâlet etmektedir. Zira cansız varlıklar da bizim bilmediğimiz ve anlayamadığımız bir lisan ile Hakk'ı tesbîh ve tenzih etmektedirler. Diğer bir yorumla sofraya yönelen rahmet meleklerinin o tabaktan yana kişi için istiğfar ettikleri söylenebilir.
634 no'lu Câbir hadîsini Buharî ve İbn Mâce rivayetle nakletmişlerdir. Hadîs sahih olup takriri bir sünneti yansıtmaktadır. Ateşte pişirilmiş bir yemeği yemekten dolayı abdesti yenilemenin veya bu sebeple abdestin bozulduğunu sanarak yeniden abdest almanın gerekmediği hükmü ortaya çıkmış bulunuyor. Zira ashabın bu husustaki fiil ve görüşü dinî bir hüküm ifade etmekte, Resûlüllah'ın (a.s.) sünnet ve uygulamasını yansıtmaktadır.
635 no'lu Ebû Hüreyre hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir. Yemekten sonra elleri yıkamak sünnet olduğu gibi, ellere bulaşan yağlı maddeleri de yıkamanın gereği belirtilmekte ve bunun sağlık üzerindeki olumlu tesirine işaret edilmektedir. Aynı zamanda hadis hem temizlik üzerinde, hem de koruyucu hekimlik üzerinde durarak mü'minleri aydınlatmaktadır.
Ellere bulaşan yemek, yağ ve benzeri şeyler hem elbiseye, hem yatak ve yorganı, hem de çevreyi kirletir ve birtakım parazit ve haşerenin daha çok üremesine vasat hazırlar. Bu da insan sağlığını tehdit ederek istenmeyen birtakım hastalıklara neden olabilir.
Bunun için cihan peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) ellerini belirtilen şeylerden yıkayıp temizlemeden geceleyen kimseyi uyarmış ve başına bir rahatsızlık gelecek olursa ancak kendini kına diye bildirmiştir.
Hadis yemekten sonra mutlaka el yıkamanın lüzumunu belirtmekte ve bedeni, elbiseyi, yatak ve çevreyi temiz tutmamızı öğütlemektedir. [292]

Çıkarılan Hükümler

1- Eliyle yemek yemeyi arzu eden kimsenin sağ elinin üç parmağıyla yemesi sünnet veya müstehabdır.
2- Ancak kişinin elinde bir arıza bulunuyorsa, üçten fazla parmağını kullanmasında bir sakınca yoktur.
3- Yemekten önce elleri iyice yıkamak da sünnettir.
4- Yemek yerken eldeki veya sofradaki yemek ve ekmekten bir parça yere düşecek olursa, düştüğü yer necis değilse, düşen lokmayı alıp ona bulaşan çer-çöp, kıl ve benzeri şeyi giderdikten sonra yemek müstehabdır.
5- Düşen lokmayı alıp yemeyen veya Onu kedi ve benzeri bir hayvana yermeyen kimse onu şeytana terketmiş olur.
6- Yemeğe, Özellikle de ekmeğe saygı göstermek müstehabdır. Çjinkü ekmek gökten inen bir berekettir,
7- Ekmeği ve yemeği lüzumundan fazla sofraya koyup arta kalanları çöp bidonlarına, kapı önlerine, sokak kenarlarına bırakmak günahtır, hürmetsizlik ve nankörlüktür...
8- Çanak, tabak ve benzeri yemek yediğimiz kapların dibinde kalan yemek artıklarını temizleyip yemek müstehabdır. Sünnet olduğunu söyleyenler de var...
9- Helâl bir kazançla elde edilen yiyecek maddesi sofraya koyulunca ilâhi bereket inmeye başlar ve sofrada olanlar Besmele çekip ellerini uzatınca ve herkes kendi önüne gelen kenardan yemeye başlayınca bereket yemekte kendim göstermeye başlar. Tabak ve çanağın dibinde kalan yemek kalıntılarım da alıp yediklerinde bereket tam Ölçüsünü bulmuş olur.
10- Eti bıçakla kesip yemek de bir sakınca yoktur.
11-Yemeğe davet edilen kimse, Beraberinde bir yakınını da götürmek istediği taktirde davet sahibinden izin ister.
12- İki kişiye yetecek kadar ekmek bulunuyorsa, onu eşit şekilde paylaşmak müstehabdır.
13- Sirkede C vitamini ye bazı madensel tuzlar bulunduğundan, aynı zamanda iştah açıcı olduğundan katık olarak kullanılabilir. Nitekim Resûlüllah (a.s.) sirkenin güzel bîr katık olduğunu belirtmiştir.
14- Parmaklarıyla yemek yiyen kimsenin yemek sonunda parmaklarını yalaması müstehabdır ve sonra da yıkaması sünnettir.
15- Parmakları yalamadan mendil ile silmemek tavsiye edilmiştir. Zira aksine bir davranış mendile yemek bulaşmasına ve kokmasına sebep olur. Buda kişinin çevresindeki insanları rahatsız etmekle kalmaz, bit ve haşereyi davet eder.
16- Çanak ve tabağın dibindeki yemek kalıntısını temizleyip yemek, günahların bağışlanmasına vesile olur.
17- Ateşte pişirilen bir yemeği yedikten sonra abdest almaya veya . abdesti yenilemeye gerek yoktur. Yani bu tür yemekler abdest bozucu sayılmamıştır.
18- Akşamleyin yemekten sonra elleri yıkamadan ona bulaşan yemek ve yağları, kir ve pasları iyice temizlemeden yatağa uzanmak mekruhtur.
19- Her yemekten sonra elleri iyice yıkamak sünnettir.
20- Ellerini yıkamayan ve o vaziyette oturup kalkan, uzanıp uyuyan kimse birtakım parazitleri, cin ve şeytanları, hastalıkları ve haşeratı davet etmiş olur.
21- Özellikle de et yiyen kimsenin mutlaka ellerini yıkaması te'kiden belirtilmiş ve Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu hususta eshabını sık sık uyarmıştır.
22- "Kim şu etlerden bir şey yiyecek olursa, onun kokusundan ve kokusunun vereceği zarardan dolayı mutlaka elini yıkasın" mealindeki hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Senedinde zayıf bir ravi bulunuyorsa da bu, istidlale salih görülmesine engel teşkil etmemektedir. [293]

Yemekten Sonra Hamd Etmek

Cenâb-ı Hak her zaman, hen an en güzel övgülere layıktır. O bakımdan Hamd O'na mahsustur. Nimet veren, onu hazırlayan, kaynakları önceden insanların ihtiyaçlarını karşılayacak nisbette var kılıp oluşturan ve kâinattaki birçok sistem ve ünüteleri insanların hizmetine sevkeden ancak O'dur. O bakımdan diyoruz ki, O hep hamd ve sena edilmeğe lâyıktır.
O halde mü'min bir nimete kavuştuğunda, bir nimetten yararlandığında ve birnîmete el uzattığında nasıl Besmele çekerek işe ve yemeğe başlıyorsa, başlayıp bitirdikten, yeyip sofradan el çektikten sonra da nimetin asıl sahibi olan Allah'a hamd ve şükretmesi kadirbilirliğin gereği, kul olmanın belirtisi, nankörlük etmemenin göstergesidir.
Allah'ın adını anmayan, O'na hamd ve şükretmeyen kimse sadece nankörlüğünü izhar etmekle namaz o nimetlere hiçbir zaman lâyık olmadığını daisbat eder. [294]

Konuyla İlgili Hadisler

Ebû Umâme (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: 'Peygamber (a.s.) Efendimiz Önündeki yemeği, sofrayı kaldırınca şöyle derdi: "Allahım sana çok, (gösterişten, nankörlükten) temiz ve arı, mübarek (bereketli), geri çevirilmeyen, yetersiz sayılmayan, terk olunmayan, doygun kalınmayan bir hamd ile Rabbımız sana hamd olsun (sana hamd ederiz)." [295]
Diğer bir rivayette ise şöyle dua ve hamd ettiği belirtilmiştir:
"Hamd O Allah'a olsun ki, bize yetecek kadar nîmet verdi ve bizi suya kandırdı. O bizim hamdimizi geri çevirmez ve bizi nimetlerine nankörlük edenlerden kılmaz."' [296]
Ebu Said (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Resûlülllah (a.s.) Efendimiz yemek yediği ve birşey içtiği zaman şöyle dua ederdi: "Bizi yediren, içiren ve bizi müslümanlardan eyleyen Allah'a hamd olsun." [297]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim bir yemek (yiyecek maddesi) yer ve şöyle dua ederse Allah onun geçmiş günahlarını bağışlayıp affeder: Bu yemeği bana yediren ve benden taraf bir güç ve kuvvet olmaksızın bunu bana rızık olarak veren Allah'a hamd olsun." [298]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Resulüllahın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Cenâb- Hak kime yemek, yiyecek maddesi yedirirse şöyle dua etsin: Allah'ım, bunu bize mübarek, bereketli kıl ve bize bundan hayırlısını yedir ve tattır."
Cenâb-ı Hak kime da süt içirirse şöyle dua etsin: Allah'ım, bunu bize mübarek ve bereketli kıl ve bunu bize artır."
Sonra Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Sütten başka yeme ve içmenin yerini kâfi derecede dolduran bir şey yoktur." [299]

İlim Adamlarının İstidlal ve Görüşleri

Yemekten sonra Allah'a hamd etmenin, şükürde bulunmanın sünnet olduğunda cumhurun ittifakı vardır. Buna muhalefet eden olmamıştır.
imam Gazâlî bu konuda şöyle demiştir: "Yemek yemenin adabından biri de, başlarken bismillah, bitirince de el-hamdü lillah demektir. Hattâ her lokmada bismillah derse bu güzel (bir duygu ve davranış) olur. Tâ ki birtakım şer ve kötülükler onu Allah'ı anmaktan meşgul etmesin. Birinci lokmayı alırkan bismillah, ikinci lokmayı alırken bismillahirrahmân, üçüncü lokmayı alırken bismillahirrahmânirrahîm demesi ve bunu aşikâr olarak teleffuz etmesi uygun olur. Böylece sofrada bulunanlara da bismillah demeyi hatırlatmış olur. [300]
Yahya b. Şerefün-Nevevî de El-Ezkâr'mda hadîste belirtilen Resûlüllah'ın (a.s.) hamdle ilgili dualarının yapılması üzerinde durmuş ve diğer rivayetlere de yer vererek şu me'sur duaların yapılmasını tavsiye etmiştir;
"Allahım, yedirdin, içirdin, doygun kıldın, sermaye (enerji) verdin, doğru yola eriştirdin ve ihsanda bulundun. Verdiğin nimete karşılık Sana hamd olsun."
"Hamd o Allah'a olsun ki, üzerimize nimette bulundu, bizi doğru yola (helâl rızıka) eriştirdi; bizi doyurdu ve suya kandırdı ve her iyilik ve ihsanı bize verdi."
Abdullah b. Mes'ud (r.a.) diyor ki: "Resûlüllah (a.s.) kabdan su içince onu üç nefesle içerdi ve her nefeste Allah'a hamd eder, sonunda da Allah'a şükrederdi." [301]

Tahliller ve Rivayetler

636 nolu Ebû Umame hadîsini Buharı, Ahmed, Ebû Dâvud ve İbn Mâce tahrîc etmişlerdir. Tirmizî ise bu hadîsi sahîhlemiştir. Hadis yemekten sonra Allah'a hamd etmenin, şükürde bulunmanın sünnet olduğuna delâlet etmekte ve bunun için hamd ve şükürle birlikte kısa' bir dua etmenin meşruiyetini yansıtmaktadır.
637 nolu Buharfnin rivayet ettiği hadîs de sahih olup istidlale sâlihtir. '
Aynı zamanda hadîs, yapılan hamdın sadece yenilen nimete karşılık değil, harod eden kişinin nankör kullardan olmadığını idrakin de hanıd ve şükrünü ifade etmektedir.
638 no'lu Ebû Saîd hadîsini Nesâî tahrîc etmiş ve Buharı de bunu Tarih-i Kebîr adlı eserinde zikretmiştir. Ebû Dâvud ve el-Münziri bu hadis hakkında bir görüş beyan etmemişlerdir. Ancak isnadında İsmail b. Rebah bulunuyor ki, bu zat meçhuldür. Bununla beraber hukukla ilgili şer'î bir hüküm ifade etmediği, adâb ve istihbabla ilgili bulunduğu için istidlal edinilebilir.
639 no'lu Muâz hadîsim Tirmizî, Muhammed b. İsmail tarikıyla tahric etmiş ve hadisin hasen-garîb olduğunu belirtmiştir.
Hadîste "geçmiş günahlarını Allah bağışlayıp affeder"
sözünden maksat, kul ve millet hakkıyla ilgili olmayan, zulüm ve haksızlığa dayanmayan günahlardır.
640 no'lu İbn Abbas hadîsini Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî az değişik lafızlarla rivayet etmişlerdir. Mânâ yönünden bir fark sözkonusu değildir. O bakımdan sahih kabul edilmiştir. Hadîs, kişi Allah'ın verdiği nimetlerden birine kavuşunca nasıl dua edeceğini ve onun şükrünü kelimeyle nasıl ifadede bulunacağım telkûı etmektedir.
Tirmizî hadîsi tahrîc ettikten sonra hasenlemiştir. Ancak onun isnadında Ali b. Zeyd b. Cud'ân bulunuyor ki hadîs hafizlarından bir cemaat bu zatın zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Gerçi Ali b. Zeyd, tabiînden olup ilim adamları arasında yer almıştır. Ancak el~Cerîrî onun hakkında şöyle demiştir: "Basra fakîhleri üç zat hakkında kör olarak

sabahlamalardır: Katade, Ali b. Zeyd ve Esâs el-Huddânî." îbn Uyeyne de bunu zayıflamıştır. Hammad b. Zeyd, bu zatın hadîsleri ters-düz ettiğine dikkat çekmiştir. Hatta Yezîd b. Züray onun râfizî olduğunu iddia etmiştir. Ahmad bin Hanbel de onun zayıf olduğunu söylemiştir. Bununla beraber onu tezkiye edenler de olmuştur. [302]
İlgili hadîsler Resûlüllah'ın (a.s.) bazan sofra üzerinde, bazan da şartlar elvermediğinde yer üzerinde yemek yediğine delâlet etmektedir.
Bu babda Nesâî ve Hâkim'in Ebû Hüreyre (r.a.) den yaptıkları rivayette sahîh ve merfu olarak şu hadîs nakledilmiştir: "Hamd o Allah'a ki, yemekten bize yedirdi, içilecek sudan bize içirdi, çıplak bırakmayıp bizi giydirdi, sapıklıktan bizi kurtarıp doğru yola eriştirdi, kör kılmayıp bize göz verdi ve bizi yarattıklarının birçoğundan üstün kıldı..." [303]

Çıkarılan Hükümler

1- Sofra üzerinde yemek yemek meşru'dur. Sofra olmaksızın tabağı yere koyup yemekte de bir sakınca görülmemiştir. Ancak temizlik bakımından sofra bulunduğu taktirde tercih edilir.
2- Yemek yeme işi bitip sofradan kalkılacağı zaman Allah'a hamdedip şükretmek sünnettir, Hamd ile birlikte me'sur dualarından bazı bölümleri alıp düa ve niyazda bulunmak da müstehabdır.
3- Helâl rızık elde etmek, helal lokma yemek, sofraya oturmak, yemeği hazırlamak için insanın kuvvet ve kudreti yoktur, ancak Allah ile kuvvet ve kudreti vardır. O bakımdan her hususta olduğu gibi, yiyecek maddelerini kazanmakta, onları hazırlayıp pişirmekte ve sofraya koyup yemekte de kuvvet ve kudreti Cenab-ı Hakk'a irca' edip has kılmak islâm dinine mensub olmanın gereğidir.
4- Yemekten sonra Allah'tan bereket ve rahmet, daha hayırlı rızıklar ve yiyecekler istemek de müstehabdır.
5- Süt, gıda maddesi olarak övülmüş, hem yemek, hem de su yerini tuttuğu belirtilerek Allah'ın insanlara, verdiği bu güzel nimetten yararlanmamız istenmiştir.
6- Yemekten önce Besmele çekmemek, yemekten sonra hamd ve şükürde bulunmamak nankörlüğün belirtisi, İblise uymanın yolu ve hayat dizginini şeytanın eline vermenin ayrı bir alametidir.
7- Resûlüllah (a.s.) yemek adabı hususunda bize tavsiye ve emrettiklerini hayatı boyunca ihmal etmeyip uygulamıştır.
8- Böylece cihan peygamberi (a.s.) mü'minlere meşru olan her işlerinde Allah'ı anmalarını, O'nun her nimetine karşı hamd ve şükürde bulunmalarını tavsiye buyurarak insan hayatının tamamını bu kutsal havada disipline etmemizi dilemiştir. [304]

Alkollu İçkiler Haram Kılınıp Yasaklanmıştır

Alkollü, yani sarhoş eden içkilerin çok yönlü zararı vardır. Gerek sağlık, gerek ekonomik, gerek aile ve toplum ve gerekse hayatın denge ve düzenini alt-üst etme bakımından çok yönlü bir tahribe sebep olduğu artık iyice bilinmektedir.
Bunlardan başka ruh üzerinde de olumsuz tesirleri; ibadetten alıkoyma, İblis'e yakiii olma, rahmet meleklerini uzaklaştırma açısından saptırıcı etkileri unutulmamalıdır.
Günümüzde dünya ülkelerim bir kanser gibi sarıp nesli madde ve şehvet çukuruna iten bu belâ ve ibtilâdan kurtulma yolları ve çareleri araştırılmaktadır. Ne yazık ki, bunun en güzel ve olumlu çaresinin İslâm'da olduğunu görüp anlıyanlar pek azdır. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz "işin başı Allah korkusudur" buyururken, böyle bir imanın altedemiyeceği hiçbir kötülüğün düşünülemiyeceğine işarette bulunmuştur. Allah'a ve ahirete dosdoğru iman, hayatın denge ve düzenini korur., Ruhla beden arasında sağlam bir köprü oluşturur. Dünya ile ahiret hayatını birleştirip bütünleştirir. İşte Allah'ın insanlara en büyük armağanı olan İslâm dini, her yanı ve yönüyle böyle bir imanı kalb ve kafalara hikmetiyle birlikte işler. İçkinin haram kılındığına dair âyet medine'de inince, o kâmil mü'minler Allah'ın bu buyruğuna kalb ve ruh kulağını açmış ve evlerinde içki dolu küpleri çıkartıp sokaklara dökmüşlerdi.
Bundan daha güzel misal aramaya gerek var mıdır?
İnsanlar İslâm'dan, Kur'an'dan ve son nebi Hz. Muhammed'den (a.s.) uzaklaştıkça hilkatlerinin hikmetini yitirmekte ve attıkları her adımla bir çıkmaza düşmekte ve kendilerini madde ve şehvet bataklığında bulmaktadırlar. Çırpındıkça batmakta, kurtulmak istedikçe nefesleri kesilmektedir.
Şüphesiz bu bataklığı, madde cenderesini, şehvet ve içki belasını ancak Kur'an ortadan kaldırabilir. Kalbleri ve ruhları aydınlatan onun ebediyet nuru, kalb ve kafalardaki pasları giderip insanları iç aydınlığına kavuşturur.
Kur'an'ı Kerim'de alkollü içkiler üç kademede haram kılınıp yasaklanmıştır. Arap yarımadasında çok yaygın olan içkiyi, İslâm'a yeni girenlere ilk adımda haram kılmak ilâhi hikmete uygun düşmediğinden pedagojik bir metod uygulanmıştır. Önce Nahl sûresi 67. âyetle hurma ve üzümden elde edilen alkollü içkinin güzel yararlı bir nzık olmadığı bildirilmiştir. Böylece imân eden ve fakat içki müptelası olan arapların bu ifade tarzı üzerinde düşünüp sonuç çıkarmaları murad edilmiştir. Bir süre sonra Nisa sûresi 43. âyet indirilerek, içki içenlerin ne dediklerini bilinceye kadar sarhoş bir vaziyette namaza yaklaşmamaları istenmiştir. Bu da içkinin namaz ve ibadetle bağdaşamıyacağmı kalb ve kafalara işlemekte ve bu madde üzerinde daha çok düşünmelerinin gereğine işaret edilmektedir. Arkasından içki ve kumarın yarar ve zararı arasında bir kıyas yapılarak içki ve kumarın günah ve zararının çok daha büyük olduğu, ancak insanlardan yana az da olsa fayda sağladıklarıyla ilgili Bakara sûresi 219. âyet indirilerek içki ve kumarın büyük günahla birlikte zararlarının çok büyük olduğuna dikkatler çekilmiştir.
Terbiyevi bir metodla içkinin zararları, günahları işlenip kalb ve kafalar tahrim hükmüne hazır duruma getirilince de Mâide sûresi 90. âyet indirilerek içki ve kumarın kesin biçimde haram kılınıp yasaklandığı açıklanmıştır. [305]

Konuyla İlgili Hadisler

Ibn Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim dünyada iken alkollü içki içer ve sonra da tövbe edip ondan vazgeçmezse, âhirette (cennet) şarabından mahrum olur." [306]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Alkollü içkiye devam eden kimse, puta tapan gibidir." [307]
Ebû Sâid (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu duydum:"Ey insanlar! Şüphesiz ki Cenab-ı Hak alkollü içkiye gazap etmektedir. Umulur ki yakın gelecekte Allah içki hakkında bir emir indirecektir. Artık içkiden kimin yanında bir şey varsa onu ya satsın veya hemen ondan yararlanmaya baksın."
Râvi devamla diyor ki: Çok geçmeden Resûlüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah alkollü içkileri haram kıldı. Artık kime (içkinin tahrimiyle ilgili) âyet ulaşırsa ve onun da yanında içkiden bir şey bulunuyorsa elbette onu içmesin ve satışta da bulunmasın."
Bunun üzerine insanlar yanlarında bulunan içkileri alıp sokaklara yöneldiler ve olduğu gibi sokaklara döktüler." [308]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in Sakif ve Devs'de bir dostu vardı. Mekke'nin fethinde o kimse içki dolu bir tulum veya içki taşıyan bir davar ile geldi ve o içkiyi Resûlüllah'a (a.s.) hediye etmek istedi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona şöyle uyarıda bulundu: "A falan, Allah'ın içkiyi haram kıldığını bilmiyor musun?" Adam bu bilgiyi alınca dönüp yanındaki çocuğa (veya hizmetçisine) "götür de bunu sat" diye emretti. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona: "İçkinin içilmesini haram kılan onun satışını da haranı kılmıştır" buyurdu. Adam o çocuğa emretti de içki Batha denilen yere döküldü." [309]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Bir adam, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e içki dolu bir tulum (veya benzeri bir kab) hediye etmek istiyordu. Tam içkinin haram kılındığı yılda o tulum içkiyi Resûlüllah'a (a.s.) hediye etti. Resûlüllah (a.s.) ona: "Şüphesiz ki içki haram kılındı..." Bunun üzerine adam: "Onu satabilir miyim?" diye sordu. Efendimiz (a.s.): "İçkinin içilmesini haram kılan onun alım-satımını da haram kıldı." Adam bu defa: "Onu bir karşılık bekleyerek yahudiye ikram edebilir miyim?" diye sordu. Efendimiz (a.s.) ona: "İçkiyi haram kılan onunla yahudiye ikramda bulunulmasını da haram kılmıştır" diye cevap verdi. Adam: "Peki bu içkiyi ne yapayım?" diye sorunca, Efendimiz (a.s.) "Onu Batha'ya döküp boşalt" diye emretti." [310]
îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:
"İçki hakkında üç âyet indi. İnen ilk âyet şu idi: "Senden içki ve kumar hakkında soruyorlar. De ki, ikisinde büyük bir günah vardır ve bir de insanlar için birtakım menfaatlar..." Bunun üzerine: 'İçki artık haram kılındı denildi. Bir başkası da: 'Ya Resûlallah! Aziz ve Celil Allah'ın buyurduğu gibi içki ve kumardan yararlanabilir miyiz?" diye sordu. Peygamber (a.s.) susup cevap vermedi. Sonra şu âyet indi: "Sarhoş olduğunuz halde, ne dediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın." Yine "içki tayinen haram kılındı" denildi. Ashab da: 'Ya Resûlallah! Şüphesiz biz içkiyi namaz vakti yaklaşınca içmeyeceğiz öyle mi?" diye sordular. Efendimiz yine susup cevap vermedi. Sonra şu âyet indi: "Ey iman edenler! İçki ve kumar ancak ve elbette şeytan işi murdar şeylerdir." Bunun üzerine Resulü Hah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: 'İçki haram kılındı." [311]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre, alkollü içkilerin azını da çoğunuda içmek haramdır. Ancak zorunlu durumlar müstesna. Bu da ölüm ile tehdit edilme, susuzluktan ölümle burunburuna gelme gibi zaruri hallerdir.
İçki aynı itibariyle haramdır. O bakımdan azı veya çoğu arasında bir tefrîk yapılarak ayrı hüküm ortaya konamaz. Çünkü Cenâb-ı Hak bunu "rics" kavramıyla ifade buyururken, "şeytan işi" lafizlarım da eklemiştir. Haram olmayan bir nesne ve madde hakkında "rics" tabiri kullanılmaz. İçkinin aynı haram olduğu gibi, içilmesi de haramdır.
Bunun gibi alkollü içkiyi tedavide de kullanmak haramdır. Zira Cenâb-ı Hak bizim için haram kıldığı bir şeyde bize şifa özelliği koymamıştır. Ancak zarurî durumlar müstesna. Hayatî tehlike arz eden ve herhalde alkollü madde kullanılması gereken bir hastalıktan dolayı kullanılmasına cevaz verilebilir.

Kendisi içmeyip ergen olmayan çocuğuna içiren kimse, içmişcesine günah işlemiş olur. Aynı zamanda çocuğunun ahlâkını bozacak, onu içki mübtelâsı yapacak çirkin bir davranışta bulunmuş olur.
İçki, yani alkollü içkiler, diğer bir anlatımla sarhoşluk veren içkiler kitap, sünnet ve icma ile haram kılınmıştır, inkârı küfür, kullanılması büyük gühahtır.
Yasağa ve haram hükmüne rağmen içen kimseye had cezası uygulanır. Bunda eshabın icma'ı vardır.
Alkollü içkilerin temlik ve temellükü, alım ve satımı da haramdır. Zira Rasulüllah (a.s.) bunun içilmesini haram kıldığı gibi alını-satımını da haram kılmıştır.
Başkasına ait alkollü içkiyi telef eden, döküp atan kimseden bunun karşılığında bir para ve hak tazmin edilmez. Ancak telef edilen, dökülüp atılan içki bir gayr-i müslime ait ise, o takdirde tazmini cihetine gidilir. [312]
Şarap aynı zamanda necistir. Diğer alkollü maddelerin içilmesi haramsa da aynı necis değildir. Şarabın aynısının necis olduğunu iddia eden imamlar, rics tabiriyle istidlal etmektedirler. Ancak bu tabir hem tahrime, hem de murdarlığa mı delalet etmektedir, yoksa sadece tahrime mi delalet etmektedir? Müctehidler ve ilim adamlarının-görüş ve yorumlan farklıdır. Unutmayalım ki, "Haram olan her şey aynı zamanda necistir de" diye bir kaide yoktur.
b) Şâfiilere göre, çoğu sarhoş eden her içkinin an Ja haramdır. İçki içene ceza olarak had uygulanır. Ancak çocuk, deli, harbi, zimmi ve bir de boğazına zorla akıtılan kimseler hakkında had uygulanmaz. Eline geçen bir sıvının alkollü içki olduğunu bilmez de içerse, hakkında had uygulamaya gerek yoktur. Aynı zamanda îslâm'a yeni girip içkinin haram olduğunu bilmeyen bir kimsenin içmesinden dolayı cezaya baş vurulmaz. Kendisine gereken bilgi verildikten sonra yine içerse, o taktirde had uygulanır.
Adamın boğazına ekmek ve benzeri bir yiyecek maddesi tıkanıp kalır ve ancak alkollü içkiyle açılması mümkün görülürse, o taktirde kullanılır ve bundan dolayı ceza gerekmez. Tedavi ve susuzlukta ölüm tehlikesi yoksa içki kullanmak haramdır. Sahih olan kavi de budur.
Hür kişiye içki içtiğinden dolayı kırk, köleye ise yirmi kamçı, ayakkabı ve benzeri bir şeyle vurulur.
Adamın içki içtiğine dair ya iki erkek şahadette bulunur veya kendisi içtiğini ikrar ve itiraf ederse had uygulanır. Aksi halde sadece ağzından içki koktuğu için had uygulanmaz. Had uygulaması da ancak adamın sarhoşluğu geçtikten sonra yerine getirilir. [313]
içinde başka bir katkı bulunmayan alkollü içkiyle tedavi haramdır. Ancak içkiden başka bir şeyle tedavisi mümkün görülmeyen bir hastalıkta az miktarda kullanılmasına cevaz verilebilir. îçinde başka katkı maddesi bulunan alkollü maddelerle tedaviye ise cevaz verilmiştir. Bu da adil olduğu bilinen müslüman tabibin teşhis ve teklifiyle geçerlik kazanır. [314]
c) Hanbelüere göre de çoğu sarhoş edenin azı da haramdır. Böylece dört mezhebin bu hususta ittifakı vardır. Nitekim Abdurrahman el-Ceziri diyor ki: "Diğer bütün mezheblerde olduğu gibi Hanefi mezhebinde de alkollü içkinin azı da, çoğu da haramdır. Sahih ve müfta bih olan da budur." [315]. tmam Muhammed'in de görüşü böyledir.
d) Mâlikilere göre de, sarhoş eden her şey hararadır.
Yapılan bu tesbitlerle bütün mezheblerin alkollü içkinin her türünün, azının ve çoğunun kesin haram olduğunda birleştikleri anlaşılıyor. Sahih olan da budur. Zira gerek âyetler, gerekse otuza yakın hadis içkinin kesin haram olduğunu açıklamaktadır. Bu hususta icma' da vaki olmuştur.
O bakımdan bazı zayıf, dayanaksız görüşlerin, menatsız kıyasların hiçbir geçerli yanı ve hükmü yoktur.
Nitekim nakledeceğimiz diğer hadislerle konuya daha çok ağırlık vereceğiz ve her türlü şüphe ve tereddüdün yersiz ve anlamsız olduğunu delilleriyle göstereceğiz. [316]

Tahliller ve Rivayetler

644 no'lu îbn Ömer hadisi sahih olup istidlal ve ihticaca sâlihtir. Alkollü içkiyle ilgili manevi bir müeyyide ortaya konulmuştur. Böylece hadis üç hüküm ihtiva etmektedir:
1- İçki yasaklanıp haram kılınmıştır. Bu yasak ve tahrim hükmüne riayet etmeyip içki içenlerin tevbe etmesi gerekir.
2- Tevbe edip içmemeğe azmettikleri taktirde Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.
3- Tevbe etmeden o vaziyette ölen kimse ahirette Cennet şarabından mahrum kalır.
645 no'lu Ebû Hüreyre hadisini İbn Mâce tahric etmiştir. İsnadındaki ricalin hepsi sika (güvenilir) dir. Ancak Muhammed b. Süleyman üzerinde durulmuştur. Bu zatın sâduk (doğru) olduğu, hadis rivayetinde bu çizgide hareket ettiği tesbitle rivayetine itibar edilmiştir. Ancak bazan hata yaptığı söylenir. O bakımdan Nesâi onun zayıf olduğunu söylemiştir. [317]
Alkollü içkiye devam edenin puta tapana benzetilmesinde bir incelik bulunuyor. Putperestlikle beyni yıkanıp şartlanan kişi nasıl bu basitlik, sığlık ve bönlükten kurtulamıyor ve kişiliğini bir yontulmuş taşın, bir heykelin önünde eğilmekle yitiriyorsa, İçkiye devam eden kimse de hayatının neşe ve kederini içkiye bağlayarak onu gönlünün tek tesellisi, nefsinin aşkı olarak kabulleniyor ve o yüzden içki şişesinin karşısında ciddiyet, vakar, şahsiyet ve bir takım meziyetlerini kaybederek onu bir bakıma il ahi aştırıyor.
Hadiste bu benzetmeyle içkinin ne kadar kötü ve şahsiyet zedeleyici bir ibtilâ olduğuna ayrıca dikkat çekiliyor.
646 no'lu Ebû Sâid hadisi hasen ve sahihtir. İçkinin Allah tarafından asla sevilmediği ifade edilmekte ve bu hususta mutlaka ilahi emrin ineceği hatırlatılmaktadır. Nitekim çok geçmeden ya hicri altıncı veyahud dördüncü yılda Mâide sûresi 90. âyet indi ve içki kesin olarak haram kılındı. . i
Bu emir inmeden önce Resûlüllah'ın (a.s.) eshabını uyardığı görülüyor. Ellerindeki mevcut içkiden ya hemen yararlanmaları veya putpereslere satışının yapılması tavsiye ediliyor. Zira tahrim emri inince artık ne ondan istifade etmelerine ne de satışını yapmalarına ruhsat verilmeyecektir. Nitekim Öyle olmuştur. Ayet indikten sonra Resûlüllah (a.s.) Efendimiz tahrim kükmünü eshabına duyururken şunu da hatırlatmayı ihmal etmemiştir: "Artık kimin yanında içki bulunuyorsa onu döksün. İçmesin ve satışını yapmasın."'
647 no'lu îbn Abbas hadisi de sahihtir. Müslim, Nesâî ve Ahmed rivayet etmişlerdir.
Hadisin zahiri delaletinden Resûlüllah'a (a.s.) ara-sıra içki hediye edildiği anlaşılıyorsa da, gerçekte Öyle değildir. Bu anlatım tarzından kaynaklanan ve fakat diğer sahih rivayetlerle ve Resûlüllah'ın (a.s.) hayatıyla karşılaştırıldığında Resûlüllah'ın (a.s.) bu gibi hediyeleri çok nazik bir ifadeyle reddedip kabul etmediği, en azından hediye vereni kırmamak için yanında bulunan eshabına verdiği görülür: Zira Cenab-ı hak, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'i cahiliyye devrinin bütün kötülüklerinden, hayasızlıklarından ve sefih bir hayat yaşama adetlerinden korumuştur. O bakımdan Efendimiz hayatı boyunca ne içki içmiş, ne putların önünde eğilmiş, ne de insanın şeref ve vekarını zedeleyen bir yaşama tarzına meyletmiştir. O, Peygamberliğinden önce de sonra da hep bu korunmuşluk içinde çok nezih ve temiz bir hayat yaşamıştır.
Hadisten Şu Üç Hüküm Çıkmaktadır:
1- Hediye, kitap ve sünnete göre haram bir nesne ise kabul edilmeyip reddedilir.
2- Haranı kılman ve tahrim hükmü kıyamete kadar devamlılık arzeden içkinin hem içilmesi, hem içirilmesi, hem de hediye edilmesi haramdır.
3- îçkinin içilmesi haram kılındığı gibi alım-satımı da haram kılınmıştır.
648 no'lu Ebû Hüreyre hadisini el-Humeydi kendi müsnedinde rivayet etmiştir. Ibn Abbas hadisiyle birleşmekteyse de bunda bazı fazlalıklar bulunuyor. İçkiyi son çare olarak bir yahudiye ikram olarak vermeyi ve karşılığında bir ikram beklemeyi ifade edene bu hususta da ruhsat verilmediği söz konusudur.
649 no'lu İbn Ömer hadisi, içkiyle ilgili Kur'an'da uygulanan metod belirtilmiş ve üç kademede tahrim hükmünün gerçekleştiğine dikkat çekilmiştir. Müfessirlerin çoğu ilgili âyetlerin tefsirinde bu görüşe yer vermiş bulunuyorlar.
649 no'lu Ali b. Ebi Talib hadisini Tirmizi sahihlemiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd ile Nesâi bunu Atâ b. Sâib'e isnadla tahric etmişlerdir. Ancak Yahya b. Main: "Atâ' b. Sâib hadisiyle ihticac edilmez" demiştir. Ayrıca bu zatın ilk yıllarında rivayet ettikleriyle son yıllarında rivayet ettiklerini birbirinden ayırıp ciddi bir tasnife tabi tutmuştur. Bu hususta imam Ahmed de ona muvafakat etmiştir. Hafiz Bezzar da aynı görüşe katılmıştır. [318]
el-Münziri ise bu hadisin hem isnadı, hem de metni üzerinde farklı tesbit ve görüşlerin ortaya çıktığını söylemiştir.
îsnadındaki ihtilafa gelince: Süfyan Sevri ve Ebû Cafer er-Râzi bunu Atâ b. Sâib'den murselen rivayet etmişlerdir. Metnindeki ihtilaf ise, Ebû Dâvûd ile Tirmizi, sarhoş bir halde cemaate namaz kıldıranın Hz. Ali (r.a.) olduğunu belirtirlerken Nesâi ve Ebû Cafer en-Nuhas onlara namaz kıldıran kişinin Abdurrahman b. Avf (r.a.) olduğunu nakl etmişi erdir. Bezzar ise kendi kitabında ismini zikretmediği bir adamın onlara namaz kıldırdığı şeklinde bir rivayet tesbit etmiştir.
Hariciler de bu zayıf rivayetleri mesned seçerek Hz. Ali'nin sarhoş bir halde namaz kıldırdığını iddia edip durmuşlardır. Oysa kimin bu vaziyette namaz kıldırdığı bir kesinlik arzetmemektedir. Hem bu olayın içki henüz haram kılınmadan önce cereyan ettiği kesindir. O bakımdan sarhoş bir halde namaz kıldıran kimse pek kınanamaz. [319]

Çıkarılan Hükümler

1- Alkollü içkiler kitap, sünnet ve icina' ile haram kılınmıştır. Tahrim hükmü kesinlik arzetmekte olup inkarı küfür, kullanılması büyük günahtır.
2- Alkollü içkilerden çoğu sarhoş edenin azı da haramdır.
4- Alkollü içkilerin hepsi Kur'ân ve Hadîste, "hamr" kavramı altında toplanır ve bu kavram hepsinin ortak ismi olarak bulunuyor.
5- İçki içen büyük günah işlemiş olur. Sarhoş bir vaziyette yakalandığı takdirde tecziye edilir.
6- İki erkek şahidin şehadetiyle de bu suç sabit görülür.
7- İçtikten sonra tevbe edip bir daHa içmemeğe azmeden kişinin affedileceği umulur.
8- İçki içtiğinden dolayı dünyada serî had ile cezalandırılan kimseye artık âhirette ceza verilmez.
9- Ceza görmeden, tevbe etmeden o vaziyette ölen kimse âhirette Cennet şarabından mahrum kalır.
10- İçkiye devam eden kişi, puta tapan kişi gibi şahsiyetini yitirir ve içkiyi bir bakıma ilahlaştırmış olur.
11- İçkinin içilmesi haram olduğu gibi ahm-satıtm da haramdır, yasaklanmıştır.
12- İçinde alkol bulunan bir ilacı kullanmakta bir sakınca yoktur. Bu daha çok imam Şafii'nin içtihadıdır.

13- Hayati tehlike arzeden bir hastalığın tedavisinde uzman müslüman bir doktor alkol ile tedaviye mutlaka gerek gördüğü taktirde buna cevaz verilir.
14- Bununla bereber Allah'ın haram kıldığı bir maddede pek de şifa yoktur.
15- Allah ve peygamberinin kesin haram kıldığı içki ve benzeri bir şeyi başkasına hediye etmek caiz değildir. [320]

Müctehidlerin İştidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, nezr aynı zamanda yemin demektir. O bakımdan belirli bir şeyi adayan kimsenin onu yerine getirmediği takdirde keffaret ödemesi gerekir. Ancak Ebu Yusuf'a göre "nezr" kelimesi adama hakkında hakiki, yemin hakkında mecazidir, imam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre, bir söz hem nezr hem de yemin olabilir. Bu .daha çok kişinin niyetine göre belirlenir.
Bir şarta bağlı yapılan adamada adam isterse adadığını yerine getirir. İsterse yerine getirmeyip yemin keffareti öder. Bir rivayete göre, Ebu Hanife ömrünün sonuna doğru keffaret verme hükmünden rücu' etmiştir. [321]
b) Şafiilere göre, inada dayalı nezrden dolayı keffaret gerekir. Mesela "eğer falan kişiyle konuşursam Allah için bir köle azad etmem veya oruç tutmam bana gerekli olsun" derse, bundan dolayı keffaret ödemesi gerekir. Diğer bir kavle göre, adadığı şeyi yerine getirmesi gerekir. Başka bir kavle göre, ikisinden hangi şıkkı arzu ederse onu gerçekleştirir.
Bu üçüncü görüşün daha açık ve uygun olduğu belirtilmiştir. [322]
Bir şarta bağlı kılınan adamada, şart yerine gelince yapılan adamayı yerine getirmek gerekir. Mesela "hastam şifa bulursa, Allah için* şu kadar gün oruç tutacağım veya şu kadar para dağıtacağım" diye adayan kimseye, hastası şifa bulunca adadığını yerine getirmesi vacip olur.
Mubah bir fiili işlemek veya terketmek üzere adayan kimseye bu adaması gerekli olmaz. Ancak bir yemin keffareti ödemesi vacip olur. [323]
c) Hanbelilere göre, nezr (adama) iki kısma ayrılır: Biri Allah'a taati adamaktır ki buna vefa etmek vaciptir. Diğeri Allah'a isyan etmeyi adamaktır ki buna vefa edilmez. Ancak bir yemin keffareti gerekir. Çünkü nezr de bir bakıma yemindir. Nitekim Ukbe'nin kız kardeşi Beytü'l-Haram'a yaya olarak gitmeyi kendine adamış bulunuyordu, ama buna gücü yetmiyor, sağlığı ve yaşı elvermiyordu. Peygamber (a.s.) Efendimiz ona: "Yeminine karşılık keffaret öde" diye buyurdu.
Ebu Davud bir hadisi tahric edip sahihlemiştir.
Bunun gibi, günahı gerektiren bir fiili işlemeyi adayan kimseye de keffaret gerekir, yani bir yemin keffareti öder. Karısını boşamayı adayan kimse de buna vefa etmeyip keffaret vermek suretiyle yemininden dolayı yükümlülüğünü yerine getirmiş olur. [324]
Müctehidlerin hepsine göre, kişinin malik olmadığı bir şeyi adaması sahih ve geçerli değildir. [325]

Tahliller ve Rivayetler

817 no'lu îbn Abbas hadisini Buhari, îbn Mace ve Ebu Davud tah-ric etmişlerdir. Sahih olup istidlale salihtir. İbadet anlamı taşımayan, Allah'a yakınlığa delalet etmeyen bir fiili adamanın sahih olmadığı anlaşılıyor. Güneşte ayakta durmak, konuşmamak, gölgelenmemek üzere adamada bulunan kimsenin bunlara vefa göstermemesi emredilmiş, sadece ibadet kapsamı içinde bulunan oruç adamasının geçerli olduğu ve ona vefa göstermesinin gereği belirtilmiştir. Mubah bir fiili yapmamayı adayan kimseye bundan dolayı keffaret gerekeceği söz edilmemiştir. Ancak başka rivayetler bunun bir yemin anlamında olduğuna ve yerine getirilmediği takdirde bir yemin keffareti gerektiğine delalet etmektedir.
818 no'lu Sabit b. Dahhak hadisini Buhari ve Müslim ittifakla tah-ric etmişlerdir. Senedi sahih olup istidlale salih görülmüştür. Kişinin malik olmadığı bir şeyi adamasının geçersiz olduğuna delalet etmektedir ve bundan dolayı bir keffaretin gerekip gerekmiyeceği belirtilmemiştir. O bakımdan ilim adamlarının cumhuruna göre böyle bir adamadan dolayı keffaret gerekmemektedir.
819 no'lu Amr b. Şuayb hadisini Ahmed ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Hafiz îbn Hacer bu rivayete Telhis'te yer vermiş, fakat susup bir görüş ve tesbit beyan etmemiştir. Ayrıca Taberani de tahric edip Müsned-i Ahmed'de yer alan lafizları aynen nakletmiştir. Ancak Mec-meu'z-Zevaid'de, bu hadisin isnadında Abdullah b. Nafî' el-Medeni bulunduğuna ve bu zâtın zayıflar arasında yer aldığına temas edilerek bilgi verilmiştir. Ancak Ebu Davud'un isnadında bu zat bulunmuyor. [326]
Hadis, taat, ibadet anlamı taşımayan mubah bir fiili işlemeyi veya terketmeyi adamanın geçerli olmadığına delalet etmektedir. Zira adak, ancak Allah'ın hoşnutluğu arzu edilen bir hususta sahih ve geçerlidir.
Güneşin altında ayakta durup beklemekte bedene eziyet vardır. Allah'ın rızası ise, O'nun emir ve yasaklan çerçevesinde temiz bir ömür yaşamaktır.
820 no'İn Said b. Müseyyeb hadisini Ebu Davud tahric etmiştir. Hz, Ömer'in (r.a.) bu fetvası dört hüküm ihtiva etmektedir:
1- Allah'a günah ve isyanı gerektiren bir hususta ne yemin, ne de nezr (adak) caiz olur.
2- Hısımlar arasındaki bağları kesip onları birbirinden ayıran bir yemin veya nezr de doğru değildir. Bunu hemen bozup keffaret ödemek gerekir.
3- Kişi sahip ve malik olamadığı bir şeyi adayamaz.
4- Kişi malının tamamını Kabe'ye veya bir mabede vereceğine dair yemin ettiği veya böyle bir adamada bulunduğu takdirde bunu yerine getirmez. Yemininden dolayı keffaret öder.
Ancak hadis munkatidir. Said b. Müseyyeb bunu bizzat Ömer'den (r.a.) duymuş değildir. Ebu Davud ve Hafiz îbn Hacer bu hadis hakkında bir görüş ve tesbit beyan etmemişlerdir. Ne var ki bu anlamda bir diğer hadisi îmam Malik ile Beyhaki sahih bir senedle Hz. Aişe (r.a.) dan tahricen rivayet etmişlerdir. Şöyle ki, bir adam, Hz. Aişe'den (r.a.) "hısımlarıyla konuştuğu takdirde malının tamamını Kabe'ye vereceğini adamış veya böyle bir yeminde bulunmuş olması" soruldu. Hz. Aişe (r.a) "malını Kabe'ye bırakmayıp yemininden dolayı keffaret öder" diye cevap vermiştir.
821 no'lu Sabit b. Dahhak hadisini aynı zamanda Taberani tahric etmiş ve Hafiz İbn Hacer sahihlemiştir. Ebu Davud buna benzer bir diğer rivayeti Amr b. Şuayb'den yapmıştır. İbn Mace de îbn Abbas'dan ve Ahmed b. Hanbel de Amr b. Şuayb'den tahric etmişlerdir.
Bir hayvanı belirli bir yerde kesmeyi adayan kimse, adadığı şekilde hareket eder. Ancak o yerde bir yatır veya heykel, put ve benzeri şirke delalet eden bir şey bulunur ve şirk ehli o yerde bayram ve şenlik yapmayı belirlemişse, artık adanan hayvanı o yerde kesmek caiz olmaz. Başka bir yerde kesmek suretiyle adağını yerine getirmiş olur. Zira Allah'a karşı isyan, günah ve şirki gerektiren hiçbir adama ve yemin geçerli değildir.
822 no'lu Hz. Aişe hadisini beşler rivayet etmiş; Ahmed b. Hanbel ile îshak bu rivayetle ihticacda bulunmuşlardır. Ancak Tirmizi bu hadisi tahric ettikten sonra şöyle görüş beyan etmiştir: "Bu sahih değildir. Zira Zühri bu hadisi Ebu Seleme'den duymamıştır; Süleyman b. Er-kam'dan duymuştur ki bu zat metruktür, imam Ahmed "ondan rivayet yapılmaz" demiştir, ibn Main ise "o kayde değer bir şey değildir" diyerek görüş ve tesbitini ortaya koymuştur. Ebu Davud ile Darekutni ise, onun metruk olduğuna dikkat çekmişlerdir. [327]
Bu hadisi ayrıca Nesai, Hakim ve Beyhaki İmran b. Husayn'den rivayet etmişlerdir ki, isnadında Muhammed b. Zübeyr el-Hazeli bulunuyor ki bu zat kavi. değildir. Hakkında farklı tesbitler yapılmıştır. Nesai onun zayıf, İbn Main onun bir şey olmadığım söylemiştir. Ebu Hatim de onun kavi olmadığına temas etmiş, Buhari onun münkerü'l-hadis olduğunu belirtmiştir. [328]
Diğer yandan bu hadisi Afrmed, eshab-ı sünen ve Beyhaki, Zühri rivayetinden naklen Ebu Seleme'den, o da Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet etmişlerdir. Hafiz Ibn Hacer "isnadı sahihtir, ancak malûldür, yani münkati'dir" diyerek tesbitini ortaya-koymuştur. Çünkü Zühri bunu Ebu Seleme'den rivayet etmemiştir.
Diğer bir tarikle Darekutni, Galib b. Abdillah el-Cezeri rivayetiyle Ata'dan nakletmiş, o da Hz. Aişe (r.a.) dan merfuan rivayet etmiştir. Lafzı şöyledir: "Kim günahı gerektiren hususta adama yaparsa, onun keffareti, yemin keffaretidir."
Bunun isnadındaki Galib metruktür. O bakımdan hadis istidlale salih değildir.
Diğer bir tarikle de Ebu Davud, Küreyb rivayetinden naklen tbn Abbas'dan rivayet etmiştir ki, isnadı hasendir Ancak Talha b. Yahya bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı tesbitler yapılmıştır.
İmam Nevevi ise er-Ravza'da bu hususta ki görüşünü şöyle belirtmiştir: "Günahı gerektiren bir hususta adama yoktur. Onun keffareti, yemin keffaretidir" mealindeki hadis, muhaddislerin ittifakıyle zayıftır."
Ancak Hafiz İbn Hacer bu tesbite karşı çıkıp şöyle demiştir: "Oysa bu hadisi Tahavi ve Ebu Ali sahihlemişlerdir. O halde muhadddislerin ittifakı nerede kaldı?" [329]
823 dipnotlu İbn Abbas hadisini Küreyb tarikiyle îbn Abbas'dan rivayet edilmiştir. Sünen-i Ebu Davud'daki lafzı, anlatımı şöyledir: "Kim bir adamada bulunur da onu adlandırmazsa, onun keffareti, yemin keffaretidir. Kim günahı gerektiren bir hususu adarsa, onunda keffareti, yemin keffaretidir. Kim de takat getiremiyeceği bir şeyi adarsa, onun da keffareti yemin keffaretidir. Kim takat getirebeleceği bir şeyi adarsa, artık ona vefa göstersin, adağını yerine getirsin."
Bu hadisin îbn Abbas'a kadar ulaşıp onda mevkuf olduğu tesbit edilmiştir ve en sahih tesbit de budur.
Aynı hadisi îbn Mace tahric etmiştir ki, isnadında kendisine güvenilmeyen ravi bulunuyor ve o rivayette şu cümle bulunmuyor: "Kim günahı gerektiren bir şeyi adarsa..."
817 no'lu Ibn ^Vbbas hadisinde ise Ebu tsrail olayı, günahı gerektiren bir adamadan dolayı bir yemin keffaretinin gerekeceğine dair bir kayıt mevcut değildir ve o bakımdan ilim adamları, günahı gerektiren bir şeyi adayan kimseye keffaret gerekmez demişlerdir. Böylece cumhura göre bu tür adamada keffaret gerekmez, imam Ahmed, imam Sevri, tshak, Şafiilerden bir kısmı ve Hanefilerin çoğuna göre, keffaret gerekir. Ashab-ı kiram ise keffaret gerekip gerekmiyeceği hakkında ihtilaf etmişlerdir. Ancak günahı gerektiren bir adamanın haram olduğunda birleşmişlerdir. [330]

Çıkarıkan Hükümler

1- Bedene ve ruha eziyet verecek anlamda adamada bulunmak sahih değildir.
2- Böyle bir adamada bulunan kimsenin ona vefa etmesi gerekli değildir. Ancak keffaret ödemesi söz konusudur.
3- Allah'a taati gerektiren bir adamayı yerine getirmek gerekir.
4- Kişi sahip ve malik olmadığı, olamadığı bir şeyi adayamaz. Adaşa bile sahih olmaz, geçersiz kabul edilir.
5- Adama ancak Allah rızasına yönelik yapıhr.
6- Miras yüzünden hısımlarla ilgiyi kesmek, onlarla konuşmamak haramdır ve günahtır. Çünkü Cenab-ı Hak, her hak sahibinin hakkını, payını belirlemiştir.
7- Malının tamamım Kabe'ye veya başka bir mabede adayan kimsenin bu adağını yerine getirmemesi daha uygun olur. Bundan dolayı bir yemin keffareti öder.
Çünkü mirasçılara hiçbir şey bırakmamak hiçbir zaman tasvib edilmemiştir. Ancak malının tamamım adayan kimsenin malının üçte birini tasadduk etmesiyle bu adağı yerine gelmiş olur.
8- Put ve heykelin bulunduğu yerde bir hayvan kesmeyi adayan kimse adağını oraya götürüp kesmez. Başka bir müsait yerdp keser. Aksi halde büyük günah işlemiş olur.
9- Müşriklerin, ateistlerin bayram ve şenlik yaptıkları yerde de adak kurbanı kesilmez. [331]

Adlandırılmayan Nezrin Keffareti

Kişi "Allah için nezrediyorum, falan adamla konuşmayacağım" şeklinde bir adamada bulunursa, buna adı konmamış, adlandırılmamış nezr nedir. Bu bir bakıma yemin sayılır ve o adamla konuştuğu takdirde yemin keffareti öder.
Yaptığı adamanın adim koyarsa, şayet bir günah veya gücünün yetmediği bir şey değilse nezrine vefa gösterir. Mesela, "falan kişiyle görüşürsem bir koyun Allah için keseceğimi adıyorum" derse, artık o adamla konuştuğu takdirde bir koyun kesmesi vacip olur. Burada yemin keffareti söz konusu olmaz. [332]

İlgili Hadisler

Ukbe b. Amir (r.a) den yapılan rivayette adı geçen Resûlüilah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Adı konmadığı zaman atlamanın keffareti, yemin keffaretidir." [333]
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendi-miz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Kim bir adamada bulunur da adını koymazsa, onun keffareti, yemin keffaretidir. Kim de gücünün yetmeyeceği bir adamada bulunursa, onun da keffareti, yemin keffaretidir." [334]
îbn Mace şu fazlalığı da rivayet etmiştir: 'Kim de gücünün yeteceği bir adamada bulunursa, artık ona vefa göstersin (adağını yerine getirsin)."
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu haberi vermiştir: "ResûlüIlah (a.s.) Efendimiz, iki oğlunun arasında yürütülüp götürülen yaşlı bir adam gördü ve: 'Bu nedir, bu kimdir?" diye sordu. Onlar daî trBu yaya yürümeyi adamıştır" diye cevap verdiler. Bunun üzerine ResûlüIlah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah (c.c.) bu yaşlı kimsenin (ibadet namına) kendi nefsine azab etmesinden-müstağnidir (buna ihtiyacı yoktur)." Ve sonra o yaşlı kimsenin hayvana binmesini emretti." [335]
Ancak Nesai ile İbn Mace "yaya yürümeyi adamıştır" cümlesi yerine, "Beytullah'a yaya yürümeyi adamıştır" cümlesini zikretmişlerdir,
Ukbe b. Amir (r.a) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Kızkardeşim yaya olarak Beytullah'a yürüyüp gitmeyi adamıştı. (Ama yaya yürüyecek gücü yoktu.) Bunun üzerine onun adına bu meseleyi ResûlüIlah (a.s.) Efendimiz'den sormamı bana emretti. Ben de ResûlüIlah (a.s,) Efendimiz'den sordum. Buyurdu ki: "Önce yaya yürüsün ve arkasından (devesine) binsin." [336]
Müslim ise kendi sahihinde o kadının yalınayak bir halde Beytullah'a yürüyerek gitmeyi adadığını kaydetmiştir.
İmam Ahmed'in rivayetinde ise hadis şu lafızlarla nakledilmiştir: "Şüphesiz ki Allah onun yaya yürümesinden müstağnidir. Binsin ve bir bedene şevketsin."
Diğer bir rivayette ise şöyle nakledilmiştir: "Ukbe'nin kızkardeşi yalın ayak, başaçık bir halde (Beytullah'a) yürüyüp gitmeyi adamıştı. Bunun üzerine Ukbe, durumu Peygamber (a.s.) Efendimiz'den soruyor. O da şöyle buyuruyor: "Şüphesiz Allah senin kızkardeşinin meşakkat çekmesini ne yapacak (O'nun buna ihtiyacı yoktur). Ona emret de başını örtsün, (hayvana) binsin ve (keffaret olarak) üç gün oruç tutsun." [337]
Kureyb'den o da İbn Abbas (r.a.) dan rivayet etmiştir. îbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: ırBir kadın, Peygamber (a.s.) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi;
- Ya Resûlüllah! Doğrusu kızkardeşim yaya yürümek suretiyle haccetmeyi adamış bulunuyor.
Peygamber (a.s.) ona şöyle cevap verdi:
- Şüphesiz ki Allah senin ki/kardeşin in meşakkatini ne yapsın (O her şeyden müstağnidir). (Bir binite) binerek hac için yola çıksın ve yeminine karşı keffaret ödesin. [338]
îkrime'den yapılan rivayette, İbn Abbas'ın (r.a.) şöyle haber verdiği belirtilmiştir: "Ukbe b. Amir (r.a.), Peygamber (a.s.) Efendimiz'den, kızkardeşinin yürüyerek Beytullah'a gitmeyi adadığını ve zayıflığından söz ederek durumunu sordu. Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah senin kızkardeşinin nezrinden müstağnidir. (Bir binite) binsin ve bir bedene sevkedip (Mekke'ye) göndersin." [339]
Diğer bir tesbit ve rivayette şöyle denilmiştir: "Ukbe b. Amir'in kızkardeşi, Beytullah'a yaya olarak gitmeyi adamış bulunuyordu. Ancak onun gücü buna yetmiyor (sağlığı ve takati kafi gelmiyor) du. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona, bir deveye binmesini ve bir hediy (kurbanlık hayvan) sevketmesini emretti." [340]

Mücteheidlerin İstidlal, İhticac ve Görüşleri

a) Hanefilere göre, adı konulmayan nezr (adama) nın hükmü, kişinin niyet ettiği şeyin vücubudur. Yani adı konulmayan adamada neye niyet etmişse, onu yerine getirmesi vacip olur. Tabii adayan kimse bu durumda niyet etmişse böyledir. Mesela, "Allah için üzerime nezr (adak) olsun" diye ifade ettikten sonra, içinden bununla bir şarta bağlı kılınmaksızın oruç tutmaya, namaz kılmaya veya hacca gitmeye niyet etmişse o takdirde niyet ettiğim hemen yerine getirmesi gerekir. Bir şarta bağlı kılarak niyet etmişse, o şart gerçekleştiği takdirde adağım yerine getirmesi vacip olur, Bu iki durumda da keffaret yeterli olmaz.
Ama "Allah için üzerime nezr olsun" der, hiçbir niyeti olmazsa, o takdirde bir yemin keffareti Ödemesi gerekir.
"Nezr yemindir", "Nezr'in keffareti yemin keffaretidir" mealindeki hadislerde geçen nezr'den maksat, mübhem, yani adı konulmamış, belirsiz olanıdır. İçinden bir şeye niyet etmemişse, yemin sayılır ve keffaret öder.
Belli bir yeri kasdedip adayacak olursa, Züfer hariç diğer Hanefi imamlarına göre, adağı o yere götürüp icra etmeye gerek yoktur. Herhangi bir yerde olabilir. Çünkü adaktan maksat Allah'a yakınlık ve O'nun rızasına ermektir. Mekan kavramı bu maksadın dışında kalır. [341]
b) Şafiilere göre, "Allah için üzerime bir köle azad etmek-veya oruç tutmak gerekli olsun" diyen kimse isterse gerekli kıldığı şeyi yerine getirir, isterse bir yemin keffareti öder.
Beytullah'a yürüyerek gitmeyi' veya oraya varmayı adayan kimsenin hac veya umre için niyet etmişse, gitmesi vacip olur. Sadece oraya varmayı niyet etmişse yürüyerek gitmesi gerekli olmaz.
Ancak yürüyerek Beytullah'a gitmeyi adayan kimse yürümekten aciz kalır veya aciz kalacağını düşünerek bir hayvana veya vasıtaya binerek giderse, bir kan akıtması gerekir. [342]
Yine bu mezhebe göre, adı konulmamış belirsiz adamadan dolayı keffaret gerekmez. [343]
c) Hanbelilere göre, nezr de bir bakıma yemindir. O bakımdan günahı gerektiren bir şeyi yapacağını adayan kimse, o şeyi yapmaz, fakat bundan dolayı bir yemin keffareti Öder.
Beytullah'a yaya gitmeyi adayan kimse buna gücü yetmediği takdirde hayvana biner ve bir yemin keffareti öder veyahut bu anlamda üç gün oruç tutar. [344]

Tahliller ve Rivayetler

833 no'lu Akabe hadisinin, Sahih-i Müslim'de "adı konmadığı..." cümlesi yer almamıştır. Bu hadisi aynı zamanda Ebu Davud ile Nesai de tahric etmişlerdir. Tirmizi bunu sahihi emiştir. îbn Mace de aynı tarikten rivayet etmiş bulunuyor. O bakımdan hadis sahih olup istidlale salih görülmüştür.
Böylece adı anılmaksızın yapılan nezr (adama) nın keffareti, yemin keffaretidir, hükmü ortaya çıkmış bulunuyor. Hanefi imamları bu hadisle ihticac edip, adı anılmayan bir nezrden dolayı keffaret gerekir demişler ve ancak kişi içinde belli bir fiili yapmaya niyet etmişse, o takdirde niyet ettiği şeyi yerine getirmesi gerekir neticesini belirlemişlerdir. Şafiiler ise adı konulan, konulmayan nezrlerde kişi onu yerine getirmekle bir yemin keffareti ödeme arasında serbesttir demişlerdir.
834 no'lu îbn Abbas hadisini Ebu Davud ile İbn Mace tahric etmişlerdir. Hafiz îbn Hacer, Büluğu'l-Meram'da bunun isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. [345]
O bakımdan îbn Abbas hadisiyle istidlal edilebilir. Hadis dört hüküm ihtiva etmektedir;
1- Adı konulan, adı anılan bir nezrin gereğini yerine getirmek vaciptir.
2- Adı anılmayan, konulmayan bir nezrden dolayı bir yemin keffareti gerekir.
3- Gücünün yetmeyeceği bir şeyi adayan kimsenin de bir yemin keffareti ödemesi vaciptir.
4- Gücünün yeteceği bir şeyi adayan kimsenin onu aynen yerine getirmesi vacip olur.
Gücünün yetmediği bir şeyi adayan kimsenin durumuna açıklık getirilirken şu misaller verilebilir: Bir yıl içinde iki defa veya üç defa farz haccı yerine getireceğini adamak veyahut malı ve serveti, aynı zamanda yeterli geliri olmadığı halde büyükçe bir cami yapmayı adamak bu cümledendir. Bu tür adamalar geçerli değildir. Ancak bir yemin keffareti verilmek suretiyle telafi edilir. îmam Malik'e ve Zahirilere göre bu durumda keffaret gerekmez. [346]

836 no'lu Akabe hadisinde ise, gücünün yetmediği bir şeyi adayan kimsenin keffâret olarak üç gün oruç tutması zikredilmiş bulunuyor. Bu da bir yemin keffaretidir. Zira on fakiri doyuracak durumda olmayan kimsenin yemin keffâreti için üç gün oruç tutması söz konusudur.
Tirmizi bu hadisi hasenlemişse de isnadında Abdullah b. Zahr bulunuyor ki, bu zat hakkında çok şeyler söylenmiştir. [347]. Ancak Zehe-bi bu isim üzerinde durmamıştır. O bakımdan görüş ve tesbitlerin ağırlığını, onun kavi olduğu teşkil etmektedir. Ancak aynı hadisin diğer rivayetler çerçevesinde bir kan akıtmanın veya bir hedyin sevkedilmesinin lüzumu belirtiliyor. Bu hususta ilim adamlarının farklı yorumları ' olmuştur. Bununla beraber rivayetler arasını te'lif etmek daha uygun bir netice doğurur. Kişi gücünün yetmeyeceği veyahut çok meşakkate sebep olacağı bir adamada bulunduğu takdirde gücünün ve imkanlarının el verdiği ölçüde hareket eder ve bundan dolayı ya üç gün oruç tutar veyahut bir kan akıtır. Çeşitli tariklerden rivayet edilen hadisler her iki şıkkın da caiz olduğunu göstermektedir.
838 no'lu Küreyb hadisinin ricali, rical-i sahihtir. O bakımdan istidlale salih görülmüştür. Hadisde, yaya olarak haccetmeyi adayan kadının, hasta ve zayıf olduğundan söz edilmemiştir. Bununla beraber Resûlüllah (a.s.) Efendimiz meşakkati kaldırmış ve bir hayvana binip öylece haccetmesini emretmiştir. Ancak bu yemin anlamında olan nezrini uygulamadığı için de bir keffaret ödemesinin gereğini belirtmiştir. Zira nezrden maksat, bedene eziyet verip sıkıntıya katlanmak değil, sıkıntı ve üzüntüyü atmaktır. Aynı zamanda nezr yalnız, Allah'ın hoşnutluğu arzulanarak yapılır. O bakımdan Medine'den Mekke'ye yaya, hatta yalınayak, baş açık gitmekte Allah'ın hoşnutluğu söz konusu değildir. Cenab-ı Hak, kulunun bu gibi meşakkatleri ihtiyar etmesinden müstağnidir. (O'nun buna ihtiyacı yoktur.)
839 no'lu îkrime hadisi hakkında Ebu Davud ile el-Münziri susup bir görüş beyan etmemişlerdir. Yapılan ciddi tesbitlere göre, isnadı sahihtir. O bakımdan istidlal ve ihticaca elverişlidir.
Bu rivayette ise Beytullah'a yaya olarak gitmeyi adayıp bünyesi bu meşakkati kaldıracak kadar kuvveti olmayan kadının bir bineğe binerek gitmesine cevaz verilmiş ve nezr veya yeminini, belirtilen şekilde yerine getirmediğinden dolayı da bir bedene hediy yapması emredilmiştir.
Böylece bu gibi nezrlerde kişi, nezrettiğini yerine getirmekle bir keffaret vermek arasında muhayyer bırakılmıştır, ilim adamlarının çoğunun yorumu bu olmuştur.
Bu babda Beyhaki'nin sahih senedle Ebu Hureyre (r.a.) den yaptığı rivayet bulunuyor. Şöyle ki, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz gece yarılarına doğru yol alırken birkaç ata gözü dokundu, derken develer ürküp kaçtı. Bu arada saçları çözük dağınık çıplak bir kadın gözlerine ilişti. Sebebi sorulunca da, kadın şu cevabı verdi: "Ben, saçlarım çözük ve bedenim çıplak bir halde haccetmeyi adadım." Durum Resûlüllah'a (a.s.) arzedilince, "ona söyle de elbisesini giyinsin ve bir kan akıtsın" buyurdu.
Yine Beyhaki'nin el-Hasen tarikiyle İmran'dan merfuan yaptığı rivayette şöyle denilmektedir: "Sizden biriniz yaya olarak haccetmeyi adarsa, bir hediy bağışlasın ve hayvana binsin."
Hediy bağışlamaktan maksat, bir hayvan kesip kan akıtmaktır.
Bu hadisle istidlal edenler, hac ve umre dışında sırf Beytullah'ı ziyaret etmek üzere adamanın sahih ve caiz olduğunu belirtmişlerdir, imam Ebu Hanife'ye göre ise, Beytullah'a gitmeyi adayan kimse, bununla hac ve umre yapmaya niyet etmemişse yaptığı nezr geçerli olmaz. Sonra da süvari olarak adayacak olursa bir hayvana binip gitmesi gerekir. Yaya yürüyecek olursa bir kan akıtması vacip olur. Yaya olarak yürüyüp gitmeyi adamışsa aczinden dolayı yaya yürümeyi bırakıp bir hayvana binerek giderse, yine bir kan akıtması gerekir. İmam Şafii'den de buna yakın rivayetler yapılmıştır.
Rivayetlerin bazısında "bir kan akıtması gerekir" bazısında ise "bir bedene hedy etmesi, yani bir sığır veya deve kesmesi gerekir" şeklinde ifadeler kullanılmıştır. İmam Makil'e göre, adadığı halde yaya (yürümekten aciz olur da bir hayvana binerse, bir bedene (deve veya sığır) kesmesi gerekir. Abdullah b. Zübeyr'e göre hiçbir yey kesmesi gerekmez. Ancak bir bedene kesmesiyle ilgili rivayetler ağırlık kazanmıştır. [348]

Çıkarılan Hükümler

1- Adı konulmayan nezr (adama) da kişinin niyeti söz konusudur.
2- Adı konulmamış nezirde kişinin, niyetinde belirlediği şeyi aynen yerine getirmesi vacip olur.
3- Niyetinde bir şey belirlememişse, o taktirde bu bir yemin sayılır ve bir yemin keffaretini gerektirir. (Bu daha çok İmam Ebu Hanife'nin görüşüdür).
4- "Allah için üzerime nezr olsun" der, başka bir şey demez ve içinden de bir şey belirlemezse, bu nezirden dolayı bir yemin keffâreti gerekli olur.
5- Belli bir yeri adayıp adağını oraya götürüp keseceğim veya adadığı sadakayı o yere götürüp dağıtacağını adayan kimsenin o yere gitmesi gerekli değildir. Bunda hem meşakkat var, hem de Hakk'a yakınlık yoktur. Bulunduğu yerde kesmesinde bir sakınca görülmemiştir.
Bu daha çok Hanefilerin görüş ve içtihadıdır.
6- Bir şeyi adayan kimse, isterse adadığını yerine getirip gerçekleştirir, isterse bir yemin keffâreti öder. (Bu daha çok îmam Şafii'nin içtihadıdır).
7- Beytullah'a yaya olarak gitmeyi adayan kimse, bununla hac veya umre yapmaya niyet etmişse, gitmesi gerekir. Yaya yürümekten aciz olursa, bir hayvan kesmesi gerekir.
8- Bazı ilim adamlarına göre, yürüyerek gitmekten aciz kalan kimse hayvana biner ve üç gün oruç tutar.
9- Hac veya umre niyeti taşımaksızın sadece Beytullah'a gitmeyi adayan kimsenin, bu adaması imam Ebu Hanife'ye göre sahih olmaz. Ancak böyle bir adamadan dolayı bir yemin keffâreti gerekir,
10- Kişi yapacağı nezrde nezredeceği şeyin adını koysun koymasın, bundan dolayı bir yemin keffâreti öder. Arcak adını koyduğu nezri yerine getirmesi daha uygun olur. (Bu daha çok îmam. Şafii'nin îc-tihad ve görüşüdür).
11- Adadığı halde yürüyerek gitmekten aciz olursa bir hayvana biner ve bundan dolayı bir bedene keser. (Bu daha çok îmam Malik'in ic-tihad ve görüşüdür).
12- Kişi gücünün yetmeyeceği bir şeyi adarsa, artık adağını yerine getirme külfetine girmez, bundan dolayı bir yemin keffâreti öder.
13- Kişi gücü yeteceği bir şeyi adarsa, şayet o şey günah ve mubah bir şeyi yapma veya yapmama anlamında değilse, adadığını yerine getirmesi vacip olur.
14- Bir günah veya mubahı yapma veyahut terketmeye yönelik bir nezirden dolayı yemin keffâreti gerekir; yapılan adama yerine getirilmez.
15- Nezrederken bedene meşakkat ve sıkıntı getiren bir şeyi nez-retnıemek gerekir. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın hoşnutluğu, kişinin nefsine eziyet ve meşakket vermesinde değil, gönül huzuruyla yapacağı ibadet ve iyiliklerdedir.
16- Bir kadının baş açık veya yalın ayak yürüyerek haccetmek üzere nezretmesi uygun olmaz. Aksi halde bir hayvan kesmesi ve bineğe binerek, başını örterek gitmesi gerekir. Bundan dolayı bir kan akıtması vacip olur.
17- Bir bedene kesecek mali imkana sahip olmayan kimse, üç gün oruç tutar. Bu, Ukbe hadisinin son kısmında belirtilmiş bulunuyor.
18- Beytullah'a yaya olarak veyahut yalınayak, başaçık bir halde yürüyerek gitmeyi adayan kimsenin, gücü yettiği takdirde yaya gitmesi gerekir. (Bu daha çok diğer mezhep imamlarının görüşüdür).
19- Beytullah'a yaya yürüyerek gitmeyi adayan kimse, zayıf ve aciz olmasa bile, bir hayvana binip öylece gidebilir. (Bu daha çok Hane-filerin görüşüdür). Ancak bundan dolayı ya keffaret ödemesi veyahut bir kan akıtması söz konusudur. [349]

Müşrik İken Nezredip Sonra İslam'a Giren Kimsenin Durumu

İslam'a girmeden önce bir müşrik veya bir dinsiz veyahut bir me-cusi adadığı şeyi yerine getirmeden gelip İslam'a girerse, onun şirk ve küfür dönemindeki yaptığı o adak geçerli sayılır mı? Ona vefa etmesi gerekir mi?
Ayrıca belli bir yer belirleyip adağını orada yerine getireceğini adayan kimsenin yer bakımından adağını oraya götürüp gerçekleştirmesi gerekli olur mu? Yoksa herhangi bir yerde o adağını yerine getirmesi caiz midir? [350]

Konuyla İlgili Hadisler

Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir: "Cahiliyye devrinde bir nezr (adama) da bulunmuştum. (Ancak onu yerine getirmemiştim). İslam'a girdikten sonra o hususu Resülüllah (a.s.) Efendimiz'den sordum. Efendimiz (a.s.) bana adağımı yerine getirmemi emretti." [351]
Kerdem İbn Süfyan (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resülüllah (a.s.) Efendiraiz'den, cahiliyye devrinde yaptığı bir nezirden sormuştur. Resülüllah (a.s.) Efendimiz ona: "O adağı bir put veya dikili taş için mi yaptın?" diye sormuş o da "hayır, onlar için değil, Allah için adamıştım" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Resülüllah (a.s.) ona: "Allah için yaptığın nezri yerine getir. Buvane'ye git deveyi orada kes ve böylece nezrine vefa et" buyurmuştur. [352]
Meymune bint Kerdem (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen hanım şöyle demiştir: "Babamın terkisinde bulunuyordum. Bir ara babamın, Resûlüllah (a.s.) Efendimizden şunu sorduğunu duydum: "Ya Resûlallahî Doğrusu ben Büvane mevkiinde bir deve kesmeyi adadım." Resûlüllah (a.s.) ona sordu: "Orada bir put, bir kahin, dikili taş var mıydı?" O da: "Hayır öyle bir şey yoktu" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona: "Nezrini yerine getir" diye buyurdu. [353]
Amr b. Şuayb'den rivayet edilmiş, o da babasından, dedesinden rivayet etmiştir: Bir kadın, Resûlüllah'a (a.s.) şöyle dedi: 'Ya Resûlallah! Ben şu ve şu yerde bir hayvan kesmeyi adadım ki, o yerde cahiliyye ehli hayvan keserdi." Resûlüllah (a.s;) ona: "Bir put için mi keserlerdi?" diye sordu. O da: "Hayır" dedi. Resûlüllah (a.s): trBir vesen (taştan yontulmuş bir suret) için mi keserlerdi?" diye sordu. O da: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona: "Adağını yerine getir" buyurdu. [354]

Müctehidlerin İstidlal, İhticac ve Görüşleri

a) Hanelilere göre, nezreden kişinin akıl, baliğ ve müslüman olması şarttır. O bakımdan çocuğun, delinin ve bir de kafir ve müşrikin yaptığı nezir sahih değildir. Bunun için bir kafir bir şeyi nezreder ve sonra gelip islam'a girerse, artık o nezrini yerine getirmesi ona vacib sayılmaz. Zira küfür dönemindeki nezri geçersizdir, imam Şafii'nin de mezhebinin zahiri budur. Çünkü nezirden maksat Allah'a yakınlık sağlamak, O'nun rızasına erişmektir. Kafirin nezrinde bu gaye ve niyet yoktur. [355]
Yapılan nezr muayyen bir yerde yerine getirmekle bağlantılı ise, yani adayan kimse böyle adamışsa, 841 no'lu dipnotta belirttiğimiz gibi, Hanefi imamlarının çoğuna göre, belirlenen yere götürüp orada uygulamak şart değildir. İstediği yerde o adağını yerine getirebilir. Ancak imam Züfer, "adadığı yere götürüp orada gerçekleştirmesi gerekir" demiştir. Fetva birincilerin içtihadına göredir. [356]
b) Şafiilere göre, muayyen bir belde hialkına tasaddukta bulunmak üzere adayan kimsenin adadığı şeyi götürüp o belde halkına dağıtması vacip olur.
Ayrıca Hanefilere göre, mekan ve zamanla ilgili nezirlerde, zaman ve mekana bağlı kalmak şart değildir. Mesela, "Allah için receb ayında oruç tutmak üzerime gerekli olsun" diye adarsa, recep girmeden de o orucu tutabilir. "Şu gün şu kadar namaz kılacağım" diye adayan kimse de o gün gelmeden adadığı namazı kılabilir. [357]
c) Hanbelilere göre, Beytül-Haram'dan başka bir bölge veya beldeye gitmeyi adayan kimsenin o bölge veya beldeye gitmesi gerekli! olmaz. Bu, mubah bir şeyi adamaya benzer. Bunun gibi, Üç mescid (Mescidü'l-Haram, Mescidü'n-Nebevi ve Mescid-i Aksa) dışında kalan herhangi bir mescide gitmeyi adarsa, o mescide gitmesi gerekmez. [358]
Belli bir ayda oruç tutmayı adayan kimsenin, başka bir ayda o orucu tutması caiz olmaz. Ancak bir özür sebebiyle caiz olur. Özürsüz başka bir ayda tutarsa, hem kazası, hem de keffaret yemini gerekir.
Mescidü'l-Haram'da namaz kılmayı adayan kimsenin herhalde orada kılması gerekir, imam Ebu Hanife'ye göre, bu gerekli değildir. Başka bir mescidde de kılabilir.
Hanbelilerin delili şu rivayettir: Hz, Ömer (r.a.) Resûlüllah'a (â.8.) şöyle sormuştur;
- Ya ResûlülJah/ Mescidü'l-Haram'da bir gece itikafta bulunmayı adadım?"
Efendimiz ona şöyle buyurmuştur:
- Nezrine vefa et, adadığını aynen yerine getir. [359]
d) Malikîlere göre, Mesci-i Nebevi'ye veya Mescid-i Aksa'ya yürüyerek gitmeyi adayan kimseye, oralara yürüyerek gitmek vacip olur. imam Şafii de aynı görüştedir. [360]
Bunun gibi Beytuîlah'a yaya olarak gitmeyi.adayan kimsenin yaya olarak gitmesi gerekir. [361]. Yürümekten aciz kaldığı takdirde bir binite binip gider, ancak bundan dolayı bir kan akıtması gerekir.
Mescid-i Nebevi'ye veya Mescid-i Aksa'ya yürüyerek gitmeyi adayan kimsenin yürüyerek gitmesi vacip değildir. Bir hayvana binip gider. Bunlardan başka bir mescide yürüyerek gitmeyi adayan kimse, bu adağını yerine getirmez. Bulunduğu yerde, gitmek istediği "mescidde kaç rek'at kılmaya niyet etmişse" o kadar rek'at namaz kılar. Hatta Ibn Kasım'a göre, namaz kılmak üzere değil sırf Mescid-i Nebeviyi veya Mescid-i Aksa'yı görmeyi adayan kimsenin bu adağım yerine getirmesi vacip olmaz. Ancak namaz kılmayı da adamışsa o takdirde bir hayvana binerek gider. [362]
imam 'Şafii'nin de görüşü buna yakın bir anlam ve hüküm taşımaktadır. [363]
islam'a girmeden önce ibadet anlamında bir adamada bulunan ve onu yerine getirmeden islam'a giren kimsenin bu adağına vefa göstermesi, yani yerine getirmesi gerekli midir? Hanefiler dışında kalan diğer mezhep imamlarının bu hususta bir görüş ve ictihadlarına rastlayamadım. [364]

Tahliller ve Rivayetler

849 no'lu Ömer hadisinin senedindeki ricalin hepsi sahihtir. O bakımdan istidlale salih görülebilir. Ancak Hanefiler bu hadisle istidlal ve ihticacda bulunmamışlardır.
850 no'lu Kerdem'hadisinin Ibn Mace'deki tahrice göre ricalinin hepsi sahihtir. Ancak Abdullah b. Abdirrahman et-Taifi hakkında farklı görüş ve tesbitler bulunuyor: Yahya b. Main'e göre, bu zat salih bir kişidir. Ebu Hatim onun kavi olmadığını belirtmiştir. Et-Takrib'de ise, onun saduk olup bazan hata yaptığı kaydedilmiştir. [365]
O bakımdan müctehidlerin çoğu bu rivayetle ihticacda bulunmamıştır. Aynı zamanda Cumhur da bu rivayetlerle istidlal etmemiştir. Ancak Şafii'nin ashabından bazısı 849 no'lu Ömer hadisiyle ihticacda 1 bulunmuşlar ve islam'a girmeden önce adamada bulunup ona vefa etmeden islam'a giren kimsenin adağını yerine getirmesi gerekir demişlerdir. [366]. O bakımdan ilim adamlarının önemli bir kısmı, Resûlüllah'ın (a.s.) Ömer'e (r.a.) bu husustaki emri vücuba değil istih-baba delalet eder demişlerdir. [367]

Çıkarılan Hükümler

1- Nezreden kişinin âkil, baliğ ve müslüman olması gerekir.
2- Çocuğun, delinin ve bir de müşrik ve kafirin yaptığı nezr (adama) geçersiz olup sahih değildir.
3- Kölenin, esirin yaptığı nezr geçerlidir. .
4- Müşrik ve kafir kişi adamada bulunduktan ve onu. yerine henüz getirmeden İslama girecek olursa, artık o adağını yerine getirmesi vacip değildir.
5- Çocuk da henüz ergen olmadan adamada bulunur ve sonra ergen olursa, o adağını yerine getirmesi gerekmez.
6- Belli, belirli bir yer anılarak nezir yapılırsa, Hanefilere göre, adağı o yere gidip yerine getirmeye gerek yoktur. Adayan kişi onu bulunduğu yerde de yerine getirebilir.
7- Başka bir beldede yaşayan fakirlere vermek üzere bir miktar mal ve para adayan kimsenin adadığı miktarı götürüp o beldede dağıtması vacip olur. Bu daha çok Şafiilerin görüş ve içtihadıdır.
8- Zaman ve mekan ile ilgili nezrlerde zaman ve mekana bağlı kalmak şart değildir.
9- Küfür döneminde kafir bir kişinin yaptığı adak ilahi rıza ve hoşnutluğa yönelik değildir. İslam'a girince, bazı ilim adamlarına göre o adağını yerine getirmesi müstehabdır.
10- Beytül-haram'dan başka bir belde veya mabede gitmeyi adayan kimse, bu adamasını aynen yerine getirmesi vacip değildir. Ancak îmam Ebu Hanife'ye göre bir yemin keffareti ödemesi gerekir.
11- Üç kutsal mescid dışında kalan herhangi bir mescide gitmeyi adayan kimsenin o mescide gitmesi gerekmez.
12- Belli bir ayda oruç tutmayı adayan kimsenin mutlaka o ayda oruç tutması gerekmez. Bu Hanefilerin ve Hanbelilerin görüş ve içtihadıdır.
13- Mescidü'l-Haram'da namaz kılmayı adayan kimsenin herhalde oraya gidip namaz kılması gerekir. Bu daha çok Hanbelilerin görüş ve içtihadıdır. .
14- Mescid-i Nebevi'ye veyahut Mescid-i Aksa'ya yürüyerek gitmeyi adayan kimsenin oraya yürüyerek gitmesi vacib olur. Bu daha çok Malikilerin görüş ve içtihadıdır.
15- Beytullah'a yaya olarak gideceğini adayan kimsenin yaya gitmesi gerekir. Yaya gitmekten aciz kaldığı takdirde hayvana biner ve bir kan akıtır. [368]

Malın Tamamını Sadaka Olarak Adamak

İslam hemen her konuda itidali tavsiye eder. ifrat ve tefritten uzak kalınmasını emredip hiçbir işte ve ibadette aşırı gitmeyi, harcama ve hayırda ölçüsüz hareket etmeyi kınar.
Bunun için Cenab-ı Hak, günde beş vakit namazı farz kılmış ve günlük çalışma düzenimizi bozmayacak, işleri aksatmayacak bir programa bağlamıştır. Yılda bir ay oruç tutmayı farz kılmış, bundan fazlasını nafile olarak belirlemiştir. Yılda bir defa nisabı bulan malın zekatını kırkta bir nisbetinde vermemizi emrederken bununla mali gücümüzü zaafa uğratmamayı, paranın da amaç ve gaye olmadığım, aynı zamanda sosyal dengeyi kurmakta herkese çeşitli anlamda ve ölçüde birtakım görevlerin düştüğünü planlamıştır.
O bakımdan bir kişinin gerek hayatta iken, gerekse Ölümden sonraki hayırla ilgili vasiyetinde malının tamamının hayra sarfedilmesine cevaz verilmemiş aile fertlerinin, hısım ve yakınların ve ölüm olayından sonra da geriye kalan varislerin durumu dikkate alınmış ve her hak sahibinin hakkının korunması prensibiyle hareket edilmesi emredilmiştir.
Bunun gibi kişinin hayatta iken malının tamamını tasadduk etmek üzere adamasına cevaz verilmemiş ve bu gibi adamalarda ancak malının üçte biri tasadduk olarak dağıtılır prensibi konulmuştur. [369]

İlgili Hadisler

Ka'b b. Malik (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimize şöyle dediğini haber vermiştir:
- Ya Resûlüllah! Şüphesiz benim (Allah'a) olan tevbem (adamam) cümlesinden olmak üzere*, malımı olduğu gibi çıkarıp Allah ve Resûlüllah için sadaka etmekliğimdir. (Bu hususta ne buyurursunuz?)
Efendimiz ona şöyle buyurmuştur:
- Malın bir kısmını nezdinde tut (tasadduk etme). Bu senin için hayırlı olur.
Ka'b devamla diyor ki:
- Ya Resûlüllah! Hayber'de bana isabet eden payımı nezdimde tutuyorum. [370]
Diğer bir lafızla hadis şöyle nakledilmiştir:
- Ya Resûlallah! Şüphesiz benim Allah'a olan tevbem (adamam) cümlesinden olmak üzere malımın tamamını Allah ve O'nun Resulünün yolunda sadaka olarak çıkarmaklığımdır?
Resûlüllah (a.s,) ona şu cevabı verdi:
- Hayır, öyle yapma...
- Yarısını sadaka olarak vereyim?
- Hayır...

- Üçte birini...
- Evet o olur.
- O halde ben Hayber'den bana isabet eden payımı nezdimde tutuyor (gerisini olduğu gibi sadaka olarak adıyorum)... [371]
Hüseyin b. Saib b. Ebi Lübabe (r.a.) dan yapılan rivayette, şöyle bilgi verilmiştir: Ebu Lübabe b. Abdi'I-Münzir'in (r.a.) Cenab-ı Hak tevbesini kabul buyurunca, o, Resûlüllah'a (a.s.) şöyle dedi; 'Ya Resûlüllah! Şüphesiz benim tevbemin gereği olarak kendi kavmimin yurdundan hicret etmekliğim ve senin bulunduğun yerde eyleşmekliğimdir. Aynı zamanda malımı olduğu gibi Allah (c.c.) ve O'nun Resulü için sadaka olarak çıkarmakhğımdır." Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ona: "Senin üçte bir (sadaka olarak vermekliğin) sana yeter" diye buyurdu. [372]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Sadakanın hayırlısı geriye doygunluk bırakanıdır. Üst el alt elden hayırlıdır. Artık sen elin altındakilere (sadaka vermekle, onların ihtiyacını karşılamakla) başla. Eşin (karın) "bana infakta bulun veyahut beni boşa" der. Kölelerin sana "bize nafaka ver, değilse bizi sat" derler. Çocukların da "bizi kime bırakıyorsun, kime ısmarlıyorsun?" derler. [373]
Selman b. Amir (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Yoksula verilen sadaka, bir sadakadır. Aile halkına verilen sadaka, iki sadakadır: Sadaka ve sıla-i rahm." [374].
Hakim b. Hizam (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir: "Bir adam, Resulü İlah (a.s.) Efendimiz'den sadakalardan hangisinin daha üstün olduğunu sordu. Efendimiz ona şu cevabı verdi: 'İçinde düşmanlık besleyen hısımlara verilenidir." [375]
Ebu Umame (r.a.) den yapılan rivayette, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Şüphesiz ki yakın hısımlara verilen sadakanın ecri (mükafat ve uhrevi karşılığı) iki kattır." [376]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

a) Hanefilere göre, "malik olduğum şeyler sadakadır" diye adarsa, malının bir kısmını kendi ihtiyaçları için alıkoyup gerisini sadaka olarak dağıtır. Zira hepsini olduğu gibi sadaka olarak dağıtırsa, kendisi ve aile efradı muhtaç duruma düşerler ve sadaka almak zorunda kalırlar. O bakımdan malının kendilerine yetecek kadarını tutar, gerisini sadaka olarak harcar. Sonra elinde kalan mal ile kâr sağlarsa onu sadaka olarak dağıtır. [377]
b) Şafiîlere göre, malının tamamını sadaka olarak adayan kimsenin bu adaması yemin anlamında olursa, malını dağıtmaz, sadece bir yemin keffareti öder. Yok malım Allah yolunda, O'na itaat uğrunda adarsa, o takdirde tamamını tasadduk etmesi gerekir.
c) Ata'a göre, böyle adadığı takdirde, sadece bîr yemin keffareti yeterli olur. Hz. Aişe'nin (r.a.) da görüşü bu anlamdadır. Diğer ilim adamlarına göre, kendilerine yetecek kadarını alıkoyup gerisini tasad-duk ederler. Bir başkası da, "böylesi malının ancak üçte birini tasadduk eder" demiştir. [378]
d) Han beli ve Malikîlere göre, malının tamamını sadaka olmak üzere adayan kimsenin üçte birini tasadduk etmesi yeterli olur. imam Zühri de aynı görüştedir. [379]

Tahliller ve Rivayetler

865 no'lu Ka'b badisini Buhari ve Müslim ittifakla tahric etmişlerdir. Hadis sahih olup istidlale salihtir. Nitekim Hanefilerle Hanbeli ve Malikiler bu hadisle ihticacda bulunmuşlardır.
Diğer lafızla rivayet edilen 866 no'lu hadisi Ebu Davud tahric etmiştir. Ancak isnadında Muhammed b. Ishak bulunuyor ki, bu zat zayıflar arasında yer almıştır. O bakımdan hadis istidlal ve ihticaca pek salih görülmemiştir.
867 no'lu Ebu Lübabe hadisini Hafız îbn Hacer, el-Fetih'te nakletmiş ve kaynak olarak Müsned-i Ahmed'i ve Sünen-i Ebu Davud'u göstermiş, ancak bir görüş beyan etmemiştir. Ebu Davud ise îbn Ebi Üyeyne tarikiyle Zühri'den rivayet etmiş bulunuyor.
Ancak hadiste nezr kavramına yer verilmemiş, "tevbe" kavramı anılmıştır. Bundan Ebu Lübabe, tevbesinde samimiyetim bir defada malını sadaka olarak dağıtmakla kuvvetlendirmek istemiştir. Daha doğrusu tevbesinin kabul olunduğuna şükretmek üzere böyle bir arzu ve istek izhar etmiştir. Hatta Ibnü'I-Münir'e göre, Ebu Lübabe, malını - tasadduk etme hususunda bir bakıma istişarede bulunmuştur. îbn Hacer, ise o, malını sadaka edip etmemek hususunda Rasulüllah'ın (a.s.) emir ve tavsiyesini almayı düşünmüş ve bunu bir soru anlamında ifade etmiştir. Ancak istifham harfi hâzfedilmiştir.
Bununla beraber ilim adamlarının çoğuna göre, bu tarz bir ifade de bir bakıma adamadır ve o malının tamamını Allah için adayıp harcamak istemiştir.
868 dipnotlu Ebu Hüreyre hadisini îbn Huzeyme kendi sahihinde
'rivayet etmiştir. Hadis sahih olup istidlale salih görülmüştür. Böylece, bir kişinin kendi aile efradım ve yakın hısımlarını aç ve perişan bırakıp malının tamamını tasadduk etmesi, bir hayır yoluna adaması doğru değildir.
869 dipnottu Selman hadisini Tirmizi hasenlemiş, Hakim, bunun isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. Ev halkına, muhtaç hısımlara yardım etmek, onları doyurmakta iki sadaka sevabı vardır.
870 dipnotlu Hakim hadisini Ahmed ve Taberani tahric etmişlerdir. Ahmed'in isnadı hasen olarak tesbit edilmiştir, içinde kin ve düşmanlık besleyen hısımlara öncelik tanınıp sadaka ve yardımın önce onlara verilmesi tavsiye edilmektedir.
871 dipnottu Ebu Umame hadisini Taberani el-Kebir'de rivayet etmiştir. Yukarıdaki hadislerle birbirini kuvvetlendirmekte olup aile efradını ve hısımları desteklemenin sevabı ve yararı anlatılmaktadır. [380]

Çıkarılan Hükümler

1- Malının tamamını sadaka olarak adayan kimse, onun tamamım dağıtmaz, kendisi ve aile efradı için yetecek kadarını alıkoyup gerisini sadaka olarak verir.
2- Elinde alıkoyduğu malı ticari alanda kullanıp kâr sağladıkça fazlasını yine tasadduk eder;
3- Malının tamamım sadaka olarak vermek isteyen kimsenin bu hususiaki ifadesi yemin anlamında olursa, malının tamamını sadaka olarak dağıtmaz, sadece bir yemin keffareti öder. (Bu daha çok Şafii'nin içtihadıdır).
4- Malının tamamını Allah için, O'na itaat uğrunda adarsa, tamamını tasadduk etmesi vacip olur. (Bu da Şafii'nin görüş ve içtihadıdır).
5- İlim adamlarından bazısına göre, sadece malının üçte birini tasadduk eder ve böylece nezri yerine gelmiş olur. Nitekim Ka'b hadisi buna delalet etmektedir.
6- Hanbeli ve Malikilere göre, malının tamamını sadaka olarak adayan kimse sadece onun üçte birini tasadduk eder. [381]

Adak, Yemin ve Benzeri Şeylerden Doleyı Keffaret Olarak Mü'min Bir Köle Azad Etmek

îslam dini, kitap ve sünnetiyle köleliği, cariyeliği kaldırmak için birtakım maddi ve manevi çereler getirmiş, insanların ancak Allah'a kul olacaklarım esas kabul ederek insanı insana köle ve uşak yapma zilletinden kurtarmanın yollarını belirlemiş ve bunun için uhrevi mükafatlar va'detmiştir.
îslam fikhında "keffaretler" bölümü köle azad etmeyi şartlarına uygun ölçü ve anlamda- vacip kılmış ve böylece insana insanca davranmanın lüzumunu belirtmiştir.
İslam köleler ve cariyeler için, onların haklarını korumaktan yana özel statüler koymuş ve bunu işler duruma getirmiştir.
Dinimizin kölelik müessesesini bir çırpıda yasaklayıp ortadan kaldırması elbetteki mümkün değildi. Çünkü gayr-i müslimler bu müesseseyi çeşitli amaçlarla işler durumda tutmaktaydılar. Tek taraflı yasak hiçbir zaman olumlu sonuç vermezdi. Savaşlarda, baskın ve yağmalamalarda müşriklerin, gayr-i müslimlerin müslüman halktan
elde ettikleri esirleri köle ve cariye diye kullanmalarına ve bunları ticari amaçla alıp satmalarına karşılık onlardan elde edilen esirleri en azından bir mübadele düzeyinde değerlendirmek ve sonra da esirlere sıcak ve yakın ilgi göstermek suretiyle îslam'ın yüceliğini anlatmak son derece lüzumlu idi. Aynı zamanda bir mübadele söz konusu olmadığında, onları pedagojik bir uygulamayla yavaş yavaş hürriyetlerine kavuşturmak kalıcı bir prensip olarak devamlı göz önünde bulunduruluyordu.
Sonra da köle ve cariyelerden îslam'ı din olarak seçip kabul edenler "din kardeşliği" çatısı altına almıyor ve gereken bütün yardımlar yapılıyordu. [382]

İlgili Hadisler

Ubeydulldh b. Abdillah (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, en-sardan bir adamdan rivayetle şu bilgiyi vermiştir: Ensardan sözü edilen adam, siyahi bir cariyeyi alıp Resûlüllah'a geldi ve şöyle dedi: 'Ta Resûlüllah! Doğrusu benim üzerimde mü'mine bir köleyi azad etmeklik bulunuyor. Eğer siz bu siyahi cariyeyi mü'mine olarak görüyorsanız onu azad etmek istiyorum." Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz o cariyeye sordu:
- Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ediyor musun?
- Evet ediyorum, diye cevap verdi. Bu defa Resûlüllah (a.s.) ona:
- Benim Resûlüllah olduğuma şehadet ediyor musun? diye sordu. O da:
- Evet diye cevap verdi.
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) şunu sordu:

- Ölümden sonra diriltilip kaldırılmaya inanıyor musun? O da:
- Evet inanıyorum, diye cevap verince, Resûlüllah (a.s.) o adama:
- Bunu azad et" diye emretti. [383]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Bir adam, siyahi bir cariyeyle Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e geldi ki o cariye Arap değildi. Adam: 'Ta Resûlüllah, şüphesiz üzerimde mü'mine bir köleyi azad etmekliğim bulunuyor" diyerek Resûlüllah'tan (a.s.) o cariyenin bü vücuba yeterli olup olmadığını sordu. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) o cariyeye: "Allah nerededir?" diye sordu. O da parmağıyla göğe doğru işaret etti. Resûlüllah (a.s.) ona: "Ben kimim?" diye sordu. O yine parmağıyla Resûlüllah'a (a.s.) ve göğe işaret etti, yani "sen Resûlüllah'sın" demek istedi. Resûlüllah (a.s.) o adama: "Bunu azad et" diye emretti. [384]

Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

a) Hanefilere göre, İslam şeriatinde belirlenen beş tür keffaret bulunuyor: Yemin keffareti, hac menasikini yaparken henüz minaya gelmeden saçı tıraş etmekten dolayı gereken keffaret, hataen adam öldürme keffareti zihar keffareti ve ramazan orucunu bilerek kasden bozma keffareti... Bunların hepsi de vaciptir. Ancak dördü kitap ile, biri de sünnet ile sabit olmuştur. Kitap ile vücubu sabit olan dört keffaret şunlardır: Yemin, tıraş, adam öldürme ve zihar keffaretleri. Ramazan orucunu kasden bilerek bozma keffareti ise sünnet ile sabit olmuştur.
Bu keffaretlerden bir kısmı ta'yinen vaciptir, bir kısmı ise tahyi-ren vaciptir. Bir kısmı da bazı hallerde ta'yinen, bazı hallerde tahyiren vaciptir:
Adam öldürme, zihar ve orucu bozma keffareti ta'yinen vaciptir. Çünkü Kur'an'da: "Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, mü'min bir köle azad etmesi (hürriyetine kavuşturması) ve öldürülenin varislerine teslim edilecek bir diyet (kan pahası) ödemesi gerekir" buyurulmaktadır. [385]
Hataen adam öldürmekten dolayı vacib olan keffaret, ayniyle zihar ve iftar (orucu bozma) da da caridir.
İhramh iken henüz Mina'ya gelinip Cemre-i Akabe'ye taş atmadan Önce tıraş olmanın keffareti ise, Kur'an'da şöyle açıklanmaktadır: "Sizden hasta olan veya başında bir eziyet ve rahatsızlığı bulunan kimseye (kurban yerine varmadan tıraş olursa, bunun için) oruç veya sadaka veyahut kurbanlardan bir fidye vacip olur." [386]
Tıraştan dolayı olan keffarette tahyir söz konusudur. Kişi bu durumda isterse oruç tutar, isterse sadaka verir, isterse bir kan akıtır.
Yemin keffaretine gelince, ya on fakir ve muhtacı yedirmek veya onları giydirmekte serbesttir. Ancak bunlardan hiçbirini yerine getiremediği takdirde üç gün oruç tutması tayinen vaciptir.
Anlaşıldığı üzere ta'yinen vacib olan keffaret, adam Öldürme, zihar ve iftar (oruç bozma) keffaretidir. Varsa mutlaka bir köle azad etmek gerekir. Yoksa iki ay üstüste oruç tutulur. Ancak buna gücü yetmediği takdirde altmış yoksulu doyurması gerekir. [387]
b) Şafiilere göre de, yemin keffaretinde köle azad etmekle, on miskim yedirmek veya giydirmek arasında yeminini bozan kimse serbesttir. Yani bunlardan istediğini seçip yerine getirdiği takdirde keffareti ödemiş olur. Bu üçünden hiçbirini yerine getirmediği takdirde üç gün oruç tutması gerekir. [388]
c) Hanbelilere göre, yaptığı yemini bozan kimse üç şeyi yerine getirmede serbesttir:
a) On fakir ve yoksulu yedirmek,
b) Onları giydirmek,
c) Bir köle azad etmek. Bunlardan hiçbirini yerine .getirmediği takdirde üç gün oruç tutar.
Kendisine keffaret verilecek kimsede dört vasıf aranır:
1- Fakir ve yoksul olması,
2- Hür olması,
3- Müslüman olması,
4- Yemek yiyecek yaşa gelmiş bulunması.
O bakımdan fakir ve muhtaç olmayanlara yemin keffareti verilmez. Aynı zamanda hür olmayıp kölelik kaydı altında bulunanlara da verilmez. Çünkü onlar her şeyleriyle efendilerine aittirler, imam Malik ile imam Şafii de aynı görüştedirler. Şerif Ebu Cafer ise, kendisiyle akd-i kitabet yaptığı kölesine sözü edilen keffareti verebilir, demiştir.
Gayr-i müslimlere de keffaret verilmez. Çünkü bu bütünüyle müslüman fakirleri korumaya yönelik bir vecibedir.
"Henüz süt emer durumda olup kendi kendine yemek yiyerek karnını doyuramayan küçük çocuklara da keffaret verilmez, imam Malik de aynı görüş ve ictihaddadır. Hanefîlere ve Şafiilerden bir kısmına göre, yemek yiyecek durumda olmayan çocuğun velisine keffaret verilir, imam Ahmed'den de bu anlamda bir rivayet vardır. [389]
Görüldüğü üzere mezhep imamlarının hemen hepsi yemin keffareti konusunda görüş birliği halindedirler. Sadece süt emer çocuğa verilip verilmeyeceği ihtilaf konusu olmuştur, [390]

Tahliller ve Rivayetler

875 no'lu Ubeydullah hadisini imam Ahmed kendi Müsnedinde tahric etmiştir. Ensar'dan olan sahabinin isminin anılmaması hadise bir zaaf getirmez. Usûlcular; rivayet zincirinde bu hoş görülür, demişlerdir.
Ricali ise hemen hemen hadiste imam sayılacak kimselerden oluşmaktadır. O bakımdan istidlale salih görülmüştür. Hadis yemin keffaretinden dolayı azad edilecek kölenin mü'min olmasının vücubuna delalet etmektedir. Tabii kati ve zihar keffaretlerinde de aynı vasıf söz konusudur. Burada imanın üç şartı üzerinde durulmuştur ki, bu üç şart imânın diğer şartlarını da kapsamaktadır: Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in (a.s.) Allah'ın Resulü olduğuna ve öldükten sonra diriltilip kaldırılacağına, ikinci hayata geçileceğine iman etmek. Ancak Ebu Hüreyre hadisi, bu üç şarttan ikisine yer vermiş bulunuyor: Allah'a ve Hz. Muhammed'in (a.s.) risaletine iman... Zaten bu iki şehadet dinde yeterli sayılır. Diğer şartları red ve inkar etmediği takdirde kişinin bu iki şehadeti getirmesiyle İslam'a girdiği kabul edilir.
876 no'lu Ebu Hüreyre hadisini Ahmed ve Ebu Davud tahric etmişlerdir. Ancak Ebu Davud'un tahricinde: "Bir adam siyahi bir cariye ile Hz. Peygamber'e (a.s.) geldi..." şeklinde bir anlatıma yer verilmiş, "cariye" sıfatı zikredilmiştir.
Bu hadisi aynı zamanda Hakim, Müstedrek'te tahric etmiştir. Ancak anlatımdaki lafızlar arasında bazı farklar vardır.
Bu mealde bir hadisi yine Ebu Davud, Ahmed, Nesai ve Ibn Hib-ban tahric etmişlerdir. Taberani ise el-Evsat'ta nakletmiştir.
Kur'an'da köle veya cariye azad edilmesinden söz edilirken, "mü'min" veya "mü'mine" sıfatlan anılmamış, mutlak bir ifade kullanılmıştır. Hadisler oradaki mutlak ifadeyi mukayyed kılmakta ve azad edilecek kölenin mü'min olmasının gereğini açıklamaktadır. Ancak Kur'an'da hataen adam öldürme olayında köle azad edilmekten söz edilirken kölenin mü'min olması net olarak açıklanmıştır.
O sebeple Evzai, imam Malik, imara Şafii, Imain Ahmed ve Ishak burada mutlakı mukayyed üzerine hamletmişlerdir.
Küfe alimleri ise, kafir kölenin keffaret olarak azad edilmesi caizdir demişlerdir. Nitekim Hanefî fukahası da bu görüştedirler. [391]
Ancak birincilerin görüş ve içtihadında, kafir bir köleyi islam'a girmekte tahrik ve teşvik vardır. Bir an önce hürriyetine kavuşması için Islamiyeti kabul etmesi gerekmektedir. [392]

Çıkarılan Hükümler

1- Yemin keffareti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur.
2- Yemini bozan kimsenin Kur'an'da belirtildiği şekilde keffaret ödemesi vaciptir.
3- Yemin keffaretinde kişi şu üç şeyden birini vermekte serbest bırakılmıştır; On yoksulu yedirip doyurmak, on yoksulu giydirmek, bir köle azad etmek.
4- Bu üçünden hiç birini yapamayacak olursa, üç gün oruç tutması gerekir.
5- On yoksulu yedirip doyurma veya onları giydirmenin ölçü ve miktarı günün şartlarına, kişinin ekonomik gücüne göre düzenlenir.
6- Keffaret olarak azad edilecek kölenin mü'min olması gerekir. Bu Hanefiler dışında diğer mezhep imamlarının tesbit ve içtihadıdır.
7- Küfe alimlerine, daha çok rey tarafdarı alimlere göre, kölenin mü'min olması şart değildir. Gerektiğinde kafir bir köle de keffaret olarak azad edilebilir.
8- Hataen adam öldürmekten dolayı azad edilecek kölenin mutlaka mü'min olması şarttır. Çünkü Kur'an'da bu açık şekilde belirtilmiş bulunuyor.
9- Zihar keffaretinde ise bu sıfat anılmamış tır. Mezhep imamlarının çoğu buradaki mutlakı mukayyed üzerine hamlederek, azad edilecek kölenin mü'min olmasının gereğini belirtmişlerdir.
10- Soruların anlayıp yabancı olduğu için soranın dilini bilmeyen kimse işaretle cevap verebilir ve işaretinden anlaşıldığı takdirde kabul edilir.
11- Nitekim Arap olmayan cariyenin, Hz. Peygamber'in (a.s.) sorduklarını anladığı, ancak Arapça cevap verecek kadar bu dili bilmediği için parmak işaretiyle gereken cevabı verdiği ve Hz. Peygamber (a.s.) tarafından kabul edildiği açıklanmaktadır.
12- Yemin keffaretinde, varsa köle azad etmeye öncelik verilmesi tavsiye edilmiştir. Bununla beraber çok aç ve muhtaçlar varsa, yiyecek maddesi tercih edilebilir.
13- Keffaret olarak verilen şeyler, azad edilen köleler gerçekleştirilirken niyet etmek gerekir. [393]

Mescid-i Aksa'da Namaz Kılmayı Adayan Kimse

Bilindiği gibi bütün cami ve mescidler kutsal yerlerdir ve Allah'a ibadet için yapılmışlardır. Onları başka bir maksatla kullanmak doğru olmaz, kudsiyet ve amacını zedeler. Ancak başka bir beldedeki camiyi görmek ve orada ibadet etmek için yola çıkılmaz. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bu maksatla çıkılacak seferi yasaklamıştır. Ancak üç mescid bu genellemenin dışında tutulmuş ve o mescidlerde ibadet etmek için yola çıkmakta bir sakınca olmadığı belirtilmiştir: "Yolculuk için deve (ve benzeri vasıtalar) ancak şu üç mescide (gitmek üzere) hazırlanıp düzenlenir: Mescid-i Haram, Mescid-i Resûlüllah ve Mescid-i Aksa." [394]
Bundan önceki bölümlerde Mescidü'l-Haram'da namaz kılmayı adayan kimse hakkında bazı bilgiler vermiş bulunuyoruz. Konunun önemine binaen burada ayrı bir başlık altında daha geniş izahatta bulunmayı uygun gördük. [395]

İlgili Hadisler

Cabir'den (r.a.) yapılan rivayette adı geçen şu.bilgiyi vermiştir: "Mekke'nin fethinde bir adam Resûlüllah (a.s.) Eferidimiz'e gelerek şöyle dedi: 'Ya Resûlüllah! Şüphesiz ben, eğer Allah sana Mekke'yi fethetmeyi müyesser kılarsa Beytül-Makdis'de namaz kılacağım adadım?" Resûlüllah (a.s.) ona: "Burada (mescidü'l-haram'da) namaz kıl" diye buyurdu. O yine aynı şeyi sordu, Resûlüllah (a.s.) ona: "Burada namaz kıl" diye emretti. Sonra yine sorunca, Efendimiz ona: "O takdirde durumunu sen belirle" diyerek bir bakıma onu uyardı. [396]
Aynı hadis şu lafızlarla da rivayet edilmiştir:
"Muhammed'i hak ile gönderen zata yemin ederim ki, eğer burada (Mescidül-Haram'da) namaz kılacak olursan, Beytül-Makdis'de kılacağın bütün namazları yerine getirmeni sağlamış olur."
İbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Bir kadın hastalanıp ağrı ve sızıdan şikayetçi olmuştu. Bu yüzden "eğer Allah (c.c.) bana şifa verirse elbette bulunduğum yerden çıkıp Beytül-Makdis'de namaz kılacağım" diye adamıştı. Çok geçmeden o hastalıktan kurtuldu ve nevalesini hazırlayıp yola çıkmak istiyordu. Derken Hz. Meymune geldi ve ona selam verdi. Kadın da yaptığı nezrini ona anlattı. Bunun üzerine Hz. Meymune ona şöyle dedi: "Otur da şu yol için hazırladığın yiyecekleri ye ve Resûlüllah'ın (a.s.) mescidinde namaz kıl. Çünkü gerçekten ben Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu duydum:
"Bu mesidde kılınan bir namaz, başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha üstündür. Ancak Kabe Mescid'i müstesna." [397]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir; "Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescidül-Haram hariç diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır." [398]
Ebu Davud ile Ahmed'in buna benzer bir hadisi Cabir (r.a.) den rivayet ettikleri tesbit edilmiştir ve bu rivayette şu fazlalık yer almıştır: "Mescidül-Haram'da kılınan bir namaz, başka mescidde kılınacak yüz bin namazdan daha üstündür." [399]
Ahmed b. HanbeVin Abdullah b. Zübeyr (r,a.) den buna benzer bir rivayeti bulunuyor ve bu rivayette şu fazlalık yer almıştır: "Mescidül-Haram'da bir namaz, şu (benim) mescidinideki yüz namazdan daha üstündür." [400]
Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu bildirmiştir: 'Yolculuk için develer (ve benzeri vasıtalar) ancak şu üç mescide (gitmek üzere) hazırlanıp düzenlenir: Mescidül-Haram, benim şu mescidim ve Mescid-i Aksa." [401]
Müslim'in rivayetinde ise hadiste şu lafız kullanılmıştır: "Ancak üç mescide yolculuk yapılabilir." [402]

Müctehidlerin Görüş ve İstidlalleri

a) Hanefilere göre, zaman ve mekanla kayıtlı kılınan nezr (adama) dan dolayı kişinin adadığı şeyi o yer veya zamanda yerine getirmesi şart değildir. Mesela şu yerde veya şu mescidcie iki re'at namaz kılacağım veya şu yerde şu kadar sadaka dağıtacağım diye adayan kimsenin, namazı bulunduğu yerde kılar ve adadığı sadakayı bulunduğu yerdeki muhtaçlara verir. [403]
Yine Ebu Hanife'ye göre, belirli bir yerde namaz kılmayı adamakla o yere gidip namaz kılmak gerekmez, isterse Mescidül-Haram'da kılmayı adasın, hüküm yine böyledir. Zira şeriatte aslı olmayan bir şeyi adamakla o şey gerekli olmaz. [404]
b) İmam Şafii'den rivayet edilen bir kavle, imam Malik'e ve imanı Evzai'ye göre, Mescid-i Nebevi'ye veya Mescid-i Aksa'ya yürüyerek gitmeyi adayan kimseye adadığı yere gitmesi gerekli olur. Yapılan diğer bir rivayette İmam Şafii son yıllarında bunun vaçib ve gerekli olmadığını belirtmiş ve Beytullah'a gitmeyi adadığı takdirde oraya gitmesi (hac ve umre için) vacip olur, Mescid-i Nebevi ile Mescid-i Aksa'ya gitmeyi adadığı takdirde ona vacip olmaz. Zira bu iki mescide gitmek nafile kapsamına girer.
c) Hanbelilere göre, hadiste isimleri belirtilen üç mescide gitmeyi adayan kimsenin adadığı yere gitmesi vaciptir. Hanbeliler bu konuda Hz. Ömer'in (r.a.) Mescidül-Haram'da itikafa girmeyi adadığını ve Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den sorunca da, Resûlüllah'ın (a.s.) ona: "Adağını yerine getir" buyurduğunu ve sonra da konumuzun başında naklettiğimiz hadisleri delil seçmişlerdir. [405]

Tahliller ve Rivayetler

884 no'lu Cabir hadisini Ebu Davud ve Ahmed tahric etmişlerdir. Ayrıca Beyhaki rivayet etmiş ve Hakim sahihlemiştir. Aynı zamanda Allame İbn Dakiyk el-Iyd de bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir.
Hadis başka yerde bulunan bir mescidde namaz kılmayı adayan kimsenin o yere gitmesine gerek olmadığına, bulunduğu yerdeki mescidde kılmasıyla adağının yerine getirilmiş olacağına delalet etmektedir.
Cabir hadisini takip eden ashabdan bazısından yapılan rivayete gelince, Ebu Davud ile el-Münziri bu hadisi tahric edip hakkında bir görüş beyan etmemişlerdir. Ancak bu hadis birkaç tarikten rivayet edilmiştir ki, bazısının ricali sika (güvenilir) dir. Ashabın isimlerinin anılmaması ise hadisin sıhhatına pek zarar vermez. O bakımdan bu hadisle de istidlalde bulunmakta bir sakınca görülmemiştir.
885 no'lu İbn Abbas hadisini Ahmed ile Ebu Davud tahric etmişlerdir. Mana ve hüküm bakımından Cabir hadisiyle birleşmekte ve biri diğerini kuvvetlendirmektedir.
Bu babda Ahmed b. Hanbel'in Ahmed b. Abdilmelik'ten yaptığı rivayette Cabir (r.a.) m şöyle haber verdiği bildirilmektedir: "Benim şu mescidimde kılınan' bir namaz, Mescidül-Haram dışında diğer mescid-lerde kılınan bin namazdan daha üstündür. Mescidül-Haram'da bir namaz, ondan başka mescidlerdeki yüzbin namazdan daha üstündür."
Bu hadisin isnadı sahihtir. Ancak ravilerden Ata' üzerinde duranlar olmuştur.
İbn Hıbban ile Beyhaki'nin Abdullah b. Zübeyr (r.a.) dan yaptıkları rivayette ise şöyle buyurulmuştur: "Benim bu mescidimde bir namaz, Mescidül-Haram dışındaki diğer mescidlerdeki bin namazdan daha üstündür. Mescidül-Haram'daki bir namaz, benim bu mescidimde-ki yüzbin namazdan daha üstündür."
İbn Adiy'den yapılan bir rivayette ise, bu konuda şöyle buyurul-muştur: "Mescidül-Haram'da bir namaz yüzbin namaza bedeldir. Benim mescidimde bir namaz ise bin namaza bedeldir. Beytül-Makdis'de bir namaz beşyüz namaza bedeldir?"
Ancak bunun isnadı zayıftır. [406]
Bu babda bir diğer hadisi Taberani el-Kebir'de merfuan şöyle rivayet etmiştir: "Mescidül-Haram'da bir namaz, yüzbin namaza bedeldir. Benim mescidimde bir namaz, bin namaza bedeldir. Beytül-Makdis'de bir namaz, beşyüz namaza bedeldir."
Darekutni el-Ilel'de, Hakim'in de Müstedrek'te Ebu Zer (r.a.) den yaptıkları rivayette şöyle denilmektedir; "Benim bu mescidimde bir namaz, Beytül-Makdis'de dört namazdan daha üstündür."
Ibn Mace'nin Meymune (r.a.) dan yaptığı rivayette ise şöyle belirtilmiştir: "Beytül-Makdis'de namaz, başka yerdeki bin namaz gibidir."
Yine İbn Mace'nin Enes'den yaptığı rivayette bu konuda şöyle denildiği belirtilmiştir: "Mescid-i Aksa'da bir namaz, elli bin namaza bedeldir." Ancak bu hadisin isnadı zayıftır.
Ibn Abdüberr et-Temhid'de, Erkam'dan rivayetle şöyle haber vermiştir: "Burada bir namaz oradaki bin namazdan hayırlıdır." Buradan maksat, Mescid-i Nebevi'dir, oradan maksat, Beytül-Makdis'dir.
İbn Abdiiberr bu hadisin sabit olduğunu kaydetmiştir.
886 no'lu Ebu Hüreyre hadisi sahih olup istidlale salihtir. Onu takip eden hadislerle de istidlal edinilebilir.
889 no'lu Ebu Hüreyre hadisini Buhari ve Müslim ittifakla tahric etmişlerdir. O bakımdan sahih olup istidlal ve ihticaca salih görülmüştür. Hadis, namaz ve ibadet için başka bir yerdeki cami ve mescide gitmek üzere yola çıkmanın mekruh olduğuna delalet etmekte; ancak Mescidül-Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa'ya gitmek üzere yola çıkmakta bir sakınca bulunmadığını ifade etmektedir. [407]

Çıkarılan Hükümler

1- Zaman ve mekanla kayıtlı kılınan nezr (adama) hususunda o kayda bağlı kalmak gerekli değildir.
2- Beytül-Haram'a gitmeyi adayan kimse, hac ve umre için gidip adağını yerine getirir. Mücerred görmek için adadığı takdirde gitmesi gerekli değildir. Bu daha çok Hanefi'lerin görüş ve içtihadıdır. [408]

Ölen Kimse Üzerinde Kalan Bütün Nezrleri Ödemek

Kişi hayatta iken bir takım adamalarda bulunur da onları yerine getirmez ve sonra da ölürse, varislerinin onun o adamalarını yerine getirmeleri vacip olur mu? Bu konuda farklı birçok rivayetler bulunuyor. O bakımdan müctehidlerin de görüş, tesbit, istidlal ve yorumları farklı olmuştur. [409]

İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Sa'd b. Ubade (r.a.) Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'den şöyle sordu:
- Ya Resulallah! Şüphesiz annem, üzerinde yerine getirmediği adamalar bulunduğu halde vefa etti?
Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona şöyle buyurdu:
- Ondan yana sen o adamaları yerine getir. [410]
Buharı bu konuda şu rivayete de yer vermiş bulunuyor:
"İbn Ömer (r.a.) Küba mescidinde namaz kılmayı kendine adayan ve sonra o namazı gidip kılmadan vefat eden kadının kızına: "Annen yerine sen orada namaz kıl diye fetva verdi." [411]
îbn Abbas (r.a.) dan, üzerinde nezr (adak) bulunduğu halde Ölen bir adamdan soruldu, o da, "onun o (oruç) adamasına .karşılık (varisleri tarafından) oruç tutulur" diye cevap verdi. [412]
imâm Malik bu konuda şu bilgiyi vermiştir:
"Abdullah b. Ömer'in (r.a.) şöyle dediği, kendisine bir haber olarak ulaşmıştır: Hiçbir kimse diğer bir kimse yerine namaz kılamaz ve hiçbir kimse diğer bir kimse yerine oruç tutamaz." [413]
tbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: Bir adam geldi ve: 'Ya Resûlallah, doğrusu annem, üzerinde bir aylık oruç bulunduğu halde vefat etti. Onun yerine ben o orucu kaza edeyim mi?" Efendimiz (a.s.) ona: "Evet..." diye cevap verdi. [414]
Sa'd b. Ubade (r.aj den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir:
- 'Ta Resûlallah! Doğrusu annem vefat etti. Ondan yana köle azad edersem ona fayda verir mi?"
Efendimiz ona şu cevabı verdi:
- Evet, fayda verir. [415]

Hadislerin Işığında Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

a) Hanefilere göre, ölen kimsenin, tekfin, teçhiz ve defin işinden sonra ilk Önce kullara olan .borçları ödenir. Terekesi buna yetmediği takdirde, varisler bu hususta zorlanamaz. Kendi mallarından isterlerse kalan borçları kapatırlar, isterlerse kapatmazlar. Ancak murislerini borçlu bir halde bırakmamaları tavsiye olunur.
Ölen kimsenin üzerinde ödenmedik kalan kefFaretlere gelince, bu hususta vasiyyeti varsa, terekesinin üçte birinden çıkartılıp keffaret ödenir. Ancak terekesinin üçte biri buna yetmediği takdirde, üçte birini aşan nisbet varislerin icazetine bağlıdır. İsterlerse kendilerine düşen paydan bir miktar ayırıp kalan kısmın ödenmesini tamamlarlar, isterlerse kalan kısmı olduğu gibi bırakabilirler. [416]
Ölen kimsenin hayatta sıhhati yerindeyken tutmadığı oruçların fidyesi, vasiyet etmiş bulunuyorsa terekesinin üçte birinden çıkartılıp verilir. Vasiyyeti yoksa, varislerinin bu fidyeyi Ödemeleri vacip değildir. Aynı zamanda varisler ölen murisin kılmadığı namazları, tutmadığı oruçları namaz kılmak ve oruç tutmak suretiyle kaza da edemezler. [417]
b) Şafiilere göre, ölen kimsenin geriye bıraktığı maldan önce tekfin, teçhiz ve defin işleri yerine getirilir. Sonra Allah'a olan borçları öncelikle ödenip yerine getirilir. Mesela zekat, keffaret ve benzeri borçlar bu cümledendir. Sonra da ölenin vasiyyeti kalan malının üçte birinden çıkartılıp yerine getirilir. [418]
Üçte birini aşan vasiyyet, ancak varislerin icazetiyle yerine getirilir. [419]
c) Hanbelilere göre, kim hac veya oruç veya sadaka veya köle azad etme veya itikaf veya diğer ibadetler de bulunmayı adar da onu yerine getirmeden ölürse, onun velisi bu nezri yerine getirir, Ancak imam Ahmed'e göre, adadığı namazlar velisi tarafından yerine getirilmez. Zira namazın hiçbir durumda bedeli yoktur. Diğer ameller ise varis tarafından yerine getirilebilir. Bu onlar üzerine vacip değil, sadece müstehabdır. Küba mescidinde namaz kılmayı adayıp oraya gitmeden ölen kadının kızına annesinin yerine gidip orada namaz kılmasina cevaz verildiği; Abdulkerim b. Ebi Ümeyye'nin, Ibn Abbas (r.a.) dan, anasının üzerinde itikaf ve oruç adağı bulunduğunu ve bunları yerine getirmeden vefat ettiğini sorması üzerine, îbn Abbas'in (r.a) ona: "Annen yerine itikaf yap ve oruç tut" diye fetva verdiği birer delil olarak bulunuyor.
d) İmam Malik'e göre, bir kimse bir kimsenin yerine nezredilen amel ve ibadeti yerine getirmez, bir kimse bir kimsenin yerine namaz kılmaz ve oruç tutmaz ve diğer bedeni ibadetlerde böyledir.
îmam Şafii ise, ana veya babasına hac.farz olduğu halde onu ifa etmeden ölen kimse için varisi hac farizasını yerine getirir, borç kalan namazları yerine getiremez. [420]

Tahliller ve Rivayetler

894 no'lu İbn Abbas hadisini Ebu Davud ile Ahmed tahric etmişlerdir. Bunun aslı Sa'd b. Ubade kıssası olarak Buhari ve Müslim'de yer almıştır.
Buhari, Ibn Abbas ile îbn Ömer'in aynı fetvayı verdiklerini kaydetmiştir. Ancak imam Malik'in Muvatta'da belirttiğine göre, Ibn Ömer (r.a.) birinin başka bir kimsenin yerine namaz kılmasına, oruç tutmasına cevaz vermemiştir. Ne var ki, îbn Abbas'm (r.a.) verdiği fetva nezrle ilgilidir..tbn Ömer'in ortaya koyduğu hüküm ise mutlak anlamdadır. O bakımdan nezr dışında olması kuvvetle muhtemel sayılmış ve üzerinde namaz ve oruç borcu bulunduğu halde ölen kimsenin yerine başka birinin o namazlarını kılması ve oruçlarını tutması sahih sayılmamıştır.
Nitekim 896 no'lu hadiste, Ibn Abbas (r.a) dan yine nezrle ilgili sorulduğu ve onun da, ölen kimsenin yerine varisinin o nezri yerine getirmesine cevaz verdiği belirtilmektedir.
Ibn Battal da, İmam-ı Malik'in görüşünde olup hiç kimsenin, sağ olsun, ölmüş olsun, hasta veya sağlıklı olsun diğer bir kimsenin yerine namaz kılamayacağım ve bu hususta icma' vaki olduğunu söylemiştir.
Ibn Hazm ise, varisin, ölen muris üzerinde kalan bütün nezirleri kaza edip yerine getirir demiştir.
Muvatta'da yapılan rivayete göre, Sa'd b. Ubade'nin (r.a) ölen anası için tasaddukta bulunmak üzere Resulüllah (a.s.) Efendimiz'den izin istediği ve kendisine izin verildiği belirtilmiştir.
Hanefi ve Mâliki fukahasına göre, ölen kimsenin nezr hususunda vasiyyeti varsa malının üçte birinden hesaplanarak yerine getirilir. [421]

Çıkarılan Hükümler

1- Ölen kimsenin tekfin ve teçhizinden sonra ilk iş olarak kullara olan borçları ödenir.
2- Terekesi buna yetmediği takdirde, varisler kalan kısmı ödemekte.yükümlü tutulamazlar. Ancak arzu ettikleri takdirde kendi paylarına düşen maldan ödeyebilirler.
3- Allah'a olan borçlarına gelince, bu bütünüyle ölen kimsenin vasiyetine bağlıdır. Vasiyyet etmişse malının üçte birinden karşılanır. Va-siyyet etmemişse, karşılanmayıp olduğu gibi bırakılır. (Bu daha çok Hanefi'lerin görüş ve içtihadıdır).
4- imam Şafii'ye göre, tekfin ve defin işinden hemen sonra önce Allah'a olan borçları ödenir, sonrada kullara olan borçları ödenip haklar sahiplerine ulaştırılır.
5- Ölen kimsenin üzerinde birtakım keffaret borçları varsa, vasiyyet etmişse bunlar terekesinin üçte birinden karşılanır.
6- Terekesinin üçte biri kafi gelmezse, aşan kısmından varislerin icazeti şarttır.
7- Ölen kimsenin hayatta sıhhati yerindeyken tutmadığı oruçların fidyesi de böyle.. Vasiyyeti varsa, terekesinin üçte birinden yerine getirilir. Vasiyyeti yoksa yerine getirilmesi varislere gerekli değildir. (Bu da daha çok Hanefilerin görüş ve içtihadıdır).
8- Ölen kimse sağlığında hac ve oruç veya köle azad etme ve itikaf ve benzeri bir ibadeti adamışsa, varisleri onu yerine getirirler. Vasiyyet etmesi şart değildir. Ancak kılmadığı namazları onun yerine kılamazlar. Belirtilen ibadetle ilgili adamaları yerine getirmek varisler üzerine vacib değildir. Sadece müstehabdır. (Bu Hanbelilerin görüş ve içtihadıdır).
9- İmam Şafii'ye göre, ana veya babası üzerinde bulunan hac farizasını varis yerine getirir. Kılmadıkları namazları kılamaz.
10- İmam. Malik'e göre, bir kimse bir kimsenin nezrlerini yerine getiremez. Onun yerine getirmediği bedeni ibadetleri kaza etmez. [422]

---

[1] Geniş bilgi için bkz: Ibn Nüceym/el-Eşbah ve'n-Nazair: 26, 27. Mısır

[2] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[3] Mâide Süresi: 1
[4] Mâide Sûresi: 96
[5] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[6] Buharî/i'tisam: 3. Müslim/fezâü: 132, 133. Ebû Dâvud/sünnet: 1. Ahmed: 1/176,179
[7] Müslim/hacc: 412, fezâij: 131. Nesâî/menasİk: 1. İbn Mâce/mukaddeme: 1. Ahmed: 2/247,257,313,428
[8] Tirmizî/libas: 6. İbn Mâce/et'ime: 60. Dâremî/mukaddeme: 39
[9] Tirmizî/hacc: 5, tefsir: 5,15. Dâremî/menâsik: 4
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[10] Kâsânî/Bedayi': 5/35-Beyrut: 1394
[11] Ebû Dâvud/taharet: 41. Tirmizi/taharet: 52. Nesâî/taharet: 46, sayd: 35. Ibn Mâce/taharet: 38, sayd: 18*Dâremî/vudu': 53, sayd: 6. Ahmed: 1/279, 2/237, 3/373, 5/365
[12] Kâsânî/Bedayi1:5/35
[13] İbn Mâce/sayd: 9, et'ime:31. Ebû Dâvud/et'ime: 34. Tabarânî/sıfatu'n-nebî: 30
[14] Kâsânî/Beclayi': 5/39, 40
[15] A'raf sûresi: 157
[16] Mâide sûresi: 4
[17] Ibn Kudama/el-Muğnî: 11/64. eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/64, 65
[18] En'am Sûresi: 145
[19] İbn Kudama/el-Muğnî: 11/66
[20] Geniş bilgi için bkz: Ibn Kudama/el-Muğnı: 11/65-73. eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/64-77
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[21] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/121
[22] Zehebî/Mînazü'l-I'tidal: 2/258, 3643 no'lu Sayf
[23] Dâremî/mukaddeme: 39
[24] Ebû Dâvud/sünnet: 5. Ahmed: 4/131
[25] Ebû Dâvud/akdiye: 11. Tirmizî/ahkâm:3. Nesâî/kudat: 11, Dâremî/ mukaddeme: 20. Ahmed: 5/230, 236, 242
[26] Müslim/imân: 10,1'1. Buharî/ilim: 6. Nesâî/siyam: 1
[27] Buharî/ilim: 28, i'tisam: 3
[28] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[29] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[30] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[31] Müslim/sayd;24, 32. Ebû Dâvud/et'ime: 33. Nesâî/sayd: 31. Ahmed: 4/127, 192
[32] Nesâî/sayd: 29. Tirmizî/et'ime: 5
[33] Darekutnî/Neylü'l-Evtar: 8/125
[34] Buharî/zebayih: 27. Müslim/sayd: 38
[35] Buharî/zebayih: 26, mağâzî: 73. Müslim/eyman: 9. Dâremî/et'ime: 27. Ahmed: 4/394,397,401,406
[36] IbnKudama/el-Muğnî: 11/65
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[37] Neylü'l-Evtar: 8/126
[38] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/126
[39] Buharî/meğâzî: 35. Müslim/sayd: 9, et'ime: 6
[40] Buharî/humus: 20, megâzî: 38. Müslim/sayd: 23, 25, 27, 30, 31, 37
[41] Buharî/zebayih: 28, humus: 20, mağâzı: 38
[42] Buharî/humus: 20, meğazi:38. Ahmed:2/21, 102, 4/48
[43] Buharî/marza: 16, meğâzî: 15. Ahmed: 1/153
[44] Buharî/zebâyih: 28, humus: 30, meğâzî: 38
[45] Tirmizî/sayd: 11, et'ime: 6. Taberânî/sayd: 13, 14
[46] Buharî/et'ime: 6. Müslim/sayd: 26, 28, 29. Ahmed: 4/354, 356, 5/367
[47] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[48] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[49] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[50] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[51] Buhari/Tıb: 11. Ebû Dâvud/sünnet:5, et'ime: 25, 32
[52] Buharî/zebayih: 27, 29, tıb: 57. Müslim/sayd: 11. Tirmizî/sayd: 9, et'ime: 6, 7 siyer: 11. Ahmed: 1/147
[53] Tirmizî/sayd: 11. Ebû Dâvud/et'ime: 25, 32. Nesâî/sayd: 60. İbn Mâce/zebayih: 14. Ahmed: 3/323, 356, 362, 4/89
[54] Tirmizî/sayd: 9. Ahmed: 4/117, 127, 3/323
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[55] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[56] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[57] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[58] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[59] Tirmizî/büyû': 49. Ebû Dâvud/büyû': 62, et'ime: 32
[60] Ebû Dâvud/et'İme: 29. Ahmed: 2/281
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[61] Şemsüdclin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/71, 72
[62] Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/76
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[63] Bilgi için bkz: Zehebî/Mîzanü'l-İtİdaf: 3/198-6114 no'lu Ömer
[64] Neylü'l-Evtar: 8/132
[65] Fethülallam li-Şerhi Bulûği'l-Meram: 2/282. Medine
[66] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[67] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[68] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[69] Buharî/zebayih: 33, et'ime: 10. Müslim/sayd: 44. Ebû Dâvud/et'ime: 27. Ta-berânî/isti'zan: 10
[70] Müslim/sayd: 39, 40. Tirmizî/et'ime: 3. Ebû Dâvud/et'ime: 27. Dâremî/sayd: 8. Nesâî/sayd: 26. Ahmed: 2/9, 10
[71] Buharî/ahad: 6. Müslim/sayd: 42, 47. İbn Mâce/sayd: 16. Nesâî/sayd:.26 Ahmed: 1/326
[72] Müslim/sayd: 49, 50. İbn Mâce/sayd: 16. Ahmed: 3/5, 342
[73] Müslim/sayd: 26. ibn Mâce/sayd: 16. Ahmed: 3/41
[74] Ahmed: 3/3,19, 62. İbn Mâce/sayd: 16
[75] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[76] Kâsânî/Bedayi': 5/36, 37. Beyrut: 1394
[77] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 565. Mısır: 1352-1933
[78] Bilgi için bkz: Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/82, 83
[79] Bilgi için bkz: Şemsüddin ibn Kudama/eş-Şerhü'i-Kebîr: 11/84, 85
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

[80] Müsned-i Ahmed: 1/390-Neylül-Evtar: 8/136
[81] Müsned-i Ahmed: 1/413, 466
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[82] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[83] Hayat/Hayvanlar Ansiklopedisi; 192. İstanbul: 1966
[84] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[85] Tirmizî/hacc:28, et'ime:4
[86] Ebû Dâvud/et'ime: 31, menasik: 89. Dâremî/menâsİk: 90, Nesâî/menasik: 89, sayd: 28. İbn Mâce/sayd: 15. Ahmed: 3/297,318, 5/195
[87] Müslim/sayd: 7. Buharî/hibe: 5, zebayih: 10, 32. Tirmizî/et'irne: 2. Nesâî/sayd: 25. Ibn Mâce/sayd: 17
[88] Ebû Dâvud/et'ime: 26. Nesâî/sayd: 84. Ahmed: 1/31-2/336
[89] Müsned-i Ahmed: 3/471. ibn Mâce/zebayih: 5, sayd: 7
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[90] Şevkanî/Neylü'l-Evîar: 8/138
[91] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[92] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[93] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[94] Ebû Dâvud/et'ime:,24. Tirmizî/et'ime: 24. Nesâi/dahaya: 44. Darimî/edahî: 28. ibn Mâce/zebayıh: 11
[95] Ebû Dâvud/cihad: 48, etüme: 24, eşribe: 14
[96] Ebû Dâvud/cihad: 48, et'ime: 24, eşribe: 4. Tirmizî/efime: 24. Nesâî/dahaya: 43, 44. !bn Mâce/zebayih: 11-Taberânî/edahî: 28. Ahmed: 1/219
[97] Nesâî/dahaya: 43, 44. Ahmed: 1/219, 226, 241, 321, 339
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[98] Kâsânî/Bedayi': 5/39, 40. Beyrut: 1394
[99] ibn Kudama/el-Muğnî: 11/71, 72
[100] İbn Kudama/el-Muğnî: 11/72, 73
[101] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[102] İbn DakiykeMyd/lhkâmü'l-Ahkam:4, 181-187. Beyrut
[103] Bilgi için bkz; Neylü'l-Evtar: 8/140
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[104] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[105] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[106] Buharî/sayd: 7. Müslim/hac; 67, 73, 79. Ebû Dâvud/menâsik: 39. Nesâî/hac: 82, 84, 86, 88. Taberânî/hac: 88. Ahmed: 2/8, 32, 37, 48, 50
[107] Müslim/selâm: 142, 144. Ahmed: 1/176, 6/421, 462
[108] Buharî/bed-i halk: 15, enbiya: 8. Müslim/selâm: 142, 144. Ebû Dâvud/edeb: 163. Nesâî/menasik: 115. ibn Mâce/sayd: 12
[109] Müslim/selâm: 146. Ebû Dâvud/edeb: 163. TirmİzÎ/sayd: 14. İbh Mâce/sayd: 12 Ahmed: 1/420-2/355
[110] Ebû Dâvud/edeb: 164. İbn Mâce/sayd: 10. Dâremî/edahî: 26. Ahmed: 1/322, 347
[111] NesâÎ/sayd: 36. Ahmed: 3/453, 499. Dâremî/edâhî: 26
[112] Buharî/bed-i halk: 15. Ebû Dâvud/edeb: 163. Nesâî/hac: 84. Ahmed: 2/29, 49, 83,147,157
[113] Ebû Dâvud/edeb: 162. Tirmizi/sayd: 15. Ahmed: 3/27
[114] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[115] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar. 8/142
[116] Nesâî/dahaya: 42, sayd:34. Dâremî/edâhî: 16. Ahmed: 2/166, 197
[117] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[118] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[119] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[120] Buharî/hars: 3, bed'i-halk: 17. Nesâî/sayd: 10, 12, 14. İbn Mâce/sayd: 2. Dâremî/sayd: 2. Taberânî/isti'zan: 12. Ahmed: 2/79, 267, 350, 5/56, 57
[121] Buharî/hars: 3, bed-i hak: 17. Dâremî/sayd: 2. Ahmed: 2/79
[122] Müslim. Nesâî. ibn Mâce. TirmizİÎ. NeylüÎ-Evtar: 8/145
[123] Ebû Davud/edahî: 21. Müsüm/müsakat: 47, Tirmizî/sayd: 24. Nesâî/sayd: 47
[124] Müslim/müsakat: 45. Ahmed: 1/22
[125] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[126] Neylül-Evtar: 8/146
[127] Geniş bilgi için bkz: İbn Kudama/el-Muğnî: 1/45, 46
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[128] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[129] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[130] Buharî/zebayib: 4, 10, 14. Müslim/sayd: 1, 5. İbn Mâce: 3. Ahmed: 4/195
[131] Buharî/vudü': 33, büyü: 3, zebayih: 2, 9. Müslim/sayd: 1, 5. Ebû Dâvud/adâhi: 22. Nesâî/sayd:3, 5, 7, 20,21-, dahayâ: 19. Ahmed: 4/194, 195, 256
[132] Müsned-i Ahmed: 4/194, 195,256. Ebû Dâvud/dahayâ: 22
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[133] Mecmeu'l-Enhür: 2/549,550. Baskı: 1301
[134] Bilgi çin bkz: MecmeıTİ-Enhür; 2/550, 551
[135] Bilgi çin bkz: Mecmeu'l-Enhür: 2/552-555-Baskı: 1301-Kâsânî/Bedayi': 5/58-60
[136] Geniş bilgi için bkz: el-Gamrâvî/eş-Siracü'l-Vehhac: 557. Mısır: 1352
[137] Şeyhülislâm Ebû Zekeriya el-Ensarî/Fethü'l-Vehhab: 2/186, 187. Mısır: 1947
[138] Mâide Sûresi: 2
[139] Mâide Sûresi: 4
[140] Mâide Sûresi: 96
[141] Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/3, 4
[142] İbn Kudama/el-Muğnî: 11/3, 11. Beyrut: 1403
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[143] Geniş bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/148, 149
[144] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[145] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[146] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[147] Müslim/edahî:43, 45. NesâÎ/adahT: 34. Ahmed: 1/108, 217, 2/119
[148] Buharî/büyü': 5, zebayih: 21. İbn Mâce/zebayih: 40. Dâremî/zebayih: 14
[149] Buharî/zebayih: 18, 19. İbn Mâce/zebayih: 8. Dâremî/adahî: 11. Ahmed: 2/78
[150] Buharî/zebayih: 18, 24. İbn Mâce/zebayih: 5. Ahmed: 4/184
[151] İbn Mâce/zebayih: 5. Ahmed: 4/256
[152] Buharî/cihad: 191, zebayih: 15, 18, 23, 36, 37. Nesâî/adahî: 21, 26. İbn Mâce/ zebâyih: 5. Ahmed: 3/463, 464-4/140
[153] Ebû Dâvud/adahî: 12, Tirmizî/djyat: 14. Nesâî/dahaya: 22, 26, 27. İbn Mâce/ -zebayih: 3
[154] Müslim/sayd: 57. Ebû Dâvud/adahî: 11, Tirmizî/diyat: 14. Nesâî/dahaya: 22, 26. İbn Mâce/zebayih: 3
[155] Buharî/zebayih: 24. Ebû Dâvud/adahî: 15. Tirmizî/sayd-: 13. Nesâî/dahaya: 25. ibn Mâce/zebh: 9'
[156] Ebû Dâvud/adâhî: 16
[157] Buharî/zebayih: 24. Ebû Dâvud/adahî: 15. Nesâî/dahaya: 25. Dâremî/adahî: 12

[158]) Buharî/cihad: 191, zebayih: 15, 18, 23. Müsltm/adâhi: 20, 22. Ebû Dâvud/adahî: 15. Tirmizî/sayd: 19. Nesâî/sayd: 17, dahaya: 26. İbn Mâce/zebayih: 9-Daremî/adahî: 15. Ah-med: 3/462, 464, 4/140, 142
[159] Mâide Sûresi: 2
[160] Mâide Sûresi: 5
[161] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[162] Mecmeu'l-Enhür: 2/488, 489
[163] En'âm Sûresi: 121
[164] Geniş bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 2/490-493
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[165] Mecmeu'l-Enhür: 2/491 -493, Matbaa-i Amire: 1301
[166] el-Gamrâvi/es-Siracü"i-Vehhac Ala Metni'l-Minhac: 556-558
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[167] İbn Kudama/ei-Muğnî: 11/4248. Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebîr: 11/44-52
[168] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[169] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/158
[170] Neylü'l-Evtar: 8/157
[171] Zehebi/Mizanü'l-ltidal: 3/271 -6397 no'lu Amr
[172] Bilgi için bkz: Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/162
[173] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[174] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[175] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[176] Ebû Dâvud/adahi: 17. Tirmizî/sayd: 10. İbn Mâce/zebayih: 15. Dâremî/adahî: 17
[177] Ebû Dâvud/adahi: 17, Tirmizî/sayd: 10. ibn Mâce/Ahmed: 3/31, 39, 45, 53
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[178] Fetâvâ-yı Hindiyye: 5/287. el-Mektebetü'l-îslâmiye.
[179] Bilgi için bkz: Mecmeu'l-Enhür: 2/493
[180] îbn Kudama/el-Muğnî: 11/51-53
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[181] Bilgi için bkz: Sevka nî/N ey Iü'1-Evfar: 8/163
[182] Zehebi/Mizanü'l-İ'tidal: 4/215
[183] Neylül-Evtar: 8/163
[184] Şevkânî bunun zayıf olduğunu belirtmişse de Zehebî bu isim üzerinde durmamıştır
[185] Zehebi/Mizanü'l-ltidat: 4/214-8896 no'lu Musa
[186] Zehebi/Mizanü'l-hidal: 1/248-945 no'lu İsmail
[187] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[188] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[189] Zehebi/Mizanü'l-hidal: 2/355
[190] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[191] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[192] Ebû Dâvud/taharet: 41. Tirmizî/taharet: 52. Nesâî/taharet: 46, sayd: 35
[193] Mâide Sûresi: 96
[194] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[195] Buharî/zebayih: 13. Müslim/sayd; 52. Nesâî/sayd: 37. Dâremi/sayd: 5. Ahmed: 4/353, 357, 380
[196] Buharî/zebayih: 12. Müslim/sayd: 18. Tirmizî/kıyamet: 34. Nesâî/sayd: 35
[197] Buharî/enbiyâ: 1. İbn Mâce/sayd: 9, ei'ime: 31. Ebû Dâvud/et'İme: 34. Ahmed: 2/97
[198] Dârekutnî. Neylü'I-Evtar: 8/166
[199] Buharî/zebayih: 12
[200] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[201] İbn Kudama/el-Muğnî: 11/84
[202] Mecmeu'l-Enhür: 2/496
[203] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[204] İbn Kudama/el-Muğnî: 11/40
[205] Bilgi için bkz: es-Siracü'l-Vehhac: 565. Mısır: 1352
[206] Neylü'l-Evtar: 8/166
[207] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[208] Nahl Sûresi: 14 ve Fatır Sûresi: 12
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[209] Bakara Sûresi: 173
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[210] Müsned-i Ahmed: 5/218
[211] Müsned-i Ahmed. Neylü'l-Evtar: 8/170
[212] Ebû Dâvud/efime: 36. Müsned-i Ahmed: 5/104
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[213] Mecmeu'l-Enhür: 2/505
[214] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 567
[215] el-Gamrâvî/es-Sİracü'l-Vehhac: 567
[216] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 567
[217] İbn Kudama/el-Muğnî: 11/73-75
[218] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[219] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[220] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[221] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[222] Buharî/lukaîe: 8. Müslim/lukate: 13. İbn Mâce/îicarat: 68. Ebû Dâvud/cihad: 85. Tirmizhi/büyû': 59-Taberânî/isti'zan: 17. Ahmed: 2/6
[223] Müsned-iAhmed: 3/423-5/113
[224] Müsned-i Ahmed: 5/223
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[225] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[226] Zehebi/Mîzanü'l-ltidal: 1/428-1595 no'lu Hatim
[227] Nûr Sûresi: 61
[228] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/172
[229] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[230] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[231] Maîde Sûresi: 1
[232] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[233] Tirrnizî/büyû:54

[234] EbûDâvud/lukate:10, hudud:40. Nesâî/kat'i-sârik: 12. Îbn Mâce/ticaret: 67 Müsned-i Ahmed: 2/180, 224
[235] Ebû Dâvud/cihad: 85. T İrmizî/büyû': 59
[236] Ebû Dâvud/cihad: 85. !bn Mâce/ticaret: 67. Ahmed: 3/7. 21. 85-5/8
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[237] Geniş bilgi için bkz: İbn Kudam"a/el-Muğnî: 10/262, 263
[238] Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebîr: 10/261, 262
[239] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/175
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[240] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[241] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[242] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[243] Buhan/mezalİm: 18. Müslim/lukate: 17, Ebû Dâvud/et'ime: 5, edeb: 5. Ahmed: 4/149
[244] BuharT/edeb:31, 85, rikak:23. Müslim/lukate: 14, imân: 74, 75, 77. Ebû Dâvud/ et'ime: 5. Ahmed: 2/174
[245] Ebû Dâvud/et'ime: 5. İbn Mâce/ed»b: 5. Ahmed: 4/130, 133
[246] Müsned-i Ahmed: 2/380
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[247] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/176
[248] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[249] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[250] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[251] Tevbe sûresi: 108
[252] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[253] Buharî/vudûl: 67. Nesâî/feri': 10. Ahmed: 2/233, zebâyih: 34
[254] Ebû Dâvud/et'ime: 47. Nesâî/ferİ': 10. DâremîA/udû': 60-et'ime: 41
[255] Ebû Dâvucl/et'ime: 17. Ahmed: 2/232, 265, 490, 6/329, 330, 335
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[256] Fetâvâ-yı Hindİyye: 1/42.'el-Mektebetü'!-islâmiye
[257] Bilgi için bkz: el-Gajnrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 24. Mısır: 1353-1933
[258] ibn Kudama/el-Muğnî: 11/86
[259] Bilgi için bkz: İbn Rüşd/Bidayetü'l-Müctehid: 2/127. Beyrut: 1398
[260] Fıkhu's-Sünne: 1/31
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[261] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/179
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[262] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[263] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[264] Ebû Dâvud/et'ime: 15. Tirmizî/et'ime: 47
[265] Müslim/eşribe: 104, 106. Ebû Dâvud/et'İme: 15. Tirmizî/et'ime: 9-Taberânî/ sıfatun-nebî: 6. Ahmed: 2/8, 33, 80, 106, 128, 135, 146
[266] T İrdmizî/et'İme: 13. Ebû Dâvud/et'ime: 17. ibn Mâce/et'ime: 12. Dâremî/et'ime: 17. Ahmed: 1/270, 343-3/490
[267] Buharî/et'ime: 2. Müslim/eşribe: : 108. İbn Mâce/et'ime: 4, 26
[268] Buharî/et'İme: 13. Ebû Dâvud/et'İme: 16. Tirmizhi/et'ime: 28-İbn Mâce/et'ime: 6. Dâremî/et'ime: 31. Ahmed: 4/308, 309
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[269] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[270] Müslim/eşribe: 103
[271] Sahîh-i Müslim/adâbu't-taâm: 102
[272] Ebû Dâvud/et'ime: 17. İbn Mâce/et'ime: 6. Dâremî/rikak: 78. Ahmed: 2/522, 5/ 68, 401
[273] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/182
[274] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[275] Geniş bilgi için bkz: M. Larouss e/kaşık maddesi
[276] Gazâlî/İhyau Ulûmİ'd-Dîn: 2/5. Kahire: 1378-1967
[277] İhyâu Ulûmi'd-Dîn: 2/5
[278] İhyâu Ulûmi'd-Dîn: 2/5. Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/182, 183
[279] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[280] Müslİm/eşribe: 136. Ebû Dâvud/et'ime: 49. TirmİzÎ/et'ime: 11. Ahmed: 3/290, 454
[281] Müslim/eşribe: 136. Ebû Dâvud/et'ime: 49, 50. Dârernî/vudû': 110
[282] Ebû Dâvud/taharet: 74. Ahmed: 4/252
[283] Müslim/eşribe: 169. Ahmed: 3/379
[284] Buharî/savm: 51, edeb: 86. İbn Mâce/ahkâm: 14. Ahmed: 3/108, 4/111, 5/220
[285] Müslim/eşribe: 138, 139. Ebû Dâvud/et'ime: 49 Tirmizî/et'ime: 10, 11. Dâremî/ et'ime: 5, 6, 51
[286] Müslim/eşribe: 133
[287] Tirmizî/et'ime: 11. İbn Mâce/et'ime: 10. Dâremî/et'ime: 7. Ahmed: 5/76
[288] Buharî/et'ime: 53'. ibn Mâce/et'ime: 15
[289] Ebû Dâvud/et'ime: 53. T İrrhizî/et'ime: 48. ibn Mace/et'ime: 22. Dâremî/et'İme: 28
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[290] Geniş bilgi için bkz: İhyau Ulûmİ'd-Dîn: 2/6, 7, 8. Kahire 1387-1967
[291] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[292] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[293] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[294] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[295] Buharî/et'ime: 54. Ebû Dâvud/et'ime: 52. Tirmizî/duâ: 55
[296] Müsned-i Ahmed: 5/252, 256
[297] Tirmizî/daâvad: 55. Ebû Dâvud/et'ime: 52, libas: 1. Ibn Mâce/zühd: 10. Dâremi/et'ime: 3
[298] Ebû Dâvud/edeb: 98. Tirmizî/daâvad: 55. !bn Mâce/et'ime: 16. Ahmed: 2/117, 439
[299] Tirmizî/daâvat: 54. Ibn Mâce/et'ime: 35. Ahmed: 1/223, 284, 6/143, 208
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[300] Gazâlî/ihyau Ulûmi'd-Dîn: 2/6-Kahire: 1387-1967
[301] el-Munteka'l-Muhtar Min Kitabi'l-Ezkâr: 220, 221 –Dimeşk
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[302] Bilgi İçin bkz: Zehebî/Mîzanü'l-ltidal: 3/127, 5844 no'lu Ali
[303] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[304] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[305] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[306] Buharî/eşribe: 1. Müslim/eşribe: 77, 78. TirmİzT/eşrib*3:2 Dâremî/eşribe: 2. Ta-berânî/eşribe: 11. Ahmed: 2/19, 22, 128, 5/98, 106
[307] İbn Mâce/eşribe:3
[308] Sahîh-i Müslim/Neylü'l-Evtar: 8/191

[309] Müslim/müsakat: 68, büyü': 90. Ahmed: 4/227. Taberânî/eşribe: 12
[310] Müslim/müsakat: 68, 69. DâremÎ/büy'ü: 35, eşribe: 9. Tirmizî/eşribe: 12. Nesâî/ büyü': 90. Ahmed: 1/230, 244
[311] Kâsânî/Bedayi: 5/112, 113. Beyrut: 1394-1974
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[312] Kâsânî/Bedayi:5/112, 113. Beyrut: 1394-1974
[313] el-Gamrâvî/es-SÎracii'l-Vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 534, 535. Mısır: 1352-1933
[314] Abdurrahman el-Cezîrî/el-Fikhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/8. Mısır,
[315] Abdurrahman el-Cezîrî/el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa: 2/7
[316] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[317] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/192. Mîzanü'l-i'tidal: 3/569, 7619 no'lu Muhammed
[318] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/194
[319] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[320] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[321] Bilgi için bkz: Kasani/Bedayi': 5/90, 91
[322] el-Gamravi/es-Siracü'l-Vehhac: 583. Mısır: 1352
[323] Siracü'l-Vehhac: 583. Mısır: 1352
[324] Geniş bilgi için bkz: İbn Kudama/el-Muğni: 11/334-337. Beyrut: 1403
[325] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[326] Neylü'l-Evtar: 8/274
[327] Zehebi/Mizanü'l-İtidal: 2/196, 3427 no'lu Süleyman. Neylü'l-Evtar: 8/274
[328] Zehebi/Mizanü'l-I'tidal: 3/547, 7530 no'lu Muhammed
[329] Neylü'l-Evtar: 8/275
[330] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[331] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[332] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[333] Tirmizi/nÜ2ur:4, eyman:41. İbn Mace/keffaret:
[334] Ebu Davud/eyman: 25. ibn Mace/keffaret: 17
[335] Müslim/nezr: 9. Tirmizi/nüzur: 10. Nesai/eyman: 42. Ebu Davud/eyman: 19
[336] Buhari/eyman: 30. Müslim/nezr: 9, 10
[337] Buharî. Müslim/menasik: 7. Tirmizi/nüzur: 10, 17. Buhari/eyman: 30. Nesai/ nüzur: 11. Ebu Davud/eyman: 19. Daremi/savm:49
[338] Ebu Davud/eyman: 19. Ahmed: 1/239, 253
[339] Müsned-i Ahmed: 1/310,311,345-4/143, 145, 151,201
[340] Ebu Davud/eyman: 18, 19
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[341] Kasani/Bedayi'us-Sanayi': 5/92, 93. Beyrut: 1394
[342] es-Siracü'l-Vehhac: 583 - 585. Mısır: 1352
[343] Ibn Kudama/el-Muğni: 11/334. Beyrut: 1403
[344] İbn Kudama/el-Muğni: 11/335. Beyrut: 1403
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[345] Fethülallam li-Şerhi BülugÎ.'l-Mer.am:"2/310, Medine.
[346] Fethülallam li-Şerhi Büluğ'l-Merajn: 2/311, Medine
[347] Şevkani/Neylü'l-Evtar: 8/278
[348] Fazla bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/279
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[349] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[350] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[351] Buhari/itikaf: 16. Ahmed:2/10, 25. İbn Mace. Neylü'l-Evtar: 8/280
[352] Müsned-i Ahmed: 4/419
[353] Ibn Mace/keffaret: 18. Ahmed: 1/90, 4/64, 5/376, 6/366
[354] Ebu Davud/eyman: 22
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[355] Kasani/Bedayi1: 5/81, 82. Beyrut: 1394
[356] Kasani/Bedayi'; 5/93 Beyrut: 1394
[357] Geniş bilgi için bkz: Kasani/Bedayi': 5/93. Beyrut: 1394
[358] İbn Kudama/el-Muğni: 11/349, 350
[359] Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebir: 11/349. İbn Kudama/el-Muğni: 11/350
[360] İbn Rüşd/Bidayetü'l-Müctehid: 1/426. Beyrut: 1398
[361] Sahnun/el-Müdewenetü'l-Kübra: 2/79
[362] Sahnun/el-Müdevvânetü'i-Kübra: 2/86
[363] Geniş bilgi için bkz: el-Ümm: 2/257. Mısır: 1381-1961
[364] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[365] Neylü'l-Evtar: 8/280
[366] Neylü'l-Evtar: 8/281
[367] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[368] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[369] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[370] Ebu Davud/eyman: 23. Nesai/eyman: 37
[371] Ebu Davucl/22, 23, 24. Nesai/vasaya: 3
[372] Daremi/zekat: 25. Müsned-i Ahmed. Neylü'l-Evtar: 8/282
[373] Sahih-i İbn Huzayme. et-Terğib vet-Terhib: 2/145. Mısır: 1352 -1933
[374] Nesai. Tirmizi. İbn Huzayme. İbn HÎbban. Hakim, et-Terğib: 2/160
[375] Müsned-i Ahmed. Taberani. et-Terğib: 2/160
[376] Taberani/el-Kebir, et-Terğib : 2/160. Mısır: 1352-1933
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[377] Kasani/Bedayi1: 5/86. Beyrut:. 1394
[378] Şafii/el-Ümm: 2/254. Mısır: 1381-1961
[379] Ibn Kudama/el-Muğni: 11/339. Beyrut: 1403
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[380] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[381] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[382] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[383] Müsned-i Ahmed: 5/159
[384] Müsned-i Ahmed. Daremi/nüzur: 1. Neylü'l-Evtar: 8/282
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[385] Nisa Suresi: 92

[386] Bakara Suresi: 96
[387] Geniş bilgi için bkz: Kasani/Bedayi': 5/96, 97
[388] Ebu Zekeriya Yahya Nevevi/Minhacü't-Talibin ve.Umdetü'l-Müftin: 133. Mısır. Şeyhülislam Zekeriye Ensari/Menhec: 127. Mısır
[389] Ibn Kudama/el-MuğnÎ: 11/250-252. Beyrut: 1403
[390] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[391] Bilgi için bkz: Kasani/Bedayi': 5/99. Neylü'l-Evtar: 8/285
[392] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[393] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[394] Buhari/mescid-i mekke: 1, 6, savm: 67, sayd: 26. Müslim/hac: 415, 511. Ebu Davud/menasik: 94. Tirmizi/salat: 126. Nesai/mesacid: 10. Daremi/salat: 132. Ahmed: 2/ 234,238,501,3/7,34,51,53
[395] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[396] Ebu Davud/eyman: 20. Ahmed: 3/363, 5/373. Daremi/nüzur: 4
[397] Sahih-i Müslim. Müsned-i Ahmed: 6/333
[398] Buhari/mescid: 1. Müslim/hac: 505, 510. TirmizÎ/mevakit: 125. İbn Mace/ikamet: 195 198
[399] Ebu Davud. Müsned-i Ahmed. Neylü'l-Evtar: 8/284
[400] Müsned-i Ahmed: 4/5
[401] TirmizÎ/salat: 126. Buhari/mescid-l mekke: 1, 6. Müslim/hac: 415, 511
[402] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[403] Kasani/Bedayı: 5/93. Beyrut: 1394
[404] İbn K.udama/ei-Muğni: 11/348-350
[405] Geniş bilgi için bkz: İbn Kudama/el-Muğni: 11/350,351. Beyrut: 1403
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[406] Neylü'l-Evtar: 8/285
[407] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[408] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[409] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[410] Ebu Davud/eyman: 24. Nesai/eyman: 35. Taberani/nüzur: 1. Ahmed: 6/7
[411] Buhari/vasaya: 6, 7
[412] İbn Ebi Şeybe, sened-i sahihle. Neylü'l-Evtar: 8/287
[413] Tenvirü'l-HavalikŞerhün Ala Muvatta-i Malik: 1/282
[414] Müslim el-Batim: Said b. Cübeyr tarikiyle Jbn Abbas (r.a.) dan
[415] Şemsüddin İbn Kudama/eş-Şerhü'l-Kebir: 11/369. Neylü'l-Evtar: 8/287
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[416] Mecmeu'l-Enhür: 2/716 Maarif Nezaretinin ruhsaîiyle/istanbul: 1301
[417] Mecmeu'l-Enhür: 1/242 Maarif Nezaretinin ruhsatiyle/İstanbul: 1301
[418] el-Gamravi/es-Siracü'l-Vehhac: 319, 320. Mısır: 1352
[419] Şafü/el-Ürnm: 4/105. Mısır: 1381-1961
[420] İbn Kudama/el-Muğni: 11/369, 370. Beyrut: 1403
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[421] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[422] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah Yolunda Öldürülenin Kerameti

21) Abdullah bin Murreh'den, o da Mesrût'tan dedi ki: Abdullah bin Mes'ud (r.a.), Yüce Allah'ın (c.c.):
"*Allah yolunda öldürülenlere asla ölüler demeyin, bilakis onlar diri olup Rableri katında rızıklandırılmaktadırlar."* (Ali İmran: 169) ayeti hakkında sorduk. Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'da şöyle dedi: "Bu ayeti biz de Resûlullah'a (s.a.s.) sormuştuk. Kendileri şöyle buyurdular:
"Şehitlerin ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır. onlar için arşta kandiller asılmıştır. Onlara Rableri bir bakar ve
"Bir şey arzuluyor musunuz?" diye sorar. Onlar:
"Ne arzulayalım ki, Cennette istediğimiz yerde dolaşıyoruz" derler. Bu soru üç kez tekrarlanır, onlar da kendilerine soru sorma işinin bırakılmayacağını görünce:
"Ey Rabbimiz! Ruhlarımızı cesetlerimize iade etmeni, böylece senin yolunda tekrar öldürülmemizi mümkün kılmanı diliyoruz" derler. Allahu Teâlâ da onların bu ihtiyaçlarının olmadığını görünce onlar da bırakılırlar."[1]

***

---

[1] Müslim (1887).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Aşağıdakilerden hangisi** *"gök kapılarının"* **açıldığı zamandır?** (1119)
   a) İkindi namazı b) Sabah namazı
   c) Cuma namazı d) Öğle namazı

2. **Aşağıdakilerden hangisi nafile namazların evde kılınmasını tavsiye sebebi <u>değildir?</u>** (1130-32)
   a) Farzlar dışındaki namazların en makbûlü evde kılınan olduğu için,
   b) Evlerin kabirlere dönüşmemesi için,
   c) Aile fertlerinin namaz kılmasını öğrenmesi için,
   d) Kılınan namaz sebebiyle Allah evde hayır yaratır.

3. **Vitir namazıyla ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi <u>yanlıştır?</u>** (1134-1140)
   a) Seher vakti girmeden kılınmalı,
   b) Sabah namazı vakti girmeden kılınmalı,
   c) Gece kılınan namazların sonuncusu olmalı,
   d) Kur'an ehli tarafından kılınmalı.

4. **Sadaka ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlış olarak verilmiştir?** (1142)
   a) Her tesbih sadakadır,
   b) Her tehlil sadakadır,
   c) Kötülükten sakındırmak sadakadır,
   d) İyilikten sakınmak sadakadır.

5. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde; *"Cuma günü"* ile ilgili yanlış bilgi verilmiştir?** (1149)
   a) Üzerine güneş doğan en hayırlı gün Cuma günüdür,
   b) Hz. Adem cuma günü cennetten kovulmuştur,
   c) Hz. Adem cuma günü cennete konulmuştur,
   d) Hz. Adem cuma günü ölmüştür.

6. *"..... sonuna doğru namaza kalkamayacağından endişe eden kimse, ... namazını gecenin baş tarafında kılsın. Gecenin sonunda kalkacağına ..... kimse de, vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namazda ..... de bulunduğundan vitri bu ..... kılmak daha sevaptır."* (1140)
   I. *Vitir*
   II. *Gecenin*
   III. *Saatte*
   IV. *Melekler*
   V. *Güvenen*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) II, I, V, IV, III b) II, III, IV, V, I, c) III, V, II, IV, I, d) III, II, IV, I, V

7. *"Bir kimse ..... günü boy abdesti alarak elinden geldiğince temizlenir, saçını sakalını yağlayıp tarar veya evindeki güzel kokudan süründükten sonra ..... gider, fakat orada yan yana oturan iki kimsenin arasını açmaz, sonra Allah Teâlâ'nın kendisine ..... ettiği kadar namaz kılar, daha sonra ..... çıkarmadan imamı dinlerse, o cumadan öteki cumaya kadar olan ..... bağışlanır."* (1156)
   I. *Cuma*
   II. *Sesini*
   III. *Takdir*
   IV. *Câmiye*
   V. *Günahları*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) IV, I, III, II, V b) I, IV, III, II , V c) IV, I, II, III, V d) II, IV, V, III, I

8. *"Biriniz uyuduğu zaman şeytan onun ense köküne üç ..... atar. Her bir düğümü attığı yere, "Gecen uzun olsun, yat, uyu!" diye eliyle vurur. Şayet o kimse uyanarak ..... anarsa, düğümlerden biri çözülür. ..... alırsa, bir düğüm daha çözülür. Bir de namaz kılarsa, şeytanın attığı bütün düğümler çözülür ve böylece neşeli ve huzurlu bir şekilde ..... Allah'ı anmaz, abdest alıp namaz kılmazsa ..... ve tembel bir halde sabahlar.* (1168)
   I. *Uyuşuk*
   II. *Allah'ı*
   III. *Düğüm*
   IV. *Abdest*
   V. *Sabahlar*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) II, III, IV, I, V b) III, II, IV, V, I, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *"Ey insanlar! Birbirinize ..... veriniz, yemek yediriniz, insanlar uyurken ..... namaz kılınız. Böyle yaparsanız ..... cennete girersiniz."*(1169)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) *Selâm - seherde -esenlikle* b) *Sadaka - geceleyin - esenlikle*
   c) *Selâm – geceleyin - selâmetle* d) *Sadaka–seherde – esenlikle*

10. *"Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği namaz ..... aleyhisselâm'ın namazı, Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği oruç da Dâvûd aleyhisselâm'ın orucudur. Dâvûd gecenin ilk yarısında uyur, ... birinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Bir gün ..... tutar, bir gün tutmazdı."* (1180)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) *İbrahim -üçte –oruç* b) *Dâvûd–altıda- oruç*
   c) *Dâvûd - üçte - oruç* d) *İbrahim –altıda –oruç*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Peygamber (*sav)*'imiz sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafına uzanarak yatardı. **(1112)**

(D / Y) 12. Akşam namazının farzından önce nafile namaz kılmak yasaklanmıştır. **(1124-27)**

(D / Y) 13. Allah tektir, tek olanı sever. **(1134)**

(D / Y) 14. Her bâliğ olan kimseye cuma günü boy abdesti almak gereklidir. **(1154)**

(D / Y) 15. Farz namazdan sonra en faziletli namaz evvâbîn namazıdır. **(1170)**

(D / Y) 16. Salât ü selâmlar Cuma günleri peygamberimize sunulur. **(1160)**

(D / Y) 17. Her gecede, Müslüman'ın dünya veya ahirete dair hayırlı dileğinin kabul edildiği bir zaman vardır.**(1181)**

(D / Y) 18. Sevabını Allah'tan bekleyerek Terâvîh namazını kılanın geçmiş günahları bağışlanır. **(1190)**

(D / Y) 19. Kadir gecesinin Ramazan'ın 27. gecesi olduğu kesindir. **(1193-95)**

(D / Y) 20. Gece namazını uyuklayarak kılan kendine beddua ediyor demektir. **(1188)**

CEVAPLAR : 1-d, 2-c, 3-a, 4-d, 5-d, 6-a, 7-b, 8-b, 9 -c , 10- c, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-D, 15-Y, 16-D, 17-D, 18-D, 19-Y, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Ale'l-Ahruf (Alfabetik) Rivayet Mahsulleri:

a) Metni Alfabetik Olanlar: Hadis metinlerini ilk kelimelerine göre alfabetik olarak sıralayan es-Suyuti (911/1505), bu sistemle el-Camiu's-Sağir'de 10031 hadisi kaynaklarına ve sıhhat durumlarına işaret etmek suretiyle toplamış bulunmaktadır. Yine Suyuti, cem'u'l-cevami'de de yüz bin hadisi bir araya getirmiş bulunmaktadır.
Son zamanlarda tahkik ve tahrici yapılan hemen bütün hadis kaynakları için birer de hadislerinin alfabetik fihristi hazırlanmak suretiyle bu eserlerden daha pratik olarak yararlanma imkanı sağlanmaya çalışılmaktadır.
b) Bölümü Alfabetik Olanlar: Buna misal olarak İbnu'l-Esir el-Cezeri'nin Camiu'l-usul'ü ile Ali el-Muttaki'nin Kenzu'l-Ummal'ı verimektedir. Her iki eserde de önce bölüm adları alfabetik sıraya konmuş, daha sonra o bölüm kendi içinde ale'l-ebvab olarak tasnif ve tanzim edilmiştir.[1]

---

[1] Rivayet mahsulleri bölümünde ismi geçen hadis kaynakları hakkında geniş bilgi için bk. Çakan, hadis Edebiyatı (İst. 1989); İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAM MÜSLİM VE SAHÎHİ:

Altı temel hadis kitabın ikincisi. Buhârî'den sonra sırf sahih hadisleri tasnif etmek için oluşturulmuş hadîs kitabı.
Ebul-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, Nişabur'da doğmuş, meşhur Arap kabilesi Kuşeyr'e mensub bir muhaddistir. Müslim, hocası Buhârî gibi hemen hemen bütün hayatını Hadis'e adamış büyük bir muhaddistir. Hadis ve Hadis ilimlerinin öteki dallarına dâir bir çok eser yazmıştır. İmam Müslim'in en meşhur eseri hiç şüphesiz "el-Müsnedü's-Sahîh" adını verdiği Sahih'idir.
İmam Müslim Sahih-i Müslim, diye şöhret bulmuş olan "el-Müsnedü's-Sahîh"ini üçyüzbin hadis içinden seçerek meydana getirmiştir. Eser, 54 kitab, 1322 bab, mükerrerler dışında 3033 hadis ihtiva etmektedir.
Müslim, Sahih'ini yazdıktan sonra, devrinin büyük hadis münekkidi Ebu Zür'a Er-Râzî'ye takdim etmiş ve onun tashihlerini uygulamıştır.
İmam Müslim'in Sahih'i diğer hadis kitaplarından farklı olarak bir çok özelliğe sâhiptir. Mesela İmam Müslim, öteki muhaddislerin pek riâyet etmedikleri bir hususa riâyet etmiştir. O, hocalarından sema (dinleme) yoluyla aldığı hadisleri naklederken, özellikle haddesenâ" (bize hadis rivayet etti) tabirini; kendisinin hocalarına okumak sûretiyle hocalarının tasvibine arzettiği hadisleri naklederken de, "ahberanâ" (bize haber verdi) tabirini kullanmıştır.
İmam Müslim, ya ihtisar düşüncesiyle veya daha başka sebeplerle kitabını bablara (bölümlere) ayırmamış, bab başlıkları tanzim etmemiştir. Sahih-i Müslim'in baskılarında bugün görülen bab başlıkları, Sahih-i Müslim'in meşhûr şârihlerinden İmam Nevevî tarafından konulmuştur.
Müslim'in kitabına aldığı hadisler, genellikle Buhârî'deki merfû' hadislerdir. O, Buhârî'de bulunmayan 820 merfû' hadisi de kitabına âlmıştır.
Kütüb-i Sitte içerisinde yalnızca Müslim'de bulunan mukaddimede Müellif Sahih'inde izlediği metodunu açıklamıştır.
Müslim, Sahih'inin mukaddimesinde, hadisleri üç grupta tasnif ettiğini açıklamıştır:
1. Bellediğini sağlam belleyen hâfizların rivayet ettiği hadisler;
2. Halleri kapalı, belleyiş ve sağlamlıkta orta derecede bulunanların rivayet ettiği hadisler;
3. Zayıf ve metruk kimselerin rivâyet ettiği hadisler.
Müslim, kitabının ana kısmını birinci grubun teşkil ettiğini ifade eder. İkinci grub birinci gruba destek olarak alınır. Üçüncü, tamamen merdûdtur.
Müslim, bir hadisin bütün tariklerini (isnadlarını) müteaddid isnadlarla ve muhtelif lafızları ile hep bir araya topladığı ve kendince o hadîs, fıkhın hangi bâbına ait ise, toptan oraya dahil ettiği gibi; bu toplama esnasında ilk önce güvenilir olan hafizların rivâyetlerini dercedip mestur, hıfz ve güvenirlikte orta halli olan râvilerin naklini sonraya, zayıflar ve metruklerin tabi olarak ve şahit göstermek yolu ile rivayetlerini de daha sonraya bırakır ki; aranan hadis hem daha kolay bulunur, hem de gerek senedler ve gerek metinler hep birden gözönünde tutulup istinbat edilecek hüküm kolayca istinbât edilir.[1]
Müslim'in üstünlüğü hakkında Hâkim'in şeyhi Ebu Ali en-Nisâburî: "Gök kubbenin altında Müslim'in kitabından daha sahih hiç bir kitap yoktur" demiştir. Onun bu sözünün gerekçesi, ondaki merfu hadislere hiç bir kimsenin sözünün karışmamış olmasıdır.
"Müslim kitabını ikâmet ettiği yerde, kaynaklarının yanı başında ve şeyhlerinin hayatta bulunduğu bir sırada meydana getirmiştir. Hadîslerinin arasında başka söz serdinden kaçınmıştır. Kitabın uslûbuna, siyâkına gayret gösteriyor; Buhârî gibi, muhtelif bablarda hadisleri parçalamağa mecbur kalacak şekilde ahkâm istinbâtına çalışmıyor; muhtelif hadis zincirlerini bir yerde toplayabiliyor; mevkuf hadislere ehemmiyet vermeyip sadece müsnedlerle ilgileniyordu."[2]
Müslim'in, bazı hadisleri birden fazla yerde topladığı da olmuştur. Sahih-i Müslim'de tekrarlanan hadislerin sayısı 137'dir. Mükerrer isnadla gelen tek metin için senedlerin değiştiği noktalara bir (Ha) harfi koymak suretiyle bu durumu belirtir.
Bir hadisin metninin benzeri, yukarıdaki sıralamaya göre daha aşağı derecedeki ravilerden oluşan senedlerle gelmişse, o senedleri verdikten sonra, metin yerine "mislehu" veya "nahvehu" demekle iktifa eder. "Bu meseleyi bilmek Sahih-i Müslim ile meşgul olacaklara pek lâzımdır. Bu kitapta metnin makamına hâkim olmak üzere "mislehu" ile "nahvehu" lafizlarına pek çok tesâdüf edilir."[3]
İmam Müslim, rivayet edilen lafzı aynen edâya büyük itina gösterir. Ravilerin bir harfte de olsa ihtilaflarını kaydeder. Halbuki Buhârî, mana ile rivayeti tecviz ettiği için, buna o kadar riayet etmez.
Müslim'de talik yolu ile, yani, müellifin kendi hocasından başlamak üzere senedden bir veya daha fazla râviyi ya da bütün senedi atlayarak hadisi en yukarıdaki raviden, cezm sığalarından biriyle zikretmek suretiyle sadece 17 hadis rivayet olunmuştur. Bu tür hadislere muallak denilmektedir. Buhârî'de bulunan ta'liklerin sayısı ise 1341'dir.
Sahih-i Müslim, Şeyh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin taksimine göre, hadis kitaplarının birinci tabakasına dâhildir. Bu tabaka, hadis kitaplarından Buhari, Müslim ve Muvatta'ya münhasırdır. Bu üç kitap Mütevatir, Sahih ve Hasen hadisleri ihtivâ etmektedir.[4]
Sahih-i Müslim'in bir çok nüshaları bulunmaktadır. Sahih-i Müslim, bize Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Süfyan ve Ebu Muhammed Ahmed b. Ali el-Kalânîsî'den rivâyet edilen iki nüsha halinde intikal etmiştir. İbn Süfyan rivayeti de Ebu Ahmed Muhammed b. İsa b. Amrûyâ el-Calûdî ve Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim el-Kisâî'den oluşan iki kişi tarafından naklonulmuştur. el-Calûdî nüshası Abdülgafir b. Muhammed b. Abdülğafir, Ebu'l Abbas Ahmed b. Hasan er-Razî ve Ebu Saîd Ömer b. Muhammed b. Davud es-Siczî tarafından üç ayrı koldan rivayet edilmiştir.[5]
Müslim'in Sahih'i bir çok kereler ve değişik yerlerde[6] basılmıştır. En güvenilir baskılarından biri, muhtelif yazma ve basma nüshalar karşılaştırılarak Mehmed Zihnî Efendî[7] merhumun harekelediği (8 cüz (4 cild) halinde) Matbaa-i âmire, 1330 baskısıdır.
Ayrıca dipnotlar ve tam bir cild tutan detaylı ilmî fihristler ilavesiyle ve hadisleri numaralamak suretiyle 5 cild hâlinde Kahire'de 1375/1955te modern bir baskısı Muhammed Fuad Abdülbâki tarafından gerçekleştirilmiştir. Müslim'in bu baskısı son derece kullanışlı ve önemli bir baskıdır.
Sahih-i Müslim üzerine şerh olarak pek çok eser yazılmıştır. İmam Nevevî otuza yakın şerh yazılmış olduğunu söylemektedir. Bu şerhlerin en yaygın olanları arasında Kadı Iyaz'ın "İkmâlül-Mu'lim bi Fevâidi Müslim" adıyla el-Mazerî'nin El-Mu'lim bi Fevaidi Müslim" ine yazdığı tekmile şerhindeki şerh ile İmam Nevevî'nin "el-Minhâc fi Şerhi Sahih-i Müslim Ibnil-Haccâc" isimli şerhi bulunmaktadır. Bilhassa Nevevî'nin şerhi oldukça yaygındır. Hatta Müslim Şerhi deyince akla Nevevî şerhi'nden başkası gelmemektedir.
Sahih-i Müslim Mehmed Sofuoğlu tarafından sadece metin olarak[8], Ahmet Davudoğlu tarafından da şerhli olarak[9] türkçeye tercüme edilmiştir.[10]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, "Mukaddime ", s. 219.
[2] Fuat Sezgin, Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, İstanbul 1956, s. 198-199.
[3] Ahmed Naim, a.g.e., s. 473.
[4] ed-Dihlevî, Hüccetullahil-Bâliğa; Kahire (t.y), I, s. 133.
[5] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, s. 57.
[6] Mesela, Delhi, Kahire ve İstanbul.
[7] 1332/1914.
[8] İstanbul 1967-1970.
[9] İstanbul 1971-1978.
[10] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/321-322.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Ale'l-Ahruf (Alfabetik) Rivayet Mahsulleri:

a) Metni Alfabetik Olanlar: Hadis metinlerini ilk kelimelerine göre alfabetik olarak sıralayan es-Suyuti (911/1505), bu sistemle el-Camiu's-Sağir'de 10031 hadisi kaynaklarına ve sıhhat durumlarına işaret etmek suretiyle toplamış bulunmaktadır. Yine Suyuti, cem'u'l-cevami'de de yüz bin hadisi bir araya getirmiş bulunmaktadır.
Son zamanlarda tahkik ve tahrici yapılan hemen bütün hadis kaynakları için birer de hadislerinin alfabetik fihristi hazırlanmak suretiyle bu eserlerden daha pratik olarak yararlanma imkanı sağlanmaya çalışılmaktadır.
b) Bölümü Alfabetik Olanlar: Buna misal olarak İbnu'l-Esir el-Cezeri'nin Camiu'l-usul'ü ile Ali el-Muttaki'nin Kenzu'l-Ummal'ı verimektedir. Her iki eserde de önce bölüm adları alfabetik sıraya konmuş, daha sonra o bölüm kendi içinde ale'l-ebvab olarak tasnif ve tanzim edilmiştir.[1]

---

[1] Rivayet mahsulleri bölümünde ismi geçen hadis kaynakları hakkında geniş bilgi için bk. Çakan, hadis Edebiyatı (İst. 1989); İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

193) Farz Namazlara Devam Etmenin Önemi (Farz Namazlara Devam Etmenin Emredilmiş Terketmenin İse Ciddi Biçimde Yasaklanmış Olduğu)

Bu bölümde 2 ayet ve 8 hadisten; Vakit namaza devamın gerekliliğini, müşriklerin tevbe edip, İslama girip, namazı kılıp zekatı verdikleri taktirde mü'min olacaklarını, en faziletli amelin vaktinde kılınan namaz olduğunu islamın beş temel üzerine kurulduğunu bunlardan birinin de namaz olduğunu, insanlarla kelime-i şahadet namaz ve zekat görevlerini yerine getirenlerle savaşılmayacağını, İslama girişin kelime-i şahadetten sonraki ilk şartının namaz olduğunu, kişi ile şirk ve küfr arasındaki ilk şartının namaz olduğunu, namazı terk edenin küfre düşeceğini, namazdan başka herhangi bir amelin terk edilmesinin küfür sayılmadığını ancak namazı terk etmenin küfür sayılacağını, kıyamette ilk hesaba çekilecek hususun namaz olduğunu, kıyamette hesap görülürken müslümanın namazında eksiklik varsa nafile namazlarıyla bunun tamamlanacağını öğreneceğiz. [1]

"Tüm namazlarınıza ve özellikle sabah ve ikindi namazınıza devam edin ve Allah'ın huzurunda içten bir bağlılıkla durun" (Bakara: 2/238)
"Eğer kafirlik ve müşriklikten dönüp tevbe ederlerse tevbe ve imanlarının gereği namazı kılarlar, zekatı da verirlerse artık onları serbest bırakın." (Tevbe: 9/5)

1076. İbni Mes'ud *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Hangi ameller daha faziletlidir? diye sordum.
– *"Vaktinde kılınan namaz"* buyurdu.
– Sonra hangisi? dedim.
– *"Ana babaya iyilik etmek"* cevabını verdi.
– Daha sonra hangisidir? diye sordum.
– *"Allah yolunda cihâd etmektir"* buyurdular.[2]

* Sahabiler pek çok vesilelerle hangi amelin faziletli olduğunu sormuşlardır burada da verilen cevapla namaz ön sırayı almıştır. Birkaç sahife sonra kelime-i şahadetten hemen sonra namaz gelmektedir ki namaz Müslümanlığın ilk şartı durumundadır. [3]

1077. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İslâm beş temel üzerine bina kılınmıştır: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik etmek. Namazı dosdoğru kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, Allah'ın evi Kâbe'yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."[4]

1078. Abdullah İbni Ömer *radıyallahü anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben, insanlarla Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet edip, namazı tastamam kılıp, zekâtı hakkıyla verinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslâm'ın gerektirdiği haklar bunların dışındadır. Onların kalplerinde gizledikleri şeylerin hesabı da Allah'a aittir."[5]

1079. Muâz *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni Yemen'e (vali ve kadı olarak) gönderdi ve şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki sen Ehl–i kitap olan bir topluma gidiyorsun.
Onları, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmeye davet et. Şayet buna itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine bir gündüz ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu kabul edip itaat ederlerse, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere kendilerine zekâtın farz kılındığını haber ver. Buna da itaat ettikleri takdirde, onların mallarının en kıymetlilerini almaktan sakın. Mazlumun bedduasını almaktan çekin. Çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur."[6]

1080. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Gerçekten kişi ile şirk ve küfür arasında namazı terketmek vardır" buyururken işittim.[7]

1081. Büreyde *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bizimle onlar arasındaki ayırıcı temel unsur namazdır. Namazı terkeden kimse küfre düşer."[8]

1082. Büyük bir şahsiyet olduğunda herkesin görüş birliği bulunan, tâbiînden Şakîk İbni Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi:
Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı, namazdan başka herhangi bir amelin terkini küfür saymazlardı.[9]

* Yukarıdaki Hadis-i Şeriften ve son tabiin alimlerinden Şakîk ibni Abdullah'ın sözü göz önüne alınacak olursa namaz dinimizin kaçınılmaz tek emridir. İnsanların iman yönünden değerlendirilmeleri bu ibadete bağlıdır. Müslümanım diyen mutlaka namazı kılmalıdır uyku, baygınlık ve unutma gibi insana arız olan haller dışında namazın terk edilebileceğini gösterecek hiçbir zaman ve zemin yoktur. Rasûlullah tüm savaşlarda namazı savaş esnasında bile kılmış sadece Hendek savaşında birkaç vakit namazlarını kılamamışlar ve sonradan *"Bizi namazdan alıkoydular"* diye düşmanlara lanet okuyup hemen kaza etmişlerdir. Savaş, hastalık bile namazın terkedilmesi için mazeret olmadığına göre müslümanım diyen bir kimse namazı bilerek terk ederse veya namaz kılmamayı alışkanlık haline getirirse bu hadislerin ve sahabinin görüşlerine göre kafir olurlar din dairesinden dışarı çıkarlar ikinci ve üçüncü asırların insanları ve alimleri de aynı görüşleri benimsemişler sadece Hanefi mezhebinde namaz kılmayan kimseye verilen ceza tevbe edinceye kadar hapis olup namaz kılan müslümanlar arasında dolaşmasına izin verilmemiş eğer tevbe eder ve namaz kılmaya başlarsa hapisten çıkarılır diğer üç mezhep olan Şafi, Maliki, Hanbeli ve Davudi Zahiri, İbni Hazm gibi mezhep imamları ise namazı bile bile terk edenin kafir olduğuna hükmetmişler ve öldürülmesi gerektiğini söylemişlerdir. Namaz dinin direğidir her kim dinin direğini ayakta tutmazsa dinini yıkmış olur dinini yıkan da kafir olacağından ölümü hak eder. Namaz kılmak kişinin mümin olduğunun delili ve göstergesidir. Namazı terk etmek ise kişinin küfre düşmesini gerektirir. Müslüman hata eder. Bazı günahları işleyebilir ama namazı asla terk edemez. Zira hırsızlık vb. günahları işleyen müslüman olabilir fakat namaz kılmayan bir müslüman modeli yoktur olmamıştır ve olamaz. Namazı ancak müslümanlar kılar. [10]

1083. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ameli onun namazıdır. Eğer namazı düzgün olursa, işi iyi gider ve kazançlı çıkar. Namazı düzgün olmazsa, kaybeder ve zararlı çıkar. Şayet farzlarından bir şey noksan çıkarsa, Azîz ve Celîl olan Rabb'i:
– Kulumun nâfile namazları var mı, bakınız? der. Farzların eksiği nafilelerle tamamlanır. Sonra diğer amellerinden de bu şekilde hesaba çekilir."[11]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 323.
[2] Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137–139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51.
314 de geçti 1274 ve 1286 da gelecek.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 323.
[4] Buhârî, Îmân 1, 2, Tefsîru sûre(2) 30; Müslim, Îmân 19–22. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 3; Nesâî, Îmân 13.
1207 ve 1272 de tekrar gelecek.
[5] Buhârî, Îmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ'tisâm 2, 28; Müslim, Îmân 32–36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre(88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1–3.
391 de geçmişti 1210 da tekrar gelecek.
[6] Buhârî, Zekât 41, 63, Megâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29–31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1.
210 da geçmişti.

[7] Müslim, İmân 134. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, İmân 9; İbni Mâce, İkâmet 17.
[8] Tirmizî, İmân 9. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 8; İbni Mâce, İkâmet 77.
[9] Tirmizî, İmân 9.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 324.
[11] Tirmizî, Mevâkît 188. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 149; Nesâî, Salât 9; İbni Mâce, İkâmet 202.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu (Uydurma) Rivayetler

Mevzu: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* aleyhine yalan olarak uydurulmuş hadistir.
Hükmü: Reddedilmesidir. Böyle bir rivayeti ancak ondan sakındırmak maksadıyla uydurma olduğu açıklanarak zikretmek caiz olur. Çünkü Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Her kim yalan olduğunu gördüğü bir hadisi benden diye naklederse o, yalan söyleyenlerden birisidir."[1]
Hadisin uydurma olduğu bir kaç yolla bilinebilir. Bazıları:
1- Hadisi uyduranın bunu itiraf etmesi
2- Hadisin akla aykırı olması. Mesela, iki çelişkili hususu birarada sözkonusu etmesi, imkânsız bir şeyin varlığını dile getirmesi yahut vacip (var olması zorunlu) bir şeyin varlığına aykırı ifadeler taşıması ve benzeri hususlara aykırılığı.
3- Dinde kesin olarak bilinen hususlara muhalif olması. Mesela İslam'ın rükünlerinden birisini kaldırması, faizi ya da benzer bir hükmü helal kılması yahut kıyametin kopacağı zamanı tayin etmesi yahut Muhammed *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sonra bir peygamber gönderilmesinin mümkün olduğunu ifade etmesi ve buna benzer hususlar ihtiva etmesi.
Uydurma hadisler pek çoktur. Bunlardan bazıları:
1- Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in kabrini ziyarete dair hadisler.
2- Recep ayının faziletine ve onda namaz kılmanın üstünlüğüne dair hadisler.
3- Musa *aleyhisselam*'ın arkadaşı olan Hızır'ın hayatta olduğuna ve onun Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in huzuruna geldiğine ve defninde bulunduğuna dair hadisler
4- Çeşitli konulara dair hadisler. Bunların bazısını zikredelim:
"Arapları şu üç sebep dolayısıyla seviniz. Çünkü ben arabım, Kur'ân arapçadır, cennetliklerin konuşacağı dil arapçadır."; "Ümmetimin ihtilâfı rahmettir."; "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyan için çalış, yarın ölecekmiş gibi âhiretin için çalış."; "Dünya sevgisi hertürlü günahın başıdır."; "Vatan sevgisi imandandır."; "En hayırlı isimler hamd ve abd anlamını ihtiva eden isimlerdir."; "Bir satış ve onunla birlikte bir şart yasaklanmıştır."; "Sizin oruç tuttuğunuz gün kurban keseceğiniz gündür. (Kurban bayramının ilk günüdür.)"
Sünneti savunmak ve ümmeti sakındırmak amacıyla mevzu hadisler ile ilgili gerekli bilgileri vermek üzere hadis alimleri pekçok eser telif etmişlerdir. Meselâ:
1- İbnu'l-Cevzî (vefatı 597 H.)'nin *el-Mevzuâtu'l-Kübrâ* adlı eseri. Fakat bütün mevzu hadisleri toplamadığı gibi mevzu olmayan hadisleri de mevzu göstermiştir.
2- Şevkânî (vefatı 1250 h.) *el-Fevâidu'l-Mecmûa fi'l-Ahadîsi'l-Mevzûa.* Mevzu olmayan hadisleri mevzu diye göstermek suretiyle bir çeşit gevşeklik göstermiştir.
3- İbn Arrak (vefatı 963 h.) *Tenzihu'ş-Şeria el-Merfua ani'l-Ahbari'ş-Şenia el-Mevdua.* Bu hususta yazılmış en kapsamlı kitaptır.
Hadis uyduranlar pek çoktur. Onların ünlü büyüklerinden bazıları:
İshak b. Necîh el-Malatî, Me'nun b. Ahmed el-Herevî, Muhammed b. es-Saib el-Kelbî, el-Muğire b. Said el-Kûfî, Mukatil b. Ebi Süleyman, el-Vâkidî, İbn Ebi Yahya.
Hadis uyduranlar çeşit çeşittir.
1- Müslümanların akidesini ifsad etmek, İslâmı bozmak, hükümlerini değiştirmek isteyen zındıklar: Ebu Cafer el-Mansur'un öldürdüğü Muhammed b. Said el-Maslûb (haça gerilerek öldürülen) gibi. Bu Enes'den Peygamberimize merfû' diye şöyle bir hadis uydurmuştur:
"Ben peygamberlerin sonuncusuyum. Allah'ın dilemesi müstesnâ. Benden sonra peygamber gelmeyecektir."
Abdu'l-Kerim b. Ebi'l-Avcâ' da bu kabildendir. Bunu da Abbasî emîrlerinden birisi Basra'da öldürmüş ve öldürüleceği vakit şunları söylemiştir: "Ben aranızda haramı helal, helali de haram kıldığım dörtbin hadis uydurdum."
Denildiğine göre zındıklar Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hakkında ondörtbin hadis uydurmuşlardır.
2- Halife ve emirlere yakınlaşmak isteyenler. Ğıyas b. İbrahim gibi. Bu, güvercinlerle oynamakta olan Mehdi'nin yanına girince ona: Mü'minlerin emirine hadis naklet, denildi. O da peygamberimize kadar giden uydurma bir sened zikretti ve şöyle dedi: "Deve, ok, at ya da kanatlı (kuş) olması dışında yarış olmaz." el-Mehdi: Böyle bir şeyi uydurmasına ben sebep oldum, dedikten sonra güvercinleri terketti ve kesilmelerini emretti.
3- Avama yakınlaşarak gözlerine girmek isteyenler. Bunlar avamı teşvik yahut korkutmak ya da mal yahut mevki elde etmek amacıyla garip şeyleri zikrederlerdi. Mescidlerde, toplantılarda dehşete düşülecek şekilde garip şeyler anlatan kıssacılar bu kabildendir.
Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn'den nakledildiğine göre onlar er-Rusâfe mescidinde namaz kılmışlar. Kıssacının biri ayağa kalkarak kıssa anlatmaya koyulup demiş ki: Bize Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn anlattı. Sonra da Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e kadar ulaşan bir sened zikrederek dedi ki: Her kim lâ ilâhe illallah diyecek olursa Allah o kimse için her bir kelimeden gagası altından, tüyü mercandan bir kuş yaratır... deyip uzunca bir kıssa anlattı. Kıssalarını anlatıp bitirdikten ve bağışları aldıktan sonra Yahya eliyle ona işaret etti. O da bir bağış alacağını düşünerek yanına gitti. Yahya ona: Bu hadisi sana kim nakletti diye sordu. Kıssacı: Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn dedi.
"Yahya: Yahya b. Maîn benim, bu da Ahmed b. Hanbel'dir. Fakat biz hiç de Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisinde böyle bir şey duymadık" dedi. Bunun üzerine kıssacı şunları söyledi:
"Ben Yahya b. Maîn'in ahmak olduğunu duyar dururdum. Ancak şu saate kadar bundan emin değildim. Sanki bu dünyada sizden başka Yahya b. Maîn ile Ahmed b. Hanbel yokmuş gibi konuşuyorsun. Ben Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn diye bilinen onyedi kişiden hadis yazdım." Ahmed elbisesinin yeninin yüzüne örterek:
"Bırak bunu da kalkıp gitsin", dedi. O da onlarla alay eden bir tavırla kalkıp gitti.
4- Dinî hamaset sahipleri de İslâm'ın faziletli gördüğü işler, bununla alakalı hususlar, dünyaya karşı zâhid davranmak ve buna benzer hadisler uydurmuşlardır. Maksatları ise insanların dine yönelmelerini, dünyaya karşı da zahid olmalarını sağlamaktır. Merv kadısı Ebu Asme Nuh b. Ebi Meryem gibi. Bu tek tek Kur'ân surelerinin faziletleri hakkında bir hadis uydurmuş ve şöyle demiştir: "İnsanların Kur'ân'dan yüz çevirdiklerini Ebu Hanife'nin fikhıyla, İbn İshak'ın Meğazisiyle uğraştıklarını gördüm." Bu sözleriyle, bu hadisi bundan dolayı vazettiğini (uydurduğunu) söylemektedir.
5- Bir mezhep, bir tarikat, bir şehir, bir önder ya da bir kabileye taassubla bağlanarak, taassubla bağlandığı şeyin faziletlerine ve onların övülmesine dair hadisler uydurmuşlardır. Meysere b. Abd Rabbih gibi. Bu kimse Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* adına Ali b. Ebi Talib *Radıyallahu anh*'ın faziletlerine dair yetmiş hadis uydurduğunu itiraf etmiştir.

---

[1] Muslim

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rivayet İle İlgili Terimler

1- Rivayet-i Akran: Ravi hadisi kimden rivayet ediyorsa, onunla bir hususta birleşmiş olması demektir. Mesela: Yaşlarının bir olması veya her ikisinin de bir zatdan hadis okuyup, rivayet etmeleri gibi.
2- Rivayet-i Mudbec: Emsallerin birbirinden rivayet etmelerine denir.
3- Rivayetu'l-asağır ani'l-ekabir: Evladın atadan, talebenin hocadan rivayetine denir.
4- Rivayetu'l-ekabir ani'l-asagir: Hocanın talebeden, babanın oğlundan rivayetine denir.
5- Sabık, lahik: İki adamın bir zattan rivayetlerinde ilk rivayet edene sabık, sonrasına da lahik denir.
6- Mühmel: İsimleri bir olan iki zatın birisinden hadis rivayet edilirken mutlak olarak ismini anmakla yetinip, bu iki zattan hangisi olduğunu açıklamamaktır. İkisi de Sika'dan olursa, ihtimal zarar vermez.
7- Nasi: Kendisinden hadis rivayet edilmiş olup sonra kendisine sorulunca onu şüpheli bir şekilde inkar etmiş olmasına denir. Şayet, kesin olarak inkar ederse hadis merduddur. Şüpheli oluduğu için, makbul sayılmıştır.
8- Müselsel: İsnadın ittifaklı olanına denir.
9- Sika ve sikat: Adil ve ezberleme kabiliyeti olup, her yönden güvenilir adam demektir.
10- Eda sigaları: (Semi'tu min fulanin: Filandan işittim) veya (Kale fulanun: Filan söyledi) gibi sözlerdir.
Diğer haller: Yemin ile başlamak veya zaman, mekan ve sebep tayin ederek, davasını kuvvetlendirmek için, şu işi yaparken, filancalar ile otururken ve filan yere giderken, gibi sözlerle başlamaktır. [1]
11- Mütabi: Yalnız lafiz veya yalnız mana bakımından rivayetlerin birbirlerine uymalarıdır.
12- Şâhit: Hem lafiz hem de mana bakımından bir rivayetin diğer rivayete uymasıdır. [2]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.
[2] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 11

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ON İKİNCİ HADİS

SENİ İLGİLERDİRMEYİ TERK ETMEK

S:206) Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi, Rasulullah (s.a.v) buyurdiki: Malayani şeyleri terk etmesi kişinin islamının güzelliğndendir" (3) Hadis hasendir, Tirmizi ve başkası bu şekilde rivayet etti.
Bu hadisi Tirmizi ve İbni Mace Evzai'den rivayete tahric etti, oda Kurra bin Abdurrahman'dan, Oda Zühri'den Oda Ebu Selem'den , Oda Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etti.
Tirmizi dedi ki: Garib Musannif güzel gördü, çünkü senedinin adamları güvenilirdir. Kurra bin Abdurrahman bin Habvil'i bir grup zayıf gördü, bir kısmı güvenilir. gördü.
İbni Abdil Ber dedi ki: Bu hadis Züri'den bu isnatla güvenilir adamları rivayetiyle ezberlenmiştir. Şeyhin bunu güzel görmesine uygundur.
(S: 207) İmamların çoğuysa dedi ki: Bu, bu isnatla ezberlenmiş değildir. Ancak Zühri'den, Hüseyin oğlu Ali'den Oda Peygamber (s.a.v)'den mürsel bir isnatla ezberlenmiştir.
Aynı şekilde Züri'den güvenilir ravilerde rivayet etti: malik, Yunus, Ma'mer, İbrahim bin Sa'd onlardandır, ancam (İbrahim bin Sa'd) dedi ki: Kendini ilgilendirmeyeni terketmesi kişinin imanındandır.
Bu ancak Hüseyin oğlu Ali'den mürsel olarak sahihtir diyenlerden: İmam Ahmed, Yahya bin Muayn ve Darekutni.
Zayıflar Zühri'ye isnatta çirkin bir karıştırma yaptılar. Sahih olan mürsel olandır.

_____
(1) Bakara, ayet: 164 (2) Haris kızı Secah etTemimiyye, (Ebu Bekir (r.a) zamanında dinden dönme sırasında peygamberlik iddia eti ve ona bir topluluk tabi oldu, sonra Müseyleme ile anlaşıp evledi, Müseyleme'nin öldürülmesinden sonra müslüman oldu, Muaviye zamanına kadar yaşadı. (3) Hadis hasendir, Tirmizi, İbni Mace ve İbni Hiban Ebu Hureyre (r.a)'den tahric etti. Yine Tirmizi Hüseyin oğlu Ali'den mürsel olarak tahric etti, Tirmizi Ebu Hureyre hadisi hakkında gariptir, Hüseyin oğlu Ali'nin hadisi daha sahihtir, dedi.
Abdullah bin Ömer el ömeri, Zühri'den oda Hüseyin oğlu Ali'den, Oda peygamber (s.a.v)'den rivayet etti, muttasıl yaptı ve Hüseyin oğlu Ali'in müsnedinden kıldı İmam Ahmed bu şekilde müsnedinde tahir etti. Ömeri hafiz değildir.
Yine başka bir vecihle Hüseyin'den tahric etti, Buharî sahihinde zayıf gördü ve dedi ki: Ancak Hüseyin oğlu Ali'den mürsel olarak sahihtir. Yine peygamber (s.a.v)'den diğer vecihleden de rivayet edildi, hesi de zayıftır.
Bu hadis edep temellerinde büyük bir bir temeldir, Ebu Amr bin Salah Muhamed bin Zeyd'den zamanında Maliki'lerin imamından hikayeten şöyle dediğini anlattı: hayır edeplerinin toplayıcısı dört hadisten dallanır.
1- Peygammer (s.a.v)'in şu hadisi: Kim Allah'a ve aheret gününü inanıyorsa ya hayır söylesin, yada sussun. (1)
(S: 208) 2- Şu hadis) Kişinin mala yana şeyleri terketmesi islamının güzelliğindendir.
3- Rasullullah (s.a.v) kısa vasiyyeti: Kızma (2)
4- Mü'min nefsi için sevdiğni kardeşi için de sever" (3) Bu hadisin manası: Kimin islamı güzel olursa, kendisini ilgilendirmeyen söz ve fiili terk eder, kendisini ilgilendiren söz ve fiillere eğilir.
O halde kişinin islamının güzelliği, islamda kendisini ilgilendirmeyen söz ve fiilleri terk etmesiyledir, çünkü islam farzların yapılmasını gerektirir, cebrail hadisinde şerhi daha önce geçtiği gibi, kamil övülen islama haramların teri de girer, peygamber (s.a.v)'in buyurduğu gibi: Müslüman: Elinden ve dilinden müslümanların selamette kaldığı kimsedir. (4)
O halde islamın güzelliği, haramlardan, şüphelilerden mekruhlardan ve ihtiyaç olmayan mübahlardan bütün kişiy ilgilendirmeyen şeylerin terk edilmesini gerektirir, islamı mükemmel olan ve ihsan derecesine çıkan kimseyi, o da ihsan) görür gibi Allah'a ibadet etmesidir, her ne kadar o onu görmesede Allah onu görür, bütün bunlar müslümanı ilgilendirmez.
Kim Allah'a kalbiyle yakınlığını ve görmesini hazır ederek, veya Allah'ın kendisine yakınlığını ve kendisine vakıf olduğunu hatıra getirerek ibadet ederse islamı güzel olur, buda islamda kendisini ilgilendirmeyen herşeyi terk etmesini ve kendini ilgilendiren şeylerle meşgul olmasını gerektirir, bu ikisinden de Allahtan haya ve ondan haya edilen her şeyin terki ortaya çıkar. (S: 209) Rasulullah (s.a.v) bir adama, kendisinden hiç ayrılmayan kabilesinden salih bir adamdan haya ettiği gibi Allah'tan haya etmesini tavsiye etti. (5)
Müsned ve Tirmizi'de İbni Mesud (r.a)'dan merfu olarak rivayet edildiki: Allah tealadan haya etmek: Kafa v e kafanın içerdiklerini koruman karın ve karnın içerdiklerini koruman, ölümü ve belayı hatırlamandır. Kim ahireti isterse dünya süsünü terk eder. Kim bunu yaparsa Allah'tan hakkıyla haya etmiş olur. (6) Bazıları dedi ki: Sana yakınlığı nisbetinde Allah'tan haya et, sana kurdreti nisbetinde Allah'tahn kork" Ariflerin bazısı dedi ki: Konuştuğun zaman Allah'ın seni duyduğunu hatırla, sustuğun zaman da sana baktığını hatırla.
Birçok yerde kuran bu manaya işaret vardır: Allah tealanın şu kavli gibi: (Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kenisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarında daha yakınız. İki melek insanın sağında ve solunda oturararak yaptıklarını yazmaktadır. (7) ve şu kavli gibi: (Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman kurandan bir şey okusan ve sizne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman bir mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki, apacık kitapta levhi mahfuzda bulunsan. (8) ve yoksa onlar bizim kendilerinin sırları ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle değil yanlarındaki elçilereimiz (hafıza melekleri de) yazmaktadır. (9)
Sevbandan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: Zor meselelerle fakihlerini hataya düşüren ümmetim içinde bir kavim olacaktır, onlar ümmetimin şerlileridir. "
(1) (S:172) Hasan Basrî dedi ki: Allahın şerhi kulları şerli meselelere tabi olup Allahın kullarını kederlendirenlerdir" Evzai dedi ki: Allah kulundan ilmin berekitini kaldırmak istediği zaman lisanını kapalı şeyler, atar, sen onların ilimce insanların en azı görürsün" İbni Vehb Malik'ten rivayetle dedi ki: Bu beldeye yetiştim, onlar bugün insanların çok yaptığı şeyleri hoş görmüyorlardı, bununla meselelerini murad ediyor" Yine dedi ki: Maliki işittim o çok sözü ve çok fetvayı ayıplıyordu, sonra dedi ki: Erkeklik gücü fazla deve gibi konuşuyor, ve diyorki: Bu şöyle, bu şöyle kelamını heder ediyor. Ve dedi ki: Maliki işittim, çok meselelere cevab vermeyi hoş görmüyordu, ve dedi ki: Allah azze ve celle buyurduki: Sana ruhtan soruyorar, deki: Ruh rabbimin emrindendir" (2) Bunun hakkında cevab gelmemiştir, Malik sünnetlerde mücadeleyi kerih görüyordu. Heysem bin Cemil dedi ki: Malik'e dedim: Ey Abdulahın babası, alim olup sünnetler için mücadele eden adam hakkında ne yoksa susar, dedi" İshak bin İsa dedi ki: Malik şöyle diyor: Çekişme ve cedel adamın kalbinden ilmin nurunu giderir" İbni Vehb dedi ki: Maliki işittim diyordu ki: İlimde çekişme kalbleri katılaştırır, ve kini miras bırakır"
Ebu Şüreyh el İskenderani bir gün meclisindeyken meseleler çoğaldı, ve dedi ki: Bugünden itibaren, kalbleriniz kirlendi, kalkıp Ebu Humeyd Halid bin Humeyd'in yanına gidin, kalblerinizi cilalayın bu arzu edilen şeyleri öğrenin, onlar ibadeti yenier, zahidliği miras bırakır, doğruluğu getirir, olan meseleler ibadeti yenier, zahidliği miras bırakır doğruluğu getirir, olan meseleler haricindeki meseleleri azaltın, onlar kalbi katılaştırır, ve düşmanık miras bırakır" Meymuni dedi ki: Ebu Abdullahi yani imam Ahmedi bir mesele sorulurken işittim, dedi ki: Bu mesele vaki oldu mu?, bu başınıza geldi mi?"
İnsanlar bu babta kısımlara ayrıldılar, hadis ehlinden bir kısmı meseleler kapısını kapattı, hatta anlayışı Allahın rasulü üzerine indirdiği sınırdı ve anlayışı ve ilmi az oldu, fakih olmaksızın fikhın taşıyıcısı oldu. Reyehli fakiherinden bazısıda vaki olmadan önceki meseleleri çok genişlettiler, adeten olmayacak şeyleride ortaya getirdiler, buna cevab verme işini üstlenerek meşgul oldular, bunun üzerine cidalle uğraştılar (S:173) ta bundan kalbler ayrılığı doğdu, bu sebeble kalblerde heva ve kin düşmanlık ve buğz yerleşti, bu çoğu zaman üstün gelme ve yüksek olma niyyetiyle, övünmek ve insanların beğenisini kazanmak niyetiyle oluyor, bunu rabbani alimler kınamıştır, sünnet bunun çirkinliğine ve haramlığına delil getirmiştir.
Ehli hadisin amel eden fakihlerine gelince, onların azimlerinin büyük kısmı Allahın kitabının manasını ve onu tefsir eden sahih sünnetleri, sahabe ve tabiinlerin sözlerini araştırmak olmuştur, rasulullahın sünnetinin sahihini, zayıfını bilmeye ve anlamaya manaları üzerinde durmaya çalışmışlar, sonra sahabe ve tabiinin sözlerinden tefsir, hadis, helal haram, sünnet usulü, zühd ve kalb incelikleri gibi ilim çeşitlerini öğrenmeye çalışmışlardır, bu imam Ahmed ve rabbani hadis alimlerinden ona uyanların yoludur.
Bunu bilmek sonradan ortaya çıkarılan reye ihtiyaç bırakmayacak derecede meşgul edici özelliktedir. Faydalanılmayan ve olmayacak ve bunlarda mücadele ortaya çekişmeyi, düşmanlığı ve çok kıylu kali çıkararak şeyler ile uğraşmaya vakit bırakmaz. İmam Ahmed çoğu zaman olmayan meselelerden sorunlunca, sonradan ortaya çıkarılmış meseleleri bırakın, derdi.

_____
(1) Taberani Kebirde Sevandan tahric etti, Heysemi dedi ki: Senedinde Yezid bin Rabia var o terkolunmuştur, mecmauzzevaid: 1/155a (2) İsra ayet: 85
Yunus bin Süleymanes Sakatinin dediği ne güzeldir: İşyte baktım birde gördümki o hadis ve reydir, hadiste Rabbin zikrini, ruhubiyyetini, onunbüyüklüğünü ve büyütkülmesinin zikrini, arşın cennet ve cehennemin sıfatını, peygamberlerini zikrini helal ve haramın zikrini, sılai rahme teşvikin ve hayra teşvikin zikrini gördüm, Reye baktım, birde gördümki onun içinde aldatma tuzak var, hileler sılai rahmi kesme ve şer toplama var.
Ahmed bin Şibveyh dedi ki: Kim kabir ilim isterse eserlere sarılsın, kimde bilgi ilmi isterse reye sarılsın (1) Kim ilim talebi için zikrettiğmiz şekil üzere yola koyulursa, çoğunlukla olmuş hadislerin cevabını anlar, çünkü onların usulü işaret edilen bu usul içindedir. Bu yola girmek mutlaka hidayet ve ilimlerinde görüş birliğine varılmış ehlinin imamlarının

arkasından gitmekledir, Şafii, Ahmed, İshak, Ebu Ubeyd ve başkaları gibi..Kim onların yoluna girerse,ve başka yolda olduğu halde onların yolunda olduğunu iddia ederse, (S: 174) helaka gider, caiz olmayan şeyi almış ameli vacib olan şeyi terketmiş olur.
Bütün işin özü bunlarla Allahın rızasının kastedilmesidir, rasulüne indirdiğini öğrenmekle ve yoluna girmekle, bununla amel etmekle, insanları buna davet etmekle Allaha yaklaşmayı kastetmelidir, kim böyle olursa Allah ona başarı verir, ona doğruyu ilham eder, bilmediğini öğretir, Allah tealanın şu sözünde övülen alimlerden ve ilimde derinleşenlerden olur: (Allahtan ancak hakkıyla) kullarından alimler korkar) (2)
İbni eb Hatim tefsirinde Ebud Derda'dan (r.a) tahric etti, rasulullah (s.a.v) ilimde derinleşenler hakkında soruldu, buyurduki: Yemini beri olan, dili doğru, kalbi istikametli olan, karnı ve ferci iffetli olan, işte bu ilimde derinlik sahibi olanlardandır" (3) Nafi' bin Zeyd dedi ki: Denilirki: İlim dederinlik sahibi olanlar, Allah için mütevazi, Allah rızası için lezzet olanlar kendilerinden üsttekileri tazim etmez, kendilerinden alttakileri hakir görmezler. (4) Buna peygamber (s.a.v)'in şu hadisi şahiddir: Size yemen ehli geldi, onlar kalbleri en iyi, enince şefkatli) olanlardır, iman Yemene, fıkıh, hikmet yemene aittir. (5)
Bu Yemen alimlerinden olan Ebu Musa el Eşari ve onun yoluda olan alimlere işarettir, sonra Ebu Müslimi Havlani, Üveys el Karni, Tavus ve Vehb bin Münebbih gibilere ve başka Yemen ehli alimlere işarettir, bütün onlar Allahtan korkan rabbani alimlerdir. Bazıları Allahın hükümlerini ve dinini bazısından daha iyi biliyor, onların insanlardan ayrılması çok huylu kal ile değil, çok araştırma ve cedellede değil, aynı şekilde Muaz bin Cebel (r.a) helal ve haramı bilen insanların en iyisidir. (6) O kıyamet günü alimlerin önünde ok veya taş yarasıyla haşrolacaktı. (7) S: 175) Onun ilmi çok meselelerde geniş bilgi sahibi olmakla değildi, bilakis o olmamış konularda konuşmayı sevmezdi, o ancak Allahı ve dininin usulünü bilirdi.
İmam Ahmede denildiki: Senden sonra kime soralım? Abdul Vahhab el Verrak'a (sorun) Ona denildiki: onun ilimde genişliği yoktur, dedi ki: O salih bir adamdır, onun gibisi hakka isabet etmeye muvaffak kılırı Marufu Kerhiden soruldu, dedi ki: Onda ilmin aslı vardı: Allahtan korkmak, bu selefin bazı sözüne dönüyor: İlim olarak Allah korkusu yeter, cehalet olarak Allah hususunda aldanmak yeter, bu bab temeline inmesi uzun süren uzun bir babtır.
(1) Tenzibül kemal 1/ 435 (2) Fatih suresi, ayet: 28 (3) Aynı şekilde bunu İbni Cerir Taberide 3/ 123'te İbni Kesirde 1/347'de Ebud Derda ve Ebu Ümameden rivayet etti, Abdullah bin Yezid yoluyla rivayet ettiler, İmam Ahmed onun hakkında dedi ki: Hadisleri uydurmadır. (4) İbnil Münzir tefsirinde zikrettti, ibni kesirin az önceki yerinde (6) Hakkında sahih isnad variddir, Ahmed, Tirmizi ve ibni Mace tahric etti. (7) Yine hakkında Ahmed, Ebu Nuaym ve ibni Sa'dın tahric ettiği başka bir hadiste variddir. (8) Ebu Hureyre'den Buharî Müslîm Tirmizi ve İbni Hibban tahric etti.
Ebu Hureyre hadisine dönelim, ve diyoruz ki, kim Allah'ın kitabında ve rasulünün sünnetinden olmayan meselelerle uğraşmaz bilakis Allah ve rasulünün kelamını anlamak için uğraşırsa ve bununlada emirleri yerine getirmeye yasaklardan kaçmaya çalışırsa ve bu hadise göre bu kimse Allah ve rasulünün emirlerini yerine getirmiş ve gereğince amel etmiş olur, kiminde önem vermesi Allah'ın rasulüne göndirdiğini anlama yönünde olmazsa ve çok meseleler ortaya çıkarmak olursa, hadiseler ister olacak türden ister olmayacak türden olursa ve bunların cevabını da reyle vermeyi yüklenirse bu hadise muhalif olmasından korkulur, yasağını işlemi, emrini terketmiş olur.
Bilki kitap ve sünnetle aslı olmayan çok hadiselerin vukuuyla uğraşmak, ancak Allahın ve rasülünün emir ve yasaklarıya uğraşmayı terketmektir, eğer bir kimse amel yapmak isteyipte bu amel hususunda Allah'ın şeriatını sorsa ve onu yerine getirip yasağındanda kaçsa, hadiseler kitab ve sünnete bağlı vaki olmuş olur, amel edense rey ve hevasıyla amel etmiş olur, hadiselerde genellikle Allah'ın şeriatına muhalif olmuş, belki onları uzak olduğu için kitab ve sünnete havalesi zor olur.
Fil cümle: Kim kim bu hadisteki peygamber (s.a.v)'in emrini yerine getirip yasağından kaçsa ve bununla meşgul olsa dünya ve ahirette kurtuluş hasıl olur, kim bunlara muhalefet eder ve hayalleri ve hoş gördükleri şeylerle uğraşırsa, peygamber (s.a.v)'in sakındırdığı şeye girmiş olur (S: 176) çok soru soran ve peygamberlerine muhalefet eden ehli kitabın hali bir hal alır.
"Size birşeyi yasaklarsam ondan kaçının, size bir şeyi emredersem onuda gücünüz yettiğince yapınız" sözü hakkında bazı alimler dedi ki: Bundan yasağın emirden daha şiddetli olduğu anlaşılır, çünkü yasakta işlenmesi hakkında hiç ruhsat verilmemiştir, emirse gücü göreyle kayıtlandırılmıştır. Bu imam Ahmedden rivayet edilmiştir, bu bazısının şu sözüne benziyor iyilik amellerini iyiler ve fasıklar yapıyor, fakat masiyetlere gelince onları ancak sıddıklar terkediyor (1). Ebu Hureyre (r.a) peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor, kendisine şöye buyurdu: Haramlardan sakın insanların en abidi olursun" (2) Ayşe (r.a) dedi ki: kim müctehidin adeti üzere gitmek isterse günahlardan sakınsın" merfu olarak rivayet edildi. (3)
Hasan Basrî dedi ki: Abidler Allahın kendilerine yasakladıklarını terkten daha üstün ibadet etmemiştir" Zahir odurki haramların taat fiilerine üstünlüğü hakkında varid olan şeylerle nafileler muraddır, yoksa farz ameller cinsi haramların terki cinsinden daha üstündür, çünkü ameller zatı itibariyle kasdolunmuştur, haramlarda istenilense onların yapılmamasıdır, bunun için niyete ihtiyaç duymazlar, bunun için bazan ameller cinsini terketmek, küfür olabilir, tevhidin, islamın rükünlerini veya daha önce geçtiği gibi bazısını terketmek, gibi yasakları işlemek böyle değildir, zatı itisariyel küfrü gerektirmezler.
Bunu İbni Ömer (r.a)'ın sözü şahiddir. Haramdan birden iki ölçü birimi) reddetmen Allah yolunda yüz bini infak etmekten hayırlıdır" Seleften bazısının şöyle dediği rivayet edildi: Allahın sevmediği bir daniki terk etmen beş hac yapmandan Allah'a daha sevimlidir" Meymun bin Mihran dedi ki: Allah'ı dille zikretmek güzeldir, bundan daha üstünü de kulun isyan anında Allah'ı hatırlayıp ta isyanı yapmamasıdır" İbnil Mübarek deki: Şüphe üzere bir dirhemi terkedişim, benim için yüz bin dirhemi hatta altı yüz bin dirhemi sadaka vermemden daha sevimlidir" Ömer bin Abdul Aziz dedi ki: Takva gece kıyamı, gündüz orucu değildir, fakat takva Allah'ın farz kıldığını yerine getirip haram kıldığını terketmektir, eğer bununla beraber amelde varsa daha iyidir" Yine dedi ki: Beş vakit ve vitir dışında namaz kılmamam, zekat verip onun dışında bir dirhem bile vermemem, ramazan orucunu tutup onun dışında bir gün bile tutmamam, farz haccı yapıp onun dışında bir daha yapmamam, sonra bütün kalan kuvvetimi Allah'ın haram kıldığı şeylerden sakınmaya harcamam hoşuma gider"

_____
(1) Ebu Nuaym hilyede rivayet etti 10/211 (2) Ahmed ve Tirmîzi tahric etti, ve munkatı'dır dedi. (3) Hadis zayıftır, Ebu Ya'la müsned de rivayet etti.
Kelamlarının neticisini azda olsa haramlardan sakınmaya işaret ediyor, bu çok nafile yapmaktan daha üstündür, çünkü terk etmez farz öbürü nafiledir. Müteahhirinden bir kısmı deki: Rasulullah (s.a.v) Sizi birşeyden yasaklarsam ondan kaçının, bir şey emredersem onu gücünüz yettiğince yapın "buyurdu. Çünkü emri yerine getirmek ancak amelle olur, amelin varlığı sebep ve şartlara bağlıdır, bazısı oysa güç yetirilemez, bunun için güçle kayıtladı, aynen Allah tealanın takvayı güçle bağladığı gibi Allah teala buyurdu ki: Gücünüz yettiğince Alah'tan sakının (1), hac hakkında şöyle buyurdu: Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde hakkıdır (2), yasakta ise istenilen yapılmamasıdır, asıl olanda budur, kastedilen asli yapılmayışın devamıdır, buda mümkündür, güç yetilemeyecek bir şeyi yoktur, yine bunda da bir görüş vardır, çünkü isyanı işlemeye davet sebepler kulun kaçınmaya sabredemeyeceği kadar güçlü olabilir, bu durumda kaçınmak için çok şiddetli mücadeleye ihtiyacı olabilir, belki taat fiillerini yapma esnasındaki nefisle mücadeleden daha şiddetli olabilir, bunun için itaat için çok çalışanlar var, fakat haramları terki güçleri yetmiyor Ömer (r.a) isyana iştah duyup ta yapmayan kavim hakkında soruldu, dedi ki: Onlar Allah'ın kalplerini takva için imtihan ettiği ve kendilerini için bağışlama ve büyük bir ecrin bulunduğu kavimdir."(3)
Yezid bin Meysere bazı kitaplarda Allah'ın şöyle buyurduğunu söylüyor: (S: 178) Ey şehvetini terk edip gençliğini benim için harcayan genç, sen benim yanımda bazı meleklerim gibisin (4) Yine dedi ki: Cisimde şehvet ne şiddetlidir, ateşin yakması gibidir, kuşatılmış olanlar ondan nasıl kurtulurlar. (5)
Bunda işin hakikatı: Allah kullarına güçlerinin yetmeyiceği amelleri yüklemez, rahmetinden dolayı ve ruhsat olsun diye meşakkat sebebiyle onlardan çok amelleri kaldırmıştır, yasaklara gelince şehvetler ve sebeplerin kuvvetliliği sebebiyle hiçbir kimseye mazur görmemiştir, bilakis her halükarda terk etmekle sorumlu tutmuştur, ancak haram olan yiyeceklerden zarurat anında ölmeyecek miktarda mübah kıldı, lezzet ve şehvet için değil . Burdan imam Ahmed'in söylediğinin sahihliği bilinir: Yasak emirden daha şiddetlidir.
Sevban (r.a)'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir" İstikametli olunuz fakat tamamen istikametli olmaya güç yetiremezsiniz.
Hakim bin Hazen el Külefi rivayetetti ve dedi ki: Peygamber (sav)'e elçi olarak geldim onunla beraber cuma namazı kıldım, rasulullah (sav) bir değneye veya yaya dayanarak ayağa kaltı ve allah'a hamd ve sena etti ve sonra buyurduki: Ey insanlar siz emir olunduğunuzun hepsini yapamazsınız ve güç yetiremezsiniz fakat doğru olunuz ve müjdeleyiniz" (6)
Size bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiğince yapınız" sözü bir kimse emredildiği fiilin hepsini yapamıyorda bazısını yapabiliyorsa mümkün olanı yapacağına delildir bu bir çok meselede böyledi. Taharet onlardandır, bazısına gücü yetip bazısından ya suyun bulunmamasından yada bazı azalarının hasta olmasından dolayı aciz olsa, gücü yettiği kısmını yapar diğerlerine de teyemmüm eder, bu ister abdest ister meşhur olana göre gusülde olsun aynıdır.
(S:179) Namaz da olandandır. Kim ayakta kılamazsa oturarak kılar, ona da aciz olsa yatarak kılar. Sahihi Buhari'de İmran bin Husayn'dan rivayet edildi, peygamber (s.a.v) buyurdu ki: Ayakta kıl, gücün yetmezse oturarak, gücün yetmezse yan yatarak kıl" Buna da gücü yetmezse ima ederek ve meşhur rivayete göre niyetle kılar ve namaz sakıt olmaz.
Fıtır sadakası da böyledir, bir sa'ın (ölçü birimi) bir miktarını çıkarmaya gücü yetse o kadarı lazım olur, fakat gündüzün bir kısmını tutmaya gücü yetene ihtilafsız oruç gerekmez, yine kefaaretle kölenin bir kısnını azad etmeye gücü yetse lazım olmaz, çünkü kölenin bir kısmınızada şari' tarafından sevimli değildi, bilakis tam olmasını emretmiştir. Arafatta
(1) Teğabün suresi, ayet: 16 (2) Ali imran, ayet: 97 (3) Haber munkatı'dır, Mücahid Ömer'den işitmemiştir, bunu Ahmed zühd kitabında tahric etti. (4) Ebu Nuaym Hilyede tahric ett. 5/237 (5) Ebu Nuayın hilyede rivayet etti 5/ 241 (6) Hadis hasendir, Ahmed ve Ebu Davud Hakem bin Hazen'den tahriç etti.
vakfesi geçen geri kalan hac işemlerini yapar mı, yapmaz mı? Yoksa tavafla sa'yi yapıp ihramdan çıkar mı? Bunda imam Ahmet'ten iki rivayet var: En meşhur: Sadece tavaaf vesa'y yapar, çünkü mina'da gecelemek ve şeytan taşlamak arafatta vakfeye tabidirler, Allah teala kendisinin meşaril haramda zikredilmesini ve belli günlerde arafattan inenler için emretmiştir, Arafatta durmayana umre yapana emredilmediği gibi emredilmez. Allah en iyisini bilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hatime:

????? ??? ?? ???????? ? ?????? ? ?????? ??? ??? ??????? ? ??????? ???? ??? ????
? ????? ??????

12.02.2003
Seyfullah Seyfeddin

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

II. BÖLÜM

Mutezilenin Mütevatir Ve Ahad Hadisi Hakkındaki Tutumu

1. Hadisi ve Hadis Ehlini Kötülemeleri:

Mutezile, hadis öğrenmeyi kötülemiş ayrıca öğrenen insanları da kaçındırmıştır. Hatta buna ihtiyaç olmadığını, aklın ve zihnin yeterli geldiğini savunmuştur. Kadı Abdülcebbar da delil olarak, hadis ehlinin hadisler hakkında ki menfi sözlerini zikreder. Hadisçilerin bir hadis hakkında başka tariklerini çoğaltmayı sevdiklerini, fakat bunun hiçbir faydası olmadığını söyler. Bunun yanında Mutezile, fıkıh ve hadisle meşhur olmadıkları, çünkü ellerindeki olanla yani akılla yetindiklerini ve bunun dinde fıkıh ve hadis talep etmekten daha üstün olduğunu söyler. Hadis rivayetinden kaçınılmasının gerekli olduğunu, çünkü bunda yalan olabileceğini savunur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Türkiye'de Hadis İnkârcılığı:

Yaşar Nuri Öztürk'ün Hadis İnkârcılığı: İddiaları:

1. Otuz veya elli hadis disinda kalan hadisler uydurmadir.
2. Sahabe ve alimler de dahil olmak üzere Kur'an'a sahip çikmadiklari için suçludurlar.
3. Hz. Peygamberin vefatindan sonra Kur'an devre disi birakilmistir.
4. Kur'an'dan uzaklasma hicri dördüncü yüzyilda meydana gelmistir.
5. Kur'an'dan baska kaynak kabul etmek sirktir. Çünkü Kur'an disinda hiçbir kaynagin korunma garantisi yoktur.
6. Mirac hadisi çeliskilerle doludur.
7. Yaziyi emreden rivayetler uydurmadir.
8. Hadis diye yazilanlar Resulullah'in sözleri diye ona isnad edilmistir.
9. Hadisler hicri iki yüz yilindan sonra yaziya geçirilmistir.
10. Hadisler baglayici degildir. Hüküm kaynagi da olamaz çünkü çeliskilerle doludur.
11. Iki türlü sahabi vardir; a) Hz. Muhammed'in Sahabisi yani, inanmis olarak Peygamberi gören kimsedir. b) Allah Resulü Hz. Peygamberin Sahabisi yani, ruhani sevgiyle Peygamberimizin gerçek kisiligine dost olanlardir. Ikinci tür sahabi birincisinden daha büyüktür.
12. Size iki emanet birakiyorum hadisinde sünni çevreler, Allah'in kitabi yanina sünnet kelimesini eklemislerdir.
13. Orta namaz sabah namazidir.
14. Adetli olan kadinlar namaz kilip oruç tutabilirler.
15. Kadinin sesinin haramligi konusunda Kur'an ve sünnette delil yoktur.
16. Insanlara sadece Kur'an ve mütevatir hadisler nakledilmelidir.
- Sünnete misna tabirini kullanmaktan çekinmiyor.
- Görüslerinde, genelde Ebu Reyye'yi taklit ediyor.
- Simdiye kadar pek çok hadis aliminin uydurma dedigi hadisleri isine geldigi zaman delil olarak kullaniyor. Ayrica itibar edilmeyen kitaplardan nakiller yapiyor.
- Hadisleri inkâr ettigi halde esbab-i nuzül'le ilgili rivayetleri nakletmekten çekinmiyor.
- Nakilde tahrif, sözlerinde çarpitma görülmektedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zabt Ve Tesbitte Mühim Bir Prensip: Asla Uygunluk.

Zabt faaliyetlerinde en mühim husus doğruluktur. Yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetini olduğu gibi zabtetmektir. Sözlerine bir kelime ilave etmeden veya tek kelime eksik bırakmadan, ağzından her ne çıkmışsa olduğu gibi öğrenmek ve öylece öğretmek, her ne yapmışsa tam olarak görüp olduğu gibi anlatmaktır.
Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm) bu mühim hususa da dikkatleri çekerek Ashâb'ın hadîs konusunda titiz olmasını sağlamıştır. Nitekim, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemeyi şiddetle yasaklayan *"Kim bana bile bile kizb nisbet eder, hakkımda yalan söylerse ateşteki yerini hazırlasın"* hadîsi mütevâtir bir hadîstir. Üstelik bu hadis, sayıca yüzü aşan sahabe tarafından rivâyet edilen nadir mütevâtirlerden biridir. Bu durum şu gerçeği ortaya koyar: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisiyle ilgili olarak yapılacak rivâyetlerde çok dikkat edilmesi, yalandan yanlıştan, eksik ve fazla rivâyetlerden kaçınılması hususunda pek çok uyarılarda bulunmuş, hadîsçilerin tesebbüt dedikleri hassas olmak, kılı kırk yarmak gerektiği hususunu âdeta mümin kulaklara küpe yapmıştır. Nitekim, sahâbelerin hadîs rivâyetindeki titizliklerini açıklarken göstereceğimiz üzere hâfizasından, zabt gücünden emîn olan sahâbeler hadîs rivâyet etmeyi vazife bilirken, hâfizasından emin olmayanlar rivâyetten korkmuşlar ve âdeta kaçmışlardır. Bu iki zıt davranışın, aslında muharriki aynı düşüncedir: "Mesuliyet duygusu".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hayatı:

El-İmam el-Hâfiz Hüccetu'l-İslâm Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî, en-Nîsâbûrî: 204-261 yılları arasında yaşamıştır. Hadîs dinlemeye küçük yaşta başlar. İlk defa 218 yılında hadîs meclislerine devama başladığı belirtilir.
Hadîs tahsili için Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'a gitmiş, mükerrer seferler Bağdad'a uğramıştır. Bu seyahatleri sırasında Buhârî'nin şeyhlerini ve daha başkalarını da dinleme fırsatı bulur. Hadîs aldığı kimseler arasında Buhârî, İshak İbnu Râhuye, Abdullah İbnu Mesleme el-Ka'nebî, Harmele İbnu Yahya Sahîbu Şâfiî, Ahmed İbnu Yunus, Sâd İbnu Mansûr, Yahya İbnu Yahya, Heysem İbnu Hârice, Ahmed İbnu Hanbel vs. de var.
Müslim birçoklarına da hocalık yapmıştır. Ebu Avâne Ya'kub İbnu İshâk el-Esferâînî, Tirmizî, Ebu Amr el-Müstemlî gibi.
Babası Haccâc da hadîs rivayet eden şeyhlerdendi. Kendisinin, bezzâz olduğu yani bugünün tâbiriyle manifaturacılık yaptığı kaynaklarda belirtilir.
Müslim 261 yılında 57 yaşında olduğu halde Neysâbur'da vefat etmiştir. Vefat sebebiyle ilgili olarak şu vak'a anlatılır: Bir gün kendisi için akdedilen bir müzakere meclisinde Müslim'e bir hadîs sorulur, fakat bilemez. Aramak üzere evine çekilir. kitaplarını karıştırmaya başlar. Bu sırada eve bir sepet hurma gelir. Müslim, hem arar hem hurmadan ağzına arada bir atar. Bu hâl üzere sabahı eder, hurma biter, hadîs de bulunur. Bazı terâcim yazarları Müslim'in bu sebeple öldüğünü söylemiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/213.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu (Uydurma) Rivayetler

Mevzu: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* aleyhine yalan olarak uydurulmuş hadistir.
Hükmü: Reddedilmesidir. Böyle bir rivayeti ancak ondan sakındırmak maksadıyla uydurma olduğu açıklanarak zikretmek caiz olur. Çünkü Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Her kim yalan olduğunu gördüğü bir hadisi benden diye naklederse o, yalan söyleyenlerden birisidir."[1]
Hadisin uydurma olduğu bir kaç yolla bilinebilir. Bazıları:
1- Hadisi uyduranın bunu itiraf etmesi
2- Hadisin akla aykırı olması. Mesela, iki çelişkili hususu birarada sözkonusu etmesi, imkânsız bir şeyin varlığını dile getirmesi yahut vacip (var olması zorunlu) bir şeyin varlığına aykırı ifadeler taşıması ve benzeri hususlara aykırılığı.
3- Dinde kesin olarak bilinen hususlara muhalif olması. Mesela İslam'ın rükünlerinden birisini kaldırması, faizi ya da benzer bir hükmü helal kılması yahut kıyametin kopacağı zamanı tayin etmesi yahut Muhammed *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sonra bir peygamber gönderilmesinin mümkün olduğunu ifade etmesi ve buna benzer hususlar ihtiva etmesi.
Uydurma hadisler pek çoktur. Bunlardan bazıları:
1- Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in kabrini ziyarete dair hadisler.
2- Recep ayının faziletine ve onda namaz kılmanın üstünlüğüne dair hadisler.
3- Musa *aleyhisselam*'ın arkadaşı olan Hızır'ın hayatta olduğuna ve onun Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in huzuruna geldiğine ve defninde bulunduğuna dair hadisler
4- Çeşitli konulara dair hadisler. Bunların bazısını zikredelim:
"Arapları şu üç sebep dolayısıyla seviniz. Çünkü ben arabım, Kur'ân arapçadır, cennetliklerin konuşacağı dil arapçadır."; "Ümmetimin ihtilâfı rahmettir."; "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyan için çalış, yarın ölecekmiş gibi âhiretin için çalış."; "Dünya sevgisi hertürlü günahın başıdır."; "Vatan sevgisi imandandır."; "En hayırlı isimler hamd ve abd anlamını ihtiva eden isimlerdir."; "Bir satış ve onunla birlikte bir şart yasaklanmıştır."; "Sizin oruç tuttuğunuz gün kurban keseceğiniz gündür. (Kurban bayramının ilk günüdür.)"
Sünneti savunmak ve ümmeti sakındırmak amacıyla mevzu hadisler ile ilgili gerekli bilgileri vermek üzere hadis alimleri pekçok eser telif etmişlerdir. Meselâ:
1- İbnu'l-Cevzî (vefatı 597 H.)'nin *el-Mevzuâtu'l-Kübrâ* adlı eseri. Fakat bütün mevzu hadisleri toplamadığı gibi mevzu olmayan hadisleri de mevzu göstermiştir.
2- Şevkânî (vefatı 1250 h.) *el-Fevâidu'l-Mecmûa fi'l-Ahadîsi'l-Mevzûa.* Mevzu olmayan hadisleri mevzu diye göstermek suretiyle bir çeşit gevşeklik göstermiştir.
3- İbn Arrak (vefatı 963 h.) *Tenzihu'ş-Şeria el-Merfua ani'l-Ahbari'ş-Şenia el-Mevdua.* Bu hususta yazılmış en kapsamlı kitaptır.
Hadis uyduranlar pek çoktur. Onların ünlü büyüklerinden bazıları:
İshak b. Necîh el-Malatî, Me'nun b. Ahmed el-Herevî, Muhammed b. es-Saib el-Kelbî, el-Muğire b. Said el-Kûfî, Mukatil b. Ebi Süleyman, el-Vâkidî, İbn Ebi Yahya.
Hadis uyduranlar çeşit çeşittir.
1- Müslümanların akidesini ifsad etmek, İslâmı bozmak, hükümlerini değiştirmek isteyen zındıklar: Ebu Cafer el-Mansur'un öldürdüğü Muhammed b. Said el-Maslûb (haça gerilerek öldürülen) gibi. Bu Enes'den Peygamberimize merfû' diye şöyle bir hadis uydurmuştur:
"Ben peygamberlerin sonuncusuyum. Allah'ın dilemesi müstesnâ. Benden sonra peygamber gelmeyecektir."
Abdu'l-Kerim b. Ebi'l-Avcâ' da bu kabildendir. Bunu da Abbasî emîrlerinden birisi Basra'da öldürmüş ve öldürüleceği vakit şunları söylemiştir: "Ben aranızda haramı helal, helali de haram kıldığım dörtbin hadis uydurdum."
Denildiğine göre zındıklar Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hakkında ondörtbin hadis uydurmuşlardır.
2- Halife ve emirlere yakınlaşmak isteyenler. Ğıyas b. İbrahim gibi. Bu, güvercinlerle oynamakta olan Mehdi'nin yanına girince ona: Mü'minlerin emirine hadis naklet, denildi. O da peygamberimize kadar giden uydurma bir sened zikretti ve şöyle dedi: "Deve, ok, at ya da kanatlı (kuş) olması dışında yarış olmaz." el-Mehdi: Böyle bir şeyi uydurmasına ben sebep oldum, dedikten sonra güvercinleri terketti ve kesilmelerini emretti.
3- Avama yakınlaşarak gözlerine girmek isteyenler. Bunlar avamı teşvik yahut korkutmak ya da mal yahut mevki elde etmek amacıyla garip şeyleri zikrederlerdi. Mescidlerde, toplantılarda dehşete düşülecek şekilde garip şeyler anlatan kıssacılar bu kabildendir.
Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn'den nakledildiğine göre onlar er-Rusâfe mescidinde namaz kılmışlar. Kıssacının biri ayağa kalkarak kıssa anlatmaya koyulup demiş ki: Bize Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn anlattı. Sonra da Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e kadar ulaşan bir sened zikrederek dedi ki: Her kim lâ ilâhe illallah diyecek olursa Allah o kimse için her bir kelimeden gagası altından, tüyü mercandan bir kuş yaratır... deyip uzunca bir kıssa anlattı. Kıssalarını anlatıp bitirdikten ve bağışları aldıktan sonra Yahya eliyle ona işaret etti. O da bir bağış alacağını düşünerek yanına gitti. Yahya ona: Bu hadisi sana kim nakletti diye sordu. Kıssacı: Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn dedi.
"Yahya: Yahya b. Maîn benim, bu da Ahmed b. Hanbel'dir. Fakat biz hiç de Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisinde böyle bir şey duymadık" dedi. Bunun üzerine kıssacı şunları söyledi:
"Ben Yahya b. Maîn'in ahmak olduğunu duyar dururdum. Ancak şu saate kadar bundan emin değildim. Sanki bu dünyada sizden başka Yahya b. Maîn ile Ahmed b. Hanbel yokmuş gibi konuşuyorsun. Ben Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn diye bilinen onyedi kişiden hadis yazdım." Ahmed elbisesinin yeninin yüzüne örterek:
"Bırak bunu da kalkıp gitsin", dedi. O da onlarla alay eden bir tavırla kalkıp gitti.
4- Dinî hamaset sahipleri de İslâm'ın faziletli gördüğü işler, bununla alakalı hususlar, dünyaya karşı zâhid davranmak ve buna benzer hadisler uydurmuşlardır. Maksatları ise insanların dine yönelmelerini, dünyaya karşı da zahid olmalarını sağlamaktır. Merv kadısı Ebu Asme Nuh b. Ebi Meryem gibi. Bu tek tek Kur'ân surelerinin faziletleri hakkında bir hadis uydurmuş ve şöyle demiştir: "İnsanların Kur'ân'dan yüz çevirdiklerini Ebu Hanife'nin fikhıyla, İbn İshak'ın Meğazisiyle uğraştıklarını gördüm." Bu sözleriyle, bu hadisi bundan dolayı vazettiğini (uydurduğunu) söylemektedir.
5- Bir mezhep, bir tarikat, bir şehir, bir önder ya da bir kabileye taassubla bağlanarak, taassubla bağlandığı şeyin faziletlerine ve onların övülmesine dair hadisler uydurmuşlardır. Meysere b. Abd Rabbih gibi. Bu kimse Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* adına Ali b. Ebi Talib *Radıyallahu anh*'ın faziletlerine dair yetmiş hadis uydurduğunu itiraf etmiştir.

---

[1] Muslim

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rivayet İle İlgili Terimler

1- Rivayet-i Akran: Ravi hadisi kimden rivayet ediyorsa, onunla bir hususta birleşmiş olması demektir. Mesela: Yaşlarının bir olması veya her ikisinin de bir zatdan hadis okuyup, rivayet etmeleri gibi.
2- Rivayet-i Mudbec: Emsallerin birbirinden rivayet etmelerine denir.
3- Rivayetu'l-asağır ani'l-ekabir: Evladın atadan, talebenin hocadan rivayetine denir.
4- Rivayetu'l-ekabir ani'l-asagir: Hocanın talebeden, babanın oğlundan rivayetine denir.
5- Sabık, lahik: İki adamın bir zattan rivayetlerinde ilk rivayet edene sabık, sonrasına da lahik denir.
6- Mühmel: İsimleri bir olan iki zatın birisinden hadis rivayet edilirken mutlak olarak ismini anmakla yetinip, bu iki zattan hangisi olduğunu açıklamamaktır. İkisi de Sika'dan olursa, ihtimal zarar vermez.
7- Nasi: Kendisinden hadis rivayet edilmiş olup sonra kendisine sorulunca onu şüpheli bir şekilde inkar etmiş olmasına denir. Şayet, kesin olarak inkar ederse hadis merduddur. Şüpheli oluduğu için, makbul sayılmıştır.
8- Müselsel: İsnadın ittifaklı olanına denir.
9- Sika ve sikat: Adil ve ezberleme kabiliyeti olup, her yönden güvenilir adam demektir.
10- Eda sigaları: (Semi'tu min fulanin: Filandan işittim) veya (Kale fulanun: Filan söyledi) gibi sözlerdir.
Diğer haller: Yemin ile başlamak veya zaman, mekan ve sebep tayin ederek, davasını kuvvetlendirmek için, şu işi yaparken, filancalar ile otururken ve filan yere giderken, gibi sözlerle başlamaktır. [1]
11- Mütabi: Yalnız lafiz veya yalnız mana bakımından rivayetlerin birbirlerine uymalarıdır.
12- Şâhit: Hem lafiz hem de mana bakımından bir rivayetin diğer rivayete uymasıdır. [2]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.
[2] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 11

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rivayet İle İlgili Diğer Hususlar

1- Rivayetin şartları: Ravinin sema, arz ve icazet gibi yollarla hadisi almasıdır.
2- Nevileri: Muttasıl ve munkatı gibi vasıflardır.
3- Ahkamı: Kabul veya reddedilmesidir.
4- Hali: Ta'dil veya cerhdir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Eserleri:

Müslim, üzerinde ayrıca duracağımız Sahîh'i ile tanınmışsa da onun dışında pek çok ciddî eserler vermiştir: El-Müsnedü'l-Kebîr (ala'r-ricâl), Kitâbu'l-Câmi' ala'l-Ebvâb, Kitâbul-Esma ve'l-Künâ, Kitâbu't-Temyîz, Kitâbu'l-İlel, Kitâbu'l-Vuhdân, Kitâbu'l-Efrâd, Kitâbu'l-Akrân, Kitâbu Suâlâtihi Ahmede'bne Hanbel, Kitâbu Hadîsi Amri'bni Şuayb, Kitâbu'l-İntifâ' bi-Ühübi's-Sibâ', Kitâbu Meşâyihi Mâlik, Meşâyihi Şu'be, Kitabu Men Leyse Lehu İllâ Râvin Vâhid, Kitabu'l-Muhadramîn, Kitabu Evlâdi's-Sahâbe, Kitâbu Evhâmi'l-Muhaddisîn, Kitabu't-Tabakât, Kitâbu'l-Efrâd.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/214.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rivayet İle İlgili Diğer Hususlar

1- Rivayetin şartları: Ravinin sema, arz ve icazet gibi yollarla hadisi almasıdır.
2- Nevileri: Muttasıl ve munkatı gibi vasıflardır.
3- Ahkamı: Kabul veya reddedilmesidir.
4- Hali: Ta'dil veya cerhdir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

272) Müslümanlara Gereksiz Yere Sûizanda Bulunma Yasağı

Bu bölümdeki bir ayet ve bir hadisten, kötü zandan uzak durulması gerektiğini, çünkü zannın bir kısmının günah olduğunu, sözlerin en yalan olanının zan olduğunu öğrenmiş olacağız. [1]

"Ey iman edenler! birbirinizin hakkında, yersiz zanda bulunmaktan kaçının, çünkü bazı zan ve şüphe vardır ki, günahtır." (Hucurat: 49/12)

1577. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zandan sakının. Çünkü zan, sözlerin en yalan olanıdır." [2]

* Yunus: 10/36'da ve Necm: 53/23'de anlatılan zan "kötü zandır" 1549 no'lu hadiste beyan edilen husus da yine kişinin tetkik ve tahkik etmeden her sözü söylemesinin uygun olmadığı meydandadır. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 460.
[2] Buhârî, Vasâyâ 8, Nikâh 45, Ferâiz 2, Edeb 57, 58; Müslim, Birr 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 56.
Çok uzunca 1572'de geçmişti, gerekli açıklama 7 numarada verilmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 460.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLMUR-RİCAL

MEVZU'UN ÖNEMİ:

Senedin ehemmiyeti ne ise hadîs ilimleri (ulûmu'l-hadîs) arasında rical ilmi'nin de ehemmiyeti odur. Hadîs hakkında son derece mühim ve zarurî olan sahîh, hasen, zayıf vs. şeklindeki değerlendirmelerin medârı seneddir, yani senedi teşkîl eden râvîler. Şu halde rical ilmi, hadis ilminin vazgeçilmez bölümlerinden birini ve hattâ birincisini teşkîl eder. Önceki bahiste sened üzerinde durduk. Bu bahiste senedi meydana, getiren râvîler, râvilerin dereceleri, tabakaları, râvilerde aranan evsaf vs. gibi çeşitli meselelere temas edeceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fazileti:

Müslim yaşadığı devrin en başta gelen hadîs âlimlerinden biridir. Şüphesiz bunda Buhârî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhuye gibi meşhur muhaddîslere talebelik yapmış olmasının büyük payı vardı. İbnu'l-Ahram: "Şu şehrimiz (Nisâbur) üç büyük muhaddîs yetiştirmiştir: Muhammed İbnu Yahya (ez-Zühlî), İbrahim İbnu Ebî Tâlib ve Müslim" der. Bündâr da: "Hâfizlar dörttür: Ebu Zür'a, Muhammed İbnu İsmail el-Buhârî, ed-Dârimî ve Müslim" demiştir. Şeyhlerinden Muhammed İbnu Abdilvehhâb el-Ferrâ'nın da: "Müslim, halkın âlimlerinden ve ilim dağarcıklarından biridir. Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" dediği belirtilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/214.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLMUR-RİCAL

MEVZU'UN ÖNEMİ:

Senedin ehemmiyeti ne ise hadîs ilimleri (ulûmu'l-hadîs) arasında rical ilmi'nin de ehemmiyeti odur. Hadîs hakkında son derece mühim ve zarurî olan sahîh, hasen, zayıf vs. şeklindeki değerlendirmelerin medârı seneddir, yani senedi teşkîl eden râvîler. Şu halde rical ilmi, hadis ilminin vazgeçilmez bölümlerinden birini ve hattâ birincisini teşkîl eder. Önceki bahiste sened üzerinde durduk. Bu bahiste senedi meydana, getiren râvîler, râvilerin dereceleri, tabakaları, râvilerde aranan evsaf vs. gibi çeşitli meselelere temas edeceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19) İyi Veya Kötü Çığır Açanlar

"Onlar ki ey Rabbimiz! Bize göz nuru olacak eşler ve çocuklar bahşet ve bizi yolunu, Allah'ın kitabıyla bulanlara örnek ve öncü yap diye dua ederler." (Furkan: 25/74)
"....Ve onları öyle rehber ve önderler yaptık ki emrimizle toplumu doğru yola sevkederler." (Enbiya: 21/73)

173. Ebû Amr Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Birgün erken vakitlerde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzurunda idik. O esnada, kaplan derisine benzeyen alaca çizgili elbise veya abalarını delerek başlarından geçirmiş ve kılıçlarını kuşanmış, tamamına yakını, belki de hepsi Mudar kabilesine mensup neredeyse çıplak vaziyette bir topluluk çıkageldi. Onları bu derece fakir görünce, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yüzünün rengi değişti. Eve girdi ve sonra da çıkıp Bilâl'e ezan okumasını emretti; o da okudu. Bilâl kâmet getirdi ve Allah Resûlü namaz kıldırdı. Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir" (Nisâ: 4/1)
Sonra da Haşr suresinin sonundaki şu âyeti okudu:
"Ey iman edenler! Allah'dan korkun, herkes yarın için ne hazırladığına baksın" (Haşr: 5/18). Sonra:
"Her bir fert, altınından, gümüşünden, elbisesinden, bir sa' bile olsa buğdayından, hurmasından sadaka versin; hatta yarım hurma bile olsa sadaka versin" buyurdu.
Bunun üzerine ensardan bir adam, ağırlığından dolayı neredeyse kaldırmaktan aciz kaldığı, hatta kaldıramadığı bir torba getirdi. Ahali birbiri peşine sökün edip sıraya girmişti. Sonunda yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştuğunu gördüm. Baktım ki Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yüzü gülüyor, sanki altın gibi parlıyordu. Sonra Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:
"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz."[1]

174. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Haksız olarak öldürülen her kişinin kanından bir pay, Âdem'in ilk oğluna ayrılır. Çünkü o, insan öldürme çığırını ilk başlatan kişidir."[2]

* İyilikle, güzellikle insanlara yardımcı olmakta çığır açanlar açtıkları o çığır sayesinde devamlı sevap kazanırlar, defterlerine devamlı sevap yazılır. Kötülükte örnek olup kötü çığır açanlar ise o kötülükler işlendikçe günahları artar. Her kötülük dinden bir sapmadır. 174. Hadis Fatır: 35/18 ayetiyle aykırılık arzetmez. Ayet suçun şahsîliği prensibini ortaya koymakta. Hadis ise suça azmettirme tahrik ve teşvik ettirmenin vebalini bildirmektedir.[3]

---

[1] Müslim, Zekât 69. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 64.
[2] Buhârî, Cenâiz 33, Enbiyâ 1, Diyât 2, İ'tisâm 15; Müslim, Kasâme 27. Ayrıca bk. Tirmizî, İlm 4; Nesâî, Tahrim 1; İbn Mâce, Diyât 1.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 71

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- RÂVİ

Ravi: Su tulumu, arkasında su taşıdıkları vâsıta, modern tabir ile arroröz; daima hadis ve şiir rivayet eden kimse; Rivâyetten ism-i fâildir. Râvi, lügat olarak bir haberi anlatan, nakleden, taşıyan, ileten, getiren kimseye denir. Hz. Peygamber'in söz, fiil, takrir, ahlak ve şemailine dair bilgi nakleden kimse. Mutlak olarak nakleden, hikaye eden anlamına gelen "ravi", hadis usulündeki tarifine göre, hadisi senedi ile usulüne uygun olarak nakleden kimse demektir. Bir başka tarife göre hadisi öğrenip eda terimlerinden biriyle kendisinden sonrakilere nakleden hadisçi demektir. Çoğulu ruvat'tır. Bu mânâda râvi'ye müterâdif olarak müsnid, keza râviler manasında mutlaka cemi hâlinde ricâl kelimesi de kullanılır. Ravinin rivayet ettiği nesne de mervî, yani kelime anlamıyla su veya söz ve şiirdir. Mervî, Resul-u Ekrem (s.a.s)'e nisbet olunan her şey olabileceği gibi Sahâbe, Tabiun ve başkalarına nisbet olunan şeyler de olabilir.[1]
İlk devir İslam âlimleri, son derece isabetli bir buluşla, kelimeleri bu lugat anlamlarından alarak, mecazi birer ıstılah haline getirmişlerdir: Hz. Peygamber pınar'a benzetilmiştir. Eski mervî yani "su", onun sözleri olmuştur. Su taşıma; artık yerini Hadis rivayet etmeye, Hz. Peygamber'in söz ve fiillerini taşımaya bırakmıştır. Su taşıyanın adı da, hadis ravisine dönüşmüştür; artık onun kabında çeşme suyu değil, Peygamber pınarının suyu vardır. Eski edebiyat dilimizde "serçeşme" tabiri, Hz. Peygamber'in bir vasfı olarak kullanılırdı ki, "pınar başı, su başı" manâsına gelmektedir. Sistemin kelimelerinden de anlaşılacağı üzere; burada, Peygamber pınarının suyunu, o pınardan doğrudan doğruya içme imkânı olmayanlara ulaştırma sözkonusudur. Bu duruma göre, hadis ilmi'nin beş temel meselesi ile karşı karşıya bulunduğumuz ortaya çıkıyor. Bunlar, mecazi ifadesi ile, pınar, su, su taşıma işi, su taşıyıcılar ve su deposudur. Hadisçi diliyle ve hakiki manası ile: **1)** Hz. Peygamber'in şahsiyeti, **2)** Onun hadisleri, **3)** Bu hadislerin gelecek nesillere intikali, rivayeti, **4)** Hadislerin naklinde aracılık vazifesini üstlenen şahıslar, raviler, **5)** Nihayet, bu hadislerin toplandığı kitaplar.
Dirayetul-hadis ilmi, sened ve metnin hallerini anlamaya imkan veren kurallardan oluşur. İbn Hacer'in tarifine göre, ravi ile mervinin hallerini anlatan kaidelerin bilinmesinden ibarettir. Bu nedenle ravi ile mervi, hadis ilminin üzerinde durduğu son derece önemli olan konuların başında gelmektedir. Hadis usulü konusunda yazılmış olan eserlerde bu ilmin esasları ve özellikleri anlatılmaktadır.
Rivayet olunmuş hadislerin sıhhati, her şeyden önce, hadisleri nakleden ravilerin güvenilir (sika) olmalarına bağlıdır. Çünkü sika olan ravi, kendisi gibi güvenilir, sahih hadisler nakledecektir. Sika olmayanlar da sahih olmayan, zayıf, vahi ve metruk hadisler naklederler. Bu nedenle hadis rivayet edenler, hangi tabakadan olursa olsun, bunların, hadisi kabul olunan kimselerden olması şartı sözkonusudur. Ravinin, hadisi kabul edilen kimselerden olması da, bir takım şartları kendisinde taşımasına bağlıdır. Hadis alimleri bu şartları, rivayeti kabul olunan ve olunmayan ravinin sıfatları ismiyle açıklamışlardır. Açıklanan bu sıfatlardan herhangi birinin noksan olması, ravinin güvenilir olmaktan çıkmasına sebep teşkil eder. Bu durumda olan raviler hadis rivayet etseler ve hatta rivayet ettikleri hadisler aslında sahih olsalar dahi, bu hadisler kendilerinden alınmaz; o hadisleri rivayet eden başka güvenilir (sika) ravilerden alınır. Ravilerden hadis kabulü ve reddi ile ilgili bu son derece dakik ve tutarlı kaideler, hadis ilminin sağlam temeller üzerine bina edildiğini gösterir. Bu hassas kaidelerin geliştirilmesindeki asıl maksat; İslam dininin Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağı olan hadisleri sağlam yollardan elde etmek ve neşretmek gayretidir. [2]
Normalde râvî'nin meslekten olması şart değildir. Bu sebeple, râvinin ilim sâhibi olması, rivâyet ettiği haberin senedindeki ricâlini cerh ve ta'dil yönleriyle tanıması, terettüp eden ahkâm vs. yönleriyle metni tanıması aranmaz. Râvide aranan yegâne husus rivâyet adabına riâyetidir, rivâyeti senedli olarak yapmasıdır.
Râvi tâbiri, yeri gelince en küçük derecede yer alandan en üst derecede yer alan ricâlin, hepsi için kullanılabilen âm bir tâbirdir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/513; Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/227; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.
[2] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/227-228.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîh'i:

Müslim, çok sayıda eser vermiş olmakla berâber, es-Sahîh'i ile şöhret bulmuştur. İslâm uleması bu kitabı Sâni'u'l-İsneyn bilmekte icma eder. Yani Kur'an-ı Kerîm'den sonra gelen en muteber iki kitabın ikincisi. Bu iki kitaba kısaca Sahîheyn denir. Bunlarda geçen hadîsler es-Sahîh olarak vasıflandırılmıştır. Yâni, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbetlerine kesin nazarıyla bakılır. Yani, hadîs, sadece hâricî şartlarıyla değil, nefsülemrde de sahîhtir.
Az ilerde, Sahîheyn'in Mukâyesesi başlığı altında detaylı olarak açıklayacağımız üzere, Müslim'in kitabı bilhassa sıhhat şartları ve fikhî inceliklere müteallik noktalarda Buhârî'nin kitabına yetişemez ise de, tertib güzelliği ve rivâyet inceliklerinde gösterdiği hassasiyet ve asla sadâkat noktalarında Buhârî'yi geçer.
Müslim, Sahîh'ini, bizzat işiterek aldığı 300 bin hadisten seçtiğini ifâde eder. İlâveten, kitabına delilsiz hiçbir şey koymadığını, keza hiçbir şeyi de delilsiz kitap dışı tutmadığını belirtir. Yine belirtir ki, kitabındaki hadîsler, (sıhhati hususunda şeyhlerinin) icma ettikleri hadîslerdir.
Der ki: "Kitabım (tamamlanınca), Ebu Zür'a ya arzettim, illet var dediği her rivâyeti terkettim".Müslim'de tekrarlarıyla birlikte 7275 hadîs mevcuttur. Tekrarlar nazara alınmadığı takdirde 3033 hadîs mevcuttur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/214-215.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- RÂVİ

Ravi: Su tulumu, arkasında su taşıdıkları vâsıta, modern tabir ile arroröz; daima hadis ve şiir rivayet eden kimse; Rivâyetten ism-i fâildir. Râvi, lügat olarak bir haberi anlatan, nakleden, taşıyan, ileten, getiren kimseye denir. Hz. Peygamber'in söz, fiil, takrir, ahlak ve şemailine dair bilgi nakleden kimse. Mutlak olarak nakleden, hikaye eden anlamına gelen "ravi", hadis usulündeki tarifine göre, hadisi senedi ile usulüne uygun olarak nakleden kimse demektir. Bir başka tarife göre hadisi öğrenip eda terimlerinden biriyle kendisinden sonrakilere nakleden hadisçi demektir. Çoğulu ruvat'tır. Bu mânâda râvi'ye müterâdif olarak müsnid, keza râviler manasında mutlaka cemi hâlinde ricâl kelimesi de kullanılır. Ravinin rivayet ettiği nesne de mervî, yani kelime anlamıyla su veya söz ve şiirdir. Mervî, Resul-u Ekrem (s.a.s)'e nisbet olunan her şey olabileceği gibi Sahâbe, Tabiun ve başkalarına nisbet olunan şeyler de olabilir.[1]

İlk devir İslam âlimleri, son derece isabetli bir buluşla, kelimeleri bu lugat anlamlarından alarak, mecazi birer ıstılah haline getirmişlerdir: Hz. Peygamber pınar'a benzetilmiştir. Eski mervî yani "su", onun sözleri olmuştur. Su taşıma; artık yerini Hadis rivayet etmeye, Hz. Peygamber'in söz ve fiillerini taşımaya bırakmıştır. Su taşıyanın adı da, hadis ravisine dönüşmüştür; artık onun kabında çeşme suyu değil, Peygamber pınarının suyu vardır. Eski edebiyat dilimizde "serçeşme" tabiri, Hz. Peygamber'in bir vasfı olarak kullanılırdı ki, "pınar başı, su başı" manâsına gelmektedir. Sistemin kelimelerinden de anlaşılacağı üzere; burada, Peygamber pınarının suyunu, o pınardan doğrudan doğruya içme imkânı olmayanlara ulaştırma sözkonusudur. Bu duruma göre, hadis ilmi'nin beş temel meselesi ile karşı karşıya bulunduğumuz ortaya çıkıyor. Bunlar, mecazi ifadesi ile, pınar, su, su taşıma işi, su taşıyıcılar ve su deposudur. Hadisçi diliyle ve hakiki manası ile: **1)** Hz. Peygamber'in şahsiyeti, **2)** Onun hadisleri, **3)** Bu hadislerin gelecek nesillere intikali, rivayeti, **4)** Hadislerin naklinde aracılık vazifesini üstlenen şahıslar, raviler, **5)** Nihayet, bu hadislerin toplandığı kitaplar.

Dirayetul-hadis ilmi, sened ve metnin hallerini anlamaya imkan veren kurallardan oluşur. İbn Hacer'in tarifine göre, ravi ile mervinin hallerini anlatan kaidelerin bilinmesinden ibarettir. Bu nedenle ravi ile mervi, hadis ilminin üzerinde durduğu son derece önemli olan konuların başında gelmektedir. Hadis usulü konusunda yazılmış olan eserlerde bu ilmin esasları ve özellikleri anlatılmaktadır.

Rivayet olunmuş hadislerin sıhhati, her şeyden önce, hadisleri nakleden ravilerin güvenilir (sika) olmalarına bağlıdır. Çünkü sika olan ravi, kendisi gibi güvenilir, sahih hadisler nakledecektir. Sika olmayanlar da sahih olmayan, zayıf, vahi ve metruk hadisler naklederler. Bu nedenle hadis rivayet edenler, hangi tabakadan olursa olsun, bunların, hadisi kabul olunan kimselerden olması şartı sözkonusudur. Ravinin, hadisi kabul edilen kimselerden olması da, bir takım şartları kendisinde taşımasına bağlıdır. Hadis alimleri bu şartları, rivayeti kabul olunan ve olunmayan ravinin sıfatları ismiyle açıklamışlardır. Açıklanan bu sıfatlardan herhangi birinin noksan olması, ravinin güvenilir olmaktan çıkmasına sebep teşkil eder. Bu durumda olan raviler hadis rivayet etseler ve hatta rivayet ettikleri hadisler aslında sahih olsalar dahi, bu hadisler kendilerinden alınmaz; o hadisleri rivayet eden başka güvenilir (sika) ravilerden alınır. Ravilerden hadis kabulü ve reddi ile ilgili bu son derece dakik ve tutarlı kaideler, hadis ilminin sağlam temeller üzerine bina edildiğini gösterir. Bu hassas kaidelerin geliştirilmesindeki asıl maksat; İslam dininin Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağı olan hadisleri sağlam yollardan elde etmek ve neşretmek gayretidir. [2]

Normalde râvî'nin meslekten olması şart değildir. Bu sebeple, râvinin ilim sâhibi olması, rivâyet ettiği haberin senedindeki ricâlini cerh ve ta'dil yönleriyle tanıması, terettüp eden ahkâm vs. yönleriyle metni tanıması aranmaz. Râvide aranan yegâne husus rivâyet adabına riâyetidir, rivâyeti senedli olarak yapmasıdır.

Râvi tâbiri, yeri gelince en küçük derecede yer alandan en üst derecede yer alan ricâlin, hepsi için kullanılabilen âm bir tâbirdir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/513; Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/227; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.

[2] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/227-228.

[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

162) Ölü Adına Sadaka Vermek Ve Ona Dua Etmek

"Muhacir ve Ensar denilen ilk müslümanlardan sonra gelenler: Ey Rabbimiz! diye yalvarırlar: "Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla." (Haşr: 59/10)

950. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam;
– Annem ansızın öldü. Öyle sanıyorum ki, şayet konuşabilseydi, sadaka verilmesini vasiyyet ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem, sevabı ona ulaşır mı? diye sordu.
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
– *"Evet"* buyurdu.[1]

* Cenaze arkasından yapılacak her türlü hayır hasenat ve iyiliklerin ona faydası vardır. [2]

951. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsan ölünce, şu üçü dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka–i câriye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlat."[3]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 95, Vasâyâ 19; Müslim, Zekât 51. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 15; Nesâî, Vasâyâ 7; İbni Mâce, Vasâyâ 8.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 282.
[3] Müslim, Vasiyyet 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 14; Tirmizî, Ahkâm 36; Nesâî, Vasâyâ 8.
Ölümden sonra yapılmaması gerekenler için bkz. 711 nolu hadis.
Allah yolunda olmak nedir için 1386'ya bkz.) Bu hadis 1384'de tekrar gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- RÂVİLERİN DERECELERİ:

Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ın sünnetini nakil ve rivâyet etmeyi meslek edinenler bir kısım hiyerarşik derecelere ayrılır: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tertib Tarzı:

Hadîsleri, Müslim, prensip olarak konularına göre tanzîm etmiştir. Ancak, bu işi yaparken, bir hadîsin bütün farklı senet ve metinlerini bir arada toplamayı ön plana almıştır. Bu tarzdan üç mühim netîce hâsıl olmuştur:

1- Bir hadîsi tam olarak ihata ve kavrama imkânı: Hadîsleri anlamada bu husus ehemmiyetli bir noktadır. Bir rivâyet tek başına alınınca mübhem noktalar taşıdığı gibi, o konuya giren müfredâtın tamamına da şamil olmaz. O mübhemliğin giderilmesi, konuya giren diğer ferdlerin yakalanmasında en sâlim yol hadîse, daha doğrusu o konuya giren başka hadîslere müracaattır. İşte Müslim, konuyla ilgili, kendi şartlarını taşıyan hadîsleri bir arada kaydeder. Bir misal vermek gerekirse, Müslim'in Kitâbu'l-Kader bölümünde, insanın ana karnında yaratılışını anlatan hadîste, kırkıncı gün rahme inen melek, Rabbi'nin emriyle, çocuğun kaderiyle ilgili olarak, Abdullah İbnu Mes'ud'un rivâyetinde çocuğun rızkını, ecelini, amelini cennetlik veya cehennemlik olacağını yazar. Huzeyfe İbnu Esîd rivâyetinde bunlardan başka "kız veya erkek olacağı" "eseri" de yazılır. Bir başka vecihte, rahime inen meleğin göz, kulak, deri, et ve kemikleri yaratıp şekillendirdiği de belirtilir. Bir başka vecihte, çocuğun sağlam veya sakat olacağının, ahlâk durumunun da o zaman yazıldığı belirtilir.

Aynı baba giren müteakip hadîslerde "Kaderimiz anne karnında yazıldı ise niye çalışıyoruz. kadere tevekkül etmemiz gerekmez mi?" gibi sorular, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilen cevapları buluruz:

Bu kolaylık Buhârî'de mevcut değildir.

2- Tekrarların asgariye düşmesi: Hadîslerde, çoğunluk itibariyle, birden fazla meseleye temas edildiği için, fikhî konulara göre tanzîm edilen kitaplarda tekrar kaçınılması zor bir durumdur. Nitekim Buhâri, fikhî espiriyi ön planda tuttuğu için çok sayıda hadîsi tekrar etmek zorunda kalmıştır. Tekrar, fıkıh nazarıyla kaçınılmaz ve faydalı ise de, hadîs tekniği açısından bir kusurdur. Bir kısım mahzurlar getirir.

İşte Müslim, bu meselede oldukça başarılı olmuş ve Buhârî ile mukayesede lehine kaydedilen bir fazîlet elde etmiştir.

Bu meseleye temas eden bazılarının "Müslim'de tekrar yok" gibi mübalağalı ifâdeye yer verdiği görülür. Ancak bu ifâde hakikati aksettirmez. Gerçi Müslim, kitabının Mukaddime kısmında tekrarlardan imkân nisbetinde kaçtığını belirtir. Ancak "Hiç tekrara yer vermedim" demez. Nitekim Muhammed Fuat Abdülbaki merhum, Müslim'e yaptığı tahkîkli neşirde tekrarları tesbîte ayrı bir itina sarfeder ve onları teker teker göstermeye ehemmiyet verir. Şu halde onun açıklamasına göre, Müslim'de 137 hadîs mükerrerdir. Bunlardan bir kısmı aynı bölümler (kitap) içinde tekrar edilirken, 71 adedi farklı kitaplarda tekrar edilmektedir. Mezkûr baskıda, zaman zaman hadîslerdeki müsteselsil rakamların sırayı birden kaybettiği görülür. Sıraya uymayan o rakam, hadîsin ilk geçtiği yerde aldığı numaraya delalet eder ve bu hâl o hadîsin mükerrer olduğunu gösterir.

3- Hadîslerin taktî'e (bölünmeye) uğramadan tam olarak verilmesi: Buhârî, bir hadîsi ikinci sefer tekrar ederken, hadîsin bu yeni babı ilgilendiren kısmı alır, bâbı ilgilendirmeyen kısmı terkeder. Kitabın hacmini artırmaktan (tatvîl) kaçınmak için başvurulan bu ameliyeye hadîsçiler taktî' (bölme, kesme) derler. Bu, çoğunluk tarafından her ne kadar câiz görülmüşse de câiz görmeyenler de mevcuttur ve bunu Buhârî hakkında bir kusur bilirken, buna yer vermeyen Müslim'i de tafdîl etmişlerdir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/215-216

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- RÂVİLERİN DERECELERİ:

Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'ın sünnetini nakil ve rivâyet etmeyi meslek edinenler bir kısım hiyerarşik derecelere ayrılır: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SAHIH-I MÜSLİM MUHTASARI I
Önsöz
Sünnet:
“Sahih-i Müslim”ın Özellikleri:
“Sahih-i Müslim” Üzerine Yapılan Şerh Çalışmaları:
“Sahîh-i Müslim” Üzerine Yapılan Muhtasar Çalışmaları:
Günümüz Türkiye'sinde Müslim Üzerine Yapılan Belli Başlı Çalışmalar:
Sahih-î Müslim Muhtasarı Çalışmamızdaki Metod:
İmam Müslim'in Kısa Biyografisi
Eserleri:
Fazileti:
Mukaddime
1- Resulullah (s.a.v.) Üzerine Yalan Uydurmanın Pek Ağır Bir İftira Olması
2- Her Isıttığını Söylemenin Yasak Olması
3- Ehliyetsiz Kimselerden Hadis Alırken Temkinli Davranmak
4- Senedin Dinden Olması, Rivayetin Ancak Sika/Güvenilir Kimselerden Alınması, Kendilerinde Bulunan Kusur Sebebiyle Ravileri Cerh Etmenin Caiz Olması
1- İMAN BÖLÜMÜ
1- İman, İslam Ve İhsanın Tanımı
İman:
İslam:
İhsan:
1- Cariyenin Kendi Efendisini Doğurması:
2- Çıplak, Yalın Ayak (Takımı Kimselerin), İnsanlara Lider Olması:
2- İslam'ın Şartı Olan Namaz
3- İslam'ın Şartlarını Sorup Öğrenme
4- Kendisiyle Cennete Girilen İmanın Mahiyeti
5- İslam'ın Şartları ile Yüce Temelleri
6- Yüce Allah'a Ve Resulullah (s.a.v.)'e İman, Dinin Hükümlerini Öğrenmek, Dine Davet, Dinin Mahiyetini Sorup Öğrenmek Ve Kendisine Din Ulaşmamış Kimseye Dinî Tebliğ Etmek
7- Kelime-i Şahadete Ve İslam'ın Hükümlerine Davet Etmek
8- Allah'tan Başka İlah Olmadığına Ve Hz. Muhammed'in Allah'ın Resulü Olduğuna Şahitlik Edinceye Kadar İnsanlarla Çarpışmak
1- Dinden Tamamen Dönenler:
2- Namaz ile Zekâtı Birbirinden Ayıranlar:
9- Ölmek Üzere Olan Bir Kimsenin, Komaya Girmediği Müddetçe İslam'a Girmesinin Sahih Olduğuna, Müşrikler için Bağışlanma İsteğinde Bulunmasının Yürürlükten Kaldırılması
10- Tevhid Üzere Ölen Kimsenin Kesinlikle Cennete Gireceği
11- Rab Olarak Allah'ı, Din Olarak İslam'ı Ve Peygamber Olarak Muhammed (s.a.v.)'i Seçen Kimsenin Mümin Sayılması
1- İmanın Şubelerinin Sayısı
Birinci Kısım: Tasdik ile İlgili İtikat.
Bu, 30 Şubedir:
ikinci Kısım: Dil ile İlgili Ameller.
Bu Da, 7 Şubedir:
Üçüncü Kısım: Beden ile İlgili Ameller.
A- Belirli Şeylere Ait Olanlar
B- Kendisine Tabi Olanlarla İlgili Şeyler Bunlar, 6 Şubedir:
C- Kamu ile İlgili Şeyler Bunlarda, 18 Şubedir:
13- İslam'ın En Ozlu Tanım
14- İslam'da Hangi İşlerin Daha Faziletli Olduğu Meselesi
15- İmanın Tadını Alabilmek için Sıfat Edinilmesi Gereken Haslatler
16- Resulullah (s.a.v.)'i; Aileden, Çocuktan, Babadan Ve Bütün İnsanlardan Daha Çok Sevmek
17- Kişinin Kendisi için İstediğini Din Kardeşi için De İstemesinin, İmanın Hasletlerinden Olması
18- Komşuya Eziyet Etmenin Haram Olması
19- Komşuya Ve Misafire İkram Etmeyi Teşvik Etmek, Hayr Söz Konusu Değilse Susmak
1- Hayr Söylemek yada Susmak:
2- Komşuya İkramda Bulunmak:
3- Misafire ikramda Bulunmak:
20- Kötülükten Alı Koymanınım And An Olması, İmanın Amel Yönünden Artıp Eksilmesi Ve İyiliği Emr ile Kötülükten Men Etme
21- Müminlerin İman Yönünden Birbirlerinden Farklı Olmaları Ve Yemenlilerin İman Konusundaki Üstünlükleri
22- Cennete Ancak Müminlerin Girmesi, Müminleri Sevmenin İmandan Olması Ve Selamlaşmanın Sevgiye Neden Olması
23- Dinin Nasihat Olması
24- Günahlar Sebebiyle İmanın Kemal Yönündeneksilmesi
25- Münafığın Özellikleri
26- müslüman Kardeşine: “Ey Kafir” Diyen Kimsenin İmanının Durumu
27- Bile Bile Babasını İnkar Eden Kimsenin İmanının Durumu
28- müslüman Sövmenin Faşıklık Olması Ve Onunla Çarpışmasının ise Küfür/Nankörlük Olması
29- Peygamber (s.a.v.)'den müslümanların, Birbirlerinin Boyunlarını Vuran Kafirler Gibi Olmamaları ile İlgili Uyarı
30- Nesebe Dil Uzatmanın Ve Ölüye Ağlamanın Küfür/Nankörlük Olması
31- Yıldızın Dçgup Batmasıyla Yağmura Kavuştuk Diyen Kimsenin Küfrü
32- Ensar'ı ile Hz. Ali'yi Sevmenin İmandan Olması Ve Onları Sevmemenin ise Nifak Alametlerinden Olması
33- Namazı Terk Eden Kimsenin Durumu
34- Yüce Allah'a İman Etmenin, Amellerin En Faziletlisi Olması
Cihad:
35- Şirkin Günahların En Çirkin Olması Ve Ondan Sonraki Günahların En Büyüğü
36- Büyük Günahlar Ve Bunların En Büyüğü
1- Allah'a Şirk Koşmak:
2- Sihir:
3- Allah'ın Haram Kıldığı Cana Kıymak:

4- Yetim Malı Yemek:
5- Riba Yemek:
6- Düşmana Hücum Sırasında Savaştan Kaçmak:
7- Namuslu ve kendi halinde bulunan mümin kadınlara zina iftirası atmak:
37- Kibirli Olmanın Haram Olması
38- Allah'a Hiçbir Şeyi Ortak Koşmadan Ölen Kimsenin Cennete Ve Şirk Koşan Kimsenin ise Cehenneme Girmesi
39- "Allah'tan Başka İlah Yoktur" Dedikten Sonra Kafiri Öldürmenin Haram Olması
40- "Bize Silah Çeken Bizden Değildir" Hadisi
41- "Bizi Aldatan Bizden Değildir" Hadisi
42- Yanaklara Vurmanın, Yakaları Yırtmanın Ve Cahiliye Davetiyle Çağırmanın Haram Olması
43- Koğucoluğun Şiddetli Bir Şekilde Haram Kılınması
44- Elbise ile Eteğini Yerde Sürümenin, İyiliği Başa Kakmanın, Malı Yeminle Satmanın Şiddetli Bir Şekilde Haram Kılınması
45- İnsanın Kendisini Öldürmesinin Şiddetle Haram Kılınması
46- Ganimete Hainlik Etmenin Şiddetle Haram Kılınması Ve Cennete Müminlerden Başka Hiçkimsenin Girememesi
Ganimet:
47- Kendisini Öldüren Kimsenin Tekfir Edilmemesi
48- Kıyamete Yakın Ortaya Çıkacak Ve Kalbinde Bir Parça İman Bulunan Kimselerin Ruhlarını Alacak Olan Rüzgar
49- Kıyametten önce Fitneler Ortaya Çıkmadan Amellere Sarılmaya Teşvik
50- Mümin Kimsenin, Amelinin Boşa Gitmesinden Korkması
51- Cahiliye Dönemi Amellerinden Dolayı Sorumlu Olunup Olunmayacağı Meselesi
52- İslam'ın, Kendisinden önceki Dönemlere Ait Günahları Yok Etmesi Ve Hicret ile Haccın Da Böyle Olması
53- Kafirin, müslüman Olmazdan önceki Amelinin Hükmü
54- İmanda Samimiyet Ve İhlas
55- Yüce Allah'ın, Kullarına Güç Yetirelemeyecek Şeyleri Teklif Etmemesi
56- Kışının içinden Geçen Şeyler Ve Kalbe Gelen Kötü Fikirler, Sözlü Ve Fiili Olarak Eyleme Geçmediği Müddetçe Allah'ın Affetmesi
57- Kul, Bir İyilik Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Onun Yazılması Ve Kötülük Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Yazılmaması
58- İmanda Vesvese Ve Vesveseyi Kendinde Hisseden Kimsenin Ne Diyeceği Meselesi
59- Bir müslümanın Hakkını Yalan Yere Yeminle Alan Kimsenin Cehennemle Tehdit Edilmesi
60- Haksız Yere Başkasının Malını Almak İsteyen Ka-Sıtçının Kendi Hakkında Kanı Heder, Öldürülürse Cehennemlik Ve Malı Uğrunda Öldürülen Kimsenin De Şehit Olması
61- İdaresi Altındakileri Aldatan Valinin/İdarecının Cehennemi Hak Etmesi
62- Bazı Kalplerden Emanet İle İmanın Kaldırılması Ve Bazı Kalplerde ise Fitne Meydana Gelmesi
63- İslam'ın Garip Olarak Başlayıp Garip Olarak Sona Ermesi Ve iki Mescid Arasına Çekilmesi
64- Ahir Zamanda İmanın Elden Gitmesi
65- Korkan Kimsenin İmanını Gizlemesi
66- İmanı Zayıf Olduğu için İmanına Karşı Korku Duyulan Kimsenin Kalbini İslam'a Alıştırma Ve Kesin Delil Olmadıkça Kati Surette İman Hükmü Vermenin Yasak Olması
67- Delillerin Birbirini Desteklemesi Suretiyle Kalbin İtminanını Artırma
68- Peygamber (s.a.v.)'in Tüm İnsalığa Peygamber Olarak Gönderilmesi Ve Diğer Bütün Dinlerin Yürürlükten Kaldırılması
69- Resulullah (s.a.v.)'e Vahyin Başlaması Sahih-i Müslim Muhtasarı
70- Resulullah (s.a.v.)'in Geveleyin Semalara Yürütülmesi Ve Beş Vakit Namazın Farz Kılınması
71- Sidretul-Munteha
72- Peygamber (s.a.v.)'in Miraç Gecesi Rabbini Görüp Görmediği Meselesi
73- Peygamber (s.a.v.)'in "O, Bir Nurdur. Onu Nasıl Görebilirim Ki" Sözü
1- Allah'ın Dünyada Görülmesi:
2- Allah'ın Ahirette Görülmesi:
74- Allah'ın Uyumaması, Perdesinin Nurdan İbaret Olması, Perdeyi Kaldıracak Olsa Yüzünün Parıltılarının Gözünün Ulaşabildiği Bütün Mahlukatı Yakması
75- Müminlerin Ahirette Rablerini Göreceklerinin İspatı
76- Kıyamet Gününde Allah'ı Görmenin Yolunu Bilme
77- Şefaatin İspatı Ve Müminlerin Cehennemden Çıkarılması
78- Cehennemden En Son Çıkarılan Kişi
79- Cennette Makamı En Aşağı Olanlar
80- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Cennet Için ilk Şefaat Edecek Kişi Ve Peygamberlerin En Çok Tabisi Bulunanı Olması
81- Peygamber (s.a.v.)'in Şefaat Duasını Ümmeti için Saklaması
82- Peygamber (s.a.v.)'in Duası Ve Onlara Şefkatinden Dolayı Ağlaması
83- Kafir Olarak Ölen Kimsenin Cehennemde Ebedi Kalacağı için Hiçbir Şefaata Nail Olamaması Ve Onların, Allah'ın Yakın Dostlarına Akraba Olmalarının Kendilerine Hiçbir Fayda Sağlamaması
1- Sorumlu Olmadığını Benimseyenler:
2- Ahirette İmtihan Edileceklerini Benimseyenler:
3- Kıyamette Sorgulandıktan Sonra Yok Edileceklerini Benimseyenler:
4- Sorumlu Olacaklarını Benimseyenler:
84- Yüce Allah'ın "En Yakın Akrabalarını Uyar"
Sahabi Mürselleri şöyle sıralanmıştır;
85- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Amcası Ebu Talibe Şefaati Ve Bu Sebeple Azabının Hafifletilmesi
86- Cehennemliklerden En Hafif Azab Görecek Olanı
87- Kafir Olarak Ölen Kimseye Hiçbir Amelinin Fayda Vermemesi
88- Müminlerin Birbirleriyle Dostluk Kurmaları Ve Başkalarından ise Uzaklaşmaları
89- müslümanlardan Bir Çok Taifenin Hesapsız Ve Azabsız Olarak Cennete Girmesi
1- Mubah Olan Rukye:
2- Haram Olan Rukye:
3- Şirk olan Rukye:
90- Cennetliklerin Yarısını, Bu Ümmetin Oluşturması
91- Yüce Allah'ın Adem (a.s.)'a: "Cehenneme Gönderilenlerin Her Bir Tanesinden Dokuz Yüz Doksan Dokuzunu Çıkar" Buyurması

2. TAHARET (=TEMİZLİK)
1- Abdest Almanın Fazileti
2- Namaz için Temizliğin Şart Olması
3- Abdestin Alınış Şekli Ve Tam Hali
4- Abdest Almanın Ve Abdest Aldıktan Sonra Namaz Kılmanın Fazileti
5- Büyük Günahlardan Kaçınmak Suretiyle Beş Vakti Namaz, iki Cuma Ve iki Ramazanın, Kendi Arasındaki Küçük Günahlara Kefaret Olması
6- Abdest Alındıktan Sonra Okunması Müstehab Olan Dualar
7- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Abdest Alış Şekli
8- Burnu Ayıklamada Ve Taşla Temizlenmede Tek Yapma
9- Ayakları Tastamam Yıkamanın Farz Olması
10. Yıkanacak Yerlerin Her Tarafını Kaplayarak Yıkamanın Farz Olması
11- Abdest Suyuyla Birlikte Günahların Çıkıp Gitmesi

12- Abdestte Yuz, El Ve Ayaklardaki Parlaklığı/Nuru Uzatmanın Müstehab Olması
13- Müminin Nurunun, Abdest Suyunun Ulaştığı Yere Kadar Varması
14- Zorluklara Rağmen Abdesti Yerli Yerinde Tastamam Almanın Fazileti
15- Misvak
16- Fıtrat Hasletler!
a- Sünnet Olmak:
b- Kasıkları Traş Etmek:
c- Bıyıkları Kısaltmak:
d- Tırnak Kesmek:
e- Koltuk Altındaki Kılları Yolmak:
1- Haram olduğu görüşü.
2- Mubah olduğu görüşü.
17- İstinca
18- Sağ Elle Taharetlenmenin Yasak Olması
19- Temizlik Ve Diğer İşlerde Hep Sağdan Başlama
20- Yollara Ve Altında Oturmak için Tahsis Edilen Gölge Olan Yerlere, Büyük Yâda Küçük Abdest Bozmanın Yasak Olması
21- Büyük Abdest Bozduktan Sonra Suyla Taharetlenme
22- Mestler Üzerine Mesh Etmek
23- Alın Ve Sarığın Üzerine Mesh Etme
24- Mestler Üzerine Mesh Etmenin Müddeti
25- Bütün Namazları, Bir Abdestle Kılmanın Caiz Olması
26- Abdest Alan Kimsenin, Başka Bir Kimsenin Pislendiği Şüpheli Olan Elini Üç Defa Yıkamadan Kaba Daldırmasının Mekruh Olması
27- Kopeğin Kabı Yalamasının Hükmü
30- İdrar ile Diğer Pis Şeyler Mescitte Vuku' Bulursa Onları Yıkamanın Vacip Olması Ve İdrar Değen Yeri Kazmayıp Suyla Temizlenmesi
31- Süt Emen Çocuğun İdrarının Hükmü Ve Değen Yerin Nasıl Yıkanacağı Meselesi
32- Menının/Spermın Hükmü
33- Kanın Pis Olması Ve Onun Nasıl Yıkanacağı Meselesi
34- İdrarın Necıs Ve Ondan Korunmanın Vacip Olması
1- Ruh açısından:
2- Beden Açısından:
3- HAYIZ/AY HALİ BÖLÜMÜ
1- Hayızlı Kadına Gömlek Üzerinden Yaklaşmak
2- Hayızlı Kadınla Aynı Yorgan Altında Yatmak
3- Hayızlı Kadının, Kocasının Yıkayıp Taramasının Caiz Olması, Artığının Temiz Olması Ve Kocasının Onun Kucağına Yaslanarak Kur'an Okuması
4- Mezi
5- Uykudan Uyanınca Yüzü Ve Elleri Yıkamak
6- Cünüpken Uyumanın, Uyumak, Bir Şey Yemek Veya Bir Şey İçmek İstediğinde Abdest Almanın Müstehab Olması
7- Meninin Gelmesi Sebebiyle Kadının Boy Abdesti Almasının Vacip Olması
8- Erkek ile Kadının Sperminin Özellikleri Ve Çocuğun, Her ikisinin Sperminden Yaratılması
9- Cünüplükten Dolayı Yıkanmanın Şekli
10- Cünüplükten Dolayı Yıkanırken Müstehab Olan Su Miktarı Ve Erkek ile Kadının Aynı Kaptan Yıkanması Ve Birbirlerinden Artan Suyla Yıkanmaları
11. Boy Abdesti Alırken Başa Ve Diğer Yerlere Suyu Üç Defa Dökünmenin Müstehab Olması
12- Boy Abdesti Alan Kadının Saç Örgülerinin Hükmü
13- Hayızdan Dolayı Yıkanan Kadının, Kan Gelen Yere Bir Parça Kokulu Bîr Şey Sürmesinin Müstehab Olması
14- Müstehaza, Olan Kadının Yıkanması Ve Namazı
15- Hayızlı Kadına Namaz Degıl, Sadece Orucun Kazasının Vacip Olması
16- Boy Abdesti Alan Kimsenin Elbise Ve Ona Benzer Bir Şeyle Perdelenmesi
16- Boy Abdesti Alan Kimsenin Elbise Ve Ona Benzer Bir Şeyle Perdelenmesi
17- Başkalarının Avret Yerlerine Bakmanın Haram Olması
18- Avret Yerini Açılmaktan Korumaya Dikkat Gösterilmesi
19- Boy Abdestının, Meninin Gelmesinden Dolayı Olması
20- Boy Abdestinin Meniden Dolayı Olmasıyla İlgili Hadisin Yürürlükten Kaldırılması Ve Sünnet Yerlerinin Birbirlerine Kavuşmasıyla Guslün Vacip Olması
21- Ateşte Pişen Şeylerden Dolayı Abdest Almanın Gerekmesi
22- Ateşte Pişen Şeylerden Dolayı Abdest Almanın Gerekmemesi
23- Deve Eti Yemekten Dolayı Abdest Almanın Gerekmesi
24- Abdestli Olduğunu Yakinen Bilen Bir Kimse, Sonra Abdestinin Bozulduğundan Şüphe Etse O Abdestle Namaz Kılabileceğinin Delili
25- Olu Hayvan Derilerinin Tabaklamak Suretiyle Temizlenmesi
26- Teyemmüm
27- müslümanın Necis Olmaması
28- Cünüplük Halinde Ve Diğer Hallerde Allah'ı Anmak
29- Abdestsiz Kimsenin Yemek Yemesinin Caiz Olması, Bunun Mekruh Olmaması Ve Abdest Almasının Hemen Vacip Olmaması
30- Tuvalete Girmek İsteyen Kimsenin Okuyacağı Dua
31- Oturarak Uyumanın Abdesti Bozmaması
4. SALÂT (=NAMAZ) BÖLÜMÜ
1- Ezanın Başlaması
2- Ezanın Çift, Kametin Tek Lafızlarla Okunması
3- Ezanın Sıfatı
4- Bir Mescitte Ikı Müezzin Bulundurmanın Mustehab Olması
5- Yanında Gözü Gören Biri Bulunduğunda Âmânın Ezan Okumasının Caiz Olması
6- Aralarında Ezan Sesi Duyulduğu Zaman Küfür Diyarında Bulunan Bir Kavme Baskin Yapmaktan Kaçınma
7- Ezanı İşiten Kimseye, Müezzinin Söylediklerini Söylemenin, Sonra Peygamber (Ş.A.V)'E Salevat Getirmenin, Sonra Da Ona Vesileyi İstemenin Müstehab Olması
1- Fiilî İcabet: Bu iki kısım ayrılır:
2- Kavlî İcabet:
8- Ezanın Fazileii Ve Şeytanın, Ezanı Duyunca Kaçması
9- İftitah Rükuya Giderken Ve Rükudan Doğrulur-Ken Tekbir Getirmeyle Beraber Elleri Omuz Hizasına Kaldırmanın Müstehab Olması Ve Secdeden Doğrulukken Bunun Yapılmaması
10- Namaz içindeki Her Eğilme Ve Doğrulmada Tekbir Getirme, Bundan Rükudan Doğrulma Halinin Müstesna Olması, Çünkü Bu Durumda "Semiallahu Limen Hamide" Denildiği
11- Her Rekatta Fatiha Okumanın Vacip Olması, Fatiha Okumayı Beceremeyen Ve Öğrenme İmkanı Bulamayan Kimsenin, Kolayına Gelen Başka Bir Sure Okuması
Gizli ve Açık Okumanın Ölçüsü:
12- İmama Uyan Kimsenin, İmamın Arkasında Açıktan Okumasının Yasak Olması
13- Besmele Namazda Açıktan/Sesli Okunmaz Diyenlerin Delili

14- Besmele, Tevbe Suresinin Dışındaki Her Surenin Başından Bir Ayettir Diyenlerin Delili
15- Namaz Kılan Kimsenin, İftitah Tekbirinden Sonra Sağ Elini Sol Elinin Üzerine Bağlayarak Göbeğinin Üstüne Ve Göğsünün Altına Koyması Ve Secdede ise Ellerini Omuzlarının Hizasında Yere Döşemesi
16- Namazda Teşehhüd
17- Teşehhudden Sonra Peygamber (s.a.v.)'e Salavat Getirme
18- Tesmi\ Tahmîd Ve Temin
19- Cemaatın İmama Uyması
20- Tekbir Ve Diğer Rükunlarda İmamdan önce Davranmanın Yasak Olması
21- Kendisine Hastalık, Yolculuk Gibi Bir Şey Arız Olduğu Zaman İmamın Cemaata Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Yerine Bırakması, Ayakta Duramayacak Durumda Olduğu Zaman Oturarak Namaz Kılan İmamın Arkasındaki Cemaatin Güç Yetirdiği Takdirde Ayakta Durması Ve Ayakta Durmaya Güç Yetiren Kimse Hakkında Oturarak Kılan İmamın Arkasında Oturarak Namaz Kılmanın Neshi
22- İmam Geç Kaldığı Ve Öne Geçirmekle Herhangi Bir Problemle Korkulmadığı Zaman Cemaatın, Kendilerine Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Öne Geçirmeleri
23- Namazdayken Kendilerine Bir Şey Arız Olduğunda Erkeklerin Subhanallah Demesi Ve Kadınların ise El Çırpması
24- Namazın Güzel, Tastamam Ve Huşljyla Kılınması Emri
25- Rüku, Secde Ve Benzeri Fiilleri İmamdan önce Yapmanın Haram Olması
26- Namazda Gözleri Havaya Dikmenin Yasak Olması
27- Namazda Sükunetin Sağlanması, Selam Verirken Elleri Kaldırmanın Yasak Olması Safları Sımsıkı Yapmanın Emrolunması
28- Safların Düz Ve Doğru Tutulması, ilk Saftan Sonra Sırayla Öteki Safların Fazileti, ilk Safa Sıkışma Ve Ona Girmek için Yarışma, Fazilet Sahiplerini Ön Safa Geçirme Ve İmama Yaklaştırma
29- Erkeklerin Arkasında Namaz Kılan Kadınların, Erkeklerden önce Başlarını Secdeden Kaldırmamaları
30- Fitneye Sebep Olmamak Kaydıyla Kadınların Mescitlere Çıkmaları, Fakat Koku Sürünmemeleri
31- Açıktan Okunan Namazda Sesli Okumak Yüzünden Bir Bozgunculuk Çıkacağından Korktuğu Zaman Kıraatte Sesli ile Sessiz Arası Orta Bir Yol Tutmak
32- Kıraati Dinleme
33- Sabah Namazında Kuranın Açıktan Okunması Ve Cinlere Kur'an Okuma
34- Öğle Namazı ile ikindi Namazında Kıraat
35- Sabah Namazında Kıraat
36- Yatsı Namazında Kıraat
37- İmamların Namaz Kıldırırken Namazı Hafif Tutmaları
38- Namazın Rukunlarını Tam Yapmak Ve Namazı Tam Kılmak
39- İmama Uyma Ve Rükudan Kalkıldığı Zaman Okunacak Dua
40- Namaz Kılan Kimsenin, Başını Rükudan Kaldırdığı Zaman Ne Okuyacağı Meselesi
41- Rüku Ve Secde Sırasında Kuran Okumanın Yasak Olması
42- Rüku Ve Secde Sırasında Okunacak Dualar
43- Secdenin Fazileti Ve Secdeye Teşvik
44- Yedi Organ Üzerine Secde Etme, Namazda Saç ile Elbiseyi Toplamanın Ve Saçı Arkadan Topuz Şeklinde Bağlamanın Yasak Olması
45- Secdede İtidal, Avuçları Yere Koyma, Dirsekleri Yanlardan Kaldırma Ve Karnı Uyluklardan Kaldırma
46- Secde Sırasında Kolların Ne Kadar Açılacağı Meselesi
47- Namaz Kılan Kimsenin Sutresı
Mina:
48- Namaz Kılan Kimsenin, Önünden Geçen Kimseyi Engellemesi
49- Namaz Kılan Kimsenin Sütreye Yakın Durması
50- Namaz Kılan Kimsenin Önüne, Enine Doğru Yatmak
51- Bir Tek Elbise İçerisinde Namaz Kılma

5. MESACİD (=MESCITLER) VE MEVADİ'S-SALAT (=NAMAZ KILINAN YERLER) BÖLÜMÜ

Yeryüzünde Kurulan ilk Mescit
Peygamber (s.a.v.)'in, Diğer Peygamberlerden Üstün Kılındığı Özellikleri
1- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Bütün İnsanlığa Peygamber Olarak Gönderilmesi:
2- Düşmanla Aralarında Bir Aylık Yol Nisbetinde Mesafe Varken Düşmanın Ondan Ve Ordusundan Korkması:
3- Yeryüzünün Mescîd Kılınması:
4- Ganimetin Helal Kılınması:
5- Kıyamet Günü İnsanlara Şefaat Etmesi:
6- Su Bulunmadığında Toprakla Teyemmüm Yapması:
7- Cevamiu'l-kelim (=az sözle çok şey söyleme) Kabiliyeti Verilmesi:
8- Yeryüzü Hazinelerinin Anahtarlarının Verilmesi:
9- Peygamberliğin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le Son Bulması:
10- müslümanların Saflarının, Meleklerin Safları Gibi Kılınması:
1- Resulullah (s.a.v.)'in Mescidinin İnşası
2- Kıblenin Kudüs'ten Kabe'ye Çevrilmesi
3- Mezarların Üzerine Mescit Yapmanın, Mescitlerin İçerisinde Resim Bulundurmanın Ve Mezarları Mescit Edinmenin Yasak Olması
4- Mescit Yapmanın Fazileti Ve Buna Teşvik
5- Rükuda Elleri Dizler Üzerine Koymak Ve Avuçları Birbiri Üzerine Kapamanın Neshi
6- Namazda Ökçeler Üzerine Çömelmenin Caiz Olması
7- Namazda Konuşmanın Haram Kılınması
8- Namaz Sırasında Şeytana Lanet Etmenin, Ondan Allah'a Sığınmanın Ve Namaz İçerisinde (Namaz Dışıyla İlgili) Az Bir Amelle Uğraşmanın Caiz Olması
9- Namazda Çocuk Taşımanın Caiz Olması
1- Amel-İ Kesîr (Çok İş):
2- Amel-İ Kalîl (Az İş):
10- Namazda Bir-iki Adım Yürümenin Caiz Olması
11- Namazda Elleri Böğre Dayamanın Mekruh Olması
12- Namaz Sırasında Yerdeki Ufak Taşları Kaldırıp Atmanın Ve Secde Yerindeki Toğrağı Düzeltmenin Mekruh Olması
13- Namaz Sırasında Ve Namaz Dışında Mescide Tükürmenin Yasak Olması
14- Ayakkabılarla Namaz Kılma
15- Çizgili Elbise İçerisinde Namaz Kılmanın Mekruh Olması
Hamisa:
16- Akşam Yemeği Hazırken Namaz Kılmanın Mekruh Olması
17- Sarımsak, Soğan, Pırasa Veya Bunlara Benzer Bir Şey Yiyen Kimsenin Mescide Gelmesinin Yasak Olması
18- Mescitte Kayıp Aramanın Yasak Olması Ve Buna Rağmen Kayıp Arayan Kimsenin Sesi Duyulduğunda Söylenilecek Söz
19- Namazda Yanılma Ve Yanılmadan Dolayı Sehiv Secdesi Yapma
20- Tilavet Secdesi
21- Namazda Nasıl Oturulacağı Ve Ellerin Uyluklar Üzerine Nasıl Konulacağı Meselesi
22- Namazdan Çıkmak için Namazın Sonunda Selam Vermek Ve Bunun Mahiyeti
23- Namazdan Sonra Zikir
24- Kabir Azabından Allah'a Sığınmanın Müstehab Olması

25- Namazda İken Kendisinden Allah'a Sığınılacak Şeyler
26- Farz Namazdan Sonra Kapılan Zikrin Şekli Ve Bu Zikri Yapmanın Müstehab Olması
27- Başlangıç Tekbiri ile Kıraat Arasında Okunacak Dua
28- Namaza Vakarla Ve Sükunetle Gelmenin Müste-Hab Olması Ve Koşarak Gelmenin Yasak Olması
29- Cemaatin Farz Namazı Kılmak için Ne Zaman Ayağa Kalkacağı Meselesi
30- Namazın Bir Rekatına Yetişen Kimsenin, O Namaza Yetişmiş Sayılması
31- Beş Vakit Namazın Vakitleri
32- Şiddetli Sıcak Olduğunda Ogle Namazını Serinliğe Bırakmanın Müstehab Olması
33- Şiddetli Sıcak Olmadığı Zaman Öğle Namazını ilk Vaktinde Kılmanın Müstehab Olması
35- ikindi Namazını Kaçırmanın Cezası
36- "Orta Namazı, ikindi Namazıdır" Diyenlerin Delili
37- Sabah Ve Ikındı Namazlarının Fazileti Ve Bu Ikı Namazı Cemaatle Kılmaya Devam
38- Akşam Namazının ilk Vaktinin, Güneşin Batmasından Sonra Olduğu Meselesi
39- Yatsı Namazının Vakti ile Yatsı Namazını Geciktirme
Ateme:
40- Sabah Namazını, Alaca Karanlık Halı Olan ilk Vaktinde Kılmanın Müstehablığı Ve Sabah Namazında Kıraatin Miktarı
41- Namazı Gereken Vaktinden Geri Bırakmanın Mekruh Olması Ve İmam Namazı Geciktirdiğinde Cemaatın Ne Yapması Gerektiği Meselesi
42- Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti Ve Cemaata Devam Etmeyen Kimselerin Durumu
43- Ezanı İşiten Kimsenin Mescide Gitmesi
44- Cemaatla Namaz Kılmanın, Sünneti Hûda'dan Olması
1- Sünnet-i Hûda:
2- Sünnet-i Zevaid:
45- Müezzin Ezan Okuduğunda Mescitten Çıkmanın Mekruh Olması
46- Yatsı Namazı ile Sabah Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti
47- Bir Özür Sebebiyle Cemaattan Geri Kalma Hususunda Ruhsat
48- Nafile Namazda Cemaat Olmanın Ve Hasır, Yaygı : Seccade Türü Şeyler Üzerinde Namaz Kılmanın İz Olması
49- Namazı Cemaatle Kılmanın Ve Namazı Beklemenin Fazileti
50- Mescitlere Doğru Çok Adım Atmanın Fazileti
51- Namaza Gitmekle Günahların Yokedilmesi Ve Derecelerin Yükseltilmesi
52- Sabah Namazından Sonra Namaz Kılınan Yerde Oturmanın Ve Mescitlerin Faziletleri
53- İmamlığa En Layık Olan Kimse
54- müslümanların Başına Bir Sıkıntı Geldiği Zaman Bütün Namazlarda Kunut Yapmanın Mustehab Olması
55- Geçmiş Namazların Kazası Ve Kaza Namazını Çabucak Kılmanın Müstehab Olması
6. SALÂTU'L-MUSAFİRIN VE KASRIHA (YOLCULARIN NAMAZI VE BU NAMAZI KISALTILMASI) BÖLÜMÜ
1- Yolcuların Namazı Ve Bu Namazın Kısaltılması
A- Vatan-ı Aslî (Sürekli İkametgah):
B- Vatan-ı İkamet (Geçici İkametgah):
C- Vatan-ı Süknâ (Yolculuk İkametgahı):
A- Vatan-ı Aslî (Sürekli İkametgah):
B- Vatan-ı İkamet (Geçici İkametgah):
C- Vatan-ı Süknâ (Yolculuk İkametgahı):
2- Mina'da Namazı Kısaltma
3- Yağmurlu Zamanda Namazın Meskenlerde Kılınması
1- Yolculuk:
2- Yağmur, Kar, Dolu:
3- Hastalık:
4- İhtiyaç, Meşguliyet ve Sıkıntı:
4- Yolculuk Sırasında Hayvan Üzerinde, Hayvanın Döndüğü Tarafa Doğru Nafile Namazı Kılmanın Caiz Olması
5- Yolculuk Sırasında iki Namazı Birleştirerek Kılmanın Caiz Olması
6- İkamet Halinde/Yerleşik Hayatta iki Namazı Birleştirerek Kılma
7- Namazı Bitirdikten Sonra Sağdan Ve Soldan Çıkıp Gitmenin Caiz Olması
8- Cemaat Halinde Namaz Kılarken İmamın Sağında Bulunmanın Müstehab Olması
9- Müezzin Kamete Başladıktan Sonra Nafile Namaza Başlamanın Mekruh Olması
10- Mescide Giren Kimsenin Okuyacağı Dua
11- iki Rekat Tahiyyetu'l-Mescid Namazı Kılmanın Mustehab Olması, Tahiyyetu'l-Mescid Namazı Kılmadan Oturmanın Mekruh Olması Ve Tahiyyetu'l-Mescid Namazının Her Zaman için Meşru Olması
12- Yolculuktan Gelen Kimsenin, Gelir Gelmez Mescitte iki Rekat Namaz Kılmasının Müstehab Olması
13- Duha (Kuşluk) Namazının Müstehab Olması, En Azının iki Rekat, En Mükemmelinin Sekiz Rekat, Ortasının Dört Yada Altı Rekat Olması Ve Bu Namazı Devamlı Surette Kılmaya Teşvik
Teşbih:
Tahlil:
14- Sabah Namazının Ikı Rekat Sünnetini Kılmanın Müstehab Olması
15- Farz Namazlardan önce Ve Sonra Kılınan Râtibe (=Müekked) Sünnetlerinin Fazileti Ve Sayıları
16- Nafile Namazı Ayakta Ve Oturarak Kılmanın, Bir Rekatın Bir Kısmını Ayakta Ve Bir Kısmını Da Oturarak Kılmanın Caiz Olması
17- Gece Namazı Ve Peygamber (s.a.v.)'in Geceleyin Kıldığı Namazların Rekat Sayısı, Vitir Namazının Bir Rekat Olduğu Ve Bir Rekat Namazın Sahih Olması
18- Uyuyakalmak Yada Hasta Olmak Suretiyle Gece Namazı Kılamayan Kimsenin Durumu
19- Ewabin Namazının, Kumların Sıcaklığından Deve Yavrularının Ayakları Yandığı Zamanda Kılınması
20- Gece Nafilesinin ikişer ikişer, Vitrin ise Gecenin Sonunda (Namazı) Tek Yapması
21- Gecenin Sonunda Kalkamayacağından Korkan Kimse, Vitri, Gecenin Ewelinde Kılması
22- Namazın En Faziletlisi, Kıyamı Uzun Olandır
23- Geceleyin Duaların Kabul Edildiği Bir Saatin Varlığı
24- Gecenin Sonunda Allah'ı Anma Ve Duaya Teşvik ile O Zamanda Yapılan Duanın Kabulü
25- Ramazan Ayında Gece İbadetine Ve Teravihe Teşvik
26- Gece Namazında Ve Kıyamında Dua
27- Gece Namazında Kıraati Uzun Tutmanın Müstehab Olması
28- Geceden Sabaha Kadar Uyuyup Ta Namaza Kalkamayan Kimsenin Durumu
29- Nafile Namazı Evde Kılmanın Müstehab Olması Ve Mescitte Kılmanın Da Caiz Olması
30- Gece Namazında Yada Diğer Namazlarda, Devamlı Olan Amelin Faziletli Olması
31- Namaz Kılarken Uyuyan Ve Bundan Dolayı Namazda Kuran Okumaktan Ve Dua Etmekten Aciz Kalan Kimsenin, Bu Halin Kendisinden Gitmesi için Uyumasını Veya Oturmasını Emretmek
32- Kuranın Faziletleri Ve Kuran ile İlgili Hususlar
33- Kur'an Okurken Sesi Güzelleştirmenin Müstehab Olması
34- Peygamber (s.a.v.)'in, Mekke'nin Fethi Günü "Fetih Suresi"ni Okuması
35- Kuranın Okunması Sebebiyle Sekinetin İnmesi

36- Kur’an Hafızının Fazileti
37- Kur'an Okumada Mahir Olan ile Okumada Zorluk Çeken Kimsenin Fazileti
38- Kur'an Okuyan Kimsenin, Dinleyen Kimseden Daha Değerli Olsa Da Fazilet Ve Okumada Maharet Sahibi Kimseye Karşı Kur'an Okumanın Mustehab Olması
39- Kuranı Dinlemenin, Onu Dinlemek için Bir Hafızdan Okumasını İstemenin Ve Kuran Okunurken Ağlayıp Tefekkür Etmenin Fazileti
40- Namazda Kuran Okumanın Ve Kuranı Öğrenmenin Fazileti
41- Kuranı Ve Bakara Suresini Okumanın Fazileti
42- Fatiha Suresi ile Bakara Suresinin Son iki Ayetinin Fazileti Ve Bu iki Ayeti Okumaya Teşvik
43- Kehf Suresi ile Ayete'l-Kürsî'nin Fazileti
44- İhlâs Suresini Okumanın Fazileti
45- Felak Ve Nas Surelerini Okumanın Fazileti
46- Kuranı Öğrenip Öğreten Kimsenin Fıkıh Yada Başka İlimler Bakımından Hikmetlerini Öğrenen Ve Onlarla Amel Edip Başkalarına Da Öğreten Kimsenin Fazileti
47- Kuranın Yedi Harf/Okunuş Üzerine Olması
48- Kur’an-ı Yavaş Yavaş Okumak, İfrat Derecede Hızlıca Okumaktan Sakınmak Ve Bir Rekatta iki Yada Daha Fazla Sure Okumanın Mubah Olması
49- Kur’an’ın Çeşitli Kıraatleri/Okuyuş Tarzları ile İlgili Hususlar
51- Amr İbn Abese'nin müslüman Olması
52- “Namazınız için Güneşin Dogmasını Ve Batmasını Aramayın” Hadisi
53- Peygamber (s.a.v.)in ikindi Namazından Sonra Kılmakta Olduğu iki Rekat Namaz
54- Akşam Namazının Farzından önce iki Rekat Nafile Namaz Kılmanın Müstehab Olması
55- Her iki Ezan Arasında Bir Namazın Olması
56- Korku Namazı
7. CUMA NAMAZI BÖLÜMÜ
Cuma Namazı:
Cuma Namazına Giderken Boy Abdesti Almak
1- Akıl Ve Ergenlik Çağına Girmiş Herkese Cuma Günü Yıkanmanın Vacip Olması
2- Cuma Günü Koku Sürünmek Ve Misvak Kullanmak
3- Cuma Günü Hutbe Sırasında Hiçbir Şey Konuşmamak
4- Cuma Günü Duanın Kabul Edildiği Zaman
5- Cuma Gününün Fazileti
6- Bu Ümmetin, Cuma Gününe Hidayet Buyurulması
7- Cuma Günü Namaza Erken Gitmenin Fazileti
8- Hutbe Sırasında Susarak Dinleyen Kimsenin Fazileti
9- Cuma Namazının, Güneş Tam Tepe Noktasından Batıya Doğru Kaydığında Kılınması
10- Cuma Namazından önce Ikı Hutbe Okunması Ve Bu iki Hutbe Sırasında Oturma
11- Yüce Allah'ın, “Onlar Bir Ticaret Veya Eğlence Gördükleri Zaman Ona Doğru Koşuştular, Seni Ayakta Bıraktılar” Ayeti Hakkında
12- Cuma Namazını Terk Eden Kimselerin Uğrayacağı Ceza
13- Cuma Namazını Ve Hutbeyi Kısa Tutma
14- İmam Hutbe Okurken Tahiyyatu'l-Mescid Namazı' Kılma
15- Hutbe Sırasında Birisine Bir Şey Öğretme
16- Ccma Namazında Okunacak Sureler
17- Cuma Günü Okunacak Sureler
18- Cumanın Farzından Sonra Kılınan Namaz
8- SALATU'L-IYDEYN (=BAYRAM NAMAZLARI) BÖLÜMÜ
İd:
Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı Namazını Bayram Hutbesinden önce Kılma Ve Bu iki Bayram Namazı Sırasında Ezan ile Kametin Okunmaması
1- Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramında Kadınların Namazgaha Çıkmaları Ve Erkeklerden Ayrı Olarak Hutbe Dinlemelerinin Mubah Olması
Avâtik:
2- Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı Namazından önce Ve Sonra Namazgahta Başka Namaz Kılmama
3- Ramazan Bayramı Namazı ile Kurban Bayramı Namazında Okunacak Dualar
4- Bayram Günlerinde, İçerisinde Masiyet Bulunmayan Oyunlara İzin Verilmesi
1- Gayeli Oyunlar:
2- Zararlı Oyunlar:
3- Oyalayıcı Oyunlar:
9- SALÂTU'L-İSTİSKA' (= YAĞMUR İSTEME NAMAZI) BÖLÜMÜ
Istiskâ1:
1- Yağmur Duası Sırasında Elleri Kaldırma
2- Yağmur Duası Sırasında Dua
Sel:
3- Rüzgar ile Bulutu Görünce Allah'a Sığınma Ve Yağmur Görünce ise Sevinme
4- Saba (=Gündoğusu) Rüzgarı ile Bati (=Günbatısı) Rüzgarı
10- KÜSÛF (GÜNEŞ TUTULMASI) NAMAZI BÖLÜMÜ
1- Kusuf (Güneş Tutulması) Namazı
2- Husuf (Ay Tutulması) Namazında Kabir Azabının Anılması
3- Güneş Tutulması Namazında İken Peygamber (s.a.v.)'e Arz Olunan Cennet ile Cehennemin Halli
4- Peygamber (s.a.v.)'in Güneş Tutulması Namazında Sekiz Rükuu ile Dört Secde Yaptığını Söyleyenler
Güneş Tutulması Namazı Kılınacağı Zaman İnsanlara “Haydi Namaz Toplayıcıdır” Diye Seslenilmesi
11- CENAİZ (=CENAZELER) BÖLÜMÜ
1- Ölmek Üzere Olan Kimselere “La İlahe İllallah” (Allah'tan Başka İlah Yoktur) Sözünün Telkin Edilmesi
Telkin:
2- Musibet Sırasında Söylenilecek Soz
3- Hastanın Yada Ölmek Üzere Olan Kimsenin Yanında Söylenecek Söz
4- Ölen Kimsenin Gözlerini Kapatma Ve Can Boğaza Geldiği Zaman Ona Duada Bulunma
5- Ölen Kimsenin Dikilip Kalan Gözlerinin Ruhunu Takip Etmesi
6- Ölen Kimsenin Ardından Ağlamak
7- Hastaları Ziyaret Etmek
8- Musibetin ilk Gelişinde Sabretme
Sabr:
9- Ölen Kimsenin, Ailesinin Ona Ağlaması Sebebiyle Azab Olunması
10- Ölünün Ardından Özelliklerini Sayarak Feryadu Figanla Ağlama Hususundaki Haramın Şiddeti
11- Kadınların Cenaze Arkasında Yürümesi Meselesi
12. Cenazeyi Yıkama
Sidr:
Kâfur:
13- Ölen Kimsenin Kefeni

a- Sünnet Üzere Olan Kefenleme:
b- Yeterli Olan Kefenleme Kefen-i Kifayet:
c- Zaruri Olan Kefenleme Kefen-i Zaruret:
14- Ölünün Örtülmesi
Hibera:
15- Ölen Kimsenin Kefenini Güzel Yapmak
16- Cenazeyi Defnetmede Hızlı Davranmak
17- Cenaze Namazı Kılmanın Ve Cenaze Arkasından Yürümenin Fazileti
Kırat:
18- Bir Kimsenin Cenazesininı Yuz Kışının Kılması Halinde O Kimse Hakkında Şefaatların Kabul Edilmesi
19- Bir Kimsenin Cenazesini Kırk Kişi Kılarsa Kendilerine O Kimse Hakkında Şefaata İzin Verilmesi
20- Ölen Kimselerin Hayr Yada Şerle Anılmaları
21- Rahata Ermiş Ve Kendisinden Kürtulunmüş Kimse
22- Cenaze Namazında Alınan Tekbirler
23- Kabirin Yanında Cenaze Namazı Kılmak
24- Cenaze için Ayağa Kalkma
25- Cenaze için Ayağa Kalkmanın Hükmünün Kaldırılması
26- Cenaze Namazında Ölü için Okunan Dua
27- Cenaze Namazı Kılmak için İmamın, Cenazenin Neresine Doğru Duracağı Meselesi
28- Cenaze Namazı Kılan Kimsenin, Namazdan Sonra Bir Vasıtaya Binmesi
29- Kabir İçerisinde Lahid Oymak Ve Ölünün Etrafına Kerpiç Dizmek
Lahd:
30. Kabre Kadife Koymak
31- Yerle Aynı Hizada Bulunan Kabrin Yerle Bir Edilmesi
32- Kabri Kireçlemenin Ve Kabir Üzerine Bina Yapmanın Yasak Olması
33- Kabir Üzerine Oturmanın Ve Kabir Üzerinde Namaz Kılmanın Yasak Olması
34- Cenaze Namazının Mescitte Kılınması
35- Kabristana Giderken Okunacak Dualar Ve Orada Yatanlara Dua Etme
36. Peygamber (s.a.v.)'in, Annesinin Kabrini Ziyaret için Allah'tan İzin İstemesi
37- İntihar Eden Kimsenin Cenaze Namazını Kılmayı Terk Etme

SAHIH-I MÜSLİM MUHTASARI

Önsöz

İslam'ın gönderilişinden bu yana, Resulullah (s.a.v.)'in sünneti; Allah'ın kitabıyla delil getirme gibi algılanmış, kabul görmüş ve bu delil sunma biçimi, İslam alimleri ve müctehidlerinin tespit etmiş oldukları kurallara uygun olarak yapılmıştır.
Bilindiği gibi sünnet; Resulullah (s.a.v.)'in, tebliğ, teşri ve beyana taalluk eden söz, fiil ve takrirlerinden oluşmaktadır. Ve bütün müslümanlar, işte bu anlayış içerisinde sünnet ile delil getirme; aklî zaruret ve fıtrî bedahet aracılığıyla Allah'ın dininin bir gereği olduğunu bilirler.

Sünnet:

Kur'an'ın mücmelini açıklar, ayetlerini izah eder ve hükümlerini tatbik eder. Bazen zahiren umûm ifade edeni tahsis, zahiren mutlak olanı da takyit edebilir. İşte bu konumuyla sünnet, her zaman Kur'an ile iç içe olmuştur.
Sünnet Resulullah (s.a.v.)'in yaşadığı dönemdeki açıklama ve uygulamalardan ibaret olup, aynı zamanda, İslam'ın içtimaî, iktisadî ve fikri karakteristiklerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla anlama metotlarını öğrenip-çalışmanın, en önemli ve zorunlu çalışmalardan olduğu kabul edilmelidir. Gerçekten de bu merhale, Allah'ın yeryüzünde olmasını istediği yöntemin somut bir örneğini teşkil etmektedir. Nitekim yüce Kur'an, pratikte olması gereken yöntemin hayata aktarılması ve uygulanması hareketini bizzat kendisi yönetmekte, yöntemine uygunluk arz etmesi için bu hareketin bütün yönlerini gözetip-kollamakta, ebedî olarak insanlığın kendisine başvurması için meramını en kâmil bir şekilde ifade etmektedir. Hatta Kur'an'ın âyet-i kerîmeleri çok defa uygulamadaki bir hatayı düzeltme, onu tenkit, tahlil veya tasvip etmek, doğruya yönlendirmek ya da eksikleri tamamlamak üzere iniyordu. Nitekim bu husus, Al-i İmrân, Enfâl vb. sûrelerin bir çok âyetlerinde açıkça ve canlı olarak gözükmektedir. [1]
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Mekke'de iken hadisleri yazmak isteyen herkese izin vermek istemediği bilinmekle birlikte Resulullah (s.a.v.)'den bu konuda izin alan sahabiler, duyup öğrendikleri hadisleri, hem ezberlediler ve hem de yazdılar. [2]
"Sahîfe" adıyla anılan bu belgeleri kaleme alan sahabiler arasında, 1000 civarında hadis İhtiva eden "es-Sahîfetü's-Sâdıka"nın sahibi Abdullah İbn Amr başta olmak üzere Sa'd b. Ubâde, Muâz b. Cebel, Hz. Ali, Amr b. Hazm el-Ensârî, Semure b. Cündub, Abdullah İbn Abbâs, Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ebi Evfâ ile Enes b. Mâlik bulunmaktadır.
Ebu Hureyre tarafından talebesi Hemmâm b. Münebbih'e yazdırılan ve içinde 138 hadis bulunan "Sahîfetü Hemmâm b. Münebbih" (es-Sahîfetü's-Sahîha) ilk defa Muhammed Hamidullah tarafından yayımlanmıştır.
Ebu Musa el-Eş'arî'den oğlunun, ondan da torunun rivayet ettiği "Müsnedü Büreyd" adıyla tanınan 40 hadislik cüz de vardır. [3]
Hz. Osman'ın şehid edilmesi olayından hemen sonra Havâric ve Galiye gibi siyasî fırkaların, I (7.) yüzyılın sonlarından itibaren Kaderiye ve Mürele, bir müddet sonra da Cehmiyye ve Müşebbihe gibi mezheplerin ortaya çıkması sebebiyle hadislerin tedvin çalışmalarına başlanır. Çünkü bu fırka ve mezhep taraftarlarının, işlerine gelmeyen hadisleri inkar etmeleri, görüşlerini güçlendirmek maksadıyla hadis uydurmaları, hadisleri toplamakla meşgul olan kişileri konu üzerinde düşünmeye ve önlem almaya sevk etmiştir.
I (7.) yüzyılın ilk yarısından itibaren rivayette, isnad konusu gündeme gelmiştir. İsnadın başlamasından itibaren Ehl-i sünnete mensup ravilerin rivayetleri kabul görmüş, Ehl-i bid'atin rivayetleri alınmamıştı. [4]
Bunun sonucu olarak; hadisi bir uzmanlık sahası olarak gören kimseler tarafından raviler titizlikle takip edilmiş; yaşayışları, dine bağlılıkları ve dürüstlükleri, bid'atle ilgileri bulunup bulunmadığı, özellikle yalan söyleyip söylemedikleri, hafızalarının zayıf olup olmadığı araştırılmış ve böylece daha I. yüzyılda cerh ve ta'dil ilmi doğmuş, bunun sonucunda ravilerin hal tercümeleri (biyografileri) hakkında geniş bir birikim meydana gelmiştir.
Sahabe tarafından kaleme alman sahifeler bir yana, bir tespite göre; I. (7.) yüzyılın ikinci yarısı ile II. (8.) yüzyılın ilk yarısında 400 kadar muhaddis tarafından hadislerin yazıldığı artık belgeleriyle bilinmektedir.
Hadislerin tedvini tamamlanınca, bunların sistemli bir kitap haline getirilmesi ve böylece aranan hadisleri kolayca bulmaya imkan verecek usullerin geliştirilmesi yönündeki çalışmalar ağırlık kazanmıştır.
ilk tasnif çalışmalarıyla tanınan bazı muhaddislerin II. (8.) yüzyılın ortalarında vefat etmesi, bu çalışmaların aynı yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren hazırlanmış olduğunu göstermekte, dolayısıyla tedvin ve tasnif işlerini kesin bir çizgiyle birbirinden ayırmaya imkan bulunmadığını ortaya koymaktadır.
III. (9.) yüzyılında hadis kitaplarında değişik ihtiyaçlara göre muhtelif sistemler uygulanmıştır. Bunların en yaygın iki şekli hadislerin raui adlarıyla (ale'r-Ricâl) ve konularına (ale'l-Ebvâb) göre tasnif edilmesidir. [5]
Ravi adlarıyla (ale'r-Ricâl)'e göre hazırlanan kitaplar, Müsnedler ile Mu'cemlerdir.
Konularına (ale'l-Ebvâb) göre tasnif edilen kitaplar ise Musannefler, Camiler ve Sünenlerdir.
"Musannef", Sünen'lerdeki merfu hadislere ilaveten mevkuf ve maktu hadisleri ihtiva eden hadislerdir.
"Sünenler", taharetten vasiyete kadar bütün fıkhı konulara ait merfu hadisleri ihtiva eden fıkıh kitapları tertibîndekİ hadis kitaplarıdır.
"Câmi'Ier" dinî konuların hemen tamamını kapsayan sekiz ana bölümü kapsama özelliğine sahiptirler. Her birine "Kitap" denilen bu sekiz bölümün içerikleri kısaca şöyledir: İman, Ahkam veya Sünen, Rikak veya Zühd, Et'ime ve Eşribe veya Âdab, Tefsir, Tarih-Sîyer-Cihad,

Menakıb, Fiten ve MelahÎm. Câmi'ler, bu bölümlerden herhangi birine dahi olmayan bir takım konuları da ihtiva ederler. Yine Cami'ler, bu 8 böÎümden herhangi birini ihtiva etmezler veya nakıs olarak İhtiva ederlerse Cami olmaktan çıkarlar. Bu sebeple "Tefsir" bölümü eksik oiduğu ve sistematik olmadığı gerekçesiyle Müslim'in kitabının Cami saymak istemeyen görüşler ileri sürülmüştür. CamÎ'ler aynı zamanda "Sahih" adıyla da anılmaktadırlar. Örneğin, Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin kitaplarının adı "el-Camiu's-Sahîh"tir.
III. (9.) yüzyılda tasnif edilen en önemli hadis kitapları olarak Kütüb-i Sitte kabul edilmektedir. Bunların içinde sadece sahih hadisleri toplamayı hedef aldıklarından Buhârî ile Müslim'in "el-Câmiu's-Sahîh"leri, Kur'an'dan sonra İslam'ın en güvenilir iki kitabı sayılır.
Buhârî'nin "el-Câmiu's-Sahîh"i, tamamen sahih hadislerden meydana geldiği kabul edilen meşhur bir hadis kitabıdır. Değişik konulardaki hadisleri bir araya toplayan "Cami" türünde bir eserdir.

"Sahih-i Müslim"ın Özellikleri:

Müslim'in "Sahih" adlı eserinin özelliklerini kısaca şöyle sıralamak mümkündür:
1- Müslim'in "el-Câmiu's-Sahîh"i ise hadisin altın çaği kabul edilen 3. asırda yazılmış ve tamamen sahih hadislerden meydana gelmiştir. İslam aleminde daha Çok "Sahih-i Müslim" adıyla meşhur olmuştur. Bu eser, Kur'an'dan sonra en sahih hadis kitabı olarak kabul edilen Buhârî'den sonra gelen en muteber ikinci sahih hadis kitabıdır.
2- Müslim "Sahîh"ini, işittiği üç yüz bin hadisten seçerek aldığı hadislerden meydana getirmiştir. Eserini on beş yılda tamamladığı rivayet edilir. Kitabına aldığı her hadisi muhakkak bir delile göre almış, almadığını da yine bir delili göz önünde bulundurarak terk etmiştir. Kendisinden nakledildiğine göre Müslim "Sahîh"ine hadisçilerin sıhhati üzerinde birleştikleri hadisler almıştır. [6]
3- Müslim, "Sahîh"ini tamamladıktan sonra devrinin hadis otoriterlerinin tetkikine sunmuştur. "Sahîh"i tetkik eden Ebu Zur'a er-Râzî'nin zayıf gördüğü hadisleri çıkarmıştır.
4- "Sahih-i Müslim", "Cami" türü hadis kitaplarında bulunan ana konulara ait hadisleri kapsamaktadır.
Müslim, kitabının Mukaddime kısmında, tekrarlardan imkan nispetinde kaçtığını belirtmekte, fakat 'hiç tekrara yer vermedim' de dememektedir. Müslim'de tekrarlarıyla birlikte 7275 hadis bulunmaktadır. Muhammed Fuad Abdulbaki (ö. 1377/1958)'nin, Müslim'e yaptığı tahkikli neşirde tekrarları tespite büyük önem verir onları teker teker göstermeye çalışır.
54 ana bölümde mevcut bablar da tekrarlar hariç 3033 hadis var denilse de bu hadisler içerisinde de bir miktarda olsa tekrar hadisler vardır. Tercümeye esas aldığımız nüshanın fihrist bölümünde bu tekrar edilen hadislerin sayısı 137'dir. Bunlardan bir kısmı aynı bölümler İçerisinde tekrar edilirken, 71 tanesi farklı bölümlerde tekrar edilmektedir. Örneğin, Ahmed Davudoğlu'nun "Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi"nde zaman zaman hadislerde arka arkaya gelen rakamların sırayı birden kaybettiği görülür. Sıraya uymayan o rakam, hadisin ilk geçtiği yerde aldığı hadis numarasına delalet eder ve bu durum, o hadisin tekrar olduğunu gösterir.
Yine çalışmama esas aldığım Şeyh Müslim Osman'ın, Müslim'e yaptığı tahkik de, bu tekrar edilen hadislerin; hangi sahabiden geldiği, hadisin kitab başlığı ve hadis numarası belirtilmek suretiyle hadisin nerede geçtiği teker teker gösterilmiştir.
Müslim'in bablarının sayısı ise 1322'dir. Bu çalışma, bir muhtasar özeliğini taşıdığı için Müslim'in Mukaddime'inde yer alan bablar da dahil edildiğinde 1307 bab bulunmaktadır. Bu çıkarılan bablarda, ya benzer hadis bulunduğundan yada çeşitli nedenlerden dolayı bab sayısı azalmıştır. Bununla birlikte çıkarılmayan bablar olduğu gibi kalmıştır. Fazladan bab ismi verilmemiştir. öncekiler olduğu gibi korunmuştur.
5- Müslim'in kitabı, tertip güzelliği ve rivayet inceliklerinde gösterdiği hassasiyet ve asla sadakat konularında Buhârî'yi geçer. Çünkü Müslim, kitabına aldığı hadisleri, prensip olarak konularına göre tanzim etmiştir. Yalnız bu işi yaparken de, bir hadisin bütün farklı senet ve metinlerini bir arada toplamayı ön plana almıştır. Böy bir hadisi; tarn olarak ihata ve kavrama imkanı olmakta, tekrar edilen hadisler en aza indirilmiş ve hadisler bölünmeye uğramadan tam olarak verilmiştir.
Daha önce de belirtildiği üzere, Müslim, kitabına aldığı hadisleri, bizzat işiterek aldığı 300 binden fazla içerisinden seçtiğini, kitabına delilsiz hiçbir şey koymadığını ve hiçbir şeyi de delilsiz kitabının dışında tutmadığını belirtmiştir. Kitabındaki hadisler, sıhhati hususunda hocalarının icma ettikleri hadislerdir.
6- Müslim'deki bu hadisler, genelde ezber ve sağlamlık yönünden orta seviyedekilerin rivayetleri ve zayıf ravilerin rivayetleri olmak üzere üç gruptur. Takip ettiği metot gereği, ezber ve sağlamlıkla tanınmış ravilerin rivayetlerine öncelik vermiş, sonra da hadisin diğer geliş yollarına işaret etmek üzere öteki iki gruba dahil ravilerin rivayetlerini nakletmiştir. Sahihte asıl olan ilk rivayetlerdir.
7- "Sahih-i Müslim", İslâm alemine İbrahim b. Muhammed b. Sufyan rivayetiyle yayılmıştır. Mağrib ülkelerinde bu rivayetle birlikte Ebu Muhammed Ahmed b. Ali el-Kalânisî rivayeti meşhur olmuştur. Sahih üzerine çalışmalar yapan iki meşhur alim, Kadı İyaz ile Nevevi'nin rivayet yolları da el-Kalânisf nin rivayetine ulaşır.
8- "Sahih-i Müslim"in en önemli özelliklerinden biri; baş tarafında bir mukaddimenin olmasıdır. 6 babdan oluşan Mukaddime'de Müslim, sırasıyla yalancı ravilerden rivayeti terk ederek sikadan rivayet ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yalan İsnadından kaçınmak; Hz. Peygamber (s.a.v.)'e İsnad ederek yalan söylemenin en ağır yalan olduğu; her işitileni rivayet etmenin doğru olmadığı; zayıf ravilerden rivayetin men edilmesi ve zayıf bilinen ravinin hadislerini almakta ihtiyatlı davranılması; isnad ve ravilerin tenkidi; nihayet mu'an'an hadisle delil getirmenin sahih olduğu konularına yer vermiş; bu konulardaki rivayetlere dayanarak kendi görüşlerini açıklamıştır. Özellikle altıncı babda açıkladığı birbirlerinden "An" lafzıyla rivayette bulunan ravilerin birbirleriyle çağdaş olup görüşmeleri imkanı olduğu ve içlerinde tedlis yapan bulunmadığı zaman isnadlannın mevsûl hükmünde sayılacağına dair görüşö meşhurdur. Müslim'in şartı denilen bu husus, onun Buhârî'den ayrıldığı önemli bir noktadır.
9- Yukarıda da değinildiği gibi Müslim, "Sahih"te verdiği hadisleri değişik isnadları ve lafızlarıyla bir arada toplamış, fıkhın hangi konusuna giriyorsa oraya koymuştur. Bu hadisleri sıralarken önce ezber ve sağlamlık itibariyle isim yapmış ravilerin rivayetlerini vermiş, ezber ve sağlamlık açısından orta seviyede olanların rivayetlerini sona bırakmıştır. Zayıf ve metruk ravilerin rivayetlerini en sona koymuştur. Bu hususta da, Buhârî'den ayrılmıştır. Ancak Müslim'in bu metoduyla aranan hadis hem daha kolay bulunur, hem de bir hadisin bütün isnadları ve metin farklılıkları bir arada olmakla hüküm çıkarma kolaylaşır. "Sahihi Müslim"i, Buhari'ye üstün kılan aslında bu teknik yönüdür. Aynı hadisin orta seviyede ve zayıf ravilerden gelen rivayetlerine yer vermesi ilk bakışta tenkit edilmişse de bunun sadece mutâba'at ve şevahid için yapıldığı söylenmiştir, Nevevî'ye göre Müslim, isnadında bazı zayıf ravilerin yer aldığı rivayetleri de vermişse bu tamamen mutâbaatı kuvvetlendirmek veya metinde bulunan bir ziyade yüzündendir. [7]
10- "Sahîh-i Müslim"in tertibi çok güzel olmakla birlikte, ya ihtisar düşüncesiyle yada daha başka sebeplerle İmam Müslim tarafından, Buhârî'nin bab başlıkları gibi bablara ayrılmamıştır. Bablarma, fıkhî hükümler yerleştirilmiş de değildir. Alimler bunu babın ihtiva ettiği hadisten faydalanmayı okuyucuya bıraktığı şeklinde yormuşlardır. Bugün elde bulunan Müslim nüshalarındaki bab başlıkları Nevevî tarafından konulmuştur. Bu konuda Nevevî şunları söylemiştir:
"Bazıları, Müslim'in bablarına başlıklar koymuşlardır. Bunların bir kısmı güzeldir. Ne var ki bir kısmı, ya ibare kusuru, ya lafızlarının bozukluğu, ya da başka sebepler yüzünden hiç de uygun düşmemiştir." [8]
Buradan anlaşıldığına göre Nevevî'den önce de Müslim'in "Sahîh"ine bab başlıkları koyanlar olmuşsa da bunlar uygun bulunmamıştır.
11- İmam Müslim'in kitabına aldığı eserler, genellikle merfu hadislerdir. O, Buhârî'de bulunmayan 820 merfu hadisi de kitabına almıştır.
Hakim en-Nîsâbûrî:
"Gök kubbenin altında Müslim'in kitabından daha sahih hiçbir kitap yoktur" demiştir. Onun bu sözünün gerekçesi, ondaki merfu hadislere hiçbir kimsenin sözünün karışmamış olmasıdır.
12- Buhârî, kitabına aldığı hadisleri daha çok fıkhî meseleyi göz önünde bulundurarak aldığı için kitabında hadisleri bölerek tekrar etmektedir. Dolayısıyla Buhârî, bir hadisi naklederken, bu hadis başka yerde de konuyla ilgisi olduğu zaman aynı hadisi nakledebilmektedir.
Müslim'in, kitabına hadis almadaki asıl gayesi; fıkıh değildir. Onun asıl gayesi, fıkıh yapmak değil, hadislerin senedlerîni bir araya getirmektir. Dolayısıyla bir hadisin çeşitli geliş yolları ve metinleri hakkında bilgi edinmek Buhârî'de problem oluşturmakta iken bu husus Müslim'de çok kolaydır. Çünkü bir hadisin ne kadar geliş yolu ve farklı metni varsa hepsini bir arada kaydetmektedir.
13- "Sahih-i Müslim"in bir özelliği de, mevkuf rivayetlere nadir olarak yer vermesidir. Bu tür rivayetler ancak rivayetin bağlamı içinde gelmişse verilmiştir. Sayıları, son derece azdır. Aynı şekilde mu'allak hadislere de yer verilmiştir. Müslim hadisleri içinde sadece 17 (veya 14 yada 12) muallak rivayete rastlanır. [9] Hatta "Sahih-i Müslim"de 14 tane maktu hadis olduğu eleştirisine cevap olarak bu konudaki hadisleri vasletmeye yönelik olarak Reşiduddin Yahya b. Ali el-Attâr "Gureru'l-fevâidi'l-mecmûa fî beyânı mâ veka'a fî Sahîh-i Müslim mine'l-ehâdisi'l-maktû'a" adlı eserini yazmıştır.
14- Müslim, Buhârî'den hiç hadis rivayet etmemiştir.

"Sahih-i Müslim" Üzerine Yapılan Şerh Çalışmaları:

Geçmişte en çok Kuzey Afrika, Mağrib ülkeleri ile Endülüs'te ve kendi halkımız arasında da meşhur olan "Sahih-i Müslim"in üzerine bir çok şerh yazılmıştır. Katip Çelebî (ö. 1067/1656)'nin "Keşfu'z-Zünûn" adlı eserinde bu şerhlerden 15 kadarı zikredilmektedir. Fuat Sezgin'de "Târîhu't-Turâs"da 30'a yakın şerhin adını verir. Mücteba Uğur'da "Hadis İlimleri Edebiyatı" adlı eserinde Müslim'in "Sahîh"i üzerine yazılan şerhlerin sayısını 40, kısmî şerhlerin sayısını 10 olarak vermektedir. [10] Önemli şerhlerinden bazıları şunlardır:
1- Muhammed b. Ali el-Mazirî (ö. 536/1141)'nin "Mu'lim bi-Fevâ'idi Müslim"!. Mâzirî, Müslim'deki bütün hadisleri şerh etmemiş, sadece lüzum gördüğü yerleri şerh etmiştir. Onun Müslim'e yaptığı bu şerh tarzı, kendisinden sonra gelenlere de bir örnek teşkil etmiştir. Bu eser, 1988 yılında Tunus'ta 3 cilt olarak basılmıştır.
2- Kadı İyaz (ö. 544/1149)'ın "İkmâlu'l-Mu'lim fî Şerhi Müslim"i. Kadı İyaz, bu eserini, Mazerî'nin eserine yaptığı ilavelerden oluşmuştur. Kadı İyaz'ın bu şerh çalışması, Mazerî'nin şerhini tamamlamaya yöneliktir. Kadı İyaz, bu eserinde, Müslim'e kapsamlı ve açıklayıcı yorumlar getirmiştir. Dolayısıyla Kadı İyâz'dan sonra gelen sarihler, onun Müslim'e yaptığı bu yorumları ondan bolca nakilde bulunmalarına sebep olmuştur. Örneğin, Nevevî, Müslim'deki hadisleri açıklarken özellikle Kadı İyâz'dan bol miktarda alıntılara yer verir. Bu eser, 1910 yılında Kahire'de basılmıştır.
3- Nevevî (ö. 676/1277)'nin "Minhâc fî şerhi Müslim İbnil-Haccâc"ı. Bu şerh, Müslim şerhleri içerisinde en yaygın oian şerhtir. Müslim'in şerhi denilince akla Nevevî'nin şerhinden başkası gelmez. Nevevî, bu şerhinde, Mazerî ve Kadı İyâz'dan alıntılar yapmış, bu ikisi Müslim'in ilk iki sarihi olmaları hasebiyle konuyla ilgili olarak onların ilgili görüşlerine başvurur. Bazen onlara muhalefet ettiği de görülür.
4- Muhammed b. Yusuf el-Kunevî (ö. 788/1386)'nin "İkmâl fî Şerhi Müslim"!,
5- Übbî (ö. 827/1423)'nin "İkmâlu'l-İkmân." Übbi, bu eserinde; Mazin, Kadı iyaz, Kurtubî ve Nevevî'nin şerhlerini birleştirmeye çalışır.
6- Suyûtî (ö. 911/1505)'nin "Dîbâc âlâ Sahihi Müslim İbnil-Haccâc"ı.
7- Kastallânî (ö. 923/1517)'nin "Minhâcui-İbtihâc bi-Şerhi Müslim İbnil-Haccâc"ı.
8- Aliyyu'1-Kârî (ö. 1014/1605)'nin "Şerhu'l-Müslim"i,
9- Sıddık Hasan Han (ö. 1307/1889)'ın "Sirâcul-Vehhâc min Keşfi Metâlibi Sahihi Müslim İbni'l-Haccâc"ı,
10- Câbir Ahmed Usmânî {ö. 1353/1934)'nin "Fethu'l Mulhim Şerhu Sahîh-i Müslim"i. Bu, 2 cilt halinde 1934'de basılmıştır.
11- Safiyyu'r-Rahman Mübarekfûrî (1353/1934)'nin "Minnetu'l-Mün'im fî Şerhi Sahîh-i Müslim" adlı eseri. Bu eser, 1999'da Riyad'da dört cilt halinde basılmıştır.
12- Musa Şahin'in "Fethu'l-Mün'im Şerhu Sahîh-i Müslim" adlı eseri. Bu eser, 10 cilt halinde basılmıştır.

"Sahîh-i Müslim" Üzerine Yapılan Muhtasar Çalışmaları:

"Sahih-i Müslim" üzerine bir çok muhtasar çalışması yapılmıştır. Mücteba Uğur "Hadis İlimleri Edebiyatı" adlı eserinde Müslim'in "Sahîh"i üzerine yapılan Muhtasar çalışmalarının sayısını 8 olarak vermektedir. [11] Bunlar içerisinde en meşhur olanları şunlardır:
1- Münzirî (ö. 656/1258)'nin "Muhtasar"ı. Elbânî, bu esere tahkik yapmış ve 2 cilt halinde 1969 Kuveyt'te basılmıştır.
2- Kurtubî (ö. 656/1258)'nin "Müftüm limâ'şkele min telhisi Kitabi Müslim" adlı muhtasar çalışması. Bu eser, müellifi tarafından tekrar şerh edilmiştir.
Osmanlı döneminde ve günümüz Türkiye'sinde hadise ve hadis ilimlerine değerli hizmetler verilmiş olup bu dönemlerde "Sahih-i Müslîm"i şerh edenler, Türkçe'ye çevirenler olmuştur. İsmail Nureddin Üsküdârî, Celeb lakabıyla meşhur Mustafa b. Ömer Üsküdârî, İstanbullu Süleyman Fazıl Efendi, Yusuf Efendi zade Abdullah b. Muhammed, Diyarbakırlı Kurşunlu zade Mustafa Efendi bunlardandır.

Günümüz Türkiye'sinde Müslim Üzerine Yapılan Belli Başlı Çalışmalar:

1- "Sahih-i Müslim"in Türkçe tercümeleri arasında rahmetli Râğıp Efendi'nin tercümesi anılmaya değer bir eser. Fakat bu eser basılmamıştır.
2- Mehmet Sofuoğlu'nun "Sahih-i Müslim" üzerine yaptığı tercüme, 8 cilt halinde basılmıştır.
Sofuoğlu'nun çalışması, tercüme olduğundan dolayı gerekli gördüğü yerlerde açıklamalar yapmış, bu açıklamalarda; Sahih-i Buhârî'yi de tercüme ettiğinden dolayı Müslim'de geçen hadisi bazen Buhârî'de geçen hadisle açıklamış, Müslim'in Nevevî şerhinden bazen direkt alıntı yaparken, bazen de kaynak beiirtmeksizin dolaylı olarak Müslim'in Nevevî şerhinden yararlanmış, bazen de kendi özgün düşüncelerine yer vermiştir.
Müslim'i 1960'lı yularda tercüme ettiği için tercüme de kullandığı dil de, oldukça ağdalı ve ağır bir üslup kullanmıştır. Bundan dolayı tercümedeki kelimeler, bazen tam anlaşılamamakta yada kelimenin anlamını öğrenmek için bir sözlüğe başvurmayı gerektirmektedir. Çeviri de hadisin aslına bağlı kalmakla birlikte metnin daha kolay bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için hadisin Türkçe ifadelerine fazladan açıklamalar ilave etmiştir.
Sofuoğlu'nun bu çalışmasına, Davudoğlu'nun fihristine benzer yeni bir fihrist hazırlanmıştır.
3- Ahmed Davudoğlu'nun tercüme ve şerhi ise 11 cilt ve bir de fihristten oluşmaktadır. Davudoğlu'nun "Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi" de, M. Sofuoğlu'nun tercümesine yakın bir zaman da hazırlanmıştır. Çünkü Sofuoğlu'nun Müslim tercümesine yazdığı önsöz de 1965 tarihini belirtilirken, Davudoğlu'nun Müslim'e yaptığı tercüme ve şerh de ise, 1968 tarihi yer almaktadır.
Davudoğlu'nun ki şerh özelliği taşıdığı için Sofuoğlu'nunkinden daha kapsamlı ve daha orijinal. Hadisin senedi içerisinde yer alan ravilerin ve sahabinin hayatı hakkında bilgi vermiş, açıklamalara bazen geniş bir şekilde yer verirken, bazen de açıklamayı kısa bir şekilde geçiştirmektedir. Hadisin tercümesinden sonra hadisin nerede geçtiğine dair bilgiler vermekte, hadisle ilgili açıklamaları yaptıktan sonra genellikle "Hadisten Çıkarılan Hükümler" başlığı altında hadiste geçen fıkhı hükümleri kısa bir şekilde özetleyerek okuyucuya sunmaktadır. Bu açıklamaları.
Genellikle Nevevî'nin Müslim'e yaptığı şerhi esas almış, bazen açıklamalarında Nevevî'nin ismine yer verirken, bazen de Nevevî'nin ismine hiç yer vermemektedir. Bu nedenle de sanki Nevevî'nin Müslim şerhinin tercümesini yapmış gibi bir görüntü ortaya koymaktadır, Çünkü Davudoğlu'nun Müslim'e yaptığı şerh iyice incelendiğinde, Nevevî'nin Müslim'e yaptığı şerhe çok yakın bir benzerlik olduğu görülür. Bununla birlikte Nevevî'nin şerhinde olmayan bir çok açıklamalara da yer vermiştir. Bu tür açıklamaları, fıkhı konularda Şafiî mezhebine mensup olan Nevevî'ye cevap vermek için çoğunlukla Hanefî alimi olan Aynî'den yararlandığı görülmektedir. Bu yönüyle Davudoğlu'nun Müslim şerhi, Nevevî'ye nispetle "Hanefî Şerhi" özelliği taşımaktadır.
Davudoğlu'nun çalışması kabul görmekle birlikte 11 cilde varan geniş hacmi, tekrar edilen hadislerin sayısının çok olması, ravi bilgileri ve Nevevî'nin açıklamalarina karşı cevap vermeye çalıştığından dolayı bir çok okuyucu tarafından hadislerin bir bütünlük içerisinde kısa müddet içerisinde okunmasına engel olmaktadır.
Bununla birlikte Davudoğlu'nun terceme ve şerhi, öncelikli tavsiyeye her zaman uygun bir çalışmadır.
4- Sahîh'in muhtasarları arasında meşhur bir yere sahip olan Münzirî'nin "Muhtasarı Sahih-i Müslim Tercümesi" de üç cilt halinde 1984'de tercüme edilip yayınlanmıştır. Bu muhtasar da, 2179 hadis yer almaktadır. Bu çalışmada, hadisin tercümesinden sonra "İzahı" başlığı altında hadisle ilgili kısaca açıklamalara yer verilmektedir.
Gerek Sofuoğlu'nun ve gerekse de Davudoğlu'nun Müslim üzerine yaptıkları bu çalışmalar, büyük bir boşluğu doldurmaktaysa da çok hacimli olmaları hasebiyle günümüz insanının ihtiyacına yeterince ve gerekli olanaklarda cevap verememektedir. Dolayısıyla da insanların çoğu, bu iki önemli eserden yararlanmakta zorluk çekmektedirler.
Günümüzde okuyucuların çoğu, Müslim'de var olan ve çoğu tekrarlardan İbaret olan 7275 hadisi defalarca okuyacağına tekrarlar çıkarılmış kısa ve özlü çalışmaları daha çok tercih etmektedirler. Çünkü aynı hadisi tekrar tekrar okuyacağına kısa ve özlü çalışmalar daha çok hoşuna gitmektedir. Bu tür çalışmalar, hem okuyucuya kolaylık sağlamakta ve hem de okuyucu hadise daha çok yönlendirmektedir. Böylece hadis okuyucularının sayısı her geçen gün biraz daha artmış olmaktadır. Bu da, sevindirici bir durumdur.

Sahih-î Müslim Muhtasarı Çalışmamızdaki Metod:

Daha önce de geçtiği üzere, çeşitli zamanlarda Müslim üzerine Muhtasar çalışmaları yapılmıştır. Bunlar içerisinde en meşhur olanı Münzirî ile

Kurtubî'nin muhtasar çalışmalarıdır. Münzirî'nin eserinde 2179 hadis yer alırken, Kurtubî'nin çalışmasında ise 2934 hadis bulunmaktadır.
"Sahih-i Müslim"de tekrarlar çıkarıldıktan sonra 3033 hadis olması ve yine bunların içerisinde de 137 tane tekrarın yer aldığı düşünülürse tekrarsız hadisin sayısı 2896 olmaktadır.
Bu çalışmamızda, kısa ve özlü bir çalışmayı esas almamızdan dolayı kölelik, cariye, Fiten gibi konulardaki hadislerin günümüz açısından okuyucuya yeterli ve pratik yararının olmayacağını düşünerek bu sayı 2800'e düşürülmüştür. Böylece okuyucuya, daha özlü bir çalışma sunulmaya çalışılmıştır.
Özetleme çalışmamızda, Şeyh Müslim b. Mahrnûd Osman'ın 5 cilt halinde hazırladığı 2003 tarihli "Dâru'1-Hayr" baskısını esas aldık.
Müslim üzerine yapılan bu muhtasar çalışmamızda yer alan hadislerin hepsi, hem Arapça ve hem de Türkçe kısmı yeniden numaralandırılmıştır.
Hadisler seçilirken, az önce de belirtildiği üzere daha çok Müslim'in "Sahîh"te takip ettiği metot gereği, ezber ve sağlamlıkla tanınmış ravilerin rivayetlerine öncelik verilmiş, sonra da hadisin diğer geliş yollarına işaret etmek üzere öteki iki gruba dahil ravilerin rivayetlerinden tercih edilmiştir. Çünkü "Sahîh"te asıl olan, ilk rivayetlerdir.
Müslim'in "Sahîh"ini özellikle de senedlerinde sahabi isimlerinden sonra çoğunlukla "Radiyallah anh" ifadesi mevcut değildir. Tercümelerde bu husustaki genel uygulamaya bağlı kalınarak Sahabi isimlerinden sonra yer yer "Tardiye" denilen "Radiyallahu anh" ifadesine yer verilmiştir. Türkçe metinde ise bu ifade "(r.a)" şeklinde ifadelendirilmişür. Resulullah (s.a.v.)'e getirilen salat ve selamlar için ise "(s.a.v.)" ifadesi kullanılmıştır.
Hadisin senedi uzun yer kaplayacağı için, gerek hadisin Arapça metninde ve gerekse de Türkçe metinde sadece hadisi rivayet eden son kişinin ismine yer verilmiştir.
Aynı sahabiden rivayet edilen hadislerden birisi alınmış, tekrar nedeniyle çıkarılan hadislerde eğer mana fazlalığı veya farklılıklar varsa bazen o fazlalık, ya bir cümle olarak alındı yada hadis olarak alındı.
Bu çalışma, ilk önce bir cilt olarak düşünülürken sonradan okuyuculardan gelen öneriler üzerine açıklamalara daha fazla yer verilmesi gerektiği düşüncesi hasıl olmuştur. Bunun için de kitabın hacmi büyümüş olup bundan dolayı da bazen kısa ve bazen de uzunca açıklamalara yer verilmiştir.
Hadislere yapılan açıklamalar, ya kaynakça bölümünde belirtilen eserlerden yararlanılarak yada şahsi görüşlere dayanarak yapılmıştır. Açıklama kısmı, öncelikle Türkiye'de yaşayan insanların durumu göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Alıntı yapılırken, anlaşılmayan yada ağdalı veya imla kurallarına aykırı kelimeler olduğunda bunlar üzerinde gerekli düzeltmeler de bulunulmuştur.
Gerek hadisin Türkçe metninde ve gerekse açıklamalarda geçen kelimelerin daha iyi anlaşılması için kitabın sonuna sözlük konulmuştur.
"Yedi Hadis İmamının İttifak Ettikleri Hadisler"de kullandığımız metodun aksine bu çalışmamızda, hadisle ilgili açıklamalara, dipnotta değil, hadisin tercümesinden sonra yer verilmiştir.
Bu çalışmamız sırasında hadislerin yer aldığı diğer kaynakların tespitinde Concordance usulü esas alındığı için, biz de aynı usulü esas aldık ve dolayısıyla Müslim üzerine yaptığımız bu çalışmada yer alan hadisler, Concordance usulüne göre verilmiştir. Concordance İçerisinde yer almayan hadislerin, nerede geçtiği çoğunlukla tespit edilerek bu eserlerin bazen cilt ile sayfa numarası gösterilmiş ve bazen de sayfa numarası yerine parantez içerisinde hadis numarası verilmiştir. Çalışmada kullanılan eserlerin neler olduğunu gösteren liste ise kitabın sonunda "Kaynakça" başlığı altında sıralanmıştır.
Eserin tercümesi esnasında hadisin orijinal metnine bağlı kalınmıştır. Zaman zaman kastedilen mananın okuyucu tarafından iyice anlaşılması için "Anlaşılabilir" bir dille serbest davranıldıgı da olmuştur.
Azami dikkat ve gayretlere rağmen, farkında olunmadan tercüme hataları olabilir. Yapıcı eleştiri ve uyarılara her zaman ihtiyaç duyduğumuz İlim sahipleri ile bütün okuyucularımızın tenkit, uyarı ve katkılarına şimdiden şükranlarımı sunacağımı belirtmek isterim.
Gerek bu çalışmam sırasında ve gerekse diğer çalışmalarımda hep samimi desteğini gördüğüm ve hadis alanında Türkiye'nin önde gelen hadis hocalarından biri olan Prof. Dr. Zekeriyya Güler Bey'e, bana karşı her zaman sabırlı davranan değerli dostum Zekeriyya Efîloğlu Bey'e, önerilerinden dolayı Nuri Gürhan Bey'e, tercüme edilen ve açıklama yapılan metinlerin bir kısmını okuyan Levent İlhan'a, içindekiler bölümünü hazırlayan Salih KendİrIi'ye, her zaman yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm Hüseyin Kavuncu'ya, Abdulkadir Ermutafa, Remzi Yılmaz'a, Zabit Kekeç'e, Mustafa Yıldız'a, SelahattİN Dölek'e, Cemal Gülistan'a, Cumali Borazan'a, Mustafa Yıldırım'a, Metin Mengilli'ye, baldızım Songül Atlas'a, K. Ahmet Çelik'e, çeşitli illerden arayarak görüşlerini benimle paylaşan değerli okuyucularıma ve ismini burada belirtemediğim daha bir dostuma ve son olarak, hadis kitapları içerisinde önemli bir yere sahip olan bu değerli eserin tercüme edilip kısa zamanda okuyuculara ulaştırılmasında büyük emeği geçen Polen Yaymlan'nm sahibi değerli dostum Feyzullah Birışık'a şükranlarımı arz ederim.
Ümmetin, Buhârî'den sonra ikinci sahih hadis kaynağı olan bu eserden en yeterli seviyede faydalanmasını temenni ve niyaz ederim.
Çaba bizden, başarı elbette Allah'tandır.
Hanifi AKIN
Şehitkamil/GAZİANTEP
06 EKİM 2005

İmam Müslim'in Kısa Biyografisi

Ebu'l-Hüseyin Müslim İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî, h. 202, 204 yada 206 tarihinde Nisabur'da dünyaya gelmiştir. Meşhur Arap kabilesi Kuşeyr'e mensuptur. Lakabı, "Asâkiru'd-Din"dir.
Çocukluk yılları hakkında pek az bilgi bulunmaktadır. Küçük yaşta iken Arap Edebiyatının çeşitli alanlarıyla ilgilenmiştir.
Bütün hayatını hadise adamıştır. Hadis tahsili için o dönemin ilim merkezleri olan Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'a gitmiştir. Birkaç defa Bağdad'a gidip gelmiştir. Bu yolculukları sırasında Buhârî'nin hocaları ile daha bir çok kimseyi dinleme fırsatı bulmuştur. Hadis aldığı kimseler arasında; Buhârî, İshâk b. Râhûye, Ebu Zür'a er-Râzî, Kuteybe b. Saîd, Abdullah İbn Mesleme el-Ka'nebî, Harmele b. Yahya, Ahmed İbn Yunus, Saîd b. Mansûr, Yahya İbn Yahya, Ahmed b. Hanbel gibi kimseler bulunmaktadır.
Kendisinden de Ebu İsa et-Tirmizî, Ebu Hatim er-Râzî, Muhammedh b. İshak İbn Huzeyme ve Ahmed b. Mübarek el-Müstemlî gibi meşhur kimseler de hadis rivayet etmiştir.
İmam Müslim hadis tahsilini bitirdikten sonra Nisabur'a yerleşip orada ticaret yaparak geçimini sağlamıştır. Babası Hâccâc, bugünün tabiriyle manifaturacılık denilen "Bezzâz"la uğraşmaktaydı.
Müslim, ömrünün sonlarına doğru Buhârî'yle tanışmış, dönemin siyasî çekişmelerinden dolayı herkes Buhârf den uzaklaşırken Müslim onu yalnız bırakmamıştır.
Müslim, hocası Muhammed b. Yahya ez-Zühlî'nin:
"Kim Kur'an'ın lafzını telaffuz etmenin mahluk olduğu meselesinde Buhârî'nin fikrine katılıyorsa bizim meclisimizden ayrılsın" demesi üzerine, herkesin gözü önünde kalkıp meclisi terk etmiş, hocası ZühlÎ'den dinlediği hadisleri bir çuvala koyarak hocası ZühlÎ'ye gönderecek kadar cesur ve hocası Buhârî'ye de bağlı bir kimseydi.
Buna rağmen Müslim, hocası Buhârî'den hadis rivayet etmemiştir. 261/874'de 57 yaşındayken Nisabur'da bir hadisi araştırırken vefat etmiştir.

Eserleri:

1- el-Câmiu's-Sahîh.
2- el-Müsnedü'1-Kebîr ala'r-ricâl.
3- Kitâbu'1-Câmi' ala'l-Ebvâb.
4- Kitâbu'1-Esmâ' ve'1-Kunâ.
5- Kitâbu't-Temyîz.
6- Kitâbu'i-îlel.
7- Kitâbu'I-Vuhdân.
8- Kitâbu'l-Efrâd.
9- Kitâbu'l-Akrân.
10- Kitâbu Suâlâtihi Ahmed İbn Hanbel.
11- Kitâbu Hadîsi Amr İbn Şuayb.

12- Kitâbu'l-İntifâ' biUhubb's-Sibâ.
13- Kitâbu Meşâyihi Mâlik.
14- Kitâbu Meşâyihi Şu'be.
15- Kitâbu Men Leyse Lehu İllâ Râvin Vahidin.
16- Kitâbu' 1-Muhadramîn.
17- Kitâbu Evlâdi's-Sahâbe.
18- Kitâbu Evhâmi'I-Muhaddisîn.
19- Kitâbu't-Tabakât.
20- Kitâbu'l-Efrâd..

Fazileti:

Müslim, yaşadığı devrin en başta gelen hadis imamlarından birisidir. Şüphesiz ki bunda Buhârî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahuye gibi meşhur hadisçilere talebelik yapmış olmasının büyük payı vardır.
Nesâî, onun hakkında:
"Ümmet, bu iki kitabın sahih olduğu ve onlardaki hadislerle amel etmenin vacip olduğu üzerinde icma etmiştir" der.
Hakim en-Nîsâbûrî'de:
"Gök kubbenin altında Müslim'in kitabından daha sahih hiçbir kitap yoktur" der.

Mukaddime

Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a ve iyi sonuç, takva sahibi kimselere mahsustur. Allah, peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed (s.a.v.)'e, bütün nebilere ve resullere salat eylesin.

1- Resulullah (s.a.v.) Üzerine Yalan Uydurmanın Pek Ağır Bir İftira Olması

1- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benim üzerime yalan uydurmayın. Çünkü kim benim üzerime yalan uydururSa, cehennemi boylar." [12]

2- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sizlere çok hadis rivayet etmeme gerçekten Resulullah (s.a.v.)'in,
"Kim bile bile kasten benim üzerime bir yalan uydururSa cehennemdeki yerine hazırlansın" şeklinde hadisi engel olmaktadır. [13]

3- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim benim üzerime bile bile kasten yalan uydururSa cehennemdeki yerine hazırlansın." [14]

4- Muğîre b. Şube (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Benim üzerime söylenen bir yalan, başka bîr kimse üzerine söylenen yalan gibi değildir. O halde kim benim üzerime bile bile kasten yalan uydururSa cehennemdeki yerine hazırlansın"[15]

Açıklama:

Hadisi Resulullah (s.a.v.) üzerine yalan hadis dayandıran yada söz söyleyen kimseyi k namaktadır. Cenab-ı Hak, bu kimseye, hak ettiği cezayı dilerse verir ve dilerse affeder. Böylelerin muhakkak surette Cehenneme gireceklerine kesinlikle hükmedilemez. Çünkü küfürden ve şirkten başka büyük günah işleyenler hakkında verilecek hüküm budur. Bunlar, Cehenneme girecek olsalar bile orada ebedi kalmazlar. Zira Tevhid dini üzere ölen bir kimse Cehennemde ebedi kalmaz.
Yalan; ister kasten, ister kasıtsız olsun bir şeyi olduğunun aksine haber vermektir. Çünkü yalan, bazen kasten ve bazen de kasıtsız söylenmemiş olsa da, Hz. Peygamber (s.a.v.):
"Kasten yalan söz söylerse" diye kayıt koymazdı. Sadece unutan ile yaralan kimselere günah yoktur.
Resulullah (s.a.v.) üzerine yalan uydurmak, pek büyük bir günah ve çok çirkin bir iftiradır. Çünkü bu, İslam'ın temellerini yıkmaya, dinin hükümlerini bozmaya kadar vanr. Onun için sahabilerden bir zümre, eksik veya fazla kelimeye meydan vermekten korkarak çok hadis rivayet etmekten kaçınmışlardır. [16]
Bazı rivayetlerde; daha Hz. Peygamber (s,a.v)'in sağlığında ona yalan söz dayandıranlar çıkmış olsa bile, hadis uydurma, bir hareket olarak, h. 34-35 yıllarında başladığını söyleyebiliriz.
Çeşitli zamanlarda, bidatçiler çıkmış ve bunlar; çalışmalarını, ideolojilerini ve düşüncelerini haklı göstermek için yalan hadis uydurmuşlar; bazı fıkıhçılar ise sırf mezheplerini ve düşüncelerini savunmak için kitaplarında uydurma hadislere yer vermişler; bazı zahid ve tasavvufçular ise insanları salih amellere teşvik etmek için, ya yalan hadis uydurmuşlar yada yalan hadislere yer vermişler; zındık yada din düşmanîan, çıkarları için yada İslam'a zarar vermek için hadis uydurmuşlar; kıssacılar ise ya devlet adamlarına yaranabilmek için yada maddi kazanç elde etmek için hadis uydurmuşlar; bazıları da halk arasında bilgiçlik taslamak için hadis uydurmuşlardır. [17]

2- Her Isıttığını Söylemenin Yasak Olması

5- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kişiye, her işittiği (başkalarına) söylemesi yalan olarak yeter." [18]

Açıklama:

Burada, kişinin, her işittiğini başkalanna aktarmaması gerektiği belirtilerek bu konuda yalana düşülebileceğine dikkat çekilmektedir.

3- Ehliyetsiz Kimselerden Hadis Alırken Temkinli Davranmak

6- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimin sonunda bazı insanlar ortaya çıkacak ki, onlar size; sizin ve atalarınızın işitmediği şeyleri rivayet edecekler. Onlardan sakının." [19]

7- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Âhir zamanda deccaller ile yalancılar ortaya çıkacak. Onlar size; sizin ve atalarınızın işitmediği hadisleri getirecekler. Onlardan sakının. Yoksa sizi, sapıtırlar ve fitneye düşürürler"

Açıklama:

Burada, ahir zamanda deccal ve yalancı kimselerin çıkıp o zamanda yaşayan müslümanlara, daha önce hiç duyulmamış hadisler nakledeceklerini, dolayısıyla onların uydurma hadislerine aldanılmaması, onlardan sakınılması gerektiği ve en önemlisi, getirilen hadislerin kaynaklarının araştırılması gerektiği belirtilmektedir.

8- Tâvûs'tan rivayet edilmiştir:
"Büşeyr b. Ka'b, Abdullah İbn Abbâs'a gelip ona hadis rivayet etmeye başladı. Abdullah İbn Abbâs, ona:
"Filan ve filan hadisi tekrarla!" dedi. O da tekrarladı. Sonra yine Abdullah İbn Abbâs'a hadis rivayet etti. Abdullah İbn Abbâs, ona:
"Filan ve filan hadisi tekrarla!" dedi. O da tekrarladı. Daha sonra Abdullah İbn Abbâs'a:
"Bilmiyorum, acaba benim rivayet ettiğim bütün hadisleri bildin de sadece bunu mu bilmedin? Yoksa bütün rivayet ettiğim hadisleri bilmedin de sadece bunu mu bildin?" diye sordu. Abdullah İbn Abbâs, ona:
"Doğrusu biz, Resulullah (s.a.v.) üzerine yalan uydurulmadığı zamanda ondan hadis rivayet ederdik. Fakat insanlar, hırçın ve uysal deveye binmeye başlayınca, biz de ondan hadis rivayet etmeyi bıraktık" diye cevap verdi."

9- Mücâhid'den rivayet edilmiştir:
"Büşeyr el-Adevî, Abdullah İbn Abbâs'a gelip "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" diyerek hadis rivayet etmeye başladı. Abdullah İbn Abbâs ise onun hadis rivayetini dinlemiyor ve ona bakmıyordu. Bunun üzerine Büşeyr:
"Ey Abdullah İbn Abbâs! Ne oluyor ki, rivayet ettiğim hadisi dinlediğini görmüyorum. Halbuki sana Resulullah (s.a.v.)'den hadis rivayet ediyorum. Sen ise dinlemiyorsun" dedi. Abdullah İbn Abbâs:
"Doğrusu biz, bir ara bir kimseyi "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" derken işittiğimizde gözlerimizi hemen ona doğru çevirir ve kulaklarımızı ona verip dinlerdik. İnsanlar hırçın ve uysal deveye binmeye başlayınca, biz de tanıdığımız hadislerden başkasını onlardan almaz olduk"diye cevap verdi"

Açıklama:

Sahabiler döneminde başlayan, hadis alınacak insanlar konusunda titiz davranma geleneğini sürdüren insanların, belli bir süre ravilerinin belirtilmesi konusunda herhangi bir müdahalede bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Buraya kadar, hadis rivayetinde İsteğe bağlı olarak süregelen ravinin belirtilme keyfiyeti, bu aşamada yavaş yavaş zorunluluğa dönüşmeye başlamıştır. önce hadisi nakledenin isteği esas iken, ikinci aşamada ise dinleyenin talebi esas unsur haline gelmiş, hatta hadisin kabulü de zikretmek zorunda olduğu ravinin durumuna bağlanmıştır.
Ravinin sorulması, yeni kimliklerin öncelendiği, nasların te'villerle çarpıtıldığı, yani ilmin ifsat edildiği bir dönemde, hadisin sahih olduğu konusunda muhaddise güven telkin edecek bir çıkış yolu olarak görülmüştür... İşte bu ve benzeri rivayellerdeki, hadis naklini terk etmeyi, ihtiyata yönelik bir vurgu olarak anlamak gerekmektedir. Zira ortaya çıkan bir takım olumsuzluklar, hadis rivayetinde ihtiyatlı davranmayı zorunlu hale getirmiş olsa bile, dinin temel kaynaklarından birisi olan hadisleri diğer insanlara öğretmek de, bir o kadar zorunludur. [20]

4- Senedin Dinden Olması, Rivayetin Ancak Sika/Güvenilir Kimselerden Alınması, Kendilerinde Bulunan Kusur Sebebiyle Ravileri Cerh Etmenin Caiz Olması

10- Muhammed b. Şîrîn'den rivayet edilmiştir:
"Bu isnad ilmi, dinî ilimlerdendir. Dininizi kimlerden aldığınıza dikkat edin!"

11- Muhammed b. Şîrîn'den rivayet edilmiştir:
"İnsanlar, önceleri hadisin isnadını sormazlardı. Fitne ortaya çıkınca, "Bize ravilerinizin adlarını söyleyin" demeye başladılar. Şimdi ise Ehl-i sünnete dikkat ediliyor ve onların hadisleri kabul ediliyor. Ehl-i bid'ata bakılıp onların rivayet ettikleri hadisler alınmıyor."

12- Muhammed'den rivayet edilmiştir;
"Ebu İshâk İbrahim b. İsa et-Tâlekânî"yi dinledim. O şöyle dedi:
Abdullah İbn Mübârek'e:
"Ey Ebu Abdurrahman! Kulağımıza, "Doğrusu kendi namazınla birlikte anne ve babana da namaz kılman, orucunla beraber onlara da oruç tutman, iyilik üstüne iyiliktendir" şeklinde bir hadis rivayet edilmektedir. Bununla ilgili olarak ne dersin?" dedi. Abdullah:
"Ey Ebu îshâk! Bu hadis, kimden (nakledilmiş)tir?" dedi. Ben;
"Bu hadis, Şihâb b. Hırâş'tan (rivayet edilmekte)di" dedim. Abdullah:
"O, güvenilir bir kimsedir. Peki o, bu hadisi kimden almış?" dedi. Ben:
"Haccâc b. Dinar'dan (almış)" dedim. Abdullah:
"O, güvenilir bir kimsedir. Peki o, bu hadisi kimden almış?" dedi. Ben:
"Resulullah (s.a.v.) buyurmuş" dedi. Abdullah:
"Ey Ebu İshâk! Doğrusu Haccâc b. Dinar ile Peygamber (s.a.v.) arasında aşılması çok güç olan öyle çöller var ki, o çöllerde binek hayvanlarının boyunları kopar. Fakat sadaka verme konusunda bîr görüş ayrılığı yoktur" dedi."

13- Süfyân İbn Uyeyne'den rivayet edilmiştir:
"Bana, Buheyne'nin arkadaşı Ebu Akıl haber verdiğine göre; Abdullah İbn Ömer'in oğullarından bazıları, Hz. Ömer'in torunlarından olan Kâsım'a bilmediği bir şeyi sormuşlar.
Yahya İbn Saîd, ona, Ömer ile Abdullah İbn Ömer'i kastederek:
"Vallahi, hidayet imamının oğlu olduğun halde senin gibi bir kişinin, sorulan bir şey hakkında bilgisiz bulunmanı gerçekten büyük bir kusur sayarım" dedi. Kâsım'da:
"Vallahi, Allah katında ve Allah için düşünen bir kimseye göre, benim ilimsiz konuşmam yada güvenilir olmayan bir raviden haber nakletmem bundan daha büyük kusurdur" diye cevap verdi."
İslam Tarihi'nde zamanın ilerlemesiyle müslümanların arasında bir takım ihtilaflar ortaya çıktı. Siyasî anlaşmazlıklardan kaynaklanan bu ihtilaflar, önce siyasî kamplaşmalara, ardından da dinî bir hüviyet kazanarak yeni oluşumlara, yani mezheplerin doğuşuna neden oldu. Her iki aşamada da, kazanılan yeni kimlikler öne çıktı. Bu aşamadan itibaren insanlar, Mervanî, Şii, Haricî gibi yeni kimlikleriyle anılmaya başlandı. Siyasî yada dinî bir kaygıyla grup oluşturan bireyler, bu psikolojiyle kendi söylemlerinin doğruluğunu, dolayısıyla muhaliflerin sapıklıkta olduğunu ispat etme uğraşasma düştüler. Bu amacı gerçekleştirmek için ilk başvurulan yol, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den beri bilinen, özellikle te'vilin kullanılması olmuştur.
Bu aşamada yapılan müdahale, hâlâ sözlü ve mana olarak aktarılabilen hadis metinlerine, girebileceği boşluklar yakaladı. Zira mana, mefhum ve muhteva rivayeti caizdi. Bu şartlarda te'ville ulaşılan yorumun, metne yansıması, hatta metnin formal yapısını değiştirmesi kaçınılmaz oldu. Bu nedenle söz konusu gelişme üzerine ravilerin kim olduğu sorulmaya başlandı. Eğer ravi, Ehl-i sünnetten ise hadisi kabul edilmekte, değilse hadisi reddedilmektedir. Burada Ehl-i sünnet kavramına özel bir anlam yüklenildiği görülmekte; böylece kişinin, övülen dosdoğru bir yol üzere olduğu, yani kendileri gibi düşündüğü vurgulanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, kişinin, Ehl-i sünnetten olması, takip ettiği çizgi itibariyle nasları çarpıtmayacağı konusunda muhaddise güven teikin etmektedir. Öte yandan onun Ehl-i sünnetten olup olmadığı da, tarihî süreç içerisinde oluşan otoritelerin değerlendirmeleriyle öğrenilmekte, hatta bu bilgi de tıpkı hadis metni gibi diğer insanlara iletilmektedir.
Söz konusu siyasî-dinî oluşumun ortaya çıkardığı taassup, maddi veya manevi çıkar temin etme, hatta İslam'a hizmet arzulan gibi nedenler, hadislerin, dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nüfuzunun kullanılmasına; kişilerin şahsi görüşlerini destekleyen herhangi bir rivayet bulunmadığı takdirde mevcutlardan uygun olanların te'viline yada yeni bir takım rivayetlerin uydurulup Resulullah (s.a.v.)'e atfedilmesine yol açtı...
İşte bu aşamada senedin, dileyenin dilediğini söylemesine, dolayısıyla dinden olmayanın dine sokulmasına engel olacağı düşünüldü. Hadis uydurmacılığına karşı bir kalkan olarak geliştirilen bu yöntemle, uydurma olanlar da diğerlerinden ayrıştırılacak, haberin sıhhati de sadece isnadla belirlenebilecekti. Bu düşünce, hadis konusunda titiz olan insanlan, hem hadisi alırken ve hem de naklederken kimden aldığını işaret etmeye sevk etti...
Bu süreç içerisinde, rivayet ettiği hadisin kaynağını bildirmeye taraf olanlar, hatta bunu zorunlu görenlerin yanında, bundan rahatsızlık duyanların bulunduğu müşahade edilmiştir. [21]

Burada karşımıza çıkan diğer bir husus da; müsteşriklerin, hadis senedlerinin, II. asrın sonu ile III. asrın başında hadis alimleri tarafından uydurulduğu [22] iddiasıdır. Hadislerin güvenirlilik ölçüsünü ilk kademede ortaya koyan isnad sistemi hakkındaki bu ağır İthamını hiç bir belgeye dayandırmaması, onun en önemli konularda bile zan ve tahmin ile konuşmakta sakınca görmediğini kanıtlamaktadır. Kendi kaynaklarından biri olan ve II. (8.) yüzyılın başlarında yazılan İbn İshâk'ın küçük hacimli "es-Sîre"sinde bile 200'e yakın isnadın kullanılmış olduğunu görmezlikten gelmesi, tıpkı hadis metinleri gibi isnadlann da daha sonraları icat edildiğini kabul etmesi [23] sebebiyledir
Halbuki hadislerin sağlamlık derecesini tespit etmek üzere muhaddislerin ortaya koyup geliştirdiği sened tenkidi, rivayetleri bir tür ön elemeden geçirme faaliyeti olup bundan sonra hadis metinleri de incelenerek bunlann Kur'an'a, mütevatİr sünnete, te'vil edilemeyecek kadar akla, duyu ve müşahadeye ve tarihî gerçeklere aykırı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Muhaddisler, bu ölçülere göre hadisin lafzında ve manasında bir bozukluk bulunmasını ondan şüphelenmek için yeterli sebep kabul etmişlerdir.
Erken devirlerden itibaren metin tenkidi alanında yapılan çalışmalar geniş araştırmalara konu olmuştur. Bu çalışmalara örnek olarak, Selahaddin b. Ahmed Edlibî'nin "Menhecü nakdi'1-metninde ulemâi'l-hadîsi'n-nebevî" [24] Misfır b. Gurmullah ed-Dümeynî'nin "Mekâyisü nakdi mütûni's-sünne" [25] Muhammed Lokman es-Selefi'nin "Ihtimârnü'l-muhaddisîn bi-nakdi'1-hadîs seneden ve metnen" [26] ve Muhammed Tâhir el-Cevâbî'nin "Cühâdü'l-muhaddisîn fî nakdi metni'1-hadîs" [27] adlı eserleri zikredilebilir.

1- İMAN BÖLÜMÜ

Müslim, kitabına, bütün ibadetlerin şartı olduğu ve hepsinden üstün bir mertebede bulunduğu için "İman" bahsiyle başlamış, sonra da ibadetleri sıralamıştır.
"İman" kelimesi, sözlükte; bir kişiyi söylediği sözde tasdik etmek, doğrulamak, söylediğini kabullenmek, gönül huzuruyla benimsemek, karşısındakine güven vermek, güvenlikte olmak, şüpheye yer vermeyecek biçimde içten yürekten inanmak" anlamlanna gelir.
Terim olarak ise; Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, yüce Allah'ın getirdiği kesin olarak bilinen hükümler (=zarûrât-ı diniyyey)i tasdik etmek, onun haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip bunlann gerçek ve doğru olduğuna gönülden inanmak demektir.
İmanın hakikati ve özü, kalbin tasdikidir. Kalbin tasdiki, imanın değişmeyen aslî unsurudur. Yalnız kalpte neyin gizli olduğunu insanlar bilemediği için, kalpteki inancın dil ile söylenip açığa vurulması, o kişinin, dünyada bu söz ve ikrarına göre bir işleme tabi tutulması gerekmektedir. Bu sebeple kalpte bulunan inancın dil ile ifade edilmedi, imanın bir parçası değil adeta onun dünyevi şartıdır.
Amel: İradeye dayalı iş, davranış ve eylem demektir. Esasen tasdik ve ikrar da birer eylemdir. Ancak amel deyince daha çok kalp ile dil dışında kalan organların ameli anlaşılmaktadır. Bu durumda iman ve amel birbirinden ayn şeyler olmasına, amelin imanın bir parçası olmamasına rağmen her ikisi arasında çok sıkı bir bağ ve ilişki bulunmaktadır. Çünkü amelin geçerli olabilmesi için iman şart kılınmaktadır.

1- İman, İslam Ve İhsanın Tanımı

14. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v.), bîr gün İnsanların arasında iken bir adam gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! İman nedir?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"İman; Allah'a, meleklerine, kitabına, O'na kavuşmaya, peygamberlerine iman etmen ve öldükten sonra son dirilmeye iman etmendir" buyurdu. Adam:
"Ey Allah'ın resulü! İslam nedir?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.);
"İslam; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak O'na kulluk etmen, farz olan namazı dosdoğru kılman, farz olan zekatı vermen, Ramazan orucunu tutman" buyurdu. Adam:
"Ey Allah'ın resulü! İhsan nedir?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.);
"İhsan; Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na kulluk etmen, her ne kadar O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir" buyurdu. Adam:
"Ey Allah'ın resulü! Kıyamet ne zaman kopacak?" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Bu konuda soru sorulan kimse, soruyu sorandan daha fazla bilgili değildir. Fakat sana alametlerini bildireyim: Cariye efendisini doğurursa işte bu kıyamet alametlerindendir. Yine çıplak, yalın ayak (takımı kimseler), İnsanlara lider olursa işte bu kıyamet alametlerindendir. Kuzu, oğlak çobanları bina yapma konusunda birbirleriyle yarış ederlerse işte bu da kıyamet alametlerindendir. Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi, Allah'tan başka hiç kimsenin bilemediği beş gayba girmektedir" buyurdu.
Daha sonra Peygamber (s.a.v.),
"Kıyametin ne zaman kopacağı hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır" [28] ayetini okudu.
Ebu Hureyre sözüne devamla der ki:
"Sonra soruyu soran adam çekip gitti. Peygamber (s.a.v.):
"Onu bana geri çağırın" buyurdu. Bunun üzerine sahabiler, geri çevirmek onun için peşine düştüler. Fakat onunla ilgili hiçbir şey göremediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"İşte bu gelen kimse, Cebrail idi. insanlara dinini öğretmek için gelmişti" buyurdu.[29]

İman:

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Allah tarafından getirdiği kesinlikle bilinen şeylerin tümünde icmalen O'nu kalben tasdik etmek ve verdiği haberlere teslim olmaktır.

İslam:

Şer'i hükümleri kabul etmek, Allah'a boyun eğip teslim olmaktır.
Bu durumda İslam'ın alametleri ve semereleri, kalpte gizli olan imanı, kelime-i şahadetle ve farz ibadetlerle ortaya çıkarmaktır.

İhsan:

Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmektir. Yani bütün gaye, bütün ruh hali içerisinde ibadet etmek için gayret sarfetmektir. Kul ibadet ederken eğer Allah'ı görseydi, yüce Rabbinin onun durumuna muttali, içini ve dışını bilici ve onu kontrol etmekte olduğunu düşünürdü, dolayısıyla da gafletten ve dünya meşguliyetlerinden kalbini uzak tutmaya, huşu', huzur ve boyun eğmekle riayet etmeye olanca gücünü harcardı. Kul, Allah'ı görmüyor ise de Yüce Allah'ın onu gördüğünü ve gözetlediğini düşünürse aynı duyguyla ibadet etme imkan ve zevkini bulabileceğine işaretler "İhsan"mahiyeti tanıtılmış olmaktadır.
Kıyamet'in alameti nedir? diye sorulduğunda Resulullah (s.a.v.) burada iki alamet bildirmektedir.

1- Cariyenin Kendi Efendisini Doğurması:

Alimlerin çoğuna göre bundan maksat; İslam dininin yayılması, müslümanların geniş çapta fetihlerde bulunması ve düşmanlardan çok sayıda esir almasıdır. müslümanların sahip olacaklan cariyelerden doğma çocukları hür sayıldıkları için babalarının tüm malına olduğu gibi anneleri olan cariyelere de bir bakıma sahip olmuş olurlar.
İbrahim el-Harbî der ki:
"Bununla kast edüen; cariyelerin, hükümdarları doğurması ve anne olan bu cariyelerin herkes gibi hükümdar çocuklarının teb'ası durumuna düşmesidir." [30]
Sindî'ye göre ise bununla kast edilen; anne-babaya itaatsizliğin çoğalmasıdır.

2- Çıplak, Yalın Ayak (Takımı Kimselerin), İnsanlara Lider Olması:

Bununla kast edilen ise fakir ve bedevilerin, servet sahibi olup yüksek apartman yaptırarak bunlarla iftihar ederek şehir hayatının bozulmasıdır.
Burada "Dinini öğretmek için" ifadesiyle kast edilen; İslam, iman ve ihsanın hepsine birden din denilebileceğine delalet etmektedir. Aynca bu hadis; ilim, edeb ve dinî inceliklere ait bir çok önemli noktaları kapsamaktadır. Hatta Islamiyetin temelini teşkil etmektedir. Bu hadisteki önemli noktalardan birisi de; bir alimin meclisine giren kişi orada oturanların öğrenmelerini gerekli gördüğü ve hiçbirisinin sormak niyetinde olmadığı şer'i meseleyi kendisinin sorması ve ve böylece mecliste bulunanların hepsinin öğrenmelerini sağlamaktır. [31]

2- İslam'ın Şartı Olan Namaz

15- Talha b. Ubeydullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Saçı dağınık Necd ahalisinden bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e geldi. Sesinin uğultusunu duyuyorduk, fakat ne dediği anlamiyorduk. Nihayet Resulullah (s.a.v.)'e yaklaşıp ona İslam'ın mahiyetin) sormaya başladı. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Gece ve gündüz beş vakit namaz" buyurdu. Adam:
"Bunlardan başka üzerime bir namaz var mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Yalnız nafile olarak namaz kılabilirsin. Ayrıca Ramazan ayının orucunu tutabilirsin" buyurdu. Adam:
"Bundan başka üzerime bir oruç var mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Yalnız nafile olarak oruç tutabilirsin" buyurdu. Resulullah (s.a.v.), ona zekatı anlattı. Adam:
"Bundan başka üzerime bir şey var mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Yalnız nafile sadakalar verebilirsin" buyurdu. Bunun üzerine Adam:
"Vallahi, bunlardan ne fazla yaparım ve ne de az yaparım" diyerek arkasını dön(üp git)ti. Resulullah (s.a.v.), bu adamın arkasından:
"Eğer doğru söylüyorsa, kurtuluşa ermiştir" buyurdu. [32]

Açıklama:

Hadiste adı açıklanmayan adamın, Dımam b. Sa'lebe olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Dımâm b. Sa'lebe ile ilgili hadis ile bu hadis arasındaki bazı farklılıklardan dolayı bu kişinin Dımâm olmadığını söyleyenler de olmuştur.
Bu hadiste; İslam'ın şartlarından olan namaz, oruç ve zekatın farz olduğu bildirilmekte, bunlann yanında nafile olarak ayrıca namazın,. orucun ve sadakanın olduğu da vurgulanmaktadır.
Hz. Peygamber (s.a.v.) burada İslam'ı; beş vakit namaz kılmak, Ramazan orucunu tutmak ve zekat vermek olarak açıklamaktadır. Yalnız bunların dışında daha başka şartları Kur'anda bulmak mümkündür: İyiliği emredip kötülükten kaçındırma, cihad, adalet, anne-babaya iyi davranma, infak, Peyaambere itaat etme gibi.

3- İslam'ın Şartlarını Sorup Öğrenme

16- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e bir şey sormaktan yasaklanmıştık. Bundan dolayı çöl halkından aklı başında bir adam gelerek biz de dinlemek şartıyla Hz, Peygamber (s.a.v.)'e soru sorması çok hoşumuza giderdi. Derken çöl halkından bir adam gelip:
"Ey Muhammed! Bize senin elçin gelip şöyle bir söz söyledi. Güya sen, Allah'ın seni peygamber olarak gönderdiği iddiasında bulunuyormuşsun öyle mi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, doğru söylemiş" buyurdu. O zat:
"Şu halde gökyüzünü yaratan kimdir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'tır" buyurdu. O zat:
"Ya yeri kim yaratmıştır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'tır" buyurdu. Adam:
"Peki şu dağları kim (bu şekilde) dikti ve onlarda her ne yarattı ise kim yarattı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'tır" buyurdu. Adam:
"Öyleyse gökyüzünü ve yeri yaratan, şu dağları diken Allah aşkına seni Allah mı (peygamber olarak) gönderdi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet" buyurdu. Adam:
"Hem senin elçin, bize, günümüz ve gecemizde beş vakit namazın farz olduğunu söyledi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Doğru söylemiş" buyurdu. Adam:
"Öyleyse seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet" cevabını verdi. Adam:
"Elçin bize, mallarımızdan zekat vermenin farz olduğunu söyledi" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Doğru söylemiş" buyurdu. Adam:
"Seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet" cevabını verdi. Adam:
"Elçin bize, yılda bir defa Ramazan ayı orucunun farz olduğunu söyledi" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Doğru söylemiş" buyurdu. Adam:
"Seni gönderen Allah aşkına, bunu sana Allah mı emretti" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet" cevabını verdi. Adam:
"Elçin bize, yoluna gücü yetenlerimize Beytullahı hac etmenin farz olduğunu söyledi." Resulullah (s.a.v.):
"Doğru söylemiş" buyurdu. Enes der ki: Sonra o adam:
"Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bu farzlardan fazla ve eksik yapmam" diyerek dönüp gitti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.):
"Yemin olsun ki, eğer bu adam doğru söyledi ise, mutlaka cennete girer" buyurdu. [33]

Açıklama:

Sahabiler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e çok soru soruyorlardı. Hatta bir defasında Hz. Peygamber (s.a.v.), bazılarının kendisini zor durumda bırakmak için soru sorduklarını hissederek gazaba gelip yüzü kıpkırmızı olmuştu. Onlara, kızgın ve öfkeli bir şekilde ne sorurlarsa cevap vereceğini söyledi. Bunun üzerine sahabiler sormaktan çekinir olmuşlardı. Bunun üzerine
"Çok şeyler sormayın" [34] ayeti inmiştir. Artık bu ayetten sonra bir müddet kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e soru sorumaz olmuştu. Enes'in sözü buna işaret etmektedir.
Soru sormak yasak edildikten sonra sahabiler, çöl halkından birinin sormasını arzu etmeleri, onlara henüz bu yasağın ulaşmadığından ötürü onlann mazur sayılacakları içindir.
Aklı başında biri olmasını istemeleri, böyle bir kimsenin, kendileri için lüzumlu olan şeyleri sorması içindir. Böylece herkes bundan yararlanabileceklerdi.
Bu kişi, Dımâm İbn Sa'lebe olup Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına Mekke'nin fethinden sonra hicretin dokuzuncu yılında gelmiştir. Bu yıl, "Heyetler Yılı" oLarak bilinir.
Dımâm İbn Sa'lebe'nin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelmeden önce, müslüman olup olmadığı konusu ihtilaflıdır. ye göre, müslüman olup Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sordukları sorular gerçekte sorular olmayıp tekrar etme mahiyetindedir. Abdullah İbn Abbâs'dan gelen rivayete göre

ise; Dımâm'ın, sorularını bitirdikten sonra kelime-i şahadet getirdiği, sonra kavminin yanına dönerek onlara İslamiyeti anlattığı ve hepsinin müslüman oldukları kaydedilmektedir.

4- Kendisiyle Cennete Girilen İmanın Mahiyeti

17- Ebu Eyyûb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir yolculuk sırasında önüne bir bedevi çıkıp devesinin yularının burun üzerinden geçen kısmından yada yularından tutmuş, sonra:
"Ey Allah'ın resulü yada Ey Muhammed1 Beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak şeyi bana haber ver!" dedi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) sustu. Sonra sahabilerine baktı. Daha sonra:
"Doğrusu işler yolunda gitti yada doğru olan gösterildi" buyurdu. Sonra da adama:
"Nasıl demiştin?" diye sordu.
O da, sorduğu şeyi tekrar etti. Daha sonra Peygamber (s.a.v.):
"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak O'na kulluk etmen, namazı dosdoğru kılman, zekatı vermen ve akrabalık bağını sür dür mendir. Artık deveyi bırak" buyurdu. [35]

Açıklama:

Kişiyi cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak durum; ilk önce Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, O'na kulluk etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekatı vermek ve bir de akrabalık bağını sürdürmek olarak belirtilmektedir. Şirk koşan bir kişi, asla cennete giremez.

18- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir bedevi, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bana öyle bir amel göster ki, onu yaptığım zaman cennete gireyim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak O'na kulluk etmen, farz olan namazı dosdoğru kılman, farz olan zekatı vermen ve Ramazan orucunu tutman" buyurdu. Bedevi:
"Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, ebediyen bun(lar)a ne fazla bir şey yaparım ve ne de eksik bir şey bırakırım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Cennetliklerden birisini görmek isteyen, işte şu adama baksın" buyurdu. [36]

Açıklama:

Buhârî sarihi Aynî'ye göre; bu bedevinin adı, Sa'd İbnu'l-Ahrâm'dır. Peygamber (s.a.v.) bu adamın, sözünde durarak ibadetine devam edeceğini ve cennete gireceğini bilmiştir. Çünkü Kelime-i şahadet getirerek namaz, oruç, zekat, hac gibi ibadetleri yerine getiren kimse şirk koşmadıkça ve küfür bir söz yada eylem yapmadığı müddetçe, hatta hırsızlık da yapsa ve zina da etse sonunda cennete girecektir. Dolayısıyla bütün dinî görevleri hakkıyla yerine getiren bir mümin cennetle müjdelenir.

19- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Nu'man b. Kavkal, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ne dersin? Farz olan namazı kıldığım, haramı haram ve helali de helal bildiğim zaman cennete girer miyim?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Evet" buyurdu. [37]
Bu hadis, imanı gerektiren hususlar ile helal-haram her şeyi kapsamaktadır. Çünkü haramı haram, helali da helal bilmek, şeriatın bütün emir ve yasaklarına uymaktan kinayedir.

5- İslam'ın Şartları ile Yüce Temelleri

20- Tâvûs'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Abdullah İbn Ömer'e:
"Gazveye çıkmıyor musun?" diye sordu. Abdullah İbn Ömer:
"Ben, Peygamber (s.a.v.')in şöyle buyurduğunu işittim:
"İslâm beş esas üzerine kurulmuştur:"
1- *Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet etmek,*
2- *Namazı dosdoğru kılmak,*
3- *Zekat vermek,*
4- *Ramazan orucu tutmak,*
5- *Kabe'yi haccetmek diye cevap verdi."* [38]

Açıllamak:

İslam'ın şartlarını belirten bu hadis, "Beş şart" olarak bilinmektedir. Yalnız bunların dışında daha başka şartlan Kur'an'da bulmak mümkündür: İyiliği emredip kötülükten kaçındırma, cihad, adalet, anne-babaya iyi davranma, infak, Peygambere itaat etme gibi.
Bu beş şart, İslam'ın ibadete yönelik farzlarıdır. Bunun dışında İslam'ın inanç esaslan, Muamelat insanlar arası ilişkiler, Ceza ile ilgili esaslar, Ahlak ile ilgili esaslar, Siyaset ile ilgili esaslar vb. esaslar vardır. İslam bu şekilde bir bütün olur. Yoksa ibadet ile ilgili beş şart, İslam'ın sadece kendisi değildir.
Abdullah İbn Ömer'in, adama bu şekilde cevap vermesi, onun, cihadı farzı ayn zannettiği içindir. İşte Abdullah İbn Ömer'de, ona cihadı farzı kifaye olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Bunu da, hadisle anlatmak istemiştir. Hadiste cihadın zikred ilmemesi, ya farzı kifaye olduğundan dolayıdır. Hadiste belirtilen beş şey ise, farzı ayndır. Bununla ilgili olarak 23 nolu hadise bakabilirsiniz.

6- Yüce Allah'a Ve Resulullah (s.a.v.)'e İman, Dinin Hükümlerini Öğrenmek, Dine Davet, Dinin Mahiyetini Sorup Öğrenmek Ve Kendisine Din Ulaşmamış Kimseye Dinî Tebliğ Etmek

21- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdulkays heyeti, Bahreyn taraflarından Resulullah (s.a.v.)'in yanına gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bizler, şu kabile, Rebia'nın bir koluyuz. Bizim ile senin aranda Mudarr kafirleri girmiştir. Bundan dolayı sana ancak haram ayda gelebiliyoruz. Dolayısıyla bize öyle bir şey emret ki, onunla, hem biz amel edelim ve hem de geride kalanlarımızı ona davet edelim" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Size dört hususu emrediyorum ve dört hususu da yasaklıyorum. Emrettiğim hususlar şunlar:
1- *Allah'a îmanı. Sonra bunu onlara açıklama mahiyetinde şöyle dedi: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahitlik etmek.*
2- *Namazı dosdoğru kılmak.*
3- *Zekatı vermek.*
4- *Harpte elde ettiğiniz ganimetten beşte birini vermek.*
Şunları ise size yasaklıyorum:
1- *Dubbâ: Su kabağından yapılmış testiler.*
2- *Hantem: Topraktan yapılmış küp.*
3- *Nakîr: Hurma kökünden ayrılan çanak.*

4- *Mukayyer: Ziftlenmiş küp.*
Halef, kendi rivayetinde; "Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik etmek" ifadesini ilave edip bir parmağını yummuştur. [39]

Açıklama:

Abdulkays, kabileler içerisinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ilk gelen heyettir. Bu kabile, Mekke'nin fethedildiği yıl gelmiştir. Heyetin başında, Eşeccu'l-Asarî lakabını taşıyan Münzir b. Ali bulunuyordu. Bunların kişi oldukları ihtilaflıdır.
Abdulkays kabilesi, Rebia kabilesinin bir koludur. Bahreyn tarafında yaşamaktaydılar. Mudar kabilesi, aslında Rebia kabilesinin kardeşi olmakla birlikte henüz o sırada müşrik idiler. Bundan dolayı Rebialılar, Medine'ye gidemİyorlardı. Ancak haram ayların gelmesini bekliyorlardı. Çünkü müşrikler, haram aylara hürmetten dolayı savaşmazlardı.
Haram aylar; Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Receb. Bu konuda alimlerin ittifakı vardır. Bu aylarda savaşmak, Hz. İbrahim (a.s) zamanında haram kılınmıştı. Bu yasak, İslam'ın ilk yıllarına kadar devam etmişti. Nihayet Receb ayında savaş helal kılınmış, diğerlerinde yine haram olarak kalmıştır. Hatta bazılanna göre, Receb ayında bile savaşmak haramdır. Bunun sim, güvenliği sağlamaktır.
Humus beşte bir vergisinden maksat, düşmandan cihad yoluyla elde edilen malların, "Biliniz ki, ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri; Allah'a, peygamber'e, yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir" [40] emrine uyarak ayette belirtilen yerlere vermektir.
Hantem, Dubbâ, Nakîr ve Müzeffet gibi kapları kullanmama ile ilgili yasak, bir müddet devam ettikten sonra Büreyde hadisiyle nesh edilmiştir. Ebu Hanîfe, Şafiî ve alimlerin çoğunun görüşü de bu şekildedir. [41]

7- Kelime-i Şahadete Ve İslam'ın Hükümlerine Davet Etmek

22- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Muâz b. Cebel der;
"Resulullah (s.a.v.), beni Yemen'e gönderdi. Gönderirken bana şu talimatı verip buyurduk:
"Gerçekten sen, Kitap ehli olan bir kavme gidiyorsun. Onları; Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Allah'ın resulü olduğuma şahadet getirmeye davet eyle. Eğer buna itaat edecek olurlarsa, o zaman onlara, her gün ve gecede beş vakit namazın farz olduğunu bildir. Buna itaat edecek olurlarsa, o zaman onlara, Allah'ın, kendilerine, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek olan zekatı farz kıldığını bildir. Eğer buna da itaat edecek olurlarsa, o zaman sakın mallarının en kıymetlilerini alma! Mazlumun bedduasından öm sakın! Çünkü mazlumun yaptığı dua ile Allah arasında perde yoktur." [42]

Açıklama:

Muafın Yemen'e vali olarak gönderilmesi, hicretin 9. yılında Tebük gazasından sonra olmuştur.
Kitap ehli: Kendilerine Allah tarafından peygamber gönderilen ve kitap indirilen gayri müslimlerdir. Yemenliler de, Kitap ehli idiler. "et-Telvih"de, Yemenlilerin, o sırada Yahudi oidukları kaydedilmektedir.
Kitap ehli, her ne kadar Allah'ın varlığını kabul etseler bile, Allah'ı mahlukatma benzetip O'nu cisimleştiren Yahudiler ile O'na çocuk ve eş nispet eden Hıristiyanlar, gerçekte, Allah'ı bilmiş değillerdir. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v.), Muaz'a; onlara ilk önce keİime-i şahadeti teklif etmesini, daha sonra da namazın ve Zekâtın onlara farz olduğunu bildirmesini istemiştir.
Oruç hicretin 2. yılında, hac ise hicretin 9. yılında farz kılınmasına rağmen hadiste geçmemesi ile ilgili olarak bunun, ravilere ait bir hata olduğunu belirtir.
En kıymetli mallardan zekât alınmamasının nedeni; mal sahiplerine bir lütuf ve onlann kalplerini İslam'a ısındırmaktır.

8- Allah'tan Başka İlah Olmadığına Ve Hz. Muhammed'in Allah'ın Resulü Olduğuna Şahitlik Edinceye Kadar İnsanlarla Çarpışmak

23- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) vefat edince, Ebu Bekr (onun yerine) halife seçildiği ve bazı Arap toplulukları dinden döndüğü Ömer İbnü'l-Hattâb, Ebu Bekr'e: Peygamber (s.a.v.):
"İnsanlar; Allah'tan başka ilah olmadığına deyinceye, kadar (onlarla) savaşmakla emrolıındum. Kim Allah'tan başka ilah yoktur derse, İslam hakkı (olan had cezaları) hariç malını ve canını, bana karşı emniyet altına almış olurlar. (Gizli hallerinden dolayı) hesap(lar)i ise Allah'a aittir" buyurduğu halde sen nasıl onlarla savaşırsın' diye sordu. Ebu Bekr:
"Vallahi, namaz ile zekatın arasım ayıran kimselerle mutlaka savaşacağım. Çünkü zekat, malın hakkıdır. Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'e verdikleri yularları bana vermeyecek olurlarsa vermediklerinden dolayı onlarla herhalükarda savaşırım" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer İbnü'l-Hattâb:
"Vallahi, yüce Allah'ın, Ebu Bekr'in kalbini savaşa açtığını kavradım. Bunun da hak bir savaş olduğunu anladım" dedi.[43]
Resulullah (s.a.v.), hicretin 11. yılında Rebiülevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü öğleye doğru vefat etmiş, Benu Sâide Sakifesİ denilen yerde bir araya gelen müslümanların istişaresi sırasında Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr'e hemen orada beyat etmiş, ondan sonrada oradakilerin hepsi Hz. Ebu Bekr'e beyat etmişlerdi. Böylece Hz. Ebu Bekr halife seçilmiş oldu.
O sırada bazı müslüman gruplar, dinden dönmeye başlamışlardı. Hattabî (ö. 388/-998)'ye göre, bunlar 2 sınıftır:

1- Dinden Tamamen Dönenler:

a- Müseylimetul-Kezzâb'ın peygamberlik iddiasını tasdik eden Benu Hanife ile Esvedu'l-Ansîye uyanlar. Bunların hepsi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini inkar ediyorlardı. Hz, Ebu Bekr, onlarla savaşıp Müseylimetu'1-Kezzâb'ı Yemame'de, Esvedu'l-Ansî'yi de San'a'da öldürttü. Onlara uyanların çoğu, öldürüldü. Kalanlar ise kaçıp dağıldılar.
b- Dinin bütün hükümlerini inkar edip namaz-zekât gibi ibadetleri terk edenler. Bunlar, cahiliyet dönemindeki eski hallerine dönmüşlerdi.

2- Namaz ile Zekâtı Birbirinden Ayıranlar:

Bunlar, namazın farz olduğunu kabul ediyor, fakat zekâtı vermiyorlardı. Bunların içinde zekât vermek isteyip de reislerinden kork-tuÜSarı için veremeyenler de vardı. Bazıları da, Allah'ın,
"Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin bir zekât al" [44] hitabını, sadece Hz. Peygamber (s.a.v.)'e özgü kılıp zekât vermekten kaçınmışlardı.
Sahabe-i kiram, namaz kılmayan kimselerle harp edileceği ile ilgili icması vardı. Hz. Ebu Bekr, zekâtı namaza kıyas yaparak zekât vermeyen kimselere savaş açmaya karar vermişti.
Burada, Hz. Ömer'in hadisin genel anlamını dikkate almasına karşın Hz. Ebu Bekr'in kıyasla hüküm vermesi, amm genel) bir hükmün kıyasla tahsis edilebileceğine delildir.

24- Ebu Mâlik, babası (Târik el-Eşcaî) (r.a)'tan rivayet etmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim "Allah'tan başka ilah yoktur" deyip Allah'tan başka tapılan şeyleri inkar ederse onun malına ve canına (dokunmak) haramdır. Gizli hallerinden dolayı hesapları ise Allah'a aittir." [45]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.), insanların kalplerinden ne gizlediklerini öğrenmekle sorumlu değildir. Zaten bu, bir sır olduğu için onu Allah'tan başka bilecek kimse yoktur. Dolayısıyla hadiste söz konusu edilen hususlar; zahirî olarak, bir kimsenin müslüman olduğuna delalet eden şeylerdendir. Bunları yapan mümin denilir. Gönülden geçen yada kalpte gizlenen sırlardan dolayı hesaba çekmek, sadece Allah'a aittir.

9- Ölmek Üzere Olan Bir Kimsenin, Komaya Girmediği Müddetçe İslam'a Girmesinin Sahih Olduğuna, Müşrikler için Bağışlanma İsteğinde Bulunmasının Yürürlükten Kaldırılması

25- Saîd İbnü'l-Müseyyeb, babası Hazn (r.a)'tan şöyle rivayet etmiştir:
"Ebu Talib'in ölümü yaklaşınca, Peygamber (s.a.v.) ona geldi. Ebu Talib'in yanında Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye İbnu'l-Muğîre'yi buldu. Peygamber (s.a.v.), amcasına:
"Ey amca! "Allah'tan başka ilah yoktur" de. Bu sözü söyle ki, bu sebeple sana kıyamet günü Allah katında şahitlik edeyim" buyurdu. Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye:
"Ey Ebu Tâlib! Abdulmuttalib'in bağlı olduğu dinden dönmek mi istiyorsun?" dediler. Peygamber (s.a.v.), bu sözü amcasına arz edip durdu. Nihayet Ebu Tâlib, sonunda onlara Abdulmuttalib'in bağlı olduğu din üzere bulunduğunu belirtip "Allah'tan başka ilah yoktur" sözünü söylemekten kaçındı. Peygamber (s.a.v.):
"Vallahi, ey Amca! Senin hakkında niyaz etmekten yasaklanmadığım müddetçe (bağışlanman için) sana mutlaka istiğfarda bulunacağım" buyurdu.
Bunun üzerine yüce Allah,
"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, müşrikler için mağfiret dilemek Peygambere ve müminlere yaraşmaz" [46] ayetini indirdi. Yine yüce Allah, Ebu Tâlib hakkında
"(Resulüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir" [47] ayetini indirdi. [48]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in doğmadan önce babası, altı yaşındayken de annesi vefat etmişti. Bunun üzerine bakımını, dedesi Abdulmuttalib üstlenmişti. Onun vefatından sonra Peygamber (s.a.v.), amcası Ebu Tâlib'e kalmıştı. Ebu Talib, onu, peygamberlik gelinceye kadar bir baba şefkatiyle büyütmüş, her sıkıntılı anında imdadına yetişmiş, öz evladından daha çok bağrına basmışü. Peygamber olduktan sonra da onun bu tavrı devam etmişti. Amcası Ebu Talib, Kureyş'in nice düşmanlıklarına karşı onu korumuştu. Bu uğurda ölümle tehdit edildiği halde bile Resulullah (s.a.v.)'i onlara teslim etmemişti. Dolayısıyla amcasının müslüman olarak can vermesini çok arzu ediyordu. Bundan dolayı da amcasının Kelime-i şahadet getirmesini istiyordu. Hatta "Vallahi, ey Amca! Senin hakkında niyaz etmekten yasaklanmadığım müddetçe bağışlanman için sana mutlaka istiğfarda bulunacağım" diyordu. Bunun üzerine;
"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, müşrikler için mağfiret dilemek Peygamber'e ve müminlere yaraşmaz" [49] ayeti indi. Dolayısıyla da Ebu Talib, Kelime-i şahadet getirmeyip müşrik olarak ölmüştü.

10- Tevhid Üzere Ölen Kimsenin Kesinlikle Cennete Gireceği

26- Hz. Osman (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Allah'tan başka ilah olmadığını (kalben) bildiği halde ölürse cennete girer." [50]

Açıklama:

Ehl-i Sünnete göre; imanını kurtaran kimse mutlaka cennete girecektir. Büyük günah işleyen kimse, tevbe etmeden ölürlerse durumları Allah'a kalmıştır. Dilerse onlan affeder ve hiç azab etmeden cennetine koyar, dilerse dilediği müddet onları cehennemde cezalandırdıktan sonra cennetine götürür. Tevhid üzere ölen bir mümini, günahları ne kadar çok olursa olsun cehennemde ebedi bırakmadığı gibi, kafir olarak dünyadan giden bir insanı hayr ve iyilikleri ne kadar çok olursa olsun ebediyen cennetine sokmaz.
Kadı İyâz'a göre;
"Allah ve Resulüne şehadet getirerek iman edenlerden Allah'a asi olanlar hakkında alimler arasında görüş ayrılığı vardır."
Dolayısıyla hadis; "Ya asi kimsenin günahı affedilecektir yada şefaat sayesinde cehennemden çıkarak cennete girecektir" diye te'vil olunmuştur. Resulullah (s.a.v.)'in "Cennete gider" buyurması da, "Cehennemde azab olunarak cezasını çektikten sonra girer" manasına gelir. Aksi takdirde şeriatın delilleri, birbiriyle çelişmiş olur.
Ehl-i Sünnete göre; Kelime-i şahadet iie kalbin Allah'ı bilmesi, birbirine bağlıdır. Biri bulunurda diğeri bulunmazsa o imanın bir faydası yoktur.

27- Ebu Hureyre (r.a) yada Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Tebuk Gazvesinde insanlara şiddetli bir açlık isabet etti. Bunun üzerine insanlar, Resulullah'a gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bize izin versen de yanımızda bulunan develerimizi boğazlasak. Böylece hem etini yeriz ve hem de yağlarını kullanırız" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Öyle yapın!" buyurdu. Derken Ömer çıkageldi. Resulullah'a (s.a.v.):
"Ey Allah'ın resulü! Bunu yaparsan binilecek hayvan azalır. Öyle yapacağına, bu insanlara, yiyeceklerinin fazlasını getirmeye davet et. Sonra onlar için bu yiyeceklere bereket vermesi için Allah'a dua et. Böylece Allah'da yiyeceklere bereket ihsan eyler" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, doğru söylüyorsun" buyurdu.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), deriden yapılma bir yaygı getirip onu yaydı. Daha sonra insanlara, yiyeceğinden fazla olanını getirmesini istedi.
Hadisin ravisi diyor kî: Öyle kî bazısı bîr avuç mısır, bazısı bir avuç hurma, bazısı bir parça bir şey getirmeye başladı. Nihayet deriden yapılma yaygının üzerinde bu getirilenlerden az bir şey toplandı. Resulullah (s.a.v.), bu toplanan yiyecekler üzerine bereket duasında bulundu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Artık kaplarınıza istediğiniz kadar alın" buyurdu.
İnsanlar, kaplarına yiyecek aldılar. Öyle ki, askerler içerisinde doldurmadık bir tek kap bırakmadılar. Sonra da doyuncaya kadar bunları yediler. Ayrıca bir hayli de yiyecek arttı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim, Allah'ın resulü olduğuma şahitlik ederim. Eğer bir kul, şüphe etmemek suretiyle Allah'a bu iki şahadetle kavuşursa cennete girmekten alıkonulmaz" buyurdu. [51]

Açıklama:

Tebûk, Şam ile Medine arasında bulunan bir şehirdir. Medine'ye on dört konak mesafededir.
Bu gazaya çıkılmasının nedenlerinden birisi; Bizanslılann büyük bir orduyla müslümanların üzerine hareket haîinde oldukları ile ilgili haberdir. Bu haberin araştmlmasına yeterli zaman bulunamadığı için Resulullah (s.a.v.) derhal gerekli hazırlıkları yaparak yola çıkmıştır. Savaş olunmadan geri dönülmüştür.
Yine burada da Kelime-i şahadet getiren kimsenin cennete gireceği belirtilmektedir.

28- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun bir ve ortaksız olduğuna ve Muhammed'in, O'nun kulu ve resulü olduğuna, yine İsa'nın da O'nun kulu, kadın kulunun oğlu, Meryem'e attığı bir kelimesi ve kendinden bir ruh olduğuna, yine cennetin hak ve cehennemin de hak olduğuna şahadet ederse, her ne amel üzere olursa olsun Allah o kimseyi cennetin sekiz kapısından hangisini dilerse oradan cennete koyacaktır" [52]

Açıklama:

İman ile ilgili hadislerin en kapsamlı olanlarından birisi budur. Hadiste, İslam akidesinin temel esasları açıklanmakta ve belli başlı bazı batıl

inançlar reddedilmektedir: Tevhid inancı, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği, Ahiret inancı, Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılması, imanlı olarak ölen kimsenin şirk ve küfür dışında büyük günah İşlemiş bile ebedi olarak cehennemde kalmayıp imanı ve az da olsa işlediği amel sebebiyle cennete gideceği inancı. Hz. İsa (a.s)'a "Kelime" denilmesinin sebebi, "Ol" kelimesi nedeniyle dünyaya gelmesindendir. "Ruhullah" denilmesinin sebebi ise Cebrail tarafından annesinin gömleğinin yenine üfürülen ilahi emirden vücud bulmasındandır.

29- Sunâbîhî yoluyla Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Sunâbîhî'derki:
"Ölmek üzere olan Ubâde İbnu's-Sâmit'in yanına girdim. Onun bu halini görünce ağladım. Bana:
"Hele dur bakalım! Niye ağlıyorsun? Vallahi, bu halimde bile seninle ilgili benden şahitlik istense senin için mutlaka şahitlik ederim. Bana şefaat hakkı verilse senin için mutlaka şefaatte bulunurum. Gücüm yetse sana mutlaka faydalı olurum" dedi. Daha sonra da şöyle dedi:
"Vallahi, bir hadis hariç, Resulullah (s.a.v.)'den, içerisinde sizin için hayr bulunan hiçbir hadis işitmemişimdir ki, onu sizlere rivayet etmiş olmayayım. O hadisi de, bugün sizlere son anımı yaşarken rivayet edeceğim. Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet getirirse Allah o kimseye cehennemi haram kılar" buyururken işittim.[53]

Açıklama:

Sunâbîhî, Ubâde İbnu's-Sâmit'in İlahi huzura çıkacağı için ağlamaktadır.
Bu hadiste, daha önce geçen hadisler gibi, Kelime-i şahadet getiren kimseye Allah'ın cehennemi haram kılacağı belirtilmektedir.

30- Muâz b. Cebel (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ufeyr" denilen eşeğin üzerinde Resulullah (s.a.v.)'in terkisinde idim. Bana:
"Ey Muâz! Allah'ın, kulları üzerinde ve kulların da Allah'ın üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ben:
"Allah ve resulü daha iyi bilir?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Allah'ın kulları üzerindeki hakkı; Allah'a kulluk etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların yüce Allah üzerindeki hakkı ise; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan kimseye azab etmemesidir" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Müjdeleme! Çünkü (buna) güveni(p de amel işlemeyebilirler" buyurdu.[54]

Açıklama:

Hak: Mevcut veya kesinlikle meydana gelecek olan her şeydir. Buna göre ölüm, cennet, cehennem haktır. Çünkü bunlar, kesinlikle meydana geleceklerdir.
Übbî'ye göre kulların Allah üzerindeki hakkı, şer'an onlara verilmesi lazım gelen şeylerdir. [55]
Bazı alimlere göre ise Resulullah (s.a.v.)'in, *"Kulların Allah'ın üzerindeki hakkı"* buyruğundan maksat; Allah'ın kulları üzerindeki hakkına mukabele olmak içindir. Yoksa kulların yüce Allah üzerinde bir hakkı olamaz.
Ufeyr, Peygamber (s.a.v.)'in merkebinin ismidir.
Müslim, İman 53 (32)'de geçtiğine göre, Muâz, ölüm döşeğindeyken günahı boynundan gitmesi için bu hadisi nakletmiştir.

31- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında bir toplulukta beraberimizde Ebu Bekr ile Ömer'de olduğu halde Resulullah (s.a.v.)'in etrafında oturuyorduk. Derken Resulullah (s.a.v.) yanımızdan kalkıp gitti. Tekrar yanımıza dönmesi uzun sürdü. Biz, ona bir kötülük yapılmasından korkup endişeye düştük. Hemen kalktık. ilk telaşa kapılan bendim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'i aramaya çıktım. Nihayet Ensar'dan Neccar oğullanna ait bir bahçeye gelince, bahçenin kapısını bulabilir miyim diye onun etrafını dolaştım. Fakat bahçenin kapısını bulamadım. Bir de baktım ki, akar bir kuyudan gelen bir kanalın bir bahçenin içine giriyor. Derhal tilkinin büzüldüğü gibi büzülerek Resulullah'ın yanına giriver)dim. Bana:
"Ebu Hureyre misin?" diye sordu. Ben de:
"Evet, ey Allah'ın resulü!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Niye geldin?" diye sordu. Ben de:
"Aramızdaydın. Birden kalkıp gittin. Sonra da yanımıza dönmede geciktin. Sana bir kötülük yapılmasından korkup endişeye düştük. ilk endişe eden de ben oldum. Dolayısıyla seni aramak üzere bu bahçeye kadar geldim. Tilkinin büzüldüğü büzülerek içeri girdim. Diğer insanlar da seni aramak üzere arkamda gelmektedirler" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ebu Hureyre" deyip bana ayakkabılarını verdi ve:
"Şu iki ayakkabımı götür. Bu bahçenin arkasında kalbi yüzde yüz inanarak "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" diye şahadet getiren kime rastlarsan onu hemen cennetle müjdele" buyurdu.
ilk rastladığım Ömer oldu. Ömer, bana:
"Ey Ebu Hureyre! Bu ayakkabılar da nedir?" diye sordu. Ben de:
"Bunlar, Resulullah (s.a.v.)'in ayakkabılarıdır. Beni bunlarla gönderip kalbi yüzde yüz inanarak "Allah'tan başka bir ilah yoktur" diye şahadet getiren kimseye rastlarsam onu hemen cennetle müjdeleyeceğim" dedim. Ömer, iki eliyle mememin arasına vurdu. Ben de kalçamın üzerine düştüm. Ömer:
"Ey Ebu Hureyre! Geri dön" dedi. Ben de Resulullah (s.a.v.)'in yanma geri döndüm. Nerdeyse ağlamak üzereydim. Ömer, beni takip etmiş. Bir de baktım ki, ömer peşimden beni takip ediyor. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ebu Hureyre! Ne oldu sana?" diye sordu. Ben de:
Söylediğini yapmak üzere yolda giderken Ömer'e rastladım. Benimle gönderdiğin haberi ona söyledim. Bunun üzerine Ömer, bana, iki mememin arasına öyle bir vurdu ki, kalçamın üzerine düştüm. Bana:
"Geri dön"emrini verdi" dedim. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Ey Ömer! Bu yaptığına seni sevk eden şey nedir?" diye sordu, Ömer:
"Ey Allah'ın resulü! Annem-babam sana feda olsun. Sen, kalbi yüzde yüz inanmış olarak "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" diye şahadet getiren kime rastlarsa onu cennetle müjdelesin diye Ebu Hureyre'yi ayakkabılarınla gönderdin mi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet gönderdim" buyurdu. Ömer:
"Aman böyle yapma! Çünkü korkarım ki, insanlar buna güvenip (amel işlemekten geri) kalırlar. Dolayısıyla bırak da şu yaptıklarını amel etsinler". dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse bırak şunları" buyurdu. [56]

Açıklama:

Ebedi cehennemden kurtaracak iman; kalple tasdik ve dille ikrardan meyadan gelir.
Resulullah (s.a.v.)'in, ayakkabılarını Ebu Hureyre'ye vermesi, onu gördüğüne bir alamet olsun ve onun kendisine söyeleyeceği şeyleri daha kolay kabul etmeleri içindir.
Hz. Ömer'in, Ebu Hureyre'nin göğsüne vurması onu yere sermek veya ona eziyet etmek için değil, söylediği sözden vazgeçirmek içindir.
Bu hususta Kadı İyâz ile bazı alimler derler ki:
"Hz. Ömer'in bu fiili ve Peygamber (s.a.v.)'e müracaat etmesi, ona itiraz ve emrini kabul etmemek değildir. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in Ebu Hureyre'yle gönderdiği sözde ümmetinin gönlünü almak ve onlara müjdede bulunmaktan başka bir şey yoktur. Dolayısıyla Hz. Ömer, ümmet bu müjdeye güvenerek amel ve ibadeti terk eder endişesiyle onun gizlenmesi ve bu gizlemenin müslümanlar için o peşin müjdeden daha hayrlı olacağı değerlendirmesinde bulunmuştu. Nitekim bu düşüncesini Resulullah (s.a.v.)'e arzettiğinde Peygamber (s.a.v.) onun bu fikrini onaylamıştı." [57]

Ayrıca bu hadiste; aralarındaki dostluk ve diğer sebeplerden dolayı razı olacağını bildiği bir kimsenin mülküne izinsiz girmenin caiz olduğu görülmektedir. Çünkü Ebu Hureyre, o bahçeye izinsiz girmiştir. Peygamber (s.a.v.)'de ona bir şey dememiştir. İzin meselesi, sadece mülkle geçerli olmayıp hayvanına, arabasına binmek, araç-gerecini kullanmak, yemeğini yada meyvesini yemek gibi hususlar hep aynı hükme tabidir.

32- Mahmûd b. Rebî' yoluyla İtbân b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Mahmûd b. Rebî der ki:
"Medine'ye gelmiştim. İtbân'la karşılaştım." Ona:
"Kulağıma, senden bir hadis geldi" dedim. İtbân:
"Gözüme bir şey isabet etmişti. Resulullah (s.a.v.)' e, "Bana kadar gelip evimde namaz kılmanı ve evimi namazgah yapmayı arzuluyorum" diye haber yolladım.
İtbân sözünde devamla der ki:
"Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Allah'ın dilediği kadar ashabıyla birlikte gelip içeri girdi. O, evimde namaz kılıyordu. Sahabileri de, kendi aralarında konuşuyorlardı. Daha sonra (münafıkların, müslümanlara yaptıkları söz konusu çirkin davranışların) en çoğunu ve en büyüğünü Mâlik b. Duhşum'a isnat ettiler. Peygamber (s.a.v.)'in ona beddua etmesini, bu nedenle de onun helak olmasını istediklerini ve onun başına bir bela gelmesini arzu ettiklerini söylediler. Derken Resulullah (s.a.v.), kıldığı namazı bitirip:
"Bu adam, "Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın resulü olduğuma" şahadet etmiyor mu?" diye sordu. Sahabiler:
"Doğrusu bunu, kalbinde olmadığı halde söylüyor" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'tan başka İlah olmadığına ve benim de Allah'ın resulü olduğuma şahadet getirmeyen bir kimse, cehenneme girer yada cehennem ateşini tadar" buyurdu.
Enes der ki:
"Bu hadis, benim hoşuma gitti". Oğluma da:
"Bu hadisi yaz" dedim. O da bu hadisi yazdı.[58]

Açıklama:

Orada haklarında söz edilenler, münafıklardı. Onların çirkin halleri ile kötü uygulamalardan ve müslümanlara reva gördükleri zahmetlerinden bahsedilmiş, sonuç itibariyle de kabahatin büyüğü, Mâlik b. Duhşum'a yükletilmişti. Halbuki Mâlik b. Duhşum, Bedir gazasına katılmıştı. Dolayısıyla da ondan nifak beklenemezdi. müslüman olduktan sonra yaptığı bütün icraat, böyle bir suçlama altında kalmasına engeldi. Bundan dolayı Peygamber (s.a.v.), sahabilerin bu konudaki düşüncesine katılmayıp "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun Resulüdür" diye şahitlik eden bir kimsenin cehenneme girmeyeceğini bildirmiştir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), onun, Kelime-i şahadeti samimane getirdiğine kanaat getirmiştir. Dolayısıyla da onun imanının sadakat ve samimiyetinde asla şüphe etmemek gerektiğini ortaya koymuştur.[59]
Ayrıca bu hadis, hadis ve diğer ilimleri yazmanın caiz olduğunu göstermektedir.

11- Rab Olarak Allah'ı, Din Olarak İslam'ı Ve Peygamber Olarak Muhammed (s.a.v.)'i Seçen Kimsenin Mümin Sayılması

33- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Abbâs, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"İmanın tadını; Rab olarak Allah'a, din olarak İslam'a ve peygamber olarak da Muhammed'e razı olan kimse tatmıştır." [60]
Açıklama: İbnu'l-Hümâm'a göre; bir şeye razı oldum demek, onunla yetindim, onunla beraber başkasını istemem demektir. Buna göre hadisin manası da: "Yüce Allah'tan başkasını Rab olarak istemeyen, İslam yolundan başkasına gitmeyen ve sadece Muhammed'in şeriatına uygun olan yolda yürüyen kimse imanın tadını tatmış" demektir.[61]
Kadı İyâz'a göre ise böyle bir kimsenin İmanı sahih, nefsi mutmain olmuş ve içi rahat olur. [62]

1- İmanın Şubelerinin Sayısı

34- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İman, yetmiş küsur yada altmış küsur şubedir. İmanın en alt seviyesi, yoldan eziyet verecek şeyleri gidermektir. Haya da, imandan bir şubedir." [63]

Açıklama:

İmanın hakikati ve özü, kalbin tasdikidir. Kalbin tasdiki, imanın değişmeyen aslî unsurudur. Yalnız kalpte neyin gizli olduğunu insanlar bilemediği için, kalpteki inancın dil ile söylenip açığa vurulması, o kişinin, dünyada bu söz ve ikrarma göre bir işleme tabi tutulması gerekmektedir. Bu sebeple kalpte bulunan inancın dil ile ifade edilmesi, imanın bir parçası değil adeta onun dünyevi şartıdır. Bu hadis; imânın, amellerden teşekkül eden bir takım şubeleri ve dalları olduğunu, bu dallardan ve şubelerden tecrid edilmiş bir imânın kamil bir İman olmayacağını ifade etmektedir. Ayrıca imânın yetmiş küsur şubeden meydana geldiği ve imânın, haya gibi dışa vuran alametleri olduğu ifade edilerek imânın dışa vuran alametleri olduğu belirtilmiştir.
Beyhakî, "Şuabu'l-İman"ında, imanın altmış yada yetmiş küsur şubesi bulunduğunu belirten hadisten hareketle bunların nelerden ibaret olduğunu ayet ve hadislerin yardımıyla tespite çalışmıştır.
"İmanın Şubeleri" konusunda İbn Hibbân'in "Vasfu'1-İmân ve Şuabuh", Ebu Abdullah Hüseyin el-Halîmî'nin "Fevâidu'l-Minhâc", Şeyh Abdulcelil'in "Şuabu'1-İman", İshak İbnü'l-Kurtubî'nin "Kitâbu'n-Nesâîh" adlı eserleri yer almaktadır.
Bununla birlikte Aynî, bu kitaplardan hiçbirini, imanın şubelerini tespitte yeterli bulmadığını belirtmektedir.
Konumuzla ilgili hadislerde belirtilen şubelerin mahiyeti hususunda genel olarak karşımıza üç görüş ortaya çıkmaktadır:

1- Bunlarla; sayısal değer değil, İmânın tezahürlerinin sayısal değerlerle kayıtlanamayacağı belirtilmiştir. Bu sayısal değerlere "Küsur" kelimesinin ilavesiyle, imanın şubelerinin belli bir sayıya gelmeyecek kadar çok olduğu, belli bir sayısal değer belirtilseydi, bu hususun kapalı bırakılmayacağı, Arapça'da yetmiş, altmış veya katlanyla ifade edilen sayısal değerlerin mübalağa için kullanıldığı belirtilmiştir.

2- Zikredilen bu sayısal değerin, imanın şubeleri olduğu, bundan maksadın da bu şubeleri saymak olduğunu belirten kimseler de olmuştur. Örneğin, İbn Hibbân, "Vasfu'1-İmân ve Şuabuh" adlı eserinde; bu hadisin manasını araştırdığını, bu maksatla; ibadetlerin hadiste belirtilen miktarı çok aştığını, "Sünen" kitaplarında ise İmandan sayılan ibadetlerin yetmiş küsurdan az çıktığını, bunun üzerine Allah'ın Kitabına yönelip orada yüce Allah'ın imandan belirttiği her ibadeti saydığını, böylece yetmiş küsura ulaştığını, Kitap ile Sünnette gelenleri birbirine ilave ettiğini, tekrarlan saydığını, sonuç olarak Allah ve Resulünün imandan saydıkları şeylerin toplamının ne fazla ve ne de eksik olarak yetmiş küsura ulaştığını, Resulullah (s.a.v.)'in kastının; Kitap ve Sünnette gelmiş olanları miktarı olduğunu anladığını kaydetmiştir.

3. a- Kadı İyâz'da; bu hususun detaylı olarak bilinmemesin in imana bir eksiklik getirmediğini, çünkü imanın usul ve füru'nun bilindiğini, dolayısıyla İmanın bu kadar şubesi olduğuna kabaca inanmanın vacip olduğunu belirtmiştir.
b- Aynî'de; Peygamber (s.a.v.)'in, imanın en yüksek derecesi ile en aşağı derecesini konumuzla ilgili hadiste belirttiğini, gerisinin bu ikisi arasında yer aldığını, bunları teker teker bümesek bile toptan inandığımızı, nitekim meleklerden pek azının ismini bildiğimiz halde hepsine İnandığımızı, dolayısıyla da bunun bizim melek inancımıza bir eksiklik getirmediğini belirtmiştir.
Bununla birlikte Aynî, imanın söz konusu şubelerini teker teker sayma denemesini yapar ve bunu, 77 şubeye şöyle tamamlar:

Birinci Kısım: Tasdik ile İlgili İtikat.

Bu, 30 Şubedir:
1- Allah'a iman, Allah'ın zatına, sifatlanna, birliğine ve benzeri olmadığına inanmak.

2- Allah'dan başka herşeyin sonradan yaratıldığına inanmak.
3- Meleklere inanmak.
4- Kitaplara inanmak.
5- Peygamberlere inanmak.
6- Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmak.
7- Ahirete inanmak, kabir sorgusuna, kabir azabına, tekrar dirilmeye, mahşerde top-larraya, hesaba, mizana, sırat köprüsüne... inanmak.
8- Cennete ve oradaki ebedî hayata inanmak.
9- Cehenneme, cehennem azabına, kâfirlerin ebediyyen orada kalacağına inanmak.
10- Allah'ı sevmek.
11- Allah için sevmek, Allah için buğzetmek. Muhaciri ve Ensarı ve Resulullah (s.a.v.)'in ev sikini sevmek.
12- Peygamber (s.a.v.)'i sevmek, ona salat ve selam okumak, sünnetine uymak.
13- İhlaslı olmak ve riya ile nifakı terk etmek.
14- Tevbe ve pişmanlık.
15- Allah'tan korkmak.
16- Allah'ın rahmetinden ümid etmek.
17- ÜmidsizlÎk ve ye'si terketmek.
18- Şükretmek.
19- Ahde vefa göstermek.
20- Sabırlı olmak.
21- Tevazu, büyüklere saygı.
22- Şefkatli ve merhametli olmak, küçüklere şefkat göstermek.
23- Allah'ın kazasına razı olmak.
24- Allah'a tevekkül etmek.
25- Amele güvenmemek, kendini övmeyi ve kusursuz görmeyi terketmek.
26- Hasedi terketmek.
27- Kin ve intikamı terketmek.
28- Öfkelenmeyi terketmek.
29- Aldatmamak, su-i zan sahibi olmamak, hilekâr olmamak.
30- Dünya sevgisini terketmek. Mal ve makam sevgisini terk etmek.
Kalp ile ilgili güze! veya kötü ameüerden herhangi biri aklına gelir de burada zikredilmemiş bulursan, o esas İtibariyle, bu saydıklarımızın dışında kalmaz, bunlardan birine dahil olduğunu azıcık bir tefekkürle görürsün.

ikinci Kısım: Dil ile İlgili Ameller.

Bu Da, 7 Şubedir:
1- Kelime-i tevhidi diliyle söylemek.
2- Kur'an'ı tilâvet etmek.
3- İlim öğrenmek.
4- İlim öğretmek.
5- Allah'a dua etmek.
6- Allah'ı zikretmek, istiğfar.
7- Boş şeylerden kaçınmak.

Üçüncü Kısım: Beden ile İlgili Ameller.

Bu da, 40 şubedir: Bunlar da, kendi aralarında 3 çeşittir:

A- Belirli Şeylere Ait Olanlar

Bunlar, 16 şubeye ayrılırlar:
1- Temizlik. Buna beden, elbise ve mekân temizlikleri de girer. Bedeni manevi kirlilikten temizlemek için abdest almak, cünüpiükten, hayızdan, nifastan temizlemek için yıkanmak.
2- Namaz kılmak ferz, nafile ve kaza namazları.
3- Zekat vermek; sadaka vermek, sadaka-ı fıtr ödemek, cömertlik, fakirlere ve misafirlere yedirip ikram etmek.
4- Farz ve nafile oruçlar.
5- Haccetmek, umre.
6- İ'tikafa girmek. Kadir gecesini aramak.
7- Dînin yaşanabileceği yere gitmek, şirk diyarından hicret.
8- Adaklarını yerine getirmek.
9- Yeminleri yerine getirmek.
10- Keffaretlerini ödemek.
11- Namaz içinde ve dışında ayıp yerlerini örtmek, tesettüre riayet etmek.
12- Kurbanları kesmek, adak kurbanı varsa onu da kesmek.
13- Cenaze işlerine bakmak.
14- Borcu ödemek.
15- Muamelelerde doğru olmak, ribadan kaçınmak.
16- Doğrulukla şâhidİik etmek, hakkı gizlememek.

B- Kendisine Tabi Olanlarla İlgili Şeyler Bunlar, 6 Şubedir:

1- Meşru nikahla evlenip iffeti korumak.
2- Aileye karşı vazifelerini yerine getirmek. Hizmetçilere iyi muamele etmek
3- Anne-babaya iyi muamele etmek. Onlara karşı haksızlıktan kaçınmak.
4- Çocukların terbiyesi.
5- Sıla-i rahm.
6- Büyüklere itaat.

C- Kamu ile İlgili Şeyler Bunlarda, 18 Şubedir:

1- İdareciliği adaletle yürütmek,
2- Cemaate uymak,
3- Ulu'1-emre itaat etmek,
4- İnsanlan barıştırmak. Hâricilere ve âsilere karşı mücadele etmek.
5- İyilikte yardımlaşma.
6- Emr-i bi'1-ma'ruf nehy-i ani'l-münkerde bulunmak insanlara iyiliği emretmek, kötülükten menetmek.

7- Hududu (=cezaları) tatbik etmek.
8- Cihad etmek.
9- Emaneti edâ etmek. Ganimetten beşte biri (hurns) ödemek.
10- Ödemek şartıyla borç vermek.
11- Komşuya iyi muamele etmek.
12- Geçimli olmak.
13- Malı yerinde harcamak. İsraftan kaçınmak.
14- Selamı almak.
15- Hapşırana "Yerhamukâllah" demek.
16- İnsanlara zarar vermekten kaçınmak.
17- Eğlenceden kaçınmak.
18- Yoldan rahatsızlık veren bir cismi kaldırmak. Bütün bunlar, toplam 77 şube yapar.

35- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Haya, ancak iyilik getirir.[64]

Açıklama:

Haya: Utanmak demektir. Kınamayı gerektiren bir söz ve davranıştan dolayı kişinin Allah'a ve insanlara karşı utanması, "Haya" sözüyle ifade edilmiştir.
Haya, insan ahlakı için en güzel bir ölçüdür. İnsanın haddini bilmesi, utanacak bir işten dolayı sıkılıp yüzünün kızarması, büyük bir fazilettir. Bu fazilet, sahibini kötülüklerden uzak tutar. Utanıp kınanmayacağı işler yapmasına da sebep olur.
Gerçek haya, kişinin, yüce yaratıcına karşı duyacağı hayadır.
Burada hayanın İmana bağlanması, utanmanın yerini ve ölçüsünü dinin ve imanın tayin etmesidir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) hayanın kemale ermesine şöyle işaret etmektedir:
"Allah'tan hakkıyla haya edin!" Biz de:
"Ey Allah'ın resulü! Zaten biz, hayalı davranıyoruz, Elhamdülillah" dedik. Resulullah (s.a.v.):
"Bu haya şekli, sizin anladığınız utanma biçimi değildir. Fakat Allah'tan hakkıyla haya etmek; baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karnının içerisine aldığı organları her türlü günah ve haramlardan korumak, ölümü ve toprak altında çürümeyi daima hatırlamaktır. Ahiretî isteyen kimse, dünyanın süsünü bırakır. İşte kim bu şekilde davranırsa Allah'tan hakkıyla haya etmiş olur" buyurdu." [65]
Haya, İmanın hakikatinden değil, kemalin dendir. Bir şeyin kemalinin bulunmaması, o şeyin bulunmamasını gerektirmez.
Kişi de, kuvvet ve zayıflık, kalbin diri ve ölü olmasına göre farklılaşmaktadır. Çünkü kalp, diri olduğu zaman haya tamamlanmış olur. Kalp ölü olursa, o zaman haya tamamlanmış olmaz.
Bazıları, "Bazen haya, sahibini ifrata götürerek onun Allah'a karşı vazifelerini görmesine engel olur, dolayısıyla böyle bir hayada hayr yoktur" demişlerse de, Müslim sarihi Übbî, bunu; "Bazı haya iyilikten başka bir şey getirmez, bazı hayada ise iyilik yoktur" şeklinde çözüme ulaştırmıştır.[66]
Kısacası, haya denilen utanma, bir fazilet olduğuna göre onun da ifrat ve tefrit tarafları vardır. Hayanın ifrat tarafı, gevşekliktir. Tefrit tarafı ise başına buyrukluktur. Gevşeklik çirkinliktir. Çünkü yapılması gerekli görevi terk etmeye ve bir çok hayrlı işleri yapmamaya sebep olur. Başına buyrukluğun çirkinliği ise ortadadır.

13- İslam'ın En Ozlu Tanım

36- Süfyân b. Abdullah cs-Sckafî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! İslam hakkında bana öyle bir söz söyle ki, onu senden sonra hiç kimseye sormayayım" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol" buyurdu. [67]

Açıklama:

Bu hadis, Peygamber (s.a.v.)'in cevamiu'l-kelim (=az sözle çok mana ifade eden) sözlerindendir. Çünkü dosdoğru olan müslümanlar, Allah'ı birledikten sonra istikamet yolunu tutup ölünceye kadar yüce Allah'a itaat etmeye devam ederek tevhidden sapmazlar.
İstikamet, her şeyin kemali olduğu ve her şey onunla tamamlandığı için iyilik hayr ve hasenatın meydana gelmesi onun varlığına bağlıdır.

14- İslam'da Hangi İşlerin Daha Faziletli Olduğu Meselesi

37- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e:
"İslam'ın hangi (davranış modeli) daha hayrhdır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Yemeği yedirmen ve tanıdığın tanımadığın herkese selam vermendir" buyurdu. [68]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "eyyu'l-İslam" hangi İslam kelimesinde İslam kelimesinden önce gizli bir hisâl/hasletler kelimesi mevcuttur. Haslet ise ahlak, huy ve model demektir. Bu takdirde cümlenin anlamı, İslam'ın getirdiği ahlak esaslanndan en hayrlı olanı hangisidir' manasına gelmektedir.
Soruyu soran kimsenin, kim olduğu geçmiyorsa da Ebu Zerr olduğu ileri sürülmüştür.
İnsanların birbirlerini sevip saymalan, İslam nizamının temeli oluşturan; yemek yedirmek, selamı yaymak ve birbirine hediye göndermek gibi şeylere teşvik etmiş, bunların zıddı olan küsme, röntgencilik, dedikodu, ikiyüzlülük gibi kötü hususları yasaklamıştır.
Resulullah (s.a.v.)'in burada en hayrlı huy-ahlak olarak yemek yedirmek ve her müslümana selam vermekten bahsetmesi, gerçekten bu iki huyun en hayrlı huylar olduğundan değildir. :Bu soruyu soran kimsenin bunîan hakkıyla yerine getirmediğini bildiğindendir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) burada muhatabının durumuna göre cevap vermiştir. [69]
Ayrıca günah İşleyen kimselere günah işlediği sırada ve Kur'an okuyana, namaz kılana, vaaz veren kimseye, ilim müzakeresinde bulunan gibi kimselere selam verilmez.

38- Abdullah İbn Amr İbnu'l-As (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Hangi müslüman daha hayrlıdır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Dilinden ve elinden (diğer) müslümanların emin olduğu kimsedir" buyurdu. [70]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "müslüman" kelimesiyle; kamil müslüman kast edilmiştir.
Burada müslümanların elinden ve dilinden emin olmalan yanında İslam'ın diğer emirlerini de yerine getiren ve yasaklarından kaçman kamil müslüman anlaılmak isteniimektedir. Yoksa "müslümanların elinden ve dilinden emin olmadığı kimseler müslüman değildir" demek istenmemiştir.
Ayrıca burada müslümanların hak ve hukukuna riayete teşvik edilmekte, ondan daha önemlisi olan Allah'ın hukukunun öncelikle yerine getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
Burada "müslümanlar" kelimesiyle, hem erkek müslümanlar ve hem de kadın müslümanlar kast edilmektedir. Bu bakımdan kamil bir müslüman, eliyle ve diliyle erkekleri incitmediği gibi kadınlan da incitmez.

İnsanın bütün duygu ve düşüncelerine tercüman olması hasebiyle hadiste insan organları içerisinde özellikle zikredildiği gibi bütün işlerin yapılmasında kendisine en çok ihtiyaç duyulması bakımından da "El" zikredilmiştir.

15- İmanın Tadını Alabilmek için Sıfat Edinilmesi Gereken Haslatler

39- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Üç haslet vardır. Bu üç haslet kimde bulunursa, imanın tadını duyar:
1- *Kendisine, Allah ve Resulünün, başkalarından daha sevimli olması.*
2- *Bir kimseyi, sadece Allah için sevmesi.*
3- *Allah'ın, bir kulu imansızlıktan kurtarıp ona İslâm'ı nasib ettikten sonra o kimsenin tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi hoşlanmaması."* [71]

Açıklama:

Dine gerçek anlamda bağlı olma, ancak Allah ve Resulünü her şeyden çok sevmekten geçer. Bunun aksini düşünmek zaten mümkün değüdir. Allah ve Resulü dışında kalan kimseleri sevmedeki ölçü ise; Allah'ı hoşnut etmeyecek sevgilerden ve kızgınlıklardan kaçınmaktır. Bu da; Allah'ın seveceği dostları sevmek, Allah'ın sevgisine layık olmayan kimseleri sevmemektir. Kendisini müslüman bildiği halde sevgi alemini; samimi müslümanlara, Allah dostlarına değil de İslam dışı hayat süren kimseleri kendilerine ölçü alan kimse ise kendisini muhasebe ve murakabe etmelidir.

16- Resulullah (s.a.v.)'i; Aileden, Çocuktan, Babadan Ve Bütün İnsanlardan Daha Çok Sevmek

40- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kul, ben, kendisine ailesinden, malından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (kamil anlamda) iman etmiş olmaz." [72]

Açıklama:

Burada mutlak anlamdaki iman değil de, kemâle erdirici iman kast edilmektedir, Dolayısıyla bir kişinin imanının kemâle ermesi için, Allah Resulünü; babasından, çocuklarından, malından, ailesinden ve bütün insanlardan daha çok sevmelidir. Bu hadisi, bir önceki hadis bağlamında da değerlendirildiğinde; müslümanın, İslam dışı bir hayat süren kimseleri değil de islam'ın yaşamsal boyutunu bize bizzat yaşayarak gösteren Allah Resulünü rehber alması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

17- Kişinin Kendisi için İstediğini Din Kardeşi için De İstemesinin, İmanın Hasletlerinden Olması

41- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi, kendisi için istediğini (din) kardeşi yada komşusu için de istemedikçe (kamil anlamda) iman etmiş olmaz." [73]

Açıklama:

İbn Salâh'a göre; kişinin, kendisi için istediğini din kardeşi için de istemesi, adeta imkansız derecede güç sayılan şeylerdendir. Halbuki meseîe hiç de öyle değildir. Çünkü hadisin manası; İslam'da sizden birisi kendisi için istediği şeyin aynısını değil benzerini din kardeşi için de dilemedikçe kamil anlamda iman etmiş olmaz demektir. Bunu yapmak, kendine verilen nimetten hiçbir şey noksan kalmamak ve kendine verilene dokunmamak şartıyla din kardeşine de böyle bir nimetin verilmesini istemekle olur. Bu, kalbi selim sahibi olan bir kimse için kolaydır. Yalnız bozuk kalbli olana güç gelir.
Kamil iman sahibi olmak için kendine istediği şeylerin benzerini din kardeşine istemek lazım geldiği gibi kendisi için kötü gördüğü şeyleri din kardeşi için de kötü görmek İmanın kemale ermesindendir.

18- Komşuya Eziyet Etmenin Haram Olması

42- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Komşusu kötülüklerinden emin olmayan kimse cennete giremez." [74]

Açıklama:

Komşu: Ev, işyeri, arazi, köy, şehir ve ülke bakımından yakın olanların birbirlerine göre aldıklan ad.
Konuyla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerim'de komşu ilişkisinden söyle söz edilir:
"Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyilik edin" [75] buyurulmaktadır.
Bu ayette geçen "Yakın komşu" kelimesinin; birbirine bitişik komşu, "Uzak komşu" kelimesinin; birbirine bitişik olmayan uzak komşu olduğu belirtilmiştir.
Bir müslümanm başkalarına zarar vermemesi, herkese iyilik yapması en önemli ahlâkî görevlerindendir. Sürekli karşılıklı ilişkiler sebebiyle komşu güven konusunda daha önceliklidir.
Mü'minin, kendi nail olduğu nimetlere diğer mü'min komşularının da nail olmasını, kendisi için istemediği şeyleri mü'min komşusu için de arzu etmemesi esastı. [76]
Bu prensipten hareket edilince komşu komşuyu rahatsız edemez. Burada, herkese uygulanabilen objektif bir ölçü sunulmuştur. Görüntü yaparak veya balkon, saçak vb. yapılarla komşunun arsasına taşarak zarar veren kimse, aynı davranış kendisine yapılsa razı olmayacaksa, kalbine danışarak doğruyu bulabilecektir.
Komşusunun, kendisinde ne gibi hakları bulunduğunu soran bir sahabeye Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle cevap vermiştir:
"Hastalanırsa ziyaretine gidersin, vefat ederse cenazesini kaldırırsın. Senden borç isterse borç verirsin. Darda kalırsa yardım edersin. Başına bir felâket gelirse teselli edersin. Evinin damını onunkinden yüksek tutma ki, onun rüzgârını kesmeye-sin. Ya senin ne pişirdiğini bilmesin, ya da pişirdiğinden ona da ver." [77]
Bu hadisin ışığında komşularımıza karşı yerine getirmemiz gereken görevlerimizin neler olduğuna gelince:

1- Komşularımıza karşı tatlı sözlü, güler yüzlü olmalı, onlarla karşılaştığımızda selamlaşmayı, hâî hatır sormayı, neş'e ve kederlerini paylaşmayı ihmal etmemeliyiz.

2- Sağlık ve hastalıklarında, üzüntü ve sevinçli anlarında, düğün ve bayramlarda kendilerini ziyaret etmek, onlardan biri vefat etmek, onlardan biri vefat ederse yakınlarına başsağlığı dilemek, kendilerine destek olmak, cenazenin kaldırılmasında yardımcı olmak, davetlerini kabul etmek, çocuklarım kendi çocuklarımız gibi sevmek, koruyup gözetmek de komşuluk görevlerindendir.

3- Peygamberimiz:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden komşusuna iyilik etsin. [78]*Allah katında dostların en iyisi arkadaşına, komşuların en İyisi de komşusuna en iyi davrananıdır"* [79] buyurmuştur.

4- Komşularımıza ikramda bulunmak dâ ahlâkî görevlerimizdendir. Rasülüllah (s.a.v.):

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden komşusuna ikramda bulunsun" demiştir. [80] Yine Peygamber
"Ya Ebâ Zerr! Çorba pişirdiğin zaman suyunu çoğalt ve komşularını da unutma," tavsiyesinde bulunmuş, ayrıca *"Komşusu açken tok olarak yatan kimse bizden değildir"* [81] buyurmuştur.

5- Fakir ve muhtaç komşuların yardımına koşmak, gerekirse onlara maddi yardımda bulunmak, ödünç para vermek, çalışabilecek durumda olanlara, geçimlerini sağlayacak bîr iş sağlamak müslümanin görevidir. Kimsesiz ve yaşlı komşularımızın, işlerini takip etmek, yapmak veya yaptırma da çok güzel bir davranıştır. [82]

6- Komşuda olup bitenleri araştırmamak, ayıp ve kusurlannı ortaya çıkarmamak, bize hatalı söz ve davranışlarda bulunmuşlarsa, onları anlayışla karşılayıp bağışlamak kendilerine dünya ve âhiret işlerinde yol gösterici olmak da komşuluk görevleri arasındadır. Kur'an-ı Kerim'de birbirinin kusurunu araştırmak ve başkasının gizli kalmış yanlarını ortaya Çıkarmaya çalışmak yasaklanmıştır. [83]

7- Komşulara kötülük yapmamak, zarar vermemek gerekir. Hz. Peygamber bunun önemini:
"Komşusu, kötülüklerinden emin olamayan kişi iman etmiş olmaz" [84] ve
"Allah'a ve âhiret gününe îman eden komşusuna eziyet etmesin" [85] buyurarak müslümanlara komşu hakkının önemini belirtmiştir.
Komşuya ya maddi veya manevî yoldan eziyet yapılır. Maddi kötülük, evine, bahçesine, malına, mülküne tecavüz etmek; onları bozmak, yıkmak, kirletmek, zorla ele geçirmek, kendisini dövmek ve hırpalamaktır. Manevî kötülük ırz ve namusuna tecavüz etmek, aile sırlarını çevreye yaymaktır. Özellikle komşunun namusuna göz dikmek günahın katlanmasına sebep olur.
Çevresindeki insanlarla iyi komşuluk münasebetleri kurmak her müslümanın görevidir. Bu görevi yerine getirmeyen ve komşularım rahatsız eden insanlara da her zaman rastlanmaktadır. Hz. Peygamber, kötü komşunun fenalıklarına karşı sabırlı olunmasını tavsiye etmiştir.

8- Kötü komşunun, nasıl çevresindeki insanlara zararı dokunuyorsa aksine iyi komşunun da dünya ve âhirette yakınlarına İyilik ve yardımı dokunacaktır.

19- Komşuya Ve Misafire İkram Etmeyi Teşvik Etmek, Hayr Söz Konusu Değilse Susmak

43- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, ya hayr söylesin yada sussun! Kim de Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, komşusuna ikram etsin. Kim de Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, misafirine ikramda bulunsun." [86]
Açıklama: Bu hadiste üç konu ele alınmaktadır:

1- Hayr Söylemek yada Susmak:

müslümanın son derece dikkatli ve uyanık olması gereken hususlardan birisi de; bir günaha yada bir fitnenin çıkmasına sebep olacağı korkusuyla ağzından çıkacak sözlerdir. Bunlara dikkat etmesi ve kesinlikle hayr olacağından emin olmadıkça söylemek istediği sözü söylememesidir. Çünkü ağzından çıkacak bir söz, sebep olacağı neticeye göre hüküm alır. Harama sebep oluşsa haram, sevaba sebep olmuşsa sevap hükmünü alır. Bu da, ancak hayr söylemekle gerçekleşir.

2- Komşuya İkramda Bulunmak:

Komşuya ikram etmek ve ona iyilikte bulunmak, ihtiyacı anında onu teselli etmek; sevilen ve emredilen bir davranış şeklidir. Şer'i hüküm de bunu getirmekte, Kur'an'da bunu belirtmektedir. Komşuya iyi davranma ve ona eziyet vermeme hususunda bir çok hadis gelmiştir.
Komşuluk, genel olup müslümanı, kafiri, takva sahibini, günahkar kimseyi, arkadaşı, düşmanı, yabancıyı ve yakını kapsamaktadır. Yalnız bunlar arasında farklılık vardır. Bu övülmüş sıfatlar ve güzel hasletler kimse bir araya gelirse, o kimse en yüce mertebeye ulaşmış olur. Bu tür güzel nitelikleri çoğaltmaya çalışan kimse de, mertebe bakımından öncekine bağlıdır. Çünkü bu kimse de, konumu ve makamı gereği her hak sahibine hakkını verir.

3- Misafire ikramda Bulunmak:

Alimler, misafirliğin hükmü hususunda İhtilaf etmişlerdir. A'zam, Şâfii, Mâlik ve diğerlerinden oluşan cumhura göre; misafirlik, sünnettir. Çünkü misafirlik, yüce ahlaktan, İsİam adabından, peygamberlerin ve Salih kimselerin ahlakmdandır. Cumhur, buna, misafirine hediyesini ikram etsin" ifadesini delil olarak getirmişlerdir. Bu da ancak kişinin kendi isteğiyle gerçekleşir. Çünkü "İkram etsin" ifadesi, iyi davransın demektir.
Bazıları ise bu konuda gelen hadislerin dış görünüşüne bakarak misafirliğin vacip olduğu ile ilgili görüşü te'vil edip bunun, İslam'ın ilk yıllarında geçerli olduğunu belirtmişlerdir.
Leys ile İmam Ahmed ise bir gün bir gece olan misafirliğin vacip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerine, Misafirin birinci gecesinde onu ağırlamak her müslüman ev sahibi üzerine düşen bir görevdir [87] hadisi ile Ukbe'den gelen
"Eğer bir kavme misafir olur da sizin için (yapılması gereken ikram ve ağırlama ile ilgili) işleri(n yapılmasını hizmetçilerine) emrederlerse bunu kabul edin. (Bunu) yapmazlarsa kendilerine yaraşan misafir hakkını onlardan alın" [88] hadisini delil olarak getirmişlerdir.
Misafir kabul etmenin; şehirde oturanlara ve bedevilere mi, yoksa sadece bedevilere mi vacip olduğu meselesinde ihtilaf vardır. Hadislerin dış görünüşü, bunun, genel olduğu doğrultusundadır. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.
Ebu Davud'un sarihi Sehârenfûrî (ö. 1346/1927)'ye göre, misafirin ağırlanma müddetiyle ilgili bu hadis üç şekilde tefsir edilmiştr:

1- Misafire bir gün bir gece özel olarak hazırlanan yemekler sunmak suretiyle ikramda bulunulmalı. İşte hadisin metininde geçen caize hediye)den maksat, budur. Eğer bu caize, misafire sunulmazsa ona ikram etmiş olunmaz.
Fakat misafire hergünkü yenilen mutad yemeklerden yedirilmeli. O zaman evde üç gün misafir edilir. Onu bu şekilde üç gün misafir etmekle misafire ikram etme görevini yerine getirilmiş olunur.

2- Misafire üç gün üç gece misafir ettikten sonra ona yolculuğunda bir gün bir gece yetecek şekilde özel bir yemek hazırlayıp azığına konulmalı. İşte onun caizesi budur. Bu yapılmadığı takdirde misafire ikram edilmiş olunmaz.

3- Ev sahibi olarak bir gün bir gece misafirle çok yakından ilgilenümeli. Ona özel hazırlanmış yemekler sunmakla ve sohbetinde bulunmakla ağırlanmaya çalışılmalı. İşte onun caizesi budur.
Bundan sonraki iki gün içinde ise onun için mükellef sofralar sunulmaya gerek yoktur. Mutad yemekler sunmakla yetinilebilir. Misafire karşı görev bu şekilde yerine getirilmiş olunur. Bu, İmam Mâlik'in görüşüdür.

20- Kötülükten Alı Koymanınım And An Olması, İmanın Amel Yönünden Artıp Eksilmesi Ve İyiliği Emr ile Kötülükten Men Etme

44- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Sizden kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmezse, onu diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse, o zaman onu kalbiyle değiştirsin. Bu da, imanın en zayıfıdır." [89]

Açıklama:

Maruf, şeriatın emrettiği; münker, şeriatın yasakladığı şey demektir. Başka bir deyimle Kur'an ve sünnete uygun düşen şeye maruf; Allah'ın razı olmadığı, inkâr edilmiş, haram ve günah olan şeye de münker denilir.

Yani marufu emretmek iman ve itaata çağırmak; münkerden sakındırmak ise Allah'a başkaldırmaya karşı durmaktır.
İslâm bilginleri, bir şeyden korkarak kötülüğe engel olmamanın âdeta o kötülüğü kabul etmek ve ona katılmak anlamına geldiğini; asıl korkunun Allah'tan korkmak olduğunu; iyiliği emretmek ve kötülüğü engellemek görevinin eceîi yaklaştırmadığını ve rızkı kesmediğini; ancak göz göre göre takat dışı belâya direnmenin de caiz olmadığını söylemişlerdir.
Marufu emretmek, münkerden sakındırmak görevini İslâm ümmeti içinden öncelikle âlim olanlar üstlenir; yoksa bu iş câhillere bırakılmaz. Çünkü câhiller her şeyi altüst ederler, kavram ve değer kargaşasına yol açarlar. Görevin yerine getirilmesinde ana ilke, her müslümanin ahirette hesap vereceğini bilmesi bilincidir.
Toplumlar genelde ikiye ayrılırlar: Maruf toplumlar, münker toplumlar. müslümanların, her münker toplumu maruf toplum, İslam'ın yaşandığı toplum haline getirmeleri farz kılınmıştır.
Maruf, tek kelimeyle İslâm'ın kendisidir. Münker de, aslı itibariyle veya ahlâkı açıdan sadece kötü şeyler değil, tam anlamıyla İslâm'ın yasakladığı her şeydir. Yeryüzünün değişik yerlerinde, değişik şartlarda yasayan müsiümanlar için değişmeyen ölçü budur.
Marufun emredilmesi, münkerin yasaklanması meselesi, sadece bir fetva olayı değil; aile, hukuk, siyaset ve ekonominin her zaman İç içe geçmiş bir şekilde şeriatın gerekleri doğrultusunda savunulması ve yaşanması demektir.
Bir toplumda ma'rûfu emreden, kötülükten sakındıranlar olmazsa giderek münker olan işîer bîrer kural haline, bir yaşama biçimi haline gelirler. Şeytanlar hak ile bâtılı karıştırır, doğruyu bozarlar; İnsanlara Allah'ı unuttururlar. Böyle bir toplumda müslümanın tavnnı yine âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şu buyruğunda bulmak mümkündür:
"Sizde iki sarhoşluk ortaya çıkmadıkça Allah tarafından gelen hak din üzere devam edersiniz: Cehalet sarhoşluğu ve dünyaya aşın düşkünlük. Siz iyiliği emreder, kötülüğe engel olur ve Allah yolunda cihad ederken içinizde dünya sevgisi oluşuverînce iyiliği emretmez, kötülüğe engel olmaz ve Allah yolunda cihadı bırakırsınız. O gün Kitap ve sünnetin emirlerini yaymaya çalışanlar Ensâr ve Muhacirlerden İslâm'a ilk giren kimseler gibidirler. [90]
Bu manada gelen merfu' bir hadis ise şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Yüce Allah, aralarında kötülüğü görüp de onu engelleyecek güce sahip oldukları halde onu engelleme durumu olmadığı müddetçe özel bir günah ameli sebebiyle genele azab etmez. Bu kötülüğü işledikleri zaman, Allah, herkese azab eder." [91]

45- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benden önce Allah'ın herhangi bir ümmete gönderdiği peygamberin, ümmetinden Havarileri, sünnetine tabi olan ve emrine uyan sahabileri olmuştur. Daha sonra onların ardından; onların yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıkları şeyleri yapan bazı nesiller meydana çıkmıştır. İşte kim bunlara karşı eliyle savaşırsa o mümindir, kim onlara karşı kalbiyle savaşırsa o da mümindir, fakat bunun ötesinde imandan bir hardal tanesi kadar yoktur." [92]

Açıklama:

Ümmet: Bir peygamberin tabileri ve ashabı demektir. Bazen peygamberin dine davet ettiği kimseler manasında da umumi olarak kullanılır. Bu takdirde ümmetin manasına kafirler de dahil olduğundan müslümanlara "Ümmet-i icabet" ve kafirlere "Ümmet-i davet" denilir. Fakat ümmet denilince genellikle birinci mana kastedilir.
Havari: Yardımcı kimseler demektir.
Bu hadis, zahiren "Bir peygamber gelir, onunla bir veya iki kişi beraber olur, başka bir peygamber gelir, onunla beraber hiç kimse yoktur" hadise ters gibi gözükse de hakikatte aralarında bir terslik yoktur. Çünkü buradaki hadisten maksat, çğunluktur. Yani her peygamber, çoğunluk itibariyle her peygamberin ümmetinden havarileri vardır demektir.
Burada her peygambere uyan havariler olduğu, bu havarilerin sözkonusupeygamberin sünnetine bağlı kaldıkları, fakat daha sonra yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıkları şeyleri yapan bazı nesiller meydana çıkacağını, işte peygamberin ve havarilerin yolunda olan kimselerin bu tür bozuk nesillere karşı mücadele etmesi gerektiği vurgulanmaktadır

21- Müminlerin İman Yönünden Birbirlerinden Farklı Olmaları Ve Yemenlilerin İman Konusundaki Üstünlükleri

46- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) eliyle Yemen tarafını gösterip:
"İman şurada Yemen'lidir. Dikkat edin ki! Sertlik ve katı kalplilik; develerin kuyrukları dibinde haykırıp bağıranlarda, şeytanın iki boynuzunun/-topluluğunun doğduğu yerde ve Rabia ve Mudarr kabilelerindedir" buyurdu. [93]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) burada Yemen'den gelip müslüman oian kimselerin hallerinin kemal üzere olduğunu belirtmek suretiyle *"İman Yemenlidir"* buyurmuştur. Çünkü bunlar, Yemen diyarından kalkıp gelerek müslüman olmuşlardır. Rabia ile Mudarr kabilelerini ise müslüman olmadıklarından dolayı yermektedir.
Resulullah (s.a.v.)'in:
"Sertlik ve katı kalplilik; develerin kuyrukları dibinde haykırıp bağıranlarda" buyurması; hayvanları götürürken yaygara ve gürültü çıkardıklar dandır. "Şeytanın iki boynuzunun/topluluğunun doğduğu yerde ve Rabia ve Mudarr kabilelerindedir" ifadesi ise onlann yaygaracı kimseler olduğunu vurgulamaktadır."
"Şeytanın iki boynuzu"ndan iksat; "Başının iki yanı" olduğunu söyleyenler varsa da "iki topluluk" anlamı daha uygundur.

47- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuluîlah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Küfrün başı, doğu tarafında dır. Kendini beğenme; at ile deveyle uğraşanlarda ve haykırıp bağıran bedevilerdedir. Vakar ise koyunlarla uğraşanlardadır. [94]

Açıklama:

Kadı İyâz'a göre doğudan maksat, Necd tarafıdır. Bir önceki hadiste geçen "Mudarr" ile "Rabia" kavimleri burada yaşamaktadır. Bu iki kabile, kardeş olup at ve deve gibi hayvancılıkla ve çiftçilikle geçinirlerdi. Sert tabiatlı ve katı kalpli kimselerdi. Laftan anlamazlardı. Bedevi bir hayat tarzları vardı. Bu nedenle de Hz. Peygamber (s.a.v.) burada İsmen belirtmese de onları kastetmektedir.

22- Cennete Ancak Müminlerin Girmesi, Müminleri Sevmenin İmandan Olması Ve Selamlaşmanın Sevgiye Neden Olması

48- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de kamil anlamda İman etmiş olmazsınız. Size bir şey göstereyim mi; onu yaparsanız birbirinizi seversiniz. Aranızda selamı yayın." [95]

Açıklama:

"Birbirinizi sevmedikçe de (tam) iman etmiş olmazsanız" ifadesinden maksat; "Sizin imanınız ancak birbirinizi sevmekle kemal bulur. Eğer böyle iman etmediyseniz cennetlikler doğrudan doğruya cennete girerken sizler giremezsiniz" demektir. [96] Yani siz, kamil İman etmedikçe doğrudan doğruya cennete giremezsiniz..Birbirinizi de sevmedikçe kamil iman sahibi olamazsınız.
Nevevî der ki:
"Selam vermek; birleşip kaynaşmanın ve sevgi kazanmanın en başta gelen sebeplerindendir. müslümanların birbirleriyle tanışmalan ve kendilerini, diğer dinlerden ayıran işaretlerini meydana çıkarmaları selamı yayma sayesinde mümkün olur. Yine selam verme de; nefsi alçak

gönüllülüğe alıştırma, müslümanların hürmetini ta'zim, birbirleriyle küsüşüp alakayı kesmeyi ve ara bozmayı ortadan kaldırma gibi nice güzel manalar vardır." [97]

23- Dinin Nasihat Olması

49- Temîm ed-Dârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Din nasihattir" buyurdu. Ona:
"Kimin için nasihattir?" diye sorduk. O da:
"Allah'a, kitabına, resulüne, müslümanların İmamlarına ve bütün müslümanlara" diye cevap verdi. [98]

Açıklama:

"Nush" kelimesi, Türkçe'de; nasihat ve öğüt anlamına gelmektedir. Fakat Arapça'da kelimenin asıl anlamı; kendisine nasihat edilen kimsenin iyiliğini istemek demektir.
Hadis, nasihatin dinde önemli bir yer tuttuğunu ve dinin özü olduğunu belirtmektedir.
Nasihatin, Allah için olanına gelince, bunun anlamı; Allah'a iman etmek, şirk koşmamak, Allah'ı bütün kemal ve cemal sıfatlarıyla nitelendirmek, bütün noksan sıfatlardan Allah'ı münezzeh tutmak, O'na tam teslimiyetle itaat edip O'na asi gelmekten uzak olmak, O'nun için sevmek, O'nun için buğzetmek, O'na itaat edeni sevip isyan edene düşman olmak ve daha bir çok nimeti itiraf etmek ve şükretmektir.
Kitabı için olanına gelince; Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğuna, İnsan sözlerinin hiçbirisine benzemediğine, bozuk tevil edenlere ve ona saldıranlara karşı onu korumak şeklinde algılanmalıdır.
Peygamberi için olan nasihat ise; Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini onaylamak, onun getirdiklerine tümüyle iman etmek, onun her türlü emir ve yasaklarına boyun eğmek, ona düşman olana düşman ve dost olana dost olmak, davetini her yere duyurup sünnetini yaşanılır bir model haline getirmek şeklinde anlamak gerekmektedir.
müslümanların devlet başkanı için yapılan nasihat ise; doğru olan konularda onlara yardımcı olmak ve onlara itaat etmek, onlara tavsiyelede bulunmak, yanlışlarını bildirmek, merhametli olmaları gerektiğini hatırlatmak, müslümanlara ve kontrolü altında bulunan gayri müslimlere adaletli davranmalannı ve haklarını vermeleri gerektiğini söylemek, haksızlık ve zulüm yaptıklarında ise onları uyarmak ve İslam'ı uygulamada müslümanların onlara itaat etmelerine yardımcı olmak suretiyle olur.
Hadis, nasihatin; din veya İslam diye adlandırılabileceğine, dinin sözle olduğu gibi amel-İe de olduğuna işaret etmektedir.

24- Günahlar Sebebiyle İmanın Kemal Yönündeneksilmesi

50- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Zina eden kimse, zina ederken mümin olarak zina etmez. Hırsız, çalarken mümin olarak çalmaz. İçki içen kimse de,) içkiyi içerken mümin olarak içmez."

Açıklama:

Konu ile ilgili bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır: "İnsanların gözleri önünde yağmacılık eden yüksek mevki sahibi/zalim kimse, yağmalarken mümin olarak yağmalamaz." [99]
Burada zina yapmak, içki içmek, hırsızlık yapmak, ganimet malından aşırmak gibi günah olan fiilleri yapan kimse, bu yaptıkları eylemleri helal saymadığı müddetçe, onun için tevbe kapısı açıktır. Tevbe ederlerse, cezaları düşer. Tevbe etmeden ölecek olurlarsa, işleri Allah'a kalır. Dilerse affeder, dilemezse affetmez.
Müminler, bu tür günahları işlemeleri sebebiyle dinden çıkmazlar. Mümindirler, fakat günahkardırlar. Bu günahları işlemek suretiyle imânları zayıflar.
Yüce Allah, kullarının, gerek kendi nefislerinden ve gerekse de şeytanın saptırmalarına karşı zaaflarını bildiği için günahkarlara bir rahmet olmak üzere tevbe kapısını onlara açık tutmuştur. Can boğaza gelmediği müddetçe, yapılan tevbe her zaman geçerlidir.

25- Münafığın Özellikleri

51- Abdullah îbn Amr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dört haslet vardır ki, bunlar kimde bulunursa, o kimse saf münafık olur. Kimde de bu hasletlerden birisi bulunursa onu bırakıncaya kadar kendisinde nifaktan bir haslet var demektir:
1- *Konuştuğunda yalan söyler,*
2- *Söz verdiğinde sözünde durmaz,*
3- *Vaad ettiğinde vaadinden döner,*
4- *Kavga ettiğinde/tartıştığında haksızlık eder."* [100]

Açıklama:

Münafık: içinden kafir olup dışından müslüman görünen kimsedir. Eğer bu renkli görünüş, "İman" hususunda ise münafıklığı "Küfür"dür. İman hususunda değil de, "Amel" hususunda ise o kimsenin münafıklığı, "Ameli" olur.
Burada "Münafıklık" ile kast edilen, itikad yönünden olan münafıklık değil de "Amel" yönünden münafıklık kast edilmektedir. Çünkü bu ve benzeri ameller, kamil müslümanlar da değil de münafıklarda bulunan amellerdir. Bu amelleri işleyen müslüman da, yaptığı bu davranış gereği zahiren münafığa benzemiş olmaktadır. Dolayısıyla müslümanlar, bu tür davranışlardan sakındırılmaktadır. Zira müslüman; konuştuğunda yalan konuşmayan, söz verdiğinde sözünde duran, tartıştığında haksızlık yapmayan ve kendisine bîr şey emanet edildiğinde onu koruyup sonradan sahibine veren kimsedir. Böylece gerçek müslüman ile amel yönünden zayıf olan müslüman arasında bir çizgi ortaya konulmaktadır.

26- müslüman Kardeşine: "Ey Kafir" Diyen Kimsenin İmanının Durumu

52- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden herhangi bîr kimse, din kardeşine: "Ey Kafir" derse, bu tekfir sebebiyle ikisinden biri kafir olur. Eğer o kimse, söylediği gibiyse o kafir olur. Fakat (o kimse dediği gibi kafir değilse işte o zaman söylemiş olduğu) söz kendisine geri döner." [101]

Açıklama:

Tekfir, kelam (=ilahiyat) ve fıkıh (=İslam hukuku) ilmini ilgilendiren bir mesele olduğu için fıkıh ve kelam ilminin inceliklerini bilmeyen kimselerin bu konuda verecekleri hükmün isabetli olacağını söylemek güçtür. Bu sebeple tekfire karar verecek kişi, kelam ilminde münakaşa edilen meseleleri derinlemesine kavrayacak, fıkhın ve fıkıh metodolojisinin inceliklerini anlayabilecek ve bunlara göre olayı değerlendirip sonuca varabilecek kapasite ve bilgide olmak zorunludur. Çünkü iman dairesindeki bir kişiyi kafir saymak; onun kanının helal kabul edilmesi, hanımının kendisinden ayrılması, cenaze namazının kıınmaması, müslüman mezarlığına gömülmemesi, ahirette de ebedi cehennemde kalacağına hükmedilmesi gibi önemli hukukî ve dinî sonuçlar doğuracağından tekfir işlemini yapacak kişide bir takım şartların bulunması gerekmektedir. Bu sebeple bu kadar ağır sonuçlan olan bir hükmü; ciddiyet, samimiyet ve ehliyetten uzak, maddi servet, manevi güç ve şöhret peşinde koşarak kendisinin yükselmesi için şahsında yetenek ve kapasite bulamayı başkalarına saldıran kimseler veremezler. Bu nedenle de Ehl-i sünnet kelamcıiarı ile fıkıhçılannın çoğunluğu, tekfir konusunda insaflı ve temkinli davranmaya gayret etmişler, rastgele herkesi tekfir

etmekten kaçınmışlardır. Öyle ki alimler, genellikle, "Büyük günah işlemiş olsalar bile Ehl-i kıbleden kimseyi tekfir etmeyiz" [102] demişlerdir. İslam alimleri bu derece temkinli ve müsamakahar davranmaya sevk eden unsur, tekfire karar vermenin çok güç ve tekfirin doğuracağı sonuçların ağır olmasıdır. Bilgili, geniş görüşlü, insaflı ve müsamakahar alimler, kelime-i şahadeti getirip "Ben müslümanım" diyen insanı tekfir etmezken, kendilerine örnek aldıkları kainatın efendisinin şu hareketlerine uyuyorlardı:
"Bizim gibi namaz kılan, kıblemize yönelen ve kestiğimizi yiyen kimse, Allah'ın ve Resulünün teminatını elde etmiş kabul edilir. O halde (böylelerini öldürmek suretiyle) Allah'ın verdiği teminat ve ahdi bozmayın." [103]
"Kim bir insanı kafir dîye çağırırsa yada Öyle olmadığı halde "Ey Allah düşmanı" derse, söylediği söz kendisine döner." [104]
"Mümine lanet etmek onu öldürmek gibidir. Bir mümini küfürle itham etmek onu öldürmüş gibi olur." [105]
Yemenli alim ve hadisçi İbnü'l-Vezîr (ö. 840/1436) bu konuda şöyle der:
"Şayet bir her önümüze geleni tekfir etseydik, pek büyük bir topluluğu kafir saymış olurduk ki, Allah'a hamd olsun, bizi böyle bir şeyi yapmamakta muvaffak kıldı" [106]
İmam Gazzâlî'de "el-İktisad fi'l-İtikad"da bu konuda tekfirin te'ville değil de nasia olacağı ilkesini getirmiştir.

27- Bile Bile Babasını İnkar Eden Kimsenin İmanının Durumu

53- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Kim babası olmadığını bildiği halde babasından başkasınıfn oğlu olduğunu) iddia ederse, nankörlük etmiş olur. Kim de kendisinin olmayan bir şeyi (kendisininmiş gibi) iddia ederse, o kimse bizden değildir. Kim de bir kimseyi "Kafir" diye çağırır yada Allah'ın düşmanı olmadığı halde ona "Allah'ın düşmanı" derse, o kimse dediği gibi değilse o zaman sözü kendi aleyhine döner." [107]

Açıklama:

Bu hadisten maksat; bir kimsenin, bile bile kendi öz nesebini bir tarafa bırakıp kendisinin başka birinin oğlu olduğunu ve o kimsenin de kendi babası olduğunu iddia etmesidir. Bu olay, cahiliye döneminde çok yaygındı ve hiç yadırganmazdı. Bir kimse bu yolla başkasına ait bir çocuğu evlat edinirdi. O çocuk, bundan sonra artık "Falancanın oğlu" diye çağırılmaya başlanırdı. Nihayet İslam'ın gelmesiyle;
"Evlatlıkları babalarına nisbet edin, bu Allah katında en doğru olandır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşi ve dostlarınız olarak kabul edin. içinizden kasdederek yaptıklarınız bir yana, yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur. Allah, bağışlar ve merhamet eder" [108] ayeti kerimesi İnince bu çirkin uygulama yürürlükten kaldırıldı ve artık herkes hakiki babasına nispet edildi. [109]
Görüldüğü üzere bir kimsenin, kendisini bile bile babasından başka birine nispet etmenin nankörlük olduğu, dolayısıyla yaptığı bu davranışın doğru olmadığı vurgulanmaktadır.
"Kendisinin olmayan bir şeyi benimdir" diye iddiaya gelince; şer'an hak etmediği bir şeye, başkasının hakkı taalluk etsin yada etmesin mutlak şekilde ona sahip çıkmak haramdır.
Günümüzde de bazı insanlar, göz açıklığı yaparak şer'an kendisinin olmadığı şeyleri hak etmeye çalıştıkları, dolayısıyla onların bu davranışının doğru olmadığı açıktır.
"Bizden değildir" ifadesi, bizim güzel yolumuzda değildir demektir.

28- müslüman Sövmenin Faşıklık Olması Ve Onunla Çarpışmasının ise Küfür/Nankörlük Olması

54- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"müslümana kötü sözler anlamında sövmek fasıklıktır, onunla savaşmak ise küfürdür/nankörlüktür." [110]

Açıklama:

Buradaki "Küfür" ise nimetlere karşı yapılan nankörlük olup dinden çıkma anlamında değildir. Çünkü Ehl-i Sünnetin icmaına göre, mümin kişi; diğer müslümanlarla savaşması, şirk dışında başka bir masiyet işlemesi sebebiyle ve zarurat-ı diniyyeden kabul edilen bir haramı helal saymadıkça tekfir edilemez. Bu tür konularda "Küfür" kelimesinin kullanılması, abartılı bir şekilde sakındırmayı ifade etmek içindir.
Ayrıca burada bir kimsenin, bir müslümanı sadece dininden ve müslüman olmasından dolayı söverse fasık olacağı, eğer öldürürse kafir olacağı, dininden ve müslüman olmasından dolayı değil de şahsi meselelerden dolayı ve hataen öldürülmesi halinde kafir olmayacağı belirtilmektedir.
Bununla birlikte müslümanla sövüşmek, onun haklarını İnkar etmektir. Çünkü Allah müslümanları kardeş Kilmiş, birbirlerini sevmelerini, değer vermelerini, iyilikte bulunmalarını birer hak olarak onlara vermiştir.
Küfür kelimesi hangi manaya alınırsa alınsın hadis, müslümanın hakkının büyük ve yüce olduğuna, bu hakka saygılı olmanın gerekliliğine ve buna riayet etmemenin kötü sonuçlar ortaya çıkaracağına dikkat çekmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in buradaki maksadı; müslümanlara sövmenin fasıkların adetinden olduğunu ve onlarla savaşmanın ise kafirlerin adetinden olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır.

29- Peygamber (s.a.v.)'den müslümanların, Birbirlerinin Boyunlarını Vuran Kafirler Gibi Olmamaları ile İlgili Uyarı

55- Cerîr b. Abdullah (r.a) tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) bana:
"Şu insanları sustur" dedi. Daha sonra da:
"Benden sonra biribirinizin boyunlarını vuran kafirlerin/nankörlerin (haline) dönmeyin" buyurdu.[111]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sözü Veda hutbesinde söylemiştir. Dolayısıyla sahabilerin ve ondan sonra gelen tüm müslümanların, birbirlerine karşı iyi davranmaları, birbirlerinin boyunlannı vuran kafirler gibi olmamaları gerektiği hususunda uyarıda bulunmaktadır. Çünkü kafirler, çeşitli nedenlerden dolayı birbirlerinin boyunlannı vurmadaki kötü tavrı burada müslümanlara örnek olarak sunulmakta, böyle çirkin bir işi yapmamaları gerektiği konusunda uyarılmaktadırlar. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu tavsiyesi, ondan sonra müslümanlar tarafından yeterince dikkate alınmadığı tarihî olaylarda görülmektedir.

30- Nesebe Dil Uzatmanın Ve Ölüye Ağlamanın Küfür/Nankörlük Olması

56- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
İnsanlarda iki haslet vardır ki, bu iki haslet onlarda küfrü/nankörlüğü gerektirir:
1- *Soya dil uzatmak,*
2- *Ölüye feryat ederek ağlamak."* [112]

Açıklama:

Nesebe dil uzatmak; bir kimsenin, babasından başkasına intisap etmesi veya meşru surette doğduğunu şüpheye düşürecek şekilde konuşmasıdır. Bununla ilgili olarak 53 nolu olarak hadise bakabilirsiniz.
Ölüye feryat etmek ise; ölen bir kimsenin iyiliklerini sayarak feryatla ağlamasıdır.

Bu iki şeyin küfür sayılması; bazılarına göre bunların cahiliye dönemi adetlerinden ve kafirierin davranışlarından olmasıdır. Bazılarına göre ise bunlarla kast edilen, nankörlüktür. Bazılarına göre ise bunları helal kabul edenlerle ilgilidir.
Burada nesebe dil uzatma ve ölünün arkasından feryat ederek ağlamanın haram olduğu ağır bir şekilde ifade edilmektedir.

31- Yıldızın Dçgup Batmasıyla Yağmura Kavuştuk Diyen Kimsenin Küfrü

57- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hudeybiye'de, sabah namazını bize geceleyin yağan yağmurdan sonra kıldırdı. Namaz bitince, cemaata dönüp onlara:
"Rabbinizin ne buyurduğunu bilir misin?" diye sordu. Sahabiler:
"Allah ve resulü daha iyi bilir?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Allah şöyle buyurdu: "Kullarımdan bazısı, bana mümin olarak ve bazısı da kafir/nankör olarak sabahladı. Kim Allah'ın fazlı ve bereketiyle yağmura kavuştuk dediyse işte o kimse buna iman etmiş ve yıldıza ise küfretmiştir. Kim de filanca ve filanca yıldızın doğmasıyla ve batmasıyla yağmura kavuştuk dediyse, işte o kimse bana küfür etmiş ve yıldıza ise iman etmiştir" buyurdu. [113]

Açıklama:

Bu hadiste yıldızlara bakarak yeryüzünde meydana gelecek olaylar hakkında hüküm çıkarmanın küfür ve bu olayların Allah'ın kazasıyla olmadığına inanıp kendisinin gaybı bildiğini iddia eden kimsenin kafir olduğu belirtilmektedir.
Bununla birlikte her olayın yaratıcısının Allah olduğuna inanmak şartıyla Astronomi ilmiyle uğraşmak, insanın Allah'a imanının güçlendiren çok değerli bir iş olması hasebiyle önemli bir yere sahiptir.

32- Ensar'ı ile Hz. Ali'yi Sevmenin İmandan Olması Ve Onları Sevmemenin ise Nifak Alametlerinden Olması

58- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ensar'i sevmek, kamil anlamda imanın alametidir. Onlara buğzetmek ise münafıklığın alametidir." [114]

59- Berâ' İbn Âzib (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) Ensar hakkında şöyle buyurmaktadır:
"Onları ancak mümin kimse sever ve münafık kimse de onlara ancak buğzeder. Onları kim severse Allah da onu sever. Onlara kim buğzederse Allah da ona buğzeder." [115]

60- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) Ensar hakkında şöyîe buyurmaktadır:
"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse, Ensar'a buğzetmez." [116]

Açıklama:

Buradaki Ensar'dan maksat; Hz. Peygamber (s.a.v.) ile muhacirlere Medine'de evlerini ve gönüllerini açıp konuk etmek, onlara ailelerinden daha fazla muamele etmek, mallarını ve canlarını onlara tahsis etmek, dostlarına dost ve düşmanlarına düşman olmak, her türlü yardımı etmek, İslam dinini yükseltmek için gayret sarfeden Medineli müslümanlardır. Bununla birlikte İslam'a ve müslümanlara yardım eden kimseler anlamına da gelebilir.
Ensar'ı sevmek; pek tabii imanın sıhhat ve sadakatini gösterir. Çünkü onları sevmek, İslam dininin gelişip yayılmasına ve müslümanlann çoğalıp kuvvetlenmesine sevinmek demektir. Ensar'ı bu yararlı işlerinden dolayı sevmemek ve İslam'ın yücelmesine çalıştıklan için onlara düşmanlık ile nefret duymak, elbette münafıklığın alametidir.Ensar hakkında bu manada buğzetme yasaklığı, diğer dahabiler hakkında da aynen mevcuttur. Bütün sahabileri, hizmet ve fedakarlıklarından dolayı sevmek, her müminin görevidir. Onlara bu nedenle buğzetmek ise münafıkların işidir.

61- Zirr'den rivayet edildiğine göre, Hz. Ali şöyle demiştir:
"Taneyi yaran ve insanı yaratan Allah'a yemin ederim ki, beni, müminden başkasının sevmemesi ve münafıktan başkasının buğzetmemesi ile ilgili ümmi olan Peygamber (s.a.v.)'in bana ahdi vardır." [117]

Açıklama:

Ehl-i sünnete göre; Ebu Bekr, Ömer, Osman'dan sonra ümmetin en üstün şahsiyeti, ResuluÎlah (s.a.v.)'in dördüncü halifesi ve damadı, küçük yaştan itibaren İslam'a sarılarak bütün gücüyle dine yaptığı büyük hizmet ve fedakarlığı bilinen bu büyük zatı sevmek, elbette müminin şiarı ve şer'i hiçbir neden yokken ona buğzetmek de münafık olanın işi olur.
Bununla birlikte Ali (r.a) için istenen sevgi, ifrat derecesine vardırılmayan ve layıkıyla beslenen muhabbettir. Çünkü aşın sevgi, istenilmiş bir davranış olmayıp imanın alametlerinden de sayılmaz. Bilakis sapıtmaya ve küfre yol açabilir.

33- Namazı Terk Eden Kimsenin Durumu

62- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Adem oğlu Kur'an'ın değişik yerlerinde geçen secde ayetini okuyup peşi sıra secde ederse, şeytan ağlayarak oradan uzaklaşıp:
"Vay haline! Adem oğlu secde etmekle emrolundu. O da hemen secde etti. Dolayısıyla cennet onundur. Ben de secde etmekle emrolundum. Fakat ben secde etmekten kaçındım. Dolayısıyla benim için cehennem var" der." [118]

Açıklama:

Bu hadis; secde ayeti okunduğunda secde edilmesinin faziletine, şeytanın zikirden kaçıp uzaklaştığına, iman ve ibadetin cennete vesile olduğuna, küfür ve isyanın cehenneme sürükleyici olduğuna delalet etmektedir.

63- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Kişi ile şirk ve küfrün arasında (sadece) namazı terk etmek vardır." [119]

Açıklama:

İnsan, namazla günde beş defa Allah'ın huzuruna çıkarak O'na imanını ve teslimiyetini tazelemektedir. Namaz, kul ile Rabbi arasında en büyük bağdır. Bu bağı kesenin, aynı zamanda küfre düşme tehlikesi vardır.
Hadisin zahiri anlamından; insan ile küfür arasındaki vasıtanın namazı terk etmek olduğu ifade edilmektedir. Ehli Sünnet alimlerinin, namazı kasden terk eden kimse hakkındaki Sürüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1- İmam Ahmed ile ona tabi olan kimseler, nakle olan bağlılıklarından dolayı onlara göre; tembellik sebebiyle bile olsa özürsüz namazı terk eden kimse kafir olur.

2- İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre namaz kılmayan kimseye namaz kılması emrolunur. Kılmazsa kafir olduğu için şer'i ceza olarak öldürülür. Böyle bir kimse kafir olmadığı için cenaze namazı kılınır.

3- Ebu Hanife'ye göre ise namazı terk eden kimse kafir olmaz. Namaz kılmadığı için de öldürülmez. Fakat namaz kılmcaya kadar hapsedilerek uygun telkinat ve cezalarla te'dib edilir ve namaz kılması sağlanır.
Namazı terk etmenin küfre götürücü bir vasıta olduğunu ifade eden hadisin yorumu hakkında Suyûtî şöyle der:
a- Hadis, namazı bırakmanın mubah olduğuna inanan kimse hakkındadır.
b- Namazı terk etme işi, kafire yakışır bir iştir.
c- Namazı bırakan kimse, kafir gibi cezalanmayı hak etmiştir ki, bu ceza onun öldürülmesidir.
Ahmed Ferîd'in, Bid'atçi Tekfircilere Reddiye, s. 15'de yayınevinin mukaddimesi kısmında konuyla ilgili olarak şu ifade yer almaktadır:
"Namaz kılmamak: Vucubiyetini inkar etmemekle tembelliğinden dolayı kılmıyor, ancak namaz kılmaya da büyük bir iştiyak duyuyorsa, böylece küçük küfre düşmektedir. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Bizimle onlar arasında savaş yapmamıza mani olan ahid (=anlaşma) namazdır" [120] buyurmuştur. Burada küçük küfre işaret olup sahibi dinden çıkmaz. Ancak namazı terk edenin İslam'dan çıkacağını söylemişlerdir. Tercih olan görüş ise şu hadisi şeriften dolayı ilkidir:
"Allah'ın; onlardan hiçbirini zayi etmeden, hafife almadan hakkım vererek eda edene, karşılığında cennete koymaya dair ahdi olduğu beş vakit namazı kullarına fazr kılmıştır ki, kim onları zayi ederse Allah'ın ona bir ahdi yoktur. Dilerse azab eder, dilerse cennete koyar." [121]
Ancak kim o namazları inkar eder, Allah'ın şeriatında olmadığını iddia ederse, alimler arasında en ufak bir ihtilaf olmaksızın o kimse, kafir ve mürted olur.

34- Yüce Allah'a İman Etmenin, Amellerin En Faziletlisi Olması

64- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Amellerin hangisi İslamî açıdan daha faziletlidir?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'a iman" buyurdu. Soruyu soran kişi:
"Sonra hangisi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Allah yolunda cihad" buyurdu. Soruyu soran kişi:
"Hacc-ı mebrur/Kabul olunmuş hac" buyurdu. [122]

Açıklama:

Cihad:

Resulullah (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderilmesinden kıyametin kopmasına kadar en son müslüman kişi kalıncaya müslümanlar ile müslüman olmayanlar arasında devam edecek olan savaş.
Hacc-ı mcbrur; bazılarına göre, içerisine günah karışmayan haçtır. Bazılarına göre ise makbul hac demektir.

65- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Hangi amel İslamî açıdan daha faziletlidir?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Vaktinde kılınan namaz" buyurdu. Ona:
"Sonra hangisi?" diye sordum. O da:
"Anne-babaya iyi davranmak" buyurdu. Ona:
"Sonra hangisi?" diye sordum. O da:
"Allah yolunda cihad" buyurdu. [123]

Açıklama:
,
Namaz tekbir ile başlayan selam ve son bulan, belli fiil ve sözleri içine alan bir ibadettir. Allah'a karşı tesbîh, ta'zîm ve şükrün ifadesidir.
Namaz, Kur'an'da doksandan fazla ayette zikredilir. önceki şeriatlerde beş vakit namaz yoktu. Ancak vakitleri belirsiz genel anlamda namaz vardı. Namaz, hicretten bir buçuk yıl kadar önce Mi'rac (İsrâ) gecesinde farz kılınmıştır.
Namazları, vakitlerinin girişlerinde kılmak müstehabtır. Çünkü bu, hem ihtiyatlı olmaya ve hem de görevi vaktinde yapma alışkanlığı kazandırmaktadır.
İslam dini aileye büyük önem verir. Ailenin temel unsurları anne, baba ve çocuklardır. Aile bireyleri arasında bir takım karşılıklı haklar vardır. Aile içerisinde çocuk açısından en çok hukuku olan annedir. Çünkü çocuğa en fazla hizmeti geçen annedir. Anne hamile kaldığı andan itibaren çocuk ile ilgili bir takım zorluklar çeker, doğum olayı ile hayatî tehlikesi gündeme gelebilir, doğumdan sonra da çocuğun emzirilmesi, giydirilmesi, temizliğinin yapılması, eğitilmesi gibi bir çok hallerde öncelikle anne ilgilenir. İşte annenin bu hizmetlerine, çocuğun maddi bir karşılıkla ödemesi mümkün değildir. Yapabileceği tek şey, annesinin kendisine sunduğu anneliğin bilincinde olması ve minnettarlığının farkında olmasıdır. Çocuk üzerinde elbette babanın da haklan var. Çünkü maddi ihtiyaçlarının sağlanmasında gerekli fedakarlıkları genellikle baba yapar. Dolayısıyla İslam dini, çocuğun annesine ve babasına karşı olan sevgi ve saygı duymasına dikkat çeker.

35- Şirkin Günahların En Çirkin Olması Ve Ondan Sonraki Günahların En Büyüğü

66- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Allah katında en büyük günah hangisidir?" diye sordum. O da:
"Seni yaratmış olduğu halde Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşman" buyurdu. Ona:
"Doğrusu bu, gerçekten büyük. Bundan sonra hangisi?" diye sordum. O da:
"Seninle birlikte yemek yiyeceğinden korkarak çocuğunu öldürmen" buyurdu. Ona:
"Sonra hangisi" diye sordum. O da:
"Komşunun hanımıyla zina etmen" buyurdu.[124]

Açıklama:

Günah:İşleyen kimseyi şer'an yerilmeye gerektirecek masiyete denir. Dört çeşit günah vardır:
1- Tevbe etmedikçe bağışlanmayan günah. Bu, şirktir.
2- İstiğfar etmekle ve diğer iyiliklerle bağışlanması umulan günahtır. Bunlar, küçük günahlardır.
3- Tevbeyle ve tevbe etmeden bağışlanması umulan günahlardır. Bunlar, namaz ve zekat gibi farzları terk etmekle ve sadece Allah hakkıyla ilgili günahlardır.
4- Sadece kul hakkıyla ilgili günahlardır. Bunlar, ya hak sahibine iade etmekle yada onunla helalleşmekle bağışlanmış olur.
Eğer mazluma hakkı dünyada verilmezse hak sahibi öteki dünyada Allah huzurunda zalimden davacı olacaktır.
Rızık endişesiyle çocuk öldürmek, büyük günahlar içerisinde, şirkten sonra ikinci sırayı almaktadır. Çocuğu rızık endişesiyle öldürmekse ayrı bir günahtır. Çünkü burada rızkın Allah'tan gelmediği şeklinde bir gaflete düşülmekedir.
Zina, mutlak surette haram ve büyük günah olmakla birlikte burada "Komşunun hanımıyla" diye kayıtlanması, onunla zina etmenin daha da çirkin ve büyük bir suç olduğunu belirtmek içindir. Burada komşu kızı, gelini ve nikahlısı olmayan herhangi bir komşu kadınıyla zina etmek, bu hükmün dışında kalmamaktadır.
Komşuluk, sadakat gerektirir. Kişinin, komşusu evde yokken onun malını ve ailesini koruması, onlara her türlü zararın gelmesine engel olması ve komşusunun gözlerini arkada bırakmaması gerekmektedir. Çünkü komşuya ikramda ve ihsanda bulunmak, hem Allah'ın ve hem de

Peygamber (s.a.v.)'in emridir. Bu nedenle komşunun hanımıyla zina meselesi, bu şekliyle düşünülürse, bu fiiiin ne derece çirkin bir fiil ve büyük bir günah olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

36- Büyük Günahlar Ve Bunların En Büyüğü

67- Ebu Bekre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Biz, Resulullah (s.a.v.)'in yarımdaydık:
"Dikkat edin ki, size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi? (sözünü) üç defa (tekrarlayıp sonra da):
1- *Allah'a şirk koşmak,*
2- *Anne-babaya itaatsizlik etmek,*
3- *Yalancı şahitlik etmek yada yalan söylemek"* buyurdu.
Resulullah (s.a.v.) dayanmıştı. Doğrulup oturdu. Bu sözü, o derece tekrarladı ki, artık biz:
"Keşke sussa" dedik. [125]

Açıklama:

Şirk: Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmekle beraber, O'nun tasarruflannda tek kudret sahibi olmadığını, hüküm ve irâdesinin dışında başka bir şeyin bulunduğunu kabul etmektir. Şirk'in zıddı tevhiddir.
Anne ve babanın hakları, ödenemeyecek kadar büyüktür. Ne kadar çalışırsa çalışılsın ödenmesi imkansızdır. Bu nedenle bir kimse ancak onlarla iyi geçimde bulunmak suretiyle onların gönüllerini razı eder ve bu yolla Allah'ın rızasını kazanırsa, o zaman anne ve babasının haklarını ödemiş olabilir. [126] Yoksa onların hakları ödenebilecek cinsten olmadığı için onları razı etmenin dışındaki bir gayret fayda sağlamaz.
Anne ve babadan biri, çocuklanna mubah veya adabdan olan işin yapılmasını emrederlerse bu emre itaat edip onu yerine getirmeleri üzerlerine farz olur. Yalnız bu emir ve yasaklar, İslam'ın koyduğu helal ve haramlar doğrultusunda olmalıdır.
Tevhide aykırı olan, Allah'ın ve Peygamber (s.a.v.)'in emirlerine ters düşen şirke, kimden gelirse gelsin, itaat etmemek gerekir. İslâm dini annebabaya son derece itaat etmeyi, onlara saygıda bulunmayı emrettiği halde, şirk olan hususlarda, onların sözünü dinlememeyi ve onlara tabi olmamayı istemektedir. Konuyla ilgili olarak Ankebut: 29/8 ile Lokman: 31/14,15 ayetlerine bakabilirsiniz.
Yalan yere şahitlik meselesine gelince, bunda; hak zayi olmaktadır. Kişiler haksızlığa uğramaktadırlar. Hakkın zayi olması, büyük veya küçük olması arasında hükmen bir fark yoktur. Önemli olan, hakkın zayi olmasıdır. Bunun için de, yalan yere şahitlik, büyük günahlar içeririsnde yer almaktadır.
68- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Helak edici yedi şeyden sakının!" buyurdu. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Onlar nelerdir?" diye soruldu. O da:
1- *Allah'a şirk koşmak,*
2- *Sihir yapmak,*
3- *Allah'ın haram kıldığı bir canı haksız yere öldürmek,*
4- *Yetim nalı yemek,*
5- *Faiz yemek,*
6- *Düşmana hücum sırasında savaştan kaçmak,*
7- *Namuslu ve kendi halinde bulunan mümin kadınlara zina iftirası atmak"* buyurdu.[127]

Açıklama:

Alimler, konu ile ilgili çeşitler hadisler olması itibariyle, büyük günahların belirli bir sayıyla ifade edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Abdullah İbn Abbâs'a:
"Büyük günahlar dokuz tane midir?" diye sorulduğunda; bir rivayette:
"Onlar, yetmişe yakındır" demiş, bir başka rivayette ise yedi yüze yakındır" demiş ve başka bir rivayette ise "Allah'ın yasaklarının tümü büyük günahtır" demiştir.
Kurtubî'ye göre büyük günah: Kur'an ve Sünnet'te zenb/günah ismi verilen yada büyük olduğuna dair icma bulunan veya işleyenler için ahirette şiddetli azab tehdidi bulunan, dünyada ise had lazım gelen yahut işleyenin Allah'ın şiddetli intikamına hedef olduğu günahlardır.
Şimdi bu yedi büyük günah üzerinde duralım:

1- Allah'a Şirk Koşmak:

Şirkten daha büyük günahtır. Allah'a şirk koşan kimse ebedi olarak cehennemde kalır. Bu konuda Nisa: 4/48, 116 ayetlerine bakabilirsiniz.

2- Sihir:

İnsana yönelik olarak doğaüstü gizli güçlerin yardımı ve aracılığıyla belli bir maksadı gerçekleştirmek için uygulanan ve etkili olduğu kabul edilen bir iştir.
Bu olay, İslam'ın kesinlikle yasakladığı bir inanç olup bir şeyin ve bir olayın gerçekliğinden uzak olarak başka halinin gösterilmesidir.

3- Allah'ın Haram Kıldığı Cana Kıymak:

Haksız yere adam öldürmek, Hanefilere göre ebedi olmasa da cehennemde uzun zaman kalacaktır. Dünyevi cezası ise kısasen öldürülmektir. Yalnız öldürülen kimsenin ailesi, öldüreni affeder yada uzlaşırlarsa kısas edilmez. Hanefilere göre, kasten haksız yere insan öldürmede kefaret verilmez. Çünkü kefarette ibadet manası vardır. Dolayısıyla kasten öldürmede, büyük günah olan kati ödenemez.

4- Yetim Malı Yemek:

Yetim; babası ölen küçük çocuktur. Yetim malı yemek, mutlak surette haramdır. Bir velinin yada vasinin, yetimin malından yemesinin caiz olabilmesi için şu üç şartın bulunması gerekir:
a- Alınan malın miktarı, ihtiyaç miktarını geçmeyecek.
b- Yetimin malı sermaye yapılarak kazanç temin edip yetim ergenlik çağına erince sermayesini verip ticaretine ise sahiplenme gidilmeyecek.
c- Yetim ergenlik çağına girmeden fırsatı ganimet bilerek menfaatlenme yoluna gidilmeyecek. [128]

5- Riba Yemek:

Riba; mal verip karşılığında mal alırken alınan veya verilen karşılıksız fazlalıktır veya haksız kazançtır.
Burada "Yemek" ifadesinden maksat; riba muamelesi yani faizcilik yapmaktır. Faizcilikle kazanılan malların çoğu yenildiği için sözkonusu kazanca mecazen "Yemek" denilmiştir. Riba. bir çok ayet ve hadislerde en şiddetli bir lisanla haram kılınmıştır.

6- Düşmana Hücum Sırasında Savaştan Kaçmak:

Bu kaçış, bir müslümana kendilerinin iki mislinden fazla olmayan bir düşman kuvveti karşısında bulunduğu zaman haramdır. Daha fazla olurlarsa fazla kayıp vermeyi önlemek için geri çekilmekte bir sakınca yoktur.

7- **Namuslu ve kendi halinde bulunan mümin kadınlara zina iftirası atmak:**

Bu hükme, erkeklere edilen zina iftirası da dahildir. Çünkü gerek kadın olsun ve gerekse erkek olsun, akıllı, ergenlik çağına girmiş ve namuslu olan bir müslümana zina iftirasında bulunmanın cezası, seksen deönek vurmaktır.

69- Abdullah İbn Amr İbnu'1-As (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bir kimsenin, anne-babasına sövmesi büyük günahlardandır" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Kişi, anne-babasına söver mî?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, söver. Kişi, bir adamın babasına söver, o da onun babasına söver. Kişi, (bir adamın) annesine söver, o da onun annesine söğer. İşte böylece kişi, anne-babasına sövmüş olur" buyurdu.[129]
Açıklama: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, insanın kendi babasına sövmesinden bahsedince, sahabilerin bunu hayretle karşılayıp:
"Ey Allah'ın resulü! Kişi, anne-babasına söver mi?" diye sormaktan kendilerini alamamaları, o devirde babaya isyan ve sövme olaylarının İslam cemaati arasında hiç kalmadığından değil, tam tersine cemiyette anne ve babaya saygının hakim olmasındandır. Fakat günümüzde maalesef anne ve babalara dövüp sövmeler, her gün görülen olağan olaylardan olmuştur.
Hadiste; bir kimsenin, anne ve babasına sövmek suretiyle onun aynı şekilde karşılık vermesine sebep olmanın, o kişinin yapmış olduğu bu sövme günahının altına girmeyi gerektireceğini ifade tmektedir. Nitekim bir ayette, *"Allah'tan başka yal vardıkla, rina sövmeyin ki, onlarda bilmeyerek aşırı gidip Allah'a sövmesinler"* [130] buyurulmaktadır.

37- Kibirli Olmanın Haram Olması

70- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.):
"Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kimse cennete giremez" buyurdu. Bir kişi:
"İnsan, elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını ister?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Şüphesiz ki Allah güzeldir. Güzelliği sever. Kibir, hakkı inkar etmek ve insanları küçük görmektir" buyurdu. [131]

Açıklama:

Kibir: Büyüklenmek, büyüklük taslamak, ululuk iddia etmek, kendini başkalarından yüksek görerek onları aşağılamak gibi anlamlara gelmektedir.
Kibir inkârda önemli bir rol oynadığından Allah Teâlâ Kur'an'da kibirden ve bu kelimenin türevleri olan istikbâr, müstekbir ve kibriya'dan sık sık bahsetmektedir.
Kibir, haram olan kötü huylardan birisidir. Ahlâkî bir özellik olarak kibir, başkalarını küçük görmek ve onlarla alay etmek anlamıyla düşünülürse bu özellik insanı dinden çıkaran bir özellik değildir. Ancak haramdır, insanı dinden çıkarabilecek fiiller işlenmesine sebep olabilir. Böyle bir özellik sahibi de cehennemde kibrinin cezasını çektikten sonra Allah'ın affıyla ve mağfıretiyle cennete girecektir. Nitekim bir âyet-i kerime'de Yüce Allah:
"Biz onların kalplerindeki kin ve hasedi çıkaracağız" [132] buyurarak, cennete giren insanların kalbinden dünyadaki ahlâkî kusurlarının temizleneceğini anlatmaktadır.
Bu tür hadisler, ahlâkî bir kusur olan kibrin Allah katında ne derece kötü kabul edildiğini anlatmaktadır.
Bir başka kibir şekil olan hakka karşı büyüklenmek ise kâfirlikle bir kabul edilmiş ve lanetlenmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur:
"Mütekebbirler kıyamet gününde, insan yeklinde küçük karıncalar gibi hasredilir. Bütün her taraflarından zillet onları kuşatır..." [133]
Hz. Peygamber (s.a.v.) kibri zemmettiği gibi, kibrin olumlu karşıtı olan tevâzuyu da övmüştür. Bir hutbelerinde Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Şanı yüce olan Allah bana şöyle vahyetti: Mütevazı olun! Öyle mütevazı olun ki, biriniz diğerine karşı övünmede bile bulunmasın" [134]
İslâm bir ahlâkî kusur olan kibir, Allah'ın rahmetinden kovulma sebebidir.
Ancak bir kibir daha vardır ki Kur'an bunu "Müstekbir" ifadesiyle ifade etmiştir. Müstekbirler, Allah'ın arzında bizzat kendi güzelliklerini tesis etmek için gayret gösteren azgınlar ve zorbalardır. Bunlar Allah'ın kullarını kendi köleleri yapmak için Allah'ın dinine karşı büyüklenirier. Allah Teâlâ bu çeşit insanlar için şöyle buyurmaktadır: *"İşte âhiret yurdu; Biz onu yeryüzünde büyüklenmeyi ve bozgunculuk çıkarmayı istemeyenlere armağan kılarız. Güzel sonuç muttakilerindir."* [135]

71- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunan kimse cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse ise cennete giremez." [136]

Açıklama:

Hattabî'ye göre; buradaki "Kibir"den maksat; kendinin beğenmek suretiyle iman etmeyerek imansız bir şekilde ölen kimsenin cennete girememesi yada cennete giren bir kimsenin kalbinde oraya girerken kibir bulunmamasıdır.
Nevevî'ye göre ise kendini başkalarından üstün görerek onları küçük görmeyi ve hakkı bertaraf etmeyi yasaklamaktır.
Kadı Iyâz ile bazı muhakkik alimlere göre ise cezasını çekmedikçe cennete girememektir. Bazılarına göre ise kibirli kimselerin, cennete ilk giren kimselerle birlikte girememesidir.

38- Allah'a Hiçbir Şeyi Ortak Koşmadan Ölen Kimsenin Cennete Ve Şirk Koşan Kimsenin ise Cehenneme Girmesi

72- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Cennet ile cehennemi gerekli kılıcı iki şey nedir?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimse cennete girer. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşarak ölen kimse ise cehenneme girer" buyurdu. [137]
Açıklama: Bu hadiste, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölen kimsenin cennete gireceği ve herhangi bir şeyi Allah'a şirk koşan kimsenin ebedi olarak cehenneme gireceği belirtilmektedir.
73- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e geldim. Üzerinde beyaz bir elbise olduğu halde uyuyordu. Dönüp geri gittim. Sonra yine geldim. Bir de baktım yine uyuyor. Dönüp geri döndüm. Sonra yine geldim. Bu defa uyanmıştı. Hemen yanına oturdum. Bana:
"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur' diyen ve ikrar üzerine ölen her kul mutlaka cennete girer" buyurdu. Ben;
"Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum. Peygamber (s.a.v.):
"Evet, zina etse de, hırsızlık etse de" buyurdu. Ben tekrar:
"Zina etse de, hırsızlık etse de öyle mi?" diye sordum. Peygamber (s.a.v.):
"Evet, zina etse de, hırsızlık etse de" buyurdu.
Bu soru-cevap şekli üç defa tekrarlandı. Nihayet Peygamber (s.a.v.) dördüncü de:
"Ebu Zerr patlasa da, o kimse cennete girecektir" buyurdu.[138]

Açıklama:

Şirk koşmadığı müddetçe son sözü "Lâ ilahe illallah" olan mümin kimsenin günahlarından dolayı, velev ki zina da etse, hırsızlık ta etse Allah'ın affına mazhar olmasa bile cehennemde azabını çektikten sonra cennete girecektir. Yalnız bu hadis, günahkar kimselere ümit verip onları

daha çok günaha sevketme mahiyetinde olmayıp aksine günahkar kulu tevbe etmeye teşvike yönlendirmektedir.

39- "Allah'tan Başka İlah Yoktur" Dedikten Sonra Kafiri Öldürmenin Haram Olması

74- Mikdâd İbnu'l-Esved (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Ne dersin? Kafirlerden birisine rastlasam, benimle savaşsa ve ellerimden birine kılıçla vurup onu kesse, sonra da benden kaçıp bir ağaca sığırsa: "Ben Allah'a teslim oldum' dese bu sözü söyledikten sonra ey Allah'ın resulü onu öldürebilir miyim?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Onu öldürme!" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Fakat o, (önce) benini elimi kesti, sonra da bu sözü söyledi. Dolayısıyla onu öldüreyim mi?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Onu öldürme! Çünkü onu öldürürsen, o, senin onu öldürmezden önceki haline geçer. Sen de onun söylediği sözünden önceki halinde olursun?" buyurdu. [139]

Açıklama:

Burada savaş sırasında müslüman olduğunu ikrar eden bir kimsenin öldürülemeyeceği vurgulanmaktadır. Çünkü kişi, müslüman olduğunu ikrar etmekle müslüman olmaktadır. Kalbi, Allah'a aittir. Kalbinin yarılıp bakma durumu söz konusu olmadığı için o kişinin sözüne bakılarak ona göre dauranılır.

75- Usâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bizi bir askeri birlikle bir yere göndermişti. Cüheyne kabilesinden Hurukât'a sabahleyin baskın yaptık. Derken onlardan bir adama yetiştim. Adam: ilahe İllallah/Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" dedi. Fakat onu (silahımla) vurdum. Bundan dolayı içime bir şüphe düştü. Medine'ye geldiğimde bu olayı, Peygamber (s.a.v.)'e anlattım. Peygamber (s.a.v.):
"Lâ ilahe illallah/Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" dedi mi? Sen de onu öldürdün öyle mi?" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! O, bu sözü ancak silahtan korktuğu için söyledi" dedim. Peygamber (s.a.v.):
"Kalbini yarıp ta bu sözü doğru söyleyip söylemediğini bilseydin ya!" buyurdu.
Peygamber (s.a.v.), bu sözü, bana o kadar çok tekrarladı ki, keşke o gün yeni müslüman olmuş olaydım diye temenni ettim.[140]

Açıklama:

Hadiste sözkonusu edilen olayın meydana geldiği savaş, hicretin 7. yılında vuku bulmuştur. Hâkim'e göre ise bu olay hicretin 8. yılında medana gelmiştir.
Resulullah (s.a.v.) burada Kelime-i tevhidin değerini, kafirin ağzından bile çıkmış bu yüce ifadeye karşı gösterilecek saygıyı ve sahibine karşı takınılacak tavrı ifade etmek istemiştir.
Fakat Üsame'nin, zaten Hurakat kabilesini öldürmek üzere gönderilmiş olması ve "Azabımızı gördükleri zaman iman etmeleri onlara fayda verecek değildir" Mümin: 40/85 ayetine bakarak Kelime-i tevhid getirmesinin o anda müslüna sayılabilmesi için yeterli olmayacağı zannıyla adamı öldürmüş olması gibi sebeplerle Resulullah (s.a.v.) onu mazur görüp ona kısas yada diyet ycezalarından biriyle cezalandırmaya gerek duymamıştır. Sadece böyle davranışını azarlamış ve bir daha böyle yapmaması gerektiğini ona bildirmiştir.
Üsame'nin "Keşke o gün yeni müslüman olmuş olaydım diye temenni ettim". sözü; o güne kadar İslamİyete girmemiş olmayı değil, içinde hiçbir günah bulunmayan İslamî bir hayat yaşamış olmayı temenni etmiştir. Çünkü küfür üzere kalmayı istemek caiz değildir. Dolayısıyla bu temenni, hakikat değil mecazdır. Hatta bu olaydan sonra hiçbir müslümanla savaşmayacağına yemin etmiş, Sıffın savaşında Hz. Ali'ye yardım etmemiştir.

40- "Bize Silah Çeken Bizden Değildir" Hadisi

76- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim biz (müminler)e karşı silah taşırsa, o, bizden değildir." [141]

Açıklama:

Haksız yere, yani savaşmayı meşru kılan şer'i bir neden yokken te'vil etmeden ve savaşmayı mubah saymaksızın müslümanlara silah çekip silahlı çatışmaya giren bir kimse bu hareketinden dolayı asi ve günahkar olmakla birlikte kafir sayılmaz. Eğer giriştiği savaşmayı mubah telakki ederse bu takdirde kafir olur ve İslam'dan çıkar.

41- "Bizi Aldatan Bizden Değildir" Hadisi

77- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.), bir ekin yığınına uğramıştı. Elini onun içerisine daldırdı. Parmaklarına ıslaklık dokundu. Bunun üzerine:
"Ey ekin sahibi! Bu ne?" diye sordu. Ekin sahibi:
"Ey Allah'ın resulü! Ona yağmur isabet etti" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O ıslak kısmı insanlar görsün diye ekinin üstüne koysaydın ya! Aldatan benden değildir" buyurdu.[142]

Açıklama:

Hadis; malını değerli göstermek, onu satabilmek için hile yapmanın caiz olmadığını göstermektedir. müslüman kişi, malın iyi tarafını üste getirip kötüsünü altına saklayamaz. Malının altı üstü ve içi dışı aynı kalitede olmalıdır. Yoksa yaptığı sahtekarlık olur. Bu ise caiz değildir.
"Benden değildir" ifadesi; bizim yolumuza, ahlakımıza, ilmimize, amelimize ve güzel gidişatımıza uygun olmayıp başka bir yol üzerindedir. Çünkü bir kimseye hile yapan ve onu aldatan kimse Peygamber (s.a.v.)'e uymayı ve onun yoluna sarılmayı terk etmiştir.

42- Yanaklara Vurmanın, Yakaları Yırtmanın Ve Cahiliye Davetiyle Çağırmanın Haram Olması

78- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ölen kimselerin arkasından eliyle yanaklarına vuran yada yakalarını yırtan veya cahiliye adeti üzere uygunsuz dua eden kimse bizden değildir." [143]

Açıklama:

Bu hareketler, Allah'a karşı açık bir isyan ve hükmüne rıza göstermemek mahiyetini taşıdığı için yasaklanmıştır. Hadis, bu tür hareketlerin haram olduğuna delat eder.
Hadiste "Cahiliye adeti üzere uygunsuz dua eden kimse" sözünden maksat; ağlarken söylenmesi dinen caiz olmayan ve cahiliyet devri insanlarının dedikleri: "Öldüm", "Helak oldum", "Mahvoldum" gibi sözleri söylemektir.
"Bizden değildir" ifadesinden maksat ise; böyle yapanlar, bizim sünnet ehlimizden ve mükemmel yolumuzun yolcularından değildir. Gaye, tehdit olup bu tür hareketlerin önlenmesidir. Hadisteki ifadeden maska, böyle yapanın dinden çıkarılması hükmü değildir. Nasıl ki çocuğunu azarlayan baba:
"Ben senden değilim, sende ben de değilsin" demekle, sen benim yolumda değilsin demek ister. Fakat bile büe bu hareketleri helal gören

veya Allah'ın hükme karşı çıkarak Allah'a kızan kimse dinden çıkar.

79- Ebu Burde b. Ebi Musa'dan rivayet edilmiştir:
"Babam Ebu Musa çok hasta olup bayılmıştı. Başı, hanımlarından birinin kucağına düştü. Bunun üzerine hanımlarından biri, onun öldüğünü düşünerek üstünü başını yolmaya başladı. Ebu Musa, baygınlık geçirdiğinden dolayı onun bu davranışını engellemeye yönelik herhangi bir şeye güç yetiremedi. Ayıldığı zaman:
Resulullah (s.a.v.)'in böyle bir davranıştan uzak olduğu bir şeyden ben de uzağım. Çünkü Resulullah (s.a.v.) bağırıp çağıran, saçını başını yolan ve üstünü başını yırtan kadınlardan beridir" dedi.[144]

Açıklama:

Bu hastalık olayı, Hz. Ömer döneminde Ebu Musa el-Eş'arî Basra'da vali iken meydana gelmişti. Nesâî'ide Ebu Musa'nın hanımının adının "Ümmü Abdullah bint." Devme olduğu geçmektedir. Bazıları ise onun isminin "Safıyye" olduğunu söylerler.
Görüldüğü üzere hadiste; ölmek üzere olan birisinin yanında bağırıp çağırmanın, saçını başmı yolmanın ve üstünü başını yırtmanın haram olduğu ifade edilmektedir. Peygamber (s.a.v.)'in de yapılan böyle bir işten uzak olduğu ve razı olmadığı belirtilmektedir.

43- Koğucoluğun Şiddetli Bir Şekilde Haram Kılınması

80- Hemmâm İbnu'I-Haris'ten rivayet edilmiştir:
"Bir adam, müminlerin Emiri Osman'a laf taşıyordu. Bir gün mescide oturuyorduk. Cemaat:
"Bu adam, müminlerin Emiri Osman'a laf taşıyanlardan birisidir" dediler.
"Derken bu adam gelip bizim meclisimize oturdu. Bunun üzerine Huzeyfe (İbnü'l-Yemânî,) Resulullah (s.a.v.)'i:
"Laf götürüp getiren/koğucu kimse, cennete giremez" dedi.[145]

Açıklama:

Burada koğuculuğun; sahibini cehenneme sürükleyeceği ve onu cennee girmekten mahrum edeceği haber verilmektedir. Dolayısıyla bu hadis, koğucu kimseler için büyük bir tehdit ifade etmektedir. Bu tehdide göre, yüce Allah'ın affı ve lütfü erişmediği takdirde hiçbir koğucu cennete giremeyecektir. Ancak yüce Allah'ın lütfü ve bağışlaması, imdada yetiştiği takdirde onun büyüklüğü karşısında hiçbir büyük günah kalmaz.
Hattâbî'ye göre; işittiği sözleri ilgililere olduğu gibi aktaran kimsenin durumu böyle olunca, işittiklerine bir şeyler ilave ederek aktaran kişi aynı zamanda yalancılık da yapmış olacağından onun günahı ve sorumluluğu daha ağır ve sonu daha vahimdir.

44- Elbise ile Eteğini Yerde Sürümenin, İyiliği Başa Kakmanın, Malı Yeminle Satmanın Şiddetli Bir Şekilde Haram Kılınması

81- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Üç kişi vardır ki, kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak, onları arı ndjrmay a çaktır. Onlar için acı verici bir azab vardır" buyurdu.

Açıklama:

Hadisin ravisi der ki: Peygamber (s.a.v.) bu sözü üç defa tekrarladı. Ebu Zerr:
"Adları batsın! İsteklerine kavuşamasınlar! Ey Allah'ın resulü! Onlar kimlerdir?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
1- *Kibirinden dolayı elbisesini yerde sürükleyen,*
2- *Yaptığı iyiliği başa kakan,*
3- *Ticaret malına yalan yere yemin etmek suretiyle ilgi gösterten kimse"* buyurdu.[146]

Açıklama:

Burada büyüklük/kibirlilik duygusundan dolayı elbisesinin eteğini topuklarının aşağısına kadar uzatıp sarkıtan kişi haram işlemiş olmaktadır. Kibir duygusundan doİayı elbisesini sarkıtıyorsa bu durumda böyle bir davranış haram olmamaktadır.
Verdiği ihsanı yada sadakayı başa kakan kimsenin durumuna gelince, iyilik, Allah rızası için yapılmalıdır. Allah'ın verdiği maldan Allah'ın kuluna bir şey verildiğinde başa kakmak, çirkin bir davranış olup müslüman kişiye yakışmaz. Böyle bir hareket, elem verici bir azabı gerektirir. Bu kötü huyu alışkanlık haîine getiren kimseler, ilahi azaba maruz kalır. Hele yaptığı iyilik sadaka ise bunu başa kakmak daha da kötüdür. Hatta böyle bir hareket, Bakara: 2/264'de inanmayan kimsenin davranışına benzetilmiştir
Bir malın satılması için yalan yere yemin edilmesi yasaktır. Burada sadece yalan yemin değil, doğru yere de yemin etmek de yasaklanmış ve edilen yeminle mala rağbet sağlansa bile bu satışın hayrlı bir iş olmadığı, maddi yönden de malın bereketini giderdiği ve malı mahvettiği bildirilmektedir.

82- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Üç kişi vardır ki, kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz, onları arındırmaz ve onlara bakmaz. Onlar için acı bir azab vardır. Bunlar:
1- *Zina eden yaşlı kimse.*
2- *Yalan söyleyen hükümdar.*
3- *Kibirlenen fakir."* [147]

Açıklama:

Burada söz konusu edilen üç grup, olduğundan farklı göründükleri için Allah onlarla kıyamet günü fayda verecek ve memnun edecek şekilde konuşmayacak, hayr hasenat sahiplerine gösterdiği hüsnü kabulü ve rızayı onlara göstermeyecek, aksine onlarla gazabına uğrayanlara olduğu gibi gazablı konuşacaktır. Çünkü bu üç grup, yapmamaları gereken davranışı yapmak suretiyle hem insanların yanında ve hem de Allah katında değersiz bir konuma düşmektedirler. Bunun için de, bu üç grup kimseye korkutma mahiyetinde Allah'ın onlara karşı sergileyeceği tavır anlatılmaktadır.

83- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Üç kişi vardır ki, Allah, kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onlara bakmaz ve onları arındırmaz. Onlar için acs bir azab vardır. Bunlar:
1- *Açık arazide fazla suyu olup da onu yolcuya vermeyen kimse.*
2- *ikindiden sonra bir kimseye bir ticaret malı satıp sonra da bu malı şu, şu kadar fiyata aldığına dair Allah adına yemin etmek suretiyle başka bir hal üzere olan müşteriyi razı eden kimse.*
3- *Hükümdara sadece dünyalık bir menfaat için biat eden, dünyalık bir menfaat verirse bu biati ile ilgili sözünde duran, vermezse sözünde durmayan kimse."* [148]

Açıklama:

Bu hadiste de; bedbaht kimselerin ahirette uğrayacakları çok kötü durumları ifade edilmekte ve Allah'ın onlarla konuşmayacağı, onlara bakmayacağı, onları temize çıkarmayacağı ve onlar için elem verici bir azab olduğu bildirilmektedir.
Bu üç grup insan ise şunlardır:

1- Su bulunmayan çölde yada kırda ihtiyacından fazla suyu bulunduğu halde susamış yolcudan su esirgeyen kimsedir. Böyle davranan katı yürekli, merhametsiz ve acımasız kimsenin bu çirkin hareketi büyük bir günahtır. Fazla suyunu hayvanlardan esirgemek haram iken bit insandan ve susamış bir yolcudan suyu esirgemek çok daha kötü bir durumdur.
2- ikindiden sonra bir malını satmak isteyen ve müşteriyi inandırmak gayesiyle yalan yere yemin ederek "Bu malı şu fiyatla aldım" diyen ve böylece malım satan kimsedir.
Burada "ikindiden sonra" kaydının hikmeti hakkında Hattâbî şöyle der:
"Yalan yere yemin etmek her zaman haramdır. Burada "ikindiden sonra" kaydının konulmasının hikmeti, bu vaktin Allah katında değerli olmasıdır. Çünkü Yüce Allah, melekleri bu vakitte toplatır ve günlük ameller bu vakitte sonuçlanır. Her şeyin sonucu önemli ve muteberdir. Bu nedenle bu vakitte işlenen suçların cezası daha ağır kılınmıştır. Ta ki inanan kimse özellikle bu vakitte suç işlemeye cesaret edemesin. Bir kimse bu vakitte suç işlemeye cesaret ederse başka vakitlerde de suç işlemeye alışmış olur."
3- Sırf şahsi çıkarı için devlet büyüğüne biat edip umduğu yararı bulduğunda biatında sadakat gösteren ve umduğu şahsi menfaati bulamayınca isyan eden kimsedir. Çünkü bu karaktere sahip kimse, devlet büyüğünü de müslümanları da aldatır, beklenmedik fitne ve bozgunculuğa sebebiyet verebilir.

45- İnsanın Kendisini Öldürmesinin Şiddetle Haram Kılınması

84- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kendisini bir demir parçasıyla öldüren kimse ise, elinde o demir parçası olduğu halde, onu karnına saplar bir vaziyette cehennem ateşinde ebedi olarak kalacaktır. Zehir yutup da canına kıyan kimse, o zehiri cehennem ateşi içinde ebedi ve daimi olarak yutmaya çalışacaktır. Kendisini dağdan aşağıya atıp da çanına kıyan kimse, cehennem ateşi içinde ebedi ve daimi olarak yuvarlanıp duracaktır." [149]

Açıklama:

İntihanın helal olduğuna inanarak bir şekilde canına kıyan kimse ebedi cehennemliktir. Çünkü bu kimse, canına kıymayı helal görmektedir. Bu sebeple de ebedi cehennemde kalmayı hak etmektedir. Fakat nefsine uyarak intihar eden kimse ise ebedi cehennemlik değildir. Bunlar hakkında cehennemde ebedi kalmak, uzun müddet orada yanmaktan kinayedir.
Ayrıca Allah Rasulu bu hadisinde, çeşitli metotlarla canına kıyan kimsenin yaptığı bu işin, son derece çirkin bir eylem olduğuna dikkat çekmekte ve inananları bu tür eylemlerden sakındırmak terhib için şiddetli bir cehennem azabı tehdidinde bulunmuştur.
İntihar eden kimsenin cenaze namazı; Ebu Yusuf'a göre kılınmaz. Çünkü intihar eden kimse nefsine zulmetmiştir. Bu sebeple de yol kesen eşkıya hükmündedir. Ebu Hanife'ye göre ise kılınır. Çünkü onun kanı heder olup eceliyle ölen kimseye benzer.

85- Sabit b. Dahhâk (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sabit b. Dahhâk, Resulullah (s.a.v.)'e ağacm altında biat ettiğini ve onun şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Kim İslamdan başka bir adına yalan yere yemin ederse, o kimse dediği gibidir. Kim de bir şeyle kendini öldürürse kıyamet gününde o şeyle azab olunur. Bir kimsenin, sahip olmadığı bir şeyi adaması geçerli değildir."[150]

Açıklama:

Bu yeminden maksat; "Şöyle edersem kafir olayım, Yahudi olayım....." türü yeminlerdir.
Bu tür yeminler, tehdit ve azab bakımından mübalağaya işaret etmektedir.
Böyle yemin eden kimsenin, bu yeminiyle, Yahudi olacağı yada İslam'dan beri olacağı değildir. Sanki Yahudi gibi bir cezaya müstehak olacak demektir.
İbn Hacer (ö. 852/1447) de, hadisteki "O dediği gibi olur" sözünden maksadın; tehdit ve azabda mübalağaya delalet etmesinin yada kişinin o dinden olduğuna hükmedilmemesinin muhtemel olduğunu söyler.
İslam'dan başka bir adına yemin ettikten sonra yeminin sahih veya yalandan olmasının bir farkı yoktur. Hadiste yalancı olarak diye kayıtlanması; bir kaydı vukûîdir, yani çoğunlukla böyle yeminler yalan yere yapıldığı içindir.
îbn Battal'a göre ise *"O kimse dediği gibidir"* sözünden maksat; o kimse yalancıdır. Kafir değildir. Bu sözle İslam'dan çıkıp yemin ettiği dine girmez. Çünkü bu kimse, bu şeylere inanarak söylemedi. Dolayısıyla kafir değil, yalancı olur.
İbn Hacer (ö. 852/1447) ve Münzirî (ö. 656/1258)'de, bu tür sözlerle yemin eden kimsenin, Yahudi ve kâfir olmayacağı doğrultusundadır.
Bu tür sözler, şeriat örfünde yemin sayılır mı, sayılmaz mı? Bu sözlerin yerine getirilmemesi halinde kefaret gerekir mi, gerekmez mi meselesi ihtilaflıdır.
İbnü Cevzî (ö. 597/1200)'ye göre; küfür olan dinlerden birine yemin eden kişi, kâfire benzer.
İmam Şafiî (ö. 204/819) ile İmam Mâlik (ö. 179/795)'e göre; bu tür sözler yemin olmayıp bu tür bir sözde durmamak kefareti gerektirmez.
İmam Ebu Hanîfe (ö. 150/767), İmam Ahmed (ö.241/795), Nehaî, (ö. 95/713), Evzâî (ö. 157/774), Sevrî (ö. 161/777) ise bu tür sözlerin yemin mahiyetinde olup bozulması halinde kefaretin gerekli olduğu görüşündedirler. Örneğin, Allah zıhar yapana kefareti emretmiştir. Çünkü zıhar, günah ve yalan bir sözdür. Anılan sözlerle yemin etmek de günahtır. Bundan dolayı kefaret gerekir.
Bir kimsenin malik olmadığı bir şeyi adaması; İmam Şafii'ye göre bu şart ister genel olsun ve ister özel olsun bir şey lazım gelmez. Ebu Hanife'ye göre ise her iki surette de açıklama yapmak sahihtir.
Ayrıca bu hadiste; kendisini bîr şeyle öldüren kimsenin kıyamet gününde öldürdüğü şeyle azab olunacağı belirtilerek bu işin ne kadar ciddi ve önemlî'olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bundan önceki hadiste de; intihar şeklîlerinden bazıları zikredilmiş, burada ise genel ifade üzerinde durulmuştur.

86- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Huneyn'de bulunduk. Resulullah (s.a.v.), müslüman adıyla çağrılan kimselerden birisi için:
"Bu adam, cehennemliktir" buyurdu.
Savaş yerine vardığımızda o adam, şiddetli bir şekilde düşmanla çarpışıp yaralandı. Bunun üzerine sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Kendisi için "Cehennemliktir" dediğin kimse bugün Şiddetli bir şekilde düşmanla çarpışıp daha sonra da öldü" dediler. Resulullah (s.a.v.) yine:
"Cehenneme girecek" buyurdu.
Bunun üzerine bazı müslümanlar bu konuda nerdeyse şüpheye düştüler, Onlar bu haldeyken birden adamın ölmediği, fakat ağır bir şekilde yaralandığı söylendi. Akşam olduğunda adam yaralarının aasına dayanamayarak kılıcının kabzasını yere, sivri ucunu da göğsüne dayayıp sonra da ağırlığını basmak suretiyle kendisini öldürdü. Bu durumu, Resulullah (s.a.v.)'e haber verdiler. Resulullah (s.a.v.):
"Allahu Ekber/Allah En Büyüktür" Şahadet edct ederim ki, ben, Allah'ın kulu ve resulüyüm" buyurdu.
Daha sonra Bilâl'e bu hususta emir verdi. O da, insanların içerisinde:
"müslüman kimseden başka hiç kimse cennete giremez. Dolayısıyla Allah, bu dini, facir/günahkar bir adamla da destekler" diye seslendi. [151]

Açıklama:

Huneyn savaşı: Bu savaş, hicretin 8. yılında Mekke'nin güney doğusunda yer alan Hevazin kabilesine karşı yapılmış olup müslümanlar bu savaşta zaferle dönmüşlerdi.
Burada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in geleceğe dair verdiği haberin doğru olarak çıkması yer almaktadır.
Resulullah (s.a.v.)'in bu olayda sözkonusu kimse hakkında ya vahiy suretiyle onun mümin olmadığını yada kendisini öldürmeyi helal itikat ederek dinden çıktığını bildirmiştir.
Savaş meydanında iyi çarpışıp da yaralanınca acısına dayanamayarak kendisini öldüren bu şahsın, "Kuzman" adında birisi olduğu söylenmiştir.

Burada dikkate değer bir hususta; amellere aldanarak onlara güvenilmemesidir. Çünkü halin her zaman değişmesi mümkündür.

87. Cündeb (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden önceki ümmetlerden bir adamda yara çıkmıştı. Yara, bu adamı rahatsız etmeye başlayınca ok çantasından bir ok çıkarıp yarayı yoldu. Derken kan dinmedi, Nihayet adam öldü. Rabbiniz: "Ben bu kimseye cenneti haram ettim" buyurdu. [152]

Açıklama:

Bundan önceki hadislerde de geçtiği üzere; yaralı yada ölmek üzere olan kulun, ruhunun Allah tarafından alınıncaya kadar sabredemeyerek kendisini öldüren kimseye cennetin haram kılınması, bu kimsenin İntihan helal saymış olmasındandır. Çünkü bu kimse, yarayı tedavi ettirip iyileştirme yoluna değil de, yaranın etkisine dayanamayarak ok çantasından bir ok çıkartarak yarayı yolmak suretiyle hayatına son vermeyi uygun gördüğünden dolayı adam ölmüş, Allah'da o bu kimseye cenneti haram kılmıştır.

46- Ganimete Hainlik Etmenin Şiddetle Haram Kılınması Ve Cennete Müminlerden Başka Hiçkimsenin Girememesi

88- Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hayber savaşının meydana geldiği gün, Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden birkaç kişi gelip:
"Filanca şehid, hatta bir adamın yanına uğrayıp onun hakkında da filanca şehiddir" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Hayır! Hayır! Doğrusu ben, dediğiniz o kimseyi, ganimetten aşırdığı bir hrrka yada bir yağmurluktan dolayı cehennemde gördüm" buyurdu.
Daha sonra da:
"Ey Hattâb'ın oğlu! Git, insanların içerisinde "Cennete, müminlerden başka hiç kimse giremez" şeklinde seslen" buyurdu. Ben de çıkıp:
"Dikkat edin ki! "Cennete, müminlerden başka hiç kimse giremez" diye seslendim" dedi. [153]

89- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte Hayber savaşına çıkmıştık. Allah bize fetih ihsan eyledi. Ganimet olarak, altın ve gümüş almadık. (Sadece) eşya, yiyecek ve giyecek aldık. Sonra vadiye çekildik. Resulullah (s.a.v.)'in yanında bir kölesi vardı. Bu köleyi, ona, Cüzam kabilesinden Dubeyb oğullarından Rifâa İbnu'z-Zeyd adında bir kimse hibe etmişti. Vadiye indiğimiz zaman, Resulullah (s.a.v.)'in bu kölesi ganimet malı toplanan yerden Peygamber (s.a.v.)'in hayvanının palanını aşırmak için ayağa kalkmıştı. O sırada bir ok atıldı. Eceli de, bundan oldu. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın resulü! Kölenin şahadeti kutlu olsun" dedik. Resulullah s.a.v. :
"Hayır! Hayır! Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Hayber savaşının meydana geldiği gün paylaştırılmamış ganimet mallarından almış olduğu şu hırka onun için ateş olmuş, onun üzerinde yanmaktadır" buyurdu.
Bunun üzerine herkesi korku sardı. Derken bir adam, bir yada iki tane ayakkabı bağı getirip:
"Ey Allah'ın resulü! (Bunu yada bunları,) Hayber (savaşının meydana geldiği) günü (ganimet dağıtılmadan önce kendime) almıştım' dedi. Resulullah Ateşten bir ayakkabı bağı yada ateşten iki ayakkabı bağı..." buyurdu. [154]

Açıklama:

Hadisin metninde söz konusu edilen vadi, Medine'ye yakın buluna "Vadi'l-Kura"dır. Bu kölenin adı, Mid'am idi.

Ganimet:

müslüman olmayanlarla yapılan savaş esnasında veya savaşan iki ordunun karşılaşmaları sırasında gazilerin kuvveti ile düşmandan alınan maldır.
Ganimet mallarından taşınabilir olanlarına, "Ganâim-i me'lufe"; taşınmaz mallara, "Ganaim-î gayr-i me'lufe" denir. "Enfâl"de denilen ganimet mallarına, genel anlamda "Ganâim-i hâlise"; beşte biri devlet hazinesine ayrıldıktan sonra gazilere dağıtılan ganimet mallarına, "Ganâim-i maksûme"; düşmandan alınıp da henüz gaziler arasında taksim edilmeyen ganimet mallarına, "Ganâim-i gayr-ı maksûme"; devlet başkanının veya ordu emîrinin, savaşa teşvik için gazilere fazladan verdiği ganimet mallarına "Neıl" (çoğulu enfâl) denir.
Ganimete ihanete edilerek o maldan bir şey çalmak kesinlikle haramdır. Çalınan eşyanın az yada çok olması önemli değildir. Önemli olan, ganimete ihanet edilmesidir. Fakat ganimetten çalınan bir malın, tekrar ganimete geri iade edilmesi halinde kabul edilmesi gerekir.
Peygamber (s.a.v.)'in;
"Ateşten bir ayakkabı bağı yada ateşten iki ayakkabı bağı" buyurması; ganimet mallan arasından bu malı çalan kimseye bu ihanetinden ötürü verilecek uhrevi cezadan kinayedir. Yani çalınan eşyanın ateş haline getirilerek çalanın bu ateşle azab edileceği anlatılmak istenmektedir. Bununla birlikte ibarenin böyle gelişiyle mana: "Hıyanet edenler, ganimetten çaldıkları eşya yüzünden cehennemde azab olunurlar" şeklinde de olabilir."
Burada dikkkate değer bir hususta, hain kimsenin savaşta öldürülmesi üzerine ona şehit denilmemesi ve bir kimse hakkında "Cennetlik" yada "Cehennemlik" denilmesinin doğru olmamasıdır.
Bazıları, bu olayı Huneyn'de geçtiği ileri sürmüşlerse de doğrusu bu hadiste de belirtildiği üzere olayın Hayber'de geçmiş olmasıdır.

47- Kendisini Öldüren Kimsenin Tekfir Edilmemesi

90- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Tufeyl b. Amr ed-Devsî, Mekke'de müşriklerin baskısı altında bulunan Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Sağlam ve güvenli bir kalede olmak ister misin?" dedi.
"Câbir der ki:
"Cahiliye döneminde Devs kabilesine ait bir kale vardı."
Peygamber (s.a.v.), buna razı olmadı. Çünkü Allah, (Peygamber'i) koruma görevini Ensar'a vermişti.
Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret edince, Tufeyl b. Amr'da, Peygamber (s.a.v.)'in yanma hicret etti. Kavminden bir adam da onunla birlikte hicret etmişti. Medine'de sıkılmışlardı. O adam hastalanmıştı. Hastalığında sabırsızlık edip okları almış, onlaria parmak boğumlarını kesti. Derken ellerinden kan fışkırdı. Nihayet öldü. Daha sonra Tufeyl b. Amr, bu adamı rüyasında gördü. Kılık-kıyafeti güzeldi. Fakat elleri sanlı vaziyetteydi. Ona:
"Rabbin sana ne yaptı?" diye sordu. O da:
"Peygamber (s.a.v.)'in yanına hicret ettiğim için beni affetti" diye cevap verdi. Tufeyl:
"Ellerini niçin sarmış olarak görüyorum?" dedi. O da:
"Bana, "Bozduğun bir organını biz düzeltemeyiz?" dediler" diye cevap verdi. Tufeyl, bu rüyayı, Resulullah (s.a.v.)'e anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allahım! Onun ellerini de affeyle!" diye dua etti. [155]

Açıklama:

Hadis, kendisini öldürmeyi helal görmeyerek nefsine yenilerek intihar eden kimsenin yada büyük günah işleyen bir kimsenin tekfir edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Boylelerinin cehennemlik olduklarına hükmedilmez.
Ayrıca bu hadis, intihar edenleri ve diğer büyük günah işleyenleri ebedi cehennemde kalacaklarmış gibi gösteren diğer hadisleri açıklamakta ve bu tür günahkarların ceza göreceklerini belirtmektedir. Çünkü bu tür bir günah işleyen kimse, helal görmediği müddetçe, işlediği bu günahtan dolayı günahkar olur.

Büyük günah işleyenlerin ebedi cehennemde kalacağı görüşü Mutezile mezhebine ve büyük günah işleyenin kafir olacağı görüşü ise Harici mezhebine ait bir görüştür.

48- Kıyamete Yakın Ortaya Çıkacak Ve Kalbinde Bir Parça İman Bulunan Kimselerin Ruhlarını Alacak Olan Rüzgar

91. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Allah, Yemcn'den, ipekten daha yumuşak bir rüzgar gönderecek. Bu rüzgar, kalbinde, bir tane yada zerre ağırlığında iman bulunan hiç kimseyi sağ bırakmayacaktır." [156]

Açıklama:

Bu hadiste, kıyametin kopmasına doğru rüzgarın Yemen'den gelerek kalbinde bir tane yada zerre ağırlığında iman bulunan müminin ruhunu alacağı bildirilmektedir.
Neuevî, bu hadisi, zahiri anlamına göre bırakıp yoruma gerek olmadığını belirtmiştir.
Bu hadis, konuyla ilgili diğer hadislere muhalif değildir. Çünkü müminler, kıyamet gününün yakın olup alametleri ortaya çıktığı zaman ruhlarını bu yumuşak rüzgar alıncaya kadar hak üzerinde olmaya devam edeceklerdir. [157]

49- Kıyametten önce Fitneler Ortaya Çıkmadan Amellere Sarılmaya Teşvik

92- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Karanlık gecenin (zifiri) karanlıklarına benzeyen fitneler ortaya çıkmadan amellere sarılın. Çünkü fitneler ortaya çıktığı zaman kişi, mümin olarak sabahlayacak, kafir olarak akşamlayacak yada mümin olarak akşamlayacak, kafir olarak sabahlayacak, dinini bir dünya malı karşılığında satacaktır." [158]

Açıklama:

Burada kıyamet kopmadan önce gece karanlıkları gibi yığın yığın fitneler ortaya çıkıp i§ işten geçmden amel ve ibadetlere teşvik edilmektedir. Çünkü bu fitneler o kadar büyük ve korkunç olacak ki, onların şerrinden bir kimse ibadet ve amelleri yapmaya vaki bulamayacaktır.
Resulullah (s.a.v.)'in, *"Kişi, mümin olarak sabahlayacak, kafir olarak akşamlayacak"* sözüyle; fitnenin dehşetinden insan bir günde bu derece büyük değişiklikler geçirecek; günü gününe ve saati saatine uymayacaktır.[159]

50- Mümin Kimsenin, Amelinin Boşa Gitmesinden Korkması

93- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın
"Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne kaldırmayın" [160] ayeti, sonuna kadar inince, Sabit b. Kays evine kapanıp:
"Ben, cehennemliklerdenim" diyerek kendisini Peygamber (s.a.v.)'le görüşmekten alıkoydu.
"Derken Peygamber (s.a.v.), Sa'd b". Muâz'a:
"Ey Ebu Amr! Sabit (b. Kays)'tan ne haber? Hasta mı oldu?" diye sordu. Sa'd b. Muâz:
"O, benim komşumdur. Bir şikayeti olduğunu bilmiyorum" dedi.
Bunun üzerine Sa'd b. Muâz, Sabit b. Kays'a gidip (ona) Peygamber (s.a.v.)'in söylediklerini anlattı. Sabit b. Kays:
"Sesleri, Peygamber'in sesinin üzerine kaldırmayı yasaklayan" şu ayet indirildi. Bilirsin ki, Resulullah (s.a.v.)'e karşı sizin en yüksek sesl(e hitap ed)eniniz benim. O halde ben cehennemliklerdenim" dedi.
Sa'd b. Muâz, bu oalyi (gidip) Peygamber (s.a.v.)'e anlattı. Resulullah (s.a.v.):
"Aksine o, cennetliktir" buyurdu. [161]

Açıklama:

Bu hadis, Sabit b. Kays'ın biyografisini anlatmaktadır. Sabit, Ensar'ın ve Resulullah (s.a.v.)'in hatibi idi. Yüksek sesli bir kimse olup konuşurken sesi fazla gürleşirdi. Bu sebeple herkesten fazla kendisi bu hareketinden dolayı endişeye kapılmıştı. Fakat Resulullah (s.a.v.) onu cennetle müjdeleyince bütün üzüntüleri bir anda sevince boğulmuştur.
Hucurât: 49/2 ayeti, bir rivayete göre Sâbît b. Kays hakkında ve diğer bir rivayete göre ise Ebu Bekr ile Ömer, Peygamber (s.a.v.)'in huzurunda bir meseleyi yüksek sesle tartıştıkları için inmiştir.
Ayrıca hadis, alim veya bir kimsenin, arkadaşlarından bazısını bir kaç defa göremediği takdirde onun halini araştırıp soruşturmanın caiz olduğunu göstermektedir.

51- Cahiliye Dönemi Amellerinden Dolayı Sorumlu Olunup Olunmayacağı Meselesi

94- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bazı İnsanlar, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Cahiliye döneminde yaptıklarımızdan dolayı sorumlu tutulacak mıyız?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Sizden her kim, İslam'da iyi ameller işlerse cahiliye dönemindeki yaptıklarından dolayı sorumlu tutulmaz. Fakat kim kötülük ederse, hem cahiliye dönemindeki ve hem de İslam'da yaptıklarından dolayı sorumlu tutulur" buyurdu. [162]

Açıklama:

Burada kafir bir kimse müslüman olup müslümanlıkta kalmaya devam ederse küfür halinde işlediği günahların hepsinin bağışlanacağı, fakat İslam dininde kalmaya devam etmeyip tekrar küfre dönüp dinden çıkarsa o zaman o kimse hem önceki küfür halinde işlediği günahlardan ve hem de müslüman olduktan sonraki dinden çıkmasıyla sorumlu olduğu bildirilmektedir.
İmam Nevevî ise bu hadisi şöyle tefsir etmiştir: Hakiki müslüman olmakta devam eden bir kimsenin, müslüman olmazdan önceki yaptıklarından sorumlu tutulmayacağı Kur'an nassı, bir çok sahih hadisle ve müslümanların icmaıyla sabittir.
Nitekim konuyla ilgili bir hadiste,
"İslam, kendisinden önceki (dönemlere ait) günahları yok eder" [163] buyurulmaktadır.
Hadisin metninde geçen "Kötülükten" maksat; İslam'a kalbiyle girmeyip zahiren Kelime-i şahadeti getirerek teslim olmak ve kalbiyle İslam'ın hak olduğuna inanmamaktır. Böyle bir kimse, bütün müslümanların icmaıyla münafık olup küfrü üzere baki olup müslüman suretinde görünmezden önce işlemiş olduğu cahiliye dönemi amellerinden sorumlu olduğu gibi müslüman göründüğü zaman yaptıklarından da sorumludur. Çünkü bu adam, küfründe devam etmiştir.[164]
Übbî'de, Nevevî'nin bu yorumunu beğenip konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: Nevevî, İslam'daki iyi ameli "İhlas"la ve kötü ameli de "İhlassız"lıkla tefsir etmiştir. Çünkü samimi müslüman olmayan bir kimseyi, bütün amelleriyie sorumlu tutmak doğru olmadığı gibi İslam'daki iyi amel "Taat" ve kötü ameli de "Muhalefet" diye açıklamak doğru değildir. Çünkü böyle bir açıklama, İslam'ın kendinden önceki amelleri hükümsüz bırakmasını taata ve gelecekte şeriata muhalefet etmemeye bağlı olmayı gerektirir. Halbuk mesele, böyle değildir. [165]
Kısacası: müslüman olmak; kişi ve toplumlan, İslam öncesi yada İslam dışı yaşayışlarının maddi-manevi kirlerinden temizler, yepyeni bir kimlik ve kişiliğe kavuşturur. Bu anlamda İslam; zihnî, fikrî, siyasî, ekonomik ve ahlakî kirliliği, kargaşayı ve anarşiyi ortadan kaldıracak en gerçekçi bir arınma sistemi ve fırsatıdır.

52- İslam'ın, Kendisinden önceki Dönemlere Ait Günahları Yok Etmesi Ve Hicret ile Haccın Da Böyle Olması

95- Ibn Şimâse el-Mehrî'den rivayet edilmiştir:
"Ölüm döşeğinde olduğu bir sırada Amr İbnu'l-Âs'in yanma vardık. Uzunca bir süre ağladı. Sonra da yüzünü duvara çevirdi." Oğlu:
"Ey babacığım! Resulullah (s.a.v.), seni, filanca şeyle müjdelemedi mi? Resulullah (s.a.v.), seni, filanca şeyle müjdelemedi mi?" demeye başladı. Bunun üzerine Amr İbnu'1-As yüzünü bize çevirdi:
Doğrusu hazırlamakta olduğumuz şeylerin en faziletlisi, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet etmektir. Şüphesiz ki ben (hayatım boyunca) üç hal üzere bulundum:
1- Düşünüyorumda bir zamanlar Resulullah (s.a.v.)'e benim kadar aşırı buğzeden hiç kimse yoktu. O sırada bana göre, imkanını bulup ta onu öldürmüş olmak kadar değerli bir iş daha yoktu. Eğer bu hal üzere ölmüş olsaydım, doğrusu cehennemliklerden olurdum.
2- Allah İslam'ı kalbime yerleştirdiği zaman Peygamber (s.a.v.)'e gelip:
"Sağ elini uzat, sana biat edeyim" dedim. Hemen sağ elini uzattı. Ben de elimi çektim. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Amr! Ne oldu sana!" buyurdu. Ben de:
"Şart koşmak istedim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Neyi şart koşuyorsun?" buyurdu. Ben de:
"Bağışlanmamı" dedim. Resulullah (s.a.v.);
"Biliyorsun ki, İslam, kendinden önce günahları yok eder. Hicret te, ondan önceki günahları yok eder. Hac ta, ondan önceki günahları yok eder!" buyurdu.
Bundan sonra benim nazarımda Resulullah (s.a.v.)'ten daha sevgili ve ondan daha büyük bir kimse kalmadı. Ona karşı duyduğum saygıdan dolayı kendisine doyasıya bakamıyordum. Benden, onun özelliklerini anlatmamı isteseler, buna güç yetiremem. Çünkü ona doyasıya bakamazdım. Eğer bu hal üzere ölmüş olsam, cennetliklerden olmamı kuvvetli bir şekilde ümit ederdim.
3- Sonra bazı şeyleri üzerimize aldık. Bu işler hakkında halimin ne olacağını bilemiyorum. Öldüğüm zaman beraberimde hiçbir ağlayıcı ve hiçbir ateş takip etmesin. Beni gömdüğünüz zaman üzerime toprak serpin. Sonra mezarımın etrafında bir deve boğazlanıp eti dağıtıhncaya kadar durun ki, sizlerle ünsiyet edeyim ve Rabbimin beni sorgulamakla görevli elçilerini nasıl karşılayacağımı düşüneyim" dedi.[166]

Açıklama:

Bu hadis, sahabeden olan Amr İbn Âs'in vefat halini anlatmaktadır. O, akıllı, fikir ve lisan itibariyle Arapların dahisi idi. Hz. Ömer zamanında Mısır'da on yıl üç ay, Hz. Osman zamanında dört yıl ve Muaviye döneminde ise iki yıl üç ay valilik yapmıştır.
Hicretin 36. yılında Hz. Ali ile Muaviye arasında gerçekleşen "Sıffîn" savaşında Muaviye'nin yenilmesiz sözkonusu olduğunda Kur'an sahifelerini mızraklara takarak kaldırmayı ve Hz. Ali'yi Kitabullah'a davet ederek durudurulabileceğini Muaviye'ye telkin eden, her iki taraf arasında Hakem işini teklif eden ve hile sonucuyla Hz. Ali'nin hilafetten alınıp yerine Muaviye'nin atanmasını sağlayan kişi, Amr İbn As'tır. Amr İbn As, bu yardımı karşılığında Muaviye'den Mısır valiliğini istemiş, Muaviye'de bu teklifi kabul etmişti. [167]
Amr İbn Asın,
"Sonra bazı şeyleri üzerimize aldık. Bu işler hakkında halimin ne olacağını bilemiyorum" sözüyle, bu olay ve Mısır valiliği döneminde yapığı bazı işleri kastetmiş olabilir.

96- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Müşriklerden bazı kimseler; bir takım insanlar öldürmüşler ve bunda aşın gitmişler, zina etmişler, sonra da Muhammed (s.a.v.)'e gelip ona:
"Doğrusu senin söylediğine ve kendisine davet ettiğin din, çok güzel. Bize, (bu) yapttklanmiza keffaret olacak bir şeyi bildirirsen müslüman oluruz" dediler.
Bunun üzerine;
"Onlar ki, Allah ile beraber başka bir İlaha dua etmezler; Allah'ın haram kîdığı cana haksız yere kıymazlar ve zina da etmezler; kim bunları yaparsa ağır bîr cezaya çarpılır" [168] ayeti indi. Bir de;
"De ki: "Ey nefislerine karşı aşarı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" [169] ayeti indi. [170]

Açıklama:

Burada adam öldürme, zina işleme hususunda aşm gidip sonradan müslüman olan kimselerin, bu yaptıklarından dolayı Allah'ın rahmetinden umut kesmemeleri gerektiği belirtilmektedir. Zaten Zümer: 39/53 ayeti de; en ağır suçlar ve cinayet işleyen kimselerin ümitsizliğe düşmeyerek tevbe ve istiğfar etmek suretiyle iiahî yardıma uğrayacakları belirtilmektedir.

53- Kafirin, müslüman Olmazdan önceki Amelinin Hükmü

97- Urve İbnu'z-Zübeyr'den rivayet edilmiştir: "Hakîm b. Hizam, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Bazı işlere ne dersin? Çünkü ben cahiliyet döneminde sadaka vermek, köle azad etmek yada akrabayla iyi ilişki kurma (gibi) işlerle ibadet ederdim. Bu yaptıklarımda bir sevab var mıdır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Sen zaten önceden yaptığın bu hayrlarla müslüman oldun" buyurdu. [171]

Açıklama:

Mâzirî "Sen zaten önceden yaptığın bu hayrlarla müslüman oldun" sözü hakkında alimlerin görüş ayrılığına düştükten sonra şöyle der: Bu cümlenin zahiri, usulün gerektirtiği manaya muhaliftir. Çünkü kafirin ibadeti sahih değildir kî, yaptığı taattan dolayı sevaba nail olsun. Fakat ibadet değil de itaat göstermiş olması sahihtir. Bu açıklamadan sonra hadis üç şekilde şöyle tevil edilmiştir:
1- Sen zaten önceden yaptığın bu hayrlarla müslüman oldun sözü, "Daha önce güzel adetler kazanmışsın. Onlardan, müslüman iken de faydalanıyorsun; sana hayrlı işler için bu adetler bir hazırlık ve yardımcı oluyor" anlamına gelebilir.
2- Bu yaptıklarınla güzel bir nam kazandın. Bu namın, müslümanken de devam edecektir anlamına da gelebilir.
3- müslüman olduktan sonra yaptığı hayr ve hasenata geçmiş iyilikleri sebebiyle fazla sevab verilmesi imkan dahilindedir. [172]
Kadı İyâz'a göre bu sözün anlamı; "Geçmişte yaptığın hayrlar bereketine yüce Allah seni İslam'a hidayet etti" şeklindedir. Çünkü daha önce bir kimsenin hayr yapmış olması, akıbetinin saadetine delildir. [173]

54- İmanda Samimiyet Ve İhlas

98- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın
"İman edip de imanlarına zulüm bulaştırmayanlar" [174] ayeti indiği zaman Resuiullah (s.a.v.)'in sahabileri: "Hangimiz nefsine zulüm yapmaz ki?" dediler. Bunun üzerine ResuLullah (s.a.v.):
"Burada söz konu edilen zulüm, sizin zannettiğiniz zulüm gibi değildir. Buradaki zulüm ancak; Lokman'ın, oğluna söylediği (gerçekte anlamda kullanılan zulüm gibidir: "Yavrucuğum! Allah'a şirk koşma. Doğrusu şirk, gerçekten büyük bîr zulümdür" [175] buyurdu. [176]

Açıklama:

Zulüm kelimesi Kur'an'da değişik anlamlarda kullanılmıştır. Bunlardan birisi de, "Bir kimsenin günah işleyerek kendisine yazık etmesi" anlamıdır. Sahabiler, [177] da geçen "Zulüm" kelimesini bu manada anlayarak "Hangimiz zulüm yapmaz ki?" yani hangimiz günah işlemez ki? emek istemişlerdi. Yalnız [178] deki "Zulüm" kelimesi, şirk/Allah'a ortak koşma anlamında kullanılmıştır.
"Zulüm" bir kimseyi hakkından mahrum etmek ve adaletsizce davranmaktır. Şirk büyük bir zulümdür. Çünkü insan yaratıcısı, rızık ve nimet

verenine, yaradılışı, rızıklanışı ve bu dünyada hoşlandığı şeylerle nimetlenişinde hiçbir katkısı ve ortaklığı bulunmayan varlıkları ortak koşmaktadır. Bundan daha büyük bir adaletsizlik olamaz. İnsanın yalnızca Allah'a tapması, Yaratıcı'nın İnsan üzerindeki hakkıdır. Fakat müşrik, başkalarına tapmakta ve Allah'ın bu hakkını çiğnemektedir. Dahası o, Allah'tan başkasına taparken yaptığı her işte, kendi akıl ve bedeninden tutun, yer ve göklere kadar birçok şey sarfeder; oysa bu harcadıkları, bir Allah tarafından yaratılmıştır ve insanın Allah'tan başkasına kulluk ederek onlardan hiçbirini sarfetmeye hakkı yoktur. Hem sonra insanın nefsi üzerinde bir hakkı vardır ki bu, kendisini alçaİtmamak ve cezaya müstehak kılmamaktır. Fakat Allah'tan başkasına tapan kişi cezaya müstehak olduğu gibi kendisini de aiçaltmaktadır. Bu şekilde müşrikin bütün hayatı, her yönü ve zamanıyla zulüm haline gelir. Artık onun aldığı her soluk adaletsizlik ve zulmün bir ifadesi halindedir.

55- Yüce Allah'ın, Kullarına Güç Yetırelemeyecek Şeyleri Teklif Etmemesi

99- Ebıs Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e,
"Göklerdeki ve yerde bulunan herşey Allah'ındır. Siz, içinizdekini açıklasamz da saklasanız da Allah, sizi onunla hesaba çeker; sonra dilediğim bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, herşeye gücü yetendir" [179] ayeti indiği zaman, bu ayet, Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerine ağır geldi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'e gelip önünde diz çöküp:
"Ey Allah'ın resulü! Daha önce bize namaz, oruç, cihad ve sadaka gibi gücümüzün yeteceği ameller teklif olunmuştu. Şimdi ise sana şu ayet indirildi. Biz buna güç yetiremeyiz?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Sizden önce geçen iki Ehl-i kitap (kavm)in dedikleri gibi işittik ve İsyan ettik" demek mi istiyorsunuz? Aksine siz "İşittik ve itaat ettik. Affına sığındık. Ey Rabbimiz! Dönüş ancak Sanadır" deyin!" buyurdu. Bunun üzerine sahabiler:
"İşittik ve itaat ettik. Affına sığındık. Ey Rabbimiz! Dönüş ancak sanadır" dediler.
"Halk Resululîah'ın öğrettiği bu sözü okuyunca, dilleri buna alıştı. Bunun peşisıra yüce Allah, "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene îman etti, müminler de iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. "Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Affına sığındık! Dönüş ancak sanadır" dediler. [180]
Sahabiler bunu yapınca, yüce Allah bu yaeti nesh edip:
"Allah, her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma" [181] ayetini indirdi.
Peygamber, bu duayı okuyunca, yüce Allah:
"Peki" buyurdu. Peygamber:
"Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme" [182] duasını okuyunca, yüce Allah:
"Peki" buyurdu, Peygamber:
"Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işleri yükleme!" [183] duasını okuyunca, yüce Allah:
"Peki" buyurdu. Peygamber:
"Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!" [184] duasını okuyunca, yüce Allah:
"Peki" buyurdu. [185]

Açıklama:

Nesh: Şer'i bir hükmün, kendinden önce gelen şer'i bir hükmü kaldırmasıdır.
Bu ayetin, bîr önceki şiddet ayetini nesh edip etmediği ihtilaflıdır. Abdullah İbn Abbâs'tan gelen bir rivayete göre bu ayet nesh edilmiş, bir rivayete göre ise nesh edilmemiştir. Kadı fyaz'a göre de bu ayet nesh edilmiştir. Bazılarına göre bu ayet, bir önceki ayeti tahsis etmiştir, azılarına göre ise buradaki neshden maksat; sahabilerin kalplerİndeki endişe ve korkuyu 9'derrnektir. Bu endişe ve korku, sonra inen ayetle giderilmiş, gönülleri rahat olmuştur.

100- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın, şu
"İçimîzdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ndan dolayı sizi hesaba çekecektir" [186] ayeti inince, sahabilerin kalplerine başka hiçbir şeyden girmeyen bir endişe girdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"İşittik, itaat ettik ve teslim olduk" deyin buyurdu.
Daha sonra Allah, imanı onların kalplerine yerleştirip şu ayeti indirdi:
"Allah, her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı hayır kendine, yapacağı şer de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma." [187]
Peygamber, bu duayı okuyunca, yüce Allah:
"Yaptım" buyurdu. Peygamber:
"Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme" [188] okuyunca, yüce Allah:
"Yaptım" buyurdu. Peygamber:
"Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın" [189] okuyunca, yüce Allah:
"Yaptım" buyurdu. [190]

Açıklama:

Bu ayetin, sahabilere ağır gelmesinin sebebi; gönülden şeylerden korunmaları gerektiğini zannettikleri içindir. Zaten böyle bir teklif, insan gücünün üstündedir.
Vâhidî'ye göre, buna güç yetiremeyeceklerini Peygamber (s.a.v.)'e arz eden sahabiler; Ebu Bekr, Ömer, Abdurrahman b. Avf, Muaz b. Cebel ve Ensar'dan birkaç kişidir. Bu husus, bir sonraki hadiste söz konusu edilmektedir.

56- Kışının içinden Geçen Şeyler Ve Kalbe Gelen Kötü Fikirler, Sözlü Ve Fiili Olarak Eyleme Geçmediği Müddetçe Allah'ın Affetmesi

101- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu dilleriyle söylemedikleri müddetçe yada fiilen yapmadıkları müddetçe, Allah, içlerinden geçirdikleri şeylerden dolayı ümmetimi bağışlamıştır." [191]

Açıklama:

Yüce Allah, insanın gönlünden geçirip de tabik sahasına koymadığı kötü düşünceleri atfetmiştir. İslam'ın ilk yıllarında müslümanlar, bu çeşit düşüncelerden dolayı sorumlu sayılırlardı. Yüce Allah,
"Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez" [192] ayetiyle müslümanları bu tür bir sorumluluktan kurarmıştır.

57- Kul, Bir İyilik Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Onun Yazılması Ve Kötülük Yapmayı Gönülden Geçirdiği Zaman Yazılmaması

102- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah, yazıcı meleklere hitaben:
"Kulum bir kötülük yapmayı içinden geçirirse onu hemen aleyhine yazmayın. Eğer o kötülüğü yaparsa onu sadece bir kötülük olarak yazın.

Fakat bir iyilik yapmayı içinden geçirir de onu yapmazsa onu bir hasene/iyilik olarak yazın. Eğer bu iyiliği yaparsa, bunu on (kattan yediyüz kata kadar onun lehine) yazın" buyurdu.[193]

103- Ebu Hureyre'den gelen bir rivayette ise Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yazıcı melekler:
"Ya Rabbî! Filanca kulun bir kötülük yapmak istiyor" derler. Allah, onu gördüğü halde meleklere:
Onu gözetleyin. Eğer (o kötülüğü) yaparsa onu kendisine misliyle yazın. Eğer yapmazsa bunu ona bir hasene/iyilik olarak yazın. Çünkü kulum, o kötülüğü ancak benim hatırım için terk etmiştir" buyurur. [194]

Açıklama:

Aynı konuyla ilgili olarak şöyle der: İyilik ile kötülüğün ikisi de, kalple ilgili ameller olduğu halde kötülük katlanmayıp sadece iyiliğin katlanması Allah'ın (kuluna verdiği) bir lütuftur. Bu büyük lütuf olmasaydı cennete hiç kimse giremezdi. Çünkü kulların kötü amelleri, iyiliklerinden çok olur. İşte bu sebeple yüce Allah kullarına lütuf buyurarak iyilikleri katlamış; kötülükleri de olduğu gibi bırakmıştır. "Kul bir kötülük yapmak isteyip de yapmazsa nihayet o kötülük yazılmaz. Fakat o kimseye bir de iyilik yazılması nereden gerekiyor?" diyenler olmuştur. Onlara:
"Kötülükten vazgeçmek, bir iyiliktir" diye cevap verilmiştir."
Bir hayrlı amele karşı on sevab verilmesi, yüce Allah'ın
"Her kim bir iyilikle gelirse o iyiliğin on misli vardır" [195] ayetinden yedi yüze kadar katlanması,
"Mallarını Allah yolunda infak eden kimselerin misali, yedi başak sürerek her başakta yüz danesi bulunan bir ekin danesi gibidir. Allah, dilediğine daha da katlar" [196] ayetinden mülhemdir.
Ayette *"Allah, dilediğine daha da katlar"* buyurulması; bunun, Allah'ın dilemesine kalmış bir iş olmasındandır. Allah dilerse bundan fazlasını da ihsan eder.

58- İmanda Vesvese Ve Vesveseyi Kendinde Hisseden Kimsenin Ne Diyeceği Meselesi

104- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden bazı kimseler, gelip ona:
"İçlerimizden öyle şeyler geçiyor ki, herhangi birimiz onları söylemeyi bile büyük bir (suç) sayıyor" diye sordular. Peygamber (s.a.v.):
"Gerçekten (içinizde) böyle bir şey hissettiniz mi?" diye sordu. Sahabiler:
"Evet" diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v.):
"İşte bu, imanın apaçık halidir" buyurdu.[197]

Açıklama:

Şeytanın vesevese vermek için öncelikli olarak imanlı kalpleri seçtiğinde şüphe yoktur. Dolayısıyla şeytanın bir kimseye vesvese vermeye çalışması o kimsenin iman sahibi olduğunun bir alameti olduğu gibi, şeytanın verdiği vesveseleri gidermeye çalışmak da bir iman işidir. Mümin kimse şeytandan gelen vesveselerden Allah'a sığınmalı ve endişeye kapılmadan o vesveseyi ilmi delillerle ve çeşitli dualar okumak suretiyle gidermelidir.

105- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v.)'e, (kişinin içerisine doğan) vesveseden (dolayı sorumlu olunup olunmayacağı) soruldu. O da:
"O, imanın ta kendisidir" buyurdu. [198]

Açıklama:

"O, imanın ta kendisidir" sözüyle kastedilen; gönlünüzden geçen vesveseleri, hatta onları anmayı büyük bir günah yada suç saymanız imanın ta kendisidir. Çünkü bunlara inanmak şöyle dursun, onları büyük suç sayarak korkmak ve söylemekten bile çekinmek, kamil İmandandır. Böyle bir iman, asla şüphe götürmez demektir.
Yalnız buradan, "Vesvese, imanın ta kendisidir" zahiri anlamı çıkarılmamalıdır. Çünkü vesvese, şeytandan ve onun hilesindendir. Dolayısıyla vesvese, asla iman olmaz. İman, onu çirkin bir şey olduğunu anlayarak ondan nefret etmektir.

106- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar birbirlerine soru sormakta devam edecekler. Hatta "Mahlukatı Allah yarattı, o halde Allah'ı kim yarattı" bile denilecek. İşte kim bu tür bir şeye rastlarsa hemen:
"Allah'a iman ettim" desin" buyurdu. [199]

Açıklama:

Bu hadis; kalbe gelen batıl fikirlere ilgi göstermeyip onlardan yüz çevirmenin ve onlardan kurtulmak için Allah'a sığınmanın gereğini ifade etmektedir.
107- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şeytan sizden birine gelip: Filanca ve filanca şeyi kim yarattı?" der. Hatta (en sonunda) o kimseye:
"Rabbini kim yarattı?" deyinceye kadar vesvese vermeye devam eder.
"İşte o kimse, bu dereceye vardığında hemen Allah'a sığınsın ve böyle bir düşünceden vazgeçsin." [200]

Açıklama:

Bu hadis, akla gelen bu tür batıl fikirlerden yüz çevirmek ve bunları gidermesi için Allah'a yalvarmaktır.
Akla gelen şey, iki çeşittir:
1- Zihinde etki sağlamayan ve bir şüphenin celbetmediği şeydir. Bu şekilde akla gelen şey, sadece bırakivermekle yok olup gider. Bu, vesvese denilen şeydir. Bunlar bir delile ve asla dayanmadıkları için, bir asıl ve delil getirmeye gerek kalmadan yok olup gider.
2- Bir şüphenin meydana getirdiği kararlı düşünceler ve fikirlerdir. Bunlar, ancak deliller yok edilirler.

108- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bana bir defasında:
"Ey Ebu Hureyre! insanlar sana soru sormakta devam edecekler. Hatta "İşte her şeyi yaratan Allah! Öyleyse Allah'ı kim yarattı?" diyecekler.
Ebu Hureyre sözüne devamla der ki: Bir defasında mescidde iken yanıma bedevilerden bazı kimseler çıkageldi. Bunlar:
"Ey Ebu Hureyre! 'İşte (her şeyi yaratan) Allah! Öyleyse Allah'ı kim yarattı?" dediler.

Açıklama:

Hadisin ravisi der ki: Bunun üzerine Ebu Hureyre avucuyla çakıl taşlan alıp onlara attı. Sonra da yanında bulunan kimselere:
"Kalkın! Kalkın! Dostum Resulullah doğru söylemiş" dedi.[201]

Açıklama:

Burada "Allah'ı kim yarattı?" şeklinde bir sözle karşılaşıldığında, böyle bir şeyden Allah'a sığınmak ve bu tür bir vesveseyi derhal terk etmek emrolunmaktadır.
Fakat karşıdaki insana cevap verilemsi gerekiyorsa Allah'ın varlığını ispat etmeden önce ona Allah'ı tanıtmak gerekmektedir.
Allah'ın varlığını ispat etme noktasında, kelamcılar; Hudus delilini, İmkan delilini, Gaye ve Nizam delilini, Umumun kabulü delilini ve İlm-i evvel delilini kullanmışlardır. [202]

59- Bir müslümanın Hakkını Yalan Yere Yeminle Alan Kimsenin Cehennemle Tehdit Edilmesi

109- Ebu Ümâme (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kim yemin etmek suretiyle bir müslümanın hakkını elinden alırsa o kimseye Allah cehennemi vacip kılar, cenneti de haram kılar" buyurdu.
Bunun üzerine bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! müslümanın elinden alınan bu hak, az bir şey olsa bile (yine bu ceza geçerli) mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.);
"Misvak ağacından bir çubuk bile olsa böyledir" buyurdu.[203]

Açıklama:

Burada müslüman bir kimsenin hakkını bile bile yalan yere yeminle koparan kimseye cennetin haram vs cehennemin ise vacip olduğu ile ilgili cümleleler, iki şekilde yorumlanmıştır:
1- Söz konusu şekilde bir hak koparmanın helalığınt itikad edip bu inanç üzerine ölen bir kimseye cennet haram ve yasak kılınır. Cehennem ise vacip olur. Çünkü bunu helal itikad etmek küfürdür. Haliyle ona cennet haram olur ve cehennem vacip olur.
2- Adam bu suçu işlemekle cehenneme müstahak olmuş olur. Fakat Allah'ın kendisini bağışlaması mümkündür. Bu adam, cennete ilk giren zümrelerle birlikte giremeyecektir. Onlarla girmesi haram ve yasaktır.
Hadiste "müslüman bir kimse" ifadesi, müslüman olmayan bir kimsenin hakkını yalan yere yeminle koparmanın caiz olduğunu ifade etmez. Bu ifade, müsiümanın hakkının daha önemli olduğunu ve bu hakka saldınnın gerektirdiği azabın daha da şiddetli olduğunu ifade etmek içindir. Çünkü müslümanın müslümana kanı, malı ve ırzı haramdır.
Hadiste sözkonusu edilen şiddetli azab, müslüman bir kimsenin hakkını yemin etmek suretiyle koparan ve tevbe etmeden ölenler için geçerlidir. Tevbe edip yaptığı işten pişmanlık duyan ve hakları sahiplerine iade eden veya hak sahiplerine gerçeği anlatıp onlar tarafından bağışlanan bir kimse, bu suçu bir daha işlememek azim ve kararını verirse bu günahtan kurtulmuş olur.
"Misvak ağacından bir çubuk bile olsa" ifadesiyle ise müslümanların hukukunu ihlal etmenin şiddetle haram olduğu belirtilmektedir.

110- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim yemininde günahkar olduğu halde yalan yere müslüman bir kimsenin malını sabr-ı yemin ederek alırsa, kıyamet günü Allah'ın gazabına uğrayarak O'nun huzuruna çıkar" buyurdu.
Derken Eş'as b. Kays gelip (Abdullah İbn Mes'ud'u kast ederek):
"Ebu Abdurrahman size ne anlatıyor?" diye sordu. Orada bulunan kimseler:
"Şöyle şöyle söyledi" dediler. Eş'as b. Kays:
"Ebu Abdurrahman doğru söylemiş. Benim hakkımda konuyla ilgili olarak şöyle bir ayet indi:
Bir adam ile benim aramda Yemen'de (tartışmalı) bir yer vardı. Onu, Peygamber (s.a.v.)'e dava ettim. Peygamber (s.a.v.) bana:
"Kanıtın var mı?" diye sordu. Ben de:
"Hayır" dedim. Resululîah (s.a.v.):
"O halde (dava edilen kimsenin) yemin etmesi lazım" buyurdu. Ben de:
"O, (yemin istenildiği zaman) yemin eder" dedim. O zaman Resululîah (s.a.v.):
"Kim yemininde günahkar olduğu halde (yalan yere) müslüman bir kimsenin malını sabr-ı yemin ederek alırsa, kıyamet günü Allah'ın gazabına uğrayarak O'nun huzuruna çıkar" buyurdu.
Bunun üzerine de;
"Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince" [204] ayeti sonuna kadar indi. [205]

Açıklama:

Hadis, başkasının malını almak için yalan yere yemin eden kişiye Allah gazabaya uğrayanlara yaptığı muameleyi yapacak ve onlara azab edecektir.
Yemin, 3 kısma ayrılmaktadır:
1- Yemin-i Lağv: Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannıyla yalan yere yapılan yemindir.
2- Yemin-î Mün'akide: Mümkün veya gelecek ile ilgili bir şey hakkında yapılan yemindir.
3- Yemin-i Gamus: Yalan yere kasten yada Allah adına yapılan yemindir.
Üzerine yemin edilen şeyin, içinde bulunulan zamandan önce işlenmiş bir fiil olması şart değildir. Ama bazen Öyle de olabilir. Örneğin, bir kimsenin, bir başka kimseyi dövdüğü halde "Vallahi, onu dövmedim" diyerek ettiği yemin, Gamus yeminidir.
Gamus yemini, Allah adına yemin etmekten başka durumlarda düşünülemez. Çünkü bu yeminin, keffareti yoktur. Yemin eden kişi, günahkar olduğu için tevbe etmesi gerekir. Zira burada hem Allah'ın adı hiçe sayılmakla ve hem de bir kimsenin malı haksız yere gasbedilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle de yemin sahibi, Allah'ın gazabıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bundan kurtulmak için ilk önce tevbe etmeli, sonra da kimin malını gasbettiyse o malı geri sahibİbne vermelidir.
Sabr-ı yemin; Sabır, hapsetmek demektir. Yemin eden kimse, kendini yemin için hapsettiği yada gerektiğinde kendisini hakim yemin için hapsettiği için ona bu isim verilmiştir.
Kadı İyâz'a göre; Yemin-i sabrın anlamı şudur: Yemin vermeye zorlamak yada yemin etmek cüretkarlığında bulmaktır. Bu yeminin hadiste bu derece büyük gösterilmesi, yemin-i gamus olmasındandır. Çünkü yemin-i gamus, en büyük günahlardandır.
Davacı, davasını şahidle ispat etmek durumundadır. Davacı müslüman olup davalı gayri müslim bile olsa hüküm bu şekildedir.
Davacı, davasını şahidle ispat edemediği takdirde hakim davalıya yemin teklif eder. Davalı yemin edince dava sona ermiş olur.
Âl-i İmrân: 3/77 ayeti ise bir dünyalık için yalan yere yemin etmenin ne kadar ağır bir suç olduğunu ve böyle davrananlann ahiretteki çok kötü durumlarını açıklamaktadır.

60- Haksız Yere Başkasının Malını Almak İsteyen Ka-Sıtçının Kendi Hakkında Kanı Heder, Öldürülürse Cehennemlik Ve Malı Uğrunda Öldürülen Kimsenin De Şehit Olması

111- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ne dersin? Bir kimse gelip benim malımı almak istese ne yapayım?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ona malını verme" buyurdu. Adam:
"Eğer malımı almak için benimle savaşırsa (o zaman ne yapayım)?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Sen de onunla savaş" buyurdu. Adam:
"Ya beni öldürürse?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O zaman şehid olursun" buyurdu. Resulullah (s.a.v.):
"Ya ben onu öldürürsem?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O zaman o cehennemde olur" buyurdu. [206]

112- Ömer b. Abdurrahman'm azadh kölesi Sâbit'ten rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Amr ile Anbese İbn Ebi Süfyân arasında (olumsuz bir olay) olmuştu. Bunun üzerine (birbirleriyle) savaşmak için hazırlandılar.

Bunun üzerine Hâlid İbnu'1-Âs, (bineğine) binip Abdullah İbn Amr'a gidip ona nasihatta bulundu. Abdullah İbn Amr, ona:
"Sen, Resulullah (s.a.v.)'in:
"Kim malı uğrunda öldürülürse o kimse şehiddir" buyurduğunu bilmez misin?" dedi. [207]

Açıklama:

Şehidlik, Muhammed ümmetine tahsis edilmiş üstün bir paye ve büyük bir mertebedir. Şehid kimseye "Şehid" denilmesinin sebebi; cennete gireceğine şahitlik edilmesi, ölümü anında birtakım rahmet meleklerinin hazır bulunması ve Cenab-ı Allah'ın manevi huzurunda hazır olarak rızıklandırılmasıdır.
Bir çok hadiste hangi durumda bir müslümanın şehid olacağı konusuna açıklık getirilmiştir. İslam hukukçuları, ilgili hadislerden yola çıkarak dünyevî ve uhrevî hükümler bakımından şehidleri üç kısımda değerlendirmişlerdir.
Korunması dinin amaçları arasında yer alan can, mal ve namus uğruna ölmenin şehid olarak nitelendirilmesi, bu hususlara dinimizde ne kadar önem verildiğini göstermektedir.

61- İdaresi Altındakileri Aldatan Valinin/İdarecının Cehennemi Hak Etmesi

113- Hasen'den rivayet edilmiştir:
"Ubeydullah b. Ziyâd, Ma'kil b. Yesâr el-Müzenî'yi ölüm döşeğindeyken ziyaret etmişti. Ma'kil:
"Sana, Resulullah (s.a.v.)'den dinlediğim bir hadisi rivayet edeceğim. Eğer daha yaşayacağımı bilseydim onu sana rivayet etmezdim. Doğrusu ben, Resulullah (s.a.v.)'in:
"Allah, bir halk kitlesinin başına bir kulu geçirip de o kul ölürken halkını aldatmış olarak ölürse, Allah ona cenneti haram kılar" buyurduğunu işittim."

Açıklama:

Ma'kil'i ziyarete gelen Ubeydullah b. Ziyâd, o sırada Muaviye'nin Basra valisi idi.
Ma'kil'in bu hadisi ölüm döşeğine düşmeden söylememesi; ya ömrünün sonunda bu hadisi gizlemiş olmanın vebalinden korkarak bunu rivayet etmiş yada daha önce söylemiş olsa Ubeydullah üzerinde bir etkisinin olmaması düşüncesiyle onun bu kötü halini halkın kalplerine yerleştirmeye sebep olacağı endişesiyle o ana kadar gizlemiştir.
"Bir halk kitlesinin başına bir kulu geçirip" ifadesinden maksat; halkın başına ge çen idarecilerdir. Bunlar, halka dinî ve dünyevî bütün konularda yardımcı ve öğretici konumundadırlar. Dolayısıyla hakkın ve adaletin uygulanması hususunda adil olmazlarsa görevlerini suistimal etmiş olurlar.
Böyle kimselere cennetin haram olmasından maksat; ya zulmün mubah olduğuna inanıp dinden çıkıkları için ebediyen cennet yüzü görememeleridir yada zulmün haram olduğuna inandıkları halde onu mazlumlara reva gördükleri için cennete doğrudan doğruya giren bahtiyarlarla birlikte girmek onlara haramdır.

62- Bazı Kalplerden Emanet İle İmanın Kaldırılması Ve Bazı Kalplerde ise Fitne Meydana Gelmesi

114- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bize iki hadis söyledi. Bunlardan birini gördüm. Diğerini(n de olmasını) bekliyorum:
Resulullah (s.a.v.), bize (önce) emanetin; insanların kalplerinin derinliğine indiğini ve sonra da Kur'an indiğini, insanların (emanetin bölümlerini) Kur'an'dan ve Sünnet'ten öğrendiklerini anlattı. Sonra da bu emanetin kaldırılmasından bahsedip:
"İnsan uykusunu uyur. Bu sırada emanet, kalbinden alınıverir de ufacık bir siyah leke halinde izi kalır. Sonra yine uykuya dalar. Bu defa kalbinden emanetin kalan kısmı da alınır. Bunun izi de, kabarcık gibi kalır. Ayağının üzerine bir kor yuvarlanıp da nasıl kabarcık hasıl olur ve içinde bir şey olmadığı halde onu kabarmış görürsün. Onun gibi bir şey. Sonra ufak taşlar alarak onları ayağının üzerinde yuvarladı.
İnsanlar öyle bir hale gelecek ki alış-veriş yapacaklar, birinin doğru dürüst hareket ettiği görülmez: "Filan oğullarında güvenilir bir kimse var' denilecek. Hatta bu adamm kalbinde hardal tanesi kadar iman olmadığı halde onun hakkında: 'O ne sağlam! O ne zarif! O ne akıllı adamdır!" denilecek.
Huzeyfe sözüne devamla der ki: Vallahi, öyle günler gördüm ki, sizin hanginizden alış-veriş yapacağım diye hiç gam yemezdim. (Çünkü altş-verişte bulunduğum kimse müslümansa bana ihanetten ona dini men ederdi. Hıristiyan yada Yahudi ise ona da amiri izin vermezdi.
Bugün ise sizlerden filan ve filandan başka hiç kimseden alış-veriş yapamaz oldum.[208]

Açıklama:

Hadiste konu edinen "Emanet" kelimesiyle kastedilen mana hususunda değişik görüşler ileri sürülmüştür: Hıyanetin karşıtı olan güvenilirlik, iman, Allah'a itaat, kulların Allah'a karşı yükümlülükleri, Allah'ın kullarından aldığı ahid gibi.
"İbnü'l-Hümâm" göre ise bu hadiste söz konusu edilen "Emanet",
"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik" [209] ayette ifade edilen Emanet'in aynısıdır. Dolayısıyla Emanet kelimesi, hem bu hadiste ve hem de sözkonusu ayette "İman" anlamında kullanılmıştır. Bu manada Emanet kalbe iyice yerleşince emirlere itaat edilir ve yasaklardan kaçınılır.
Hadisin alış-veriş etmek, kimsenin emaneti yerine getirmeye yanaşmaması, güvenle alışveriş edebilecek kişilerin sayısının azhğıyla ilgili ifadeleri ise Emanetin burada "Güvenilirlik" anlamında olduğunu göstermektedir.
"Kur'an indiğini, insanların emanetin bölümlerini Kur'an'dan ve Sünnet'ten öğrendiklerini anlattı" sözüyle kastedilen; iman kalplere indikten sonra biz Kur'an ve Hadislerle imana olan bağlılığımızı pekiştirdik, iyice şuurlandık ve içimizi de dışımızı da güzelleştirdik.
Görüldüğü üzere burada "Sünnet" ile kastedilen, sahabilerin Peygamber (s.a.v.)'den aldıkları ve öğrendikleri hadislerdir.
Emanetin kaldırılması; bu manevi ve kutsal değerin insanların kalplerinden tedricen alınacağı ve halkın çoğunun bunu yitireceği ebedi bir kural ve örneklemeyle ifade eşilmektedir.

63- İslam'ın Garip Olarak Başlayıp Garip Olarak Sona Ermesi Ve iki Mescid Arasına Çekilmesi

115- Huzcyfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ömer'in yanında idik. Bize:
"Resulullah (s.a.v.) fitneleri anlatırken (bunları) hanginiz işitti?" diye sordu. Bazıları;
"Biz işittik" dediler. Ömer;
"Herhalde siz, kişinin, ailesi ve komşusu hakkındaki fitnesini kast ediyorsunuz?" diye sordu. Onlar;
"Evet" dediler. Ömer:
"Sizin kast ettiğiniz bu fitnelere; namaz, oruç ve sadaka kefaret olur. Fakat Peygamber (s.a.v.)'i, deniz dalgası gibi dalgalanacak olan fitneleri anlatırken bunları hanginizin işittiğini soruyorum?" dedi.
Huzeyfe der ki: Bunun üzerine cemaat sustu. Ben:
"Ben (işittim)" dedim. Ömer:
"Sen mi? Allah hayrını versin!" dedi. Huzeyfe der ki: Resulullah (s.a.v.)'i:
"Fitneler kalplere (tıpkı) hasır çubukları gibi dal dal sunulur. Artık onlar hangi kalbe işlerse o kalpte siyah bir leke meydana gelir. Hangi kalp onları kabul etmezse o kalpte beyaz bir leke meydana gelir. Böylece fitneler, iki çeşit kalbe yerleşmiş olur. (Bu kalplerden) biri, cilalı taş gibi bembeyaz olup gökler ve yer durdukça ona hiçbir fitne zarar veremez. Diğeri ise alaca siyah renginde olup tepesi aşağı duran testi gibidir. Bu kalp; iyiliği de tanımaz, münker idde inkar etmez. Sadece içine işleyen heva ve arazusunu bilir" derken işittim.
Ömer'e:

"Senin ile bu fitneler arasında kırılmak üzere olan kapalı bir kapı var!" dedim. Ömer;
"Bravo sana! O kapı gerçekten kırılacak mı? Açılmış bile olsa belki tekrar kapanır" diye sordu. Ben de:
"Hayır, aksine kırılacak" dedim.
Sonra da ona; bu kapının, öldürülecek yada ölecek bir kimse(den kinaye) olduğunu, yanılma olmayan dosdoğru bir hadis/söz olduğunu anlattım.[210]

Açıklama:

Fitne kelimesi sözlükte imtihan, ibtila ve deneme gibi anlamlara gelmektedir. Bazen küfür, rezalet, azab, savaş, musibet, sapıklık ve günah anlamlarında da kullanılır.
Bir kimsenin ailesi hakkında fitneye düşmesi; onlar tarafından başına gelen elem, keder, üzüntü, kötülük ve şüphelerdir. Komşusu hakkındaki fitneden maksat; komşusu zenginse onun gibi zengin olmak için üzülmesidir. Bu tür fitnelerin kefareti; beş vakit namazı vaktinde kılmak, orucunu tutmak ve zekatını vermektir,
"İyilikler, günahları giderir." [211] ayeti de, büyük günahlardan sakınmak şartıyla beş vakit namaz, küçük günahları giderir diye tefsir edilmiştir.
Yine burada ortaya çıkacak fitnelerin büyüklüğü, deniz dalgasına benzetilmiştir. Yani kükremiş denizin dalgalan nasıl çalkalanır ve birbirine çarparsa fitneler de öylece birbirini takip edecek demektir.
Fitnelerin kalplere yerleşmesi de, hasıra benzetilmiştir. Buradaki "Sunulur" ifadesinden maksat; fitnenin kalbe hasır gibi döşenmesi yani yerleşmesidir. Hasır üzerinde yatan bir kimseye hasır nasıl yapışır da vücudunda iz bırakırsa fitne de aynı şekilde kalbe yerleşir ve orada iz bırakır.
Hadiste fitnenin etkisine kapılmayan kalpler, cilalı taşa ve fitneye kapılanlar da alaca siyah renginde olup tepesi aşağı duran testiye benzetilmiştir.
Huzeyfe'nin, Hz. Ömer'e:
"Senin ile bu fitneler arasında kırılmak üzere olan kapalı bir kapı var" demekle; onun hayatında bu fitnelerin ortaya çıkmayacağını anlatmak istemektedir. "Kırılmak" ifadesiyle, fitnelerin önlenemeyeceğine işaret etmiştir. Çünkü kırılan bir şeyin yerine iadesi zordur.
Huzeyfe, Hz. Ömer'in şehid edileceğini bilmiş, fakat bunu Hz. Ömer'in yüzüne karşı söylemekten çekinereke kapalı bırakmıştır. Çünkü Hz. Ömer, kapıdan kastın kendisi olduğunu biliyordu. Huzeyfe'nin maksadı, Hz. Ömer'in öldürüleceğini haber vermek olmayıp ölümünden sonra fitnelerin ortaya çıkacağını bildirmek istemektedir.

116- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İslâm (eşine rastlanmadık bir şekilde) garib olarak başladı, yine ilk başladığı gibi garîb olarak (eski) haline dönecektir. Gariblere müjdeler olsun!" [212]

Açıklama:

Garip, yabancı yerde bulunan kimseye denir. Hadis, müminin; hangi şartlarda olursa olsun gelecek hakkında karamsar ve kötümser olmaması gerektiğini belirtmektedir, öyleyse hadisi; "İslam, tarihte eşine rastlanmayan fevkalade hızlı bir yükselmeyle başladı. Ahir zamanda da tekrar böyle bir yükselmeye mazhar olacak" şeklinde anlamak, o mutlu günleri hazırlayan "Garipler olma" emel ve gayretine girmek daha uygundur.
Şu halde Resulullah (s.a.v.), İslam dışı adetleri hayattan çıkararak asli hüviyetiyle İslam'ı hayata tatbik edecek olan garipleri müjdelemekte, ümmete de böyle bir istikbali müjdelemektedir.
Hadisin bazı lafızlarında karamsarlık belirten ifadeler varsa bile, müjdeli hali anlatan şu hadis, garipleri şöyle anlatmaktadır:
"Garipler, benden sonra insanların ifsat edip bozdukları sünnetimi düzeltecek olan kimselerdir" [213]

117- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İslâm eşine rastlanmadık bir şekilde garib olarak başladı, yine ilk başladığı gibi garib olarak (eski) haline dönecek ve yılanın deliğine çekildiği gibi iki mescidin arasına çekilecektir." [214]

Açıklama:

Bu hadiste; İslam'ın eşine rastlanmadık bir biçimde garib olarak başladığı, kıyametin sonuna doru garib olarak eski haline döneceği ve İslam'ın ilk başlangıç yerleri olan Mekke ile Medine'ye yani Mekke'deki Mescid-i Haram ile Medine'deki Mescid-i Nebevî'ye çekileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla da kıyamete yakın İslam'ın başladığı devre döneceği, müslümanların sayısının az olacağı ve bunların da zorluklarla karşı karşıya kalacağı bildirilmektedir. Kısacası; bu hadiste, kıyamete doğru meydana gelecek bir hakikati haber verme vardır.

64- Ahir Zamanda İmanın Elden Gitmesi

118. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yeryüzünde "Allah, Allah" diyen kimse kalmadıkça kıyamet kopmayacaktır." [215]

Açıklama:

Übbî'ye göre, kıyamet, müminlerin ruhları alınıp yeryüzünde hiç mümin kalmadıktan sonra kafirlerin üzerine kopacaktır. Dolayısıyla yeryüzünde "Allah, Allah" yani Lâ ilahe illallah/Allah'tan başka ilah yoktur diyen kimse olduğu sürece kıyamet kopmayacaktır.[216]
Bu durum, kıyametin bütün alametlerinin ortaya çıktığını ve artık kıyametin kopma anının geldiğini ifade etmektedir.

65- Korkan Kimsenin İmanını Gizlemesi

119- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
İslam'ın ilk yıllarında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte idik. Bize:
"İslam kelimesini söyleyenlerin kaç kişi olduğunu bana sayın?" buyurdu. Biz de:
"Ey Allah'ın resulü! Sayımız, altı yüz ile yedi yüz arasında olduğu halde (Mekke'li müşriklerin) bize bir kötülük edeceğinden mi endişeleniyorsunuz?"
dedik. Resulullah (s.a.v.):
"Sizler bilmezsiniz. Belki (bir şeyle) imtihan edilirsiniz" buyurdu.
Huzeyfe der ki: Bunun üzerine imtihana uğratıldık. O derece ki, bizden birisi, namazını bile ancak gizli kılmaya başladı. [217] Bu konuşmanın ve talimatın, Hendek kazılırken yada Uhud savaşma çıkılacağı zaman veya Hudeybiye seferinde meydana geldiğinle dair değişik görüşler vardır.
Resulullah (s.a.v.), müslümanların sayısını tespit etme emrini verdiği zaman sahabiler çok olduklarını ileri sürerek bu kalabalık kitle için korkma hikmetini bilememişlerdi. Resulullah (s.a.v.) ise verdiği cevapla başlarına bir belanın gelmesinin beklendiğini bir mucize mahiyetinde haber vermiştir.
Sahabilerin başına bela geldiğine ve o esnada bazı sahabilerin namazlarını bile gizli kıldıkları ile ilgili olarak Nevevî, bunun, Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra meydana gelen fitneler dönemindeki durum olabaileceğini belirtmiştir. Çünkü bu dönemde bazı sahabiler, fitnelere bulaşmamak için İnzivaya çekilerek tenha yerlere saklanır ve nerede olduğunun halk tarafından bilinmesini istemez ve namazlarını gizli kılarlardı. [218]
Buhârî'deki rivayete göre verilen talimat üzerine 1500 müslümanın ismi yazılmıştır. Buhârî'deki başka bir rivayette ise müslümanların 500 kişi olduğu tespit edilmiştir. Burada ise müslümanların sayısı 600-700 arası olduğu belirtilmektedir. Bu rivayetler arasında görülen farklı durumla

ilgili olarak Nevevî şöyle der:
"500 kişiye dair rivayet, Medine ve çevresindeki müslümanların tamamından oluşan asker listesidir. 660 ile 700 arasındaki sayıya ait rivayet ise sadece Medine'deki müslüman asker sayısıdır." [219]

66- İmanı Zayıf Olduğu için İmanına Karşı Korku Duyulan Kimsenin Kalbini İslam'a Alıştırma Ve Kesin Delil Olmadıkça Kati Surette İman Hükmü Vermenin Yasak Olması

120- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bir topluluğa dünyevî bir takım hediyeler vermişti. Bunların içerisinde Sa'd'da oturmaktaydı.
Sa'd der ki: Resulullah (s.a.v.), onlardan birini bırakıp ona hiçbir şey vermemişti. Halbuki o, bana, onların içerisinde en hoşuma giden kişiydi. Resulullah'a:
"Ey Allah'ın resulü! Filanca kimseye niye bir şey vermedin? Allah'a yemin ederim ki, doğrusu ben, onu mümin olarak görmekteyim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ya da müslüman" buyurdu.
Bunun üzerine biraz sustum. Sonra o kimseyle ilgili bilgim bana galebe çalıp:
"Ey Allah'ın resulü! Filanca kimseye niye bîr şey vermedin? Allah'a yemin ederim ki, doğrusu ben, onu mümin olarak görmekteyim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ya da müslüman" buyurdu.
Bunun üzerine biraz daha sustum. Sonra o kimseyle ilgili bilgim yine bana galebe çalıp:
"Ey Allah'ın resulü! Filanca kimseye niye bir şey vermedin? Allah'a yemin ederim ki, doğrusu ben, onu mümin olarak görmekteyim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ya da müslüman. Ben, başkası benim için ondan daha makbul olduğu halde bazen sırf bir adam yüz üstü cehenneme atılır endişesiyle ona bir şeyler veriyorum" buyurdu. [220]

Açıklama:

Bu hadiste; Peygamber (s.a.v.)'in bir kimseye bir şey vermesini ve ihsanda bulunmasını haber vermektedir. Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın görüp anlattığı bu paylaştırmada Resulullah (s.a.v.)'in imanı zayıf bazı kimselere ihsanda bulunmuş, imanı güçlü bazı fakir kimselere ise bir şey vermemişti. Bunu gören Sa'd, "Ey Allah'ın resulü! Filanca kimseye niye bir şey vermedin? Allah'a yemin ederim ki, doğrusu ben, onu mümin olarak görmekteyim" demiş, Peygamber (s.a.v.) ise buna sadece "Yada müslüman" cevabını vermekte yetinmiştir. Bu sözden kasdı; "Filanca mümindir diye kestirip atma, çünkü kalben iman edip inanmadığını bilmezsin. Mümin diyeceğine müslüman de. Zira müslüman, teslim olan anlamına gelmektedir." Çünkü imanın batını ve yalnız Allah'ın bildiği gayb hallerinden olması, zahirî teslimiyete bakarak "müslüman" demenin daha uygun olduğu ifade edilmektedir.
Sa'd'ın gösterdiği bu kişi, Câil b. Suraka'dır. Fakir bir kimse olup Uhud ve diğer gazalara katılmıştı. Peygamber (s.a.v.)'in onu bırakıp da imanı zayıf olanlara bir şeyler vermesi, onun dininden dönmeyeceğini bildiği içindir. İmanı zayıf kimselere bir şeyler vermesi ise onların kalplerini İslam'a ısındırmak içindir. Bunlara, "Müellefe-i kulub" denilir. Nitekim Resulullah (s.a.v.),
"Başkası benim için ondan daha makbul olduğu halde (bazen sırf) bir adam yüz üstü cehenneme atılır endişesiyle ona bir şeyler veriyorum" demekle bu olayın bu yönünü anlatmak istemiştir. Kendisine bir şey verilmediği takdirde dinden dönmesi yada Peygamber (s.a.v.)'i cimrilikle suçlayarak dinden çıkmasıdır.

67- Delillerin Birbirini Desteklemesi Suretiyle Kalbin İtminanını Artırma

121- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İbrahim (a.s):
"Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster," demişti. Rabbî, ona:
"Yoksa inanmadın mı?" dedi. İbrahim:
"Asla! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için görmek istedim" [221] *dediğinde eğer onun bu sözünü bir şüphe olarak algılarsanız bu konuda biz İbrahim'den daha fazla şüpheye layıkız.*
Allah, Lût (a.s)'a da rahmet eylesin! O, kavminin eziyetlerine karşı:
"Keşke benim size karşı bir kuvvetim olsaydı yada sağlam bir kaleye sığınabîlseydim" [222] *derken zaten sağlam bir kaleye Allah'a sığınmıştı. Eğer ben de Yusuf (a.s)'ın kaldığı kadar uzun süre hapiste kalsaydım, hapisten çıkarılacağım haberini getiren haberciye gasb edilen hakkın geri verilmesine yönelik hükmün sonucunu beklemeden icabet ed(ip hemen çıkıverirdim."* [223]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.) burada üç olaya işaret etmektedir:
1- İbrahim (a.s)'ın, ölülerin nasıl diriltileceğine dair Örneğin kendisine gösterilmesi isteğiyle ilgilidir. Konuyla ilgili Bakara: 2/260 ayeti inince, bazı sahabiler: İbrahim (a.s) ölülerin diriltilmesi hususunda şüpheye düşmüş, fakat Peygamberimiz (s.a.v.) böyle bir şüpheye düşmedi' deyince, Resulullah (s.a.v.) üstün tevazu ve İbrahim (a.s)'ı kendi nefsine tercih ederek:
"Eğer onun bu sözünü bir şüphe olarak algılarsanız bu konuda biz) ibrahim'den daha fazla şüpheye layıkız" buyurmak suretiyle Hz. İbrahim (a.s)'da şüphenin sözkonusu olmadığını ifade etmiştir.
Buradaki "Şüphe"den maksat; kalbe geçici olarak gelen vesvesedir. Şüphenin terim anlamı olan "Tereddüt" durumu, kesinlikle İbrahim (a.s)'da meydana gelmemiştir. Çünkü kalbinde iman kökleşmiş olan bir insanda böyle bir tereddüdün bulunması düşünülemez. Peygamberlik mertebesine erişmiş bir kimsede böyle bir şeyin olması mümkün değildir. Hz. İbrahim (a.s) Ölülerin diriltilip diriltilmeyeceğim sormamış, sadece diriltmenin mahiyetini ve şeklini öğrenmek istemiştir.
2- Lut (a.s)'ın misafirlerini kendi kavminin kötü emellerinden korumak için Allah'a sığınması olayıdır. Lut kavmi, genç delikanlılarla cinsel ilişkide bulunma kötülüğünü alışkanlık haline getirdikleri için Allah bu kavmi helak etmeyi dileyince Cebrail, Mikail ve İsrafil'i yakışıklı delikanlılar suretinde Lut (a.s)'a misafir olarak göndermiştir. Olayın detayı, Hud: 11/77-83'de geçmektedir.
Lut (a.s) "Sağlam bir kale" ifadesiyle, Allah'ı kastetmiştir. Bu sözü, sırf misafirlerinin gönüllerini hoş etmek için söylemiştir.
3- Yusuf (a.s)'ın meşhur kıssasının bir bölümüdür. Yusuf: 12/50, 52'de geçtiğine göre; Yusuf (a.s)'ın suçsuzluğu kabul edilip bu kadar uzun süren haksız mahkumiyet karşısında hemen hapisten çıkmamış, suçunun tahkikat yapılmasını istemişti. Peygamber (s.a.v.), burada, Hz. Yusuf (a.s)'ın sabrını ve örnek davranışını anlatmaya çalışmaktadır. Yoksa böyle bir davranış karşısında ondan geri kalacağını anlatmak istememektedir.
Resulullah (s.a.v.) bu hadiste bu üç peygamberi övmüş ve takdir etmiştir. Aynı zamanda tevazu da göstermiştir. Çünkü bilindiği gibi Resulullah (s.a.v.) her bakımdan diğer peygamberlerden üstündür. Çünkü onun imanı, Allah'a tevekkülü ve sabn, bütün peygamberlerin - kinden daha üstündür. O, tüm yaratıkların en şereflisidir... Allah bizi onun şefaatına kavuştursun ve izinde yürümeye muvaffak eylesin.

68- Peygamber (s.a.v.)'in Tüm İnsalığa Peygamber Olarak Gönderilmesi Ve Diğer Bütün Dinlerin Yürürlükten Kaldırılması

122- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsan oğlunu imana getirecek mucizeler verilmemiş hiçbir peygamber yoktur. Bana verilen (mucize) ise Allah'ın bana vahyettiği (Kur'an')du. Ben, kıyamet günü peygamberlerin içerisinde kendisine en çok tabisi olanı olmayı ümit etmekteyim." [224]

Açıklama:

Her peygambere zamanına göre insanları İnanmaya mecbur eden bazı mucizeler verilmiştir. Benim en büyük ve en açık mucizem ise Kur'an'dır. Çünkü Kur'an'ın üslubundaki belagatı, ihtiva ettiği gayb haberleri, imanı hakikatler, kıssalar, ahiret hayatı, toplumsal hayat, ahlakî ükeler, kıyamete kadar koruma altında olması, tüm insanlığa gönderilmiş olması ve daha bir çok özelliği sebebiyle böyle bir kitap başka bir peygambere verilmemiştir. Diğer peygamberlerin mucizeleri ise onların hayatı zamanında var olmuş, vefat edince mucizleri de sürekli olmamıştır. Onların mucizelerini görmek, ancak o peygamberlerle birlikte yaşayanlara özgü kalmıştır. Peygamberimizin Kur'an mucizesi ise kıyamet gününe kadar devam edecektir.

123- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer bu ümmetten bir yahudi yada Hıristiyan beni işitip sonra da benimle gönderilene iman etmeden Ölürse mutlaka cehennemliklerden olur.[225]

Açıklama:

Benim zamanımda ve benden sonra kıyamete kadar mevcut olanların hepsinin İslam'a girmeleri vaciptir. Resulullah (s.a.v.) burada Yahudi ve Hıristiyanlan, diğerlerine bir tenbih olarak anmıştır. Çünkü Yahudiler iie Hıristiyanların kitapları vardır. Kitapları varken onlaraın İslam'a girmeleri vacip olunca, kitabı olmayan diğer topluluklardan önce İslam'a girmesi daha öncelikli olmaktadır. [226]
Hadis, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderilmesiyle bütün dinleri yürürlükten kaldırıldığına delil teşkil etmektedir.

69- Resulullah (s.a.v.)'e Vahyin Başlaması Sahih-i Müslim Muhtasarı

124- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.)'e ilk vahyin başlaması, uykuda, sadık/doğru rüya görmekle olmuştur. Gördüğü (her) rüya, sabahın aydınlığı gibi (apaçık) ortaya çıkardı.
Sonra ona, yalnız başına bir tarafa çekilmek sevdirildi. Artık Hıra mağarasına çekilip ailesinin yanma dönmeden önce orada birkaç gün ibadet ederdi. Bu maksatla da yanına azık alırdı. Azığı bittiğinde hanımı Hatice'nin yanma döner, yine bir o kadar müddet için azık hazırlardı.
Nihayet Hıra mağarasında bulunduğu bir sırada ansızın ona Hakikat geldi: Melek gelip ona:
"Oku!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ben okuma bilmem" dedi.
Resulullah (s.a.v.) sözüne devamla buyurur ki:
"O zaman melek beni tutup gücüm kesilinceye kadar sıktı." Sonra beni bırakıp yine:
"Oku!" dedi. Ben de:
"Ben okuma bilmem" dedim.
Melek beni yine ikinci defa gücüm kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp yine:
"Oku!" dedi. Bende:
"Ben okuma bilmem" dedim.
Nihayet beni üçüncü defa tutup gücüm kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp şu;
"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı! Oku! Rabbin, en büyük kerem sahibidir. O Rab ki kalemle (yazmayı) öğretti. O, insana bilmediği şeyleri öğretti" [227] ayetlerini okudu.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) o sıkma sebebiyle (heyecandan) boyun etleri titrer bir vaziyette (eve) döndü. Hatice'nin yanına varıp ona:
"Beni örtün, beni örtün" dedi. Bunun üzerine onu örttüler. Nihayet ürperti ondan gitti. Daha sonra Hatice'ye:
"Ey Hatice! Bana ne oluyor?" deyip başından geçenleri ona anlattı. Sonra da:
"Kendimden korktum!" dedi. Bunun üzerine Hatice, sakinleştirmek için ona:
"Aksine mutlu ol! Allah'a yemin ederim ki, Allah seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü sen akrabayla ilgilenirsin, sözün doğrusunu söylersin, işini görmekte aciz olan kimselerin yükünü yüklenirsin, fakire hiç kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın, misafiri doyurursun ve Hak yolunda ortaya çıkan olaylar karşısında (insanlara) yardım edersin" dedi.
Bunun üzerine Hatice, Resulullah (s.a.v.)'ı alıp amcasının oğlu yani babasının kardeşinin oğlu olan Varaka b. Nevfel'in yanma götürdü. Varaka, cahiliye döneminde Hıristiyan dinine girmiş bir kimse olup Arapça yazmasını bilen, Allah'ın yazmasını dilediği kadar İncil'den İbranice bir kısım şeyler yazan ve gözleri kör olmuş yaşlı bir kimseydi. Hatice, ona:
"Ey amca (oğlu)! Yeğenini bir dinle!" dedi. Varaka:
"Ey yeğenim! Ne görürsün?" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ona gördüğü şeyleri anlattı. Varaka, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Bu, Musa'ya indirilen Namusu Ekber/Cebrail'dir. Keşke davet günlerinde genç olsaydım. Keşke kavmin seni çıkaracakları zaman hayatta bulunsaydım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Onlar, beni çıkaracaklar mı?" diye sordu. Varaka:
"Evet, çıkaracaklar. Çünkü senin gibi bir şey getiren her adam/peygamber mutlaka kavmi tarafından düşmanlığa uğrar. Eğer senin davet günlerine yetişirsem sana son derece yardım ederim" dedi.[228]

Açıklama:

Vahiy kelimesi sözlükte; gizli konuşmak, emretmek, ilham etmek, ima ve işaret etmek, acele etmek, seslenmek, fısıldamak, mektup yazmak gibi anlamlara gelmektedir.
Terim olarak ise Allah'ın şeraitlardan ve haberlerden peygamberlerine tebliğ etmek istediği şeyleri gizlice ve kendilerinde bunun Allah'tan olduğuna zaruri ve kesin İlim hasıl olacak Şekilde bildirmesidir.
Bu hadiste; vahyin nasıl başladığı bildirilmektedir. Kur'an'ın ilk inen ayetleri Alak suresinin ilk beş ayetidir. Bu rivayette ise sadece ilk üç ayet belirtilmiştir.
Yine bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in getirdiği gaybî hallere ve şer'î emirlere kesinlikle 'nanmayı gerektiren bir giriş niteliğindedir. Çünkü vahyin hakikati, kendi kafasından düşünüp akıl ve görüşüyle kanun yapmaya kalkışan insan ile herhangi bir değiştirme ve kısaltma yada fazlalık yapmadan doğrudan doğruya kendi RabbÎnden aldığı emir ve yasakları insanlara tebliğ eden insan arasında yegane ayırıcı bir çizgidir.
Vahyin perde arkasından gelme imkanı olduğu halde niçin Resulullah (s.a.v.) ilk defasında, Cebrail'i dünya gözüyle gördü? Niçin yüce Allah, Resulünün kalbine, Cebrail'i görmesinden dolayı korku bıraktı ve onu hayrete düşürdü? Niçin bundan sonra vahiy, uzun bir müddet kesilmişti? Bu ve benzeri sorular, vahyin ilk başladığı şekle nispetle çok tabiîdir. Çünkü bunda; İslam'a fikrî savaş açanların ortaya attıkları şirke düşmekten, batıl ve uydurma hileleriyle etkilenmekten koruyacak saf hakikat yer almaktadır. Dolayısıyla bu hadis, İslam'a şüphe sokarak din düşmanlığı yapan kişilerin, insanları, Allah'ın Resulullah (s.a.v.)'e ikram buyurduğu peygamberlik ve vahiy konusunda yanlış bilgilere sevk etmek için gösterdikleri tüm çabalan boşa çıkarmaktadır.
Resulullah (s.a.v.)'in vahiy gelmezden önce Hıra dağında yaptığı ibadetin mahiyeti hakkında alimler ittifak etmişlerdir. Bazılarına göre kendinden önceki şeriatlardan birine tabi olarak ibadet etmiştir. Bu görüşü ileri sürenler de kendi aralarında ihtilafa düşüp bu ihtilaf neticesinde sekiz görüş ileri sürülmüştür.
Alimlerin cumhuruna göre ise hiçbir şeriata tabi olmadan yüce Allah'ın kendisine ihsan ettiği marifet nuruyla ibadet ederdi. Resulullah (s.a.v.)'in o zamanki ibadeti, tefekkür ve ibret alma suretiyle olmuştur.
İbn Sa'd'rn rivayetine göre Cebrail'in vahiy getirmesi, Ramazan ayının 17. gününe rastlamaktadır. Peygamber (s.a.v.) o sırada 40 yaşında idi. Peygamber (s.a.v.) kendisine gelenin şeytan değil de Cebrail olduğunu acaba nereden bilmiştir? Yine Cebrail'in getirdiği vahyin batıl değil de hak olduğunu nasıl anlamıştır? Bu sorulara Aynî şöyle cevap vermiştir: Peygamber (s.a.v.)'in yalancı değil sadık olduğunu ispat için Yüce Allah bize mucize denilen delili nasıl ikame ettiyse, Peygamber (s.a.v.)'e de gelenin şeytan değil melek olduğuna ve Allah tarafından gönderildiğine delil yaratmıştır.
Resulullah (s.a.v.)'in ibadet için Hıra dağını tercih etmesi, bazılarına göre üzerinden Kabe göründüğü içindir.

70- Resulullah (s.a.v.)'in Geveleyin Semalara Yürütülmesi Ve Beş Vakit Namazın Farz Kılınması

125- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Ebu Zerr (r.a)'ın anlattığına göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Mekke'de bulunduğum bir sırada evimin tavanı aralanıp Cebrail İndi, göğsümü yardı, sonra onu zemzem suyuyla yıkadı, sonra hikmet ve imanla dolu altından bir tas getirip onu göğsüme boşalttı. Sonra da göğsümü kapattı. Daha sonra elimden tutup semaya çıkardı. Birinci semaya geldiğimiz zaman Cebrail onun bekçisine:
"Kapıyı aç" dedi. Bekçi:
"Kim o?" diye sordu. Cebrail:
"O, Cebrail'dir" diye cevap verdi. Bekçi:
"Yanında kimse var mı?" diye sordu. Cebrail:
"Evet, yanımda Muhammed (s.a.v.) var" dedi. Bekçi:
"O peygamber olarak gönderildi mi?" diye sordu. Cebrail:
"Evet gönderildi" dedi.
Bunun üzerine semanın bekçisi kapıyı açtı. Birinci kat semaya yükseldiğimiz zaman bir de baktım ki orada bir kişi duruyor. Sağ tarafında bazı karaltılar ve sol tarafında da bazı karaltılar vardı. Sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ise ağlıyordu. Bu kişi, bana:
"Salih peygamber ve salih evlat, hoş geldin!" dedi. Ben:
"Ey Cebrail! Bu kim?" diye sordum, O da:
"Bu, Adem (a.s)'dır. Sağında ve solundaki şu karaltılar, çocuklarının ruhlarıdır. Sağdakiler cennetlikler ve sol tarafmdakiler ise cehennemliklerdir. Dolayısıyla sağ tarafına bakınca gülüyor, sol tarafına bakınca da ağlıyor" dedi.
Daha sonra Cebrail beni daha yukarıya çıkardı. Nihayet ikinci kat semaya geldi. Onun bekçisine:
"Kapıyı aç" dedi.
ikinci kat semanın bekçisi de, ona, birinci kat semanın bekçisinin söylediğini söyleyip sonra da kapıyı açtı.
Enes der ki: Ebu Zerr, Peygamber (s.a.v.)'in göklerde Adem, İdris, İsa, Musa ve İbrahim'in -Allah'ın salati onların hepsinin üzerine olsun- bulduğunu anlattı. Fakat onların yerlerinin nasıl olduğunu tespit etmedi. Sadece Adem (a.s)'ı birinci kat semada ve ibrahim (a.s)'ı da altıncı kat semada bulduğunu söyledi.
Dedi ki:
"Resulullah (s.a.v.) ile Cebrail, İdris (a.s)'ın yanına uğradıkları zaman İdris (a.s):
"Salih peygamber ve salih kardeş, hoş geldin!" deyip onların yanından geçip gitti. Cebrail'e;
"Bu kim?" dedim. O da:
"Bu, idris'tir dedi.
Daha sonra Musa (a.s)'a uğradım. O da:
"Salih peygamber ve salih kardeş, hoş geldin!" dedi. Cebrail'e:
"Bu kim?" dedim. O da:
"Bu, Musa (a.s)'dır" dedi.
Daha sonra İsa (a.s)'a uğradım. O da:
"Salih peygamber ve salih kardeş, hoş geldin!" dedi. Cebrail'e:
"Bu kim?" dedim. O da:
"Bu, Meryem oğlu İsa (a.s)'dır" dedi.
Daha sonra İbrahim (a.s)'a uğradım. O da (bana):
"Salih peygamber ve salih kardeş, hoş geldin!" dedi. Cebrail'e:
"Bu kim?" dedim. O da:
"Bu, İbrahim (a.s)'dır" dedi.
Resulullah (s.a.v.) (sözüne devamla) şöyle buyurdu: Sonra Cebrail beni daha yukarıya çıkardı. Nihayet öyle bir seviyeye çıktım ki, orada kalemlerin hışırtısını işitiyordum.
Yine Resulullah (s.a.v.) (sözüne devamla) şöyle buyurdu: Allah ümmetime elli (vakit) namaz farz kıldı. Ben bunu alıp dönerken Musa'nın yanına uğradım. Musa (a.s):
"Rabbin ümmetine neleri farz kıldı?" dedi. Ben:
"Onlara elli (vakit) namaz farz kıldı" dedim. Musa (a.s) bana:
"Öyleyse Rabbine dön. Çünkü senin ümmetin buna güç yetiremez" dedi.
Bunun üzerine Rabbime döndüm. O da, bu namazların bir kısmını azalttı. Tekrar Musa (a.s)'a dönüp durumu ona anlattım. Musa (a.s):
"Rabbine dön. Çünkü senin ümmetin buna güç yetiremez" dedi. Bunun üzerine Rabbime (beşinci defa) döndüm. Rabbim (sonunda):
"Bu namazlar beş vakittir. Fakat bu beş vakit namaz, sevap itibariyle elli vakit sevaba eş değerdedir. Ben de söz (bir olup artık) değişmez" buyurdu.
Bunun üzerine Musa (a.s)'a dönüp durumu ona anlattım. Musa (a.s):
"Rabbine dön" dedi. Ben de:
"Artık Rabbimden utanır oldum" dedim.
Daha sonra Cebrail beni daha ileriye götürüp ta Sidretu'I-Müntehâ'ya vardık. Onu öyle bir renkler kaplamıştı ki, bunların ne olduklarını bilmiyorum. Sonra beni cennete girdirildim. Bir de baktım ki, cennette inciden kubbeler var. Toprağı da misk (gibiydi)." [229]

Açıklama:

Miraç: Mescid-i Aksa'dan Allah ile görüşmesine kadar geçen olaya ise, "Miraç" denilmektedir.
İsra: Hz. Peygamber (s.a.v.), bir gece Kabe'nin avlusunda Hatim kısmında yada Hıcr'da uyku ile uyanıklık arasında iken Cebrail gelip onun göğsünü yanp kalbini imanla ve hikmetle dolu altından bir kap içerisinde zemzemle yıkadıktan sonra Burak denilen bir hayvanı getirip Hz. Peygamber (s.a.v.)'i ona bindirip Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürür. İşte geceleyin yapılan bu yürüyüşe, "İsrâ" denilir.
İsrâ olayı, Kur'an'ın İsrâ: 17/1 ayetinde de geçmektedir. İsrâ olayı, hicretten 1 yada 1.5 yıl önce meydana gelmiştir.
Burak; merkepten büyük, katırdan küçük beyaz bir hayvandır. Resulullah (s.a.v.), mi'rac gecesi bununla yolculuk yapmıştır.
Yüce Allah, Kur'an'ın; Bakara: 2/29, İsrâ: 17/44, Mü'minûn: 23/86. Fussilet: 41/12, Talâk: 65/12, Mülk: 67/3, Nûh: 71/15 ayetlerinde göğün yedi kat olduğundan bahsetmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), Miraç yolculuğu sırasında göğün birinci katında Hz. Adem, ikinci katında Hz. İsa ile Hz. Hz. Yahya, üçüncü katında Hz. Yûsuf, dördüncü katında Hz. İdris: beşinci katında Hz. Harun, altıncı katında Hz. Musa, yedinci katında Hz. İbrahim'le görüşüp onlara selam vermiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), göğün her katında karşılaştığı peygamberin bedeniyle değil de, ruhuyla konuşmuştu. Çünkü bedenler, toprak altındadır. Ruhlar, bedenlerden ayrı yaşamaktadırlar. Bu durum, ikinci surun üfürülmesine kadar devam eder. ikinci sur üfürüldükten sonra ruhlar rekrar bedenlerine girip mahşer yerine doğru gider.
İslam alimleri, bedenden ayrılan ruhların nerede oldukları konusunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunları kısaca derecelerine göre şöyle sıralayabiliriz:
1- Peygamberlerin ruhları. Bunlar, bedenden çıktıktan sonra misk ve kâfura benzer bir şekilde Cennete gider ve orada kendileri için hazırlanmış olan nimetlerle nimetlenirler. Yalnız peygamberlerin ruhlarının dereceleri birbirinden farklıdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), Mirac'ta peygamberlerin her birini ayrı bir makam (=sema)da rastlamıştı.
2- Allah yolunda şehit olmuş olanların ruhları. Bunlar, cennette yeşil kuşların kursaklarında cennet nimetlerini yer ve nzıklanırlar.
3- Müminlerin itaatkar olanların ruhlan. Bunlar da, cennette olup sadece makamlarına bakarak nimetlenirler.
4- Müminlerden asi olanların ruhlan. Bunlar, sema ve yer arasındadırlar.

5- Kafirlerin ruhları. Bunlar ise, yedi kat yerin altındaki "Siccîn"de siyah kuşların ağzında veya kursaklarında azab olunmaktadırlar.
Ruhun mahiyeti konusunda Allah ve Resulünden detaylı bir bilgi gelmemiştir. Bizim ruh hakkında bildiklerimiz ise; onun cisme girdiği, ona canlılık verdiği, ruh sayesinde cisimde idrakin, tefekkürün, ilmin, irade ve ihtiyarın, sevgi ve nefretin ortaya çıkmasıdır ki, bu özellikler onu cisimden ayırır. Bu sebeple de ölüm, insan için yok olmak değil, ruhun göç etmesidir.
"Namaz" kelimesinin Arapça karşılığı, "Salaf"tır. Bu kelime; dua, yalvarma ve niyaz anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise; belirli vakitler içerisinde Allah için eda edilen, özel bir takım hareketlerle yapılan bir ibadettir.
İslam'ın şartlarından birini oluşturan namaz, bizi, Allah'a yaklaştıran ve ruhumuzu kötülüklerde/ı arındıran ibadetlerin başında gelir.
Beş vakit namaz, Miraç gecesinde farz kılınmıştı. Bu husus, Kur'an'ın, Nisa: 4/103. ayetinde müminler üzerine vakitleri belli bir farz olduğu belirtilmiştir. Böylece beş vakit namaz, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere tayin edilmiş, özel sınırlarıyla sınırlanması ve nasıl kılmağı Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından açıklanıp İzah edilmiş ve o zamandan beri müslümanlar arasında yapılması zorunlu görevlerden biri olmuştur.
Hz. Peygamber fs.a.v.), Mirac dönüşünde semanın altıncı katında Hz. Musa (a.s)'a uğrayıp ona, yüce Allah'ın, kendi ümmetine hergün elli vakit namaz kılmayı farz kıldığını haber verdi. Hz. Musa (a.s), Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Rabbine geri dönmesini ve bunu ümmetinden hafifletmesi gerektiğini belirtti. Çünkü yüce Allah, İsrailoğullarına iki vakit namazı farz kıldığı halde onlar bunu yapmamışlardı. Üstelik Hz. Musa (a.s), onlara en şiddetli muameleyi uyguladığı halde yine başarılı olamamıştı. İşte Hz. Musa (a.s}, bu gerçeği gördüğünden ötürü Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, yüce Allah'a geri göndermeye çalıştı.
Hz. Peygamber (s.a.v.), namazı, beş vakite ininceye kadar Hz. Musa (a.s) ile Rabbi arasında gidip gelmeye devam etti. Fakat bundan sonra gitmeye razı olmadı. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ümmetine "Beş vakit namaz" farz kılındı.
Daha önce müslümanlar, sabah-akşam olmak üzere günde iki defa namaz kılıyorlardı. Hicretten 1 yada 1.5 yıl önce meydana gelen İsrâ gecesinde beş vakit namaz müslümanlara farz kılınmış oldu.
Kur'an'da, namazın, müminler üzerine düzenli ve belirli vakitlerde yazılı kesin bir farz olduğu belirtilmektedir. [230] Yine bu vakitler, Kur'an'ın, İsrâ: 17/78, Hûd: 11/114, Tâha: 20/130, Rûm: 30/17-18 gibi ayetlerinde öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah olmak üzere beş vakit olarak tayin edilmiştir. Özel sınırlanyla sınırlanması ve nasıl kılınacakları da, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından açıklanmış ve o zamandan beri yapılagelerek de müslümanlar arasında yapılması zorunlu görevlerden biri olarak korunmuştur.

71- Sidretul-Munteha

126- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) göklere çıkarıldığı gece Sidretu'l-Müntehâ'ya götürüldü. Sidretu'l-Müntehâ, altıncı kat semadadır. Yeryüzünden semaya çıkarılan orada son bulur ve sonra alınır. Onun yukaraısmdan inen şeyler de onda karar kılar, sonra ondan alınır.
"Abdullah İbn Mes'ud burada der ki;
"Sidre'yi kaplayan kaplıyordu" [231] ayetini okuyup "Sidretu'l-Müntehâ"yı, 'altından yapılma pervaneler" diye tefsir etmiştir.
Sonra Resulullah (s.a.v.)'e orada üç şey verildi:
1- Beş vakit namaz verildi.
2- Bakara suresinin son ayetleri (=Amenerresulu) verildi.
3- Ümmetinden Allah'a şirk koşmayan kimselerin büyük günahları bağışlanmıştır. [232]

Açıklama:

Sidretu'l-Müntehâ: "Müntehâ" kelimesi sözlükte; son, nihayet, bitiş anlamlarına gelmektedir. "Sidre" kelimesi de, ağaç anlamına gelmektedir.
"Allahu Teâlâ'nin zât âlemi demektir ki, buraya ne meleklerin büyükleri, ne de Peygamberlerin büyükleri dâhil olabilir. Nitekim hadis-i şerifte de Hz. Peygambere refakat eden Cebrail aleyhisselâm da Peygamberimizi buraya kadar götürmüş, buradan ileriye geçmeye izinli olmadığını ifade ederek, bundan sonra Cenâb-ı Hakk'ın daveti sebebiyle Hz. Peygamberin yalnızca gideceğini bildirmiştir. İşte bu yüzden bu terkib "Son sınır, son hudud veya sınırın sonu" diye anlaşılmıştır.
Ayrıca "Cennetin uçlanndandır, üzerinde Sündüs ve Istebrekın cennetlerinin etekleri vardır", diye açıklanmış, Keşşafta da Sidretül-Müntehâ', "Cennetin nihayetinde ve sonundadır" diye geçmektedir.
"Sidretül-müntehâ" şeklinde Kur'ân-ı Kerim'de Necm suresinin 14. âyetinde geçmektedir. Ayrıca Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Mirac'ını anlatan ve bir çok sahabeden rivayet edilen Hadis-i şerifte de geçmektedir.
Sidr denilen bu ağaç cennetin en üst kısmındadır. Eskilerin ve yenilerin ilminin ulaştığı son noktadır. Arşın sağında yer almaktadır. Mi'rac gecesinde bu mevkiye vardıklarında Cibril geride kalmış; Rasulullah (s.a.v.) geri kalmasının sebebini sormuş, Cibril şöyle cevap vermiştir:
"Bu makam dostun dostta kalacağı bir makamdır. Eğer kıl kadar ileri gidersem yanar kül olurum. Bundan sonrasını geçmek sadece sana bahşedilmiştir..." [233]
"Sidretüi-Müntehâ" denilmesinin sebebi, buraya hem büyük meleklerin, hem de büyük peygamberlerin geçememesi ve burası hakkında bilgilerin yeterli olmamasıdır. Bunun için bu tabir kullanılmış ve beşeri, yani insanlara ait ilmîn son sınırı diye de açıklanmıştır. Gerek peygamberlerin, gerekse diğer yaratılmışlardan her âlimin ilmi burada son bulur, ondan ileri geçemez.
Büyük müfessirlerden Fahruddîn er-Râzî, Sidretü'l Müntehâ'yı; akılların hayretle kaldığı, bundan daha şiddetli bir hayretin tasavvur edilemeyeceği, insanın son derecede hayrete düştüğü bir makam olarak tavsif ettikten sonra; sadece, Hz. Peygamberin hayrette kalmadığını, Şaşmadığın, gördüklerini açıkça gördüğünü kaydetmektedir. Öyleyse biz âciz insanların Sidretü'l-Müntehâ'yı kesin olarak "Şudur veya budur" diye açıklamamız mümkün görülmemektedir. Necm suresinin 9. âyetine ve hadis-i şerifteki rivayete göre, sadece Peygamberimize "Kâb-ı Kavseyne" kadar yaklaşmasına müsaade edilmiştir. Sidretü'l Müntehâ'dan ilerisi Sayb âlemidir ki, Allahü Teâlâ'dan başka hiç kimsenin ilmine ve bilgisine giremez, yani insanî son sınırıdır. Buradan ötesi Allahü Teâlâ'nın "Zât Âlemi" diye adlandınldığı için. Bu deyimi açık ve seçik bir tarzda ortaya koymamız mümkün değildir. B.k.z. Şamil İslam Ansiklopedisi, Sidretu'l-Müntehâ maddesi.

72- Peygamber (s.a.v.)'in Miraç Gecesi Rabbini Görüp Görmediği Meselesi

127- Mesrûk'tan rivayet edilmiştir; Aişe'nin yanında yaslanmış oturuyordum. Bana:
"Ey Ebu Âişe! Üç şey vardır ki, kim bunlardan birini söylerse Allah'a en büyük İftira etmiş olur" dedi. Ben:
Bunlar nedir?' dedim. Âişe:
1- *"Kim, Muhammed (s.a.v.)'in Rabbini gördüğünü söylerse Allah'a en büyük iftira etmiş olur"* dedi.
Bu sırada yaslanmış vaziyetteydim. Hemen oturup:
"Ey Müminlerin annesi! Beni bir dinle, acele etme. Yüce Allah,
"Doğrusu onu (Cebrail'i) apaçık ufukta görmüştür" [234]
"Doğrusu onu Cebrail'i bir inişinde daha görmüştü" [235] buyurmuyor mu?" dedim. Âişe:
Bu ümmetten, Resulullah (s.a.v.)'e bu meseleyi ilk soran benim. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"O, Cebrail'dir. Bu iki görmem dışında onu asli şeklinde bir daha görmedim. Onu, vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasım kaplamış halde semadan inerken gördüm" buyurdu.
Yüce Allah'ın,
"Gözler O'nu görüp idrak edemez. O ise bütün gözleri görüp idrak eder. Ve O, Latiftir, Habîr'dir" [236] buyurduğunu duymadın mı?. Yine Yüce Allah'ın,
"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yada perde arkasından konuşur veya bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O, Aliyy (pek yüce)dir, Hakim (=hüküm ve hikmet sahibi)dir" [237] buyurduğunu işitmedin mi?" dedi.
Âişe sözüne devamla şöyle dedi:
2- *"Kim, Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın kitabından bir şey gizlediğini söylerse Allah'a en büyük iftira atmış olur. Çünkü Allah, "Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun"* [238] buyurmaktadır.
Yine Âişe sözüne devamla şöyle dedi:

3- *"Kim, yarın ne olacağını bildirebileceğini söylerse Allah'a en büyük iftira atmış olur. Çünkü Yüce Allah, "De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilemez"* [239] buyurmaktadır.[240]

Açıklama:

Hz. Âişe, Allah'ın görülmesi meselesini kabul etmemektedir.

73- Peygamber (s.a.v.)'in "O, Bir Nurdur. Onu Nasıl Görebilirim Ki" Sözü

128- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s,a.v)'e:
"Miraç gecesinde Rabbini gördün mü?" diye sordum. O da:
"O, bir nurdur. Onu nasıl görebilirim ki!" buyurdu.[241]

Açıklama:

Allah'ın görülüp görülemeyeceği meselesi, alimler arasında tartışmalıdır. Bazı alimler, Allah'ın görülemeyeceğini iddia ederken, bazıları da Allah'ın görülebileceğini ileri sürmüşlerdir. Allah'ın görülüp görülemeyeceği iki şekilde ele almak lazım:

1- Allah'ın Dünyada Görülmesi:

Dünyada uyanıkken Allah'ın görülmesi meselesinde de ihtilaf edilmiştir. Bazıları, bunun mümkün olduğunu, bazıları da mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir.
a- Mümkün olduğunu söyleyenler, bu konuda, Miraç gecesi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Allah'ı gordüğününe delalet eden hadisleri delil getirmişlerdir.
b- Mümkün olmadığını söyleyenler ise, bu konuda yine Miraç gecesinde Resulullah (s.a.v.)'in, Rabbini görmediğine delalet eden hadisler ile Hz. Musa (a.s)'ın Allah'ı görmek isteyip de göremediği ile ilgili A'raf: 7/143 ayetini delil getirmişlerdir.

2- Allah'ın Ahirette Görülmesi:

Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat, müminlerin cennette Allah'ı göreceklerini ileri sürmüşlerdir.
Şiiler, Hariciler, Mutezililer ile Mürcie mezhebinden bazıları, Allah'ın Cennette görülemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Bunlar, bir şeyin görünmesi için; o şeyin, bir cisim olması, bir yerde bulunması, bîr engel bulunmaksızın görenin karşısına gelmesi gibi akil ve dayanaksız bir takım şartlar koşmuşlardır.
Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat ise; görülecek şeyin vücudundan başka hiçbir şart koşmamıştır. Çünkü görmek, Allah'ın yarattığı bir idraktir. Müminler, Allah'ı; hem mahşerde ve hem de Cennette göreceklerdir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'den Kıyâme: 75/22-23 ayetleri delil olarak getirilmiştir.

74- Allah'ın Uyumaması, Perdesinin Nurdan İbaret Olması, Perdeyi Kaldıracak Olsa Yüzünün Parıltılarının Gözünün Ulaşabildiği Bütün Mahlukatı Yakması

129- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) aramızda ayağa kalkıp şu beş cümleyi söyledi:
"Şüphesiz ki yüce Allah uyumaz. Zaten O'na uyumak da yakışmaz. Adalet terazisini indirir ve kaldırır. Gündüzün amelinden önce O'na gecenin ameli, gecenin amelinden önce de gündüzün ameli arzolunur. O'nun perdesi, "Nur"dan ibarettir. Eğer perdeyi kaldıracak olursa yüzünün nur ve parıltıları, gözünün ulaşabildiği bütün mahlukatım yakardı." [242]

Açıklama:

Bir önceki hadiste*, "O, bir nurdur. Onu nasıl görebilirim ki!"* ifadesi geçmektedir. Burada ise bir nur gördüğü belirtilmektedir. Zahiren bu iki rivayet birbirine ters görünse de gerçekte aralarında zıtlık yoktur. Çünkü birinci rivayetteki "Nur", gözlerin tahammül edemediği Kahir Nûr'dur. ikincide ki "Nur" ise gözün tahammül edebeileceğî "Nur" manasındadır.
Kadı İyâz konuyla ilgili olarak şöyle der: Bu rivayet, bize gelmedi, bunu esas nüshaların hiçbirinde görmedim. Yüce Allah'ın zatının nur olması imkansızdır. Çünkü nur, cisim kabilindendir. Yüce Allah ise bundan *münezzehtir. Bütün Ehl-i sünnet imamlarının mezhebi budur. Dolayısıyla; "Allah, göklerin ve yerin nurudur"* [243] ayeti ile hadislerde Allah'a nur ifadesinin verilmesi, onlardaki nurun sahibi ve yaratıcısı demektir. Bazıları "Göklerde ve yerde yaşayanların hidayetçisidir" demiştir, bazıları da "Mümin kullarının kalplerini nuriandıncıdır demişlerdir.[244]
"Allah uyumaz." Çünkü uyku, dalgınlık ve aklın çalışmaması halidir. Uyuyan kimseden his dahi gider. Yüce Allah ise böyle şeylerden münezzehtir.
"Adalet terazisini indirip kaldırmaktan" maksat; bazılarına göre Allah, kıyamet Sünü kullarının amellerini tartarken ve rızıklannı verirken mizanın kefelerini kaldırıp indirmek suretiyle rızık takdirini, mizanla tartmaya benzetmektedir.
Bazılarına göre ise metinde geçen "Kist" kelimesiyle "Rızık" kast edilmiştir. Dolayısıyla her yaratığın rızkına "Kist" denilir. Çünkü yüce Allah, bazı yaratıkların rızkını çok vermekte, bazısını ise az vermektedir.
"Perde"nin hakikati ancak sınırlı olan cisimlerde düşünülebilir. Yüce Allah ise cisimden, had ve hududdan münezzehtir. Dolayısıyla burada kastedilen, O'nu görmeye engel olan şeydir. Bu engel olan şeye "Nur" denilmesi, âdeten nur ile ateşin şuaları görmeye engel olmasındandır.
"Allah'ın yüzü"nden maksat, zatı olduğu gibi, *"Gözünün ihata ettiği"* ifadesiyle de bütün mahlukatı kastedilmiştir.Çünkü yüce Allah'ın görmesi, bütün kainatı ihata etmektedir.
"Eğer perdeyi kaldıracak olursa yüzünün nur ve parıltıları, gözünün ulaşabildiği bütün mahlukatmı yakardı" ifadesinden kastedilen ise Allah, nur ve celalini bir açsa o nur bütün mahlukatı yakardı demektir.

75- Müminlerin Ahirette Rablerini Göreceklerinin İspatı

130- Suheyb (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennetlikler cennete girdiği zaman Yüce Allah:
"Size daha ziyade bir şey vermemi ister misiniz?" buyuracak. Onlar da:
"Sen bizim yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizi cennete koyarak cehennemden kurtarmadın mı? (Bize bu yeterli)" diyecekler.
Bunun üzerine Yüce Allah perdeyi kaldıracak, artık onlara, Rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmiş olmayacaktır. [245]
Yüce Allah'ın,
"Güzel amelde bulunan kimselere "Husna" daha güzeli, bir de "Daha fazlası" Allah'ı görme vardır" [246] ayetine göre; "Güzel amel" yada "İyi iş" yapma, Allah'ın beğenisine layık ve rızasına uygun şeyler yapmaktır. Bundan "Daha güzel" olan ise, Cennettir, "Daha fazlası" ise, Cennette Allah'ı görmedir.
Cenab-ı Allah, lütfuyla ve rahmetiyle, kendisine samimi ve iyi niyetle yapılan amellere karşılık Cenneti vaat etmiştir. Yoksa hiç kimsenin ameli, kendisini Cennete götürecek durumda değil.
Cennetlikler, Allah'ın rahmeti ve lütfuyla, Cennete girdiği zaman, Yüce Allah, onlara, Cennetin yanı sıra "Daha fazla" bir şey vermek isteyecek. Onlar da, "Bizi Cennete koyarak Cehennemden kurtarmak suretiyle yüzlerimizi ağarttın", "Daha fazla" ne isteyebiliriz ki? diyecekler. Bunun üzerine Yüce Allah, perdeyi kaldırıp onlara görünecektir. İşte bu durum, müminler için Cennetin yanı sıra bir fazlalıktır.

76- Kıyamet Gününde Allah'ı Görmenin Yolunu Bilme

131- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bazı insanlar, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Dolunay halindeki bir gecede hiçbir engel yokken Ay hakkında şüpheye düşer misiniz?" buyurdu. Sahabiler:
"Hayır, ey Allah'ın resulü!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Hiçbir engel yokken Güneş hakkında şüpheye düşer misiniz?" buyurdu. Sahabiler:
"Hayır" dediler. Resulullah (s.a.v.):
Siz Allah'ı işte böyle kesinlikle göreceksiniz, insanlar kıyamet günü toplanır, daha sonra yüce Allah:
"Kim dünyada neye kulluk ettiyse onun ardına düşsün" buyuracak.
"Bunun üzerine dünyadayken güneşe tapan kimse güneşin, aya tapan kimse ayın ardına takılacak, putlara/tağutlara tapanlar da onların peşlerine düşeceklerdir. İçlerinde münafıkları da olduğu halde (sadece) bu ümmet kalacak. Derken yüce Allah onlara daha önce tanıdıklarından başka bir suretle tecelli edip:
Ben sizin Rabbinizîm" buyuracak. Onlar Allah'ı tanıyamadıkları için:
"Biz senden Allah'a sığınırız! RabbİmiZ bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır. Rabbimiz geldiği zaman biz O'nu tanırız" diyecekler. Bunun üzerine vüce Allah, (karşılarında) onların tanıdıkları suretiyle tecelli edip:
"Ben sizin Rabbinizim" buyuracak. Onlar da:
"Evet, bizim Rabbimiz sensin!" diyerek O'na tabi olacaklar.
"Cehennemin üzerine sırat (köprüsü) kurulacak; ondan ilk geçen ben ve ümmetim olacak. O gün peygamberlerden başka konuşan hiç kimse olmayacak. O gün Peygamberlerin duası:
"Allahım! Selamet ver. Selamet ver" demek olacak. Cehennemde deve dikeni gibi çengeller olacak. Sîz hiç deve dikenini gördünüz ü?" buyurdu. Sahabiler:
"Evet, ey Allah'ın resulü!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Arabistan'da yetişen, hurma diken de denilen demir dikenine benzer dikenli birbitkidir.
işte o çengeller, deve dikeni gibi olacak. Şu kadar var ki, onların büyüklüğünün miktarını Allah'tan başka bilen olmayacak. Bu çengellerr, (kötü) amellerinden dolayı insanlardan bir parça koparacak. Bunlardan bazısı mümin olduğu için ameli nedeniyle (kurtulup) kalacak, bazısı da kurtarılıncaya kadar ceza görecek."
Nihayet Allah kulları arasında vereceği hükmü bitirince, rahmetinden dolayı cehennemliklerden dilediğini oradan çıkarmak isteyince, meleklere (dünyada iken) Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmayan cehennemlikleri, Allah'ın kendilerine rahmet buyurmak dilediklerini 'Allah'tan başka ilah yoktur1 diyenleri çıkarmalarını emredecek. Melekler, bunları cehennemde tanıyacaklar. Onları secde izinden bilecekler. Çünkü ateş, Adem oğlunu yiyip bitirecek. Yenilmedik sadece secde yeri kalacak. Allah, secde yerini yemeyi cehenneme haram kılmıştır.
Bu suretle söz konusu kimseler kavrulmuş bir şekilde cehennemden çıkarılırlar. Ardından üzerlerine hayat suyu dökülür. Sonunda bunlar, sel suyunun biriktirdiği toprakta açan çiçek tohumu gibi hemen yetişip bitivereceklerdir."
Daha sonra Yüce Allah, kulları arasında vereceği hükmü bitirecek. Ortada yüzünü cehenneme doğru dönmüş sadece bir kişi kalacak. Bu kişi, cennetliklerin cennete en son gireceği olup:
"Rabbim! Benim yüzümü cehennemden çevir. Çünkü onun kokusu beni zehirleyip öldürdü Yalın ateşi de yakıp kavurdu" diyecek. Yüce Allah:
"Bu istediğini yaparsam bunun dışında başka bir şey isteyecek misin?" buyuracak. O da:
"Hayır, senden bundan başkasını istemem" deyip Allah'ın dilediği kadar Rabbine yeminler ve sözler verecek. Bunun üzerine Allah onun yüzünü cehennemden çevirecek. Bu kişi, cennete doğru dönüp de onu görünce, Allah'ın dilediği kadar susacak. Sonra:
"Rabbim! Bari beni cennetin kapısına götür" diyecek. Yüce Allah, ona:
"Hani sana verdiğimden başka benden bir şey istemeyeceğine dair yeminler ve sözler vermemiş miydin? Ey Adem oğlu! Yazıklar olsun sana! Ne kadar da gaddarmışsm?" buyuracak.O da:
"Rabbim!" diye yalvaracak. Nihayet yüce Allah ona:
"Bu istediğini yaparsam bunun dışında başka bir şey isteyecek misin?" buyuracak. O da:
"Hayır! izzetine yemin ederim ki (artık senden bir şey istemem)!' deyip Allah'ın dilediği kadar Rabbine yeminler ve sözler verecek. Bunun üzerine Allah onu cennetin kapısına götürecek. Cennetin kapışma dikildiği zaman cennet ona açılarak içindeki hayrh ve mutlu şeyleri görecek. Allah'ın dilediği kadar susacak". Sonra:
"Rabbim! Beni cennete koy!" diyecek. Yüce Allah ona:
"Hani sana verdiğimden başka benden bir şey istemeyeceğine dair yeminler ve sözler vermemiş miydin? Ey Adem oğlu! Yazıklar olsun sana! Ne kadar da gaddarmışsın?" buyuracak.O da:
"Rabbim! Mahlukatının en bedbahtı ben olmayayım?" diye niyazda bulunacak. Allah'a dua ede ede, nihayet Yüce Allah ona güler yüzle muamele edecek. Allah ona gülümser muamelesi edince ona:
"Haydi cennete gir bakalım!" buyuracak. Cennete girdiği zaman ona:
"Dile benden ne dilersen" buyuracak.
Artık Rabbinden isteyebileceği kadar istekte bulunacak ve dilek dileyecek. Öyle ki Allah ona:
"Şunu da iste, şunu da' diye (istenecek şeyleri) hatırlatacak. Nihayet istekler(in arkası) kesilince Yüce Allah ona:
Bütün bunlar ve daha bir o kadarı senindir" buyuracak.[247]

Açıklama:

Hadiste, Yüce Allah'ın müminlere önce tanımadıkları bir surette tecelli edeceği, bunun için müminler:
"Biz senden Allah'a sığınırız"diyecekleri, sonra müminlere onların tanıdığı sıfatıyla tecelli edeceği, onların da: "Evet, Rabbimiz sensin"diyerek Allah'a tabi olacakları bildirilmektedir.
Ayet ve hadislerde geçen Yüce Allah'ın sıfatlan hususunda iki ekol oluşmuştur. Birinci ekole göre bu sıfatlar yorumlanamaz, olduğu gibi iman etmek gerekmektedir. Selef-i salihin ile bazı kelam alimleri bu görüştedir. Bunlara, Selefiyye denilmiştir.
ikinci ekole göre ise Allah'ın sıfatlan yerine göre layık olduğu şekilde yorumlanır. Kelam alimlerinden büyük bir kısmının görüşü bu şekildedir. Bunlara ise Halef denilmiştir. Bu görüşte olanlara göre, bu hadiste geçen "Allah onlara gelecek" ifadesiyle kastedilen, Allah'ın onlara görünerek tecelli etmesidir.

132- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) zamanında bazı insanlar;
"Ey Allah'ın resulü! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Güneşi öğlen üstü, açık ve önünde hiç bir bulut yokken onu görmek için itişip kakışmak suretiyle birbirinize zarar verir misiniz? Ve siz) ay, dolunay olduğu gece, (hava) ayaz iken ve üzerinde hiçbir bulut yok ken onu görmek için birbirinize zarar verir misiniz?" diye sordu. Onlar:
"Hayır! Ey Allah'ın resulü!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"İşte bu iki küreden herhangi birisim görme hususunda birbirinize zahme vermediğiniz gibi, kıyamet gününde Yüce Allah'ı görme hususunda da birbirini zahmet vermeyeceksiniz. Kıyamet koptuğu zaman bir dellâl:
Her ümmet dünyada neye (ve kime) tapıyorduysa onun peşine takılsı diye seslenecek.
Bunun üzerine Yüce Allah'tan başka şeylere, putlara ve heykellere tapmış olı lardan ne kadar müşrik varsa, onlardan hiçbiri geri kalmaksızın cehenneme dökül çeklerdir. Artık ortalıkta yalnızca Allah'a ibadet eden iyi ve kötü kimseler ile Kîte ehlinin bakiyeleri kalacak.
önce Yahudiler çağırılarak onlara:
"Siz (dünyadayken) kime tapardınız ederdiniz?" dîye sorulur. Onlar:
"Biz, Allah'ın oğlu Üzeyr'e tapıyorduk" diye cevap verirler. Bunun üzer onlara:
"Yalan söylediniz! Allah, hiçbir eş ve oğul edinmedi. Şimdi siz ne iyorsunuz?" diye sorulur. Onlar:

"Rabbimiz! Biz çok susadık. Bize su ver" derler. Bunun üzerine onlara:
"Suya buyurmaz mısınız?" diye işaret olunur ve cehenneme doğru sevk c nurlar. Cehennem onlara serâb gibi görünür. Onlar birbirlerini çiğneyerek gideri ateşe dökülürler.
Sonra Hıristiyanlar çağrılır. Onlara da:
"Siz dünyadayken kime tapardınız ederdiniz?" diye sorulur. Onlar da:
"Allah'ın oğlu Mesih İsa'ya tapardık" derler. Onlara da:
"Yalan söylediniz. Allah, hiç bir eş ve hiç bir oğul edinmedi" denilir. Onlara da:
Şimdi ne istiyorsunuz?" diye sorulur. Onlar:
"Rabbîmiz! Çok susadık. Bize su ver" derler. Onlara:
"Suya buyurmaz mısınız?" diye işaret olunur. Nihayet cehenneme doğru sevk olunurlar. Cehennem onlara bir serab gibi görünür. Birbirlerini ezerek cehenneme düşüşürler.
Artık ortada sadece Yüce Allah'a kulluk eden iyi ve kötülerden başka hiçkimse kalmayınca, âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah, onlara, orada gördükleri en yakın bir sıfatta tecelli eder ve Allah bu kimselere:
"Ya siz ne bekliyorsunuz? Her ümmet, ibadet ettiği şeyin ardına düşüyor" buyurur. Onlar da:
"Rabbimiz! Biz dünyada iken, kendilerine en çok muhtaç olmamıza rağmen bu insanlardan ayrı yaşadık ve *onlarla arkadaşlık etmedik" derler. Bunun üzerine Allah:*
"Ben, sizin Rabbinizim" buyurur. Onlar:
"Biz, senden Allah'a sığınırız. Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayız" derler. Bunu, iki yada üç defa tekrarlayacaklar. Hatta bazıları, meydana gelen bu imtihanın şiddetinden dolayı doğru olandan dönmeye yaklaşacak. Allah:
"Allah ile sizin aranızda onu tanıyacağınız bir alâmet var mı?" diye soracak. Onlar:
"Evet" diye cevap verecekler.
Bunun üzerine şiddetler kaldırılır, dünyada) kendiliğinden Allah'a secde edenlerden hiçbiri İstisna edilmemek suretiyle Allah onların herbîrine secde için İzin verir. İster .-takvasından ve ister riya için olsun (dünyada) secde edenlerden hiçbiri İstisna edilmemek kaydıyla Allah onlardan herbirinin sırtını muhakkak tek bir tabaka haline getirecek. Her secde etmek isteyen, kafası üzerine düşecek. Sonra başlarını kaldıracaklar. Bir de bakacaklar ki, Allah, ilk defa görmüş oldukları surete/sıfata dönmüş, onlara:
"Ben sizin Rabbinizim" der. Onlar da:
"Bizim Rabbimiz sensin" derler.
Daha sonra cehennem üzerine bir köprü kurulur ve şefaata izin verilir. İnsanlar:
"Allah'ım! Selâmet ver, selâmet ver" diye dua edip dururlar. Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Bu köprü nedir?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"O, kaypak ve kaygan bir şeydir. Orada kancalar, çengeller ve demirden dikenler vardır. Bunlar, Necd'de meydana gelen ve deve dikeni denilen sert dîkencikler halindedir. Müminler, kimi göz kırpacak kadar zaman içinde, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi çok hızlı giden en iyi cins at ve deve gibi hızlıca onun üzerinden geçerler. Müminlerden kimi sapsağlam olduğu gibi kurtulur. Kimi tırmıklar içinde perişan olmuş olarak salıverilir. Kimi de cehennem ateşi içine yığılıp düşer.
Nihayet müminler ateşten kurtuldukları zaman, nefsim elinde olana yemin ederim ki sizden hiç kimsenin, hakkı tamamıyla kurtarmak hususunda Allah'a yalvarıp yakarması, kıyamet gününde müminlerden ateşte olan kardeşleri için Allah'a yalvarmaları kadar şiddetli olmaz. Onlar:
"Rabbimiz! Bu kalanlar, bizimle beraber oruç tutarlar ve hacc ederlerdi" derler. Onlara:
"Tanıdığınız kimseleri dışarı çıkarın, onların suretleri ateşe haram edilir" denir.
Artık bunlar kimi inciklerine, kimi de dizlerine kadar ateşe gömülmüş olduğu halde pekçok İnsanı dışarı çıkarırlar. Sonra onlar:
"Rabbimiz! Cehennemde emrettiklerinden hiç kimse kalmadı" derler. Yüce Allah:
"Geri dönün! Kalbinde bir dînar ağırlığında hayr olan her kimi bulursanız onu da (cehennemden) çıkarın!" buyurur. Onlar yine pek çok insanı (cehennemden) çıkarırlar. Sonra yine onlar:
"Rabbimiz! Cehennem içinde, emrettiklerinden hiç kimseyi bırakmadık" derler. Sonra Yüce Allah:
"Dönün! Kalbinde yarım dînar ağırlığınca hayr olan her kimi bulursanız onu da (cehennemden) çıkarın!" buyurur. Onlar yine pekçok insanı (cehennemden) çıkarırlar. Sonra tekrar:
"Rabbimiz! Bize emrettiklerinden hiç bir kimseyi cehennemde bırakmadık" derler. Sonra Yüce Allah:
"Dönün! Kalbinde zerre ağırlığınca hayr olan her kimi bulursanız onu da (cehennemden) çıkarın" buyurur. Yine onlar pek çok insanı cehennemden çıkarırlar. Sonra tekrar onlar:
"Rabbimiz! Orada hayr sahibi olan hiçbir kimseyi bırakmadık" derler.
Ebû Saîd el-Hudrî: Eğer bu söylediğim hadis hususunda beni tasdik etmiyorsanız:
"Şüphesiz ki Allah zerre kadar zulmetmez. Eğer bir hasene/iyilik olursa onu kat kat artırır. Bir de tarafından pek büyük mükâfat verir" [248] ayetini okuyun' derdi.
Bundan sonra Yüce Allah:
"Melekler şefaat ettiler, peygamberler şefaat ettiler, müminler de şefaat ettiler. Şefaat etmedik bir Erhamu'r-Rahimin kaldı" buyurur. Bundan sonra ateşten bir topluluğu toplar ve dünyada iken hiç bir hayr işlemeyip de cehennemde kömüre dönmüş birçok kimseleri çıkarır ve cennetin yolları üzerinde olup Hayat Nehri adı verilen bir nehir içinde onları daldırır.
"Bunlar, sel uğrunda çıkan yabanî reyhan tohumları gibi onun içinden çıkarlar. Görmez misiniz ki? Yabanî reyhan; bazen bir taş yada bîr ağaç dibinde gölgede bittiği de olur. Güneşe doğru olanı san olur, yeşil olur, gölgede olanı ise beyaz olur" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Sanki çölde çobanlık etmiş gibisiniz" dediler. Resulullah (s.a.v.) sözüne devamla:
"Artık onlar, Hayat Nehri'nden boyunlarında halkalar olduğu halde İnci gibi güzel olarak çıkarlar. Cennet halkı, onları o alâmetle tanırlar. (Cennet halkı:) 'İşlenmiş hiç bir amelleri, önden gönderdikleri hiç bir hayrları olmadığı halde Allah'ın cennete girdirdiği azadlıkları İşte bunlardır" diyecekler.
Sonra Yüce Allah, onlara:
"Cennete girin! Gözünüzün görebildiği her ne varsa sizindir" buyuracak. Onlar:
"Rabbimiz! Sen âlemlerden hiç kimseye vermediğini bize verdin" diyecekler. Onlara:
"Size bundan daha üstün bir hediyem daha var" buyuracak. Onlar:
"Rabbimiz! Bundan da daha üstün ne olabilir?" diyecekler. Yüce Allah:
"Benim rızam! Artık bundan sonra ebediyyen size gadab etmeyeceğim" buyuracak. [249]

Açıklama:

Bu hadiste; Allah'ın kıyamet günü görülmesi, kafirlerin acıklı durumu, Yahudi ve Hıristiyanların hali, iyi ve kötü müminlerin konumu bir tablo halinde sunulmaktadır. Bir de, kıyamet günü günahkar müminlere şefaatin nasıl yapıldığı ile ilgili bir sahne betimlenmektedir.
Şefaat kelimesi, sözlükte; "İnsanlar arasında meydana gelen suçlar ve günahların bağışlanmasını isteme" anlamına gelmektedir. Şefaat, genel olarak, iki kısma ayrılmaktadır:
1- Dünyevî Şefaat: insanların dünyada işlemiş oldukları suçlar ve günahlar olup iki çeşittir:
a- Kul hakkı ile ilgili suçlar: insanlar bir toplum içerisinde yaşadıkları için birbirleriyle bir takım problemler ve sorunlar yaşayabilirler. Burada meydana gelen problemler, şahsidir, insanlar, bu problemlerden meydana gelen suçlan affedebilir de, affetmeyebilir de. Çünkü konu, şahsa ait bir olaydır.
b- Allah ile ilgili suçlar: Ailah'a karşı işlenen suçlardır. Bu suçları affetme yetkisi de, Allah'a aittir.
2- Uhrevî Şefaat: Hariciler ile bazı Mutezililer hariç bütün Ehl-i Sünnet alimleri, ahirette, şefaatin gerçekleşeceği üzerinde ittifak etmiştir. Şefaat, beş kısma ayrılmaktadır:
a- Resuiullah (s.a.v.)'e özgü şefaat: Bu şefaat, mevkifin korkun hallerinde insanları sakinleştirme ve hesabın acele görülmesi ile ilgilidir.
b- Muhammed ümmetinden bir grup insanın, hesaba çekilmeden Cennete girmesi ile ilgili şefaat.

c- Cehenneme girecek olan bir kısım insana, Resuiullah (s.a.v.) ile Allah'ın dilediği başka kimselerin yapacağı şefaat.
d- Günahkarlardan Cehenneme girecek olanlar hakkında yapılacak şefaat. Bu şefaati; Hz. Peygamber (s.a.v.), diğer peygamberler, melekler ve Allah'ın izin verdiği bazı mümin kimseler yapacaktır.
e- Cennetliklerin, Cennetteki derecelerinin artmasını sağlayacak şefaat.
Bütün bu şefaat türleri, sahih hadislerde geçmektedir. Kur'an, sahte ilahların ve tanrıların, insanlara hiçbir fayda vermeyeceğini bildirerek bu tür ilahların şefaatte bulunamayacağını belirtmiştir. [250]
Serap, çölde görülen su hayalidir. Uzaktan su gibi görülür. Yanına varıldığında hiçbir şey görülmez. İşte kafirlerin hali de, kıyamet gününde böyledir. Su var zannıyla ona doğru koşacaklar, fakat su değil ateşle karşılaşarak içine düşeceklerdir.
"Rabbimiz! Biz dünyada iken, kendilerine en çok muhtaç olmamıza rağmen bu insanlardan ayrı yaşadık ve onlarla arkadaşlık etmedik" ifadesinin anlamı; başlarına gelen şiddet ve korkunun giderilmesi hususunda Allah'a niyaz edilmektedir. Çünkü müminler Allah'a ibadet hususunda dünya geçimi ile ilgili olarak mümin olmayan olmayan yakınlarına muhtaç oldukları halde onlara yaklaşmamış ve onlardan uzak durmuşlardır. Bu durum, gerek sahabiler ve gerekse onlardan sonra gelen bir çok müslümanın başına gelmiştir.
"Hatta bazıları, dönmeye yaklaşacak" ifadesinden maksat; geçirdikleri şiddetli İmihan sebebiyle bazıları doğruyu söylemekten dönmeye az kalacak demektir.
"Allah onlardan herbirinin sırtını muhakkak tek bir tabaka haline getirecek. Her secde etmek isteyen, kafası üzerine düşecek" ifadesinden maksat ise hepsinin sırtı, sahife şeklinde dümdüz olacaktır.
"Kalbinde bir dînar ağırlığında hayr olan her kimi bulursanız onu da (cehennemden) çıkarın" ifadesinde geçen "Hayr"dan maksat; Kadı Iyâz'a göre yakın yani iman, Nevevî'ye göre ise mücerred iman olmayıp imanından fazla bir şey bulunandır. Çünkü tasdikten ibaret olan iman, bir bütün olup parçalanamaz. Dolayısıyla bir dinar, yarım dinar ve zerre kadar İfadeleriyle bildirilen parçalı şey mutlaka, ya salih amel yada gizli zikir veya fakire acımak, Allah'tan korkmak ve iyi niyet sahibi olmak gibi kalp amellerinden bir ameldir. [251]

77- Şefaatin İspatı Ve Müminlerin Cehennemden Çıkarılması

133- Ebu Saîd cI-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuluîlah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah cennetlikleri cennete koyacak. Dilediğini de rahmetiyle cennete koyar. Cehennemlikleri de cehenneme koyup sonra görevli meleklere:
"Bakın, kalbinde hardal tanesi kadar iman olan kimi bulursanız onu cehennemden çıkarın" buyuracak.
Bunun üzerine böyleleri cehennemden kömür gibi kavrulmuş olarak çıkarılırlar. Sonra da "Hayat" yada "Haya Nehri'ne atılırlar. Orada sel (suyunun getirip biriktirdiği toprağın) kenarında açan çiçek tohumu gibi hemen yetişip bitivereceklerdir. Siz onun nasıl sapsarı kıvrılmış olarak çıktığını görmediniz mi?" [252]

134- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Cehennem ehli olan cehennemliklere gelince onlar, cehennemde ne ölürler ve ne de dirilirler. Fakat bazı insanlara, günahları yada hataları sebebiyle (cehennem) ateşi isabet etmiş olup onları adam akıllı öldürmüştür. Nihayet (yanıp) kömür oldukları zaman (onlar hakkında) şefaata izin verilecek. Gruplar halinde getirilip cennetin nehirlerine serpiştirilecekler. Daha sonra (cennetliklere hitaben):
"Ey cennetlikler! Şunların üzerine su serpin" denilecek.
Bunun üzerine bunlar, sel suyunun getirip biriktirdiği toprakta açan çiçek tohumları gibi hemen yetişip bitivereçeklerdir' buyurdu. sırada orada bulunan) topluluktan biri:
"Galiba Resulullah (s.a.v.) çölde bulunmuş" dedi.[253]
Cehennem ateşinin gerçek liyakatlisi ve ebedi müstahakki olan kafirler, cehennemde ne ölürler ve ne de yararlanabilecekleri ve dİnlenebilevekleri bir yaşayış bulabilirler. Nitekim konuyla ilgili olarak;
"Ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler ve onlardan cehennem azabı da hafifletilmez" [254] *ve*
"Sonra orada ne ölecek ve ne de hayat bulacaktır" [255] *buyurulmaktadır.*

Açıklama:

"Fakat bazı insanlara, günahları yada hataları sebebiyle (cehennem) ateşi isabet etmiş olup onları adam akıllı öldürmüştür" ifadesinden maksat; günahkar müminler Allah'ın dilediği müddetçe azab edildikten sonra hakikaten ölürler ve artık azab acısını duymazlar. Sonra Allah onlar için takdir buyurduğu müddet tamamlanınca kömür haline gelmiş olan cesetleri cehennemden çıkarılıp gruplar halinde cennet nehirlerine götürülürler ve hayat suyu onların üzerlerine dökülür. Bunun üzerine selin kalıntısı durumundaki çamurdan tohumun çarçabuk filizlenip bittiği gibi onların cesetleri de canlanır ve normal güce sahip olduktan sonra cennetteki yerlerine götürülürler.
Kadı İyâz ise bu ölümün iki şekilde yorumlanacağını; birisi az önce belirtildiği gibi, diğeri de şu şekildedir: Cehennemde azab edilen müminler, bir müddet sonra azab acısını duymayacak hale gelecek veya acısı çok hafifleyecek, böylece ölü gibi olacaktır. [256]
Görüldüğü üzere burada cennetliklerin sonsuza kadar ilahî nimetlerden yararlanacağı ve cehennemde ebedi kalacak olan kafirlerin sonsuza kadar devamlı azab çekecekleri belirtilmektedir.

78- Cehennemden En Son Çıkarılan Kişi

135- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cennete en son bir adam girecektir. Cennete doğru giderken bu kişi; bazen yürür, bazen yüzüstü düşer ve bazen de yüzünü ateş yalar. Cehennem ateşini geçtiği zaman, geriye dönüp bakar ve ona:
"Beni senden kurtaran Allah'ın şanı yüce olsun. Yemin olsun ki, Allah, gelmiş ve geçmişlerden hiç kimseye vermediğini bana vermiştir" diyecek.
Derken ona (uzakta) bir ağaç gösterilir. O:
"Rabbim! Beni şu ağaca yaklaştır da, onun altında gölgeleneyim ve suyundan içeyim" der. Yüce Allah:
"Ey Adem oğlu! Onu sana verirsem benden başkasını da istersin?" buyuracak. Oda:
"Hayır, Ey Rabbim! Senden başka bir şey istemeyeceğim" deyip başka bir şey istemeyeceğine dair Allah'a söz verir. Yüce Allah, onu mazur görür. Çünkü O, kulun üzerinde sabredemeyeceği şeyi görür. Bunun üzerine onu ağaca yaklaştırır. O da ağacın gölgesinde gölgelenir ve suyundan içer.
Daha sonra ona, birinci ağaçtan daha güzel bir ağaç gösterilir. Ağacı görünce dayanamayıp:
"Ey Rabbim! Beni şu ağacın yanına yaklaştır da gölgesinden faydalanayım ve suyundan içeyim. Senden bundan başkasını istemeyeceğim" diyecek. Yüce Allah:
"Ey Adem oğlu! Bundan başkasını İstemeyeceğim diye bana söz vermedin miydi? Seni bu ağaca yaklaştırırsam yine sen başkasını isteyeceksin?" buyuracak.
O kişi, bundan başkasını istemeyeceğine dair Allah'a yine söz verir. Rabbi ise onu mazur görür. Çünkü O, onun görünce sabredemeyeceği şeyleri bilir.
Bunun üzerine yüce Allah, onu, o ağacın yanına yaklaştırır. O kişi, ağacın yanına varınca, gölgesinden faydalanır ve suyundan içer.
Daha sonra ona, cennet kapısı yanında öncekilerden daha güzel başka bir ağaç gösterilir. Bu ağacı görünce:
"Ey Rabbim! Beni şu ağacın yanma yaklaştır da gölgesinden faydalanayım ve suyundan içeyim, Bundan başkasını senden istemem" diyecek. Yüce Allah:
"Ey Adem oğlu! Bundan başkasını istemeyeceğim diye (daha önce) bana söz vermedin miydi?" buyuracak. O kişi:
"Evet, Ey Rabbim! Bu (son olsun). Senden bundan başkasını istemeyeceğim" diyecek.
Rabbi onu mazur görür. Çünkü O, onun sabredemeyeceği şeyi görmüştür. Sonra onu o ağacın yanma yaklaştırır.
Ağaca yaklaştırılınca, cennet halkının seslerini duyup:
"Ey Rabbim! (Buraya kadar gelmişken bari) beni cennete koy" diyecek. Yüce Allah:

"Ey Ademoğlu! Beni senin isteklerinden kurtaracak şey nedir? Dünya kadarını ve onunla birlikte bir mislini sana versem razı olur musun?" buyuracak. Kul:
"Ey Rabbim! Benimle alay mı ediyorsun? Sen ki alemlerin Rabbisin!" diyecek.
Abdullah İbn Mes'ud bu arada gülüp (yanındakilere):
"Niye güldüğümü sormayacak mısınız?" dedi. Orada bulunanlar:.
"Niye güldün?" diye sordular. Bunun üzerine Abdullah İbn Mes'ud:
"Çünkü Resulullah (s.a.v.)'de böyle gülmüştü". Sahabiler, ona:
"Ey Allah'ın resulü! Niye güldün?" diye sormuşlardı. O da:
"Bu kişi, Allah'a: "Benimle alay mı ediyorsun. Sen ki alemlerin Rabbisin' dediği zaman, Allah'ın gülmesine güldüm. Çünkü yüce Allah, ona:
"Ben, seninle alay etmiyorum. Fakat Ben, dilediğimi yapmaya kadirim buyuracak"dedi. [257]

Açıklama:

En son cehennemden çıkıp cennete giren kişinin ismi hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre Hennâd ve bazılarına göre ise Cüheyne'dir.
Resulullah (s.a.v.)'in burada durumu belirtilen adamın kavuşacağı bunca lütuf ve ikramı belirttikten sonra azı dişleri görülücek şekilde gülmesinin sebebi; Allah'ın, günahkar mümin kuluna olan merhamet, lütuf ve keremine sevinmesi ve memnuniyetidir.

79- Cennette Makamı En Aşağı Olanlar

136- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Musa (a.s), Rabbine:
"Rabbim! Cennetliklerin makam itibariyle en aşağısı kimdir?" diye sordu. Yüce Allah şöyle buyurdu:
Cennetlikler cennete konulduktan sonra gelecek bir adamdır. Ona:
"Cennete gir" denilecek. O da:
"Ey RabbİM! Nasıl gireyim? İnsanlar yerlerine yerleşmişler ve alacaklarım almışlar!" diyecek. Ona:
"Dünya hükümdarlarından bir hükümdarın mülkü kadar mülkün olmasına razı değil misin?" denilecek. O da:
"Rabbim! Razı oldum" diyecek. Bunun üzerine Yüce Allah, (ona):
"Bu kadarı ve onun bir misli daha, bir misli daha, bir misli daha ve bir misli daha senindir" buyuracak. O adam, beşinci defa da:
"Rabbim! Razı oldum" diyecek. Bunun üzerine Yüce Allah, (ona):
"Bunlar ve bunların on misli daha senindir. Canının istediği ve gözünün beğendiği her şey de senindir" buyuracak. O adam:
"Rabbim! Razı oldum" diyecek. Bunun üzerine Musa:
"Rabbim! Cennetliklerin makam itibariyle en yüksek olanı kimdir?" diye sordu. Yüce Allah:
"Onlar, öyle kimselerdirler ki, diledim de yüceliklerini elimle diktiğim ve üzerlerine mühür vurdum. Dolayısıyla (onları) ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş ve ne de bir insanın hatırından geçmişlerdir" buyurdu.
Yüce Allah'ın kitabında bunun delili,
"Hiç kimse onları memnun etmek için kendilerine neler gizlendiğini bilemez" [258] ayetidir.[259]

Açıklama:

Hz. Musa (a.s)'ın sorduğu soran maksat; cennetliklerin en aşağı mertebede olanlarının sıfat ve alametleridir. Yani onların en aşağı derecede olduğunu hangi sıfat ve alametle bileceğim demek istemiştir.)

137- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben, cennetliklerin cennete en son gireni ile cehennemliklerin cehennemden en son çıkanını pekala biliyorum.
Kıyamet günü bir adam getirilip:
Buna küçük günahlarını gösterin, büyük günahlarını ondan kaldırın" denilecek. Bunun üzerine ona küçük günahları gösterilip:
"Sen filanca ve filanca gün şu ve şu işi yaptın. Filanca ve filanca günde şunu ve şunu yaptın" denilecek. O adam:
"Evet" diyecek.
Yaptığını inkar edemeyip büyük günahlarının kendisine gösterilmesinden korkacak. Derken ona:
"Senin için, her kötülüğün yerine bir iyilik vardır" denilecek. O adam:
"Rabbim! Ben bazı şeyler yaptım ki, onları burada göremiyorum" diyecek."

Açıklama:

Hadisin ravisi der ki: Yemin olsun ki, Resulullah (s.a.v.)'i gülerken gördüm. Öyle ki azı dişleri görünüyordu. [260]

138. Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Câbir'e, Vurûd" (= kıyamet günü insanların mahşer yerine doğru geliş şekli) soruldu. O da şöyle dedi:
"Biz kıyamet gününde filanca ve filanca yerden yani İnsanların üst kısmından" geleceğiz. Derken ümmetler, putîarıyla ve taptıklarıyla teke tek çağrılacaklar. Bundan sonra Rabbimiz bize gelip:
"Siz kimi bekliyorsunuz?" buyuracak. Orada bulunan kimseler:
"Rabbimizi bekliyoruz" diyecekler. Allah:
"Rabbiniz benim!" diyecek. Onlar:
Öyleyse seni bir görelim!' diyecekler. Bunun üzerine yüce Allah onlara tebessüm edip tecelli edecek ve onlar da O'na tabi olacaklar.
Mümin veya münafık her insana bir nur verilecek. Sonra o nurun peşine takılacaklar.
Cehennem köprüsünün üzerinde çengeller ile dikenler vardır. Bunlar, Allah'ın dilediklerini tutacaklar.
Daha sonra münafıkların nuru sönecek, daha sonra müminler kurtulacak.
ilk zümre, yüzleri dolunay gecesindeki ay gibi (parlak) yetmiş bin kişi olarak hesap görmeden cehennemden kurtulacaklar. Sonra onların arkasından gelenler, birbirini izleyen gökteki yıldızların nurları gibi onları takip edecekler. Sonra diğerleri de bu şekilde onları takip edecekler.
Sonra şefaat helal olacak. Şefaat ehli "Allah'tan başka İlah yoktur" diyenler ile kalbinde bir arpa tanesi ağırlığında imanı bulunanları cehennemden çıkarmcaya kadar şefaat edecekler. Bu çıkarılanlar, cennetin içine konacak. Cennetlikler, bunların üzerlerine su serpmeye başlayacak. Nihayet bunlar, sel suyu önünde ot biter gibi bitivereceklerdir. Cehennemden çıkan kimsede, (böylece) yanık izi kalmayacak, Daha sonra ona dünya ve onunla birlikte dünyanın on misli verilinceye kadar dilekte bulunacak. [261]

139. Yezîd el-Fakîr'den rivayet edilmiştir:
"Haricilerin bir görüşü kalbime işlemişti. Derken haccetmek, sonra halka karşı çıkarak propaganda yapmak niyetiyle kalabalık bir topluluk içerisinde yola çıktık. (Giderken) Medine'ye uğradık. Bir de baktım ki, Câbir b. Abdullah bir direğin yanına oturmuş, bir topluluğa Resulullah (s.a.v.)'den hadis rivayet ediyor. Bir ara cehennemliklerden bahsetti, Ona:
"Ey Resulullah'in arkadaşı! Sizin rivayet ettiğiniz hadis de ne öyle? Halbuki Yüce Allah,
"Şüphesiz ki Sen kimi cehenneme atarsan onu muhakkak rezil rüsvay edersin" [262] ve
"Cehennemlikler, cehennemden çıkmak istedikçe oraya geri iade edilirler" [263] buyurmaktadır. Siz ise (bunları) söylüyorsunuz?" dedim. Câbir:
"Sen Kur'an okur musun?" diye sordu. Ben de:
"Evet, (okurum)" diye cevap verdim. Câbir:

"Muhammed (s.a.v.)'in makamı/makam-ı mahmud'un neresi olduğunu hiç işittin mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet, (işittim)" dedim. Câbir:
"Muhammed (a.s)'ın makamı, övülmüş bir makam olup; Allah'ın onun sayesinde (cehennemden) çıkaracaklarını çıkarır" dedi.
Daha sonra Câbir sıratın konulmasını, insanların onun üzerinden geçişini anlattı. Ben bunları ezberimde tutamamış olmaktan korkarım.
Ayrıca bir topluluğun cehennemde bir müddet kaldıktan sonra oradan yani susam çöpleri gibi çıkarılarak cennet nehirlerinden bir nehre atılacaklarını ve orada yıkanarak kağıt sayfaları gibi (bembeyaz) çıkarılacaklarını söyledi.
Daha sonra haçtan döndük. (Birbirimize:)
"Yazıklar olsun! Siz, bu şeyhin, Resulullah (s.a.v.) üzerine yalan söyleyeceğini mi zannediyorsunuz?" deyip Haricilik düşüncesini bıraktık. Vallahi, İçimizden bir adam dışında Haricilikte hiç kimse kalmadı."

Açıklama:

Harici, kelime anlamıyla, "Çıkan" anlamına gelmektedir. Hariciler de, çıkanlar anlamına gelmektedir.
Hariciler, Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan iç karışıklıkların sonunda ortaya çıkan bir fitne grubunun adıdır. Bunlar, Sıffîn savaşından sonra Hz. Ali ile Muâviye arasındaki İhtilafın, iki hakem tarafından Kur'an'a göre çözümlenmesi şeklinde bir karara varılınca, b ukarar, "Kur'an'a" uygun bulmamışlardır. Hz. Ali fiilen halife seçilince, onların üzerine giderek onlarla savaşmıştır. Hz. Ali'ye karşı siyasî bir eylem olarak ilk toplandıkları yerin adı, "Harûra" olduğu için bunlara "Harûrîler" de denmiştir.
Hariciler, "Büyük günah işleyen kimse kafir olur" diye ortaya attıkları bir prensible hareket ettikleri için zamanla Kelamî, Siyasî bir fırka mahiyetini kazanmışlardır.
Hariciler, değişik kollara aynlmıştır. Zamanımıza kadar varlığını sürdüren kolu, İbadiye'dir. Bugün Tunus,. Cezayir ve Umman'da bunlara rastlanmaktadır. Zengibar'ın resmî mezhebinin "İbadiye" olduğu bilinmektedir.
İslam Tarihînde ortaya çıkan Hariciler ile ilgili olarak, onların, İslam dininden çıkıp kafir olduklarını söylemek, çok zor bir olay. O zamana kadar sahabe arasında bir takım farklılıklar olmasına rağmen, onlar, düşünce ve eylem anlamında yeni bir Kelamî-Siyasî bir ekol ve fırka olarak ortaya çıktıkları için onlara "Hariciler" denmiştir. Yoksa "ayrılanlar" anlamına gelen Mu'tezile Mezhebi için onlara mensup kimselerin direkt olarak kafir oldukları ileri sürülmemiştir. Bu durum, Kelamı, Siyasî, Tasavvuf! vb. bir yapıya sahip her müslüman topluluk için geçerlidir. Ama bazen bu topluluklar içerisinde yer alan bazı kimseler, ileri sürdükleri fikirler gereği tekfir edildikleri olmuşsa da, bu toplulukların, tümden kafir olduklarını ileri sürmek ve bunların ebedi olarak Cehennemde yanacaklarını söylemek, yakışık almaz.
İsrâ: 17/79'da da geçen "Makam-ı Mahmûd", 3 şekilde tefsir edilmiştir:
1- Kıyamet günü, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duracağı makam,
2- "Livâu'1-Hamd" sancağının kendisine verileceği makam.
3. Şefaat Makamı. Cumhur'un görüşü de budur.
Kıyamet günü Hz. Muhammed (s.a.v.) dışında peygamberler de dahil bütün insanlar, kendi nefsini kurtarmaya çalışacak. İnsanları bu duruma götüren durum, mevkifin korkunç halleridir.
İnsanlar kendilerini kurtarabilmek için ilk önce Hz. Adem'e, sonra Hz. Nuh'a, Hz. İbrahim'e. Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya ve en sonunda ise Hz. Muhammed (s.a.v.)'e gidecekler. Hz. Muhammed fs.a.v.) dışında, hiçbir peygamber yardım edemeyecek. Çünkü Kıyamet günü insanların efendisi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Onlara, şefaat edecek ilk kişi, O'dur. Zira O, hem "Üvâu'l-Hamd" Hamd Sancağı'n)a ve hem de "Makamı-Mahmûd"a sahip olacaktır. Bu sayede insanlara şefaatte bulunacaktır. Bu şefaat yetkisini, O'na, Yüce Allah verecektir.
Her peygamber, Allah katında kabul edilecek dua hususunda acele etmesine rağmen, Hz. Muhammed, bu konudaki hakkını, ümmeti için ahirete bırakmıştır. İşte bu hakkı, bu şekilde kullanacaktır.
İşte Hz. Muhammed (s.a.v.), burada, İnsanlar ile Allah arasında bir aracı (=vesîle) olmaktadır. Bu sayede Hz. Muhammed (s.a.v.), bu insanları, Cehenneme girmekten kurtarıp Cennete girmelerine vesile olacaktır.
Yezîd el-Fakir'in, Hariciler içerisinde yer alması nedeniyle o da büyük günah işleyen kimselerin ebedi olarak cehennemde kalacağı düşüncesindeydi. Yezid, hac dönüşü halka propaganda etmek İstediği görüş de buydu. Fakat Câbir'in hadisini dinledikten sonra tevbe ederek birisi hariç beraberinde bulunan kimseler Haricilik propagandası yapmaktan vazgeçmişti.

140- Ebu Hurcyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e bir gün et yemeği getirilip kol tarafından bir parça ayrılıp önüne konuldu. Çünkü Resulullah (s.a.v.) etin bu kısmını severdi. Ondan ön dişleriyle bir lokma koparıp sonra da şöyle buyurdu;
"Ben, kıyamet gününde bütün insanların efendisiyim. Bu neden biliyor musunuz? Dünyada önce ve sonra gelmiş geçmiş ne kadar insanlar varsa bunların hepsini Allah kıyamet gününde düz ve geniş bir sahada toplar. Öyle düz ve geniş bir meydan ki, orada bir çağına seslenince sesini herkese duyurur ve bakan bir kişinin Sözü mahşer halkını bir bakışta görür.
Bir de güneş yaklaşır. Artık insanların meşakkati dayanamayacakları ve tahammül ede miy e çekleri bir dereceye varır. Bu sırada, insanların bazısı bazısına:
"içinde bulunduğumuz şu korkunç durumu görmüyor musunuz? Başınıza gelen bu hali görmüyor musunuz? Rabbınız katında size şefaatçi olacak birisine niye bakmazsınız?" der. Bunun üzerine (mahşer halkının) bazısı, bazısına:
"Haydi Adem'e gidin" diyecek. Bunun üzerine mahşer halkı, Adem'e gelip:
"Ey Adem! Sen insan İnsanların babasısm. Allah seni eliyle yarattı ve sana kendi ruhundan hayat verdi. Sonra meleklere emretti, onlar da sana secde ettiler. Bizim için Rabbinden şefaat dile. içinde bulunduğumuz şu sıkıntılı hali görmüyor musun? Başımıza gelen şu musibeti bilmiyor musun?" derler. Adem'de:
"Şüphesiz Rabbim bugün öyle bir gazaba gelmiştir ki, ne bundan önce böyle bir gazaba gelmiştir ve ne de bundan sonra bu tür bir gazab eder. Hem Yüce Allah, beni şu ağaçtan (bir şeyi) yasaklamıştı. Ben ise (o ağaçtan bir şey yemekler suretiyle) O'na karşı isyankar oldum. Artık size şefaat edemem, şimdi ben kendimi düşünüyorum. Vay nefsim, nefsim! Siz benden başka bir şefâatçıya gidiniz. Nuh'a gidin" der. Onlar da Nuh'a varıp:
"Ey Nuh! Sen yeryüzünde Allah'dan başka şeye tapan insanlara risâlet vazifesiyle gönderilen peygamberlerin birincisisin. Allah sana Kur'an'da:
"Çok şükreden kul" [264] diye niteledi. Bizim hakkımızda Rabbinden şefaat İste. Ne acıklı vaziyette olduğumuzu görmüyor musun? Bize ulaşan azabı görmüyor musun?" derler. Nuh, onlara:
Muhakkak ki Rabbim bugün öyle bir gazaba gelmiştir ki, ne şimdiye kadar böyle gazablanmış ve ne de bundan sonra böyle gazablanır. Doğrusu benim bir dua edişim var; vaktiyle kavmimin aleyhine bununla dua etmiştim. [265] bundan dolayı kendimi düşünüyorum. Vay nefsim, nefsim! Şimdi siz İbrahim'e gidin" der. Bunun üzerine onlar da, İbrahim'e varıp:
"Sen yeryüzündeki insanlardan Allah'ın peygamberi ve Allah'ın dostu/halili bir zâtsın. Bizim için Rabbinden şefaat dile. içinde bulunduğumuz hali görüyor ve bize ulaşan azabı da biliyorsun?" derler. İbrahim, onlara:
Bugün RabbimİN öyle bir gazaba geldi ki, ne bundan önce böyle gazab etmiş ve ne de bundan sonra da böyle gazab eder" der. Ve yalanlarını zikrederek, şimdi kendimi düşünüyorum nefsim, nefsim! Artık siz benden başkasına gidin, Musa'ya gidin' der, Onlar da, Musa'ya varıp:
"Ey Musa! Sen Allah'ın peygamberisin! Allah seni risâletleriyle ve konuşmasıyla insanlar üzerine üstün kıldı. Bizim için Rabbinden şefaat iste. Ne kadar ızdırap içinde olduğumuzu görüyor ve başımıza gelen musibeti biliyorsun" derler. Musa da onlara:
"Rabbim bugün öyle bir gazaba gelmiştir ki, ne şimdiye kadar bu derece gazabı görülmüş ve ne de bundan sonra görülür. Ben ise öldürülmesine emrolun-madığım halde bir nefsi/canlıyı öldürdüm. (Şimdi ben nefsimi düşünüyorum) Ah nefsim, nefsim! Siz şimdi İsa'ya gidin" der. Onlar da, İsa'ya gidip:
"Ey İsa! Sen Allah'ın Resulüsün ve Allah'ın Meryem'e koyduğu bir kelime (=bir rnu'cize), aynı zamanda O'ndan bir rûh'sun. Ki sen beşikte bir çocuk iken insanlara söz söyledin. Dolayısıyla Rabbinin yanında bize şefaat eyle. içinde bulunduğumuz hali görmüyor ve bize erişen azabı bilmiyor musun?" derler. İsa'da, onlara:
"Rabbim bugün öyle bir gazaba geîmiştir ki, bundan önce böyle bir gazaba gelmemiş ve bundan sonra da asla böyle bir gazab etmez. (İsa) kendisi için bir günah belirtmeksizin, âh nefsim, nefsim!" sözleriyle endişesini ortaya koyup:
"Benden başkasına gidin. Muhammed'e gidin" der. Nihayet onlar, bana gelip:

"Ey Muhammedi Sen Aiah'm Resulü ve Peygamberlerin sonuncususun. Allah, geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır. Rabbin huzurunda bize şefaat et. içinde bulunduğumuz acıklı hali görüyor ve bize ulaşan azabı biliyorsun!" derler.
Bunun üzerine ben, hemen gidip Arş'ın altına varır ve Rabbime secde ederek kapanırım. Sonra secdemde, Allah bana kendisine yapılacak hamdlerinden ve en güzel övgüsünde öyle bir şey ilham eder ki, şimdiye kadar onu benden önce hiç bir peygambere ilham etmemiştir. Ben ilham olunduğum surette Allah'a hamd ve sena ettikten sonra Allah tarafından:
"Ey Muhammedi Başını kaldır! (Ne) istersen sana verilir. Şefaat eyle, şefaatin kabul edilir" buyurulur. Bunun üzerine secdeden başımı kaldırıp:
"Rabbim! Ümmetim, ümmetim!" diye şefaat ederim. Bunun üzerine:
"Ey Muhammed! Ümmetinden hesaba gerek olmayanları cennet kapılarından, sağ kapıdan cennete koy. Onlar, cennetin bundan başka öbür kapılarından da insanlarla ortaktırlar" buyurulur.
Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennetin kapılarının iki kanadının arası muhakkak Mekke ile Bahreyn'de büyük bir şehir olan) Hecer yada Mekke ile (bugünkü Şam'ın 90 km güney doğusunda bulunan Busra arası kadar geniştir.[266]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Kıyamet gününde bütün insanların efendisiyim" sözü; Övünmek için değil, Allah'ın verdiği nimeti belirtmek içindir. Çünkü efendi, her türlü sıkıntılarda insanların kendisine başvurduğu kimsedir. Bu nedenle bir topluluğun ileri gelenlerine efendi/seyyid denilir.Hz. Peygamber (s.a.v.)'de insanların efendisi olması hasebiyle kıyamet günü kendisine gelen mahşer yeri halkının sıkıntılarına çare bulmaya çalışarak onların bağışlanması için Allah'tan şefaat dilemiş, Allah'da onun bu dileğini kabul ederek insanlara şefaatçi olmuştur.
Söz konusu Allah'ın gazabından maksat; Allah'ın asilerden intikam alması ve şiddetle azab görmeleri ile Mahşer halkının çektiği korku, sıkıntı ve ızdıraplardır ki bunların, daha önceden ne bir benzeri görülmüş ve ne de sonradan görülecektir.
Peygamberlerin "Nefsim", "Nefsim" demelerinin anlamı; ben kendimle baş basayım, burada sözü geçecek olan ben değilim demektir. Çünkü onlar, Allah katında direkt kabul edilecek dua hususunda acele davranmışlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise bu konudaki hakkını ümmeti için Ahirete bırakarak mahşer yerindeki insanlar için kullanacaktır. İşte buna, "Büyük Şefaat" denilmektedir. Daha sonra her peygamber, yüce Allah tarafından kendi ümmeti hakkında şefaat etmeye yetkili kılınacaktır. Çünkü 132 nolu hadiste de belirtildiği üzere, peygamberler de şefaat edeceklerdir.
Hz. Adem (a.s)'ın yasak ağaçtan yemesi meselesi; Bakara: 2/35, 38; A'raf: 7/19, 23; Tâhâ: 20/115, 121-122'de geçmektedir. Yüce Allah, Hz. Adem'in verilen emri unutarak bu ağaçtan yediği ve bu hareketinde bir kasıt olmaması nedeniyle onu bağışlamıştır. [267]
Hz. Nuh (a.s)'ın kavrrîîyle arasında geçen olaylar hakkında daha geniş bilgi için b.k.z: M. AH Sabuni, a.g.e., s. 301-331.
Hz. İbrahim (a.s)'ın söylediği üç yalan şunlardır:
1- Hasta olmadığı halde sırf putları kırmak için müşriklere: "Hastayım" [268] deyip puthanede kalarak putları kırması.
2- Putları kırdığı halde: "Ben kırmadım, herhalde onları şu büyük put kırdı" [269] demesi.
3- Hanımı Sare hakkında: "Kız kardeşim" demesi. [270]
Hz. Musa (a.s)'ın bir canlıyı öldürmesi olayı ise şöyle gerçekleşmişti: Kasas sûresinin 15-22 ayetleri arasında anlatıldığı üzere; Firavun'un adamlarından bir Mısırlı ile Musa'nın kavminden biri dövüşüyordu. Musa'nın kavminden olan zât, Musa'dan yardım istedi, Musa da yardıma koştu ve düşmanın göğsüne bir yumruk attı. İşte bu yumruk, onu öldürmüştü. "Musa:
"Rabbim! Doğrusu ben, nefsime zulmettim. Beni bağışla' dedi. Allah'da onu bağışladı." [271] İşte bu ayetle Allah, onu bağışlamıştı.
Hz. İsa (a.s)'ın bir şey belirtmeksizin mahşer halkını direkt olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yönlendirmesi, onun Allah katındaki yüceliğini ve kadru kıymetini bildiği içindir.
Bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bütün insanlardan, cinlerden, peygamberlerden, meleklerden daha faziletli ve Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, H2. Musa, Hz. İsa'dan daha üstün olduğunu göstermektedir.

80- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Cennet Içın ilk Şefaat Edecek Kişi Ve Peygamberlerin En Çok Tabisi Bulunanı Olması

141- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennet (için insanlara) ilk şefaatçi ben olacağını. Peygamberler içerisinde benim kadar çok tasdik edilen bir peygamber daha yoktur. Peygamberler içerisinde öylesi var ki, ümmetinden onu sadece bir kişi tasdik etmiştir."[272]

Açıklama:

Bütün peygamberlerin görevi, insanlığı kurtarmak ve karanlıklardan aydınlığa çıkarmaktır. Hepsi de devamlı hayra davet etmişler, ıslahatın önderleri olmuşlar ve karanlıklar içinde yüzen dünyada hidayet meşalesini taşımışlardır. Her biri diğerinin ardından yaptığı binayı tamamlamak için gelmiştir. Her biri, bu binaya bir tuğla daha eklemiştir. Ve bina, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'le son şeklini almıştır.
Getirdiği din, geçmiş bütün dinlerin özeti ve daveti ise, ebedi yaşamaya layık bir davet olmuştur Çünkü getirdiği din, hayatın esaslarını ve ıslahın temellerini ihtiva etmiştir.
"Bugün dininizi kemale erdtrdim, size nimetimi tamamladım. Size din olarak İslâm'ı beğendim." [273]
Hak dinin tamamlanmasıyla Allah'ın insanlara indirdiği ve kendisinden başkasına ihtiyaç olmayan hidayet nimeti, tamamlanmış oldu. Bu tamamlanmayla, peygamberlik kesildi ve risalet son şeklini aldı.
"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resulü ve nebilerin sonuncusudur." [274]
Nübüvvet bittiği için risalet de haliyle bitmiş oldu. Hz. Muhammad (s.a.v.)'in nübüvvet ve risaletinden sonra artık nübüvvet ve risalet söz konusu değildir. Resulullah (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmaktadır:
"Benimle diğer peygamberlerin misali, bir bina yapıp bir tuğlanın yeri dışında her şeyini güzelce tamamlayan adamın misali gibidir. O binaya girenler: "Bu bina, şu tuğlanın yeri dışında ne kadar güzeldir" derler. İşte ben, o tuğlanın yeriyim ve onu doldurdum. Peygamberler benimle son buldu." [275]
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gerçekleştirdiği ve davetinde başarılı olduğunu gösteren çok büyük işler vardır. Bu işleri şöyle özetlemek mümkündür.
1- Putperestliği kökünden kurutmuş, yerine Allah'a ve ahiret gününe imanı yerleştirmiştir.
2- Cahiliyye hayatının bütün pislik ve kötülüklerini kaldırmış, yerine faziletleri, güzellikleri ve her türlü edebi getirmiştir.
3- İnsanı, takdir olunan kemalin zirvesine ulaştıran hak dini, yerleştirmiş ve hakim yapmıştır.
4- Durumları, akılları, kalpleri ve cahiliyye hayatının uygulaya geldiği hayat düzenini değiştiren büyük bir inkılabı gerçekleştirmiştir.
5- Arap kabilelerini birleştirmiş ve Kur'an'in sancağı altında en büyük devleti kurmuştur,
Resulullah (s.a.v.)'in başarısını gösteren sayısız işler arasından sadece bunlar, gerçekleştirdiği en büyük işlerdir. Görüldüğü üzere hepsi de başlı başına büyük bir olaydır. Hepsini, hatta bir tanesini bile gerçekleştirmek son derece riskli bir şeydir. Hepsini gerçekleştirmek bir tarafa, sadece birinde bile başarılı olmak her insanın yapabileceği şey değildir.
Bu büyük işleri gerçekleştirmek ve bu kadar parlak başarı göstermek, hiç kuşkusuz Resulullah (s.a.v.) için büyük bir mucizedir. Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi, Hz. Musa'nın asası gibi mucizeler, şüphesiz Resulullah (s.a.v.)'in bu büyük zaferleri ve açık mucizeleri yanında daha cü'zi kalmaktadır. [276]

İşte cennetliklerin çoğunun Muhammed ümmetinden olması, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in daha faziletli olduğundandır. [277]

142- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben kıyamet günü cennetin kapısına gelip açılmasını isteyeceğim. Cennetin bekçisi bana:
"Sen kimsin?" diye soracak. Ben de:
"Ben, Muhammed'im" diyeceğim.Bunun üzerine bekçi:
"Ben (bu kapıyı) ancak sana açmakla emrolundum. Senden önce hiçbir kimseye (cennetin kapılarını) açmayacaktım" diyecek." [278]

Şüphesiz peygamberlerin en üstünü, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır:
"O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya açık mucizeler verdik ve onu Rûhu'1-Kuds île güçlendirdik." [279]
Allah'ın derecelerle yükselttiği kişi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir.
Buna en açık delil; Al-i imrân suresinde de geçtiği üzere, diğer peygamberlerin, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in geleceğini müjdelemeleri ve kendisine yetiştikleri taktirde ona iman edip desteklemek üzere söz vermeleridir.
"Hani Allah, peygamberlerden:
"Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra yanınızda bulunan (kitaplar)ı tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka iman edip yardım edeceksiniz" diye söz almıştık. Allah, onlara:
"Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklendiniz mi?" dediğinde, (onlar:) "Kabul ettik" cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Allah: 'O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim" buyurmuştu.[280]
Câbir'den rivayet edilen bir hadiste, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'a yemin ederim ki, Musa aranızda sağ olsaydı bana uymaktan başka yol ona helal olmazdı." [281]
Hz. Peygamber (s.a.v.); peygamberlerin sonuncusu, makam, yer ve mevki itibariyle peygamberlerin en üstünüdür. Zira Allah, peygamberlik kapısını onunla kapatmış ve peygamberlerine indirdiği vahyi de Kur'an'la kapatmıştır.

81- Peygamber (s.a.v.)'in Şefaat Duasını Ümmeti için Saklaması

143- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her peygamberin (Allah katında) kabul edilen bir duası vardır. Her peygamber duasını daha önce yapmıştı. Fakat ben, duamı, kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için sakladım, inşallah, ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimselere nasip olacaktır." [282]

Açıklama:

Her peygamber, ümmeti için yada kendisi için bir dua etme hakkı vardır. Her peygamber, kabul edilen duasının hangisi olduğunu bilir. Geri kalan dualarının kabul olup olmayacağı Allah'a ait bir husustur. Örneğin, Hz. Nuh (a.s), kafir oîan oğlunun bağışlanması için Allah'a dua etmiş, fakat Allah Hz. Nuh (a.s)'ın bu isteğini kabul etmemiştir. Çünkü Allah, Hz. Nuh'a, oğlunun kafir olduğunu bildirmiş ve kafirler için mağfiretin söz konusu olmadığını belirtmiştir. [283] Hz. İbrahim (a.s)'da, babası için Allah'tan mağfiret dilemişti. Fakat babsının, Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, bu isteğinden vazgeçmişti.[284]
Ayrıca Hz. Nuh (a.s), yeryüzünde bir tane bile kafir bırakılmasını istememektedir. [285] Hz. Zekeriyya (a.s) ise, bir çocuk istemektedir. [286] Hz. Süleyman (a.s) ise, kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak bir mülkü istemektedir. [287]
Bu hadis, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, ümmetine karşı son derece şefkat ve merhametli olduğuna ve ümmetini çok düşündüğüne delildir. Bundan dolayıdır ki, ümmeti hakkında kabul edilecek duasını, ümmetin en fazla zorda kaldığı kıyamet gününe saklamıştır. Bu ise, büyük günah işleyen müminler hakkında yapacağı şefaattir.

82- Peygamber (s.a.v.)'in Duası Ve Onlara Şefkatinden Dolayı Ağlaması

144- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Yüce Allah'ın İbrahim (a.s) hakkındaki
"Rabbim! Şüphesiz ki onlar, insanlardan bir çoğunu baştan çıkardılar. Bundan sonra kim bana tabi olursa o bendendir" [288] ayetini okudu. İsa (a.s) hakkındaki
"Eğer onlara azab edersen, onlar senin kullarındır, eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen Azız daima üstünsün, Hakîm (=hüküm ve hikmet sahibesin" [289] ayetini okudu. Daha sonra ellerini havaya kaldırıp:
"Ya Rabbi! Ümmetim, ümmetim...!" diye dua edip ağladı. Bunun üzerine yüce Allah:
"Ey Cebrail! Muhammed'e git. Ona niye ağladığını sor. Rabbin, onun niye ağladığını pekala bilir ya!" buyurdu.
Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona (ağlamasının nedenini) sordu. Resulullah (s.a.v.), ne söylediğini ona anlattı. Halbuki Allah onun ne söylediğini pekala bilir. Nihayet Allah:
"Ey Cebrail! Muhammed'e git. Ona şunu şunu söyle seni ümmetin hakkında hoşnut edeceğiz ve seni üzmeyeceğiz" buyurdu. [290]
Hz. Peygamber (s.a.v.), ümmetine karşı son derece şefkatli ve merhametlidir. Onun sevgi ve şefkati o kadar çoktu ki, herhangi bir kimseyi sıkıntı içerisinde görmek, onu fazlasıyla üzerdi. Nitekim Yüce Allah, onun bu duygularından;
"Doğrusu size bir peygamber geldi ki, sizin sıkıntıya düşmeniz onu incitir ve üzer. Çünkü o, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir" [291] buyurulmaktadır. Bu ayet, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ızdırap içerisinde gördüğü kişiler karşısındaki durumunu sade bir şekilde anlatmaktadır. Sizi İnciten ve size sıkıntı veren her şey, onu da İncitmektedir. Çünkü o, sizin ızdırabınızı kendi ızdırabı, güçlüklerinizi kendi güçlüğü bilir.
Bir gün sahabeden bazıları, müşriklerin işkencelerine dayanamayıp Peygamberimize gelip müşrikler için beddua etmesini ister. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.);
"Ben dünyaya beddua etmek için gönderilmedim. Ben sadece rahmet olarak gönderildim" [292] buyurdu.
Yine bir ayeti kerimede,
"Eğer sen kaba ve katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz insanlar etrafından dağılıp giderlerdi" [293] buyurulmaktadır.
İşte bu ve benzeri örnekler, Peygamberimizin insanlık için ne kadar sevgi, şefkat ve merhamet dolu olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

83- Kafir Olarak Ölen Kimsenin Cehennemde Ebedi Kalacağı için Hiçbir Şefaata Nail Olamaması Ve Onların, Allah'ın Yakın Dostlarına Akraba Olmalarının Kendilerine Hiçbir Fayda Sağlamaması

145- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam (Resulullah'a):
"Ey Allah'ın resulü! Babam nerededir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.);
"Cehennemdedir" buyurdu.
Bunun üzerine adam dönüp gidince Resuluilah (s.a.v.) o adam geri çağırtıp:
"Benim babam da, senin babanda cehennemdedir" buyurdu. [294]

Açıklama:

Fetret kelimesi sözlükte; kırgınlık, gevşeklik, fersizlik, takatsizlik, zaaf ve kopukluk, bir şeyin hiddetten sonra sükunete kavuşması, şiddetten sonra yumuşaması anlamına gelmektedir.
Terim olarak ise dilbilginlerine göre; iki peygamber arasında risaletin yeni hak dine davetin kesintiye uğradığı zaman dilimidir. Müfessirler ise
"Ey Ehl-i kitap! Bize bir müjdeleyicî ve uyarıcı gelmedi demeyesiniz diye size peygamberlerin arasının kesildiği bir sırada hakkı açıklayan resulümüz geldi" [295] mea'indeki ayette yer alan "Alâ fetretin mine'r-Resul" ifadesinden hareketle "Peygamberlerin gönderilmesinin kesilmesi üzerine" tarzında açıklamışlardır. Çağdaş alimlerden I. İsmail Hakkı ise "Bir peygamberin ölümü ile diğerinin gelmesi arasında geçen zaman, özellikle Hz. İsa ile Hz. Muahmmed (s.a.v.) arasında dinî duygularda durulma ve gevşeme devresi olan zaman" şeklinde tanımlamıştır. Bu ve benzeri tanımlardan fetreti şöyle tanımlamak uygundur: Fetret; bir vahiy ve risaletin kesilip hak dinin temel hakikatlerinin unutulmaya yüz tutması ve dinî hayatın zayıflaması; fetret dönemi ise. özellikle de Hz. İsa ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasındaki peygambersiz geçen ara döneme alem olmuş, gerçekte herhangi iki peygamber arasında vahiy ve risaletin gönderilmesine ara verildiği, hak dinin temel mesajlarının silinmeye yüz tuttuğu dinî durgunluk ve zayıflık dönemleridir. [296]
Konu ile ilgilenen müslüman alimlerin bir kısmı fetret ehlini herhangi bir tasnife tutmak-sızın genel olarak değerlendirmiş, bir kısmı da fetret

ehli içine girebilecek insanları tek bir kategoride ele almanın bazı yanlış değerlendirmelere yol açacağı düşüncesiyle sınıflandırarak incelemeyi uygun bulmuşlardır. [297]
İslam bilginleri arasında tartışma zemini oluşturan fetret ehli ve bu hükümde olan kimselerin sorumluluğu konusu, esas itibariyle akıl-din ilişkisine dayanmaktadır. Diğer bir İfadeyle konu, bilgi edinme ve sorumluluk yükleme açısında aklın gücü ve yetkisi ile dinin salahiyeti gibi bir yönüyle epistemolojik ve diğer yönüyle de hukukî temele dayanan bir problem olma niteliğine sahiptir.
Fetret ehli ve bu hükümde bulunanların itikadî sorumlulukları hususunda genel olarak dört görüş ileri sürülmüştür:

1- Sorumlu Olmadığını Benimseyenler:

Bu görüşte olanlara göre fetret ehli ile İslam daveti dahil olmak üzere hiçbir peygamberin daveti kendilerine ulaşmayan, herhangi bir dinî inanca ve metafizik düşüncelere sahip olmadan tam bir gaflet içinde yaşayan kimseler, hiçbir dinî yükümlülüğe sahip değildirler. Böyleleri putperest, müşrik ve hatta ateist bile olsalar mazurdurlar. Dinî anlamda herhangi bir sorumlulukları buiuınmamaktadır. Çünkü din (sem1) gelmeden ve davet ulaşmadan önce insanların fiillerine Allah'ın herhangi bîr hükmü taalluk etmez, hiçbir şekilde akla itibar edilerek dinî bir yükümlülükten bahsedilmez, din geldiği zaman ise akla değil, ona itibar edilir. Şeriat gelmeden önce akıl tek başına iyi ile kötü hakkında doğru hüküm vermekten aciz olduğundan, din olmadığı halde din adına insana bir kısım sorumluklar yükleme yetkisine sahip değildir. Bu itibarla küfür haram, İman da vacip değildir.
Binaenaleyh fetret ehli ile İslâm'dan önce veya sonra dağ başlarında ya da İslam coğrafyasına uzak bölgelerde yaşamaları gibi sebeplerle kendilerine dinî davet hiç ulaşmayan kimselerin herhangi bir dinî sorumlukları yoktur. Onlar düşünce ve inançlanndan dolayı mazurdurlar, âhirette kendilerine ceza verilmeyecek ve kurtuluşa erenlerden olacaklar (Ehl-i necat) dır. Bu; görüşte olanla böylelerini dinî sorumlulukları ve uhrevî hükümleri bulunmama bak çocuklar, deliler ve hatta hayvanlarla aynı kategoride sayılmışlardır.
Evzâî (ö. 159/775), Süfyan es-Sevrî (ö. 161/778), imam Mâlik (ö. 179/795), Dâvûd ez-Zâhiri (ö. 270/884), Şafiî (ö. 204/820), Eş'ârî (1 324/936), İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî (ö. 386/996), Isferayinî (ö. 41), Kadı Ebû Ya'lâ (ö. 453/1066), İbn Hazm (ö. 456/1064), Tâcuddin es-.Subki (ö. 771/1370), Beyzâvî (ö. 685/1286), İbnü'l-Hümam (ö. 861/1457), M. Hacer el-Heysemî (ö. 974/1597), Celâleddin es-Suyûtî (ö. 911/1505), Cemaleddin el-Kâsımî (ö. 1866-1914), Abdurrahman el-Cezîrî, Ferit Kam ve Said Nursî gibi İslâm bilginleri, Eş'arî ve Şafiî mezhebine mensup âlimlerin büyük çoğunluğu, Hanbelî ve Malîkîlerin bir kısmı ve ;ağdaş âlimlerden Reşîd Rızâ bu görüşü benimsemişlerdir.
Buhâralı Mâtürîdî bilginler de bu görüşü kabul etmişlerdir. Kuşeyrî (ö. 465/1072} ise dinî sorumluluğun ancak sem1 yoluyla gerçekleşebileceğini belirterek1187 dolaylı olarak fetret ehli ve kendilerine davet ulaşmayanların dinî sorumluluklarının bulunmayacağını benimsemiştir. Bunlar bu konuda Bakara: 2/233, 286, Nisa: 4/165, Mâide: 5/19, En'am: 6/19, 130-131, 152, 156, A'raf: 7/42, İsrâ: 17/15, Taha: 20/134, Müminun: 23/62, Şuara: 26/208-209, Kasas: 28/59, Fatır: 35/37, Zümer: 39/71, Mülk: 67/8-9 ayetlerini görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.

2- Ahirette İmtihan Edileceklerini Benimseyenler:

Ebu Hureyre gibi fetret ehlinin ahirette imtihan edileceklerine ilişkin hadisleri rivayet eden bazı sahabenin yanı sıra İmam Ahmed (ö. 241/855), Beyhakî (ö. 458/1066), İbn Teymîyye (ö. 728/1328), İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), İbn Kesir (ö. 774/1373) gibi Selefiyye mensubu bilginlere göre fetret ehli ve bu hükümde bulunanlar, dünyada herhangi bir sorumlulukları olmamakla beraber ahirette doğrudan cennet veya cehenneme gitmeyeceklerdir. Kıyamet gününde onlar, Allah tarafından cehenneme girmeleri şeklinde bir imtihana tabi tutulacak, Allah'ın emrine itaat ederek cehenneme girenlere cehennem soğuyarak güvenlikli bir yere dönüşecek, itaat etmeyenler ise cehenneme gönderilecektir.
Bu görüşü benimseyenler fetret ehli ve davet ulaşmayanların sorumlu olmadıklarını, ehl-i necat olduklarını kabul edenlerin delil olarak ileri sürdükleri [298] gibi âyetleri zikrederek söz konusu âyetlerin kendi görüşleri için de delil olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşte olanlara göre Allah hiç kimseye peygamber göndermeden azap etmeyeceği gibi cennete de müşrikler değil, ancak mü'minler ve müslümanlar; cehenneme ise dine muhatap olduğu halde peygamberleri ve getirdiklerini inkâr edenler girecektir. Binaenaleyh dünyada hak din kendilerine ulaşmayan kimseler, çocukken ölen, mecnun ve fetrette ölen kimseler gibi ahirette imtihana tabi tutulacaklardır.

3- Kıyamette Sorgulandıktan Sonra Yok Edileceklerini Benimseyenler:

İmam Rabbânî'ye göre herhangi bîr peygamberin daveti ulaşmamış fetret ehli müşrikleri, dağ başlarında yaşayan putperestler ve mut1 riklerîn çocukları sorumlu olmamakla birlikte ne cennete ne de cehenneme gireceklerdir. Onlar dirilişin akabinde hesaba çekilecek ve cezalan müddetince mahşer yerinde azap gördükten sonra hayvanlarla birlikte yok olacaklardır. Zira bir kimse mükellef değilse onun için ebedîlik söz konusu Ayrıca;
"Kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti kılar, artık onun yeri cehennemdir" [299] mealindeki âyet gereğince cennete ancak iman edenler girebilir. İmana ilişkin gaybî konular ahirette açıklığa kavuşacağından bunlara orada inanmanın bir önemi kalmayacaktır. Mahşerde imtihana tabi tutulacak olmaları ise âhiret hayatının imtihan yeri değil ceza ve mükâfat yeri olmasına aykırıdır. Cennetle cehennem arası bir yerin varlığı da sabit değildir. Bu noktada söz konusu olabilecek A'raf ehli dahi bir süre sonra cennete gireceklerdir. Zira ebedilik ancak cennet veya cehennemdedir. Fetret ehli müşrikleri peygamber davetine muhatap olmadıkları için bunların sorumlu tutularak cehenneme girmesi de ilâhî adalete uygun değildir.
İmam Rabbânî bu görüşünü insan aklının ma'rifetullahda tek başına yetersizliği ile dinî sorumluluğun peygamber davetinin ulaşmasına bağlı olduğu esasına dayandırmıştır. Nitekim ona göre ilk Yunan filozofları, dehâ çapında zekâlarına rağmen Allah'ın varlığı konusunda yanılmışlar ve kâinatın yaratılışını zamana nisbet etmişlerdir. Fakat sonraları peygamberlerin davetle ri tedricen ortaya çıkıp insanlar onların davet ettikleri hakikatlerden haberdar oldukça peygamberlerin getirdikleri hakikatlerin bereketiyle sonrakiler, ilk filozofların görüşlerini reddetmiş, Allah'ın varlık ve birliğini geneli itibariyle kabul etmişlerdir. Binaenaleyh insan aklı, nebevi rehberliğin desteği olmaksızın bu ilahî gerçeği bilmekten acizdir. Küfür ve ebedî cehennemde kalma hükmü ancak açık bir şekilde peygamberlerin tebliği ulaştıktan sonra yürürlükte olabilir. Bu noktada akıl tek başına yeterli bir delil olmayıp, yeterli hüccet peygamberlerin gönderilmesine bağlıdır. Gerçi aklın, Allah'ın delillerinden bir delil olduğu inkar edilemezse de o, delil getirilmesi gereken konularda kâmil bir delil olmadığı için sırf onun varlığı sebebiyle insana ebedî azap terettüp etmez. Mâtüridîlerin Allah'ın varlık ve birliğini bilme gibi bazı konulan idrak etmede aklın müstakillen buna güç yetirebileceklerine dair kanaatlerini ve buna dayanarak da'vet kendilerine ulaşmamış kimseleri sorumlu tutarak kâfir olduklarına ve ebediyyen cehennemde kalacaklarına hükmetmelerini anlamak mümkün değildir.

4- Sorumlu Olacaklarını Benimseyenler:

Genel olarak başta Ebû Hanîfe Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944) olmak üzere bu mezhebe bağlı Semerkantlı bilginler, Mu'tezîle'nin çoğu, KerramÎyye, bir kısım Şia, Zeydiyye ve Havariç mensupları bu görüşü savunmuşlardır. Buna göre insanın sorumlu olmasının şartı sadece dinin mevcudiyeti değildir, din gelmeden önce de insan sırf aklıyla Allah'a iman ve O'na şükretmek mecburiyetindir.
Fetret ehli ve kendilerine davet ulaşmayan kimseler, peygamber gönderilmemesi veya dinî davet u-laşmaması gerekçe gösterilerek her türlü dinî sorumluluktan muaf tutulamaz. Bu gibi kimseler akıl sahibi oldukları takdirde, ferdî irade ve aklî çabalarıyla Allah'ın varlık ve birliğine inanmak, akıl yürütmek suretiyle bilinebilecek olan bütün iyi füleri yerine getirmek ve kötü işlerden kaçınmakla yükümlüdürler. Bunu yerine getirenler kurtuluşa erecek, getirmeyenler ise ebediyyen cehenneme gireceklerdir. Zira ergenlik çağına ulaşan her insan normal şartlar altında İç tecrübe (enfüs) ve dış dünyadaki (=afaki) varlıklar üzerinde düşünmek suretiyle Allah'ın varlığı ve birliğini bilebilecek enteliektüel düzeye ve yeterli olgunluğa ulaşmış demektir. Akıl mutlak ve mükemmel bir bilgi kaynağı olmamakla birlikte yine de ma'rifetullahi, nesne ve fiillerin güzel ve çirkin, yararlı ve zararlı yönlerini bilebilecek fıtrî bir güce sahiptir. Peygamberler ise aklın münferiden bilebileceği bu gibi hususlan desteklemek, aklın tek başına bilemeyeceği ahiret halleri, Allah'ın razı olacağı ibadet ve kulluk şekilleri gibi şer'i hükümleri ise öğretmek için gelmişlerdir. Bu itibarla her insan sadece normal akıl düzeyine sahip bulunmakia. peygamberlerin gönderilmesine ve davetin ulaşması şartına bağlı kalmaksızın bunu gerçekleştirmekle sorumludur. Aklın varlığı kendilerinin ahirette sorumlu tutulmalarını zorunlu kılar.
Bu görüşte olanlar; Bakara: 2/161, Âli İmran: 3/137, Nisa: 4/48, 116, En'am: 6/11, 74, 76, 79, Nahl: 16/36, Ankebut: 29/20 ayetlerini

görüşlerine delil olarak getirmişlerdir. Ayrıca ebeveyn-i resulle ilgili hadisleri, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in annesi için Allah'tan mağfiret dilemek üzere izin isteyip de izin verilmediği, sadece kabrini ziyarete müsaade edildiği hadisi ve cahiliye döneminde ölen babasının durumunu soran kimseye, hem kendi ve hem de o adamın babasının cehennemde olduğunu belirten hadisi de delil olarak getirmişlerdir. [300]
Resulullah (s.a.v.)'in anne-babası hakkında *"Onların ehl-İ necat oldukları"* diğeri *"Mümin olmamaları sebebiyle muazzep olacakları"* ve bu konuda susmayı tercih etme şeklinde üç temel görüş bulunmaktadır.
A- Azimabadi, Sünen-i Ebu Davud'a şerh olarak yazdığı Avnu'l-Ma'bud, 12/494-495'de, hem Resulullah (s.a.v.)'in anne ve babasının cehennemlik olduğu görüşünde olanları ve hem de cennetlik olduğunu savunanları görüşleriyle birlikte değerlendirerek bu konuda en doğru olanının susmak olduğunu belirtmiştir.
B- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in anne-babasmın cehennemlik olduğu görüşünü benimseyenlere gelince, Beyhâkî ve İbn Teymiyye gibi selefiyye mensupları müşrikler için af istenmesini yasaklayan âyetin kapsamına Hz. Peygamber'in ebeveyninin de dahil olduğunu ileri sürerek onların mümin ve sorumsuz sayılamayacaklarını benimsemişlerdir. [301] Ali el-Kârî de aslında istinsah hatasından kaynaklandığı halde yanlış olarak Ebû Hanîfe'ye nisbet edilen Ebeveyn-i resulün mümin olmayarak öldüklerini ifade eden görüşten hareketle onların imansız Öldüklerini savunan "Edilletü'l-mu'takati Ebî Hanîfe fi ebeveyni'r-resûl" adlı müstakil bir risale telif etmiştir.
C- Ehl-i necat olacaklannı kabul edenler üç farklı yaklaşım ortaya koymuşlardır.
1- Onların fetret ehlinden olmakla beraber müşrik değil, haniflerden olduklannı benimseyen görüş. İçlerinde Fahreddin Razi gibi büyük İslâm mütefekkirlerinin de bulunduğu bazı ilim adamları da Hz. Peygamber'in anne ve babasının cennetlik olduklarını, kâfir ölmediklerini ileri sürmüşlerdir.
Bunlara göre, ne Hz. Muhammed'in ne de diğer peygamberlerin anne ve babalan içerisinde bir kâfir vardır. Bu iddialarını çeşitli yönlerden isbat etmişlerdir. Delillerinden birisi de.
"O ki (gece namaza) kalktığın zaman seni görüyor secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor)" [302] âyet-i kerimesidir. Bazı müfessirler; bu âyet-i kerimeleri ta Hz. Adem ve Havva'dan Abdullah ve Amine (r.a)'ye gelinceye kadar Hz. Mu-hammed'in nuru dedelerinden ninelerine intikal ede ede nihayet Abdullah'dan Amine'ye gelmiş ve ondan da asıl sahibi olan fahr-i âlem Muhammed Mustafa (s.a)'ya intikal etmiştir şeklinde anlamışlardır.
Bu tefsire göre, âyet-i kerimenin manası, "Habibim, Allah senin namaz kıldığını ve bundan evvel de senin nurunun bir sacidden öbür sacide intikal ettiğini görür" demektir. Bu tefsire göre Hz. Adem'den Abdullah'a gelinceye kadar babalan ve dedeleri arasında Allah'a secde etmeyen, kimse yoktu. Her ne kadar Hz. Peygamber'in dedelerinden Hz. ibrahim'in babası Azer'in putperest olduğu kesin ise de, onun putperestliği alnındaki Hz. Muhammed'e ait olan nübüvvet nurunun Hz. İbrahim'in annesine intikal ettikten sonraki zamana tesadüf ettiğinden bu gerçeği değiştiremez ve Azer'in Hz. İbrahim'in babası olmayıp amcası olduğunu isbat için bir te'vile de'ihtiyaç bırakmaz.
2- Resulullah (s.a.v.)'in saygınlığı gereği Allah'ın onları daha sonra diriltip Hz. Peygamber'e iman ettiklerini kabul eden görüş. Alimlerden bazıları, Hz. Peygamber'in anne ve babasının müşrik olmadığını ispat için Cenab-ı Hakk'm Hz. Peygamber'in anne ve babasını vefatlarından sonra diriltip iman etmelerini nasip ettiğine dair bazı zayıf haberleri rivayet etmişlerdir. Hz. Âmine'nin hayatta iken söylediği iddia edilen iman dolu şiirleri de bu iddialarına delil olarak göstermişlerse de bu rivayetlerde zayıflık bulunduğundan nakletmeye lüzum görmüyoruz.
3- Resulullah (s.a.v.)'in anne-babası, Peygamber (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderilmezden önce öldükleri için dinî cehalet ve gaflet içinde bulunan fetret ehlinden olduklarını bu yüzden akidedeki cehaletlerinden dolayı azab görmeyeceklerini benimseyen görüş.
Kıymetli ilim adamlarımızdan merhum Kamil Miras Efendi "Tecrid-i Sarih" isimli eserinde bu konuyu incelerken Hz. Peygamber (s.a.v.)'in anne ve babasının müşrik olmayıp Ehl-i necattan olduklarını ispat mahiyetinde şu delilleri nakletmektedir:
1- *"Biz bir elçi göndermedikçe (hiçbir kavme) azab edecek değiliz."* [303]
2- *"Biz bir ülkeyi helak etmek istediğimiz zaman onun varlıklılarına emrederiz, orada fısk yaparlar. Böylece o ülkeye söz(ümüz) hak olur. Biz de orayı darmadağın ederiz."* [304]
3- *"Bu böyledir. Çünkü Rabbin halkı habersiz iken ülkeleri zulüm ile helak edici değildir."* [305]
4- *"Kendi elleriyle yaptıkları (günahlar) yüzünden başlarına bir felaket geldiği zaman "Ey Rabbimiz, bize bir elçi göndersen de âyetlerine uyup mü'minlerden olsaydık"diyecek olmasalardı seni göndermezdik. Bu bahanelerine fırsat vermemek için seni gönderdik".* [306]
5- *"Şayet onları ondan önce bir azab ile helak etseydik Rabbimiz, bir elçi gönderseydin de böyle-alçak ve rezil olmadan önce senin âyetlerine uysaydık, derlerdi."* [307]
6- *"Rabbin, şehirlerin anası olan Mekke de onlara âyetlerinizi okuyan bir elçi göndermedikçe ülkeleri helak edici değildir."* [308]
7- *"İşte bu Kur'an da mübarek kitaptır. Onu biz indirdik. Ona uyun ve Allah'dan korkun ki size rahmet edilsin. Onu sizeindirdik ki -Kitap yalnız bizden önceki topluluğa yahudilerle hristiyanlara indirildi. Biz ise onların okunmasından habersizdik demeyesiniz."* [309]
8- *"Bizim helak ettiğimiz her memleket halkının mutlaka uyarıcıları vardı. Onlara ihtar ederler, gidişlerinin nereye varacağını hatırlatırlardı. Biz zul metmiş değiliz."* [310]
9- *"Onlar orada Rabbimiz bizi çıkar, (önce) yaptığımızdan başkasını yapalım? diye feryad ederler. Biz de onlara Biz sizi öğüt alacak olanın, öğüt alacağı kadar yaşatmadık mı? Size uyarıcı da geldi fakat inanmadınız. Öyle ise tadın (azabı). Zalimlerin yardımcısı yoktur, cevabını veririz."* [311]
Bütün bu âyeti kerimelerin fetret devrinde yaşayıp ölen bir kimsenin cehennemlik olmayacağına Hz. Peygamberin anne ve babasının da fetret devrinde yaşayıp fetret devrinde öldükleri için, cehennemlik olmamaları gerektiğine delalet ettiklerini söyleyen merhum Kâmil Miras Efendi fetret devri hakkında da şu bilgileri veriyor:

Açıklama:

"Zaman-ı fetret" nedir? Fukaha fetret deyince İsa aleyhisselam ile Rasûl-ü Ekrem arasındaki zamanı kasdederler. Bu altı yüz küsur sene zarfında gelip geçenlere ehl-i fetret denilir. Ehl-i fetret üç kısımdır:
1- Cenabı Hakkın birliğini zekası ile düşünüp bulan ve bilen kimselerdir. Bunlardan bir kısmı hiç. bir şeriate dahil olmamıştır. Kus İbn Saide, Zeyd İbn Amr İbnNüfeyl gibi. Bir kısmı bir şeriate dahil olmuştur. Tübba ve kavmi gibi.
2- Tevhidi, tebdil ve tağyir edip şirki kabul eden ve kendisi için bir şeriat uydurup tahlil ve tahrimedenlerdir. Amr b. Luhayy gibi ki araplar arasında putperestliğin vazııdır. Yukarıda izah olunduğu üzere Bahire, Şaibe, Vasile, Ham gibi putlan teşri etmiştir. Arablardan cinlere, meleklere ibadet edenler vardı. Kız çocuklarım yüz karası addedenler, diri diri toprağa gömenler bulunuyordu.
3- Ne müşrik ne de müvahhid olup bir peygamberin şeriatine dahil olmayan ve kendisi için ne bir şeriat ne bir din icad ve İhtiyar etmeyip bütün ömrünü gafletle geçiren ve zihni böyle metafizik düşüncelerden tamamiyle hali bulunan kimselerdir. Cahiliyyet devrinde böyle üçüncü bir sınıf halk davardı.
Ehl-i Fetret'in bu üç sınıf, halktan ikinci sınıfın ta'zib olunacakları küfürleri muktezası muhakkaktır. Üçüncü sınıf, hakiki ehli fetrettir. Bunların da muazzeb olmadıkları yukarıda asıllarım ve tercemelerini zikrettiğimiz nas-ların şehadetleri ile sabit bir hakikattir.
Birinci kısımda zikrettiğim Kus İbn Saide ile Zeyd, ümmeti vahide olarak ba's olunacaklardır. Tübba ve emsali hakkında ilmin vereceği hüküm de bunlardan devri Islâmı idrak edip de müslüman olanlardan başka idrak edememiş bulunanların ehli din ve sahibi iman olduklarıdır.
Şu hadıs-i şerif de, fetret devrinde yaşayan dört sınıf insanın ahirette imtihana tabi tutulacaklarını, imtihanı kazananın cennete kazanamayanın da cehenneme gideceğini ifade etmektedir:
"Dört sınıf insan vardır ki bunlar kıyamet gününde kendilerinin cehenneme gitmeye müstehak olmadıklarını iddia ederler.
1- Hiçbir şey İşitmeyen sağır.
2- Ahmak ve aklı kıt olan kimse.
3- Bunak.
Fetret devrinde ölenler. Sağır: Ya RabbİI gerçi ben devri İslâmı idrak ettim, fakat müslü-manlık nedir, ne gibi ahkâmı ihtiva eder? Benim için işitip öğrenmek mümkün olmamıştır. der. Ahmak ve bön kimse de: Ya Rabbi, müslümanlık geldiğinde aklım kıt idi. Çocuklar beni deve kığına tutarlardı, der. Bunak ihtiyar da: Ya RabbİI, gerçi ben müslümanlık devrini idrak ettim. Fakat benim için onun ahkâmlı aliyesini idrak ve ihata etmek mümkün değil idi. Fetret zamanında vefat eden kimse de: Ya Rabbi benim yaşadığım sırada müslümanlığı bana talim edecek bir peygamber gelmemiştir kî onun ahkâmını öğrenip ona muti ve münkad olayım, der. [312]
Hafız Suyutî (r.h.a)'de "Meslekü'I-Hunefa fi valideyi'l-Mustafa sallallahü aleyhi ve sellem" isimli eserinde Peygamber (s.a.v.)'in anne ve babasının küfür üzere ölmediklerine ve cennetlik olduklanna dair pek çok ayet ve hadis olduğunu belirtip daha sonra bunlardan bazıları şöyle

sıralamıştır:
1- Ben kendi sulbünden geldiğim şu sülaleye kadar Adem oğullarının en hayırlı sülalesinden nesilden nesile intikal ederek gönderildim. [313] Her ne kadar Hz. Peygamberin dedeleri arasında Hz. İbrahim'in babası Azer gibi bir putperest varsa da onun putperestliği Hz. Peygamber'in nuru He. İbrahim'in annesine intikal ettikten sonra başlamıştır.
2- Allah, İbrahim oğullarından İsmail'i seçti; İsmail oğullarından, Kinane oğullarını seçti, Kinane oğullarından Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Haşini oğullarını seçti. Haşim oğullarından da beni seçti. [314]
3- Müslim'in rivayet ettiği *"Benim babam da senin baban da cehennemdedir".* [315] mealindeki hadis-i şerife gelince, bu hadisi Hammad b. Seleme, Sabit'ten rivayet etmiştir. Ancak bunu Ma'mer b. Raşid de Sabit'ten rivayet etmiştir. Ma'mer'in rivayetinde "Benim babam da senin baban da cehennemdedir" cümlesi yoktur. Bu cümlenin yerinde "Eğer bir kâfirin mezarına uğrayacak olursan onu cehennemle müjdele" ibaresi bulunmaktadır.
Hadis âlimlerince Hammad, zabt yönünden pek çok tenkid edilmiş olmasına rağmen, Ma'mer hiç bir tenkide uğramamış ve rivayet ettiği hadisler Bu-hârî ve Müslim tarafından tasvib edilmiştir. Binaenaleyh Hammad'ın rivayetinin Ma'mer'in rivayeti karşısında hiçbir önemi yoktur. Nitekim bu hadisi Bezzar ile Taberanî ve Beyhakî de Ma'mer'den rivayet etmişlerdir. Ayrıca İbn Mace de bu hadisi Ma'mer'in lafızlarının aynı olan şu manâdaki lafızlarla rivayet etmiştir:
"Bir a'rabi Peygamber (s.a)'e gelerek:
"Ey Allah'ın resulü! Babam gerçekten yakınlarıyla gerektiği gibi ilgilenirdi. Şöyle idi, böyle idi (diyerek babasını övdü ve:) babam nerededir?" diye sordu, Efendimiz:
"Ateştedir" buyurdu. Abdullah (r.a) demiştir ki: Bana öyle geliyor ki; adam bu cevaptan dolayı içlenerek:
"Ey Allah'ın resulü! Senin baban nerededir?" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
"Sen nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan onu ateşle müjdele" buyurdu.
Abdullah (r.a) demiştir ki:
"Bu a'rabi, bilahare müslüman oldu ve dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bana cidden yorucu bir görev yükledi. Ben yanından geçip de onu cehennemle müjdelemediğim hiç bir kafirin kabri yoktur." [316]

Açıklama:

Bu da gösteriyor ki, Hammad'ın rivâyetindeki "Benîm babam da senin baban da cehennemdedir" cümlesi hadisin aslında yoktur. Bu cümleyi Hammad b. Seleme, Sabit'ten o da Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir. Bu rivayeti de Müslim Sahih'ine almıştır. Halbuki hadisi Ma'mer b. Reşid de Sabit'ten rivayet etmiştir ve Hammad b. Seleme'ye muhalefet ederek bu cümleyi zikretmemiştir. Neticede kesinlikle şunu öğrenmiş oluyoruz ki "Hammad rivayetinde, ravi kendi fehm ve idrakine göre hadisi manâ cihetiyle naklederken hadiste tasarruf etmiştir."[317]
Söz konusu görüşler içinde yaygın kabul gören onların dinî cehalet içinde yaşayan fetret ehlinden oldukları ile fetret ehli haniflerinden olduklarını kabul eden görüşlerdir.

84- Yüce Allah'ın "En Yakın Akrabalarını Uyar" [318]

146- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"*Yüce Allah'ın, Resulullah'a hitaben "Kavminden) en yakın olan akrabalarını uyar"* [319] ayeti inince, Resulullah (s.a.v.) Kureyş'i çağırdı. Onlar da bir yerde toplandılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bazen genel ve bazen de isim vermek suretiyle özel hitap ederek:
"Ey Ka'b b, Lüey oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Mürre b. Ka'b oğulları! İslam'ı kabul edip İmana gelmeniz suretiyle kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abdu Şems oğulları! İslam'ı kabul edip İmana gelmeniz suretiyle kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abdu Menâf oğullan! İslam'ı kabul ediplmana gelmeniz suretiyle) kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Hâşim oğulları! İslam'ı kabul edip imana gelmeniz suretiyle kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abdu'l-Muttalib oğulları! (İslam'ı kabul edip imana gelmeniz suretiyle) kendinizi cehennemden kurtarın. Ey kızım Fâtıma! Kendini cehennemden kurtar. Çünkü ben iman etmediğiniz müddetçe sizin için Allah'tan hiçbir şeye malik değilim. Bununla birlikte sizinle bir akrabalık bağım var. Sıla-i rahmi, (yine bu) akrabalık bağıyla sulayacağım/devam ettireceğim" buyurdu.[320]

Açıklama:

Yüce Allah, Resulullah (s.a.v.)'e yakın akrabalarını uyarmasını emrettiği zaman Peygamber (s.a.v.) Kureyşin oymaklarını davet etti. Bunlar içerisinde nesebi Resulullah (s.a.v.) ile babasında birleşenler olduğu gibi üçüncü babada, dördüncü babada, beşinci babada, yedinci babada, hatta bunlardan daha uzak babalarda birleşen akrabası da vardı. Ancak hepsi de Kureyş kabilesine mensup olmakla bu kabile onları bir araya topluyordu.
Resulullah (s.a.v.)'in hadiste akrabalarına birer birer kabile ve şahıs isimleriyle hitap etmesi, en yakın akrabası olduklarındandır.
"Kendinizi cehennemden kurtarın" ifadesinden maksat; imanı nlmayanların iman etmesi ve imanı olanların da onu kuvvetlen di rmesidir.
Ebu Hureyre Medine'de müslüman olmuş ve bu hadiste geçen olay ise Mekke'de geçtiğine göre Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği bu hadisin durumu ne olacak gibi bir soru akla gelebilir. Hadis terminolojisinde buna, "Sahabenin Mürseli" ismi verilmektedir.
Mürsel: Hadis terimi olarak; sahabiden hadis rivayet etmiş bulunan tabiinin isnadında sahabiyi atlayıp doğrudan doğruya Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadislere denir. Sahabeyle görüşüp onlardan ilim öğrenen tabiiler, hadis rivayet eden ikinci nesildir.
Sahabi Mürseli ise bir sahabînin bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'den işiterek değil ondan işiten başka bir sahabîden duyarak öğrenip Hz. Peygamber (s.a.v.)'den kendisi işitmişcesine rivayet ettiği hadise de mürsel diyenler olmuştur. Fakat hadisi aslında işitmiş olduğu sahabiyi İsnadında zikretmeden doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet eden sahabînin bu rivayet şekline mürsel denilince ilk akla gelen tâbi'înin sahabiyi atlayarak Allah Resulünden rivayet ettiği hadisten ayrı mütalaa etmek gerekir. Bu farkı belirtmek üzere, sahabînin sahabîden Hz. Peygamber'e isnad ederek rivayet ettiği hadise şahabı mürsel denilmiştir. [321]
Bilindiği gibi, Hz. Peygamber Mekke'de peygamberliğini açıkladığı zaman kendisine çok az kimse iman etmişti. Peygamberliğin Mekke devrinde müslüman olanların sayısında önemli bir artış olmamıştı. Medine'ye hicretleri sonra sayılan hızla artan müslümanlar, bir taraftan inen Kur'ân-ı Kerim ayetlerini öğrenirlerken, bir taraftan da Hz. Peygamber'in hadislerini ve onunla ilgili olayları öğrenmeye başladılar. Haliyle hicretten önceki olayları ve Medine'de konulan hükümlerin uygulanış şekillerini gösteren hadisler bütün sahabîlerin Hz. Peygamber'den görüş işiterek rivayet etmelerine imkan yoktu. Halbuki sahabîlerin hemen hepsi Hz. Peygamber'den bizzat işitmediği veya kendisinin hazır bulunmadığı yahutta müslüman oluşundan önceki zamanlara ait olayları nakleden hadisler rivayet etmişlerdir.
Söz gelişi Ebu Hureyre hicretin yedinci yılında Hz. Peygamber'! görmüş olmasına rağmen hicretle ilgili bazı hadisler rivayet etmiştir. Ebu Hureyre'nin bunları bizzat görerek veya işiterek rivayet etmediği açıktır. Yine Hz. Aişe, örnek vermek için söyleyelim. ilk vahyin gelişini anlatan meşhur rivayetin sahibidir. Oysa Allah Resulüne ilk vahy geldiği zaman henüz hayatta bile değildi. Bu itibarla gerek Ebu Hureyre, gerekse Hz. Aişe her ikisi de hazır olmadıkları, gözleriyle görmedikleri olayları anlatan hadisler rivayet etmişlerdir. Bizzat işitmedikleri hadisleri rivayet ettikleri de olmuştur. Ancak bu gibi hadislerin isnadlarma bakıldığı zaman bunlan Hz. Peygamber'den kendileri görüp İşiterek rivayet etmiş görünürler. O halde sahabilerin Hz. Peygamber'den öğrendiklerini aralarında müzakere ederlerken veya başka vesilelerle diğer sahabîlere nakletmeleri sonunda öğrenilen hadisler, hadis söylendiği veya hadiste anlatılan olayın geçtiği sırada Hz. Peygamber'in yanında bulunmayan sahabîler tarafından da rivayet edilmişlerdir. Böyle rivayetlere şahabı mürseli denilmiştir.
Sahabilerin hepsi cerh ve ta'dil bakımından adil, yani tam manasıyla adalet sahibi kabul edilirler. Bu bakımdan mürselleri mevsul sayılır. Bir başka deyişle mürsel hadiste olduğu gibi, sahabîlerin aslında hadisi öğrenmiş oldukları şahabının ismini anmadan rivayet ettikleri hadisler, doğrudan doğruya Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilmiş kabul edilirler.

Sahabi Mürselleri şöyle sıralanmıştır;

1- Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayeti olduğu halde bilinen sahabüerin mürselleri.
2- Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gördüğü halde ondan hadis işitmemiş olan sahabüerin mürselleri.

3- Muhadramun denilen ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberlik devrine yetiştiği halde onu görme şerefinden öahrum kalanların mürselleri. Sahabiler, adalet sahibi kabul edildiklerinden dolayı birbirlerinden rivayetleri, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet hükmünde mevsul hadistir. Zayıf sayılmazlar. [322]
Yine Ebu Hureyre ile Hz. Aişe dışında Enes b. Mâlik, Abdullah İbn Abbâs, Abdullah İbn Ömer gibi bazı sahabiler de Hz. Peygamber (s.a.v.)'den direkt işitmedikleri hadisleri ondan işitmiş gibi rivayet etmişlerdir. Örneğin, bir sonraki Abdullah İbn Abbâs'tan gelen hadis de bu tarzdadır.

147- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın, Resulullah'a hitaben, Kavminden en yakın olan akrabalarını uyar" [323] ayeti inince, Resulullah (s.a.v.) Safa tepesine çıkıp *"Baskın var"* diye seslendi. Müşrikler, birbirlerine:
"Bu haykıran da kim?" dediler. Onu görenler:
"Muhammedi" deyip ne diyeceğini dinlemek için onun yanına toplandılar. Resulullah (s.a.v.), Kureyş'in diğer mensuplarını da çağırmak için;
"Ey filan oğulları! Ey filan oğulları! Ey filan oğulları! Ey Abdu Menâf oğulları! Ey Abdu'I-Mutta! ibrahimoğulları!" diye seslendi. Bunun Üzerine bunlar da onun yanına toplandılar. Resulullah (s.a.v.):
"Ne dersiniz? Size, şu dağın eteğinde bazı atlıların çıkıp geleceğini haber versem, beni doğrular mısınız?" buyurdu. Onlar da:
"Biz senin hiçbir zaman yalan söylediğini görmedik" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"O halde ben, size şiddetli bir azabın önünde (o azabı bildiren) bir uyarıcıyım" buyurdu. Bunun üzerine amcası Ebu Leheb:
"Yazıklar olsun sana! Bizi, sırf bunun için mi (buraya) topladın?" dedi
Sonra da kalkıp gitti. Bunun üzerine "Ebu Leheb'in elleri kurusun. Kurudu da [324] (şeklindeki Tebbet) Suresi indi." [325]
Ebu Leheb'in asıl adı, Abduluzza b. Abdulmuttalib'tir. Yani Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amcasıdır.
BazıÎarı ona, "Ebu Leheb" künyesinin verilmesinin nedeni olarak "Leheb" adında bir oğlu olduğu içindir demişlerdir. Bazıları da yanaklarının pek kırmızı olduğu için ve bazılarına göre de yüzü pek güzel olup alev gibi parladığı için ona "Ebu Leheb" yan, Alevin babası denildiğini söylemişlerdir. Ona bu künyenin verilmesi akıbeti açısından da uygun düşmüştür. Çünkü ebedi olarak cehennemin alevli ateşinde azab görecektir.
Ebu Leheb, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in en büyük düşmanlarından biridir. Bu düşmanlığı ölünceye kadar devam etmiştir. Hatta Resulullah (s.a.v.)'e:
"Yazıklar olsun sana! Bizi, sırf bunun için mi (buraya) topladın?" demesi de, bu eziyetler türündendir.
Ayette *"Ebu Leheb'in elleri kurusun. Kurudu da...."* ifadesinden maksat; helak olmasıdır. Söz konusu ayette de görüldüğü üzere bu ifade iki defa tekrarlanmıştır. Birincisi, Ebu Leheb'in helaki için beddua tarzında ve ikincisi ise hakikaten helak olduğunu haber verme şeklindedir.Ayeti kerime de mecaz- mürsel kabilinden "El" zikredilmiş, bununla bütün vücudun helaki kastedilmiştir.

85- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Amcası Ebu Talibe Şefaati Ve Bu Sebeple Azabının Hafifletilmesi

148- Abbâs İbnu'l-Muttalib (r.a)'tan rivayet edilmiştir: (Resulullah'a:)
"Ey Allah'ın resulü! Ebu Tâlib'e (cehennemdeki hali hususunda) herhangi bir şeyle faydan dokundu mu? Çünkü o, (müşriklere karşı her zaman) seni koruyup savunur ve senin namına (onlara) kızardı" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, (oldu). O, cehennemin (topuğa kadar ayakları Örten) sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım, cehennemin en derin yerinde olurdu!" buyurdu. [326]

Açıklama:

Bu hadis, Resulullah (s.a.v.)'in, amcası Ebu Talib'e şefaatta bulunduğuna ve bu şefaatla onun cehennemdeki azabının hafifletildigi belirtilmektedir.
Ebu Talib'in iman edip etmediği meselesi alimler arasında ihtilaflıdır.
1- İmanlı olduğunu ileri sürenler; İbn İshak'ın, Abdullah İbn Abbâs'tan rivayet ettiği bir hadisi delil getirmişlerdir. Bu hadise göre Ebu Talib'in vefatı yaklaştığı zaman Resulullah (s.a.v.) ona "Lâ ilahe illallah" demesini telkinde bulunmuş, ilk önce o bundan kaçınmış, fakat orada bulunan Abbâs Ebu Talib'in dudaklarının kıpırdadığını görerek ne söylediğini dinlemiş ve Peygamber (s.a.v.)'e dönüp:
"Ey kardeşimin oğlu! Vallahi, kardeşim Ebu Talib senin emrettiğin kelimeyi söyledi" demiştir.
Hadis alimleri bu hadis için senedinde ismi zikredilmeyen bir ravi vardır. Hadis sahih bile olsa konumuzla ilgili hadislere ters düşmektedir. Çünkü bu hadisler, ondan daha sahihtir' diyerek Abdullah İbn Abbâs hadisini çürütmüşlerdir.
2- Bazı alimlerde Ebu Talib'in kafir olarak öldüğünü belirtmişlerdir.
3- Bir kısım alim ise Ebu Talib'in kafir olup olmadığı hususunda söz söyleyemeyi fazlalık görerek ve bu konuda konuşmayı Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gücendirebileceğinden yola çıkarak Resulullah (s.a.v.)'in hem anne-babası ve hem de ecdadı hakkında susmayı ihtiyata daha uygun görmüşlerdir. Ebu Talib'le ilgili açıklama için 25 nolu hadise bakabilirsiniz.

86- Cehennemliklerden En Hafif Azab Görecek Olanı

149- Nu'mân İbnu'l-Beşîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu cehennemliklerin en hafif azab görecek olanı, (ayağında) ateşten iki ayakkabı ile iki ayakkabı bağı bulunan kimsedir. Onun beyni, bunlardan tencere kaynar gibi kaynar. Kendisi cehennemliklerin azab yönünden en hafif olanı olduğu halde, hiç kimseyi kendisinden daha fazla azaba duçar olduğunu görmez." [327]

Açıklama:

Cehennem'de görülecek azabın miktar, şiddet ve şekillerini ancak Allah ve Rasûlü'nün bizlere bildirmesiyle ve bildirdikleri kadarıyla bilmekteyiz. Kur'an-ı Kerîm'de belirtildiğine göre;
a- Cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatır:
"Cehennem inkâr edenleri şüphesiz çepeçevre kuşataçaktır." [328]
b- Cehennem ateşi sönmez:
"Biz sapık kimseleri kıyamet günü yüzü koyun, körler, dilsizler ve sağırlar olarak hasrederiz. Varacakları yer Cehennemdir. Onun ateşi ne zaman sönmeye yüz tutsa hemen alevini artırırz.." [329]
c- Cehennem dolmak bilmez:
"O, gün Cehennem'e: "Doldun mu?" deriz. O: "Daha var mı?" der." [330]
d- Kaynarken çıkardığı ses:
"Rablerini inkâr eden kimseler için Cehennem azabı vardır. Ne kötü bir dönüştür. Oraya atıldıkları zaman onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. Nerede ise öfkesinden çatlayacak gibi olur. içine her bir topluluğun atılmasında bekçileri onlara: "Size bîr uyarıcı gelmemiş miydi" diye sorarlar. Onlar evet, doğrusu bize bîr uyarırı geldi; fakat biz yalanladık ve Allah hiç bir şey indirmemiştir, siz büyük bir sapıklık içerisindesiniz, demiştik" derler." [331]
e- *"Ateş onların yüzlerini yalar, dişleri sırıtıp kalır."* [332]
f- *"Boyunlarında halkalar ve zincirler olarak kaynar suya sürülür, sonra ateşte yakılırlar."* [333]
g- *"İnkâr edenlere ateşten elbiseler kesilmiştir. Başlarına kaynar su dökülür de bununla karınlarındakiler ve derileri eritilir. Demir topuzlar da onlar içindir. Orada uğradıkları gamdan ne zaman çıkmak isteseler, her defasında oraya geri çevrilirler. Ve kendilerine: Yakıcı azabı tadın"denir."* [334]
h- *"Derileri yandıkça azabı tatmaları için yeniden başka derilerle değiştirilir."* [335]
i- *"Ölümü isterler fakat azabları devamlıdır, ölmezler."* [336]
Ayrıca cehennemdeki cezalar, işlenen suçlar cinsinden olacaktır. Dilleriyle suç işleyenlerin cezaları dillerine; elleriyle günah işleyenlerin

cezaları ellerine us. tatbik edilecektir.
Bu hadiste, cehennemliklerin azab itibariyle en hafif ceza göreninin; ayağında ateşten iki ayakkabı ile iki ayakkabı bağı bulunan kimse olduğu belirtilmektedir. En hafifi böyleyse gerisini iyi düşünmek gerekmektedir.
Cehennemde cezası en hafif olanlar, günahkar müminlerdir. Bunlar, cezalarını çektikten sonra cennete gireceklerdir.
İnsanın eğitimi ve iyi davranışlara yönlendirilmesi açısından Cennet ve Cehennem inancının dünya hayatına etkileri açıktır. Kişi, gizli ve açık yaptığı her şeyin karşılığını, bulacağını ve Cehennem'deki cezanın dehşetini hatırladığında, elbette hareketlerine çeki düzen verme ihtiyacını duyacaktır.

87- Kafir Olarak Ölen Kimseye Hiçbir Amelinin Fayda Vermemesi

150- Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "(Resulullah'a:)
"Ey Allah'ın resulü! İbn Cüd'ân cahiliyet döneminde akrabasına iyi davranır ve yoksulu doyururdu. Acaba bu (yaptıkları) ona bir fayda sağlar mı?" diye sordum. Oda:
"Hayır, fayda sağlamaz. Çünkü o hiçbir zaman: 'Rabbim! Kıyamet gününde benim günahlarımı bağışla!' demedi" buyurdu.[337]

Açıklama:

İbn Cüd'an, misafirperver bir adam olup Kureyş'in ileri gelenlerindendi. önceleri ahlaksız birisi olup işlediği cinayetlerin bedelini kabilesi ödermiş. Zamanla istenmeyen adam haline gelince intihar etmeyi düşünerek dağ yollarından birinde dolaşırken bir mağara görür, mağaraya girdiğinde içerisinde heykelden bîr yılan görür, ilk önce onu gerçek yılan olduğunu sanır, sonradan onun yapma bir yalan olduğunu anlayarak başını koparır, sonra mağaranın içerisindeki bir odaya girip içeride Cürhürn kabilesinin eski krallarına ait cesetler bulur, odanın ortasında ise altın, yakut, inci ve zebercetten oluşan bir yığın görür, bunlardan alabildiğini alıp babasına gönderir, bunun üzerine babası ve kabilesi onu bağışlar. Derken bulduğu defineden kavmine yardımlarda bulunmuş, sonra da kavminin kralı olmuş. Fakiri gözetir ve gelen misafirleri en iyi bir şekilde ağırlamış.
Hz. Aişe'nin, Resulullah (s.a.v.)'e İbn Cüd'an'ın durumunu sorması/kendisinin onun kabilesinden olmasından dolayıdır.
Hadis, kafir olarak ölen bir kimsenin; sıla-i rahim yapmak, fakirleri doyurmak, misafirlere ikramda bulunmak gibi hayrlı işlerin ahirette kendisine bir fayda vermeyeceğini bildir-mekedir. "Çünkü o hiçbir zaman: 'Rabbim! Kıyamet gününde benim günahlarımı bağışla!' demedi" sözünün manası da budur. Yani bu adam, Mekkelî müşriklerin de inanmadığı gibi, kıyamet gününe inanmamıştır. Kıyamete İman etmeyen bir kimse ise dünyada yaptığı iyiliklerin hiçbir faydası yoktur.
Kadı İyâz der ki:
"Kafirlerin amellerinin fayda vermeyeceğine, bunlardan dolayı sevab görmeyeceklerine, azablan da hafifletilmeyeceğine İcma-ı ümmet oluşmuştur. Fakat suçlarına göre kafirlerin azablan birbirinden şiddetli olacaktır."
Resulullah (s.a.v.)'in, şefaati sayesinde Ebu Talib'in azabının hafifletilrnesine gelince, Kadı İyâz bu konuyla ilgili olarak ise şöyle der:
"Bu hafifletme; Ebu Talib'in, Resulullah (s.a.v.)'i koruduğu ve ona yardım ettiği için mükafat olarak değil, Peygamber (s.a.v.)'in hatırı içindir. Çünkü kafirlere azabın hafifletilmesi yoktur. Sadece onların birbirlerine nispetle bazılarının hafiftir." [338]

88- Müminlerin Birbirleriyle Dostluk Kurmaları Ve Başkalarından ise Uzaklaşmaları

151- Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"O, Resuluilah (s.a.v.)'i gizli bir şekilde değil de açıkça bir biçimde şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Dikkat edin ki! Ebu filan ailesi, benim dostlarım değildir. Benim dostlarım ancak Allah ile müminlerin salihleridir." [339]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in *"Ebu filan ailesi"* ifadesiyle kimi kastettiğini belirtmemiştir. Bunu; ya kendi nefsi hakkında, ya sahabilerine ait bir fitne yada bozgunculuk ifade edeceği için açıklamamıştır.
Kadı îyâz, bununla, Hakem b. Ebi'l-As'in kastedildiğini belirtir.
Hadiste anlatılmak istenilen husus; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in velîsi/dostu sadece Allah ve salih müminler olduğudur. Yani salim müminler, akrabam olmasa bile onlar benim için dostturlar. Salih mümin olmayanlar ise akrabam bile olsalar oniar benim için dost olamazlar demektir.

89- müslümanlardan Bir Çok Taifenin Hesapsız Ve Azabsız Olarak Cennete Girmesi

152- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimden yetmiş bin kişi yada (ravi şüphe ederek) yedi yüz bin kişi kesinlikle cennete girecektir. Bunlar, birbirlerine tutanacak, bazısı bazısının elinden tutacak, sondakileri girmedikçe öndekiler de girmeyecek. (Cennete girerken) yüzleri dolunay gecesindeki ay suretinde olacaktır." [340]

Açıklama:

Bu hadis; Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ümmetine son derece ikram ve ihsanda bulunduğunu göstermektedir.
Hesaba çekilmeden cennete girecek olan kimselerin, Allah'a tevekkülleri tamdır. İslam dışı inançlara inanmazlar. Allah'a karşı tam bir teslimiyetleri vardır. Takva ve ihlas sahibidirler.
İşte bu tür vasıflara ve niteliklere sahip olan baz: müminler, Allah'ın bir lütfr ihsanı olarak hesaba çekilmeksizin Cennete gireceklerdir.

153- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bana (bütün) ümmetler gösterildi: Beraberinde küçük bir topluluk olan peygamber gördüm, yanında bir-iki kişi olan peygamber gördüm, (yine) beraberinde hiç kimse olmayan peygamber de gördüm. Derken bana büyük bir karaltı/kalabalık gösterildi. Bunları, benim ümmetim zannettim" Bana:
"Bunlar, Musa (a.s) ile onun kavmidir" denildi. Fakat bana:
"Ufka bak!" denildi.
"Baktım. Bir de ne göreyim, büyük bir karaltı/kalabalık." Bana:
"Diğer ufka bak" denildi.
"Bir de baktım ki, büyük bir karaltı/kalabalık". Bunun üzerine bana:
"İşte bu, senin ümmetin. Onlarla birlikte cennete hesabsız ve azabsız bîr şekilde yetmiş bin kişi girecek" denildi.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) kalkıp evine girdi. Bunun üzerine (oradaki) topluluk bu hesabsız ve azabsız bir şekilde cennete gireceklerin kimler olduğu) hakkında söze daldılar. Bazılar:
"Herhalde bunlar, Resulullah (s.a.v.)'le sohbette bulunan kimselerdir" dediler. Bazıları da:
"Herhalde bunlar, İslam geldikten sonra doğup da Allah'a şirk koşmayan kimselerdir" dediler. Ve buna benzer başka şeyler zikrettiler.
Derken Resulullah (s.a.v.) onların yanına çıkagelip:
"Konuştuğunuz şeyler neydi?" buyurdu. Sahabiler, (ne) konuştuklarını ona anlattılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onlar; rukye yapmayanlar ve yaptırmayanlar, herhangi bir şeyi uğursuzluğa yormayanlar ve Rablerine güvenip dayananlardır" buyurdu.
Bunun üzerine Ukkâşe b. Mıhsan ayağa kalkıp:
"Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Sen onlardansın" buyurdu.
Bunun üzerine bir adam da ayağa kalkıp:

"Ey Allah'ın nebisi! Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin" dedi Peygamber (s.a.v.):
"Ukkâşe bu konuda seni geçti" buyurdu.[341]

Açıklama:

Rukye: Dua, efsun, muska; sihirbaz ve üfürükçülerin okudukları şeyler anlamına gelmektedir.
İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1447), alimlerin şu üç şartın bulunmasıyla rukyenin caiz olacağı üzerinde görüş birliği içerisinde olduklannı bildirmektedir:
a- Allah Teala'nın kelamıyla (âyetlerle), isimleri veya sıfatlarıyla olması;
b- Arap diliyle veya başka bir dille anlaşılır olacak şekilde yapılması;
c- Yapılan rukyenin bizzat faydasının dokunduğuna değil, umulan faydanın Allah Teâlâ tarafından gönderildiğine inanılması. [342]
Rukye; mubah, haram ve şirk olmak üzere üç çeşittir.

1- Mubah Olan Rukye:

Kur'ân-ı Kerim'den ayetlerle Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarıyla, Oüslüm ve anlamı anlaşılır bir dille yapıldığı takdirde mubahtır. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte şöyle denilmektedir:
"Rasûlüllah (s.a.s) son hastalığında muavvizeteyni okuyup kendisine üflüyordu. Hastalığı ağırlaştığı zaman onları okuyarak üzerine üflüyor ve onların bereketi için elini meshediyordum." [343]
Yine Hz. Aîşe (r.anhâ) Rasûlüllah (s.a.v.)'ın hastalığından bahsederken şunları söylemektedir:
"Rasûlüllah (s.a.s) yatağa düştüğü zaman, İhlas süresi ve Mu'avvizeteyn'in tamamını okuyarak avucuna üfledi ve sonra elleriyle yüzünü ve vücudunun elinin yetiştiği her tarafını meshetti" [344]
Yine akrep sokmasına karşı Fatiha suresi ile rukye yapıldığına dair hadis varid olmuştur. [345] Ve yine Rasûlüllah (s.a.s)'ın hastalanan bazı kimselere, Muavuizeteyn okuyup, onları sağ eliyle meshettiği ve peşinden de şöyle söylediği rivayet edilmektedir:
"Ey insanların Rabbi olan Allah'ım hastalığı gider; buna şifa ver. Şifa veren yalnız sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Hastalık bırakmayan şifa ver." [346]
Bu anlamda rivayet edilen hadisler çoktur, Bazı alimler Rasûlüllah (s.a.v.)'in;
"Göz değmesi ve hummanın dışında rukye yoktur" [347] hadisine dayanarak, göz değmesi, yılan ve akrep sokması dışında rukyenin caiz olmadığı kanatine varmışlardır. Ancak diğer bazı alimler de bu hadisin, rukyenin en fazla faydalı olacağı anlamına sarfedildiğini, *"Zülfikardan başka kılıç yoktur"* sözüne kıyas yaparak cevaplandırmışlardır. Çünkü diğer hadislerde görüldüğü gibi, Rasûlüllah (s.a.v.) başka şeyler için de rukyeye cevaz vermiştir.

2- Haram Olan Rukye:

Anlaşılmaz sözler, anlamsız kesik harfler, bilinmeyen isimler, bilenlerin Arapçadan başka bir dille rukye yapması, demir, tuz kullanarak veya ip bağlayarak rukye yapılması haram kılınmıştır. Fayda verdiği tecrübe edilmiş uygulamalar bunun dışındadır. ŞabÎr (r.a)'dan şöyle rivayet edilmektedir:
"Rasûlüllah (s.a.s) rukye yapılmasını yasakladı. Amr İbn Hazm'ın çocukları gelip şöyle dediler:
"Ya Resûlullah! Biz bir tür rukye yapardık ve onunla akrep sokmalarına karşı korunurduk." Resûlullah;
"Ona dönün onda bir kötülük görmüyorum. Sizden her kim kardeşine fayda vermeye güç yetirirse ona faydalı olsun" [348] demişti.
İzz b. Abdüsselam'dan anlamı bilinmeyen harflerle yapılan rukye sorulduğu zaman, küfrü gerektirecek anlamlar içerip içermediğinin bilinmemesinden dolayı buna cevaz vermemiştir.

3- Şirk olan Rukye:

Allah Teâlâ'dan başkasına dua ederek, sığınarak veya yardım dilenerek yapılan rukye, şirktir. Meleklerin, peygamberlerin, cinlerin ve benzeri varlıkların isimleriyle rukye yapmak gibi... Bunların tamamı Allah Teâlâ'ya şirk koşmaktır. Nitekim Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Efsun, nazarlık boncuklar, ve muhabbet için yapılan muhabbet muskaları şirktir. [349]*Yine; "içinde şirk bulunmayan şeyle rukye yapmakta bir kötülük yoktur"* [350] buyurmaktadır.

Açıklama:

İbn Hacer bu konuyu şöyle açıklamaktadır:
Bazı rukyelerde şirk bulunmaktadır. Çünkü onu yapanlar kendilerine dokunan zararı defetmek ve lavda elde etmeyi Allah'tan başka kimselerden İstemektedirler". [351]
müslüman, tamamıyla Allah Teâlâ'ya tevekkül etmekten başka şeylerden fayda dilemez. Nitekim Rasülüllah (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimden yetmiş bin kişi hesapsız olarak Cennete girecektir. Onlar, efsun yapmayanlar, teşe'um etmeyenler, vücudlannı dağlamayanlar ve ancak RablerÎne tevekkül edenlerdir." [352]
Kendiliğinden, istenmediği halde müslüman kardeşine rukye yapması bunun dışındadır. Bu Rasülüllah (s.a.s)'in şu hadisine göre müstehaptır:
"içinizden her kim kardeşine yardım etmeye güç yetiriyorsa bunu yapsın." [353]
"Hesabsız ve azabsız bir şekilde" ifadesinden maksat; Peygamber (s.a.v.)'in ümmetidir. Yalnız cümlenin takdiri hususunda iki olasılık var:
1- Bu yetmiş bin kişi, ufukta gösterilenlerden başkadır.
2- Yetmiş bin kişi ona gösterilenler cümlesindendir. Buhârî'nin konuyla ilgili rivayeti, bunu desteklemektedir.)

90- Cennetliklerin Yarısını, Bu Ümmetin Oluşturması

154- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bize:
"Cennetliklerin dörtte biri olmaktan hoşnut olmaz mısınız?" buyurdu. Bunun üzerine "Allahu Ekber" diye tekbir getirdik. Sonra:
"Cennetliklerin üçte bîri olmaktan hoşnut olmaz mısınız?" buyurdu, Bunun üzerine (yine) "Allahu Ekber" diye tekbir getirdik. Sonra;
"Ben, sizin cennetliklerin yarısı olmanızı umarım. Bunu size şöyle bildireyim; müslümanlar (sayı bakımından), kafirlere oranla siyah bir öküzün üzerindeki beyaz kıl yada beyaz bir öküzün üzerindeki siyah bir kıl gibidir" buyrudu. [354]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), cennetlik olan ümmetinin cennetliklerin kaçta kaçı olacağını belirtirken bunu soru şeklinde sahabilerine sorması, müjdeyi pekiştirmek içindir.
Bu ümmetin, siyah bir öküzün üzerindeki beyaz bir kıla veya beyaz bir öküzün üzerindeki siyah bir kıla benzetilmesi, müslümanların sayı bakımından kafirler içerisinde ve onlara nazaran azınlıkta kalmasını belirtmek içindir.

91- Yüce Allah'ın Adem (a.s.)'a: "Cehenneme Gönderilenlerin Her Bir Tanesinden Dokuz Yüz Doksan Dokuzunu Çıkar" Buyurması

155- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah:
"Ey Adem!".buyurdu. Adem'de:

"Emret Allahım! Senin sayende mutluluğu elde ederim. İyilik, Senin elindedir" der, Allah:
"Cehennemlikleri seçip çıkar" buyurdu. O da:
"Cehennemliklerin sayısı ne kadardır?" dedi. Allah:
"Her bin kişiden, dokuz yüz doksan dokuz!" buyurdu.
"İşte bu (kıyamet) öyle bir zamandır ki; çocuk, ihtiyarlar/saçı ağarır ve her hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları hep sarhoş görürsün, halbuki sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir." [355]

Açıklama:

Bu açıklama, sahabilere ağır geldi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Geriye kalan) bu kişi hangimizdir?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Sevinin ki, Ye'cüc ile Me'cüc'ten bin ve sizden bir kişi!" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, cennetliklerin dörtte biri olmanızı çok arzu ediyorum" buyurdu. Bunun üzerine Allah'a hamd edip "Allahu Ekber" diye tekbir getirdik. Sonra:
"Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, cennetliklerin üçte biri olmanızı çok arzu ediyorum" buyurdu. Bunun üzerine Allah'a hamd edip "Allahu Ekber" diye tekbir getirdik. Sonra:
"Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, cennetliklerin yarısı olmanızı çok arzu ediyorum. Çünkü ümmetler İçerisinde sizin misaliniz; (sayı bakımından) siyah bir öküzün üzerindeki beyaz kıl yada eşeğin ön ayağındaki bere gibidir" buyurdu. [356]

Açıklama:

Yüce Allah'ın kıyamet gününde Hz. Adem'e "Cehennemlikleri seçip çıkar" sözünden maksat; cehenneme gidecek olanları başkalarından ayırmasını emredecek demektir. Bu işin, Hz. Adem (a.s)'a verilmesi; ya bütün insanların atası yada cehenneme gidecek kimseleri bildiğindendir.
Ayrıca burada-Ye'cüc ile Me'cüc'ün, sayı bakımından müslümanların bin katı olduğuna dikkat çekilmektedir.

3- HAYIZ/AY HALİ BÖLÜMÜ

Hayız, Fıkıh literatüründe; ergenlik çağına giren sağlıklı kadının rahminden düzenli aralıklarla akanı ifade eder. Kadınlarda ergenlikten menopoza kadar görülen bu fizyolojik olaya da; hayız hali (=regl/mensturasyon), adet görme, adet kanaması, ay başı hali gibi isimler verilir.
Hayız hali; kadında döl yatağının (=rahmin) iç yüzünü kaplayan zarın, yumurtanın döllenmeyip ölmesi ve hormon salgısının kesilmesi üzerine parçalanarak kanla birlikte dışan atılmasından ibarettir.
Hayız kanının kesilmesiyle kadının temizlik dönemi başlar. iki hayız kanı arasındaki süreye, temizlik süresi denilir.
Fıkıh bilginlerinin çoğunluğuna göre; kadınlar, 9 yaşlarından itibaren adet görmeye başlayıp yaklaşık 50-55 yaşlarına geldiklerinde adetten kesilirler. Bu rakamlar, fıkıh bilginlerinin tecrübe birikimlerine göre verilmiş süreler olup bu konuda fiilî adet görmenin başlaması ve sona ermesi, esastır. Bugünkü tıbbı bilgiler, adet kanamasının 11-13 yaşlarında başlayıp 45-50 yaşlarında sona erdiğini, adet süresinin de 3-6 gün civarında olduğunu ifade etmektedir. Bu rakam, Hanefi mezhebine göre adetin en az süresi 3, en uzun süresi ise 10 gündür. iki adet arasında kalan en az temizlik süresi de 15 gündür. Yalnız fizikî bünye, psikolojik durum ve çevre şartlarına bağlı olarak kadınların adet çağı ve süresi, farklılık gösterebilmektedir.

1- Hayızlı Kadına Gömlek Üzerinden Yaklaşmak

222- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz hanımlarından birisi hayız/ay hali olduğu zaman, Resulullah (s.a.v.) ona hayzının şiddetli zamanında (diz kapağı ile göbeği arasını örtecek bir peştamal/önlük giymesini emrederdi. Sonra da ona (cinsel ilişki olmaksızın sadece tenini değdirme mahiyetinde dokunurdu. Sizden hanginiz Resulullah (s.a.v.) gibi uzvuna/şehvetine hakim olabilir ki?" [357]

223- Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hanımları hayızlı/ay halinde iken onlara cinsel ilişki olmaksızın sadece tenini değdirme mahiyetinde diz kapağı ile göbeği arasını örtecek bir peştamal/gömlek üzerinden dokunurdu." [358]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Mübaşeret" kelimesi; çıplak olarak, vücudu vücuda dokundurmaktır. Bazı durumlarda, cinsel ilişki için kullanılıyorsa da, burada, ittifakla birinci manada kullanılmıştır.
Hadis, Resulullah (s.a.v.)'in, diz kapağı ile göbeği arası kapalı olan hayız halindeki hanımlarından istifade ettiğini göstermektedir. Buna göre kişinin, her ne şekilde olursa olsun, hanımının, göbek ile diz kapağı arası hariç vücudun geri kalan kısmıyla faydalanması helaldir.
Hayızlı kadınla cinsel ilişki, Kur'an'ın açık ifadesi ve sahih hadislerle yasaklanmıştır. Hanefilere göre, kişinin, haram olduğunu bildiği halde hayızlı hanımıyla cinsel ilişkide bulunması günahtır. Tevbe edip istiğfar etmesi lazımdır. Cumhura göre ise, bir yada yarım dinar sadaka vermesi müstehaptır. Bazılarına göre ise vaciptir.
Hanefilere göre, kan kesildikten sonra gusül abdesti almadığı halde, üzerinden bir namaz vakti geçmesi halinde kişinin hanımıyla cinsel ilişki de bulunmasında bir sakınca yoktur.

2- Hayızlı Kadınla Aynı Yorgan Altında Yatmak

224- Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hayızlı olduğum sırada benimle beraber yatağa yatardı. Benim ile onun arasında (sadece) bir elbise bulunurdu". [359]

225- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayEt edilmiştir:
"Bir ara ben Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kadife bir çarşaf altında yatarken hayız olmuştum. Hemen onun yanından sıvışıp hayız halinde giydiğim elbisemi alfıp giydim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bana:
"Hayız mı oldun?" diye sordu. Ben de:
"Evet!" diye cevap verdim. Derken beni çağırdı. Onunla kadife çarşafın altında beraberce yattım.

Açıklama:

Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb) der ki:
"Annem Ümmü Seleme ile Resulullah (s.a.v.), cünüplük halinde ikisi de aynı kaptan yıkanırlardı". [360]
Burada hayızlı kadınla bir yorgan altında yatmak caizdir. Yalnız çıplak tenlerin göbek ile diz kapağı arasında birbirine değmesine engel bir örtü bulunması la?ımdır. Ayrıca kadının böyle bir durumda normal elbisesi dışında hayız için elbise kullanması müstehabtır.

3- Hayızlı Kadının, Kocasının Yıkayıp Taramasının Caiz Olması, Artığının Temiz Olması Ve Kocasının Onun Kucağına Yaslanarak Kur'an Okuması

226- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) (mescidde) itikafa girdiği zaman başını bana yaklaştırır, ben de onun saçını tarardım. İnsanın hacetinden başka hiçbir şey için eve girmezdi." [361]
227- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben itikafta iken hacet için eve girerdim. Evde hasta bulunduğu halde onun halini ancak geçerken sorardım. Resulullah (s.a.v.) mescidde (itikafta) İken başını bana uzatır, hayızlı olduğum halde onun saçını tarardım. Resulullah (s.a.v.) itikafta iken eve ancak hacet için girerdi." [362]

228- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) itikafta iken mescidden başını bana doğru çıkarır, ben de hayızlı olduğum halde onun başını yıkardım." [363]

Açıklama:

İ'tikâf kelimesi, sözlükte; "Durmak, kalmak, devam etmek" gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; İtikaf niyetiyle cemaatin toplanıp namaz kıldığı, imamı ve müezzini bulunan bir camide durmak demektir.
İ'tikâf, Ramazân ayının son on gününde yapılır. I'tikâfa durmak, sünnettir.
Resulullah (s.a.v.)'in hammlannın odaları, MescİD-i Nebevi'nin etrafında idi. Odalardan mescide açılan pencereler vardı. İşte Hz. Peygamber (s.a.v.) itikafta iken, başını Hz. Aişe'nin odasına açılan pencereden uzatırdı. O da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başını ihtiyaca göre ya yıkarda yada tarardı.
Yine hadis, itikafta olan kişinin camiden çıkmaması gerektiğine delildir. Ayrıca itikaflı kişinin, vücudunun bir kısmını mescitten çıkarması, onun itikafına zarar vermez.
İtikafta bulunan kişinin, başını yıkaması ve saçlarını taraması yada hayızlı bir kadına yıkatması ve taratması caizdir.
Ayrıca alimler; saçı traş etmeyi, koltuk altlarını yolmayı ve tırnakları kesmeyi de buna dahil etmişlerdir,
Hadisin metninde geçen "Hacet" kelimesinden maksat; küçük abdest yada büyük abdest bozma olduğu hususunda ittifak vardır. Bunun dışındaki bazı gereksinimleri konusunda görüş ayrılığı vardır.

229- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.) bana mescidden:
"Şu küçük hasırı/örtüyü bana uzatıver!" buyurdu. Ben de.
"Ben hayızlıyım!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu hayız halin, senin elinde olan bir şey değildir!" buyurdu.

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) *"Hayız halin"* ifadesiyle; hayzın kir ve pis olması senin elinde değildir demek istemiştir.
Kadı İyâz ile Nevevî'ye SÖre ise bu ifadeyle anlatılmak istenilen şey; hayzm, kan olduğudur.

230- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bîr ara mescidde iken;
"Ey Âişe! Bana şu elbiseyi uzatıver!" buyurdu. Aişe:
"Ben hayızhyim!" dedi. Resulullah (s.a.v.);
"Doğrusu hayız halin, senin elinde olan bir şey değildir!" buyurdu. Bunun üzerine Âişe'de elbiseyi ona uzatıp verdi.[364]

Açıklama:

Hayız olan kadın, genel kabule göre; namaz kılamaz, oruç tutamaz, kocasıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Bunun yanı sıra Hanefiler dahil fakihlerin çoğunluğuna göre, hayızlı kadının; Kur'an okuması, Mushafı eline alması, mescide girip orada kalması ve diz kapağı ile göbek arasındaki yerini kocasına çıplak olarak dokundurması caiz değildir. Bu konuda hayızlı kadın, cünüp kimse gibidir.
Hadiste söz konusu edilen MescİD, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evinin bitişiğinde bulunan Mescid-i Nebevi'dir. Hayızlı halde olan Hz. Âişe evinde bulunurken, Peygamber (s.a.v.) mescidde itikafta idi. Hz. Âişe, elbiseyi yada küçük hasın/örtüyü Peygamber (s.a.v.)'e uzattığında mescide girmiş olmayıp sadece bulunduğu evinden vermiştir.
Hz. Âişe, hayız halinde olduğu için Peygamber (s.a.v.)'e istediği şeyi vermekten kaçınmıştır. Peygamber (s.a.v.) ise ona hayız halinin, kendi elinde olmadığını belirterek hayızlı kadının vücudunun temiz olduğunu ifade etmiştir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) hayız ile ilgili olarak;
"Bu, Allah'ın Adem kızları üzerine yazdığı bir iştir" [365] buyurmuştur. Dolayısıyla hayız hali, kadının elinde olan bir husus değildir.

231- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben hayız halinde İken bir şey içer, sonra onu Peygamber (s.a.v.)'e verirdim. O da ağzını benim ağzımın değdiği yere koyarak (o şeyi) içerdi. Yine ben hayızlı iken kemiğin etini ısırır, sonra onu Peygamber (s.a.v.)'e verirdim. O da ağzını benim ağzımın değdiği yere koyarak o şeyi ısırırdı." [366]

Açıklama:

Burada hayızlı kadının artığının necis olmadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla erkek, hayızlı hanımının ağzının değdiği yerden bir şey içmesinde yada yemesinde bir sakınca yoktur.

232- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben hayızlı iken Resulullah (s.a.v.) kucağıma yaslanır, sonra da Kur'an okurdu." [367]

Açıklama:

Buhârî'nin rivayetinde de "Resulullah (s.a.v.)'in başı benim kucağımda olduğu halde Kur'an okurdu [368] denildiğine göre, buradaki yaslanmaktan maksat, ba§mı onun dizine koymaktır. Dolayısıyla burada da hayızh kadına dokunmanın caiz olduğu belirtilmektedir.

233- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yahudiler, kadınları hayz/ay hali olduğu zaman onlarla bir şey yemezler, içmezler, onlarla birlikte oturup kalkmazlar, evlerde onlarla bir arada bulunmazlardı. Peygamber (s.a.v.)'in sahabileri, bu durumu Resulullah (s.a.v.)'e sordular. Bunun üzerine yüce Allah,
"Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun" ayetini sonuna kadar indirdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Cinsel ilişki dışında onlarla yeme, içme, evde bir arada bulunma gibi her şey yapın" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.)'in bu sözü, Yahudilere ulaştı. Bunun üzerine yahudiler:
"Bu adam, bize muhalefet etmedik hiçbir şey bırakmayacak" dediler. Sahabeden Useyd b. Hudayr ile Abbâd b. Bişr, Resulullah'a gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Yahudiler şöyle şöyle söylüyorlar. Sırf yahudilere muhalefet olsun diye hayz halindeyken kadınlarla cinsel ilişkide bulunalım mı?" diye sordular.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'in yüzünün rengi değişti. Öyle ki biz, Resulullah (s.a.v.)'in, o ikisine çok kızdığını zannettik.
Bu iki sababi, Resulullah'in yanından çıkıp gittiler. O sırada Peygamber (s.a.v.)'e bir miktar hediye süt geldi. Peygamber (s.a.v.), bu sütü, o iki sahabinin peşi sıra onlara gönderdi. Onlar da bu sütü içtiler. Dolayısıyla bu iki sahabi, Peygamber (s.a.v.)'in, kendilerine kızmadığını

(böylece) anladılar.[369]

Açıklama:

Yahudiler, haytzlı kadınla bir sofrada yemek yemezler, aynı yatakta yatmazlar, hatta hanımının bulunduğu eve girmezlerdi. Bir pislik veya vebadan kaçar gibi onlardan kaçarlardı. Kadının ön kısmına, arka taraftan yaklaşıldığı takdirde doğacak çocuğun şaşı olacağına inanırlardı.
İslam geldikten sonra Yahudilerde görülen bu ifrat ve tefriti kaldırıp her konuda olduğu gibi bu meselede de orta yolu göstermiştir.
Resulullah (s.a.v.), yüzündeki değişikliği görerek canlarının sikildiğini anlamış ve onların üzüldüklerini düşünerek onların gönüllerini hoş etmek için Useyd ile Abbâd'ın arkasından onlara süt göndermiştir. Bu olay, Resulullah (s.a.v.)'in insanlara son derece şefkatli ve merhametli olduğunu göstermektedir.

4- Mezi

234- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, mezi akıntısı çok olan birisiydim. Peygamber (s.a.v.)'e bu meseleyi kızı Fatıma'nın nikahım altındaki konumdan dolayı sormaya utanıyordum. Bu nedenle Mıkdâd İbnu'l-Esved'e, bunu, Peygamber (s.a.v.)'e sormasını söyledim. O da bunu ona sordu. O da:
"Mezi gören kimse, cinsel organını yıkar ve abdest alır" buyurdu. [370]

Açıklama:

Erkeklerden çıkan maddeler dört çeşittir:
a- İdrar: İdrar, ittifakla necistir. Affedilen mikdarı aştığı takdirde yıkanması şarttır.
b- Vedî: Bazen idrarın peşinden çıkan yapışkan bir maddedir. Bu da idrar gibi necistir.
c- Meni (=sperm): Şehvetten dolayı akan sıvıdır. Boy abdestini gerektirir.
d- Mezi: Beyaza benzeyen yapışkan bir sıvıdır. Oynaşma veya öpüşme esnasında bazen erkekten yada kadından gelir. Fakat boy abdestini gerektirmez. Bundan dolayı ancak abdest almak gerekir. Çünkü necistir. Dolayısıyla mezinin gelmesiyle abdest bozulur. Bundan dolayı da cinsel organının yıkanması emredilmiştir.
İmam A'zam Ebu Hanife ile İmam Şafiî, mezinin mutlak şekilde abdest almayı gerektiğine dair bu hadisi delil getirmiştir.
Soru sormak ve fetva istemek hususunda vekil tayin etmek caizdir. Kişinin, hanımın yakınlarıyla, örfen ayıp kabul edilen meselelerde direkt olarak konuşmayıp bir aracı kişiyle çözümlemesi uygundur.

5- Uykudan Uyanınca Yüzü Ve Elleri Yıkamak

235- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), geceleyin kalkmış ve gidip büyük abdestini yapmıştı. Sonra yüzünü ve ellerini yıkamış, sonra da geri uykuya yatmıştı." [371]

Açıklama:

Kadı İyâz'a göre; burada yüzü yıkamaktan maksat, uykunun etkisini gidermektir. Eli yıkamaktan maksat, ellerine bulaşan bir şeyi temizlemek içindir.
Bu hadis, geceleyin uyandıktan sonra tekrar uyumanın mekruh olmadığına delildir.

6- Cünüpken Uyumanın, Uyumak, Bir Şey Yemek Veya Bir Şey İçmek İstediğinde Abdest Almanın Müstehab Olması

236- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) cünüp olduğunda bir şey yemek istediğinde yada uyumak istediğinde namaz abdesti gibi abdest alırdı." [372]

Açıklama:

Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, cünüp kimsenin bir şey yemek isterse, ellerini yıkamalıdır.
İmam Ahmed b. Hanbel (ö. 241/795)'e göre; cünüp olan kişinin uyumazdan, ikinci defa ilişkide bulunmazdan veya yiyip içmezden önce cinsel organını yıkamakla beraber abdest alması müstehabtır.
İmam Mâlik (ö. 179/795) ile İmam Şafiî (ö. 204/819)'ye göre; ellerine pislik bulaşmışsa onları yıkar.
İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö. 150/767)'ye göre ise, cünüp olan kişi, bir şey yemek isterse, ellerini yıkar, ağzını da suyla çalkalar. Abdest almadan uyumasında bir sakınca olmamakla birlikte alması daha uygundur.
Yalnız burada abdest almak, ruhsat olarak gösterilmektedir. Boy abdesti almak ise azimet olarak İfade edilmektedir. Azimet ise, ruhsattan daha faziletlidir.

237- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ömer, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Bizden birisi cünüp olduğu halde uyuyabilir mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, abdest aldığında (uyuyabilir)" dedi. [373]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in, Hz. Ömer'e *"Abdest al, cinsel organını yıka, sonra da uyu"* buyurması, abdest almanın öne alınmasını gerektirmez. Çünkü cümleleri birbirine bağlayan atıf edatı olan "Vav" harfi, tertibe delalet etmez. Sadece iki şeyin bir arada toplanmasını ifade eder. Buna göre hadiste, abdest almakla cinsel organını yıkama işlerinin ikisinin de yapılması emredilmektedir. Nitekim hadisin İmam Mâlik (ö. 179/795)'ten rivayet, "Cinsel organını yıka, abdest al, sonra da uyu" şeklindedir. Hadiste abdestin önce alınması, onu tazim ve teberrük içindir. Buhârî'nin rivayetinde abdest alma, emir sığasıyla değil, "Abdest aldığı zaman uyur" şeklinde şart sığasıyla gelmiştir.
Cünüp olan kimsenin, uyumadan önce abdest alması meşrudur. Ancak bunun hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir.
Süfyan es-Sevrî, Saîd İbnu'l-Müseyyeb, İmam Ebu Yûsufa göre; cünüp kimsenin abdest almadan uyuması caizdir.
Evzâî (ö. 157/774), İmam Şafiî (ö. 204/819), İmam Mâlik (ö. 179/795), İmam Ahmed b. Hanbel (ö. 241/795), İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö, 150/767) ve alimlerin çoğuna göre; cünüp kimsenin uyumadan önce abdest alması müstehabtır. Bunlar, konu ile İlgili hadiste, "Abdestin emredilmesini" mendub olma şeklinde yorumlamışlardır.
Bir grup alim de, burada, "Abdestin ahnması"ndan maksadın; "Sözlük anlamı İtibariyle abdest alma" olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara göre, gerekli olan, elleri ve cinsel organını yıkamaktır. İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200), bunun hikmetinin; meleklerin pislik ve kötü kokudan uzaklaşıp şeytanların yaklaşması olduğunu söylemektedir. Şah Veliyyullah Dihlevî (ö. 1176/1762)'de, "Cünüplük, meleklerin melekliğine zıt olduğuna göre, mümin hakkında uygun olan, cünüp olarak uyumamak ve yemeği uzatmamaktadır. Eğer boy abdesti alması mümkün olmazsa abdestiterk etmemesi gerekir" der.

238- Abdullah b. Ebi Kays'tan rivayet edilmiştir:
"Âişe'ye, Resulullah (s.a.v.)'in vitir namazını sordum deyip hadisi zikretti. Sonra da:
"Cünüplük sırasında ne yapıyordu? Uyumadan önce yıkanır mıydı? Yoksa yıkanmazdan önce mi uyurdu?" dedim. Aişe:

"Bunların her ikisini de yapıyordu. Bazen yıkanıp öyle uyur ve bazen de abdest alıp uyurdu" dedi. Ben:
"Bu işte serbestliği var eden Allah'a hamd olsun!" dedim.[374]

Açıklama:

Burada Resulullah (s.a.v.)'in cünüp olduğu zaman bazen guslederek uyuduğu ve bazen de gusletmeden sadece abdest alarak uyuyup daha sonra kalkarak yıkandığı belirtiîmekedir.

239- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi ailesine (cinsel yönden) yaklaşıp sonra bunu tekrarlamak isterse abdest alıversin!" [375]

Açıklama:

Cünüp olan kimsenin, uyumadan önce abdest alması meşrudur. Ancak bunun müstehab mı? yoksa vacip mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir.
Süfyan es-Sevrî, Saîd İbnu'l-Müseyyeb, İmam Ebu Yûsufa göre; cünüp kimsenin abdest almadan uyuması caizdir.
Evzâî (ö. 157/774), İmam Şafiî (ö. 204/819), İmam Mâlik (ö. 179/795), İmam Ahmed b. Hanbe! (ö. 241/795), İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö. 150/767) ve alimlerin çoğuna göre; cünüp kmısenin uyumadan önce abdest alması müstehabtır. Bunlar, konu iîe ilgili hadiste, "Abdestin emredİlmesini" mendub olma şeklinde yorumlamışlardır.
Bir grup alim de, burada, "Abdestin alınması"ndan maksadın; "Sözlük anlamı itibariyle abdest alma" olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara göre, gerekli olan, elleri ve cinsel organını yıkamaktır. İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200), bunun hikmetinin; meleklerin pislik ve kötü kokudan uzaklaşıp şeytanların yaklaşması olduğunu söylemektedir. Şah Veliyyullah Dihlevî (ö. 1176/1762)rde, "Cünüplük, meleklerin melekliğine zıt olduğuna göre, mümin hakkında uygun olan, cünüp olarak uyumamak ve yemeği uzatmamaktadır. Eğer boy abdesti alması mümkün olmazsa abdesti terk etmemesi gerekir" der.

7- Meninin Gelmesi Sebebiyle Kadının Boy Abdesti Almasının Vacip Olması

240- Ümmü Seleme (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ümmü Süleym, Peygamber (s.a.v.)'e gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Şüphesiz ki Allah, hak(kı açıklamak)tan haya etmez. Acaba ihtilam olduğu zaman kadına boy abdesti almak lazım mıdır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Suyu (=spermi) görürse, (kadının boy abdesti alması) lazımdır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ümmü Seleme:
"Ey Allah'ın resulü! Kadın hiç ihtilam olur mu?" dedi. Resulullah (sav):
"Allah iyiliğini versin. Çocuk, kadına neden benziyor (sanıyorsun)?" diye cevap verdi. [376]

241- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Bir kadın, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Kadın ihtilam olup suyu/spermi gördüğünde yıkanır mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet!" diye cevap verdi. Âişe, bu kadına:
"Allah hayrını versin! Kahrolası!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bırak onu! Benzerlik bundan başka bir sebepten mi meydana geliyor? Kadının spermi, erkeğin spermine galip gelince çocuk dayılarına benzer. Erkeğin spermi kadının spermine galip gelirse o zaman çocuk amcalarına benzer!" buyurdu. [377]

Açıklama:

Kadının İhtilam olmasının hükmünü Peygamber (s.a.v.)'e sormak, kadın için adeten ayıp bir şey sayıldığı için kadın, ilk önce Peygamber (s.a.v.)'e nezaketle ve özür belirterek soruyu sormaktadır. Halbuki kişi, yaranna uygun olan şeyleri sormaktan utanmaması gerekir. Utanılacak cinsten de olsa, bilmediği bir şeyi soran kimseyi ayıplamak doğru değildir. Kadın da erkek gibi ihtüam olur ve ondan da sperm gelir. *"Çocuk, kadına neden benziyor sanıyorsun?"* sözünden maksat; Bu ifadeden; erkeğin suyunun galip gelmesi halinde çocuğunun amcaya, kadının suyunun galip gelmesi halinde ise çocuğun dayıya benzeyeceği anlatılmaktadır. Dolayısıyla doğan çocuk, babasına benzediği gibi annesine de benzeyebilir.

8- Erkek ile Kadının Sperminin Özellikleri Ve Çocuğun, Her ikisinin Sperminden Yaratılması

242- Resulullah (s.a.v.)'in azadlısı Sevbân (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'in yanında ayakta duruyordum. Derken yahudi bilginlerinden birisi gelip:
"es-Selâmu aleyke yâ Muhammed!" dedi. Bunun üzerine ben, onu öyle bir ittimki az daha yere düşüyordu. Bana:
"Beni niçin itiyorsun?" dedi. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! desene!" dedim. Yahudi:
"Biz, onu ancak ailesinin verdiği ismiyle çağırırız" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Gerçekten benim adım, ailemin bana isim olarak verdiği Muhammeddir" buyurdu. Yahudi:
"Sana bazı şeyler sormaya geldim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Sorduklarına cevap verirsem sana bir faydası olur mu?" buyurdu. Yahudi:
"Kulaklarımla dinlerim" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.) yanındaki bir sopayla yere bir takım çizgiler çizerek:
"Sor bakalım" buyurdu. Yahudi:
"Yer ile göklerin başka bir kılığa değiştirileceği gün insanlar nerede olacak?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Köprünün yanında karanlık içinde olacaklar" buyurdu. Yahudi:
"O halde insanlardan köprüyü ilk geçen kim olacak?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Muhacirlerin fakirleri" buyurdu. Yahudi:
"Öyleyse cennete girerken onların hediyesi ne olacak?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Balık ciğerinin ziyâdesi!" buyurdu. Yahudi:
"Bunun arkasından onların yiyecekleri ne olacak?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Onlara, cennetin etrafında otlayan cennet öküzü kesilecek" buyurdu. Yahudi:
"Bunun üstüne ne içecekler?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Orada "Selsebî" adı verilen bir kaynaktan (içecekler)" buyurdu. Yahudi:
"Doğru söyledin" deyip sonra da:
"Hem ben sana yeryüzünde yaşayan bir peygamberden yada bir veya iki kişiden başka hiçbirinin bilmeyeceği bir şeyi sormaya geldim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Sorduklarına cevap verirsem sana bir faydası olur mu?" buyurdu. Yahudi:
"iki kulağımla seni dinlerim" deyip sonra da:
"Sana çocuğun nasıl meydana geldiğini sormaya geldim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Erkeğin menisi beyaz, kadının menisi ise sarıdır. Bunlar bir yere gelirde, erkeğin menisi kadınınkine galebe çalarsa Allah'ın izniyle kadın, erkek çocuk doğurur. Kadının menisi erkeği menine galebe çaldığı zaman da Allah'ın izniyle kadın, kız doğurur" buyurdu. Yahudi:
"Doğru söyledin! Sen gerçekten bir Peygambersin" dedi. Sonra da çekip gitti. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Gerçekten bu adam bana soracağını sordu. Ama ben onun sorduklarından bir şey bilmiyordum. Tâ ki Allah onları bana bildirdi" buyurdu.[378]
Açıklama: Alimlerin açıklamasına göre, erkek sperminin/menisinin üç özelliği vardır:

1- Yaş olduğu zaman kokusu hamur kokusuna, kuru olduğu zaman ise yumurta kokusunu andırır.
2- Atıla atıla gelir.
3- Dışarıya lezzetle çıkar. Çıktıktan sonra da bir gevşeklik meydana gelir.
Alimlerin çoğuna göre bu üç özellikte erkek ile kadın spermleri arasında bir fark yoktur. Söz konusu bu sıfatların bir tanesi spermi ispat etmek için yeterlidir. Bu özelliklerden hiçbirisi bulunmazsa o zaman çıkan suya meni/sperm hükmü verilmez.
Erkek ve kadın meniyi gördüğü zaman yıkanmaları farzdır. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in bir kişiye verdiği hüküm geneli de kapsar.

9- Cünüplükten Dolayı Yıkanmanın Şekli

243- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman (ilk önce) ellerinden başlayıp onlan yıkardı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp avret yerini yıkardı. Sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra suyu alıp parmaklarını saçlarının diplerine sokar(ak başını güzelce bir şekilde yıkar)di. İyice temizlendiğine kanaat getirdiğinde başına üç avuç su atar, sonra bütün vücuduna su dokunurdu. Sonra da ayaklarını yıkardı." [379]

244- Hz. Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) cünüplükten dolayı yıkanmak için suyunu getirmiştim. ilk önce ellerini iki yada üç defa yıkadı. Sonra elini kaba daldırdı. Sonra ondan aldığı suyu avret yerine döküp onu sol eliyle yıkadı. Sonra sol elini yere sürüp onu şiddetle ovdu. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra başına avuç dolusu üç avuç su döktü. Sonra bedeninin diğer yerlerini yıkadı. Sonra bulunduğu yerden çekilerek ayaklarım yıkadı. Sonra ona kurulanması için havlu getirdim. Fakat o bunu kabul etmedi." [380]

Açıklama:

Cünüplük, Fıkıh literatüründe, cinsi münasebet veya şehvetle meninin gelmesi/inzal sebepleriyle meydana gelen ve belirli ibadetlerin yapılmasına engel olan hükmî kirlilik halinin adıdır.
Meni gelsin yada gelmesin cinsel ilişki sonunda kadın da erkek de cünüp olur. Cünüplüde yol açan cinsel ilişkinin ölçüsü ve başlangıç sınırı, erkeklik organının sünnet kısmının girmiş olmasıdır. Erkek yada kadından şehvetle cinsel zevk vererek meninin gelmesi cünüplün ikinci sebebidir. Meninin, uyku halinde yada uyanıkken, iradî yada irade dışında gelmesi sonucu değiştirmez. Şafiiler hariç, fakihlerin çoğunluğuna göre; cünüplük için meninin şehvetle gelmesini şart gördüklerinden ağır kaldırma, düşme, hastalık gibi sebeplerle meninin gelmesini cünüplük sebebi saymaz.
Cünüp olan kimsenin, ilk fırsatta abdest alması, değilse cinsel organını, el ve ağzını yıkaması tavsiye edilmiştir.
Boy abdesti ve namaz abdesti sırasında ağza ve buma su vermenin hükmünün ne olduğu konusunda alimler arasında görüş aynlığı vardır:
Ahmed b. Hanbel (ö. 241/795)'e göre; boy abdesti ve namaz abdesti sırasında ağza ve buma su vermek farzdır.
İmam Mâlik (ö. 179/795) ve İmam ŞâfÎÎ (ö. 204/819) alimlerine göre ise; hem boy abdestinde ve hem de namaz abdestinde sünnettir.
Hanefilere göre ise; boy abdestinde farz olup namaz abdestin de farz değildir.
Resulullah (s.a.v.)'in ayaklarını yıkamak için yerini değiştirdiği ve ayaklarını yıkama İşini en sona bıraktığı anlaşılmaktadır.
Cumhur, bu tür rivayetlere dayanarak mutlak olarak boy abdestinde ayaklan en son yıkamanın müstehab olduğu görüşüne varmıştır.
İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö. 150/767) ve öğrencilerine göre, gusledilen yer; leğen, küvet gibi suyun biriktiği bir yer durumunda ise ayaklan yıkama işini en sona bırakmak, değilse abdestin hemen sonunda yıkamak müstehabtır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, avret yerini yıkama esnasında eline herhangi bir kokunun bulaşmış olma İhtimaline karşılık ellerini yere iyice sürttüğü anlaşılmaktadır. Bu da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, temizliğe ne derece önem verdiğini ve hoş olmayan kokuların bedeni üzerinde kalmaması için ne kadar dikkat ettiğini göstermektedir.
"Başına avuç dolusu üç avuç su döktü. Sonra bedeninin diğer yerlerini yıkadı" ifadesinden; Resulullah (s.a.v.)'in saçlarının arasını ovalamadığı, sadece suyu dökmekle yetindiği anlaşılır. Fakat başka rivayetlerde, daha su dökünmeye başlamadan vücutta kıl olan yerlerini ovaladığı zikredilmiştir. Burada ravinin, hadisi uzatmamak için bunu zikretmemiş olduğu anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ovalamayı bazen terk ettiği de anlaşılabilir.
Cabir b. Abdullah (ö. 74/693), İbn Ebi Leyla (ö. 148/765) ve Saîd b. Müseyyeb (ö. 92/712), bu hadise dayanarak, boy abdesti ve namaz abdestinden sonra kurulanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Şâfîîlerin meşhur olan görüşüne göre, silinmeyi terk etmek müstehabtır.
Hz. Osman, Hasan b. M, Enes b. Mâlik, Hasen el-Basrî, İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam A'zam Ebu Hanîfe'ye göre; boy abdesti ve namaz abdestinden sonra kurulanmada bir mekruhluk görmemişlerdir. Bunlar görüşlerine, İbn Mâce'nin Selmân el-Fârisî'den rivayet ettiği, "Resulullah (s.a.v.) abdest aldı, üzerinde olan yün cübbeyi ters çevirdi ve onunla yüzünü sildi" hadisi ile Tirmizî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği "Resulullah (s.a.v.)'in bir bez parçası vardı. Abdestten sonra bununla kurulanırdı" hadisini delil olarak kabul etmişlerdir.
Resulullah (s,a.v)'in havlu kullanmaması, her zaman kullandığının aksinedir. Onun bu hareketi, o gün havlu kullanma ihtiyacını hissetmemesinden veya serinleme isteğinin bulunmamasından olsa aerektir.

10- Cünüplükten Dolayı Yıkanırken Müstehab Olan Su Miktarı Ve Erkek ile Kadının Aynı Kaptan Yıkanması Ve Birbirlerinden Artan Suyla Yıkanmaları

245- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) "Kadeh" denilen bir kabta yıkanırdı ki, o da "Farak" demektir. Ben ve Resulullah.(s.a.v.}, aynı kaptan yıkanırdık." [381]

Açıklama:

Farak, yaklaşık olarak sekiz litre su alabilen bir ölçü birimidir.
Srkek ve kadının, gerek aynı anda bir kaptan ve gerekse de birbirlerinden artan suyla yıkanmaları caizdir. Aynı kaptan abdest almaları ittifakla caizdir.

246- Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Âişe'nin süt kardeşiyle birlikte Âişe'nin yanına girdim. Süt kardeşi, ona; Peygamber (s.a.v.)'in cünüplükten çıkmak için nasıl yıkandığını sordu. Bunun üzerine Âişe, bir sa' kadar (su alan) bir kap isteyerek (o suyla) yıkandı. Bu sırada bizim ile onun arasında bir perde vardı. Başının üzerine üç defa su döktü.
Ebu Seleme b. Abdurrahman der ki:
"Peygamber (s.a.v.)'in hanımları saçlarını kısaltıp perçem gibi olurdu." [382]
Ebu Seleme b. Abdurrahman, Âişe'nin kız kardeşi Ümmü Külsüm'ün süt oğludur. Bu durumda Âişe, onun teyzesi konumundadır. Âişe'nin süt kardeşinin kim olduğu hususunda değişik görüşler ileri sürülmüştür.
Kadı Iyâz'a göre; bu iki kişi, Hz. Âişe'nin başını ve vücudunun mahrem kişilere haram olmayan üst kısmını yıkarken görmüşlerdir. Çünkü görmeyecek olsalar su isteyerek onların huzurunda temizlik yapmasının bir anlamı olmazdı. Onların göremeyeceği bir yerde olsaydı o zaman "Bize şöyle anlattı" diye olayı anlatırlardı. Demek ki, mahrem kişilerin görmesi helal olmayan yerlerini örtmek için araya bir perde koymuştur.
Burada Hz. Âişe'nin, soruyu soranlara hemen fiilen öğretmesi, konuyu öğrenme açısından önemli bir durumdur. Çünkü fiilin etkisi, sözden daha etkili olup kalıcı bir durumdur. Bunun için de olayı detaylı bir şekilde değil de kısaca bir sa' kadar su alan bir kap isteyerek o suyla uygulamalı olarak göstermiştir.
Sâ', yaklaşık dörtlitre su alabilen ölçü birimidir. Bu, Irak fakihlerine göredir.
Bu hadis, yıkanan kimsenin suyu vücuduna tekrar tekrar dökünmesinin şart olmayıp asıl olanın stıyun bütün bedeni kaplamasıdır.
Ayrıca bu hadis, ihtiyaç halinde kadınlann, saçlarının kısaltılab ileceğine delil teşkil etmektedir.

247- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben ve Resulullah (s.a.v.), aramızdaki bir kaptan yıkanırdık. O benden önce davranırdı. Ben de ona:
"Bana bırak, bana bırak!" derdim.
Aişe, (her) ikisinin de (bu sırada) cünüp olduğunu belirtmiştir. [383]
Açıklama:

Daha önce de geçtiği üzere, erkek ile kadının bir kaptan beraberce yada biri diğerinden artan suyla yıkanmaları caizdir.

248- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir müdd (su) ile abdest alırdı. Bir sâ'dan beş müdde kadar (su) ile de boy abdesti alırdı." [384]

Açıklama:

Hadis, Resulullah (s.a.v.)'in namaz abdesti ve boy abdesti için ne kadar su kullandığını göstermektedir. Daha önce de geçtiği üzere; bîr sâ' yaklaşık dört litre su alabilen ölçü birimidir. Bir müdd ise yaklaşık bit titre su alabilen ölçü birimidir. Buna göre Resulullah (s.a.v.), namaz abdesti için bir litre civarında su kullanmaktaydı. Boy abdesti için ise dört yada beş litre civarında su kullanmaktaydı.
Bu da gösteriyor ki; boy abdesti için yetecek su için belli bir miktarla sınırlama getirilmemiştir. Çünkü vücudun her yerini ıslamak şartuyla az su ile de çok suyla da yıkanmak caizdik Yalnız namaz abdesti ile boy abdestinde hadislerin gösterdiği miktardan daha az su kullanmamak müstehabtır. Bu rivayette, Enes, beş müddü, Resulullah (s.a.v.)'in boy abdestte kullandığı suya belli bir sınırlama göstermişse de bazı alimlerin kanaatlerine göre o, Peygamber (s.a.v.)'in daha ziyade kullandığını duymamıştır. Yoksa 244 nolu Hz. Aişe hadisinde de geçtiği üzere Resulullah (s.a.v.) "Farak" denilen büyük bir kaptan yıkandığı rivayet edilmiştir. Buna göre Enes'in, "Bir sa'dan beş müdde kadar suyla yıkanırdı" ifadesinden, "Bundan öteye geçmezdi" manasını çıkarmak doğru olmaz. Çünkü Enes, sadece gördüğünü anlatmış-tır. Onun gördüğü sadece bu miktardır. Çünkü haller, ihtiyaca göre değişebilir.

11. Boy Abdesti Alırken Başa Ve Diğer Yerlere Suyu Üç Defa Dökünmenin Müstehab Olması

249. Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) cünüplükten yıkanacağı zaman başına üç avuç su dökerdi.
(Hz. Ali'nin torunu) Hasan b. Muhammed, Câbir'e:
"Doğrusu benim saçım çok" dedi. Câbir der ki: Ona:
"Ey kardeşimin oğlu! Resulullah (s.a.v.)'in saçı, seni saçından daha çok ve daha temizdi" dedim. [385]

Açıklama:

Burada *"Benim saçım çok"* ifadesiyle, başı yıkamak için üç avuç suyun yetmeyeceği anlatılmak istenmiştir. Câbir'de, ona; üç avuç suyun, Peygamber (s.a.v.)'e yettiğine göre kendisine de yeteceğini belirtmiştir.
Ayrıca bu hadiste; saç çok olsa da başı üç avuç suyla yıkamanın yeterli olacağı, suyu fazlaca .israf etmenin doğru olmadığı, yıkanırken önce başa ondan sonra vücudun diğer yerlerine su dökülmesi gerektiği, dini konularda bilen kimselere soru sorulması lazım olduğu ve Resulullah (s.a.v.)'in boy abdesti alırken başını üç avuç suyla yıkadığı anlatılmaktadır.

12- Boy Abdesti Alan Kadının Saç Örgülerinin Hükmü

250- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Ben başımın saç örgüsü çok olan bir kadınım. Cünüplükten yıkanmak için onu çözeyim mi?" diye sordum. O da:
"Hayır! Başına sadece üç avuç su dökmen sana yeter, sonra üzerine suyu dokunup temizlenirsin!" buyurdu. [386]

Açıklama:

Hadisten anlaşıldığına göre; cünüplükten dolayı boy abdesti alacak olan kadının saç örgülerini çözmesine lüzum yoktur.
Şafiîlere göre su, saçların dibine ve iç kısmına ulaşıyorsa örgülerin çözülmesine gerek yoktur. Ulaşmıyorsa örgülerin çözülmesi vaciptir. Bu, hem erkek için ve hem de kadın için geçerli bîr durumdur. Yıkanmayı gerekli kılan sebepler arasında fark yoktur.
Hanefilere göre ise su, kadının saç örgülerinin dibine ulaştığı takdirde örgülerin çözülerek saçların yıkanmasına gerek yoktur. Çünkü bu Ümmü Seleme hadisinde de görüldüğü üzere Resulullah (s.a.v.) Ümmü Seleme'nin saç örgülerini çözmesini istememiş, sadece başına sadece üç avuç su dökmeyi yeterli görmüştür. Erkeklerin saçların örgülüyse yıkanırlarken örgülerini çözüp suyu saçlarının tamamına ulaştırmaları gerekir.

251- Ubeyd b. Umeyr'den rivayet edilmiştir:
"Âişe'ye, Abdullah İbn Amr'ın, kadınlara yıkanacakları zaman saç örgülerini çözmelerim emrettiği bilgisi ulaşmıştı. Bunun üzerine Aişe:
"Şu Abdullah İbn Amr'a şaşarım! Kadınlara yıkanacakları zaman saç Örgülerim çözmelerini emrediyormuş. Başlarım/saçlarını traş etmelerini emretmiyor mu? Doğrusu ben ve Resulullah (s.a.v.) aynı kaptan yıkanırdık. Başıma üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım" dedi. [387]

Açıklama:

Görüldüğü üzere bu iki rivayette, boy abdesti alırken kadının saçlarını çözmesinin gerekmediği belirtilmektedir. Dolayısıyla yıkanan kadının saçlarının içine ve dışına su işlediği zaman onları çözmek vacip değildir.
Abdullah İbn Amr'ın, yıkanırken kadınlara saç örgülerini çözmelerini emretmesi, bunu vacip gördüğü şeklinde yorumlanır. Bu durumda Abdullah İbn Amr, konuyla ilgili Ümmü Seleme hadisi ile Aişe hadisini duymamış demektir. Ayrıca Abdullah İbn Amr'ın bu emri müstehab olmak üzere ihtiyaten vermiş olması da ihtimal dahilindedir.

13- Hayızdan Dolayı Yıkanan Kadının, Kan Gelen Yere Bir Parça Kokulu Bîr Şey Sürmesinin Müstehab Olması

252- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Esma", Peygamber (s.a.v.)'e hayızdan nasıl yıkanılacağım sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Sizden birisi suyunu ve (kokulu) sidresini alıp temizlenir. Temizliğini de güzel bir şekilde yapar. Sonra suyunu başına döküp başını şiddetli bir şekilde ovalar, ta ki su saç diplerine kadar ulaşsın. Sonra vücuduna su dö-künür, sonra üzerine misk sürülmüş bir bez parçası alarak onunla temizlenir" buyurdu. Esma:
"Bununla nasıl temizlenecek?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Subhanallah! Onunla temizlenirsin istet' buyurdu. Bunun üzerine Aişe, sözünü gizlercesine (fısıltıyla) ona:
Kanın (geldiği) yere sürersin!" dedi.
Ayrıca Esma, Peygamber (s.a.v.)'e, cünüplükten nasıl yıkanılacağım da sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Su alıp temizlenir ve temizliği güzel bir şekilde yaparsın yada temizliği mübalağalı bir biçimde yaparsın. Sonra suyu başına döküp onu ovalarsın. Ta ki su saçlarının dibine varsın. Sonra suyu üzerine dökersin" buyurdu. Bunun üzerine Âişe:
"Şu Ensar kadınları, ne iyi kadınlardır. Dinlerini öğrenme hususunda kendilerine haya/utanma engel olmuyor" dedi. [388]

Açıklama:

Burada özellikle hayızdan temizlenen bir kadının sünnete uygun şekilde nasıl temizleneceği açıklanmaktadır. Hayızdan yada nifastan temizlenen bir kadın, önce güzelce yıkanıp temizlendikten sonra bir pamuk yada bez parçasına misk veya gül yağı gibi güzel kokular sürerek onunla cinsel organını ve kan bulaşan yerlerini güzelce ovuşturarak temizliği bu şekilde tamamlar.
Burada söz konusu edilen "Sidre"den maksat; yıkanırken kullanılan sidre yaprağıdır. Rivayete göre; bu ağacın yapraklan kurutularak dövülür ve onunla hamamda yıkanılırdı.
Burada güzel koku sürünmekten maksat; kadının, ay halinden sonra güzel kokmasını ve kan gelen yer ile çevresini temizleyerek pis kokudan kurtulmasını sağlamaktır. Bu, evli yada bekar olsun, hayız ve nifastan temizlenen kadınlara müstehabtır. Kadın misk bulamazsa onun yerine herhangi güzel bir koku da sürebilir. Pis kokuyu giderecek bir şey bulamazsa suyla yıkanması da yeterlidir.
Peygamber (s,a,v)'e soru sormaya gelen kadın, Ensar'dan Esmâ'nın kim olduğu hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bununla birlikte olayın çeşitli zamanlarda meydana geldiğini söyleyenler de olmuştur.

14- Müstehaza, Olan Kadının Yıkanması Ve Namazı

253- Hz. Aişe (r. anhâj'dan rivayet edilmiştir:
Fatıma bint. Ebi Hubeyş, Ebu Hubeyş, Muttalib İbn Esed'in oğludur-Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ben, (daimi surette) istihazalı bir kadınınım. Hiç temizlenemiyorum. Acaba namazı bırakayım mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Bu, hayz (kanı) değil, bir damar (kanı)dır. Hayız kanı(n) geldiğinde namazı kılma. Hayız(ın) bittiği zaman kanı yıka ve namaz kıl" buyurdu. [389]
Ebu Hubeyş'in asıl adı. Kays b. Muttalib'dir.

254- Hz. Aişe (r. anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in baldızı, Abdurrahman b. Avf in hanımı Ummü Habîbe bint. Cahş yedi yıl istihaze olmuştu ve bu hususu Resulullah (s.a.v.)'e sordu. Resulullah (s.a.v.):Bu, hayz kanı değil, bir damar kanıdır. Boy abdesti al ve namazını kıl' buyurdu." bir bozukluk sebebiyle gelen Mı kanıdır. Dıger bir rtadey loğusalık dışındaki Ümmü Habîbe hadisinin, Fatıma bint. Ebi Hubeyş hadisiyle nesh edildiği de ileri sürülmüştür.
Hattabî (ö. 388/998)'ye göre; bu hadis, kısa bir şekilde rivayet edilmiştir. Kadının hali, genişçe bir şekilde açıklanmamıştır. Her istihazalı kadına boy abdesti aimak vacip değildir. Boy abdesti alma emri; gelen kanın, hayız kanı mı, yoksa istihaze kanı mı olduğunu ayıra-mayan yada gününü, vaktini ve sayısını unutan kimse kadın için geçerlidir. Böylesi bir kadın, hiçbir namazını terk edemez ve her namaz için yıkanması gereklidir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında dokuz tane müsteha2alı kadın vardı. Bunlar; Fatıma bint. Ebu Hubeyş, Ümmü Habîbe bint. Cahş, kız kardeşi Hamne, kız kardeşi Ümmü'I-Mü'minin Zeyneb bint. Cahş, Sehle bint. Sehl, Ümmü'l-Mü'minin Şevde, Esma bint. Mürsid el-Hârisî, Zeyneb. Bint. Ebi Seleme, Bâdine bint.Gaylân es-Sakafî'dir.
Burada gecen "Hind"in, hadisin ravisi olan Ebu Bekr İbn Abdurrahrnan'ın hanımı mı, yoksa akrabası mı olduğuna dair hiçbir yerde bir bilgiye rastlanılmamıştır. İbn Hacer (ö. 852/1447)'in, "El-İsâbe" adlı eserinin sonunda bir "Hind"den bahsedilmiş, fakat kim olduğu açıklanmamıştır.

15- Hayızlı Kadına Namaz Degıl, Sadece Orucun Kazasının Vacip Olması

255- Muâze'den rivayet edilmiştir:
"Neden hayızlı kadın orucu kaza ediyor da, namazı kaza etmiyor?" diye soru sordum. Aişe:
"Sen, Harûriyye misin?" dedi. Ben de:
"Harûriyye değilim, fakat (bunun hükmünü öğrenmek için) soruyorum" dedim. Aişe:
"Peygamber hayattayken) bu iş, bizim başımıza gelirdi. Dolayısıyla da orucu kaza etmekle emrolunurduk. Fakat namazı kaza etmekle emrolunmazdık" diye cevap verdi. [390]

Açıklama:

Harûrâ: Küfeye iki mil uzaklıktaki bir köyün adıdır. Haricilerin toplandıkları ilk yen Bu nedenle Haricilere, bu köye nispetle, "Harûriyye" denilmiştir.
Siffîn savaşında ortaya çıkan meselenin çözümlenmesi için hakem tayin edilmişti. çiler, "Hüküm ancak Allah'ındır" sözünü düstur edindikleri için, hem Hz. Ali (ö. 40/660) hem de Muaviye (ö. 60/679) ile taraftarlarını tekfir edip her iki taraftan da ayrılmışlardı, nedenle onlar, din ile hakkın haricine çıktıkları ve Hz. Ali'den ayrıldıkları için "Harici! (=çıkanlar/karşı çıkanlar)" diye meşhur olmuşlardır.
Hadisi rivayet eden kadının adı, Muâze bint. Abdullah el-Adeviyye'dir. İbn Maîn, bu dinin, güvenilir birisi olduğunu belirtmiştir. Hicretin 83. yılında vefat etmiştir.
Hz. Aişe'nin, kadına "Sen Harûriyye inisin?" şeklinde bir soru sormasının nede Haricilerin, hayız olan kadının hayız müddetince kılamadığı namazları, temizlendikten sonra kaza etmesinin gerektiğini kabul etmeleriydi.
Hayız olan kadın, genel kabule göre; namaz kılamaz, oruç tutamaz, kocasıyla cinsel ilşkide bulunamaz. Bunun yanı sıra Hanefiler dahil fakihlerin çoğunluğuna göre, hayızlı kc nın; Kur'an okuması, Mushafı eline alması, mescide girip orada kalması caiz değildir, konuda hayızlı kadın, cünüp kimse gibidir. Dolayısıyla ihtiyaç halinde mescide girebilir duâ ve zikir niyetiyle duâ ayetlerini, Fatiha, İhlas gibi sureleri, besmeleyi, kemle-i tevhid Şahadeti okuyabilirler.
Mâliki fıkıhçıları ise, bazı sahabe ve tabiun alimlerinden rivayet edilen, görüşlerin de: ğiyle, kadının, hayız süresi içerisinde Kur'an okuyabileceğini, fakat hayız kanı kesildiği anc itibaren gusledip temizleninceye kadar cünüp hükmünde olup Kuran okuyamayacakla belirtmişlerdir. İbn Hazm (ö. 456/1063), bu şartı da aramaz.
Mâlikîler ve İbn Hazm dahil bir grup İslam alimi, cünüplük halinin iradî, hayızm ise ri iradî oluşundan hareketle hayızlı kadın lehine bir ayırım yapmayı gerekli görmüş,özell Mâlikîler, kadınların Kur'an öğretimi ve öğrenimi için böyle bir ruhsata ihtiyacı bulundı noktasından hareket etmişlerdir.
Hayızlı kadının, hayız sebebiyle ibadet edememesi, dinin ona tanıdığı bir muafiye Bu ibadetleri yapamadığı için dinî bir sıkıntı, eksiklik ve sorumluluk duyması yersizdir. İbaderde, sayı ve süreden ziyade niyet ve fıkri-ruhî yoğunluk önemlidir.
Hadiste oruç ile namaz arasında bir bağ kurulmasının sebebi; namaz İbadetinin, bec olma bakımından oruca benzemesidir. Hayızlı olan kadınların orucu kaza etmeleri gere Çünkü oruç ibadeti, yılda bir defa yapılmaktadır. Dolayısıyla tutulamayan oruç için V edilmesinde bir güçlük yoktur. Hayız (=ay hali/regl) hali ise, genelde, her ay meydana meşinden ötürü günlük ibadet olan namazın birikmesine, böylece de ibadette güçlük doğ: sına sebep olur. Allah ise, kuluna güçlük dilemez. Bu nedenle de İslam, bu güçlüğü kaldın tır.

16- Boy Abdesti Alan Kimsenin Elbise Ve Ona Benzer Bir Şeyle Perdelenmesi

256- Ümmü Hâni' bint. Ebi Tâlib (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ümmü Hâni", Mekke'nin feth edildiği sene Resuluüah (s.a.v.) Mekke'nin yukarı tarafında bulunduğu bir sırada onun yanına gelmişti. Resulullah (s.a.v.) ise yıkanmaya kalkmıştı. Rahat bir şekilde yıkanması için kızı) Fâtıma, ona bir elbiseyle perdelemişti. Sonra Resulullah (s.a.v.) elbisesini alıp ona sarınmış ve daha sonra da sekiz rekathk kuşluk nafile namazı kılmıştı." [391]

Açıklama:

Ümmü Hâni', Resulullah (s.a.v.)'in amcası Ebu Tâlib'in kızı ve Hz. Ali'nin de kardeşidir. Asıl isminin ne olduğu hususunda görüş ayrılığı vardır.

Mekke'nin feth edildiği gün müslüman olmuştur. Mekke, hicretin 8. yılında feth edilmiştir.
Burada boy abdesti alacak kimsenin, arada perde olmak kaydıyla mahrem akrabasından bir kadının yanında yıkanabilir. Bununla ilgili olarak benzeri bir rivayet 245 nolu hadiste geçmişti.
Kuşluk namazını 8 rekat olarak kılmak caizdir.

16- Boy Abdesti Alan Kimsenin Elbise Ve Ona Benzer Bir Şeyle Perdelenmesi

256- Ümmü Hâni' bint. Ebi Tâlib (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ümmü Hâni", Mekke'nin feth edildiği sene Resulullah (s.a.v.) Mekke'nin yukarı tarafında bulunduğu bir sırada onun yanına gelmişti. Resulullah (s.a.v.) ise yıkanmaya kalkmıştı. Rahat bir şekilde yıkanması için kızı Fâtınıa, ona bir elbiseyle perdelemişti. Sonra Resulullah (s.a.v.) elbisesini alıp ona sarınmış ve daha sonra da sekiz rekathk kuşluk nafile namazı kılmıştı." [392]

Açıklama:

Ümmü Hâni', Resulullah (s.a.v.)'in amcası Ebu Tâiib'in kızı ve Hz. Ali'nin de kardeşidir. Asıl isminin ne olduğu hususunda görüş ayrılığı vardır.
Mekke'nin feth edildiği gün müslüman olmuştur. Mekke, hicretin 8. yılında feth edilmiştir.
Burada boy abdesti alacak kimsenin, arada perde olmak kaydıyla mahrem akrabasından bir kadının yanında yıkanabilir. Bununla ilgili olarak benzeri bir rivayet 245 nolu hadiste geçmişti.
Kuşluk namazını 8 rekat olarak kılmak caizdir.

17- Başkalarının Avret Yerlerine Bakmanın Haram Olması

257- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakamaz. Erkek erkeğe bir elbisenin içinde yanaş amaz. Kadın da kadına bir elbisenin içinde yanaşamaz." [393]

Açıklama:

Erkekler erkeklerin ve kadınlar da kadınların avret yerlerine bakamazlar. Erkeklerle kadınların birbirlerinin avret yerlerine bakması haramdır.
Peygamber (s.a.v.) erkeklerin birbirlerinin avret yerine bakmalarını yasaklamakla onların kadınların avret yerine bakmalarının da yasak olduğuna işaret etmiştir. Hatta erkeğin avret yerine bakmak yasak olunca kadmınkine bakmanın yasak ve haram olacağı önceliklidir.
Hanefilere göre, karı kocanın birbirlerinin avret yerlerine bakmasında bir sakınca yoktur.
Erkek erkeğin avretinden başka her yerine bakabilir. Kadının yabancı bir bakması da erkekğin erkeğe bakmasına kıyas olur. Yani göbeğinden diz kapağının altına kadar olan yerlerine bakamaz. Kadının erkeğe bakması da aynı hükme tabidir.
iki erkeğin ve yine iki kadının, aralarında bir engel olmaksızın bir örtü altına girmeleri tahrimen mekruhtur.

18- Avret Yerini Açılmaktan Korumaya Dikkat Gösterilmesi

258- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kabe inşa edilirken Peygamber (s.a.v.) ile Abbâs taş getirmeye gitmişlerdi. Abbâs, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Taşlardan korunmak için peştemalım/izarım omzuna koy!" dedi. O da öyle yaptı. Fakat derhal yere düştü. Gözleri semaya dikildi. Sonra ayağa kalkıp, (Abbâs'a):
"Peştemalım(ı ver), p eşte malımı ver!" dedi.
Bunun üzerine Abbâs, ona elbisesini giydirdi. [394]

Açıklama:

Bu olay, Resulullah (s.a.v.)'in çocukluğu döneminde geçmişti. Resulullah (s.a.v.)'in bu sırada kaç yaşında olduğu meselesi ihtilaflıdır, tbn Battal ile Ibn Tîn'e göre, 15 yaşında idi. İbn İshâk'a göre ise 35 yaşında idi. Süheylî'ye göre isi bu olay iki defa meydana gelmiştir. Biri küçüklüğünde ve diğeri de Kabe yapılırken gerçekleşmişti.
Resulullah (s.a.v.)'in düşüp bayılmasına sebep avret yerinin açılmasıdır. Bu olaydan sonra Resulullah (s.a.v.) hiçbir zaman açık saçık görülmemiştir.
Bu olay, Resulullah (s.a.v.)'in küçüklüğünden itibaren çirkin şeylerden, cahiliyet ahlakından ve her türlü rezil şeylerden korunmuş, peygamberliğinden önce ve sonra daima en temiz bir hayat yaşamıştır. Çünkü Yüce Allah, Resulullah (s.a.v.)'i en güzel ahlak ve en mükemmel haya fıtratıyla yaratmıştır. Hatta evinden çıkmayan bakire bir kızdan daha utangaç idi. Bunun için de avret yeri açılınca düşüp bayılmış ve bir daha asla çıplak olarak görülmemiştir.
Bu hadis, hem insanların huzurunda ve hem de tenha bir yerde çıplak gezmenin caiz olmadığına delildir.
Yine avret yeri görülecek şekilde oturmak ta, çıplak gezmek hükmündedir. Bundan dolayı peştemalsız hamama girmek yasaklanmıştır.

259- Misver b. Mahreme'den rivayet edilmiştir:
Taşımakta olduğum ağır bir taşı getirmiştim. Bu sırada üzerimde hafif bir peştamal vardı. Taş üzerimde İken aniden peştemalim çözülüverdi. Taşı bırakamadım ve bu şekilde yerine kadar götürdüm. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Dönüp elbiseni al. Çıplak gezmeyin!" buyurdu. [395]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in *"Çıplak gezmeyin"* ifadesi; bugün televizyonlarda, deniz kenarlarında yada çarşı ve caddelerde uygunsuz bir vaziyette gezip "Biz de müslümanız", "Bizim de annemiz-babamız hacı yada başörtülü", "Zamanın icabı böyle", "Modaya uymak lazım", "Zaman sana uymuyorsa sen zamana uy" türünde bir çok söz söyleyen kimselere aslında pek çok söz söylemektedir. Bu tür düşüncelerin ve uygunsuz giyimlerin İslam'da yeri yoktur.
müslüman, zamana değil de Kur'an'a ve Allah tarafından güzel bir model olarak tanımlanan Peygamber (s.a.v.)'e uymakla mükelleftir. Kur'an ve Peygamber (s.a.v.)'de, müslümanlara; açık-saçık ve çıplak bir vaziyette uygunsuz bir halde giyinmelerini ve gezip dolaşmalarını müslümanlığın vakar ve şerefiyle uygunluk arzetmediğini belirterek bazı özel durumlar hariç her zaman ve her yerde avret yerlerini örtmeleri gerektiğini emretmektedir.

19- Boy Abdestının, Meninin Gelmesinden Dolayı Olması

260- Ebu Saîd cl-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Pazartesi günü Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Küba'ya (gitmek üzere yola) çıktım. Salim oğullarının bulunduğu yer)e vardığımızda Resulullah (s.a.v.) İtbân'ın kapısının önünde durup ona seslendi. Itbân, peştemalini sürükleyerek dışarı çıktı. Resulullah (s.a.v.):
"Adama acele ettirdik" buyurdu. Itbân:
"Ey Allah'ın resulü! Ne dersin? Bir adam, hammayla cinsel ilişki halindeyken acele ettiririlip de meni/sperm gelmezse o adama ne lazım gelir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.);
"Su/boy abdesti, ancak suyun/meninin gelmesinden dolayı gerekir" buyurdu. [396]

Açıklama:

Burada "Boy abdesti", kinayeli olarak, "Su" şeklinde belirtilmiştir. Boy abdestinin gereği olarak ta, "meni'(nin gelmesi gösterilmiştir. Bu hükmün, Ubey b. Ka'b'tan "Muhacir ve Ensar'dan bir takım gençler, suyun (=boy abdestinim), sudan (-meniden) dolayı gerekip gerekmediği hususunu (aralarında) tartışalıbilir. Bu kural, Resulullah (s.a.v.)'in, İslam'ın başlangıcında verdiği bir ruhsat idi. Daha sonra Resulullah (s.a.v.), erkeğin sünnet yerinin, kadının sünnet yerine girmesinden dolayı) yıkanmayı emretmiştir" [397] şeklinde İslam'ın başlangıcında geçerli olduğu ve daha sonra bu hükmün kaldırıldığı belirtilmiştir.
"İlişki de bulunursa, her ikisine de boy abdesti almak vacip olur" [398] hadisiyle nesh olunduğu da belirtilmiştir.
Dört mezhebin icma ettiği görüşe göre de; guslün gerekmesi için, meni gelmese bile, erkeklik organının uç kısmının kadının organına girmesi gerekmektedir.

261- Übeyy b. Ka'b (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hanımıyla cinsel ilişkide bulunup da meni/sperm indirmeyen erkek hakkında:
"Cinsel organını yıkar ve (namaz abdesti gibi) abdest alır" buyurdu.[399]
Söz konusu ilk uygulama kaldırıldığı halde bunu bilmeyen yada duymayan bazı sahabiler, eski uygulamaya devam etmişler, sonra işin gerçek yönü kendilerine bildirildiğinde bu görüşlerinden dönmüşlerdir.

20- Boy Abdestinin Meniden Dolayı Olmasıyla İlgili Hadisin Yürürlükten Kaldırılması Ve Sünnet Yerlerinin Birbirlerine Kavuşmasıyla Guslün Vacip Olması

262- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Erkek, kadının dört kenarı arasına oturup cinsel ilişki de bulunması münasebetiyle yorulana değin çalışırsa kendisine boy abdesti almak/yıkanmak vacip olur." [400]

Açıklama:

Boy abdestînin gerekmesi için meninin gelmesi şart değildir. Erkeğin sünnet mahallinin kadının organında kaybolmasıyla, hem erkeğe ve hem de kadına boy abdest almak gerekir. Bugün mesele hakkında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. Dört mezheb bu konuda icma etmiştir. Bu görüş ayrılığı, İslam'ın ilk yıllarında vardı. Daha önce de açıklandığı üzere bu hüküm daha sonra kaldırılmıştır. Bir sonraki gelen hadis de, bu görüşü desteklemektedir.
Yalnız dört organla neyin kastedildiği hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu konuda çeşitli yorumlar yapılmıştır. Fakat burada asıl kastedilen husus; cinsel ilişki olup Resulullah (s.a.v.) ise bu hususu kinaye ederek açıkça söylemekten kaçınmıştır.

263- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona; hanımıyla cinsel ilişkide bulunup da mensini tutan kimsenin durumunu sordu. Sonra da bu kadın ile erkeğe boy abdesti gerekir mi?" dedi.
Âişe bu sırada orada oturmaktaydı. Resulullah (s.a.v.) (Âişe'yi göstererek):
"Ben ve şu, bu (dediği)nî yapıyoruz. Sonra da yıkanıyoruz/boy abdesti alıyoruz!" buyurdu. [401]
(Daha öncede geçtiği üzere; erkeklik organının uç kısmının kadının organına girmesi halinde meni gelmese bile hem kadına ve hem de erkeğe boy abdesti almak gerekir. Tirmizî'ye göre, İlim adamlarının çoğunun nazanndaki uygulama: "Bir kimse, hanımıyla cinsel ilişki de bulunupta meni gelmese bile boy abdesti almak gerekir" [402] şeklindedir,
Yalnız burada Resuluüah (s.a.v.)'in *"Ben ve şu, bu {dediği)ni yapıyoruz. Sonra da yıkanıyoruz/boy abdesti alıyoruz!"* şeklindeki sözü; bir maslahattan ve ihtiyaçtan kaynaklanan bir durum olup aralarındaki sırrı ortaya çıkarmak şeklinde anlaşılmamalıdır.

21- Ateşte Pişen Şeylerden Dolayı Abdest Almanın Gerekmesi

264- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ateşte pişen şeylerden dolayı abdest alınız!" [403]

Açıklama:

Ateşte pişen bir şeyi yemeden ötürü abdestli bir kimsenin tekrar abdest alıp almaması meselesi ihtilaf konusu olmuştur.
Bir grup sahabe ile bazı alimler, bu hadisle amel ederek ateşte pişen bir şeyin yenilmesinden ötürü tekrar abdest alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunlar, yukarıda ismi geçen kimseler ile Örner b. Abdulazizi, Hasan Basri ve Ebu Kılabe. Ateşte pişmiş yiyecek sebebiyle abdest almanın sebebi; benzerini meleklerin asla yapmayacağı dünya nimetlerinden en üst düzeyde yararlanma olduğu, böyle bir yiyeceği yemek suretiyle meleklere benzemekten uzaklaşmaya sebep olacağı ve ateşte pişmiş yiyeceğin, kişiye, cehennem ateşini hatırlatacağı, bu ise, insanın kalbinin meşgul olacağı şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Yalnız bu iddialar ve gerekçeler, gerçekçi değil.

22- Ateşte Pişen Şeylerden Dolayı Abdest Almanın Gerekmemesi

265- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) etli bir kemik yada et yemişti. Sonra namaz kılmıştı. Fakat abdest almamış, suya da el değdirmemişti." [404]

Açıklama:

Konu ile ilgili rivayetlerde; Resulullah (s.a.v.)'in bir koyunun kürek kemiği etinden yediği, koyunun ciğerlerinin kızartıldığı, kendisine hediye olarak getirilen et ve ekmekten üç lokm'a yediği, fakat bütün bunlardan dolayı yeniden abdest gerek görmeyerek namaz kıldığı bildirilmektedir.
Dolayısıyla sahabenin, mezhep imamlarının ve alimlerin çoğu; bu konudaki hadisi esas alarak, ateşte pişmiş yiyecekleri yemeden ötürü abdest almanın gerekmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir.

266- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) süt içmişti. Daha sonra su isteyip ağzını çalkaladı ve:
"Bunun yağı var!" buyurdu. [405]

Açıklama:

Bu hadis, süt ve benzeri yağlı şeyleri yiyip içtikten sonra ağzı yıkamanın müstehab olduğunu göstermektedir. Bundan maksat; ağzın temizlenmesi ve yağlı maddeler ile yemek kırıntılarının dişlerin arasında kalarak gerek namaz esnasında yutulmasına ve gerekse de normal zamanlarda dişlerde çirkin görüntünün oluşmasına engel olmaktır.

23- Deve Eti Yemekten Dolayı Abdest Almanın Gerekmesi

267- Câbk b. Semaire (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Koyuu eti yedikten sonra abdest alayım mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"İstersen aîs istersen alma!" buyurdu. Adam:

"Deve eti yedikten sonra abdest alayım mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet? Deve eti, gedikten sonra abdest al!" buyurdu. Adam:
"Koyun ağıllarında namaz kılabirlir miyim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.}:
"Evet!" buyurdu. Adam:
"Deve ağıllarında namaz kılabilir miyim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır!" diye cevap verdi. [406]

Açıklama:

Bu hadis, deve eti yemenin abdesti bozacağını ifade etmektedir. Fakat bu mesele, sa-habiler ile alimler arasında ihtilaf konusu olmuştur. İmam Ahmed, Ishak b. Rahuyeh ve bazı sahabiler, bu hadisle amel ederek mutlak surette deve etinin abdesti bozduğunu ileri sürmüşlerdir.
Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, AbduÜah İbn Mes'ud, Übeyy b. Ka'b, Abdullah İbn Abbâs, Ebu Derdâ1, Ebu Talha, Ebu Ümame gibi bazı sahabiler ile İmam Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafiî ve bu mezheplere bağlı kimseler, deve eti yemenin abdesti bozmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu konuda "Resulullah (s.a.v.)'in son uygulaması, ateşte pişen bir şeyden dolayı abdest almamaktı[407] şeklinde Câbir'den gelen hadisi delil olarak almışlardır. Dolayısıyla bu hadis, diğer görüşte olan kimselerin dayandığı hadisin hükmünü ortadan kaldırmaktadır.
Koyun ağıllannda namaz kılmak ittifakla mubahtır. Deve ağıllarında namaz kılmak ise tenzihen mekruhtur. Buradaki mekruhluğun sebebi ihtilaflıdır.

24- Abdestli Olduğunu Yakinen Bilen Bir Kimse, Sonra Abdestinin Bozulduğundan Şüphe Etse O Abdestle Namaz Kılabileceğinin Delili

268- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet.edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi (mescide namaz kılarken) karnında bir şey hissedip de kendisinden bîr şey çıkıp çıkmadığını kestiremezse, ses işitmedikçe yada koku duymadıkça sakın mescidden çıkmasın!" [408]

Açıklama:
Namaz kılan bir kimse, yellendiğini ya koku duymak yada ses işitmek suretiyle bilir. Bunlardan birisini iyice bilmedikçe namazdan çıkması doğru olmaz. Sesi kulağıyla işitmek ve kokuyu da burnuyla duymak şart değildir. Çünkü sağır olan bir kimse sesi işitmez, burnu tıkalı olan kimse de kokuyu duymaz. Dolayısıyla bunların mevcut olduğunu bilmek yeterlidir.
Soruyu soran kimse, bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre Abdullah b. Zeyd b. Asım'dır.

25- Olu Hayvan Derilerinin Tabaklamak Suretiyle Temizlenmesi

269- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Meymûne'nin azadlı bir cariyesine, bir koyun sadaka olarak verilmişti. Bir süre sonra koyun öldü. Resulullah (s.a.v.), koyunun yanından geçerken:
"Onun derisini alsanız da tabaklayıp sonra da ondan faydalaıısanız ya!" buyurdu. Oradaki sahabiler:
"Bu koyun kendiliğinden ölmüştür" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Ölmüş hayvanın ancak etini yemek haramdır" buyurdu.[409]

Açıklama:

Bu hadis; ölmüş bir hayvanın sadece etini yemenin haram olduğunu, derisinin ise tabaklanmak suretiyle helal olduğunu belirtmektedir.
Ayrıca bu hadise hükümce aykırı olan hadisler de rivayetler edilmiştir. Bu iki tür rivayet arasındaki zıtlığı gidermek için; olumlu rivayetler, tabaklandıktan sonra kullanılmasının helal olduğuna ve olumsuz mahiyetteki rivayetlerin ise tabaklanmadan önce faydalanma ile kullanılmasının yasak olduğu şeklinde yorumlanmıştır.
Ayrıca bu hadis, ölmüş bir hayvanın bütün kısımlannın haram olduğunu ifade eden;
"Size ölmüş hayvan (=leş) haram kılındı" [410] mealindeki ayetin genel olan hükmünü tahsis ederek tabaklanmış derisini kullanmanın helal olduğunu bildirmektedir.
Ebu Hanîfe'ye göre; domuzdan başka bütün hayvanların leşlerinin derileri tabaklanmak suretiyle temizlenmiş olur.

270- Ebu'l-Hayr'dan rivayet edilmiştir:
"İbn Va'le es-Sebâiyye üzerinde bir kürk görmüştüm. Ona dokundum. İbn Va'le der ki:
"Ona neden dokunuyorsun? Ben, Abdullah İbn Abbâs'a (bunu) sorup:
"Biz, Mağrib'te bulunuyoruz. Yanımızda Berberiler ile Mecusiler'de var. Bazen onların kestikleri bir koçu bize getirip veriyorlar. Biz de onların kestiklerini yemeyiz. Yine bize, içine hayvan yağı koydukları tulumları da getiriyorlar. Bu tulumlardan bir şeyler yiyip içebilir miyiz?" dedim. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs şu cevabı verdi:
"Biz bu meseleyi Resulullah (s.a.v.)'e sorduk." O da:
"Derinin tabaklanması, onun temizlenmesidir" buyurdu. [411]

Açıklama:

Tabaklama, yaş derinin üzerine toprak döküp veya deriyi toprağa gömüp yada güneşe koyup veyahut değişik bir şekilde kurutup murdar kokusunu gidermek ve onu fesat hükmünden çıkarmakla olur.
Tabaklama suretiyle deri, temizlenmiş olur. Tabaklanmamış deri, pis ve necistir. Ebu Hanife'ye göre; domuz dışında ölmüş bütün hayvanların derileri, tabaklanmak suretiyle derisi temizlenmiş olur.

26- Teyemmüm

271- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Seferlerinin birisinde Resulullah (s.a.v.)'le birlikte yola çıkmıştık. Mekke ile Medjne arasında bulunan Beydâ' yada Zâtu'1-Ceyş denilen yere vardığımızda gerdanlığım kopup düşmüştü. Resulullah (s.a.v.), gerdanlığımı aramak üzere konakladı. İnsanlar da onunla birlikte konakladı. Fakat su başında değillerdi. İnsanlar, babam Ebu Bekr'e varıp ona:
"Âişe'nin ne yaptığını görüyor musun? Resulullah (s.a.v.) ve insanları su bulunmayan bir yerde konaklattırdı, üstelik yanlarında da su yok" dediler.
Resulullah (s.a.v.) başını dizime koyup uyuduğu sırada Ebu Bekr çıkageldi:
"Resulullah (s.a.v.)'i ve insanları su bulunmayan bir yerde alıkoydun! Üstelik yanlarında su da yok!" deyip beni azarladı. Öyle ki Allah'ın konuşmasını dilediği kadar söyleyeceğini söyledi, eliyle de böğrüme vurmaya başladı. Resulullah (s.a.v.)'in dizimde uyuyor olmasından dolayı hiç kıpırdıyamadım.
Resulullah (s.a.v.) susuz olarak sabahladığında ayağa kalktı. Derken Allah teyemmüm ayetini [412] ayetini indirdi. Bunun üzerine teyemmüm ettiler.
Bunun üzerine Useyd b. Hudayr:
"Ey Ebu Bekr ailesi! Bu, sizin (sebep olduğunuz) ilk bereketiniz değildir" dedi.
Üzerinde olduğum deveyi harekete geçirdiğimiz de gerdanlığı devenin altında bulduk. [413]

Açıklama:

"Teyemmüm kelimesi sözlükte; bir işe yönelmek, bir şeyi kast etmek" anlamına gelir. Dinî literatürde ise; suyu temin etme veya kullanma imkanının bulunmadığı dınmlarda büyük ve küçük hükmî kirliliği gidermek maksadıyla temiz toprak veya yer cinsinden sayılan bir maddeye sürülen ellerle yüzü ve iki kolu mesh etmekten ibaret hükmî temizlik demektir.
Abdest ve gusül normal durumlarda suyla yapılan ve maddî bir temizlenme özelliği taşıyan hükmî bir temizlik İken teyemmüm istisnai hallerde başvurulan, abdest ve gusül yerine geçen sembolik bir işlemdir. İslam'ın, mükellefler için böyle bir imkanı getirmiş olması, hem namaz başta olmak üzere ibadetlerin yerine getirlmesine Önem vermiş olmasının ve hem de kolaylığı ilke edinmiş olmasının sonucudur.
Teyemmümle, kişinin, farz namazları ve dilediği kadar nafile namaz kılması mubahtır. Yalnız teyemmümle iki farz namaz kılınmaz. Bir kimse farz namaz kılmak için teyemmüme niyet etse onunla farz ve nafile namaz TüiJbilir. Fakat yalnız nafile namaz için niyet ederse o teyemmümle nafile namaz kılabilir, farz kılamaz.
Yine kişi, bir teyemmümle birkaç cenaze namazı kılabilir.
Abdesti bozan her şey teyemmümü de bozar. Hanefilere ve Mâlikilere göre, teyemmümde, tertip şart değild.ir.
Hanefi alimlerinden bazıları, Abdullah İbn Abbâs hadisine dayanarak, suyu kullanma imkanı olduğu halde abdestin yerine teyemmümün caiz olduğunu söylemişlerdir. [414]
Kur'an'da teyemmüm imkanıyla ilgili olarak şöyle buyurulmaktadır:
"Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız yada biriniz ayak yolundan gelirse veyahut kadınlarla temasta bulunur da su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm edin. Onunla yüzlerinize ve kollarınıza mesh edin" [415]
Teyemmümle ilgili bu hüküm,, hicretin 5. yılında inmiş olup Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından uygulamalı olarak gösterilmiştir.
Hz. ÂÎşe'nin kaybettiği gerdanlık, kız kardeşi Esmâ'ya ait olup [416] on iki dirhem kıymetinde ucuz bir şeydi.
Bahsedilen seferin hangi sefer olduğu meselesi tartışmalıdır. İbn Abdilberr, İbn Sa'd, İbn Hibbân gibi alimlere göre bu olay hicretin besince senesinde meydana gelen Beni Mustahk gazasında gerçekleşmişti. Meşhur İfk olayı da bu gazada meydana gelmişti. Beni Mustalık gazasına, "Müreysi gazası da denilir,
Ayrıca bu hadiste; kadın evli bile olsa kadınla ilgili olarak babasına şikayette bulunmanın, bir kimsenin evli olan kızını te'dib ve terbiye etmek için uyarıda bulunmasının, uyuyan kimseyi rahatsız etmemek için hareketi gerektiren bir davranış karşısında sabrederek onun kıpırdamamasını sağlamanın, bu doğrultuda namaz kılan yada Kur an okuyan veya ilimle meşgul olan kimseye karşı da aynı davranışı sergilemenin ciaz ve müstehab olduğu ifade edilmektedir.

272- Abdurrahman İbn Ebzâ'dan rivayet edilmiştir:
"Adamın biri, Hz. Ömer'e gelip:
"Doğrusu ben cünüp oldum. Fakat su bulamadım" dedi. Ömer:
"Namaz kılma" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammâr b. Yâsir;
"Hatırlar mısın, Ey Müminlerin Emiri! Hani senle ben, bir seriyyede idik. ikimizde cünüp olmuştuk, fakat su bulamamıştık. Sen namaz kılmamıştın. Fakat ben, toprakta yuvarlanıp sonra da namazımı kılmıştım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Sana sadece ellerini yere vurman, sonra ellerine bulaşan toprağı üfürmenî, sonra da ellerinle, yüzüne ve kollarına mesh etmen yeterdi" buyurmuştu dedi. Bunun üzerine Ömer:
"Ey Ammâr! Allah'tan kork" dedi. Ammâr:
"İstersen, bunu hiç söylememiş olayım" dedi. Ömer:
"Bu teyemmüm olayından üzerine aldığın sorumluluğu sana bırakıyoruz" dedi. [417]

Açıklama:

Seriyye: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bizzat katılmayıp kendf.yerine bir komutan eşliğinde gönderdiği askeri birliğe verilen isimdir.
Ammâr, burada ictihad etmiş ve cünüplük halinin abdestsizlige benzemediği zannıyla teyemmümü gusle kıyas etmiştir. Ayrıca bu olayda, Ammâr'ın, teyemmümün aslını bildiği anlaşılmaktadır.
Yine Resulullah (s.a.v.) zamanında sahabenin içtihadı caiz midir?, değil midir meselesi Fıkıh Usulü alimleri arasında ihtilaflıdır. Esah olan görüşe göre, caizdir.
İslam alimleri, teyemmümde, el ve kollardan nerelere kadar mesh yapılacağı konusunda üç görüşe ayrılmışlardır:
a- Parmak uçlarından omuzlara kadar mesh edilmesi görüşüdür. Bu görüş, İmam Zühri ye aittir.
b-Yalnız bileklere kadar mesh edilmesi gerektiğini söyleyenlerin görüşü. Bu görüş ise, Ammâr b. Yâsir'den gelen sahih bir hadise dayanmaktadır.
c- Dirsekler de dahil, dirseklere kadar mesh edilmesi görüşü. Bu görüş; Hanefiler de dahil, cumhurun görüşüdür.
Ammâr, cünüp olduğunda durumunu Peygamber (s.a.v.)'e sorunca, ona, yüzü ve elleri mesh etmeyi emretmiş. O da, Peygamber (s.a.v.)'in kendisine öğrettiği gibi yüz ve ellerde karar kılmıştır. Çünkü Ammâr, Hz. Ömer'le geçen olayda, Peygamber (s.a.v.)'in, kendisine yüz ve elleri öğrettiğini ve kendisinin, Peygamber (s.a.v.)den öğrendiği husus üzerinde karar kıldığını göstermektedir.

273- Ebu Cehm İbnu'l-Hâris İbni's-Sımme el-Ensârî (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medine yakınlarında bulunan "Bi'ru Cemel" tarafından gelmişti. Bir adam, ona rastlayıp selam verdi. Fakat Resulullah (s.a.v.) onun selamına cevap vermedi. Teyemmüm almak için orada bulunan) bir duvara yönelip yüzünü ve ellerini mesh etti. Sonra da adamın selamını aldı." [418]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in, kendisine selam veren kimsenin selamını teyemmümden sonra alması, Allah'ın selamını taharetsiz almayı uygun görmemesinden dolayıdır. Yoksa bu uygulama, kesin bir emir mahiyetinde değildir. Çünkü abdestsiz de selam alınabilir. Fakat teyemmüm almak suretiyle abdestli iken selam almak daha uygun bir davranıştır.

274- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.) küçük abdest yaparken ona bir adam uğrayıp selam vermişti. Resulullah (s.a.v.)'de (meşgul olduğu için) onun selamına cevap vermemişti." [419]

Açıklama:

Bazıları, bunun, İslam'ın ilk zamanlarına özgü olduğunu, sonradan abdest alırken verilen selamı kabul ettiğini söylemişlerdir.
Şâfiilerin çoğuna göre; büyük abdest yada küçük abdest sırasında selam almak ve vermek mekruhtur. Çünkü böyle bir halde bir kimsenin; Allah'ı zikretme, teşbihte bulunma ve aksıran kimseye karşılık vermede bulunması da mekruhtur. Zira büyük abdest yada küçük abdest sırasında her türlü söz mekruhtur. Yalnız zarurer hali hariç.
Bazıları da, bu olayı, nesh meselesi çerçevesinde değil de müstehab olarak değerlendirmişlerdir. Bunlara göre, abdestsiz selam almak caiz ise de büyük yada küçük abdest bittikten sonra selam almak müstehabtır.
Tahâvî'de, selam almama meselesinin; Mâide: 5/6'daki abdest ayetiyle nesh edildiğini, bazıları da konuyla ilgili Hz. Aişe'den rivayet edilen hadisle nesh edildiğini söylemişlerdir.

27- müslümanın Necis Olmaması

275- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

Ebu Hureyre, cünüp olarak, Medine sokaklarından birinde, Peygamber (s.a.v.)'e rastlamıştı. (Onu görür görmez) hemen onun yanından sıvışıp gitmiş, yıkanmış. Peygamber (s.a.v.), onu(n niçin sıvışıp gittiğini) araştırmış. Ebu
Hureyre geldiği zaman, ona:
"Ey Ebu Hureyre! Nerdeydin?" diye sormuş. Ebu Hureyre'de:
"Ey Allah'ın resulü! Bana, cünüb olduğum bir sırada rastladın. Ben de yıkanmadıkça senin yanında oturmayı doğru bulmadım" demiş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Subhanallah! Mü'min kimse pis olmaz" buyurdu. [420]

Açıklama:

Ebu Hureyre'nin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den geri kalmasının sebebi şudur: Resulullah (s.a.v.), sah ab i ler inden biriyle karşılaştığında, onunla tokalaşır ve ona dua ederdi. Ebu Hureyre, cünüp olması sebebiyle kendisinin pis olduğunu zannetmiş ve dolayısıyla Resulullah (s.a.v.)'le tokalaşmaktan korkmuştur. Bundan dolayı da onun yanından sıvışarak yıkanmaya gitmiştir. Resulullah (s.a.v.)'de, onun bu yaptığın şaşırarak *"Subhanallah! Mü'min kişi pis olmaz"* buyurmuştur.
"Mü'minin pis olmamasının nedeni; onun, cünüplük sebebiyle pis olmayacağı ve başkasını.pisletmeyeceğidir. Hatta insanın derisi, ölüsü, artığı, teri, salyası ve gözyaşı dahi temizdir. Daha doğrusu bütün Adem oğulları temizdir. Bu sebeple cünüp birisiyle konuşmak, ona dokunmak yada tokalaşmakta bir sakınca yoktur.
"Müşrikler, necistir" [421] ifadesiyle kast edilen husus; onların inançlarının ve fiillerinin pisliğidir. Bedenlerinin pisliği değil.
Ölünün pis olup olmayacağı tartışma konusu olmuştur. Hanefi alimlerinden Aynî'ye göre; ister ölü ve ister diri olsun hiçbir şekilde müslüman'ın necis olamaz.
"Subhanallah" kelimesi, burada, taaccüp ve hayret etmek için kullanılmıştır.

28- Cünüplük Halinde Ve Diğer Hallerde Allah'ı Anmak

276- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) her anında Allah'ı zikrederdi." [422]

Açıklama:

Bu hadis, Peygamber (s.a.v.)'in genel bir tarzını anlatmaktadır. Bu da, onun bütün hallerde Allah'ı zikretme, teşbih, tahlil, tekbir ve tahmidde bulunduğunu ifade etmektedir. Yalnız bazı özel durumlarda, 272 nolu hadiste de geçtiği üzere, cünüp İken teyemmüm yapıp temizleninceye kadar Allah'ın selamını almamış ve yine 273 nolu hadiste de geçtiği üzere, küçük abdest yaparken Allah'ın selamını almamıştır.
Dolayısıyla bu hadis, büyük abdest ve küçük abdest bozma veya cinsel ilişki sırasında yada cünüplük halindeki durumla tahsis edilmiştir, Bu hallerin dışında kalan durumlarda Resulullah (s.a.v.) her zaman Allah'ın selamını almıştır. Bu durumlarda abdestli yada abdestsiz veya cünüp bulunmak ile ayakta, oturur, yürür, yatar halde bulunmak arasında hiçbir fark yoktur.
Bununla birlikte Resulullah (s.a.v.) cinsel ilişki yapmak üzereyken, tuvalete gireceği zaman gibi hallerde dua ve teşbihte bulunmaktan da geri kalmamıştır.

29- Abdestsiz Kimsenin Yemek Yemesinin Caiz Olması, Bunun Mekruh Olmaması Ve Abdest Almasının Hemen Vacip Olmaması

277- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, Peygamber (s.a.v.)'in bulunduğu bir toplulukta onun yanındaydık. Bir ara büyük abdest yapmadan/tuvaletten gelmişti. Bu sırada yemek getirilmişti.
Ona:
"Abdest almayacak mısın?" diye soruldu. O da:
"Niçin? Namaz mı kılacağım ki abdest abdest alayını!" buyurdu. [423]

Açıklama:

Bu hadiste, abdestsiz bir kimsenin yemek yiyebileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla da alimler, abdestsiz haldeyken yemek yemek, su içmek, Allah'ı zikretmek gibi hususlann caiz olduğunda İttifak etmişlerdir. Bu hususta hiçbir mekruhluk sozkonusu değildir.
Yalnız böyle bir durumda yemek yemek ve bir şey içmek gerektiğinde elleri yıkamak temizlik açısından doğru bir davranıştır. Bununla birlikte yemekten önce el yıkamanın müstehab veya mekruh olduğu konusunda görüş ayrılığı vardır.

30- Tuvalete Girmek İsteyen Kimsenin Okuyacağı Dua

278- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) tuvalete gireceği zaman:
"Allahümme innî eûzu bike mine'l-Hubsi ve'1-Habâis (=Allahım! Erkek ve dişi şeytanların şerrinden sana sığınırım" buyururdu.[424]

Açıklama:

Hubus kelimesi, "Habîs" kelimesinin çoğulu olup "Erkek şeytanlar" anlamına gelmektedir. "Habâis" ise "Habise" kelimesinin çoğulu olup "dişi şeytanlar" anlamına gelmektedir. İb-nü'1-Arabî (ö. 643/1148)'ye göre, bu kelime; çirkin şeyler için kullanılır. Hubs, genellikle, sözde sövmeyi, inançta küfrü, yiyeceklerde haramı, içeceklerde zararlı şeyleri ifade eder.
Tuvalete girmek isteyen kimse, bu duayı okumalıdır. Çünkü tuvaletler, Allah'ın açıkça zikredilmesi uygun olmayan yerler olduğu için şeytanlar, buralarda, çokça eğleşir ve İnsan oğluna daha çok musallat olurlar. Tuvalete girerken şeytanlardan Allah'a sığınmak, bu nedenden dolayı gereklidir. Açık arazide abdest bozmak da, tuvalette abdest bozmak gibi Allah'a sığınmayı gerektirir. Tuvalete girerken Allah'a sığınmayı unutan kimse, İslam alimlerinin çoğunluğuna göre, girdikten sonra kalben Allah'a sığınır.

31- Oturarak Uyumanın Abdesti Bozmaması

279- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir adamla gizlice konuştuğu sırada namaz için kamet getirilmişti. Fakat gizli konuşmaya devam etti. Öyle ki sahabileri, beklemeye dayanamayıp uyuyakalmışlardı. Konuşması bittikten sonra gelip abdest aldırmadan onlara namaz kıldırdı." [425]

280- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in sahabileri, (mescitte) uyurlar, sonra abdest almadan namaz kılarlardı." [426]

Açıklama:

Bu hadisin diğer varyantlarından anlaşıldığına göre; sahabiler, yatsı namazını kılmak üzere toplanmışlar, namaz için kamet getirilmişti. Tam bu sırada bir kavmin büyüğü olduğu söylenen birisi gelip Resulullah (s.a.v.)'le bir meseleyi görüşmek istemişti. O da mescidin bir kenarına çekilip onunla uzun uzun görüşmüş vg onu İslam'a kazandırmaya çalışmıştı. Bundan dolayı sahabiler uyuyakalmışlardı. Resulullah (s.a.v.) konuşmayı bitirdikten sonra gelip onlara namaz kıldırmıştı.
Bu hadis, oturarak uyumanın abdesti bozmadığını göstermektedir.

Uyku hakkında alimlerden çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Ebu Miclez gibi bazı kimselere göre uyku hiçbir surette abdesti bozmaz.
İmam Şafiî'ye göre ise namazda uyumak abdesti bozmaz, fakat namaz dışında uyumak abdesti bozar.
Ebu Hanife'ye göre ise uyku rüku', secde, kıyam ve oturma gibi gerek namazda olsun ve gerekse namaz dışında olsun abdest bozulmaz. Yalnız bir şeye dayanarak yada sırt üstü yatarak uyuyan kimsenin abdesti bozulur.
Yine bu hadiste; bir yerde bir kimseyi yalnız bırakıp ta iki kimsenin gizli konuşmaîan yasak edilmesine rağmen burada bir topluluğun huzurunda iki kişinin gizlice konuşmalarının caiz olduğu, zaruret gereği farz namaz ile kametin arasını ayırmanın caiz olduğu, bir çok mesele bir araya geldiğinde önce en önemli olanın çaresine bakılmasının caiz olduğu belirtilmektedir.

4. SALÂT (=NAMAZ) BÖLÜMÜ

Namaz diye tercüme edilen "Salât" kelimesi, Arapça'da; dua etmek, övmek, ta'zim etmek gibi anlamlara gelmektedir.
Terim olarak ise belli eylemler ve özel rükünlerle yüce Allah'a kulluk etmektir.
Namaz, yüce yaratıcının bir emri olduğu için yerine getirilir. Ayrıca namaz kılan kimsenin; yüce Allah'ın kudret ve kuvvetini, azabını, rahmetini, hayal ve hafızasına nakşederek nefsini tehzib etmesi ve bu suretle kendisini her türlü fenalıklardan, hatalardan, suçlardan alıkoy ar. Çünkü Allah düşüncesi ve kalbi Allah'a bağlama, insanı her türlü fenalıktan alıkoyar. Namaz da, Allah'ı sürekli hatırlamanın en büyük vesilesidir.Nitekim ayette,
"Beni hatırlamak/anmak için namaz kıl" [427] buyurulmaktadır.
İslam'ın başlangıç yıllarında namaz, sabah ve akşamleyin kılınan ikişer rekatten ibaret iken [428] yaygın kabul gören görüşe göre, Mi'rac olayından sonra beş vakit namaz farz kılınmıştır.

1- Ezanın Başlaması

281- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
müslümanlar, Medine'ye geldikleri zaman toplanıp namazların vakitlerini) gözetirlerdi. Namaz için hiç kimse ezan okumazdı. Derken bir gün namaz için bir çağrıda bulunulması gerektiği hususunda konuşup bazıları:
"Hıristiyanların çanı gibi bin çan edinelim!" dediler. Bazıları da:
"Yahudilerin borusu gibi bir boru (edinelim)!" dediler. Ömer'de:
"Bir adam gönderseniz de halkı namaza çağırsa!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey Bilal! Kalk, (halkı) namaza çağır!" buyurdu.[429]
Açıklama: Ezan kelimesi sözlükte; duyurmak, bildirmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise farz namazlar için belli vakitlerde okunan bilinen özel sözlerdir. Ezan okuyan kimseye, müezzin denir.
İslam'ın ilk yıllannda bugün bildiğimiz şekilde ezan okunmuyordu. Namaz, Mekke döneminde farz kılındığı halde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye gelişine kadar namaz vakitlerini bildirmek için bir yol düşünülmemişti. Medine'ye gelindiğinde bir süre sokaklarda "es-Salâh es-Salâh" (=namaza namaz) veya "es-Salâtu camia" (=namaz insanları toplayıcı veya bir araya getiricidir yada namaz bir çok güzellikleri ve şükür çeşitlerini kendisinde toplar) diye bağnlrnışsa da bu yeterli olmamıştı.
Hicretin îîk yılında Medine'de Mescid-i Nebî'nin inşası tamamlanıp müslümanlar düzenli bir şekilde toplanıp cemaatle namaz kılmaya başlayınca, Peygamberimiz namaz vakitlerinin girdiğini ve topluca namaz kılınacağını duyurmak için ne yapılabileceğini arkadaşlanyla görüşmeye başladı. Sonunda birkaç şahabının aynı şekilde rüya görmeleri üzerine bugünkü bilinen şekliyle ezan ilk defa olarak Hz. Bilal tarafından sabah namazında Neccaroğulları'ndan bir kadına ait yüksekçe bir evin damında okunmuş ve artık müslümanlığın bir şiarı, alameti haline gelmiştir. Bu bakımdan esasen müekked sünnet olmakla birlikte bir bölgede hiç okunmamasına karşı sert yaptırımlar bulunduğu için vacip veya farz-ı kifaye ağırlığında olduğu kabul edilmektedir.
Ezanın Türkçe okunması meselesine gelince, Prof. Dr. Hayrettin Karaman, "Hayatımızdaki İslam" adlı eserinde konu ile ilgili olarak şöyle der:
"Kur'ân-ı Kerim Son Peygamber" (s.a.v.), "Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusu" olarak takdim etmektedir. [430] İlâhî Kitaba göre O,
"Alemlere rahmettir" [431]
"Bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir." [432] Bu âyetlerin ilk muhatabı olan Hâtemu'l-enbiyâ Efendimiz (s.a.v.) vazifesinin şuuru içinde hareket ederek İslâm davetini Araplara ve Arap Yanmadası'na özgü kılmamış, dîni bu dar çerçeve içinde tebliğ etmekle yetinmemiş, İran, Habeşistan, Bizans, Mısır gibi o çağın dünyasının bilinen kültür ve medeniyet merkezlerine mektuplar ve temsilciler göndererek farklı din, renk, dil ve coğrafyadan olan insanlan İslâm'a çağırmıştır. Kendisi bu fâni dünyadan ayrıldıktan sonra samimî ve sadık mensupları dünyanın dört bir yanına yayılarak İslâm'ı tebliğ etmişler, Çin'den İspanya'ya kadar büyük bir coğrafya üzerinde İslâm'ın tanınmasını, benimsenmesini ve yayılmasını sağlamışlardır.
Bu apaçık âyetlere ve tarihî gerçeklere rağmen, önündeki ağacı görüp koca ormanı göremeyen zihin miyopları gibi;
"Sen ancak uyancısın ve her bir kavmin de bir yol göstericisi (rehberi) vardır" [433] mealindeki âyete takılarak Peygamberimiz (s.a.v.)'in elçiliğini ve İslâm'ın kapsamını daraltmaya, Araplara özgü kılmaya yeltenenler büyük bir gaflet ve yanılgı içindedirler.
Peygamberimiz (s.a.v.)'in Kur'an'da sayılan vasıfları ve özellikleri âyetlerin bağlamlarına, işlenen konulara uygun olarak serpiştirilmiştir. "Uyancılık" vasfının zikredildiği âyet, âhireti inkâr eden ve Peygamber'e Rabbinden, kendilerini inandıracak bir mucizenin gelmesini isteyen kâfirlere cevap olarak gönderilen âyetler arasında indirilmiştir. Bu âyetler bağlamının ifade ettiği mânâ şudur:
"Peygamber insanlan hidâyete getiremez, onun vazifesi tebliğ etmek ve uyarmaktır, bu kavme olduğu gibi bundan önceki kavimlere de hidâyet rehberleri, yol göstericiler gönderilmiştir. İnsanlar hür iradeleriyle o hidâyet rehberlerine uyarlarsa doğru yolu bulurlar, uymazlarsa doğru yoldan sapmış olurlar".
Şu halde Son Peygamberin (s.a.v.) gönderildiği kavme bir uyarıcı, bir de hidâyet rehberi gönderilmiştir. Bu kavim/kavimler İslâm'ın ilk muhatapları olmaları itibariyle Araplar'dır, İslâm'ın evrenselliği itibariyle de milâdi 610 yılından itibaren bütün dünya insanlığıdır. Gönderilen uyarıcı Hz. Peygamber (s.a.v.) olduğuna göre hidâyete götüren, rehber olan (hâdî) kimdir veya nedir? Kur'ân-ı Kerim'de yüzlerce âyette bu sorunun cevabı şöyle verilmiştir: "Hâdî Allah'tır, İnsanları irâdelerini değerlendirerek- saptıran veya doğru yola kavuşturan O'dur, O istemedikçe -peygamberler dahil-hiçbir kimse bir başkasını doğru yola getiremez, İman etmesini sağlayamaz. Allah Teâlâ'nm yol göstericiliği ve hidâyet rehberliği, peygamberleriyle gönderdiği kitaplar vâsıtasıyle olmaktadır. O'nun bütün kitapları doğru yolun rehberleridir (hüdâ, hâdî), doğru yolun adı İslâm'dır, bütün peygamberler kavimlere Allah'ın kullarına onu tebliğ etmişler, hayatını ona göre yaşayanları müjdelemişler, sapanları ise uyarmışlardır.
Hâtemu'l-enbiya da (s.a.v.) aynı hidâyetin temsilci ve tebliğcisidir. [434] Kendisi örnektir, uyarıcıdır, müjdeleyicidİr, hidâyetin şahididir, dâvetçisidir, insanlığın ufkunu aydınlatan ve açan ışıktır; onunla gönderilen rehber hâdî ve hüdâ Kur'ân'dır, muhatabı da bir kavim değil, bütün insanlıktır. Son Peygamber (s.a.v.) den sonra ulusal veya evrensel bir peygamber daha gelmeyecektir; hangi sosyal ve siyasî ölçütlere göre bölünürlerse bölünsünler bütün insanlığın son peygamberi, "öncekilerin getirdikileri dinlerin özünü tasdik ve teyit eden" Muhammed Mustafâ'dır (s.a.v.).
Evrensel bir din olan İslâm'ın mensuplanna Arapça'da "Müslim" denir, bu kelime Türkçe'mize "müslüman" olarak geçmiştir. müslümanlık aynı zamanda bir kimliktir; bu kimliği taşıyanlar, dil, renk, vatandaşlık, coğrafya, sosyal sınıf, millî kültür, etnik özellikler üstünde bir birliğin üyeleridirler; bu birliğin adı "İslâm Ümmeti"tir.
İslâm ümmetini (müslümanlar bütününü) diğer din ve ideoloji mensuplarından ayıran ve tanınmalarını sağlayan işaretlere, sembollere, belliklere "Şi'âr, çoğulu: şe'âir" denir. müslümanları birbirine bağlayan ve guruplara göre farklı olan tabiî, sosyal, siyasî, coğrafî... bağlar vardır. Bu bağlar ümmet birliğine, dolayısıyla İslâm'a aykırı olmadıkça meşrudur, çoğu teşvik de edilmiştir. Ancak bütün bu bağlann üstünde olan; onları destekleyen, kontrol eden ve aşan bağ "Dindaşlık bağıdır", müslüman kimliğinin temsil ettiği ilişkidir. Kur'ân'a göre bu ilişkiyi ifade eden ve yönlendiren temel kavramlar "Kardeşlik, velayet birbirinin velîsi, koruyucusu, temsilcisi, tarafı olmak, yardımlaşma, dayanışma, hep birden Allah'ın ipine sarılmadır".
müslümanlar bu kavramları hayatlannı yöneten ve yönlendiren kurallar haline getirmedikçe ümmeti oluşturamazlar, ümmeti oluşturmadıkça da güçlü olamaz, diğer kültür ve medeniyetlere alternatif olacak çağdaş İslâm Medeniyetini dünyaya takdim edemezler. Tarihte oluşturulan

İslâm medeniyeti ne Araba, ne Aceme, ne Türk'e, ne de başka bir kavme aittir; o, bütün müslüman kavimlerin ortaklaşa oluşturdukları ve katkı sağladıkları "müslümanlar medeniyeti" veya "İslâm Medeniyetidir".
Yukarıda tanımı geçen şiarlar, müslüman kavimlerden, uluslardan, guruplardan birine veya birkaçına değil, bütün müslümanlara (ümmete) ait şiarlardır; semboller, işaretler ve belliklerdir. Onlar kimliklerdeki vatandaşlık sembollerine benzerler, bir kimsenin kimliğinde TC. kelimesi veya ay-yıldız işareti görüldüğünde onun Türk ve TC. vatandaşı olduğu anlaşılır; bir kimsede, gurupta, kurumda, yerleşim bölgesinde... İslâmî şiarlar görüldüğünde veya işitildiğinde de o kimsenin, o şeyin ve orasının müslüman olduğu, İslâm'a ait bulunduğu anlaşılır. İslâmî şiarlar için verilen listelerde şunlar zikredilmektedir: Besmele, selâm, dinî günler ve bayramlar, ezan, kıble, cemâatle namaz, cum'a namazı, câmî, minare, Kur'ân, Hac ibâdeti, Peygamber (s.a.v.)'in sünneti.
Kur'ân-ı Kerim'de -yer yer bazıları zikredilerek- İslâmî şiarların korunması önemsenmiş ve emredilmiştir. [435] Fıkıh ve Siyaset-i şer'iyye kitaplarında, ezan, cemâatle namaz gibi şiar-İbâdetleri toptan terk eden bölgelerin, cebrî tedbirlerle uygulamaya zorlanabileceklerinden bahsedilmiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), içlerinde müslümanların bulunup bulunmadığı bilinmeyen bir bölgeye (dâru'l-harbe) sefer ettiğinde uygun bir yerde konaklar ve sabah namazının vaktini beklerdi, vakit gelince ezan sesi duyulursa oraya baskın yapılmazdı, duyulmaz ise orada oturanların müslüman olmadıklarına hükmedilir ve buna göre davranılırdı. [436] Bu tarihi vakıa da meselâ ezanın İslâmî sembol olma özelliğine açıklık getirmektedir.
İslâmî şiarlar belli bir kavme (ulusa, guruba) mahsus olmadığı, bütün müslümanlara (ümmete) ait bulunduğu için bunların korunması, dilin ve şeklin korunmasına bağlıdır. Dil ve şekil değiştirildiği zaman şiar değişmiş, belli bir gurubun malı olmuş olur, şiarı koruma emri gerçekleştirilmiş, yerine getirilmiş olmaz.
Ezanın ortaya çıkışı ile ilgili sahîh hadîsler gösteriyor ki, ezan rüya ve ilham yoluyla bir iki sahâbîye öğretilmiş, Peygamberimiz (s.a.v.) bunun ilâhî bir yoldan geldiğini tasdik etmiş, benimsemiş ve sesi müsait bulunan ilk müezzin Bilâl'e okumasını emretmiştir. Başka müezzinler edindikçe de onlara bizzat kendisi bu ezanı öğretmiştir. Şu halde ezân-ı Muhammedî İslâm'dan önce Arapların bildiği bir usûl ve metin değildir, İslâm'dan sonra bulunup uygulanmıştır, kaynağı da ilâhidir, nebevidir ilham edilmiş, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından da benimsenmiştir.
İşte o tarihte bu metinle başlayan ezan on beş asırdır bütün İslâm aleminde "Aynı şekilde, aynı metinle, aynı dilde" okunmuş, dili ve kavmiyeti ne olursa olsun bütün müslümanlar onu duyduklarında ezan olduğunu anlamışlar, gerekli tepkiyi göstermişler, çağrıyı almışlardır. Ezanın dili değiştirilecek olursa onun şiar olma özelliği kaybolur, ümmete ait olmaktan çıkar, sünnete aykırı "ulusal ezan" olur. Ezanı böyle bir değişikliğe uğratmak caiz değildir.
Bazı fıkıh kitaplarında bulunan "Başka dilde okunan ezanın ezan olduğu anlaşılırsa okunan yeterli olur" cümlesi "Başka dilde ezan okumanın caiz ve sünnete uygun olduğunu" ifade etmez, "Böyle okunduğu takdirde ezan okunmuş olur, tekrar okunması gerekmez" mânâsına gelir.
Geçen haftanın yazısında Ebû Hanîfe'nin de, "Kur'ân'ı namazda -dili yatmayanların- başka dilden okumaları caiz olsa bile sünnete aykırı olduğu için mekruhtur" dediğini nakletmiştik. Ana dili ne olursa olsun bütün müslümanlar 15 asırdır cîonan ezanı anlamakta, bundan büyük bir haz duymakta, minarelerinden bu ezanın eksik olmaması için Mevlâ'ya dua ve niyaz etmektedirler.
Cumhuriyetin ilk yıllarında Kur'ân'ın ibâdetlerde Türkçe okutulmasına teşebbüs edilmiş, fakat daha başlamadan vazgeçilmiştir. Ezan da 1932 yılında Türkçe'ye çevrilerek cebren Türkçe okutulmaya başlanmış, müslüman halkın gösterdiği tepki ve aslına dönme konusundaki ısrarlı talep üzerine, 1950 den sonra, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) okuduğu ve öğrettiği metne dönülmüştür.
Bu konuyu gündeme getirenler, namazında niyazında olan müslümanlar değil... "Niçin istiyorlar?" sorusuna verilebilecek cevaplar arasında ikisini önemsiyorum:
1- Türk müslümanların! dünyanın diğer ülkelerinde yaşayan müslümanlardan ayırmak istiyorlar.
2- Kur'an-ı Kerim ibadetlerde asıl dilinde okunursa müslüman çocuklannın Kur'an öğrenmeleri, bunun için hocaya gitmeleri gerekir, hoca çocuklara Kur'an öğretirken aynı zamanda din eğitimi verir, ibadetlerde Kur'an-ı Türkçe okutarak din eğitimini baltalamak istiyorlar....
Ezan, Türkçe veya başka bir dilden okunamaz; çünkü o, Evrensel İslâm'ın şiarıdır. [437]

2- Ezanın Çift, Kametin Tek Lafızlarla Okunması

282- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bilal, ezanı çift ve kameti ise tek okuması emrolundu." [438]
Açıklama: Kamet kelimesi sözlükte; namaz için seslenmek, kamet getirmek, ifa ve eda etmek demektir. Aslı "İkâmet" olup, türkçede "İ"siz kullanılır.
Terim olarak ise farz namazlardan önce, tek başına namaz kılacak olan kimsenin cemaatle kılınacak farz namazdan önce ise müezzinin okuduğu ezan benzeri sözlerdir.
Bu hadis, ezan kelimelerinin ikişer ikişer ve kamet kelimelerinin de birer birer okunacağını söyleyen İmam ŞâfİÎ ile İmam Ahmed'in delilidir.
Hanefilere göre ise, ezanın başında bulunan tekbirler dört kere, bunun dışındaki cümleler ise ezanın sonundaki kelime-i tevhid hariç hepsi iki kere okunur. Tevhid ise bir kere okunur. Toplamı on beş cümledir. Kamet de ise ayrıca iki kere "Kad kameti's-salâtu" denilir. Hanefilerin bu konudaki delili; Tirmizî, Ezan 25; Ebu Dâvud, Salât 28, 499; İbn Mâce, Ezan 1; Dârimî, Salât 3; Ahmed b. Hanbel, 4/43'de geçen Abdullah b. Zeyd hadisidir.
Erkekler, yalnız başlarına yada cemaatle farz namaz kılacakları zaman kamet getirilir. Kaza namazında da bu böyledir. Ancak Vitir, Teravih, Bayram, Cenaze ve Nafile namazlarda kamet getirilmez.
Kamet cemaatın müstehab olan sünneiierindendir. Mahalle camiinde yapılan kamet evler için geçerlidir. Evde namaz kılan kişi kamet getirmese de olur. Kamet getirirse daha iyidir.
Ezan ağır okunur. Fakat kamet hızlı yapılır. Kamet ayakta yapılır. Kamet getiren kişi kıbleye döner. Kamette, ezanın sözleri aynen okunur. Sadece "Hayye ale'l-felâh"tan sonra iki kere "Kad kameti's-salâh" (=namaz başladı) denilir. Kamet, vakit namazlarında sünnettir. Kamet, vaktin değil namazın sünneti olduğu için kaza namazı kılarken de kamet okumak sünnet kabul edilmiştir.

3- Ezanın Sıfatı

283- Ebu Mahzûre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Nebiyyullah, (bana) ezanı şöyle öğretmişti:
"Allahu Ekber, Allahu Ekber
Eşhedü en Lailahe illallah, Eşhedü en Lailahe İllallah
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedü enne Muhammedeı Resûlullah
Sonra dönüp şöyle buyurdu: Eşhedü en Lailahe illallah, Eşhedü en Lailahe illallah
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah
Hayya ala's-salâh, iki defa
Hayya ala'l-felâh, iki defa
Hadisin ravisi İshâk şu cümleyi de ilave etmiştir:
Allahu Ekber, Allahu Ekber
La İlahe illallah

Açıklama:

Anlamı: Allah en büyüktür, Allah en büyüktür,
Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim,
Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederim, Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederim,
Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim,
Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederim, Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederim,
Haydin namaza, Haydin namaza, Haydin kurtuluşa, Haydin kurtuluşa, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür Allah'tan başka ilah yoktur. [439]

Açıklama:

Bu hadis, Müslim'in çoğu nüshalarında bu şekildedir. Yani ezanın başında iki defa tekbir getirileceği belirtilmektedir, Fakat Müslim'in dışındaki diğer hadis imamlarının rivayetlerinde, ezanın başında dört defa tekbir alınacağı kaydedilmektedir.
Bununla birlikte Kadı İyâz, Sahih-i Müslim'in Fârisî yoluyla gelen bazı nüshalarda tekbirin dört defa getirileceğinin zikredildiğinî belirtir. Aynı problem, Abdullah b. Zeyd hadisinde de vardır.
Meşhur olan görüşe göre, ezanın başındaki tekbirler, dörttür. Mezhep imamlarından Ebu Hanife, İmam Şafiî ve İmam Ahmed ile alimlerin çoğunun görüşü de bu şekildedir.

4- Bir Mescitte Ikı Müezzin Bulundurmanın Mustehab Olması

284- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in iki müezzini vardı. Biri Bilal ve diğeri ise âmâ olan İbn Ümmü Mektum'dur." [440]

Açıklama:

Müezzin, namaz vakitlerinde ezanı âdabına uygun bir şekilde okumakla görevli kimseye denir.
Bu hadiste, müezzinlerle kastedilen; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'deki müezzinleridir. Mekke'deki müezzinleri ise Ebu Mahzura ile Sa'd idi. İbn Ümmü Mektum'un asıl adı, bazılarına göre Amr b. Kays b. Zâide'dir ve bazılarına göre ise Abdullah b. Zâide'dir. Annesi, Ümmü Mektum'dur. Annesinin asıl adı ise Âtike'dir. İbn Ümmü Mektum, Kadisiye Savaşında şehit olmuştur.
Bu hadise göre, bir mescitte iki müezzin bulundurmak müstehabtır. İhtiyaca göre bu sayı artabilir. Çünkü müslümanlann sayısı artınca Hz. Osman mescitte dört müezzin bulundurmuştur.
Müezzinin ezan okuması karşılığında ücret almasının caiz olup olmadığı ihtilaf konusudur. İhtiyacı varsa, almasında bir sakınca görülmemiştir.
Müezzinin, müslüman ve akıllı olması şarttır. Buluğ şart değildir. Mümeyyiz çocuklar da ezan okuyabilirler. Sarhoşun, büyük günah işleyenin, kadının, oturanın, cünübün ezan okuması mekruhtur.
Müezzinin haramdan sakınması, güvenilir takva sahibi ve ihlaslı olması, namaz vakitlerini bilmesi, abdestli olması, cemaati kaçırabilecek kişileri ikaz etmesi, ezanı yüksek bir yerde ve kıbleye yönelerek usûlüne uygun bir şekilde okuması, güzel ve yüksek sesli olması müstehaptır.
Müezzin, ezan okurken basit söz, konuşma ve hareketlerden sakınmalı, vakar ve ciddiyet sahibi olmalıdır.
Müezzin "Hayye ale's-salah" derken sağa; "Hayye ale'l-felah" derken sola döner. Minarede okuyorsa kıbleye yönelerek ezana başlar ve sağ tarafa doğru şerefeyi dolaşır. Kıbleyi arkasına almamaya dikkat eder.

5- Yanında Gözü Gören Biri Bulunduğunda Âmânın Ezan Okumasının Caiz Olması

285- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Abdullah İbn Ümmü Mcktûm, âmâ olduğu halde Resulullah (s.a.v.)'e müezzinlik yapardı." [441]

Açıklama:

Bu hadis, beraberinde gözü gören bir müezzin bulunduğu takdirde âmâ kimsenin müezzinlik yapabileceğini göstermektedir.

6- Aralarında Ezan Sesi Duyulduğu Zaman Küfür Diyarında Bulunan Bir Kavme Baskin Yapmaktan Kaçınma

286- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) fecir (=tan yeri) doğduğu zaman (şöyle) baskın yapardı:
Ezanı dinletirdi. Eğer ezan (orada sesi) işitirse (baskından) vazgeçer, işitmezse baskın yapardı. Bir defasında "Allahu Ekber, Allahu Ekber" diyen bir adam işitti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Fıtratı İslam üzere galiba!" buyurdu. Sonra o kimse:
Eşhedu enlâ ilahe illallah, Eşhedu enlâ ilahe illallah' dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Cehennemden çıktın" buyurdu.
Daha sonra bir baktılar kî, o adam, bir keçi çobanıymış. [442]

Açıklama:

Ezan okunan bir yere baskın yapılmaz. Çünkü ezan sesi o yer halkının müslüman olduğunu yada orada müslümanlann bulunduğunu gösterir.
Kafirleri dine davet etmeden üzerlerine hücum etmekte caizdir. Ancak önce dine davet etmek müstehabtır. Ebu Hanife, İmam Şafiî ile İmam Ahmed bu görüştedir.
Bir kimse kelime-i şahadet getirmekle müslüman olur. Velev ki bunu teklife binaen değil de kendiliğinden yapmış olsun.
Resulullah (s.a.v.)'in, "Fıtrat(ı İslam) üzere galiba!" sözü; sen bu sözü insanların yaratıldığı İslam fıtratı üzere söyledin!" anlamındadır. O kimsenin kelime-İ tevhidi söylediğini işitince *"Cehennemden çıktın"* buyurmakla, onun Tevhid sayesinde bu fıtrat üzere olduğunu belirtmektedir.

7- Ezanı İşiten Kimseye, Müezzinin Söylediklerini Söylemenin, Sonra Peygamber (Ş.A.V)'E Salevat Getirmenin, Sonra Da Ona Vesileyi İstemenin Müstehab Olması

287- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) Şöyle buyurmaktadır:
"Ezanı işittiğiniz zaman müezzinin söylediği gibi siz de söyleyin." [443]

288- Abdullah İbn Anır İbnu'1-As (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Müezzini işittiğiniz zaman onun söylediği gibi siz de söyleyin. Sonra bana Salât getirin. Çünkü kim bana bir defa Salât getirirse Allah'da ona o Salât sebebiyle on defa Salât eyler. Sonra Allah'tan benim için vesileyi isteyin. Çünkü vesile, cennette bir makamdır ki, Allah'ın kullarından sadece bir kişi ona layıktır. Umarım ki, o kişi ben olurum. O halde kim benim içib vesileyi isterse (kıyamet günü) ona şefaatim vacip olur." [444]

Açıklama:

Salât, rahmet ve duâ anlamına da gelmektedir. Burada Salât, hem Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve hem de onun aile halkına yapılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Salât getirilmesinin nedeni hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
Namaz dışında Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirmenin hükmü ihtilaflıdır. Hanefiler, bu konuda.Ahzab: 33/56 ayetini göz önünde bulundurarak ömürde bir defa salavat getirmenin farz, bunun dışında her anıldığında salavat getirmenin vacip ve mecliste birkaç defa anıldığında her defasında salavat getirmenin müstehab olduğu görüşündedir.
Vesile, maksada ulaşmak için araç olarak kullanılan hususlara denir. Yine vesile, Cennette en üst makamın öze! adıdır ki, bu da, Resulullah (s.a.v.)'in makamıdır. Cennette O'nun kalacağı yurt, Allah'ın arşına Cennetteki en yakın mekandır.
Ezan duasının içerisinde yer alan "Vesîle"nin, İsrâ: 17/79'da geçen "Makamı Mahmûd" olduğu ifade edilmektedir. "Makamı- Mahmûd", 3 şekilde tefsir edilmiştir:

1- Kıyamet günü, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duracağı makam.
2- Livâu'1-Hamd" sancağının kendisine verileceği makam.
3- Şefaat Makamı. Cumhur'un görüşü de budur.
Kıyamet günü Hz. Muhammed (s.a.v.) dışında peygamberler de dahil bütün insanlar, kendi nefsini kurtarmaya çalışacak. Fakat kıyamet günü insanların efendisi, Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğu için şefaat isteyen kimselere şefaat edecek ilk kişi, O'dur. Zira O, hem "Livâu'f-pfemd" (=Hamd Sancagı'nja ve hem de "Makamı- Mahmûd"a sahip olacaktır. Bu sayede insanlara şefaatte bulunacaktır. Bu şefaat yetkisini, O'na, Yüce Allah verecektir.

289- Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Müezzin, "Allahu Ekber, Allahu Ekber" dediği zaman sizden birisi de "Allahu Ekber, Allahu Ekber" der. Sonra müezzin "Eşhedü en Lailahe illallah" dediği zaman o da "Eşhedü en Lailahe illallah" der. Sonra müezzin "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" dediği zaman o da "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" der. Müezzin "Hayya alas-salâh" dediği zaman o da "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" der. Sonra müezzin yine "Hayya ala'l-felâh" dediği zaman o da "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" der. Sonra müezzin "Allahu Ekber, Allahu Ekber" dediğinde o da "Allahu Ekber, Allahu Ekber" der. Sonra müezzin "La ilahe illallah" dediğinde o da bütün kalbiyle "La ilahe illallah" deyip (bunları kabul ve ikrar ettiği için) cennete girer. [445]

290- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim, müezzinin (okuduğu ezanı) işittiğinde (ezanın bitiminde) "Eşhedu enlâ ilahe illallâhu vahdehu lâ şerike lehu ve enne Muhammeden abduhu ve resûluhu radîtu billahi rabben ve bi Muhammedin resûlen ve bi'1-İslâmi dînen" Şahadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur, Muhammenin O'nun kulu ve resulüdür. Rabb olarak Allah'ı, resul olarak Muhammed'i ve din olarak İslam'ı seçtim derse, günahı bağışlanır."[446]

Açıklama:

Namaza çağrı mesabesinde olan ezana icabet ile ilgili bu üç hadis, fiilî ve kavlî olmak üzere iki durumda incelenebilir:

1- Fiilî İcabet: Bu iki kısım ayrılır:

a- Ezanla namaz vakti bildirildiğine göre, vakit içerisinde mükellefin namaz kılarak yapmış olduğu fiilî icabettir, **b-** Şartlarını yerine getiren mükellefin, namazını cemaatle eda etmek için cemaate katılma icabetidir.

2- Kavlî İcabet:

Müezzinin söylediklerini aynen tekrar ederek yapacağı icabettir.
Ezanı işiten kimse, hayye ale'lerin dışında bütün cümleleri aynen söylemesi, hayye alelerde ise "La havle velâ kuvvete illâ billahil-aliyyi'1-azîm" demesi mendubtur. [447] Ezana sadece kalbî icabet etmek yeterli olmayıp dil ile de telaffuz etmek mendubtur.
Her ne kadar 285, 286 nolu hadislerin zahirine göre ezana icabet etmek farz gibi görünse de. hadisteki "Ezan sesi duyunca, müezzinin söylediği gibi siz de söyleyin" emrinin hükmünü farz olmaktan çıkarıp müstehaba çeviren delil, Müslim, Salât 9'da geçen şu hadistir: Resulullah (s.a.v.) fecr doduğu zaman baskın yapardı. Ezanı dinletirdi. Eğer ezan sesi işitirse, baskından vazgeçer. İşitmezse, baskın yapardı. Bir defa "Allahu Ekber, Allahu Ekber" diyen birini işitti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"İslam (fıtratı) üzere galiba" buyurdu. Sonra o kişi:
"Eşhedü enlâ ilahe illallah, "Eşhedü enlâ ilahe illallah" dedi. Resulullah (s.a.v.) ise:
"Cehennemden çıktı" buyurdu. Daha sonra ezanı okuyan kimsenin, bir keçi çobanı olduğunu anladılar."
Ezan aracılığıyla insanlara hem namaz vaktinin girdiği ve cemaatla namaz kılınacağı duyurulmuş olmakta ve hem de Allah'ın büyüklüğü, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in O'nun kulu ve resulü ile namazın kurtuluş yolunun kapısı olduğu ilan edilmektedir. Namaz vakitleri, güneşin hareketine göre düzenlendiği için yeryüzünde namaz vakitleri değişik anlara rastlamakta ve bu suretle söz konusu olan bu hakikatler, gece-gündüz devamlı bir şekilde haykmlmış olmaktadır.
Ayrıca bu üç hadiste: namaz vakitlerinde rahmet için gök kapılarının açıldığı zaman müminleri duaya teşvik etmektedir.
Bunun yanı sıra ezan okunurken ve kamet getirilirken cemaatin konuşmaması, mescit dışında bulunanların Kur'an okumaması, selam almaması, kısacası müezzine İcabetten başka bir şeyle meşgul olmaması gerekir.
Ezan okumak sadece namaz vaktini duyurmak maksadıyla okunmakta ise de yeni doğan çocuğun kulağına ezan okumak gibi bazen başka bir sebeple de okunabilir.

8- Ezanın Fazileıi Ve Şeytanın, Ezanı Duyunca Kaçması

291- Muâuiye (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müezzinler kıyamet günü insanların en uzun boyluları olacaklardır." [448]

Açıklama:

Müezzinlerin kıyamet gününde insanların en uzun boyunlu olmasından ne kast edildiği selef ve halef alimleri arasında ihtilaflı bir meseledir.
Bazılarına göre bundan maksat; müezzinlerin ilahi rahmeti görmeye en fazla Özenen insanlar olmalarıdır. Çünkü bir şeyi görmeye özenen ona doğru boynunu uzatarak bakar.
Bazılarına göre de pek çok sevap görmeleridir.
Bazılarına göre de insanların reisi ve kavmin büyüğü olmalarından kinayedir.
Bazılarına göre de kıyamet gününde onlara tabi olanlar çoktur.

292- Süheyl'den rivayet edilmiştir:
"Babam beni bir şey için Harise oğullarına göndermişti. Yanımda bizim bir kölemiz yada bir arkadaşım vardı. Bir kimse, ona, bir bahçeden ismiyle seslendi. Yanımdaki o kişi, sesin geldiği bahçeye baktı, fakat hiçbir şey göremedi. Daha sonra bu olayı, babama anlattım. Babam şöyle dedi:
"Senin böyle bir şeyle karşılaşacağını bilseydim seni (oraya) göndermezdim. Bundan böyle bir ses işitirsen hemen ezan oku. Çünkü ben, Ebu Hureyre'yi, Resulullah (s.a.v.)'ten;
"Şüphesiz ki şeytan, (insanlar) namaza çağrıldığı zaman sesli bir şekilde yellenerek /hızlı bir biçimde koşarak (oradan) kaçıp gider" şeklinde hadis rivayet ederken işittim.[449]

293- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar namaza çağrıldığı zaman şeytan, ezanı işitmemek için sesli bir şekilde yellenerek (oradan) çekip gider. Ezan okuma bittiğinde dönüp geri gelir. Namaza kamet getirildiği zaman yine çekip gider. Kamet okuma bittiğinde tekrar dönüp geri gelir. Öyle ki kişi ile kalbi arasına girip ona; 'Şunu hatırla, bunu hatırla' diyerek önceden aklında olmayan şeyleri hatırlatır. Nihayet bu kimse, kaç rekat namaz kıldığını bilemez olur" [450]

Açıklama:

Kadı İyâz'a göre, şeytanın, ezanı işittiğinde sesli bir şekilde yellenerek oradan kaçması hakikat anlamında kullanılmış olabilir. Çünkü şeytan bir

cisimdir. Dolayısıyla da yellenmesi mümkündür.
AynYye göre ise burada bir temsil olup şeytanın ezandan kaçması, korkudan perişan olmuş bîr adamın haline benzetilmiştir, İşte şeytan da, büyük bir felaket ve belaya uğramış kimse gibi ne yapacağını şaşırıp kaçmaya başlar.
Bazılarına göre şeytanın kaçmasını, ümitisizliğine yorumlarlar. Çünkü şeytan Tevhid İlanını duyunca insana vesvese vereceğinden ümidini keser. Fakat namaz kılan ve Kur'an okuyarak Allah'a yakarışta bulunan kimseden kaçmaz. Çünkü bu hallerde ona vesvese kapıları açıktır. İstediği gibi kulun damarlarına kadar sokularak vesvesenin her türlüsünü hatırına getirir. O derecede ki, namaz kılan kimse kendinden geçerek kaç rekat namaz kıldığını bile unutur. Bundan kurtulmanın yolu; hatıra gelen şeyi derhal düşünmekten vazgeçmektir.
Şeytanın, Kur'an okumadan ve namazdan kaçmayıp ezan sesinden kaçması; kıyamet gününde onu işittiğinde şahadet etmemek içindir.
Ayrıca şeytan insana görünmeden de seslenebilir.

9- İftitah Rükuya Giderken Ve Rükudan Doğrulur-Ken Tekbir Getirmeyle Beraber Elleri Omuz Hizasına Kaldırmanın Müstehab Olması Ve Secdeden Doğrulukken Bunun Yapılmaması

294- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namaza iftitah (=başlama) tekbiri aldığı zaman rüku-ya varmadan önce ve rükudan doğrulduğunda onu ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırken gördüm. Secdeler arasında ellerini kaldırmıyordu." [451]

Açıklama:

Gerek namaz ve gerekse diğer konularda, bir taraftan zayıf hadisle amel edilmez, sahih hadisle amel edilmesi gerektiğini söyleyenler oFduğu gibi, diğer taraftan zayıf hadisle amel edenler olduğu için burada zayıf hadisle amel edip etmeme meselesi üzerine yaptığım bir çalışmayı aktarmak istiyorum:
"Zayıf hadis, sahih veya hasen hadislerde bulunması gereken özelliklerden biri veya birkaçının bulunmayışına göre derecelere ayrılırlar ve her biri değişik isimler alırlar. İçlerinde on-on beş kadarına özetsinler" verilmiştir. Bunlar, daha çok hadis usulü alimlerinin tarifinde görüş birliğine vardıklarıdır.
Zayıf hadislerin zayıflık sebepleri aynı sayıldığı halde derecelendirilmelerinde ve her dereceye giren zayıf hadislerin hangileri olduğu konusunda alimler arasında görüş birliği bulunmamaktadır. Ayrıca sayıian konusunda alimlerin verdikleri rakamlar da birbirini tutmamaktadır. Örneğin, İbn Hibbân 49, İbnu's-Salâh 42, Abdurrauf el-Münâvî 81 çeşit zayıf hadis olduğunu belirtmiştir. Zayıf hadisin derecelen dirilmesinde ki farklılık, her alimin konuyu az da olsa değişik açıdan bakmasından kaynaklanmaktadır. Sayı farklılığı ve bir kısım zayıf hadis çeşitlerinin kabarık rakamlara ulaşması zayıf hadise değişik isimler verilmesinden ileri gelmektedir. [452]
Zayıf hadis kavramı, hicri birinci asrın ortalarında fitne tabir edilen müslümanlar arasındaki iç savaş ve parçalanmalardan sonra başlayan cerh ve ta'dil faaliyetinin başlangıcından itibaren bu mefhumu ifade için "Merdûd", "Metruk", "Münker" ve "Sakîm" gibi ifadeler kullanılmıştır.
Zayıf hadis teriminin en erken kullanımı, hicri üçüncü asrın ortalarmdadır. Örneğin, İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî gibi alimler zayıf terimini değişik vesilelerle kullanmışlardır.
Hem ilk fıkıh usulü ve hem de hadis usulü kitabı olarak kabul edilen İmam Şafiî'nin "Risale" sinde zayıf terimine yer vermemekle birlikte aynı mefhumu İfade eden kabul, red, terk, inkar gibi köklerden türeyen kelimelerle ifads etmekte, zayıf hadis çeşitlerine ait munkatı'. mürsel ve müdelles gibi tabirleri kullanmıştır.
Herhangi bir zayıf hadisle amel edilip edilmeyeceğine karar vermeden önce onun zayıf olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.Bunun için hadisin sahih ve zayıf oluşunda, hadis ravilerinin sika olup olmadığı konusunda hadisçilerin ne dediğine bakmak gerekmektedir. Çünkü hadis ravileri hakkında verilen zayıf veya sika; hadis hakkında verilen sahih veya zayıf hükmü, alimlerin kişisel ictihadlanna dayanmaktadır. Birine göre zayıf olan bir ravi, diğerine göre sika, birine göre zayıf olan hadis diğerine göre sahih ya da hasen olabilmektedir. Buna göre "Sahih"inde bazı zayıf kişilerden rivayette bulunmakla suçlanan Müslim, İbnu's-Salâh ile Nevevî tarafında cerh ve ta dilin içtihadı oluşuyla savunulmuştur. [453] Yine cerhe tabi tutulan Buhârî'nin ravileri de İbn Hacer tarafından aynı düşünceyle savunulmuştu. [454]
Yine Elbânî'nin çeşitli hadis kitapları üzerine yaptığı zayıf hadis çalışmalarından ötürü, İbn Kayyim'in "Zâdu'1-Meâd" ve "Fıkhu's-Siyre" adlı eserinde delil olarak naklettiği bir Çok hadis ya zayıf ya da çok zayıf kabul edilmiştir. Dolayısıyla İbn Kayyim'in sahih kabul edip delil getirdiği hadis, Elbânî tarafından başka bir kategoride değerlendirilebilmektedir. [455]
Yalnız zayıf bir ravinin bütün rivayetlerinin zayıf olması gerekmeyebilir. Çünkü zayıf ravinin makbul rivayetleri de olabilir. [456]
Bu konuda dikkat edilmesi gereken diğer bir hususta, haberlerin kabulü için hadisçiler ile fıkıhçılar arasında önemli İhtİlaflann olmasıdır. Çünkü rical kitaplarına göz atıldığında aynı ravi hakkında değişik kişilerin tamamen birbirine zıt, cerh ve ta'dil İfadelerine rastlanmaktadır. Bunun nedeni, diğer ilmî meselelerde olduğu gibi cerh ve ta'dil konusunda da alimler arasında da ihtilafın olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin,
"Kim aşık olur, iffetli davranır ve (bu aşkını) gizlerse ...." hadisinin ravisi Süveyd hakkında; Yahya b. Maîn, onun kanının helal olduğunu söylemiştir. [457] Ebu Hâtim'de, onun, saduk/sağlam bir kimse olduğunu belirtmiştir.[458]
Yine hadislerin farklı değerlendirmelere tabi tutulmasının en önemli sebeplerinden birisi de, illet meselesidir. Zahiren sahih görünmesine rağmen herkesin göremeyeceği gizli bir kusur bulunan hadislere muallel denir. İlletin varlığı kesin delillerle ispat mümkün olmayıp karinelecı, yalanla itham edilen, çok hata yapan kişilerin rivayetleri ile şazz hadislerin zayıflığı şiddetlidi. [459]
Ravisi sıdk ve dindar olmakla vasıflanmakla birlikte gizli, seyyiu'1-hıfz, muhtelit olan hadislerle irsal, tedlis, İnkıta' gibi seneddeki kopukluk sebebiyle zayıf sayılan hadislerin za'fı şiddetli değildir.[460]
Zayıf hadisle amel konusundaki görüşler bazı kaynaklarda üç grupta toplanmaktadır:
1- Mutlak olarak zayıf hadisle amel edilmez. Bu görüşte olanlar içerisinde; Yahya b. Main, Ebu Şame, Müslim, İbnü'l-Arabî gibi alimler yer almaktadır.
2- Mutlak olarak amel edilir.
3- Bazı şartlarla amel edilir. Bu görüşte olanlara göre ahkam konularında amel edilmez; amellerin faziletleri, edeb, öğüt, terğib, terhib, zühd ile ilgili konularda amel edilir.
İbn Hacer gibi bazı muhakkik alimler, fezailde de olsa zayıf hadisle amel edebilmek için üç şart ileri sürerler: a. Hadisteki zayıflığın şiddetli olmaması, b. Hadisin, İslam dininin genel esaslarından birisine uygun olması, c. Amel ederken hadisin Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sabit olduğuna kesin bir şekilde inanılmaması. Alâî, birinci şartta alimler arasında ittifak olduğunu söylemektedir. Son iki şart da, İbn Abdi's-Selam ile İbn Dakîk el-Id zikretmiştir. [461]
Dikkat edilirse birince şartta sözü edilen zayıflık; şiddetli olmayan hadis, başka bir yoldan gelmekle hasen olmaya uygun olan hadistir.
Ahkam konulan dışındaki faziletlere dair konularda zayıf hadisle amel edileceği görüşüne varılırken hangi esastan hareket edildiğini İbn Hacer, özetle şöyle demektedir:
"Eğer hadis gerçekten sahih ise hadisin gereği yerine getirilmiş olur. Eğer gerçekte zayıf ise amel etmekle helal bir şeyi haram ve haram bir şeyi de helal kılma veya haklarını zayi olması söz konusu olmayacağı için sakıncalı bulunmamaktadır." [462]
Yalnız ahkam konularında zayıf hadislerle amel edilemeyeceği konusu kaynaklarda sık ık zikredilmesine, hatta bu konuda ittifak edildiğine belirtilmesine rağmen uygulamada bu hükme her zaman uyulmamıştır. Fezail için ileri sürülen şartlardan farklı bir takım şartlarla, ahkamda da zayıf hadisle amel edilmiştir. Fakat burada söz konusu edilen ahkam, helal ve haram dışındakilerdir. Çünkü helal ve haram, sübut ve delaleti kat'i olan delillerle sabit olmaktadır. Bazı şartlan taşısa da zayıf hadisin sübutu zannidir. [463]
Fıkıhtaki asli ve ikincil derecedeki delillerle doğrudan veya dolaylı olarak desteklenmek suretiyle kuvvet kazanan zayıf hadisler, ahkam konulannda delil olarak kullanılmaktadır. Fakat burada tek başına zayıf hadisten değil, o konudaki bütün delillerin bir araya gelmesiyle hüküm çıkarma söz konusudur. Örneğin,
"Gündüz namazları dilsizdir" hadisi merfu olmayıp batıldır. Fakat bu hadis başka hadislerdeki işarî birtakım karinelerle ve müslümanların gündüz namazlarında sessiz okuma tatbikatının nesilden nesile nakledilmesiyle desteklenmektedir. Dolayısıyla fıkıhçılar bu hadisle amel etmişlerdir. Yine;
"Ümmetimin ihtilafı rahmettir" hadisinin hiçbir senedinin olmadığını söyleyen Karadavi, bir yandan zayıf hadisle amel etmeye karşı çıkarken, (Kardavi, Yusuf, Sünneti Anlamada Yöntem, Rey Yay, Kayseri) diğer taraftan bu hadîsi çeşitli ifadelerle sahih konumuna getirmeye çalışmaktadır.[464]

Yine hadisçilerin ölçütlerine göre zayıf sayılan bazı hadislerle İslam'ın ilk devirlerinden itibaren amel edilegelmiştir. Bu uygulama, hadis için takviye unsuru olmaktadır. Örneğin, İmam Şafiî,
"Varis için vasiyet yoktur" hadisi hakkında:
"Hadisçiler bu hadisi sabit görmezler. Fakat âmme bu hadisi kabui edip amel ettikleri için fıkıhçılar vasiyet ayetinin bu hadisle mensuh olduğunu belirtmişlerdir" der.[465]
Yine İbn Kayyim, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken varid olan ictihad hadisinin meçhul kimseler tarafından nakledildiğinden dolayı zayıf olduğunu, fakat alimlerin ve herkesin bu' hadisi kabul edip amel ettikleri için sahih derecesine çıktığını belirtmektedir. [466]
Ahkamla İlgili bir konuda zayıf hadisle amel etmek ihtiyata daha uygunsa, zayıf hadisle amel edileceği bazı alimlerce benimsenmiştir. Örneğin, güneşte ısınmış suyu kullanmanın mekruh olduğunu belirten Hz. Âişe'den gelen hadis zayıf olmasına rağmen ihtiyaten fıkıhçılar bu hadisle amel etmişlerdir.
Herhangi bir konuda başka delil yoksa ravisi yalanla itham edilmeyen, batıl, münker, şazz olmayan zayıf hadislerle de amel edileceği Ahmed'in görüşüne dayanmaktadır. Örneğin, Ebu Hanife kıyasa aykırı olmalanna rağmen "Namazda kahkaha" "Hurma sırasıyla abdest", "Hayzın azami müddetinin on gün olduğu", "On dirhemden aşağı mehir olmayacağı" gibi zayıf hadislerle amel etmiştir.
Senedinden sahabinin düştüğü yada senedinde her türlü kopukluk bulunan mürsel hadis meselesi de "Mürsel "Hadisle Amel" başlığı altında müstakil olarak incelemişlerdir .
Salahattin Polat'ın dediği gibi, zayıf hadislerin hiçbir işe yaramayacağı kanaati son derece yanlıştır. Bu kanata varılmasında çoğu zaman zayıf hadislerin mevzu hadislerle karıştırılması rol oynadığı gibi zayıf hadislerin mertebeleri olduğunun göz önüne alınmayışının da etkisi var. Za'fı şiddetli olmamak kaydıyla birtakım karine ve delillerle desteklenen zayıf hadislerin, itikad ve haram-helal konuları dışında delil olabileceği görüşü makul gözükmektedir. Fakat zayıf hadisle Fezail konusunda herkesin amel edebilmesi mümkün iken, fıkhı bir konudaki zayıf hadisle ancak alimler ve fıkıhçılar amel edebilirler. Çünkü zayıf hadisle ancak alimler ve fıkıhçılar amel edebilir. Çünkü zayıf bir tarafa, sahih hadislerle bile amel etmek ve onlardan hüküm çıkarmak belli bir formasyonu gerektirmektedir.
Sonuç olarak, zayıf hadisleri mutlak kabul veya red yerine özelliklerine ve kullanılacakları konuya göre ayrı ayrı değerlendirmek en doğru yoldur. Nitekim alimlerin çoğunun geçmiş uygulaması da bu şekildedir. [467]
Bu yazı; Polen dergisi, 2005, Temmuz sayısında yayınlanmıştır.

295- Mâlik İbnu'l-Huveyris (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) tekbir aldığı zaman ellerini ta kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı. Rükuya vardığında ise ellerini ta kulaklarının hizasına kaldırırdı. Başını rükudan kaldırdığı zaman da "Semiallahu limen hamideh" diyerek böyle yaptı."
Diğer bir rivayette ise "Peygamber (s.a.v.)'i (bu şekilde namaz kılarken) gördü ve Peygamber (s.a.v.) ellerini iki kulağının hizasına kadar kaldırdı" ifadesi yer almaktadır. [468]
Namaz için iftitah tekbiri alınırken eller kaldırılır. Fakat ellerin nasıl kaldırılacağı ihtilaflıdır. Tahâvî'ye güre parmaklar yayılarak ellerin içi kıbleye karşı gelmek şartıyla kaldırılır. Tahâvî, konuyla ilgili hadisi Taberânî'nin "el-Eusat"ından naklen Abdullah İbn Ömer'den nakl etmiştir.
Buhari'nin rivayetinde ellerin başlama tekbiriyle beraber kaldırılacağı, Müslim'in bir rivayetinde ise önce eller kaldırılıp sonra tekbir alınacağı bildirilmektedir.
Hadisin zahirine göre eller omuzların hizasına kadar kaldırılır. İmam Malik, İmam Şafii ile İmam Ahmed'de bu görüştedir. Hanefilere göre ise eller kulak yumuşağına kadar kaldırılır. Müslim'in Malik İbnu'l-HuveyrİS'ten naklettiği rivayette "Peygamber (s.a.v.) ellerini kaldırdığı zaman ta kulaklarının hizasına vardırırdı" [469] denilmektedir. Tahâvî'nin Malik İbnu'l-Huveyris'ten yaptığı rivayette "Resulullah (s.a.u)'in ellerini kulakların altına kadar kaldırdığı" [470] Vâil İbn Hucr'dan yaptığı rivayette ise "Resulullah (s.a'.v)'in ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdığı" [471] ve Berâ İbn Âzib'ten yaptığı rivayette ise "Resulullah (s.a.v.)'in ellerini kulaklarının yumuşağına kaldırdığı" [472] ifade edilmektedir.
Hadis, rükuya giderken ve rükudan dogrulurken de tekbir getirileceğine delildir. İmam Şafii ile İmam Ahmed bu görüştedir. Hanefilere göre ise namazda eller sadece başlama tekbiri alınırken kaldırılır.-Süfyân es-Sevrî, İbrahim en-Nehaî, Alkame b. Kays, İbn Ebi Leylâ gibi bir çok alim de bu görüştedir. Hz. Ömer, Vâil b. Hucr, Abdullah İbn Abbâs, Abdullah ibr Mes'ud, Câbir b. Semure, Berâ İbn Âzib, Abdullah İbn Ömer ile Ebu Saîd el-Hudrî'nin bv görüşte olduğu belirtilmişti.[473] Hanefilerin nesh ile ilgili delili; Berâ İbn Âzib'ten,
"Peygamber (s.a.v.) nama için başlama tekbiri getirdiği zaman ellerini ta baş parmağını kulak yumuşaklanna değinceye kadar kaldırır, bunu bir daha tekrarlamazdı" [474] şeklinde gelen hadistir. Ayrıca Hanefiler, rükuya giderken ve rükudan doğrulurken ellerin kaldırılması meselesi ile ilgili hadislerin İslam'ın ilk yıllarına ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Delili ise Tahâvî'nin sahih bir senedle Mücahid'den rivayet ettiği hadiste Mücahid der ki:
"Abdullah İbn Ömer'in arkasında namaz kıldım. Başlama tekbirinin dışında namazın hiçbir yerinde ellerini kaldırmadı" demiştir.[475]
Hadis, ayrıca secdede ve secdeden doğrulurken ellerin kaldırılmayacağına delildir.

10- Namaz içindeki Her Eğilme Ve Doğrulmada Tekbir Getirme, Bundan Rükudan Doğrulma Halinin Müstesna Olması, Çünkü Bu Durumda "Semiallahu Limen Hamide" Denildiği

296- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"ResuluİIah (s.a.v.) namaza kalktığı zaman, namaza dururken tekbir alır, rükuya giderken tekbir alır, sonra belini rükudan doğrulturken "Semiallahu limen hamiden" der, sonra tam doğrulduğunda "Rabbena ve leke'1-hamd" der, sonra secdeye varırken tekbir alır, sonra secdeden başının kaldırırken tekbir alır, sonra (ikinci secdeye giderken) tekbir alır, sonra başını (secdeden) kaldırırken (yine) tekbir alırdı. Bundan sonra namazını bitirinceye kadar her rekatta böyle yapardı. iki rekattaki oturuştan sonra kalktığı sırada da tekbir alırdı.
Daha sonra Ebu Hureyre:
"Doğrusu içinizde namazı ResuluİIah (s.a.v.)'m namazına en fazla benzeyeniniz benimki" derdi. [476]

Açıklama:

Burada rükudan doğrulurken tekbir yerine "Semiallahu limen hamidch" denilmesi gerektiği belirtilmektedir.
Tekbir meselesi Ebu Hureyre döneminde ihtilaflı idi. Bunun için Ebu Hureyre her eğilip doğrulduğunda tekbir aldı. Namazı bitirdikten sonra "Doğrusu içinizde namazı Resulullah (s.a.v.)'in namazına en fazla benzeyeniniz benimki" derdi. Bundan sonra hadisin beyan ettiği tarzda her eğilip doğruldukça tekbir almak kabul edildi. Bu suretle amel istikrar kazanarak bugüne kadar böyle geldi.

297- Mutarrif ten rivayet edilmiştir:
"Ben ve İmrân b. Husayn, Ali b. Ebi Tâlib'in arkasında namaz kıldık. Ali, secdeye varırken tekbir alır, başını secdeden kaldırdığı zaman tekbir alır, iki rekat kıldıktan sonra ayağa kalkarken de tekbir alırdı. Namazı bitirdiğimizde İmrân elimden tuttu, sonra:
"Vallahi, bu kimse bize, Muhammed (s.a.v.)'in namazı gibi bir namaz kıldırdı yada bu kimse bana Muhammed (s.a.v.)'in namazım hatırlattı" dedi. [477]

Açıklama:

Buhâri'nin rivayetinde Hz. Ali'nin bu namazı Basra'da kıldırdığı rivayet edilmektedir, nî'ye göre ise bu namaz kıldırma olayı Cemel vakasından olmuştur.
Hem bu rivayette ve hem de bir önceki Ebu Hureyre hadisinden anlaşıldığına göre; o zaman kadar tekbirlerin terk edilmiş olduğunu göstermektedir. Hz. Ali ile Ebu Hureyre namazda tekbir getirerek bu uygulamanın Peygamber (s.a.v.)'in namazında olduğunu vurgulamış olmaktadırlar. Çünkü Tahavi, Ebu Musa el-Eş'arî'den konuyla ilgili olarak şöyle bir hadis rivayet etmektedir:
"Bize vaktiyle Resulullah (s.a.v.)'le kıldığımız namazı hatırlattı. Sonradan biz onu unuttuk yada kasten terk ettik"
Namazda intikal tekbirleri almak; Ebu HanİIfe'ye, İmam Malik, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre sünnettir. Bu tekbirlerin vacip olup olmadığı

meselesi ihtilaflıdır.
İntikal tekbirlerinin her namaz kılan için meşru olmasının hikmeti hususunda şöyle denilmiştir:
Mükellef olan bir kimsenin namaza tekbirle birlikte niyetlenmesi emrolunmuştur. Bunun yerine gelmesi, niyetin ta namaz sonuna kadar devam etmesidir. Bu sebeple namaz sırasında niyetin tekbirle yenilenmesi emrolunmuştur. Çünkü tekbir niyetin şiarıdır.

11- Her Rekatta Fatiha Okumanın Vacip Olması, Fatiha Okumayı Beceremeyen Ve Öğrenme İmkanı Bulamayan Kimsenin, Kolayına Gelen Başka Bir Sure Okuması

298- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Fâtihatu'I-Kitâb/Fâtiha (suresini) okumayan kimsenin namazı yoktur." [478]

Açıklama:

Namazda Fatiha'nın okunması; İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre farz ve Ebu Hanîfe'ye göre ise vacibtir. Ebu Hanîfe, Kur'an'dan bir miktarın okunmasını yani kıraati farz anlamıştır. Bu konudaki dayanağı ise Kur'an'dan kolay geleni (ne ise onu) okuyun [479] ayetidir. Dolayısıyla farz olan şey Fatiha okumak değil Kur'an okumaktır.

299- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) üç defa:
"Kim içerisinde Ümmü'l-Kur'an'ı/Fatiha'yı okumaksızın bir namaz kılarsa o namaz noksandır, tamam değildir" buyurdu.
Hadisi rivayet eden Ebu Hureyre'ye:
"Bizler, imamın arkasında bulunuyoruz. Dolayısıyla Fatiha suresini okumuyoruz" denildi. Ebu Hureyre:
"O zaman Ümmü'l-Kur'an'ı içinden oku. Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Yüce Allah şöyle buyurdu: "Namaz (da okunan fatiha suresini), kendim ile kulum arasında iki kısma ayırdım. Üstelik kulumun dilediği şey de onundur. Kul:
"el-Hamdu Hllâhi Rabbi'l-Âlemîn" Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur dediği zaman Yüce Allah:
Kulum beni hamd etti" buyurur. Kul:
"er-Rahmâni'r-Rahîm" (=Rahman ve Rahim'dir) dediği zaman Yüce Allah:
"Kulum bana övgüde bulundu" buyurur. Kul:
"Mâliki yevmiddîn" (-Hesap gününün sahibidir dediği zaman Yüce Allah:
"Kulum beni yüceltti" buyurur.
Bir defasında ise *"Kulum (her hususta) bana yetki verdi"* buyurur, dedi. Kul:
"İyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn" (Ancak Sana kulluk ve ancak Senden yardım isteriz) dediği zaman Yüce Allah:
"Bu, kulum ile benim aramdadır. Üstelik kulumun dilediği şey de onundur" buyurur. Kul:
"İhdinâ's-Sırâtai-mustekîm sırâtallezîne en'amte aleyhim ğayri'1-mağdûbi aleyhim velâ'd-dâllîn" Bizi dosdoğru yola. Nimet verdiğin kimselerin yoluna ilet. Gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil dediği zaman Yüce Allah:
"İşte bu, kulumundur. Üstelik kulumun dilediği şey de onundur" buyurur, dedi. [480]

Açıklama:

Namaz, Fatihasız olmadığı için burada Fatiha'ya mecazen "Salât" denilmiştir. Dolayısıyla Fatiha'nm diğer bir ismi de "Salâf"'tır.
Nevevî bu konuda şöyle der:
"Burada kast edilen, Fatiha'nın mana itibariyle taksimidir. Çünkü Fatiha'nın ilk yarısı Allah'a; hamd etme, yüceltme, övgüde bulunma ve her türlü yetkiyi O'na verme şeklindedir. ikinci yarısı ise kulun ihtiyacı, talebi ve niyazını içermektedir." [481]

300- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Her namazda kıraat vardır. Allah'ın Peygamberi (s.a.v.) bize neyi duyurduysa biz de sîze onu duyuruyoruz. Bizden neyi gizlediyse biz de sizden onu gizleriz. Kim "Ümmü'l-Kitâb'ı/Fâtiha'yı" okursa bu ona yeterlidir. Kim de namazda ondan fazla bir şey okursa o daha faziletlidir." [482]

Açıklama:

Sözlükte "Okumak" anlamına gelen kıraat, "Kur'an okumak" demektir. Namazda bir miktar Kur'an okumak gerekir. Namazda Kur'an, kıyam halinde iken yani ayakta dururken okunur. Namazda okunması gereken asgari miktar, kısa üç ayet veya buna benzer denk bir uzun ayettir.
Namazın asıl iskeletini oluşturan ve biçimini veren kıyam, rüku ve secde gibi rükünlere nispetle kıraat, namazın zaid rüknü olarak kabul edilir. Bu yüzden kıyam, rüku, secde ve son oturuş, gerek cemaatle namaz kılarken ve gerekse tek başına namaz kılarken terk edilmediği halde, kıraat, imama uyan kişiden düşer. Bu kurallar, Hanefi mezhebi için geçerlidir.
Diğer üç mezhepte ise kıraatin asgari miktarı, her rekatta Fatiha suresinin okunmasıdır. ilk iki rekatta Fatiha'dan sonra Kur'an'dan bir sure yada birkaç ayet daha okumak (=zammı sure) sünnettir. Bu mezheplerde kıraat, imam ve yalnız başına kılan kimse için olduğu gibi imama uyan kimse için de geçerlidir.
FakÎhlerin namazda kıraat rüknünü, diğer rükülerden daha hafit tuttuğu, bunun yerine getirilmesinde azami kolaylıklar gösterdiği, hatta bazen -imama uyan kimse de olduğu gibi-bunu aramadığı görülür. Bunun için de kıraat rüknünün ifası için ayetin okunması yeterli görülmüş, böylece Arapça bilmeyenlerin veya telaffuzda zorlananlann da yerine getirebileceği ortalama bir ölçü konulmuştur. On dört asırlık İslam geleneği için de, namazın ana dilde kılınması taleplerinin ve bunu konu olan tartışmaların ciddi ölçekte gündeme gelmeyişi de bu kolaylıktan kaynaklanmaktadır.
Bu hadiste, Resulullah (s.a.v.)'in kıraati aşikar/açık okuduğu namazlarda bizim de aşikar okumamız, onun gizli okuduğu namazlarda bizim de gizli okumamız gerektiği belirtilmektedir. Peygamber (s.a.v.)'in aşikar okuduğu namazlar; akşam, yatsı, sabah, Cuma ve bayram namazlarıdır. Gizli okuduğu namazlar ise öğle, ikindi ve akşam namazının son rekatı ile yatsının son iki rekatıdır. Nafile namazlarda ise gündüz kılınanlarda gizli okunur, gece nafilelerinde ise kişi serbesttir.

Gizli ve Açık Okumanın Ölçüsü:

Bir yazıyı hiç ses çıkarmadan ve dili dahi kıpırdatmadan okumak mümkündür. Buna Türkçe'de "içinden okumak veya sessiz okumak" denildiği gibi "Gözüyle süzmek" de denilir. Ezberlenmiş herhangi bir metni, mesela bir şiiri dili hareket ettirmeden ve ses çıkarmadan tekrarlamak ise "içinden okumak" olarak adlandırılmaz. Belki "içinden geçirmek, zihinden tekrar etmek" denilir. Fakat anlam olarak içinden okumaya yakındır.
Bir yazıyı fısıltıyla kendisi yada yakınında bulunanların duyabileceği bir tonla okumaya ise "Alçak sesle okumak", bu şekilde bir-iki kişinin duyabileceği bir sesle konuşmaya ise "Fısıldamak, fısıltıyla konuşmak, alçak sesle konuşmak" denilir.
Namazda kıraatin cehrî/açıktan yapılmasının anlamı; başkalarının duyacağı ses tonuyla okumak demektir. Buna, açıktan okumak veya yüksek sesle okumak denilmektedir. Kur'an'ı açıktan okumanın anlamı belli olduğu için bu konuda görüş ayrılığı olmamıştır. Fakat hafî/gizli okuyuşun anlamı ve tanımlanması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.
Fakihler ezberlenmiş olan Fatiha sûresinin ve diğer sûrelerin namazda dili kıpırdatmaksızın ve ses çıkarmaksızın zihinden tekrarlanmasını okuma (kıraat) saymamışlardır; yani böyle yapmakla, namazın rüknü olan kıraatin yerine getirilmiş olmayacağını söylemişlerdir.
Hiç seç çıkarmamakla birlikte harfleri diliyle düzeltmenin okuma sayılıp sayılmayacağı ise tartışmalıdır. Dilin hareketinin okuma sayılmayacağını söyleyenlere göre kendi duyabileceği bir sesle, fısıldar gibi, harfleri yerlerinden çıkartmak ve niteliklerini uygulamak suretiyle kıraat etmek en doğrusudur.
Kimi âlimler ise, ezberdeki bir sûreyi ses çıkarmadan, fakat dili hareket ettirerek tekrarlamanın okuma sayılacağını söylemişlerdir.

Bu konuda kesin bir ölçü getirmek zor olduğu için namaz kılan kişi, kendisi hangi durumda daha fazla huşu ve kalp huzuru duyuyorsa o şekilde davranmalı; başkalarıyla birlikte toplu olarak namaz kılınan yerlerde başkalarının huşu ve kalp huzurunu ihlâl edecek şekildeki okumalardan kaçınmalıdır. Genellikle açıktan okumanın alt sınırı, bir başkasının işitebileceği derecede yüksek sesle okumak şeklinde, gizli okumanın üst sınırı ise en fazla kendi işiteceği şekilde okumaktır.
Alçak sesle okumanın tarifi yapılırken, dayanılan gerekçelerden biri;
"Velâ techer bi salâtike uclâ tuhâfit bihâ vebtaği beyne zâlike sebîlâ" [483] âyetidir. Ayetin içersinde geçen "Salât" kelimesine, iki farklı anlam verildiği için, bu âyet iki farklı şekilde anlaşılmaya müsaittir.
Kimileri âyette gecen "Salât" kelimesine kıraat Kur'an okuma, kimileri de dua anlamı vermişlerdir. Her iki anlamı destekleyen rivayetler de bulunmaktadır. Ayete verilen birinci anlam "Kur'an okurken sesini yükseltme; tamamen de kısma; bu ikisi arasında bir yol tut" şeklindedir. Bu anlamı destekleyen rivayet. AMullah İbn Abbas'tan gelmektedir. Abdullah İbn Abbas'ın ifadesine göre, Hz. Peygamber yüksek sesle Kur'an okuyordu. Bunu duyan kâfirlerin, Kur'an'a, onu getirene, gönderene ve Kur'an'ın geldiği kişiye sövmeleri üzerine Hz. Peygamber hiç kimse duymayacak derecede sesini kıstı. Bunun üzerine yukandaki âyet indi. [484]
Ayete verilen ikinci anlam "Dua ederken sesini yükseltme, tamamen de kısma. Bu ikisi arasında bir yol tut" şeklindedir. Bu anlamı destekleyen husus, Hz. Âişe'nin, âyette geçen "Salât" kelimesini "Dua" olarak açıklamış olmasıdır.[485]
"Salât" kelimesinin Kur'an'da, Hz. Peygamber'in sözlerinde ve Arap dilinde hiçbir şekilde "Kıraat" anlamına gelecek biçimde kullanılmayıp "Dua" anlamında kullanıldığı, aynca âyetin baş tarafında
"De ki: İster Allah deyin, ister Rahman deyin, hangi isimle dua etseniz, en güzel isimler O'nundur" [486] denilerek "Dua etmenin" emredildiği veya "dua"dan bahsedildiği dikkate alınınca bu ikinci anlamın daha uygun olduğu söylenebilir.
301- Ebu Hureyre (r.a)'ta rivayet edilmiştir:
"Resulullah {s.a.v.} mescide girmişti. Derken bir adam da mescide girip namaz kıldı. Sonra gelip Resulullah (s.a.v.)'e selam verdi. Resulullah (s.a.v.) adamın selamını aldı. Sonra adama:
"Dön de namazını kıl, çünkü sen namaz kılmadın" buyurdu.
Adam dönüp önce kıldığı gibi namazı tekrar kıldı. Sonra Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona selam verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Dön de (namazı yeniden) kıl, çünkü sen namaz kılmadın" buyurdu. Bunu üç defa tekrarladı. Nihayet o adam:
Seni hak (din)'le gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben bundan daha iyisini beceremiyorum. Bana namazın nasıl doğru kılındığını öğret" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Namaza kalktığın zaman tekbir al, sonra (ezberinden) kolayına geldiği kadar Kur'an oku, sonra azaların rükuda yerli yerinde durana değin rükuda kal. Sonra dimdik durana kadar (başını rükudan) kaldır. Sonra azaları secdede yerli yerinde durana değin secde et. Sonra azaların oturarak yerli yerinde durana değin (başını secdeden) kaldır. Namazındaki diğer rekatların tümünde de işte böyle yap!" buyurdu. [487]

Açıklama:

Alimler arasında "Müsî Hadisi" diye bilinen bu hadis, bir çok ihtilaflı meseleleri ihtiva etmekte ve tarafların hepsi için delil olma özelliği taşımaktadır.
Resulullah (s.a.v.)'in arkasından mescide girip namaz kılan kişi, Hallâd b, Râfi'dir. Hadis te "Dön de (namazı yeniden kıl" ifadesini; namazın sahih olmadığı anlamında algılayanlar olduğu gibi Aynî gibi bazı kimseler de bundan kast edilenin, namazın kemâl üzere kılınmamış olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü hadisin bir varyantında *"Bunu yaptınmı namazın tamam oldu demektir. Bundan noksan yaparsan namazında noksan kalır"* buyurulmuştur. Noksan olarak kılınan namaza, namaz hükmü verildiğine göre burada "Çünkü sen namaz kılmadın" buyurulması, istenildiği şekilde mükemmel olarak kılmadın demektir.
Kısacası; buradaki olumsuzluk anlamı, namazın bizzat kendisine değil de sıfatı ile İlgilidir. Eğer Hallâd'in kıldığı namaz fasit olsaydı Resulullah (s.a.v.)'in onunla meşgul olmasına gerek kalmazdı.
"Sonra (ezberinden) kolayına geldiği kadar Kur'an oku" ifadesinden kast edilen husus ise Nevevî'le göre Fatiha süresidir. Hanefilere göre ise Fatiha'dan sonra okunan zammı suredir.
"Azaların yerli yerinde durana değin" ifadesinden kast edilen husus ise İmam A'zam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre rüku ve secdelerde azaların yerli yerinde durana değin durmak vaciptir.

12- İmama Uyan Kimsenin, İmamın Arkasında Açıktan Okumasının Yasak Olması

302- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.) bize öğle namazını yada ikindi namazını kıldırdı. Namaz bittikten sonra bize dönüp;
"Benim arkamda "Sebbihi'smî rabbike'1-a'Iâ" (A'lâ) suresini hanginiz okudu?" diye sordu. Bir adam:
"Ben (okudum), fakat onu okumakla hayrdan başka bir şey kast etmedim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Gerçekten anladım ki, biriniz bunu benim ağzımdan aldı/benimle çekişti" buyurdu. [488]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Muhacele" kelimesi, çekişmek anlamına gelmektedir. Bununla kastedilen ise Resulullah (s.a.v.)'in ağzından kapıp alırcasına onun okuduğunu onunla birlikte okumaktır.
Irmma uynalara kıraatin gerekmediği görüşünde olan Hanefiler, hadiste geçen olayın öğle namazında meyfana geldiğine bakarak buradaki çekişme/muhalece kelimesinin, namaza uygun düşmeyen ve Resulullah (s.a.v.)'in hoşlanmadığı bir işi yapmak anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Bu iş ise imamın arkasında olduğu halde kıraatte bulunmaktır.
Resulullah (s.a.v.)'in, arkasında A'lâ Suresini okuyan kimse için "Bunu benim ağzımdan aldı" sözünün anlamı; benim çirkin gördüğüm bir iş yaptı demektir.
Bu hadisten açıkça anlaşıldığı üzere; Resulullah (s.a.v.)'le çekişme ve ona muhalefet etmek, o okurken okumaktır.

13- Besmele Namazda Açıktan/Sesli Okunmaz Diyenlerin Delili

303- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in, Ebu Bekr'in, Ömer'in ve Osman'ın arkasında namaz kıldım. Bunlar, namaza, açıktan "el-Hamdu lillâhi" ile başlarlardı. "Bismillâhirrahmânirrahîm"i, kıraatin başında ve sonunda söylemezlerdi." [489]

Açıklama:

Besmele, Kur'an'da 2 şekilde ele alınmıştır:
a- Enfal suresi ile Tevbe suresi arası hariç bütün sureler arasında bulunan, bir sureyi diğerinden ayıran besmele. Buna göre Kur'an'da 113 besmele bulunmaktadır. Bu besmelelerin hepsi, Tevbe suresi hariç diğer bütün surelerin başında bulunmaktadır.
b- Nemi suresinin 30. ayetinin bir parçası olan besmele. Buradaki besmele, Nemi: 27/30. ayetinin bir kısmını oluşturmaktadır. Bu besmelenin, ayetten bir parça olduğu için okunup okunmayacağı hususunda bir görüş ayrılığı yoktur.

14- Besmele, Tevbe Suresinin Dışındaki Her Surenin Başından Bir Ayettir Diyenlerin Delili

304- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir gün aramızda idi. Bir de baktık ki uykuya dalmış. Sonra Gülümseyerek başını kaldırdı. Biz:
"Ey Allah'ın resulü! Niye güldün?" dedik. O da:
"Biraz önce bana bir sure indirildi" buyurdu.

Daha sonra:
"*Bismilahirrahmanirrahim/Rahman ve Rahim olan Adıyla: Gerçekten Biz sana Kevser'i verdik. O halde Rabbin için namaz kıl, kurban kes! Sana düşmanlık eden yok mu? İşte o, soyu kesik olandır."* [490] okudu. Sonra da:
"Kevser'in ne olduğunu bilir misiniz?" diye sordu. Biz de:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Resulullah (s.a.v.):
"O, Yüce Rabbimin bana verdiği bir nehirdir. Onun üzerinde pek çok hayr vardır. O, bir havuzdur. Kıyamet gününde ümmetim ona gelecek, kaplan yıldızların sayısmcadır. Derken bunların içlerinden bir kul çıkarılıp atılacak. Bunun üzerine "Ey Rabbim! O, benim ümmetimdendir' diyeceğim. Yüce Allah'ta: "Ümmetinin senden sonra ne bid'atler çıkardığını sen bilmezsin?" buyuracak. [491]

Açıklama:

Vahiy, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e değişik şekillerde gelmiştir:
1- Sadık Rüyalar,
2- Kalbine ilka olması,
3- Cebrail'in insan şeklinde gelmesi,
4- Çıngırak/zil sesinde gelmesi,
5- Cebrail'in asli suretinde gelmesi,
6- Peygamber (s.a.v.)'in uyanıkken vahyi Allah'tan doğrudan alması,
7- Uyku halinde gelmesi. İşte bu hadise göre, Kevser suresi uyku halindeyken Peygamber (s.a.v.)'e indirilmiştir.
Açıktan okunan namazlarda imamın besmeleyi açıktan okuyup okumaması meselesi, ilim adamları arasında görüş ayrılıklarına sebep olmuştur.
1- Bazı sahabiler, namazda besmele okumamışlardır.
2- Bazı sahabiler ise, namazda besmele okumuşlardır. Namazda besmelenin okunacağını söyleyenler ise kendi aralarında 2 gruba ayrılmıştır:
a- Besmele, namazda açıktan (sesli) okunur.
b- Besmele, namazda gizli (sessiz) okunur.
Bu görüş aynlığı, besmelenin, Fatiha'dan bir ayet olup olmadığı meselesine dayanmaktadır. Hanefılere ve Hanbelilere göre; Resulullah (s.a.v.), Fatiha suresini okurken besmeleyi de mutlaka okumuş, fakat gizli okuduğu için işitilme mistir. Şafii'lere göre ise; besmele, Fatiha'nın ilk ayetidir. Dolayısıyla da okunuşta Fatiha'ya tabidir. FatÎha'nın gizli okunduğu yerlerde gizli, açıktan okunduğu yerlerde ise açıktan okunur. İmam Mâlike göre ise, farz namazlarda besmele hiç okunmaz. Nafile namazlarda ise dileyen okur, dileyen okumaz. Çünkü besmele, Fatiha'dan bir ayet değildir.
Kevser kelimesi sözlükte "Çokluk" anlamına gelen Arapça "Kesret" kelimesinden türemiştir. Yalnız Kevser'in, aslı itibariyle ne olduğu ve din dilinde özel bir anlamı olup olmadığı meselesinde 26 kadar görüş bulunmaktadır. Bu görüşler içerisinde en çok bilineni ve meşhur olanı, Kevser'in cennette bir nehrin özel ismi olmasıdır."

15- Namaz Kılan Kimsenin, İftitah Tekbirinden Sonra Sağ Elini Sol Elinin Üzerine Bağlayarak Göbeğinin Üstüne Ve Göğsünün Altına Koyması Ve Secdede ise Ellerini Omuzlarının Hizasında Yere Döşemesi

305- Vâil b. Hucr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Vâil, Peygamber (s.a.v.)'i, namaza başlarken ellerini kaldırdığını görmüş, tekbir almış, hadisin ravisi Hemmâm, Resuluüah'm ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdığını göstermiş, sonra elbisesine sarınmış, sonra sağ elini sol elinin üzerine koymuş, rükuya varmak isteyince ellerini elbisesinden çıkarmış, sonra ellerini kaldırmış, sonra tekbir alıp rükuya varmış, "Semiallâhu limen hamiden" dediği zaman yine ellerini kaldırmış, secdeye vardığında iki elinin arasına secde etmişti. [492]

Açıklama:

Ellerin namazda bağlanıp bağlanmayacağı meselesi ihtilaflıdır. Hanefilere, Şafiilere göre eller bağlanır. İbnü'l-Münzir'in rivayetine göre ise Abdullah b. Zübeyr ile Hasan el-Basrî ile İbn Şirin namazda ellerini yanlara salarlarmış. İmam Malik'ten meşhur olan rivayet de bu şekildedir.
Bununla birlikte ellerin nasıl bağlanacağı meselesi de ihtilaf konusu olmuştur. Bazılanna göre sağ avucunun içini, sol bileğin üzerine koymak ve bileği avucun ortasına koymak gerekmektedir. Bazılarına göre de sol bileğin büküntüsü, sağ elin avucuyla tutulur. Bazılarına göre de sağ elin orta parmakları bileğin üzerine uzunluğuna yatırılır. Bilek baş ve küçük parmaklarla tutulur.
Yine ellerin nereye bağlanacağı hususunda da tartışma vardır. Şafülere göre eller göğsün üzerine bağlanır. Hanefilere göre ise göbeğin altına bağlanır.
Elleri, göğsün üzerine yada göbeğin altına bağlamanın hikmeti; Yüce Allah'ı ta'zim içindir.
Ellerin ne zaman bağlanacağı meselesine gelince, içerisinde övülmüş zikir bulunan her kıyam halinde eller bağlanır. Övülmüş zikir bulunmayan kıyamda eller salınır. Kunut duası okurken yada cenaze namazı kılarken eller bağlanır. Fakat rükudan doğrulduktan sonra ve bayram tekbirlerinin arasında eller yanlara salınır.

16- Namazda Teşehhüd

306- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'in arkasında namaz kılarken "Allah'a selam, filancaya selam" derdik. Bir gün Resulullah (s.a.v.) bize:
"Hiç şüphe yok ki, "Selâm", Allah'ın kendisidir. Dolayısıyla sizden birisi namazda oturduğu zaman;
"et-Tehiyyâtulilâhi ve's-Selevâtu ve't-Tayyibâtu es-Seâmu aleykey-yuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ bâdillâhi's-sâlihîn" ütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kullan üzerine olsun) desin. Çünkü bunu dediğinde bu söz, gökte ve yerde Allah'ın her salih her kuluna isabet eder. Bundan sonra "Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu" (=Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim) (desin). Bundan sonra istediğini dilemekte serbesttir" buyurdu. [493]

307- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bize Kur'an'dan bir sure öğretir gibi teşehhüdü öğretip:
"et-Tehiyyâtu'1-Mubârakâtu's-Salevâtu't-Tayyibâtu lillâhi es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden resûlullâhu" Bütün mübarekler, tehiyyeler, salevat, tayyibeler hep Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın resulü olduğuna da şahadet ederim" buyurdu.[494]

308- Hıttân b. Abdullah er-Rakâşî'den rivayet edilmiştir:
"Ebu Musa el-Eş'arî'yle birlikte bir namaz kıldım. Oturmaya sıra gelince, cemaattan biri:
"Namaz, iyilik ve zekatla birlikte mi ikrar olundu?" diye sordu. Ebu Musa el-Eş'arî namazı tamamlayıp selam verdi ve namazi bitirip cemaata döndü ve onlara:
"Biraz önce şöyle şöyle söz söyleyen hanginizdi?" diye sordu. Cemaat sustu. Sonra yine:
"Biraz önce şöyle şöyle söz söyleyen hanginizdi?" diye sordu. Cemaat yine sustu. Bunun üzerine Ebu Musa el-Eş'arî:
"Ey Hıttân! Galiba bu sözü sen söyledin?" dedi. Hıttân:
"Onu ben söylemedim. Bu söz sebebiyle beni azarlarsın diye de korktum" dedi. Derken cemaattan biri:
"Onu ben söyledim, fakat bu sözle hayrdan başka bir şeyi kast etmiş değilim" dedi. Bunun üzerine Ebu Musa el-Eş'arî şöyle dedi:
"Siz namazınızda ne diyeceğinizi biliyor musunuz? Gerçekten Resulullah (s.a.v.) bize hutbe okuyup sünnetimizi açıkladı ve namazımızı bize

öğretti. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Namaz kılacağınız zaman saflarınızı düzeltin. Sonra içinizden birisi size imam olsun. O tekbir aldığında sîz de tekbir alın. "Gayri'l-mağdûbi aleyhim ve-lâ'd-dâllîn" gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil" [495] dediğinde siz de "Âmin" deyin ki, Allah duanıza icabet etsin. İmam tekbir alıp rükuya vardığında siz de tekbir alıp rükuya gidin. Çünkü imam sizden önce rüku edip sizden önce rükudan doğrulur.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Bu, bununla kapanır. İmam "Semiallâhu limen hamideh" (Allah kendisine hamd eden kişiyi işitir dediği zaman siz de "Allahümme Rabbena leke'l-hamd" Allahım! Rabbimiz! Hamd sadece Sana mahsustur deyin. Allah sizin bu sözünüzü kabul eder. Çünkü Yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'in dilinden "Semiallâhu limen hamideh" buyurdu. İmam tekbir alıp secdeye vardığında siz de tekbir alıp secdeye gidin. Çünkü imam sizden önce secde edecek ve yine sizden önce başını secdeden kaldıracaktır."
Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Bu, bununla kapanır. Oturma anında sizden herhangi birisinin sözü; "et-Tehiyyâtu't- Tayyibâtu's-Salevâtu lillâhi. es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebıyyu ve Rahmetullâhi ve Berakâtuhu es-Selâmu aleynâ ve ala ibâdillâhi's-sâlihîn Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resûluhu" Bütün tehiyyeler, tayyibeler, salevat hep Allah'adır. Selam sana ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selam, bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Ben, Muhammed'in; Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim" buyurdu.[496]

Açıklama:

Teşehhüd kelimesi, sözlükte; "Şehadet getirme" anlamına gelmektedir. Şehadet getirmekten kasıt ise, Kelime-i şehadeti söylemektir. Bir de, teşehhüd, bir namaz terimi olarak; ka'delerde oturmalarda okunan ve içerisinde Kelime-i şehadetin de yer aldığı özel bîr duadır. Bu nedenle de namazda bu duanın okundupu bölüme, teşehhüd denilmiştir.
Teşehhüd duası; Resulullah (s.a.v.j'in miraç yolculuğu sırasında yüce Allah'la yaptığı konuşmayı anımsatmaktadır. Şu halde "Müminin miracı" olarak nitelendirilen namazdaki teşehhüd, ruhen ve kalben hüşyar olan müminlere, günde beş vakit, Resulullah (s.a.v.)'in kulluk hayatındaki en zirve olan miraç safhasını yaşatmaktadır.
"Bundan sonra istediğini dilemekte serbesttir" ifadesiyle kastedilen mana; namaz kılan kimsenin teşehhüdden sonra dilediği duayı yapabileceğini göstermektedir. Fakat Kur'an lafızlarına benzeyen ve Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen dualardan istediğiyle duâ edilebilir. Yalnız fesaddan sakınmak için insanların sözlerine benzeyen şeylerle duâ edilmez.
Ebu Bekr el-Bezzâr (ö. 292/904), Abdullah İbn Mes'ud'dan gelen bu teşehhüd ile ilgili olarak şöyle der:
"Bu, teşehhüd hakkında gelen en sahih hadistir. Yirmi küsur yoldan rivayet edilmiştr."
Müslim'de:
"İnsanlar, Abdullah İbn Mes'ud'un teşehhüdünde icma etmişlerdir. Çünkü onun arkadaşları, birbirine muhalif değildir. Diğerleri ise muhaliftir" demektedirler.
Hanefilere ve Hanbelilere göre, teşehhüd hadisler içerisinde tercihe şayan olanı, Abdullah İbn Mes'ud'unkidir.
Abdullah İbn Abbâs'dan gelen teşehhüd ise, altı hadis kitabının hepsinde geçmemektedir. Abdullah İbn Abbâs'ın teşehhüd hadisinde sadece "Mubarekât" kelimesi fazladır.
Hanefilerdeki sahih olan görüşe göre, her iki oturuşta teşehhüd okumak vaciptir.
Tahiyyât: Selam demektir. Azamet, mülk ve her türlü noksanlıklardan selamet anlamına gelmektedir.
Salevât: Namazlardır. Ezherî'ye göre ise ibadetler demektir.
Tayyibât: Güzel, temiz ve hoş şeylerdir.
Salih: Gerek yüce Allah'ın ve gerekse kulların haklarına riayet eden kimsedir.
Selâm: Allah'ın isimlerinden olup yüce Allah'ın kemalatının tümünün ispatını ve noksan sıfatların tümünün O'ndan uzaklaştırmayı içermektedir. Dolayısıyla Peygamber (s.a.v.), Selâm'in Allah olduğunu belirterek selamete muhtaç olanın sadece kullar olduğunu, yüce Allah'ın böyle bir şeye ihtiyacı olmadığını kast etmiştir.
"Bu, bununla kapanır" sözünden maksat; rüku tekbirini İmamın tekbirinden sonra almanız, rükuyu imamın rükusundan sonra yapmanız, rükudan imamdan sonra doğrulmanız, imamın rükusuna eşitlenmiş olur. Çünkü cemaat rükuya varma hususunda bir an imamdan geri kalırsa doğrulurken de geri kalması gibi bir durum sözkonusu oîur ki imamın rükusu ile cemaatin rükusu tamamen eşitlenmiş olur. Aynı husus, secde için de geçerlidir.
Bazıları da bu sözden maksat; namazın sahih olması ancak bu şekilde imama tabi olmakla sağlanır demişlerdir.
Bazıları da "Amin" sözünün fatihanın sonuna bağlamaya ait olduğunu ileri sürmüşlerdir.
"içinizden birisi size imam olsun" ifadesiyle, farz namazları için cemaat emrolunmuştur. Bu hususta alimler arasında ihtilaf yoksa da bu emrin vaciplik mi, yoksa mendubluk mu? ifade ettiği hususunda görüş ayrılığı vardır.
Cemaatın başlama tekbiri, imamın tekbirinden sonra olacaktır. Çünkü cemaatın, imamın tekbirinden sonra vakit kaybetmeyerek hemen tekbir almaları müstehabtır.
Ayrıca bu hadiste cemaatın "Amin" demesine teşvik vardır.
İmamın rükudan doğrulurken "Semiallâhu limen hamîdeh" demesi ve cemaatın da "Allahümme Rabbena leke'1-hamd" demesi belirtilmektedir.

17- Teşehhudden Sonra Peygamber (s.a.v.)'e Salavat Getirme

309- İbn Ebi Leylâ'dan rivayet edilmiştir:
Bana, Ka'b b. Ucre (r.a) rastlamıştı. Bana şöyle dedi:
"Sana bir hediye takdim edeyim mi? Bîr defasında Resulullah (s.a.v.) yanımıza çıkıp gelmişti. Ona:
"Ey Allah'ın Resulü! Sana nasıl "Selâm" vereceğimizi öğrendik. Fakat sana nasıl "Salât" okuyacağı rızık bilmiyoruz" dedik. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Allahümme Salli alâ Muhammedin ve alâ Ali Muhammedin kemâ salleyte alâ âli İbrahim'e inneke hamîdun mecîd. Allahümme Bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ âli ibrahim'e înneke hamîdun mecîd Allahım! Muhammed'e ve O'nun aile halkına, İbrahim'e salat buyurduğun gibi salat eyle! Şüphesiz ki Sen, Hamîd ve Mecîdsin. Allahım! Muhammed'e ve O'nun aile halkına, İbrahim'e ihsan eylediğin bereket gibi bereket ihsan eyle! Çünkü Sen, Hamîd ve Mecîdsin deyin" buyurdu. [497]
"Ey İmân edenler! Ona (peygambere) salevat ve selam getirin" [498] ayeti nazil olunca, sahabeler, Resulullah (s.a.v.)'e gslip salevat getirmenin keyfiyetini sormuşlar. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sorulan sorunun, "Salevat nedir?" tarzında değil de, "Sana nasıl salevat okuyalım?" şeklindedir. Bu ifade; sahabilerin salevat kelimesi hakkında bilgilerinin olduğunu, fakat salevatın keyfiyetini öğrenmek istediklerini gösterir,
Namazda ikinci teşehhüdden sonra salli-barik okumak; İmam Şafii ile İmam Ahmed'e göre farz, İmam Malik ile Hanefilere göre ise sünnettir.
Resulullah (s.a.v.)'e selam verme, tahiyyat duasında "Ey Peygamber! "Selam", Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun" şeklinde geçmektedir. Bu nedenle de teşehhüdde okunan tahiyyat duâsıyla, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e selam verilmiş olunmaktadır.
"Salât", rahmet ve dua anlamına gelmektedir. Burada salât, hem Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve hem de onun aile halkına yapılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salât getirilmesinin nedeni hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
Namaz dışında Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirmenin hükmü ihtilaflıdır. Hanefiler, bu konuda Ahzab: 33/56 ayetini göz Önünde bulundurarak ömürde bir de,fa salavat getirmenin farz, bunun dışında her anıldığında salavat getirmenin vacip ve mecliste birkaç defa anıldığında her defasında salavat getirmenin müstehab olduğu görüşündedir.
"Muhammed'in aile halkı" ifadesinden maksadın ne olduğu hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:
1- Resulullah'a yakınlığından dolayı kendisine zekât verilmesi caiz olmayanlar, bunların da kim oldukları konusunda ihtilaf edilmiştir:
a- Sadece Haşim oğulları.
b- Haşim ve Muttalib oğulları. Hz. Fatıma ile Ali'nin çocukları olan Hasan ve Hüseyin'in soyundan Kıyamete kadar gelecek olan nesil.
2- Kayıtsız şartsız Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yakınlığı olanlar.
3- Kıyamete kadar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in izinden giden bütün müslümanlar.

4- müslümanların takva sahipleri.
Yalnız bu kelimeyle; duada ümmet, övgüde takva sahipleri, zekât konusunda kendilerine zekât verilmeyenler kast edilebilir.
Resulullah (s.a.v.), Hz. İbrahim'den daha faziletli olduğu halde neden kendisine Hz. İbrahim gibi salevat niyaz edildiği alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Kadı İyâz'a göre; Resulullah (s.a.v.) bu salevatı, kendisi ile aile halkı istemiştir. Ta ki yüce Allah kendisine tahsis buyurduğu nimetini, Hz. İbrahim ile onun aile halkına nasıl tam olarak ihsan ettiyse öylece ihsan buyursun.
Bazıları da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in salevat istemesi kendisi için değil de ümmeti için istemiştir demişlerdir.
Bazıları da, bundan maksat; nimetin kıyamete kadar devamı olduğunu söylemişlerdir.
Ayrıca Resulullah (s.a.v.)'m bu şekilde salevat istemesi, kendisinin Hz. İbrahim (a.s)'dan efdâl olduğunu bilmezden önceye âidtir diyenler de olmuştur.
Aynî'de bu konuda: "Bu mesele; alt sevideki birini, üst seviyedeki birine benzetme türünden değil de, hâli bilinmeyen bir zâtı, hâli bilinen bir zatla açıklama şeklindedir" diyor.
Bu konuda üç görüş rivayet olunur: Birinci görüşe göre Peygamber (s.a.v.)'e salevat:
"Ya Rabbi! Muhammed'e salât eyle!" cümlesidir. "Muhammed'in ev halkına dahî ibrahim ye ibrahim'in ev halkına salât buyurduğun gibi salât eyle!" ifâdesi ayrı bir cümledir. Yâni İbrahim ile İbrahim'in ev halkına ihsan buyurulan rahmetin misli Peygamber (s.a.v.)"ın kendisine değil, ümmetine istenir.
ikinci görüşe göre ma'nâ: "Muhammed (s.a.v.) ile ev halkına ihsan buyuracağın rahmet, İbrahim ile onun ev halkına ihsan buyurduğun rahmet gibi olsun" demektir. Bu görüşe göre istenilen şey, rahmetin mikdannda değil, aslına ortak olmaktır.
Üçüncü görüşe göre: Hadisten maksat, zahirî ma'nâsıdır. Yânı "Yâ Rabbi! Muhammed (s.a.u) 'e de ibrahim (a.s)'a ihsan ettiğin kadar rahmet ihsan buyur" demektir.
Ayrıca bu hadisten anlaşılan diğer bir hususta; verilen emrin mahiyetini anlamayan kimsenin onu sorması ve iyice anladıktan sonra o emri yerine getirmesi gerekmektedir.Kadı İyâz'a ve Nevevi'ye Sure burada Peygamber (s.a.v.)'e sorulan salevat, namaz dışındaki salevat olmayıp namazda okunan salevattır.

310- Ebu Humeyd es-Sa'dî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Sana nasıl "Salât" getireceğiz?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme Salli alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve zurriyyetihi kemâ salleyte alâ âli ibrahim'e ve bârik alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve zurriyyetihi kemâ bârekte alâ âli ibrahim'e inneke hamîdun mecîd (= Allahım! Muhammed'e, onun hanımları iie soyuna; İbrahim'in aile halkına salat buyurduğun gibi salat eyle! Muhammed'e, onun hanımları ile soyuna; İbrahim'in aile halkına ihsan eylediğin bereket gibi bereket ihsan eyle! Çünkü Sen, Hamîd ve Mecîdsin deyin," buyurdu. [499]

Açıklama:

Bu hadis, hüküm İtibariyle az önce belirtilenler gibidir. Sadece burada *"Muhammed'in ev halkı"* ifadesi yerine "Muhammed'in hanımları ile ile soyuna" dua edilmesi emredilmek-tedir.
Görüldüğü üzere bu rivayetlerde Resulullah (s.a.v.)'e rahmet okunmamaktadır. Bununla birlikte bazıları, Peygamber (s.a.v.)'e rahmet okunabileceğini belirtirken, İbn Abdilberr gibi bazı alimler de ona rahmet okunmasının caiz olmadığını belirtmişlerdir.
İmam Ahmed ile bazı alimler, konu üe ilgili bu hadisleri delil alarak müstakil olarak müminlere de salat getirmenin caiz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Alimlerin çoğunluğuna göre ise peygamberlerden başkasına müstakil olarak salat getirilmez. Örneğin, "Allahümme Sallı alâ Ebi Bekrin ve Ömer....." denilmez. Çünkü selef alimleri, salevatı peygamberlere, takdis ve
teşbihi Allah'a mahsus olmak üzere kullanmışlardır. Örneğin, Allahu Teala hakkında "Subhânehu", "Tekaddeset Esmâuhu", "Tebâreke ve Teâla", "Azze ve Celle" ifadelerini kullanmışlardır. Fakat Peygamber (s.a.v.) hakkında bunlardan hiçbirini kullanmamışlardır.
Ancak Peygamber (s.a.v.)'le birlikte, yani ona bağlı olarak diğer müminlere de salat getirilebilir. Nitekim konumuzla ilgili hadisler, bunu göstermektedir.
Diğer peygamberlere ve meleklere salat getirmenin hükmü konusu da tartışma konusu olmuştur. Bazılarına göre bizim Peygamberimizden başka hiç kimseye mutlak surette salevat getirilmez. Bunların delili, İbn Ebi Şeybe'nin Abdullah İbn Abbâs'tan yaptığı rivayette Abdullah İbn Abbâs "Resulullah (s.a.v.)'den başka hiç kimsenin bir kimseye salevat getirmesi gerektiğini bilmiyorum" demiştir. Böyle bir rivayet, Ömer İbn Abdulaziz ile Süfyan es-Sevrî'den de nakledilmiştir.
Bazılarına göre ise Peygamber (s.a.v.)'e tabi olmak şartıyla mutlak surette peygamberlere, meleklere ve diğer müminlere salevat getirmek caizdir. Yalnızca müstakil olarak Hz. Muhammed (s.av)'ten başkasına salevat getirilmez. İmamı A'zam'ın görüşü bu şekildedir. Delili ise bu konuda sahabiden hiçbir nakil bulunmamasıdır. Diğer peygamberlere salevat getirileceğini bildiren hadisler de, Peygamber (s.a.v.)'e tabi olmak şartıyla yapılacağını gösterir.

18- Tesmi\ Tahmîd Ve Temin

311- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İmam namazda rükudan doğrulurken "Semiallâhu limen hamideh"
"Allah kendisine hamd eden kişiyi işitir dediği zaman siz de "Allahümme Rabbena leke'1-hamd" Allahım! Rabbimiz! Hamd sadece Sana mahsustur"deyin. Çünkü bir kimsenin bu sözü, meleklerin sözüne denk düşerse o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır. [500]

Açıklama:

"Tesmî': "Semîallâhu limen hatnîdeh" demek. Tahmîd: "AllahümmeRabbena leke'1-hamd" demek. Te'min: "Amin" demek.
Bu hadis; imamın rükudan doğrulurken "Semiallâhu limen hamideh" diyeceği görüşünde olan Abdullah İbn Mes'ud, Ebu Hureyre, Ebu Hanîfe ile İmam Mâlik'in delilidir.
Yalnız başına namaz kılmakta olan kimseye gelince, Mâliki ve Hanbeltlere göre; her iki duayı da okur.
Şafiî alimlerine göre ise; namaz kılan kimse, ister imam, ister cemaat, isterse tek başına olsun bu iki cümleyi de okur.
Hanefilerine göre ise; yalnız başına namaz kılan kişinin durumu ihtilaflıdır. Bazılarına göre yalnız başına namaz kılan kimse sadece, "Rabbena leke'1-hamd" der. Hafız Zeylan göre; Hanefi alimlerinin büyük çoğunluğu bu görüştedir. Ebu Bekr er-Râzî'ye göre ise; yalnız başına namaz kılan kimse sadece "Semiallâhu limen hamideh" der. Çünkü bu kimse, her ne kadar namazı tek başına kılıyorsa da aslında kendisinin imamıdır.
Kısacası; bu duaları okumak müstehabtır. Zaten namazın her anı bir zikirdir. Dolayısıyla namaz kılan kimse namazda bu tür duaları hep okumaya çalışmalıdır.

312- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"İmam namazda Fatiha'nın bitiminde "Amin" dediği zaman siz de "Amin" deyin. Çünkü bir kimsenin Amin demesi, meleklerin Amin demesine denk düşerse o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır." [501]
Açıklama: Âmîn kelimesinin kökeni ve anlamı hakkında bugüne kadar çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar içerisinde en makbul olanı; Arapça "İnanmak", "Güvenmek" anlamındaki "Emn" kökünden türediği şeklinde olanıdır.
Âmîn kelimesi Kur'an'da geçmeyip sadece Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çeşitli hadisleriyle imamın Fatiha suresini tamamlamanın arkasından cemaatin amin demesini istemiştir. Dolayısıyla Kur'an'ın ilk suresi olan Fatiha'nın sonunda, Mushaflarda yazılı olmamakla birlikte Âmîn kelimesinin okunması sünnet kabul edilmiştir.
Kur'an ayetlerinden sonra Âmîn deme sünnetinin yalnızca Fatiha'ya inhisar edilmesinin sebebini; Fatiha'nın ilk sure olmasında, taşıdığı manada ve namazın temel unsurlarından birini teşkil etmesinde aramak gerekmektedir. Çünkü Kur'an'ın özü olduğu kabul edilen ve "Açış", "Giriş" anlamında bir isim olma özelliğini taşıyan Fatiha suresi, en başa konulmak suretiyle arkasından gelen kitabın tamamı hakkında fikir vermekte ve böylece okuyucu, surenin sonunda Âmîn demek suretiyle Kur'an'ın tamamına iman ettiğini belirtmiş olmaktadır. Öte yandan çeşitli hadislere göre ibadetin özünü duanın teşkil etmesi ve namazın da aslında duadan ibaret olması, [502] her rekatta okunan Fatiha'yı temel dua

haline getirmiş, dolayısıyla sonunda Amîn demek bu açıdan da gerekli kılmıştır.Cemaatle kılınan namazlarda iki husus üzerinde görüş aynlığı vardır. Bunlar, kıratı açıktan yapılan namazlarda imamın Amîn deyip demeyeceği ve Amînin açıktan mı, gizlice mi söyleneceği hususlarıdır. Hanefî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre imamın Amîn demesi mendubtur. Âmînin gizlice veya açıktan söylenmesi hususunda ise Hanefilere göre hem imamın ve hem de cemaatin her ikisinin birden gizlice, Şafiiler ile Hanbelilere göre ise her ikisinin birden açıktan söylemesi mendub kabul edilmiştir.
"Bir kimsenin Amin demesi, meleklerin Amin demesine denk düşerse" sözünden maksat; Nevevî'ye göre birlikte amin demeleridir. Kadı îyâz'a göre ise Aminin; sıfat, huşu ve samimiyet hususunda meleklerin aminine uymasıdır.
Buradaki meleklerden maksat; bazılarına göre Hafaza melekleridir. Bazılarına göre ise diğer meleklerdir.

19- Cemaatın İmama Uyması

313- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), bir attan düşüp vücudunun sağ tarafı zedelenmişti. Bunun üzerine biz, ziyaret için onuna yanma girdik. Derken namaz vakti geldi. Peygamber (s.a.v.), bize oturarak namaz kıldırdı. Biz de arkasında oturarak namazı kıldık. Namazı bitirince:
"İmam ancak kendisine uyulmak için imam olmuştur. O tekbir aldığı zaman sizde tekbir alın. Secde ettiği zaman siz de secde edin. Başını secdeden kaldırdığında siz de kaldırın. İmam, "Semiallahu limen hamideh (=Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir) dediği zaman siz de, "Rabbena ve leke'1-hamd" Rabbirniz! Hamd yalnızca Sana mahsustur) deyin. İmam oturarak namaz kıldığında siz de toptan oturarak namaz kılın" buyurdu."[503]

Açıklama:

İbn Hibbân (ö. 354/965)'ın rivayetinden anlaşıldığına göre; hadiste anlatılan olay, hicretin 5. yılında olmuştur. Çeşitli rivayetlerin ifadesinden anlaşıldığına göre; Resulullah (s.a.v.) attan düşerek bir hurma kütüğüne çarpıp ayağı çıkmıştı. Bunun üzerine sahabiler, onu ziyarete gittiler. Namaz vakti gelince Resulullah (s.a.v.) oturduğu yerden İmam olarak kendilerine namaz kıldırmıştı. Sahabiler, namazı ayakta kıldıklarını görünce, oturmalarını işaret etmişti. Onlar da oturarak kılmışlardı.
Yine bu rivayetlerden; bu namazın mescide değil de Aişe'nin evinde kıldığı anlaşılmaktadır. Rivayetlerin bazısında Resulullah (s.a.v.)'in namazı tamamlamak için kendi yerine Hz. Ebu Bekr' i geçirdiği de zikredilmektedir.
Bununla birlikte çeşitli rivayetlerin ifadelerindeki farklılıklar, olayların ayrı ayrı zamanlarda meydana gelmiş olması ihtimalini de mümkün kılmaktadır. Yalnız oturarak kılınan bu namazın, farz veya nafile olduğu hususu ilim adamları arasında ihtilaflıdır.
Hanbeliler; ayakta namaz kılmaya qücü yeten kimselerin, ayağa kalkmaktan aciz olan kimse arakasında oturarak kılmasının caiz olduğunu kabul ediyorlarsa da bu namazın sahih olabilmesi için imamın görevli mahalle imamı yada devlet reisi olmasını şart koşmuşlar ve bunların dışındaki imamların arkasında bu şekilde kılınacak namazın caiz olmadığını söylemişlerdir.
Şafiiler ile Hanefilere göre ayağa kalkamayan kimsenin arkasında namaz kılmak caizdir, Yalnız cemaatin namazı ayakta kılması şarttır. Bu konuda Buhârî ile Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettikleri Peygamber (s.a.v.)'in son hastalığında namaz kıldırmakta olan Ebu Bekr'in soluna gelip oturarak oturduğu yerden namaz kıldırdığına dair olan hadisi [504] delil getirmişlerdir.
314. Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) hastalanmıştı. Biz de, o oturduğu halde arkasında namaz kıldık. Ebu Bekr, Resulullah (s.a.v.)'in tekbirini cemaata işittirmek için tekbir almak suretiyle duyuruyordu. Resulullah (s.a.v.) bir ara bize bakıp ayakta kıldığımızı gördü. Hemen bize işaret etti. Biz de oturduk ve namazımızı ona uyarak oturduğumuz yerden kıldık. Selam verince:
"Demin nerdeyse İranlılarla, Romalıların yaptığım yapıyordunuz. Onlar kralları otururken ayakta dururlar. Siz öyle yapmayın. İmamlarınıza uyun. Eğer imam ayakta namaz kılarsa siz de namazı ayakta kılın, oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namazı kılın" buyurdu. [505]
Açıklama: Bazı alimler, burada Resulullah (s.a.v.)'in hastalanması meselesini, attan düşmesi olayıyla bağlantı kurarak bu hadisi bir önceki hadisle birleştirmeye çalışmışlardır.
Resulullah (s.a.v.)'in namazın içinde cemaata dönmesi, onların hallerine muttali olmak ve onların hatalarını düzeltmek içindi. Namaz içindeyken böyle bir hareket yapmak sadece Resulullah (s.a.v.)'e mahsustur.
Burada bir de, müezzinin veya herhangi bir kimsenin, imamının sesini cemaata iletmek için tekbir almasının caiz olduğu anlaşılmaktadır.
Bu hadiste; oturarak namaz kıldıran imama uyan cemaatin de oturarak namaz kılmaları emredilmiştir. Sununla ilgili açıklama 301 nolu hadiste geçmişti.

20- Tekbir Ve Diğer Rükunlarda İmamdan önce Davranmanın Yasak Olması

315- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bize namaz kılmasını öğretip:
"İmamdan önce davranmayın. O tekbir aldığında sîz de tekbir alın. O, "Vele'd-dâllîn" dediği zaman siz de "Amîn" deyin. Rükuya vardığı zaman siz de rükuya varın. "Semiallâhu limen hamideh" Allah kendisine hamd edeni işitir dediği zaman siz de "Allahümme! Rabbena leke'1-hamd" Allahım! Rabbimiz! Hamd sadece Sana mahsustur deyin" buyururdu. [506]

Açıklama:

Hdiste; cemaattakilerin imamdan önce rükunlan yapmamaları istenmektedir. İmam tekbir aldığında cemaatın da tekbir alması, imam "Vele'd-dâllîn" dediğinde cemaatin "Amin" demesi, imam rükudan doğrulduğunda Semiallâhu limen hamideh dediğin de cemaatin de "Allahümme! Rabbena leke'1-hamd" demesi gerektiği belirtilmektedir. Çünkü 312 nolu hadiste de geçtiği üzere, "İmam ancak kendisine uyulmak için imam olmuştur." Böylece namazda itidal, düzen, huzur ve birliktelik olur. Karışık bir namaz kılma şekli olmaz. Yoksa cemaatin İmama uymayıp İstediği gibi namaz kılması, bir çok problemi de beraberinde getirir.

21- Kendisine Hastalık, Yolculuk Gibi Bir Şey Arız Olduğu Zaman İmamın Cemaata Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Yerine Bırakması, Ayakta Duramayacak Durumda Olduğu Zaman Oturarak Namaz Kılan İmamın Arkasındaki Cemaatin Güç Yetirdiği Takdirde Ayakta Durması Ve Ayakta Durmaya Güç Yetiren Kimse Hakkında Oturarak Kılan İmamın Arkasında Oturarak Namaz Kılmanın Neshi

316- Ubeydullah b. Abdullah'tan rivayet edilmiştir: "Aişe'nin yanma girmiştim. Ona:
"Bana, Resulullah (s.a.v.)'in hastalığını anlatır mısın?" dedim. Aişe:
"Evet" diyerek şunları söyledi:
"Peygamber (s.a.v.)'in hastalığı ağırlaşmıştı." Bir ara:
"Cemâat namazı kıldı mı?" buyurdu. Biz:
"Hayır, ey Allah'ın resulü! Onlar seni bekliyorlar" dedik.
"Öyleyse benim için leğene su koyun" buyurdu.Dediğini yaptık. Resulullah (s.a.v.) yıkandı. Sonra kalkmak için davrandı. Fakat bayıldı. Sonra ayıldı.
Yine:
"Cemâat namazı kıldı mı?" diye sordu. Biz:
"Hayır, ey Allah'ın resulü! Onlar seni bekliyorlar" dedik. Yine:
"Benim için leğene su koyun" buyurdu. Dediğini yaptık. Yıkandı. Sonra kalkmak için davrandı fakat yine bayıldı. Sonra ayıldı ve:
"Cemâat namazı kıldı mı?" diye sordu. Biz:
"Hayır, ey Allah'ın resulü! Onlar seni bekliyorlar" dedik. Resuiullah (s.a.v.)
"Benim için leğene su koyun" buyurdu. Biz bunu da yaptık. Resuiullah (s.a.v.) yıkandı. Sonra kalkmak için davrandı. Fakat yine bayıldı. Sonra ayılıp:

"Cemâat namazı kıldı mı?" diye sordu. Biz:
"Hayır, ey Allah'ın resulü! Onlar seni bekliyorlar" dedik.
"Cemâat mescide kapanmış yatsı namazı için Resuiullah (s.a.v.)'i bekliyorlardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) cemaata namaz kıldırması için Ebû Bekr1 e haber gönderdi. Gönderilen kimse, Ebû Bekr'e varıp:
Resulullah (s.a.v.), cemâatanamaz kıldırmanı sana emrediyor" dedi. Ebû Bekr yumuşak kalpli bir kimse idî:
"Ey Ömer! Cemaata namazı sen kıldır" dedi. Ömer:
"Buna sen daha lâyıksın" dîye cevap verdi. Bunun üzerine o günlerde cerna-ata Ebû Bekr namazı kıldırdı. Sonra Resuiullah (s.a.v.), kendinde bir parça iyi hafiflik hissederek biri Abbâs olmak üzere iki kişinin arasında öğle namazına çıktı. Ebû Bekr cemaata namaz kıldırıyordu. Ebû Bekr onu görünce geri çekilmeye davrandı, fakat Peygamber (s.a.v.) ona geriye çekilmemesini işaret etti. Yanındaki iki kimseye:
"Beni onun yanı başına oturtun' buyurdu. Onlar da, Peygamber (s.a.v.)'i Ebû Bekrin yanı başına oturttu. Ebû Bekr ayakta Peygamber (s.a.v.)in namazına uymuş, cemâat da Ebû Bekr'in namazına uymuş olarak namaz kılıyorlardı. Peygamber (s.a.v.) ise oturuyordu.

Açıklama:

Hadisin ravisi Ubeydullah der ki:
"Derken Abdullah İbn Abbâs'ın yanma gidip ona Resuiullah (s.a.v.)'in. hastalığı hakkında Âişe'nin bana anlattıklarını sana arzedeyim mi?" dedim. O da:
"Anlat" dedi. Âişe'nin. söylediklerini ona arzetüm. O da bu anlattıklarımdan hiç bir şeyi inkâr etmedi. Yalnız:
"Aişe, Abbâs'la birlikte Resuiullah (s.a.v.)'in koluna giren zâtın adını sana söyledi mi?" dedi. Ben de:
"Hayır" dedim. O da:
"O, Aliydi" dedi. [507]

317- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) hastalığı sırasında benim evime girdiğinde;
"Ebu Bekr'e emredin de cemaata namaz kıldırsın!" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Şüphesiz ki Ebu Bekr yumuşak kalpli bir kimsedir. Kur'an okuduğu zaman göz yaşını tutamaz, onun için sen Ebu Bekr'den başkasına emretsen daha iyi olur" dedim.
Allah'a yemin ederim ki, içimde, Resulullah (s.a.v.)'in yerine geçecek kimsenin insanlar tarafında uğursuz sayılacağı endişesinden başka bir şey yoktu. Bu nedenle Resulullah (s.a.v.)'e iki yada üç defa bu mesele için müracaat ettim. Sonunda Resulullah (s.a.v.):
"Cemaata Ebu bekr namaz kıldırsın. Kuşkusuz sizler, Yusuf'un zamanındaki kadınlar gibisiniz!" buyurdu.[508]

318- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in hastalığı ağırlaştığı zaman, namaz vaktinin geldiğini kendisine haber vererek için Bilâl geldi. Resulullah (s.a.v.):
"Ebû Bekr'e emredin de cemâaata namaz kıldırsın'" buyurdu. Ben:
"y Allah'ın resulü! Gerçekten Ebû Bekr, yufka yürekli bir kimsedir. Senin yerine geçtiği zaman cemaata işittiremez. Dolayısıyla sen bu namaz kıldırma işini Ömer'e emretmelisin!"dedim. Resulullah (s.a.v.) yine:
"Bu Ebû Bekr'e emredin de cemaata namazı kıldmversin" buyurdu. Bunun üzerine Matsa ya:
"Peygamber (s.a.v.)'e söyle, "Ebû Bekr yufka yürekli bir adamdır; senin makamına geçtiği zaman cemaata işittiremez. Sen Ömer'e emretmelisin" de" dedim. Hafsa, bunları, ona söyledi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Hiç şöphe yok ki, sizler Yûsuf (a.s)'m zamanının kadınlarısınız, Ebû Bekr'e emredin de cemaata namazı kıldırsın" buyurdu.
Artık Ebû Bekr'e emrettiler, o da cemaata namazı kıldırdı. O namaza başlayınca, Resulullah (s.a.v.) kendinde bir hafiflik hissetti ve iki kişi arasında ayağa kalktı. Ayakları yerde sürünüyordu. Mescide girdiği zaman Ebû Bekr onun ayak sesini işiterek geri çekilmeye davrandı, fakat Resulullah (s.a.v.) ona 'yerinde dur' diye işaret etti. Derken Resulullah (s.a.v.) ilerleyerek Ebû Bekr'in sağ tarafına oturdu. Artık Resulullah {s.a.v.) cemaata oturduğu yerden namaz kıldırıyor, Ebû Bekr de ayakta duruyordu. Ebû Bekr, Peygamber (s.a.v.)'in namazına uyuyor, cemâat da Ebû Bekr'in namazına uyuyordu.[509]

Açıklama:

Bu hadisin bir çok muhtelif rivayetleri vardır. Bunların bazısında Resulullah (s.a.v.)'in Hafsa'ya ait bakırdan bir leğen içinde yıkandığı, sonra dışarı çıkarak Allah'a hamdu senada bulunduğu, Uhud savaşında şehit düşenler için istiğfar ettiği, diğer bazılarında Resulullah (s.a.v.)'in başı Hz. Aişe'nin dizindeyken bayıldığı, Hz. Aişe'nin ona şifa duasında bulunduğu ayıldığı zaman Hz. Aişe'ye: *"Şifa için dua etme! Allah'tan Cebrail, Mikail ve İsrafil'le birlikte Refik-i A'la'yı işte!"* buyurduğu gibi farklı ayrıntılar yer almaktadır.
Rivayetlerin toplumundan anlaşılan mana şudur: Resulullah (s.a.v.) hastalığı esnasında iki defa namaz kılmış, bunların birinde imam, diğerinde ise cemaat olmuştur. Nitekim rivayetlerin birinde; Peygamber (s.a.v.)'in, Hz. Abbâs ile Hz. Ali'nin kollarına girerek mescide çıktığı, başka bir rivayette ise Büreyde ile Nüvebe'nin yardımlarıyla çıktığı bildirilmektedir. Bu rivayetler, olayın iki defa meydana geldiğini göstermektedir. Ebu Hâtim'in rivayetinde ise Peygamber (s.a.v.) iki cariyenin arasında kapıya kadar çıkmış, kapıdan onu Hz. Abbâs ile Hz. Ali almıştır. Dârekutnî'nin rivayetinde ise Peygamber (s.a.v.)'in kollarına giren kimselerin, Üsâme ile Fadl olduğu bildirilmektedir. Bazıları, Peygamber (s.a.v.)'i mescide götürmek için sahabilerin nöbetleşerek kollanna girdiklerini söylemektedirler. Hz. Aişe'nin yalnız Hz. Abbâs'ı zikretmesi; Peygamber (s.a.v.)'in bir kolundan devamlı surette Abbâs, diğer kolundan ise sırayla Ali, Üsâme ve Fadl tuttuğu içindir. Peygamber (s.a.v.)'in evi ile mescidi arasında uzun mesafe olmadığı halde, sahabilerin nöbetleşerek kollarına girmeleri ona fazlasıyla saygıda bulunmak içindir.
Bir rivayette, Peygamber (s.a.v.)'in imam olduğu ve Ebu Bekr'in okuduğu sureyi 9nun bıraktığı yerden okuduğu bildirilmiştir.
Bazı rivayetlerde; Resulullah (s.a.v.)'in hastayken mescide kıldığı namazın öğle, bazılarında ikindi olduğu kaydedilmiştir. Daha başka namaz olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Hz. Aişe'nin tekrar tekrar Resulullah (s.a.v.)'e müracaat ederek babasını imam yapmamaya çalışması; ya halkın Ebu Bekr'i sevmeyeceklerinden ve onu uğursuz sayacaklarından endişe etmesi ya da insanlar Ebu Bekr'in hilafete en elverişli bir kimse olduğunu bildikleri için, onu imam görünce Resulullah (s.a.v.)'in vefatı yakın olduğunu anlayacaklan içindir.
Resulullah (s.a.v.):
"Siz Yusuf zamanının kadınlarısınız" sözüyle; hanımlarını bir şeyde fazla ısrar hususunda Yusuf (a.s) zamanı kadınlarına benzetmiştir. Çünkü Hz. Ebu Bekr'i imam yapmama hususunda Âişe ile Hafsa fazla ısrar etmişlerdir. Bazılarına göre ise Yusuf (a.s) zamanı kadınlarından maksat; Züleyha'dır. Çünkü Züleyha'nın Hz. Yusuf (a.s)'a karşı ısrarı meşhurdur. Buradaki hitap ta sadece Âişe'ye mahsustur. Bu takdirde Resulullah (s.a.v.), Aişe'ye:
"Sen bu ısrannla Züleyha'ya benziyorsun" demektedir. [510]
Hz. Aişe'nin babası hakkında ileriye sürdüğü özür ise onun son derece yumuşak kalpli olmasıdır.
Hz. Ebu Bekr'in:
"Ey Ömer! Cemaata namazı sen kıldır!" şeklindeki sözü ile ilgili olarak Nevevî; Hz. Ebu Bekr'in bu sözü tevazu için söylediğini kaydediyorsa da, Aynî bu görüşe katılmayıp bu sözün Hz. Ebu Bekr'in yumuşak kalpli olduğunu ve çok ağladığı için sesinin duyulmaması endişesiyle söylendiğini kaydetmektedir.
Bu hadiste; Resulullah (s.a.v.)'in yürüyemeyecek derecede hasta İken bile iki kişinin koltuklarında mescide çıkması, cemaata devam meselesinin pek Önemli ve faziletli olduğu, Hz. Ebu Bekr'in bütün sahabiye tercih ve takdim edildiği, fazilet itibariyle Ebu Bekr'den sonra Ömer'in geldiği, şımarmayacağından emin olmak kaydıyla bir kimseyi yüzüne karşı övmenin caiz olduğu, Ebu Bekr'in Resulullah (s.a.v.)'in geldiğini fark ettiğinde saftan geri çekilmek istemesi büyükler huzurunda edeb ve terbiye göstermenin lüzumuna delil olduğu, Allah için ağlamanın namazı bozmadığı, İşaretin söz yerine geçtiği, imamın tekbirlerini cemaata duyurmanın caiz olduğu, ayakta kılmaya güç yetiren kimsenin oturarak namaz kılan imama uymasının caiz olduğu gibi bir çok husus vurgulanmaktadır.

319- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in ölümüyle sonuçlanan hastalığı günlerinde Ebu Bekr, cemaata namaz kildırmıştı. Vefatı olan Pazartesi günü oldu. Sahabiler, sabah namazı için saf saf durmuşlardı. Resulullah (s.a.v.) Aişe'nin odasının kapı perdesini açarak ayakta bize bakmıştı. Mübarek yüzü, mushaf yaprağı gibi bembeyazdı. Sonra Resulullah (s.a.v.) bizim bu halimizi görüp tebessüm ederek gülmüştü.
Enes der ki:
"Biz namazda olduğumuz halde Resulullah (s.a.v.)'in çıkışına sevincimizden hayrette kaldık. Ebû Bekr, Resulullah (s.a.v.)'in namaz kılmak arzusuyla çıktığını sanarak topukları üzerinde gerideki safa ulaşmak için geriledi. Resulullah (s.a.v.), eliyle cemaata;
"Namazınızı tamamlayın" diye işaret etti, Sonra Resulullah (s.a.v.) Aişe'nin odasına girip perdeyi indirdi. İşte Resulullah (s.a.v.) o gün vefat etti. [511]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in bu defaki çıkışı sahabileriyle son görüşmesidir.
"Mübarek yüzü Mushaf yaprağı gibiydi" sözünden maksat; yüzünün son derece güzelliği ve mübarek teninin yaprak gibi beyaz ve nurlu olması itibariyledir. Yalnız burada Mushaf kelimesi, ravinin ifadesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü o sırada daha Kur'an henüz Mushaf şeklinde yazılmış şeklinde değildi.
Resulullah (s.a.v.)'in, sahabilerinin melekler gibi saf bağlayıp namaza durduklarını gördüğünde tebessüm etmesinin sebebi; sahabilerinin İslam birliğine riayet ve yapageldikîeri bir uygulamayı ikame etmeleriydi.

22- İmam Geç Kaldığı Ve Öne Geçirmekle Herhangi Bir Problemle Korkulmadığı Zaman Cemaatın, Kendilerine Namaz Kıldıracak Bir Kimseyi Öne Geçirmeleri

320- Sehl b. Sa'd es-Sa'dî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) aralarını bulmak için (bir defasında) Amr b. Avf oğullarının yurduna gitmişti. Namaz vakti girince müezzin Ebû Bekr'e gelip: Cemaata namazı kıldırır mısın? Ben de ikâmet ederim' dedi. Ebû Bekr;
"Evet" diye cevap verip namazı kıldırdı. Derken cemâat namazda iken Resulullah (s.a.v.) çıkageldi ve safları yara yara gelip birinci safa durdu. Bunun üzerine cemâat el çırpmış. Ebû Bekr namazda bakmmazdı.
Cemâat fazla el çırpınca bakındı ve Resulullah (s.a.v.)'i gördü, fakat Resulullah (s.a.v.), ona;
"Yerinde dur!" diye işaret etti. Derken Ebû Bekr, ellerini kaldırarak Resulullah (s.a.v.)'in kendisine verdiği emirden dolayı Yüce Allah'a hamd-u sena etti. Sonra geri çekilerek birinci safa durdu. Peygamber (s.a.v.)'de ileri geçerek namazı kıldırdı. Namazdan çıktıktan sonra:
"Ey Ebû Bekr! Ben sana emretmişken yerinde durmaktan seni bundan alıkoyan şey nedir?" diye sordu. Ebû Bekr:
"Ebû Kuhâfe'nin oğlu, Resulullah (s.a.v.)'in huzurunda ona namaz kıldırsı uygun değildir" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) cemaata dönerek:
"Size ne oluyordu? El çırpmayı neden bu kadar çoğalttığınızı gördüm. Bir kimsenin namazı esnasında başına bir şey gelirse teşbih edin/Subhanallah deyin! Zîra teşbih ettiğiniz/Subhanallah dediğiniz de o zaman elbette (bu yapığınız imam tarafından) dikkate alınır. El çırpmak yalnız kadınlara mahsustur" buyurdu. [512]
Açıklama: Amr b. Avf oğulları, Evs kabilesinin bir koludur. Bunların yurtlan, Küba'da idi. Resulullah (s.a.v.)'in bunların yanına gitmesinin sebebi; aralanndaki kırgınlık ve dargınlığı gidermekti. Aralarında meydana gelen dargınlığın nedeni şöyleydi: Küba halkı bir defasında kavga etmişlerdi. Birbirlerine gidip taş atmışlardı. Durum Resulullah (s.a.v.)'e haber verildi. Bunun üzerine;
"Haydi gidip onları barıştıralım" buyurdu. İşte Resulullah (s.a.v.)'in cemaata geç kalışının nedeni, müslümanların arasını düzeltmek gibi çok önemli bir görevi yerine getirmek için uzunca bir yolu katetmişti.
Görüldüğü üzere cemaat ayaktayken birinci saffa varmak için safları yararak ilerlemesi imam için caizken imamdan başkası için mekruhur.
Namaz içinde bir tarafa dönmek yasaklanmışsa da metindeki ibareden de anlaşıldığı üzere ihtiyaç halinde bunun caiz olduğu ortaya çıkmaktadır.
Cemaatın el çırpması, Resulullah (s.a.v.)'in geldiğini Ebu Bekr'e haber vermek içindi. Buna, "Tasfîh" "Tasfîk" denir. Bazı dilcilere göre tasfih; bir elin arkasını diğer elin avucuna vurup ses çıkarmaktır. Tasfik ise avuçları birbirine çırpmakır. Bazılarınca da, sağ elin iki parmağını sol avucuna vurup ses çıkarmaktır.
Namazda bir ihtiyaç halinde el çırpmak, kadınlara özgüdür. Erkeklerin ise "Lah" demesi gerekmektedir.

321- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.) büyük abdest yapmak için bir çukura doğru gitti. Ben sabah namazından önce ona bir su kabı getirmiştim. Resulullah (s.a.v.) büyük abdestten sonra yanıma dönünce bu kaptan ellerine su dökmeye başladım. Ellerini üç defa yıkadı. Sonra yüzünü yıkadı. Sonra cübbesini kollarından çıkarmaya çalıştı. Fakat cübbesinin yenleri dar geldi. Bu defa ellerini cübbenin içine doğru çekerek kollarını cübbenin aşağısından çıkardı ve kollarını dirsekleriyle beraber yıkadı. Sonra mestleri üzerine abdest aldı. Sonra namaz kıldırmak için cemâatin yanma geldi.
Mugîre der ki:
"Ben de onunla beraber geldim. Cemâat, Abdurrahman b. Avfi öne geçirmiş, o da onlara namaz kıldırırken bulduk. Resulullah {s.a.v.) iki rek'âtın birine yetişti ve cemaatla birlikte son rek'âtı kıldı. Abdurrahman b. Avf selâm verince, Resulullah (s.a.v.) namazını tamamlamak üzere ayağa kalktı. Namaza Peygamber (s.a.v.)'den önce başlamış olmaları, cemaati telaşa düşürdü. İnsanlar teşbihi çoğalttılar. Peygamber (s.a.v.) namazını bitirince cemaata döndü ve sonra:
"Güzel yaptınız" yada *"Doğru yaptınız"* buyurdu. Resulullah (s.a.v.) bu sözleriyle öne geçmeleri ve namaza kendisinden önce başlamalarından dolayı onlara gıpta ve namazı vaktinde kılma hususundaki kararlılıklarından dolayı onlara bazı şeyleri tavsiye ediyordu. [513]

Açıklama:

Bu olay, hicretin dokuzuncu ve miladi ise 930 yılında Tebuk seferi sırasında meydana gelmişti.
Sahabilerin telaşa kapılmalarının nedeni; Resulullah (s.a.v.)'i beklemeden namaza durmuş olmalarıydı. Resulullah (s.a.v.) geldiğinde birinci rekatı kılmışlardı. Namazı bitirip de Resulullah (s.a.v.)'i görünce durumu anlayıp "Subhanallah" demekten kendilerini alamamışlardı.
Burada hadis sarihlerinin üzerinde durdukları önemli bir mesele de; Resulullah (s.a.v.) gelince Abdurrahman b. Avf (r.a)'m namaza devam edip Resulullah (s.a.v.)'i öne geçirmek için geriye çekilmemesidir. Halbuki aynı olay, Hz. Ebu Bekr es-Sıddık'ın başına da gelmiş, fakat o geriye çekilerek Resulullah (s.a.v.) 'i öne geçirmişti. Bu iki olayı açıklamak için bazıları, "Bu iki olay tamamen farklıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v.), Ebu Bekr (r.a.)'ı namaz kıldırırken bulduğunda daha birinci rekâtı bitirmemişti. Halbuki Abdurrahman (r.a) birinci rekâtı bitirmişti. Resulullah (s.a.v.) öne geçseydi, birinci rekâtı kılarken öbürleri ikinci rekâtı kılacak dolayısıyla bir kargaşalık meydana gelecekti. Bu yüzden Resulullah (s.a.v.) öne geçmedi" demişlerdir.
Ebu Davud'un sarihi Sehârenfûrî ise bu meseleyi şöyle açıklamıştır: Resulullah (s.a.v.), Hz. Ebû Bekr (r.a.)'a geriye çekilmemesini işaret ettiği gibi Abdurrahman b. Avf (r.a.)'a da işaret etmiştir. Böyleyken Ebû Bekr (r.a.) geriye çekilmiş, Abdurrahman (r.a.) ise çekilmemiştir. Hz. Ebû Bekr bu işarete uymanın farz olmadığına, fakat geriye çekilmenin ise edep gereği olduğuna, bu gibi hallerde edebin gözetilmesinin lüzumuna inanmış ve öyle hareket etmiştir. Abdurrahman (r.a.) ise Resulullah (s.a.v.)'in işaretine uymanın farz olduğuna inanmış ve ona göre hareket etmiştir.

23- Namazdayken Kendilerine Bir Şey Arız Olduğunda Erkeklerin Subhanallah Demesi Ve Kadınların ise El Çırpması

322- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namazda yanılan imamı uyarma mahiyetinde teşbih "Subhanallah" demek erkeklere, el çırpmak ise kadınlara mahsustur." [514]
Açıklama:

İmamın, namaz esnasında namazla ilgili hareketlerinde veya kıraatte yanıldığını kendisine haber vermek için erkeklerden oluşan cemaatin "Subhânallah" demesinin caiz olduğu hususunda ittifak vardır. Bunun dışındaki kelimelerin söylenip söylenmeyeceği konusunda alimler arasında görüş ayrılığı vardır.
Hadis, namazda ihtiyaç hasıl olduğu zaman kadınların el çırpmasını gerekli görmektedir, Hanefilere göre, kadın, namazda bir ihtiyaçtan dolayı el çırpacak olursa namazı bozulur. Çünkü onlara göre, kadınlarla ilgili bu ifade, namazla ilgili değildir. Bu izin, kadınların, namazın dışında bulundukları zamanlarda geçerlidir. Mâlikilere göre, kadınların namazda el çırpmaları mekruhtur. Şafiî ve Hanbelilere göre ise, el çırpma, çok yapılırsa namaz bozulur.

24- Namazın Güzel, Tastamam Ve Huşljyla Kılınması Emri

323- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bize namaz kıldırdı. Sonra namazı bitirip:
"Ey filan! Namazını güzel kılsana! Hiç namaz kılan kimse nasıl namaz kıldığını hiç bakmaz mı? Çünkü kişi namazı ancak kendisi için kılar. Doğrusu ben, Önümden nasıl görüyorsam arkamdan da öyle görmekteyim" buyurdu. [515]

324- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Rüke ve secdeyi tamamlayın. Vallahi, rüku ve secde ettiğiniz zaman en sîzi arkamdan pekala görmekteyim." [516]

Açıklama:

Alimler, buradaki "Görmek'nin anlamı ile keyfiyeti hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre görmekten maksat; vahiy yoluyla cemaatin nasü namaz kıldıklarının bildirilmesi ada bunu ilham yoluyla anlamasıdır.
Bazılarına göre ise bundan maksat; Resulullah (s.a.v.)'in sağındaki ve solundaki cemaatin nasıl namaz kıldıklarını göz ucuyla görmesidir.
Alimlerin çoğuna göre ise bundan maksat; Peygamber (s.a.v.) hakiki bir idrakle arkasında olnaları görürdü. Bu, ona verilmiş harikulade işlerden biridir.
Burada dikkate değer bir husus da; imamın, cemaattan birinin namazla ilgili bir eksikliğini gördüğünde onu bundan men etmesi ve ona gerekli açıklamayı yaparak ibadetini mükemmel yapmaya teşvik etmesidir.
Ayrıca zaruret olmaksızın sırf dikkatleri belli bir yöne çekmek için Allah'ın adına yemin etmek de caizdir.

25- Rüku, Secde Ve Benzeri Fiilleri İmamdan önce Yapmanın Haram Olması

325- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince, yüzünü bize çevirip:
"Ey cemaat! Ben sizin imamınızım. Öyleyse rüku, secde, kıyam ve namazdan çıkma (gibi) hususlarda erken davranıp beni geçmeyin. Çünkü ben sizi önümden ve arkamdan da görmekteyim" buyurdu. Sonra da:
"Muhammed'in nefsini elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, aiz benim gördüğümü görmüş olsaydınız, gerçekten az güler çok ağlardınız" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Ne gördün?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Cennet ile cehennemi gördüm" buyurdu."

Açıklama:

Bu hadis, cemaatin, bütün namaz fiillerinde imama tabi olmaları gerektiğine delildir. Resulullah (s.a.v.) burada "Namazdan çıkma" ile kastedilen, selam vermektir.
Peygamber (s.a.v.)'in cenneti gördüğü halde çok ağlaması; ya ondan mahrum kalacaklara acıdığından yada cennete götürecek ameller az yapıldığındandır.
Buna göre namaz kılarken Yüce Allah'ın huzurunda olduğumuzu düşünerek namaz kılmalıyız, biz onu görmüyorsak da O'nun bizi gördüğü ihsan makamında olmalıyız. Bunun için de gereksiz hareketlerden kaçınmalıyız, aceleci tavırlardan uzak durmalıyız. Gözlerimizi ve başımızı, sağa-sola çevirmemeliyiz, dikkatimizi tamamen namaza vermeliyiz. Saflarımızı sık ve düzgün tutarak aramıza şeytanı sokmamalıyız ve şeytanın ibadetlerimize müdahale etmesine izin vermemeliyiz.

326- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Başını imamdan önce rüku yada secdeden kaldıran kimse, Allah'ın, onun başını eşek başına çevireceğinden korkmuyor mu?" [517]

Açıklama:

Hadis; imamdan önce başını secdeden kaldıran yada imamdan önce rükudal kalkan kimse için büyük bir tehdit içermektedir.
İbn Hacer ile Aynî, bu suret değişikliğinin, hakiki manada olduğunu söylemişlerdir. Fakat Kadı Ebu Bekr İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148)'ye göre ise; Allah'ın eşek başına çevirdiği bir kimse bu ümmette mevcut değildir. Çünkü bu ümmet, bir başka şekle dönüşmekten münezzehtir. Burada kastedilen husus; olsa olsa, eşeğin huyu olan ahmaklık ve inatçılıktır. Çünkü böyle bir kimse, imama uymaya niyet etmiş olmasına rağmen imama uymamakta, dolayısıyla da avami ifadeyle, eşeklik etmektedirler.
Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; başını imamdan önce kaldırmak haram ise de bundan dolayı namazın adesi gerekmez.

26- Namazda Gözleri Havaya Dikmenin Yasak Olması

327- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namazda gözlerini semaya diken bazı kimseler, ya bundan vazgeçerler ya da gözleri kendilerine geri dönmez." [518]

Açıklama:

Bu rivayette mutlak surette namaz esnasında semaya bakmak yasaklanmaktadır. Bununla birlikte bu rivayetten ne kast edildiği alimler arasında ihtilaflıdır.
Bazılarına göre, tehdit kast edilmiştir. Bu takdirde gözleri semaya dikmek haramdır.
Bazılarına göre ise namaz kılanların üzerine inen meleklerin indirdikleri nurdan dolayı gözlerinin kör olacağından endişelendiklerinden ötürü semaya bakmaktan kaçmdırılmıştır.
Bazılarına göre ise ibret için gözleri semaya kaldırmakta bir sakınca yoktur. Fakat İbn Battâl'ın ifadesine göre, namazda semaya bakmanın mekruh olduğu hususunda alimlerin İttifakı vardır. Namaz dışındaki dualarda ise alimlerin çoğununa göre semaya bakmak caizdir, Çünkü duanın kıblesi sema olduğunu bildiren hadisler vardır.

27- Namazda Sükunetin Sağlanması, Selam Verirken Elleri Kaldırmanın Yasak Olması Safları Sımsıkı Yapmanın Emrolunması

328- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resusullah (s.a.v.) mescidde namazda bulunduğumuz bir sırada yanımıza gelip:
Niçin sîzleri yerinde duramayan hırçın atların kuyrukları gibi, ellerinizi kaldırmış görüyorum! Namazda sakin olun!" buyurdu. Sonra başka bir

defa yine yanımıza çıkıp bizi halkalar halinde görüp:
"Niçin sizleri dağınık cemaatlar halinde görüyorum!" buyurdu. Sonra yine bir defa yanımıza gelip:
"Siz meleklerin Rableri katında saf saf durdukları gibi saf bağlayıp durun!" buyurdu. Biz:
"Ey Allah'ın resulü! Melekler Rableri katında nasıl saf olurlar?" dedik.
Resulullah (s.a.v.):
"ilk safları tamamlarlar ve safta sıkışık olurlar!" buyurdu. [519]

Açıklama:

Sahabiler, namazda selam verirken elleriyle iki tarafa işaret ederlerdi. Resuiullah (s.a.v.) onların bu davranışlannı onaylamayrp bu hareketlerini yerinde duramayan hırçın atın kuyruğuna benzeterek bunu onlara yasaklamakta ve namazda sakin sakin durmalarını tavsiye etmektedir.
Bazıları, Resulullah (s.a.v.)'in, sahabilerini mescitte ayrı ayrı halkalar halinde görmesini; kuvvetli bîr olasılıkla namaz dışında olduğunu belirtmişlerdir. Onları bu halde görünce, dinin emrettiği İslam birliğinin zedeleneceğinden endişe edip onlara dağınık bulunmayı yasaklamıştır.
Bazıları, bunun, namazda olduğuna ihtimal vermişlerdir. Çünkü namazda dağınık halde bulunmak, safların parçalanmasına sebep olur.
Kısacası; namazda saflar tamamlanmalı, saflarda sımsıkı durmalı ve saflar dümdüz tutulmalıdır

329. Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte namaz kıldığımız zaman "es-Selâmu aleykum ve rahmetullâh", "es-Selâmu aleykum ve rahmetullâh" derdik. Câbir, eliyle iki tarafa da işaret etmişti. Resulullah (s.a.v.):
"Siz neden yerinde duramayan hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz? Sizden birisi, elini uyluğunun üzerine koyması yeterlidir, sonra sağ ve sol tarafında bulunan kardeşlerine selam verir" buyurdu. [520]

Açıklama:

Bu hadis de, namazda selam verirken elle işaret etmenin yasak olduğuna ve ayrıca sünnet şekliyle selam vermenin keyfiyetine delildir. Selamun hüküm ve keyfiyeti alimler arasında tartışmalıdır.
Şafiiler ile Hanbelilere göre selam vererek namazdan çıkmak farzdır. Yalnız Şafülece bir defa selam vermek farz, ikinci selam farzdır.
Hanefîlerde ise namazdan "Selam" lafzıyla çıkmak farz değil, vaciptir. Sünnet şekliyle selam önce sağ tarafa, sonra da sola bakarak "es-Selâmu aleykum ve rahmetullâh" diyerek verilir.
Selam verirken sağ ve sol taraftaki erkek ve kadınları, hafaza meleklerini, cemaatla kılınıyorsa İmamı niyet etmek "Sağ ve sol tarafında bulunan kardeşleri" içerisindeki ifadeye girmektedir. Çünkü hadiste söz konusu edilen "Kardeş"ten maksat; namaz kılanın sağ ve sol taraflarında bulunan kimselerdir. Buna göre imam iki taraf selam verirken sağında ve solunda bulunan cemaata niyet eder. Tek başına namaz kılan kimse ise yanında insan bulunmadığı için sadece hafaza meleklerini niyet ederek selam verir.

28- Safların Düz Ve Doğru Tutulması, ilk Saftan Sonra Sırayla Öteki Safların Fazileti, ilk Safa Sıkışma Ve Ona Girmek için Yarışma, Fazilet Sahiplerini Ön Safa Geçirme Ve İmama Yaklaştırma

330- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) namazda omuzlarımıza dokunup:
"Doğrulun! Karışık durmayın kitalpleriniz de karmakarışık olmasın. Benîm arkama, aklı başında âkıl-bâıg olanlarınız, daha sonra derece itibariyle onlardan sonra gelenler, onların arkasına daha sonra gelenler dursun!" [521]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) namazda omuzlarımıza dokunurdu ifadesinden maksat; namaza başlanacağı zamandır. Yoksa namaz içinde konuşmak, cemaatın omuzlarına dokunarak safları düzeltmek gibi fiiller caiz değildir.
Ayrıca hadis; cemaatın en faziletli ve aklı başında olanlarının derece derece imama yakın durmaları gerektiğini göstermektedir. Çünkü cemaatın içerisinde en faziletli olanlar, en fazla saygıya layıktırlar. Bir de bazen İmam namazda iken bir özrü sebebiyle namazdan çıkmak mecburiyetinde kalacağı yada ayeti hatırlamayarak tıkanabileceği durumda cemaattan faziletli kimselerden birini yerine geçirmek için bu tür kimselerin imama yakın bulunmaları gerekir. Böylece imama yardımcı olurlar.
Faziletli kimselerin ön safa geçirilmesi sadece namaza özgü bir durum olmayıp onları ilim, müşavere, hüküm, fetva ve diğer meclislerde de ön safta bulundurmak alınacak kararlarda daha etkili olacağı açıktır.
Ayrıca müslümanların daima fiilen ve kalben tslamî birliği korumaları ve birbirlerine sırt çevirerek dağılmamaları gerektiği de belirtilmektedir.

331- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Saflarınızı düzeltin. Çünkü saffı düzeltmek, namazın tam olmasındandır." [522]

332- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Safları, tam yapın. Çünkü ben sizi arkamdan da görmekteyim." [523]

333- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namazda safları doğru yapın. Çünkü safları doğru yapmak, namazın güzelliğindendir." [524]

334- Nu'mân b. Beşîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namaza başlamayacağımız zaman saflarımızı düzeltir, onları oklar gibi oluncaya kadar düzeltirdi. Buna, ta biz anlayıp öğreninceye kadar böyle yapmakta devam etti. Sonra bir gün mescide çıkıp namaza kalktı. Tam tekbir alacağı zaman göğsü saftan çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın kulları! Saflarınızı kesinlikle dümdüz tutun, yoksa Allah aranıza anlaşmazlıklar koyar" buyurdu. [525]

Açıklama:

Safların düzeltilmesinden maksat, bir safta bulunan cemaatin tamamıyla bir hizaya durmalarını sağlamaktır. Safların arlanndaki boşlukları doldurmaya, tesviye denir. Hadisin çeşitli rivayetlerindeki "Tesviye", "İtmam" ve "İkame" kelimeleri hep safları düzeltme manasında kullanılmıştır.
"Saflarınızı kesinlikle dümdüz tutun, yoksa Allah aranıza anlaşmazlıklar koyar" ifadesinden maksat ise safları düz tutmayanlar hakkındaki tehdittir. Cemaat farklı yönlere dönerek safları bozulunca cezalan suçlan cinsinden olmak üzere yüzleri de başka kılıklara döndürülecektir.
Bazılar: bu ifadeyi; "Allah aranıza düşmanlık ve kin sokar, kalplerinizi değiştirir" şeklinde yorumlamışlardır. Çünkü cemaatin safları bozması zahiri bir muhalefettir. Zahirin muhalefeti ise batının muhalefetine sebeptir.
Bazıları da hadisten zahiri manasının kast edildiğini söylemişlerdir. Bu takdirde mana:
"Saflarınızı düzeltin! Düzeltmezseniz Allah'ta sizin yüzlerinizi asli şeklinden bozarak kafanız tarafına çevirir. Sonuç itibariyle, çirkin bir hai alırsınız" şeklinde olmaktadır.
Zahiri manasına göre hadis, başlarını imamdan önce rüku ve secdeden kaldıranlar hak-kmda rivayet edilen tehdit hadisi türünde olmaktadır.
Namazda safları düzeltmek; Ebu Hanİfe, İmam ŞâfİÎ ile İmam Mâlik'e göre sünnettir.)

335- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"İnsanlar, ezan ile ilk safta ne (tür hayr ve bereket)ler olduğunu bilselerdi bunlara nail olmak için kur'a çekmekten başka çare bulamasalardı mutlaka kur'a çekerlerdi. Namaza erken gitmekte ne(tür hayr ve bereketler olduğunu bilselerdi, (ona yetişmek için) mutlaka yarış ederlerdi. Yatsı namazı ile sabah namazında ne (tür ilahî lütuf)lar olduğunu bilselerdi mutlaka bu iki namaza emekleyerek dahi olsa giderlerdi." [526]

Açıklama:

Burada anlatılmak istenilen husus; insanlar ezanın faziletini ve ecrinin büyüklüğünü bilseler bu ecri vaktin darlığından yada mescitte yalnız bir müezzin ezan okuduğu için ikinci bir ezan okumaya imkan bulamasalar onun için kur'a çekerler ve bu ecre nail olmaya çalışırlar. Namazın ilk safında olan sevap ve faziletin miktarını bilseler, onu elde etmek için hep birden ona koşarlar, mescit kendilerine dar gelince o fazilete nail olmak için aralarında kur'a çekerlerdi. Camiye erken gitmekte ne derece sevap olduğunu bilseler, erken gitmek için birbirleriyle yarış ederlerdi. Yatsı namazı ile sabah namazında ne derece sevap olduğunu bilseler, yürüyemeyecek derecede hasta veya sakat bile olsalardı sürünerek gitmeye çalışırlardı. [527]
ilk saftan maksat, imamın arkasındaki saftır. Tartışmalı haklarda Kur'a çekmek caizdir.
Ayrıca yatsı namazr ile sabah namazı için cemaata teşvik edilmektedir. Bu iki namazda-nefse meşakket vardır. Çünkü biri uykunun ilk zamanına ve diğeri de sonuna rastlamaktadır. Bunun için de münafıklara en ağır gelen namazlar, bunlardı. Fakat nimetin, külfeti oranında elde edildiği de unutulmamalıdır.

336- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sahabilerinin namaz saflarında gerilediklerini görüp onlara;
"ilerleyin de bana uyun! Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir topluluk gerileye gerileye nihayet Allah onları geriletir" buyurdu. [528]
Resulullah (s.a.v.) saflarda bazı açıklıklar gördüğü için sahabelere bu ihtarda bulunmak lüzumunu hissetmiştir.
Sahâbe-i Kiram'dan bazı kimselerin grHaflardaki açıklığı kapatmadan arka saflara durmalarının sebebi, "Benim arkama akıllı, uslu olanları dursun. Sonra (bu vasıflarda) onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenler dursun" anlamındaki 327 nolu hadisi duyup da bu vasıflan kendilerinde görmemelerine bağlanabilir.
Gerçekten de hiç bir sebeb yokken sahabenin birinci saftan uzak durmasını başka türlü izaha, imkân yoktur. Çünkü pnların birinci safta namaz kılmak hususunda ne kadar hırslı., oldukları bilinen bir husustur.
"Sizden sonrakiler de size uysunlar" cümlesinin mânâsını, "Ön safta bulunanları arka safta bulunanlar kendilerine imam'İ abuFetsirıler" şeklinde anlamak yanlıştır. Bu cümlenin anlamı şudur:
"Ön saflara durun, hareketlerinizi bana uydurun! Arkada bulunduğu için beni göremeyenler de sizin hareketlerinize bakarak benim hareketlerimi anlamış .olurlar. Dolayısıyla sizin hareketlerinize uyarak bana uymuş olurlar."
Demek ki, kişi önünde buİCrian. kimseyi kendisine imam etmiyor, sadece önündeki adamın hareketlerinden imamın hareketlerini'anlayarak imama uyma imkânı buluyor.
Bu hadis-i şerif aynı zamanda imîîîrun tekbirlerini yüksek sesle tekrarlayarak arka saflara eriştiren mübelliğin sesine kulak vererek imama uyum sağlamanın da caiz olduğuna delâlet etmektedir.
"Gerileye gerileye" ifadesinden maksat ise; ön safın faziletini kazanmayı önemsemeyen ve bu fazileti küçümseyen kimseler bu davranışı alışkanlık haline getirip bunda ısrar ederlerse yüce Allah'ın ahiret günü onları geriletir. Yani cehennemden ilk çıkaracağı müminler içerisinde onları çıkarmayacak, ön saftan geri duruşlarına karşılık onları cehennemden gecikmeli çıkaracaktır.
Nevevi'ye göre ise Allah böylelerini rahmetinden, muazzam fazlından, yüksek mertebeden, ilimden ve benzeri özelliklerden geri bırakır demektir. [529]
Hadisin zahirine göre bu şiddetli tehdit, birinci safa geçmemeyi alışkanlık hâline getirenlere aittir. Aslında böyle yapan kimse yâni geri saflarda durmayı itiyat hâline getiren veya namazını cemaatla değil tek başına kılan şahıs, bu davranışından dolayı cehenneme müstahak olmaz. Şu halde sözkonusu tehdit ön saftan kaçınma yüzünden namazını terkeden veya vaktinden çıkarıp kazaya bırakan kişiye mahsûstur, diye yorum yapmak mümkündür.
Ayrıca ön safın yüce sevabını kaçırmamak için bu saffa geçmeye önem verilmelidir. Ancak ön saffa geçmek için başkasına eziyet etmemelidir. Aksi takdirde sevap yerine günah olur. Başkasına eziyet edeceği endişesiyle ön saffa geçmekten vaz geçen şahsın sevabı ön safta namaz kılanın sevabından daha fazladır. Çünkü Taberânî'nin Abdullah İbn Abbâs(r.a)'tan rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmakadır:
"Bir kimseye eziyet edeceği endişesi ile ön saffı bırakan adam için Allah ilk sarfın sevabının iki katını verir." [530]

337- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"ilk safta ne (tür bir hayr ve berekat) olduğunu bilseniz yada (insanlar) bilseler, muhakkak kur'a çekilirdi." [531]

Açıklama:

Hadis, ilk safta durmanın ne kadar hayr ve berekete olduğuna işaret etmektedir. Ebu'ş-Şeyh'in rivayetinde "Hayr ve bereket" ilavesi olduğu için tercemede parenez içerisinde bu ifadeye yer verilmiştir.

338- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Erkek saflarının en hayrlısı, ilk saftır. En hayrsızi da son saftır. Kadın saflarının en hayrlısı ise son safir. En hayrsızı da ilk saftır." [532]

Açıklama:

Bilindiği gibi erkek saflarının birincisinin hayırlı oluşu sevab yönünden daha üstün olu-şundandır. Çünkü Allah'ın rahmeti önce birinci saffa sonra diğer saflara iner. Melâike-i kiram önce ilk saflar için istiğfarda bulunurlar, sonra da diğer saflar için İstiğfarda bulunurlar. 327 nolu hadiste birinci saffa aklı başında, faziletli kişilerin durması emredilmiştir. Ayrıca birinci saffa duran kişiler, imamın okuduğunu rahatça işitip zabt edebilmek imkânına sahiptirler. Peygamber (s.a.v.)'in birinci saffa üç defa ikinci saffa bir defa dua ettiği de rivayet edilmiştir. Allah birinci safları dolduranlara rahmet eder, melekler de dua ederler ve safları doldurmak için atılan adımdan Allah'a daha sevgili bir adım yoktur.
Kadınların şaftlarına gelince, eğer erkeklerle beraber namaz kılarlarsa sevabı en çok olan kadın safı en geridekidir. Çünkü erkeklerden en uzak olanıdır. Sevabı en az olan kadın safı ise en öndekidir. Çünkü erkeklerin saffına en yakın olanıdır.
Şayet kadınlar erkeklerle beraber değil de yalnız kendi aralarında cemâat olurlarsa sevabı en çok olanı ilk saf ve sevabı en az olanı da son saftır.
Kadın saflarının en hayırlısının son saf olmasının hikmeti, erkeklerden uzak bulundukları için onları görmemeleri ve hareketlerini görmedikleri, seslerini işitmedikleri için de kalbleri bozulmadan huzur ve huşu1 içinde namaz kılabilmeleridir. Ancak hadis-i şerifteki "kadın saflarından maksat erkeklerle beraber namaz kılan kadınların teşkil ettiği saflardır,
Nevevî'nin açıklamasına göre, kadınlar kendi aralarında cemaat teşkil ederlerse onların saflarıda hüküm itibariyle erkek safları gibidir. Birinci safları aynen erkeklerin birinci safı gibi fazilet ve sevab yönünden üstündür. [533]

29- Erkeklerin Arkasında Namaz Kılan Kadınların, Erkeklerden önce Başlarını Secdeden Kaldırmamaları

339- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu ben bazı kimseleri, elbiselerinin darlığından dolayı çocuklar gibi boyunlarına asmış oldukları halde namaz kılarken gördüm. Bir kimse, kadınlara hitaben:
"Ey kadınlar topluluğu! Erkeklerden önce başlarınızı secdeden kaldırmayın!" dedi. [534]

Açıklama:

Sahabilerin, bir parçadan ibaret olan elbiselerini çocuklar gibi boyunlarına asmaları, elbiselerinin yetersizliğinden dolayıdır. Bu durum, İslam'ın ilk yıllarında müslümanların ne kadar büyük bir sıkıntı ve imkânsızlık içinde olduklarını gösterir. Başka bir giyecekleri de olmadığından tek parçadan ibaret olan elbiselerini namaz içerisinde açılır korkusuyla boyunlarına bağlamak mecburiyetinde kalmışlardır.
Ancak böyle bir durumda cemaate gelen kadınların erkeklerden önce secdeden başlarını kaldırmaları halinde erkeklerin avret mahallini görme ihtimali bulunduğundan hadis-i şerifte belirtildiği gibi, bir kimse bu duruma dikkatleri çekerek kadınlara hitaben bir konuşma yapmış ve erkeklerden önce başlarını secdeden kaldırmamalarını söylemiştir.
Hafız İbn Hacer el-Askalânî, bu kimsenin, Bilâl-i Habeşî olmasının kuvvetle muhtemel bulunduğunu söylüyorsa da, Ebû Davûd ile Beyhakî'nin, Esma bint. Ebî Bekr (r.anhâ)'dan gelen rivayetlerinden bu kimsenin bizzat Resulullah (s.a.v.) olduğu anlaşılmaktadır.

30- Fitneye Sebep Olmamak Kaydıyla Kadınların Mescitlere Çıkmaları, Fakat Koku Sürünmemeleri

340- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisinin hanımı, mescide gitmek için izin isterse onu (mescitten) alıkoymasın." [535]

341- Abdullah İbn Ömer (r.anhürrvâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.):
"Kadınları, geceleyin mescide çıkmaktan alıkoymayın" buyurdu. Bunun üzerine Abdullah iten Ömer'in oğlu (Bilâl yada Vâkıd):
"Onların çıkmalarına izin vermeyiz. Çünkü onlara izin verdiğimiz takdirde bunu, kocalarına karşı bir alışkanlık/fitne haline getirirler" dedi.
Abdullah İbn Ömer, bu sözden dolayı oğlunu azarlayıp:
"Ben, "Resulullah (s.a.v.) (şöyle) buyurdu" diyorum. Sen halen "Biz onlara izin veremeyiz" diyorsun" dedi. [536]

Açıklama:

Görüldüğü üzere Abdullah b. Ömer, oğlu kadınların fitneye düşeceğinden korktuğu için, kendi içtihadı ile yemin ederek "Onların çıkmalarına izin vermeyiz" dediği için onu azarlamış ve "Ben, 'Resulullah (s.a.v.) (şöyle) buyurdu" diyorum. Sen halen 'biz onlara izin veremeyiz' diyorsun' demiştir. Şüphesiz Abdullah b. Ömer'in oğlu Bilâl yada Vâkıd'in bu sözü, hadise karşı çıkmak maksadıyla değil, fitne kapısını kapamak gayesiyle söylenmiştir.
Yalnız sözü söyleme şekli hoş olmamış, bu yüzden babası onu azarlamıştır. Böyle değil de "Zaman değişti, insanlar arasında fâsıklar çoğaldı, onun için bu devirde kadınları mescide salmayız" gibi ifâdeler kuliansaydı herhalde babasının gazabına maruz kalmazdı."

342- Zeyneb bint. Abdullah es-Sekâfiyye (r.a)'tan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Siz kadınlardan birisi yatsı namazını kılmak için mescide çıktığı zaman o gece koku sürünmesin." [537]

343- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Herhangi bir kadın kadın koku sürünürse, bizimle birlikte yatsı namazında bulunmasın." [538]

Açıklama:

Bu iki hadiste Peygamber (s.a.v.) koku sürünen kadınların yatsı namazına gelmemelerini İstemektedir. Yatsı namazı vakti, etrafın karanlık olduğu insanların tanınmadığı bir vakittir. Koku sürünen hanımların yatsı namazına gelmemelerini istemek, diğer namazlara da gelmemelerini gerektirir. Çünkü önemli olan bir vakit namaz değil; erkeklerin, kadınların çekiciliğini hissetmeleridir.
Konu ile ilgili bütün hadisler hanimlann süslenip parfümler sürerek yabancı erkeklerin yanlarına çıkmalarının caiz olmadığına da delâlet etmektedir.
Kadın; kocası için güzelleşebilir, süslenir ve ona etki edecök kokular sürünür. Yabancı erkekler için ise, bunların hiç birisi caiz değildir. Bu tür davranışlar şehvetlerin kabarmasına, akılların gelinmesine ve çirkin sonuçların doğmasına sebep olabilir. Bu da, en büyük günahların işlenmesi, ailelerinin dağılması ve toplumun kokuşması sonucunu doğurur.
Fert, aile ve toplumun refah ve saadeti İslâm'ın emir ve yasaklarına rivayetle gerçekleşir.

344- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Eğer Resulullah (s.a.v.), kadınların sonradan ortaya çıkardıkları (moda türü) şeyleri görseydi, onları İsrail oğullarının kadınlarının alıkonulduğu gibi mescide gitmekten alıkordu." [539]

Açıklama:

Bu hadisler, kadının mescide giderken koku sürünmemesi gerektiğini ifade etmektedir.
Dolayısıyla bu hadislerin zahiri, kadının mescide çıkmasının yasaklanamayacağını göstermektedir. Bununla birlikte mescide gelen kadının koku sürünmemesi, aşın süslenmemesi, sesi duyulacak ayak bilezikleri takmaması, erkekler arasına karışmaması ve mescide giderken yolda korkulacak herhangi bir şeyin olmaması gerektiği belirtilmiştir. Kadının koku sürünmesi, mescide çıkacağı zaman yasaklanmıştır. Yoksa evinde koku sürünmesinde bir sakınca yoktur.
Abdullah İbn Ömer'in rivayetine göre babası Hz. Ömer'in sabah ve yatsı namazlarını cemaatle mescitte kılan bir hanımı vardı. Birisi, bu kadına:
"Ömer'in bunu hoş görmediğini ve kıskandığını bildiğin halde mescide çıkıp niçin cemaatla birlikte namaz kılıyorsun?" demiş. O da:
"Ona beni bundan men etmeye onun ne engeli var ki?" demiş. Soruyu soran kişi:
"Onu meneden şey, Resulullah (s.a.v.)'in: "Allah'ın cariyelerini Allah'ın mescitlerinden men etmeyin!" buyruğudur" demiş. [540]
Hz. Ömer'in bu hanımı, Âtike bint. Zeyd'dir. Bu kadın, daha hayatta iken cennetle müjdelenen on kişiden birisi olan Saîd b. Zeyd'in kız kardeşidir. Hz. Ömer, namaz kılmak için mescide çıktıkça o da arkasındsn gidermiş. Ömer, ona:
"Bilirsin ki, ben böyle bir şeyi sevmem" dermiş. Kadın da:
"Vallahi, sen beni men etmedikçe ben cemaate gelmekten vazgeçmem!" dermiş. Bu hal, Hz. Ömer'in şehadetine kadar devam etmiş. Hatta Hz. Ömer şehit edildiği zaman bile bu kadın mescitteymiş.
Hafız İbn Hâcer el-Askalanî, bazı kişilerin Hz. Aişe'nin sözüne dayanarak kadınlarının mescide çıkmalarını kayıtsız şartsız men etmeyi caiz gördüklerini, fakat bunun doğru olmadığını söyler. Çünkü Askalânî'nin ifâdesine göre, Hz. Âişe hükmü bir şarta bağlamıştır. Yani "Eğer Resulullah kadınların bu yaptıklarını görseydi men ederdi" demiştir. Demek ki Resûlullah (s.a.v.) bunları görmemiş ve onları mescide çıkmaktan men etmemiştir. Öyleyse Resûlullah'ın koyduğu hüküm devam etmektedir. Ayrıca Yüce Allah ileride olacak olan olayları bildiği halde Peygamberine kadınları mescidden men etmesini emretmemiştir. Eğer onların yaptıklan şeyler alıkoymaya sebeb olabilecek nitelikte şeyler olsaydı men ederdi. Askalânî'nin ifâdesi, kadınları mescidden men etmenin caiz olmadığını isbatlar mahiyette devam etmektedir.
Hz. Âişe'nin bu sözü, mücerred re'ye dayanarak söylenmiş bir söz değildir. Resulullah (s.a.v.)'in kadf'nlan, fesada meydan vermemek için bazı şeylerden alıkoyması, 338 nolu hadiste *"Kadınları, geceleyin mescide çıkmaktan alıkoymayın"* buyurması Hz. Aişe'nin bu sözü söylemesine etkili olmuştur.

31- Açıktan Okunan Namazda Sesli Okumak Yüzünden Bir Bozgunculuk Çıkacağından Korktuğu Zaman Kıraatte Sesli ile Sessiz Arası Orta Bir Yol Tutmak

345- Abdullah İbn Abbas (r.anhüma);
"Namazında pek bağırma, sesini pek de kısma." [541] ayeti hakkında şu hadisi haber vermiştir:

"Bu ayet, Rasulullah (s.a.v.) Mekke'de (İslam'ı) gizli (tebliğ ettiği) sırada indi. Rasulullah (s.a.v.) sahabilerine namaz kıldırırken Kur'an'ı okuduğunda sesini yükseltirdi. Müşrikler bunu işitince hem Kur'an'a, hem de onu indirene ve hem de getirene sövüyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'e;
"Namazında pek bağırma" Çünkü müsrikler senin ne okuduğunu duyarlar da Kur'an'a söverler. *"Senin pek de kısma"* Kur'an'dan okuduklarını sahabilerine duyur. Fazla yüksek sesle okuma. *"Bunun ikisi arasında bir yol tut"* buyurdu. Yani "Yüksek tonla okuma ile sessiz okuma arasında" demiştir." [542]

Açıklama:

Abdullah İbn Abbas'a göre bu ayet; Kur'an'ın orta derecede bir sesle okunması hakkında mazil olmuştur. Buna sebep ise, müşriklerin küfretmeleridir. Dolayısıyla hadis, İslam'ın ilk yıllarındaki durumu gözler önüne sermektedir.

32- Kıraati Dinleme

346- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'nın, yüce Allah'ın
"Onu acele kavrayıp ezber etmen için dilini onunla Cebran'le hareket ettirme" [543] ayeti hakkında şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e vahiy indirdiği zaman Peygamber (s.a.v.) çok defa dilini ve dudakların! hareket ettiriyordu. Çünkü (inen vahiy) ona ağır geliyordu. Vahyin gelişi onun bu halinden biliniyordu. Bunun üzerine yüce Allah,
"Onu acele (kavrayıp ezber) etmen için dilini onunla Cebrail'le hareket ettirme" [544] ayetini indirdi. Çünkü Kur'an'ı almak,
"Onu toplayıp bir araya getirmek ve onun okunmasını sağlamak Bize aittir." [545] Zira onu kalbinde toplamak ve onun okunmasını sağlamak Bize aittir. Sen onu okuyacaksın.
"Biz onu okuduğumuzda onun okunmasına uy!" [546]
"Onu, Biz indirdik. Öyleyse onu (susup) dinle. "Çünkü onun açıklanması Bize aittir!." [547]Yani onu senin dilinden açıklamak Bize aittir. Artık Cebrail Peygamber (s.a.v.)'e geldiği zaman susar. Cebrail gittiğinde ise Allah'ın vaat ettiği üzere o inen vahyi okurdu. [548]

Açıklama:

Cebrail vahiy getirdiği zaman Peygamber (s.a.v.) onun okuduklarını hemen bellemek ve inen ayetlerden bir şey kaçırmamak için acele eder. Okunan vahiy bitinceye kadar sabretmeden Cebrail'in okuduklarını ağzından almaya çalışırdı. Bunun üzerine Yüce Allah inen vahyi dinlemesini, vahyin okunması bittikten sonra kendisinin de okumasını emretmiştir.
Bu ayetlerin manası şu şekildedir:
"Cebrail sana getirdiği vahyi okurken onu acele kavramak ve bîr şey kaçırmamak endişesiyle hemen Cebrail'in ağzından alma! Gelen vahyin okunması bitinceye kadar sabret, güzelce dinle!. Belleyemem diye korkma! Cebrail okumasını bitirdikten sonra sen de oku! Çünkü gelen vahyi sana belletmeyi Ben üstleniyorum. Sonra inen ayetlerin manalarında sıkıntıya uğrarsan onlan açıklamak d Bana aittir."
Bu ayetler Mekke'de nazil olmuştu. Abdullah İbn Abbâs ise bu sırada henüz daha doğmamıştı. Dolayısıyla bu hadisi, ona ya Resulullah (s.a.v.) sonradan nakletmiş ya da Abdullah İbn Abbâs bu hadisi bazı sahabilerden İşitip kendisi işitmiş gibi rivayet etmiştir. Böyle hadislere ise "Mürsel Hadis" denmektedir. Sahabenin bu şekilde rivayet ettikleri hadislere ise "Sahabe Mürseli" diye adlandırılmaktadır. Bu konuda daha geniş bilgi için Diyanet Vakfi Yayınları içerisinde çıkan Prof. Dr. Selahattin Polat'ın, "Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri" adlı eserine bakabilirsiniz.

33- Sabah Namazında Kuranın Açıktan Okunması Ve Cinlere Kur'an Okuma

347- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ne cinlere bir şey okudu ve ne de onları gördü. Sadece şu olay meydana geldi:
Resulullah (s.a.v.) sahabilerinden bir toplulukla Ukaz panayırına kastederek yola çıkmıştı.
Bu sırada şeytanlar ile gökten haber alma arasına engel girip haber toplayamaz olmuşlardı ve üzerlerine de gök taşları gönderilmişti. Bunun üzerine şeytanlar kavimlerine dönmüşler. Kavimleri, onlara:
"Size neler oldu?" diye sormuşlar. Şeytanlar:
"Gökten haber alma ile aramıza engel girdi ve üzerimize gök taşları gönderildi' diye cevap vermişler. Kavimleri:
"Bu, mutlaka yeni ortaya çıkmış bir şeyden dolayı olmalı. Siz hemen yüzünün doğusunu ve batısını gidip dolaşır. Sizin ile gökten haber alma sına giren şeyin ne olduğuna bakın!" demişler.
Şeytanlar da yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşmaya gitmişler. Necd bölnin denize bakan Tihâme taraflarını tutan grup, Ukâz panayırına gitmekte olan peygamber (s.a.v.) Mekke ile Medine arasında bulunan Nahle denilen yerde sabilerine sabah namazını kıldırırken onun yanma uğramışlar. Cinler Kur'ân'ı işitince u dinleyip birbirlerine:
"Gökten haber almamıza engel olan işte budur" demişler. Daha sonra kavinlerine dönüp;
"Ey kavmimiz! Biz doğru yolu gösteren şaşılacak bir kıraat dinledik. Ve ona iman ettik, bundan sonra Rabbimize asla hiç bir şeyi ortak koşmayaığız" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, Peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e:
"De ki: Bana cinlerden bir kısmının okuduğu Kur'ân'ı dinledikleri vahyolunda" [549] ayetini indirdi. [550]

Açıklama:

Hadis, Peygamber (s.a.v.)'in cinleri görmediğini, onlara Kur'ânı Kerîm okumadığını haber vermektedir. Bundan sonraki hadiste ise Resulullah (s.a.v.)'in cinlerin yanına gittiği ve nlara Kur'ân okuduğu bildiriliyor, onun için ulemâ vakanın iki defa cereyan ettiğini söylerer. Abdullah İbn Abbâs'ın rivayeti İslârniyetin ilk zamanlarına aittir. Bu rivayete göre îesulullah (s.a.v.) cinleri görmemiş, onlara Kur'ân da okumamış; fakat cinler dolaşırken Nahle lenilen yerde ona tesadüf ederek okuduğu Kur'ân'ı kendiliklerinden dinlemişler ve iman Emişlerdir. Peygamber (s.a.v.) cinlerin kendisini dinlediklerini vahy ile mi bildiği, yoksa sonradan mı öğrendiği konusu müfessirler arasında ihtilaflı bir meseledir.

348- Âmir'den rivayet edilmiştir:
"Alkame'ye sordum: Abdullah İbn Mes'ud, Resulullah (s.a.v.) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu?" dedim. Alkame:
"Abdullah İbn Mes'ud'a ben de bu meseleyi sorup:
"Sizden birisi, Resulullah (s.a.v.) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu?" dedim. Abdullah İbn Mes'ud:
"Hayır, fakat bir gece biz Resulullah (s.a.v.) ile birlikte bulunduk. Birara onu kaybettik ve onu vadilerde, dağ yollarında aradık, acaba (cinler tarafından) uçuruldu mu, yoksa gizlice öldürüldü mü?" dedik. Böylece bir kavmin geceleyebileceği en kötü geceyi geçirdik. Sabahlayınca bir de baktık ki, Resulullah (s.a.v.) Hirâ tarafından çıka geldi. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Seni kaybettik, aradık, fakat bulamadık. Bu sebeple bir kavmin geceleyeceği en kötü geceyi geçirdik" dedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bana, cinlerin dâvetcisi geldi. Onunla gittim de cinlere Kur'ân okudum" buyurdu. Bizi götürerek cinlerin izlerini ve ateşlerinin eserlerini bize gösterdi. Cinler, Resulullah (s.a.v.)'e azıklarını sormuşlardı. O da, (onlara):
"Elinize geçen üzerine besmele çekilmiş her kemik olabildiği kadar bol etli olarak sizindir. Her deve tezeği de hayvanlarınıza yemdir" buyurmuş. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) bize dönerek:
"Artık siz bunlarla taharetlenmeyin! Çünkü onlar, (din) kardeşlerinizin yiyeceğidir" buyurdu. [551]

Açıklama:

Abdullah İbn Mes'ûd (r.a) hadisinde bahsedilen bu olay, İslâmiyetin şöhret bulduğu zamanlarda olmuştur. Bir önceki Abdullah İbn Abbâs

rivayeti ile Abdullah İbn Mes'ûd rivayeti arasında ne kadar zaman bulunduğunu Allah bilir.
Aynî'ye göre; Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, cin heyetinin gelmesi olayı, birkaç defa gerçekleşmiştir. Mekke'de, Medine'de ve diğer yerlerde. Bunların dördünde Abdullah İbn Mesud hazır bulunmuşur [552]

34- Öğle Namazı ile ikindi Namazında Kıraat

349- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bize namaz kıldırırdı. Öğle namazı ile ikindi namazının ilk iki rekatında Fatiha süresiyle birlikte iki sure okurdu. Bazen ayeti bize işittirirdi. Öğle namazının ilk rekatını uzatır, ikinciyi kısaltırdı. Sabah namazında da öyle yapardı." [553]

Açıklama:

Bu hadis-i şerif, öğle ikindi ve sabah namazlarında okunacak Kur'ân'ın miktarını ve mâhiyetini açıklamaktadır
"Fatihayla beraber iki sûre okurdu" sözüden maksat, "Birinci rekatta Fatihadan sonra bir sûre, ikinci rekatta da yine bir sûre olmak üzere ilk iki rekatte toplam iki sure okurdu" demektir. Bu ifâdeden aynı zamanda, namazda kısa bile olsa bir sûreyi tam olarak okumanın, uzun bir sûrenin bir bölümünü okumaktan daha faziletli olduğu anlaşıldığı gibi, sûre okumanın sadece birinci ve ikinci rekâtlara tahsis edildiği de anlaşılır.
"Bazen ayeti bize işittirirdi" ifadesinden maksat; gizli okunması gereken namazlarda isterse bile bile olsun Fatiha'dan veya sureden bir ayei sesli okumanın bir sakıncası olmadığını, bu durumun sehiv secdesini gerektirmediğini ifade etmektedir.
Öğle namazının ilk rekatını uzatır, ikinciyi kısaltırdı ifadesinden maksat ise Ebu Dâvud, Salat 124-125 (800)'de de geçtiği üzere, "Peygamber (s.a.v.) halkın cemaate yetişebilmesini sağlamak için birinci rekatı uzatırdı" şeklindeki hadiste açıklanmaktadır.

350- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) öğle namazının ilk iki rekatının her birinde otuzar ayet kadar, son iki rekatında ise on beşer ayet yada bunun yarısı kadar okurdu. ikindi namazının ilk iki rekatının her birinde on beşer ayet kadar, son iki rekatta ise bunun yarısı kadar ayet okurdu." [554]

Açıklama:

Bu hadîs, öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekatında ne kadar Kur'an okunacağını açıklamaktadır.
Ayrıca bu hadis, öğle ve ikindi namazlarının farzlarının üçüncü ve dördüncü rekatlarında da Kur'an okunduğunu göstermektedir. Hanefilere göre öğle ve ikindinin farz namazlarının üçüncü ve dördüncü rekatta Resulullah (s.a.v.)'in Kur'an okuması, bunun sünnet olduğunu belirmek için değil, caiz olduğunu gösermek içindir. Çünkü Resulullah (s.a.v.) öğle ve ikindi namazlarının son iki rekatında sadece Fatiha okurdu. Cabir b. Abdullah hadisi buna delildir " [555]

351- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kufeliler, Sa'd (b. Ebi Vakkas)'ı, Ömer İbnu'l-Hattâb'a şikayet ettiler. Kıldırdığı namfizı ile ilgili söz ettiler. Bunun üzerine Ömer, yanına gelmesi için ona haber gönderdi. Sa'd'da onun yanma geldi. Ömer, ona, Kufelilerin namaz meselesinden dolayı kendisini ayıpladıklarını söylemiş. Bunun üzerine Sa'd:
"Ben onlara Resulullah (s.a.v.)'in namazını kıldırıyorum. Onadan hiçbir şey eksiltmiyorum. ilk iki rekatı onlara uzunca tutuyorum. Son iki rekatta ise kısa kesiyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer:
"Ey Ebu İshak! Senden zaten bu beklenir" dedi. [556]

Açıklama:

Sa'd b. Ebi Vakkas, Hz. Ömer döneminde Küfe validi idi. Kufeliler, Sa'd'ı çeşitli nedenlerle Hz. Ömer'e şikayet etmişlerdi. Şikayetleri içerisinde onun güya gaziler arasında ganimetleri eşi dağıtmadığı, ganimetlerden beşte birinin satışında bazı kişilere torpilde bulunduğu, çarşıya yakın bir yerde bina ettiği konağın çarşının gürültüsünün kendisini rahatsız etmemesi için tahtadan bir kapı yaptırdığı, ava merakı yüzünden savaşlara çıkmadığı gibi asılsın bir takım suçlamalar vardı. Hz. Ömer'in yaptırdığı denetleme sonucunda konağa kapı yaptırma dışındaki iddialardan hiçbirisinin doğru olmadığı ortaya çıktı. Hz. Ömer, konağın kapısının derhal sökülerek yıkılmasını emretti.
Burada ise namazı uzatmasıyla ilgili şikayet dile getirilmektedir. Hz. Ömer, Sa'd'an ikna edici cevabı almıştı. Hz. Ömer'in "Senden zaten bu beklenir" şeklindeki ifadesi bunu göstermekedir.
Bu olay üzerine Sa'd kendi isteğiyle görevini bırakmıştır. Hz. Ömer, aynı göreve devam etmesi için Sa'd'a rica etmişse de Sa'd bu teklifi kabul etmemiştir.

352- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu öğle namazı klınırdı da, bir kimse, Bakî kabristanlığına gider orada uygun bir yerde büyük abdestini yapar, sonra abdest alıp geri gelirdi. Resulullah (s.a.v.) ilk rekatı uzattığından dolayı bu müdde zarfında hâlâ ilk rekatta olurdu."[557]

Açıklama:

Bu hadis de, konuyla ilgili önceki hadisler gibi öğle namazının farzının birinci rekatının ne kadar uzun olduğunu göstermektedir.

35- Sabah Namazında Kıraat

353- Abdullah İbnu's-Sâib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Mekke'de bize Sabah namazını kıldırmıştı. "Mü'minun" suresini okumaya başladı. Musa ile Harun'un [558] yada İsa'nın isminin geçtiği yere [559] gelince Peygamber (s.a.v.)'i öksürük tuttu. Hemen rükuya vardı. Abdullah İbnu's-Sâib'de bu namazda hazır bulunmuştu. [560]

354- Amr b. Hureys (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Amr b. Hureys, Peygamber (s.a.v.)'i Sabah namazında;
"Karanlık bastığı zaman geceye yemin ederim ki!.." [561] ayetinin bulunduğu sureyi okurken işitmiştir. [562]

355- Kutbe b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sabah namazı kılmıştım. Namazı, bize Resulullah (s.a.v.) kıldırdı. Namazda "Kâf, şanlı Kur'an'a yemin ederim ki!" [563] ayetinden,
"Uzamış hurmaları" [564] ayetine kadar okudu. [565]

356- Simâk'tan rivayet edilmiştir:
"Câbir b. Semure'ye, Peygamber (s.a.v.)'in nasıl namaz kıldığını sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.) namazı hafif kıldırırdı. Bunların kıldırdığı namaz gibi uzun kıldırmazdı" dedi.
Ravi der ki: Câbir b. Semure, bana, Rssulullah (s.a.v.)'in Sabah namazında,
"Kâf, şanlı Kur'an'a yemin ederim ki!" [566] suresini ve onun benzerini okuduğunu haber vermiştir. [567]

357- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Öğle namazında "Leyl" suresini, ikindi namazında da onun gibi bir sure, Sabah namazında ise bunlardan daha uzun bir

sure okurdu. [568]

358- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) öğle namazında "A'lâ" suresini, Sabah namazında ondan daha uzun bir sure okurdu." [569]

359- Ebu Berze el-Eslemî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Sabah namazında altmış ile yüz ayet arası okurdu" [570]

360- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Annem Ümmü Fadl bintu'l-Hâris, bir defa beni, namazda "Mürselât" suresini okurken işitmişti. Namaz bitiminde bana:
"Yavrucuğum! Doğrusu bu sureyi okumanla bana şunu hatırlattın. Bu sure, Resulullah (s.a.v.)'in son defa Akşam namazında okuduğunu işittiğim suredir!" dedi. [571]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in son kıldığı namazın hangisi olduğu meselesi alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Çünkü Buhârî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği hadiste, Resulullah (s.a.v.)'in son kıldığı namaz öğle namazıdır. Hadis alimleri bu iki hadisi şöyle uzlaştırmıştır:
Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadis mescitte, Ümmü Fadl'ın rivayet ettiği hadis ise evinde imam olarak kıldığı son namazdır. Nesâîde geçen bu hadis, bu görüşü desteklemektedir.

361- Cübeyr b. Mut'im (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, Akşam namazında "Tûr" suresini okurken işittim." [572]

Açıklama:

Bu hadisler; sabah, öğle, ikindi ve akşam namazında Kur'an'dan hangi sureleri yada ne kadar ayet okuduğunu bildirmektedir.
Abdullah İbnu's-Sâib hadisinde; Öksürük sebebiyle okumanın kesilebileceği, yine surenin bir kısmını okumanın caiz olduğu belirtilmektedir.
Ümmü Fadl hadisinde ise Resulullah (s.a.v.)'in en son kıldığı namaz, Akşam namazı olduğu ifade edilmektedir. Halbuki Hz. Aişe hadisinde bunun öğle namazı olduğu bildirilmiştir. Alimler bu iki rivayetin arasını; Hz. Âişe'nin rivayet ettiği namaz mescitte ve Ümmü Fadl'ın rivayet ettiği ise evinde imam olarak kıldığı son namaz şeklinde yorumlanmıştır.
Cübeyr b. Mut'im hadisinde ise Resulullah (s.a.v.)'in Akşam namazında "Tûr" suresini okuduğu belirtilmektedir.
Uzun ve kısa surelerin neler olduğu mezhep imamlan arasında İhtilaflıdır.
Şafiilere göre uzun sureler "Hucurâf"tan "Nebe"ye kadar, orta sureler "Nebe"den "Duha"ya kadar, kısa sureler ise "Duha"dan Kur'an'ın sonuna kadar olanlardır.
Hanefilere göre ise uzun sureler "Hucurâf"tan "Burûc"a kadar, orta sureler "Burûc"tan Beyyine"ye kadar, kısa olanlar ise "Beyyine"den Kur'an'ın sonuna kadar olan surelerdir.
Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki; Resulullah (s.a.v.), kıldırdığı namazı, müminlerin hallerine göre kıldırmış, onlar da namazı uzun kılma arzusu hissederse uzun kıldırır, kendisinin yada cemaatin bir özrü bulunursa namazı kısa tutarmış. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in örneğin;
Akşam namazında "Kafirun" suresi ile "Mas" suresi okuduğu, yine "Zilzal", "Adiyât" ile "Nasr" surelerini okuduğu, Akşam ile Yatsı da "Leyl" ile "Duba", Öğle de "A'lâ" ile "Asr" surelerini okuduğu bildirilmiştir.
Bütün bunlar, namazın duruma göre kılınacağını göstermektedir. Zaten Hanefilere.ğore de cemaat ağır gelmeyeceğini bilirse imamın kıraati uzatması sünnettir. Ağır geleceğini bildiği halde uzatması mekruh olur.

36- Yatsı Namazında Kıraat

362- Berâ İbn Azib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i Yatsı namazında iki rekatın birinde "Tîn" suresi okurken dinledim. Ses bakımından ondan daha güzel olan bir kimseyi dinlemiş değilim!" [573]

Açıklama:

Bir rivayette bu namaz seferde kılınmıştır. [574] Bunun için Resulullah (s.a.v.) kısa surelerden birisini okumuştur. Seferi olmadığı durumlarda ise Yatsı namazında "Şems", "Leyl" ve "İnşikâk" gibi sureleri okuduğu rivayet edilmiştir.
Zaruret olmadıkça Yatsı namazında orta sureleri okumak sünnettir. Çünkü Yatsı namazı, dinlenme ve uyku zamanına tesadüf eden bir namazdır. Onu fazla uzatmaya cemaatin tahammülü olmayabilir. Akşam namazında olduğu gibi hafif kıldırmaya dahi bir sebep bulunmadığından onda bile orta sureler okumak sünnet olmuştur.

363- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Muâz b. Cebel el-Ensârî, arkadaşlarına yası namazını kıldırmıştı. Fakat onlara kıraai onlara uzun tuttu. Bunun üzerine bizden bir kimse, cemaattan ayrılarak namazı yanız başına kıldı. Onun bu yaptığını Muaz haber alınca:
"O adam, münafıktır" dedi.
Bu söz, o adamın kulağına ulaştı. Bunun üzerine adam, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girip Muâz'ın kendisi hakkında söylediği sözü ona anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Muâz'z:
"Ey Muâz! Sen fitneci mi olmak istersin? Cemaata imam olduğun zaman "Şems" ile "A'lâ" ve "Alak" ile "Leyl" surelerini oku!" buyurdu. [575]

Açıklama:

Bir rivayette Muâz, sahabilere "Bakara" suresini okumuştu. [576]
Muâz'ın arkasında namazını bozan zatın kim olduğu ve namazını bozup bozmadığı ihtilaflıdır. Bazı rivayetlerde bu zatın Hazm b. Ebi Ka'b, bazısında Haram b. Milhân ve daha başka isim söyleyenler de olmuştur.
Bu kişi namazda sonra hurma bahçesini sulamak niyetindeymiş, bu sebeple de namazda ayrılarak yalnız başına namaz kılıp bahçesine gitmiştir.
Bazıları da namazda çıkan kimsenin namazını bozmadan saftan çıkarak aynı namazı kendi kendine tamamladığı söylemişlerse de Müslim, Salat 178'de geçtiği üzere bu kişi namazdan selam vererek çıkmıştır.
Dolayısıyla cemaatin halini göz önüne alarak namazı hafif kıldırmak müstehabtır.
Cemaatle namaz kılınan bir mescitte tek başına namaz kılmak caizdir. Sadece cemaat sevabından mahrum kalınmış olunur.

364- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Muâz, Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte Yatsı namazını kılar, sonra kavminin mescidine gelip onlara da Yatsı namazını kıldırırdı." [577]

Açıklama:

Bu hadis; Muâz'ın Yatsı namazını bir defa Resulullah (s.a.v.)'in arkasında cemaatle ve bir defa da kavmine imam olarak kıldırmaya devam ettiğini göstermektedir.
Bazıları bu hadisi delil getirerek Muâz'ın kavmine kıldırdığı namaz, Peygamber (s.a.v.)'in arkasında kıldırdığı namazın aynısı olduğunu

belirtmişlerdir. Bazıları da aynı namaz değildir demişlerdir.
Tahâvî'ye göre ise Muâz'ın aynı namazı iki defa kılması, farzların ikişer defa kılındığı zamanlarda olmuştur. Çünkü İslam'ın ilk yıllarında bu yapılırdı. Tahâvî, bu görüşüne delil olarak Abdullah İbn Ömer'den "Bir namaz, günde iki defa kılınmaz" şeklinde bir hadis getirmiştir.
Buna göre Muâz'ın Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kıldığı namaz kendisi için farz, kavmine kıldırdım namaz ise kendisine nafile olmaktadır.

37- İmamların Namaz Kıldırırken Namazı Hafif Tutmaları

365- Ebu Mes'ud el-Ensârî (r.a)'atn rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip:
"Ben, filanca kimsenin bize namazı uzun kıldırması sebebiyle Sabah namazına gelemiyorum!" dedi.
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'i öğüt verirken o günkü kızgınlığından daha şiddetli kızgınlığa sahip olduğunu görmedim.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey cemaat! Gerçekten içinizde (namazdan) nefret ettiren kimseler var. Bunda böyle hanginiz bir cemaata imam olursa namazı hafif kıldırsın! Çünkü arkasında büyük/yaşlı, zayıf ve ihtiyaç sahibi kimseler var!" buyurdu. [578]

366- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi bir cemaata imam olduğu zaman namazı hafif kıldırsın! Çünkü onların içinde küçük, büyük/yaşlı, zayıf ve hasta kimseler vardır. Yalnız başına namaz kıldığı zaman namazını istediği kadar uzatsın." [579]

Açıklama:

Burada Peygamber (s.a.v.)'e şikayete gelen zatın kim olduğu ve kimden şikayet ettiği bildirilmemiştir. Şikayet edilen ile ilgili bazı İsimler ileri sürülmüşse bu kesin değildir.
Resulullah (s.a.v.)'in özellikle namazı uzun tutan kimseye değil de bütün cemaata hitaben:
"Ey cemaat! Gerçekten içinizde (namazdan) nefret ettiren kimseler var" buyurması, kızmasına rağmen onun ne kadar nezaketli ve lütuf sahibi birisi olduğuna delildir. Çünkü o, cemaat içerisinde hiç kimseyi utandırmamak için hep bu yolu takip etmiştir.
Bu tür hadisler; İmamın, namazın farz, vacip ve sünnetine zarar vermemek koşuluyla hafif kıldırması gerektiğini, yalnız başına kıldığı zaman ise uzatmaya tahammülü bulunan kimsenin kıraat, rüku, secde ve teşehhüd gibi rükunlan istediği kadar uzatmakta serbest olduğunu belirtmektedir.
Sahabeden Enes b. Mâlik, Zübeyr b. Avam, Ammâr b. Yâsir, Ebu Hureyre hep namazı hafif kıldırırlarmış. Sa'd b. Ebi Vakks'ta, namazı mescitte kıldırdığı zaman rüku ve secdeyi hafif tutajr, evinde kıldığı zaman ise bu ikisi ve bütün namazı uzun tutarmış.
Ayrıca burada; imamın adeti namazı çok uzun tutmak olduğu takdirde olduğu bilinirse onun arkasında namaz kılmamanın caiz olduğu, müslüman bir kimsenin diğer müslümanların hoşuna gitmeyen bir davranış sergilediğinde onu uygun bir biçimde uyarmanın caiz olduğu, cemaat razı olmadığı zaman namazı uzun kıldıran imamı sözle uyarmanın caiz olduğu hükmü ortaya çıkmakadır.

367- Osman b. Ebî'l-Âs es-Sekâfî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), kendisine:
"Kavmine imam ol!" buyurmuştu. Osman der ki:
"Ey Allah'ın resulü! Ben kendimde bir şey hissediyorum" dedim. Resullah (s.a.v.):
"Yaklaş!" buyurup beni huzuruna oturttu. Sonra avucunu göğsüme, iki kişinin arasına koydu. Sonra da bana:
"Dön!" buyurdu. Bu defa avucunu sırtıma, iki küreğimin arasına koydu, sonra:
"Kavmine İmam ol! Her kim bir kavme imam olursa namazı hafif kılsın! Çünkü içlerinde yaşlı olanlar, hasta olanlar, zayıf olanlar ve hacet saleri vardır. Sizden birisi namazını yalnız başına kıl(mak iste)diği zaman ! nasıl isterse öyle kılsın" buyurdu. [580]

368- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) namazı kısa tutar, fakat rükunlarını tam yapardı." [581]

369- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'den daha hafif ve ondan daha tamam namaz kıldıran hiçbir imamın arkasında namaz kılmadım." [582]

370- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bazen namazı uzun kıldırmak niyetiyle namaza başlarım. Fakat bir çocuğun ağlayışını duyunca, annesinin ona karşı gösterdiği fazla (şefkat ve) üzüntüden dolayı kısa bîr sure okumak suretiyle namazı hafif kıldırıyorum." [583]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in çocuğun ağlaması sebebiyle namazı hafif kıldırması, kıraati kısa tutmak suretiyle olmuştur. Yoksa rüku ve secdeyi kısa tutması şeklinde olmamıştır. Bu da. Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerine karşı ne kadar merhametli ve şefkatli davrandığını, böylesi durumiarda onlan sıkıntıya sokacak davranışlardan şiddetle kaçındığını göstermektedir. Bu, onun alemlere rahmet olarak gönderilmesinin bir sonucuydu.
Ayrıca burada çocukların mescide götürülmesinin caiz olduğu ve kadınların arka safta olmak kaydoyla erkeklerle birlikte cemaatle namaz kılmalarının caiz olduğunu bildirmektedir.

38- Namazın Rukunlarını Tam Yapmak Ve Namazı Tam Kılmak

371- Berâ İbn Azib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Muhammed (s.a.v.)'le birlikte kılınan namazı dikkatlice (şöyle) izledim: Onun kıyamını (=ayakta durmasını), sonra rükuya varmasını, sonra rükudan doğrulmasını, sonra secdeye varmasını, sonra iki secde arasında oturmasını, sonra tekrar secdeye varmasını, sonra selam vermek ile kalkıp gitme arasındaki oturuşunu takriben birbirine eşit buldum." [584]

Açıklama:

Bu hadiste, kıraat ve teşehhüdün hafif ve rüku ile secde ve bu ikisinden doğrulurken rükunlan yerli yerinde olacak kadar durmayı uzunca tutmaya delildir.
"Takriben birbirine eşit buldum" ifadesi; namazdaki fiillerin diğerlerinden biraz daha uzun olduğunu gösterir. Bu, kıyam haline mahsus olduğu gibi teşehhüd haline de mahsus olabilir.
"Selam vermek ile kalkıp gitme arasındaki oturuşunu takriben birbirine eşit buldum" ifadesi ise Resulullah (s.a.v.)'in namazda İken selam verdikten sonra orada bir müddet oturduğuna delildir.

372- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, tamam olmak kaydıyla Resulullah (s.a.v.)'den daha kısa namaz kıldıran bir kimsenin arkasında namaz kılmadım. Resulullah (s.a.v.)'in namazı (fiilleri itibariyle) birbirine yakındı. Ebu Bekr'in namazı da, fiilleri itibariyle birbirine yakındı. Ömer halife olunca sabah namazını uzattı.
Resulullah (s.a.v.) "Semiallahu limen hamiden" Allah kendisine hamd edeni işitir dediği zaman, biz: 'Galiba vehmetti' diyecek kadar ayakta durur, sonra secde eder, iki secde arasında ise yine biz:
"Galiba vehmetti" diyecek kadar otururdu." [585]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in kıyam ile oturma hali dışındaki namaz fiilleri takriben birbirine eşitti. İbn Battal'a göre ise bu özellik cemaatie kılınan namazın en mükemmel şeklidir. Yalnız kılan ise rüku ve secdede kıyamdakinden kat kat fazla olabilir.
Rükuda doğrulmanın uzun mu, yoksa kısa mı bir rükün olduğu ihtilaflıdır. iki secde arasında bir müddet durmak müstehabtır.
"Vehmetti" kelimesi, "Terk etti" yada "Yanıldı" anlamlarına gelmektedir. Bu kelime, "Terk etti" manasına alınırsa o zaman hadisin manası: "Galiba secdeyi terketti. Tekrar kıyama döndü derdik" şeklinde olur. "Yanıldı" manasına alınırsa o zaman mana: "Galiba yanıldı" şeklinde olur.
Resulullah (s.a.v.) namazı yerine göre uzun ve yerine göre de kısa kıldırırdı. Yalnız namazı kısa kıldırırken, tadil ve erkanına riayet ederdi.

39- İmama Uyma Ve Rükudan Kalkıldığı Zaman Okunacak Dua

373- Berâ' İbn Azib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sahabiler, Resulullah (s.a.v.)'in arkasında namaz kılarlardı. Resulullah (s.a.v.) başım rükudan kaldırdığı zaman alnını yere koymadıkça hiç kimsenin belini eğîlttigini görmedim. Başını yere koyduğunda arkasındakiler de secde edip yere kapanırlardı." [586]

Açıklama:

Bu hadiste; cemaatin namazın bütün fiillerinde imama uyması gerektiğini bildirmektedir. İmamın fiillerine uymak için cemaatin namazda imama bakması caizdir. İmamın secdeye varmadan cemaatın secdeye gitmemesi sünnettir.

40- Namaz Kılan Kimsenin, Başını Rükudan Kaldırdığı Zaman Ne Okuyacağı Meselesi

374- Abdullah İbn Ebi Evfâ (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) belini rükudan doğrulttuğu zaman:
"Semiallâhu limen hamiden. Allahümme Rabbena leke'l-hamdu miru s-semâvâti ve mil'u'1-erdi ve mil'u mâ şi'te min şey'in ba'du, Allah, kendisine hamd eden kimseyi işitir. Allah'ım! Rabbimiz! Gökler ile yer dolusu ve onlardan başka dilediğin her şey dolusu hamd sadece Sana mahsustur" derdi. [587]

375- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) başmı rükudan doğrulttuğu zaman:
"Allahümme Rabbena leke'l-hamdu mil'u's-semâvâti ve mil'u'l-erdi vemâ beynehumâ ve mil'u mâ şi'te min şey'in ba'du ehle's-senâi ve'1-mecdi lâ mânia Hmâ e'tayte velâ mu'tî limâ mena'te velâ yenfeu zâ'1-ceddi minke'l-ceddu (=Allahım! Rabbimiz! Gökler ile yer dolusu ve ikisi arasındaki her şey dolusu, onlardan başka dilediğin her şey dolusu hamd sadece Sana mahsustur. Ey büyüklüğe ve övgüye layık olan Allahım! Senin verdiğine engel olacak hiçkimse yoktur. Senin vermediğini verecek hiç kimse de yoktur. Senin katında hiçbir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir" derdi. [588]

Açıklama:

Bu iki hadisle ilgili çeşitli varyantlar daha var. Bunların hepsi, Resulullah (s.a.v.)'in rükudan doğrulttuktan sonra okuduğu duayı göstermektedir.
Bir kulun söyleyeceği en layık sözün bu olması; kişinin, bütün işlerinde Allah'ı yetkili kılması, Allah'ın varlığını ve birliğini itirafı, hayrın, şerrin O'ndan geldiğini, kuvvet ve kudreti O'nun yarattığını, salih ameller peşinde koşmanın gerekliliğini içermektedir.

41- Rüku Ve Secde Sırasında Kuran Okumanın Yasak Olması

376- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) vefat etmeden önceki hastalık sırasında evinin perdesini açmıştı. İnsanlar, Ebu Bekr'in arkasında saf olmuşlardı. Bunu görünce:
"Ey insanlar! Doğrusu müslümanın göreceği yada ona gösterilecek salih rüyadan başka peygamberliğin müjdecilerinden hiçbirşey kalmamıştır.
Dikkat edin ki! Ben, rüku veya secde halinde Kur'an okumaktan nehy olundum. Rükuda, yüce Allah'ı ta'zim edin. Secde halinde ise dua etmeye çalışın. Çünkü secde halinde (iken yaptığınız) duanızın kabul olunması pek uygundur" buyurdu. [589]

377- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) vefat etmeden önceki hastalık sırasında evinin perdesini açtı. Vefatına neden olan bu hastalık sırasında başı sarılıydı. Üç defa:
"Allahım! Tebliğ ettim mi?" buyurdu. Daha sonra da:
"Doğrusu salih bir kulun göreceği yada kendisine gösterileceği rüyadan başka peygamberliğin müjdecilerinden hiçbir şey kalmamıştır" buyurdu. [590]

378. Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) benî rüku ve secde sırasında Kur'an okumayı yasakladı." [591]

Açıklama:

Bu hadisler, rüku ve secde sırasında Kur'an okumanın yasak olduğunu bildirmektedir. Sebebi ise kulun rüku ve secde halinde tevazulu bir hal almasından dolayıdır, Bunun için de bu iki durum, Kur'an'dan ayetler yerine zikir ve dua ile ilgili ifadelere tahsis edilmiştir.
"Kendisine gösterileceği rüyadan başka peygamberliğin müjdecilerinden hiçbir şey kalmamıştır" sözünden maksat; Resulullah (s.a.v.)'in vefatından sonra peygamberlik alametlerinin sona ereceğidir.
"Salih rüya"dan maksat ise mutlaka gerçek rüya değil uygun olan rüyadır. Çünkü sadık rüya, bazen acı verebilir. Halbuki müjde arzu edilen bir şey, meydana geldiği zaman yapılır. Böyle bir rüyanın müslümana özgü kılınması, müslümanın sadık rüya görmesi hususundaki hali Peygamber (s.a.v.)'in haline uyduğu içindir.

42- Rüku Ve Secde Sırasında Okunacak Dualar

379- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu haldir. Dolayısıyla (secde halindeyken) duayı çok yapın!" [592]

Açıklama:

Kulun Allah Teâlâ'ya yakın olmasından murad O'nun rahmetine ve affına yakın olması demektir. Çünkü tevâzuun en son haddi secde halinde gerçekleşmektedir. Secdede aynı zamanda kibrin ortadan kalkışı, nefsâniyetin kırılıp yok oluşu vardır. Çünkü nefis, sahibine hiçbir zaman böylesine bir tevâzuyu emretmediği gibi sahibinin bu şekilde tevazu ve mezellet göstermesine de tahammül edemez. Bu bakımdan kul secdeye varınca nefsine karşı koymuş ve ondan uzaklaşmış olur. Bilindiği gibi kul nefsinden uzaklaşınca Allah'a yaklaşır. İşte bunun içindir ki, Resulullah (s.a.v.), secdede iken duanın çokça yapılmasını tavsiye etmiştir.

380- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Resulullah (s.a.v.) secde halindeyken: "Allahümme'ğfirlî zenbî kullehu dikkehu ve cillehu ve evvelehu ve âhirahu ve alaniyetuhu ve sirrehu (=Allahım! Günahımın hepsini; küçüğünü büyüğünü, önünü-sonunu, açık olanını gizli olanını bana bağışla!" derdi. [593] . .

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in hiçbir günahı olmadığı halde bütün günahlarının azını çoğunu, önünü sonunu, açığın gizlisini dile getirmek suretiyle bütün bunlann bağışlanmasını dilemesi; onun kulluğundaki samimiyeti, yüce Allah'a muhtaç olduğunu itiraf ve ümmetine bu duayı öğretmek istemesiyle açıklanabilir.

381- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) rüku ve secde halindeyken:
"Subhâneke Allahümme Rabbena ve bihamdike Allahümme'ğfirlî Allahım! Sen yücesin! Rabbimiz! Seni hamdinle teşbih ederim. Allahım! Beni bağışla" derdi. Kur'an'a sarılıp onunla amel ederdi. [594]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in mağfiret dilemesine gelince, bu dilek, tevazünün en mükemmel ifadesidir. Yüce Allah'ın emrine uymanın büyük bilincine varmak ve ümmeti için rehberlik nişanesidir.

382- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) vefatından önce:
"Subhânellâhi ve bihamdihi estağfirullâhe ve etûbu ileyh" Allah'ı hamdine bürünerek teşbih ederim, Allah'tan bağışlanma dilerim, O'na tevbe ede rim! sözlerini çok söylüyordu". Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Görüyorum ki: "Subhânellâhİ ve bi-hamdihi estağfirullâhe ve etûbu ileyh" Allah'ı, hamdine bürünerek teşbih ederim, Allah'ta bağışlanma dilerim, O'na tevbe ederim! sözlerini çok söylüyorsun" dedim. Reslullah (s.a.v.):
"Rabbim bana ümmetim hakkında bir alâmet göreceğimi haber verdi. B alameti gördüğüm de: "Subhânellâhİ ve bîhamdihi estağfirullâhe ve etûb ileyh" Allah'ı, hamdine bürünerek teşbih ederim, Allah'tan bağışlanma dilerin O'na tevbe ederim! sözlerini çok söyleyeceğim. İşte o alâmeti gördüm: Âlâm şudur: "İzâ câe nasrultâhi ve'1-fethu -bu fetih, Mekke'nin fethidir ve reyte'n-nâse yedhulûne fî dînillâhi efvâcen. Fe sebbih bi-hamdi rabbike ve' teğfirhu, innehu kâne tevvâben" Allah'ın yardımıyla fetih yâni Mekke'nin fet geldiğinde, sende insanların takım takım Allah'ın dinine girdiklerini gördüğüne hemen Rabbinin hamdine bürünerek teşbih et ve ondan mağfiret dile! Çünkü tevbeleri çok kabul edicidir" [595] buyurdu..

383- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i bir gece kaybettim. Kadınlarından birinin yanma gittiğini zannederek onu araştırdım, sonra döndüm. Bir de baktım ki, o rükûya yada secdeye varmış:
"Subhâneke ve bi-hamdike lâ ilahe illâ ente" "Seni hamdine bürünerek teşbih ederim, Senden başka hiç bir ilâh yoktur" diyor. Bunun üzerine ona:
"Annem-babam sana feda olsun! Ben ne hâl peşindeyim, sen ne hâldesin!" dedim. [596]

Açıklama:

"Seni hamdine bürünerek teşbih ederim" cümlesinin anlamı; "Rabbim! Seni kendi gücüm ve kudretimle değil, ancak bana verdiğin hidayet ve ihsanınla enzih ederim" demektir.

384- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i bir gece yataktan kaybettim. Bunun üzerine onun nereye gittiğini araştırdım. Derken elim, secdegâhmda iken onun ayaklarının altına dokunuverdi. Ayakları dikilmiş vaziyette:
"Allahümme eûzu bi-ridâke min sehatike ve bi-muâfâtike min ukûbetike ve eûzu bi-ke minke lâ uhsî senâen aleyke ente kemâ esneyte alâ nefsike"
"Allah'ım senin gadabmdan senin rızana; Azâbındanda affına sığınırım! Hem senden sana sığınırım! Sana karşı övgüyü bitiremem! Sen kendini övdüğün gibisin!" diyordu." [597]

Açıklama:

"Senden sana sığınırım" cümlesinin anlamı hususunda Hattâbî şöyle der:
"Bu sözde ince bir mana vardır. Şöyle ki: Resulullah (s.a.v.), yüce Allah'ln gazabından yine O'nun rızasına, azabından affına sığınmıştır. Rıza ile gazab ve azab ile af, birbirine tekabül zıt kelimelerdir. Konu, zıddı olmayan Allah'a varınca aynı karşılığı şeklen devam ettirerek Allah'tan yine Allah'a sığınmışır. Bunun manası; O'na karşı yaptığı İbade ve övgülerde meydana gelen kusurlarından dolayı Af dilemekir." [598]
Resulullah (s.a.v.)'in *"Sana karşı övgüyü bitiremem! Sen kendini övdüğün gibisin"* buyurması, acizliğini itiraf içindir. Yani Rabbim! Ben, Sana ne kadar övgüde bulunsam layık olduğun övgüyü Sana yapmaya gücüm yetmez" demektir.

Açıklama:

Bu hadis; kadının, evlenmesi haram olmayan erkeğin vücuduna değdiği zaman erkeğin abdestinin bozulmayacağına delil olarak getirilmiştir.

385- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) rüku ve secde sırasında: "Subbûh Kuddûs Rabbu'l-melâiketî ve'r-Rûhi (=Münezzehsin! Mukaddessin! Melekler ile rûhun Cebrail'in Rabbisin!" derdi. [599]

Açıklama:

"Subbûh" kelimesinin anlamı; yüce Allah'ln kendisine layık olmayan şeylerle, ortaktan ve benzerden münezzeh olmasıdır
"Kuddûs" kelimesinin anlamı ise yüce Allah'ı kendisine layık olmayan her şeyden temizlenmim olmasıdır. Bazılarına göre "Kuddûs"ün anlamı, mübarektir.
"Rûh"tan maksat ise bazılanna göre büyük melektir. Bazılanna göre Cebraildir. Bazılarına göre ise meleklerin de göremedikleri bir takım mahluklardır.

43- Secdenin Fazileti Ve Secdeye Teşvik

386- Ma'dân b. Ebi Talha el-Ya'merî den rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) azatlısı Sevbân'a rastlamıştım. Ona:
"Bana bir amel haber ver ki, onu yaparsam Allah beni onun sebebiyle cennete koysun" dedim. Yada şöyle demiş:
"Allah katında en makbul amelî haber ver!" dedim. Sevbân sustu. Sonra ondan (aynı şeyi bir daha) istedim. Yine sustu. Sonra üçüncü defa (yine ondan aynı şeyi bir daha) istedim. Bunun üzerine Sevbân şunları söyledi:
"Ben, bu meseleyi, Resulullah (s.a.v.)'e sordum. O da:
"Allâha çok secde etmeye bak: Çünkü eğer sen Allah için bir secde yaparsan onun sayesinde Allah senin bir dereceni yükseltir ve onun

sayesinde bir günâhını siler" buyurdu.
Ma'dân:
"Sonra Ebû'd-Derdâ'ya rastladım. Ona da aynı şeyi sordum. O da, bana; Sevbân'ın dediği gibi söyledi" dedi. [600]

Açıklama:

Bu hadis, çokça secde etmeye teşvik etmektedir. Buradaki secdeden maksat, namaz içindeki secdedir. Yani bol namaz kıl ki, bol secde edesin. Çok secdeye teşvikte bulunmanın sebesi, 376 nolu hadiste de geçtiği üzere, "Kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu haldir" hadisidir.
Kulun yaptığı her secdeye karşılık, Allah, onun mertebesini bir derece yükseltir, bir günahını siler ve ona bir sevab yazar.

387- Rebîa b. Ka'b el-Eslemî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'ie birükte gecelemekteydim. Ona, abdest suyunu ve bu anda ihtiyacı olan şeyleri getirdim. Bunun üzerine bana:
"Benden iste" buyurdu. Ben:
"Cennette senin yoldaşlığım istiyorum!" dedim. Resulullah (s.a.v.)
"Veya bundan başka bir şey istesen!" buyurdu. Ben de:
"Dileğim ancak budur" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse çok secde yapmak suretiyle nefsin lehine bana yardımcı ol!" uyurdu.[601]

Açıklama:

Burada geçen "Secde" kelimesiyle kast edilen, namazdır. Secdenin çokluğundan maksat; secdenin uzun olması değil, namazın ve ibadetin çok olmasıdır. Ancak nefsin gururunu kıran ve ıslah eden en etkili faktör secde olduğu için namaz yerine secde ifadesi zikredilmiştir. Çünkü cennetteki yüksek makamlara erişebilmek için nefsin ıslahı şarttır. Bu da, çok namaz kılıp, çok çok secdeye varmakla mümkündür. Nitekim "Nefsin için bana yardımcı ol" sözü, Cennette yüksek makamlara erişebilmek için nefis tezkiyesinin ve terbiyesinin ehemmiyetini en veciz bir şekilde ifâde etmekte ve "Çok secde etmek suretiyle" sözü de namazın ve secdenin nefis tezkiyesindeki ehemmiyetine dikkat çekmektedir.
Peygamber (s.a.v.) bir hadis-i şerifte secdenin önemini ifâde etmek için şöyle buyurmaktadır:
"Herhangi bir kul Allah için bir secde yaparsa, o secde sebebiyle Allah onun makamını bir derece yükseltir ve bir yanlış işini affeder." [602]

Açıklama:

Rabia'nın cennette Peygamber (s.a.v.)'le beraber olmayı istemesi, aslında imkânsız olan bir şey değildir. Çünkü Cennette Peygamber (s.a.v.)'le birlikte olmayı İstemek her bakımdan ona denk olmayı İstemek değildir. Fakat yine de Cennette Peygamber (s.a.v.)'le beraber olmayı istemek ulaşılması çok zor olan bir makamı istemektir. İşte Rabi'a'nın "Cennette seninle beraber olmayı istiyorum" sözüne karşılık olarak, Peygamber (s.a.v.)'in *"Bundan başka birşey (istesen)?"* demesi, isteğin erişilmesi çok zor bir istek olduğunu ifade etmek içindir. Bazılarına göre ise, bu istek Cennette Peygamber (s.a.v.)'le her bakımdan denk olmayı istemek demektir. Bu ise imkânsızdır. Duada ise gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyleri istemek caiz değildir ve duanın âdabına aykırıdır.
Peygamber (s.a.v.):
"Bundan başka birşey istesen?" buyurmakla "Elde edilmesi mümkün olan birşey iste" demek istemişlerdir. Fakat gerçekte Rabia'nın böyle imkânsız bir talebte bulunduğu düşünülemeyeceği gibi Peygamber (s.a.v.)'in de onun duasını böyle değerlendirmiş olması düşünülemez. Belki Rabia, ulaşılması çok zor bir makam istemiştir. Peygamber (s.a.v.)'de;
"Ben senin bu makama erişmen için dua edeceğim, sen de çok namaz kılarak bana yardımcı ol" demek istemiştir.
Hanefî alimlerinden Aliyyü'l-Kârî'nin ifadesine göre, böyle çok yüksek makamlara erişmesi için sâdece dua etmek kâfi değildir. Aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duasına da ihtiyaç vardır. "Çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardımcı ol" sözünde bu mânâya işaret vardır.

44- Yedi Organ Üzerine Secde Etme, Namazda Saç ile Elbiseyi Toplamanın Ve Saçı Arkadan Topuz Şeklinde Bağlamanın Yasak Olması

388- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, yedi kemik; alın, burun, eller, dizler ve ayakların uçları üzerine secdeye etmeye ve namaz sırasında saç ile elbisemi toplamamaya emrolundum." [603]

Açıklama:

Yedi kemik yada yedi organ; yüz, eller, dizler ile ayaklardır. Yedi organ üzerine secde etmek, Şafiî ile Hanbelilere göre farzdır. Ebu Hanîfe'ye, Mâlikilere ve fıkıh alimlerinin çoğunluğuna göre ise. sadece alın üzerine secde etmek farzdır. Diğer organlar üzerine secde etmek, sünnettir. Şafiî'nin bir görüşü de böyledir. Yalnız İbnu'l-Hümam'a göre ise eller, dizler ile ayaklar üzerine secde etmek vaciptir.
Namazda saçın ve elbisenin toplanması mekruhtur.

389- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs, Abdullah İbn Hâris'i başının saçı arkaya topuz yapılmış olduğu halde namaz kılarken görmüş, onu çözmeye kalkışmıştı. Abdullah İbn Haris namazı bitirince, Abdullah İbn Abbâs'ın yanına varıp ona:
"Benim başım senin ne işine yarıyor?" diye sordum. O da:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Böyle bir kimsenin misali, kolları arkasına bağlı olarak namaz kılan kimsenin durumu gibidir" buyururken işittim" diye cevap verdi. [604]

Açıklama:

Bu hadis, saçı arkadan topuz şeklinde bağlı olarak namaz kılmanın mekruh olduğuna delildir. Kolları sıvalı, saçı topuz şeklinde tepesinde bağlı yada serpuşun altına kıvrılmış şekillerde namaz kılmak bütün alimlere göre tenzihen mekruhtur. Kişinin saçını namazda iken bağlaması namazı bozar.
İster namaz için, isterse başka bir maksatla saçını bîr yere toplayarak bağlamak yada saçı keçeleştirecek bir ilaç kullanmak suretiyle dağılmasına engel olmak alimlerin çoğuna göre mekruhtur.

45- Secdede İtidal, Avuçları Yere Koyma, Dirsekleri Yanlardan Kaldırma Ve Karnı Uyluklardan Kaldırma

390- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Secdede itidal üzere bulunun. Sizden hiçbirisi kollarını, köpeğin yayıldığı gibi yaymasın." [605]

391- Berâ' İbn Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Secde ettiğin zaman avuçlarını yere koy ve dirseklerini kaldır." [606]

Açıklama:

"Secdede itidal üzere bulunun" ifadesinden maksat; "Tamamen büzülerek kollarınızı yanlarınıza, karnınıza, uyluklarınıza bitiştirmediğiniz gibi kollarınızı da tamamen gerilerek köpeğin yaptığı gibi yere sermeyin. Aksine secde halinde ellerinizi yere koyarak dirseklerinizi kaldırın, iki taraftan kanat gibi açın, karnınızı da uyluklannızdan uzak tutun" demektir.
Alimlere göre; dirsekleri yerden kaldırarak koltukların altı görünecek derecede açmak müstehabtır. Bunun aksini yapan kimsenin namazı sahih olmakla birlikte tenzihen mekruhtur.
Bu şekilde namaz kılmak; kibirden uzak, tevazuya daha uygun, alın ile bumun yere secde etmelerine daha müsait ve tembel kimselerin haline benzemekten daha uzaktır. Çünkü kollarını yere sererek secde eden kimse, hadiste de belirtildiği üzere, köpeğin yere serilerek yatmasına benzer. Böyle bir kimsenin bu şekildeki hali, onun namaza önem vermediği intibanı gösterir.
Kolların bu şekilde yere serilerek köpeğin yatışına benzetilmesi; ümmetin bu davranıştan tiksinmesi ve böyle bir şeyden uzaklaşması içindir.

46- Secde Sırasında Kolların Ne Kadar Açılacağı Meselesi

392- Abdullah b. Mâlik İbn Buhayne (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namaz kılarken (secdede) koltuk altındaki pazularının beyazlığı görünecek derecede kollarını açarmış." [607]

393- Meymûne (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) secde ettiği zaman bir kuzu kollarının arasından geçmek istese geçebilirdi." [608]

394- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) secde ettiği zaman kollarım o kadar açardı ki, arkasından koltuklarının beyazlığı görünürdü. Oturduğu zaman da sol uyluğunun üzerine çökerdi." [609]

Açıklama:

Hadisler, secde halinde kolları açarak karnın kasıklardan ayrılması gerektiğini belirtmektedir.
Ebu Nuaym'a göre Peygamber (s.a.v.)'in koltuk altlarının beyaz olması peygamberliğinin alametlerindendir.

395- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Resulullah namaza tekbirle, kırâata da Fatiha'yı okumakla başlardı. Rükûya vardığı zaman başını, ne yukarıya diker ve ne de aşağıya eğer, ikisinin arasında tutardı. Başım rükûdan kaldırdığı zaman, iyice doğrulmadıkça secdeye gitmezdi. Başını secdeden kaldırdığı zaman dahi iyice doğrulup oturmadıkça ikinci secdeye gitmezdi. Her iki rekât sonunda TahİyyÂt duasını okurdu. Sol ayağını yere döşer, sağ ayağını da dikerdi. Şeytan oturuşunu yasaklar; insanın vahşi hayvanlar gibi ellerini yere yayarak oturmasını da yasak eder, namazı selâm vererek bitirirdi." [610]

Açıklama:

Namaza tekbirle başlanır. Yalnız tekbir manasını ifade eden başka kelimelerle namaza başlamanın caiz olup olmadığı meselesi ihtilaflıdır.
Bu hadis, Besmele'nin fatihadan olmadığını söyleyenlerin delillerindendir.
Rükuda sünnet oîan, sırt ile başın bir hizada bulunmasıdır.Rükudan doğrulduktan sonra ve diğer yerlerde ta'dili erkan vaciptir.
Yine bu hadis, namazda sol ayağın yere döşenerek üzerine oturulması ve sağ ayağın dikilmesi gerektiğini ileri süren Ebu Hanife'nin delillerindendir.
Yine bu hadis, selam vermenin vacip olduğuna delalet etmektedir.
"Şeytan oturuşu" ifadesinden maksat, köpek gibi oturuştur. Bununla kastedilen de; yere oturarak köpekler gibi dizlerini dikmek ve iki taraftan elleriyle yere dayanmaktır.

47- Namaz Kılan Kimsenin Sutresı

396- Talha b. Ubeydullah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi önüne 'semerin arka kaşı' gibi bir şey koyduğu zaman (ona doğru) namazını kılsın, öte yanından geçenlere aldırış etmesin." [611]

397- Abdullah İbn Ömer (r.anhürnâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bayram günü (namaza) çıktığında mızrağın/kargının getirilmesini emrederdi. Bu mızrak/kargı, onun önüne dikilir, o da ona doğru namaz kılardı. Cemaat da, arkasında dururdu. Resulullah (s.a.v.) bunu yolculukta da yapardı. Emirlerin bayram namazlarında mızrak/kargı taşıması buradan kalmıştır." [612]

398- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) mızrağı yere dikip ona doğru namaz kılardı."

399- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) devesine doğru namaz kılardı.[613]

400- Ebu Cuhayfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Mekke'de Ebtah denilen yerde kızıl sahtiyandan yapılmıse, önünden geçilmesini engel olmakla yükümlüdür. Fakat namaz esnasında önünden geçen kimseye müdahale etme hakkının oluşması için sütre olma niteliği taşıyan bir nesnenin önüne konulmuş olması lazımdır." [614]

Açıklama:

Ebu Dâvud, Salât 107 (700)'de geçtiği üzere; namaz kılmakta olan kimse, önünden geçen kimse kendisine yakınsa ona eliyle engel olur, uzaksa işaretle yada "Subhanellah" diyerek sesini yükseltmekle engel olur.
Hanefi alimlerine göre; efdal olan, namaz kılan kimsenin, önünden geçen kimseye müdahale etmemesidir. Çünkü müdahalede bulunan kimsenin dikkati, daha da dağılacaktır.
İmam Mâlik, İmam Şafiî ve Ebu Hanîfe'ye, selef ve halef imamlarının cumhuruna göre namaz kılmakta olan kimsenin önünden köpek, kadın, eşek ve daha başka bir şeyin geçmesiyle namaz bozulmaz. Bu konudaki görüşlerinin delili, Ebu Dâvud, Salât 114 (720)'de geçen *"Kişinin namazını hiçbir şey bozmaz"* hadisi ile konumuzla alakalı Abdullah İbn Abbâs-rın, Veda hacemda bir eşek üzerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mina'da cemaate namaz kıldırırken önlerinden geçmesine rağmen bir tepki göstermemeleri ile ilgili hadistir. Aynca bu tür varlıkların namazı bozmaları, namaz kılan kimsenin dikkatinin dağılmasından dolayı namaz kılan kimsenin huşu'suna engel teşkil etmelerinden kinayedir. Çünkü namaz kılan kimse. Önünden bu tür varlıkların geçmesiyle dikkati dağıldığından namazdan elde edeceği sevabı azalmaktadır.
Peygamber (s.a.v.)'in ona bir şey demesi, namazın bozulmadığını göstermektedir.
Eşek, köpek, domuzun; namaz kılmakta oları kimsenin dikkatini dağıtması, yaratılışlarındaki fevkalade dikkat çekici özelliklerle ilgilidir.
Kadının dikkat dağıtması ise; onun cinsel cazibesi, ve erkekler için zaaf kaynağı olmasıyla ilgilidir. Namazda gaye; ibadet olması ve Allah'a bağlılık olması hasebiyle kadının, namaz kılan kimsenin önünden geçmesiyle, namaz kılan kimsede olması gereken bu durumlar ile kadın sevgisiyle kanşırsa o zaman namazın hikmetinin ortadan kalkacağı bilinen bir durumdur. İşte burada kadının zikredilmesinin nedeni budur.

Mina:

Mekke ile Arafat arasında, ikisini birbirine bağlayan yol üzerinde bir yerdir. Burası birinci ve ikinci Akabe bey'atlarında Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Medineliler arasındaki görüşmenin gerçekleştiği yerdir. Kuzeyinde Sabir dağı bulunmaktadır. Akabe Cemresi ile Muhassir Vadisi arasında kalan yere Mina denilir.

48- Namaz Kılan Kimsenin, Önünden Geçen Kimseyi Engellemesi

402- İbn Hilâl'dan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında bir arkadaşımla beraber bir hadisi müzâkere ederken birden Ebû Salih es-Semmân:
"Ben, Ebû Saîd'den işittiğimi ve gördüğümü sana söyleyeyim" deyip şunu anlattı:
"Ben, Ebû Saîd'le beraber bulunduğum bir sırada Ebû Saîd, Cum'â günü, kendisini insanlardan koruyacak bir şeye karşı namaz kılıyordu. Derken Ebî Muayt oğullan oymağından genç bir kimse çıkagelip Ebû Saîd'in önünden geçmek istedi. Ebû Saîd onun göğsüne dokunarak kendisini uzaklaştırdı. Genç adam etrafına bakındı. Fakat Ebû Saîd'in önünden başka geçecek yer bulamadı. Bunun üzerine yine oradan geçmeye kalkıştı. Ebû Saîd onun göğsüne ilk defâkinden daha şiddetli vurarak kendisini uzaklaştırdı. Bu defa o adam, Ebû Saîd'in karşısına dikilip ona sövdü, sonra cemâati sıkıştırarak çıktı gitti ve Medine valisi Mervân'm yanma girerek Ebû Saîd'den gördüğü davranışı ona şikâyet etti: Sonra Ebû Saîd'de, Mervân'm yanma girdi." Mervân ona:
"Şu kardeşin oğluyla ne alıp veremiyorsun? Baksana, seni şikâyete gelmiş?" dedi. O zaman Ebû Saîd:
"Ben, Resûlüllah (s.a.v.)'i:
"Sizden birisi kendisini insanlardan koruyacak bir şeye karşı namaza durup sonra da Önünden biri geçmek isterse onu göğsüne dokunarak uzak-laştırsın. Dinlemezse onunla dövüşsün. Çünkü o, ancak bir şeytandır" buyururken işittim" dedi. [615]

Açıklama:

Namaz kılan kimsenin, önünden geçen kimseyi uzaklaştırmasının vacip mi, yoksa mendup mu oîduğu konusunda ihtilaf vardır.
İbn Battal der ki:
"Alimlere göre namaz kılan kimsenin, önünden geçeni uzaklaştırması sütreye karşı kıldığı zamandır. Sütresiz kılarsa hiçbir tasarrufta bulunamaz. Çünkü o yerden geçmek herkese mubahtır. Dolayısıyla oradan geçeni engel olmaya hak kazanması için bir delil lazımdır. O da, sütredir."
Buna, Ebu Hureyre'den gelen;
"Sizden birisi namaz kıldığı zaman önüne bir şey koysun, hiçbir şey bulamazsa bîr sopa diksin. Sopa da yoksa önüne bir çizgi çizsin. Bundan sonra önünden ne geçerse geçsin ona zarar vermez" [616] hadisi ile 398 nolu hadis delil olarak getirilmiştir.
Kadı İyâz'a göre silahla yada önden geçen kişinin ölümüne sebep olacak bir aletle müdahalede bulunmanın caiz olmadığına ve tehlikeli olmayan bir müdahale sonucu ölen bir kimse için kısas gelmediğine dair alimlerin görüş birliği vardır.
Namaz kılan kimsenin önünden geçen kimseyle mücadele etmedeki sebebin ne olduğu konusunda iki görüş vardır;
1- Namaz kılan kimsenin önünü kesen kimseyi, günahtan alıkoymak.
2- Bu kişinin namaza zarar vermesini önlemek.[617]
Hanefi alimlerine göre efdaİ olan, namaz kılanın, önünden geçene müdahale etmemesidir. Kasani, "Bedayi" adlı eserinde konuyla ilgili olarak "*Doğrusu namazda ancak namazla ilgili fiillerle meşgul olunur*" hadisini buna delil olarak getirir. Kavga ve mücadele, namazla ilgili bir hareket olmadığına göre bu fiillerle meşgul olmak doğru ve caiz değildir. Konumuzla ilgili Ebu Said hadisini de; namaz kılanın önünden geçene engel olmak bir görev değil aksine bir izindir. Engel olmamak ise daha faziletlidir. Çünkü engel olma hareketi namazın dışında bir harekettir şeklinde yorumlamışlardır.

403- Büsr b. Saîd'den rivayet edilmiştir:
"Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Resulullah (s.a.v.)'den ne işittiğini sormak üzere Büsr'ü, Ebu Cuheym'e göndermişti. Bunun üzerine Ebu Cuheym şunları söylemişti: Resulullah:
"Namaz kılanın önünden geçen kimse, ne kadar günah işlediğini bilseydi, kırk beklemeyi, namaz kılanın önünden geçmekten daha hayırlı" bulurdu.
Ebu'n-Nadr:
"Zeyd b. Hâlid'in kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı? Dediğini bilemiyorum" dedi. [618]

Açıklama:

Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçmek, çok çirkin bir iştir. Bunu yapan kimse günahkar olur. Namaz kılan kimse, namazını, ister tek başına ister imama uyarak kılıyor olsun önünden geçmek isteyen kimseye engel olmalıdır. Bunun nedeni, namaz kılan kimsenin zihnini bozmak ve huşu'sunu bozmaktır.
Geçilmesi mekruh olan yerin mikdarı, bazılarına göre; secde yeri, bazılarına göre ise iki yada üç saf, bazılarına göre ise üç arşın, bazılarına göre ise beş arşın, bazılarına göre ise kırk arşındır.

49- Namaz Kılan Kimsenin Sütreye Yakın Durması

404- Sehl b. Sad es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in namaz kıldığı yer ile duvar arasında bir koyun geçecek kadar yer vardı." [619]
Resulullah (s.a.v.) minberin yanı başına durarak cemaata imam oluyordu. Çünkü Mescidi Nebevî'de mihrab yoktu. Minber ile kıble duvarının arasında da koyun geçecek kadar bir aralık vardı. Bunun sebebi de ilk safta olanların birbirlerini görebilmeleridir.

405- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Seleme, mescitte Mushaf-ı Şerifin konduğu yeri araştırıp orada namaz kılardı. Resulullah (s.a.v.)'in de bu yeri araştırdığını söyledi. Söz konusu yer, minber ile kıble arasında bir koyun geçecek kadar bir yerdi." [620]

Açıklama:

Burada ise Resulullah (s.a.v.)'in mescidinde mushafın konulmasına mahsus bir yer vardı. Bu yer, bir rivayete göre mescitteki bir direğin yanındaydı. Bu direk, "Muhacirler direği" adıyla bilinmekteydi. Çünkü muhacirler bu direğinde toplanırlardı.
Buna göre imamın sütreye yakın durması müstehabtır.
Bazıları, imam ile sütre arasındaki mesafeyi bir kanş ve bazıları ise üç arşın diye belirtmişlerdir.

50- Namaz Kılan Kimsenin Önüne, Enine Doğru Yatmak

406- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) geceleyin namaz kılardı. Ben de, onun ile kıble arasında cenaze gibi enine doğru uzanmış bir vaziyette bulunurdum" [621]

407- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Aîşe'nin yanında; köpek, eşek ve kadın, namaz kılan kimsenin önünden geçerse namazı bozar denildi. Bunun üzerine Aişe:
"Bizi, eşek ve köpeklerle bir tuttunuz. Vallahi, ben, Peygamber (s.a.v.)'i namaz kılarken gördüm. Ben de, Peygamber (s.a.v.) ile kıble

arasındaki yatağın üzerinde uzanmış bir vaziyetteydim. Bu sırada hacetim gelirdi, karşısına oturup da ona eziyet vermekten çekindiğim için ayaklarının yanından sıyrılıp geçerdim" dedi." [622]

408- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'ân huzurunda ayaklarım kıblesine doğru gelecek şekilde uyurdum. Secde ettiği zaman beni dürter, ben de ayaklarımı çekerdim. O, secdeden kalktığı zaman ayaklarımı (yine onun kıblesine doğru) uzatırdım. O zaman evlerde henüz kandiller yoktu." [623]

Açıklama:

Bu hadislerde görüldüğü üzere; erkek kadına karşı namaz kılabilir. Kadının, erkeğin karşısında bulunması namazını bozmaz.

409- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namaz kılardı. Ben de hayızh/ay hali olduğum halde onun hizasında bulunurdum. Çok defa secde ettiği zaman elbisesi bana değerdi." [624]

410- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) geceleyin namaz kılardı. Ben de hayızh/ay hali olduğum halde üzerimde bir dikişi olmayan bir elbiseyle onun yanı başında dururdum. Bu elbisenin bir kısmı, yanıbaşında onun üzerinde bulunurdu." [625]

Açıklama:

Bu hadisler, hayızh kadının vücudunun temiz olduğunu, onunla bir arada bulunmanın caiz olduğunu, namaz kılan bir kimsenin elbisesine kadının dokunması onun namazına zarar vermediğini ve hayızlı kadının elbisesinin temiz olduğunu göstermektedir.

51- Bir Tek Elbise İçerisinde Namaz Kılma

411-Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse, Resulullah (s.a.v.)'e; bir tek elbise İçerisinde namaz kılmanın hüknünü sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Herbirinizin ikişer elbisesi var mı?" buyurdu." [626]

412- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buryurmaktadır:
"Sizden birisi, iki omzunda bir şey yokken, bir tek elbise içerisinde namaz kılamaz." [627]

413- Ömer b. Ebi Seleme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.u)'i Ümmü Seleme'nin evinde bir elbisenin içerisinde iki ucunu çapraz bağlamış olarak namaz kılarken gördüm." [628]

414- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'i, omzundan bürünmüş olarak bir tek elbise içerisinde namaz kılarken gördüm." [629]

415- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Saîd el-Hudrî, Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna girmişti. Devamla da der ki:
"Onu, bir hasır üzerinde namaz kılarken gördüm. Hasırın üzerine secde ediyordu. Elbiseyi boynuna bürünmüş olarak onu bir tek elbise içerisinde namaz kılarken gördüm" dedi." [630]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Sevb" kelimesi, elbise demektir. Kelimenin asıl anlamı; dokunuş bez, keten, ipek ve yün gibi kumaşlar için kullanılır.
O zamanın tam takım elbisesi; bir "İzar" ve diğeri de "Rida" olmak üzere iki ayrı kumaştan meydana gelirdi. "İzar", futa gibi bele bağlanır, "Rida" ise ihram gibi omuza atılırdı. İşte bu ikisi, bir elbise teşkil ederdi. Dolayısıyla burada "Bir tek elbise" sözünden maksat; omuza atılan ridadır. Çünkü rida; bir ucu sol omuzun üzerinden, diğer ucu da sağ omuzun altından geçirilerek yada göğüs tarafından veya arkadan bağlamak suretiyle bürünülen elbisedir. Böyle çapraz bir şekilde bürünmeye; "Teveşşuh", "İltihaf" ve "İstimal" denir.
Kumaşın iki ucunu bağlamaktaki hikmet; rüku esnasında örtünün düşmemesini ve namaz kılan kimsenin kendi avret yerlerini görmemesini sağlamaktır. Yalnız bu örtünün, bütün avret yerlerini örtecek kadar geniş ve uzundu. Yoksa beline bağlardı.
İbn Cerîr (ö. 676/1277), Tavus (ö. 106/724), İbrahim en-Nehaî (ö. 95/713) ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel (ö. 241/795) bu görüşe katılmayarak bir tek elbise içerisinde namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bunlar, bu konuda Abdullah İbn Ömer'den gelen "iki elbise içerisinde namaz kılma"yi ifade eden hadisi delil almışlardır.
İmam Mâlik (ö. 179/795), İmam Şafîî (ö. 204/819), bir rivayette Ahmed b. Hanbel ve Ebu Hanîfe (ö. 150/767); bir tek elbise içerisinde nama kılmanın caiz olduğunu belirtmişlerdir.
Tek elbise içerisinde erkeklerin namaz kılma durumu; İslamiyet'in ilk yıllarında müslümanların sıkıntı ve imkansızlıklarından dolayı bir parçadan ibaret olan elbiseyi giymeleri ve bu elbiseyi de, namaz içerisinde avret yerleri gözükmesin diye boyunlarına bağlama mecburiyetinden kaynaklanmaktaydı.
Tek elbise içerisinde namaz kılmayı caiz gören alimler, iki elbiseyi giymeyi emreden Abdullah İbn Ömer hadisini daha faziletli olmakla tefsir etmişlerdir. Çünkü asıl olan, elbiseyi, omuzdan aşağıya doğru sarkıtarak örtünmektir. Bu şekilde örtülen elbise, avret mahallini kapamaya yetmiyorsa, o zaman bele bağlayarak Örtünmek lazımdır.
Ayrıca 411 nolu hadis, hasır üzerinde namaz kılmanın caiz olduğuna delildir. Sonuç olarak; önemli olan, elbisenin sayısı ve cinsi değil, avret yerlerinin örtülrnesidir.

5. MESACİD (=MESCITLER) VE MEVADİİ'S-SALAT (=NAMAZ KILINAN YERLER) BÖLÜMÜ

Yeryüzünde Kurulan ilk Mescit

416- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.)'e yeryüzüne kurulan ilk mescidin hangisi olduğunu sordum. O da:
"Mescid-i Haram" buyurdu. Ben:
"Sonra hangisi kuruldu?" dedim. O da:
"Mescid-i Aksa" buyurdu. Ben:
"ikisi arasında ne kadar zaman var?" dedim. O da:
"Kırk yıl. Sonra şunu iyi bil ki; yeryüzü senin için mesciddir. Dolayısıyla sana namaz vakti nerede gelirse hemen orada namaz kıl" buyurdu.[631]

Açıklama:

Aksa; pek uzak, en uzak anlamına gelir. Kudüs'teki mescide bu ismin verilmesi; bazılarına göre, Kabe'ye Pek uzak olduğu içindir. Bazılarına

göre ise ondan daha gerilere doğru başka bir ibadet yeri bulunmadığı içindir. Bazılarına göre ise pisliklerden temiz ve mukaddes olduğu için bu ismin verildiğini söylemişlerdir.
Görüldüğü üzere Ebu Zerr, önce yeryüzünde kurulan ilk mescidin hangi mescit olduğunu, sonra ikinci mescidi sormuş ve üçüncü olarak da iki mescid'in bina edilmeleri arasında ne kadar zaman geçtiğini anlamak istemişdir. Resulullah (s.a.v.) onun sorularına sırayla cevap vermiş; ilk mescid'in Kabe, ikincinin Mescid-i Aksa olduğunu, aralarında kırk yıllık bir zaman bulunduğunu bildirmiştir.
Ibnü'l-Cevzî, Kabe'yi İbrahim (a.s)'ın, Mescid-i Aksâ'yt ise Süleyman (a.s)'ın bina ettiğini, aralarından bin seneden fazla bir zaman bulunduğunu söyleyerek meselenin problemli olduğuna işaret etmiştir. Bu problemi Kurtubî şöyle cevaplandırmıştır:
"Gerek bu hususdaki âyet ve gerekse bu hadîs, İbrahim (a.s) ile Süleyman (a.s)'ın sözkonusu mescitleri yeni yaptıklarına değil, başkaları tarafından yapılan eski binalarını yenilediklerine delâlet ederler. Kabe'yi ilk bina edenin Âdem (a.s) olduğu da rivayet edilmişdir. Bu takdirde Adem (a.s)'dan kırk sene sonra oğullarından birisi Mescid-i Aksâ'yı bina etmiş olabilir."
Aynî'nin ifadesine göre Kabe'yi ilk defa melekler bina etmiş; sonra İbrahim (a.s), daha sonra sırayla Amâlika, Cürhüm ve Kureyş onu yenilemişlerdir. Kureyş'in bina etmesi, Resulullah (s.a.v.)'in gençliğine rastlamıştır. Daha sonra Abdullah İbn Zübeyr ve Haccac bina etmişlerdir.
İbni Kesîr ise Mescid-i Aksa'yı ilk mescid yapan zat'ın İsrail (a.s) olduğunu, Hz. Süleyman'a ise onu tamir emir buyurulduğunu söylemiştir. Bu husûsda daha başka rivayetler de vardır.
Ebû Zerr'in sorusu, iki mescid'den hangisinin târih itibariyle daha önce yapıldığına yahut hangisinin daha faziletli olduğuna dâirdir. [632]

Peygamber (s.a.v.)'in, Diğer Peygamberlerden Üstün Kılındığı Özellikleri

417- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey bana verildi:
1- *Daha önce her peygamber özellikle kendi kavmine gönderiliyordu. Ben ise kızıl ve siyah bütün insanlara gönderildim.*
2- *Bana ganimetler helal kılındı. Halbuki benden önce hiçbir (peygambere) helal kılınmamıştı.*
3- *Yeryüzü, bana, tertemiz ve mescit kılındı. Dolayısıyla her kime namaz vakti gelirse bulunduğu yerde namazını kılar."*
4- *Bir aylık yol kadar yerden düşmanın kalbine korkutmakal yardım edildi.*
5- *Kıyamet günü ümmetime şefaat etme verildi."* [633]

418- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Biz, (diğer) insanlar üzerine üç şeyle üstün kılındık:
1- *Saflarımız meleklerin safları gibi yapıldı.*
2- *Yeryüzünün her tarafı bizim için mescit kılındı.*
3- *Su bulmadığımız zaman toprak bize temizleyici bir araç kılındı. Bir haslet daha söyledi."* [634]

Açıklama:

Burada belirtilmeyen bu özelliği; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 5/15 (8022)'de zikretmiştir. Bu özellik de şudur:
"Bir de, Bakara suresinin şu son ayetleri arşın altındaki defineden bana mahsus olmak üzere verildi."

419- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben, diğer peygamberler üzerine altı şeyle üstün kılındım:
1- *Bana, Cevâmiu'l-kelim (=az sözle çok şey söyleme) verildi.*
2- *Düşmanlarımın kalplerine korku salmakla yardım edildim.*
3- *Bana ganimetler helal kılındı.*
4- *Yeryüzü bana temiz ve mescit kılındı.*
5- *Bütün yaratıklara peygamber olarak gönderildim.*
6- *Peygamberlik benimle sona erdirildi."*

420- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
1- *Ben, düşmam(mı)n üzerine korku salmakla yardım edildim.*
2- *Bana, Cevâmiu'l-kelim (=az sözle çok şey söyleme) verildi.*
3- *Bir ara ben uyurken yeryüzü hazinelerinin anahtarları bana getirilip ellerime konuldu."* [635]

Açıklama:

Görüleceği üzere konuyla ilgili hadislerin bazılarında Hz. Peygamber (s.a.v.)
"Bana beş şey verildi" buyurmuş, bazılarında bunun üç şey olduğu, bir rivayette de altı şeyle diğer diğer peygamberlere üstün kılındığı belirtilmiştir. ilk görünüşte bu konudaki farklı rivayetler arasında bir çelişki var gibi gözüküyorsa da gerçekte bu rivayetler arasında hiçbir zıtlık bulunmamaktadır. Bu konuda Kurtubî şöyle der:
"Bunun çelişki olduğu zannedilmesin. Çelişki düşüncesi, ancak sayıların inhisara delalet ettiği vehimden doğar. Halbuki mesele öyle değildir. Çünkü bir kimse:
"Bende beş altın var" dediği zaman bu söz o kimsede başka altın olmadığına delalet etmez. O adam, başka bir defa:
"Bende yirmi altın var", başka bir defa yine:
"Bende otuz altın var" diyebilir. Çünkü otuz aİtını bulunan bir kimse için yirmi altını yada on altını var demek doğrudur. Burada hiçbir çelişki ve aykırılık yoktur.Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, yüce Allah'ın, kendisine üç özellik verdiğini, sonra beş, daha sonra altı özellik verdiğini haber vermiş olması caizdir."
Bu konuda daha bir çok rivayet vardır. Bunların toplamından anlaşılan husus şudur: Hz. Peygamber (s.a.v.)'e özgü olan özellikler, beş değil, on taneden bile fazladır. Hatta Ebu Saîd en-Nîsâbûrî "Şerefu'l-Mustafa" adlı eserinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e özgü olan özellikleri toplayarak altmışa kadar çıkarmıştır.
Bu hadislerde geçen başlıkları şöyle sıralayabiliriz:

1- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Bütün İnsanlığa Peygamber Olarak Gönderilmesi:

İbnü'l-Cevzînin ifadesine göre; eskiden bir kavme peygamber gönderilirken başkalarına da ayrı ayn peygamberler gönderilir, bu suretle bir zamanda birçok peygamber gelirdi. Bizim Peygamberimiz ise tek başına gönderilmiş, onun zamanında kendinden başka hiçbir peygamber gönderilmemişdir.

2- Düşmanla Aralarında Bir Aylık Yol Nisbetinde Mesafe Varken Düşmanın Ondan Ve Ordusundan Korkması:

Aradaki mesafenin bir aylık yol ile sınırlandırılması bundan daha uzakta olanlar korkmazlardı mânâsına gelmez. O gün için Medine ile islâm düşmanları arasında bir aylık yoldan daha uzakta olanlar bulunmadığı için bir aylık mesafe son sınır olarak zikredilmiştir. Yoksa ne kadar uzakta olursa olsun Resulullah (s.a.v.) ile İslâm ordusunun karşısına çıkacak düşmanın kalbine korku siner. Gerçi meşhur bir kumandanın karşısında harb etmekden korkan insanlar bulunabilir. Fakat o mücerret bir korkudur. Peygamber (s.a.v.)'in düşmanı ise onun mutlak surette muzaffer olacağından korkar.

3- Yeryüzünün Mescîd Kılınması:

Bundan maksat, secde yerleri yada bilinen mescidlerdir. Kadı İyâz, geçmiş peygamberlere ancak kilise ve havra gibi özel yerlerde; bâzı alimler de temiz olduğunu yüzde yüz bildikleri1 yerlerde namaza durmak mubah kılındığını. bu ümmete ise şeriatın belirttiği bâzı yerler müstesna olmak üzere bütün yer yüzünde namaz kılmaya izin verildiğini söylemişlerdir. Gerçi İsa (a.s) yeryüzünde çok dolaşır ve namaz vakti geldiğinde bulunduğu yerde namazını kılardı, fakat ona her yerden teyemmüm caiz değildi. Her yerde namaz kılmak ve teyemmüm etmek yainız Peygamber (s.a.v.)'e mahsustur.

4- Ganimetin Helal Kılınması:

Ganimet: Muzaffer olan İslâm ordusunun kafirlerden aldığı mallardır. Buna mağnem de denilir. Hallabi'nin beyânına göre ganimet hususunda eski ümmetler iki kısma ayrılmışlardı. Bir kısmına ganimet almaya hiç izin verilmemişdi. Diğerlerine bu husûsda izin verilmiş fakat aldıkları ganimetleri yemek helâl kılınmamıştı. Bir ateş gelir onların aldıkları ganimetleri yakardı. Bâzıları:
"Ganimet meselesinden murâd onu istediği gibi tasarruf hususunda Peygamber (s.a.v.)'e imtiyaz verilmesidir" demişlerse de birinci görüş yâni eski milletlere ganîmetden istifâde helal kılınmamıştır demek daha doğrudur.

5- Kıyamet Günü İnsanlara Şefaat Etmesi:

Şefaat: bir kimsenin iyilik yapmasını istemek başkasına zarar vermekden vazgeçmesini niyaz eylemekdir. Bâzıları şefaatin, dua mânâsına geldiğini söylerler ve: "Şefaat hükümdar huzurunda şefî'in başkası için bir hacet talebi hususundaki konuşmasıdır." derler.
İbn Dakîk el-Id'e göre, bundan maksat; "Mahşerin dehşetinden insanlara rahatlık verip nefes aldıracak olan şefâat-ı uzmâ'dır, kî vukuu hususunda hiçbir görüş ayrılığı yoktur" diyor. Bâzıları da, buradaki şefâat'dan maksat; "Resulullah (s.a.u)'in reddedilmeyen husûsî şefaatidir" demiş, bazıları da bunun kalplerinde zerre kadar imân bulunanları cehennemden çıkarmak için yapılacak şefaat, başkaları cennette derece verilmesi hususundaki şefaat, daha başkaları cennete hesap sorulmadan girme hususundaki şefaat olduğunu söylemişlerdir.

6- Su Bulunmadığında Toprakla Teyemmüm Yapması:

Evinde yada bulunduğu yerde su bulunmadığı zaman ve namaz vaktinin geçeceğinden korkulduğu takdirde teyemmüm ederek namaz kılınır. Teyemmüm toprak cinsinden temiz olan şeyler üzerine yapılır.

7- Cevamiu'l-kelim (=az sözle çok şey söyleme) Kabiliyeti Verilmesi:

Bazı hadislerde de görüldüğü üzere metni bir satın doldurmadığı halde açıklaması hakkında çok detay bulunan ifadeler yer almaktadır. Böyle az sözle çok mana ifade etme, insanlar içerisinde sadece Peygamber (s.a.v.)'e verilmiş bir özelliktir.

8- Yeryüzü Hazinelerinin Anahtarlarının Verilmesi:

Hz. Peygamber (s.a.v.), bu sözüyle; ileride Kisraların, Kayserlerin ve diğer krallıkların hazinelerinin müslümanlarının ellerine geçeceğini müjdelemiştir. Sonuç itibariyle, Hz. Peygamber {s.a.v.)'in verdiği bu müjdeli haber zamanla çıkmıştır.

9- Peygamberliğin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le Son Bulması:

Hz. Peygamber (s.a.v.), son peygamberdir. Ondan sonra başka bir peygamber gelmeyecektir.

10- müslümanların Saflarının, Meleklerin Safları Gibi Kılınması:

Bu da, sadece Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve onun ümmetine verilmiş bir özelliktir. Başka bir ümmete yada peygambere böyle bir özellik verilmemiştir.

1- Resulullah (s.a.v.)'in Mescidinin İnşası

421- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) (Mekke'den hicret ederek) Medine'ye gelmişti. "Avf b. Amr oğulları" denilen mahallede şehrin en yüksek yerine konakladı. Peygamber (s.a.v.) onların arasında on dört gece kaldı. Sonra dayıları olan Neccâr oğullarının ileri gelenlerine haber gönderdi. Onlar da kılıçlarını kuşanarak onun yanma geldiler.
Enes devamla der ki:
"Devesinin üzerinde Peygamber (s.a.v.)'i terkisinde Ebu Bekr'i ve etrafında Neccâr oğullarının ileri gelenlerini halen görür gibiyim."
Sonunda (deve.sini) Ebu Eyyûb'un avlusuna çökertti.
Peygamber (s.a.v.) namaza eriştiği yerde kılmayı severdi. Davar ağıllarında bile namaz kılardı. Bir gün mescidin yapılmasını sahabilere emretti ve Neccâr oğullarına haber gönderip:
"Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizin fiyatını bana bildirin!" buyurdu. Onlar:
"Hayır, vallahi biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz" dediler.
Enes devamla der ki:
"Bu bahçede size şu söyleyeceklerim vardı: Burada hurma ağaçları, müşriklere ait mezarlar ve harabe yıkık evler vardı."
Peygamber (s.a.v.) emir verdi; hurma ağaçları kesildi, müşrik mezarları başka bir yere taşındı ve harabe yıkık evler düzeltildi. Sonra hurmaları kıble tarafına doğru direkler halinde dizip mescidin kapısının iki tarafını taştan ördüler. Sahabiler, şiir ve maniler söylüyorlardı. Resulullah (s.a.v.)'de onlar birlikte şöyle diyorlardı:
"Allahümme innehu Lâ hayra illâ hayru'I-âhira Fensuri'l-Ensâra ve'l-Muhâcira
Allahım! Ahiret hayrından başka hiçbir hayr yoktur. Ensar ve Muhacire yardım eyle!" [636]

Açıklaması:

Bu hadis; Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Mescid-i Nebevî'yi inşa edişini anlatmaktadır. Burada anlatıldığına göre, Efendimiz Medine'ye teşrif edince önce şehrin Necid istikametindeki yüksek kısmında bulunan Benû Amr b. Avf kabilesinin yanına inmiş, orada on dört gün kaldıktan sonra Neccâr oğulları yurduna gelmiş ve Neccâr oğullarına ait bir bahçeyi satın almak istemiştir. Ancak Neccâr oğulları bu bahçeyi maddî bir karşılık beklemeden Allah rızası için vermek istemişlerdir. Bu rivayette Neccâr oğullarının bu rızâsına karşılık Resûlullah'ın para ödeyip ödemediği belirtilmemektedir. Halbuki başka rivayetlerde, bu bahçenin, Sehl ve Süheyl adında iki yetime ait olduğu, bu yetimlerin bahçeyi karşılıksız hîbe etmek istedikleri, fakat Hz. Peygamberin burayı hîbe olarak kabul etmediği ve parasının Hz. Ebû Bekir tarafından ödenerek satın alındığı ifade edilmektedir. Bu farklı rivayetler bir araya getirilince, Neccâr oğullannın bahçeyi karşılıksız vermek istemeleri üzerine, Hz. Peygamber burasının, o kabileden iki yetime ait olduğunu öğrenmiş ve hîbe olarak kabul etmemiş, satın almakta ısrar etmiş, sonunda parası Ebû Bekir (r.a.) tarafından ödenerek satın alınmış olduğu anlaşılmaktadır.
Bu hadis-î şerifin belirlediği en önemli konulardan birisi de; mescid yapılacak arazideki müşrik kabirlerinin başka tarafa nakledilmesi meselesidir. Bu bölüm İncelenince şu hususlar karşımıza çıkar:
1- Kabristanda namaz kılınması men'edilmiş olduğu halde, Hz. Peygamber, kabristanın yerini mescid yapmıştır.
2- Müşriklerin kabirleri açılmış ve içerisindeki kemikler başka tarafa nakledilerek yerine mescid yapılmıştır.
3- İhtiyaç anında müslümanların kabristanına da aynı uygulamanın yapılması caiz midir?

Şimdi tecer teker bu maddeleri açıklamaya çalışalım:
1- Maddede belirtilen konu için, Hattâbî aynen şunları söyler:
"Bu hadisten anlıyoruz ki, kabirler açılıp topraklan nakledilerek burada yere karışan bir necaset kalmayınca orada namaz kılmak caizdir. Kabristanda namazın men'edümesi, oranın toprağına ölülerin irin ve kanlan karıştığı içindir. Ama toprak başka tarafa nakledilince artık oraya kabristan denmez ve arazî tekrar temiz hükmüne döner."
2- İhtiyaç anında müşriklerin kabirlerinin açılıp açılamayacağı konusunda âlimlerin değişik görüşleri vardır. Evzâî, Hz. Peygamber müşriklerin evlerine girmeyi men'etmiştir. Öyle olunca kabirlerine girme öncelikle yasaktır. O halde müşriklerin kabirleri açılarak içindeki ölülerin kemikleri çıkartılamaz, der.
Alimlerin çoğunluğu ise, ihtiyaç duyulduğunda müşriklerin kabirlerinin açılabileceği ve yerine mescid inşa edilebileceği görüşündedir.
Hattâbî bu konuda da şöyle der:
"Bu hadisten öğrenmiş oluyoruz ki, ihtiyaç anında kâfirlerin kabirlerinin açılması mubahtır. Nitekim rivayet edilmiştir ki, Hz. Peygamber Taife giderken ashabına Ebû Rigal'in kabrinin açılmasını emr etmiş ve onunla beraber altından bir dalın; gömülmüş olduğunu söylemiş. Ashab da kabri açıp o dalı çıkarmıştır."
3- müslümanların kabristanına câmî yapılıp yapılamayacağı veya bir başka şey için kullanılıp kullanılamayacağı konusunda âlimlerin görüşü de şudur:
"Mâlikîlerden İbn Kasım şöyle der:
"müslümanların kabirlerinin izi silinirse, oraya mescid İnşa edilmesinde bir beis görmüyorum. Çünkü kabristan müslümanlann ölülerini gömmek için bir vakıftır. Dolayısıyle oraya bir kimsenin mâlik olması caiz değildir. Kabirlerin izi kaybolur ve oraya ölü gömmeye ihtiyaç olmazsa, oranın mescide sartedilmesi caizdir. Çünkü mescid de müslümanlar için vakıftır."
Hanefî âlimlerinden Aynî bu konuda şöyle der:
"Hanefî alimleri.der ki; mescid harâb olup eskidiği ve etrafında cemaat kalmadığı, kabristan da harap olup kabirlerin .izleri kaybolduğu zaman" eski sahiplerinin mülküne dönerler. Buralar mülk olduğuna göre. mescidin yerine başka bir bina, kabristana da mescid veya başka bir şey yapılması caizdir. Eğer eskiyip harab olan mescid veya kabristanın sahibi yoksa buralar bey t ü imâle intikal eder."
Şurası unutulmamalı ki; Hanefîlere göre cami olarak yaptırılan yer ile ölülerin defnine tahsis edilen yerler içinde namaz kılınır veya bir ölü defnedilirse vakıf olur. Onun defnedildiği yer; vakfın ise, alınıp satılmayacağı, özel mülk olarak kullanılmayacağı hüküm olarak bilinmektedir. İslâm diyarındaki uygulamalar da bu şekilde olmuştur.
Üzerinde durduğumuz hadîs-i şerifte, Hz. Peygamber'in içerisinde müşriklerin kabirleri bulunan bahçeyi sahiplerinden satın alması, Aynî'nin sözlerinin isabetini ortaya koymaktadır.
Bu görüşlerden anlaşılıyor ki, eskiyen ve cenaze defnedilmeye ihtiyaç olmayan kabristanların başka bir maksatla kullanılması, Mâliki, Hanbelî ve Hanefî mezheblerine göre caiz, Şafiîlere göre ise mekruhtur.
Hadis-i şerifin son kısmında, Resûlullah (s.a.v.)ın taş taşırken ashab: ile beraber recez söylediği ifade edilmektedir. Burada şöyle bir soru, hatıra gelebilir:
Yüce Allah:
"Biz ona şiiri öğretmedik, O'na yakışmaz da..." [637] âyet-i kerimesiyle Hz. Peygamber'in şiir söylemesini yasaklamaktadır. Nasıl oluyor da Hz. Peygamber mescidi inşâ ederken şiir söylemiştir?
Hatıra gelmesi muhtemel bu soruya iki şekilde cevap verilmiştir:
a- Hz. Peygamberin söylediği şiir değil, seci'li sözdür.
b- Hz. Resûlullah'm söylediğinin şiir olduğu kabul edilirse, Hz. Peygamber kendi şiir yamamıştır. Başkalarının yazdığı şiiri söylemiştir. Bu şiir söyleme değil, şiir okumadır. Bu da haram değildir. Cenabı Allah'ın men'ettiği Hz. Peygamber'in kendi şiirini söylemesidir.
Ayrıca şunu belirtelim ki, Arapçada şiir nedir?
Arapça'da şiir, "Bahir" denilen belirli kalıplar içinde uyum sağlanarak söylenen vezinli sözlerdir. Buna göre söylenen söz tesadüf eseri bir kalıba uyarsa kasıt şartı bulunmadığından buna şiir denmez. Yine seçili olan veciz ifadeler vezne uymadığı takdirde şür olmamaktadır.
Resûlullah'ın başkasına ait olan bir şiiri tekrarlamasına gelince tam bir beyti aynı kalıplar içinde tekrarladığını ifâde eden bir delile rastlanmamaktadır.. Hatta Muallaka şâirlerinden Lebîd'e ait bir şiirin bir beytinin bir mısrasını söylediği ikinci mısrasını tamamlamadığı siyer kitaplarında açıkça nakledilmektedir. Bundan da anlaşılıyor ki, Resûlullah şiir söylememiş, söylenmiş bir şiirin yarısını şâirlerin söylediğinin en doğrusu diyerek ashabına: "Allah'tan başka her şey yok olacaktır ve yok olmaya mahkumdur" mânasına gelen Lebîd'in mısrasını nakletmiştir. [638]

2- Kıblenin Kudüs'ten Kabe'ye Çevrilmesi

422- Berâ' b. Azib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'le beraber on altı ay Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kıldım. Nihayet;
"Nerede bulunursanız bulunun yüzünüzü Kabe'ye doğru çevirin" [639] ayeti indi. Bu ayet, Peygamber (s.a.v.) namazı kıldıktan sonra indi. Bunun üzerine cemaattan biri oradan ayrıldı. Bu kişi, namaz kılmakta olan Ensar'dan bazı kimselerin yanına uğrayıp onlara kıblenin değiştiğini söyledi. Onlar da yüzleriniKabe tarafına doğru çevirdiler. [640]

423- Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Cemaat Küba'da sabah namazını kılarken aniden onlara biri gelip:
"Gerçekten bu gece Resulullah (s.a.v.)'e Kuran indirildi ve Kabe'ye doğru dönmesi emrolundu. Dolayısıyla siz de Kabe'ye dönün!" dedi.
Bu sırada Kübalıların yüzleri, Şam bölgesine doğru bulunuyordu. Bu ifade üzerine derhal Kabe'ye döndüler. [641]

424- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kılıyordu. Sonra;
"Biz senin yüzünü göğe doğru çevirdiğini elbette görüyoruz. Seni, razı olacağın bir kıbleye mutlaka çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir" [642] ayeti indi.
Bunun üzerine Seleme oğullarından bir kimse, kabilesi sabah namaz namazında rüku halindeyken onların yanlarına uğramıştı. Henüz daha onlar bir rekat kılmışlardı. Onlara:
"Dikkat edin! Kıble, (Kabe'ye) çevrilmiştir" diye seslendi. Bunun üzerine onlar, oldukları vaziyette kıble tarafına döndüler." [643]

Açıklama:

Bu hadisler, ilk defa kıblenin değişmesi ile İlgilidir. Haberin konuyla bağlantısı, Kübalıların kıblenin değiştiğini bilmedikleri için Mescid-i Aksa'ya karşı namaz kılmaları ve bunu öğrenince derhal Kabe istikâmetine dönüp namazlarını tamamlamaları, iade etmemeleridir.
Hz. Peygamber Mekke'de iken ulemâ arasında ihtilaflı olmakla beraber esah oüan görüşe göre, Kabe'ye doğru namaz kılıyor fakat Mescid-t Aksa'yi da arkasına almıyordu. Yani yönü hem Kabe'ye ve hem de Mescid-i Aksa tarafına dönük oluyordu. Medine'ye hicret edince, her iki mescidi önüne alma imkânı ortadan kalktı. Çünkü Medine, Mekke ile Kudüs arasında bulunuyordu. Bu durum karşısında Hz. Peygamber Mescid-i Aksa'ya doğru namaz kılıyor ve mecburen Mescid-i Haram arkasında kalıyordu. Bu da Resûlullah'ın üzüntüsüne sebep oluyordu. Onun için Efendimiz kıblenin Kabe'ye çevrilmesini arzu ediyor, fakat vahy gelmediği için de kendisi kıbleyi değiştiremiyordu. Bu hal farklı rivayetlere göre, on üç, on altı veya on yedi ay devam etti. Bundan sonra kıblenin Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a değiştirildiğini bildiren yukarıda mealini verdiğimiz Bakara suresininin 144. âyet-i kerimesi nazil oldu ve Hz. Peygamber yönünü değiştirip Kabe'ye doğru namaz kılmaya başladı. Ancak Kübalıların bundan bir müddet haberleri olmadı. Bu müddetin ne kadar olduğuna dair bir şey bilmiyoruz.
Haberden anladığımıza göre, bir gün Kübalılar Mescid-i Aksa tarafına dönük bir vaziyette sabah namazının rükûunda iken Selime oğullarından bir zat, kendilerine gelip kıblenin değiştiğini haber vermiştir. Haberde bu şahsın ismi açıklanmamıştır. Başka rivayetlerden istifâde ederek bunun Abbâd b. Nuheyk veya Abbâd b. Bişr el-Eşhelî olduğunu söyleyenler varsa da, bunların her ikisi de Benû Selime'den değildir. Halbuki üzerinde durduğumuz haberde kıblenin değiştiğini bildiren zatın benû Selime'den olduğu açıklanmaktadır. Buna göre, bu zatın İsmi hakkında

ileri sürülen görüşlerle Ebû Davud'un rivayeti arasında bir tezat ortaya çıkmaktadır.
Selime oğullarından, bir zât, Kübalılara gelip de kıblenin değiştiğini bildirince, onlar oldukları halde tam ters dönmüşler ve arkaları Mescid-i Aksa, yönleri Mescid-i Haram'a gelecek bir duruma gelmiştir. Buna göre İmamın ve varsa kadınların ya da erkeklerin yerlerini yürüyerek değiştirmiş olmalan gerekir. Öyle olmayıp da herkes olduğu yerde dönmüş olsa idi, kadınların en önde erkeklerin, onlann arkasında, imamın da en arkada kalmış olması gerekirdi ki bu caiz değildir. O halde imamın ve kadınlann veya erkeklerin yerlerini yürüyerek değiştirmiş olmalarını kabul etmek gerekir. Bu durumda da şu mesele karşımıza çıkar; yer değiştirmek için bu kadar yürüme amel-i kesîr (=çok iş)dir. Amel-i kesir de, namazı bozar. Halbuki açıklamakta olduğumuz hadiste onlann namazının bozulduğuna dair bîr işaret olmadığı gibi, bu haberi duymamış olması mümkün olmayan Hz. Peygamber'den onların namazının fasit olduğuna dair bir açıklama da gelmemiştir. Alimler akla gelmesi tabii olan bu soruya üç türlü cevap vermişlerdir;
1- Bu hadisenin namazda amel ve kelâm haram kılınmadan önce meydana gelmiş olması muhtemeldir.
2- Zikredilen özel mazeretten dolayı bu hareket bağışlanmış olabilir.
3- Yon değiştirme bir anda olmamış, adımlar teker teker atılmıştır.
Hadis-i şerifin zahirinden, kıbleden başka bir yöne doğru namaza durup da hatasını namazda iken' anlayan bir kimsenin hemen kıbleye yönelmesi ve namazının kalanını o şekilde tamamlamasının gerektiği anlaşılmaktadır. Vakti çıktıktan sonra kıble istikâmetinde hata ettiğini anlayan kimsenin de namazını iade etmeyeceği anlaşılmaktadır. Çünkü kıblenin değiştiğine dair olan ayet, Resûlullah ikindi namazını kılarken geldiğine göre, Kübalıların en azından akşam ve yatsı namazlannı yanlış istikâmete doğru kılmış olmaları gerekir. Haberde ise, onlann namazlarını kaza ettiklerine dair bir işaret mevcut değildir.
Hanefilerin kıblenin tayininde hata eden kimse hakkındaki görüşü yukarıda ifâdeye çalıştığımız esasa uygundur. Bunlara göre, kıblenin ne tarafa olduğunda şüphe edip de yanında soracak bir kimse bulunmayan bir müslüman, kendi kendine kıbleyi araştıracak ve kanaatine göre hareket edecektir. Araştırma güneşe veya yıldızlara bakmakla, pusula ile veya başka yollarla olabilir. Bu şekilde araştırarak namazını kılan kimse, namazı bitince, kıbleden başka yöne namaz kıldığını anlasa bir daha namazını iade etmez.
Kıblede tereddüt edip, yanında kıbleyi bilen bir kişi olduğu halde ona sormadan kendi araştırmasına göre namaz kılan kimsenin kanaati isabetli olur da kıbleye yöneldiği meydana çıkarsa namazı sahih, başka tarafa yöneldiği anlaşılırsa, fâsid olur. [644]

3- Mezarların Üzerine Mescit Yapmanın, Mescitlerin İçerisinde Resim Bulundurmanın Ve Mezarları Mescit Edinmenin Yasak Olması

425- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ümmü Habibe ile Ümmü Seleme, Habeşistan'da gördükleri, içerisinde resimler bulunan bir kiliseyi Resulullah (s.a.v.)'e anlatmışlardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu onlar, içlerinde iyi bir kimse bulunup da vefat ederse, onun kabri üzerine bir mescit yaparlar. O resimleri, bu mescide asarlar. Onlar kıyamet gününde Allah katında yaratıkların en kötüleri olacaklardır" buyurdu. [645]

Açıklama:

Ümmü Habibe ile Ümmü Seleme, Habeşistan'a hicret edenlerdendi.
Bu ikisi, Habeşistan'daki Mariye kilisesinde gördükleri resim ve heykelleri Resulullah (s.a.v.)'e bahsetmişlerdi.
Kurtubî konuyla ilgili olarak şöyle der: Eski HabeşlilerİN bu suretleri yapmaları, gelecek nesil bunları görsün de eskiler gibi salih ameller yapmaya çalışsınlar ve kabirlerinin yanında Allah'a ibadet etsinler diyedir. Sonraları bazı kötü nesiller türedi. Bunlar, eskilerin maksadını anlayamadılar. Şeytan da onlara:
"Sizden önce geçenler, bu suretlere taparlar, ta'zimde bulunurlar" diye vesvese verdi. Nihayet bu kimseler, bu suretlere tapmaya başladılar.
İşte Peygamber (s.a.v.)'in Sedd-i zeria kötülüğe sebep olan yollan kapatma kabilinden sahabilerini böyle şeylerden sakındırmıştır."
Bu hadiste de görüldüğü üzere kabir üzerine mescit yapmak yasaktır.

426- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bir daha kalkamadığı hastalığında;
"Allah, Yahudilere ve Hıristiyan!ara lanet etsin. Onlar, peygamberlerinin mezarlarını (ibadet yeri amacıyla) mescit yaptılar" buyurdu,
Aişe:
"Eğer bu endişe olmasaydı, Peygamber (s.a.v.j'in mezarı açıkta bulundurulacaktı. Fakat onun (mezarının) da mescit edinilmesinden korkuldu" dedi.[646]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.) o sırada mescidin dışarısında bulunan Hz. Âişe'nin evinde vefat ettiği için onun evinin içerisine gömülmüştü. Çünkü Peygamberler, vefat ettikleri yere gömülürler. [647]
Peygamber (s.a.v.)'in, Hz, Âişe'nin evine gömülmesi üzerine Hz. Âişe'nin evi ikiye bölündü. Birisinde mezar vardı, diğerin de ise Hz. Âişe yaşıyordu. Arasıra mezarın bulunduğu yere geçtiği de olurdu. Bazen ondan Peygamber (s.a.v.)'in mezarını açıp göstermesi için izin alındığı da olmuştur.
Daha sonraları nüfusun çoğalması üzerine mescit genişletildi. Ömer b. Abdulaziz döneminde Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarına ait odalar satın alınıp mescide katıldı. Peygamber (s.a.v.)'in kabrinin bulunduğu yeri mescitten ayrı tutmak için büyük bir duvar örüldü. Bu nedenle mezar, her nekadar mescidin içerisinde kalsa da duvarlarla ayrılmış oldu.
Bu hadiste kabrin açıkta bırakılmaması; mezarın, mescid edinilme endişesinden dolayıdır. Bu nedenle mezar, devamlı kapalı tutulmuştur. Bugün bile ziyaretler, mezann gerisinden yapılmaktadır.

427- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah Yahudilere ve Hırîstiyanlara lanet etsin. Çünkü onlar, peygamberlerinin mezarlarını mescit edindiler."[648]

428- Âişe ile Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) son hastalığı sırasında çektiği zahmetten dolayı yanında bulunan bir Hamisa'yı ikide bir yüzüne örter dururdu. Bunaldıkça onu yüzünden açıyordu. Bu haldeyken bile yahudiler ile hıristiyanların yaptıklarından ümmetini sakındırmak için:
"Allah'ın laneti, yahudiler ile Hıristiyanların üzerine olsun! Çünkü onlar, peygamberlerinin mezarlarını mescit edindiler!" buyurdu.[649]

429- Cündeb (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Vefatından beş gün önce Peygamber (s.a.v.)'i:
"Sizlerden bir dostum olmasından Allah'a sığınırım. Çünkü Yüce Allah, ibrahim'i nasıl dost edindiyse, beni de öyle dost edinmiştir. Ben, ümmetimden dost edinecek olsam, Ebu Bekr'i dost edinirdim. İyi bilin ki! Sizden önce geçenler, peygamberlerinin ve (içlerinde bulunan) salih kimselerin mezarlarını mescit edinmişlerdir. Dikkat edin ki! Sakın siz de mezarları mescit edinmeyin. Ben, sizi bundan men ediyorum" buyururken işittim. [650]

Açıklama:

Bazı hadis alimlerine göre, Resulullah (s.a.v.) bazen kabirleri mescid yapanları lanetlerden yahudilerle hristiyanları birlikte zikrettiği halde bazen sadece yahudileri zikretmesinin ebebi, bu işi ilk defa yapanların yahudiler olmasıdır. Çünkü yahudiler daha zaüm ve bu lususta daha aşırıdırlar.
Alimlerden bazıları bu hususta yahudilerle birlikte hristiyanlara da lanet buyurulmasını ıroblemli saymışlardır. Çünkü Hz: İsa ile Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) arasında ıristiyanlara gelen başka bir peygamberi yoktur.
İsa (a.s) ise diri olarak göğe çekildiği için zaten kabri yoktur. Binaenaleyh bu mesele ıroblemlidir. Bazıları bu problemi çözmek için,

hristiyanlann Hz. İsa'dan başka bir takım leygamberleri bulunduğunu, yalnız o peygamberlerin mürsel olmadıklarını söylemişlerdir. ;akat bu cevap tatminkâr görülmemiştir. Bazıları: "Hadisten maksat: Peygamberlerle onlara abi olanların büyükleridir. Yalnız hadiste tabi olanlar zikredilmemişdir" derler. Bu takdirde iadisin manâsı şöyle olur:
"Allah yahudilerle, hristiyanları rahmetinden uzak eylesin! Çünkü mlar peygamberleri ile onlara tabi olan bazı büyüklerin mezarlarını mescid edindiler."
425 nolu hadis, bu görüşü desteklemektedir. Çünkü Cündeb hadisinde:
"Sizden önce eçenler, peygamberlerinin ve (içlerinde bulunan) salih kimselerin mezarlarını mescit edinlişlerdir" buyurulmuştur. Bu hususda daha başka açıklama yapanlar da olmuştur.
Rasûlullah (s.a.v.)'in:
"Peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler" buyurması, mukader bir soruya cevaptır. Sanki:
"Yahudiler ile hristiyanlara lanet etmenin sebebi nedir?" diye orulmuş da, o da bu cevabı vermiştir.
Ebu Dâvud'daki rivayette ravinin:
"Rasûlullah (s.av.) ümmetini onların yaptıklarından sa-ındirmak için" sözü dahi bu kabildendir. Yani sanki raviye:
"Rasûlullah (s.a)'in vefat ederken u sözü söylemesinin hikmeti nedir?" diye sorulmuş da bu cevabı vermiş gibidir.
Buradaki nehyin hikmeti bu işin zamanla tedricen putperestlik halini alması veya ona enzemesi endişesidir.
Nevevî der kî:
"Alimler şunları söylemişlerdir: Peygamber (s.a.v.)'in kendi kabri ile baş-alannın kabirlerini mescid ittihaz etmekden nehy buyurması, kendisine ta'zim hususunda österilecek mübalağadan ve bu sebeple vuku'a gelecek fitneden korktuğu içindir. Çünkü lübalağalı ta'zim çok defa küfre müeddi olur. Nitekim geçmiş ümmetlerde hal böyle olmuşdur.
müslümanlar çoğalıp da Mescid-i Nebevî'nin büyütülmesine ihtiyaç görülünce mümin sen annelerinin ve bu doğrultuda Rasûlullah (s.a) ile iki dostu Ebû Bekir ve Ömer (r.a)'nın abirlerini ihtiva eden Hz. Aişe'nin odası dahi mescidin içinde kaldı. Bu ha! karşısında-ashab-kiram mezkur kabirlerin etrafına yüksek duvarlar çevirerek kabirlerin mescidden görünmesi-i ve dolayisı ile avam tabakasının onlara karşı dönerek namaz kılmalarını önlediler. [651]

4- Mescit Yapmanın Fazileti Ve Buna Teşvik

430- Hz. Osman (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Osman, Peygamber (s.a.v.)'in mescidini genişletirken halkın onun hakkında konuşması üzerine:
"Siz bu işi biraz büyüttünüz. Ben, Peygamber (s.a.v.)'i:
"Kim Allah'ın rızasını isteyerek bir mescit yaparsa Allah da o kimseye cennette bir ev yapar" diye buyururken işittim" dedi. [652]

Açıklama:

Hz. Osman'ın Mescid-i Nebevî'yi bina etmesinden maksat; onu genişleterek nakışlı taşlarla yenilemesidir. Begavî:
"İhtimâl, Hz. Osmân'ın yaptığını ashabın hoş karşılaması binayı yalnız genişlettiği ve nakışlı taşlarlayenilediğindendir" diyor.
Mescid, Resulullah (s.a.v.) zamanında kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallarından, direkleri de hurma kütüklerindendi. Hz. Ebû Bekr (r.a),ona hiç bir şey ilâve etmemiş; Ömer (r.a) bir parça ilâve yapmış; fakat binayı değiştirmemişti. Hz.Osman (r.a) ise fazla değişiklikler yapmıştır.
Hadisin bâzı rivayetlerinde:
"Bir kimse bağırtlak kuşunun yuvası kadar yada daha küçük bir mescid yaparsa Allah ona cennette bir ev yapar" buyurulmuştur.
Alimler bunu açıklama hususunda ikiye ayrılmışlardır. Çoğuna göre bu söz, mübalağaya hamledilmişdir. Çünkü bağırtlak kuşunun tüneyeceği ve yumurtlayacağı yuva namaz kılmaya müsait değildir. Diğerlerine göre hadisten maksat, zahirî manâsıdır.Yâni bir mescide kuş yuvası kadar bir ilâve yapmak gerekirde birisi onu yaparsa yada bir cemaat ortaklaşa bir mescit yapar da her birinin hissesine kuş yuvası kadar yer düşerse vaad edilen sevaba naü olur demektir.
Konu ile ilgili hadislerin genelinden anlaşılıyor ki; bir kimse, büyük veya küçük bir mescid yaptırırsa bu husûsda vâ'd buyurulan mükâfata nail olacakdır.

5- Rükuda Elleri Dizler Üzerine Koymak Ve Avuçları Birbiri Üzerine Kapamanın Neshi

431- Esved ile Alkame'den rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Mes'ud'u evinde ziyaret etmiştik. Bize:
"Şu arkanızda bulunan kimseler, namaz kıldılar mı?" diye sordu. Biz de:
"Hayır!" dedik. Bunun üzerine bize:
"Öyleyse kalkın, namazı kılın!" dedi. Fakat bize, ezan ve kameti emretmedi. Biz de, onun arkasında namaza durmak için peşisıra gittik. Hemen bizim ellerimizden tutarak birimizi sağma ve diğerimizi de soluna durdurdu. O rükûya vardığı zaman biz de ellerimizi dizlerimizin üzerine koyduk. Fakat o, bizim ellerimize vurarak avuçlarını birbiri üzerine kapadı. Sonra ellerini uylukları arasına soktu. Namazı bitirince:
Doğrusu ileride size bir takım emirler gelecek, namazı vaktinden geriye bırakacak ve onu vaktin sonuna sıkıştıracaklar. İşte onların böyle yaptıklarını gördüğünüz zaman sîz hemen namazı vaktinde kılın! Onlarla kıldığınız namaz nafile namaz olsun! Üç kişi olursanız namazı beraber kılın! Bundan daha çok olursanız (yine öyle yapın. içinizden biri, size imam olsun. Biriniz rükûya vardığında kollarım uylukları üzerine döşeyerek eğilsin! Avuçlarının da birbiri üzerine kapasın. Gerçekten Resulullah (s.a.v.)'ın parmaklarının hareketi hâlâ gözümün önündedir. Onları görür gibiyim" dedi.[653]
Abdullah İbn Mes'ud, rükuya varınca avuç içlerini birbirine yapıştırarak dizlerin arasına koymanın sünnet olduğunu ifade etmektedir. Yalnız Nevevî, bu uygulamanın, İslam'ın ilk yıllarında geçerli olduğu, sonradan bu uygulamanın yürürlükten kaldırıldığını belirtmiştir. [654]
Bu bakımdan "Tatbik" adı verilen bu hareketi yapmak, alimlerin büyük çoğunluğuna göre mekruhtur.

432- Mus'ab b. Sa'd b. Ebi Vakkâs'tan rivayet edilmiştir:
"Babam (Sa'd)'in yanı başında namaza durdum. Rükuda ellerimi birbirine geçirerek dizlerimin arasına koymuştum. Bunun üzerine babam bana:
"Avuçlarını diz kapaklarının üzerine koy!" dedi.
Sonra bunu başka bir defa (yine) yaptım. Bu defa babam ellerime vurup:
"Doğrusu biz bunu yapmaktan yasaklandık. Ellerimizi dizlerimizin üzerine koymakla emrolunduk" dedi.[655]

Açıklama:

Rükuya varınca iki elin parmaklarını birbirine geçirerek dizlerin arasına koymaya "Tatbîk" denir. İslam'ın ilk yıllarında uygulama böyle iken sonradan yasaklanarak yürürlükten kaldırılmıştır. Ahmed Naim efendi, tatbikin, haram değil de tenzihen mekruh olduğunu belirtmiştir. Bu konuda Ömer ile Sa'd'ın, tatbikden yasakladıkları halde namazın iadesini emretmediklerini delil getirir.
Elleri diz kapaklan üzerin koymaya ise "Tefrîc" denir.
Tefricin tatbike tercih edilmesinin hikmeti olarak Hz. Aişe şöyle der:
"Tatbik, Yahudilerinden fiillerinden olduğu için Peygamber (s.a.v.) bunu yasaklamıştır. Hakkında yasak nazil olmayan hususlarda Ehl-i Kitaba uymak, Peygamber (s.a.v.)'in hoşuna giderdi. Sonraları onlara muhalefet etmek kendsine emrolundu." [656]

6- Namazda Ökçeler Üzerine Çömelmenin Caiz Olması

433- Tâvûs'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs'a, namazda iken ayakların üzerine çömelmeden bahsettik. Oda:
"Bu, sünnettir" dedi. Ona:

"Doğrusu biz bunu insana eziyet olarak görmekteyiz" dedik. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Bilakis bu, Peygamber (s.a.v.)'inin sünnetidir" dedi. [657]
Bu hadis, "Ik'â" denilen oturuş şeklinin namazda sünnet olduğunu bildirmektedir. Bu hususta Resulullah (s.a.v.) 'den yalnız iki hadis rivayet edilmiştir. Tirmizî ve diğer hadis imamlarının rivayet ettikleri ikinci hadiste "İk'â" menedilmektedir. Sözkonusu hadis birkaç yoldan rivayet edilmişse de senedlerinin hepsi zayıfdır.
Alimler, "İk'â"nın hükmü ve şekli hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Nevevî diyor ki:
"Doğrusu "İk'â" iki çeşittir. Birisi, mak'adını yere yayarak dizlerini dikmek, elleriyle de yere dayanarak köpek oturuşuna benzer bir şekilde oturmakdır. Lügat ulemâsı dahi "İkrâ"yı bu şekilde tefsir etmişlerdir. Nehy edilen ve mekruh olan "İk'â" da budur. Hattâ Mâlikîler'e göre bu şekil oturuş haramdır. Yalnız namazı bozmaz. Onlara göre mekruh olan şekil ayak parmaklarının hepsini yere dikerek ökçelerinin üzerine oturmak yahut ayaklann sırtını yere getirmek suretiyle üzerlerine oturmakdır.
İk'â'nın ikinci çeşidi ise secdeler arasında mak'adını topuklarının üzerine döşeyerek oturmakdır. Abdullah İbn Abbâs (r.a)'ın:
"Peygamberinizin sünnetidir" sözü ile kasdettiği ik'â budur...[658]
Hanefîlere göre namazda sünnet şekliyle oturuş, erkeklerin sol ayaklarını yere döşeyerek, üzerlerine oturmaları, sağ ayaklarını da dikerek parmaklarını kıbleye çevirmeleridir. Kadınlar ise sol çantı üzerine oturarak ayaklarını sağ taraftan çıkaracaklardır. [659]

7- Namazda Konuşmanın Haram Kılınması

434- Muâviye İbnu'l-Hakem es-Sülemî (r,a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben bir defasında Resulullah (s.a.v.)'le namaz kılarken cemaattan biri aksın-verdi. Ben hemen "Yerhamukallâh!" Allah sana rahmet eylesin! dedim. Cemâat bana kötü kötü baktı. Ben:
"Vay başıma gelenler! Size ne oluyor ki, bana böyle kötü bakıyorsunuz!" dedim. Bunun üzerine elleriyle uyluklanna vurmaya başladılar. Bunların beni susturmaya çalıştıklarını görünce kızdım. Fakat sustum. Resulullah (s.a.v.) namazı bitirince ne diyeyim annem-babam ona feda olsun! Ne ondan önce ve ne de ondan sonra Peygamber (s.a.v.) kadar güzel öğreten hiçbir eğitmen görmedim. Vallahi beni ne azarladı, ne dövdü ve ne de sövdü. Sâdece:
"Şu namaz var ya! Onun içinde; insan sözünden hiç bir şey konuşmak caiz değildir. O ancak tesbîh, tekbîr ve Kur'ân okumakdan ibarettir" buyurdu. Yada Resulullah (s.a.v.)'in buyurduğu gibidir. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Ben câhiliyyetten yeni kurtulmuş bir kimseyim. Gerçi Allah İslâm'ı getirdi. Ama bizden öyle adamlar var ki, hâlâ kahinlere giderler" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Sen onlara gitme!" buyurdu.
"Bizden bâzılarıda kuşlarla uğursuzluğa yormada bulunuyorlar" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bu, onların İçlerinden gelen bir şeydir. Sakın onları yoldan çıkarmasın!" buyurdu. Ben:
Bizden bir takım adamlar da çizgi çiziyorlar' dedim. Peygamber (s.a.v.):
"Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Her kim onun çizgisine uygun düşürür s c isabet etmiş olur" buyurdu.
Muâviye der kî:
"Benim bir cariyem vardı. Uhud ve CevânÎyye taraflarında koyunlarımı güderdi. Bir gün onu ziyarete gittim. Bir de ne göreyim!.. Güttüğü koyunlardan birini kurt götürmüş! Ben de, Adem oğullarından bir adamım. Onlar gibi ben de üzülürüm! Fakat cariyeye öyle bir tokat vurdum ki..."
Daha sonra Resulullah (s.a.v.)'e geldim. Ona bu davranışımı anlattım. O da, bu yaptığımı bana fazla buldu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! O halde cariyeyi azat edeyim mi?" dedim. Resulullah (s.a.v.)
"Sen onu bana getir" buyurdu. Hemen gidip onu getirdim. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Allah neredeyir?" diye sordu. Câriye:
"Göktedir" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Ben kimim?" diye sordu. Cariye:
"Sen, Allah'ın resulüsün!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onu âzâd et; çünkü o, mümin bir kadındır" buyurdu. [660]

Açıklama:

Muaviye'nin namazda konuşması üzerine sahabilerin uyluklarına vurmak suretiyle onu susturmaya çalışmaları, bu husus için teşbihte bulunmak meşru olmadan önceye yorumlanmıştır.
Görülüyor ki, Peygamber (s.a.v.) namazdan sonra Muaviye'ye kendisine özgü bir nezaketle nasihatta bulunmuş, namazda konuşmanın namazı bozacağını bildirmiştir. Muaviye ise Resulullah (s.a.v.)'in bu nezaketine hayran kalarak kendisinin yeni müslüman olduğundan bahsederek özür dilemiştir.
Tetayyur; kuşlarla uğursuzluğa yorma olup şu tarafa uçarsa bu işte hayr var, aksi yönde uçarsa hayr yok diye inanmaktır.
"Bu, onların içlerinden gelen bir şeydir. Sakın onları yoldançıkarmasın!" ifadesinden maksat ise uğursuzluğa yorma denilen şey, içinizde doğar. Uğraşıp durduğunuz bir şey olmadığı için bundan dolayı size bir sorumluluk yoktur. Fakat ondan dolayı işlerinize bakmaktan geri durmayın. Sizin yapabileceğiniz işte budur ve bununla mükellefsiniz.
Hadiste sözkonusu "Çizgi çizmekten" maksat; falın bir türü olan remildir. Onunla meşgul olan peygamber, rivayete göre İdris (a.s)'dır. Alimler, remil yapmanın yasak olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.
Cariye meselesine gelince; "Nasihat" adlı kitabında yönlerle ilgili olarak şöyle der:
"İlahî irade, evreni yaratmak istediğinde, onun alt ve üst yönlere sahip olmasını dilemiştir. Allah, sonradan var olmanın gerektirdiği sıfatlardan münezzehtir. O, evreni yaratmış, onun için alt ve üst yönleri belirlemiştir. İlahi hikmet, yaratılmış ve bir Rabb'e boyun eğmiş olmasından dolayı evrenin alt yönde olmasını gerektirmiştir. Rabbani azamet de, sonradan yaratılan evrene kıyasla evrenin üstünde olmayı dilemiştir."
Bu kıyas, "Tekliği" itibariyle değildir. Çünkü "Teklik"te ne üst vardır ve ne de alt... Yüce Allah, kendi başına var olmasında, ezeli oluşun da ve tekliğinde olduğu gibidir..... O'na, herhangi bir surette işaret edilirse aşağıya, sağa, sola doğru işaret edilemez. Bilakis üst ve yukarı yönlerinden başka bir yöne işaret edilmesi uygun olmaz. Bu şekildeki İşaret; evrene, evrenin yaratılışına ve evrenin aşağı noktasına nispetledir. Gerçekte ise işaret, evrenin en üst noktasma ve şanına layık bir surette Rabb'in azametinedir. Yoksa bizim anladığımız şekilde bir cisme işaret değildir. O, isbata ve ikrara işarettir..... Alt ile kuşatılmış varlık, yaratıcısını ancak üstte oluşuyla tanıyacaktır. Arş'a yönelen işaret gerçekten akledilebilir bir işarettir. Cihet ve yönler ise arşta son bulur. Onun ötesinde aklın İdrak edemediği, kuruntu ve zanların anlamak için yeterli olmadığı gerçekler vardır. [661]
Cariyenin mümin olup olmadığının araştırılması; kefaret olarak azad edilecek kölenin mümin olması gerektiği içindir. Mâliki, Şafiî ve Hanbelilere göre; bütün kefaretlerde azad edilecek kölenin mümin olması şarttır. Dolayısıyla kafir olan kölenin azad edilmesi kefareti ödemede yeterli değildir. Hanefılere göre ise yemin kefareti için azad edilecek kölenin müslüman olması şart değildir. Ebu Hanife de, "Öldürme" ile ilgili kefaret dışında kalan hususlarda mümin olmayan kölenin azad edilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu hadis; İslam dininin, müslümanın emri altında bulunan hizmetçi, aşçı gibi kimselere iyi muamele etmesi gerektiğini de bildirmektedir.

435- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulıllah (s.a.v.)'e (önceleri) namazda olduğu sırada ona selam rdik. O da selamımızı alırdı. Necâşî'nin yanından döndüğümüzde ona nazda iken) selam verdiğimizde selamımızı almadı. Bunun üzerine biz:
"Ey Allah'ın resulü! (Daha önce) namazda olduğun sırada sana selam yorduk, sen de selamımızı alıyordun, artık almıyorsun" dedik. O da:
"Şüphesiz ki namazda selamdan daha önemli olan Allah'la bir meşgu-t vardır!" buyurdu. [662]

Açıklama:

İslam'ın ilk zamanlarında namazda konuşmak mubahtı. [663] Sonra bu hüküm yürürlükten kaldırılarak haram kılındı. Konuşmanın ne zaman hakıhndığı meselesi, alimler arasında ihtilaflıdır. Bazılan, hicretten önce Mekke'de derken azıları da hicretten sonra Medine'de haram kılındığını söylemiştir.
Namazda olan bir kimsenin selam alıp almaması, alimler arasında ihtilaflıdır.

436- Zeyd b. Erkam (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"önceleri namaz kılarken konuşurduk. İnsan yanı başında namaz kılan arkayla konuşurdu. Nihayet;
"Gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun" ayeti indî. Bunun üzerine namazda susmakla emrolunduk ve uşmaktan yasaklandık. [664]

Açıklama:

Hadis, namazda konuşmanın caiz olmadığına işaret etmektedir. Konuşmanın bilerek yada bilmeyerek bir İhtiyaca binaen veya sebepsiz olması arasında bir fark yoktur. Çünkü yasaklama, mutlak olarak gelmiştir.

437- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Beni Mustahk kabilesine doğru giderken) Peygamber (s.a.v.)'le birlikte idik. Derken beni bir ihtiyaç için bir yere yolladı. Döndüğümde hayvanının üzerinde namaz kılıyordu. Yüzü de kıbleden başka bir tarafa doğru idi. Selam verdim. Fakat selamımı almadı. Namazı bitirince:
"Senin selamını almamama engel olan şey, ancak namaz kılıyor olmamdır" buyurdu. [665]

Açıklama:

Bu hadis de, namazda konuşmanın yasak olduğunu gösteren hadislerdir. Ayrıca hayvan üzerinde kılınan nafile namaz için başka kıbleden başka tarafa doğru dönmek caizdir.

8- Namaz Sırasında Şeytana Lanet Etmenin, Ondan Allah'a Sığınmanın Ve Namaz İçerisinde (Namaz Dışıyla İlgili) Az Bir Amelle Uğraşmanın Caiz Olması

438- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cinlerden bir ifrît namazımı bozmak için dün akşam anîden bana bir oyun oynamaya kalkıştı. Ama Allah beni ona kaptırmadı. Ben de onu boğdum. Doğrusu ıu şu mescidin direklerinden birinin yanı başına bağlamayı çok isterdim. Bu suret-sabahladığınızda sizlerde toptan ya da hepiniz onu görürdünüz; fakat sonradan kadeşim Süleyman'ın şu sözünü hatırladım:
"Rabbi'ğfir Iî ve heb lî mulken lâ yenbeğî li-ehadin min ba'dî" Rabbim! mi affet ve bana öyle bir mülk/saltanat verki benden sonra hiçbir kimseye lâyık masın!" [666] *demişti. Allah,, onu, köpek kovar gibi kovdu"* buyurdu. [667]

439- Ebu'd-Derdâ' (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) ayağa kalktı. Biz, onu:
"Eûzu billahi minke Senden Allah'a sığınırım dediğini kulağımızla ettik." Sonra üç defa:
"El'anuke bi-la'netillâhi Seni, Allah'ın lânetiyle lanetlerim dedi. Sanki bir şey alacakmış gibi elini uzattı. Namazdan çıktıktan sonra, biz:
"Ey Allah'ın resulü! Gerçekten namazda öyle bir şeyler söylediğini işittik ki, ından önce bunları söylediğini hiç duymamıştık. Hem senin elini uzattığını gördük"dik. Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Allah'ın düşmanı İblis, yüzüme çarpmak için bir ateş parçasıyla karşıma geldi. Bunun üzerine üç defa: "Senden Allah'a sığınırım" dedim Sonra yine üç defa:
"Seni, Allah'ın lânetiyle lanetlerim" dedim. Fakat o vine geri çekilmedi. Sonra onu yakalamak istedim. Vallahi, eğer kardeşimiz Süleyman (a.s)'ın duası olmasaydı, İblis muhakkak bağlı olarak sabahlayacak Medine halkının çocukları onunla oynayacaklardı" buyurdu.[668]
"Cin" kelimesi, sözlükte; örtmek, gizlemek anlamına gelen "Cenne" kökünden türemiştir. ilk asırlardan beri cinlerin varlığı kabul edilegelmiştir. Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğer topluluklar, cinlerin varlığından haberdar idiler. Filozoflar ile bazı Mutezililer dışında Ehl-i Sünnet, cinlerin varlığını kabul etmişlerdir.
Yalnız cinlerin tarifinde görüş birliğine varılamamıştır. müslümanların ortak kanaatine göre; cinler, bdenleri ateş, hava, rayiha gibi maddelerden oluşmuş, âkil ve irade sahibi, latif, görünmez varlıklardır. Bu özelliklerinden dolayı da duyu organlarımızdan gizli bulunmaktadırlar. Bu nedenle onlara, "Cin" denilmiştir.
"İfrit" kelimesi bazı alimlere göre; özel isim olmayıp bir varlık türünün belirtilen niteliklere sahip olanlarını ifade ettiği için Kur'an'da "Cinden", "İnsandan" vb. açıklamalarla kullanılmaktadır. Bununla birlikte cin kavramındaki belirsizlik sebebiyle ifritin mahiyetini tespit etmek zordur. Bir taraftan gül ve sil'at gibi ifritin de cinlerin bir türü olduğu belirtilirken, diğer taraftan Kur'an'daki ifritin cinlerden bir taifenin özel adı olmayıp Nemi suresinin 39. ayetinin baştarafında da belirtildiği üzere "Asi, mağrur" anlamına geldiği ileri sürülmüştür.
Bazı Islamî kaynaklarda anlatıldığına göre cinlerden olan ifrit, diğer cinlerdeki özellikleri taşıyan, onlar gibi irade sahibi, erkeği-dişisi bulunan, çeşitli şekillere girebilen bir varlıktır. [669]
"Kardeşimiz Süleyman (a.s)'ın duası olmasaydı" ifadesinden maksat; Kadı Bey zâvî'ye göre, cinler üzerinde tasarrufun Süleyman (a.s)'a mahsus olmasıdır. Tuttuğu ifriti, serbest bırakması bundan dolayıdır. Yada tevazu ve edepten dolayı da bırakmış da olabilir.

9- Namazda Çocuk Taşımanın Caiz Olması

440- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, omzunda kendi kızı Zeyneb'in kız çocuğu olan Ümâme bint. Ebi'l-As omzunda olduğu halde cemaate imam olarak namaz kıldırırken gördüm. Rükuya vardığında onu yere bırakıyor, başını secdeden kaldırdığında ise onu tekrar (eski yerine) koyuyordu." [670]

Açıklama:

Bu hadis, namaz kılarken namazla ilgisi olmayan az bir harekette bulunmanın namazı bozmayacağını göstermektedir.
Namaz sırasında yapılan ve namazla ilgisi olmayan harektler ikiye ayrılır:

1- Amel-İ Kesîr (Çok İş):

Namaz kılan bir şahsa dışardan bakan bir kimse o şahsın namazda olup olmadığı hususunda şüphe etmezse, yani namaz kılan şahıs karşısındakine namazda olmadığı kanaatini verecek derecede namazla İlgisi bulunmayan işlerle meşgul olması sözkonusudur.

2- Amel-İ Kalîl (Az İş):

Bu dereceye varmayan fiil ve davranışlardır.
Resulullah (s.a.v.)'in, Ümâme'yi namazda kucağında bulundurmasının sırrı hususunda; "Arapların kız çocuklarına karşı gösterdikleri haşin tavrı reddetmekte ve onlara bu hususta son derece muhalif olduğunu göstermek için namazda bile kız çocuğunu bağrına basmıştır" görüşünü ileri sürenler olmuştur.
Bununla birlikte rahmet peygamberi olması hasebiyle torununu omuzuna alarak cemaata namaz kıldırması, onun ne kadar şefkat ve merhamet sahibi olduğunu da göstermektedir.
Umâme, annesi Zeyneb'in hicretin 8. yılında ölmesi sebebiyle ve teyzesi Hz. Fatıma'nın vasiyeti üzerine, Fatma'dan sonra Hz. Ali'yle nikahlanmıştır.

10- Namazda Bir-iki Adım Yürümenin Caiz Olması

441- Ebu Hâzim (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Minberin hangi ağaçtan yapıldığında ihtilâf eden bâzı kimseler, Sehl b. Sa'd'a gelip sormuşlar. O da:
"Vallahi ben onun neden yapıldığını ve kimin yaptığını bilirim. Resulullah (s.a.v.)'in onun üzerine oturduğu ilk günü de gördüm" dedi.
Râvî derki: "Ben, Sehl'e:
"Ey Ebu Abbâs! Bize (bunu) anlatsana!" dedim. Bunun üzerine şunları söyledi:
Resulullah (s.a.v.) bir kadına haber göndermişti. Ebû Hâzim der ki;
"Sehl, o zaman bu kadının ismini söylemişti. Marangoz olan kölene bak da benim için basamaklar yapsın; onların üzerinde halka hitab edeyim!" buyurdu. Bunun üzerine o köle şu üç basamağı yaptı. Sonra Resulullah (s.a.v.) onların nereye konacağını emretti ve şu yere konuldu. Bu, Medine ile Şam arasında, Medine'ye 9 mil uzaklıkta bulunan Gâbe ormanlığındaki ılgın ağacından yapılmıştı.
Doğrusu ben, Resulullah (s.a.v.)'in minber üzerindeyken ayağa kalkarak tekbîr aldığını, arkasından cemaatın da tekbîr getirdiğini görmüşümdür, Sonra rükûdan doğrulup minberden inerek geriye doğru gitti ve minberin dibine secde etti. Sonra tekrar minber üzerine döndü. Namazını bitirinceye kadar böyle yaptı. Sonra halka dönüp:
"Ey insanlar! Ben bunu bana uyasmız ve benim namazımı öğrenesiniz diye yaptım" buyurdu.[671]

Açıklama:

Hadisten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber, kölesi marangoz olan bir kadına haber gönderip kendisi için cemaate hitâbettiğinde üzerine çıkabileceği bir minber yaptırmasını istemiş, o da Efendimizin arzusunu yerine getirmiştir. Buhârî'nin Câbir'den yaptığı rivayette ise, sözü edilen kadın Hz. Peygamber'e üzerine oturması için bir minber yaptırmayı teklif etmiştir. Görünürde rivayetler arasında bir ihtilâf göze çarpmakta ise de aslında böyle bir zıtlık yoktur. önce kadının Hz. Peygamber'e minber yaptırmayı teklif etmesi, Resûlullah'ın da bu teklifi uygun bulup daha sonra kadına haber göndermiş olması, gayet tabiidir. Böyle olunca ortada bir ihtilâf kalmaz.
Hadisten anladığımıza göre; Hz. Peygamber minberi sadece hutbe için kullanmakla kalmamış üzerinde namaz da kılmıştır. Ancak orada secde etmek mümkün olmadığı için, göğsünü kıbleden ayırmamak maksadıyle geri geri inip minberin dibinde secdesini yapmış. Sonra diğer rekat için tekrar minbere dönmüştür. Efendimizin böyle minber üstünde namaz kılması kendisinin de ifâde ettiği gibi, cemaatin ona uymasını sağlamak ve namaz kılışını öğretmek maksadına dayanmaktadır.

11- Namazda Elleri Böğre Dayamanın Mekruh Olması

442- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir kimsenin elleri böğründe namaz kılmasını yasaklamıştır." [672]

Açıklama:

Görüldüğü üzere namazda elleri böğre koyarak namaz kılmak yasaklanmaktadır.
Elleri böğre koymanın yasak oluşunun nedeni hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre İblis cennetten elleri böğründe çıkığı için, bazılarına göre bunu yahudiler çokça yaptığı için, bazılanna göre kibirli kimselerin adeti olduğu için ve bazılarına göre ise böyle yapmak felaketzede şekillerinden olduğu içindir.
Nanlazda elleri böğrüne bağlamanın hükmü ise ihtilaflıdır. Ebu HanÎfe ile İmam Şafii'ye göre mekruhtur.

12- Namaz Sırasında Yerdeki Ufak Taşları Kaldırıp Atmanın Ve Secde Yerindeki Toğrağı Düzeltmenin Mekruh Olması

443- Muaykîb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) mescitte namaz sırasında çakıl taşlarını kaldırıp atmayı zikredip:
"Eğer mutlaka yapacaksan bunu bari bir defa da yap!" buyurdu.[673]

Açıklama:

Hz. Peygamber {s.a.v.), namaz kılan kimsenin secde yerinde bulunan küçük çakıl taşlarını düzeltmekten men etmektedir. Eğer mutlaka yapılması gerekiyorsa, bunun, bir defada yapılmasını emretmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sadece küçük çakıl taşlannı söz konusu etmesi, yasağın sadece bu taşlara mahsus olmasını gerektirmez. Secde yerindeki kum ve toprakların düzeltilmesi de aynı yasağın hükmü içerisine girmektedir.
Ebu Dâvud, Salât 170-171 (145)'de; Hz. Peygamber (s.a.v.), küçük taşların düzeltilmesini yasaklarken buna illet olarak; o esnada rahmetin namaz kılan kimseye yönelmekte olduğunu göstermiş ve rahmete önem göstererek yasaktan önce illetini belirtmiştir.

13- Namaz Sırasında Ve Namaz Dışında Mescide Tükürmenin Yasak Olması

444- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) mescidin kıble tarafındaki duvarında bir tükürük görüp kızmış ve cemaate dönüp:
"Sizden birisi namaz kılarken yüzünün döndüğü tarafa tükürmesin. Çünkü Allah'ın kıblesi, namaz kıldığı zaman yüzünün döndüğü taraftadır" buyurdu.[674]

445- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) mescidin kıble tarafında tükürük görüp onu çakıl ta-lyla ovalamış, sonra da bir kimsenin sağına yada önüne tükürmesini yasaklamış, fakat sol tarafına yada sol ayağının altına tükürmeyi emretmiştir." [675]

446- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) mescidin kıble tarafında bir balgam görmüş ve cemaata dönüp:
"Sizden birinize ne oluyor ki, Rabbinin kıblesine yönelip dikiliyor da rüne sümkürüyor? Sizden birisi, kendisine dönülüp de yüzüne doğru sümirülmesini ister mi? O halde sizden birisi sümküreceği zaman sol tarafın-ıki ayağının altına sümkürsün. Buna imkan bulamazsa elbisesinin ucunu ine alıp sümkürdü, sonra da bir kısmını diğer bir kısmı üzerine büküp dürek suretiyle böyle yapsın!" buyurdu. [676]

447- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi namazda olduğu sırada Rabbine yalvarır. Bu sebeple önüne ve sağ tarafına tükürmesin. Fakat sol sol tarafındaki ayağının altına tükürsün." [677]

448- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Mescitte tükürük bulunması, bir günahtır. Bu günahın giderilmesi/kefareti, onu toprağa gömmektir." [678]

449- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimin iyi, kötü, güzel, çirkin bütün amelleri bana gösterildi. İyi amellerin içerisinde yoldan atılan eziyet verici şeyleri buldum. Kötü amellerinin içerisinde ise mescidde tükürülüp de toprağa gömülmeyen tükrüğü gördüm." [679]

450- Abdullah İbnu'ş-Şihhîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte namaz kıldım. Sümkürdüğünü, sonra da o balgamı ayakkabısıyla ovaladığını gördüm." [680]

Açıklama:

Mescit içine tükürmek veya sümkürmek, mutlak surette yasak ve günahtır. Buna İhtiyâcı olanlar, yanlarında mendil, selpak, peçete gibi eşyalar bulundurmalı ve ona tükürmeli burnunu da onunla temizlemelidir. Mescitte sümkürmenin kefareti o pisliği defnetmektir. Buradaki "Defin" sözünden ne kastedildiği alimler arasında İhtilaflıdır. Cumhûr'a göre bundan maksat; pisliği mescidin yerdeki toprağına veya kumuna gömmektir. Mescidin yerinde böyle bir şey bulunmaz da halı ve benzeri şeylerle döşeli olursa o zaman "Defın"den maksat, pisliği dışarıya çıkanp atmak olur. Zâten alimlerden bazıları: "Defin"den maksat, onu mescitten çıkartmaktır" demişlerdir. Sonra ağız ve burundan çıkan iğrendirici şeylerin temizlenmesi yalnız mescide mahsûs değildir. Bu her yerde gereklidir.
Görülüyor ki, bütün bu rivayetler, insanları iğrendirecek balgam ve sümük gibi şeylerin görülecek yerlere atılmasını menetmek de, bunlar için mendil gibi şeyler kullanmaya ve sonuç itibariyle de, temizliğe teşvik etmektedir.

14- Ayakkabılarla Namaz Kılma

451- Ebu Mesleme Saîd b. Yczîd'den rivayet edilmiştir: "Eneş b. Mâlik'e:
"Resulullah (s.a.v.) ayakkabılarla namaz kılar mıydı?" diye sordum. O da:
"Evet" diye cevap verdi. [681]

Açıklama:

Bu hadis, temiz olmak kaydıyla ayakkabıları çıkarmaksızın namaz kılmanın caiz olduğunu göstermektedir. Ayakkabıların üzerinde yada altında pislik varsa temizlenip sonra namaz kılınır. Bazıları, yaş pisliğe basan kimsenin onu toprakla silmek suretiyle namazı kılabileceğini belirtmişlerdir. Ebu Hanife'ye göre ayakkabıdaki yaş pislik, ancak suyla temizlenebilir. Eğer kuru ise kazımak suretiyle temizlenir.

15- Çizgili Elbise İçerisinde Namaz Kılmanın Mekruh Olması

452- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) "Hamîsa" denilen çizgili bir elbise içerisinde namaz kılmaya kalkıp elbisenin çizgileri gözüne ilişti. Namazı bitirince:
"Bu hamisayı Ebu Cehm b. Huzeyfe'ye götürün. Bana, onun yerine çizgisi olmayan kalın bir aba getirin. Çünkü bu hamisa az önce beni namazımdan alıkoydu" buyurdu.[682]

Hamisa:

Dört köşeli ve çizgili kumaş demektir. İpekten ve yünden yapılır. Yalnız bu ismin verilebilmesi için, bunun siyah ve çizgili olması şarır. Bu kumaş; yumuşak, ince ve hacmi küçük olduğu için ona bu isim verilmişir.
Ebu Cehm'in asıl adı, Âmir b. Huzeyfe'dir. Ubeyd olduğunu söyleyenler de var. Mekke'nin feth edildiği gün müslüman olmuştur.
Resulullah (s.a.v.)'in bu çizgilerle gönlünün meşgul olması, hoşuna gitmemiştir. Çünkü o, her zaman sade bir yaşantıyı tercih etmiştir. Debdebeli, gösterişli şeylerden her zaman kaçınmıştır. Sade yaşam, onun için daha önemlidir. Böyle bir tavrı varken, kendisini şaşalı gösterecek böyle bir giyimden uzaklaşmayı seçerek elbiseyi sahibine geri iade etmiştir.
Bu elbiseyi Resulullah (s.a.v.)'e hediye eden, Ebu Cehm idi. Hediyesi kabul edilmediğinden dolayı kalbinin kırılacağı endişesiyle Hz. Peygamber (s.a.v.) bu hediyeyi tekrar geri istemek suretiyle onun gönlünü hoş etmiştir.

16- Akşam Yemeği Hazırken Namaz Kılmanın Mekruh Olması

453- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Akşam yemeği hazır olup bu sırada namaza kamet getirilmişse ilk önce akşam yemeğine başlayın." [683]

454- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisinin önüne akşam yemeği konulup ta bu sırada namaza kamet getirilmişse (ilk önce) akşam yemeğine başlayın. Yemeği bitirmedikçe acele davranmasın." [684]

455- İbn Ebi Atîk'ten rivayet edilmiştir:
"Ben ve Kasım, Aişe (r.anha)'nın yanında bir şeyîer konuştuk. Kasım, konuşmalarında çok hatâ eden bir kimseydi. Kendisi bir ümmüveled'in çocuğu idi. Aişe, ona:
"Sana ne oluyor ki, kardeşimin şu oğlu gibi konuşmuyorsun? Fakat bu konuşmanın sana nereden geldiğini ben bilirim. Bunu annesi terbiye etti, seni de annen terbiye etti" dedi. Bu sözlerden dolayı Kasım Aişe'ye kızdı ve ona gücendi. Aişe'ye yemek sofrası getirildiğini görünce ayağa kalktı. Aişe:
"Nereye?" dedi. Kasım:
"Namaz kılacağım" diye cevap verdi. Aişe:
"Otur foraya" dedi. Kasım:
"Ben gerçekten namaz kılacağım" dedi. Aişe:
"Otur foraya vefasız! Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Yemek hazır olduğunda büyük ve küçük abdest bozacağı geldiğinde namaz kılınmaz" buyururken işittim" dedi.[685]

Açıklama:

Hadis, sofra kurulmuşken veya yemeğin sofraya getirilmesi sözkonusuysa, farz veya nafile herhangi bir namazı kılmayı erteleyip önce yemeğin yenilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yalnız karnın aç olması sebebiyle kalbin yemekle meşgul olması İhtimalinden dolayı yemeğin namazdan önceye alınması için, yemek yedikten sonra namaz kılmak için zaman müsait olmalıdır.
Bundan maksat, namazın huzur ve hususunu sağlamaktır.
Alimler, buradaki yeme emri üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Bazıları da buradaki emrin farz olduğunu söylemişlerdir. Zahirilerden İbn Hazm bu görüştedir. Cumhura göre buradaki emir, mendubluk içindir. Yani bu emre uymak mendubtur. Dolayısıyla karnı aç olan bir kimse, sofra hazır bulunduğu takdirde önce yemek yerse iyi bir iş yapmış olur.
Mendub: İşlenmesi iyi karşılanan fiillere ve uyulması dinen tercih edilen davranışlara denir. Ummü'l-Veled: Sahibinden çocuk dünyaya getiren cariyeye denir.

17- Sarımsak, Soğan, Pırasa Veya Bunlara Benzer Bir Şey Yiyen Kimsenin Mescide Gelmesinin Yasak Olması

456- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) Şöyle buyurmaktadır:
"Kim şu sebzeden yani sarımsaktan yerse kokusu gidinceye kadar sakın mescitlerimize yaklaşmasın." [686]

457- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim şu bitkiden yerse sakın bize yaklaşmasın ve bizimle birlikte namaz kılmasın." [687]

458- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) soğan ve pırasa yemeyi yasakladı. Bir defasında bize ihtiyaç erişmişti. Bu sebeple bunlardan yedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kim bu pis kokulu bitkiden yerse sakın mescidimize yaklaşmasın. Çünkü (yanımızda bulunan) melekler, insanların eziyet gördüğü şeylerden eziyet görür" buyurdu. [688]

459- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kim sarımsak yada soğan yerse bizden veya mescidimizden uzak uzak dursun! Evinde otursun" buyurdu.
Şu da var ki, Resulullah (s.a.v.)'e içerisinde yeşil sebzeler bulunan bir tabak getirildi. Bunlardan hoş olmayan bir koku duyup bunların ne olduğunu sordu. İçerisinde bulunan sebzelerin neler olduğu ona haber verildi. Bunun üzerine sahabi-lerinden birine işaret ederek: "*Bunu ona götürün!"* buyurdu. Fakat o da bunu görünce, sebzeleri yemekten kaçındı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), o sahabiye:
"Sen ye! Çünkü ben, senin yalvarmadıklarınla yalvarırım" buyurdu. [689]

460- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hayber'in fethinden henüz daha Medine'ye dönmemiştik. Biz Resulullah (s.a.v.)'in sahabileri, bu sebzenin sarımsağın- tarlalarına rastladık. Halk açlık içerisindeydi. Bu sebeple sarımsağı doyasıya yedik. Sonra Resulullah'ın namaz kıldırdığı mescide gittik. Resulullah (s.a.v.) kokuyu hissedip:
"Kim bu pis kokulu sebzeden bir şey yerse sakın mescitte bize yaklaşmasın" buyurdu. Bunun üzerine halk:
"Sarımsak haram kılındı, sarımsak haram kılındı" dediler. Bu haber, Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey cemaat! Allah'ın bana helal kıldığı bir şeyi haram kılmak, benim elimde değildir. Doğrusu ben bu sebzenin kokusundan hoşalnmıyorum" buyurdu.[690]

Açıklama:

Arapça'da "Şecer" kelimesinin, gövdesi ve dalı olan ağaçlar için kullanıldığı bilinmekteyse de Peygamber (s.a.v.) burada bu kelimeyi, soğan ve sarımsak için de kullanması, bu kelimenin; gövdesi, dalı-budağı olmayan sarımsak ve soğan gibi bitkileri de kapsadığını göstermektedir.
456 nolu Ebu Saîd el-Hudrî hadisinde de görüldüğü üzere, sarımsak yemek haram değildir. Fakat mescit gibi toplumsal yerlere gitme sözkonusu olduğunda yaş sarımsak yemek mekruhtur. Pişmişi mekruh değildir.
Buna göre çirkin kokulu diğer sebzeleri çiğ olarak yemek de mekruhtur. Bunları yiyen kimseler, kokulan kayboluncaya kadar mescide gitmemeleri gerekmektedir.
Bu tür sebzeleri yiyenlerin mescide girmelerinin yasaklanmasının sebebi; oradaki insanları ve melekleri rahatsız etmektir. Kıyas yoluyla ağzı ve yarası ağır kokanların, üstü-başı kirli olan kasap ve balıkçı gibi kimseler ile cüzamlı ve alaca hastalığına yakalanmış kimselerin cemaata devam etmemelerine fetva verilmiştir.
Sigarayı da bu şekilde düşünmek gerekmektedir.

461- Ma'dân b. Ebi Talha'dan rivayet edilmiştir: "Ömer İbn Hattâb, Cuma günü hutbe verip sonra da:
"Siz ey insanlar! Benim ancak pis kokulu gördüğüm iki sebzeyi yiyorsunuz. Şu soğan ile sarımsağı... Doğrusu ben, Resulullah (s.a.v.)'i, mescitte bir kimsede bunların kokusunu duyduğu zaman emrederek o kimseyi Bakî kabristanlığına çıkarttığını görmüşümdür. Buna göre eğer bir kimse bunları yiyecekse hiç olmazsa pişirmek suretiyle onların kokularını gidersin" dedi. [691]

Açıklama:

Bu hadis, sarımsak yada soğan gibi pis kokulu bir sebze yada buna benzer bir yiyerek mescide gelen kimsenin, koku duyulduğu takdirde bir ceza ve öğüt olarak o kimsenin mescitten çıkanlabileceğini göstermektedir.

18- Mescitte Kayıp Aramanın Yasak Olması Ve Buna Rağmen Kayıp Arayan Kimsenin Sesi Duyulduğunda Söylenilecek Söz

462- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim bir kimseyi mescitte kayıp ararken işitirse "Allah onu sana geri vermesin" desin. Çünkü mescitler bu tür işler için bina edilmemişlerdir." [692]

463- Büreyde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) namaz kıldırdığı zaman bir adam ayağa kalkıp:
"Kırmızı deveyi bulan yok mu?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Onu bulamayasın! Çünkü bu mescitler, neye yarayacaksa ancak onun için yapılmışlardır" buyurdu. [693]

Açıklama:

Hadisler, kaybedilen oir malı halka ilan etmek için mescitte sesi yükseltmeyi men etmektedir. Bunun dışında mescitte alışveriş yapmak, ihtiyaç yokken mescitte sesi yükseltmek de bu hükme girmektedir. Çünkü mescitler, cemaati gereksiz yere uğraştıracak türden özel işlerin konu edilmesi için yapılmamışlardır. Buralar Allah'ı anmak, ibadet etmek, Kur'an okumak gibi ibadet türü işlerle meşgul olmak için yapılmışlardır. Dolayısıyla buraların, ticaret merkezi ve İşyerleri haline getirilmemesi gerekmektedir. Bununla birlikte cihad aletlerini düzeltmek, toplamak gibi bütün müslümanları İlgilendiren hususları mescitlerde yapmakta bir sakınca yoktur.

19- Namazda Yanılma Ve Yanılmadan Dolayı Sehiv Secdesi Yapma

Sehiv kelimesi, sözlükte; "Yanılma, unutma ve dalgınlık" gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre sehiv secdesi; yanılma, unutma veya dalgınlık gibi durumlar yüzünden namazın vaciplerinden birini terk yada geciktirme durumunda namazın sonunda yapılan secdelere denilir.
Sehiv secdesi sayesinde namazda meydana gelen kusur düzeltilmiş, eksiklik telafi edilmiş olur. Namaz esnasında huşu'Iu olmak esas olmakla birlikte, çeşitli nedenlerle insanlar namazlarında yanılabilirler. Peygamberimiz bu tür durumlarda namaz kılan kimsenin kendini suçlamasını ve karamsarlığa düşmesinin önüne geçerek kişiyi rahatlatmak, vesveseden kurtarmak ve her yanılmada namazı yeni baştan kılmanın önüne geçmek maksadıyla, asli olan bir farzın terk edilmediği durumlarda bir telafi ve bir düzeltme mekanizması olarak sehiv secdesi uygulamasını öngörmüştür.
Sehiv secdesi, Hanefilere göre vacib, Mâükî ve Şafiilere göre sünnet, Hanbelilere göre ise bazen vacip, bazen sünnet, bazen de mubah olur. Hanefilere göre sehiv secdesi gerektiği halde bunu yapmayan kişi, günah işlemiş olur. Fakat namazı batıl olmaz.

464- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ezan okunduğu zaman şeytan geriye doğru kaçar. Ezanı işitmemek için onun bir sesli yellenmesi vardır. Ezan bittiğinde dönüp geri gelir. Namaz için kamet getirildiğinde yine geri dönüp kaçar gider. Kamet bittiğinde dönüp geri gelir. Namaz kılan kişi ile nefsinin/kalbinin arasına girip: Filanca şeyi hatırla, filanca şeyi hatırla" diyerek namazdan önce insanın hiç aklında olmayan şeyleri hatırlatıp durur. Nihayet insan, kaç rekat kıldığını bilemez oluncaya kadar onunla uğraşıp durur, işte sizden birisi, kaç rekat kıldığını bilemediği zaman oturduğu yerde iki sede yapsın." [694]

Açıklama:

Alimler, bu tür hadislere dayanarak şeytanın gerçek anlamda yellenip yellenmeyeceği konusunda ihtilaf etmişlerdir.
Aynî (ö. 855/1451), bu yellenmenin bir temsil olduğunu belirtir. Şeytanın Ezandan kaçması, korkudan perişan olmuş bir adamın haline benzetilmiştir.
Bazılarına göre; şeytanın Kur'an okumadan ue namazdan kaçmayıp Ezan sesinden kaçması, Kıyamet gününde onu işittiğine şahadet etmemek içindir. Çünkü bir hadiste geçtiğine göre; müezzinin sesini işiten insan, cin ve her şey Kıyamet gününde onu işittiğine şahadet edecektir.
Bazılarına göre ise; şeytanın kaçması, Ezanın azametindendir. Çünkü Ezan, dinin bütün kurallarına kpsayan ve İslam'ın şiarını ilandan ibarettir. Dolayısıyla şeytan, bunlan işitmeye tahammül edemez.
Bazılarına göre ise; şeytanın kaçması, yeis ve ümitsizlik halindendir. Çünkü şeytan, tevhidin ilanını duyunca insana vereceğinden ümidini keser.
Namaz kılan ve Kur'an okuyarak Allah'a münacatta bulunan kimseden şeytan kaçmaz. Çünkü o hallerde kendisine vesvese kapıları açıktır. İstediği gibi kulun damarlanna kadar sokularak her türlü vesveseyi onun hatırına getirebilir. O derecede ki, namaz kılan kimse kendinden geçerek kaç rekat kıldığını bile unutabilir. Bundan kurtulmanın yolu, hatıra gelen Şeyi derhal reddetmek ve hatıra gelen vesveseyi düşünmemektir.
Hadis; namazında kıldığı rekat sayısında şüphe edip de bir tarafı tercih edemeyen kimsenin, namazının sonunda sehiv secdesi yapmasına işaret etmektedir.
Hanefilere göre; rekat sayısında şüphe eden kimseye bu hal ilk defa meydana geliyorsa namazını iade eder. Bu konudaki delil, Taberânî (ö. 360/970)'nin "El-Kebir" adlı adlı eserinde geçen şu hadistir:
"Namazın kaç rekat kıldığını hatırlamayan bir kimsenin ne yapacağı, Resulullah (s.a.v.)'e soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"Namazını iade etsin. Namazın sonunda da oturarak iki defa secde yapsın" buyurdu."
Bir kimseye bu şüphe ilk defa değil de, fazlaca meydana geliyorsa, kendi kendine araştırır. Kanaati ne tarafa meylederse, ona göre hareket edip namazını tamamlar. Namazı iadeye gerek yoktur. Eğer kanaati bir tarafa yönelmezse o zaman şüphesindeki az tarafa itibar eder.

465- Abdulmuttaüb oğullarının anlaşmalısı Abdullah b. Buhayne el-Esdîa'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) öğlen namazında birinci oturuşu yerine getirmeden irekti ayağa kalkmıştı. Sonra namazını tamamlayınca her secdede tekbir mak suretiyle selam vermezden önce unuttuğu oturuşun yerine oturduğu rden iki secde yaptı. Bu secdeleri onunla birlikte cemaatta yaptı." [695]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.) bir öğle namazının ikinci rekatından sonra teşehhüde oturmadan ağa kalmış ve namazını tamamlayarak selamdan önce sehiv secdesi için iki secde yapmış, ıra selam vermiştir.
Hadis, 'namazda bir eksiklik dolayısıyla selamdan önce secde edilir' diyen kimseler için ilk niteliğindedir. Ayrıca ilk teşehhüd ve onun için oturuşun, namazın farzların olmadığına lalet etmektedir. Çünkü eğer bunlar farz olasydı, diğer farzlar gibi sehiv secdesîyle onarıl-ızlardı. Sahabilerin çoğu, İmam Şafiî, İmam Malik ile Ebu Hanife bu görüştedir.

466- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.)'le buyurmaktadır:
"Sizden birisi namazda şüpheye düşüp üç mü, dört mü kaç rekat kıldığıbilemezse şüpheyi atıp namazı yakinen bildiğinin üzerine bina etsin. Sonselam vermezden önce iki secde yapsın. Eğer beş rekat namaz kılmışsa bu secde, onun namazını çift yapar. Eğer dört rekatı tamamlamak için naız kıldıysa bu iki secde şeytanı çatlatmak için yapılmış olur." [696]

Açıklama:

Hadis, namazda şüpheye düşüp herhangi bir rekatı kılmadığında şüpheye düşen kimsenin bu rekati kılmamış kabul etmesini ve namazının geri kalan kısmını, kıldığını kesin olarak bildiği rekat üzere bina etmesini gerekli kılmaktadır. Örneğin, üç rekat mı, yoksa dört rekat mı kıldığında tereddüt eden bir kimse, kendisini üç rekat kılmış kabul edecek ve namazına bir rekat daha ilave edip sonunda sehiv secdesi yapacaktır,
Namazda şüphe etmeyi alışkanlık haline getiren kimse ise kaç rekat kıldığını araştırmalı ve kuvvetli kanaatine göre hareket etmelidir. Eğer her iki ihtimale ait kanaati eşit ise az olan rekat sayısına göre namazını tamamlamalı, fakat namazın sonunda sehiv secdesi yapması gerekmektedir.
Namazı iadeye lüzum yoktur. Ancak sonunda sehv secdesi yapar. Bu görüş Hz. Peygamber'in şu hadisine dayanır:
"Her kim namazında şüphe ederse doğrusunu araştırsın." [697]
Kanaati bir tarafa yönetmezse, meselâ sabah namazını bir rekat mı yoksa iki rekat mı kıldığında şüphe eder de bir tarafı tercih edemezse, şüphesindeki az tarafa itibar eder. Misalimize göre, namazı bir rekat kılmış kabul eder. Ancak tereddüt ettiği rekatin sonunda oturup, ettehiyyatü'yü okur, sonra kalkar ve bir rekat daha kılıp sonunda sehv secdesi yapar. Hz. Peygamberden rivayet edilen şu hadis buna delâlet etmektedir:
"Sizden biri namazında tereddüt eder de kaç rek'at üç mü, yoksa dört mü kıldığını bilemezse, namazını azı üzerine bina etsin."
Dört rek'atli bir namaza başlayan bir kimse kıldığı rekatin bir mi, yoksa iki mi olduğunda şüphe edip de bir tarafa karar veremezse kendisini bir rek'at kılmış kabul eder ve namazını buna göre tamamlar. Ancak iki rekat kılmış olma ihtimalini de göz önüne alarak bu tereddüt ettiği rekatten itibaren her rekatin sonunda oturur. Namazı bitirirken de sehv secdesi yapar.
iki rek'atli bir namazda iki rek'at mi yoksa üç rek'at mı; dört rek'atli bir namazda da dört rek'at mı yoksa beş rek'at mı kıldığında şüphe eden kimse oturur, tahiyyât okur selâm vermeden kalkıp bir rek'at daha kılar ve sonunda sehv secdesi yapar. Sonraki rek'atî ilâveye sebeb iki rekatli namaz üç, dört rek'atli olan da beş rek'at olmuşsa fazlalığın nafile olması içindir. Çünkü Hanefilere göre tek rek'atli nafile olmaz.
Bu-rivayetler anlaşılıyor ki âlimler, teharri (=araştmna) ve kesin olarak bilinen rekat üzerine bina konularında ihtilâf etmişlerdir. Hanefîler bunları ayrı ayrı şeyler kabul ederken, Şafiî, Dâvûd ve İbn Hazm bunların aynı şey olduğunu söylemişlerdir. Nevevî bunun cumhurun görüşü olduğunu nakleder. Ebû Hatim ve İbn Hıbbân, Hanefilerin görüşündedirler. [698]

467- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) namaz kıldırmıştı. Selam verince ona:
"Ey Allah'ın resulü! Namaz hakkında yeni bir şey mi var?" denildi. O da:
"Ne oldu?" buyurdu. Soruyu soran kimseler:
"Namazı şöyle, şöyle kıldın" dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) hemen bacaklarını büküp kıbleye karşı du ve iki secde yaptı. Sonra da selam verdi. Sonra yüzünü bize çevirip:
*"Gerçekten namaz hakkında yeni bir şey olsaydı ben onu size bildirir. Fakat ben de ancak bir insanım. Sizin gibi unuturum. Dolayısıyla bir nuttuğum zaman hemen onu bana hatırlatın. Sizden birisi namazında leye düşerse doğruyu araştırıp namazını onun üzerine tamamlasın. Sonra ki secde yapsın"*buyurdu.

468. Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) buyurmaktadır:
"Peygamber (s.a.v.) öğle namazını beş rekat kıldırmıştı. Selam verdiği zaman ona:
"Namaza ilave mî yapıldı?" denildi. Peygamber (s.a.v.):
"Ne oldu?" diye sordu. Sahabiler:
"Namazı beş rekat kıldın" dediler. [699]

469- İbrahim b. Süveyd'den rivayet edilmiştir:
"Alkame bize öğle namazını beş rekat kıldırdı. Selam verince, namazdaki cemaat:

"Ya Eba Şibil! Namazı beş rekat kıldırdın" dediler. Alkame:
"Hayır! Ben bunu yapmadım" dedi. Cemaat:
"Evet! Yaptın" dediler.

Açıklama:

Hadisin ravisi İbrahim b. Süveyd der ki: Çocuk olduğum halde ben de cemaatin tarafında İdim. Ben dahi:
"Evet! Beş rekat namaz kıldırdın" dedim. Alkame, bana:
"Ey şaşı gözlü sende mi bunu söylüyorsun?" dedi. Ben de:
"Evet!" cevabını verdim.
Bunun üzerine Alkame kıbleye dönüp iki secde yaptı. Sonra da selam verdi. Daha sonra da şöyle dedi: Abdullah İbn Mes'ud şöyle dedi ki:
Resulullah (s.a.v.) bize beş rekat namaz kıldırdı. Namazı bitirince, cemaat kendi arasında kargaşalık çıkardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ne oluyor size?" buyurdu. Cemaat:
"Ey Allah'ın resulü! Acaba namaza bir şey mi ilave edildi" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır!" diye cevap verdi. Cemaat:
"Doğrusu beş rekat namaz kildırdında.." dediler. Bunun üzerine esulullah (s.a.v.) kıbleye döndü ve iki secde yaptı. Sonra selam verdi. Sonra:
"Ben de ancak ve ancak sîzi gibi bir insanım. Sizin unuttuğunuz gibi de unuturum" buyurdu. [700]

Açıklama:

Sahabilerin, fazla rekata kalkan Hz. Peygamber (s.a.v.)'i ilk anda uyarmayışlarının nedeni, ırt rekatli fatz namazın beş rekata çıkması ihtimalinin mevcudiyetindendir. Çünkü Sahabiler, Hz. peygamber (s.a.v.)'in beşinci rekata kalkmasıyla namazın beş rekata çıktığını zannetmişlerdi. Hz. peygamber (s.a.v.) yaptığı hatanın farkında varmadığı için onlara, "Ne oldu?" diye sorarak ortada şey olup olmadığını anlamak istemiştir. Namazda hata ettiği kendisine haber verilince, hemen jleye karşı teşehhüd durumunda oturmuş ve iki sehiv secdesi yapmıştır. Namazdan sonra da habilerine kısa bir konuşma yapmıştır.
Peygamberlerden fiil hususunda hatanın meydana gelip gelmeyeceği konusu alimler arasın-tartışma konusu olmuştur. Cumhura göre fiiller hakkında unutmak peygamberlere de caizdir, ılnız onlar hataları üzere bırakılmazlar. Yüce Allah, onların hatalarını kendilerine bildirerek onlara doğru olanı gösterir.
Namazda konuşmak, namazı bozduğu halde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in konuştuktan sonra secdesi yapması, namazda konuşmanın haram kılınmazdan önceki zamanlara yorumlanmıştır.
Bu hadis, bize; kişi hata yaptığı zaman etrafındaki insanlar tarafından uyarıldığı zaman, kendi tasına kılıflar ve bahaneler değil, hatasının telafisi yoluna gitmesi gerektiğini göstermektedir, ınkü insan hata yapabilir, dolayısıyla hata düzeltilmesi gereklidir. Hata üzerinde ısrar edilmemelir.
Hanefilere göre sehiv secdesi yapıldıktan sonraki oturuşta tahiyyat okumak ve selamla mazdan çıkmak vaciptir. Salli ve Barik Dualarının sehiv secdesinden önce mi, yoksa sehiv desinden sonra mı okunacağı konusunda iki farklı görüş vardır.
Son oturuşta sehiv secdesi öncesinde her iki tarafa selam verileceği görüşü, Ebu Hanîfe 150/767 ile Ebu Yusuf (ö. 182/797)'a aittir. İmam Muhammed (ö. 189/805)'e göre ise dece sağ yana selam verdikten sonra sehiv secdesi yapılır.)

470- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bize gün devrildikten sonra kılınan namazlardan birini, ya öğleyi yada ikindiyi kıldırıp ikinci rekatta selam verdi. Sonra mescidin kiblesindeki bir hurma kütüğüne gelip kızgın bir vaziyette ona dayandı. Cemaatın içerisinde Ebu Bekr ile Ömer'de vardı. Bu ikisi, Resulullah'm kıldırdığı namazla ilgili konuşmaktan çekindiler. Cemaatın aceleci takımı dışarı çıktılar. Kendi kendilerine yada birbirlerine:
"Namaz kısaltıldı" dediler. Derken Zu'1-Yedeyn ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Namaz kısaltıldı mı, yoksa unuttun mu?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) sağa ve sola bakıp:
"Zu'1-Yedeyn ne diyor?" buyurdu. Sahabiler:
"Zu'1-Yedeyn doğru söylüyor. Çünkü dört rekat namaz kıldıracağına sadece iki rekat namaz kıldırdın" dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) iki rekat namaz kıldı ve selam verdi. Sonra tekbir alıp secde etti. Sonra yine tekbir alıp başını secdeden kaldırdı. Sonra tekbir alıp secdeye gitti. Sonra yine tekbir alıp başını secdeden kaldırdı.

Açıklama:

Hadisin ravisi Muhammed İbn Şîrîn der ki: İmrân b. Husayn'dan haber aldığıma göre, o:
"Peygamber başını secdeden kaldırdıktan sonra selam verdi" demiştir.[701]

Açıklama:

Zu'1-Yedeyn'in asıl adı hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Müslim'deki İmran b. Husayn hadisine dayanarak bir çok alim, bu zatın, Hırbak es-Sülemî olduğunu sözylemiştir. İbn Hibbân ise, Hirbak ile Zu'1-Yedeyn'in ayrı kişiler olduğunu belirtmiştir. İbn Hacer (ö. 852/1447) ise "El-İsabe"de Zu'1-Yedeyn'in Abdi Amr b. Nedla el-Huzaî olduğunu kaydetmiştir, Hz. Peygamber (s.a.v.), ona, elleri uzun oîduğu için yada çok cömert olduğundan dolayı "iki el sahibi" anlamında "Zu'1-Yedeyn" adını vermiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hiddetlenmesine neyin sebep olduğu kesin olarak belli değildir. Bazı alimler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in müslümanlarla ilgili bir işten dolayı namazdan önce hiddetlendiği ve bu halde namaza durup bu yüzden yanıldığını söylemişlerdir. Bazıları da Müslim'deki İmran b. Husayn hadisine dayanarak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanlışlıkla selam verdikten sonra kendi evine girdiğini, fakat Zu'1-Yedeyn'in "Unuttun mu, yoksa namaz sorusuna canı sıkıldığını ve bu halde mescide geri geldiğini ve hadisi metilen ve geri almanın olduğunu belirtmişlerdir. Ahmed Naim Efendi'de "Tecrid Tersiri"nde bu ikinci görüşü tercih ettiği için diğer olasılığa hiç temas etmemiştir.
Konu ile ilgili bu rivayetler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dört rekatlı bir namazın ikinci reka-sonra selam verip bir müddet bekledikten, yerinden ayrıldıktan hatta konuştuktan namazın kalan kısmını kıldırdığını ifade etmektedir. Bu konuda mezheplerin görüşleri şu şekildedir:
Şafiî'den iki görüş nakledilmiştir. Bunlardan en sağlam olanına göre, namaza demek sahihtir. Yalnız İmam Şafiî'nin, namazın batıl olduğuna dair olan içtihadı da Şâfiî'sında mevcuttur.
nam Mâlik, abdest bozulmadıkça zaman ve ara verme, ne kadar uzun olursa olsun, a devam etmenin caiz olduğu görüşündedir.
A'zam Ebu Hanîfe ve öğrencilerine göre ise; imam, sehven iki rekatta selam verir-unduğu yerde yüzünü kıbleden çevirmedikçe ve insan kelamı konuşmadıkça namazın eda edilir. Mescidin tamamı, namaz mahalli olduğu için tek mekan hükmündedir. ayla imam konuşmadığı müddetçe yönünü kıbleden çevirmiş de olsa, namazına demesi, caizdir. Fakat camiden çıktıktan sonra yanıldığını hatırlarsa artık devam edemez, aştan kılmalıdır.
Görülüyor ki, sehiv secdesi konusunda Hanefilerin içtihadı, diğer mezheplere göre da bir durumdadır. Çünkü bu, namazda olması gereken huşu1 ve huzu'ya daha uygun-
Hanefiler; bu hadise, Abdullah İbn Mes'ud ve Zeyd b. Erkam'ın rivayet ettikleri hadislere .rak namazda sadece ima ve işaretin caiz olduğunu, bilmeyerek ve unutarak konuşulamazı bozacağı görüşüne sahip olmuşlardır.
1- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.) ikindi namazını kıldırırken üçüncü rekatında selam verdi, kalkıp odasına girdi. Bunun üzerine kendisine "Hırbâk" denilen ve elleri olan bir adam Resulullah (s.a.v.)'e doğru ayağa kalkarak ona varıp:
"Ey Allah'ın resulü!" diyerek Resulullah (s.a.v.)'in namazda eksik kıldırması olayını ona anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kızgın bir halde hırkasını sürükleyerek dışarıya çıktı ve cemaatın yanına gelip onlara:

"Bu, doğru mu söylüyor?" dîye sordu. Sahabiler:
"Evet, doğru söylüyor" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bir rekat daha kildırdı. Sonra selam verdi. Sonra iki secde yaptı, sonra da selam verdi. [702]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namaz kılarken yanılıp sehiv secdesi yaptığı ve bunun birden fazla olduğu ile ilgili rivayetler var. Alimlerin tespitine göre; Hz. Peygamber (s.a.v.), namazdaki bir sehiv (=yanılma)dan dolayı beş defa secde yapmıştır. Bunlar;
1- Buhârî'deki İbn Buhayne hadisinde görüldüğü üzere; Hz. Peygamber (s.a.v.)'la iki rekat kıldıktan sonra teşehhüdsüz üçüncü rekata kalkması,
2- Konumuzla alakalı Zu'1-Yedeyn hadisinde geçtiğine göre; üçüncü rekattan sonra selam vermesi.
3- İmran b. Husayn hadisinden anlaşıldığına göre; beş rekat kılması.
4- Abdullah İbn Mes'ud hadsinde geçtiğine göre; beş rekat kılması.
5- Ebu Saîd el-Hudrî hadisinde geçtiğine göre; şüphe etmesi.

20- Tilavet Secdesi

472- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Kur'an okurdu. (Bazen) içerisinde secde ayeti bulunan bir sure okuyup hemen secde ederdi. Biz de onunla beraber secde ederdik. Öyle ki kalabalık ve sıkışık bir halde olduğumuz için bazılarımız alnını koyacak yer bulamazdı." [703]

473- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Mekke'deyken "Necm" suresini okuyup burada secetmiş, beraberinde bulunan kimseler de onunla birlikte secde etmişlerdi. ılnız ihtiyar bîr adam, bir avuç çakıl veya toprak almış ve onu alnına kaldı."
"Bana bu kadarı yeter!" demiş,

Açıklama:

Abdullah İbn Mes'ud der ki: Doğrusu o adamı sonraları gördüm. Bedir vaşında kafir olarak öldürülmüştü. [704]

474- Atâ' b. Yesâr'dan rivayet edilmiştir:
"Atâ' b. Yesâr, Zeyd b. SâbÎt'e namazda imamla birlikte cemaata kıratın gerekmediğini sordu. O da:
"Hiçbir namazda imamla birlikte kıraat yoktur' demiş ve Resulullah (s.a.v.)'e "Necm" suresindeki secde ayetini okuduğunu, fakat secde etmelini söylemiştir."[705]

Açıklama:

Tahâvî konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Bu hadiste Necm sûresinde secde lâzım gelmediğine delîl yoktur. Çünkü o sûre okunurken Peygamber (s.a.v.)'in abdestsiz bulunmuş ıası ve bundan dolayı secde etmemesi muhtemeldir. Ayet secde etmenin helal olmayacağı bir vakitte okunduğu için secde etmemiş olması da bir ihtimâldir" demiş ve bir kaç ihtimâl daha göstererek şunları söylemiştir:
"Resûlullah (s.a.v.)'in secdeyi terk etmesi bu ihtimailerden dolayı olunca bu sûrede secde olup olmadığının hükmünü araştırmamız için başka hadislere ihtiyaç duyar. İşte biz böyle hadisleri ararken bundan önce geçen Abdullah b. Mes'ûd hadisini bulduk. Onda hakikaten sözkonusu sûrede secde edildiğini gördük. Binaenaleyh o hadisle amel etmek daha uygun olur." [706]

475- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte "Inşikâk" suresi ile "Alak" süresindeki ilgili ayetlerde secde ettik." [707]

Açıklama:

Kur'an'daki sureler, tertip sırasına göre uzunlukları şu şekilde sınıflandırılır:
a- Seb'u't-Tıval: Fatiha'dan sonra gelen 7 uzun sure. Bunlar; Bakara, Al-i İmrân, Nisa, Mâide, En'am, A'raf
b- Miûn: Ayet sayıları 100'den fazla veya buna yakın olan surelere denir,
c- Mesânî: Ayet sayıları 100'den az olan surelere denir.
d- Mufassal: Daha kısa ve besmeîelî fasılaları çok olan surelere denir. Bu da, 3 kısma ayrılır:
Hucurât suresinden Burûc suresine kadar olan olan surelere "Tıval", Burûc suresinden Beyyine suresine kadar olan surelere "Evsat", 3. Beyyine suresinden Nâs suresine kadar olan surelere ise "Kısar" denir.
Hanefilere göre; Kur'an'da tilavet secdeleri 14 tanedir. Bunlar; A'raf: 7/206, Ra'd: 13/15, Nahl: 16/49-50, İsrâ: 17/107, Meryem: 19/58, Hac: 22/18, 77; Furkân: 25/60, Neml: 27/25, Secde: 32/15, Sâd: 38/11, Fussilet: 41/37, Necm: 53/62, înşikâk: 84/21, Alak: 96/19 Hanefilerden başka diğer bütün alimlere göre; tilavet secdesi sünnettir. Tilavetin nasıl yapılacağı hususunda görüş ayrılığı vardır.

21- Namazda Nasıl Oturulacağı Ve Ellerin Uyluklar Üzerine Nasıl Konulacağı Meselesi

476- Abdullah İbnu'z-Zübeyr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namazda teşehhüd duasını okumak için oturduğu sol ayağını uyluğu ile baldırı arasına koyar, sağ ayağını da yere döşerdi. Sol elini sol dizinin üzerine ve sağ elini de sağ uyluğunu üzerine koyup iarmağıyla işaret ederdi." [708]

477- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) namazda oturduğu zaman ellerini dizleri üzerine koar, baş parmaktan sonra sonra gelen şehadet parmağını kaldırıp onunla ua eder ve sol elini yayarak sol dizinin üzerine koyardı." [709]

Açıklama:

Bu iki hadis, namaz kılarken nasıl oturalacağını, ellerin nereye ve nasıl konacağını ve nrmaklann görevini göstermektedir.

22- Namazdan Çıkmak için Namazın Sonunda Selam Vermek Ve Bunun Mahiyeti

478- Ebu Ma'mer'den rivayet edilmiştir;
"Mekke'de emirlik yapan bir kimse namazdan çıkarken iki defa selam verirmiş. Bunun üzerine Abdullah İbn Mes'ud:
"Bu kişi, bu doğru sünneti nereden elde etti?" dedi.

Açıklama:

Hadisin ravüerinden biri olan Hakem, kendi hadisinde:
"Gerçekten Resulullah (s.a.v.) bunu yapardı" dedi. [710]

479- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i sağına ve soluna selam verirken gördüm. Öyle ki yanağının beyazlığını bile görürdüm. [711]

Açıklama:

Bü hadisler, namazdan çıkarken sağa ve sola başı dönderip iki defa selam vermenin meşru olduğuna delalet etmektedir. Bu hususta imam, cemaat ve tek olarak namaz kılanlar arasında bir fark yoktur. Sahabilerin cumhurunun görüşü budur.

23- Namazdan Sonra Zikir

480- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'in namazının bittiğini tekbirle anlardık." [712]

481-
Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cemaatın farz namazdan çıkınca yüksek sesle zikirde bulunması, Peygamber (s.a.v.) zamanında vardı.

Açıklama:

Hadisin ravîsi Ebu Ma'bed der ki:
Abdullah İbn Abbâs (r.a):
"Ben cemaatin yüksek sesle zikirde bulunmasını işittiğim onların namazdan çıktıklarını bilirdim" dedi. [713]
Abdullah İbn Abbâs, küçük yaşta olduğu sırada cemaata katılmadığı zamanlarda mescidin dışarısında iken cemaatle namazın sona erdiğini onların yüksek sesle zikirde bulunmalarından anladığını belirtmektedir.
Hadisler, sahabilerin namazdan sonra zikrettikleri ve bu zikrin; namazdan sonraki istiğfar, teşbih, tekbir, hamd gibi tümünü içermekteydi. Ayrıca hadis, namazdan sonra zikrederden sesi yükseltmenin meşru olduğunu göstermektedir.

24- Kabir Azabından Allah'a Sığınmanın Müstehab Olması

482- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.) yanıma girmişti. Yanımda Yahudi bir kadın vardır. Bu kadın:
"Biliyor musun, siz kabirlerde fitneye maruz kalacaksınız" diyordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) irkilip:
"Fitneye maruz kalacaklar, ancak yahudilerdir" buyurdu. Âişe der ki:
"Böylece birkaç gece geçirdik. Sonra Resulullah (s.a.v.):
"Biliyor musun, bana; siz, kabirlerde fitneye maruz kalacaksınız" diye vahiy geldi" buyurdu.
Âişe:
"Ben, bundan sonra Resulullah (s.a.v.)'in hep kabir azabından Allah'a sığındığını işittim" dedi. [714]

483- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Medine'deki Yahudilerin yaşlı kadınlarından ikisi yanıma girmişti. Kendi aralarında konuşurlarken:
"Kabirlerde olanlar, kabirlerinde azab görürler" dediler. Ben onların bu sözlerini yalanladım. Onları tasdik etmek için "Evet" demeye gönlüm razı olmadı. Daha sonra çıkıp gittiler. Derken Resulullah (s.a.v.) yanıma girdi. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Medine Yahudilerinin yaşlı kadınlarından ikisi yanıma gelip "Kabir halkı, kabirlerinde muhakkak azab olunurlar" dediler" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O kadınlar, doğru söylemişlerdir. Onlar, kabirlerinde öyle bir azab göer ki, o azabı konuşamayan hayvanlar bile işitir" buyurdu.
Aişe:
"Bundan sonra Resulullah (s.a.v.)'i her namazda kabir azabından (Ala) sığınırken görmüşümdür" dedi. [715]

Açıklama:

Tahâvî"nin ifadesine göre bu olay iki defa meydana gelmiştir: Birincisinde; Resulullah, Yahudi kadının sözüne karşılık *"Fitneye maruz kalacaklar, ancak yahudilerdir"* buyurmuştur. ikincisinde ise Yahudi kadını bir arkadaşıyla gelerek Hz. Aişe'nin yanında kabir ından bahsetmiş, Aişe yine bunu kabul etmemiş, sonra bu olayı Resulullah (s.a.v.)'e ması üzerine bu konuda vahiy inmiş ve kabir azabının meydana gelmesinin bir hakikat bu bildirilmiştir.
Bu olaydan önce Resulullah (s.a.v.)'in ümmeti için kabir azabı olup olmadığı ile ilgili ola-ıir şey bilmediği anlaşılmaktadır. Bunu, İmam Ahmed'in Hz. ÂÎşe'den rivayet ettiği şu ten anlamaktayız:
"Bir Yahudi kadını, Aişe'ye hizmet ederdi. Aişe, bu kadına her ne zaman bir :te bulunsa kadın ona:
"Allah senin kabir azabından korusun" diye dua eder. Nihayet Aişe, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Kabirde azab var midiye sordu." Resulullah (s.a.v.):
"Yahudiler yalan söylemiştir. Kıyamet günün önce hiçbir azab yoktur" buyurdu. Bu olayın üzerinden Allah'ın dilediği aman geçtikten sonra Resulullah (s.a.v.) bir gün öğle zamanı dışarıya çıkarak ildiğine yüksek sesle:
"Ey insanlar! Kabir azabından Allah'a sığının Çünkü "Haktır" diye seslendi."
Görülüyor ki, Resulullah (s.a.v.) müminler hakkındaki kabir azabını son zamanlarda mesele öğrenmiş ve bundan son derece korunmaları gerektiğini ümmetine öğretmiştir." [716]
Bu iki hadisten anlaşıldığı üzere; kabir azabını önceki peygamberlerde ümmetlerine haber vermişlerdi. Yalnız eldeki Tevrat nüshalarında kabir azabı ve bahsi geçmemektedir. Fakat Yahudi kadının, bunu, Âişe'ye söylemesi; ya Tevrat'ın ya da önceki peygamberlerin arının bugün elde bulunmayan eski nüshalarında var olduğuna delalet etmektedir. [717]

25- Namazda İken Kendisinden Allah'a Sığınılacak Şeyler

484- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in namazda iken Deccâl'in fitnesinden Allah'a sığındığını işittim." [718]

485- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edüdiğine göre, Resuluilah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi teşehhüd yaptığı zaman şu dört şeyden Allah'a sığınsın: "Allahümme innî eûzu bike min azâbi cehenneme ve min azâbi'I-kabri ve min fitneti'l-mehyâ ve'1-memâti ve min şerri fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli. Allahım! Cehennem azabından. Kabir azabından, Hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesîh Deccâl'in fitnesinden Sana sığınıyorum" buyurdu. [719]

486- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) namazda:
"Allahümme innî eûzu bike min azâbi'I-kabri ve eûzu bike min fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli ve eûzu bike min fitneti'l-mehyâ ve memâti. Allahümme innî eûzu bike mine'l-me'semi ve'1-meğrami Allahım! Kabir azabından Sana sığmıyorum, Mesîh Deccâl'in fitnesinden Sana sığmıyorum, ölümün ve hayatın fitnesinden Sana sığmıyorum, Allahım! Günahtan ve borçtan Sana sığmıyorum" diye dua ederdi.
Âişe der ki: "Birisi, Peygamber (s.a.v.)'e:

"Ey Allah'ın resulü! Borçtan ne kadar da çok Allah'a sığınıyorsun!" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Çünkü insan borçlandığında konuşup yalan söyler, söz verdiğinde sözünde durmaz" buyurdu. [720]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) namazın sonunda selam verdikten hadislerde de ifade edildiği şekilde dua ederdi. Bu iki hadiste şu beş şeyden Allah'a sığınmıştın
1- Cehennem azabından Allah'a sığınmak.
2- Kabir azabından Allah'a sığınmak.
3- Hayatın ve ölümün fitnesinden Allah'a sığınmak .
4- Mesih Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınmak.
5- Günahtan ve borçlanmaktan Allah'a sığınmak.
Resulullah (s.a.v.)'in bu beş şeyden Allah'a sığınması, kendisinin bu tehlikelere maruz kaldığından dolayı değil, bu tehlikelerin ümmetini beklediğinden ve onlara bunları haber vermek ve Allah'a nasıl dua edileceğini öğretmek istemesindendir. Aynı zamanda bu dua sayesinde müminler, kendilerini bekleyen bu tehlikeleri tanımak ve onlardan korunmak için daha önceden tedbir almak imkanını bulmuş olurlar.

26- Farz Namazdan Sonra Kapılan Zikrin Şekli Ve Bu Zikri Yapmanın Müstehab Olması

487- Sevbân (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) (farz) namazı bitirdiği zaman üç defa istiğfar eder ve sonra da:
"Allahümme ente's-Selâmu ve minke's-Selâm tebârekte yâ zâ'l-Celâli ve'I-İkrâm (= Allahım! Selâm sensin. Selamet te ancak sendendir. Mübareksin. Ey Celâl ve İkram sahibi)" derdi.

Açıklama:

Hadisin ravisi Velîd der ki: Hadisin diğer ravisi Evzâî'ye:
"Resulullah'ın yaptığı bu istiğfar nasıl olacak?" diye sordum. O da:
"Estağfirullah Allah'a sığınıyorum, Estağfirullah Allah'a sığınıyorum" dersin" dedi. [721]
Resulullah (s.a.v.) selam verdikten sonra üç defa "Estağfirullah" Allah'a sığınıyorum deyip sonra da bu duayı okurdu. Bazen sözkonusu bu zikri okuyacak kadar otururdu. Bununla birlikte bu miktardan fazla oturduğu da sabittir. Bu duayı okurken kıbleye karşı duruşunu bozmaz, duayı okuyup bitirdikten sonra kıble istikametinden dönerdi.
Namazın sonra istiğfar edilmesinden maksat; kulun kıldığı namazla gururlanmayıp yaptığı taatleri azımsaması ve nefsini teskin etmesi gerektiğine işarettir. Çünkü kulun sorumlu tutulduğu şeylerin tamamını, gereğince yapması mümkün değildir. İstiğfarın üç defa tekrarlanması, amelde noksanlık olduğu inancındaki mübalağadan dolayıdır.
İstiğfardan sonra "Allahümme ente's-Selâmu ve minke's-Selâm tebârckte yâ zâ'1-Celâli ve'1-İkrâm" şeklinde dua etmek de sünnettir.
Namazdan sonra okunacak dua konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in değişik zamanlarda başka başka dualar okuduğunu gösterir. Yalnız bunlardan bir kısmına diğerlerinden daha çok devam etmiş ve meşhur olmuştur. Bu dua da, bunların en meşhurlarındandır.

488- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) (farz) namazı bitirip selam verdiğinde:
"Lâ İlahe illâllâhu vahdehu lâ şerike lehu, lehu'l-mulku ve lehu'I-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme lâ mania limâ e'tayte velâ mu'tîye limâ mena'te velâ yenfeu zâ'1-ceddi minke'l-ceddu" Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir. Ortağı yoktur. Mülk, O'nundur. Hamd, O'na mahsustur. Her şeye güç yeti-rendir. Allahım! Senin verdiğine engel olacak hiç kimse yoktur. Vermediğini de verecek hiç kimse yoktur. Senin katında hiçbir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir" derdi." [722]

Açıklama:

Bu hadis de, Resulullah (s.a.v.)'in namazı bitirdikten sonra diğer dualarından farklı olarak bu duayı okuduğunu belirtmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, selam verdikten sonra söylenmesi sünnet olan başka sözler ve dualar da vardır.

489- Ebu'z-Zübeyr'clen rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbnu'z-Zübeyr, her namazın sonunda selam verdiğinde: "Lâ ilâhe îllâllâhu vahdehu lâ şerike lehu, lehu'I-mulku ve lehu'l-hamdu ve huvc alâ külli şey'in kadir. Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi lâ ilahe illâllâhu velâ na'budu illâ iyyâhu lehu'n-Ni'metu ve lehu'l-Fadlu ve lehu's-Senâu'I-hasenu lâ ilahe illâllâhu muhlisine lehu'd-Dîne ve lev kerihe'l-Kâfirûne (=Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir. Ortağı yoktur. Mülk, O'nundur. Hamd, O'na mahsustur. Her şeye güç yetirendir. Güç ve kuvvet ancak Allah'a özgüdür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Biz de ancak O'na ibadet ederiz. Nimet, O'nundur. Fazilet, O'nundur. Güzel Övgü de, O'nundur. Kafirler istemese de dinde samimi olarak Allah'tan başka ilah yoktur" derdi.
Abdullah İbnu'z-Zübeyr der ki: Resulullah (s.a.v.), bu kelimeleri, her namazın sonunda yüksek sesle söylerdi. [723]

Açıklama:

Bu hadis de, Resulullah (s.a.v.)'in namazı bitirdikten sonra okuduğu farklı bir duayı göstermektedir.

490- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Muhacirlerin fakirleri, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Zengin kimseler, yüksek dereceleri ve devamlı nimetleri alıp gittiler, bize bîr şey bırakmadılar" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Neymiş o?" diye sordu. Muhacirler:
"Onlar, bizim kıldığımız gibi namaz kılıyor, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyor. Onlar sadaka veriyor; fakat biz onlar gibi sadaka veremiyoruz; onlar köle azâd ediyor, biz onlar gibi köle azad edemiyoruz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.);
"Ben size bir şey öğreteyim mi? Onunla, sizi geçenlere yetişir; sizden sonrakileri de geçersiniz. Hem hiç bir kimse sizden daha faziletli olamaz; meğer ki sizin yaptığınız gibi yapmış olsun?" buyurdu. Muhacirler:
"Evet, ey Allah'ın resulü!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Her namazdan sonra otuzüç kere tesbîh (=subhanallah), tekbîr (=Allahu Ekber) ve tahmîd (=Elhamdülillah) edersiniz" buyurdu.

Açıklama:

Hadisin ravisi Ebû Salih der ki: Bunun üzerine fakîr muhacirler, bir müddet sonra Resulullah (s.a.v.)'edönüp geldiler:
"Mal ve mülk sahibi (dîn) kardeşlerimiz, bizim yaptığımızı işitmiş; bunun mislini onlar da yaptılar!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ne yapalım! Bu, Allah'ın bir ihsanıdır. Onu dilediğine verir" buyurdu. [724]

Açıklama:

Muhacirlerin fakirleri, Ensar'ın fakirlerinden daha çoktu. Çünkü muhacirler, Mekke'deki ile mülklerini, evlerini ve eşyalarını bırakarak Medine'ye gelmişlerdi. Bir rivayete göre soran Ebu'd-Derdâ' ve başka bîr rivayete göre ise Ebu Zerr'dir.
Macirlerin bu sorusuna karşılık Resulullah (s.a.v.)'in namazdan sonra belli miktarda tahmid ve tekbirde bulunmak suretiyle muhacirlerin sevab

hususunda herkesi geçek ifade etmiştir.
Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: Bu kelimeler bu kadar kolay ve meşakkatsiz şu hâlde nasıl olur da cihâd gibi en güç ve en faziletli ibâdetlere denk olabilir?." Bu böyle cevap verilmiştir:
Fakir olduğu hâlde bu kelimelerin, sözkonusu hamd'in hakkı olan ihlâsı eda etmek, en ve en meşakkatli amellerdendir. Sonra sevabın, mutlaka meşakkata göre verilmesi îğlidir. Kelime-i şehâdeti söylemekle kazanılan sevap, bir çok meşakkatli ibâdetlerin dan daha fazladır. Alimlerin ifadesine göre Resulullah (s.a.v.)'le bir an sohbette bunlara hayr ve fazileti hiç bir amelin sevabıyla ölçülemez. Ve o dereceye, başka hiç bir ulaşılamaz.
de fakır muhacirlerin niyetleri, zengin olsalar zenginler gibi amel etmek idi. Bir hadis bulduğuna göre; "Mü'minin niyeti amelinden daha hayırlıdır." Dolayısıyla bu ıulunan muhacirlerin niyetlerine göre cevap verilecek demektir.
Burada da şöyle bir soru hatıra gelebilir: Namaz sonundaki zikirleri zenginler de yaptıkirde vaad edilen sevaba nail olurlar. O hâlde vaziyet yine muhacirlerin şikâyet ettiği alır. Yâni zenginler yine fakirlerden daha faziletli ve sevaplı olurlar. Çünkü zikir hususun da fakirlerle denk olmakla beraber cihâd ve benzeri meşakkatli mâlî ibâdetlerde onları Buna da şöyle cevap verilmiştir: muhacirlerin maksadı, mutlaka zenginlerden fazla sevap ve derece kazanmak derecelere ve ebedî nimetlere kendilerinin de nail olmalarıdır.
Riyetlerin çoğunda namazdan sonra önce teşbih, sonra tahmîd, daha sonra tekbîr zîkredilmişse de bâzı rivayetlerde tekbîr, tahmîd'den önce zikredilmiş, bâzılarında da, tesbîhden önce yapılacağı bildirilmiştir. Rivâyetlerdeki bu farklılık bu hususta terti şart olmadığını gösterir. Lâkin yine de işe tesbîhden başlamak ondan sonra tahmîd; ıra tekbîrde bulunmak daha uygundur. Çünkü teşbih, Yüce Allah'ın bütün noksan uzak olduğunu içermektedir. Tahmîd'de, Yüce Allah'a kemâl sıfatını ispat vardır, ütün hamd-ü senalar, O'na aittir. Ondan sonra sıra tekbîre gelir. Çünkü tekbîrde, fdır. Bütün noksanlıklardan münezzeh ve bütün hamdü senalara müstahak olan bir ide bulunmak elbetde vâcib olur. İşte bu ta'zîm, tekbîrle eda olunur. Bütün bunlara bir de tehlîl getirilerek zikre son verilir. Tehlîlden maksat, "La ilahe İllallah" Bu cümle, Allah'ın birliğine ve tek olduğuna delâlet etmektedir.
Bu zikirlerin ne zaman yapılacağını belirtme hususunda bâzı rivayetlerde: "Her namazdan sonra", diğer bâzı rivayetlerde: "Her namazdan sonraki dualarda", bir rivâyette; Her namazın peşinde" denilmiştir. Buradaki "Namaz" ifadesiyle, farz ve nafile her nadasa da alimlerin çoğu onu farz namaz şeklinde yorumlamışlardır. Çünkü 487 nolu ücra rivayetinde "Namaz"dan maksadın, "Farz namaz" olduğu belirtilmiştir. Anlaşılıyorki, alimler mutlak olan diğer rivayetleri bu rivayet doğrultusunda yorumlamışlardır.

491- Ka'b b. Ucre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bazı muakkibât (farz namazın peşisıra söylenecek güzel kelimeler vardır ki, bunları her farz namazın ardından söyleyen yada yapan kimse hiçbir zaman ziyanda olmaz. Bunlar; otuz üç defa teşbih çekmek, otuz üç defa hamd etmek, otuz dört defa da tekbir getirmektir." [725]

492- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurmaktadır:
"Kim her namazın sonunda Allah'a otuz üç defa teşbih, otuz üç defa hamd eder ve otuzrüç defa da tekbirde bulunursa bunların toplumu doksan dokuz eder. Yüzün tamamında ise "Lâ ilahe illâllâhu vahdehu lâ şerike lehu, lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadir (Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir. Ortağı yoktur. Mülk, O'nundur. Hamd, O'na mahsustur. Her şeye güç yetirendir" derse günahları denizin köpüğü kadar bile olsa yine bağışlanır." [726]

Açıklama:

Konuyla ilgili hadislerde sözkonusu teşbihlerin sayısı, farklı şekillerde gelmiştir. Bâzılarında otuzüç adet olacağı belirilmiştir. Nitekim 486, 487, 488 nolu hadisler bu şekildedir. Nesâî'nin rivayet ettiği Zeyd b. Sabit hadisinde teşbihlerin sayısı yirmibeş; Abdullah İbn Ömer hadisinin bâzı geliş yollarında onbir, Tirmizî ile Nesâî'nin rivayet ettikleri Enes hadisinde on; Enes hadisinin bâzı geliş yollarında bir; Taberânî'nin rivayet ettiği Cühenî hadisinde yetmiş;
"Nesâî'nin rivayet ettiği Ebû Hureyre hadisinin bâzı geliş yollarında yüz defa teşbih, tekbîr ve tahmîd edileceği; bu yapılırsa yapan kimsenin günahları denizin köpüğünden bile çok olsa bağışlanacağı ifade edilmiştir.
Acaba zikir hususundaki bu farklı sayıların belirtilmesin deki hikmet nedir?
Alimlerin ifadesine göre bunlardaki hikmet sırrını bilmesek bile her şeyden önce emre sarılmaktır. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in sözleri hikmetten uzak değildir.
Aynî konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Teşbihlerin sayısı hakkındaki ihtilâf; şahıslara, hâl ve zamanlara göre değişiktir. Bunlar şöyle açıklanabilir: Namazdan sonra bir defa zikirde bulunmayı emretmesi, bir adedi en küçük sayı olup ondan aşağı başka sayı bulunmadığındandır. Altı defa zikir emredilmesi, günlerin sayısı altı olduğu içindir. Dolayısıyla namaz sonunda altı defa zikirde bulunan kimse haftanın her gününde bir defa zikir etmiş ve bütün günlerini zikir bereketiyle doldurmuş gibi olur. On defa zikir tavsiye edilmesi, her hayr on kat sevapla karşılık göreceğindendir. Onbir de öyledir. Bunda onun muhakkak olduğuna kesin bir şekilde hüküm meydana gelsin diye bir de fazlalık vardır. Yirmibeş defa zikir tavsiye edilmesi, günde ve gecede yirmidört saat bulunduğundandır. Onbir de olduğu gibi bunda da yirmidört adedi kesin olarak anlaşılmak için üzerine bir sayı daha ilâve edilmiştir. O hâlde namazdan sonra yirmibeş defa zikr-u tesbîhde bulunan kimse, gün ve gecenin her saatinde zikir etmiş gibi olur. Zikrin otuzüç aded yapılmasının tavsiye buyurulması, bu sayı üçie çarpıldığı zaman doksan dokuz ettiği içindir. Binaenaleyh bu mikdâr zikirde bulunan kimse Allah Teâlâ'yı doksandokuz İsmi ile zikretmiş gibi olur."
Zikrin yetmiş defa yapılmasının emir buyurulması, bire on hesabı ile yetmişe karşı yediyüz sevap verileceği içindir. Nitekim Cühenî hadisinde bu şekilde belirtilmiştir.
Yüz defa zikirden ise çoklukta mubâlega kasdolunmuşdur. Çünkü yüz adedi, sayıların üçüncü derecesidir.
Bu sayıların hangisinin tercih edilmesi meselesine gelince; zikrin her çeşidini otuz üçer defa yapmak yâni otuzüç defa "Sübhânallah", otuzüç defa "Elhamdülillah", otuzüç defa da "Allâhu Ekber" demek hepsinden daha uygundur. Kadı İyâz:
"Bu, hadisin ravisi Ebû Salih'in te'vîlinden daha uygundur" diyor.
Tekbîrlerin sonunda "Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh" denilirki, bununla yüz tamam olur. Bir rivayette, tekbîrin otuzdört adet yapılacağı belirtilmiştir. Bunlar, mevsuk râvîler tarafından yapılmış ilaveler olduğu için kabul edilmeleri gerekir. Nevevî'nin ifadesine göre; insan ihtiyatla hareket etmeli ve otuzüç defa tesbîh, otuzüç tahmîd, otuzdört defa da tekbîrde bulunmalı; en sonunda da tehlîli yapmalıdır. Ona göre, bu şekilde bütün rivayetlerin arası uzlaştırılmış olur.
Acaba sözkonusu sayılardan az veya çok tesbîh veya tahmîdde bulunulursa vaad edilen sevap verilir mi, verilmez mi?
Alimlerden bâzılarına göre; fazlalık veya noksanlık, kasten yapılırsa vaad edilen sevap verilmez. Çünkü olabilir, bu sayıların bir hikmeti ve özelliği bulunur da sayı noksan bırakılmak veya fazla yapılmak suretiyle bu hikmet ve özellik, zayi olur.
Fakat diğer bâzı alimler, bu görüşü doğru bulmamış, istenilen sayı doldurulduktan sonra yapılan fazlalık, vâad edilen sevabı gidermez, demişlerdir. Bu görüş daha makbul görünmektedir. [727]

27- Başlangıç Tekbiri ile Kıraat Arasında Okunacak Dua

493- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.) namaza başlamak için tekbir aldığı zaman Kur'an okumazdan önce kısa bir müddet susardı. Ben bir gün ona:
"Ey Allah'ın resulü! Annem-babam sana feda olsun. Biliyorsun ki, şu başlangıç tekbîri ile kıraat arasındaki susman sırasında ne diyorsun?" diye sordum. O da:
"Allahümme bâid beynî ve beyne hatâyâyâ kemâ bâadte beyne'l-meşrıkı ve'1-mağribi. Allahümme nakkinî min hatâyâyâ kemâ yunakka's-sevbu'l-ebyedu mine'd-denesi. Allahümme'ğsilnî min hatâyâyâ bi's-selci ve'l-mâi ve'I-beredi (Allahım! Benim ile günahlarımın arasını doğu ile batı arası gibi uzak eyle! Allahım! Beni günahlarımdan beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi temiz eyle! Allahım! Beni; günahlarımdan karla, suyla ve doluyla yıka!" derim" dedi.[728]

Açıklama:
"Allahım! Benim ile günahlarımın arasını doğu ile batı arası gibi uzak eyle" sözünün mânâsı; geçmiş günahlarımı affet ve de beni günah

işlemekten koru demektir.
Günahlardan temenni edilen uzaklığın doğu ile batı arasındaki uzaklığa benzetilişindeki benzetme yönü, doğu ile batının bir araya gelmesinin imkânsızlığıdır. Kişinin günahlara yaklaşması, doğu ile batının birbirine yaklaşmasına benzetilmiştir. Buna göre bu duanın mânâsı şöyledir:
"Allahım! Beni günahlardan doğu ile batı arasındaki uzaklık kadar uzakJaştir. Doğu ile batı nasıl birbirine uzak ve birleşmeleri imkânsız iki yön ise, günahlarım ile benim aramı da aynı derecede uzaklaştır ve birleşmesi imkânsız iki zıt kutub hâline getir"
"Allahım! Beni günahlarımdan beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi temiz eyle" cümlesinde; günahlardan arınma, beyaz kumaşın kir ve pastan arınmasına benzetilmiştir. Çünkü beyaz kumaş kir ve pası başkalarına nispetle daha çok belli ettiği ve kir götürmediği için üzerinde en küçük bîr kir veya pas olsa beyazlığını kaybeder. Böyle bir kumaşın beyaz rengini muhafaza edebilmesi en küçük bir lekeden dahi uzak olmasına bağlıdır. Yani bu dua ile günahlardan en küçük bir izin bile kalmaması istenmiştir.
"Beni; günahlarımdan karla, suyla ve doluyla yıka" duasında geçen günahların; kar, su ve doluyla yıkanması sözünde de mecaz vardır. Günahlar adeta kar, su ve doluyla temizlenebilen bir kere benzetilmiştir. Bu üç maddenin tabiatında kirleri temizleme özelliği bulunduğu gibi ateş söndürme özelliği de vardır. Günah da, hem pistir ve hem de sahibini cehenneme sürüklediği için bir ateş mesabesindedir.
Resulullah (s.a.v.)'in bu üç duası üç zaman nazaran yapılmış olabilir:
1- Günahlardan uzaklaştırmak geleceğe,
2- Beyaz kumaş gibi temizlemek şimdiki zaman,
3- Yıkamak da geçmiş zaman ait olabilir.
Hadis, farz olsun yada nafile olsun iftitah/başlangıç tekbîri ile Fatiha arasında dua okumanın meşru olduğunu göstermektedir.
Namaza İstiftahın/başlamanın neyle yapılacağı, alimler arasında tartışma konusu olmuştur. İmam Ahmed ile İmam A'zam Ebu Hanife'ye göre namaza başlama, "Subhaneke" duasıyla olur. Delilleri, Hz. Âişe'den gelen hadistir. Bu hadiste, Resulullah (s.a.v.)'in namaza "Subhaneke" duasıyla başladığı bildirilmektedir. Hadis, sahihtir.[729]

494- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ikinci rekattan üçüncü rekata kalktığı zaman kıraate "Fatiha" süresiyle başlayıp susmazdı." [730]

Açıklama:

Bu hadis, ilk oturuştan üçüncü rekata kalkıldığı zaman susmak gerekmeyeceğine yani orada "Subhaneke" ve benzeri gizli bir dua okumanın meşru olmadığını göstermektedir.
Zaten bunu iddia eden de olmamıştır. Sadece ikindi yada yatsı namazından önce kılınan dörder rekat sünneti gayri müekkedelerde üçüncü rekata kalkıldığında "Subhanake" duası okumak güzel görülmüştür. Yine Teravih namazı da dört rekat kılındığında bunun hükmü de böyledir.

495- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam cemaatle namaza yetişmek için hızlıca nefes nefese mescide gelip hemen safa girip:
"el-Hamdu lillâhi haniden kesîran tayyiben ve mubâreken fîh" Allah'a hayrı çok ve devamlı bol bol hamd olsun" dedi. Resulullah (s.a.v.) namazı bitirince:
"O sözleri söyleyen hanginizdi?" diye sordu. Cemaat sustu. Resulullah (s.a.v.) tekrar:
"O sözleri söyleyen hanginizdi?" diye sordu. Bunun üzerine bir kimse:
"Cemaata soluk soluğa koşarak yetiştim. Bunun için de onları ben söyledim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu oniki melek gördüm ki, bu sözü hangisi Hakk'ın huzuruna çıkaracak diye yarış ediyorlardı" buyurdu.[731]

Açıklama:

Bu hadiste sözü geçen kimse, okumuş olduğu duayı; ister cemaate yetiştiğinden dolayı ve isterse içten gelen bir arzuyla mücerred bir ta'zim ve şükür maksadıyla okumuş olsun, her iki halde de Resulullah (s.a.v.)'in tasdik ve onayına mazhar olmuştur. On iki tane meleğin bu hamd-ü senanın sevabını yazmakta yarış ettiklerini haber vermesiyle de bu sözleri namazda söyleyen bir kimsenin büyük bir ecir ve sevaba nail olacağını belirterek bu fiile teşvik etmiştir.
Müslim ve Nesâî'nin rivayetlerinde ise, hâdise: "Resulullah (s.a.v.) namazını bitirince, *"O sözleri söyleyen hanginizdi?"* diye sordu. Cemaat sükût etti. Bunun üzerine Resulullah tekrar:
"Bunları söyleyen hanginizdi? Zira zararlı bir şey söylemedi" buyurdu" ilamına gelen lâfızlarla anlatılmaktadır. Hanefiler bu gibi zikirlerin ancak nafile namazlarda ıpılabileceğini farz namazlarda ise, teşehhüdden sora caiz olduğunu söylerler. "Bu duanın vabını yazan meleklerin sayısının on iki olmasının hikmetini ancak Allah ve Resulü" bilir.
Humeyd'in bu hadise ilave ettiği cümleden de anlaşılıyor ki, Resûlullah (s.a.v.) namaza şarak gitmeyi hoş karşılamamıştır. Çünkü bilindiği gibi imama teşehhüdde bile yetişen nse cemaat sevabına nail olur. İmam selâm verdikten sonra da kalkar cemaatle kılamadığı tatlan yalnız başına kılar.
Hadisin zahirine bakılırsa buradaki melâike-i kiramdan maksat Hafaza melekleri değil. Nitekim Buhârî ile Müslim'in Ebû Hureyre (r.a)'den ittifakla rivayet ettikleri hadis, bunu stermektedir. Çünkü sözkonusu hadiste; *"Allah Teâlâ'nm öyle melekleri vardır ki ınlar yollarda dolaşarak zikir ehlini ararlar"* buyurulmaktadır. [732]

496- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte namaz kılarken birden cemaattan biri;
"Allahu Ekber kebîran ve'1-hamdu lillâhi kesîran ve subhânellâhi kraten ve esîlâ" (Allah en büyüktür. O'na çok hamd olsun. Allah'ı, sabah-akşam teşbih ederim" dedi. Resûlullah (s.a.v.):
"Filanca ve filanca sözleri söyleyen kimdir?" diye sordu. Cemaattan biri:
"Ey Allah'ın resulü! O sözleri söyleyen bendim" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.):
"Ben bu sözlere şaştım. Öyle ki, bu sözler için gök kapıları açıldı" buyurdu.
Abdullah İbn Ömer:
"'"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in bunu söyleiğini duyudm duyah bir daha bu sözleri söylemeyi bırakmadım" dedi. [733]

Açıklama:

Hadis, aynen bundan önceki hadisin manasındadır. Olması da, bir çok defa olması da muhtemeldir.
"Gök kapılarının açılması"ndan maksat; bu kelimelerle yapılan duanın kabul edilmesidir. Çünkü duaların kıblesi, gökyüzüdür."
Abdullah İbn Ömer'in sözü, bu şekilde yapılan duanın devamlı surette yapılmasını teşvik mahiyetindedir.

28- Namaza Vakarla Ve Sükunetle Gelmenin Müste-Hab Olması Ve Koşarak Gelmenin Yasak Olması

497- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'in:
"Farz namaza kamet getirildiği zaman ona koşarak gelmeyip yürüyerek gelin. Çünkü size sükunet yaraşır. Yetişebildiğinizi imamla kılın. Yetişemediğinizi de (imamın selam vermesinden sonra kendi başınıza tamamlayın" buyurduğunu işittim. [734]

Açıklama:

Hadis, namaza kamet getirilirken koşarak ona yetişmeye çalışan kimse, yorulur ve bitkin düşer. Namaza bu şekilde başlar. Böyle yorgun ve bitkin bir halde kılınan namazda ise beklenilen huşu meydana gelmez. Fakat namaza vaktinde, vakar ve sükunetle giden kimse mescide kametten önce varacağı için dinlenme fırsatı bulur. Bu suretle hiçbir telaş ve yorgunluk hissetmeden kılınan namaz elbette huşu itibariyle

daha mükemmel olur.
"Sükunet" ile "Vakar" kelimeleri, bazılarına göre aynı manadadır. Nevevî'ye göre ise sükunet, harketlerinde ağırbaşlı davranmak, abes sayılan şeylerden kaçınmaktır. Vakar ise duruşla olur. Yani bağı bağıra konuşmamak gibi davranışlardan kaçınmakla olur. [735]

498- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte namaz kılıyorduk. Derken bir gürültü işitti." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Size ne oluyor öyle?" buyurdu. Sahabiler:
"Namaza yetişmek için acele ettik" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Bir daha böyle yapmayın. Namaza geldiğiniz zaman sükuneti sağlayın. Namazdan yetişebildiğiniz kadarım imamla birlikte kılın, yetişemediğinizi de imam selam verdikten sonra tek başınıza tamamlayın" buyurdu. [736]

Açıklama:

Hadisin değişik rivayetlerinde geçen "Kaza" kelimesi ile "Tamamlama" kelimesinin aynı anlama gelip gelmediği hususunda ihtilaf edilmiştir. İşte imama sonradan yetişen bir kimsenin, imamla birlikte kıldığı rekatlar, namazının başında mı, yoksa sonunda mı olacağı meselesindeki görüş ayrılığı buradan çıkmaktadır. Bu konuda dört görüş vardır:
1- Cemaata sonradan yetişen kimseye mesbûk derler. Mesbûkun imamla birlikte kıldığı rekâtlar namazının başıdır, imam selâm verdikten sonra yalnız başına kıldığı rek'âtlar namazının sonudur. İmam Şafiî, İshâk ve Evzâî'nin görüşleri bu şekildedir.
2- Mesbûkun imamla beraber kıldığı rek'âtlar fiillere nispetle namazının başıdır. Dolayısıyla geri kalan kısmını o fiillerin üzerine bina eder. Fakat kalan kısımlara nispetle namazının sonudur. Şu hâlde geriye kalan kısımlan kaza eder. İmam Mâlik 'in görüşü bu şekildedir.
3- Mesbûk'un imamla beraber kıldığı rek'âtlar namazının başıdır.Şu kadar var ki imama yetiştiği rekâtlarda fatiha ile birlikte bir sûre okur, İmamdan sonra kıldığı rek'âtlarda ise yalnız fatihayı kaza eder. Çünkü bu rek'âtlar onun namazının sonudur. Zahirîler, Müzeni ve İshâk'ın görüşü bu şekildedir.
4- Mesbûk'un imamla birlikte kıldığı rek'âtlar, namazının sonudur. İmamdan sonra mesbûk namazın kalan fiil ve kısımlarını kaza etmiş olur. İmamA'zam'la bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel 'in görüşü bu şekildedir.
Hanefiler, Şafiilerin deliline; "Tamamlayınız" emrinin, mesbukun namazı imamın namazına bağlı olduğu için verilmiştir" şeklinde cevap vermişlerdir. Yani mesbukun yetişemediği rekatların kaza etmesi, namazın noksan kalan yerlerini tamamlamaktır. [737]

29- Cemaatin Farz Namazı Kılmak için Ne Zaman Ayağa Kalkacağı Meselesi

499- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namaza kamet getirildiği zaman beni görmedikçe ayağa kalkmayın!" [738]

500- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Namaza kamet getirilmişti. Biz de kalkıp Resulullah (s.a.v.) yanımıza çıkmadan önce safları düzelttik. Derken Resulullah (s.a.v.) geldi. Namazgahına durdu, tekbir almadan önce gusül abdesti alması gerektiğini hatırladı."
"Derhal oradan ayrıldı, bize de:
"Yerinizde durun!" buyurdu.
"Biz, Resulullah (s.a.v.) yanımıza çıkıp gelinceye kadar ayakta onu bekledik. Yıkanmıştı. Başından su damlıyordu. Tekbir aldı ve bize namazı kıldırdı. [739]

501- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bilal, güneş tam tepeden batı yönüne doğru kaydığında ezanı okurdu. Peygamber (s.a.v.) hücresinden çıkmadıkça namaz için kamet getirmezdi. Hücresinden çıkıp da onu gördüğünde namaza kamet getirirdi." [740]

Açıklama:

497 nolu hadiste "Bilâl, Peygamber (s.a.v.) hücresinden çıkmadıkça namaz için kamet getirmezdi" manasındaki hadis ile 495 nolu hadis arasında bir çelişki yoktur. Hafız İbn Hacer, bu iki hadisin arasını şöyle birleştirmektedir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hücresinden çıktığını gören Bilâl (r.a.) hemen kamete başlardı. Cemaat de, ondan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gelmekte olduğunu görür ve saf tutmaya başlardı. Dolayısıyla bu iki hadis arasında bir fark yoktur. Yine 496 nolu *"Namaza kamet getirildi, biz de Resûlüllah (s.a.v.) yanımıza çıkmadan önce kalkarak saf olduk"* hadisi ile *"Namaz için kamet getirildi. Cemaat saflarını düzenledi. Sonra Peygamber hücresinden çıktı"* [741] hadisi arasında da bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü bu hadisler, Hz.Peygamber (s.a.v.)'in odasından çıkacağı tecrübe ile bilinen saatte kamet edip saf tutmanın caiz olduğuna delâlet ederken; konumuzu teşkil eden hadis-i şerifleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'in odasından çıktığı görülünceye kadar kamet getirmemenin ihtiyata daha uygun olduğuna, çünkü Hz.Peygamber (s.a.v.)'in aniden çıkan bir mazereti sebebiyle odasından çıkmakta gecikmesi halinde cemaatin uzun süre ayakta beklemesi icab edeceğine, bunun da bıkkınlığa sebeb olacağına delâlet etmekte ve bu şekilde acele davranmaktan nehy etmektedir. Dolayısıyla bu iki husus arasında bir çelişkiden söz edilemez.
Kamet getirilirken cemaatin hangi cümlelerde ayağa kalkacağı meselesi de fıkıh imamları arasında ihtillaf konusu olmuştur. Alimlerin bu konudakü görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:
Mâlikîlere göre: Cemaatin namaza kalkması için belli bir vakit yoktur. İsterse ikâmet edilirken isterse ikâmet bittikten sonra namaza kalkabilir.
Şafülere göre ise, müezzin ikâmeti bitirdikten sonra ayağa kalkılır.
Hanbelîlere göre, Müezzin "Kad kameti's-Salât" derken ayağa kalkılır, fakat imam ayağa kalkmamışsa, müezzin "Kad kameti 's-Salât" demiş olsa bile yine de kalkılamaz.
Hanefîlere göre; Müezzin "Hayye ala'l-Felâh" derken ayağa kalkılır. "Kad kâmeti's-Salât" denildiği anda imam namaza başlar, imam olan zat bu hareketiyle müezzini tasdik etmiş olur. Bununia beraber ikamet bittikten sonra da tekbir almasında bir beis yoktur. Hatta İmam Ebû Yûsufla diğer üç mezheb imamına göre uygun olan da budur. [742]

30- Namazın Bir Rekatına Yetişen Kimsenin, O Namaza Yetişmiş Sayılması

502- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim, imamla birlikte kılınan namazın bir rekatına yetişirse o namaza yetişmiş demektir." [743]

Açıklama:

Hadis, zahiri anlamıyla mutlaktır. Dolayısıyla bütün namazlarla alakalıdır.
Bununla birlikte bir rekata yetişen kimsenin namaza yatişmiş olmasından maksat; cemaatın farzına yetişmiş, eda hükmüne yetişme veya vücubuna yetişme manalarından biri de olabilir.

503- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Kim güneş doğmadan önce sabah namazının (farzının) bir rekatına yetişirse sabah namazına yetişmiş demektir. Kim de güneş batmadan önce ikindinin (farzının) bir rekatına yetişirse ikindi namazına yetişmiş demektir." [744]

Açıklama:

Hadis; güneş batmadan önce ikindinin veya güneş doğmadan önce de sabahın birer rekatine yetişen kimsenin bu vakitlere yetişmiş

olacağına işaret etmektedir.
Bununla birlikte ikindi namazının bir rekatinİ kıldıktan sonra güneş batıverse, bütün alimlerin ittifakıyla, namaz bozulmaz., o namazın tamamlanması gerekir.
Şafiî, İmam Mâlik ile Ahmed b. HanbeİÎ'e göre; sabah namazı, ikindi namazı gibi-Yani bir rekatini kıldıktan sonra güneş doğarsa namaza devem etmek gerekir.
Ebu Hanîfe'ye göre ise; sabah namazı kılınırken güneşin doğması halinde namaz boiuş olur.

504- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle bunaktadır:
"Kim güneş batmadan önce ikindi namazının farzının bir secdesine ya güneş doğmazdan önce sabah namazının (farzının) bir secdesine yetişirse, anıaza yetişmiş demektir." [745]

Açıklama:

Bu hadise göre, bir kimse ikindi namazının bir rekatını kıldıktan sonra selam vermeden t çıksa namazı bozulmaz. Bu namazı tamamlamak gerekir. Bütün alimler bu konuda k etmişlerdir.
Sabah namazına gelince; Şafii, Malik ile Ahmed'e göre hüküm yine edir. Ebu Hanife'ye göre ise sabah namazını kılarken güneş doğarsa namaz batıl olur.
Tahâvî'ye göre buradaki "Yetişmek" kelimesinden maksat; güneş doğmazdan önce çkların ergenliğe girmesi, hayızlı kadınların temizlenmesi ve Hıristiyanların İslam'ı kabul etmesi anlamında olabilir. Çünkü hadiste "Yetişmek" ifadesi geçmekte, fakat namazdan bahmemektedir. Dolayısıyla sözkonusu bu kimseler ile benzeri durumdakiler, sabah namazı yetişmiş olurlarsa onu kaza etmek kendilerine farz olur.
Burada "Secde"den maksat; Müslim'in rivayetinde açıklandığı üzere "Rekaf"tır. Zaten İbn Mâce esâî'nin rivayetinde de "Secde" ifadesi yerine "Rekat" ifadesi geçmektedir.

31- Beş Vakit Namazın Vakitleri

505- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"ResuluLlah (s.a.v.)'i, beş vakit namazı parmaklarıyla sayarak:
"Cebrail inip bana imam oldu; ben de onunla namaz kıldım, sonra onunla namaz kıldım, sonra (yine) onunla namaz kıldım, sonra (yine) onunla namaz kıldım, sonra (yine) onunla namaz kıldım" buyururken işittim.[746]

Açıklama:

Hadis, namazın edası için vaktin şart olduğunu belirtmektedir. Zaten "Vakit", namazın farzları içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla vakit gelmeden kılınan namaz, vakit namazının yerini tutmaz. Bu konuda alimler arasında bir görüş ayrılığı yoktur.
Ayrıca hadis, namaz vakitlerinin Cebrail tarafından gösterildiğini anlatmaktadır.

506- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ikindi namazını güneş benim hücremde görünmekteyken henüz (odamın duvarına) gölge dönmeden kılardı." [747]

Açıklama:

"Benim odamda görünmekteyken" ifadesi; Peygamber (s.a.v.)'in ikindi namazını vaktin başında kıldığını açıklamaktadır.
"Henüz odamın duvarına gölge dönmeden" ifadesi; gölgenin odanın içerisine yayılmasıdır. "Zuhur" yükselme kelimesinin; güneşe nispetle odadan çıkmak ve gölgeye nispetle ise odanın içine yayılmak manasında gelmesi itibariyle birbirine zıt değildir. Çünkü gölgenin yayılması, ancak güneş çıktıktan sonra mümkün olur. Ayrıca Hz. Aişe'nin odası, dar ve alçak idi. Bu nedenle de güneş çabucak çekilir ve görünmez olurdu.
Bu hadis; ikindi namazını edada acele etmenin daha faziletli olduğunu söyleyen İmam Şafiî, Hattâbî ile Nevevî gibi alimlerin görüşlerini desteklemektedir.
Hanefilere göre; ikindi namazını, vaktin başında değil de sonunda kılmak kılmak müstehabtır.

507- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sabah namazını kıldığınız vakit yok mu o vakit tâ güneşin ilk ışığı doğuncaya kadar devam eder. Sonra öğleyi kıldığınız vakit (yok mu) o vakit, tâ ikindi oluncaya kadar devam eder. ikindi namazını kıldığınız zaman yok mu o vakit, tâ güneş sararıncaya kadardır. Akşam namazını kıldınız mı, onun vakti de, tâ şafak kayboluncaya kadar devam eder. Yatsıyı kıldığınız vakit (yok mu) o vakit de, gecenin yarışına kadar devam eder." [748]

508- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Öğle'nin vakti, güneş tam semanın ortasından batıya doğru meylettiği zamandan başlayarak, bir kimsenin gölgesi uzunluğu kadar oluncaya kadar yâni ikindinin vakti girmediği müddetçedir. ikindinin vakti, güneş sararmadığı müddet etmektedir. Akşamın vakti, şafak kaybolmadığı müddetçedir. Yatsı namazının vakti, mutedil uzunluktaki gecenin yarısına kadardır. Sabah namazının vakti; tan yeri ağardıktan, güneş doğmasına az kalıncaya kadar devam eder. Güneş doğduğunda namaz kılmayı bırak. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar." [749]

Açıklama:

Hadis, namaz vakitlerinin çıkış zamanlarını tespit etmektedir.
Müslim'in sarihlerinden Übbî'nin ifadesine göre bu hadis, hiç bir namazın ilk vaktini etmemekte, yalnız vakitlerin nerede son bulduğunu bildirmektedir.
Sabah namazının ilk vakti Fecr-i sâdık yahut Fec-i sâni denilen hakîkî aydınlıkla başlar. Bu aydınlıkdan önce ufukda sark'dan, garb'a doğru yükselen bir aydınlık görünür, buna "Fecr-i kâzip" yâni yalancı fecr derler. Ondan sonra cenûb'dan, şimâl'e doğru yayılan bir aydınlık daha zuhur eder ki buna "Fecr-i sâdık" yâni hakîki fecir denilir. İşte sabah namazının ilk vakti bununla başlar.
Görülüyor ki sabah namazının vakti güneş doğmakla sona ermektedir. Güneş doğduk-dan sonra kılınan sabah namazı kaza olur.
Bu hadiste öğlenin, ilk vakti bildirilmediği gibi vaktinin sonu dahî sarahaten beyân edilmemiş; yalnız ikindi vaktinin girmesiyle sona ereceğine işaret buyurulmuştur.
Öğle'nin vakti güneşin zevalinden başlar.
İmam A'zam'a göre,öğlenin vakti, her şeyin gölgesi iki misli olduğunda öğlenin namazının vakti çıkar.
Bu hadis-i şeriften ikindinin vaktinin güneşin sarardığı ana kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Halbuki başka rivayetlerde ikindi namazının güneş batmcaya kadar kılınabileceği beyân edilmekte idi. Buna göre hadisler arasında bir tearuz olduğu görünümü ortaya çıkmaktadır. Alimler bu çelişkiyi ortadan kaldırmak üzere bu hadis-i şerifte gösterilen ikindi vaktinin kâmil vakit olduğunu söylemişlerdir. Buna göre ikindi namazını güneş sararmadan önce kılmak efdal, fakat güneşin batmasından önce kılmak kerâheten caizdir.
Alimlerden bir kısmı akşam namazı vaktinin batıdaki kırmızı şafağın kaybolması ile son bulduğu, diğer bir kısmı da kırmızılıktan sonra meydana gelen beyazlığın kaybolması ile son bulduğu görüşündedirler. İmam Şafiî, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed birinci görüştedir. Bu hadis-i şerif bu görüşü takviye etmektedir. İmam Azam ve Evzâî de ikinci görüştedirler. Hanefî mezhebinde fetva, Ebû Yûsuf ve Muhammed'in görüşlerine göre verilmiştir.
Yatsının vakti, şafağın kaybolmasından başlayarak tan yeri ağarıncaya kadar devam eder.

509- Büreyde (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona namaz vakitlerini sordu. Resulullah (s.a.v.), o adama:
"Namazda bizimle beraber hazır bulun!" buyurdu. Derken Bilâl'e emretti, o da alaca karanlıkta ezanı okudu, Resulullah (s.a.v.) fecir doğduğu zaman sabah namazını kıldırdı. Sonra güneş, göğün ortasından biraz meyil ettiği vakit, Bilal'e öğle ezanını okumasını emretti. Sonra güneş yüksekte iken Bilal'e ikindi ezanını okumasını emretti. Sonra güneş battığı zaman Bilal'e) akşam ezanını okumasını emretti. Sonra şafak kaybolduğu zaman Bilal'e yatsı ezanını okumasını emretti.
Ertesi gün Bilâl'e yine emretti, o da sabah ezanını; ortalık aydınlandıkdan sonra okudu. Sonra öğle ezanını (Bilal'e) okumasını emretti. Bilâl, öğle ezanını serinlik zamanında okudu. Sonra güneş henüz beyaz, tertemiz olup rengine hiç bir sarılık karışmamış bir hâlde iken (Bilal'e) ikindi ezanını okumasını emretti. Sonra şafak kaybolmadan (Bilal'e) akşam ezanını okumasını emretti. Sonra gecenin üçte bîri yada bir kısmı (hadisin râvîsî Harâmî, burada şüpheye düşmüştür) gittiğinde (Bilal'e) yatsı ezanını okumasını emretti. Sabah olunca:
"Soruyu soran kimse nerede? İşte şu gördüğün zamanların arası, namaz vakitleridir" buyurdu. [750]

Açıklama:

Resulullah (ş.a.v)'in, soruyu soran kimseye, her namazı iki gün bilfiil kılarak göstermesi, namazın biri fazilet ve diğeri de ihtiyarî olmak üzere iki vakti olduğuna delildir.

32- Şiddetli Sıcak Olduğunda Ogle Namazını Serinliğe Bırakmanın Müstehab Olması

510- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sıcak arttığında (öğlen) namazını serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti, cehennemin kaynamasından dolayıdır." [751]

511- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in müezzini öğle namazı için ezan okumak istedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), müezzine:
"Namazı serinliğe bırak, serinliğe bırak yada bekle, bekle! Çünkü sıcağın şiddeti, cehennemin kaynamasından dolayıdır. Sıcak arttığında namazı serinliğe bırakın" buyurdu.
Ebu Zerr:
"Tepeciklerin gölgelerini görünceye kadar bekledi. Namazı öyle kıldık." dedi.[752]

Açıklama:

Bu hadis; yaz aylarında öğle namazını, ortalık serinleyinceye kadar ertelenmesi tavsiye edilmektedir. Yalnız öğle namazının ortalık serinleyinceye kadar ertelenmesinin hikmetinin ne olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazı alimlere göre; geciktirme, meşakkati uzaklaştırmak içindir. Çünkü sıcak, huşuya engel olur. Bazılarına göre ise; sıcağın şiddetlendiği bu vaktin, azabın yayılma vakti olmasıdır. Bazılarına göre ise nedenini araştırmak lüzumsuzdur. Çünkü namazı serinliğe bırakmayı bizzat Peygamber (s.a.v.) bildirmiştir. Öyleyse bununla ilgili araştırmanın bir anlamı yoktur.
Bu hükmün; sadece cemaati mi, yoksa tek başına kılanîarıda kapsayıp kapsamadığı konusu ihtilaflıdır. Fakat hadisin zahirine göre; cemaat ile tek başına kılan kimse arasında fark yoktur.
Alimler, cehennemin kükremesini iki şekilde açıklamışlardır:
1- Bu, bir teşbih ve temsildir. Yani öğle vaktinin sıcağı, cehennemin kükremesi gibi şiddetli olur.
2- Bu söz, hakiki manasında kullanılmıştır. öğle vaktindeki şiddetli sıcak, cehennemin kükremesinin etkisiyledir. Nevevî, bu görüşü savunanlar İçerisinde yer almaktadır.

512- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cehennem, Rabbine şikayette bulunup:
Rabbim! Bir kısmım bir kısmımı yedi" dedi.
Bunun üzerine Allah ona; biri kış ayında ve biri de yaz ayında olmak ere iki defa nefes alma izni verdi. Duyduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile hisettiğîniz soğuğun en şiddetlisi işte bundan dolayıdır." [753]

Açıklama:

Cehennemin, Rabbine şikayeti, biri hakikat ve diğeri de mecaz olmak üzere iki şekilde jünebilir.
1- Kadı İyaz, Kurtubî ve Nevevî, bunun hakikat olduğunu ileri sürmüşlerdir.
Aynî'de şöyle der:
"Allah'ın kudreti, büyüktür. Çünkü Süleyman (a.s)'ın, hüdhüdüne ilim ve anlayış veren Allah, cehenneme de konuşma imkanı yaratabilir. Nitekim hüdhüde ilim verdiğini Kur'an'da haber vermiştir. Cehennemin de "Daha var mı?" diyeceğini de hika
2- Bu görüşe göre cehennemin şikayeti, lisan-ı hal iledir. Kadı Beyzâvî, bu şikayeti, meşeklinde yorumlayıp: "Cehennemin şikayeti, galeyana gelmesinden mecaz olduğu gibidi kendini yemesi de, parçalarının sıkışıp birbiri üzerine yığılmasından, nefes alması da inen kısmın dışarı çıkmasından mecazdır."

33- Şiddetli Sıcak Olmadığı Zaman Öğle Namazını ilk Vaktinde Kılmanın Müstehab Olması

513- Cabir b. Semure (r.a.)'tan rivayet edilmiştir.
"Peygamber (s.a.v.) öğle namazını güneş tam tepeden batı yönüne doğru kaydığında kılardı. [754]

Açıklama:

Bu hadis, öğle namazının vaktinin, güneşin tam tepe noktasından biraz batı yönüne doüru kaymasıyia giren ilk vaktinde, vakit geçirilmeden kılınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Zaten öğle namazını, vakit girer girmez kılmak müstehabtır.

514- Habbâb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sıcak kumların üzerinde namaz kılmanın zorluğunu Resulullah (s.a.v.)'e şikayet ettik. Fakat bu şikayetimizi kabul etmedi." [755]

Açıklama:

Bu hadiste, sözkonusu edilen namaz, öğle namazıdır. O zaman hadisler arasında zahiren birbiriyle çelişkili olduğu görülür.
Tahâvî'ye göre bu hadis, öğle namazını serinliğe bırakmayla ilgili hadîslerce yürürlükten kaldırılmıştır.
Bazıları göre ise Habbâb hadisi, sahabilerin, öğle namazının serinlik zamanından daha sonraya bırakılmasını istemişler, fakat Resulullah (s.a.v.) bunu kabul etmemiştir.
Bazılarına göre ise Habbâb hadisi Mekke'de, öğle namazını serinliğe bırakma ile ilgili hadisler ise Medine'de söylenmiştir.

515- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, sıcağın şiddetli olduğu zamanda Resulullah (s.a.v.)'le birlikte namaz kılardık. Birimiz sıcaktan dolayı alnını yere koymaya güç yetiremezse

yere yayıp secdeye vardığı zaman onun üzerine secde ederdi." sıcak günlerinde öğleyi serinlik zamanında kılmak müstehabtır. Namaz kılan kimsenin ;rniş olduğu elbisenin bir ucuna çeşitli nedenlerden ötürü secde etmesi caizdir. İmam m Ahmed ve İmam-ı A'zam Ebu Hanife bu görüştedir."

516- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Raslullah (s.a.v.) ikindi namazını güneş henüz yüksek ve dipdiri iken Namazdan sonra Medine civarında iki mil ile sekiz mil arasındaki lan Avâlî'ye giden bir kimse güneş daha henüz yüksekteyken oraya isin zahiri, ikindi namazını kılmakta acele etmenin müstehab olduğuna delalet etmektedir.

517- Alâ' b. Abdurrahman'dan rivayet edilmiştir:
Ala' b. Abdurrahman, öğle namazından çıktıktan sonra Basra'daki evinde Enes b Mâlik'in yanına girdi. Enes'in evi, mescidin yanıbaşında idi. Âlâ der ki: Enes'in yanına girdiğimizde, bize:
"ikindiyi kıldınız mı?" diye sordu. Biz de, ona:
"Biz öğleden ancak şimdi çıktık" dedik. Enes:
"Öyleyse ikindiyi kılın!" dedi. Biz de kalkarak ikindiyi kıldık. Namazdan çıkınca, (Enes):
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Bu şekil namaz, münafığın namazıdır. O, oturup güneşi gözetir. Güneş şeytanın iki boynuzu arasında bulunduğu zaman kalkar, namazı dört rekât olarak (kuşun yemi gagalaması gibi) gagalar. O namazın içinde Allah'ı pek az zikreder!" buyururken işittim" dedi. [756]

518- Ebu Ümâme b. Sehl (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Ömer İbn Abdulaziz'le birlikte öğle namazını kıldık. Sonra mescitten çıkarak Enes b. Mâlik'in yanına girdik. Onu, ikindi namazını kılarken bulduk. Ben:
"Amca! Bu kıldığın namaz nedir?" diye sordum. Enes:
"ikindi namazıdır. Bu namaz, Resulullah (s.a.v.)'in namazı, vaktiyle onunla birlikte kıldığımız namazdır" dedi.[757]

Açıklama:

Ömer b. Abdulaziz'in, Enes'in evine giderek onunla görüşmesi, Hz. Ömer'in hilafeti zamanında değil, niyabeten Medine valisi olduğu sırada gerçekleşmiştir. Çünkü Enes, Ömer b. Abdulaziz'in hilafetinden dokuz sene kadar önce vefat etmiştir.
Bu iki hadis, ikindi namazının vakti girer girmez kılınacağı hususunda ve ikindi namazının vaktinin, her şeyin gölgesi bir misli olduğu vakit girdiğini belirtmektedir. Bunun içindir ki, Ömer b. Abdulaziz'den önceki yöneticiler, öğleyi o vakte kadar geciktirirlerdi. Ömer b. Abdulaziz'de, ikindi namazının vaktinin girer girmez kılınması gerektiğini bildiren hadisi duymadan önce onlar gibi öğleyi geç kıldığı, bu hadisi duyunca öğleyi vakti girer girmez kıldığı anlaşılmaktadır.
Şeytanın iki boynuzu arasından maksat; güneşin altına girerek onu iki boynuzunun arasına almış gibi göstermesidir.

519- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bize ikindi namazını kıldırmıştı. Namazı bitirince, ona, Seleme oğullarından birisi gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Biz bir devemizi boğazlamak istiyoruz. Boğazlarken senin de hazır bulunmanı istiyoruz" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Tamam" buyurdu. Daha sonra belirtilen yere gitti. Onunla birlikte biz de gittik. Deveyi henüz boğazlanmamış bulduk. Derken deve boğazlandı. Sonra parçalandı, sonra ondan bir miktar pişirildi, sonra günez batmadan önce onu yedik."[758]

520- Râfi' b. Hadîc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte ikindi namazını kılardık. Sonra deve boğazlanıp on parçaya bölünür, sonra pişirilirdi. Biz de güneş batmadan önce pişmiş et yerdik." [759]

Açıklama:

Bu hadisler, ikindi namazının vakti girer girmez kılınacağına delalet etmektedir.

35- ikindi Namazını Kaçırmanın Cezası

521- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"ikindi namazını kaçıran kimse, ailesi ve malı (elinden) kaçırılmış (kimse) gibidir." [760]

Açıklama:

Hadis, ikindi namazını kaçırma ve geciktirmenin çok kötü bir hareket olduğuna ve bu durama düşen bir kimsenin aile ve malını katbetmiş gibi üzülmeye layık olduğuna işaret etmektedir.

36- "Orta Namazı, ikindi Namazıdır" Diyenlerin Delili

522- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ahzab/Hendek savaşının yapıldığı gün Resulullah (s.a.v.) kafirler hakda:
"Allah'ın kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun. Çünkü onlar, güneş batıncaya kadar bize engel olup orta namazı kılmaktan alıkoydular" buyurdu. [761]

Açıklama:

Hendek Savaşı: Bazı rivayetlere göre, hicretin 4. yılı Şevval ayında, bazılarına göre ise hicretin 5. yılı Zi'l-Ka'de ayında meydana gelmiştir.
Mekkeliler ile Gatafan müşrikleri ile Yahudiler ortaklaşa olarak müslümanlarla savaştıkları için bu savaşa "Ahzâb Savaşı"da denilir.
"Hendek Savaşı" denilmesinin sebebi ise; İran asıllı olan Selman-ı Fârisî'nin fikriyle Medine etrafına hendek kazılarak Medine'nin savunulmasıdır.
Bu savaşta müslümanların sayısı 3.000, karşı tarafın sayısı ise 10 yada 12. 000 kişi idi. 24 gün karşılıklı ok atışından sonra, Resulullah (s.a.v.)'in kullandığı bir casus vasıtasıyla düşman kuvvetlerinin arası açılmış, sonunda şiddetli bir fırtına çıkıp müşriklerin ağırlıklarını uçurunca müşrikler geri dönüp gitmek zorunda kalmışlardı. Bu savaşta, müslümanlar 6 şehid: müşrikler ise 3 ölü vermişlerdi.
Bu savaşta, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile sahabileri, ikindi namazını vaktinden geriye bırakmışlardı. Henüz meşru olmadığı için korku namazını kılmamışlardı. Bu gün için savaş sebebiyle namazı ertelemek caiz değildir. Çünkü böyle bir durumda artık "Korku Namazı" kılınır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, müşriklere bedduada bulunmasının nedeni; Hendek savaşında müslümanları meşgul edip ikindi namazını kılmalarına fırsat vermemeleridir.
Bu hadis, bize; zalimler için zulmüne uygun olarak beddua etmenin caiz olduğunu göstermektedir.
"Salâtu'l-Vusta (=Orta Namaz)"ın, hangi namaz olduğu konusu alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Hafız Dimyatı (ö. 749/1348), bu konuda "Keşfu'l-Muğatta ani's-Salâti'l-Vusta" adında bir kitap yazmış ve burada 19 görüş zikretmiştir.
Abdullah İbn Mes'ud, Ebu Hureyre, Ahmed b. Hanbel, Şâfiîlerin çoğuna ve Hanefilerin sahih olan görüşüne göre, "Salâtu'l-Vusta", ikindi namazıdır.

523- Hz. Âişe'nin azadlısı Ebu Yûnus'tan rivayet edilmiştir:
"Âişe, bana, kendisine bir Mushaf yazmamı emredip Namazlara ve orta namaza devam edin" [762] ayetine vardığında bana haber ver" dedi. Ben o ayete varınca kendisine haber verdim. O ayeti bana:
"Namazlara, orta namaza ve ikindi namazına devam edin. Gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun" [763] şeklinde yazdırdı.
Âişe:
"Ben bunu Resulullah (s.a.v.)'den duydum" dedi. [764]

Açıklama:

Burada orta namazdan maksadın, ikindi namazı olduğu manası ortaya çıkmaktadır. Yalnız Hz. Âişe'nin, ayeti bu şekilde yazdırması şazdır. Bu bakımdan itibar edilmez. Hz. Âişe'nin, bunu açıklama mahiyetinde yazdırmış olması ihtimali olduğu gibi, neshedilmiş olması da muhtemeldir. Hadisin konuyla ilgisi; ikindi namazına devam etmeyi emretme ve ikindi namazının belli bir vaktinin olmasını gerektirmesidir.

524- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer İbnu'l-Hattâb, Hendek gazasında Kureyşli kafirlere ağır sözler söyledi ve:
"Ey Allah'ın resulü! Güneş batmak üzere. Vallahi, ben halen ikindi namazım kılamadım' dedi. Resulullah (s.a.v.):
Vallahi, onu bende kılamadım" buyurdu.

Açıklama:

Ömer der ki:
"Medine'de bulunan Buthân vadisinde konakladık. Resulullah (s.a.v.) hemen abdest aldı, biz de abdest aldık. Resulullah (s.a.v.), güneş battıktan sonra önce ikindiyi, sonra da onun arkasından akşam namazını kıldı." [765]
Hz. Ömer'in Kureyşli kafirlere ağır sözler söylemesi; hendek kazmakla meşgul olurken ikindi namazını geciktirdikleri, buna da kafirlerin sebep oldukİarı içindir.
Aynî'ye göre;
"Hz. Ömer, güneş kavuşuncaya kadar ikindiyi kılamamış, onu kazaya bırakmıştır."
Bazı alimlere göre de; hadisin metninde geçen "Kâde" fiilinden, Hz. Ömer'in güneş kavuşmaya yakın ikindi namazını kıldığı manasını anlamışlardır.

37- Sabah Ve Ikındı Namazlarının Fazileti Ve Bu Ikı Namazı Cemaatle Kılmaya Devam

525- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bazı melekler geceleyin ve bazı melekler de gündüz nöbetleşe aranıza gelirler. Bunlar, sabah namazı ile ikindi namazında bir araya toplanırlar. Sonra sizin aranızda geceleyenler semaya çıkarlar. Rableri, kullarının hallerini en iyi bildiği halde onlara:
"Kullarımı ne halde bıraktınız?" diye sorar. Melekler:
"Onları namaz kılarken bıraktık. Onlar(ın yamn)a vardığımızda da onları namaz kılarken bulmuştuk" derler."[766]
Meleklerin, sabah ve ikindi namazlarında toplanmaları, Allah'ın mümin kullarına bir lütfudur. Çünkü bu iki zaman, kulların ibadet vakitleridir. Bunun için melekler, hem geldikleri ve hem de giderken müminleri namaz kılarken görüp İlahî huzurda da buna şahitlik etmeleridir.

526- Cerîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'in yanında oturmakta idik. Ayın on dördü olan o gecede Resulullah (s.a.v.) aya bakıp:
"Dikkat edin ki! Doğrusu siz Rabbinîzi şu ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Onu görme hususunda üst üste sıkışıp birbirinizin üzerine yığılmayacaksınız. Eğer güneş doğmazdan ve batmazdan önce namazların hiçbirinden yani sabah namazı ile ikindi namazından ahkonmamaya gücünüz yeterse onu yapın" buyurdu.
Daha sonra Cerîr,
"Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile teşbih et" [767] ayetini okudu. [768]

Açıklama:

Hadis, kıyamet gününde müminlerin, kameri ayların başında hilali görmek için çekilen zahmeti çekmeden, kameri ayların ondördünde dolunayı görmenin rahatlığı içerisinde bulundukları yerden Rablerini rahatça görebileceklerini ifade etmektedir.
Hadisin;
"Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile teşbih et" [769] ifadesiyle; sabah ve ikindi namazına ehemmiyet verilmesi, bu namazları bırakmak veya tehir etmek yolunda şeytana yenilmemeye dikkat edilmesi isteniyor. Ne sabah uykusu ne de gündüz alış veriş meşguliyeti gibi mü'minlerin gücünün yettiği engellerin namazdan alıkoymaması gereğine dikkatlar çekiliyor. Kul gücünün dahilindeki işlerden sorumludur, Takatinin dışında kalan şeylerle mükellef değildir. Meselâ: Bayılma, unutma, uykudan uyanmama gibi irade dışı mazeretler gücün dışında kalan şeyler olduğu için kul bu gibi hallerde namaz kılmakla mükellef değildir. Bu hallerin geçmesinden sonra sorumluluk tekrar başlar.
Esasen farz olan 5 vakit namazları arasında önem ve fazilet bakımından bir fark yoktur. Bununla beraber her birinin kendine has bir meziyeti ile diğer namazlardan mümtaz olmasında da bir sakınca yoktur. Sabah ve ikindi namazına özgü meziyet, gece ve gündüz meleklerinin bu iki namaz vaktinde buluşmaları, mü'minlerin amellerinin bu iki vakitte Allah'ın huzuruna arzedilmesidir.
Hadisin baş kısmında Allah'ın görüleceği belirtildikten sonra, artık sabah ve ikindi namazına dikkat edilsin, şeklinde bir münasebet kurulduğuna göre bu iki namazı muntazamlı bir şekilde vaktinde eda eden mü'min'in Allah Teâlâ'nın cemalini görmeye liyakatli olduğuna hadiste işaret ediliyor.

527- Umâre b. Rucybe (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Rssulullah (s.a.v.)'i:
"Güneşin doğmasından ve batmasından önce namaz kılan yani sabah namazı ile ikindi namazını eda eden bir kimse, cehenneme girmez" buyururken işittim.
Bunun üzerine Basrallardan birisi, Rueybe'ye:
"Bunu, Resulullah (s.a.v.)'den sen mi işittin?" diye sordu. Rueybe:
"Evet" diye cevap verdi. Soruyu soran kişi:
"Ben de şehadet ederim ki, bunu, Resulullah (s.a.v.)'den ben de dinledim. Bunu, kulaklarım dinledi ve kalbim de dinledi" dedi. [770]

Açıklama:

Bu hadis, sabah ve ikindi namazlarını, vaitlerinde eda etmek gerektiğini belirtmektedir. Diğer namazlarla birlikte bu namazları muntazam bir biçimde kılan kimseler, ebed,yen cehennem ateşinde kalmayacaktır.
Hadisteki *"Cehenneme girmez"* ifadesi, "Ebedi azab için oraya girmez" şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü kişi, oraya girebilir veya uğrayabilir.
Bir de bu hadisteki vaad; ya namazlara devama teşvik bakımından söylenmiş olabilir yada kıldığı namazı kötülüklere engel olacak şekilde namaz kıianlar kastedilmiş olabilir.

528- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"iki serinlik/sabah namazı ile ikindi namazını kılarsa cennete girer." [771]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Berdeyn" yani iki serinlik namazı, sabah ve ikindi namazıyla tefsir edilmiştir.
Görüldüğü üzere Resulullah (s.a.v.) burada da bu iki namazı kılmaya teşvik emektedir. Çünkü ikindi vakti, meşguliyetlerin çok olduğu ve sabah namazı da tembelliğin baskın geldiği zamanlardır. Bu iki zor vaktin namazlarına riayet edip devam eden kimse, çok defa diğer vakitlerin namazlarını da kılma alışkanlığına nail olur.

38- Akşam Namazının ilk Vaktinin, Güneşin Batmasından Sonra Olduğu Meselesi

529- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), akşam namazını, güneş battığı ve perdenin arkasına gizlendiği zaman kılardı." [772]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Hicab" kelimesyle, "Ufuk" kastedilmiştir. Çünkü ufuk, perde gibi güneş ile ona bakanlar arasına girer ve o zaman güneş, onun arkasında gizlenmiş olur.

530- Râfi' b. Hadîc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte akşam namazını kılardık. Bizden birisi, namazdan çıktığında attığı okun düştüğü yerleri pekala görürdü."[773]

Açıklama:

Burada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, akşam namazını erken kıldığına ve akşam namazında kısa sureler okuduğuna delalet etmektedir. Çünkü erken kılmasaydı ve kısa surelerle yetinmeseydi, namazdan çıkanların, attıkları okların düştüğü yerleri görebilmeleri mümkün değildir.

39- Yatsı Namazının Vakti ile Yatsı Namazını Geciktirme

531- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir gece yatsı namazını, karanlık basıncaya kadar geciktirdi, iteme" (=karanlık) denilen namaz, işte budur. Resulullah (s.a.v.), (o gece odasın-an erken) çıkmadı. Nihayet Ömer İbnu'l-Hattâb sesli bir şekilde;
"Kadınlar ile çocuklar uyudu" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), namaza çıktı. Mescittekilerin yanına varınca, onlara:
"Bu namazı sizden başka yeryüzünde yaşıyanlarin hiç biri beklemez" buyurdu.

Açıklama:

Bu söylediklerim, İslâmiyet henüz insanlar arasında yayılmadan önce idi.
İbn Şihâb der ki:
"Bana anlatıldığına göre, Resulullah (s.a.v.):
"Resulullah'a namaz hususunda ısrar etmeye hakkınız yoktu" buyurdu. Resulullah (s.a.v.), bu sözü, Ömer İbnul-Hattâb'ın bağıra bağıra seslendiği bu İhtan üzerine söylemiştir." [774]

Açıklama:
İslamiyetin yayılmasından maksat; Medine'den başka yerlere yayılmasıdır. O yerlere İslamiyet, çoğunlukla Mekke'nin fethinden sonra yayılmıştır.
"Kadınlar ile çocuklar"dan maksat; evlerinde uyuyanlar değil, mescide gelmiş kadın ve çocuklardır. Özellikle de bunların zikredilmesi; bunlann, uykuya sabredemeyecekleri ve bir de, şefkat ve merhamete daha layık oldukları içindir.
"Bu namazı sizden başka yeryüzünde yaşıyanlarm hiç biri beklemez" ifadesinden maksat ise; ya o gün Medine'den başka hiçbir'yerde namaz kılınmadığı içindir yada başka toplulukların dinlerinde o sırada namaz bulunmadığındandır.
Hz. Aişe'nin *"Resulullah (s.a.v.) bir gece yatsı namazını, karanlık basıncaya kadar geciktirdi"* demesinden maksat; Peygamber (s.a.v.)'in çoğunlukla yatsı namazını vaktinin başında kıldığına delalet etmektedir. Alimler, yatsının, vakti girer girmez mi, yoksa sonra mı kılınması daha faziletli olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir.
Bu hadiste, sözkonusu geciktirmeden maksat; yatsıyı ihtiyari vaktinde kılmaktır. Yatsının ihtiyari vakti; bazılarına göre, gecenin yarısı ve diğer bazılarına göre ise gecenin üçte biridir.

532- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bîr gece Resulullah (s.a.v.)'i yatsı namazı için bekledik durduk. Derken gecenin üçte biri gittiği zaman yada daha sonra yanımıza çıkageldi. Onu, ailesi hususunda bir şey mi, yoksa daha başka bir şey mi meşgul ettiğini bilmiyoruz. Yanımıza çıkıp geldiği zaman:
"Gerçekten siz öyle bir namaz bekliyorsunuz ki, onu sizden, başka hiç bir din ehli beklemez; eğer ümmetime ağır gelmeseydi, onlara yatsıyı mutlaka bu saatte kıl dır irdim" buyurdu. Sonra müezzine emretti, o da namaza kamet getirdi. Sonra da Resulullah (s.a.v.) yatsı namazını kıldırdı." [775]

Açıklama:

Bir önceki hadis ile bu hadisin, aynı olaya ait olmaları mümkün olduğu gibi, ayrı ayrı olması da mümkündür.
Uykunun abdesti bozup bozmayacağı konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazılarına göre uyku mutlak şekilde abdesti bozmaz. Bu görüş; sahabeden Ebu Musa el-Eş'ari, tabiundan Said İbnu'l-Müseyyeb, Ebu Miclez ile Şu'be'ye aittir.
Diğer bazılarına göre ise uyku mutlak surette abdesti bozmaz. Hasan Basri, Müzeni, İshak b. Rahaveyh, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam'da bu görüştedir.
Bazılarına göre ise çok uyku mutlak surette abdesti bozarsa da az uyku hiçbir şekilde abdesti bozmaz. EvzaÎ, Zühri, İmam Malik ve bir rivayette İmam Ahmed bu görüştedir.
Bazılarına göre de sadece rüku ve secde halindeki uyku abdesti bozar. Bu görüş de, imam Ahmed'den nakledilmiştir.
İmam Şafii'ye göre ise makadıni yere döşeyerek oturan kimsenin uykusunda başka az olsun yada çok olsun namaz içerisinde veya dışında her uyku abdesti bozar.
Bazılarına göre ise namaz kılan bir kimsenin, duruşunda yani rüku, secde, kıyam ve oturuş hallerinden birinde uyuması abdesti bozmaz. Bu hallerden birinde uyuyan bir kimsenin, namaz içerisinde yada namaz dışında olması hükmen eşittir. Yaslanarak yada sırt üstü uyumak abdesti bozar. İmam A'zam Ebu Hanife ile Davud ez-Zahiri bu görüştedir.

533- Sâbit'ten rivayet edilmiştir:
Enes (r.a)'a, Resulullah (s.a.v.)'in yüzüğü sormuşlar.
Enes'te dedi ki:
"Bir gece Resuluüah (s.a.v.) yatsı namazını gecenin yarısına yada gecenin yansı ıemen hemen geçecek vakte kadar yatsıyı geciktirdi."
Sonra gelip:
"Şüphesiz ki insanlar namazlarını kılıp uyudular. Sizler ise namazı bek-edîğinîz müddetçe namazda sayılırsınız" buyurdu.
Enes:
"Gümüşten yapılmış yüzüğünün parıltısını halen görür gibiyim" deyip sol elinin serçe parmağını kaldırdı. [776]

Açıklama:

Enes'in sol elinin serçe parmağını kaldırması, yüzüğün, Resulullah (s.a.v.)'in sol elinin serçe parmağında olduğunu göstermek içindir.
Bu hadis de, yatsının ihtiyari vaktinde kılındığını göstermektedir. Bununla ilgili olarak 527 nolu hadisin açıklamasına bakınız.
1- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben ve benimle birlikte (Yemen'den) gemide gelen arkadaşlarım Medine'de bir vadi olan "Buthân" arazisinde konaklamıştık. Peygamber (s.a.v.) Medine'de idi. Her gece yatsı namazında bunlardan bir topluluk sırayla Peygamber (s.a.v.)'in yanına giderdi. Ben ve arkadaşlarım bir defasında Peygamber (s.a.v.)'i kendisine ait bir işle uğraşırken rastladık. Gece yansı oluncaya kadar namazı geciktirdi. Sonra Peygamber (s.a.v.) çıkıp cemaate namaz kıldırdı. Namazı bitirdiğinde hazır bulunanlara:
"Yerinizde kalın, sizlere bildiriyorum; müjdeler olsun ki, insanlar içinde sizden başka bu saatte namaz kılan hiç kimsenin bulunmaması Allah'ın size olan nimetlerinden biridir yada bu saatte sizden başka hiç kimse namaz kılmamıştır" buyurdu.
Ebu Musa:
"Bunun üzerine biz de Resulullah (s.a.v.)'den dinlediklerimize sevinerek yerimize döndük" dedi. [777]
Ebû Mûsa'l-Eş'arî, Hayber'in fethi esnasında Resulullah (s.a.v.)'le müşerref olmuştur. Eş'arîler, Yemen kabilelerin dendir. Bunlar, Resûlullah'ın peygamber oluşu senelerini Yemen'de iken haber almışlar, içlerinden Ebû Musa el-Eş'arî kendisinden daha yaşlı olan kardeşleri Ebû Burde ile Ebû Ruhm ve kabilesinden eili iki, elli üç kimse ile birlikte Medine'ye hicrete karar vermişler. Bir gemiye binip yola çıkmışlar. Fırtınalar gemiyi Habeş sahillerine, Necâşî'nin yurduna atmış. Orada Peygamber'in amcasının oğlu Cafer İbn Ebî Tâlib'le buluşmuşlar. Ca'fer, onlara: "Resulullah bizi buraya gönderip ikamet ediniz diye emretti. Siz de burada kalın" demiş. Onlar da, orada kalmışlar. Nihayet hepsi beraber Medine yolunu tutmuşlar. Peygamber ile Hayber'in fethi esnasında buluşup Peygamberimiz, Ca'fer ile cemâatine ve Ebû Musa ile arkadaşlarına bu savaşta hazır olmadıkları halde ganimet mallarından hisse ayırmış ve bu gazada hazır olmayanlardan onlardan başka hiç kimseye bir şey vermemiştir. Eş'arilerin misafir olduklan Buthan, Medine etrafındaki üç vadiden biridir. [778]

Açıklama:

Bu hadis de, konuyla ilgili daha önceki hadisler gibi, yatsı namazının ihtiyari vaktinde kılındığına delalet etmektedir.

535- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah'ın peygamberi, yatsı namazını bir gece geç vakte kadar geciktirmişti. Öyle ki cemaattan bazısı uyuyup uyandılar." tekrar uyuyup uyandılar: Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb, ayağa kalkıp:
"Haydi namaza!" diye seslendi.
Derken Peygamber (s.a.v.) çıkıp geldi. Başından su damladığını ve elini başının yarısına koyarak geldiğini şimdi görür gibiyim."
Peygamber (s.a.v.):
"Eğer ümmetime zorluk verecek olmasaydı yatsı namazını hep böyle (geç) kılmalarını emrederdim" buyurdu. [779]

Açıklama:

Burada Resulullah (s.a.v.)'in namaza çıkmadan önce yıkandığına işaret edilmektedir.

536- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bütün namazları aşağı yukarı sizin namazınız gibi kılardı. Sadece yatsı namazını sizin kıldığınızdan biraz sonraya geciktirirdi. Bu namazı hafif kıldırırdı." [780]

537- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sakın bedeviler yatsı namazının ismi hususunda size galebe çalmasınlar! Çünkü yatsı namazı, Allah'ın Kitabında "İşâ" diye belirtilmiştir. Bu namaz, develeri sağmakla meşgul olduklarından karanlığa kaldığı için bedeviler ona "Ateme" diyorlardı." [781]

Ateme:

Gece karanlığı demektir. Araplar, yatsı namazına "Ateme" diyorlardı. Çünkü onlar, develeri sağmakla meşgul olduklarından dolayı yatsı namazını şiddetli karanlığa erteliyorlardı. Halbuk Allah'ın yatsı namazı "Ve yatsı namazından sonra" [782] kitabında "İşâ1" olarak geçmektedir. Bu sebeple de ona "İşa" demek gerekmektedir. [783]
Sahih hadislerde, yatsı namazının ismi "Ateme" diye geçmektedir. Peygamber (s.a.v.) yatsı namazına;
"Bir taraftan "Ateme" isminin verilmemesini emrediyor; diğer taraftan kendileri bu namaz hakkında "Ateme" ismini kullanıyor" diye bir soru hatıra gelebilir. Buna iki şekilde cevap verilir:
1- "Ateme" isminin verilmesine ait yasaklama, tenzihen mekruh içindir. Tahrim için değildir. Ateme isminin kullanılabileceğini açıklama mahiyetinde bunu Peygamber (s.a.v.) kullanmıştır.
2- O günkü Araplar, yatsı namazına, "İfâ" adının verildiğini bilmedikleri ve "İşâ" denlince akşam namazını anladıklarından dolayı bir yanlışlığa meydan verilmemesi için Peygamber (s.a.v.) yatsı namazı hakkında "Ateme" ismini kullanmıştır.

40- Sabah Namazını, Alaca Karanlık Halı Olan ilk Vaktinde Kılmanın Müstehablığı Ve Sabah Namazında Kıraatin Miktarı

538- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu mümin kadınlardan bazısı çarşaflarına bürünüp Resulullah (s.a.v.)'le birlikte sabah namazına gelirlerdi. (Namazı kıldıktan) sonra evlerine dönerlerdi. Resulullah (s.a.v.), sabah namazını alaca karanlıkta kıldırdığı için (evlerinden gelip giderken) tanınmazlardı." [784]

Açıklama:

Bu hadis; sabah namazını ortalık İyice aydınlanmadan alaca karanlıkta kılmanın daha faziletli olduğuna delalet etmektedir. İmam Mâlik, İmam Şafiî ile İmam Ahmed bu görüştedir.
Hanefiler ise; sabah namazını biraz aydınlığa bırakmak daha faziletlidir. Bu görüş, Hz. Ali ile Abdullah İbn Mes'ud'dan da rivayet edilmiştir. Bu görüş sahiplerinin delili; Rafi b. Hadîc'ten *gelen "Sabah namazını aydınlığa bırakınız"* hadisi ile Buharı ile Müslim'in Abdullah İbn Mes'ud'dan gelen, *"Resululah (s.a.v.)'i iki namaz hariç hiçbir namazı vakti dışında kıldığını* görmedim. Bunlar, (Müzdelife'de) akşam ile yatsıyı cem etti. O gün sabah namazını da vaktinden evvel kıldı" hadisidir.
Kısacası; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sabah namazım, bazen alacakaranlıkta ve bazen de rtahk ağardığında kıldığını gösterir. Çünkü her iki uygulama da vardır.
Ayrıca bu hadis, kadınların mescitlere gidebilecekleri ve erkeklere karışmaksızm namazı müteakip hemen mescidi terk edip evlerine dönmelerine İşaret etmektedir.

539- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Haccâc, Medine'ye gelince (namazları geciktirmeye başladı. Bunun üzerine Câbir b. Abdillâh'a, namaz vakitlerini" sorduk. Câbir:
"Resulullah (s.a.v.) öğle namazını güneş tanı tepe noktasından batıya doğru kaydığında, ikindi namazını güneş henüz berrak iken, akşam namazını güneş battığında, yatsı namazını da bazen geç kılar ve bazen de vakti girdiğinde erkenden kılardı. Sahabilerin toplandıklarını görürse vaktin başında kıldırır; geciktiklerini görürse geç kılardı. Sabah namazını, onlar yada Peygamber (s.a.v.) alaca karanlıkta kılardı" dedi. [785]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Hacira", güneşin tam tepe noktasından batıya doğru kaymasından sonra güneşin hararetinin şiddetli olduğu zamandır.
Hadîs, sabah namazının alaca karanlıkta kılındığına delalet etmektedir.

540- Ebu Berze (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) yatsı namazını gecenin yarısına kadar geciktirmekte bir sakınca görmezdi. Yatsıdan önce uyumayı ve yatsıdan sonra konuşmayı sevmezdi."

Açıklama:

Hadisin ravisi Seyyar der ki:
"Peygamber (s.a.v.) güneşin (tam tepe noktasından batıya doğru kaydığında kılardı. ikindi namazını da insanın, güneş dipdiriyken Medine'nin en uzak yerine gidebileceği bir zamanda kılardı. Ebu Berze'nin) akşam namazı ile ilgili hangi vakti söylediğini bilmiyorum."
Hadisin ravisi Seyyar, Ebu Berze'den naklen) der ki: Peygamber (s.a.v.) sabah namazını; birisi, yanmdakîne bakıp onu tanıyacak hale geldiğinde kıldırır ve namazda altmış ile yüz ayet arası okurdu." [786]
Resulullah (s.a.v.)'in yatsıdan önce uyumayı niçin sevmediğini alimler şöyle açıklamışlardır: Çünkü yatsı namazından önce uyuyan kimse uykuya iyice dalarak yatsının vaktini yada efdal ve muhtar olan vaktini kaçırabilir. Bir de, buna izin verilirse cemâat bu hususta yumuşak davranmaya başlar; sonuç itibariyle de toptan yatsıyı kılmadan sabahlayabilirler.
Yatsı namazından sonra konuşmayı sevmemesi ise uykusuz kalmaya sebep olacağı içindir. Zîra yatsıdan sonra oturup konuşan kimselerin yattıkları zaman uykuya dalarak gece namazı veya zikir için yahut sabah nmazı için kalkmamalarından korkulur. Bir de, geceleyin çok oturmak, gündüz vazifeleri hususunda tembellik göstermeye sebep olur.
Yatsıdan sonra konuşulması mekruh olan şeyler, faydası olmayan konuşmalardır. Faydalı ve hayrlı şeyler konuşmakta hiç bir kerahet yokdur.
Ders müzâkere etmek, salih kimselerle ilgili hikâyeler söylemek, misafire ikramda bulunmak, çoluğu-çocuğuyla muhabbet etmek, dargınları banştırmak gibi şeyler hep hayra yönelik şeyler olduklarından onlar hakkında konuşmak mekruh değildir.
Yatsıdah önce uykuyu Hz. Ömer ile oğlu Abdullah, İbni Abbâs (Radiyallah anhûm) ve daha birçok sahabe nekruh görmüştür. İmam Mâlik ile Şâfiîler'in görüşü de budur.
Abdullah İbn Mes'ûd (r.a) ile Kufeli alimlerine göre, yatsıdan önce uyumakta bir sakınca yoktur. Tahâvî:
"Buna, yanında uyandıracak kimse bulunmak şartı ile ruhsat verilir" demişdir. Abdullah İbn Ömer (r.a)'dan da böyle bir rivayet nakledilmiştir.
"Sabah namazında altmış'dan yüz'e kadar âyet okurdu" cümlesini, Seyyar b. Selâme'den yalnız Şu'be rivayet etmiştir.
Resulullah (s.a.v.)'in sabah namazında yirmidokuz âyetten ibaret olan Tekvîr sûresini, kırkbeş âyetten ibaret bulunan Kâf sûresini, yüzotuzikİ âyeti İhtiva eden Saffât sûresini, altmış âyetlik Rûm sûresini, doksansekiz âyetlik Hac sûresini okuduğu rivayet olunduğu gibi Kur'ân-ı Kerîmin en kısa iki sûresi ile sabah namazı kıldırdığı da rivayet edilmiştir. Bu ihtilafın sebebi, zaman ve şartların değişmesine göre hareket etmesidir. [787]

41- Namazı Gereken Vaktinden Geri Bırakmanın Mekruh Olması Ve İmam Namazı Geciktirdiğinde Cemaatın Ne Yapması Gerektiği Meselesi

541- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Sana namazı vaktinden geri bırakan yada vaktinden çıkararak namazı öldüren emirler yönetime gelirse acaba halin ne olacak?" buyurdu.
Ben:
"Bu durumda bana ne yapmamı emredersin" diye sordum O da:
"Namazı vaktinde kıl! Eğer namaza o tür emirlerle birlikte yetişirsen namazı tekrar kıl! Çünkü bu ikinci defa kılman, senin için nafile olur" buyurdu. [788]

542- Ebu'l-ÂIiye el-Berrâ'dan rivayet edilmiştir:
Abdullah İbnu's-Sâmit'e:
"Biz, Cuma günü namazı, bazı emirlerin arkasında kılıyoruz. Onlar ise namazı geciktiriyorlar. Bu durumda ne yapalım?" diye sordum. Abdullah, uyluğuma öyle vurdu ki, canımı yaktı ve şöyle dedi:
"Ben bu meseleyi Ebu Zerr'e sormuştum. O da, benim uyluğuma vurarak: "Ben, bu meseleyi, Resulullah (s.a.v.)'e sordum. O da:
"Bu durumda namazı vaktinde kıl! Cemaatla birlikte kılacağınız (ikinci) namazı ise nafile yapın!" buyurdu" dedi.
Abdullah:
"Bana anlatıldığına göre; Allah'ın peygamberi (s.a.v.) Ebu Zerr'in uyluğuna vurmuş" dedi. [789]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Ebu Zerr'e namazı vaktinde kılmasını emretmesi; namaz vaktine riayet etmesi içindir.
Hadislerde, bazı emirlerin namaz vaktinden çıkarak kıldıracaklan bildirilmekte [790] ve fertlerin evlerinde vaktine namaz kıldıktan sonra onlarla birlikte tekrar kılmaları uygun görülmektedir. Hadisler de durumları anlatılan bu emirler namazı tamamen bırakanlar değil, geciktirenlerdir.
Emirlerle birlikte tekrar namazı kılmanın hikmeti; vaktin faziletini kazanmak, İslam toplumuna muhalafet etmemek ve müslümanlar arasında bulunması gereken birliği zedelememe olabilir.
Hadis, ilk kılınan namazın farz yerine geçtiğini ve ikinci kez kılınan namazın nafile hükmünde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

42- Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti Ve Cemaata Devam Etmeyen Kimselerin Durumu

543- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuluilah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cemaatle kılınan bir namaz, kişinin yalnız başına kıldığı namazdan yirmi beş derece daha faziletlidir."
Devamla:
"Gece melekleri ile gündüz melekleri de sabah namazında toplanırlar" buyurdu.
Ebu Hureyre:
"İsterseniz "Sabah vakti de namazı kıl. Çünkü sabah vakti de şahitlidir" [791] ayetini buna delil olarak okuyun" dedi. [792]

544-

Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cemaatle kılınan bir namaz, yalnız başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha fazilitlidir." [793]

Açıklama:

Görüldüğü üzere bazı rivayetlerde "Yirmibeş" ve bazı rivayetlerde ise "Yirmiyedi" ifadesi yer almaktadır. Bu iki sayıdan hangisinin kuvvetti olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. "Yirmibeş"in râvileri çok olduğu için bu rivayet tercih edilir diyenler olduğu gibi, "Yirmiyedi" rivayetinde âdiî ve hafız râvinin ilâvesi bulunduğu için bu rivayet tercih edilmelidir, diyenler de olmuştur.
Nevevî der ki:
"Bu iki rivayetin arasını uzlaştırmak üç yönden mümkündür:

1- iki rivayet arasında bu çelişki yoktur. Az olan derecelerin zikredilmesi, çok dereceye engel değildir. Usul alimlerinin çoğuna göre sayıların mefhumu muhalifi bâtıldır.
2- Peygamber {s.a.v.), önce az. olan dereceleri haber vermiştir. Sonra da Yüce Allah, fazilet derecesinin daha fazla olduğunu bildirince, Peygamber (s.a.v.} bu defa fazla olanı haber vermiştir.
3- Perece sayısı, namaz kılanların hallerinin değişikliğiyle ve namazın değişikliğiyle değişir. Namaz kılanların bâzılarına yirmibeş derece, diğer bir kısmına yirmiyedi derece verilir. Bu farklılık, namazın âdabına riâyet etmek, huşu ve tevazu şartlarına riâyet etmek, cemâatin çokluğu, cemaata katılanların üstünlüğü, namaz kılınan yerin daha kutsal oluşu gibi nedenlerden bu farklı dereceler meydana gelir.
Rivayetler arasını bulmak için, güvenilir cevaplar bunlardır. Başka cevaplar de verilmişse de bunlar; nakletmeye gerek yoktur.
Bizim arkadaşlarımız ve cumhur, bu hadisleri delil göstererek; "Namazın sıhhati için cemâat şart değildir" demişlerdir. Dâvûd ez-Zahiri muhalefet ederek "Şarttır" demiştir. Yine bu hadisler, cemâatin farz-ı ayn olmadığına delildir. Âlimlerden bir cemâat, buna muhalif kalarak: "Namazı cemaatla kılmak; farz-ı ayn'dır" demişlerdir. Tercih edilen hüküm; cemaatın, farz-ı kıfâye olmasıdır. "Sünnettir" diyenler de vardır. Ben, anılan görüşlerin delillerini açık olarak "el-Mühezzeb"in şerhinde bildirmişimdir. [794]

545- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz ki münafıklara en ağır gelen namaz, yatsı ile sabah namaz. Fakat onlar, sabah ile yatsı namazlarında neler olduğunu bilseler eyerek bile olsa kesinlikle bu iki namaza gelirlerdi. İçimden öyle geçti inaz için kamet getirilmesini emredeyim de kamet getirilsin, sonra bir emredeyim de cemaata namazı kıldırsın. Sonra yanlarında odun de-i bulunan bazı adamları yanıma alarak namaza gelmeyen o gruba gi-ve evlerini onların üzerine ateşle yakayım!" hadisin vurud sebebi, Resulullah (s.a.v.)'in, bazı sahabileri sabah ve yatsı namazlarında içinde görememesidir. Çünkü sabah ve yatsı namazına devam etmeme işinin, münalit bir özellik olduğunu vurgulamaktadır. Ki böylece gerçek sahabiler, münafıklardan ilmiş olsun. tür hadisler, cemaate gelemeyip namazı evde de kılmayan münafıkları da ilgilenedir. Çünkü münafıklar, gösteriş için namazı camide kılıp evlerine gittiklerinde kilmaz olayısıyla hadis; münafıklar hakkında değil, cemaata katılımı devamlı sağlamak için an sahabiler hakkında varid olmuştur.
Rasulullah (s.a.v.), camiye gelmeyen kimselerin evlerini yaktırmamıştır. Kadı İyâz (ö. l:9)'ın ifadesine göre; namaz için cemaatin farz oluşu, İslam'ın ilk zamanlarında namazı terk etmelerine engel olmak içindi. Daha sonra bu farziyetin hükmü kalır.
dişin tehdit ve korkutmasının zahirinden, bütün namazlarda cemaatle namaz kilmaı ayrı olduğu anlaşılmaktadır. Bu görüş; Hanbeliler, Evzaî gibi alimlere aittir.
fiî ve Mâliki alimlerine göre ise, cemaatle namaz kılmak, farzı kifayedir.
Halifelere göre ise; sünnet-i müekkededir. Hanefiler bu konuda *"Cemaatle kılınan namazı başına kılınan namazdan yirmi beş derece daha faziletlidir"* hadisidir.

546- Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), Cuma'ya gelmeyen bazı kimseler hakkında: *"Doğrusu içimden öyle geldi ki, bir adama emredeyim de, cemaata namazı kıldırsın! Sonra Cuma'ya gelmeyen bazı kimselerin üzerlerine evlerini (kendileri içerideyken) yakayım"* buyurdu.[795]
Bİr önceki hadiste yatsıya gelmeyenlerin, burada ise Cuma namazına gelmeyenlerin ve başka rivayetlerde ise mutlak surette cemaatla namaz kılmaya gelmeyenlerin evleri yakılmak istenilmiştir. Bu hadislerin hepsi sahih olup aralarında hiçbir çelişki yoktur. Çünkü olayın, ayrı ayrı zamanlarda bir çok defa geçmiş olması mümkündür. Bu tehdit, Cuma namazına gelmeyenler hakkında açıktır. Çünkü Cuma namazında cemaat şarttır. Diğer namazları cemaatla kılma ilgili görüş aynlığıyla ilgili bilgi bir önceki hadisin açıklamasında geçmişti.

43- Ezanı İşiten Kimsenin Mescide Gitmesi

547- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'e kör bir adam gelip (ona):
"Ey Allah'ın resulü! Gerçekten beni, mescide götürecek bir yardımcım yok" diyerek Resulullah (s.a.v.)'den evinde kılmak için izin istedi. O da, ona izin verdi. Bu adam dönüp gidince onu çağırıp:
"Sen namaz için okunan ezanı işitmiyor musun?" buyurdu. Adam:
"Evet" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse ezana icabet et!" buyurdu. [796]

Açıklama:

Hadiste sözkonusu edilen kör kimseden maksat, Abdullah İbn Ümmü Mektum'dur. Hadis, cemaatla namaz kılmaya teşvik etmektedir.
Bazı alimler, ezan duyulduğu zaman camiye gidip orada cemaatla namaz kılma zorunluluğunun; İslam'ın Medine'deki ilk dönemlerinde geçerli bir uygulama olduğu, bundan dolayı hiç kimseye özür tanınmadığı, bunun nedenin de münafıkların cemaatı terk etmelerinin önlenmesi olduğu, sonradan bu hükmün yürürlükten kaldırıldığını belirtmişlerdir. Bununla ilgili olarak 544, 548 nolu hadislere bakabilirsiniz.

44- Cemaatla Namaz Kılmanın, Sünneti Hûda'dan Olması

548- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kim yârın Allah'a, müsîüman olarak kavuşmak isterse, namazlar için ezan okunan her yerde şu namazlara devam etsin! Çünkü Allah, Peygamberiniz (s.a.v.) için sünen-i hüdâ'yı (=hidayet yollarını) meşru kılmıştır. Bu namazlar da, sünen-î hüdâdandır. Eğer cemâati terkedip, namazı evinde kılanın yaptığı gibi siz de evlerinizde kılarsanız Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz, muhakkak sapıklığa düşersiniz. Hiç bir kimse yoktur ki, tertemiz abdestini alsın, sonra şu mescitlerden birine gitsin de Allah, ona attığı her adım karşılığında bir sevap yazmasın; her adım karşılığında onu bir derece yükselt-meşin ve her adım karşılığında onun bir günâhını affetmesin! Doğrusu ben öyle günümüzü görmüşümdür ki, nifakı malum münafıktan başka hiç birimiz cemâati terk etmiyordu. Doğrusu insan iki kişi arasında; bacakları yerde sürünerek (mescide) getirilir de saffa durdurulurdu." [797]

Açıklama:

Bu hadis, beş vakit namazı cemaatla kılmanın ve buna devam etmenin, Sünen-i Hûda'dan olduğunu bildirmektedir. Hûda sünnetleri; Resulullah (s.a.v.)'in ibadet maksadıyla farz veya vacip dışında yaptığı ve edası dinin kemalinden olan sünnetlerdir. Özürsüz olarak ısrarla bu sünnetleri terk eden ayıplanır. Bunlar, Resulullah (s.a.v.)'in uyuması, oturması gibi olan Zevaid sünnetlerinin aksine ibadet cinsinden amellerdir.
Sünnet, bağlayıcılığı açısından iki çeşittir:

1- Sünnet-i Hûda:

Terk edilmeleri hoş karşılanmayan yani mekruh olanlardır. Cemaatla namaz kılmak, ezan, kamet bu tür sünnetlerdendir.

2- Sünnet-i Zevaid:

Terki ayıplanmayan, kötü görülmeyen amellerdir. Resulullah (s.a.v.)'in giymesi, ayakta durması ve oturmasındaki tavrı gibi. [798]

45- Müezzin Ezan Okuduğunda Mescitten Çıkmanın Mekruh Olması

549- Ebu'ş-Şa'sâ'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu Hureyre ile birlikte mescitte oturuyorduk. Derken müezzin ezan okudu. Bir adam, mescitten kalkıp gitti. Ebu Hureyre onu mescitten

çıkıncaya kadar gözüyle takip etti. Sonra da:
"Doğrusu şu adam, ezan okunduğunda mescitten çıkıp gitmekle Ebu'l-Kâsım (s.a.v.)'ın sünnetine isyan etti" dedi. [799]

Açıklama:

Hadisin zahiri, ezandan sonra mescitten çıkmanın haram olduğuna delalet etmektedir. Hanefilere ve Şafiilere göre, ezan okunduktan sonra namazı kılmadan mescitten çıkıp gitmek mekruhtur.
Hanefî alimlerinden İbn Hümam "Fethu'l-Kadîr" isimli eserinde "Ezandan sonra mescitten çıkıp gitmenin mekruh oluşu bir takım şartlara bağlıdır" diyor.
Ancak bu şartlar gerçekleşirse o zaman mescidi terketmek mekruh olur. Bu şartlar şunlardır:
1- Namazı kılmadan çıkıp giderse.
2- Başka bir cemaate yetişmek niyyeti olmadan giderse.
3- Terkettiği mescit kendi mahallesinin mescidi olursa.
4- Kendi mahallesinin mescidinde namaz kılındığı halde içinde bulunduğu mescidi terk ederse. Ama henüz mahallesinin mescidinde namaz kılınmamışsa o zaman bulunduğu mescidi terk ederek mahallesinin mescidine gitmesi caizdir, gitmemesi ise daha evlâdır.
5- Bütün bunlar mazereti olmayan kimseler içindir. Fakat abdest almak gibi bir mazeretle ve tekrar dönmek niyetiyle veya daha önce namazını kılıdığı için mescidi terk eden kimse hakkında mekruhluk sözkonusu değildir. Yolcu olup cemaati bekleyememe, hasta bakıcı olup acil durumda olanlar gibi kimselerin namazı kılıp çıkmalarında bir sakınca yoktur.

46- Yatsı Namazı ile Sabah Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti

550- Abdurrahman b. Ebi Amre'den rivayet edilmiştir:
"Osman b. Affân, akşam namazından sonra mescide girip tek başına oturmuştu. Ben de yanına oturdum." Osman:
"Ey kardeşimin oğlu!" Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa gecenin yansını namazla geçirmiş gibi (sevap almış) olur. Kim de sabah namazını cemaatle kılarsa bütün gece namaz namaz kılmış gibi (sevap almış) olur" buyururken işittim" dedi.[800]

551- Cündeb b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuİuüah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim sabah namazını cemaatle kılarsa o kimse Allah'ın güvencesi altındadır. Allah, korumasının terk olunmasına karşılık sizden hiçbir şey istemez. Allah, güvencesini terk eden kimseye yetişip onu cehennem ateşi içine yüz üstü atar."[801]

Açıklama:

Hadîste geçen "Zimmet" kelimesi; ahid, teminat, güvence ve kefalet mânâlarına gelir. Burada kastedilen husus; namaz kılmanın, özellikle sabah namazının üstün faziletini belirtmek ve müslümanhğını namaz gibi aleni bir ibâdetle açıklayan bir kimsenin her türlü haklarının Allah'ın güvencesi ve teminatı altında olduğunu bildirmektir.

47- Bir Özür Sebebiyle Cemaattan Geri Kalma Hususunda Ruhsat

552- Mahmûd İbnu'r-Rebî'den rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v.)'in Bedir gazasına katılan sahabelerinden ve Ensâr'dan İtbân , Resulullah (s.a.v.)'e gelip:
"Allah'ın resulü! Gözlerim görmez oldu. Ben kavmime namaz kıldın. Yağmurlar yağdığı zaman kavmim ile aramızda bulunan dere akıyor; onların mescidine gidip onlara namaz kıl duramıyorum. Ey Allah'ın Evime gelip herhangi bir yerinde namaz kılmanı dilerim! O zaman o yeri namazgah edinirim!" dedi. Resulullah (s.a.v.): *"İnşaallah, bunu yaparım"* buyurdu der ki:
"Ertesi gün Resulullah (s.a.v.) ile Ebû Bekr-i Sıddîk gün yükseldiği ma) geldi. Resulullah (s.a.v.) içeri girmek için izin istedi. Ben de ona izin Eve girdiğinde hiç oturmadı. Sonra: Hadisinin neresinde namaz kılmamı istersin?" buyurdu. Ben, evin bir köret ettim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) namaza kalkarak tekbir aldı. Biz arkasına durduk. Bize iki rekât namaz kıldırdı. Sonra selâm verdi. Biz, Resulullah (s.a.v.)'i, kendisi için hazırladığımız bir Hazîre yemeğini yemesi için alıkoyduk. Derken o mahallenin erkeklerinden bir grup, Peygamberin geldiğini haber alarak birer birer yanımıza gelip etrafımızı çevirdi. Bu suretle evde bir hayîi adam toplandı. İçlerinden biri:
Mâlik İbn Duhşun nerede?" diye sordu. Başka birisi:
"O, münafıktır. Allah ve Resulünü sevmez" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onun hakkında böyle şey söyleme! Görmüyor musun ki, Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur diyor ve bununla, Allah'ın rızâsını istiyor!" buyurdu. Sahabiler:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Onun münafık olduğunu söyleyen kimse yada İtbân;
"Biz onun münafıklara karşı hep yüz verdiğini ve onlara karşı hep iyi davrandığını görüyoruz" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah, Allah'ın rızâsını dileyerek "La ilahe illallah" Allah'tan başka ilah yoktur diyen bir kimseye cehennemi haram kılmıştır" buyurdu.

Açıklama:

Hadisin ravisi İbn Şihâb der ki: Sonra ben, Salim oğullarından ve onların ileri gelenlerinden biri olan Husayn b. Muhammed el-Ensârî'ye, Mahmud İbnu'r-Rebî' hadîsini sordum, o da bu hususta onu tasdik etti. [802]
Hazire: Yağlı bîr çorbadır. Un ve ufak kıyılmış etle olan bulamaç aşına denir.
Bu hadisten; herhangi bir özürden dolayı cemmatla namaz kılmayı terk etmenin caiz olduğu, bir kimsenin karşı karşıya kaldığı bir sıkıntısını başkasına anlatmasının caiz olduğu, namaz için belli bir yerin tahsis edilmesinin caiz olduğu, salih bir kimsenin bir yere davet edilmesi halinde kibirlenmeyerek oraya gitmesinin caiz olduğu, hakkında yeterli bilgi sahibi olunmadan bir kimsenin aleyhine konuşulmaması gerektiği, evine gelen alini bir ev sahibinin misafirine ikramda bulunmasının caiz olduğu, ev sahibinin izniyle misafirin imam olmasının caiz olduğu, alim yada salih bir kimsenin bir yere davet edilmesi halinde yanında birisini de götürmesinin caiz olduğu, hakkında kötü sözler söylenen fakat gerçekte o kötülüklerden uzak olan kimseyi savunmanın caiz olduğu, Kelime-i Tevhid üzere ölen mümin bir kimsenin ebedi olarak cehennemde kalmayacağı gibi bir çok hususlar anlaşılmaktadır.

48- Nafile Namazda Cemaat Olmanın Ve Hasır, Yaygı : Seccade Türü Şeyler Üzerinde Namaz Kılmanın İz Olması

553- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Enes'in) ninesi Müleyke (r.a), Resulullah (s.a.v.)'i kendisi için yaptığı yemeğe giyip o da bu yemekten yemişti. Sonra da:
"Haydi kalkın, size namaz kıldırayım!" buyurdu. Enes:
"Bunun üzerine kalkıp çok kullanılmaktan kararmış hasırımızı geldim-gittim ve onun üzerine (biraz) su serptim. Sonra Resulullah (s.a.v.) çerinde namaza durdu. Yetim ile ben, Resulullah (s.a.v.)'in arkasında rduk. Yaşlı kadın da bizim arkamızda durdu. Resulullah (s.a.v.) bize namaz kıldırdı, sonra evimizden ayrıldı" dedi" [803] haydi kalkın! *"Size namaz kıldırayım"* ifadesi; cemaat içerisinde kadınlar da bu zaman nasıl saf oluşturularak namaz kılınacağını öğretmek için size namaz demektir. Resulullah (s.a.v.)'in evlerde bu şekilde cemaat oluşturarak namaz kıl camiye gelemeyen kadınlara da cemaatle namazın nasıl kılınacağını öğretmiş olca bu hadis, cemaat **Açıklama:** Ayrıca bu hadisde kılınan namazda kadınların safın arkasında ayrıca saf ını göstermektedir.
Davete icabetin; sünnet mi, vacip mi, yoksa farzı kifaye mi olduğu meselesi tartışma buyurmuştur.
Hasının üzerine su serpmesi; onu yumuşatmak ve tozunu almak olduğu gibi. İdet kullanılması sebebiyle bir pisliğin bulaşmış olması ihtimalinden dolayı da olabilir.
Yalnız burada geçen "Nadh" kelimesi, su serpmek anlamına geldiği gibi, yıkamak anlamına da geldiğinden dolayı Enes'in hasırı yıkamış olması

da mümkündür. Ancak birinci ihtimal daha kuvvetlidir.
"Yaşlı kadın"la kast edilenin, Enes'in annesi Ümmü Süleym yada Müleyke olduğu ileri sürülmüştür. Bununla kast edilenin, Enes'in annesi Ümmü Süleym yada Müleyke olduğu ileri sürülmüştür.
Bu hadis; cemaatle namaz kılmanın caiz olduğunu göstermektedir.
"Yetim" diye adlandırılan kimse, Resulullah (s.a.v.)'in azatlısı Damira b. Ebi Damira'dır.
Görüldüğü üzere bu hadiste, yemek, namazda öne geçirilmiştir. 548 nolu hadiste önce namaz kılınmış, sonra da yemek yenmişti. Çünkü Itban, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i namaz kılması için çağırmıştı. Müleyke'nin daveti ise yemeğe idi. Resulullah (s.a.v.) hangi İş için çağırılırsa onu öne geçirirdi.

554- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ahlak yönünden insanların en güzeli idi. Resulullah (s.a.v.) bizim evde bulunduğu sırada namaz vakti gelirdi. Hemen altındaki yaygının temizlenmesini emrederdi. Derhal yaygı süpürülürdü. Sonra da yaygının üzerine su serpilirdi. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) o yaygının üzerinde bize imam olur, biz de arkasına dururduk. Böylece bize namaz kıldırırdı. Onların yaygısı, hurma yaprağındandı." [804]

Açıklama:

Hadis; hasır, post, elbise, seccade, yaygı ve sergiler üzerinde namaz kılmanın caiz olduğunu açıklamaktadır. Bu yaygıların, hurma yaprağı gibi bitkilerden yada hayvan derilerinden yapılmış olması önemli değildir. Önemli olan bunların temiz olmasıdır.

555- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v.) yanımıza girmişti. Evde ben, annem ve teyzem Ümmü Ha-Ti'dan başka hiç kimse yoktu. Resulullah (s.a.v.):
"Kalkın size namaz kıldırayım!" buyurdu. Bu teklif, namaz vakti dışında. Bunun üzerine bize namaz kıldırdı.
Bir adam, (hadisin ravisi) Sâbit'e:
"Resulullah (s.a.v.), Enes'i nereye durdurmuştu?" diye sordu. Sabit:
"Onu, sağ tarafına durdurmuştu" diye cevap verdi.
Enes der ki:
"Sonra Resulullah (s.a.v.), bize, ev halkına; bütün dünyâ ve âhiret yalarmın hepsiyle dua etti. Annem:
"Ey Allah'ın resulü! Bu Enes, senin küçük hizmetkârındır. Allah'a, un için dua et!" dedi.
Bunun üzerine bana, bütün haydarla dua etti. Bana yaptığı duanın sonunda: Eksir mâlehu ve veledehu ve Bârik lehu fîh" (=Allahım! Bunun ilmi ve zürriyetini çoğalt! Ona, bu hususta bereket ihsan eyle!" diyordu. [805]

Açıklama:

Bu hadislerde, Resulullah (s.a.v.)'in kıldırdığı namazın, nafile namaz olduğu ve nafile mazın, cemaatla kılınmasının caiz olduğunu göstermektedir.
Ayrıca misafirin, ev sahibine dua etmesinin caiz olduğu ve özel bir dua istenildiğin de jn için de dua edilmesinin caiz olduğu bu hadisten anlaşılmaktadır.
Enes'in teyzesi Ümmü Haram, Resulullah (s.a.v.)'in süt annesidir. Ümmü Haram, Enes'in si Ümmü Süleym ile birlikte otururdu. Bu bakımdan Resulullah (s.a.v.), sık sık bu iki dini ziyarete giderdi. Bazen bu ziyaret saatlerine, namaz vakti isabet ederdi. Bu sebeple de nazın ilk sünnetini yada farz namaza bağlı olarak kılınan revatib sünnetlerinden birini ıda kılardı.

556- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Enes ile annesine yada teyzesine namaz kıldırdı. Enes;
"Resulullah (s.a.v.), beni sağ tarafına ve kadını da arkamıza durdurdu" dedi. [806]

Açıklama:

Bu hadis, bir erkek ile bir kadının imamın arkasında namaz kılmak istedikleri zaman nasıl saf oluşturacaklannı açıklamaktadır. Buna göre imama uyan kimseler, bir erkek ve bir kadından ibaret olduğu zaman erkeğin imamın sağında ve kadının da ikisinin arkasında durması gerektiğini ifade etmektedir.
Kadın, erkeklerin safında namaza durduğu zaman cumhura göre namaz sahihtir. Hanefilere göre ise kadının namazı sahihtir, fakat erkeklerin namazı bozulur.

557- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namaz kılar, ben de onun hizasında bulunurdum. Secde ettiğinde bazen elbisesi bana değerdi.

Açıklama:

Hurma yapraklarından örülmüş küçük bir hasır üzerinde namaz kılardı. [807]

558. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Saîd el-Hudrî, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girip onu bir hasır üzerinde namaz kılar, secde ederken bulmuştu." [808] 550 nolu hadisin açıklamasında da geçtiği üzere; hasır ve benzeri sergiler üzerinde namaz kılmak caizdir.
İbn Battal, seccade üzerinde namaz kılmanın caiz olduğu hususunda ilim adamları arasında görüş birliği bulunduğunu, sadece Ömer b. Abdulaziz'in seccade üzerine toprak dökerek secde ettiğini, bunun da onun seccade üzerine secde etmeyi caiz görmediğine değil tevazu ve huşudaki derecesine delalet ettiğini söylemiştir.

49- Namazı Cemaatle Kılmanın Ve Namazı Beklemenin Fazileti

559- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kişinin, cemaatla kıldığı namaz, evinde ve pazarında kıldığı namazından yirmi küsur derece fazla olur. Bu da, şundandır: Cemaattan biri abdest alıp onu tastamam yapar; sonra mescide gider, kendisini namazdan başka hiç bîr şey harekete geçirmez, namazdan başka hiç bir niyeti de olmazsa mescide girinceye kadar attığı her adıma karşılık ona bir derece yükseltilir. Yine attığı her adıma karşılık bir günâhı bağışlanır. Mescide girdiği zaman da kendisini orada namaz hapsettiği müddetçe namazda sayılır. Böylesi namaz kıldığı mecliste bulunduğu müddetçe melekler ona salât eyler ve "Allahümme'hamhu Allahümme'ğfir lehu Alahümme tub aleyhi mâlem yu'zi fîhi mâlem yuhdis fîh" (=Allahım! Ona rahmet eyle. Allahım! Ona mağfiret eyle! Allahım! Burada eziyet vermedikçe, abdestini bozmadıkça onun tevbesini kabul et!" derler." [809]
"Abdestini bozmadıkça" ifadesinden maksat; o şahsın, namaz kıldığı yerde bir sonraki namazın girmesini beklemesi ve yerinden ayrılmasıdır. Buna göre namaz kılınan yerde oturup diğer namaz vaktini bekleyen bir kimse sanki namaz içindeymiş gibi sevaba müstahak olur Her ne kadar o kise, gerçek anlamda namazda değilse bile hükmen namazda sayılır. Çünkü bu kimsenin evine, ailesini yanma dönmemesine sebap, namazı beklemesidir.
Bazı alimler, mescitte yeni çıkarmanın haram olduğunu belirtmişlerse de, alimlerin çoğu bunun haram olmadığını, fakat sakınılması gereken bir husus olduğunu söylemişlerdir. Mescitte abdestsiz olarak oturmak, meleklerin dualarına engel ise de caizdir.
"Meleklerin salat etmesi", müminlerin bağışlanmalarını dileme mahiyetinde yaptıkları dualardır. Bunun için abdest alarak mescitte namazı bekleyen bir kimse için, istiğfarda bulunurlar. Dolayısıyla Allah'tan mağfiret ve rahmet dilerler. Yalnız mağfiret ile rahmet arasında fark vardır.

Mağfiret, günahları örtbas etmektir. Rahmet ise kula bol bol ihsanda bulunmaktır.
Hadis, cemaatla kılınan namazın, tek başına kılınan namazdan yirmü küsur derece daha faziletli olduğunu belirtmektedir.
Ayrıca mescitte olsun yada başka bir yerde olsun, namazı beklemek mutlak surette faziletli bir iştir.

50- Mescitlere Doğru Çok Adım Atmanın Fazileti

560- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namazdaki sevap açısından insanların en büyüğü, derece derece uzaktan mescide doğru yürüyüp gelen kimse alacağı sevabdır. Namaz vaktini bekleyip onu imamla birlikte kılan kimsenin alacağı sevab ise, onu hemen kılarak uyuyan kimsenin alacağı sevabdan daha büyüktür." [810]

561- Übeyy b. Ka'b (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam vardı ki, mescide ondan daha uzakta olan hiç bir kimse bilmem. Bu kimse, hiçbir cemâat namazını kaçırmıyordu.Ona yada ben ona:
"Bir eşek satın alsan da karanlıkta ve sıcakta ona binersin" denildi yada dedim. O:
"Evimin mescidin yanıbaşında olması, beni memnun etmez. Çünkü ben, mescide gidişimin ve evime döndüğüm vakit dönüşümün lehime yazılmasını isterim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah senin için bunların hepsini bir araya topladı" buyurdu. [811]

562- Übeyy b. Ka'b (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ensâr'dan bir kimse vardı ki, evi Medîne'de mescide en uzak evdi. Bu kimse, Resulullah (s.a.v.) ile birlikte kılman hiç bir namazı kaçırmazdı. Biz, onun bu haline acıdık. Ona:
"Ey filânca kimse! Bîr eşek satın alsan, hem seni sıcaktan ve hem de yerin zehirli haşerâtından korur" dedim. O:
"Dikkat edin! Vallahi, ben, evimin, Muhammed (s.a.v.)'in evine çadır ipleriyle bağlanmış kadar yakın olmasını istemem" dedi.
"Onun bu sözü, bana, çok ağır geldi. Nihayet Allah'ın Peygamberi (s.a.v.)'e gelip bunu ona anlattım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) o adamı yanma çağırdı. O kimse, Peygamber (s.a.v.)'e de aynı şeyi söyleyip adım attığı izlerden sevab umduğunu belirtti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), o adama:
"Senin için, gerçekten umduğun şey için sevab vardır" buyurdu. [812]

Açıklama:

Mescitlerden uzakta yaşayanların daha çok sevab kazanması, uzak mesafeden gelerek meşakkata katlandıktan içindir, ibadetin en faziletlisi, en zahmetli olanıdır. Dolayısıyla meşakkata katlanarak uzak mescide gitmek ve namazı orada kılmak daha sevablıdır.
Hadis, çok adım atmaya sebep olan uzak mescide gitmenin faziletine delildir.

563- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mahallemiz, mescitten uzakta idi. Bu sebeple evlerimizi satarak mescide yaklaşmak istedik. Fakat Resulullah (s.a.v.), bize bunu yasaklayıp:
"Sizin gerçekten (attığınız) her adımda bir derece sevab vardır" buyurdu. [813]

564- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir ara mescidin etrafındaki arsalar, evlerden uzak kaldı. Ensar'dan Seleme oğullan, mescidin yakınına taşınmayı istedi. Bu, Resulullah (s.a.v.)'e ulaştığında onlara:
"Bana ulaştı kî, sizler, mescidin yakınma taşınmak istiyormuşsunuz" buyurdu. Onlar:
"Evet, ey Allah'ın resulü! Bunu istedik" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey Seleme oğulları! Mahallenizden ayrılmayın ki, attığınız adımların izlerinizin sevabı çok) yazılsın. Mahallenizden ayrılmayın ki, mescide doğru yürüyüp attığınız adımlardan dolayı) izlerinizin sevabı çok yazılsın" buyurdu. [814]

Açıklama:

Seleme oğullarının oturduklan yer, mescide takriben bir mil uzaktaydı. Bunun için mescidin yakınına taşınmak istemişlerdi. Böylece Resulullah (s.a.v.)'e daha yakın olacaklar ve namazlarını hep onunla birlikte kılmış olacaklardı. Fakat Resulullah (s.a.v.) buna razı olmamış. Çünkü Seleme oğullarının yaşadıkları semt, adeta Medine'nin bekçisi durumunda idi. Onlar oradan ayniacak olurlarsa o zaman Medine korumasız kalacaktı. Bunun için Resulullah (s.a.v.), onları, mescide gelmek için yürüyerek kazanacakları sevaba teşvik etmiştir.
Burada sevablann yazılmasından maksat, sevablann amel defterlerine yazilmasıdır. Bununla, salih kimselerle birlikte olma da kastedilmiş olabilir.
Onlar için böyle sevablar yazılmış olması, hem başkalannin mescide yakın taşınmaları engellenmiş olunmakta ve hem de cemaata devam ederek alacaklan sevabın çokluğuna dikkat çekilerek cemaatla namaz kılmaları teşvik edilmiş olunmaktadır.

51- Namaza Gitmekle Günahların Yokedilmesi Ve Derecelerin Yükseltilmesi

565- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim evinde temizlenir, sonra Allah'ın evlerinden birine; Allah'ın fazlarından birini eda etmek için giderse adımlarının birisi bir günah yok eder, diğeri de bir derece yükseltir." [815]

566- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Ne dersiniz? Sizden birisinin kapısının önünden bir nehir aksa, günde beş defa o nehirde yıkansa (vücudunun) kirinden bir şey kalır mı?" buyurdu. Sahabiler:
"Hayır! Onun kirinden hiçbir şey kalmaz!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Beş vakit namazın misali de işte bunun gibidir. Onlarla, Allah günahları yok eder" buyurdu. [816]

567- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Beş vakit namazın misali, sizden birisinin kapısının önünden gürül gürül akan ve içinde her gün beş defa yıkandığı bir nehir gibidir." [817]

Açıklama:

Beş vakit namazın, evin önünde akan nehirde beş defa yıkanmaya benzetilmesinden masat; İbnü'l-Arabi'ye göre, insan, var olan pisliklerle kirlenir, gerek bedeni ve gerekse elbisesi pislenir. Onu bol suyla nasıl yıkarsa beş vakit namazda öyledir. Bunlar kulu günah kirlerinden temizler. O derece ki, yok etmedik, kefaret olmadık hiçbir günah bırakmaz
Buradaki günahlarla, küçük günahlar kastedilmiştir. Çünkü Resulullah (s.a.v.) günahları kire benzetmiştir. Kir ise kendisinden daha büyük şeylere nispetle küçüktür.

568- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim sabahleyin ve akşamleyin mescide gidip gelirse; her gidiş gelişinde, Allah, o kimseye cennetten konaklayacağı yerini hazırlar." [818]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Gudüv" kelimesi, sabahtan güneşin zevaline kadar olan yürüyüşe denir. "Ravâh" ise, güneşin zevalinden gecenin başlangıcına kadar devam eden yü-rüyeşe denir. Bu iki kelime, mecazen "Gidip geldi" anlamında da kullanılmaktadır. Burada bu iki kelimeyle kastedilen; bu iki belirli vakit yani sabah ve akşam olmayıp bütün namazlara devamdır.

52- Sabah Namazından Sonra Namaz Kılınan Yerde Oturmanın Ve Mescitlerin Faziletleri

569- Simâk b. Harb'ten rivayet edilmiştir: "Câbir b. Semure'ye:
"Sen, Resulullah (s.a.v.)'le birlikts bir mecüste oturur muydun?" diye sordum. O da:
"Evet, pek çok defa (oturdum). Sabah -yada gadât- namazını kılmış olduğu namaz yerinden ta güneş doğuncaya kadar kalkmazdı. Güneş doğunca (yerinden) kalkardı. Sahabiler, Peygamber (s.a.v.)'Ie birlikte bu müddet zarfında konuşurlardı. Bazen cahiliye devri işlerine dalarlardı da sahabiler gülüşürler, Resulullah (s.a.v.)'de tebessüm ederdi" dedi. [819]

570- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'a en sevimli olan beldeler, o beldelerin mescitleridir. Allah'a en sevimsiz olan beldeler ise o beldelerin çarşılarıdır." [820]

Açıklama:

Sahabilerin câhiliyet işlerinde muhabbete dalmaları, önceki toplulukların târihine âit şeyleri konuşmaktan ibaretti. Güneş doğuncaya kadar sabah namazı kılınan yerde oturmak ve iyice yükselip nafile İbâdet zamanı gelince, o ibâdete başlamak müstehabdır. Sahabilerin konuşmaları nafile ibâdet zamanından öncedir. Çünkü o zaman muhabbete dalmak mekruh idi.
Bu hadis, gülmek ile tebessüm etmenin caiz olduğuna delildir. ikinci hadiste ise, Allah katında en makbul yerlerin, mescitler olduğu bildirilmektedir. Kadı İyâz'a göre, onların makbul olmasına sebep; ihlâs ve takva üzere bina edilmeleridir. En sevimsiz yerlerin ise çarşı ve pazarlar olması, o yerlerde sırf dünyâ için çalışıldığı, Yüce Allah'ın zikredilmediği, yalan yere yemin etmek suretiyle insanlar aldatıldığı içindir.
Allah'ın muhabbet ve buğzu, hayır ve şerrin irâdesi yahut bunları yaratmasıdır. Yânı muhabbetinden maksat, bâzı kimseleri bahtiyar etmesi; buğzundan maksat da bir takımlarını bedbaht etmesidir. Mescitler, Yüce Allah'ın rahmetinin indiği yerlerdir. Çarşı ve pazarlar ise bunun aksinedir. [821]

53- İmamlığa En Layık Olan Kimse

571- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namaz kılacak kimseler, üç kişi olursa, biri kendilerine imam olsun, tıların imamlığa en layık olanı, (Kur'an'ı) en iyi okuyanıdır." [822]
572- Ebu Mes'ud el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cemaata, Allah'ın kitabını en İyi okuyan kimseler imam olur. Eğer uma hususunda eşit iseler, sünneti en iyi bilenleri; sünnet hususunda da t iseler hicret itibariyle en kıdemlileri; hicret hususunda da eşit iseler, îm'ı kabulde en kıdemlileri imam olur. Sakın sizden birisinin hâkim oldu yerde, başka biri ona imam olmasın! Ve hiç bir kimse, başkasının evin-onun izni olmaksızın yaygısının üzerine oturmasın!"
Ebû Saîd el-Eşecc, kendi rivayetinde: "Silmen" İslam'a giriş yerinenen" yaşça ifadesine yer vermiştir." [823]

Açıklama:

Bu hadis-i şerifte imamlığa lâyık olmanın en başta gelen ölçüsü olarak belirtilen "Allah (itabını en iyi okumak" cümlesinin mânâsı, Kur'an-ı Kerimi tecvid kaidelerine göre en okumak demektir.
"Okumada en kıdemli olmak" cümlesinin mânâsı ise, "Kur'an-ı Kerimi daha çok ezberlemiş olmak" demektir.
Hâkim'in "Müstedrek"inde "Sünneti en iyi bilenler" yerine "En fakih olanlar" cümle ifadesi geçmektedir.
"Hicret bakımından en kıdemli olmak" cümlesinin mânâsı, Mekke fethedilmeden önceki zamanlarda Mekke'den Medine'ye daha önce göç etmiş olmaktır. Bu dönemlerde Mekke küfr diyan olduğundan bir an önce, İslâm diyarı olan Medine'ye göç edenler ilim ve irfan bakımından daha gelişmiş olduklarından göç etmeyenlere nisbetle imamlığa daha lâyık Görülmüşlerdir. Ancak Mekke fethedildiktene sonra orası da İslâm diyan olduğundan Resulullah (s.a.v.) *"Fetihden sonra hicret yoktur"* buyurmak kaydıyla Mekke'nin Medine gibi şerefli bir yer olduğu vurgulanmıştır.
Hanefilere göre bir toplum içerisinde imamlığa en layık olanlar, sünneti en iyi bilen kimselerdir. Eğer bu noktada eşit olurlarsa Allah'ın kitabını en iyi okuyanlan, bunda da eşit olurlarsa en fazla vera ve takva sahibi olanları, bunda da eşit olurlarsa en yaşlı olanları imam olur.

573- Mâlik İbnu'l-Huveyris (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bizler, (yaşça) birbirine akran gençler Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldik. Onun yanında yirmi gün yirmi gece kaldık. Resulullah (s.a.v.) çok merhametli ve çok yumuşak huylu birisiydi. Ailelerimizi özlediğimizi anlayınca, geride kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de ona geride bıraktığımız kimseleri haber verdik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Haydi ailelerinizin yanına geri dönün. Onların içerisine yerleşin. Onlara burada öğrendiğiniz hususları öğretin ve onlara, filanca namazı filanca vakitte ve filanca namazı da filan vakitte kılmalarını emredin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. Sonra (yaşça) daha büyük olanınız ise size imam olsun" buyurdu. [824]

Açıklama:

İmamlığa layık olmanın en önde gelen şartı; bazılarına göre, fıkhı en iyi şekilde bilen, bazılarına göre ise Kur'an-ı en güzel şekilde okuyan, daha sonra ise günahtan sakınmakta daha titiz olan, daha yaşlı olan, ahlakı en güzel olan tercih edilir. Eşitlik halinde kura çekilir yada cemaatin tercihiyle birisi imamlığa seçilir.
Daha yaşlı olan kimseden maksat; müslüman olarak yaşanan yaştır. Yoksa yeni müslüman olmuş bir ihtiyar daha önce müslüman olan bir gence tercih edilemez.
Bu rivayete göre, imamlık için kıraatta eşitlik olunca yaşça büyük olanı tercih edilir.
Burada "Haydi ailelerinizin yanına geri dönün. Onların içerisine yerleşin. Onlara burada öğrendiğiniz hususları öğretin ve onlara, filanca namazı filanca vakitte ve filanca namazı da filan vakitte kılmalarını emredin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun" ifadesi başka bir rivayette "Namaz vakti geldiği zaman ezanı okuyun" şeklindedir. Ayrıca diğer bir rivayette, "Yolculuğa çıktığınız zaman ezan okuyun, kamet getirin" ifadesi yer almaktadır. Bu iki ifade arasında görünüşte iki ayrı hüküm ifade etmektedir:
1. a- Birinci rivayete göre, ailelerinin yanına varıp onlara namazı emrettikten sonra ezan okumalan emredilmektedir.
b- ikinci hadise göre ise, hemen Medine'den çıkar çıkmaz daha ailelerinin yanına varmadan yolculuk halinde iken ezan okumaları emredilmektedir.
2- Bu iki rivayet arasındaki bir başka farklılık ise şöyledir:
a- Birinci rivayette, ezanın içlerinden biri tarafından okunması emredilmektedir.
b- ikinci rivayette ise, ikisine birden ezan okumaları emredilmektedir.
Her ne kadar görünüşte bu rivayetler arasında fark varsa da, gerçekte en küçük bir ayrılık dahi yoktur. Çünkü bir hadiste, evlerine vardıklan zaman ezan okumalarının emrediimesi, yolculuk esnasında ezan okumalarına engel değildir. Yine ikinci hadiste, yolculuk esnasında ezan okumalarının emrediimesi, yolculuk bittikten sonra evlerinde ezan okumalarına engel değildir.
ikisine birden ezan okumalarının emredilmesinin hikmeti, ikisinin de ezan okumaya liyakat bakımından eşit olmalarıdır. Çünkü ezan okuma hususunda yaşlı olmak gibi şartlar aranmaz. Çünkü bir rivayette, "Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size Ezan okusun, yaşça büyük olanınız size imam olsun" ifadesi yer almaktadır.

54- müslümanların Başına Bir Sıkıntı Geldiği Zaman Bütün Namazlarda Kunut Yapmanın Mustehab Olması

574- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sabah namazının kıraatini bitirip tekbîr aldığı ve başını kaldırdığı zaman: "Semiallahu li men hamideh. Rabbena ve leke'l-hamd" (Allah, kendisine hamd edenin hamdini kabul eder. Rabbîmiz! Hamd de, sadece Sana mahsûstur) der, sonra ayakta iken şunları okurdu:
"Allahım! Velîd b. Velîd'i, Seleme İbn Hişâm'ı, Ayyaş, b. Ebî Rebîa'yı ve mü'minlerin zayıf olanlarını kurtar! Rabbim! Mudar kabilesine olan şiddet ve baskını arttır! Bunu, onlara, Yûsuf'un kıtlık yılları gibi yap! Allah'ım! Lihyân, Ri'I ve Zekvân ile Usayye kabilelerine lanet eyle. Çünkü onlar, Allah ve Resulüne isyan ettiler!"
Sonra "Kulların işin hiçbir şey sana ait değildir. Allah, ya onların tevbesini kabul eder yada onları, kendileri zalim oldukları için azablandırır [825]ayeti indiriiince Resuluîlah (s.a.v.)'in bu dualarla kunut yapmayı terk ettiği bize ulaştı." [826]

575- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Vallahi, ben size Resulullah (s.a.v.)'in namazına yakın bir namaz kıldıracağım"(dedi).
Bunun üzerine Ebu Hureyre öğle, yatsı ve sabah namazlarında kunut okuyup müminlere dua eder, kafirlere de lanet ederdi. [827]

576- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), "Bi'ri Maune (Maune kuyusu) sahiplerini öldürenlere otuz sabah beddua etti. Ayrıca Resulullah (s.a.v.), Allah ile Resulüne isyan eden Ri'l, Zekvân, Lihyân ve Usayye kabilelerine de beddua etti.
Enes dedi ki:
"Yüce Allah, "Bi'ri Maune" Maune kuyusu başında öldürülen sahabiler hakkında bilahare nesh edilinceye kadar: "Şehitlerin ağzından: Kavmimize tebliğ ediniz ki, biz Rabbimize kavuştuk. O, bizden razı oldu ve biz de O'ondan razı olduk" şeklinde okuduğumuz Kur'an (ayetin)i indirdi." [828]

577- Muhammed'den rivayet edilmiştir; "Enes b. Mâlik'e:
"Resulullah (s.a.v.) sabah namazında hiç kunut okudu mu?" diye sordum O da:
"Evet, rükudan sonra birkaç zaman" diye cevap verdi. [829]

578- Âsım'dan rivayet edilmiştir:
"Enes'e; Kunut'un, rükudan önce mi, yoksa rükudan sonra mı olduğunu sordum. O da:
"Rükudan önce idi" diye cevap verdi. Ben:
"Bazı insanlar, Resulullah (s.a.v.)'in rükudan sonra kunut okuduğunu söylüyorlar.Buna ne dersin?" diye sordum. Bunun üzerine Enes:
"Resulullah (s.a.v.) ancak bir ay kunut okudu. Sahabilerinde "Kurrâ" denilen bazı kimseleri öldüren bazı kimseler aleyhine beddua ediyordu" diye cevap verdi." [830]

579- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, "Bi'ri Maune" Maune kuyusu günü suikast düzenlenen yetmiş sahabiye üzüldüğü kadar hiçbir seriyyeye/askeri birliğe üzüldüğünü görmemiştim. Onlar, "Kura" diye adlandırılırlardı. Resulullah (s.a.v.), bir ay boyunca onların katillerine beddua etmişti." [831]

580- Hufâf b. îmâ' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resululfah (s.a.v.) rükuya vardı. Sonra başını (rükudan) kaldırıp:
"Gıfâr (kabilesine) Allah mağfiret eylesin! Eşlem (kabilesine de) Allah îlamet versin! LJsayya (kabilesi) ise Allah'a ve Resulüne isyan etmiştir. İlahım! Lihyân oğullarına lanet eyle! Ri'I ile Zekvân (kabilelerin)e de lanet buyurup sonra secdeye kapandı.
Hufâf:
"Kafirlere lanet işte bu sebepten ötürü meşru kılınmıştır" dedi. [832]

Açıklama:

Bu hadislerde işaret edilen kunuta sebep, tarihte "Bi'r Mâune" faciası denilen olaydır.
Ri'l, Zekvan ve Usayye kabileleri, kendilerine Kur'an öğretmek için yanlarına gönderilen tmiş kadar kurayı öldürmüşlerdi. Bu olayın detayı, Siyer ve Tarih kitaplarında mevcuttur.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) bir ay bunlara beddua etmeye devam etmiş, fakat bu bilelerin iman edip İslam'a hizmet edecekleri ilahi ilimde muhakkak olduğu için aleyhlerine pılan beddua, Al-i İmran: 3/128. ayetin inmesi üzerine son bulmuştur.
Bu hadislerin hepsi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vitir namazı dışında da kunut yaptığına laîet etmektedir.
Resulullah (s.a.v.)'in bazı rivayetlerde üç, bazı rivayetlerde ise iki, bazı rivayetlerde ise gece bir vakit kunut yaptığı ve bazı rivayetlerde ise günün beş vaktinde kunut yaptığı geçiktedir. Yalnız bu hadislerin hepsinde, kunutun meydana gelen musibetler üzerine yapıldığı rül inektedir.
Alimlerin çoğunluğu, bela ve musibet anlarında farz namazlarda kunut yapıp dua etmek meşru olduğu görüşündedirler. Böyle bir musibet olmadığı zamanlarda ise öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında kunutun yapılmayacağı hususunda tüm alimler görüş birliği risindedirler. Fakat sabah namazındaki kunutta ihtilaf edilmiştir. Hanefilere göre yukarıda 'ilan vakitlerde kunut yapıldığını gösteren hadisler neshedilmiştir.
Bazı alimlere göre ise sabah namazı hariç diğer vakitlerde kunut mensuh olmuştur. Ebu kr, Ömer, Osman, Ali, gibi sahabiler bu görüştedir.
Hanefilere göre musibet olmadığı zamanlarda vitr dışındaki hiçbir namazda kunut yanaz. Ancak musibet anlarında yapılacak kunut konusunda bazı Hanefi kitaplannda sabah nazı tahsis edilmişken, bazılarında imamın bütün cehri namazlarda kunut okuyarak dua bileceği bildirilmektedir.
Özetle; Hz. Peygamber (s.a.v.), bazı felaket ve musibet anlarında günü beş vaktinde ıut yapmış, müslümanlar için dua ve kafirler için ise beddua etmiştir.
Kunut, namazların son rekatinde ve rükudan sonra yapılır.

55- Geçmiş Namazların Kazası Ve Kaza Namazını Çabucak Kılmanın Müstehab Olması

581- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hayber gazasından döndüğü sırada bir gece yürümüştü. Nihayet uyku basarak dinlenmek için mola verdi. Bilâl'e:
"Sen, bizim için geceyi gözet" buyurdu. Bilâl, kendisine takdir edildiği kadar nafile namaz kılmış, Resulullah (s.a.v.) ile sahabileri uyumuşlardı. Sabah yaklaşınca Bilâl fecr'in doğacağı tarafa doğru dönerek hayvanına dayanmış, ve hayvanına dayalı olduğu hâlde uyuya kalmıştı. Tâ güneş yüzlerine vuruncaya kadar ne Resulullah (s.a.v.), ne Bilâl ve ne de Sahâbe'den hiçbiri uyanmamıştı. Neticede, ilk uyanan Resulullah (s.a.v.) oldu. Telâşa kapılarak:
"Ey Bilâl!" diye seslendi. Bilâl:
"Annem-babam sana feda olsun ey Allah'ın resulü! Senin nefsini tutan Allah, benim nefsimi de tuttu" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Develeri (yularlarından tutarak çekip yürütün!" emrini verdi. Sahabiler, biraz develerini çekerek ilerlediler. Sonra Resulullah (s.a.v.) abdest aldı ve Bilâl'a emrederek namaz için kamet getirtti. Daha sonra sahabilerine sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirdiğinde:
"Her kim namazını unutursa, onu hatırladığı zaman kılıversin! Çünkü Alllah "Beni anman için namaz kıl" [833] buyurdu' dedi.[834]

Açıklama:

Hadis-i şerifte haber verilen olay, metinde açıkça ifâde edildiği gibi, Hayber savaşından dönerken meydana gelmiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), sahabilerinin uykusu gelip de konaklama mecburiyetinde kalınca, sabah namazı vaktinde kendilerini uyandırması için Bilâl'ı görevlendirmiş ve sahabilerle birlikte dinlenmeye çekilmiştir. Bu görevi bir başkasına değil de Bilâl'e vermesinin sebebi; onun müezzin oluşu ve namaz vaktini daha iyi bilmesi olsa gerektir. Ancak diğer sahabîlere arız olan uyku Bilâl'e de gelmiş, üzerine aldığı görevi yerine getirememiş ve Resulullah (s.a.v.)'i sabah namazına uyandıramamıştır.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Resulullah (s.a.v.), bir başka hadis-i şerifte,
"Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz" buyurmaktadır. Buna göre, bu hadisler arasında bir çelişki yok mu?
Bu mukadder soruya, iki şekilde cevap verilmiştir ve meşhur olanı şöyledir:
"Kalb ancak kalble ilgili hisleri idrâk edebilir. Hades, elem, vs. bu kabildendir. Ama gözle alâkalı olan fecrin doğması gibi şeyleri idrâk edemez. Efendimizin kalbi uyanık ise de gözleri uyumakta idi."
579 nolu İmrân b. Husayn'dan yapılan rivayette, ilk uyananın Hz. Ebû Bekir, sonra da Hz. Ömer olduğu zikredilir. "Sahihayn"da, İmrân ve Ebû Katâde'den yapılan rivayet de sefer ismi zikredilmezken, Müslim'de de ayrıca İbn Mes'ûd'dan naklen "Hudeybiye'den dönerken" şeklinde rivayetler gelmiştir. Bunlar göstermektedir ki, bu olay, bir defa değil daha fazla olmuştur. Dolayısıyle rivayetler arasında zıtlık yoktur. Birisinde ilk uyanan Hz. Peygamber (s.a.v.) ise, bir diğerinde Hz. Ebû Bekr'dir.
Resulullah (s.a.v.) ve sahabileri kalktıktan sonra yerlerini değiştirmişler, bir miktar yürümüşlerdir.
Hadis-i şerifin devamında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Bilâl'e emrettiği, onun da namaz için kamet ettiği zikredilmiş, ezan hiç söz konusu edilmemiştir. Bu, kaza namazlarında ezan okunmayacağı görüşünde olan Malik, Evzâî ve Şafiî'nin sonraki görüşüne delil olmaktadır. Bunlar ayrıca Ebû Said el-Hudrî'den gelen Hendek günü vaktinde kılınamayan öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlannın ezan anılmadan sadece kametle kılındığına dâir rivayeti de delilleri arasına alırlar.
Ahmed, Ebû Sevr ve Ebû Hanîfe'ye göre, kaza namazları içen de ezan okunur. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifin Sahihayn'daki "Sonra Bilâl ezan okudu ve Re-sûlullah (s.a.) iki rekat namaz kıldı. Sonra da sabah namazını kıldı..." şeklindeki rivayeti kendilerine delil almışlardır. Bu rivayette önce ezan, sonra iki rekat sünnet daha sonra da sabah namazının zikredilmesi, zikri geçen "Ezan"dan maksadın, kamet değil, ezan olduğunu gösterir. Müslim, Mesacid 312; Ebu Dâvud, Salat 11 (442)'de geçen İmrân b. Husayn hadisi ile Ebu Dâvud, Salat 11 (444)'de geçen Amr b. Umeyye ed-Damrî'nin rivayetleri de bu görüş sahiblerini açıkça desteklemektedir.
Birincisi : Aslında önce ezan okunmuş sonra kamet getirilmiş, fakat ezan söylenmemiştir.
ikincisi: Ezanı terketmenin de caiz olduğunu bildirmek için ezan terk edilmiştir.
Hendek savaşındaki uygulama hususunda hem hem de kametin mevcut olduğuna dâir rivayetler de mevcuttur. Üstelik birden fazla namaz aynı anda kaza edilirse, her birisi için ayrı ayrı ezan okunmasının sünnet olup olmadığı konusunda bu görüş sahipleri arasında fikir birliği yoktur.
"Beni anman için namaz kıl" ifadesinden maksat; namazı, İçerisinde beni zikretmek için kıl. Öyle ki ben seni överek zikredeyim. Namaz vakitlerinde namaz kıl. Riyasız olarak sadece beni anmak için namazı kıl demektir.
Bu hadis, unutan ile uyuya kalıp namazı kılmayana lazım olduğunun delilidir. Kasten namazı kılmayan kazanın vacip olduğunu söyleyenler olduğu gibi olmadığını söyleyenler de vardır.
Ayrıca bu hadisten; vakti geçirilmiş namazların cemaatla kaza edilebileceği anlaşılmaktadır. Yalnız sabah namazının sünnetinin de kılınıp kılınmayacağı konusunda görüş ayrılığı vardır.

582- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bize hutbe okuyup:
"Şüphesiz ki sizler, bu gün öğleden sonra ve bu gece yürüyecek ve inşallah yârın suya varacaksınız" buyurdu.
Bunun üzerine halk, kimse kimseye bakmadan yola koyuldular.
Ebû Katâde der ki:
"Resulullah (s.a.v.), ben yanıbaşında olduğum hâlde yoluna devam ederken gece yarısı oldu. Derken Resulullah (s.a.v.) uyukladı. Hayvanının üzerinden eğildi. Drhâl yetişip onu uyandırmadan hayvanının üzerinde dimdik oturuncaya kadar doğrulttum. Sonra yine yoluna devam etti. Gecenin çoğu gidince hayvanının üzerinden bir daha eğildi. Ben yine onu hiç uyandırmadan, hayvanının üzerinde iyice dengeyi sağlaymcaya kadar doğrulttum. Sonra tekrar yürüdü. Seher vaktinin^sonu gelince, öyle bir eğildi ki, bu öncekinden daha şiddetli oldu. Öyle ki nerdeyse düşüyordu. Ben, hemen yanma varıp onu doğrulttum. Bunun üzerine başını kaldırarak:
"Kim o?" buyurdu. Ben:
"Ebû Katâde" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bu benimle beraber yürüyüşün, ne zamandan beridir?" diye sordu.
"Bu geceden beri yürüyüşüm bu şekilde devam etmektedir" diye cevâp verdim. Resulullah (s.a.v.):
"Peygamberini koruduğundan dolayı Allah da seni korusun" buyurdu. Sonra:
"Halkm gözünden kaybolduk mu dersin? Hiçbir kimse görebiliyor musun?" buyurdu. Ben:
"İşte bir süvari!" dedim. Sonra:
"İşte bir daha!" dedim. Nihayet toplanarak edi kişilik bir kafile olduk. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) yoldan saparak uyumak başım yastığa koydu. Sonra:
"Bize namazımızı geciktirmeyin!" buyurdu. Ama ilk uyanan da, Resulullah (s.a.v.) oldu. Güneş, sırtına vurmuştu. Biz, telâşla kalktık. Sonra Resulullah (s.a.v.):
"Binin!" emrini verdi. Derhâl hayvanlarımıza binerek yola koyulduk. Güneş gece yükselince Resulullah (s.a.v.) hayvanından indi ve yanımda bulunan, içinde e biraz su olan bir su kabını istedi. Ondan hafifçe bir şekilde abdest aldı. Kapta bir arça su da kaldı. Sonra Ebû Katâde'ye:
"Su kabını bizim için muhafaza et! Az sonra onun için bir haber çıkaak!" buyurdu. Sonra Bilâl namaz için ezan okudu. Resulullah (s.a.v.) iki rek'ât namaz kıldı. Daha sonra sabah namazını kıldırdı, (yâni) hergün yaptığı gibi yaptı. Son-ı Resulullah (s.a.v.) (hayvanına) bindi, onunla beraber biz de (hayvanlarımıza) bir-iki. Bunun üzerine birbirimize:
"Acaba namazımızda yaptığımız bu kusurumuzun kefareti ne olacak?" diye fısıldaşmaya başladık. Sonra Resulullah (s.a.v.):
"Dikkat edin! Sizin için, bende bir örnek vardır" buyurdu. Daha sonra:
"Dikkat edin kî! Uyku sebebiyle namaz kaçırmak da bir kusur yoktur, usur ancak başka namazın vakti gelinceye kadar namazını kılmayan kimide vardır. Dolayısıyla bu uyuyup kalma işini kim yaparsa uyandığı zaman, namazı kılıversin! Ertesi günde ise, o namazı vaktinde kılsın!" buyurdu. Dnra da:
"İnsanların (bizim hakkımızda) ne yaptıklarını/söylediklerini zannederniz?" buyurup sonrada:
"Bir grup insan, Peygamberlerini kaybetmiş vaziyette ıbahladılar. Ebû Bekr ile Ömer;
"Resulullah (s.a.v.) sizden sonra gelmektedir, o sizi arkada bırakamaz" demişlerdi. Başkaları ise:
"Resulullah (s.a.v.) sizin önünüzdedir. Eğer Ebû Bekr ile Ömer'e İtaat ederlerse doğru yolu bulurlar" buyurdu.
Bu suretle cemaatın yanına gündüz ilerlediği ve her şey kızıştığı zaman vardık.
"Ey Allah'ın resulü! Helak olduk, susadık!" diyorlardı. Bunun üzerine îsulullah (s.a.v.):
"Size helak yoktur!" buyurdu. Sonra:
"Bana küçük su bardağımı getirin' buyurdu. Su kabını da istedi. Artık suyu döküyor, Ebû Katâde de cemaata su veriyordu. Halk kâbın içinde su olduğunu gör görmez kabın üzerine yığıldılar. Resulullah (s.a.v.):
"Terbiyenizi takının! Hepiniz suya kanacaksınız!" buyurdu. Sahabiler, hemen onun dediğini yaptı.
Ebû Katâde der ki:
"Resulullah (s.a.v.) suyu dökmeye, ben de cemaata su vermeye devam ettik. Nihayet Resulullah (s.a.v.) ile ikimizden başka hiç kimse kalmayınca suyu dökerek bana:
"İç!" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Sen içmedikçe, ben içemem!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Şüphesiz kî bîr kavmin su dağıtıcısı, suyu en son içendir" buyurdu. Bunun üzerine, ben içtim. Resulullah (s.a.v.)'de içti. Artık cemâat, kanmış ve müsterih olarak suya geldiler.

Açıklama:

Hadîsin ravîsî Abdullah b. Rabâh der ki: Ben, bu hadisi, Kufe'deki mescid-i câmi'de rivayet ediyordum. Birden İmrân b. Husayn ileriye atılarak:
"Ey delikanlı! Nasıl rivayet ettiğine dikkat et! Çünkü ben, o geceki kafileden birisiyim" dedi. Ben:
"O hâlde bu hadisi, sen daha iyi bilirsin!" dedim. İmrân, bana:
"Sen kimlerdensin?" dedi. Ben de:

"Ensâr'danım" diye cevap verdim. İmrân:
"Anlat! Çünkü siz hadisinizi daha iyi bilirsiniz" dedi. Artık ben de cemaata hadisi rivayet ettim. Bunun üzerine İmrân:
"Doğrusu ben, o Qece oradaydım. Fakat bu hadîsi, senin gibi belleyen hiç bir kimse duymadım" dedi. [835]

Açıklama:

Bu hadis; geçmiş namazların kazasında ezan okumanın meşru olduğunu, sabah namazının sünnetinin farzıyla birlikte öğleye kadar kaza edilebileceğini ve uyku yada unutma sebebiyle namazı vaktinden sonraya bırakmakta günah olmadığını göstermektedir.
"Ertesi gün de ise o namazı vaktinde kılsın" ifadesi; alimler arasında bazı görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Bu sözün zahiri, geçirilen bir namazın bir defa, hatırlandığı zaman da bir de ertesi günkü vaktinde olmak üzere iki defa kaza edilmesini gerekli, göstermektedir. Nitekim bazı alimler, bu cümleyi bu şekilde anlamışlar, ancak ertesi günkü vakitte kazayı müstehab kabul etmişlerdir. Şu da var ki, cumhuru ulema, bu görüşü benimsememiş, seleften hiç birisi kaza edilen bir namazın ertesi günkü vaktinde tekrar kılınmasını müstehab görmemiştir. Çünkü "Menhel" adlı kitabın yazarı, bunun, ravinin bir vehmi olduğu söylemiştir. Ayrıca Tirmizî ile başkalan, Buhârî'nin, bu hadisi, galat kabul ettiğini söylemişlerdir.
Yine Altı hadis imamının Enes'den rivayet ettiği "Bir namazı unutan kimse onu ha tırladığı zaman kılsın. O namaz için bundan başka bir kefaret yoktur" hadisi ik Nesâî'nin İmran b. Husayn'dan rivayet ettiği "Sahabiler: "Ey Allah'ın resulü! Bu geçer namazı yarınki vaktinde tekrar kaza etmeyelim mi?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Hayır, Allah sizi ribadan men ettiği halde onu sizden alır mı?" Buyurdu" hadisi, bu cümlenin galat olduğu yada raviden bir vehmin olduğu fikrini doğrulamaktadır.
"Kusur ancak diğer namaz vakti girinceye kadar namazı kılmayan kimsede vardır" sözünden maksat; özürsüz olarak uyuma ve unutma sebebiyle namazı vaktinde kılamamaktan dolayı günah yoktur. Günah, özürsüz olarak vaktinde kılamamaktan dolayıdır.

583- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir yolculuğunda Peygamber (s.a.v.)'e beraberdim. Bütün gece yürüdük. Sabah yaklaşınca biraz mola verdik. Derken tâ güneş doğuncaya kadar uyuya kalmışız. İçimizden ilk uyanan, Ebû Bekr oldu. Peygamber (s.a.v.) uyuduğu zaman kendiliğinden uyanmadıkça, biz onu uyandırmazdık. Sonra Ömer uyandı ve Peygamber (s.a.v.)'in yanında durarak yüksek sesle tekbir almaya başladı. Nihayet Resulullah (s.a.v.) uyandı. Başını kaldırarak güneşin doğmuş olduğunu görünce:
"Yola koyulun!" buyurdu. Bizi hareket ettirdi. Güneş, beyazlaşmca, konakladı ve bize sabah namazını kıldırdı. Bu sırada cemaattan bir adam ayrılarak bizimle beraber namaz kılmadı. Namazdan çıkınca Resulullah (s.a.v.), ona:
"Ey filanca kimse! Bizimle beraber namaz kılmaktan seni ne alıkoydu?" diye sordu. O kimse:
"Ey Allah'ın peygamberi! Cünub olmuşum' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), ona(teyemmümü) emretti, o da toprakla teyemmüm ederek namazını kıldı. Sonra Resulullah (s.a.v.) beni yanındaki birkaç kişilik kafileyle beraber acele su aramaya gönderdi. Adam akıllı susamıştık. Yolda giderken birdenbire, (devesi üzerinde) ayaklarını iki su tulumu arasına salarak oturmuş bir kadına rastladık. Ona:
"Su nerede?" diye sorduk. Kadın:
"Heyhat! Heyhat! Size su yok!" dedi.
"Senin ailen ile suyun arasında ne kadar mesafe var?" dedik.
"Bir gün bir gecelik yol!" diye cevâp verdi. Biz:
"Yürü bakalım Resulullah (s.a.v.)'in huzuruna" dedik. Kadın:
"Resulullah'da ne oluyor?" dedi. Biz, kadını kendi hâline bırakmayarak götürdük ve Resulullah (s.a.v.)'in huzuruna çıkardık. Peygamber (s.a.v.), ona sordu. Kadın bize haber verdiği gibi ona da haber verdi. Kendisinin yetim sahibi olduğunu; birkaç yetim çocuğu bulunduğunu da söyledi. Derken Resulullah (s.a.v.) onun devesinin çöktürülmesini emretti. Hemen deveyi çökerttiler. Peygamber (s.a.v.) tulumların üst kısımlarındaki ağızlarına su püskürdü; sonra kadının devesini kaldırdı. Biz, karıncaya kadar su içtik. Biz, o sırada çok susamış kırk kişiydik. Yanımızdaki bütün tulum ve su kaplarını doldurduk. Cünup olan arkadaşımızı da yıkadık. Ancak hiçbir deveye su vermedik. Halbuki onlar yâni kadının su tulumları patlayacak derecede suyla doluydular. Sonra Resulullah (s.a.v.), sahabilerine:
"Yanınızda ne varsa getirin!" buyurdu. Artık kadına kimi ekmek parçası ve kimi de kuru hurma olmak üzere bir hayli yiyecek topladık. Resulullah (s.a.v.) kadına verilmek üzere bunları, bir bohçaya sardı. Sonra da ona:
"Haydi git de bunları çoluğuna çocuğuna yedir! Bilmiş ol ki, biz, senin suyundan hiçbir şey eksiltmedik" buyurdu. Kadın, ailesinin/kabilesinin yanına varınca:
"Doğrusu ben, insanların en sihirbazına rastladım. Yada o kimse, gerçekten dediği gibi Peygamberdir. Şöyle ve şöyle işler yaptı" dedi.
"İşte bu kadın sebebiyle Allah onun obasına hidâyet verdi. Hem kadın ve hem de kabilesi müslüman oldu." [836]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu hadiste söz konusu edilen seferinin hangi sefer olduğu ihtilaflıdır. 577 nolu Ebû Hureyre'den gelen benzer bir rivayette olayın Hayber'den dönerken olduğu, Abdullah İbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayette ise [837] olay Hudeybiye zamanında, İmam Mâlik'in "Muvattâ"da Zeyd b. Eslem'den mürseî olarak yaptığı rivayette Mekke yolunda, Abdurrezzak'ın "Musannef'de Ata b. Yesâr'dan yaptığı nakilde Tebûk yolunda ve yine Ebû Davud'un bir rivayetinde de [838] Ceyşü'l-Umerâ/Emîrler Ordusu Mûte veya Hayber seferinde olduğu ifâde edilmektedir.
Ancak bu olayın, Ebû Davûd'da 577 nolu hadiste de ifâde edildiği gibi Hayber gazvesinden dönerken olması daha kuvvetli görünmektedir. Hadis, bundan önceki rivayetlere çok benzemektedir. Gerekli açıklama daha önceki hadislerin açıklamasında verilmiştir.
Cünüp olan kimse; su bulamadığı zaman namazı terk edemez, teyemmüm yapmak suretiyle namazını kılar.
Ayrıca bu hadiste, Peygamber (s.a.v.)'in kadına iyi davranması ve ona ikramda bulunmasıyla, hem kadının ve hem de kabilesinin müslüman olmasındaki etkisi açıkça görülmektedir.

584- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) sefer sırasında geceleyin dinlenmek için mola verdiğinde sağ yanına yatardı. Sabahdan az önce mola verdiğinde kollarını diker ve başını avucunun üstüne koyup yat)ardı." [839]

585- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.);
"Kim bir namazı unutursa onu hatırladığı zaman kılsın. O namazın bundan başka kefareti yoktur" buyurdu.[840]

Açıklama:

Hadisin ravisi Katâde:
"Beni hatırlamak için namaz kıl" [841] ayetini okudu."

Açıklama:

Hadis; unutularak vaktinde kılınmayan namazın, hatırlandığı zaman kaza etmekten başka bir kefaretinin olmadığını belirtmektedir.
Yalnız unuttuğundan dolayı günahkar olmaz. Kerahat vakti dışında hatırladığı zaman o namazı kılması gerekir.

6. SALÂTU'L-MUSAFİRIN VE KASRIHA (YOLCULARIN NAMAZI VE BU NAMAZI KISALTILMASI) BÖLÜMÜ

Kasr: Yolculuk esnasında dört rekatlı farz namazları kısaltıp ikişer rekat kılmaktır, "Sır-u Salat" ifadesi daha meşhurdur. Kur'an'da da bu

şekilde İfade edilmiştir. Buna göre ıazı kısaltma; sadece öğle, ikindi ve yatsı namazlarında olur. Namazı kısaltmanın an'daki dayanağı Bakara: 2/230. ayet ile Nisa: 4/101. ayettir.

1- Yolcuların Namazı Ve Bu Namazın Kısaltılması

586- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Namaz, ikamet/yerleişk hayat halinde ve yolculukta ikişer rekat olarak kılınmıştı. Sonra yolculuk namazı olduğu gibi bırakıldı, ikamet halinde-ıamaza ilave yapıldı." [842]

Açıklama:

Yüce Allah, akşam namazının dışında kalan farz namazları Miraç gecesinde ikişer rekat olarak farz kılmıştı. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra hazar namazları, iki rekat daha ilâve edilerek dört rekata çıkarılmış, ancak sabah namazı ile yolculuk namazı yine eski hali üzerine iki rekat olarak bırakılmıştır. Çünkü sabah namazının kıraati uzundur. Yolculukta ise meşakkat ve sıkıntı vardır. Akşam namazı da gündüz kılınan namazların vitri olduğu için üç rekat olarak bırakılmıştır.
Bu hadis-i şerifin anlaşılabilmesi için şu iki meselenin açıklanması gerekmektedir:
1- Bu hadis-i şerifte yolculuk namazının aslında iki rekat olduğu ifade ediliyor. Bu durumda seferi namazlarda, namazı kısaltmak diye bir şey yoktur. Çünkü aslı iki rekattır. Nisa: 4/101. ayeti yolculuk esnasında namazın kısaltılmasını emrediyor.
2- Nesâî, Taksiru's-Salat fi's-Sefer 4'de; Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber birlikte Medine'den Mekke'ye gittiğinde namazlan dört rekat olarak kıldığı belirtilmektedir.
Birinci meselenin anlaşılması Nisa Sûresi'nin 101. âyetini iyi anlamakla mümkündür. Hanefi ulemâsına göre bu âyetteki "Sefer"den maksat harb ve hicret seferidir.
Buna göre âyet-i kerimedeki "Namazdan kısaltmak" sözünden maksat, namazın rekatlarını kısaltmak değil, evsafını kısaltmaktır ki, bu da iki şekilde olur:
a- Kıyam yerine oturarak veya hayvan üstünde binitli olarak, secde yerine ima ile yetinerek namaz kılmakla olur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
"Fakat korkarsaniz o halde yürüyerek yahut süvari olarak kılın." [843]
b - Bütün bu kolaylıklardan yararlanarak, namazı eda etmek, mümkün olmadığı takdirde de namazı kazaya bırakmakla olur. Bilindiği gibi Resuluüah (s.a.v.) efendimiz Hendek Savaşında böyle yaptı.
Bazı müfessirlere göre bu âyet-i kerimedeki "Namazdan kısaltmak" sözünden maksat, dört rekatli namazları yarıya indirerek kılmaktır.
Şâfiîler de bu manayı vermişlerse de namazları kısaltmak için korku halini şart koşmamısardır. Ve namazlan kısaltarak kılmayı caiz, tam kılmayı ise evla görmüşlerdir.
Ayet-i kerimeye Hanefî alimleri gibi mânâ verilecek olursa, konumuzu teşkil eden hadis-i şerif ile ayet-i kerime arasıpda herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Eğer âyet-i kerimedeki "Kısaltmak" sözüne dört rekatli namazların rekatlarını yarıya indirmek mânâsı verilecek olursa, o zaman seferde namazların yarıya indirilerek kılınmasından maksat, seferdeki rekat sayısının değil, hazerdeki rekat sayısının yarıya indirilerek kılınması demek olur ki, bu durumda da herhangi bir çelişki söz konusu değildir.
ikinci mesele olan bu hadisin Hz.Âişe'den rivayet edildiği halde Hz. Âişe'nin fiiline ters düşmesi meselesine gelince, bu mesele de hadisin sıhhatine bir zarar getirmez. Aslında bu mevzuda hanefîlerin meşhur bir kaidesi vardır: "Bir râvinin reyi veya ameli rivayetine uymazsa, onun rivayeti ile amel vâcib değildir." Fakat Hz. Âişe'nin bu hadisle amel etmemiş olması, Hanefîlerin bu kaidelerini geçersiz duruma düşüremez. Çünkü Hz. Âişe seferde namazı iki rekat kılmayı da dört rekat kılmayı da caiz görüyordu. Şu halde kendisi iki caizden biri ile amel edivermiş demektir. Eğer Âişe (r.anhâ) seferde namazı iki rekat kılmayı caiz görmemiş olsaydı, o zaman Hanefîlerin kaidesi burada geçersiz kalacağı için, Hanefîlerin bu hadisle amel etmesi gerekmezdi. Hanefi alimlerinden Aynînin ifadesine göre, Hz. Âişe'nin seferde dört rekatlı namazlan dört kılmasının dayanağının şu hadis-i şerif olması mümkündür: "Resulullah (s.a.v.) iki şey arasımda muhayyer bırakıldığı zaman haram olmadığı müddetçe mutlaka en kolay olanını tercih ederdi. [844] Bu gerçeği çok yakından bilen Hz. Âişe'ye göre, seferde dört rekatli namazları tam kılmak caiz olduğu halde, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ümmetine kolaylık getirmek için dört rekatli namazları ikişer rekat kılmıştır. Hz. Aişe ise iki rekat kılmaya da izin olduğunu bildiği halde daha çok sevaba erişmek ümidiyle dört rekat kılmayı tercih etmiştir.
Bu durum Hz. Âişe'nin fiili ile bu hadis-i şerif arasında herhangi bir tearuz çelişki bulunmadığını gösterir.
Hadis-i şerifteki "İkamet namazına ilâve yapıldı" cümlesinde geçen "İlave yapıldı" sözünden ne kast edildiği de ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Ebû İshak el-Harbî ile Yahya b. Sellâm'a göre hazarda yâni evinde veya yurdunda oturanlar için "İlâve yapılmak dan maksat, namazın vakitlerinin sayısıdır. Çünkü İsrâ hadisesinden önce namaz biri, gün batmadan; diğeri de doğmadan önce olmak üzere iki vakitten ibaretti. Hz. Aişe'nin bu hadisi, sözü geçen iki vakte üç vakit daha ilâve edilerek namaz vakitlerinin beş vakte çıkarılmış olduğunu ifâde eder.
Diğer bazılarına göre bu hadis-i şeriften maksat İsra gecesi beş vakit namaz kılınırken, evvelâ ikişer rekat takdir buyumlduğunu, sonra hazarda yani evinde veya yurdunda) olanlan için ikişer rekat ilâve edildiğini anlatmaktır. Bu takdirde yapılan ilâve, namaz vakitleriyle değil, namazın rekâtlarıyla ilgilidir,
Bazıları da bu sözü "Namaz iki rekat olarak farz kılınmıştır. Yani "Yolcu dilerse, namazını iki, dilerse, dört rekat kılabilir" şeklinde tefsir etmişlerdir.
Yolculukta namazın kısaltılması ruhsat mı, azimet mi?
Bu hadis-i şerif yolcu namazının aslında iki rekat olarak farz kılındığım ve onu iki rekat kılmanın bir ruhsat değil, azimet olduğunu ifâde etmektedir. Nitekim sahâbe-i kiramdan Hz. Ömer, Ali, İbn Abbâs, İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Câbir (r.anhum) hazretleri ile Hanefî ulemâsının görüşü de böyledir. Hanefî alimleri bu görüşlerinin isabetli olduğuna şu hadisleri de delil olarak gösterirler:
1- Yüce Allah, namazı farz kıldığında hazarda da seferde de ikişer rekat olarak farz kılmıştı. Sefer namazı iki olarak bırakıldı da hazer hâlindeki namaza iki rekat ziyâde kılındı. [845]
2- Cenab-i Hak (öğle, ikindi, yatsı) namazlarının hazerde dört, seferdeiki, harp hâlinde de bir rekat kılınmasını Peygamberimizin dili ile farz kılmıştır. [846]
3- Resûlullah ile birlikte seferde bulundum. Allah ruhunu kabzedinceye kadar (seferde) iki rekattan fazla namaz kılmadı. Ebû Bekir'le beraber bulundum. O da Allah Teâlâ ruhunu kabzedinceye kadar iki rekatten fazla namaz kılmadı. [847]
4- O size Allah'ın bir sadakasıdır. Onu kabul ediniz. [848]
587- Ya'lâ b. Umeyye'den rivayet edilmiştir:
"Ömer İbnu'l-Hattâb'a: "Yüce Allah,
"Eğer yolculuk sırasında kafirlerin, size kötülük yapacağından endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda sizin bir sakınca yoktur" [849] buyurmaktadır. Şimdi ise insanlar emniyettedir. O halde niçin yolculuk sırasında namazı kısaltarak kılıyoruz? diye sordum. Ömer:
"Senin şaştığın bu şeye ben de şaşmıştım. Bunu, ben de Resulullah (s.a.v.)'e sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Bu, Allah'ın size tasadduk olarak verdiği bir sadakadır. Dolayısıyla siz, O'nun sadakasını kabul edin!" buyurdu. [850]
"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kafirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur. Şüphesiz ki kafirler sizin için apaçık düşmandırlar" [851] ayetinin zahirinden; seferde namazı kısaltmanın caiz olmadığı, ancak kâfirlerin fitne ve fenalık yapma tehlikesi olduğu zaman caiz olacağı anlaşılmaktadır. Her ne kadar İslâmiyetin ilk yıllannda yolculuklar genellikle düşman tehlikesinden emin değil idiyse de Arab yanmadasının müslümanlaşması ve müslümanların kuvvetlenmesiyle bu tehlike ortadan kalkmıştı. Bu emniyet ortamının doğmasıyla artık yolculuklarda düşman tehlikesi kalmadığından dört rekatli namazlann ikişer rekat olarak kılınabilmesi için şart olan korku da kalmamıştı. Bu sebeble yolculuk namazının kısaltılarak kılınıp kılınamayacağı müslümanlann zihnini meşgul etmeye başladı. İşte bu meselenin zihnini meşgul ettiği müslümanlardan biri de Ya'la b. Ümeyye idi. Hz. Yala bu meseleyi Hz. Ömer'e açınca Hz. Ömer Resulullah (s.a.v.)'den işitmiş olduğu hadisi naklederek onun sorusunu cevablandırdı.
Seferde dört rekatli namazlan kısaltarak kılmak bir ruhsattır. Bu bakımdan seferde dört rekatli namazlan iki rekat kılmak caizse de dört rekat kılmak daha evladır, diyenler bu hadis-İ Şerifi kendi görüşleri için bir delil olarak kabul ettikleri gibi, seferde dört rekatli namazlan ikişer rekat olarak kılmak azimettir diyenler de kendileri için yine bu hadisi delil kabul ediyorlar. [852]

588- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah, namazı, Peygamberimiz (s.a.v.)'in dilinden ikamet halinde dört, yolculukta iki ve korku zamanında ise bir rekat olarak farz kıldı." [853]

Açıklama:

Korku namazının bir rekat olmasından maksat; cemaatın, bir rekatı İmamla birlikte ve diğer bir rekatı da tek başlarına kılmasıdır. Nitekim korku halinde Resuluilah (s.a.v.) ile sahabilerin bu şeklide namaz kıldıkları sabittir.
589- Musa b. Seleme el-Huzelî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Abbâs'a:
"Yolculuk sırasında) Mekke'de bulunduğum sırada namazımı imamla kılmazsam o zaman nasıl kılacağım?" diye sordum. O da:
"Ebu'l-Kâsım (s.a.v.)'in sünneti olmak üzere iki rekat olarak kıl!" diye cevap verdi." [854]

590- Hafs b. Asım b. Ömer İbnu'l-Hattâb'tan rivayet edilmiştir:
"Mekke yolunda Abdullah İbn Ömer'le beraber bulundum. Öğle namazını bize iki rek'ât kıldırdı. Sonra döndü geldi. Biz de onunla beraber döndük. Yerine gelip oturdu. Onunla beraber biz de oturduk. Bir ara namaz kıldığı yere bir göz atarak bazı kimselerin ayakta olduklarını görüp:
"Bunlar ne yapıyor?" diye sordu.
"Tesbîhde bulunuyorlar" dedim. Abdullah İbn Ömer:
"Ben teşbih yapacak olsam mutlaka namazımı tamamlardım. Kardeşim oğlu! Gerçekten ben ResuluSlah (s.a.v.) ile birlikte seferde bulundum. Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rek'âttan fazla namaz kılmadı. Ebû Bekr'le birükde bulundum, o da Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla kılmadı. Ömer'le de beraber bulundum, o da Allah ruhunu kabz edinceye kadar iki rekâtdan fazla namaz kılmadı. Sonra Osman'la beraber bulundum; o da Allah ruhunu kabzedinceye kadar iki rekâttan fazla namaz kılmdı. Yüce Allah,
"Gerçekten Resûlullah'da sizin için güzel bir örnek vardır" [855] buyurmuştur" dedi. [856]

Açıklama:

Hadis, Resulullah (s.a.v.) ile Raşid halifelerin yolculukta beş vakit namaza bağlı olarak kılınan revatib sünnetleri kılmadığını ifade etmektedir. Fakat Abdullah İbn Ömer'den gelen bir rivayette Resulullah (s.a.v.)'in yolculuk sırasında hayvan üzerinde hayvanın gidiş yönüne doğru yönelerek nafile namaz kıldığı ifade edilmektedir.[857] Bu da gösteriyor kî, yolculukta nafile kılmakta bir sakınca yoktur.
Yalnız alimler, beş vaktin sünnetlerinden başka nafile namazların yolculuk sırasında kılınabileceği hususunda görüş birliğine varmıştır.
Bununla birlikte bazı sahabiler, İmam Ahmed, İmam Şafiî, Ebu Hanîfe ve alimlerin çoğuna göre; yolculukta sünnet namazların kılınabileceğini belirtmişlerdir.
Şafiî alimlerinden olan İmam Nevevî (ö. 676/1277) bu konu ile ilgili olarak şöyle der:
"İhtimal Peygamber (s.a.v.)'in sünnetleri konukladığı yerde kılması muhtemeldir. Fakat Abdullah İbn Ömer, onun, sünnetleri kıldığını görmemiş olabilir. Çünkü nafileyi evde kılmak, daha faziletlidir. Yada sünnetlerin bazen terk edilebileceğine dikkatleri çekmek için onları bazı vakitlerde kılmamıştır."

591- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) öğle namazını Medine'de dört rekat kılmıştı. ikindi namazını ise Medine'den 6-7 mil uzaklıkta olan Zu'1-Huleyfe'de iki rekat kılmıştı." [858]

Açıklama:

Hadis, Resulullah (s.a.v.)'in yolculuğa çıkmadan önce farz namazlan tam kıldığı, yola çıktıktan sonra ise dört rekatlı farz namazlan ikişer rekat kıldığını göstermektedir.

592- Yahya b. Yezîd el-Hunâî'den rivayet edilmiştir:
"Enes b. Mâlik'e, namazın kısaltılması meselesini sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.) üç mil yada üç fersah mesafeye gitmek üzere yola çıktığında namazı iki rekat kılardı" diye cevap verdi. [859]

593- Cübeyr b. Nufeyr'den rivayet edilmiştir:
"Şurahbil b. Simt'le birlikte onyedi yada onsekiz mü mesafede bulunan bir köye gitmek üzere yola çıktım. Şurahbil, namazı iki rekat kıldı. Bunu niçin yaptığını ona sordum. O da şöyle cevap verdi:
"Ömer'i, Zuîhuleyfe'de iki rekat kılarken gördüm. Ben de ona bunu sordum." Ömer:
"Ben ancak Resulullah (s.a.v.)'den gördüğüm gibi yapıyorum" dedi. [860]

Açıklama:

Kişinin herhangi bir nedenle ikamet ettiği yerden kalkıp başka bir yere gitmesi veya gitmek için yola koyulması, Arapça'da "Sefer" veya "Müsaferet" olarak adlandınlmakta olup bu şekilde yola çıkmış kişiye de seferi veya müsafır denilir. Seferinin karşılığı mukimdir ve mukim bir yerde yerleşik bulunan, yolcu olmayan kişi anlamındadır. Türkçemiz'de seferîlik veya müsaferet yerine, çoğunlukla yolculu k tabiri kullanılmaktadır. Fıkıh ve ilmihal kitaplarında seferîlik veya yolculuk sözlük anlamına yakın olmakla birlikte, ondan farklı olarak, belirli bir mesafeye gitmek anlamındadır. Yolcu olan kişiyi ilgilendiren bazı özel ruhsat hükümleri bulunduğu için seferin tanımının ve mahiyetinin iyi belirlenmesi gerekir.
önceki fakihler yolcu olmanın tanımında iki farklı kriteri göz önünde bulundurmuş; kimi gidilecek mesafeyi, kimide bu mesafe kat edilirken harcanan zamanı ölçü almıştır. Her iki kriter de, yaya yürüyüşü veya kafile içerisindeki deve yürüyüşüne göre hesaplanmıştır. Hanefiler'in çoğunluğunun kabulüne göre yolculuk, orta bir yürüyüşle üç günlük bîr mesafeden ibarettir. Buna "Üç konak" veya "Üç merhale" de denir. Bir kişinin günde ancak altı saat yolculuk yapabileceği kabul edilince üç günlük yolculuk on sekiz saatlik bir zamana tekabül etmiş olmakta ve buna göre karada böyle bir yürüyüş ile denizde ise mutedil bir havada yelkenli bir gemi ile on sekiz saat sürecek bir mesafe "Sefer süresi" sayılmıştır.
Seferîlik belirlenirken yolun yalnız gidiş mesafesi esas alınır, dönüş mesafesi hesaba dahil ediİmez. Yolculuk yapan kimse süratli gider ve bu mesafeyi daha kısa sürede kat ederse, bu mesafe hesabına göre yine yolcu sayılır.
Yolculukta üç günün esas alınması ve üç günün zaman ve mesafe olarak ifade edilmesi konusunda herhangi bir âyet ya da hadis bulunmayıp ayarlama İslâm hukukçulan tarafından, yapılmıştır. Onlar bu zaman ve mesafe ayarını yaparken büyük ölçüde, sahabenin Hz. Peygamberin uygulamasını tavsif edişlerine ve onların kendi uygulamalanna dayanmışlardır. ;elâ Hanefîier üç güniük yolculuğun seferilik hükümlerine esas olduğunu tespit ederken ük ölçüde, yolcu olan kişinin üç gün üç gece mest üzerine meshedebileceğini bildiren şu işi esas almışlardır: "Mukim kimse tam bir gün bir gece, yolcu ise üç gün üç gece île eder". [861]
Daha sonra bu üç günlük yol veya on sekiz saatlik yolculuk asrımızda değişik ince hearla kilometreye çevrilmiştir. Bu çevirmenin de asıl sebebi, çağımızda hızlı ulaşım araçlaı ortaya çıkması sonucu, üç günlük süre ölçütünü uygulamanın neredeyse imkânsız hale liş olmasıdır, Bu hesaplara göre, kişinin yolcu sayılacağı ve yolculuk ruhsatlarından istiedeceği mesafe, küçük bazı farklılıklarla 85-90 km. arasında tespit edilmiştir. Ancak her yani zaman veya mesafeyi, esas almanın ayrı ayrı problemleri vardır. Mesafe esas lığında, son derece hızlı ve konforlu vasıtaların ortaya çıkması sebebiyle, bu 90 kilomet yolun oldukça meşakkatsiz ve çok kısa bir süre çerisinde kat edilebilmesidir. Zamanın alınması durumunda ise yine birçok problem ortaya çıkmakta, gelecek birkaç yıl içinde îlik ruhsatlan diye bir şey kalmayacağı, hatta zamanın esas alınması halinde bugün bile îlik hükümlerinden istifade edilemeyeceği ileri sürülmektedir. Bununla birlikte çağdaşı bilginleri, bu ikisinden mesafe ölçüsünün daha objektif veya uygulanabilir olduğu kandedirler. Hanefîler dışındaki çoğunluğa göre, namazların kısaltılmasını mubah kılan ıluk, ortalama iki günlük yolculuk veya ağır yükle ve yaya olarak iki konaklık mesafedir.

Seferilik meselesinin üzerinde durulması, doğru bir tanımının yapılmaya çalışılması, bu n için tanınmış bazı ruhsat ve kolaylıklardan İstifade edilebilmesine yöneliktir. Başka bir ile, seferin ne olduğu sağlıklı bir şekilde ortaya konulmalı ki, seferi değilken seferilik mlerinden istifa edilmiş olmasın veya seferi olunduğu halde sefer ruhsatlarından mallar alınarak gereksiz yere sıkıntı çekilmesin sefer bir yerde yerleşik bulunan kişi için normal ve sıradan bir iş değil, gelip geçici ve n dışı bir durumdur. Olağan dışı bir durum olduğu için sefer halindeki meşakkat, kişiye im ruhsatların verilmesine sebep olmuştur, fakat hamallık gibi ağır bir işte çalışmada fazla meşakkat bulunduğu halde, olağan durum olması sebebiyle bu gibi ağır işler yol durumuna kıyas edilmemiştir.
Yolculuktaki ruhsatların veriliş nedeni, yolculuğun meşakkat, telâş ve normal düzenin nasını içermesidir. Fakat bunlar, değişken (=izafi) bir kavram olduğu için fakihlerin yerine daha objektif ve herkes için geçerli bir kriter arayışına girmişler ve mesafe ayan ak zorunda kalmışlardır.
Yolculuğun içerdiği meşakkat tek boyutlu değildir. En başta yolculuğun getirdiği yorgun-bedensel, sıkıntılar vardır. Bunun yanında yolcunun, yolculuğun amacıyla ilgili endişe kulan, geride bıraktığı İşi, eşi, ailesi ile ilgili endişeleri bulunabilir. Buna bir de yol güendişesi eklenirse yolcu için tanınan ruhsatların mânası daha iyi anlaşılır. Hal böyle yolculuğa çıkan kişinin zaman kaybına tahammülü yoktur. O bir an önce işini bitir normal yerleşik hayatına dönmek arzusundadır. O halde onun yolculuk esnasında ihtiyaçları dışında oyalanmaması gerekir. İşte yola çıkan kişinin bir an önce normal ısına, evine, işine dönme doğal arzusunu çabuklaştırmak için dinimizde, bazı kolaylık zikredilmiştir. [862]

594- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktık. Resulullah (s.a.v.), Mekke'den Medine'ye geri dönünceye kadar akşam namazı dışında namazları ikişer rekat kıldı."
Açıklama: Hadisin ravisi Yahya der ki: Enes'e:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke'de kaç gün kaldı?" diye sordum. O da:
"On gün!" diye cevap verdi. [863]

Açıklama:

Veda Haccı için hicretin 10. yılında Zilka'de ayının 25 Cumartesi günü öğle ile ikindi arasında Medine'den Mekke'ye doğru yola çıkılmıştır. O günü öğle namazı Medine'de dört, ikindi namazı ise Zulhuleyfe'de iki rekat olarak kıldırılmış ve Zilhicce'nin 4. Pazar sabahı Mekke'ye varılmıştır. Hac ibadeti yerine getirildikten sonra Zilhicce'nin 14. Çarşamba günü sabahı Mekke'den çıkılıp Medine'ye dönülmüştü.
Resulullah (s.a.v.)'in Mekke'de kaç gün kaldığı konusu alimler arasında tartışmalıdır. Enes .hadisi, bu müddetin 10 gün olduğunu göstermektedir. Hanefiler ise bu konuda Ebu Dâvud, Sefer 10, 1231; Nesâî, Taksiru's-Salât 4; İbn Mâce, İkâme 76'deki hadisleri esas alarak Resulullah (s.a.v.)'in Mekke'de 15 gün kaldığını ileri sürmüşlerdir. Dolyısıyla da bir yerde 15 günden daha az kalmaya niyet eden kimse, Akşam namazı hariç, namazlarını, ikişer rekat olarak kılar.
Yalnız Enes hadisinde geçen 10 gün ifadesi; Resulullah (s.a.v.)'in sadece Mekke'de değil, Mekke ile birlikte Mina'da kaldığı günü belirtmektedir. Ayrıca Enes hadisi, Mekke'nin Fethi ile ilgili olmayıp Veda Haccı ile ilgilidir.
Resulullah (s.a.v.), İslamiyet'in ilk yıllannda öğle, ikindi, yatsı ve sabah namazlarını ikişer rekat, akşam namazını ise üç rekat olarak kılardı. O, bu namazlan, henüz kıble, Kabe'ye çevrilmezden önce kılmıştır. Resulullah (s.a.v.), bir öğle namazını iki rekat olarak Beyt-i Makdis'e doğru kıldıktan sonra Cebrail gelmiş, onu Kabe'ye doğru çevirerek iki rekat daha kılmasını işaret etmiş, bundan sonra ikindi ve yatsıyı dörder rekat, sabah namazını iki rekat kılmasını emredip:
"Ey Muhammedi ilk kıldığın farz, ümmetinin yolcuları ile gazilerine aittir" demiştir.
Bundan sonra yolculuğa çıkan kimseler, Akşam namazı hariç dört rekatli farz namazlan ikişer rekat olarak kılmaya devam etmişlerdir.
Mekke'de kalmaktan maksat; Mekke ile etrafında bulunan Mina, Arafat ve Müzdelife'deki ikametlerin toplamı kastedilmiştir. Yoksa yalnız Mekke'deki ikamet sözkonusu değildir.
Seferi kimse bir beldede onbeş gün ve daha fazia kalmaya niyet edince mukim olur ve artık namazlarını tam kılar. Eğer on beş günden az kalmaya niyet ederse seferîliği devam eder.
Aslî vatana dönmekle yolculuk haii sona erer. Burada sefer hükümleriyle ilişkili olarak oluşturulan üç vatan anlayışından kısaca bahsedelim.

A- Vatan-ı Aslî (Sürekli İkametgah):

Bir insanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği veya içinde barınmayı kastettiği yere vatan-ı aslî denir. Vatan-ı aslîden başka yere iş, görev vb. sebeplerle veya yerleşmek üzere göçülünce yeni yer vatan-ı aslî olur, eski yer bu vasfını kaybeder.

B- Vatan-ı İkamet (Geçici İkametgah):

Bir kimsenin doğduğu, evlenip ailesini yerleştirdiği veya kendisi yerleşmeye karar verdiği yer olmamak kaydıyla, kişinin on beş günden fazla kalmak istediği yere vatan-ı ikâmet denir.

C- **Vatan-ı Süknâ (Yolculuk İkametgahı):**

Bir yolcunun on beş günden az kalmayı planladığı yere vatan-ı süknâ denir. Bir kimse, doğup yerleştiği veya hanımının yerleştiği yere varınca seferi olmaz. Sadece gideceği bu yer, sefer mesafesi uzaklığında ise yolculuk esnasında seferi olur. [864]

595- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mina'da ve daha başka yerlerde yolcu namazını ikişer rekat kıldı. Ebu Bekr, Ömer ve hilafetinin ilk yıllarında Osman'da yolcu namazını hep böyle ikişer rekat kıldı. Daha sonra Osman, (yolcu namazını Mina'da) dört rekata tamamladı." [865]

Açıklama:

Mekke'de kalmaktan maksat; Mekke ile etrafında bulunan Mina, Arafat ve Müzdelife'deki ikametlerin toplamı kastedilmiştir. Yoksa yalnız Mekke'deki ikamet sözkonusu değildir.
Seferi kimse bir beldede onbeş gün ve daha fazla kalmaya niyet edince mukim olur ve artık namazlarını tam kılar. Eğer on beş günden az kalmaya niyet ederse seferîliği devam eder.
Aslî vatana dönmekle yolculuk haii sona erer. Burada sefer hükümleriyle ilişkili olarak oluşturulan üç vatan anlayışından kısaca bahsedelim.

A- Vatan-ı Aslî (Sürekli İkametgah):

Bir insanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği veya içinde barınmayı kastettiği yere vatan-ı aslî denir. Vatan-ı aslîden başka yere iş, görev vb. sebeplerle veya yerleşmek üzere göçülünce yeni yer vatan-ı aslî olur, eski yer bu vasfmi kaybeder.

B- Vatan-ı İkamet (Geçici İkametgah):

Bir kimsenin doğduğu, evlenip ailesini yerleştirdiği veya kendisi yerleşmeye karar verdiği yer olmamak kaydıyla, kişinin on beş günden cazla kalmak istediği yere vatan-ı ikâmet denir.

C- Vatan-ı Süknâ (Yolculuk İkametgahı):

Bir yolcunun on beş günden az kalmayı kanladığı yere vatan-ı süknâ denir. Bir kimse, doğup yerleştiği veya hanımının yerleştiği yere arınca seferi olmas. Sadece gideceği bu yer, sefer mesafesi uzaklığında ise yolculuk esnasınla seferi olur.[866]

2- Mina'da Namazı Kısaltma

595- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mina'da ve daha başka yerlerde yolcu namazını ikişer kat kıldı. Ebu Bekr, Ömer ve hilafetinin ilk yıllarında Osman'da yolcu mazını hep böyle ikişer rekat kıldı. Daha sonra Osman, yolcu namazını Mina'da dört rekata tamamladı." [867]

596- Abdurrahman b. Yezîd'den rivayet edilmiştir:
"Osman, bize, Mina'da namazı dört rekat kıldırdı. Bunu, Abdullah İbn Mes'ud'a söylediler.
"Abdullah İbn Mes'ud, "İnnâ lillahi...." Ölüm haberi duyulduğunda söylenen Bakara: 2/156 ayetini deyip:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le Mina'da namazı iki rekat kıldım. Ebu Bekr'le de Mina'da namazı iki rekat kıldım. Ömer İbnui-Hattâb'la da Mina'da namazı iki rekat kıldım. Keşke nasibim, dört rekatlı namaz yerine kabul edilmiş iki rekat olsaydı!" dedi.

597- Harise b. Vehb el-Huzâî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in arkasında Mina'da namaz kıldım. İnsanlar alabildiğine kalabaklıktılar. Resulullah (s.a.v.), bu Veda Haccında namazı iki rekat kıldırdı." [868]

Açıklama:

Mekke'ye giren hacının, gerek Mekke'de ve gerekse de Mina'da ve gerekse diğer hac yerlerinde namazı kısaltması üzerinde İttifak edilmiştir. Mekke yalnız Mekkeliler ile orada ikamete niyet edenler için ikamet yeridir. Muhacirlere ise Mekke'de ikamet etmemek farz olduğundan Resulullah (s.a.v.); ne Mekke'de ve ne de Mina'da ikamete niyet etmiştir.
Mekke'den bir fersah beride olan Mina'da namazı kısaltma yada tam kılma hususunda görüş ayrılığı vardır. Hz. Osman, tam kılmada daha meşakket olduğu için bunu tercih etmiştir. Çünkü ibadetin zahmetlisi daha makbuldür.

3- Yağmurlu Zamanda Namazın Meskenlerde Kılınması

598- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Soğuk ve rüzgarlı bir gecede namaz için ezan okuyup:
"Dikkat edin kî! (Namazlarınızı) konakladığınız yerlerde kılın!" dedi. Sonra da:
"Resulullah (s.a.v.) yolculuk sırasında soğuk ve yağmurlu gece olduğu zaman müezzine emreder, o da:
"Dikkat edin! Namazlarınızı konakladığınız yerlerde kılın!" dîye seslenirdi. [869]

599- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte yolculuğa çıkmıştık. Yolda giderken yağmura tutulduk. Bunun üzerinize Resulullah (s.a.v.):
"Sizden her kim isterse namazım konakladığı yerde kılsın!" buyurdu. [870]

600- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'ta rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Abbâs, yağmurlu bir günde müezzinine:
"Eşhedu enlâ ilâhc illallah, eşhedu enne Muhammeden Resulullah"
"Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. (Yine) şehadet ederim ki, Muhammed, Allah'ın resulüdür dediğin zaman, "Hayye ale's-Selâh" (=Haydi namaza) deme. "Namazlarınızı evlerinizde kılın" de!" dedi."

Açıklama:

Hadisin ravisi der ki: Halk bu emirden hoşlanmamış gibi oldu. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Siz buna hayret mi ediyorsunuz? Bunu, benden çok daha hayrlı olan bir zat olan Resulullah yapmıştır. Doğrusu Cuma namazı farzdır. Fakat ben, size zorluğa/günaha sokup da çamur ve kaygan yerde yürümenizi istemedim" dedi.[871]
"Cem" kelimesi, sözlük anlamı itibariyle "iki veya daha fazla şeyi bir araya getirmek, toplamak" anlamlarına gelir. Cem'in fıkıhtaki terim anlamı ise, birbirini takip eden iki namazın öğle ile ikindinin veya akşam ile yatsının, bu ikisinden birinin vaktinde, birlikte ve peşi peşine kılınmasıdır. Eğer birlikte kılma, birinci namazın vaktinde ise buna cem-i takdim, ikincisinin vaktinde ise cemi te'hir denilir.
Alimler, hac zamanında Arafat'ta öğle ile ikindinin öğle namazının vaktinde birlikte kılınması (=cem-i takdim) ve Müzdelife'de akşam ile yatsının yatsı namazının vaktinde birlikte kılınması (cem-i te'hîr) konusunda görüş birliği etmişlerdir. Bu iki yer dışında iki namazı cem ederek birlikte kılmanın caiz olup olmadığında ve cem etmeyi caiz kılan mazeretlerin neler olduğunda farklı görüşler öne sürmüşlerdir.
Hanefi mezhebinde, hac zamanında Arafat ve Müzdelife'de ki cemin dışında, iki namazın bir vakitte cem edilmesi caiz görülmez.
Diğer mezheplerde cem, belirli sebep ye şartlarla caiz görülmüştür. Cem'i kabul edenlere göre, iki namazın cem edilmesini caiz kılan sebepler, ayrıntıdaki görüş ayrılıkları bir tarafa bırakılacak olursa şunlardır:

1- Yolculuk:

Hanefiler dışındaki çoğunluk âlimler, yolculuğu bir mazeret kabul ederek, yolculukta cem yapılmasını caiz görmüşlerdir. Ancak bazı ayrıntılarda aralarında görüş ayrılığı vardır.

2- Yağmur, Kar, Dolu:

Yağmur, şiddeti konusundaki görüş ayrılıkları bir tarafa bırakılacak olursa, Mâliki, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinde, yolcu olmayan (mukim) kişiler için bir mazeret kabul edilmiş ve böyle günlerde namazın cemi belli şartlarla caiz görülmüştür. MâlİI-kîler ve Hanbelîler, sadece akşam ile yatsının mescitte cem-i takdim olarak cem edilmesini caiz görürken, Şâfiîler buna öğle ve ikindinin cemini de ilâve etmişlerdir. Bu ve benzeri sebepler, evde değil, sadece mescitte cemaatle birlikte cem1 yapmayı caiz hale getirir.
Şâfiîler, yerlerin çamurlu olmasını cem yapmayı caiz kılan mazeret kabul etmezken, Hanbelîier bunu bir mazeret saymış, Mâlikîler ise cemin caiz olabilmesi için çamurla birlikte zifiri karanlık durumunun bulunmasını şart koşmuşlardır,

3- Hastalık:

Mâlikîlere göre hasta bir kişi, ikinci bir namazın vaktine kadar durumunun namaz kılamayacak derecede kötüleşeceğinden veya bayılacağından endişe ediyorsa, cem yapabilir. Hanbelîler de hastalık sebebiyle meşakkat söz konusu olduğunda cemi caiz görmüşler ve emzikli kadını, İstihâze kanı gören kadını, özür sahibi kişileri ve her vakit için abdest almaktan âciz olan kişileri de aynı hükümde tutmuşlardır. Şâfiîiere göre ise hastalık sebebiyle cem caiz değildir.

4- İhtiyaç, Meşguliyet ve Sıkıntı:

İhtiyaç ve sıkıntı sebebiyle cem genelde caiz görülmemiştir. Cem' konusunda en geniş görüşe sahip olan Hanbeli mezhebinde sıkıntı ve meşguliyetin cemi caiz kılacağı söylenmektedir. Hanbelî fakihi Ebû Ya'la'nin bu hususta getirdiği ölçü şudur:
"Cumanın ve cemaatle namazın terk edilmesini caiz kılan her sebep, cemi de caiz kılar".
Mezheplerin cem konusunda görüş ayrılığına düşme sebepleri üç noktada toplanabilir:
1- Namazların vakitlerini tayin eden hadisler yanında, cem konusunda birbiriyle çelişir gözüken haberlerin bulunması.

Bu durumda kimi âlimler, cem konusundaki haberlerin, vakitlemeye ilişkin hadisleri tahsis ettiğini ileri sürerek cemi caiz görürken, kimileri de cem konusundaki haberleri te'vil ederek ceme karşı çıkmışlardır.
2- Arafat ve Müzdelife'de cem yapmanın meşruluğunda ittifak vardır. Diğer zaman ve yerlerdeki namazın buna kıyas edilip edilmeyeceği, tartışma konusu olmuştur. Bu kıyası caiz görenler, cemi de caiz görmüşlerdir.
3- Namazların müşterek vakitleri olup olmadığı noktasındaki tartışma da, cem konusundaki görüş ayrılığının önemli bir nedeni olmuştur.
Beş vakit namazın ilk ve son vakitleri, ayrıntıdaki ihtilâflar bir yana, bellidir ve herkes tarafından kabul edilmektedir.
Burada çem'i caiz görenlerin ve caiz görmeyenlerin gerekçeleri tartışılmayacaktır. Hane-fîler iki yer dışında cemi kabul etmemiş, diğer mezhepler belli, mazeretler sebebiyle cemi kabul etmişlerdir. Hanefî mezhebinin görüşü, teorik olarak daha tutarlı ve savunulabilir olmakla birlikte, günümüzde cemİn yapılmasının namaz kılanlara sağlayacağı birtakım kolaylıklar bulunmaktadır. Cem' yapmak sonradan ortaya çıkmış, uydurulmuş bir uygulama değildir. Nitekim Arafat ve Müzdelife'de cem yapılacağını bütün mezhepler söylemektedir. Bunun yanında Hz, Peygamber'in çeşitli zamanlarda ve çeşitli durumlarda iki namazı birleştirerek bir vakitte kıldığı yönünde rivayetler bulunmaktadır. Gerek Arafat ve Müzdelife'de ki cemin, gerekse öteki rivayetlere göre çeşitli zamanlarda yapılan cemin gerekçesi ve hikmeti, namaz kılanlara kolaylık sağlanmasıdır.
Hz. Peygamber'in, korku ve yolculuk durumu olmaksızın da öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı birlikte kıldığına dair rivayetler bulunduğu gibi [872] bazı sahâbîlerin de cem yaptığı nakledilmektedir.
Cem'in Arafat ve Müzdelife dışında caiz olmadığını savunan Hanefiler ise büyük ölçüde namazların belli vakitlere göre belirlendiğini bildiren ayetlere [873] ve Cebrail'in peş peşe iki gün Hz. Peygamber'e İmamlık yaparak namazların ilk ve son vakitlerini göstermesine dayanmışlardır. Bu âyetler ve bu rivayet, her bir namazın kendine özel bir vakti bulunduğuna ve bu vaktin öncesine veya sonrasına alınmasının caiz olmadığına delâlet etmektedir. Hanefîler ayrıca, namazın kasten geciktirilerek vaktinin çıkmasına yol açmayı tehditti ifadelerle yasaklayan hadislere ve Abdullah İbn Mes'ûd'dan gelen mukabil rivayetlere de tutunmuşlardır.
Namaz için özel vakitler konulmuş ve bu vakitler namazın vücûbu için sebep kılınmıştır. Kur'an'da mücmel olarak belirtilen vakitler, Hz. Peygamber tarafından belirlenmiş ve namaz vakitleri tevatürle sabit olmuştur; tevatürle sabit olan bir şeyi de haberi vahidle terk etmek kesinlikle caiz değildir. Şu kadar ki, namaz vakitlerini fiilî olarak uygulayan ve belirten Hz. peygamber olduğu gibi, cemin meşriyetini söz ve fiili ile belirten de odur. Sünnetin bir kısmı alınıp bir kısmı atılamayacağına göre, bunların arasını uzlaştırmak gerekir.
Buna göre, olağan ve normal durumlar için beş vakit namazın vakitlerine titizlikle uyulması kuraldır. Ancak bazı özel durumlarda, ihtiyaç ve zaruret sahiplerine de cem ruhsatı tanınmış olmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Cem, bir ruhsat ve kolaylaştırmadır; gerektiğinde bu ruhsattan istifade edilmelidir. Sünnî fıkıh mezheplerine göre kural, her namazın kendi özel vaktinde kılınmasıdır. Ancak geçerli bir mazeretin olması durumunda cem yapılabilir. Namaz dinin direği kabul edildiği için, hiçbir mazeret nedeniyle terkine izin verilmemiş, fakat kılınabilmesi için birtakım kolaylıklar getirilmiştir. Bu bakımdan olağan dışı durumlarda, alışkanlık haline getirmemek kaydıyla ve belirli şartlarla cem yapılabilir. Namazı vaktinde kılmalarında bir sıkıntı ve güçlük söz konusu olan kişilerin, kendi durumlarını yukandaki bilgi ve ruhsatlar çerçevesinde değerlendirerek netice itibariyle Allah'a karşı şahsi sorumluluğunu ilgilendiren bu konuda kedilerinin karar vermesi en uygun olan yoldur.
Ayrıca bilinmelidir ki, cem-i takdim veya cemi te'hîr yapmak, namazın amacının gerçekleşmesi bakımından, namazın kazaya kalmasından daha uygun bir çözüm olarak görünmektedir.
Cem' Yaparken Dikkat Edilecek Hususlar
Sabah namazı hiçbir şekilde cem edilemez. Cem1 yalnızca öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı arasında olabilir.
1- Şayet cemi takdim yapılacaksa, meselâ öğle ile ikindi, öğlenin vaktinde birlikte kılınacaksa, öğle namazına başlarken cemi yapmaya niyet etmek gerekir. Kimilerine göre, birinci namazı bitirmedikçe de niyet edilebilir. Cem-i tehirde ise, birinci namazın vakti içerisinde cem yapmaya niyet etmek gerekir. Aksi takdirde, namazı vaktinden sonraya ertelemiş olur ki bu haramdır.
2- Cem'-i takdimde, sırayı gözetmek tertibe riayet etmek gerekir. Öğle ile ikindi cem ediliyorsa önce öğle, sonra ikindi kılınmalıdır. Cem'-i te'hîr de ise sıraya riayet edilmezse Hanbelîlere göre sahih olur; Şâfıilere göre de sahih olmakla birlikte ikinci namaz kaza olarak kılınmış olur.
3- Cem' yapılırken, iki namazın ara vermeksizin peşi peşine kılınması (=muvâlât) gerekir. Mâlikîler, birlikte kılman iki farzın arasına nafile katmayı dahi uygun görmemişlerdir. Şafiî ve Hanbelîlere göre eğer cem1 birinci namaan vaktinde yapılıyor (cem-i takdim) se, peş peşelik şarttır; ikinci namazın vaktindeki yapılıyor ise bu şart değildir. iki namaz arasında verilebilecek aranırı belirlenmiş bir miktarı olmayıp, abdest alacak ve kamet getirecek kadar bir süre olduğu söylenmektedir.
4- Akşam ile yatsının cem-i takdim olarak birlikte kılınması durumunda vitir namazının ne olacağı konusunda da ağırlıklı görüş, bunun yatsı namazına tâbi olduğu ve dolayısıyla yatsı namazı kılındıktan sonra kılınabileceği yönündedir. [874]

4- Yolculuk Sırasında Hayvan Üzerinde, Hayvanın Döndüğü Tarafa Doğru Nafile Namazı Kılmanın Caiz Olması

601- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) nafile namazını devesi hangi tarafa dönerse o yöne doğru kılardı." [875]

602- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye gelirken devesinin üzerinde yüzünün olduğu tarafa doğru namaz kılardı.
"Her nereye dönerseniz dönün Allah'ın vechi (=yönü/zatı) oradadır" [876] ayeti onun hakkında indi.[877]

603- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), yolculuk sırasında yüzü nereye dönerse dönsün hayvanı üzerinde nafile namaz kılar, vitri de onun üzerinde kılardı. Bununla birlikte hayvanın üzerinde farz namaz kılmazdı." [878]

604- Âmir b. Rebîa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Âmir b. Rebîa, Resulullah (s.a.v.)'i, yolculukta geceleyin devesinin üzerinde hayvanın döndüğü tarafa doğru nafile namaz kılarken gördü." [879]

605- Enes b. Sîrîn'den rivayet edilmiştir:
"Enes b. Mâlik Şam'a geldiği zaman (dönüşünde onu) karşıladık. Onunla 'Ayn-u Temr'de karşılaştık. Onu, bir merkep üzerinde namaz kılarken gördüm. Yüzü şu yöne doğru idi."

Açıklama:

Hadisin ravisi Hemmârn, kıblenin sol tarafına işaret etti. Ben, ona:
"Seni kıbleden başka tarafa doğru namaz kılarken gördüm!" dedim. Enes:
"Resulullah (s.a.v.)'in böyle yaptığım görmemiş olsaydım ben de bunu yapmazdım"diye cevap verdi. [880]

Açıklama:

Hadis, binek üzerinde nafile namaz kılınabileceğine, vitir namazının da binek üzerinde kılınabileceğine, fakat farz namazı kılmanın caiz olmadığını ifade etmektedir.
Hanefilere göre; binek nereye dönerse namazı o tarafa doğru kılmak mendubtur. Bineğin döndüğü tarafı bırakıp ta başka tarafa dönmek caiz değildir. Çünkü bunun için bir zaruret yoktur. Ayrıca binek üzerinde namaz kıimak için yolculuk şart değildir. Namaza niyetlenirken kıbleye karşı dönmek şart değildir. Yine bu namaz, ima ile de kılınır.
Farz ve vacip namazlar ile sabah namazının sünnetini, binek üzerinde kılmak caiz değildir. Fakat İmam Muhammed'e göre; farz namazı kılamama gibi bir özür durumunda binek üzerinde farz namaz kılmak caizdir.

5- Yolculuk Sırasında iki Namazı Birleştirerek Kılmanın Caiz Olması

606- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir
"Resulullah (s.a.v.) sefere acele ettiği zaman akşam namazı ile yatsı namazını birlikte kılardı." [881]

607- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) güneş tam tepeden batı tarafına doğru kaymadan önce yola çıktığında öğle namazını, ikindi namazı vaktine geciktirirdi. Sonra hayvanından inip ikisini birden kılardı. Yola çıkmadan önce güneş batı tarafında kaymışsa öğle namazını kılıp sonra hayvanına binerdi. [882]

608- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) yolculukta iki namazı birleştirerek kılmak istediği zaman öğleyi, ikindinin ilk vakti girinceye kadar geciktirip sonra ikisini birleştirip kılardı." [883]

6- İkamet Halinde/Yerleşik Hayatta iki Namazı Birleştirerek Kılma

609- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medine'de hiçbir korku ve yolculuk hali yokken öğle namazı ile ikindi namazını birleştirerek ve akşam namazı ile yatsı namazını da birleştirerek kıldı." [884]

610- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Tebuk gazvesinde yaptığı bîr yolculukta namazı birleştirmişti. Şöyle ki; öğle namazı ile ikindi namazını ve akşam namazı ile yatsı namazını birleştirdi."

Açıklama:

Hadisin ravisi Saîd der ki: Abdullah İbn Abbâs'a:
"Resulullah (s.a.v.)'i bunu yapmaya sevk eden şey nedir?" diye sordum. O da:
"Ümmetini zorluğa/günaha sokmamak istedi" diye cevap verdi. [885]

611- Muâz (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Tebuk gazvesine, Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte çıkmıştık. Öğle namazı ile ikindi namazını birleştirerek ve akşam namazı ile ikindi namazını birleştirerek kılıyordu." [886]

612- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte öğle ile ikindiyi birleştirerek sekiz rekat ve akşam ile yatsıyı birleştirerek yedi rekat namaz kıldım." [887]

613- Abdullah b. Şakîk'ten rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs bir gün ikindi namazından sonra güneş batıp yıldızlar görününceye kadar bize hutbe verdi. Halk:
"Namaz, namaz!" demeye başladılar. Derken Temîm oğullarından bir adam onun yanma gelip ciddiyetsizce ve sözünü hiç esirgemeksizin:
"Namaz, namaz!" dedi. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Anasız kalasıca! Bana, sünneti sen mi öğretiyorsun?" deyip sonra da:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in, öğle namazı ile ikindi namazını ve akşam namazı ile yatsı namasım birleştirerek kıldığını gördüm!" dedi. Abdullah b. Şakîk:
"Bu sözden içime bir şüphe düştü. Ebu Hureyre'ye gidip ona bu belirtilen vakitlerde namazları birleştirmenin doğru olup olmadığını sordum. O da, Abdullah İbn Abbâs'm bu sözünü doğruladı" dedi. [888]

Açıklama: Bazı alimler, hazarda, namazları birleştirmenin özürsüz oiarak caiz olmadığını söylemiştir. Bazıları ise, bu hadisi delil getirerek bir ihtiyaçtan dolayı hazarda iki namazın arasını birleştirmek suretiyle bir arada kılınabileceğini söylemişler, ancak bunun âdet edinilmemesini şart koşmuşlardır. İbn Şîrîn, İbnü'l-Münzir, Kaffâl el-Kebîr bu görüştedirler.

7- Namazı Bitirdikten Sonra Sağdan Ve Soldan Çıkıp Gitmenin Caiz Olması

614- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sizden birisi (namazından) "Ancak sağ tarafından dönüp ayrılması gerekir" şekliyle şeytana kendi nefsinden bir parça ayırmasın! Beni çoğunlukla, Resulullah (s.a.v.)'in, sol tarafından ayrıldığını gördüm." [889]

615- Süddî'den rivayet edilmiştir: "Enes'e:
"Namaz kıldığım zaman, sağımdan mı, yoksa solumdan mı ayrılayım?" diye sordum. O da:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i çoğunlukla sağ tarafından ayrıldığını gördüm" diye cevap verdi. [890]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) namazı bitirdikten sonra mihrabtan ayrılırken bazen sağ ve çoğu kere de sol taraftan döndüğü ve bazen sol ve çoğu kere de sağ tarafından döndüğü bu hadislerden anlaşılmaktadır.
Her iki sahabi, kendince daha çok zannettiği şekli rivayet etmiştir. Bu hadisler, namazdan çıkarken sağdan yada soldan kalkıp gitmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Hiçbirini yapmakta mekruhluk yoktur. Abdullah İbn Mes'ud'un sözünden anlaşılan mektuhluk, sağdan yada soldan kalkamnın asıl olması itibariyle değil, sağdan kalkmayı vacip itikat eden kimseler hakkındadır. Çünkü böyle bir itikatta bulunmak, hatadır. Ancak sağ taraftan kalkmak, daha efdaldir. Hadislerin çoğu, sağ tarafın faziletini açıkça göstermektedir. Bununla birlikte sağ veya sol taraflardan birinde görülecek bir ihtiyacı olan kimsenin, o taraftan çıkıp gitmesi müstehabtır. Çünkü Ebu Dâvud'daki rivayette, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in odalarının sol tarafta olduğu için o taraftan çekildiği belirtilmektedir.

8- Cemaat Halinde Namaz Kılarken İmamın Sağında Bulunmanın Müstehab Olması

616- Berâ' b. Âzib (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'in arkasında namaz kıldığımız zaman onun sağ tarafında olmak hoşumuza giderdi. Yüzünü de bize dönerdi. Ben, onun:
"Rabbi! Kını azâbeke yevme teb'asu -ev tecmau- ibâdeke" Rabbim! Kullarını tekrar dirilteceğin yada toplayacağın gün beni azabından koru!" derken işittim" dedi. [891]

Açıklama:

Bu hadisten, Resulullah (s.a.v.)'in namaz bittikten sonra sağ tarafa dönerek sağ tarafta bulunan cemaata yöneldiği, bu sebeple cemaatin, onun teveccühüne mazhar olmak ümidiyle sağ tarafta bulunmaya fevkalade rağbet gösterdikleri anlaşılmaktadır.
Tirmizî'nin bu konuda rivayet ettiği hadiste ise,

"Resulullah (s.a.v.) bize İmam olur, namazdan sonra (kıbleden) her iki yanına da dönerdi" [892] ifadesi yer almaktadır. Tirmizî'nin rivayet ettiği bu hadis, hasendir.
İmam Beğâvî bu konuda şöyle der: Efdal olan, kıbleden dönerken sağ tarafa dönmektir. Bununla birlikte dönmek iki şekilde olabilir:
1- Sağına kıbleyi, soluna da cemaatı alarak dönmek. Ebu Hanife bu görüştedir.
2- Soluna kıbleyi ve sağına da cemaatyi alarak dönmek. Kıbleden sağa veya sola doğru dönmenin hikmeti ise namaz kılındıktan sonra camiye gelen kimsenin, namazını kılındığının anlamasını sağlamak ve yanlışlıkla cemaatin arasına katılarak imama uymasını önlemektir.

9- Müezzin Kamete Başladıktan Sonra Nafile Namaza Başlamanın Mekruh Olması

617- Ebu Hureyre! (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namaza kamet getirildiği zaman farz namazdan başka bir namaz yoktur." [893]

Açıklama:

Hadis, farz namaz için kamet getirildikten sonra nafile namaza niyetlenmenin yasak olduğuna delalet etmektedir. Bu hususta revatib denilen beş vaktin sünnetleri ile diğer nafile namazlar arasında fark yoktur. Bu, alimlerin çoğu ile Şafii mezhebinin görüşüdür. Hanefilere göre ise sabah namazının sünnetini kılmayan bir kimse farzın ikinci rekatına yetişeceğine yakinen bilirse kametten sonra önce sünneti kılar.

618- Abdullah b. Mâlik İbn Buhayne (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) sabah namazına kamet getirilmişken sünnet kılmakta olan birisinin yanına uğrayıp (ravi diyor ki) ona bir şey söyledi, fakat ne olduğunu bilmiyoruz. Namazdan çıktığımız zaman o kimsenin etrafını sarıp ona:
"Resulullah (s.a.v.), sana ne söyledi?" diye sorduk. O da:
"Bana, neredeyse sizden birisi sabah namazını dört rekat olarak kılacaktı" buyurdu" dedi. [894]

Açıklama:

"Neredeyse sizden birisi sabah namazını dört rekat olarak kılacaktı" sözünden maksat; yapılan işi inkar ve bunu niçin men ettiğine işarettir. Müezzin sabah namazının farzı için karnet getirirken sünnet kılmanın yasak edilmesi sedd-i zerai kabilindendir. Yani bu iş böyle yapıla yapıla ileride daha çok adet olmasına yol açar da cemaat sabah namazının farzının dört rekat olduğunu sanır endişesiyle yasaklanmıştır.

619- Abdullah b. Sercis (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Resulullah (s.a.v.) sabah namazında iken mescide girip mescidin bir tarafında iki rekat namaz kıldı. Sonra Resulullah (s.a.v.)'in kıldığı namaza dahil oldu. Resulullah (s.a.v.) selam verince:
"Ey filanca kimse! Sen bu iki namazdan hangisini namaz sayıyorsun? Tek başına kıldığın namazı mı, yoksa bizimle birlikte kıldığın namazı mı?" buyurdu.[895]

Açıklama:

"Ey filanca kimse! Sen bu iki namazdan hangisini namaz sayıyorsun? Tek başına kıldığın namazı mı, yoksa bizimle birlikte kıldığın namazı mı" sözünden maksat ise; bu konuda ikinci bir illeti ortaya koymaktadır. 0 da, imamlar hakkında açılması sözkonusu olan ihtilaf kapısını kapamaktır.
Ayrıca bu soruyu yöneltmekle, adamın farza başlamayı geciktirmesi ve sünnetle meşgul olmasının hatalı olduğu bildirilmektedir.

10- Mescide Giren Kimsenin Okuyacağı Dua

620- Ebu Humeyd (r.a) yada Ebu Useyd (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi mescide girdiği zaman: "Allahümme'ftah lî ebvâbe rahmetike Allahım! Bana, Rahmet kapılarını aç" desin. Çıktığı zaman ise "Allahümme innî es'eluke min fadlike Allahım! Ben, Senin fadlından isterim" desin.[896]

Açıklama:

Bu hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v.), ümmetine camiye girip çıkarken ne şekilde dua edeceklerini öğretmektedir.
Duanın mescide girerken rahmet ve çıkarken fadl'a tahsis edilmesindeki hikmet, Dihlevî'nin "Hüccetullahi'l-Bâliğa" adlı eserinde şöyle açıklanmaktadır:
"Girerken rahmetin, çıkarken fazlu keremin istenmesinin hikmeti şudur: Allah'ın kitabında rahmetin mânâsı, velayet, nübüvvet gibi nefsânî ve uhrevî nimetlerdir. Bu mânâda olmak üzere Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Rabbinin rahmeti, onların topladıkları dünyalıklardan daha hayırlıdır" [897]
Fazl u kerem ise, dünyevî nimetler için kullanılır. Nitekim;
"Rabbinizden gelecek bir fazl u keremi aramanızda size herhangi bir günah yoktur" [898] âyetinde bu mânâda kullanılmıştır. Keza,
"Namaz bitince yeryüzüne dağılırı ve Allah'ın Fazl u kereminden isteyin" [899] âyetinde de aynı mânâdadır. Mescide giren kişi, Allah'a yaklaşmak niyetiyle girer, çıkış anı ise rızik arama zamanıdır. Böylece mescide giriş ve çıkış esnasında yapılan duaların hikmeti anlaşılmış olur. [900] Dihlevî'nin bu açıklaması, gerçekten yerinde ve vakıaya uygundur. Çünkü her ne kadar insan, ömrünün her safhasında Allah'ı zikretmeli ve onu hatırlamalı ise de, insanın ahireti, en çok duyduğu ve Rabbini kendisine en yakın hissettiği yer, ibadethanedir. Cami dışındaki en büyük sıkıntı da rızik endişesidir. Her halde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duası, bu hikmete bağlı olarak nakledilmiştir.

11- iki Rekat Tahiyyetu'l-Mescid Namazı Kılmanın Mustehab Olması, Tahiyyetu'l-Mescid Namazı Kılmadan Oturmanın Mekruh Olması Ve Tahiyyetu'l-Mescid Namazının Her Zaman için Meşru Olması

621- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) cemaatin arasında oturduğu sırada mescide girmiştim. Gidip boş bir yere oturdum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Oturmadan önce iki rekat (tahiyyetu'l-mescid) namazı kılmaktan seni alıkoyan şey nedir?" buyurdu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Seni cemaatin içerisinde otururken gördüm. Cemaat da oturuyordu. Bunun için girişte namaz kılmadım." dedim. Resulullah (s.a.v.):
"O halde sizden birisi mescide girdiği zaman iki rekat namaz kılmadan oturmasın!" buyurdu. [901]

622- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Benim, Peygamber (s.a.v.)'den bir alacağım vardı. O, bana, alacağımı fazlasıyla ödedi. Mescide onun yanına girdiğim (de) bana:
"iki rekat (tahiyyetui-mescid) namazı kıl!" buyurdu. [902]

Açıklama:

Tahiyyatu'l-mesci mescidi selamlama namazı, mescidin selamlanması, saygı gösterilmesi anlamına gelmiş olsa bile, esasında mescitlerin sahibi olan Allah'a saygı ve tazim anlamını içermektedir.
Her ne kadar burada hadisin zahiri tahiyyatu'l-mescid namazının vacip olmasını gerektiriyorsa da, Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ve Nesaî'nin Dımâm İbn Salebe'den rivayet ettikleri hadis, beş vaktin dışındaki namazları tatavvu nafile olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla tahiyyatu'l-

mescid namazı, vacip değildir.
Hanefilere göre, tahiyyatu'l-mescid namazı müstehabtır. En azı iki rekat ve en çoğu için ise bir sınır yoktur. Namaz kılınması mekruh olan vakitlerde ve Cuma şünü hatip hutbe okurken tahiyyatu'l-mescid namazı kılmak mekruhtur.
Tahiyyatu'l-mescid namazı, mescide girildiğinde hemen kılınması mı gerektiği yada biraz oturduktan sonra kılınıp kılınamayacağı meselesi İhtilaflıdır. Hanefi ve Mâlikûere göre; mescide girince uzun zaman da geçmiş olsa bile oturduktan sonra tahiyyatu'l-mescid namazı kıhnabilir. Ayrıca bir günde birkaç defa. camiye giren kimsenin bir defa tahiyyatu'l-mescid namazı kılması kafidir.
Dihlevî, tahiyyatu'l-mescid namazının hikmeti ile ilgili olarak şöyle der:
"Bu namazın meşru kılınmasının hikmeti şudur: Özel olarak namaz için hazırlanmış bir yere girildiğinde namaz kümmaması bir kayıp ve pişmanlıktır. Tahiyyetu'I-mescid (=mescidi selamlama) namazı, namaza karşı olan arzunun duyularla algılanabilir bir şekilde ortaya konulması demektir. Ayrıca mescide saygı anlamı da taşımaktadır." [903]

12- Yolculuktan Gelen Kimsenin, Gelir Gelmez Mescitte iki Rekat Namaz Kılmasının Müstehab Olması

623- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le bîr gazveye çıkmıştım. Dönüşte devem benî geride bırakıp yürüyemez olmuştu. Sonra Resulullah (s.a.v.) Medine'ye benden önce vardı. Ben de ertesi gün Medine'ye ulaştım. Mescide vardığımda onu mescidin kapısında buldum. Bana:
"Şimdi mi geldin?" diye sordu. Ben de:
"Evet!" diye cevap verdim. Resulullah (s.a.v.):
"O halde deveni bırak, mescide gir ve iki rekat geliş namazı kıl!" buyurdu.
"Bunun üzerine mescide girip iki rekat namaz kıldım. Sonra da evime döndüm."[904]

624- Ka'b b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir yolculuktan ancak gündüzün kuşluk vakti gelirdi. Geldiği zaman (ilk önce) mescitte başlar, orada iki rekat namaz kılar, sonra da orada otururdu." [905]

Açıklama:

Bu iki hadis, yolculuktan gelen bir kimsenin, evine uğramadan önce mescide giderek orada iki rekat namaz kılmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Bu namaz, Tahiyyetu'l-mescid namazı olmayıp seferden geliş namazıdır.
Bu namazı kılmanın hikmeti, yolculuktan sapasağlam döndüğü için seferden geliş nimetine şükür için olmasıdır.

13- Duha (Kuşluk) Namazının Müstehab Olması, En Azının iki Rekat, En Mükemmelinin Sekiz Rekat, Ortasının Dört Yada Altı Rekat Olması Ve Bu Namazı Devamlı Surette Kılmaya Teşvik

625- Abdullah b. Şakîk'ten rivayet edilmiştir: "Âişe'ye:
"Peygamber (s.a.v.) Duha (=kuşluk) namazını kılar mıydı?" diye sordum. Âişe:
"Hayır, fakat bir yolculuktan gelmiş ola!" dedi." [906]

626- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in Duha nafilelerini kıldığını hiç görmedim. Doğrusu bu namazı ben kılıyorum. Resulullah (s.a.v.), insanlar amel eder de üzerlerine farz olur endişesiyle yapmak istediği bir işi (bazen) terk ederdi." [907]

Açıklama:

Bu hadisten anlaşılıyor ki; Hz. Peygamber (s.a.v.) bu namazın sahip olduğu faziletten dolayı arasıra bu namazı kılar, çok kere de farz olur korkusuyle terk ederdi. Hz. Aişe'nin arasıra kılınan bu namazdan haberdar olmaması da pek mümkündür. Çünkü Resulullah, çoğunlukla kuşluk vaktinde müslümaniann işlerini tedbir için ya mescide yahut başka bir yere gider, bazen de seferde bulunurdu. Buna bir de kasm yani zevceler arasında nöbet taksimi dolayısıyla Aişe'nin odasında dokuz günde bir ancak bulunabildiğini ilâve edersek, olumsuz kılmasının yönü daha kolay meydana çıkar. Ya da Hz. Aişe bu sözünü *"Devamlı olarak kılmazdı"* ma'nâsına söylemiş olabilir. Nitekim 623 nolu rivayette "Duha namazını Rasulullah dört rek'at olarak kılardı" demiş olması bu son ihtimali güçlendirmektedir.
Bununla beraber Abdullah İbn Ömer'in duhâ namazı hakkında bid'atdır dediği de sahih yollarla sabit olmuştur. Lâkin bu da, Abdullah İbn Ömer'in, Peygamber'in bu fiilinden haberdar olmadığına yahut gösteriş suretiyle mescidde kılınması yahut da bu namaza devam edilmesi bidatdır demek istemiş olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Her ne hal ise cumhur, duhâ namazının müstehab olduğu görüşüne varmıştır.
621 nolu Hz. Aişe hadisi hakkında İbn Abdilberi şöyle der:
"Sahâbîlerden her fert için Peygamber'in hadislerinin hepsini bilmesi mümkün değildi. Birisinin bildiği bir olayı, diğerleri bazen bilemezdi. Bütün hadisleri bilircesine vâkıf olmak daha sonraki devirlerde bütün hadîsler hadîs kitablarında toplandıktan sonra o dönemin insanları için müyesser olmuştur."
Resulullah (s.a.v.), duhâ vaktinde Aişe'nin yanında çok az bulunurdu. Çoğu zaman mescidde yahut misafir olarak ashabının birinin yanında yahut da hanımlarından birisinin odasında bulunurdu. Bu sebeble Aişe, Rasûlullah'ın duhâ namazı kıldığını görmemişti de:
"Rasûlullah'ın duhâ namazı kıldığını görmedim" demiştir. Sonra bu olumsuz kılma ve inkâr, duhâ namazının aslına değil muttariden devamlı olarak kılmaya yönelik olabilir. Bu yönü: Muâze bint. Abdillah el-Adeviyye'nin rivayet ettiği 623 nolu hadisler doğrulamaktadır." [908]

627- Muâzc'den rivayet edilmiştir: "Âişe'ye:
"Resulullah (s.a.v.), Duha namazını kaç rekat kılardı?" diye sordu. Aişe:
"Dört rekat kılar, dilediği kadar da artırırdı" diye cevap verdi." [909]

Açıklama:

Kuşluk/Duha namazı: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kuşluk vaktinde nafile namaz kıldığına ve arkadaşlarına da bu vakitte namaz kılmayı tavsiye ettiği namazdır.
Kuşluk namazı kılmak, müstehab olup güneşin bir mızrak boyu yükselmesinden, yani güneşin doğması üzerinden takriben 45-50 dakika geçmesinden zeval vaktine kadar olan müddet içerisinde iki, dört, altı, sekiz yada oniki rekat kılınabilirse de en faziletlisi dört rekat kılmaktır,
Sonuç olarak; kuşluk namazı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in devamlı surette kılmadığı, bazı zamanlarda arasıra kıldığı bir namazdır.

628- Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan rivayet edilmiştir:
"Bana, hiç kimse Peygamber (s.a.v.)'i Duha namazı kılarken gördüğünü haber vermedi. Ümmü Hâni' hariç. Çünkü o, Mekke'nin fethedildiği gün Resulullah (s.a.v.)'in onun evine girip sekiz rekat namaz kıldığını rivayet edip:
"Onun bu namazdan daha hafif bir namaz kıldığını görmedim. Fakat rüku ile secdeyi tam yapıyordu" dedi. [910]

629- Ümmü Hâni (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Mekke'nin fethedildiği sene Resulullah (s.a.v.)'e gitmiştim. Onu yıkanırken buldum. Kızı Fâtıma da onu bir elbiseyle örtüyordu. Ben selâm verdim. Resulullah (s.a.v.):
"Bu kadın kimdir?" diye sordu. Ben:
"Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânît" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hoş geldin Ümmü Hânî!" dedi. Yıkanmasını bitirdikten sonra ayağa kalktı ve bir elbiseye bürünerek sekiz rek'ât namaz kıldı. Namazı bitirince,

ona:
"Ey Allah'ın resulü! Annem oğlu Ali İbn Ebî Tâlib, benim kendisine güvence verdiğim bir kimseyi, Hübeyrenin oğlu filancayı öldüreceğini söyledi" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ümmü Hâni! Senin güvence verdiğin kimseye, biz de güvence verdik" buyurdu.
"Bu olay, kuşluk vakti oldu." [911]

Açıklama:

Hubeyre, Ümmü Hânî'nin eşi olup Mekke'nin fethi üzerine Necran'a kaçıp orada şirk üzere ölmüştür. Ümmü Hânî'nin, Hubeyre'den dört oğlu vardı. Himaye edilen kimse de, fetih günü Hz. Peygamber tarafından ilan edilen emanı kabul etmeyerek Halid b. Velid komutasındaki askeri birliğe karşı savaş açan küçük bir zümreye dahil olanlardandı. Bu kişinin ismi hususunda yedi kadar isim söylenmiştir. İşte bu kimse, daha sonra Ümmü Hânî'ye sığınmış, kardeşi Ali'de bunu yada bunları öldürmeye kalkışmıştı. Ümmü Hânî'de gelip onun bağışlanması için aracı olmuştur.
İşte bu olay, mümin bir kadının, kafire verdiği emanın müslümanlarca kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu olay, İslam kadınının, siyasi hakka sahip olduğunun açıkça örneklerinden birisidir.
Bu olay, kuşluk vakti olmuştu. Resulullah (s.a.v.) bu olay sırasında sekiz rekat kuşluk namazı kılmıştı.

630- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden her birinin, her bir mafsalına karşılık bir sadakası vardır. Her teşbih, bir sadakadır. Her tahmid, bir sadakadır. Her tahlil, bir sadakadır.
Her tekbir, bir sadakadır. İyiliği emretmek ve kötülükten men etmek de birer sadakadır. Bütün bunlara, kişinin kılacağı iki rekat Duha namazı yeterlidir."[912]

Teşbih:

Subhanallah demektir. Tahmid: el-Hamdulülah demektir.

Tahlil:

Lâ ilahe illallah demektir. Tekbir: Allahu Ekber demektir.
Hadisin metninde geçen "Sulâmâ" kelimesi, parmakların eklemleri arasındaki kısımları ifâde ederse de, zamanla bu kelime bedenin bütün kemikleri ve eklemleri için kullanılır olmuştur. Burada da bu kelimeyk bütün eklemler ve kemikler kasd edilmiştir.
Sadaka ise iyilik ve gerçeklik gibi mânâlar taşır. Allah yolunda yapılan harcamaları ifâde eder. Sadaka vermeye "Tasadduk" denir.
Sadaka sadece fakirlere verilen mal veya para değildir. Fertlere ve cemiyete yarar sağlavan her faydalı söz, davranış ve iş bir nevi sadakadır. Hadis-i şerifte bu gerçeğe işaret edilerek maddî imkânlarıyla sadaka vermekten âciz kalan fakir kimselerin de tasadduk imkânlarının bulunduğu ifâde edilmekte ve onlara da sadaka yollan gösterilmektedir. Ayrıca hadiste hergün Allah'ın nimetlerini göz önünde bulundurmak hergün bu nimetlerin şükrünü eda için hâlis niyyetlerle çalışmak üzerinde duruluyor.
Sayıya hesaba gelmez nimetlerden bahsedilirken insan vücudundaki eklem ve kemiklerin birbiriyle bağlandığı yerler söz konusu ediliyor. Bu eklemler, insanın hareket kabiliyetini te'min eder. Bunlar vasıtasıyle insan pekçok hareketi rahatlıkla yapar.
Kemikler olmasa insan bir et yığını hâlini alır. Vücudda az miktarda bir kireçlenme olması bile insanı doktordan doktora koşturduğu düşünülürse, kemiklerin ve eklemlerin maddi ölçülere sığmayan değeri karşısında şükür borcunu yerine getirmenin lüzum ve ehemiyyeti kolayca anlaşılır.
İşte bu nimetlerin borcu, hadiste örnekleri verilen ve sadakanın kapsamına giren iyilikleri yapmakla ödenebilir. Esasen hadis-i şerifte "Sadaka" olarak isimlendirilen işlerin günlük hayatımızın ayrılmaz birer parçası olduğu da muhakkaktır. Ancak bunları Allah rızası uğrunda yapmak hem nimetin şükrü, hem de sevab getirecek birer sadaka olur.
Kuşluk namazındaki fazileti ve sevabın bu fiillerin hepsinin fazileti ve sevabına denk olduğu da ifâde ediliyor. Çünkü namaz bütün vücudun iştirakiyle kılındığı için bütün organlarla birlikte eklemler de Allah'a olan borcunu ödemiş olur. Aynı zamanda namaz bütün iyilikleri içine alır. Çünkü namaz kılan kimse nefsini iyiliğe ve hayra çağırmış olduğu gibi, kötülüklerden de sakındırmış olur. Çünkü namaz bütün kötülüklerden uzaklaşarak ilâhî huzura gelmenin ve bu şuura ermenin bir ifadesidir. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de;
"Gerçekten namaz bütün kötü işlerden alıkoyar" [913] buyurmaktadır.
Bu ifâdelerle kuşluk namazının faziletinin ve konumunun derecesi veciz bir şekilde açıklanmıştır.
Ayrıca bu hadiste; herkesin kendi imkânlarına göre dereceler elde edebileceği anlatılmaktadır. Allah'a iyi bir kul olabilmek için mutlaka zengin, yahut mutlaka fakır olmak gerekmez. Kadın veya erkek sıhhatli veya hasta, âmir veya me'mur hangi tabakadan olursa olsun her insan bulunduğu duruma göre Yüce Allah'a iyi bir kul olabilir. Ancak bunun için, insanın bulunduğu durumu iyi tâyin etmesi elinde bulunan imkânlarını iyi ölçer, iyi kullanırsa, bunlarla kendini kurtarması, küçümsenmeyecek dereceler elde etmesi zor değildir. Bütün âyet ve hadislerin gösterdiği hakikatlerden biri budur.

631- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Dostum (s.a.v.), bana; üç şeyi; her aydan üç gün oruç tutmayı, iki rekat Duha namazını ve uyumadan önce vitir namazını kılmamı vasiyet etti." [914]

14- Sabah Namazının Ikı Rekat Sünnetini Kılmanın Müstehab Olması

632- Müminlerin annesi Hz. Hafsa (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), müezzin sabah namazı için okuduğu ezanı bitirip) sustuğu ve sabah namazı vakti iyice belirdiğinde farz namaz kılınmadan önce hafifçe/kısa iki rekat namaz kılardı." [915]

633- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sabah namazının vaktini bildiren ezanı işittiği zaman sabah namazının iki rekat sünnetini kılar ve bu iki rekat namazı hafif/kısa tutardı." [916]

634- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) sabah namazında ezan ile kamet arasında iki rekat namaz kılardı." [917]

635- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sabah namazının iki rekat sünnetini kılar ve bu iki rekat namazı o kadar hafif/kısa tutardı ki, ben kendi kendime; "Acaba bu iki rekatta Ümmü'l-Kur'an'ı/Fatiha suresini okudu mu" derdim!" [918]

636- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), hiçbir nafile namaza, sabah namazından önce kıldığı iki rekat namaza gösterdiği devamlılığı göstermezdi." [919]

637- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sabah namazının iki rekat (sünnet) namazı, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır." [920]

Açıklama: Hadisler; sabah namazının farzından önce kılınan iki rekat sünnetin, müekked sünnetlerden olduğunu göstermektedir. Hatta

Hanefi alimlerinden İbnu'l-Hümâm (ö. 861/1457)'a göre, sünnet namazlar içerisinde en faziletli sabah namazının sünnetidir. Çünkü Resulullah (s.a.v.), hazarda ve seferde sabah namazının sünnetini hiç terk etmemiştir. Hatta sabah namazı kazaya kaldığında, bu iki rekatlık sünnet namazını da kaza olarak kılmıştır.

638- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sabah namazının iki rekat sünnet namazında "Kafirun" suresi ile "İhlas" suresini okurdu."[921]

Açıklama:

Hadis, konumuzu teşkil eden başlıkla ilgisi, sabah namazının sünnetinde "Kafirun" suresi ile "İhlas" suresi gibi kısa surelerin okunacağını ifade etmesidir. Hadiste, Fatiha'dan bahsedilmemesi, Resuluüah (s.a.v.)'in sabah namazının sünnetinde Fatiha suresini okumadığına delalet etmez. Çünkü Fatiha'sız namazın olmayacağına delalet eden hadisleri, Fatiha'nın okunacağında şüpheye ve bunu ayrıca zikretmeye lüzum bırakmamaktadır.
Bundan dolayı sabah namazının sünnetinin birinci rekatında Fatiha'dan sonra Kafirun suresi ve ikinci rekatta ise İhlas suresini okumak müstehabtır. Bu cumhurum görüşüdür.

639- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sabah namazının iki rekat (sünnet) namazının ilk rekatında Bakara süresindeki;
"Deyin ki: Biz; Allah'a ve bize indirilene iman ettik ....." [922] ayetini sonuna kadar okudu ve ikinci rekatta ise [923] *"Biz, Allah'a iman ettik. Şahid ol ki, biz müslümanlararız"* [924] ayetini okudu. [925]

Açıklama:

Diğer nafilelere nispetle sabah namazının sünnetini çok kısa bir şekilde kılmak caizdir. TahavînİN rivayetine göre, sabah namazının sünneti hususunda alimler dört ayrı görüştedirler:
a- Sabah namazının sünnetinde kıraat yoktur: Alimlerden Ebu Bekir b. el-Esam ile İbn Uleyye ve Zahirilerden bir grup bu görüştedirler.
b- Sabah namazının sünnetinde yalnız Fatiha okunur ve namaz bu suretle hafifletilir: Bu görüş, Abdullah b. Amr (r.a.)'dan rivayet olunmuştur. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü de budur.
c- Bu namaz, Fatiha ile kısa bir sûre okuyarak hafifletilir: İmam Mâlik ile İmam Şafiî'nin birer görüşleri budur.
d- Sabah namazının sünnetinde, uzun sûreler okumakta bir beis yoktur: Bu
görüş, İbrahim en-Nehaî ile Mücâhid'den rivayet olunmuştur. İmam-ı A'zam'ın, "Bazen ben, bu iki rekatta Kur'an-ı Kerim'den iki hizb okurum" dediği rivayet olunur. Hanefi imamlarının görüşü budur. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) ile tabiînden Said b. Cübeyr, Muhammed b. Şîrîn, Abdurrahman b. YezÎd, Süveyd b. Gafele ve Guneym b, Kays'ın görüşleri de budur. İmam Şafiî de bu görüşe katılmıştır.[926]

15- Farz Namazlardan önce Ve Sonra Kılınan Râtibe (=Müekked) Sünnetlerinin Fazileti Ve Sayıları

640- Ümmü Habîbe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kim bir gün ve bir gece içerisinde farz namazlardan hariç on iki rekat nafile namazı kılarsa o namazlar sebebiyle o kimseye cennette bir ev yapılır" dediğini işittim. Ümmü Habîbe:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'den işittiğimden beri artık bunları hiç terk etmedim" dedi.[927]

Açıklama:

İmam Şafiî ile İmam Ahmed, bu hadisi delil alarak farz namazlara bağlı olarak kılınan revatib/müekked sünnetlerin on rekat olduğunu söylemişlerdir.

641- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte öğleden önce iki rekat, öğleden sonra iki rekat, akşam namazından sonra iki rekat, yatsıdan sonra iki rekat ve Cuma namazından sonra iki rekat namaz kıldım. Akşam, yatsı ve Cuma namazlarının sünnetlerini Peygamber (s.a.v.)'le onun evinde kıldım." [928]

Açıklama:

Hanefilere göre farz namazlara bağlı olarak kılman revatib/müekked sünnetleri, oniki rekattır. Delilleri; bu hadis, bir önceki hadis ile Tirmizî'nin hasen yolla "Peygamber (s.a.v.) öğlenin farzından önce dört ve sonra da iki rekat kılardı" [929] şeklinde rivayet ettiği hadistir.
Hadiste ayrıca cumadan sonra kılman sünnetlerden de bahsedilmektedir. Resulullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi sırasında cumadan sonra altı rekat ve Medine'de ise cumadan sonra evinde sadece iki rekat kıldığı İfade edilmektedir.[930]
Bu konudaki rivayetlerin farklı olmasından ötürü alimler cumadan sonra kılınacak sünnetlerin rekat sayısı hususunda ihtilaf etmiştir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre cumadan sonra iki rekat sünnet kılınır. Ebu HanİFe'ye göre ise dört rekat ve Ebu Yusuf'a göre ise a!tı rekat sünnet kılınır.
Sonuç itibariyle; İmam Şafiî ile İmam Ahmed bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in fiili uygulamasın [931] Ebu Hanife sözlü uygulamasını [932] ve Ebu Yusuf da hem fiilî ve hem de sözlü uygulamasını delil getirmiştir.

16- Nafile Namazı Ayakta Ve Oturarak Kılmanın, Bir Rekatın Bir Kısmını Ayakta Ve Bir Kısmını Da Oturarak Kılmanın Caiz Olması

642- Abdullah b. Şakîk'ten rivayet edilmiştir:
"Aişe'ye, Resulullah (s.a.v.)'in nafile namazını sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.), benim evimde öğeden önce dört rekat nafile namaz kılar, sonra mescide çıkıp cemaata öğlenin farz namazını kıldırır, sonra tekrar evime girip iki rekat nafile namaz daha kılardı. Cemaata akşam namazının farzını kıldırır, sonra ejime gelip iki rekat nafile namaz kılardı. Cemaata yatsı namazını(n farzını) kıldırır, evime gelip iki rekat nafile namaz kılardı. Geceleyin ise içlerinde vitir de dahil olmak üzere dokuz rekat namaz kılardı. Bazı geceler, namazı ayakta uzunca bir şekilde kılar, bazı gecelerde ise oturarak uzunca bir biçimde kılardı. Kıraati ayakta iken okursa, ayaktayken rüku ve secd'j eder, kıraati otururken okursa oturduğu yerden rüku ve secde ederdi. Fecr doğduğunda sabah namazının iki rekat nafilesini kılardı" diye cevap verdi. [933]

643- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i, gece namazlarının hiçbirinde oturarak (Kur'-an) okuduğunu görmedim. İhtiyarladığı zaman oturarak okumaya başladı. Öyle ki okuduğu sureden otuz yada kırk ayet kalınca, ayağa kalkıp onları da ayakta okur, sonra rükuya varırdı." [934]

644- Abdullah b. Şakîk'tan rivayet edilmiştir: Aişe'ye:
"Peygamber (s.a.v.) hiç oturduğu yerden namaz kılar mıydı?" diye sordum. O da:
"Evet, insanlar onu ihtiyarlattıktan sonra oturarak namaz kıldı" diye cevap verdi. [935]

645- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir çok namazını oturarak kılmadan vefat etmedi." [936]

646- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in yaşı ilerleyip (bedeni) ağırlaşınca çoğunlukla namazını oturarak kıldı." [937]
647- Hz. Hafsa (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in vefatından bir yıl öncesine kadar nafile namazında oturduğunu hiç görmedim. Fakat bundan sonra artık nafile namazını oturarak kılmaya başladı. Sureyi tertil ederek okurdu. Böylece bu şekilde oturarak okuduğu surenin miktarı, kalktığında okuduğu uzun surelerden daha uzun olurdu." [938]

648- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) oturarak namaz kılmadan vefat etmedi." [939]

Açıklama:

Bu hadisler; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, hem ayakta ve hem de oturarak namaz kıldığını göstermektedir. Bu, ya aynı gecede olmuş yada ayrı gecelerde olmuştur.
Nafileye ayakta başlayan kimse, rükusunu da ancak ayakta, oturduğu yerde başlayan kimse de ancak oturarak yapabilir. Bu, Mâlikiler ile Hanefilerin görüşüdür.

649- Abdullah b. Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bana, Resulullah (s.a.v.)'in:
"Kişinin, oturarak kıldığı namaz, ayakta kıldığı namazın yarısı sevabım alır" buyurduğu anlatıldı.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'e gelip onu oturarak namaz kılarken buldum. Elimi onun başının üstüne koydum. Bana:
"Ey Abdullah b. Amr! Neyin var?" diye sordu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Senin;
"Kişinin oturarak kıldığı namaz, ayakta kıldığı namazın yarısı sevabını alır" buyurduğun bana anlatıldı. Halbuki sen oturarak namaz kılıyorsun' dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, ama ben, sizden herhangi birisi gibi değilim!" buyurdu. [940]

Açıklama:

Hadisten, bir kimsenin ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak kıldığı nafile namazın sevabının yarısı kadar olduğu anlaşılmaktadır. Bu, nafile namazlarla ilgilidir. Ayakta durmaktan aciz olan, namazını oturarak kılarsa bunun sevabında herhangi bir noksanlık yoktur.
Farz namazlarda ise ayakta durmaya gücü yetenin oturarak namaz kılması asla caiz değildir.
Hz. Peygamberin *"Ben, sizden herhangi birisi gibi değilim" buyurmasını*; âlimler iki şekilde değerlendirmişlerdir;
1- Hz. Peygamberin ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak kıldığı nafile namaz, başkalarının oturarak kıldığı nafile gibi değildir. Onun, oturarak kıldığı namaz aynen ayakta kıldığı gibidir, sevabında herhangi bir eksilme yoktur.
2- Kadı İyâz'ın dediğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v.), özrü olmaması bakımından diğer insanlar gibi değildir. Çünkü Hz. Peygamber, bunu ömrünün sonuna doğru, yaşlılığından dolayı yapmıştır. Çünkü normal hallerde Hz. Peygamber devamlı en efdalî yapardı. O zaman efendimizin sözünün manası, "Ben sizden biri gibi değilim, yaşlandım, onun için oturarak namaz kılıyorum" şeklinde olacaktır.
Ancak Kadı İyâz'ın bu görüşüne itiraz edilmiştir. Çünkü özür halinde oturarak kılınan namazın sevabında noksanlık olmaması sadece Hz. Peygambere özgü değil, geneli kapsamaktadır.

17- Gece Namazı Ve Peygamber (s.a.v.)'in Geceleyin Kıldığı Namazların Rekat Sayısı, Vitir Namazının Bir Rekat Olduğu Ve Bir Rekat Namazın Sahih Olması

650- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) yatsı namazını -ki insanlar buna "Ateme" derler- bitirdikten sabah namazına kadar on bir rekat nafile namaz kılardı. Her iki rekat arasında selam verir, bir rekat da vitir kılardı. Sabah namazında müezzin ezanı okuyup sustuğu, sabahın olduğunu iyice anladığı ve kendisine haber vermek için müezzin geldiği zaman kalkıp hafif/kısa iki rekat namaz kılardı. Sonra kamet için müezzin gelinceye kadar sağ tarafına yaslanırdı." [941]

651- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) geceleyin on üç rekat (nafile) namaz kılardı. Yalnız son rekatta selam teşehhüdüne oturmak üzere bunların besiyle vitir yapardı." [942]

Açıklama:

Şâfiiler, bu hadisi delil alarak, vitir namazını, bir selamla beş rekat olarak kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.
Hanefilere göre bu hadis, muzdarib olup delil olma niteliğinden uzaktır.

652- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edümiştir:
"Resulullah (s.a.v.) (geceleyin) sabah namazının iki rekat (sünnet)iyle birlikte on üç rekat namaz kılardı." [943]
653- Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayet ediİmiştir:
"Ebu Seleme, Aişe'ye; Resulullah (s.a.v.)'in Ramazan ayındaki namazı nasıldı?" diye sordu. Âişe dedi ki;
"Resulullah (s.a.v.), Ramazanda ve Ramazan'dan başka gecelerde on bir rekattan fazla namaz kılmazdı. Dört rekat namaz kılardı ki, onun güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekat daha namaz kılardı ki, onun güzelliğini ve uzunluğunu da sorma! Sonra üç rekat namaz kılardı.
Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Vitri kılmadan mı uyuyacaksın?" diye sordum. O da:
"Ey Âişe! Gerçekten benim gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz" buyurdu. [944]

654- Ebu Seleme'den rivayet edilmiştir:
"Âîşe'ye, Resulullah (s.a.v.)'in geceleyin kaç rekat namaz kıldığını sordum". Âişe:
"Resulullah (s.a.v.)'in (geceleyin) on üç rekat namaz kılardı. önce sekiz rekat kılar, sonra vitir yapardı, sonra oturduğu yerden iki rekat daha namaz kılardı. Rükuya varmak istediğinde ayağa kalkar da öyle rüku ederdi. Sonra sabah namazında ezan ile kamet arasında iki rekat namaz kılardı' diye cevap verdi."[945]

655- Ebu Seleme'den rivayet edilmiştir: "Aişe'ye gelip ona:
"Ey anne! Bana, Resulullah (s.a.v.)'in gece namazını haber ver!" dedim. Âişe:
"Resulullah (s.a.v.)'in namazı, sabah namazının iki rekat sünneti de dahil olmak üzere Ramazan'da ve Ramazan'dan başka gecelerde on üç rekat (geceleyin) namaz kılardı" diye cevap verdi. [946]

656- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in gece namazı on rekat idi. Bir secdeyle vitir yapar ve sabah namazının iki rekat sünnetini de kılardı. Böylece geceleyin kıldığı namazların rekat sayısı, on üç rekat olurdu." [947]

657- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) gecenin başında uyur, sonunu ihya ederdi. Sonra ailesine cinsel yönden bir ihtiyaç duyarsa, onunla ihtiyacını görür, sonra da uyurdu. Birinci nida vakti olduğunda döşeğinden sıçrardı."

Açıklama:

Hadisin ravisi der ki; Hayır, vallahi, Aişe "Kalktı" demedi. Sonra üzerine su dokunurdu. Ravi der ki: "Hayır, vallahi, Aişe "Yıkandı" demedi. Fakat ben, onun ne demek istediğini biliyorum. Eğer cünüp değilse bir insanın namaz için aldığı abdest gibi abdest alır, sonra iki rekat namaz kılardı." [948]

658- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) geceleyin namazının sonu vitir oluncaya kadar namaz kılardı." [949]

659- Mesrûk'tan rivayet edilmiştir:
"Âişe'ye, Resulullah (s.a.v.)'in amelini sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.) devamlı olan ameli severdi" diye cevap verdi. Ona:
"Resulullah (s.a.v.) ne zaman namaz kılardı?" diye sordum. O da
"Horozun sesini işittiği zaman kalkar, namaz kılardı" dîye cevap verdi. [950]

660- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Son seher vakti, Resulullah (s.a.v.)'i, benim evimde yada yanımda ancak uyur halde bulurdu." [951]

661- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), sabah namazının iki rekat (sünnet)ini kıldığı zaman, eğer ben o sırada uyanık isem benimle konuşurdu. Uyanık değilsem (dinlenmek için sağ tarafına) yatıp uzanırdı." [952]

662- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.), geceleyin namazını, önünde Âişe yanlamasına yattığı halde kılardı. Geriye sadece vitir namazı kaldığı zaman Âişe'ye uyandırır, o da vitir namaz kılardı." [953]

663- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), gecenin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere bîr parçasında vitir namazı kılardı. Vitri seher vaktinde son bulurdu." [954]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), ilk zamanlarda, yatsı namazını ve son sünneti kıldıktan sonra bir re uyur ve gecenin ikinci yansında kalkıp vitir namazıyla birlikte içinde bulunduğu şartlara yedi ile on üç rekat arasında değişen sayıda gece namazı kılardı.
Farz olsun, nafile olsun, gece kılınan bütün namazlara "Gece Namazı" denilmekle birlik-bîr Fıkıh terimi olarak, "Gece Namazı" denilince; geceleyin kılınan vitir ve teheccüd namazları anlaşılır. Her ne kadar akşam ve yatsı namazları geceleyin kılınırlarsa da bunlar "Gece Namazı"ndan sayılmazlar. Çünkü geceleyin yatsı namazından sonra uyumadan veya bir miktar uyuduktan sonra kılınan namazlara "Gece Namazı" (Salâtu'l-Leyl) denir. Gece ımazı kılmak, mendubtur.
Teheccüd namazı ise, bir miktar uyuduktan sonra kalkıp kılınan namazlara denir, heccüd namazı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e farz bir namazdı. Fakat bu namazı nasıl kıldığı nusunda mezhep imamları arasında görüş ayrılığı vardır. Teheccüd namazı ile ilgili İhtilafın sadece eda ediliş tarzı ile ilgili olduğu, fakat onun ümmet üzerine vacip olmadığına dair fak bulunduğu, vitrin ise hem edasında ve hükmünde ihtilaf bulunduğu anlaşılır.
Hz. Peygamber (s.a.v.), Teheccüd Namazını, çeşitli zamanlarda farklı şekillerde kıldığı ı gece namazlarının rekat sayılan ve keyfiyetleri de birbirinden farklıdır. Bu farklılık, Hz. ygamber (s.a.v.)'iyı içinde bulunduğu zaman ve şartlarda kaynaklanmaktadır. Ancak demeyen bir şey varsa o da, hiç aksatmadan ve devamlı olarak gece namazını kılmış olması-. Kaçıracak olursa, Tirmizî'de geçen ifadeye göre, gündüzleyin on iki rekat kılardı.
İşin gerçeği şu ki; Hz. Peygamber (s.a.v.), ilk zamanlardaki ruhî ve tabiî duruma göre, zen yedi, bazen dokuz ve bazen de sabah namazının iki rekat sünnetiyle birlikte on üç ;at gece namazı kılmıştır.
Bu on üç rekat namaz, şu şekilde açıklanmıştır:
1- Vitir ile birlikte dokuz rekat,
2- Vitirden sonra oturarak iki rekat,
3- Sabah namazının Ezanı ile kameti arasında iki rekat daha.
Vitrin bir rekat kılınacağına delil gösterilen bu hadislerden hiç birisi, başlı başına bir rekat niyet edilerek vitir kılındığını açık olarak ifade etmemektedir. Vitrin, başlı başına bir rekat rak kılınmış olması, sadece bir kanaatten ibarettir.
Resulullah (s.a.v.)'in geceleri vitir namazı ve vitir namazından sonra oturarak kıldığı iki rekat ile birlikte on üç rekat namaz kılarken, daha sonra bunların iki rekatını terk ederek vitirden sonra oturarak kıldığı iki rekat namaz dahil vitirle birlikte topiam on bir rekat gece namazı kılmaya başlamıştır. Daha sonra yaşı ilerleyince, iki rekat daha azaltarak vitirden sonra oturarak kıldığı iki rekat dahil vitirle birlikte kıldığı gece namazlarının sayısını dokuz rekata indirmiştir.
Geceleri dokuz rekat namaz kılmaya devam ettiği günlerde vefat etmiştir.
Burada anlatılan sayılara, sabah namazının iki rekatlık sünneti dahil değildir. Çünkü sabah namazının iki rekatlık sünnetini kılmayı asla bırakmamıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uykusunun, abdestini bozmaması; onunla ilgili özel bir durumdur.

18- Uyuyakalmak Yada Hasta Olmak Suretiyle Gece Namazı Kılamayan Kimsenin Durumu

664. Zürâre'den rivayet edilmiştir:
"Sa'd İbn Hişâm b. Amir, Allah yolunda gazaya niyet ederek Medine'ye gelip Medine'de kendisine âit (gelir getiren taşınmaz) bir malı satarak bedeliyle silâh ve at satın almak, böylece ölünceye kadar Bizanslılara karşı cihâdda bulunmak istemişti. Medine'ye geünce, Medînelilerden bâzı kimselere rastladı. Onlar, onu, bu işten nehy etmişler ve ona Allah'ın nebisi (s.a.y)'in hayâtında altı kişilik bir cemâatin bunu yapmak istediğini, fakat Allah'ın nebisi (s.a.v.), onları bundan nehyettiğini ve kendilerine:
"Benim şahsımda sizin için güzel bir örnek yok mudur?" buyurduğunu haber verdiler. Onlar, bunu söyleyince Sa'd daha önce boşadığı-hanımına pişmanlık duyarak hanımının iddet dönemi içerisinde geri dönmüş ve hanımına geri döndüğüne şâhid de getirmişti.
Daha sonra Abdullah İbn Abbâs'a gelerek ona Resulullah (s.a.v.)'in vitir namazını sordu. Abdullah İbn Abbâs:
Ben, sana Resulullah (s.a.v.)'in vitrini yeryüzünde yaşayanların en iyi bilenini göstereyim mi? dedi. Sa'd:
"Kimdir o?" diye sordu. Abdullah İbn Abbâs:
"Aişe'dir. Ona git ve bu mesleyi ona sor. Sonra gel de sana verdiği cevâbı bana haber ver" dedi. Sâd der ki:
"Bunun üzerine ben, Aişe'ye gitmek üzere yola çıktım ve Hakîm b. Eflâh'a varıp Âişe'ye beraber gitmek üzere onu yanıma almak istedim". Hakîm:
"Ben, ona yaklaşmam. Çünkü ben, onu, Ali ile Muaviye'nin fırkalarından ibaret olan şu iki fırka hakkında bir şey söylemekten nehyettim de o, buna razı olmayarak bildiğini yaptı" dedi. Ben, Hakîm'e benimle birlikte gelmesi için yemin edip durdum. Bunun üzerine Hakîm, benimle geldi. Beraberce Aişe'ye gittik. Yanına girmek için izin istedik. Aişe'de, bize izin verdi. Yanına girdik. Hakîm'i görünce onu tanıyıp:

"Sen, Hakîm misin?" dedi. Hakîm:
"Evet" diye cevâp verdi. Âişe:
"Beraberindeki kimdir?" dedi; Hakîm:
"Sa'd İbn Hişâm'dır" diye cevâp verdi. Aişe:
"Hangi Hişâm?" dedi. Hakîm:
"Amir'in oğlu!" dedi. Bunun üzerine Aişe, ona rahmet okudu, sonra da:
"Hayırdır inşallah!" dedi.
"Râvî Katâde; Hişâm, Uhud savaşında vurulmuştu" der.)" Sa'd der ki: Bunun üzerine ben:
"Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Resulullah (s.a.v.)'in ahlâkım anlat!" dedim: Aişe;
"Sen, Kur'ân okuyorsun değil mi?" dedi. Ben:
"Evet, okuyorum!" dedim. Aişe:
"İşte Allah'ın nebisi (s.a.v.)'in ahlâkı Kur'ân idi" dedi. Bunun üzerine kalkmayı ve bundan sonra hiç kimseye ölünceye kadar hiçbir şey sormamaya karar verdim. Sonra aklıma şunu sormak geldi. Ona:
"Bana, Resulullah (s.a.v.)'in gece namazını anlat" dedim; Aişe:
"Sen Müzemmil sûresini okuyorsun değilmi?" dedi. Ben:
"Evet, okuyorum!" diye cevâp verdim. Aişe:
"İşte Yüce Allah, bu sûrenin başında gece namazını farz kıldı. Bunun üzerine Allah'ın nebisi (s.a.v.) ile sahabileri, bir sene boyunca gece namazına kalktı. Allah, bu sûrenin sonunu oniki ay gökte tuttu. Nihayet bu sûrenin sonunda tahfifi indirdi de artık gece namazı farzdan sonra kılınan bir nafile oldu" dedi. Ben:
"Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Resulullah (s.a.v.)'in vitrini anlat" dedim. Aişe:
"Biz, onu misvakını ve abdest suyunu hazırlardık. Allah'da, onu geceleyin ne zaman uyandırmak dilerse, uyandırırdı. Kalkınca, dişlerini misvaklar, abdest alır ve dokuz rek'ât namaz kılardı. Bu dokuz rekâtın sadece sekizinci rekatında oturup Allah'ı zikreder, O'na hamd eder ve O'na dua ederdi. Sonra selâm vermeden ayağa kalkar, dokuzuncu rek'âtı da kılardı. Sonra oturarak Allah'ı zikreder, O'na hamd eder ve O'na dua ederdi. Sonra bize işittirecek derecede selâm verirdi. Selâm verdikten sonra oturduğu yerden iki rek'ât (daha) namaz kılardı."
"Ey yavrum! İşte bu namaz, onbir rek'âttır. Allah'ın peygamberi (s.a.v.) yaşlanıp şişmanlayınca vitir namazını yedi rek'ât kılmaya başladı. Bu iki rek'âtı, yine eskiden kıldığı gibi kıldı. Böylece bu da, dokuz rek'ât oldu yavrucuğum! Allah'ın peygamberi (s.a.v.) bir namazı kıldığında, artık ona devam etmeyi severdi. Eğer kendisine uyku basar veya bir rahatsızlıktan dolayı gece namazım kılamaz ise, o zaman (onun yerine) gündüzleyîn oniki rekât namaz kılardı. Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'in bütün Kur'ânı bir gecede okuduğunu, bütün bir gece sabaha kadar namaz kıldığını ve Ramazandan başka tam bir ay oruç tuttuğunu bilmiyorum" dedi.
Bunun üzerine ben, Abdullah İbn Abbâs'a giderek Aişe'nİn söylediklerini ona anlattım. Abdullah İbn Abbâs:
"Aişe doğru söylemiş! Ona yakın olsam yada yanına girseydim bu konuşmayı onun ağzından dinlemek için muhakkak onun yanına giderdim" dedi. Ben:
"Eğer senin, Aişe'nin yanına girmez olduğunu bilseydim, onun bu söylediklerini sana söylemezdim" dedim. [955]

Açıklama:

Hadisin ravisi Sa'd, Allah yolunda daha serbest cihad edebilmek için cihad için engel gördüğü hanımını boşamış ve gelir getiren gayri menkul taşınmaz bir malını da satmaya karar vermişti. Medine'de rastladığı bir sahabi topluluğu, kendilerinin de buna benzer bir teşebbüsleri olduğu, fakat Resulullah (s.a.v.)'in buna izin vermediğini söylediler. Çünkü Resulullah (s.a.v.), hem evlenmiş ve hem de Allah yolunda cihad etmişti. Söz konusu sahabilerin; Osman b. Ma'zun'un evinde toplanan şu on kişiden altısı olma ihtimali var: Ebu Bekr, Ömer, Ali, Abdullah İbn Mes'ud, Ebu Zerr, Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim, Mıkdad, Selman el-Fârisî, Ma'kil b. Mukrin, Osman b. Maz'un. Bunlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir vaazını dinledikten sonra gündüzleri oruç tutmaya, geceleri ihya edip uyumamaya, et yememeye, kadınlara yaklaşmamaya ve erkeklik organlarını kestirip yeryüzünde gezgin olup gezmeye hep birlikte karar vermişlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bunun duyunca onları bundan men etmiştir."[956]
Bu sahabiler, Resulullah (s.a.v.) ile aralarında geçen bu olayı Sa'd'a anlatınca Sa'd daha önce boşadığı hanımına tekrar dönmüş ve döndüğüne dair de şahit getirmiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.); Allah'ın, Kur'an'da övdüğü bütün güzel huylarla bezenmiş ve kötülemiş olduğu bütün huylardan da arınmış, bundan dolayı da Kur'an'da;
"Doğrusu sen, en büyük ahlak üzeresin" [957] övgüsünü kazanmıştır.
Müzzemmil suresinin;
"Gecenin birazı hariç olmak üzere kalk" [958] ayeti inince, sahabiler, Resulullah (s.a.v.)'e uyarak bütün geceyi ayakları şişinceye kadar namazla geçirdiklerine ve daha sonra yüce Allah onlara lütfederek
"Geceyi gündüzü Allah saymaktadır. O, bunu sizin taşıyamayacağınızı bildiği için size karşı ruhsat yönüne döndü. Artık Kur'an'dan kolay geleni oku" [959] ayetini indirerek gece namazını en az sınıra indirdiğine ve hükmünü de farz olmaktan çıkarıp kılınması mendub bir nafile haline getirdiğine işaret edilmek istenmiştir.
Ayrıca hadis, Resulullah (s.a.v.)'in içinde bulunduğu şartlara göre yedi rekat ile onbir rekat arasında değişen miktarlarda gece namazı kıldığını ve yaşlandığı sıralarda vitrden sonra da nafile kıldığını, gece namazlarını herhangi bir özür sebebiyle kılamadığı zaman onu gündüzün iki rekat olarak kıldığını ifâde etmektedir. Bu durum, Resulullah (s.a.v.)'in vitr namazını kazaya bırakmadığını gösterir. Çünkü vitri kazaya bırakmış olsaydı, o zaman vitri de gündüzün kıldığı nafilelerle beraber kaza etmesi gerekirdi ki, o zaman da bunların toplam rekat sayısı on iki değil, tek sayılı olurdu.
Resulullah (s.a.v.)'in sekizinci rekata kadar hiç oturmamasından maksat; selâm vermek veya istirahat için oturmamasıdır. Yoksa teşehhüd için otu; olması gerekir.

665- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim hizbini yada hizbinin bir bölümünü okumadan uyur da onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa kendisine onu gece okumuş gibi (sevab) yazılır." [960]
Açıklama:

Hizb: Kur'ân-ı kerîmin yirmi sayfadan oluşan her bir cüz'ünün dörtte biri olan beş sahifeye denir.
Hadis, Kur'an'dan okuması gerekli hizbini gece okuyamayan bir kimsenin, bu hizbini ertesi gün sabah namazı ile Öğle namazı arasında okuduğu takdirde gece okumuş gibi sevab alacağını bildirmekte ve virdlerini gece okuyamayan kimseleri, gündüz okumaya teşvik etmektedir.
Kadı İyâz bu konuda şöyle der:
"Bu, Yüce Allah tarafından ihsan buyurulan bir fazilettir. Gece nafilesinin efdal olduğuna delalet eder. Çünkü bu fazilet, yalnız uykunun galebe çalmasına karşı ihsan buyurulmuştur."

19- Evvabin Namazının, Kumların Sıcaklığından Deve Yavrularının Ayakları Yandığı Zamanda Kılınması

666- Kasım eş-Şeybânî'den rivayet edilmiştir:
"Zeyd b. Erkam, Duha (=kuşluk) zamanı namaz kılan bazı insanlar görüp onlara dedi ki:
"Bu kimseler bilirler ki, bu saatten başka zamanda namaz kılmak daha faziletlidir Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Evvabin namazı, kumların sıcaklığından deve yavrularının ayaklarının yandığı zaman kılınır" buyurdu. [961]
"Evvâb", günâhlan terk ve hayırlı işler yapmak suretiyle Allah'a dönen demektir. Çoğulu, Evvâbin'dir. Evvâbin namazı, Allah'a çok itaat edenlerin namazı demektir.

Açıklama:

Bu hadiste, namazın kaç rekât kılınacağı belirtilmemiştir. İslâm âlimleri, sıcağın yükseldiği bu vaktin, kuşluk namazı için en elverişli ve faziletli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü kuşluk namazının vakti, günün evveli olup, daha erken saatlerde de kılınabilmektedir.

20- Gece Nafilesinin ikişer ikişer, Vitrin ise Gecenin Sonunda (Namazı) Tek Yapması

667- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gece namazınınn kaç rekat olduğunu sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Gece namazı ikişer ikişerdir. Sîzden birisi sabah vaktinin girmesinden endişe ettiği zaman bir rekat kılar. Bu tek rekat namaz, (daha önce) kılmış olduğu namazı vitir/tekli yapar" buyurdu. [962]

668- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivayet edilmiştir:
"Vitri, sabah vakti girmeden önce kılın." [963]

669- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kim geceleyin namaz kılarsa namazının sonunu vitir/tek yapsın. Çünkü Resulullah (s.a.v.) bunu emrederdi.[964]

670- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Vitir namazı, gecenin sonunda bir rekattır." [965]

Açıklama:

Gece namazları ikişer rekattır. Yani her iki rekatta bir selam verilir. İmam Şafiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed ile Hanefilerden Ebu Yusuf ile İmam Muhammed, bu görüştedir.
İmam A'zam Ebu Hanîfe'ye göre ise gece namazları dört rekattır. Delili ise; Aişe'den,
"Peygamber (s.a.v.) yatsı namazını cemaatle kılıp evin dönerdi. Sonra da dört rekat namaz kılıp yatağına uzanırdı" [966] şeklinde rivayet edilen hadistir.
Yine İmam Ahmed'in, "Müsned", 4/4'inde, Abdullah İbnu'l-Zübeyr'den, "Peygamber (s.a.v.) yatsıyı kıldıktan sonra dört rekat daha kılardı. Bir rekatla da vitir kılardı. Sonra uyur, ondan sonra gece namazını kılardı" şeklinde rivayet edilen hadis de bu görüşü doğrulamaktadır.
Sahabe-i kiramı hiçbir nafile namazı kılmadan bir rekat vitir namazı kıldıkları sahih hadislerle sabittir. İçlerinde İmam Şafiî ile İmam Mâlik'in de bulunduğu cumhuru ulemaya göre, vitir namazını bir rekat olarak kılmak meşrudur.
Hanefilere göre ise vitir namazını bir rekat olarak kılmak asla caiz değildir. Delilleri ise: Aişe'nin rivayet ettiği, *"Resulullah (s.a.v.) vitir namazının ikinci, rekatında selam vermezdi"* [967] hadisi ile Hâkim'in "Müstedrek"inde, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih senedle rivayet ettiği "Resulullah (s.a.v.) vitri üç rekat olarak kılardı. Selamı da ancak sonunda verirdi" hadisi delil getirmişlerdir.

21- Gecenin Sonunda Kalkamayacağından Korkan Kimse, Vitri, Gecenin Evvelinde Kılması

671- Câbir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah fs.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim gecenin sonunda kalkamayacağından korkarsa vitir namazını gecenin evvelinde kılsın. Gecenin sonunda kalkacağını ümit eden kimse ise vitri gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namaz şahitlidir ve bu, en faziletli olanıdır." [968]

Açıklama:

Bu hadis, gecenin tamamının vitir namazı için vakit olduğuna delalet etmektedir. Fakat cumhura göre, vitir namazının vaktinin başlangıcı, yatsı namazından sonradır. Yani yatsı namazı kılınmadıkça vitir namazı vakti girmiş olmaz.

22- Namazın En Faziletlisi, Kıyamı Uzun Olandır

672- Câbir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namazın en faziletlisi, kıyamı/ayakta duruşu uzun olanıdır." [969]

Açıklama:

Hadis, kıratı uzun tutulan namazın kıratı kısa tutulup rekat sayısı ve dolayısıyla rüku ve secdesi çok olan namazdan daha faziletli olduğuna delalet etmektedir.
Irâki konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Kıyamı uzun tutmanın daha faziletli oluşu ile ilgili hadislerin, cemaatla kılınması meşru olmayan nafile namaza ve tek başına kılınan farz namaza ait olarak yorumlanması daha uygun olur. Çünkü imâm, farz namazlarda ve cemaatla kılınması meşru olan nafilelerde kıyamı hafif tutmakla emrolunmuştur. Ancak kendisine uyanlar, belirli kişiler olup, uzatmayı tercih etseler ve çocuk ağlaması gibi hafif tutmayı gerektiren bir mazeret olmazsa, kıraati uzatmakta bir sakınca yoktur."

23- Geceleyin Duaların Kabul Edildiği Bir Saatin Varlığı

673- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu gece içerisinde öyle bir saat vardır ki, müslüman bir kimse, dünya ve ahiret işleri hususunda Allah'tan bir hayr isterken duasını o ana denk düşürürse, Allah muhakkak o kimseye istediğini verir. Bu, her gece böyle)dir" buyururken işittim. [970]

Açıklama:

Bu hadis, her gece duaların kabul edildiği bir kabul saati bulunduğunu mutlak bir şekilde ifade etmektedir. Dolayısıyla bu saate rastlamak ümidiyle müminlerin geceleri ibadet ve taatla ihya etmeleri gerektiğine teşvik etme vardır.
Gündüz ise bu saat, sadece Cuma gününde vardır. Bu saatin, gecenin son üçte birinde yada gece yarısından sonra olduğu 670 nolu hadiste geçmektedir.

24- Gecenin Sonunda Allah'ı Anma Ve Duaya Teşvik ile O Zamanda Yapılan Duanın Kabulü

674- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şanı Yüce olan Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünya semasına inip:
"Kim Bana dua ederse, onun duasını kabul ederim! Kim Benden bir şey isterse, istediğini ona veririm! Kim Benden bağışlanma dilerse, onu bağışlarım!" buyurur. [971]

Açıklama:

"Nüzul Hadisi" diye bilinen bu hadis, yirmi kadar sahabiden rivayet edilmiştir. Hadisin rivayetleri arasında bazı farklılıklar vardır. Bazılarında "Gecenin ilk üçte biri geçtiği zaman iner", bazılarında "Gecenin yarısı yada üçte ikisi geçtiği zaman iner" bazılarında "Gece yarısı yada

gecenin son üçte birinde iner" ifadesi yer almaktadır.
Nevevî bu hadis hakkında şunları söylemektedir:
"Bu, sıfat hadislerinden (yani müteşabih hadislerdendir. Bunda âlimlerin iki mezhebi vardır: Biri selefin cumhuru ile bazı kelamcıların mezhebidir ki, onlar Allah'ın intikal, hareket vesair mahlûk alametleri olan mahlûk sıfatlarından tenzihini itikad ederek bunun Allah Teâlâ'ya yakışacak surette hak olduğuna, hakkımızda müteâref olan zahirinin kast edilmemiş olduğuna inanıp te'vîli hususunda söz etmezler.
ikincisi, birçok kelamcıların ve selef den bir takım cemaatlerin mezhebidir: Onlara göre bu gibi lafızlar; çeşitli yerlere göre ve lâyık olacak surette te'vîl olunur. Bu esas üzerinde olanlar bu hadisi iki türlü te'vîl ettiler: Biri Mâlik b. Enes ve diğerlerinin te'vilidir ki, hadisin manası; "Allah'ın rahmeti, emri yahut melekleri iner" demektir. Nitekim tâbi'ler hükümdarın emrini yerine getirdiklerinde, "Sultan şöyle şöyle yaptı" denir. ikincisi bunun istiare üzere olmasıdır. Bunun da mânâsı Allah'ın dua edenlere icabet ve lütufla ikbâli ve teveccühüdür. Allah, yegâne bilendir. [972]
Selefin salihinin bir kısmı, bu tür müteşabih hadis ve ayetleri olduğu gibi kabul etmiş, bu tür müteşabihlerde geçen el, yüz, inmek gibi kelimelerin, yaratıklarda olan ele, yüze ve inmeye benzemediğini, fakat mahiyetini ancak Allah'ın bileceği bir inme, bir el ve yüz olduğunu söyleyerek icmali bir te'vil yoluna gidip yüce Allah'ı mahlukatına benzetmekten, O'na keyfiyet ve kemiyet İsnadından kaçınmışlardır.
Selefi salihinden sonra gelen müteahhirin alimlerine göre; bazı müteşabih ayet ve hadislerin, bazı hallerde İslam'ın genel çerçevesine, akla, Arap dili gramerine uygun, yüce Allah'a layık bir şekilde tafsili olarak te'vil etmişlerdir.
Müteahhirin alimleri, bu yolu seçerken hiçbir şekilde selefin yolundan ayrılmayı düşünmemişlerdir. Ancak içinde bulundukları şartlar onları buna zorlamıştır. Çünkü sahabe, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikteliğin verdiği bir imkanla bu tür konularda tereddütlere düşmekten oldukça uzaktı. Zamanla çeşitli mezheplerin ortaya çıkmasıyla ortam tamamen değişmiş ve bu tür nasları yüce Aiiah'a uygun bîr şekilde, aklı tatmin edici ve mü'minleri zararlı akımların etkisinden koruyucu bir te'vil yoluna gitme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Hatta bunlardan bazıları; "Eğer biz, selefi salihinin şartlan içerisinde bulunmuş olsaydık, asla bu tür İhtilaflı konulara girmezdik" demişlerdir.
Bununla birlikte müteahhirin alimlerinin müdekkikleri, yaptıkları te'vilin, yegane ve en isabetli bir te'vil olduğunu söylemekten de kaçınmışlar ve "Bu kelimelerin en doğru manasını Allah bilir" demişlerdir.
İmam Mâlik, "Nüzûl"u iki şekilde te'vil ettiği rivayet edilmektdir:
1- "Allah'ın emri", "Rahmeti", "Melekleri nazil olur" demektir.
2- "Yüce Allah'ın Duâ edenin Duasını kabul etmesi, ona lütuf ve merhametle muamele etmesi" demektir.
İmam Kurtubî (ö. 671/1273) gibi bazı alimler; "Yunzilü" fiili, "İndirir" manasına müteaddi (=geçişli) bir fiil olduğundan, bu fiile bir meful takdir ederek bu cümleyi, "Allah, bir melek indirir" şeklinde tamamlamışlardır. Kurtubî (ö. 671/1273), bu görüşüne delil olarak, "Sonra (Allah,) bir münadiye; Duâ eden yok mu? demesini emreder" şeklinde Nesâî (ö. 303/915)'de geçen rivayeti göstermektedir.
Bazılarına göre ise, "Nüzul" fiili, bazı rivayetlerde, "Yetenezzelü" şeklinde "Tenezzül" anlamında geçtiğinden dolayı buradaki inmenin, "Manevi nüzul" olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü yüce Allah'ın azamet ve celali, fakir ve hakir kimselere Önem vermemeyi gerektirdiği halde yüce Allah, bir lütuf olarak onlann hallerine rahmet buyurmayı tenezzül eder.
Aynı (ö. 855/145)'ye göre ise, "Nüzul" kelimesi; İ'lam, kavi, ikbâl, teveccüh, bir hükmün ortaya çıkması gibi çeşitli manaları olan müşterek bir kelime olduğu için bu kelimenin, yüce Allah'ın, kendisiyle vasıflanması caiz olan bir manada yorumlanması en doğru bir harekettir.

Açıklama:

Hadiste, "Dua, istek ve istiğfar" kelimeleri bir arada zikredilmiştir. Oysa bu kelimeler, mana itibariyle birbirine çok yakındır. Bu nedenle bu üç kelimenin bir arada zikredilmesi, alimlerin dikkatini çekmiş ve bu mesele üzerinde şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır: "İstenilen bir şey, ya zararın uzaklaştırılması yada menfaatin elde edilmesine yönelik olur. Menfaat de, dinî veya dünyevî olmak üzere ikiye ayrılır. İşte metindeki istiğfar iie zarann uzaklaştırılmasına, istek ile dünyevî menfaatin elde edilmesine, dua ile de dinî menfaatin elde edilmesine işaret buyurulmustur. Burada duası kabul olmayan bir kimsenin aklına: "Madem ki Allah gece kendisine dua eden bir kimsenin duasını mutlaka kabul ederdi de benim duamı niçin kabul etmedi?" diye bir soru gelebilir. Bu soruya Aynî şu cevabı vermektedir: "Duanın kabul edilmemesi ya duanın şartlarından bazısına riâyet edilmediği, yahut acele edildiği yahut da duası bir günâha ve sila-İ rahmi kesmeye ait olduğu içindir."

25- Ramazan Ayında Gece İbadetine Ve Teravihe Teşvik

675- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Ramazan ayını (Allah'a) iman ve (sevabını O'ndan) bekleyerek ibadetle geçirirse, o kimsenin geçmiş günahlarından bazısı) bağışlanır."
Bir rivayete ise: "Durum böyle iken, Resulullah (s.a.v.), vefat etti. Ebu Bekrin hilafeti döneminde ve Ömer'in hilafetinin ilk yıllarında da durum böyleydi" ifadesi yer almaktadır." [973]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), ümmetine farz olur endişesiyle teravihin mescitte cemaatle kılınmasını emretmekten kaçındığı için herkes Ramazân gecelerini evinde kendi başına ihya etmekteydi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ebedi yurda intikal etmesinden sonra Ebu Bekr'in halifeliği esnasında da durum böyleydi. Ancak Ömer'in halifeliği zamanında bazı hikmet ve maslahatlar gereği mescitte cemaatle kılınmaya başlandı.
Her kim hak olduğunu kabul ve tasdik ederek ihlasla, riyadan uzak, sadece Allah'ın rızasını düşünerek Ramazân gecelerini ibadetle ihya eder ve gündüzlerini de oruçlu olarak geçirirse, geçmiş günahları bağışlanır.
İbn Hacer (ö. 852/1447) ile Nevevî (ö. 676/1277)'ye göre; bir Ramazân gecesini ihya etmiş olmak için o gecenin tümünü ibadetle geçirmek şart değildir. Sadece yatsı namazıyla birlikte terâvîhi de kılmış olmak, o geceyi ihya etmiş olmak için yeterlidir.
Buhârî sarihi Kirmanı (ö. 786/1384)'nin ifadesine göre; bir Ramazân gecesinin ihya edilmiş olması için, yatsı namazıyla birlikte terâvîhi de kılmış olmanın yeterli olduğuna dair ilim adamları arasında görüş birliği vardır.
Yalnız Ramazân gecelerini İhya etmiş olmak için, bütün Ramazân gecelerini ihya etmiş olmak gerekir. Ramazânın sadece bazı gecelerini ihya etmiş olmak, hadisteki müjdeye erişmek için yeterli değildir.
Hadisin zahirinden, Ramazânın gündüzlerini oruçla geçiren ve gecelerini de İbadetle ihya eden kimsenin büyük ve küçük bütün günahlarının bağışlanacağı anlaşıimaktaysa da, gerçekte söz konusu affın kasamına giren günahlar sadece küçük günahlardır. Zaten kul hakkının, sahibiyle helalleşmedikçe hiçbir şekilde bağışlanmayacağını söylemeye gerek yoktur. Nitekim İmam Nevevî (ö. 676/1277) ile İmamu'l-Harameyn (ö. 478/1085), burada affedileceği müjdelenen günahların sadece küçük günahlar olduğunu söylemektedirler. Hatta Kadı İyâz (ö. 544/1149), bu görüşün, Ehl-i Sünnete ait genel bir görüş olduğunu belirtmektedir. Bazıları da, "Büyük günahların bir kısmı hafifletilir" demişlerdir.

676- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Ramazan ayını (Allah'a) iman ve (sevabını O'ndan) bekleyerek oruç tutarsa o kimsenin geçmiş günahlarından bazısı) bağışlanır. Kim Kadir Gecesinde (Allah'a) iman ve (sevabını O'ndan) bekleyerek ibadetle geçirirse, geçmiş günahlarından bazısı) bağışlanır." [974]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "İmanen" ve "İhtisaben" ifadeleriyle anlatılmak istenilen husus; kim hak olduğunu kabul ve tasdik ederek ihlasla, riyadan uzak, sadece Allah'ın nzasını düşünerek Kadir gecesini ibadet ederek geçirirse, geçmiş günahlarından bir kısmının bağişlanmasıdır.

677- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) geceleyin evden çıkıp gitti mescitte namaz kıldı. Bâzı kimseler de, onun namazına uyarak namaz kıldılar. Derken halk bu mesele üzerinde lâf etmeye başladı. Bu sebeple öncekilerden daha çok cemâat toplandı. Resulullah (s.a.v.) ikinci gece de mescide çıktı ve cemâat da ona uyarak arkasında namaz kıdılar. Cemâat (yine) bunun üzerinde lâf etmeye başladı. Derken, üçüncü gece mescidin cemâati çoğaldı, fakat Resulullah (s.a.v.) yine çıkarak cemaata namaz kıldırdı. Dördüncü gece olunca, artık mescid cemâati almaz oldu. Resulullah

(s.a.v.)'de, cemaata çıkmadı. Bunun üzerine cemâatten bâzı kimseler: "Namaza!" diye seslenmeye başladı. Fakat Resulullah (s.a.v.) yine onların yanına çıkmadı. Nihayet sabah namazına çıktı. Sabah namazını kılınca, cemaata doğru döndü, sonra şehâdet getirerek:
"Bundan sonra bilesiniz ki, akşam ki hâliniz bana gizli kalmış değildir. Fakat ben, bu gece namazı, size farz kılınır da onu kılmakta zorlanırsınız diye endişe ettim" buyurdu.[975]

Açıklama:

Hadisin son fıkrasına Resulullah (s.a.v.)'in *"Ben, bu gece namazı, size farz kılınır da onu kılmakta zorlanırsınız diye endişe ettim"* buyurması ve gece namazına mescidde bu şekilde devam edilmesine izin vermeyip bu suretle özür bildirmesi Peygamber'in ümmetine olan şefkat ve merhametinin en açık delillerinden biridir.
Buhari sarihi Hattâbî der ki:
"Gece namazı Rasûlullah'a vâcib idi. Rasûlullah'ın devam ettiği şer'î fiillerde kendisine örnek edinmek ve uymak Kur'ân nasları gereğince ümmete vâcibdir. Mescide çıkıp gece namazı kılmayı itiyâd etmeleri farz namazlardan başka yeni bir farz inşâsı değil kendisine teessî ve uyması vâcib olması yüzünden ümmete belki vâcib olur diye sakındılar. Bu, bir kimsenin kendi üzerine adadığı bir namazı vâcib kılması gibidir ki o namazı adayan hakkında farz olmakla beraber asıl dinde farz edilmiş bir namaz değildir."
Cemâat içinde açılan bir çığırın toplumsal bir olay olarak nesillere yerleşmesi, değişmez bir âdet haline gelmesi ve bu suretle dîne kendiliğinden bir ilâve ve artırma yapılmış olması endişesi Resûlullah'ı buna sevk etmiştir. Çünkü eski ümmetlerde sonradan yerleşmiş ve insanlığa yük olmuş nice fazlalıkların yerleşip kökleştiği ve dînden sayıldığı sabittir. Bu, toplumsal bir ruh yapısı ve kanunlaştırma eğilimidir. [976]

678- Zirr'den rivayet edilmiştir:
Ubeyy b. Ka b in şöyle dediğini ısıttım: Ubeyy'e:
"Abdullah İbn Mes'ud, "Kim sene boyunca gece namazı kılarsa, o kimse Kadir gecesine isabet eder" diyor" denildi. Übeyy:
"Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, Kadir gecesi Ramazan ayındadır" deyip "İnşallah" ifadesini istisna yapmaksızın yemin etti. Sonra da:
"Vallahi, doğrusu ben Kadir gecesinin hangi gece olduğunu biliyorum. Kadir gecesi; Resulullah (s.a.v.)'in bize namaz kılmamızı emrettiği gecedir. O da, Ramazan ayının yirmi yedinci gününün gecesidir. O gecenin belirtisi; sabahında güneşin ziyasız olarak bembeyaz doğmasıdır" dedi. [977]

Açıklama:

Kadir Gecesi, bilip bilmediğimiz bir çok hikmet ve maslahatlarla yılın Ramazan ayının hangi gününde olduğu gizlenmiştir. Resuiullah (s.a.v.)'in sağlığında bu gecenin hangi gün olduğu merak ve araştırma konusu olduğu gibi vefatından sonra başta Hz. Ömer olmak üzere sahabiier tarafından da araştırma konusu olmuştur. Genellikle Ramazan ayı İçerisinde olduğu kuvvetli ihtimal olarak ortaya çıkmakta ise de, Ramazan'ın ilk onunda mı, orta onunda mı, son onunda mı olduğu meselesi İhtilaf konusu olmuştur. Ramazan'ın son onunda ve 21, 23, 25, 27 gibi tek gecelere tesadüf ettiğini goğruiayan rivayetler var. İbn Hacer, Kadir Gecesinin hangi gün olduğuna dair şer'i delillere dayanarak ileri sürülen görüşlerden 46 tanesini kaydeder. Bunlardan birine göre, Kadir Gecesi Ramazan ayı içerisinde değil de senenin herhangi bir gecesindedir. Dolayısıyla da mümin kişi, her gecede hazırlıklı ve tevbe linde olmalıdır. Ubey b. Ka'b'tan gelen rivayete dayanarak müminler tarafından genellikle bu gecesi olarak kutlanan gece, Ramazan ayının 27. gecesidir. Seleften İmam A'zam Ebu Hanife, İmam Ahmed gibi bir çokları da bu görüşü benimsemiştir.

26- Gece Namazında Ve Kıyamında Dua

679- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bu. gece teyzem Meymûne'nin yanında kalmıştım. Peygamber (s.a.v.) geceleyin kalkıp hacetine gitti. Sonra yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra uyudu, sonra kalkıp su tulumuna gitti. Onun ağız ipini çözdü, sonra iki abdest arası yâni haddinden fazla, lüzumundan az dökmemek şartıyla bir abdest aldı. Suyu çok dökmedi, fakat organların her yerine ulaştırdı. Sonra kalkıp namaz kıldı. Ben de kalktım ve onun için uyanmış olduğumu görmesini İstemediğimden şöyle bir uzanıp kalktım, sonra abdest aldım. Resulullah (s.a.v.) namaz kıldı. Ben de sol tarafına durdum. O, elimden tutarak beni sağ tarafına çevirdi. Bu şekilde Resulullah (s.a.v.)'in tam onüç rekât namazı tamam oldu. Sonra uzanıp yattı ve uyudu, hattâ horladı. Zâten uyuduğu vakit horlardı. Daha sonra Bilâl gelip ona sabah namazını haber verdi. Resulullah (s.a.v.) hemen kalktı ve namaz kıldı; ama abdest almadı. Duasında:
"Allahümme ic'al fî kalbî nûran ve fî basarı nûran ve fî sem'î nûran ve an yemînî nûran ve an yesârî nûran ve fevki nûran ve tahtı nûran ve ernâmî nûran ve halfî nûran ve azzim lî nûran" Allahım! Benim kalbime nur, gözüme nur, kulağıma nur, sağıma nur, soluma nur, üstüme nur, altıma nur, önüme nur ve arkama nur ver. Benim nurumu büyült!) cümleleri vardı." [978]

Açıklama:

Bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in geceleyin namaza kalktığı zaman bu duayı okuduğunu ifade etmektedir.
Hattâbî (ö. 388/998)'de, Allah'ın "Nûr" ismini açıklarken; "Görmeyen O'nun nuruyla görür. Şaşıran O'nun hidayetiyle yol bulur. İşte "Allah göklerin nurudur" sözü de bu anlamdadır. Yani gökler ile yerin nuru, Allah'tandır demektir."

680- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Abdullah İbn Abbâs, bir gece teyzesi müminlerin annesi Meymûne'nin yanında gecelemişti.
Abdullah İbn Abbâs der ki:
"Ben, başımı yastığın enine doğru koyarak uzanmıştım. Resulullah (s.a.v.) ile hanımı ise (yastığın boyuna doğru başlarını koyarak uzunlamasına yattılar. Derken Resulullah (s.a.v.) uyudu. Gece yarısı yahut ondan az önce veya az sonra uyandı. Yüzünden eliyle uykuyu silmeye başladı. Sonra Al-î İmrân sûresinin sonlarındaki on âyeti okudu. Sonra kalkıp asılı duran küçük bir kırbaya uzandı. Ondan abdest aldı. Abdestini de güzel aldı. Sonra kalkıp namaz kıldı." Abdullah İbn Abbâs der ki:
"Ben de kalkıp Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı gibi yaptım. Sonra (onun yanına) giderek yambaşında durdum. Derken Resulullah (s.a.v.), sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımdan tutarak onu büktü. Sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât daha, sonra iki rekât daha, sonra iki rekât daha1 sonra iki rekât daha, sonra iki rekât daha kıldı. Sonra vitr yaptı. Sonra uzanıp yattı. Nihayet müezzin çağırmaya gelince kalıp hafif/kısa iki rekât daha namaz kıldı. Sonra mescide çıkıp sabah namazım kıldırdı." [979]
Resulullah {s.a.v.)'in eliyle Abdullah İbn Abbâs'ın kulağını tutmasından maksat; onun uykusunu dağıtmaktır.
Burada Hz. Peygamber (s.a.v.) vitr namazı da dahil 13 rekat namaz kılmıştır. Bilal'in namaz vaktinin geldiğini hatırlatmasıya beraber derhal uykudan kalkıp kıldığı iki rekat ise sabah namazının sünnetidir.
Uykudan uyanınca abdest almadan namaz kılmak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e özgü özel bir durumdur. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in gözleri uyur, fakat kalbi uyumazdı.

681- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne'nin yanında geceledim. O gece Resulullah (s.a.v.) onun yanında idi.
Resulullah (s.a.v.) abdest aldı. Sonra kalkıp namaz kıldı. Ben de kalkıp sol tarafında namaza durdum. Fakat Resulullah (s.a.v.) beni tutup sağma durdurdu. O gece Resulullah (s.a.v.) on üç rekat namaz kıldı. Sonra uyudu, hatta horladı. Uyuduğu zaman horlardı. Sonra (sabah namazına çağırmak için) ona müezzin geldi. O da mescide çıkıp namaz kıldırdı. Fakat namaz kıldırmadan önce abdest almadı." [980]

682- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Bir gece Resulullah'ın hanımı olan teyzem Meymûne bintu'l-Hâris'in yanında geceledim. Ona:
"Resulullah (s.a.v.) (gece namazına) kalktığı zaman beni uyandır" dedim.
"Sonra Resulullah (s.a.v.) kalktı. Ben de kalkıp sol tarafında namaza durdum. Resulullah (s.a.v.) elimden tutup beni sağ tarafına durdurdu. Uyukladığımda kulağımın yumuşağını tutardı. On bir rekat namaz kıldı. Sonra elleriyle dizlerini dolayarak oturdu. Öyle ki oturduğu yerde uyurken nefesini işitiyordum. Sabah namazının vaktini girdiğini anlayınca sabah namazının sünnetini kılmak için hafif/kısa iki rekat namaz kıldı." [981]

683- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gece Resulullah (s.a.v.)'in namazını nasıl ve kaç rekat kıldığını görmek için dikkatlice izledim. önce hafif/kısa iki rekat namaz kıldı. Sonra çok uzun olarak iki rekat namaz kıldı. Sonra öncekilerden kısa iki, sonra öncekileren kısa iki ve sonra öncekilerden kısa iki rekat namaz kıldı. Sonra vitir namazı kıldı, işte bunların toplamı, on üç rekat etmektedir." [982]

684- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, bir seferde Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikteydim. Yolda giderken bir su arkına vardık. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Câbir! Hayvanını sulamayacak mısın?" diye sordu. Ben de:
"Evet, sulayacağım!" diye cevap verdim.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) hayvanından indi. Ben de devemi suyun içine soktum.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) haceti için gitti. Ben de onun için abdest suyu hazırladım. Gelip abdest aldı. Sonra kalkıp elbisesinin iki tarafını çaprazlama yapıp sarınarak namaza durdu. Ben de arkasına durdum. Fakat kulağımdan tutup beni sağ tarafına geçirdi. [983]

685- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) geceleyin namaz kılmak için kalktığında ilk önce namazına hafif/kısa iki rekatla başlardı." [984]

686- Ebu Hureyre (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi geceleyin namaza kalktığında ilk önce hafif/kısa iki rekatla namaza başlasın." [985]

Açıklama:

Bu iki hadiste; gece namazına, hafif iki rekat başlamaktan bahsetmektedir. Bundan maksat, kıraati uzatmadan iki rekat namaz kılmaktır. Çünkü namaza böyle kıraati uzatmadan iki rekatle başlamak, kalpte ibadet şevkini artırır. Kıraati uzatarak başlamak ise uykunun etkisinden dolayı bazı kimselere zor gelebilir.
Buradaki emir ifadesi, farziyet için olmayıp müstehablık İfade etmektedir.

687- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) gece yarısı namaza kalktığı zaman:
"Allahümme leke'l-Hamdu. Ente Nûru's-Semavâti ve'1-Ardi ve leke'l-Hamdu ente Kayyâmu's-Semavâti ve'I-Ardi ve leke'l-Hamdu ente Rabbu's-Semavâti ve'1-Ardi ve men fîhinne ente'l-Hakku ve va'duke'l-Hakku ve Iikâuke Hakkun ve'1-Cennetu hakkun ve'n-Nâru hakkun ve's-Sâatu hakkun. Allahümme leke eslenıtu ve bike âmentu ve aleyke tevekkeltu ve ileyke enebtu ve bîke hâsamtu ve ileyke hâkemtu. Feğfir îmâ kaddemtu ve ehhartu ve esrartu ve e'lantu ente ilahî lâ ilahe illâ ente (=Allahım! Hamd, Sana. mahsustur. Gökler ile yerin Nur'u Sensin. Hamd, Sana mahsustur. Gökler, yer ve bunların içerisinde bulunanların Rabbi Sensin. Hak Sensin. Senin vaadin haktır. Sözün haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır. Cehennem haktır. Kıyamet haktır. Allahım! Ben yalnızca Sana teslim oidum. Yalnız Sana İman ettim. Yalnız Sana tevekkül ettim ve yalnız Sana yöneldim. Hasmına karşı ancak Senin için savaştım ve (Hakkı inkar eden ile kendimin arasına Seni hakem ettim. O halde gerek önceden yaptığım ve gerekse sonradan işlediğim günahlarım ile gizli ve aşikar yaptıklarımı hep bana bağışla! Çünkü ebnim ilahım Sensin. Senden başka hiçbir ilah yoktur" diye dua ederdi." [986]

Açıklama:

Hadis, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in geceleyin namaza kalktığı zaman bu duayı okuduğunu belirtmektedir.
"Göklerin, yerin ve bunların içindekilerin nuru" ifadesinden maksat; gökler ile yerin nurunu yaratarak onları nurlandıran Sensin" demektir.
Ebu Ubeyde, bu cümlenin; "Yerde ve gökte bulunanlar, ışıklarını ancak Senden alırlar" manasına geldiğini söylemiştir.
"Kayyim", Kayyûm" ve "Kayyâm" kelimeleri aynı manada olup; "Varlığı kendisinden olup başkasını var eden, ayakta tutan" demektir.
Burada geçen "Hakk" kelimesinin manası; varlığı kesin demektir. Varlığı gerçekleşecek olan her şey, haktır. Yüce Allah'ın varlığı, ezelden ebede kadar uzanan ve kendi zatının gerektirdiği bir varlıktır.
"Hasmına karşı ancak Senin için savaştım" sözünden maksat; bana verdiğin kuvvet ve delillerle Seni inkar edenlere karşı mücadele ettim ve onları kesin delillerle ve kuvvetle mağlup ettim.
"Hakkı inkar eden ile kendimin arasına Seni hakem ettim" sözünden maksat; hakkı inkar eden kimselere karşı yalnızca Seni hak tamdım. Kafirlerin ve müşriklerin yaptıkları gibi, putları, kahinleri, ateşi değil ancak Senin hükmünü tanırım.
"Gerek önceden yaptığım ve gerekse sonradan işlediğim günahlarım ile gizli ve aşikar yaptıklarımı hep bana bağışla" sözü; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Allah'ın huzurunda iken O'na karşı olan mütevaziliği, O'na karşı beslediği ta'zim duyguları ve ayrıca ümmetine, duanın adab ve erkanını öğretme arzusu vardır.

688- Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'tan rivayet edilmiştir:
"Aişe'ye:
"Allah'ın Peygamberi (s.a.v.) geceleyin kalktığı zaman namazına neyle başlardı?" diye sordum. O da:
"Geceleyin kalktığı zaman namazına: "Allahümme Rabbe Cebrail'e ve Mîkâîl'e ve İsrafil'e fâtıra's-Semâvâti ve'1-Ardi âlime'l-ğaybi ve'ş-Şehâdeti ente tahkumu beyne ibâdike fîmâ kânû fîhi yehtelifûne'hdinî lima'tulife fîhi mine'l-Hakki biiznike inneke tehdî men teşâu ilâ sıratın müştekim (=Allahım! Ey Cebrail, Mikail ve İsrafil'in Rabbii Gökler ile yerin yaratanı (Allahım)! Gayb üe şehadet (alemini) bilen Allahım! Kullarının görüş ayrılığına düştüğü hususlarda, onların aralarında ancak Sen hükmedersin. Görüş ayrılığına düşülen konuda beni Hak olana yönlendir! Çünkü dilediğini dosdoğru yola ancak Sen yönlendirirsin!" şeklinde dua ederek başlardı." [987]

Açıklama:

Bu hadis, geceleyin nafile namaz kılmak için kalkan kimsenin iftitah tekbirinden sonra bu duayı sonuna kadar okumasının caiz olduğunu göstermektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, kendisi hak ve hakikatin doruğunda bulunduğu halde böyle hak ve hakikate erişmesi için duada bulunması; duada tevazu, huşu, ihlas ve samimiyetin esas olduğunu ümmetine öğretmektedir.
"Cebrail, Mikail ve İsrafil" denilmesi; bunların, diğer melekler içerisinde bu üç meleğin taşıdığı şerefin üstünlüğünü ve bu üç meleğe duyulan saygıyı ifade etmek içindir. Çünkü bunlar, bütün kulların dünyevî ve uhrevî işlerinin düzeni içerisinde yürütülmesi ile görevlidir.
"Kullarının görüş ayrılığına düştüğü hususlarda" sözünden maksat; dinî meselelerdir. Dünyalık işlerinde herkesin helal olmak şartıyla ayrı bir kazanç yoluna ve mesleğe göre hareket etmede bir sakınca yoksa da din işlerinin asıllarında ihtilafa düşmek sakıncalıdır.
"Doğru yol"dan maksat, İslam dinidir.

689- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) (geceleyin) namaza kalktığı zaman:
"Veccehtu vechiye li'llezî fatera's-semâvâti ve'I-arda hanîfen ve mâ ene mine'l-muşrikîn. Inne salâtî ve nuskî ve mahyâye ve memâtî

li'llâhi Rabbi'l-âlemîn. Lâ şerike lehu ve bi-zâlike umirtu ve ene mine'l-muslimîn. Allahümme! Enet'l-meliku lâ ilahe illâ ente. Ente Rabbî ve ene abduke. Zalemtu nefsî ve'taraftu bi-zenbî, feğfir lî zunûbî cemîan. Innehu lâ yağfiru'z-zunûbe illâ ente. Vehdini lî ahseni'l-ahlâkı. Lâ yehdî li- ahsenihâ illâ ente. Vasrif annî seyyiehâ, lâ yasrif annî seyyiehâ illâ ente. Lebbeyk! Ve sa'deyk! Ve'1-hayru kullunu fî yedeyk ve'ş-şerru leyse ileyk. Ene bikc ve ileyk. Tebârekte ve teâleyte, estağfiruke ve etûbu- ileyk; Yüzümü hak dîne meylederek gökler ile yeri yaradana çevirdim. Ben, müşriklerden değilim. Şüphesiz ki benîm namazım, ibâdetlerim, yaşamım ve Ölümüm; âlemlerin rabbi olan Allah'a aittir. O'nun hiç bir ortağı yoktur. Ben, bununla emrolundum ve ben müslümanlardanım. Allah'ım! Melik ancak Sensin! Senden başka hiç bir ilâh yoktur. Sen, benim Rabbimsin. Ben de senin kulunum! Nefsime zulmettim. Günâhımı da itiraf eyledim. Artık bütün günahlarımı bana bağışla! Çünkü günahları Senden başka affedecek yoktur. Beni, ahlâkın en güzeline yol göster! Onun en güzeline Senden başka yol gösterecek yoktur. Kötü ahlâkı benden jzaklaştır! Onu Senden başka benden uzaklaştıracak yoktur. Senin emrine tekrar :ekrar icabet ederim, dînine tekrar tekrar tâbi' olurum! Bütün hayrlar, Senin elindedir. Kötülük, Sana âit değildir. Varlığım seninledir; sonu da sana varacaktır. Mübareksin, yücesin. Senden mağfiret dilerim, Sana tevbe eylerim!" derdi.
Rükuya vardığında zaman:
"Allahümme! Leke reka'tu ve bike âmentu ve leke eslemtu. Haşa leke îem'î ve basarı ve muhhî ve azını ve asabı" Allahım! Ancak sana rükû ettim, Sana îmân ettim ve ancak Sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, iliğim, kemiğim ve sinirim hep sana itaat etmektedir" derdi.
Başını rüku dan kaldırdığı zaman:
"Allahümme! Rabbena ve leke'l-hamdu mire's-semâvâti ve mil'e'l-ard ve nil'e mâ beynehumâ ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du" Allahım! Rabbimiz! 3ökler dolusu, yer dolusu ve bunların arasındaki her şey dolusu, bunlardan başka lilediğin her şey dolusu hamd ancak Sana mahsûstur" derdi.
Secdeye vardığı zaman:
"Allahümme! Leke secedtu ve bike âmentu ve leke eslemtu. Secede vec-ıî li'Ilezî halakahu ve savverahu ve şakka sem'ahu ve basarahu. Tebâre-ca'llâhu ahsenu'I-hâlıkîn" Allahım! Ancak Sana secde ettim, yalnız Sana îmân ittim ve sadece Sana teslim oldum. Yüzüm; kendisini yaratana, suret ve şeklini ve-ene, göz ve kulağını yarıp yaratanına secde etti. Yaratanların en güzeli olan Allah, çok yücedir" derdi.
Sonra teşehhüd ile selâm arasında söylediği duanın sonu şöyle olurdu:
"Allahümme'ofir lî mâ kaddemtu ve mâ ahhartu ve mâ esrertu ve mâ ı'lentu ve mâ esreftu. Ve mâ ente a'lemu bihî minî ente'l-mukaddimu ve ente'l-muahhiru. Lâ ilahe illâ ente" (=AIIahim! Evvel ve âhir, gizli ve aşikâr işleliğim bütün günahları ve yaptığım bütün israflarımı ve Senin benden daha iyibildiğin kusurlarımı bana bağışla! Öne geçiren ancak Sensin! Geride bırakan da ancak Sensin! Senden başka hiç bir İlâh yoktur!" [988]

Açıklama:

Bu hadiste, geceleyin kılınan namaz İçerisinde okunacak dualar ile yerleri gösterilmek.

27- Gece Namazında Kıraati Uzun Tutmanın Müstehab Olması

690- Huzejrfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, bir gece Peygamber (s.a.v.)'le birlikte namaz kıldım. "Bakara" suresini okumaya başladı, içimden yüz ayeti tamamlayınca rüku eder, dedim. Sonra devam etti. Yine içimden bütün sureyi bir rekatta okuyacak, dedim. O yine okumaya devam etti. Bu sureyle rükuya varır, dedim. Sonra "Nisa" suresini okumaya başladı. Onu da okudu. Sonra "Al-i İmrân" suresini okumaya başladı. Onu da okudu. Ağır ağır okuyor, içerisinde teşbih bulunan bir ayete gelince teşbih ediyor, istek ayetine gelince (Allah'tan) istekte bulunuyor, sığınma ayetine gelince Allah'a sığınıyordu. rükuya gidip:
"Subhâne Rabbiye'I-Azîm"; Büyük Allahımi tenzih edelemeye başladı. Resulullah (s.a.v.)'in rükusu da kıyamı/ayakta durması hali (uzun)du. Sonra: 'Semiallahu limen hamideh (= Allah kendisini hamd eden ile işitir" buyurdu. Sonra rükusuna yakın uzun bir müddet ayakta durdu. Son-deye varıp: "Subhâne Rabbiye'I-A'lâ" Yüce Allahımı teşbih ederim bu-Secdesi de kıyamına/ayakta durması haline yakındı." [989] hadis, gece namazında rükudan doğrulduktan sonra ve secde halinde, kıyamdaki kamanın caiz olduğuna, rüku ve secde halinde teşbihlerin çokça yapılmasının müstehab na ve kıyamda teşbih ayeti okunduğunda teşbih, istek ayeti okunduğunda dilekte tanın müstehab olduğuna delalet etmektedir. Çünkü Resulullah (s.a.v.) namazda kıraat da Allah'ın rahmetini, cennetini müjdeleyen ve vaad eden ayetlere geldiğinde durur limetlere nail olmasını Allah'tan dilerdi. Yine kıraati esnasında bir azab ayetine de nca durur ve ondan Allah'a sığınırdı. Bir teşbih ve tekbir ayetine rastlayınca teşbih ve etirir, dua ve istiğfar ayetine gelince de dua ve istiğfarda bulunurdu.
H. Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte gece namazı kıldım. Kıraati o kadar ki, ben kötü bir şey işlemeyi düşündüm. Ona:
"Ne yapmak istedin?" dediler. O da:
"Oturup onu yalnız bırakmayı düşündüm" dedi. [990]

Açıklama:

Hadis de, geceleyin kılınan nafile namazda kıyamı uzun tutmanın faziletine işaretdir.
Adullah İbn Mes'ud'un "Kötü bir şey işlemeyi düşünmesi"; Resulullah (s.a.v.)'e muhadinde edebi terk etmesinden dolayıdır.

28- Geceden Sabaha Kadar Uyuyup Ta Namaza Kalkamayan Kimsenin Durumu

692- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in yanında, geceden sabaha kadar uyuyup ta namaza kalkmayan bir kimse anıldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu öyle bir adamdır ki, şeytan onun kulaklarına yada kulağına bevletmiştir" buyurdu. [991]

Açıklama:

Hattabî'ye göre; burada adamın uykusunun ağırlığı ve bu halinin, namaz kılmaktan gaflet etmesine sebebiyet vermesi yönünden, kulağına bevledilip işitme duygusu bozulan kimseye benzetilmektedir.
Tahâvî'ye göre ise bu hal, şeytanın bu adam üzerindeki etkisinin derecesini ve onun da şeytana olan itaatini ifade etme mahiyetine bir benzetme cümlesidir.

693- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a,v) bir gece kızı Fatıma ile Ali'nin kapısını çalıp onlara:
"Namaz kılmıyor musunuz?" diye sordu. Ali der ki: Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Canımız, Allah'ın elindedir. O, bizi uyandırmak isterse uyandırır" dedim.
"Ben bunu ona söyleyince, Resulullah (s.a.v.) bana cevap vermeden yanımızdan ayrıldı. Dönüp giderken dizlerine vurup:
"Zaten insan çok tartışmacıdır" [992] ayetini okuduğunu işittim. [993]
Hz. Ali'nin "Canımız, Allah'ın elindedir" sözü; Zümer: 39/42 ayetinden alınmadır. Canın bırakılması, şuurun iadesi ve uykudan uyanma. keyfiyetidir. Resulullah (s.a.v.) Hz, Ali'nin bu sözüne tatminkar bîr taaccüp ve hayret duymuş olduğu görülmektedir.
Fakat herkesin, Hz. Ali gibi olamayacağı düşünüldüğünde namaza kalkma hususunda tedbir almakta her zaman yarar vardır.

694- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edîîdigine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi uyuduğu zaman şeytan onun ensesinin köküne üç düğüm atar. Her bir düğümle birlikte 'Haydi gecen uzun ola!' diye düğüm atar. O kimse uyanıp ta Allah'ı zikrettiği zaman bir düğüm çözülür. Abdest alırsa iki düğüm çözülür ve namaz kılarsa (bütün) düğümler çözülür. Neşeli ve gönlü rahat olarak sabahlar. Eğer böyle yapmazsa gönlü sıkıntılı ve tembel bir şekilde sabahlar." [994]

Açıklama:

Bu, bir tembellik ve atâlet düğümüdür ki şeytan bu tembellik ve atâleti gafillerin üstüne yükler
Tıybî'ye göre; bu, şeytanın gaflet ehlini ağırlaştırması ve bunları bağlamış gibi hareketten alıkoymasıdır.
Beydâvî'ye göre ise; şeytanın düğümü, şeytanın uykuyu süslemesinden ve o kimsede uykuya karşı derin bir sevgi uyandırmasından istiare edilmiştir. Düğümlerin üç tane olması da zikrullaha, abdeste, namaza karşı birer düğüm edinmiş olmasından ve şeytanın bu üç ibâdetten üç nevi saptırmayla alıkoymasından dolayıdır" der.
Şeytanın bu düğümlerinden tabiî ve hakîki bir düğüm kast edilmeyip mecazî ve temsilî bir düğüm anlaşılmalıdır.
Ayrıca bu hadiste; Allah'ı zikretmenin, abdestin, namazın; şeytanı ve onun telkinlerini, nefsin ser ve fesada olan eğilimini uzaklaştırmasına ve teheccüd namazı kılan kimselerin yüzlerinin nurlu, gönüllerinin sevinçli olarak yeni günün sabahına girmelerine dikkat çekilmektedir.

29- Nafile Namazı Evde Kılmanın Müstehab Olması Ve Mescitte Kılmanın Da Caiz Olması

695- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namazlarınızın bir kısmını evlerinizde kılınız. Namazlarınızın nafilelerini evlerinizde kılmamak suretiyle evlerinizi kabirlere çevirmeyin." [995]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evlerde kılınmasını tavsiye ettiği namazlar, nafile namazlardır. Ayrıca *"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin"* sözüyle; içerisinde namaz kılınmayan evleri kabirlere, taat ve ibadetten gafil olanları da ölülere benzetmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, nafile namazları, evde kılmaya teşvik etmesindeki hikmet; riyadan uzak ve evlere rahmet meleklerinin inmesine sebep olmasıdır. Ayrıca bu sebeple evde kadın ve çocuklara namazı öğretmek ve çocukları namaza alıştırmak gibi başka büyük faydalan da vardır.

696- Câbîr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi namaz kıldığı mescidinde namazı bitirdiğinde namazından evine de bir pay bıraksın. Çünkü Allah, onun namazından evinde bir hayr yaratır."[996]

Açıklama:

"Allah, onun namazından evinde bir hayr yaratır" sözünden maksat; o namaz sebebiyle evine melekler gelir, şeytan ise orada kaçar, evdekiler rahat eder demektir.
Burada evde kılınacak namazdan maksat, nafilelerdir.

697- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İçerisinde Allah anılan ev ile içerisinde Allah anılmayan evin misali, ölü ile diri gibidir." [997]

Açıklama:

Burada "Ev" ile kast edilen; orada oturan kimselerdir.
Allah'ı zikreden kimse ile ölü arasındaki benzerlik ilişkisi; insanın bilfiil hayatın içerisinde olması hasebiyle hem dinî ve hem de dünyevî işlerini yürütme durumunda olduğundan ölüye nispetle farklı bir konumdadır.

698- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Çünkü şeytan, içerisinde Bakara suresi okunan evden kaçar." [998]

699- Zeyd b. Sabit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), kendisine hurma yaprağından yada hasırdan bir oda yaptı da çıkıp orada namaz kıldı. Derken bir takım kimseler, kendisini takîp ettiler ve oraya gelerek arkasında onun kıldığı namaza uydular. Sonra bir gece gelip orada hazır oldular. Resulullah (s.a.v.) ağır davranarak yanlarına çıkmadı. Bunun üzerine onlar, seslerini yükselttiler ve namaza hazır olduklarını Resulullah'ı haber vermek için kapıya küçük çakıl taşları attılar. Derken Resulullah (s.a.v.) öfkeli bir hâlde onların yanına çıkıp onlara:
"Yaptığınız şeye o kadar devam ettiniz ki, bunun size farz olacağından korktum. Dolayısıyla sîz, bu namazı evlerinizde kılmalısınız. Çünkü yalnız farz namaz müstesna kişinin en hayırlı namazı evinde kıldığı namazdır" buyurdu.[999]

Açıklama:

Nafile namazı evde kılmak, mescitte kılmaktan daha faziletlidir. Bu konuda 691 nolu hadisin açıklamasına bakınız.

30- Gece Namazında Yada Diğer Namazlarda, Devamlı Olan Amelin Faziletli Olması

700- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in bir hasırı vardı. Geceleyin onu kendisine hücre yapıp yada etrafına işaretler koyup içerisinde namaz kılardı. Gündüzleyin ise onu yere yayıp üzerinde otur)urdu. Derken insanlar Resulullah (s.a.v.)'in arkasında toplanıp onun namazına uymaya başladılar. Yine bir gece Resulullah'ın yanında namaz kılmak için) toplanmışlardı. Resulullah (s.a.v.) onlara:
"Ey insanlar! Gücünüzün yeteceği işlere bakın. Çünkü siz usanmadıkça Allah da sevap vermekten usanmaz. Allah katında amellerin en sevimli olanı, az da olsa devam üzere olanıdır" buyurdu.

Açıklama:

Hadisin ravisi diyor ki: Muhammed (s.a.v.)'in ev halkı, bir amel işlediklerinde ona devam ederlerdi."[1000]
Hadisi şerif, ibadet ile ilgili olarak kısaca şunu ifade etmektedir: Gücünüzün yettiği amelleri işleyin. Gücünüzün yetmediği için devam edeceğiniz amellere girişmeyin. Çünkü gücünüzün yetmeyeceği ameller, size bıkkınlık verir. Bu sebeple de onu terk1 etmek zorunda kalırsınız.Siz bıkmadan ibadete devam ettiğiniz müddetçe, Allah da o ibadetin mükafatını vermeye devam eder. Fakat siz bıkıp ta bu amelinizi bırakıverecek olursanız, Allah sizin bu bıkkınlığınıza ve amelinizi terk edişinize karşılık olarak bu ibadetiniz için size vermekte olduğu mükafatı keser. Yani siz ibadetinize son vermedikçe Allah da sevab vermeye son vermez.
Her ne kadar bu hadîs, ibadetlerle ilgili olarak insanın gücünün yettiği ve devamlı yapabileceği amellere sarılmayı tavsiye ediyorsa da bu tavsiye aslında, sadece ibadetlere ait değildir. İbadetler dışında kalan diğer meşru işler de bu tavsiyenin kapsamına girmektedir. Meşru olan işlerin Allah'a en hoş geleni ve mükafata en çok layık olanı, az bile olsa, devamlı ve düzenli olanıdır. Çünkü önemli olan, çokluk değil, düzenli ve devamlı olanıdır. Bu da, ifrat ve tefritten sakınarak iki uç arasında bir orta yolu tutmakla mümkündür.
"Allah usanmaz" ifadesi, "Allah terk etmez" anlamındadır.

701- Alkame'den rivayet edilmiştir: "Müminleri annesi Hz. Âişe'ye sorup:
"Ey müminleri annesi! Resulullah (s.a.v.)'in ibadeti nasıldı? Belirli günlere şey tahsis eder miydi?" dedim. Aişe:
"Hayır! Onun ameli devamlıydı. Resulullah (s.a.v.)'in gücünün yettiği şeye hanginizin gücü yetebilir ki?" diye cevap verdi. [1001]

Açıklama:

Hadisi şerif, ibadete devamı teşvik etmektedir. Çünkü devamlı olarak yapılan az ibadet, bir müddet sonra bırakılan çok İbadetten daha hayrhdır. Zira devamlı olarak yapılan ibadet az bile olsa, Allah'a taat, zikir, murakabe ve ihlası devam ettirir. Bu devamlılık sayesinde az amel, devam etmeyen çok ameli kat kat geçer.
Hz. Peygamber (s.a.v.) her ayın başında, ortasında ve sonunda üç gün, haftanın Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç tutması, buna bir örnektir.

31- Namaz Kılarken Uyuyan Ve Bundan Dolayı Namazda Kuran Okumaktan Ve Dua Etmekten Aciz Kalan Kimsenin, Bu Halin Kendisinden Gitmesi için Uyumasını Veya Oturmasını Emretmek

702- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) mescide girmişti. O sırada mescitte iki direk arasına bir ip gerilmişti. Orada bulunan kimselere:
"Bu ip de ne öyle?" diye sordu. Sahabiler:
"Zeyneb'in ipi! Bununla namaz kılıyor, yorulduğu zaman yada gevşeklik hissettiği zaman buna tutunuyor" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Çözün o ipi! Sizden birisi dizinde olduğu sürece namazını kılsın! Yorulduğu yada gevşediği zaman oturup dinlensin" buyurdu. [1002]

Açıklama:

Hadiste, aşın yorgunluk halinde nafile namazların oturarak, zindelik ve dinçlik hallerinde ise ayakta kılınması gerektiği belirtilmektedir. Çünkü aşırı yorgunluk, namazın özünü teşkil eden huşuya engel olur.
Hadis, ibadetlerde ölçülü olmaya ve sıhhate engel olacak şekilde kendini ibadete zorlamaktan sakınmaya teşvik etmektedir.
Bir ipe tutunmak yada yaslanmak suretiyle ferz namaz kılmak alimlerin büyük çoğunluğuna göre mekruhsada, nafile namaz sırasında ayakta uzun süre durabilmek için bir bastona yada benzer bir şeye dayanmak mubahtır.

703- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Havle bint. Tuveyt b. Habîb b. Esed b. Abduluzza, Âişe'ye uğramıştı. O sırada Âişe'nin yanında Resulullah (s.a.v.) vardı.
Âişe der ki: Resulullah (s.a.v.)'e:
"Bu, Havle bint. Tuveyt'tir. Geceleyin uyumayıp devamlı ibadet ettiğini söylerler" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Geceleyi uyumuyor öyle mî! Güç yetirebileceğiniz işleri yapın. Vallahi, Siz usanmadıkça Allah'da usanmaz" buyurdu. [1003]

Açıklama:

Rivayetlerin bazısında Hz. Âişe'nin yanında isim belirtilmeksizin bir kadın olduğu ve bazı rivayetlerde ise Havle adında bir kadın olduğu belirtilmektedir. Dolyısıyla olayın, bir olması da ve çeşitli olması da imkan dahilindedir.
Havle, muhacirlerden olup dinine bağlı bir kadındı. Çok ibadet yapan birisiydi. Burada bütün gece namaz kılma yerine kişinin güç yetirebileceği şekilde devam üzere olmak kaydıyla ibadetin az yapılması tavsiye edilmektedir. Çünkü devam üzere yapılan az ibadet, devamlı olmayan çok ibadetten daha makbuldür.
Hadiste muhatab kadınlar olduğu halde, erkeklere özgü çoğul kipiyle *"Güç yetirebileceğiniz işleri yapın. Vallahi, Siz usanmadıkça Allah'da usanmaz"* buyurulması, hükmün, erkek ve kadın bütün ümmeti kapsamasından dolayıdır.

704- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi namazda uyuklarsa, uykusu gidinceye kadar yatsın. Çünkü uykulu halde namaz kılacak olursa, belki istiğfar edeyim derken kendisine söver." [1004]

Açıklama:

Farz veya nafile namazlan kılarken, ister gündüz ve ister gece olsun, kişiyi uyku basacak olursa bu uykuyu dağıtıncaya kadar kişinin yatıp uyuması müstehabtır. Ancak farz namazlar için bu durum, namaz vaktinin çıkmaması şartına bağlıdır.

32- Kuranın Faziletleri Ve Kuran ile İlgili Hususlar

705- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) geceleyin Kur'an okuyan bir kimseyi işitip:
Allah o kimseye rahmet etsin! Gerçekten bana filan ve filan ayetleri hatırlattı. Ben, o ayetleri filan ve filan surelerden düşürmüştüm" buyurdu. [1005]

Açıklama:

Geceleyin Kur'an okuduğundan bahsedilen kişinin, Abdullah b. Yezîd el-Ensârî olduğu, başka bir rivayette ise Abbâd b. Bişr [1006] olduğu belirtilmiştir.
Bu düşürmenin keyfiyeti, ilahî tasarruf çerçevesinde meydana gelen işlerdir. Yoksa risalet vazifesinin eksik yapılmasını doğuracak şahsî bir yanlışlık değildir. Çünkü peygamberlik ve tebliğ hususlannda unutmak asla caiz ve mümkün değildir.
Bununla birlikte İbn Melek, bu hadisteki "Düşürme", ayetlerin düşürülmesi manasında değil de sadece o anda tilavetini hatırlamamış olmak manasına geldiğini ifade etmiştir.
Yada Allah'ın, neshetmeyî murad ettiği ayetleri Resulullah (s.a.v.)'in kalbinden çekip alması suretiyle olur. Bu, *"Seni okutacağız da asla unutmayacaksın. Allah'ın dilediği başka"* [1007] ayetinde kastedilen unutmadır.

706- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kur'an okuma ve ezberine sahip kimsenin misali, bağlı deve gibidir. Eğer sahibi devesini korursa, onu eli altında tutar. Eğer salıverirse deve kaçıp gider." [1008]

Açıklama:

Hadiste, Kur'an'ı okumak ve tilavetine devam etmek, kaçacağından korkulan deveyi bağlamaya benzetilmiştir. Deve gözetim altında olduğu müddetçe nasıl ki ipini çözüp kaçamazsa Kur'an'da devamlı okunursa unutulmaz, ezberde kalır.
Hadis, Kur'an'ı ezberlemeye ve okumaya teşvik ile unutmaktan sakındırmayi kapsamaktadır.)

707- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kur'an okuma ve ezberine sahip kimselerden birisinin: "Şu, şu ayetleri unuttum" demesi ne kötü bir şeydir. Aksine o ayetler o kimseye unutturulmuştur. Ey Kur'an okuyan ve ezberlereyen kimseler! Kur'an'ı daima okuyup müzakare edin! Çünkü Kur'an'ın, bu tür kimselerin gönüllerinden ayrılıp kaçması, devenin bağlarından ayrılıp kaçmasından daha çabuktur." [1009]

708- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kur'an'ı sürekli hatırda tutup göz önünde bulundurun. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Kur'an'ın hafızalardan kaçıp gitmesi, devenin bağından kaçıp gitmesinden daha çabuktur." [1010]

33- Kur'an Okurken Sesi Güzelleştirmenin Müstehab Olması

709- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah, Kur'an'ı nağmeli ve yüksek sesle okuyan Peygamber'ine önem verdiği kadar hiçbir şeye önem vermemiştir." [1011]

Açıklama:

Sesi, Kur'an tertiliyle süslemek, müstehabtır. Şu da bilinmelidir ki; Kur'an'ın hem lafzı ve hem de manası, güzelliklerle doludur. Kur'an'ın; ince ve derin manaları, konuya uygun, ahenkli ve tabii bir anlatım düzeni vardır.
İşte Kur'an okurken bunları görmeye, duymaya ve duyurmaya çalışmak; ses, huşu, ahenk, yerine göre de hüzün ve hareket kazandırarak güzel okumaya gayret etmek gerekmektedir. Yalnız harflerin ve kelimelerin okunuşunda uyulması gerekli olan kurallara mutlaka uyulmalıdır, Bu şartla, Kur'an-ı nağmelerle okumaya karşı çıkarken, bir çok alim ve Ebu Hanife buna cevaz vermiştir.

710- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Rasulullah (s.a.v.), Ebu Musa'ya;
"Dün gece senin Kur'a okuyuşunu dinlerken beni bir görmeliydin!. Gerçekten sana Davud ailesinin mizmarlarından bir mizmar verilmiş" buyurdu. [1012]

Açıklama:

Bu hadiste; Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebu Musa el-Eşarînin Kur'an okuyuşunu teşvik etmekte ve sesini beğenmektedir.
Hz. Dâvud (a.s), güzel bir sese sahip idi. Burada Ebu Musa'nın sesi, Hz. Dâvud (a.s)'ın sesine benzetilmektedir. Çünkü Hz. Dâvud (a.s), "Zebur"u okumaya başladığında; dağlardaki kuşlar, kurtlar bile hüzünlenirmiş. Güzel sesle okumak, onda son bulmuştur.

34- Peygamber (s.a.v.)'in, Mekke'nin Fethi Günü "Fetih Suresi"ni Okuması

711- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Mekke'nin Fethi yılında bir yolculuğu sırasında hayvanı üzerindeyken "Fetih Suresi"ni okudu. Okuyuşunu nağmeli yaptı."

Açıklama:

Hadisin ravisi Muaviye:
"İnsanlar etrafıma toplanmasaydı ben de Abdullah İbn Muğaffel'in Resulullah'ın okuyuşunu anlatmak suretiyle nağme yaptığı gibi bu sureyi nağmeyle okurdum" dedi. [1013]
Bu hadisten anlaşıldığına göre; Kur'an'ı okurken kıraati güzelleştirmek için makam yapmak, sesi titretmek caizdir. Yalnız nağme yapacağım diye de işi çığırından çıkararak Kur'an'ı haşa bir musiki havasına sokmak da caiz değildir. Her şeyde olduğu gibi bu konuda da en uygun tarz, itidalli olmaktır.

35- Kuranın Okunması Sebebiyle Sekinetin İnmesi

712- Berâ' b. Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, "Kehf Suresi"ni okuyordu. Yanında da iki uzun iple bağlı bir at duruyordu. Derken o kimsenin etrafını bir bulut kapladı. Bulut, dönmeye ve yaklaşmaya başladı. Dolayısıyla bu kimsenin atı, bundan ürkmeye başladı. Sabah olunca bu kişi Peygamber (s.a.v.)'e gelip bu olayı ona anlattı. Peygamber (s.a.v.):
"Bu, sekinettir. Kur'an için inmiştir" buyurdu. [1014]

713- Ebi Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Useyd İbn Hudayr bir gece hurma sergisinde Kur'ân okurken birdenbire atı şahlandı. Fakat o yine okumaya devam etti. Sonra at tekrar şahlandı. Useyd yine okumasına devam etti. Sonra at bir daha şahlandı.
Useyd der ki: Atın, oğlum Yahya'yı çiğneyeceğinden endişe ettim, kalkıp atın yanma gittim. Bu sırada başımın üstünde bulut gölgesine benzer bir sis içerisinde kandiller gibi bir çok parıltılar gördüm. Bu gölge tabakası, içindeki ışık görünümüyle birlikte göğe doğru çekilip çıktı. Nihayet onu göremez oldum. Ertesi sabah Resulullah (s.a.v.) 'e gidip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Dün akşam, gece yarısı hurma kurutulan sergimde (Kur'ân) okurken birden atım şahlandı" dedim, Resulullah (s.a.v.) hemen:
"Oku, ey Hudayr'ın oğlu!" buyurdu.
Okumaya devam ettim. Sonra at yine şahlandı. Resulullah (s.a.v.) yine:
"Oku, ey Hudayr'ın oğlu!" buyurdu.
Ben yine okudum, at yine şahlandı. Resulullah (s.a.v.) yine:
"Oku, ey Hudayr'ın oğlu!" buyurdu.
Artık okumaktan vazgeçtim. Oğlum Yahya ata yakın bir yerderdi. Atın çocuğu çiğnemesinden endişe ettim. O sırada bulut gölgesi gibi bir beyazlın içinde kandiller misali yıldızların parlamakta olduklarını gördüm. Artık bu beyaz gölge tabakası, içindeki parlaklıklar görünümüyle göğe doğru çekilip çıktı. Nihayet onu göremez oldum. Resulullah (s.a.v.):
"Onlar, meleklerdi. Senin Kur'ân okumanı dinliyorlardı. Eğer Kur'an'ı okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerlerdi. İnsanlar da onları görürlerdi. Onlar, insanlardan gizlenmezlerdi" buyurdu. [1015]

Açıklama:

Useyd İbn Hudayr, meşhur sahâbîlerden olup Akabe Bey'atinde ve Bedir'de bulunmak gibi en yüce mertebelere sahiptir. Onun en yüksek bir özelliği de, hoş şada ve eda ile Ebû Mûsa'l-Eş'arî derecesinde etkili Kur'ân okumasıdır. Kur'ân okumada sahabilerin önde gelenlerinden idi.
Resûlullah (s.a.v.), Ebû Musa'nın güzel sesini övdüğü gibi, bunun da güzel sesini övmüştür. Bu ses ve eda güzelliğinden dolayı melekler bile okuduğu Kur'ânı dinlemek için yanına gelmişlerdi.
Bu hadiste bulut gölgesi gibi görünen şeyin adı, Sekine olduğu bildirilmiştir. Sekine kelimesi, muteşâbih bir lafızdır. Ne anlama geldiği hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre Sekine; Allah'ın sekîneti, vakar ve rahmetini taşıyan bir mahlûkudur. Diğer bir görüş de, melekleri ihtiva eden bir varlık olduğudur.
Bu hadisler, Adem oğullarının melekleri görmelerinin caiz olduğuna, Bedir'den Kudüs'ün fethine kadar bütün hayatını cihadla, Kur'âna hizmetle geçiren o büyük sahâbînin yüksek faziletine delâlet eder. Hicri 20 yılında vefat ettiği zaman Bakî" kabristanlığına konacağı sırada müminlerin emiri Hz. Ömer, tabutun iki kolunu yüklenmek suretiyle ona büyük hürmet göstermiştir.

36- Kur'an Hafızının Fazileti

714- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet ediidiğine göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Devamlı Kuran okuyan mü'min; kokusu hoş, tadı güzel turunçgillerden ağaç kavunu/ütrüce meyvesi gibidir.

Devamlı Kur'an okumayan mü'min de; tadı güzel, kokusu olmayan hurma gibidir.
Kuran okuyan münafık kimse ise; kokusu güzel, tadı acı olan fesleğen gibidir.
Kur'an okumayan münafık kimse ise; tadı acı, kokusu olmayan Ebu Cehil karpuzu gibidir." [1016]

Açıklama:

Hadis, Fatiha suresi gibi beş vakit namazda okunması gereken surelerden fazla olarak her gün Kur'an okumayı kendisine prensip edinen bir mü'mini; kokusu hoş, tadı güzel bir portakala benzetmektedir.
Devamlı Kur'an okuyan mü'minin tatlılığı; kalbinde kökleşip yerleşmesinden, hoş kokulu oluşu ise Kur'an okumayı alışkanlık haline getirip Kur'an'ı sık sık okumasından Kur'an'ı okurken, hem kendisini ve hem de dinleyenleri huzura ve sükûnete kavuşturmasından ve aynı zamanda hem kendine ve hem de dinleyenlere sevap kazandırmasından ve Kur'an'ın hikmetler hazinesinden nasip almaya vesile olmasından kaynaklanmaktadır.
Devamlı Kur'an okumayan mü'min ise; tadı güzel olup kokusu olmayan bir hurmaya benzetilmektedir. Çünkü her ne kadar mü'min İman sahibi olarak çok tatlı ise de sürekli Kur'an okumadığı zaman okunan Kur'an'ın etrafa yaydığı, hoş koku meselesindeki huzur, huşu ilim ve hikmet nimetlerinden mahrum kalır. Bubakımdan tadı olup da etrafa hoş kokular yayamayan meyvelere dönüşür.
Yine Kur'an okuyan münafık kimse; kokusu güzel, tadı acı fesleğene benzetilirken, Kur'an okumayan münafık kimse ise; tadı acı olup kokusu olmayan Ebu Cehil karpuzuna benzetilmiştir. Çünkü münafıklık, neticesi itibariyle Ebu Cehil karpuzu gibi acıdır. Bu bakımdan münafık bir kimsenin, Kur'an okuyarak etrafa Kur'an'ın hayat bahşeden nurlarını, cennet kokusunu müjdeleyen nağmelerini saçıyorsa, o zaman kokusu olmayan acı; Ebu Cehil karpuzundan farkı kalmaz.
Münafık oluşuyla birlikte Kur'an okuyan bir kimse, münafıklığı yönüyle sevimsiz ve tatsız olmakla birlikte okuduğu Kur'an ile etrafa tatlı ve huzur verici kokular neşrettiği için tadı acı, fakat kokusu hoş fesleğene benzetilmiştir. [1017]

37- Kur'an Okumada Mahir Olan ile Okumada Zorluk Çeken Kimsenin Fazileti

715- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kur'an'ı okumada maharetli olan kişi, "Sefere" denilen kerîm ve itaatkar peygamberlerle/meleklerle beraberdir. Kendisine zor geldiği halde kekeleyerek Kur'an okuyan kimseye ise iki kat sevap vardır." [1018]

Açıklama:

"Maharet" kelimesi burada; Kur'an'ı iyi okuyan, ezberi güçlü olan kimse demektir.
"Sefere" ise, "Safir" kelimesinin çoğulu olup aracı anlamına gelmektedir. Bu kelimenin tefsirinde birkaç görüş ileri sürülmüştür:
1- Katib meklekler, Levh-i taşıyan meleklerdir. Bunlar, kutsal kitapları peygamberlere aktardıklan için bu ismi almışlardır.
2- Kulların amellerini yayzan yazıcı meleklerdir.
3- Allah ile peygamberler arasında elçilik yapan meleklerdir.
4- Allah'ın insanlara gönderdiği peygamberlerdir.
5- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sahabileridir.
Hadisten anlaşıldığına göre; Kur'an'ı düzgün bir şekilde okuyan kimselerin, bu Kur'an okumaları, onları güzel vasıflarla övülen meleklerle/peygamberlerle birlik olma mertebesine çıkartacaktır. Okuması iyi olmadığı için, kendisine zor geldiği halde Kur'an okuyan kimselere ise, iki sevap vardır. Biri, Kur'an okuduğu için ve diğeri ise, zorluk çektiği içindir.
Yalnız bu ifade, kötü Kur'an okuyan kimsenin, iyi okuyan kimseden daha fazla sevap alacağı şeklinde bir kanaate götürmemelidir. Bundan maksat; okuması zayıf olup da okumakta güçlük çeken kimseleri okumaya teşvik içindir.

38- Kur'an Okuyan Kimsenin, Dinleyen Kimseden Daha Değerli Olsa Da Fazilet Ve Okumada Maharet Sahibi Kimseye Karşı Kur'an Okumanın Mustehab Olması

716- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Übeyy b. Ka'b'a:
"Gerçekten Allah bana, sana karşı Kur'an okumamı emretti" buyurdu. Übeyy b.Ka'b:
"Allah benim adımı gerçekten açıkça sana andı mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, Allah bana senin ismini söyledi" buyurdu.
Hadisin ravisi der ki: Übeyy, sevincinden ağlamaya başladı. [1019]
Beyyine suresi nazil olunca Cebrail (a.s), Resulullah (s.a.v.)'e:
"Rabbin, bu sûreyi, Übeyy'e okumanı emretti"dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Übeyy'e:
"Gerçekten Allah bu sûreyi sana okumamı emir buyurdu" dedi. Bunun üzerine Übeyy' de ağlamıştır.
Bu sûrenin Hz. Übeyy'e okunmasındaki hikmet; ondan bir şey öğrenmek için değil, bu sûreyi ona da öğretmek ve kendilerini sırf Kur'ân-ı Kerîm okumaya tahsis eden hafızlara Kur'ân-ı Kerîm'i arzetmenin sünnet olduğunu bildirmek içindir. Bununla Hz. Übeyy'in faziletine tenbîh ve müslümanlan ondan Kur'ân öğrenmeye teşvik kast edilmiş oimak da caizdir. Nitekim öyle de olmuştur. Resulullah (s.a.v.)'in vefatından sonra Übeyy, Kur'ân-ı Kerim'de meşhur bir imam olmuştur.
Übeyy'e okunmak için Beyyine suresinin tahsis buyurulması; bu sûrenin kısa olmasına rağmen pek büyük düsturları, kuralları, işleri bir araya getirdiği içindir.
Kurtubî der ki:
"Bu sûrenin özellikle zikredilmesi, kısa olmakla beraber ihtiva ettiği tevhîd, risâlet, ihlâs, Peygamberlere İndirilen sahifeler il kitaplar, namaz, zekât, kıyamet, cennetlikler ve cehennemliklerden dolayıdır."
Übeyy (r.a)'ın isminin Yüce Allah tarafından anılmasına pek ziyâde şaşarak bu hususta Resulullah (s.a.v.)'den açıklama istemiş, ismini hakîkaten andığını işitince sevincinden kendini tutamayarak ağlamışdır. Zira Resulullah (s.a.v.)'in okuduğunu dinlenmek için Allah Teâlâ tarafından Übeyy'in adı ile şanı ile tâyin buyurulması onun için pek büyük bir şereftir. Ubeyy, önce kendisinin bu şerefe lâyık olmadığını zannettiği için, "İsmimi hakîkaten Allah Teâlâ andı mı?" diye sormuştur.
Bâzıları Hz. Übeyy'in ağlamasını, bu büyük nimete karşı şükürde kusur edeceğinden korktuğu şeklinde de yorumlamışlardır. [1020]

39- Kuranı Dinlemenin, Onu Dinlemek için Bir Hafızdan Okumasını İstemenin Ve Kuran Okunurken Ağlayıp Tefekkür Etmenin Fazileti

717- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Bana Kur'an oku!" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Kur'an sana indirildiği halde onu sana ben mi okuyayım?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ben onu başkasından dinlemek istiyorum"' buyurdu.
Bunun üzerine Nisa suresini okumaya başladım.
"Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman bakalım kâfirlerin hali ne olacak!." [1021] ayetine vardığım zaman başımı kaldırdım yada birisi yanımı dürttü de başımı kaîdırdm. Gördüm ki, Resulullah (s.a.v.)'in gözlerinden yaşlar boşalıyor. [1022]

Açıklama:

Kur'an okunurken can kulağıyla dinlemek ve ayetlerin manalarını düşünerek ağlamak müstehabtır. Yine Kur'an'ı güzelce dinlemek için onu başkasına okutmak da müstehabtır. Bu suretle hasıl olan tefekkür ve tedebbür, kendi kendine okumadan daha fazla olabilir.

718- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Humus'taydım. Halktan biri, bana:
"Bize Kur'an oku!" dedi.
Bunun üzerine onlara Yusuf suresini oku(maya başla}dım. Halktan biri okumama itiraz ederek:
"Vallahi, bu sure böyle indirilmemiştir" dedi. Ben de:
"Yazıklar olsun sana! Vallahi, ben bu sureyi Resulullah (s.a.v.)'e bu şekilde okumuştum. Bana:Güzel okudun" buyurmuştu, dedim.
"Ben o şahısla (böyle) konuşurken birden bire ondan şarap kokusu geldiğini duydum. Ona: Hem şarap içiyor ve hem de Allah'ın Kitab'ını mı yalanlıyorsun? Sana içki içmenin cezası olan haddi vurmadıkça buradan ayrılamazsın' deyip ona had cezası vurdum." [1023]

Açıklama:

Bu sarhoş kimsenin adının, Nuheyk İbn Sinan olduğu belirtilmektedir.
Hadisin zahirine bakılırsa, üzerinde şarap kokusu bulunan adama hadd cezasını bizzat Abdullah İbn Mes'ûd (r.a) vurmuştur.
Nevevî bu konuda şöyle der:
"Abdullah İbn Mes'ûd'un hadd vurması, bu hususta hükümdarın genel veya özel vekili olduğuna; bir de, o adamın özürsüz şarap içtiğini i'tirâf ettiğine hamlolunur. Aksi takdirde sırf şarap kokusunu duymakla hadd cezası vurulmaz. O adamın yalanlaması dahî bilmeyerek Kur'an'dan olan bir şey'i inkâr ettiğine hamlolunur." [1024]
Bâzıları: "İhtimâl ki Abdullah İbn Mes'ûd 'un "Ona hadd cezası vurdum" sözünden maksadı; devlet reisine haber vermesidir. Bu suretle ona hadd vurulmasına sebep olduğu için mecazen had vurmayı kendisine isnâd etmiştir" derler.
Kurtubî'de der ki:
"Abdullah İbn Mes'ûd 'un, o adama hadd vurması, kendisini bu hususta yetkili saydığı içindir. Yahut hükümdar adına bir vacibi yerine getirdiğini düşünmektedir....
Abdullah İbn Mes'ûd, o adama ancak i'tirâfı sebebi ile hadd cezası vurmuştur. Bir de sırf koku, şarap içtiğine kesin delil olamaz. Şarap kokusuna benzer başka bir şey yemiş veya içmiş olabilir. Örneğin, ayva yiyen insanın ağzı, şarap kokusu gibi kokar. Şüpheyle ise hadd cezas: vurulamaz. Hadd vurmak için ya şâhid yahut içenin i'tirâfı şarttır".

40- Namazda Kuran Okumanın Ve Kuranı Öğrenmenin Fazileti

719- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Sizden birisi evine döndüğü zaman orada üç tane iri, semiz, gebe deve bulmasını ister mi?" diye sordu. Biz de:
"Evet!"' diye cevap verdik. Resulullah (s.a.v.):
"O halde sizden birisinin namazında okuyacağı üç ayet, kendisi için iri, semiz ve gebeliği belli olmuş üç deveden daha hayrlıdır" buyurdu. [1025]

720- Ukbe b. Amir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Suffa'da iken Resulullah (s.a.v.) (evinden dışarı) çıkıp:
"Hanginiz hergün hiçbir günaha girmeden ve akrabalık bağlarım kesmeden Medine'ye yakın bir yer olan Buthân'a yada Medine'ye yakın bir vadi olan) Akîk'a gidip oradan iki tane iri hörgüçlü dişi deve getirmek ister?"
diye sordu. Biz de:
"Ey Allah'ın resulü! Bunu hepimiz isteriz" dedik. Resulullah (s.a.v.):
"O halde sizden birisinin mescide gidip yüce Allah'ın Kitabından iki ayet öğrenmesi veya okuması onun için iki dişi deveden daha hayrlıdır. Üç ayet onun için üç deveden, dört ayet dört deveden ve okunacak ayetler kendi sayılarınca deveden daha hayrlıdırlar" buyurdu. [1026]

Açıklama:

Suffa, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mescidinin geri tarafında set, seki gibi yüksekçe bir eyvandır. Halk arasında buna "Sofa" ifadesi kullanılır.
Suffa ehli, buraya nispet edilmişlerdir.
Suffa'nın bir tarafı Mescid-i Nebevî'ye bitişik olup üstü örtülü, fakat etrafı açıktı. Burası, daha çok muhacirlerden yer ve yurtlan olmayan bir kısım fakîr sahâbîlere tahsis edilmişti.
Onlar burada yatarlar, ibâdetle, Kur'ân kırâatıyla meşgul olurlardı. Bunların başka meşgaleleri olmadığı için çoğunlukla vakitleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzurunda geçerdi. Ondan Kur'ân ve ilim öğrenirlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından ta'yîn edilen eğitmenler marifetiyle de onlara Kur'ân öğretilip ezberletilirdi. Bunlardan yetişenleri müslüman olan kabilelere Kur'ân eğitmeni olarak yollanırdı. Bu cihetle bunlara, "Kur'an" ismi de verilirdi. Suffaya da. "Dâru'l-Kur'ân" demek en uygun bir isimdi.
Hadis, Allah'ın kelamı Kur'an'ı okumanın, öğrenmenin ve öğretmenin ne derece büyük sevablara vesile olduğunu ortaya koymaktadır.

41- Kuranı Ve Bakara Suresini Okumanın Fazileti

721- Ebu Ümâme el-Bâhilî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Kur'an'ı okuyun! Çünkü Kur'ân, okuyanlara kıyamet günü şefaatçi olarak gelecektir."
Zehrâvayn'ı yani Bakara ile Al-i Imrân surelerini okuyun! Çünkü bu iki sure, kıyamet günü iki bulut yada iki gölge veya gökyüzünde kanatlarını açmış saf saf iki kuş sürüsü gibi gelip okuyucularını (cehennem ateşinden) koruyacaklardır.
Bakara suresini okuyun! Çünkü Bakara suresini okumak berekettir. Okumamak ise pişmanlıktır. Kahramanlar/sihirbazlar, onu(n faydalarını ve bereketlerini elde etmeye) güç yetiremezler." [1027]

722- Nevvâs İbn Sem'ân el-Kilâbî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i:
"Kur'an ve onunla amel eden kimseler, kıyamet gününde getirilecekler. Kur'an'ın önünde Bakara ve Al-i Imrân sureleri bulunucak" derken işittim.
Resulullah (s.a.v.) bu iki sure için üç örnek getirdi ki ben bunları halen unutmadım. Resulullah:
"Bu iki sure, sanki iki bulut yada aralarında bir nur bulunan iki siyah gölgelik veya okuyanlarını (cehennem ateşinden) koruyan gökyüzünde kanatlarını açmış saf saf iki kuş sürüsü gibi olacaktır" buyurdu. [1028]

Açıklama:

Fatiha suresi, bütün Kur'an'ın özü ve aslı olduğu gibi, Bakara ve Al-i İmran sureleri de, bu özün bir detayı mahiyetindedir. Bu iki sure, İslam'ın esaslanni ve hümüklerini geniş bir şekilde ortaya koymaktadır.

42- Fatiha Suresi ile Bakara Suresinin Son iki Ayetinin Fazileti Ve Bu iki Ayeti Okumaya Teşvik

723- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'in yanında oturmaktaydı. O sırada Peygamber (s.a.v.), üstünden kapı sesine benzer bir ses işitti. Başını kaldırdı. Cebrail:
"Bu kapı, şimdiye kadar asla açılmayıp sadece bugün senin için açılan bir gök kapısıdır" dedi.
Derken o kapıdan bir melek indi. Cebrail:
"Bu, yeryüzüne (ancak şimdi) inen bir melektir. Bu güne kadar yeryüzüne hiç inmemiştir" dedi.
Melek (gelip) selam verdi. Peygamber (s.a.v.):

"Sadece sana verilen ve senden önce hiçbir peygamabere verilmemiş iki nur ile müjdelen! Bu iki nur, Fatiha suresi ile Bakara suresinin son ayetleridir. Bunlardan okuyacağın her harfe karşılık mutlaka istediğin sana verilecektir" dedi. [1029]

Açıklama:

Bu sure aslında, Allah'ın kendi kitabını okumak isteyenlere öğrettiği bir duadır. Okuyucuya şu dersi öğretmek için Kitab'ın en başına yerleştirilmiştir: Eğer samimi olarak Kur'an'dan yararlanmak istiyorsan, Alemlerin Rabbi'ne bu şekilde dua etmelisin.
Bu önsöz, okuyucunun kalbinde Alemlerin Rabbi'nden hidayet dileme -hidayeti ancak O verebilir- konusunda kuvvetli bir istek uyandırmayı amaçlar. O halde Fatiha, dolaylı olarak incelemek ve Alemlerin Rabbi'nin, bilginin tek kaynağı olduğu gerçeğini kabul etmek olduğunu öğretmektedir. Bu nedenle, kişi Kur'an'ı incelemeye, O'ndan Hidayet dileyerek başlamalıdır.
Konusu nedeniyle, Fatiha ile Kur'an arasındaki ilişkinin, bir giriş ve kitap ilişkisi değil, bir dua ve ona cevap niteliğinde bir ilişki olduğu açığa çıkmaktadır. Fatiha, kulun duası, Kur'an ise, Mâbud'un kuluna verdiği cevaptır. Kul, kendisine doğru yolu göstermesi için Allah'a yalvarır; Allah da duaya cevap olarak, tüm Kur'an'ı onun önüne koyar ve sanki şöyle der:
"İşte, benden dilediğin Hidayet!" [1030]

724- Ebu Mes'ud el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim bir gece içerisinde Bakara suresi'nin sonundaki şu iki ayeti , bu iki ayet o kimseye her konuda yeterlidir"[1031]

Açıklama:

Fatiha, Kur'an'm özü olduğu gibi dünyanın başka bir dilinde rastlanmayan değer ve yükseklikte bir duadır. Fatiha suresinin fazileti hakkında pek çok şey söylenmiştir.
Bilindiği üzere, Bakara Sûresinin son iki ayeti, "Amenerrasûlü"dür.
Rivayetin sonunda yer alan "Ona yeterlidir" ifadesini birkaç şekilde anlamak mümkündür:
1- Geceyi ihya yönünden yeterlidir. Bu, qece namazı yerine geçer. Çünkü İbn Adiyy (ö. 365/975)'in Abdullah İbn Mes'ud'dan naklettiği rivayet bu manayı doğrulamaktadır.
2- Şeytana karşı yeterlidir. Yine Taberânî (ö. 360/970)'nin, ceyyid bir senedle Şeddâd b. Evs'ten naklettiği rivayet bu görüşü desteklemektedir.
3- Bütün kötülüklere karşı yeterlidir.
4- İnsanlardan ve cinlerden gelecek kötülükleri uzaklaştırmaya yeterlidir.
Bakara Sûresinin son iki ayetine, böyle bir faziletin tahsis edilmesinin hikmeti; muh-tevalan bakımındandır. Çünkü burada temel olarak imanın esaslanna vurgu yapılmakta ve
kulların,'Rablerine karşı durumları açığa kavuşturulmaktadır.

43- Kehf Suresi ile Ayete'l-Kürsî'nin Fazileti

725- Ebu'd-Derdâ' (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Kehf suresi'nin başından on ayet ezberlerse, Deccâl'den korunmuş olur."[1032]

Açıklama:

Kehf, suresinin ilk ayetleri, hakkı batıla karıştıran Hıristiyanların en esaslı akidelerini sözkonusu eder. Deccâl'de hakkı batıla karıştıracağından dolayı, bu surenin on ayetini okuyan kimse, Hıristiyanların örnek olarak verilen bu sapıklığı gözlerin önüne serilerek Deccal'in fitnesinden de korunmuş olacaktır. Kehf suresinin ilk on ayetinin meali şu şekildedir:
"Hamd olsun Allah'a ki kulu Muhammede, Kitab'ı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı. Onu dosdoğru bir Kitab olarak indirdi ki katından gelecek Şiddetli azaba karşı insanları uyarmak ve yararlı işler yapan müminlere kendileri için güzel mükafat bulunduğunu müjdelemek için. Onlar orada ebedî kalacaklarlardır. Ve "Allah evlât edindi" diyenleri de uyarmak için. Ne onların Allah evlât edindi, diyenlerin, ne de atalarının bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne büyük oldu! Yalandan başka bir şey söylemiyorlar. Bu yeni Kitab'a inanmazlarsa ve bu yüzden helak olurlarsa arkalarından üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin. Biz, insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi dünyanın kendine mahsus bir zinet yaptık. Bununla beraber biz mutlaka oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız. Resulüm! Yoksa sen, bizim âyetlerimizden sadece Kehf ve Rakım sahiplerinin ibrete şayan olduklarını mı sandın? Yoksa sen Ashab-ı Kehf i ve Rakimi isimlerinin yazılı bulunduğu taş kitabeyi şaşılacak âyetlerimizden mi sandın?" [1033]

726- Übeyy b. Ka'b (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), (Übeyy b. Ka'b'a):
"Ey Ebu'l-Münzir! Bilir misin? Allah'ın Kitab'ından ezberinde bulunan hangi ayet daha büyüktür?" diye sordu. Ben;
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ebu'I-Münzir! Bilir misin? Allah'ın Kttab'ından ezberinde bulunan hangi ayet daha büyüktür?" diye tekrar sordu. Ben:
"Ayete'1-Kürsî'dir" diye cevap verdim. Bunun üzerine Resuluilah (s.a.v.) göğsüme vurup:
"Vallahi, Ey Ebu'l-Münzir! İlim sana afiyet olsun!" buyurdu. [1034]

Açıklama:

Ebu'l-Münzir, Übeyy b. Ka'b'ın künyesidir. Übeyy, Resuluilah (s.a.v.) döneminde Kur'an'ın tamamını bilen hafızlardandı.
Resulullah (s.a.v.)'in *"İlim sana afiyet olsun"* sözüyle de, onun, Kur'an'i ezberlemedeki ve Kur'an'ın mahiyetini bilmedeki değerine işaret etmiştir. Übeyy'in bu durumu ile ilgili olarak 712 nolu hadise bakabilirsiniz.
Ayete'I-Kürsî'nin meali şu şekildedir:
"Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O, hayydir, kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (Ona hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür." [1035]
Hadis, Ayetü'l-Kürsî'nin sevab itibariyle Kur'ân-ı Kerim'in en büyük âyeti olduğunu bildirmektedir. Nevevî'nin beyânına göre, bu üstünlük mezkûr âyetin Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının asıllarını yani ilâhlık, vahdaniyet, hayat, ilim, mülk, kudret ve irâdeyi kendisinde toplamış olmasıdır. Bu yedi sıfat, yüce Allah'ın isim ve sıfatlarının esaslarıdır. Bu âyet-i kerime, tüm kemâlâtın Allah'a ait olduğuna ve Cenâb-ı Hakk'ın bütün noksanlıklardan münezzeh bulunduğuna delâlet eden ana meseleleri içinde toplamaktadır. Allah'ın biriiği, azameti, yüce isim ve sıfatları hep bu âyette yer almıştır, içerisinde Allah'ın adı açık vs gizli onyedi defa zikredilmektedir.
Ayetü'l-Kürsî'nin bu derece büyük faziletlere sahip olması, diğer ayetlerin noksanlığını gerektirmez. Çünkü Allah'ın kelamında noksanlık düşünülemez. Öyleyse üstünlük, ya sevab yönündendir yada birbirine nispetledir.

44- İhlâs Suresini Okumanın Fazileti

727- Ebu'd-Derdâ' (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Sizden birisi bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaktan aciz midir?" diye sordu. Sahabiler:
"Bizden birisi, bir gecede Kur'an'ın üçte birini nasıl okuyabilir?" dediler. Peygamber {s.a.v.):
"İhlas suresi, Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurdu. [1036]

728- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.):
"Toplanın! Çünkü size Kur'an'ın üçte birini okuyacağım!" buyurdu. Bunun üzerine sahabilerden toplanan toplandı. Sonra Allah'ın Peygamberi (s.a.v.) evinden dışarı çıkıp Ihlâs suresi'ni okudu. Sonra evine geri girdi. Birbirimize:
"Sanırım, ona gökten bir haber geldi. Girmesine sebep o oldu" dedi.
Sonra Allah'ın Peygamberi (s.a.v.) yanımıza geri çıkıp:
"Ben size 'Kur'an'ın üçte birini okuyacağım" demiştim. Dikkat edin ki! Bu sure, Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurdu. [1037]

729- Hz. Aişe (r.nhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir kimseyi askeri bir birliğin başında komutan olarak savaşa göndermişti. Bu kimse, yanındakilere namaz kıldırırken kıraatini daima İhlas süresiyle bitiriyordu. Seferden döndüklerinde sahabiler bu durumu Peygamber (s.a.v.)'e bildirdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Bunu hangi şey için yaptığını ona sorun?" buyurdu. Sahabiler (gidip bunun sebebini) o kimseye sordular. O da: "Çünkü İhlas suresi, Rahman'ın sıfatlarını içermektedir. Dolayısıyla da ben bu sureyi okumayı seviyorum' diye cevap verdi. Sahabiler, o kimsenin bu sözünü Resulullah'a söylediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
Ona haber verin ki, Allah'ta onu seviyor!" buyurdu." [1038]

Açıklama: İhlâs suresi; alemlerin yaratıcısı yüce Allah'ın birliğini ve her türlü ihtiyaçtan uzak bulunduğunu, bütün mahlukatin kendisine muhtaç olduğunu, doğurmaktan ve doğrulmuş olmaktan münezzeh olduğunu, ortağının ve benzerinin bulunmadığını ifade etmektedir. Ayrıca yüce Allah ile ilgili bütün batıl inançları ve iddiaları reddetmekte ve Allah ile ilgili gerçeği tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır.
Alimler, İhlâs suresinin, Kur'an'ın üçte birine denk olmasının keyfiyetini çeşitli şekillerle açıklamışlardır:
1- Kur'an, genel olarak; tevhid, peygamberlik, ahiret olmak üzere üç kısma ayrılır. İhlâs suresi de, sırf Allah'ın sıfatlarına özgüdür. Bu nedenle de İhlâs suresi, Kur'an'ın üçte birine denk olmaktadır.
2- İhlâs suresinin sevabı katlanarak, Kur'an'ın üçte birinin katlanmayan sevabı kadar olur.
"Allah'ın, kulunu sevmesi'ne gelince, MâzÎrî'ye göre, bundan maksat; kullarına sevab ve nimet vermeyi dilemesidir. Bazılarına göre ise onlara sevab ve nimet vermeyi vaad etmesi değil, fiilen bu sevab ve nimeti vermesidir.
"Kulların Allah'ı sevmesi" ise bazılarına göre; Yüce Allah'a meyletmelerinden ibarettir. Bazılarına göre ise O'na ibadet ve taata devam etmeleridir.

45- Felak Ve Nas Surelerini Okumanın Fazileti

730- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Görmedin mi? Bu gece bir benzeri (daha önce) hiç görülmemiş bazı ayetler indirildi. Felak ve Nas (süresindeki) ayetler." [1039]

Açıklama:

Kur'an'ın bu son iki suresi, ayrı ayrı iki sure ise de ve Kur'an'da böyle yazılı olmakla birlikte, aralarındaki yakın ilgi ve konulannın yakınlığı nedeniyle iki sureye ortak isim konularak "Muavezeteyn" denilmiştir. Yani "Sığınma" sureleri ismini almışlardır.
Mümin kul, bu iki sureyle, bütün varlıklardan ve insanlardan gelebilecek maddî ve manevi kötülüklerden korunmuş olur. İşte bunun için Kur'an, bu dualarıyla son bulmuş, Allah tarafından insanlığa en güvenilir sığınma yolu gösterilmiştir. Resulullah (s.a.v.), her gece yatağına girerken bu sureleri okumak suretiyle ümmetine en güzel bir uygulama örneği göstermiştir.

46- Kuranı Öğrenip Öğreten Kimsenin Fıkıh Yada Başka İlimler Bakımından Hikmetlerini Öğrenen Ve Onlarla Amel Edip Başkalarına Da Öğreten Kimsenin Fazileti

731- Abdullah İbn Ömer (r.a}'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyie buyurmaktadır:
"İmrenmek ancak iki kimseye caizdir:
1- *Allah'ın kendisine Kur'an ilmi verdiği bir kimse ki, gece ve gündüz vakitlerde bu Kur'an'la ayakta durur.*
2- *Allah'ın kendisine mal verdiği bir kimse ki, gece ve gündüz vakitlerde bu malı Allah yolunda infak eder."* [1040]

732- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İmrenmek ancak iki kimseye caizdir:
1- *Allah'ın kendisine mal verip de bu malı hak yolunda harcamaya musallat kıldığı kimse.*
2- *Allah'ın kendisine hikmet verdiği bir kimse kî, bu hikmetle hüküm verir ve bu hikmeti başkalarına öğretir."*[1041]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Hased" kelimesinden maksat, gıptadır.
Haset: Bir kimsenin, başka bir kimsede gördüğü bir nimetin ondan alınarak kendisine verilmesini istemesidir. Bu nedenle haset, kötü bir haslettir.
Gıpta: Başkasında gördüğü bir nimeti, ondan alınmasını istemeden kendine temenni etmesidir. Dolayısıyla gıpta, makbul bir haslet olarak görülmüştür.
Hadisin metninde geçen "Hikmet" kelimesi, bazılarına göre, Kur'an'dır. Bazılarına göre ise öğrendiği dini ilimle kişinin amel etmesi ve başkalarına öğretmesidir, bazılarına göre ise eşyayı, dinin belirttiği şekilde bilmektir.

47- Kuranın Yedi Harf/Okunuş Üzerine Olması

733- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hişâm b. Hakîm'i, Furkan suresini, benim okumadığım bir biçimde okurken işittim. Halbuki Resulullah (s.a.v.), bu sureyi bana okutmuştu. Nerdeyse onun bu okuyuş şekline müdahaele etmede acele edecektim. Sonra okuyuşunu bitirinceye kadar ona mühlet verdim. Okuyuşunu bitirdikten sonra elbisesinden/ridasından tutup onu Resulullah (s.a.v.)'e getirdim. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ben bunu Furkan suresini bana öğrettiğinden başka şekilde okurken işittim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bırak onu! Ey Hişâm! Oku!" buyurdu. Bunun üzerine Hişâm, bu sureyi, benim kendisinden işittiğim kıraatle okudu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu sure, bu şekilde indirildi" buyurdu. Sonra da bana:
"Oku!" buyurdu. Ben de bana öğrettiği şekil üzere okudum. Bana da:
"Bu sure, bu şekilde indirildi. Bu sure, yedi harf/okunus üzerine indirildi. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse o şekilde okuyun!" buyurdu. [1042]

734- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cebrail bana ilk önce Kur'an'ı bir harf/okunuş üzere okuttu. Sonra ben kendisine müracaat edip bunu daima artırmasını istemede ısrar ettim. Böylece bu isteğim yedi türlü harfte/okunuşta son buldu." [1043]

735- Übeyy b. Ka'b (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mescitteydim. Birisi içeri girip namaza durdu. Tanımadığım bir kıraat okudu. Sonra başka biri içeri girdi. O da, arkadaşının okuduğundan başka bir kıraat okudu. Namazı bitirdiğimiz zaman her birden Resulullah (s.a.v.)'in yanma girdik. Ben:

"Bu kimse, namazda benim tanımadığım bir kıraat okudu. Sonra öteki girdi. O da, arkadaşının okuduğundan başka bir kıraat okudu' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), onlara okumalarını emir buyurdu. Onlar da okudular. Peygamber (s.a.v.) onların ikisinin de okuyuşlarını beğendi. Bunun üzerine içime Peygamber (s.a.v.)'i öyle bir tekzîb etmek geldi ki, böylesi câhiliyet devrinde bile gönlüme esmedi. Resulullah (s.a.v.) beni kaplayan bu (kötü) hâli hissedince, göğsüme vurdu. Bunun üzerine benden bir ter boşandı. Sanki korkudan Yüce Allah'ı görüyor gibiydim. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey Lebeyy! Kur'an'i, bir harf/okuyuş üzere oku diye bana Cebrail gönderildi. Ben, ona: "Ümmetime vazifesini *hafiflet"* diye müracaatta bulundum. O da, bana ikincide:
"Onu iki harf/okuyuş üzere oku!" diye cevap verdi. Ben tekrar ona: '
"Ümmetime (vazifesini) hafiflet" diye müracaat ettim. Üçüncüde bana:
"Onu, yedi harf/okuyuş üzere oku! Ayrıca sana verdiğim bu her cevapla birlikte kabul edilmesi kesin olarak isteyebileceğin (üçüncü) bir isteğin daha vardır"dedi. Bunun üzerine ben:
"Allahümme'ğfirlî ümmeti, Allahümme'ğfir lî ümmeti" (=Allahım! Ümmetimi bağışla! Allahım! Ümmetimi bağışla!)" dedim.
"Kabulü kesin olan üçüncü isteğimi de, İbrahim fa.s) dahil bütün mahlukatın bana ihtiyaç duyup feryat edecekleri bir güne bıraktım" buyurdu. [1044]

736- Übeyy b. Ka'b (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), bir gün Gıfâr oğullarının küçük göl gibi su birikintisinin yanında bulunuyordu. Derken Cebrail gelip ona;
"Gerçekten Allah, ümmetinin, Kuranı bir harf/okuyuş üzere okumasını sana emrediyor!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ben, Allah'tan bunun af ve mağfiret buyurulmasını dilerim. Çünkü benim ümmetim buna güç yetiremez' buyurdu. Sonra Cebrail, ona ikinci defa gelip: Allah, ümmetinin Kuranı iki harf üzerine okumasını sana emrediyor!" dedi. Resulullah (s.a.v.) tekrar:
"Allah'tan bunun afv ve mağfiret buyurulmasını dilerim! Çünkü ümmetim buna güç yetiremez" buyurdu. Sonra Cebrail ona üçüncü defa gelip:
"Allah, ümmetinin Kuranı üc harf üzere okumasını sana emrediyor!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'tan bunun afv ve mağfiret buyurulmasını dilerim! Çünkü ümmetim buna güç yetiremez" buyurdu. Sonra Cebrail ona dördüncü defa gelip:
"Gerçekten Allah, ümmetinin yedi harf üzere Kur'ân okumasını sana emrediyor. Onu hangi harf üzere okurlarsa, isabet etmiş olacaklardır" dedi. [1045]

Açıklama: Hadiste geçen yedi harften/okuyuştan tam olarak ne kastedildiği meselesi alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
İslam bilginleri arasında revaç bulan görüşlerden biri de; Kur'an-ı Kerim'in yedi harf/okuyuş üzerine nazil olmasından kasıt, onun, yedi lehçe ve yedi lügat oluşudur. İhtilaf, şekil ve surette olup madde ve lafız da değildir.
Hadiste geçen yedi rakamı, gerek Kur'an'da ve gerekse de diğer kutsal kitaplarda, çokluktan kinaye olarak kullanılmaktadır.
Hadisin bazı varyanlarında; Cebrail, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına üç defa gidip gelmekte, dördüncü de yedi harf üzerinde anlaşmaya varılmaktadır. Dolayısıyla da burada yedi rakamı, yedi sayısından çok bir çokluk ifadesidir.
Başlangıçta, kitabetin yok denecek kadar az oluşu sebebiyle, Kur'an-ı, bir lafız üzerine okumak çok zordu. müslümanlar için kolaylık ve genişlik olmak üzere bir ruhsat bahşedilmiştir.
Örneğin, Hz. Ömer, Cuma suresinde geçen;
"Allah'ı anmaya koşun" [1046] ayetini şeklinde; Abdullah İbn Mes'ud'da;
"Dağlar, atılmış renkli yüne dönüştüğü" [1047] ayetini, şeklinde okumuştur. Burada ayetteki kelime, tamamen değişmek suretiyle okunmaktadır.
Bir de, mana değişmeyip harflerin değişmesiyle meydana gelen şekil vardır.
Bazen de harfler takdim edilir, tehir edilir ve noksan ile ziyadelikler yapılarak meydana gelen şekiller vardır.
Görüldüğü üzere, yedi harf/okuyuş, lafızdaki değişikliktir. Manada ise, bir değişiklik yoktur. Bu da, Kuran'ın belirli yerlerindedir.
Birinci asrın ilk yansından itibaren Kureyş lehçesinin yayılması, Arap ve Arap olmayan müslümanların bu lehçe üzerine terbiye edilmesiyle, yedi harf/okuyuş meselesi önemini kaybetmiştir. Bu mesele, ilk zaman için "Arizi bir ruhsat" olmuş, bugün ise "İlmi bir mesele" olmaktan başka bir kıymeti yoktur.

48- Kur'an-ı Yavaş Yavaş Okumak, İfrat Derecede Hızlıca Okumaktan Sakınmak Ve Bir Rekatta iki Yada Daha Fazla Sure Okumanın Mubah Olması

737- Ebu Vâil (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Nehîk b. Şinân denilen bir adam, Abdullah'a gelip ona:
"Ey Ebu Abdurrahman! Şu harfi nasıl okursun? "Elif" mi, yoksa "Ye" mi? Yani mâin gayri âsinin mi, yoksa "Min mâin gayrî mi?" dedi. [1048] Abdullah:
"Sen bundan başka bütün Kur'an'ı araştırdın mı?" dedi. Nehîk:
"Ben hakikaten bir rekatta (Kur'an'ın) "Mufassal" bölümünü okurum diye cevap verdi. Bunun üzerine Abdullah:
"Şiir okur gibi acele acele mi? Bazı insanlar, Kur'an'ı okurlar, ama Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Kur'ân kalbe varıp da oraya yerleşirse faydalı olur. Namazın en faziletli rüknü, rükû' ve secdedir. Ben, Resulullah (s.a.v.)'in bir arada okuduğu nazâîri pek iyi bilirim" deyip her rekâtta iki sûre olmak üzere mufassaldan yirmi sure saydı. Sonra Abdullah kalkıp dışarı çıktı. Onun arkasından içeri Alkame girdi. Sonra o da dışarı çıktı. Sonra:
"Abdullah bunu bana da haber verdi" dedi. [1049]

Açıklama: Nezâir: Uzunlukta ve kısalıkta birbirine benzeyen surelerdir. Bazılarına göre, sayı itibariyle birbirine benzeyen surelerdir.
Kur'an'daki sureler, tertip sırasına göre uzunlukları şu şekilde sınıflandırılır:
1- Seb'u't-Tıval: Fatiha'dan sonra gelen 7 uzun sure. Bunlar; Bakara, Âl-i İmrân, Nisa, Mâide, En'am, A'raf
2- Miûn: Ayet sayıları 100'den fazla veya buna yakın olan surelere denir.
3- Mesânî: Ayet sayıları 100'den az olan surelere denir.
4- Mufassal: Daha kısa ve besmeleli fasılaları çok olan surelere denir. Bu da, 3 kısma ayrılır:
a- Hucurât suresinden Burûc suresine kadar olan olan surelere "Tival"
b- Burûc suresinden Beyyine suresine kadar olan surelere "Evsat"
c- Beyyine suresinden Nâs suresine kadar olan surelere ise "Kısar" denir.
Hadiste, şiir okur gibi acele bir şekilde Kur'an'ı okuma yerine ağır ağır okumak ve manalarını tedebbür ederek okunması gerektiği belirtilmektedir. Alimlerin çoğu da, Kur'an'ın manalarını tefekkür ve tedebbüre engel olduğu için ifrat derecede hızlı Kur'an okumayı mekruh görmüşlerdir. Bununla birlikte çabuk çabuk okumanın da caiz olduğu hususunda da görüş birliği içerisindedirler. Doğrusu tedebbür ve tefekkürle manalarını anlamaya çalışarak okumakta elbette sevab daha büyüktür.

49- Kur'an'ın Çeşitli Kıraatleri/Okuyuş Tarzları ile İlgili Hususlar

738- Ebu İshâk'tan rivayet edilmiştir:
"Esved b. Yezîd mescitte insanlara Kur'an öğretirken bir adamın ona şöyle soru sorduğunu gördüm:
"Şu fehel min muddekir" [1050] ayetini nasıl okuyorsun? "v" (dâl) harfiyle mi, yoksa "İ" zâl dîye mi?" dedi. Esved:
"Dâl" harfiyle okuyorum. Çünkü ben Abdullah İbn Mes'ud'un şöyle dediğini işittim:
"Resulullah (s.a.v.)'i "Muddekir" şeklinde V (dâl) harfiyle okurken işittim" dedi.[1051]

Açıklama:

"Muddekir: İbret alan anlamına gelir. Kelimenin aslı, müztekir"dir. Bu da, "Zikir" kelimesinden alınarak "İftiâl" babına nakledilmiş, sonra "Te" harfi, "Dal" harfine dönüşmüş, "Zel" harfi de "Dal" harfine çevrilerek idgam yapılmış, böylece kelime "Muddekir" olmuştur.

739- Alkame'den rivayet edilmiştir:
"Şam'a gelmiştik. Derken yanımıza Ebu'd-Derdâ' gelip:
"içinizde Abdullah İbn Mes'ud'un okuyuşu üzere okuyan kimse var mı?" diye sordu. Ben de:
"Evet, ben okurum" dedim. Ebu'd-Derdâ:
"Abdullah İbn Mes'ud'un, şu *"Velleyli izâ yeğşâ"* [1052] ayetini nasıl okuduğunu nasıl işittin?" diye sordu. Ben:
"O ayeti "Velleyli izâ yeğşâ" diye okurken işittim" dedim. Ebu'd-Derdâ:
"Vallahi, ben de Resulullah (s.a.v.)'in bu ayeti bu şekilde okuduğunu işittim. Bu Şamlılar bu ayeti "Vemâ haleka" şeklinde okumamı istiyorlar, fakat ben onlara bu hususta uymuyorum" dedi. [1053]

Açıklama:

Şuan elimizde bulunan Kur'an, yalan söylemeleri aklen mümkün olmayan bir topluluk aracılığıyla nesilden nesile aktarılarak gelmiştir. Tevatür denilen bu yolla Kur'an, Resulullah (s.a.v.)'den bize kadar ulaşmıştır. Hz. Ebu Bekr döneminde Kur'an, güvenilir bir kurul topluluk tarafından ortaya konulan çalışmayla Mushaf haline getirilmiş, Hz. Osman döneminde ise bu asıl nüshadan yedi örnek nüsha daha çıkarılarak çoğaltılmıştır. Abdullah İbn Mes'ud gibi bazı sahabenin sadece kendisini bağlayan Mushaf çalışması varsa da bunlar tamamen kişisel Mushaf olduğu için bunlar yok edilmişler ve dolayısıyla tarihte kalmıştır. Ümmeti de hiçbir zaman bağlamamıştır
Mâzirî'ye göre, bu olay, Hz. Osman'ın mushafından önce meydana gelmiştir, çünkü bu mushafı duyduktan sonra hiçbir kimsenin bu mushafa muhalefet edeceği düşünülemez, zira Hz. Osman mushafından bütün mensuh ayetler çıkarılmıştır.
Ayrıca Abdullah İbn Mes'ud'dan, bu türde sabit görülmeyen bir çok rivayet nakledilmiştir. O, bu tür rivayetleri, mushafına, kendi kanaati olarak eklemiştir. Dolayısıyla onun hazırladığı Mushaf itibar görmeyip yakürilmıştır. Bugün elimizde bulunan Mushaf, Osman mushafıdır. Bunda da ittifak edilmiştir. [1054]

740- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kendilerinden razı olunmuş bir çok adamlar, ki, bence onların en razı olunanı, Ömer İbnul-Hattâb'tır. Peygamber (s.a.v.)'in, sabah namazından sonra güneş işrak edinceye o vakte gelinceye kadar nafile namaz kılmaktan yasaklamış olduğunu benim yanımda şahadet etmişlerdir." [1055]

Açıklama:

Kerahat vakitlerinin sınırını açıklayan hadisler, farklı lafızlarla geldikleri için, konu ile hükümler de bu rivayetler çerçevesinde değerlendirilmiş, dolayısıyla fakihler bu konuda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Örneğin, hadisin metninde "Güneş işrak edinceye aydınlık verinceye kadar" lafzı, bazı yerde "Güneş tulu edinceye kadar" Şeklinde gelmektedir. Tulu'nun başlangıcından işraka kadar olan vaktin, namaz için yasaklanmış vakit olduğuna delalet eden hadisler çoktur.
Yine güneşin yükselmesine kadar olan zamanı kerahet vakti sayanlar; lafzını, manasında özei bir tulu ile açıklamışlardır. Dolayısıyla her iki lafızla gelen rivayetler arasında fark gözetmezler.
Hanefiler, bu tür hadisleri delil getirerek sabah namazından sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar, ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar; tahiyyetü'l-mescid namazı, abdest namazı, tavaf namazı gibi bir sebebe bağlı olarak kılınan nafile namazların mekruh olduğu hükmüne varmışlardır. Şâfiîlere göre; bu iki vakitte tahiyyetü'l-mescid, abdest namazı ve tavaf namazı gibi namazları kılmak caizdir. Bunun dışında kalan nafileleri kılmak ise caiz değildir.

741- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Namazınızı, güneşin doğuşu ve batışına ayarlamayın." [1056]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Taharri" kelimesinden maksat; namazı kılmayıp ta o zamanı gözetmektir. Peygamber (s.a.v.)'in bu yasaklaması, güneşin ve doğuş batış vakitlerini araştıran güneşperestlere benzememe hikmetine dayanmaktadır.
Hanefiler, bunu müstakil bir yasaklama kabul edip taharri olsun yada olmasın bu vakitlerde namaz kılmayı tahrimen mekruh kabul ederler. Caiz olduğunu söyleyenlere göre ise bu yasaklama müstakil olmayıp bir açıklama mahiyetinde olup sabah ile ikindi namazından sonra namaz kılmanın kerahati sadece güneşin doğuşu ile batışını namaz için gözetleyen kimseler içindir.

742- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Güneşin ucu doğduğunda yükselene kadar namaz kılmayı erteleyin. Güneşin ucu battığında da kaybolana kadar namaz kılmayı erteleyin." [1057]

743- Ebu Basra el-Gıfârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), "Muhannes" denilen yerde ikindi namazını kıldırıp:
"Doğrusu bu namaz, sizden öncekilere arz edildi. Fakat onlar, onu zayi ettiler. Şimdi kim bu namaza devam ederse o kimseye iki kat mükafat vardır, ikindi namazından sonra şahid/yıldız doğuncaya kadar hiçbir namaz yoktur" buyurdu.[1058]

Açıklama:

"Şahid doğuncaya kadar" ifadesinden maksat, güneşin batmasından kinayedir.
Çünkü güneşin batmasıyla yıldız gözükür.

744- Ukbe b. Amir el-Cühenî (r.a)'tan rivayer edilmiştir:
"Üç vakit vardır ki, Resulullah (s.a.v.) bu vakitlerde namaz kılmamızı ve cenazelerimizi gömmemizi yasakladı.
1- Güneş doğduğu andan yükselinceye kadar
2- Tam gökyüzünün ortasından batıya doğru meyledinceye kadar
3- Güneş batmaya yaklaştıkta batıncaya kadar." [1059]

Açıklama:

Hadisin zahiri, ölüleri, sözkonusu bu üç zamanda kabre koymanın caiz olmadığını ifade etmektedir. Ibn Hazm, bu hadisin zahirini esas alarak bu üç zamanda cenaze defnetmenin! haram olduğunu belirtmiştir.
Hanefilere ve Şafii'lere .göre ise bu hadiste yasaklana bu üç zamanda cenaze defnetmek değil, cenaze namazı kılmaktır. Hanefilere göre bu vakitlerden biri girdikten sonra yıkanıp kefenlenerek namazının kılınması için hazırlanmış olan bir cenazenin namazını kılıp defnetmekte hiçbir mekruhluk yoktur.

51- Amr İbn Abese'nin müslüman Olması

745- Ebu Ümâme (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Amr b. Abese şöyle der:
"Ben, câhiliyet döneminde iken bütün insanların sapıklık üzere olduklarını ve hiçbir doğru şey üzerinde olmadıklarını bilirdim. Çünkü insanlar, putlara taparlardı. Derken Mekke'de birtakım haberler veren bir kimsenin çıktığını işittim. Devemin üzerine oturup bu zatın yanma geldim. Geldiğim zaman Resulullah (s.a.v.) gizlenmiş bir halde, kavmi de kendisine karşı öfkeli idi. Bunun üzerine kalbim iyice yumuşadı. Nihayet Mekke'de bir fırsatını bulup onun yanma sokuldum. Ona:
"Sen nesin?" dedim. O:
"Ben, bir Peygamber'im" dedi. Ben:
"Peygamber ne demektir?" dedim. O:
"Beni, Allah gönderdi" dedi. Ben:
"Allah, seni, neyle gönderdi?" dedim. O:
"Akrabalara iyilik edilmesi, putların kırılması, Allah'ın bir tanınması, O'na hiçbir şeyin ortak kılmmaması ile" dedi. Ben:
"O halde bu hususta sana yardım etmek üzere yanında kimler var?" dedim. O:
"Bir hür kimse ile bir köle kimse var" dedi. Râvî:
"O gün yanında ona inananlardan sadece Ebû Bekr ile Bilâl vardır" der. Ben:
"Ben de, sana tâbi" olacağım" dedim. O:
"Sen şu gününde buna muktedir olamazsın. Benim halimi ve halkın halini görmüyor musun? Fakat şimdi sen ailenin yanma dön. Benim ne zaman muzaffer olduğumu ortaya çıktığımı İşittiğin zaman hemen bana gel" dedi.
Bunun üzerine ben, kabilemin yanına gittim. Resulullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde ben hâlâ ailemin/kabilemin arasında bulunuyordum. Bu arada O, Medine'ye geldiği zaman, haberlerini almaya ve insanlardan onu soruşturmaya başladım. Nihayet Yesrib halkından yani Medînelerden birkaç kişi bana geldi. Onlara:
"Şu Medine'ye gelen zat ne yaptı?" dedim. Onlar:
"Halk sür'atle onun tarafına koşuyor. Kavmi onu öldürmek istedi, fakat buna güçleri yetmedi" dediler. Bunun üzerine hemen Medine'ye gelip onun yanına girdim ve:
"Ey Allah'ın resulü! Beni tanıyor musun?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Evet. Sen, Mekke'de benimle buluşan bir kimsesin" buyurdu. Ben:
"Evet, o kimseyim" dedim. Sonra da:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim şeylerden bana da haber ver. Bana namazdan haber ver" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup yükselinceye kadar namazı kılma. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından çıkar. İşte kafirler o zamanda güneşe secde ederler. Sonra namaz kıl. Çünkü namaz, ispatlı ve şahitlidir. Namazı, mızrağın gölgesi dimdik duruncaya kadar kılmaya devam et. Sonra namaz kılmayı kes. Çünkü o vakitte, cehennem iyice alevlendirilir. Gölge (batıya doğru) döndüğü zaman yine namaz kıl. Çünkü namaz, Çünkü namaz, ispatlı ve şahitlidir. Onu, ta ikindiye kadar kılmaya devam et. (ikindiyi kıldıktan sonra) namaz kılmayı kes. Güneş kavuşuncaya kadar namaz kılma. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasmdan batar. İşte kâfirler o zamanda ona secde ederler" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Bana abdest almadan bahset" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Sizden biri abdest suyunu yakınına alır, ağzını çalkalar, burnuna su çekip çıkarırsa suyla beraber yüzünün, ağzının ve burnunun günahları muhakkak dökülür. Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkadığında suyla beraber sakalının etrafından yüzünün günahları düşer. Sonra dirseklere kadar ellerini yıkar, bunda da suyla birlikte ellerinin günahları parmaklarının ucundan dökülür. Sonra başına mesh eder, başının günahları saçının uçlarından suyla birlikte düşer. Sonra topuklara kadar ayaklarını yıkar, yine ayaklarının günahları suyla beraber parmaklarının uçlarından dökülür. Kalkıp namaza durur, Allah'a hamd eder, O'na Övgüde bulunur, lâyık olduğu Şekliyle Allah'ı yüceltir, kalbini sırf Allah için diğer şeylerden boşaltırsa namazın sonunda günahlarından muhakkak anasının onu doğurduğu vaziyetinde olarak ayrılır" buyurdu.
Amr b. Abese, bu hadisi, Resuluilah (s.a.v.)'in sahabisi Ebu Ümâme'ye anlatmıştı. Ebû Umâme, ona:
"Ey Amr İbn Abese! Bu zata verilmiş olan peygamberlik makamı hususunda ne söylediğini iyi düşün" dedi. Amr:
"Ey Ebu Umâme! Doğrusu yaşım ilerledi, kemiklerim İnceldi, ecelim yaklaştı. Bu haldeyken Allah'a ve Allah'ın resulü üzerine yalan söyelemeye hiçbir ihtiyacım yoktur. Bu sözü, Resulullah (s.a.v.)'den bir defa yada iki defa veya üç defa yedi defaya kadar saydı işitmemiş olsaydım, bunu ebediyen rivayet etmezdim. Fakat ben bunu Resulullah (s.a.v.)'den bir çok defa işittim" dedi. [1060]

Açıklama:

Bu hadisin konumuzla ilgisi; güneş doğarken, tam tepedeyken ve batarken olmak üzere üç vakitte namaz kılmanın yasak olduğuna delalet etmektedir.

52- "Namazınız için Güneşin Dogmasını Ve Batmasını Aramayın" Hadisi

746- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ömer ikindi namazının farzından sonra namaz kılmanın yasak olduğu ile ilgili rivayetinde yanılmıştır. Çünkü Resulullah (s.a.v.) namaz için ancak güneşin doğması ve batması zamanlarının kollafyıp da namazın o sırada kılınmasını yasaklamıştır." [1061]

Açıklama:

Beyhakî'ye göre; Âişe, Peygamber (s.a.v.)'i ikindi namazının farzından sonra namaz kılarken gördüğü için bunu Peygamber (s.a.v.)'in yasaklamasına değil de vakti geciktirip kılma kastına yorumlamıştır. Halbuki mutlak yasaklama, bir çok sahabiden çeşitli hadislerle sabit olduğu için Hz. Ömer yanılmıştır demek doğru olmaz. Peygamber (s.a.v.)'in ikindinin farzından sonra kıldığı bu namazı, ya kaza idi yada kendi zatına özgü bir özelliğiydi.
742 nolu hadiste, Peygamber (s.a.v.), öğlenin son iki rekat sünnetini vaktinde meşguliyetinden kılamadığı için ikindiden sonra kaza olarak kıldığı bizzat belirtilmektedir. Böyle sünneti kaza etmek, onun kendi Peygamberlik özelliklerdendir.

53- Peygamber (s.a.v.)in ikindi Namazından Sonra Kılmakta Olduğu iki Rekat Namaz

747- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'in azadlısı Kureyb'ten rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs, Abdurrahman b. Ezher ile Misver b. Mahreme, Kureyb'i Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Aişe'ye gönderip:
"Aişe'ye hepimizden selam söyle. Sonra ona ikindi namazından sonra iki rekat namazını kılınıp kılınmayacağım sorup de ki:
"Bize, senin bu iki rekat namazı kıldığın haberi ulaştı. Halbuki Resulullah (s.a.v.)'in bu iki rekat namazı yasakladığı bize ulaşmıştı" dediler. Abdullah İbn Abbâs:
"Ömer İbnu'İ-Hattâb'la birlikte bu namazı kılan insanları döverdim" dedi. Kureyb der ki:
"Aişe'nin yanma girip benimle gönderdikleri haberi ona ilettim. Aişe baha:
"Bu meselenin doğruluğunu Ümmü Seleme'ye de sorabilirsin?" dedi.
Derhal beni gönderen kimselerin yanına gidip onlara Aişe'nin söylediklerini haber verdim. Onlar, bu defa beni; Aişe'ye gönderdikleri şeyin bir benzerini sormak üzere Ümmü Seleme'ye de gönderdiler. Meseleyi ona sordum. Ümmü Seleme:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in bu iki rekat namazı kılmayı yasakladığını işittim. Fakat daha sonra ikindi namazını kıldıktan sonra onu bu iki rekat namazı kılarken gördüm."

Açıklama:

Bu olay şöyle olmuştu: Resulullah (s.a.v.) benim yanıma girmişti. Yanımda Ensar'dan Haram oğulları kabilesinden bazı kadınlar vardı. Resulullah (s.a.v.) bu iki rekat namazı o zaman kıldı. Bu namazı kıldığı sırada ben ona bir kız çocuğunu gönderip:
Resulullah (s.a.v.)'in yanıbaşında dur. Ona:
"Ümmü Seleme: "Ey Allah'ın resulü! Ben senin bu iki rekat namazı kılmayı yasakladığını işitiyorum. Halbuki şimdi bu namazı kıldığını görüyorum" diyor diye söyle. Eğer eliyle işaret ederse geri çekil" dedi.
Kız çocuğu, Ümmü Seleme'nin dediğini yaptı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) eliyle işaret etti. Kız çocuğu da geri çekildi. Namazı bitirince bana:
"Ey Ebu Ümeyye'nin kızı! ikindi namazından sonra kıldığım iki rekat namazı sormuşsun. Bunun sebebi şudur: Bana Abdulkays kabilesinden bazı kimseler kavimlerinden ayrılıp müslüman olmak için yanıma gelmişlerdi. Öğle namazından sonra kılmakta olduğum iki rekat nafileden beni alıkoydular. İşte bu iki rekat namaz, o namazın rekatlarıdır" buyurdu.[1062]

Açıklama:

İbn Hacer'e göre metinde geçen "Kız" çocuğuyla kast edilen, Ümmü Seleme'nin Ebu Seleme'den olan kızı Zeyneb olması mümkündür.
"Ebu Ümeyye" ile kast edilen ise, Ümmü Seleme'nin babasıdır. Asıl ismi, Huzeyfe'dir. Süheyl b. Muğîre olduğunu söyleyenler de var.
Bu hadiste, Resulullah (s.a.v.)'in öğle namazından sonra kılmayı ihmal etmediği iki rekatlık nafile namazını ikindi namazının sonuna kadar geciktirmesine sebep olarak AbduİkaYs kabilesinden bazı kimselerin müslüman olmak için geldiği belirtilmektedir.
Resulullah (s.a.v.)'in ikindiden sonra bu nafile namazı kıldığı sabit olunca, geçirilen bir nafile namazın kerahet vaktinde kaza edilip edilmeyeceği meselesi tartışma konusu olmuştur. Bazılar:, bu hadisin zahirine bakarak geçirilen nafile namazların kerahet vaktinde bile olsa kaza edilebileceğini söylerken, bazıları da geçirilen bir nafile namazı kerahet vaktinde kaza etmenin Resulullah (s.a.v.)'e özgü bir durum olduğunu söylemişlerdir.

748- Ebu Seleme'den rivayet edilmiştir:
"Ebu Seleme, Aişe'ye, Resulullah (s.a.v.)'in ikindi namazından sonra kılmakta olduğu iki rekatı namazı sordu. Âişe:
"Resulullah (s.a.v.) bu iki rekat namazı ikindi namazının farzından önce kılardı. Sonra bu iki rekat namazı kılmaktan ahkonuldu yada onları unutup da ikindinin farzından sonra kıldı. Sonra her iki şekli de kılar oldu. Zaten bir namazı kıldığında artık onu devamlı yapardı" diye cevap verdi. [1063]

749- Hz. Aişe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"iki rekat namaz vardır ki, Resulullah (s.a.v.) bunları evimde gizli olarak da ve açık olarak da hiç bırakmamıştır. Bunlar, sabah namazıfnın farzı)ndan önceki iki rekat namaz ile ikindi namazının farzından sonraki iki rekat namazdır." [1064]

54- Akşam Namazının Farzından önce iki Rekat Nafile Namaz Kılmanın Müstehab Olması

750- Muhtar b. Fulful'dan rivayet edilmiştir:
"Enes b. Mâlik'e, ikindi namazının farzından sonra nafile namaz kılmanın hükmünü sordum. O da:
"Ömer, ikindi namazının farzından sonra namaz kılan kimselerin ellerine vururdu. Biz, Peygamber (s.a.v.) döneminde güneş battıktan sonra akşam namazımn farzınından önce iki rekat namaz kılardık" diye cevap verdi. Ona:
"Bu iki rekat namazı, Resulullah (s.a.v.) kılar mıydı?" diye sordum. O da:
"Bizi kılarken görürdü, fakat bu iki rekat namaz kılmayı bize emretmezdi ve yasaklamazdi" dedi. [1065]

751- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Medine'deydik. Müezzin akşam namazı için ezan okuduğunda sahabîler mescitteki direklerin yanma koşar, orada ikişer rekat namaz kılarlardı. Hatta bazen yabancı bir kimse mescide girerdi de bu iki rekat namazı kılanların çokluğundan farz namaz kılınmış zannederdi." [1066]

Açıklama:

Hadis, akşam namazının farzından önce iki rekat nafile namaz kılmanın müstehab olduğunu göstermektedir.

55- Her iki Ezan Arasında Bir Namazın Olması

752- Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Rasulullah (s.a.v.):
"Her iki ezan arasında bir namaz vardır" buyurdu. Bunu üç defa tekrarladı. Üçüncüsünde ise:
"Dileyene" buyurdu. [1067]

Açıklama:

Hattâbî'nin ifadesine göre; metinde geçen "iki ezân"dan birisi ezan, diğeri de kamettir. Araplar, dile kolay geldiği için iki ayrı ismi tağlib yoluyla tensiye siğasıyla ifade ederler. Kara olmadıkları halde su ve hurma için "Esvedeyn" iki kara, Ebu Bekr ve Ömer için "Ümerân" iki Ömer, güneş ve ay için "Kamereyn" iki ay demeleri gibi.
Hadisin metninde geçen "Namaz" kelimesinden, nafile namaz anlamında kullanılmıştır. Hadiste geçen "Dileyen kimse için" kaydı, bu namazdan maksadın nafile namaz olduğunu gösterdiği gibi, namaz kelimesinin nekre olarak gelmiş olması da ezan ile kamet arasında belli bir nafilenin değil, bütün nafilelerin kılınabileceğine İşaret etmektedir.
Hanefilere göre, ezan ile kamet arasının ne kadar ayrılacağı meselesinde görüş ayrılığı vardır.

56- Korku Namazı

753- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) korku namazını ilk önce iki gruptan birine bir rekat olarak kıldırdı. Bu sırada diğer grup düşmanın karşısında idi. Sonra bunlar namazdan ayrılıp arkadaşlarının yerine düşmana karşı durdular. Sonra diğer grup geldi. Resulullah (s.a.v.) bunlara da bir rekat namaz kıldırdı. Sonra selam verdi. Sonra hem ilk grup ve hem de ikinci grup birer rekatı kaza ettiler." [1068]

754- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte korku namazının kılınmasında hâzır bulundum. Bizi iki saf yaptı. Bir saf, Resûlullah'ın arkasında durdu. Düşman da bizimle kıble arasında bulunuyordu. Peygamber tekbîr aldı. Biz de onunla birlikte tekbir aldık. Sonra kıraatin peşisıra rükûya vardı. Biz de onunla birlikte rükûya vardık. Sonra rukû'dan başını kaldırdı. Biz de onunla birlikte başımızı rükudan kaldırdık. Sonra Resulullah (s.a.v.) ile onu takîp eden halk secdeye gitti. Bu sırada geride bırakılan saf, düşman karşısında durdu. Peygamber (s.a.v.) ile onu takip eden saf, secdeyi bitirip kalkınca, gerideki saf secdeye vardı, sonra da ayağa kalktılar.
Sonra geride bırakılan saf, ileri geçti, öndeki saf da geriye çekildi. Sonra kıraatin peşisıra Peygamber (s.a.v.) rükûya vardı. Biz de onunla birlikte rükûya vardık. Sonra rükudan başını kaldırdı. Biz de onunla birlikte başımızı rükudan kaldırdık. Sonra Peygamber (s.a.v.) ve ilk rekatı kılarken geride bırakılmış olup şimdi hemen Peygamber (s.a.v.)'in ardında bulunan saf secdeye vardı.
Bu defar geride düşman karşısında bulunan saf ayağa kalktı. Peygamber (s.a.v.) ile onu takîp eden saf, secdeyi bitirince geriye bırakılan saf secdeye varıp secde ettiler. Sonra Peygamber (s.a.v.) selâm verdi. Biz de onunla birlikte selâm verdik. Câbir:
"Sizin şu muhafızlarınızın, emirlerini/komutanlarını korumak için yaptıkları gibi" dedi. [1069]

755- Sehl b. Ebi Hasme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) korku anında sahabilerine namaz kıldırmıştı. Şöyle ki: "Onları ilk önce arkasına iki saf yaptı. Arkasında bulunanlara bîr rekat namaz kıldırdı. Sonra ayağa kalktı. Arkasındakiler, bir rekat namaz kılıncaya kadar ayakta durdu. Sonra geri safta olanlar ilerledi, ön safta olanlar ise gerilediler. Ön safa doğru ilerleyenlere de bir rekat namaz kıldırdı. Daha sonra Resulullah (s.a.v.), gerileyenler bîr rekat namaz kılıncaya kadar oturdu. Sonra da selam verdi." [1070]

756- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bir gazada bulunuyorduk. Nihayet Zâtu'r-Rika'ya vanp gölgeli bir ağacın yanına geldiğimizde bu ağacı Resulullah (s.a.v.)'e bıraktık. Daha sonra müşriklerden biri çıkageldi. Resulullah (s.a.v.)'in kılıcı da bir ağaçta asılı vaziyetteydi. Gelen müşrik bedevi, Peygamber (s.a.v.)'in kılıcını asılı bulunduğu yerden alıp kınından sıyırarak Resulullah (s.a.v.)'e:
"Benden korkar mısın?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır, korkmam" buyurdu. Bedevi:
"Benim saldırmamdan şu anda seni benden kim koruyabilir?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Beni senden Allah korur" buyurdu.
Bu sırada Resulullah (s.a.v.)'in sahâbîleri yetişip onu tehdit ettiler. Bunun üzerine bedevi kılıcı kınına soktu ve ağaca astı. Derken namaz için ezan okundu. Resulullah (s.a.v.) bir gruba iki rekat namaz kıldırdı. Sonra onlar, geri çekildiler. Diğer gruba da iki rekat namaz kıldırdı. Râvî:
"Resulullah (s.a.v.) dört rekat, cemâat ise iki rekat namaz kılmış oldu"dedi. [1071]

Açıklama:

Zatu'r-Rikâ Gazvesi; Necd bölgesinde Gatafan topraklarında meydana gelmiş bir gazvenin adıdır. Buhârî'ye göre; bu savaş, hicretin yedinci yılında, bazılarına göre hicretin dördüncü yılında ve bazılarına göre ise hicretin beşinci yılında meydana gelmiştir.
Bu savaşa, "Zatu'r-Rikâa" denilmesinin sebebi; müslüman askerlerin ayaklan delindiği ve bu sebeple de ayaklarına bez bağladıkları için "Yamalı" anlamında bu isim verilmiştir. Yine bu savaşın meydana geldiği yerde; siyah, beyaz ve kırmızı renkleri olan bir dağ bulunduğu İÇİn bu savaşa bu İsmin verildiği de söylenir.
Burada korku ile kast edilen, zelzele, deprem ve yangın gibi musibetler anında kılınması tavsiye edilen nafile namazlar değil, savaş devam ederken kılınacak vakit namazlarıdır. Çünkü savaşın en şiddetli anında bile beş vakit namazın kazaya bırakılmasına ruhsat verilmemiştir. Savaşın şiddetli anlarında bile namazın edası emredilmiştir.
Abdullah İbn Ömer, İmam Mâlik, İmam Şafiî, Hanefiler ile alimlerin çoğuna göre; savaş korkusunun rekat sayılarına hiçbir etkisi yoktur. Bunlara göre; namazın kısaltılması, savaş ile ilgili değil, sefer ile ilgilidir. Çünkü sahabeler, bu yerlerde, yolcu konumunda idiler.
Korku; namazı, Müzenî (ö. 264/878) ile Ebu Yusuf (ö. 182/798) dışında bütün alimlere göre her zaman geçerlidir.

7. CUMA NAMAZI BÖLÜMÜ

Cuma Namazı:

Cuma İslam dininde çok önemli kabul edüen haftalık toplu ibadet günüdür. Cuma gününün önemine ve haftalık toplu ibadet günü seçilmesinin anlamına ilişkin olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bir çok hadis rivayet edilmektedir.
Cuma günü için perşembe günü akşamından başlamak üzere maddi ve manevi temizliğe her zamanınkinden daha fazla önem vermek gerekir. Bunların başında boy abdesti almak gelir ki, Cuma günü boy abdesti almak, alimlerin çoğuna göre sünnet, bazilanna göre farzdır. Mümin, böyle değerli ve önemli bir günün manevi havasına girmeli, duâ ve tevbesîni bu günde saklı olup duâ ve tevbelerin kabul edileceği vakit olduğu bildirilen "İcabet saati"ne denk düşürmeye çalışmalı, ayrıca Kur'an okumalı, tezekkür ve tefekkür etmeli, Resulullah'a salât ve selam getirmeli, samimi bir kalp ile yüce Allah'a duâ ve istiğfarda bulunmalıdır.
Cuma namazı, farzı ayndır. Farz olduğu; kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Ayrıca gerek Cuma namazının fazileti, gerekse kuvvetli bir farz olduğu ve bu namazı özürsüz olaraka terk etmenin büyük günah sayıldığı konusunda sahih hadisler bulunmaktadır.
Hz. Peygamber'in, Cuma namazını, ilk defa hicret esnasında, Medine yakınlarındaki Ranuna vadisinde Salim b. Avf kabilesini ziyaretleri sırasında oradaki namazgahta kıldırmış olduğu, alimlerce kabul edilmektedir. Öte yandan kaynaklarda, daha hicretten önce Es'ad b. Zürare'nin Medine'de Cuma namazı kıldırdığı kaydedilmekrtedir. Bu durum karşısında Cuma namazının ne zaman farz kılındığı hususunda iki farklı rivayet ve görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisine göre, Cuma namazı, Mekke'de farz kılınmış olmakla birlikte müşriklerin baskıları yüzünden orada kılmamamıştır. Diğer rivayete göre ise Cuma namazı, hicret esnasında farz kılınmış olup ilk cumayı, Hz. Peygamber, Ranuna vadisinde ktldırmıştır. Bu rivayeti benimseyenlere göre, Es'ad b. Zürare'nin Cuma namazını kıldırma uygulaması, farz değil, nafile hükmü kapsamındadır.

Cuma Namazına Giderken Boy Abdesti Almak

757- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Sizden birisi Cuma namazına gelmek isterse boy abdesti alsın/yıkansın" şöyle buyururken işittim. [1072]

758- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer İbnu'I-Hattâb, bir Cuma günü halka hutbe okurken Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerinden birisi o sırada mescide girdi. Ömer, hutbe vermeyi bırakıp o adama:
"Bu saat, hangi saattir?" diye seslendi. O da:
"Bugün çalıştım. Evime dönemeden ezanı işittim. Abdest almaktan fazla bir şey yapamadım" diye cevap verdi. Ömer:
"Abdestle yetindin öyle mi! Bilirsin ki, Resulullah (s.a.v.) Cuma namazına gelinirken yıkanmayı/boy abdesti almayı emrederdi" dedi.[1073]

1- Akıl Ve Ergenlik Çağına Girmiş Herkese Cuma Günü Yıkanmanın Vacip Olması

759- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"*Cuma günü boy abdesti almak, her ihtilam olan kimseye vaciptir/sabittir*." [1074]

Açıklama:

İnsanların mutlaka yıkanmaları ve temizlenmeleri gereken bir gün olmalıdır. Zira bu, insanların gerekli ve güzel olan itiyatlarındandır. Hergün yıkanma İmkanı bulamayan kimsenin Cuma günü yıkanması gerektiği belirtilmiştir. Çünkü Cuma, vakit olarak belirlenmeye en uygun gündür ve bu Cuma namazı için de tamamlayıcı bir unsurdur.
Cuma günü alınan boy abdesti, hem temizliği ikmal etmekte, hem temizlik hasletine karşı nefis aşırı derecede uyarılmakta, alışkanlık kazanılmakta ve hem de ibadet sözkonusudur. Böylece hem temizlenilmiş olunmakta ve hem de ibadete ait bir husus yapılmış olunmaktadır. Böylece vücuttaki kirler, yağlar ve kötü kokular giderilmiş olur.
Bu hadisleri dikkate alan bazı alimler, Cuma günü yıkanmanın vacip olduğunu ileri sürmüşlerdir.
Cuma günü yıkanmanın vacip değil de müstehab olduğunu söyleyen alimlere göre ise hadistelfı "Vaciptir" ifadesi, "Sabittir" şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü Cuma günü yıkanmanın vacip olmadığını gösteren bir çok rivayet mevcuttur. 755, 756 nolu hadislere ve Semure'den gelen Nesâî, Cuma 9 ile Abdullah İbn Ömer'den gelen Nesâî, Cuma 25'e bakınız.
Hattâbî, bu kelimenin, bilinen manada vacibin karşılığı olmadığını şöyle belirtir: "Buradaki "Vacip" kelimesinin manası, "Vücubu ihtiyari ve

istihbabi"dir, vücubu farzı değildir."

760- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar şehir dışında bulunan yaylalardaki evlerinden nöbetleşe olarak Cuma namazına gelirlerdi. Aba içinde gelirlerdi de üzerlerine toz bulaşırdı. Dolayısıyla da onlardan ter kokusu çıkardı.
Bir defasında Resulullah (s.a.v.) benim yanımdayken ona bunlardan bir adam geldi. Resulullah (s.a.v.) onun bu halini görünce ona:
"Keşke siz bugününüz için temizlenmiş olsaydınız ne iyi olurdu!" buyurdu." [1075]

761- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar iş güç sahibiydiler. Dolayısıyla da onların yeterli zamanları olmayabiliyordu. Bu sebeple de kirli paslı iş elbiseleriyle Cuma namaz günü mescide geldiklerinde kötü koktukları olurdu. Bunun için onlara:
"Keşke Cuma günü yikansaydınız/boy abdesti alsaydınız ne iyi olurdu" denilirdi." [1076]

Açıklama:

Asr-ı Saadette kendi işlerinde çalışan sahabiler, Cuma günü namaza geldiklerinde, üzerlerinde ter kokusu olurdu. Bu durum, cemaati rahatsız ederdi. Bundan dolayı onlara, "Keşke yıkansanız ne iyi olurdu" denilmiştir. Bu da, sahabilerin yıkanmayı emir telakki etmeyip temenni suretinde bir tavsiye olduğundandır.

2- Cuma Günü Koku Sürünmek Ve Misvak Kullanmak

762- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Resulullah (s.a.v.) Cuma günü yıkanmak/boy abdesti almak ve misvak kullanmak her ihtilam olan kimseye gereklidir. Bulabildiği kadarıyla koku da sürünür." [1077]

763- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her yedi günde bir boy abdesti alıp başını ve bedenini yıkamak, her müslüman üzerinde Allah'ın bir hakkıdır."[1078]

764- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Cuma günü cünüp guslü gibi yıkanır, sonra Cuma namazına giderse, bir deve sadaka vermiş gibi sevaba nail olur. ikinci saatte giderse bir sığır sadaka vermiş gibi sevaba nail olur. Üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç sadaka vermiş gibi sevaba nail olur. Dördüncü saatte giderse bir tavuk sadaka vermiş gibi sevaba nail olur. Beşinci saatte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi sevaba nail olur. İmam minbere çıktığında melekler hutbeyi dinlemeye gelirler."[1079]

Açıklama: Cumhur, burada geçen "Saat" kelimelerini, "Zaman" manasında yorumlamışlardır. Ancak bu saatlerin ne zamandan itibaren başlayacağı hususunda görüş ayrılıkları vardır.
Râfiî'ye göre, burada geçen "Saat" kelimesinden maksat; gece ve gündüzün zaman dilimleri olan saatler değil, dereceleri tertibe koymak ve önce gelenlerin, sonra gelenlerden daha çok fazilete nail olduklarını bildirmektedir.

3- Cuma Günü Hutbe Sırasında Hiçbir Şey Konuşmamak

765- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cuma günü imam hutbe okurken, yanındaki arkadaşına: "Sus!" dersen boş yere konuşmuş olursun." [1080]

Açıklama:

İmam hutbedeyken, yanındakine "Sus" diyen kimsenin, Cumanın faziletinden mahrum olacağı söylendiği gibi, Cumanın değerini de eksiltmiş olacağı söylenmiştir.
Cuma günü hutbe verilirken susmak, boş şeyleri terk etmek gerekmektedir. Boş ve gereksiz şeyleri yapma yerine hutbeyi dinlemek ve hutbe üzerinde düşünmek lazımdır.

4- Cuma Günü Duanın Kabul Edildiği Zaman

766- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Cuma gününü anıp:
"Bugün de öyle bir saat/süre vardır ki, eğer müslüman bir kul namaz kılarken o zamana rastlar da Allah'tan bir şey isterse Allah o kimseye dilediğini mutlaka verir' buyurup bu zamanın kısa olduğunu eliyle işaret ederek gösterdi." [1081]

767- Ebu Bürde b. Ebi Musa el-Eş'ari'den rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Ömer, bana:
"Baban Ebu Musa'nın Cuma saati hakkında Resulullah (s.a.v.)'den hadis rivayet ettiğini işittin mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet! Babamı şöyle derken işittim: Resulullah (s.a.v.)'i:
"İcabet saati, imamın minber üzerinde oturması ile Cuma namazının eda edilmesi arasındaki zamandadır" buyururken işittim" dedi." [1082]

Açıklama:

Hadiste, Cuma günündeki dualann kabul edildiği vaktin imamın hutbe okumak için minbere çıkıp oturması ile namazın bitimi arasındaki vakit olduğu belirtilmektedir.
Konuyla ilgili başka rivayetlerin olması, alimlerin bu konuda görüş ayrılığına düşmesine sebep olmuştur. Bazıları, bu konudaki görüşleri kırk ikiye kadar çıkarmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:
1- İmam Ahmed ile Hâkim'in, Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet ettikleri bir hadise göre; Yüce Allah, Kadir gecesini gizlediği gibi, bu vakti de tüm gün içerisinde gizlemiştir.Bu vaktin gizlenmesi, Cuma günü müminlerin ibadet, dua ve Allah'ı anmalarını teşvik etmek içindir.
2- Duaların kabul edilme saati, Cuma günü içerisinde değişik vakitlerdedir. Belli bir vakitte değildir.
3- Fecr ile güneşin doğması ve ikindi ile güneşin batması arasındadır.
4- Zevalden güneşin batmasına kadar ki zamandır.
5- Cuma ezanı ile namazın bitimi arasındadır.
6- iki hutbe arasındaki oturuş anıdır.

5- Cuma Gününün Fazileti

768- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Üzerine güneş doğan her hayırlı gün, Cuma günüdür. Çünkü Adem, o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve o gün cennetten çıkarıldı. Kıyamet de ancak Cuma günü kopacaktır." [1083]

Açıklama:

Cum'a gününün faziletini dile getiren hadislerde kullanılan üstünlük ifâdeleri farklı olmakla birlikte, hepsi de hemen hemen aynı mânayı vurgulamaktadır. Birinde "*Günlerinizin en faziletlilerinden*" buyurularken, bir başkasında "Günlerin efendisi ve faziletçe en büyüğü" tesbiti yapılmaktadır. Hatta cum'anın, kurban ve ramazan bayramı günlerinden de üstün olduğu belirtilmektedir. Onun, "Fakirlerin haca" demek olduğu, "Allah katında nafile hacdan daha sevimli" olduğu da diğer hadislerdeki tespitlerdendir.
Hadisimize baktığımız zaman cuma gününün hayırlılık sebebi olarak Hazreti Adem'in o gün yaratılması, o gün cennete konması, o gün cennetten çıkarılması ve kıyametin o gün kopacağı sayılmaktadır. Bunlardan ilk ikisini anlamakta bir güçlük olmasa gerektir. Zira insanoğlunun yaratılışı ve cennete konulması, hayırlılık olarak yeterlidir. Fakat cennetten çıkarılmanın ve kıyametin kopmasının, cum'anm hayırlılığındaki yeri, pek öyle kolayca anlaşılabilir gibi değildir. Aynca hadisin diğer rivayetlerinde Hz. Adem'in tevbesinin Cum'a günü kabul edildiği vevduaların kabul edildiği an demek olan icabet saati'nin de cum'a gününde bulunduğu sayılmaktadır.
Hadis sarihleri, cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirilmekte, insanın halifelik vasfının ortaya çıkması; Hz. Adem'e ve çocuklarına ilâhî kitaplann İndirilmesi sonucunu görerek, fazilet ve hayırlılığı burada bulmaktadırlar. Cennetten ihraç, insanoğlunu zelil kılmak için değil, kemâl yollannı ona açmak içindir. Onun da günü cum'adır. Ayrıca şunu da söylemek mümkündür. Cum'a gününde işlenecek bir cürüm, yüksek mertebelerden kovulmaya vesile olacak kadar büyük bir cürümdür. Bu suretle de bu günün kudsiyetine ve faziletine riâyet etmek gerektiğine dikkat çekilmiş olmaktadır.
Hadiste sayılan işleri, o günün faziletini gösteren deliller olarak değil, o günde olmuş ve olacak olan büyük işlerin sayımı olarak anlamak gerektiği görüşü de bulunmaktadır. Ancak bu genel bir kabul görmemiştir.
Kıyametin cum'a günü kopacağının o günün hayırlılığına delil olması ise, olgun insanların kendileri için hazırlanmış ilâhî nimetlere kavuşmaları yönüyle yorumlanmıştır.
İnsanoğlunun ve kâinatın hayatını ilgilendiren en büyük olayların sahnesi olan cum'a günü, müslümanların haftalık ibâdet ve zikir günü olarak beliden misse, bunun şükrünü yerine getirmek ve kıymetini bilmek gerekir. Hazreti Peygamber, daha önceki ümmetlere de aslında bu gününün ibâdet ve zikir günü olarak verildiğini ancak onların buna riâyet etmediklerini, başka başka günleri benimsediklerini bildirmiş ve bu durumun, ümmet-i Muham-med'in en sonra dünyaya gelmiş olmasına rağmen, kıyamet günü en başta olacağını gösterdiğini açıklamış, sonunda da,
"*Yahudilerin ibâdet günü yarın (=Cumartesi), Hristiyanlarınki de öbür (=Pazar) günüdür*" buyurmuştur.
Hadisimizden ilk çıkarabileceğimiz sonuç; ibâdet ve zikrin daha yoğun olduğu günlerin mü'minler için daha "Hayırlı" olduğudur." [1084]

6- Bu Ümmetin, Cuma Gününe Hidayet Buyurulması

769- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bizler ümmetler içerisinde en son gelenleriz. Fakat kıyamet gününde herkesi geçenler de biz olacağız. Şu kadar var ki, her ümmete Kitap bizden önce verilmiş, bize ise onlardan sonra verilmiştir. Sonra onlar, Allah'ın bize farz kıldığı haftanın şu bayram günü hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Allah ise onunla ilgili bize yol gösterip bu günün Cuma olduğunu belirtti. Dolayısıyla diğer insanlar bugün hakkında bizim arkamızdan gelirler. Yahudilerin haftalık bayramı yarın cumartesi günü ve Hıristiyanların haftalık bayramı ise öbür gün Pazar günüdür." [1085]

770- Ebu Hureyre (r.a) ile Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Bizden önce geçen ümmetleri Allah Cuma'dan şaşırtmıştır. Bu sebeple yahudilerin günü Cumartesi, Hıristiyanların günü Pazar olmuştur. Sonra Allah bizi dünyaya getirmiş ve bize Cuma gününü bulmada yol göstermiştir. Dolayısıyla Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerini ibadet için vermiştir. Kıyamet günü de onlar bizim arkamızdan geleceklerdir. Biz dünya halkının en sona kalanlarıyız, fakat kıyamet gününde en başta bulunanlar ve *bütün yaratıklardan önce kendilerine hüküm verilenleriz."* [1086]

Açıklama:

Cum'a, bayram ve ramazan gibi müstesna günlere dikkat edecek olursak, her birinde diğer günlerden farklı ibâdet ve zikirler bulunduğunu görürüz. Yani bu günler kesinlikle günümüzde anlaşıldığı ya da anlaşılmak İstendiği gibi birer "Tatil günü" değil; birer "İbâdet ve zikir" günüdür.
Zaten dinimizde "Tatil günü" yoktur. Cum'a gününün hafta tatili olarak resmen kabulü, Tanzimat sonrası yıllara rastlanmaktadır. 1935'de kabul edilen Hafta Tatili Kanunu ile de bu uygulamadan vazgeçilmiş önce Pazar daha sonra da cumartesi günü hafta tatili günleri olarak kabul edilmiş, haftalık iş ve mesaî günleri buna göre düzenlenmiş ve düzenlenmektedir. İşte bu alışkanlıkla müslümanların "Hafta tatili", cum'a günü olduğu sanılmaktadır.
Cum'a, curn'a ibâdeti ve zikir günüdür. Diğer dinlerde olduğu gibi halkımızın deyimiyle, "Kitli Pazar", "Kapalı cumartesi" uygulamasına benzer bir " Cum'a tatili" yoktur. Sadece iç ezanının okunmasından cum'anm farzının bitimine kadar geçecek olan azamî yarım saatlik bir zaman kesiminde iş ve ticaret yasaklanmıştır. Bu süre, haftalık ibâdet ve zikir anıdır ve bütün müslümanlarca birlikte yerine getirilecek cum'a namazı ve hutbe saatidir.
Namazdan sonra, Allah'ın lütuf ve ihsanının tecellisi olan rızkı aramak maksadıyla yeryüzüne dağılmak, işinin basma dönmek herkesin tabiî hakkıdır. Ama işte hiç bir müslümâna ne kendisi ne de bir başkası haftada bu yanm saati çok görmemeli, onu bundan akkoymamalıdır. Çünkü bu ibâdeti küçümsemek ve terketmek kişiyi çok acı sonuçlara itecektir. "Köle, kadın, çocuk ve hasta olmayan nnislüman erkekler üzerine cumayı cemaatla kılmak farzdır" [1087] Bu sebeple "Mazeretsiz cumayı terkeden kişi, silinmez ve değişmez bir kitaba münafık diye kaydedili. Bu konudaki ihmal, Hz. Peygamberi;
"*...Cum'aya gelmeyenlerin içinde bulundukları binaları yakasını geliyor"* [1088] diye hiddetlendirmiştir.
Cum'anin haftalık ibâdet ve zikir günü olduğu, duaların kabul edildiği kısa bir süreden ibaret olan saatün hafife icabet saatî'nin cum'a gününde olduğundan da anlaşılmaktadır. Öte yandan dinimize göre bir farz, ancak kendisinden daha üstün bir farz için terkedebilir. Öğle namazı farzdır. Cum'a günü cum'a namazı için terkedilmektedir. Bu da cum'a namazının, normal vakit namazlarından daha üstün olduğuna bir başka delildir. Ayrıca cum'a namazının mü'mine sağladığı faydayı Peygamber Efendimiz bir hadisinde şöylece belirtmiştir:
"*Her kim abdestini güzelce aldıktan sonra cum'a namazına gelir ve imama yaklaşıp sesini çıkarmaz, hutbeyi dinlerse hem o cum'a ile diğer cum'a arasında hem de fazla olarak daha üç gün içinde işleyeceği günahları bağışlanır"*
müslümanın şu ya da bu sebeple eda edemediği her cum'a ve her dinî görev, yüreğinde bir sızı: kendisini bundan alıkoyana karşı bir nefret yumağı oluşturur. Hatta bana öyle geliyor ki, anlamsızlığı ve isabetsizliği kesin olan cum'a kılınır mı kılınmaz mı münâkaşalarında dış müdâhalelere duyulan nefretin tesiri oldukça büyüktür.
Cum'a ibâdetini rahatlıkla yerine getirebilecek bir düzenleme yapılması halinde bütün gerginliklere, kurum ve kuruluşlardaki huzursuzluklara son verilmiş olacaktır. Bu da büyük çoğunluğu müslüman olan milletimize karşı gösterilecek anlayışla halledilecektir. Yoksa hâla birbirimize sıkıntı vermekten milletçe bıkmadık mı? Hangi medenî ülkede HristİyanIar pazar ibâdetinden, hangi Yahûdî cumartesi ibâdet ve istirahatinden menedilmektedir? müslümanların kendi ülkelerinde cum'a ibâdetlerini serbestçe ve rahatça yapmaları onların hem insanî hem de dinî haklarıdır. Bunu anlamak için insan olmak yeter.
Zamanı İslâm ile donatmak, "En hayırlı gün" cum'ayı cum'a olarak yaşamak yaşayabilmekle başlayacak ya da güç kazanacaktır. [1089]

7- Cuma Günü Namaza Erken Gitmenin Fazileti

771- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cuma günü olduğunda mescidin bütün kapılarında melekler bulunur. Bunlar, ilk gelen kimseleri yazarlar. İmam minbere oturduğu zaman sahifeleri dürüp hutbeyi dinlemek üzere içeri girerler. Mescide ilk gelen kimse, bir deve kurban etmiş gibi sevaba nail olur. Ondan sonra gelen kimse ise İnek kurban etmiş gibi sevaba nail olur. Ondan sonra gelen ise koç kurban etmiş gibi sevaba nail olur. Ondan sonra gelen ise tavuk kurban etmiş gibi sevaba nail olur. Ondan sonra gelen ise yumurta kurban etmiş gibi sevaba nail olur." [1090]

Açıklama:

Bu hadisin rivayetleri arasında ufak-tefek bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bununla birlikte hepsinin ittifak ettiği manaya göre; cumaya gelenlerin alacakları sevaplar, geliş sırasına göre farklıdır. Hatip minbere çıkınca, melekler, bu yazma işini bırakıp okunacak hutbeyi dinlemek üzere minberin yanına gelirler. Artık bu vakitten sonra gelenler, söz konusu olan sevaplardan faydalanamazlar. Sadece Cuma namazına ait sevaplara nail olurlar.
Camiye erken gelenlere verilen sevapların farklı oluşu, gelenlerin; namaz kılmak, Kur'an okumak, teşbih çekmek gibi ibadetleri daha çok yapacakları içindir.

8- Hutbe Sırasında Susarak Dinleyen Kimsenin Fazileti

772- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim boy abdesti alıp Cuma namazına gelir ve kendisine takdir edilen namazı kılar, sonra imam hutbesini bitirinceye kadar dinler, sonra onunla birlikte Cuma namazını kılarsa, o kimsenin o Cuma ile öbür Cuma arasındaki günahları ile üç günlük fazla günahı bağışlanır." [1091]

9- Cuma Namazının, Güneş Tam Tepe Noktasından Batıya Doğru Kaydığında Kılınması

773- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Cuma namazını kılar, sonra dönüp su taşıdığımız develeri dinlendirirdik."
Hadisin ravisi Hasan der ki:
Cafer'e: "Bu hangi saatte oluyordu?" diye sordum. O da:
"*Güneşin tam tepe noktasından batıya doğru kayması vaktinde*" diye cevap verdi." [1092]

774- Sehl (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz ancak Cuma namazından sonra öğle uykusuna yatardık ve öğle yemeğini yerdik.
Hadisin ravisi Hucr:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında" ilavesini yaptı." [1093]

Açıklama:

Hadis, Cuma namazının hiç geciktirilmeden ve öğle namazının vakti girer girmez hemen kılındığını ifade etmektedir.
Sahabiler, Cuma günleri Cuma namazına hazırlanmakla meşgul olduklan ve Cuma namazına erken gittikleri için öğle yemeğini ve İstirahatini cumadan sonraya bırakırlardı.

775-

Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte güneş tam tepe noktasından batıya doğru kaydığında Cuma namazını kılardık, sonra bölgeyi araştırıp geri dönerdik." [1094]

Açıklama:

Hadis, Cuma namazından sonra cemaat dağıldığında duvarların gölgesinin az olduğundan oradan geçenin gölgeden istifade edemediğini belirtmektedir. Durum bu olunca, Cuma namazının, öğlenin ilk vaktinde eda edildiği ortaya çıkmış olmaktadır.

10- Cuma Namazından önce Ikı Hutbe Okunması Ve Bu iki Hutbe Sırasında Oturma

776- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Cuma günü ayakta hutbe okur, sonra oturur, sonra yine kalkardı. Tıpkı sizin bugün yaptığınız gibi."

Açıklama:

Bu hadis, iki hutbe arasında oturmanın caiz olduğunu göstermektedir. Hanefilere göre birinci hutbe vacip, ikinci hutbe sünnettir. Hanefilerin ikinci hutbenin vacip olmayışına, bazı sahabilerin bunu terk ettiklerini delil olarak göstermişlerdir. Birinci hutbenin vacip oluşuna deiil, Cuma: 62/9'daki *"Allah'ın zikrine koşun"* ifadesidir. Buradaki "Zikir"den maksat, hutbedir." [1095]

777- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ayakta hutbe okur, sonra oturur, sonra yine kalkıp hutbe okurdu. Buna göre kim sana Resulullah (s.a.v.)'in oturarak hutbe okuduğunu haber verirse muhakkak yalan söylemiştir. Vallahi, ben Resulullah (s.a.v.)'le birlikte iki binden fazla namaz kıldım." [1096]

Açıklama:

Hadiste ayakta hutbe okumanın meşru olduğuna delildir. Yalnız ayakta hutbe okumanın hükmü hususunda görüş ayrılığı vardır. Cumhura göre hutbenin ayakta okunması farzdır. Bunlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hutbelerini ayakta okuduğu ile ilgili bu tür hadisleri görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.
İmam Ahmed'den bir rivayete ve Hanefilere göre ise hutbenin ayakta okunması sünnettir. Bunlara göre, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve Raşid Halifelerin ayakata hutbe okumaları, ayakta durmanın, farz yada vacip olmasını gerektirmez.
"Ben Resulullah (s.a.v.)'le birlikte iki binden fazla namaz kıldım" ifadesi; ya çokluktan kinayedir yada beş vakit namazı kastetmiştir. Çünkü cumanın kılınmasından Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatına kadar değil ikibin, yarısı kadar bile Cuma namazı kılınmamıştır.

11- Yüce Allah'ın, *"Onlar Bir Ticaret Veya Eğlence Gördükleri Zaman Ona Doğru Koşuştular, Seni Ayakta Bıraktılar"* [1097] **Ayeti Hakkında**

778- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Cuma günü ayakta hutve veriyordu. Bu sırada Şam'ddan bir kervan geldi. Derken cemaat, kervanın geldiğini duyunca Peygamber bırakıp) ona doğru yöneldiler. Öyle ki Peygamber'in yanında on iki kişiden başka hiç kimse kalmadı. Bunun üzerine Cum'a süresindeki
"Onlar, bir ticaret yada eğlence gördükleri zaman ona doğru koşuştular, seni ayakta bıraktılar" [1098]şeklindeki ayet indi. [1099]

Açıklama:

Bu olay, hadis rivayetlerinde Cabir bin Abdullah, İbn Abbas, Ebu Hureyre, Ebu Malik, Hasan Basrî, İbn Zeyd, Katade ve Mutakîl bin Hayyaridan şöyle nakledilmiştir:
"Bir Cuma namazı vaktinde, Şam'dan Medine'ye bir ticaret kafilesi gelir ve kafile mensupları, geldiklerinde şehirlilerin haberi olsun diye def ve davul çalmaya başlarlar. Tam bu esnada Hz. Peygamber (s.a.v.) hutbe irad etmektedir. Davulun sesini duyan cemaat sabırsızlanır ve 12 kişi dışında hepsi, kafilenin bulunduğu yere koşarlar"
Konuyla ilgili bütün rivayetler bir arada ele alındığında, geride kalanlardan isimleri bilinenler şunlardır: Hz. Ebu Bekir, Hz.Ömer, Hz. Osman, Hz.

Ali, İbn Mes'ud, Ammar bin Yasir, Huzeyfe'nin kölesi Salim ve Cabir bin Abdullah.
Bu olay, hicretten kısa bir zaman sonra vuku bulmuştur. Bu dönem sahabenin sosyal eğitiminin henüz yeni başladığı bir dönemdi. Diğer yandan Mekke müşriklerinin ekonomik ambargo uygulaması nedeniyle, Medine'deki halk günlük ihtiyaçlarını karşılamada dahi zorluk çekiyordu. Hasan Basri, Medine'de o günlerde halkın neredeyse açlıktan ölecek bir hale geldiğini ve fiyatların çok yüksek olduğunu nakleder İbn Cerir. Hal böyleyken ticari bir kafile gelir ve herkesi "Namaz bitene kadar belki de her şey satılmış olur" şeklinde bir endişe kaplar. Bu endişe sebebiyle cemaat kafileye doğru koşarak gider.
Görüldüğü gibi eğitimin eksik, şartların güç olduğu bir zamanda ortaya çıkmış bir zaaf ve hata idi. Fakat bu insanların İslâm için yaptıkları fedakarlıkları, ibadet ve muamelatta hayatlarının nasıl değiştiğini ve takvanın timsali olduklarını gözönüne alan herhangi bir kimse onları, dünyayı ahirete tercih etmekle suçlamaya cesaret edemez. Bu itham sahipleri, esasında sahabeye buğzetmek hastalığına yakalanmışlardır. Ancak şurası kesin bir gerçektir ki; bu hadise sahabeye ta'n edenleri nasıl teyid etmiyorsa, sahabenin hiçbir şekilde hata yapmayacağını söyleyip, onları göklere çıkaranları ve bu kimselerin "Sahabeden sadır olan bir hatanın zikredilmesi onları küçültmek demektir ve bu onların izzet ve kıymetlerinin müminlerin kalbinden silinmesine neden olur" biçiminde iddialarını da aynı şekilde nakzeder. Oysa bu her iki görüş de ayet ve hadislere ters düşmektedir.
Zira bu sahabiler ayet ve hadislerde Allah'tan mağfiret kazanmış ve O'nun indinde makbul kimseler olarak zikredilirler. ikinci görüş de aşırı bir tutumun sonucudur. Ve o da ayet ve hadislere dayanmaz. Çünkü çok sayıda sahabenin taşıdığı bir çok zaaf ve hatayı Kitab'ında bizzat Allah Teâlâ zikretmiştir.
Üstelik bu Kitab'ı Kur'an ümmet kıyamete kadar okuyacaktır. Ancak bununia birlikte sahabenin affedilmiş ve Allah katında yakınlık kazanmış kimseler oldukları da bildirilmiştir. Ayrıca bu zaaf ve hatalar sahabeden Ehli sünnet büyüklerine kadar ayrıntılı bir şekilde nakledilerek, tefsir ve hadis kitaplarında yer almıştır. Şimdi tüm bunlardan, Allah'ın bu hadiseleri sahabenin sevgisini kalblerimize sokmak ve aynı zamanda onların sevgisini kalplerimizden çıkarmak için zikrettiğinden bahsedebilir miyiz? Sahabenin, tabiunun, müfessir ve muhaddislerin bu hadiseyi tüm aynntılarıyla zikretmelerinin nedeni, acaba onlann bu şer'i ilkeden haberleri olmaması mıydı? Ayrıca bu sureyi okuyan ve tefsirini mütealâ eden kimselerin kalbinde sahabe sevgisi azalmış mıdır? Şayet bu sorulara, olumsuz cevap veriliyorsa -ki kesinlikle olumsuzdur- o takdirde sahabeye hürmet adına, bazı kimselerin yaptıkları yersiz müdafa ve gösterdikleri aşırı tutum hiç de akıllıca değildir.
Ayrıca onlar da, bu dünyada doğmuş insanlardır. Onlara sahip oldukları bu seçkin özellikleri, Hz. Peygamberin (s.a) eğitimi vermiştir. Bu eğitim yıllarca ve tedricen (aşama-aşama) devam etmiştir. Bu eğitimin üslub ve metodunun, Kur'an ve sünnette şöyle olduğunu görmekteyiz: Toplumda ne zaman bir zaaf ortaya çıkmışsa hemen Allah ve Rasulü o zaafa toplumun dikkatini çekmiş ve tedrici bir eğitim programıyla sözkonusu zaaf ortadan kaldırılmıştır. Aynı metodu Cuma namazı esnasında meydana gelen hadisede görüyoruz. "Öyle ki bir ticaret kafilesinin gelmesi üzerine bu hadise vuku bulur ve Allah Teâlâ Cuma suresinin bir bölümünü (9-11) inzal ederek, sahabeyi ikaz eder. Bu ayetler vasıtasıyla, onlara Cuma namazının kuralları öğretilir. Bunun yanısıra, Hz, Peygamber (s.a.v.) de hutbelerinde peşisıra Cuma namazının farziyetİni ve önemini müslümanların zihinlerine yerleştirir."
Bu şekilde öğretilen Cuma namazının kurallan ile ilgili ayrıntılar hadisler vasıtasıyla bize kadar ulaşmıştır.
Ayrıca sahabenin yaptığı hatanın mahiyeti hemen anlaşılmaktadır. Şayet onlann imanları -maazallah- eksik olsaydı, yahut bile bile dünyayı ahirete tercih etselerdi, elbette o zaman Allah'ın onlara hiddeti ve tenkid biçimi daha farklı olurdu. Ancak burada sahabiler iman eksikliğinden değil, eğitim eksikliğinden dolayı zaaf gösterdikleri için, kullanılan üslup da bu bakımdan öğreticidir. Nitekim ayetlerde Cuma namazının kuralları öğretilmiş ve ders verir bir üslup ile şöyle buyurulmuştur:
"Cuma hutbesini dinlemek ve namazı kılmak, eğlenceden de, kazanacağınız kârdan da hayırlıdır!" [1100]

779- Ka'b b. Ucre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ka'b, mescide girmişti. Abdurrahman b. Ümmü'I-Hakem oturduğu yerden hutbe okuyordu. Ka'b:
"Şu kötü herife bakın! Oturduğu yerden hutbe okuyor. Halbuki yüce Allah,
"Onlar, bir ticaret yada eğlence gördükleri zaman ona doğru koşuştular, seni ayakta bıraktılar" [1101] buyurmaktadır. [1102]

12- Cuma Namazını Terk Eden Kimselerin Uğrayacağı Ceza

780- Abdullah İbn Ömer (r.a) ile Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bu ikisi, Resulullah (s.a.v.)'i minberinin basamakları üzerinde şöyle buyururken işitmişlerdir:
"Bazı kimseler, ya Cuma namazını terk etmekten vazgeçerler yada Allah onların kalplerine mühür vurur, sonra da muhakkak gafillerden olurlar." [1103]

Açıklama:

Kurtubî'ye göre, kalbi mühürlemekten maksat; Allah'ın sözkonusu kimselerin kalplerinde yaratacağı cehalet, kasvet ve cefadır.
Hadis, £uma namazının önemini vurgulamakta ve Cuma namazı kılmaya teşvik etmektedir.

13- Cuma Namazını Ve Hutbeyi Kısa Tutma

781- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'îe birlikte namaz kılardım. Onun namazı ve hutbesi, orta düzeyde idi." [1104]

782- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) hutbe okuduğunda gözleri kızarır, sesi yükselir ve hiddeti artardı. Hatta bir orduyu tehdit etme mahiyetinde: "Düşman akşama-sabah size baskın yapacak" diyen ordu komutanı gibi olur ve şehâdet parmağı ile orta parmağını yan yana getirerek:
"Ben kıyamete şunların bir birine olan yakınlığı gibi yakın bir zamanda gönderildim" der ve sözüne şöyle devam ederdi:
"Bundan sonra bilginiz ola ki; sözün en hayırlısı, Allah'ın kitabıdır. Yolların en doğrusu da, Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan çıkarılanlarıdır. Her bidat dalâlettir" buyurur, sonra da:
"Ben her mümine kendi nefsinden ileriyim. Bir kimse ölürken mal bırakırsa o mal onun yakınlarına aittir. Fakat borç veya çoluk-çocuk bırakırsa bana âit ve benim üzerimedir" buyururdu."

Açıklama: Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır: "Peygamber (s.a.v.)'in Cuma günkü hutbesi şöyleydi:
"ilk önce) Allah'a hamd eder, övgüde bulunur, sonra da bunun ardından sesi yükseltmiş olarak konuşurdu." [1105]
"Sözün en hayırlısı, Allah'ın kitabıdır. Yolların en doğrusu da, Muhammed'in yoludur" sözü hakkında Lütfü Çakan şunları söylemektedir;
"müslümanların temel düşünce yapısını, Kitab ve Sünnet'e bakışını tesbit eden hadisimiz, özündeki öneme münâsip bir söyleyiş güzelliğine de sahip bulunmaktadır: "Sözlerin en güzeli Allah'ın kelâmı; yolların en doğrusu, Muhammed'in yoludur."
Fesahat ve belagat yönünden tüm incelikleri en üst seviyede ihtiva ettiği, ya pek açık şekilde veya işaret yoluyla her şeyi açıkladığı için sözlerin en güzeli, en hayırlısı ve en doğrusu Allah'ın kelâmı, Kur'an-ı Kerim'dir. Nitekim *"Sana bu kitabı, her şeyi açıklayan ve müslütnanlara yol gösterici, rahmet ve müjde olarak indirdik"* [1106]
buyurulmuştur. Bu "Her şey", din ve dünya işlerinden açıklanmasına ihtiyaç duyulacak itikadı, amelî, siyasî, iktisadî, içtimaî ve ahlâkî her konudur. Bütün bu konulan açıklamakta, üslûb ve muhteva olarak Allah'ın kelâmı hiç şüphesiz, sözlerin en güzeli ve en mükemmelidir.
Hadisimizin ihtiva ettiği lafız farklılıkları sanki bir anlamda, Allah kelâmının erişilmez güzelliğinin değişik yönlerini göstermektedir. Verdiği haberler ve işaret ettiği gerçeklerin doğruluğu açısından en doğru asdak [1107] koyduğu kaidelerle inananların dünya ve âhiret hayatları ve iki cihan mutluluklarını temin bakımından en hayırlı hayr olan Allah kelâmı, söyleyiş olarak edebî açıdan da en güzeldir. Öylesine güzel ve farklıdır ki, bu konuda bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur:
"Allah kelâmının öteki sözlere üstünlüğü; Allah'ın yarattıklarına üstünlüğü gibidir" [1108]
Aslında bu niteliği kendisine bizzat Kur'an vermiştir:
"Allah, âyetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kur anı sözlerin en güzeli olarak indirmiştir." [1109]

Böylesine güzel, doğru ve hayırlı olan söze itibar etmek, onu benimsemek, yaşamak ve gelecek nesillere benimsetmek, hem en üstün iş, hem de en büyük mutluluktur. Nitekim bir hadîs-i şerifte Sevgili Peygamberimiz, *"Allah, milletleri bu kitap ile yüceltir veya alçaltır."* [1110] buyurmuş; bu en güzel kelâmın toplumların hayatındaki yerini en açık şekilde duyurmuştur. Bir başka hadislerinde de;
"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir" [1111] buyurmak suretiyle Kur'an eğitim ve öğretiminin önemine işaret etmişlerdir.
Tebliğ ve telkinde de en etkili yol, Kur'an okumak yani sözlerin en güzeliyle insanlara hitap etmektir. Kur'an âyetleriyte veya âyetlerden iktibaslarla zenginleştirilmemiş sözler, sohbetler, yazılar, kitaplar, nutuklar, hutbeler ve va'azlar asla müessir olamaz, kalpleri yumuşatamaz.
Hadisimizdeki yol ve gidişat anlamına gelen hedy kelimesi delâlet ve irşat etmek anlamına hüdâ kelimesiyle de rivayet edilmiştir. Her iki şekle göre mâna şöyle olmaktadır:
a- Yolların en doğrusu en güzeli, Muhammed'in yoludur.
b- Hidâyet ve irşadın en güzeli, en doğrusu, Muhammed'in irşadıdır.
Bu iki mânadan, yolların en güzeli, Hz Muhammed'in sünneti ve İslâm olduğu anlaşılmaktadır. Zira onun yolu, sünneti; onun irşâd ve tebliği İslâm'dır.
Hadisin bu kısmında yer alan, yolların en üstünü (efdalu'1-hedy) ve yolların en hayırlısı (hayrul-hedy) kayıtları, Hz. Peygamber'in yol ve irşadının en güzel ve en doğru oluşunu ahsen ve asdak, iki ayrı yönden açıklamaktadır.
Hayatı, Kur'an lisanıyla, inananlara "En güzel örnek" olarak tanıtılmış olan Hz. Peygamber'in yaşayış tarzı, elbette yolların en güzelidir. Binâenaleyh, bu güzellikler manzumesine yabancı bütün anlayış ve uygulamalar, birer yozlaşma ve sapıklık sebebi ve birer "Bid"aftir. "İşlerin en zararlısı ve şerlisi" de işte bu sebeple, bid'atlerdir.
İslâmî anlayış ve yaşayışın prensipleri, sözlerin en güzeli Kur'an-ı Kerim ile en güzel şekilde; uygulama şekilleri de yolların en doğrusu Hz. Peygamber'in irşâd ve örnek hayatı ile en güzel ve mükemmel biçimde ortaya konulmuş bulunmaktadır. Bu sebeple, bu güzelliklere ters düşecek hiç bir söz, fikir ve uygulama, asla iltifata lâyık değildir; aldatıcıdır, saptırıcıdır. Mutlak surette böylesi yabancı unsurlara karşı tam bir uyanıklık içinde olunmalıdır. Söz, Allah'ın sözü; Hz. Muhammed (s.a.v.)'in izidir. [1112]

783- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) cemaate hutbe okurken ilk önce Allah'a hamd eder, layık olduğu şekliyle O'na övgüde bulunur, sonra da:
"Men vehdihillâhu felâ mudille lehu ve men vudlil felâ hâdiye lehu ve hayru'l-hadîsi kitâbu'llâhi" Allah bir kimseye hidayet verirse onu saptıracak yoktur. Allah'ın saptırdığına da hidayet verecek yoktur. Sözün en hayrlısı, Allah'ın Kitabıdır" derdi." [1113]

784- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Dımâd Mekke'ye gelmişti. O, Ezd-i Şenûe kabilesinden olup delilere nefes ederdi. Mekkelilerden bazı akılsızların: "Muhammed delidir"dediklerini işitmişti. Bunun üzerine kendi kendine: "Şu zâtı bir görsem! Belki Allah ona benim elimde şifâ nasıp eder" dedi. Sonra bir gün Resulullah'a rastlayıp ona:
"Ey Muhammed! Ben delilere okurum. Hem Allah, benim elimde dilediğine şifâ ihsan eder.Okumamnstermisin?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Inne'l-hamde li'ilâh, nahmeduhu ve nesteînuhu, men yehdihi'hâhu felâ mudille leh ve men yudlil felâ hâdive leh, ve eşhedu en lâ ilahe illâllâhu vahdehu lâ şerike leh ve enne Muhammeden abduhu ve Resuluh. Amma ba'du" Şüphesiz ki hamd, Allaha mahsustur. Biz O'na hamdeder, O'ndan yardım dileriz. Allah, her kime hidâyet verirse artık onu şaşırtacak hiçkimse yoktur. Kimi de şaşırtırsa onu da hidâyete erdirecek yoktur. Ben, Allahdan başka ilâh olmadığına, bir Allah olup ortağı bulunmadığına, Muhammed'in de onun kulu ve resulü olduğuna şehâdet ederim." Bundan sonra diyerek söze başladı. Dımâd:
"Şu sözlerini bana bir daha tekrarla!" dedi. Resulullah (s.a.v.) bu sözleri ona üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Dımâd:
"Doğrusu ben kâhinlerin sözlerini de, sihirbazların sözlerini de, şâirlerin sözlerini de dinledim. Fakat senin şu sözlerin gibi hiç bir söz işitmedim. Bunlar, gerçekten denizin dibine vardı. Ver elini sana İslâmiyet üzerine biat edeyim!" diyerek ona biat etti. Resulullah (s.a.v.):
"Bu biat, kavmin için de olsun mu?" buyurdu. Dımâd:
"Evet. kavmim adına da olsun" dedi.
Derken Resulullah (s.a.v.) bir tarafa askeri bir birlik gönderdi. Bunlar, Dımâd'ın kavmine uğramışlardı. Askeri birliği komutanı, askerlerine:
"Bunlardan bir şey aldınız mı?" diye sordu. Oradakilerden biri:
"Ben onlardan bir matara/temizlik kabı aldım" dedi. Komutan:
"Onu sahibine iade edin. Çünkü bunlar Dımâd'ın kavmidir" dedi." [1114]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), gerek Cuma hutbelerinde ve gerekse askerî, siyasî, toplumsal, eğitim ve diğer herhangi bir sebeple olursa olsun yaptığı bütün hitabelerinde söze Allah'a hamd ve. sena ile başlardı. Çoğunlukla hamd ve senadan sonra şehadet kelimelerini de söylerdi. Bunu takiben "Amma ba'du" hitabıyla giriş konuşmasını bitirir, bundan sonra maksadı olan konuşmayı yapardı. Konuşması; gayet açık, özlü ve sade olurdu. Çoğunlukla konuşmasının içeriğini Kur'an ayetleri oluştururdu. Resulullah (s.a.v.)'in hemen hemen bütün konuşmalarının giriş kısmı hep bu tarzda hamd ve sena olduğunu gösteren sadece Buharî'de otuz kadar hadis vardır. Hatta Kettânî, "Mütevatir Hadisler"de bunun mütevatîr olduğunu belirtmektedir." [1115]
Bu, en makul ve en güzei ve en eskimez bir hitabet şeklidir. Çünkü Kur'an "El-hamdu" ile başlıyor, namaz "El-Hamdu" ile başlıyor, Resulullah (s.a.v.)'in bunca hitabeleri de hep "El-Hamdu" ile başlıyor. Konuşmaya, konuşma nimetini İhsan eden Allah'a hamd ile başlamak; ne kadar ma'kul ve ne derece yakışan bir hitabet tarzı olduğu böyle anlaşılmak olmaktadır. [1116]

785- Ebu Vâil'den rivayet edilmiştir:
"Ammâr bize hutbe okudu. Fakat hutbeyi, kısa ve açık bir şekilde okudu. Minberden inince ona:
"Ey Ebui-Yekzân! Gerçekten kısa ve açık bir hutbe okudun. Biraz daha uzatsan iyi olurdu" dedik. Bunun üzerine Ammâr:
"Ben Resulullah (s.a.v.)'i:
"Şüphesiz ki kişinin namazı uzun, hutbeyi kısa tutması, kavrayışlı olduğunun alametidir. Dolayısıyla siz namazı uzun tutun, fakat hutbeyi kısa kesin. Doğrusu beyanda sihir vardır" buyururken işittim" dedi. [1117]

786- Adiyy b. Hatim (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'in yanında hutbe okuyup:
"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse doğru yolu bulmuş olur. Kim de onlara isyan ederse sapmış olur" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Sen ne kötü bir hatibsin! "Onlara" diyeceğine "Allah'a ve Resulüne" isyan ederse sapmıştır" de". [1118]

787- Ya'lâ (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ya'lâ, Peygamber (s.a.v.)'i, minberde
"Ve nâdev, yâ Mâliku" "Cehennemlikler: "Ey Mâlik" diye seslendiler" [1119] ayetini okurken işitmistir.[1120]

788- Amre (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Kâf suresini Cuma günü Resulullah (s.a.v.)'in ağzından belledim. Onu her Cuma günü halka hutbe verirken minberde okurdu." [1121]

789- Umâre b. Rueybe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Umâre, Bişr b. Mervânı'ı minberde elîerini kaldırırken görüp:
"Allah bu ellerin cezasını versin! Doğrusu ben Resulullah (s.a.v.)'i dua ederken gördüm. Elini şu kadarcıktan fazla kaldırmıyordu deyip şehadet parmağıyla ne kadar kaldırdığına işaret etti." [1122]

14- İmam Hutbe Okurken Tahiyyatu'l-Mescid Namazı' Kılma

790- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir Cuma günü (minberde) hutbe okurken bir adam çıkageidi. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Ey filanca kimse! Namaz kıldın mı?" diye sordu. O kişi:
"Hayır" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.):
"Öyleyse kalk, namaz kıl!" buyurdu. [1123]

791- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) hutbe okurken:
"Sizden birisi, imam Cuma günü minbere çıktıktan sonra mescide gelirse iki rekat namaz kılsın!" buyurdu. [1124]

Açıklama:

Bu iki hadis; imam hutbe okurken camiye gelen bir kimsenin iki rekat tahiyyetü'l-mescid (=mescidi selamlama) namazı kılması; Şâfiîlerde göre müstehab, Hanefilerde ise esah olan görüşe göre tahrimen mekruhtur.
Hanefilerin bu konudaki delilleri şu şekildedir:
1- Süleyk'in camiye gelmesi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hutbeye başlamasından öncedir. Çünkü Nesâî, Süleyk Hadisi için özel bir bab açmış ve bu babı, "Hutbeden önce namaz" diye isimlendirmiştir. Sonra da Ebu Zübeyr yoluyla Câbir'den şu hadisi nakletmiştir; "Resulullah (s.a.v.) Süleyk el-Gatafânî çıka gelmişti. Süleyk, (hiçbir) namaz kılmadan yere oturdu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), ona:
"iki rekat namaz kıldın mı?" diye sordu. Süleyk:
"Hayır!" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Kalk, iki rekat namaz kıl" buyurdu."
Yine bu hadisi, Müslim'de, Cum'a 58 (875)'da rivayet etmiştir.
2- Süleyk mescide geldiğinde üstü başı yırtıktı. Resulullah (s.a.v.), onun bu halini görsünler de yardım etsinler diye cemaate göstermek için onun namaz kılmasını emretmişti. Dolayısıyla bu olay, genel bir durum olmayıp özel bir durumdur.
3- Bu olay, namazda konuşmanın caiz olması nesh edilmeden önce meydana gelmiştir. Namazda konuşma nesh edilince, hutbe esnasında konuşma da nesh edilmiştir. Çünkü hutbe, Cuma namazının yarısı yada şartıdır.
Tahavî (ö. 321/933) der ki:
"Cuma günü imam hutbe okurken yanmdakine "Sus" diyen kimsenin boş laf ettiğine dair Resulullah (s.a.v.)'den gelen rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır. İnsanın, yanındakine "Sus" demesi, boş laf olunca, imamın cemaate, "Kalk, namaz kıl" demesi de aynı şekilde boş laf olur. Bu da gösteriyor ki, Resulullah (s.a.v.)'in, Süleyk'e: *"Namaz kıl"* buyurduğu olay, hutbe anında konuşma yasaklanmadan önce olmuştur. O zaman ki hüküm ile konuşmanın boş laf olduğu zamanki hüküm birbirine muhaliftir." [1125]

15- Hutbe Sırasında Birisine Bir Şey Öğretme

792- Ebu Rifâa (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Hutbe okurken Peygamber (s.a.v.)'in yanına varmıştım. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Yabancı bir kimse. Gelmiş, dinini soruyor, dininin ne olduğunu bilmiyor" dedim. Bunun üzerine Resuîullah (s.a.v.), bana döndü ve hutbesini bırakarak ta yanıma kadar geldi. Ona bir sandalye getirildi. Sandelyenin ayağının demirden olduğunu zannediyorum. Resuîullah (s.a.v.), bu sandalyenin üzerine oturdu. Sonra da Allah'ın kendisine öğrettiği bilgilerden bana da öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek onu sonuna kadar tamamladı." [1126]

Açıklama:

Nevevî'ye göre; bu hutbenin, cuma hutbesinden başka herhangi bir emir hutbesi olması ihtimali var. Bunun için bu uzun öğretme arasıyla, hutbeyi kesmiş olabilir. Yine bunun bir cuma hutbesi olması ve öğretimi yaptıktan sonra yeniden başlamış olması da muhtemeldir. Yada belki de bu sırada çok uzun bir ara vermemiştir. Veya Resuîullah (s.a.v.)in bu yabancı, ğarîb kişiye söylediği sözler belki de hutbeyle alâkalı olup bu sebepten hutbenin devamı gibi olmuş olabilir. Bu halde hutbe esnasında yürümek zarar vermez. [1127]
Her ne halde olunursa olunsun hakkı öğrenip öğretmek İslâm'ın en önde gelen bir hedefidir. Bunu her fırsatta uygulayıp gerçekleştirmek, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in devamlı bir tutumu ve sünneti olmuştur.

16- Ccma Namazında Okunacak Sureler

793- İbn Ebi Râfi'den rivayet edilmiştir:
Medine valisi olan Mervan, Ebu Hureyre'yi kendi yerine bırakarak Mekke'ye gitti. Bu nedenle de bize cumayı Ebu Hureyre kıldırmıştt. ilk rekatta Cuma suresini okuduktan sonra, son rekatta Munafîkun suresini okumuştu. Namazı bitirdikten sonra, Ebu Hureyre'ye yetişip ona:
"Gerçekten de seni Ali b. Ebi Tâlib'in Kufe'de iken okuduğu iki sureyi okudun" dedim. Ebu Kureyre:
"Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i Cuma günü bu sureleri okurken işittim" dedi.[1128]

794- Nu'mân b. Beşîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.) Ramazan ile Kurban bayram namazlarında ve Cuma namazında, "A'Iâ" suresi ile "Gâşiye" surelerini okurdu. Bayram ile Cuma aynı güne rastlarsa bu sureleri her iki namazda da okurdu.[1129]

17- Cuma Günü Okunacak Sureler

795- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Cuma günü sabah namazının birinci rekatında "Secde" suresi ve ikinci rekatında ise "İnşân" suresini okurdu." [1130]

18- Cumanın Farzından Sonra Kılınan Namaz

796- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi Cuma namazı(nın farzı)m kıldığında arkasından dört rekat daha namaz kılsın." [1131]

797- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Cuma namazının farzından sonra iki rekat namaz kılardı."[1132]

Açıklama:

791 nolu hadis Cumadan sonra iki, 790 nolu hadis ise Cumadan sonra dört rekat namaz kıldığını göstermektedir. Bu, cumadan sonraki sünnetin en azı iki, en çoğu dört rekat diyen Hanbelilerin mezhebine esas olmuştur. Ama daha çok sünnetin altı rekât olduğunu söyleyenlere de delildir.
Şâfiîler bu namazın en az iki, en fazla dört rekat olduğunu söylerler. Hanefîlere göre, dört rekât tek selâmla eda edilir.
Bu konudaki hadisler, Cumadan sonra kılınan sünnetin iki, dört veya altı rekat oluşuna delâlet yönünden ihtilâf arz etmektedir.
Cuma namazı ile ilgili hadisler burada sona ermiştir. Bundan sonra bayram namazına ait olan hadis-i şerifler gelecektir.

8- SALATU'L-IYDEYN (=BAYRAM NAMAZLARI) BÖLÜMÜ

İd:

Bayram demektir. Bu kelime, "Avdet" kelimesinden alınmıştır. Avdet ise dönmek demektir. Bayramlara "İd" denilmesinin sebebi, bazı alimlere göre; her sene tekerrür ettiği içindir. Bazılarına göre ise bayramlarda sevinç tekerrür ettiği için onlara bu isim verilmiştir. Bazılarına göre ise bayramların dönünp gelmesiyle onlara erişenlere imkan sağladığı için bu isim verilmiştir.
müslümanların, birisi Ramazân'dan sonra "Fıtr Bayramı" ve diğeri de Zilhicce'nin 10. günü başlayan "Kurban Bayramı" olmak üzere iki bayramı vardır.

Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı Namazını Bayram Hutbesinden önce Kılma Ve Bu iki Bayram Namazı Sırasında Ezan ile Kametin Okunmaması

798- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ramazan bayramı namazında Allah'ın peygamberi (s.a.v.), Ebû Bekr, Ömer ve Osman ile beraber bulundum. Hepsi bayram namazını hutbeden önce kılar, sonra hutbe okurlardı. Bir defa Allah'ın peygamberi (s.a.v.) minberden indi. Onun eliyle erkekleri oturttuğunu hâîen görür gibiyim. Sonra erkek saflarını yararak kadınların saflarına kadar geldi. Bilâl'de, onunla birlikte idi. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Peygamber! Eğer mü'min kadınlar Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamak şartıyla sana biat etmeye gelirlerse... kabul et" [1133] ayetini sonuna kadar okudu. Ayeti okumayı bitirdiği zaman, kadınlara:
"Siz, bu âyette zikredilen şartlar üzere devam ediyor musunuz?" diye sordu. İçlerinden bir tek kadın:
"Evet, ey Allah'ın peygamberi!" dedi. Kadınlar içerisinde Resululilah (s.a.v.)'e ondan başka cevap veren olmadı. O anda bu kadının kim olduğu bilinmiyordu. Resululilah (s.a.v.):
"*O hâlde sadaka verin!"* buyurdu. Bunun üzerine Bilâl elbisesini yere yayıp:
"Haydi buyurun! Annem-babam size feda olsun'" dedi.
Bunun üzerine kadınlardan kimi halkalarını ve kimi de yüzüklerini Bilâl'in elbisesi içine atmaya başladılar." [1134]

Açıklama:

Hadiste *"O anda bu kadının kim olduğu bilinmiyordu"* sözü, hadisinin ravisine aittir. Bu kadından maksat bazılarına göre Esma bint. Yezid'dir. Bu kadın, kadınların hatibi unvanıyla anılmaktaydı.
Resululilah (s.a.v.)'in Mümtehine: 60/12 ayetini kadınlara okuması; kadınlara, Mekke'nin fethi sırasındaki biati hatırlatmak içindir. Mekke fethedildikten sonra Resulullah (s.a.v.) Safa tepesine çıkarak oturmuş, halk da etrafına toplanarak önce erkekler ve sonra da kadınlar ona biat etmişti.
Hadis, bayram namazından önce ve sonra sünnet bir namazın olmadığını gösterir. Yalnız alimler, bunda ittifak etmekle birlikte mutlak manada nafile kılmanın caiz olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir
Abdullah İbn Abbâs, Abdullah İbn Mes'ud, Ömer, Ali, Abdullah İbn Ömer, Câbir, Huzeyfe gibi sahabeler ve Mesrûk, Kasım, Salim, İmam Ahmed gibi alimlere göre ise; bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmanın mekruh olduğunu belirtmişlerdir.
Iraki (ö. 805/1402)'nin belirttiğine göre ise; Enes, Büreyde, Rafı' b. Hadîc, Sehl b. Sa'd gibi sahabeler ve İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, Hasen el-Basrî, Said İbnü'I-Müseyyeb gibi alimler, bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmanın caiz olduğu görüşündedirler.
Bazıları ise namazdan önce kılınan nafile ile sonra kılınanın arasını ayırmışlar; her birini ayrı ayrı hükümler altında ele almışlardır. Bu görüşte olanlar ise; İbnü'l-Münzîr, Mücahid, Sevrî gibi alimlerdir.
Basralılar ise tam aksine namazdan önce kılmanın caiz, sonra kılmanın ise caiz olmadığı görüşündedirler.
Hanefilere göre ise; musallada hem namazdan önce ve hem de sonra namaz kılmak mekruhtur. Evde ise, kılmakta bir beis yoktur. Hanefiler bu konuda, "Resulullah (s.a.v.), bayram namazından önce bir şey kılmazdı. Evine döndüğü zaman ise iki rekat namaz kılardı" şeklinde Ebu Said el-Hudrî'den gelen rivayete dayanmışlardır.
Bu ihtilaflara sebep; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in,
"*Biriniz mescide geldiği zaman iki rekat namaz kılsın*" buyurmasına rağmen, kendisinin bayram namazına çıktığı zaman sadece iki rekat bayram namazı kılmakla yetinmesi, önce ve sonra buna bir şey. ilave etmemesidir.
Ayrıca bayram namazının kendinden önce ve sonra nafile namaz kılmanın hükmü bakımından farz namazlara benzeyip benzememesi konusunda da tereddüt edilmiştir.
Bayram namazını yukarıdaki manada sünnet namazlar gibi görüp "Musallaya, mescid denilemez" diyenler, ne bayramdan önce ve ne de sonra nafile namaz kılmayı uygun görmemişlerdir. Bundan dolayı Mâliki mezhebinde bayramın camide kılınması halinde hükmün ne olacağında tereddüt edilmiştir.
İbn Rüşd (ö. 520/1126)'ün "Bidâyetü'l-Müctehid"deki ifadesine göre; musallaya, mescid adı verilir diyenler ve Resulullah (s.a.v.)'in bayram güğnlerinde bayram namazından başka bir namaz kılmayışını ruhsat kabul edenler, bayramdan önce nafile namaz kılmayı müstehab görmüşlerdir. Bayram namazını, farz namazlara benzetenler ise, hem bayramdan önce ve hem de bayramdan sonra nafile namaz kılmayı müstehab görmüşlerdir.
Bazı alimler de, bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmayı, mekruh ve müstehab değil de, mubah kabul etmişlerdir.

799- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet ediimiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Ramazan Bayramı günü kalkıp namaz kıldırdı; hutbeden önce namazla işe başladı. Sonra cemaata hutbe okudu. Allah'ın peygamberi (s.a.v.) hutbeyi bitirince minberden İndi. Kadınların yanma geldi. Bilal'ın eline dayanmış vaziyette onlara vaaz ve nasihatta bulundu. Bunun üzerine Bilâl, elbisesini yere açtı. Kadınlar da onun içine sadakalarını attılar.

Açıklama:

Hadisin ravisi İbn Cüreye der ki: Ben, Ata (b. Rebâh)'a:
"Kadınların bu verdikleri Ramazan Bayramı zekâtı mıydı?" diye sordum. O da:
"Hayır. Fakat bu, onların o zamana özgü verdikleri bir sadaka îdi. Kadınlar yüzüklerini atıyor da atıyorlardı" diye cevap verdi. İbn Cüreye, Atâ'ya:
"Şimdi de imamın hutbeyi bitirince kadınların yanına gelerek onlara vaaz ve nasihatta bulunmasını, üzerine bir görev olarak görüyor musun?" dedim: Ata:
"Evet. Ömrüme yemin ederim ki, bu, onlar üzerinde gerçekten bir görevdir. Bunu niçin yapmazlar bilmem" dedi.[1135]

Açıklama:
Kadınların verdikleri sadaka, fıtır sadakası değil, mutlak manada bağıştır. Kadınların hemen olarında ellerindekini bağışlamalan, onların kocalarından izin almadan kendi mallarını sadaka olarak vermelerinin caiz olduğunu göstermektedir.

800- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Ramazan bayramı namazı ile Kurban bayramı namazını bir değil, iki değil, bir çok defa ezan ve kametsîz olarak kıldım." [1136]

801- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekr ile Ömer; Ramazan bayramı namazı île Kurban bayramı namazını, bayram hutbesinden önce kıldırırlardi." [1137]

802- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Kurban ve Ramazan bayramı günleri namazgaha çıkardı. Orada önce namazla işe başlardı. Namazını kıldırıp selâm verdiğinde ayağa kalkıp cemaata karşı dönerdi. Cemâat ise namazgahlarında otururlardı. Eğer bir tarafa bir askeri birlik göndermeye ihtiyâcı varsa, onu cemaata hatırlatır ve bundan başka bir ihtiyâcı olursa, onu da onlara emrederdi. Hutbe esnasında:
"Sadaka verin, sadaka verin, sadaka verin!" buyururdu.
En fazla sadaka veren de kadınlar olurdu. Ondan sonra namazgâhdan ayrılırdı.
Mervân b. Haksm zamanına kadar durum, bu eksende devam etti. Bir defa ben Mervân'la el ele tutuşarak namaza çıktım. Namazgaha vardığımızda ne görelim! Kesir İbn Salt, çamur ile kerpiçten bir minber yapmış. Bir de baktım ki, Mervân'ın eli beni çekiştiriyor. Galiba beni minbere doğru çekiyordu. Ben de onu namaza doğru çekiyordum. Onun bu hâlini görünce:
"İşe namazdan başlamak nerede kaldı?" dedim. Mervân:
"Hayır, ey Ebu Said! Senin bildiğin (metod artık) terkedildi" dedi. Ben de, ona:
"Asla olmaz! Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, benim bildiğimden daha hayırlısını yapamazsın" dedim.
Ebu Saîd, bunu, üç defa tekrarladıktan sonra oradan ayrıldı. [1138]

Açıklama:

Namazgah'tan maksat, Medine'de bilinen bir namazgahtır. Mescid-i Nebevi'den bin adım kadar uzaklıktadır.
Ebu Saîd el-Hudri'nin Mervân b. Hakem'ie el ele tutuşarak namazgaha gitmesi, Mer-van'ın Medine valisi olduğu sırada gerçekleşmişti.

1- Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramında Kadınların Namazgaha Çıkmaları Ve Erkeklerden Ayrı Olarak Hutbe Dinlemelerinin Mubah Olması

803- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), bize, akıl ergenlik çağına giren ve girmeyen genç kızların bayram namazlarına gitmemizi ve hayızlı kadınların ise müslümanların namazgah namaz kıldıkları yer)den ayrılmalarını emretti." [1139]

Avâtik:

Henüz ergenlik çağma girmiş kız, genç kız, ergenlik çağma yaklaşmış kız, evlenme çağına geldiği halde henüz evlenmemiş kız manalarında kullanıldığı belirtilir.
Perde ehli genç kızlardan maksat; evin bir köşesinde bakire kızlar için perdelerle ayrılmış bölüme denir.
Konu ile ilgili tüm hadisler, genç-ihtiyar, evli-bekar, hayız ve temiz farkı gözetmeden bütün kadınların bayram namazına çıkmalarının meşru olduğunu göstermektedir. Ancak hayızlı olanlar, namaz kılmazlar. Yalnız bu cevazın, fitne korkusu olmaması şartıyla kayıtlı olması gerekir.
Hayızlı kadınların, cemaate katılıp namaz dışındaki duâ ve tekbir gibi ibadetlere katılmaları tavsiye edilmektedir. Aynca kadınların bayram namazlarına gitmelerinin meşru olduğu anlaşılmaktadır.

2- Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı Namazından önce Ve Sonra Namazgahta Başka Namaz Kılmama

804- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"ResuIullah (s.a.v.) Kurban bayramı ve Ramazan bayramı günü namazgaha/namaz kılınan yere çıkıp iki rekat namaz kıldı. Bu iki rekat namazdan önce ve sonra hiçbir namaz kılmadı. Sonra beraberinde Bilâl olduğu halde kadınların yanına gelip onlara sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine bazı kadınlar halkasını ve bazısı da gerdanlığını Bilâl'in elbisesinin içerisine atmaya başladı."[1140]

Açıklama:

Hadis, bayram namazından önce ve sonra sünnet bir namazın olmadığını gösterir. Yalnız alimler, bunda ittifak etmekle birlikte mutlak manada nafile kılmanın caiz olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir.
Abdullah İbn Abbâs, Abdullah İbn Mes'ud, Ömer, Ali, Abdullah İbn Ömer, Câbir, Huzeyfe gibi sahabiler ve Mesrûk, Kasım, Salim, İmam Ahmed gibi alimlere göre ise; bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmanın mekruh olduğunu belirtmişlerdir.
Irâkî (ö. 805/1402)'nin belirttiğine göre ise; Enes, Büreyde, Rafı1 b. Hadîc, Sehl b. Sa'd gibi sahabiler ve İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, Hasen el-Basrî, Said İbnü'l-Müseyyeb gibi alimler, bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmanın caiz olduğu görüşündedirler.
Bazıları ise namazdan.önce kılınan nafile ile sonra kılınanın arasını ayırmışlar; her birini ayrı ayrı hükümler altında ele almışlardır. Bu görüşte olanlar ise; İbnü'l-Münzir, Mücahid, Sevri gibi alimlerdir.
Basralılar ise tam aksine namazdan önce kılmanın caiz, sonra kılmanın ise caiz olmadığı görüşündedirler.
Hanefilere göre ise; musallada hem namazdan önce ve hem de sonra namaz kılmak mekruhtur. Evde ise, kılmakta bir beis yoktur. Hanefiler bu konuda, "Resulullah (s.a.v.), bayram namazından önce bir şey kılmazdı. Evine döndüğü zaman ise iki rekat namaz kılardı" şeklinde Ebu Saîd el-Hudrî'den gelen rivayete dayanmışlardır.
Bu İhtilaflara sebep; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in,
"Biriniz mescide geldiği zaman iki rekat namaz kılsın" buyurmasına rağmen, kendisinin bayram namazına çıktığı zaman sadece iki rekat bayram namazı kılmakla yetinmesi, önce ve sonra buna bir şey ilave etmemesidir.
Ayrıca bayram namazının kendinden önce ve sonra nafile namaz kılmanın hükmü bakımından farz namazlara benzeyip benzememesi konusunda da tereddüt edilmiştir.
Bayram namazını yukarıdaki manada sünnet namazlar gibi görüp "Musallaya/namazgaha, mescid denilemez" diyenler, ne bayramdan önce ve ne de sonra nafile namaz kılmayı uygun görmemişlerdir. Bundan dolayı Mâliki mezhebinde bayramın camide kılınması halinde hükmün ne olacağında tereddüt edilmiştir.
İbn Rüşd (ö. 520/1126)'ün "Bidâyetü'l-Müctehid"deki ifadesine göre; musallaya, mescid adı verilir diyenler ve Resulullah (s.a.v.)'in bayram güğnlerinde bayram namazından başka bir namaz kılmayışını ruhsat kabul edenler, bayramdan önce nafile namaz kılmayı müstehab görmüşlerdir. Bayram namazını, farz namazlara benzetenler ise, hem bayramdan önce ve hem de bayramdan sonra nafile namaz kılmayı müstehab görmüşlerdir.
Bazı alimler de, bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmayı, mekruh ve müstehab değil de, mubah kabul etmişlerdir.

3- Ramazan Bayramı Namazı ile Kurban Bayramı Namazında Okunacak Dualar

805- Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ömer, Ebu Vâkıd eİ-Leysî'ye:
"Resulullah (s.a.v.), Ramazan bayramı namazı ile Kurban bayramı namazında ne okuyordu?" diye sordu. O da:
"Resulullah (s.a.v.), bu iki bayram namazında Kâf suresi ile İnşikâk suresi okurdu" diye cevap verdi. [1141]

4- Bayram Günlerinde, İçerisinde Masiyet Bulunmayan Oyunlara İzin Verilmesi

806- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında yanıma babam Ebu Bekr girdi. Yanımda Ensar'ın cariyelerinden iki cariye vardı. Buas svaşında Ensar'ın birbirlerine söyledikleri şiirleri söylüyorlardı. Fakat bu cariyeler, şarkıcı değildiler." Ebu Bekr:
"Resulullah (s.a.v.)'in evinde şeytan ıslığı mı çalıyorsun? Hem de bu bayram gününde?" dedi. Bunun üzerine o sırada orada bulunan Resulullah (s.a.v.):

"Ey Ebu Bekr! Her topluluğun bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır" buyurdu. [1142]

807- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'i odamın kapısında dururken gördüm. Habeşliler de Resulullah (s.a.v.)'in mescidinde mızraklarıyla oynuyorlardı. Resulullah (s.a.v.)'de, benim, onların oyunlarını görmem için elbisesiyle beni örtüyordu. Bakmaktan vazgeçinceye kadar benim için ayakta duruyordu. Genç yaştaki bir kadının eğlenceye ne kadar düşkün olduğunu siz düşünün!" [1143]

808- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir defa Kurban bayramı günlerinde yanımda Buas ezgilerini def çalarak okuyan iki câriye olduğu hâlde içeriye Resulullah (s.a.v.) girdi ve yatağa uzanıp yüzünü çevirdi. Derken Ebu Bekr'de içeride girdi. Hemen beni azarlayıp:
"Resulullah (s.a.v.)'in yanında şeytan düdüğü mü üflüyorsunuz?" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Ebu Bekr'e dönüp:
"Onları bırak!" buyurdu. Ebu Bekr'in zihni başka bir şeye dalınca, ben cariyelere İşaret ettim, onlar da çıktılar.
O gün bayram idi. Sudanlılar kalkan ve mızrak oyunu oynuyorlardı. Ben, Resulullah (s.a.v.)'den onlara bakmak için izin istedim yada o kendiliğinden;
"Bakmak ister misin?" dedi. Ben:
"Evet" diye cevâp verdim. Bunun üzerine beni, yanağım yanağına değecek şekilde arkasına durdurdu. Sudanlılara da:
"Ey Erfide oğulları! Haydi bakalım oyuna devam edin!" buyurdu. Bıktığımı fark edince bana:
"Artık yeter mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet" dedim.
"Öyleyse haydi git!" buyurdu. [1144]

Açıklama: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, gerek çocuklar için ve gerekse de büyükler için bazı kayıtlar çerçevesinde oyuna yer verdiği görülmektedir.
Oyun ile ilgili rivayetler İncelendiğinde, Sünnette, oyunların üç grupta ele alındığı görülür:

1- Gayeli Oyunlar:

Bu tür oyunlar, hayata hazırlayıcı mahiyettedir. Bunlara, gerek çocuklar ve gerekse de büyükler teşvik edilmiştir. Erkekler için atış, yüzme, ata binme, atletizm; kızlar için ise bebeklerle ve ev işleriyle ilgili oyunlar gibi.

2- Zararlı Oyunlar:

Bu tür oyunlar, dinen yasaklanmıştır. Uğursuzluk çıkarma, kumar, bahisli yarışmalar gibi. Bunlara mutlaka yasaklanmış bir husus bulaşmaktadır veya bulaşma ihtimali vardır. Aslında meşru olan bütün oyunlar, bu şekle döküldüğü takdirde zararlı bir hale dönüşür. Yasaklanmış olan veya bu hüviyete girmiş olan oyunlardan herkesin uzak durması gerekmektedir.

3- Oyalayıcı Oyunlar:

Bu tür oyunlar, insanların hoş vakit geçirmelerine yardımcı olan oyunlardır. Yasaklanmış cinsten olmamak kaydıyla meşgul edip eğlendirici her çeşit oyun, bu çerçevede değerlendirilebilinir. Örneğin, güvercin, kuş ve köpeklerle yapılacak oyunlara genelde cevaz verilmiştir. Fakat burada mekruh görülen husus, bütün vaktini bu tür oyunlara harcanmasıdır.

9- SALÂTU'L-İSTİSKA' (= YAĞMUR İSTEME NAMAZI) BÖLÜMÜ

Istiskâ1:

"Su istemek" anlamına gelir. İhtiyaçları olup su bulamayanlann, geniş alanlara çıkıp duâ ve yakarışta bulunarak yüce Allah'tan yağmur niyaz etmelerine Istiskâ' yağmur isteme duası, bu niyaz esnasında kılınan namaz da ıstiskâ' namazı denir.
Yağmur duasının meşru oluşunda, bütün alimler görüş birliğine varmışlardır. Meşruiyeti, Kitap ve sünnetle sabittir. Kitaptan delili;
"Ey kavmim! Rabbinizden bağışlamasını dileyin. Sonra da tevbe edin ki, size gökten bol bol yağmur göndersin" [1145] ile
"Dedim ki: Rabbinizden bağışlanma dileyin. Doğrusu O, çok bağışlayandır. Size gökten bol bol yağmur indirsin." [1146]
Burada Hûd ile Nûh peygamberlerin, duâ ve istiğfar konusundaki tavsiyeleri kendi ümmetlerine ise de, Allah'ın ve Resulü'nün bunu reddetmemesi, onlara ait olan hükmün bizim için de geçerli olmasını gerektirir.
Üzerinde durduğumuz hadisler, sünnetten olan delillerdir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), yağmur duası için boş bir araziye çıkmıştı. Yağmur duasında iki rekat namaz kılmıştı. Bu namaz sırasında kıraati açıktan okumuştu. Halka namazdan önce hutbe vermişti. Elbisesini ters çevirmişti.

809- Abdullah b. Zeyd el-Mâzînî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namazgaha çıkıp yağmur duası yaptı. Kıbleye döndü. Elbisesini ters çevirdi. iki rekat namaz kıldı." [1147]

Açıklama:

Bazı rivayetlerde, önce namaz kılındığı sonra da duâ edildiği, bazı rivayetlerde ise önce duâ edildiği sonra da namaz kılındığı, yine bazı rivayetlerde önce hutbe verildiği sonra namaz kılındığı ve yine bazı rivayetler de önce namaz kılındığı sonra da hutbe verildiği şeklinde ifadelerin farklı olmasının nedeni; Resulullah (s.a.v.)'in, birden çok yağmur duasına çıkmış olup her birinde ayrı ayrı şekilleri uygulamış olmasındandır.

1- Yağmur Duası Sırasında Elleri Kaldırma

810- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i, Yağmur duası sırasında ellerini ta koltuklarının altındaki beyazlık görununceye kadar kaldırırken gördüm." [1148]

811- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir
"Peygamber (s.a.v.) Yağmur duası yaptı. Ellerinin arkasıyla gökyüzüne işaret etti." [1149]

Açıklama:

Burada Resulullah (s.a.v.)'in dua esnasında ellerinin içini yere doğru ve arka kısmını ise gökyüzüne doğru tuttuğu belirtilmektedir.
Bazı alimler, kıtlık gibi felaker anlarında felaketin kalkması için yapılan dualarda avuçların iç kısmının aşağıya doğru ve bir hayr istenildiğinde ise gökyüzüne doğru tutulmasının sünnet olduğunu belirtmişlerdir.

2- Yağmur Duası Sırasında Dua

812- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Cuma günü borç ödeme evi olan Dâru'1-Kazâ tarafındaki bir kapıdan mescide bir adam girdi. O sırada Resulullah (s.a.v.) ayakta hutbe okuyordu. Adam, onun karşısına dikilip:
"Ey Allah'ın resulü! Mallar helak oldu. Yollar kesildi. Dolayısıyla dua et de, Allah bize yağmur versin" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ellerini kaldırıp:
"Allahümme! Eğisnâ. Allahümme! Eğisnâ. Allahümme! Eğisnâ" Allah'ım! Bize yağmur ver! Allahım! Bize yağmur ver! Allahım! Bize yağmur ver!" şeklinde dua etti.
Enes der ki:
"Vallahi, gökyüzünde ne bir ince bulut ve ne de kalın bir bulut görüyorduk. O sırada bizim ile Sei1 dağı arasında hiç bir ev ve bina yoktu. Derken dağın ardından kalkan şeklinde bir bulut belirdi. Bu bulut gökyüzünün ortasına gelince yayıldı. Sonra yağmur yağdı. Vallahi, bir hafta güneşi göremedik. Ertesi Cuma yine o kapıdan bir adam girdi. O sırada Resulullah (s.a.v.) ayakta hutbe okuyordu. Gelen zât, Resulullah (ş.a.v)'in karşısına dikilip:
"Ey Allah'ın resulü! Mallar helak oldu, yollar kesildi. Ne olur, Allah'a dua et de artık bu yağmuru bizden dindirsin' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) yine ellerini kaldırıp:
"Allahümme! Havlenâ ve lâ aleynâ. Allahümme! Alâ'l-âkâmi ve'z-zirâbİ ve butûni'l-evdiyeti ve menâbiti'ş-şeceri" (Allahım! Üzerimize değil, etrafımıza yağdır. Allahım! Dağlara, tepelere, vadi içlerine ve ormanlara yağdır)" diye dua etti.
Bunun üzerine yağmur dindi. Biz de namazı kılıp bitirdiğimizde güneşli havaya çıktık, yürüdük.
Hadisin ravisi Şerik der ki: "Enes b. Mâlik'e:
"ikinci hafta gelen bu zât, önceki hafta gelen kimse miydi?" diye sordum. O da:
"Bilmiyorum" diye cevap verdi.. [1150]

Açıklama:

Dâru'1-Kazâ: "Bu ev, Hz. Ömer'e aitti. Vefatından sonra borçlarını ödemek için satıldığından dolayı ona bu isim verilmiştir.

Sel:
Medine civarında bulunan bîr dağın adıdır.

813- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz bir defasında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte iken yağmura tutulduk. Resulullah (s.a.v.) elbisesini çıkardı. Öyle ki yağmurdan ıslandı. Biz:
"Ey Allah'ın resulü! Niçin böyle yaptın?" diye sorduk. O da:
"Bu yağmur, yüce Allah tarafından yeni geldiği için!" buyurdu. [1151]

3- Rüzgar ile Bulutu Görünce Allah'a Sığınma Ve Yağmur Görünce ise Sevinme

814- Peygamber (s.a.v.)'în haımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Hava rüzgarlı ve bulutlu olduğu gün, bu, Resulullah (s.a.v.)'in yüzünden bilinirdi. Çünkü o bu durumda ileri geri gidip gelmeye başlardı. Yağmur yağdığı zaman ise bu yağmur sebebiyle sevinir ve bu sıkıntılı hal ondan giderdi."
Âişe der ki:
"Bu durumu, Resulullah (s.a.v.)'e sordum. O da:
*"Doğrusu ben (havanın ve rüzgarlı olması halinde bunun) ümmetime musallat kılınacak bîr azab olmasından korktum"*buyurdu.
Resulullah (s.a.v.), yağmuru görünce:
"Bu, rahmettir" buyururdu."
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i ciddi bir şekilde küçük dili görünecek derecede güldüğünü görmedim. O sadece tebessüm ederdi. Bir bulut veya şiddetli bir rüzgar gördüğü zaman sıkıntılı hali yüzünden bilinirdi." [1152]

815- Peygamber (s.a.v.)'in haimı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Şiddetli rüzgar estiği zaman Peygamber (s.a.v.):
"Allahümme innî es'eluke hayrahâ ve hayra mâ fîhâ va hayra mâ ursilet bihi ve eûzu bike min şerrihâ ve şerri mâ fîhâ ve şerri mâ ursilet bihi (=Allahim! Senden bu şiddetli rüzgarın hayrını ve bunun kapsadığı şeyin hayrla gönderildiği görevinin hayrını dilerim. Bunun şerrinin kapsadığı şeyin ve gönderildiği görevinin şerrinden Sana sığınırım)" buyururdu.
Hava bulutlandığı zaman yüzünün rengi değişir, yerinde duramayıp içeri girip çıkar, ileri-geri gidip gelirdi. Yağmur yağdığı zaman yüzünün rengi açılırdı. Ben, bunun onun yüzünden anlardım. Ona, bunun sebebini sordum. O da:
"Ey Âişe! Umulur ki, bu bulut; "Onlar o azabı vadilerine doğru gelen bir bulut halinde gördükleri zaman:
"Bu, bize yağmur getiren buluttur" dediler". [1153] *ayetinde helak olan Ad kavminin söylediği gibi bir şey olabilir" buyurdu."* [1154]

4- Saba (=Gündoğusu) Rüzgarı ile Bati (=Günbatısı) Rüzgarı

816- Abdullah îbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben, Gündoğusu rüzgarıyla yardım olundum. Âd kavmi ise Günbatısı rüzgarıyla helak edildi." [1155]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in gündoğusu rüzgarıyla yardım olunması, Hendek savaşı ndadır. Bu savaşta, oniki bin kişiden oluşan bir orduyia Medine kuşatılmıştı. müslümanların, savaşı kazanacaklarına ümidinin kesildiği bir sırada Yüce Allah oniann imdadına "Gündoğusu Rüzgarı" ile yetişti. Mevsi kış olduğu için soğuk gecelerde esen bu dondurucu rüzgar, müşriklerin ateşlerini söndürmüş, kazanlarını devirmiş, çadırlarını alt üst etmişti. Bu suretle de bozguna uğramışlardı. Sonra oradan kaçıp gittiler. Bıraktıkları eşyalar da, müslümanlara ganimet olarak kalmıştı. Nitekim bu olaya, Ahzab: 33/9'da değinilmektedir.
Ad kavmine, Hud (a.s) peygamber olarak gönderilmişti. Bir kısmı İman ettiyse de çoğu iman etmekten kaçındılar. Bununla da kalmayıp akıl almaz taşkınlıklarda bulundular. Nihayet Allah'ın gazabına uğrayarak üzerlerine "Debur" denilen günbatısı rüzgarını göndererek onları helak etti. Bu rüzgar, yedi gece sekiz gün ara vermeksizin esmişti. Nitekim bu olaydan; Fussilet: 41/16, Ahkaf; 46/24-25, Zâriyat: 51/41-42'de bahsedilmektedir.

10- KÜSÛF (GÜNEŞ TUTULMASI) NAMAZI BÖLÜMÜ

Küsuf kelimesi sözlükte; kararma, siyahlaşma anlamına gelir. Husuf kelimesi ise sözlükte; gitme, eksilme manasına gelir. Küsuf, güneş tutulmasına ve Husuf da ay tutulmasına denir. Bu ıstılahı anlamlann, sözlük anlamlarıyla olan bağlantısı; güneş tutulduğu zaman yüzeyinin kararması ve ay tutulduğunda ise ışığının eksilip gitmesi yönünden olmalıdır.
Güneş tutulmasına sebep; normal dönüşleri esnasında ayın dünya ile güneş arasına girip güneşi gölgelemesidir. Ayın tutulmasının sebebi de; dünyanın, güneş ile ay arasına girmesidir.
İşte bu astronomik olaylar sırasında namaz kılmak, sünnettir, Yüce Allah'ın kudretine delalet eden böyle büyük bir olay karşısında müminin secdeye kapanıp Rabbinin gücünün hatırlaması ve o büyük güce dua etmesi kadar tabii bir şey yoktur. Bu bölüm içerisinde geçen hadislerdeki Küsuf kelimesini bazı raviler Husuf şeklinde de rivayet ederler.

1- Kusuf (Güneş Tutulması) Namazı

817- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ayağa kalkıp halka namaz kıldırdı. Kıyamı gerçekten uzattı. Sonra rükuya vardı. Rükuyü gerçekten uzattı. Sonra başını rükudan kaldırdı. Kıyamı gerçekten uzattı. Bu, ilk kıyamdan daha az idi. Sonra rükuya vardı. Rükuyu gerçekten uzattı. Bu, ilk rükudan daha az idi. Sonra secdeye vardı. Sonra Resulullah (s.a.v.) (namazdan) ayrıldı. Güneş açıldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), halka hutbe irad edip Allah'a hamd etti ve övgüde bulundu, sonra da:
"Güneş ve ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Hiç bir kimsenin ölümü yada hayatı için tutulmazlar. Tutulduklarını gördüğünüz zaman tekbir alıp Allah'a dua edin, namaz kılın ve sadaka verin!"
"Ey Muhammed ümmeti! Köle ve cariyesinin zina etmesine, Allah'tan daha çok kıskançlık gösteren hiç kimse yoktur."
"Ey Muhammed ümmeti! Allah adına yemin ederim ki, eğer benim bildiğimi bilseydiniz, mutlaka az gülüp çok ağlardınız. Dikkat edin ki! Tebliğ ettim mi?" buyurdu." [1156]

Açıklama:

Hicretin 10. yılında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Mariye'den olan oğlu İbrahim ölmüştü. Bu sırada güneş tutulması gerçekleşmişti. İşte bu güneş tutulması olayı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in oğlu İbrahim'in Ölümüne denk gelmişti. Bu nedenle bazı kimseler, güneşin, İbrahim'in ölümünden dolayı tutulduğu inancına varmışlardı. Aslında bu zan, onlara, bazı müneccimlerin: "Güneş, bazı büyüklerin ölümü veya bazı büyük işlere haberci olmak üzere tutulur" sözlerinden gsçmişti.
Hattâbî (ö. 388/998)'nin bildirdiğine göre; cahiliyye döneminde insanlar bu kanaate sahiptiler. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu yanlış kanaati kaldırmak için güneş ve ayın bazı insanların ölümü veya hayatı için tutulmadıklarını, bunun, yüce Allah'ın kudret ve azametine delalet eden olaylardan olduklarını söylemiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), bu sözleriyle; güneş ve ayın hiçbir güce sahip olmadıklarına, bütün kuvvetin Allah'ın elinde olduğuna, onlann Allah'ın emrine amade iki yaratık olduklarına işaret ermiştir. Ayrıca böyle bir şeyle karşılaştıkları zaman, hemen namaza sığılmasını emretmiştir.
Bu, korku ve felaket anlarında namaz, duâ ve istiğfar gibi yollarla yüce Allah'a sığınmaya teşvik etmektedir.

818- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resullulah (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuşu. Bunun üzerine Resullulah (s.a.v.) mescide çıktı ve namaza durup tekbir aldı. Cemâat da onun arkasına saf oldu. Derken Resullulah (s.a.v.) uzun bir kıraati uzun tuttu. Sonra tekbir ahp uzunca bir rükû yaptı. Sonra başını (rükudan) kaldırıp:
"Semia'lâhu limen hamideh, Rabbena ve leke'1-Hamd" (Allah, kendisine hamd edenin hamdini işitir. Rabbimiz! Hamd de sadece sana mahsûstur" dedi.
Sonra ikinci rekata kalkıp kıraati uzun tuttu. Yalnız bu kıraat, birinci rekattaki kıraattan daha kısaydı. Sonra tekbir alıp uzunca bir rükû yaptı. Fakat bu rükû, birinci rekattaki rükudan daha kısaydı. Sonra yine:
"Semia'llâhu limen hamideh, Rabbena ve leke'1-Hamd" (Allah, kendisine hamd edenin hamdini işitir. Rabbimiz! Hamd de sadece Sana mahsûstur)" dedi.
Sonra secde etti. Hadisin ravisi Ebû't-Tâhir:
"Sonra secde etti"cümlesini zikretmedi. Sonra ikinci rekatta da bu şekilde hareket etti.
Böylece dört rükû ile dört secdeyi tamamladı. O, namazdan çıkmadan güneş de açıldı. Sonra kalkıp cemâate hutbe okudu. Allah'a lâyık olduğu şekliyle övgüde bulunduktan sonra:
"Şüphesiz ki güneş ile ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Bunlar, hiç bir kimsenin hayâtı veya ölümü için tutulmazlar. Onları tutulmuş görürseniz, hemen namaz kılmaya koşun" buyurdu. Sonra da:
"Allah, bu hâli sizden giderinceye kadar namaz kılın" buyurdu. Sonra da;
"Şu makamımda (iken) size vaadedilen her şeyi gördüm. Hattâ ileriye doğru gitmeye başladığımı gördüğünüzde cennetten bir salkım almak istedim. Beni gerilerken gördüğünüz zaman da cehennemi gördüm. Bir kısmı, diğer bir kısmını tahrip ediyordu. Cehennemde İbn Luhayy'ı da gördüm. Ki o, putlar için hayvanları serbest bırakan kimsedir" buyurdu. [1157]
Küsûf namazı, çeşitli şekillerde rivayet edilmiştir. Özet olarak:
1- iki rekattır, diğer nafileler gibi kılınır.
2- iki rekattır, ancak her rekatta iki rüku vardır.
3- iki rekattır, ancak her rekatta üç rüku vardır.
4- iki rekattır, ancak her rekatta dört rüku vardır.
5- iki rekattır, ancak her rekatta beş rüku vardır.
Bu farklı rivayetler, Küsûf Namazının keyfiyetinde alimlerin İhtilafına sebep olmuştur.
Şeukânî (ö. 1250/1834), alimlerin, bu namazın sünnet oluşunda ittifak etmekle birlikte kılınış biçiminde farklı görüşlere sahip olduklarını belirtir.
Nevevî'de bu konuyu şöyle özetler: Mâlik, Şafiî, Ahmed ve cumhura göre bu namaz, iki rekat olup her rekatta iki rüku vardır. Ebu Hanîfe, Sevrî ve Nehaî ise bu namazın, diğer nafileler gibi her rekatta tek rüku olmak üzere iki rekat olduğu görüşündedir.
İbn Lühayy'ın asıl isminin ne olduğu konusunda farklı görüşler gelmiştir. Bazılarına göre Ömer, bazılarına göre Amr, bazılarına göre Ebu Temâme, bazılarına göre ise Amr İbn Amir el-Huzâî'dir.
Hz. İbrahim'in "Hanif dinini ilk değiştiren kişi bu adamdır. İbadet için putlar dikmiş ve onlara kurban kesilmek üzere develer tahsis etmiştir."

819- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Husuf ay Tutulması namazında kıraati açıktan yapıp iki rekatlık namazı, dört rüku ve dört secde'yle kıldı." [1158]

Açıklama:

Şafiî ve Hanbelilere göre; Husuf Namazı, her rekatta ikişer rüku olmak üzere iki rekattır. Cemaatle kılınır. Delilleri ise; Beyhakî (ö. 458/1066) 'in, Hasan el-Basrî yoluyla Abdullah İbn Abbâs'a izafeten rivayet ettikleri bir haberdir. Bu haber de, Abdullah İbn Abbâs, Basra'da emir iken ay tutulduğunda, cemaate iki rekat namaz kıldırdı ve her rekatta ikişer defa rüku yaptığı bildirilmektedir. Yalnız senedindeki İbrahim b. Muhammed'den dolayı bu hadis zayıf kabul edilmiştir.
Mâliki ve Hanefilere göre ise; Husuf Namazı, iki rekattır. Diğer nafileler gibi rekatları tek rükuludur. Bu namaz, münferiden kılınır.
Bu namazla ilgili ihtilaflar, Küsûf Namazı ile ilgili ihtilaflarda kaynaklanmaktadır.

2- Husuf (Ay Tutulması) Namazında Kabir Azabının Anılması

820- Amre'den rivayet edilmiştir:
"Yahudi bir kadın, bir şey istemek üzere Aişe'nin yanına gelmişti. Ona:
"Allah seni kabir azabından korusun" dedi. Aişe der ki: Bunun üzerine ben:
"Ey Allah'ın resulü! insanlar kabirlerinde azab edililer mi?" diye sordum. Amre der ki: Âişe dedi ki:
"Resulullah (s.a.v.):
"Allah'a sığınırım" buyurdu.
Sonra bir sabah Resululah (s.a'v) bir merkebe bindi. Derken güneş tutuldu. Ben de, odaların arasından kadınlarla birlikte mescide çıktım. Resululah (s.a.v.)'de merkebinden inip geldi ve mescidindeki namaz kıldığı yere vardı. Hemen namaza durdu. Cemâat da arkasında namaza durdu. Resululah (s.a.v.) uzun bir kıyam yaptıktan sonra rükuya gitti. Uzunca bir rükû yaptıktan sonra başını rükudan kaldırdı ve yine uzunca bir kıyam yaptı. Fakat bu kıyamı, önceki kıyamı kadar uzun değildi. Sonra rükûya varıp uzunca bir rükû yaptı. Bu da, birinci rükû

kadar uzun değildi. Sonra rükûdan doğruldu, Güneş açılmıştı. Sonra:
"Ben, sizi, kabirlerde Deccal'in fitnesi gibi fitnelere mâruz bırakılırken gördüm" buyurdu.
Amre der ki: Aîşe'yi:
"Bundan sonra Resulullah (s.a.v.)'in hep cehennem azabından ve kabir azabından Allah'a sığındığını işitîrdim" derken işittim." [1159]

3- Güneş Tutulması Namazında İken Peygamber (s.a.v.)'e Arz Olunan Cennet ile Cehennemin Halli

821- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında Resulullah (s.a.v.)'in oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu. Halk derhal:
"Bu güneş, ancak İbrahim'in vefatı için tutulmuştur" dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ayağa kalkıp cemaata dört secde ile altı rükûdan oluşan iki rekat namaz kıldırdı: önce tekbir aldı, sonra Kur'ân okudu. Fakat kıraati uzattı. Sonra aşağı yukarı kıyamı derecesinde uzunca bir rükû yaptı. Sonra başını rükûdan kaldırıp birinci kırâattan daha kısa olmak üzere Kur'ân okudu. Sonra aşağı yukarı kıyamı derecesinde bir rükû yaptı. Sonra başını rükûdan kaldırıp ikinci kırâattan daha kısa olmak üzere Kur'ân okudu. Sonra ayakta kaldığı kadar uzun süren bir rükû yaptı. Sonra başını rükûdan kaldırdı. Sonra secdeye kapandı ve iki secde yaptı. Sonra ayağa kalkıp yine üç rükû yaptı ki, bu üç rükûdan her biri kendinden sonrakinden daha uzundu. Rükûsu, yaklaşık olarak secdesi kadar oluyordu. Sonra geriledi, arkasındaki saflar da geriledi. Böylece son safa vardık.
Râvî Ebu Bekir:
"Böylece kadınların safına vardık" dedi.
Sonra Resulullah (s.a.v.) (tekrar) ilerledi, onunla birlikte cemâat da ilerledi. Nihayet Resulullah (s.a.v.) önceki yerine durdu. Namazı bitirdiğinde güneş de eski hâline dönmüştü.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey insanlar! Güneş ile ay ancak Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Bunlar, insanlardan hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar". Ebu Bekir:
"Beşer'in ölümünden dolayı" dedi. Siz böyle bir şey gördüğünüzde açılıncaya kadar namaz kılın. Size vaad edilen hiç bir şey yoktur ki, ben onu şu namazımda görmüş olmayayım. Sizi temin ederim ki, cehennem bana doğru getirildi. Bu da, yalını bana dokunur korkusuyla geri geri geldiğimi gördüğünüz sırada oldu. Hattâ orada çomaktı adamın ateş içinde bağırsaklarını sürüdüğünü gördüm. Vaktiyle, o, hacıların paralarını çomağıyla çalardı. Eğer malının çalındığım anlayan olursa: 'Çomağıma takıldı' derdi. Farkına varan olmazsa alıp götürürdü. Ben, orada kedi sahibi kadını da gördüm. O kadın ki, vaktiyle kediyi bağlayarak aç tutmuştu. Ona, yerin haşerâtından yemesine müsaade etmemiş, nihayet hayvan açlıktan ölmüştü. Sonra cenneti de bana doğru getirildi. Bu da, eski yerimde duruncaya kadar ilerlediğimi gördüğünüz sırada oldu. Doğrusu elimi cennete uzattım, siz göresiniz diye cennetin meyvelerinden koparmak istedim. Sonradan bunu yapmamaya karar verdim
İşte bu suretle size vaadedilen her şeyi ben bu namazımda görmüş oldum" buyurdu." [1160]

822- Esma' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuştu. Kız kardeşim Aişe'nin yanına girdim. O sırada Aişe namaz kılıyordu. Ona:
"Bu insanlara ne oluyor ki, namaz kılıyorlar?" dedim. Başıyla gökyüzüne işaret etti. Ben:
"Bu bir ayet midir?" diye sordum. Aişe:
"Evet" diye işaret etti.
Bunun üzerine ben de, Peygamber (s.a.v.)'e uyarak namaza durdum. Resulullah (s.a.v.) kıyamı gerçekten çok uzattı, hattâ üzerime baygınlık geldi. Bunun üzerine yanıbaşıma bir tulum su alarak, ondan başıma veya yüzüme serpmeye başladım. Derken Resulullah (s.a.v.) namazdan çıktı, güneş de açılmıştı. Cemaata bir hutbe okudu. önce Allah'a hamd ve senada bulundu. Sonra da:
"Bundan sonra; görmediğim bir şey kalmadı ki, şu makamımda bana gösterilmiş olmasın. Cennet ve cehennemi bile gördüm. Bana muhakkak surette bildirildi ki, siz, kabirlerde, Mesîh Deccâl'in fitnesine yakın yada onun kadar -Esmâ'nın bu iki sözden hangisini söylediğini bilmiyorum- bir imtihan geçireceksiziniz. Kabre girmiş olan sizden birisine gelinecek, Resuîullah kastedilerek ona:
"Bu kimse hakkında bilgin nedir?" diye sorulacak. Mü'mm yada yakın sahibi kimse, -Esmâ'nın bunlardan hangisini söylediğini bilemiyorum- o Muhammed'dir. O, Allah'ın Resulüdür. Bize apaçık delillerle hidâyet getirdi. Biz de ona icabet ettik ve itaat ettik" diyecek. Bu söz, üç defa tekrarlanacak. Bunun üzerine o kimseye:
"Sen uyu. Zâten biz, senin ona muhakkak surette inandığını bilirdik. Sen rahatça uyu" diyecekler.
Münafık veya şüpheci kimseye -ki Esma, bunlardan hangisini söylediğini bilemiyorum gelince, o kimse, bu soruya:
"Ben ne bileyim. İnsanların bir şeyler söylediğini işittim. Ben de söyledim"diye cevap verecek. [1161]

823- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) cemaatia birlikte namaza durdu. Bakara suresini okuyacak kadar uzun bir kıyam yaptı, Sonra uzunca bir rükû yaptı, sonra başını rüku'dan kaldırdı ve uzun uzadıya ayakta durdu. Yalnız bu kıyam/ayakta durma, birinci kıyamdan daha kısaydı. Sonra uzun bir rükû yaptı. Fakat bu da, birinci rükudan daha kısaydı. Sonra secde etti, sonra (tekrar) uzunca bir kıyam yaptı. Fakat bu da, birinci kıyamdan daha kısa idi. Sonra uzunca bir rükû yaptı. Fakat bu da, birinci rükudan daha kısa idi. Sonra başını rükudan kaldırarak uzunca bir kıyama durdu. Bu da, birinci kıyamdan daha kısa idi. Sonra uzunca bir rükû yaptı. Bu da, birinci rükudan daha kısa idi. Sonra secde etti. Sonra namazı bitiridi. Gerçekten güneş açılmıştı. Daha sonra:
"Şüphesiz kî güneş ile ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Bunlar, bir kimsenin hayâtı veya ölümü için tutulmazlar. Siz, böyle bir şey gördüğünüzde hemen Allah'ı zikredin" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Şu makamında seni bir şey almak için uzanırken gördük, sonra bundan vazgeçtiğini gözlemledik" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Ben, cenneti görmüştüm. Ondan bir salkım üzüm koparmaya çalıştım. Eğer ben o salkımı almış olsaydım, dünyâ durdukça siz ondan yerdiniz. Ben cehennemi de gördüm. Bugünkü gördüğüm manzara gibi şimdiye kadar hiç bir manzara görmüş değilim. Çokça dedikodu yapmaları, yalan söylemeleri, eşlerini aldatmaları gibi kötü hasletleri olan kötü) kadınların, cehennemliklerin çoğunu oluşturduğunu gördüm" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Ne sebeple kadınların çoğu buna müstahak olmuşlardır?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Küfürleri/Nankörlükleri sebebiyle" diye cevap verdi. Ona:
"Allah'a karşı mı küfrediyorlar/nankörlük ediyorlar?" denildi. Resulullah (s.a.v.):
"Bu kötü kadınlar, kocalarına karşı nankörlük ederler ve iyiliğe karşı da nankörlükte bulunurlar. Onlardan birine her zaman iyilik etsen, sonra da senden memnun olmayacağı bir şey görse hemen:
"Senden hiç bir hayr görmedim" der, buyurdu. [1162] metinler arasındaki bu farklılığı göz önünde bulundurarak, rivayetleri arasını ulaştırmak için, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde birden fazla güneş tutulması olayının gerçekleştiğini söyleyerek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in her birinde değişik bir uygulamada bulunmuş olabileceğini ileri sürmüştür.

4- Peygamber (s.a.v.)'in Güneş Tutulması Namazında Sekiz Rükuu ile Dört Secde Yaptığını Söyleyenler

824- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), güneş tutulduğu zaman sekiz rüku ile dört secdelik iki rekat namaz kıldı." [1163]

Güneş Tutulması Namazı Kılınacağı Zaman İnsanlara "Haydi Namaz Toplayıcıdır" Diye Seslenilmesi

825- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) döneminde güneş tutulduğu zaman "Haydin namaz toplayıcıdır" diye seslenildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bir

rekatta iki rüku yap(arak namaz kıl)dı. Sonra ikinci rekata kalkıp bir rekatta iki rüku daha yaptı. Sonra güneş açıldı.
Aişe:
"Şimdiye kadar bundan daha rüku ve secde hiç yapmadım" dedi. [1164]

826- Ebu Mes'ud el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz ki güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden iki ayettirler. Allah, onlarla kullarını korkutur. Onlar, insanlardan hiçbir kimsenin ölümü için tutulmazlar. Bu gibi ayetlerden bir şey gördüğünüz de hemen namaz kılın ve Allah'a dua edin. Ta ki başınıza gelen bu sıkıntılı hal açılıncaya kadar namaz kılın ve Allah'a dua edin."[1165]

827- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuştu, Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kıyametin kopmasından korkarak telâşla yerinden kalktı ve mescide geldi.
Kalkıp hiç bir namazda yaptığını görmediğim en uzun kıyam, rükû ve secdeyle namaz kıldı. Sonra da:
"Şüphesiz ki Allah'ın gönderdiği bu alâmetler, hiç bir kimsenin hayâtı ve ölümü için meydana gelmez. Fakat Allah, onları kullarını korkutmak için gönderir. Şu hâlde siz, bu alâmetlerden bir şey gördüğünüzde hemen Allah'ın zikrine, Allah'a dua ve O'na istiğfar etmeye koşun" buyurdu. [1166]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in korkması meselesi, râvi tarafından yapılan bir temsildir. Kıyametin kopmasından korkan bir kimse gibi telâşlı olarak yerinden kalktı demiş gibidir. Yoksa Peygamber (s.a.v.), kendisi sahabilerinin arasındayken kıyametin kopmayacağım bildirmiştir.

828- Abdurrahman b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben bir defasında Resulullah (s.a.v.) zamanında oklarımı atarken birden bire güneş tutuldu. Ben de oklarımı bir tarafa attım ve içimden:
"Bu gün güneşin tutulduğu esnada Resulullah (s.a.v.)'e neler yapacağına mutlaka dikkat edip gözleyeceğim" dedim.
Bunun üzerine onun yanma vardım. Ellerini kaldırmış dua ediyor, tekbîr getiriyor, hamd ediyor ve tehlilde bulunuyordu. Bu hâl, tâ güneş açılıncaya kadar böyle devam etti. Resulullah (s.a.v.), iki sûre okudu ve iki rekat da namaz kıldı."[1167]

11- CENAİZ (=CENAZELER) BÖLÜMÜ

Cenaiz, cenaze kelimesinin çoğuludur. Cenaze: Gömülmemiş ve gömülmeye hazırlanmış insan Ölüsü. Ölüyü gömmek için yapılan tören ve işlemler.
İslâm bu tören ve işlemler ile ilgili olarak bazı emir ve nehiyler getirmiştir. Genellikle bunlar sünnet ile sabit olan ve Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bizzat uygulanan ve bize kadar intikal eden hususlardır.
Ölüm, Allah'ın değişmez sünneti içerisinde doğal bir olaydır. İslam İnancı bakımından ölüm, bir son olmayıp yeni bir hayatın başlangıcıdır. Mutlaka yaşanacak olan bu yeni hayat için İnsanın bu dünyada iken hazırlık yapması gerekir. Bunun için de, konu ile ilgili tavsiyeler dikkate alınıp onlara uygun davranışlar sergilenir. Bu emir ve tavsiyeler, bu geçici dünyanın en güzel şekilde yaşanmasını sağlamaya yeteceği gibi, gelecekteki hayat için de bir hazırlık teşkil edecek özelliktedir.

1- Ölmek Üzere Olan Kimselere "La İlahe İllallah" (Allah'tan Başka İlah Yoktur) Sözünün Telkin Edilmesi

829- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ölmek üzere ölülerinize "Lâ ilahe illallah" (Allah'tan başka ilah yoktur) sözünü telkin edin." [1168]

Telkin:

Cenaze kabre konduktan sonra ve başında Kur'an okuma da tamamlandıktan sonra, kalabalığın orayı terk edip geride kalan bir kimsenin kabrin başında yüksek sesle ve ölüye hitaben iman esaslarını hatırlatması işleminin adıdır.
Hadiste geçen "Mevtâkum" (ölüleriniz) ifadesinden; alimlerin çoğunluğu tarafından, "Ölmek üzere olan kimse" şeklinde anlaşılmış ve bunlar telkinin sadece ölüm döşeğindeki hasta için olduğunu, definden sonraki telkinin meşru olmadığını söylemişlerdir. Fakat ölülere telkin yapmayı ifade eden Ebu Ümâme hadisi zayıf olduğu için metruktür. Çünkü ölülerin, dirileri duyamayacağı; Rûm: 30/52, Fâtır: 35/22'de geçmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Bedir'de Ehl-i Kalibe'ye yapmış olduğu hitap da, aslında sahabilerine vaaz ve nasihat şeklindedir. Bunun yanı sıra İmam Şafii ile İmam Ahmed, hadisteki "ölüler" ifadesinin zahiri manasını esas alarak ölülere telkin yapılabileceğini söylemişlerdir.
Bazı Hanefi alimleri ise, bu konuda açık bir hüküm bulunmadığını, yani ölü defnedildikten sonra telkin vermenin tavsiye edilmediği gibi yasaklanmadığını da ileri sürmüşlerdir. Hanefi mezhebinde mükelleilik yaşına girdikten sonra ölen kimsenin mezarı başında telkin verilmesi meşru görülmüştür. "Telkin yapılmaz", "Ne yapın denir," ne de yapmayın diyen Hanefi fıkıhçıları da vardır.
Ölmek üzere olan kimseye, ahiret hayatına yönelik olarak yapılan en güzel .iyilik, telkin yapmaktır. Telkin için Lâ ilahe illallah Allah'tan başka İlah yoktur ifadesinin seci lişi, onun; İslamî zikirler içeisinde tevhidi ifade eden, şirki reddeden en üstün ve en şerefli zikir oluşundandır. Yasin suresinin seçilişi ise onun; Kur'an'ın kalbi ve öğüt için yeterli olmasındandır. "Ölüm anında bu sözü tekrarlayan ölen kimse, imanlı olarak gider."

2- Musibet Sırasında Söylenilecek Soz

830- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Başına musibet gelen hiçbir müslüman yoktur ki, Allah'ın emrettiği şekliyle: "Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Allahümme ucurnî fî musibeti ve ehlif lî hayran m inha illâ ehlafellâhu lehu hayran minhâ (Biz Allah'tan geldik ve ancak O'na dönücüleriz. Allahım! Musibetim hususunda bana mükafat ver ve bana bunun arkasından daha hayrlısını ihsan eyle desin de Allah ona mutlaka bundan daha hayrlısını ihsan eder)" buyururdu
Ümmü Seleme der ki:
Eşim Ebu Seleme vefat edince ben kendi kendime:
"Hangi müslüman Ebu Seleme'den daha hayrlı olabilir ki? Çünkü o, ailesiyle birlikte Resulullah (s.a.v.)'e hicret eden ilk ev halkıdır' dedim
Bunu söyledikten sonra Allah, onun yerine bana Resulullah (s.a.v.)'i ihsan eyledi.
Resulullah (s.a.v.), bana, Hâtıb b. Ebi Beltea'yı dünürcü olarak gönderdi. Ona:
"Benim bir kızım var. Hem de ben kıskanç birisiyim" dedim. Bu sözüme karşılık Resulullah (s.a.v.):
"Kızına gelince, onu annesinden müstağni kılması için Allah'a dua ederiz. Kıskanlığım gidermesi için de ben Allah'a dua ederim" buyurdu. [1169]
"Musibet zamanında "Innâ lillâhi ve innâ îleyhi râciûn" Biz Allah'tan geldik ve ancak O'na dönücüleriz" [1170] ayetinin okumaya, "İstircatirca" denilir. Bu sözde, herşeyin hatta canlarımızın bile Allah'ın mülkü olduğu, Allah'ın ise kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf ettiğini itiraf vardır.

3- Hastanın Yada Ölmek Üzere Olan Kimsenin Yanında Söylenecek Söz

831- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Hastanın yada ölmek üzere olan kimsenin yanında bulunursanız hayr söz söyleyin. Çünkü melekler sizin söylediklerinize: "Âmin" derler" buyurdu.

Eşim Ebu Seleme vefat ettiği zaman Peygamber (s.a.v.)'in yanına gidip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ebu Seleme vefat etti" dedim. Resuiullah (s.a.v.):
"Allahümme'ğfir lî ve lehu ve e'kıbnî minhu ukbâ haseneten" (Allahım! Beni ve onu affet. Onun ardından bana güzel bir bedel ihsan eyle!) de" buyurdu.
"Ben de bu şekilde dua ettim. Bunun üzerine Allah bana Ebu Seleme'den daha hayrlısı olan Muhammed (s.a.v.)'i ihsan eyledi." [1171]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) burada hasta yada ölmek üzere olan bir kimsenin yanına varıldığı zaman, hayrlı sözler söylenmesini teşvik ederek onların yanında söylenecek hayrlı sözlere ve dualara meleklerin amin diyeceklerini haber vermektedir.

4- Ölen Kimsenin Gözlerini Kapatma Ve Can Boğaza Geldiği Zaman Ona Duada Bulunma

832- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ebu Seleme'nin yanına girdi. Gözleri açık kalmıştı. Onları kapadı. Sonra da:
"Doğrusu ruh alındığı zaman göz onu takip eder" buyurdu.
Derken Ebu Seleme'nin ailesinden bazı kimseler, Ebu Seleme'nin ölümü üzerine bağırıp çağırdılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kendinize hayrdan başka dua etmeyin! Çünkü melekler söylediklerinize: "Amin" derler" buyurdu. Daha sonra da:
"Allahümme'ğfir li-Ebî Selemete ve'rfa'" derecetehu fi'1-mehdiyyîne ve'hlufhu fî akıbihi fî'1-ğâbirîne ve'ğfir lenâ ve lehu Yâ Rabbe'l-Âlemîne ve'f-sah lehu fî kabrihi ve nevir lehu fîhi (Allahım! Ebu Seleme'yi affet. Derecesini, hidayete eren kimselere yükselt. Arkasında bıraktığı ailesinin baki kalanlar: arasında onun işini üzerine al. Bizi de onu da bağışla. Ey alemlerin Rabbi! Kabrini genişlet ve orada onu nurlandır)" buyurdu. [1172]

Açıklama:

Hadis, ölünün gözlerinin açık kalmasının sebebini belirtmekte ve ölünün gözlerinin kapatılmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Ölünün gözlerini kapatmanın faydası, bakıldığı zaman çirkin görülmemesidir.
Gözlerin ruhu takip etmesinden maksat; ruh cesetten çıktığı zaman göz de gitmiş olur. Artık açık kalmasında bir fayda yoktur.
Ölen kimsenin yanında, onun çoluk-çocuğunun dünya ve ahireti için hayrlı duada bulunmanın müstehab olduğu da bu hadisten anlaşılmaktadır.

5- Ölen Kimsenin Dikilip Kalan Gözlerinin Ruhunu Takip Etmesi

833- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.);
"İnsan öldüğü zaman gözünün nasıl dikilip kaldığını görmüyor musunuz?" buyurdu. Sahabiler;
"Evet, görüyoruz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.);
"İşte bu; onun gözü, ruhunu takip ettiği zaman olur" buyurdu. [1173]

6- Ölen Kimsenin Ardından Ağlamak

834- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ebu Seleme vefat edince:
"Bir garip kimse, hem de gurbet yerde ölen bir garip kimse! Ona öyle bir ağlayayım ki, dillere destan olsun" dedim.
Tam ona ağlamaya hazırlanmıştım ki, birden bire Medine'nin etrafında yüksek yerler olan Saîd tarafından bir kadın çıkageldi. Ebu Seleme'nin ardından ağlama hususunda bana yardım etmek istiyordu. Onu, Resulullah (s.a.v.) karşılayıp:
"Sen şeytanı, Allah'ın çıkardığı eve tekrar sokmak mı istiyorsun?" buyurdu. Bunu iki defa tekrarladı. Bunun üzerine ağlamaktan vazgeçtim. Ağlamadım.[1174]

Açıklama:

"Bir garip kimse, hem de gurbet yerde ölen bir garip kimse" ifadesiyle kast edilen; Ebu Seleme'nin, Mekkeli olduğu ve oraya nispetle gurbet diyarı sayılan Medine'de vefat ettiğidir.

835- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Peygamber (s.a.v.)'in yanındaydık. Bir ara kızlarında birisi haber göndererek Resulullah (s.a.v.)'i çağırdı. Babasına, kendisinin bir çocuğunun yada bir oğlunun vefat etmek üzere olduğunu haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) gönderilen kimseye:
"*Onun yanına dön ve ona: "Allah'ın aldığı da, verdiği her şey kendisine aittir. Her şey, Allah katında belli bir müddete bağlanmıştır*" de. Yine ona şöyle de:
"*Sabretsin ve sevap ümit etsin!"* buyurdu.
Daha sonra elçi geri Zeyneb'in yanına döndü. Zeyneb, babasının gelmesi için elçiyi yine Resulullah'a gönderdi. Elçi, Resulullah'ın yanma varıp ona:
"Kızınız Zeyneb, yemin etti! Mutlaka yanma gelmeliymişsin" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) kalktı. Onunla beraber Sa'd İbn Ubâde ile Muâz İbn Cebel'de kalktı. Ben de onlarla birlikte Zeyneb'in evine gittim. Çocuğu, Peygamber (s.a.v.)'e verdiler. Çocuk can çekişiyordu. Sanki canı, eski bîr tulum içerisindeki su gibiydi. Bu hali görünce, Resulullah (s.a.v.)'in gözlerinden yaşlar boşandı. Sa'd b. Ubâde, ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bu ağlayış da nedir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Bu göz yaşı, Allah'ın kullarının gönüllerine koyduğu bir rahmettir. Yüce Allah kullarından ancak merhametli olanlarına merhamet edecektir" buyurdu. [1175]

Açıklama:

İbn Hacer'e göre; hadiste söz konusu edilen çocuk, Hz. Zeyneb'in, Ebu'l-As'tan olan Ümâme isimli kızıdır. Bu çocuk, ölmemiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra uzun süre yaşamış, Hz. Fatıma'nın vefatından sonra Hz. Ali'yle evlenmiştir.
Sessiz bir şekilde ağlayıp gözyaşı dökmenin de haram olduğunu zanneden Sa'd, Resulullah (s.a.v.)'in ağlayıp gözyaşı dökmesini görünce bunu yadırgayarak:
"Bu (ağlayış) da nedir?" sorusunu sormaktan kendisini alamamıştır. Resulullah (s.a.v.) ise gözyaşlarının Allah'ın kullarının kalplerine yerleştirdiği acıma duygusunun bir eseri ve neticesi olduğunu, feryadu figan etmeden, bu şekilde gözyaşı dökmekte bir sakınca olmadığını, ancak sabırsızlık göstererek feryadu figanla ağlamanın sakıncalı olduğunu az veya çok merhamet eden kullara Allah'ın da merhamet edeceğini belirtmiştir.

836- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Ubâde, (rahatsızlığı sebebiyle) hastalanmıştı. Bunun üzerine Resululîah (s.a.v.), yanında Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkâs ile Abdullah İbn Me'ud olduğu halde onu ziyaret etmeye geldi. Yanına girdiğinde onu ev halkı tarafından çepeçevre kuşatılmış vaziyette buldu. Orada bulunan kimselere:
"Öldü mü?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır, ey Allah'ın resulü!" dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ağladı. Onun ağladığını görünce orada bulunan kimseler de ağladılar. Bunun üzerine Resululîah (s.a.v.):

"İşitmiyor musunuz? Allah, göz yaşından ve kalbin hüzünlenmesinden dolayı (insana) azab etmez. Fakat -diline işarete ederek- bundan dolayı Allah kişiye azab eder yada rahmet eder" buyurdu."

7- Hastaları Ziyaret Etmek

837- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le oturmaktaydık. Derken Ensar'dan bir adam gelip selam verdi. Sonra bu Ensar'lı kimse geri dönüp gitti. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ensar'ın kardeşi! Kardeşim Sa'd b. Ubâde ne durumdadır?" diye sordu. Bu kişi:
"İyi durumdadır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Sizden onu kim ziyaret edecek?" diyerek ayağa kalktı. Onunla birlikte biz de ayağa kalktık. On küsur kimse idik. Üstümüzde başımızda ayakkabı, mest, kalansüve, ve gömlek yoktu. Şu çorak yerlerde yürüdük. Nihayet onun yanına vardık. Yakınları etrafından geri çekildiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ile beraberindeki sahabileri ona yaklaştı." [1176]

8- Musibetin ilk Gelişinde Sabretme

838- Enes b. Malik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kamil anlamdaki sabır, musibet ilk başa geldiği andadır." [1177]

839- Enes b. Malik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resululîah (s.a.v.), çocuğuna ağlayan bir kadının yanına uğrayıp ona:
"Allah'tan kork ve başına gelen sıkıntıdan dolayı sabret" buyurdu. Kadın:
"Sen, benim musibetime aldırış etmezsin?" buyurdu. Resulullah (s.a.v.), kadının yanından ayrılıp gidince, kadına:
"O, Resulullah (s.a.v.) idi" denildi.
Bunun üzerine kadının içine 'ölüm acısı' gibi bir şey çöktü. Resulullah (s.a.v.)'in kapısına geldi. Fakat kapısının önünde bekleyen kapıcılar bulamadı. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın resulü! Ben seni tanıyamadım" diyerek özür diledi. Resulullah (s.a.v.):
"Kamil anlamdaki sabır ancak musibet ilk başa geldiği andadır yada musibetin basa geldiği ilk andadır" buyurdu. [1178]

Sabr:

Sözlükte, sıkıntılara tahammül etmek, sızlanmamak, dayanmak, kendini tutmak anlamlarına gelir. Tasavvuf erbabına göre, sabır: Nefsi, iyi olmayan işlerden alakoyan, nefsin salahı ve kıvamı kendisiyle mümkün olan bir huydur. Said b. Cübeyr (r.a) sabrı "Kulun kendisine gelen musibetlerin Allah'dan geldiğini itiraf edip, ecir ve sevabını Allah'dan beklemesidir" diye tarif etmiştir. Sabır
1- Musibetlere karşı sabır,
2- Taatın yüklediği zorluklara karşı sabır,
3- Günah işleme arzusuna karşı gösterilecek sabır olmak üzere üç kısma ayrılır.
Rasûl-ü Zişan Efendimizin sözü geçen kadına, Allah'dan korkup sabretmesini tavsiye etme lüzumunu hissetmesi, kadının yüksek sesle feryadü figan ederek ağlamasından ileri gelmiş olabilir. Aslında, bu kadına sabır tavsiye etmek istediği halde, birdenbire sabırdan söz etmemiş önce "Allah'dan kork" diyerek onu sabra hazırlamış, ondan sonra "Sabret" diyerek sabır tavsiyesinde bulunmuştur.

9- Ölen Kimsenin, Ailesinin Ona Ağlaması Sebebiyle Azab Olunması

840- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hafsa, yaralanması üzerine Ömer'in başında ağladı. Ömer:
"Ey kızcağızım! Yavaş ol." Resulullah (s.a.v.)'in:
"Gerçekten ölü, ailesinin ona ağlaması sebebiyle azab görür" buyurduğunu bilmez misin?" dedi. [1179]

841- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer vurulduğu zaman Suheyb evinden gelip Ömer'in yanma girdi. Onun yanıbaşmda ayakta durup ağlamaya başladı. Bunun üzerine Ömer, ona:
"Ne ağlıyorsun? Bana mı ağlıyorsun?" dedi. Suheyb:
"Evet, vallahi, sana ağlıyorum ey müminlerin emiri!" diye cevap verdi. Ömer:
"Vallahi, doğrusu sen Resulullah (s.a.v.)'in:
"Üzerine ağlanan kimse azab görür" buyurduğunu bilmektesin" dedi.
Hadisin ravisi Abdulmelik İbn Umeyr der ki:
"Bu hadisi, Mus'ab İbn Talha'ya söyledim. O da dedi ki:
"Âişe, üzerine ağlamadan dolayı azab gören kimseler, ancak Yahudilerdir" derdi. [1180]

842- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kalkıp Aişe'nin yanına girdim ve ona Abdullah İbn Ömer'in ölünün, ailesinin ona ağlaması sebebiyle azab göreceği ile ilgili söylediği hadisi naklettim. Aişe:
"Hayır, vallahi! Resulullah (s.a.v.): "Ölü, bir kimsenin ağlaması sebebiyle azab görür" şeklinde kesinlikle bir şey söylememiştir. Fakat o, "Ailesinin ağlaması sebebiyle Allah kafirin azabım artırır" demiştir. Çünkü Allah, "Doğrusu güldürendir," ağlatandır ve "Hiçbir günahkar, diğerinin günah yükünü yüklenmez"[1181]

843- Abdullah İbn Ebi Müleyke'den rivayet edilmiştir:
"Osman İbn Affân'ın Mekke'de bir kızı vefat etmişti. Biz de cenazesinde bulunmak üzere onun yanına geldik. Cenazeye, Abdullah İbn Ömer ile Abdullah İbn Abbâs'ta geldi. Ben, ikisinin arasında oturmaktaydım.
önce birisinin yanma oturmuştum. Sonra diğeri gelip yanıma oturdu. Abdullah İbn Ömer, Amr b. Osman'ın yüzüne karşı:
"Sen, (ölen kimsenin arkasından) ağlamayı yasaklamıyor musun? Halbuki Resulullah (s.a.v.);
"Doğrusu ölü, ailesinin ona ağlaması sebebiyle azab görür" buyurmaktadır" dedi. [1182]

844- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer vefat edince, ben, ölü, ailesinin ağlaması sebebiyle azab göreceği ile ilgili bu hadisi Aişe'ye anlattım. Aişe:
"Allah, Ömer'e rahmet eylesin! Hayır, vallahi, Resulullah (s.a.v.):
"Allah, mümini, bir kimsenin ağlaması sebebiyle azab eder" demedi. Fakat "Ailesinin ağlaması sebebiyle Allah kafirin azabını artırır" buyurdu" dedi.
Daha sonra Aişe:
"Size Kur'an yeter! Çünkü yüce Allah "Hiçbir günahkar, diğerinin günah yükünü yüklenmez" [1183] *buyurdu"* dedi. O zaman Abdullah İbn Abbâs:
"Doğrusu Allah,
"Güldürendir, ağlatandır" [1184] dedi.

Açıklama: Abdullah İbn Ebi Müleyke:

"Vallahi, Abdullah İbn Ömer bundan sonra hiçbir şey söylemedi" dedi. [1185]

845- Urve'den rivayet edilmiştir:
"Âişe'nin yanında, Abdullah İbn Ömer'in:
"Ölü, ailesinin ağlaması sebebi azab görür" şeklindeki sözü anıldı. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi:
"Allah, Ebu Abdurrahnıan'a rahmet eylesin! Bir şey işitmiş, fakat on (doğru-dürüst) ezberi eyememiş. Doğrusu Resulullah (s.a.v.)'in yanından bi yahudi cenazesi geçmişti. Yahudiler ona ağlıyorlardı. Resulullah (s.a.v.):
Siz ağlıyorsunuz, fakat o sizin bu ağlamanızdan dolayı elbette azal görüyor" buyurdu. [1186]

846- Urve'den rivayet edilmiştir:
"Âişe'nin yanında, Abdullah İbn Ömer'in: "Doğrusu ölü, ailesinin ona ağlaması sebebiyle kabrinde azab görür" şeklinde Peygamber (s.a.v.)'e dayandırdığı hadis zikredildi. Bunun üzerine Aişe şöyle dedi:
"O hata etmiştir. Çünkü Resulullah (s.a.v.) ancak:
"Ölü, suçu yada günahı sebebiyle elbette azab görür. Ailesi ise şimdi ona ağlamaktadır" buyurmuştur.
Abdullah İbn Ömer'in bu sözü, yanlışlık bakımından şu söze de benzemektedir:
"Resulullah (s.a.v.) Bedir savaşında Kalîb çukurunun başında durdu. 0 çukurda, Bedir savaşında öldürülen müşriklerin cesetleri bulunmaktaydı. Resulullah (s.a.v.) onlara ne söylediyse söyleyip sonra da:
"Doğrusu onlar benim sözlerimi işitiyorlar" buyurdu.
Abdullah İbn Ömer, bunda da yanılmıştır. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Bu ölüler, kendilerine söylemekte olduğum sözlerimin doğru olduğunu bilmektedirler" buyurdu.
Daha sonra Âişe,
"Şüphesiz ki sen ölülere işittiremezsin" [1187]ile
"Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin" [1188] ayetlerini okudu.

Açıklama:

Yüce Allah, "Ateşten ibaret olan yerlerine yerleştikleri sırada" demek istiyor" dedi."
Kalîb: Bedir savaşında kafir cesetlerinin atıldığı kuyudur. Bu kuyuda bulunan cesetlere Resulullah (s.a.v.)'in bir şeyler söylediğini ifade için: "Onlara ne söylediyse de söyledi" denilmiştir. Bundan maksat:
"Size vaad olunanın hak olduğunu anladınız mı?" buyurmuş olmasıdır. [1189]

847- Ali b. Rebîa'dan rivayet edilmiştir;
"Kufe'de kendisine yas tutulan ilk kişi, Karaza b. Kab'tır.
Bunun üzerine Muğîre b. Şu'be, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kime yas tutulursa o kimse kıyamet gününde kendisine yapılan (üstü başı yırtıp başına toprak saçarak feryadu figan edilmesi sebebiyle azab görür" buyururken işittim" dedi. [1190]

Niyaha:

Ölünün iyiliklerini say saya yüksek sesle ağlamadır, Türkçe'de buna "Ağıt" denilir.
"Ölünün arkasından feryadu figanla ağlamadan dolayı ölünün azab görmesi"
hususunda gelen bu hadislerin zahirine göre; ölü, aile halkının ve çevrede bulunan kimselerin ağlamasından dolayı azab görür. Sahabelerden, tabiundan ve etbau't-tabiinden bir grup bu görüştedir. Daha sonraki alimlerin büyük çoğunluğu, bu hadisin manasını tevil yoluna gitmişler, Fakat hadisin tevili konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Şâfiîlerden Müzeni (ö. 264/878), Nevevî (ö. 676/1277) ile Hanefilerden Ebu Leys es-Semerkandî'ye göre; sağlığında, ölünce kendisi için ağlanmasını vasiyet eden bir kimse, aile halkının ağlamasından dolayı azab görür. Fakat sağlığında böyle bir vasiyette bulunmayan kimseler, öldükten sonra yakınlarının ağlamasından dolayı azab görmezler. Nitekim"Hiçbir günahkar, başkasının günahını çekmez [1191] ayeti de buna delalet etmektedir.
Davud ez-Zâhirî (ö. 270/884) ile bir grup alim, "Ölü sağlığında aile halkını ölüye yüksek sesle ağlamaktan yasaklamayı ihmal etmediği için kendisi ölünce onlann ağlamasından dolayı azab görür" demişlerdir.
Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) bu görüşlerin arasını şöyle birleştirir: Bu mesele, şahısların durumuna göre değişir. Adeti ölüm karşısında feryadu figan etmek olan bir kimse, ölünce yakınlarının ağlamaları için vasiyet etmişse, o kimse, yakınlarının bu ağıdmdan dolayı azab gördüğü gibi zalim olan bir kimse de yakınlarının dünyadaki bu çirkin amellerini saya saya ağlamalarından dolayı azab görür. Yine kendi ölümüne yakınlarının feryadu figan ederek ağlayacaklarını bilen bir kimse, eğer sağlığında onlan bu konuda ikaz etmeyi ihmal ederek ve onların bu hareketinden hoşlanarak ölürse, onların ağıtlarından dolayı azab görür. Fakat onları ikaz etmeyi İhmal etmiş olmakla beraber sağlığında onların bu hareketinden hoşlan-mamışsa, azab görme. Fakat ihmalinden dolayı azarlanır. Onların bu hallerinden hoşlanmayan bir kişi, sağlığında onları gerektirdiği şekilde ikaz ettiği halde, onlar, bunu yine de yüksek sesle ağlayacak olurlarsa, ölü, bunların, Allah'ın razı olmadığı bir işi yapmalarını görmekten dolayı yine rahatsız olur."
Hz. Aişe,
"Hiçbir günahkar, başkasının günahını çekmez" ayetini delil getirerek konumuzu teşkil eden Abdullah İbn Ömer hadisini reddetmiş, Abdullah İbn Ömer'in yanıldığını, hata ettiğini veya hadisin aslını unuttuğunu belirtmiş ve olayın asıl kaynağı ile ilgili olayı anlatmıştır. Nitekim Ebu Hureyre ile Şâfiîlerden bir topluluk bu görüşü benimsemiştir.

10- Ölünün Ardından Özelliklerini Sayarak Feryadu Figanla Ağlama Hususundaki Haramın Şiddeti

848- Ebu Mâlik el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Ümmetimde cahiliyet adetlerinden kalma dört şey vardır kî, onları terk edemezler. Bunlar:
1- *Asaletle övünme,*
2- *Soylara sövme,*
3- *Yıldızlarla yağmur isteme,*
4- *Ölünün ardından üstü başı yırtıp başına toprak saçarak feryadu figan etme"* buyurdu.
Daha sonra Peygamber (s.a.v.);
"Ölünün ardından üstü başı yırtıp başına toprak saçarak) feryadu figan eden kadın, ölmeden önce bu amelinden dolayı tevbe etmezse kıyamet gününde üzerinde katrandan bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu halde kabrinde kaldırılır" buyurdu. [1192]

849- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e -Mûte şehitleri- Zeyd İbn Hârise'nin, Ca'fer İbn Ebî Tâlib'in ve Abdullah İbn Ravâha'nm şehâdet haberleri geldiğinde ResûÎullah (s.a.v.) oturdu. Kendisinde hüzün ve keder alâmetleri görülüyordu. Ben kapının görülebilecek bir aralığından kendisine bakıyordudum. Bu sırada ResûÎullah (s.a.v.)'e birisi gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Cafer'in kadınları ağlaşıyorlar" deyip feryadu figanla ağlaştıklarını zikretti. Resûlullah (s.a.v.), o kimseye, gidip o kadınları bu şekilde ağlamaktan nehyetmesini emretti. Bunun üzerine o kimse gitti. Sonra yine Peygamber (s.a.v.)'e gelip kadınların kendisine itaat etmediklerini söyledi. Resulallah (s.a.v.), ona, ikinci defa gidip kadınları (bundan) nehyetmesini emretti. O da gitti. Sonra tekrar geri gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Vallahi kadınlar bize galebe ettiler" dedi.
Hadisin râvîsi Amre der ki: Hz. Aişe:
"Rasûlullah, o adama: "Haydi git, o kadınların ağızlarına toprak saç" buyurduğunu söyledi.

Âişe der ki:
"Ben, o adama: "Allah senin cezanı versin! Vallahi, sen, ne Rsulullah (s.a.v.)'in sana verdiği emri yerine getirdin ve ne de keder içinde bulunan Resulullah (s.a.v.)'i kendi hâline bıraktın!" dedim. [1193]
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Zeyd, Ca'fer ile Abdullah b. Revaha'nın ölümüne son derece üzülmesine sebep olan olay, hicri 8. yılda müslümanlar ile Bizanslılar arasında meydana gelen Mute muharebesidir. Bu savaşta, sayıları üç bin kadar olan müslümanlar, yüzbin kişilik Bizans ordusuyla çarpışmıştır.
Bu hadisten, bir musbitle karşılaşıldığında mescide gidip oturmanın müstehab olduğu ve başına musibet gelen bir kimse Peygamber (s.a.v.)'in bu tavrına uyarak feryadu figan etmekten, saçını başını yırtmaktan kaçınması gerektiği anlaşılmaktadır.

850- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bizden biatla birlikte ölünün ardından üstü başı yırtıp başına toprak saçarak feryadu figan etmeme hususunda da söz aldı. Fakat beş kadından başka bizden hiçbir kadın bu sözünde durmadı. Bu beş kadın: Ümmü Süleym, Ümmü'1-Alâ', Muâz'ın hanımı Ebu Sebre'nin kızı yada Ebu Sebre'nin kızı ile Muâz'ın hanımıdır.[1194]
Kadı îyâz'a göre *"Beş kadından başka bizden hiçbir kadın bu sözünde durmadı"* sözünden maksat; Ümmü Atiyye'yle birlikte biat edenlerden beş kadın müstesna olmak üzere hiçbiri sözünde durmadı demektir. Beş kadından başka hiç kimse feryadu figanı terk etmedi demek değildir". [1195]

851- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın
"Sana, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmayacaklarına iyi bir işte sana karşı gelmeyeceklerine dair biat edenler" [1196] şeklindeki ayeti inince, Resulullah (s.a.v.)'in kadınlardan aldığı biatta ölünün ardından üstü başı yırtıp başına toprak saçarak feryadu figan etmeme de vardı. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Yalnız filanca aileye yapılacak feryadu figan müstesna olsun. Çünkü onlar, cahiliyet döneminde benim feryadu figanıma katılmışlardı. Dolayısıyla benim de onların feryadu figanıma katılmam gerekmez mi?' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Tamam, filanca aileye yapılacak feryadu figan müstesna olsun!" buyurdu.[1197]

Açıklama:

Feryadu figan ederek ölen kimsenin arkasından ağlamak haramdır. Çünkü bunda, elem ve kederi heyecana getirmek ve sabrı gidermek vardır.

11- Kadınların Cenaze Arkasında Yürümesi Meselesi

852- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz cenazelerin arkasında yürümekten yasaklanıyorduk. Fakat bu, diğer yasaklar gibi üzerimize kesinlikle haram kılınmadı/sıkı tutulmadı." [1198]

Açıklama:

Kadınların, cenazenin arkasından gidip gitmeme hususunda alimler arasında görüş ayrılığı vardır. Fakat kadınların cenazenin gidip gitmeyeceklerime ilgili ihtilaf,; örtünmeye dikkat edip süslenmeksizin ve ağlayıp siz amaksızm cenazeyi takipeden Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki kadınlar hakkındadır. Bu hususlara dikkat etmeyen kadınların cenazenin peşinden gitmelerinin haram olduğunda ittifak vardır.

12. Cenazeyi Yıkama

853- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) yanımıza girdi. Kızı Zeyneb'în cenazesini yıkıyorduk. Bunu görünce:
"Onu, su ve sidrle üç defa yada beş defa, hatta gerek görürseniz daha fazla yıkayın. Sonuncu da kafur yada kafura benzer bir şey kullanın. Yıkama işini bitirdiğiniz de bana haber verin" buyurdu.
Yıkama işini bitirdiğimiz zaman ona haber yolladık. Gelip "Hakve" denilen kendi gömleğini bize uzatıp:
"Bunu, kızıma giydirin/iç gömleği yapın" buyurdu. [1199]

854-

Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz onun saçlarını tarayıp üç örgü yaptık." [1200]

855- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) kızının cenazesini yıkama işini Ümmü Atiyye'ye emrettiği zaman ona:
"Yıkama işine, onun sağ tarafından ve abdest azalarından başlayın" buyurdu. [1201]
Açıklama: Resulullah (s.a.v.)'in, cenazeyi; bir, üç, beş veya yedi defa, lüzum görüldüğü takdirde daha fazla yıkama emri, tek olmak kaydıyla yediden fazla yıkamanın müstehab olduğunu göstermektedir. Çünkü fazla yıkamak, daha fazla temizliğe sebep olur.
Ölüye abdest aldırmanın hikmeti; onun müslümanlığını bir defa daha ortaya koymak ve abdest organlarının ahirette daha çok parlamasını sağlamaktır.
ümmü Atiyye, kadınların cenazelerini yıkamakla görevli bir kadındı. Ümmü Atiyye, Zeyneb'i yıkarken yanında Esma bint. Umeys ile Leylâ bint. Kanif vardı.[1202]

Sidr:

Arabistan kirazı denilen bir ağacın ismidir. iki çeşittir. Birinin yemişi, gayet güzeldir. Yaprağıyla ölü yıkanır. Sİdr, ölünün kirini gidermek için sabun yerine kullanılırdı.

Kâfur:

Cenazeyi yılarken suya katılan kokulu bir maddedir. Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkından yapılır.
Resulullah (s.a.v.)'in, sırtındaki elbisesini vererek kızının vücuduna sarılmasını emir buyurması; asar-ı şerifesi ile teberrük olunmak içindir. Bunu, bütün işler bittikten sonra vermesi, elbise cesetten cesede geçerken araya fasıla girmemesi içindir.
Hanefilere göre kadının saçı iki bukle yapılıp kadının göğsünün üzerine konulur.

13- Ölen Kimsenin Kefeni

856- Habbâb b. Erett (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Allah yolunda O'nun rızasını isteyerek hicret ettik. Dolayısıyla mükafatımızı vermek Allah'ın üzerine gerekli oldu. Kimimiz hicret mükafatından hiçbir şey yemeden ahîrete göçüp gitti. Bunlardan bîri de, Mus'ab İbn Umeyr'dir. O, Uhud günü şehid olmuştu da bir kaftan/hırkadan başka ona kefen yapacak bir şey bulunamadı. Kaftanı onun baş tarafına koyduğumuzda aşağı kısımdan ayakları dışarıda kalıyor, kaftanı ayaklarının üzerine koyduğumuzda başı açıkta kalıyordu. Bu yokluk karşısında Resulullah (s.a.v.) bize:
"Kaftanı başından itibaren sarın, ayaklarnın üzerine de ızhır denilen kokulu ottan koyun" buyurdu.

Kimimize de hicret semeresi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardı. [1203]
Ölüyü kefenlemek, farz-ı kifayedir. Kefende farz olan, vücudun örtülmesidir. Zaruret halinde ne kadar bulunursa o kullanılır. Hiçbir şey bulunamadığı takdirde temiz bir hasır parçası veya ot ve benzeri şeylerle de olsa her tarafın tamamen örtülmesi gerekir.
Kefen konusunda, ergenlik çağına yaklaşmış erkek çocuklar ile kız çocuklar, ergenlik çağına girmiş büyükler hükmündedir. Henüz ergenlik çağına yaklaşmamış çocukların kefenleri, yalnız izar ile lifafedir yada bir kat olarak yapılır. Üç kat yapılması daha iyidir.
Her şahsın kefeni, kendi malından karşılanır. Kefen harcamaları borçtan yapılan vasiyetten ve varis hakkından öncedir.
Geriye mal bırakmamış olan bir ölünün kefen masrafı, hayattayken, nafakasını vermekle yükümlü bulunduğu kimselere aittir. Böyle bir kimsesi bulunmazsa, hazine tarafından karşılanır. Bu da mümkün olmazsa, müslümanlar tarafından kefen ihtiyacı karşılanır.
Kefenleme şu 3 şekilde olur:

a- Sünnet Üzere Olan Kefenleme:

Bu, erkekler için kamîs boyun kısmından ayaklara kadar uzanan gömlek yerinde bir bez, izâr bir don veya eteklik yerinde, baştan ayağa kadar uzanan bir bez ve lifâfe sargı yerinde olup baştan yağa kadar uzanan, baş ve ayak taraflarından düğümlenen bir bezden ibaret olmak üzere üç kattır. Kadınlar için ise, bu, üç parça ile beraber bir başörtüsü ile bir göğüs örtüsünden ibaret beş kattır.

b- Yeterli Olan Kefenleme Kefen-i Kifayet:

Bu, erkekler için izar ile lifafe olur. Kadınlar için ise, bunlarla birlikte bir başörtüsü olur.

c- Zaruri Olan Kefenleme Kefen-i Zaruret:

Bu, hem erkekler için ve hem de kadınlar için yalnız bir kattır. Bu durumda ölü, bulunabilen bir parça ile elbiseye sarılır. Fakat bir zaruret bulunmadıkça böyle bir kat kefen ile yetinilmez.
Hanefilere göre; kefenleme de, sarık ve gömleğin bulunması müstehabtır.
Peygamberimiz (s.a.v.), beyaz elbisenin, elbiseler içerisinde en hayrlısı olduğunu söyleyerek ölüleri beyazla kefenlemeyi tavsiye etmiştir. [1204] Dolayısıyla da kefenin beyaz olması, müstehabtır.

857. Hz. Âîşe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Sehuliyye denilen pamuklu üç parça beyaz Yemen bezi içine kefenlendi. Bunların içerisinde gömlek ile sarık yoktu. Bir Yemen elbisesi çeşidi olan ve izar ile ridadan ibaret olan hülleye gelince, bunun, Resulullah (s.a.v.)'e kefen yapmak için satın alınıp alınmadığı hususunda insanlar şüpheye düştüğünden hülle kullanılmadı. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v.), Sehuliyye denilen üç parça pamuklu beyaz Yemen kumaşı İçerisine kefenlendi."
Bu elbiseyi, Abdullah İbn Ebi Bekr alıp:
"Ben bu hülleyi kendime kefen yapmak için muhafaza edeceğim" dedi. Daha sonra da:
"Yüce Allah, buna, Peygamber (s.a.v.)'i için razı olsaydı ona kefen yapardı" diyerek hülleyi sattı, parasını da sadaka olarak verdi. [1205]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kefenin teşkil eden bez kumaşların sayısı ve özellikleri, çeşitli rivayetlerde farklı anlatılmıştır. Ancak bu rivayetlerin çoğunda fark sadece kelimelere aittir. Bir rivayette, kefenin; "Hibera" yada "Sehuliyye" denilen Yemen kumaşı olduğu belirtilirken, Ebu Davud'un bir rivayetinde bunun sadece bir Yemen kumaşı olduğu kaydedilirken, başka rivayette ise bunun Necrân kumaşı olduğu ve yine başka bir rivayette Resulullah (s.a.v.)'in iki kumaştan meydana gelmiş bir elbise içerisinde kefenlendiği de söylenmiştir.
Tirmizî, bu farklı rivayetler hakkında:
"Peygamber (s.a.v.)'in kefeni hakkında çeşitli rivayetler gelmiş ve Aişe'nin rivayet ettiği hadis bu konuda rivayet edişlen hadislerin en sahihidir" diyerek en başta mealini sunduğumuz hadisin bu konudaki hadislerin en sahihi olduğunu belirtmiştir.
İbn Sa'd (ö. 230/844)'ın "Tabakâf'ında, Resulullah (s.a.v.)'in kefenlendiği üç parça bezin adı; üfâfe, İz'ar ve Ridâ olarak nakledilmiştir.
Cumhur, bu rivayeti; "Ölünün kefenlendiği bezler içerisinde sarık ve kamîs, mutlak manada yoktur" şeklinde anlamaktadırlar.
İmam Mâlik, Ebu Hanîfe ve onlara tabi olan kimseler ise bu hadisi hüccet kabul ederek kefenlemede sarık ve kamîs kullanmanın müstehab olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar, hadisteki, "Sarık ve kamîs yoktu" sözünü, Resulullah (s.a.v.)'in kefenlendiği üç parça kumaş içerisinde "Sank ve kamîs (gömlek) yoktu" şeklinde anlamaktadırlar. Ayrıca Hanefiier, bu konudaki delili; Ebu Dâvud, Cenâiz 29-30 (3153)'de Abdullah İbn Abbâs'tan naklen, "Resulullah (s.a.v.) vefat ederken üzerinde bulunan gömlekle kefenlendi" hadisi ile İbn Adiyy (ö. 365/975)'in "El-Kâmil" adlı eserinde CabÎr b. Semure'den aynı mealdeki hadistir.
Kamîs: Yakasız, yensiz, etrafı dikiş ile bastırılmamış, göğüs tarafı açılmamış gömlek demektir.
Hülle, Bir cinsten olmak üzere üst elbisesi olan izar ve alt elbisesi oİan ridadır. Bu elbise, Yemen kumaşlarından yapılır.
Bu, Abdullah İbn Ebi Bekr'in kendisine kefen yapmak üzere aldığı bir kumaştır. Bu kumaş, ilk önce Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cesedinin üzerine örtülmüş, daha sonra bu kumaşın kefen olmaya müsait olmamasından dolayı vücudundan kaldırılmış ve vücudu, üç adet pamuklu Yemen kumaşı İçerisine sanlmıştır.
Sehuliyye: Yemen'de dokunan beyaz bez parçasına denir. Sehul ise Yemen'de kumaş dokunan bir şehrin adıdır.

14- Ölünün Örtülmesi

858- Mü'minlerin annesi Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) vefat ettiği zaman Hibera denilen pamuklu bir Yemen elbisesiyle örtüldü." [1206]

Açıklama:

Hadis, vefat eden bir kimsenin üzerini bir örtüyle örtmenin müstehab olduğuna delalet etmektedir. Bu hususta alimler görüş birliğindedirler.

Hibera:

Pamuktan yada ketenden yapılma çizgili Yemen kumaşlarına verilen bir isimdir.

15- Ölen Kimsenin Kefenini Güzel Yapmak

859- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir gün hutbe okudu. Hutbe sırasında sahabilerinden birisinin vefat edip bedenini tam örtmeyen bir kefen içerisine sarılıp geceleyin gömüldüğünü söyledi.
Bunun üzerine bir kişinin buna mecbur kalması hslini hariç tutup kişinin geceleyin namazı kılınıp gömülmesini men etti ve:
"Sizden birisi din kardeşini kefenlediği zaman onun kefenini güzel yapsın" buyurdu. [1207]

Açıklama:

Hadiste, yasaklanmak istenen, namazı kılınmış olan bir ölünün geceleyin defnedilme-sidir. Namaz kılınmayan bir ölünün ise geceleyin gömülmesinin yasak olduğu gibi, gündüzün defnedilmesinin de yasak olduğu bilinen bir gerçektir. Binaenaleyjı, bu hadis-i şeriften "Namazı

kılınmayan bir ölünün geceleyin kabre konulmasının yasak olup da gündüzün defnedilmesinin caiz olduğu" manâsını çıkarmak doğru değildir.
Geceleyin cenaze defnedilmesinin nehiy buyuruiması, bazılarına göre: Geceleyin onu teşyî'e ve namazını kılmaya pek az kimseler gelebileceği içindir. Gündüzün defnedilirse, bittabi cemaat kalabalık olur. Ulemâdan bazıları, ashab-ı kiram işe yarayacak kefenlik bulamadıkları için cenazelerini geceleyin defne deb İldiklerin i söylemişlerdir. Zira karanlık olduğu için geceleyin kefenin iyisi kötüsü seçilemez.
Kefen meselesine önem göstermek ve kefeni güzel yapmaktan maksat; krfrnin en nefis ve en pahalı kumaştan yapılması değil, temiz olması, sade bir görünüme sahip olması ve vücudu örtmesidir. Çünkü bütün işlerin en hayrlısı, orta halli olduğuna göre kefenliği de orta halli bir kumaştan seçmek, en doğru bir harekettir.

16- Cenazeyi Defnetmede Hızlı Davranmak

860- Ebu Hurcyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Cenazeyi defnetmede acele edin. Eğer cenaze iyi kimse ise onu bir an önce kabre götürmeniz hayrdır. Eğer böyle iyi bir kimse değilse, o halde onu bir an önce kabre götürmeniz onun için kötüdür. Çünkü onu kabre çabuk indirmiş olursunuz" buyururken işittim." [1208]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Süratle götürün" emrinden maksat; hızlı hızlı yürümek değil, ölüye zarar vermeyecek, taşıyanları ve uğurlayanları zorluğa sokmayacak derecede mutedil bir yürüyüştür. Ki bu şekildeki yürüme, müstehabtır.
Bazı alimlere göre, *"Cenazeyi, kabre süratle götürün"* ifadesinden maksat; kişinin öldüğü kesinlikle anlaşıldıktan sonra, hiç beklemeden ve vakit geçirmeden hemen tekfin ve teçhiz işlerine başlamak müstehabtır.
Önemli olan; ölünün, rahat ve huzurlu bir şekilde gömülmesidir. Çünkü ölünün cenaze namazını kılan, cenazenin arkasından giden ve ölü mezara defnedilinceye kadar mezarın başında bekleyenler için "iki kırat mükafat" olduğu ile ilgili hadis, ölünün dostlan ve ailesinin, ölünün gömüldüğü sırasında hazır bulunmalarına işaret etmektedir. Dolayısıyla günümüzde uzak yerde oturan ölünün dostlan ve ailesinin, cenazeye katılmasını bir müddet beklemek, hem ölüye ve hem de ölünün yakınlarına saygıyı gerektirir.

17- Cenaze Namazı Kılmanın Ve Cenaze Arkasından Yürümenin Fazileti

861- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim, namazı kıhnıncaya kadar bir cenazenin yanında bulunursa, onun için bir kırat mükafat vardır. Kim de, cenaze, mezara konuluncaya kadar cenazenin başında beklerse, onun için iki kırat mükafat vardır". Resulullah'a:
"iki kırat nedir?" diye soruldu. O da:
"iki kırat, iki büyük dağ gibidir" buyurdu. [1209]

862- Nâfi'den rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Ömer'e:
Ebu Hureyre:
"Ben Resulullah (s.a.v.)'i *"Kim bir cenazenin arkasından yürürse ona bir kırat mükafat vardır"* buyururken işittim" diyor" denildi. Bunun üzerine Abdullah İbn Ömer:
"Ebu Hureyre'de bize hadis rivayet etmede çok oluyor" deyip ÂİŞe'ye birini göndererek bu meseleyi sordurdu. Aişe, bu konuda Ebu Hureyre'yi doğruladı. Bunun üzerine Abdullah İbn Ömer:
"Doğrusu biz cenazenin arkasından yürümemekle pek çok kıratlık ihsanları almada kusur ettik" dedi.[1210]

Açıklama:

Bir müslümanın cenazesi, Allah katında çok muhteremdir. Vefat ettiği andan itibaren defnedilinceye kadar, cenazeye gerekli hizmetlerde bulunmak çok faziletlidir. Yüce Allah'ın, cenazeye hizmet edenlere bol sevap vaat etmesi, asında cenazeye olan fadlu ihsanının büyüklüğünü gösterir.

Kırat:

Kelime olarak "Denk"in yansıdır. Burada "Nasip" anlamında kullanılmıştır. Ölçü olarak kullanılan "Kıraf"ın, az ve küçük değil, Allah katında daha büyük bir mükafat olduğunu ifade etmek için "iki büyük dağ gibi" ve başka bir rivayette ise "Uhud dağı gibi" ifadeler kullanılmıştır. Dolayısıyla burada verilecek mükafatın büyüklüğü anlatılmak istenilmektedir.

18- Bir Kimsenin Cenazesınını Yuz Kışının Kılması Halinde O Kimse Hakkında Şefaatların Kabul Edilmesi

863- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"müslümanlardan sayıları yüz kişiye ulaşan bir cemaatın hepsi cenaze için şefaat ederek cenaze namazı kılarlarsa, bunların o kimse hakkındaki şefaatları muhakkak kabul edilir." [1211]

19- Bir Kimsenin Cenazesini Kırk Kişi Kılarsa Kendilerine O Kimse Hakkında Şefaata İzin Verilmesi

864- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'m azadhsı Kureyb'ten rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs'm, Mekke ile Medine arasında bulunan Kudeyd^de yada Usfân'da bir oğlu vefat etmişti. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Ey Kureyb! Bak, oğlumun cenazesine ne kadar cemaat toplanmış" dedi. Kureyb der ki:
"Bunun üzerine dışarıya çıktım. Bir de baktım ki, oğlunun cenazesine bir çok insan toplanmış. Bunu ona haber verdim. Abdullah İbn Abbâs:
"Bu toplananların kırk kişi olduğunu söyleyebilir misin?" diye sordu. Kureyb:
"Evet" diye cevap verdi. Abdullah İbn Abbâs:
"Öyleyse cenazeyi musallaya çıkarın. Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Hiçbir müslüman kişi yoktur ki, ölüp de Allah'a kesinlikle şirk koşmayan kırk kişi cenazesinde bulunup namazını kılarsa Allah bunların o kimse hakkındaki şefaatlarını kabul eder" buyururken işittim. [1212]

Açıklama:

Bu hadiste kırk kişinin ihlaslı bir şekilde, bîr müslümanın cenaze namazını kılmaları neticesinde, Yüce Allah'ın onların cenaze namazını kıldıkları müslüman kardeşleri hakkında yaptıkları duaları kabul edeceği ifade buyurulmaktadır. Dolayısıyla bu hadis, cenaze namazı kılacak cemaatin en az kırk kişi olmasının müstehablığına delalet etmektedir.
Aliyyu'l-Kari'nin açıklamasına göre, kırk kişinin duasının kabul edilmesinin hikmeti; "Kırk kişilik müslüman bir cemaatin içerisinde mutlaka bir velinin bulunmasıdır".
Bu hadis, bir önceki 857 nolu hadis ile üç saflık bir cemaatin üzerine namaz kıldığı bir cenazenin günahlarının affedilip cennete gireceğini ifade eden Mâlik b. Hubeyre hadisini [1213] aykırı değildir. Çünkü Nevevî'nin de açıkladığı gibi, "İhtimal ki Peygamber (s.a.v.)'e önce bir cenaze üzerine namaz kılan yüz kişinin cenaze hakkındaki dualarının kabul edileceği bildirilmiş, o da bunu ümmetine haber vermiştir. Fakat bir süre sonra cenaze üzerine namaz kılan kırk kişilik bir cemaatin o cenaze hakkındaki dualarının kabul edileceği kendisine bildirilince ümmetine bunu da haber vermiş, daha sonra da kendisine sayılan az bile olsa üç saflık bir cemaatin namazını kıldıkları bir cenaze hakkındaki dualarının kabul edilecekleri haber verilince, ümmetine bu müjdeyi de eriştirmiştir." [1214]

Kâdî İyâz, bu konu ile ilgili olarak şöyle der;
"Cenaze üzerine namaz kıldıkları için, dualarının kabul edileceği vadedilen cemaatin sayısı hakkında değişik rakamlar ortaya koyan bu hadisler, çeşitli zamanlarda sorular soran kimselere cevap olmak üzere söylenmiş, Resuiullah (s.a.v.) herkese sorusuna göre cevap vermiştir." [1215]
Hadiste yüz kişinin duasının kabul edileceğinden bahsedilmesi, yüz kişiden daha az sayıda bir cemaatin duasının kabul edilemeyeceği anlamına gelmeyeceği gibi, kırk kişinin duasının kabul edileceğinden bahsedilmesi de sayılan kırk kişiden az olan üç saflık bir cemaatin de, o cenaze hakkındaki dualarının kabul edilemeyeceği anlamına gelmez. Binaenaleyh bu mevzuda gelen hadislerin hepsiyle amel edilebilir.

20- Ölen Kimselerin Hayr Yada Şerle Anılmaları

865- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir cenaze geçiriiirken onu hayrla yâd edenler oldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu" buyurdu.
Başak bir cenaze geçirilirken onu da şerie yâd edenler oldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu" buyurdu. Ömer:
Annem-babam sana feda olsun! Bir cenaze geçirilirken cenaze hayırla yâd olundu. Sen:
"Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu" buyurdun. Başka bir cenaze geçirilirken bu cenaze şerle yâd olundu. Sen yine:
"Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu" buyurdun?" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Siz kimi hayrla yâd ederseniz ona cennet ve kimi de şerle yâd ederseniz ona da cehennem vacip olur. Çünkü sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz, sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz, sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz" buyurdu. [1216]

Açıklama:

Hadis, değişik lafızlarla gelmiştir. Bu şekilde gelen lafızlarda, sahabiler; ölüler hakkında iyi şeyler ve kötü şeyler söylemektedirler. Kötüienen hakkında "Allah'a ve Resulüne buğzeder, Allah'a isyan eder ve bu yolda çalışırdı" denildiği başka lafızlarda geçmektedir.
"Vacip oldu" sözü, birinci kimse hakkında cennetin vacip olduğunu, ikinci kimse hakkında ise cehennemin vacip olduğunu ifade etmektedir.
Vacip olmak; sabit olmak, kesinlik kazanmak anlamına gelir.
Ölü hakkında kötü söz söylenmesi, başka hadislede yasaklandığı halde burada izin verilmiş olması, buradaki cenazenin, münafık bir kimseye ait olmasından dolayıdır. Nitekim Allah ve Resulüne buğzettiği belirtilmiştir. Ayrıca sahabilerin bu sözleri, ahirette yapılacak hesap için de, onların şahitleri konumuna gelmektedir.

21- Rahata Ermiş Ve Kendisinden Kürtulunmüş Kimse

866- Ebu Katâde b. Rib'î (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.)'in yanından bir cenaze geçirildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Rahata ermiş yada kendisinden kurtulunmuş" buyurdu. Sahabiler:
Bu rahatlayan ve kendisinden kurtulunan ne demektir?' diye sordular. Resuiullah (s.a.v.):
"Mümin bîr kul, öldüğünde dünyanın yorgunluğundan rahata kavuşur. Facir bir kuldan ise insanlar, memleketler, ağaçlar ve hayvanlar kurtulup rahata ererler" buyurdu.[1217]
Burada "Mümin kul"dan maksat; özellikle takva sahibi olan mümin kul kastedilmiş olabaileceği gibi, her mümin de kastedilmiş olabilir.
"Facir bir kul"dan maksat ise özellikle kafir veya genel anlamda bütün asi kimseler kastedilmiş olabilir.
İnsanların, ölen kimseden kurtulup rahata kavuşmaları, onun zulmünden kurtulmakla olur. Memleketin rahata ermesi, mah mülkü gasp ve yağma etmesinden ve hak çiğnemesinden kurtulmakla olur. Ağaçların rahatı ise onları gasp ederek, kesmemekle yada meyvelerini almamakla olur. Hayvanların rahatı, aç susuz kalmaktan ve taşıyamayacakları yükü yüklemekten kurtulmalanyla düşünülebilir.

22- Cenaze Namazında Alınan Tekbirler

867- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Habeş hükümdarı Necâşî öldüğü gün, onun öldüğünü sahabilere bildirdi. Onları musallaya çıkarıp saf yaptı. Necâşînin ölümü üzerine dört tekbir al(ıp gıyabi cenaze namazı kıldı." [1218]

868- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Habeşistan hükümdarı Necaşi vefat ettiği gün ölüm haberini bize bildirdi. Sonra da:
"Kardeşiniz için bağışlama dileyin" buyurdu. [1219]

869- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Habeşistan hükümdarı Necaşi Ashame'nin cenaze namazını kıldı ve bu namazda dört tekbir getirdi." [1220]

870- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bugün Allah'ın salih bir kulu olan Ashame/Necaşi vefat etti' buyurdu. Daha sonra kalkıp bize imam oldu ve onun cenaze namazını kıldırdı." [1221]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) burada Necaşî'nin ölümünü, günü gününe haber vermiştir.
Necâşî, "Habeş İmparatoru" demektir. Niteki Roma İmparatoruna "Kayser", Türk Hükümdarına "Hakan" denilirdi.
863 nolu hadiste de görüldüğü üzere, Necaşî'nin ismi, Ashame'dir.
İbn Sa'd'ın "Tabakât"ında geçtiğinde göre; Resulullah (s.a.v.), Hudeybiye'den döndükten sonra hicretin 7. yılında Amr b. Umeyye'yi Necâşî'ye elçi olarak göndermiş, Necâşî'de Resulullah (s.a.v.)'in mektubunu alarak yüzüne sürmüş, tahtından aşağa inerek tevazu göstermek için yere oturmuş, sonra da müslüman olmuş, müslüman olduğunu Resulullah (s.a.v.)'e de bildirmişti.
Yalnız bu Necaşî'nin, Habeşistan'a hicret eden müslümanlara sahip çıkıp onların Habeşistan'da barınmalarına izin veren Necâşî mi, yoksa ondan sonra onun yerine geçen başka bir Necâşî mi olduğu meselesi alimler arasında tartışma konusu olmuştur.
Ayrıca bu hadiste, bir kimsenin öldürdüğünü haber vermenin mubah olduğu hükmü ortaya çıkmaktadır. Bu maksatla, gerek halk arasında: "Filanca kimse ölmüştür" diye seslenilmesi ve gerekse de çeşitli şekillerde insanlara duyurulması caizdir. Çünkü böyle yapılmakla, halkın cenazeye katılımı sağlanmış olur. İmam A'zam Ebu Hanife'ye göre de ölümü ilan etmekte bir sakınca yoktur.

23- Kabirin Yanında Cenaze Namazı Kılmak

871- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) yeni gömülmüş bir kabrin yanına varıp cemaat da arkasında saf olup dört defa tekbir getirerek üzerine cenaze namazı kıldı." [1222]

872- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), bir kabrin yanında cenaze namaz kıldı." [1223]

873- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Siyah bir kadın yada genç bîr kimse mescidin temizlik işlerine bakardı. Resulullah (s.a.v.) bir gün onu göremedi. Sahabilere, bu kadına yada genç kimseye ne oldu diye sordu. Sahabiler:
"O, öldü!" dediler. Bunun üzerine Resuiuüah (s.a.v.):
"Onun öldüğünü bana bildirmeli değil miydiniz?" buyurdu.
Hadisin ravisi der ki: Galiba sahabiler, bu kadının yada gencin durumunu küçümsemişlerdi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bana onun kabrini gösterin'" buyurdu.
Sahabiler, ona, onun kabrini gösterdiler; O da kabrinin üzerine cenaze namazını kıldı. Sonra da:
"Doğrusu bu kabirler, sahipleri için karanlıkla doludur. Yüce Allah benim namazım sebebiyle kabirleri onlara aydınlatır" buyurdu. [1224]

874- Abdtırrahman b. Ebi Leylâ'dan rivayet edilmiştir:
"Zeyd b. Erkam, cenaze namazlarımızda dört tekbir alırdı. Bir cenaze namazında beş tekbir aldı. Bunu ona sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.) beş tekbir ahırdı" diye cevap verdi. [1225]

Açıklama:

Burada cenaze namazında bulunmayan bir kimsenin, cenazenin kabrine giderek kabrin üzerine namaz kılmasının caiz olduğunu ifade etmektedir. Yalnız bu müddetin, ne kadar devam ettiği meselesi, alimler arasında ihtilaflıdır.
Hanefilere göre; namazı kılınmadan defnedilen bir kimsenin, henüz cesedinin çürüyüp dağılmadığına zann-ı gaüb hasıl olursa, onun kabri üzerine namaz kılınır. Fakat cesedin çürüdüğüne kanaat getirilirse, kabri üzerine asla namaz kılınmaz.
Ayrıca kabir üzerine namaz kılmanın, Peygamber (s.a.v.)'e ait özel bir durum olduğu ileri sürülmüşse de, bu görüş, "Eğer bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sadece kendisine ait özel bir durum olsaydı sahabilerini kabir üzerine namaz kılmaktan yasaklard" denilerek reddedilmiştir.
Kadı İyâz (ö. 544/1149)'ın ifadesine göre; sahabe-i kiram, cenaze namazında kaç tekbir alacağı konusunda ihtilafa düşmüş, "Üç tekbirden dokuz tekbir"e kadar değişen sayılarda tekbir alınabileceğine dair çeşitli görüşler ileri sürmüşlerse de, İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'in de dediği gibi, sonradan dört tekbir alınacağı konusunda icma meydana gelmiştir. Fıkıh alimleri, Bağdat, Basra, Küfe, Medine gibi meşhur kültür merkezlerindeki fetva ehli de bu konuda ittifak etmişlerdir. Çünkü bu konuda gelen sahih hadislerden elde edilen sonuç budur. Bununla birlikte bu görüşün dışında kalan aykırı görüşlere iltifat edilmemelidir.

24- Cenaze için Ayağa Kalkma

875- Âmir b. Rebîa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cenazeyi gördüğünüz zaman, sizi geride bırakana kadar yada yere konuluna kadar ayağa kalkın." [1226]

876- Âmir b. Rebîa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi cenazeyi gördüğünde onunla birlikte yürümeyecekse cenaze onu geride bırakana kadar yada geride bırakmadan, yere konana kadar ayakta dursun." [1227]

877- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir cenazenin arkasından gittiğiniz zaman o cenaze yere konulmadan oturmayın." [1228]

878- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bîr cenaze geçti. Resulullah (s.a.v.) onun için ayağa kalktı. Onunla birlikte biz de ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Bu cenaze, yahudi bir kadına aittir" dedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu ölüm, korkunç bir durumdur. Dolayısıyla bir cenaze gördüğünüzde ayağa kalkın!" buyurdu. [1229]

879- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) ile sahabileri, bir yahudi cenazesi, ta görünmez oluncaya kadar ayakta durdular." [1230]

880- Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan rivayet edilmiştir:
"Kays b. Sa'd ile Sehl b. Huneyf, KâdisÎyye savaşında bulunmuşlardı. Bir gün yanlarından bir cenaze geçti. Bunun üzerine derhal ayağa kalktılar. Onlara:
"Bu cenaze, yerli halka aittir" denildi. Onlar:
Resulullah (s.a.v.)'in yanından bir cenaze geçmişti. O da ayağa kalktı. Ona, bu cenazenin bir yahudi adama ait olduğu söylenildi. O da:
"O, yaşayıp ölen) bir can/insan değil mi?" buyurdu" dediler. [1231]

Açıklama: Burada bir yerde otururken oradan bir cenazenin geçmekte olduğunu gören kimselerin, hemen ayağa kalkmalan ve cenaze yanlarından geçip gidinceye kadar yada onları geride bırakmadan önce omuzlardan indirilip yere konuncaya kadar ayakta durmalan emredilin ektedir.
Yalnız bu ayağa kalkma eylemi, ölüyü tazim için değildir. Ölümün dehşetli ve korkunç bir olay olduğunu ortaya koymak içindir. Bu görüşte olanlar içerisinde; Hz. Ömer, Abdullah İbn Mes'ud, Ebu Musa el-Eş'arî'de bulunmaktadır.

25- Cenaze için Ayağa Kalkmanın Hükmünün Kaldırılması

881- Vâkıd b. Amr b. Sad b. Muâz'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, bir cenaze için ayakta dururken Nâfi b. Cübeyr beni gördü. O, ayakta durmayıp oturmuş, cenazenin yere indirilmesini bekliyordu. Bana:
"Niçin ayakta duruyorsun?" dedi. Ben de:
"Cenazenin yere indirilmesini bekliyorum. Çünkü Ebu Saîd el-Hudrî bu konuda hadis rivayet ediyor" dedim. Bunun üzerine Nâfi' b. Cübeyr:
"Bana; Mes'ud b. Hakem, Ali b. Ebi Tâlib (r.a)'tan naklen rivayet ettiğine göre, Ali:
"Resulullah (s.a.v.) (cenaze için önceleri) ayağa kalkmıştı, sonra kalkmayı bırakıp oturdu" dedi. [1232]

Açıklama:

Hadis, cenaze geçerken ayağa kalkmanın hükmünün kaldırıldığını söyleyen cunhurun delilidir. Bununla ilgili açıklama için 972 nolu hadisin açıklamasına bakınız.

26- Cenaze Namazında Ölü için Okunan Dua

882- Avf b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i bir cenazenin namazını kılarken şöyle dua ettiğini işittim;
"Allahümme'ğfir lehu ve'rhamhu va'fu anhu ve âfihi ve erkim nuzulehu ve vessi' mudhalehu ve'ğsilhu bi mâ in ve selcin ve beredin ve nekkihi mine'l-hatâyâ kemâ yunakkâ's-sevbu'l-ebyedu mine'd-denesi ve ebdilhu dâren hayran min dârihi ve ehlen hayran min ehlihi ve zevcen hayran min zevcihi ve kıhi fîtncte'l-kabri ve azâbe'n-nâr; Allah'ûm Bu kimseyi bağışla, ona merhamet eyle, her türlü kötülüklerden uzak eyle. Bunu affeyle, vardığı yerde ona ikramda bulun. Girdiği yeri (kabri)ni genişlet. Onu suyla, kar ve doluyla yıka. Onu, beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi günahlarından da öylece temizle. Ona dünyadaki yurdunun yerine daha hayırlı bir yurt, ailesinin yerine daha hayrlı

bir aile ve hanımının yerine daha hayrlı bir hanım ihsan eyle. Onu, kabir fitnesinden ve cehennem azabından koru!."
Avf der ki:
"Resulullah (s.a.v.)'in o cenazeye yaptığı bu duadan dolayı "Keşke bu cenaze ben olaydım' diye temenni ettim" dedi. [1233]

Açıklama:

Bu hadis, cenaze namazında dua okunacağına, dua okumanın müstehab olduğuna ve cenaze namazında duanın sesli okunacağım delalet etmektedir.
Hanefilere göre cenaze namazında Kur'an okunmaz.
Bu, Resulullah (s.a.v.)'in cenaze namazında okuduğu dulardan biridir. Çünkü Resulullah (s.a.v.) cenaze namazında çeşitli dualar okumuştur.

27- Cenaze Namazı Kılmak için İmamın, Cenazenin Neresine Doğru Duracağı Meselesi

883- Semure b. Cündub (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Lohusa halindeyken vefat eden (Ensar'dan) Ummü Ka'b adındaki kadının cenaze namazını Peygamber (s.a.v.)'in arkasında kıldım. Resulullah (s.a.v.), cenaze namazını kılmak için cenazenin tam orta hizasına doğru durdu." [1234]
Açıklama:

Hadisin metninde geçen vesetahâ kelimesinden maksat; bazılarına göre ölünün kalçalarıdır, bazılarına göre ise ölünün göğüs kısmıdır.
Hanefilere göre; vücudun ortası, "Göğüs" kısmıdır. Baş ve ayaklar, vücuddan sayılmaz. Esas vücudu teşkil eden kısım, kasıklar ile boyun kökü arasında kain kısımdır. Bu kısmın ortası da, hiç kuşkusuz göğüstür.
Bu bakımdan hem vücudun her tarafının namazdan payını eşit olarak alması için, hem de İlim ile hikmet madeni olan kalbe yakın olmak için imam, cenaze namazını kılarken ölünün göğsü hizasında durur.
Her ne kadar Ebu Dâvud, Cenâiz 51-53, 3195; Tirmizî, Cenâiz 45; İbn Mâce, Cenâiz 21'de geçen Enes hadisinde; erkeğin namazını kıldırırken cenazenin baş tarafında, kadının cenazesini kıldırırken de kalçaları tarafında durduğu ifade ediliyorsa da, aslında bu farklılık, ravinin yanılmasından İbarettir.
Aslında Enes, her iki cenazede de ölünün göğsü hizasında durmuştur. Fakat erkeğin cenazseinde biraz baş tarafa doğru, kadının cenazesinde de biraz kalça tarafına doğru meylettiği için, ravi, bu iki durumun birbirinden tamamen farklı olduğunu zannetmiş ve kendi kanaatini rivayet etmiştir. [1235]
Lohusa halinde iken ölen kadın, her ne kadar şehidse de, cenaze namazı kılınmadan kabre konulmaz. Cenaze namazı kılınmadan kabre konulup konulamayacağı konusunda ihtilaf söz konusu olan şehid, Allah yolunda ölen şehiddir.

28- Cenaze Namazı Kılan Kimsenin, Namazdan Sonra Bir Vasıtaya Binmesi

884- Semure İbn Cündub (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), İbn Dahdâh'ın cenaze namazını kıldı. Sonra ona, çıplak bir at getirildi. Atı, bir adam tuttu. Resulullah (s.a.v.)'de ata bindi. Derken at şahlanmaya başladı. Biz onu takip edip arkasından koşuyorduk. Bu sırada cemaattan biri, Peygamber (s.a.v.):
"Cennette, İbn Dahdah için asılmış yada sarkıtılmış nice hurma salkımları vardır" buyurdu" dedi. [1236]

Açıklama:

İbn Dahdâh'ın asıl ismi bilinmemektedir. Bazıları ondan Ebu Da'hdah diye bahsetmektedir.
Burada Resulullah (s.a.v.)'in cenaze namazını kıldıktan sonra bir hayvana bindiği belirtilmektedir.
İmam Malik, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e. göre cenazeyi yürüyerek uğurlamak müste-hab, bir hayvana yada bir vasıtaya binerek uğurlamak ise mekruhtur.
Hanefilere göre cenazeyi uğurlarken cenazenin arkasından bir vasıtayla gitmekte bir sakınca yoktur.

29- Kabir İçerisinde Lahid Oymak Ve Ölünün Etrafına Kerpiç Dizmek

885. Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Ebi Vakkâs, ölüm döşeğinde:
"Benim için kabrimin kıble tarafında bir lahid açın. Beni onun içerisine koyduğunuzda benim yan tarafıma, Resulullah (s.a.v.)'e yapıldığı gibi kerpiçler dikip güzelce sıralayın" dedi. [1237]

Lahd:

Kabrin kıble tarafından altına doğru oymaya denir. Şakk: Kabrin dibini dere gibi oymaya denir.
Resulullah (s.a.v.)'e lahd yapılmış ve üzerine onbir tane kerpiç dizilmiştir. Ümmeti hakkında da müstehab olan uygulama bu şekildedir.

30. Kabre Kadife Koymak

886- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'m kabrine kırmızı bir kadife konuldu." [1238]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in sırtına aldığına ve altına koyduğu bîr kadifesi vardı. Resulullah (s.a.v.) vefat edince, hizmetçisi Şakran, bu kadifeyi, Resulullah (s.a.v.)'den başka hiç kimsenin giymesini istemediğinden ötürü bu kadifeyi, Resulullah (s.a.v.)'in kabrine koymuştur.
Şafiiler ile diğer alimler; kabrin içerisinde ölünün altına kadife gibi şeyler koymayı mekruh kabul etmişlerdir.

31- Yerle Aynı Hizada Bulunan Kabrin Yerle Bir Edilmesi

887- Sümâme b. Şufeyy'den rivayet edilmiştir:
"Biz, Fudâle İbn Ubeyd'in maiyetinde Rum diyarmdaki Rodos (adasın)da bulunuyorduk. Derken bir arkadaşımız vefat etti. Bunun üzerine Fudâle İbn Ubeyd, onun gömülüp kabrinin yerle aynı hizada yapılmasını emretti. Sonra da:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i;
"Kabirlerin yerle aynı hizada yapılmasını emrederken işittim" dedi. [1239]
Rodos, Muaviye döneminde hicretin 53. yılında fethedilmiştir. Oğlu Yezid döneminde kafirlerin eline geçmiştir. Sonra II. Selim zamanında tekrar müslümanların ellerline geçmiştir. Bugün Yunanistan'ın elindedir.

Açıklama:

Hadis, kabirlerin yer seviyesinden yüksek yapılmasının caiz olmadığına delalet etmektedir.
İmam Ahmed, İmam Malik ile İmam Şafiî'nin arkadaşlarından bir kısmı, kabirleri, müsaade edilen miktardan daha fazla yükseltmenin haram olduğunu söylemişlerdir.

Hanefiler bu konuda gelen hadislere dayanarak kabrin üstüne bir karış yüksekliğinde toprak yığılmasında bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Hanefilere göre ihtiyaç hasıl olduğunda kabrin üzerine yazı yazmakta bir sakınca yoktur.

888- Ebu'I-Heyyâc el-Esedîden rivayet edilmiştir:
"Alib. Ebi Tâlib, bana:
"Resulullah (s.a.v.)'in beni gönderdiği bir işe ben de seni göndereyim mi? Yok etmediğin hiçbir heykel ve yer üstünde yükselmiş iken dümdüz etmediğin hiçbir kabir bırakmayasın!" dedi. [1240]
Hz. Peygamber (s.a.v.), Ali'yi, haddinden fazla yükseltilmiş olan kabirleri yer seviyesine indirmekle görevlendirmiş Hz. Ali de bu görevi yerine getirdiği gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra da bu görevi unutmamış ve devamlı olarak yerine getirilmesi için gereken gayreti göstermiş, kendisi bizzat bu görevi yerine getiremeyeceğini anladığı zaman başkalarım görevlendirerek bu mesuliyetten kurtulmuştur.

32- Kabri Kireçlemenin Ve Kabir Üzerine Bina Yapmanın Yasak Olması

889- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını yasakladı." [1241]

33- Kabir Üzerine Oturmanın Ve Kabir Üzerinde Namaz Kılmanın Yasak Olması

890- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisinin bir kor üstüne oturup da o korun, elbisesine ve cildine sirayetle vücudunu yakması, kabir üzerine oturmasından daha hayrlıdır." [1242]

891- Ebu Mersed el-Ganevî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah {s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kabirlerin üzerine oturmayın ve onlara doğru namaz kılmayın." [1243]

34- Cenaze Namazının Mescitte Kılınması

892. Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Ebi Vakkâs vefat edince Peygamber (s.a.v.)'in hanımları, cenazenin mescide getirilip kendilerinin de onun cenaze namazını kılacaklarını (bildirmek üzere cenaze sahiplerine) haber yolladılar. Bunun üzerine cenaze sahipleri, onların dediklerini yaptılar. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının, onun cenaze namazını kılmaları için cenaze onların odalarının önünde durduruldu. Daha sonra cenaze, oturaklar tarafına doğru bulunan cenazeler kapısından dışarıya çıkarıldı. Derken insanların bunu ayıpladıklarına dair haber onlara ulaştı. Çünkü insanlar:
"Cenazeler mescide sokulmamalıydı" diyorlardı. Dolayısıyla bu haber, Âişe'ye ulaştı. Âişe:
"İnsanlar bilgileri olmayan bir konuyu ayıplamada ne kadar hızlı davranıyorlar. Bir cenazenin mescide uğratılmasından dolayı bizi ayıplamışlar. Halbuki Resulullah (s.a.v.), Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını ancak mescidin içerisinde kılmıştı!" dedi. [1244]

35- Kabristana Giderken Okunacak Dualar Ve Orada Yatanlara Dua Etme

893- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Aişe'nin yanında gecelediği zaman gecenin sonunda Medine kabristanı Bakî'ya çıkıp orada:
"Es-Selâmu aleykum dâre kavmin mu'minîne ve etâkum mâ tûadûne ğaden mueccelûne ve innâ inşâallâhu bi-kum lâhikûne. Allahümme'ğfir liehli Bakît'l-Ğarkad"; Ey Müminler diyarı! Selâm sizin üzerinize olsun! Size yarın verileceği vaad olunan şey verilmiştir. bekletilmektesiniz, inşallah biz de size katılacağız. Allah'ım! Bakî'i Ğarkad'da yatanlari bağışla!" buyururdu.[1245]

894- Büreyde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sahabiler kabristana çıktıkları zaman onlara nasıl ne söyleyeceklerini öğretirdi. Onlardan birisi:
"Es-Selâmu aleykum ehle'd-diyâri mine'l-mü'minîne ve'l-muslimîne ve innâ inşâallâhu le-Iâhikûne es'elullâhe lenâ ve lekumui-âfiyyete; Selam size ey bu diyarın mü'min ve müslüman halkı! Bizler de inşallah yakında size katılacağız. Allah'tan bize ve size afiyet dilerim!" derdi. [1246]

Açıklama:

Hadis, kabir ziyaretine gidildiğinde yada oradan geçilirken bu duayı yapmanı müstehab olduğuna delalet etmektedir.
Malikiler dışında Hanefilere, Şafiilere ve Hanbelilere göre mezar başında yada mezarlığa girildiğinde Kur'an okmakta bir sakınca yoktur, hatta müstehabtır. Sadece Malikilere göre mezar başında Kur'an okumak mekruhtur.
Hanbeli mezhebi kitaplannın önde gelenleri içerisinde yer alan "Muğnî"de konuyla ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır: "İmam Ahemd'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Mezarlığa girdiğin zaman üç defa Ayetel'-Kürsî ile İhlas suresini oku. Sonra da:
"Allahım! Bunun sevabı, Şu mezarlık halkınadır" de. Ölülere dua, istiğfar, sadaka ve hac gibi hayrlı işlerin sevabının bağışlanmasında bir görüş ayrılığı bilmiyoruz. Ahmed:
"Ölüye, hayrın her çeşidi ulaşır. Çünkü bu hususta rivayet edilen naslar vardır" demiştir.

36. Peygamber (s.a.v.)'in, Annesinin Kabrini Ziyaret için Allah'tan İzin İstemesi

895- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), annesinin kabrini ziyaret edip ağladı. Beraberindekileri de ağlattı. Sonra:
"Annemin bağışlanması için Rabbimden izin istedim. Fakat bana izin verilmedi. Kabrini ziyaret etmek için izin istedim. Bu konuda bana izin verildi. Dolayısıyla sizler de kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabirleri ziyaret etmek, ölümü hatırlatır" buyurdu. [1247]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in anne ve babasının durumu ile ilgili olarak 145 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

896- Büreyde (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben sizi kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık onları ziyaret edin. Kurban etlerini üç günden fazla tutmayı da yasaklamıştım. Artık onları da uygun gördüğünüz zamana kadar tutun. Deri kapların dışında kalan bütün kaplara şıra koymanızı da yasaklamıştım. Bundan böyle bütün kaplardan şıra İçebilirsiniz. Sadece sarhoşluk veren içkileri içmeyin." [1248]

Açıklama:

Bu hadiste, şu üç şeyin, İslam'ın ilk zamanlarında yasaklanıp sonradan yasağı gerektiren swebep ve sakıncalar ortadan kalkınca bu yasaklann da hükmü yürürlükten kaldırıldığı ifade edilmektedir:
1- Kabir ziyareti: İslâm'ın ilk yıllan, müslümanların cahiliye âdetlerinden yeni kurtulmaya çalıştıkları bir dönem olduğu için Rasûl-i Zişan Efendimiz müslümanları kabir ziyareti esnasındaki İslâm dışı davranışlardan korumak amacıyla, İslâm'ın onların kalplerine ve içtimai hayatlarına yerleşip onlara tam manasıyla hâkim olmasına kadar kabir ziyaretini yasaklamıştı. İslamî hükümler onların hayatına iyice hâkim olduktan sonra, kabir ziyareti için gereken âdab ve erkâna riayet etmek şartıyla, isteyen kabirleri ziyaret etsin fakat ziyaret esnasında sakın kötü söz söylemeyiniz. [1249]

2 - Kurban etlerinin üç günden fazla bekletilmesi: İslam'ın ilk yıllarında bir kurban bayramında fakir fukaranın kurban eti toplamak için topluluklar halinde Medine'ye akın ettiklerini gören Resulullah (s.a.v.), gelen kimselerin ellerinin boş dönmemesi için kurban sahiplerinin ellerinde üç günlük et ihtiyacından fazla et bulundurmalarını yasaklamış, bir yıl sonra sözkonusu fakir kimselerin Medine'ye gelmemesinden dolayı bu yasağı kaldırmıştır. Bu yasağın kalktığına; Hz. Aişe hadisi [1250]ve bu Büreyde hadisi delil olarak getirilmiştir.
3- İnce deriden yapılmış kaplar dışındaki kapların şıra kabı olarak kullanılması: Abdulkays heyeti müslüman olmak için geldiğinde Resulullah (s.a.v.), onlara, şıra yapmada kullandıkları şu kapları kullanmalarını) yasakladı: Dubbâ su kabağından yapılmış testiler, Hantem topraktan yapılmış küp, Müzeffet içi ziftle yada katranla cilalanmış kap, Nakîr hurma kökünden ayrılan çanak kapları yasaklamıştı. Daha sonra bu yasağı, Büreyde hadisiyle yürürlükten kaldırmıştır. Ebu Hanîfe, Şafiî ve alimlerin çoğunun görüşü de bu şekildedir. Abdulkays heyeti ve bu kapların yasaklanması ile ilgili olarak 21 nolu hadise bakabilirsiniz.

37- İntihar Eden Kimsenin Cenaze Namazını Kılmayı Terk Etme

897- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e, kendini oklarıyla öldüren bir adam getirildi. O da, o kimsenin cenaze namazını kılmadı."[1251]

Açıklama:

İntihann helal olduğuna inanarak bir şekilde canına kıyan kimse ebedi cehennemliktir. Çünkü bu kimse, canına kıymayı helal görmektedir. Bu sebeple de ebedi cehennemde kalmayı hak etmektedir. Fakat nefsine uyarak intihar eden kimse ise ebedî cehennemlik değildir. Bunlar hakkında cehennemde ebedi kalmak, uzun müddet orada yanmaktan kinayedir. [1252]
Ayrıca Allah Rasulu bu hadisinde, çeşitli metotlarla canına kıyan kimsenin yaptığı bu işin, son derece çirkin bir eylem olduğuna dikkat çekmekte ve inananları bu tür eylemlerden sakındırmak terhib için şiddetli bir cehennem azabı tehdidinde bulunmuştur.

---

[1] Yusuf Kardavi, Sünneti Anlamada Yöntem, Rey Yayıncılık, Kayseri 1993, s. 2-4.
[2] Müsned, 2/403.
[3] Süleymâniye kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, nr. 541, vr 136-174.
[4] Müslim, Mukaddime 5.
[5] M. Yaşar Kandemîr, "Hadis", DİA, XV, 30-33.
[6] Ulumu'l-Hadis, s. 16.
[7] Nevevî, Müslim, Şerhi, I, 25.
[8] Nevevî, Müslim, Şerhi, I, 21.
[9] Mücteba Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, T.D.V. Yayınları, Ankara 1992, s. 349-350.
[10] Mücteba Uğur, Hadis İlimleri Edebiyatı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 263-267.
[11] Mücteba Uğur, a.g.e., s. 267.
[12] Buhârî, İlm 39; Tirmizî, İlim 8/2660; İbn Mâce, Mukaddime 431, 538.
[13] Buhârî, İlm 39; Tirmizî, İlim 8/2661; İbn Mâce, Mukaddime 432; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/98.
[14] Buhârî, İlm 39; Tirmizî, Rüya 2/206; Ebu Dâvud, Melahim 4314; İbn Mâce, Mukaddime 434; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/410, 469, 519.
[15] Buhârî, Cenaiz 34; Tirmizî, Cenaiz 23, 1000; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/245, 252 255.
[16] Buhâri, İlim 39; Ebu Dâvud, İlm 4, 3651; İbn Mâce, Mukaddime, 4, 36; Hâkim, Müstedrek, 3/362.
[17] Daha geniş bilgi için b.k.z: İbn Kayyim el-Cevziyye, Uydurma Hadisleri Tanıma Yollan, çev. Hanifi Akın, Karınca Yayınları, İstanbul 2004, s. 47-109.
[18] Ebu Dâvud, Edeb 80, 4992.
[19] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/321, 349.
[20] Yavuz Ünal, Hadisin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış, Etüt Yay., Samsun 2001, s. 287, 290.
[21] Yavuz Ünal, Hadisin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış, Etüt Yay., Samsun 2001, s. 286-287, 291, 93, 94.
[22] Caetani, İslam Tarihi, I, 88.
[23] İslam Tarihi, 1/88.
[24] Beyrut 1403/1983.
[25] Riyad 1404/1984.
[26] Riyad 1408/1987.
[27] Tunus 1991.
[28] Lokmân: 31/34.
[29] Buhâri, İman 37; İbn Mâce, Mukaddime 9, 64.
[30] Nevevî, Müslim Şerhi, 1/113.
[31] Nevevî, Müslim Şerhi, 1/159.
[32] Buhâri, İman 34; Ebu Dâvud, Salat 1, 391; Nesâî, Salat 4, Siyam 1, İman 23
[33] Buhârî, İlm 6; Ebu Dâvud, Salât 23 (486); Tirmizî, Zekât 2,19); Nesâî, Sıyâm 1; İbn Mâce, İkâme 194, 99; Ahmed b. Hanbel, 3/109.
[34] Maide: 5/101.
[35] Buhârî, Zekât 1, Nesâî, 10.
[36] Buhârî, Zekât 1.
[37] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/316; Ebu Avâne, Müsned, 1/4-5; Ebu Ya'lâ, Müsncd, 3/445; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 10/9.
[38] Buhârî, İman 1; Nesâi, İman 13; Tirmizî, îman 3,2609.
[39] Buhârî, İmân 40, tim 25; Ebu Dâvud, Eşribe 7, 3692; Tirmizî, İmân 5, 2611; Nesâî, İmân 25; İbn Mâce, Zühd 18,4186, 4187; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/228.
[40] Enfâl: 8/41
[41] Büreyde hadisi için b.k.z: Ebu Dâvud, Eşribe 7,3698.
[42] Buhârî, Zekât 1, Meğâzî 60; Ebu Dâvud, Zekât 5 (1584); Tırmizî, Zekât 6 (625); Nesâî, Zekât 1, 46; îbn Mâce, Zekât 1,1783; Ahmed b. Hanbel, 1/233.
[43] Buhârî, Zekât 1, İ'tisam 2, İstitâbetu'l-Murteddîn 3; Ebu Dâvud, Zekât 1,1556; Nesâî, Zekât 3; Tirmizî, İmân 1,2610; İbn Mâce, Mukaddime 9,71; Ahmed b. Hanbel, 2/277, 423, 475, 476, 502
[44] Tevbe: 9/103.
[45] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/472, 6/394, 395; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 10/123, 12/375.
[46] Tevbe: 9/113.
[47] Kasas: 28/56.
[48] Buhârî, Cenâiz 80; İbn Hibbân, Sahih, 3/262 (982); Ebu Ayâne, Müsned, 1/24-25.
[49] Tevbe: 9/113.
[50] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/65, 69; Nesâî, Amelu'l-Yevnı ve'l-Leyl, 1113- 115; Ebu Avâne, Müsned, 1/6-7; İbn Hibbân, Sahih, 201
[51] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/11; Ebu Yala, Müsned, (1199); İbn Hibbân, Sahîh, 6530.
[52] Buhârî, Enbiyâ 47; İbn Hibbân, Sahîh, 207.
[53] Tirmizî, İmân 17, 2638; İbn Hibbân, Sahih, 202
[54] Buhârî, Libas 101, Cihad 46; Tirmizî, İman 18 2643; Nesâî, Kübrâ, 8/411-412; İbn Hibbân, Sahîh, 210.
[55] Übbî, Müslim Şerhi, 1/199-200
[56] Ebu Avâne, Müsned, 1/9-10.
[57] Nevevî, Müslim Şerhi, 1/237.
[58] Buhârî, Salat 46; Nesâî, Sehv 73; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/449; Ebu Avâne, Müsned,1/13.
[59] Nevevî, Müslim Şerhi, 1/242.

[60] Tirmizî, İman 10, 2623; İbn Hibbân, Sahîh, 1694.
[61] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/1.
[62] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/1.
[63] Buhârî, İmân 3; Ebu Dâvud, Sünnet 14,4676; Tirmizî, İmân 6,2614; Nesâî, İmân 16; İbn Mâce,Mukaddime 9,57; Ahmed b. Hanbel, 2/414, 445.
[64] Buhârî, Edeb: 77.
[65] Tirmizı'nin, Sıfâtu'l-Kıyâmet 24,2458.
[66] Übbî, Müslim Şerhi, 1/219.
[67] Tirmizî, Zühd 60, 2470; İbn Mâce, Fitcn 12,3972; İbn Hibbân, Sahih, 942.
[68] Buhârî, İman 6, 20, İsti'zan 9; Ebu Dâvud, Edeb 130-131, 5194; Nesâî, İman 12; İbn Mâce, Etime 1,3253; Ahmed b. Hanbel, 2/169-170, 196, 295, 323, 324, 391, 442, 495, 512
[69] A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 1/255
[70] Buhârî, İman 4; Ebu Dâvud, Cihad 2,2481; Ahmed b. Hanbel, 2/187, 191; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 9/64-65; İbn Hibbân, Sahîh, 400.
[71] Buhârî, İman 9, 14, İkrah 1; Tirmizî, İman 10, 2624; Nesâî, İman 3, 4.
[72] Buhârî, İman 8; Nesâî, İman 19.
[73] Buhârî, İman 10; Tirmizî, Sıfâtu'î-Kıyâmet 59,2515; Nesâî, İman 19; İbn Mâce, Mukaddime, 9,66; Ahmed b. Hanbel, 3/176, 206, 251, 272, 278, 289.
[74] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/373; Eb Avane, Müsned, 1/30.
[75] en-Nisâ: 4/34.
[76] Buhâri, İman 5.
[77] Y.Kandehlevi, Hayâ-tü's-Sahâbe, III, 1068.
[78] Buhârî, Edeb, 31; Müslim İmân, 74, 76, 77; İbn Mâce, edeb, 4; Dârimî, Et'ime, 11.
[79] Buhârî, İman, 31; Tirmizî, Birr, 28.
[80] Buhârî, Edeb 31; Müslim, İmân 74, 76, 77; İbn Mâce, Edeb, 4.
[81] Müslim, İman 74 Birr; Ahmed b. Hanbel, 1/55.
[82] bk. Ehû Dâvud, Zekât, 25; Mâlik, Muvatta, Zekât, 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 31, 40.
[83] el-Hucurât: 49/12.
[84] Buhârî, Edeb, 29; Müslim, İman, 73; Tirmizî, Kıyame, 60.
[85] Müslim, iman, 73, 75.
[86] Buhârî, Edeb 31, Rikak 23; Ebu Dâvud, Edeb 122-123,5154; Tirmizî, Sifatu'I-Kıyamet 50,2500; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/174, 267, 269, 463.
[87] Ebu Dâvud, Et'ime 5,3750.
[88] Ebu Dâvud, Et'ime 5,3752.
[89] Ebu Dâvud, Salat 239-242,1140, Melahim 17,4340; Tirmizî, Fiten 11,2172; Nesâî, İman 17; İbn Mâce, Fiten 20,4013; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/10, 20, 49, 52, 53, 54, 92
[90] Heysemî, Mecmauz Zevâid, 7/271.
[91] İmam Ahmed, Müsned, 4/192.
[92] Ebu Avâne, Müsned, 1/35-36; Beyhakî, Sünemi'1-Kübrâ, 10/90.
[93] Buharı, Bed'u'1-Halk 15; Taberânî, e]-Kebîr, 17/577.
[94] Buhârî, Bed'u'I-Halk 15.
[95] Ebu Dâvud, Edeb 130-131,5193; Tirmizî, İsti'zân 43,2688; İbn Mâce, Mukaddime 9,68; Ahmed b. Hanbel, 2/442, 477, 512.
[96] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/35.
[97] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/35.
[98] Ebu Dâvud, Edeb 59,4944; Nesaî, Biat 31.
[99] Bııhâri, Mezalim 30, Eşribe 1; Ebu Dâvud, Sünnet 15, 4689; Tirmizî, İmân 11, 2627; Nesaî, Sârik 1; İbn Mace, Fiten 3, 3936; Ahmed b. Hanbel, 2/376.
[100] Buhârî. İman 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Ebu Dâvud, Sünnet 15, 4688; Tirmizî, İmân 14, 2632;Nesâî, İman 20.
[101] Buhârî, Edeb 73, Fcraiz 29; Ebu Dâvud, Sünnet 15, 4687; Tirmizî, İman 16, 2637; Muvatta', Kelam 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/18, 23, 44, 47, 124, 142; Ebu Avâne, Müsned, 1/22-23; İbn Hibbân, Sahih, 249, 250.
[102] İbn Teymiyye, Mecmuu'l-Fetâvâ, 3/151, 282; Mecrnuatu'r-Resâili'l-Kübrâ, 1/400; Eş'arî, İbâne, s. 10.
[103] Buhârî, Salat 28; Ebu Dâvud, Cihad 95.
[104] Buhârî, Ferâiz29; Müslim, İman 27.
[105] Buhârî, Eyman 7; Tirmizî, İman 16.
[106] İbnü'l-Vezîr, İsaru'1-Hak, s. 430. B.k.z: Doç. Dr. A. Saim Kılavuz, İman-Küfür Sının, s. 240-254..
[107] Buhâri, Menâkıb 5.
[108] Ahzâb: 33/5.
[109] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, Mısır 1959, 15/57.
[110] Buhâri, İman 36, Edeb 44, Fiten 8; Tirmizî, Birr 52, 1983, İman 15, 2635; Ncsâî, Tahrimu'd-Dem 27; İbn Mace, Mukaddime 9, 69, Fiten 4, 3939; İbn Hibbân, Sahih, 5939.
[111] Buharı, İlm 43, Meğâzî 77, Diyât 2, Fiten 8; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 28; İbn Mâce, Fiten 5, 3942; İbn Hibbân, Sahih, (5940.
[112] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/377, 441, 496; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 3/390; İbn Hibbân, Sahîh, 1465.
[113] Buhârî, Ezan 156, İstiska' 28, Meğazi 35; Ebu Dâvud, Tıb 22 (3906); Nesâî, İstiska' 16; İbn Hibbân, Sahîh, 188.
[114] Buharı, İman 2, Menakibui-Ensar 4; Nesâî, İman 19.
[115] Buhâtî, Menakıbu'l-Ensar 4; Tirmizî, Menakıb 66,3900; İbn Mâce, Mukaddime 11,163.
[116] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/34, 45, 72, 93.
[117] Tirtnizî, Menâkıb 21,3736; Nesâî, İman 19; İbn Mâce, Mukaddime 11, 114; İbn Hibbân, Sahîh, 6924.
[118] İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 70,1052; İbn Huzeyme, Sahih, 1/276 (549); İbn Hibbân, Sahih, 6/465 (2759.
[119] Tirmizî, 9,2618, 2619, 2620; Ebu Dâvud, Sünnet 14,4678; Nesâî, Salat 8; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 77,1078; Dârimî, Salat 29,1236; İbn Hibbân, Sahih, 1453.
[120] Tirmizî.
[121] Tirmizî.
[122] Buhârî, İman 18, Hac 4; Nesâî, Hac 4, Cihad 17, İman 1; Abdurrezzâk, Musannef, 20296; İbn Hibbân, Sahih, 153.
[123] Buhârî, Mevâkît'us-Salat 5, Cihad 1, Edeb 1, Tevhid 48; Tirmizî, Salat 127, 173; Nesâî, Mevâkît 51
[124] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara 3, Tefsiru Sure-i Furkan 2, Edeb 20, Diyât 1, Tevhid 46; Ebu Dâvud, 48-50 Talak 2310; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 26, 3182; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 4.
[125] Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zan 35, İstitâbu'l-Mürteddin 1; Tirmizî, Birr 4, 1901, Şahadet 3, 2301, Tefsiru'I-Kur'an 5, 3019; Tirmizî, Şemail, 131; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/36, 38.
[126] İsra: 17/23-24.
[127] Buhârî, Vesâyâ 23, Tıb 48, Hudûd 44; Ebu Dâvud, Vesâyâ 10 (2874); Nesâî, Vesâyâ 12
[128] B.k.z: Buhârî, Şurût 19, Vekâlet 12; Müslim, Vasiye 15; Ebu Dâvud, Vesaya 8, 2872; Tirmizî, Ahkam 36; Nesâî, Vesaya 11; İbn Mâce, Vesaya 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/13, 216.
[129] Buhârî, Edeb 4; Ebu Dâvud, Edeb 119-120, 5141; Tirmizî, Birr 4, 1902; Ahmed b. Hanbel, 2/216.
[130] En'am: 6/108.
[131] Tİhnizî, Birr 61/1999.
[132] Hicr: 15/47
[133] Tirmizî, Kıyâme 47; Ahmed b Hanbel, 2/179
[134] İbn Mâce, Zühd, 16
[135] Kasas: 28/83.
[136] Ebu Dâvud, Libas 26, 4091; Tirmizî, Birr 61, 1998; İbn Mâce, Mukaddime 9, 59.

[137] Ahmcd b. Hanbel, Müsned, 3/391, 325, 374, 391; Abd b. Humeyd, Müsned, 1060, 1063.
[138] Buhârî, Libas 24
[139] Buharı, Meğâzî 45, Diyât 2; Ebu Dâvud, Cihad 95, 2644.
[140] Buhârî, Meğâzı 45. Diyât 1; Ebu Dâvud, Cihad 95, 2643.
[141] Buhârî, Fiten 7; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 26; İbn Mâce, Hudûd 19, 2576.
[142] Tirmizî, Büyü' 74, 1315; Ebu Dâvud, İcâre 50, 3452; İbn Mâcc, Ticârât 36, 2224; İbn Hibbân, Sahih, 4905.
[143] Buhârî, Cenâiz 36, 40, Menâkıb 8; Nesâî, Cenaiz 17; İbn Mâce, Cenâiz 52, 1584.
[144] Buhârî, Cenâiz 37; Nesâî, Cenaiz 21; İbn Mâce, Cenâiz 52, 1586.
[145] Buharı, Edeb 50; Ebu Dâvud, Edeb 33, 4871; Tirmizî, Birr 79, 2026.
[146] Ebu Dâvud, Libas 25, 4087, 4088; Tirmizî, Büyü' 5, 1211; Nesâî, Zekat 69, Büyü' 5, Zinet 105; İbn Mâce, Ticârât 30, 2208.
[147] Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 8/161; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/433; İbn Hibbân, Sahih, 4413.
[148] Buhârî, Musâkat 5, Eşribe 10, Ahkam 48; Ebu Dâvud, İcâre 60, 3474; İbn Mâce, Ticârât 30,2207, Cihad 42,2870.
[149] Buharı, Tıb 56; Ebu Dâvud, Tıb 11, 3872; Ncsâî, Cenâiz 68; Tirmizî, Tib 7,2044; İbn Mâce, Tıb 11, 3460; Ahmcd b. Hanbel, 2/254, 478.
[150] Buhâri, Cenaiz 84, Eymân 7; Ebu Dâvud, Eymân 7, 3257; Tirmizî, Eymân 16, 1543; Nesâî, Eymân 7; İbn Mâce, Keffârât 3, 2098; Ahmed b. Hanbel, 4/33, 34.
[151] Buhârî, Cihad 182, Kader 5.
[152] Buhârî, Ccnaiz 83, Enbiya: 21/50.
[153] Tirmizî, Siyer 21 1574.
[154] Buharı, Mcğâzî 38, Eymân 33; Ebu Dâvud, Cihad 2711; Nesâî, Eymân 38.
[155] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/370-371; Ebu Ya'lâ, Müsned, 2175; İbn Hibbân, Sahîh, 3017; Hâkim, Müstedrek, 4/76; Ebu Nuaym, Hilye, 6/261; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 8/17.
[156] Buhârî, Tarih, 5/109; Hâkim, Müstedrek, 4/455.
[157] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/132.
[158] Tirmizî, Fitcn 30, 2195; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/304, 372, 390-391, 523; İbn Hibbân, Sahîh, 6704.
[159] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/132.
[160] Hucurât: 49/2.
[161] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/137, 146; Ebu Ya'lâ, Müsned, 3331, 3427; İbn Hibbân, Sahîh, 7168.
[162] Buhârî, istitâbetu'I-Mürteddîn 1; Ibn Hibbân, Sahih, 396.
[163] (Müslim, İman 192, 121.
[164] Nevevî, Müslim, Şerhi, 2/135.
[165] Übbî, Müslim Şerhi, 1/380-381.
[166] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/199, 205; İbn Huzeyme, Sahih, 2515; Beyhakî, Sünenü'I-Kübrâ, 9/98. Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: Prof. Dr. I. Süreyya Sırma, Örnek Halifeler Dönemi, s. 154-161.
[167] İbn Kesir, Muhtasar, 1/174-17.
[168] Furkan: 25/68.
[169] Zümer: 39/53.
[170] Buhârî, Tefsiru Sure-i Zümer 1; Ebu Dâvud, Fiten 6 {4274); Nesâî, Tahrimu'd-Dem 2.
[171] Buhârî, Zekat 24, Buyu' 100, Itk 12, Edeb 13.
[172] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/139-140.
[173] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/140.
[174] En'am: 6/82.
[175] Lokman: 31/13.
[176] Buhârî, İman 23, Enbiya 8, 41, Tefsiru Sure-i En'am 3, Tefsiru Sure-i Lukman 1, İstitâbetu'l-Mürteddin 1; Tirmizî, Tefsiru'I-Kur'an 7,3067.
[177] En'am: 6/82.
[178] Lukman: 31/13.
[179] Bakara: 2/284.
[180] Bakara: 2/285.
[181] Bakara: 2/286.
[182] Bakara: 2/286.
[183] Bakara: 2/286.
[184] Bakara: 2/286.
[185] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/412; Ebu Avâne, Müsned, 1/76-77.
[186] Bakara: 2/284.
[187] Bakara: 2/286.
[188] Bakara: 2/286.
[189] Bakara: 2/286.
[190] TirmİzÎ, Tefsiru'l-Kur'an 3, 2992; İbn Hibbân, Sahîh, 2992.
[191] Buhâri, 6, Talâk 11, Eymân 15, Ebu Dâvud, Talâk 14-15, 2209; Tirmizî, Talâk 8, 1183; Nesâî, Talâk 22; İbn Mâce, Talak 14, 2040; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/398, 425, 474,481,491.
[192] Bakara: 2/286.
[193] Buhârî, İman 31; Tirmizî, 3073; İbn Hibbân, Sahîh, 380-382.
[194] Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/315, 317; Ebu Avâne, Müsned, 1/83-84; İbn Hibbân, Sahîh, 379; Beğâvî, Şerhu's-Sünne, 4148.
[195] En'am: 6/160..
[196] Bakara: 2/261.
[197] Ebu Dâvud, Edeb 108-109, 5111; Nesâî, Amelu'I-Yevm vel-Leyl 664; İbn Hibba, Sahîh, 148.
[198] Ebu Avâne, Müsned, 1/79; Tahâvî, Müşkil, 2/251; İbn Hîbban, Sahih, 149; Taberânî, Dua 1269.
[199] Buharı, Bed'u'l -Halk 11; Ebu Dâvud, Sünnet 18, 4721.
[200] Buharı, Bed'u'l-Halk 11; Ebu Dâvud, Sünnet 18, 4721.
[201] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/282, 317, 387; İbn Hibbân, Sahîh, 6722.
[202] Bu konuda daha geniş bilgi için Prof. Dr. S. Toprak. Prof. Dr. Ş. Gölcük, Kelam, Tekin Kitapevi, Konya 1991, s. 141-152.
[203] Nesâî, Âdâbu'l-Kudât 30; İbn Mâce Ahkam 8 (2324); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/260.
[204] Al-i İmrân: 3/77
[205] Buhârî, Musakat 4, Rehn 6, Şehâdât 19, 23, 25, Husumât 4, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 3, Eymân 11, 17, Ahkâm 30, Ebu Dâvud, Eymân 1 3243; Tirmizî, Büyü' 42, 1269; Tefsiru'I-Kur'an 4, 2996; İbn Mâce, Ahkâm 7, 2322.
[206] Ebu Avâne, Müsned, 1/43-44; Beyhakî, Sünemi'1-Kübrâ, 3/265-266.
[207] Buhârî, Mezalim 33; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/206.
[208] Buhârî, Rikak 35, Fitcn 13, İ'tisam 2; Tirmizî, Fiten 17, 2179; İbn Mâce, Fiten 27, 4053.
[209] Ahzab 33/72.
[210] Buhârî, Mevâkitu's-Salat 4, Zekat 23, Savm 3, Menâkıb 25, Fiten 17; Tirmizî, Fiten 71, 2258; İbn Mâce, Fiten 9 3955.
[211] Hud: 11/114.
[212] İbn Mâce, Fiten 15, 3986; Hatîb el-Bağdâdî, Tarihu Bağdad, 11/307.
[213] Tirmizî, İman 13.
[214] Kuzâî, Müsnedu Şihâb, 1054; İbn Hibbân, Sahîh, 3727; Bezzâr, Müsned, 1182.
[215] Tirmizî, Fiten 35, 2207; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/162, 268; Ebu Ya'lâ, Müsned, 3526; Ebu Avâne, Müsned, 1/101; İbn Hibbân, Sahih, 6848, 6849; Beğâvî, Şerhu's-Sünne, 4284; Ma'cer, Cami', 20847.

[216] Übbî, Müslim Şerhi, 1/430.
[217] Buhârî, Cihad 181; İbn Mâce, Fiten 23, 4029; İbn Hibbân, Sahîh, 6273.
[218] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/178-179.
[219] Nevevî, Müslim Şerhi, 2/178.
[220] Buharı, İman 19, Zekat 53; Ebu Dâvud, Sünnet 15, 4683, 4685; Nesâî, İman 7.
[221] Bakara: 2/260.
[222] Hûd: 11/80.
[223] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara 46, Tefsiru Sure-i Yusuf 5; İbn Mâce, Fiten 23, 4026; İbn Hibbân, Sahih, 6208.
[224] Buhârî, Fezailu'l-Kur'an 1, İ'tisam 1.
[225] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/317, 350; Ebu Avâne, Müsncd, 1/104.
[226] Nevevî, Müslim Şerhi, 1/365.
[227] Alak: 96/1-5.
[228] Buharı, Bed'u'1-Vahy 1, Tefsiru Sure-i Alak 1; İbn Hibbân, Sahih, 33.
[229] Buhârî, Salat 1, Enbiya 5, Hac 76; Nesâî, Salat 1; İbn Mace, İkametu's-Salat 194,1399.
[230] Nisa: 4/103.
[231] Necm 53/16.
[232] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 54, 3276; Nesâî, Salat 1.
[233] Keşşafu İstilâ hati'1-Fün un, "Sidretü'l-Müntehâ" maddesi.
[234] Tekvin 81/23.
[235] Necm: 53/13.
[236] En'am: 6/103.
[237] Şûra: 42/51.
[238] Mâide: 5/67.
[239] Neml: 27/65.
[240] Buhârî, Tefsiru Sure-i Mâide 7, Tefsiru'l-Sure-i 1, Tevhid 4; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 7, 3068, 54, 3278.
[241] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an (3282); Ebu Avâne, Müsned, 1/146-147; İbn Huzeyme, Tevhid, s. 205-207.
[242] Buhârî, Tefsiru Sure-i Hud 2, Tevhid 19; İbn Mâce, Mukaddime 13, 195, 196; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/395, 401, 405; İbn Huzeyme, Tevhid, s. 19-20; İbn Hibbân, Sahih, 266.
[243] Nûr: 24/35.
[244] Nevevî, Müslim Şerhi, 3/15-16.
[245] Tirmizî, Sıfatu'l-Cennet 16, 2552; İbn Mâce, Mukaddime 13, 187.
[246] Yunus: 10/26.
[247] Buhârî, Ezan 129, Tevhid 24, Rikak 52; Nesâî, İftitah 171; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/275-276, 293-294, 533-534; İbn Hibbân, Sahih,. 7429.
[248] Nisa: 4/40.
[249] Buhârî, Tefsiru Sure-i Nisa: 4/5. Tevhid 24; Tirmizî, Sıfatu Cehennem 10 (2598.
[250] B.k.z: Meryem: 19/81-82, Zümer: 39/43-44, Mü'min: 40/18.
[251] Nevevî, Müslim Şerhi, 3/30.
[252] Buharı, İman 15, Rikak 51; İbn Hibbân, Sahih, 182.
[253] İbn Mâce, Zühd 37, 4309; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 3/11, 78-79; Ebu Avâtıe, Müsned, 1/186; İbn Hibbân, Sahih, 184; İbn Huzeyme, Tevhid, s. 274, 279, 280, 281
[254] Fâtır: 35/13
[255] Ala: 87/13
[256] Nevevî, Müslim Şerhi, 3/37
[257] Buhârî, Rikâk 51; Tirmizî, Sıfatu Cehennem 10, 2595; İbn Mâce, Zühd 39, 4339; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/391-392, 410-411, Ebu Ya'lâ, Müsned, 4980, 5290; Ebu Avâne, Müsned, 1/142-144; İbn Hibbân, Sahih, 7430.
[258] Secde: 32/17.
[259] irmizî, Tefsiru'l-Kur'an 33, 3198); İbn Hibbân, Sahih, 6216, 7426.
[260] Tirmizî, Sifatu Cehennem 10, 2596; Tirmizî, Şemâi, 229; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/157, 170; Ebu Avâne, Müsned, 1/169; İbn Hibbân, Sahîh, 7375..
[261] Ebu Avâne, Müsned, 1/139-140.
[262] Ali İmrân: 3/192.
[263] Secde: 32/20.
[264] İsrâ': 17/3.
[265] Nuh: 71/26-27.
[266] Buhârî, Enbiya 3, 9; Tefsiru Sure-i İsrâ' 1, Tirmizî, Et'ime 34 (1837), Sıfatu'l-Kıyamet 10 (2434); İbn Mâce, Et'ime 28,3307.
[267] Taha: 20/115. Bu konuda daha detaylı bilgi için b.k.z: M. Ali Sabuni, Peygamberler Tarihi, çev. Hanifi Akın, Ahsen Yayınları, İstanbul 2003, s. 127-133.
[268] Saffat: 37/89.
[269] Enbiya: 21/63
[270] Bu konuda daha detaylı bilgi için b.k.z: M. Ali Sabuni, a.g.e., s. 148-151.
[271] Kasas: 28/16
[272] İbn Ebi Şeybe, Musannef, 11/436; Ebu Avâne, Müsned, 1/109; İbn Hibbân, Sahih, (6243)
[273] Mâide: 5/3
[274] Ahzâb: 33/40
[275] Buhârî, Menakıb 18; Müslim, Fezail 23; Tirmizî, Edeb 87; İmam Ahmed, Müsned, 5/7, 13, 3/9
[276] B.k.z: Seyyid Sabık, İnancı Sağlamlaştıran Unsurlar, çev. Hanifi Akın-Hanife Akın, Karınca Yayınları, İstanbul 2004, s. 250-252.
[277] Peygamberler konusunda daha geniş bilgi için b.k.z: M. Al-i Sabuni, Peygamberler Tarihi, çev. Hanifi Akın, Ahsen Yayınları, İstanbul 2003.
[278] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/136; Abd b. Humeyd, Müsned, 1271.
[279] Bakara: 2/253.
[280] Al-i İmrân: 3/81.
[281] İmam Ahmed, Müsned, 3/338, 387) B.k.z: Seyyid Sabık, a.g.e., s. 248-250.
[282] Bıhârî, Deavat 1, Tevhid 31; Tirmizî, Deavat 131 (3602); Muvatta', Kuran 26; Dârimî, Rikak 85, 2808; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/486; Ebu Avâne, Müsned, 1/90; Kuzâî, Müsned,u Şihâb, (1045); Beğâvî, Şerhu's-Sünne, 1236.
[283] B.k.z: Hûd: 11/45.
[284] B.k.z: Meryem: 19/47, Mümtehine: 60/4.
[285] Nûh: 71/26.
[286] Meryem: 19/5
[287] Sâd: 38/35.
[288] İbrahim: 14/36.
[289] Mâide: 5/118.
[290] İbn Hibbân, Sahih, (7234, 7235); Beyhakî, el-Esmâ' ve's-Sıfât, 2/341-342; Beğâvî, Şerhu's-Sürıne, 4337.
[291] Tevbe: 9/128.
[292] Müslim, Birr 87.
[293] ÂI-Î İmran: 3/159.
[294] Ebu Dâvud, Sünnet 17, 4718; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/119, 268; Ebu Avâne, Müsned, 1/99; İbn Hibban, Sahih, 578.
[295] Mâide: 5/19.
[296] B.k.z: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akçay, Çağdaş Dünyada İnsan ve Dinî Sorumluğu (Fetret Ehli Örneği), Işık Yayınları, İzmir 2000, s. 17-20.

[297] B.k.z: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akçay, a.g.e, s. 300-311.
[298] Nisa: 4/165, İsrâ1: 17/15, Kasas: 28/59, Mülk: 67/8-9.
[299] Mâide: 5/72.
[300] B.k.z: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akçay, a.g.e, s. 313-371.
[301] Beyhâkî, Delâilü'n-Nübüvve, I, 189-193; İbn Teymiyye, Mecmû'u fetâvâ, IV, 325-327.
[302] Şuara: 26/218-219.
[303] İsrâ':17/15.
[304] İsrâ': 17/16.
[305] En'am: 7/131.
[306] Kasas: 17/47.
[307] Taha: 20/134.
[308] Kasas: 28/59.
[309] Enam: 7/155-156.
[310] Şuara: 26/208, 209.
[311] Fatır: 26/37
[312] B.k.z: Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, 4/693, 694 1. baskı
[313] Buharı, Menakıb 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/373417
[314] Müslim, Fezail 1; Tirmizî, Menakıb 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/107
[315] Müslim, İman 347; Ebû Dâvud, Sünnet 17 (4718); Ahmed b. Hanbel, 3/119, 268
[316] İbn Mâce, Cenâiz 148.
[317] B.k.z: Kâmil Miras, Tecrid-î Sarih, ÎV, 685 1. baskı.
[318] Şuara: 26/214.
[319] Şuara: 26/214.
[320] Buhârî, Vesaya 11, Tefsiru Sure-i Şuara 3; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 27 (3185); Nesâî, Vesayâ 6.
[321] Nuhbe Tercümesi, 103.
[322] B.k.z: Doç. Dr. Mücteba Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sö2İüğü, T.D.V. Yayınlan, Ankara 1992, s. 302, 338-339.
[323] Kehf: 18/24.
[324] Tebbet: 11/1, 5.
[325] Buharı, Cenaiz 98, Menâkıb 13, Tefsiru Sure-i Sebe' 2, Tefsiru Sure-i Tebbet 1; Tirmizî, Tefsiru'1-Kur'an 92, 3363.
[326] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 40, Edeb 115, Rikak 51.
[327] Buhârî, Rikâk 51; Tirmizî, Sıfatu Cehennem 12, 2604.
[328] el-Tevbe, 9/4.
[329] İsrâ: 17/97.
[330] Kaf: 50/30.
[331] Mülk: 67/6, 9.
[332] Mü'minün: 23/104.
[333] Mü'min: 40/70, 72.
[334] Hâcc, 22/19, 22.
[335] Nisa, 4/56.
[336] B.k.z: Fatır 35/36; Zuhruf: 43/74,.77.
[337] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 15, 3121; İbn Mâce, Zühd 33, 4279; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 6/101; İbn Hibbân, Sahih, 330, 331; Hâkim, Mustedrek, 2/405.
[338] Nevevî, Müslim Şerhi, 3/86.
[339] Buhârî, Edeb 13; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/203; Ebu Avâne, Müsned, 1/96.
[340] Buhârî, Bed'u'I-Halk 8, Rikak 51.
[341] Buhârî, Enbiya 31, Tib 17, 42, Rikak 21, 50; Tirmizî, Zuhd 16, 2446.
[342] Fethul-Barî, X/206.
[343] Buharı, Tıb 32; Müslim, Selâm 51-52.
[344] Buharı, Tıb 39.
[345] Buharı, Tıb 33.
[346] Buharı, Tıb 37.
[347] Buharı, Tıb 17.
[348] Müslim, Selam, 63.
[349] Ebu Davud, Tıb 17; İbn Mace Tıb, 39; Ahmed b. Hanbel, 1/381.
[350] Müslim, Selam 64.
[351] İbn Hacer el-Askalanî, Fethul-Barî, X/260.
[352] Buhârî, Tıb 17; Müslim, İman 372.
[353] Müslim, Selâm 63.
[354] Buhârî, Rikâk 45, Eyman 3; TirmİzÎ, Sıfatu'l-Cennet 13 (2547); İbn Mâce, Zühd 34, 4283.
[355] Hac: 22/2.
[356] Buhârî, Enbiyâ 7, Rikak 46, Tefsiru Sure-i Hac 1, Tevhid 32; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/32-33.
[357] Buharı, Hayz 5; Ebu Dâvııd, Taharet 106, 268, 273; Tirmizî, Taharet 99, 132; Nesâî, Hayz 12, 13; İbn Mace, Taharet 121, 635; Ahmed b. Hanbel, 6/33, 34, 78, 90, 113, 123, 128, 143, 174.
[358] Buharı, Hayz 3; Ebu Dâvud, Nikah 45-46, 2167.
[359] Ebu Avâne, Müsned, 1/310; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 1/311.
[360] Buhâri, Hayz 4, 21, 22, Savm 24; Nesâî, Taharet 179, Hayz 10.
[361] Buhârî, Hayz 2, İ'tikaf 3; Ebu Dâvud, Savm 2467.
[362] Buharı, Hayz 2, İ'tikâf 2, 3, 4, 5, 19, Libâs 76; Müslim, Hayz 6-10, 297; Ebu Dâvud, Sıyâm 79, 2467, 2468, 2469; Tirmizî, Savm 80, 804; Nesâî, Hayz 20, 21; İbn Mâce, Sıyâm 63, 1776; Ahmed b. Hanbel, 6/32, 81, 100, 208, 27.
[363] Buhârî, İ'tikaf 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/32; Beyhakî, Süncnü'l-Kübrâ, 1/308.
[364] Nesâî, Hayz 18.
[365] Buhârî, Hayz 1.
[366] Ebu Dâvud, Taharet 102, 259; Nesâî, Taharet 56, 177, 178, Miyah 10, Hayz 15; İbn Mâce, Taharet 125, 643; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/127, 210.
[367] Buhârî, Hayz 3, Tevhid 52; Ebu Dâvud, Taharet 102, 260; Nesâî, Taharet 175, Hayz 16; İbn Mâce, Taharet 120, 634; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/69, 331, 334.
[368] Buhârî, Hayz 3.
[369] Ebu Dâvud, Taharet 102, 258, Nikah 45-46, 2165; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 3, 2977, 2978; Nesâî, Taharet 181, Hayz 8; İbn Mâce, Taharet 125, 644.
[370] Buhârî, İlm 51, Vudû' 34, Gusul 13; Ebu Dâvud, Taharet 82, 206, 207, 208, 209; Tirmizî, Taharet 83, 114; Nesâî, Taharet 112, Gusul 28; İbn Mâce, Taharet 70, 504; Ahmed b. Hanbel, 1/124, 126.
[371] Buhârî, Deavat 10; Ebu Dâvud, Edeb 96-97, 5043; Nesâî, İftitah 153 ; İbn Mâce, Taharet 71, 508.
[372] Buhârî, Gusul 25, 27; Ebu Dâvud, Taharet 87, 222, 223, 88, 224; 89, 226, 228, Vitr 8, 1437; Tirmizî, Taharet 87, 118, 119; Nesâî, Taharet 163, 164, 165, 166, Gusul 5; İbn Mâce, Taharet 99, 584, 104, 593; Ahmed b. Hanbel, 6/92, 102, 103, 119, 120.
[373] Buhârî, Gusul 25, 27; Ebu Dâvud, Taharet 86, 221; Tirmizî, Taharet 88, 120; Nesâî, Taharet 167; İbn Mâce, Taharet 99, 585; Ahmed b. Hanbel, 1/125.
[374] Ebu Dâvud, Vitr 8, 1437; Tirmizî, Salat 330, 449; Fezailu'l-Kur'an 23, 2924; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/47, 138, 167.
[375] Ebu Dâvud, Taharet 85, 220; Tirmizî, Taharet 107, 141; Ncsâî, Taharet 169; İbn Mâce, Taharet 100, 587.
[376] Buhârî, İlim 50, Gusul 22, Enbiya 1, Edeb 68, 79; Ebu Dâvud, Taharet 95, 237; Tirmizî, Taharet 90, 122; Nesâî, Taharet 131; İbn Mâce, Taharet 107, 600;

Ahmed b. Hanbel, 6/306.
[377] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/92; Ebu Ya'lâ, Müsned, 4395.
[378] Ncsâî, İşretu'n-Nisa, 188; İbn Hibbân, Sahih, 7422; Hâkim, Mustedrek, 3/481-482.
[379] Buhârî, Gusul 1, 15; Ebu Dâvud, Taharet 97, 240, 241, 242, 243, 244; Tirmizî, Taharet 76, 104; Nesâî, Taharet 152, 153, 155, 156, 157; İbn Mâce, Taharet 94, 574; Ahmed b. Hanbel, 6/52, 70, 72, 96, 101, 110, 143
[380] Buharı, Gusul 1, 5; Ebu Dâvud, Taharet 97, 245; Tirmizî, Taharet 76, 103; Nesâî, Taharet 161, Gusul 14, 15, 22; İbn Mâce, Taharet 94 573; Ahmed b. Hanbel, 6/236, 325, 330, 2/129
[381] Buhâri, Gusul 2; Ebu Dâvud, Taharet 96, 238; İbn Mâce, Taharet 35, 376.
[382] Buhâri, Gusul 3; Ncsâî, Taharet 144.
[383] Nesâî, Taharet 58, 148; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/103, 118, 123, 161, 171, 172, 265; İbn Huzeyme, Sahih, 236; İbn Hibbân, Sahih, 1195.
[384] Buhârî, Vudû' 7; Ebu Dâvud, Taharet 44, 95; Tirmizî, Salat 429, 609; Nesâî, Taharet 59, 144, Mivah 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/112, 116, 259, 282, 290.
[385] Buharı, Gusul 3; İbn Mâce, Taharet 95, 577; İbn Huzeyme, Sahih, 243.
[386] Ebu Dâvud, Taharet 99, 251; Tirmizî, Taharet 77, 105; Nesâî, Taharet 150; İbn Mâce, Taharet 108, 603.
[387] Nesâî, Gusul 12; İbn Mâce, Taharet 108, 604.
[388] Buharı, Hayz 13, 14, İ'tisam 24; Ebu Dâvud, Taharet 120 (314, 315); Nesâî, Taharet 159; İbn Mâce, Taharet 124, 642.
[389] Buhârî, Vudû' 63, Hayz 19, 24.
[390] Buhârî, Hayz 20; Ebu Dâvud, Taharet 104, 262, 263; Tirmizî, Taharet 97, 130, Savm 68, 787; Nesaî, Hayz 17, Savm 64; İbn Mâce, Taharet 119, 631; Ahmed b. Hanbel, 6/231-232.
[391] Buhârî, Gusul 21, Salat 4, Cizye 9, Edeb 94; Tirmizî, İsti'zan 34, 2734, Siyer 26, 1579; Nesâî, Taharet 143; İbn Mâce, Taharet 126, 645.
[392] Buhârî, Gusul 21, Salat 4, Cizye 9, Edeb 94; Tirmizî, İsti'zan 34, 2734, Siyer 26, 1579; Nesâî, Taharet 143; İbn Mâce, Taharet 126, 645.
[393] Ebu Dâvud, Hamam 2, 4018; Tirmizî, Edeb 38, 2793; İbn Mâce, Taharet 137, 661.
[394] Buhârî, Salât 8, Hac 42, Menâkıbu'l-Ensar 25.
[395] Ebu Dâvud, Hamam 2, 4016.
[396] Buhâri, Vudû' 34; Ahmed b.-Hanbel, Müsned, 3/7, 36, 47; £bıs Ya'iâ, Müsned, 1236; İbn Huzeyme, Sahih, 2, 233.
[397] Ebu Dâvud, Taharet 84, 214, 215; Tirmizî, Taharet 81, 110; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/116.
[398] Buharı, Gusul 28; Müslim, Hayz 87, 348; Ebu Dâvud, Taharet 84, 216; Nesaî, Taharet 129; İbn Mâce, Taharet 111, 610; Muvatta', Taharet 71.
[399] Buhârî, Gusul 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/113-114; İbn Hibbân, Sahih, 1169.
[400] Buharı, Gusul 28; Ebu Dâvud, Taharet 83, 216; Nesâî, Taharet 129; İbn Mâce, Taharet 111, 610; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/234, 393
[401] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/68, 110; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 1/164
[402] Tirmizî, Taharet 81, 110.
[403] İbn Mâce, Taharet 65, 486; Tahâvî, Şerhu Meânî'l-Âsâr, 1/63.
[404] Buharı, "Vudû" 50, Et'ime 18; Ebu Dâvud, Taharet 75, 187; Nesâî, Taharet 122, 123; İbn Mâce, Taharet 66, 488, 490; Muvatta', Taharet 91; Ahmed b..Hanbel, Müsned,-11/227, 281.
[405] Buharı, Vudû' 52, Eşribe 12; Ebu Dâvud, Taharet 76, 196; Tirmizî, Taharet 66, 89; Nesâî, Taharet 124; İbn Mâce, Taharet 68, 517; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/223,227, 329.
[406] İbn Mâce, Taharet 67, 495; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/86, 88, 93, 98, 100, 101, 102, 105, 106, 108; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/46-47; İbn Huzeyme, Sahih, 31; İbn Hibbân, Sahih, 1124, 1127.
[407] Ebu Dâvud, Taharet 75, 191, 192; Nesâî, Taharet 123; İbn Mâce, Taharet 66, 489; Muvatta, Taharet 25.
[408] Ebu Dâvud, Taharet 177; Tirmizî, Taharet 74, 75; İbn Mâce, Taharet 515; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/330.
[409] Buhârî, Zekat 61, Büyü' 101, Zebâih 30; Ebu Dâvud, Libas 41, 4120, 4121; Tirmizî, Libas 7, 1727, 1728; Nesâı, Fera' 9; İbn Mâce, Libas 25, 3609; Muvatta', Sayd 17; Dârimî, Edahi 20, 1991, Büyü' 35, 2574; Ebu Avâne, Müsned, 1/211; İbn Hibbân, Sahih, 1282.
[410] Bakara: 2/173, Mâide. 5/3, Nahl: 16/115.
[411] Ebu Avâne, Müsned, 1/212.
[412] Mâide: 5/6.
[413] Buharı, Teyemmüm 1, Fezailu's-Sahabc 5, Tefsiru Sure-i Maide 3, Hudud 39, Nikah 125; Ebu Dâvud, Taharet 121, 317; Nesâî, Taharet 194; İbn Mâce, Taharet 90, 568.
[414] Bu hadis için b.k.z: Ebu Dâvud, Taharet 122, 329.
[415] Mâide: 5/6.
[416] Müslim, Hayz 109.
[417] Buharı, Teyemmüm 4, 5, 7, 8; Ebu Dâvud, Taharet 121, 322, 323, 324, 326, 327, 328); Nesâî, Taharet 196, 199, 200, 201; Tirmizî, Taharet 110, 144; İhn Mâce, Taharet 91, 569; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/320.
[418] Buhârî, Teyemmüm 3; Ebu Dâvud, Taharet 122, 329; Nesâî, Taharet 195; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/169.
[419] Ebu Dâvud, Taharet 8, 16; Tirmizî, Taharet 67, 90, İsti'zan 27, 2720; Nesâî, Taharet 33; İbn Mâce, Taharet 27, 353.
[420] Buhârî, Gusul 23, 24; Ebu Dâvud, Taharet 91, 231; Tirmizî, Taharet 89, 121; Nesâî, Taharet 172; İbn Mace, Taharet 80, 534; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/471.
[421] Tevbe: 9/28.
[422] Buhârî, Ezan 19; Ebu Dâvud, Taharet 9, 18; Tirmizî, Deavat 9, 3384; İbn Mâce, Taharet 11, 302; Ebu Avâne, Müsned, 1/217; İbn Hibbân, Sahih, 802; İbn Huzeyme, Sahih, 207.
[423] Tirmizî, Tam Şemail-u Şerif Tercemesi, s, 77, 159, 160; İbn Hibbân, Sahih, 5208.
[424] Buhârî, Vudû' 9, Deavât 15; Ebu Dâvud, Taharet 3, 4, 5; Tirmizî, Taharet 4, 5; Nesâî, Taharet 18; İbn Mace, Taharet 9, 296; Ahmed b. Hanbel, 3/409.
[425] Buharı, İsti'zan 48.
[426] Buhârî, Ezan 17; Tirmizî, Taharet 57, 78.
[427] Tâhâ; 20/14.
[428] A'raf: 7/205.
[429] Buharı, Ezan 1; Tirmizî, Salat 139, 190; Nesâî, Ezan 1.
[430] Ahzâb: 33/40.
[431] Enbiyâ :21 /107.
[432] Sebe: 34/28.
[433] Ra'd: 13/7.
[434] En'am: 6/84, 90.
[435] Bakara: 2/158; Mâide: 5/2; Hac: 22/32, 36.
[436] Buhari, Ezan, 6.
[437] Prod. Dr. Hayrettin Karaman, Hayatımızdaki İslam, İz Yayıncılık, 3. baskı, İstanbul 2003, s. 13-25.
[438] Buharı, Ezan 1, 2, 3, Enbiya 50; Ebu Dâvud, Salât 29, 508; Tirmizî, Salat 141, 193; Nesâî, Ezan 2; İbn Mâce, Ezan 6, 730; Ahmed b. Hanbel, 3/103.
[439] Ebu Dâvud, Salât 28, 500, 501; Tirmizî, Salat 110, 191, 192; Nesâî, Ezan 3, 4, 56; İbn Mâce, Ezan 2, 708, 709; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/408, 409.
[440] İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/222.
[441] Ebu Dâvud, Salat 41, 535.
[442] Ebu Dâvud, Cihad 91, 2634; Tirmizî, Siyer 48, 1618.
[443] Buharı, Ezan 7; Ebu Dâvud, Salât 36, 522; Tirmizi, Salat 154, 208; Nesâî, Ezan 33; İbn Mâcc, Ezan 4, 720; Ahmed b- Hanbel, 3/6, 53, 78
[444] Ebu Dâvud, Salât 36, 523; Tirmizî, Menakıb 1, 3614; Nesâî, Ezan 37.
[445] Ebu Dâvud, Salât 36, 527.
[446] Ebu Dâvud, Salât 36, 525; Tirmizî, Salat 156, 210; Nesâî, Ezan 38; İbn Mâce, Ezan 4, 721.
[447] B.k.z: Müslim, Salât 12; Ebu Dâvud, Salât 36, 527.
[448] İbn Mâce, Ezan 725; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/95, 98.

[449] Ebu Avâne, Müsned, 1/334.
[450] Buhârî, Ezan 4; Ebu Dâvud, Salat 31, 516; Nesâî, Ezan 30; Ebu Avâne, Müsned, 1/334.
[451] Buhârî, Ezan 83, 84, 85, 86; Ebu Dâvud, Salât 114-115, 721, 722, 115-116, 741, 742, 743; Tirmizî, Salât 190, 255; Nesâî, İftitâh 1, 2, 3, 86; İbn Mâce, İkâme 15, 858; Ahmcd b. Hanbel, 2/147.
[452] Uğur, Doç.Dr. Mücteba, Hadis Terimleri Sözlüğü, TDV Yay. Ankara 1992, s. 428.
[453] Nevevî, Şerhu'l-Müslim, Mısır 1349, 1/25.
[454] İbn Hacer, Hedyu's-Sârî, Bulak 1301, s. 381; Polat, Salahattin, Hadis Araştırmalan, İnsan yay., İst. tarihsiz, s. Polat, Salahattin, Hadis Araştırmalan, İnsan yay., İst. tarihsiz, s. 112.
[455] B.k.z: İbn Kayyim, Fıkhu's-Siyre, Haz. İmâd Zeki el-Bârûdî, Mektebetu't-Tevfîkiyye, tarihsiz, s. 12, 26, 34, 35, 39, 41, 46, 47, 50, 54, 56, 59, 66, 67, 68, 76, 79, 81, 91, 97, 103, 106, 117, 119, 121,128, 145, 147, 156, 159, 218, 226, 227, 242, 244, 254, 272, 314, 324, 328, 340, 348, 396, 398, 399, 407.
[456] Tehânevî, Kavâid, s. 408-409.
[457] Zehebî, el-Mîzân, 2/250.
[458] Aliyyu'1-Kârî, el-Esrâr, Tahk. M. Sebbâğ, Beyrut 1971, s. 46.
[459] İbn Hacer, Nuhbe, s. 57; İbn Receb, Ilelu't-Tirmizî, s. 101-102; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, 1/298-299.
[460] İbn Hacer, Nuhbe, s. 70; İbnu's-Salâh, Ulûmu'1-Hadis, s. 15-16; Tahânevî, Kavâid, s. 78-82; Polat, Salahattin, Hadis Araştırmaları, İnsan yay., İst. tarihsiz, s. 118.
[461] Leknevî, Ecvibe, s. 40-41; Tehânevî, Kavâid, s. 94; Suyûtî, Tedrib, 1/298-9.
[462] Tehânevî, Kavâid, s. 93; Polat, Salahattin, Hadîs Araştırmaları, İnsan yay., ist. tarihsiz, s. 122.
[463] Polat, Salahattin, Hadis Araştırmaları, İnsan yay., İst. tarihsiz, s. 124.
[464] Kardavi, Yusuf, İhtilaflar Karşısında İslami Tavır, ilke yay. İst. 1992, s. 87-115.
[465] Şafiî, Risale, s. 139-143.
[466] İbn Kayyim, İ'lâmu'l-Muvakiîn, 1/175-176.
[467] Polat, Salahattin, Hadis Araştırmaları, însan yay., İst. tarihsiz, s, 128429.
[468] Buhâri, Ezan 84; Ebu Dâvud, Salât 115-116, 745; Nesâî, İftitah 4, 85, 108, 126, 174.
[469] Müslim, Salat 25.
[470] Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr, 1/289.
[471] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/289.
[472] Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsar, 1/290.
[473] B.k.z: Tahâvî, Şerhu MeânH-Âsâr, 1/252, 253, 254, 290, 291 292, 294, 295.
[474] Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Asâr, 1/253, 290.
[475] Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr, 1/292.
[476] Buharı, Ezan 117; Ebu Davud, Salât 115-116, 738; Nesâî, İftİtah 180.
[477] Buhârî, Ezan 115; Ebu Dâvud, Salât 135-136, 835; Nesâî, İftitah 180, Sehv 1.
[478] Buharı, Ezan 94; Ebu Dâvud, Salât 131-132, 822; Tirmizî, Salât 183, 247); Nesâî, İftitâh 24; İbn Mâcc, İkâme 11, 837; Ahmed b. Hanbel, 5/321, 322.
[479] Müzzemmil: 73/20.
[480] TirmİzÎ, Tefsiru'1-Kur'an 2, 2953; Ebu Avâne, Müsned, 2/128; İbn Hibbân, Sahih, 1788, 1789, 1795.
[481] Nevevî, Müslim Şerhi, 4/102.
[482] Buharı, Ezan 104; Tahavî, Şerhu Meânîi-Âsâr, 1/208; Ebu Avâne, Müsned, 2/125; Beyhakî, Şüıenü'l-Kübrâ, 2/40; İbn Hibbân, Sahih, 1781.
[483] İsrâ 17/110.
[484] Buhârî, Tefsiru Sure-i İsrâ 14/V, 229.
[485] Buhârî, V, 229; Müslim, Salât, 31/1, 329-330.
[486] İsrâ 17/110.
[487] Buhârî, Ezan 94, 122, İsti'zan 18; Ebu Dâvud, Salat 143-144, 856; Tirmizî, Salat 226, 303; Nesaî, İftİiah 7; İbn Mâce, Salat 72, 1060; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/437.
[488] Ebu Davud, Salat 133-134, 828; Nesâî, İftiiah 27.
[489] Buharı, Ezan 89; Ebu Dâvud, Salât 121-122, 782; Tirmizî, Salât 68, 246; Nesâî, İftitâh 21, 22; İbn Mâce, İkâme 4, 813; Ahmed b. Hanbel, 3/101, 111, 114, 168, 178, 183 Dârekuinî, Sünen, 1/316; Tahâvî, Şerhu Meânî'1-Âsâr, 1/203.
[490] Kevser: 108/1, 3.
[491] Ebu Dâvud, Salat 121-122, 784, Sünnet 2223, 4747; Nesâî, İftilah 21; Dârekutnî, Sünen, 1/308, 311; Hâkim, Müstedrek, 1/223.
[492] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/317; Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr, 22/61; Dârekutnî, Sünen, 1/291; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 2/71.
[493] Buhârî, Ezan 148, 150, Deavat 17; Ebu Dâvud, Salat 177-178, 969; Tirmizî, Salat 215, 289; Nesâî, İftitah 190, Sehv 41, 43; İbn Mâcc, İkametu's-Salat 24, 899; Ahmed b. Hanbel Müsned, 1/437.
[494] Ebu Dâvud, Salat 177-178, 974; Tirmizî, Salat 216, 290; Nesâî, İftitah 193; İbn Mâce, İkametu's-Salat 24, 900.
[495] Fatiha: 1/7.
[496] Ebu Dâvud, Salat 177-178, 972, 973; Nesâî, İftİtah 113, 191, 192, Sehv 44, İmame 38; İbn Mâce, İkametu's-Salat 13, 847, İkametu's-Salat 24, 901.
[497] Buhârî, Dcavât 32, Enbya 10, Tefsiru Sure- Ahzab 10; Ebu Dâvud, Salât 178-179, 976; Tirmizî, Salât 351, 483; Nesâî, Sehv 51; İbn Mâce, Salât 25, 904; Ahmed b. Hanbel, 4/241, 242.
[498] Ahzab: 33/56.
[499] Buhârî, Enbiya 10, Deavat 33; Ebu Dâvud, Salat 178-179, 979; İbn Mâce, İkametu's-Salat 25.905.
[500] Buhârî, Ezan 125, Bed'ü'1-Halk 33; Ebu Dâvud, Salat 139-140 {848); Tirmizî, Salat 198, 267; Nesâî, İftitah 113; İbn Mâce, İkâme 18 875; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/459.
[501] Buhârî, Ezan 111, Deavat 63; Ebu Dâvud, Salât 167-168, 934, 935, 936; Tirmizî, Salat 185, 250; Nesâî, İftitâh 33, 34; İbn Mâce, İkâme 14, 851, 852; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/458.
[502] b.k.z: İbn Kesir, Tefsir, 5/128.
[503] Buhârî, Salât 18, Ezan 51, Taksiru's-Salât 17; Ebu Dâvud, Salât 68, 601; Tirmizî, Salât 267, 361; Nesâî, tmâme 16, 40, İbn Mâce, İkâme 144, 1238; Ahmed b. Hanbel, 3/162..
[504] Buhârî, Ezan 51; Müslim, Salat 90.
[505] Ebu Dâvud, Salat 68, 606; Nesâî, Sehv 11; İbn Mâce, İkametu's-Salat 144, 1240.
[506] Ebu Avâne, Müsned, 2/110. Hz. Yusufun bu kıssasına dair daha geniş bilgi için b.k.z: M. Ali Sabuni, Peygamberler Tarihi, çev. Hanifi Akın, Ahsen Yayınlan, s. 152-168, 587-598.
[507] Buhâri, Ezan 51; Nesâî, İmame 40.
[508] Buhâri, Meğâzî 83; Ebu Avâne, Müsned, 2/187.
[509] Buharı, Ezan 39, 67; İbn Mâce, İkamtu's-Salat 142, 1232.
[510] Hz. Yusufun bu kıssasına dair daha geniş bilgi için b.k.z: M. Ali Sabuni, Peygamberler Tarihi, çev. Hanifi Akın, Ahsen Yayınlan, s. 152-168, 587-598.
[511] Buhâri, Ezan 46, Meğâzî 83; Cenâiz 7.
[512] Buharı, Ezan 48; Ebu Dâvud, Salat 168-169, 940.
[513] Buhârî, Taharet 35; Ebu Dâvud, Taharet 60, 149; Nesâî, Taharet 96, 97; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/249, 251; Abdurrezzak, Musannef, 748; İbn Huzeyme, Sahih, 203, 1515, 1642; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 1/274.
[514] Buhârî, Amel fi's-Salat 5; Ebu Dâvud, Salat 168-169, 939; Tirmizî, Salat 272, 369; Nesâî, Sehv 16; İbn Mâce, İkamtu's-Salat 65, 1034; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/479.
[515] Buhârî, Salat 40; Nesâî, imame 63.
[516] Buhârî, Ezan 88.
[517] Bufeârî, Ezan 53; Ebu Dâvud, Salât 75, 623; Tirmizî, Salât 409, 582; Nesâî, İmame 38; İbn Mâce, İkâme 41, 961; Ahmed b. Hanbel, 2/456.
[518] Ebu Dâvud, Salat 162-163, 912; İbn Mâce, İkametu's-Salat 68, 1045.
[519] Ebu Dâvud, Salat 93, 661, 162-163, 912; Nesâî, İmame 28; İbn Mâce, İkametu's-Salat 50 (992); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/93.

[520] Ebu Dâvud, Salat 183-184, 998, 999; Nesâî, Sehv 5, 69, 72; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 5/86, 88, 102, 107.
[521] Ebu Dâvud, Salat 95, 674; Nesâî, İmame 23, 26; İbn Mâce, İkametu's-Salat 45 976.
[522] Buhârî, Ezan 77; Ebu Dâvud, Salat 93, 668; İbn Mâce, İkametu's-Salat 50, 993.
[523] Buhârî, Ezan 72; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/286; Ebu Avâne, Müsned, 2/39; Beyhakî, Siinenü'l-Kübrâ, 3/100.
[524] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/314; İbn Hibbân, Sahih, 2177; Abdurrezzak, Musannef, 2424..
[525] Buhârî, Ezan 71; Ebu Dâvud, Salât 93, 662, 663; Tirmizî, Salât 167, 227; Nesâî, İmame 25; İbn Mâcc, İkâme 50, 994; Ahmed b. Hanbel, 4/271, 272, 276, 277.
[526] Buhârî, Ezan 9, 32, 72, Şehâdât 30; Tirmizî, Salat 166, 225; Nesâî, Mevakit 22, Ezan 31.
[527] A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 3/198.
[528] Ebu Dâvud, Satat 97, 680; Nesâî İmame 17; İbn Mâce, İkametus-Salat 45, 978..
[529] Nevevî, Müslim Şerhi, 4/158.
[530] Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat, 1/171.
[531] İbn Mâcc, İkametu's-Salat 51, 998; İbn Huzeyme, Sahih, 1555.
[532] Ebu Dâvud, Salat 97, 678; Tirmizî, 166, 224; Nesâî, İmame 32; İbn Mâce, İkametu's-Salat 52, 1000; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/485.
[533] Nevevî, Müslim Şerhi, 4/158.
[534] Buhâri. Salat 6, Ezan 136, Amel fi's-Salat 14; Ebu Dâvud, Salat 78, 630; Nesâî, Kıble 16.
[535] Buhârî, Ezan 162, Nikah 116; Ebu Dâvud, Salat 52, 567; Nesâî, Mesacid 15.
[536] Buhâri, Cum'a 13; Ebu Dâvud, Sallat 52, 568; Tirmizî, Salat 400, 570; İbn Mâce, Mukaddime 2, 16.
[537] Nesâî, Zinet 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/363; Ebu Avâne, Müsned, 2/16, 59.
[538] Ebu Dâvud, Tereccül 7, 4175; Nesaî, Zinet 37.
[539] Buhâri, Ezan 163; Ebu Dâvud, Salat 53, 569.
[540] Buhârî, Cum'a: 62/11.
[541] İsra: 17/110.
[542] Buhari, Tefsiru Sure-i İsra: 17/14. Tevhid 34, 44, 52; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an 18, 1345, 3146; Nesai, İftihah 80.
[543] Kıyâme: 75/16.
[544] Kıyâme: 75/16.
[545] Kıyâme: 75/17.
[546] Kıyâme: 75/18.
[547] Kıyâme: 75/19.
[548] Buharı, Bed'u'I-Vahy 4, Tefsiru Sure-i Kıyâme 1, 2, Fezailu'l-Kur'an 28, Tevhid 43; Tirmizî, Tefsiru'1-Kur'an 72, 3329.
[549] Cin: 72/1.
[550] Buhâri, Ezan 105, Tefsiru Sure-i Cin 1; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 70, 3323.
[551] Buharı, Menâkıbu'l-Ensâr 32; Ebu Dâvud, Taharet 42, 85; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 47, 3258.
[552] Aynî, Umdetu'1-Kârî, 13/391.
[553] Buhâri, Ezan 96, 97, 107, 109; Ebu Dâvud, Salat 124-125, 798; Nesâî, İftitah 57, 58, 59, 60; İbn Mâce, İkametu's-Salah 8, 829.
[554] Ebu Dâvud, Salat 125-126, 804; Nesâî, Sala 16.
[555] Kasani, Bedâyiu's-Sanai, 1/110.
[556] Buharı, Ezan 94, 103; Ebu Dâvud, Salat 125-126, 803; Nesaî, İftitah 74.
[557] Nesâî, İftitah 56; İbn Mâce, İkametus-Salat 7, 825.
[558] Mü'minun; 23/1, 45.
[559] Mü'minun: 23/1, 50.
[560] Buhârî, Ezan 106; Ebu Dâvud, Salat 88, 649; Nesâî, İftitah 76; İbn Mâce, İkametu's-Salat 5, 820.
[561] Tekvîr: 81/17.
[562] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/306-307; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/353.
[563] Kâf: 50/1.
[564] Kâf: 50/10.
[565] Tirmizî, Salat 228, 306; Nesâî, İftitah 43; İbn Mâce, İkametu's-Salat 5, 816.
[566] Kâf: 50/1
[567] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/91, 102, 103, 105; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/353.
[568] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/101, 108.
[569] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/86, 88; İbn Huzeyme, Sahih, 510.
[570] Buhârî, Mevâkitu's-Salât 11; Nesâî, İftİtah 42; İbn Mâce, İkam etu's-Salat 5, 818.
[571] Buharı, Ezan 98, Megâzî 83; Ebu Dâvud, Salat 127-128, 810; Tirmizî, Salat 230, 308; Nesâî, İftitah 64; İbn Mâce, İkametu's-Salat 9 831; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/338, 340.
[572] Buhârî, Ezan 99, Cihad 172, Meğâzî 12, Tefeiru Sure-i Tur 1; Ebu Dâvud, Salat 127-128, 811; Nesâî, İftitah 65; İbn Mâce, İkametu's-Salat 9, 832.
[573] Buharı, Ezan 100, 102, Tefsiru Sure-i Tin 95, 1, Tevhid 52; Ebu Dâvud, Sefer 6, 1221; Tirmizî, Salât 231, 310; Nesâî, İftitâh 73; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 10, 834, 835; Ahmed b. Hanbcl, 4/284, 286, 291, 298, 301, 302, 303, 304.
[574] Müslim, Salat 175.
[575] Ebu Dâvud, Salat 123-124, 790; Nesâî, İftitah 71; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 10, 836, 48, 986.
[576] Müslim, Salat 178.
[577] Buhâri, Ezan 60; Ebu Dâvud, Salat 67, 600; Nesâî, İmame 41: Tirmizî, Salat 410, 583.
[578] Buharı, İlm 28, Ezan 61, 63, Ahkam 13; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 48, 984.
[579] Buhârî, Ezan 62; Ebu Dâvud, Salat 123-124, 794; Tirmizî, Salat 175, 236.
[580] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/21, 216.
[581] Buharı, Ezan 64; İbn Mâce, İkâmctu's-Salat 48, 985.
[582] Buharı, Ezan 65.
[583] Buhârî, Ezan 65; İbn Mâce, İkametu's-Salat 49, 989.
[584] Buhârî, Ezan 121, 127, 140; Ebu Dâvud, Salat 142-143, 852, 854; Tirmizî, Salat 207, 279, 280; Nesâî, İftitah 179.
[585] Buharı, Ezan 140; Ebu Dâvud, Salat 142-143, 853.
[586] Buhâri, Ezan 52, 91, 133; Ebu Dâvud, Salat 74 (620); Tirmizî, Salat 208, 281; Nesâî, İmame 38.
[587] Ebu Dâvud, Salat 139-140, 846; İbn Mâce, İkâmetu'l-Salat 18, 878.
[588] Ebu Dâvud, Salai 139-140, 847; Nesâî, İfiitah 115.
[589] Ebu Dâvud, Salat 147-148, 876; Nesâî, İftitah 98, 152; İbn Mâce, Ta'biru'r-Rü'ya 1, 3899.
[590] Ebu Avâne, Müsned, 2/171.
[591] Ebu Dâvud, Libas 8, 4044, 4045, 4046; Tirmizî, Salat 195, 264, Libas 13, 1737; Nesâî İftitah 97, 151; İbn Mâce, Libas 21, 3602.
[592] Ebu Dâvud, Salat 147-148, 875; Ncsâî, İftitah 168; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/421; Ebu Avâne, Müsned, 2/180.
[593] Ebu Dâvud, Salat 147-148, 878; İbn Hibbân, Sahih, 1931.
[594] Buhârî, Ezan 123; Ebu Dâvud, Salat 147-148, 877; Nesâî, İftitah 100, 154, 155; İbn Mâce, İkametu's-Salat 20, 889.
[595] Nasr: 110/1, 3.
[596] Nesâî, İftitah 162.
[597] Ebu Dâvud, Salat 147-148, 879; Nesaî, İftitah 16l.
[598] Nevevî, Müslim Şerhi, 4/203.
[599] Ebu Dâvtıd, Salat 146-147, 872; Nesâî, İftitah 165.
[600] Tirmizî, Salat 286, 388, 389; Nesâî, İftitah 139; İbn Mâce, İkametu's-Salat 201, 1423.
[601] Ehu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 22, 1320; Tirmizî, Deavat 27, 3416; Nesâî, İftitah 169; bn Mace, Dua 16, 3879.

[602] Tirmizî, salat 169.
[603] Buhârî, Ezan 133, 134, 137, 138; Ebu Dâvud, Salât 150-151, 889, 890; Tirmizî, Salât 203, 273; Nesâî, İftitâh 40; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 19, 883, 884; Ahmed b. Hanbel, 1/285, 286.
[604] Ebu Dâvud, Salât 87, 647; Nesâî, İftitah 147.
[605] Buharı, Ezan 141, Mevakatu's-Salat 8; Ebu Dâvud, Salât 153-154, 897; Nesâî, İftitah 50; Titmizî, Salat 205, 276; İbn Mâce, İkametu's-Salat 21, 892; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/115, 177, 179,274.
[606] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/283, 294; Ebu Avâne, Müsned, 2/183; İbn Huzeyme, Sahih, 656; İbn Hibbân, Sahih, 1916.
[607] Buhârî, Salat 27, Ezan 130; Nesâî, İftitah 141.
[608] Ebu Dâvud, Salat 153-154, 898; Nesaî, İftitah 142; İbn Mâce, İkamctu's-Salat 19, 880; Dârimî, Salat 79, 1337; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/331.
[609] Nesâî, İftitah 178.
[610] Ebu Dâvud, Salat 121-122, 783; İbn Mâce, İkametu's-Salat 4, 812, 16¸869, 22 (893); Ahmcd b. Hanbel, Müsned, 6/31, 171, 194, 281
[611] Ebu Dâvud, Salat 101 (685); Tirmizî, Salat 250 (335); İbn Mâce, İkametu's-Salat 36 (940)
[612] Buharı, Salat90; Ebu Dâvud, Salat 101 (687)
[613] Buharı, Salat 98; Ebu Dâvud, Salat 103 (692); Tirmizî, Salat 261 (352)
[614] B.k.z: Ebu Dâvud, Salât 102 (689), 107 (700)
[615] Buharı, Salat 100, Bed'u'l-Halk 11; Ebu Dâvud, Salât 107, 700.
[616] Ebu Dâvud, Salat 102, 689; İbn Mâce, İkametu's-Salat 36; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/249, 255, 266.
[617] Nevevî, Müslim Şerhi, 4/222.
[618] Buhârî, Salât 101; Ebu Dâvud, Salât 108, 701; Tirmizî, Salât 134, 336; Nesâî, Kıble 8; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 37, 945; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/116.
[619] Buhârî, Salat91; Ebu Dâvud, Salât 196, 696.
[620] Buhârî, Salat 91, 95; Ebu Dâvud, Salât 215-216, 1082; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 204, 1430.
[621] Buhârî, Salat 22, 103; İbn Mâce, İkâme tu's-Salat 40, 956.
[622] Buhârî, Salat 102, 105, İsti'zan 37.
[623] Buhârî, Salat 22, 104, Amel fi's-Salat 10; Ebu Dâvud, Salât 111, 713; Nesâî, Taharet 120.
[624] Buhârî, Hayz 30, Salat 19, 107; Ebu Dâvud, Salât 90, 656; İbn Mâce, İkametu's-Salat 63, 1028.
[625] Ebu Dâvud, Taharet 133, 370; Nesâî, Kıble 17; İbn Mâce, Taharet 131, 652.
[626] Buharı, Salat 4; Ebu Dâvud, Salat 77, 625; Nesâî, Kıble 14.
[627] Buhârî, Salat 5; Ebu Dâvud, Salat 77, 626; Nesâî, Kıble 18.
[628] Buharı, Salât 4; Ebu Dâvud, Salât 77, 628; Tirmizî, Salât 254, 339; Nesâî, Kıble 14; İbn Mâce, İkametu's-Salat 69, 1049; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/256, 265, 303, 320.
[629] Buhârî, Salat 3; İbn Mâce, İkametu's-Salat 66, 1038, 1039.
[630] Tirmizî, Salat 247, 332; İbn Mâce, İkametu's-Salat 63, 1029, 69, 1048.
[631] Buhârî, Enbiyâ 10, 40; Nesâî, Mesacid 3; İbn Mâce, Mesacid 7, 753.
[632] A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 3/348-349.
[633] Buharı, Teyemmüm 1, Salat 56, Farzu'l-Hıims 8; Nesâî, Gusl 26, Mesacid 42; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/304.
[634] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/383; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 11/435; Ebu Avâne, Miisned, 1/303; İbn Huzeyme, Sahih, 263, 264.
[635] Buhârî, Cihad 122; Nesâî, Cihad 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/26.
[636] Buhârî, Salat 48, Fezâil-u Medine 1, Menâkıbu'l-Ensar 46, Büyü' 41, Vesâyâ 27; Ebu Dâvud, Salat 12 (453); Nesâî, Mcsacid 12; İbn Mâce, Mesacid 3 (742)
[637] Yâsîn: 36/69.
[638] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi İstanbul 1988, 2/211-214.
[639] Bakara: 2/144.
[640] Buhâri, Tefsiru Sure-i Bakara 18; Tirmizî, Salat 255, 340; İbn Mâce, İkametu's-Salat 56, 1010; İbn Hibbân, Sahih, 716.
[641] Buhârî, Salat 32, Ahbâru'1-Âhâd 1; Nesâî, Salat 24, Kıble 3.
[642] Bakara: 2/144.
[643] Ebu Dâvud, Salat 199-200, 1045; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/284; İbn Huzeyme, Sahih, 430, 431.
[644] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi İstanbul 1988, 4/115-116.
[645] Buharı, Salat 48, Menâkıbu'l-Ensar 37; Ncsâî, Mesacid 13.
[646] Buhârî, Cenaiz 61, Meğâzi 83.
[647] Tirmizî, Cenaiz 32; İbn Mâce, Cenaiz 65.
[648] Biıhârî, Salat 55; Ebu Dâvud, Cenaiz 70-72, 3227; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/284, 285, 366, 396, 453-454, 518.
[649] Buharı, Salat 55, Enbiya 50, Meğaz 83, Libas 19; Nesâî, Mesacîd 13.
[650] İbn Hibbân, Sahih, 14/334, 6425; Ebu Avâne, Müsned, 1/335, 1/401; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/150; Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir, 2/168
[651] Nlevevî, Müslim Şerhi, 5/12-13.
[652] Buhârî, Salat 65; Ebu Avâne, Müsned, 1/391; İbn Hibbân, Sahih, 1609.
[653] Ebu Dâvud, Salat 145-146, 868; Nesâî, Mesacid 27; Ebu Avâne, Müsned, 2/164, 165; İbn Hibban, Sahih, 1874, 1875.
[654] Nevevî, Müslim Şerhi, 5/14.
[655] Buharı, Ezan 118; Ebu Dâvud, Salât 145-146, 867; Tirmizî, Salât 192, 259; Nesâî, İftitâh 91 (=Tatbîk 1); İbn Mâce, İkâme 17, 873; Ahmed b. Hanbel, 1/182.
[656] B.k.z: Ahmed Naim, Tecrid Tercemesi, 2/793.
[657] Ebu Dâvud, Salat 138-139, 845; Tirmizî, Salat 210, 283; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/313.
[658] Nevevî, Müslim Şerhi, 5/18.
[659] A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 3/387.
[660] Ebu Dâvud, Salat 166-167, 930, Eyman 16, 3282; Tıb 23, 3909; Nesâî, Sehv 20.
[661] B.k.z: Yusuf el-Kardavî, İhtilaflar Karşısında îslamî Tavır, ilke Yayınlan, İstanbul 1992, s. 159-162.
[662] Buhâri, Amel fi's-Salat 2, Menâkibu'I-Ensar 37; Ebu Dâvud, Salat 165-166, 923; Ebu ıe, Müsned, 2/139; Nesâî, Sünemi'1-Kübrâ, 540.
[663] Ebu Dâvud, Salat 166-167.
[664] Buharı, Amel fi's-Salat 2, Tefsiru Sure-İ Bakara 43; Ebu Dâvud, Salat 173-174, 949; izi, Salat 297, 405; Nesâî, Sehv 20.
[665] Buhârî, Amel fi's-Salat 15; Ebu Dâvud, Salat 165-166, 926; Tirmizî, Salat 260, 351; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/351, 363.
[666] Sâd: 38/35.
[667] Buharı, Salat 75, Amel fi's-Salai 10, Bed'ıı'l-Halk 11, TeJsiru Sure-i Sâd 2; Ahmed b. ınbel, Müsned, 2/298.
[668] Nesâî, Sehv 19; İbn Hibbân, Sahih, 1979; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 2/263-264.
[669] B.k.z: Ali Erbaş, "İfrit", İslam Ansiklopedisi, T.D.V., İstanbul 2000, 21/516-517.
[670] Buhâri, Salat 106, Edcb 18; Ebu Dâvud, Salat 164-165, 917, 918, 919, 920; Nesâî, İmame 37, Mesacid 19, Sehv 13.
[671] Buhârî, Cum'a 26; Ebu Dâvud, Salat 214-215 (1080); Nesâî, Mesacid 45; İbn Hibbân, Sahih, 2142.
[672] Buhârî, Amel fi's-Salat 17; Nesâî, İftitah 12; Tirmizî, Salat 281 383.
[673] Buhârî, Amel fi's-Salât 8; Ebu Dâvud, Salât 170-171, 146; Tirmizî, Salât 279, 380; Nesâî, Sehv 7; İbn Mâcc, İkâmetu's-Salat 62, 1026; Ahmed b. Hanbel, 3/426, 5/42.
[674] Buhârî, Salat 33, Nesâî, Mesacid 31.
[675] Buhâri, Salat 34, 35, 36; Nesâî, Mesacid 32; İbn Mâce, Mesacid 10, 761.
[676] Nesâî, Taharet 193; İbn Mâce, İkametu's-Salat 61, 1022.
[677] Buhâri, Salat 33, 36, Amel fi's-Salat12.
[678] Buhâri, Salat 37; Ebu Dâvud, Salat 22, 475; Tirmizî, Salat 407, 572; Nesâî, Mesacid 30.
[679] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/178; Ebu Avâne, Müsned, 1/406; İbn Hibbân, Sahih, 1641; Buhâri, Edebü'l-Müfred, 230; Tayâlîsî, Müsned, 483.
[680] Ebu Dâvud, Salat 22, 482, 483.

[681] Buharı, Salat 24, Libas 37; Tirmizî, Salat 293, 400; Nesâî, Kıble 24.
[682] Buhârî, Salat 14; Ebu Dâvud, Salat 162-163, 914, Libas 8, 4053; Nesâî, Kıble 20; İbn Mâce, Libas 1, 3550.
[683] Buhârî, Et'ime 58; Tirmizî, Salat 262, 353; Nesâİ, İmame 51; İbn Mâce, İkametti's-Salat 34, 933.
[684] Buharı, Ezan 42; İbn Mâce, İkametu's-Salat 34, 934.
[685] Buhârî, Ezan 42; Ebu Dâvud, Taharet 43, 89.
[686] Buhârî, Ezan 160; Ebu Dâvud, Et'ime 40, 3825; İbn Mâce, İkameiu's-Salat 58, 1016; Dârimî, Et'ime 21, 2059; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/20.
[687] Buharı, Ezan 160; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/186; Ebu Avâne, Müsned, 1/412.
[688] Tirmizî, Et'ime 13, 1806; Nesâî, Mesacid 16; İbn Mâce, Et'ime 59, 3365; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/374, 387, 397; Ebu Avânc, Müsned, 1/411; Ebu Ya'lâ, Müsned, 2226; İbn Huzeyme, Sahih, 1668.
[689] Buhârî, Ezan 160; Ebu Dâvud, Et'ime 40, 3822; Ebu Avâne, Müsned, 1/410.
[690] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/12; İbn Huzeyme, Sahih, 1667; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 3/77.
[691] Nesâî, Mesacid 17; İbn Mâce, İkametu's-Salat 58, 1014, Feraiz 5, 2726, Et'ime 59, 3363; Ahmcd b. Hanbel, Müsned, 1/15, 26; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/510-511, 8/304
[692] Ebu Dâvud, Salat 21, 473; İbn Mâce, Mesacid 11, 767; Ebu Avâne, Müsned, 1/406; İbn Huzeyme, Sahih, 1302; İbn Hibbân, Sahih, 1651.
[693] İbn Mâce, Mesacid 11, 765; Ebu Avâne, Müsned, 1/407; İbn Huzeyme, Sahih, 1301; İbn Hibbân, Sahih, 1652; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/196, 10/103.
[694] Buhârî, Sehv 6, 7; Ebu Dâvud, Salât 191-192, 1030, 1031; Tirmizî, Salât 291, 397; Nesâî, Sehv 25; İbn Mâce, İkâme 135, 1216, 1217; Ahmed b. Hatibel, 2/330.
[695] Buhârî, Ezan 146, 147, Sehv 1, 5, Eyman 15; Ebu Dâvud, Salat 193-194, 1034, 1035; mizî, Salat 288, 391; Nesâî, İftitah 196, Sehv 21, 28; İbn Mâce, İkametu's-Salat 1311206, 07.
[696] Ebu Davud, Salat 190-191, 1024, 1026, 1027; Nesaî, Sehv 24; İbn Mâce, İkametu's-at 132, 1210.
[697] İbn Mâce, İkametu's-Saiat 133; 1212.
[698] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 4/87-88.
[699] Buharı, Salât 31; Ebu Dâvud, Salât 189-190, 1019; Tirmizî, Salât 289, 392; Nesaî, Sehv 25, 26; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 130, 1205.
[700] Ebu Dâvud, Salât 189-190, 1022; Nesaî, Sehv 26.
[701] Buharı, Salat 88, Ezan 69, Sehv 3, 4, 5; Ebu Dâvud, Salât 188-189, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012; Tirmizî, Salât 289, 394, 292, 399; Nesâî, Sehv 22, 23; İbn Mâce, İkame 134, 1214; Ahmed b. Hanbel, 2/460.
[702] Ebu Dâvud, Salat 188-189, 1018; Nesâî, Sehv 23, 76; İbn Mâce, İkametu's-Salat 134, 1215.
[703] Buhârî, Sucûdu'l-Kur'an 8, 12; Ebu Dâvud, Sucudu'l-Kur'an 6, 1412.
[704] Buhârî, Sucûdu'l-Kur'an 1, Menakibu'l-Ensar 29, Meğâzî 8; Ebu Dâvud, Sucudu'l-Kur'an 3 06; Nesâî, İftİtah 49. Buhârî, Tefsiru Sure-i Kamer 62'de geçtiğine göre, bu kişinin adı, Ümeyye b. Haleftir.
[705] Buhârî, Sucûdu'l-Kur'an 6; Ebu Dâvud, Sucudu'l-Kur'an 2, 1404; Tirmizî, Sefer 404, 6; Nesâî, İftİtah 50. Buhârî, Tefsiru Sure-i Kamer 62'de geçtiğine göre, bu kişinin adı, Ümeyye b. Haleftir.
[706] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Kur'an, 1/457.
[707] Buharı, Ezan 101; Ebu Dâvud, Sucudu'l-Kurfan 4, 1407; Tirmizî, Sefer 402, 573; Nesâî, İftitah 52; İbn Mâce, İkametu's-Salat 71, 1058.
[708] Ebu Dâvud, Salat 180-181, 988; Nesâî, Sehv 39.
[709] Tirmizî, Salat 220, 294; Ncsâî, Sehv 35; İbn Mâce, İkametu's-Salat 27, 913.
[710] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/444; Ebu Avâne, Müsned, 2/238; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 2/176.
[711] Nesâî, Sehv 68; İbn Mâce, İkametu's-SaJat 28, 915; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/180-181.
[712] Buharı, Ezan 155; Ebu Dâvud, Salat 184-185, 1002; Nesâî, Sehv 79.
[713] Buhârî, Ezan 155; Ebu Dâvud, Salat 184-185, 1003; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/367; Ebu Avâne, Müsned, 2/242.
[714] Nesâî, Cenaiz 115; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/89, 238, 248.
[715] Buharı, Deavat 37; Nesâî, Cenaiz 115.
[716] A. doğlu, Müslim Şerhi, 3/513-514.
[717] Kabir azabı ile ilgilibilgi için 220 nolu hadisin açıklamasına bakınız.
[718] Buhârî, Ezan 149.
[719] Buhârî, Cenaiz 87; Ebu Dâvud, Saiat 178-179, 983; Nesâî, Sehv 64; İbn Mâce, İkaraetu's-Salai 26, 909.
[720] Buhârî, Ezan 149; Ebu Dâvud, Salat 148-149, 880; Nesâî, Sehv 64.
[721] Ebu Dâvud, Vitr 25, 1513; Tirmizî, Salat 224, 300; Nesâî, Sehv Sİ; İbn Mâce, İkametu's-Salat 32, 924.
[722] Buhârî, Ezan 155, Deavat 17, Kader 12, İ'tisam 3; Ebu Dâvud, Vitr 25, 1505; Nesâî, Sehv 85, 86.
[723] Ebu Dâvud, Vitr 25, 1506; Nesâî, Sehv 83, 84.
[724] Buhârî, Ezan 155, Deavat 18; Ebu Avâne, Müsned, 2/248, 249; İbn Hibbân, Sahih, 2014; İbn Huzeyme, Sahih, 749.
[725] Tirmizî, Deavat 25, 3412; Nesâî, Şehv 92.
[726] Ahmcd b. Hanbel, Müsned, 2/371, 483; İbn Hibbân, Sahih, 2016; İbn Huzeyme, Sahih, 2/187; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'I-Leyl, 143.
[727] A. Dauudoğlu, Müslim Şerhi, 3/538-539.
[728] Buhârî, Ezan 89; Ebu Dâvud, Salat 120-121, 781; Nesâî, Taharet 48, İftitah 15; İbn Mâce, İkametu's-Salat 1, 805.
[729] Müslim, Salat 52; Ebu Dâvud, Salat 119-120, 776; Tirmizî, Salat 65, Vitr 19; İbn Mâce, İkametu's-Salat 1; Dârimî, Salat 33; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/50, 69.
[730] İbn Hibbân, Sahih, 1936; İbn Huzeyme, Sahih, 1603.
[731] Ebu Dâvud, Salat 118-119, 763; Nesâî, İftitah 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/106, 188, 191, 269; İbn Hîbbân, Sahih, 1761; İbn Huzeymc, Sahih, 466.
[732] Buhârî, deavât 67, İslam, Zikr 25.
[733] Tirmizî, Deavat 127, 3592; Nesâî, İftitah 8.
[734] Buharı, Cuın'a 18; Ebu Dâvud, Salat 54, 572; Tirmizî, Salat 244, 329; Nesâî, İmame 57; İbn Mâce, Mesacid 14, 775; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/282, 386, 472.
[735] Nevevî, Müslim Şerhi, 5/98
[736] Buhâri, Ezan 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/306; Ebu Avâne, Müsned, 2/83; İbn Hibbân, Sahih, (2147)
[737] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 3/554-555
[738] Buhârî, Ezan 22; Ebu Dâvud, Salat 45 (539, 540); Tirmizî, Sefer 415 (592); Nesâî, Ezan 42 İmame 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/304
[739] Buharı, Gusl 17; Ebu Dâvud, Taharet 93 (235)
[740] Ebu Dâvud, Salat 43 (537); Tirmizî, Salat 148 (202); İbn Mâce, Ezan 3 (713); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/91
[741] Bu-hârî, Ezan 27
[742] N. Yeniel-H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 3/173, Şamil Yayınevi, İstanbul 1988, 2/364.
Cabir b. Semure hadisinde; ezan ile kamet arasında bir fasıla verilmesinin meşru olduğuna delalet etmektedir.
[743] Buhâri, Mevâkîtu's-Salât 17, 28; Ebu Dâvud, Salât 233-235, 1121; Tirmizî, Cuma 377, 524; Nesâî, Mevâkît 30; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 91, 1122; Ahmed b. Hanbel, 2/280.
[744] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 17, 28; Ebu Dâvud, Salât 5, 412; Tirmizî, Salât 137, 186; Nesâî, Mevâkît 11, 28, 30; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 11, 699; Ahmed b. Hanbel, 2/348; Muvatta', Mevakit 5.
[745] Nesâî, Mevakit 28; İbn Mâce, Salat 11, 700.
[746] Buhârî, Mevakit 1, Meğazi 12, Bed'u'1-Halk 6; Ebu Dâvud, Salat 2, 394; Nesâî, Mevakit 1; İbn Mâce, Salat 1, 668.
[747] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 13, Farzu'1-Hums 4; Ebu Dâvud, Salât 5, 407; Tirmizî, Salât 120, 159; Nesâî, Mevâkît 8; İbn Mâce, Salât 5 683; Ahmed b. Hanbel, 6/37, 85, 199, 204, 279.
[748] Ebu Dâvud, Salât 2, 396; Ncsâî, Mevakit 15.
[749] İbn Hibbân, Sahih, 1473.
[750] Tirmizî, Salat 115, 152; Nesâî, Mevakit 12; İbn Mâce, Salat 1, 667.
[751] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 9; Ebu Dâvud, Salât 4, 402; Tirmizî, Salât 5, 157; Nesâî, Mevâkît 5; İbn Mâce, Salât 4, 677; Ahmed b. Hanbel, 2/266, 394; Muvatta', Mevakit 28.

[752] Buhârî, Mevâkitu's-Salât 9, 10, Ezan 18; Ebu Dâvud, Salat 4, 401; Tirmizî, Salat 119, 158.
[753] Buhârî, Mevâkitu's-Salât 9; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 1/437; Muvatta', Mevakit 28.
[754] Ebu Dâvud, Salat 126-127, 806; Nesâî, İftitah 60; İbn Mâce, Salat 3, 673; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 5/106.
[755] Nesâî, Mevakit 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/108; İbn Ebi Şeybe, Musanncf, 1/323-324.
[756] Ebu Dâvud, Saiat 5, 413; Tirmizî, Salat 120, 160; Ncsâî, M e vakit 9.
[757] Buhârî, Mevâkıtı's-Salât 13; Nesâî, Mevakit 8.
[758] İbn Hibbân, Sahih, 1516; Dârekutnî, Sünen, 1/255.
[759] Buharı, Şerike 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/141-142.
[760] Buhârî, Mevâkîtus-Salât 14; Ebu Dâvud, Salât 5, 414, 415; Tirmizî, Salât 128, 175; Nesâî, Salât 17; İbn Mâce, Salât 6, 685; Ahmed b. Hanbel, 2/75.
[761] Buhârî, Cihad, 97, Meğâzî 27, Deavât 57: Ebu Dâvud, Salât 5, 409; Tirmizî, Tefsiru Sure-i Bakara; 2/2987; Nesâî, Salât 14; İbn Mâce, Salât 6, 684; Ahmed b. Hanbel, l/79, 154.
[762] Bakara: 2/238.
[763] Bakara: 2/238.
[764] Ebu Dâvud, Salat 5, 410; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 3, 2982; Nesâî, Salat 14.
[765] Buharı, Mevâkitu's-Salât 36, 38, Ezan 26, Havf 4; Tirmizî, Salat 132, 180; Nesâî Sehv 105.
[766] Buharı, Mevâkitu's-Salât 16, Tevhid 23, 36; Nesâî, Salat 21.
[767] Tâhâ: 20/13.
[768] Buhâri, Mevâkitu's-Salât 16, 26, Tevhid 24; Ebu Dâvud, Sünnet 19, 4729; Tirmizî, Sıfatıı I-Cennet 16, 2551; İtm Mâcc, Mukaddime 13 177.
[769] Tâhâ: 20/13.
[770] Ebu Dâvud, Salat 9, 428; Nesâî, Salat 13, 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/261; İbn Huzeyme, Sahih, 318; İbn Hibbân, Sahih, 1738, 1740.
[771] Buhâri, Mevâkitu's-Salât 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/80; İbn Hibbân, Sahih, 1739.
[772] Buharı, Mevâkitu's-Salât 18; Ebu Dâvud, Salat 6, 417; Tirmizî, Salat 122, 164; İbn Mâce, Salat 7, 688.
[773] Buharı, Mevâkitu's-Salât 18; İbn Mâce, Salat 7,687.
[774] Buhâri, Mevâkitu's-Salât 22; Nesâî, Mevakit 21; İbn Hibbân, Sahih, 1535.
[775] Buhârî, Mevâkitu's-Salât 24; Ebu Dâvud, Salat 7, 420; Nesâî, Mevakit 21.
[776] Buharı, Libâs 48; Nesâî, Zinet 80.
[777] Buhârî, Mevâkitu's-Salât 24.
[778] B.k.z: Mehmet Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, s. 2/269-270.
[779] Buhârî, Mevâkitu's-Salât 24, Temenni 9; Nesâî, Mevakit 20.
[780] Ebu Ya'lâ, Müsned, 13/445; Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr, 2/234, 1974.
[781] Ebu Davud, Edcb 78, 4984; Nesaî, Mevakit 23; İbn Mâce, Salat 13, 704.
[782] Nur: 24/58.
[783] Nevevî, Müslim Şerhi, 5/142.
[784] Buhâri, Salât 13, Mevâkîtu's-Salât 27, Ezan 165; Ebu Dâvud, Salât 8, 423; Tirmizî, Salât 116, 153; Nesâî, Mevâkît 21; İbn Mâce, Salât 2 669; Ahmed b. Hanbel, 6/33, 37, 179, 248.
[785] Buhârî, Mevâkitu's-Salât 18, 21; Ebu Dâvud, Salât 3, 397; Ncsâî, Mevâkît 18.
[786] Buharı, Mevakitu's-Salat 11, 13, 39, Ezan 104; Ebu Dâvud, Salât 3, 398, Edeb 23, 4849; Nesâî, Mevâkît 2, 16, 20; İbn Mâcc Salat 3, 674.
[787] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerh 1,3/658-659.
[788] Ebu Dâvud, Salat 10, 431; Tirmizî, Salat 129, 176; İbn Mâce, İkametu's-Salat 150, 1256, Cihad 39, 2862.
[789] Nesâî, İmame 2, 55.
[790] İbn Mâce, İkametu's-Salat 150, 1257.
[791] İsrâ: 17/78.
[792] Buhârî, Ezan 31, Tefsiru Sure-İ İsra 10; Tirmizî, Salat, 216; Nesâî, İmame 42; İbn Mâce, Salat 16, 787; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/464
[793] Buhârî, Ezan 30; Nesâî, İmame 42; İbn Mâce, Salat 16, 789.
[794] Nevevî, Müslim Şerhi, 5/150.
[795] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/394, 422, 449, 461; İbn Huzeyme, Sahih, 1853. 1854.
[796] Nesâî, İmame 50; Ebu Avâne, Müsned, 2/6.
[797] Ebu Dâvud, Salat 46, 550; Nceâî, İmame 50; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/414, 419, 455; İbn Huzeyme, Sahih, 1483.
[798] B.k.z: Dr. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 260-261.
[799] Ebu Dâvud, Salat 42, 536; Tirmizî, Salat 150, 204; Nesâî, Ezan 40; İbn Mâce, Ezan 7, 733.
[800] Ebu Dâvud, Salat 47, 555; Tirmizî, Salat 165, 221.
[801] Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr, 1683, 1684; Beyhakî, Simenü'I-Kübrâ, 1/464; Tayâlisî, Müsned, 938; İbn Hibbân, Sahih, 1743.
[802] Buhârî, Salât 46; Nesâî, İmame 46.
[803] Salât 20, Ezan 78, 161, 164, Teheccüd 25; Ebu Davud, Saİât 70, 612, 91, 658; Salât 173, 234; Ncsâî, Mesâcîd 43, İmame 19; İbn Mâce, Salât 44, 975; Ahmed b. 217.
[804] Buhâri, Edcb 81, 112; Tirmizî, Salat 248, 333.
[805] Buharı, Edebü'l-Müfred, 88; Nesâî, İmame 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/193, 217; Avâne, Müsned, 2/76-77; Tayâlisî, Müsned, 2027.
[806] Ebu Dâvud, Salat 69, 609; Nesâî, İmame 20, 21; İbn Mâce, İkametu's-Salat 44, 975.
[807] Buharı, Hayz 30, Salât 19, 107; Ebu Dâvud, Salat 90, 656; İbn Mâce, İkametu's-Salat 63, 1028.
[808] TirmİzÎ, Salat, 332; İbn Mâce, İkametu's-Salat 63, 1029, 69, 1048.
[809] Buhârî, Salât 61, 87, Ezan 36; Ebu Dâvud, Salât 20, 469, 470, 471; Tirmizî, Salât 245, 330; Nesâî, Mesâcîd 40; İbn Mâce, Mesâcîd 19, 799; Ahmed b. Hanbel, 2/486.
[810] Buhâri, Ezan 31.
[811] Ebu Dâvud, Salat 48, 557; İbn Mâce, Mesacid 15, 783.
[812] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/133; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/207-208; Ebu Avâne, Müsned, 1/389-390; İbn Huzeymc, Sahih, 1500; İbn Hibbân, Sahih, 2040.
[813] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/336; Abd b. Humeyd, Müsned, 1058.
[814] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/333-334; Ebu Avâne, Müsned, 1/387; İbn Hibbân, Sahih, 2042.
[815] Ebu Avâne, Müsned, 1/390; İbn Hibbân, Sahih, 2044; Beyhakî, Sünenü'I-Kübrâ, 3/62.
[816] Buhâri, Mevâkitu's-Salât 6; Tirmizî, Emsal 5, 2868; Nesâî, Salat 7.
[817] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/426, 3/305, 317, 357; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/389; Ebu Avâne, Müsned, 2/21; İbn Hibbân, Sahih, 1725.
[818] Buhârî, Ezan 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/508-509; İbn Huzeyme, Sahih, 1496; İbn Hibbân, Sahih, 2037.
[819] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 12, 1294; Nesâî, Sehv 99
[820] İbn Huzeyme, Sahih, 1293; İbn Hîbbân, Sahih, 1600; Bezzâr, Müsned, 408; Ebu Avâne, Müsned, 1/390.
[821] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 4/36.
[822] Nesâî, İmame 5, 43; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/34; İbn Ebi Şeybe, Musanncf, 1/343.
[823] Ebu Dâvud, Salat 60, 582, 583, 684; Tirmizî, Salat 174, 235; Nesâî, İmame 3, 6; İbn-i, İkam s. Salat 46, 980.
[824] Bıihârî, Ezan 17, 18, 49; Ebu Dâvud, Salât 60, 589; Tirmizî, Salât 151, 205; Nesâî, Ezan 7, 8, İmame 4; İbn Mâce, İkâme 46, 979; Ahmed b. Hanbel, 3/436, 5/53.
[825] Al-i İmran: 3/128.
[826] Buhâri, Ezan 128; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/255; İbn Huzeyme, Sahih, 619; İbn Hibbân, Sahih, 1969, 1972; Ebu Avâne, Müsned, 2/201, 280, 281, 283; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/316-317.
[827] Buhârî, Ezan 126; Ebu Davud, Vitr 10, 1440; Nesai, İftitah 118.
[828] Buhârî, Meğâzî 28, Cihad 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/210, 215, 289; Ebu Avâne, Müsned, 2/286.
[829] Buhârî, Vitr 7; Ebu Dâvud, Vitr 10, 1444; Nesâî, İftitah 117;İbn Mâce, İkametu's-Salat 120, 1184.

[830] BuhârÎ, Vitr 128, Cenaiz 41, Cizye 8, Meğazi 28, Deavat 58.
[831] Buhârî, Deavat 58.
[832] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/57.
[833] Taha: 20/14.
[834] Ebu Dâvud, Salat 11, 435, 436; Nesâî, Mevakit 54, 55; İbn Mâce, Salat 10, 696.
[835] Buharı, Mevakitu's-Salat 35, Tevhid 31; Ebu Dâvud, Salat 11, 437, 438, 439, 440, 441; Tirmizî, Salat 130, 177; Nesâî, Mevakit 54, İmame 47; İbn Mâce, Salat 10, 698; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/307; İbn Hibbân, Sahih, 1460.
[836] Buhârî, Teyemmüm 6, Menakıb 25.
[837] Ebu Dâvud, Salat 11, 447; Nesâî, Mevakit 55.
[838] Ebu Dâvud, Salat 11, 438.
[839] Tirmizî, Şemail, 257.
[840] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 37; Ebu Dâvud, Salât 11, 442; Tirmizî, Salât 131, 178; Nesâî, Mevâkît 52, 53; İbn Mace, Salât 10, 695, 696; Ahmed b. Hanbel, 3/100, 282.
[841] Tâhâ: 20/14.
[842] Buhâri, Salat 1; Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 1, 1198; Nesâî, Salat 3.
[843] Bakara: 2/239.
[844] Buharı, Menakıb 27, Hudud 10, Fezail 77-78; Ebu Dâvud, Edeb 4.
[845] Müslim, Müsafirin 2.
[846] Müslim, Müsafirin 5; Nesâî, Taksiru's-Salat fi's-Sefer 1.
[847] Müslim, Müsafirin 8.
[848] Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 1, 1199, 1200; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 5, 3034; Nesâî, Taksiru's-Salat fi's-Sefer 1; İbn Mâce, İkametu's-Salat 73, 1065.
N. Yeniel-H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, 4/368-371.
[849] Nisa: 4/101.
[850] Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 1, 1199, 1200; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 5, 3034; Nesâî, Taksiru's-Salat fi's-Sefer 1; İbn Mâce, İkametu's-Salat 73, 1065.
[851] Nisa: 4/101
[852] N. Yeniel-H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, 4/374-375.
[853] Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 18, 1247; Nesâî, Salat 3, Taksim's-Salat fi's-Sefer 1; İbn Mâce, İkametu's-Salat 73, 1068.
[854] Nesâî, Taksiru's-Salat fi's-Sefer 2.
[855] Ahzab: 33/21.
[856] Buhârî, Taksini's-Salât 11; Ebu Dâvud, Salatu's-Scfer 7, 1223; Nesâî, Taksim's-Salat 8's-Sefer 5; İbn Mâce, İkametu's-Salat 75, 1071; Ahmed b. Hanbel, 2/20, 44, 45, 56, 57, 83, 84.
[857] Buharı, Vitr 5, 6, Taksir 7, 8, 12.
[858] Buharı, Taksiru's-Salât 5, Hac 24, 25, 27; Ebu Dâvud, Menasiku'1-Hac 24, 1796; Nesâî, Sal at 17.
[859] Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 2, 1201.
[860] Nesâî, Taksiru's-Salatfi's-Sefer 1.
[861] Müslim, Taharet 85; Ebû Dâvûd, Taharet 60.
[862] B.k.z: Heyet, İlmihal (İman ve İbadetler}, İSLAM T.D.V İslami Araştırmalar Merkezi, İstanbul tarihsiz, 1/323-329.
[863] Buhârî, Taksiru's-Salât 1, Meğâzî 52; Ebu Dâvud, Salat fı's-Sefer 10, 1233; Tirmizî, Sefer 392, 548; Nesâî, Taksiru's-Salat fi's-Sefer 1; İbn Mâce, İkametu's-Salat 76, 1077.
[864] B.k.z: Heyet, İlmihal (İman ve İbadetler), İSLAM T.D.V İslami Araştırmalar Merkezi, İstanbul tarihsiz, 1/328-329.
[865] Buhârî, Taksim s-Salât 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/8, 140, 148.
[866] B.k.z: Heyet, İlmihal (İman ve İbadetler), İSLAM T.D.V İslami Araştırmalar Merkezi, İs-anbul tarihsiz, 1/328-329.
[867] Buhârî, Taksim s-Salât 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/8, 140, 148.
[868] Buhârî, Taksiru's-Salât 2; Ebu Dâvud, Menasik 76, 1965; Tirmizî, Hac22/52, 882; Nesâî, Taksiru's-Salat fi's-Sefer 3.
[869] Buhârî, Ezan 18; Ebu Dâvud, Salat 207-298, 1063; Nesâî, Ezan 17.
[870] Ebu Dâvud, Salat 207-208, 1065; Tirmizî, Salat 301, 409.
[871] Bııhârî, Ezan 41; Ebu Dâvud, Salat 207-208, 1066; İbn Mâce, İkametu's-Salat 35, 939.
[872] Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn 49.
[873] Bakara: 2/238, Nisa: 4/103.
[874] B.k.z: Heyet, İlmihal (İman ve İbadetler), İSLAM T.D.V tslami Araştırmalar Merkezi, İstanbul tarihsiz, 1/329-3333.
[875] Buhârî, Vitr 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/4, 13, 38, 57, 124, 3/73; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/303.
[876] Bakara: 2/115.
[877] Tirmizî, Tcfsiru'J-Kur'an 3, 2958; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/20, 4l.
[878] Buhârî, Vitr 5, 6, Taksiru's-Salât 7, 8, 12; Ebu Dâvud, Sefer 8, 1224, 1226; Tirmizî, Vitr 14, 472, Tefsire Sure-i Bakara 2, 2958; Nesâî, Kıble 2, Kıyâmu'1-Leyl 33; İbn Mâce, İkâme 127, 1200; Ahmed b. Hanbel, 2/4, 7, 13, 20, 38, 40, 41, 44.
[879] Buhârî, Taksiru's-Salât 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/444, 445, 446..
[880] Buhârî, TaksiruVSalât 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/126, 204.
[881] Buhârî, Taksiru's-Salât 6; Nesâî, Mevakit 46.
[882] Buhârî, Taksini s-Salat 15; Ebu Dâvud, Salaru's-Sefer 5, 1218; Nesâî, Mevakit 45.
[883] Ebu Avâne, Müsned, 2/351; İbn Hibbân, Sahih, 1456; Dârekutnî, Sünen, 1/389-390; Beyhakî, Süncnü'l-Kübrâ, 3/161, 162.
[884] Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 5, 1210; Nesâî, Mevakit 47.
[885] İbn Huzeyme, Sahih, 967.
[886] Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 5, 1206, 1208; Nesâî, Mevakit 42; İbn Mâce, İkametu's-Salat 74, 1070.
[887] Buhâri, Mevâkitu's-Salât 12, Teheccüd 30; Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 5, 1214; Tirmizî, Salat, 187; Nesâî, Mevakit 44, 47; İbn Mâce, Salat 74, 1069; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/221, 223, 251, 273, 283.
[888] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/251, 351.
[889] Buhârî, Ezan 159; Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 197-198, 1042; Nesâî, Sehv 100; İbn Mâce, İkametu's-Salat 33, 930.
[890] Nesâî, Sehv 100; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/305; Ebu Auâne, Müsned, 2/250; İbn Hibbân, Sahih, 1996.
[891] Ebu Dâvud, Salat 71, 615; Nesâî, İmame 34; İbn Mâce, İkametu's-Salat 55, 1006.
[892] Tirmizî, Salat 112.
[893] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 5, 1266; Tirmizî, Salat 312, 421; Nesâî, İmame 60; İbn Mâce, İkametu's-Salat 103, 1151.
[894] Buhârî, Ezan 38; Nesâî, İmame 60; İbn Mâce, İkametu's-Salat 103, 1153.
[895] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 5, 1265; Nesâî, İmame 61; İbn Mâce, İkametu's-Salat 103, 1152.
[896] Ebu Dâvud, Salat 18, 465; Nesâî, Mesacid 36; İbn Mâce, Mesacid 13, 772.
[897] Zuhruf: 43/32.
[898] Bakara: 2/198.
[899] Cum'a: 62/10.
[900] Dihlevî, Hüccetullahi'l-Bâliğa, 1/545-546.
[901] Buharı, Salât 60, Teheccüd 25; Ebu Dâvud, Salât 19, 467, 468; Tirmizî, Salât 118, 316; Nesâî, Mesacîd 37; İbn Mâce, İkâme 57, 1013; Ahmed b. Hanbel, 5/311, 295, 303.
[902] Buhârî, Salat 59, İstikraz 7, Hibe 23, Cihad 198; Ebu Dâvud, Büyü 11, 3347; Nesâî, Büyü 53.
[903] Dihlevî, Hüccetullahil-Bâliğa, 1/546.
[904] Buharı, Salat 59, Vekâlet 8, Büyü 34.
[905] Buhârî, Cihad 198; Ebu Dâvud, Cihad 161, 2773; Nesâî, Mesacid 38.
[906] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu 12, 1292; Nesâî, Siyam 35.

[907] Buhari, Teheccüd 5; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu 12, 1293.
[908] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 2/358.
[909] İbn Mâce, İkametu's-Salat 1381.
[910] Buhârî, Taksiru's-Salat 12, Teheccüd 31, Meğazi 50; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 12, 1291; Tirmizî, Sal at 346, 474.
[911] Buharı, Salat 4; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 486; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/342, 343; İbn Huzeyme, Sünen, 1233.
[912] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 12, 1285, 1286, Edeb 159-160, 5243, 5244; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/167, 168.
[913] Ankebut: 29/45.
[914] Buharı, Teheccüd 33; Nesâî, Kıyamu'I-Leyl 28.
[915] Buhâri, Ezan 12, Teheccüd 29, 34; Tirmizî, Salat 320, 433; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 57, 60; İbn Mâce, İkametti's-Salat 1145.
[916] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu 26, 1339; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/204; İbn Hibbân, Sahih, 2464; Beyhakî, Sünenü'l-Kiibrâ, 3/44
[917] Buhârî, Ezan 12.
[918] Buharı, Teheccüd 28; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu 3, 1255; Nesâî, İftitah 40.
[919] Buhârî, Teheccüd 27; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu1 2, 1254; Tirmizî, Salât 307, 416; Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 56; İbn Mâce, İkâme 102 1150; Ahmed b. Hanbel, 6/265.
[920] Tirmizî, Salât 307, 416; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 56.
[921] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu 3, 1256; Ncsâî, İftitah 39; İbn Mâce, İkamctu's-Salat 102, 1148
[922] Bakara: 2/136.
[923] Al-i İmrân suresinde bulunan.
[924] Al-İ İmrân: 3/52.
[925] Ebu Dâvud, Salatu't Tatavvu1 3, 1259; Nesâî, İfiitah 38.
[926] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 4/188-189.
[927] EbuDâvud, Salatu't-Tatavvu' 1, 1250.
[928] Buhârî, Teheccüd 29; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu1 1, 1252; Tirmizî, 425, 432, 433.
[929] Tirmizî, Salat 315.
[930] Ebu Dâvud, Salat 236-238, 1130; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 3/240.
[931] Tirmizî, Salat 376.
[932] TirmİzÎ, Salat 376.
[933] Buharı, Taksiru's-Salât 20, Teheccüd 16; Ebu Davud, Salat 174-175, 953, 954, 955, 956; Tirmisî, Salat 275, 374, 375; Nesâî, Kıyâmu'1-Ley! 18, 19, 22; İbn Mace, İkâme 140, 1226, 1227, 1228; Ahmed b. Hanbel, 6/30, 98, 100, 112.
[934] Buhârî, Taksim s-Salât 20, Teheccüd 11.
[935] Nesâî, Kıyamu'1-Ley! 19.
[936] Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 19.
[937] Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 6/257.
[938] Tirmizî, Salat 275, 373; Nesâî, Kıyamuİ-Leyl 19.
[939] Taberânî, Mu'cemu'I-Kebir, 2008.
[940] Ebu Dâvud, Salat 174-175, 950; Nesâî, Kiyamu'I-Leyl 20.
[941] Buhârî, Ezan 15, Deavat 5; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 26, 1337; Tirmizî, Salat 325, 440, 441; Nesâî, Ezan 41, Sehv 74.
[942] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu 26, 1338; Tirmizî, Vitr 337, 459; İbn Mâce, İkametu's-Salat 181, 1359; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/50, 123.
[943] Buhâri, Teheccüd 10; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 26, 1360.
[944] Buhârî, Teheccüd 16; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 26, 1341; Tirmizî, Salat 325, 439; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 55.
[945] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 26, 1340; Nesâî, Kiyamu'I-Leyl 60.
[946] Buhârî, Teheccüd 10; Nesâî, Sünemi'1-Kübrâ, 392; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/39.
[947] Buhârî, Teheccüd 10; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 26 (1334.
[948] Buhârî, Teheccüd 16; Nesâî, Kıyanın'ı-Leyl 17.
[949] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/253.
[950] Buhârî, Teheccüd 7, Rikâk 18; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 22, 1317; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 8.
[951] Buhârî, Teheccüd 7; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 22 (1318); İbn Mâce, İkametuVSalat 126, 1197.
[952] Buhârî, Taksiru's-Salat 20, Teheccüd 24, 26; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 4, 1262; Tirmizî, Salat 309, 418.
[953] Buhârî, Salat 103; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/259.
[954] Buhârî, Vitr 2; Ebu Dâvud, Vitr 8 1435, 1437; Tirmizî, Vitr 4, 456, Fezâilu'l-Kur'an 16, 924; Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 30; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 121, 1185; Ahmed b. Hanbel, Nisned, 6/46, 47, 73, 94, 100, 107.
[955] Ebu Dâvud, Salatut-Tatavvu' 26, 1342; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 2, 18.
[956] Buhârî, Nikah 1; Müslim, Nikah 1; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu1 26, 1342; Nesâî, Nikah 4; Dârimî, Nikah 3.
[957] Kalem: 68/4.
[958] Müzzemmil: 73/2.
[959] Müzzemmil: 73/20.
[960] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 19, 1313; Tirmizî, Sefer 408, 581; Nesâî, Kıyamu'I-Leyi 65; İbn Mâcc, İkametu's-Salat 177, 1343.
[961] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/366, 367, 372, 374-375; Ebu Avâne, Müsned, 2/271; İbn Huzeyme, Sahih, 1227; İİbn Hibbân, Sahih, 2539.
[962] Buhârî, Salât 84, Teheccüd 10, Vitr 1-2; Ebu Dâvud, Tatavvu' 24, 1326, Vitr 3, 1421; Tirmizî, Salât 323, 437; Nesâî, Kıyâmul-Leyl 26, 30, 34, 35; İbn Mâce, İkâme 171, 1318, 1319, 1320; Ahmed b. Hanbel, 2/49, 66, 71, 77, 79
[963] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/38; Ebu Avâne, Müsned, 2/332; İbn Huzeyme, Sünen, 1088.
[964] Buharı, Vitr 4; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 30.
[965] Nesâî, Kiyamu'1-Leyl 34.
[966] Ebu Dâvud, Tatavvu' 26, 1346.
[967] Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 36.
[968] Tirmizî, Salat 334, 455; İbn Mâce, İkametu's-Salat 121, 1187; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/315, 389; İbn Huzeyme, Sahih, 1806; İbn Hibbân, Sahih, 2565.
[969] Tirmizî, Salat 285, 387; İbn Mâce, İkametu's-Salat 200, 1421; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/391.
[970] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/313, 331; Ebu Ya'lâ, Müsned, 2281; Ebu Avâne, Müsned, 2/289-290; İbn Hibbân, Sahih, 2561.
[971] Buhârî, Teheccüd 14, Deavât 14, Tevhid 35; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 21, 1315; Tinnizî, Deavat 79, 3498.
[972] Nevevî, Müslim Şerhi, 6/35-36.
[973] Buhârî, İmân 25, Salâtu't-Teravih 1, 2; Ebu Dâvud, Şcrhu Ramazan 1, 1371; Tirmizî, Savm 83, 808; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 3, Siyam 39, 40; İbn Mâce, İkametu's-Salat 173, 1326; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/281, 289.
[974] Buhârî, İman 28, Salâtu't-Teravih 2, Savm 6.
[975] Buharı, Ezan 80, Cuma 27, Teheccüd 5, Salâtu't-Teravih 1.
[976] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 2/404.
[977] Ebu Dâvud, Şerhu Ramazan 2, 1378; Tirmizî, Savm 72, 793.
[978] Buharı, Teheccüd 1, Deavât 9; Ebu Dâvud, Salât 118-119, 771; Tirmizî, Deavât 29, 3418; Ncsâî, Kıyâmul-Leyl 9; İbn Mâce, İkâme 180 1355; Ahmed b. Hanbel, 1/298.
[979] Buharı, Vudû' 36, Vitr 1, Amel fi's-Sal at 1; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 26, 1364, 1367; Nesâî, Kıyamui-Leyl 9; İbn Mâce, İkametu's-Salat 181, 1363.
[980] Buhâri, İlm 41, Vudû' 5, Ezan 57.
[981] Buhâri, Vudû' 36, Ezan 77, 159, Vitr 1, Tehcccüd 10, Amel fi's-Salat 1.
[982] Ebu Dâvud, SaJatu't-Tatavvu' 26, 1366; İbn Mâce, İkametti's-Salat 181, 1362; Muvatta', Salatu'1-Leyl 12.
[983] Buhârî, Salât, 11; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 3/351.
[984] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/30, 203.
[985] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 23, 1323; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/232, 278, 399; İbn Huzeyme, Sahih, 1150; Tirmizî, Şemail, 268.

[986] Buhârî, Teheccüd 1, Deavât 10. Tevhîd 8, 24, 35, 64; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 118-119, 771; Tirmizî, Dcavat 29, 3418; Nesâî, Kıyâmu 1-Leyl 9; İbn Mâce, İkâme 180, 1355; Ahmed b. Hanbel, 1/298.
[987] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 118-119, 767, 768; Tirmizî, Deavat 31, 3420; Nesaî, Kıyamu'l-Leyl 12; İbn Mâce, İkametu's-Salat 180 1357.
[988] Ebu Dâvud, Salat 115-116, 744, 118-119, 760, 761, Vitr 25, 1509; Tirmizî, Salat 197, 266, Deavat 32, 3421, 3422, 3423; Nesâî, İftitah 17; İbn Mâce, İkametu's-Salat 15, 864, 70, 1054.
[989] Dâvud, Salat 146-147, 871; Tirmizî, Salat 194, 262, 263; Nesâî, İftİtah 77, 78; İbn kametu's-Salat 23, 897, 179, 1351.
[990] Buharı, Teheccüd 9; İbn Mâce, İkametu's-Salat 200, 1418.
[991] Buhârî, Teheccüd 13; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 5; İbn Mâce, İkametu's-Salat 174, 1330.
[992] Kenf: 18/54.
[993] Buhârî, Teheccüd 5, Tefsiru Sure-i Kehf 1, İ'tlsam 18, TevhİD 31; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 5.
[994] Buharı, Teheccüd 12, Bed'u'1-Halk 11; Nesâî, Kiyamu'I-Leyl 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/243.
[995] Buharı, Salât 52, Teheccüd 37; Ebu Dâvud, Salât 198-199, 1043, Vitr 11, 1448; Tirmizî, Saiât 213, 451; Nesâî, Kıyâmul-Leyl 1; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 186, 1377; Ahmed b. Hanbel, 2/16.
[996] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/316; İbn Huzeyme, Sahih, 1206; İbn Hibbân, Sahih, 2490.
[997] Buhârî, Deavât 66; İbn Hibbân, Sahih, 854.
[998] Tirmizî, Fezailı'l-Kur'an 1, 2877; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/284, 337, 388; Nesaî, Amelü'1-Yevm ve'1-Leyl, 965; İbn Hibbân, Sahih, 783.
[999] Buharı, Ezan 81; Ebu Dâvud, Salat 198-199, 1044, Vitr 11, 1447; Tirmizî, Salat 331, 450; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 1.
[1000] Buharı, İmân 31, Savm 52, Rikâk 18; Ebu Dâvud, Tatavvu1 27, 1368, 1370; Tirmizî, Edeb 70, 2856; Nesâî, Kıyâmu'I-Leyl 17; İbn Mâce, Zühd 28, 4238; Ahmed b. Hanbel, 6/84, 128, 244, 249.
[1001] Buhârî, Savm 64, Rikak 18; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 27, 1370.
[1002] Buhârî, Teheccüd 18; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 1312; Nesâî, Kiyamu'1-Leyl 17; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 184, 1371.
[1003] Buhârî, İman 32, Teheccüd 18; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/247; Abd b. Humeyd, Müsned, 1485; İbn Hibbân, Sahih, 359, 2586.
[1004] Buhârî, Vudû' 53; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 1310; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 184 1370.
[1005] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 27; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 25, 1331; Nesâî, Fezailu'l-Kur'an, 31; İbn Hibbân, Sahih, 107
[1006] Buhârî, Şehadat 11.
[1007] A'lâ: 87/6. n
[1008] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 23; Nesâî, İftitah 37
[1009] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 23; Tirmizî, Kıraat 100 (2942); Nesâî, İftitah 37
[1010] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/397, 411; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 10/477
[1011] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 19; Ebu Dâvud, Vitr 20 (1473); Nesâî, İftitah 83
[1012] Buhârî, Fezâilu'I-Kur'an 31; Tirmizî, Menakib 56 (3855); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/349, 351, 359; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 10/463; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 10/230-231; İbn Hibbân, Sahih, (7197)
[1013] Buhârî, Meğâzî 48, Fezailu'l-Kur'an 24, Tevhid 50; Ebu Dâvud, Vitr 20 (1467)
[1014] Buhârî, Menâkıb 25, Fezailu'l-Kur'an 11; Tirmizî, 2885; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/281, 284, 293, 298; İbn Hibbân, Sahih, 769
[1015] Buharı, Fezâilu'l-Kur'an 19; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 3/81; İbn Hibbân, Sahih, 779.
[1016] Buhârî, Fezâilu]-Kuran 17, 36; Ebu Dâvud, Edeb 16, 4830; Tirmizî, Edeb 79, 2865; Nesaî; İman 32; İbn Mâce, Mukaddime 16, 214; Ahmed b, Hanbcl, 4/404, 408.
[1017] B.k.z: Muhammed b. Allan, Delâilü'I-Fâlihîn, 3/490-491.
[1018] Buhârî, Tefsiru Sure-i Abese 1; Ebu Dâvud, Vitr 14, 1454; Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'an 13, 2904; Nesâî (el-Kübra), Fezâilu'l-Kur'an, 5/20 8045, 5/21, 8046 Tefsir, 6/506, 11646; İbn Mâce, Edeb 52, 3779; Ahmed b. Hanbel, 6/98, 170, 239, 266.
[1019] Buharı, Menâkıbu'l-Ensar 16, Tefsiru Sure-i Beyyine 1-3; Tirmizî, Menakıb 33, 3792; Nesâî; Fezailu's-Sahabe, 134.
[1020] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 4/361-362.
[1021] Nisa: 4/41.
[1022] Buhârî, Tefsim Sure-î Nisa 9, Fezâilu'l-Kur'an 35; Ebu Dâvud, llm 13 (3668); Tirmizî, Tefsiru'I-Kur'an 5, 3024, 3025.
[1023] Buharı, Fezâilu'I-Kur'an 8.
[1024] Nevevî, Müslim Şerhi, 6/87.
[1025] İbn Mâce, Edeb 52, 3782; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/397, 466, 497.
[1026] Ebu Dâvud, Vitr 14, 1456; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/154; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 10/503-504.
[1027] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/249, 254, 257; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 2/395.
[1028] Tirmizî, Fezailul-Kur'an 5, 2883; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/183.
[1029] Nesaî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 722; İbn Hibbân, Sahih, 778; Hâkim Müstedrek, 1/558-559.
[1030] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, İnsan Yayınları, İstanbul 1991, 1/39.
[1031] Buhârî, Meğâzî 9, 12, Fezâilu'l-Kıır'an 10, 27; Ebu Dâvud, Şehru Ramazân 9, 1397; Tirmizî, FezâÎlu 1-Kur'an 4, 2881; Ncsâî (el-Kübrâ); Fezâilul-Kuran 5/9, 8003, 8004, 5/10, 8005, 5/14, 8018, 8019, 8020, Amelül-yevm ve'1-Leyl , 6/180, 10554, 6/181, 10555, 10556, 10557; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 183, 1368; Ahmed b. Hanbel, 4/118, 121, 122.
[1032] Ebu Dâvud, Melahim 14, 4323; Tirmizî, Fezailu'I-Kur'an 6, 2886; Ahmed b. Hanbei Müsned, 5/196, 6/446.
[1033] Kehf: 18/1, 10.
[1034] Ebu Dâvud, Vitr 17, 1460; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/141.
[1035] Bakara: 2/255.
[1036] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/195, 6/442, 443, 447; Nesâi, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 701;
Abd b. Humeyd, Müsned, 211.
[1037] Titmizî, Fezailu'l-Kur'an 11, 2900; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/429.
[1038] Buhârî, Tevhid 1; Nesâî, İftitah 69.
[1039] Tirmizî, Fezailu'l-Kur'an 12, 2902; Nesâî, İftitah 46; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 4/151.
[1040] Buhârî, Fezâilu'I-Kur'an 20, Tevhid 45; Tirmizî, Birr 24, 1936; İbn Mâce, Zülıd 22, 4209; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/8, 36, 88, 152.
[1041] Buhârî, İlm 5, Zekat 5, Ahkam 3, i'tisam 13; İbn Mâce, Zühd 22, 4208; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/385, 432.
[1042] Buhârî, Husumât 4, Fezâilı'l-Kur'an 5, 27, Tevhid 53; Ebu Dâvud, Vitr 22, 1475; Tirmizî, Kıraat 11, 2943; Nesâî, İftitah 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/40.
[1043] Buhârî, BedVİ-Halk 6, Fezailu'l-Kur'an 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/263, 299, 313.
[1044] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/127.
[1045] Ebu Davud, Salat 22, 1478; Nesâî, İftiiah 37.
[1046] Cum'a: 62/9.
[1047] Kâria: 101/5.
[1048] Muhammed: 47/15.
[1049] Buhârî, Ezan 106, Fezailu't-Kur'an 6;Tirmizî, Sefer 422, 602; Nesâî, İftitah 75.
[1050] Kamer: 54/15, 17, 22, 32, 40, 51.
[1051] Buharı, Enbiya 3, 6, Tefsiru Sure-i Kamer 2; Ebu Dâvud, 26 Huruf ve'1-Kıraat (3994); Tirmizî, Kıraat 5 (2937)
[1052] Leyl: 92/1.
[1053] Buharı, Tefsiru Sure-i Leyl 7; Tirmizî, Kıraat 7, 2939.
[1054] B.k.z: İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, T.D.V. Yayınlan, Ankara 1991, s. 68-88.
[1055] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât 30; Ebu Dâvud, Tatavvu 10, 1276; Tirmizî, Salât 134, 183; Nesâî, Mevâkît 32; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 147 1250; Ahmed b. Hanbel, 1/18.
[1056] Buhârî, Mevâkitu's-Salat 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/29, 33, 36, 63.
[1057] Buharı, Mevâkitu's-Salat 30; Nesâî, Mevakit 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/13, 19, 24, 106.
[1058] Nesâî, Mevakit 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/396, 397.

[1059] Ebu Dâvud, Cenaiz 50-51, 3192; Tirmizî, Cenaiz 41, 1030; Nesâî, Mevakit 31 34 I Cenaiz 89; İbn Mâce, Cenaiz 30, 1519; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/152.
[1060] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 10, 1277; Tirmizî, Deavat 119, 3579; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/111, 112; İbn Huzeyme, Sahih, 1147.
[1061] Nesâî, Mevakit 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/124, 255.
[1062] Buhâri, Sehv 8, Meğâzî 69; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu 9, 1273.
[1063] Nesâî, Mevakit, 36; İbn Huzeyme, Sahih, 1278; İbn Hibbân, Sahih, 1577.
[1064] Buhârî, Mevâkit'us-Salat 33; Nesâî, Mevakit 36; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/159.
[1065] Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 11, 1282.
[1066] Buhârî, Salat 95, Ezan 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/129, 199, 280, 282; İbn Mâce, 1163; İbn Huzeyme, Sahih, 1288; Beyhakî, Sünenii'l-Kübrâ, 2/485.
[1067] Buhârî, Ezan 14, 16; Ebu Dâvud, Salatu't-Tatavvu' 11, 1283; Tirmizî, Salât 136, 185; Nesâî, Ezan 39; İbn Mâce, İkâmetti's-Salat 110 1162; Ahmed b. Hanbel, 4/86, 5/54, 56.
[1068] Buhârî, Salatu'1-Havf 1, Meğâzî 31; Ebu Dâvud, Salatu's-Sefer 16, 1243; Tirmizî, Sefer 398, 564; Nesâî, Salatu'1-Havf 1.
[1069] Nesâî, Salatu'I-Havf 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/319.
[1070] Buhârî, Meğâzî 29, 31; Ebu Dâvud, Sefer 13, 1237, 14, 1238, 1239; Tirmizî, Cuma 46, 565; Nesâî, Salâtu'1-Havf 1; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 151, 1259; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/448.
[1071] Buhârî, Meğâzî 32; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/364; İbn Huzeyme, Sahih, 1352.
[1072] Buhârî, Cuma 2, 12, 26; Tirmizî, Cuma 29, 492; Nesâî, Cuma 7; İbn Mâce, İkametu's-Salat 80, 1088; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/3, 41, 48, 55, 64, 75, 77, 78, 101, 105, 115, 141, 145; Muvatta, Cuma 2, 4, 5.
[1073] Buhârî, Cuma 2; Ebu Dâvud, Taharet 127, 340; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/15, 46; İbn Huzeynıe, Sahih, 1748.
[1074] Buhârî, Cuma 2, 3, 12, Ezan 161, Şehâdât 18; Ebu Dâvud, Taharet 127, 341; Nesâî, Cuma 8; İbn Mâce, İkametu's-Salat 80, 1089.
[1075] Buhârî, Cuma 15; Ebu Dâvud, Salat 205-206, 1055; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/62.
[1076] Buhârî, Cuma 16; Ebu Dâvud, Taharet 128, 352.
[1077] Buhârî, Cuma 3; Ebu Dâvud, Taharet 127, 344; Nesâî, Cuma 6, 11; Ahmed b. Hanbel, Müsned,3/30, 69.
[1078] Buhârî, Cuma 12, Enbiya 54; Ibn Huzeyme, Sahih, 1761.
[1079] Buhârî, Cuma 4, 12, 31; Ebu Dâvud, Taharet 128, 351; Tirmizî, Cuma 358, 499; Nesâî, Cuma 13, 14; İbn Mace, İkâmetu's-Salat 82, 1092; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/460.
[1080] Buhârî, Cum'a 36; Tirmizî, Cuma 368, 512; Nesâî, Cuma 22.
[1081] Buhârî, Cuma 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/485.
[1082] Ebu Dâvud, Salat 201-202, 1049; İbn Huzeyme, Sahih, 1739.
[1083] Nesâî, Cuma 4; Tirmizî, Cuma 353, 488.
[1084] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, Erkam Yayınlan, İstanbul 2005. s. 354-355.
[1085] Buhârî, Cuma 1; Nesâî, Cuma 1; Ahtned b. Hanbel, Müsned, 2/243, 249, 274, 341; İbn Huzeyme, Sahih, 1720.
[1086] Nesâî, Cuma 1; İbn Mâce, İkametu's-Salat 78, 1083.
[1087] M.A.Nasıf, Tac 1/273.
[1088] Ahmed b Hanbel, Müsrıed, 1/402, 422, 449, 461.
[1089] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, a.g.e., s.357-358.
[1090] Buhârî, Cuma 31; Nesâî, Cuma 13.
[1091] İbn Hibbân, Sahih, 2780.
[1092] Nesaî, Cuma 14; Ahmed b. Hanbe], Müsned, 3/331.
[1093] Buhârî, Cuma 40, Muzarâa 21, Et'ime 17, İsti'zan 16; Tirmizî, Cuma 378, 525; İbn Mâce, İkametu's-Salat 84, 1099.
[1094] Buhârî, Meğâzî 35; Ebu Dâvud, Salat 218, 1085; Nesâî, Cuma 14; İbn Mâce, İkametu's-Salat 84, 1100; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/46, 54.
[1095] Buhârî, Cuma 27; Tirmizî, Cuma 363, 506; Nesâî, Cuma 33; İbn Mâce, İkametu's-Salat 85, 1103; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/35.
[1096] Ebu Dâvud, Sala 220-222, 1093; Nesâî, Cuma 35; İkametu's-Salat 85, 1105, 1106; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/90, 91, 100.
[1097] Cuma: 62/11.
[1098] Cum'a: 62/11.
[1099] Bııhârî, Cum'a 38, Büyü' 6, 11, Tefsire Sure-i Cum'a 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/313, 370.
[1100] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, İnsan Yayınlan, İstanbul 1991, 6/314-318.
[1101] Cum'a: 62/11.
[1102] Ncsâî, Cuma 18.
[1103] Nesâî, Cuma 2; İbn Mâce, Mesacid 17, 794; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/239, 254, 335, 2/84.
[1104] Tirmizî, Cuma 364, 507; Nesâî, İydeyn 24
[1105] Nesâî, İydeyn 22; İbn Mâce, Mukaddime 7, 45; Ahmed Hanbel, Müsned, 3/ 319, 338, 371.
[1106] Nahl: 16/89.
[1107] Nahl: 16/87.
[1108] Tirmizî, Sevabu'l-Kur'an 25; Dârimî, Fezailu'l-Kur'an 6.
[1109] Zümer: 39/23.
[1110] Dârimî, Fedâilu'i-Kur'an 9.
[1111] Buhârî, FedâÎlu'l-Kur'an 21; Tirmizî, Sevabu'l-Kur'an 15; İbn Mâce, Mukaddime 16; Dârimî, Fedâilu'l-Kur'an, 2.
[1112] Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, a.g.e., s. 324-326.
[1113] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/310.
[1114] Nesâî, Nikah 39; İbn Mâce, Nikah 19, 1893; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/302, 350.
[1115] Kettanî, Mütevatir Hadisler, Kannca Yayınlar, çev. Hanifi AKIN, İstanbul 2003, s. 240-242.
[1116] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 3/30-31; A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 4/535.
[1117] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/263; İbn Huzeyme, Sahih, 1782.
[1118] Ebu Dâvud, Salat 221-223, 1099, Edeb 85, 4981; Nesâî, Nikah 40.
[1119] Zuhruf: 43/77.
[1120] fiuhârî, Bed'u'I-Halk 7; Ebu Dâvud, Huruf ve'I-Kıraat 1, 3992; Tirmizî, Cuma 365, 508.
[1121] Ebu Dâvud, Salat 221-223, 1100, 1102, 1103; Nesâî, İftitah 43.
[1122] Ebu Dâvud, Salat 221-223, 1104; Tirmizî, Cuma 371, 515; Nesâî, Cuma 29.
[1123] Buharı, Cuma 32, 33; Ebu Dâvud, Salât 229-231, 1115, 1116, 1117; Tirmizî, Cuma 367, 510; Nesâî, Cuma 21, 27; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 87, 1112, 1114; Ahmed b. HanbeJ, Müsned, 3/369, 380.
[1124] Buharı, Teheccüd 25; Nesâî, Cuma 21.
[1125] Tahâvî, Şerhu Meânfl-Âsâr, 1/477.
[1126] Ncsâî, Zinet 123; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/80; İbn Huzeyme, Sahih, 1457, 1800; Buhârî, Edebü'l-Müfred, 1164.
[1127] Nevevî, Müslim Şerhi, 6/165.
[1128] Ebu Dâvııd, Salat 234-236, 1124; Tirmizî, Cuma 374, 519; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 1661; İbn Mâce, İkametu's-Salat 1118; Ahmed b. Hanbel, Miisned, 2/429.
[1129] Ebu Dâvud, Salat 234-236, 1122; Tirmizî, İydeyn 385, 533; Nesâî, Cuma 40, İydeyn 13; İbn Mâce, İkametu's-Salat 157, 1281; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/273, 276, 277.
[1130] Buhârî, Cuma 10, Sucudu'l-Kur'an 2; Nesâî, İftitah 47; İbn Mâce, İkametu's-Salat 6, 823.
[1131] Ebu Dâvud, Salat 236-238, 1131; Tirmizî, Cuma 376, 523; Nesâî, Cuma 42; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/499; İbn Huzeyme, Sahih, 1873, 1874.
[1132] Tirmizî, Cuma 376, 521; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 326, 415, 1670; İbn Mâce, İkametu's-Salat 95, 1131; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/11; İbn Huzeyme, Sahih, 1198, 1871.
[1133] Mümtehine: 60/12.
[1134] Buhârî, İlm 32, İydeyn 8, 16, İS, Zekat 33, Tefsiru Sure-i Mümtehine 3, Nikâh 124, Libas 56, 57, İ'tisam 16; Ebu Dâvud, Salât 247-250 1159; Tirmizî,

İydeyn 387, 537; Nesâî, İydeyn 29; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 155, 1273; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/280, 340, 355.
[1135] Buhârî, İydeyn 7, 19; Ebu Dâvud, Salat 239-242, 1141; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/242, 3/296.
[1136] Ebu Dâvud, Salat 241-244, 1148; Tirmizî, İydeyn 384, 532; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/19,5/91,94.
[1137] Buhârî, İydeyn 8; Tirmizî, İydeyn 383, 531; Nesâî, İydeyn 9; İbn Mâce, İkametu's-Salat 155, 1276.
[1138] Buhârî, İydeyn 6; Nesâi, İydeyn 20; İbn Mâce, İkametu's-Salat 158, 1288; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/31, 36, 42, 54; İbn Huzeyme, Sahih, 1445, 1449.
[1139] Buhârî, İydeyn 15, 20; Ebu Dâvud, Salât 238-241, 1136, 1137, 1138, 1139; Tirmizî, İydeyn 388, 539, 540; Nesâî, İydeyn 3, 4; İbn Mâce, İkâmetti's-Salat 165, 1307, 1308; Ahmed b. Hanbel, 5/84, 85.
[1140] Buhârî, İydeyn 8, 16, 18; Ebu Davud, Salât 247-250, 1159; Tirmizî, İydeyn 387, 537; Nesâî, İydeyn 29; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 155 1273; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/280, 340,355.
[1141] Ebu Dâvud, Salât 243-246, 1154; Tirmizî, İydeyn 385, 534, 535; Nesâî, İydeyn 12; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 157, 1282.
[1142] Buhâri, İydeyn 3; İbn Mace, Nikah 21, 1897.
[1143] Buharı, Salat69; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/84, 85, 166, 247, 270.
[1144] Buharı, lydeyn 13, Cihad 81.
[1145] Hûd: 11/52.
[1146] Nûh: 71/10-11.
[1147] Buhârî, İstiskâ' 1, 4, Deavât 24; Ebu Dâvud, İstiskâ' 1, 1161, 1162, 1163, 1164; Tirmizî, Sefer 395, 556; Nesâî, İstiskâ' 2, 5, 7, 8, 11, 12, 14; İbn Mâce, İkâmetu's-Salat 153, 1267; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/38, 39, 40, 44.
[1148] Buhârî, İstiskâ' 22; Nesâî, İsiiska' 9, Kıyamu'1-Leyl 52.
[1149] Ebu Dâvud, İstiskâ' 2, 1171; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/153, 241.
[1150] Buhârî, Cum'a 34, 35, İstiskâ' 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, Menâkıb 25, Edeb 68, Deavat 24; Ebu Dâvud, İstiska' 2, 1175; Nesâî, İstiska' 1, 9, 10.
[1151] Buhârî, Edebü'J-Müfred, 571; Ebu Dâvud, Edeb 104-105, 5110; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/133, 267.
[1152] Buhârî, Bed'u'1-Halk 5, Edeb 68; Ebu Dâvud, Edeb 103-104, 5098; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 3/361; İbn Hibbân, Sahih, 658.
[1153] Ahkâf: 46/24.
[1154] Buhârî, Tcfsiru Sure-i Ahkâf 2; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 47, 3257, Deavat 49, 3449; Nesâî, Kıyamu'1-Yevm ve'1-Leyl, 940, 941; İbn Mâce, Dua 21, 3891; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/240.
[1155] Buhârî, İstiskâ' 26, Bed'u'1-Halk 5, Enbiya 6, Meğazi 29; Nesâî, Sünemi'1-Kübrâ, 6386; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/228, 324, 355.
[1156] Buhâri, Küsûf 2; Ebu Dâvud, İstiskâ' 7, 1191; Ncsâî, Küsuf 10; Ahmed b. Hanbel, 6/32, 164, 168.
[1157] Buhârî, Küsûf 4, Amel fi's-Salat 11; Ebu Dâvud, İstiskâ1 3, 1177, 4, 1180, 5, 1187, 1188, 6, 1190; Tirmizî, Sefer 396, 561, 397, 563; Nesâî, Küsûf 6, 7, 11; İbn Mâce, İkametu's-Salat 152, 1263.
[1158] Buhârî, Küsûf 19; Ebu Dâvud, İstiskâ' 6, 1190; Nesâî, Küsûf 18, 21.
[1159] Buhârî, Küsûf 7, 12; Nesâî, Küsûf 11, 12, 22; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/53.
[1160] Ebu Dâvud, İstiska' 4, 1178; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/317; İbn Huzeymc, Sahih 1386.
[1161] Buhârî, İlm 24, Vudıt 37, Cuma 29, Küsuf 10, Sehv 9, İ'tisam 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/345.
[1162] Buhârî, Salat 51, Ezan 91, Küsûf 9, Nikah 88, İman 21, Bed'u'1-Halk 4; Ebu Dâvud, İstiska' 5, 1189; Ncsâî, Küsuf 17. İbn Hacer (ö. 852/1447.
[1163] Ebu Dâvud, İstiska' 4, 1183; Tirmizî, Sefer 396, 560; Nesaî, Küsuf 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/225.
[1164] Buharı, Küsûf 3, 8; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 2/175, 220; İbn Huzeyme, Sahih, 1375.
[1165] Buhârî, Küsûf 1, 13, Bed'u'1-Halk 4; Nesâî, Küsuf 4; İbn Mâce, İkametu's-Salat 152, 1261.
[1166] Buharı, Küsûf 14; Nesâî, Küsuf 25; İbn Huzeyme, Sahih, 1371.
[1167] Ebu Dâvud, İstiska' 9, 1195; Nesâî, Küsuf 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/61; İbn Huzey-mc, Sahih, 1373.
Tehlil: "Lâ ilahe illallah" demek.
[1168] Ebu Dâvud, Cenaiz 15-16, 3117; Tirmizî, Cenaiz 7, 976; Nesâî, Cenaiz 4; İbn Mâce, Cenaiz 3, 1445; Ahmcd b. Hanbel, Müsned, 3/3
[1169] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/309.
[1170] Bakara: 2/156.
[1171] Ebu Dâvud, Cenaiz 14-15, 3115; Tirmizî, Cenaiz 7, 976; Nesâî, Cenaiz 3; İbn Mâce, Cenaiz 4, 1447; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/291, 306, 322.
[1172] Ebu Dâvud, Cenaiz 16-17, 3118; İbn Mace, Cenaiz 6, 1454.
[1173] Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 3/385 Burada "Nefis" kelimesi, "Ruh" anlamında kullanılmıştır.
[1174] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/289.
[1175] Buhârî, Cenâiz 32, Merda 9, Kader 4, Eyman 9, Tevhid 2, 25; Ebu Dâvud, Cenaiz 23-24 (3125); Nesâî, Cenaiz 22 İbn Mâce, Cenaiz 53 1588; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 5/204, 205.
[1176] İbn Asâkir, Târih, 7/123.
[1177] Buhârî, Cenaiz 7, 32, 43, Ahkam 11; Ebu Davud, Cenaiz 22-23, 3124; Tirmizî, Cenaiz 13, 988; Nesâî, Cenaiz 22; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/130, 143, 217.
[1178] Buhârî, Cenâiz 32.
[1179] Buhârî, Cenâiz 34; Nesâî, Cenaiz 14, 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/36.
[1180] Buhârî, Cenâiz 32, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/39.
[1181] Fâtır: 35/18, Necm: 53/38.
[1182] Buharı, Cenâiz 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/42.
[1183] Fâtır: 35/18, Necm: 53/38.
[1184] Necm: 53/43.
[1185] Buhârî, Cenâiz 23.
[1186] Buhârî, Cenâiz 32, Megâzî 8; Ebu Dâvud, Cenaiz 24-25 (3129); Nesâî, Cenaiz 15; Ahım b. Hanbel, Müsncd, 2/38, 57, 78, 95, 209.
[1187] Neml: 27/80.
[1188] Fâtır: 35/22.
[1189] Buhârî, Cenâiz 86, Meğâzî 8; Nesâî, Cenaîz 11.
[1190] Buhârî, Cenâiz 33; Tirmizî, Cenaiz 23, 1000; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/245, 252, 255.
[1191] İsrâ: 17/15.
[1192] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/342, 343, 344.
[1193] Buhârî, Cenâiz 41, 46, Meğâzî 44; Ebu Dâvud, Cenaiz 20-21, 3122; Nesâî, Cenaiz 14.
[1194] Buhârî, Cenâiz 45; Nesâî, Biat 18.
[1195] Nevevî, Müslim Şerhi, 6/237.
[1196] MümtehİNe: 60/12.
[1197] Buhâri, Tefsiru Sure-i Mümtehine 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/85, 407, 408.
[1198] Buhârî, Hayz 12, CenâİZ 29; İbn Mâce, Cenaiz 50, 1577; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/408
[1199] Buhârî, Cenâiz 8, 9, 12, 15, 16; Ebu Dâvud, Cenâiz 28-29, 3142, 3144, 3146; Tirmizî, Cenâiz 15, 990; Nesâî, Cenâiz 28, 30, 31, 31, 32, 33, 34, 36; İbn Mâce, Cenâiz 8, 1458, 1459; Ahmed b. Hanbel, 5/84, 6/407.
[1200] Buhârî, Cenâiz 9; Ebu Dâvud, Cenâiz 28-29, 3143; Nesâî, Cenâiz 35.
[1201] Buhârî, Vudu' 31; Cenâiz 10; Ebu Dâvud, Cenâiz 28-29, 3145; Tirmizî, Cenalz 15, 990; Nesâî, Cenâiz 31.
[1202] B.k.z: Ebu Dâvud, Cenâiz 3157.
[1203] Buhârî, Cenâiz 27, Menakıbu'l-Ensar 45, Megâzî 17, 26, Rikak 7, 16; Ebu Dâvud, Vesâyâ 11, 2876; Tirmizî, Menakıb 54, 3853; Nesâî, Ccnaiz 40.
[1204] İbn Mâce, Libas 5; Tirmizî, Cenaiz 17.
[1205] Buhârî, Cenâiz 19, 24, 25, 94; Ebu Dâvud, Cenâiz 29-30, 3151; Tirmizî, Cenâiz 20, 996; Nesâî, Cenâiz 39; İbn Mâce, Cenâiz 11, 1469; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/40, 93, 118, 132.
[1206] Buharı, Libâs 18; Ebu Dâvud, Cenâiz 18-19, 3120; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/89, 153, 269.
[1207] Ebu Dâvud, Cenaiz 29-30, 3148; Nesâî, Cenaiz 37, 89; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/295.
[1208] Buharı, Cenâiz 52; Ebu Dâvud Cenaiz 45-46, 3181; Tirmizî, Cenâiz 30, 1015; Nesâî, Cenaiz 44; İbn Mâce, Cenaiz 15, 1477; Ahmed b. Hanbel, Müsned,

2/240, 269, 280, 488.
[1209] Buhârî, İman 35, Cenâiz 57, 58, 59; Ebu Dâvud, Cenâiz 40-41, 3168, 3169; Tirmizî, Cenâiz 49, 1040; Nesâî, Cenâiz 79; İbn Mâce, Cenâiz 34, 1539; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/401.
[1210] Buhârî, Cenâiz 51, 58.
[1211] Tirmizî, Cenaiz 40, 1029; Nesâî, Cenaiz 78; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/266.
[1212] Ebu Dâvud, Cenaiz 41-42, 3170; İbn Mâce, Cenaiz 19, 1489; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/277.
[1213] Ebu Dâvud, Cenaiz 38-39, 3166; Tirmizî, Cenaiz 40; İbn Mâce, Cenaiz 19.
[1214] Nevevî, Müslim Şerhi, 7/16.
[1215] Nevevî, Müslim Şerhi, 7/16.
[1216] Buhârî, Cenâiz 85; Tirmizî, Cenaiz 63, 1058; Nesâî, Cenaiz 50; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 3/179, 186, 281.
[1217] Buhârî, Rikâk 42; Nesâî, Cenaiz 48; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/296, 302, 304.
[1218] Buhâri, Cenâiz 4, 55, 61, 65; Ebu Dâvud, Cenâiz 56-58, 3204; Tirmizî, Cenâiz 37, 1022; Nesâî, Cenâiz 76; İbn Mâce, Cenâiz 33, 1534; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/290, 381, 399.
[1219] Buhârî, Cenâiz 61; Nesâî, Cenâiz 27, 103.
[1220] Buhârî, Cenâiz 54, 55, 65, Menâkıbu'l-Ensar 38.
[1221] Buhârî, Cenâiz 54, 55, 65, Menâkıbu'I-Ensar 38.
[1222] Buhârî, Ezan 161, Cenâiz 5, 55, 56, 57, 60, 67, 70; Ebu Dâvud, Cenâiz 52-54, 3196; Tirmizî, Cenâiz 47, 1037; Nesâi, Cenâiz 94; İbn Mâce, Cenâiz 32, 1530; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/224, 283, 338.
[1223] İbn Mâcc, Cenâiz 32, 1531; Ahmed b. Haııbel, Müsned, 3/130
[1224] Buhâri, Salat 72, 74, Cenâiz 67; Ebu Dâvud, Cenâiz 55-57, 3203; İbn Mâce, Cenâiz 32, 1527.
[1225] Ebu Dâvud, Cenâiz 52-54, 3197; Tirmizî, Cenaiz 37, 1023; Nesâî, Cenaiz 76; İbn Mâce, Cenâiz 25, 1505; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/267, 372.
[1226] Buharı, Cenâiz 47.
[1227] Buhârî, Cenâiz 47, 48; Ebu Dâvud, Cenâiz 42-43, 3172; Tirmizî, Cenâiz 51, 1042; Nesâî, Cenâiz 45; İbn Mâce, Cenâiz 35, 1542; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/445
[1228] Buhârî, Cenâiz 49; Tirmizî, Cenâiz 51, 1043; Nesâî, Cenâiz 44, 45, 80; Ahmed b. Han-bel, Müsned, 3/25, 41, 48, 51.
[1229] Buhârî, Cenâiz 49; Ebu Dâvud, Cenaiz 42-43, 3174; Nesâî, Cenaiz 46; Ahmed b. Hanbel Müsned, 3/319, 334, 354.
[1230] Nesâî, Cenaiz 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned. 3/295, 329, 346.
[1231] Buhârî, Cenâiz 50; Nesâî, Cenaiz 46.
[1232] Ebu Dâvud, Cenâiz 42-43, 3175; Tirmizî, Cenâiz 52, 1044; Nesâî, Cenâiz 47; İbn Mâce, Cenâiz 35, 1544; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/82.
[1233] Tirmizî, Cenaiz 38, 1025; Nesâî, Taharet 50, Cenaiz 77; İbn Mâce, Ceııaiz 23, 1500; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/23, 28.
[1234] Buhâri, Hayz 29, Cenâiz 63, 64; Ebu Dâvud, Cenâiz 51-53, 3195; Tirmizî, Cenâiz 45, 1035; Nesâî, Cenâiz 75; İbn Mâce, Cenâiz 21 1493; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/19.
[1235] B.k.z: Kâsânî, Bedayiu's-Senai, 1/312
[1236] Ebu Dâvud, Cenaiz 43-44, 3178; Tirmizî, Cenaiz 29, 1013, 1014; Nesâî, Cenaiz 95; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/90, 95, 102.
[1237] Nesâî, Cenaiz 85; İbn Mâce, Cenâiz 39 (1556); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/169, 184.
[1238] Tirmizî, Cenaiz 55, 1048; Nesâî, Cenaîz 88; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/228, 355.
[1239] Ebu Dâvud. Cenâiz 66-68, 3219; Nesâî, Cenaiz 99; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/18, 21.
[1240] Ebu Dâvud, Cenâiz 66-68, 3218; Tirmizî, Cenaiz 56, 1049; Nesâî, Cenaiz 99; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/89, 96, 128.
[1241] Ebu Dâvud, Cenaiz 70-72, 3225, 3226; Tirmizî, Cenaiz 58, 1052; Nesâî, Cenaiz 96, 97; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/295, 339.
[1242] Ebu Dâvud, Cenaiz 71-73, 3228; Nesâî, Cenaiz 105; İbn Mâcc, Cenaiz 45, 1566; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/311, 444, 528.
[1243] Ebu Dâvud, Cenaiz 71-73, 3229; Tirmizî, Cenaiz 57, 1050, 1051; Nesâî, Kıble 11; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/135.
[1244] Ebu Dâvud. Cenaiz 49-50, 3189; Tirmizî, Cenaiz 44, 1036; Nesâî, Cenaiz 70; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/79, 133, 169.
[1245] Nesâî, Cenaiz 103; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/180.
[1246] Nesâî, Cenaiz 103; İbn Mâce, Cenaiz 36 1547.
[1247] Ebu Dâvud, Cenaiz 75-77, 3234; Nesâî, Cenaiz 101; İbn Mâce, Cenaiz 47, 1569, 48, 1572.
[1248] Ebu Dâvud, Eşribe 7, 3698; Nesâî, Cenâiz 100, bahaya 36.
[1249] Müslim, Cenâiz 106, Edahi 37; Ebû Dâvûd, Eşribe 7; TirmİZî, Cenâiz 7; Nesâî, Cenâiz 100, Dahaya 39, Eşribe 40; İbn Mâce, Cenâiz 47; Ahmed b. Hanbel, 145, 452, III, 38, 63, ,66, 237, 250, V, 350, 355-357, 359, 361.
[1250] Buhârî Hudud, 31; Müslim, Cihad 49, Edahi 28-29; Ebu Dâvud, Dahaya 9-10, İmare 19; Muvatta; Dahaya 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/56, 6/51, Nübeyşe hadisi İbn Mâce, Edahi 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/76.
[1251] Nesâî, Cenaiz 68.
[1252] B.k.z: Ahmed Davudoğlu, SahİH-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Yayınlan, İstanbul 1973, 1/424-426.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1-Tâlib:

Hadîs ilmini öğrenmeye azmetmiş kimse demektir. Hiyerarşide en aşağı mertebede yer alır. Gayreti ve muktesebâtı nisbetinde derecesi yücelir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs Sevkinde Titizliği:

Müslim, turûk'un bir araya getirilmesindeki imtiyazından başka, hadîsleri sevkde gösterdiği hassâsiyetle de temâyüz eder. Hadîsleri, nasıl işitti ise onu aynen muhâfazayı esâs alır. Aynı hadîsi birkaç şeyhten farklı şekillerde dinledi ise, aradaki fark tek bir harf bile olsa onu korur ve belirtir. Öncelikle kaydettiği metin kime aitse "ve'l-Lafzu li-fülânin" diyerek o zâtın ismini kaydeder. Sonra da benzer kısımları bertaraf ederek, her bir râviye ait farklılıkları teker teker açıklar.
Asla bağlılık Müslim'i -yukarıda açıkladığımız üzere- taktî'e yer vermemeye sevkettiği gibi, hadîsleri mâna ile rivâyet etmekten de uzak tutmuştur. Âlimler ekseriyet itibâriyle rivâyet-i bi'l-mânâ'yı câiz görür ise de, câiz görmeyen de vardır ve teâruz durumunda lafzen rivâyet, mânen rivâyete tercih edilir. Dolayısıyla, lafzen rivâyeti prensip edinmesi de Müslim'e imtiyaz kazandıran bir husus olmuştur.
Bu mümtaz yönleriyle Müslim'i tâkib edenler olmuşsa da, İbnu Hacer'in belirttiğine göre onun derecesine ulaşamamışlardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/216-217.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1-Tâlib:

Hadîs ilmini öğrenmeye azmetmiş kimse demektir. Hiyerarşide en aşağı mertebede yer alır. Gayreti ve muktesebâtı nisbetinde derecesi yücelir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM	KONU BAŞLIKLARI	SAYFA
	TEMİZLİK BÖLÜMLERİ	
1	ABDESTSİZ NAMAZ KABUL EDİLİR Mİ?	1
2	ABDEST ALMANIN DEĞER VE KIYMETİ	1
3	NAMAZIN ANAHTARI TEMİZLİKTİR	1
4	TUVALETE GİRERKEN YAPILACAK DUA	2
5	TUVALETTEN ÇIKINCA YAPILACAK DUA	2
6	TUVALET YAPARKEN KIBLEYE DÖNÜLÜR MÜ?	2
7	TUVALET YAPARKEN KIBLEYE DÖNME İZNİ VAR MI?	3
8	AYAKTA KÜÇÜK ABDEST BOZMA YASAĞI	3
9	ZARURET HALİNDE AYAKTA ABDEST BOZMA İZNİ	4
10	TUVALET ANINDA BAŞKALARINDAN GİZLENME GEREĞİ	4
11	TUVALETTE SAĞ ELLE TEMİZLENMENİN HOŞ OLMAYIŞI	4
12	SU BULUNMAYAN YER VE ZAMANLARDA TAŞLA TEMİZLENME GEREĞİ	5
13	SU BULUNMAYAN YERDE İKİ TAŞTA YETERLİ OLUR MU?	5
14	TAHARETLENİLMESİ YASAK OLAN ŞEYLER	6
15	SU İLE TEMİZLENMEK	6
16	AÇIK YERLERDE TUVALETİ İNSANLARDAN UZAK YERLERE YAPMAK	6
17	YIKANILAN YERE KÜÇÜK ABDEST BİLE BOZMANIN YASAKLIĞI	6
18	DİŞ TEMİZLİĞİ İÇİN MİSVAK KULLANMAK	7
19	UYKUDAN KALKAN KİMSE ELİNİ YIKAMADAN SU KABINA DALDIRMAMALIDIR	7
20	ABDESTE BAŞLARKEN BESMELE ÇEKMEK	8
21	ABDEST ALIRKEN AĞIZ VE BURUNA SU VERMEK	8
22	AĞIZ VE BURUNA BİR AVUÇLA SU VERMEK	8
23	SAKAL ARALARINA SU GEÇİRMEK	9
24	BAŞI ÖNDEN ARKAYA DOĞRU MESHETMEK	9
25	BAŞI MESHETMEYE ARKA TARAFTAN BAŞLAMAK	10
26	BAŞI BİR SEFER MESHETMEK	10
27	BAŞI MESHETMEK İÇİN YENİDEN SU ALMAK	10
28	KULAKLARIN İÇİNİ VE DIŞINI MESHETMEK	10

29 KULAKLARIN BAŞIN MESHEDİLMESİNDEN SAYILMASI..... 11
30 PARMAK ARALARINA SU GEÇİRMEK..... 11
31 ABDESTTE YIKANMAYAN ÖKÇELERE ATEŞTEN AZÂB OLSUN! 11
32 ABDEST ALIRKEN ORGANLARI BİRER DEFA YIKAMAK..... 12
33 ABDEST ALIRKEN ORGANLARI İKİŞER DEFA YIKAMAK..... 12
34 ABDEST ORGANLARINI ÜÇER DEFA YIKAMAK..... 12
35 ABDEST ORGANLARINI BİRER, İKİŞER VE ÜÇER DEFA YIKAMAK..... 13
36 ABDEST ALIRKEN BAZI ORGANLARI İKİ BAZILARINI ÜÇER KERE YIKAMAK..... 13
37 RASÛLULLAH (S.A.V.) NASIL ABDEST ALIRDI? 13
38 ABDESTTEN SONRA ELBİSENİN ETEĞİNE SU SERPMEK..... 14
39 HER DURUMDA ABDESTİ EN GÜZEL ŞEKLİYLE ALMAK..... 14
40 ABDESTTEN SONRA HAVLU KULLANMAK..... 14
41 ABDESTTEN SONRA HANGİ DUA OKUNACAK? 15
42 YAKLAŞIK OLARAK İKİ LİTRE İLE ABDEST ALMAK..... 15
43 ABDEST ALIRKEN SUYU İSRÂF ETMEMEK..... 16
44 HER NAMAZ İÇİN AYRI BİR ABDEST ALMAK..... 16
45 BİR ABDESTLE BİRKAÇ NAMAZ KILMAK..... 17
46 KARI KOCANIN BİR KAPTAN GUSÜL YAPMALARI..... 17
47 KADININ TEMİZLİĞİNDEN ARTAN SU İLE ABDEST ALINIR MI? 17
48 KADININ ABDESTİNDEN ARTAN SU İLE ABDEST ALMA İZNİ..... 18
49 ÇOK OLAN SUYU HİÇBİR ŞEY KİRLETMEZ..... 18
50 NE KADAR SUYU HİÇBİR ŞEY KİRLETMEZ? 18
51 DURGUN SUYA İŞEMENİN HOŞ OLMAYIŞI..... 18
52 DENİZİN SUYU TEMİZDİR..... 19
53 İDRARINA DİKKAT ETMEYİP ELBİSESİNE SIÇRATAN KİMSENİN DURUMU..... 19
54 YEMEK YEMEYEN ÇOCUĞUN İDRARININ TEMİZLENMESİ..... 19
55 ETİ YENEN HAYVANLARIN DURUMU..... 20
56 YELLENMEDEN DOLAYI ABDEST ALMAK GEREKİR..... 20
57 UYUMAKTAN DOLAYI ABDEST ALINMASI GEREKİR..... 21
58 ATEŞTE PİŞEN GIDADAN DOLAYI ABDEST GEREKİR Mİ? 21
59 ATEŞTE PİŞEN GIDALARDAN DOLAYI ABDEST ALMAK GEREKMEZ..... 22
60 DEVE ETİ YENDİĞİNDE ABDEST GEREKİR Mİ? 22
61 ERKEKLİK ORGANINA DOKUNMAKTAN DOLAYI ABDEST GEREKİR Mİ? 23
62 ERKEKLİK ORGANINA DOKUNMANIN ABDESTİ BOZMAYACAĞI..... 23

63 ÖPME ABDESTİ BOZMAZ..... 23
64 KUSMA, BALGAM VE BURUN KANAMASINDAN DOLAYI ABDEST ALMAK GEREKİR Mİ? 24
65 ŞIRA İLE ABDEST ALINABİLİR Mİ? 24
66 SÜT İÇTİKTEN SONRA AĞIZI SU İLE ÇALKALAMAK..... 25
67 ABDEST BOZARKEN SELAM ALMAK HOŞ DEĞİLDİR..... 25
68 KÖPEĞİN YALADIĞI KAP NASIL TEMİZLENİR?..... 25
69 KEDİ ARTIĞI SU İLE ABDEST ALINABİLİR Mİ? 26
70 MEST ÜZERİNE MESH YAPMAK..... 26
71 YOLCU VE YOLCU OLMAYANLARIN MESH SÜRELERİ..... 27
72 MESH, MESTİN ALTINA MI ÜSTÜNE Mİ VERİLİR? 27
73 MESTLERİN YÜZÜNÜ MESH YAPMAK..... 28
74 ÇORAP VE AYAKKABI ÜZERİNE MESHETMEK..... 28
75 SARIK ÜZERİNE MESH YAPMAK..... 28
76 CÜNÜPLÜKTEN DOLAYI YIKANMAK..... 29
77 KADIN GUSLEDERKEN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMELİ Mİ? 29
78 HER KIL DİBİNDE CÜNÜPLÜK VAR MIDIR? 30
79 GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALINIR MI? 30
80 TENASÜL ORGANLARININ BİRLEŞMESİNDEN GUSÜL GEREKIR..... 30
81 SUDAN DOLAYI SU GEREKİR Mİ? 30
82 UYKUDAN UYANINCA YAŞLIK GÖRÜP RÜYA HATIRLANMAZSA NE OLUR? 31
83 MENİ VE MEZİDEN DOLAYI NE YAPILMASI GEREKİR? 31
84 ELBİSEYE BULAŞAN MEZİYİ NE YAPMALIYIZ? 32
85 ELBİSEYE BULAŞAN MENİ' YE NE YAPMALIYIZ? 32
86 ELBİSEYE BULAŞAN MENİ' NİN YIKANMASI..... 32
87 CÜNÜP KİMSENİN YIKANMAKSIZIN UYUMASI..... 33
88 CÜNÜP KİMSENİN ABDEST ALARAK UYUMASI..... 33
89 CÜNÜP KİMSE BAŞKALARIYLA TOKALAŞABİLİR Mİ? 33
90 KADININ DA ERKEK GİBİ GUSLÜ GEREKTİRECEK RÜYA GÖRMESİ..... 33
91 GUSULDEN SONRA KİŞİ HANIMIYLA ISINMASI..... 34
92 SU BULUNMAZ İSE TEYEMMÜM EDİLEBİLECEĞİ..... 34
93 KADINLARDA ÂDET DIŞI GELEN ÖZÜR KANININ DURUMU..... 35
94 ÖZÜR KANI GÖREN KADIN HER NAMAZ İÇİN ABDEST ALIR..... 35
95 ÖZÜR KANI GÖREN KADIN BİR GUSÜL İLE İKİ NAMAZI BİR ARADA KILABİLİR..... 35
96 ÖZÜR KANI GELEN HER NAMAZ İÇİN YIKANMALIDIR..... 36

97 HAYIZLI IKEN GEÇEN NAMAZLAR KAZA EDİLMEZ..... 37

98 CÜNÜP VE HAYIZLI VAZİYETTE KURAN OKUNUR MU? 37

99 KİŞİNİN HAYIZLI HANIMINDAN CİNSEL İLİŞKİ DIŞINDA HER YÖNDEN İSTİFADE EDEBİLECEĞİ..... 37

100 HAYIZLI KADINLA BERABER YEMEK YENMEZ Mİ? 38

101 HAYIZLI KADIN MESCİDE GİRİP ÇIKABİLİR Mİ? 38

102 HAYIZLI KADINA CİNSEL İLİŞKİ İÇİN YAKLAŞILIR MI? 38

103 HAYIZLI KADINA CİNSEL YÖNDEN YAKLAŞMANIN KEFFÂRETİ..... 38

104 ELBİSEYE BULAŞAN HAYIZ KANINI YIKAMAK..... 39

105 DOĞUMDAN SONRA LOĞUSALIK MÜDDETİ NE KADARDIR..... 39

106 HANIMLARIYLA CİNSEL İLİŞKİDE BULUNANIN BİR KEZ YIKANMASI..... 39

107 CÜNÜP KİMSE TEKRAR CİNSEL İLİŞKİ İSTERSE BU ARADA ABDEST ALIR..... 40

108 NAMAZ VAKTİ GİRİNCE SIKIŞIK OLAN ÖNCE TUVALETE GİTMELİ..... 40

109 ELBİSESİ PİSLİĞE BULAŞANIN ELBİSESİ NASIL TEMİZLENİR? 40

110 TEYEMMÜM..... 41

111 CÜNÜPLÜK DIŞINDA HERHALDE KUR' ÂN OKUNABİLİR..... 42

112 TOPRAĞA BULAŞAN İDRAR NASIL TEMİZLENİR? 42

NAMAZ BÖLÜMLERİ

113 NAMAZ VAKİTLERİ..... 43

114 NAMAZ VAKİTLERİNİN DEVAMI..... 43

115 NAMAZ VAKİTLERİNİN DEVAMI..... 44

116 SABAH NAMAZININ ALACA KARANLIKTA KILINMASI..... 44

117 SABAH NAMAZININ GÜN AĞARIRKEN KILINMASI..... 45

118 ÖĞLE NAMAZININ ERKEN KILINMASI..... 45

119 ÖĞLE NAMAZININ ŞİDDETLİ SICAKLARDA GECİKTİRİLMESİ..... 45

120 İKİNDİ NAMAZININ ERKEN KILINMASI..... 46

121 İKİNDİ NAMAZININ GECİKTİRİLMESİ..... 47

122 AKŞAM NAMAZININ VAKTİ..... 47

123 YATSI NAMAZININ VAKTİ..... 47

124 YATSI NAMAZININ GECİKTİRİLEBİLECEĞİ VAKİT..... 48

125 YATSIDAN ÖNCE UYUMANIN, YATSIDAN SONRA KONUŞMANIN HOŞ OLMADIĞI..... 48

126 YATSIDAN SONRA HANGİ KONULAR KONUŞULABİLİR? 48

127 NAMAZ KILMANIN DEĞERLİ VAKTİ HANGİSİDİR..... 48

128 UNUTARAK VEYA DALGINLIKLA İKİNDİ NAMAZINI GEÇİRMEK..... 49

129 İDARECİLER GECİKTİRSE BİLE NAMAZI VAKTİNDE KILMAK..... 49

130 UYUYA KALAN KİMSENİN UYANINCA NAMAZINI KILMASI..... 50

131 UNUTAN KİMSE HATIRLAYINCA NAMAZINI KILAR..... 50

132 BİR KAÇ NAMAZI KAÇIRAN KİMSE HANGİSİNDEN BAŞLAYARAK KILMALI? 50

133 " ORTA NAMAZ" DENİLEN NAMAZ HANGİ NAMAZDIR? 51

134 İKİNDİ VE SABAH NAMAZINDAN SONRAKİ YASAK VAKİTLER..... 51

135 İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA NAMAZ KILINABİLİR Mİ? 52

136 AKŞAM NAMAZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI? 53

137 GÜNEŞ BATMADAN ÖNCE İKİNDİNİN BİR REK' ATINA YETİŞEN KİMSE NAMAZA YETİŞMİŞ SAYILIR MI? 53

138 YOLCULUK DIŞINDA İKİ NAMAZI BİRLİKTE KILMAK..... 53

139 EZAN OKUMAYA BAŞLAMA NASIL OLDU? 54
140 EZANDA ŞEHÂDETLERİ YÜKSEK SESLE OKUMAK..... 54
141 KAMETİN KELİMELERİNİN TEK TEK OLUŞU..... 55
142 KAMETİN KELİMELERİ DE İKİŞER İKİŞER OKUNABİLİR..... 55
143 EZANI ACELE ETMEKSİZİN UZATARAK YAVAŞ YAVAŞ OKUMAK..... 55
144 EZAN OKUNURKEN PARMAK KULAĞA TIKANIR..... 56
145 SABAH EZANINDA " NAMAZ UYKUDAN HAYIRLIDIR" DEMEK..... 56
146 EZANI OKUYANIN KAMET GETİRMESİ GEREKTİĞİ..... 57
147 EZAN ABDESTLİ OLARAK OKUNMALIDIR..... 57
148 KAMET VAKTİNİ BİLDİRMEK İMÂM' A AİTTİR..... 57
149 SABAH EZANINI ÇOK ERKENDEN OKUMAK..... 58
150 EZAN OKUNDUKTAN SONRA MESCİDDEN ÇIKILMAZ..... 58
151 YOLCULUKTA DA EZAN OKUNMALIDIR..... 59
152 EZAN OKUMANIN DEĞER VE KIYMETİ..... 59
153 İMAM KOLLAYIP GÖZETEN, MÜEZZİN İSE GÜVENİLEN KİMSEDİR..... 59
154 EZANI İŞİTEN MÜSLÜMAN NE YAPMALI? 60
155 MÜEZZİNİN EZAN OKUMA KARŞILIĞI ÜCRET ALMAMASI GEREKTİĞİ..... 60
156 EZANI İŞİTEN MÜSLÜMAN NE SÖYLEMELİ? 60
157 EZANI DİNLEYENİN YAPACAĞI DEĞİŞİK BİR DUA..... 60
157 EZANLA KAMET ARASINDA YAPILAN DUA MUTLAKA KABUL OLUR..... 61
159 ALLAH NAMAZI KAÇ REK' AT FARZ KILMIŞTI? 61
160 BEŞ VAKİT NAMAZIN DEĞER VE KIYMETİ..... 61
161 CEMAATLE KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ..... 61
162 EZANI İŞİTTİĞİ HALDE MESCİDE GELMEYEN KİMSENİN DURUMU..... 62
163 TEK BAŞINA NAMAZ KILIP BİR CEMAATE YETİŞEN KİMSENİN DURUMU..... 62
164 CEMAATLE NAMAZ KILINDIKTAN SONRA TEKRAR CEMAAT OLUNUR MU? 63
165 YATSI VE SABAH NAMAZINI CEMAATLE KILMANIN DEĞER VE KIYMETİ..... 63
166 BİRİNCİ SAFTA NAMAZ KILMANIN DEĞERİ VE KIYMETİ..... 63
167 SAFLARIN DÜZELTİLMESİ..... 64
168 İMAMIN ARKASINA YETKİLİ VE EHİL KİMSELERİN DURMASI GEREKTİĞİ..... 64
169 İKİ SÜTÛN ARASINDA NAMAZ KILINABİLİR Mİ? 65
170 SAFLARIN SONUNDA TEK BAŞINA NAMAZ KILINIR MI? 65
171 İKİ KİŞİ CEMAAT OLURSA NASIL DURULUR? 66
172 ÜÇ KİŞİ CEMAAT OLURSA NASIL DURULUR? 66
173 ERKEK VE KADINLAR CEMAAT OLURSA SAF DÜZENİ NASIL YAPILMALI? 66
174 İMAM OLMAYA KİM YETKİLİDİR? 67
175 İMÂM CEMAATE NAMAZI HAFİF KILDIRMALI..... 67
176 NAMAZA BAŞLAMA VE BİTİRME NASILDIR? 68
177 TEKBÎR ALIRKEN PARMAKLARI AÇIK TUTMAK..... 68
178 CEMAATLE NAMAZDA İLK TEKBÎRE YETİŞMENİN DEĞER VE KIYMETİ..... 69
179 TEKBÎRDEN SONRA NE OKUNACAĞI..... 69
180 BESMELEYİ SESSİZ OKUMAK..... 70
181 BESMELEYİ AÇIK OKUMAK..... 70
182 NAMAZDA OKUMAYA FATİHA SÛRESİYLE BAŞLAMAK..... 70
183 FATİHA SÛRESİ OKUNMAZSA NAMAZ OLMAZ..... 71
184 FATİHADAN SONRA " AMİN" DEMEK..... 71
185 FATİHADAN SONRA " AMİN" DEMENİN DEĞERİ VE KIYMETİ..... 71

186 NAMAZDA OKUMA ARASINDA YAPILAN DURAKLAMA..... 72
187 NAMAZDA SAĞ ELİ SOL EL ÜZERİNE KOYMAK..... 72
188 RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ KALDIRMAK..... 72
189 RÜKÛ'A GİDERKEN TEKBÎR ALMAK..... 73
190 RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ KALDIRMAK..... 73
191 SADECE NAMAZA BAŞLARKEN ELLERİN KALDIRILMASI..... 73
192 RÜKÛ' ANINDA ELLERİ DİZLER ÜZERİNE KOYMAK..... 74
193 RÜKÛ'DA KOLLARI KOLTUKTAN AYIRMAK..... 74
194 RÜKÛ' VE SECDELERDE OKUNACAK DUALAR..... 74
195 RÜKÛ' VE SECDELERDE KUR'ÂN OKUNMAZ..... 75
196 RÜKÛ' VE SECDELERDEN SONRA BEL DOĞRULTULMALIDIR..... 75
197 RÜKÛ' DAN KALKINCA NE SÖYLENİR? 75
198 RÜKÛ' DAN KALKINCA BAŞKA NE SÖYLENİR? 76
199 SECDEYE GİDERKEN DİZLERİ ELLERDEN ÖNCE YERE KOYMAK..... 76
200 SECDEYE GİDERKEN DİZLERİ Mİ YOKSA ELLERİ Mİ ÖNCE KOYMALI? 76
201 SECDE ANINDA ALIN VE BURUN NASIL OLMALIDIR? 77
202 SECDEDE YÜZ NEREYE KONMALI? 77
203 SECDE YEDİ ORGAN ÜZERİNDE YAPILMALIDIR..... 77
204 SECDEDE KOLLAR KOLTUKLARDAN ARALANMALI..... 77
205 SECDEDE BAŞKA KİMSELERİ RAHATSIZ ETMEMEK..... 78
206 SECDE ANINDA ELLERİ YERE KOYUP AYAKLARIN DİKİLMESİ..... 78
207 SECDE VE RÜKÛ' DAN DOĞRULUNCA BELİN DOĞRULTULMASI..... 78
208 RÜKÛ' VE SECDELERDE İMAMDAN ÖNCE DAVRANMAMAK..... 79
209 İKİ SECDE ARASINDA TOPUKLARI YAYIP KALÇA ÜZERİNE OTURMAMAK..... 79
210 NAMAZDA TOPUKLAR DİKİLEREK OTURULABİLİR Mİ? 79
211 İKİ SECDE ARASINDA NASIL DUA EDİLİR? 79
212 SECDEYİ RAHAT BİR BİÇİMDE YAPMAK..... 80
213 SECDELERDEN KALKIŞ NASIL OLMALI? 80
214 SECDEDEN KIYAMA KALKIŞTA NASIL YAPILMALI? 80
215 NAMAZLARDA OTURUŞLARDA NE OKUNMALI? 80
216 NAMAZDA OTURUNCA NE OKUNUR? 81
217 NAMAZLARDA OTURUŞLARDA OKUMA SESSİZ OLUR..... 81
218 NAMAZIN OTURUŞUNDA OTURMA ŞEKLİ NASIL OLMALIDIR? 82
219 NAMAZLARDA OTURUŞ NASIL OLMALIDIR? 82
220 NAMAZIN OTURUŞUNDA PARMAKLA NASIL İŞARET EDİLİR? 82
221 NAMAZIN BİTİRİLMESİNDE SELAM VERME ŞEKLİ..... 82
222 NAMAZIN BİTİMİNDE SELAM ŞEKLİ..... 83
223 SELAMI UZATMAKSIZIN VERMEK..... 83
224 NAMAZIN BİTİMİNDE HANGİ DUA OKUNUR? 83
225 İMAM NAMAZINI BİTİRİNCE HANGİ TARAFA DÖNEREK YERİNDEN AYRILIR..... 84
226 NAMAZ NASIL KILINMALIDIR? 84
227 NAMAZ NASIL KILINMALIDIR? 85
228 SABAH NAMAZINDA RASÛLULLAH (S.A.V.) NE OKURDU? 86
229 ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA RASÛLULLAH (S.A.V.) NE OKURDU? 87
230 RASÛLULLAH (S.A.V.) AKŞAM NAMAZINDA NE OKURDU? 87
231 RASÛLULLAH (S.A.V.) YATSI NAMAZINDA NE OKURDU? 87
232 İMAMIN ARKASINDA CEMAAT NE OKUMALI? 88
233 İMÂMIN SESLİ OKUDUĞU NAMAZLARDA CEMAATİN OKUMAMASI GEREKTİĞİ..... 88

234 MESCİDE GİRERKEN OKUNACAK DUA..... 89
235 MESCİDE GİREN KİMSENİN İKİ REK' AT NAMAZ KILMA GEREĞİ..... 90
236 MEZARLIK VE BANYOLAR DIŞINDA YERYÜZÜNÜN HER TARAFI MESCİDDİR..... 90
237 MESCİD YAPTIRMANIN DEĞER VE KIYMETİ..... 90
238 MEZARLIKLAR ÜZERİNDE NAMAZ KILINMAYACAĞI..... 91
239 MESCİD VE CAMİLERDE UYUNABİLİR Mİ? 91
240 MESCİDLERDE ALışVERIş YAPMAK, ŞIIR SÖYLEMEK VE YITIK ARAMANıN YASAKLıLıĞı..... 91
241 TEMELLERI TAKVA ÜZERINE ATıLAN MESCID..... 92
242 KUBA MESCIDINDE KıLınAN NAMAZıN DEĞER VE KıYMETI..... 92
243 HANGI MESCIDLER FAZILET BAKıMıNDAN DAHA HAYıRLıDıR? 92
244 NAMAZA YETIŞMEK IÇIN YÜRÜYEREK RAHAT BIR ŞEKILDE GELMEK..... 93
245 MESCIDDE OTURUP NAMAZı BEKLEMENIN DEĞER VE KıYMETI..... 93
246 SECDE EDILECEK YERE SERILEN KÜÇÜK SECCADE ÜZERINDE NAMAZ KıLMAK..... 93
247 HASıR ÜZERINDE NAMAZ KıLMAK..... 94
248 BIR SERGI ÜZERINDE NAMAZ KıLMAK..... 94
249 AÇıK YERLERDE (BOSTANLARDA) NAMAZ KıLMAK..... 94
250 NAMAZ KıLANıN ÖNÜNE KOYACAĞı SÜTRE (IŞARET) 94
251 NAMAZ KıLANLA SÜTRESI ARASıNDAN GEÇME YASAĞı..... 94
252 NAMAZ KıLANıN ÖNÜNDEN GEÇEN HIÇBIR ŞEYIN NAMAZı BOZMAYACAĞı..... 95
253 NAMAZ KıLANıN ÖNÜNDEN KÖPEK, EŞEK VE KADıN GEÇERSE..... 95
254 TEK KAT ELBISEYLE NAMAZ KıLınABILIR MI? 96
255 KıBLENIN KUDÜS' DEN KÂBE' YE ÇEVRILMESI..... 96
256 DOĞU ILE BATı ARASı KıBLE SAYıLıR..... 96
257 BULUTLU HAVADA KıBLE YÖNÜNDEN BAŞKA BIR YÖNE DOĞRU NAMAZ KıLMANıN DURUMU..... 97
258 NAMAZ KıLMANıN YASAK OLDUĞU YERLER..... 97
259 KOYUN VE DEVE AĞıLLARıNDA NAMAZ KıLınırMı? 98
260 HAREKET HALINDEKI BINIT ÜZERINDE NAMAZ KıLınABILIR MI? 98
261 BINITI, SÜTRE YAPARAK NAMAZ KıLınABILIR MI? 98
262 AKŞAM YEMEĞI ILE YATSı NAMAZı BIRARAYA GELIRSE HANGISINDEN BAŞLANMALı..... 99
263 UYKULU VAZIYETTE NAMAZ KıLınABILIR MI? 99
264 HER TOPLULUĞA KENDILERINDEN BIRI IMÂM OLMALı..... 99
265 IMÂM OLAN KIMSENIN SADECE KENDISINE DUA ETMEMELI..... 100
266 BIR KIŞI KENDISINI ISTEMEYEN KIMSELERE IMÂM OLMASıN..... 100
267 IMÂM OTURARAK NAMAZ KıLARSA CEMAATTE OTURARAK KıLMALı..... 101
268 IMÂMıN NAMAZ KıLMASıNA CEMAAT MUTLAKA UYMALı..... 101
269 IMÂMıN, IKINCI REK' ATTA OTURACAĞı YERDE UNUTARAK KALKMASı..... 102
270 ILK OTURUŞTAKI OTURMA SÜRESI NE KADARDıR? 102
271 RASÛLULLAH (S.A.V.)' E NAMAZ KıLARKEN SELAM VERILMIŞ MIYDI? 103
272 IMÂM YANıLıRSA ERKEKLER SÜBHANALLAH DER, KADıNLAR ISE EL ÇıRPAR..... 103
273 NAMAZDA ESNEMENIN HOŞ OLMADıĞı..... 103
274 OTURARAK NAMAZ KıLMANıN SEVÂBı AYAKTA KıLMANıN YARıSı KADARDıR..... 104
275 NAFILE NAMAZLAR OTURARAK KıLınABILIR..... 104
276 PEYGAMBER (S.A.V.) NAMAZ KıLARKEN ÇOCUK AĞLAMASı DUYUNCA NAMAZı KıSALTıRDı..... 105

277 AKıL BALIĞ OLAN KADıNıN BAŞÖRTÜSÜZ NAMAZı KABUL OLMAZ..... 105

278 NAMAZDA ELBISENIN UYGUNSUZ DIKKAT ÇEKECEK ŞEKILDE BAŞTAN AYAĞA SARKıTARAK GIYILMESI HOŞ DEĞILDIR..... 106

279 NAMAZDA SECDEDEKI ÇAKıL TAŞLARıNıN DÜZELTILMESININ HOŞ OLMADıĞı..... 106

280 SECDE DURUMUNDA ÜFLEMENIN HOŞ OLMAYışı..... 106

281 NAMAZDA ELLERI BEL ÜZERINE DAYAMAK ŞEKLINDE DURMANıN YASAK OLUŞU..... 107

282 NAMAZDA SAÇı ARKA TARAFA TOPUZ YAPMANıN YASAKLıLıĞı..... 107

283 NAMAZDA ALLAH' A SEVGI VE SAYGıDAN DOLAYı GÖNÜL HUZURU..... 107

284 MESCIDDE PARMAKLARı BIRBIRINE KENETLEMEK HOŞ DEĞILDIR..... 108

285 NAMAZDA AYAKTA DURUŞU UZATMANıN DEĞER VE KıYMETI..... 108

286 SECDE VE RÜKÛ' LARı ÇOĞALTMANıN DEĞER VE KıYMETI..... 108

286 NAMAZDA YıLAN VE AKREP ÖLDÜRÜLEBILIR MI? 109

288 UNUTMA SECDELERININ SELAMDAN ÖNCE YAPıLMASı..... 109

289 SELAMDAN VE KONUŞMALARDAN SONRA UNUTMA SECDESI..... 110

290 UNUTMA SECDELERINDEN SONRA OTURUP TEKRAR SELAM VERMEK..... 110

291 FAZLA VE EKSIK KıLDıĞıNDA ŞÜPHE EDEN IKI SECDE YAPAR..... 111

292 DÖRT REK' ATLı NAMAZLARıN IKI REK' ATıNDA SELAM VERILIRSE NE YAPıLıR? 112

293 AYAKKABıLARLA NAMAZ KıLıNABILIR MI? 112

294 KUNUT (KAFIR VE ZALIMLERE BEDDUA) NAMAZLARDA NASıL YAPıLıR? 112

295 KUNUTUN YAPıLMADıĞı ZAMANLARDA OLUR MU? 113

296 NAMAZDA AKSıRAN KIMSEYE DUA EDILIR MI? 113

297 NAMAZDA KONUŞULABILIR MI? 114

298 TEVBE EDILDIKTEN SONRA NAMAZ KıLıNıR Mı? 114

299 ÇOCUĞA HANGI YAŞTA NAMAZ KıLMASı EMREDILIR? 114

300 NAMAZıN SON OTURUŞUNDA ABDESTI BOZULANıN DURUMU..... 115

301 ÇOK YAĞışLı GÜNLERDE NAMAZıN KONUTLARDA KıLınMASı..... 115

302 NAMAZLARDAN SONRA TESBIH ÇEKMEK..... 116

303 YAĞMUR VE ÇAMURLU ZAMANLARDA BINIT ÜZERINDE NAMAZ KıLıNıR MI? 116

304 VÜCUDA ZARAR VERECEK ŞEKILDE NAMAZ KıLMAK..... 116

305 KıYAMETTE ILK HESAP NAMAZLA BAŞLAYACAKTıR..... 117

306 BIR GÜN VE GECEDE FARZLARıN DışINDA ON IKI REK' AT SÜNNET KıLıNıR..... 117

307 IKI REK' ATLıK SABAH NAMAZıNıN DEĞERI VE KıYMETI..... 118

308 SABAH NAMAZıNıN SÜNNETININ HAFIF KıLınMASı VE NE OKUNDUĞU..... 118

309 SABAH NAMAZıNıN FARZıYLA SÜNNETI ARASıNDA KONUŞULUR MU? 118

310 SABAH NAMAZıNıN VAKTI GIRDIKTEN SONRA SADECE IKI REK' AT SÜNNET KıLıNıR..... 118

311 SABAH NAMAZıNıN SÜNNETINI KıLDıKTAN SONRA BIRAZ UZANMAK..... 119

312 NAMAZ IÇIN KAMET GETIRILINCE FARZDAN BAŞKA NAMAZ KıLınMAZ..... 119

313 SABAH NAMAZININ SÜNNETİ GEÇMİŞSE FARZINDAN SONRA KILINMALIDIR..... 119

314 SABAH NAMAZı KAÇıRıLıRSA GÜNEŞ DOĞDUKTAN SONRA BILE KıLıNıR..... 120

315 ÖĞLEDEN ÖNCE KıLınAN DÖRT REK' AT SÜNNET..... 120

316 ÖĞLE NAMAZıNDAN SONRA KıLınAN IKI REK' AT SÜNNET..... 120

317 ÖĞLE NAMAZıNıN FARZıNDAN ÖNCEKI SÜNNET MUTLAKA KıLınMALıDıR..... 121

318 IKINDI FARZıNDAN ÖNCEKI DÖRT REK' AT SÜNNET..... 121

319 AKŞAMıN FARZıNDAN SONRAKI SÜNNETTE NE OKUNUR? 122

320 AKŞAMıN SON IKI REK' AT SÜNNETININ EVDE KıLınMASı..... 122

321 AKŞAMıN FARZıNDAN SONRA KıLınACAK ALTı REK' AT NAFILE NAMAZıN DEĞER VE 122

321 KıYMETI.....
322 YATSıDAN SONRA KıLıNAN IKI REK' AT SÜNNET..... 123
323 GECE NAMAZLARıNıN IKIŞER IKIŞER OLDUĞU..... 123
324 GECE NAMAZıNıN DEĞER VE KıYMETI..... 123
325 PEYGAMBER (S.A.V.)' IN GECE NAMAZı NASıLDı? 123
326 RASÛLULLAH (S.A.V.) GECELERI ON ÜÇ REK' ATTA NAMAZ KıLARDı..... 124
327 RASÛLULLAH (S.A.V.) GECELERI DOKUZ REK' AT NAMAZ KıLARDı..... 124
328 GECE NAMAZıNı KıLAMAYAN GÜNDÜZ KıLABILIR..... 124
329 ALLAHıN HER GECE KULLARıNı BAĞıŞLAMA MÜJDESI..... 124
330 GECE NAMAZLARıNDA NE OKUNUR? 125
331 NAFILE NAMAZLARıN EVDE KıLıNMASı DAHA DEĞERLIDIR..... 125

VİTİR BÖLÜMLERİ

332 VITR NAMAZıNıN DEĞER VE KıYMETI..... 126
333 VITR NAMAZı FARZ VE VÂCIB DEĞILDIR..... 126
334 VITR KıLMADAN ÖNCE UYUMAK HOŞ DEĞILDIR..... 126
335 VITR NAMAZıNıN GECENIN HER BÖLÜMÜNDE KıLıNABILECEĞI..... 127
336 VITR NAMAZı YEDI REK' AT OLARAKTA KıLıNABILIR..... 127
337 VITR NAMAZı BEŞ REK' AT DA KıLıNABILIR..... 127
338 VITR NAMAZı ÜÇ REK' AT OLARAKTA KıLıNABILIR..... 128
339 VITR NAMAZı TEK REK' AT OLARAK TA KıLıNABILIR..... 128
340 VITR NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER..... 128
341 VITR NAMAZıNDA KUNUT DUASı..... 129
342 UYKU VE UNUTKANLıK SEBEBIYLE VITR NAMAZıNı GEÇIREN NE YAPMALı? 129
343 VITR NAMAZıNı GECELEYIN, SABAH OLMADAN KıLıNMASı..... 130
344 BIR GECEDE IKI VITR NAMAZı KıLıNMAZ..... 130
345 BINIT ÜZERINDE VITR NAMAZı KıLıNABILIR..... 131
346 KUŞLUK NAMAZı..... 131
347 ÖĞLEDEN ÖNCE ZEVAL VAKTI KıLıNAN SÜNNET NAMAZ..... 132
348 HACET (IHTIYAÇ-İSTEK) VE DILEK NAMAZı..... 132
349 ISTIHARE NAMAZı VE DUASı..... 132
350 TESBIH NAMAZı..... 133
351 PEYGAMBER (S.A.V.)' E SALAVAT GETIRMENIN ŞEKLI..... 134
352 PEYGAMBER (S.A.V.)' E SALAVAT GETIRMENIN DEĞER VE KıYMETI..... 135

CUMA BÖLÜMLERİ

353 CUMA GÜNÜNÜN DEĞER VE KıYMETI..... 136
354 CUMA GÜNÜ DUALARıN KABUL EDILECEĞI SAAT..... 136
355 CUMA GÜNÜ BOY ABDESTI ALMAK..... 137
356 CUMA GÜNÜ BOY ABDESTI ALMANıN DEĞER VE KıYMETI..... 138
357 CUMA GÜNÜ SADECE NAMAZ ABDESTI ALMAK TA YETERLIDIR..... 138
358 CUMA GÜNÜ MESCIDE ERKEN GITMENIN SEVÂBı..... 139
359 ÖZÜRSÜZ OLARAK CUMA' Yı TERKEDENIN DURUMU..... 139
360 CUMA NAMAZıNA NE KADAR MESAFEDEN GELINIR? 139
361 CUMA NAMAZıNı KıLMANıN VAKTI..... 140
362 CUMA GÜNÜ MINBER ÜZERINDE HUTBE OKUMAK..... 140
363 İKI HUTBE ARASıNDA OTURMAK..... 140
364 HUTBENIN UZUN VE KıSA OLMAYıP ORTA YOLLU OLMASı..... 141

365 MINBERDE KUR' ÂN' DAN AYET OKUNMADAN HUTBE YAPıLABILIR MI? 141
366 IMÂM HUTBE OKURKEN CEMAAT ONA DOĞRU DÖNMELI..... 141
367 HUTBE OKUNURKEN BILE OLSA IKI REK' AT NAMAZ KıLMAK..... 141
368 IMÂM HUTBE OKURKEN KONUŞMAMA GEREĞI..... 142
369 CUMA GÜNÜ OMUZLARı AŞARAK ÖN SAFA GITMENIN UYGUN OLMADıĞı..... 142
370 IMÂM HUTBE OKURKEN DIZLERI DIKEREK OTURMAMAK..... 143
371 MINBERDE DUA IÇIN ELLERI KALDıRMANıN HOŞ OLMAYışı..... 143
372 CUMA GÜNÜ FAZLADAN OKUNAN EZAN..... 143
373 IMÂM MINBERDEN ININCE BIR IHTIYAÇ VARSA KONUŞULABILIR..... 143
374 CUMA NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER..... 144
375 CUMA GÜNÜ SABAH NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER..... 144
376 CUMADAN ÖNCE VE SONRA KıLıNAN SÜNNETLER..... 144
377 CUMA NAMAZıNıN BIR REK' ATıNA YETIŞENIN DURUMU..... 145
378 CUMA GÜNÜ ÖĞLE ISTIRAHATi VE YEMEĞININ ZAMANı..... 146
379 CUMA HUTBESI ESNASıNDA UYKUSU GELEN YER DEĞIŞTIRSIN..... 146
380 CUMA GÜNÜ SAVAŞ IÇIN YOLA ÇıKMAK..... 146
381 CUMA GÜNÜ MISVAKLANıP, GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK..... 146

BAYRAM BÖLÜMLERİ

382 BAYRAM NAMAZıNA YÜRÜYEREK GITMEK..... 147
383 BAYRAM NAMAZı HUTBEDEN ÖNCE KıLıNıR..... 147
384 BAYRAM NAMAZLARı IÇIN EZAN VE KAMET OKUNMAZ..... 147
385 BAYRAM NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER..... 147
386 BAYRAM NAMAZLARıNDAKI FAZLA TEKBÎRLER..... 148
387 BAYRAM NAMAZıNDAN ÖNCE VE SONRA KıLıNAN NAFILE NAMAZ YOKTUR..... 148
388 KADıNLARıN BAYRAM NAMAZLARıNA GITMELERI..... 149
389 PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.)' IN BAYRAM NAMAZıNA GELIP GIDERKEN DEĞIŞIK YOLLAR EDINMESI..... 149
390 RAMAZAN BAYRAMı NAMAZıNA ÇıKMADAN BIRŞEYLER YEMEK 150

SAVAŞ İÇİN YOLA ÇIKMAK BÖLÜMLERİ

391 YOLCULUKTA NAMAZLARı KıSALTMAK..... 151
392 NAMAZLARı KıSALTMADA ZAMAN VE YER UZUNLUĞU NE KADARDıR? 152
393 YOLCULUKTA KıLıNAN NAFILE NAMAZLAR..... 152
394 IKI VAKIT NAMAZıNı BIR VAKITTE BIR ARADA KıLMAK..... 153
395 YAĞMUR DUASı NAMAZı..... 154
396 GÜNEŞ VE AY TUTULDUĞUNDA KıLıNAN NAMAZ..... 155
397 GÜNEŞ VE AY TUTULMASı IÇIN KıLıNAN NAMAZDA OKUNAN SÛRELER..... 156
398 SAVAŞ VE BENZERI KORKULU ANLARDA KıLıNAN NAMAZ..... 156
399 KUR' ÂN' DAKI SECDE AYETLERI..... 157
400 KADıNLARıN MESCIDLERE NAMAZ IÇIN ÇıKABILMELERI..... 157
401 MESCIDLERE TÜKÜRMENIN HOŞ KARŞıLANMADıĞı..... 158
402 BAZı SÛRELERDEKI SECDE YAPıLMASı GEREKEN AYETLER..... 158

403	DIĞER SÛRELERDEKI SECDE AYETLERI	158
404	NECM SÛRESINDE SECDE AYETI OLMADıĞı	159
405	“ SAD” SÛRESINDEKI SECDE AYETI	159
406	“ HAC” SÛRESINDEKI SECDE AYETI	159
407	TILAVET SECDELERINDE YAPıLACAK DUA	160
408	GECE OKUMASı GEREKENI OKUMAYAN KIMSENIN GÜNDÜZ OKUYABILECEĞI	160
409	IMÂMDAN ÖNCE BAŞıNı SECDE VE RÜKÛ’ DAN KALDıRANıN DURUMU	160
410	FARZ NAMAZı KıLAN BAŞKA BIR CEMAATE IMÂM OLABILIR MI?	160
411	SıCAK VE SOĞUKLARDA ELBISE ÜZERINE SECDE YAPıLABILIR	161
412	SABAH NAMAZıNDAN SONRA GÜNEŞ DOĞUNCAYA KADAR MESCIDDE OTURMAK	161
413	NAMAZDA SAĞA SOLA BAKıLABILIR MI?	161
414	SECDEDE IMÂMA YETIŞEN KIMSE NE YAPMALı?	162
415	CEMAAT IMÂMı AYAKTA BEKLEMEMELI	162
416	DUALARDAN ÖNCE ALLAH’ A HAMD, PEYGAMBERINE SALAVAT GETIRMEK	162
417	MESCIDLERIN TEMIZ TUTULMASı GEREĞI	163
418	GECE VE GÜNDÜZ KıLıNAN NAFILE NAMAZLAR IKIŞER REK’ ATTıR	163
419	PEYGAMBER (S.A.V.)’ IN GÜNDÜZ KıLDıĞı NAFILE NAMAZLAR	163
420	KADıN ELBISESINE BÜRÜNEREK NAMAZ KıLıNMAMALı	164
421	NAFILE NAMAZ ESNASıNDA YAPıLABILECEK HAREKETLER	164
422	BIR REK’ ATTA IKI SÛRE OKUMAK	164
423	MESCIDLERE YÜRÜYEREK GITMENIN DEĞER VE KıYMETI, ATılAN HER BIR ADıMıN MÜKAFATı	164
424	AKŞAM NAMAZıNDAN SONRAKI KıLıNACAK NAFILE NAMAZıN EVDE KıLıNMASıNıN DEĞER VE KıYMETI...	165
425	YENI MÜSLÜMAN OLAN KIMSENIN GUSLETMESI GEREKTIĞI	165
426	TUVALETE GIRERKEN OKUNACAK DUA	165
427	MÜSLÜMANLARıN, KıYAMET GÜNÜNDE SECDE ORGANLARıYLA BELLI OLMALARı	165
428	HER HAYıRLı IŞTE OLDUĞU GIBI TEMIZLIK VE ABDESTE DE SAĞDAN BAŞLAMALı	166
429	ABDEST IÇIN YETERLI SU MIKTARı NE KADARDıR?	166
430	SÜT EMEN ERKEK ÇOCUĞUN IDRARıNıN TEMIZLENMESI	166
431	RASÛLULLAH (S.A.V.)’ IN MÂIDE SÛRESININ INIŞINDEN SONRA MESTLERI ÜZERINE MESHETMESI	166
432	CÜNÜP KIMSE ABDEST ALıRSA YEMEK YIYEBILIR VE UYUYABILIR	167
433	NAMAZ KıLMANıN DEĞER VE KıYMETI	167
434	NAMAZ KıLMANıN DEĞER VE KıYMETI	167

5: ZEKAT BÖLÜMLERİ

1	ZEKAT VERMEYEN KİMSELERE KIYAMETTE YAPILACAK AZAB	168
2	ZEKATıNı VEREN ÜZERINE DÜŞEN GÖREVI YAPMıŞ OLUR	168
3	ALTıN VE GÜMÜŞÜN ZEKATı	169
4	DEVE VE KOYUNLARıN	169

4	ZEKATı.....	
5	SIĞIRLARIN ZEKATI.....	170
6	ZEKATTA MALıN EN IYISINI ALMANıN HOŞ OLMADıĞı.....	171
7	SEBZE MEYVE VE ZIRAAT ÜRÜNLERININ ZEKATı.....	171
8	TICARET MALı OLMAYAN AT VE KÖLEDE ZEKAT YOKTUR.....	171
9	BALıN ZEKATı.....	172
10	ÜZERINDEN TAM SENE GEÇEN MALDA ZEKAT VARDıR.....	172
11	MÜSLÜMAN OLANLARDAN CIZYE VERGISI KALKAR.....	173
12	ZIYNET EŞYALARıNıN ZEKATı.....	173
13	SEBZELERIN ZEKATı.....	174
14	TABII YOLLARLA SULANAN ÜRÜNLERIN ZEKATı (ÖŞÜR)	174
15	YETIM KIMSENIN MALıNıN ZEKATı.....	174
16	HAYVANLARıN YAPTıĞı ZARARDA TAZMINAT YOKTUR, MADENLERDE ZEKAT GEREKMEZ, DEFINELERDE BEŞTE BIR ZEKAT VARDıR.....	175
17	BAZı MALLARDA ZEKATıN TAHMIN EDILEREK AYARLANMASı.....	175
18	ADALETLI ZEKAT MEMURUNUN DURUMU.....	176
19	ZEKAT ALMADA VE VERMEDE AŞıRıLıK EDENIN DURUMU.....	176
20	ZEKAT MEMURUNU MEMNUN ETMEK.....	176
21	ZEKAT ZENGINLERDEN ALıNıR FAKIRLERE VERILIR.....	176
22	ZEKAT ALABILECEK KIMSELER.....	177
23	ZEKAT ALAMAYACAK KIMSELER.....	177
24	BORÇLU KIMSEYE ZEKAT VERILEBILECEĞI.....	178
25	PEYGAMBER (S.A.V.) VE SOYUNA SOPUNA ZEKAT VERILMEYECEĞI.....	178
26	AKRABAYA VERILEN ZEKATıN MÜKAFATı.....	179
27	HER TÜRLÜ MALDA ZEKATıN DıŞıNDA BAZı HAKLAR DA VARDıR.....	179
28	ZEKAT VERMENIN DEĞER VE KıYMETI.....	179
29	DILENCILERE NE YAPıLMASı GEREKTIĞI.....	181
30	KALPLERI ISLAMA ıSıNDıRıLMAK ISTENENLERE ZEKAT VERMEK.....	181
31	ZEKATı VEREN KIMSENIN SONUNDA ZEKATA VARIS OLMASı.....	181
32	BIR KIMSENIN SADAKA OLARAK VERDIĞI ŞEY SATıLıĞA ÇıKARSA SATıN ALMASıN.....	182
33	ÖLEN KIMSE ADıNA HAYıR (SADAKA) YAPILABİLİR Mİ?	182
34	KADıN KOCASıNıN MALıNDAN ISTEDIĞI GIBI HARCAYAMAZ.....	182
35	FITRE NASıL VE KIMLER IÇIN VERILIR?	183
36	FITRENIN BAYRAM NAMAZıNDAN ÖNCE VERILMESI GEREĞI.....	184
37	ZEKAT VAKTINDEN ÖNCEDE VERILEBILIR.....	184
38	DILENCILIĞIN YASAKLANMASı.....	184

6: ORUÇ BÖLÜMLERİ

1	RAMAZAN AYININ DEĞER VE KIYMETİ	186
2	RAMAZAN ORUCUNU BIRKAÇ GÜN ÖNCEDEN ORUÇ TUTARAK KARŞILAMAK	186
3	RAMAZAN' DAN BIR GÜN ÖNCE ORUÇ TUTULMASı GEREĞİ	187
4	RAMAZAN' ıN GIRIŞINI BILEBILMEK IÇIN ŞABAN HILÂLINI DE SAYMAK	187
5	AYı GÖREREK ORUCA BAŞLAYıP DIĞER AYı GÖREREK BAYRAM YAPMAK	187
6	KAMERÎ AYLAR YIRMI DOKUZ DA ÇEKEBILIR	187
7	MÜSLÜMAN BIR KIMSENIN TEK BAŞıNA HILÂLI GÖRMESIYLE ORUÇ TUTULABILIR	188
8	IKI BAYRAM AYı (RAMAZAN VE ZILHICCE) OTUZDAN EKSIK OLMAZ	188
9	HER BÖLGE HALKıNıN HILÂLI GÖRMELERI KENDILERINI ILGILENDIRIR	188
10	ORUÇ NELERLE AÇıLMALı?	189
11	RAMAZAN: ORUCA BAŞLANAN, BAYRAM: ORUÇ BOŞLANAN; KURBAN: KURBAN KESILEN GÜNDÜR	189
12	GÜNDÜZ BITIP GECE BAŞLAYıNCA ORUÇLU ORUCUNU AÇAR	189
13	IFTAR AÇMAKTA ACELE ETMEK	190
14	SAHUR YEMEĞININ GECIKTIRILMESI	190
15	YALANCı FECR VE GERÇEK FECR HANGISIDIR?	190
16	ORUÇLUNUN ÖZELLIKLE ORUÇLUYKEN GıYBET ETMEMESI GEREKIR	191
17	SAHUR YEMEĞI YEMENIN BEREKETE SEBEB OLACAĞı	191
18	YOLCULUKTA ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMAYACAĞı	191
19	YOLCULUKTA ORUÇ TUTULABILECEĞI	192
20	SAVAŞTA ORUÇ TUTULMAYACAĞı	192
21	HAMILE VE EMZIREN KADıNLARıN ORUÇ TUTMAYABILECEĞI	193
22	ÖLEN KIMSE ADıNA BORCU OLAN ORUCU TUTULABILIR MI?	193
23	ORUÇ TUTAMADAN VEFAT EDEN KIMSENIN ORUCUNUN KEFFÂRETI NASıL ÖDENIR?	194
24	BILE BILE OLMAYARAK KUSAN ORUÇLUNUN DURUMU	194
25	BILEREK KUSAN ORUÇLUNUN DURUMU	194
26	UNUTARAK YIYIP IÇEN ORUÇLUNUN DURUMU	195
27	BILEREK ORUCU BOZAN KIMSENIN DURUMU	195
28	RAMAZANDA ORUCUNU BOZAN KİMSENİN KEFFÂRETİ	195
29	ORUÇLU KIMSE MISVAK KULLANABILIR MI?	196
30	ORUÇLU KIMSE GÖZÜNE SÜRME ÇEKEBILIR MI?	196
31	ORUÇLUNUN HANıMıNı ÖPMESI ORUCUNU BOZAR Mı?	196
32	ORUÇLU IKEN KIŞININ HANıMıYLA MÜNASEBETININ SıNıRı	197
33	GECE ORUCA NIYET ETMEYEN KIMSENIN DURUMU	197
34	NAFILE ORUÇ TUTAN ORUCUNU BOZARSA NE OLUR?	197
35	YIYECEK BIRŞEY BULAMAYAN ORUCA NIYET EDEBILIR MI?	198
36	NAFILE ORUÇ TUTAN ORUCUNU BOZAR ISE NE GEREKIR?	198
37	RAMAZAN DıŞıNDA TÜMÜNDE ORUÇ TUTULAN AY HANGISIDIR?	199
38	RAMAZANDA DINÇ OLABILMEK IÇIN ŞABAN AYıNıN ONBEŞINDEN SONRA ORUÇ TUTMAMAK	199
39	ŞABAN AYıNıN ON BEŞINCI GECESININ DEĞER VE KıYMETI	199
40	MUHARREM AYıNDA ORUÇ TUTMANıN DEĞER VE KıYMETI	200
41	CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMAK	200
42	TEK BAŞıNA CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMADıĞı	200
43	CUMARTESI GÜNÜ ORUÇ TUTMAK	200
44	PAZARTESI VE PERŞEMBE GÜNLERI ORUÇ TUTMAK	201
45	ÇARŞAMBA VE PERŞEMBE GÜNÜ ORUCU	201
46	KURBAN BAYRAMıNDAN BIR GÜN ÖNCE ORUÇ TUTMAK	201
47	AREFE GÜNÜ ARAFATTA ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMADıĞı	202
48	MUHARREM AYıNıN ONUNCU GÜNÜ OLAN " AŞÛRÂ" DE ORUÇ TUTMAK	202
49	AŞÛRÂ GÜNÜ ORUCU FARZ DEĞILDIR ARZU EDEN TUTABILIR	202

50 AŞÛRÂ HANGI GÜNDÜR? 203
51 ZILHICCENIN, ON GÜNÜNÜN ORUCU..... 203
52 ZILHICCENIN ON GÜNÜNDE YAPıLAN IŞLERIN DEĞER VE KıYMETI..... 203
53 ŞEVVAL IÇERISINDE ALTı GÜN ORUÇ TUTMAK..... 204
54 HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAK..... 204
55 ORUÇ TUTMANıN DEĞER VE KıYMETI..... 205
56 YıL BOYU ORUÇ TUTULUR MU? 205
57 DEVAMLı ORUÇ TUTULUR MU? 206
58 RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMı GÜNLERI ORUÇ TUTMA YASAĞı..... 206
59 KURBAN BAYRAMı GÜNLERI ORUÇ TUTMANıN HOŞ OLMAYıŞı..... 207
60 ORUÇLU KIMSE KAN ALDıRABILIR MI? 207
61 ORUÇLU KIMSE KAN ALDıRAMAZ Mı? 208
62 IFTAR ETMEDEN IKI ORUCU BIRBIRINE BAĞLAMAK DOĞRU MUDUR? 208
63 CÜNÜP OLARAK IMSAK VAKTINE ULAŞAN KIMSENIN ORUCU..... 208
64 ORUÇLUNUN DAVETI KABUL ETMESI GEREKTIĞI..... 209
65 KADıNıN KOCASıNDAN IZINSIZ NAFILE ORUÇ TUTAMAYACAĞı..... 209
66 RAMAZAN ORUCUNUN KAZASıNıN GECIKTIRILEBILECEĞI..... 209
67 YANıNDA YEMEK YENEN, ORUÇLU KIMSENIN DEĞERI VE KıYMETI..... 209
68 HAYıZLı KIMSENIN NAMAZı DEĞIL ORUCU KAZA ETTIĞI..... 210
69 ORUÇLUNUN AĞıZ VE BURUNA SU ÇEKMEDE DIKKATLI OLMASı..... 210
70 MISAFIR KIMSE MISAFIR OLDUĞU KIMSELERIN IZNI OLMADAN NAFILE ORUÇ TUTMASıN..... 210
71 PEYGAMBER (S.A.V.), ITIKAFı NASıL YAPARDı? 210
72 KADIR GECESI HANGI GECEDIR? 211
73 RASÛLULLAH (S.A.V.), RAMAZAN' ıN SON ON GÜNÜNDE NE YAPARDı? 212
74 KıŞıN KıSA GÜNLERDE TUTULAN ORUÇ ZAHMETSIZDIR..... 212
75 BAKARA SÛRESI 184. AYETININ TEFSIRI..... 212
76 RAMAZANDA YOLCULUĞA ÇıKARKEN YEMEK, YEMEK VE NAMAZı KıSALTMAK..... 212
77 ORUÇLUNUN ARMAĞANı NEDIR? 213
78 RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMı NE ZAMANDıR? 213
79 RASÛLULLAH (S.A.V.), ON GÜNDEN FAZLA ITIKAF YAPMıŞMıDıR? 213
80 ITIKAF YAPAN HANGI IHTIYACı IÇIN MESCIDDEN ÇıKABILIR? 214
81 RAMAZAN GECELERINI DEĞERLENDIRMEK..... 214
82 ORUÇLU KIMSEYE IFTAR VEREN KIMSENIN DEĞER VE KıYMETI..... 215
83 RAMAZAN GECELERINI IBADETLE DEĞERLENDIRMEYE TEŞVIK..... 215

7: HAC BÖLÜMLERİ

1 MEKKENIN KUTSALLıĞı..... 216
2 HAC VE UMRENIN SEVÂBı..... 216
3 HAC YAPMAYANLAR HAKKıNDA SERT HÜKÜM..... 217
4 HACCıN FARZ OLMASıNıN ŞARTı NEDIR? 217
5 KAÇ SEFER HAC YAPMAK FARZDıR? 217
6 RASÛLULLAH (S.A.V.) KAÇ SEFER HAC YAPMIŞTI? 217
7 PEYGAMBER (S.A.V.) KAÇ UMRE YAPMıŞTıR? 218
8 PEYGAMBER (S.A.V.) IHRAMA NEREDE GIRMIŞTI? 218
9 PEYGAMBER (S.A.V.) TELBIYE GETIRMEYE NE ZAMAN BAŞLADı? 219
10 YALNıZCA YAPıLAN HAC " HACCı IFRÂD" 219
11 HAC VE UMREYI IKISINI BIR ARADA YAPMAYA NIYET ETMEK..... 219
12 UMRE ILE HACCıN BIR NIYET VE IHRAMLA YAPıLMASı " TEMETTU HACCı" 219
13 TELBIYE NEDIR? VE NASıL YAPıLıR? 220
14 TELBIYE GETIRMEK VE KURBAN KESMENIN DEĞER VE 221

14 KıYMETI.....
15 TELBIYEYI YÜKSEK SESLE GETIRMEK GEREKIR..... 221
16 IHRAMA GIRERKEN GUSUL YAPMAK..... 221
17 MEKKE DıŞıNDAN GELENLERIN IHRAMA GIRECEKLERI YERLER..... 222
18 IHRAMLı KIMSENIN GIYINEMEYECEĞI ELBISELER..... 222
19 IHRAM IÇIN GIYECEK BULAMAYANıN BAŞKA ŞEYLER GIYMESI..... 222
20 IHRAMLı KIMSE CÜBBE VE GÖMLEK GIYEBILIR MI? 223
21 IHRAMLı KIMSENIN ÖLDÜREBILECEĞI HAYVANLAR..... 223
22 IHRAMLı KIMSE KAN ALDıRABILIR MI? 223
23 IHRAMLı KIMSE EVLENEBILIR MI? 223
24 PEYGAMBER (S.A.V.) IHRAMLı IKEN KIMLE EVLENMIŞTI? 224
25 IHRAMLı KIMSE AVETINDEN YIYEBILIR Mİ? 225
26 IHRAMLı KIMSE KENDISINE AVLANAN AVETINDEN YIYEBILIR MI? 225
27 IHRAMLı KIMSE DENIZ AVı YAPABILIR MI? 226
28 IHRAMLı KIMSE SıRTLAN YAKALAYABILIR MI? 226
29 MEKKEYE GIRERKEN GUSÜL YAPMAK..... 226
30 MEKKEYE YUKARı BÖLGEDEN GIRIP AŞAĞı BÖLGESINDEN ÇıKMAK..... 226
31 PEYGAMBER (S.A.V.)' IN MEKKEYE GÜNDÜZ GIRMESI..... 227
32 KA' BE' YI GÖRÜNCE ELLERINI KALDıRMAMAK..... 227
33 TAVAF NASıL YAPıLMALıDıR? 227
34 TAVAFıN BAŞLANGıCı HACER-ÜL ESVED' DENDIR..... 227
35 KA' BE KÖŞELERINDEN SADECE HACER-ÜL ESVED VE RÜKN-Ü YEMANIYI ISTILAM ETMEK..... 228
36 RASÛLULLAH (S.A.V.), TAVAFı YAPARKEN SAĞ OMUZU ÇıPLAKTı..... 228
37 HACER-ÜL ESVED ÖPÜLMELI MI? 228
38 SA' Y YAPMAYA SAFÂ TEPESINDEN BAŞLAMAK GEREKIR..... 229
39 RASÛLULLAH (S.A.V.) SAFÂ ILE MERVE ARASıNDA NIÇIN KOŞMUŞTU? 229
40 BINIT ÜZERINDE DE TAVAF YAPıLABILIR MI? 229
41 TAVAF ETMENIN DEĞERI VE KıYMETI..... 230
42 NAFILE NAMAZ VE TAVAF HER AN YAPıLABILIR..... 230
43 TAVAF NAMAZıNDA NE OKUNUR? 230
44 KA' BE' YI ÇıPLAK TAVAF ETMEK YASAKLANMıŞTıR..... 231
45 PEYGAMBER (S.A.V.) KA' BE' NIN IÇERISINE GIRMIŞ MIDIR? 231
46 RASÛLULLAH (S.A.V.) KA' BE IÇERISINDE NAMAZ KıLMıŞ MıDıR? 231
47 PEYGAMBER (S.A.V.) KA' BE' DE NEDEN DEĞIŞIKLIK YAPMADı? 231
48 " HıCR" DENILEN YERDE NAMAZ KıLMAK KA' BE DE KıLMAK GIBIDIR..... 232
49 HACER-ÜL ESVEDIN DEĞERI VE KıYMETI..... 232
50 HAC IÇIN MINÂ' YA GIDIP ORADA GECELEMEK..... 232
51 MINÂ, FAZLA OYALANACAK BIR YER DEĞILDIR..... 233
52 MINÂ' DA NAMAZLARı KıSALTMAK..... 233
53 ARAFATTA BULUNMA VE DUA..... 233
54 ARAFAT BÖLGESININ TAMAMı VAKFE YERIDIR..... 234
55 ARAFAT' TAN MÜZDELIFEYE INIŞ..... 235
56 MÜZDELIFE' DE AKŞAMLA YATSıYı BIR ARADA BIR VAKITTE KıLMAK..... 235
57 HACCA MÜZDELIFE GECESI YETIŞEN HAC YAPMıŞ SAYıLıR Mı? 236
58 GÜÇSÜZ VE ZAYıF KIMSELERIN MÜZDELIFEDEN ÖNCELIKLE GÖNDERILMESI..... 236
59 KURBAN BAYRAMıNıN BIRINCI GÜNÜ ŞEYTAN TAŞLAMA KUŞLUKTA YAPıLıR..... 237
60 GÜNEŞ DOĞMADAN ÖNCE MÜDELIFE' DEN AYRıLMAK..... 237

61 ŞEYTAN TAŞLANACAK TAŞLARIN ÖLÇÜSÜNE KADARDIR? 238
62 BAYRAMIN ILK GÜNÜNDEN SONRA ŞEYTAN TAŞLAMA ÖĞLEDEN SONRA YAPILIR..... 238
63 ŞEYTAN TAŞLAMA YÜRÜYAREK VE BINIT ÜZERINDE DE YAPILIR MI? 238
64 ŞEYTAN TAŞLAMA NASIL YAPILIR? 238
65 TAŞLAMA ESNASINDA INSANLARA ZARAR VERMEMEK..... 239
66 KURBANLIK DEVE VE SIĞIRA KAÇ KIŞI ORTAK OLABILIR? 239
67 KURBANLIK HAYVANLARA IŞARET KOYMAK..... 240
68 PEYGAMBER (S.A.V.) KURBANINI NEREDEN ALMIŞTI? 240
69 HAC IÇIN YOLA ÇIKILMADAN ÖNCE KURBANLIKLARIN IŞARETLENMESI..... 240
70 KÜÇÜKBAŞ HAYVANLARA DA KURBANLIK IŞARETI TAKILIR MI? 240
71 HASTALANAN KURBAN GÜNÜNE GÜNÜNE YETIŞEMEYECEK KURBANLIK NE YAPILIR? 241
72 KURBAN OLACAK DEVELERE BINILEBILIR MI? 241
73 HACTA SAÇ TIRAŞ EDILIRKEN HANGI TARAFTAN BAŞLAMALI? 241
74 HACTA SAÇLARIN TAMAMEN KESILMESI VAYA KISALTILMASI..... 242
75 KADINLAR HACTA SAÇLARINI KESTIRMEZLER..... 242
76 KURBAN GÜNLERI IBADETLERDE SIRAYI ŞAŞIRANIN DURUMU..... 242
77 IHRAMDAN ÇIKIP GÜZEL KOKU SÜRÜNÜP ZIYARET TAVAFINI YAPMAK..... 242
78 HACTA TELBIYE GETIRMEYE NE ZAMAN SON VERILIR? 243
79 UMREDE TELBIYE GETIRMEYE NE ZAMAN SON VERILIR? 243
80 ZIYARET TAVAFI GECE YAPILABILIR MI? 243
81 MEKKE ILE MINÂ ARASINDAKI BATHA VADISINE INMEK GEREKIR MI? 243
82 BATHA VADISINE INMEK HAC GÖREVLERINDEN BIR PARÇA MIDIR? 244
83 ÇOCUĞUN HACCA GÖTÜRÜLMESI..... 244
84 ÇOCUK HACCEDERSE ŞEYTAN TAŞLAMAYI KIM YAPMALI? 244
85 YAŞLI KIMSENIN YERINE KIM HACCETMELIDIR? 245
86 ÖLEN KIMSENIN YERINE BAŞKASI HAC YAPABILIR MI? 245
87 HAC VE UMRE YAPAMIYACAK KIMSE YERINE HAC VE UMRE YAPILABILIR MI? 245
88 UMRE YAPMAK VÂCIB MIDIR DEĞIL MIDIR? 246
89 UMRE HAC AYLARINDA YAPILABILIR MI? 246
90 UMRE YAPMANIN DEĞERI VE FAZILETI..... 246
91 MEKKE IÇERISINDEKI TEN'IM MESCIDINE GIDEREK IHRAMA GIRIP UMRE YAPMAK..... 246
92 MEKKE IÇERISINDEKI CI'RANE MESCIDINE GIDEREK IHRAMA GIRIP UMRE YAPMAK..... 247
93 RASÛLULLAH (S.A.V.) RECEP AYINDA UMRE YAPMIŞ MI? 247
94 RASÛLULLAH (S.A.V.), ZILKADE AYINDA UMRE YAPMIŞ MIDIR? 247
95 RAMAZAN AYINDA YAPILAN UMRENIN SEVÂBI..... 247
96 HAC GÜNLERINDE RAHATSIZLANIP HAC YAPAMAYAN BIR SONRAKI SENE YAPAR..... 248
97 ZAMANSIZ OLARAK HASTALANABILEN KIMSENIN ŞARTLI OLARAK HACCA NIYET ETMESI..... 248
98 ŞARTLI HACCA NIYET ETMEK BIR SÜNNET MIDIR? 249
99 ZIYARET TAVAFINI YAPAN VE HAYIZ GÖREN KADININ DURUMU..... 249
100 HAYIZLI KADIN HAC GÖREVLERINI NASIL YAPACAKTIR? 249

100 .....

101 HAC VE UMREYI YAPAN KIMSENIN SON VAZIFESININ KA' BE' YI TAVAF OLUŞU..... 249

102 RASÛLULLAH HAC VE UMRENIN TAVAFıNı TEK TAVAFLA YAPTı..... 250

103 MINÂ DÖNÜŞÜ MEKKE' DE ÜÇ GÜN KALABILIR..... 250

104 HAC VE UMRE DÖNÜŞÜNDE YAPıLACAK DUA..... 250

105 IHRAMLı DURUMDA ÖLEN NASıL DEFNEDILIR? 251

106 IHRAMLı KIMSE HASTALANıRSA TEDAVI OLABILIR MI? 251

107 IHARAMLı IKEN TıRAŞ OLAN KIMSENIN CEZASı NEDIR? 251

108 ÇOBAN VE BENZERI IŞLERDE ÇALıŞANLARıN ŞEYTAN TAŞLAMALARı..... 251

109 BAŞKASıNıN NIYETINE BAĞLANARAK IHRAMA GIRILEBILIR MI? 252

110 HACC' ÜL EKBER NE DEMEKTIR? 252

111 HACER-ÜL ESVED' LE RÜKN-Ü YEMANÎ' YI SELAMLAMANıN DEĞERI VE KıYMETI..... 252

112 TAVAF YAPıLıRKEN KONUŞULUR MU? 253

113 HACER-ÜL ESVED KıYAMETTE ŞÂHIDLIK YAPACAK MıDıR? 253

114 IHRAMLı KIMSE YAĞ SÜRÜNEBILIR MI? 253

115 HAC GÜNLERINDE KIŞININ ZEMZEM SUYUNU YANıNDA TAŞıMASı..... 253

116 RASÛLULLAH (S.A.V.)' DEN BAZı HAC GÖREVLERINI NEREDE YAPTıĞı..... 253

8: CENAZE BÖLÜMLERİ

1 HASTALıKLARıMIZ BIZE SEVAP KAZANDıRıR Mı?..... 254

2 HASTA ZIYARET ETMENIN SEVÂBı..... 254

3 ÖLÜM TEMENNI EDILMEMELI..... 255

4 HASTA ZIYARETINDE HASTAYA DUA OKUNUR MU? 255

5 VASIYYET ETMENIN TAVSIYE EDILMESI..... 256

6 MALıN NE KADARı ALLAH YOLUNDA VASIYYET EDILEBILIR? 256

7 ÖLÜM ANıNDA HASTAYA TELKIN VE DUA EDILMESI..... 256

8 ÖLÜM ANıNDAKI ZORLUKLAR..... 257

9 ALLAH' IN AFFETMESİ VE BAĞIŞLAMASI..... 257

10 MÜ' MIN ALıN TERI ÇıKARARAK ÖLÜR..... 258

11 ÖLÜM ANıNDA ALLAH' ıN RAHMETINI ÜMID, AZABıNDAN KORKU GEREKIR MI? 258

12 AĞıT ÇıĞLıK VE YAKA PAÇA YıRTARAK ÖLÜM HABERI YAYMAK HOŞ DEĞILDIR..... 258

13 SABıR, HADISELERIN ILK ANıNDA YAPıLMALıDıR..... 259

14 ÖLEN KIŞI ÖPÜLEBILIR MI? 259

15 ÖLEN KIMSENIN YıKANMASı..... 259

16 MISK GÜZEL KOKULARDAN MıDıR? 260

17 CENAZEYI YıKAMAK VE TAŞıMAKTAN DOLAYı BIRŞEY GEREKIR MI? 260

18 KEFEN NASıL OLMALıDıR? 260

19 KEFEN NASıL OLMALıDıR? 261

20 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN KEFENLENMESI NASıLDı? 261

21 ÖLEN KIMSENIN AILESINE YEMEK GÖTÜRÜLÜR MÜ? 261

22 ÖLEN KIMSE IÇIN DÖVÜNMEK YAKA PAÇA YıRTMAK DOĞRU MUDUR? 262

23 ÖLÜ IÇIN YÜKSEK SESLE AĞLANABILIR MI? 262

24 ÖLÜNÜN ARKASıNDAN AĞLANABILIR MI? 262

25 ÖLÜ ARKASıNDAN AĞLAMANıN BIR SıNıRı VAR MıDıR? 263

26 CENAZENIN ÖNÜNDE YÜRÜNEBILIR MI? 263

27 CENAZENIN ARKASıNDAN DA YÜRÜNEBILIR MI? 264

28 CENAZE ARKASıNDAN BINITLE TAKIP EDILEBILIR MI? 265

29 CENEZEYE BİNİTLE KATILMAK MÜMKÜN MÜDÜR? 265
30 CENAZE BEKLETILMEKSIZIN ÇABUK KALDıRıLMASı GEREKTIĞI..... 265
31 UHUD ŞEHÎDLERI VE HAMZANıN DEFNEDILMESI..... 265
32 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN BAZı AHLAKÎ ÖZELLIKLERI NELERDIR? 266
33 PEYGAMBERLER HANGI MEZARLıĞA DEFNEDILIRLER? 266
34 ÖLEN KIMSELERIN HANGI ÖZELLIKLERI HATıRLANMALı? 266
35 CENAZE KABRE KONULMADAN ÖNCE OTURULABILIR MI? 267
36 CENNET' TEKI " HAMD EVI" KIMLERE VERILECEKTIR? 267
37 CENAZE NAMAZıNDA TEKBIR SAYıSı KAÇTıR? 267
38 CENAZE NAMAZıNDA OKUNACAK DUALAR..... 268
39 CENAZE NAMAZıNDA FATIHA SÛRESI OKUNUR MU? 268
40 CENAZE NAMAZı KAÇ SAF OLMALıDıR? 269
41 GÜNEŞ DOĞARKEN VE BATARKEN CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı? 269
42 ÇOCUKLAR ÜZERINE CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı? 270
43 CANLı OLARAK DOĞMAYAN ÇOCUĞA CENAZE NAMAZı KıLıNMAZ..... 270
44 MESCID IÇERISINDE CENAZE NAMAZı KıLıNABILIR MI? 270
45 IMAM CENAZE NAMAZıNDA ERKEK VE KADıNıN NERESINDE DURMALıDıR? 270
46 ŞEHÎDLERE CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı? 271
47 KABRE GÖMÜLMÜŞ KIMSE ÜZERINE CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı? 271
48 PEYGAMBER (S.A.V.) NECAŞI IÇIN CENAZE NAMAZı KıLDıRMASı..... 272
49 CENAZE NAMAZı KıLMANıN DEĞER VE KıYMETI..... 272
50 CENAZEYI TAŞıMAK VE TAKIP ETMEK NE DEMEKTIR? 272
51 CENAZE IÇIN AYAĞA KALKıLıR Mı? 273
52 CENAZE IÇIN AYAĞA KALKıLMASA DA OLUR MU? 273
53 KABRI KAZARKEN LAHD YAPMAK MÜSLÜMAN MODELIDIR..... 274
54 CENAZE KABRE INDIRILDIĞINDE NE SÖYLENIR? 274
55 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN KABRININ ALTıNA BIRŞEY SERILMIŞ MIYDI? 274
56 KABIRLER YER SEVIYESINDEN FAZLA YÜKSELTILMEMELI..... 275
57 KABIR ÜZERINE OTURULMAZ VE KABRE DOĞRU NAMAZ KıLıNMAZ..... 275
58 KABIRLER ÜZERINE KIREÇ (MERMER) YAPMAK VE YAZı YAZMAK..... 275
59 MEZARLıKLARA GIRILDIĞINDE OKUNACAK DUA..... 275
60 KABIR ZIYARETI YAPıLMALı MıDıR? 275
61 KADıNLARıN KABIR ZIYARETININ LANETLENDIĞI..... 276
62 CENAZELER GECE DEFNEDILEBILIR MI? 276
63 ÖLÜ ARKASıNDAN GÜZEL SÖZ SÖYLEMEK GEREKIR..... 277
64 MÜSLÜMANıN ÖLEN ÇOCUKLARıNıN KENDISINE FAYDASı OLUR MU? 277
65 ŞEHÎDLER KAÇ ÇEŞITTIR, KIMLERE ŞEHÎD DENILIR? 278
66 BULAŞıCı HASTALıKLAR IÇIN KARANTINA UYGULAMASı VAR MıDıR? 279
67 ALLAH' A KAVUŞMAYı SEVENI ALLAH' TA SEVER..... 279
68 INTIHAR EDENIN CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı? 279
69 BORÇLU KIMSENIN CENAZE NAMAZı KıLıNıR Mı? 280
70 KABIR AZABı VAR MıDıR? 280
71 HASTALıK VE DEĞIŞIK BIR FELAKETE UĞRAYAN KIMSEYI ZIYARET..... 281
72 CUMA GÜNÜ VEYA GECESI ÖLEN KIMSENIN DURUMU..... 281
73 CENAZENIN BEKLETILMEYIP ÇABUK KALDıRıLMASı..... 281
74 CENAZE SAHIPLERINE BAŞSAĞLıĞı DILEMENIN DEĞER VE 282

74 KıYMETI.....
75 CENAZE NAMAZı TEKBIRLERINDE ELLERIN KALDıRıLıP BıRAKıLMASı..... 282
76 MÜ' MINLERIN RUHU, BORCU ÖDENINCEYE KADAR BAĞLıDıR..... 282

9: NİKAH BÖLÜMLERİ

1 EVLENMEYI TEŞVIK VE EVLENMENIN DEĞER VE KıYMETI..... 283
2 RUHBANIYET (EVLENMEMEK) ISLAMDA YOKTUR..... 283
3 EVLENDIRMEDE DINDAR OLANı TERCIH EDIN..... 284
4 KADıN HANGI ÖZELLIKLERDEN DOLAYı NIKAHLANıR? 284
5 EVLENILECEK KADıNA BAKıLABILIR..... 284
6 NIKAHıN GIZLI DEĞIL ILAN EDILEREK YAPıLMASı..... 285
7 EVLENEN KIMSELERE TEBRIK IÇIN NE SÖYLENIR? 285
8 EVLI KIMSELER CINSEL ILIŞKI ANıNDA NE SÖYLEMELI? 285
9 RASÛLULLAH (S.A.V.), ÂIŞE ANAMIZLA HANGI AYDA EVLENMIŞTI? 286
10 DÜĞÜN ZIYAFETI NASıL VE NE KADAR OLMALı? 286
11 DAVETE ICABET ETMEK GEREKIR..... 287
12 DAVETSIZ DÜĞÜN YEMEĞINE GIDEN KIMSE IÇIN NE YAPıLıR? 287
13 EVLILIKTE BEKAR OLANLARı TEŞVIK VE TERCIH..... 287
14 VELISIZ NIKAHıN UYGUN OLMADıĞı..... 287
15 ŞÂHIDSIZ VE BELGESIZ NIKAH CAIZ DEĞILDIR..... 289
17 NIKAH ESNASıNDA KONUŞMA YAPıLıR Mı? 289
18 DUL VE BAKIRE' DEN NIKAH IZNI NASıL ALıNıR? 290
19 YETIM KıZı NIKAHLAMAK IÇIN IZIN ALıNıR..... 291
20 IKI VELI TARAFıNDAN NIKAHLANAN KıZ ILK NIKAHLANDıĞıNA AITTIR..... 291
21 KÖLENIN EFENDISINDEN IZINSIZ EVLENDIRILMESI? 292
22 EVLILIK IÇIN VERILECEK MEHIR MIKTARı NE KADARDıR? 292
23 KUR' ÂN ÖĞRETMEK MEHIR YERINE GEÇER MI? 292
24 CARIYEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURUP SONRA ONUNLA EVLENMEK..... 293
25 CARIYEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURARAK EVLENMENIN DEĞER VE KıYMETI..... 293
26 NIKAHLANDıĞı KADıNLA ILIŞKI KURMADAN BOŞAYAN, O KADıNıN KıZıYLA EVLENEBILIR MI? 294
27 BOŞANAN BIR KADıN IKINCI KOCASıNı BEĞENMEZSE ILK KOCASıNA DÖNEBILIR MI? 294
28 HULLE YAPMAK NE DEMEKTIR? 295
29 MUT' A (GEÇICI) NIKAH YASAK MıDıR? 295
30 MEHIR ALıP VERMEMEK IÇIN KARŞıLıKLı KIMSELERLE EVLENMEK..... 296
31 BIR KıZ HALASıYLA VE TEYZESIYLE BIRLIKTE BIR KIŞININ NIKAHı ALTıNDA TOPLANAMAZ..... 296
32 NIKAH ESNASıNDA ŞART KOŞMAK..... 297
33 ON TANE KARıSı OLAN BIR KIMSE MÜSLÜMAN OLURSA NE YAPMALı? 297
34 IKI KıZ KARDEŞLE NIKAHLı OLAN KIMSE MÜSLÜMAN OLURSA NE YAPMALı? 298
35 SATıN ALDıĞı CARIYE HAMILE ÇıKARSA O KIMSE NE YAPMALı? 298
36 HARBTE ESIR ALıNAN KADıN EVLI ISE NE YAPıLMALıDıR? 298
37 ZINA' DAN ELDE EDILEN PARA HARAMDıR..... 298
38 MÜSLÜMAN, DIN KARDEŞININ DÜNÜR OLDUĞUNA O VAZGEÇMEDIKÇE DÜNÜR OLAMAZ..... 299
39 AZIL NE DEMEKTIR? 300
40 AZIL YAPMAK HOŞ BIR IŞ DEĞILDIR..... 300
41 YENI EVLENEN KIMSE, YENI EVLENDIĞI HANıMıNıN YANıNDA KAÇ GÜN KALMALıDıR..... 300

42	BIRDEN FAZLA EVLI KIMSENIN HANıMLARı ARASıNDA EŞIT MUAMELESI	301
43	MÜŞRIK KARı KOCADAN BIRI MÜSLÜMAN OLURSA NE OLUR?	301
44	EVLENIP MEHIR TAYIN ETMEDEN ÖLEN KIMSENIN DURUMU	302

10: EMZİRME BÖLÜMLERİ

1	NESEB (SOY) YÖNÜNDEN HARAM OLANLAR SÜT EMME YÖNÜNDEN DE HARAMDıRLAR	303
2	SÜT AMCASı AMCA YERINDEDIR	303
3	BIR VEYA IKI SEFR EMMEKLE HARAMLıK MEYDANA GELMEZ	303
4	SÜT EMME KONUSUNDA TEK BIR KADıNıN ŞÂHIDLIĞI YETERLIDIR	304
5	EMME IŞI IKI YAŞıNDAN AŞAĞı OLURSA HARAMLıK GERÇEKLEŞIR	305
6	SÜT EMZIREN KIMSENIN HAKKı NASıL ÖDENEBILIR?	305
7	EVLI OLAN BIR CARIYE HÜRRIYETINE KAVUŞTURULURSA NE OLUR?	305
8	ÇOCUK KIMIN YATAĞıNDA BULUNURSA ONA AITTIR	306
9	BIR KADıNı GÖRÜP HOŞLANAN ERKEK NE YAPMALıDıR?	306
10	KOCANıN HANıMı ÜZERINDEKI HAKKı NEDIR?	307
11	HANıMıN KOCASı ÜZERINDEKI HAKKı NEDIR?	307
12	KADıNLARA ARKALARıNDAN (DÜBÜR) YAKLAŞMANıN YASAK OLUŞU	308
13	BAŞKA ERKEKLERE SÜSLENEREK GÖRÜNEN KADıNLARıN DURUMU	308
14	KıSKANÇLıK NEDIR? MÜ' MIN KıSKANÇ OLUR MU?	308
15	BIR KADıN TEK BAŞıNA YOLCULUĞA ÇıKAMAZ	309
16	EVLENILMESI MÜMKÜN OLABILEN KADıNLARLA BERABER OLMAMAK	309
17	KADıNLARLA MAHREMI OLMADAN TEK BAŞıNA KALMAMAK	310
18	SOKAĞA ÇıKAN KADıNı ŞEYTAN AYARTıR Mı?	310
19	KOCASıNA EZIYET EDEN KADıNA HURÎLER NE DERLER?	310

11: TALAK VE LİAN BÖLÜMLERİ

1	SÜNNETE UYGUN BOŞAMA ŞEKLI NASıLDıR?	311
2	KARıSıNı KESINLIKLE BOŞAYAN KIMSENIN DURUMU NIYETINDEKI GIBIDIR	311
3	" IŞIN ELINDEDIR" " BAŞıNA BUYRUKSUN" NE DEMEKTIR?	312
4	BOŞAMA IŞINDE KADıNı SERBEST BıRAKMAK VAR MıDıR?	312
5	ÜÇ TALAKLA BOŞANMıŞ KADıNıN NAFAKA VE MESKEN HAKKı YOKTUR	313
6	NIKAHLANMAYAN KADıN BOŞANMAZ	313
7	CARIYENIN TALAKı (ÜÇ DEĞIL) IKIDIR	314
8	IÇINDEN KARıSıNı BOŞAMAYı GEÇIREN KIMSENIN DURUMU	314
9	BOŞAMAK ŞAKASı OLMAYAN ŞEYLERDENDIR	315
10	BIR MENFAAT KARŞıLıĞıNDA KOCANıN KARıSıNı BOŞAMASı	315
11	SEBEBSIZ YERE BOŞANMAYı ISTEYEN KADıNLAR MÜNAFıKTıR	315
12	KADıNLARA KARŞı IYI DAVRANMAK	316
13	BABA OĞLUNDAN KARıSıNı BOŞAMASı ISTEYEBILIR MI?	316
14	BIR KADıN BAŞKA BIR KADıNıN BOŞANMASıNı ISTEYEBILIR MI?	316
15	AKLÎ DENGESI OLMAYAN KIMSENIN BOŞAMASı GEÇERSIZDIR	316
16	BOŞAMAK KAÇ DEFA OLABILIR?	316
17	KOCASı ÖLEN HAMILE KADıNıN IDDETI DOĞUMU YAPıNCAYA KADARDıR	317
18	KOCASı ÖLEN KADıNıN BEKLEME SÜRESI NE KADARDıR?	318
19	ZıHAR YAPAN KIMSE KEFFÂRET ÖDEMEDEN HANıMıNA YAKLAŞABILIR MI?	318
20	ZıHARıN KEFFÂRETI NE KADARDıR?	319

21 DÖRT AY VEYA DAHA FAZLA HANıMLARA YAKLAŞMAMAYA YEMIN EDEN KIMSENIN DURUMU..... 319

22 KARı VE KOCANıN LANETLEŞMELERI NASıL OLUR? 320

23 KOCASı ÖLEN KADıN IDDETINI NEREDE BEKLEMELI? 321

12: ALIŞVERIŞ BÖLÜMLERI

1 HERŞEYDE OLDUĞU GIBI ALIŞVERIŞTE DE ŞÜPHEDEN UZAK KALMAK..... 322

2 FAIZLE UĞRAŞANLARA ALLAHıN LANETI VARDıR..... 322

3 HERŞEYDE VE ALıŞVERIŞTE YALANCılıK VE YALAN ŞÂHIDLIĞIN KÖTÜLÜĞÜ..... 322

4 DÜRÜST TICARET YAPANLARA RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN TAVSIYESI..... 322

5 TICARETINI YALAN YEMINLE YAPANıN DURUMU..... 323

6 TICARET IÇIN ERKEN KALKıP IŞE BAŞLAMAK..... 323

7 GıDA MADDESI VE ZORUNLU IHTIYAÇLAR VERESIYE ALıNABILIR MI? 324

8 ALıŞVERIŞTE ŞARTLARıN YAZIYLA TESBIT EDILMESI..... 325

9 ÖLÇÜ VE TARTı ALETLERI YÜZÜNDEN HELAK OLANLAR..... 325

10 AÇıK ARTıRMA ŞEKLINDE SATıŞ MÜMKÜN MÜDÜR? 325

11 MÜDEBBER (HÜRRIYETE KAVUŞMASı EFENDISININ ÖLÜMÜNE BAĞLANAN) KIMSENIN, SATıLMASı..... 325

12 PAZARA GELMEDEN SATıLıK EŞYAYı DıŞARDA KARŞıLAMAK..... 326

13 ŞEHIRLI KÖYLÜNÜN MALıNı SATıN ALMAKSızın SATAMAZ..... 326

14 MUHAKALE VE MÜZABENE ŞEKLINDEKI ALıŞVERIŞIN YASAKLıĞı..... 327

15 MEYVELERIN OLGUNLAŞMADAN SATıLMASı..... 327

16 HAYVANLARıN DÖLLERININ SATıLMASıNıN YASAKLıĞı..... 328

17 MEÇHUL VE ALDATMA TÜRÜ ŞEYLERIN SATıŞıNıN YASAK OLUŞU..... 328

18 BIR SATıŞTA IKI SATıŞın YASAK OLUŞU..... 328

19 ELE GEÇIRILMEMIŞ MALıN SATıŞıNıN YASAK OLUŞU..... 329

20 VELA HAKKıNı SATMAK VE HIBE ETMENIN YASAKLıĞı..... 330

21 HAYVANı HAYVANLA VERESIYE SATMAK YASAKTıR..... 330

22 BIR KÖLE, IKI KÖLE KARŞıLıĞıNDA SATıN ALıNABILIR MI? 330

23 BUĞDAYıN BUĞDAY KARŞıLıĞıNDA FAZLALıK OLMAKSızın SATıLMASı..... 331

24 SARRAFLıK (ALTıN GÜMÜŞ VE PARALARıN BIRBIRLERIYLE DEĞIŞTIRILMESI) 331

25 AŞıLANMIŞ HURMALıK SATıLıRSA MAHSUL KIME AITTIR? 332

26 ALıŞVERIŞ YAPANLAR BIRBIRLERINDEN AYRıLMADıKÇA MUHAYYERDIRLER..... 333

27 ALıŞVERIŞ KARŞıLıKLı RıZA ILE OLMALıDıR..... 334

28 ALıŞVERIŞTE HER ZAMAN ALDANAN KIMSE NE YAPMALı? 335

29 MEMESINDE SÜT BIRIKTIRILMIŞ HAYVANıN SATıŞı CAIZ MI? 335

30 BINIT SATıŞıNDA KıSA BIR SÜRE BINILMESI ŞART KOŞULABILIR MI? 335

31 REHIN OLARAK BıRAKıLAN BIR ŞEYDEN YARARLANMAK..... 336

32 ALTıN VE MÜCEVHERAT BULUNAN SÜS EŞYALARı AYRı AYRı DEĞERLENDIRILMELIDIR..... 336

33 VELA HAKKıNıN SATıŞTA ŞART KOŞULMASı..... 336

34 KURBAN OLARAK ALıNAN HAYVAN SATıLABILIR MI? 337

35 BORCU OLAN MÜKÂTEB KÖLENIN, KÖLELIKTEN KURTULAMAYACAĞı..... 337

36 IFLAS EDENIN YANıNDA ALACAKLı KENDI MALıNı BULURSA ONA HERKESTEN DAHA LAYıKTıR..... 338

37 IÇKI KULLANAN KIMSELERE IÇKI SATMANıN YASAK OLUŞU..... 338

38 EMANETLERE SAYGı GÖSTERMEK..... 339

39 ÖDÜNÇ ALıNAN ŞEY YERINE VERILMELIDIR..... 339

40 IHTIKAR (STOKÇULUK) YAPARAK HAKSIZ KAZANÇ SAĞLAMAK..... 339

41 YAPMACıK OLARAK MALıN FIYATıNı ARTıRMAK..... 340

42 YALAN YEMINLE MÜSLÜMANıN MALıNı ELINDEN ALMAK..... 340

43 ALıCı VE SATıCı IHTILAF EDERSE KIMIN SÖZÜ GEÇERLIDIR? 340

44 IHTIYAÇTAN FAZLA OLAN SU SATıLAMAZ..... 341

45 ERKEK HAYVANıN AŞıLAMASı KARŞILıĞıNDA ÜCRET ALMAK YASAKTıR..... 341

46 KÖPEK ALıM SATıMı YAPıLABILIR MI? 341

47 KAN ALMA IŞI YAPAN KIMSENIN KAZANCı NASıLDıR? 342

48 KAN ALMA IŞI YAPAN KIMSEYE ÜCRET VERILEBILIR MI? 342

49 KÖPEK VE KEDI SATIŞıNDAN ELDE EDILEN KAZANCıN YASAKLıĞı..... 342

50 AVKÖPEĞINDEN BAŞKA KÖPEKLER ALıNıP SATıLAMAZ..... 343

51 ŞARKıCılıK YAPAN KADıNLARıN ALıM SATıMıNıN YASAK OLUŞU..... 343

52 KÖLE CARIYE ALıM SATıMıNDA IKI KARDEŞI BIRBIRINDEN VEYA ANA ILE ÇOCUĞU BIRBIRINDEN AYıRMANıN HOŞ OLMAYıŞı..... 343

53 ALDıĞı KÖLEDE, KULLANDıKTAN SONRA AYıBıNı GÖREN KIMSENIN NE YAPACAĞı..... 344

54 MEYVE BAHÇELERINDEN GEÇEN KIMSENIN MEYVELERDEN NE KADAR YIYEBILECEĞI..... 344

55 YASAKLANAN SATIŞ ŞEKILLERINDEN ÖRNEKLER..... 345

56 GıDA MADDESININ TESLIM ALıNMADAN SATıLMAMASı GEREKTIĞI..... 345

57 MÜSLÜMAN; MÜSLÜMAN KARDEŞININ SATıŞıNıN ÜZERINE SATıŞ YAPMAZ..... 346

58 ŞARABıN HARAM KıLıNıP KAPLARıNıN KıRılMASı GEREĞI..... 346

59 ŞARAPTAN SIRKE YAPıLABILIR MI? 346

60 SAHIBINDEN IZINSIZ SAĞMALı HAYVANLAR SAĞılABILIR MI? 347

61 PUT, HEYKEL VE DOMUZ SATIŞı HARAM MıDıR? 347

62 BAĞıŞTAN DÖNÜLEBILIR MI? 347

63 ÂRIYYE MODELI SATIŞA IZIN VERILMESI..... 348

64 ARÂYÂ MODELI ALıŞVERIŞ YAPMAYA IZIN VERILMESI..... 348

65 MÜŞTERI ALDATMANıN CAIZ OLMAYıŞı..... 349

66 ÖLÇÜ VE TARTıDA MÜŞTERIDEN YANA FAZLA YAPMAK..... 349

67 ALıŞVERIŞTE YUMUŞAKLıK VE ELI DAR OLAN KIMSEYE ZAMAN TANıMAK..... 349

68 ZENGIN OLANıN BORCUNU GECIKTIRMESI ZULÜMDÜR..... 350

69 MÜNABEZE VE MÜLAMESE SATIŞıNıN YASAKLANMASı..... 350

70 PEŞIN PARA ILE VERESIYE MAL ALıNACAKSA VADE VE MIKTARLAR BELIRLENSIN..... 351

71 HISSELI MÜLK SAHIPLERINDEN BIRI HISSESINI SATMAK ISTERSE NE YAPMALı? 351

72 MUHABERE VE MUAVEME ŞEKLI SATIŞLAR..... 352

73 NARH (FIYAT SıNıRLAMASı) GETIRMEK KIME AITTIR? 352

74 ALıŞVERIŞTE DE ALDATMAK HARAMDıR..... 352
75 PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.) ÖDÜNÇ ALDıĞı HAYVANı NASıL IADE ETMIŞTI? 352
76 MESCIDDE ALıŞVERIŞIN YASAKLıĞı..... 353

13: AHKÂM BÖLÜMLERİ

1 HÂKIM OLACAK KIMSELERDE ARANACAK ŞARTLAR..... 1
2 HÂKIM HÜKMÜNDE ISABET EDERSE VE YANıLıRSA NE OLUR?..... 1
3 HÂKIM NEYE DAYANARAK HÜKÜM VERMELI?..... 2
4 ALLAH KATıNDA ADIL HÜKÜMDARıN DURUMU..... 2
5 HÂKIM HER IKI TARAFı DA DINLEMEDEN HÜKÜM VERMEMELIDIR..... 2
6 HÜKÜMDAR, HALKıNA KAPıSıNı AÇıK BULUNDURMALıDıR..... 3
7 HÂKIM OLAN KIMSE KıZGın DURUMDA HÜKÜM VERMEMELI..... 3
8 DEVLET MEMURLARıNıN HALKTAN HEDIYE ALMAMALARı GEREĞI..... 3
9 RÜŞVET VEREN DE ALAN DA LANETLENMIŞTIR..... 3
10 HEDIYE VE DAVET KABUıL EDILMELIDIR..... 4
11 AVUKATLıK VE GÜZEL KONUŞMAYLA HAKIMI YANıLTMAK..... 4
12 ISPAT ETMEK DAVACıYA, YEMIN ETMEK DAVALıYA DÜŞER..... 4
13 DAVADA TEK ŞÂHID BULUNURSA YEMIN DE ETTIRILEBILIR..... 5
14 BIR KÖLEYI IKI ORTAK EFENDIDEN BIRI AZÂD EDERSE NE OLUR?..... 6
15 “ ÖMÜR BOYU” VEYA “ ÖMÜRLÜK” ŞEKLINDE YAPıLAN BAĞışLAR CAIZ MIDIR?..... 6
16 “ RUKBA” MODELI BAĞışLAMA DA CAIZ MIDIR?..... 7
17 MÜSLÜMANLAR ARASıNDA BARışESASTıR..... 7
18 KOMŞU KOMŞUNUN DUVARıNDAN, ZARAR VERMEKSIZIN ISTIFADE EDEBILIR..... 8
19 YEMIN EDENIN YEMINI, YEMIN ETTIRENIN NIYETINE GÖREDIR..... 8
20 YOLUN ENI NE KADAR OLMALı?..... 8
21 BOŞANAN KIMSELERIN ÇOCUKLARı OLGUN YAŞTA ISE ANA VE BABASıNı TERCIH ETMEKTE SERBESTTIR..... 9
22 ÇOCUĞUN MALı BABANıN MALı GIBIDIR..... 9
23 BIR TABAK YEMEK KıRıLıP DÖKÜLSE NASıL TAZMIN ETTIRILIR?..... 9
24 ERKEK KADıN HANGI YAŞLA BÛLUĞA ERER?..... 10
25 ÜVEY ANASı ILE EVLENENIN CEZASı NEDIR?..... 10
26 ARAZI VE BAHÇELERIN SULAMASıNDA SıRALAMA NASıLDıR?..... 10
27 ÖLÜMÜ YAKLAŞAN KIMSE MALıNıN ÜÇTEBIRINDEN FAZLASıNı DAĞıTAMAZ..... 11
28 EVLENMESI HARAM OLAN VEYA AKRABASıNı KÖLELIKTEN KURTARAN KIMSE..... 11
29 SAHIBINDEN HABERSIZ BIR TOPRAĞı EKEN NE ELDE EDER?..... 12
30 BAĞışVE BENZERI UYGULAMALARDA ÇOCUKLAR ARASıNDA EŞITLIK..... 12
31 ŞÜF’ A (BIR MALı ÖNCELIKLE SATıN ALMA HAKKı) KIME AITTIR?..... 12
32 ORTAK VE KOMŞULAR UZAKTA OLSALAR DAHI BIRBIRLERINE DAHA YAKıNDıRLAR..... 13
33 SıNıRLAR ÇIZILIP HISSELER BELIRLENDIĞI VAKIT ŞÜF’ A HAKKı KALKAR..... 13
34 ORTAK DIĞER ORTAĞıN HISSESINI ALMAYA DAHA HAK SAHIBIDIR..... 13
35 YITIK KOYUN DEVE VE EŞYALARıN DURUMU..... 14
36 VAKıF NEDIR?..... 15
37 HAYVANıN MEYDANA GETIRDIĞI ZARAR TAZMIN EDILMEZ..... 16
38 ISLENMEYEN SAHIPSIZ ARAZILER..... 16

38 İŞLENMEYEN SAHİPSİZ ARAZİLER KİMİNDİR? 16

39 İDARECİ DURUMUNDA OLAN DEVLET YETKİLİSİ TOPRAK BAĞışLAR Mı? 17

40 AĞAÇ DİKMENİN DEĞERİ VE KıYMETİ 17

41 TOPRAKTA YETİŞEN ÜRÜNLERDE ORTAKLıK 18

42 ZİRAAT ORTAKLıĞı CAİZ MİDİR? 18

14: DİYET BÖLÜMLERİ

1 DİYET KAÇ DEVEDEN OLUŞUR? 19

2 DİYET PARA OLARAK NE KADARDıR? 19

3 YARALAMALARDAKİ DİYETİN MİKTARı NE KADARDıR? 20

4 PARMAKLARıN DİYETİ NE KADARDıR? 20

5 KıSAS VE YARALAMALARDA HAKİME İNTİKAL ETMEDEN BAĞışLAMAK 20

6 BAŞı TAŞLA EZENİN KıSASı NASıL YAPıLıR? 21

7 MÜSLÜMAN KİMSENİN ÖLDÜRÜLMESİ BÜYÜK BİR FELAKETTİR 21

8 KıYAMETTE İLK ÖNCE GÖRÜLECEK DAVA HANGİSİDİR? 21

9 ÇOCUĞUNU ÖLDÜRENE KıSAS YAPıLıR Mı? 22

10 MÜSLÜMANıN KANı ÜÇ ŞEYDEN DOLAYı HELALDİR 22

11 İSLAM DEVLETİNİN HİMAYESİ ALTıNDA BULUNAN MÜSLÜMAN OLMAYAN BİR KIŞI ÖLDÜRÜLÜRSE ÖLDÜRENİN DURUMU NEDİR? 22

12 RASÛLULLAH (S.A.V.), İSLAM DEVLETİ GÜVENCESİNDEKİ ÖLDÜRÜLEN KİMSELERE NE KADAR DİYET TAKDİR ETTİ? 23

13 ÖLDÜRÜLENİN AİLESİ VE YETKİLİLER YA KıSAS İSTER YA DA AFFEDER 23

14 SAVAŞTA ÖLDÜRÜLENLERİN GÖZÜ ÇıKARıLMAZ BURNU KULAĞı KESİLMEZ 24

15 CENİN (ANA KARNıNDAKİ ÇOCUĞUN) DİYETİ NE KADARDıR? 24

16 BİR KAFİR KARŞıLıĞıNDA KıSAS OLARAK BİR MÜ' MİN ÖLDÜRÜLMEZ 25

17 KAFİR KİMSENİN DİYETİ NE KADARDıR? 25

18 KÖLESİNİ ÖLDÜREN KİMSENİN CEZASı NEDİR? 25

19 KADıN KOCASıNıN DİYETİNDEN MİRAS ALABİLİR Mİ? 26

20 ORGANLAR İÇİN KıSAS VAR MıDıR? 26

21 TÖHMET (SUÇLAMA) ALTıNDAKİ KİMSE HAPSEDİLİR Mİ? 26

22 MALıNı MÜDAFÂ EDERKEN ÖLDÜRÜLEN ŞEHİD OLUR MU? 26

23 KATİLİN BULUNAMAMASı DURUMUNDA YEMİN ETTİRME ŞEKLİ 27

15: HUDÛD BÖLÜMLERİ

1 KENDİLERİNDEN KALEM KALDıRıLAN, CEZA VERİLMEYEN KİMSELER VAR MıDıR? 28

2 CEZALARı ÖNLEMEYE ÇALışMAK GEREKİR 28

3 MÜSLÜMANıN AYıP VE GÜNAHLARını ÖRTMEK GEREKİR 28

4 CEZA UYGULANMADAN ÖNCE SUÇLUYA SUÇUNU İTİRAF İÇİN SORGULAMAK 29

5 İTİRAFıNDAN DÖNEN SUÇLUDAN CEZANıN KALDıRıLMASı 29

6 ŞER' İ CEZALARın UYGULANMAMASı İÇİN ŞEFAATÇILIK YAPMAK DOĞRU MUDUR? 30

7 RASÛLULLAH (S.A.V.) VE HALİFELER RECM CEZASı UYGULADıLAR Mı? 30

8 RECM (TAŞLANARAK ÖLDÜRÜLMEK) EVLİ OLDUĞU HALDE ZİNA EDEN KİMSELER İÇİNDİR 31

9 HAMİLE OLAN KİMSENİN TAŞLANARAK ÖLDÜRÜLMESİ, ÇOCUĞUNU DOĞURUNCAYA KADAR BEKLETİLİR 32

10 EHLİ KİTAB DENİLEN KİMSELERİN TAŞLANıP ÖLDÜRÜLMESİ 33

11 ZİNA EDEN BEKARLARA YÜZ DEĞNEKTEN SONRA SÜRGÜN CEZASı UYGULANıR Mı? 33

12 DÜNYADA TATBIK EDILEREK ÇEKILEN CEZALAR SAHIBI IÇIN KEFFÂRETTIR..... 33
13 CARIYELERE DE CEZA UYGULANMASı MUTLAKA GEREKLIDIR..... 34
14 IÇKI IÇEN KIMSEYE HANGI CEZA UYGULANıR? 34
15 IÇKI IÇEN ÜÇ SEFER DEĞNEKTIR DÖRDÜNCÜDE ÖLDÜRÜLÜR..... 35
16 HıRSıZıN ELI NE KADARLıK MALDA KESILIR? 35
17 HıRSıZıN KESILEN ELI BOYNUNA TAKıLıR..... 36
18 HAIN, ÇAPULCU VE YANKESICIYE EL KESME CEZASı YOKTUR..... 36
19 AĞAÇLARıN MEYVELERINDEN VE DIĞER YENECEK SAKıZ GIBI ÜRÜNLERDEN DOLAYı EL KESMEK YOKTUR..... 36
20 SAVAŞTA MEYDANA GELEN HıRSıZLıK OLAYıNDA EL KESME YOKTUR..... 37
21 KARıSıNıN CARIYESIYLE CINSEL ILIŞKIDE BULUNAN KIMSENIN CEZASı..... 37
22 ZINAYA ZORLANAN KADıNA ZINA CEZASı UYGULANMAZ..... 37
23 HAYVANLARLA CINSEL ILIŞKI KURAN KIMSENIN CEZASı..... 38
24 HOMOSEKSÜELLIK YAPAN KIMSENIN CEZASı NEDIR? 38
25 ISLAM DININDEN DÖNEN KIMSEYE UYGULANACAK CEZA..... 39
26 MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA SILAH ÇEKEBILIR MI? 39
27 SIHIRBAZ (CINLERLE ILGILENIP BAZı BILGILER VERENLERIN) CEZASı..... 39
28 GANIMET MALA HAINLIK EDEN KIMSENIN CEZASı..... 40
29 BIR ERKEĞE " EY KADıNLAŞMıŞ KIŞI" DIYEN KIMSENIN CEZASı..... 40
30 TA' ZIR (AZARLAMA) CEZASı NE KADARDıR? 40

16: AV BÖLÜMLERİ

1 KÖPEĞIN AVLADıĞı AVıN HANGISI YENIR? HANGISI YENMEZ? 41
2 MECÛSI KIMSENIN KÖPEĞI, AVı YAKALARSA O AV YENIR MI? 41
3 ŞAHININ AVLADıĞı AV YENILIR MI? 42
4 AVıNı VURDUKTAN SONRA KAYBEDEN BULURSA NE YAPMALı? 42
5 VURDUĞU AVı ÖLÜ OLARAK SUDA BULAN KIMSE NE YAPAR? 42
6 AVDAN KÖPEK YERSE NE YAPıLMALıDıR? 43
7 OK VEYA ZIPKıNLA AVLANAN HAYVANıN DURUMU..... 43

17: BOĞAZLAMA BÖLÜMLERİ

1 KESKIN TAŞLARLA KESILEN HAYVAN YENIR Mİ? 44

18: YİYECEK BÖLÜMLERİ

1 BAĞLANARAK HEDEF YAPıLAN VURULUP ÖLDÜRÜLEN HAYVAN YENIR MI? 45
2 KESILEN HAYVANıN KARNıNDAN ÇıKAN YAVRU NE YAPıLMALı? 45
3 YıRTıCı VE PENÇELI HAYVANLARıN ETI YENIR MI? 45
4 DIRI HAYVANDAN KESILEN PARÇALAR YENIR MI? 46
5 ISLÂMÎ KESME ŞEKLI BOĞAZ VE BOYUNDAKI DAMARLARDANDıR..... 46

19: HÜKÜMLER VE FAYDALAR

1 KELER' IN ÖLDÜRÜLMESI SEVAP MıDıR? 47
2 YıLANLARıN ÖLDÜRÜLMESI..... 47
3 KÖPEKLERIN ÖLDÜRÜLMESI..... 48
4 KÖPEK BESLEYENLERIN SEVAPLARı AZALıR Mı? 48
5 KAMıŞ VE BENZERI KESICI ŞEYLERLE HAYVAN BOĞAZLANABILIR MI? 49

6 KAÇAN HAYVAN HANGI YOLLARLA YAKALANABILIR? 49

20: KURBAN BÖLÜMLERİ

1 KURBAN KESMENIN DEĞER VE KıYMETI..... 50
2 RASÛLULLAH (S.A.V.), IKI KOÇ KURBAN ETMIŞTI..... 50
3 ÖLEN KIMSE ADıNA DA KURBAN KESILEBILIR Mİ? 50
4 KURBANıN MÜSTEHAB (HOŞ OLANı) HANGISIDIR? 51
5 KURBAN EDILMESI CAIZ OLMAYAN HAYVANLAR..... 51
6 KURBAN ALıRKEN DIKKAT EDILECEK HUSUSLAR..... 51
7 KOYUN TÜRÜNDEN ERKEK OLANıN KESILMESI DAHA HOŞTUR..... 51
8 BÜYÜKBAŞ HAYVANLAR KAÇ KIŞIYE KADAR KURBAN OLABILIR? 52
9 TOPAL HAYVAN VE KıRıK BOYNUZLU HAYVAN KURBAN OLUR MU? 52
10 BIR EVE BIR KURBAN YETERLI MIDIR? 53
11 KURBAN KESMEK FARZ MıDıR? SÜNNET MIDIR? 53
12 KURBAN, BAYRAM NAMAZıNDAN SONRA KESILMELIDIR..... 53
13 KURBAN ETI NE KADAR YENEBILIR? 54
14 KURBAN ETLERININ ÜÇ GÜNDEN FAZLA YENMEMESININ SEBEBI NE IDI? 54
15 PUTLAR VE RECEP AYıNA HÜRMET IÇIN KURBAN KESMEK YOKTUR..... 54
16 AKıKA (DOĞUM IÇIN KESILEN KURBAN) 55
17 DOĞAN ÇOCUĞUN KULAĞıNA EZAN OKUNUR..... 55
18 HAYıRLı KURBAN VE HAYıRLı KEFEN NASıL OLUR? 55
19 SENEDE IKI SEFER KURBAN KESILIR MI? 56
20 TEK KOYUNLA DA ERKEK ÇOCUĞU IÇIN KURBAN OLABILIR MI? 56
21 RASÛLULLAH (S.A.V.) BAYRAM NAMAZı HUTBESINDEN SONRA IKI KOÇ KURBAN ETTI..... 56
22 PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.) ÜMMETINDEN KURBAN KESMEYENLERE KURBAN KESMIŞ MIDIR? 56
23 AKıKA KURBANı NE ZAMAN KESILECEKTIR? 56
24 KURBAN KESECEK KIMSE HAC' DA KI IHRAMLı KIMSELERE BENZEMEK IÇIN NE YAPMALıDıR? 57

21: ADAKLAR VE YEMİNLER

1 GÜNAH IŞLEMEK IÇIN ADAK YAPıLAMAZ..... 58
2 ALLAH' A ITAAT ETMEYI ADAYAN KIMSE ADAĞıNı YERINE GETIRSIN..... 58
3 ELDE EDEMEYECEĞI MÂLIK OLMADıĞı ŞEYI ADAYANıN ADAĞı YOKTUR..... 58
4 ADı KONULMAYAN TESBIT EDILEMEYEN ADAĞıN KEFFÂRETI YEMIN KEFFÂRETIDIR..... 59
5 YEMIN ETTIĞI ŞEYDEN DAHA HAYıRLıSıNı GÖREN ONA DÖNMELIDIR..... 59
6 YEMINI BOZMADAN KEFFÂRET ÖDEMEK..... 59
7 " INŞAALLAH" DIYEREK YEMIN EDEN YEMININI BOZSA BOZMUŞ SAYıLMAZ..... 59
8 ALLAH' TAN BAŞKASı ADıNA YEMIN EDILEMEZ..... 60
9 YEMIN ETTIĞI ŞEYE GÜCÜ YETMEYEN KIMSE NE YAPMALı? 61
10 NEZIR CIMRI INSANLARDAN MAL ÇıKARMA MODELIDIR..... 61
11 NEZIR (ADAK) MUTLAKA YERINE GETIRILMESI GEREKIR..... 62
12 RASÛLULLAH (S.A.V.) NASıL YEMIN EDERDI..... 62
13 KÖLEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURANıN SEVÂBı..... 62
14 HIZMETÇI CARIYEYI TOKATLAYAN KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.), NE DEDI? 62
15 ISLAMDAN BAŞKA BIR MILLETTEN OLMAYA YEMIN EDEN KIMSENIN DURUMU..... 63
16 ZOR ŞEYLERI NEZREDIP BECEREMEYEN KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.), NE DEDI? 63
17 PUT VE HEYKELLER ADıNA YEMIN EDEN NE YAPMALı? 63
18 ÖLEN KIMSENIN NEZIR BORCU VARSA NE YAPMALı? 63
19 KÖLEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURMANıN DEĞERI VE KıYMETI..... 64

22: SİYER BÖLÜMLERİ

1 SAVAŞ BAŞLAMAZDAN ÖNCE ISLAMA DAVET ETMEK GEREKIR..... 65
2 EZAN IŞITILEN VE MESCID GÖRÜLEN YERE SAVAŞ AÇILMAZ..... 65

3 GECE BASKINLARI VE AKINLAR 66
4 SAVAŞTA YAKIP YIKMA VAR MIDIR? 66
5 GANIMETLER ISLAM ÜMMETINE HELAL KILINMIŞTIR 67
6 GANIMET MALLARI HEM ASKER HEMDE BINITINE VERILIR MI? 67
7 YOLCULUK VE ASKERÎ BIRLIKLERDE SAYI KAÇ OLMALI? 67
8 SAVAŞA KATILAN KADINLARA DA GANIMET MALINDAN HISSE AYRILIR MI? 68
9 SAVAŞA KATILAN KÖLEYE GANIMETTEN HISSE VERILIR MI? 68
10 MÜSLÜMANLARLA BIRLIKTE SAVAŞA KATILAN ZIMMÎYE GANIMETTEN PAY VERILIR MI? 68
11 MECÛSÎLERIN KULLANDIKLARI KAPLAR MÜSLÜMANLAR TARAFINDAN KULLANILABILIR MI? 69
12 GANIMET MALINDAN VERILEN ILAVE HISSE (NEFL) 69
13 MÜCAHIDIN ÖLDÜRDÜĞÜ KIŞININ ŞAHSÎ EŞYASI MÜCAHIDE AITTIR 70
14 GANIMET MALLARIN DAĞITILMAZDAN ÖNCE ALINIP SATILMAMASI 70
15 SAVAŞTA ESIR EDILEN HAMILE KADINLARLA CINSEL ILIŞKI YAPILAMAZ 71
16 MÜŞRIKLERIN YEMEKLERINDEN YENILEBILIR MI? 71
17 SAVAŞ ESIRLERINDEN ANNE ILE ÇOCUK BIRBIRINDEN AYRILMAZ 71
18 ESIRLERIN ÖLDÜRÜLMESI VEYA FIDYE ALINARAK BIRAKILMASI 71
19 SAVAŞTA KADIN VE ÇOCUKLAR ÖLDÜRÜLMEZ 72
20 SAVAŞTA DÜŞMANLAR ATEŞLE YAKILARAK AZÂBLANDIRILAMAZ 73
21 GANIMET MALLARINA KARŞI HAINLIK YAPMAK 73
22 KADINLAR DA BAZI GÖREVLER IÇIN SAVAŞA KATILABILIR 73
23 MÜŞRIKLERIN HEDIYELERI KABUL EDILIR MI? 74
24 MÜSLÜMAN OLMAYAN KIMSELERDEN HEDIYE KABUL EDILIR MI? 74
25 ŞÜKÜR SECDESI HANGI HALLERDE YAPILIR? 74
26 EMÂN (GÜVENCE) VERENIN GÜVENCESI GEÇERLIDIR 74
27 VERILEN SÖZ VE YAPILAN ANLAŞMALARA MUTLAKA UYULMALIDIR 75
28 VERDIĞI SÖZDE DURMAYANLARA KIYAMETTE BIR SANCAK DIKILIR 75
29 HENDEK SAVAŞINDA SA'D B. MUÂZ'IN DÜŞMAN GÜÇLERINE KARŞI TAVRI 75
30 HER DÖNEMDE VERILEN SÖZLERDE DURULMASI GEREKTIĞI 76
31 MECUSILERDEN CIZYE ALINMASI GEREKIR 76
32 ZIMMÎ (MÜSLÜMANLARIN IDARESI ALTINDA YAŞAYAN KIMSELER) 'DEN ZORLA BIRŞEYLER ALINIR MI? 77
33 HICRET NEREDEN NEREYE YAPILMALIDIR? 77
34 RASÛLULLAH (S.A.V.)'E, BIAT (SIYÂSÎ OTORITESININ KABUL) EDILMESI 78
35 BIAT = VERDIĞI SÖZDE DURMAMANIN AĞIR CEZASI 78
36 KÖLELER DE HER KONUDA BIAT EDEBILIR MI? 78
37 KADINLAR NASIL BIAT EDERLER? 79
38 BEDIR SAVAŞINA KATILAN ASKER SAYISI NE KADARDI? 79
39 GANIMETIN BEŞTEBIRI ALLAH VE RASÛLÜ'NE AITTIR 79
40 SAVAŞTA DA ÇAPULCULUK VE YAĞMALAMAK YASAKTIR 79
41 EHLI KITAP DENILEN YAHUDI VE HIRISTIYANLARA NASIL SELAM VERILIR? 80
42 MÜŞRIKLER ARASINDA MÜSLÜMAN YAŞAMAMALIDIR HICRET EDIP ORAYI TERKETMELIDIR 80
43 YAHUDI VE HIRISTIYANLARIN ARAP YARIMADASINDAN ÇIKARILMASI 81
44 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN BIRAKTIĞI MIRAS MALLARI NELERDIR? 81
45 MEKKE FETHINDEN SONRA BIR DAHA ORAYA SAVAŞ AÇILMAZ 82
46 SABAH ÖĞLE VE IKINDI NAMAZLARI VAKTI SAVAŞTA NASILDIR? 82
47 UĞURSUZLUK INANCININ ISLAMDA YERI YOKTUR 83
48 SAVAŞA ÇIKACAK KOMUTANLARA RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN TAVSIYELERI 83

23: CİHÂDIN DEĞER VE KIYMETİ

1 CIHÂDIN DEĞER VE KIYMETI 85
2 CIHÂDA HER YÖNÜYLE BAĞLI OLARAK ÖLEN KIMSENIN MÜKAFATI 85
3 ALLAH YOLUNDA CIHÂD EDERKEN ORUÇ TUTAN KIMSENIN DEĞER VE KIYMETI 85
4 ALLAH YOLUNDA CIHÂD IÇIN YAPILAN HARCAMALARIN MÜKAFATI 86
5 ALLAH YOLUNDA ÇARPIŞAN GAZILERE YAPILAN HARCAMANIN MÜKAFATI 86
6 SAVAŞA GIDECEK BIR MÜCAHIDI SILAH ELBISE VS. ILE DONATMANIN DEĞERI 87
7 ALLAH YOLUNDA CIHÂD EDENIN TOZLANAN AYAKLARINA CEHENNEM HARAMDIR 87
8 CEHENNEM ATEŞIYLE VE DUMANIYLA BERABER OLMAYAN ŞEYLER 88
9 MÜSLÜMAN OLMA YOLUNDA SAÇLARI AĞARAN KIMSE 88
10 BINITLER (ATLAR) KAÇ ÇEŞITTIR? 88
11 ALLAH YOLUNDA ATIŞ YAPMANIN DEĞER VE KIYMETI 89
12 ALLAH YOLUNDA NÖBET TUTMANIN DEĞER VE KIYMETI 89
13 ŞEHÎDLIK KUL BORCU DIŞINDA TÜM GÜNAHLARI SILER MI? 89
14 ŞEHÎDLERIN DERECELERI VE ALLAH KATINDAKI DURUMU 90
15 DENIZ AŞIRI ÜLKELERE DE SAVAŞ YAPILDI MI? 91
16 HANGI SAVAŞCI, ALLAH YOLUNDA SAVAŞMAKTADIR? 91
17 CIHÂD IÇIN GECE GÜNDÜZ GAYRET ETMEK 92
18 INSANLARIN EN HAYIRLISI KIMDIR? 93
19 NIYETINDE ŞEHÎDLIK OLAN KIMSENIN DURUMU 93
20 ALLAH'IN DAIMA YARDIM ETTIĞI ÜÇ KIMSE KIMLERDIR? 93

21 ALLAH YOLUNDA YARA ALAN KIMSENIN DEĞER VE KıYMETI..... 93
22 HANGI AMEL DAHA FAZILETLIDIR? 94
23 CENNET KıLıÇLARıN GÖLGESI ALTıNDADıR..... 94
24 HANGI INSAN DAHA DEĞERLI VE KıYMETLIDIR? 94
25 ŞEHÎDLER HEP ŞEHÎD OLMAYı Mı ISTERLER? 94
26 ALLAH YOLUNDA CIHÂD EDEN MÜCAHIDLERIN DEĞER VE KıYMETLERI..... 95

24: CİHÂD BÖLÜMLERİ

1 ÖZÜRLÜ KIMSENIN SAVAŞTAN GERI KALABILECEĞI..... 97
2 SAVAŞA GITMEK MI? ANNE BABAYA BAKMAK Mı? 97
3 “ SIZDEN OLAN” EMIR SAHIPLERI NE DEMEKTIR? 97
4 TEK BAŞıNA YOLCULUK YAPMANıN HOŞ OLMADıĞı..... 97
5 SAVAŞTA YALAN SÖYLENEBILIR, ALDATMA YAPıLABILIR..... 98
6 RASÛLULLAH (S.A.V.) KAÇ SAVAŞA KATıLMıŞTıR..... 98
7 ASKERÎ BIRLIKLERI SAVAŞ KONUMUNA GETIRMEK..... 98
8 SAVAŞ BAŞLAMAZDAN ÖNCE DUA ETMEK..... 98
9 SAVAŞLARDA SANCAK KULLANıLMASı..... 98
10 SAVAŞTA BAYRAKLAR DA KULLANıLıR Mı? 99
11 SAVAŞLARDA PAROLANıN YERI VAR MıDıR? 99
12 RASÛLULLAH (S.A.V.)’ IN KıLıÇı NASıLDı? 99
13 SAVAŞTA ORUÇ TUTULMALı Mı? 99
14 RASÛLULLAH (S.A.V.) SAVAŞıN EN KORKULU ANLARıNDA ÖNE ÇıKARDı..... 100
15 SAVAŞTA DIRENÇLI OLMAK..... 100
16 RASÛLULLAH (S.A.V.)’ IN KıLıÇLARı NASıLDı? 101
17 SAVAŞLARDA KULLANıLAN ÇELIK ELBISE (ZıRH) 101
18 SAVAŞLARDA KULLANıLAN ÇELIK BAŞLıK (MIĞFER) 101
19 SAVAŞLARDA KULLANıLAN ATLARıN DEĞER VE KıYMETI..... 101
20 ATLARıNDA DEĞIŞIK ÖZELLIKLERI VAR MıDıR? 102
21 BEĞENILMEYEN ATLAR DA VAR MıDıR? 102
22 ATLARı YARıŞTıRMAK MÜSABAKA YAPMAK CAIZ MIDIR? 102
23 RASÛLULLAH (S.A.V.), EHLI BEYTINE NE TAVSIYE ETMIŞTIR? 103
24 FAKIR VE GARIBLER YÜZÜNDEN YARDıM EDILIP RıZıKLANDıRıLıYORUZ..... 103
25 HAYVANLARA ÇıNGıRAK VE ÇAN TAKMAK UYGUN MUDUR? 103
26 ISPIYONCULUK YAPMALı Mı? 103
27 DEVLET BAŞKANı DA DAHIL HERKES ÇOBANDıR..... 104
28 DEVLET BAŞKANıNA ITAAT EDILMELIDIR..... 104
29 YARATANA ISYAN OLAN KONUDA YARATıĞA ITAAT OLUNMAZ..... 104
30 HAYVANLARı BIRBIRIYLE DÖVÜŞTÜRMENIN YASAKLıĞı..... 105
31 SAVAŞA KATıLMA YAŞı KAÇTıR? 105
32 ŞEHÎD OLMAK TÜM GÜNAHLARı SILER Mİ? 105
33 ŞEHÎDLER NASıL DEFNEDILIR? 106
34 HER KONUDA OLDUĞU GIBI SAVAŞTA DA ISTIŞARE ESASTıR..... 106
35 DÜŞMAN ASKERININ CESEDI HIÇBIR ŞEKILDE GERI VERILMEZ..... 106
36 MÜCAHID SAVAŞTAN KAÇMAZ, KAÇMAMALıDıR..... 107
37 ŞEHÎDLER ÖLDÜKLERI YERE DEFNEDILIR BAŞKA YERLERE NAKLEDILEMEZ..... 107
38 SAVAŞTAN DÖNEN MÜCAHITLER KARŞıLANMALı Mı? 107
39 SAVAŞSIZ ELDE EDILEN GANIMETLER..... 107

25: GİYECEK BÖLÜMLERİ

1 IPEK ELBISE VE ALTıN KULLANıMı ERKEKLERE HARAMDıR..... 108
2 SAVAŞTA IPEK ELBISE GIYILEBILIR Mİ? 108
3 RASÛLULLAH (S.A.V.) ALTıN IŞLEMELI BIR ELBISE GIYMIŞ MIDIR? 108
4 ERKEKLER KıRMIZI ELBISE GIYEBILIR MI? 108
5 SARıMTıRAK ELBISE ERKEKLER IÇIN CAIZ MIDIR? 109
6 HARAM VE HELAL DıŞıNDA AFFEDILENLERDE VAR MıDıR? 109
7 ÖLÜ HAYVANLARıN DERILERI TABAKLANıNCA KULLANıLABILIR..... 109
8 ELBISEYI YERLERDE SÜRÜMEMEK KıSA TUTMAK..... 110

9 KADINLARIN ETEKLERI NASIL OLMALI? 110
10 RASÛLULLAH (S.A.V.) VEFAT ETTIĞINDE ÜZERINDE NASIL BIR ELBISE VARDI? 111
11 SIYAH SARIK KULLANILABILIR MI? 111
12 SARIĞIN UCUNU IKI OMUZ ARASINA SARKITMAK 111
13 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN YASAKLADIĞI BAZI ŞEYLER 111
14 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN GÜMÜŞTEN OLAN YÜZÜĞÜ NASILDI? 112
15 YÜZÜK VE KAŞI IKISI DE GÜMÜŞTEN OLABILIR 112
16 YÜZÜK SAĞ ELE MI TAKILMALIDIR? 112
17 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN MÜHRÜ ÜZERINDE NE YAZARDI? 113
18 RESIM VE HEYKEL YASAKLANMIŞ MIDIR? 113
19 HEYKELTRAŞ VE RESSAMLARIN DURUMU NEDIR? 114
20 AĞARAN SAÇ VE SAKAL NE ILE BOYANMALIDIR? 114
21 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN SAÇLARININ ŞEKLI NASILDI? 114
22 SIK SIK SAÇ TARAMAK HOŞ DEĞILDIR 115
23 GÖZLERE SÜRME ÇEKMENIN FAYDASI VAR MIDIR? 115
24 TEK PARÇA VE HAREKETIMKANI VERMEYEN ELBISELER GIYMEMEK 115
25 PERUK TAKMAK CAIZMIDIR? 115
26 KIBIR VE BÖBÜRLENME IÇIN YASTIK KULLANMA YASAĞI 116
27 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN YATAĞI NASILDI? 116
28 GÖMLEK GIYMEK RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN HOŞUNA GIDER MIYDI? 116
29 YENI ELBISE GIYEN KIMSENIN OKUYACAĞI DUA 117
30 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN CÜBBESI VE MESTI NASILDI? 117
31 ALTINDAN BURUN VEYA DIŞ YAPTIRILABILIR MI? 117
32 YIRTICI HAYVAN DERILERI KULLANILABILIR Mİ? 118
33 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN PAPUÇLARI NASILDI? 118
34 TEK AYTAKKABIYLA YÜRÜMENIN HOŞ OLMADIĞI 118
35 AYAKKABI, BOT, ÇIZME GIBI ŞEYLER AYAKTA GIYILMEMELI 118
36 TEK AYAKKABIYLA RASÛLULLAH (S.A.V.), YÜRÜMÜŞ MÜDÜR? 119
37 AYAKKABI GIYMEYE HANGI AYAKTAN BAŞLANIR? 119
38 YAMALI ELBISENIN DURUMU 119
39 RASÛLULLAH (S.A.V.) SAÇLARINI ÖRMÜŞ MÜDÜR? 119
40 ASHABIN ELBISELERININ KOLLARI (YENLERI) NASILDI? 120
41 ELBISENIN UZUNLUĞU NE KADAR OLMALI? 120
42 KÜLAH ÜZERINE SARIK SARMAK 120
43 YÜZÜK ERKEKLER IÇIN GÜMÜŞTEN OLMALIDIR 120
44 YÜZÜK HANGI PARMAĞA TAKILMALIDIR? 121
45 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN HOŞLANDIĞI ELBISE ÇEŞIDI HANGISIDIR? 121

26: YİYECEK BÖLÜMLERİ

1 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN SOFRASI NASILDI? 122
2 TAVŞAN ETI YENILIR Mİ? 122
3 KELER ETI YENIR MI? 122
4 SIRTLAN ETI YENIR MI? 123
5 AT ETI YENIR MI? 123
6 EHLÎ EŞEK ETI YENIR MI? 123
7 KAFIR MECUSILERIN TENCERE VE TABAKLARINDAN YEMEK YENIR MI? 124
8 KATI YAĞLAR IÇERSINE FARE DÜŞERSE NE YAPILMALI? 124
9 SOL EL ILE YEMEK IÇMEK YASAKLANMIŞTIR 125
10 YEMEKTEN SONRA PARMAKLARI YALAMAK GEREĞI 125
11 YERE DÜŞEN LOKMA VE YIYECEK PARÇALARI NE YAPILMALI? 125
12 TABAĞIN ORTASINDAN YEMEMELI 126
13 SOĞAN VE SARIMSAK YIYEN MESCIDLERDEN UZAK DURMALI 126
14 PIŞMIŞ SOĞAN VE SARIMSAĞIN YENEBILECEĞI 126
15 UYKU ZAMANINDA KAPLAR ÖRTÜLMELI I ŞIKLAR SÖNDÜRÜLMELIDIR 127
16 HURMAYI VE BENZERI MEYVELERI IKIŞER IKIŞER YEMEMEK 127
17 TEMEL GIDA MADDELERININ EVLERDE BULUNDURMA GEREĞI 121 121
18 YEMEK YEDIKTEN SONRA HAMDEDEN KIMSEDEN ALLAH RAZI OLUR 128

19 RASÛLULLAH (S.A.V.), CÜZZAMLı BIR KIMSEYLE YEMEK YEMIŞ MIDIR? 128
20 MÜMIN ILE KAFIRIN YEDIKLERI KAÇ BAĞıRSAK DOLDURUR? 128
21 IKI KIŞININ YEMEĞI ÜÇ KIŞIYE YETERLIDIR..... 129
22 ÇEKIRGE YENIR MI? 129
23 ÇEKIRGE DE ALLAH'ıN ORDULARıNDAN BIR ORDU MUDUR? 129
24 PISLIK YIYEN HAYVANLARıN ETI YENIR MI? SÜTÜ IÇILIR MI? 130
25 RASÛLULLAH (S.A.V.)' DE TAVUK ETI YEMIŞ MIDIR? 130
26 RASÛLULLAH (S.A.V.), TOY KUŞU ETINDEN YEMIŞ MIDIR? 130
27 RASÛLULLAH (S.A.V.), KEBAB YEMİŞ MİDİR? 130
28 BIR YERE DAYANARAK YEMEK YEMEMEK..... 131
29 RASÛLULLAH (S.A.V.), BAL VE HELVAYı SEVER MIYDI? 131
30 ET SUYU GıDA OLARAK ETIN AYNıSı MıDıR? 131
31 TIRIT YEMEĞININ YEMEKLER ARASıNDAKI ÜSTÜNLÜĞÜ..... 131
32 ET NASıL YENMELIDIR? 132
33 ET BıÇAKLA KESILEREK TE YENILEBILIR MI? 132
34 RASÛLULLAH (S.A.V.), ETIN HANGI ÇEŞIDINI SEVERDI? 132
35 SIRKE AZıK VE KATıK OLABILIR MI? 132
36 YAŞ HURMA ILE KARPUZ BIRLIKTE YENIR MI? 133
37 YAŞ HURMA ILE SALATALıK BERABER YENIR Mİ? 133
38 DEVE IDRARı ŞIFA OLARAK KULLANıLABILIR MI? 133
39 YEMEKTEN ÖNCE VE SONRA ELLERI YıKAMAK..... 134
40 ABDEST, NAMAZ KıLıNACAĞıNDA ALıNıR..... 134
41 YEMEĞE BAŞLARKEN BESMELE ÇEKMEK..... 134
42 KABAK YEMEĞI NASıLDıR? 135
43 ZEYTIN YAĞı YEMEK OLARAK VE TEDAVI DE KULLANıLıR Mı? 135
44 KÖLE VE HIZMETÇILERLE BIRLIKTE YEMEK YEMEK..... 135
45 YEMEK YEDIRMENIN DEĞER VE KıYMETI..... 136
46 AKŞAM YEMEĞINI TERKETMEK IHTIYARLıK GETIRIR MI? 136
47 YEMEK NASıL YENMELI? 136
48 YEMEKLERDEN SONRA ELLER MUTLAKA YıKANMALıDıR..... 137

27: İÇECEK BÖLÜMLERİ

1 ŞARAP IÇENLERIN SONUÇLARı..... 138
2 HER SARHOŞLUK VEREN ŞEY HARAMDıR..... 138
3 ÇOĞU SARHOŞLUK VERENIN AZı DA HARAMDıR..... 139
4 TOPRAK KAPLARDA ŞARAP HALINE GELEN (ŞıRA) HARAM KıLıNMıŞTıR..... 139
5 SU KABAĞıNDA, HURMA KÜTÜĞÜ KABıNDA VE TOPRAK KAPLARDA ŞıRA YAPıLMASıNıN VE BEKLETILMESININ YASAKLıĞı..... 139
6 HER TÜRLÜ KAP IÇERISINDE ŞıRA YAPıLABILIR..... 140
7 ŞıRA YAPıLDıKTAN SONRA BIRGÜN IÇINDE IÇILMELIDIR FAZLA BEKLETILIRSE SARHOŞLUK VERECEK HALE GELIR..... 140
8 ŞARAP (IÇKI) YAPıLAN HUBUBAT ÇEŞITLERI..... 140
9 HURMA KORUĞU ILE OLGUN HURMA BIRLIKTE ŞıRA YAPıLıR Mı? 141
10 ALTıN VE GÜMÜŞ KAPLARDA YEME IÇMENIN YASAKLıĞı..... 141
11 AYAKTA SU IÇILEBILIR MI? 141
12 RASÛLULLAH (S.A.V.) AYAKTA BIRŞEYLER IÇMIŞ MIDIR? 142
13 SU VE BENZERI ŞEYLERI ÜÇ NEFESTE IÇMEK..... 142
14 SU VE BENZERI ŞEYLERI ÜÇ SEFERDE IÇIP IKI NEFES ALMAK..... 142
15 IÇILEN KABıN IÇERISINE ÜFLEMEMEK..... 143
16 KABıN IÇERISINE ÜFLEMEMEK..... 143
17 TULUMLARıN AĞZıNDAN SU IÇMENIN YASAKLANMASı..... 143
18 ZARURET DURUMLARıNDA TULUMLARıN AĞZıNDAN SU IÇILEBILIR..... 143
19 IÇME SıRASı SAĞ TARAFTAN BAŞLAR VE DEVAM EDER..... 144
20 SU DAĞıTAN KIMSE EN SON KENDISI IÇER..... 144
21 RASÛLULLAH (S.A.V.), TATLı VE SOĞUK ŞEYLERI SEVERDI..... 144

28: İYİLİKLER VE İRTİBATI KOPARMAMAK

1 ANNE BABAYA IYI DAVRANMAK GEREKIR..... 145

2 HAYıRLı IŞLERIN SıRALAMASı 145
3 ANA BABANıN RAZı ALMASı ALLAH'ıN RAZı OLMASı DEMEKTIR 145
4 ANA BABAYA KARŞı GELMEK BÜYÜK GÜNAHLARDAN MıDıR? 146
5 BABA DOSTUNA IYILIKTE BULUNUP BAĞLARı KOPARMAMAK 146
6 TEYZE, ANNE YERINDEDIR 146
7 ANNE VE BABA, DUASı KABUL GÖREN KIMSELERDENDIR 147
8 ANA BABANıN HAKKı NASıL ÖDENEBILIR? 147
9 AKRABA ILE ILGIYI KESMEMEK GEREKIR 147
10 AKRABA ILE ILGIYI KESMEMEK NE DEMEKTIR? 147
11 ÇOCUK SEVGISI KIŞIYE NE YAPAR? 148
12 EVLAT SEVGISI NEDIR? MERHAMET NASıLDıR? 148
13 KıZ ÇOCUKLARA VE KıZ KARDEŞLERE IYILIK EDILMESI GEREĞI 148
14 YETIMLE ILGILENEN KIMSE DE CENNETE GIRENLERDEN MIDIR? 149
15 KÜÇÜĞE ŞEFKAT BÜYÜĞE SAYGı GEREKIR 149
16 INSANLARA ŞEFKAT VE MERHAMETLI DAVRANMAK 150
17 NASIHAT EDIP SAMIMI OLMAK HER MÜSLÜMANA GEREKIR 151
18 MÜSLÜMANLAR KENDI ARALARıNDA TEK VÜCUD GIBIDIRLER 151
19 MÜSLÜMAN; MÜSLÜMANıN AYıPLARıNı ÖRTMELIDIR 151
20 MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANı DAIMA MÜDAFA ETMELI KUYUSUNU KAZMAMALı 152
21 MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA KÜSÜP DARGıN DURAMAZ 152
22 MÜSLÜMAN, MÜSLÜMAN KARDEŞINE KARŞı DAIMA FEDAKAR OLMALıDıR 152
23 GıYBET NE DEMEKTIR? 153
24 MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA KıSKANÇ OLAMAZ, KIN BESLEYEMEZ 153
25 MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA KIN BESLEYIP DÜŞMANLıK YAPAMAZ 153
26 YALAN SÖYLEMEK ÜÇ YERDE CAİZDİR 154
27 MÜMIN, MÜMINI ALDATAMAZ ZARAR VEREMEZ 154
28 KOMŞULUK HAKKı NE KADAR DEĞERLI VE KıYMETLIDIR? 154
29 ÇALıŞTıRılAN HIZMETÇI VE PERSONELE IYI DAVRANMAK 155
30 HIZMETÇI VE PERSONELE DAIMA IYI DAVRANMAK GEREKIR 155
31 KÖLE VE HIZMETÇILERIN KUSURLARıNı AFFEDIP BAĞıŞLAMAK 156
32 HIZMETÇI VE KÖLELERIN EĞITIP TERBIYE EDILMESI 156
33 ÇOCUKLARıN TERBIYE EDILMESI GEREKIR 156
34 KARŞıLıKLı HEDIYELEŞMEK IYIDIR 156
35 INSANLARA ŞÜKRETMEYI BILMEYEN ALLAHA ŞÜKRETMEYI DE BILEMEZ 157
36 SADAKA SEVÂBı KAZANDıRAN BAZı HAYıRLı IŞLER 157
37 HIBE VE BAĞıŞ YAPMANıN MÜKAFATı 157
38 YOLLARDAKI RAHATSIZLıK VEREN ŞEYLERI KALDıRMAK GEREKIR 158
39 SıRLAR IFŞA EDILMEMELI 158
40 CÖMERT OLMAK GEREKIR CÜZDANıN AĞZı KAPATılMAMALı 158
41 MÜSLÜMAN CIMRI VE KÖTÜ AHLAKLı OLAMAZ 158
42 KIŞININ AILE VE ÇOCUKLARıNA YAPTığı HARCAMA DA SADAKA SAYıLıR 159
43 MISAFIRLIK KAÇ GÜNDÜR? 159
44 DUL VE YETIM KIMSELERE YARDıM IÇIN KOŞMAK 160
45 GÜLER YÜZLÜ OLMAK SADAKA SEVÂBı KAZANDıRıR 160
46 DOĞRULUK VE YALANCılıK KIŞIYI NEREYE GÖTÜRÜR? 160
47 HAYA DUYGUSU KIŞIYI VE YAŞANTISıNı SÜSLER 161
48 ALLAH'ıN LANETI GAZABı VE ATEŞI ILE BEDDUA ETMEMELI 161
49 NESEB, SOY-SOP BILGISI ÖĞRENMEK GEREĞI 162
50 MÜSLÜMANıN, MÜSLÜMANA ARKASıNDAN HABERI OLMAKSIZIN DUASı ÇABUK KABUL EDILEN DUALARDANDıR 162
51 NE DIRI NEDE ÖLÜ OLANLARA SÖVÜP SAYMAMALı 162
52 MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA SÖVEBILIR MI? 162
53 GÜZEL AHLAKLı KIMSELER; CENNET'TE NELERE SAHIP OLACAKLAR? 163
54 HAYıRLı KÖLE ALLAH'A HEMDE EFENDISINE ITAAT EDENDIR 163
55 INSANLARA GÜZEL AHLAKLA MUAMELE ETMEK GEREĞI 163
56 KÖTÜ ZAN BESLEMEK MÜSLÜMANıN DAVRANışı DEĞILDIR 164
57 MÜSLÜMANLAR ŞAKA YAPABILIRLER MI? 164

58 TARTIŞMA, MÜNAKAŞA TERKEDILMELIDIR..... 164
59 INSANLARı DURUMLARıNA GÖRE IDARE ETMEK..... 165
60 SEVGI VE KıZGınLıKTA ÖLÇÜLÜ OLMAK GEREKIR..... 165
61 KIBIRLI KIŞI CENNETE GIREMEYECEK MI? 165
62 GÜZEL AHLAK; MIZANDA EN AĞıR GELEN BIR ŞEYDIR..... 166
63 KÖTÜLÜK EDENE BILE IYILIK ETMEK GEREKIR..... 167
64 ZIYARETIN ÖNEMI DEĞER VE KıYMETI..... 167
65 HAYA IMANDADıR..... 167
66 ACELE ETMEK VE DÜŞÜNEREK ÖLÇÜLÜ HAREKET ETMEK..... 168
67 YUMUŞAK HUYLULUK OLMAK HAYıRLı OLMAK DEMEKTIR..... 168
68 MAZLUM KIMSENIN BEDDUASıNDAN SAKıNMALı..... 168
69 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN GÜZEL AHLAKıNDAN BIR KAÇ ÖRNEK..... 169
70 ÖLEN KIŞILERE BILE VEFA BORCUNU ÖDEMEK..... 169
71 GÜZEL AHLAKLı OLANLAR; KıYAMETTE PEYGAMBER (S.A.V.)' E YAKıN OLACAKLARDıR..... 169
72 MÜMIN; LANET ETMEZ..... 170
73 ÖFKE IYI BIR HUY DEĞILDIR..... 170
74 ÖFKESINI YENEN KIMSENIN CENNET' TEKI MÜKAFATı..... 170
75 BÜYÜKLERE SAYGıLı DAVRANMAK GEREKIR..... 170
76 KÜS VE DARGınN OLANLAR CENNETE GIREMEZLER MI? 170
77 SABRETMEKTEN DAHA HAYıRLı VE FAYDASı GENIŞ BIRŞEY YOKTUR..... 171
78 EN HAYıRSIZ KIŞI; IKI YÜZLÜÇIFTE STANDARTLı KIŞIDIR..... 171
79 KOĞUCULUK ARABOZANLıK YAPAN CENNETE GIRMEYECEKTIR..... 171
80 HAYA VE GEREĞINDEN AZ KONUŞMAK IMANDAN MıDıR? 171
81 IFADE TARZı BÜYÜLEYICIDIR..... 172
82 TEVAZU (ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMAK) KIŞIYI YÜKSELTIR..... 172
83 ZULÜM, HAKSIZLıK VE YARATILIŞ GAYESI DıŞINDA YAŞAMAK..... 172
84 VERILEN NIMETLERDE KUSUR BULMAMAK GEREKIR..... 172
85 MÜSLÜMANA SAYGı GÖSTERIP AYıBını ARAŞTIRMAMAK GEREKIR..... 172
86 HAYAT TECRÜBELERLE DEVAM EDIP GIDER..... 173
87 KENDISINDE OLMAYAN BIR IYILIĞI VARMIŞ GIBI GÖSTERMEK..... 173

29: TIP BÖLÜMLERİ

1 PERHIZ MUTLAKA GEREKLIDIR..... 174
2 MUTLAKA TEDAVI OLMAK GEREKLIDIR..... 174
3 HASTAYA HAFIF OLAN ÇORBA VE BULAMAÇ YEDIRMELI..... 175
4 HASTALARı YEMEK YEMEYE VE IÇMEYE ZORLAMAMAK GEREKIR..... 175
5 ÇÖREK OTU ÖLÜMDEN BAŞKA HER DERDE DEVADıR..... 175
6 DEVE SIDIĞI TEDAVI OLARAK KULLANılABILIR MI? 175
7 INTIHAR EDENLERIN KıYAMETTEKI DURUMLARı NASıL OLACAKTIR? 175
8 SARHOŞLUK VEREN ŞEYLERLE TEDAVININ YASAK OLUŞU..... 176
9 DEĞIŞIK ILAÇLAR VE FAYDALARı..... 176
10 DAĞLAMAK SURETIYLE TEDAVININ YASAKLANışı..... 177
11 BAZı HALLERDE DAĞLAMA YOLUYLA TEDAVI YAPılABILIR MI? 177
12 KAN ALDıRMAK ŞEKLINDEKI TEDAVI YOLU..... 177
13 KınA ILE TEDAVI OLUNUR MU? 178
14 MUSKA TAŞıMAK VE DAĞLANMAK SURETIYLE TEDAVI CAIZ MIDIR? 178
15 AKREP ZEHIRI GÖZDEĞMESI VE ÇıBAN IÇIN ŞIFA DUALARı OKUNABILIR..... 179
16 NÂS VE FELAK SURETIYLE TEDAVI OLUNUR MU? 179
17 GÖZ DEĞMESI (NAZARA KARŞı) OKUMA TEDAVISI VAR MıDıR? 179
18 RASÛLULLAH (S.A.V.), TORUNLARını NASıL OKUYARAK TEDAVI EDERDI? 180
19 UĞURSUZLUK DIYE BIRŞEY YOKTUR FAKAT GÖZ DEĞMESI HAKTIR..... 180
20 OKUYARAK TEDAVI ETME KARŞılığında ÜCRET ALınır Mı? 180
21 OKUMAK ŞEKLIYLE DE TEDAVI YAPılABILIR MI? 181
22 DOMALAN, MANTAR VE ACVE HURMASının ŞIFA OLUŞU..... 181
23 KAHIN=SIHIRBAZ=FALCılık YAPAN CINLERLE UĞRAŞAN KIMSENIN ÜCRETI..... 182
24 MUSKA, BONCUK, HAMAYLÎ, CEVŞEN VE BENZERI ŞEYLERI TAKMANının HARAMlığı..... 182
25 SıTMA = ATEŞLI HASTALıKLARı SU ILE SOĞUTMAK..... 182

26 SıTMA VE SANCıLı ANLARDA OKUNACAK DUA 183
27 ÇOCUK EMZIREN KADıNLA CINSEL ILIŞKI KURULMAZMı? 183
28 ZÂT-ÜLCENB=VEREM VEYA AKCIĞER ILTIHABıNıN TEDAVISI NASıLDıR? 183
29 AĞRı VE SıZILARA KARŞı HANGI DUA OKUNMALıDıR? 184
30 MÜSHIL ILACı OLARAK HANGI OT DAHA TESIRLIDIR? 184
31 BAL ILE TEDAVI OLMAK 184
32 HASTA ZIYARETINDE HANGI DUA OKUNMALıDıR? 184
33 SıTMA HASTALıĞıNA KARŞı DEĞIŞIK BIR TEDAVI YOLU 185
34 KÜL ILE TEDAVI YAPıLABILIR MI? 185
35 HASTAYı MORAL OLARAK TAKVIYE EDECEK SÖZLER SÖYLENMELIDIR 185

30: FERAİZ BÖLÜMLERİ

1 ÖLENIN MALı VARISLERINE AITTIR 186
2 FERAIZ=ÖLEN KIMSENIN MALLARıNı BÖLÜŞTÜRME ILMI ÖĞRENILMELIDIR 186
3 KıZ ÇOCUKLARıNıN MIRASTAKI HISSELERI NASıLDıR? 186
4 KıZ, OĞLUN KıZı VE ANA-BABA BIR KıZKARDEŞIN HISSESI NASıLDıR? 186
5 ANA BABA BIR OLAN KARDEŞLERIN MIRASı 187
6 KıZ VE ERKEK ÇOCUKLARıN MIRASı 187
7 KıZ KARDEŞLERIN MIRASLARı 188
8 ASABE = BELIRLI HISSESI OLMAYıP, ARTANıNı ALANLARıN MIRASı 188
9 DEDENIN MIRASı 188
10 NINENIN MIRASı 189
11 OĞLU ILE BERABER NINESININ MIRASı NASıLDıR? 189
12 DAYıNıN MIRASı NASıLDıR? 190
13 GERIDE VARIS BıRAKMAKSıZıN ÖLEN KIMSENIN MIRASı 190
14 AZÂD ETTIĞINDEN BAŞKA MIRASÇısı OLMAYANıN DURUMU 190
15 DIN AYRılığı MIRASA ENGELDIR 190
16 DINLERI AYRı TOPLUMLAR BIRBIRLERINE MIRASÇı OLAMAZLAR 191
17 KATIL MIRAS ALAMAZ 191
18 KADıN KOCASıNıN DIYETINDEN MIRAS ALıR Mı? 191
19 MIRAS VARISLERE DIYET TE ASABE ÜZERINEDIR 191
20 BIR MÜSLÜMAN VASıTASıYLA ISLAMA GIREN KIMSENIN MIRAS DURUMU 192
21 ZINA YOLUYLA MEYDANA GELEN ÇOCUĞUN MIRAS DURUMU NASıLDıR? 192
22 VELA' YA KIM VARIS OLUR? 192
23 ÜÇ MIRASı BIRDEN TEK BAŞINA ALAN KADıN 192

31: VASİYET BÖLÜMLERİ

1 MALıN ÜÇTE BIRI VASIYET EDILEBILIR 193
2 VASIYETINDE VARISLERIN BIR KısMına ZARAR VERENLER CEHENNEMLIKTIR 193
3 ALACAĞı BORCU OLANLAR IÇIN VASIYET MUTLAKA GEREKLIDIR 193
4 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN VASIYETI NASıLDı? 194
5 VARISE (MIRASTAN PAY ALAN KIMSELERE) VASIYET YOKTUR 194
6 ÖLENIN BORCU VASIYETINDEN ÖNCE ÖDENMELIDIR 195
7 ÖLÜMÜNE YAKıN SADAKA VEREN VE KÖLE AZÂD EDEN KIMSE 195

32: VELA VE BAĞIŞ BÖLÜMLERİ

1 VELA HAKKı AZÂD EDEN KIMSEYE AITTIR 196
2 VELA HAKKıNı SATMAK VE BAĞışLAMAK YASAKTıR 196
3 BABASıNDAN BAŞKASıNA BABA DIYEN, EFENDISINDEN BAŞKASıNA EFENDIM DIYEN KIMSE 196
4 BIR BABA ÇOCUĞUNUN KENDISINDEN OLMADığıNı IDDIA EDEBILIR MI? 197
5 ŞEKIL YÖNÜNDEN DE NESEB TESBITI MÜMKÜN MÜDÜR? 197
6 HEDIYELEŞMEK TAVSIYE VE TEŞVIK EDILMEKTEDIR 197
7 BAĞışTAN GERI DÖNENIN DURUMU 198

33: KADER BÖLÜMLERİ

1 KADER KONUSUNDA MÜNAKAŞA EDILIR MI? 199

2 ADEM ILE MUSA' NıN MÜNAKAŞALARı 199
3 MUTLULUK VE MUTSUZLUK IÇIN ÇALıŞıP ÇABALAYANLAR 199
4 TÜM IŞLER SONUÇLARıNA GÖRE DEĞERLENDIRILIR 200
5 HER DOĞAN FıTRAT DINI OLAN MÜSLÜMANLıK ÜZERE DOĞAR 200
6 KADERI ANCAK DUA ÇEVIREBILIR 201
7 KALPLER RAHMAN' ıN IKI PARMAĞı ARASıNDADıR 201
8 CENNETLIKLER VE CEHENNEMLIKLER BIR KITAP'TA YAZıLıR 201
9 BULAŞıCılıK VE UĞURSUZLUK INANCıNA YER YOK 202
10 HAYıR VE ŞER OLARAK HERŞEYI YARATAN ALLAH' TıR 202
11 HER CAN ÖLÜMÜ NEREDE YAZıLDıYSA MUTLAKA ORADA ÖLECEKTIR 203
12 HERŞEY ALLAH' ıN KADERI OLUP GÜNÜ GELINCE ORTAYA ÇıKAR 203
13 KADERIYE VE MÜRCIE MEZHEPLERI NEDIR? 203
14 ÖLÜM HER AN GELEBILIR 204
15 ALLAH' ıN KAZASıNA RıZA GÖSTERMEK ADEM OĞLUNUN MUTLULUĞUNDANDıR 204
16 KADER KONUSUNDA BOZUK GÖRÜŞ SAHIPLERI YÜZÜNDEN NELER OLABILIR 204
17 ANA KITAP NEDIR? 204
18 KADER, GÖKLER VE YERYÜZÜ YARATıLAMADAN ÖNCE YAZıLMıŞTı 205
19 KADER KONUSUNDA TARTıŞMA YAPMAMAK 205

34: FİTEN (KARGAŞALIKLAR) BÖLÜMLERİ

1 MÜSLÜMANıN KANı NASıL HELAL OLABILIR? YANI ÖLDÜRÜLEBILIR? 206
2 CANLARA VE MALLARA TECAVÜZ ETMEK HARAMDıR 206
3 MÜSLÜMAN, MÜSÜMANı DEĞIŞIK ŞEYLERLE VE ŞEKILLERDE KORKUTAMAZ 206
4 ØMÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA SILAH DOĞRULTAMAZ 207
5 KıLıÇ ÇıPLAK OLARAK (KıNıNDAN ÇıKMıŞ VAZIYETTE) ALıNıP VERILMEMELI 207
6 SABAH NAMAZıNı KıLMAKLA KIŞI; ALLAH' ıN HIMAYESINE GIRER 207
7 CEMAAT (ISLAM TOPLUMUNDAN) AYRıLMAYıN 208
8 KÖTÜLÜKLER ORTADAN KALDıRıLMAZ ISE AZAB INER 209
9 IYILIKLER EMREDILIP KÖTÜLÜKLERDEN SAKıNDıRıLMAK GEREKIR 209
10 HELAK EDILEN TOPLUMLARDA HERKES NIYETINE GÖRE DIRILTILECEKLERDIR 209
11 KÖTÜLÜKLERI EL ILE VE DIL ILE DEĞIŞTIRMEYE ÇALıŞMALıYıZ 210
12 IKI KATLı GEMININ ALTıNDAKILER VE ÜSTÜNDEKILERIN DURUMU 210
13 EN DEĞERLI CIHÂD; ZÂLIM IDARECIYE HAK SÖZ SÖYLEMEKTIR 210
14 PEYGAMBERIMIZIN ÜMMETI HAKKıNDAKI ÜÇ DILEĞI 210
15 KARGAŞALı DÖNEMLERDE EN HAYıRLı KIMSE HANGI KIMSEDIR? 211
16 DIL KıLıÇLARDAN KESKIN; NE ZAMAN OLACAKTıR? 211
17 EMANET VE GÜVEN INSANLAR ARASıNDAN KALKACAKTıR 212
18 BIR GÜN; YAHUDÎ VE HıRISTIYANLARıN YOLUNA MUTLAKA UYACAKSıNıZ 212
19 KıYAMETE YAKıN NELER KONUŞACAKTıR 212
20 AY; IKIYE BÖLÜNMÜŞTÜ 213
21 KıYAMET ALAMETLERINDEN YERE BATMA OLAYLARı NASıL OLACAK? 213
22 GÜNEŞ BATıDAN DOĞACAK Mı? 214
23 YE' CÛC VE ME' CÛC NE ZAMAN ÇıKACAKTıR 214
24 KUR' ÂN OKUDUĞU HALDE DINDEN ÇıKACAK OLANLAR KIMLERDIR? 215
25 TORPILLI IŞLER KıYAMETE YAKıN ÇOĞALACAK Mı? 215
26 DÜNYANıN ÖMRÜ NE KADARDıR? 215
27 ŞAM HALKı BOZULACAK Mı? 216
28 MÜSLÜMANLAR BIRBIRLERINI ÖLDÜRECEKLER MI? 217
29 BÜYÜK KARGAŞALAR ÇIKTIĞINDA KİM KİMDEN DAHA HAYIRLI OLACAK? 217
30 KARANLıK GECELER GIBI KARışıKLıKLARDA OLACAK Mı? 217
31 ILIM YOK OLUP KANLı HADISELER ÇOĞALACAK Mı? 218
32 KıLıÇLAR NE ZAMAN BıRAKıLACAK? 218
33 KARışıKLıK ZAMANLARıNDA TAHTADAN KıLıÇ EDINMELI MIYIZ? 218
34 KıYAMETIN ALAMETLERI NELERDIR? 219
35 GELECEK GÜNLER GEÇMIŞI ARATACAK Mı? 219

36 YERYÜZÜ KıYMETLI MADENLERINI DıŞARıYA ÇıKARACAK Mı? 219
37 EN ALÇAK KIMSE EN MUTLU KIMSE OLUNCAYA KADAR KıYAMET KOPMAYACAKTıR..... 220
38 ON BEŞ KÖTÜLÜK IŞLENIRSE BELALAR INER MI? 220
39 KıYAMET VE PEYGAMBERIMIZ BIRBIRINE ÇOK YAKıNDıR..... 221
40 KıYAMET KOPACAĞı ESNADA HANGI TOPLUMA SAVAŞ AÇıLACAK? 221
41 KISRA VE KAYSERLER DE YOK OLACAKLAR Mı? 221
42 HICAZ BÖLGESINDEN BIR ATEŞ ÇıKMADıKÇA KıYAMET KOPMAZ..... 222
43 YALANCı PEYGAMBERLER ÇıKMADıKÇA KıYAMET KOPMAYACAKTıR..... 222
44 SAKÎF KABILESINDEN DE BIR YALANCı ÇıKACAK Mı? 222
45 HICRÎ ÜÇÜNCÜ ASıRDAN SONRA ETLENME VE YAĞLANMA ÇOK MU OLACAK? 223
46 KAÇ HALIFE KUREYŞ' DEN GELECEKTIR? 223
47 KIM HALIFEYI KÜÇÜK GÖRÜR HAKARET EDERSE ALLAH' TA ONU ALÇALTıR..... 223
48 HALIFELIK KAÇ YıL OLACAK ONDAN SONRA NE OLACAK? 224
49 HALIFELIK KıYAMETE KADAR HEP KUREYŞ' DEN MI OLACAK? 224
50 CEHCAH ISIMLI BIRI IDARECI OLACAK Mı? 224
51 SAPıK VE SAPıKLıĞA GÖTÜRÜCÜ IDARECILER DE MI GELECEK? 225
52 DÜNYANıN SONU NE ZAMAN GELECEK? 225
53 MEHDÎ HER ISTEYENE VERECEK MI? 225
54 MERYEM OĞLU ISA' DA KıYAMETE YAKıN INECEK MI? 226
55 HANGI PEYGAMBERLER DECCÂL' DAN SAKıNDıRMıŞLARDıR? 226
56 DECCÂLıN BELIRGIN ÖZELLIKLERI NELERDIR? 226
57 DECCÂL NEREDEN ÇıKACAKTıR? 227
58 DECCÂL' ıN ÇıKıŞıNDAN ÖNCEKI BAZı ALAMETLER..... 227
59 DECCÂL' IN TÜM ÖZELLIKLERI VE YAPACAKLARı ŞEYLER NELERDIR? 227
60 DECCÂL' ıN GÖRÜNTÜSÜ NASıLDıR? 229
61 DECCÂL MEDÎNE' YE GIREMEZ MI? 229
62 MERYEM OĞLU ISA DECCÂL' ı ÖLDÜRECEK MI? 230
63 IBN SÂID (İBN SAYYAD) KIMDIR? 230
64 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN GELECEĞE AIT BAZı HABERLERI..... 232
65 RÜZGARA SÖVÜLMEMESI GEREKIR..... 232
66 CESSASE VE DECCÂL KıSSASı..... 233
67 MÜSLÜMAN ALTıNDAN KALKAMAYACAĞı IŞLERE GIRIŞMEMELI..... 233
68 ZÂLIME DE MAZLUMA DA MUTLAKA YARDıM EDILMELI..... 233
69 IKLIM VE YAPıLAN IŞLERIN INSAN TABIATıNA TESIRLERI..... 234
70 PEYGAMBER ADıNA YALAN UYDURAN ATEŞTEKI YERINE HAZıRLANSıN..... 234
71 FITNE KAPıSı AÇıLACAK Mı? YOKSA KıRıLACAK Mı? 234
72 HAKSıZLıK YAPAN IDARECILERLE BERABER OLMAMAK ONLARA DESTEK VERMEMEK..... 234
73 MÜSLÜMAN OLMAK AVUÇ IÇINDE ATEŞ TUTMAK GIBI MI OLACAK? 235
74 KIBIRLI KIBIRLI YÜRÜNDÜĞÜNDE NE OLACAK? 235
75 BAŞLARıNA KADıN IDARECI GEÇIREN TOPLUMLAR NE OLUR? 235
76 IYILER VE KÖTÜLER NASıL KIMSELERDIR? 236
77 IDARECILERIN IYILERI VE KÖTÜLERI HANGI KIMSELERDIR? 236
78 NAMAZ KıLDıĞı SÜRECE IDARECIYLE ÇATIŞıLMAZ..... 236
79 BOZUKLUK DÖNEMLERINDE IBADET VE KULLUĞUN DEĞERI..... 237

35: RÜYA BÖLÜMLERİ

1 MÜMININ RÜYASı PEYGAMBERLIĞIN KıRKALTı PARÇASıNDAN BIRIDIR..... 238
2 PEYGAMBERLIK SONA ERDI AMA MÜJDELEYICI ŞEYLER VARDıR..... 238
3 DÜNYA HAYATıNDA O MÜMINLERE MÜJDELER VARDıR..... 238
4 RÜYASıNDA PEYGAMBER (S.A.V.)' I GÖREN GERÇEKTEN O' NU GÖRMÜŞTÜR..... 239
5 RÜYASıNDA HOŞLANMADıĞı BIR ŞEY GÖREN NE YAPACAK? 239
6 RÜYA TABIRI YORUMLANMASı NASıL OLUR? 239
7 RÜYALAR VE ÇEŞITLERI..... 240
8 RÜYASıNA YALAN KARıŞTıRANA VERILECEK CEZA NEDIR? 240
9 RÜYADA SÜT VE GÖMLEK GÖRMEK NE ILE YORUMLANıR? 240

10 BAZI RÜYALARIN PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.) TARAFINDAN YORUMLANMASI 241

36: ŞAHİTLİK BÖLÜMLERİ

1 ŞÂHIDLERIN EN HAYIRLISI KIMDIR? 244
2 ŞÂHIDLIĞI KABUL EDILMEYEN KIMSELER 244
3 YALAN ŞÂHIDLIK BÜYÜK GÜNAHLARDANDIR 245
4 ASIRLARIN VE ZAMANLARIN EN HAYIRLISI HANGISIDIR? 245

37: ZÜHD BÖLÜMLERİ

1 INSANLARIN ALDANDIKLARI IKI NIMET HANGILERIDIR? 247
2 EN ZENGIN VE EN FAZLA KULLUK EDEN KIMDIR? 247
3 HAYIRLI AMELLERE ACELE ETMEK 247
4 ÖLÜMÜ SIK SIK HATIRLAMAK GEREKIR 248
5 KABIR AHIRET DURAKLARININ ILKI MIDIR? 248
6 ALLAH'A KAVUŞMAYI ISTEYENE ALLAH TA KAVUŞMAK ISTER 248
7 PEYGAMBER (S.A.V.) BILE KIZINI VE TOPLUMUNU CEHENNEM'DEN KURTARAMAZ 248
8 ALLAH'A KARŞI SORUMLULUK BILINCIYLE KIŞI AĞLAYABILIR MI? 249
9 AZ GÜLÜP ÇOK AĞLAMAK MI GEREKIR? 249
10 SÖYLEDIĞI SÖZLERLE CEHENNEMIN DERINLIKLERINE GIDENLER KIMLERDIR? 249
11 KIŞININ LÜZÜMSUZ BOŞ ŞEYLERI TERKETMESI IYI MÜSLÜMAN OLUŞUNDANDIR 250
12 AZ KONUŞMAK ÇOK KONUŞMAKTAN ÇOK DAHA IYIDIR 250
13 DÜNYA ALLAH KATINDA NE KADAR DEĞERSIZDIR 250
14 DÜNYADA LANETLENMEYEN ŞEYLER VE KIMSELER HANGILERIDIR? 251
15 AHIRET NIMETLERIYLE DÜNYA NIMETININ MUKAYESESI 251
16 DÜNYA KIM IÇIN CENNET KIM IÇIN BIR HAPISHANEDIR? 251
17 DÜNYADAKI DÖRT SINIF INSAN VE DURUMLARI 251
18 GEÇIM SIKINTISI ÇEKEN HALINI KIME BILDIRMELI? 252
19 BU DÜNYADA MAL OLARAK NE YETERLIDIR? 252
20 ÇIFTLIK VE GELIR GETIRECEK ŞEYLER EDINMELI MIYIZ? 253
21 EN HAYIRLI INSAN KIMDIR? 253
22 HAYIRLI VE ŞERLI INSANLAR HANGILERIDIR? 253
23 BU ÜMMETIN YAŞ ORTALAMASI KAÇTIR? 253
24 SON ZAMANLARDA GÜNLER ÇABUCAK MI GEÇECEKTIR? 253
25 DÜNYADA NASIL OLMAK GEREKIR? 253
26 BU ÜMMETIN IMTIHANI MAL MÜLK ILE MI OLACAKTIR? 254
27 INSANOĞLUNUN IKI VADI DOLUSU ALTINI OLSA NE YAPAR? 254
28 YAŞLANAN KIMSENIN GÖNLÜ HANGI ŞEYLERE GENÇTIR? 254
29 DÜNYA SEVGISININ TERKI NE DEMEKTIR? 255
30 ADEMOĞLUNA YETERLI OLAN EŞYALAR HANGILERIDIR? 255
31 GERÇEKTEN KIŞININ MALI HANGISIDIR? 255
32 VEREN EL ALAN ELDEN DAIMA ÜSTÜNDÜR 255
33 TEVEKKÜL NASIL OLMALIDIR? 256
34 TÜM DÜNYA NIMETLERI KIMDE TOPLANMIŞTIR? 256
35 ALLAH'IN EN ÇOK SEVDIĞI DOSTLARI HANGILERIDIR? 256
36 GERÇEKTEN PEYGAMBER SEVGISI NEYI GEREKTIRIR? 257
37 FAKIRLER CENNETE ZENGINLERDEN ÖNCE MI GIRECEKLER? 257
38 RASÛLULLAH (S.A.V.) VE AILESININ GEÇIMI NASILDI? 258
39 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN YAŞANTISI NASILDI? 259
40 GERÇEK ZENGINLIK GÖNÜL ZENGINLIĞIDIR 261
41 MAL ELDE ETMEDE GERÇEK YOL HANGISIDIR? 262
42 PARA VE MADDEYE KUL VE KÖLE OLANLARA LANET VARDIR 262
43 IKI KURT MU BIR SÜRÜYE DAHA ZARARLI? YOKSA MAL HIRSI MI DINE DAHA ZARARLI? 262
44 INSANLARIN DÜNYA HAYATINDAKI DURUMLARI NEYE BENZER? 262
45 KIŞI ARKADAŞININ DINI ÜZEREDIR 262
46 CENAZEYI TAKIP EDEN VE GERI DÖNENLER HANGILERIDIR? 263
47 YEME IÇMEDE GERÇEK ÖLÇÜNEDIR? 263
48 GÖSTERIŞ IÇIN VE DESINLER DIYE IŞ YAPMAMAK 263

49 GIZLENEN BIR KULLUĞUN AÇIĞA ÇIKMASI 265
50 KIŞI SEVDIĞIYLE BERABERDIR 265
51 ALLAH' A KARŞI HER KONUDA HÜSNÜ ZANDA BULUNMAK 266
52 IYILIK VE GÜNAHIN TARIFLERI NASILDIR? 266
53 ALLAH IÇIN SEVEN VE SEVIŞENLERIN DURUMLARI 266
54 AŞIRI VE HAKSIZ YERE ÖVGÜ YAPANLARA NE YAPILMALI? 267
55 KIMLERLE ARKADAŞ OLMALI YEMEĞINI KIMLER YEMELIDIR? 267
56 BELA VE SIKINTILARA KARŞI SABRETMEK GEREKIR 268
57 DÜNYADA GÖZ NIMETINDEN MAHRUM OLANIN DURUMU 268
58 KIYAMETTE SIKINTI VE BELALARA SABREDENLERE NELER VERILECEK? 269
59 AHIR ZAMANDA DINI, DÜNYAYA ALET EDENLER ÇIKACAK MI? 269
60 KURTULUŞ DILI KORUMAKLA MI MÜMKÜN OLUR? 270
61 KALPLERIN KATILAŞMASI HANGI ÇEŞIT SÖZLERLE OLUR? 270
62 ADEMOĞLU TÜM KONUŞMALARI ALEYHINE MIDIR? 271
63 EBÛ' D DERDÂ VE SELMAN MÜNAKAŞASINDA KIM HAKLI ÇIKTI? 271
64 ALLAH' IN RIZASI NEREDE ARANMALIDIR? 271

38: KIYAMETİN ÖZELLİKLERİ VE İNCELİKLER

1 YARIM HURMA ILE CEHENNEM' DEN KORUNULUR MU? 272
2 MÜFLIS KIMDIR? AHIRETTE TAKAS NASIL YAPILIR? 272
3 INSANLAR KIYAMET GÜNÜ ÇIPLAK MI HAŞREDILECEKLER? 274
4 AMEL DEFTERLERI NASIL ELE GEÇECEKTIR? 274
5 HESABI KONUSUNDA TARTIŞILAN MUTLAKA HELAK OLUR 275
6 ALLAH' IN VERDIĞI ŞEYLER NE YAPILMALI KI KAZANÇLI ÇIKILSIN? 275
7 YERYÜZÜ VE ORGANLAR DA KONUŞACAK MI? 276
8 SÛR NASIL BIR ŞEYDIR? 276
9 KIYAMET GÜNÜ PEYGAMBER (S.A.V.), NEREDE ARANMALI? 276
10 KIYAMETTE ŞEFAAT NASIL OLACAKTIR? 277
11 PEYGAMBERIMIZIN ŞEFAATI KIMLEREDIR? 278
12 CENNETE BU ÜMMETTEN KAÇ KIŞI GIRECEKTIR? 279
13 ŞEFAAT ALLAH' A ORTAK KOŞMADAN ÖLEN KIMSELEREDIR 279
14 KEVSER HAVUZUNUN IBRIKLERI VAR MIDIR? 279
15 KEVSER HAVUZUNUN ÖLÇÜLERI VE SUYUNUN ÖZELLIKLERI 280
16 PEYGAMBER (S.A.V.)' IN ÜMMETININ ÇOK OLUŞU 281
17 BEDBAHT KIMSENIN ÖZELLIKLERI NELERDIR? 281
18 DÜNYADA YEDIRIP IÇIRIP GIYDIRENE AHIRETTE NE YAPILACAKTIR? 282
19 TAKVA (ALLAH' A KARŞI SORUMLULUK BILINCI) NEDIR? 282
20 MELEKLER MÜ' MINLERI HANGI HALDE KANATLARIYLA GÖLGELENDIRIR? 282
21 ŞÖHRET VE ZIRVEDE MI OLMAK GEREKIR? 282
22 ECEL ÜMID VE HAYALLER 283
23 ALLAH VE PEYGAMBER HIÇ HATIRDAN ÇIKARILMAMALIDIR 283
24 ALLAH IÇIN GEREĞI BIÇIMDE HAYA ETMEK NE DEMEKTIR? 284
25 GERÇEK AKILLI KIMSE KIMDIR? 284
26 KABIR, IÇERISINDEKILERLE NASIL KONUŞACAKTIR? 284
27 RASÛLULLAH (S.A.V.)' IN VÜCUDUNA HASIR IZ YAPMIŞ MIYDI? 285
28 BU ÜMMETIN FELAKETI MAL VE DÜNYA SEVGISINDE MIDIR? 285
29 TOK GÖZLÜ OLANA HERŞEY BEREKETLI MI KILINIR? 286
30 KIMIN KAYGISI AHIRET OLURSA KALBEN ZENGIN OLUR MU? 286
31 EVIMIZDEKI GIDA MADDELERINI ÖLÇÜP SAYMAMALI MIYIZ? 286

32 DÜNYAYı HATıRLATAN PERDE..... 287
33 EVDE KALAN Mı YOKSA DAĞıTıLAN Mı BIZIMDIR? 287
34 PEYGAMBER HANıMLARı SU VE HURMA Mı YERLERDI? 287
35 KONFORLU BIR HAYATTA KIŞI KENDISINI IBADETE VEREBILIR MI? 288
36 EHLI SUFFE, PEYGAMBERIMIZ VE EBÛ HÜREYRE' NIN SÜT IKRAMı..... 289
37 DÜNYADA ÇOK YIYENLER AHIRETTE AÇ Mı KALACAKLAR? 290
38 PEYGAMBERLER VE ASHABı YÜNDEN ELBISELER GIYERLERDI..... 290
39 YAPı VE INŞAAT IŞLERINDE SEVAP KAZANıLıR Mı? 290
40 BINA VE INŞAAT HARCAMALARıNDA SEVAP OLMAZ Mı? 290
41 ALLAH RıZASı IÇIN YAPıLAN HARCAMALAR KIŞIYI ALLAH' ıN HIMAYESINE SOKAR..... 291
42 RASÛLULLAH (S.A.V.), MEDÎNE' YE GELDIĞINDE ILK OLARAK NE SÖYLEMIŞTI? 291
43 YIYIP IÇIP ŞÜKREDEN, ORUÇTA AÇLıĞA SABREDEN KIMSE GIBIDIR..... 291
44 ENSÂRıN MUHÂCIRLERE YAPTıĞı IYILIKLER..... 291
45 CEHENNEM ATEŞI KIME HARAMDıR? 292
46 RASÛLULLAH (S.A.V.), KARŞıLAŞTıĞı KIMSEYE NASıL MUAMELE EDERDI? 292
47 GIYIM KUŞAMıYLA KIBIRLENEN KIMSE YERE BATıP GITTI MI? 292
48 ÖFKESINI YENEN KIMSENIN MÜKAFATı..... 292
49 MÜ' MIN KIMSE GÜNAHLARıNı NASıL GÖRÜR? 294
50 MUTLAKA HAYıR SÖYLENMELI VEYA SUSMALı..... 294
51 INSANLAR TAKLID EDILEBILIR MI? 295
52 GERÇEK MÜSLÜMANıN ELINDEN VE DILINDEN ZARAR GELMEZ..... 295
53 KIŞI AYıPLADıĞı BIR GÜNAHı IŞLER MI? 295
54 KIŞI SEVINIP GÜLDÜĞÜ ŞEYLE DE IMTIHAN OLUR MU? 295
55 MÜSLÜMANLARıN ARASıNA KARıŞMAK GEREKIR..... 296
56 DINI YOK EDIP BITIREN ŞEY NEDIR? 296
57 CEZASı DÜNYADA VERILEN GÜNAHLAR..... 297
58 ŞÜKREDEN VE SABREDEN KUL HANGI ÖZELLIKTEDIR? 297
59 MELEKLER BIZIMLE NE ZAMAN TOKALAŞıRLAR? 297
60 ALLAH' A TEVEKKÜL NASıL OLMALıDıR? 298

39: CENNETİN ÖZELLİKLERİ

1 CENNETIN AĞAÇLARı NE KADAR BÜYÜKTÜR? 300
2 CENNETIN BINASı NASıLDıR? NELERDEN YAPıLMıŞTıR? 300
3 CENNET KÖŞKLERININ ÖZELLIKLERI NELERDIR? 301
4 CENNET' TE DE DERECELENDIRMELER VAR MıDıR? 301
5 CENNETE GIRECEK OLANLARA VERILECEK HURILERIN ÖZELLIKLERI..... 302
6 CENNET' TE CINSEL ILIŞKI VAR MıDıR? 302
7 CENNETLIKLERIN ÖZELLIKLERI NELERDIR? 303
8 CENNETLIKLERIN ELBISELERI NASıLDıR? 303
9 CENNET AĞAÇLARıNıN GÖLGELERI VE MEYVELERI NASıLDıR? 304
10 CENNET' TE KUŞLAR DA VAR MıDıR? 304
11 CENNET' TE AT BULUNUR MU? 304
12 CENNETLIKLERIN YAŞLARı NASıLDıR? 305
13 CENNETLIKLERIN KAÇTA KAÇı BU ÜMMETTEN OLACAKTıR? 305
14 CENNETIN KAPıLARı NE KADARDıR? 305
15 CENNETTE ÇARŞı VE PAZAR VAR Mı? 306
16 CENNET' TE ALLAH' ıN GÖRÜLMESI NASıL OLACAKTıR? 307
17 CENNETLIKLERIN EN AŞAĞı DERECESINDE OLANıN DURUMU NASıLDıR? 307
18 CENNET' TEKI NIMETLERDEN DAHA IYI OLAN ŞEY NEDIR? 308
19 CENNETLIKLER BIRBIRININ KÖŞKLERINE NASıL BAKACAKLARDıR? 308

20 CENNET VE CEHENNEM IKISI DE EBEDÎDIR..... 308
21 CENNET VE CEHENNEM NE ILE KUŞATILMIŞTIR? 310
22 CENNET VE CEHENNEMIN MÜNAKAŞALARI..... 311
23 CENNETLIKLERIN EN AŞAĞI DERECESINDE OLANLARA YAPILACAK IKRAM..... 311
24 CENNET HURILERI KENDILERINI NASIL TANITIRLAR? 311
25 ALLAH'IN SEVDIĞI VE SEVMEDIĞI ÜÇ KIŞI HANGILERIDIR? 312
26 FIRAT NEHRININ SULARI ÇEKILIP HAZINELERI MI ÇIKACAK? 313
27 CENNET'TE SÜT, BAL VE ŞARAP IRMAKLARI VAR MIDIR? 313

40: CEHENNEMİN ÖZELLİKLERİ

1 CEHENNEM NASIL BIR ŞEYDIR? 314
2 CEHENNEMIN DERINLIĞI NE KADARDIR? ORADA KAMÇILAR VAR MIDIR? 314
3 CEHENNEMLIKLERIN VÜCUDLARI BÜYÜK MÜ OLACAK? 314
4 CEHENNEMLIKLER NELER IÇECEKLER? 315
5 CEHENNEMLIKLERIN YIYECEKLERI NASILDIR? 316
6 GÖKTEN PARÇALAR NE KADAR ZAMANDA DÜŞEBILIR? 317
7 CEHENNEM ATEŞININ ŞIDDETI NE KADARDIR? 318
8 CEHENNEM ATEŞININ RENGI NASILDIR? 318
9 CEHENNEM SENEDE KAÇ NEFES ALMAKTADIR? 318
10 CEHENNEM'DEN EN SON ÇIKACAK KIŞI NASIL OLACAK? 319
11 CEHENNEMLIKLERIN ÇOĞUNLUĞU KADINLAR MIDIR? 320
12 CEHENNEM'DE EN HAFIF AZAB GÖRENIN DURUMU NASILDIR? 321

41: İMAN BÖLÜMLERİ

1 INSANLAR LAILAHE ILLALLAH DEYINCEYE KADAR SAVAŞILIR..... 322
2 LAILAHE ILLALAH DEYINCEYE VE NAMAZ KILINCAYA KADAR SAVAŞILIR..... 322
3 ISLAM BEŞ ANA ESAS ÜZERINE KURULMUŞTUR..... 323
4 IMAN, ISLAM, IHSAN NE DEMEKTIR? KIYAMET NE ZAMAN KOPACAKTIR? 323
5 FARZ IBADETLERIN IMANLA ALAKASI VAR MIDIR? 324
6 IMAN ARTAR VE EKSILIR MI? 324
7 UTANMAK HISSI IMANDANDIR..... 325
8 NAMAZIN ÖNEMI VE DEĞERI..... 326
9 NAMAZI TERK EDEN KIMSENIN DURUMU NEDIR? 327
10 IMANIN TADINI KIM TATMIŞ OLUR? 327
11 ZINA EDEN INSAN IMAN ÜZERE ZINA EDEMEZ..... 328
12 MÜSLÜMAN ELINDEN VE DILINDEN BAŞKASININ EMIN OLDUĞU KIMSEDIR..... 328
13 ISLAM GARIB GELDI GARIB GIDECEK..... 329
14 MÜNAFIĞIN ALAMETI KAÇTIR? 329
15 MÜSLÜMANA SÖVMEK GÜNAHTIR..... 330
16 MÜ'MINE LANET EDEN ONU ÖLDÜRMÜŞ GIBIDIR..... 330
17 ALLAH'TAN BAŞKA ILAH OLMADIĞINA ŞÂHIDLIK EDEREK ÖLEN KIŞIYE ATEŞ HARAM KILINACAKTIR..... 331
18 BU ÜMMET KAÇ FIRKAYA BÖLÜNECEKTIR? 332

42: İLİM BÖLÜMLERİ

1 ALLAH HAYIR DILEDIĞI KIMSEYI DINDE BILGILI KILAR..... 334
2 ILIM ÖĞRENMENIN DEĞERI VE KIYMETI..... 334
3 ILMI SAKLAMAMAK GEREKIR..... 334
4 ILIM TAHSILI YAPMAK ISTEYENLERE IYI MUAMELE ETMEK GEREKIR..... 334
5 ILIM KALKACAK VE YOK DENECEK HALE GELECEK Mİ? 335
6 ILMI ŞÖHRET VE MAKAM IÇIN KULLANAN CEHENLEMLIKTIR..... 336
7 ILMI BAŞKALARINA DUYURUP AKTARMAK GEREKIR..... 336
8 HADIS DIYE YALAN SÖYLEYEN KIMSELER CEHENNEMLIKTIR..... 337
9 YALAN OLDUĞUNU BILDIĞI HALDE BIR SÖZÜ HADIS DIYE AKTARMAK..... 337
10 HADISLERI INKAR EDENLER DE OLACAK MI? 338
11 HADIS YAZMA IŞI İLK DÖNEMLERDE YASAKLANMIŞ MIYDI? 338
12 HADIS YAZMA IŞINE SONRADAN IZIN VERILDI MI? 338

13 İSRAİL OĞULLARINDAN IBRETLI ŞEYLER AKTARıLABILIR MI? 339
14 HAYRA VASıTA OLAN ONU YAPMıŞ GIBI SEVAP KAZANıR Mı? 339
15 HAYRA VEYA SAPıKLıĞA ÖNCÜ OLAN KIMSENIN DURUMU..... 340
16 SÜNNETLERE YAPıŞıP BİDATLERDEN UZAK DURMALı..... 340
17 PEYGAMBER (S.A.V.)' IN YASAKLADıKLARıNDAN KAÇınMAK GEREKIR..... 342
18 MEDİNE ÂLIMLERI DAHA BILGILI MI OLACAKLAR? 342
19 ÂLIM MI ÜSTÜN YOKSA IBADET EDIP DURAN Mı? 342

43: SOSYAL HAYATTAKİ EDEB KURALLARI

1 SELAMı YAYGınLAŞTıRMAK GEREKIR..... 1
2 SELAMı ALıP VERMEKTEKI FAKLıLıKLAR VE DEĞERLERI..... 1
3 IZIN ISTEMENIN ÜÇ KERE OLDUĞU..... 1
4 SELAM NASıL ALıNıR? 2
5 BIRI VASıTAYLA SELAM GÖNDERILEBILIR MI? 2
6 ÖNCE SELAMı VEREN KIMSENIN ÜSTÜNLÜĞÜ..... 2
7 EL ILE IŞARET EDILEREK SELAM ALıNıP VERILMEZ..... 3
8 ÇOCUKLARA SELAM VERILMELI MI? 3
9 RASÛLULLAH (S.A.V.), KADıNLARA NASıL SELAM VERMIŞTI? 3
10 EVE GIRERKEN SELAM VERILMELI MI? 3
11 KONUŞMADAN ÖNCE SELAM VERILMELIDIR..... 3
12 MÜSLÜMAN OLMAYANLARA SELAM NASıL VERILMELI? 4
13 MÜSLÜMAN VE MÜSLÜMAN OLMAYANLARıN BULUNDUKLARı YERE SELAM NASıL VERILIR? 5
14 BINITLI KIŞI YAYA OLANA SELAM VERMELIDIR..... 6
15 SELAM GELIRKEN DE GIDERKEN DE VERILMELIDIR..... 6
16 KAPı KARŞıSINDA DURMAKSıZıN IZIN ISTEMEK..... 6
17 IZINSIZ BIR KIMSENIN EV VE IŞYERINE BAKMAK..... 6
18 IZIN ISTEMEDEN ÖNCE SELAM VERMEK..... 7
19 EVLERE GECELERI GELMENIN PEK HOŞ OLMADıĞı..... 7
20 MEKTUPLARı ANLAŞILıR DILLE YAZMAK..... 8
21 KATIPLIK YAPAN KALEMI NERESINE KOYMALı? 8
22 YABANCı DIL ÖĞRENILMELI MI? 8
23 MEKTUPLA ISLAMA DAVET ETMEK..... 9
24 MÜŞRIK KIMSELERE MEKTUP YAZıLıR? 9
25 DEVLETLER ARASı YAZıLAN MEKTUPLARA MÜHÜR BASILıRDı..... 10
26 SELAM HER YERDE VE HER ZAMAN YÜKSEK SESLE MI VERILMELI? 10
27 TUVALETTE IHTIYACıNı GIDEREN KIMSEYE SELAM VERILMELI MI? 10
28 SELAM VERIRKEN KELIMELER NASıL SEÇILMELI? 10
29 BIR MECLISE ÜÇ AYRı KIŞI VE MUAMELELERI..... 11
30 YOL ÜZERINE OTURANLARA DÜŞEN VAZIFELER NELERDIR? 11
31 EĞILMEK MI YOKSA MUSAFAHA = TOKALAŞMAK Mı GEREKIR? 11
32 BOYUNA SARıLıP ÖPMEK VAR MıDıR? 12

33 EL VE AYAK ÖPÜLÜR MÜ? 12

34 SELAMDAN SAONRA MERHABA DENILIR MI? 12

44: EDEB BÖLÜMLERİ

1 MÜSLÜMANıN MÜSLÜMAN ÜZERINDEKI HAKLARı NELERDIR? 13

2 AKSıRAN KIMSE AKSıRDıĞı AN NE DEMELI? 13

3 AKSıRAN KIMSEYE NASıL KARŞılıK VERILECEK? 13

4 AKSıRAN KIMSE HAMDEDERSE ONA YERHAMUKALLAH DENIR..... 14

5 AKSıRAN KAÇ SEFER AKSıRıRSA CEVAP VERILIR? 14

6 AKSıRMA ANıNDA SESIN KıSılMASı VE AĞZıN KAPATılMASı..... 14

7 ALLAH AKSıRANDAN HOŞLANıR ESNEMEYI SEVMEZ..... 15

8 NAMAZDA AKSıRMAK ŞEYTANDANDıR..... 15

9 OTURAN KIMSE KALDıRılıP ONUN YERINE OTURULMAZ..... 16

10 OTURDUĞU YERDEN KALKıP TEKRAR ORAYA GELEN ORAYA OTURMAYA DAHA LAYıKTıR... 16

11 IZINLERI OLMADAN IKI KIŞI ARASıNA OTURMAK CAIZ DEĞILDIR..... 17

12 BIR TOPLANTıDA ORTA YERE OTURMAMALı..... 17

13 BIR KIMSENIN BIR KIMSEYE KARŞı AYAĞA KALKMASI GEREKİR Mİ? 17

14 YARATılışTAN BERI DEVAM EDEN UYGULAMA NEDIR? 18

15 BıYıK VE TıRNAK KESILMESI IÇIN BELLI BIR VAKIT VAR Mı? 18

16 IBRAHIM (A.S.) DA BıYıKLARıNı KıSALTıR MıYDı? 18

17 SAKAL TıRAŞı NASıL OLMALı? 18

18 SAKALLARıN FAZLA KıSALTılMAYıP BıRAKılıVERMESI GEREKIR..... 19

19 SırTÜSTÜ YATıP BACAKLARı BIRBIRI ÜZERINE ATMAK..... 19

20 BOZUK GÖRÜNTÜ MEYDANA GELECEKSE SırTÜSTÜ YATıP AYAKLARı AYAK ÜZERINE ATMAMAK GEREKIR..... 19

21 YÜZ ÜSTÜ YATMAK ALLAH'ıN SEVMEDİĞI BIR YATıŞ MODELI MIDIR? 20

22 DINEN ÖRTÜLMESI GEREKEN YERLERI ÖRTMEK GEREKIR..... 20

23 YASTıĞA YASLANMAK UYGUN BIR DAVRANıŞ MıDıR? 21

24 IZINSIZ BIR KIMSENIN KOLTUĞUNA OTURULMAMALı.....

25 BINITTE IDARE EDECEK YERE BINMEK SAHIBINE AITTIR.....

26 LÜKS DESENLI VE NAKıŞLı ÖRTÜ VE ELBISELER ÇOĞALACAK Mı? .....

27 ÜÇ KIŞI BIR HAYVANA BINEBILIR MI? .....

28 YABANCı BIR KADıNA ANSIZıN BAKMANıN HÜKMÜ NEDIR? .....

29 KADıNLAR, ERKEKLERE GÖRÜNMEMEK IÇIN SAKınMALı Mı? .....

30 KOCALARıNıN IZNI OLMADAN KADıNLARıN YANıNA GIRILMEMELI.....

31 KADıNıN FITNE OLUŞUNDAN SAKınMAK GEREKIR.....

32 PERUK OLARAK SAÇLARıN NAKLEDILMESI YASAKTıR.....

33 PERUK VE DÖVME YAPTıRMANıN YASAK OLUŞU.....

34 ERKEKLERE BENZEMEYE ÇALışAN KADıNLARıN DURUMU.....

35 KADıN GÜZEL KOKULAR SÜRÜNEREK SOKAĞA ÇıKAMAZ.....

36 ERKEK VE KADıN KOKULARı DEĞIŞIK MI OLMALı? .....

37 IKRAM EDILEN GÜZEL KOKUYU REDDETMEMELI.....

38 ERKEK ERKEKLE, KADıN KADıNLA BIR ÖRTÜ ALTıNDA YATMASıN.....

39 GÖRÜLMESI HARAM OLAN YERLERI KIMSEYE GÖSTERMEMEK GEREKİR.....
40 UYLUK AVRETTEN SAYıLıR.....
41 TEMIZ, TERTIPLI VE INTIZAMLı OLMAK.....
42 CINSEL ILIŞKI ANıNDA ÖRTÜNMEK GEREKIR.....
43 HAMAMLARA GITMEK YASAKLANDı Mı? .....
44 RESIM VE KÖPEK BULUNAN EVE MELEK GIRMEZ.....
45 ERKEKLERE YASAKLANAN ELBISE TÜRLERI HANGILERIDIR? .....
46 BEYAZ ELBISE GIYMEK TAVSIYE EDILMIŞ MIDIR? .....
47 AŞIRı DIKKATLERI ÇEKMEYEN KıRMıZıMTıRAK ELBISENIN GIYILEBILECEĞI.....
48 YEŞIL RENKLI ELBISE GIYILEBILIR MI? .....
49 SIYAH ELBISE GIYMEKTE BIR SAKıNCA VAR MıDıR? .....
50 SARı RENKLI ELBISE GIYILEBILIR MI? .....
51 BAZı KOKU VE PARFÜMLER YASAK MıDıR? .....
52 IPEK ELBISE DÜNYADA ERKEKLERE HARAM KıLınMıŞTıR.....
53 RASÛLULLAH (S.A.V.) KAFTAN DAĞITMıŞ MıDıR? .....
54 ALLAH KULUNUN ÜZERINDE VERDIĞI NIMETI GÖRMEYI SEVER.....
55 RASÛLULLAH (S.A.V.), MEST GIYMIŞ MIDIR? .....
56 BEYAZ KıLLARı YOLMANıN YASAK OLUŞU.....
57 ISTIŞARE EDILEN KIMSE GÜVENILEN KIMSEDIR.....
58 UĞURSUZLUK DIYE BIR INANÇ VAR MıDıR? 21
59 ÜÇ KIŞININ BIRLIKTE OLDUĞU BIR YERDE IKI KIŞI GİZLİCE KONUŞMASIN..... 22
60 PEYGAMBER (S.A.V.)'IN TORUNU HASAN KENDISINE BENZER MIYDI? 22
61 ANAM BABAM SANA FEDA OLSUN SÖZÜ SÖYLENIR MI? 23
62 EY EVLADıM VE YAVRUCUĞUM SÖZÜ SÖYLENIR MI? 23
63 YENI DOĞAN ÇOCUĞUN ISMININ KONULMASıNA ACELE EDILMELI MI? 23
64 GÜZEL OLAN ISIMLER HANGILERIDIR? 24
65 HOŞ OLMAYAN ISIMLER DE VAR MıDıR? 24
66 HOŞ OLMAYAN ISIMLER DEĞIŞTIRILMELI MI? 25
67 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN DEĞIŞIK ISIMLERI DE VAR MıDıR? 25
68 PEYGAMBER (S.A.V.)'IN ISMIYLE KÜNYESININ BIRLIKTE KULLANıLMAMASı..... 25
69 ŞIIRDE TESIR GÜCÜ VAR MıDıR? 26
70 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN ŞIIR SÖYLEMEKLE ALAKALı GÖRÜŞLERI..... 26
71 KAFA VE KALPLER ŞIIRLE MI DOLMALı? YOKSA MIDELER IRINLE MI? 27
72 DILI, EĞIP BÜKEREK EDEBIYAT YAPMAK HOŞ DEĞILDIR..... 27
73 AMELLERIN EN HAYıRLıSı AZ DA OLSA DEVAMLı OLANıDıR..... 28
74 KAPLARıN AĞZıNı ÖRTÜP KAPıLARı KILITLEMEK GEREKIR..... 28
75 BINIT HAYVANıNA GÜZEL MUAMELE YAPMAK..... 28

45: EMSAL (ÖRNEKLEME) BÖLÜMLERİ

1 ALLAH, BAZı ÖRNEKLEMELERLE BIR ŞEYLER ANLATıR Mı? 29
2 PEYGAMBER (S.A.V.) ILE ÖNCEKI PEYGAMBERLERIN ÖRNEKLEMESI..... 29
3 NAMAZ, ORUÇ VE SADAKA'NıN ÖRNEKLEMESI NASıLDıR? 30
4 KUR'ÂN OKUYANLA OKUMAYAN MÜ'MIN'IN ÖRNEĞI..... 30
5 BEŞ VAKIT NAMAZıN ÖRNEĞI NASıLDıR? 30

6 SON ÜMMETIN ÖRNEĞI NASILDIR? 30
7 ADEMOĞLUNUN ECELI EMELININ ÖRNEKLENMESI NASILDIR? .....

46: KUR'ÂN'IN FAZİLETİ VE DEĞERİ

1 FATIHA SÜRESININ FAZILETI VE KIYMETI..... 31
2 BAKARA SÛRESI VE AYET-EL KÜRSÎ'NIN DEĞERI VE KIYMETI..... 32
3 AYET-EL KÜRSÎ'NIN DEĞERI VE KIYMETI..... 32
4 BAKARA SÛRESININ SON IKI AYETI=AMENERRASÜLÜ'NÜN DEĞER VE KIYMETI..... 32
5 AL-I IMRÂN SÛRESININ FAZILETI DEĞER VE KIYMETI..... 33
6 KEHF SÛRESININ DEĞERI VE KIYMETI..... 33
7 YASÎNSÛRESININ DEĞERI VE KIYMETI..... 33
8 HA-MIM DUHAN SÛRESININ DEĞER VE KIYMETI..... 33
9 MÜLK SÛRESININ DEĞER VE KIYMETI..... 34
10 ZILZÂL SÛRESININ DEĞERI VE KIYMETI..... 34
11 IHLAS SÜRESININ DEĞERI VE KIYMETI..... 35
12 MAVVIZETEYN (NÂS VE FELAK) SÛRELERININ DEĞER VE KIYMETI..... 35
13 KUR'ÂN-ı GEREĞI GIBI OKUYANIN DEĞERI VE KIYMETI..... 35
14 KUR'ÂN'IN DEĞER VE KIYMETI..... 36
15 KUR'ÂN ÖĞRENMEK VE ÖĞRETMENIN DEĞERI VE KIYMETI..... 37
16 KUR'ÂN'DAN BIR HARF OKUYANIN VE ÖĞRETENIN SEVÂBI..... 37
17 KULLAR ALLAH'A KUR'ÂNLA OLAN MÜNASEBETLERINE GÖRE YAKLAŞIRLAR..... 37
18 HAYATINDA KUR'ÂN OLMAYAN KIMSELER HARABE BIR EV GIBIDIR..... 38
19 KUR'ÂN'DAN UNUTULAN BIR AYET VE SÛRENIN GÜNAHI NE KADARDIR? 38
20 KUR'ÂN'I SESLI MI? OKUMALI SESSIZ MI?... 38
21 PEYGAMBERIMIZ HANGI SÛREYI OKUMADAN UYUMAZDI? 38
22 HAŞR SÛRESININ SON ÜÇ AYETINI OKUYAN KIMSENIN MÜKAFATI..... 39
23 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN NAMAZLARINDA OKUMASI NASILDI? 39
24 MEKKE MÜŞRIKLERINDEN SIKILAN PEYGAMBER, DIĞER KABILELERE NE DERDI? 39
25 ALLAH'IN SÖZÜNÜN ÜSTÜNLÜĞÜ NASILDIR? 40

47: OKUYUŞ FARKLILIKLARI (KIRAAT)

1 RASÛLULLAH (S.A.V.) FATIHA SÛRESINI NASIL OKURDU? .....
2 HUD SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
3 KEHF SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
4 RUM SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
5 KAMER SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
6 VAKIA SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
7 LEYL SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
8 ZÂRIYAT SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
9 HAC SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLILIKLARI.....
10 KUR'ÂN-ı UNUTTUM DEME "UNUTTURULDUM" DE! .....
11 KUR'ÂN YEDI OKUYUŞ ŞEKLI ÜZERE INDIRILMIŞTIR.....
12 DÜNYA VE AHIRET SIKINTILARININ ÇÖZÜMÜ KUR'ÂN-ı DERS HALINDE GETIRMEKLE MÜMKÜN OLACAKTIR.....
KUR'ÂN NE KADAR SÜRE IÇERISINDE BASTAN SONA

13 KUR'ÂN NE KADAR SÛRE İÇERİSİNDE BAŞTAN SONA OKUNMALıDıR.....

48: KUR'ÂN TEFSİRİ

1 KUR'ÂN-ı KENDI GÖRÜŞ VE ARZUSUNA UYDURMAYA ÇALıŞAN NE OLUR? 186
2 FATIHA SÛRESI VE TEFSIRI..... 186
3 BAKARA SÛRESINDEKI TEFSIR EDILEN AYETLER..... 187
4 ÂL-I IMRÂN SÛRESININ TEFSIR EDILEN AYETLERI..... 187
5 NISÂ SÛRESINDEKI TEFSIR EDILEN AYETLER..... 187
6 MAIDE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 187
7 EN'AM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 188
8 ARAF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 188
9 ENFAL SÛRESINDEN TEFSIRI YAPıLAN AYETLER..... 188
10 TEVBE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 189
11 YUNUS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 189
12 HÛD SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 189
13 YÛSUF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 190
14 RA'D SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 190
15 IBRAHIM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 190
16 HıCR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 191
17 NAHL SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 191
18 BENI ISRAIL (ISRA) SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 191
19 KEHF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 192
20 MERYEM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 192
21 TAHA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 193
22 ENBIYA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 193
23 HAC SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 194
24 MÜ'MINÜN SÜRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 194
25 NUR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 194
26 FURKAN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 195
27 ŞUARA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 195
28 NEML SÛRESINDEN TEFSIREDILEN AYETLER..... 195
29 KASAS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 196
30 ANKEBUT SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 196
31 RÛM SÜRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 196
32 LOKMAN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 197
33 SECDE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 197

34 AHZAB SÛRESININ TEFSIR EDILEN AYETLERI..... 197
35 SEBE' SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 198
36 MELAIKE (FATıR) SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 198
37 YASIN SÜRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 199
38 SAFFAT SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 199
39 SA'D SÛRESINDENTEFSIR EDILEN AYETLER..... 199
41 ZÜMER SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 200
42 MÜ'MIN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 200
43 FUSSILET SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 200
44 ŞÛRÂ SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 200
45 ZUHRUF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 201
46 DUHÂN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 201
47 AHKAF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 201
48 MUHAMMED (KıTAL) SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 202
49 FETH SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 202
50 HUCURAT SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 202
51 KÂF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 203
52 ZARIYAT SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 203
53 TÛR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 203
54 NECM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 204
55 KAMER SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 204
56 RAHMAN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 205
57 VAKıA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 205
58 HADID SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 206
59 MÜCADELE SÜRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 206
60 HAŞR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 207
61 MÜMTAHINE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 207
62 SAF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 208
63 CUMA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 208
64 MÜNÂFıKÛN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 208
65 TEĞABÜN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 209
66 TAHRIM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 209
67 KALEM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 209
68 HAKKA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 209

69 MEARIC SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 210
70 CIN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 210
71 MÜDDESSIR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 210
72 KıYAME SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 210
73 ABESE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 211
74 TEKVIR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 212
75 MUTAFFIFIN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 212
76 INŞIKAK SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 212
77 BÜRÜÇ SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 212
78 GAŞIYE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 213
79 FECR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 213
80 ŞEMS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 214
81 LEYL SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 214
82 DUHA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER..... 215
83 INŞIRAH SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
84 TÎN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
85 ALAK SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
86 KADIR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
87 BEYYINE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
88 ZILZAL SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
89 TEKASÜR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
90 KEVSER SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
91 NASR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
92 LEHEB SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
93 IHLAS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
94 MUAVVIZETEYN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER.....
95 ADEM UNUTTU MU? .....
96 HERŞEYDEN GÜÇLÜ VE KUVVETLI OLAN KIMDIR? 215

49: DUÂ BÖLÜMLERİ

1 DUÂ YAPMANıN DEĞER VE KıYMETI..... 216
2 ALLAH'TAN ISTEMEYENI ALLAH SEVMEZ MI? 216
3 CENNET HAZINELERINDEN BIR HAZINE HANGISIDIR? 217
4 DIL DAIMA ALLAH'ı HATıRLAYARAK ıSLAK KALMALı..... 217
5 ALLAH'ı HER AN GÜNDEMDE TUTMAK HERŞEYDEN ÜSTÜN MÜDÜR? 217
6 AMELLERIN EN DEĞERLISI HANGISIDIR? 217
7 BIR YERE OTURUP ALLAH'ı HATıRLAYıP ONUN DININI GÜNDEMDE TUTANLARıN DEĞERI VE 218

KıYMETI.....

8 BIRARAYA GELIP ALLAH'ı GÜNDEM ETMEYEN TOPLULUKLARıN HALI..... 218

9 MÜSLÜMANıN DUÂSı MUTLAKA KABUL GÖRÜR..... 219

10 DUÂ EDEN ÖNCE KENDISINDEN BAŞLAMALıDıR..... 219

11 DUÂ EDERKEN ELLERIN KALDıRıLMASı GEREKIR MI? 219

12 DUÂNıN SONUCU BEKLEMEDE ACELE EDILMELI MI? 219

13 SABAH VE AKŞAM YAPıLACAK DUÂLAR..... 220

14 SABAH VE AKŞAM YAPıLABILECEK DUÂLAR..... 221

15 SEYYID-ÜL ISTIĞFAR DUÂSı NASILDıR? 221

16 YATAĞA GIRILDIĞINDE OKUNACAK DUÂ..... 221

17 YATAĞA GIRILDIĞINDE OKUNACAK BAŞKA BIR DUÂ..... 222

18 YINE UYUYACAK KIMSENIN YAPACAĞı DUÂLARDAN..... 222

19 YATARKEN YAPıLACAK DUÂLARDAN. 222

20 YATARKEN YAPıLACAK DUÂ..... 223

21 YATARKEN OKUNACAK SÛRELER HANGILERIDIR? 223

22 YATARKEN BAŞKA HANGI SÛRE OKUNUR? 223

23 YATARKEN HERHANGI BIR SÛRE DE OKUNABILIR MI? 223

24 UYUNULACAK ZAMANDA TESBIH, TAHMID VE TEKBIR GETIRMEK..... 224

25 FARZ NAMAZLARıN SONUNDA YAPıLACAK DUÂ VE TESBIHAT NEDIR? 225

26 GECELEYIN UYANAN KIMSENIN YAPACAĞı DUÂ..... 225

27 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN GECELEYIN ENÇOK SÖYLEDIĞI SÖZLER HANGISIYDI? 226

28 UYUMAK ISTEYEN NASıL DUÂ ETMELI? 226

29 RASÛLULLAH (S.A.V.), GECE NAMAZA KALKTıĞıNDA NASıL DUÂ EDERDI? 226

30 RASÛLULLAH (S.A.V.), GECE NAMAZıNDAN SONRA NASıL DUÂ EDERDI? 226

31 GECE NAMAZıNA BAŞLARKEN NASıL DUÂ EDILIR? 227

32 RASÛLULLAH (S.A.V.), NAMAZ KıLMAYA BAŞLARKEN NASıL DUA EDERDI? 227

33 SECDE AYETLERI OKUNDUĞUNDA NE SÖYLENIR? 227

34 EVDEN ÇıKARKEN OKUNACAK DUÂ..... 227

35 EVDEN ÇıKARKEN OKUNACAK DEĞIŞIK BIR DUÂ..... 228

36 ÇARŞıYA GIRERKEN OKUNACAK DUÂ..... 228

37 HASTALıK ANıNDA SÖYLENECEK DUÂ..... 228

38 ÖZÜRLÜ VE SAKAT BIR KIMSE GÖRÜLDÜĞÜNDE NE SÖYLENIR? 229

39 BIR TOPLANTıDAN KALKıLDıĞı ZAMAN OKUNACAK DUÂ..... 229

40 SıKıNTıLı ANLARDA OKUNACAK DUÂ..... 229

41 BIR YERDE KONAKLAYAN KIMSENIN YAPACAĞı DUÂ..... 230

42 YOLCULUĞA ÇıKıLDıĞı ZAMAN YAPıLACAK DUÂ..... 230

43 YOLCULUKTAN DÖNÜLDÜĞÜNDE OKUNACAK DUÂ..... 230

44 BIR KIMSEYI UĞURLARKEN YAPıLACAK DUÂ..... 231

45 YOLA ÇıKACAK KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.) NASIL HAYIR DUÂ ETMİŞTİ? 231

46 YOLCULUĞA ÇıKAN KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN DEĞIŞIK BIR DUÂSı..... 231

47 BINITE BINERKEN NE OKUNUR? 231

48 DUÂLARı KABUL GÖREN ÜÇ KIŞI KIMLERDIR? 232

49 RÜZGAR ŞIDDETLI ESTIĞINDE NASıL DUÂ EDILIR? 232

50 GÖK GÜRLEMESI ESNASıNDA NASıL DUÂ EDILIR? 232

51 HILAL GÖRÜLDÜĞÜ ZAMAN NASıL DUÂ EDILIR? 233

52 ÖFKE ANıNDA HANGI DUÂ YAPıLMALı? 233

53 SEVILMEYEN BIR RÜYA GÖRÜLDÜĞÜNDE NE YAPıLıR? 233
54 TURFANDA MEYVE GÖRÜLDÜĞÜNDE NASıL DUÂ EDILIR? 234
55 SÜT IÇILDIĞINDE NASıL DUÂ EDILMELIDIR? 235
56 YEMEKTEN SONRA OKUNACAK DUÂ..... 235
57 EŞEK ANıRMASı VE HOROZ ÖTMESI ESNASıNDA NE YAPıLıR? 236
58 DENIZ KÖPÜĞÜ KADAR BILE OLSA HATALAR HANGI DUÂ ILE SILINIR? 236
59 CENNETTE AĞAÇ VE OVALAR VAR MıDıR? 237
60 CENNET'TE ADıNıZA HURMA AĞACı DIKTIRMEK ISTER MISINIZ? 237
61 GÜNDE YÜZ KERE SÖYLENECEK DUÂ HANGISIDIR? 238
62 ÇOK SEVAP KAZANMANıN YOLLARı NELERDIR? 238
63 KıRK MILYON SEVAP KAZANMAK ISTER MISINIZ? 238
64 ISMI AZAM DUÂSı HANGI AYETLERDE VE DUÂ IÇERSINDEDIR? 238
65 DUÂYA BAŞLAMAZDAN ÖNCE NELER SÖYLENMELI? 239
66 ALLAH'A NASıL BIR INANÇLA DUÂ EDILMELIDIR? 239
67 RASÛLULLAH (S.A.V.)'DEN DEĞIŞIK BIR DUÂ..... 240
68 RASÛLULLAH (S.A.V.), FATıMA'YA HANGI DUÂYı ÖĞRETMIŞTI? 240
69 ALLAH'A SıĞINıLMASı GEREKEN DÖRT ŞEY NELERDIR? 240
70 IMRÂN B. HUSAYN'A ÖĞRETILEN IKI DUÂ ŞEKLI NEDIR? 240
71 ALLAH'A SıĞINıLACAK ŞEYLER HANGILERIDIR? 241
72 PEYGAMBER (S.A.V) PARMAKLARıYLA Mı TESBIH ÇEKERDI? 241
73 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN DEĞIŞIK BIR DUÂSı..... 241
74 ALLAH'TAN SEVGISI ISTENIR MI? 242
75 HANGI ORGANLARıMıZDAN ALLAH'A SıĞINMALıYIZ? 242
76 RASÛLULLAH (S.A.V.) SECDEDE NASıL DUÂ EDERDI? 242
77 RASÛLULLAH (S.A.V.) KUR'ÂN'DAN BIR SÛRE ÖĞRETIR GIBI HANGI DUÂYı ÖĞRETIRDI? ... 242
78 DILERSEN AFFET DILERSEN AC; ŞEKLINDE DUÂ EDILMEMELI..... 243
79 HANGI VAKITTE YAPıLAN DUÂLAR KABUL EDILIR? 243
80 TOPLANTı SONRASı HANGI DUÂ OKUNMALı) 243
81 MUTLAKA AFFEDILECEĞIMIZ DUÂ HANGISIDIR? 243
82 YUNUS (A.S.)'IN BALıĞIN KARNINDAKI DUÂSı NASıLDıR? 244
83 ALLAH'ıN ISIMLERI KAÇ TANEDIR? 244
84 BIR MUSIBET ANINDA HANGI DUÂ YAPıLMALı? 244
85 DÜNYA VE AHIRETTE AFIYET ISTEMEK HERŞEY YERINE GEÇER MI? 245
86 KIŞI KENDISINI SATAR Mı? 245
87 MIZANı DOLDURAN VE ÇOK SEVAP KAZANDıRAN ŞEYLER NELERDIR? 245
88 RASÛLULLAH (S.A.V.), ARAFATTA VAKFE YERINDE NASIL DUÂ EDERDİ? 246
89 GENIŞ KAPSAMLı DUA NASıLDıR? 246
90 RASÛLULLAH (S.A.V.)2IN EN ÇOK YAPTıĞı DUÂ HANGISIDIR? 246
91 UYKUSUNDA KORKAN KIMSENIN YAPACAĞı DUÂ..... 246
92 SıKıNTıLı ANLARDA RASÛLULLAH (S.A.V.) NASıL DUA EDERDI? 247
93 ABDESTLI OLARAK YATAĞA GIRIP DUA EDEN KIMSENIN DURUMU..... 247
94 UYKUDAN KORKARAK UYANAN NE DEMELI? 247
95 SABAH AKŞAM SÖYLENEBILECEK DUÂ..... 247
96 ALLAH'TAN DAHA KıSKANÇ BIRISI VAR MıDıR? 248
97 NAMAZDA YAPıLACAK BAŞKA BIR DUÂ..... 248
98 GÜNAHLAR, AĞACıN YAPRAĞı GIBI HANGI DUA ILE DÖKÜLÜR? 249
99 TEVBE VE ISTIĞFARıN DEĞERI VE ALLAH'ıN KULLARıNA 249

99 RAHMETI.....
100 ALLAH'ıN RAHMETI YÜZ OLUP 99'U KENDISINDE BIRI YERYÜZÜNDEDIR..... 249
101 KIMLERIN BURNU YERDE SÜRTÜLECEKTIR? 249
102 ALLAH'A EN SEVIMLI DUÂ KENDISINDEN AFIYET ISTENMESIDIR..... 250
103 RASÛLULLAH (S.A.V.)'DEN DEĞIŞIK DUÂLAR..... 250
104 DÖRT BIN TESBIH ÇEKMEYE BEDEL DUÂ VAR MıDıR? 250
105 ALLAH CÖMERTTIR DUÂ EDENI BOŞ ÇEVIRMEZ..... 251
106 IMANDAN SONRA EN HAYıRLı ŞEY NEDIR? 251
107 TEVBE VE GÜNAHTA ıSRAR NE DEMEKTIR? 251
108 ALLAH'ıN KORUMASı ALTıNA NASıL GIRILIR? 251
109 DÖNÜŞÜ ÇABUK KAZANCı BOL OLAN CEMAAT HANGISIDIR? 252
110 HAC VE UMREYE GIDENLERDEN NE ISTENMELI? 252
111 BORÇLU KIMSE HANGI DUÂYı YAPMALı? 252
112 HASTALANAN KIMSE NASıL DUÂ ETMELI? 253
113 RASÛLULLAH (S.A.V.) VITR NAMAZıNDA NASıL DUÂ EDERDI? 253
114 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN FARZ NAMAZLARıN SONUNDA YAPTıĞı DUÂSı..... 253
115 BIRŞEYI EZBERLEMEK IÇIN HANGI DUÂ YAPıLMALı? 253
116 ALLAH KENDISINDEN ISTENILMESINI SEVER.....
117 YATAĞA GIRINCE YAPıLACAK DUÂ.....
118 RASÛLULLAH (S.A.V.)'DEN DEĞIŞIK DUÂ ÖRNEKLERI.....
119 ALLAH'TAN AFIYET ISTENMELI MI? .....
120 LA HAVLE VELA KUVVETE ILLA BILLAH DEMENIN DEĞER VE KıYMETI.....
121 TESBIH PARMAKLA Mı ÇEKILMELI? .....
122 SAVAŞ BAŞLAYACAĞINDA NASıL DUA EDILIR? .....
123 AREFE GÜNÜ YAPıLAN DUA HAYıRLı MıDıR? .....
124 IÇIMIZ DE DıŞIMızDA HAYıRLı Mı OLMALı? .....
125 KALPLERIMIZ IÇIN NASıL DUÂ EDILMELI? .....
126 SANCıLı ANLARıMızDA NASıL DUÂ ETMELIYIZ? .....
127 AKŞAM VAKTI NASıL DUÂ ETMELI? .....
128 HANGI SÖZ ALLAH'A DAHA SEVIMLIDIR? .....
129 EZANLA KÂMET ARASıNDA NE ISTEMELIYIZ? .....
130 MELEKLER ALLAH'A KULLUK YAPAN KULLARı NASıL ÖVERLER? .....
131 YETMIŞ ZARARKAPıSı HANGI DUA ILE KAPANıR? .....
132 ALLAH'A YAKLAŞMAMızA GÖRE ALLAH'TA BIZE YAKLAŞIR.....
133 HANGI ŞEYLERDEN ALLAH'HA SIĞINMALıYıZ? .....

50: MENÂKIB BÖLÜMLERİ

1 PEYGAMBER (S.A.V)'IN DEĞERI VE KıYMETI..... 254
2 PEYGAMBER (S.A.V)'IN DOĞUMU..... 254
3 PEYGAMBERLIĞIN BAŞLANGıCı..... 255
4 PEYGAMBERLIK KAÇ YAŞINDA GELMIŞTI? 255
5 PEYGAMBER (S.A.V)'IN PEYGAMBERLIK ÖZELLIKLERI..... 256
6 DAĞ VE AĞAÇ PEYGAMBERE SELAM VERMIŞ MIDIR? 256
7 PEYGAMBER (S.A.V)'E VAHIY NASıL GELIRDI? 256
8 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN GÖRÜNÜŞÜ VE ŞEKLI..... 257
9 RASÛLULLAH (S.A.V.) IN KONUŞMASı..... 257
10 RASÛLULLAH (S.A.V.) GÜLMELERI NASıLDı? 258
11 PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.)'IN PEYGAMBERLIK MÜHRÜ NASıLDı? 258
12 RASÛLULLAH (S.A.V.) SÜRMELI MIYDI? 258
13 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN YAŞı VE ÖMRÜ NE KADARDıR? 259
14 EBÛ BEKIR ES SıDDıK (R.A.)'IN HAYAT 259

14 HIKÂYELERI.....
15 PEYGAMBER (S.A.V)'IN SÖZLERINDEN EBÛ BEKIR NE ANLAMıŞTı? 259
16 EBÛ BEKIR VE ÖMER'IN HAYAT HIKÂYELERI..... 260
17 SIĞIRLAR NIÇIN YARATıLMıŞTıR? ÜZERINE BINILIR Mİ? 260
18 ÖMER B. HATTÂB (R.A.)'IN HAYAT HIKÂYESI..... 260
19 OSMAN (R.A.)'ıN HAYAT HIKÂYESI..... 261
20 ALI (R.A.)'IN HAYAT HIKÂYESI..... 261
21 ALI (R.A.)'ıN ÖZELLIKLERI NELERDIR? 261
22 TALHA B. UBEYDULLAH'ıN HAYAT HIKÂYESI..... 262
23 ZÜBEYR B. AVVAM (R.A.)'ıN HAYAT HIKÂYESI..... 262
24 ZÜBEYR B. AVVAM HAVARI MIDIR? 262
25 ZÜBEYR B. AVVAM'ıN HAYAT HIKÂYESI..... 263
26 ABDURRAHMAN B. AVF'ıN HAYAT HIKÂYESI..... 263
27 SA'D B. EBÎ VAKKÂS'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 264
28 SAÎD B. ZEYD B. AMR B. NÜFEYL'IN HAYAT HIKÂYELERI..... 265
29 ABBÂS B. ABDULMUTTALIB'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 265
30 CAFER B. EBÎ TÂLIB'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 265
31 HASAN VE HÜSEYIN'IN HAYAT HIKÂYELERI..... 265
32 EHLI BEYTIN HAYATıNDAN KESITLER..... 266
33 MUÂZ B. CEBEL, ZEYD B. SABIT, ÜBEY, EBÛ UBEYDE B. CERRÂH'ıN HAYATLARıNDAN KESITLER..... 266
34 SELMAN-ı FÂRISÎ'NIN HAYATıNDAN KESITLER..... 266
35 AMMÂR B. YÂSIR (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 267
36 EBÛ ZERR (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 267
37 ABDULLAH B. SELAM (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 267
38 ABDULLAH B. MES'ÛD (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 268
39 HUZEYFE B. YEMÂN'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 268
40 ZEYD B. HÂRISE (R.A.)'NıN HAYATıNDAN KESITLER..... 269
41 ÜSÂME B. ZEYD (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 269
42 CERIR B. ABDULLAH EL BECELÎ'NIN HAYATıNDAN KESITLER..... 270
43 ABDULLAH B. ABBÂS (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 270
44 ABDULLAH B. ÖMER (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 270
45 ABDULLAH B. ZÜBEYR (R.A.)'IN BABASıNDAN KESITLER..... 270
46 ENES B. MÂLIK (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 271
47 EBÛ HÜREYRE (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 271
48 MUAVIYE B. EBÎ SÜFYAN'ıNHAYATıNDAN KESITLER..... 272

49 AMR B. AS (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 272
50 HÂLID B. VELID (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 272
51 SA'D B. MUÂZ (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 273
52 SA'D B. UBÂDE (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 273
53 CÂBIR B. ABDULLAH (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 274
54 MUS'AB B. UMEYR (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 274
55 BERÂ B. MÂLIK (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 274
56 EBÛ MUSA EL EŞ'ARÎ (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER..... 275
57 RASÛLULLAH (S.A.V.)'I GÖREN VE ONU GÖRENLERIN DEĞER VE KıYMETI..... 275
58 AĞAÇ ALTıNDA PEYGAMBER (S.A.V)'IN OTORITESINI KABUL EDENLERIN DEĞERI..... 275
59 RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN ASHABıNA DIL UZATMAMAK GEREKIR..... 275
60 ASHABA DIL UZATANLARA NE YAPıLMALı? 275
61 MUHAMMED (S.A.V.)'IN KıZı FATıMA'NıN DEĞER VE KıYMETI..... 276
62 HATICE (R.ANHA)'NıN HAYATıNDAN KESITLER..... 276
63 ÂIŞE (R.ANHA)'NıN HAYATıNDAN KESITLER..... 277
64 PEYGAMBER (S.A.V)'IN DIĞER HANıMLARıNıN DEĞER VE KıYMETI..... 277
65 ÜBEY B. KA'B (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER..... 278
66 ENSÂR VE KUREYŞ'IN DEĞER VE KıYMETI..... 279
67 ENSÂR AILELERININ HANGISI DAHA HAYıRLıDıR? 279
68 MEDÎNE'NIN FAZILETI..... 279
69 MEKKE'NIN ÖZELLIKLERI VE ÜSTÜNLÜĞÜ..... 280
70 ARAB'ıN DEĞER VE KıYMETI..... 280
71 ARAB OLMAYANLARıN DEĞER VE KıYMETI..... 281
72 YEMEN'IN DEĞER VE KıYMETI..... 281
73 GıFÂR, ESLEM, CÜHEYNE VE MÜSEYNE KABILELERININ ÖZELLIKLERI..... 281
74 SEKÎF VE BENI HANIFE KABILESININ DURUMLARı..... 282
75 ŞAM VE YEMEN'IN DEĞERI VE KıYMETI..... 282

51: İLEL

1 HADİSLERDEKİ GİZLİ KUSUR VE HASTALIKLAR..... 283

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Muhaddis:

Bu, ilimde belli bir seviyeye ulaşanın unvânıdır. Hadîs ilmini bilir. Hadîslerden az olmayan miktarda metin ve senediyle ezberler. Senedlerde yer alan râvileri, cerh ve ta'dîl yönleriyle tanır. Keza, metni de, ihtivâ ettiği ahkâm ve kendisiyle amel etme durumlarıyla tanır. Muhaddis yerine Şeyh ve İmâm tâbirleri de kullanılır. Ancak, hemen belirtelim ki şeyh tâbiri muhaddisin hadîs aldığı hoca için de kullanılır. "Falan kişi Buhârî'nin şeyhidir" deyince Buhârî'nin ondan hadîs aldığı anlaşılır. O kimsenin vasıflı bir muhaddis olması şart değildir. Öyle ise şeyh kelimesi âdâbına uygun hadîs rivâyet eden sıradan bir râvî manasına da sıkça kullanılmıştır.[1]
Muhaddis: Hadis rivayet eden kimse; Hadis ilmiyle uğraşan ilim adamı; Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet edilen her şeyin senetlerini; Peygamberimizden sonra bu bilginin kendisine nasıl ulaştığını, senedindeki ravilerin güvenilir olup olmadıklarını bilen kimse. Tahdis (rivayet etmek)ten ism-i fail olan muhaddis, ravi ile eşanlamlıdır. Ancak usul-u hadiste Muhaddis "ravi" kelimesine oranla daha özel bir anlam taşır. Buna göre her muhaddis ravidir fakat her ravi muhaddis değildir.
Muhaddisi raviden ayıran fark, onun, rivayet ve dirayet yönünden mahir, sahih olan hadisi sakiminden ayırdedebilecek bir melekeye sahip, hadise müteallik bütün ilimleri ve hadisçilerin ıstılahlarına vakıf hadis ravilerinden mü'telif ve muhtelif, müttefik ve müfterik olanları ve hadislerdeki garib lafizları iyi bilen bir kimse olmasıdır. Bu bilgilere sahip olan bir hadisci muhaddis ismine lâyık olur.
Muhaddis lâfzının, hadis ilminde hangi dereceye ulaşmış olana alem olacağı konusunda değişik görüşler vardır. Çünkü hadisle uğraşanlara, durumlarına göre çeşitli isimler verilmiştir. Cemalüddin el-Kasımi bu konuda şunları nakleder:
"Kitablarda hadisle meşgul olan kimselere, "müsnid", "muhaddis" ve "hâfız" lâkablarının verildiği görülür. Hadisçilerin ıstılahlarına vâkıp olmayan kimseler, onların birbirine müradif olduklarını, mutlak olarak bunları herkese söylemenin caiz olacağını zannederler. Halbuki gerçek böyle değildir. Çünkü "müsnid", ister hadise ait bilgileri bilsin veya bilmesin, ister bilgisi sadece hadis rivayet etmekten ibaret olsun, isnâdı ile hadisi rivayet eden kimseye denir. "Muhaddis" ise müsnidden daha yüksek derecededir. Muhaddisin senedleri, illetleri, ricâlin isimlerini bilmesi, çok metin ezberlemesi, Kütüb-ü Sitteyi, Müsnedleri, Mu'cemleri ve hadise ait cüzleri dinlemesi şarttır. Selefe göre "hafiz", "muhaddis"le eşanlamlıdır.
Ayrıca muhaddis, ri'vayet ve dirâyet yönlerinden hadisle uğraşan, hadisin ravilerini ve bunlar arasındaki farkı bilen, kendi asrındaki ravilerin ve rivayet edilen şeylerin çoğundan haberden olan, bu konularda payının bulunduğu bilinen, hadisi iyi bilmesiyle meşhur olarak temayüz eden kimsedir. Eğer bu konuda, her tabakadan bildikleri bilmediklerinden daha fazla olacak şekilde, tabaka tabaka şeyhlerini bilecek kadar geniş bilgiye sahip olursa buna "hafiz" denir. Mütekaddi'mun'dan bazıları: "Biz, yirmi bin hadisi imlâ suretiyle yazmamış olan kimseyi hadisçi saymazdık" şeklinde aktarılan sözleri kendi dönemlerindeki muhaddis tarifini yansıtmaktadır.
İmam Ebû Şâme de şöyle der: "Hadis ilimleri üç kısımdır: Birincisi ve en şereflisi; hadis metinlerini ezberlemek, garib lâfizlarını, fıkıha ait hükümlerini bilmektir.
İkincisi; senedlerini ezberlemek, ricâlini tanımak, sahihini sakiminden ayırt etmektir.
Üçüncüsü; hadisleri toplamak, yazmak, rivayet yollarını ve senedlerini bir araya getirmek ve bu konularda derinleşmeye çalışmaktır."
Hâfiz İbni Hacer ise şöyle der: "Bu üç esası kendisinde toplayan kimse fakih ve kâmil bir muhaddistir. Bunlardan sadece ikisini bilen kimsenin derecesi daha aşağıdır." Tedribü'r-Ravi isimli eserde de bu şekilde ifade edilmiştir.[2]
Ulemanın "muhaddis" tarifinde değişiklikler olmasına rağmen hepsinde de muhaddise verilen derece yüksektir. Bunlara göre muhaddis, senedleri ezberlemekle beraber, senedlerdeki ricâlin ne dereceye kadar adaletli veya mecrûh (kusurlu) olduklarını da bilen kimsedir. Muhaddisler arasında yüksek rütbeye sahip olana "hâfiz", en yüksek dereceye sahip olana "huccet", en üstün mertebeye ulaşana da "Hâkim" denir.
Meşhur görüşe göre, kendisine "Şeyh" ve "imam" da denilen muhaddis, hadis ilminde üstad-ı kâmil mertebesini bulan zattır. Muhaddis, yüz bin hadisi metinleriyle senedleriyle ezberlemiş olur ve senedlerdeki ricâli tercemeleriyle, cerh ve tadil noktasından halleriyle tanırsa "Hâfiz" adını alır. "Hüccet" üçyüz bin hadisi böylece bilen muhaddisin ünvanıdır. "Hâkim" ise bütün sünneti kuşatmış olan İmama denir.
İmam Cezerî'nin tarîfine bakılırsa "Muhaddis" ünvanı genel olup şartları içerisinde rivayet etmek üzere erbabından, yine şartları içerisinde hadis alıp (ahz), taşıyan (tahammül) her zata verilebilir.
Zeynü'd-Din Irakî de; hadisleri kendi eliyle yazmış, erbabından dinlemiş, taliblere dinletmiş, hadis toplamak için diyar diyar dolaşmış, bine yakın Müsned, İlel ve Tarih kitablarının asıllarını elde etmiş, asıldan istinsah (kopya) edilmiş (feri) kitaplar üzerine talik (not)lar yazmış kimseye "muhaddis" denilebileceğini, söyler.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/515.
[2] Cemalüd-Din el-Kasımî, Kavaidü't-Tahdis, s. 76-77-1961 (1380).
[3] Tecrid-i Sarih Tercümesi: 1/8-9; İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/239-240.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhtevada Seçkinlik:

Müslim, Mukaddime kısmından sonra kitaba hadîsten başka bir söz koymamaya da gayret etmiştir. Öyle ki, bir babtan diğerine geçerken bu yeni babta işlenecek konuyu hatırlatan bab başlığı (tercüme) şöyle dursun "bâbun" kelimesini bile koymaktan kaçınmıştır. Bunu, bilerek, kasıtla yaptığını kendisi açıklar.
İslâm âlimleri, Ebu Ali en-Neysâbûrî'nin: "Gök kubbesi altında Müslim'inkinden daha sahîh kitap görmedim" sözü ile emsâli ifadeleri, belirtmeye çalıştığımız tertip güzelliği ve muhtevadaki seçkinlikle te'vîl ederek kabul ederler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/217.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Muhaddis:

Bu, ilimde belli bir seviyeye ulaşanın unvânıdır. Hadîs ilmini bilir. Hadîslerden az olmayan miktarda metin ve senediyle ezberler. Senedlerde yer alan râvileri, cerh ve ta'dîl yönleriyle tanır. Keza, metni de, ihtivâ ettiği ahkâm ve kendisiyle amel etme durumlarıyla tanır. Muhaddis yerine Şeyh ve İmâm tâbirleri de kullanılır. Ancak, hemen belirtelim ki şeyh tâbiri muhaddisin hadîs aldığı hoca için de kullanılır. "Falan kişi Buhârî'nin şeyhidir" deyince Buhârî'nin ondan hadîs aldığı anlaşılır. O kimsenin vasıflı bir muhaddis olması şart değildir. Öyle ise şeyh kelimesi âdâbına uygun hadîs rivâyet eden sıradan bir râvî manasına da sıkça kullanılmıştır.[1]
Muhaddis: Hadis rivayet eden kimse; Hadis ilmiyle uğraşan ilim adamı; Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet edilen her şeyin senetlerini; Peygamberimizden sonra bu bilginin kendisine nasıl ulaştığını, senedindeki ravilerin güvenilir olup olmadıklarını bilen kimse. Tahdis (rivayet etmek)ten ism-i fail olan muhaddis, ravi ile eşanlamlıdır. Ancak usul-u hadiste Muhaddis "ravi" kelimesine oranla daha özel bir anlam taşır. Buna göre her muhaddis ravidir fakat her ravi muhaddis değildir.
Muhaddisi raviden ayıran fark, onun, rivayet ve dirayet yönünden mahir, sahih olan hadisi sakiminden ayırdedebilecek bir melekeye sahip, hadise müteallik bütün ilimleri ve hadisçilerin ıstılahlarına vakıf hadis ravilerinden mü'telif ve muhtelif, müttefik ve müfterik olanları ve hadislerdeki garib lafizları iyi bilen bir kimse olmasıdır. Bu bilgilere sahip olan bir hadisci muhaddis ismine lâyık olur.
Muhaddis lâfzının, hadis ilminde hangi dereceye ulaşmış olana alem olacağı konusunda değişik görüşler vardır. Çünkü hadisle uğraşanlara, durumlarına göre çeşitli isimler verilmiştir. Cemalüddin el-Kasımi bu konuda şunları nakleder:
"Kitablarda hadisle meşgul olan kimselere, "müsnid", "muhaddis" ve "hâfız" lâkablarının verildiği görülür. Hadisçilerin ıstılahlarına vâkıp olmayan kimseler, onların birbirine müradif olduklarını, mutlak olarak bunları herkese söylemenin caiz olacağını zannederler. Halbuki gerçek böyle değildir. Çünkü "müsnid", ister hadise ait bilgileri bilsin veya bilmesin, ister bilgisi sadece hadis rivayet etmekten ibaret olsun, isnâdı ile hadisi rivayet eden kimseye denir. "Muhaddis" ise müsnidden daha yüksek derecededir. Muhaddisin senedleri, illetleri, ricâlin isimlerini bilmesi, çok metin ezberlemesi, Kütüb-ü Sitteyi, Müsnedleri, Mu'cemleri ve hadise ait cüzleri dinlemesi şarttır. Selefe göre "hafiz", "muhaddis"le eşanlamlıdır.
Ayrıca muhaddis, ri'vayet ve dirâyet yönlerinden hadisle uğraşan, hadisin ravilerini ve bunlar arasındaki farkı bilen, kendi asrındaki ravilerin ve rivayet edilen şeylerin çoğundan haberden olan, bu konularda payının bulunduğu bilinen, hadisi iyi bilmesiyle meşhur olarak temayüz eden kimsedir. Eğer bu konuda, her tabakadan bildikleri bilmediklerinden daha fazla olacak şekilde, tabaka tabaka şeyhlerini bilecek kadar geniş bilgiye sahip olursa buna "hafiz" denir. Mütekaddi'mun'dan bazıları: "Biz, yirmi bin hadisi imlâ suretiyle yazmamış olan kimseyi hadisçi saymazdık" şeklinde aktarılan sözleri kendi dönemlerindeki muhaddis tarifini yansıtmaktadır.
İmam Ebû Şâme de şöyle der: "Hadis ilimleri üç kısımdır: Birincisi ve en şereflisi; hadis metinlerini ezberlemek, garib lâfizlarını, fıkıha ait hükümlerini bilmektir.
İkincisi; senedlerini ezberlemek, ricâlini tanımak, sahihini sakiminden ayırt etmektir.
Üçüncüsü; hadisleri toplamak, yazmak, rivayet yollarını ve senedlerini bir araya getirmek ve bu konularda derinleşmeye çalışmaktır."
Hâfiz İbni Hacer ise şöyle der: "Bu üç esası kendisinde toplayan kimse fakih ve kâmil bir muhaddistir. Bunlardan sadece ikisini bilen kimsenin derecesi daha aşağıdır." Tedribü'r-Ravi isimli eserde de bu şekilde ifade edilmiştir.[2]
Ulemanın "muhaddis" tarifinde değişiklikler olmasına rağmen hepsinde de muhaddise verilen derece yüksektir. Bunlara göre muhaddis, senedleri ezberlemekle beraber, senedlerdeki ricâlin ne dereceye kadar adaletli veya mecrûh (kusurlu) olduklarını da bilen kimsedir. Muhaddisler arasında yüksek rütbeye sahip olana "hâfiz", en yüksek dereceye sahip olana "huccet", en üstün mertebeye ulaşana da "Hâkim" denir.
Meşhur görüşe göre, kendisine "Şeyh" ve "imam" da denilen muhaddis, hadis ilminde üstad-ı kâmil mertebesini bulan zattır. Muhaddis, yüz bin hadisi metinleriyle senedleriyle ezberlemiş olur ve senedlerdeki ricâli tercemeleriyle, cerh ve tadil noktasından halleriyle tanırsa "Hâfiz" adını alır. "Hüccet" üçyüz bin hadisi böylece bilen muhaddisin ünvanıdır. "Hâkim" ise bütün sünneti kuşatmış olan İmama denir.
İmam Cezerî'nin tarîfine bakılırsa "Muhaddis" ünvanı genel olup şartları içerisinde rivayet etmek üzere erbabından, yine şartları içerisinde hadis alıp (ahz), taşıyan (tahammül) her zata verilebilir.
Zeynü'd-Din Irakî de; hadisleri kendi eliyle yazmış, erbabından dinlemiş, taliblere dinletmiş, hadis toplamak için diyar diyar dolaşmış, bine yakın Müsned, İlel ve Tarih kitablarının asıllarını elde etmiş, asıldan istinsah (kopya) edilmiş (feri) kitaplar üzerine talik (not)lar yazmış kimseye "muhaddis" denilebileceğini, söyler.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/515.
[2] Cemalüd-Din el-Kasımî, Kavaidü't-Tahdis, s. 76-77-1961 (1380).
[3] Tecrid-i Sarih Tercümesi: 1/8-9; İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/239-240.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14: DİYET BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø DIYET KAÇ DEVEDEN OLUŞUR?

1386- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.), yanlışlıkla öldürülen kimsenin diyeti şu kadar deveden oluşacağına hüküm vermiştir: **"İki yaşına girmiş yirmi dişi deve, iki yaşına girmiş yirmi erkek deve, üç yaşına girmiş yirmi dişi deve, beş yaşına girmiş yirmi dişi deve dört yaşına girmiş yirmi dişi deve.** (Ki tamamı yüz deve ediyor)**"** (İbn Mâce: Diyet: 6; Ebû Dâvûd, Diyat: 16)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan, Ebû Hişâm er Rifâî, İbn ebî Zaide ve Ebî Hâlid el Ahmer ve Haccac b. Ertae'den bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Mes'ûd hadisini sadece bu şekliyle merfu olarak biliyoruz. Abdullah b. Mes'ûd'tan mevkuf alarak ta rivâyet edilmiştir. ilim adamlarının bir kısmının uygulaması bu hadise göre olup Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Âlimler diyetin üç senede ve her sene üçte biri ödenmek suretiyle alınabileceğine topluca hükmetmişlerdir. Hata ile öldürme diyeti = âkile varislerin üzerine yüklenmesi görüşündedirler. Kimi âlimler ise: Âkile'nin öldüren kimsenin baba tarafından erkek akrabalarındandır demektedirler. Mâlik ve Şâfii bunlardandır.

Bazı ilim adamları ise diyetin baba tarafından akraba olanlardan kadın ve çocuklar dışında erkekler üzerine yüklenir. Her erkek çeyrek dinar kadar ödemelidir demektedirler. Bir kısım âlimler ise yarım dinar öder demektedirler. Bu durumda diyet ödeme işi biterse bitmiş olur değilse çevre kabilelere de müracaat edilerek onların ödemeleri de istenir.

1387- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse bir mü'mini bile bile öldürürse; öldürülen kimsenin velilerine bırakılır dilerlerse öldürülmesini isterler dilerlerse diyet alırlar. Diyet ise dört yaşına girmiş otuz dişi deve, beş yaşına girmiş otuz dişi deve, ve kırk hamile deveden oluşur. Anlaştıkları bir miktar varsa o miktar onlara aittir bu hüküm diyeti ağırlaştırmak için böyle verilmiştir."** (Ebû Dâvûd, Diyât: 16; İbn Mâce, Diyât: 6)

Tirmizî: Abdullah b. Amr hadisi hasen garibtir.

BÖLÜM: 2

Ø DIYET PARA OLARAK NE KADARDıR?

1388- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), diyetin para olarak kıymetini oniki bin dirhem olarak kararlaştırdı."** (Ebû Dâvûd, Diyat: 16; İbn Mâce, Diyat: 6)

1389- Saîd b. Abdurrahman el Mahzûmî, Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla Amr b. Dînâr'dan, İkrime'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiş olup bu rivâyetinde **"İbn Abbâs'tan"** dememiştir. İbn Uyeyne'nin rivâyeti hakkında pek çok söz söylenmiştir.

Tirmizî: Muhammed b. Müslim'den başka bu hadisi İbn Abbâs'tan rivâyet eden kimse bilmiyoruz. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise diyetin on bin dirhem olduğu görüşündedirler. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bunlardandır.

Şâfii diyor ki: Ben diyetin sadece deveden olduğunu biliyorum o da yüz deve veya onun bedelidir.

BÖLÜM: 3

Ø YARALAMALARDAKI DIYETIN MIKTARı NE KADARDıR?

1390- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.): **"kemiğe dayanacak kadar derin yaralamalarda her bir yaralama da beşer deve diyet vardır."** (İbn Mâce, Diyât: 20; Ebû Dâvûd, Diyât: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk yaralamalarda beşer deve verilmesi görüşündedirler.

BÖLÜM: 4

Ø PARMAKLARıN DIYETI NE KADARDıR?

1391- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"El ve ayak parmaklarının diyeti eşittir. Her parmak için diyet on devedir."** (Ebû Dâvûd, Diyât: 18; İbn Mâce, Diyât: 18)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Musa ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Abbâs hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir. ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Şâfii, Ahmed, İshâk ve Sûfyân es Sevrî bunlardandır.

1392- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: **"Şu ve şu yani serçe parmak ile başparmak diyette eşittir."** (İbn Mâce, Diyât: 19; Ebû Dâvûd, Diyât: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø KıSAS VE YARALAMALARDA HAKIME INTIKAL ETMEDEN BAĞıŞLAMAK

1393- Ebûs Sefer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Kureyş'den bir adam Ensâr'dan bir adamın dişini kırmıştı. Muaviye dişi kıran kimseye arka çıkınca dişi kırılan adam Muaviye'ye: **"Ey Mü'minlerin emiri bu adam benim dişimi kırmıştır"** dedi. Muaviye de: **"Seni razı edeceğiz"** dedi. Karşı taraf Muaviye üzerine baskın çıkıp Muaviye'yi bezdirip üstün çıkmaya çalışınca bu işe razı olmadı ve hasmınla ne halin varsa kendin hallediver dedi. Muaviye'nin yanında oturmakta olan Ebû'd Derdâ şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştur: İki kulağımın işittiği kalbimin ezberlediği o söz şöyledir: **"Bir kimsenin vücuduna bir zarar gelir de onu bağışlarsa Allah bu yaptığı affetmeden dolayı onun derecesini yükseltir ve günahını siler."** Ensârlı adam: **"Bunu Rasûlullah (s.a.v.)'den bizzat kendin işittin mi?"** diye sordu, Ebû'd Derdâ: **"Kulaklarım dinledi kalbim kavradı"** dedi. Ensârlı: **"O halde o dişi ona bağışlıyorum"** dedi. Muaviye: Seni mutlaka ödüllendireceğim dedi ve kendisine bir miktar mal verilmesini emretti. (İbn Mâce, Diyât: 35)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebûs Sefer'in, Ebû'd Derdâ'dan hadis dinlediğine ait bir bilgimiz yoktur. Ebûs Sefer'in adı; Saîd b. Ahmed İbn Muhammed es Sevrî olduğu da söylenmektedir.

BÖLÜM: 6

Ø BAŞı TAŞLA EZENIN KıSASı NASıL YAPıLıR?

1394- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Üzerinde gümüşten ziynet eşyası olan bir cariye şehrin dışına çıkmıştı. Bir Yahudi onu yakalayıp başını taşla ezerek ziynet eşyalarını almıştı. Son anlarında cariyeye ulaşıldı ve Rasûlullah (s.a.v.)'e getirildi de Rasûlullah (s.a.v.), sordu: Seni kim öldürmek istedi falan mı? Cariye başı ile işaret ederek hayır dedi o halde falan mı? dedi. Sonunda Yahudi'nin adını söyleyince başı ile evet dedi ve Yahudi yakalandı, suçunu da itiraf etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) emretti de o Yahudi'nin başı da aynı şekilde iki taş arasında ezildi."** (Müslim, Kasame: 3; Nesâî, Kasame: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise: **"Kısasın ancak kılıçla yapılabileceği"** görüşündedirler.

BÖLÜM: 7

Ø MÜSLÜMAN KIMSENIN ÖLDÜRÜLMESI BÜYÜK BIR FELAKETTIR

1395- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah katında dünyanın yok olması Müslüman bir kimsenin öldürülmesinden daha iyidir."** (Nesâî, Tahrîmüddem: 5)

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer yoluyla Ya'la b. Atâ'dan, babasından, Abdullah b. Amr'dan bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu rivâyet İbn ebî Adiyy'in rivâyetinden daha sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Sa'd İbn Abbâs, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Ukbe b. Âmir, İbn Mes'ûd ve Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Abdullah b. Amr hadisini bu şekilde İbn ebî Adiyy, Şu'be'den, Ya'la b. Atâ'dan, babasından Abdullah b. Amr'dan rivâyet etmiştir. Muhammed b. Cafer ve başkaları Şu'be'den, Ya'la b. Atâ'dan merfu olmaksızın rivâyet ettiler. Aynı şekilde Sûfyân es Sevrî, Ya'la b. Atâ'dan mevkuf olarak rivâyet etmiştir ki bu rivâyet merfu olan rivâyetten daha sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø KıYAMETTE ILK ÖNCE GÖRÜLECEK DAVA HANGISIDIR?

1396- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamette kullar arasında ilk görülecek dava kan davalarıdır."** (Buhârî, Rıkaak: 48; Müslim, Kasame: 8)

Tirmizî: Abdullah hadisi hasen sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi A'meş'den bu şekilde merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Bazıları da yine Â'meş'ten merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir.

1397- Yine Abdullah (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kullar arasında hükme bağlanacak ilk dava kan davalarıdır."** (Buhârî, Rıkaak: 48; Müslim, Kasame: 8)

1398- Ebûl Hakem el Becelî'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Saîd el Hudrî ve Ebü Hüreyre'den işittim; Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu hatırlattılar: **"Gök ve yeryüzü halkı bir Müslüman'ın kanını akıtmak için birleşseler, Allah onların hepsini yüzüstü Cehenneme yuvarlar."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ebûl Hakem el Becelî ise Abdurrahman b. Nu'min olup Küfelidir.

BÖLÜM: 9

Ø ÇOCUĞUNU ÖLDÜRENE KıSAS YAPıLıR Mı?

1399- Suraka b. Mâlik b. Cu'şum (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber oldum, baba öldürülmesinden dolayı çocuğa kısas yapar, çocuğunu öldürdüğünden dolayı babaya kısas uygulamazdı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisi Suraka'nın rivâyetinden olduğunu sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bu hadisin senedi pek sağlam değildir çünkü bu hadisi İsmail b. Abbâs, Müsenna b. Sabbah'tan rivâyet etmiştir. Müsenna b. Sabbah hadiste zayıf görülen bir kimsedir. Yine bu hadis Ebû Hâlid el Ahmer vasıtasıyla Haccac b. Ertae'den, Amr b. Şuayb'den, babasından ve dedesinden de rivâyet edilmiştir. yine bu hadis Amr b. Şuayb'den mürsel olarakta rivâyet edilmiştir. Bu hadiste karışıklık vardır. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup; **"Bir baba oğlunu öldürdürse onun karşılığında kendisi öldürülmez yine bir baba oğluna zina suçu isnad ettiğinde de kazf cezası tatbik edilmez."**

1400- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Çocuğunu öldürmesi sebebiyle babaya kısas uygulanmaz."** (İbn Mâce, Diyât: 22)

1401- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cezalar mescidlerde uygulanmaz! Baba çocuğunu öldürmesi sebebiyle öldürülmez."** (İbn Mâce, Diyat: 22)

Tirmizî: Bu hadisi merfu olarak bu senedle sadece İsmail b. Müslim'in rivâyetiyle bilmekteyiz. İsmail b. Müslim; Mekkelidir. Bazı hadisçiler bu kimse hakkında hafızası yönünden söz etmişlerdir.

BÖLÜM: 10

Ø MÜSLÜMANıN KANı ÜÇ ŞEYDEN DOLAYı HELALDIR

1402- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'tan başka itaat edilecek kimse tanımayan benim de Allah'ın kulu ve elçisi olduğumu kabul ederek Müslüman olan kişinin kanı ancak şu üç şeyden biri ile helal olur; 1- Zina eden evli kimse, 2- Cana karşı can, 3- Dinini terk edip İslam cemaatinden ayrılan kimse."** (Ebû Dâvûd, Hudud: 1)

Tirmizî: Bu konuda Osman, Âişe ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Mes'ûd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø ISLAM DEVLETININ HIMAYESI ALTıNDA BULUNAN MÜSLÜMAN OLMAYAN BIR KIŞI ÖLDÜRÜLÜRSE ÖLDÜRENIN DURUMU NEDIR?

1403- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dikkat edin Allah'ın ve Rasûlünün güvencesi altında bulunan bir kimseyi her kim öldürürse Allah'a verdiği sözü bozmuş olur ve Cennetin kokusunu bile koklayamaz. Oysa Cennetin kokusu yetmiş yıllık mesafeden duyulur."** (İbn Mâce, Diyât: 32)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 12

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), ISLAM DEVLETI GÜVENCESINDEKI ÖLDÜRÜLEN KIMSELERE NE KADAR DIYET TAKDIR ETTI?

1404- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), Âmir kabilesine mensub iki kişinin hata ile öldürülmesi üzerine onların velilerine Müslüman'a ödenecek kadar diyet verdi. Çünkü bu iki kimse Rasûlullah (s.a.v.)'den güvence almışlardı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Sa'd el Bakkal'ın ismi Saîd b. Merzuban'dır.

BÖLÜM: 13

Ø ÖLDÜRÜLENIN AILESI VE YETKILILER YA KıSAS ISTER YA DA AFFEDER

1405- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Allah fethini Peygamberine nasip edince Allah'a hamd-ü sena ederek bir konuşma yaptı ve şöyle dedi: Her kimin bir yakını öldürülmüş ise o kimse iki görüşten birini seçmek durumundadır. Ya affedecek veya kısas yapılmasını isteyecektir."** (Buhârî, Diyât: 7; İbn Mâce, Diyât: 3)

Tirmizî: Bu konuda Vâil b. Hucr, Enes, Ebû Şüreyh, Huveylid b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

1406- Ebû Şureyh el Ka'bî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mekke'yi mukaddes kılan insanlar değil! Allah, mukaddes kılmıştır. Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse orada asla kan dökmesin ve hiçbir ağacını da kesmesin. Rasûlullah (s.a.v.)'e fetih günü adam öldürmek mübah kılındı diyerek bir kimse öldürmeye ruhsat vermeye kalkışırsa dikkat edin onu muayyen bir zaman bana mübah kılmıştır herkese değil… Kıyamete kadar da haramlığı ve mukaddesliği devam edecektir. Siz ey Huzaa kabilesi insanları! Hüzeyl kabilesinden bu insanı öldürdünüz onun diyetini ben ödeyeceğim bundan sonra her kimin bir yakını öldürülürse onun ailesi iki şey arasında serbesttir. Ya katilin öldürülmesini tercih ederek kısas isterler veya diyet alırlar."** (Müslim, Hac, 82; Nesâî, Menasik: 110)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şeyban aynı şekilde Yahya b. ebî Kesîr benzerini rivâyet etmiştir.

Ebû Şureyh el Huzâî'nin Peygamber (s.a.v.)'den şöyle aktardığı rivâyet edildi: **"Her kimin bir yakını öldürülürse o kimse ya katilin kısasını ister veya affeder veya diyet alır."** Bazı ilim adamları bu görüşte olup Ahmed ve İshâk bunlardandır.

1407- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bir adam öldürüldü, katil maktulün velisine teslim edildi. Katil: **"Ey Allah'ın Rasûlü onu öldürmek istememiştim"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) maktulün velisine şöyle buyurdu: **"Dikkat et o doğru söylüyorsa ve buna rağmen sen de onu öldürürsen cehenneme girersin!"** Adam da katili serbest bıraktı. Katilin elleri arkadan bağlı idi bunun üzerine

bağlı bulunduğu kayışını sürükleyerek çıkıp gitti de bu adama bundan böyle kayışlı kimse denildi. (Ebû Dâvûd, Diyât: 3; İbn Mâce, Diyât: 34)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. **"Nis'a"** = ip ve urgan demektir.

BÖLÜM: 14

Ø SAVAŞTA ÖLDÜRÜLENLERIN GÖZÜ ÇıKARıLMAZ BURNU KULAĞı KESILMEZ

1408- Büreyde (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir orduya komutan göndereceğinde ona şu şekilde tavsiyede bulunurdu: **"Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmayı beraberindeki Müslüman askerlere iyi davranmayı söyler şöyle buyurdu: Allah adıyla Allah yolunda savaşın Allah'tan gelen gerçekleri örtbas eden kafirlerle savaşın! Savaşın; fakat hainlik yapmayın öldürdüğünüz kimselerin gözünü oyup kulak ve burunlarını kesmeyin çocukları öldürmeyin…"** Bu hadis uzuncadır. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 140)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd'tan, Şeddâd b. Evs'den, Imrân b. Husayn'dan, Enes'den, Semure'den, Muğîre'den, Ya'la b. Mürre'den ve Ebû Eyyûb'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Büreyde hadisi hasen sahih olup ilim adamları savaşta düşman askerlerinin gözünü oyup kulak ve burunlarını kesmeyi hoşgörmezler.

1409- Şeddâd b. Evs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah, her işte iyi davranmayı emretmiştir, öldürdüğünüzde bile en az acı verecek şekilde öldürün hayvan boğazlayacağınızda hayvana fazla ızdırab verecek şekilde değil kolay bir şekilde kesin bıçağınızı bileyin ve hayvana fazla acı vermeyin."** (Nesâî, Dehaya: 22; Müslim, Sayd: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebûl Eş'as es San'ani'nin ismi Şurahbil b. Üdde'dir.

BÖLÜM: 15

Ø CENIN (ANA KARNıNDAKI ÇOCUĞUN) DIYETI NE KADARDıR?

1410- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Ana karnındaki çocuğun düşürülmesine sebep olan kimseye ceza olarak erkek köle veya cariye verilmesini emretti."** Kendisine bu ceza verilen adam dedi ki: **"Yemeyen, içmeyen ses çıkarmayan bir çocuk için diyet mi? Vereceğiz bu tip şeylerde bir şey vermek gerekmez"** deyince; Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu adam şair gibi konuşuyor. Evet Cenin'de gurre yani bir köle ve cariye vermek gerekir."** (Nesâî, Kasame: 38; Müslim, Kasame: 11)

Tirmizî: Bu konuda Hamel İbn Mâlik b. Nabiğa ve Muğîre b. Şu'be'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup bazıları derler ki: **Gurre:** Erkek köle veya cariye veya beşyüz dirhem paradır dediler. Kimi ilim adamları da at veya katırdır demişlerdir.

1411- Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. iki kadın bir erkeğin nikahında (kuma) idiler. Biri diğerine taş veya çadır direği atarak karnındaki ceninin düşmesine sebep oldu. Bunun için Rasûlullah (s.a.v.), düşürülen cenin için gurre yani bir köle veya cariye verilmesi hükmünü verdi, ödeme o kadının erkek akrabalarına yüklendi. (Buhârî, Diyat: 27; Müslim, Kasame: 17)

Hasan diyor ki: Zeyd b. Hubab, Sûfyân vasıtasıyla Mansur'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 16

Ø BIR KAFIR KARŞıLıĞıNDA KıSAS OLARAK BIR MÜ'MIN ÖLDÜRÜLMEZ

1412- Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Ali'ye, Ey Mü'minlerin lideri dedim: Allah'ın kitabında olmayan fakat senin not ettiklerin arasında bildiğin şeylerden bahseder misin? Dedi ki: Ekinleri ve her türlü tohumları yayarak bitkileri bitiren ve canlıları yaratan hakkı için bildiğim şey: Allah'ın bir kişiyi Kur'ân'da anlayışlı kılmasından ve yazılı kağıtta bulunandan ibarettir. Ben de yazılı kağıtta ne var? Diye sordum. Dedi ki: Onda diyetin hükümleri, esirin kurtarılması kafir karşılığında kısas olarak bir mü'minin öldürülmemesi vardır."** (Buhârî, Diyât: 23)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ali hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle derler: **"Bir mü'min, kafir karşılığında öldürülmez."** Bazı ilim adamları ise: **"İslam devletinin veya bir Müslüman'ın emanında olan kafir bir kimse öldürülürse; öldüren Müslüman o öldürülen kimse karşılığında öldürülür."**

BÖLÜM: 17

Ø KAFIR KIMSENIN DIYETI NE KADARDıR?

1413- Amr b. Şuayb (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir Müslüman, bir kafir karşılığında kısas yapılarak öldürülmez."** Aynı senedle rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kafirin diyeti Müslüman'ın diyetinin yarısıdır."** (Nesâî, Kasame: 36; İbn Mâce, Diyât: 13)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr hadisi hasendir. İlim adamları Yahudi ve Hıristiyanların diyeti konusunda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bazı ilim adamları Yahudi ve Hıristiyan'ın diyeti konusunda Ömer b. Abdulaziz'den rivâyet edilen hadise dayanarak: **"Yahudi ve Hıristiyan'ın diyeti Müslüman'ın diyetinin yarısıdır"** derler. Ahmed b. Hanbel bunlardandır. Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediği rivâyet edilmektedir: **"Yahudi ve Hıristiyan'ın diyeti dört bin dirhem, Mecusi'nin diyeti sekiz yüz dirhemdir."**

Mâlik b. Enes, Şâfii ve İshâk bu görüştedir. Bazı ilim adamları ise Yahudi ve Hıristiyanların diyeti Müslüman'ın diyeti gibidir demektedirler. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bunlardandır.

BÖLÜM: 18

Ø KÖLESINI ÖLDÜREN KIMSENIN CEZASı NEDIR?

1414- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim kölesini öldürürse onu öldürünüz kim de kölesinin organlarını keserse biz de onun organlarını keseriz."** (Ebû Dâvûd, Diyât: 7; Nesâî, Kasame: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Tabiinden bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup İbrahim Nehaî bunlardandır. Bazı ilim adamları ise: **Hür ile köle arasında can meselesinde ve organlar meselesinde kısas yoktur."** Hasan Basrî, Ata b. ebî Rebah, Ahmed ve İshak bunlardandır. Bir kısım âlimler de: **"Kişi kendi kölesini öldürürse kısas yapılmaz, başkasının kölesini öldürürse kısas yapılır"** derler. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bunlardandır.

BÖLÜM: 19

Ø KADıN KOCASıNıN DIYETINDEN MIRAS ALABILIR MI?

1415- Saîd b. Müseyyeb (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Ömer: **"Diyet baba tarafından akrabalar üzerinedir, kadın kocasının diyetinden miras olarak bir şey almaz"** derdi. Dahhâk b. Sûfyân el Kılâbî kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'in Ûşeym ed Dababî'nin karısını kocasının diyetinden dolayı mirasçı yap diye yazdığını Ömer'e bildirdi. (İbn Mâce, Diyât: 12; Ebû Dâvûd, Feraiz: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

BÖLÜM: 20

Ø ORGANLAR IÇIN KıSAS VAR MıDıR?

1416- Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zürare b. Evfâ'nın, Imrân b. Husayn'dan şöyle aktardığını işittim: Bir adam bir adamın elini ısırmıştı adam elini çekince diğer adamın iki dişi sökülmüştü. Rasûlullah (s.a.v.)'e hükmetmesi için başvurdular da O'da şöyle buyurdu: **"Biriniz kardeşini kuvvetli erkek devenin ısırması gibi ısırır mı? Senin dökülen dişlerin için diyet yoktur."** Bunun üzerine Allah: **"… Dişe diş, yaralanmalarda da o yaranın benzeri bir karşılık vardır…"** ayetini indirdi." (5 Maide: 45) (Buhârî, Diyât: 17; Nesâî, Kasame: 18)

Tirmizî: Bu konuda Ya'la b. Ümeyye ve kardeşi olan Seleme b. Ümeyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Imrân b. Husayn hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø TÖHMET (SUÇLAMA) ALTıNDAKI KIMSE HAPSEDILIR MI?

1417- Behz b. Hakîm (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), bir töhmet üzerine bir adamı hapsetti sonra suçu sabit olmayınca onu tahliye etti."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 29; Nesâî, Kat-us Sarik: 2)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Behz'in babasından ve dedesinden rivâyet ettiği hadis hasendir. İsmail b. İbrahim bu hadisi Behz b. Hakîm'den daha uzun bir şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 22

Ø MALıNı MÜDAFÂ EDERKEN ÖLDÜRÜLEN ŞEHÎD OLUR MU?

1418- Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim malını müdafaa uğrunda öldürülürse o kimse şehîd hükmündedir. Kim de bir karış toprağı çalarsa kıyamet gününde o yer yedi kat olarak halka gibi onun boynuna geçirilir."** (Buhârî, Mezâlim: 13; Müslim, Müsâkât: 30)

Hâtım b. Siyah el Mervezî bu hadise ilave yapmıştır. Ma'mer diyor ki: Zührî'den bana ulaştığına göre o ondan bir şey işitmemiştir. Bu hadisteki fazlalık şudur: **"Malı uğruna öldürülen şehîdtir."** Aynı şekilde Şuayb b. ebî Hamza bu hadisi Zührî'den, Talha b. Abdullah'tan, Abdurrahman b. Amr b. Sehl'den ve Saîd b. Zeyd'den rivâyet etmiştir. Yine Sûfyân b. Uyeyne, Zührî'den, Talha b. Abdullah'tan, Saîd b. Zeyd'den rivâyet etmiş olup bu rivâyetinde Sûfyân b. Abdurrahman b. Amr b. Sehl'i zikretmemiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1419- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim malını müdafaa yolunda öldürülürse o şehîdtir."** (Buhârî, Mezâlim: 13; Müslim, Müsakât: 30)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Saîd b. Zeyd, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, İbn Abbâs ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Abdullah b. Amr hadisi hasen olup değişik şekillerde rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları: **"Kişinin canı ve malı uğrunda dövüşmesine ve müdafaa etmesine izin vermişlerdir."** İbn'ül Mübarek der ki: Kişi iki dirhem dahi olsa malı için savaşır.

1420- Abdullah b. Amr'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kimin malı haksız yere alınmak istenir de vuruşur ve öldürülürse o kimse şehîdtir."** (Buhârî, Mezâlim: 13; Müslim, Müsakât: 30)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtayla Sûfyân'dan, Abdullah b. Hasen'den, İbrahim b. Muhammed b. Talha'dan, Abdullah b. Amr'dan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

1421- Saîd b. Zeyd (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim malını müdafaa uğrunda öldürülürse şehîdtir, kim dini uğrunda öldürülürse şehîdtir, her kim kanını müdafaa uğrunda öldürülürse şehîdtir, kim çoluk çocuğu uğrunda öldürülürse o da şehîdtir."** (Buhârî, Mezâlim: 33)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Aynı hadisi pek çok kimse İbrahim b. Sa'd'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

Yakup, İbrahim b. Sa'd b. Abdurrahman b. Avf ez Zührî'nin oğludur.

BÖLÜM: 23

Ø KATILIN BULUNAMAMASı DURUMUNDA YEMIN ETTIRME ŞEKLI

1422- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Abdullah b. Sehl b. Zeyd ile Muhayyısa b. Mes'ûd b. Zeyd bir yolculuğa çıktılar, Hayber'e vardıklarında kendi işleri için birbirlerinden ayrıldılar. Bir süre sonra Muhayyısa, Abdullah b. Sehl'i öldürülmüş olarak buldu. Birileri onu öldürmüştü, onu defnetti. Sonra Huveyyısa b. Mes'ûd, Abdurrahman b. Sehl ve Muhayyısa Rasûlullah (s.a.v.)'e geldiler. Abdurahman bu kimselerin yaşça en küçüğü olmasına rağmen arkadaşlarından önce konuşmaya davrandı. Rasûlullah (s.a.v.): **"Büyüklere karşı saygılı ol"** buyurdu. Bunun üzerine Abdurrahman sustu ve o iki arkadaşı konuştu, sonra onlarla beraber gerektiği yerde o da konuştu. Rasûlullah (s.a.v.)'e Abdullah b. Sehl'in öldürüldüğü yeri anlattılar. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ölen arkadaşınıza veya katile karşı hak kazanmak üzere elli sefer yemin eder misiniz?** Buyurdu. Öldüreni görmediğimiz halde nasıl yemin edebiliriz dediler. Rasûlullah (s.a.v.), o halde Yahudiler elli yeminle sizi yemin etmekten kurtarsınlar. Diğerleri ise: Kafir bir toplumun yeminlerini nasıl kabul edebiliriz dediler. Bu durumu görünce; Rasûlullah (s.a.v.), öldürülen kimsenin diyetini kendisi verdi. (Müslim, Kasame: 1; Nesâî, Kasame: 3)

Hasan b. Ali el Hallâl; Yezîd b. Harun vasıtasıyla Yahya b. Saîd'den, Büşeyr b. Yesâr'dan, Sehl b. ebî Hasme'den Rafi' b. Hadîç'den mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup ilim adamlarının uygulaması Kasame konusunda bu hadise göredir. Medineli bazı fıkıhçılar kasame sebebiyle kısas uygulanabilir görüşündedirler. Küfeliler ve bazı ilim adamları ise: **"Kasame kısası gerektirmez diyeti gerektirir"** derler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Hâfız:

Muhaddislerden muktesebâtı ilerlemiş olanların unvânıdır. Bilhassa ezbere bildiği hadislerin çokluğu ile muhaddisten ayrılır. Hâfiz unvânının, umûmiyetle 100 bin kadar hadîsi sened ve metniyle ezbere bilen muhaddisler için kullanıldığı ifâde edilmiştir. Muhaddis gibi, bunun da ricâli ve metni her yönüyle tanımaları gerektiğini söylemeye hâcet yoktur. Şu noktayı da belirtelim ki, diğer tabirler gibi, hâfız tabiri muayyen ve mahdût evsâfa göre verilmiş bir unvan değildir. Zamâna ve bu tâbiri kullanan şahsa göre, kelimeden kastedilen mefhum değişebilir. Sözgelimi Zehebî'nin, Tezkiretü'l-Huffâz'da huffâzı yani hadîs hâfizlarını tanıtır. Bir başka deyişle, orada yer verilen her şahıs Zehebî'ye göre "hâfiz"dır. Bundan hareketle her birinin 100 bin civârında hadîs ezberlemiş olduğunu söyleyemeyiz. Nitekim, kitap, başta Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüm) olmak üzere 33 adet Sahabe (radıyallahu anhüm)'ye yer vererek başlar. Keza Sahâbe'den sonra yer verilen Tâbiîn ve Etbauttâbiîn tabakalarına mensup kimselerden kitapta tercümesi sunulanların hepsinin 100.000 civarında hadîs ezberlediği de söylenemez.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/515-516.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rical'de Titizliği:

Müslim'in mua'an'an rivâyeti bazı şartlarla muttasıl kabul etmekle birlikte, ricâl hususunda titiz davrandığı belirtilir. Zehebî ve İbni Hacer'in müştereken kaydettiklerine göre İbnu Ukde, Buhârî'nin Şamlılarla ilgili rivâyetlerde zaman zaman galat yaptığını, çünkü Buhârî'nin Şamlılarla ilgili rivâyeti kitaptan yaparak, bir şahsı, bir yerde künyesiyle zikrederken, ikinci bir yerde -ayrı bir şahıs zannederek- ismiyle zikrettiğini, halbuki Müslim'in, rivâyeti, kişinin kendisinden yazdığını, ilel hususunda da nâdiren galatına rastlandığını çünkü, müsned rivâyetleri yazıp munkati ve mürselleri almadığını dile getirerek, bu açıdan Müslim'in efdaliyetini tebârüz ettirmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/217.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Hâfız:

Muhaddislerden muktesebâtı ilerlemiş olanların unvânıdır. Bilhassa ezbere bildiği hadislerin çokluğu ile muhaddisten ayrılır. Hâfiz unvânının, umûmiyetle 100 bin kadar hadîsi sened ve metniyle ezbere bilen muhaddisler için kullanıldığı ifâde edilmiştir. Muhaddis gibi, bunun da ricâli ve metni her yönüyle tanımaları gerektiğini söylemeye hâcet yoktur. Şu noktayı da belirtelim ki, diğer tabirler gibi, hâfız tabiri muayyen ve mahdût evsâfa göre verilmiş bir unvan değildir. Zamâna ve bu tâbiri kullanan şahsa göre, kelimeden kastedilen mefhum değişebilir. Sözgelimi Zehebî'nin, Tezkiretü'l-Huffâz'da huffâzı yani hadîs hâfizlarını tanıtır. Bir başka deyişle, orada yer verilen her şahıs Zehebî'ye göre "hâfiz"dır. Bundan hareketle her birinin 100 bin civârında hadîs ezberlemiş olduğunu söyleyemeyiz. Nitekim, kitap, başta Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüm) olmak üzere 33 adet Sahabe (radıyallahu anhüm)'ye yer vererek başlar. Keza Sahâbe'den sonra yer verilen Tâbiîn ve Etbauttâbiîn tabakalarına mensup kimselerden kitapta tercümesi sunulanların hepsinin 100.000 civarında hadîs ezberlediği de söylenemez.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/515-516.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UYDURMA OLDUĞUNDA İTTİFAK EDİLEN HADİSLER
Önsöz
Takdim
Giriş
Müellif Aliyyii'l-Karf Ve Eseri
Kitabın Asıl Nüshası
Kitabın Tahkikinde İzlenen Yol
Kitabın İsmi
Uydurma Hadislerle İlgili Bazı Istılahlar
I. "Bu Hadisin Aslı Yoktur" (Lâ Asle Lehû)
Ii. "Bu Hadisi Bilmiyorum" (Ma Vakaftü Aleyh)
Iii. "Bu Hadis Sahih Değildir" (Lâ Yasıhhı)
"Sahih Değildir" (Lâ yasıhhu) Istılahının Özel Kullanımından Habersiz Olan Bazı Günümüz Alimleri
Muhaddislerin, (Lâ yasıhh) İfadesini Uydurma Hadisler Kitaplarında "Bâtıl" Mânasında Kullandıklarına Dair Örnekler
Bu Kitapta Yer Alan Hadisler Hakkında "Uydurmadır, Asılsızdır" Hükmü Verilirken Kullanılan Lafız Sigaları
Müellif Aliyyü'l-Kari'nin Mukaddimesi
UYDURMA OLDUĞUNDA İTTİFAK EDİLEN HADİS METİNLERİ
« I » Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
« B » Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“T” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Te “ Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“ Ce ” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Ha” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Hı” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Dal” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Ra “ Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Ze” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“ Sın “Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Şın” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Sad” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Sad” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Tı” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Zı” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Ayın” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Ğayın” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadis
“Fe” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Gaf” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Kef” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

UYDURMA OLDUĞUNDA İTTİFAK EDİLEN HADİSLER

Ali bin Sultan Muhammed el-Karî el-Herevî
Afganistan'ın Herat şehrinde tahminen 930 H./1524 M. yılında dünyaya geldi. Herat âlimlerinden ders aldı. Gençlik yıllarında Mekke'ye göç ederek oraya yerleşti. İbn Hacer el-Heytemî, Aliyyü'l-Müttekî, Kutbeddin el-Mekkî gibi meşhur âlimlerden ders aldı. Hadis, Fıkıh, Tefsir, Kıraat dersleri verdi. Molla Aliyyü'1-Karî lakabıyla meşhur oldu. Her yıl güzel hattıyla, bir mushaf yazıp bunu ücretle hediye ediyor ve böylelikle bir yıllık geçim masrafını karşılıyordu. 1014 H./1605 M. yılında Mekke-i Mükerreme'de vefat etti.
Fıkıh, Hadis, Tefsir, Kıraat, Usûl, Kelâm, Feraiz, Tasavvuf, Tarih, Tabakat, Teracim, Arap Dili ve benzeri ilimlerde birkaç sayfalık risale ile on ciltlik kitap arasında değişen 125'i aşkın pek çok nâdir eser telif etti. Fethu Babi'l-İnaye, Şerhu ş-Şifa> Şerhu'ş-Şe-mail, Şerhu'ş-Şatıbiyye, Şerhu Ayni'l-İlm, Şerhu Şerhi'n-Nuhbe, Mirkatü'l-Mefatih, el-Meuzûâtü'l-Kübra ve el-Masnû ft Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevzû en çok bilinen eserleridir.
Abdülfettah Ebu Gudde (1917-1997). Suriye'nin Halep
şehrinde dünyaya geldi. 1948 yılında Ezher Üniversitesi'nden mezun oldu. Mısır'da bulunduğu sıralarda son Osmanlı Şeyhülislâmı Mustafa Sabrı Efendi ve Ders Vekili Muhammed Zahid el-Kevse-rî'den özel dersler aldı. Şam Üniversitesi'nde Öğretim üyeliği yaptı. 1967-1988 yılları arasında Suudi Arabistan Riyad Üniversitesi'nde Hadis ve Hadis Usulü dersleri verdi. Hadis, Hadis Usulü, Hadis Ricali, Kur'ân İlimleri, Fıkıh, Fıkıh. Usûlü, Akaid, Tasavvuf, Arap Dili ve Edebiyatı, Eğitim ve Öğretim Metodlanyla ilgili 70'den fazla te'lif veya tahkik eseri neşretti. Uluslararası pek çok konferans ve sempozyuma katıldı, akademik tebliğler sundu. Riyad'da vefat etti. Üstad Ebu Gudde'nin Safahat min Sabri'l-Ulemâ, Kıymetü'z-Ze-men Inde'l-Ulemâ, er-Rasûlü'l-Muallim, Lemehat min Tarîhi's-Sünne isimli telif eserleri ile tahkikini yaptığı Muhasibî'nin Risa-letü'l-Müsterşidîn, Tehanevî'nin Kavaid fi Ulûmi'l-Hadis, îbnü'l-Kayyim'in el-Menaru'î-Münîf ve Aliyyü'l-Karî'nin el-Mevzûâtü'l-Kübra adlı eserleri Türkçe'ye tercüme edildi. Ebu Gudde'nin tahkiki ile yayınlanan Aliyyü'l-Karî'nin el-Masnû fi Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevzû adlı

eseri ise ilk defa Türkçe'ye tercüme edilmektedir.

Önsöz

Allah'a hamd, O'nun son Rasûlüne salât ve selâm ile... Din adına işlenen en büyük cinayetlerden biri, Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) adına hadis uydurulmasıdır. Bu, inkâr edilmeyen üzücü tarihî gerçeklerden biridir.
Mevzu (Uydurma) Hadisler; Peygamberimiz'e yamanan, uydurulmuş, asılsız sözler ya da onun mübarek sözü olmadığı halde ona nisbet edilen başka zevata ait güzel sözlerdir.
Sahabe ve Tabiîn döneminden sonra dini lekeleme ve karalama amacıyla kasıtlı olarak hadis uyduran zındıklar olduğu gibi, ticarî kazanç arzusuyla hadis uyduran çıkarcılar, yöneticilere şirin görünmek amacıyla hadis uyduran dalkavuklar veya insanları ibadete, hayra ve iyiliğe davet etme gibi kendilerine göre iyi niyetle hadis uyduran safdil kimseler de olmuştur. Böylece bazı bid'at ve hurafeler, asılsız inançlar ve çarpık düşüncelerle nezih dinimize leke sürülmek istenmiştir.
Ancak dinini korumayı taahhüt eden Cenab-ı Hakkın izni ve yardımıyla; mütehassıs, nıünekkîd, müttekî İslâm alimlerinin ihlash gayretleriyle hadis uydurmacıları ve uydurdukları hadisler tek tek tesbit edilmiş, dinin nezaheti ve safiyeti asırlar boyunca aynen korunmuştur.
Bunun yanında gafletle, yanlışlıkla veya gerekli araştırma yapılmaması gibi sebeplerle bazı güzel sözler, bazı İslâmî eserlerde "Hadis" diye yer almıştır. Değerli âlimlerin eserlerinde hadis diye yer alan bu sözler hadis âlimleri tarafından büyük bir dikkat ve itina ile incelenmiş, hadis olmayan sözleri hadis diye nakleden bu eserlerin müellifleri değerli kişiler olsa bile, Allah Rasûlünün şahsiyeti Ön plana alınarak bu sözlerin hadis olmadığı açık ve net olarak ifade edilmiştir.
el-Masnu fi Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevzû isimli elinizdeki kitap, uydurma hadisler konusunda yapılan ilmî çalışmaların özü ve hulâsası denilebilecek bir eser olup müellifi Molla Aliyyü'l-Karî'nin hassasiyet ve titizliği, merhum muhakkik Abdülfettah Ebu Gudde üstadımızın dikkat ve itinası sebebiyle ilim dünyasında takdirle anılan eserlerden biridir. Ebu Gudde'nin yazdığı dipnotlar da eserin aslı kadar değerli ilmî gayretin mahsulü olarak kabul edilmelidir.
Bu kitapta gerçekten asılsız uydurma hadisler ele alındığı gibi; halk arasında veya ilim dünyasında "Hadis" olmadığı halde çeşitli sebeplerle "Hadis" diye nakledilen sözler de ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu kitabın muhtevasına en uygun başlık belki de "Hadis Diye Nakledilen Meşhur Sözler" olabilir. Bir kısmı mana itibariyle doğru olan, büyük zevata ait güzel sözler, zaman zaman halkın dilinde ya da bazı eserlerde, yazarlarının derinliğine inceleme imkânı bulamamaları sebebiyle olsa gerek, hadis olarak nakledilmiştir.
Müellifimiz, hadis diye nakledilen bu meşhur sözlerin hadis olmadığını dile getiren bazı âlimlerin ifadelerini şâhid göstererek bu sözlerin asılsız olduğuna/hadis olmadığına işaret etmiştir. Kitapta ele alınan uydurma hadisler, alfabetik olarak düzenlenmiş olup her hadis hakkında ya bizzat müellif tarafından kısa ve özlü hüküm verilmiş, ya da bazı âlimlerin hükümleri müellif tarafından özet olarak nakledilmiştir.
Genel olarak kitaptaki hadisler, halkın veya ilim erbabının dilinde yaygın sözler olduğu için, kitapta verilen bazı hükümlere ilk anda tereddütle yaklaşılsa da; takva sahibi, ehil ve mütehassıs âlimlerin açık ve net hükümleri, bizim için kesin delil ve hüccet manası taşıdığı için aynen kabul edilmelidir.
Peygamberimiz (s.a.v)'in mübarek lisanından sâdır olmayan sözlerin; güzel sözler olsa bile, O'nun adına nakledilmesi, O söylemiş gibi kabul edilmesi, bu sözlerin "Uydurma Hadis" kapsamında değerlendirilmesi sonucunu doğurmaktadır.
Tercümede mümkün olduğu kadar asla bağlı kalınmış, ilmî tercüme kriterleri göz önünde bulundurulmuş, ancak bazı gerekli notlar tarafımızdan ilâve edilmiştir. Ayrıca ele alınan her hadisin yer aldığı bazı kaynaklar, hadis araştırmacılarına kolaylık olması için dipnotlarda özellikle zikredilmiştir. İlâve notlarımız genellikle "bkz." ile başlamaktadır. Bunun dışındaki ilâvelerde açıklamanın sonuna (Çev.) notu konulmuştur.
Türkçe'ye ilk defa tercüme edilen bu özlü eser, daha çok Hadis ilimleriyle meşgul olanlara hitap etse de, Hadis âlimlerinin hadis olmadığında ittifak ettikleri uydurma hadîsleri konu edindiği için, inşaallah halkın da istifade edeceği eserlerden biri olacaktır.
İslâmî hassasiyet, ilmî emanet ve hadis nakletmedeki ihtimam, tarih boyunca yaşamış Hadis âlimlerinin en önemli özelliklerindendir. Cenab-ı Hakkın huzurunda mahrum ve Allah Rasûlü'nün önünde mahcup olmama gibi manevî bir ilkeden hareket eden münekkid hadis âlimleri; hadisler ve hadis ravileri hakkında hatır-gönül gözetmeden ve taassuba kapılmadan; daima Hakkın hatırını gözetme azim ve kararlı-ğıyla dikkatli ve isabetli hüküm vermeye çalışmışlardır.
Hadis âlimlerinin gayretli ve samimî çalışmaları sayesinde Allah Rasûlü'nün sahih hadisleri, nesillerden nesillere büyük bir titizlikle devredildiği gibi; uydurma hadisler de dillerin, gönüllerin ve İslâm toplumunun nezih yapısının lekelenmemesi için ümmeti bilgilendirme ve şuurlandırma amacıyla özel olarak telif edilen Mevzu (Uydurma) Hadisler kitaplarında toplanmıştır.
Bazı hadislerin zayıf veya mevzu (uydurma) olduğunda hadis âlimleri arasında ilmî ihtilaflar da yaşanmamış değildir. Aşırı titizliğe sahip âlimlerle aşırı hoşgörülü âlimler bir yana; ilim erbabının büyük çoğunluğu orta yolu izleyerek hadisleri sened ve metin tenkidine tâbi tutmuşlar, hadislerin durumuna uygun isabetli hüküm vermek için azamî gayret sarfetmişlerdir.
Sünnetin yazılı belgeleri olan hadisler hakkında hadis âlimleri tarafından yapılan ilmî çalışmalar sayesinde, sahih hadislerle sahih olmayan hadisler birbirinden ayrılmıştır.
Bize düşen görev; Allah'ın Kitabının açıklaması ve uygulaması niteliğindeki Allah Rasûlü'nün nezih mirası olan sahih ve makbul hadislere sahip çıkmak, uydurma hadislerden, her çeşit bâtıl, bid'at ve hurafe olan inanç, uygulama ve düşüncelerden uzak durmaktır.
"Meşhur uydurma hadislerin tesbit edilmesi" gibi çok önemli ve hayırlı; ama hassas olduğu kadar çok zor bir konuda telif edilen bu eseri ve tercümesini nezdinde makbul kılmasını, hatalarımızı affetmesini Cenab-ı Hak'dan niyaz ederiz.
Dr. Halil İbrahim KUTLAY

Takdim

Her çeşit hayır, lütuf, nimet ve muvaffakiyetin gerçek sahibi Allah'a hamd olsun. Hak ve hikmetle konuşan, Hak Yol'a davet eden, Allah'ın kulu ve Rasûlü Efendimiz Muhammed Mustafa'ya; O'nun ehl-i beytine ve abdest azaları nurla parlayan şerefli ashabına ve onlara güzellikle uyan âbid, sâlih ve âlimlere salât ve selâm olsun.
Elinizdeki şu eser, —Allah'a ve O'nun değerli lütfuna hamd olsun- âlimler, talebeler ve kültürlü kesim nezdinde birinci baskısı büyük iltifata mahzar olan; İmam Aliyyü'l-Karî (r.a)'nin el-Masnû fi Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevzû kitabının Arapça yayınlanan ikinci baskısıdır.
Kitabın nüshalarının bir kaç yıl önce tükenmesi sebebiyle kitaba yönelik talep ve arayışın giderek artması üzerine yeni baskıyı yapmış bulunuyorum. Bu baskıda ta'lik ve tahkik, tesbit ve tevsik olarak pek çok ilaveler yaptım. Böylece kitabın bu baskısı, Allah Tealâ'mn lütfü ve muvaffakiyeti ile önceki baskısına nisbetle daha istifadeli ve okuyucuya yararı açısından daha zengin bir şekle bürünmüş oldu.
Kitaba yazdığım giriş yazısında; cerh ve ta'dil kitapları uydurma hadisler kitaplarında, rical âlimleri, muhadısler ve münekkidlerin kullandıkları ifadeleri inceleyenlerin gördükleri ıstılâhî lafızların büyük bir kısmının titizlikle derlenmesi ve ihtiva ettiği nâdir ilmî inceleme sebebiyle; in-şaallah üstadların da talebelerin de istifade edeceği; konusunda az rastlanan, çok faydalı zengin ilâveler yapmış bulunuyorum.
Bu kitabın; pek çok ilim erbabının dillerinde dolaşan, bir çok yazar ve müellifin yazılarında sık sık rastlanan uydurma hadislerin yaygınlaşmasının sebep olduğu lekelerden İslâmî Kültürün arınmasına yardımcı ve destek olması için; kitaba yeni eklediğim notlar ve ilâvelerde hem ilmî hem de kültürel hususlara ağırlık vermeye özen gösterdim.
Uydurma hadisler; inanç, ibadet, ahlâk, düşünce ve sosyal hayatın pek çok yönüne zarar vermekte, İslâm'ın safiyetini ve nezahetini bulandırmakta, bunlardan kurtulmak cidden zorlaşmakta; bunun için devamlı şuurlandırmaya, sürekli ve kesintisiz hatırlatmaya ihtiyaç duyulmaktadır.
Bu kitapla; halkın, Öğrencilerin ve kültürlü kesimin kalemlerinin, zihinlerinin, dillerinin ve kültürlerinin islâm'a sokuşturulan her şeyden temizlenmesi ve özellikle Allah Rasûlü'nün hadislerine eklenen asılsız ilâvelerden arındırılması konusunda; Allah Telâ'nın âlimlere ve Sünnet-i Mutah-hara'ya hizmet ehline yüklediği büyük görevin bir kısmını olsun yerine getirmiş olmayı ümid ediyorum. Zira atılacak kabukların O'nun hadisinin özüne sokulmasının korkunç tehlikesi, büyük zararı ve derin etkisi olmaktadır.
Sonsuz ikram sahibi olan Allah'tan bu kitabı faydalı kılmasını, gayretlerimi kabul eylemesini ve bunu kendi nezdin-deki "sâlih ameller" kefesine koymasını, huzuruna çıkacağımız günde, makamında bizim için istifadeli kılmasını niyaz ediyorum ki;
"O gün Allah; Peygamber'i ve O'nunla birlikte iman edenleri küçük düşürmeyecektir. Onların nurları, önlerinde ve sağ taraflarında parıldayacak ve şöyle diyeceklerdir: Ey Rabbimiz!.. Nurumuzu tamamla. Bizi bağışla. Şüphesiz sen, her şeye gücü yetensin." [1]

"O gün mü'min erkekler ile mü'min kadınları önlerinde ve sağ taraflarında nurlar parıldarken görürsün. (O mü'min ve mü'mine kullara şöyle denilecektir.) Bugün size verilecek müjde: İçinde ebedî kalacağınız altlarından ırmaklar akan Cennetlerdir. İşte büyük kazanç budur." [2]
Allah, bu kitaptan istifade edip de arkamdan sâlih dua ile bana ikramda bulunacak olan ve bu dua sebebiyle, görevli meleğin: "Amin! Din kardeşine yaptığın duanın bir misli de sana olsun!" şeklindeki duasına nail olacak olan herkesi mükâfatlandırsın.
Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. Efendimiz Muham-med Mustafa'ya; Onu ehl-i beytine, ashabına ve onlara tâbi olanlara kıyamet gününe kadar salât ve selâm olsun.
Riyad, 24/1/1398 Abdülfettah Ebu Gudde[3]
(Rahmetulîahi Aleyh)

Giriş

Hakkı emreden, doğruluğu farz ve yalancılığı haram kılan, bâtıldan uzak durmamızı emreden Allah'a hamd olsun.
"Benim adıma yalan uydurmak, her hangi bir kimse aleyhine yalan uydurmak gibi değildir. Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın" buyuran Allah'ın kulu, rasûlü ve nebisi Efendimiz Muhammed Mustafa'ya; O'nun ehl-i beytine, ashabına... Tahrif edenlerin tahrifine, bâtıl yolda yürüyenlerin çalıp çırpmalarına, yalancıların yalanlarına karşı onun sünnetini savunan; şer'î hükümlerin koruyucuları ve sünnetin râvileri olan âlimlere, ashab-ı kirama güzellikle tâbi olanlara salât ve selâm olsun.
Amellerin en değerlisi, mükâfatların en büyüğü ve manevî gıdaların en bolu; sahih hadisi uydurma olandan, doğru olanı yalan yere uydurulan sözlerden ayırdedebilmektir. Böylece Hak, hak ehline ve sahiplerine ulaştırılmakta, bâtıl açığa vurulmakta, bâtıl söz sahibi teşhis edilmekte, Sünnet-i Seniyye asılsız ve bâtıl sözlerden, desise ve sapıklıklardan uzak tutulmakta, Allah'ın mü'min kulları; kendilerinin güzel davrandıklarım sanarak, yalanla amel etme ayıbından ve bâtıla sarılma tehlikesine düşmekten kurtarılmaktadır.
Uydurma hadisi sahihinden ayırdetme konusunu ele alan kitapların halkın hizmetine sunulması, ilim ehli üzerine bir borçtur. Bu hizmet, onların söyledikleri ve delil getirdikleri hadisler konusunda şuur ve basiretlerini artırmakta, dinî kültür üzerine atılan lekelerden temizlemekte, böylece insanların uydurma hadislerden yüz çevirip sahih hadislere yönelmelerine vesile olmaktadır. Bu ise, başlı başına hayırlı bir çalışmadır.
Hatta "uydurma hadis" kitaplarının neşredilmesi; -başkaları bir yana- ilim yolcusuna, hiçbir araştırma ve inceleme yapmadan duyup ezberlediği yalan yere uydurulmuş bâtıl hadisleri şahit ve delil getirme tehlikesine düşmekten sakınması hususunda yardımcı olmaktadır. Ne yazık ki, ilim talibinin hafızasında bu çeşit hadisler ne kadar da çoktur!.. Zira sık sık okuduğu tefsir, hadis, fıkıh, usûl, ahlâk, edebiyat, tarih, Arap dili ve grameri vb. eserlerde ilmî hiçbir kaideye uyulmaksızın zikredilen pek çok hadis, zihnine takılmakta, o hadisleri okuduğu anda bunları tahkik edebilmek için vakit veya ilmî hazırlık imkânı bulamamakta, böylece bu hadisler ilim talibinin dilinde veya gönlünde yer etmekte, o da bunları okuduğu veya duyduğu gibi nakletmekte, istenmeyen pek çok kötü neticeler bu durumdan kaynaklanmaktadır.
Şuurlu ve basiretli kişi olması beklenen ilim yolcusundan istenen; "uydurma hadisler" kitaplarına sık sık başvurması ve bu kitapları defaatle gözden geçirmesidir. Zira bu kitaplara defalarca bakması, onun bu çeşit hadislerden daha çok korunmasına ve uzaklaşmasına vesile olacak, gönlünde var olan "Efendimiz Allah Rasulü (s.a.v)'nden naklettiği her hadisi mutlaka en iyi şekilde tesbit etme" duygusunu güçlendirecektir. Sonra göz ve basiretle yapılan bu canlı tekrar, ilim talibinin gönlünde bâtıl olanı sahih olandan, zayıf hadisi sahihinden ayırdedebilme melekesi olarak yerleşecektir. Bu çok hayırlı bir husustur.
Şuurlu ve araştırmacı ilim talebesi; uydurma hadisler konusunda bilmediklerim öğrenmek, bildiklerini hatırlamak ya da zayıf veya uydurma hadis olduğu halde yanüarak sabit veya sahih hadis zannettiği bir hususu düzeltebilmek için uydurma hadis kitaplarına çokça nazar etmeye daima ihtiyaç duymaktadır. Sahih hadisleri okuyup inceleme yanında; "uydurma hadisler" kitaplarına çokça nazar etmek, ilim talibini bu çeşit uydurma hadisleri kabul edip sürekli delil olarak kullanmasını engelleyecek en hayırlı üstaddır. Bu çeşit hadisleri Öğrenmeleri ve terk etmeleri konusunda halkın şuürlandırılması ve bunların yerine Allah Rasûlü (s.a.v)'den gelen sahih hadisleri öğrenmeleri hususunda en iyi yardımcıdır.
Sahih hadisler, müslümanın dini ve dünyası hakkında ihtiyaç duyduğu her şeyi karşılama konusunda tam anlamıyla yeterlidir. Allah'a hamd olsun ki, Allah, ezelden beri Hakkı var kılmış, bâtıla ihtiyaç bırakmamıştır.
Uydurma hadisler, her zaman ve her yerde yaygınlaşm-ca, eski ve yeni pek çok değerli hadis âlimi, bunları açıklamak için kitap ve risaleler telif etmiş, bu konuda güçlerinin yettiği son noktaya kadar çaba harcamıştır. Allah, İslâm'a ve özellikle Sünnet'e yaptıkları bu hizmetlerine karşılık onları mükâfatlandırsın.
Bu konuda telif edilen en güzel eserlerden biri, muhad-dis, fakîh, çok yönlü allâme İmam Aliyyü'1-Karî (r.a)'nin el-Masnû' fi Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevzû adlı eseridir. Müellif, bu eserinde; küçük hacimli olması ve kolayca istifade edilmesi ve Öğrenilmesi için, pek çok âlimin izlediği, zayıf veya sahih hadisleri derleme yolundan ayrılarak sadece uydurma hadisleri ele alma yolunu tercih etmiştir.
Ben de tertemiz nebevi sünneti, sünnetten olmayan şeylerden koruma yolunda bir hizmet sunabilme gayesiyle bu
eseri tanıtmayı ve neşretmeyi arzu ettim. Zira bu ve benzeri kitapların neşredilmesi; dillerin, kalemlerin ve toplumun Allah Rasûlü (s.a.v) adına yalan yere uydurulmuş hadislerden arındırılması konusunda yardımcı olacaktır. Bu, önemli dinî bir görev olup ben böylece bu görevi bir parça olsun yerine getirmiş olmayı ümid ediyorum.
Muvaffakiyeti lütfedecek olan sadece Allah'tır.

Müellif Aliyyii'l-Karf Ve Eseri

Kitabın müellifi, Kıraat ilminde imam olması dolayısıyla "Karî" lakabıyla meşhur olan Nureddin Ali bin Sultan Muhammed el-Karî, el-Herevî, el-Mekkî, el- Hanefî'dir.[4]
Aliyyü'1-Karî, en faziletli ilim Öncülerinden biri ve en seçkin muhakkiklerin önderi olup; İmam, Muhaddis, Fakîh, Usulcü, Müfessir, Kıraat âlimi, Kelâmcı, Münazara Üstadı, Feraiz âlimi, Sûfî, Tarihçi, Arap Dili, Nahiv ve Edebiyat üstadı idi.
Horasan şehirlerinin en büyüğü; makam, ilim ve fazilette en değerlisi olan, -bugün Afganistan sınırları içinde bulunan- Herat'ta dünyaya geldi. Herat âlimlerinden ders aldı. Daha sonra Mekke'ye göç etti ve oraya yerleşti. Mekke'nin meşhur âlimlerinden ilim elde etti. Hem Arap hem de Acem âlimlerinden ilim telakki etmek suretiyle her iki fazileti bir arada topladı. Anlatıldığına göre; her yıl güzel hattıyla, üzerinde kıraat ve tefsirden inciler bulunan bir mushaf yazıyor, bunu ücretle hediye ediyor, bununla bir yıllık geçim masraflarını karşılıyordu.
Allah, müellifimize nâdir bir zekâ, üstün bir akıl, ince bir anlayış, meseleleri tafsil ve tetkik hususunda sabır, tahkik konusunda hayrete değer bir aşk ve bunun yanında kolay anlaşılır bir ifade kabiliyeti lütfetmişti. Bu özelliklerle pek çok ilme dalma imkânı bulmuş, bu ilimlerden en zengin şekliyle hissedar olmuştu.
Müellifimiz; Fıkıh, Hadis, Tefsir, Kıraat, Usûl, Kelâm, Feraiz, Tasavvuf, Tarih, Tabakat, Teracim, Edebiyat, Arap Dili (Lügat), Nahiv, Vaz' İlmi ve benzeri ilimlerde, birkaç sayfalık risale ile on ciltlik kitap arasında değişen boy boy 125'i aşkın pek çok nâdir eser telif etmiştir. Bu eserleri, ana dili Arapça olmamasına rağmen, dilinde herhangi bir yabancılık tesiri hissedilmeksizin, imkânsız derecede basit (sehl-i mümteni') denilebilecek ama gerekli olanı ifade eden, gereksiz olandan uzak bir üslûpla, konuyu tam anlamıyla kuşatan, farklı ve nâdir güzellikte bir ifade tarzıyla kaleme almıştır.
İmam Abdül-Hayy Leknevî, Aliyyü'1-Karî hakkında; "Bütün eserleri, hicrî 1000 yılının başlarında kendisim "müced-did'lik derecesine eriştiren; konusunda nefis, nâdir ve faydalı eserlerdir", demiştir.
Asrında şöhreti pek çok ülkeye yayılmış, layık olduğu ilmî makama nail olmuştu. Hayatının sonuna kadar ilmi ve eserleriyle insanlığa faydalı olmaya devam etmiş, nihayet hicrî 1014 yılı Şevval ayında (1605 M.) Mekke-i Mükerre-me'de vefat etmiş, Ma'lâ kabristanına defedilmiştir.
Vefatından haberdar olan Mısır âlimleri, ilimde ve dindeki imametini takdir etmeleri sebebiyle; Ezher Camii'nde büyük bir cemaatle gıyabî cenaze namazını kılmışlardı.
Allah Tealâ ona rahmet eylesin ve ona bol lütuf ve rızasını ihsan eylesin.

Kitabın Asıl Nüshası

Müellif Aliyyü'1-Karî merhumun biyografisini yazan pek çok ilim erbabı, onun "Uydurma Hadisler" konusunda iki ayrı eseri olduğunu zikretmiş, bazıları birine el-Mevzûâtü's-Sugra diğerine el-Mevzûâtü'l-Kübra ismini vererek birbirlerinden ayırdetmişlerdir. el-Mevzûatü'l-Kübra diye bilinen bu ikinci kitap, meşhur olan ve âlimlerin elinde dolaşan kitap olup yazma nüshaları da, birkaç baskı yapan matbu nüshaları da çoktur.

Üstad Aliyyü'l-Karî'nin "Uydurma Hadisler" konusunda iki ayrı eseri olduğunu öğrenip de onun bu iki eserinden biri olan el-Mevzûatü'l-Kübra sına vâkıf olduğumdan bu yana; yazma eserler kütüphanelerine ve fihristlerine başvuruyor, araştırıyor, hadis-i şerifle meşgul olan âlimlere el-Mevzû-âtü's-Sugra adlı eserini soruyordum. Ama bu eseri gören ya da bilen birine rastlamıyordum. Bu durum yirmi yıldan uzun bir süredir devam etmişti.[5]
İki yıl önce (1387 H/1967 M) Cenab-ı Hak, bana Suudi ^Arabistan'ın Riyad şehrinde Şerîa Fakültesi'nde ders verdiğim sırada el-Mevzûâtu's-Sugra kitabının matbu nüshasına vâkıf olmayı nasib etti. Bu nüsha, kitabın Hindistan'ın Lahor şehrinde on dördüncü asır başlarında basılmış eski bir nüshasıydı. Buna vâkıf olmakla çok sevindim. Allah'a hamd olsun, aradığımı bulmuştum. Bu nüsha, matbu olmasına rağmen "Kibrit-i Ahmer'den daha nâdir" denilecek bir nüshaydı.
Kitabın bu ilk baskısı, (Matbau Muhammedi) matbaasında 40 sayfa olarak orta boydan biraz küçük basılmış, üzerinde ne baskı tarihi, ne sahibi, ne de derleyenin ismi bulunmayan, makbul-gayri makbul bazı ta'likatm not edildiği bir nüsha olup haşiyelerinde Muhammed b. Tahir el-Fettenî (r.a)'nin Mecmeu Bihari'l-Envar kitabından alınma Tezkire-tü'l-Mevzûât hulâsası vardı. Kitabın bu baskısı çok hatalı bir baskı olup, tahrifat, değiştirme ve kelime düşüklüğü ile dolu bir baskı idi. Bu baskı hakkında kısaca: "Kitabı temize geçiren, bunun canına okumuş", diyebilirim.
Her neyse, yine de faydalı ve nâdir bulunan bu kitaba erişmemize vesile olması sebebiyle, Allah neşreden kişiyi her hayırla mükâfatlandırsın, diye dua ediyorum.

Kitabın Tahkikinde İzlenen Yol

Bu kitapta yaptığım ilk çalışma, önce asıl matbu nüshada olduğu gibi aynen yazmak, düzenledikten sonra da ikinci defa yazmak oldu.
Daha sonra kitabın ibarelerini ve hadislerini; müellifin diğer kitabı olan el-Mevzûâtü'l-Kübrdmn allâme tarihçi ve muhaddis üstadımız Muhammed Ragıb et-Tabbah (r.a)'ın huzurunda beldemiz Halep'te 1362 H. [1939 M.] yılında okuduğum bana ait nüshası ile birer birer karşılaştırarak tashih ettim. Aynı zamanda iki ayrı yazma nüsha ile karşılaştırdım. Yine onu müellifin nakilde bulunduğu ya da müelliften nakil yapan "uydurma hadisler kitapları" ile karşılaştırarak tashih ettim. Nihayet kitap, Allah'ın izniyle ilk düzgün şekline dönmüş oldu.
Kitabın asıl nüshasında ele alman hadisler, pek çok yerde düzensiz olarak yer almış, zikredildiği (harfte) daha sonra yer alması gereken hadisler daha önce yer almış, daha önce yer alması gerekenler daha sonra yer almıştı. Bunun üzerine bu hadisleri yeniden kendi harflerinde ve asıl olması gereken yerlerinde düzenli bir şekilde zikrettim.
Bu kitaba yaptığım hizmette ve ta'likatta, okudukları her şeyi açık bir şekilde anlayarak net bilgi arzu eden kültürlü okuyucuların durumunu göz önünde bulundurduğum gibi, ilmî hususları da göz önünde bulundurdum. Rasûlullah (s.a.v)'a nisbeti sahih olsun-olmasm, manası kapalı olan kelime ve cümleleri şerh ettim. Zira her iki durumda da bunların anlaşılması, iyi bilinmesine ve ezberlenmesine yardımcı olacaktır.
Bazı durumlarda, hadisin derecesini açıklama yanında, delil getirilen lafzın manasını açıkladım ya da hadisin kültürel yönünü gözeterek örnekleri çoğalttım. Bazı sözlerin kendilerine nisbet edildiği şahsiyetler, meşhur imamlardan olmadıkları takdirde, bu zatların biyografilerini kısaca zikrettim.
Zira bir sözün sahibinin hayatının anlatılması, o sözün ya kabul ya da reddedilmesine destek olacak, ya da o sözle anlatılmak istenen asıl maksadı aydınlatacaktır.
Okuyucunun göreceği gibi, pek çok yerde müellif merhumu tenkit ettim. Zira müellifin bazı ifadelerinin, bu tenkitleri gerekli kıldığı görüşündeydim. Onun biyografisini veren bazı müellifler; "Onun uydurma hadislerle ilgili her iki kitabı hakkında bazı tenkitler bulunmaktadır", demişlerdir. Bu kitaptan Allah'ın izniyle daha çok istifade edilebilmesi için; açıklama, inceleme, düzeltme ve tamamlama niteliğindeki tenkitleri kitaba ilâve ettim.
Sahih hadislerde uydurma hadise gerek bırakmayacak bir mana bulunduğu takdirde, bizi uydurma hadise muhtaç bırakmaması ve yalan olanın reddedilip onun yerine doğru olanın takdim edilmesi için bu sahih hadisleri zikrettim. Bu, gerçekten hayırlı, alternatif bir çalışma olmuştur.
Müellif, uydurma hadisin bir kısmına işaret etmişse, bu konuda ön bilgisi bulunmayan okuyucunun; hakkında hüküm verilen hadisi bilmesi ve verilen hükümden yararlanabilmesi için, bu uydurma hadisi ya tam metniyle ya da okuyucunun zihninde tam metnini canlandirabileceği bir ifade ile zikrettim.
Kitaptaki hadisleri, daha Önce işaret edildiği şekilde düzenledikten sonra sırasıyla numaralandırdım. Müellifin kitabın sonunda naklettiği paragrafları da kolaylıkla gönderme yapılabilmesi ve başvuru kolaylığı sağlayabilmesi için aynı şekilde numaralandırmaya tâbi tuttum. Hadisin tarihî veya edebî bir konuyla ilişkisi olduğu takdirde, konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve okuyucunun başka eserlere başvurma ve araştırma yapma zorunda kalmaması için bu hususları da kısaca zikrettim.
Bazen müellifin, aynı hadis hakkında el-Mevzûâtü'l-Kübra kitabında bu kitapta verdiği hükümden farklı hüküm vermesi ya da farklı söz söylemesi sebebiyle verdiği hükmü tenkit ettim. 149 no.lu hadisin sonunda Mirkatü'l-Mefatîh Şerh Mişkâti'l-Mesabîh kitabına yaptığı göndermeden; müellifin, bu kitabını Mirkatul-Mefatîh kitabından sonra telif etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak müellif, bu kitabı el-Mevzûâtü'l-Kübra dan önce telif etmiş olmalıdır. Zira el-Meuzûâtü'l-Kübra'da uydurma olduğuna kesin hüküm verildiği halde bu kitapta yer almayan bazı hadisler bulunmaktadır.
Müellifin zayıf, hasen ve sahih hadisleri zikretmeksizin; "sadece (uydurma hadis)leri zikretme" şeklinde izlediği bu metodu, daha sonra Muhammed el-Kavukcî et-Tırabulsî (öl. 1305 H.) el-Lü'lüü'l-Marsû fîma Lâ Asle Lehû ev bi-Aslihi Mevzu kitabında ve Muhammed el-Beşîr Zafir el-Ezherî (öl. 1325 H.) Tahzîru'l-Müslimîn mirie'l-Ehadîsi'l-Mevzûa ala Seyyidi'l-Murselîn kitabında aynı şekilde uygulamıştır. Ancak bu iki zat kendilerinden önce bu metodu uygulayan kimselere işaret etmemişlerdir. Bu son iki kitap da basılmıştır.
Hafız Sehavî'nin; el-Makasıdü'l-Hasene fi Bey ani Kesir mine'l-Ehadîsi'l-Müştehira ale'l-Elsine kitabının başında (s. 3) de işaret ettiği gibi; (Uydurma Hadis)'in hadis diye adlandırılması, "Hadis" kelimesinin sözlük manasının dikkate alınması sebebiyledir.
Yalan sözün "Hadis" diye adlandırılmasına İmam Müslim'in Sahih'inin mukaddimesinde (1/62) naklettiği şu hadis, şahitlik etmektedir:
"Semura b. Cündüb ve Mugîre b. Şube (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Kim, yalan olduğunu bildiği veya zannettiği bir HADİSİ benden naklederse, o iki yalancıdan biridir."
Yani yalan hadis nakleden kimse, bu yalanı ilk söyleyen kişiye katılmış olur. Böylece her ikisi de günah ve sorumlulukta ortak olurlar. Rasûlullah (s.a.v), bu hadisinde yalan sözü "Hadis" olarak adlandırmaktadır.

Kitabın İsmi

Müellif Aliyyü'1-Karî, bu kitabının başında da, el-Mevzûâtü'l-Kübra'sının başında da bu iki kitaptan her biri için özel bir başlık zikretmemektedir. Belki de müellif, bu iki kitaptan her biri için tercih ettiği özel başlığı, bu iki kitaptan her birinin kapağında yazmakla yetinmiş olabilir. Fakat çoğunlukla hattatlar kitabın kapağında zikredilen başlığı aynen koruma konusunda serbest davranabilmekte, bazen bu konulan başlıklarda tasarruf edebilmektedirler. Bu sebeple de kitap başlıklarında bir nüshadan diğerine büyük farklılıklar görülebilmektedir.
Bu iki kitaptan her birinin adlandırılması konusunda âlimlerin ifadeleri birbirlerini tutmamaktadır. Abdülhayy el-Leknevî, Tuhfetü't-Talebe fi Tahkik Meshı'r-Rakabe kitabmda (s.4); (Boynu meshetmek, kıyamette boyna halka geçirilmesine karşı güvencedir), hadisi hakkında Aliyyü'1-Karî'nin sözünü nakletmekte ve nakledilen kitabı el-Masnû fi Ma'ri-feti'l-Mevzû şeklinde adlandırmaktadır. Halbuki Leknevî' nin müelliften aynen naklettiği ifadesi, el-Mevzûâtü'l-Küb-rd'da yer almakta, Sugra'da bu ifade yer almamaktadır.
Yine Leknevî, Tuhfetü'l-Ahyar fi İhyai Sünneti Seyyi-di'l-Ebrar kitabında (s.172) (İhtilâfü Ümmeti Rahmetün) hadisi hakkında Aliyyü'l-Karî'nin sözünü nakletmekte ve nakledilen kitabı el-Masnû fi Ma'rifeti'l-Mevzû şeklinde adlandırmaktadır. Halbuki zikredilen ifade, Sugra'da bulunmamakta, tamamıyla Kübra'da yer almaktadır.
Leknevî, es-Siâye fi Keşf ma fi Şerhi'l-Vikaye kitabında (1/442) {Mü'minin tükrüğü şifadır), hadisi hakkında Aliyyü'l-Karî'nin sözünü nakletmekte ve nakledilen kitabı yine el-Masnû fi Ma'rifeti'l-Mevzû şeklinde adlandırmaktadır. Halbuki müelliften nakledilen bu söz, sadece Kübra'da yer almakta; Sugra'da hiç zikredilmemektedir.
Yine Leknevî'nin Rad'u'l-Ihvan an Muhdesat Âhir Cum'ati Ramazan isimli risalesinde (s. 432) (Kim Ramazanın son Cuma günü farz namazlardan birini eda ederse...) hadisi hakkında Aliyyü'l-Karî'nin sözünü naklettiğini, nakledilen kitabı Tezkiretü'l-Mevzûât şeklinde adlandırdığını ve Aliyyü'l-Karî'nin sözü sona erdikten sonra; "Bu ifade, onun uydurma hadisler hakkında yazdığı el-Masnû fi Ma'rifeti'l-Mevzû şeklinde adlandırılan diğer muhtasar risalesinde de aynen yer almaktadır", dediğini görmekteyiz.

Aliyyü'l-Karî'nin bu iki kitabın adlandırılması konusundaki Adûnînin Keşfü'l-Hafa daki (1/8) şu ifadesi de çelişkilidir:
"(Karî diyor ki) dediğimde; bununla Molla Aliyyü'l-Karî'nin uydurma hadisler hakkındaki el-Esraru'l-Merfûa fi'l-Ahbaril-Meuzûa şeklinde adlandırılan kitabı murad edilmektedir. Bu kitap ise S uğra ve Kübra diye bilinmektedir."
Aclunî, bu ifadesiyle aynı ismi iki kitabın ismi olarak kullanmış olmaktadır.
Birkaç sayfa önceki bir dipnotta (s. 20) Hindistan'a yaptığım ziyaretlerden birinde Rampur şehri Rıza Kütüphanesinde Aliyyül-Karî'nin Mevzuat kitabının iki nüshasını gördüğümü ifade etmiştim. Bu iki nüshadan her birinin üzerine el-Masnû fî Ma'rifeti'l-Mevzû ismi yazılı olup numaraları 897 ve 898 idi. Yine aynı kütüphanede kitabın 899 no.hı bir üçüncü nüshası bulunmakta olup onun üzerinde ise el-Esra-ru'l-Merfûa fi'l-Ahbari'l'Mevzûa yazılı idi. O zaman ziyaret süresinin kısa olması, bana bu iki yazma nüshayı iyi inceleyip isimlerinin muhtevaya uygun olup olmadığını te'kid edip istifade etme imkânını vermemişti.
Değerli hocam Abdülvehhab Abdüllatifin; İbn Arrak'ın Tenzihti'Ş'Şeriati'l-Merfûa kitabına yazdığı mukaddimede (Sin) sayfasında uydurma hadislerle ilgili eserleri sayarken şu ifadesi yer almaktadır:
"Bu konuda Aliyyü'l-Karî'nin Tezkiretü'l-Mevzûâti'l-Kübrâ ve's-Sugrâ yani el-Hibâtü's-Seniyyat ve el-Esraru'l-Merfûa adlı eserleri bulunmaktadır. Onun aynı zamanda el-Masnû fi Ma'rifeti'l-Mevzû isimli bir risalesi de vardır."
Abdülvehhab Abdüllatif, bu ifadesinde de Sahavî'nin el-Makasıdü'l-Hasene kitabına yazdığı mukaddimede (H) sayfasındaki ifadesinde de, müellifin Sugra eserini el-Esraru'l-Merfûa adıyla adlandırmaktadır. Bu ise, az sonra göreceğimiz gibi bir hatadır.
Üstad Abdülvehhab, bu ifadesiyle Aliyyü'l-Karî'nin uydurma hadislerle ilgili kitaplarını üç kitap olarak kabul etmiş olmaktadır. Halbuki müellifin biyografisinde bu konuda zikredilen kitapları ikidir. Üstad Abdülvehhab, el-Makası-dü'l-Hasene kitabının mukaddimesinde de aynı yolu izlemiştir.
Doğru olan şudur ki; el-Mevzûâtü's-Sugrâ kitabı el-Masnû fî Ma'rifeti'l-Mevzû adıyla adlandırılan kitaptır. Bunu bizzat müellif Aliyyü'1-Karî, Şerhu Şerhi'n-Nuhbe kitabında Uydurma Hadis konusunda (s. 127) şu ifadesiyle açıkça belirtmektedir:
"-Zerkeşî ve diğerlerinden sonra- Üstadlarımızm üstadı Süyûtî ve Sehavî, halk dilinde meşhur olan hadisleri derlemiş ve bunları gönüllere şifa verici bir şekilde açıklamışlar, bu hadisleri tahric edenleri belirtmişler ve geniş nakiller yaparak bazılarının batıl olduğuna hükmetmişlerdir."
"Ben de hadis âlimlerinin uydurma olduğu ve aslının batıl olduğu konusunda ittifak ettikleri hadisleri bir risalede topladım. Buna el-Masnû fi Ma'rifeti'l-Mevzû adını verdim. Hadis talibi, bundan müstağni kalamaz."
Bu kitaba verilen isim konusunda son söz budur. Ancak Kettanî'nin er-Risaletü'l-Müstatrafe kitabında (s. 153) ve Abdurrahman el-Muallimî'nin; Şevkânî'nin el-Fevaidü'l-Mecmûa kitabına yazdığı mukaddimede (s. 6) ve Üstad Abdülvehhab Abdüllatifin adı geçen her iki mukaddimesinde kitabın başlığında yer alan (Hadis) kelimesi, müellifin az önce zikri geçen ibaresinde yer almamaktadır.
Bu kelime, Şerhu'n-Nuhbe baskısında düşmüş olabileceği gibi; kitabın bazı yazma nüshalarında müellif tarafından veya kitabın konusunu daha açık bir şekilde ifade etmesi için bazı âlimler tarafından ilâve edilmiş olabilir.
Ben de bütün bu sebepleri dikkate alarak, kitabın muhtevasını daha net bir şekilde gösterdiği için, kitabın başlığında bu ilâve kelimeyi kullandım. Kitap için el-Masnû fî Ma'rifeti'l-Mevzû başlığı yerine, el-Masnû fî Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevzû başlığım tercih ettim.

Uydurma Hadislerle İlgili Bazı Istılahlar

Değerli hadis âlimlerimizin; kendileri için belirledikleri, kitaplarında ve ifadelerinde üzerinde yürüdükleri, verdikleri hükümlerde mutlak ifadeleri üzerlerine inşa ettikleri özel ilmî ıstılahlar vardır.
Bu ıstılahları bilenler, doğru ve isabetli olan çizgiyi bulur, bunlardan habersiz olanlar yanlışlık ve tutarsızlığa düşebilirler. Bu ilmî ıstılahların pek çoğu, âlimlerin gönüllerinde yaşamakta olup bunları kitaplarında yazıya geçirmemiş-lerdir. Bu ıstılahları yazıp tesbit eden âlimler ise pek azdır.
Bu takdim yazısında; okuyucunun bilgi sahibi olması, uydurma hadislerle ilgili bu ve benzeri kitapları okurken istifade etmesi için; hadis âlimlerinin uydurma hadislerle ilgili hükümlerinde ve sözlerinde riayet ettikleri ama önemli olmasına rağmen, uydurma hadisler konusunda eser veren zevatın büyük bir kısmının dikkatini çekmeyen bu kaidelerden bir kısmım burada zikretmeyi uygun görmekteyiz:

I. "Bu Hadisin Aslı Yoktur" (Lâ Asle Lehû)

Hadis âlimlerinin ıstılahlarından biri, bir hadis hakkında söyledikleri (Bunun aslı yoktur/Lâ asle lehû) ifadesidir. Bu ıstılah, farklı yerlerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır:
A- Muhaddisler, bazen "Bu hadisin aslı yoktur, bu lafızla aslı yoktur, bunun aslı yoktur, bunun aslı bilinmiyor, aslı bulunamadı" ve benzeri ifadeler kullanmakta;
bu ifadelerle söz konusu hadisle birlikte nakledilen herhangi bir isnadın bulunmadığını anlatmaktadırlar.
Hafız Süyûtî (r.a) Tedrîbü'r-Ravî'de (Hadis İlimlerinin Yirmi ikincisi) konusunun sonlarında (s. 195) şöyle demiştir: "Muhaddislerin, bir hadis hakkında; "Bunun aslı yoktur", sözü hakkında İbn Teymiyye şöyle diyor: Bunun manası, bu hadisin isnadı yoktur, demektir."
Abdülfettah —Ebu Gudde— diyor ki: Bir hadisin isnadı yoksa; bu hadisin hiçbir değeri olmayıp buna iltifat edilemez. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in mübarek sözlerinin bize nakledilmesinde ancak sabit ve sahih olan bir isnada ya da bunun yerine geçebilecek makbul bir isnada itimad edilebilir. Bu şekilde olmayan isnadın hiçbir değeri yoktur.
Bu kullanımın örneklerinden biri nebevi medihlerde, meselâ: Geyiğin Peygamberimiz (s.a.v)'e selâm vermesi hadisi hakkında kullandıkları "Bu hadisin aslı yoktur, ne söylenmesi ne de şiir olarak okunması caiz değildir", ifadesidir. Çünkü bu rivayet, apaçık bir yalandır. Bu yalanın Peygamberimiz (s.a.v)'in şemaili ile ilgili bir konuda söylenmesi, onun haram ve yasak oluşunu kat kat artırmaktadır.
Bu kitabın hadisleri arasında 91. no.lu hadisde müellif Aliyyü'l-Kari'nin şu sözü gelecektir:
"Geyiğin selâm vermesi hadisi" dillerde ve nebevî medhiyelerde meşhur olmuştur. İbn Kesir şöyle demiştir: "Bunun, aslı yoktur. Kim, bunu Peygamberimiz (s.a.v)'e nis-bet ederse yalan söylemiş olur."[6]
B- Muhaddisler, bazen de isnadı bulunan (müsned) hadis hakkında "Bu hadisin aslı yoktur," ifadesini kullanmakta; bu ifadeyle söz konusu hadisin nisbet edildiği sahabî veya tabiî'ye, ya da Allah Rasûlü (s.av.)'ne yalan yere nisbet edilen uydurma bir hadis olduğunu ifade etmektedirler. Bu durum, hadisin bir senedi olup da bu senedinde yalancı veya hadis uydurmacısı bir râvi bulunduğu ya da nakledilen sözün yalan olduğunu haykıran açık bir delil veya karine bulunduğu takdirde söz konusudur. Dolayısıyla muhaddislerin böyle bir hadis hakkındaki; "Bunun aslı yoktur", ifadesi bu hadisin her hangi bir senedinin bulunmadığı değil, bu hadisin yalan olduğu anlamına gelmektedir.
Bu çeşit kullanımın örneklerinden biri, Hafız İbn Ha-cer'in Tehzîbü't-Tehzîb kitabında (11/52-53) hadis ravilerin-den (Hişanı b. Ammar ed-Dimaşkî)'nin biyografisindeki şu ifadesidir: "Ebu Davud diyor ki: Hişam, senedi olan ama hiçbir aslı olmayan dört yüz hadis rivayet etmiştir."
Bu ifadenin benzeri, Hafız Zehebî'nin Mizanü'l-Î'tidal kitabında (2/302) nakledilmektedir.
Bu kullanımın örneklerinden biri, Hafız Zehebî'nin Mi-zanul-İ'tidal kitabında (4/268) hadis râvilerinden (Nuaym b. Hammad)'ın biyografisindeki şu ifadesidir:
"Nuaym, İsa b. Yunus'dan, o Hariz b. Osman'dan, o da Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da babasından, babası da Avf b. Mâlik'den merfû olarak -yani senediyle Peygamberimiz (s.a.v)'den—rivayet ediyor: Ümmetim yetmiş küsur fırkaya ayrılacak. Bunlar arasında ümmetim için en büyük fitne: Dinî emirlerde kendi görüşleriyle kıyas yapan ve bununla haramı helâl, helâli haram kılanlardır."
Muhammed b. Ali b. Hamza el-Mervezî anlatıyor: Yahya b. Maîn'e bu hadisi sordum. İbn Maîn:
- Bunun aslı yoktur, dedi. Bunun üzerine:
- Peki!. Hadisi rivayet eden Nuaym nasıl biridir? dedim. İbn Maîn:
- Sika (Güvenilir bir ravi)'dir, dedi. Ben:
- Peki!. Böyle güvenilir bir ravi, nasıl bâtıl bir hadisi nakledebiliyor? dedim. İbn Maîn:
- Makbul olduğunu zannederek nakletmiş olabilir, dedi.
Ebu Davud diyor ki: Nuaym b. Hammad'm Peygamberimiz (s.a.v)'den senediyle rivayet ettiği yirmi kadar hadis vardır ki, hiç bîrinin aslı yoktur. Ebu Zür'a ed-Dimaşkî diyor ki: Nuaym b. Hammad'm bize Velid b. Müslim'den; onun İbn Câbir'den; onun da İbn Ebî Zekeriyya'dan; onun da Reca b. Hayve'den; onun da Nevvas b. Sem'an'dan rivayet ettiği; "Allah vahiyle konuştuğu zaman..." hadisini hocam Dü-haym'e arz ettim. Dühaym: Bunun aslı yoktur, dedi." Hafız Zehebî'nin Afgan'daki ifadesi burada sona ermektedir.
Hafız Süyûtî'nin el-Leâli'l-Masnûa fi'l-Ehadîsi'l-Mevzûa kitabında ve onun kaynağı olan İbnül-Cevzî'nin tenkid edilen kitabı el-Mevzûât kitabında pek çok yerde her iki âlimin de senediyle hadisi zikredip: (Bu hadis bâtıldır, aslı yoktur); ya da (Uydurmadır, Allah Rasûlü'nün sözü

olarak aslı yoktur) dediklerim görüyorsun. Bu örneklerden biri için bakınız: el-Leâli'l-Masnûa: 1/11
İşaret ettiğim yerlerden biri de İbnü'l-Cevzî (r.a)'nin; el-Mevzûât kitabında (1/331-332) "Osman b. Affan'ın Faziletleri Babı"nda zikrettiği şu ifadesidir: "İbrahim b. Abdillah el-Farisî anlatıyor: Bize Yahya b. Şebib el-Yemanî anlattı. Dedi ki: Humeyd et-Tavil'in, bize Enes b. Mâlik'den rivayet ettiğine göre; Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: "Cennete girdim. Bir elma aldım ve onu kestim, içinden bir huri çıktı. Gözlerinin kirpikleri kartal tüyleri gibiydi. Bu huri kıza: Sen kime aitsin? dedim. Ben Osman b. Affan'a aidim, dedi."
Muhammed b. Seriyy el-Kantarî anlatıyor: Bize Yahya b. Şebib; Humeyd'den; o da Enes'den rivayet ettiğine göre; Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: "Cennete girdim. Elime bir elma konuldu. Onu elimde evirip çevirmeye başladım. Elma parçalandı, içinden hoşlanılacak bir huri çıktı. Kaşları kartalların pençelerinin tüyleri gibiydi. Bu huri kıza: Sen kime aitsin? dedim. Ben haksız yere öldürülen Osman b. Affan'a aidim, dedi." Bunu Abbas b. Muhammed el-Alevî, Am-mar b. Harun el-Müstemlî'den; o Hammad b. Seleme'den; o Sabit'ten; o da Enes'den aynı şekilde rivayet etti.
(İbnü'l-Cevzî diyor ki:) Bu hadisin Allah Rasûlü (s.a. v)'nden nakli sahih değildir. İlk iki tarikin birleştiği nokta (Yahya b. Şebib)'dir. Onun hakkında İbn Hıbban: Sevrî'nin rivayet etmediği hadisleri Sevrî'den rivayet etmiştir. Bu râvi, hüccet olarak kabul edilemez, demiştir.
Üçüncü tarik râvileri arasında (Abbas b. Muhammed el-Alevî) bulunmaktadır. İbn Hıbban onun hakkında: Ammar b. Harun'dan aslı olmayan hadisler rivayet etmektedir, demiştir.
(İbnü'l-Cevzî devamla diyor ki:) Bu hadis, ne Hammad, ne Sabit, ne Enes, ne de Allah Rasûlü (s.a.v)'nün kelâmından hiçbir aslı bulunmayan bir şeydir. Ukaylî: Bu hadis, uydurmadır, aslı yoktur, demiştir." İbnü'l-Cevzî'nin Mevzû-&£'taki ifadesi burada sona ermektedir.
Gazzalî, İhyâu Ulûmi'd-Diride (4/606) "Her Gün Okunan Evradın Tertibi" bölümü birinci babında; Kürz b. Vebe-re'nin; Şam halkından bir adamdan, onun da ibrahim et-Teymî'den rivayet ettiğine göre; Hızır aleyhisselâm, İbrahim et-Teymî'ye -iki sayfayı aşan uzun bir dua olan- el-Müsebbeatü'1-aşr duasını Öğretti ve Bu duayı bana Muhammed (s.a.v) verdi, dedi" hadisini zikretmektedir.
Hafız Irakî de İhya Tahrici'nde bu hadis hakkında şu notu düşmüştür: "Kürz b. Vebere hadisinin aslı yoktur. Hızır'ın Peygamberimiz (s.a.v) ile buluştuğu ya da buluşmadığı, Hızır'ın hayatta, olduğu ya da vefat ettiği şeklinde hiçbir hadis sahih değildir."
Gördüğünüz gibi, bütün bu hadislerin isnadı bulunmaktadır. Ancak bu isnadlar çürük ve düşük isnadlardır. Bu sebeple hadis âlimleri bu hadisler hakkında: Bunların aslı yoktur, demişlerdir. Bu ifadeleriyle bunların uydurma ve yalan hadisler olduklarını anlatmak istemektedirler.
C- Hadis âlimleri bazen de; "Bu hadisin ne kitapta ne de sahih veya zayıf sünnette aslı yoktur", demektedirler. Bununla söz konusu hadisin manasının ve muhtevasının şer'î nasslardan tamamen uzak olduğunu ve bunun manasını genel olarak destekleyecek bir delil bulunmadığını ifade etmektedirler.
D- Hadis âlimleri bazen de; "Bu hadisin ne kitapta ne de sahih sünnette aslı yoktur", demektedirler. Bununla söz konusu hadisin manasının ve lafzı muhtevasının ne Kur'ân-ı Kerim'de, ne de Allah Rasûlü (s.a.v)'nden sabit olan sahih bir hadiste yer almadığını ifade etmektedirler. Bu konudaki olumsuz ifadeleri, bu hadisin muhtevasının sabit olan şer'î nasslarda bulunmadığını, zayıf rivayetlerde bulunabileceği şeklinde anlaşılabilir.
Bu ifadeler arasındaki farklılık, bu ilimle meşgul olanlar tarafından kolaylıkla anlaşılmaktadır. Önceki Örneklerde geçtiği gibi; bu farklılık bazı karinelerle de anlaşılmaktadır.[7]

Iı. "Bu Hadisi Bilmiyorum" (Ma Vakaftü Aleyh)

"Bunu bilmiyorum", "Bunu bilemedim", "Buna vâkıf olamadım", "Bunun aslını bilmiyorum", "Bunun aslım bulamayoktur) olumsuzluk sigasıyla gelmiştir. Bunun yanında olumlu si-ga ile gelen (Lehû as/ün/Bunun aslı vardır) ifadesi de zikredilebilir.
Hadis âlimlerinin; (Asıl) kelimesini hem olumlu hem de olumsuz olarak kullandıklarının belirtilmesi ve bu ifadeler arasındaki farklılığın daha açık şekilde ortaya konulması için burada muhaddislerin (Lehû aslün/Butıun aslı vardır) şeklindeki ifadelerini de zikretmeyi arzu ettim. Zira birbirlerine zıt olanlar, birbirlerinin güzelliklerini ortaya koyarlar. Eşya zıddı ile ayırdedilebilir. (a) Hafız İbn Hacer Hedyü's-Sarî kitabının sonunda (2/201) İmam Buharî'nin biyografisinde şöyle demiştir: "Süleym b. Mücahid diyor ki: Muhammed b. İsmail -yani Buharî- bana şöyle dedi: Sahabe ve tabîîn hadislerinden -yani mevkuf hadislerden- rivayet ettiğim her hadisin mutlaka Allah'ın Kitabından ve Rasûl'ünün Sünnetinden bir aslı vardır."
Buharî'nin buradaki (Mutlaka onun bir aslı vardır), ifadesi o hadisin Kitab ve Sünnette sabit olduğunun ifadesidir. Zira sahabe ve tabiînin dinî meselelerdeki sözleri, onların Kitab ve Sünnet bilgilerine dayanır. Söz konusu hadisin (aslının var olması)'nın anlamı budur.
<b) İbn Arrak, Tenzihü'ş-Şerîati'l-Merfûa kitabında (2/383) şu hadisi nakletmektedir: "Cennette bir çarşı vardır. Orada alış veriş yok, sadece kadın-erkek suretleri (resimleri) vardır. Bir erkek bir sureti beğenirse o surete girer. Orada hiçbir kimsenin benzerlerini görmediği güzellikte beyaz gözlü huriler topluluğu vardır. Onlar yüksek sesle şöyle derler: Biz ebedîyiz, yok olmayız. Biz razı olanlarız, hiç kızmayız. Biz yumuşak tenlileriz, hiç kurumayız. Ne mutlu bizi alanlara!. Ne mutlu bizim aldıklarımıza!.." (İbn Arrak devamla diyor ki:) "Bu hadisi Abdullah b. Ahmed, Zevâidü'l'Müsned'de Hz. Ali (r.a) hadisi olarak rivayet etmiştir. Bu hadis, sahih değildir. İsnadında (Abdurrahman b. İshak Ebu Şey-be el-Vasitî) vardır. O, metruk (günlük hayatta yalancılıkla suçlanması sebebiyle terk edilen) bir râvidir."
İbn Hacer el-Kavlü'l-Müsedded'de îbn Arrak'ın bu görüşünü tenkit etmek üzere şöyle demiştir: "Bu hadisi Tirmizî, adı geçen (îbn İsdım", "Bunun aslına vakıf olamadım," "Bu lafızla bilmiyorum", "Bu lafızla görmedim", "Bunu bulamadım", "Bunu bu şekilde bulamadım", "Bu konuda hiç bir şey vârid olmadı", "Ne bunu tahric eden, ne de isnadı bilinmiyor" ve benzeri ifahak) tariki ile tahric etmiş ve "garibdir", demiş, aynı râvinin bir başka hadisinin "hasen" olduğuna hükmetmiştir. Hakim, bu râvi tarikıyla gelen bir başka hadisin "sahih" olduğuna hükmetmiştir. İbn Huzeyme de Sahih'inde onun hadisini tahric etmiş, ancak "(Abdurrahman) hakkında hâlâ gönlümde bir şeyler var", demiştir. Bu hadisin Câbir hadisi olarak gelen bir şahidi bulunmaktadır. Bu şahidi Taberanî el-Evsat'ta; Ebu Nuaym Sıfatü'l-Cenne kitabında rivayet etmiştir. Bunun senedinde (Câbir b. Yezid el-Cu'fî) bulunak-tadır. Bu râvi ise, zayıftır.
Bu hadiste garip karşılanan husus, "Bir erkek -oradaki- bir sureti beğenirse, o surete girer", ifadesidir. Kanaatimce; orada o sureti beğenen erkeğin şekli değişmekte, oradaki surete benzemektedir, yoksa gerçekte o suretin içine girecek değildir.
Suretler ve resimlerle ilgili cümle hariç; (Cennetteki çarşı) hadisinin aslı Müslim'in Sahih'inde Enes hadisi olarak, Tirmizî ve ibn Mace'de ise Ebu Hureyre hadisi olarak geçmektedir." İbn Hacer'in sözü burada sona ermektedir.
Hafız îbn Hacer, az önce geçen ifadesinde bu hadisin bir kısmıyla ilgili olan ve çeşitli tariklerle gelen sahih bir aslının bulunduğu kanaatine varmıştır. Bu da sonuçta Müsned hadisinin bir aslının bulunduğunu, böylece İbnü'l-Cevzî'nin verdiği "uydurma hadis" hükmünün reddedilmesi gerektiğini göstermektedir. (c) Allâme Aliyyü'l-Karî'nin Mirkatü'l-Mefatîh Şerhu Mişkâti'l-Mesabîh kitabında (4/445) şu ifade yer almaktadır: "Hadis sarihlerinden biri diyor ki: Akîk taşından yüzük kullanılması, onun fakirliği gidermesi, mübarek oluşu ve akik taşından yüzük kullanan kimsenin daima hayır içinde olacağı hakkında rivayet edilen hadislerin hiç biri, hadis hafızlarının ifadelerine göre sabit değildir. (Aliyyü'1-Karî devamla şöyle diyor:) "Akik taşından yüzük kullanın. Zira o mübarektir", hadisini Ukaylî Zayıf Râviler kitabında; îbn Lâl Mekârimü'l-Ahlâk kitabında, Hakim Tarihinde; Beyhakî, Ha-tib, İbn Asakir ve Deylemî Müsnedü'l-Firdevs kitabında Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet etmiştir. Hadis tariklerinin çokluğu hadisin aslının bulunduğunu göstermektedir. İbn Adiyy, Kâmilde Enes'den; "Akik taşından yüzük edinin. Zira o fakirliği giderir, hadeler, tanınmış hadis hafızlarından biri tarafından kullanılıp da bu hükmü -hadis hafızlarından- hiçbir kimse reddetmediği takdirde, bu durum o hadis hakkında uydurma hükmünün verilmesi için yeterlidir.
Süyûtî, Tedrîbü'r-Ravı'de (s.195) Hadis Çeşitlerinin Yirmi Üçüncüsü konusunun sonlarında diyor ki: "Hafız İbn Ha-cer: Hadisler hakkında derin bilgisi olan münekkıd bir hadis hafızı, bir hadis hakkında; "Bunu bilmiyorum", derse; o hadisin reddi konusunda bu ifadeye güvenilir, demiştir."
Süyûtî devamla diyor ki: "Zira hadislerin derlenmesinden ve telif edilen kitaplara başvurulmasından sonra, bir hafızın başka hadis hafızlarının ifadeleri hakkında bilgi sahibi olmaması uzak bir ihtimaldir. Tercih edilen görüş, böyle bir hadisin bulunmadığı şeklindedir."
Yine Süyûtî, aynı eserde (s. 180) Hadis Çeşitlerinin Yirmi Birincisi konusunda şöyle diyor: "İbnü's-Sübkî'nin Cem'u'l- Cevami' adlı eserinde Mahsul ve başka eserlerden naklen deniliyor ki: Yalan olduğu kesin olan hadislerden biri, rivayetler arasında derin araştırma yapıldığı halde ne râvilerin gönüllerinde ne de kitapların derinliklerinde bulunamayan hadislerdir. Mu'temed müellifi bu şekilde ifade etmiştir. Izz b. Cemâa da şöyle demiştir: Bu konunun kesinlik ifade ettiği tartışılabilir. Ancak bu durumun zann-ı gâlib ifade etmesi kesin olan son noktadır."
dişini rivayet etmiştir." Aliyyü'l-Karî'nin sözü burada sona ermektedir.
Aliyyü'l-Karî'nin; (Hadis tariklerinin çokluğu hadisin aslının bulunduğunu göstermektedir), ifadesi hadisin sonuçta sabit olduğunu göstermektedir. Bunun örneklerinden biri elinizdeki kitapta "Din, temizlik üzerine bina edilmiştir", şeklindeki 86. hadiste gelecektir. Bu hadis hakkındaki notumuzda hadisin aslının bulunduğunu yani sonuçta hadisin sabit olduğunu göreceksiniz. Bu İfadenin benzerleri, tahric kitaplarında göreceğiniz gibi, sayılamayacak kadar çoktur.

İbn Arrak Tenzîhü'ş-Şerîati'l-Merfûaâa (1/7-8) şöyle di-vor "Uydurma hadisin bazı alâmetleri vardır: Bunlardan biri İmam Fahreddin Razî'nin zikrettiği gibi; hadisin hadislerin istikrar bulup derlenip toplandığı bir zamanda rivayet edilmiş olup araştırıldığı halde ne râvilerin hafızalarında ne de kitapların derinliklerinde bulunamam asıdır. Sahabe asrına yakın dönemde henüz hadisler istikrar bulup derlenme-mişti. O dönemde ravilerden biri başkalarının bilmediği bir hadisi rivayet edebilirdi.
Hafız Alâî diyor ki: "Böyle bir araştırmayı İmam Ahmed, Ali b. Medînî, Yahya b. Maîn ve bunlardan sonra yaşayan Buharı, Ebu Hatim, Ebu Zür'a ile sonrakilerden Nesaî, Darakutnî gibi; ancak bütün hadisler hakkında ya da hadislerin büyük çoğunluğu hakkında bilgi sahibi olan büyük hadis hafızı yapabilir.
Zira bir hadisin uydurma olduğuna hükmedebilmek, -genellikle- hadisin bütün tariklerinin toplanması ve uzak beldelerde rivayet edilen hadislerin tamamı veya büyük bir kısmı hakkında bilgi sahibi olmakla mümkündür. Kavilerin rivayet ettikleri hadislerle rivayet etmedikleri hadisler ancak bu şekilde ayırdedilebilir. Bu mertebeye ulaşmayanlar, bulamadığı bir hadis için nasıl uydurmadır diye hükmedebilirler?
İbn Arrak devamla diyor ki: Bundan anlıyoruz ki, Hafız Alâî'nin zikrettiği hadis hafızlarından biri veya onların emsali [8] böyle bir zat bir hadis hakkında; "Ben bunu hadis olarak bilmiyorum", ya da "Bunun aslı yoktur", derse bu ifade, o hadisin uydurma olduğuna hükmedilmesi için yeterlidir. Doğrusunu bilen Allah'tır!.." İbn Arrak'ın ifadesi, parantez arası ilavesiyle birlikte burada sona ermektedir.

Iıı. "Bu Hadis Sahih Değildir" (Lâ Yasıhhıı)

Bir hadis hakkında: "Sahih olamaz", "Sabit olamaz", "Sahih olmadı", "Sabit olmadı", "Sahih değildir", "Sabit değildir", "Bu konuda hiçbir şey sabit olmadı" gibi tâbirler zayıf râviler veya uydurma hadisler kitaplarında kullanıldığında bu ifadeler; "Bu hadis uydurmadır, kesinlikle sahih (makbul) olarak nitelendirilemez" demektir.[9]
Bu ifadeler, ahkâm hadisleri hakkında kullanıldığında ise, bu ifadelerle anlatılmak istenen husus, bu hadisin ıstılahı anlamda "sahih olmaması"dır.
Üstadımız İmam Kevserî (r.a) İntikadü'l-Mugnî ani'l-Hıfz ve'l-Kitab adlı esere yazdığı takdim yazısında (s. 11) diyor ki: "Uyarı: Zamanının nâdir müsnid hadis âlimlerinden İbn Himmat ed-Dimaşkî, et-Tenkît ve'l-İfade fi Tahric Ehadîs Hatimeti Sifri's-Seâdeh kitabında diyor ki: 'Buharı gibi ahkâm hadisleri hakkında eser yazan âlimler (Lem ya-sıhhl Sahih değildir) ifadeleriyle ıstılahı anlamdaki sahihli-ği ifade etmektedirler.' Uydurma hadisler ve zayıf râviler hakkında eser yazan âlimler ise (Lem yasıhh/Sahih değildir) ve (Lem yesbüt/Sâhit değildir) ifadeleriyle daha genel bir manayı ifade etmektedirler. Birinci ifadeye göre; ıstılahı anlamda sahih olmayan hadis; hasen veya zayıf olabilir. İkinci ifade ise hadisin batıl ve asılsız olduğunu gerektirir."
Üstadımız İmam Kevserî (r.a) adı geçen kitabın mukaddimesinde (s. 9) Ukaylî'nin Zayıf Râviler kitabında Sahi-hayn ricalinden pek çok kimseyi cerh etmesi tavrıyla ilgili olarak diyor ki: "Ukaylî'nin bu kitabı zayıf râviler hakkında olduğuna göre -bir hadis hakkındaki- (La yasıhh/Sahih değildir) ve (Lâ yesbütü/S&bit değildir) şeklindeki ifadelerden; zamanının nâdir müsnid hadis âlimlerinden İbn Himmat ed-Dınıaşkî'nin dediği gibi; o hadisin yalan olarak uydurulmuş manası anlaşılmaktadır.
Yine üstadımız. Kevserî, Makalâtü'l-Kevserî kitabında (s. 391) şöyle diyor: "Hadis münekkıdlerinin zayıf ve metruk râviler kitaplarında bir hadis hakkındaki (Lâ yasıhh/Sahih değildir) şeklindeki ifadeleri, bu ilim ehlinin açıkça ifade ettikleri gibi; bu hadisin bâtıl olduğu manasında olup "sahih olmasa bile hasendir" manasında değildir. İntikadü'l-Muğn mukaddimesinde açıkladığım gibi; ahkâm hadisleri kitaplarında durum tamamen farklıdır."

"Sahih Değildir" (Lâ yasıhhu) Istılahının Özel Kullanımından Habersiz Olan Bazı Günümüz Alimleri

Abdülfettah (Ebu Gudde) diyor ki: Son dönem ve çağdaş âlimlerden pek çoğu (Lâ yasıhhu) ıstılahının kullanılış şeklinden habersiz bulunmaktadırlar.
1. Bedreddin ez-Zerkeşî: Bu ıstılahtan habersiz olan son donem âlimlerinden biri: İmam, muhaddis, fakîh, usulcü, çok yönlü âlim Bedreddin Ebû Abdillah Muhammed b. Baha-dur b. Abdillah ez-Zerkeşî eş-Şafiî el-Mısrî (r.a)'dir. (745-794).
Süyutî'nin el-Leâli'l-Masnûa (1/11), İbn Arrak'm et-Tenzîhü'ş-Şeriati't-Merfûa (1/140) ve Leknevî'nin er-Raf ue't-Tekmîl kitabında (II. bsk s.138) naklettiği gibi; Zerkeşî, İbn Salalım Mukaddimesi üzerine yazdığı Afa,fce£'inde şöyle demektedir:
"Bizim (Bu hadis uydurmadır) sözümüz ile (Lâ yasıhhl Sahih değildir) sözümüz arasında büyük fark bulunmaktadır. Zira birincisi yalan ve uydurmayı isbat etmekte, ikincisi ise hadisin hiç sabit olmadığını haber vermektedir. Bu ikinci ifadeden hadisin mevcut olmadığı anlamı çıkmaz. Bu mana, İbnü'l-Cevzî'nin (La yasıhh/Sahih değildir) ve benzeri ifadeler kullandığı her hadiste bulunmaktadır." Zerkeşî'nin sözü burada sona ermektedir.
Zerkeşî'nin bu sözü iki açıdan tenkide değer bulunmaktadır:
Birincisi: Bu ifadelerin ahkâm hadisleri kitaplarında kullanılması ile uydurma hadisler, zayıf ve metruk râviler kitaplarında kullanılması arasında aynm yapmaksızın genel bir hüküm verilmesi yanlıştır.
ikincisi: Zerkeşî'nin; "Bu mana, İbnü'l-Cevzî'nin {La ya-si/ıA/Sahih değildir) ve benzeri ifadeler kullandığı her hadiste bulunmaktadır", ifadesidir ki, bu görüş kesinlikle reddedilmeye layık bir görüştür. Zira Ibnü'l-Cevzî kitabını "Ahkâm Hadisleri" konusunda değil, "Uydurma Hadisler" konusunda telif etmiştir. Dolayısıyla onun bu kitabında ele aldığı bir hadis hakkında; (Lâ yasıhh/Sahih değildir) veya (Leyse bi-sabit, Lâ yesbütü! Sabit değildir) demesi bir başka hadis hakkında (bâtıl) demesi gibidir. İbnü'l-Cevzî, hadisin sahih olmaması ya da sabit olmaması şeklinde verdiği hükmün manası, o hadisin bâtıl olmasıdır, anlayışıyla doğru yolda yürümektedir. Zira onun bu ifadeleri, ahkâm hadisleri hakkında değil, uydurma hadisler hakkındadır.[10]
İbnü'l-Cevzî'nin Mevzuat kitabında hakkında (Lâ ya-sıhhi Sahih değildir) ifadesini kullandığı hadisleri saydım. Bunların sayısı üç yüz hadisi geçti. Süyûtî'nin İbnü'l-Cevzî'yi -tenkit ettiği- hadislerdeki tenkidi (Lâ yasıhh/ Sahih değildir) sözünün manası hadisin bâtıl olmasıdır, yoksa ıstılahı açıdan sahih olduğunu reddedip hasen ve zayıf olduğunu isbat etmek değildir. Bu mana, her iki üstadın yani İbnü'l- Cevzî veya Süyûtî (r.a)'nin aklından bile geçmemiştir. İbnü'l-Cevzî kitabının mukaddimesinde (1/30,52) kitabını "şeriatımızı inanılması imkânsız olan sözlerden uzak kılmak ve meşru olmayan şeylerle amel etmekten sakındırmak için uydurma hadisleri derleyip telif ettiğini" açıkça ifade etmektedir.
Süyûtî ise, el-Leâli'l-Masnûa kitabının sonunda (2/474) şöyle demiştir: "İbnul-Cevzî Mevzuat kitabının mukaddimesinde (1/29,35) şöyle diyor: Hadisler altı kısımdır... Altıncısı: Yalan olduğu kesin olan uydurma hadisler ki bunlar bazen gerçekten uydurma olabilirler. Bazen de başkalarının sözleri olduğu halde Rasûlullah (s.a.v) adına uydurulmuş olabilirler." Bütün bu ifadeler İbnu 1-Cevzî'ye aittir." Süyûtî'nin sözü burada sona ermektedir.
2. Süyûtî, İbn Arrak ve AliyyÜl-KarİI gibi bir grup âlim, bu konuda İmam Zerkeşî'ye tabi olmuşlar, onun bu sözünü aynen kabul etmiş, hatta istifade edip takdir ederek nakl etmişlerdir.
Bu âlimlerden Süyûtî, el~Leâli'l~Masnûa'da (1/11); İbn Arrak Tenzîhü'ş-Şeriati'l-Merfûa'da (1/14); müellif Aliyyü'l-Karî bu kitabın başında (s.44) ve el-Mevzûâtü'l-Kübra kitabının mukaddimesinin sonunda bu görüşü zikretmiş, hatta müellif el-Mevzûâtü'l-Kübra da bu görüşü tatbik etmiş, "Çamur yemek haramdır", hadisi ile "Kim bu Beytullah'ı bir hafta tavaf ederse.." hadislerinde bunu uygulamıştır.
3. Abdülhayy el-Leknevî: Yine bu âlimlerden Abdül-hayy el-Leknevî, er-Raf ve't-Tekmîl kitabında (6. Uyarı)'yı bu konuya tahsis etmiş, Zerkeşî ve Aliyyü'l-Karî'nin sözlerini istifade ve takdir makamında zikretmiş, onların sözleriyle başkalarının bu konudaki sözlerini birbirleriyle kaynaştırmış, ancak er-Raf ve't-Tekmîl kitabının sonundaki (s. 378-381) bir sözü üzerine yazdığım dipnotta açıkladığım gibi; Leknevî, yaptığı nakilleri tutarlı bir şekilde zikredememiş,bu konuyu ilmî bir şekilde çözememiştir.
4. Cemaleddin el-Kasimî: Bu âlimlerden Cemaleddin el-Kasimî, Kavaidut-Tahdîs kitabında (I. bsk. s.104) Zerke-şî'nin sözünü yine istifade ve takdir makamında zikretmiştir.
5. Muhammed Hadır Huseyn: Çağdaş âlimlerden olup bu ıstılahtan habersiz olan âlimlerden biri olan Üstadımız Büyük Allâme Ezher Şeyhi Seyyid Muhammed el-Hadır Huseyn et-Tunisî el-Mısrî (r.a), Ömer b. Bedr el-Mavsılî'nin el-Muğnî anil-Hıfz ve'l-Kitab kitabına yazdığı mukaddimesinde Zerkeşî'nin görüşünü benimsemiştir. Ayrıca âlimlerden pek çokları da aynı görüşü benimsemişlerdir.
6. Abdurrahman el-MualHmî: Bu zat, Şevkânî'nin el-Fevaidü'l-Mecmua fi'l-Ehadî-si'l-Mevzûa kitabına yazdığı ta'likatta (s.19-20) önce Şevkâ-nî'nin şu sözünü zikretmiştir: "Müezzinin; (Eşhedü enne Muhammeder-Rasûlullah) sözü esnasında şehadet parmakların içini göze sürme hadisi hakkında İbn Tahir Tezkirede; sahih değildir, demiştir.
Allâme Muallimi (r.a), bu hadis hakkında şu notu düşmüştür: "(Lâ yasıhh / Sahih değildir) ifadesi -az da olsa-kuvveti olan bir hadis için

kullanılır. Halbuki sünneti bilen kişi, bu hadisin "bâtıl" olduğu konusunda tereddüt etmez.
Yine Şevkânî şöyle demiştir: "Kim müezzinin; (Eşhedü enne Muhammede'r-Rasûlullah) sözünü işittiğinde, Merhaba ey sevgilim ve gözümün nuru Abdullah oğlu Muhammed, derse ve baş parmaklarını öper ve gözlerine koyarsa, gözleri kör olmaz ve asla göz ağrısı çekmez." Bu hadis hakkında Tezkirede; sahih değildir, denilmiştir."
Allâme Muallimi (r.a), bu ikinci hadis hakkında ise şu notu düşmüştür: "Makasıd'da denilmiştir ki: Bu hadisi mutasavvıflardan biri, içinde meçhul râviler bulunan munkatı' (kesintili) bir senedle Hızır'dan (!) nakletmiştir." Muallimi diyor ki: Ben de diyorum ki: Bu gibi hadisler hakkında (Lâ yasıhhf Sahih değildir) ifadesi ile yetinilir mi?" Muallimi'nin sözü burada sona ermektedir.
Muallimi bu ıstılahı bilseydi; Şevkânî'nin ve onun bu ifadesini nakledenlerin, bu iki hadisin hiç şüphesiz "bâtıl" oldukları görüşüne uygun olarak doğru yolda olduklarını, her hangi bir itiraza gerek olmadığını görecekti.
7. İbn Arrak: Tenzlhuş-Şeriati'l-Merfûada (1/140); İb-nü'1-Cevzî'nin Mevzuat kitabında (1/112) zikredip (Lâ ya-sıhhi Sahih değildir) hükmünü verdiği şu hadisi zikretmiştir: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah bir peygamberine kendisiyle onun arasında bir vahiy indirmiş-se, mutlaka Arapça indirmiştir. Sonra o Peygamber de kavmine onların diliyle duyurmuştur." İbn Adiyy bunu Ebu Hu-reyre hadisi olarak tahric etmiştir. Hadis sahih değildir. Senedinde (Selman b. Erkam) vardır. Metruktür, hiçbir şey değildir."
Bunun ardından İbn Arrak şöyle demiştir: "Zerkeşî, İbn Salah üzerine yazdığı Nüket'inde yer alan şu ifadesi sebebiyle tenkide uğramıştır: "Bizim (bu hadis uydurmadır) sözümüz ile (Lâ yasıhh/S&hih değildir) sözümüz arasında büyük fark bulunmaktadır. Zira birincisi yalan ve uydurmayı isbat etmekte, ikincisi ise hadisin hiç sabit olmadığını haber vermektedir. Bu ikinci ifadeden hadisin hiç var olmadığı anlamı çıkmaz. Bu mana, İbnü'l-Cevzî'nin (La yasıhh/Sahih değildir) ve benzeri ifadeler kullandığı her hadiste bulunmaktadır."
İbn Arrak diyor ki: Sanki burada bu şekilde ifade edilen ince bir nükte bulunmaktadır. Zira hadisin uydurma olduğuna delâlet eden bir ipucu ortaya çıkmamıştır. Son noktada ona göre hadis, uydurma olabilir. Zira metruk veya yalancı râvi yoluyla gelmiştir. Bu sebeple uydurma hadisler arasına sokulmuş olabilir. Uydurma hadisler arasına sokulmuş olma ihtimali, hadisin ancak yalancı veya yalancılıkla suçlanan sadece bir kişiden nakledilmesi durumunda caiz olabilir.
Hafız İbn Hacer, bu sonuncusunu -yani yalancılıkla suçlanan kişiyi- Nuhbe'de (metruk) vasfıyla özel olarak ayırmış, (Uydurma Hadisler) sırasında zikretmemiş; el-Kavlü'l-Müsedded de ise rüyada bu hadis için Uydurma isminin kullanılabileceğini zikretmiştir.
Göreceksiniz ki; İbnü'l-Cevzî'nin bazı ricali sebebiyle illetli saydığı hadislerin pek çoğunda, tenkit edilen raviler yalnız kalmamışlardır. "Hadis hafızının; (La yasıhh/Sahih değildir) ve benzeri ifadesi, benim zikrettiğim nükte sebebiyle ise; bu güzel bir ıstılahtır."
Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: "İbn Arrak'ın, îbn Cevzî'nin sözlerinden bu sonucu çıkarması, hatalı bir sonuç çıkarmadır. İbn Arrak, İbnü'l-Cevzî'nin kitabını asıl konusundan çıkarmış, onun zikrettiği uydurma hadisleri (Onun görüşüne göre uydurma olması muhtemel olan hadisler) diye saymıştır!... Bu, son derece hatalı bir ifade şeklidir. Sebebi ise, İbn Arrak'ın bu konudaki önemli kaideden habersiz olmasıdır.
îbn Arrak, Îbnü'l-Cevzî'nin sözünde bir parça doğrudan sapma ihtimali görünce; sözün sonunda vardığı netice konusundaki tereddüdünü şöyle ifade etmiştir: "Hadîs hafızının; (La yasıhhl Sahih değildir) ve benzeri ifadesi, benim zikrettiğim nükte sebebiyle ise; bu güzel bir ıstılahtır."
Benim cevabım şudur: Bu kaide, İbn Arrak'ın zikrettiği nükte sebebiyle değil; âlimlerin ifadelerinde gelenek haline getirdikleri ve Muhaddis İbn Himmat ed-Dimaşkî'nin açık bir ibare ve veciz bir lafızla özetleyip kalıba döktüğü kaidedir.[11]
İbn Arrak'm kitabı Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfûa anil-Ah-bari'ş-Şenîati'l-Mevzûa gibi uydurma hadisler kitaplarından biri açıldığında orada hadisler hakkında yüzlerce defa; "Sahih değildir, sabit değildir" denilerek hükmedildiği görülür.
Meselâ: Burada her babın sadece (Birinci Fasıl) hadislerinden, yani müellif îbn Arrak'm mukaddimesinde söyleyip açıkladığı gibi; İbnul-Cevzî'nin uydurma olduğuna hükmettiği ve başkaları tarafından muhalefet edilmeyen hadislerden bir kısmım zikredelim: Sayfa 134 Hadis 2; s. 170 Hadis 4; s. 171 Hadis 5; s. 179 Hadis 32; s. 172 Hadis 9; s. 173 Hadis 10; s. 174 Hadis 14; s. 175 Hadis 17, 19; s. 176 Hadis 25; s. 178 Hadis 28; s. 179 Hadis 32; s. 228 Hadis 3; s. 321 Hadis 4; s. 328 Hadis 12; s. 342 Hadis 7; s. 345 Hadis 10; s. 357 Hadis 52; s. 365 Hadis 71.
İkinci ve Üçüncü Fasıl bir yana; hadisleri ittifakla uydurma olan (birinci fasıl)da (Lâ yasıhhl Sahih değildir) ifadesinin yer aldığı bu yerlere baktığın zaman; îbn Arrak (r.a)'ın beklentisi ve desteklediği görüşün yanlışlığı ortaya çıkmaktadır.
Bunun sebebi, daha önce ifade ettiğim gibi, İbn Him-mat'm dile getirdiği kaideden habersiz olmasıdır.

Muhaddislerin, (Lâ yasıhh) İfadesini Uydurma Hadisler Kitaplarında "Bâtıl" Mânasında Kullandıklarına Dair Örnekler

Bu şerefli ilme talip olanlara açıklayıcı bir örnek olması için; (bâtıl) ifadesinin (Lâ yasıhh, Leyse bi-sahihl Sahih değildir) veya (Lâ yesbütü, Leyse bi-sabiiJ Sabit değildir) ifadesiyle aynı manada olduğunu açık bir şekilde ifade eden belirten muhaddislerin ibarelerinden bir kısmım burada nakletmeyi uygun görüyorum:
1. îbnu 1-Cevzî, Mevzuat kitabında (1/113) Cenab-ı Hakkın; "Ey Musa!.. Sana on bin dil kuvvetiyle konuşuyorum. Bende bütün dillerin kuvveti var. Ben hepsinden daha güçlüyüm3', ifadelerinin yer aldığı; Allah'ın Hz. Musa'ya Tur Gününde Hz. Musa ile konuşması hadisini ele alınca; bu hadisin hemen ardında; "sahih değildir", dedi. Süyûtî el-Leâh'l-Masnûada (1/12) bunu; "Ben de derim ki: Bu hadisin uydurma olduğu şeklinde verilen hüküm tartışmalıdır" diyerek tenkit etti.
Süyûtî'nin bu sözü ile; İbnul-Cevzî'nin bu hadis hakkında kullandığı; "sahih değildir" ifadesinin "uydurmadır" manasında olduğunu kesin olarak ifade ettiği çok açıktır. Hatta Süyûtî, İbnü'l-Cevzî'nin bu hükmü hakkındaki tenkidinde; "Ben de derim ki: Bu hadisin uydurma olduğu şeklinde verilen hüküm tartışmalıdır", ifadesini kullanmıştır.
2. İbnü'l-Kayyim, el-Menaru'l-Münîfde (s. 67) şöyle diyor: "Hızır konusunun ve Hızır'ın hayatta olduğunun zikre-dildiği hadislerin hepsi yalandır. Onun hayatta olduğu hakkındaki tek bir hadis bile sahih değildir."
3. Yine İhmi'l-Kayyim el-Menaru'l-Münîfde (s.120) şöyle diyor: "Abdest azalarını yıkarken okunacak duaların hepsi bâtıldır. Bu konuda sahih olan hiçbir şey yoktur."
4. Hafız İbn Receb el-Hanbelî, Letaifü'l-Maarif fi-ma li-Mevasimi'l-Am minel-Vezâif kitabında (s. 123) şöyle diyor: "Receb ayına özel bir namaz yoktur. Receb ayının ilk Cuma gecesi olan Regaib Gecesi Namazının fazileti konusunda rivayet edilen hadisler yalan ve bâtıldır, sahih değildir. Bu namaz bütün âlimlere göre bid'attir."
5. Hafız Sehavî, el-Makasıdü'l-Hasene'de (s.130) "(Gül, Peygamberimiz'in terinden veya Burak'ın terinden yaratıldı), hadisi hakkında şöyle demiştir: "Nevevî: Sahih değildir, demiştir. Üstadımız Hafız İbn Hacer de aynı şekilde; Bu hadis uydurmadır, demiştir. Daha önce İbn Asakir de aynı görüşü ifade etmiştir." (Aynı ifade kitabımızda 71. Hadiste gelecektir.)
6. Hafız Sehavî, el-Makasıdü'l-Hasene (s. 49)'da: "Pirinç hadisi sabit değildir. Lâm harfinde {Lev kâne) hadisi olarak gelecektir." Lâm harfinde (s. 346)'da ise; "Pirinç adam olsaydı, yumuşak bir adam olurdu", üstadımız diyor ki: "Üstadımız Hafız İbn Hacer bu hadis uydurmadır, demiştir. Bunun bâtıl ve uydurma olduğunu açıkça ifade edenlerden biri, Ebu Abdillah İbnul-Kayyim olup, el-Hedyü'n-Nebeuî'de (3/330) bunu ifade etmiştir."
7- Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât'ta Kitabü'1-İlim başında (s. 33) şöyle diyor: "Hatib, senediyle İbn Ömer'den merfu olarak; ilim taşıyanlar, dünyada Peygamberlerin halifeleri, ahirette ise şehidlerdendir, hadisini rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Hatib diyor ki: Buxidden münkerdir. Bunu bu isnadla sadece üstadımız Ebu'.l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Bistamî'-den yazdık. Bu, sabit değildir. İbnü'l-Cevzî, bunu el-Ilel kitabında zikretmiş, Mizan müellifi ise; bu bâtıl bir haberdir, demiştir."
8. Süyûtî, yine Zeylü'l-Mevzûât'ta. (s. 202) diyor ki: "Hafız Mizzî şöyle demiştir: Bu Ved'âniyye hadislerinde belirtilen senedlerle Peygamberimiz (s.a.v)'den nakledilen tek bir hadis bile sahih değildir. Bunlar çalıntıdır. Bunları İbn Ved'an, ilk defa uyduran kişiden yani Zeyd b. Rifaa el-Hâşimî'den çalmıştır. Zeyd, Allah'ın yaratıkları arasında hadis konusunda en câhil, hayası en az, yalan konusunda en cür'etkâr kişi olup bu hadislerin büyük bir kısmını Hadis ehli arasında sahih ve meşhur olan bazı senedler kullanarak uydurmuştur."
9. Süyûtî, yine Zeylü'l-Mevzûât'ta (s. 203) diyor ki: "Ne-vevî'nin Fetvalarında veya başka eserlerinde bâtıldır, diye zikrettiği hadisler bölümü: Nevevî'ye; Kim nefsini bilirse Rabbini bilir, Kim Rabbini bilirse dili sürçer, hadisi sabit midir? diye soruldu. Nevevî: Sabit değildir, diye cevap verdi. Nevevî'ye; Hz. Ali'nin: Hz. Peygamber (s.a.v)'iyıkadığımda göz pınarlarının suyunu emdim ve içtim, ilklerin ve sonların ilmine vâris oldum, sözü sorulduğunda; Nevevî: Sahih değildir, diye cevap verdi.
10. Süyûtî Leâlide (1/211) diyor ki: Ya Ali!., Tuza devam etmelisin. Zira o, cüzzam, alacalık, cinnet gibi yetmiş derde şifadır. Sahih değildir. Bununla suçlanan Abdullah b. Ahmed b. Amir veya babasıdır. Çünkü bu ikisi ehl-i beytten hepsi bâtıl olan bir nüsha rivayet etmektedirler."

11. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat kitabında (3/35), Süyûtî Leâlî'de (2/253) ve İbn Arrak Tenzîhü'ş-Şerîati'l-Merfûa' da (2/242) diyor ki: Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: Ehl-i Beytin yemekleri az, karınları nurlu olur. Sahih değildir. Ukaylî diyor ki: Hadisin senedindeki (Abdullah b. Muttalib) meçhuldür. Hadisi mahfuz olmayıp münkerdir. Ahmed diyor ki: İbn Muttalib'in üstadı olan Hasen b. Zekvan'ın hadisleri bâtıldır."
12. İbn Arrak, Tenzîhü'ş-Şerîati'l-Merfûada. Kitabu'l-At'ıme'de (2/236) İbnü'l-Cevzî'nin uydurma olduğuna hükmedip de başkalarının muhalefet etmediği hadisler için ayırdığı Birinci Bölümde şöyle diyor: Kim baklayı kabuğuyla beraber yerse, Allah o kimseden yediği kadar dert çıkarır. Bu hadisi Darakutnî ve İbn Adiyy Hz. Aişe (r.a) hadisi olarak rivayet etmişlerdir. Sahih değildir. Birinci rivayette Bekr b. Abdil-lah Ebu Asım, ikinci rivayette ise -meçhul râvi- Abdullah b. Ömer el-Hurasanî bulunmaktadır. Abdüssamed b. Mutayr bu ikisini desteklemektedir. Sanki bu hadisi o çalmış ve isnadını değiştirmiş gibidir. Zehebî Mizan'da diyor ki: İbn Adiyy: Bu bâtıldır, demiş, (Abdüssamed b. Mutayr) hakkında ise: "o, şu bâtıl hadisin sahibidir" demiştir.
13. İbn Arrak, yine Tenzîhü'ş-Şerîati'l-Merfûa da (2/ 193); "İbn Ömer'den rivayet ediliyor: Kim bir yiyeceği kırk gün saklarsa, o Allah'tan, Allah da ondan uzak olur, hadisini nakledip şöyle demiştir: "Bu hadisi, Ahmed Müsned'inde rivayet etmiştir. Sahih değildir. Senedinde Asbağ b. Zeyd vardır ki o, yalnız başına rivayet ettiğinde hüccet olarak kabul edilmez." İbn Arrak'ın bu ifadesini Hafız Irakî ve îbn Ha-cer tenkid etmişler ve Irakî: Bu hadisin uydurma olduğu tartışılır, demiştir."
14. Yine Tenzîhü'ş-Şerîati'l-Merfûa da (2/241) şöyle denilmektedir: İbn Abbas'dan şu hadis rivayet edilmektedir:
Sizden biriniz bir yemeğe davet edilir de yemek istemezse; afiyet olsun, demesin. Zira afiyet Cennet ehline aittir. Bu hadisi Darakutnî rivayet etmiştir. Sahih değildir. Zehebî Telhîsu'l-Mevzûât'ta diyor ki: Bu bâtıldır. Zira Allah şöyle buyurmaktadır: "Onu afiyetle ve hoşlukla yiyin."
15. el-Masnû isimli elinizdeki kitapta 373 no.lu ölmeden önce ölünüz, hadisi hakkında şöyle deniliyor: Askalâni: Bu sabit değildir, demiştir."
Bu konuda verdiğimiz örneklerden başka sağa sola serpilmiş pek çok Örnek daha bulunmaktadır. Araştırmacılar, kaynaklarda bunları göreceklerdir. Belirtilen Örneklerle yeti-nelim. Başarı Allah'tandır.

Bu Kitapta Yer Alan Hadisler Hakkında "Uydurmadır, Asılsızdır" Hükmü Verilirken Kullanılan Lafız Sigaları

Bu kitaptaki hadislere "bâtıl (asılsız, geçersiz)" olduğu hükmü verilirken kullanılan lafız sigaları hakkında bu siga-larm hadislerdeki ve paragr afi ardaki yerlerine işaret ederek, istatistikî bilgi vermeyi uygun gördüm. Bu kitap başka eserler için ölçü kabul edilecek olursa; bu bilgi, her lafzın münek-kid hadis hafızlarının sözlerinde az veya çqk kullanılışı hakkında istatistikî örnek şeklinde kabul edilebilir.
Bu istatistikî bilgi vesilesi ile, araştırmacının Hadis Ricali, Cerh-Ta'dil ve Uydurma Hadisler kitaplarında gördüğü ıstılahı lafızların büyük bir kısmını ihtiva eden bir çizelge elde edilebilir.
Hadisin yalan, uydurma ve bâtıl olduğu ya da hadis olmadığı şeklinde açıkça ifade edildiği lafızlara temas etmedim. Bu lafızları dokuz grupta topladım. Bütün bu lafızların sayısı aşağıdaki sıralama üe 61 sigayı bulmaktadır:
BİRİNCİ GRUP: (Aslı yoktur) vb.
İKİNCİ GRUP: (Sabit değildir) vb.
S. Hadis No^ 13, 15, 18, 31, 33, 36, 38, 41, 57, 69, 75, 78, 90, 92, 101, 103, 106, 115, 120, 137, 148, 150, 180, 191, 196, 200, 204, 214, 217, 221, 227, 232, 235, 242, 248, 249, 251, 253, 261, 264, 283, 288, 301, 303, 315, 324, 325, 336, 341, 344, 354, 355, 360, 364, 378, 379, 383, 385, 390, 391, 395, 399, 417, 425, 458, 463, 472, 475.
9. Hadis No: 332.
10. Hadis No: 37, 47, 108, 121, 129, 222, 350.
11. Hadis No: 28, 63,116, 211, 289, 318.
12. Hadis No: 55, 91, 159, 327, 421,466, 470, 473.
13. Hadis No: 9, 18, 32, 96, 113, 140, 199, 223, 384, 414.
14. Hadis No: 238, 277, 308.
15. Hadis No: 257.
16. Hadis No: 144.
17. Hadis No: 141
18. Hadis No: 74
19. Hadis No: 74
20. Hadis No: 65, 275
21. Hadis No: 85.
22. Hadis No: 139.
ÜÇÜNCÜ GRUP: (Sahih olamaz, Sahih değildir) vb.
DÖRDÜNCÜ GRUP: (BiHnmiyor) vb.
23. Hadis No: 215, 327.
24. Hadis No: 4, 446.
25. Hadis No: 160.
26. Hadis No: 476.
27. Hadis N0: 373.
28. Hadis N0: 27, 76, 269, 299, 348.
29. Hadis No: 61.
30. Hadis N0: 39, 54, 71, 131, 246, 345, 362, 366, 388, 402, 427, 438, 463.
31. Hadis No: 134.
32. Hadis No: 300.
33. Hadis No: 167.
34. Hadis No: 421.
35. Hadis No: 293.
36. Hadis No: 216.
37. Hadis No: 47, 260.
38. Hadis No: 33, 195, 326.
56
BEŞİNCİ GRUP: (Bulunamadı) vb.
ALTINCI GRUP: (Bilgi sahibi depim) vb.
39. Hadis No: 282, 329.
40. Hadis No: 309.
41. Hadis No: 43
42. Hadis No: ı, 2, 12, 16, 82, 126, 170, 186, 205, 209, 273, 386.
43. Hadis No: 98, 158, 163, 381.
44. Hadis No: 285.
45. Hadis No: 58, 73, 86.
46. Hadis No: 51, 60, 171, 256, 357.
47. Hadis No: 8, 46, 64, 109, 143, 179, 387, 459, 462.
48. Hadis No: 305.
49. Hadis No: 88.
50. Hadis No: 3, H; 24, 62, 77, 127, 135, 155, 185, 188, 263, 280,
296, 356.
51. Hadis No: 21, 247,. 279, 295.
52. Hadis No: 192.

53. Hadis No: 132.
Uydurma Hadislerle ilgili Istılahlar
YEDİNCİ GRUP: (Bilmiyorum) vb.
SEKİZİNCİ GRUP: (Hatırlamıyorum) vb.
DOKUZUNCU GRUP: (Münkerdir) vb.
Bu giriş bölümünü, bu kitaptaki çalışmayı ilim talebeleri ve diğer mü'minlere yararlanmaları ümidiyle
54. Hadis
55. Hadis
56. Hadis
57. Hadis
58. Hadis
59. Hadis
60. Hadis
61. Hadis
62. Hadis
63. Hadis
64. Hadis
65. Hadis
66. Hadis
67. Hadis
No: 128.
No: 294
No: 224.
No: 40.
No: 107, 239.
No: 284.
No: 359.
No: 367.
No: 136.
No: 367.
No: 463.
No: 453.
No: 398.
No: 66, 406, 455.
takdim ediyorum. Bu çalışmayı güzel bir şekilde sunabilmek ve kolaylavŞtırabilmek için elimden geldiği kadar gayret ettim. İşte çalışmam elinizdedir. Bu konuda açıklama yapıp sözü uzatacak değilim. Nezih Sünnet'e hizmet etme, Sünnet'i yaşama, eserlerini ve ilimlerini yayma konusunda beni başarılı kılmasını Cenab-ı
Hak'dan niyaz ederim.
Bu çalışmamı kabul etmesini, ecrimi bol kılmasını, hatalarımı ve günahlarımı affetmesini, kusurlarımı ve ayıplarımı örtmesini Cenab-ı Hak'dan ümid ediyorum. O çok çok bağışlayıcı ve son derece merhamet edicidir. Bu kitaptan veya hizmet ettiğim diğer kitaplardan istifade edenlerin bana faydalı olacak sâlih dualarından mahrum kalmayacağım inşallah.
Sözlerimi İmam İbnü'l-Cevzî (r.a)'nin şu duasıyla noktalıyorum:
"AllahımL Senin dinini anlatan dile; sana ulaştıran ilimlere nazar eden göze; sana hizmet yolunda yürüyen ayağa; RasûTünün hadisini yazan ele azab etme! Senin izzetin aşkına, beni Cehennem'e koyma! Ehli gayet iyi biliyor ki, ben senin dinini savunuyordum. Allahım!.."
Amin!.
Beyrut, 01 Cemaziyelevvel 1389 H.
Abdülfettah EBU GUDDE
(Rahmetullahi Aleyh)

Müellif Aliyyü'l-Kari'nin Mukaddimesi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla Allah'a sonsuz hamdolsun... Seçtiği kullarına selâm olsun...
Her şeyi yoktan var eden Allah'ın rahmetine en muhtaç kulu Ali bin Sultan Muhammed el-Karî diyor ki:
Hadis hafızlarından bir gurubun, halk dilinde meşhur olan hadisleri derlediklerini; bu hadisler arasında hangilerinin sahih, hasen, zayıf veya uydurma olduklarını güzel bir metotla açıkladıklarını görünce; sabit olan hadislerin sınırı hatta sayısı bile tesbit edilemeyeceği için, sadece hakkında "Bunun aslı yoktur" veya "Bu uydurmadır" denilen hadislerle yetinerek, bu asılsız ve uydurma hadislerin en güzel şekilde tesbit edilmesine vesile olması için, bu konuda yazılanları özetleme düşüncesi gönlüme doğdu.
Hadis hafızlarının uydurma olup olmadığı konusunda ihtilaf ettikleri hadisler, bir rivayette uydurma ama diğer rivayette sahih olabileceği için, bu çeşit ihtilaflı hadisleri bu kitapta hiç zikretmedim.[12]
Zira bütün bu görüşler, muhaddislerin hadislerin sened-lerini incelemeleri sonucu vardıkları görüşlerdir. Aksi takdirde sahih olarak görülen hadisin gerçekte uydurma, uydurma hadisin ise gerçekte sahih olması; hatta yakînî ilim ifade etme konusunda kesin ve açık olan mütevatir hadis olması bile aklen caiz olacağı için; [13] itimad konusunda kesinlik aramaya gerek yoktur.
Bu sebepledir ki, Zerkeşî şöyle demiştir: "Bizim (Sahih değildir) ifademizle (Uydurmadır) ifademiz arasında açık bir fark bulunmaktadır. Zira bir hadisin uydurma olması, o hadiste yalanın sabit olması demektir. (Sahih değildir) sözümüz ise, hadisin güvenilir râviler kanalıyla sabit olmadığını bildirmektedir. Bu ifade, hadisin tamamen asılsız olduğu anlamında değildir."[14]
Allah'tan isabetli olanı göstererek muvaffak kılmasını niyaz ediyorum. Doğru yola iletecek olan sadece Allah'tır.

UYDURMA OLDUĞUNDA İTTİFAK EDİLEN HADİS METİNLERİ

« I » Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

1. HADİS: "iyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın." [15] Sehavî: Bunu -hadis olarak- bilmiyorum, demiştir.[16]
2. HADİS: "Soğuktan sakınınız. Zira o kardeşiniz Ebu'd-Derdâ'ya soğuk öldürmüştür." [17] Sehavî: Bunu -hadis olarak- bilmiyorum, demiştir.[18]
3. HADİS: "Bulaşıcı hastalığa yakalananlardan sakının." [19] Sehavî: Bunu -hadis olarak- görmedim, demiştir.[20]
4. HADİS: "Hızır ve İlyas (a.s)'ın her yıl hac mevsiminde Mina'da buluşması hakkındaki hadis: [21] Askalânî
di"yor ki: Bu konuda hiçbir şey sabit olmamıştır.
5. HADİS: "Toplanın ve ellerinizi kaldırın," dedi. Toplandık ve ellerimizi kaldırdık. Sonra -üç defa- şöyle buyurdu: "Allahım!.. Kur'ân'm kaybolmaması için Öğretmenleri bağışla. Dinîn kaybolmaması için âlimleri aziz eyle." [22] Uydurmadır.
Aynı şekilde: "Allahım!.. öğretmenleri bağışla, ömürlerini uzun eyle ve kazançlarını bereketli eyle." [23] hadisi de uydurulmuştur. Leâlî'de böyle denilmiştir.[24]
6. HADİS: "Allahım!.. Kur'ânın kaybolmaması için öğretmenleri bağışla. Dinin kaybolmaması için âlimleri a-ziz eyle." [25] Uydurmadır. LeâJî'de böyle denilmiştir.[26]
7. HADİS: "Allahım!.. Öğretmenleri bağışla. Ömürlerini uzun eyle ve kazançlarım bereketli eyle." [27] Uydurmadır. LeâJî'de böyle

denilmiştir.[28]
8. HADİS: "Allahım!.. Din hakkında bilgisizce konuşmaktan sana sığınırım." Hadis olarak bulunamamıştır.
9. HADİS: "Allahım!.. İslâm'ı iki Ömer'den biriyle destekle." [29] Bu lafızla aslı yoktur.[30]
10. HADİS: "Dövme ile tedavi, en son tedavidir." [31] İbnü'd-Deyba'ın dediği gibi; bu, hadis değil, (halk ara-snrda yaygın) bir sözdür.
11. HADİS: "Allah'ın kitabından bir âyet, Muham-med ve ehl"i beytinden daha hayırlıdır." [32] Askalânî: Bunu —hadis olarak— görmedim, demiştir.
12. HADİS: "Allah, Kitabından başkasının sahih olmasını murad etmemiştir." [33] Sehavî: Bunu -hadis olarak— bilmiyorum, demiştir.[34]
13. HADİS: "Çocukların sünnetini gizli tutun. Nikâhı duyurun." [35] Sehavî diyor İd: Birinci cümlenin aslı yoktur.
14. HADİS: "Allah dünya semasına inmeyi murad edince, arşından bizzat iner." [36] Bunu hadis olarak rivayet eden deccaldir.[37]
15. HADİS: "Allah Teâlâ buyurdu ki: Dünyayı tahrip etmek istediğimde önce Beyt'imi tahrip ederim. Sonra dünyayı tahrip ederim." [38] Irakî diyor ki: Bunun aslı yoktur.[39]

16. HADİS: 'Ta Muaz!.. Husayb [40] arazisine gelince oradan hızlı geç. Zira orada huriler vardır." [41] Bu arazi Yemen'dedir. Sehavî diyor ki: Bunu hadis olarak bilmiyorum.
17. HADİS: "Talebe alimin önüne oturunca, Allah o-na yetmiş rahmet kapısı açar. Talebe, onun yanından kalktığında annesinden doğduğu gibi günahsız kalkar. Allah, ona her harfe karşılık yetmiş şehid sevabı verir, her hadise karşılık bir senelik ibadet yazar." [42] ZeyJ'de: Bu uydurmadır, denilmiştir.[43]
18. HADİS: "Yatsı namazı ile akşam yemeği aynı anda olursa, önce yemekten başlayın." [44] Irakî diyor ki: Hadis kitaplarında bu lafızla aslı yoktur.[45]
19. HADİS: "Kur'ân okuyanın sultana sığındığını görürsen, bil ki o hırsızdır. Onun ahmaka sığındığım görürsen, bil ki o gösterişçidir. Sana: Sen şefaat et de böylece mazlumun cezasını düşüresin, ya da haksızlığı gideresin, denildiğinde aldanmaktan sakın. Zira bu İb-lis'in hilesidir. Günahkâr Kur'an okuyucuları bunu kendilerine basamak edindiler." Bu söz, Sevrî'nin sözüdür.[46]
Yine şu söz de Sevrî'nin sözüdür: "Ben kızdığını biriyle karşılaşırım da, o bana, Nasıl sabahladın? derse, kalbim ona karşı yumuşuyor. Ya insan tiritlerini yediği ve yaygılarında oturduğu kimseye nasıl karşı çıkabilir?.[47]
Bu konuda şu zayıf hadis gelmiştir: "Allahım!.. Hiçbir fâcirin nimetini bana nasib etme ki, kalbim ona meyletmesin. "[48]
Denilmiştir ki: Alim kimse arandığında, o şimdi e" mirin kapısında dır, denilmesi ne kadar çirkindir!..
20. HADİS: "Sevgi samimi ise, edep şartları düşer." [49] İbnü'd"Deyba' Hadis değildir, demiştir.
21. HADİS: "Bana salavat getirdiğinizde umumî ifade kullanın." [50] Sehavî diyor ki: Bu lafızla görnıdını.[51]
22. HADİS: "Gölge bir buçuk iki zira' arasında olursa öğle namazını kılın." [52] Bâtıldır.
23. HADİS: "Sizden biriniz, bir yazı yazdığında o yazıya 'Beleğa' yazmasın. Zira o şeytan ismidir. Sadece 'Allah' yazsın." [53] Uydurmadır. Leâîî' de böyle denilmiştir.[54]
24. HADİS: "Sudan sorumlu olduğunda suda cimrilik yapma." [55] Sehavî: Bunu —hadis olarak— görmedim, demiştir.
Sivrisinek sizden birinizin tabağına iyice batırın." [56] Sahihtir, atın" ifadesi uydurma-
25. HADİS: düştüğünde onu -yemeğe-Ama "yemeğe batırın ve sonra dır. [57] Mugrib'de böyle denilmiştir.[58]
26. HADİS: Dört şey dört şeye doymaz: Toprak yağmura, kadın erkeğe, göz bakmaya, âlim ilme doy^ maz." [59]İbnü'l-Cevzî bunu "Mevzuat" kitabında [60] zikretmiştir.[61]
27. PİRİNÇ HADİSİ": [62] Sabit değildir. İbnü'd-Deyba' bu şekilde zikretmiştir.[63]
28. HADİS: Denizdeki toprak, karadaki ahır gibidir. [64] Bunun aslı bulunamamıştır.[65]
29. HADİS: "Niyetini saf kıl. Toprakta uyu." [66] Hadis değildir. İbnü'd-Deyba' bu şekilde zikretmiştir.[67]
30. HADİS: "Bütün dertlerin aslı, insanın kendi nefsinden hoşnut olmasıdır," [68] Selef alimlerinden birinin sözü olup hadis değildir. İbnü'd-Deyba' bu şekilde zikretmiştir.
31. HADİS: "Dilsiz sarıktan [69] Allah'a sığınırım."[70]
Süyûtî diyor ki: Bunun aslı yoktur.[71]
32. HADİS: "Müşteriye yardım edin." [72] Bu lafızla aslı yoktur.
"Müşteriye yardım olunur," sözü de böyledir. Bu hükmü İbnü'd-Deyba' zikretmiştir.
33. HADİS: "İbadetlerin en faziletlisi en zor olanıdır." [73] Zerkeşî: Hadis olarak bilinmemektedir, demiştir. İbn Kayyim Şerhli MenazilısSairin'de: Bunun aslı yoktur, demiştir.
34. HADİS: "Cennet ehlinin çoğu, aptaldır." [74] Bu ha-dişi Bezzar zayıf olarak, Kurtubî ise sahih kabul ederek rivayet etmiştir. [75] Bu hadis "Cennetin en üst makamlarında olanlar, akü sahipleridir", ilâvesiyle rivayet e-dil'mistir. Bu ilâvenin aslı yoktur.
Hadisin metninde geçen "Bülh" kelimesi, kendi ha" linde olan anlamındaki "ebleh" kelimesinin çoğuludur. "Ebleh" ise, kötülüğün farkında olmayan ve her şeyi iyi zanneden kimsedir.
Sehl et'Tüsterî, böylelerini kalpleri coşkuyla dolu ve daima Allah ile meşgul olan kimseler olarak açıklamıştır. Yine denilmiştir ki: Ebleh, dünya hakkında bilgisiz olup dininde derin anlayış sahibi olan kimsedir. Makasıd' da şöyle denilmiştir: Böyleleri dünya işlerinde bilgisiz olanlardır.[76]
35. HADİS: "Abdest suyuna değer verin." [77] İbn Teymiyye: Uydurmadır, demiş, Zejtf'de [78] ise, Onun dediği gibidir, denilmiştir.
36. HADİS: "Yaratılmışların dilleri Hakkın kalemleridir. [79] Aslı yoktur. Bu hükmü İbnü'd-Deyba' zikretmiştir.
37. HADİS: "Kölenin verdiği eman (güvence) geçerlidir." [80] İbnü'l- Hümam [81]: Bunun aslı bilinmemektedir, demiştir.[82]
38. HADİS: "Ben, zahirle (görünen delillerle) hüküm vermekle emr olundum. Gönülleri bilen ise Allah'tır."[83]
Irakî ve başka âlimler, bunun aslı olmadığım kesin olarak ifade etmişlerdir.[84]
39. HADİS: "Yemekte lokmayı küçültmekle ve iyice çiğnemekle emrolunduk." [85] Nevevî: Sahih değildir, [86] demiştir.
40. HADİS: "Ben araplarm en fasüı konuşanıyım. Şu kadar var ki, ben Kureyş'liyim." [87] Süyûtî: Ne bunu tahric eden bir kimse, ne de senedi bilinmektedir, demiştir.
41. HADİS: "Ben dad harfiyle konuşanların -yani Arapların— en fasih konuşanıyım." [88] Ibn Kesir ve Ibn Cezerî'nin dediği gibi! manası doğrudur, aslı yoktur.
42. HADİS: "Peygamberler lider, Fakihler efendidirler. Onlarla oturmak ziyadedir." Hulâsa'd-a. [89] belirtildiği gibi, uydurmadır.
43. HADİS: "Gerçeği itiraf eden insaflı davranmıştır." [90] Sehavî: -Hadis olarak- Bu şekilde bilmiyorum, demiştir.[91]
44. HADİS: "Söz günüşse, sükût altındır." [92] Süleyman aleyhiaselâm'm sözü veya Hz. Lokman'm oğluna nasihatlerinden biridir. Bunu İbnü'd-Deyba' zikretmiştir.
45. HADİS: "Âlimler Allah'ın velî kulları değilse, Allah'ın velî kulu yoktur." [93] Hadis değil, bilakis İmam Ebu Hanife (r.a) ve İmam Şafiî (r.a)'nin sözüdür.
46. HADİS: "Allah, her mü'minden her münafıka buğzetme, her münafıktan da her mü'mine buğzetme, sözü aldı." [94] Hadis olarak bulunamamıştır.
47. HADİS: "Allah, nağmeli duayı kabul etmez." [95] Aslı bilinmemektedir.
48. HADİS: "Allah, akh yarattığında ona: Öne geç dedi, o da öne geçti. Geri kal dedi, O da geri kaldı. Sonra şöyle buyurdu: İzzetime ve celâlime yemin olsun ki, Ey akü!. Senden daha şerefli bir yaratık yaratmadım. Seninle verir, seninle alırım." [96] Alimler: Bu yalandır, ittifakla uydurmadır, dediler. Makasıd' da böyle denilmiştir.[97]
49. HADİS: "Allah, zenginlerin yemeğinin tadını fakirlerin yemeğine nakletmiş tir." [98] Süyûtî: Bu uydurmadır, demiştir.
50. HADİS: "Allah, Beytullah'a her yıl altı yüz bin kişinin haccedeceğini vaad etti. Eğer sayı eksik kalırsa Allah, bunları meleklerle tamamlar. Kabe, mahşerde gerdeğe giren gelin gibi yaratılacak, Beytullah'ı hacceden herkes onun eteklerine sarılacak, Beytullah Cennete girip de hacılar da onunla birlikte Cennete girinceye kadar onun etrafında tavaf edeceklerdir." [99] Irakî: Bunun aslını bulamadım, demiştir.
51. HADİS: "Allah, işsiz adamdan hoşlanmaz." [100] Zerkeşî: Bunu bulamadım, demiştir.[101]
52. HADİS: "Toprak, sünnetsizin idrarından dolayı kırk gün necis ohır." [102] Senedinde hadis uydurmacısı Davud [103] bulunmaktadır.
53. HADİS: "Cennet ehli, Cennette âlimlere muhtaç olurlar. Zira onlar her Cuma Allah'ı ziyaret ederler. Ce-nab-ı Hak:
-Benden dilediğinizi temenni edin, buyurur. Cennet ehli bunun üzerine âlimlere yönelirler:
-Biz, Rabbimizden ne temenni edelim? derler. Alimler de:

-Şöyle şöyle... temenni edin, derler." [104] Mizan' da bunun uydurma olduğu ifade edilmiştir.[105]
54. HADİS: "İman hem söz hem de ameldir, artar ve eksilir" veya 'İman hem artmaz ve eksilmez." [106] Firûz-âbadî: Hiçbiri sahih değildir, demiştir.
55. HADİS: "Bilâl, ezanda (şîn) harfini (sin) olarak değiştiriyordu." [107] Bunun aslı yoktur.
56. HADİS: 'Terle gök arasında bulunan ve kendisine Velhân adı verilen Şeytan'm yanında Adem o-ğullarınm sekiz katı kadar askeri vardır. Onun aynı zamanda Hanzeb denilen bir halifesi vardır." [108] Ibn Cevzi: Uydurmadır, demiştir.
57. HADİS: "Âlim ve talebesi bir kasabaya uğradıklarında; Allah Teâlâ bu kasabanın mezarlığından kırk gün azabı kaldırır/' [109] Hafız Celâl [110]: Bunun aslı yoktur, demiştir.
58. HADİS: "Bir kulun övgüsü doğu ile batı arasında yayılır da, Allah nezdinde sinek kanadı kadar ağırlığı olmayabilir." [111] İhya'da bu şekildedir. Irakî ise: Bu şekilde bulamadım, demiştir.
Buharı ve Müslim'in Sahih lerinde Ebu Hureyre rr vay etiyle şu sahih hadis bulunmaktadır: "Kıyamet günü iri yapılı, şişman adam gelir. Halbuki Allah nez~ dinde sinek kanadı kadar ağırlığı yoktur. "[112]
59. HADİS: "Kısa boylu hanımın boyu uzayabilir." [113] Yani kısa boylu hanım uzun boylu çocuk dünyaya getirebilir. Kamus sahibi diyor ki: Bu bir atasözü olup Cevhe-rî'nin zannettiği gibi hadis değildir.
60. HADİS: "Sizler, kendilerine amel ilham edilen bir zamandasınız. Öyle bir toplum gelecek ki onlara tartışma ilham edilecek." [114] İhya' da zikredilmiştir. [115] Irakî: Bunu bulamadım, demiştir.[116]
61. HADİS: "İbrahim Halü ve Ebu Bekir Sıddık'ın Cennette sakah vardır." [117] Sahih değildir. Musa ve Harun (a.s) hakkında söylenen hadis de böyledir.[118]
62. HADİS: "Allah'ın Ölüleri taşıyan melekleri vardır." [119] Sehavî: Bunu -hadis olarak- görmedim, demiştir.
63. HADİS: "Allah'ın bir meleği vardır ki, iki kaşının arası beş yüz yıllık mesafedir." [120] Bunun aslı bulunamamrştır.[121]
64. HADİS: "Mescid, -yere atılan- sümükten ezilip büzülür." [122] Bulunamamıştır.[123]
65. HADİS: "Size en az verilen şey, yakîn ve sabır a-zîmetidir. Kime bu iki hususta nasib verilmişse gece namazı ve gündüz orucundan kaçırdığı şeye aldırış etmesin." [124] Gazzalî bunu İhya'da zikretmiş, Irakî ise şöyle demiştir: Bunun aslını görmedim, ibn Abdi'1-Berr, Muaz hadisi olarak şunu rivayet etmiştir: "Allah yakîn-den daha az bir şey indirmemiştir."
66. HADİS: "Kulun her sözünde istisna etmesi -yani inşaallah demesi—, onun imanının kâmil olduğunun alâmetidir." [125] Münkerdir.[126]
67. HADİS: "Günahlardan öyleleri vardır ki, bu günahları Arafat'ta vakfeye durmaktan başka bir şey silemez."[127] Irakî diyor ki: Bunun aslını bulamadım.
68. HADİS: "Maddî imkân bulamaman, Allah'ın seni koruduğunun alâmetlerindendir." [128] Tasavvuf erbabının sözlerindendir.
69. HADİS: "Ölü, kendi evinde yedi gün ateş (mum) yakıldığını görür." [129] İmam Ahmed ve başkaları diyor ki: Bu batıldır, aslı yoktur. Bu (âdet) bid'attir.[130]
70. HADÎS: "Ben Rahman'm nefesini Yemen tarafmda buluyorum." [131] Irakî diyor ki: Bunun aslını bulamadım.[132]
71. HADİS: "Gül, Hz. Peygamber (s.av)'in terinden -veya Burak'ın terinden- yaratıldı." [133] Nevevî; Sahih değildir [134] demiş; Askalanî ve başkaları ise: Uydurmadır, demişlerdir.[135]
72. HADİS: "İman kalple tasdik, dille ikrar, azalarla ameldir." [136] Ibnü'l-Cevzî, bu hadisin uydurma olduğuna hükmetmiştir. (Abdülfettah Ebu Gudde: Doğru olan budur, demiştir.)[137]
Sehavî ise şöyle demiştir: Bu hadis, İbn Mace'de Ab-düsselâm b. Salih'in hadisi olarak yer almaktadır. [138]
73. HADİS: "Ey İbn Ravaha!.. Seci'den (kafiyeli konuşmaktan) sakın." [139] Ihya'da böyledir. Irakî şöyle demiştir: "Bu şekilde bulamadım. Hadis, İbn Sünnî'nin er-Riyada ve Ebu Nuaym'in Hılye kitabında Hz. Aişe (r.a) hadisi olaraksahih isnadla rivayet edilmiştir. Hz. Aişe (r.a) Saib'e şöyle demişti: "Seci'den sakın. Zira Peygamberimiz (s.a.v) ve ashabı seci' yapmıyorlardı." İbn Hıbban rivayetinde: Seci'den kaçın, denilmiştir.
Buharl&e İbn Abbas'm sözü olarak benzeri bir ifade nakledilmiştir."[140]
74. HADİS: "Gizli olan nedir? denildi. Olmayan şey, de-di." [141] Askalanî: Bunun aslını bilmiyorum, demiştir.

« B » Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

75. HADİS: "Patlıcan ne niyetle yenilirse o gerçekleşir." [142] Batıldır, aslı yoktur. Hadis hafızları bunu açıkça ifade etmişlerdir.
76. HADİS: "Bakla hadisi." [143] Sâbıt değildir.[144]
77. HADÎS: 'TJmmetimin cimrileri terzilerdir." [145] Se-havî diyor ki: Bunu —hadis olarak- görmedim.[146]
78. HADİS: "Cimri, çok ibadet eden [147] biri olsa bile; Allah'ın düşmanıdır." [148] Bunun aslı yoktur.
79. HADİS: "Soğuk, din düşmanıdır." [149] Hadis değildir, âlimlerden birinin sözüdür.[150]
80. HADİS: "Bereket, pidenin küçüklüğündedir." [151] Nesaî'den bunun hadis olmadığı nakledilmiştir.
81. HADİS: "Ortaklık tenceresi [152] kaynamaz." [153] Hadis değildir.
Bunun aslı yoktur, demiştir. Aclûnî ise, Keşfül-Hafa'&a. (1/332) şöyle demiştir: "İbnüTGars, bu kelimenin bazı yazma nüshalarda buğday satanlar anlamındaki (hannatûn) şeklinde olduğunu zikretmektedir."
82. HADİS: "Güler yüzlülük, misafire ikram etmekten daha hayırlıdır." [154] Sehavî: Bunu -hadis olarak-bilmiyorum, demiştir.
83. HADİS: "Katile öldürüleceğini müjdele." [155] Sehavî: Bunu -hadis olarak- bilmiyorum, demiştir.
84. HADİS: "Şişmanlık, zekâyı giderir." [156] Hadis değildir. Amr b. As (r.a) ve başkalarının sözüdür.[157]
85. HADİS: "Karpuz ve faziletleri hadisi." [158] Zerkeşî: Sabit olmamıştır, demiştir.[159]
86. HADİS: "Din, temizlik üzerine bina edilmiştir." [160] İhya'da zikredilmiş, Irakî şöyle demiştir: [161] "Bu şekilde bulamadım. İbn Hıbban'ın ed'Duafa (zayıf raviler) kitabında Hz. Aişe hadisi olarak; "Temiz olun. Zira islâm temizdir", rivayeti; ayrıca Taberanî'nin el-Evsat kitabında çok zayıf bir senedle İbn Mes'ıud hadisi olarak! "Temizlik imana davet eder", rivayeti bulunmaktadır."[162]
87. HADİS: "Beytü'l-Makdis, akreplerle dolu altından bir tastır." [163] Hadis değildir. Bu söz, Tevrat'a nısbet e-dilmektedir.

"T" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

88. HADİS: "BeytuIIah'ta tavaf, Tahıyyetü'l-Mescid namazı yerine geçer." [164] Sehavî: [165] Bu lafızla görmedim, demiştir.[166]
89. HADİS: "Zebercedi yüzük taşı olarak kullanın. Zira o, kolaylıktır. Onda zorluk yoktur." [167] Askalânî: Uydurmadır, demiştir.
90. HADİS: "Âdeti terk etmek, düşmanlığa sebep o-lur." [168] Bunun aslı yoktur.
91. HADİS: "Geyiğin selâm vermesi hadisi." [169] Dillerde ve nebevi medhiyelerde meşhur olmuştur. İbn Kesir şöyle demiştir: Bunun aslı yoktur. Kim bunu Peygamberimiz (s.a.v)'e nisbet ederse yalan söylemiş olur.[170]
92. HADİS: "Ümmetim, yetmiş küsur fırkaya ayrılacak. Bir fırka dışında hepsi Cennete girecektir." Ashab:
—Kim bu fırka? diye sordular. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle cevap verdi:
-"Bunlar zındıklardır, kadercilerdir." [171] (Bu lafızla) hadisin aslı yoktur. [172] Leâli'de böyledir.[173]
93- HADİS: "Evlenmeden önce fıkıh Öğrenin." [174] Bu, Hz. Ömer (r.a)'in sözüdür. [175] Bir rivayete göre manası:
Evlenmeden, ev ve hizmetçi sahibi olmadan fıkıh tahsil edin, demiştir. Bu manada şöyle bir söz nakledilmektedir: İlim, kadınların baldırlarında kaybolmuştur. [176] Sevrî diyor ki: "Kim başkanlığa koşarsa ilmin çoğuna zarar verir. Kim de başkanlığa koşmazsa yazar, yazar sonra yine yazar." Bu mana, daha kapsamlı bir manadır. Doğrusunu bilen Allah'tır.[177]
94. HADİS: Bir saat tefekkür, bir sene ibadetten daha hayırlıdır. [178] Hadis değildir. [179] Bu söz, Seriyyü's-Sekatî (rh.a)'nin sözüdür.[180]
95. HADİS: Tekbir [181] cezimdir. [182] (yani uzatılmaz.) Nehaî'nin sözüdür.[183]
96. HADİS: "Siz hanımlardan her biriniz, ömrünün yarısını namazsız geçirir." [184] Hadis hafızları: Bu lafızla aslı yoktur, demişlerdir. [185] Manası "sahih" hadiste geçmektedir.[186]

97. HADİS: "İnsanların alışkanhk hâline getirdikleri ayları ve bayramları tebrik etmeleri hadisi."[187]
Bu konuda (hadis olarak) hiç bir şey vârid olmamıştır.[188]

"Te " Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

98. HADİS: "Herkese güvenmek acizliktir". [189] Sehavî diyor ki: Bunu bu lafızla bilmiyorum.[190]
99. HADİS: "Üç şey vardır ki, bunlara az bile olsa meyledilmez: Dünya, Sultan, Kadın". [191] Doğru bir sözdür, hadis değildir.

" Ce " Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

100. HADİS: 'Türkün zulmü olsun, arabın adaleti olmasın". [192] İbnü'd-Deyba' diyor ki: Düşük bir sözdür, hadis değildir. Ben de derim ki: Bilakis bu, açık bir inkarcılıktır.
101. HADİS: "Açhk kâfirdir. Onu öldüren Cennet eh-lindendir". Aslı yoktur.
102. HADİS: "Cîze, [193] Cennet bahçelerinden bir bahçedir. Mısır Allah'ın yeryüzündeki hazineleridir".[194]
Askalanî diyor ki: Bu yalandır, uydurmadır.

"Ha" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

103. HADİS: "Bana sizin dünyanızdan (üç şey) kadınlar ve güzel koku sevdirildi. Namaz gözümün nuru kılındı".[195]
Bu hadisi Nesaî ^ü^ezz'inde, Taberanî Evsafta rivayet etmiştir. Gazzalî ve başkalarının ifadelerinde yer alan (Selâs-Üç) kelimesi hakkında İmam İbn Fûrek zorlama a\ çıklamalar yapsa bile, hadis hafızlarının dedikleri gibi, bu kelimenin aslı yoktur. Doğrusunu bilen Allah'dır.[196]
104. HADİS: "Ümmetimden hilâlleyenler ne güzeldir!.." [197] Saganî: Bunun uydurma olduğu açıktır, demiş ve bunu abdest alırken parmaklarını hilâllemek veya yemekten sonra dişleri temizlemekle açıklamıştır.[198]
(Abdülfettah Ebu Gudde diyor ki: Saganî'nin bu hadis hakkındaki uydurma olduğu iddiası kabul edilemez.)[199]
105. HADİS: "Kediyi sevmek imandandır". [200] Uydurmadır. Bu hükmü Sagani ifade etmiştir.
106. HADİS: "Vatanı sevmek imandandır". [201] Hadis hafızlarına göre bunun aslı yoktur.
107. HADÎS: "Sevgili, sevgilisine azab etmez". [202] Se-havî: Bu sözü merfû (Allah Resûlü'nün hadisi) olarak bilmiyorum, demiştir.
108. HADİS; "Hacûn ve Bakî iki uçlarından alınır ve Cennette saçılır". [203] Bu iki yer, Mekke ve Medine'nin mezarlıklarıdır. Bu hadisin aslı bilinmemektedir.
109. HADİS: "Mescidde konuşma, hayvanın otu yediği gibi, [204] haseneleri yiyip bitirir". [205] Bulunamamıştır. Muhtasar 'da böyledir.[206]
110. HADİS: "Söz, hiç ara vermeksizin peş peşe söylenmez". Selef âlimlerinden birinin sözüdür.
111. HADİS: "Ebrarın (salih kulların) güzel amelleri, Mukarreblere (Allah'a çok yakm kullara) göre günah sayılır". [207] Ebu Said el-Harraz'm sözüdür.[208]
112. HADİS: "Güzellik, rahmete vesiledir". [209] Tabiînden Ebu Hazim'in sözüdür.[210]
113. HADİS: "Nafilelerinizi güzelce eda edin ki, farz-larınızdaki [211] eksiklikler bunlarla tamamlansın". [212] Bu lafızla aslı yoktur.[213]
114. HADİS: "Bir âlimin meclisinde bulunmak bin rekat namazdan daha faziletlidir..." [214] ihya'da. Ebu Zerr hadisi olarak bu şekilde zikredilmiştir. Irakî: "İbnüTCevzî, bu hadisi Mevzuat (Uydurma Hadisler) Kitabında Hz. Ömer hadisi olarak zikretmiştir. [215] Bunu Ebu Zerr tarikiyle bulamadım, demiştir.
115. HADİS: "Benim bir kişi için verdiğim hüküm, bir cemaat hakkında verdiğim hüküm gibidir". [216] Aslı yoktur. Bunu Irakî ve başkaları ifade etmiştir.[217]
116. HADİS: "(el-Hamdülillah) Rahman'm ridâ-sıdır". [218] Aslı bulunamamıştır.
117. HADİS: "Kızarmaya başlayınca bilirsin". [219] Hadis değildir.[220]

"Hı" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

118. HADİS: "Çoluk-çocuğu olmayan bir toplumun eli boş kalır." [221] Mekhul'ün sözüdür.[222]
119. HADİS: "Yiyecek depolayan, gazaba uğrar." [223] Hadis değildir.[224]
120. HADİS: "Yahudilere muhalefet edin, sarıkları kuyruksuz bırakmayın. Zira sarıkların kuyruksuz olması Yahudilerin kıyafetidir." [225] Süyûtî'nin zikrettiği" ne göre, aslı yoktur.
121. HADİS: "Dininizin yarısını Humeyra'dan [226] a-lın." [227] Bunun aslı bilinmemektedir.[228]
122. HADİS: "Benim hasmım, benim hükmümü verecek olandır." [229] Büyüklerden birine ait sözdür, hadis değildir.
123. HADİS: "Önemli kişi -yani meşhur- olmamak bir nimettir, halbuki hiç kimse böyle bir şeyi istemez." [230] Selef âlimlerinden birinin sözüdür.
124. HADİS: "Allah'ın kulu için seçtiği şey, kulun kendi nefsi için seçtiği şeyden daha hayırlıdır." [231] Hadis değildir.
125. HADİS: "Karga ve benzerlerini görünce! (Hayırdır, hayırdır) denilmesi. [232] Hadis değildir.
126. HADİS: "Hayır, kıyamete kadar bende ve benim ümmetim dedir." [233] Askalânî diyor ki: Bunu -hadis olarak— bilmiyorum.

"Dal" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

127. HADİS: "Zâlimin ülkesi, bir müddet sonra bile olsa harabeye dönüşür." [234] Sehavî: Bunu —hadis olarak— görmedim, demiştir.
128. HADİS: "Yurtlarında olduğun müddetçe onlarla iyi geçin." [235] Sehavî diyor ki: Hadis olarak bilmiyorum.
129. HADİS: "Çoluk-çocuğunuza malınızın üçte birini vererek iyi geçinin." [236] Bunun aslı bilinmemektedir.
130. HADİS: "Cennetin kapısını çalmaya devam et." Peygamberimiz (s.a.v), bunu Hz. Aişe'ye söyledi. O da: Ne ile? diye sordu. Efendimiz (s.a.v): "Açlıkla", diye cevap verdi. [237] Irakî diyor ki: Bunun aslım bulamadım.[238]
131. HADİS: "Sallallahu aleyhi ve sellem'in Cuhfe' de [239] hamama girmesi. [240] Sahih değildir.
132. HADİS: "Ezandan sonra okunan duada [241] (ed-Derecetü'r-Reûa) ilâvesi. [242] Sehavî: Bu ilâveyi rivayetlerin hiç birinde görmedim, demiştir.
133. HADİS: "Dirhem kadar kan yıkanır ve bundan dolayı namaz iade edilir." [243] Senedinde yalancı (Nuh) [244] vardır. Leâlî'&e böyledir.
134. HADİS: "Dünya bir saattir, Onu taâtle değerlendir." [245] Lafzı merfû olarak sahih değildir.[246]
135. HADİS: 'Dünya, ahiretin tarlasıdır." [247] Sehavî: Bunu -hadis olarak- görmedim, demiştir.
136. HADİS: "Bir dirhem bile olsa borç, bir kız bile olsa çoluk-çocuk, Yol nasıl? demek bile olsa sormak[248] (düşüklüktür.)!.. [249] Sehavî: Merfû (Allah Rasûlünün hadisi) olarak hatırlamıyorum, demiştir.

"Ra " Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

137. HADİS: "Rabbimi (hacıların) Mina'dan ayrıış günü [250] insanların önünde gri renkli bir deve üzerinde, yün bir cübbe ile gördüm." [251] Uydurmadır, aslı yoktur.
Leâlî' de [252]; îbn Abbas'dan gelen merfû rivayet şöyledir: "Rabbimi bol saçlı bir genç suretinde —bir başka rivayette: sakalsız bıyıksız bir genç suretinde- gördüm."[253]
İbn Sadaka, "Ebu Zür'anm, İbn Abbas hadisi sahihtir, bu hadisi ancak mutezile mezhebine mensup olanlar inkâr eder" dediğini nakletmiştir. Hadisin bazı tariklerinde "Kalbiyle" denilmiştir.
Hadis, "Allah'ı rüyada görme" şeklinde yorumlanırsa problem yoktur. [254] "Uyanıkken görme" şeklinde yorumlanırsa muhakkik İbnüTHümam bunun şekli bir hicab olduğunu ifade etmiştir.[255]
138. HADİS: "Kötü yolda kazanan, kaybetmiş olur." [256] Filozofların sözlerindendir.
139. HADİS: "Kardeşim Hızir'a Allah rahmet eylesin. Sağ olsaydı, beni mutlaka ziyaret ederdi." [257] Aska-lânî: Bu sabit değildir, demiştir.[258]
140. HADİS: "Devesinin yuları elinde olduğu halde beni ziyaret eden kimseye Allah rahmet eylesin." [259] Askalâni diyor ki: Bu lafızla aslı

yoktur.[260]
141. HADİS: "Bir dirhemin altıda birinin (yani bu kadar küçük bir meblağın bile) ehil olan kişiye verilmesi, yetmiş yıllık ibadetten daha hayırlıdır." [261] Askalânî: Bunun aslını bilmiyorum, demiştir,
142. HADİS: "Kişinin elçisi, onun aklının gösterge" sidir." [262] Yahya b. Halid'in sözüdür.[263]
143. HADİS:"Ümmetimin ruhbanlığı mescidde oturmaktır." [264] Bulunamamıştır.
144. HADİS: "Mü'minin tükrüğü şifadır." [265] Yine "Mü'minin artığı şifadır." [266] Merfû (Allah Rasûlü'ne ait) hadis olarak aslı yoktur.

"Ze" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

145. HADİS: "Mahallenin türkücüsü insanları coşturmaz." [267] Hadis değildir.
146. HADİS: "Zahmet rahmettir." [268] Hadis değildir.
147. HADİS: "İtibarın zekâtı, darda kalanların imdadına koşmaktır." [269] Bu lafızla bilinmemektedir.
148. HADİS: "Takının zekâtı, emanet olarak verilmesidir." [270] Bu söz, Abdullah b. Ömer'in sözüdür.
Beyhakî diyor ki: Abdullah b. Ömer'den merfû olarak rivayet edilen; "Takıların zekâtı yoktur", [271] hadisi bâtıldır, aslı yoktur.[272]
149. HADİS: "Zeydiler bu ümmetin mecûsîleridir." [273] Uydurmadır. [274] Makasıd müellifi: Bunu —hadis olarak— görmedim, demiştir.
Fakat bu hadis, bir grup muhaddis tarafından; "Kaderiyye, bu ümmetin mecûsîleridir", lafzıyla rivayet e-dilmiştir.[275]
Kazvinî'nin; "Kaderiyye, bu ümmetin mecûsîleridir. Hastalandıklarında onları ziyaret etmeyin. Öldüklerinde cenazelerinde bulunmayın", hadisi Mesabîh hadislerinden olup uydurmadır, ifadesi ile; "Ümmetimden iki sınıf insan vardır ki, onların islâm'dan her hangi bir nasibi yoktur. Bu iki sınıf, Kaderiyye ve Mürcie sınıflarıdır", hadisi de aynı şekilde uydurmadır; ifadesi doğru değildir.[276]
Bu iki hadisi tahric eden muhaddisleri el-Mirkat Şerhul-Mişkât kitabımızda beyan ettik.[277]
" Sın "Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

150. HADİS: "Mü'minin artığı şifadır." [278] Irakî diyor ki: Halk dilinde bu şekilde meşhur olmuştur. Bu lafızla aslı yoktur."[279]
151. HADİS: "Ashabıma sövmek, affolunmayacak bir günahtır." [280] Ibn Teymiyye: Bu yalandır, uydurmadır, demiştir.[281]
152. HADİS: "Peyganıberimiz'in (s.a.v) şehadet parmağı orta parmağından daha uzundu." [282] İbn Hacer şöyle demiştir: Bunu söyleyen kimse hatalıdır. Bu durum Efendimiz (s.a.v)'in ayak parmaklarında vardı.
153. HADİS: Sır, hür olanlara aktarılır. [283] Ayrıca "Hür insanların gönülleri sırların kabirleridir." [284] Takva erbabından birinin sözüdür.
154. HADİS: "Yolculuk, insanların ahlâkını ortaya çıkarır." [285] Hadis değildir.
155. HADİS: "Mekke'nin beyinsizleri Cenneti dolduracaktır." [286] Askalânî: Bunu görmedim, demiştir.[287]
156. HADİS: "Selâmet, yalnız yaşamaktadır." [288] Hadis değildir.
157. HADİS: Misvak kullanma, kişinin fesahatini arttırır." [289] Saganî: Uydurma olduğu açıktır, demiştir.[290]
158 HADİS: "İçinizde en zayıf olan kişinin hızıyla yürüyün." [291] Sehavî: Bu lafızla bilmiyorum, demiştir.[292]
159. HADİS: "Bilâl'ın (sîn) harfi, Allah nezdinde (şîn)'drr." [293] İbn Kesir diyor ki: Bunun aslı yoktur.

"Şın" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

160. HADİS: "Hanımlarınıza danışın ama onların görüşlerine uymayın." [294] Bu lafızla sabit değildir.
161. HADİS: "En şerh olanlarınız, çocuklarınızın öğretmenleridir. [295] Onlar, yetimlere merhameti en az olan ve yoksullara karşı en katı davrananlardır." [296] Uydurmadır. Süyûtî, bunu Leâli'de zikretmiştir.[297]
162. HADİS: "Hayatın kötüsü, ölümden iyidir." [298] Filozofların sözlerindendir. Bunu İbn Hacer söylemiştir.
163. HADİS: "Allah'ın mahlûkatma şefkat, Allah'ın emrini ta'zim etmek demektir." [299] Sehavî diyor ki: Bunu bu lafızla bilmiyorum.
164. HADİS: "Yüze karşı teşekkür etmek ayıptır." [300] Hadis değildir. Bunu İbn Deyba' söylemiştir.
165. HADİS: "Kişinin kendi aleyhine şahitliği iki şahide bedeldir." [301] Hadis değildir.
166. HADİS: "Müslümanların birbirleri aleyhine şahitlik etmeleri caizdir. Alimlerin birbirleri aleyhine şahitlik etmeleri caiz değildir. Çünkü onlar birbirlerine hased ederler." [302] Hadis değildir. İsnadı birçok yönden çürüktür. LeâJîde böyledir.[303]
167. HADİS: "Şöhret, elbisenin kıs angındadır." [304] Hadis olarak sahih olamaz.
168. HADİS: "İnsan şeytanları, cin şeytanlarını yener." [305] İbn Dinar'ın sözüdür.[306]
169. HADİS: "Kavmi içindeki şeyh, ümmeti içindeki Peygamber gibidir." [307] Bunu İbn Hıbban ve Deylemî tahric etmiştir. Çok zayıftır. Makasıd' da şöyle denilmiştir: "Üstadımız [308] ve başkaları bu hadisin uydurma olduğunu kesin ifade ile belirtmişlerdir. Bu söz, selef âlimlerinden birinin sözüdür."

"Sad" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

170. HADİS: "İhtiyaç sahibi kördür." [309] Sehavî: Bunu hadis olarak bilmiyorum, demiştir.
171. HADİS: "Sabrr, Cennet hazinelerinden bir hazinedir." [310] Irakî: Bunu hadis olarak bulamadım, demiştir.[311]
172. HADİS: "Az sadaka, çok belâyı engeller." [312] Hadis değildir.
173. HADİS: "Hadis yazarken kalemlerin çıkardığı gıcırtı, Allah nezdinde Askalân ve Abadan ribatmda getirilen tekbire eşittir. Kim kırk hadis yazarsa, Abadan ve Askalân'da öldürülen şehitlerin sevabı veri [313] Mizan'da, Bu, bâtıl bir haberdir, denilmiştir.[314]
174. HADİS: "Bir toplumun küçükleri, gelecekte o toplumun büyükleridir." [315] (Yani bugünün küçükleri, yarının büyükleridir.) ilim öğrenmeyi teşvik etmek i-çin sahabeden birinin söylediği sözdür.[316]
175. HADİS: "Ekmeği küçültün ve sayısını çoğaltın ki, size bereket verilsin." [317] Çürüktür. Îbnü'l-Cevzî bunu Mevzuat (Uydurma Hadisler) kitabında zikretmiştir.[318]
176. HADİS: "Tüzükle kılınan namaz, yüzüksüz kılınan yetmiş namaza eşittir." [319] Askalânî'nin dediği gibi, uydurmadır.
177. HADİS: "Sarıkla kılınan bir namaz, sarıksız kılman yirmi beş namaza eşittir. [320] Sarıkla kılman Cuma namazı, sarıksız kılınan yetmiş Cuma namazına e-şittir. Sarıkla kılınan namaz, on bin hasene ile mükâfatlandırılır." [321] Uydurmadır. [322] Menûfî [323] diyor ki: Bütün bunlar batıldır.
178. HADİS: "Alimin arkasında kılınan namaz, dört bin dört yüz kırk namaza eşittir." [324] Batıldır. Muhta- böyledir.
179. HADÎS: "Gururlu kişinin namazı başından yukarı çıkmaz." [325] (Allah'a yükselmez.)
180. HADİS: "Gündüz namazı [326] dilsizdir." [327] Darakutnî ve Nevevî: Batıldır, aslı yoktur, demişlerdir.[328]
(Müellif ÂliyyüTKari diyor ki:) Ben de derim ki: Mübarek günlerde ve muazzam gecelerde kılınacak namazlarla ilgili olarak bazı alimlerin zikrettikleri hadisler eb-aynı şekildedir. (Batıl ve asılsızdır.)[329]

"Sad" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

181. HADİS: "İlim, kadınların baldırlarında kayboldu." [330] Bişr el-Hâfî'nin sözüdür.[331]
182. HADİS: "Zaruretler, haramları mubah kılar." [332] Hadis değildir.
183. HADİS: "İki zayıf, bir güçlüyü yener." [333] Hadis değildir.[334]

"Tı" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

184. HADİS: "Ana yoldan git, yol dolaşsa bile. Bakire ile evlen, yaşı geçse bile." [335] Hadis değildir.
185. HADİS: "Boşanma, fâsıkların —günahkâr kişilerin— yeminidir." [336] Sehavî: hadis olarak göremedim, demiştir.

"Zı" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

186. HADİS: "Mü'minin sırtı [337] kıbledir." [338] Sehavî: Bunu bilmiyorum, demiştir.

"Ayın" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

187. HADİS: "Delinin dostluğu yerine, akıllı kişinin düşmanlığı.." [339] Hadis değildir.
188. HADİS: "Düşmanlık ailede, kıskançlık komşular arasında, menfaatçiük de kardeşler arasında olur." [340] Sehavî: Bu konuda bilgi sahibi değilim, demiştir.[341]

189. HADİS: "Kişinin düşmanı, [342] kendi işinde çalışandır." [343] Hadis değildir.
190. HADİS: "Özrü, günahından daha büyüktür." [344] Hadis değildir.[345]
191. HADİS: "Araplar, arap olmayanların efendileridir." [346] Aslı yoktur.
192. HADİS: "Bana ümmetimin amelleri arz edildi. Onların arasında makbul amel de makbul olmayan amel de gördüm. Bana getirilen salavat müstesna.[347]
(Yani salavat daima makbuldür.) Bunun senedini görmedim. Bunu Süyûtî zikretmiştir.
193. HADİS: "Bazı şeyleri görmezden gelerek değerinizi yüceltin." [348] Hadis değildir.
194. HADİS: "Her hayra bir engel vardır. [349]" Hadis değildir.
195. HADİS: "(Bir şeye Allah tarafından) İzin verilmesinin alâmeti, onun kolaylaştırıhnasıdır. [350] Bilinmiyor.[351]
196. HADİS: "Ümmetimin âlimleri, Israiloğulları Peygamberleri gibidir." [352] Demiri, Zerkeşî ve Askalânî'nin dedikleri gibi, aslı yoktur.
197. HADİS: "İlim iki çeşittir: Din ilmi, beden ili." [353] Uydurmadır. Hıılâsa'da böyledir.[354]
ZeyIHe [355] deniliyor ki: Hasen'den, o da Huzeyfe (r.a)'den müselsel olarak rivayet edildiğine göre;
Huzeyfe (r.a) diyor ki:
-Ben Peygamberimiz (s.a.v)'e "Bâtın İlmi" nedir? diye sordum. Peygamberimiz (s.a.v) buyurdu ki:
-Ben bunu Cebrail'e sordum. Cebrail bana dedi ki:
—Allah şöyle buyurdu: "O, benimle sevdiklerim, dostlarım ve seçkin kullarım arasında bir sırdır. Ben bunu onların kalplerine koyarım. Bu konuda Allah'a en yakın hiçbir melek ve gönderilen hiçbir Peygamber bile bilgi sahibi olamaz." [356] Askalânî diyor ki: Uydurmadır, Hasen (el-Basri), Huzeyfe (r.a) ile görüşmemiştir.
198. HADİS: "İlme gidilir, ilim (kimseye) gitmez." [357] Bir başka rivayette:
"İlme koşulur", [358] denilmiştir. Bir başka rivayette ise şöyle denilmiştir:
"İlim, yüceltilmeye ve kendisine gidilmeye daha lâyıktır."[359]
Bu söz, Abbasî Halifesi Mehdî'nin, iki çocuğunun İmam Malik'den hadis dinlemeleri için onu saraya davet etmesi üzerine, İmam Malik'in Halife Mehdi'ye söylediği sözdür. Yine bu söz, Halife Harun er-Reşid, İ-mam Malik'den özel ders talep ettiğinde, İmam Malik'in Halife Harun er-Reşid'e söylediği sözdür.
199. HADİS: 'Taşlıların dinine sarılın." [360] Sehavî: Bu lafızla aslı yoktur, demiştir.
Saganî: "Dünyanın sonu gelip arzular değiştiğinde, bedevilerin ve kadınların dinine sarılın", [361] hadisi uydurmadır, demiştir.
200. HADİS: "Üzüm çift çift, hurma tek tek (yenir)." [362] Bunun aslı yoktur.[363]
201. HADİS: "Salihlerin anıldığı yere rahmet i-ner." [364] Süfyan b. Uyeyne'nin sözüdür.[365]
202. HADİS: Levrri Mahfuz'da (kayıtlı olan bir emir hakkında) "Arşın üzerinden Allah'ın bir şeye "ol!.." dediğini işittim o da oluverdi. Daha Kâf harfi Nûn harfine varmadan olacak olan o şey hemen oluverdi." [366] Hiç şüphesiz uydurmadır.

"Ğayın" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadis

203. HADİS: 'Müzik zinanın [367] nağmesidir". [368] Fudayl'in sözüdür.[369]
"Fe" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

204. HADİS: "Fatiha hangi niyetle okunursa; o gerçekleşir". [370] Bu lafızla aslı yoktur. [371] Sûrelerin faziletlerine dair bazı müfessirlerin zikrettikleri hadislerin pek çoğu da aym şekildedir.
205. HADİS: "Cesur olan lezzeti kazanır". [372] Sehavî: Bunu -hadis olarak- bilmiyorum, demiştir.
206. HADİS: "Recep ayının diğer aylara üstünlüğü, Kur'ân'm diğer sözlere olan üstünlüğü gibidir. Şaban ayının diğer aylara üstünlüğü, benim diğer Peygamberlere olan üstünlüğüm gibidir. Ramazan ayının diğer aylara üstünlüğü, Allah'ın kullarına olan üstünlüğü gibidir". [373] İbn Hacer: Bu, uydurmadır, demiştir.
207. HADİS: "Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim". [374] Askalânî ve başkaları: Bu bâtıldır, uydurmadır, demişlerdir.
208. HADİS: "Suskun ağız ve himaye eden Rab." [375] Benzeri "Allah, susan kimsenin dostudur". Ibn Deyba': Hadis değildir, manası sahihtir, demiştir. Ben de derim ki: Birinci terkibin ifadesi ilk bakışta küfürdür. Ancak araya bir atıf harfi takdir edilirse bu durum değişir.
209. HADİS: "Ahir zamanda Rum diyarının soğuğu Şam'a, Şam'ın soğuğu Mısıra geçecektir". [376] Sehavî'nin, üstadı Askalani'den naklettiği gibi, bunun aslı yoktur.
210. HADİS: "Hareketlerde bereketler vardır". [377] Selef âlimlerinden birinin sözüdür.

"Gaf" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

211. HADİS: "Allah Rasûlü Cebrail'e:
— Güneş zevale doğru meyletti mi? diye sordu. Cebrail:
— Hayır ve Evet, dedi. Allah Rasûlü:
- Niçin Hem Hayır, hem de Evet dedin? deyince; Cebrail:
- "Hayır" dememden "Evet" dememe kadar geçen bu kısa süre içerisinde güneş beş yüz yıllık mesafe gitti."[378] buyurdu. Bunun aslı bulunamamıştır.
212. HADİS: "Mercimek, sonunculari İsa aleyhisselâm olan yetmiş Peygamber tarafından takdis edilmiştir."[379] Batıldır. Pek çok hadis hafızı bu hükmü açıkça ifade etmişlerdir.
213. HADİS: "Kur'ân Allah'ın kelâmıdır, Kur'an sonradan yaratılmamıştır. Kim bundan başkasını söylerse küfre girer." [380] Saganî: Bu uydurmadır, demiş; Sehavi ise: Bu hadis bütün yollarıyla batıldır, demiştir. İbnü'l-Cevzî, bu hadisi Mevzuat (Uydurma Hadisler) kitabında [381] zikretmiştir.
214. HADİS: "(Kul) kelimesiyle başlayan sûreleri [382] okumak, fakirlikten kurtuluş teminatıdır." [383] Sehavî: Bunun aslı yoktur, demiştir.[384]
215. HADİS: "Tırnakların kesilmesi." [385] Tırnak kesme şekli veya tırnak kesme için gün belirlenmesi konusunda Peygamberimiz (s.a.v)'den her hangi bir şey gelmemiştir. Sehavî diyor ki: Bu konuda Hz. Ali b. Ebî Talib'e veya üstadımıza [386] nisbet edilen beyit, her ikisi hakkında da batıldır.
216. HADİS: "Hz. Osman halifeliğe geldiğinde ilk Cuma günü hutbe okumak üzere minbere çıktı, Elhamdülillah, dedi ve titredi. Bunun üzerine şöyle dedi: Ebu-bekir ve Ömer bu makam için söz hazırlarlardı. Oysa siz konuşan devlet başkanından çok, faal devlet başkanına muhtaçsınız. Hutbeler daha sonra gelecek. Ben hem kendim için hem de sizin için Allah'dan mağfiret diliyorum, dedi ve minberden inip Cuma namazını kıldırdı.[387] İbnüTHümam [388] diyor ki: Bu hadis, hadis kitaplarında pek geçmez, daha çok fıkıh kitaplarında geçer.[389]
217. HADİS: "Kalb, Rabbin evidir." [390] Zerkeşî ve başkaları: Aslı yoktur demiş, İbn Teymiyye: Uydurmadır, demiştir. Zeyî'&e [391] ise, Bu, aynen onun dediği gibidir, denilmiştir.
218. HADİS: "Az başarı, çok ilimden daha hayırlıdır." [392] Bu hadis, Thya'da zikredilmiştir.[393]
Irakî diyor ki: Bunun aslını bulamadım. Firdevs sahibi bunu Ebu'd-Derdâ hadisi olarak zikretmiş, ancak (Akıl) yerine (İlim) demiştir. Oğlu Müsnedü'1-Fir-devs kitabında bunu zikretmemiştir.
(Müellif AliyyüTKari diyor ki:) Ben de derim ki: Ebu'kHattab Irakî'ye Tenkit ederek şöyle demiştir. Firdevs kitabında zikredilen bu hadisi İbn

Asakir Ebu'd-Derdâ' (r.a) dan rivayet etmektedir. Taberanî ise bu hadisi İbn Ömer'den; "Az fıkıh, çok ibadetten daha hayırlıdır", şeklinde rivayet etmişlerdir.

"Kef" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

219. HADİS: "Sanki sen dünyadasın ama dünyada hiç bulunmamış gibisin. Sanki sen ahirettesin ama ahiretten hiç ayrılmamış gibisin." [394] Ömer b. Abdüla-ziz'in sözüdür.[395]
220. HADİS: "Allah vardı. Onunla birlikte hiçbir şey yoktu. O'ndan başka hiç bir şey yoktu. O'ndan Önce hiçbir şey olmadı." Bütün bu ifadeler sabittir.[396]
Ancak "Allah, eskiden olduğu gibi şimdi de aynı durumdadır", [397] şeklindeki ilâve tasavvuf erbabının sözüdür."[398]
221. HADİS: "Cömert, günahkâr olsa bile Allah'ın sevgilisidir. Cimri, ibadet ehli olsa bile Allah'ın düşmanıdır." [399] Bunun aslı yoktur.
222. HADİS: "Kötülükten uzak ol ki, kötülük de senden uzak olsun." [400] Bunun aslı bilinmemektedir.
223. HADİS: "Kelâm, Mütekellim olan Allah'ın sıfatıdır." [401] Hadis değildir. Mutlak ifade olarak kabul e-dilmez.
224: HADİS: "Sofrada konuşmak [402] (caiz midir?)": Sehavî: Bu konuda olumlu veya olumsuz hiçbir şey bilmiyorum, demiştir.[403]

---

[1] Tahrim: 8
[2] Hadid: 12
[3] Abdulfettah Ebu Guddenin (öl. 1997) hayatı hakkında geniş bilgi jçm bkz. «Abdülfettah Ebu Gudde ve Örnek İlmî Şahsiyeti", Dr Ha-W ibrahim Kutlay, Yeni Şafak Gazetesi, 17 Şubat 1999; Altınoluk
rgisi, Mart 1999 (Çev.)
[4] Müellifimiz ülkemizde "Molla Aliyyü'1-Karî" diye tanınmaktadır. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz.: Halil İbrahim Kut-lay, el-İmam Aliyyü'1-Karî ve Eseruhu fi'l-Hadis, Daru'l-Beşairi '1-İslâmiyye, Beyrut 1987; ayrıca Diyanet İslâm Ansiklopedisi, "Ali-yü'1-Karî" maddesi: 2/403 (Çev.)
[5] Hindistan'a yaptığım ziyaretlerden birinde Rampur şehri Rıza Kütüphanesinde el-Masnû' fî Ma'rifeti'l-Mevzû kitabının iki yazma nüshasına vâkıf oldum. Ziyaret süresinin kısa olması, bana bu iki yazma nüshayı inceleme ve bunlardan istifade etme imkânı vermemişti. İnşaallah gelecek bir ziyarette bu fırsatı elde edeceğimi ümid ediyorum.
[6] Söylenmesi veya şiir olarak okunması aynı şekilde caiz olmayan -uydurma- hadislerden biri, bazı nebevî medihlerde manzum veya nesir olarak söylenen; "Peygamberimiz (s.a.v)'in dünyaya geldiği gün Kisra'nın sarayının burçlarının sarsılması, sarayın on dört şahnişinin (balkon) yıkıldığı, İran'da bin yıldır sönmeyen ateşin söndüğü, Iran şehirlerinden Hemedan ve Kum arasında bulunan susuz ve kurak Sâve gölünün taştığı, İran hükümdarlarından Lûbe-zan'ın bir rüya gördüğü ve bu rüyanın Arap Kâhini Satîh tarafından yorumlandığı..." şeklindeki rivayettir.
Hadis olarak nakledilen bu rivayet sahih değildir. Ne söylenmesi ne de şiir olarak okunması caiz değildir. Bu yalanın Peygamberimiz (s.a.v)'in şemaili ile ilgili bir konuda söylenmesi ve olağanüstü olaylar hakkında olması onun yasak oluşunu kat kat artırmaktadır. Bazı âlimlerin siyer veya tarih kitaplarında bunu zikretmeleri, meselâ: İbn Cerir et-Taberî'nin Tarih 'inde (2/131-132); Ebû Nuaym el-Isfahanî'nin Delâilü'n-Nübüvve (s.96-99); Beyhakî'nin Delâilü'n-Nübüvve (1/67-71) Kas-tallânî'nin el-Mevahibü'l-Ledünniyye (1/23); Zürkanî'nin Şerhu Mevahibi'l-Ledünniyye (1/121-122); Süyûtî'nin el-Hasâisu'l-Kübra (l/51)'da bu gibi haberleri zikretmeleri sakın seni aldatmasın. Zira bu müellifler ve benzerleri, eserlerinde bir konuda nakledilen, sahih olan-olmayan bütün rivayetleri, doğru ve sahih olarak kabul ettikleri için değil; bu rivayetlerin tescil edilip bilinmesi, araştırılıp incelenebilmesi için aynen nakletmektedirler. İmam İbn Cerîr et-Taberî (r.a), Tarih'inin mukaddimesinde şöyle demiştir: "Bu kitabımızı inceleyen şunu iyi bilmelidir ki; burada zikrettiğim bütün rivayetlerde itimadım, rivayet ettiğim haberler ve ravilerine isnad ettiğim nakillerdir. Bu kitabımda geçmişlerin haberleriyle ilgili olarak zikrettiğimiz bir haberin sahih bir delilini, hakikî manasını bilemediği için; okuyucunun münker, dinleyicinin şeni' gördüğü bir haber yer alırsa; okuyucu bu haberin bizim tarafımızdan değil, haberi bize nakleden kimselerden bu şekilde geldiğini, bizim sadece bize gelen haberleri geldiği şekliyle aynen naklettiğimizi bilmelidir."
İmam Hafız Süyûtî de el-Hasaisu'l-Kübra'da (1/47-49) Ebu Nuaym el-Isfahanî'nin Delâilü'n-Nübüvve kitabında yer alan; Peygamberimiz (s.a.v)'in doğumu esnasında meydana geldiği söylenen, kasideci ve hikayecilerin Mevlid-i Nebî konusunda naklettikleri acaip olayların zikredildiği, yalan olduğu gayet açık ve net olan, baştanbaşa çirkin ve uydurulmuş acaip haberlerden olan; üç uzun hadis naklettikten sonra; şöyle demiştir: "Bu haber ve bundan önceki iki haber son derece münkerdir. Kitabımda bu hadislerden daha münker hadis zikretmedim. Bunları zikretmeye gönlüm razı değildi. Ancak bu konuda Hafız Ebu Nuaym'e tâbi oldum."
Hafız îbn Hacer, Fethu'l-Bartde (6/410) Efendimiz (s.a.v)'in iki omuzu arasındaki Peygamberlik Mührü babı'nda Siyer-i Nebî müelliflerinin bu konuda naklettikleri sahih olmayan haberleri zikrettikten sonra; bu haberlerin zayıf ve bâtıl olduklarını belirtmeksizin, sessiz bir şekilde zikretmelerini yadırgamıştır.
Hafız Zürkanî, Şerhu'l-Mevahibi'l-Ledünniyye'de (1/156-157) bu haberleri zikrettikten sonra Hafız îbn Hacer'in şu sözünü naklet-miştir:
"Şeyhul-İslâm Hafız İbn Hacer Fethu'l-Barî'de şöyle demiştir: Bu hadislerden hiçbiri sabit olmamıştır. Bunların bazıları bâtıl, bazıları ise zayıftır. Bu çeşit haberlerin sükût edilerek nakledilmesinin hiçbir anlamı yoktur. Hafız Kutbeddin Şerhu's-Sîre'de bu haberlerin tamamını zikrederek uzun uzun nakiller yapmıştır. Hafız Mo-ğoltay da ez-Zehru'l-Basim'de ona tâbi olmuş, bu hadislerin durumu hakkında bir açıklama yapmamıştır. Doğru olan, zikrettiğim hükümdür. Bu hadislerden İbn Hıbban'm Sahih 'indeki ifadelere aldanma. Zira o, bu hadislerin durumundan habersiz kalmış, bu hadisleri sahih olarak kabul ederek, Sahih 'ine almıştır." İmam Hafız Irakî (r.a) Elfıye'sinin başında Siyer-i Nebî hakkında şöyle demiştir:
"İlim talibi bilsin ki, Siyer;
Sahihi de, münkeri de ihtiva eder.
İsnadları olmasa da muteber;
Siyer âlimlerinin anlattıklarını hep zikreder."
Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: "Kisra'mn sarayının burçlarının sarsılması... hadisi, isnadının munkatı (kesintili) olması yanında münker hadislerdendir. Hafız Zehebî Tarihu'l-îslâm'da (1/28): Bu münker ve garib bir hadistir, demiştir."
Hadis alimleri, (Münker) lafzını çoğunlukla (Mevzû/Uydurma) anlamında kullanmaktadırlar. Bu ifade ile söz konusu hadisin isnadının zayıflığı ve sabit olmaması yanında manasının münker (yadırganır, kabul edilemez) olduğuna işaret etmektedirler. Nitekim Hafız Zehebî'nin Mizanü'l-İ'üdal fi Nakdi'r-Rical kitabı gibi cerh edilen râvilerle ilgili kitaplarda; İbn Arrak'm Tenzihü'ş-Şerîati'l-Merfâa anİ'l-Ahbari'l-Mevzûa kitabı ve elinizdeki Masnû kitabı gibi uydurma hadisler kitaplarında bu mananın yaygın olarak kullanıldığım görebilirsiniz. Meselâ, kitabımızdaki 66 ve 398 no.lu hadislerle; 406, 453, 455 ve 463 no.lu paragraflara bakılabilir. Buralarda (münker) lafzı, (mevzû/uydurma) anlamında kullanılmıştır. Ayrıca şu anda tesbit edebildiğim şu Örneklere de bakabilirsiniz: İb-ntil-Cevzî, Mevzuat: 2/13; Mizanü'l-Î'tidal: 1/47; 3/129, 449; 4/211-212; Tenzîhü'ş-Şerîati'l-Merfûa: 1/134 Hadis No: 5; 1/135 Hadis No: 7; 1/146 Hadis No: 35; 1/148 Hadis No: 40; 1/170 Hadis No: 2; 1/171 Hadis No: 6; 1/193 Hadis No: 42; 1/193 Hadis No: 43; 1/308 Hadis No: 81; 1/334 Hadis No: 20; 1/341 Hadis No:l; 1/353 Hadis No: 39; 1/374 Hadis No: 94; 2/32 Hadis No: 16; 2/36 Hadis No: 41; 2/205 Hadis No: 24; 2/292 Hadis No: 33, 34; 2/309 Hadis No: 85; 2/320 Hadis No: 4. Bu konu istifade edilecek konulardan olup bu konuda daha önce yazan bir kimse görmedim. Cenab-ı Hakka ihsan ettiği lütfun-dan dolayı hamdolsun.

[7] Yukarıda zikredilen bu ifadeler, (Lâ asle lehû/Bunun aslı
[8] Meselâ: Hafız Ziyaeddin Makdisî, İbn Salâh, Münzirî, Nevevî, İbn Dakikı'1-Iyd, İbn Teymiyye, Mizzî, Zehebî, Sübkî, Zeylaî, İbn Kesîr, İbn Receb, Irakî, Heysemî, İbn Hacer, Sehavî, Süyûtî gibi son dönem hadis hafızları da bunlara ilave edilebilir.
[9] Hadis hafızları, kendi görüşlerine göre hadislere verilecek hüküm açık olsa bile; hükümlerinde ve lafızlarında daima gözettikleri ihtiyatlı ifade kullanma prensibini korumaları; açık ve net lafızlara ancak önemli bir münasebet olduğu takdirde nadiren başvurmaları sebebiyle bu ifadeleri kullanmaktadırlar.
[10] Hafız Zehebî (r.a)'nin Mizanul-I'tidal fi Esma-i'r-Rical kitabında (1/521) "Hasen b. Muhammed b. Yahya el-AIevî"nin biyografisinde şöyle deniliyor: Bu zat hayasızlık edip ishak ed-Deberî'den; o da Abdürrezzak'dan -uydurma olduğu- güneş gibi açık bir isnadla "Ali, beşerin en hayırlıyıdır. Kabul etmeyen kâfir olur", sözünü hadis olarak nakl etmiştir.
Yine -Hatib-i Bağdadî- İshak ed-Deberî'den; o Abdürrezzak'dan, o Ma'mer'den; o Muhammed b. Münkedir'den, o Abdullah b. Samit'ten; o da Ebu Zerr'den merfû olarak: "Ali ve zürriyeti kıyamet gününe kadar vasileri mühürlerler", sözünü hadis olarak rivayet etmiştir.
Bu iki söz, îshak ed-Deberî el-Alevî'nin yalancılığım ve rafizî olduğuna delâlet etmektedir. Bu Alevî'nin iftirada bulunması şaşılacak bir şey değildir. Asıl hayret edilecek olan şey, Hatib'in -Bağdadî'nin Tarihu Bağdad (7/421)'daki— biyografîsindeki şu sözüdür: Bize Hasen b. Ebî Talib nakletti, dedi ki: Bize Muhammed b. İshak el-Ka-ni'î nakletti, dedi ki: Bana en-Neseb kitabının müellifi Ebu Muhammed Hasen b. Muhammed b. Yahya nakletti, dedi ki: Bize İshak b. İbrahim nakletti, dedi ki: Bize Abdürrezzak nakletti. Bize Servî, Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir'den merfû olarak şu hadisi nakletti: "Ali, beşerin en hayırlısıdır, kabul etmeyen kâfir olur." —Tarihu Bağdad'daki ifade ise; "Ali, beşerin en hayırlısıdır, bundan şüphe eden kâfir olur", şeklindedir.
-Hatib- daha sonra şöyle demiştir: "Bu, münker bir hadistir. Bunu bu isnadla Hasen el-Alevî'den başkası rivayet etmemiştir. Bu, sabit değildir.

Zehebî diyor ki: Hadis hafızları, "Sabit değildir", ifadesini bu söz gibi apaçık bâtıl olan bir söz hakkında değil, "Kulleteyn hadisi" ve "Dayı mirasçı olur", gibi hadisler hakkında kullanır. Rezil-rüsvay olmaktan Allah'a sığınırız."
Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: "Hatib (Leyse bi-sabit/Sâbit değildir) ifadesiyle hadisin "batıl" olduğu manasını kasdetmekte-dir. Hadis hakkındaki "Bu, münker bir hadistir. Bunu bu isnadla Hasen el-Alevî'den başkası rivayet etmemiştir", sözü bunu desteklemektedir. Bu hadisin bâtıl olduğu şeklindeki hüküm konusunda Hatib-i Bağdadî ile Zehebî (r.a) arasında fark bulunmamaktadır. Fakat Zehebî, bu kuraldan habersiz kalmış ve Hatib-i Bağdadî'nin sözü hakkında tamamlayıcı yorum yapmakta acele davranmıştır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır!..

[11] Ayrıca İbn Arrak, adı geçen kitabında nakledilen sözünün sonunda bu hatalı sonuca varmasıyla ilgili olarak şunu zikretmiştir: "Bu güzel bir ıstılahtır. Zehebî Muğnî'nm sonlarında buna dikkat çekerek yalancılıkları sebebiyle ittifakla terk edilen râvilerden söz söylerken şöyle demiştir: Râvilerden biri tek olarak Allah Rasûlü (s.a.v)'nden bir hadis naklettiği takdirde; o râvinin hadisini rivayet etmek, ancak o râvinin durumunu açığa vurmak, onun sakıt (düşük) bir kimse olduğunu açıklamak ve haberinin sahih olmadığını bildirmek şartıyla helâl olabilir. Eğer o hadisin metninde onun uydurma olduğuna dair karineler (ipuçları) varsa ona dikkat çekilir ve insanlar o çeşit hadislere karşı sakındırılır." İbn Arrak'm sözü burada sona ermektedir. Bu ifadede birkaç hata bulunmaktadır:
İlk olarak: Bu sözü Zehebî, Manî'nin sonlarında değil, Divanü'd-Duafa ve'l-Metrûkîn {s. 273)'de zikretmektedir. Zira Zehebî, Diva-nü'd-Duafa ve'l-Metrûkîn kitabının sonunda ricali beş tabakaya ayırmış ve şöyle buyurmuştur: "...Beşinci Tabaka: Ebu'l-Bahterî Vehb b. Vehbe'1-Kadı, Muhammed b. Said el-Maslub, Mukatil b. Süleyman, Kelbî ve benzerleri gibi; uydurma hadisleri rivayet etmeleri, belâlar getirmeleri ve yalancılıkları sebebiyle terk edilmeleri konusunda ittifak edilen râvilerdir. Bu kişilerden sadece biri, Allah Rasulü (s.a.v)'nden bir rivayette bulunduğu takdirde bunun rivayeti helâl değildir...
İkinci hata: İbn Arrak'm naklettiği Zehebî'nin sözü; hakkında (sahih değildir) denilen hadisle (uydurmadır) denilen hadis arasındaki ayrım yapma sonucu değildir. Zehebî, bu sözüyle hadis uydurmakla meşhur olan yalancılardan birinden bir hadis naklettiğinde durumunu bilmeyen kimse aldanır endişesiyle; o hadisle birlikte onu rivayet eden râvisinin hadis uyduran yalancı biri olduğu da zikredilmelidir. Zehebî, hadis sahih değildir ve uydurma değildir diye hük-medilmernesini kasdetmemiştir. Zehebî'nin sözünde ne bu ıstılaha; ne de îbn Arrak'm anladığı ayrıma dikkat çekilmemiştir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır!..

[12] Bu ifade genel olarak ve çoğunlukla doğru olsa da, bazı dipnotlarda görüleceği gibi; müellif, bu eserinde uydurma olduklarında ihtilaf edilen bazı hadislerle, uydurma olmayıp da zayıf, hasen, hatta sahih olan bazı hadislere de yer vermektedir. Örnek olarak; 25, 58, 73, 93, 94, 95, 103, 104, 111, 118, 142, 201, 203, 220, 237 no.lu hadislere ve diğerlerine bakabilirsiniz..
[13] Bu ihtimal, yalancı râvinin meselâ bir rivayette doğru söylemesi ihtimali gibidir. Bu iki ihtimalden her biri, her hangi bir delilden kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla iltifat edilemeyecek tamamen atılacak yanlış bir kanaat olarak kabul edilmelidir.
[14] Evet, bu görüş ahkâm hadisleri konusunda doğrudur. Ancak kitaba yazdığım giriş bölümünde geniş bir şekilde açıkladığım gibi; bu görüş, uydurma hadisler konusunda isabetli bir görüş değildir. Zira uydurma hadisler hakkında kullanılan "Bu hadis sahih değildir", ifadesi; "Bu hadis bâtıldır", ifadesi gibidir. Müellif, bu konuyu derinliğine inceleyememiş, yukarıda geçen ifadesinde Zerkeşî ile birlikte ayni görüşü benimsemiştir. Daha sonra müellif, uydurma olduğunda ittifak edilen bir çok hadis hakkında bu eserde nakledeceği veya söyleyeceği "Sahih değildir" veya "Sabit değildir" ifadeleriyle çelişkiye düşecektir.
[15] bkz. Sehavî, Makasıd: s.46; Îbnü'd-Deyba': Temyiz: s.14; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 105; Aclunî, Keşf: 1/44. Sehavî'nin sözünün devamı şöyledir: "Bu söz, selef âlimlerinden birinin sözü o-labilir. Herkes için geçerli bir ifade değildir. Değerli kimseler hakında değil, seviyesiz kimseler hakkında söylenmiş olmalıdır/'
[16] Lâ a'rifuhu/Bunu bilmiyorum) ifadesi veya benzeri bir ifade, hadis hafızlarından biri tarafından kullanılmışsa ve ciddî bir tenkide uğramamışsa; o hadisin uydurma olduğuna hükme-dilmesi için yeterlidir.
Ibn Arrak, Tenzihü's-ŞerîatiTMerfûa'da (1/7-8) şöyle diyor: "Uydurma hadisin bazı alâmetleri vardır: Bunlardan biri, İ> mam Fahreddin Razî'nin zikrettiği gibi; hadisin, hadislerin istikrar bulup derlenip toplandığı bir zamanda rivayet edilmiş olup araştırıldığı halde ne ravilerin hafızalarında ne de kitapların derinliklerinde bulunamamasıdır. Sahabe asrı ile ona yakın dönemde henüz hadisler istikrar bulup derlenmemişti. O dönemde râvilerden biri başkalarının bilmediği bir hadisi rivayet edebilirdi."
Hafız Alâî diyor ki: "Böyle bir araştırmayı ancak; İmam Ahmed, Ali b. Medînî, Yahya b. Maîn ve bunlardan sonra yaşayan Buharı, Ebu Hatim, Ebu Zür:a ile sonrakilerden Nesaî, Darakut-nı gibi bütün hadisler hakkında ya da hadislerin büyük çoğunluğu hakkında bilgi sahibi olan büyük hadis hafızı yapabilir. Zira bir hadisin uydurma olduğuna hükmedebilmek, genellikle hadi"
sin bütün tariklerim toplamak ve uzak beldelerde rivayet edilen hadislerin tamamı veya büyük bir kısmı hakkında bilgi sahibi olmakla mümkündür. Râvilerin rivayet ettikleri hadislerle rivayet etmedikleri hadisler ancak bu şekilde ayırd edilebilir. Bu mertebeye ulaşmayanlar, bulamadığı bir hadis için nasıl uydurmadır diye hükmedebilirler?"
İbn Arrak devamla diyor ki: ''Bundan anlıyoruz ki, Hafız Alâi'-nin zikrettiği hadis hafızlarından biri veya onların emsali (Meselâ: Hafız Ziyaeddin Makdisî, İbn Salâh, Münzirî, Nevevı, İbn DakikıTIyd, ibn Teymiyye, Mizzî, Zehebi, Sübkî, Zeylaî, İbn Kesir, İbn Receb, Irakî, Heysemî, İbn Hacer, Sehavî, Süyûtî gibi son dönem, hadis hafızları da bu listeye ilave edilebilir, diyorum. Abdülfettah Ebu Gudde) böyle bir zat bir hadis hakkında; 'Ben bunu hadis olarak bilmiyorum", ya da "Bunun aslı yoktur", derse bu ifade, o hadisin uydurma olduğuna hükme-dilmesi için yeterlidir. Doğrusunu en iyi bilen Allah dır!.." İbn Arrak'm ifadesi, parantez arası ilavesiyle birlikte burada sona ermektedir. Bu konunun geniş açıklaması mukaddimede (s.28" 39 arası) geçmişti. Oraya bakınız.
[17] bkz. Sehavî, Makasıd: s.17; AliyyüTKarî, Kübrn: s. 104; Aclunî, Keşf: 1/39; Hut, Esne'bMetaiih s.29.
[18] Ebu'd-Derdâ (r.a) sahabî olup, Allah Rasûlü (s.a.v)'nden sonra da uzun bir müddet yaşamış, Hz. Osman'ın halifeliği es~ nasında hicrî 32 yılında vefat etmiştir. Soğuktan öldüğü sabit değildir.
[19] bkz. Sehavî, Makasıd: s.18; İbnü'd-Deyba': Temyiz: s.13; Alıyyü'1-Karî, Kübra: s. 104; Aclunî, Keşf: 1/40; Hut, EsneTMe-talih s.29
[20] Sehavî'nin el-Makasıdü'1-Hasene (s.l8)'deki ifadesinin devamı şöyledir: Bulaşıcı hastalığa yakalananlardan sakınma emri, halkın zannettiği gibi -bulaşıcı hastalığa yakalananlardan uzaklaşma anlamında- olmayıp hastalığın bulaşmasından korkarak kaçınma anlamında olabilir. Buharî'nin Sahibinde (Tıb 19 Fethu'bBarî: 10/158 Hadis No: 5707) ve Müslim'in Sahih'iade (Selâm Bab 33 Şerhu'n-Nevevî: 14/213 Hadis No: 2220) Ebu Hureyre (r.a)'den rivayetine göre Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "Bulaşma, kuşların uğursuzluğu, baykuş uğursuzluğu, S a fer ayı uğursuzluğu yoktur. Cüzamlıdan aslandan kaçar gibi kaç." Hadisin lafzı Buharî'ye aittir. Sehavî'nin ifadesi basit tasarrufla birlikte burada sona ermektedir.
Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: Bana göre bu hadisin manası şu şekildedir: (Lâ advâ) "Bulaşma yoktur" demek, birbirinize hastalık bulaştırmayın demektir. Yani bulaşıcı hastalığa yakalanan kişi, Allah'ın takdiriyle hastalığı bulaştırmaktan kaçınarak sağlıklı kişilerle beraber olmaktan sakınsın. Buradaki (lâ advâ) kelimesindeki (lâ); "Kime bu aylarda hac farz o~ lursa, hacda cinsel davranışlarda bulunmak, günaha yönelmek ve tartışmak yoktur. "(Bakara: 197) mealindeki ayetinde geçen (lâ rafese) kelimesindeki (lâ) gibi nehiy (yasaklama ve sakındırma) anlamındadır: Yani hac görevlerini yerine getirme esnasında -ihramlı iken- cinsel davranışta bulunmasın, günaha yönelmesin, tartışmasın, demektir.
Bu sahih hadisin devamındaki (ve-lâ tıyerate) kelimesindeki (lâ) da aynı şekilde nehiy (yasaklama ve sakındırma) anlamındadır. "Kuşların uğursuzluğu yoktur", demek kuşların uçuşunu uğursuz saymayın, demektir. Zira araplar Cahiliyet döneminde kuşların uçuşundan uğursuzluk anlamı çıkarırlar, onları gidecekleri yerden engellemeye çalışırlardı.
"Baykuş uğursuzluğu yoktur" (ve-lâ hâmete), demek, baykuşu uğursuz saymayın, demektir. Cahiliyette Araplar, öldürülen kişinin intikamı alınmazsa, onun ruhunun baykuş olacağına, bu baykuşun onun intikamı alınıncaya kadar "beni kanla sulayın", dediğine inanırlardı. İslâm, bu çeşit bütün batıl inançları yasaklamıştır.
& a fer ayı uğursuzluğu yoktur"'(ve-lâ safera), demek Safer ayını uğursuz saymayın, demektir. Araplar, savaşın, baskınların, intikamın yasaklandığı mübarek harara aylarından çıkıp da Ölümün, savaşın, soygun ve baskınların yapıldığı Safer ayma girdiklerinde bu durum onlara çok ağır geliyordu. Bu da, Ca-hiliyette arapların Safer ayını uğursuz saymalarına sebep olmuştu. İslâm ise bu inancı yasaklamıştır. Zira vakit; mücerret vakit olması açısından uğursuzluk veya zarar getirmez. Uğursuzluk veya zarar, insanın bu vakitte yaptığı kötülükten doğmaktadır. Kötü kişi kötülüğü işlemek suretiyle, zamana da zemine de uğursuzluk getirmektedir, aksi ise doğru değildir. Peygamberimiz (s.a.v)'in "Cüzzamhdan aslandan kaçar gibi kaç", ifadesi; aynı hadisin devamı olup bazı âlimlerin zannettiği gibi ayrı bir hadis değildir. Böylece hadisin başı ile sonu arasında tam olarak irtibat kurulmaktadır. Hikmet deryası Rasul-i Ekrem (s.a.v), sağlıklı insanın Allah Teâlâ'mn takdiriyle kendisini koruması için, hastalığa sebep olan şeylerden kaçınmasını emrettiği gibi; bulaşıcı hastalığa yakalanan hastanın da. yine Allah Teâlâ'nın takdiriyle başkalarına hastalığı bulaştırıp onları da hasta etmemesi için, sağlıklı insanlarla birlikte olma' sini yasaklamaktadır.
Bu mana, Buharî'nin Sahih inde (Tıb 54 FethuTBarî: 10/243 Hadis No: 5774) ve Müslim'in Sahihinde (Selâm Bab 33 Şerhu'rrNevevî: 14/215 Hadis No: 2221) Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiği şu hadise tam olarak uygunluk arz etmektedir: Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "Hastalıklı olan, sakın sağlıklı olanla beraber olmasın. "Hadisin lafzı Buhari'ye a-ittir. Bu hadiste Rasûlullah (s.a.v), hastalıklı develerin sahibine, bu develeri sağlıklı develerin yanma koymayı yasaklamaktadır. Bunun sebebi, Allah Teâlâ'mn takdiriyle meydana gelecek olan bulaşma olayıdır.
Dolayısıyla İslâm, maddî varlıklarda bulaşma olayım kabul etmektedir. Hatta manevî konularda bile bulaşma olayı kabul edilmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) buyuruyorlar ki: "Kişi, arkadaşının dini üzerinedir. Sizden biriniz, kiminle arkadaşlık yaptığına iyi baksın. "Bu hadisi Ebu Davud (4/259) ve Tirmizî (9/223 Zühd 45); Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir. Yine Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: "Sadece mü'minle arkadaşlık yap. Yemeğini de sadece takva sahipleri

yesin."Bn hadisi Ahmed (3/38), Ebu Davud (4/259 Edeb 16), Tirinizî (9/242 Zühd 56), İbn Hıbban (1/383) ve Hakim (4/128); Ebu Sa-id el-Hudrî'den rivayet etmişlerdir.
Yine Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: "Her doğan çocuk, fıtrat üzerine doğar. Onu yahudi, nıecusı veya nasranî yapan ana-babasıdır."Bu hadisi Buharı (3/197 Cenaiz 80) ve Müslim (16/207 Kader 35) rivayet etmiştir. Bu lafız, Buhari'ye aittir. Yani ana-baba, çocuğunun Yahudi, Nasranî ve Mecusilerle birlikte olması sebebiyle onun Yahudi, Nasranî ve Mecusi olmasına sebep olmaktadır.
[21] bkz. İbn Hacer el-Askalânî, îsahe: 2/118; Sehavî. Makasıd: s.22; İbnü'd-Deyba': Temyiz: s. 14. Aliyyü'1-Kari, Kübra: s. 106; Aclunî, Keşf: 1/49.
[22] bkz. Süyûtî, Leâlî: 1/198; AliyyüTKarî, Kübra: s. 107; Acî Kf 1/49.
[23] bkz. Süyûtî, Leâlî: 1/198; Aliyyül-Karî, Aclunî, Keş£ 1/49.
[24] Süyûtî, Leâlî: 1/198-199
[25] bkz. Süyûtî, Leâlî: 1/198; Aliyyü'1-Karî, Kühra: s.107; Aclunî, Keşû 1/49.
[26] Süyûtî, Leâlî: 1/199. Müellif Aliyyü'1-Karî, bu ve bundan sonraki hadisi 5. hadisle birlikte zikretmiştir. Ben de bu iki hadisi dikkat çekmek için iki ayrı rakamla bağımsız iki hadis olarak zikrettim.
[27] hkz. Süyûtî, Leâlî: 1/198; Aliyyü'1-Karî, Kühra: s. 107; Aclunî, Keş£ 1/49.
[28] Süyûtî, Leâlî: 1/198
[29] bkz. Sehavî, Makasıd: s.87; İbnü'd-Deyba': Temyiz: s.38; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.132; Aclunî, Keşf: 1/210; Hut7 ^sne'7-Metalib: s.72,
[30] Bunun yerine aynı manadaki şu —hasen- hadis yeterlidir: "Allahım/.. Şu iki adamdan: Ebu Cehil veya Ömer b Hat tab'dan hangisi sana daha sevgili ise onunla islâm'ı aziz eyle." Bu hadisi Ahmed Müsned' inde (2/25), Tirmizî Cami' inde (Menakıb 17), İbn Sa'd Tahakat'ta, Beyhakî Delâil'de; Harice b. Abdillah b. Süleyman b. Zcyd b. Sabit'ten; o Nafi'den; o da Ibn Ömer'den bu lafızla merfû olarak rivayet etmiştir. (Sehavî, el-MakasıdüTHasene: s.87)
[31] bkz. Sehavî, Makasıd: s.5; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.11; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 100; Aclunî, Keşf: 1/14.
[32] bkz. Sehavî, Makasıd: s.6; İbnü'd-Deyba': Temyiz: s.11; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.100; Aclunî, Keşf 1/20; Hut, Esne'b Metalib: s.23. Sehavî, diyor ki: "Bunu -hadis olarak- görmedim. Benden önce hocam İbn Hacer el-Askaîânî de aynı ifadeyi kullanmıştır."
[33] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 15; Îbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 12 Alıyyul-Karî, Kühra: s.101; Aclunî, Keşf: 1/35.
[34] Bu, İmam Şafii (r.a)'nin sözüdür. Şafiî'nin talebesi Müzcnî diyor ki: Şafiî'ye Risale kitabını seksen defa okudum. Her defasında yeni bir hata burur, "Getir, dur bakalım. Bunu düzeltelim. Allah, kendi kitabından başka bir kitabın sahih olmasını murad etmedi", derdi. Bunu İmam Abdülaziz el-Buharî, İmam Pezdevî'nin. UsulMne yazdığı Keşfü'l-Esrar adındaki şerhinin başlarında (1/4) zikretmiş, İbn Abidin de Reddiil'Muhtar haşiyesinde (1/19) nakletmiştir.
Hatib Bağdadî, Mûdıhu Evhâmil-Cem' ve't-Tefrik kitabında (1/6) Müzeni'nin şu sözünü nakletmiştir: "Bir kitap aslıyla yetmiş defa karşılaştırılsa bile, yine o kitapta hata bulunur. Ak lalı, kendi kitabından başka bir kitabın sahih olmasını murad etmemiştir."
[35] bkz. Sehavî, Makasıd: s.28; İbnü'd-Deyba': Temyiz: s. 16; Aliyyü'1-Karî, Kühra: s.lll; Aclunî, Keşf: 1/70; Hut, Esne'h Metaiib: s.37.
[36] bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûat s.2; Sehavî, Makasıd: s. 15; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 12; Aliyyü'1-Karî, Kühra: s.112; Aclunî, JTe£i? 1/80.
[37] Süyûtî'nin ZeylüTMevzûat (s.2'3)'ında ifade edildiği gibi: Bu sözü hadis olarak rivayet eden kişi, Ebubekir Muhammed b. Isa et-Tarasûsî'dir. Tarasûsî diyor ki: Bize Nuaym b. Hammad rivayet etti. O da şöyle dedi: Bize Cerîr rivayet etti. O Leys'den, o da Bişr'den, o da Enes'den Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu rivayet etti..." Süyûtî, bunu naklettikten sonra bu rivayete şu tenkidi yöneltmiştir: "Nuaym b. Hammad, belâlı pek çok haberleriyle bizi yordu. Onun rivayetlerini ne kadar savunabiliriz ki!.. Bu hadisi Nuaym'den rivayet eden Tarasûsî hakkında İbn Adiyy şöyle demiştir: Rivayet ettiği hadislerin çoğunun mütabii (destekleyicisi) yoktur. O, hadiste hrrsızkk yapan kimseler arasındadır. Başkası ise şöyle demiştir: O, deccal bir muhaddistir. Bu hadiste belâ; ondan mı, yoksa üstadı Nuaym'den mi, bilmiyorum."
[38] bkz. Gazzali, İhya: 1/243. Dipnot 1; Aliyyü'1-Karî, Kübra: S-112; Aclunî, Keşf 1/81.
[39] Hafız Zeyneddin eHrakî, Tahrîc Ehâdisi'1-İhyâ, KitabüT Hacc, Beytullah'm ve Mekke-ı Müşerrefe'nin Fazileti Babı «*azzali, İhya: 1/243. Dipnot 1)
[40] Kamus7 da deniliyor ki: "Husayb -zübeyr vezninde olup-Yemen'de bir yerdir. Kızları çok güzeldir. Husayb arazisine girince oradan hızla geç, sözü bu yer hakkındadır." (bkz. Firûzâbadî, el-Kamusu'1-Muhît s.95 Il.bsk. Daru'r-Risale, Beyrut 1987 M.)
[41] bkz. Sehavî, Makasıd: s.15; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s. 19; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 113; Aclunî, Keşf: 1/88.
[42] Devamı şöyledir: "Allah -talebenin okuduğu- her yaprağa karşılık bir şehir bina eder. Bu şehirlerden her biri dünyanın on katı kadardır."
[43] Süyûtî, ZeylüTMevzûat s.47 (bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.113; Aclunî, Keş£ 1/88.
[44] bkz. Sehavî, Makasıd: s.38; İbnü'd-Deyba': Temyiz: s.2ü; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.113; Aclunî, Keşf: 1/90; Hut, EsneT Metalib: s.43.
[45] Bunu Irakî Şerhu Süncni't-Tirmızî'de söylemiştir. (Sehavî, el-MakasıdüTHasene: s.38) Irakî, Tahricü Ehâdîsi'l-İhya'd-a Yemek Edepleri bölümünde ise şöyle demiştir: "Bu konuda meşhur olan hadis: "Akşam yemeği hazır olur da namaz için kaamet getirilirse, önce yemek yiyin", şeklindedir.
Irakî'nin işaret ettiği şu hadis, -yukarıdaki- uydurma hadise ihtiyaç bırakmamaktadır: Buharı (9/505) ve Müslim (5/45)'in Enes (r.a)'den rivayetine göre Allah Rasûlü (s.av) şöyle buyurmaktadır: "Akşam yemeği hazır olur da namaz için kaamet getirilirse, önce yemek yiyin", Bu konudaki "Yemek hazır olduğunda namaz yoktur", hadisi de sahihtir. Bu hadisi Müslim (5/47) Hz. Aişe (r.a) vasıtasıyla Peygamberimiz (s.a.v)'den rivayet etmiştir. Bu hadis, nefiy -olumsuz ifade- olup, nehiy (yasaklama) anlamındadır. Yani hiç kimse arzuladığı yemek hazır olduğunda namaz kılmasın, demektir.
[46] Sevrî: İmam, muhaddis, müfessir ve fakih Süfyan es-Sev rîdir. Bu hadisi Ebu Nuaym eHsbehânî Hılyet.ü'l-Evliya'da (6/376-377) Süfyan es-Sevrî'nin hayatını anlatırken nakletmiş-tir. Asal nüshada bu hadisin metninde tahrif ve eksiklik olup bu eksiklik Hılye'den düzeltilmiştir.
[47] Ebu Nuaym, Hılye: 7/17
[48] Bu hadisi Gazzalî, İhya'da 12/149) Helâl ve Haram Bcilü-mü'nde sultanlar ve zâlimlerle birlikte olmanın helâl olduğu durumlar babında zikretmiştir. Onun lafzı şu şekildedir: "Alla-hım!.. Hiçbir facihn nimetini bana nasib etme ki, kalbim onu sevmesin." Irakî'nin ihya TnhricTndeki lafzı da bu şekildedir. Irakî diyor ki: "Bu hadîsi İbn Murdeveyh Tefsir'de Kesir b. Atıyye vasıtasıyla ismi bilinmeyen meçhul bir râviden rivayet etmiştir. Bunu Ebu Mansur Deylemî Müsnedü'TFirdevs'de Muaz'dan; Ebu Musa el-Medînî Tazyîu'l'Umûri ve'l-Eyyâm kitabında ehl'i beyt tarikiyle mürsel olarak rivayet etmiştir. Ha-dişin bütün isnadları zayıftır."
Gazzalî, bu hadisi ikinci defa ihya'da (4/298) Muhabbet, şevk ve ünsiyet bölümü'nde Muhabbetin Hakikati ve Sebepleri konusunun sonunda nakletmiştir. Irakî burada hadisi Deylemî'-den tahric etmiş ve "zayıf ve munkatı' -kesintili- bir senedle rivayet etmiştir," ifadesini kullanmıştır.
[49] bkz. Sehavî, Makasıd: s.40; İbnü'd-Dcyba', Temyiz: s.21; AliyyüTKarî, Kübra: s.116; Aclunî, Keşf 1/116.
[50] bkz. Hatib, Tarihu Bağdad: 7/281; 8/105; Sehavî, Makasıd: s.40; İbnü'd'Deyba', Temyiz: s,21; AIiyyü'l'Karî, Kübra: s. 116; Aclunî, Keşf. 1/96; Hut, Esne'TMetalıb: s.45.
[51] Sehavî'nin etMakasıdüTHasene'deki (s.40) sözünün devamı şöyledir: "Bu ifade, "Bana. ve Allah'ın diğer Peygamberlerine salavat getirin. Zira Allah beni Peygamber gönderdiği gibi, onları da Peygamber olarak gönderdi." hadisinin manasıdır." Zikri geçen hadisi Bcyhakî Şüabü'l-îman'da (1/148 No: 131)Ebu Hureyre'den; Hatib Bağdadî Tarihu Bağdadila (7/381) Enes"'-den şu lafızla rivayet etmişlerdir: "Bana,. Allah'ın nebilerine ve resullerine salavat getirin. Zira Allah beni Peygamber gönder-"tgı gibi, onları da Peygamber olarak gönderdi." Bu, zayıf bir hadistir.
[52] bkz. Sehavî, Makasıd: s.40; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.21; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.116; Aclunî, Keşf: 1/101.
[53] bkz. Süyûtî, Leâlr 1/215; Sehavi, Makasıd: s.40; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.21; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.117; Acluıii, Keşf. 1/101.
[54] Süyûtî, Leâlî: 1/215
[55] bkz. Hatib, Tarihu Bağdad: 9/52; Ebu Nuaym, Hıîye: 3/14; Sehavî, Makasıd: s.44; İbnü'd-Deyba1, Temyiz: s.23; AliyyüT Karî, Kübra: s.117; Aclunî, KeşflIİüZ; Hut, EsneTMetalıb: s.49.
[56] Ebu Ubeyd: "Sineğin, hastalığa sebep olduğu gibi şifaya sebep olması için, onu yemeğe veya içeceğe iyice batırın. Bu, Allah Teâlâ'nm sineğe ilhamıyla olur", demiş; Mutamzî de Mugrib'de bunu nakletmiştir. (Biyolojik incelemelere göre; sinek, yiyecek ve içeceklere toksin salgıladığı gibi, antitoksin de salgılamaktadır. Çev.)
[57] bkz. Mutarrizî, Mugrib: 2/187; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.118; Aclunî, Keşf. 1/108.
[58] Mutamzî, Mugrib: 2/187
[59] bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat 1/234-236; Zehebi, Mizan: 1/542; Sehavî, Makasıd: s.47; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.24; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.118; Aclunî, Keşf. 1/116; Hut, Esne't Metalib: s.51.
[60] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat 1/234-236
[61] Hafız Zehebî, Mizanü'l-Î'tidaî'&e (1/542) bu -uydurma* hadisi Huseyn b. Ulvan el-Kelbî'nin biyografisinde onun tarikiyle nakletmiş, sonra da şöyle demiştir: "Ben de derim ki: Yalancı da yalana doymaz."
[62] Bu hadis, Lam harfinde 252 nolu hadis olarak gelecek olan; Pirinç adam olsaydı yumuşak huylu olurdu" şeklindeki hadistir.
[63] bkz. Sehavî, Makasıd: s.49; İbnü'd-Deyba, Temyiz: s.25, 152; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.119; Aclunî, ^a^f 1/126; Hut, Es-ne'l-Metalik s. 100.
[64] Bazı kitaplarda "topraktaki ahır gibidir", denilmiştir.
[65] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.119; Aclunî, Keşf 1/125.

[66] bkz. Sehavî, Makasıd: s.47; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.29; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.122; Aclunî, Keşf: 1/146; Hut, EsncT Metalik s.58.
[67] Yani İbnü'd-Deyba, bu hadisi Temyîzü't-Tayyib Minel Ha-bis Fi'Ma Yedûru Alâ EIsineti'ırNâs MineTHadis kitabında zikretmiştir. Ancak hadis, kitabın yayınlanmış baskılarında yoktur. Daha doğrusu ben onu bu baskılarda bulamadım. Kitabın aslı olan Sehavî'nin el-Makasıdü'THasene Fİ Beyan Kesir Mine'i-Ehadîsi'l-Müştehira Ale'hElsine kitabında (s.61) mevcuttur. (Bu hadis, Temyizü't-Tayyib kitabının elimizdeki Daru'1'KütübiTIlmiyye Beyrut 1401/1991 tarihli yeni baskısının 29. sayfasında 144.nö.lu hadisin sonunda numarasız olarak yer almaktadır. Muhakkik AbdiUfettah Ebu Gudde merhumun elindeki nüsha, kitabın sonundaki bibliyografyadan anlaşılacağı gibi 1347/1942 yılında yayınlanan Muhammed Ali Subayh baskısıdır. (Çev.)
[68] bkz. Sehavî, Makasıd: s.62; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.29; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.122; Aclunî, Keşf: 1/147; Hut, Esne'}-Metalik s.58.
[69] Dilsiz sarık, ucu omuzdan aşağıya sarkıtılmayan sarık demektir
[70] bkz. Süyûtî, Hâvi: 1/471; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.123; Aclunî, Keşf: 1/166.
[71] Süyûtî, bunu el-Hâvî fi'1-Fetâvâ'dz (1/471) ÂH Imran Sır resi'nin 125. âyeti ile ilgili bir meseleyi zikrederken ifade etmiştir.
[72] bkz. Sehavî, Makasıd: s.68; İbnü'd-Deyba7, Temyiz: s.32. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.123; Aclunî, Keşf 1/166; Hut, EsneT Metalib: s.62.
[73] bkz. Sehavî, Makasıd: s.69; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.33; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.123; Aclunî, Keşf: 1/175; Hut, EsneT Metaîib: s.64.
[74] bkz. Münavî, FeyzuTKadir. Sehavî, Makasıd: s.74; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.34; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.125; Aclunî, Keşf 1/186; Hut, EsneıMetalib: s.66.
[75] Müellif Aliyyü'1-Karî, el-Mevzıtatü'l-Kübrâfa (s. 126) şöyle demiştir: "Kurtubî, Tezkirede bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir. Halbuki böyle değildir. Bilakis İbn Adiyy bu hadis hakkında: Münkerdir, demektedir."
[76] Müellifin, elMevzûatüTKübra'dd. (s. 127) ifade ettiği gibi; Hadiste geçen ebleh (aptal) kelimesi, "geri zekâlı" anlamında kullanılmamıştır.
[77] bkz. Süyûtî, ZeyliiTMevzûat s.203; AliyyivTKarî, Kiibra: s.127; Aclunî, Keşf: 1/197.
[78] Süyûtî, ZeyliiTMevzûat s.203
[79] bkz. Sehavî, Makasıd: s.84; İbnü'd-Deyba',. Temyiz: s.37. AHyyüTKarî, Kübrn: s.132; Aclunî, Keşf: 1/205; Hut, Esne'l-Metalib: s.70.
[80] bkz. İbnü'l-Hümam, Fcthu'1-Kadh; 4/302; Aliyyü'1-Karî, Kiibra: s. 134.
[81] İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, Kitabu's-Siyer: 4/302
[82] Yani Peygamberimiz (s.av)'den senediyle nakledilen bu lafıza bir hadis bilinmemektedir, demektir. Ancak bu söz Hz. Ömer (r.a)'in sözüdür. Bunu Abdürrezzak Musannefin.de (5/222) Hz. Ömer (r.a)'in sözü olarak rivayet etmiştir. Yine Hafız Zeylaî, Nasbu'r-Râye kitabında (3/396) Hz. Ömer (r.a)'in sözü olarak nakletnıiştir. (Said b. Mansûr, Sünen: 2/3 Hadis No: 250-251; Beyhakî, Sünen: 9/94)
[83] bkz. Sehavî, Makasıd: s.91; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.40; Aliyyü'1-Karî, Kiibra: s.134; Aclunî, Keşf 1/192-193; Hut, Bs-ne'l'Metalib: s.73.
[84] Bu söz, İbnü'l-Arabî'nin Ahkâmü'l-Kur'aninda (1/143) sehven hadis olarak ifade edilmiştir. Talebesi Kadı İvaz, TerübüT Medarik kitabında (1/101 Fas baskısı) ona uyarak şöyle demiştir: beşerin iç âlem hakkında vereceği hükmün, Allah'ın hüküm ve hikmetini değiştirmesi imkânsızdır. Zira Peygamberimiz (s.av) şöyle buyurmuştur: "Biz Peygamberler topluluğu sadece zahir — görünen deliller- ile hükmederiz. Gönülleri bilen ise Allahtır." Bir başka rivayette iç alemi bilen Allah'tır, denilmiştir. Bir rivayette ise "Bana zahirle (görünen delillerle) hükmetmem emredildi. Gönülleri bilen ise Allah'tır", denilmiştir." Kadı Iyaz'm sözü burada sona ermektedir.
Bu ifade ise bazı âlimlerin dikkat çektiği gibi, hiç kuşkusuz yanlış bir ifadedir. Bu rivayetler asılsızdır. Mizzî, Ibn Kesir, Zerkeşî, İbnü'l-Mülakkm, Irakî ve Sehavî gibi dahi hadis hafızları ve başkaları: Bu hadisler ne meşhur hadis kitaplarında, ne de yaygın hadis cüzlerinde bulunmaktadır, demişlerdir. Burada dikkat çekilmesi gerekli bir husus da şudur: Sehavî, el' Makasıdü'î-Hasene' de (s.91) bu hadisin hükmünü açıklarken yaptığı bir nakilde hata etmiş, ondan sonra gelen müellif AliyyüTKarî ehMevzûatü'l-Kübra'Aa ve Aclûnî Keşfü'l-Hafa'da (1/192-193) Sehavî'ye uyarak şöyle demişlerdir: "Nevevî, Sahihi Müslim Serhih.de; '''Ben insanların kalbini açıp bakmakla, göğüslerini yarmakla emrolunmadıın", hadisini şerh ederken aynen şöyle demiştir: "Bunun anlamı şudur: "Ben, zahirle (görünen delillerle) hüküm vermekle emrolundum. Gönülleri bilen ise Allah'tır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v) de böyle buyurmuştur." Ncvevî'don nakledilen söz burada son ermektedir. Bu nakli ilk yapan Sehavî, Nevevî'nin ifadesini tam nakletme-miş, hata ve yanlışlık buradan kaynaklanmıştır. "Nevevî'nin Sahihi Müslim Şerhi' ndeki (Kitabü'z-Zekât, Müellefe-i kulüba zekât verilmesi babı: 7/163) ifadesini aynen nakledelim. Nevevî (r.a) şöyle diyor: "Bu hadisin anlamı şudur: Ben, zahirle -görünen delillerle- hüküm vermekle emrolundum. Gönülleri bilen ise Allah'tır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v) de böyle buyurmuştur: ''Onlar bunu söylediklerinde -başkalarının hakkı müstesna— kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesaplan ise Allah'a, aittir." Yine bir başka hadiste şu ifade yer almaktadır: "Kalbini yarsaydm yal."
Nevevî'nin bu ifadesinde; (Ben, zahirle -görünen delillerle-hüküm vermekle emrolundum...) cümlesi, Allah Rasûlü (s.a.v)' ne nisbet edilmemiştir. Sadece ele alman hadis, Allah Rasûlü (s.a.v)'ne nisbet edilmeyen bu ifadeyle açıklanmıştır. Bu hata, Nevevî'nin ifadesine süratle bakıp da (Nitekim Peygamberimiz de böyle buyrırmuştur) ifadesini; sonrasıyla değil de, öncesi ile ilişkili saymaktan kaynaklanmıştır.
(Zahirle —görünen delille— hüküm verme hakkındaki bazı sahih hadisler)
Hadis olmayan bu söz yerine; Buharî'nin KitabüTMegazî'de Ali b Ebî Talib ve Halid b. Velid'in Veda Haccmdan önce Yemen'e gönderilmeleri babında {Fethu'1-Barî: 8/53"54); ve Müslim'in az önce adı geçen konuda (7/163) naklettikleri şu hadis yeterlidir: Ebu Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor: Münafıklıkla nitelenen biri Allah Rasûlü (s.av)'ne:
- Allah'dan kork, dedi. Bunun üzerine Halid b. Velid:
- Ya Rasûlallah!.. Bunun boynunu vurayım mı? dedi. Peygamberimiz (s.av):
- Hayır, Belki de o namaz kılan biridir, diye cevap verdi. Halid:
- Nice namaz kılan -münafık- lar var ki, kalbinde olmayan şeyi dilleriyle söylüyorlar, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: "Ben insanların kalbini açıp bakmakla, göğüslerini yarmakla emrolunmadım."
Şevkânî, frşadü'l-Fuhûl'de (s.255) (Delillerin birbirlerine denk gelmesi ve Tercih) bahsinde diyor ki: "Biz zahirle -görünen delille— hükmederiz, hadisinin aslı yoktur ama manası doğrudur. Hz. Abbas (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)'e, Bedr'e zorlama sonucu katıldığını söylediğinde; Peygamberimiz (s.a.v)'in ona: "Dış görünüşün bizim aleyhimize idi", demesi; bir başka hadiste: "Ben duyduklarımla hükmederim", buyurması gibi bazı hadislerde bu mana ifade edilmektedir.
[85] bkz. Sehavî, Makasıd: s.94; İbnü'd'Deyba', Temyiz: s.40; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.136; Hut, Esne'bMetahb: s.74.
[86] Yani bu hadis bâtıldır, kesinlikle sahih diye nitelendirilemez, demektir. Hadis hakkında "Lâ Yesbütü" (sabit değildir) denildiğinde de böyledir. Mukaddimede üstadımız Kevserî'nin Intikadü'l-Muğnî ani'1-Hıfz veTKitah eserine yazdığı mukaddimedeki şu ifadesi geçmişti: "Uyarı: Tenkit müellifi -İbnüT Hinımat- diyor ki: Fikhî hükümlerle ilgili hadisleri derleyen Buharı ve diğer âlimler; "Lem yasıhh" (sahih değildir) ifadesiyle ıstılahı manasıyla sahih değildir, demek istemişlerdir. Uy durma ve zayıf hadisler hakkında eser yazanlar ise "hem yasıhh" (sahih değildir) ve "Lâ yeshütü" (sabit değildir) ifadesiyle umumî manayı murad etmektedirler. Birinci ifadeden hadisin hasen veya zayıf olmaması gerekmez, ikinci ifadeden hadisin bâtıl olduğu anlaşıhr."
[87] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.137; Aclunî, Keşf: 1/132.
[88] bkz. Sehavi, Makasıd: s.95; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.41; Aliyyü'1-Karî, Kühra: s.136; Aclunî, Keşf: 1/132; Hut, Esne'î-Metalik a.93.
[89] Yani bunu tahkik ehli İmam Huseyn b. Abdillah et'Tıybî, eJ-Hiûâaa fi Ma'rifetiTHadis adlı kitabında, İmam Saganî'nin ed-DüiTu'î-Müîtekat fi Tebyîni'l-Galat~kitrabm6.Q.T\ nakletmiştir. (AbdÜLfettah Ebu Gudde diyor ki:) Abdullah b. Mesud'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Müttekîler efendi. Fakihler liderdirler. Onlarla oturmak ziyadedir." Bunu Taberanî el-Mu'cemü'1-Kebir'dc rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. (Heysemî, Mecmeıiz-Zevâid 1/125; Ebu Nuaym, Hılye 1/134) İbn Cezerî, Kita-bül'Kussas ve Müzeklanride (s.44) yukarıdaki sözü, İbn Mesud'a ait uzun bir vaaz metni içerisinde Taberanî ve Ebu Nuavm'm rivayeti gibi rivayet etmiştir. Bu hadis, metnin son cümlesidir. Bu son derece nefis, doğru bir sözdür. Zira o şöyle demektedir: ''Müttekîler efendidirler. "Yani takvaları sebebiyle onların şerefi ve yükseklikleri vardır. "Fakihler liderdirler."'Yani Allah'ın dinini açıklama konusunda onlara kendilerine uyulan kimselerdir. Onlarla yanı müttekî fakihler]e oturmak, fakîh olmayıp sadece müttekî olanlarla oturmaktan daha faziletlidir. Zira i-limieri, haram ve helâli bilmelerinden istifade edilmesi sebebiyle, müttekî fakihlerin sohbetinde daha fazla hayır vardır. Dolayısıyla müttekî fakihlerle beraber olmak daha faydalı ve daha kazançlıdır.
Belki de İbn Mes'udun bu sözü, burada zikredilen hadisin aslı olup; ravilerden biri, bu sözün bazı kelimelerini kendi anlayışına göre değiştirip bu sözü merfû hadis olarak nakletmiş, böyle-ce hem manayı bozmuş, hem de Peygamberimiz (s.a.v)'in söylemediği bir şeyi O'na nisbet etmiş olabilir!..
[90] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 102; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.42; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.140; Aclunî, KeşûV'LAZ; Hut, Esne'l-Metalib: s.95.
[91] Sohavî'nin sözünün devamı şu şekildedir: "Fakat Ahmed ve Hakim Müstedrek' inde el'Esved b. Seri' (r.a)'den şu hadisi nvayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (s.a.v)'e esir bir bedevi getirildi. Bedevi: Ben Allah'a tevbe ediyorum. Muhammed'e yöneltiyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v): "Hakkın ehlini bildi", buyurdu.
[92] bkz. Sehavî. Makasıd: s.132; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.55; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.152; Aclunî, Keşf: 1/304; Hut, Esne'l-Metalib: s.92.
[93] bkz. İbn Kesir, Bidaye: 13/100; Sehavî, Makasıd: s.132; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.55; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.153; Hut, Esne'l-Metalıb: s.92. Not: İlk dört kitapta hadis (İn lero tekün..) şeklinde, son kitapta ise (İn lenı yekûn..) şeklindedir. (Çev.)
[94] bkz. Aliyyül-Karî, Kübra: s.145; Aclunî, Keşf: 1/273.
[95] bkz. Aliyyül-Karî, Kübra: s.144; Aclunî, Keşf: 1/288.
[96] bkz. Sehavî, Makasıd: s.118; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.49; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.143; Acluni, Kcşf:\i21ü; Hut, Esne'l-Metalib: s.8Ü
[97] Hafız Irakî, et-TahıicüTKebir lrEhadisi'1-İhya kitabında ou uydurma hadisin tariklerini geniş bir şekilde açıklamış, Al-lâme Zebîdî de İhya Şerhihde (1/453-

455) ondan nakletmiştir.
[98] bkz. Sehavî, Makasıd: s.119; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.49. ^Bu iki eserde de şöyle denilmiştir: İbn Hacer bunun uydurma olduğuna hükmetmiştir. Çev.) Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.145; Alî, Keşf 1/278; Hut, Esne'l-Metal/b: s.78.
[99] bkz. Gazzalî, İhya: 1/241 Dipnot 3; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.145; Aclunî, Keşf: 1/278.
[100] bkz. Sehavî, Makasıd: s.121; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.53: Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 146; Aclunî, Keşf: 1/291; Hut, Esne'h Metalib: s.84,
[101] Halk arasında meşhur olan söz, "Allah, işsiz kuldan hoşlanmaz", şeklindedir. Bu manada sahabe sözü olarak pek çok ifade nakledilmiştir. Hafız Sehavî, eî-MakasıdüTHasene'&v (s.126) diyor ki: Said b. Mansur, Sünenindi İbn Mes'ud'un bu sözünü şöyle rivayet etmektedir: "Ben ne dünya işinde ne de a' hiretişinde boş olan adamdan hoşlanmam." Zemahşcrî, Tls/sirinde İnşirah Suresi'ndc Hz. Ömer (r.a)in şu sözünü rivayet etmektedir: "Ben sizden birinin ne dünya işinde, ne de ahiret işinde boş olmasından hoşlanmam. " Beyhakî, Şüab'de Urve b. Zübeyr tarikiyle şu rivayeti nakletmektedir: Urve b. Zübeyr'e: Bu âlemde en kötü şey nedir? denildi. Urve: İşsizlik, diye cevap verdi. Bu uydurma hadiste geçen "Alem"kelimesi Aclûnî'nin Keşfü'l'Hafa'&a. harekelediği gibi lâm harfinin feth asıyla dır.
[102] bkz. Zehebî, Mizan: 2/8; İbn Hacer, Lisan: 2/417-; Süyûtî, ZeylüTMevzûat: s.97; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.140; Aclûnî, Keşf 1/223.
[103] Bu hadis uydurmacısının adı Davud b. Süleyman el-Cürcanîdir. Hadiste geçen (el'Aklef); Sünnet olmayan kişi demektir. Kitabın asıl nüshasında ve müellifin ebMevzûatü'î--ffüörasmda ve Aclûnî'nin KeşfüTHafa'smda (1/223) bu hadiste; (el-Aklef) kelimesi (el-Eb'ar) şeklinde zikredilmiştir ki bu kelimede tahrif yapılmıştır. Doğrusu, Süyûtî'nin ZeylüTMev ^ûa^înda (s.97) olduğu gibi ve benim yukarıda yazdığım şekildedir. Bu uydurma hadisin devamı, Zehebî'nin Mizanü'l-rtidal'du (2/8) ve İbn Hacer'in LısaniVbMizand^ (2/417) adı geçen yalancı (Davud b. Süleymancın biyografisinde şu şekilde yer almaktadır: ''Çocuklarınızı yedinci günde sünnet ettirin. Zr ra bu, daha nezihtir ve derinin daha çabuk iyileşmesini sağlar, toprak, sünnetsizin idrarından dolayı kırk gün necis olur."
[104] bkz. Zehebî, Afisan- 3/436; Süyûtî, eJ-Canıiu'sSagîr (Fer zu'1-Kadir. 2/437) Fettenî, Tezkiretü'1'Mevzûât; s. 18; Achınî, -ffe^f 1/263; Hut, Esne 1'-Metalib: s.77.
[105] Hafız Zehebî, bunu Mizanü'l-İ'tidal'&a. (3/436) yalancılardan biri olan (Mücaşi' b. Amr)'m biyografisinde zikretmek-tedir.
[106] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kühra: s.142; Aclunî, Keşf: 1/22,259.
[107] bkz. Sehavî, Makasıd: s.113; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.46; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 140; Aclunî, Keşf: 1/263; Hut, Esne'l-Metalib: s.86.
[108] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 112; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.142; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.142; Aclunî, Keşf 1/265; Hut, EsneT Metalib: s.86.
[109] bkz. Sehavî, Makasıd: s.113; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.46; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.142; Aclunî, Keşf 1/256.
[110] Bu sözün sahibi Celâleddin Süyûti'dir.
[111] bkz. AliyyüTKarî, Kübra: s.142; Aclunî, Keşi 1/256.
[112] Bu badis, Sahih-iBuharî'&e (Fethul-Barî: 8/324) Kehf Suresi Tefsiri'nde (Bab 6); Sahih-i Müslim'de (Ncvevî: 17/129; Münafikîn 18) Sıfatül-Kıyame kitabının başındadır.
[113] bkz. Sehavî, Aliyyü'l'Karî, Kübra: s.142; Aclunî, Keş£ 1/265.
[114] (Yani siz ashabım, bugün İslâm'ı yaşayan bir topluluksunuz. Gelecekte ise tartışmacı bir toplum ortaya çıkacaktır, anlamındadır. Çev.)
[115] bkz. Gazzalî, İhya: 1/41; Aliyyü'I-Karî, Kübra: s.148; Aclunî, Kcşf: 1/294.
[116] bkz. Gazzalî, İhya: 1/41 Dip Not No: 3.
[117] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 116; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.48; Aliyyü'I-Karî, Kübra: s.143; Aclunî, Keşf 1/271; Hut, Esne'l-Metalib: s.88.
[118] Yani bu Peygamberlerin Cennette sakalları olacağına dair söylenen hadis de sahih değildir. (Sehavî, etMakasıdii'l-Hasene: s.116; Süyûtî, el-Hâvîli'1-Fetâvâ: 2/569-570)
[119] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 127; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.54; AHyyü'1-Karî, Kübra: s.148; Aclunî, Keşf 1/293; Hut, Esnel-Metalib: s.89.
[120] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 148; Aclûnî, Keşf: 1/294.
[121] Aclûnî'nin Keşfii'1-Hafa kitabında (1/294) bu hadis metninde "İki gözünün kılları arasında" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade, tahriftir.
[122] Hadisin devamı: "...derinin ateşte kızarıp hüzüldüğü gibi" şeklindedir. Bu hadisi Gazzalî Ihya'&a Akaid Esasları kitabının ikinci faslının sonlarında zikretmiş, Iraki: "Onun aslını bulamadım", demiştir.
(Ebu Gudde diyor ki:) Bu söz, Ebu Hüreyre'nin sözüdür. Bunu İbn Ebî Şeybe Musannef de (2/366) Kitabu's-Salat'ta "Mescide tükürmek günahtır, görüşünde olanlar" babında şöyle rivayet etmektedir: Bize Vekî' nakletti: Dedi ki: Bize Mis'ar, Yezid b. Münkız'den; Ebu Hüreyre'nin şöyle söylediğini nakletti: "Mescid, -yere atılan- sümükten dolayı derinin ateşte kızarıp hüzüldüğü gibi, ezilip büzülür." lbı\ Ebî Şeybe, daha sonra aynı sözü bir başka tarikle naklet mistir.
Yine aynı sözü Abdürrezzak Musannef inde Mescide sümük atma babında (1/433); Said b. Mansur Süneriin&e ve Buharı Tarih'in&e rivayet etmiştir.
Hadiste geçen (Yenzevî) kelimesi "ezilip büzülür" anlamındadır. Gazzalî ihya'da bunun, dinleyicinin kalbinde tesirinin daha fazla olması için istiare ve sembol niteliğinde olduğunu açıklamakta ve şöyle demektedir: "Zira mescidin sümükten dolayı ezilip bir zülmediğini görmektesin. Bunun anlamı şudur: Mescidin ruhu ta'zimc layıktır. Mescide sümük atılması ise onu küçümsemek demektir. Ateşin deri ile temas etmesi ne kadar birbirine zıt ise; bu durum da mescidin değerine o kadar terstir." Müslim'in Sahihinde (5/40) Ebu Hüreyre'den naklettiğine göre; Allah Rasûlü (s.a.v), mescidin kıblesinde bir sümük görmüş ve cemaate yönelerek şöyle buyurmuştu: "Size ne oluyor ki, Rab' binizin huzuruna yöneliyorsunuz ve önünüze tükürüp sümkü~ rüyorsunuz. Sizden biriniz, huzurunda yüzüne karşı sümkürülmesinden hoşlanır mı? Biriniz -mescide- tükürmek zorunda kalırsa soluna ayağının altına tükürsün. Bu imkânı bulamazsa şöyle yapsın. "Hadis ravisi Kasım b. Mihran, bu durumu elbisesini kenarına tükürüp oğuşturarak tarif etti.
[123] bkz. İbn Ebî Şeybe, Musannef: 2/366; Abdürrezzak, Musannef. 1/433; Gazzalî, İhya: 1/102; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.295; Aclûnî, Keşf 1/252.
[124] bkz. Gazzalî, İhya: 1/72; Zehebî, Mizan: 4/134; Süyûtî, Leâli: 1/42; Sehavî, Makasıd: s.148; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.148; Aclûnî, Keşf 1/252.
[125] bkz. Zehebî, Mizan: 4/134; Süyûtî, Leâli: 1/42; Aliyyü'l-Karî, Kübra: s. 150; Aclûnî, Keşf 1/295.
[126] Yanı batıldır. Zehebî, Mizanü'H'tıdaFde (4/134) Müarık b. A"bad'm biyografisinde bu hadisi zikrettikten sonra; "Bu hadis bâtüdır", demektedir. Süyûtî, eJ-Leâli'J-Masnûa'Aa (l/42) Ze-hebî'nin bu sözünü nakletmiş, bıımı kabul etmiş ve şöyle demiştir: "Bu hadisin senedindeki âfet, (Davud b. Muhabber)'dir. Deylenıî, bunu Müsnedü'1'Firdevs'de onun tarikiyle tahric etmiştir."
[127] bkz. Gazzalî, İhya: 1/240; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.149; Aclûnî, Keşf: 1/297.
[128] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.149; Aclûnî, Keşf: 1/299.
[129] bkz. Sehavî, Makasıd: s.130; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.55; Aliyyü'1-Karî, Kübj-a: s.151; Aclûnî, Keşf 1/298.
[130] Yani ölünün evinde ölümünden itibaren yedi gün mum yakılması âdeti, bid'attir.
[131] bkz. Gazzalî, İhya: 1/104; 3/222; Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid: 10/55; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.154; Aclûnî, Keşf: 1/304.
[132] Irakî'nin İhya Tahricih.de (1/104 Dip not 2) Akaid Esasları kitabının ikinci faslının sonlarında gördüğüm ifadesi aynen şu şekildedir: "Ben Rahman'm nefesini Yemen tarafında buîuyo-rum."Ahmed b. Hanbeî, Ebu Hüreyre'nin hadisi olarak rivayet etmiştir. Bu hadisin ravileri sika/güvenilir kişilerdir."
Hafız Heysemî ise Mecmeu'z-Zevaid' de (10/55-56) Ebu Hlr reyre'den şu hadisi nakletmektedir: Peygamberimiz (s.av) buyurdular ki: "iyi bilin ki; iman Yemen'e mensuptur. Hikmet, Yemen'e mensuptur. Ben, Rabbinizin nefesini Yemen tarafından buluyorum." Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Ravileri sahih hadisravileri. Ancak Şebîb Ebî Ravh müstesnadır. Ama o da sikadır." Beyhakî, bu hadisi el'Esma ve'sSıfat''ta şahabı Se-lemo b. Nüfeyl es-Sekûnî'den rivayet etmektedir. Onun hadisinde şu ifade yer almaktadır: Peygamberimiz (s.a.v), Yemen tarafına sırtını döndüğü bir sırada şöyle demiştir: Ben Rahman'm nefesini işte şuradan duyuyorum. Bu hadisi Bezzar Afiflerinde rivayet etmiş, Taberanî Kebir'de, Peygamberimiz (s.a.v) Yemen'e işaret ederek; ''Ben Rahman'm nefesini işte şw radarı duyuyorum", lafzıyla rivayet etmiştir. Yine Taberanî> Müsncdü 'ş -Şamiyyîn 'de Ebu Hürcyre'den; "iman, Yemen 'e mensuptur. Hikmet, Yemen'e mensuptur. Ben, Rahman'm nefesini Yemen tarafından buluyorum"; Evsat kitabında Ebu Hürey-re'den "Ben Rabbinizin nefesini Yemen tarafından duyuyorum", lafzıyla rivayet etmektedir. Şeyh Muhammed b. Kasım el-Haydaı-Abadînin, Hasan el'Basrî'nin Hz. Ali (r.a)'den hadis işit-mesinin isbatı konulu etKavliV'Müstahsen fi Fahri't Hasen kitabında (s.118-120) geniş bir şekilde açıkladığı gibi bu rivayetlerin senedleri sahihtir.
Beyhakî, el-Esma ve'sSıfat'ta hadisin manasını; Peygamberi-ttûz (s.a.v), bu hadisle; Ben huzur ve rahatlığı Yemen tarafından buluyorum, demek istemiştir, şeklinde açıklamaktadır.
[133] bkz, Nevevî, Fetâvâ: a. 288; İbn Hacer, Lisan: 2/219; Sehavî, elMakasıd: s.130; Semhudî, Gammaz: s.46; İbnü'd'Deyba', Temyiz: s.55; Aliyyü'1-Rarî, Kübra: s.151; Aclûnî, Keşf 1/30.
[134] bkz. Nevevî, Fetâvâ: s. 288.
[135] "Sahih değildir" ve "Uydurmadır" ifadeleri farklı iki ifade olmakla birlikte; kitabımızın mukaddimesinde (s.40) işaret e-dildiği gibi ıstılahı açıdan manaları aynıdır.
[136] bkz. İbn Mace, Sünen 1/25 (Mukaddime 9); Beyhakî, Şüab: 1/47 No:16; Süyûtî, İbnü'l-Cevzî, Mevzuat 1/128; el-Çamiıı's-Sagir (Feyzu'l-Kadir 3/185); Süyûtî, Leâlî: 1/33; Îbnü'l-Cevzî, Mevzuat: 1/128-129; Zehebî, Mizan: 2/616; Süyûtî, Leâli: 1/33-36; Sehavî, Makâsıd: s.140; Semhudî, Gamımız: s.48; ibn Arrak, Tenzih: 1/79,151; İbnü'd-Deyba, Temyiz: s.59; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.158; Şevkânî, Fevaid: s.293,452; Aclunî, Keşf: 1/21; Hut, EsneTMetalib: s. 102.

[137] Parantez arasındaki bu cümle bir sonraki dipnotun son cümlesi olup önemine binaen metne alınmıştır. (Çev).
[138] (Ebu Gudde diyor ki:) Hadisin Sünen ibn Mace'de olması, onun uydurma olmasına engel değildir. Zira Sünen ibn Mace'de otuzdan fazla uydurma hadis bulunmaktadır: (Leknevî, el' Ecvîbetü'l-Fadıla: s. 71-72, thk. Abdülfettah Ebu Gudde).
Süyûtî, bu hadisi cl-LealiTMasnûa'd'a. (1/33-36) zikretmiş, bu hadis hakkında verilen "uydurma" hükmünün reddedilmesini güçlendiren (mütabi1) rivayetler nakletmiştir. İbn Arrak da Tenzîhü'ş-ŞeriatiTMerfûâdo. (1/151-152) Süyûtî'yi desteklemiştir.
Ancak bu hadisin ravilerinden olan (Abdüsselam b. Salih el'Here-vî) hakkında Ebu Hatim: Bana göre sadûk (doğru sözlü) değildir, demiş; Ebû Zür'a hadisini kabul etmemiştir. Ukaylî: Rafizîdir, habistir, demiştir, ibn Adiyy: Hadis uydurmakla suçlanmıştır, derken; Nesaî: Güvenilir değildir, demiştir. Darakutnî: Rafizîdir, habistir, "iman kalple ikrardır" hadisini uydurmakla suçlanmıştır, demiştir. (Zehebî, Mizan: 2/616) Ukaylî ve Muhammed b. Tahir eh Makdisî onun yalancı olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Arrak Tenzîhü'ş-$eıiati'IMerfûa'da (1/79): "Onu pek çok muhaddis, hadis uydurmakla suçlamıştır", demiştir.
İbn Maîn'den sika olduğuna dair gelen rivayeti Allâme Abdurahman eİ'Muallimî el-Yemanî (r.a) Şevkânfnin etFevaidü'l' Mecmua kitabına yazdığı ta'Iikatmda (s.293,452) güzel bir şekilde cevaplamıştır. Oraya bakılmalıdır!.
Ayrıca hadiste mezhebi tarifler sanatı açıkça görülmektedir. Ibnü'l-Cevzî'den Önce Hafız Darakutnî de bu hadis hakkında uydurma hükmünü verenlerdendir. Onun bu görüşü az önce Mizan'dan nakledilmişti. Nitekim Bu konudaki görüşlerin tamamını İbnü'l-Cevzî Mevzûât'mds. (1/128-129) nakletmektedir. Doğru olan da budur.
Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.
[139] bkz. Gazzalî, İhya: 1/35 Dipnot 2; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 156.
[140] Asıl nüshada bu şekilde yer almaktadır. Irakî'nin; ihya Tahririnde (1/35) İlim bölümünde "İlimlerin lafızlarında değiştirilen şeyler" konusunda ifadesi ise şöyledir: "Hadis, Ahmed, Ebu Ya'lâ, İbnüVSünnî ve Ebu Ntıaym'ın eı-Riyada kitabında Hz. Aişe (r.a) hadisi olarak sahih isnadla rivayet edilmiştir..." Zebidî, İhya Şerhi' nde (1/246) diyor ki: "Ey İbn RavahaL Se-ci'den sâ£M."hakında Irakî şöyle demiştir: Merfû olarak bulamadım
Ahmed ve Ebu Ya'lâ (Müsnedlerinde); Ibnü's* Sünnî ve Ebu Nuaym ise Riyadatü'lMüteaüimîn isimli kitaplarında... rivayet etmişlerdir."
[141] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 139; Semhudî, Gammaz: s.47; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.58; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.157; Aclûnî, Keş£ 1/252; Hut, EsneTMetalib: s.98.
[142] bkz. Sehavî, Makasıd: s.141; İbnü'd-Deyba': Temyiz: 60; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 159; Aclûnî, Keşf 1/252; Hut, Esne'l-Metalib: s. 107'.
[143] bkz. Süyûtî, Zeylü'bMevzûât s. 141; Sehavî, Makasıd: s.141; İbnü'd-Deyba': Temyiz: 60; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.161; Aclûnî, Keşi: 1/252.
[144] (Bakla); Kamus ve şerhi Tacü'l-Arus'&a B-K"L maddesinde şöyle açıklanmaktadır: (el-Bakl) topraktan çıkan her yeşil bitkidir. (el-Bakılâ) ve (el-Bakıllâ) bakla demektir. Müfredi (Bakı-laetün) veya (Bakıllatün) şeklinde gelir.
Bakla hadisine gelince; bu uzun bir hadistir. Bu sebeple müellif, hadisin metnini zikretmemistir. Uydurma hadis konusunda eser telif edenlerin bir çoğu da hadisin uzunluğu sebebiyle sadece işaret etmekle yetinmişlerdir. Bu hadiste baklagillerin pek çok cinsinin faydaları zikredilmektedir. Bakla da bunlarda biridir. Bu sebeple bu hadise kısaca (Bakla hadisi) ismi veril-
mistir. Ben işaret edilen hadisin bilinmesi için hadisin tamamını zikretmek istiyorum:
Bu hadis, Süyûtî (r.a)'nin uydurma olduğuna hükmettiği hadislerden biri olup Süyûtî, bu hadisi Zeyîü'l-Mevzûât kitabında (s.141-142) şu senedle zikretmektedir:
"Bu hadisi Tuyurî, Tuyûriyyaf'ta, şu şekilde talıric etmektedir: Bize Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Osman es-Sevvak haber verdi: Dedi ki: Bize Ebu'l-Kasım ibrahim b. Ahmed b. Ca'fer el-Hurakî haber verdi. Dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Büşeyra nakletti. Dedi ki: Bana Ebu't-Tayyibi's-Sayyad Muhammed b. Ishak el-Huzaî nakletti. Dedi ki: Bize Ali b. Huseyn nakletti. Dedi ki: Bize -Muhammed bin-Musa b. İbrahim; Hişam b. Urve'den; o babasından; o da Hz. Aişe'den merfû olarak nakletti:
l."Kim yatsı namazından sonra cırcır yer, sonra uyursa cüzzam hastalığı burnundan çıkar gider."
2 ."Kini pırasa yer, sonra uyursa, kokusu çirkin olur, basurdan emin olarak geceler, iki melek sabaha kadar ondan uzak durur." 3."Kim kereviz yerse güzel kokuyla geceler, diş ağrılarından emin olarak geceler."
4."Kim. hindiba otundan yerse, kendisine zehir ve sihir dokuir maksızın geceler. Hayvanlardan yılan ve akrep dahil hiçbiri ona yaklaşamaz."
5."Kim cennet baklasını yerse, Allah meleklere ona haseneler yazmalarını emreder."
6."Kim. sedef bitkisi yerse, zatülcenb ve taun hastalıklarından emin olarak geceler."
7."Kim turp yerse, usanç hastalığından emin olarak geceler. S."Kim soğan-sarımsak yerae, bu mescidimize sakın yaklaşmasın. Zira melekler, Ademğullarmm rahatsızlık duydukları şeylerden rahatsızlık duyariar."
9."Kim mercimekle birlikte kabak yerse, Allah'ın adı anıldığı zaman gönlü hassas olur, zihni açılır."
10."Kim baklayı kabuğuyla birlikte yerse, Allah yediği kadar derdi ondan çıkarıp atar."
11."Kim yemekten önce ve sonra tuz yerse, en basitleri cüzzam ve baras (alacalık) hastalığı olan, üçyüz altmış çeşit dertten emin olur." (Ayrıca 436 nolu paragrafın sonundaki 864 nolu notta bulunan Tuz hadisi'ne bakınız.)
İbn Arrak, Tenzihü'ş-Şerîa' da (2/266) bu hadisi Süyûtî'den nakletmekte ve şöyle demektedir: "Süyûtî, bu hadisin illetini (kusurunu) beyan etmemiştir. Bu hadisin senedinde Hişam b. Urve'den rivayette bulunan Muhammed b. Musa b. ibrahim yer almaktadır. Bu kişiyi tanımıyorum. Lısanü'J-Mızun'da (5/401) deniliyor ki: Muhammed b. Musa b. ibrahim eHstahrî: Meçhul bir şeyhtir." Bu kişi o mudur, başkası mıdır bilmiyorum." İbn Arrak'ın sözü burada sona ermektedir.
Abdülfettah —Ebu Gudde— diyor ki: ibn Arrak (r.a)'m burada adı geçen râvinin durumu hakkındaki açıklaması, hadisin uydurma olduğu hükmünü tamamlamak için değil, sadece yalancılığı ve sahibini ortaya koymak içindir. Zira adı geçen hadiste yalancılık kokuları her taraftan hissedilmektedir- Bu hadis, senedi araştırılmaya ihtiyaç duyulmayacak kadar asılsız bir hadistir.
Aclûnî, Keşfü'1-Hafa'd.a, (1/339) diyor ki: Zerkeşî diyor ki: Bakla ve mercimek hadisleri bâtıldır. Necm (el-Gazzî): Bakla hakkında hiçbir şey sahih değildir, demiştir. Firûz-âbadî. uydurma hadisler hakkındaki bazı genel hükümleri açıklamak için tahsis ettiği Sifrü'sSeadeh kitabının Hatime bölümünde (s.150) şöyle diyor: "Mercimek, bakla, peynir, ceviz, patlıcan, nar ve kuru üzümün fazileti babında hiçbir şey sahih olmamıştır. Zındıklar —Allah onları rüsvay eylesin- bu konularda hadisler uydurmuşlar ve İslâmı lekelemek için bu uydurdukları uydurma hadisleri muhaddislerin kitaplarına karıştırmışlardır;' İbnü'l-Cevzî, Mevzuat kitabında (2/293) Darakutnî tarikiyle Hz. Aişe'nin; "Kim baklayı kabuğuyla birlikte yerse, Allah, ondan onun kadar derdi çıkarır," şeklindeki sözünü nakletmiş ve şöyle demiştir: "Bu sahih olmayan bir hadistir. İbn Adiyy: Bu, batıl bir hadistir, demiştir." Süyûtî, el-Leâli'1-Masnûa'da. (2/218) ve İbn Arrak, Tenzîhü'ş-Şerîa' da İbnü'l-Cevzî'nin bu ifadesini kabul etmişlerdir.
[145] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 143; İbnü'd-Deyba': Temyiz: s.60; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 162; Aclûnî, Keşf 1/332.
[146] İbnü'd-Deyba1, Temyîzü't-Tayyib mine'1-Habîs'â.e (s.60):
[147] Asıl nüshada bu şekildedir. Ancak bu hadisi zikreden kitaplarda (âbid) yerine (rahib) ifadesi yer almaktadır.
[148] bkz. Sehavî, Makasıd s.143; İbnü'd-Deyba': Temyiz: 61; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.163; Aclûnî, Kcşf: 1/252.
[149] bkz. İbnü'd-Deyba': Temyiz: 61; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.163; Aclûnî, Keş£ 1/252.
[150] Bu sözün sahibi olan zat, İmam Malik ve İmam Evzaî'ye benzetilen, Şam diyarının fakîh ve salih zatı büyük imam Saıd b. Abdülaziz ed-Dimaşkî et-Tenûhî'dir. 167 yılında vefat etmiştir. (Allah rahmet eylesin.)
[151] Hadisin tamamı: "Bereket, pidenin küçüklüğünde, ipin u-zunluğunda ve nehrin küçüklüğündedir", şeklindedir.
[152] Bu hadis, Aclûnî'nin KeşfüTHafa kitabında (1/331) "Şirk tenceresi kaynamaz", şeklinde nakledilmektedir. Bu ifade, hadisin tahrif edilmiş şeklidir.
[153] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.165; Aclûnî, Kcşf: 1/331.
[154] bkz. Sehavî, Makasıd: s.145; Semhudî, Gammaz, s.50; A-liyyü'1-Karî, Kübra: s.166; Aclûnî, Keşfü'l- Kavukçî, Lü'Jü': s.30Mafa: 1/252; Hut, Esne'l-Metalih: s. 108; Kavukçî, Lü'iü'-s. 30.
[155] bkz. Sehavî, Makasıd: s.145; Semhudî, Gammaz, s.50; İbnü'd-Deyba': Temyiz: 62; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 166; Aclûnî, Keş£ 1/252; Kavukçî, Lü'Jü: s.30.
[156] bkz. Sehavî, Makasıd: s.145; İbnü'd-Deyba': Temyiz: 62; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.167; Aclûnî, Keşf: 1/252; Hut, Esne'l-Metalib: s. 109.
[157] Bu mana, pek çok sahabîden (r.anhüm) nakledilmiştir.
[158] bkz. Deylemî, Zehru'l-Firdevs: 2/35; İbnü'l-Cevzî: Mevzuat: 2/285; Sehavî, Makasıd: s. 146; Semhudî, Gammaz, s. 50; AliyyüTKarî, Kübra: s. 166; Aclûnî, Keşi: 1/252; Hut, Esne'b Metalib: s.109; Kavukçî, Lü'lü': s.30.
[159] Müellif, el-Mevzûatü'1-Kübra kitabında Zerkeşî'nin bu sözünden sonra şöyle diyor: "Karpuzun faziletine gelince, o da aynı şekildedir. -Yanı bu konuda da hiçbir şey sahih değildir-. Ancak Tirmizî'nm Şemailinde ve başka eserlerde karpuz hakkında gelen, Aleyhissalâtü ve's-Selâm Efendimiz'in karpuz yediği, özellikle taze hurma ile birlikte karpuz yediği şeklindeki rivayet sabittir." Bu konudaki hadis Sünen-i -
Ebî Davud ve Sünen'i Tirmizi'de Hz. Aişe (r.a) den; Peygamberimiz (s.a.v) karpuzu taze hurma ile birlikte yerdi, şeklinde yer almaktadır. Ebu Davud rivayetinde şu cümle ilave edilmiştir: "...ve Peygamberimiz (s.a.v): "Bunun hararetini şunun soğukluğuyla, bunun soğukluğunu şunun hararetiyle kırıyoruz, derdi." Tamamlayıcı Bilgi: İmam Ahmed'in; Peygamberimiz (s.av)'in karpuzu nasıl yediğini bilmediği için karpuz yemediği şeklinde zikredilen rivayet sahih değildir. Bazı âlimler bu konuda uyarıda bulunmuşlardır. Bunlardan biri İmam İbn Müflih el-Hanbefî'dir. Fürü' kitabında (6/308) şöyle demiştir: "İmam Alv med'in;

Peygamberimiz (s.av)'in yeme şeklim bilmediği için. karpuz yemekten kaçındığı şeklinde nakledilen rivayet yalandır. Bu hükmü üstadımız -yani Şeyh Hafız İbn Teymiyye-zikr etmiştir."

[160] bkz. Gazzalî, ihya: 1/49,125; Sehavî, Makasıd: s.146; Semhudî, Gammaz, s.50; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.62; Aliyyü'l-Karî, Kübra: s.167; Aclûnî, Keş£ 1/25; Kavukçî, Lü'lü': s.30.

[161] Irakî bu sözü, İhya Tahricinde (1/49) İlim bölümünde Talebe ve Üstadın Adabı konusunda ve Taharetin Sırları bölümünün başında (1/125) zikretmektedir. Münzirî, bu hadisi Ter-gibin başında parmakların hilallenmesi konusunda zikretmiş ve şöyle demiştir: Bu hadisi Taberanî, Kebirde İbn Mesud'dan hasen bir isnadla mevkuf olarak rivayet etmektedir. Daha isabetli olan da budur."

[162] Benzeri bir rivayeti, Tirmizî Süneıiinde (10/240-241) Edeb bablarmda (Temizlik hakkında varid olan hadisler) babında Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a)'dan rivayet etmektedir: Peygamberimiz (s.a.v) buyuruyor ki: "Şüphesiz ki, Allah iyidir, iyiyi sever. Temizdir, temizliği sever. Son derece ikram edicidir, ikramı sever. Cömerttir, cömertliği sever. Evlerinizin avlularını temiz tutun." Tirmizî: "Bu, garib bir hadistir, —Senedinde bulunan— Halid b. Ilyas zayıf kabul edilmektedir", demiştir. Dolayısıyla hadis, MişkâtüTMcsabîh'de (2/503) "hasen hadistir", diye not düşülmesine rağmen; Ebubekir İbnü'l-Arabi'nin Arıdatü'h Ahvezî ve Mübarek-Fûrî'nin Tuhfetü'l-Ahvezî: kitabında (4/20) dedikleri gibi; zayıf hadistir.

Münavî'nin Feyzu'l-Kadirdeki (2/239) ifadesi hatadan uzak değildir. Zira, Tirmizî hadisi hasen kabul etmemiş ve Nab" lusî'nin Zehairu'IMevaris'de (1/237) ifade ettiği gibi. hadisi sadece bir tarikle rivayet etmiştir.

Heysemî, Mecmeu'z-Zevaidde (5/132) Hz. Aişe'den; Allah Ra-sûlü buyurdu ki: "islam temizdir, temiz olun. Zira Cennet'e sadece temiz olanlar girecektir", hadisini rivayet edip şöyle demiştir: Bu hadisi Taberanî Evsa tia rivayet etmiştir. Senedinde (Nuaym b. Müverra) bulunmaktadır. O da zayıftır." Sir yûtî de el'Camiu'sSagîr'de Ebu Hüreyre'den Peygamberimiz (s.a.v)'in; "Gücünüzün yettiği her şeyle temizlenin. Zira Allah islâm'ı temizlik üzerine bina etti. Cennete sadece temiz olanlar girecektir", hadisim nakletmiş ve şöyle demiştir: Bu hadisi E-bu's-Saalîk et-Tarasûsî Ebu Hüreyre'den Rivayetler cüz'ünde rivayet etmiştir." Şihab el-Hafacî'nin Nesimü'r-Riyaz .fî Şerhi'ş-Şifa li'1-Kadi Iyaz (1/428) kitabında zikrettiği gibi; Rafiî, bu hadisi Tarihli Kazvînde rivayet etmiştir.

Bütün bu zayıf hadisler, çeşitli tariklerle nakledilmesi sebebiyle bu mananın sabit bir aslının olduğunu ifade etmektedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'dır!..

[163] bkz. Sehavî, Makasıd: s.148; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.63; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.345; AclÛnî, Keş£ 1/252.

[164] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.6o; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.170; Aclûnî, Keşf 1/252.

[165] Bu hadisi Sehavî'nin etMakasıdüTHasene kitabının elimizdeki baskısında bulamadım. Sehavî, bu hadisi bu eserin bir başka yerinde ya da bir başka eserinde zikretmiş olabilir mi. bilemiyorum. Ancak Sehavî'nin talebesi İbnü'd-Deyba', bu hadisi Temyizü't-Tayyib kitabında zikretmiş ve hadis hakkında yukarıdaki ifadeyi kullanmıştır. Dolayısıyla bu sözün İbnü'd" Deyba'a nisbet edilmesi daha doğrudur. (Çev.)

[166] Müellif (rahmetullahi aleyh), eJ-Mevzûatü'J-Kübra'da şöyle diyor: "Bu ifade, fakihler ve diğer alimlerden sadır olup manası doğrudur. Nitekim Sahih hadisler arasında Hz. Aişe validemizden şu hadis yer almaktadır: "Peygamberimiz (s.a.v)'in, Mekke'ye geldiğinde ilk yaptığı şey, abdest alıp tavaf etmesi idi." Zira Mescid-i Haram'a giren herkesin önce farz veya nafile olarak tavaf yapması sünnettir. Bir özür veya başka bir şey sebebiyle tavaf yapma niyeti olmadığı takdirde Tahıyyetü'l-Mescid namazı kılabilir. "BeytuIIah'ta tavaf, Tahıyyetül-'Mescid namazı yerme geçer", hadisinin manası, bu konuda bazı zekâ özürlülerinin yanlış düşündükleri gibi; Tahıyyetü'l-Mescid namazı bu mescidde kılınmaz, demek değildir.

[167] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 153; Semhudî, Gammaz, s.52; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.65; Aliyyü'1-Karî, Kübra: 170; Aclûnî, Keşf: 1/252; Hut, Esne'hMetalib: s.lll; Kavukçî, LiVliV: s.31.

[168] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 155; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.66; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 172; Aclûnî, Keşf: 1/252; Hut, Esne'l-Metalik s.112.

[169] bkz. İbn Kesir, Şemail: s.281; İbn Hacer, PethuTBarî: 6/434; Sehavî, Makasıd: s.156; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.67; Aliyyü'1-Karî, Şerhıı'ş-Şifa: 1/639; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 173; Aclûnî, Keşf: 1/252; Zürkanî, Şeı-hu'lMcvahibi'1-Ledünniyyc : 5/151; Hut, EsneTMetalib: s.113.

[170] Hafız İbn Hacer, FethuTBarî'de (6/434): ''Geyiğin selâm vermesi hadisi" nin kuvvetli veya zayıf hiçbir senedini bulamadım", demiştir. Sehavî, etMakasıdü'l-Hasene'de (s.156) Hafız İbn Kesir'in yukarıdaki sözünü kabul edip naklettikten sonra şöyle demiştir: "Fakat genel olarak geyiğin konuşması -yani geyiğin selâm vermesi değil, sadece geyiğin Rasulullah (s.a.y) i-le konuşması- hakkında üstadımızın —Hafız İbn Hacer'in- ibn

Hacib'in Usul-ü Fıkıh hakkındaki kitabı olan "Muhtasar Kitabının Hadislerinin Tahrici" kitabında altmış birinci mecliste yer alan birbirlerini takviye eden birkaç hadis vârıd. olmuştur. (Ebu Gudde diyor ki:) Bütün bu hadisler, olağanüstü bir olayı isbat konusunda itimad edilemiyecek olan zayıf ve çürük hadislerdir. Hadisin çeşitli tariklerle gelmesi sebebiyle muhaddis uydurma hükmü veremediği takdirde; muhtevasının isbatı ancak tercihe layık olan sahih hadisle kabul edilip sabit olabilir. Bu hadislerin isnadları incelendiğinde hadisin derecesini düşüren şiddetli ta'n noktalarından uzak olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yine bu hadislerin metinlerini inceleme esnasında aralarındaki şiddetli çelişki açıkça görülmektedir. Allame Zürkanî'nin "Şer-hu'l-Mevahibi'l-Ledünniyye"kitahmd& (5/151) işaret ettiği gibi; bu hadislerin arasını bulma konusunda açık zorlama yapılmaktadır.

Müellif Aliyyü'1-Karî (r.a)'nin Kadı Iyaz'ın Şifa kitabına yazdığı şerhte (1/639) yorumladığı gibi; Hafız ibn Kesir'in, yukarıda zikredilen ifadesiyle bu mananın -yani geyiğin selâm vermesi ya da konuşması konusundaki hadisin- hiçbir aslının bulunmadığını ifade etmek istemiş olması da uzak bir ihtimal değildir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır!..

[171] bkz. Hatib, Tarihu Bağdad: 13/307; Süyûtî, Leâli: 1248; Sehavî, Makasıd: s.158; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.68; İbn Arrak, Tenzih: 1/310; Aliyyü'1-Karî, Kübra: a.173; Aclûnî, Keşf: 1/369; Hut, EsneTMetalib: s.115.

[172] Aclunî Keşfü'l-Hafa'da (1/369) bu hadis hakkında şöyle demiştir: "Leâlî müellifi: Bunun aslı yoktur, demiştir, yani bu lafızla aslı yoktur, anlamındadır. Zira hadis, bu lafız dışında makbul vecihlerle rivayet edilmiştir. Bunlardan biri: "Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır... "hadisidir. Bunu Tırmizî rivayet etmiş ve "Hasen sahihtir", demiştir. Bu hadisi; Ehu Da-vud, Hakim, İbn Hıhban ve Beyhakî de rivayet etmiş ve sahih olarak kabul etmişlerdir. Bir başka rivayet ise İbn Mace'nin E-bu Hureyre'den naklettiği rivayettir.(Çev.)

[173] Asıl nüshada ve müellifin el-MevzûatüTKiibra adlı eserinde (yetmiş fırka) diye geçmektedir. Düzeltme, Süyûtî'nin el-Leâli'l-Masnûa kitabından alınmıştır. Hadis, (bu lafzıyla) hiç şüphesiz uydurmadır.

Üstadımız İmam Muhanımed Zahid el-Kevserî (r.a)'nin; Peygamberimiz (s.a.v)'den sonra çıkacak mezhep ve fırkalar, bunların sayıları, bunlar arasında kurtuluşa erecek olanlar ya da helak olacaklar hakkında gelen hadisler konusunda Ebu Muzaffer el-İsferayinî''nin et-Tcbsîr fi'd-Din kitabı için yazdığı takdim yazısında ve Ebu Mansur el-Bağdadî'nin eî'Fark bey ne'1-Firak kitabının takdim yazısında araştırma ve incelemesi, bulunmaktadır. Bu inceleme, araştırmacıların mutlaka başvurması gerekli olan, takdire değer bir çalışmadır.

[174] bkz. Buharı, Sahih İlim 15 {FethuTBaıi 1/151); Zemah-şerî, Faik 1/623; Ebu Ubeyd, Garibü'l-Hadis: 3/369; Sehavî, Makasıd s.159; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.68; Aliyyü'1-Kari: Kübra: s.174; Aclunî, Keşf: 1/370.

[175] Buharî, Sahihinde (İlim 15; Fethıı'lSarî: 1/151) bu hadisi muallâk olarak ve kesin bir siga ile zikretmiştir. Hadis, Ki-tabu'l-İlim'de, 15 nolu İlim ve Hikmette imrenme babında (0-mer dedi ki) ifadesiyle nakledilmiştir. Hadis, isnadı kesin bir siga ile olarak nakledildiğine göre; Buharî'ye göre Hz, Ömer'e kadar isnadı sahih olan -mevkuf- bir hadistir.

[176] Bu son cümle, Bişr el-Hafî'nin sözüdür. Nitekim 181. hadiste de zikredilecektir.

[177] Müellif, burada (Bir rivayete göre manası şudur) ifadesiyle gayet güzel bir ifade kullanmış olmaktadır. Zira (tüsevvcdü) kelimesinin manası hakkında en isabetli ifade, İmam Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm'm GaribüTHadis (3/369) kitabında zikrettiği şu manadır: "Bu hadisin manası şudur: Yaşınız küçükken henüz gözde efendiler, başkanlar olmadan ilim öğrenin. Bu durumdan Önce ilim öğrenemezseniz, yaşınız ilerledikten sonra utanır, cahil kalırsınız. O zanan küçüklerden ilim öğrenemezsiniz. Bu durum ise sizi rahatsız eder." Zemahşeri ise Fâ-ik kitabında (1/623) bu sözün manası hakkında şöyle demiştir: "-Dil alimlerinden- Şemir diyor ki: Evlenmeden, ev sahibi ve aile reisi olmadan Önce ilim Öğenin." Hafız İbn Hacer Fethu'l-Bari'de (1/152) bu iki manayı kabul ederek nakletmiş, diğer görüşleri zayıf kabul etmiştir.

[178] bkz. Süyûtî, Leâlî: 2/327; Münavİ, Feyzü'l-Kadir. 4/443; Aliyyü'1-Karî, Kübra: a.175; Aclunî: Keşf. 1/370; Hut, Esnek Metalik s.115; Şevkânî, Fevaid: s.242.

[179] Hadisin bir başka lafzı, {...Altmış sene ibadetten daha hayırlıdır.) şeklindedir. (Aclunî, Keşf 1/370)

[180] Zehebî, el'Iber kitabında (2/5) şöyle diyor: "es-Seriyy b. Mugalles es-Sekatî, Ebu'l-Hasen el-Bağdadî: Büyük evliyadan biridir. Hüşeym ve diğer muhaddislerden hadis Öğrendi. Maruf

el-Kerhî'nin sohbetlerinde bulundu. Onun bazı özel halleri ve kerametleri vardır. Doksan küsur yaşlarında iken 253 yılında vefat etti. Rahmetullahi aleyh.

[181] Buradaki tekbir, İmam Abülhayy el-Leknevî'nin esSiâye fî keşf ma fî Şerhi'l-Vikaye kitabında olduğu gibi; ezan, kamet ve namazdaki tekbirler demektir.

[182] bkz. Abdürrezzak Musannef: 2/74; Tirmizî, Sünen (İbn A-rabî: 2/91; Mübarek-Fûrî: 1/243); İbn Hacer et-Teihisu'lHabîr 1/225; Süyûtî, Hâvi: 1/535; Sehavî, Makasıd: s.160; Semhudî, Gammaz: s.54; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.68; AliyyüTKarî, Küb-rn: s.176; Aclûnî, Kçşf: 1/252; Hut, Esne'l'Metalib: s.118: İbn Abidin, Reddü'tMuhtar Haşiyesi: 1/259; Kavukçî, Lü'lü': s.31.

[183] Zehebî, Ibcr'de (1/113) diyor ki: "Bu zat, Irak halkının yaşlı fakîhi imam Ebu Imran İbrahim b. Yezid en-Nehaî'dir. Alka-me, Esved ve Mesruk'dan ders almış; çocukken Hz. Aişe'yi görmüştür. 95 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin." İmam İbrahim en-Nehaî'nin «Tekbir cezimdir» sözünü Tırmizî, Sünelimde (İbn Arabi şerhi: 2/91 ve Mübarek-Fûrî şerhi: 1/243) Selâmın hazfinin sünnet olduğu hakkında gelen hadisler babında ibrahim en-Nehaî'den nakletmiştir. Hafız İbn Hacer et-Telhîsu'î-Habîr'&e (1/225) şöyle demiştir: "Bu hadisin bu lafızla aslı yoktur. Bu, ibrahim en-Nehaî'nin sözüdür. Tirmizî, bunu ibrahim en-Nehaî'nin

sözü olarak
nakletmiştir/' Sehavî, eb Mekasıdü'lHasene'de (s, 161) şu tahrici ilâve etmiştir: "Bu hadisi, onun tarafından -yani İbrahim Nehaî'nin sözü olarak-Said b. Mansur Süneninde (Kıraet cezimdir, Ezan cezimdir) ilâvesiyle rivayet etmiştir. Yine ondan nakledilen bir lafızda: Onlar tekbiri cezmediyorlardı, ifadesi yer almaktadır."
Süyûtî, el-Hâvı Ii'1-Fetâvâ 'da (1/535) "(Tekbir cezimdir), hadisi hakkında kesin cevap" konulu fetvada şöyle demiştir: "Bunun hadis olması konusuna gelince, bu sabit değildir. Hafız İbn Ha-cer'in dediği gibi; bu, İbrahim en-Nehaî'nin sözüdür. Bu sözün Nehaî'den nakledilen şu senedine vakıf oldum. Abdürrezzak Musannef inde (2/74) şöyle demiştir: Yahya b. Ala', Mugîre'den naklediyor: İbrahim eırNehaî dedi ki: "Tekbir cezimdir. Mânâsı şudur-' Tekbir uzatılmaz."Rivayette bu şekilde açıklamalı olarak gelmiştir. Bu açıklama, ya İbrahim en-Nehaî'den rivayette bulunan raviden, veya Yahya b. Alâ'dan, yahut Abdürrez-zak'dan nakledilmektedir. Bu zatların her biri, bu sözün manasında öncelikle başvurulacak zatlardır.
Hafız İbn Hacer, et-Telhisu'lHabir'de(.H225) şöyle demiştir: "Bu manada Tirmizî, Ebu Davud ve Hakim'in Ebu Hüreyre hadisi olarak naklettiği "Selâmın hazfi sünnettir", hadisi bulunmaktadır. Selâmın hazfı demek, selâm vermede süratli olmak demektir. "Cezim" kelimesiyle anlatılmak istenen budur. İbnü'1-Esîr, Nihaye 'de şöyle demiştir: "Bunun manası tekbir ve selâmın uzatılmaması, tekbirin son harfinin harekesinin er kunmaması, son harfinin sakin kılınmasıdır." Muhıbb et-Tabe-rî de bu görüşe katılmıştır.
İbn Hacer devamla diyor ki: Bu tartışmalıdır. Zira (hareke) karşılığında (cezim) ifadesinin kullanılması Arap dili alimlerinin yeni ıstılahıdır. Böyle yeni bir ıstılah, -bu sözün nebevi bir hadis olduğu farz edilecek olursa- nebevi lafızlar için nasıl kullanılabilir? Zira Muhakkik Allâme İbn Abidin'in Reddü'l-Muhtar Haşiyesi' nde (1/259) ifade ettiği gibi; Arap nahiv alimlerinin yeni ıstılahına göre (cezim) mutlak olmayıp sadece okuyan kişinin harfin harekesini sükûnla o kumaşıdır. Süyûtî, Hâvi'de (1/536) şu husus ilâve etmektedir Tekbirdeki cezmin, tekbirin sonunun sükûnla okunması olarak açıklanması, ravinin açıklamasına aykırı olduğu için reddedilir. Usûl İlminde kararlaştırıldığı gibi, ravinin açıklamasına başvurulması daha evlâdır. Bu mana, ayrıca hadis ve fıkıh ehlinin açıklamalarına da aykırıdır."
(Kardeşim!..) Bazı değerli Şafiî ve Hanefî fakihleri tarafından (Ezan cezimdir. ikamet cezimdir. Tekbir cezimdir) ifadesinin fıkıh kitaplarında nebevi hadis olarak zikredilmesine aldanma. Bu sözün İbrahim en-Nehaî'nin sözü olduğunu, nebevi hadis olmadığını öğrendin. Bu babda itimad edilecek olan görüş, değerli ilim erbabı olmalarına rağmen fıkıh erbabının değil, mır haddislerin görüşüdür. Zira Üstadımız İmam Kevserî, Takıy-yü'd-Din es-Sübkî'nin esSeyfü'sSakîî fi'r-Redd alâ ibn Zefîl kitabına yazdığı takdim yazısında (s.4-5): "Her ilimde o ilmin imamlarına itimad edilir, başkalarına değil. Zira bir ilimde imam olan kişi, belki başka bir ilimde avam (sıradan insanlar) mertebesinde olabilir." demiştir.
Nassların anlaşılması ve bu nasslardan hüküm çıkarılması konusunda yegâne merci, fıkıh alimleri olduğu gibi; Peygamberimiz (s.av)'den nakledilen hadislerin sübutu konusunda başvurulacak yegâne merci de hadis alimleridir. Diğer ilimlerde de aynı şekilde ehline başvurulur. İmam Abdülhayy el-Leknevî, bu ko-nuyu birkaç kitabında en güzel şekilde incelemiştir. Ben de Leknevî'nin bu ifadelerini elEcvibetü'IFâdıle li'1-Es'ileti'l-AşeratiTKâmile kitabına yazdığım dip notlarda (s.30-32) özetledim. Önemine binaen oraya müracaat edilmelidir. Zira bu malûmat, elde edil-mesi için özel yolculuk yapmaya değecek kadar önemli ilmi me-sclelerdendir!.. (bkz. Hadis No: 96, 109, 344, 357, 414)
[184] Bu cümle, hadisin bir kısmıdır. Bu hadisin devamı bazı kitaplarda şu şekildedir: "Kadınlar akıl ve dinleri noksan kimselerdir. Peygamberimize Dinlerinin noksanlığı nedir? diye soruldu. Şöyle buyurdu- Onlardan her biri ömrünün yansını namazsız geçirir. "Bu lafızla aslı yoktur.
[185] bkz. İbn Hacer, et-Telhîsu'1-Habh: 1/162; Sehavî, el Makasıd: s.164; Semhudî, Gammaz s.55; îbnü'd'Deyba', Temyiz: s.70; Aliyyü'1-Karî, Kühra: s.177; Aclunî: Keşi: 1/379; Kavukçî, Lü'lü': s.31.
[186] Bu sahih hadis Buharî'nin Sahihinde (1/345) Kitabü'l-Hayz'da, 6 nolu Hayızlınm orucu terk etmesi babında; Müslim'in Sahihinde (2/67) Kitabül-İman'da, (133 nolu) Taatlerin eksikliği sebebiyle imanın eksilmesi babında rivayet ettiği şu hadistir. Lafız Buharî'ye aittir: Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a.v) bir Ramazan bayramı ya da Kurban bayramı sabahı namazgaha çıktı ve hanımlara şöyle seslendi:
-"Ey hanımlar topluluğu/.. Sadaka verin. Bana sizlerin Cehennem ehlinin çoğunluğu olduğunuz gösterildi, "dedi. Hanımlar:
-Ey Allah'ın Rasûlü!.. Bu ne sebepledir? diye sordular. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle cevap verdi:
—"Siz çok lanet okuyorsunuz. Beylerinize nankörlük ediyorsunuz. Dengeli bir adamın aklını, aklı ve dini noksan olan sizlerden daha çok başından alan kimse göremedim. ''Kadınlar: -Ey Allah'ın Rasûlü!.-Bizim dinimizin ve aklımızın noksanlığı nedir? diye sordular. Peygamberimiz (s.a.v):
-"Kadının şahitliği, erkeğin şahitliğinin yarısı değil midir? D&-di. Kadınlar:
—Evet, dediler. Peygamberimiz (s.a.v):
—"işte bu onların akıllarının noksanlığı sebebiyledir. Kadın hayız gördüğü zaman namaz kılmıyor ve oruç tutmuyor, değil mi? dedi. Kadınlar:
-Evet, dediler. Peygamberimiz (s.a.v): —"Bu da onların dinlerinin noksanhğındandıı; dedi. Müslim Sahih' inde (2/65-68) İbn Ömer ve Ebu Hüreyre'den Ebu Said el-Hudrî'nin hadisi ile aynı manada bir hadis rivayet etmektedir. Bu hadisin sonunda şu ifade yer almaktadır: "Seviyeli bir kadın: Ya Rasulallah!.. Akıl ve din noksanlığı nedir? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.v): "Kadının aklının noksanlığı; iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk sayılması-dır, işte bu akim noksanlığıdır. Günlerce namaz kılmadan bekler, Ramazanda da orucunu açar, dedi. Bu da onların dinlerinin noksanlığıdır, dedi.
Söz konusu -uydurma- hadise en yakın ifade, Müslim'deki sahih hadiste yer alan (kadın günlerce bekler de namaz kılmaz) cümlesi olup bu sebeple bu uydurma hadise gerek kalmamaktadır. Şeyh Abdurrahman cl-Cezîrî'nin telifi olan ebFıkh alel'Meza-hibi'IErbaa'nın, Mısır Vakıflar Bakanlığı baskısından ayrı bağımsız olarak yapılan baskısında (1/128) merhum Cezîrî, Hayız babında hayzın en çok müddetinin on beş gün olduğu görüşünde olanların delillerim zikrederken şu ifadelere yer vermektedir: Bunlardan biri: Fıkıh kitaplarında meşhur olan şu hadistir: Peygamberimiz (s.av): "Kadınlar akılları ve dinleri noksan olan kişilerdir, buyurdu. Kendisine: Kadınların dinlerinin noksanlığı nedir? diye soruldu. Peygamberimiz (s.av): "Kadınlardan her biri ömrünün yarısını namazsız geçirir", dedi. Fakat bu hadis sahih değildir. Gerçek şudur ki; Bu sözün hiçbir anlamı yoktur. Zira kadınların hayızh iken namaz kılmalarına engel o-lan, bizzat Şeriat koyucunun ta kendisidir. Kadınların günah"lan nedir ki, bu haksız vasıfla nitelendirilmektedirler?." Cezî-rî'nin sözü burada sona ermektedir.
(Ebu Gudde diyor ki:) "Hanımlardan her biri, ömrünün yarısını namazsız geçirir", cümlesi sahih ve sabit olmayan bir ifadedir. Ama hanımların akü ve din noksanlığıyla nitelendirilmeleri, Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde nakledildiği gibi; sabit ve sahihtir. Şeyh Cezîrî'nin akılları ve dinlerinin noksan olmasından dolayı kadınların kınandıkları şeklindeki kanaati varid değildir. Bu onların yaradılıştan gelen fıtrî durumlarıdır. Kınama kanaatinde olan hiçbir kimse yoktur. Hafız İbn Hacer Fethu'l'Barî'Ae (1/346) ve ona tabi olarak Kastallânî Irşadü'-Sari'de (1/444) şöyle demiştir: "Kadınların akıllarının ve dinlerinin noksan oluşunu zikretmekten asıl amaç; kadınları kınamak değildir. Zira bu durum, yaradılışın aslında mevcuttur. Fakat buna dikkat çekilmesi, onların, fitnesine aldanmaktan sakındırmak içindir. Bu sebepledir ki Cehennem azabı, noksanlık dolayısıyla değil; nankörlük ve diğer sebepler dolayısıyla zikredilmiştir."
Diğer taraftan, ''Siz hanımlardan her biriniz, Ömrünün yarısını namazsız geçirir", hadisini bazı Şafiî ve Hanbelî fakihler delil olarak zikretmektedirler. Fettenî, Tezkiretü'l- Mevzuat' ta (s.33) şöyle demiştir: "Şafiî imamlardan Beyhakî diyor ki: Bazı fakihlerinıiz bunu zikretmektedirler. Bu hadisi çok aradım ama bulamadım. Bunun hiçbir isnadı yoktur. Hanbelî imamlardan İbnüTCevzî diyor ki: Ashabımızdan bazıları bunu zikretmektedirler. Ben bunu -hadis olarak- bilmiyorum. Nevevî bu hadis hakkında şöyle demiştir: Batıldır, aslı yoktur demiştir. Başkaları da bu şekilde söylemişlerdir."
Bu ifadeler; 95, 109, 344, 357 ve 414 no.lu hadislerde zikrettiğim şu hususu desteklemektedir: Her ilim, bu ilimle meşgul olan ehlinden alınır. Hadis, zirveye ulaşan muhaddislerden; fıkıh da tetkik ehli fakihlerden alınır.
[187] bkz. Sehavî, Makasıd: s.166; Semhudî, Gammaz: s.55; İb" nü'd-Deyba', Temyiz: s.70; AliyyüTKarî, Kübra: s.179; Aclûnî, Keşi 1/252; Hut, Esne'bMetalıb: s.118.
[188] Yani Peygamberimiz (s.a.v)'den bu konuda özel olarak bir hadis gelmemiştir. Bazı şahabı ve tabiînden bazı işlerde bazı tebrik cümleleri nakledilmiştir. Hafız Süyûtî bu rivayetleri Vü-sûlü'l'Emanî brHusûli't-Tehanî ismini verdiği risalede toplamıştır. Bu risale, el-Hâvi li'1-Fetavîkitahı içerisinde ve ayrıca müstakil olarak basılmıştır. el-Mevahibü'1-Lediinniyye, Mır vatta've başka eserleri şerheden, muhaddislerin son halkası Muhammed b. Abdülbakî ez-Zürkanî'nin tebrikleşme ve bu konuda varid olan hadisler hakkında nefis bir risalesi bulunmaktadır. Bu risale Mısır'da basılmıştır.
[189] bkz. Sehavî: Makasıd: s. 168; Semhudî, Gammaz: s.56; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.72; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.180; Aclûnî, Keşf 1/252; Hut, EsneTMetalib: s.119; Kavukçî, Lülü1: s.32.
[190] Sehavî'nin; "Bunu bu lafızla bilmiyorum", ifadesi, bu cümlenin bir başka lafızla nebevi hadis olarak geldiği izlenimi vermektedir. Oysa böyle değildir. Bu ve bu manadaki ifadeler, hadis olarak gelmemiş, muhterem insanların sözlerinde yer almıştır.
Hattabî'nin Kitabü'l-Uzle'&e (s.64) Abdullah b. Huneyf tarikiyle naklettiği şu rivayette geçen söz de bu güzel sözlerden biridir: "Ömerb. Abdülaziz (rh.a), Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'ye: -Kişinin hangi hasletleri onun değerini düşürür? diye sordu. Muhammed b. Ka'b:
-Çok konuşması, sırrım açığa vurması ve herkese güvenmesi-dir, diye cevap verdi.
[191] bkz. Sehavî: Makasıd s.168; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.72; AJiv^vi-iTo^ Kübra: s.181; Aclûnî, Keşi 1/386.
[192] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 177; Semhudî, Gammaz: s.58; Îbnü'd-Deyba', Temyiz: s.75; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 184; Ac-lûnî, Keşf: 1/404; Kavukçî, Lü'lü': s.32.
[193] Cîze: Nil kıyısında, Kahire'ye yakın bir köydür, şimdi Ka~ hire'ye birleşmiştir.
[194] bkz. Sehavî, Makasıd s.178; Semhudî, Gammaz: s.58; İV nü'd-Deyba', Temyiz: s.75; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.184; Aclûnî, Keşf: 1/405; Hut, Esne'I-Metalik s.124.
[195] bkz. Nesaî, Sünen: 7/61 No 3939 (Işretü'n-Nisâ: 1); Sehavî, Makasıd: s.180; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.76; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 186; Aclûnî, Keşf: 1/405; Hut,'Esne'bMetalib: s. 125.

[196] imam İbn Fûrek'in sabit olmayan bazı uydurma hadisleri zorlama yorumları tenkit edilmiştir. Bu, onun uydurma hadislerin sabit olduğunu farz ederek bu hadislerin anlamı hakkında yaptığı şahsî içtihadıdır. Üstadımız Kevserî (r.a), Beyhakî'nin ebEsma ve'sSıfat kitabına yazdığı uzun mukaddimede (Y) sayfasında şöyle demiştir: "İmam Ebu Bekir Muhammcd b. Hasen b. Fûrek'in Allah'ın sıfatları ile ilgili hadisleri te'vil konusundaki kitabı meşhurdur. İbn Fûrek, çok zayıf ve çürük hadislere hiç temas etmeyip sadece sabit olan hadislerle yetin-seydi, yorumlarında daha isabetli olurdu".
Yine merhum üstadımız Kevserî, el'Imta' bisîretıTImameyn Hasen b. Ziyad ve Muhammed b. Suca' isimli kitabında (s.64)
şöyle diyor: "Bazılarının bazı uydurma rivayetleri uydurma olduğunu kabul ettikleri halde yorumlamalarına gerek yoktur, İbn Fûrek ve başkalarının yaptığı gibi bu uydurma haberlerin sahih olduklarını farz ederek uzun uzun yorum yapmalarına da ihtiyaç yoktur." Zira yorum, sahih ve sabit olan rivayetler için yapılır. Bu rivayetler kesinlikle sahih ve sabit olmadığına göre bunların yorumuna ve tevcihine gerek yoktur.
[197] bkz. Ahmed b. Hanbeî, Müsned: 5/416; Münzirî, Tergih: 1/132; Heysemî, Mecıneu'z-Zevâid: 1/235; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.76; Âliyyü'1-Karî, Kübra: s.192; Aclûnî, Keşf: 1/412.
[198] (Abdülfettah Ebu Gudde diyor ki) Saganî'nin bu hadis hakkındaki uydurma olduğu iddiası kabul edilemez. Hafız Münzirî, bu hadisi et-Tergîb ve't-Terhîb' de (1/132-133) Ebû Eyyûb el-Ensarî' (r.a) den şöyle rivayet etmektedir:
Allah Rasûlü (s.av) yanımıza geldi ve: — "Ümmetimden hilâlleyenler ne güzeldir!., "dedi. Ashab: -Hilâlleyenler kimdir ya Rasülallah? diye sordular. Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurdu:
--'Abdest alırken parmak aralarını hilâlleyenler ve yemekten sonra dişlerini temizleyenlerdir. Abdestte hilâlleme ağza ve burna su vermek, parmak aralarını ıslatmaktır. Yemekten sonraki hilâlleme ise, diş aralarındaki yemek artıklarını temizlemektir, insanla daima beraber olan iki melek için, namaza durduğunda dişleri arasında yemek artıkları görmelerinden daha sıkıntılı bir şey yoktur". Bu hadisi Taberanî Kebir' de rivayet etmiştir.
Yine Taberanî'nin Kebir' de ve İmam Ahmed'in Miisned'mde (5/416) Ebû Eyyub ve Atâ'dan rivayetlerine göre; Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: ''Ümmetimden abdest alırken parmak aralarını hilâlleyenler ve yemekten sonra dişlerini temizleyenler ne güzeldir!..'''Bu hadisi Taberani Evsat'ta Enes hadisi olarak rivayet etmiştir. Hadisin bütün tarikleri Vasıl b. Abdurrahman erRakaşî'de birleşmektedir. Şube ve başka âlimler Vasıl'ı sika/güvenilir olarak kabul etmiştir."
Hafız Münzirî, bu hadise (an) lafzıyla başlamış, sonunda da senedi hakkında bilgi vermiştir. Bu hadis, Münzirî'nin kitabının başında (1/3-4) belirttiği gibi; sahih veya hasen ya da buna yakındır ama zayıf değildir. Zira yine Münzirî, kitabının başında; "Hadis zayıf ise onun başında (Ruviye/rivayet olundu) lafzını kullandığını ve bu durumda hadisin sonunda ravileri hakkında söz söylemediğini" ifade etmiştir.
Hafız Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'Ae (1/235) Ebu Eyyub (r.a) hadisini Taberanî'nin Kebirinden uzunca, yine Taberanî'nin Kebirinden ve İmam Ahmed'in Mû'snedinden kısaca nakletmiş; "Her ikisinin isnadlarmda (Vasıl er-Rakaşî) vardır. O da zayıftır", demiştir. Heysemî daha sonra Evsaf taki Enes hadisini nakletmiş ve "Senedinde ÛVIuhammed b. Hafs el'Ensarî) vardır. Bu raviyi tanıyan, tanıtan birini bulamadım", demiştir. Dolayısıyla hadisin sahih oluşu ihtilaflıdır.
Fakat Zehebî'nin Mizan' da (4/329) Hafız Münzirî'ye nisbet ettiği gibi; Hafız Münzirî (Vasıl eı-Rakaşî)'nin (Vasıl b. Abdurrahman er-Rakaşî) olduğunu belirtmiş; Hafız İbn Hacer Tehzibü't-Tehzib' de (11/104) bunu şu ifadesiyle reddetmiştir: "Bu ravi, Vasıl b. Abdurrahman Ebu Hurra el-Basrî'dir, Rakaşî değildir. Buhari Tarihinde, İbn Ebî Hatim el-Cerh ve'tr Ta'dil'de, Hazrecî Hulasa'da Vasıl b. Abdurrahman Ebu Hur ra'nin (Rakaşî) olarak nisbet edildiğini zikretmemiştir. İmam Ahmed'in Müsnedindeki senedinde ise babasının ismi zikre" dilmeksizin (Vasıl er-Rakaşî), şeklinde yer almıştır. Böylece Hafız Hcysemî'nin sözü tercihe layık olmuştur. Zira (Vasıl b. Saib er-Rakaşî), zayıf olduğunda ittifak edilen bir ravidir. Dolayısıyla hadis bu tarikten zayıftır, ama Saganî uydurma olduğu açıktır dese de, uydurma değildir. Doğrusunu en iyi bilen Allah Teâlâ'dır!..
[199] Parantez arasındaki bu ifade, bir önceki dipnotun başından alınmış olup, önemine binaen dikkat çekmek için metne alınmıştır. (Çev.)
[200] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.191; Aclûnî, Keşi 1/415; Hut, Esne'bMetalıb: s. 126.
[201] bkz. Sehavî, Makasıd: s.183; Semhudî, Gammaz: s. 60; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.77; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.189; Aclûnî, üTesf 1/413.
[202] bkz. Sehavî, Makasıd: s.182; İbnü'd-Deyba1, Temyiz: s.77: Aliyyü'1-Karî, üTüAra: fi.188; Aclûnî, /fe^f 1/411; Hut, Esne'l Metalik s.129.
[203] bkz. Sehavî, Makasıd: s.185; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.78 ; Aliyyü'1-Karî, ATii/jıa: s.193; Aclûnî, iTe^f 1/419; Hut, &^e'7-M5ta.Mrs.13L
[204] Hadis, şu şekilde de nakledilmektedir: "Mescidde konuşma, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi, iyi amelleri yiyip bitirir."
[205] bkz. Sefarînî, GızâüTElbab Şerh ManzûmetıTÂdab: 2/2; Gazzalî, İhya: 1/152; Zebîdî, İhya Şerhi: 3/31; Sübkî, Tabakatü'ş-Şafiiyye: 4/145; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.194; Aclûnî, Keşi: 1/423.
[206]
[207] bkz. Sehavî, Makasıd; s.188; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.79; AliyyüTKarî, Kübra: s. 195; Aclûnî, Keşf: 1/428.
[208] Zehebî Iber'de diyor ki: "Ebu Said el-Harraz diye meşhur olan bu zat, sufiyye şeyhi büyük zahid Ahmed b. İsa'dır. 28ö yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin."
[209] bkz. İbn Abdil-Berr, Nüzhetü'l-Mecalis: 2/19; Sehavî, Makasıd: s.188; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.79; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.195; Aclûnî, Keşf. 1/430; Hut, EsneTMetalib: s.132.
[210] Zehebî Iber'de diyor ki: "Bu zat, Medine'nin alim, zahid ve vaizi Ebu Hazim Seleme b. Dinar el-Medenî el-A'rac'dır. Güvenilir bir zattır. Zamanında onun benzeri yoktu. Hikmetli sözleri ve güzel vaazları vardı. 140 yılında vefat etmiştir." Ebu Hazim'in; "Güzellik, rahmete vesiledir", sözü; bir şeyin güzelliği, ona rahmet ve şefkat gösterilmesine vesile olur, demektir. Bu sözün; Hafız İbn Abdü'Berr Nüzhetü'l-Mecalis kitabında (2/19-20) zikrettiği güzel bir hikâyesi vardır.
[211] Hadisteki "feraizuküm" kelimesi kitapta sehven hatalı olarak (ferîzukum) şekilde yazılmıştır. Doğrusu, bu hadisi zikreden diğer bütün kaynaklarda olduğu gibi "feraizuküm" şeklindedir. (Çev.)
[212] bkz. Sehavî, Makasıd: s.188; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.80; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.195; Aclûnî, Keşf: 1/428; Hut, Esne'l-Metalıb: s.127.
[213] Müellif Aliyyü'1-Karî, bu ifadeyle hadisin manasının sabit olduğuna işaret etmektedir. Bu, doğrudur. Temim ed-Darî (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.av) şöyle buyurmuştur: "Kulun kıyamet günü ilk hesaba çekileceği şey namazıdır. Eğer namazı tam olarak eda etmişse, ona tam olarak yazıhr. Tam olarak eda etmemişse, Allah Teâlâ meleklerine şöyle buyurur: Bakın, kulum için farzlarım tamamlayacağınız nafile ibadet bulabilecek misiniz? Sonra zekât da aynı şekildedir. Sonra diğer ameller de buna göredir". Bu hadisi İmam Ahmed (4/103), Ebu Davud (1/229 Salat 145), İbn Mace (1/458 İkame 202) ve Hakim (1/263) rivayet etmiştir. Zikredilen lafız, İmam Ahmed'e aittir. Bu hadis, nafilelerin farzların eksikliğini tamamlaması konusunda açıktır. Bu manada pek çok sahabî-den nakledilen başka sahih hadisler de vardır.
[214] bkz. İbnüTCevzî, Mevzuat: 1/223; Gazzalî, İhya: 1/9; Ac-lunî, KeşfAlAZZ.
[215] İbnüTCevzî, Mevzuat: 1/223; Bu, uzun bir hadis olup her cümlesi yalan olduğunu haykırmaktadır.
[216] bkz. Sehavî, Makasıd: s.192; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.81; AliyyüTKarî, Kübra: s.196; Aclunî, Keşi: 1/436; Hut, EsneT Metalıb: &.128.
[217] Mana açısından Tırmizî (7/94; Siyer 37), Nesaî (7/149; Bey'a 18) ve İbn Mace'nin Sünen' lerinde (2/960; Cihad 43), Malikin Mu vatta'da (2/982; Bcy'a 2) ve İbn Hıbban'm Sahili' inde (7/41 No: 4536) rivayet ettikleri şu sahih hadis dolayısıyla bu uydurma hadise gerek yoktur. (Hadisin lafzı, İmam Malik'e ait olup başka âlimlerden biraz ilâve yapılmıştır):
Ümeyme bt. Rukayka (r.anha) anlatıyor: Bir gurup kadınla birlikte İslâm üzerine bey'at etmek üzere Allah Rasûlü'ne gittik. Kadınlar:
-Ya RasûîallahL Biz, sana Allah'a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarımızı öldürmemek, ellerimiz ve ayaklarımız arasındaki yavrularımıza iftirada bulunup bühtan etmemek, meşru hususlarda isyan etmemek üzere bey'at ediyoruz (söz veriyoruz)", dediler. Allah Rasûlü (s.a.v): - "Gücünüzün ve takatinizin yettiği kadar" ifadesini kullandı. Hadisin râvisi Ümeyme diyor ki: Bunun üzerine bey'at eden kadınlar:
-Allah ve Rasûlü bize kendi nefsimizden daha merhametlidir. Haydi sana bey'at edelim, Ya RasûlallahL dediler. -Feihu'l-Barî'deki (8/488) bir rivayete göre; Elini uzat, nıusafaha edelim (tokalaşalım), dediler- Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurdu:
-''Sîzin bey'atinizi sözle kabul ettim. Ben kadınlarla tokalaş-mıyorum. Benim yüz kadına sözüm, bir kadına sözüm gibidir". Sehavî, el-Makasıdü'1-Hasene' de (s.193) diyor ki: "Nesaî'nin lafzı; Benim bir kadına sözüm, yüz kadına sözüm gibidir", şeklindedir. Bu hadis, Buharî ve Müslim'in şartlarına uygun o3ma-sı sebebiyle, Darakutnî'nin; Buharı ve Müslim'in Sahihlerine mutlaka almalarının gerekli olduğuna hükmettiği hadislerden biridir."
Ebu Gudde diyor ki: Sünerri Nesaî'nin elimizdeki matbu nüshasında hadis; "Benim yüz kadına sözüm, bir kadına sözüm gibidir", şeklindedir. Sehavî'nin zikrettiği lafız, belki de Sünen-i Nesaî'nin yazma nüshalarından birinde zikredilmiş olabilir. Tamamlayıcı Bilgi: Hafız İbnüTCevzî diyor ki: Aleyhis'Selâm'a bey'at eden kadınlardan isimleri tesbit edilebilen kadın sayısı dört yüz elli yedidir. Rasulullah (s.a.v) bunlardan hiçbir kadınla bey'at için tokalaşmamış, hanımların bey'atini sadece sözle kabul etmiştir. (Bu bilgi notu, Fas'lı Hadis Hafızı merhum üstadımız Abdülhayy el-Kettanî'nin ct--Tcratîbü-İdariyye: II 222 kitabından alınmıştır.)
ŞemsülHak el-Azîm-Âbadî'nin Sünen-i Darakutnî'üzerine yazdığı ta'likatında (4/147) "Ncvadir" bahsinde belirttiği gibi; Kadı Beşîruddin b. Kerîmüddin el-Kınnevcî el-Hindî (r.a)'nin nâmahrem kadınlarla tokalaşmanın haram olduğunu uzun uzun anlattığı bir risalesi bulunmaktadır. (Not: Yabancı hanımlarla tokalaşmanın haram olduğu konusunda Suriye'li muasır alimlerden Muhammed el-Hamid'Cöl. 1970)in HukmüTIslâm fîMusaiahati'l-Mercti'l-Ecnebivye isimli veciz ve nefis bir risalesi bulunmaktadır, bkz. Mecmuatü Resaili'ş-Şeyh Muhammed el-Hamid, Mektebetü'd-Da'veh, Hama, l.bsk 1389/ 1970) (Çev.)
[218] bkz. AliyyüTKarî, Kübra: s.196; Aclunî, Keşf: 1/443.
[219] bkz. MecmeuTEmsal: 1/138; Sehavî, Makasıd: s.195; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.82; AliyyüTKarî, Kübra: s.197; Aclunî, Keşf: 1/443.
[220] Bu söz asıl nüshada, müellifin el'-Mevzuâtü'lKübra'smda ve İbnü'd-Deyba'm Temyîzü't'Tayyib Mine'l-Habîs kitabında bu şekilde gelmiştir. Aslı bir arap

atasözü olup lafzı "Hıyne taklîne tedrin"; (manası ise: kızartma yapınca bileceksin), şeklindedir. Bu sözün asıl sebebinin bilinmesiyle mana daha iyi anlaşılacaktır: Meydanı MecmeuTEmsal'de (1/138) diyor ki: "Bu sözün sebebi şudur: Bir adam kötü bir kadınla beraber oldu. Ona ücretini verdi ve onun kızartma tavasını çaldı. Ayrılmak istediğinde kadın ona: Ben seni kandırdım. Ben bu işe senden daha çok arzu duyuyordum. Paranı da aldım, dedi. Adam da kadına: Sen kızartma yapınca anlarsın, dedi. Bu söz, başkasını aldattığını zanneden ama asıl kendisi aldanan kişi için atasözü olarak kullanılır oldu."
Bu uydurma hadis, el-Makasidü'1-Hasene'de (s.195) ve Keşfü'l-Hafa'dz (1/443) "Hıyne tülka tedrî" şeklinde gelmiştir. Bu lafız, bana göre yukarıdaki atasözünün tahrif edilmiş şeklidir. Bu iki eserin müellif, buna doğru mana verebilmek için epey zorlanmışlar ve şöyle demişlerdir: "Bu sözün manası sahih olup şu âyet bu manaya işaret etmektedir: "Onlar azabı görünce kimin yolunun daha sapık olduğunu bilecekler". (Furkan: 42) Sonra "da dünyada insanlara eziyet eden kişinin kıyamet günü ceza göreceği manasını ihtiva eden ama zikri geçen atasözüyle hiç ilgisi olmayan uzun bir hadis nakletmişlerdir. Doğrusunu bilen Allah Teâlâ'dır!..
[221] bkz. Sehavî, Makasıd: s.196; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.83; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 198; Acluni, Keşf 1/445; Hut, Esne'l-Metalik s.135.
[222] Bu zat, Şam fakîhi Ebu Abdillah Mekhul ed-Dimaşkî'dir. Hüzeyl oğullarının azadlı kölesidir. Mevlâsı onu Mısır'da azad etmiştir. Mekhuî: "İlim tahsili için pek çok ülke dolaştım. Hiçbir şehir bırakmadım ki, bildiğim kadarıyla o şehrin ilmini almış olmayayım. Sonra aynı şekilde Irak, Medine ve Şam'a gittim", diyordu. Mekhul, tabiînden olup bazı sahabeden hadis öğrenmiştir. Onun ilminden, aralarında İmam Evzaî'nin de bulunduğu pek çok kişi istifade etmiştir. Ebu Hatim: Şam'da Mekhul'den daha fakîh birini bilmiyorum, demiştir. Mekhul, ikramsever, cömert bir kimse idi. Kendisine bir defasında on bin dinar verilmişti. Bunu fakirlere elli dinar, elli dinar dağıtmıştı. 113 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.
[223] bkz. Sehavî, Makasıd: s.197; Semhudî, Gammaz: s.63; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.83; AliyyüTKarî, Kübra: s. 198; Ac-lunî, Keşfl/447; Hut, Esne'l-Metalib: s.135.
[224] Müslim'in Sahih'm&e (Müsakat 130 Nevevî Şerhi: 11/43) rivayet ettiği şu sahih hadis, bu söze gerek bırakmamaktadır: Ma'mer b. Abdillah'ın rivayetine göre; Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Günahkâr kimselerden başkaları, ihtikâr (karaborsa)yapmaz."ihtikar, yiyeceği kıymetli olduğu zamanda satın alıp onu fiyatı artmeaya kadar depoda tutmak ve fiyat yükselince satmaktır. Allah Rasûlü (s.a.v)'nün "günahkâr" ifadesi, bilerek, kasıtlı olarak günah ve masıyet işleyen kimse anlamındadır.
[225] hkz. Aliyyü'1-Karî, Kiibra: s.198; Aclunî, Keşf: 1/479.
[226] (Humeyra): "hamrâ" kelimesinin küçültme ismidir. Beyaz tenli, beyazı pembe ile doyurulmuş demektir. Araplar beyaz tenli erkeğe "ahmer", beyaz tenli hanıma "hamrâ" derler. Hz. Aişe (r.anha) beyaz tenli idi. Buradaki "Humeyra" kelimesiyle anlatılmak istenen kişi, Hz. Aişe ((r.anha)'dir. Bu küçültme, sevgi için yapılan küçültmedir. 407 no.lu (Ya Humeyra!..) hadisinin dipnotunda Kurtubî'den naklettiğimiz ifadeye bakınız. (Bu bilgiler ışığında Humeyra'yı "Pembe yanaklı küçük sevimli kız" diye tercüme edebiliriz. Tahiru'l-Mevlevi, Mesnevi Şerhi' nde Humeyra'yı "Penıbecik" diye tercüme etmiştir. -Çev)
[227] bkz. İbn Kayyim, Menai: s.60; İbnü'1-Esîr, Nıhaye: 1/438; Zerkeşi, İcabe: s.58; Sehavî, Makasıd: 198; Semhudî, Gammaz: s.63; Ibnü'd-Deyba', Temyiz: s.83; AüyyüTKarîs Kiibra: s. 198; Aclunî, Keşf 1/449; Hut, 'Esne'l-Metalib: s.135.
[228] Mutlaka 407 no.lu (Ya Humeyra!..) hadisinin dipnotuna bakınız.
[229] bkz. Sehavî, Makasıd: s.199; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.84; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s. 199; Aclunî, Keşf 1/454; Hut, Esne'l-Metalib: s.136.
[230] bkz. Sehavî, Makasıd s.202; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.85; Aliyyü'1-Karî, Kübra: &38Q; Aclunî, İTe^l/460; Esne'bMetaJib: s.142.
[231] bkz. Sehavî, Makasıd: s.209; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.87; Aliyyül-Karî, JfüArA' s.202; Aclunî, ^e^f 1/478; Hut,
[232] bkz. Sehavî, Makasıd: s.206; Aliyyü'1-Karî, Aclunî, üTe££ 1/469; Hut, Esne'l-Metalib: s. 139.
[233] bkz. Sehavî, Makasıd: s.208; Semhudî, Gammaz: s.65; İb-nü'd-Deyba', Temyiz s.87; AliyyüTKarî, Kübra: s.202; Aclunî, Keşf: 1/476.
[234] bkz. Sehavî, Makasıd: s.210; Semhudî, Gammaz: s.66; Ibnü'd-Deyba', Temyiz: s.89; AliyyüTKarî, Kübra: s.204; Aclunî, Keşf. 1/480; Esne'bMetalib: s.145; Kavukçî, Lü'lüt s.35.
[235] bkz. Sehavî, Makasıd s.210; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.89; Aliyyü'I-Karî, ^TüAra: s.203; Aclunî, İTe^l/479. Hut, £fene7-Metalib: s. 145.
[236] bkz. Sehavî, Makasıd: s.211; Semhudî, Gamman: s.66; Ibnü'd-Dey-ba', Temyiz: s.89; AliyyüTKarî, JTtfÂra.- s.204; Acluî A 1/481; Hut, Esne'l-Metalib: s.145; Kavukçî, Z/û"iü? s.35.
[237] bkz. Gazzali, İhya: 1/232 Dipnot: 2); Aliyyü'1-Karî, Kübrn: s.204; Keşfl/499
[238] bkz. Irakî, Tahricü'î-İhya (İhya: 1/232 Dipnot 2)
[239] Cuhfe: Kamusla, olduğu gibi; Mekke'ye 82 mil uzaklıkta (Mekke - Medine arasında sahilde) bir köydür.
[240] bkz. AliyyüTKarî, Kübra: s.204; Aclunî, Keşf: 1/500; Hut, Esne'l-Metalib: s.146.
[241] Yani ezanı dinledikten sonra okunması sünnet olan dua demektir. Bu duayı Buharı (Ezan 8; Fethıı'1-Barr 2/77; Tefsir Sure 17 Bab 11; FethutBarî: 8/303) ve başkaları Cabır (r.a)' den rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü buyuruyor ki: "Kim ezanı dinledikten sonra: Ey bu tam davetin ve kılınmakta olan namazın Rabbi olan Allahım!.. Muhammed'e vesileyi, fazileti ver. Onu, kendisine vaad ettiğin Makam-ı Mahmud'a ilet, derse; kıyamet günü ona şefaatim helal olur."
Beyhakî'nin Sünen3 de (1/410 Salât 64 Hadis No: 1933) Buharî kanalıyla naklettiği rivayetinde aynı hadisin başında; "Alla -hım!.. Bu tam davetin hakkıyla senden istiyorum..." ifadesi; sonunda ise "O'nu kendisine vaad ettiğin Makam-ı Mahmud'a ilet"cümlesinden sonra; "Hiç şüphesiz ki, Sen vaadinden dönmezsin", ifadesi yer almaktadır.
Ama bazılarının bu duada; "Ey bu tam davetin ve kılınmakta olan namazın Rabbi olan Allahım!.. Muhammed'e vesileyi, fazileti ver", cümlesinden sonra yaptıkları (ed-Derecetüi-Refîa) ilâvesinin aslı yoktur, söylenmesi de uygun değildir. Hafız İbn Hacer et-TelhîsuTHabîr' de; "Bu hadisin rivayetlerinden hiç birinde (ed-Derecetü'r-Refîa) zikredilme mistir. Bazılarının bu duanın sonunda söyledikleri "Ya Erhame'ı-Rahımîn" ilavesi de aynı şekilde bu hadisin tariklerinde yoktur", demiştir. Dolayısıyla bu ifadeler söylenmemeli ve bu duaya ilâve edilmemelidir.
[242] bkz. Sehavî, Makasıd: s.212; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.90; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.205; Aclunî, Keşf: 1/483; Hut, Esne'l-Metaîib: s. 149.
[243] bkz. Süyûtî, Leâlî: 2/3; Feyzu'l-Kadîr, Münavî: 3/543; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.205; Aclunî. Keşi: 1/500; Hut, Esne'h Metalib: s. 150.
[244] Yani Süyûtî'nin Leâlî kitabında (2/3) olduğu gibi; senedin-de Talancı ravi- Nuh b. Ebî Meryem bulunmaktadır.
[245] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.205; Aclunî, Keşf: 1/500.
[246] Bu sözün merfû olarak nakledilmesi, yani Peygamberimiz (s.av)'e nisbet edilmesi sahih olamaz. Bu, değerli bir insan sözüdür ama hadis değildir.
[247] bkz. Sehavî, Makasıd: s.217; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.91; AliyyüTKarî, Kübra: s.206; Aclunî, Keşf 1/495; Hut, EsneT Metelib: B.151.
[248] bkz. Sehavî, Makasıd: s.219; Sem.hudî. Gammaz: s.66; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.92; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.207; Aclunî, Keşf. 1/499; Hut, Esne'l-Metalib: s.152.
[249] Bu üç cümlenin haberi, mahzuf olup takdiri (züllürr düşüklüktür) şeklindedir. Asıl nüshada, ebMevzûâtiiTKübra, el-MakasıdüTHasene ve başka eserlerde hadisin lafzı, (Velev dirhemen...velev binten) yerine; sehven (Velev dirhemün.. velev bintün) şeklinde merfû olarak gelmiştir. Düzeltme, Hut el-Beyrûtî'nin Esneî-Metaîib kitabından (s. 152) yapılmıştır.
[250] Kıırban Bayramının üçüncü günüdür, O gün hacılar Mi-na'dan Mekke'ye hareket ederler. Bu sebeple o gün Nefr (ayrılış) Günü diye isimlendirilmiştir.
[251] bkz. Beyhakî, el-Esma ve'sSıfat: s.444; Süyûtî, ZeylüT Mevzûât: s.2; Süyûtî, Leâlî: 1/29; Süyûtî, ZeylüTMevzûât s.2; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.95; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.209; Aclunî, Keşf 1/526; Hut, Esne'l-Metalib: s.155.
[252] Süyûtî, Leâlî: 1/29-30
[253] Bu hadisin senedi, Süyûtî'nin ehLeâlî eJ-Masnua'da (1/29-30) zikrettiği gibi şöyledir: Hammad b. Seleme, Katade'den; o Ikrime'den; o da İbn Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor: Peygamberimiz (s.av) şöyle buyurmuştur: ''Rabbimi bol saçlı bir genç suretinde gördüm". Beyhakî bu hadisi ebEsma ve'sSıfat kitabında (s.444-446) çeşitli tariklerle, farklı lafızlarla rivayet etmiştir. Birinde; "Rabbimi üzerinde yeşil bir elbise ile kıvırcık saçlı sakalsız bıyıksız halde gördüm", bir başka rivayette; "... Üzerinde yeşil bir elbise ile kıvırcık saçlı sakalsız bıyıksız bir genç olarak...."; bir diğer rivayette; "... üzerinde inciden bir elbise ile a-yakları yeşillik içinde sakalsız bıyıksız bir genç olarak gördüm", denilmiştir. Beyhakî, bu hadisi bu tariklerden başka yine İbn Abbas (r.a)'dan mevkuf olarak rivayet etmiştir. Bu rivayetlerde şiddetli tenkit noktaları bulunmaktadır. Bu gibi sakat ve çürük rivayetlerle akide esası tesbit edilemez. İmam Beyhakî'(r.a)nin beyanına göre; bu rivayetlerin tenkit noktaları, ya Hammad b. Seleme'nin hadis kitaplarına hadis ilave eden üvey evladından, ya da İbn Abbas'm azatlı kölesi (İkrimei'den kaynaklanmaktadır. Beyhakî'nin açıklamasına göre; Said b. Müseyyeb'in İkrıme hakkında tenkitleri bulunmaktadır. Aynı şekilde Ata, Tavus ve Muhammed b. Şirin de İkrime hakkında tenkitte bulunmaktadır. Malik b. Enes, İkri-me'den hoşnut değildi. Müslim b. Haccac, sahih hadislerde İkrime'yi hüccet olarak almamıştır. Said b. Müseyyeb, kölesi (Bürd)'e hitaben; "İkrime'nin İbn Abbas adına yalan uydurduğu gibi, sen de benim adıma yalan uydurma1', diyordu. Dolayısıyla senedleri ağır tenkitlere uğramış bu gibi hadislere itimad etmek doğru değildir. Özelikle Akide konularının en ö-nemlisi olan Cenab-ı Bari (c.c)'nin sıfatlarını isbat etme konusunda bu çeşit uydurma hadisler delil olamaz. Bu sebeple bu gibi hadislere güvenmek kesinlikle caiz değildir. İmam Beyhakî'nin bu rivayetler hakkında zikrettiği ağır tenkitlere ilave olarak üstadımız İmam Kevserî (rh.a), Beyhakî'nin ekEsma ve'sSıfat kitabına yazdığı haşiyelerde (s.444) bu rivayetler hakkında şöyle demiştir:
"(Hammad b. Seleme)'nin Allah'ın Sıfatları hakkındaki hadisleri, müstakil bir kitap telifini gerektirecek kadar garib rivayetleri ihtiva etmektedir. İbn Kayyim'in Nuniyye sine reddiye niteliğinde Takıyy es-Sübkî'nin yazdığı esSeyfüsSakîl fir'ı-Redd alâ İbn Zefil isimli risalenin sonundaki (s.96) tamamlayıcı nota bakınız. Hammad b. Seleme'yi savunma ve bu hadisleri sahih sayma teşebbüsü, ancak söylediğinin farkında olmayan kişilerden sâdır olabilir. Bid'at ehlinin sımsıkı sarıldığı konularda hadislerdeki illetler ortaya konulduktan ve bariz kusuılar açıklandıktan sonra bile hâlâ sakat görüşlüleri savunmaya teşebbüs eden, islâm'da

putperestliği normal gören akıllara yazıklar olsun. Hidayete erdiren Allah Teâla'dır." Kevserî, s. 376 ve 407. sayfalarda ise şöyle demiştir: ''Hammad b. Seleme'yi bazı Sahih hadis müellifleri himaye etmeye çalışmışlardır. Halbuki onun iki üvey evladı onun kitaplarına münker rivayetleri ve diledikleri belâları sokuşturmuşlardır." Üstadımız Kevserî (rh.a), adı geçen ekEsma ve'sSıfat kitabına yazdığı takdim yazısının başında; (Hammad b. Seleme)'nin ve benzerlerinin akaid konusundaki rivayetlerinin durumunu ortaya koyan ilmî bir açıklama yapmıştır. Bu konuyu araştıranlar, mutlaka bu açıklama yi görmelidirler.

Keşke müellif (Aliyyü'l- Karı), Zcyl'den naklettiği ifade ile ye~ tinseydi de durumlarını açıklamak için sözü uzatmak zorunda kaldığımız diğer rivayetleri ilave etmeseydi!... Özrümüzün kabulü ricasıyla...

[254] Üstadımız Kevserî şöyle demiştir: "Bu yorumla uydurmacılar hadis uydurmaya teşvik edilmekte, bâtıl bir şeyi Allah Ra-sûlü (s.a.v)'ne nisbet etmeye cür'etli olmaları âdeta tavsiye edilmektedir. Allah Rasûlü —hâşâ- ne uykuda iken, ne de uyanıkken böyle bir söz söyler!..".

[255] Önceki dipnotlarda bu rivayetlerin değerini (!) öğrendiğine göre; artık bundan sonra bu gibi zorlama yorumlara gerek yoktur.

[256] bkz. Sehavî, Makasıd: s.222; İbnu d-Deyba', Temyiz: s.95; AliyyüTKarî, Kühra: s.211; Aclunî, Keşf: 1/506; Hut, Esne'l-Metalik s.160.

[257] bkz. Sehavî, Makasıd s.225; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.96; AliyyüTKarî, Kübra: s.212; Aclunî, ÜTe^ 1/513; Hut, Esne'l-Metalib: s.157.

[258] Hafız İbn Hacer'in sözünün devamı el-MakasıdüT Hasene'âe (a.225) şu şekildedir: "Bu söz, selef âlimlerinden Hızır'ın sağ olduğunu inkâr eden bir âlimin sözüdür". 251 nolu hadise bakınız.

[259] bkz. Süyûtî, Zeylü'lMevzûat: s.204; Sehavî, Makasıd: s.225; Semhudî, Gammaz: s.69; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.96; İbn Arrak, Tenzih: 2/176; AliyyüTKarî, Kübra: s.212; Aclunî, Keş£ 1/514; Hut, EsneTMetalib: s.157.

[260] Müellifin (Bu lafızla) kaydı, Sehavî'nin el-Makasıdü'l' Hasene (s.225); İbnü'd'Deyba'm Temyîzü't-Tayyib mine'1-Ha-bis; Aclûnî'nin Keşfü'1-Hafa (1/426) ve müellif AliyyüTKarî'nin eî-MevzûâtüTKübra kitaplarında da aynen yer almaktadır. (Bu lafızla) kaydı, (aslı yoktur) hükmündeki olumsuz manada aşırı ihtiyatlı olmanın ifadesidir. Yoksa bu kayıtla; bu hadis bu manada ya da buna yakın bir manada gelmiştir, gibi bir anlam kastedilme iniştir. Adı geçen müelliflerin bu hadisin yerine geçebilecek makbul her hangi bir hadis zikretmemeleri de bunun delilidir.

Hafız Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât'da (s.204) bu hadisi zikretmiş ve şöyle demiştir: "Hafız İbn Hacer'e bu hadis sorulduğunda; (Bunun aslı yoktur), demiştir." Süyûtî, (Bu lafızla) ifadesini kullanmamış, bu hadisi ele aldığı bölüm için; (s.204) "Hafız İbn Hacer'e sorulup da (Bunların aslı yoktur), diye cevaplandırdığı ve büyük çoğunluğunu Hafız İbn Hacer'in el yazısından naklet' tiğim hadisler bölümü" başlığım kullanmıştır. Buna göre; Hafız İbn Hacer'in el yazısında (bu lafızla) kaydı yoksa, o takdirde durum gayet açıktır. Yok, eğer bu (bu lafızla) kaydını bizzat Süyûtî hazfetmiş ise bununla güzel bir tasarrufta bulunmuş olmaktadır.

[261] bkz. Sehavî, Makasıd s.226; Ibnü'd-Deyba', Temyiz: s.96; AliyyüTKarî, Kübra: s.212; Aclunî, Aclunî, Keşi 1/515; Hut, Es-ne'î-Metahh s. 158.

[262] bkz. Sehavî, Makasıd: s.227; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.97; AliyyüTKarî, Kübra: s.214; Aclunî, Keşf. 1/517; Hut, EsneT Metalik s.158.

[263] Bu zat, Abbasî Halifesi Harun Rcşid'in veziri Yahya b. Ha* lid el-Bermekî'dir. Cöl.190 h.)

[264] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.224; Aclunî, Keşf 1/526.

[265] bkz. Sehavî, Makasıd: s.231; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.98; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.214; Aclunî, Keşf: 1/525; Hut, Esne'I-Metalib: s. 160.

[266] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz- s.98; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.214; Aclunî, iTe^f 1/526; Hut, EsneTMetalik s.160.

[267] bkz. Sehavî, Makasıd: s.222; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.99; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.215; Aclunî, Keşf. 1/527; Hut, Esne'l-Metalib: s. 163.

[268] bkz. Sehavî, Makasıd s.232; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.99; Aliyyü'1-Karî, İT^ra: s.215; Aclunî, Keşf 1/527.

[269] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.99; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s-216; Aclunî, Zb^/ 1/530.

[270] bkz. Sehavî, Makasıd: s.234; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.99; AliyyüTKarî, Kübra: s.216; Aclunî, Keşi 1/530.

[271] bkz. Sehavî, Makasıd s.234; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.99; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.216; Aclunî, Keşi. 1/530.

[272] Bu rivayet; Sehavî'nin ebMakasıdü'bHasene kitabında (s.224) belirtildiği gibi hadis değil, Abdullah b. Ömer'in sözü ve şahsî görüşüdür

[273] bkz. Sehavî, Makasıd: s.234; Semhudî, Gammaz: s.70; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.100; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.216; Aclunî, Keşf 1/534; Hut, EsneTMetalib: s.165.

[274] İbnü'd-Deyba': "Zeydücr, bu şekildeki bir hükümden çok çok uzaktır", demiştir. İbnü'd-Deyba' (ra), bu ifadesiyle doğru olanı ifade etmiştir.

[275] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud ve Hakim tarafından rivayet edilen "Kaderiyye, bu ümmetin Mecûsîleridir", hadisi; müellif Aliyyü'1-Karî'nin de ifade ettiği gibi uydurma değildir. Bu hadis, az sonra dipnotta Üstad Abdül-fettah Ebu Gudde tarafından açıklanacağı gibi; Hafız İbn Hacer'e göre hasen dere' cesindedir. (Çev.)

[276] Bu ifade, asıl nüshada şu şekilde yer almaktadır: "Fakat Kazvinî şöyle demiştir: "Kaderiyye. bu ümmetin mecûsîleridir. Hastalandıklarında onları ziyaret etmeyin. Öldüklerinde cenazelerinde bulunmayın", hadisi "Mesabîh" hadislerinden olup uydurmadır. Ayrıca "Ümmetimden iki sınıf insan vardır kî; onların islâm 'dan her hangi bir nasibi yoktur. Bu iki sınıf Kaderiyye ve Mürcie sınıflarıdır", hadisi de böyledir" Ben asıl nüshadaki bu ibareyi almadım. Bunun yerine, asıl nüshadaki bu ibarede bulunan eksikliklerden uzak olduğu için; müellifin elMevzûâtü'l-Kühra kitabındaki ibaresini zikretmeyi tercih ettim.

[277] Müellifin bu iki hadisi tahric eden âlimler hakkındaki beyanı Mirkat'da. (1/147-149) yer almaktadır. Burada söz konusu olan birinci hadis (Kaderiyye, bu ümmetin Mecûsîleridir, hadisi) hakkında müellif şöyle demiştir: "Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud rivayet etmişledir. Hakim de aynı şekilde Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiştir."

Hafız İbn Hacer, Mişkâtü'l-Mesabîh kitabının (Şam baskısının) sonundaki (3/305) "Begavî'nin Mesabîhu's'Sünen'inde yer alan ve Siraceddin el-Kazvinî'nin inceleme sonucu uydurma olduğuna hükmettiği hadisler hakkında verilen cevaplar" başlıklı risalesinde (3/305) aynen şöyle demiştir: "Bu hadisi Ebu Davud, Tirmizî ve İbn Mace rivayet etmiştir. Bu alimler; hadisi senediyle Abdülaziz b. Ebî Hazim'den; o babasından; o İbn Ö-nıer'den; o da Peygamberimiz (s.a.v)'den rivayet etmektedir. Hadis hakkında Tirmizî: hasendir, demiş; Hakim ise hadisi tahric ettikten sonra "senedi sahihtir", demiştir, ubıı Hacer diyor ki): Hakim'in ricali, sahih hadis ricalidir. Fakat Ebû Hazim'in-yani Seleme b. Dinar'ın-Abdullah b. Ömer'den hadis duymuş olması tartışmalıdır. Münzirî, onun İbn Ö~ hadis duymadığını kesin dille ifade etmiştir. Ebul'Ha-

sen b. Kattan: Ebû Hazim ona yetişti. Medine'de onunla bera-ber yaşadı, demiştir. Hadis, Müslim'in görüşüne göre muttasıl (kesintisiz) hadistir. Bu isnad, birincisinden daha kuvvetlidir. Bu, Hasen Hadis'in şartlarmdandır.

Kaderiyye hadisi için "uydurma" hükmünü verenlerin dayanağı, belki de Kaderiyye'nin müslüman oldukları halde Mecusr likle adlandırılmış olmalarıdır. Bunun cevabı şudur: Burada anlatılmak istenen husus, Kaderiyye'nin Mecusilerin bütün inançları konusunda değil; sadece "iki fail güç isbat etme" konusunda Mecusîler gibi olmalarıdır. Bundan dolayıdır ki, bu ümmete nisbet edilmeleri caiz olmuştur". Hafız İbn Hacer'in sözü burada sona ermektedir.

Münavî, Feyzu'l-Kadifde (4/354) Peygamberimiz (s.a.v)'in Ka-deriyye'yi bu ümmetin mecusileri olarak adlandırmasının sebeplerini açıklamak üzere şöyle demiştir: "Zira Kaderiyye mezhebinin hayrı Allah'a, şerri başkalarına nisbet etmesi, Mecusr lerin kâinattaki olayları, biri hayır ilâhı Yezdan, diğeri şer ilâhı Hürmüz olmak üzere iki ilâha nisbet etmelerine benzemektedir. Ancak Mecusîler, onlar bunu hem olaylar hem de kişiler hakkmda söz konusu etmektedirler. Kaderiyye ise bu ayrımı sadece olaylarda yapmaktadır.

(Kaderiyye hakkındaki birinci hadis): "Kaderiyye, bu ümmetin mecusileridir"'hadisi, Kazvinî'nin iddia ettiği gibi uydurma olması bir yana; Hafız İbn Hacer'e göre zayıf bile değildir, hasen derecesindedir.

Bu hadisin hasen derecesini ve gücünü artıran güzel bir şahidi de bulunmaktadır: Heysemî'nin Mecmeu'z'Zevaid kitabında (7/205) Enes b, Malik'den rivayet edildiğine göre; Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "Kaderiye ve Mürcie bu ümmetin mecusîleridir. Hastalandıklarında onları ziyaret etmeyin. Öldüklerinde cenazelerinde bulunmayın'7. Bu hadisi Taberanî, Evsat'da rivayet etmiştir. Bu hadisin ricali, sahih hadiy ricalidir. Ancak ricalinden Harun b. Musa el-Feravî müstesna. Ama o da sika güvenilir bir ravidir."

(Kaderiyye hakkındaki ikinci hadis): Müellif Aliyyü'1-Karî, yukarıda zikri geçen "Ümmetimden iki sınıf insan vardır ki, on -ların islâm'dan her hangi bir nasibi yoktur. Bu iki sınıf, Kaderiyye ve Mürcie sınıflandır", şeklindeki ikinci hadis hakkında Mirkatü'l-Mefatîh kitabında (1/148) şöyle demiştir: "Bu hadisi Tirmizî, İbn Abbas (r.a)'dan rivayet etmiş ve "Bu, garih bir hadistir", demiştir. Hulâsa'da. bu hadis, uydurma hadislerden sa-

yılmıştır. Ancak Ezhar müellifi: Hasen ve garibdir demiştir. Zamanımızdaki hadis ehlinden Mevlânazâde şöyle yazmaktadır: Bu hadisi Taheranî rivayet etmiştir, isnadı hasen'-dir." (Abdülfettah Ebu Gudde diyor ki:) Taberanî'nin Evsaf do. rivayet ettiği hadis, Ebu Said hadisidir, İbn Abbas hadisi değildir. Senedinde Amr b. Kasım ,et-Temmar ve üstadı Atıyye el-Avfî bulunmaktadır. Heysemî'nin Mecmeu'z-Zevaid'de (7/206) belirttiği gibi, her iki ravi de zayıftır.

(Aliyyü'l-Karî devamla şöyle diyor) "Süyûtî, el'Camiu'sSagîr' de söz konusu hadisi zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Bu hadisi, Buharî Tarih' inde; Tirmizî ve İbn Mace Sünen'lerinde İbn Abbas'dan; yine İbn Mace Cabir'den; Hatib İbn Ömer'den; Taberanî ise Evsaf da Ebu Said'den rivayet etmiştir. Ebu Nu-aym ise aynı hadisi Hılye' de Enes''den; "Ümmetimden iki sınıf insan vardır ki; benim şefaatim onlara erişemeyecektir. Bunlar Kaderiye ve Mürcie sınıflarıdır". AliyyüTKarî'nin sözü burada sona ermektedir.

Heysemî'nin, Mecmeu'z-Zevaid'de (7/207) Enes b. Malik'den rivayetine göre; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetimden iki sınıf vardır ki, ne Kevser havuzunda benim yanıma gelecekler, ne de Cennete gireceklerdir. Bu iki sınıf Kaderiyye ve Mürcie'dir." ~Bu hadisi Taberanî, Evsaf da rivayet etmiştir. Bu hadis ricali sahih hadis ricalidir. Ancak ricalinden Harun b. Musa eî-Feravî müstesna. Ama o da sika -güvenilir- bir râ" vidir."

Hafız İbn Hacer, az önce sözü geçen Ecvihe' sinde şöyle demiştir: Bu hadisi Tirmizî ve İbn Mace rivayet etmiştir. Senedi: Ni-zar b. Hayyan; o İkrime'den; o da İbn Abbas şeklindedir. Tirmizî: Bu hasen ve garib bir hadistir, Nızar muhaddislere göre zayıftır, demiştir. Bu hadisi, ondan oğlu Ali b. Nizar rivayet etmiştir. O da zayıf bir ravidir. Ancak onu Kasım b. Habib bir hadisle desteklemiştir. Hadis her ikisi de zayıf olan iki tarikle geldiği takdirde; iki tarikten biri diğeri ile güçlenir.

Tirmizî, bu hadisi bu sebeple "hasen" kabul etmiş olabilir. Yine hadisin Ca-bir, Ihn Ömer, Muaz ve başkalarından gelen şahidlerini de bulduk. Fakat isnadları zayıftır.
Ancak Kazvinî'nin iddia ettiği gibi; hadisin uydurma olduğuna dair bir alâmet bulunmamaktadır. Zira bu iki sınıfın (Kaderiye ve Mürcie'nin) Müslüman olmadığının ifade edilmesi, bu görüşü savunanların kâfir olduğunu isbat etmek anlamına gelmez. Zira bu ifade, kâmil bir imanın bulunmaması anlamındadır. Yada mana; küfürden nefret ettirmek için mübalağa ifadesi kullanılarak, bu kimselerin kâfirin, inancı gibi bir inanca kapıldıklarının ifade edilmesidir, yoksa bu iki sınıf gerçekten kâfir olmuş değillerdir. Peygamberimiz (s.a.v)'in ''Ümmetimden iki si' mf vardır £/"ifadesiyle bu iki sınıfı "ümmetinden" kabul etmesi de bu manayı desteklemektedir."
Allâme Münavî, Feyzu'J-Kadir'de (4/208) şöyle demiştir: "Hafız Alâî diyor ki: Gerçek şudur ki, bu hadis uydurma değil, zayıftır."
[278] bkz. İbnud-Deyba', Temyiz: s.98,103; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.214; Aclunî, Keşf. 1/526; Hut, Esne'l-Metaîib: s.160.
[279] 144 no. ile geçen hadise bakınız.
[280] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.218; Aclunî, Keşf: 1/537; Hut, Esne'l-Metalib: s.168
[281] Müellifin el-Mevzûâtü'I-Kübra'âa. (s. 218) naklettiği gibi; Ibn Teymiyye (rh.a)'nin yukarıdaki sözünün devamı şöyledir: "'Zira Allah Tealâ buyuruyor ki: "Hiç şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını affetmez. Bunun dışındaki günahları dilediği kimse için affeder. "(Nisa: 116)
[282] bkz. Sehavî, Makasıd: s.236; Semhudî, Gammaz: s.72; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.101; Aliyyül-Karî, Kiibra: s.219; Aclunî, Keşf. 1/539; Hut, EsneTMetalib: s.168.
[283] bkz. Sehavî, Makasıd: s.240; Semhudî, Gammaz s.72; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 102; AliyyüTKarî, Kübra: s.220; Aclunî, Keşf: 1/546; Hut, EsneTMetalib: s.173.
[284] bkz. Sehavî, Makasıd: s.240; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.102; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.220; Aclunî, Keşf 1/546; Hut, Esne'bMe-talıb: s.173.
[285] bkz. Sehavî, Makasıd s.241; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.103; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.221; Aclunî, İT^f 1/549; Hut, EsneTMe-talik s.174
[286] bkz. Sehavî, Makasıd: s.241; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.103; Aliyyü'1-Karî, J^/Ara: s.221; Aclunî, Keşf 1/550.
[287] (Ebu Gudde diyor ki:) "Bu söz, bâtıl olduğu açık bir sözdür. Zira toprak, isyankâr insanı mukaddes kılmaz. Bununla birlikte Mekke'de işlenen kötü amel, diğer yerlerde işlenen kötü a-melden daha çok günaha sebeptir."
[288] bkz. Sehavî, Makasıd: s.242; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.103; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.222; Aclunî, Keşf 1/551; Hut, Esne"-Metalik s.174
[289] bkz. Zehebî, Mizan: 3/193; Münavî, FeyzııTKadîr. 4/149; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.222; Aclunî, Keşf 1/554.
[290] Süyûtî el-Gamiu'sSagîr'de bu hadisi; Ukaylî'nin Dun fa, İbn Adiyy'in Kâmil, Hatib'in Cami'kitabında zikrettiklerini belirtmiştir. Münavî Feyzu'l-Kadir'de (4/149) şöyle demiştir: "Ö-mer b. Davud bu hadisi Sinan b. Ebî Sinan'dan senediyle rivayet etmektedir. İbnüTCevzî: "Bunun aslı yoktur. Ömer ve Sınan meçhul ravilerdir. Hadis münker olup mahfuz değildir", demiştir. Zehebî bu hadisi Mizan3da (3/193) Ömer b. Sinan'ın biyografisinde zikretmiş ve "Üstadı Sinan gibi o da meçhuldür. Hadis münkcrdir. Bu hadisi, sadece Muallâ b. Mcymûıı rivayet etmiştir. O da zayıftır", demiştir. Veliyyüddin Irakî, bu hadisi Ukaylî'ye nisbet ettikten sonra şöyle demiştir: Senedinde Muallâ b. Meymûn el-Mücaşiî vardır. O zayıftır. Ömer b. Davud ve Sinan meçhul ravilerdir. Hadiste nekâret (güvenilir ravilere aykırılık) bulunmaktadır." Münavî'nin sözü burada sona ermektedir.
(Ebu Gudde diyor ki:) Bu hadis uydurma değilse bile, onun kardeşidir. Feyzu'l-Kadir'de (Ömer), sonundaki vav harfiyle yani (Amr) şeklinde yazılmıştır. Ben onu Mizan' da geldiği şekliyle tashih ettim. Yine Mizan (3/259) ve Lisanül-Mizan'da (4/363) ikinci bir ravi olarak; "Amr b. Davud: Muallâ b. Meymûn'un üstadıdır..." denilmiştir. Belki de aynı ravinin ismi farklı iki şekildedir. Ya da ikisinden biri tahrif edilmiştir?!.
[291] bkz. Sehavî, Makasıd: s.247; Semhudî, Gammaz: s.74; İhnü'd-Deyba', Temyiz: s.104; Aliyyü'î-Karî, Kühra: s.224; Ac-lunî, Keşf: 1/563; Hut, EsneTMetalih: s.172.
[292] Sehavî'nin el-Makasıdü'1-IIasenedeki (s.247) sözünün devamı şöyledir: "Bu hadisin manası Peygamberimiz (s.a.v)'in; Osman b. Ebi'l-Âs (r.a)'ı Taif Emiri olarak görevlendirdiğinde ona söylediği şu hadiste yer almaktadır: "Ya Osman!.. Namazı hızlı kıldırma. Namazı, cemaat içerisinde en güçsüz olanına göre kıldır. Çünkü aralarında yaşlılar, küçük çocuklar, hastalar, uzak diyardan gelenler ve ihtiyaç sahipleri bulunmaktadır." Osman b. EbiTAs hakkındaki bu hadisi, Şafiî ve Tirmizî Sünelilerinde rivayet etmiş, Tirmizî bunun hakkında "Hasen-dir", demiş; İbn Mace de Süneninde (1/316) rivayet etmiştir. Lafız İbn Mace'ye aittir. İbn Huzeyme ve Hakim bu hadisi sahih olarak kabul etmiş, Hakim Müstedrek' te (1/199; 201) bu hadis hakkında; "Müslim'in şartına uygundur", demiştir.
Bu hadisin benzerini Haris b. Ebî Üsame, Ebu Hureyre'den merfû olarak şu şekilde rivayet etmiştir: "Ey Ebâ Hureyre!.. İmam olduğunda cemaati en güçsüz olanına göre kıyas e^/'Bir başka lafızda ise; "Namaz kıldırırken en güçsüz olan kişiye tâbi ol. Zira aralarında... "denilmiştir." (Sehavî'nin sözü basit bir i-lâve ile sona ermiştir.)
Müslim (Salaât 183 Şerhu'n-Nevevî: 4/186); Ebu Davud (1/146; Salât 39; Nesaî (2/23 Ezan 32) ve İbn Mace (1/316 İkame 48) bu konuda Osman b. EbiTAs'ın şu hadisini rivayet etmektedir. (Lafız Nesaî'ye aittir.) Peygamberimiz (s.a.v)'e: -Ya RasûlallahL Beni kavmime imam. olarak görevlendir, dedim. Efendimiz (s.a.v):
-"Peki!. Sen onlara imam ol. Namaz kıldırırken en güçsüz kişiye tabi ol", dedi.
(Namaz kıldırırken, en güçsüz kişiye tabi ol) ifadesi, uzun uzun yapılan kıyam ve kıraet esnasında en güçsüz kimsenin güçsüzlüğünü dikkate al. Sanki sen onun istediği şekilde kıyam ve rüku yapıyormuşsun gibi namazı kıldır. Böylece sanki sen ona uymuş oluyorsun, demektir.
[293] bkz. Sehavî, Makasıd: s.247; Semhudî, Gammaz.- s 75" Ibmı'd-Deyba', Temyiz: s. 104; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.235" Ac-iunı, Keşf: 1/564; Hut, Esne'1-Metalik s 173
[294] bkz. Süyûtî, Leâîî: 1/199; Sehavî, Makasıd: s.248; Semhu-dî, Gammaz a.75; Münavî, FeyzüTKadir. 4/263; Ibnü'd'Deyba1, Temyiz: s.225; İbn Arrak, Tenzih: 1/253; AliyyüTKarî, Kühra: s.235; Aclunî, iTe^f 2/4; Hut, Esne'l-Metalib: s.177; Ka-vukcî, LiVUV: s. 44.
[295] Süyûtî'nin Le^7i (1/199) ve İbn Arrak'm Tenzîhü'ş-Şeri-ati'l-Merfûa kitabında (1/253); (Muallîmûküml Sizin öğretmenleriniz) lafzıyla gelmiştir.
[296] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.228.
[297] Süyûtî, LeâJî: 1/199
[298] bkz. Sehavî, Makasıd: s.251; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.106; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.228; Aclunî, Keş£ 2/10; Hut, Esne'1-Me-taJiks.lll.
[299] bkz. Sehavî, Makasıd: s.253; Semhudî, Gammaz: s.76; İbnü'd-Deyba1, Teniyiz: s.107; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.229; Aclunî, -/Te£2? 2/15; Hut, Esne'l-Metalib: s.181; Kavukcî, Lh7ü":- s.45.
[300] bkz. Sehavî, Makasıd: s.253; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 107; Aliyyü'1-Karî, jrü'Z^a- s.229; Aclunî, iîTe^ 2/16; Hut, EsneTMe-talib: s.lSl.
[301] bkz. Sehavî, Makasıd: s.255; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 107; Aliyyü'1-Karî, İTüöra: s.230; Aclunî, ^Te^f 2/17; Hut, Esne'1-Meb: s.178.
[302] bkz. Süyûtî, Leâlî: 2/183; Aliyyü'1-Kan, Kübra: s.230; Aclunî, Keşi 2/20.
[303] Süyûtî, Leâlî: 2/183
[304] bkz. Sehavî, Makasıd: s.255; İbnü'd'Deyba', Temyiz: s.107; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.230; Aclunî, Keşf: 2/14,
[305] bkz. Alıyyü'1-Karî, Kübra: s.291; Aclunî, İTe^f 2/23.
[306] Bu zat, tabiînin meşhurlarından, âbid ve zâbid Mâlik b. Dinar el"Basrî'dir. Enes b. Mâlik, Hasan el-Basrî, İbn Şirin ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Sika -güvenilir- bir râvi-ve âbid idi. Ücretle Mushaf yazıyor ve ondan aldığı ücretle geçimini temin ediyordu. Meyve ve benzeri nefsin hoşuna gidecek yiyeceklerden hiçbir şey yemiyordu. Yoksulluk ve sert hayat şartları içinde yaşamayı tercih edenlerdendi. 127 yılında, bir rivayete göre daha sonra vefat etti. Allah rahmet eylesin.
[307] bkz. Sehavî, Makasıd: s.257; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.108; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.231; Aclunî, Keşf: 2/22; Hut, EsneT Metahb: s.\%2.
[308] Bu zat, el-Makasıdü'1-Hasene kitabının müellifi olan Se-havî'nin üstadı Hafız İbn Hacer el-Askalânî'dir.
[309] bkz. Sehavî, Makasid s.258; Semhudî, Gammaz s.78 İbnü'd-Deyba', Tfeznjoz: s.109; Aliyyü'1-Karî, iftara: s.232; Aclunî #e#5 2/24; Hut, EsneTMetalib: s.183; Kavukcî,
[310] bkz. Gazzalî, İhya: 4/61; Aüyyü'1-Karî, nî, Keşf. 2/37.
[311] bkz. Gazzalî, İhya: 4/61 Dip Not 4.
[312] bkz. Sehavî, Maknsıd: s.261; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.110 Aliyyü'1-Karî, ^ü^a- s.234; Aclunî, ATe^f 2/30; Hut, Esne'J-Me talih s. 184.
[313] bkz. Zehebî, Mizan: 1/356; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.233; Aclunî, Keşf: 2/30.
[314] Zehebî, bunu (Bûrî b. Fadl el-Hürmüzî)'nin biyografisinde zikr-etmiş tir. {Mizan: 1/356)
[315] bkz. Sehavî, Makasıd: s.261; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.110; Achmî, Keşf: 2/31; Hut, EsneTMetalib: s.184.
[316] Hafız Sehavî eTMakasıdü'THasene'de (s.261-262) sahabe ve tabiînden bu manada çeşitli rivayetler nakletmektedir. Söz konusu ifadenin nebevi hadis olduğunu isbat için değil, sadece ihtiva ettiği önemli eğitici ve yönlendirici manalar sebebiyle bu rivayetleri burada zikretmeyi uygun buldum.
Hafız Sehavî (r.a) diyor ki: "Bir toplumun küçükleri, yeni bir toplumun büyükleridir".
Darimî'nin Sünen'inde (1/107) ve Beyhakî'nin MedhaV de rivayetine göre; Şurahbîl b. Sa'd anlatıyor: Hasen b. Ali b. Ebî Talib (r.a) çocuklarım ve kardeş çocuklarım çağırarak şöyle dedi: Çocuklarım!.. Yeğenlerim!.. Siz toplumun küçüklerisiniz, Pekyakında yeni bir toplumun büyükleri olacaksınız. İlim Öğrenin. Sizden kim rivayet edemeyecek olursa -ya da ezberleyemeye-cek olursa- onu yazsın ve evine koysun".
İbn AbdrTBerr'in Camiu BeyaniTJlm ve Fadlih kitabında (1/82) Ahmed b. Hanbel tarikiyle sonra Muhammed b. Eban tarikiyle rivayetine göre; Hasen b. Ali

çocuklarına ve kardeşinin çocuklarına şöyle dedi: "İlim öğrenin. Siz "bugün" toplumun çocuklarısınız Yarın onların büyükleri olacaksınız. Sizden kim ezberleyemeyecek olursa onu yazsın". (Not: Bu cümledeki "bugün" kelimesi ne el-Makasıdü'1-Hasene. ne de Camiu BeyaniT Ilm ve Fadlih kitabında yer almamaktadır. Bu cümlenin bir sonraki cümle ile irtibatlı olması için bu kelimeyi ilâve ettim. Belki de bu kelime ilk kaynaklardan düşmüş olabilir.) Beyhakî'nin rivayetinde; Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr anlatıyor: Burada Kabe'nin arkasında bir halka vardı. Abdullah b. Amr b. Âs tavafa gitti. Tavafını bitirince bu halkaya gitti ve şöyle dedi: "Bana ne oluyor ki, sizin bu gençleri meclisinizden uzaklaştırdığınızı görüyorum. Böyle yapmayın. Gençlere yer açın. Onları yaklaştırın. Onlara hadisi anlatın. Onlar bugün bu toplumun küçükleridir. Pek yakında toplumun büyükleri olacaklardır. Biz de toplumun küçükleri idik, sonra büyükleri olduk."

Yahya b. Eyyüb, Hişam b. Urve'den rivayet ediyor: Babam -Urve b. Zübeyr- şöyle diyordu: "Biz toplumun küçükleri idik. A-ma bugün büyükleriyiz. Siz de bugün küçüksünüz, ama pek ya-kmda büyük olacaksınız. İlim Öğrenin ki bununla toplumun li-deri olasınız. Size ihtiyaç duysunlar. Allah'a yemin olsun ki, insanlar bana sormaya devam ettiler. Nihayet yaşlandım. Eski bildiklerimi unutmaya başladım."

Yine İbn AbdiTBerr adı geçen kitabında (2/83) Osman b. Urve kanalıyla babasından naklediyor. Babası Urve çocuklarına şöyle diyordu: "Çocuklarım!.. Bir âlimden en az istifade edenler onun aile halkıdır. Gelin, benden ilim öğrenin. Zira siz yakında toplumun büyükleri olacaksınız. Ben de kendisine pek önem verilmeyen küçük bir çocuktum. Yaşım ilerleyince insanlar bana sorular sormaya başladılar. Bir kişi için en ağır şey, dini hakkında kendisine bir soru sorulduğunda onu bilmemesidir". Urve'nin sözü basit bir ilâve ile burada sona ermektedir. Hatib Bağdadî, Şeref Ashabi'l-Hadis kitabında (s.65) diyor ki: Bana Hasen b. Ebî Talib haber verdi. Dedi ki: Muhammed b. Abdillah b. Hemmam el-Kûfî'nin şöyle dediğini işittim: Ab dullah b. Süleyman'ın şöyle dediğini işittim. -Humus yakınlarındaki- Mennes tepesinde Müseyyeb b. Vadıh'm şöyle dediğini işittim:

Ibnü'l-Mübarek hadis âlimlerinin çocuklarını ellerinde kalem ve mürekkep ile görünce onların kendisine yaklaşmalarını söyler ve şöyle derdi: "İşte bunlar bu dinin fidanlarıdır. Bize haber verildiğine göre; Allah Rasûlü (s.a.v): şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki, Allah bu dine sahip çıkan, yeni fidanlar yetiştirmekte, dini onlarla güçlendirmektedir". Bugün bu çocuklar, sizin küçüklerinizdir. Sizden sonra pek yakında büyük olacaklardır." Bu sözde geçen hadis, İmam Ahmed'in Müsnedinde (4/200) ve İbn Mace'nin >S'ü/ze/?'inde (1/5) şu lafızla yer almaktadır: "Şüphesiz kif Allah, bu dine sahip çıkan, taatinde kullanacağı yeni fidanlar ye-tiştirmeye devam etmektedir".

93 nolu hadiste Hz. Ömer (r.a)'in şu sözü geçmişti: "Evlenmeden önce fıkıh öğrenin".

[317] bkz. Deylemî, Zehru'lFirdevs: 2/146; İbnü'l-Cevzî, Mevzuat 2/292; Sehavî, Makasıd: s.262; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.110; IbnArrak, Tenzih: s.2/245; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.234; Aclunî, Keşf: 2/32; Hut, Eane'lMetalib:'s.184.

[318] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat 2/292

[319] bkz. Sehavî, Makasıd: s.263; Semhudî, Gammaz, s.79; Îbnü'd-Deyba', Temyiz s.110; Aliyyül-Karî, Kübra: s.234; Achmî, Keşi. 2/33; Hut, Esne'l-MetaJib: s. 184.

[320] Asıl nüshada bu hadisle ilgili hüküm, bir önceki hadisle İlgili hükümle birlikte gelmiştir. Bir önceki hadiste; (176. Hadis: "Yüzükle kılınan namaz, yüzüksüz kılman yetmiş namaza eşittir". Askalânî'nin dediği gibi, uydurmadır), denilmiştir. -Sarıkla kılınan namazla ilgili 177 nolu- bu hadisin başlı başına uydurma bir hadis olarak uydurma hadisler arasına girmesi i-çin; ben bu hadisi bir önceki hadisten ayırdım. Buna yeni bir rakam verdim ve başına da (Hadis) kelimesini ilâve ettim.

[321] bkz. Sehavî, Makasıd: s.263: İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.lll; Aliy-yül-Karî, Kübra: s.234; Aclunî, Keşf. 2/33.

[322] Bu hadis, el-Makasıdü'1-Hasene' de (s.263) buradaki lafızdan biraz farklı olarak ama çok bozuk bir ifade ile mevcuttur. Bu hadis, bu haliyle el-Makasıdü!l-Hasene' de olduğu gibi; biri İbn Ömer, diğer Enes'den rivayet edilen iki hadisin bir araya getirilmiş şeklidir.

[323] Bu zat, Hafız Sehavî'nin talebesi olan Şihabuddin Ahmcd b. Muhammed b. Abdisselâm el-Menûfî el-Mısrî'dir. Üstadının kitabı olan el-Makasıdü'1'HasenSyi özetlemiş ve buna ed-Dürretül-Lâmia fi Beyan Kesir Mine'1-Ehadisiş-Şaia adım vermiştir. Menûfî, 931 yılında vefat etmiştir. (Keşfü'z-Zunûn: 2/1780)

[324] bkz. Sehavî, Makasıd: s.266; Aliyyül-Karî, Kübra: s.235; Aclunî, Keşf: 2/37.

[325] bkz. Aliyyül-Karî, Kübra: s.236; Aclunî, Keşf: 2/35.

[326] Yani gündüz namazlarında imam cehren okumaz.

[327] bkz. Zeylaî, Nasbü'r-Râye: 2/1; Sehavî, Makasıd: s.265; Semhudî, Gammaz: s.81; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.lll: Aliyyül-Karî, Kübra: s.236; Aclunî, Keşf. 2/36; Hut, Esne'l-Metalib: s.184; Kavukcî, Lü'îiV: s.48.

[328] Hafız Zeylaî, bunu Nasbüi-fîâye'de (2/1-2) Nevevî'den nakledip kabul etmiş ve şöyle demiştir: Bu Mücahid ve Ebu Ubeyde b. Abdillah b. Mes'ud'un sözüdür. Her ikisi de Tabiînin Zeylaî, Abdürrezzak'm Musannef inden naklettiği senediyle bu sözü bu iki zâta nisbet etmiştir.

[329] Müellif, bu ifadesiyle kitabın sonunda 463 ve 464 no.lu paragraflarda zikrettiği şu batıl (asılsız) namazları kast etmektedir: "Cuma günü her rekatta on ihlas okunarak kılınacak on iki rekatlı nafile namaz ile hafta içinde her gün kılınacak nafile namazlar hakkında hiçbir şey sahih değildir, batıldır, aslı yoktur... Aynı şekilde her rekatında on beş defa -bir rivayette elli defa- (İza Zülzilet) okunarak kılınacak iki rekatlı nafile namaz; Cuma günleri kılınacak iki, dört, sekiz ve on iki rekatlı nafile namaz ile; Cuma namazından önce her rekatında elli defa ihlas okunarak kılınacak dört rekat nafile namazın da aslı yoktur. Aynı şekilde Aşûra Namazı, Regaıb Namazı da ittifakla uydurmadır. Yine Receb Geceleri Namazı, Receb ayının yirmi yedinci gecesi namazı, Şabanın on beşinci gecesi her rekatta on ihlas <r kunarak kılınacak yüz rekatlı namazın da aslı yoktur. Bu namazların Kutü'î-Kulûb ve İhya'da ya da Sa'lebî'nin Tefsirinde zikredilmesine aldanma".

[330] bkz. Sehavî, Makasıd: s.269; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.113; AliyyüTKarî, Kübra: s.238; Aclunî, Keşf: 2/44; Hut, Bsne'l-Metalib: s. 189.

[331] Zehebî, Ibei}de (1/399) diyor ki: Bu zat, Rabbani zahid ve Önder Ebu Nasr, Bişr b. Haris el-Mervezî'dir. Bişr el'Hafî diye meşhurdur. Hammad b. Zeyd, İbrahim b. Sa'd ve bunların tabakasında olan muhaddislerden hadis dinledi. Önce ilme önem verdi. Sonra kendi meşrebine yöneldi ve kitaplarını gömdü. Az hadis rivayet etti. Fıkıh'da Süfyan es-Sevrî mezhebindeydi. Alimler onun menakıbı ve kerametleri hakkında eserler yazdılar. 75 yaşında iken Bağdat'ta vefat etti. Allah Tealâ rahmet eylesin. Talebesi İbrahim el-Harbî diyor ki: Bağdat, Bişr el-Hâ-fî'den daha kâmil akla sahip olan ve dilini ondan daha iyi koruyan bir başka birini yetiştirmedi. Onun bir müslümanın gıybetini yaptığı duyulmadı. Sanki onun saçının, sakalının her telinde bir zekâ harikası vardı. Onun aklı, Bağdat halkına dağıtıl-saydı hepsi üstün zekâlı insanlar olurlar, yine de onun aklından bir şey eksilmezdi.

[332] bkz. Sehavî, Makasıd: s.269; Semhudî, Gammaz: s.83; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.113; AliyyüTKarî, Kübra: s.239; Aclunî, Keşf: 2/45; Hut, Esne'l-Metalib: a.190; Kavukcî, Lü'lü': s.83.

[333] bkz. Sehavî, Makasıd: s.269; Semhudî, Gammaz: s.83; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.113; AliyyüTKarî, Kübra: s.240; Aclunî, Keşf: 2/46; Hut, Esne'l-Mctalib: s.189.

[334] Bu söz, Aclûnî'nin Keşfül-ffafa'&a (2/36) dediği gibi; ya bir atasözü ya da şiirden bir mısradır. Kanaatimce, belki de şairin şu ifadesinden alınmıştır:

"Düşman olma, bir kişi sebebiyle bir aile halkına, Zira iki zayıf bir güçlüyü yener."

[335] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz-8.114; Aclunî, Keşf 2/49.

[336] bkz. Sehavî, Makasıd: s.273; İbnü'd-Deyba', Temyiz-'s.115; Alıyyü'1-Karî, Kübra s.241; Aclunî, Keşf: 2/52; Hut, Ssne'J-Metaiib: s. 193.

[337] Namazda ön saftaki mü'minin sırtı, sütre yerine geçer.

[338] bkz. Sehavî, Makasıd: s.280; Semhudî, Gammaz s.87; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.118; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.243; Aclunî, Koş£ 2/69.

[339] bkz. Sehavî, Makasıd: s.282; Semhudî, Gammaz- s.88; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 119; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.245; Aclunî, Keş£ 2/72; Hut, Esne'l-Metalib: s.198. (Not Ahmak dostun olacağına akıllı düşmanın olsun", atasözü aynı manadadır.) (Çev.)

[340] bkz. Sehavî, Makasıd: s.282; Semhudî, Gammaz: s.88; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.119; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.244; Aclunî, Keşf: 2/72.

[341] Sehavî'nin el-Makasıdü'1 -Hasene'deki (s.282) ifadesinin devamı şöyledir: "Bunu hadis olarak görmedim. Ancak Beyha-kı'nin Şüabü'1-Jman kitabında ve başka kaynaklarda (Düşman-hk ailededir) yerine (Düşmanlık akrabalıktadır) lafzıyla; Bişr b. Haris el-Hâfî'in sözü olarak rivayet edilmiştir. Bişr b. Haris el-Hâfî'nin biyografisi 181. hadisin dipnotunda geçmiştir.

[342] Yani karşısına çıkacağı veya çatışacağı rakibi demektir.

[343] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz s.120; Aliyyül-Karî, Kübra: s.245; Aclunî, Keşf. 2/73.

[344] bkz, Sehavî, Makasıd: s.283; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.120; Alıyyül-Karî, Kübra: s.245; Aclunî, Keş£ 2/76; Hadisin bir başka lafzı: "Özrü günahından daha çirkindir", şeklindedir

[345] Bu söz, atasözlerindendir.

[346] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 120; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.245; Aclunî, Keşf: 2/75.

[347] bkz. Aliyyül-Karî, Kübra: s.246; Aclunî, Keşf: 2/75.

[348] bkz. Sehavî, Makasıd: s.285; İbnü'd-Deyba7, Temyiz: s.121; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.246; Aclunî, Keşf: 2/78; Hut, Esne'l-MetaJib.-s.199.

[349] bkz. Sehavî, Makasıd: s.289; Semhudî, Gammaz: s.92; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.122; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.248; Aclunî, Keşf 2/89; Hut, Esne'İMetalib: s.202; Kavukcî, Xa'7ri; s.51.

[350] bkz. Sehavî, Makasıd: s.286; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.121; Aliyyü'1-Karî, ^TüAra- 246; Aclunî, Keşf: 2/82; Hut, Esne'İMetalib: s.206.

[351] Bu söz, Sûfiyye'nin sözlerindendir.

[352] bkz. Sehavî, Makasıd: s.286; Semhudî, Gammaz: s.89; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.121; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.247; Aclunî, ^ 2/83;

[353] bkz. Tıybî, el-Hulâsa £t Ma'rifeti'lHadis, s.85; Aliyyü'l-Karî, Kübra: s.247; AcÎunî, Keş£ 2/89.
[354] Tıybî, el-Hulâsa fî Ma'rifeti'l-Hadis: s, 85
[355] Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât s. 44
[356] bkz. Tıybî, el'Hulâsa fî Ma 'rtfetiTHadis: s. 85; AliyyüT Karî, Kübra: s.247; Aclunî, Aclunî, Keş£ 2/89.
[357] bkz. Sehavî, Makasıd: s.288; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.247; Aclunî, Keşf: 2/87.
[358] bkz. Sehavî, Makasıd: s.288; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.122; Aliyyül-Karî, Kübra: s.247; Aclunî, Keş£ 2/87; Hut, Esne'1-Me-talib: s.208.
[359] bkz. Sehavî, Makasıd: s.288; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.122; AHyyü'1-Karî, Kübra: s.247; Aclunî, Keşf: 2/87.
[360] bkz. Sehavî, Makasıd: s.290; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 123; Aliyyü'1-Karî, i^ra: s.248; Aclunî, iTe^f 2/92.
[361] bkz. Süyutî, Leâlî: 1/131; İbn Arrak, Tenzih: 1/136; Müna-vî, Feyzu'l-Kadir 1/425; Sehavî, Makasıd: s.290; Aliyyü'1-Karî, üTüiuts: s.248; Hut, Esne'l-Metalib: s.47.
[362] bkz. İbn Teymiyye, Mecmû'uTFetâvâ: 18/127; Sehavî, Makasıd: s.292; İbnü'd-Deyba1, Temyiz, s.124; Aliyyü'1-Karî, İT^ra: s.248; Aclunî, Ae^ 2/95; Hut, Esne'l-Metalib: s.208.
[363] Bunu Peygamberimiz (s.a.v)'in, üzüm yerken Selman el" Farisî'ye söylediği iddia edilmiştir. İbn Teymiyye (r.a) bu hadisi Mecmû'ul-Fetâvâ'da (18/127) zikretmiş ve "Bu bâtıl bir sözdür", demiştir.
[364] bkz. Sehavî, Makasıd: s.292; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.125; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.249; Aclunî, Keş£ 2/91; Esne'l-Metalib: s.205.
[365] Bu zat, Süfyan b. Uyeyne Ebu Muhammed el'Hilâlî el-Kûfî el"Mekkî'dir. Hicaz halkının üstadı olup meşhur âlimlerdendir. Tabiînden 87 zata erişmiştir. İmam Şafiî onun hakkında: ibn Uyeyne'deki ilim zenginliğini-hiç kimsede görmedim, demiştir. Yine İmam Şafiî: Malik ve İbn Uyeyne olmasaydı Hicaz ehlinin ilmi kaybolurdu, demiştir. Ahmed b. Hanbel ise: Fakihler arasında Kur'an ve Sünneti ondan daha iyi bileni görmedim, demiştir. Hasen b. Imran anlatıyor: Süfyan b. Uyeyne, son haccmda Müzdelife'de iken bana: Bu makamda yetmiş defa vakfe yaptım. Her sene: AllahımL Bu makamdaki vakfemi son vakfe eyleme, diye dua ettim. Şimdi ben Allah'dan bundan daha fazlasını istemeye hâyâ ediyorum, dedi. Hacdan döndüğünde yeni giren yılda vefat etti. İbn Uyeyne, 198 yılı Recep ayında 91 yaşında vefat etti. Allah rahmet eylesin.
[366] bkz. Meydanî, MecmeııTEmsal: 2/10; Aliyyü'1-Karî, Küb' ** s.249; Humud et-Tüveycerî, Faslül-Hitab ü'r-Redd alâ Ebî Türab: s.69-90
[367] "Zina" kelimesinin hemze ile yazılması bir lügat vechidir. Kamus müellifi diyor ki: (Zenâ-yeznrzinen Ve zina): Gayri meşru ilişki kurdu, demektir. Meydanî'nin Mecmau'lEmsal kitabında (2/10) zikrettiği gibi 'Müzik zinanın nağmesidir", şeklinde bir rivayet bulunmaktadır. "Zinanın nağmesi" ifadesiyle zinaya çağırır, zinayı özendirir ve kamçılar demektir. Bu söz, Humud et-Tüveycerî'nin müzik aletlerinin mubah olduğunu iddia eden Ebî Türab'a cevap olarak yazdığı'Taslül-Hitab fi'r-Redd alâ Ebî Türab" &d\ı eserinde (s.69-90) belirtildiği gibi; Abdullah b. Mes'ud (r.a), şair Hutay e, Süleyman b. Abdilmelik el-Ümevî, Yezid b. Velid b. Adilmelik ve Fudayl b. İyad'dan nakledilmiştir. Gerçekler pek çok kimse tarafından ifade edilmektedir. Genellikle lafızlar ya aynı ya da benzer olmaktadır. Bu mana, Peygamberlik lisanında üstün beliğ bir ifade ile yer almaktadır. Sahih-i Buharîde Kitabu'l-Eşribe 6 no.lu "İçkinin ismini değiştirerek onu haram kılan kimseler hakkında gelen hadisler" babandaki {Fethu'1-Barî: 10/51 Hadis No: 5590) hadiste; Abdurrahman b. Ganm el-Eş'arî diyor ki: Ebu Malik el-Eş'arî vallahi bana yalan söylemedi. O Peygamberimiz (s.a.v)'-den şunu işittiğini söyledi: 'Yemin olsun ki, ümmetimden; zina, ipek, içki ve çalgı aletlerini helâl sayan birtakım kimseler olacaktır".
Bu hadiste Peygamberimiz (s.a.v), bu haramlar arasında sıkı bir ilişkinin bulunduğunu açıklamaktadır. Zira bunlardan her biri diğerini davet etmektedir. Zina, içki içmenin helâl görülmesine ve müzik âletlerini kullanmanın helâl sayılmasına sebep olduğu gibi; erkeklerin ipek elbise ile süslenmelerine de sebep olmaktadır. Halbuki ipek erkeklere haramdır. Müzikle fazla meşgul olanların gönüllerindeki büyük fesad artmakta, buna daldıkları zaman fesad alevi tutuşmaktadır. Allah'tan bizleri fesaddan uzak kılmasını ve iyilik vermesini niyaz ederiz.
[368] bkz. Aliyyü'1-Kari Kübra: s.251; Aclunî, Keş£ 2/106.
[369] Bu zat, Harem ve Hicaz ehlinin üstadı, zahid bir şahsiyet olan Fudayl b. Iyad Ebu Ali et-Temîmî el-Merve%i el-Horasâ-nî'dir. Hadis rivayet etmiş, kendisinden hadis rivayet edilmiştir. Bu-harî, Müslim, Ebu Davud. Nesaî ve Tirmizî kitaplarında onun hadislerini nakletmişlerdir. Hafız İbn Hacer Tehzihü't-Tehzib'de (8/294-297) onun geniş biyografisini vermiştir. İbn Hacer burada şöyle demektedir: İbnü'l-Mübarek diyor ki: Bana göre bugün dünya üzerinde Fudayl'den daha üstün bir kimse kalmamıştır. Yine İbnü'l-Mübarek: O'na baktığımda üzüntüm yenileniyor, nefsime kızıyordum, dedi ve ağladı. Halife Harun er-Reşid: Alimler içerisinde İmam Malik'den daha heybetlisini, Pudayl'den daha çok vera' sahibi olanı görmedim, demiştir. Şerik: Fudayl, kendi zamanında yaşayanlar için hüccettir, demiştir. Fudayl b. Iyad, Mekke'de 187 yılında vefat etti. Allah rahmet eylesin.
[370] biz. Sehavî, Makasıd: s.298; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.128; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.251; Aclunî, Keş£ 2/106; Hut, Esne'l-Metalib: s.216,
[371] Müellif Aliyyü'1-Karî cl-Mevzûâtü'1-Kübrâda şöyle demiştir. Zerkeşî bu hadisi Beyhakî'nin Şüafda rivayet ettiğini ifade etmiş, Süyûtî ise burna tenkid ederek ed-Düreru'bMüntesırâ'da bu hadisin Şüabfa. bulunmadığını, Şüabda bulunan hadisin "FatihatüTKitab hei- derde şifadır", şeklinde olduğunu, Beyhakî'nin bu son rivayeti Abdullah b. Cabir el-Beyazî hadisi olarak tahric ettiğini söylemiştir. Ebu'ş-Şeyh ibn Hayyan'm Kıta-bu'sSevab'mda ise Atâ'nm şu sözü yer almaktadır: Bir ihtiyacın varsa Fatihatü'l-Kitab'ı oku, Allah'ın izniyle ihtiyacın görülsün . insanların ihtiyaçlarının görülmesi için ve önemli arzula-rının gerçekleşmesi için Fatiha okumayı alışkanlık haline getirmelerinin aslı bu olmalıdır."
Kur'ân ile tedavi olm^ konusunda gelen hadisler hakkında bilgi sahibi olmak için Rıdvan Muhammed Rıdvan'ın FezâilüT Kur'ân ve Abdullah b . Sıddîk el-Gumarî'nin KemalüTİman fi't-Tedavibi'1-Kur'ân adlı eserlerine bakılabilir.
[372] bkz. Sehavî, Makasıd s.298; Semhudî, Gammaz: s.65; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.128; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.252; Aclunî, Keşi 2/108; Hut, EsneTMetalib: s.213; Kavukta, LiVUV: s.54
[373] bkz. İbn Hacer, Tebyînü'1-Aceb: s.14; Sehavî, Makasıd: s.299; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.128; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.254; Aclunî, Keşi 2/110; Hut, Esne'bMetalib: s.214.
[374] bkz. Sehavî, Makasıd: s.300; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 129; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.254; Aclunî, Keş£ 2/113; Hut, Esne'l--Metalik a.217.
[375] bkz. Sehavî, Makasıd: s.300; Semlıudî, Gammaz s.95; Îbnü'd-Deyba', Temyiz: s.129; Aliyyü'1-Kari, Kübra: s.254; Aclunî, Keşf: 2/114; Hut, Esne'l-Metalib: s.215; Kavukcî, iüî?ü* s.55.
[376] bkz. Sehavî, Makasıd: s.300; Semhudî, Gammaz: s.96; İb-nü'd-Deyba', Temyiz: s.129; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.254; Aclunî, ÜTesf 2/114; Hut, Esne'l-Metalib: s.215.
[377] bkz. Sehavî, Makasıd: s.301; Semhudî, Gammaz s.96; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.130; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.255; Aclunî, f 2/115; Hut, Esne'l-Metalib: s.216; Kavukcî, L«'A;; s.55.
[378] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.256; Aclunî, Keşf 2/128; Hut, Esne'l-Metalib: s.220.
[379] bkz. Sehavî, Makasıd: s.303; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.132; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.256; Aclunî, Keşf 2/120; Hut, Esne'î-Metaiib: s.220.
[380] bkz. İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûat: 1/107; Sehavî, Makasıd: s.304; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.132; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.257; Aclunî, Keşf: 2/122; Hut, Esne'l-Metalik s.226.
[381] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûat: 1/107-109
[382] (Kul) kelimesiyle başlayan sûreler (Kalâkıl Sûreleri) dört tane olup Kâfirûn, İhlas ve Muavvizeteyn Sûreleridir.
[383] bkz. Sehavî, Makasıd: s.305; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.132; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.257; Aclunî, Keşf: 2/125; Hut, Esne'l-Metalib: s.221.
[384] Aliyyü'l-Karî'nin el-Mevzûatü'1-Kübrâ kitabında da Seha-vî'nin ifadesi bu şekildedir. Sehavî'nin el-Makasıdü'J-Hasene kitabmdaki (s.305) ifadesi ise "Ben bunu hadis olarak bilmiyorum", şeklindedir. Aradaki fark basittir.
[385] bkz. Sehavî, Makasıd: s.306; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.134; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.257; Aclunî, Keşf: 2/125; Hut, Esne'l-Metalib: s.221.
[386] Yani Sehavî'nin üstadı Hafız İbn Hacer kastedilmektedir.
[387] bkz. İbn Abdi'1-Berr, Behcetü'l-Mecalis: 1/73; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr 1/415; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.258.
[388] İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr (Hidaye Şerhi): 1/415; İbn Abdi'1-Berr Behcetü'l-Mecalis kitabında (1/73) bu kıssayı riva-yetleriyle birlikte zikretmektedir.
[389] Görüldüğü gibi bu ifadede Peygamberimiz (s.a.v)'e hiçbir şey nisbet edilmemiştir. Hiç kimse de bunu hadis olarak Peygamberimiz (s.a.v)'e nisbet etmemiştir. Bu sebeple olmalı ki, Aclûnî bu haberi Keşfü'l- Hafa kitabına almamıştır.
[390] bkz. Süyûtî, Zeylii'l-Mevzuat s.203; Sehavî, Makasıd: s,308; Semhudî, Gammaz: s.99; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.133; İbn Arrak, Tenzih: 1/148; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.258; Aclunî, Keşf. 2/129;Hut, Esne'l-Metalik s.227.
[391] Süyûtî, Zeylü'l-Mevzuat s.203
[392] bkz. Gazzalî, İhya: 1/31; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.259.
[393][393] Gazzalî, İhyau Ulûmi'd-Din: (1/31) Kitabü'1-İlim, Zemmedilen İlimin Kötülüğü Babı.
[394] bkz. Süyûtî: Zeylü'i-Mevzûât: s.203; Sehavî, Makasıd: s.311; İbnü'd'Deyba', Temyiz: s. 135; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.260; Hut, Esne'hMetalib: s.229.
[395] Bunu Ebu Nuaym Hılye'de Ömer b. Abdülaziz'den rivayet etmiştir.
[396] Yanı sahihtir. Buharı Sahih'inAe {FethuTBari: 6/205-206) Bed'ül-Halk kitabının başında "Mahlûkatı ilk defa yaratan sonra onları tekrar diriltecek olan

O'dur, âyeti hakkında gelen hadisler" babında ve Kitabü't-Tevhid'de 32 nolu "O'nun arşı suyun üzerinde idi" babında (13/345-347) şöyle rivayet etmektedir (Rivayetleri topluca zikrediyorum): Imran b. Husayn (r.a) anlatıyor: Peygamberimiz (s.a.v)'m huzuruna girdim. Devemi kapıya bağladım. Ona Temimoğullarmdan bir grup gelmişdi.
Allah Rasûlü (s.a.v):
-Müjdeyi kabul edin (size müjdeler olsun) Ey Temimoğulları!.. buyurdu. Onlar da:
-Bize müjde verdin. O halde ikramda bulun, dediler. Efendimiz (s.a.v)'in yüzünün rengi değişti. O sırada Yemen!den bazı kimseler geldiler. Allah Rasûlü (s.a.v):
-Temimoğıllarmm kabul etmediği müjdeyi siz kabul edin (size müjdeler olsun) Ey Yemenliler!., buyurdu. Yemenliler: -Müjdeyi kabul ettik Ya Rasûlallah!.. dediler. Biz din hakkında ilim sahibi olmak ve bu yaradılışın başlangıcı nasıldı? diye sana sormak için geldik, dediler.
Peygamberimiz (s.a.v) ilk insan yaradılışı ve Arş hakkında konuşmaya başladı. Şöyle buyurdu: "Allah vardı. O'ndan başka hiçbir şey yoktu. (Bir rivayette: Ondan önce hiç bir şey yoktu. Bir başka rivayette: O'nun dışında hiçbir şey yoktu. Bir başka rivayette: O'nunla birlikte hiçbir şey yoktu." Bu son iki rivayet FethuT Barîden alınmıştır: (6/206) O'nun arşı suyun üzerinde idi. Zikirde hei' şeyiyazmış tu: Gökleri ve yeryüzün ü yara tmıştır... İmran b. Husayn devamla diyor ki: Sonra biri bana geldi ve Ey Imran!.. Devene yetiş!.. Deve gidiyor, dedi. Ben de deveyi aramak için hızla gittim. Bir de ne göreyim deve ile aramıza serap girdi. Yemin ederim ki, keşke deve gitsin diye bıraksaydım da oradan kalkmasaydım diye arzu ettim.
Hafız İbn Hacer (rh.a) Fethu'lSarı'de (6/206-207; 13/346) şöyle demiştir: Peygamberimiz (s.a.v)'in; "Allah vardı. O'ndan başka hiçbir şey yoktu", ifadesindeki Kâne (vardı) manası Allah için kullanıldığında geçmiş zaman manasından ayrılır, ezelî manadan haber verir."Zikirde hor şeyi yazmıştır" ise zikirde yani Levlvi Mahfuz'da her şeyi takdir etmiştir, demektir. Peygamberimiz (s.a.v)'in; "Allah vardı. Ondun başka hiçbir şey yoktu", ifadesi bu âlemin hadis (sonradan var edilen bir âlem) olduğuna delil olarak kabul edilmiştir. Zira "Ondan başka hiçbir şey yoktu", ifadesi bu konuda gayet açıktır. Zira Allah dışındaki her şey daha önce mevcut değildi. Ama sonrada var edildiler. Peygamberimiz (s.a.v)'in; "O'nun arşı suyun üzerinde idi", ifadesi su ve arşın yer ve göklerden önce yaratılmış olduklarına işaret etmektedir. İmam Ahmed ve "sahihtir" diyerek Tirmizî, Ebu Rezîn el-Ukaylî'den merfû olarak; "Su, arşdan önce yaratılmıştır", hadisini tahric etmiştir. Süddî deTefsii!ixide farklı senedlerle: "Allah yarattıklarından hiçbir şeyi sudan önce ya-t'atmamıştır", rivayetini nakletmektedir.
İmam Ahmed ve "sahihtir" diyerek Tirmizî'nin Ubade b. S amit' (r.a)den merfû olarak rivayet ettiği: "Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Sonra: Yaz, buyurdu. Kalem, kıyamet gününe kadar olacak her şeyi yazdı." Bu hadis ile önce suyun sonra arşın yaratılması şeklindeki bir önceki hadis şu şekilde birleştirilmektedir. Kalemin önceliği su ve arş dışındakilere nisbetJedir ya da kalemden çıkan şeye nisbetlcdir. Yani kaleme: İlk yaratılan şeyi yaz, denilmiştir.
"Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır" hadisine gelince; bunun sabit olan yani delil olarak kabul edilebilecek sahih bir tariki bulunmamaktadır. Sabit olduğu takdir edilecek olursa şu son takdir onun açıklaması olmaktadır. En iyisini bilen Allah'dır. Hafız Ibn Hacer'in sözü burada sona ermektedir.
[397] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.261.
[398] Müellif, el-Mevzûâtü'1-Kübra'da şu cümleyi ilâve etmiştir: "Bu söz, Vahdet-i Vücud ehlinin iftiralarına benzemektedir."
[399] bkz. Sehavî, Makasıd: s.316; Semhudî, Gammaz: s.100; İb-nü'd-Deyba', Temyiz: s. 136; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.263; Achr nî, Keşf. 2/144; Hut, EsneTMetalib: s.245
[400] bkz. Sehavî, Makasıd s.319; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.137; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.265; Aclunî, Keşf: 2/149; Hut, Esne'k Metalik s.238.
[401] bkz. Sehavî, Makasıd a.319; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.137; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.263; Aclunî, Keşf 2/149; Hut, Esne'l-Mctalib: s.245.
[402] bkz. Sehavî, Makasıd s.320; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.137; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.264; Aclunî, Keşf. 2/150; Hut, EsneT Metalib: s.245.
[403] Sehavî'nin el'MakasıdüTHasene kitabındaki (s.320) sözünün devamı şöyledir: "Evet, Besmele çekmek, önünden yemek, sofrada taze hurma ve benzeri çeşitli meyveler olduğunda meyveleri alıp alıp bırakmak, hurma çekirdeklerini hurma yemeyen kimsenin önüne koymamak gibi çoğu zaman mutlaka sözlü olarak nakledilen yeme âdabım öğretmekle ilgili hadisler gelmiştir. Misafiri yemeğe teşvik etmek gibi misafire sıcak davranma konuları buna ilâve edilebilir. Hakim'in Menakıbü's' Şafiî kitabının sonlarında imam Şafiî'nin; "Yemek esnasındaki âdabdan biri, az konuşmaktır", sözü de yer almaktadır." Sehavî'nin sözü burada sona ermektedir.
Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: Buhari ve1 Müslim'in Sa-Aitlerinde ve diğer kaynaklarda Ebu Hureyre'den rivayete göre; Peygamberimiz (s.a.v) ashabından birinin yemeğine davetli idi. Ona but takdim edildi. Ondan bir parça aldı. Sonra onlara uzun Şefaat hadisini anlattı. Kuşkusuz bu hadis, sofrada ve yemekte konuşulan bir hadistir. Bir kısmım arz edelim: Buharı, Sahih'inde (6/346) Ehadîsü'l-Enbıya Kitabında "Nuh'u kavmine elçi olarak gönderdik", (Hud: 25) âyeti ile ilgili 3 nolubabda ayrıca Kitabü't-Tefsir'de "Onlar Nuh'la beraber gemiye bindirdiğimiz kimselerin zürriyetleridir. O çok şükreden bir kuldu", (İsra: 3) âyetinin tefsiri konulu 5. babda (8/300) ve yine KitabüTİman'da Şefaatin isbatı ve Tevhid ehlinin Cehen-nem'den çıkarılması babının sonlarında (3/65,69-70) Şefaat hadisini şu lafızla rivayet etmektedir:
Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor: Bir davette Peygamberimiz (s.a.v) ile beraberdik. Kendisine but takdim edildi. But yemekten hoşlanırdı. Ondan bir parça kopardı ve şöyle buyurdu: "Ben kıyamet gününde insanların efendisıyim. Bu nedendir, bilir misiniz? Allah ilkleri-sonlan bütün insanları bir meydanda toplayacak..."
Müslim'in lafzı ise şöyledir: Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor: Allah Rasûlü'nün önüne tirit ve et dolu bir tabak konuldu. Butu eline aldı. Koyun etinin en çok bu tarafını severdi. Ondan bir parça kopardı ve: "Ben kıyamet gününde insanların efendi-siyim, dedi. Sonra da ashabının soru sormadıkların görünce; —"Bu nasıl olacak, diye sormayacak mısınız? dedi. Ashab: -"Bu nasıl olacak ya Rasûlallah? diye sordular. Efendimiz (s.a.v): -"insanlar Allah'ın huzurunda toplanacaklar."diyerek sözlerine başladı ve devam etti. Bu, iki sayfayaı bulan uzun bir hadis olup, yemek esnasında zikredilmiştir. Dolayısıyla yemek esnasında konuşma meşrudur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Hüccet:

Hâfizdan sonra gelen mertebenin unvanıdır. 300.000 kadar hadîsi yukarıda belirtilen şartlarda senet ve metniyle ezberleyen kimselere denir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müslim Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Sahîh-i Müslim'in muhtelif neşirleri mevcuttur. En mükemmel neşrini son devir Mısır muhaddislerinden merhum Muhammed Fuad Abdülbaki yapmıştır. Bu tahkikli bir neşir olup, hadîsler, bablar ayrı ayrı numaralanmıştır. Numaralamada, kısaca Concordence diye bilinen Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Hadîs'in-Nebevî adlı fihriste, Müslim'le ilgili numaralamayı esas alır. Hadîsleri baştan sona kadar müteselsilen numaraladığı gibi, bir de her bölümün (kitâb) hadîslerini kendi içinde müstakillen numaralar. Hadîsin önündeki iri rakamlarla yazılan ilk numara bölüm içindeki numarasıdır, bunu takiben daha küçük puntolarla parantez içerisindeki numaralar, baştan itibaren verilen müteselsil numaradır. Birinci rakam Concordence ile uyuşan rakamdır. Bu baskının mühim bir hususiyeti, hadîs metninde geçen garîb kelimelerin, bazı tabirlerin, mefhumların dipnotta açıklanmış olmasıdır. Bu açıklamalar Nevevî şerhinden alındığı için, bu şerhin özetlenmesi mahiyetini arzeder ve Müslim'den istifâdeyi fevkalâde kolaylaştırır.
Yine bu neşrin diğer mühim bir tarafı fihristler cildidir. Beşinci cilt muhtelif fihristleri ihtiva eder.
1- Kitaplar ve bablara göre mevzu fihristi.
2- Hadîslerin müselsel rakamlara göre fihristi: Hangi numaralı hadis, hangi kitapta yer alır, râvisi kimdir belirtilir.
3- Mükerrer hadîsler fihristi: Hangi hadîsler, nerelerde tekerrür ediyor, gösterilir.
4- Sahâbe râvilerin alfabetik sırayla tanzim edildiği ve rivâyetlerinin nerelerde geçtiği gösterilir. Ayrıca o hadis Buhârî'de var mı, varsa numarası belirtilir.
5- Kavlî hadislerin alfabetik sırayla tanzim edilerek hangi sayfada geçtiğini gösteren fihrist. Hadîsin yerini bulmada fevkalâde kolaylık sağlayan bir fihrist. Ancak zaman zaman bazı atlamalar mevcuttur.
6- Bazı garîb kelimelerin yerlerini gösteren fihrist.
7- Dipnotlarda açıklanan bazı tabîr ve mefhumlar ve bunların yerini gösteren fihrist.
8- Sahîh'te geçen 54 kitabın alfabetik fihristi.
9- Müslim'in hayatı ve Sahîh'in tanıtılması.
Bu fihrist cildi 608 sayfadır ve büyük bir emeğin mahsulüdür. Bu hizmeti sunan Muhammed Fuad Abdülbâkî'ye Allah'tan rahmetini bol kılmasını dileriz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/218-219.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Hüccet:

Hâfizdan sonra gelen mertebenin unvanıdır. 300.000 kadar hadîsi yukarıda belirtilen şartlarda senet ve metniyle ezberleyen kimselere denir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19-ADLİ, İDARİ VE HUKUKİ HÜKÜMLER
Adli, İdari ve Hukuki Hükümler
Konuyla İlgili Diğer Hadisler:
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
İdareci Olmaya Özenmek ve Bunun İçin Hırslı Olmak
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yükseldiği Makamın, Yüklendiği Hizmetin Hakkını Vermeyenler
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Kadınların, Daha Yeni Ergen Olmuş Gençlerin ve Hüküm Verme, İdare Etme Bilgi ve Yeteneğinde Olmayanların Başa Geçirilmesi
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yetkili Bir Göreve Getirmenin Şarta Bağlanması
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüşü
Çıkarılan Hükümler
Hakimin Rüşvetten ve Yetkili Kimsenin Kapısını Halka Kapatmaktan Sakınması
İlgili Hadisler
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Haksız Olduğunu Bildiği Halde Davacı Olmak ve Böylesine Yardımda Bulumak
İlgili Hadisler
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hakimin Öfkeli Halde Hüküm ve Kara Vermemesi
İlgili Hadisler
Hadislerin ve Uygulamanın Işığında Müctehidlerin İstidlalleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hasımların, Davacı İle Davalının Hakimin Huzurunda Eşit Tutulması
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Hakim Hasımlarından Biri İçin Şefaatçi Olabilir
İlgilii Hadis
Tahlil
Çıkarılan Hükümler
Hakim Zahire Göre Hükmeder
İlgili Hadis
İlim Admlarının ve Fakihlerin İstidlal ve İhticacları
Tahlil
Çıkarılan Hükümler
Mahkeme ve Benzer Yerlerde Tercüman Bulundurmak
İlgili Hadis
Çıkarılan Hükümler
Şahit ve Yemine Göre Hüküm (Karar) Verme
İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Şahitliğiyle Hükmedilmeyenler
Konuyla İlgili Hadisler
Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları
Tahliller ve Rivayetler
Çıkarılan Hükümler
Yolculuk Halinde Zimmilerin, Kitap Ehlinden Olanların Şahitliği
Konuyla İlgili Hadisler
Olayla İlgili İlim Adamlarının Yorum ve Görüşleri
Tahliller
Çıkarılan Hükümler
Hak Sahibi Olduğunu Bildiği Kimseden Yana Şahitlik Yapmak Hak Sahibi Olup Olmadığını Bilmediği Kimse İçin Talep Vaki Olmadıkça Şahitliğe İstekli Olmamak
İlgili Hadisler
İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları
Çıkarılan Hükümler
Âdil Hakim, Âdil Hükümdar
Âdil Hükümdar Allah'ın Sevdiklerinden Biridir
İlgili Hadisler
Zalim Hükümdarın Namazı Kabul Olunmaz
Adaletle İdare Edilmeyen Bir Millet ve Topluluk Takdis Edilmez
İlgili Hadisler

Çıkarılan Hükümler
Daha Ehil ve Daha Yetenekli Dururken Başkasını Görev Başına Getirmek
İlgili Diğer Hadisler
Zulümden ve Mazlumun Bedduasından Kaçınmak
İlgili Hadisler

19-ADLİ, İDARİ VE HUKUKİ HÜKÜMLER

Adli, İdari ve Hukuki Hükümler

Hakların korunması, haksızlıkların önlenmesi, ülke insanının güven ve huzur içinde yaşaması, devletin denge ve düzeni sağlaması, adaletin hakim kılınması için adli; idari ve hukuki mekanizmanın kurulup işler durumda olması ve verilecek hükümlerin, alınacak kararların tarafsızlık içinde gerçekleşmesi şart ve vaciptir.
O bakımdan tarih boyunca her kavim ve millet ayakta durabilmek, haksızlıkları önleyebilmek, kötülükleri giderebilmek için birtakım kanunlar, kanunnameler çıkarmışlar ve bunları uygulayacak kuvvetleri belirlemişlerdir. Ancak insan duygu ve düşüncesinin ürünü olan kanunlar ve kanunnameler, çoğu zaman tam anlamıyla adaleti yansıtamamıştır. Böyle olunca da insan hakları gereği gibi korunamamış, denge ve düzen yeterince sağlanamamıştır. Halkın devletine, kral ve imparatoruna karşı güveni sarsılmış, kanunlar örümcek ağı misali, güçlü sineklerin delip geçtiği, zayıf sineklerin takılıp gayr-i adil bîr sistem olmaktan Öteye geçememiştir.
Unutmayalım ki, insan duygu ve düşüncesinin eseri olan kanunlar insan kadar kusurlu ve geçicidir. Çoğu zaman kanun hazırlayanlar, günün mevcut şartlarını, ortamı ve cereyan etmekte olan olayları dikkate alarak bir takım hükümler vazetmişlerdir. Oysa şartlar değişken, olaylar farklı tezahürlerle maluldür. Duygu ve düşünceler de farklıdır. Herkesin kendi düşünce ve duygu ölçüsüne, akıl ve mantık gücüne göre bir hukuk ve adalet anlayışı vardır. Birine göre adil sayılan bir kanun ve hüküm diğerine göre gayr-i adil sayılabilir.
Bunun için kainatı belli bir plan ve proğra^mla yaratan, denge ve düzeni kuran Cenab-ı Hak, kainatın özü ve mayası, hikmet ve anlamı olan insanın kalıcı adil bir düzen içinde huzur ve güven içinde yaşaması için semavi kitaplar ve peygamberler göndermiştir. Son olarak da bütün insanları, kavim ve milletleri muhatap alan, dünya insanlarının hepsine seslenen bir kitap indirmiş ve bu kitabı uygulayan, uygulanmasını öğreten son peygamberi Hz. Muhammed'i (a.s.) seçip görevlendirmiştir, insanı yaratıp varlık alanına getiren Allah, onun huzur ve güven içinde yaşayabilmesini sağlamayı murad etmiş ve bunun için sağlam adil bir hukuk sistemi belirlemiştir.
Böylece insanlar arasında hükmedebilmemiz için hukukun temelini ve Özünü oluşturan kaideleri, hükümleri vaz'etmiştir. Kitap ve Sünnet bu ana kaidelerin ve hükümlerin değişmeyen kaynağı kılınmıştır. Değişen şartlar, olaylar ve sosyal yapıda meydana gelecek gelişme ve başkalaşmalar da dikkate alınarak ana kaide ve hükümlerin ışığında içtihada ve kıyasa kapı açık tutulmuştur.
Fıkhi mezheplerin ortaya çıkmasının, yüzlerce yüksek seviyede müctehidin yetişip bu iki kaynaktan hükümler çıkarmalarının sebebi işte budur.
Adli ve idari hükümler kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. Bundan da rahatlıkla anlaşılıyor ku, islam Dini yalnız hukuki ana kaideler koymakla kalmamış hukuki sistemin kusursuz uygulanmasını da emretmiştir. Resulüllah (a.s.) Efendimiz aynı zamanda insanlar arasındaki uyuşmazlığı çözen, adaleti sağlayan, hakları koruyan bir hakimdi de... Hem devlet başkanı, hem kumandanı, hem eşsiz bir muallim olan son peygamber Hz. muhammed (a.s.) Efendimiz Allah'ın indirdiği hukuki hükümleri en adil şekilde ve tam tarafsızlık ilkesine bağlı kalarak uygularken ümmetine şu mesajı vermiştir: "Allah'a yemin ederim ki, kızım Fatıma da hırsızlık yapacak olursa, onun da elini keserim."
Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır:
"(Yahudiler) yalana iyice kulak verirler. Durmadan haram yerler. Şayet sana gelirlerse aralarında hükmet veyahut (istersen) kendilerinden yüz çevir. Yüz çevirecek olursan sana elbette hiçbir zarar vermezler. Hükmedecek olursan aralarında adalet ve insafla hükmet. Şüphesiz Allah adil ve insaflı olanları sever." [1]
"Sana da (Ya Muhammed) önündeki kitab (Tevrat ve İncili) doğrulayan, bu kitapları gözetip denetleyerek tashih eden Hak Kitab'ı indirdik. Artık onlar arasında Allah'ın indirdiği (hükümler) le hükmet. Sana gelen haktan sonra onların heveslerine uyma..." [2]
"Şüphesiz ki Allah emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emreder. Doğrusu Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah her şeyi işiten ve görendir." [3]
"O halde insanlar arasında hak ve adaletle hükmet, hevesin peşine takılma, sonra (bu) seni Allah yolundan saptırır..." [4]
"Hayır, hayır! Rabbına and olsun ki, aralarında tartışıp çekiştikleri (ve böylece dava konusu olan) şeylerde seni hakem -hâkim kabul edip sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymaksızın tam bir bağlanışla bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar." [5]
Yukarıdaki ayetlerden de, Resulüllah (a.s.) Efendimiz'in hem bir peygamber hem bir devlet başkanı ve hem de bir hakim olarak adaletle hükmetmesi emredilmekte ve bu emrin aynı zamanda O'nun ümmetine de yönelik bulunduğu anlaşılmaktadır.
Cenab-i Hak burada iki önemli kavram üzerinde durmaktadır: Adalet ve hüküm.
Şüphesiz bu iki kavram birbirini tamamlamaktadır. Birini diğerinden ayırdığımız zaman hikmet ve anlamı ortadan kalkmakta ve yerini zulüm ve gayr-i adil hükümler almaktadır.
Hükmetmenin Sünnetteki Yeri:
Adaletle hükmetmenin sünnetteki yeri Kur'an'daki temel kaidelerle birleşmekte ve onları açıklamak suretiyle sağlam ve kapsamlı bir hukuk sistemi meydana getirmektedir. Bu konuda da sünneti bir tarafa ittiğimiz ve yalnız Kur'an'ı kaynak seçtiğimiz takdirde, tam anlam ve hikmetiyle bir hukuk sistemi belirlememiz mümkün olmaz ve Kur'an'daki ilgili ayetlerin yorumu şahısların keyfîne terkedilmiş olur. O bakımdan hukuk, adalet ve hükümler bu iki ana kaynaktan alındığı takdirde ilahi murada göre anlam ve hikmet kazanır. Biri ihmal edildiği takdirde anlam ve hikmetini yitirir.
islam Dini, kitap ve sünnetiyle hukukta ana kaideler vaz'ederken ortaya çıkacak yeni yeni meselelere çözüm getirebilmemiz için ictihad kapısını ardına kadar açık tutmuş ve bu açıdan kıyasa da yer vermiştir.
- Kitap ve sünnet asıl delil olarak kabul edilirken icma1 ve kıyas fer'i delil sayılmıştır ve şeriate ters düşmeyip halk için yararlı olan örfü de gözardı etmeyip yeri gelince ona göre hüküm koymayı da uygun görmüştür.
işte "zamanın değişmesiyle ahkam da değişir" kaidesi örfle ilgilidir. Örfün değişmesi halinde onunla ilgili hüküm de değişiri Yeterki, bu değişme şeriate aykırı olmasın.
Böylece ictihad kapısı açık tutulmuş bu kapıdan içeri girebilecek yüksek seviyede ilim adamı, yani müctehid yetiştirilmesi istenmiştir. Resulüllah (a.s.) Efendimiz ictihad seviyesindeki hakimleri, diğer bir anlatımla hükmedecek kudrette olan fakihleri dar bir çerçeve içine sıkıştırmamış, bilakis onlara cesaret verip rahat ictihadda bulunmalarına imkan tanımıştır. Büyük fakih Abdullah b. Amr (r.a.) bu hususta Resulüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Hakim ictihad ettiğinde, doğru ictihadda bulunursa ona iki sevap, yanlış ictihad ederse bir sevap vardır." [6]
Çünkü ictihad'dan maksat, yüksek seviyedeki islam hukukçusunun bütün ilmi yeteneğini, araştırma ve incelemesini kitap ve sünnet ışığında ortaya koyması ve ona göre hüküm çıkarmasıdır. Bu durumda hata bile etse, sırf ictihad ettiğinden kendisine bir sevap verilmekte, hata ettiğinden dolayı bir günah yazılmamaktadır.
Hükmedecek Seviyede Hakim ve İlim Adamı Yetiştirmek:
Adaletle hükmetmek, devletin çelik zırhı ve devamlılığı, mülkün temeli, toplumun huzur ve güveni, ailenin teminatı, ferdin koruyucu bekçisidir. O bakımdan adil bir devlet düzeni kurmak, bu düzen içinde adaletle hükmedecek hakimler yetiştirmek farz-i kifaye kabul edilmiştir. Müslüman bir milletin fertlerinden meselelere çözüm getirmesini bilen, söz sahibi olan, akıllı, bilgili kimselerin adil bir devlet düzeni kurmaları, adaletle hükmedecek adli mekanizmayı oluşturmaları ve bu evsafta hukukçu yetiştirmeleri farz kılınmıştır.
O bakımdan Resulüllah (a.s.) fethettiği belde ve kavimlere, kendiliğinden gelip islam'a girenlere ilk iş olarak hem idareci hem de adaletle hükmedici bilgi ve yetenekte adamlar tayin edip göndermiş ve bunu asla ihmal etmemiştir. Bunun için Hz. Ali'yi (r.a.) Yemen'e kadı olarak göndermiş ve Muaz b. Cebel'i de (r.a.) bu görevle görevlendirip o bölgeye göndermiştir.
Irak Acemi fethedilince, ikinci Halife Ömer (r.a.) Kadı Şürayh'i Kufe'ye, Ka'b b. Suver'i ise Basra'ya hakim ve vali olarak tayin etmiştir.
ictihad seviyesine yükselebilecek kabiliyetteki'hukuk mezunlarını yetiştirip müslüman ülkeye kazandırmanın farz-ı kifaye olduğunu söylemiştik. Bunu ihmal ettiğimiz takdirde ümmet olarak bütün bir ülkenin günahkar olacağında şüphe yoktur. En önemli bir konuyu, ülkenin devamlılığıyla yakından ilgili bir müesseseyi cılız, bilgisiz, yeteneksiz ellere bırakmanın ülkeye kötülük getireceği, huzur ve güveni sarsacağı, mülkün temeline dinamit sokacağı "iki kere iki dört eder" nasıl bir riyazi katiyet arzediyorsa, bu da öylece katiyyet arzediyor. Adli mekanizma ne kadar bilgili, vicdanlı, adil ve uzman, inanmış, Allah'ından korkan şahısların eline teslim edilirse, ülke o nisbette rahat eder, huzur ve güvene kavuşur.
Şüphesiz adalet ve hakkaniyet aşığı bir ülke devlet adamı, adil hakim, adil aile reisi ve adil idareci yetiştirir, islam her yanı ve yönüyle, her kurum ve mekanizmasıyla adalet ve hakkaniyet çarkını çevirmeğe yönelir. Bu çarkın sağlıklı dönmesine ilgi duymayanları, kayıtsız kalanları, ihmalkarlık yapanları asla affetmez.
îşte Cenab-ı Hak, insanlara en son ve kalıcı mesajı olan Kur'an'da bunu şu üç ayetle gayet net ve açık biçimde belirtmiş bulunuyor:
"(Ey hükmetme durumunda olanlar!) Artık insanlardan korkmayın benden korkun. Ayetlerimizi (ve o ayetlerin taşıdığı hükümleri) az bir pahaya satmayın. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kafirlerin ta kendileridir." [7]
"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir." [8]
"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar hak yolunu aşan ve ilahi sınırları çiğneyip geçen günahkarların' ta kendileridir." [9]
Şüphesiz Allah'a, Kur'an'a, Peygamber'e ve ahiret gününe dosdoğru iman eden bir kimse, elbetteki Allah'ın insanların salah ve saadetinden yana indirdiği hükümlerle hükmeder.

Adaletle Hükmetmek İslam Cemaatinin Her Ferdiyle Yakından ilgilidir:
Resulüllah (a.s.) Efendimiz, cemaat, diğer bir anlatımla toplum yapısında yer alan her mü'min, bulunduğu yerde bir koruyucudur, aynı zamanda adil davranan bir sorumludur, buyururken Müslümanların birbirlerini kontrol etmelerini ve bu suretle adil bir otokontröl mekanizması oluşturmalarını kasdetmiştir:
"Hepiniz birer koruyucusunuz ve her biri muhafazasıyla ilgili bulunduğu şeyden sorumludur: îmam (devlet başkanı, hükümdar ve lider) bir koruyucudur ve korunmasıyla ilgili bulunduğu (halk) tan sorumludur. Adam kendi çoluk-çocuğu arasında bir koruyucudur ve onlardan sorumludur. Kadın kocanın evinde bir koruyucudur ve ondan sorumludur. Evin hizmetçisi bir koruyucudur ve efendisinin malından sorumludur. Evet hepiniz birer koruyucusunuz ve korunmasıyla (emrolundukîarınız) şeyden sorumlusunuz." [10]
Diğer bir hadiste ise bu anlamda şöyle buyurulmuştur:
"Şüphesiz ki Cenab-ı Hak, her koruyucu durumunda olan kimseden korunmasıyla ilgili bulunduğu şeyi koruyup korumadığından sor-caktır." [11]
Kazai Organda Görevlendirilecek Kimse:
Kazai organda görevlendirilip hüküm verme makamına getirilen kimsede birtakım vasıfların bulunması şarttır. Aksi halde en önemli konu ve makamı ehil olmayanların eline terkemiş oluruz ki, bu ülkenin güvenini sarsar, adalet kavramını zedeler.
O bakımdan Resulüllah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Kim hüküm verme makamına getirilir veya insanlar arasında (hükmetmek üzere) hakim tayin edilirse, gerçekten o bıçaksız kesilmiş olur." [12]
Resulüllah (a.s.) bu hadisleriyle adli mekanizmanın başına geçirilen kimselerin ne kadar büyük bir sorumluluk" taşıdıklarına dikkat çekmiş bulunuyor. [13]

Konuyla İlgili Diğer Hadisler:

Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Çölde, boş bir arazide bulunan üç kişiye, kendilerinden birini emir seçip başlarına geçirmeleri ancak helal olur." [14]
Eb'u Said (r.a.), den yapılan rivayette, Resulüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir:"Uç kimse sefere çıktıkları zaman, kendilerinden birini emir (başkan) seçsinler." [15]
Bu iki hadis, müslüman bir cemaatin nerede olurlarsa olsunlar başlarında bir emir (başkan) yoksa, mutlaka aralarından ehil birini başkan seçmelerinin vücubuna delalet etmektedir. Zira islam, birlik, dirlik, disiplin, hak ve hukuk, adalet ve doğruluk dinidir. Bir yolculukta veya azınlığı teşkil ettikleri bir ülkede her kafadan bir ses, her ağızdan değişik bir hüküm çıkacak olursa, işler karışır, haklar zayi' olur ve. gayr-i müslimlere cesaret verir. [16]

Tahliller ve Rivayetler

917 no'lu Abdullah b. Amr hadisinin isnadı sahihtir. Ebu Said hadisi de öyle. Bu mealde Hafız Bazzar isnad-i sahihle Ömer b. Hattab (r.a) den şu hadisi tahric etmiştir: "Sizler seferde üç kişi olursanız, içinizden birini bışmıza emir seçiniz. Sizin seçeceğiniz emir, Re-sulüllah'm (a.s.) emrettiğidir."
Yine Hafiz Bezzar, bu mealde bir hadisi de Ibn Ömer (r.a.) dan rivayet etmiştir. Mealen şöyledir: "Seferde üç kişi olurlarsa, aralarından birini emir seçip başlarına getirsinler."
Aynı lafızda bir diğer hadisi Taberani, Ibn Mes'ud (r.a.) den is-nad-ı sahih ile tahric etmiştir. Böylece bu konudaki hadisler birbirine şehadet etmekte biri diğerini kuvvetlendirmektedir.
Hadislerin açjk delaletinden anlaşılan odur ki, bir yerde, seferde veya yabancı bir ülkede üç veya daha fazla müslüman biraraya gelirse, mutlaka aralarından birini kendilerine emir seçmelidirler. Böyle hareket etmeleri vaciptir. Sayıları üçü bulmadığı takdirde buna gerek yoktur.
Müslümanların bulundukları yerde kendi aralarından bir emiri seçmeleri aklen mi vacibtir, yoksa şer'an mı vacibtir? Bu hususta farklı görüş ve yorumlar ortaya çıkmıştır. Eş'arilere göre, şer'an vaciptir. [17]

Çıkarılan Hükümler

1- islam ülkesinde insanlar arasında adaletle hükmetmek, kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuştur.
2- Müslüman halkı adalet ve hakkaniyetle idare edecek bir emir, devlet başkanı seçmek vaciptir.
3- Halk arasında dava konusu olan ihtilaflı meseleleri, konu ve olayları adaletle çözüp hükme bağlayacak adil hakimler yetiştirmek de vaciptir.
4- Allah'a, Peygamberine, Kur'an'a ve ahirete dosdoğru iman eden bir cemaat, bir kavim, bir milletin Allah'ın indirdiği, hükümlerle amel etmesi vaciptir.
5- Allah'ın indirdiği hükümleri red ve inkar edenler ancak küfrü seçip benimseyenlerdir.
6- Allah'ın indirdiği hükmelere inanıp onlarla amel etmeyenler fa-sik ve zalimdirler.
7- islam kıyamete kadar ictihad kapısını açık bırakmıştır.
8- Ictihadda bulunacak yüksek seviyede ilim adamı yetiştirmek farz-ı kifayedir.
9- Müctehid bir mesele hakkında ictihad eder de isabet kaydeder, doğru olan hükmü çıkarırsa iki sevap kazanır. Biri ictihad ettiği, diğeri cloğru olanı bulup çıkardığı için. Hata ederse, kendisine bir sevap vardır..O da ictihad ettiği için.
10- En az üç müslüman bir yerde, bir yolculukta veya başka bir ülkede biraraya gelirse, aralarından birini emir seçmeleri vacip olur.
11- Her müslüman bir koruyucudur ve herkes korunmasıyla ilgili bulunduğu şeyi korumakla yükümlüdür.
12- islam bu prensiplerle birlikte cemiyet yapısında sağlam bir otokontröl oluşturmayı emretmiştir.
13- Seçilen emire, Allah'a karşı isyan ve günahı gerektiren bir durum söz konusu olmadıkça itaat vaciptir.
14- Her konuda adil olmak, hakkı savunmak vaciptir.
15- Halk arasında çeşitli dava konularında hükmedecek hakimin seçilip tayin edilmesinde çok dikkatli olmak sünnettir.
16- Sağlam inançlı, iyi ahlaklı, vakarlı, bilgili, islam hukukunda uzmanlaşıp ictihad seviyesine yükselmiş kimseleri hakim tayin etmek gerekir.
17- Bilgi ve yeteneği kafi derecede olmayan bir hukukçuyu, bir fa-kihi hakim tayin etmek mekruhtur. [18]

İdareci Olmaya Özenmek ve Bunun İçin Hırslı Olmak

idareci vasfı, çok yönlü olup devletin en üst kademesindekilerle en aşağı kademesinde yer alan bütün yetkili, söz sahibi kişileri kendi kapsamına alır. Ancak devlet çarkını çevirmede daha çok iki önemli makam bulunuyor: idari teşkilat ve adli teşkilat... Özellikle bu iki teşkilatı rayına oturtmak ve en bilgili, en adil ve en çok haklara saygılı bir kadroyla bu iki teşkilatı donatmak şarttır. Aksi halde devlet ve millet işleri ehil olmayan kişilerin elinde oyuncak haline gelir ve verilen yetkiler daha çok kötüye kullanılır.
O bakımdan Resulüllah (a.s.) Efendimiz aynı zamanda insan sarrafıydı. Kime hangi görevi tevdi' edeceğim çok iyi bilir ve en yakını bile olsa, ehil olmadığı takdirde bir göreve tayin etmezdi. Aynı duyarlığı Ebu Bekir Sıddik (r.a.) ile Ömer b. Hattab. (r.a.) da göstermişlerdir...
Bu konuda Resulüllah'm (a.s.) ümmetine uyarıcı anlamda birtakım emir ve tavsiyeleri olmuştur. Daha doğrusu ümmetine bu hususta çok sağlam kıstaslar ve misaller vermiştir. [19]

İlgili Hadisler

Ebu Musa (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resulüllah (a.s.) Efendimiz*in yanına gittim. İçeriye benimle birlikte amcam oğullarından iki adam da girdi. Onlardan biri şöyle dedi: 'Ya Resulüllah! Aziz ve Celil olan Allah'ın bakmakla seni görevli kıldığı bazı şeyler üzerine bizi emir kıl (yetki verip görevlendir)." Diğeri de buna benzer bir istekte bulundu.
Bunun üzerine Resulüllah (a.s.) Efendimiz onlara şöyle buyurdu: "Doğrusu biz, Allah'a and olsun ki bu işlerin başına istekli çıkan kimseyi veyahut bu işlere karşı hırslı olanı görevli kılmıyoruz." [20]
Abdurrahman b. Semure (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Re-sulüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: 'Ya Abdurrahman b. Semure, emirlik isteme. Çünkü gerçekten eğer o sana senin isteğin olmaksızın verilirse ona karşı yardıma ma-zhar olursun, istediğin için verilirse (ilahi) yardıma mazhar kılınmazsın." [21]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resulüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim hükmetme yetkisini talep ederse, o kendi nefsine terkedilmiş olur. Kim de bu göreve zorlanıp geterilirse, üzerine bîr melek iner de onu ûogru olana irşad eder." [22]
Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Şüphesiz sizler ileride emirlik hususunda çok istekli olacaksınız ve bu kıyamet gününde pişmanlığa dönüşecektir. Ne güzeldir süt emziren ve ne kötüdür sütten kesen." [23]
Yine Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim müslümaıılar arasında hüküm vermeyi talep eder de ona (o göreve) eriştikten sonra adaleti zulmüne üstün gelirse ona cennet vardır. Kimin de zulmü adaletine üstün gelirse, ona da cehennem ateşi vardır." [24]
Yüklenilen Sorumluluğun Ağırlığı:

îster yargı organında olsun, isterse idareci kadrosunda olsun bulunmak beraberinde büyük sorumluluğu getirmektedir. Bundan daha çok sorumluluk yükleyen görev ise, hükümdar ve lider makamına yükselmektir.
Unutmamak gerekir ki, makam, servet ve yetki arızi şeylerdir. Ölüm olayıyla bunlar son.bulmakta, yani arızi olan şeyler bir bir silinmekte ve asıl olan ne ise o kalmaktadır. Bir de bunlar hastalık halinde bir tutku olursa tedavisi hemen hemen mümkün olmaz. Zira asırların tecrübeleri şu üç hastalığın tedavisinin olmadığını ortaya koymuştur: Makam, servet ve şehvet...işte bu üçü tutku haline gelip kişinin kalbini, kafasını, vicdanını ve ruhunu istila edince devası bulunmayan bir dert olup kalır.
Resulüllah (a.s.) Efendimiz bu konuda ümmetini uyararak makam talebinde bulunmamalarını tavsiye etmiş ve buna rağmen istediği makama getirilen kimsenin adil ölçülerle davranmasını emretmiş ve adaletinin mutlaka haksızlığı yenmesinin lüzumuna dikkat çekmiştir. Aksine bir tutumla kişi birkaç yıllık dünya hayatını renklendirebilir, fakat ebedi hayatını cehenneme çevirir. Şüphesiz adaletsizlikte zulüm, vebal, günah ve haklara tecavüze teşvik vardır.
Bunun içindir ki ashab-ı kiramın çoğu ağır sorumluluk gerektiren görevlerden kaçınmışlar ve zorlanmadıkları takdirde kabul etmek istememişlerdir. Hatta îkinci Halife Ömer (r.a.), Ebu Hüreyre'yi (r.a.) Bahreyn'e vali ve kadı olarak tayin edip göndermek istediğinde Ebu Hüreyre bu görevi almak istememiş, halife ısrar edince Ebu Hüreyre (r.a.) emre itaat etmek zorunda kalmıştı. Medine'ye vali tayin ettiği Sel-man el-Farisi de aynı isteksizliği izhar etmiş ve Irak Acemine bölge valisi ve kadısı olarak tayin edilen Huzayfe b. Yeman (r.a.) de istemiye istemiye bu ağır görevi kabul etmişti. [25]

Tahliller ve Rivayetler

920 no'lu Ebu Musa hadisini Buhari ye Müslim ittifakla tahric etmişlerdir. Senedindeki ricalin hepsi sahihtir. O bakımdan istidlal ve ihticaca salih görülmüştür. Hadis üç.Önemli hüküm yansıtmaktadır:
1- Islami sistemde sorumluluk arzeden ve dikkat edilmediğinde vebale gerek olan makam ve görev istenilmez. Zira buna istekli olanlar, daha çok günaha karşı cesareti yüksek olanlardır. Takva sahibi bir kimse, kolay kolay bu gibi makam ve görevlere gözünü dikmez ve kendiliğinden talip olmaz.
2- islam'da makam ve görev tevdi edilir. Ehil olup takva üzere yaşayan güvenilir kimseler tesbit edilerek önemli makam ve görevler teklif edilir. Bu bir emir şeklinde tezahür ettiği takdirde sözü edilen vasıftaki zatların kabul etmesi gerekir.
3- Islami sistemde adama iş değil, işe ehil adamlar aranır. Zira devlet bütün kurum ve kadrolarıyla milletin hizmetindedir. Her görev ve makam bir emanettir ve emaneti ehline tevdi edip korumak farzdır.
Bunun için Resulüllah (a.s.) Efendimiz'den, "kıyamet ne zamandır?" diye sorulduğunda, "emanet zayi' edildiğinde" diye cevap vermiştir. Soran kimse, "emanet nasıl zayi' edilecek?" diye tekrar sorunca, Efendimiz ona, "iş, görev ve makam ehil olmayanlara tevdi' edildiğinde kıyameti bekle (o. yakındır)" buyurmuştur. [26]
921 no'lu, Abdurrahman hadisini de Buhari ve Müslim ittifakla tahric etmişlerdi. Bu da yukarıdaki Ebu Musa hadisi gibi sahih olup istidlal ve ihticaca salihtir.
Hadis hem yukarıdaki 920 no'lu hadisi mana yönünden kuvvetlendirmekte, hem de makam ve görev konusunda ağır manevi müeyyideye dikkatler çekilmektedir. Böylece hadis iki hükme delalet etmekte olup makam meraklılarını uyarmaktadır:
a) Sorumluluk arzeden bir makam veya göreve istekli çıkan kimse, ekseriya ilahi yardıma mazhar olmaz. Ancak görevin başına geçtikten sonra vebalin azametini düşünerek ona ehil olmaya çalışır ve takva üzere hizmet verirse, ilahi yardıma mazhar kılınacağı umulur.
b) Günaha girerim, bilerek bilmeyerek haksızlıkta bulunurum endişesiyle görevden kaçan ehil kimseye görev verilir de o da istemiye istemiye kabul eder ve Allah'ın yardım ve desteğini dileyerek işe başlarsa, Cenab-ı Hak ona yardım eder.
922 no'lu Enes hadisini Nesai dışında beşler tahric etmiştir. Tabe-rani ise el-Evsat'ta Abdula'la rivayetinden naklen tahric etmiş ve Enes'e (r.a) kadar senedini ulaştırıp merfuan rivayeti tesbit etmiştir. Mealen şöyledir: "Kim hüküm verme makamına talip olur ve buna karşı yardım (aracı olmaklık talep ederse, o kendi haline bırakılır. Kim de hüküm verme makamına talip olmaz ve-bunun için kimseden yardım istemez (bununla beraber görev ona verilir) se, Allah ona bir melek indirir de o melek ona doğru olanı ilham eder."
Tirmizi ise bu hadisi iki ayrı tarikten tahric etmiş ve önce hasen-garip ifadesini, sonra da en sahih ifadesini kullanmıştır.
Hakim de bunu îsrail tarikiyle Abdula'la'dan tahric edip sahihle-miştir. Ancak cumhur (hadis alimleri) Abdula'la'nm zayıf olduğunu belirtmiştir. ,
Ibn Münzir ise, bu hadisi şu lafızla tahric etmiş bulunuyor. Mealen şöyledir: "Kim hüküm verme makam ve görevini talep eder ve bunun için arayere aracılar, şefaatçiler sokmaya çalışırsa, o kendi haline bırakılır. Kim de bu göreve zorlanırsa, Allah onun üzerine bir melek indirir de o melek ona doğru olanı ilham eder."
Bu hadislerle 921 no'lu Abdurrahman hadisi birbirini kuvvetlen-" dirmekte ve taşıdığı hükümlere ağırlık kazandırmaktadır.
923 no'lu Ebu Hüreyre hadisini Buhari, Nesai ve Ahmed b. Han-bel tahric etmişlerdir. Sahih olup istidlale salih görülmüştür.
Adli ve idari bir makamın başına geçmeğe talip olup nefsine, duygularına mağlup olan kimse ağır bir vebal altına kendim sokmuş olur ve kıyamet gününde bu olduğu gibi pişmanlığa dönüşür, ama neden sonra.. Makam ve yüksek görev süt emziren kadın misali durmadan hırslı olanı besler, ölüm olayıyla bu süt kesilir ve sonu perişanlıkla noktalanır.
Zira dünyada makam ve görevlere istekli olup ona erişmek isteyen kimse, bununla sadece dünyalık elde etmek, üstünlük sağlamak ister. Hir iki yönüyle de haksızlığa, günaha yol açar.. Böylesine ahirette ancak yüklendiği vebal, haksızlık ve günahların karşılığı vardır.
924 no'lu ikinci Ebu Hüreyre hadisini Ebu Davud ile el-Münziri tahric etmişlerdir. Ancak ikisi de hadis hakkında .bir görüş beyan etmemiştir. Ne var ki, yapılan ciddi tesbitlere göre, senedinde ta'ne hedef olacak kimse yoktur. Senedinde Mülazim b. Amr üzerinde durulmuşsa da Ahmed b. Hanbel ile tbn Main onun sika (güvenilir) olduğunu belirtmişlerdir.
921 no'lu Abdurrahman hadisinde "emirlik isteme" cümlesi yer alırken, diğer bazı rivayetlerde ise" emirlik temenni etme" cümlesine yer verilmiştir. Zaten isteklerin çoğu temenni anlamındadır.
Batı demokrasisinde ise, uygulamada makam ve mevki için en hırslı kişiler sahneye çıkar ve kıyasıya bir mücadele başlar. Halkın önemli kısmı da politize edilerek bu gibilerin destekçisi durumuna getirilir. Sonra da yağcılar, dalkavuklar, arpalık peşinde olanlar bütün güçleriyle sahnedeki siyasileri destekler, işte bundan dolayı Batı demokrasisinde iş başına geçen veya getirilen kimse, devlet ve millet malını kendi yandaşlarına arpalık yapmakta bir sakınca görmez ve böylece makam ve şöhret peşinde koşan muhterislerin iş başına getirilmesiyle bütün bir millet zarar görür.
İslamiyet ise, her yanı ve yönüyle adalet, denge ve düzen dinidir. Ancak ehil olup takva üzere yaşamayı prensip edinen faziletli, bilgili kişilerin iş başına getirilmesini emir ve tavsiye eder.
Nitekim Taberani'nin el-Evsat'ta Şerik b. Abdullah b. İsa tarikiyle yaptığı rivayette şöyle buyurulmuştur: "Emirliğin evveli nedamet, ortası yerine getirilmesi lazım bir borç ve sonu da kıyamet gününde azaptır." Bu hadise şahid olarak şu rivayet gösterilmiştir; "Emirliğin başlangıcı melamet (rüsvaylık), sonu da nedamettir." Bunu da Taberani tahric etmiştir.
Ayrıca Taberani'nin merfuan Zeyd b. Sabit'ten (r.a.) buna yakın anlamda rivayet ettiği şu hadis de bulunuyor: "Emirlik ne güzel şey (görev) dir şu kimse için ki, onu haklı ve helal yol ve Ölçü ile alır. Hakkıyla almayan kimse için de kötü bir şey (görev) dir ki kıyamet gününde sadece hasret olur."
Sahih-i Müslim'den Ebu Zer'den yapılan rivayette, adı geçen Re-sulüllah'a (a.s.) şöyle dediğini haber vermiştir:
- Ya Resulüllah! Beni (devlet çarkında) bir göreve tayin etmez misin?
Bunun üzerine Resulüllah (a.s.) eliyle omuzuma vurarak şöyle buyurdu:
- Ya Ebu Zer! Doğrusu sen zayıf bir kimsenin. Emirlik ve benzeri bir görev bir emanettir ve şüphesiz ki bu görev (yani emirlik ve benzeri bir görev) kıyamet gününde rezillik, rüsvaylık ve pişmanlık olacaktır. Ancak bu emaneti hakkıyla (haklı yoldan) alıp ve ondaki (yetkiyi) gerektiği gibi yerine getirenler müstesna." [27]
Yusuf Peygamber'in (a.s.) Mısır hükümdarından hazine emirliği görevini istemesine gelince, o bir peygamber idi. Mısır'da adil bir düzen kurmayı ülkenin ekonomisini sağlam temellere oturtmayı, gelir dağılımında adil bir kıstas uygulamayı, fakir, muhtaç ve zayıfları destekleyip himayeyi arzu etmişti. Kendine güveni vardı. Nitekim ilk denemeyi, vezirin karısıyla başbaşa kaldıklarında geçirmiş ve sınavı başarıyla.kazanmıştı. O bu* teklifi yine kendiliğinden değil, Allah'ın vahiy yoluyla bildirmesinden veya meleğin ilhamından cesaret alarak yapmış bulunuyordu.
O bakımdan bu konuda Yusuf (a.s.) in istekli çıkması herkes için bir kıstas ve misal teşkil etmemektedir. Ancak İslam ülkesinde adli ve idari mekanizmanın çok kötü ellerde kaldığı görüldüğünde, kendine güvenen takva sahibi, bilgili ve uzman kimselerin devreye girmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü Müslüman bir ülkeyi çıkarcıların, men-faatçilerin, dalkavuk ve yağcıların elinden kurtarmak, aklı eren her olgun mü'minin görevidir. [28]

Çıkarılan Hükümler

1- Islami sistemde görev talebinde bulunulmaz.
2- Ancak laçkalaşan ve hergün kötüye giden devlet çarkını zayıf, menfaatçi ellerden kurtarmak için kendine güvenen olgun mü'minlerin devreye girmesi gerekir.
3- Makam ve mevki hırsıyla yanıp tutuşan kimselere görev vermek sakıncalıdır.
4- Şahsi çıkar peşinde koşan, helal ve haram sınırlarını gözetmeyen, çevresini korumayı amaçlayan kimselerin önemli makamlara ve görevlere atanması için şefaatçi olanlar da günahkar sayılırlar.
5- Bu tip kişiler görev başına getirilince, diğer mü'minlerin ona yardımcı olmaları da sakıncalıdır. Çünkü öylesine Allah da yardım etmemektedir.
6- Ancak görev başına geçince, sorumluluğun ağırlığını duyar ve tam istikamet üzere çalışıp ülkeye hizmet eder, adalet ve hakkaniyetten ayrılmazsa, o takdirde ona yardımcı

olmak gerekir. Nitekim Re-sulüllah (a.s.) böylesini cennet ile müjdelemiştir.
7- İş başına geçirildikten sonra zulmü ve aşırması adalet ve iyi hizmetlerine üstün gelirse, artık o saadet yolunu kaybedip ateşe uzanan bir yolda yürüyor olur.
8- Yusuf Peygamber'in Mısır hükümdar veya vezirinden görev talep etmesi, Onun vasıf ve özelliğiyle ilgilidir, umuma teşmil edilemez. [29]

Yükseldiği Makamın, Yüklendiği Hizmetin Hakkını Vermeyenler

îslam, kitap ve sünnetiyle bu konu üzerinde durmuş ve gereke ağırlığı vermiştir. Cenab-ı Hak, idari ve adli makamları işgal edenlere aynı zamanda umur bilenlere şu emri vermektedir:
"Sizden hayra çağıran, iyilikle emreden, kötülükten men'eden bû cemaat olsun! îşte kurtuluşa erişenler bunlardır." [30]
Çünkü ümmet-i Muhammed'in (a.s.) yeryüzünde insanlardan yana sahneye çıkarılan hayırlı bir ümmet olduğuna, göre, Özellikle bu hayırlı hizmetleri idari ve adli mekanizmayı çalıştırırken göstermeli gerekir. Aksi halde bu vasfını kaybeder.
Cenab-ı Hak, bu ümmete belirttiğimiz anlamda şöyle seslenmektedir:
"Siz insanlardan (yeryüzüne) çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyilikle emreder, kötülükten men'eder; Allah'a iman edersiniz..." [31]

İlgili Hadisler

Ebu Hüreyre (r.a.).den yapılan rivayette, adı geçen, Resulüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "İnsanlar arasında kadı (hakim) tayin edilen kimse bıçaksız kesilmiş olur." [32]
tbn Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Halk arasında hüküm verme mevkiinde olan hiçbir hakem yoktur ki, kıyamet gününde hapsedilmiş olmasın. Bir melek onun ensesinden tutup cehennem üzerinde (ateşin kenarında) durdurur ve sonra başını Aziz ve Celil olan Allah'a doğru kaldırır. Allah ona "onu atıver" diye emrederse, o da onu boşluğa atıverir ve o boşlukta kırk sonbahar (yıl) inişe devam eder." [33]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Veyl (yazıklar veya cehennemdeki bir dere) umeraye, veyl urefaye ve veyl umenaye olsun. Birçok kavim (topluluk) lar kıyamet gününde, dün saçlarıyla Ülker yıldızına asılı olup yer arasında sallanıp kalmayı temenni edeceklerdir." [34]
Aişe (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efen-dimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:1[Adaletle hükmeden kadı üzerine kıyamet gününde öyle bir saat (an-zaman) gelir ki bir hurma hakkında olsun iki kişi arasında hükmetmemiş olmayı temenni eder." [35]
Ebu Umame (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendi-miz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "On veya daha fazla kişiyi idareyle görevlendirilen kimse kıyamet gününde mutlaka eli boynuna bağlı olarak Allah'ın huzuruna gelir. Bu durumda ya onun iyi, güzel idaresi onun elini çözer veya onu helak eder" [36]
Ubade b. Samit (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen Re-sulüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "On kişiye emir olan ne kadar bir kimse varsa, kıyamet gününde mutlaka elleri boynuna bağlı bir halde getirirler de hak onu ya salıverir veyahut helak eder. Kim de Kur'an-ı öğrendikten sonra unutursa, eli kesik (veya eli tutmaz) bir halde Allah'a kavuşur." [37]
Abdullah b. Ebi Evfa (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Re-sulüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Haksızlık etmediği sürece, Allah kadı (hakim)le beraberdir Zulüm ve haksızlık edince Allah onu nefsiyle başbaşa bırakır." [38]
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir:
"Allah, haksızlık etmediği sürece kadıyla beraberdir. Haksızlık ettiği zaman onu kendi haline bırakır ve şeytan ona gerekli olur." [39]
Abdullah b. Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Re-sulüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Şüphesiz ki adil ve haktan yana olanlar, (kıyamet gününde) Rahman olan Allah'ın sağında nurdan minberler üzerinde olurlar. Allah'ın her iki (kudret) eli de sağdır. Bunlar hükümlerinde, aile halkı ve hısımları arasında ve görevli kılındıkları işte adaletle davrananlardır." [40]
Hakların Korunmasında Gösterilen Duyarlık ve Titizlik:
İslam, 15 asır önce insan haklarını en mükemmel ve kalıcı şekilde koruyup bnu doruğuna yükseltmiştir. Çünkü kainatın varlığından maksat insandır. Görebildiğimiz ve göremediğimiz, tesbit edebildiğimiz ve edemediğimiz her şey insandan yana yaratılıp programlanmıştır. Melekler bile insanların hizmetine sevkedilmiş bulunuyorlar.
insan, ilahi hikmetin ayrı bir tezahürü olarak hem iyiliğe, hem de. kötülüğe meyilli olarak yaratılmıştır. Onda meleki sıfatlar bulunduğu gibi hayvani sıfatlar da bulunmaktadır. Dünya hayatının canlılık kazanması, her alanda araştırmalar yapılabilmesi için insanın belirtilen özellikte yaratılmasıyla sıkısıkıya ilgilidir.
O halde insan hılkatmdaki Özelliği, gereği birtakım haksızlıklar yapabilir- Kitap ve sünneti aşıp günah işleyebilir. Peygamberlerin gönderilmesinden ve semavi kitapların indirilmesinden maksat, in-sanıu meleki sıfatlarını üstün kılmak, beşeri zaaflarını meşru sınırlar içine almak ye başkalarının hakkına tecavüzden onu alıkoymaktır.
İnsan haklarını insanın hılkatındeki azizliğe, ruhundaki yüceliğe ve fitratındaki mayaya uygun şekilde korumak, en önemli hizmetlerin başında gelmektedir.
Bunun için de insanı en iyi bilen ve değerlendiren, onun iki hayatını da denge ve düzende tutmayı murad eden Cenabı Hak, son kitabı Kur'an'da bu hakların sınırlarını çizip belirlemiş bulunuyor.
Belirlenip çizilen bu sınırlar İslam Hukuk Sistemi'ni oluşturuyor. Ve bu sistemin ağırlıklı yanını, insan haklarını koruma esas ve prensipleri oluşturmaktadır. [41]

Tahliller ve Rivayetler

929 no'lu Ebu Hüreyre hadisini, Nesai dışında beşler tahric etmiş, Tirmizi hasenlemiştir. Ayrıca Hakim, Darekutni de tahric etmiş, İbn Huzayme ile İbn Hıbban sahihlemişlerdir.
Hadis hakimlik mesleğinin çok ağır sorumluluklar taşıdığına delalet etmekte ve bu mesleğe hevesli olanları uyarmakta, kendilerine intikal eden dava konusunu çok ciddi biçimde inceleyip haklıyı haksızdan ayırd edebilmenin bütün hukuki yollarını bilmelerinin vacip olduğuna işaret etmektedir.
Bunun için hakimin titizlikle üzerinde duracağı ve adaleti yansıtmada kendisini başarılı sonuca götüreceği hususları çok iyi bilmesi gerekmektedir. İlim adamları bu hususları şöyle* maddeleştirmişlerdir:
1- Davacıyla davalıyı çok dikkatle dinlemesi,
2- Davacıdan beyyine (şahit ve belge) talep etmesi,
3- Adalette sürat göstermesi,
4- Davacıyla davalıya eşit şekilde davranması,
5- Öfkelenmesi,
6- Öfkeli halde karar vermemesi,
7- Hiçbir aracı kabul etmemesi ve rüşvetten kesinlikle kaçınması bu cümledendir.
Aksi halde hakim, Resulüllah'ın (a.s.) tabiriyle "bıçaksız kesilmiş olur." Yani haklıyı haksızdan ayırt etmediği, haksızlığa uğrayana hakkını vermediği için kıyamet gününde rezil ve rüsvay olur.
930 no'lu Ibn Mes'ud (r.a.) hadisini Ibn Mace ile Ahmed bin Han-bel rivayet etmişlerdir. Ebu Hüreyre hadisini mana yönünden kuvvetlendirmektedir. Hadis daha çok hakimlik mesleğinin çok tehlikeli ve ağır sorumluluk gerektirdiğine delalet etmekte, bu mesleğe girmek isteyenleri uyarmaktadır.
931 no'lu Ebu Hüreyre hadisini Süyuti hasenlemiştir. Bu hadiste üç kavram veya sıfat üzerinde durulmuştur:
1- Ümera, .
2- Urefa,
3- Ümena
Urefa: Halkın, kavim ve cemaatin işlerini düzene koyup onlar üzerinde idare ve yargı yetkisi bulunanlar anlamına gelir.
Ümera: Hükümdar ve lider durumunda olanlar demektir.
Ümena: Devlet hazinesi başta olmak üzere çeşitli kurumlar üzerine tayin edilen emin kimseler demektir.
Resulüllah (a.s.) Efendimiz bu üç sıfatı anarak devletin en önemli üç kademesine dikkatleri çekmiş bulunuyor. Bunlar adil, doğru ve titiz davrandıkları sürece, ülke huzur, güven, denge ve düzen içinde olur. Bunlar gayr-i adil, gayr-i emin davrandıkları takdirde ülkenin düzeni ve ahlakı alt-üst olur.
932 no'lu Aişe (r.a.) hadisim Ahmed b. Hanbel, el-Ukili, Ibn Hib-ban ve Beyhaki tahric etmişlerdir. Mecmeu'z-Zevaid'de bunun isnadının hasen olduğu belirtilmiştir. Bu da yukarıdaki hadisleri mana yönünden kuvvetlendirmekte olup hakimlik mesleğinin son derece ağır ve sorumluluk arzeden bir meslek olduğuna delalet etmektedir. Ancak, hadisler bu mesleğe girilmesine engel koymamakta, kendine güvenebilen, adaletten sapmayacağına inanan kimselerin bu mesleğe girmesini tavsiye etmektedir.
933 no'lu Ebu Ümame hadisini Suyuti hasenlemiştir, [42] Hadisin son kısmında şu fazlalık da rivayet edilmiştir: "Emirlik ve kadılığın evveli melamet, ortası nedamet, sonu kıyamet gününde rüsvaylıktır.."
Bu anlamda birkaç hadis daha bulunuyor. Beyhaki es-Sünen'de şöyle rivayet etmiştir: "On kişiye emirlik eden herkes kıyamet gününde elleri bağlı olarak getirilir. Taki ya onun adaleti elini çö'zer veya haksızlık ve zulmü onu helak eder.."
Taberani'nin İbn Abbas (r.a) dan yaptığı rivayette ise buna yakın anlamda şöyle buyurulmuşUır:-"Hangi emir on kişi üzerine tayin edilirse, kıyamet gününde mutlaka onlardan

sorulur."
934 no'lu Ubade hadisi de bu anlamda olup biri diğerini kuvvetlendirmektedir.
935 no'lu Abdullah b. Ebi Evfa hadisini Tirmizi tahric etmiştir. Ayrıca Hakim kendi Müstedrek'inde, Beyhaki kendi Süneninde rivayet etmiş, tbn Hibban da sahihlemiştir.
936 no'lu hadisi Tirmizi has enlemiş tir. Diğer hadislerle biri diğerini kuvvetlendirmekte ve konuya ağırlık kazandırmaktadır.
937 no'lu Abdullah b. Ömer hadisini Müslim, Nesai ve Ahmed b. Hanbel tahric etmişlerdir. Bu mealde başka hadisler de bulunuyor. Adil bir hakimin kıyamet gününde nasıl mükafatlandınlacağı belirtiliyor ve adaletten sapmayacağına güvenen kimselerin bu mesleğe heves etmesini teşvikte bulunuyor.
Hakim olacak kimsenin ictihad edebilecek bir tahsil ve bilgiye sa^ hip olması sözkonusudur. Nitekim Resulüllah (a.s.) Efendimiz buna işaretle şöyle buyurmuşlardır: "Hakim ictihad eder de içtihadında hata yaparsa ona bir ecir (sevap) vardır, isabet eder (doğru olanı ortaya çıkarırsa) ona iki ecir vardır.." [43]

Çıkarılan Hükümler

1- islam, hakimlik mesleğine son derece önem vermiştir.
2- Devlet ve müslüman halk adaletle huzur ve güvene kavuşur ve ayakta durma şansına erişir.
3- Bu mesleği hafife alıp adil davranmayan hakim, kıyamet gününde elim bir azap ile karşı karşıya kalacaktır.
4- Adalette sür'at şarttır. Geciken adalet, adalet değildir.
5- Hakları korumada, haklıyı haksızdan ayırd etmede hakim kılı kırk yararcasma davranmalıdır..
6- Hakimin haksızdan yana tavır koyması, haksızlığa ortak olmayı kabullenmesi demektir.
7- Adli mekanizmayı sağlıklı işletmeyen, davaları askıda bırakan ve haksızlığa uğrayanı böylece mağdur eden bir hakim günahların en büyüğünü işlemiş olur.
8- Hakim olacak kimse, îslami sistemde ictihad edecek seviyede olması gerekir.
9- Emir, yani hükümdar veya kumandan olan kimse idaresine verilen kişilerden sorumludur. Adil davranıp görevini kötüye kullanmazsa, ahirette mükafatlandırılır. Aksine davranırsa, cehennemdeki veyl deresi onundur.
10- İslami sistemde devlet hazinesi, emniyet teşkilatı ve -benzeri teşkilat ve kurumlar son derece emin ellere teslim edilir. Emniyeti kötüye kullananlar hem dünyada, hem de ahirette cezalandırılır.
11- Dikkat edilmediği takdirde emirlik ve kadılık mesleğinin başlangıcı melamet ortası nedamet ve sonu ahirette rüsvaylıktır.
12- Hakim adil davrandığı sürece Allah'ın rahmet ve yardımı ondan yanadır. Haksızlık ettiği takdirde ilahi rahrüet ve yarphm keâilir ve öylesi kendi nefsiyle başbaşa bırakılır.
13- Adalet ve hakkaniyetle idare eden, hüküm veren idareci ve hakimler kıyamet gününde nurdan minberler üzerinde olurlar. [44]

Kadınların, Daha Yeni Ergen Olmuş Gençlerin ve Hüküm Verme, İdare Etme Bilgi ve Yeteneğinde Olmayanların Başa Geçirilmesi

"Gerek idarecilik, gerekse hakimlik hem tahsil, hem yetenek, hepi tecrübe* hem-de basiret ister. O bakımdan sadece tahsil yeterli değildir. Aynı zamançla bu iki makamı işgal edecek olanların soğukkanlı, sabırlı, temkinli ve cesaretli olmaları söz konusudur, islam fakihleri kadi (hakim) ürerinde -daha fazla durmuşlar ve bir kişinin bu çok önemli makama tayin edilebilmesi için şu Özelliklere haiz olması gerektiğini belirtmişlerdir: .
a) Ergenlik çağına girmiş bulunmak,
b) Akli melekesi yerinde olmak,
c) Müslüman olmak,
d) Hür olmak,
e) Alim ve fakih olmak,
f) Haram ve günahlardan kaçman, şüpheli şeylere karşı duyarlılık gösterebilen bir kişilik ve karaktere sahip olmak...
Ünlü fakih îbn Kudame ise bu altı maddeyi de dikkate alarak kadı (hakim) olacak kimsede şu üç şartın bulunması gereklidir demiştir:
1- Hem ahkamı kemal derecesinde bilmesi, hem de hilkatinin kemal ölçüsünde olması,... Bu da ergen, akıl, hür ve erkek olmasıyla gerçekleşebilir. Ahkamı kemal derecesinde bilmesi ise, iyi bir tahsil, zeka, yetenek, tecrübe ve devamlı araştırma ile gerçekleşebilir.
2- Adil olması, günahlardan ve kötülüklerden kaçınması.. 3-Ictihad ehlinden olması...
Nitekim imam Malik, İmam Şafii ve Hanefilerden bir kısmı da aynı görüştedirler, imam Ahmed'in görüşü budur. [45]
Kadın Kadı Olarak Tayin Edilebilir mi? ,
a) ibn Cerir'e göre, kadılık mesleği için erkek olmak şart değildir. Kadın müfti olabileceği gibi kadı da olabilir.
b) Müctehidlerin çoğuna ve özellikle imam Ahmed, imam Şafii'ye göre hakimin erkek olması şarttır.
c) İmam Ebu Hânife'ye göre, hadler (cezalar) dışında kalan konuları hükme bağlamada kadın hakim olabilir. Özellikle de kadınlarla ilgili dava konularında...
Ancak devlet başkam ve vali olamaz. Belediye başkanlığına da ehil görülmemiştir. [46]
Başta imam Ahmed olmak üzere müctehidlerin çoğu hakimin icti-had ehli olmasının şu altı şeyle gerçekleşebileceğini belirtmişler: Kitap, sünnet, icma', kıyas ve Arapçayı iyi bilmek...
Kitap, yani Kur'an'ı iyi bilmek şu on hususu bilmeye bağlıdır; Amm, mutlak, mukayyed, muhkem, müteşabih, mücmel,, müfesser, na-sih ve mensuh...
- Sünnet'i iyi bilmek için kitabı bilmeye bağlı olan hususlarla birlikte hadislerin tevatür, ahad, mursel, muttasıl, müsned, munkati', sahih ve zayıfım bilmek gereklidir. [47]
Bu kısa açıklamadan sonra konuyla ilgili hadislerin önemli bir kısmını nakletmekle hakimlik ve devlet reisliği mesleğinin Islami açıdan ne kadar çok önemli olduğu daha iyi anlaşılmış olacaktır. [48]

İlgili Hadisler

Ebu Bekre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Ne vakit ki Faris ehli (İranlılar) m (ölen kıral) Kisra'nın yerine onun kızını melike olarak geçirdikleri haberi Re-sulüllah'a (a.s.) ulaştı, O, şöyle buyurdu; 'İşlerini, idarelerini yürütmek için bir kadını başlarına geçiren bir millet elbetteki felah bulamayacaktır." [49]
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resulüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir; "Yetmişinci yılın başında (o dönemde meydana gelecek olan fitnelerden) ve çocuk sayılacak yaşta olanların emirliğinden Allah'a sığının."[50].
Büreyde (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kadı (hakim) ler üç kısımdır. Bunlardan ikisi ateşte, birisi ise cennettedir. Cennette olan hakim, hakkı bilen ve hakka uygun hüküm veren adamdır. Hakkı bilip hükmünde haksızlık yapan adam ise ateştedir. Bilgisizlik üzere hükmeden adam da ateştedir." [51]
Habiste "recülî" ismi kullanılmış ki bu, Türkçemizde "adam", "erkek kişi" anlamına gelir. Bunu dikkate alan ilim adamları, hakimin erkek olmasının şart kılındığını belirtmişlerdir.
Ebu Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, Resulüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Kime delilsiz, belgesiz fetva verilirse, bunun günahı ona fetva verenin üzerinedir." [52]
Ebu Zer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle bilgûvermiştir: 'Ya Resulüllah! Beni bir göreve tayin edip çalıştırmaz mısın?" dedim. Bunun üzerine Resulüllah (a.s.) Efendimiz elini omuzu-ma vurarak şöyle buyurdu: 'Ya Ebu Zer! Şüphesiz ki sen zayıfsın ve istediğin görev ise emanettir. Bu da kıyamet gününde rüsvayhk ve pişmanlıktır. Ancak o emaneti hakkıyle tutup ve onu hakkıyle yerine getiren müstesna." [53]
Ümmu 'l-Husayn el-Ahmesiyye (r.a.) dan yapılan rivayete göre, adı geçen, Resulüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu duymuştur: "Dinleyiniz ve itaat ediniz! İsterse üzerinize Habeşli bir köle emir seçilmiş olsun.. O, aranızda Aziz ve Celil olan Allah'ın kitabını ikame ettiği (onunla hükmettiği) sürece itaatten ayrılmayın." [54]
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçeri, Resulüllah (a.s.) Efen-. dimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "isterse üzerinize başı üzüm tanesi gibi Habeşli bir köle emir kılınmış olsun, dinleyiniz ve itaat ediniz." [55]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, Hakim tayin etmek farzdır. Çünkü çözümü farz olan bir konu, bir davayı hükme bağlaması gerekmektedir.
Ancak hakimlik nüesleğine ehil ve layık olanı bulup getirmek gerekir. Bunun da*birtakım şartları vardır: Akıl, baliğ, islam, hürriyet, gözlerinden arızalı olmamak, konuşma yeteneği yerinde olmak, hadd-i kazf görmemiş bulunmak bu cümledendir.
O bakımdan delinin, çocuğun, kafirin, iki gözü arızalı olanın, dilsizin ve zina iftirasınadan dolayı hadd-i kazf cezası görmüş bulunanın hakim tayin edilmesi caiz değildir.
Hakimin erkek olması şart değildir. Kadın da olabilir. Çünkü kadın da şehadet ehlindendir. yani şahitliği muteber tutulanlardandır. Ancak hudud (cezai konular) da hakim tayin edilmesi yugun değildir. Çünkü kadının hudud ve kısasta şahitliği muteber değildir.
Helal ve haramı bilmesinin şart olup olmadığı ihtilaf konusudur. Hanefilere göre bunu bilmesi menduptur, yani nedb ve istihbabm şartıdır. Hadis alimlerine ve daha çok

hadislerle istidlal edenlere göre hakimin helal ve haramı, şair ahkamı bilmesi ve ictihad derecesine ulaşmış olması şarttır. [56]
b) Şafiilere göre, hakimlik mesleği farz-ı kifayedir. Müslüman bir ülkede ehil olan kişilerin bu mesleği seçmesiyle bu farz o ülke halkı üzerinden kalkmış olur. Hiç kimse heves etmez ve bu mesleğe adam yetiştirmezse, bütün bir ülke halkı günahkar sayılır.
Bir kişi bu mesleğe ehil görülüp tayin edildiğinde durum kendisine tebliğ edilir. O da bu emre uyarak gelip göreve başlar. Kabul etmediği takdirde, daha ehil kimseler varsa onlar ta'yim edilir. Yoksa îslam halife veya hükümdarı onu bu mesleğe icbar eder. Daha ehil ve elverişli olan kimse, ilk tayin edileni ehil gördüğü takdirde, o da kabul ediyorsa o takdirde tayini gerçekleştirilir.
Ehil kimse, meşhur olmadığından kendisine böyle bir teklif yapılmadığım görünce bizzat o mesleğe talip olması menduptur. Tabii bundan amacı ilim ve irfanı yaymaya ve adil hüküm vermeye yönelik ise veyahut geçim sıkıntısı çektiğinden hem doğru hizmet vermek, hem de rızkını te'min etmek ise hüküm böyledir. Böyle bir durum yoksa talepte bulunmaması daha uygundur.
Ancak bu mezhebin en sahih tesbit ve görüşüne göre, durum böyle olduğu takdirde talepte bulunması mekruhtur. Allah daha iyisini bilir.
Kadı (hakim) olmanın şartı: Müslüman, mükellef, erkek, adil, duyan, gören, konuşan ve ictihad edebilen bir kimse olmasıdır. Ahkamla ilgili hususları Kitap ve Sünnet'ten bilip çıkaracak bir bilgiye sahip olması; hass, ânım, mücmel, mübeyyen, nasih, mensuh ve sünnete mütevatir, muttasıl, mursel, ravilerin durumu, sarf ve nahv ölçülerine uygun Arapça bilme, ashab-ı kiramdan ilim adamlarının görüş, yorum, ictihad ve icma'larını araştırıp kavrama, kıyas yapma gibi önemli hususları bilecek bir seviyeye gelmiş bulunmak içtihada ehil olmanın ölçüsüdür.
Bu şartları kendinde toplayan bir kimse te'min edilmediği takdirde sultan veya emir az-çok ehil gördüğü bir kimseyi bu önemli göreve tayin edebilir. [57].
c) Hanbelilerin görüş ve içtihadını az yukarıda kısmen belirtmiş bulunuyoruz.
Bu mezhebe göre hakimlik mesleği farz-ı kifayedir. Şafiiler de olduğu gibi hakim olarak tayin edilecek kimsede birtakım şartların bulunması gereklidir. [58]
d) Maliki mezhebinde ise, gerek Muvatta'da, gerekse el-Müdevvenetü'l-Kübra'da hakimin vasıfları ve özellikleri üzerinde durulmamıştır. Sahnun daha çok İbn Kasım'dan kadının verdiği hükümler hakkında sorular sorup aldığı cevapları yazmış bulunuyor. [59]

Tahliller ve Rivayetler

943 no'lu Ebu Bekre hadisini Buhari, Nesai, Tirmizi ve Ahmed tahric etmişlerdir. Ayrıca Tirmizi bunu sahihlemiştir. O bakımdan istidlale salih görülmüş,ve kadınların sultan veya hâkim, vali, belediye başkanı tayininin caiz olmadığı istidlal edilmiştir. Ancak imam Ebu Hanife, hudud ve kısas dışında kalan hukuki davalara bakmak üzere kadının hakim tayin edilmesi caizdir demiştir.
944 no'lu Ebu Hüreyre hadisini Ahmed b. Hanbel kendi Müsnedinde rivayet etmiştir. Ricalinin hepsi sahihtir. Bu sebeple hadis istidlale elverişle görülmüş ve bundan birtakım hükümler çıkarılmıştır. Her şeyden önce çocuk denen yaşta olanların hakim, vali, belediye başkanı ve devlet başkam seçilmesinin çok sakıncalı sonuçlara sebep olacağı belirtilmekte ve buna cevaz verilmemektedir.
Hicretin yetmişinci yılının başında birtakım üzücü fitnelerin ortaya çıkacağı bir mu'cize olarak haber verilmektedir. Nitekim sözü edilen yılın başında Hz. Hüseyin (r.a.) şehid edilmiş ve islam aleminde birtakım nahoş olaylar birbirini izlemiş ve vak'a-yi harre meydana gelmiştir.
945 no'lu Büreyde hadisini Ebu Davud ile tbn Mace tahric etmişlerdir. Ayrıca Tirimizi, Nesai ve Hakim de tahric etmiş bulunuyor. Aynı zamanda Hakim bunu sahihlemiştir.
Hafiz Ibn Hacer bu hadisin birkaç tariki bulunduğundan söz etmiş ve böylece istidlale salih olduğu anlaşılmıştır.
Hadiste, az yukarıda da temas ettiğimiz üzere "recül" ismi kullanılmıştır; Bu "adam", "erkek" anlamına gelir. O bakımdan ilim adamlarından çoğu bu kelimeye dayanarak kadının hakim olamayacağı üzerinden durmuşlardır.
Ayrıca hakimlik mesleğinin çok muhataralı olduğuna dikkat çekilmekte ve hakkı yansıtmayan, adil davranmayan veyahut bilgisizce hüküm veren bir hakimin cehennem ateşini kendine hazırladığı bildirilmektedir.
946 no'lu Ebu Hüreyre hadisini Ebu Davud ve Ahmed tahric etmişlerdir. Ancak Ebu Davud bu hadis hakkında bir görüş beyan etmemiştir. Bu da hadisin sahih olduğuna işarettir. Nitekim hadis alimlerinin çoğunun tesbitine göre, senedindeki ricalin hepsi sahihtir. [60]
Hadis, verilecek her fetvanın sahih bir delile dayanmasının lüzumunu belirtmekte ve böyle bir delile dayanmaksızın fetva veren kimsenin günah işlemiş olacağı konu edilerek fetva makamını işgal edenler uyarılmaktadır.
Diğer bir rivayette ise, ilimsiz fetva vermenin caiz olmayacağına işaret edilmekte ve fetva verecek kişinin islam hukukunda derin ve etraflı bilgisinin bulunmasının lüzumu hatırlatılmaktadır.
947 dipnotlu Ebu Zer hadisini Müslim ve Ahmed rivayet etmişlerdir, iradesi zayıf, şefkat ve merhameti hakkı izhar etmesine, adaleti yansıtmasına üstün gelen ve aynı zamanda idari ve adli işleri yürütmede zayıf olan kimselerin hakim, vali, belediye başkanı tayin edilmesinin doğru olmayacağı belirtilmektedir. Nitekim çok yumuşak tabiatlı ve idari, adli mekanizmayı sağlıklı biçimde yürütmek için yeterli derecede kuvvetli olmayan Ebu Zer el-Gıffari (r.a.) talebine rağmen bu göreve tayin edilmemiştir. Zira her işi ehline vermek vaciptir. Aksine bir yol izlemek denge ve düzenin zede almasına sebep olur.
Ayrıca bu babda yine Müslim ve Ahmed'in rivayet ettikleri bir diğer hadiste mealen şöyledir: "Ya Eba Zer! Doğrusu seni zayıf görüyorum ve şüphesiz benim için sevip hoş gördüğümü senin için de sevip hoş görüyorum. Sakın iki kişinin olsun başına geçip emir olma ve yetim malını koruyup idare etmek için mütevelli olma." [61]
948 dipnotlu Ümmu'l-Husayn hadisini Müslim, Tirmizi, Nesai, îbn Mace ve Ahmed rivayet etmişlerdir. Hadis, ister devletin en üst kademesine seçilip çıkarılan sultan olsun, isterse sultanın tayin ettiği kumandan, vali ve benzeri bir yetkili olsun onu dinleyip- itaat etmenin vacip olduğuna delalet etmektedir. Ancak diğer sahih hadislerle belirtildiği üzere, Allah'a isyan ve günahı gerektiren hususlarda hiç kimseye itaat edilmez. Ölüm tehdidi altında kalan kimse ise bir istisna teşkil eder.
Hadiste geçen "Habeşli köle" den maksat nedir? Bu bir benzetme midir? Yani başa geçirilen kimsenin fiziksel yapısı göz ve gönül doldur-maşa bile ona itaat gereklidir. Şüphesiz bu bir benzetmedir. Yoksa bir kölenin tayin edilmesi, üst bir makama atanması doğru değildir. O bakımdan müctehid imamların da bu mesele üzerinde farklı yorumları ve ictihadları olmuştur. Hanefi, Şafii ve Hanbeli mezheplerine göre, tayin edilecek hakim ve sultanın hür olması şarttır. Malikîler ise, Ku-reyş'ten olduğu takdirde buna cevaz verilebilir demişlerdir [62]
949 dipnotlu Enes hadisini Buhari ve Ahmed tahrîc etmişlerdir. Yukarıdaki hadisle birbirini kuvvetlendirmekte olup istidlale salih görülmektedir. [63]

Çıkarılan Hükümler

1- Kadın ve çocukların hükümdar, vali ve hakim tayin edilmeleri caiz değildir.
2- İmam Ebu Hanife'ye göre, kadın, hudud ve kısas dışında kalan diğer hukuki meseleleri hükme bağlamada hakim olabilir.
3- Kölenin hakim, vali veya hükümdar seçilip tayin edilmesi caiz değildir. Ancak Malikîler bu meselede biraz esnek davranmışlar ve Ku-reyş'ten olduğu takdirde hakim ve vali olabilir demişlerdir.
4- İslam hukukunu yeterince bilmeyen, kitap ve sünnetten hüküm çıkarma yetenek ve uzmanlığına sahip olmayan kimsenin hakim tayin edilmesi sakıncalıdır.
5- Sultan, tam ehil kimse bulamadığı takdirde işlerin aksamaması için tam ehil olmayan birini tayin edebilir.
6- Bilgisizce hüküm veren hakim için ahirette elim bir azap hazırlanmıştır.
7- Bildiği halde haktan, adaletten sapan bir hakim için de böyle...
8- Hem bilir, hem de hak ve adalet üzere hükmederse, onun için de cennet ve ebedi nimetler hazırlanmıştır.
9- Delilsiz, dayanaksız fetva vermek büyük günahtır. Kendi mantığına göre fetva veren kimsenin imam tehlikeye girer.
10- Kendisine fetva verilen kişi, bunun yanlış olduğunu bilmez de ona göre amel ederse, onun için bir günah yoktur. Asıl günah ve vebal fetva verenedir.
11- Çok yumuşak ve merhameti hakkı ve adaleti yansıtmaya engel olan, idari ve adli mekanizmayı sağlıklı yürütmeye yetenekli olmayan kişilerin vali, hakim ve benzeri bir makama tayin edilmesi mekruhtur.
12- Müslümanlarca seçilip emir kılman bir kimseye itaat vaciptir. Aynı zamanda sultan tarafından tayin edilen vali, hakim ve benzeri yetkili makam sahiplerine de itaat vaciptir.
13- Bunlara, Allah'a isyan ve günahı gerektiren hususlarda itaat edilmez.
14- Ehil idareci, hakim ve belde başkanı yetiştirmek farz-ı kifaye-dir.
15- Ehil olan bir kimse, gerektiği hallerde göreve talip olabilir.
16- Kendisine belirtilen görevlerden biri tevdi edilen zat, bu hususta daha ehil zatların bulunduğunu biliyorsa, onları tavsiye edip verilen görevi kabul etmemesi daha uygun olur.
17- Hükümdar, sultan kesin emir verip tayinde bulunursa, artık o emre uyulur.
18- Kendisi tam ehil olduğu halde tanınmıyorsa ve ehil olmayanlar belirtilen önemli makamlara tayin ediliyorsa, kendisini tanıtıp talip olmasında bir sakınca görülmemiştir. [64]

Yetkili Bir Göreve Getirmenin Şarta Bağlanması

Baştaki sultan, bir tarafa sevkettiği asker üzerine tayin ettiği emir ve kumandanın şehit edilmesi halinde falan kimseyi kumandan olarak başınıza geçirin diye şarta bağlı bir yetkiliyi belirleyebilir.
Bunun gibi, bir belde veya bölgeye tayin edilip gönderilen vali veya benzeri bir yetkiliyle birlikte yardımcı olarak başka bir yetkili kimse de görevlendirilebilir ve aynı zamanda birinci yetkilinin başına bir iş gelecek olursa ikinci yetkili kimsenin onun yerine geçmesi karar-laştırılabilir. Zira amaç askerin ve bölgenin başsız kalmamasını sağlamak, din ve devlet işlerinin sağlıklı biçimde yürütülmesine imkanlar hazırlamaktır. [65]

İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle bilgi vermiştir: "Resulüllah (a.s.) Efendimiz Mute savaşında Zeyd b. Har-, ise'yi emir tayin etti ve (sonra şöyle talimat verdi): "Zeyd öldürülecek olursa, yerine Cafer geçsin. Cafer de öldürülecek olursa, yerine Abdullah b. Kevaha geçsin." [66]
İmam Ahmed de Ebu Katade hadisinde Abdullah b. Cafer'den buna benzer bir rivayet yapmıştır. [67]

İlim Adamlarının Görüşü

Bu hadise dayanan ilim adamları verilecek yetkiyi zamana ve şarta bağlamanın caiz olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bazı fakihler bazı fikhi kaideler açısından bakarak bu görüşe muhalefet etmişlerdir.
Oysa gerek hadis, gerekse siyer kitaplarında hem îbn Ömer, hem de Abdullah b. Cafer hadisleri çok geniş ve detaylı nakledilmiş bulunuyor. Rivayetin sıhhatinde şüphe dahi eden olmamıştır. Bunun için hadisin zahiriyle amel etmek en uygun olanıdır. [68]

Çıkarılan Hükümler

1- Müslümanlardan bir cemaatin veya bir yere sevkedilen müfreze, tabur veya ordunun başına mutlaka bir yetkiliyi seçip emir yapmak gereklidir.
2- Bir yola çıkan üç veya daha fazla müslümamn kendi aralarından birini emir seçmeleri kimine göre sünnet, kimine göre vaciptir.
3- Verilecek yetkiyi zamana ve şartta bağlamak caizdir. [69]

Hakimin Rüşvetten ve Yetkili Kimsenin Kapısını Halka Kapatmaktan Sakınması

Rüşvet, öldürücü bir mikrop misali girdiği yeri bozup mekanizmanın âdil ve hakkaniyete uygun, tarafsız ve doğru çalışmasını engeller. Haksızlığa uğrayanı haksız, haksız olanı da haklı durumuna sokar. Zalime, zorbaya, mütecavize, hakları gasbedenîere cesaret verir. Haksızlığa uğrayanların ümit ve beklentisini kırıp yok eder.
İş bununla da kalmaz. Halkın devlete, adliyeye ve baş vuracağı yetkili makamlara karşı güveni sarsüir. Böylece halkla devlet arasında' kapatılması çok zer uçurumlar meydana getirir. Böyle durumlarda günümüzde yaygınlaşan mafya devreye girer ve hukuk devleti can çekiştirmeye başlar.
îslâm dini, kitap ve sünnetiyle rüşveti bundan "dojayı kesinjıaram kılmış, alanioda vereni de, arada vasıta olanı da lânetlemiştir. Sadece manevî müeyyideyle de yetinmeyip bunun için birakım maddî müeyyideler koymuştur. En azından yetkili bir görevlinin rüşvet aldığı tesbit edildiği halde görevinden alınmasını emretmiştir. [70]

İlgili Hadisler

Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Rasûlüllah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Allah'ın laneti, hüküm ve kararda rüşved verenin de o rüşveti alanın da üzerinedir." [71]
Abdullah b. Amr (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Rasûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Allah'ın laneti rüşvet verenin ve onu alanın üzer inedir." [72]
Seubân (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz rüşvet vereni, onu alanı ve arada vasıta olanı lanetledi..." [73]
Amr b. Murre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Reisûlüllah'ın^.s.) şöyle buyurduğunu duydum: Herhangi bir imam (emir, halîfe, sultan) veya vali kapısını ihtiyaç ve dilek sahiplerine, fakir ve yoksullara karşı kapalı tutup kitlerse Allah da göklerin kapısını onun ihtiyaç ve meskenetine karşı kilitleyip kapalı tutar." [74]
İslâm halk ile devleti birleştirip kaynaştırır. Ara yere bir uçurumun konulmasına, bir mesafenin açılmasına cevaz vermez. Ancak ülkede birtakım anarşist olaylar zuhur eder, devlet adamları ve liderler saldırıya uğrarsa, o takdirde birtakım ciddi tedbirler alınır ve ciddi bir kontrol yapılmadan içeriye adam sokulmaz.
Bu bir istisnadır, umumi kaideyi bozmaz. Halkından kopuk bir idare yaşama ve başarılı olma şansına sahip değildir. Kendini halkın üstünde görüp onlara tepeden bakarak birinci ve ikinci sınıf gibi bir ayrım yapan liderlerin sonu hüsran ve rüsvaylıktır.
O bakımdan ilim adamlarının cumhuru, bu hadîslerle istidlal ederek devlet kapısından rüşvetin sokulmasının kesin haram ve £üyük günah olduğunu belirtmişlerdir. Bunun gibi rüşvetle çalışan dfivlet mekanizmasının çok geçmeden laçkalaşıp ülkeyi bir bunalıma sokacağına dikkat çekmişlerdir. Aynı zamanda devlet adamlarının halk ile içice olup onlarla yakından ilgilenmelerinin müekked sünnet olduğunda görüş birliğine varmışlar; devlet kapısının ihtiyaç ve dilek sahibi vatandaşlara kapalı tutulmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. [75]

Tahliller

958 no'lu.Ebü Hüreyre hadisini Ebû Davud, Tirmizî ve Ahmed tahrîc etmişlerdir. Tirmizî ile îbn Hibban ise sahîhlemişler ve istidlale sâlih olduğunu belirtmişlerdir.
Ancak hadîsi rivayet edenlerden azı "hüküm ve kararda" lafzını nakletmemişlerdir. Çoğu ise bu lafza yer vermiştir. Tirmizî ile Taberânî bu lafzı isnad-i ceyid ile tahrîc etmişlerdir.
Adalet ve hakkaniyet dağıtmakla görevli bulunan bir kurumun rüşvete kapı açması en büyük ihanettir. Zira bu durumda ne hak ve hukuk, ne de adalet kalır ve adlî mekanizmanın vücudu anlamsız olur. Bunun için hüküm ve. kararda rüşvete kapı açan bir hâkim ve ona rüşvet veren ahlâksız, arada vasıta olan seviyesiz lanetle anılmışlardır.
959 no'lu Abdullah b. Amr hadîsini Buharı, Müslim ve Ibn Mâce tahrîc etmişler; Tirmizî ise sahîhlemiştir. Aynı zamanda Ibn Hibban, Taberânî ve Dârekutnî de aynı hadîsi tahric etmiş bulunuyorlar, isnadında ise ta'ne uğrayan bir kimse yoktur.
Bıı hadîsle Ebû Hüreyre hadîsi birbirini kuvvetlendirmekte ve konuya ağırlık kazandırmaktadır.
960 no'lu Sevban hadîsini Ahmed b. Hanbel ve Hâkim tahrîc etmişlerdir. Ancak isnadında Leys b. Ebî Selim bulunuyor. Ahmed b. Hanbel onun.muzdaribü'l-hadîs olduğunu, Yahya b. Maîn ile Nesâî onun zayıf sayıldığını belirtmişlerdir. Ibn Hibban "o ömrünün sonuna doğru hadîsleri ve cümleleri birbirene karıştırmıştır" demiştir. Ancak takva sahibi olduğunda ittifak vardır. [76]
Aynı hadîsi Hafiz ile Taberânî de tahrîc etmiş bulunuyorlar. Ancak bunların rivayet zincirinde Ebû'l-Hattab bulunuyor ku bu zat me-chuldur. [77]
Bu babda Abdurrahman b. Avf (r.a.) ile Hz. Aişe (r.a.) dan da birer hadîs rivayet edilmiştir.
961 no'lu Amr b. Murre hadîsini Ahmed ve Tirmizî, Hakim ve hafiz Bezzar tahric etmişlerdir. Hadîs ile istidlal edilebilir. Bu daha çok islâm devlet sisteminin halk ile temasının ölçüsünü vermekte ve halk ile kaynaşmayan, halka kapalı olan bir devlet sisteminin ülkeye hayır getirmeyeceğine delâlet etmektedir.
Bu babda Ebû Meryem el-Ezdî'den merfuân yapılan rivayette şöyle buyurulmuştur: "Kim müslümanların durumunu düzenleyen bir görevin başına getirilir de onların ihtiyaç ve dileklerine fakir ve zayıflarına karşı kapısını kapalı tutarsa, Allah'da onun hacetine karşı (rahmet ve inayet) kapısını kapalı tutar."
Ebû Dâvud ile Tirmizî bunu tahrîc etmiş, Hanz Ibn Hacer de isnadının ceyyid olduğunu belirtmiştir.
Bu Babda Rivayet Edilen Diğer Hadisler:
"Rüşveti veren de onu alan da ateştedir..." [78]
el-Münzirî bu hadisin râvilerinin hepsinin sika (güvenilir) olduğunu tesbit etmiştir. [79]
Arar b. As (r.a.), Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir: "Hangi kavim (topluluk ve millet) arasında faiz ortaya çıkıp yaygınlaşırsa mutlaka o kavim kıtlıkla yakalanır (cezalandırılır). Hangi kavimde rüşvet ortaya çıkarsa, mutlaka o kavim korku, dehşet ile yakalanır (cezalandırılır)."
Bu hadîsi Ahmed b. Hanbel kendi müsnedinde rivayet etmiştir. Ancak isnadı üzerinde, durulmuştur.
Hadîsin- asıl delâlet ettiği mana şöyledir: Faizin yaygınlaştığı bir îslâm ülkesinde bereketsizlik, kanaatsizlik baş gösterir. Yardımlaşma ve dayanışma gibi toplumu birbirine yaklaştıran unsurlar zaafe uğrar ve bir bakıma o ülkede gizli bir kıtlık hüküm sürer.
Rüşvetin yaygın olduğu bir ülkede, halk ile devlet arasında aşılması zor bir güvensizlik ortamı doğar, denge ve düzen alt-üst olur ve böylece iç ve dış tehlikeler korkunç boyutlara ulaşır.
Bunun için cihan peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) Efendimiz rüşveti ve önemli yüksek makamlara yükselen devlet adamlarının halkın dert ve şikâyetlerine ilgisizliğini konu edinerek çok ağxr manevî müeyyideler getirmiş ve devlet çarkının sağlıklı dönmesi için gereken bütün yolları göstermiştir.
Hâkim'in İbn Abbas (r.a.) dan rivayet ettiği şu hadîs, Resûlüllah'ın özellikle rüşvet hususunda ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir:

"Kim on kişinin başına geçer de onlar arasında, onların sevdiği veya sevmediği hususlarda hükmederse, (kıyamet gününde) elleri bağlı olarak getirilir. Adaletle iş görüp rüşvet almamış, haksızlık yapmamışsa Allah onun ellerini çözer. Eğer Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmiş, rüşvet almış ve bazı (şahıslardan yana) müsamahalı davranmışsa, sol eli sağ eline sıkıca bağlanır ve öylece cehenneme atılır da 500 yılda bir türlü cehennemin dibine ulaşamaz." [80]
Unutmayalım ki, Cenâb-ı Hak haksızlıkta bulunmayı, zulmetmeyi hem kendine, hem de insanlar arasında haram kılmıştır. Kudsî Hadîs'te bu inceliğe temasla şöyle buyurulmaktadır: "Ey kullarım! Şüphesiz ki ben zulmü hem kendime, hem de sizin aranızda haram kıldım. Artık haksızlık ve zulüm edişmeyin." [81]

Çıkarılan Hükümler

1- Hâkimin âdil olması gerekir.
2- Birtakım zaafları olan, paraya ve dünyalığa aşırı meyli bulunan kimseleri hâkimlik makamına getirmek mekruhtur.
3- Hâkim muhakeme esnasında kendi duygu ve temayüllerinden sıyrılmasını bilip davacıyla davalıyı aynı çizgide tutan kimsedir.
4- Rüşvet, haksız bir davayı haklı çıkarmak, gayr-i kanunî bir işi kanuniymiş gibi göstermek için kullanılan bir araçtır.
5- Ölüm tehlikesi, yaralayıp sakat bırakma endişesi dışında rüşvet verip almak kesin biçimde haram kılınmıştır.
6- Rüşvetle hükmeden bir hâkim, bir devlet memuru, suçu tesbit edildiği takdirde görevden alınır.
7- Rüşvet hak ve hukukla, kul ve millet hakkıyla içice bulunuyor. Rüşvet veren de, onu alan da, arada vasıta olan da hak ve hukuku çiğnemekle, kul hakkına el uzatmaktadır. Bunun için uhrevî cezası çok daha ağır tutulmuştur.
8- Cenâb-ı Hakk'ın doksan dokuz isminden biri de "adi" dır. O son derece âdildir ve mü'min kullarından da ancak âdil davranmayı, âdil karar vermeyi ister.
9- Hacet sahiplerinin görüşüp derdini anlatmasını engellemek için yetkili zatın kapısını kapalı tutması mekruhtur, günahtır. [82]

Haksız Olduğunu Bildiği Halde Davacı Olmak ve Böylesine Yardımda Bulumak

Hakkı savunmak, haklıdan yana olmak, hakkı ayakta tutmaya çalışmak sağlam imanın gereğidir. Allah'tan ve âhiret günündeki hesaptan korkan bir mü'min hiçbir zaman haktan ayrılmaz. Aleyhine bile olsa hakkı söyler. Haksızlık ve zulümde bulunan kimseye asla bu hususta yardımcı olmaz. Ancak onu zulümden vazgeçirmek için uğraşır ve yardımcı olur.
Haksız olduğunu bile bile davacı olan kimse, önce imân ve irfanını yitirmiş sayılır. Yani haksızlığı, bâtılı savunduğu, başkasının hakkına tecâvüzü sürdürdüğü süre içinde imân onun kalbinden ayrılır.
Hakka tecavüz, haksızlığı savunmak, haksızdan yana olmak hem kul hakkıyla yakından ilgilidir, hem de müslümanların kurduğu denge ve düzeni bozar.
"Cihadın en üstünü, zalim-zorba hükümdarın karşısında hakkı söylemektir" buyuran Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, bununla ümmetine nasıl bir mesaj verdiğini görmezlik ve duymazlıktan gelmek gafletin en kötüsü, rüsvay olmanın açık belgesidir.
Haksız olduğunu bildiği halde haklı olmaya çalışan ve bu hususta hâkimi yanıltmak isteyen kimse, bundan dönmediği, dönüp tevbe ve istiğfar etmediği, aynı zamanda hakkına el uzattığı şahsın hakkını geri vermediği sürece hep Allah'ın gazabında olur. Bu hal üzere Ölecek olursa, ebediyen yani çok uzun bir süre ilâhî gazaba çarptırılır. [83]

İlgili Hadisler

îbn Ömer (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim bildiği halde haksızlığı savunup davacı olursa, ondan sıyrılıncaya kadar Allah'ın gazabında olur." [84]
Diğer bir lafızla şöyle rivayet edilmiştir: "Kim haksız yere bir davada (haksız olana) yardımcı olursa Allah'ın gazabına uğrar."
Enes (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir:
"Şüphesiz Kays b. Sa'd (r.a.) çoğu zaman Peygamber (a.s.) Efendimizin yanıbaşında, hükümdarın emniyet görevlisi mesabesinde yer alırdı." [85]
İlim adamları, haksız yere davacı olmanın, haksızı savunmanın, haksızdan yana tavır koymanın ve yardımcı olmanın büyük günahlardan olduğunda görüş birliği halindedirler. Özellikle de hakimin veya savunma pozisyonunda olanın haksızdan yana meyletmesi adlî mekanizmanın laçkalaşmasını hızlandırır ve bunun vebalı ise taşınmayacak kadar ağırdır. [86]

Tahliller ve Rivayetler

968 no'lu Ibn Ömer hadîsini Ebû Dâvud iki isnadla tahrîc etmiştir. Birülci isnadmdaki rical arasında zayıflık ve benzeri bir slfatla anılan bir kimse yoktur.
İkinci isnadmdaki ricalin işe, Nesâî sika (güvenilir) olduğunu belirtmiştir. Ancak râvileri arasında Müsnî b. Yezîd bulunuyor. Bu zat Şamlı'dır ve meçhuldür. O bakımdan ikinci rivayet pek istidlale salih görülmemiştir. [87]
Müslim ise bu manada bir rivayeti birkaç yerde Nâfi'den, o da Ibn Ömer'den naklen almıştır.
Bu babta bir diğer hadîsi Taberânî el-Kebîr'de E vs b. Sürahbîl'den şöyle rivayet etmiştir: "Kim zalim ile beraber, zalim olduğunu bildiği halde ona yardım etmek üzere yürürse, gerçekten o İslâm'dan çıkmış olur."
Ancak zâlime yardımcı olmak iki anlamda tezahür eder: Biri onun zulmünü tasvip ederek ona yardımcı olmak şeklinde; diğeri ise, onun yaptığı, işlediği, işlemek istediği zulümden vazgeçirmek şeklinde.
Hadîsteki anlatım, birinci şekille ilgilidir. İkinci şekille ilgili hadîs ise meâlen şöyledir: "Din kardeşine, ister zâlim, ister mazlum olsun yardım et." [88]
Din kardeşi zalim ise, onu zulüm yapmaktan alıkoymak için yardım etmesi, mazlum ise, ona yardımcı olması emrediliyor.
969 no'lu Enes hadîsini Buharı rivayet etmiştir. Hadîs sahîh olup istidlale sâlihtir. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'e bazı hususlarda yardımcı olmak, âni bir tecavüzü defetmek ve huzuruna gelen davalı ile davacının edep dışı bir davranışta bulunmasını engellemek üzere Kays b. Sa'd (r.a.) yüksek seviyede bir emniyet görevlisi gibi hizmette bulunurdu. Mahkemelerde mubaşırlar ve emniyet görevlileri misali... [89]

Çıkarılan Hükümler

1- Haksız bir dava için mahkemeye başvurup kendini haklı çıkartmaya çalışan kimse, bundan vazgeçinceye kadar Allah'ın gazabı altında olur.
2- Haksız olduğunu bildiği halde bir hâkim ve savunmacı haksızdan yana tavır ortaya koyarsa, en büyük günahlardan birini işlemiş, olur. Aynı zamanda adalete gölge düşürür ve güveni sarsar. O bakımdan öylesi de hep Allah'ın gazabı altında bulunur. [90]

Hakimin Öfkeli Halde Hüküm ve Kara Vermemesi

Adaleti yansıtmak, haklıyı haksızdan, mazlumu zâlimden dosdoğru ayırd etmenin birtakım ölçü ve kıstasları vardır. Bunlardan biri de hâkimin serinkanlılıkla davacıyla davalıyı dinlemesi, şahit ve belgeleri değerlendirmesi ve tam kanaat hasıl olunca karar vermesidir.
Davacının veya davalının tavırlarından dolayı öfkelenen veya evinde ailesiyle bozuşup asabı iyice bozulan bir hâkimin bu vaziyette hüküm ve karar vermesi isabetli olmayabilir. O bakımdan sinirleri yatışmcaya, öfkesi zail oluncaya kadar beklemesi uygun olur. Nitekim dört halîfe ve bir de Emevî hükümdarlarından ikinci Ömer olarak anılan Ömer b. Abdilaziz bu hususa çok dikkat ederlerdi.
Bu konuda Resûlüllah (a.s.) Efendimiz ümmetini uyararak birtakım tavsiyelerde bulunmuştur. Zira âdil olmak, adalet çerçevesi içinde karar vermek Allah'ın en çok sevdiği amellerden biridir. [91]

İlgili Hadisler

Ebû Bekre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu duydum: "Hâkim öfkeli olduğu halde üd kimse arasında hükmetmesin (karar vermesin)." [92]
Abdullah b. Zübeyr'in (r.a.) babasından yaptığı rivayete göre, babası şu bilgiyi vermiştir: "Ensardan bir adam hurmalıkları suladıkları Harre su arıkı hakkında Resûlüllah'ın (a.s.) huzurunda Zübeyr'den davacı oldu. Ensardan olan adam Zübeyr'e: "Salıver de su akıp geçsin" dedi. Zübeyr ise suyu salıvermekten kaçındı. Bunun üzerine Resûlüllah'ın (a.s.) huzurunda muhakeme oldular. Resûlüüah (a.s.) Efendimiz, Zübeyr'e: "(Hurmalarını sula ve sonra suyu komşuna salıver" diye buyurdu. Bunun üzerine ensardan olan adam öfkelendi ve sonra.şöyle dedi: 'Ya Resûlellah! O amcan oğlu olduğu için mi (böyle hükmettin)?" Onun bu tarz konuşması üzerine Resûlüllah'ın (a.s.) yüzünün rengi değişti ve sonra şöyle buyurdu: 'Ya Zübeyr! (Hurmalarını) sula ve sonra da suyu tut da (birikip bahçe duvarına dönünceye kadar beklet."

Zübeyr (r.a.) diyor ki: "Allah'a yemin ederim ki, "Hayır, hayır! Rabbine andolsun ki, aralarında tartışıp çekiştikleri şeylerde seni hakem (ve hâkim), kabul edip sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı ve burukluk duymaksızın tam bir bağlanışla bağlanmadıkça imân etmiş olmazlar" (Nisa Sûresi 65.) mealindeki âyeti ancak bu olay hakkında inmiştir." [93][94]

Hadislerin ve Uygulamanın Işığında Müctehidlerin İstidlalleri

Başta müctehid imamlar olmak üzere fahîhlerin hejnen hepsi, hâkimin duruşma esnasında nasıl hareket etmesi gerektiği üzerinde durmuşlar ve özellikle öfkeli bir halde hükmetmemesini vurgulamışlardır. Bu konuda kaynak kitaplarımızdan konuyu aydınlatır anlamda kısa birtakım nakiller yapmayı faydalı görüyoruz. Şöyle ki:
a) Hanefiler, hem bu hadîsleri, hem de İkinci Halîfe Hz. Ömer'in (a.s.) hâkimin duruşma esnasındaki adabı hakkında Ebû Musa el-Eş'ârî'ye yazdığı mektubu delil seçmişlerdir. Bu mektubunda Hz. Ömer (r.a.) şu.cümlelere de yer vermiş bulunuyor: "Öfkelenmekten, göğsün daralıp sabırsızlık izhar etmekten, hakkı izhar etme düzeyinde insanlara eziyetten sakın!" [95]
b) Şâfîîler de hâkim, davacıyla davalı arasında eşit davranmalı, ikisini de dikkatle dinlemeli, asık surat göstermemeli, öfkeli bir tavır içine girmemeli şeklinde ve anlamında birtakım görüş ve ictihadlarda bulunmuşlardır. [96]
c) Hanbeliler bu konuda şöyle bir görüş ve ictihad ortaya koymuşlardır; Hâkimin güçlü, sağlam iradeli olması, kırıcı, üzücü olmaması, yumuşak olup zaaf eseri göstermemesi ve bu doğrultuda onun tavrı kuvvetli olana ümit, zayıf olana ümitsizlik vermeyecek bir ölçüde olması, hilim sahibi, dikkatli ve temkinli bulunması, bölgesinin dil ve şivesini çok iyi bilmesi, nezih, ciddi ve vakarlı bulunması gerekir. [97]
Nitekim Hz. Ali (r.a.), "Hakim ancak şu beş haslete sahip olursa hâkim olabilir: Temiz ve namuslu olmak, halım ve selîm bir tabiatte bulanmak, kendisinden öncekilerin nasıl davranıp, nasıl karar verdiklerini bilmek, bilgili, tecrübeli kimselerle istişare etmek ve Allah için verdiği kararlarda kınayanın kınamasından endişe etmemek." [98]
Ömer b. Abdilaziz de geniş kültürü engin bilgisi ve üstün takvası ile bur:konuyu açıklarken, hâkimde yedi özelliğin bulunmasını gerekli görmüştür:
1- Aklî melekesi tam olmalı,
2- Haram ve şüpheli şeylerden kaçınıp her hâl-ü kârda Allah'tan korkmalı,
3- Pâk ve nezih olmalı,
4- Fıkhı (İslâm Hukukunu) çok iyi bilmeli,
5- Cesur ve soğukkanlı olmalı,
6-Yılları ve takvimi iyiJbihneli,
7- Nasıl hüküm verileceğine, nasıl karar alınacağına tam anlamıyla vakıf olmalı... [99]

Tahliller ve Rivayetler

972 no'lu Ebû Bekre hadîsini el-Cemaa rivayet etmiştir. Hadîs istidlale sâlihtir. O bakımdan ilim adamlarının hemen hepsi bu hadîsle ihticac etmişlerdir.
Bunu kuvvetlendirir anlamda bir diğer hadîsi Buharı şöyle rivayet etmiştir:
"Öfkeli olduğun halde iki kişi arasında hüküm verme!" [100]
Ahmed b. Hanbel bu rivayeti şu açıklıkla nakletmiştir:
"Eshab-ı Kirâm'dan Ebû Bekre (r.a.), Sicistan'da devlet görevlisi (kadı, tahsildar ve vali) olarak bulunan oğluna şu mektubu yazmıştır: "Öfkeli olduğun halde iki kimse arasında hükmetme. Çünkü ben bu konuda Resûlüllah (a.s.) Efendim i z'in şöyle buyurduğunu duydum: "Hiç bir hakem (ve hâkim) öfkeli olduğu halde iki kişi veya iki hasım taraf arasında hükmetmesin." [101]
Böylece hadîs, öfkeli halde olan bir hâkimin duruşma yapmasının veya duruşma yaparken karar vermesinin mekruh olduğuna delâlet etmektedir.
973 nolu Abdullah b. Zübeyr hadîsini de Nesâî dışında el-cemaat, yani beşler rivayet etmiştir. Hadîs sahîh olup istidlale elverişli görülmüştür. Zübeyr (r.a.) ile tartışıp dava konusu olarak Resûlüllah'a (a.s.) arzedilen ihtilaflı sulama hakkında Resûlüllah (a.s.) ensardan olan kimseyi rahatlatmak için Zübeyr'in biraz fedakârlık yapmasını ar-zulamış ve ona göre bir hüküm vermişti. Bu da Zübeyr hurmalığını su-layıp içinde su-biriktirmeden ensardan olan kimseye salıvermesi an lamında idi. Ne var ki, ensardan olan adam, bu hükme pek râz*. olmamış ve Resûlüllah'm (a.s.) yakını olan Zübeyr'den yana meyledip gayr-i âdil bir hüküm verdiğini ifade etmek istemişti. Şüphesiz böyle bir düşünce ve ifade, kişiyi küfre sokacak kadar tehlikeli bulunuyordu. Ancak adam inanarak böyle söylemiş değil, hissine mağlup olarak ağzından kaçın vermiş ti. Bunun için Resûlüllah in (a.s.) yüztinün rengi değişmiş ve bu defa ensardan yana değil daha âdil bir hüküm vermişti. Bu da, Zübeyir (r.a.) hurmalığını sularken duvar diplerine akıp doluncaya kadar suyu tutması ve sonra ensardan olan kimsenin bahçesine doğru salıvermesi idi.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, henüz İslâm'a tam anlamıyla kalbini ve ruhunu veremeyen bu tip kişileri pek cezalandırmamış tır. Çünkü o devirde Müslümanların tek vücut olması, aralarına nifak sokacak kişilere fırsat verilmemesi çok, hem çok gerekiyordu.
Resûlüllah'm (a.s.) hu olay hakkında hüküm verirken öfkelenmesi, O'nun hislerine mağlup olacak anlamına alınmamalıdır. Zira Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, yüksek bir iradeye, derin bir hoşgörüye, olaylar karşısında dayanma gücünü ortaya koyacak bir sabra sahipti. Başkasıyla asla kıyas edilemiyecek bir derecede bulunuyordu.[102]

Çıkarılan Hükümler

1- Hâkimlik makamım işgal edecek zatın birtakım özelliklerinin bulunması söz konusudur.
2- Çabuk öfkelenen ve hissine mağlup olan bir kimsenin hâkim olarak tayin edilmemesi gerekir.
3- Hâkim, tatlı bakışlı, güven telkin edecek bir simaya sahip olmalıdır.
4- Hâkim olacak kimse, vakur, ciddi, halım, selim, nazik ve nezîh olmalıdır.
5- Hâkim, muhakeme esnasında öfkelendiği takdirde hükmünü geciktirmelidir. Öyle ki öfkesi zail oluncaya kadar beklemesinde hayır ve yarar vardır."
6- Hâkim olacak kimse, bilgili, kültürlü, takvimi ve hukukî kuralları çok iyi bilmelidir.
7- Kendisinden önceki hâkimlerin ortaya çıkan davalar hakkında nasıl karar verdiklerine vâkıf olmalıdır.
8- Hâkim, İslâm fikhını çok iyi bilmeli, kitap ve sünnetten hüküm çıkarma bilgi ve yetkisine sahip olmalıdır. [103]

Hasımların, Davacı İle Davalının Hakimin Huzurunda Eşit Tutulması

Başta Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, dört halîfe ve diğer kitap ve sünnete bağlı halîfe ve hükümdarlar bu konu üzerinde hassasiyetle durmuş, tayin ettikleri hâkimlerin böyle davranmasını emretmişlerdir.
Zira adalet güneş misali isteyen herkesi aydınlatmalı, herkesin kalbini ve vicdanını rahatlatmalıdır. Bu güneş birinden esirgenmez de bir başkasından esirgenirse hikmetini, anlam ve Özelliğini kaybeder. Bir bakıma adalet zulme dönüştürülmüş olur. Bu da mü'minler arasındaki güven, kardeşlik, huzur ve dengeyi bozar, devlete ve adalete olan inançlarını sarsar, O bakımdan hiçbir hâkimin böyle bir hava oluşturmaya hak ve yetkisi yoktur. Mahkeme, adaletin eşit şekilde tevzi edilen yeri, haklıyı haksızdan, zalimi mazlumdan ayırıp hak sahibinin hakkını kusursuz verme basîretini gösteren bir makamdır. [104]

İlgili Hadisler

Abdullah b. Zübeyr'den (r.a.) yapılan rivayette, adı geçen şu haberi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, iki hasım (davacı ile davalı) hâkimin huzurunda oturmuş bir halde iken hüküm vermiştir." [105]
Buradaki anlatım tarzından hâkimin başka, hüküm verenin de başka olduğu anlaşılıyorsa da, gerçekte hem hâkimlik yapan, hem de hüküm veren Resûlüllah (a.s.) Efendimizdir.
Ali (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu bildirmiştir: 'Ya Ali! İki hasım (davalı ile davacı) senin önünde oturdukları zaman, birini dinlediğin gibi diğerini de dinlemedikçe sakın aralarında hükmetme (bir karar verme). İşte gerçekten sen böyle yaptığın takdirde hüküm sana tam anlamıyla tebeyyün etmiş olur (açıklığa kavuşmuş bulunur)." [106]

Müctehidlerin İstidlal ve Görüşleri

Bu hususta da müctehidlerin ve fakîhlerin hepsi görüş birliği halinde olmuştur. Ancak bir müslümanla bir zimmî hâkim huzurunda yer ve oturma bakımından eşit tutulabilir mi? Bu hususta bazı müctehidler arasında az farklı görüş bulunuyor.
a) Hanefilere göre, hâkim duruşma esnasında davalı ile davacıyı aynı ölçüde dinlemeli; anlayışını, kulağını ve kalbini her ikisinin de sözlerine açık tutmalıdır. Zira hak mutlaka ikisinden biriyle beraberdir. Birini dikkatle dinleyip diğirinin sözlerine o nisbette dikkat etmeyen bir hâkim yanlış karar verebilir.

Rivayete göre, Ömer b. Hattab (r.a.) ile Ubey b, Kâ'b (r.a.) bir olay hakkında ihtilâfa düştüler ve olay dava konusu edildi. Bunun için Zeyd b. Sâbit'in önünde muhakeme edilmek üzere duruşmaya hazır oldukları zaman, Zeyd b. Sabit, Hz. Ömer için hemen bir yastık koyuverdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) Zeyd b. Sâbit'e, "bu senin ilk haksızlığın oluyor!" diyerek uyarıda bulundu. Sonra da her ikisi yanyana Zeyd b. Sabit'in önünde oturdular." [107]
Aynı zamanda hâkim, davacı ile davalının yüzüne bakmakta, onlara hitap etmekte de eşitliğe riâyet etmelidir. Birine yüzünü çevirip konuşmamalıdır. Birine diğerinin anlayamadığı bir lisan ile hitap etmemelidir. Aynı zamanda birine misafir olmalı ve ikramını da kabul etmemelidir. [108]
b) Şâfiîler de buna yakın bir görüş ortaya koymuşlardır. Özeti şöyledir: Davalı ile davacının ayakta durmaları, oturmaları eşit şekilde olmalı, hâkim ikisini de aynı ciddiyetle dinlemeli, ikisine de aynı biçimde bakmalı ve yüzündeki ifadeyi değiş tirmemeli dır. Selâmlarını almada, onları oturtmada da eşitliğe dikkat etmelidir. [109]
c) Hanbelîlerin bu husustaki görüş ve ictihadları da diğerlerinkinden farklı değildir. Naklettiğimiz hadîslerle istidlal ve ihti-cacda bulunmuşlardır. [110]
d) Mâlikîlerin de görüşü bu anlamdadır. [111]

Tahliller ve Rivayetler

981 no'lu Abdullah b. Zübeyr hadîsini aynı zamanda Beyhakî ve Hâkim de tahrîc etmişlerdir. Hâkim bu rivayeti sahîhlemiştir. Bununla beraber isnadında hakkında farklı tesbit ve görüşler olan Mus'âb b. Sabit bulunuyor ki, bu zat, Abdullah b. Zübeyr'in torunudur. îbn Maîn ile Ibn Hibban'a göre zayıftır. Zehebî de onun bazan galat yaptığını nakletmiştir. Ebû Hatim ise, "o doğrudur, ancak çok galat yapan bir râvidir" demiştir. Nesâî onun kavi olmadığına dikkat çekmiş, el-Münzirî de "onun hadîsiyle ihticac olunmaz" demiştir. [112]
Ancak bu hadîsi kuvvetlendiren ve ona şahit bulunan başka hadîsler bulunuyor. O bakımdan Hâkim de sahîhlediğinden istidlal ve ihticaca salih görülmüştür.
Hadîs, davacı ile davalının eşit şekilde hâkimin huzurunda oturmalarının caiz olduğuna ve bu vaziyette hâkimin hüküm vermesinde bir sakınca bulunmadığına delâlet etmektedir.
982 no'lu Ali (r.a.) hadîsini Ahmed, Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Ibn Hibban da bu hadîsi hem tahrîc, hem de sahîhlemiştir. Tirmizî ise hasenlemiştir. O bakımdan hadîs istidlal ve ihticaca sâlih görülmüştür.
Hâkimin davacı ile davalıyı ve şahit olarak gösterdikleri kişileri dikkatle dinlemesi şarttır. Tek taraflı dinleyip hüküm vermesi caiz değildir. Zira bu durumda haklıyı haksızdan ayırd etme imkânı ortadan kalkar ve âdil bir karar verilmemiş olur.
Aynı hadîs birkaç tarikle de rivayet edilmiştir. Bir kısmının senedi zayıftır.
Ebû Ya'lâ ile Darekutnî'nin Ümmu Seleme (r.a.) dan yaptıkları rivayet mana yönünden Hz. Ali hadîsini kuvvetlendirmekte ve onu açıklar mahiyettedir. Hadîs meâlen şöyledir: "Kim müslümanlar arasında hüküm verme göreviyle bir sınav geçirirse, artık onların arasında göz ucuyla bakışında, işaretinde, oturma ve tavrında adaleti gözetsin. Hasımlardan birine karşı, diğerine yükseltmediği tonda sesini yükseltmesin."
Ancak bu hadîsin isnadında Ubâde b. Kesîr bulunuyor ki, bu zat zayıftır. [113]. Zehebî zayıflar arasında bu zata yer vermemiştir. Mîzan'da üç Ubâde bulunuyor ki yukarıdaki Ubâde onlardan başkasıdır.
Ahmed ile Hâkim'in tahrîc ettikleri rivayette, Hz. Ali'nin (r.a.) bir" yahudiyle ihtilâfa düşüp kadı Şürayh'a başvurdukları ve ancak Hz. Ali'nin (r.a.) kadının yanına geçip oturduğu ve sonra da şöyle dediği belirtilmiştir: "Reşûlüllah (a.s.) yahudi ve hıristiyanlarla aynı meclislerde eşit şekilde yer almayın" buyurmuştur. Oysa yapılan ciddi tesbitlere göre, bu rivayet sahîh değildir. Hattâ münker olduğu söylenir. Ebû Sümeyye bu rivayette teferrüd etmiştir.
Bu anlamda bir diğer rivayeti Beyhakî Câbir tarikiyle Şa'bî'deri naktetmiştir, Meâlen şöyledir: "Mü'minlerin emîri Hz, Ali (r.a.) pazara çıktı, zırh satan bir hıristiyanla karşılaştı. Hz. Ali o zırhın (kendisine ait olduğunu) tanıdı..."
Bunun isnadında ise Amr b. Semure ve Câbir ec-Cu'fî bulunuyor id, bu iki zat da zayıftır. [114]

Çıkarılan Hükümler

1- Adalet kapısı her vatandaşa açıktır.
2- Hâkime başvuran her kişinin şikâyeti dinlenir ve ona göre muhakeme edilir.
3- Davacı üe davalı arasında ilgi ve yönelme bakımından bir ayrım yapılmaz.
4- Davacı ile davalı yanyana oturtulur.
5- Hakim her ikisine de aynı ses tonuyla hitap eder ve soru sorar.
6- Davacı ile davalıya göz ucuyla bakışında, işaret ve tavrında, hitap ve ses tonunda eşitliğe dikkat eder.
7- Duruşma esnasında da, hüküm verme vaktinde de davacı ile davalının oturmuş olmalarında bir sakınca yoktur. Yani hem ifadeleri alınırken, hem de karar verilirken hasımlar ayakta durmak zorunda bırakılmazlar. İsterlerse otururak kararı dinlerler.
8- Hâkim, davacı ile davalıyı iyice dinlemeden, şahit ve belgeleri değerlendirmeden tek taraflı dinleyip karar veremez. Bunda ağır vebal söz konusudur.
9- Davacı ile davalının dinleri, ırkları, renkleri ve dilleri değişik olabilir. Ama adalet huzurunda eşit sayılırlar. Bir yahudi ile bir müslüman; bir hıristiyan ile bir müslüman hâkimin huzurunda yanyana oturtulurlar.
10- Hz. Ali'nin davalı olan yahudiyle farklı yerde oturdukları rivayeti zayıf ve münkerdir. Delil edinilmeye uygun değildir.
11- Tek taraflı dinleyip hareket eden ve ona göre karar veren bir hakim azledilir. Zira islam adaletine gölge düşüren bir kimse, dolayısıyla îslamiyeti küçük düşürmüş olur.
12- Davacı ile davalı dinlendikten ve şahitlerle belgeler dikkate almdıntan sonra verilen karara razı olmak gerekir. Ancak hakim bir yanlışlık yapmışsa, o takdirde tashihi istenebilir. [115]

Hakim Hasımlarından Biri İçin Şefaatçi Olabilir

Mali davalarda borçlu olan kimse borcunu ödeyecek durumda değilse ve bu kesinlikle biliniyorsa, o takdirde hâkim alacaklı olan davacıya, alacağının bir kısmından vazgeçmesini teklif edebilir. Şüphesiz alacaklı bu teklife uymak zorunda değildir.
Kısas konusunda da hâkimin bu tarz bir girişimi olabilir. Maktulün vârislerine kısastan vazgeçip diyete razı olmaları teklif edilebilir. Hâkimin bu tarz bir girişimi adaleti zedelemez. Bir can kurtarmaya yönelik bir şefaat anlamını taşır. Vârisler bu teklife uyup uymamakta serbesttirler. Nitekim kısas bahsinde buna geniş yer vermiş bulunuyoruz. Fazla bilgi edinmek isteyenler o bahse müracaat edebilirler. [116]

İlgilii Hadis

Kâ'b b. Mâlik (r.aj den yapılan rivayete göre, adı geçen, İbn Ebî Hadred ile alacağından dolayı Mescid-i Saadet'te aralarındaki hakkı ödeşme üzerinde görüştüler ve derken seslerini yükselttiler. O kadar ki evinde bulunan Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onların sesini işitti ve kapısına asılı olan perdeyi araladı da onlara doğru çıkıp şöyle seslendi: 'Ta Kâ'b'." Kâ'b bu sese, 'lebbeyke ya Resûlellah!" diye karşılık verdi. Resûlüllah (a.s.) ona: "Şu alacağından bir kısmını bırak (vazgeç) "buyurdu ve eliyle yarısını alma diye işaret etti. Kâ'b, Resûlüllah'ın (a.s.) bu emrine uyarak 'Ya Resûlellah, öyle yaptım" yani enirini yerine getirdim, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) borçluya: "Kalk da borcunu ona öde" di^e emretti. [117]
ilim adamlarının hemen hepsi bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Hatta Kadı Şürayh, Abdullah b. Utbe, Ebû Hanîfe, Şa'bî ve el-Anberî, duruşma esnasında aralarında bir zulüm söz konusu değilse hasımlar arasında barışı sağlamakta bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Kaldı ki, malî konularda alacaklının hakkı kesinlik kazandıktan sonra, borçlu sıkıntıdaysa, ödeyecek durumda değilse, alacaklının bir.miktarından vazgeçmesi teklif edilmesi de bir bakıma sulhu sağlamaktır. [118]

Tahlil

Kâ'b. hadîsi sahîh olup istidlal ve ihticaca Salih'tir. Hâkimin hasımlardan biri için şefaatçi olmasının ve davanın Cami ve Mescid'de rü'yet edilmesinin caiz olduğuna delâlet vardır.
Ancak alacaklı inkârda ısrar ederse, o takdirde aralarında sulhu sağlamaya başvurmanın doğru olmayacağı söz konusudur. Nitekim imam Şafîî, imam Mâlik ve imam Ebû Hanîfe de aynı görüştedirler. [119]
Borcun bir kısmı veya yarısı bağışlandıktan sonra geriye kalanım borçlunun hemen ödemesi gerekir. Ancak kalan yarısını da te'mînde güçlük çeker, malî durumu buna müsait olmazsa, o takdirde kısa bir süre için mühlet verilir. [120]

Çıkarılan Hükümler

1- Bazı hükümlerin cami ve mescidlerde verilmesinde bir sakınca olmadığı anlaşılıyor.
2- Ancak dava konusunda ihtilâftan dolayı davacı veya davalının seslerim cami ve mescidde yükseltmeleri mekruhtur.
3- Dava konusu "alacak" ise, davalı da inkâr etmiyor, ancak ödeme imkânı yetmiyorsa, hâkim aralarında sulh teklif edip alacaklının alacağından bir miktarını borçluya bağışlanmasını teklîf edebilir.
4- Alacaklı taraf hâkimin bu teklifini kabul edip etmemekte serbesttir. Bu bağlayıcı bir hüküm anlamında değildir. [121]

Hakim Zahire Göre Hükmeder

islâm, mu'cize ve kerametin hak olduğunu bildirmiştir. Mu'cize peygamberlerde, keramet ise Allah dostluğunu kazanan salih kullarda tecelli ve tezahür eder. Peygamberin gösterdiği bütün mu'cizeler haktır. Evliyanın gösterdiği kerametler de haktır. Ancak bu kerametlerle amel edilmez. Hâkim keramet sahibi olursa, davacıyla davalıdan kimin haklı, kimin de haksız olduğunu keşfetme imkânı bulunursa, o bu keşif ve kerametiyle amel etmez, yani ona göre hüküm vermez. İfadeleri, şahitleri dinler, belgeleri değerlendirir öylece hüküm verir.
Zira adalet mekanizmasını keşf-u keramete bıraktığımız takdirde, işler alt-üst olur. Altıncı hissi kuvvetli olanlar, cinciler, medyumlar, ispritizmacılar devreye girer ve sonunda hak, hukuk, adalet diye bir şey kalmaz.

İlgili Hadis

Ümmü Seleme (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen, Peygamber (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Ben de ancak bir beşerim. Sizler ihtilâf ettiğiniz dava konusu şeyleri bana getiriyorsunuz. Belki de sizden bir kısmınız delil ve belgesini ortaya koymakta daha zeki ve daha becerikli, daha güzel konuşma yeteneğine sahip olabilir de ben de o doğrultuda duyduğuma göre hüküm vermiş olurum. Artık ben sizden kime kardeşinin hakkından bir şey ile hükmettiysem, o, o şeyi almasın. Çünkü bu durumda gerçekten ben onun için ateşten bir parça ayırıp vermiş olurum," [122]

İlim Admlarının ve Fakihlerin İstidlal ve İhticacları

Hadîste yalnız keşf-u keramet sözkonusu olmayıp hâkimin konu hakkındaki bilgisi de söz konusudur. Resûlüllah (a.s.) Efendimiz de bilgisine göre değil, davacı ile davalıdan dinlediklerine göre hükmettiğini belirtmiştir.
O bakımdan müctehid imamlar ve ilim adamları, hakim, kendi bilgisiyle yetinip hüküm verebilir mi?" hususunda farklı görüş ve yorumlar ortaya koymuşlardır:
a) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, hukukullah ile ilgili davalarda hâkim sırf kendi bildiğine dayanarak hüküm vermez. Çünkü ilâhî haklar kolaylık ve müsamaha üzerine bina edilmiştir. İnsan haklarıyla ilgili davalarda ise, henüz hâkimlik görevine getirilmeden önceki bildiğiyle hükmetmez. Bu göreve tayin edildikten sonraki bildiğiyle hükmedebelir. [123]
b) Hanbeîîlere göre, ne o göreve getirilmeden, ne de getirildikten sonra bildiğiyle hükmetmez. Davacı ile davalıyı dinler, şahitleri dinler, belgeleri değerlendirir ve öylece hükmeder.
Nitekim imam Mâlik, Kadı Şürayh, Şa'bî, Ishak, Ebû Ubeyd ve Muhammed b. Hasan'ın da görüş ve içtihadı bu anlamdadır.
c) İmam Şafîî, el-Müzenî, Ebû Yusuf ve Ebû Sevr'e göre hakimin kendi bildiğine göre hükmetmesi caizdir. [124]
Hanefîler bu konuda şu misalleri de getirmiş bulunuyorlar: Hâkim göreve atanır da bulunduğu mekânda bir adamın diğer bir adama borçlu olduğunu ikrar ettiğini veya bir adama zina suçu isnad ettiğini veyahut karısını boşadığmı veyahut bir adamı öldüreceğini duyarsa, yani kulağıyla işitirse, ona göre hüküm verebilir.
Ama hakimlik görevine getirilmeden ve getirilip de bulunduğu yerde değil de başka bir yerde bunları duyarsa, ona göre hükmetmez. [125]
-
Ama sırf hududla ilgili davada kendi bildiğine göre hükmedemez. Bu caiz görülmemiştir. [126]

Tahlil

Ümmu Seleme hadîsini kütüb-i sitte almıştır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel kendi müsnedinde ve Taberânî de el-Kebîr'inde rivayet etmiş bulunuyor. Hadîs sahîh olup istidlal ve ihticaca salihtir. O bakımdan müctehidlerin hemen hepsi bu hadîsle istidlal ve ihtica'cda bulunmuştur.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz burada "beşer" olduğunu ifade ederken, bir melek olmadığım ve beşerden başka bir varlık olamayacağını belirtmek istemiş ve beşerî ölçülere göre hüküm vereceğini anlatmak istemiştir.
Böylece kalp gözüyle tesbit ettiğine ve bu açıdan bildiğine göre hüküm verilmeyeceği hususu ortaya çıkmış bulunuyor. O bakımdan ilim adamlarının hemen hepsi keşf-u keramete göre hâkim hükmedemez demişlerdir. Davacı ile davalıyı dikkatle dinlemesi ve beyyme denilen şahit ve belgeleri dikkate alması söz konusudur.
O halde hâkim peygamber bile olsa, onun verdiği hüküm helâli haram,' haramı da helâl kılamaz. Haklıyı haksız, haksızı da haklı yapamaz. Zahiren bu böyle görünse bile gerçekte yalancTşahit ve belgelerle ve yalan yere yeminle din kardeşinin hakkına mahkeme kanalıyla tecavüz etmiştir ve bu onun için cehennem ateşinden başka bir şey değildir. [127]

Çıkarılan Hükümler

1- Hâkim.keşfu keramet sahibi bile olsa; davacıyla davalıdan kimin haklı, kimin haksız olduğunu bu açıdan keşfetse, yine de bu keşfine göre hüküm vermesi caiz değildir.
2- Hüküm için mutlaka şahit, belge ye yoksa yemin gereklidir. Aynı zamanda hasımları dikkatle dinleyip değerlendirmede bulunmak söz konusudur.
3- Hâkimin verdiği hüküm, helâli haram, haramı da helâl kılamaz. .
4- Yalancı şahitlere ve sahte belgelere göre verilen bir hüküm ve karar zahiren geçerli sayılsa bile gerçekte geçerli değildir ve bundan dolayı davacı veya davalı hakka tecavüz etmiş kabul edilir ve âhirette mutlaka bunun cezasını çeker.
5- Hâkim göreve atanıp kendi yerinde iken delil sayılacak bazı itirafları kulağıyla duyarsa, o takdirde bu bilgisine dayanarak hüküm verebilir.
6- imam Mâlik ile imam Ahmed'e göre, hüküm veremez. Şahit ve belgelere göre hüküm verir.
7- Hâkim henüz görevine atanmadan veya atandıktan sonra yerinden başka (makamından) başka bir yerde bazı kişilerin birtakım itiraflarını kulağıyla duysa bile ona göre hüküm vermez.
8- imam Şafîî ve imam Ebû Yusuf a göre, hâkimin kesin şekilde bildiği hususa göre hüküm vermesi caizdir.
9- Kadı Şürayh ve Şa'bî de imam Ahmed'in görüşündedirler. [128]

Mahkeme ve Benzer Yerlerde Tercüman Bulundurmak

îslâm bütün insanlara ve milletlere gönderilen son dindir. O bakımdan diğer kavimlerle, ırklarla anlaşmanın yollarım açmıştır. İlim ve hikmetin mü s lümanın yitiği olduğunu, nerede bulunursa onu almaya daha haklı bulunduğunu belirtmiş ve lisan öğrenmeye, önem vermiş, okuma-yazmayı her zaman ön plânda tutmuştur.
Kur'ân her ne kadar Arapça olarak indirilmişse de, gerek üslûbu, gerek kelime ve cümle konumu, gerekse konuları işleme metodu bakımından Allahçadır ve bir benzerini meydana getirmek beşer takatinin çok üstündedir.
O bakımdan Kur'ân ve Hz. Peygamber'in (a.s.) hadîsleri olduğu gibi muhafaza edilmiş, tercüme, meal, açıklama ve tefsirlerinin yapılmasına cevaz verilmiştir. Çünkü ancak bu-yoldan sözü edilen iki ana kaynağı koruma, tanıtma ve onlardan her kavim ve milletin yararlanma imkânı sağlanabilir.
Gerek başka kavimlerin kültür ve medeniyetini anlamada, gerekse mahkeme ve benzeri önemli kurum ve kuruluşlarda birkaç dil bilen elemanlara her zaman büyük ihtiyaç vardır. Dinimiz kurulduğu tarihten itibaren buna geniş yer vermiş ve uygulamada birtakım misaller sergilemiştir. [129]

İlgili Hadis

Zeyd b. Sabit hadisinde şöyle bilgi verilmiştir:
"Peygamber (a.s.) Efendimiz, Zeyd b. Sâbit'e, yahudilerin okuma-yazma şeklini (ve Ibranice'yi) öğrenmesini emretmiştir. Hattâ Zeyd b. Sabit diyor ki: O duruma geldim ki, Peygamber (a.s.) Efendimiz için onlara (gönderilecek) mektupları yazdım ve onlardan gelen mektupları, yazıları Resûlüllah'a (a.s.) okudum." [130]
Zeyd b. Sâbit'in îbranice veya hem İbranice,, hem de Süryanice öğrendiğine dair gerek Buharî'nin tarihinde, gerekse Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde detaylı bilgiler bulunuyor. Ayrıca Ebû Ya'la ise rivayetin en önemli kısmını şu anlamda tahrîc etmiştir: "Şüphesiz ben bir kavme bir yazı yazıp (yazdırıp) gönderiyor, ama onda bir fazlalık veya noksanlık yapmalarından endişe ediyorum. Sen süryanice öğren!"
Hadîs ve rivayetlerin zahirinden anlıyoruz ki, o devirde süryanice yaygın ve bilinen bir dil olarak bulunoyurmuş. Aynı zamanda Ibranice'den ayrı bir dil imiş. O bakımdan

Resûlüllah'ın (a.s.) Zeyd b. Sabit'e "Süryanice öğren" diye emretmesi ve yahudilere yazacak mektup ve onlardan gelecek mektupları konu etmesi, Hz. Zeyd'den bu iki lisanı Öğrenmesini emrettiği anlaşılıyor.
Ayrıca hadîsin zahirinden yabancı bir dil ile yazılı bir evrakı bir kişinin tercüme etmesinin yeterli olduğu ve onun bir belge anlamı taşıdığı hükmü ortaya çıkıyor.
Ne var ki, ilim adamları ve mezhep imamlarından bir kısmının bu hususta ki ictihad ve görüşleri farklı olmuştur:.
a) Ibn Battal'a göre, ilim adamlarının çoğu bir kişinin tercümesiyle yetinmeğe cevaz vermişlerdir.
b) Muhammed b. Hasan'a göre, yapılan tercümenin bir belge ve delil olarak kabul edilebilmesi için en az iki erkeğin veyahut bir erkekle iki kadının tercüme etmesi gerekir.
c) İmam Mâlik'ten ise bu mesele hakkında iki ayrı rivayet yapılmıştır. el-Kerâbîsî'nin imam Mâlik ile imam Şafiî'den yaptığı rivayete göre, bir kişinin yaptığı tercüme ile yetinilebilir.
d) imam Ebû Hanîfe'den de buna benzer bir rivayet yapılmıştır.
e) İmam Fbû Yusuf a göre, bir .belge ve delil vasfını taşıyabilmesi için en az iki kimsenin tercümesi gereklidir, imam Züfer de aynı görüştedir.
f) el-Kirmanî ise, "bir kişinin tercümesinin kâfi geleceği üzerinde pek tartışılmamıştır. Sahîh haberler, bir kişinin kâfi olduğuna açık biçimde delâlet etmektedir. Şehadette ise iki iki adam yeterlidir" demiştir,
Ö halde gelen bir mektubun tercümesi bir şahitlik midir, yoksa bir haber midir? Şahitlik anlamında kabul edilirse, mutlaka iki adamın tercümesi gerekir. Haber şeklinde kabul edilirse bir kişinin tercümesi yeterli olur.
el-Münzir ise ahkâm da sayı şarttır diyor. Bir adamın şehadeti nasıl beyyine kabul edilmezse, ahkâm ile ilgili bir yazının tercümesinde de bir adam yeterli olmaz. [131]

Çıkarılan Hükümler

1- îlim ve teknik nasıl bütün milletlerin ortak değeri ise, lisan da öyledir.
2- Devlet çarkının sağlıklı dönmesi ve dış ülkelerle düzenli bir diyalogun kurulabilmesi için lisan bilen yetişmiş elemanlara ihtiyaç vardır.
3- Lisan bilen kabiliyetli kişileri yetiştirmek müekked sünnet kapsamına giriyor. Bazısına göre kifaye yollu vaciptir.
4- Dış ülkelerden gönderilen yazılar, mektuplar ve resmî evrakları ehil bir veya iki tercümanın çevirmesi gerekir.
5- Bu hususta bir kişinin tercümesi yeterli olur mu? Ahkâm ile ilgili ise iki kimsenin birlikte tercüme etmesi daha uygun ve sağlıklı olur.
6- Çok Önemli ve hayatî konuları ihtiva eden mektup ve resmî yazıları herhalde iki kimsenin tercüme etmesi gerekir. Zira en küçük bir hata konuyu saptırabilir.
7- Tercüme işlerinde hem ehil, hem takva sahibi ve aynı zamanda oldukça zeki ve akıllı kimseleri yetiştirip çalıştırmak vaciptir. [132]

Şahit ve Yemine Göre Hüküm (Karar) Verme

islâm Hukukunda davanın genellikle sübut bulması için davacının şahit veya belge göstermesi gerekir. Bu olmadığı takdirde davalının yeminine başvurulur.
Şahitsiz, belgesiz bir dava sübut bulmaz. Davalının yeminden imtina' etmesi halinde davacının iddiası doğrultusunda yeminine baş vurularak bir karar verilebilir.
O bakımdan hukukta davaların neticeye bağlanabilmesi için şahit, belge ve sonra da yeminin yeri önemlidir.
Şahit, dava hakkında bilgisi olan üçüncü kişidir. Bu sebeple de taraflar ve onların vekili şahit olamazlar. Şahit ifadesi kesin delil değildir, takdirî delillerdendir.
Resûlüllah (a.s.) Efendimiz, mü'minler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları bir sonuca bağlamak, çekişmeyi gidermek ve kimin haklı olduğunu belirlemek için şahitlerin bilgisine başvururdu.
İslâm Dini, şahidin mü'min, imanının kesinlik kazanmış kimselerden, doğruluğu, namusluluğu kabul edilenlerden seçilmesini gerekli kılar. Yalancı, ikiyüzlü, çıkarına düşkün, imanından şüphe edilen kimselerden şahit olmaz. Deliller, sarhoşlar, küçük çocuklar şahit olarak dinlenmez.
islâm'da genellikle şahitler Kur'ân ve Sünhet'te belirtilen kurallara göre dinlenir. [133]

İlgili Hadisler

îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yemîn ve şahide göre hükmetti." [134]
İmam Ahmed'den yapılan bir rivayette, bu daha çok emval (mallar) ile ilgili davalarda böyle idi, denilmektedir.
Câbir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgiyi vermiştir: 'Peygamber (a.s.) Efendimiz şahitle beraber yemine göre hüküm verdi." [135]
Cafer b. Muhammed'den, o da babasından, o da müminlerin emîrii Hz. Ali'den rivayet etmiştir. Adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s.) bir şahidin şehadetine ve hak iddia eden kimsenin yeminine göre hükmetti."
Mü'minlerin emîri Hz. Ali (r.a.) de Irak'da bununla hükmetmiştir [136]
Rabi'â'dan rivayet edilmiştir. O da Süheyl b. Ebî Sâlih'den rivayet etmiş, o da babasından, babası da Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre şu bilgiyi vermiştir: "Resûlüîlah (a.s.) Efendimiz bir şahitle beraber yemine göre hükmetti." [137]
Sürrak'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir: "Resûlüllah (a.s,) Efendimiz, adamın şahitliğine ve talib (isteklin) in yeminine cevaz verdi." [138]
Kur'ân-ı Kerîm'de yaklaşık 10 yerde şahitlik konusuna temas edilmektedir. Gerek alım-satım hususunda, gerekse zina suçlaması gibi konularla şahitliğe geniş yer verilmiş ve şahitlerin şahitliklerim gizlememeleri emredilmiştir.[139]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefîlere göre,, şahitlik aslında iki kısma ayrılır. Biri şahit olma durumuyla ilgilidir; diğeri ise şahitliği yerine getirme zaman ve durumuyla ilgilidir.'
Şahit olma durumunun üç şartı vardır: Birincisi aklî melekesi yerinde olmak; ikincisi, dava konusu olayı görmek, üçüncüsü, şahitlikle ilgili olayın şahit tarafından bizzat duyulması ve görülmesi... Ancak nikâh, "neseji ve ölüm olaylarında gözle görmek şart değildir. Bu olayların meydana geldiğini duymuş olmakla da şahitlik sahîh olur.
O halde delinin, aklı ermeyen çocuğun ve bir de olayı gözleriyle görmeyen kimsenin şahitliği makbul değildir.
Şahitliği yerine getirme zaman ve durumuyla ilgili hususta ise, ergenlik, hürriyet, îslâm ve adalet şarttır. O bakımdan şahitlikte bulunma esnasında henüz ergen olmayan çocuğun, hürriyetine kavuşmamış olan kölenin, İslâm'a girmemiş olan kâfirin ve ilâhî sınırları aşıp açıktan günah işleyen fâsikın şahitliği sahîh değildir. Ancak çocuk olaya şahit olduğu zaman henüz ergenlik çağında olmaz da şahitlik esnasında bu çağa girmiş olursa şahitliği kabul edilir. Bunun gibi, olayı gören kimse o sırada kâfir olur da şahitlikte bulunma esnasında islâm'a girmiş bulunursa veyahut olayı gören köle, şahitlik esnasında hürriyetine kavuşmuş olursa şahitlikleri kabul edilir. Bu manayla fâsik kişi olayı gördüğünde böyle olmakla beraber onu yerine getirme zamanında fisk-u fücuru bırakıp âdil bir kişi olmuşsa, onun da şahitliği sahîh sayılıp kabul edilir. [140]
Hakim, ancak beyyine ile hüküm vermekle emrolunmuştur. Beyyinesiz sadece kendi bildiğine dayanarak hüküm veremez. Beyyine-i âdile, davacının haklılığını ortaya çıkarır. Beyyine olmadığı takdirde davalının itiraf, ve ikrarı yeterli delil sayılır ve ona göre hâkim hüküm verir, itiraf ve ikrardan kaçınırsa yemin ettirilir.
Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere, Hanefîlere göre, hâkim görevli iken kendi makamında kulağıyla söylenen sözü duyar veyahut olayı orada gözleriyle görürse bildiğine dayanarak hüküm verebilir [141]
Hukuk ibâd (insan hakları)la ilgili konularda şahitliğin kaim olabilmesi için davacının ortaya çıkıp dâva etmesi, yani hâkime başvurması gerekir. Aksi halde şahitlik söz konusu olmaz.
Davacı bizzat kendisi hakime başvurmasa bile nâib, yani vekilinin başvurması da yeterli olur.
Hukukullah ile ilgili konularda, kişinin dava etmesi şart değildir. Boşama ve benzeri hürûmatîa ilgili konular ve bir de haddi gerektiren konular bu cümledendir. Ancak sirkat (hırsızlık) müstesna. Malı çalman kimsenin bizzat veya vekili tarafından dava açmaları, yani hakime başvurmaları gerekir.
Şahitlerin Sayısı:
Erkeklerin muttali' olduğu konularda iki erkeğin şahitliği gereklidir. Zira bir erkek olayı görüp tesbit etmekte yanılabilir, gaflet edebilir. O bakımdan iki erkeğin olaya şahit olması şart kılınmıştır. Ancak zina suçlamasında dört erkeğin şahitliği şarttır. Zira bu nassan sabit olmuştur, genel kaidenin dışında tutulur.
Doğum, batını ayıplar, kusurlar gibi kadınlarla ilgili bulunan hususlarda sayı şart değildir. Bir tek kadının bile şahitliği kabul edilir. Ama iki kadının şahitliği ihtiyata daha uygun düşer.
îmam Mâlik ile tmam Şafiî'ye göre, sözü edilen hususlarda da sayı şarttır. Şu farkla ki, îmam Mâlik'e göre, iki kadının şehadeti yeterlidir. İmam Şafiî'ye göre dört kadının şahitliği ancak yeterli olur. [142]
b) Şâfiîlere göre, şahidin müslüman, hür, mükellef, âdil, şahsiyetli olması, ittiham edilen bir kimse olmaması şarttır. Adaletin şartı ise, büyük günahlardan kaçınmasıyla, küçük günahlar üzerinde ısrar etmemesiyle gerçekleşir.
Olaya şahit olduğu zaman belirtilen şartlardan mahrum bulunuyor, fakat şahitlik yaptığı zaman o şartlara haiz oluyorsa, o takdirde şahitliği kabul edilir.
Bir tek şahidin şehadeti ancak ramazan hilâli hakkında kabul edilir . [143]
Zina suçunun isbatı için dört erkek şahit veya zina eden kişinin iki defa ikrarı gerekir. Diğer bir görüşe göre, dört defa ikrarda bulunması şarttır. Malî konularla ilgili davalarda ya

iki erkek veyahut bir erkek, iki kadın şahid gereklidir.
Erkeklerin muttali' olduğu konularda ise iki erkek şahit gereklidir. Kadınlarla ilgili olup daha çok kadınların muttali olduğu konularda ise ya iki erkek veya bir erkek, iki kadın veyahut dört kadının şahitliği gerekir.
îki erkek veya bir erkek iki kadınla sübut olan bir dava, bir erkeğin şahitliği ve bir de yemûı ile sabit olur. Bu yeminden maksat, davacının o bir erkek şahidin doğru söylediğine dair yemin etmesidir [144]

c) Hanbelîlere göre, şahitlik konusu kitap, sünnet ve-icma' ile sabit olmuştur. Aynı zamanda cereyan eden olaya, dava konusu olacak bir meseleye, gözler önünde cereyan ediyorsa şahit olmak ve talep edildiğinde gidip şahitlik yapmak farz-ı kifayedir. Çünkü Kur'ân'da, "şahitler şehattte bulunmak üzere davet edildikleri zaman kaçınmasınlar" diye emir vardır. Hem "şahitliği gizli tutmayın. Kim gizli tutup söylemezse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır" mealinde bir de uyarı bulunuyor. [145]
Sonra da unutmamak gerekir ki, şahitlikte bulunmak bir emanettir. Vakti gelince, talep vaki olunca onu yerine getirmek diğer emanetler gibidir.
Nikâh, borç ve benzeri bir konuda birçok kişinin şahit olduğu durumunda onlardan iki kişinin vaki isteğe uyarak şahitlik yapmasıyla bu farz diğerlerinin üzerinden kalkmış olur. Hiç kimse şahitlik yapmazsa, hepsi günahkâr olur.
Zina suçlamasında dört erkek şahit gerekir. Bu nassan sabit olmuştur. Dörtten az kimsenin şahitliği bu hususta kabul edilmez ve herbirine seksen değnek had olarak vurulur.
Bu dört kişinin de erkek ve hür olması şarttır. Kadın ve kölenin bu konuda şahitliği muteber değildir. Nitekim İmam Mâlik, imâm Şafiî ve rey tarafdarlarınm da görüş .ve içtihadı bu anlamdadır, imam Ebû Sevr ise, kölenin şahitliği kabul edilir demiştir. [146]
Atâ' ve Hamm'dan yapılan rivayete göre, bu iki fakîh zina hususunda üç erkek ve iki kadının şahitliği kabul edilir demişlerdir. Emval konusunda olduğu gibi iki erkek olmadığı takdirde bir erkek, iki kadının şahitliği kabul edilir ve zina meselesinde de buna kıyas yapılabilir.
Zina suçunu zâni veya zâniye ikrar edecek olursa, bu ikrarın dört defa mı, yoksa iki defa mı yeterli olacağı hakkında farklı görüşler vardır.
Emvalle ilgili davaların dışında daha çok erkeklerin muttali1 . olduğu konularda iki erkekten daha az sayıda şahitlik kabul edilmez. Meselâ ukubat olarak isimlendirilen hudûd ve kısasta ancak iki erkeğin şahitliğinin kabulü söz konusudur.
Ukûbat kapsamı dışında kalan nikâh, ric'at, talâk, itak, ilâ1, zihar, nesep, tevkil ve. vasiyetle ilgili davalarda da ancak iki erkeğin şahitliği kabul olunur. Kadınların şahitliği kabul edilmez. Ancak vekâlet konusunda imam Ahmed, gerekirse bir erkek iki kadının şahitliği kabul edilir demiştir. Bu daha çok bir borcu talep etmedeki vekâlettir. Böylece bu da emval konusuna girmektedir.
Nikâh ve itak konusunda ancak iki şahidin şehadetinin kabul edilebileceği içtihadı, Nahâî, Zührî, imam Mâlik, Medine halkı ve îmam Şafiî'ye aittir. Hanefîlerle Şa'bî, Sevrî ve Ishak'a göre, bu davalarda da bir erkek iki kadın şahit olabilir.
Davacı sadece bir erkek şahit getirebiliyorsa, o takdirde davacının o şahidin doğru söylediğine dair yemin etmesi gerekir. Bu durumda iki kadının şahitliğiyle davacının yemini yeterli olmaz, imam Mâlik ile imam Şafiî'ye göre emval konusunda bu kabul edilir.
Erkeklerin muttali1 olamayacağı reda' (süt emzirme), doğum, ay-hali ve iddet konularında âdile olup fasika olmayan bir kadının şahitliği kabul edilir. [147]
Şahitlik yapması gereken kişi, kudreti yerinde olduğu halde şahitlikten kaçmamaz. Gelip şehadette bulunması vaciptir. Çünkü bu farz-ı kifaye olarak belirlenmiş bulunuyor. [148]

Tahliller ve Rivayetler

999 no'lu îbn Abbas hadîsi sahîhtir. îmam Şafiî: "Bu hadîs sabittir. İlim ehlinden hiç biri bunu reddetmemiştir" demiştir. Nesâî ise, isnadının ceyyid olduğunu belirtmiş ve Hafiz Bezzar, bu konuda en sahîh hadîs, Ibn Abbas'dan rivayet edilenidir, demiştir.
Hadîs, iki erkeğin şahitliğinin gerektiği bir davada iki erkek bulunmazsa, sadece bir erkek şahit ve davacının yemininin yeterli olacağına delâlet etmektedir.
1000 no'lu Cabir hadîsini ayrıca Beyhakî tahrîc etmiştir.. Tirmizî de bu hadîsi Sevrî1 den, o da Cafer'den, o da babasından murselen rivayet etmiştir diyerek Beyhakî ile aynı tarikten nakletmiş lerdir.
Ayrıca Beyhakî, ibrahim b. Hind tarikiyle, Cafer'den, onun babasından ve Câbir (r.a.) den yaptığı rivayette ise Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Cibril bana geldi ve şâhidle beraber yemîn ile hükmetmemi emretti." Bu anlatımdan maksat, davacı sadece bir şehit getirebildiği hallerde, o şahit dinlenir ve şahidin doğru söylediğine dair davacıya yemîn teklif edilir, demektir.
Ancak isnadında yer alan ibrahim b. Ebî Hid gerçekten zayıf olarak belirlenmiştir. [149]
1000 nolu Cabir hadîsini Ebû Avane ile Ibn Huzayme sahîhlemişlerdir. Yukarıda ki Ibn Abbas hadîsiyle birbirini kuvvetlendirmektedir.
Bu konuda bir de Ammare hadîsi bulunuyor ki, meâlen şöyledir: "Peygamber (a.s.) Efendimiz yemîn ve şahide göre hüküm verdi." Yani davacının getirdiği bir şahidi dinledi ve onun doğru söylediğine dair davacıya yemîn teklîf etti. Davacı yemîn edince Resûlüllah (a.s.) gereken hükmü verdi.
Mecmeu'z-Zevâid'de Ammare hadîsinin isnadmdaki ricalin hepsinin sika (güvenilir) olduğu belirtilmiştir.
Bu konuda îbn Münzir şöyle demiştir: "Kıyas, ahkâm hususunda şahitlerin sayısının şart olduğunu gerektirmektedir. Yani emval ile ilgili konularda iki erkek şahit, zina suçlamasında dört şahit gereklidir. Ancak bu konuda rivayet edilen hadîs sahih olunca, artık kıyasa .başvurulmaz."
Bu babta bir diğer hadîsi Ahmed b. Hanbel kendi Müsnedinde Sa'd b. Ubade'den (r.a.) rivayet etmiştir. Meâlen şöyledir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz yemîn ve şahide göre hükmetti." Bu hadîsin de isnadmdaki ricalin biri dışında hepsi sahihtir. Râvilerden İsmail b. Amr'm sadûk olduğu tesbit edilmiş, babasından ise söz edilmemiştir. Ancak diğer hadîslerle aynı hükmü ifade etmekte ve biri diğerini kuvvetlendirmektedir.
1001 no'lu Cafer hadîsini Ahmed ve Dârekutnî tahrîc etmişlerdir. Konuyu biraz daha netleştirmekte olup diğer hadîslerle bir şâhid ve davacının yeminine göre hüküm vermenin cevazına delâlet etmekte ve ağırlık kazandırmaktadır.
1002 no'lü Rebi'â hadîsini İbn Mâce, Tirmizî ve Ebû Dâvud tahrîc etmişlerdir. Ancak Rebi'â'nın babası Süheyl'in bir ara rahatsızlık geçirdiği ve hafızasında bir gerileme başgösterdiği ve o yüzden rivayet ettikleri bazı hadîsleri unuttuğu söylenir. İbn Ebî Hatim ise bu rivayetin sahîh oluduğuna kaildir. Aynı zamanda iki büyük hadîs hafızı olan Ebû Zür'a ile Ebû Hatim, bir şahit ve yeminle ilgili hadîslerden Ebû Hüreyre ile Zeyd b. Sabit hadîslerinin sahîh olup istidlal ve ihtica-ca salih olduğunu belirtmişlerdir.
1003 no'lu Sürrak hadîsinin isnadında meçhul bir adam bulunuyor, îbn Mâce onun Mısırlı olduğunu, adının tesbit edilemediğini söylemiştir. Onun dışında kalan ricalinin hepsi sahihtir. Aynı rivayeti Ahmed b. Hanbel kendi müsnedine almıştır. -
îbn Cevzî, et-Tahkîk'te bu konuyla ilgili hadîsin yaklaşık yirmi kadar sahabi tarafindan rivayet edildiğini ve aralarında en sahîh rivayetin ise îbn Abbas ve Ebû Hüreyre (r.a.) den yapıldığını ifade etmiştir. .
Bu babda Darekutnî'nin Ebû Hüreyre (r.a.) den merfuân tahrîc ettiği hadîste ise şöyle buyurulmaktadır: "Melek Cebrail'den, bir şahit ve yemîne göre" hüküm vermem hususunda istişarede bulundum. Cebrail bana, emvalle ilgili davalarda şahit sayısı üzerinde durmamamı işaret etti."
Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre bu hadîsin isnadı zayıftır. O bakımdan ihticaca salih görülmemiştir.
Böylece Kur'ân'da açıklanmayan birçok hükümler sahîh hadîslerle açıklanmış bulunuyor. Bu da o hükümlerden biridir. Kur'ân'da iki şahitten söz edilmektedir. Hadîsler bu hükme şahit ve yemin hükmünü eklemek suretiyle esneklik getirmektedir. Nitekim İmam Şafiî "bir şahit ve yemine göre hükmetmek Kur'ân'm zahirine muhalif değildir. Çünkü Kur'ân iki şahitten daha azını kesin biçimde men'etmemiştir" demiştir. [150]

Çıkarılan Hükümler

1- Şahidin ergen, hür, müslüman ve adaletle muttasıf olması şarttır.
2- Çocuğun, kölenin, kâfirin ve fâsikın şahitliği kabul edilmez.
3- Ancak olayı gördüğünde ergen olmayan kimse şahitlik yapacağı zaman ergen olursa şahitliği kabul edilir.
4- Yine olaya şahit olduğu zaman kâfir veya" köle olan kimse, şahitlikte bulunma zamanında İslâm'a girmiş, köle ise hürriyetine kavuşturulmuş'ise şahitliği kabul edilir.
5- Olayı gözleriyle görmeyen kimsenin şahitliği makbul değildir.
6- Hâkim ancak beyyineye göre hüküm verir. Sırf kendi bildiğine dayanarak hüküm vermez. Bu husus bir önceki bahiste açıklanmış bulunuyor.
7- Hukuk-i ibâd (insan hakları)yla ilgili hususlarda şahitliğin geçerli olabilmesi için bizzat davacının veya vekilinin dava etmesi gerekir.
8- Hukukullah ile ilgili hususlarda ise kişinin davacı olması şart değildir.
9- Erkeklerin muttali' olduğu hususlarda iki erkeğin şahitliği söz konusudur.
10- Zina suçunda ise dört erkek şahit şarttır.
11- Kadınlarla ilgili hususlarda şahit sayısı şart değildir. Bir kadının şahitliği yeterli kabul edilebilir.
12- Ancak bu durumda da iki kadının şahitliği ihtiyata daha uygundur.
13- imam Mâlik iki kadının şahitliği yeterlidir, imam Şafiî dört kadının şahitliği ancak yeterlidir demişlerdir.
14- Olayı gözleriyle gören kimsenin, talep edildiği takdirde gidip şahitlikte bulunması farz-ı kîfayedir.
15- Şahitlik bir emanettir. Vakti gelince, talep edilince o emaneti yerine getirmek gerekir.
16- imam Ebû Sevr'e göre, kölenin de şahitliği kabul edilir.

17- Zina suçunda, Atâ' ve Hammad'a göre üç erkek ile iki kadının şahitliği yeterli olur. Dördünün de erkek olması şart değildir. Dört mezhep imamlarına göre dördünün de erkek olması şarttır.
18- imam Şafiî'ye göre, davacı bir erkek şahit getirebildiği takdirde, şahidi dinlenir ve şahidin doğru söylediğine dair davacıya yemin teklif edilir.
19- Hanefilere göre, davacının iki erkek ve bazı davalarda bir erkek, iki kadın şahit getirmesi gerekir. Bir şahit yeterli değildir.
20- Davacıya beyyine, davalıya yemin gerekir.
Anlaşıldığı üzere Hanefiler, diğer bir anlatımla rey tarafdarlan yukarıda naklettiğimiz hadîslerle istidlal etmemişlerdir. Oysa bu husustaki rivayetler yirmiyi bulmakta ve o sayıda sahabi yer almaktadır. [151]

Şahitliğiyle Hükmedilmeyenler

Şüphesiz her kişinin şahitliği muteber değildir. Konunun baş kısmında temas ettiğimiz gibi, kafirin, kölenin, çocuğun, aklî dengesi bozuk olanın, açıktan büyük günah işleyenlerin ve açıktan küçük günah işlemeğe devam edenlerin şahitliği kabul edilmez.1 Bunun dışında mezhep imamlarından baba ile evlâdın birbiri lehinde şahitliğinin de muteber olmadığını belirtenler vardır. Bunun gibi hıyanet içinde olduğu bilinen kişilerin de şahitliği dinlenmez. [152]

Konuyla İlgili Hadisler

Amr b. Şuayb'den rivayet edilmiş; o da babasından, dedesinden rivayet etmiştir. Dedesi, Resûlüllah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Hıyanet içinde olan erkek ve kadının, kardeşine karşı kin ve düşmanlık besleyenin ve bir de evdeki hizmetçi, kâhya ve benzeri kişilerin (ev halkından yana) şahitliği kabul olunmaz." [153]
Ebû Davud'un rivayetinde ise şöyle tesbit yapılmıştır: "Hıyanet içinde olan erkek ve kadının ve bir de zina eden erkek ve kadının şahitliği kabul edilmez."
Ebû Hüreyre'nin (r.a.), Resûlüllah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu duyduğunu haber verdiği tesbit edilmiştir: "Bedevi (çölde yasaya) nın şehirde yaşayana karşı şahitliği caiz değildir." [154]
Bu babda birkaç hadîs daha bulunuyor. Üzerinde farklı görüş ve yorumlar, tesbit ve değerlendirmeler söz konusu olduğunda onları tahliller kısmında nakletmeyi daha uygun gördük. [155]

Müctehidlerin İstidlal ve İhticacları

a) Hanefilere göre, fâsıkın, kölenin, çocuğun, eş durumda olan kadının, babası lehine evlâdının şahitliği muteber değildir. Babanın da kendi evladından yana şahitliği bu anlamdadır.
iki gözünden arızalı olanın da şahitliği makbul değildir. Ancak Züfer'in imam Ebû Hanîfe'den yaptığı rivayete göre, sadece işitmekle ilgili durum ve olaylarda a'mânın şahitliğine itibar edilebilir. Neseb ve ölüm konusunda ise onun şahitliğine baş vurulabilir.
imam Ebû Yusuf ile imam Şafiî'nin içtihadına göre, gözü ve görmesi yerindeyken gördüğü bir olay hakkında gözlerini kaybettikten sonra şahitlikte bulunabilir ve kabul edilir. Ancak bu da borçlar ve akarla ilgili davalarda böyledir. Taşınır mallarla ilgili dâvalarda a'mânın şahitliği kabul edilmez. Bunda ittifak vardır.
Bunun gibi hududla ilgili davalarda da onun şahitliği kabul edilmez.
Kölenin ve çocuğun da şahitliği kabul edilmez. Çünkü şahitlik velayet babına girer ve bu ikisinin de velayet hakkı yoktur. Ancak köle henüz hürriyetine kavuşmadan, çocuk da ergen olmadan bir olayı, dava konusu bir meseleyi görürler ve köle hürriyetine kavuştuktan, çocuk da ergen olduktan sonra o gördüğü olay hakkında şehadette bulunabilirler ve bu durumda şahitlikleri kabul edilir.
Namuslu, iffetli kişilere zina suçu isnad edip bunu dört şahitle is-" bat edemeyen kimseye bu yüzden hadd-ı kazf gerekir. Yani seksen değnek vurulur. Böylesi işlediği bu günahtan dolayı tevbe bile etse şahitliği kabul olunmaz.
Diğer üç imama göre, tevbe ettiği takdirde artık şahitliği kabul olunur. Aslın kendi fer'inden yana, fer'in de kendi aslından yana şahitliği kabul olunmaz-. Burada asıldan maksat baba ve dedelerdir. Feri'den maksat evlâd ve torunlardır. Bunun gibi efendinin de kendi kölesi lehine yaptığı şehadete itibar edilmez. [156]
Kadının kocasından yana, kocanın da karısından yana şahitliği makbul değildir, imam Şafiî'ye göre bunların birbirinden yana şahitlikleri muteberdir.
Aynı şirketi kuran ortaklardan birinin şirketle ilgili bir konuda diğeri hakkında şahitlik etmesi de muteber sayılmamıştır. Çünkü bu durumda kişi kendi lehine şahitlik etmiş olur.
Davranış,.kıyafet ve sözleriyle kadınlara benzemeye özenen alçak kimsenin de şahitliğine itibar edilmez.
Bir musibet sebebiyle sık sık ağlayan kimsenin ve bir de çalgı çalıp şunu bunu eğlendiren ve bu çalgısıyla ahlâkî Ölçüleri, şer'î sınırları aşan günahkârın şahitliği kabul olunmaz.
Dünyalık sebebiyle şuna-buna düşman olan kimsenin de o kimselerle ilgili bir olay hakkında şahitliğine yer verilmez. Tedavi sebebiyle değil, gönül eğlendirmek için içkiye devam eden kimsenin de şahitliği muteber sayılmamış tu1.
Tavla ve benzeri oyunlara dalan, satrancı ibtilâ haline getirip namaz vakitlerini kaçıran kimselerin şahitliği makbul görülmemiştir. Kumarbazların da şahitliği böyle...
Faiz yiyenlerin, hamamlarda peştemalsız dolaşanların veya o vaziyette oturup kalkanların, yolda yürürken birşeyler yiyenin, yol üzerine idrar edenlerin, daha önce gelip geçen mü'minlere, salihlere, alimlere ve velilere dil uzatıp şovenlerin de şahitliği kabul olunmaz.
Kardeşin kardeşi hakkında, amcası hakkında, mahremi hakkında şahitliği kabul olunur. Bunun gibi sıhriyet yoluyla akraba olanların da , birbiri hakkındaki şahitliği muteberdir.
Ehl-i Sünnet itikadının dışına çıkıp birtakım hatalı itikadlara sahip olanların da şahitlikleri muteber sayılmamıştır.
Zimmînin zimmî hakkında şahitliği caizdir ve kabuldür. Ama zimmî'nin müste'nin (eman dileyip iltica eden) kimse hakkında şahitliği kabul olunmaz. Aynı ülkeden olup îslâm ülkesine eman.dileyerek sığınan iki kişinin de birbiri hakkındaki şahitliklerine itibar edilmez.
Sünnetsizin, iğdiş edilmişin, veled-i zinanın, devlet kapısında bulunup haraç ve benzeri vacip haklan toplamakla görevli olanların, şahitliği kabul edilir. Azad edip hürriyetine kavuşturduğu kimse hakkında efendisinin şahitliği de mutaberdir. [157]
b) Şâfiîlere göre, sokak ve caddede yemek yiyen, karışım veya cariyesini halkın yanında öpen, güldürücü, şehvetleri tahrik edici hikâyeler anlatan, satranç oynamayı âdet haline getirip ona bağlanıp kalan, caz, saz ve benzeri şeyler çalıp şunu bunu eğlendiren kimsenin şahitliği makbul değildir. Kendi kölesinden yana. efendisinin de şahitliğine itibar edilmez. Aslın kendi fer'i, fer'in de kendi aslı hakkında şahitliği kabul edilmez. Karı-kocanm birbiri hakkında, kardeşin kardeş ve dostu hakkında şahitliği kabul edilir.
Kendisine düşmanlık ve kin besleyen kimseninde şahitliği kabul edilmez. Hadd-i kazfle tecziye edilen (cezalandırılan) kimse tevbe etmediği sürece şahitliği kabul edilmez. [158]
c) Hanbelîlere göre, şahit hakkında itibar edilen yedi şart söz konusudur. Bu şartları hâiz olmayanın şahitliği muteber değildir:
1- Aklî dengesi yerinde olmak.
Delinin, hafızasını kaybetmiş bunağın, ne dediğini bilmeyecek kadar aklî dengesi bozuk olanın şahitliği kabul edilmez.
2- Muslini olmak, yani îslâm dinine mensup olmak. Kâfirin şahitliği muteber değildir.
3- Ergen olmak.
4- Âdil ve dengeli olmak.
Açıktan günah işleyen, dengesiz bir hayat yaşayıp günahlara dalan kimse gayri âdil kabul edilir ve öylesinin şahitliğine itibar edilmez.
5- Gördüğü, duyduğu şeyi dikkatle takip edebilecek bir yetenekte olması.
Dalgın, kendinden geçmiş, bazı olayların tesiri altmda kalıp dengesini kaybetmiş kişilerin şahitliği muteber değildir.
6- Kişilik sahibi olmak, vakar ve ciddiyetini muhafaza etmek.
7- Şahitliğe engel durumların ortadan kalkması.
Bu engeller nelerdir?
Çölde yaşamak bunlardan biridir, imam Ahmed'e göre bedevinin şehirli hakkında şahitliği kabul olunmaz. Diğer ilim adamlarına göre, yukarıdaki yedi şartı kendinde toplayan kimsenin şahitliği muteberdir.
imam Mâlik de imam Ahmed'in görüşündedir. Bu iki imam da şu hadîsle istidlal etmiştir: "Bedevinin şehirli üzerine şahitliği caiz değildir."
Ancak bu konuda diğer ilim adamlarının görüş ve içtihadı daha isabetlidir. Zira bedevi adaletle tanınan, günahlardan kaçınan bir kişiliğe sahipse elbette şahitliği kabul olunur. Hadîste yer alan anlatım, adaletle bilinmeyen, tanınmayan bedevîlerle ilgilidir.
Faiz yiyen, faizle iş görenin, ana-babasma karşı gelenin, malının zekâtini vermeyenin şahitliği kabul olunmaz. [159]
Bunun gibi konunun baş kısmında hadîste belirtildiği üzere, hıyanet içinde olan kadın ve erkeğin, hadd-i kazf cezasına çarptırlanın, kardeşine karşı kin besleyenin de şahitliğine itibar edilmez.
Kumar oynayanın, içkiye devam edenin, şer'î ölçüleri aşar şekilde çalgı çalanın, tavla ve satranç oynayıp bunu ibtila haline getirenlerin de şahitliği muteber değildir. [160]
d) malikikere göre, işçi, hizmetçi ev halkı arasında yer almıyor, ara-sıra gelip hizmet ediyor veya çalışıyorsa, onun o ev halkı hakkındaki şahitliği kabul edilir. Ev halkı arasında yer alıyorsa, şahitliği kabul edilmez.
Nitekim Kadı Şurayh şöyle demiştir: "yakın hışmın, ortağın kendi hışmı hakkında veya ortağı hakkında şahitliğine cevaz vermiyorum, işçinin de işveren, kölenin efendisi ve hasmın kendi hasmı hakkında şahitliği de böyle.

İçinde kin ve düşmanlık beslediği kişinin düşman olarak gördüğü kişi hakkında şahitliği muteber tutulmaz.
Şâir şunu-bunu hicvediyorsa; çalgıcı çalgı çalıp şarkı söylüyor, şunu-bunu eğlendirip şer'î sınırları aşıyorsa ve halk arasında böyle tanınıyorlarsa, onların da şahitliği kabul olunmaz.
Satranç oynamayı itiyad edinip vaktinin önemli bir kısmını onda harcayan kimsenin şahitliği de muteber değildir. Hem imam Mâlik'e göre, satranç oynamak mekruhtur, imam Ebu Hanîfe de aynı görüştedir.
Kölenin efendisi, efendinin de kölesi için şahitliği eğer fâsik değillerse caizdir. Adamın da kendi oğlu için şahitlik etmesi caiz değilcÜr. Bu anlamda kocanın karısı, kadının da kocası için şahitlik et-mesLde böyle... Yani caiz görülmemiştir.
Olayı görüp meseleyi kulaklarıyla duyduktan sonra çocuk ergen olur, kafir İslama girer, köle hürriyetine kavuşursa, o takdirde o görüp duydukları hususta şahitlikte bulunabilirler. Babanın kendi evladı için, evladın da babası için şahitlik yapması caiz görülmemiştir.
Kadının kocası için, kocanın karısı için şahitlik yapması caiz görülmemiştir. Bunun gibi annenin evlâdı için, evladın da annesi için şahitlik yapmasına cevaz verilmemiştir.
Dostun dostu için şahitlik yapmasında bir sakınca görülmemiştir. Yeter ki şahitlik yapacak olan kimse âdil olsun.
Ortakların ortaklık konusu dışında birbirine şahit olmalarına cevaz verilmiştir.
Kâfirin ne seferde, ne de hazarda bir müslüman için şahitlik etmesine cevaz verilmemiştir. Ancak Mâide Süresi 106. âyet hükmü bir istisna teşkil eder. Bunun gibi yahudi ve hıristiyanlarm da şehadeti makbul değildir.
Kadınlarla ilgili hususlarda bir kadının şahitliği yeterli değil, en azîki olması gerekir. [161]

Tahliller ve Rivayetler

1016 no'lu Amr b. Şuayb hadîsini Ebû Dâvud ve Ahmed b. Han-bel'den başka Beyhaki ve İbn Dakıyk el-Iyd tahrîc etmişlerdir. Hafiz Ibn Hacer, et-Telhîs'te bunun senedinin kavı olduğunu belirtmiştir.
Ebû Dâvud ise bunu iki ayrı isnadla tahrîc etmiş bulunuyor. Her iki isnad ile istidlal ve ihticac yapılabilir.
Bu babda ayrıca Hz. Aişe (r.a.) dan merfuân şu mealde bir hadîs rivayet edilmiştir: "Hıyanet içinde olan erkek ve kadının, din kardeşine karşı kin ve düşmanlık besleyenin, kötü zan sahibinin ve bir de yakın hışmın şahitliği caiz değildir."
Bu hadîsi Tirmizî, Dârekutnî ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. [162]. Ancak isnadında Yezîd b. Ziyad eş-Şâmî bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Nesâî bunun sika (güvenilir) olduğunu söylemişse de Buharî, "onun hadîsine uyulmaz" demiştir [163]. Ebû Zür'â bunun münker olduğunu söylerken Abdülhak, Ibn Hazm ve İbn Cevzî zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir. [164]
Bu mealde bir diğer hadîs Abdullah b. Ömer (r.a.) dan rivâyetedil-miştir ki, onu Dârekutnî ile Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Ancak isnadında Abdü'1-A'lâ bulunuyor ve bu zat zayıftır. Onun şeyhi Yahya b. Saîd el-Fârisî de zayıf olarak bilinmektedir. [165]
Diğer bir hadîs ise Ömer (r.a.) den şu mealde rivayet edilmiştir: "Kötü zan sahiplerinin ve bir de hasım olan kimsenin şahitliği kabul olunmaz."
Bu hadîsi imam Mâlik Muvatta'da mevkufen tahrîc etmiştir ve münkati'dir. . .
imam Şafiî şu sahîh- hadîse daha çok itibar ederek ihticacda bulunmuştur: "Hasmın hasmı aleyhindeki şahitliği kabul olunmaz."
Hafiz Ibn Hacer bunun sahîh bir isnadı bulunmadığını, ancak bu mealdeki hadîsler birbirlerini kuvvetlendirmek suretiyle konuya ağırlık kazandırılmış olduğu söylenebilir, diyerek tesbitini ortaya koymuştur.
Bu babdaiair diğer hadîsi Ebû Dâvud Merasil'de şu mealde rivayet etmiştir: "Resûlüllah (a.s.) Efendimiz bir çağrıcı göndererek şöyle duyuruda bulunmuştur: Hasmın ve kötü zanlıların şahitliği caiz değildir."
Beyhakf nin murselen rivayet ettiği hadîs de bunu kuvvetlendirmektedir. Meâlen şöyledir: "Kötü zan ve bir de kin ve düşmanlık besleyen kimsenin şahitliği caiz değildir."
Anlaşıldığı üzere kötü zanlının, hasım olan kişinin, kin ve düşmanlık besleyenin, hâin kişinin şehadeti makbul görülmemiş, yani bu tip kimselerin şahitliğinin caiz olmadığı açıklanmıştır. [166]

Çıkarılan Hükümler

1- Fâsikın (açıktan günah işleyen ahlâksızın), kölenin, çocuğun şahitliği kabul olunmaz. İmam Malik'e göre kölenin şahitliği kabul edilebilir.
,
2- Ana-babamn evlâdı için, evlâdın da ana-babası için şahitlik yapması muteber ve geçerli değildir.
3- İki gözü arızalı olan (a'mâ) nın görmekle ilgili olaylarda şahitliği câciz değildir, işitmekle ilgili olaylarda ise, imam Ebû Hanîfe ile imam Züfer'e göre şahitliğine itibar edilebilir.
4- Gözü ve görme hassası yerindeyken gördüğü bir olaydan sonra gözlerini kaybeden kimsenin gördüğü o olayla ilgili şahitliği kabul edilir. Bu imam Şafiî ile îmam Ebû Yusuf un içtihadıdır. -
5- Taşınır mallarla ilgili davalarda a'mânın şahitliği kabul edilmez, isterse bu işitmekle ilgili olsun.
6- Hürriyetine kavuşuncaya ve ergen oluncaya kadar köle ve çocuğun şahitliği kabul olunmaz. Zira bu ikisinin de velayeti yoktur.
7- Çocuk ergen olmadan, köle hürriyetine kavuşmadan bir olaya şahit olur ve sonra çocuk ergen olur, köle de hürriyetine kavuşursa, o olay hakkında şahitlikleri caiz olur.
8- Namuslu, iffetli kişiye zina suçu isnad edip bunu dört şahitle is-bat edemiyen kimsenin -tevbe etmedikçe- şahitliği caiz değildir.
9- imam Ebû Hanîfe'ye göre, tevbe bile etse böylesinin şahitliği kabul olunmaz.
10- Karı-kocanın birbirine şahitliği muteber değildir. İmam Şafiî'ye göre muteberdir.
11- Şirket ortaklarının şirketle ilgili bir olayda birbiri hakkında şahitliği makbul görülmemiştir.
12- Kadınlara benzemeye özenen muhannas (alçak, seviyesiz, yılışık, yüzsüz) kimsenin şahitliği caiz değildir.
13- Dünyalık' sebebiyle şuna-buna kin ve düşmanlık besleyen, hasım olan kimsenin o kişiler hakkında şahitliği kabul olunmaz.
14- Kumarbazın, içkiye devam edenin de şahitliği muteber değildir.
15- Kardeşin kardeş hakkında, amcaları, dayıları ve diğer mahremleri hakkında şahitliği muteberdir. * -
16- Sünnetsizin, iğdiş edilmişin, veled-i zinanın şahitliği kabul edilir.
17- Zimmî (gayr-i müslim vetandaş) m zimmî hakkında şahitliği muteberdir.
18- Şer'î sınırları aşar tarza ve anlamda çalgı çalıp şunu-bunu eğlendirenlerin de şahitliği dinlenmez.
19- Sokak ve caddelerde yemek yiyen, halk arasında karısını öpen kimsenin de şahitliği Şafiî'ye göre muteber değildir. [167]

Yolculuk Halinde Zimmilerin, Kitap Ehlinden Olanların Şahitliği

Yolculuk esnasında birmüslümanla birkaç zimmî, diğer bir anlatımla birkaç kitap ehli birarada bulunuyor ve o müslüman hastalanıp son dakikalarını yaşarken o zimmî olan yolucu arkadaşlarına birtakım vasiyetlerde bulunuyor veya başka bir olay meydana geliyor ve davacı olan müslümamn yahudi veya hıristiyan olan yolculuk arkadaşları o olaya şahit bulunuyorlarsa, hâkim yapılan o sözlü vasiyyeti veya olaya şahit olan yahudi veya hıristiyanların şahitliğini kabul edip ona göre hüküm verebilir mi?
Bu meselede müctehidlerin bir kısmı bunun caiz ve geçerli olduğunu belirtmişlerdir. Ancak ictihad, yorum ve görüşleri arasında nüans söz konusudur. [168]

Konuyla İlgili Hadisler

Şa'bl'den yapılan rivayette, adı geçen şu bilgi ve haberi vermiştir:
"Müslümanlardan bir adam, Dakuka (Bağdat'la Erbil arasında bir belde) de hastalanıp son dakikalarını yaşar oldu. Vasiyy etine şahit olan müslümanlardan bir kimse bulamadı. Bunun için kitap ehlinden iki adamı şahit edindi (ve sonra vefat etti). Kitap ehlinden olan o iki adam Kûfe'ye gelip ashabdan Ebû Musa el^Eş'ârî'ye başvurdular ve olayı anlatıp adamın geriye bıraktığı mal ve eşyayı ve bir de vasiyyetinden söz ettiler. Ebû Musa Eş'ârî (r.a.): "Bu olay Resûlüllah (a.s.) Efendimiz zamanında meydana geldikten sonra bir daha meydana gelmeyen bir özellik arzetmektedir" dedi ve o iki adama ikindiden sonra hiyanet etmediklerine, yalan söylemediklerine, vasiyyeti değiştirmediklerine ve gizlemediklerine ve bunun ölen o müslü-manın vasiyyeti ve terikesi olduğuna dair yemin ettirdi. Onlar da yemin edince şahitliklerini geçerli kabul etti." [169]
Cübeyr b. Nüfeyr'den yapılan rivayete göre adı geçen şu bilgiyi vermiştir: "Hz. Aişe (r.a.) anamızın yanına gittim. Bana şöyle dedi: "Mâide sûresini okuyor musun?" Ben de "evet." diye cevap verdim. Bunun üzerine şöyle dedi: "Şüphesiz bu sure en son indirilen suredir. O bakımdan onda helâl (hükmüyle) ilgili neyi bulursanız onu helâl kabul edin; onda haram (hükmüyle) ilgili neyi bulursanız onu haram kabul edin." [170]
îbn Abbas (r.a.) dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle bilgi vermiştir: "Benî Sehm kabilesinden bir adam, Temîm ed-Dârî ve Adiy b. Beddâ' ile beraber (bir yolculuğa) çıktılar. Benî Sehm kabilesinden olan adam, müslümanlarm bulunmadığı bir yerde vefat etti. Yol arkadaşları onun terikesini alıp geldiler, ama altın motiflerle süslü bir gümüş kabı (terikesi arasında) bulamadılar. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) Efendimiz onlara yemîn ettirdi." Sonra da o kap (veya bardak) Mekke'de bulundu. Bardağa sonradan sahip

olanlar: "Biz bunu Temîm ile Adiy'den satın aldık" dediler. Bunun üzerine Sehmî'nin velilerinden iki kişi ayağa kalkarak: "Allah'a and olsun ki bizim şahitliğimiz Onların şahitliğinden şüphesiz ki daha haklıdır ve gerçekten bu kap (veya bardak) kesinlikle sahipleri (ölenin mîrasçıları) na aittir" diye yeminle şehadette bulundular.
îbnAbbas (r.a.) devamla diyor ki: "Ey imân edenler! Sizden birine ölüm hâli geldiğinde vasiyyette bulunurken aranızdan iki âdil kişiyi veya yolculuk halinde bulunuyorsanız, bu sırada size ölüm musibeti gelip çatmışsa, sizden olmayan başka iki kimseyi şahit tutun ve onları namazdan sonra alıkoyun. Şüphelendiğiniz takdirde onlar şöyle yemîn ederler" mealindeki Mâide sûresi 106. âyet bunlar hakkında inmiştir." [171]

Olayla İlgili İlim Adamlarının Yorum ve Görüşleri

Tecrîd-i Sarih mütercim ve şârihi merhum Prof. Kâmil Miras bu olayın izahım şöyle yapmıştır:
Bu hadîsi Ebû Dâvud/kazâya'da, Tirmizî/tefsîr bahsinde tahrîc etmiştir. Buharı Sahîh'inde bu hadîsin babında unvan olarak Mâide Sûresi'nin "Ey imân edenler! Sizden birine ölüm hâli geldiğinde vasiyyette bulunurken..." mealindeki üç âyeti zikretmiştir.
Bu âyet-i kerîme'de ta'lîm buyurulan vasiyyet hükümleri, İslâm'ın zuhurundan önce cereyan eden ve İslâm'ın hululü üzerine muhakemesi Resûl-i Ekrem'e arzedilen bir vakıa ile alâkalıdır. Fakat Buharî'nin rivayet ettiği bu metinde vasıyyete dâir sarih hiç bir kayıt yoktur. Sonra bu babdaki Sehmî kimdir? Onun ve arkadaşlarının bu kıssa esnasındaki Islâmî vaziyetleri nedir? bildirilmemiştir. Ve kıssanın zaman' ve mekân vukuu da ihmal edilmiştir. Ayetle hadîs arasındaki alâkayı tebarüz ettirmek için bu mübhem noktaları hadîsin diğer rivayet tariklerinden ve bazı selef âlimlerinin tefsirlerinden istifade ederek izah edeceğiz:
Sehmî: İbn Ma'kulâ'nın zaptına göre, Benî Sehnn'den olan bu adamın adı Büzeyl'dir. Tirmizî ile Taberânî'ye göre de Büdeyl'dir. Müfessir Mukatil de Büdeyl İbn Mâriye'dir, As b. Vâil'in kölesidir, demiştir. îbn Cüreyc'den de müslüman olduğu rivayet edilmiştir. Sa'lebî de Tefsîr'inde müslüman olduğunu kaydetmekle beraber Şam'da öldüğünü bildirmiştir. Müfessir Mukatil'de denizde bir sefinede öldüğünü zikretmiştir ki, bunu aşağıda göreceğiz.
Temîm ed-Dârî: Lâhmîlerin bir şubesi olan Dâr soyuna mensuptur. Müşarün-ileyh Nasrânî idi. Beytü'l-Makdis'in en-meşhur rahipleri arasında sayılırdı; Hicretin dokuzuncu yılında müslüman "olmuştur. Bu hâdise, müşarün-ileyh müslüman olmazdan Önce cereyan etmiştir.
Hafiz ibn-i Hacer, bu kıssa İslâm'dan önce cereyan etmiş ise de Resûlüllah'a (a.s.) Mekke'nin fethinde arz edilmiş olması muhtemeldir, diyor.
Bu kıssanın vasıyyet bahsi ile alâkası, zaman ve mekân-ı vukuunu, eski müfessirlerden Mukatil Ibn Süleyman şöyle nakletmiştir:
Büdeyl îbn Mâriye, Necaşî'yi ziyaret maksadıyla bir gemi içinde deniz yolculuğu yapmıştı. Adı geçen bir ara hastalandı. Vapur içinde öldü. Rahatsızlığı sırasında vasıyyetnâmesini yazmış ve eşyası arasına koyarak bunları vârislerine verilmek üzere vapur yoldaşları Temim ed-Dârî ile Âdiyy'e teslim etmişti. Bunlar, içinde kıymetli parçalar bulunan bu eşya arasında beğendikleri bazı şeyleri alarak kalanını Büdeyl'in Benî Sehm'den olan vârislerine götürüp verdiler. Vârisler aldıkları terike arasında saklı bulunan vasıyyetnâmeye göre jeşyayı sayıp incelediklerinde bazı parçalan bulamadılar. Temîm ile Âdiyy'e sordularsa da bu iki arkadaş bilmiyoruz, diye yemin ettiler. Bir müddet sonra bu eşyadan altın kakmalı kıymetli bir gümüş bardak Mekke'de bulundu. Ve Temîm ile Adiy tarafından satıldığı anlaşıldı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem'e (a.s.) dava arzolundu. Davacılar arasında Sehm oğullarından Amr b. As de bulunuyordu. Bunlar da bu bardağın Büdeyl'in malı olduğuna ve vârislere ait bulunduğuna yemin ettiler ve kendi sözlerinin ve yeminlerinin Temîm ile Adiy'in sözlerinden ve yeminlerinden daha çok itimada değer olduğunu iddia ettiler. Temîm ed-Dârî dayanamayarak cürmünü itiraf etti. Bunun üzerine Resûlüllah (a.s.) ona: "Ey Temîm, müslüman ol! Tâ ki Allah senin şifk günlerinde işlediğin kusurları afvede, buyurdu. Temîm de müslüman oldu ve Müslümanlıkta hüsnü niyet gösterdi. Fakat Adiy Ibn Beddâ1 Nasranîlikte sebat edip hıristiyan olarak ölmüştür.
Rivayet ilmi bakımından konumuz olan İbn Abbas hadîsi mursel-dir. Çünkü hadîste bildirilen hâdise Temîm ed-Dârî müslüman olmazdan evvel cereyan etmiş ve İbn Abbas bu vakıada hazır bulunmamıştır. Yalnız şu var ki, bu hadîsi Buharî'nin buradaki rivayeti gibi îbn Abbas'tan (r.a.) rivayete hasredilmeyip Tirmizî gibi bazı hadîs ehli hadîsin rivayet tariklerinde îbn Abbas'm (r.a.) da Temîm ed-Dârî'den mevsûlen rivayet ettiği görülmüştür. [172]

Tahliller

1028 no'lu Şa'bî hadîsini Ebû Dştvud tahrîc etmiştir. Ancak bir görüş beyân etmemiştir. Hafız îbn Hacer el-Fetih'te, bu hadîsin is-nadındaki ricalin hepsi sika (güvenilir) dir, demiştir.
Hadîs, yolculuk halinde kitap ehlinden başka bir şahit bulunmadiği takdirde ölmek üzere olan müslümanm vasiyyet edip onlardan iki veya daha fazla kişiyi şahit göstermesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Büyük sahabî Ebû Musa el-Eş'arî'de böyle hükmetmiştir. Böylece eyleşik halde zimmîlerin şehadeti kabul edilmezken, yolculuk halinde onlardan başka şahitlik yapacak kimse bulunmazsa, o takdirde şahit olarak belirlenmelerinde bir sakınca olmadığı ortaya çıkmış oluyor.
1029 no'lu Cübeyr hadîsinin Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'ndeki rivayet zincirindeki ricalin hepsi sahihtir. Aynı zamanda bunu Hâkim de tahrîc etmiş bulunuyor.
îlim adamları Maide sûresinin en son inen sure olduğu rivayetlerini sahih görmüşlerdir. Bu hususta tbn Abbas (r.a.) ve Şurahbîl (r.a.) "den de sahîh rivayetler varid olmuştur. O bakımdan Mâide sûresi muhkeme olarak belirlenmiştir.
Buna istinaden söz edilen sûrenin 106. âyetinin delâlet ettiği hüküm de muhkem sayılır.
1030 no'lu İbn abbas hadîsini BuhaTî kendi sahihinde rivayet etmiştir. Ali b. el-Medenî bu hadîs üzerinde durmuş ve râvilerinden Ebû Kasım'ı tanımıyorum, demiştir. Hadîs hasendır.
Oysa Yahya b. Mam, Ebû Kasım'ın sika (güvenilir) olduğunu belirtmiş ve Ebû Hatim de aynı görüştedir. Tirmizî de bunu tahrîc ettikten sonra hasen-garip olduğunu belirtmiştir. [173]

Çıkarılan Hükümler

1-Eyleşik halde olan kimse bir olay hakkında şahit tutmak gerektiğinde, bunu zimmîlerden seçmez de müslümanlardan seçer.
2- Eyleşik durumlarda müslümanın zimmîlerden şahid göstermesine itibar edilmez.
3- Seferi halde bir müslüman yapacağı vasiyyet ve benzeri hususlar için zimmî diğer bir anlatımla kitap ehlinden başka kimse bulamadiği, yani şahit olacak bir müslüman mevcut olmadığı takdirde, onları yaptığı vasiyete şahit tutabilir.
4- Şahitler zimmî dahi olsa, doğru söylediklerine, yalan söylemediklerine ve kendilerine teslim edilen terikeyî aynen koruduklarına, hıyanette bulunmadıklarına dair yemin ettirilirler... [174]

Hak Sahibi Olduğunu Bildiği Kimseden Yana Şahitlik Yapmak Hak Sahibi Olup Olmadığını Bilmediği Kimse İçin Talep Vaki Olmadıkça Şahitliğe İstekli Olmamak

islâm her vesileyle hak sahibini korur ve ondan yana hükümlerini işler durumda tutar. Bunun gibi haksızın dalıaddini bildirmek için gereken müeyyidleri uygulamaya koyar.
Ancak islâm Hukukunda davacının iddiasını isbat için beyyine getirmesi esastır. Beyyineden maksat delil, belge ve şahitlerdir. Bunlar olmadığı takdirde davacının iddiası geçerli kabul edilmez. Sadece davalının yeminine başvurulur. Bazı hallerde -bundan önceki kısımda açıkladığımız üzere- davacı bir tek şahit getirirse, bu yeterli sayılmaz. Davalının elinde davayı reddedecek anlamda delil ve belge yoksa davacının yeminine başvurulur. Böylece bir şahit ile yemin iki şahit sayılır. Bu daha çok istisnaî bir husus arzeder. tjer dava konusunda geçerli değildir.
Şahitlerin durumuna gelince, olaya, konuşmaya, cereyan eden duruma gözleriyle ve kulaklarıyla şahit olan kişiler, kendilerine -bilinmedikleri için- şahıtlilt yapmaları için bîr talep vaki olmasa bile, haklı tarafı kesin biliyorlarsa ortaya çıkmaları ve şahitlikte bulunmaları bir fazilettir ve Övgü değer bir davranıştır. Zira böylece haklar zayi1 olmamış, haklı ile haksız birbirinden ayırt edilmiştir.
Olaya cereyan eden mesele ve konuya göave kulaklarıyla şahit oldukları halde kimin haklı, kimin de haksız olduğunu kesin bilemiyorlarsa, o takdirde talep vaki olmadıkça ortaya çıkmamaları, yani biz olaya şahidiz diye bir duyuruda bulunmamaları çok daha iyi olur.
Bunun dışında olaya şahit olmadıkları, ortalıkta dolaşan dedikodulara dayanarak olayı görmüşcesine bir tavır içine girmeleri ve şahitlikte bulunmak üzere ortaya çıkmaları mekruhtur, asla doğru bir davranış değildir. Resûlüllah (a.s.) bunu men'etmiş bulunuyor. [175]

İlgili Hadisler

Zeyd b. Halici el-Cüheni (r.a.) den'yapılan rivayette, adı geçen, Rasülullah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Size şehitlerin hayırlısından haber vereyim mi? Kendisinden talep edilmeden önce şahitlik yapmak üzere gelip ortaya çıkan kimsedir." [176]
Ahmed. b. Hanbel'in rivayet ve tahricinde ise şöyle buyurulmuştur: "Onlar ki, henüz kendilerinden sorulmadan şahitlik etmeğe başlayanlardır."
tmran b. Husayn (r.a.) den yapılan rivayette, Peygamber (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Ümmetimin hayırlısı benim karnim (benim içinde yaşadığım 30 veya 80 yıllık dönemdir.) Sonra da o karni takip eden karindir ve sonra da onu takip eden karindir."
îmran (r.a.) diyor ki; "Rasülullah (a.s.) Efendimiz'in kendi karninden sonra iki karin mi, üç karin mi söylediğini pek bilemiyorum."

Resûlüllah (a.s.) Efendimiz devamla buyurdu ki:
"Onlardan sonra bir kavim gelir de kendilerinden şahitlik etmeleri istenmediği halde şahitlikte bulunurlar. Hıyanet edip güvenilmezler. Adamada bulunurlar ama onu yerine getirmezler ve onlarda şişmanlık ortaya çıkar (fazla yeyip içtikleri için yağlanıp şişmanlayanlar hayli çoğalır)." [177]
Ebû Hüreyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Ümmetimin hayırlısı, benim gönderildiğim karindir (içinde yaşadığım otuz veya seksen yıldır). Sonra da onları takip eden karindir." (Allah daha iyisini bilir, Resûlüllah (a.s.) üçüncü karni andı mı anmadı mı bilemiyorum). Onlardan sonra bir kavim onların yerini alır da kendilerinden şahitlik yapmaları talep edilmeden önce ortaya çıkıp şahitlik ederler." [178]

İlim Adamlarının Görüş ve Yorumları

Birinci hadîste zikredilen şahitlikten maksat, hukukuUah "(İlâhî haklar) ile ilgili olanıdır. lmran»ve Ebû Hureyre hadîslerinden maksat, hukuk-i ibâd ile ilgili olanlarıdır? Bu, ilim adamlarından bir kısmının görüş ve yorumudur.
Ancak ortada bir'zuîüm ve haksızlık varsa, zulme uğrayan kimse olaya şahit olanları tanımıyor ve bilmiyorsa, şahitlerin ortaya çıkıp şahitlik etmelerinde bir sakınca yoktur ve bu bir fazilet ve din kardeşliğinin belirtisidir.
Aynı zamanda öldürülen bir kimsenin katili tam teşhis edilmez de suç masum bir kimseye yükletilir ve aslında maktulü öldüren katili bilenler de bulunuyorsa, o takdirda masum bir insanı cezadan, kısastan kurtarmak için o şahitlerin Allah rızası için ortaya çıkmaları gerekir. Birinci hadîs daha çok bu gibi hallerle ilgilidir.
ikinci ve üçüncü hadîsler ise, yalan yere şahitlikte bulunup bunu bir menfaat karşılığı kendilerine iş ve geçim vasıtası yapılanlarla ilgilidir. Aynı zamanda bir zina, içki içme ve benzeri olayı gözleriyle gördükleri halde, bir insanı recim veya yüz değnek cezadan kurtarmak için gören şahitlerin ortaya çıkmamaları daha uygun olur. Zira dava hakime intikal etmediği takdirde kişi işlediği bu suçtan dolayı cezalandırılmaz, întikal edince de talep vaki olmadıkça yine şahitlerin kendiliklerinden ortaya çıkıp şahitlik etmelerine gerek yoktur.
Birinci hadîsteki şahitliğe şehadet-i hisbe de denilir. Allah rızası gözetilerek bir hakkın zayi' olmaması için bu*niyetle yapılan şahitliktir. Şüphesiz bu anlamdaki şahitlik hayırlı bir şahitliktir ve o kişi de hayırlı bir- kişidir.
Bazısına göre, bu tür şahitlik daha çok emanet, yetîm malı gibi haklarla ilgilidir.
K a r n : Bazı lügat kitaplarında 30 veyahut 80 yıl olarak belirlenmiştir. Kamusta ise, 10 yıldan 120 yıla kadar olan zaman parçası ve bu zaman parçası içinde ortaya çıkan kuşak anlamında bir açıklamaya yer verilmiştir. Kimine göre ise, yüzyıl demektir. O bakımdan "çağ" manasına da hami edilebilir.
Kimi de kara, ortalama bir zaman parçası içinde ortaya çıkan bir kuşaktır diyerek yorumda bulunmuştur.
Bunun 40 yıl olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Ancak hadîste geçen karn'ı şöyle yorumlamamız daha uygun olur kanaatindeyim: Resûlüllah (a.s.) Efendimiz'in karni, ona imân eden ashabının yaşadığı zaman dilimidir. Ondan sonraki karn, ashaba tabi' olup "tabiîn" sıfatını alanlardır. Onlardan sonraki karn ise, tebe'i tabiîn olanlardır. Yani tabiîne uyanlardır.
Sonuç olarak şöyle bir yorumla konuyu bağlayabiliriz: "Bir hakkın zayi' olmaması, zâlim zorbanın cezasız kalmaması için talep edilmediği halde şahitlerin ortaya çıkması müstehabtır. Haklarla ve tecavüzlerle ilgili olmayıp dünyevî maksatlarla sürtüşüp tartışan ve o yüzden birbirini inciten kişiler için şahitlerin ortaya çıkmasında kerahet söz konusudur. [179]

Çıkarılan Hükümler

1- Hakların zayi' olmaması için olaya şahit olan kimselerin talep vaki olmadığı halde ortaya çıkıp şahitlik etmeleri müstehabdır.
2- Haklarla ilgili olmayıp dünyevî maksatlardan dolayı hasımlaşanlar için şahitlerin ortaya çıkması mekruhtur. Ancak talep vaki olunca çıkmalarında bir sakınca yoktur.
3- Haklarla ilgili bir dâvada talep vaki olduğu takdirde gidip şahitlik yapmak vaciptir.
4- Ancak olayı gözleriyle net biçimde görenler, söylenen sözleri kulaklarıyla rahat şekilde işitenlerin şahitlik yapması söz konusudur.
5- Zan ve tahmine dayalı şahitlik yapmak haramdır. [180]

Âdil Hakim, Âdil Hükümdar

İslâm adaleti tevzi1 hususunda daha çok iki sınıf üzerinde durmuştur. Birincisi ülkeyi idareyle görevli bulunan hükümdar ve çevresindeki önemli makam sahipleridir, ikincisi ise, adlî mekanizmada görev alan hâkimlerdir.
Âdil hükümdar kendi anlayış, inanç, karakter ve adalete olan bağlılığına göre hareket eder ve önemli makamlara bu çizgide olan insanları seçip getirir. Böylece balık baştan kokmamış olur.
Adli mekanizmanın başında yer alan hakimlerin adalete sıkı sıkıya bağlı olmaları, Allah'tan ve ahiretteki çetin hesaptan korkmaları, insanlar arasında adaleti gözetmeleri, adalette sür'at göstermeleri ülkeyi huzur ve güvene kavuşturur. Zalim zorbaların, mürtekip ve mürteşilerin, haklara tecavüz eden inançsızların cesaretini kırar ve böylece haksızlığa uğrayan vatandaşlar için sağlam bir ümit kapısı gerçekleşmiş olur.
Adalette Sür'at:
Gerek Rasülullah (a.s.) Efendimiz zamanında, gerekse dört halife döneminde ve gerekse Abbasiler, Büyük Selçuklular ve Anandolu Sel-suçluları ve Osmanlılar döneminde adalette sürat değişmeyen bir prensip olarak dikkate alınmış ve 'kadılar bu hususta büyük bir titizlik göstermişlerdir.
Rasülullah (a.s.) Efendimiz nasıl kendisine intikal eden davaları günübirlik çözüp karara bağlamışsa, sözünü ettiğimiz çağlarda da ona yakın bir sürat gösterildiğini kaynak hukuk kitaplarımız detaylı biçimde aktarmaktadır.
Bağdat arşivinde elde edilen belgelerden edinilen bilgiye göre; Bağdat'ta hakimin verdiği bir hüküm ve kararı temyiz etmek üzere harekete geçen davacı veya davalının temyiz layihasının istanbul'a gidip geri gelmesi hiç bir zaman 40 günü geçmemiştir. O günkü imkansızlıklar içinde, seri vasıta bulunamazken bu kadar sürat gösterilmesi koca imparatorluğun 619 yıl üç kıta üzerinde yaşayan insanların hak ve hukukunu nasıl koruduğuna yeterli şahit ve belgelerden biridir.
Tarihçi Yılmaz Öztuna, Osmanlı Devleti Tarihi adlı iki ciltlik eserinde bu önemli konu üzerinde durarak Batılı diplomatların ve hukukçuların Osmanlılarda devamedegelen adli mekanizmanın süratle çalışması hakkındaki yazılarını birer belge anlamında böyle nakletmiş bulunuyor:
"Kadı, davalı ile davacıya eşit muamele etmekle mükellefti. Davada taraf olanlarla hiç bir şahsi alaka kuramaz, onlarla gizlice
konuşamaz, muhakeme ederken espri, hususi jest, mimik, işaret yapamaz. Taraflardan birinin tarafını tutan söz söyleyemez. îki tarafı dinlerken dikkatsiz ve kayıtsız davranamaz. Celse hiç bir kuvvet tarafından ihlal edilemez. Bizzat padişah bir celseye müdahale edemez. Katip bütün söylenenleri yazar, zapta geçer. Sonra kadı, hükmünü imzalar. Kadı, yakınlarından birinin davasına -aleyhine de hükmetse-bakamaz. Hiç bir yakınını şmme şahidi gösteremez. (d'Ohsson, VI, 182-4, 204).
"Osmanlı düzeninde derhal tevzi edilmeyen adalet, adaletsizlik sayılır. Hızlı yargı, Osmanlı hukuk sisteminin esasıdır." (d'Ohsson, VI, 204-5).
"En mühim davalar, bir saat içinde hükme bağlanır ve hüküm derhal infaz edilir. Avrupa'mızda olduğu gibi hükmü geciktirecek oyunlardan hiç biri uygulanmaz." (Lod Paul Ricaut, II, 327).
"Medeni olsun, cezaya müteaalik bulunsun hiç bir dava Türkiye'deki kadar hızlı halledilmez. En büyük davalar üstüste celse ile 3 veya 4 gün sürebilir." (Stochove, Voyage du Leyant, 148) [181]
Adil hükümdar Nurdan Minberler Üstünde Taltif Edilecek:
Yedi kimse vardır, bunlar kıyamet gününde Allah'ın gölgesinden başka bir gölgenin bulunmadığı bir sırada Allah'ın rahmet gölgesi altında bulunur: Onlardan biri de adil hükümdardır. O dünya hayatında ülkesinde cennet havası estirip adaletle iş gördüğü, hakları koruduğu için ahirette ilahi iltifata mazhardır.
Rasülullah (a.s.) Efendimiz böyle olan hükümdarları övmüş ve onları her zaman cennet ile müjdelemiştir: "Üç kimse vardır, onların duaları reddolunmaz: İftar edinceye kadar oruçlunun, adaletle iş gören hükümdarın ve zulme uğrayan mazlumun..." [182]
"Cennet ehli (daha çok şu) üç sınıftan oluşur: İlahi tevfika mazhar olmuş adil hükümdar, müslüman olan her yakınına karşı yufka yürekli olan merhametli adam ve iffetli, namuslu olan çoluk çocuk sahibi kimse..." [183]
"Adil hükümdarın bir günü, altmış yıllık (nafile) ibadetten daha üstündür. Yeryüzüne hakka dayalı bir haddın (cezanın) uygulanması, kırk sabah yağmurdan daha faydalı ve verimlidir: [184]
Rasülullah'ın (a.s.) Ebu Hureyre'ye (r.a.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Ya Eba Hureyre! Bir saatlik adalet, gündüzü namaz, gecesi oruçla geçirilen altmış yıllık (nafile) ibadetten daha üstündür." [185]

Âdil Hükümdar Allah'ın Sevdiklerinden Biridir

Bir fani için dünya hayatında iken Allah sevgisine erişmek, şüphesiz ki başarıların en üstünü, mutluluğa erişmenin en açık yoludur.
Unutmayalım ki, Cenab-ı Hak, mutlak surette âdildir. O'nun her fiili dengeli, düzenli, planlı ve programlıdır, insan denilen müstesna canlıyı'da denge ve düzen çerçevesinde adil

ölçülerle yaratıp varlık alanına getirmiştir. O bakımdan Cenab-ı hak, insan fitratına yerleştirdiği bu denge ve düzeni onun hayatının her safha ve bölümünde görmek ister. Bunun için de insanı bu hususta da irşat eden, yol gösteren yeterince bilgi ve destek sağlayan semavi kitap indirmiş ve Peygamber göndermiştir.
Bütün bunlar insanın kendi nefsi ve ruhu arasında bir denge kurmasına, dünyası ile ahireti arasında bir köprü meydana getirmesine, onunla tabiat arasında bir uyum ve ölçülü bir ilginin sağlanmasına ve yine onunla kendi cinsi arasında devamlılık anlamında bir uyumun gerçekleşmesine yönelik bir hikmete mebnidir.
Cenab-ı Hak'ın mutlak anlamda adil olduğuna bakarak insanların başına geçen, onları idare etmekle yükümlü bulunan ve onlar arasında meydana gelen kavga, tartışma, sataşma, tecavüz ve benzeri olay ve meseleleri çözmekle görevli olan kimseler de her hal-ü karda adil olmakla emrolunmuşlardır.
Cenab-ı Hak, zulmü, haksızlığın her çeşidini kendine haram kıldığı gibi insanlar arasında da haram kılmıştır. Bu nedenle O, adil hükümdarı, adil idareciyi ve insanlar arasında adaletle hükmeden hakimleri çok sever ve kıyamet gününde de onları bu sevgi derecesine yükselterek ilahi iltifatına mazhar kılar. Zalimleri ise hiç sevmez. Dünyada da, ahirette de onları cezasız bırakmaz. [186]

İlgili Hadisler

Ebu Said el-Hudri (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Rasülullah (a.s.J Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: 'Kıyamet gününde Allah yanında en sevimli ve yine O'na meclis bakımından en yakın olanı, adaletle hükmeden hükümdardır, Yine o gün Allah yanında en çok sevilmeyeni ve meclis bakımından O'na en uzak olanı ise, zulüm ve haksızlık eden hükümdardır." [187]
Ömer (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Rasülullah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kıyamet gününde Allah yanında insanların makam bakımından en üstünü, şefkatli merhametli adil hükümdardır. Ve kıyamet gününde Allah yanında insanların en kötüsü ve menzil bakımından en şerlisi, kaba, küstah, zalim hükümdarlardır." [188]
Abdullah b. Mes'ud (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Rasülullah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kıyamet gününde cehennem ehlinden en şiddetli azap gören, bir peygamberi öldüren veya bir peygamberin öldürdüğü kimse ve bir de zalim hükümdardır." [189]
Ebu Hureyre (r.a.),den yapılan rivayette, adı geçen, Rasülullah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Dört kimse vardır ki, Allah onlara gazap eder:
1- Çok yemin eden satıcı,
2- Gururlu, mütekebbir genç,
3- Yaşmı-başım almış zinakar,
4- Zalim hükümdar." [190]

Zalim Hükümdarın Namazı Kabul Olunmaz

Namaz kişiyi Allah'a yaklaştırır ve kişiyi mi'rac payesine ulaştırır. Namaz gerçek anlamda kişiyi hayasızlıktan, kötülükten, zulüm ve haksızlıktan alıkoymaya yönelik bir ibadettir. O halde hem zulmetmek, haklara tecavüzde bulunmak, hem de namaz kılmak nasıl bağdaşabilir? Zira bu durumda namaz amacından saptırılmış olur ve hikmetini yitirir. Amacından saptırılan, hikmetini kaybeden bir namaz, gerçekte namaz değildir.
Bunun için Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin ey insanlar! Allah zalim bir hükümdarın namazını kabul etmez; [191]
Ebu Hureyre (r.a.) den yapılan rivayette, adıgeçen, Rasülullah (a.s.) Efendimizin şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Üç kimsenin Cen-ab-ı Hak la ilahe illallah şehadetini kabul etmez. Onlardan biride zalim hükümdardır." [192]
Zira kelime-i şehadet, Allah'ın varlığını, birliğini bütün kemal sıfatlarıyla birlikte kabul edip inanmaktır. Onun kemal sıfatlarından biri de "adi" sıfatıdır. Bu sıfat Cenab-ı Hakk'ın mutlak anlamda çok adil olduğuna delalet eder. O bakımdan Allah'a iman edip O'nu kemal sıfatlarıyla birlikte tasdik eden bir kimse nasıl olur da zalim olur, başkalarına haksızlık eder? Haksızlık edince de gerçek anlamda iman etmediği ortaya çıkar. [193]

Adaletle İdare Edilmeyen Bir Millet ve Topluluk Takdis Edilmez

Adalet mülkün temeli, ülkenin denge ve düzeni, ailenin güven kaynağı, ferdin kuvvet kaynağıdır. Adaletle idare edilmeyen bir ümmet, bir millet ve bir topluluk bütün bütün saygınlığını yitirir ve Allah katında takdise değer bir yanlan kalmaz.
Böyle bir ümmet ve millet yapısında kapatılması zor çatlaklar meydana gelir. Güven iyice sarsılık, ferdi çıkarlar ön plana geçirilir. Aile huzursuz, toplum tedirgin olur. [194]

İlgili Hadisler

Muaviye (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen, Rasülullah (a.s.) Efendimiz'in şeyle buyurduğunu haber vermiştir: "Aralarında hak ile hükmedilmeyen ve eza, cefa çekmeden zayıfın hakkı kuvvetliden alınmayan bir ümmet takdise, saygı ve ikrama layık değildir." [195]
Ebu Hureyre (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen Rasülullah (a.s.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kim mü si umanlar arasında hükmetmeyi arzu eder de sonunda ona eriştikten sonra zulüm ve haksızlığı onun adaletine üstün gelirse, onun için ancak cehennem ateşi vardır." [196]

Çıkarılan Hükümler

1- Hak üzere adil ölçüler çerçevesinde hükmetmeyen bir hükümdar veya hakim hiç bir zaman saygı ve ikrama layık görülmez.
2- Aralarında hak ile hükmedilmeyen bir ümmet, bir millet veya toplum saygınlık ve ciddiyetini kaybeder.
3- Zayıfın hakkı ancak bir çok eza ve cefadan sonra alınabilen bir ümmet hiç bir zaman takdise ve saygıya layık değildir.
4- Ümmetin basma geçmek için talip olan ve sonra da bu arzusuna kavuşan kimsenin adil davranması ve adaletle hükmetmesi şarttır.
5- Aksine bir tutum içine girip haksızlığı adaletine üstün gelen bir hükümdar hem ülkesini, hem de ahiretini cehenneme çevirir.
6- O bakımdan gerek hükümdar, gerekse hakim olmak isteyen kimsede bir takım vasıfların bulunup bulunmadığına dikkat etmek gerekir.
7- Dünyalığa, maddeye fazla meyli olan ve kendi yakınlarını himaye gayretini güden, hak duygusu zayıf olup kuvvetliden yana meyletme karakterinde bulunan kimsenin bu makamlara getirilmemesi gerekir. [197]

Daha Ehil ve Daha Yetenekli Dururken Başkasını Görev Başına Getirmek

Her işi, her görevi ehline vermek bir vecibedir. Daha yetenekli, daha uzman kimse varken, az yetenekli ve uzman olmayanı iş başına getirmek, hakktan sapmak ve adaletten uzaklaşmak olur.
Şüphesiz devlet çarkı, kamu kuruluşlarının ne kadar dürüst, ehil, basiretli ve inanmış şahıslarla donatılırsa, devlet de millet de o nisbette rahat eder, huzur ve güvene kavuşur, işler sağlıklı biçimde yürür, haklar ayakta tutulur, zayıflar ve arkası olmayanlar güç ve kuvvet bulur.
Bunun için Rasülullah (a.s.) Efendimiz'e: "Kıyamet ne zamandır?" diye sorulduğunda, Efendimiz şu cevabı vermiştir; "Emanet zayi' edildiğinde..." Soran kimse devamla: "Ya Rasülallah! Emanet nasıl zayi olur?" diye sormuş, Efendimiz de ona şu cevabı vermiştir: "İş ve görev ehil olmayanlara tevdi' edildiği zaman kıyameti bekle (o çok yakındır)." [198]
Rasülullah'ın (a.s.) bu beyanı iki Önemli hususu gözlerimizin önüne sermekte ve ümmete önemli bir mesaj vermektedir: Bir ülkede, yani islam ülkesinde ehil ve becerikli inanmış dürüst insanlar iş başına getirildiği takdirde o ülke cennete dönüşür. Devlet çarkı sağlıklı biçimde hak üzere dönmeye devam eder. Bunun aksine bir yol izlendiği, yani ehil kimseler dururken na-ehil kişiler işbaşına, göreve getirildiği takdirde, devlet çarkı bozulur, düzen altrüst olur. Huzur ve güven havası kalkar. Bu yüzden ülke bir cehennemi havaya bürünür. Aynı zamanda böylesine çarpık bir devlet sistemi yaygınlaştığı takdirde büyük kıyametin de yakın olduğunu unutmamak gerekir. [199]

İlgili Diğer Hadisler

"Kim bir toplumdan, daha çok ehil ve Allah'ı hoşnut edecek kimseler varken başka bir adamı iş başına getirir, görevlendirirse, gerçekten o, Allah'a RasüluÜah'a ve mü'minlere hıyanet etmiş olur." [200]
Yezid b. Ebu Süfyan'dan yapılan rivayette, adı geçen, Ebu Bekir Sıddık'ın (r.a.) kendisini Şam'a görevli olarak gönderdiğinde şöyle emir ve tavsiyede bulunduğunu belirtmiştir: 'Ya Yezid! Şüphesiz ki senin yakınların vardır, onları görev başına getirmen umulabilir. Sana karşı en çok endişe duyduğum husus işte budur!" Sonra da Rasülullah'ın (a.s.)

şöyle buyurduğunu haber verdi: "Kim müslümanlardan yana bir iş ve görevin başına getirilir de o da müslümanların üzerine nifak, riya ve böbürlenme ci-hetiyle birini yetkili kılarsa, Allah'ın laneti onun üzerine olur. Allah onun ne farzını ne de nafilesini -onu cehenneme sokun-caya kadar- kabul etmez." [201]

Zulümden ve Mazlumun Bedduasından Kaçınmak

Zulüm, danyada da, ahirette de karanlıklara dönüşür. Zalim bir hükümdarın uzun süre ayakta durduğu görülmemiştir. Atalarımızın şu vecizesi bu gerçeği ne güzel yansıtmaktadır: "Hile ile iş gören, mihnet ile can verir. Zulüm ile abad olanın ahiri viran olur."
Komünist sistem Sovyet Rusya'da zulüm ve tehditle, işkence ve katille ayakta durmaya çalıştı, insanları inançsızlığa itip maddeyi bir bakıma ilahlaştırdı. Üretime herkesi ortak kılıp hakça paylaşmayı vaa-detti. Demir yumruğunu başlara indirerek herkesi susturdu. Fakat kalplerdeki inancı, kafalardaki düşünceyi, vicdanlarda yer eden adil sistem özlemini yıkamadı, silemedi.
72 yıl işbaşında kaldıktan sonra ve milyonlarca insanı Sibirya'ya sürüp öldürdükten ve bir çok ocaklanda bu uğurda söndürdükten, diğer ülkeleri bu rejimle karıştırıp huzursuz ettikten sonra yıkılıp, parçalandı ve coğrafyası bile değişti.
Görüldüğü gibi zulüm, haksızlık, inançsızlık hiçbir milleti bahtiyar etmemiş, hiçbir ülkenin yüzünü güldürememiştir.
Bunun için cihad dini olup insanlığa yakışanı emreden, her konuyu adalet ve hak ölçülerine göre çözen İslam dini, kendi sistemini oluşturan bütün üniteleriyle zulmü telin etmiş ve bunun için gereken bütün prensipleri koymuş, uyarıları yapmıştır.
Az yukarıda da belirttiğimiz üzere, Cenab-ı Hak zulmü hem kendine, hemde bizim aramızda kesinlikle haram kılıp yasaklamıştır. Rasülullah (a.s.) Efendimiz tam 23 yıl zulüm, inançsızlık, cehalet ve azgınlıkla mücâdele etmiştir. Hakk'ı bu insanların kalp ve kafalarına yerleştirmek için durup dinlenmeden irşad görevine devam etmiştir. [202]

İlgili Hadisler

Cabir (r.a.) den yapılan rivayette, adı geçen Rasülullah'ın (a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Zulümden sakının. Çünkü gerçekten zulüm, kıyamet gününde bir takım karanlıklardır. Aşırı cimrilik, hasislik, hırs ve kıskançlıktan da sakının. Çünkü aşırı cimrilik, hırs ve kıskançlık sizden öncekileri yok etmiş ve onları birbirlerinin kanlarını dökmeye itmiş, onlar için haram olan şeyleri helal saymalarına sebep olmuştur." [203]
İbn Ömer (r.a.) den yapılan rivayete göre, Rasülullah (a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zulüm kıyamet gününde zulümattır (karanlıklar ve felaketlere dönüşmektedir)." [204]

---

[1] Maide Suresi: 42
[2] Maide Suresi: 48
[3] Nisa Suresi: 58
[4] Sad Suresi: 26
[5] Nisa Suresi: 65
[6] Buhari/i'tisam: 20, 21. MüslİM/akziye: 15. Ebu Davud/akziye: 2. Nesai/ahkam: 2, kuzat: 3. İbn Mace/ahkam: 3. Ahmed: 4/198, 204, 205
[7] Maide Suresi: 44
[8] Maide Suresi: 45
[9] Maide Suresi: 47
[10] Buhari/cumua: 11, cenaiz: 32, istikraz: 20, vasaya: 9, ıtık: 17, 19, nikah: 81, 90 ahkam: 1. Müslim/imaret: 20. Ebu Davud/imaret: 1, 13. Tirmizi/cİhad: 27. Ahmed: 2/5, 54, 55
[11] Ibn Hibban. et-Terğib: 3/438. Mısır: 1352 -1933
[12] Ebu Davud/akziye: 1. Tirmizi/akziye: 1. Ibn Mace/ahkam: 1, 2/230, 365
[13] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[14] Müsned-i Ahmed: 2/177
[15] Ebu Davud/cihad: 80
[16] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[17] Şevkani/Neylü'l-Evtar: 8/288
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[18] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[19] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[20] Buhari/ahkam: 7. Müslim/imaret: 14. Ahmed: 5/173
[21] Buhari/ahkam: 5, 6 eyman: 1. Müslim/imaret: 13, iman: 19. Ebu Davud/imaret: 92 Tirmizi/nüzur: 5. Nesai/kuzat: 5. Daremi/nüzur: 9. Ahmed: 5/62, 63
[22] Ebu Davud/akziye: 3. Tirmizi/ahkam: 1. Ibn Mace/ahkam: 1. Ahmed: 3/118, 220
[23] Buhari/ahkam: 7. Nesai/biy'at: 39, kuzat: 5. Ahmed; 2/448, 476
[24] Ebu Davud/akziye: 3. Tirmizi/ahkam: 1. Ibn Mace/ahkam: 1. Ahmed: 3/118, 220
[25] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[26] Buhari/ilirn: 2. Ahmed: 3/361
[27] Sahih-i Müslim/imaret: 16
[28] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[29] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[30] Al-i Imran Suresi: 104
[31] Al-i imran Suresi: 110
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[32] Ebu Davud/akziye: 1. Tirmizi/ahkam: 1. Ibn Mace/ahkam: 1. Ahmed: 2/230
[33] Müsned-i Ahmed: 1/430
[34] Müsned-i Ahmed: 2/352
[35] Müsned-İ Ahmed: 6/75
[36] Müsned-İ Ahmed: 2/431, 5/267, 328
[37] Daremi/siyer: 71. Ahmed: 2/431, 5/284, 323
[38] Ibn Mace/ahkam: 2. Müsned-i Ahmed: 5/26, 414
[39] Tirmizi/ahkam: 4
[40] Müslim/imaret: 18. Nesai/adabü'l-kadi: 1. Ahmed: 2/160
[41] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[42] Süyuti/Camiu's-Sağir: 2/150. Mısır
[43] Buhari/i'tisam: 20, 21. Müsüm/akziye: 15. Ebu Davud/akziye: 2. Nesai/ahkam: 2, kuzat: 3. İbn Mace/ahkam: 3. Ahmed: 4/198, 204, 205
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[44] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[45] ibn Kudama/el-Muğni; 11/380-383
[46] ibn Kudama/el-Muğni; 11/380
[47] Ibn Kudama/el-Muğni: 11/383
[48] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[49] Buhari/meğazi: 82, frten; 18. Tirmizi/fiten: 75. Nesai/kuzat: 8. Ahmed: 5/43
[50] Müsned-i Ahmed: 2/326, 355, 448
[51] Ebu Davud/akziye: 2. Ibn Mace/ahkam: 3
[52] EbuDavud/ilim:8
[53] Müslim/imaret: 16
[54] Müslim/imaret 37, hac: 311. Tirmizi/cihad: 28. Ahmed:4/70, 5/381, 6/402

[55] İbn Mace/cihad: 39,Buhari/ezan: 4, 5, 106, ahkam: 4. Ahmed:3/114, 171
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[56] Bilgi için bkz: Kasani/Bedayi: 7/1,2
[57] Geniş bilgi için bkz: e!-gamravi/es-Siracü'l-Vehhac: 587, 588 - Şeyhülislam Ebu Yahya Zekeriya el-Ensari/Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 2/207-209. Mısır: 1367-1948
[58] Bilgi için bkz: İbn Kudama/el-Muğni; 11/380-383. Beyrut 1403
[59] Bilgi için bkz: Sahnun/el-Müdevvenetü'l-Kübra: 5/132-149
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[60] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/298
[61] Müslim/imaret: 17. Ebu Davud/vasaya: 4. Nesai/vasaya: 10. Ahmed: 5/212
[62] Bilgi için bkz: Kasani/Bedayi': 7/3. Siracü'l-Vehhac: 588. el-Muğni: 11/380
[63] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[64] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[65] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[66] Buhari/ahkam: 33, şirket: 1, meğazi: 42, 58, fszail-i sahabe: 17, rikak: 7. Ahmed: 1/204
[67] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[68] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[69] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[70] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[71] Ebû Dâvud/akzİye: 4. Tirmizî/ahkâm: 9. Ahmed: 2/212, 387, 388.
[72] Nesâî dışında beşler rivayet etmiştir. Neylü'l-Evtar: 8/300
[73] Müsned-i Ahmed: 2/164, 190, 194, 5/279
[74] Tirmizî. Müsned* Ahmed: 4/231.
[75] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[76] Zehebî/Mizanü'l-i'tidal: 3/430, 6997 no'lu Leys
[77] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/301
[78] Taberânî. Bezzar. et-Terğîb ve't-Terhîb: 3/463. Mısır: 1352-1933
[79] et-Terğîb ve't-Terhîb: 3/463.
[80] et-Münzirî/et-Terğîb ve't-Terhîb: 3/464. Mısır: 1352-1933
[81] MüslİM/birr: 55. Ahmed: 5/160
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[82] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[83] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[84] Ebû Dâvud/akziye: 14. Buharî/mezalim: 16. İbn Mâce/ahkâm: 6. Ahmed: 2/70
[85] Buharî/ahkârn: 12. Tirmizî/menakıb: 50
[86] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[87] Zehebî/Mîzanü'l-İ't-İdal: 3/436, 7064 nolu Müsnî. Neylü'l-Evtar: 8/305
[88] Buharî/mezâlim: 4, ikrah: 7. Tirmizî/fİten: 68. Dâremî/rikak: 40. Ahmed: 3/99, 201
[89] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[90] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[91] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[92] el-Cemaa. Neylü'l-Evtar: 8/306.
[93] Buharî/tefsîr: 4, 12, şürb: 6, 8, sulh: 12. Müslim/fezâil: 129. Ebû Dâvud/akziye: 31. Tİrmizî/ahkâm: 26. İbn Mâce/mukaddeme: 2. Ahmed: 1/165.
[94] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[95] Kâsânî/Bedayiu's-Sanayi': 7/9. Beyrut: 1394-1974
[96] el-Gamrâvî/es-Siracü'İ-Vehhac: 594. Mısır: 1933
[97] İbn Kudama/el-Muğnî: 11/385.
[98] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/385.
[99] İbn Kudame/el-Muğnî: 11/386
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[100] Buharî/ahkâm: 13. Ahmed: 5/52, 181.
[101] Müsned-i Ahmed: 5/52.
[102] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[103] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[104] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[105] Ebû Dâvud/akziye: 8. Müsned-i Ahmed
[106] Ebû Dâvud/akziye: 6. Müsned-i Ahmed: 1/111, 149, 150. Tirmizî
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[107] Kâsânî/Bedâyiu's-Sanayi1:7/9:
[108] Kâsânî/Bedâyiu's-Sanayi": 7/9, 10
[109] Bilgi için bkz: es-Siracü'l-Vehhac: 594. Mısır: 1933.
[110] Bilgi için bkz: el-Muğnî: 11/394, 395
[111] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[112] Bilgi için bkz: Zehebî/Mîzanü'Nİtidal: 4/118, Mısır: 1382-1963. Neylü'l-Evtar: 8/309
[113] Neylü'l-Evtar: 8/310
[114] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/310.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[115] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[116] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[117] Buharî/salât: 71, 83, husumat: 4,.sulh: 14. Müslim/müsakat: 20. Ebû Dâvud/ akziye: 12. Ahmed: 6/390.
[118] Bilgi İçin bkz: İbn Kudama/el-Muğnî: 11/399
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[119] Bilgi için bkz: Neylü'l-Evtar: 8/313
[120] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[121] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[122] Buharî/şehadat: 27, hiyel: 10, ahkâm: 20. Müslim/akzİye: 4. Ebû Dâvud/akziye: 7. Tirmizî/ahkâm: 11,18. Nesâî/kuzat: 12-33. İbn Mâce/ahkâm:5. Ahmed: 2/332.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[123] Kâsanî/Bedayi': 7, 776. ibn Kudama/el-Muğnî: 11/400, 401
[124] İbn Kudama/el-Muğnî: 11 /400, 401.
[125] Kâsanî/Bedayi': 7/6, 7.
[126] Kâsanî/Bedayi': 7/6, 7.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[127] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[128] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[129] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[130] Ebû Dâvud/ilim: 2. Ahmed: 6/186

[131] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[132] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[133] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[134] Müslı'm/akziye: 3. Ebû Dâvud/akziye: 21. İbn Mâce/ahkâm: 31
[135] Müsned-i Ahmed: 1/215,223. İbn Mâce/ahkâm: 31. Tirmizî/ahkâm: 13
[136] Müsned-i Ahmed: 3/305, 5/285. Dârekutnî. Neylü'l-Evtar: 8/318.
[137] Ibn Mâce/ahkâm: 31, 32. Tirmizî/ahkâm: 13,14. Ebû Dâvud/akziye: 21, 22.
[138] Ibn Mâce/ahkâm: 31, 32. Neylü'l-EVtar: 8/319
[139] Bilgi için bkz: Bakara Sûresi: 282, 283. âyetlere. Nûr Sûresi: 4, 6,13. âyetlere
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[140] Geniş bilgi için bkz: Kâsânî/Bedayi': 6/266, 267. Beyrut: 1394
[141] Kâsânî/Bedayiu's-Sanayi': 7/6, 7.
[142] Kâsânî/Bedayiu's-Sanayi': 6/277, 278
[143] Şeyhülislâm Zekeriye Ensarî/Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 2/220-225. Mısır: 1367-1948
[144] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 607. Mısır: 1352-1933.
[145] Bilgi için bkz: Bakara Sûresi: 283
[146] İbn Kudama/el-Muğnî: 12/4-6.
[147] Bilgi için bkz: ibn Kudama/el-Muğnî: 12/5-15. Beyrut: 1403
[148] Bilgi için bkz: İbn Kudame/el-Muğnî: 12/18.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[149] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/319.
[150] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/322
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[151] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[152] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[153] Ebû Dâvud/akziye: 16. İbn Mâce/ahkâm: 30. Ahmed: 2/181, 208.
[154] Ebû Dâvud/akzİye: 17. İbn Mâce/ahkâm: 30
[155] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[156] Mecmeu'l-Enhür: 2/186-188.
[157] Mecmeu'l-Enhür: 2/188-193. İstanbul: 1301
[158] el-Gamrâvî/es-Siracü'l-Vehhac: 604-606.
[159] ibn Kudama/el-Muğnî: 12/27-33. Beyrut: 1403
[160] İbn Kudama/el-Muğnî: 12/36, 37.
[161] Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 5/152-158. Mısır: 1323
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[162] Tirmizî/şehadat: 2. Ahmed: 2/181, 204
[163] Zehebi/Mîzanü'l-İ'tidal: 4/423. Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/328
[164] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/328
[165] Şevkanî/Neylü'l-Evtar: 8/328.
[166] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[167] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[168] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[169] Ebü Dâvud/akziye: 19. Dârekutnî
[170] Müsned-iAhmed: 5/134
[171] BuharİA/asaya: 35. Ebû Dâvud/akziye: 19.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[172] Sahîh-i Buharı Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi: 8/243, 245
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[173] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[174] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[175] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[176] Müsned-i Ahmed: 4/115, 116, 5/193. Taberânî/akziye: 3.
[177] Müslim/fezail: 210, 212, 214, 215. Ebû Dâvud/sünnet: 9. Ahmed: 5/327, 6/156
[178] Müslim/fezail: 210, 212, 214, 215. Ahmed: 5/327, 6/156
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[179] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[180] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[181] Yılmaz Öztuna. Osmanlı Devleti Tarihi. İstanbul: 1988. cilt: 2/154, 155.
[182] Tirmizî/cennet: 2, daâvat: 128. İbn Mâce/siyam: 48. Ahmed: 4/154.
[183] Müslim. et-Terğîb vet-Terhîb: 3/450. Mısır: 1352.
[184] Taberânî/el-Kebîr. et-Terğîb: 3/450.
[185] el-MünzİrÎ/et-Terğîb: 3/450.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[186] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[187] TirmİzÎ/ahkâm: 4. Taberânî. Ahmed: 3/22.
[188] Taberânî. et-Terğîb ve't-Terhîb: 3/451. Mısır: 1352.
[189] Hafız Bezzar. Taberânî. et-Terğîb ve't-Terhîb: 3/451. Mısır: 1352
[190] Nesâî/zekât: 77. Ahmed; 5/176.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[191] Hâkim/sahîh isnadla... el-Münzirî/et-Terğîb vel-Terhîb: 3/452
[192] Taberânî/el-Evsat. et-Terğîb ve't-Terhîb: 3/452.
[193] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[194] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[195] Hafız Bezzar. Taberânî. el-Münzirî/et-Terğîb ve't-Terhîb: 3/454.
[196] Ebû Dâvud/akziye: 2.
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[197] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[198] Buharı/ilim: 2. Tirmizî/edeb: 76. Dâremî/mukaddeme: 2. Ahmed: 3/361
[199] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[200] Hâkim/isnad-i sahihle. el-MünzİrÎ/et-Terğîb: 3/462. Mısır: 1352.
[201] Hâkim/isnad-i sahîhle. el-Münzirî/et-Terğîb: 3/462. Mısır: 1352
Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[202] Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri, Uysal Kitabevi: 6/
[203] Müslim/birr: 56, 57. Dâremî/siyer: 72. Ahmed: 2/92, 106,3/323.
[204] Buharî/mezalim: 8. Müslim/birr: 56, 57. Tirmizî/birr: 83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19- ITIK (YÂNİ KÖLE VE CARİYEYİ ÂZADLAMA) KİTABI
1- Müdebber (Âzadlanması Sâhîbîntn Ölümüne Bağlanan Köle) Babı
2- Ümmehâtü'l-Evlâd (Yâni Sahibinden Çocuğu Olan) Cariyeler Babı
3- Mükâteb Köle Babı
4- (Köle Ve Câriye) Âzadlama (Faziletinin Beyânı) Babı
5- Kîm Mahremi Olan Bir Yakınına Mâlik Olursa O Yakın (Köle - Carîye) Hürdür, Babı
6- Bir Köleyi Âzadlayıp Bir Hizmette Bulunmasını Şart Koşanın Babı
7- Bir Kölede Bulunan Hissesini Âzadlayan Kimse (Ye Âit Gelen Hadîsler) Bâbı
8- Kölenin Malı Varken Onu Âzadlayanın Babı
9- Zina Çocuğu (Köle-Câriye) Âzadlama Babı
10- Bir Erkeği Ve Karısını Âzadlamak İsteyen Kişi Önce Erkeği Âzadlasın, Babı

19- ITIK (YÂNİ KÖLE VE CARİYEYİ ÂZADLAMA) KİTABI

1- Müdebber (Âzadlanması Sâhîbîntn Ölümüne Bağlanan Köle) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Müdebber kelimesinin tarifini verelim :
Müdebber kelimesi Tedbir masdanndan alınmadır. Dîn ıstılahında Tedbîr akdi şöyledir : Kişi kendi kölesine: Ben öldüğüm zaman sen âzadlısın gibi bir söz söylemek suretiyle onun âzadlanma-sını kendi ölümüne bağlar. İşte bu sözleşme ve akid işine Tedbîr akdi denilir. Tedbir kelimesi de Dübür kökünden alınmadır. Dübür, arka demektir. Kişinin dübürü onun arkası manasınadır. Ölüm de hayatın arkasında olduğu için hayattan sonraya talik edilen âzadlama işine Tedbîr ismi verilmiştir. Müdebber ise âzadlanması, sahibinin ölümüne bağlanan köledir.
Müdebber'in mânâsı açıklanmış olduğundan hadislerin terceme-sinde bu kelimeyi aynen kullanmakta bir beis görmüyorum.

2512) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müdcbber (Yâni âzad-lanması sahibinin ölümüne talik edilen) köleyi sattı."

2513) Câbir bin Abdîllah (Radtyallâhü onhümâ)'âar\; Şöyle demiştir:
Bizden (Ebû Mezkûr isimli) bir adam (Ben öldükden sonra sen âzadlısm diye) tedbîr akdi suretiyle (Yâkub isminde) bir köleyi âzad-ladi. Adamın bu köleden başka malı da yoktu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (âzadlanması sahibinin ölümüne talik edilen) bu köleyi (sahibi hayatta iken) sattı. Benî Adî kabilesinden İb-nü'n-Nehhâm (Nuaym) isminde bir adam bu köleyi satın aldı. (Re-sûl-i Ekrem kölenin bedelini sahibine verdi.)"[1]

İzahı

Müellifin Câbir (Radıyallâhü anhVden rivayet ettiği, biri kısa diğeri uzunca olan bu hadîsi Buharı, Müslim, Ebû D â v û d ve Ne-sâi de kısa ve uzunca metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde köle sahibinin isminin Ebû Mezkûr ve kölesinin isminin de Yâkub olduğu açıklandığı için bu durumu parantez içinde ifade ettim. Köleyi satın alan zatın N u -aym bin Abdillah bin en-Nahhâm olduğu da diğer rivayetlerde belirtilmektedir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözü edilen müdebber köleyi satmasının sebebi köle sahibinin,maddî sıkmtı içinde olması idi. Nitekim bu durum müellifimizin ikinci rivayetinde ve B u -h â r î' nin rivayetinde belirtilmektedir. [2]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Bu hadîsler âzadlanması sahibinin ölümüne talik edilmiş olan köleyi satmanın câizliğine delâlet eder. Ancak bu mesele ihtilaflıdır. Avnü'l-Mabûd yazan bu hususta özetle şöyle der:
"Teivîh sahibi: Âlimler müdebber yâni âzadlanması sahibinin ölümüne talik edilen kölenin satılıp satılmıyacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanife, Mâlik ve Küfe' den bir cemâat: Kişi müdebber kölesini satamaz, demişlerdir,
2. Şafiî, Ahmed, Ebû Sevr, İshâk ve Zahiriye mezhebi mensubları bunu caiz görmüşlerdir. Â i ş e , Mücâhid, el-Hasan ve Tâvûs'un kavli de böyledir.
3. İbn-i Ömer, Zeyd bin Sabit, Muham-med bin Şîrîn, İbnü'l-Müseyyeb, Zührî, Şa'-bi, Nehaî, İbn-i Ebi Leylâ-ve el-Leys bin S a' d bunu mekruh saymışlardır.
4. E v z â î : Müdebber köleyi ancak onu âzadlamak üzere satın almak isteyene satmak caizdir. Başka kimseye satmak caiz değildir, demiştir.
5. A h m e d ' e göre sahibi borçlu ise satabilir, aksi halde satamaz.
Mâlik, müdebber kölenin satılmasının ve hibe edilmesinin câizliği hususunda Medîne-i Münevvere halkının ic-mâ ettiğini anlatır, demiştir,
Aynî de özetle şöyle der: Hanefî âlimlere göre Müdebber iki nevidir. Birincisi âzadlanması sahibinin ölümüne bağlanan köledir. Buna Mutlak müdebber nevi denilir. Bu nevî köle satılmaz, hibe edilmez. Ancak çalıştırılır. Hizmet ve kazancından yararlanılır. Sahibi ölünce terekesinin üçte biri kölenin değerini karşılıyor ise köle âzadlanmış olur. Aksi takdirde kölenin üçte biri âzadlanmış olur. Müdebber'in ikinci nevi de Mukayyed olanıdır. Sahibi kendisine: Ben bu hastalıktan ölürsem sen hürsün, veya şu yolculuğumda ölürsem sen hürsün, ya da ben beş seneye kadar ölürsem sen hürsün, gibi bir şekilde kölesinin âzadlanmasım belirli bir şarta bağlarsa, bakılır. Koşulan şart tahakkuk ederse âzadlanmış olur. Tahakkuk etmezse onu satmak caizdir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu arada başka kitablardan da nakiller yaparak değişik görüşleri ve taraftarları hakkında genişçe bilgi verir ve sonunda şöyle der :
Hulâsa, Hanefi âlimler bu hadîsi Mukayyed müdebber köleye âit olarak yorumlamışlardır. Bu durumdaki köleyi satmak bunlara göre caizdir. M â 1 i k ' in arkadaşları; Hadîste anılan köle sahibi borçlu idi. Borçlu olunca Tedbir akdini bozması caizdir, demişlerdir. Şafiî ve taraftarları ise hadîsi zahirine göre mânâ-landırmışlar ve: Müdebber köle her durumda satılabilir, demişlerdir"
Köle müessesesi târihe karışmış olduğundan bu konuda daha geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum.

2514) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankümâyâ&n rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur-
«Müdebber (yâni âzadlanması sahibinin ölümüne bağlanan) köle sülüs (yâni sahibinin terekesinin üçte birin) den (olmak üzere geçerli)
îbn-i Mâcete dedi ki: Ben Osman'dan yâni İbn-i Ebî Şeybe'den işittim şöyle dedi s Bu, yâni -Müdebber köle sülüstendir- hadîsi hatâdır.
Ebû Abdiliah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bu hadîsin aslı yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde AH bin Zabyân vardır. Bu râviyi tbn-i Muin, Ebû Hâşim ve başkası zayıf saymışlardır. İbn-i Muin ayni zamanda onu yalanlamıştır. El-Müzzî de : Şafii bu hadîsi AH bin Zabyân'dan, mevkuf olarak rivayet ederek şöyle demiştir, der :

Ali bin Zebyân dedi ki : Ben bu hadisi merfû olarak rivayet ederdim. Sonra arkadaşlarımız : Bu hadis merfû değil, bilâkis tbn-i Ömer (R.A.) üzerinde mevkuftur, dediler. Ben de bunu mevkuf ettim.
Şafii dedi ki : Bu hadisi rivayet eden hafızlar bunu İbn-i Ömer (R,A.) üzerinde durduruyorlar. [3]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin sened durumu notta belirtildi. Hadîs'ten çıkarılan hüküm şudur : Bir kimse kölesinin âzadlanması-nı ölümüne talik edip meselâ, ben öldüğüm zaman sen hürsün, derse ve sonra ölürse bakılır. Eğer adamın geride bıraktığı mahn üçte birisi bu kölenin değerini karşılıyor ise köle âzadlanmış olur. Sülüs yâni terekenin üçte birisi karşılamıyor ise karşıladığı değer nis-betinde âzadlanmış olur. Kalan kısmının âzadlanması için kölenin çalıştırılıp bu meblâğı kazanmasına imkân verilir. Mâlik, $ â -fiî ve cumhurun görüşü budur. El-Leys bin Sa'd ve Z ü f e r'e göre müdebber köle, sahibinin terekesinin tümünden âzadlanmış olur. Yâni terekenin üçte biri bunun değerini karşılamaz da terekenin tamamı karşılarsa yine âzadlanmış olur.
E 1-A y n i1 nin beyânına göre Hanefi mezhebinin görüşü şöyledir:
Köle sahibinin başka malı yok ise kölenin üçte biri âzadîanmış olur ve kalan üçte ikisinin değerini kazanması için çalışmasına imkân verilir. Şayet köle sahibi borçlu ölüp borcunun tutarı kölenin değerinin tamamına denk veya daha fazla ise köleye değerinin tamamını çalışarak kazanması için fırsat verilir ve böylece değeri kadar para kazanınca âzadlanır. [4]

2- Ümmehâtü'l-Evlâd (Yâni Sahibinden Çocuğu Olan) Cariyeler Babı

Bu babın başlığında geçen iki kelimenin açıklamasını verelim: Ümmehât: Ümm'ün çoğuludur. "Analar" manasınadır.
Evîâdî Veled'in çoğuludur. Veled, oğlan çocuk anlamına geldiği bazen kız olsun oğlan obun genel mânâda yâni çocuk anlamında kullanılır, Evlâd kelimesi de böyledir. Burada "çocuklar" mânâsına kullanılmıştır. Câriye sahibi bununla cinsel ilişkide bulunup bundan çocuğu olunca bu câriye'ye Ümmü'l-Veled denilir. Yâni çocuk anası. Bu durumdaki cariyeler satılır mı, satılmaz mı? Böyle bir cariyenin sahibi ölünce câriye âzadlanmış sayılır mı, sayılmaz mı? Bu bâbta rivayet edilen hadîsler bu konuya aittir. Âlimlerin bu konuya ilişkin hüküm ve görüşleri bunların izahı bölümünde verilecektir.

2515) (Abdullah) hin Abhâs (Radıyatiâhk <whünıây<\M\ rivayet edil dİRİne göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi vr Srllrm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Herhangi bir adamın cariyesi kendisinden olma çocuk doğurursa o câriye o adamın ölümünden sonra âzadlanmış olur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hüseyn bin bin Abdil-!ah bin ITbeydiIlah bin Abbâs bulunur. tbnü'l-Medinî ve başkası bu râviyi terket-mislerdir. Ebû Hatim ve başkası da bunu zayıf saymışlardır. Buhâri de : Bu râvi ?,mdıkh.k.Ia itham ediliyordu, demiştir.

2516) (Abdullah} hin \h\ms İUuetfvutlâfiii antıiimâ)\\ı\n: Şöyle demiştir ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in huzurunda (oğlu) İbrahim'in anası (ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cariyesi olan Mâriye) (Radıyallâhü anhâ)'dan söz edildi. ResüM Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ;
-Onu, oğlu (İbrahim) âzadladı» buyurdu."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hüseyn bin AbdUlah vardır. Bu râvi'nin durumu demin anjatıldi.[5]

İzahı

î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisini A h m e d , Hâkim. Dârimi ve Beyhaki değişik senedlerle rivayet etmişlerdir. İkinci hadisini D â r e k u t n i de rivayet etmiştir, Bu iki hadislerden çıkan hüküm şudur : Adamın cinsel ilişkide bulunduğu cariyesinden çocuğu olunca adam öldükten sonra câriye âzadlanmış olur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) 'in M â r i y s (Ra-dıyallâhü anh) isimli cariyesi var idi. ResüM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml'in î b r â h i m isimli oğlu bu cariyeden idi. Bu nedenle Mâriye Ümmül'-Veled sayılır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatından sonra âzadlanmış sayılırdı. Hadisin «Onu oğlu âzadladı» cümlesinin mânâsı bu olabilir. Yâni oğlu onun âzadtanmasına sebep oldu. Kanaatime göre hadisin mânâsı böyledir. Çünkü cariyenin sahibinden olma çocuk doğurmasıyla derhal âzadlandığına hükmeden ilim adamını bilmiyorum. Keza doğan çocuğun babasının cariyesini âzadlama yetkisi de yoktur. Kaldı ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selârn) in oğlu İbrahim henüz iki yaşını doldurmadan vefat ettiği rivayet olunmaktadır. î tara h i m ' in doğumundan sonra Mâriye1 nin âzadlandığına dâir bir bilgi de edinemedim. Bu itibarla hadisi yukardaki şekilde yorumlama yoluna gittim.
Avnü'l-Mabüd yazarı "Ümmehâtü'l-Evlâd'ın âzadlanmasi babında e 1 - H â f ı z ' dan naklen şu bilgiyi verir :
"Ümmü'l-Veled yâni sahibinden olma çocuk doğuran cariyenin âzadlanması ve onun satılmasının câizliği hususunda setef ve halef âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :
1. Ömer (Radıyallâhü anh)'m bu nevi cariyeyi satmanın caiz olmadığına hükmettiği sabittir. Osman CR^tİpptih&feû anh)
ile Ömer'bin Abdilaziz'in de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur. El-Hasan, Atâ, Mücâhid, Salim, îbn-i Şihâb ve İbrahim gibi zâtlar dâhil, tabiîlerin ekserisi de böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Sevr!, Evzâî ve el-Leys de böyle hüküm vermişlerdir. Ebû Hanîfe' nin arkadaşları da böyle demişlerdir. (El-Hâf iz bu arada başka âlimlerin isimlerini de vermektedir.)
2. Ebû Bekr-i Sıddik, Ali bin Ebî Tâlib, îbn-i Abbâs, îbn-i Zübeyr, Câbir ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) ise bu durumdaki cariyeyi satmayı caiz görmüşlerdir. Yâni sahibi dilerse onu satabilir. D â-vûd-i Zahirî de böyle demiştir.
Îbnü'l-Hünıâm da el-Hidâye'nin şerhinde: Ümmü'l-Veled o cariyeye deniliyor ki, onun tamamına veya bir kısmına mâlik olan adamdan çocuğu vardır. Bu nevî câriye satılamaz, hibe edilemez ve başkasına temlik edilemez. Sahibi onu âzadlamadan ölürse o âzad-lanmış olur. Sahibi öldüğü zaman malı onun borcunu karşılayamaz durumda olsa bile hüküm budur. Ashâb-i Kiram ile Tabiîlerin ve fıkıhçılarm cumhurunun görüşü budur. Bâzıları böyle câriye satılabilir diyerek Câbir (Radıyallâhü anh) 'in — 2517 nolu — hadîsini delil göstermişlerdir. Bu mezheb, Ebû Bekir, Alî, îbn-i Abbâs, Zeyd bin Sabit ve İbn-i Zübeyr' den de rivayet edilmiştir. Lâkin İbn-i Mes'ûd ile îbn-i Abbâs' tan yapılan sahih bir rivayette bu iki zât: Bu câriye, oğlunun hissesine mahsuben azatlanır, demişlerdir. Bu rivayet gösteriyor ki eğer bu iki zâtın yukardaki görüşleri sabit olsa bile bundan dönüş yapmışlardır."

2517) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda, hayatta iken biz, çocuklarımızın anaları olan cariyelerimizi satardık. Bunda bir sakınca görmezdik."
Not: Biuıun senedinin sahîh ve râvîlerinin sıka zâtlar olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir. [6]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîse göre kişi, kendisinden çocuğu olan cariyesini satabilir. Bundan önceki hadîsin izahı bölümünde bâzı sahâbîlerin bu görüşte olduklarını ve Câbir (Radıyallâhü anh) 'm da bu görüşte olduğunun rivayet edildiğini belirtmiştir.
Serârî: Sürriyye'nin çoğuludur. Cariyeler manasınadır. Bazıları ev kadım olarak kullanılan câriye mânâsına kullanıldığını ifâde ederler. Ümmehâtü'l-Evlâd'ın sahibinden çocuğu olan cariyeler mânâsına olduğunu yukarda anlatmıştım. Elde mevcut sünen nüshalarında Serârî kelimesi ile Ümmehât kelimesi arasmda atıf harfi olan "Ve" vardır. Bu harfin varlığı dikkate alınırsa cümlenin mânâsı "Biz cariyelerimizi ve bizden çocuğu olan cariyelerimizi satardık..." olur. Kişinin kendi cariyesini satabildiği bilinen bir şeydir. Hadîsten kasde-dilen inânâ bu olmayıp sahibinden çocuğu olan cariyenin satılabil-mesidir kanısındayım. Avnü'l-Mabûd'da müellifimiz ile Â h m e d tarafından rivayet edildiği bildirilen bu hadîs nakledilirken atıf harfi olan "Ve" kelimesi yoktur. Bu nakle göre bâzı nüshalarda bu harf yoktur.. O nüshaları dikkate alarak tercemeyi sundum. Çünkü mânâ bakımından daha uygundur.

Ebû Dâvûd da başka bir senedle Câbir (Radıyallâhü anh)Jden buna benzer bir hadis rivayet etmektedir. Ordaki metin şöyledir:
"Câbir (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in dönemlerinde biz Ümmehâtül-Evlâd (yâni bizden çocuğu olan cariyeler) i sattık. Ömer (Radıyallâhü anh) (halîfe) olunca bizi (bundan) menetti. Biz de (bundan) sakındık."
El-Mü nzi r i bu hadîsi rivayet ettikten sonra özetle şöyle der:
"Bâzı âlimler şöyle demişlerdir: Sahibinden çocuğu olan cariyeler muhtemelen Resûl-i Ekrem fAleyhi's-salâtü ve's-selâmî zamanında çok az satıldığı için O'nun bundan haberi olmamış olabilir. Şu ihtimâl de vardır: Belki ilk zamanlarda bu nevî cariyelerin satılması caiz idi. Sonra yasaklandı. E b û B -e k i r (Radıyallâhü anh) ise konulan yasağı duymamış olabilir veya onun döneminde bu nevi olay vuku bulmamış olabilir. Çünkü onun dönemi kısa sürdü. Bu dönemde mürted olanlar olduğu için E b û Bekir bir taraftan bunlarla savaşmakla meşguldü. Diğer taraftan îslâmî hizmetler konularında yoğun bir çalışma içinde idi. Ömer (Radıyallâ-hü anlı) halîfe iken, bu konu hakkında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) tarafından buyurulmuş olan sahîh hadîsler kendisine intikal edince bu yasağı koydu."
Avnü'I-Mabûd yazarı İbn-i K u d â m e' nin de şöyle dediğini nakleder:
"Sahibinden çocuğu olan cariyeyi satmanın caiz olmadığı yolunda sahâbüerin icmâ'ı vardır. Ali, îbn-i Abbâs ve İbn-i Z ü b e y r' in bunu caiz gördüklerine dâir yapılan rivayet, nakledilen icmâ'ı gölgelemez. Çünkü bu zâtların bu görüşten rücû ettikleri kendilerinden rivayet edilmiştir."
Bu ifâdenin akabinde konuya ilişkin rivayetler nakledilmekte ise de bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Çünkü günümüzde bu nevi meseleler görülmez. Câriye işi târihe karışmıştır. [7]

3- Mükâteb Köle Babı

Mükâteb: Kendisi ile Kitabet akdi yapılan köle manasınadır. Mükâtib ise: Kölesi ile Kitabet akdi yapan kişiye denilir. Kitabet akdi şöyle olur. Kişi, kölesine : Sen şu kadar para veya bu kadar mal kazanıp bana verdiğin zaman âzadlanmış olursun, der. Köle de bunu kabul eder. îşte köle ile sahibi arasında yapılan bu akid Kitabet ismini ahr. î b n ü' t - T i n : Kitabet akdî İslâmiyet'ten önce de uygulanıyordu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî da bu işlemi yasaklamadı ve uygulanmasını tasvib buyurdu, demiştir.

2518) Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
-Üç kişi vardır ki Allah Teâlâ'mn bunların hepsine yardım va*dl vardır» Allah yolunda savaşan gazi, (âzadlanması için vermesi gereken parayı - malı) ödemek isteyen mükâteb köle ve nefsini harama girmekten menetmek isteğiyle evlenen adam.» [8]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Nesâî, Ahmed, İbn-i Hib-bân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadiste anılan üç zümreye Allah Teâlâ'mn yardım etmesinin Allah üzerine hak olmasının mânâsı, bu yardımın sabit olmasıdır. Ya da Allah'ın kendi ihsan, ve keremiyle bunlara yardım etmeyi kendi zâtına vâcib kılmasıdır. Yâni va'd buyurmuş olmakla va'dini gerçekleştirmesidir. Yoksa Allah Teâlâ hiç bir şeyi yapmak zorunda ve mecburiyetinde değildir. Her şeyi dileğiyle yapar. İrâde ve dileği olmaksızın hiç bir şeyin vuku bulması ve yaratması söz konusu değildir. Hadîs, bu üç zümreye Allah'ın yardımcı olduğunu müjdeler.

2519) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin ei-Âs) (Ra-dtydUâku ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sotlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her hangi bir köle ile yüz okka üzerine kitabet akdi yapılır ve İle bunun hepsini ödeyip de yalnız on okka ödememiş ise köleliği svam eder.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Haccâc bin tat, tedlisçidir. [9]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd. Tirmizi ve Nesâi de vâyet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadîsin garîb nevinden oldu-ınu beyân etmiştir. Zevâid sahibinin bunu Zevâid türünden sayasının sebebini bilemedin. Çünkü diğer sünen sâhiblerince de ri-iyet edilmiştir.
Okiyye ; Okka demektir. Bir Okiyye kırk dirhem olarak tarif ediliştir. Okiyye hakkında geniş bilgi 1793 ve 1794 nolu ve dirhem hak-nda geniş bilgi 1790 -1791 nolu hadislerin izahı bölümünde veril-. Okiyyât: Okiyye'nin çoğuludur. Evâki de Okiyye'nin çoğuludur. Hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Sahibi ile kitabet akdini ya-m köle, pazarlık edilen para veya başka bir malın tamamını öde-edikçe kölelik hâli devam eder. Âlimlerin ekserisinin görüşü bu-ar. Selef âlimlerinin bâzısının görüşü değişiktir. Meselâ Ali bin
b î T â 1 i b (Radıyallâhü anh)'den yapılan bir rivayete göre ile anılan meblâğın ne mikdarını ödemiş ise o nisbete göre bir smı âzadlanmış olur. Şu halde köle anılan meblâğın yarısını öder-
onun yarısı âzadlanmış olur. tbn-i Mes'ûd ve İbn-i Ab b â s' tan da başka görüşler rivayet olunmuştur. Fakat Cum-irun görüşü bu hadîsten çıkarılan hükme uygundur. 2521 nolu Ai ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsi cumhurun görüşüne en kuv-stli delildir.
H a t t â b î şöyle der: "Mükâteb, yâni kendisi ile kitabet ak- yapılan köle henüz borcunun tamamını ödememiş iken satılabi, diyen âlimler için bu ve benzerî hadisler delil durumundadır.
inkü onun kölelik hâli devam ettiğine göre sahibinin mülküdür,
Lni malıdır. Kişi malını satabilir.
Hadîsten çıkarılan ikinci hüküm de mükâteb köle henüz borcu-ın tamamım ödememiş iken ölürse, köle olarak ölmüş olur. Yâni >rç mikdanndan ödemiş olduğu mal onun sahibinin hakkıdır ve ilenin çocukları varsa bunlar da sahibin köleleri sayılır. Köle öl-iğü zaman kalan borcunu karşılıyabilecek kadar bir kazancı olup
bunu sahibine ödememiş ise yine hüküm aynidir. Bu hüküm Ömer bin el-Hattâb, Zeyd bin Sabit, Ömer bin Abdilazîz, Zühri, Katâde, Şafii ve Ahraed'-den de rivayet olunmuştur."
Ebû Hanife'ye göre ise borcunun tamamını ödemeden ölen köle kalan borcunu karşılayabilecek kadar bir mal geride bırakmış ise âzadlanmış sayılır. Böyle bir mal bırakmadan ölmüş ise köle olarak ölmüş sayılır.
M â 1 i k' e göre borcunun tamamım ödemeden ölen kölenin çocukları var ise köle âzadlanmış sayılır. Yok ise köle olarak Ölmüş sayılır.

2520) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÜem)'m zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radıyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine hitaben) şöyle buyurmuştur :
«Siz (kadınlar) dan birisinin mükâteb bir kölesi olup kölenin Ödeyeceği meblâğı (para - malı) olduğu zaman artık kölenin sahibesi (kadın) ondan saklansın (Yâni köle onun odasına girmesin.)»"
Not: Sindi şöyle demiştir: Beyhaki'nin Şafii'den naklen beyân ettiğime göre bu hadîsin râvîsi Nebhân olduğu için senedde biraz zayıflık vardır. [10]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmiştir. T i r m i z î hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (AİEy-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in muhterem zevcelerindendir. Nebhân (Radıyallâhü anh) da bu hatunun mükâteb kölesi idi.
Bu hadîsten çıkarılan hüküm şudur •. Bir kadın kendi kölesi ile Kitabet akdi yapar. Yâni ona : Sen şu kadar para veya bu kadar mal kazanıp bana verdiğin zaman âzadlısın, der. îşte kadın ile kölesi arasında böylece akid yapıldıktan sonra köle, ödemesi gerekli meblâğı temin edince henüz kadına teslim etmemiş olsa bile âzad-lanmasının gerçekleşmesi yaklaşmış olduğu için artık köle eskisi gibi kadının odasına giremez. Kadına bakamaz. Tamamen yabancı bir erkek gibidir.
Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadisin izahı bölümünde es-Sübül'den naklen su bilgiyi verir.
Bu hadis şu iki mesele için delildir:

1. Mükâteb köle ödemesi gerekli şeyi temin edince hür adamlar gibi olur ve sahibi kadın ise henüz ödeme tamamlanmamış olsa bile artık o köleye karşı örtünür. Kölenin ona bakması haramdır. Bu hadis Amr bin Şuayb'in (2519 nolu) hadisine muhaliftir. (Çünkü yukarda görüldüğü gibi o hadise göre köle ödemeyi tamamlamadıkça kölelik hâli devam eder.) Şafiî bu iki hadîs arasında zahiren görülen çelişkiyi şöylece kaldırmıştır: Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in zevcelerine mahsustur. Bu zevceler, köleleri ile Kitabet akdini yapıp köleleri; ödeyecekleri meblâğı temin ettikten sonra henüz bu meblâğı teslim etmemiş olsalar bile artık bu analarımızın odalarına giremezler ve onlara bakamazlar.
(Es-Sübül yazarı hadîsler arasında görülen çelişkinin başka şekil yorumlarla da kaldırıldığım beyân etmiş ise de o yorumlan buraya geçirmeye gerek görmüyorum. Arzu edenler Avnü'l-Mabûd'a bakabilirler.)
2. Köle, sahibesi olan kadınla kitabet akdini yapmadıkça ona bakabilir. Yâni nâmahrem sayılmaz. Fakat Ebû Hanife'ye göre köle anılan akdi yapmamış iken de sahibesi olan kadına bakamaz. Tamamen yabancı erkek hükmündedir. Nitekim âzadlanınca köle ayni kadınla evlenebilir."

2521) Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Selfcmym zevcesi Âişe (Ra-dtyallâhü an/ıâydan rivayet edildiğine göre :
Berire (Radıyaliâhü anhâ), dokuz okka (yâni 360 dirhem) ödemek üzere âzadlanması için efendileriyle kitabet akdini yapan mü-kâtebe bir câriye iken O'na (yâni Âişe'ye) geldi (Bu meblâğın ödenmesi hususunda ondan yardım diledi.) Âişe, Berîre'ye i Eğer efendilerin arzu ederlerse, velâ hakkı (yâni sen öldüğün zaman veraset hakkı) bana ait olmak üzere defaten onlara öderim (Yâni bu meblâğla seni onlardan satınalırım ve sonra seni âzadlarım), dedi. Râvî demiştir ki t Berire efendilerinin yanma giderek durumu onlara anlattı. Fakat onlar (bu teklifi) kabul etmediler, meğer ki Âişe, Beri-re'nin velâ hakkını kendilerine şart koşa. Sonra Âişe, bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Âişe'ye) :
«Yap (yâni Berireyi onlardan satın al ve sonra âzadla. Çünkü velâ hakkı âzadlayanadır. Onların koştukları şart geçersizdir.)» buyurdu. Râvî demiştir ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı ve (Mescide gidip) halka karşı bir hutbe irâd buyurdu. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu :
«Bir takım adamlara ne oluyor ki, onlar Allah'ın kitabında (Yâni hükmünde) olmayan bir takım şartları şart koşuyorlar. Allah'ın kitabında olmayan (ve ona aykırı olan) her şart, yüz adet şart olsa bile o bâtıldır (geçersizdir). Hak olan, Allah'ın kitabıdır ve kuvvetli olan Allah'ın şartıdır. Velâ hakkı da (köleyi - cariyeyi) âzadlayana aittir.»"[11]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra ifâde ettiği hükümleri beyân edelim.
Velâ s Âzadlanan köle ve cariyenin ölümü hâlinde onlara mirasçı olma hakkı anlamında kullanılmıştır. Bu kelime başka mânâlara da geliyor ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir.
Mükâtebe: Kendisi ile efendisi arasında kitabet akdi yapılan câriye demektir. Kitabet akdi bundan önce tarif edildiği için tekrar tarif etmeye gerek yoktur.
Evâkî: Okiyye'nin çoğuludur. Bir okiyye'nin kırk dirhem olduğunu yukarda belirttim.
Hadîsin zahirine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) B e r i r e (Radıyallâhü anhâ)'mn velâ hakkı kendisine âit olmak üzere kitabet akdi ile istenen dokuz okkalık parayı vermeyi teklif etmiştir. Yâni, kendisi bu meblâğı Berir e'yi satın alma bedeli olarak değil de bir yardım mâhiyetinde verecek, B e r î r e' nin efendileri B e r î r e ' yi âzadlıyacak, fakat B e r î r e ' nin velâ hakkı onlara değil de Â i ş e' ye âit olacak. Hadis'in zahiri böyle ise de bu mânâ kasdedilmemiştir. Çünkü Â i ş e, başkasının âzadlıya-cağı cariyenin velâ hakkını nasıl taleb eder. Hadisin bâzı rivayetleri kasdedilen mânâyı açıklığa kavuşturur. Nitekim Hişâm bin U r v e ' nin rivayetinde; «Âişe (Eadıyallâhü anhâ), Berîre'ye : Efendilerin dokuz okka parayı defaten ödememi, seni benim âzadlamami ve velân hakkının bana âit olmasını arzu ederlerse, bunu yaparım,» demiştir.
Bu rivayetten anlaşılıyor ki, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin maksadı B e r î r e' yi anılan meblâğ ile satın almak ve sonra âzadlamaktır. Çünkü kişi ancak mâlik ve sâhib olduğu köle ve cariyeyi âzadlayabilir. Başkasının mülkiyetinde olan köle ve cariyeyi âzadlayamaz.
Âişe' nin kasdettiği mânânın bu olduğunun ikinci bir delili de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Âişe' nin yapmak istediği işlemi tasvib buyurmasıdır. Eğer Âişe' nin maksadı anılan meblâğı bağış mâhiyetinde Berir e'ye verip ödeme işinde ona yardımcı olmak ve buna karşılık velâ hakkının kendisine verilmesi teldifi olsaydı, B e r î r e ' nin efendilerinin bu.
teklifi reddetmeleri meşru olurdu ve Âişe' nin teklifi hatalı olurdu. Çünkü bu takdirde B e r î r e' yi âzadlayanlar Âişe değil, karşı taraf olurdu ve velâ hakkı da onların olurdu. Oysa hadîsin son kısmı bu mânânın kasdedilmediğine delâlet eder.
Hulâsa hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Âişe, Berire'-yi anılan meblâğ ile satın almayı, sonra âzadlamayı ve velâ hakkının kendisine âit olmasını B e r î r e' nin efendilerine teklif etti. Karşı taraf ise bunu kabul etmeyip, B e r i r e' nin velâ hakkı kendilerine âit olmak şartı ile anılan meblâğ ile satmayı kabullendiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de Â i ş e ' ye . «Yap» buyurdu. Yâni onların bu şartını kabullen ve B e r i r e' yi satın al. Sonra âzadla. Çünkü bu şartın bir değeri yoktur. Velâ hakkı âzadlayana aittir. Başkası bu hakkı taleb edemez. Etse bile bâtıldır ve geçersizdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in makdası ise S i n d î' nin dediği gibi bu tür bâtıl şartların geçersizliğini ve hiç bir yarar sağlamadığını açıklamaktır.
Hadîsin «Allah'ın kitabında olmayan şartlar» cümlesinde geçen kitab'tan maksad Allah'ın hükmüdür. Yâni Allah'ın, kulları için koymuş olduğu Şer-i Şerifte olmayan şartlar...
İbn-i Huzeyme: Yâni Allah'ın hükmünde ve dîn'inde caiz veya vâcib kılınmayan şartlar bâtıl ve geçersizdir. Kur'an-i Ke-rîm'de beyân buyurulmayan her türlü şartın bâtıllığı mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü alış verişlerde bazen kefil şartı koşuluyor. Bu şart bâtıl değildir. Keza satılan bir malın bedelinde bazen bir takım evsaf ve şartlar koşuluyor. Ödemenin peşin veya taksitli olması şartı koşuluyor. Bu nevî şartlar Kur'an'da beyân edilmediği halde geçerlidir. Hülâsa Şer-i Şerifte meşru kılman şartlar sahihtir. Meşru kılınmayan şartlar bâtıldır, demiştir.
Kastalâni de bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: 'Bu hadîsin zahirine göre mükâteb köle ve câriye, âzadlaması için ödemesi gerekli meblâğı temin etmekten âciz olmasa bile Kendisinin rızasıyla satılması caizdir. B u h â r i bu görüşü seçmiştir. A h m e d' in mezhebi de budur. Fakat Ebû Hanîfe, Şafiî ve Mâîikiler'in bir kısmı bunu caiz görmemişler ve B e r î r e' nin olayına şöyle cevap vermişlerdir: B e r i r e anılan meblâğı ödemeden âciz kalmıştı. Nitekim Âişe' den yardım dilemişti.
B e y h a k î' nin dediğine göre Şafiî: Mükâteb köle ve câriye ile efendileri satışa muvafakat ettikleri zaman tarafların mu-
vâfakatı, evvelce yapılmış olan kitabet akdini kaldırmak anlamını taşır, demiştir.
Â işe (Radıyallâhü anhâ), B e r i r e (Radıyallâhü anhâl'yi satın aldıktan sonra âzadladı. Müellifimizin 2074-2078 nolu hadisleri B e r i r e ile ilgili bâzı hükümleri ifâde eder. Oraya da bakılabilir. [12]

4- (Köle Ve Câriye) Âzadlama (Faziletinin Beyânı) Babı

2522) K;Vh hin Mıırrc (KndıyaUâhu nnh)\\crı; Şöyle rlrmiştıı :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTclen işittim buyurdu ki :
-(Müslümanlardan) kim, müsiüman bir köleyi âzadlarsa o köle o kimsenin (cehennem) ateş(in)den kurtuluşu (na vesile) olur. Âzad-layanın her kemiği âzadlananın her kemiği yerine geçer. Ve (müs (umanlardan) kim, müslüman iki cariyeyi âzadlarsa o iki câriye o kimsenin (cehennem) ateş(in) den kurtuluşu (na vesile) olur. Âzad-layanın her kemiği âzadlanan iki kadının iki kemiği yerine geçer.» [13]

İzahı

Bu hadisi E b û D â v ü d ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bunun birer benzerim B u h â r i, E b ü H ü r e y r e (Ra-dıvallâhü anhl'den.' T i r m i z i de E b ü Ü m â m e (Radıyallâhü anhl'den rivayet etmişlerdir. Başka rivayetler de vardır. Hadis müslüman köle ve cariyeyi âzadlamanın faziletini beyân eder ve bir köleyi âzadlamanın iki cariyeyi âzadlamak kadar faziletli olduğunu ifâde eder. Bu husustaki ilmi görüşleri ve nedenlerini anlatmaya gerek görmüyorum. Hulâsa kişi köleyi âzadlayınca âzadladığı beher kemiği ve beher uzvu yerine kendisinin o kemiği ve o uzvu cehennem ateşinden âzad edilir. Ke/â kişi iki câriyrvi azad edince âzadladığı iki cariyenin iki kemiği ve iki u/y unu Karşılık onun o ke migi ve o uzvu cehennem ateşinden â/adlanır. Böylece bütün viicû du cehennemden

kurtulur

2523) F.bû Zat ('Kadıya!!ahit auh)\\cn. Şiiylr firmiştir :
Ben (bir kere Resûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e) ; Yâ Resûlallah kölelerin ve cariyelerin hangisifni âzadlamak) daha faziletli (hayıiı)dır? diye sordum. Buyurdular ki:
«Sahibi yanında en nefis (rağbetli) ve pahası en yüksek olan» dır. [14]

İzahı

Bu hadisi Buharı". Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadis, sahibi yanında en kıymetli ve değeri en yüksek olan köle ve cariyeyi t'ızadlamanın daha çok sevab olduğunu ifâde eder. Â 1 - i î m r â n sûresinin 92. âyetinde de buna işaret vardır : Âyet-i Celîîenin meali şöylodir:
Kâ'b lıin Mürrr (R.A.)'ın Hâl TcrcfmpsİKâ'b bin Mürre veysı Mürrc fiin K:ı'b el-Behzi Önce Basra'da, sonra Ürdün'de ikamet eden sahıibfIcrdentlir. Ravis: Şurahbil bin t's-Sımt ve başkalarıdır. Sünen s^hibieri onun İndislerini rivayet etmişlerdir. Hicn^in 57 veyit 59. yılı Ürdün'de \-e-fât otmişHr. f H«!«sft : Sah. 321
-Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcama yapmadıkça hayrın kemâline eremezsiniz...» Rivayete göre bu âyet-i kerime inince Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) çok sevdiği cariyesini âzadlamıştır. [15]

5- Kîm Mahremi Olan Bir Yakınına Mâlik Olursa O Yakın (Köle - Carîye) Hürdür, Babı

2524) Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine Köre; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim mahremi olan bir yakınma mâlik olursa o yakın (köle - câriye) hürdür.»"

2525) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim mahremi olan bir yakınına mâlik olursa o yakm (köle - câriye) hürdür.»"
Not: Bunun senedinde, aleyhinde konuşulan râvînin varlığı Zevâid'de bildirilmiştir. [16]

İzahı

İlk hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Zevâid yazan ikinci hadîsi Zevâid türünden say-
mıştır. Fakat Avnü'l-Mabûd'da belirtildiğine göre bu hadisi N e-s â i de rivayet ederek; Bu hadîs münkerdir. Çünkü bunu S ü f -yân' dan yalnız D a m r a' nın rivayet ettiğini biliyoruz, demiştir. Beyhaki de: Bu senedde büyük yanılgı vardır. Çünkü bu senedle sabit olan hadis bu değil, falan hadistir, diyerek o hadisi beyân eder. Buharı ve Müslim, Damra' nın hadîslerini rivayet etmemişlerdir. Aslında Yahya bin Muin ve başkası Damra' nın sıka olduğunu beyân etmişler ise de bu râvi bu hadiste hatâya düşmüştür.
Mahrem ve Muharram: Kişinin nesebten akrabası olup evlenmesi haram olan yakım manasınadır. Ana, baba, evlâd, kardeş, hala, teyze, dayı ve amca gibi. En-Nihâye'de belirtildiği gibi Ferâiz yâni miras hükümlerinde ise nikâh düşmeyen kadın akrabalara denilir. Ana kız, kız kardeş, teyze ve hala gibi.
Rahim i Ana rahmi manasınadır. Burada rahim sahibinden mak-sad akraba mânâsıdır. Şu halde "Zâ rahmin mahremin veya muharremin" ifâdesinin mânâsı nikâh düşmeyen kan akrabasıdır.
Hadîs böyle bir akrabası köle veya câriye iken buna her hangi bir yolla sâhib olan kişi bunu âzadlamış sayıldığına veya bunu âzad-lamak zorunda olduğuna delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri ve yukardaki ifâdeyi yorumlamaları farklıdır,
N e v e v i bu hususla ilgili olarak özetle şöyle der: "Mâlik olunan akrabalann âzadlanması hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır : Şöyle ki:
Zahiriye mezhebine göre baba, ana ve evlâd dâhil hiç bir akraba sırf mülkiyete geçmekle âzadlanmış olmaz. Herhangi bir akraba köle veya câriye iken mülkiyete geçirildikten sonra usûlü dâiresinde âzadlamrsa hürriyetine kavuşur. Aksi takdirde bu hâl devam eder.
Cumhûr'a göre usûl ve furû, yâni baba, ana ve bunların baba ve anaları ile kişinin evlâd ve torunları köle veya câriye iken mülkiyete geçirilir geçirilmez derhal âzadlanmış sayılır. Usûl ve furû dışında kalan akrabalar hakkında cumhur da ihtilâf etmiştir; Ebû H a n i f e' ye göre nikâh düşmeyen bütün akrabalar ayni durumdadır (Yâni efendi durumunda olan kişi ile mâlik olduğu köle cariyenin yakınlık durumları tetkik edilir. Taraflardan birisi diğeride kadın farz edilip bunların birbiriyle evlenmelerinin haram olup olmadığına bakılır. Evlenmeleri bu takdirde haram ise köle veya câriye durumunda olan kişi âzadlanmış olur. Efendi ile karşı tarafın ikisi de erkek veya ikisi de kadın olsa yine bu faraziyyeye göre hüküm çıkarılır.)
Şafiî ve arkadaşları ise: Usûl ve furû kısmı âzadlanmış olur. Diğer akrabalar âzadlanmış sayılmaz, demişlerdir.
M â 1 i k' e göre kardeşler de usûl ve furû gibi âzadlanmış sayılır. [17]

6- Bir Köleyi Âzadlayıp Bir Hizmette Bulunmasını Şart Koşanın Babı

2526) Sefine Ebû Abdirrahmân (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir :
(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) beni âzadladı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenıî'e yaşadığı sürece hizmet etmemi şart koştu."[18]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki metin daha uzundur. Bir de ordaki rivayette koşulan şart Sefine1 nin hayatı boyunca hizmet etmesi, şeklindedir. Orada şu ziyâde de vardır : Ümmü Seleme, Sefine1 yi âzadlıyacağı zaman koşmak istediği şartı açıklayınca Sefine:
«Eğer sen benim üzerime şart koşmasan bile ben hayatım boyunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den aynlmıyacağim» demiştir."
H a t t â b i : Şart ismi verilen hizmet etme teklifi ve kabulü bir va'd mahiyetindedir. Gerçek mânâda şart mâhiyetinde değildir ve yerine getirilmesi vâcib değildir. (Çünkü âzadlama akdinden sonra koşulan bir şarttır.) Fıkıhçüarın ekserisi âzadlama akdinden sonra koşulan şartı geçerli saymamıştır. Zira mülkiyet hakkı kalktıktan sonra koşulmuştur. Hür bir kimsenin yararları kiralama gibi bir bağlayıcı akid olmaksızın elde edilemez, demiştir.
Şerhü's-Sünne'de ise : Hizmet şartı, âzadlama akdi ile birlikte koşulursa köle kendi değerini ödemekle mükelleftir ve hizmet etmekle mükellef değildir. Şayet söz konusu şart, âzadlama akdinden sonra koşulu'rsa geçersizdir ve fıkıhçüarın ekserisine göre köle hiç bir şeyle mükellef değildir. Eğer bir kimse kölesine: Bana bir ay hizmet etmek şartı ile seni âzadlıyorum, derse köle derhal âzadlanır ve anılan sürece hizmet etmekle mükelleftir. Fakat hayatın boyunca hizmet etmen, şeklinde bir şart koşulursa veya süre tahdidi konulmadan hizmet şartı koşulursa bir kavle göre köle derhal âzadlanmış olur ve kendi değeri kadar bir malı efendisine ödemekle mükelleftir, denilmiştir.
En-Neyl'de de: Bu hadis şartlı âzadlanıanın sahîhliğine delâlet eder, diye bilgi verilmektedir.
Daha geniş bilgi için hadîs şerhlerine baş vurmak gerekir, [19]

7- Bir Kölede Bulunan Hissesini Âzadlayan Kimse (Ye Âit Gelen Hadîsler) Bâbı

2527) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir memlûk (yâni köle) deki hissesini âzadlarsa, (memlû-kün kalan hissesine yetecek kadar) o kimsenin malı olduğu takdir-

de kendi malından onu (kölelikten) kurtarması vâcibtir. Şayet malı yoksa köleye (kalan hissesinin) değerini kazanması için gücü dahilindeki işlerde çalışma teklifi yapılır."

2528) (Abdullah) bin Ömer (Radıyaltâhü anhümâydnn rivayet edildiğine gorc; Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir;
«Kim bir köledeki hissesini âzadlar ve kölenin (kalan) hissesine yetecek kadar malı var ise onun adına, kölenin kalan sehmi için adaletli bir kıymet takdir edilir ve o kimse, ortaklarının hisseleri (nin kıymet)ini verir. Köle de onun adına âzadlamr. Şayet o kimsenin, ortaklarının hisselerini karşılıyacak kadar malı yok ise köleden azarladığı hisseyi âzadlamış olur.»" [20]

İzahı

Bu iki hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Birinci hadîse göre bir kimse bir köledeki hissesini âzadladığı zaman durumuna bakılır. Eğer ortaklarının hisselerini normal bir fiatla satın alabilecek kadar malı var ise onların hisselerini de satın almaya ve satın aldıktan sonra köleyi kurtarmaya, yâni hürriyetine kavuşturmaya mecburdur. Şayet onun bu kadar malı yok ise köle yapabileceği işte çalıştırılmak suretiyle kalan hisselerin bedeli temin edilir ve ortaklara böylece haklan verilmekle kölenin kalan kjsrm da âzadlanmış olur.
Bu hadiste geçen İstîsâ kelimesini N e v e v î ' nin beyânına göre cumhur tarafından şöyle tarif edilmiştir: Diğer ortakların hisselerinin bedelini kazanmak üzere köleye çalışma teklifini yapmaktır.
İkinci hadîse göre kölenin bir hissesini âzadlayan şahıs ortaklarının hisselerini satın alacak derecede mal sahibi değil ise İstisâ durumu, yâni köleye çalışıp da kalan hisselerin değerini kazanma tel lifi yapılmaz. Âzadlanan hisse âzadlanmış olur ve kölenin kalan hi; seleri kölelikte bırakılır. Bu iki hadîsin zahiri böyledir ve zahirin göre iki hadîs arasında bir farklılık vardır. B u h â r i bu fark hlığm şöylece bertaraf edildiğine işaret eder: İ b n - i Ö m e (Radıyallâhü anh) 'in hadisinden çıkan sonuç şudur: Köledeki hisse sini âzadlayıp kalan hisseleri satın almaya muktedir olmayan şah sın yapacağı bir şey yoktur. Onun âzadladığı hissenin âzadlanma sı kesinlik kazanmış olur. Diğer ortakların hisseleri olduğu gibi du rur. Şayet köle bu hisselerin değerini kazanmak için çalışmaya muk tedir ise çalışması istenir ve böylece kölelikten kurtarılır. Eğer ça îışmaya muktedir değil ise kalan hisseler olduğu gibi durur.
Hadîsler arasında şeklen ve zahiren görülen farklılığın esâsa âi olmadığı yolunda başka yorumlar da vardır. Ama bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Bâzısı âzadlanan köle ve cariyenin, kalan hisseleri ile ilgili ilm: görüşleri beyân eden N e v e v i özetle şu bilgiyi verir:
Bir kimse başkası ile ortak bulunduğu köledeki hissesini âzadladığı zaman kalan hisseleri satın alabilecek durumda zengin ise kalan hisseler âdilâne takdir edilir ve takdir edilen bedel kendisine ödettirilir. Bu hususta ne köle, ne kendisi ne de diğer ortaklar muhayyer değildir. Bunların hepsi veya bir kısmı muhalif olsa bile hürriyet hususundaki ilâhî hakka riâyet etmek üzere bu hüküm aynen uygulanır.
Kişinin kendi hissesini âzadlaması ile bu hissenin âzadlanması kesinleşmiş olur. Bu hususta âlimlerin icmâı vardır.
Ortakların hisselerine gelince, kendi hissesini âzadlayan ortak zengin ise, bu hususta ki hüküm hakkında değişik mezhebler vardır:
1. Kalan hisseler de âzadlanmış sayılır. Buna âit bedel de takdir edilip hissesini âzadlayan ortağa ödettirilir. Velâ hakkı da onundur. Şafiî, Evzâi Sevrî, Ebû Yûsuf, Muham-med bin el-Hasan, Ahmed bin Hanbel ve bir çok âlimin mezhebi .budur.
2. Kalan hisselerin bedeli ödendikten sonra bu hadîsler âzadlanmış olur. M â 1 i k ' in meşhur kavli budur.
3. Diğer ortaklar serbesttir. İsterlerse kendi hisselerinin değerini kazanıncaya kadar köleye çalışma fırsatını verirler. Dilerlerse kendi hisselerini de âzadlarlar ve velâ hakkı müşterek olur. Şöyle de yapabilirler: Kendi hisselerinin bedelini, âzadlayan ortaktan tahsil ederler. Bu ortak da köleye çalışıp bu meblâğı kendisine ödemesini teklif eder. Bu takdirde velâ hakkının tamamı bu ortağa ait olur. Ebû Hanif e1 nin kavli budur.
Şayet kendi hissesini âzadlayan ortak fakir ise bu meselede de ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Kölenin âzadlanan hissesinin âzadlığı kesinleşmiş olur. Onu âzadlayana bir görev düşmez. Köleye de çalışıp kalan hisseleri kurtarma teklifi yapılmaz. Kölenin kalan hisseleri kölelikte kalır. M â -lik, Şafii, Ahmed ve diğer bir kısım ilim ehlinin mezhebi budur. Hicaz âlimlerinin cumhuru da İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine dayanarak böyle hükmetmişlerdir.
2. Köleye diğer hisseleri kurtarması için çalışma teklifi yapılır. Ebû Hanife, îbn-i Ebî Leylâ ve Küfe âlimleri ile Evzâî, Tshâk ve İbn-i Ebî Leylâ' nın mezhebi budur.
N e v e v î daha sonra bu meselelerin ayrıntıları hakkındaki hükümleri beyân ediyor ise de bunları buraya geçirmiyorum. [21]

8- Kölenin Malı Varken Onu Âzadlayanın Babı

2529) (Abdullab) bin Ömer (Radıyallâkü ankümâ)7d<m rivayet edîî-ine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim kölenin malı varken onu âzadlarsa kölenin malı o kimseyedir. Meğer ki efendi (kölesine) malım vere de böylece mal onun ola.»"
(Râvî) İbn-i Lahia, (kendi rivayetinde;«Meğer ki efendi kölenin malını istisna ede (Yâni kölenin malım köleye bağışlaya)» ifâdesini rivayet etmiştir. [22]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen; «Kölenin malı» ifâdesinin zahirine göre köle mal edinebilir. Fakat efendisi bunu ondan cebren alma hakkına ve yetkisine sahiptir. Bu görüş M â 1 i k' in kavlidir. Cumhura göre köle mal edinemez. Hadîste geçen «Kölenin malı» ifâdesinden mak-sad, "kölenin elinde bulunan veya kölenin çalışarak elde ettiği mal", mânâsıdır. Gerek kölenin elinde bulunan ve gerekse çalışarak elde ettiği mal, efendisinin malıdır, mülkiyetindedir. Bu mal kölenin elinde olduğu veya kendisi elde ettiği için «Kölenin malı» tâbiri kullanılmıştır.
Hadîsin; «Kölenin malı onundur» cümlesindeki zamirin mercii, yâni âit olduğu şahıs konusunda ihtilâf vardır. Âlimlerin ekserisine göre zamir köleyi âzadlayana râcidir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: «...kölenin malı onu âzadlayanadır.» Bir kısım ilim ehli ise zamirin köleye âit olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur.- «...Kölenin malı köleyedir.»
Hadisi; «Meğer ki efendi (kölesine) malını vere de böylece mal onun ola» diye terceme ettim. Çünkü âlimler böyle açıklamışlardır. İbn-i Lehia'mn rivayetinde bu ifâde yerine benzerî bir ifâde mevcuttur. Netice itibariyle mânâ aynıdır.
Yukarda işaret ettiğim gibi zamirin mercii ya köledir ya da âzad-îayan efendisidir. Buna göre de hadîs iki şekilde terceme edilebilir ve buna göre mânâsının taşıdığı hüküm de farklı olur. Âlimlerin ekserisinin görüşüne uygun tercemeyi yukarda sundum. Bunun hülâsası şudur;
Kölenin elinde efendisinin malı var iken efendisi onu âzadlarsa kölenin elnde bulunan mal efendisine aittir. Ancak efendisi bu malı köleye bağışlarsa o zaman mal köleye ait olur.'
îkinci ihtimâle göre yâni anılan zamir köleye âit olduğu takdirde hadisin tercemesi şöyle olur:
«Kim, kölenin malı varken onu âzadlarsa kölenin malı köleyedir. Meğer ki efendi malın kendisine âit olmasını şart koşa. O zaman mal efendinin olur.»
Bu mânâya göre köle mal sahibi olabilir. Birinci görüş cumhurun görüşüdür. İkinci görüş ise el-Hasan, Ata, Mahai ve M â 1 i k ' in görüşüdür.

2530) (Abdullah) îbn-i Mes'ûd'un âzadhsı Umeyr (Radıyaîlâhü an-^'dan rivayet edildiğine göre Abdullah (îbn-i Mes'ûd) kendisine:
Yâ Umeyr! Şüphesiz beni seni kolay bir âzadlama ile âzadladin% (Çünkü) ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'i:
-Herhangi bir adam bir köleyi âzadlar da o (köle)nin (elinde bulunan) malına değinmezse o mal o (köle) nindir» buyururken işittim. Artık bana söyle, senin (elinde bulunan) malın n© (kadar)dır."
Müellif bu hadîsin kısmen değişik ikinci bir senedle de kendisine intikal ettiğini belirtir."
Not ; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İshâk bin ibrahim el-Mes'ûdî vardır. Buhâri bunun hakkında : Bu râvînin hadîsini merfü

olarak rivayet etmesi hususunda başka râvî tarafından teyid edilmez, demiştir. İbn-i Adi de : Bunun yalnız iki adet hadisi vardır, demiştir. Mesleme de onun sıka olduğunu Söylemiştir. İbn-i Hibbân da onu sıka zâtlar arasında anmıştır. Bu râvinin şeyhi Umeyr'i İbn-i Hibbân, sıka zâtlar arasında anmıştır. Senedde bulunan el-Muttalib bin Ziyâd'ı Ahmed, İbn-i Muin, el-İcii ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin ka-lan râvîleri sıka zâtlardır. [23]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis kölenin mülkiyet hakkına sahip olmadığına delâlet eder. Ve cumhurun görüşünü teyid eder. Çünkü kişi köleyi âzadlarken kölenin malına, yâni onun elinde bulunan mala değinirse ve: Elinde bulunan mal ne kadardır? şeklinde bunu dile getirirse mal efendiye âit olur. Ama kişi kölenin elinde bulunan mala değinmez ve bunu dile getirmezse mal köleye kalır. Hadîs bunu ifâde eder. Malın köleye kalması efendisinin bir ikram ve iyiliği mahiyetindedir. Bu, köle için bir kolaylık ve müsamaha demektir. Nitekim İbn-i Mes'ûd (Radıyaîlâhü anh) buna işaret etmiş ve kölesini âzadladıktan sonra işin bittiğini belirterek bundan sonra onun elinde bulunan malın mikdarını sormuştur.
Bundan önceki hadisin izahı bölümünde belirttiğim gibi M â -lik, Hasan-ı Basrî ve İbrahim Nahaî bu ve benzerî hadîslerin zahirini tutarak kölenin mülk edinme hakkına sahip olduğunu savunmuşlardır.
Umeyr, İbn-i Mes'ûd {Radıyaîlâhü anh)'in âzadlı kölesi ve onun râvîlerindendir. Râvileri ise oğlu İmrân ve torunu îshâk bin İbrahim* dir. İbn-i Hibbân, Um e y r'in sıka olduğunu söylemiştir. [24]

9- Zina Çocuğu (Köle-Câriye) Âzadlama Babı

2531) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle?n)'in âzadli cariyesi Meymûne bint-i Sa'd (Radıyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zina çocuğu (köleyi âzadlama)nm (sevab) durumu soruldu. Bunun üzerine O, buyurdular ki:
«Savaşta giydiğim bir çift ayakkabı, zina çocuğunu âzadlamadan hayırlıdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü Yezid ed-Dmni bulunur, tbn-i Abdilganî, onun hadîslerinin münker olduğunu, Buhârî de onun meçhul olduğunu söylemiştir, Zehebî de böyle demiştir. Dârekutnî de onun tanınmadığını ifâde etmiştir. [25]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. El-Azizî, Câmiü's-Sağîr'in şerhinde: Zina çocuğundan maksad baba ve anası gibi kötü yola düşen, onlar gibi zina ve fuhuşla iştigal eden gayr-i meşru çocuktur. E ş - S e y h demiş ki bu hadisin buyuru İmasının sebebi şudur: Meymûne (Radıyallâhü anhâ) kötü halli köleyi âzadlamanm durumunu Hesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a sormuş ve O da böyle cevab buyurmuştur, der.
Hadisin mânâsı şöyle olur : Bir çift ayakkabı ile cihad etmenin sevabı kötü halli zina çocuuğnu âzadlamanm sevabından fazladır.
Bunun sebebide şudur : Kötü halli zina çocuğu kölelikte tutulduğu takdirde bu halden menedilebilir. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyle de olabilir: Cihad için bir çift ayakkabıyı satın almak, zina çocuğu olup kötü halli bir köleyi satın alıp âzadlamaktan daha se-vabtır.
Sindi de: Bana öyle geliyor ki hadîsten maksad zina çocuğu köleyi âzadlamanm sevabının azlığıdır. Bunun sebebi şu olabi-
lir: Genellikle zina çocuğu kötü halli olur. Böyle bir kişiye iyilik etmenin sevabı azdır. Bu da liyakatli olmayana iyilik etmek işi gibidir, der.
H a t t â b i bu hadîsin bir benzeri hakkında : Bu hadîs muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. Bir yoruma göre bu hadîs belirli bir kötü kişi hakkında buyurülmuştur, der. H a t t â b İ diğer yorumları da beyân ediyor ise de onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Meymûne (Radıyallâhü anh), Sa'd isimli bir kişinin kızıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in âzadh câriye-sidir. Bir rivayete göre babasının ismi S a î d ' dir. Bu hâtûn Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayette bulunmuş olup hadîsleri sünenlerde mevcuttur. Râvîleri de Eyyûb bin Hâ~ lid bin Safvân ve başkalarıdır.[26]

10- Bir Erkeği Ve Karısını Âzadlamak İsteyen Kişi Önce Erkeği Âzadlasın, Babı

2532) Âişe (Radtyaltâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kan - koca durumunda olan bir kölesi ve bir cariyesi vardı. Kendisi:
Yâ Resûlallah ben bunları âzadlamak istiyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer ikisini âzadlayacak isen kadından önce erkeği âzadla» buyurdu."[27]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. Kan koca durumunda olan köle ve cariyeyi âzadlamak isteyen kişinin önce köleyi âzad-laması emredilmiştir. Bu emir müstehablık içindir. Yâni böyle olması daha uygundur. Bunun hikmetine ilişkin olarak şöyle denilmiştir : Eğer önce kadın âzadlanirsa, henüz kocası kölelikten âzadlan-mamış iken kadın nikâhını feshedebilir ve böylece kocası zarar eder. Çünkü câriye durumunda iken hürriyetine kavuşan kadın köle olan kocasından ayrılabilir. Fakat önce erkek âzadlamrsa câriye durumundaki karısı ondan ayrılma hakkına sahip olmaz.
Sindi bu kavli naklettikten sonra : Eğer gerekçe ve hikmet ı bu ise eşleri birlikte âzadiamak suretiyle de ayni hikmet gerçekleşir. (Çünkü önce erkek âzadlandığı zaman nasıl karısı nikâhını feshedemiyor ise ikisi ayni anda âzadlandığı zaman da kadın nikâh . feshini isteyemez. Bu itibarla şöyle söylemek mümkündür: Erkek şerefçe üstün olduğu için önce onun âzadlanması ve sonra karısının âzadlanması tavsiye edilmiştir, der. [28]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/93-94
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/94
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/95-97
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/97
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/97-99
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/99-101
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/101-102
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/102-103
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/103-104
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/104-105
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/105-107
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/108-110
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/110
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/110-111
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/111-112
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/112
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/112-114
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/114
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/114-115
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/115-116
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/116-118

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/1118-119
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/119-121
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/121
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/121-122
[26] Hülâsa: 496
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/122-123
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/123
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/124

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Birinci Cilde Ait Doğru-Yanlış Cetveli

Eserin neşrinde gösterilen her türlü titizliğe rağmen bir lakım teknik aksamalar tercüme metinde istenmeyen bazı yanlışlıklara yol açmıştır. Müteakip ciltlerde benzer hataların işlenmemesi hususunda çok daha dikkatli olacağımızı bildirir, özür dileriz. Lütfen aşağıdaki cetvele bakıp birinci ciltte gereken düzeltmeleri yapınız.

YANLIŞ

Hadis no:

8: Rezîn, et-tecrid (listeden çıkacak)
29: ...Oruç kalkandır... Sana işin hepsinin baş, direk ve doruğunu bildireyim mi?
36: ...İslâm, Allah'tan başka... orucunu tutman, yola gücün yettiği takdirde...
36: ...Cariyenin kendi sahibesini... çıplak koyun çobanlarının uzun uzun bina/ar yaptıklarını görmendir.
46: ...Elçin bize gündüzümüzde ve gecemizde beş vakit namızımızı kılmamızı...
50: ...Bir kadın ona (İbn Abbâs'a) ağaç testisinde bulunan nebîz (şıra) hakkında...
50: ...el'Eşec'e (yani) Abdü'l'Kays'ın el-Eşacc'ına hitaben şöyle buyurdu:...
55: ...Yüzümü sadece Allah'a yönelttim... Birbirlerine yardım eden birer kardeştirler...
77: ...Buhârî, Müslim ve Nesâî. Derim ki: Bunu Ebû Dâvud, Kitabu's-sohbe'nin selam bahsında tahrîc elti...
119: ...Mü'min, buğdaya benzer; rüzgâr onu devamlı sağa sola sallar durur. Münafık ise hasadı yapılıncaya dek dimdik duran pirince benzer...
120: ...Allah dosdoğru yola örnek vermiştir... (Birincinin) üzerinde çağıran kişi İse Rabbinin vaizidir...
121: ...Rezîn. Sonra yolu şöyle yorumladı... Üstündeki çağrıcı ise, her mü'minin kalbindeki Allah'ın vaizidir.
127: ...Size Allah'tan kokmanızı, dinleyip itaat etmenizi...
128: ...Yakındır, bir adama benim hadisim ulaşacak ve o, kalçasının üstüne yaslanıp oturacak ve şöyle diyecek: ...
151: ..."Allah'ın lanetine uğrayan allı kişi vardır -her peygamberin duası kabul görmüştür-...
159: ...Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in hanımlarının... Kendilerine O'nun ibadeti bildirilince, azımsadılar...
170: ...Rivayetlerden birinin ibaresi: ...ne de örtülü eteğimizi araştırıp yoklamadır...
174: ...Hayır, onun ameli devamlı idi. ...hanginiz güz yetirebilir ki?
189: ...Doğru davranış, doğru tavır ve ikti-sûd, peygamberliğin yirmidört parçasından bir parçadır.
190: ...İlmin fazileti, ibadetin faziletinden daha hayırlıdır...
202: ...Kim bir kula Allah'ın Kİtâb'ından bir âyet öğretirse, artık o onun efendisidir. Ona oyun yapamaz ve kendini...
206: Sehl bir Sa'd radiyallahu anh'dan: ...
225: ...Vallahi senin yaptığın hidayet gayretinle birinin...
251: ...Arkadaşı kendisine geldiğinde... Konuşmalarınıza istiğfarı karıştırın...
281: ...Hanımların hakkında,... Hayır öyle değil, sıddıklar mütesaddıkdırlar...
283: ...Bir adam Medine'ye geldi... Başımda hissettiğim şey artık gitti...
285: ...İsrâiloğullarının işi gayel düzgün gidiyordu. Vakla ki kendilerinde türemeler ve esir çocukları çıkıp...
296: ...Kim ben konuşurken elbisenini serip...
316: ...Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e vahiy yazardım. O na vahiy...
334: ...Biz bir keresinde bir adamın... baktık ki insanlar her boyayı boyamaya başladılar; işle o zaman...
368: ...Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i gördüm... sonra içine misk veya miskten daha güzel bir kokuyu pûskürt-tü, sonra onu ağzından kovanın...
382: ...Cemaaten bir adama bir kova su getirmesini emretti. Adam suyu getirdi; o isek (bevl) üzerine döktü.
386: ...Bir bedevi... getirilen o suyu o işeğe (bevle) döküverdi.
414: ..."Evet" dedim... dişi olsun erkek olsun o, evinizdeki ziyaretçilerinizdendir...
499: ...Alımed, Muhammed bin Abdillah bir...
528; ...Ağzına su verip yıkadı... Pabuç bulunan ayağına döküp ikisini birlikte yıkadı...
614: ...Beş mekkûk ile yıkanırdı...
615: ...Abdestte iki ntıl su yeter...
616: ...bir sâ' su ile de yıkanırdı...
617: ...birmüddün üçle ikisi kadar...
644: ...Ömer... Azmettim bu adam abdestini...
652; ...ganimet olarak müşriklerden olan bir adamın elde ettiği karısı...
652: ...(Müşrik) adam bunu (kanının) görünce, hemen kaçtı...
664: ...Uyku abdesti...onunla yüzüne ve kollarına sürmendİr...
679: ...Benim, çok çirkin kelimeyi söylemekten dolayı abdcsl almam...
713: ...mestin üst ve aşağı kısımlarını...
803: ...Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte sandan mamul bir kapdan yıkanırdık...
HAMAM(DA YIKANMA), MÜSLÜMAN OLAN BİR MÜŞRİK VEYA GAYRİ MÜSLİMİN YIKANMASI VE AYBAŞI OLAN KADIN
843: ...O, Allah Resulüne gelip... Boynundan küfür tüyünü at...
844: ...Bana başka biri şöyle... Boynundan küfür tüyünü at...
851: ...Diğer rivayette: "Onlarasütiçirmedj"
1005: ...Muvattâ'da: ...yatsıyı senin bulunduğun vakitle, gecenin üçte biri...
1086: ...İnsanlar... onu için aralarında yarış...
1102: ...Müezzin sesinin ulaştığı yere kadar bağışlanır...
1116: ...Üç kimse vardır ki... Allah'ın ve efendilerinin hakkını veren kul; ...
1150: ...Bilal (bir defasında) güneşin doğuşundan önce ezan okudu da...
1151: ...Dikkat edin kul uyudu, dikkat edin, kul uyudu...
1152: ...Bilâl (bir defasında) güneş doğmazdan önce ezan okudu...
1200: ...Cami mescidinde... diğer mescidler-le kılman namazdan...
1229: ...Allah Resulü... O da entarisiyle...

1273: ...Doğu ile batı arası bir kıble vardır...
1275: ...Namazın hakkıyla (eksiksiz olarak Allah'a ref edilmiştir...
1299: ...Bineğinin üstünde öne geçti, îmâ ile, secdeyi rükû'dan daha alçak yaparak onlara namaz kıldırdı...
1299: ...O (yani Heysemî) rivayeti Ebû Davud'a nisbet etmekle vehme kapıldı; ...
1299: ..."babasından, o da dedesinden" sözünde vehme kapıldı...
1305: ..."Ey Allah'ın Resulü! Erkek, erkekle beraber bir arada bulunabilir!"
"Peki kişi yalnız olursa?'*
"Gücün yeterse avretini kimseye gösterme!"
"Peki kişi tekbaşına kalırsa?"
İnsanların kendisinden çekinmesi bakımından Allah, herkesten daha layıktır...
1328: ...Fercinde (tenasül uzvunda) hiçbir şey olmadığı (donsuz) halde...
1329: ...Ey Allah'ın Resulü! Bana bu dinin en şiddetli ve en yumuşak yönünden haber ver!" Şöyle buyurdu:
En yumuşağı ve kolayı; Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehadet getirmektir.
Ey Âliye kardeşi, en zoru da emaettir! Çünkü emaneti olmayanın dini olmaz, namazı olmaz, zekatı olmaz. Ey Âliye'nin kardeşü Kim haram mal edinip de ondan bir cilbâb giyerse, o cilbâb sırlından ait-
1339: —Namaz kılarlarken üzerlerinde bor-nos ve elbiseler...
1385: ...bize (sesli olarak) duyurduğunu biz de size duyuruyoruz; bize gizli tutluğunu biz de size gizli tutuyoruz...
1446: ...Ebû Hureyre'den de bu kıssayı rivayet etmiştir...
1448: ...hücrede bulunanların duyabileceği bîr yükseklikte idi...
1502: ...ellerini bornosunun içinden...
1514: ...fıtratının dışında ölmüş...
1546: ...helâle kılanı ise...
1547: ...Ömer, namaz kıldığı zaman...
1548: ...(yani "eliflâm"sız öğretirdi)...
1549: Taberâni Mu'cemu'l Kebîr'de: Dedik ki: "Peygamber sallalla.hu aleyhi ve sellem'den Kur'ân harfleri ezberlediği gibi elifler ve vâvlar hecelenerek ezberle nirdi."
1588: ...Namazda ne noksanlık vardır ve ne
de selam vermek...
1698: ...O, Osman'a mahasere altındayken... 1701: ...Ey Muâz, sen fettan mısın?...
1714; ...Allah senin hırsını artırsın!...
1782: ...üzerine bina edip tamamlasın...
1818: ...Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Sâd secdesini minberde okudu indi ve...
1845: ...kemal-i ebedle...
1979: ...Sonra onlara selam verdi...
2156: ...Âişe'den ancak yalancı olduğu...
2208: ...Günün başında bana dört rek'al kılmakla kâfi gel; ben de günün sonunda sana (mağfiretimle) yeterim...
dıkça namazı kabul olmaz. Ey Âliye'li kardeş.' Haram maldan edinilmiş bir elbiseyi sırlına elen bir adamın namazını kabul etmekten Allah daha yüce ve daha kerem sahibidir...
2253: ...asılı bulunan bir tutuma kalkıp...
2263: ...(Zira) o (Hakîm) Uhud günü...
2279: ...Bunun üzerine seslerini yükselttiler ve kapısını taşladılar...
2313: ...Çünkü kula hastalandığı zaman, hastalanmadan önceki sevapları yazılır. Oysa hastalık, onun tahakkukunu daha önce önlemiştir...
2443: ...Kırmızı arsanın kumlanyla etrafı ve üstü çevrilmişti...
2477: ...Ölüm haberini yaymayın...
2540: ...sonra ise, sonra şu duayı...
2587: ...Câhiliyyet işini mi tutuyorsunuz...

DOĞRU

Hadis no:
8: Dârimi. Sünen (listeye girecek)
29: ...Oruç kalkandır... Sana işin baş, direk ve doruğunu bildireyim mi?
36: ...İslâm, Allah'tan başka... orucunu tutman, gücün yettiği takdirde...
36: ...Cariyenin kendi sahibesini... çıplak koyun çobanlarının bina yapmakta yarıştıklarını görmendir.
46: ...Elçin bize gündüz ve gece beş vakit namızımızı kılmamızı...
50: ...Bir kadın ona (İbn Abbâs'a) ağaç testide bulunan nebîz (şıra) hakkında...
50: ...el-Esec'e (yani Abdü'l-Kays kabilesinden el-Eşec'e) hitaben şöyle buyurdu:.
55: ...Yüzümü sadece Allah'a yönelttim... Onlar birbirlerine yardım eden birer kardeştirler...
77: ...Buhârî, Müslim ve Nesâî. Derim ki: Bunu Ebû Dâvud, Kitabu"s-sohbe7nin selam bahsinde lahrîc elti...
119: ...Mü'min, buğdaya benzer; rüzgâr onu devamlı sağa sola sallar durur. Ve o, devamlı sıkıntılarla karşılaşır (onlarla imtihan olur) Münafık ise pirince benzer. Hasadı yapılıncaya dek dimdik durur...
120: ...Allah dosdoğru yola örnek vermiştir... (Birincinin) üzerinde çağıran kişi ise Rabbi için insanları doğru yola çağıran vaizdir...
121: ...Rezîn. Sonra yolu şöyle yorumladı... Üstündeki çağrıcı ise, her mü'minin kalbindeki Allah'ın vaizi(temizfıtratı)dir.
127: ...Size Allah'tan korkmanızı, dinleyip itaat etmenizi...
128: ...Yakındır, sedirine (koltuğuna) yaslanıp oturan bir adama benim hadisim ulaşacak ve o, şöyle diyecek: ...
151: ..."Allah'ın lanetine uğrayan altı kişi vardır -ehl-i beytimin, her peygamberin duası kabul görmüştür-...
159: ...Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in hanımlarının„. Kendilerine O'nun ibadeti bildirilince, (kendi ibadetlerini) azımsadılar...
170: ...Rivayetlerden birinin ibaresi: ...ne de örtülü eteğimizi araştırıp yokladı."...
114: ...Hayır, onun ameli devamlı idi. ...hanginiz güç yetirebilir ki?
189: ...Doğru davranış, doğru tavır ve iktisâd, (ifrat ve tefritten uzak olma) peygamberliğin yirmidört parçasından bir parçadır.
190: ...İlmin fazileti, ibadetin faziletinden daha çoktur
202: ...Kİm bir kula Allah'ın Kİtâb'ından bir âyet öğretirse, artık o onun efendisidir. Onu (yardımsız) tek başına bırakamaz ve kendini...
206: Schl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: ...
225: ...Vallahi hidayet gayretinle birinin...

251: ...Arkadaşı kendisine geldiğinde... Konuşmalarınıza istiğfarı da ekleyin...
281: ...Hanımların hakkında,... Hayır öyle değil, sıddıklar mütesaddık (sadaka veren) kimselerdir...
283: ...Bir adam Medine'ye geldi... Aklıma gelen soru artık gitti...
285: ...İsrâiloğullarmın işi gayet düzgün gidiyordu. Değişik milletlerden aldıkları esir kadınlardan doğan çocuklar çıkıp...
296: ...Kim ben konuşurken elbisesini serip...
316: ...Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e vahiy yazardım. Ona vahiy...
334: ...Biz bir keresinde bir adamın... baktık ki insanlar yalan yanlış herşeyi nakletmeye başladılar; işle o zaman...
368: ...Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i gördüm... sonra onu misk veya miskten daha güzel bir koku olarak kovaya püskürttü, sonra burnuna su çekip kovanın...
382: ...Cemaatten bir adama bir kova su getirmesini emretti. Adam suyu getirdi; o idrar (bevl) üzerine döktü.
386: ...Bir bedevi... getirilen o suyu o idrara (bevle) döküverdi.
414: ..."Evet" dedim... çünkü dişi olsun erkek olsun o, evinizde dolaşan hayvanlardandır...
499: ...Ahmed, Muhammed bin Abdillah bin...
528: ...Ağzına su verip yıkadı... Pabuç bulunan ayağına döküp yıkadı...
614: ...Beş mekkûk (su tası) ile yıkanırdı...
615: ...Abdestte iki ntıl (832 gr) su yeter...
616: ...bir sâ' (3.328 gr) su ile de yıkanırdı...
617: ...bir müddün (832 gr) üçte ikisi kadar...
644: ...Ömer... bu adam abdestini...
652: ...ganimet olarak elde ettiği müşriklerden olan bir adamın karısı...
652: ...(Müşrik) adam bunu görünce, hemen kaçtı...
664: ...Uyku abdesti...onunla yüzüne, kollarına ve ayaklarına sürmendir...
679: ...Benim, çirkin kelimeyi söylemekten dolayı abdest almam...
713: ...mestin üst ve alt kısımlarını...
803: ...Ben ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem san bakır bir kapdan yıkanırdık...
HAMAM(DA YIKANMA), YENİ MÜSLÜMAN OLAN BİR KİMSENİN VE AYBAŞI OLAN KADININ YIKANMASI
843: ...O, Allah Resulüne gelip... (Kâfirlik alâmeti olarak uzattığın) küfür kıllarını at. Yani traş et...
844: ...Bana başka biri şöyle... (Kâfirlik alâmeti olarak uzattığın) küfür kıllarını at Yani traş et...
851: ...Diğer rivayetle: "Onlar süt içmediler"
1005: ...Muvattâ'da: ...yatsıyı senin bulunduğun vakitle, (yatsı vaktinin girmesinden itibaren) gecenin üçte biri...
1086: ...İnsanlar... onun için aralarında yarış...
1102: ...Müezzin sesinin ulaştığı yer mik-tannca bağışlanır...
1116: ...Üç kimse vardır ki... Allah'ın ve efendilerinin hakkını veren köle; ...
1150: ...Bilal (bir defasında) fecrin doğuşundan önce ezan okudu da...
1151: ...Dikkat edin kul (yani Bilâl) uyudu, dikkat edin, kul uyudu...
1152: ...Bilâl (bir defasında) fecr doğmazdan önce ezan okudu... 1
1200: ...Cami mescidinde... diğer mescid-lerde kılınan namazdan...
1229: ...Allah Resulü... O da elbisesiyle...
1273: ...Doğu ile batı arası bir kıbledir...
1275: ...Namazın hakkıyla (eksiksiz olarak Allah'a ulaşmıştır...
1299: ...Bineğinin üstünde öne geçti, îmâ ile, secdesinde rükûundan biraz daha fazla eğilerek onlara namaz kıldırdı...
1299: ...O (yani Heysemî) rivayeti Ebû Davud'a nisbet etmekle yanıldı; ...
1299: ..."babasından, o da dedesinden" sözünde yanıldı...
1305: ..."Ey Allah'ın Resulü! Erkek, erkekle beraber bir arada bulunabilir!"
"Peki kişi tekbaşına kalırsa?"
İnsanların kendisinden utanması bakımından Allah, herkesten daha layıktır...
1328: ...Fercinde (avret mahallinde) hiçbir şey olmadığı halde...
1329: ...Ey Allah'ın Resulü! Bana bu dinin en zor ve en kolay yönünden haber ver!" Şöyle buyurdu:
En kolayı; Allah'tan başka hiçbir İlah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehadet getirmektir.
Ey Âliye'li kardeş, en zoru da emaeltir! Çünkü emaneti olmayanın dini olmaz, namazı olmaz, zekatı olmaz. Ey Âliye'li kardeşi Kim haram mal edinip de ondan bir cilbâb giyerse, o cilbâb sırtından atılmamadıkça namazı kabul olmaz. Ey Ali-ye'nin kardeşi! Haram maldan edinmiş bir elbiseyi sırtına elen bir adamın namazını kabul etmekten Allah daha yüce ve daha kerem sahibidir...
1339: ...Namaz kılarlarken üzerlerinde (başlığı kendinden olan) giysiler ve elbiseler...
1385: ...bize (sesli olarak) duyurduğunu biz de size duyuruyoruz; bize duyurmadan (sessiz) okuduğunu biz de size aynı şekilde okuyoruz...
1446: ...Ebû Hureyre'den de bunu rivayet etmiştir...
1448: ...hücrede bulunanların duyabileceği kadardı...
1502: ...ellerini (başlıklı) giysisinin içinden...
1514: ...fıtratının (sünnetinin) dışında ölmüş...
1546: ...helâl kılanı ise...
1547: ...İbn Ömer, namaz kıldığı zaman...
1548: ...(harfleri tek tek duymak isterdi)...
1549: Taberâni Mu'cemu'l Kebîr'de: Bununla "İbn Mes'ud'un) Kur'an'ı harf harf ezberlediği gibi Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduklarını da harf harf (hiçbir değişikliğe uğratmadan) ezberlediğini" kastetmekteyiz."
1588: ...Namazda noksanlık yapmak ve (birine) selam vermek (caiz) olmaz...
1698: ...O, Osman'a mahasara altındayken...
1701: ...Ey Muâz, sen fettan (nefret ettiren) mısın?...
1714: ...Allah Benin (namaz kılmaya olan) hırsını artırsın ve namazını da tekrar etmel...
1782: ...üzerini tamamlasın...
1818: ...Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minberdeyken Sâd suresini oku (yor)du secde ayetine geldiğinde minberden indi ve...
1845: ...kemal-i edeble...
1979: ...Sonra selam verdiler...
2156: ...Âişe'den yalancı olduğu...
2208: ...Günün başında benim için dörl rek'at namaz kıl; ben de günün sonunda seni affedeyim...
2253: ...asılı bulunan bir tulumu alıp...
2263: ...(Zira) o (Âmir) Uhud günü...

2279: ...Bunun üzerine seslerini yükselttiler ve kapısına (çakıl) tası atmaya başladılar...
2313: ...Çünkü kula hastalandığı zaman, hastalık sebebiyle yapamadığı için hastalanmadan önceki sevapları yazılır...
2443: ...Zemini kızıl arazinin kumlanyla kaplanmıştı...
2477: ...Ölüm haberim (ağıtlarla) yaymayın...
2540: ...sonra ise şu duayı...
2587: ...Câhiliyyet işini mi yapıyorsunuz...

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- İSLÂM'DAN EVVEL VE SONRAKİ ARABİSTAN'DA EDEBİ FA'ÂLİYETLERİ
İslam'dan Önce Arabistan'da Yazı San'atı
Arabistan'da İslâm'ın İlk Devirlerinde Yazı San'atı:
Hicrî Birinci Asırda Arap Edebiyatı:
Goldziher'in İstidlal Ve Mehazlarının Tahlili:
Husûsî Ve Umûmî Kütüphaneler:

1- İSLÂM'DAN EVVEL VE SONRAKİ ARABİSTAN'DA EDEBİ FA'ÂLİYETLERİ

İslam'dan Önce Arabistan'da Yazı San'atı

İslâmiyet zuhur ettiği zaman, rivayete göre Mekke'de okuma yazma bilen sadece 17 kişi vardı.[1] Bu hesapta bir yanlışlık olduğu açıktır. Mekke'nin, kervan yolu üzerinde kurulmuş bir trampa pazarı ve bir kozmopolit şehir olduğu hakikati karşısında bu ifâdeyi garip bulmamak mümkün değildir.
Câhiliyye Devri Arabistan'ında Mektebler ve Edebî Fa'âliyetler:
Arabistan'da, İslâm'dan evvelki devirde bazı mektepler vardı. Kız ve erkek talebelerin beraberce okuma yazmayı öğrendikleri bu yerler Mekke, Tâ'if, [2] Anbâr, [3] Hîre, [4] Dûmetû'l-Cendel, [5] ve Medîne[6] gibi şehirlerde ve Huzeyl kabilesi elinde bulunuyordu. [7]
Bunlardan başka edebî fa'âliyetler de vardı. Her kabîle kendi şâirlerinin şiirlerini kaydeder, [8] hattâ bazen târihî hâdiseleri bile tesbit ederdi. [9]Kabîle andlaşmaları, [10] husûsî mektublar[11] ve bonolar[12] gibi zaman zaman yapılmış yazışmalar vardı. Ayrıca birçok kaynakta (bahusus
Tevrat'da) zikri geçen (peygamber) Daniel'in Kitabı, [13]hikmet kitapları[14] ve şecere cedvelleri gibi15 dînî kitâbiyât dahi mevcuttu. İslâmiyet zuhur ettiği zaman, acaba İncil'in bir tercümesi var mıydı, diye de bir suâl akla gelmektedir. ["Emevîler Devrindeki Kütübhâneler" isimli makalenin sahibi[15] Ruth der ki, "Barhebraeus'a göre, İncil'in dört kitabı, Emîr Amr b. Sa'id'in isteği üzerine I. John tarafından Arapça'ya tercüme edilmiştir. I. John, milâdî 631 yılında başpiskoposluk makamına oturmuş ve 648'de de ölmüştür. Emîr'den maksat, 70/690'da idam edilen 'Amr b. Sa'id el-Eşdak mıdır?. [16] Ruth'un teklifini ve Barhebraeus'un beyanâtını kabul etmeye imkân yoktur. 'Amr'ın babası, milâdî 624 senesinde doğmuştu. [17] Bunun mânâsı, 'Amr, sonra değilse bile takriben 640 yılında doğdu demektir. Şu halde papaz I. John öldüğü zaman onun yaşı sadece sekizdi. Binâenaleyh, sekiz yaşındaki bir çocukdan öyle bir kitabın tercümesini istemek herşeyden evvel mümkün değildir. Barhebraeus'un sözlerini kabul edenlere karşı tevcih edilen bir başka itiraz da, I. John' un yaşadığı bu devrin, milâdî 634'den 644'e kadar devam eden Halîfe Ömer zamanına tekabül etmesi ve onun zamanında böyle birşeyin vuku bulacağına inanmanın zor olmasıdır. Daniel'in Kitabı'mn bir nüshası vaktiyle Hz. Ömer (r.a.)'
de vardı.
Hattâ bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ömer (r.a.)'i ikâz etmişti. Bilâhare, Hz. Ömer (r.a.)'in kendisi de, Daniel'in Kitabı'nı istinsah etmekte olan bir adamı dövmüştü. [18] Halkın, öteki Mukaddes Kitablar'a karşı olan tutumu ise, Hz. Ömer'inkinden daha az şiddetli değild. [19]
Hulâsa olarak diyebiliriz ki, sâdece duaları ihtiva eden âyetlerin tecüme edilmiş olması muhtemeldir. Çünkü Varaka b. Nevfel'in İncil'i İbrânice [doğrusu: İbranca] yazdığını biliyoruz. [20] Bununla beraber bütün bu yazılı malzemeler, umûmun okuyup yazma arzusunu besleyici mâhiyette değildi. Halk da zâten okuyup yazmanın zaruretini bilmiyordu. [21]

Arabistan'da İslâm'ın İlk Devirlerinde Yazı San'atı:

"Yaratan Rabinin adiyle oku.
O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.
Oku. RabTain nihayetsiz kerem sahibidir.
Ki O, kalemle (yazmayı) öğretendir.
İnsana bilmediğini O öğretti".[22]
Bu âyet-i kerimeler, Cenâb-ı Haklan Peygamber ['imiz] Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirdiği ilk vahiydir. Rasûlullâh (s.a.v.)'in okuma ve yazmayı bildiğini gösterecek hiçbir kayıt yoktur. Cumhûr'un görüşüne göre O, bütün hayatı boyunca ümmî olarak kalmıştır. [23] Binâenaleyh bu ilk vahiy, O'nun ileride ma'ârif sahasında yapacağı faaliyetlere dâir bir işareti hâvî bulunmaktadır.
Resûlullâh (s.a.v.)'in Tahsil ve Terbiye Siyâseti:
Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), tahsil ve terbiyenin ehemmiyetini çok iyi biliyordu. O'nun, Medine'ye hicret etmeden evvel, oradaki Müslümanlara okuma-yazma öğretmek maksadıyle Mus'ab b. 'Umeyr ile İbn Ümm-i Mektûm'u göndermesinin sebebi budur. [24] Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'ye varınca orada herşeyden evvel bir cami inşâ ettirdi. Bunun bir kısmı mektepti. Talebelere okuma-yazmayı öğretmek için, 'Abdullah b. Sa'id b. el'Aş, daha ilk günlerde buraya muallim olarak tâyin edildi. [25] 'Ab-dul-lâh b. Sa'îd b. el'Aş, daha sonra Bedir Muhârebesi'nde şehîd oldu. Be-dir'de Müslümanlar'ın elde ettiği zafer, onlara birçok harp esîri de kazandırdı. "Bedir'de ele geçen bu esirlerin fidyeleri çeşitliydi. Bir kısmı fidye için para vermek yerine [on kişiye veya] çocuklara okuma-yazma öğretecekti.[26]
Bu ma'ârif hizmetleri için tâ'yîn edilmiş başka muallimler de vardı. [27]Hicretin ikinci senesinde yeni bir mektep daha açıldı. [28] Medîne-i Münev-vere'de 9 cami vardı. [29]Çok muhtemeldir ki, bunlar aynı zamanda birer mektepti.
Burada en mühim ve en dikkate şayan husus, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendi ma'ârif siyâsetine dâir olan vaazlarıdır. Vaazların da O, okuma-yazma bilenlerle bilmeyenlerin teşrîk-i mesaî yapmalarını emretti. Komşusuna öğretmeyen ve komşusundan öğrenmeyene ihtarda bulundu. Öğrenmek istemeyenleri ceza ile inzâr etti. [30] Bu arada yazı san'atma da adetâ husûsî bir ehemmiyet veriliyor gibiydi. Birçok muhaddisin kaydettiği bir Hadîs'e göre, baba oğluna yazı yazmayı Öğretmekle mükellefti. [31]
Medine'ye uzaktan gelen murahhas heyetleri Medîneliler'in himayesine verildği zaman bu onların sadece iaşe ve ibâdeti için değil, aynı zamanda onların tahsil ve terbiyesi içindi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), onlara bilgilerinin seviyesini Ölçecek su'aller sorardı. [32]
Medine'li Olmayanların Tahsil ve Terbiyesi:
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine dışına muallimler göndermesi, O'nun siyâsetinin bariz hususiyetlerinden biriydi. Bu muallimlerden en az kırkı, Bi'r-i Ma'ûne'ye giderken şehîd edildi, [33]diğer büyük birkısmı da Necrân[34] ve Yemen'e[35] gönderildi. Hicretin dokuzuncu senesinde Ye-men'deki eğitim ve öğretimi tedvire bir memur ta'yîn edildi. [36]
İlmin yayılmasına yardım eden diğer bir âmil de, Rasûlullâh (s.a.v.)'in Hadîslerinin tesiriydi. Zira Hadîs-i şeriflere göre fahrî muallimlik her münevverin vazifesi ve insanın bilgisini esirgemesi ise cezayı mucip bir günahtı. Diğer taraftan talebe ve hocaların alacakları birçok mükâfat da, yine bir başka Hadîs-i şerifte müjde ediliyordu.[37]
Ma'ârif Siyâsetinin Neticesi:
Bu siyâsetin neticesi olarak okuma-yazma seferberliği büyük bir sür'atle yayıldı. Hicret'ten hemen sonra Kur'ân-ı Kerîm, miktarı ne olursa olsun, veresiye yapılan bütün muamelelerin iki şâhid huzurunda yazılmasını emretti. [38]
Ma'ârif sahasındaki bu mavaffakıyetlerin bir başka delili de, Rasûlullâh (s.a.v)'in yanında devamlı veya zaman zaman yazı yazan zabıt kâtiplerinin uzun bir listesinin bulunmasıdır. Bunların sayısı elli kadardı. [39]Çoğuna husûsi vazifeler verilmişti. Kimi, kabile reisleriyle irtibat sağlıyor; kimi de, zekât ile öteki vergilerin ve zirâi mahsullerin muhasebesini yapıyordu. [40] Bunlardan biri belki de başkâtiplik vazifesini görüyor ve gelmeyen kâtiplerin işini yapmakla beraber, [41] Rasûlullâh (s.a.v)'in mührünü muhafaza etmek, diğer işlere ve gelen mektuplara üç gün zarfında cevap vermekle de mükellef bulunuyordu. [42]Arap olmayanlarla muhabere edebilmek için o zaman yabancı diller ve yazılar dahi öğrenilmişti. [43]
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kâtipleri hakkında yazılmış birçok eser vardır. [44] Bunlar, onun tesis ettiği devletin kâtiplik hizmetleri hakkında bilgiler ihtiva etmektedir. Yazı yazmak hanımlara da öğretiliyordu. Yazı yazmayı bilen birçok hanımın ismi kayıdlara bile geçmiştir.[45] Bundan başka, mektup yazmak, tashih yapmak, müphem harfleri noktalamak ve kumlar üzerine yazı yazmak gibi marifetler hakkında Rasûlullâh (s.a.v)'-in verdiği şâyân-ı dikkat tavsiyelere dâir muhtelif misâller vardır. [46]

Hicrî Birinci Asırda Arap Edebiyatı:

Hilâfet'in ve Emevîler Devri'nin ilk zamanlarına âit yazılı metinler, ya çok evvelden kaybolmuş veya Abbasîler Devri'nin zengin edebiyatına karışmıştır.
Elimizde bulunan pek az malzeme ile, bu asırda müelliflerce işlenen dînî olan ve olmayan muhtelif mevzuları şu şekilde hulâsa etmek mümkündür:
Dînî Olmayan Mevzular:
1) Şür, [47]
2) Atasözü, [48]
3) Cahiliye Devri Tarihi, [49]
4) Şecere İlmi, [50]
5) Tıb, [51]
6) Madenler Bilgisi. [52]
Dînî Mevzular:
1) Kur'ân-ı Kerîm, [53]
2) İlk Tefsirler,[54]
3) Hadîslerdin Toplanmas[55],
4) İlmihaller, [56]
5) Mîras ve Hukukun Öteki Mevzularına âit Kitaplar, [57]
6) Zekât ve Vergi Üzerine Risaleler,
7) Siyer-i Nebî ve İlk Dört Halîfe'nin Târihi.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatına ve öteki târihî mevzulara dâir Hicrî birinci asırda yazılan eserler çok tekâmül etmişti. Siyer-i Nebî hakkındaki çalışmaların Sahâbe-i Kiram tarafından başlatıldığını görmekteyiz. [58] 'Abdullah b. 'Amr b. eVÂs, birçok târihî vak'a kaydetmiştir. Onun eserini, 'Amr b. Şu'ayb (Ö.118 H.)'ın rivayet ettiği Hadîsler'de; büyük babası Abdullah b. 'Amr'ın kitaplarını kendisinin değerlendirdiği gibi tedkîk etmek hâlâ mümkündür. [59] 'Urve (Ö.93 H.) Rasûlullâh (s.a.v)'in hayatı hakkında yazdığı eserde, kendi kaynaklarından bahseder ve bu bilgileri yazılı bir halde temin etmiş olması da çok muhtemeldir. Siyer-i Nebî'ye dâir şurada-burada birçok eser zikredilmiştir. Meselâ "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hizmetinde Olanlara Dair Lâyiha" gibi. [60] Bu eser, Rasûlullâh (s.a.v.)'in birçok hükümdar ve kabile reislerine müzakere için yolladığı elçileri hakkında yazılmış bir kitaptır. [61]Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mektuplarının çok erken devirdeki kolleksiyonlarına yapılmış atıflar mevcuttur. [62]Târihî yazılar, sadece Rasûlullâh (s.a.v)'in hayatına hasredilmiş değildir. Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muâviye (r.a) arasındaki muharebenin târihi dahi yazılmış bulunuyordu. [63]
Yukarıda bahsedilen bütün mevzular ve daha birçoğu, hemen hemen tam Rasûlullâh (s.a.v.)'in zamân-ı sa'âdetlerinde doğan ve O'nunla alâkadar olan müellifler tarafından ele alınmıştır. Bu mevzuların hepsi de esas itibariyle İslâmîdir, ve şiir değil nesir olarak yazılmışlardır.
Bu Müellefât Hakkında Goldziher ve Nicholson'ın Görüşleri :
Profesör R.A. Nicholson, Goldziher'in Muhammedanische Studien isimli eserinin II. cildinin 203'cü sayfasından iktibas yaparak[64] şöyle demektedir: "[Emevî Hanedanı] devri nesir yazarlarından, ancak sadece birkaçı hakkında umumî bir kanaat beyan edebiliriz. Çünkü onların eserleri hemen hemen tamâmiyle kaybolmuştur. Edebiyatın bu dalında lâik ve gayr-i İslâmî bir ruh hâli hüküm sürüyordu. Bunun, Emevî saltanatı himayesinde ve bizzat hanedan içinden yetişen şâirlerin bariz vasıflarından biri olduğu söylenir. [65] Nicholson, Goldziher'den iki isim daha naklediyor. Şam hükümdar sarayından, târihî tedkîkler yapmak için teşvik gören bu iki zât Abîd b. Şaryah ile Vehb b. Munebbih'dir. Bunlardan sonra da Magâzî müelliflerinden Mûsâ b. 'Ukbe ile İbn İshâk'ı zikretmektedir. Nihayet Hadîsler'i cem edenlerden biri olarak ez-Zuhrî'den ve Es'ad b. Mûsâ (5.749 m.)'mn eseri Kitâbü'z-Zühd'den bahsetmektedir. [66]Goldziher'in Muhammedanische Stud, II, s.72 vd'dan nakiller yapan J. Schacht ise şunları yazmaktadır: "Goldziher, Emevîler zamanında müte-dâvil olan Hadîsler'in hukukla pek az ilgisi bulunduklarını, fakat buna mukabil ahlâk, itikad, siyâset ve kıyametle alâkalı olduklarını ortaya koymuştur. [67] Goldziher'in ortaya attığı, Schacht'ın ve diğerlerinin de kabul ettiği bu faraziye, hakikatte, Emevîler Devri edebiyat târihinin yanlış anlaşılmasından ileri gelmektedir. Goldziher'in son görüşü, belki de Es'ad b. Musa'nın Kitâbu'z-Zühd adlı eserine istinad ettirilmiştir. Zira bu esere kendisi tarafından atıfta bulunulmaktadır. Ancak eser, işaret edilen bu asra âit değildir. Es'ad b. Mûsâ, Abbasîler Devri'nin ilk zamanlarında h.132 [749]'de doğmuş ve 212 [827]'de vefat etmiştir. [68]
Goldziher'in, Emevîler Devri'nin ilk zamanlarına âit olan yazılar ve kitâbiyât hakkındaki görüşü, onun devrin dînî şartlarına bakışının tabiî bir neticesidir. Elinizdeki bu kitabın gayesi, Hadîs tedkîklerinde zarurî bir eser olarak telâkki edilen Goldziher'in Muhammedanische Studien isimli kitabını tenkîd etmek değildir. Lâkin şöhretli ve nüfuzlu bir âlim olarak o, bir hatâ yaptığı takdirde netîcede diğer birçok âlimi de yanıltmış olmaktadır. [69]Bununla beraber Goldziher'in eseri, Schacht'ınki bir tarafa bırakılırsa, Hadîs hakkında yazılmış tek ciddî bir kitap olduğundan bazı mühim noktalarda onun elde ettiği neticelere bakmak bir zaruret haline gelmiştir.
Goldziher'in bu eseri ile ilgili daha fazla mütâlâa beyân etmeye geçmeden evvel, onun istidlallerini ve kullandığı kaynakları bir araya getirip tedkîk etmek daha iyi olacaktır. Aşağıdakiler, Goldziher'in hicrî birinci asırdaki İslâm'a dâir olan görüşlerinin hülâsası dır.[70]
İlk İslâm Toplumuna dâir Goldziher'in Görüşleri:
1) Müslümanlar, itikâd ve tatbîkât bakımından İslâm'ın tamamen câhiliydiler.
2) İslâm'ın bizzat kendisi, âdetlerini sistemli bir ideoloji ile birleştirmekten acizdi.
Goldziher'in hüküm verirken dayandığı temeller, mehazlar ve istidlalleri:
1) Halk İslâm adına çarpışıyor, hattâ camiler inşa ediyordu; halbuki Suriye'de olanlar, günde sâdece beş vakit namazın farz olduğundan bile habersiz bulunuyor ve bu bilgi için Peygamber'in eski arkadaşlarından birine müracaat etmek mecburiyetinde kalıyorlardı (s. 30/3). [71]
2) Halkın nasıl ibâdet edileceği hususunda hiçbir fikri yoktu. (s. 30/1).
3) Bundan dolayı Benû 'Abdi'l-Eşhel kabilesinin imamlık yapacak sadece bir kölesinin bulunmuş olması pek tuhaf değildir (s. 30/4).
4) Onlar o kadar câhildiler ki, İbn Abbas Basra'hlara sadaka-ı fıtır vermelerini söylediği zaman sadaka-ı fitrın ne olduğunu bilemediler de kendilerine Medîneliler îzah ettiler (s. 29/4).
5) Bu dönemdeki Arablar, İslâmî mefhumlara pek fazla âşinâ değillerdi; onun için müslümanların öğretimiyle işe başlamak lâzımdı, tâ ki kimse es-selâmun 'alâ'1-lâh demesin (s. 30/6).
6. Ve, halkı kürsüde şiir okuduğu vakit onun Kur'ân olduğunu zanneden bir milletin dînî bilgisinden insan ne bekleyebilir (s. 30/7).
7. Mevzu' hadîslerin ortaya çıkışındaki resmî tesir ve fa'âliyet çok eski devirlere kadar gider. [Hz.] Mu'âviye'nin el-Muğîre'ye verdiği, [Hz.] Ali'yi ve mu'akkibîerini alenen itham etmek, kendi yanından kovmak, onları bir Hadîs râvîsi olarak dinlememek, dâima [Hz.] Osman'ı ve taraf-
arAbistanda edebî fa'âltyetler tarlannı övmek, sadece onlarla samimî olmak ve Hadîs rivayetinde onla-merci tanımak hususundaki ta'lîmat, [Hz.] Osman'ın lehinde ve [Hz.] Ali'nin aleyhinde olan Hadîslerin çoğalmasını ve yayılmasını teşvîk eden resmî bir beyanattı (s. 35/1).
Yukarıda gösterilen tablodaki birinci hatâ ilk devirlerdeki eğitim fa'âliyetlerine ışık tutan kaynakların tamamen ihmâlidir.
Sonra, bazı Şi'î kaynaklarına ve müellifi meçhul el-'Uyûn ve'l-Hadâ'ik adlı esere müstenid birçok mühim neşriyat vardır. Emevîler devri aleyhindeki bu yayınları, hakîki kıymetlerini değerlendirmek için Goldziher'in tenkîdli bir şekilde okuması îcab ederdi.
Bundan başka o, tek bir hâdiseyi ele alıyor ve onu bütün bir asra ve bir hanedana teşmil ediyor. Bu meselelerin hiçbirinde onunla hemfikir olmak mümkün değildir.
Eğer bir kimse, Goldziher'in araştırma tekniğini ve umûma teşmil etme metodunu kullanmak mecburiyetinde kalsa, o takdirde 20, asrın şöyle bir portresini çizmiş olur:
1) Avrupa'da cemiyet o kadar tefessüh etmiştir ki, kiliseleri bile dîne mugayir maksadlar için kullanmaktadır.[72]
2) Halk o kadar ahlâksızlaşmıştır ki, 8-10 yaşlarındaki kız çocuklarını fahişelik yaparak hayatlarını kazanmaya icbar etmektedirler. [73]
3) Hiç emniyet kalmamış; cemiyeti gangsterler ve müttefikler istilâ etmiş ve insanlar devamlı can ve mal tehlikesi içinde yaşamaktadırlar. [74]
4) O kadar zâlimler ki, yeni doğmuş istenmeyen çocukları diri diri gömüyorlar. [75]
Yukarıdaki hükümlerin manasızlığı Goldziher'in araştırma tekniği ile umûma mâl etme metodunun hükümsüzlüğünü ortaya koymaya kâfidir. Hattâ biz onun umûmîleştirme usûlünü kabul etsek bile, onun nihaî hükümlerine iştirak etmemiz hemen hemen imkânsızdır, zira müracaat ettiği mehazlar onun faraziyelerini hiçbir şekilde isabetli bulmazlar. [76]

Goldziher'in İstidlal Ve Mehazlarının Tahlili:

Şimdi Goldziher'in istidlallerini, yukarıda gösterilen sıraya göre tedkîk edeceğiz.
Ulemânın, Vitir namazı vâcib midir yoksa sünnet midir diye ihtilâf ettiğini, her İslâm hukuku talebesi bilir. Bu ihtilaf şimdi bile mevcuttur. [77] Aynı cinsten münakaşalar ulemâ tarafından bugüne kadar yapıla-gelmiştir. Bütün İslâm dünyâsının, hergün kılınan beş vakit farz namazın hakikatinden gâfil olduğunu düşünebilir miyiz? Bundan başka, Suriyeliler Mekke'ye hacca giderlerdi; ve Goldziher'e göre 'Abdülmelik, İbn Zübeyr zamanında siyasî bir buhrandan korktuğu için onları hac'dan men etmek istemiştir. [78]
Demek ki, hacca gidenlerin sayısı siyasî bir karışıklığa sebeb olacak kadar çoktu. Aksi halde 'Abdülmelik onlardan korkmazdı.
Şu halde, her sene hacca giden Suriyeliler namazın ne olduğunu katiyetle biliyorlardı. Peki, yukarıya iktibas edilen metne göre, bir kimse nasıl olur da Suriyelilerin günlük namazların sayılarını bile bilmediklerini iddia edebilir?

2) Yaptığı ikinci iktibasın ise vardığı netîce ile hiçbir alâkası yoktur. Ibn Sa'd'a göre [79] Hz. Peygamber [s.a.v], müslümanlara nasıl ibâdet edeceklerini öğretmesini Mâlik b. el-Huveyris'e emir buyurmuştur. Bundan dolayı, demek oluyor ki O, namazın nasıl kılındığını amelî olarak göstermek üzere camilere gidiyordu. Buhârî, îbn Sa'd ile hemfikirdir ve bu haberi, hem Buhârî'nin serlevhaları verir, hem de yukarıya iktibas edilen ifâdeler teyid ederler. Mâlik b. el-Huveyris, hâzırûna, sadece öğretmek ve misâl vermiş olmak üzere namaz kıldırıyordu. Bu, ne farz namazların vaktine rastlıyor, ne de namaz kılanların hatâsını bulmak ve bu hatâ ile onları kınamak maksadını güdüyordu. İçlerinden biri [ilim] öğretecek [diğerleri öğrenecek], sonra bütün bir cemiyetin câhil olduğu neticesine varılacak. Üstelik bir de Goldziher'in, lâik ve gayr-ı İslâmî bir yapıda olmakla itham ettiği iktidar mevkiindeki hanedanın, hükmettiği devrin ta'lim ve terbiye fa'âliyetleri hakkında hiçbir söz edilmeyecek. Bu ne ga-rib bir hükümdür! [80]

3) Benû 'Abdi Eşhel Medine'de veya onun kenar mahallelerinde yaşadı. Bu, Sa'd b. Mu'az'ın kabilesi idi79. Ebû Râfi' der ki, Hz. Peygamber [s.a.v], ikindi namazından sonra Benû Abdi Eşhel'i ziyaret eder ve onlarla konuşurdu. Bazen görüşme ve konuşmaların akşam namazına kadar uzadığı bile olurdu.[81]

Bu takdirde birçok insanın nasıl namaz kılındığını öğrenmiş olması lâzım gelir. Bu kabîle, kendisine namaz kıldıracak köleden başka bir İmam temin etmekten âciz olacak kadar ücra bir çöl kenarında bulunmuyordu. Bu kabîle, Goldziher'in de iyice bildiği gibi, Medine'nin göbeğinde yaşıyordu. [82]Peki bu hâdiseyi, İslâmî bilgilerle kâfi derecede mücehhez olduktan sonra namaz kıldırabileceği manâsına gelecek şekilde tefsîr etmek daha aklî değil midir?

4) Bu rivayet mürsel'dir, Mevsûkiyeti münakaşa götürür. Bundan başka, eğer o sahîh bir rivayet olsa bile, münferit bir vak'a olarak kalır. O halde Goldziher'in yaptığı gibi, bu nasıl olur da umumîleştirilebilir?

Medîne-i Münevvere'de, oraya yerleşmiş elliden fazla meşhur Sahabe vardı. Ebû Mûsa'l-Eş'arî, Enes b. Mâlik, Kabîsa b. el-Muhârik onlar arasında idi. [83] Hasanü'l-Basrî, Ahdullah b. Muğaffal için Ömer İbnü'l Hattâb'ın Basralıları okutmak üzere gönderdiği on kişiden biridir, der. [84] Onun için öyle bir durum olsa bile, bunun umûmîleştirilnıemesi lâzım gelir.

5) Bu hüküm yersizdir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uğraştığı Arap topluluğu putperetti. Yeni din ve bu dînin ibadet şekli onlara tamamen yabancı idi. Binaenaleyh ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun daha önce bir benzeri görülmediği için onlar herşeyi öğrenmek mecbûriyetindeydiler. Bundan başka bu mesele Hz. Peygamber (s.a.v)'in ashabını ilgilendiriyordu. Sahabelerin hocası bizzat Hz. Peygamber (sallâllahü 'aleyhi ve sel-lem)'di. Bu itibarla İslâmî mefhumların câhili bulunmak, umûmî bir delîl olarak gösterilemez.

6) Numara 6'daki iktibasda, Vali olan 'Uteybe b. en-Nahhâs el-'Ic'lî'nin Kur'ân-ı Kerîm'i bilmediği ve âyet zanniyle şiir okuyacak kadar onun cahil olduğu îma edilmektedir. Bu ifâdeler, şüphelidir. Hattâ, hâdiseyi hikâye eden İbnü'l-Kelbî ile Avâne'nin Şi'î temayüllü olması ve 'Uteybe'nin de Hz. Osman ve Emevî taraftan bulunması bütün hâdiseyi toptan şüpheli duruma sokmaktadır. Şüpheyi icap ettiren başka bir sebep de, 'Uteybe b. el-Nahhâs el-İcli'nin yaşıdır. Hz. Osman (r.a.) Hicrî 35 yılında şehîd edildiği zaman o Hulvân valisi bulunuyordu.[85] el-Muğîre 45 senesinde Hz. Muâviye'yi görmeye giderken 'Uteybe'yi Küfe valisi tayin etti.[86] Bu târihten itibaren de, Taberî tarafından zikredilmez. Hicrî 11 senesinde o, Ridde, harbine iştirak etmişti. [87]Binaenaleyh 'Uteybe'nin bu tarihte en az yirmi yaşında olduğunu farzetmekte ve eğer yaşadıysa, ortalama yaş olan altmış seneyi buna ilâve ederek, onun takriben Hicri 50 yıllarında vefat etmiş olduğunu kabul etmekte hiçbir beis yoktur.

'Avâne'nin Hicrî 85 yıllarına doğru doğmuş olması çok muhtemeldir[88] ve onbeş yâhud yirmi yaşma gelinceye kadar valiyi gelişigüzel tenkîd edebilecek bir mevkide bulunmuş olması mümkün değildir. Bütün bunlar dikkate alınırsa, bu hâdisenin Hicrî ikinci asrın başında cereyan ettiği görülür. O sıralarda 'Uteybe belki 110 yaşında bulunuyordu. O'nun o kadar uzun yaşadığını kabul etsek bile bu yaştaki bir adamın vali ta'yin edilmesi şüphelidir.

7) Emevîlerle Hz. Ali taraftarları arasında harpler zuhur ettiği ma'lûmdur. Bugün bile her memlekette her devlet, rejime sâdık olan kimseleri çalıştırır, başkaldıranları da ezer. Emevî devleti de aynı usûllere başvurmuştur. Fakat yapılan iktibasın tamâmında, ahâdîs uydurulmasını ve onların yayılmasını açıklayan ne resmî, ne de gayr-i resmî hiçbir beyanat yoktur. Hz. Muâviye diyor ki: "Ali'nin ve Halîfe Osman'ı şehîd edenlerin aleyhinde bulununuz ve Osman'a dua ediniz..,." ilh. Hz. Ali'nin aleyhinde olmaktan başka, bu harekette hiçbir yanlışlık görülmemektedir. Herhangi bir Hadîs uydurmayı ise en ufak şekilde îmâ eden tek bir kelime dahî yoktur.

Goldziher'in müracaat ettiği eserlere bakınca insan şu hükme varmaktadır: Onun, dînî bilgiler ve Hicrî birinci asırdaki tatbikatla alâkalı olarak elde ettiği malûmat eksik ve dengesizdir. Bundan dolayı, onun yukarıda zikredilen faraziyelere müstenid öteki hükümleri de temelsizdir. Emevîler devrindeki nesir'in lâik ve gayr-i İslâmî olduğuna inanışı tamamen hatalıdır. Bu eserin üçüncü bölümünde görüleceği veçhile, Emevîler Devri'ndeki Hadîs müdevvenâtının azameti bizi bu faraziyeyi reddetmeye mecbur bırakmıştır. İddi'â, tedkîk edilen devir hakkındaki eksik bilgiye ve dindar halkın Emevîlere mu'ârız olduğunu kabul eden keyfî bir hükme dayanmaktadır. Eğer, mütedeyyin insanların Emevîlerin karşısında olduğunu ispat edecek birkaç hâdise gösterilebilse idi, bu takdirde Emevîler için çalışanların uzun bir listesi meydana çıkmış olurdu. Abbasîler Emevîlerden daha fena olmasa bile, hiçbir ölçüye göre Emevîlerden daha iyi değillerdi. Bir tarihçi Emevîler hakkında yazdığı zaman çok dikkatli olmaya mecburdur. Çünkü bu mevzuda bugün mevcut olan bütün kaynaklar, Emevîlere zıd bir devrin eseridir.

Edebî Fa'âliyetlerin Diğer Şekilleri:

Sahâbe-i kiram, Asr-i Sa'âdet'de, Rasûlullâh (s.a.v) ne imlâ ettirirse onu kopya ederdi. Bir çok sahabede O'nun muhtelif zevata gönderdiği mektupların suretleri vardı. Bununla beraber bu işi, Rasulûllâh (s.a.v)'m emri ile mi, yoksa kendi arzuları ile mi yaptıkları henüz belli değildir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında bile muhafaza edilen çeşitli tahrirler vardı. Bir ara İslama girenlerin listesinin yapılmasını emrettiler. Liste, 1500 isim ihtiva ediyordu.[89]

Rasulûllâh (s.a.v.) zamanında olanlar dâhil herhangi bir askeri sefer için yazılanlar da kaydedildiler. [90] Kayıt sistemim tam mânâsı ile ortaya koyan Hz. Ömer (r.a.) oldu. Belki bu teşebbüs resmî vesikaların muntazam bir şekilde muhafazasının başlangıcını teşkil etmiştir. Halîfe Ömer, kabilelerle veya yabancı devletlerle yaptığı bütün mu'âhedeleri Tâbut adında bir kutu uçinde muhafaza ediyordu. [91]

Kırtâs'ı muhafaza etmek için Halîfe Osman'ın evine bitişik bir ev vardı. Hz. Osman şehid edildiği zaman Fâtıma binti Şerik, Mervân'ı oraya saklamış ve böylece onun hayatını kurtarmıştı. [92] Orası belki de hazî-ne-i evrak idi. Taberî, bilâhare bu yerden, Hicrî 68'de 'Amr b. Sa'id'in şehâdeti vesilesi ile, Beytü'l-Karâtîs (Devlet Evrak Evi) olarak bahseder. [93] Birinci asrın sonuna doğru, Kırtâs resmî yazışmalarda kullanılmak üzere, valilere bile dağıtıldı. [94]

Husûsî Ve Umûmî Kütüphaneler:

Hicrî birinci asrın ortasında Abdülhakem b. 'Amr el-Cumahî adında bir zât, bir umumî kütüphane kurdu. Kütüphanede muhtelif mevzulara, çeşitli oyunlara ve fenerlerin nerelere asılacağına dâir yazılmış Kurrâsât (kitaplar) bulunuyordu. Mütalâa veya tedkîk için halk kütüphaneyi kullanmakta serbestti. [95]

O vakit yine, İbn Ebî Leylâ'nın da bir kütüphanesi vardı ve sâdece Kur'ân-ı Kerîm nüshalarını ihtiva ediyordu. Halk oraya Kur'ân okumak için gelirdi. [96]

Hâlid b. Yezid b. Mu'âviye'nin mülkü olarak zikredilen başka bir kütüphanede daha vardır.

Ancak bu, Krenkow'un zannettiği gibi, umûmî kütüphanelerin en eskisi değildir. Zîra Abdülhakem ve Ebû Leylâ'nın kütüphaneleri, muhtemelen bu kütüphaneden çok daha evvelki bir târihde mevcuttular.

Bizce malûm olmayan daha başka kütüpheneler de olabilir. Çünkü bu malûmat şurada burada dağınık vaziyettedir, ve mevcut olan kaynaklarda kütüphanelere dâir herhangi husûsî bir bölüm yoktur.

Maamafih bu kütüphanelerin böyle erken bir devirde mevcut olması, Emevîler devrinin başlangıcındaki fa'âliyetier hakkında bizim için kâfi derecede bir delil teşkil ederler. Goldziher'in anlatmak istediği gibi o, ne lâik ve ne de gayr-i İslâmî edebî faaliyetler devri idi. Eğer öyle olsa ıdı, Abbasîler devrinin başında, her sahadaki muhteşem muvaffakiyetler olamazdı.[97]

---

[1] İbn 'Abd Rabbih, el-'Ikdu'l-Ferîd, IV, s. 157; Balâzurî, Fütûhu'l-Büldân, s. 580; İbn Kuteybe, Te'vtlu Muhtetifi'l-Hadîs, s.366; keza bk. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, III, i, s. 77,148; krş. Lammens, Mecque, s. 103-145.

[2] Balâzurî, Fütûh., s. 579-145

[3] İbn Kuteybe, 'Uyûnu'l-Ahbâr, I, 43; İbn 'Abdil-Berr, el- Kasd., s. 22

[4] Balâzurî, Fü(ûı., 579; İbn Abdi'l - Berr,age, s.22

[5] İbn Habîb, Muhabber, s. 475

[6] Balâzurî, Fütûh., s. 583.

[7] İbn Kuteybe, 'Uyünu'l-AhbârJV, 103; keza bk. el-Meydânî, EmsâlM, 47

[8] Nâsiru'd-Dîn el- Esed, Masâdiru'ş -Şi'ri'l- Câhilî, s. 107-133, bilhassa s. 122- 133'de Câhiliyye devrinde Arabistan'da şiirin yazıldığını gösteren muhtelif manzumeye âit 20 kaynak belirtilmiştir. Ayrıca bk. Krenkow, "The Use of Writing for the Pre-servation of Ancient Arabic Poetry", s. 261-68.

[9] Nâsıru'd-Dînel-Esed,Arasddw\f 165.

[10] Tafsilât için bk. Nâsıru'd-Dîn el-Esed, Masâdir,66.

[11] Ebû'l-Ferec Isbahânî, Kit&bul- Agânî, II, 180; V, 118.

[12] M. Hamîdullah, Vesâ'ik., no. 181, parag. 5.

[13] Hatîbül- Bağdadî, Takyîdü'l-'Ilm, s. 51-52.

[14] Sicistânî, el-Mu'ammerûn,Yl, 18, 19, 69 nakleden; Nâsıru'd-Dîn el- Esed, Masâdıru'ş- Şi'r., s. 166; İbn Hişâm, Sire., s.185.

[15] Nâsıru'd-Dîn el-Esed, Masâdıru'ş-Şi'ri'l-Câhilî, s. 165; keza bk. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, IV, II, 32-33; Ebû'l-Ferec el-Ibahânî, el- Agânî, IV, s. 237, bunların kabilelere âit yazılı şecereler olduğuna dâir işarette bulunmaktadır.

[16] S.M. Ruth, "Arabic Books and Libraries in the Umaiyad Period", Amerikan Journal ofSemitic Languages and Literatures, LIV, s. 49.
[17] İbn Hacer, Tehzlbü't- Tehzîb, c. VIII, s. 38.
[18] Hatîbü'l-Bağdâdî, Takyîdü'l-'Ilm., Şam, 1964, s. 51-52
[19] H. Bağdadî, Takyîdü'l-'Ilm., s. 56- 57. Fakat Kitâb-ı Mukaddes'e karşı daha iyi muamele için bk. İbn Hacer, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, no. 843.
[20] Muhammed b. İsmail el-Buhârî, el-Câmi'u's-Sahîh, "Bedu'1-Vahy", I; keza bk. "İ'tisâm", 25; "Tevhîd", 51; bazı rivayetlerde el-'Arabiye kelimesi el-'ibrâniye olarak geçer. Varaka b. Nevfel her iki dili de bildiği için bunların ikisinde de yazmış olabilir; yahut bu, metni istinsah ederken meydana gelmiş eski bir tenakuzdur. Daha fazla bilgi için bk. Kilgour, The Gospet in Many Years, Londra 1929, s. 10-11, burada şu bilgiyi vermektedir: "Hıristiyanlara âit Mukaddes Kitab'ın Arapça'ya yapılan ilk tercümesi VIII. asırdan sonradır..."; M. de Goeje, Quotations
ım, the Bible in the Qoran and the Tradition, Berlin, 1897, s. 185, burada müellif, Nöldeke'nin şu görüşünü paylaşmaktadır: "Ne Asr-ı Sa'âdet'de ve ne de Müslümanların dedeleri zamanında, İncil'in Arapça'ya yapılmış ne tamamen ve ne de kısmen hiçbir tercümesi mevcut değildi".
[21] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 3-5.
[22] Kur'ân-ı Kerim, el-'Alak sûresi, âyet: 1-5.
[23] R.A. Nicholson, A Literary History of the Arabs, Cambridge, 1962, başlıklı eserinde diyor ki: "[Hz.] Peygamber'in okuma-yazma bilip bilmediği mes'elesi Nöldeke tarafından tedkîk edilmiştir... Fakat onu bir neticeye varmadan bırakmıştır... Kendisine gelen vahyi teyid etmek için O'nun (Hz. Peygamber'in) ümmî olarak ömür sürmek istediği anlaşılmaktadır: 'Sen (Muhammed) bundan (Kur*ân'dan) evvel hiçbir kitap okur değildin. Elinle de onu yazmadın. Böyle olsaydı bâtıl söyleyenler elbette şüphelenir(ler)di.' {Kur'ân, el-'Ankebût, 48)' ". Hz. Peygamber {s.a.v.) geçmişte hiçbir şey ne okudu, ne yazdı. Bundan dolayı, kendisine gelen vahye inanılmasını temin için, bir ömür boyu O'nun ümmî olarak kalmak istediğini iddîâ etmek mümkün değildir.
[24] Pesâvî, Târîh (yazma), III, 193b.
[25] İbn Hacer, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, Kahire 1358/1939, no. 1777.
[26] İbn Sellâm, el-Emuâl, Kahire, 1353, s. 116; keza, İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kebîr, Leyden 1904-1940, II, s. 14; Ahmed İbn Hanbel, El- Müsned, Kahire 1313/1985, s. 247; Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim, el-Müstedrek, Haydarabad II, s. 140.
[27] Meselâ 'Ubeydu'1-lâh b. Sâmit; bk. A. İbn Hanbel, el- Müsned. V., s. 315
[28] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-Kebîr, IV, II, s. 150.
[29] Ba\âzuri,Ensâbu'l-Eşraf, I, s. 273.
[30] Heysemî, Mecma'u'z-Zevâyid ve Menba'u'l-Fefâyid, I, s. 164; Kettâni, et-Terâtîbül-İdâriyye, Rabat 1346-49/1927-30,1, s. 41-42.
[31] Kettâni, et-Terâtîbü't-İdâriyye, II, s. 239-240.
[32] A. İbn Hanbel, el-Müsned, IV, s. 206
[33] Balâzurî, Ensâbu'l-Eşrâf, I, s. 375.
[34] İbn Sa'd, Tabakâtul'l-Kebîr, III, II, s. 299.
[35] A. İbn Hanbel, el- Müsned, III, s. 212; IV, s. 397; M. b. Ahmed Dûlâbî, el-Kunâ ve'l-Esmâ', Haydarabad 1322/1904,1, s.19.
[36] Muhammed İbn Cerîr et -Taberî, Annales, Brill baskısı 1879-1901.1, s.1852- 53.
[37] Fahrî olarak öğretmek için bk. : A. İbn Hanbel, el- Müsned, V, 315; öğretimde mükâfat için bk. IV, 239, 240, 154; V, 196; Ebû Hayseme, el-'İlm, yazma, y. 2b; bilgisini saklayanın cezası için bk. Tirmizî, 'Hm, 3, Tafsilât için bk. M. Hamîdullah, "Educational System in the Time of the Prophet", Islamic Culture, (1939), s. 48-49.
[38] Kur'ân-ı Kerîm, el- Bakara, âyet: 282.
[39] Kettânî, et-Terâtîbü'l-İdâriyye, I, s. 115, burada kırkiki isim zikredilmiştir; listeye, el-Vesâ'iku's-Siyâsiyye'den de birkaç isim daha ilâve edilebilir.
[40] Tafsilat için bk. Taberî, Annales, II, 836; Balâzurî, Fütûhu'l-Büldân, s.581-83; Mes'ûdî, et-Tenbîh ve'llşrâf, Leyden 1894, s. 282- 84; İbn 'Abd Rabbih Ebû Ömer Ahmed İbn Muhammed, el-'Ikdu'l-Ferîd, Kahire 1359/1940, IV, s. 161-62; İbn Mis-keveyh, Tecâribül-Umem, yayımlayan L. Caetani, Luzac, 1909, I, s.291-92; M.b. 'Abdûs Cahşiyârî, el-Vuzerâ ve'l-Küttâb, Kahire 1938, s. 12-13; Kettânî, et-Terâtîbül-İdâriyye, I, 8.121-24.
[41] Cahşiyârî, el-Vuzerâ ve'l-Küttâb, I,s.292; İbn 'Abd Rabbih, el-'Ihdu'l-Ferid, IV, s. 161-62.
[42] İbn Miskeveyh, Tecâribü'UUmem, I, s.292; tbn 'Abd Rabbih, el-'Ikdu'l-Ferîd, IV, s. 161-62.
[43] Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned, V, s. 186; Balâzurî, Fütûhu'l-Büldân, s.583; İbn Ebû Dâvud es-Sicistânî, el-Mesâhif, neşir: A. Jeffery, Brill, 1937, s.3; Ahmed Kalkaşandî, Subhu'l-A'şâ, Kahire 1922-, I, s.165.
[44] Tafsilat için bk.: Kettânî, et-Terâtibül'-İdâriyye, I, s.124-25.
[45] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-Keblr, VIII, s.220; Balâzurî, Fütûhu'l-Büldân, 8.580-81.
[46] Meselâ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "yazdıktan sonra tashih etmek" hakkındaki tavsiyesi: Muhammed b. Yahya es-Sûlî,Âdâbu'l-Kuttâb, Kahire 1341, s.165.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 5-8.
[47] Bk. N&sîru'd-Dîn el-Esed, Masâdiru'ş-Şi'ri'l-Câhilî, s.155-164.
[48] İbnu'n-Nedîm, el-Fihrist, neşir: G. Flügel, Leipzig 1871, s.89-90.
[49] İbnu'n-Nedîm, el-Fihrist, s.89. Keza, Brockelmann, GAL, I, s.250-52 (Arapça tercümesini yapan:en-Neccar)'ye, TJbeyd b. Şarya ve Vehb b. Munebbih için bakınız.
[50] Yukarıda s.4-5.
[51] İbn Ebî Usaybi'a, 'Uyânu'l-Enbâ fi Tabakâti'l-Etibbâ, neşir: A. Müller, Konigsberg 1882-84,1, s.l63,164;ibnu'l-Kıftî,Târîftu7-flufcemâ, neşir: J. Lippert, Leipzig 1903, s. 324; İbn Culcul, Les Generations des Medicins et des Sages, neşir: Fuad Seyyid, Kahire 1955, s.61.
[52] el-Birûnî, el-Cemâhîr fi Ma'rifeti'l-Cevâhîr, zikreden: S. Mackensen Ruth, "Arabic Books and Libraries in the Umaiyad Period", American Journal ofSemitic Langu-ages and Literatures, LIV, s.60. Keza bk.: Encyclopaedia of İslâm, "Khalid b. Ya-zid" maddesi.
[53] Kur'ân'ın istinsahı için bk. Sicistânî, el-Mesâhif, 19; M.b.A. ez-Zehebî, Siyeru'l-Alâmi'n-Nubelâ, Kahire, 1956,1, 341; III, 248-49. Medine dışına gönderilmesi için bk. Sicistânî, age, 19. İstinsahtan sonra tashih için bk. A. İbn Hanbel, el-Müsned, IV, 216. Ticarî maksatla istinsah için bk. Dûlâbî, el-Kunâ ue'l-Esmâ, 1,155-6; Sicistânî, age, 130-31.
[54] Aşağıda Üçüncü Bölüm'de, İbn Abbas, Ubey İbn Ka'b, Sa'îd b. Cubeyr ve Katâde'ye bakanız.
[55] Aşağıda Üçüncü Bölüm'e bakınız.
[56] Aşağıda Üçüncü Bölüm'de Câbir b. 'Abdillâh ve Ebû Râfi''ye bakınız.
[57] Üçüncü Bölüm'de Zeyd b. Sabit, İbn Abbas ve Sekizinci bölüm'de de ez-Zührî'ye bk.
[58] Aşağıda Üçüncü Bölüm'de 17-19. ve 46 numaralı isimlere bk.
[59] Üçüncü Bölüm'de 12 numaralı müellife bk.
[60] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-Kebîr, I, II, s.179-180.
[61] Taban, Annales, I, s. 1560.
[62] Aşağıda Üçüncü Bölüm'de 'Amr b. Hazm'a ve ilgili dipnotlara bk.
[63] Aşağıda Üçüncü Bölüm'de Ali b. Ebî Talib'in kâtibi îbn Ebî Rafı' 'ye bk. O bu mevzuda bir eser tedvin etmişti. Eseri sadece Şî'î kaynaklar zikretmemiş, Sünnî kaynaklar da onu teyid etmişlerdir. Bu eserden iktibaslar için bk. Tabarânî, el-Mu'ce-mu'l-Kebîr, yazma, I, y.l44a, 216a.
[64] Ayrıca bk. Ignaz Goldziher, History of Classical Arabic Literatüre, Hildesheim 1966, s.31.
[65] R.A. Nicholson, A Literary History of the Arabs, Cambridge 1962, s. 246; keza bk. 'Ali Hasan 'Abdülkâdir, Nazratu 'Âmme fi Târîhi'l-Fıkhı'l-îslâmî, Kahire 1361/1942,1,8.113.
[66] R.A. Nicholson, A Literary History, s.247.
[67] J. Schacht, "Revaluation of Islamic Traditions" [İslâm Hadîslerinin Yeniden Değerlendirilişi], Journal of the Royal Asiatic Society, (1949), s.148.
[68] İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehz.b, I, Haydarabad 1325-27/1907-1909, s.260.
[69] Meselâ onun, Kudüs'deki Mescidle alâkalı olarak ez-Zührî hakkındaki sözlerine ve bu sözlerinin aşağıdaki müelliflere olan tesirine bakınız: a) Buhl, "Al-Kuds" maddesi, Encyclopadeia of islam, II, s.1098; b) A. Guillaume, Traditions of islâm, Oxford 1924, s.47-8.
[70] Ignaz Goldziher, Muhammedanische Studien, II, s.28-31.
[71] İlk rakamı Muh. Stud.'d&ki sayfa numarasını, ikincisi de Goldziher'in mehaz numarasını gösterir.
[72] Kilise gençlik klübü toplantısında esrar dağıtıldı: Daily Mirror, 17 Nisan 1967.
[73] Bir adam 8 ve 10 yaşlarındaki iki kız kardeşini pezevenklik maksadı ile çalıştırıyor: The Times, 22 Nisan 1967.
[74] ingiltere'de mücrimler haftada 500.000 sterlin çalıyor: Daily Telegraph, 2 Mayıs 1967.
[75] Meselâ bk. el-Fıkhu 'alâ Mezâhibi'l-Erba'a, s.246-250; İbnül-Humâm, Fethu'l-kadir, c. I, 300-303.
[76] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 8-13.
[77] Goldziher, Muh. Stud, s. 35-37.
[78] İbn Sa'd, vii, 1.29-30.
[79] Nicholson, Literary History of the Arabs, 246, Goldziher'in Muh. Stud. s.203'den iktibas ediyor.
[80] el-Humeydî, Cezvetü'l-Muktebes., Hadîs, no.1197; İbn Hazm, Cemheratü'l-Ensâb, s. 319.
[81] Tabarânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr 1,66a.
[82] Golüziher,Muh.Stud.,Zl.

[83] İbn Hibbân, Meşâhiru 'Ulema'i'l-Emsâr, 37-42
[84] Zehebî, Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ, ii, 345; heyetin başka bir âzası da İmrân b. Hüseyin idi, Zehebî, Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ, ii, 363.
[85] Taberî, Annales, neşir: De Goeje, I, s.3058.
[86] Taberî, Annales, II. s.72.
[87] Taberî, Annales, I, s. 1971.
[88] İbnü'n Nedîm, el-Fihrist, s. 91, vefat târihini H. 147 olarak veriyor.
[89] Buhârî, "Cihâd" 18l.
[90] Buhâri, "Cihâd, 140; "Nikâh", 111; Müslim, "Hacc", 424; İbn Mâce, "Menâsık",!.
[91] Balâzurî, Ensdl6., i.22.
[92] Taberî, Annales, II, 790.
[93] îbn 'Abdilhakem, Siretü Ömer b. Ahdilazîz, 64
[94] Isbahânî, Kitâbü'l- Ağânî, IV.253.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 14-17.
[95] İbnSa'dTa&aM(.,VI, 75.
[96] Krenkow, "Kitâbkhâna" maddesi, E.l. c.II,s.lO45.
[97] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 17-18.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNNETİN TEŞRÎ (HUKUKÎ) BOYUTU
Giriş
Mânası Tahrif Edilen Bir Hadis
"Siz Dünyanızın İşlerini Daha İyi Bilirsiniz'" Hadisinin Mânası
1. Savaş (Kıtal)
2. Zirâat
3. Tedavi
Sünnetin Teşri'deki Fonksiyonunu İnkâra Yönelik Aşırılıklar
İfrat Ve Tefrite Düşenler Arasında Teşri'î Sünnet
Tahkike Muhtaç Büyük Bir Mesele
Sünnetler Konusunda İmâm İbn Kuteybe'nin Görüşleri
İmam El-Karâffnin Değerlendirmesi
İmâm İbn Kayyim'in Görüşü
Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin Sünnetler Konusundaki Taksimatı
Risâlet'İn Tebliğine Yönelik Varid Olan Sünnetler
Risâlet'İn Tebliği İle İlgili Olmayan Hadisler
Reşîd Rıza'nın Hz, Peygamber'e Uyma/ İttiba Meselesini Ele Alışı
Üstad Şeltut'un, Sünneti Teşri'î Ve Teşri'î Olmayan Diye Ayırımı
Genel Ve Özel Teşri' Bakımından Sünnet
Tâhir b. Âşûr'un Görüşleri
Meselenin Değerlendirilip Ayrıştırılması
Üzerinde İhtilaf Edilmemesi Gereken İki Hakikat
İfrat ve Tefrit Arasında Bocalamak
Sahabe ve Selef-i sâlihînin Sünnet Anlayışı
Hacla İlgili Fiillerden Bazıları Sünnetten Değildir
Hadis Kitaplarındaki Zekâtla İlgili İhtilafın izahı
Sığırların Zekâtına Dair
Atların Zekâtına Dair
Çok Sıklıkla Nesh Görüşüne Sığınmamak Gerekir
Hz. Peygamber'in İçtihatları
Sünnet'te İrşad Yoluyla Gelen Emir ve Nehiyler
Tıpla İlgili Hadisler
İbn Kayyım'in Tıbb-ı Nebevi İle İlgili Bazı Hadisleri Yorumu
Sahih Addedilen Bu Hadisleri Nasıl Yorumlamak Gerekir?
Tıbbî Nitelikli Hadislerle İlgili İbn Haldun'un Görüşü
Hz. Peygamber'in Beşer Olması Gereği Tasarrufları
Hz. Peyganıber'i Verdiği Haberlerden Bir Kısmı Vahiy Kaynaklı Değildir
Ulaşılan Sonuçlar
Başka Bir Tenbih

SÜNNETİN TEŞRÎ (HUKUKÎ) BOYUTU

Giriş

Sünnet, (son yıllarda) Batı kaynaklı fikirlerin etkisindeki kimselerin insaf Ölçüleri ile bağdaşmayan çirkin saldırılarına maruz kalmıştır. Söz konusu kimseler, bütün imkanlarım seferber edip, tüm hile ve desiselerini kullanarak sünneti ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Onlar bu konuda amaç birliğine sahip olmakla birlikte, bu amaca ulaşmak için kullandıkları vasıta ve taktikler muhteliftir.
Bu kimselerden bazıları, sünnetin ya tamamının sübûtuna yönelik veya büyük çoğunluğunu teşkil eden kavlî sünnet hakkında veyahut Ebû Hüreyre (r.a.) gibi meşhur râvilerin güvenilirliği konusunda şüphe uyandırmaya çalışırlar. Bazıları da, sünnetin hücciyyeti (şer'î delil oluşu) ve İslâm teşri'inin kaynağı olması, bu teşri'e yön vermesi konusunda çeşitli itham ve karalamanın bayraktarlığını yaparak, şer'î delil için sadece Kur'an'ın kendilerine yeterli olduğunu zannederler.
Yine bu iki gruptan oluşan bir diğer topluluk daha vardır ki onlar, sünneti sünnetle yıkmanın gayreti içerisindedirler. Zira onlar, bazı hadisleri asıl mecrasından saptırarak tahrif eder ve delâlet etmediği bir hususta onları delil olarak kullanırlar. [1]

Mânası Tahrif Edilen Bir Hadis

Asıl mânasından uzaklaştırılıp yanlış bir anlam yüklenen bu tür hadislere örnek olarak, İmam Müslim'in Sahîh'inde hurmaların aşılanması konusunda rivayet ettiği hadis gösterilebilir. Buna göre, söz konusu hadisin bazı varyantlarında Hz. Peygamber, "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz " buyurmuştur.[2]
Bazı kimseler, sadece bu hadisi gerekçe göstererek İslâm'ın siyasî yönünün olmadığı görüşünü dillendirmişlerdir. Çünkü -bu kimselere göre- siyâset, hem yöntem hem de kurumlar olarak dünyamıza ait bir olgudur ve bunu biz insanlar daha iyi biliriz. Dolayısıyla vahyin siyâset konusunda söyleyeceği bir sözü ve önlendirmesi olamaz. Bu söylem sahiplerine göre İslâm, devletsiz bir din; günlük hayata müdahale eden bir sistem olmaktan ziyade vicdanî bir olgudur.
Yine bu hadisi gerekçe göstererek başka birileri ise, İslâm'ın iktisadî nizamını göz ardı etmek istemektedir! Nitekim çeyrek yüzyıldan beri tanıdığım bir dostum da, İslâm'ın ekonomik hayata müdahalesinin, yani iktisadî yönünün olmadığını iddia ederek benimle uzun bir münakaşaya girmişti ki, dostumun da bu konudaki en önemli argümanı, bu hadis idi. Söz konusu tartışmada dostumun ileri sürdüğü delilleri -esasen şüpheleri demek daha doğrudur- bir kenara not ettim ve başka bir münâsebetle de delilleriyle onun bu şüphelerine cevaplar verdim.
Burada daha da önemli olan husus, bazı kimselerin bu hadisi Öne çıkararak, * sünnet kaynaklarının zikrettiği alış-veriş, muamelât, sosyal, iktisadî ve siyasî hayatla ilgili pek çok hadisi yok saymaya çalışmalarıdır. Sanki onlara göre bu hadisini Hz. Peygamber, sünneti oluşturan diğer bütün kavlî, fiilî ve takriri hadislerini neshetmek için ortaya koymuştur.
İşte bazı aşırıların bu tavrı, büyük âlim ve meşhur muhaddis Ahmed Muhammed Şâkir'i, hadisin İmam Ahmed'in Müsned'indeki rivayetine şu notu düşmeye sevketmiştir:
"Bu hadis, oryantalist ve misyonerlerin fikrî kölesi gibi hareket eden Mısır'daki bazı dinsiz ve Avrupa aşığı kimselerin, hakkında ileri-geri konuştuğu hadislerdendir. Onlar bu hadisi, Ehl-i Sünnet ve Allah'ın dîninin hizmetkârı kîmseiere karşı getirdikleri delillerinde temel almışlardır. Böylece onlar, sünnetten bir yönü inkâr etmek, dîni ve sosyal hayatta İslâm ahkâmının bir hükmünü yok saymak istediklerinde bu hadisi öne sürdüler ve Enes'ten (r.a.) rivayet edilen "Siz dünya işinizi daha iyi bilirsiniz " hadisine sarılarak yaptıkları işin dünyaya ait olduğunu iddia ettiler. Ancak Allah Şahittir ki onlar, ne dînin asıllarına ne de Allah ve Peygamber'e iman etmişlerdir. Onlar Kur'an'ı da gönül rahatlığı içinde tasdik etmezler. Onlardan iman edenler, zahiren imanlı görünürler; ancak kalpleri mutmain ve güvenerek değil de, korkmak suretiyle taklit edip Karıştırarak hayalini kurdukları şeylere meyleder. O kimseier nezdinde mesele, daha da büyüyüp ciddiyet kazandığında yani şeriatın iki temel kaynağı olan Kitap ve Sünnet, kendisinin Mısır ve Avrupa'da almış olduğu kültür ve eğitimle çelişince, Avrupa'da aldığı bu eğitimi daha üstün görmede tereddüt göstermez; hatta onu tercih etmekten geri kalmazlar. Efendilerinden aldığı bilgileri üstün görür ve içine sirayet etmiş bu bilgilen tercih ederler. Bütün bunlardan sonra da kendilerinin iyi müslüman olduğunu zannedip, utanmadan insanîarm da kendisini bu şekilde benimsemesini isterler. Halbuki bu hadis son derece sarihtir ve hiçbir İslâmî delille çelişmemektedir. Dünya işlerini ilgilendiren yasama ve yürütme gibi konularda sünnete müracaat etmemeyi gerektiren bir delâleti de yoktur. Esasen, bu hadisi anlamadan inkar cihetine giden yukarıda vasıfları sayılan

kimselere, İslâm teşriinin bir aslı olan sünneti yıkmaya yönelik fikirler üeri sürmek değil, şöyle demek düşerdi: "Bu hadisiyle Hz. Peygamber, bir emir ve nehiyde bulunmadığı gibi, Allah Teâla'dan bir ihbarda bulunmamış ve kendisi de bir sünnet ortaya koymamıştır. Böylece bu hadis dînin asıllarından birini yok saymanın bir aracı olarak sözü edilen mânada kullanılmamalıdır." [3]

"Siz Dünyanızın İşlerini Daha İyi Bilirsiniz"' Hadisinin Mânası

Öyleyse bu hadis ne anlama gelmektedir?
Her şeyden önce hadisin mânasının son derece açık olduğunu ve onu anlama konusunda herhangi bir karışıklığın olmadığını belirtmek gerekir. Buna göre hadis şöyle anlaşılması gerekir: "Din, dünyevî ihtiyaç ve arzuların gereği oian işlere, bu işlerde herhangi bir ifrat-tefrit ve sapma/inhiraf olmadığı sürece müdahele etmez. Nitekim din, rabbanî-yüce hedefler ve üstün ahlakî değerler sebebiyle İnsanın -maksatlı veya maksatsız normal davranışlar da dahil- bütün davranışlarına müdahale eder ve bu işleri yerine getirmede insanı hayvanlardan ayıracak ulvî, insanî vasıfları ortaya koyar."
Burada dünya işi diye nitelenen şeylere bazı örnekler vererek, İslâm'ın bunlar karşısındaki konumunu belirtmek meseleyi daha açıklayıcı olacaktır. [4]

1. Savaş (Kıtal)

İslâm, savaşın hedeflerine yönelik birtakım sınırlamalar >etirmiş, onun için hazırlık yapmayı, düşman karşısında tedbiri elden bırakmamayı ve de güç yettiği oranda savaş için maddî yığınak vapmayı emretmiştir. Allah Teâla şöyle buyurmaktadır:
"Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük savaşa çıkın, vahut (gerektiğinde) topyekın savaşın"[5]
"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah 'in düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz, Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız."[6]
"O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olasınız da üstünüze birden baskın yapsalar:"[7]
Hz. Peygamber de bu konuda şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak kuvvet, atıcılıktır"[8]
"Kim atışı öğrenir sonra da unutursa, nankörlük etmiş olur."[9]
"Kim Allah 'ın kelimesinin (mesajı) en üstün olması için savaşırsa, işte o kimse Allah yolundadır "[10]
Savaşta gözetilmesi gereken bazı âdâb ve kurallar vardır. Bir âyette, "Allah yolunda sizinle savaşanlarla savaşın fakat haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez" [11] buyurulmaktadır. Bir hadiste ise, "(Ganimet elde etme hususunda) hainlik etmeyin, ahdinizi bozmayın, (düşmanın yaptığı gibi ölüleri kesip ; ' parçalayarak) misillemede bulunmayın ve çocukları öldürmeyin.. [12] buyuru I muştur.
Ancak savaşta kullanılan silahların cinsî, yapılış yöntemleri ve bu silahlarla olan eğitim vb. konulara din karışmaz. Bu gibi işler, her millet ve devletin savunması ile ilgili kurumların (Savunma Bakanlığı ile Silahlı Kuvvetlere ait birimler) işidir.
Buradaki silahtan maksat; bir asırda kılıç, mızrak, ok ve yay olabilirken diğer bir asırda mancınık olabilir. Bir başka çağda ise tabanca, top, füze ve çeşitli şekillerdeki bombalar olarak karşımıza çıkabilir. Savaşçılar belli bir vakitte harp ederken at, fil kullanabilir; başka bir zaman ise, tank, savaş uçağı ve uzay mekikleri kullanabilirler. Dînin atların kullanıldığı zamanlarda insanları yönlendirmesi yol göstermesi ne ise, uzay gemilerinin kullanıldığı asırdaki yol göstermesi de odur. Buradaki gaye, "Allah'ın kelime (mesajı) ve isminin en yüce olması"; edep ise, "Haddi aşmayın; Allah haddi aşanları sevmez" âyeti gereği, "Anlaşmayı bozup hainlik etmeyin, misillemede bulunmayın" şeklindeki ilkelerdir.
Bu itibarla güç yettiği ölçüde hazırlık yapılması, tedbirin elden bırakılmaması ve ümmetin savaşa hazırlıklı olmasının sağlanması konusu, keyfiyet ve kullanılan araç gereçler noktasında (asırlar boyu) değişiklik arzetse bile, bu konudaki prensip ve amaçlar konusunda değişiklik bulunmamakta ve onlar her asırda sabit kalmaktadır. [13]

2. Zirâat

Dünya işleri diye nitelenen alanlara bir başka misal de ziraattır.
Her şeyden önce İslâm, ziraatla uğraşmayı teşvik eder ve çiftçilere Allah katında en büyük sevabın verileceğini müjdeler. Zira, "Ziraat yapan, ağaç diken ve bu ağaç ve ekininden kuşların, vvanların ve insanoğlunun nasiplendiği hiç bir müslüman yoktur I- bu kendisine bir sadaka olmasın "[14] hadisi bunu ifade etmektedir.
Ancak bilinmelidir ki din, ziraatın nasıl yapılacağı, ne kileceği, ne zaman ekileceği, ekim âleti olarak kova, tulumba, saka mj yoksa mekanik âletlerin mi kullanılacağı veyahut da geleneksel ulama yöntemlerinin mi yoksa sulamada yukarıdan serpme veya vaamurlama vb. yöntemlerin mi kullanılacağına müdahale etmez.
Çünkü bunlar, dînin İhtisas alanına girmemektedir. Bilakis bunlar, Tarım Bakanlığı gibi, tarımla ilgili kurum ve kuruluşların işidir.
Tarımla ilgili âlet ve makineler, öküz arabalarından tutun da mekanik pulluklara kadar günümüzde çok gelişme kaydetmiştir. Avnı şekilde sulama âletleri de kova ve sakalar gibi ilkel birtakım yöntemlerden modern mekanik âletlere, suyu bolca salıverme yerine yukarıdan serpiştirme veyahut yağmurlama sistemlerinin kullanılmasına kadar oldukça gelişmiştir. Görülüyor ki bütün bu gelişmeler, dînin İlke ve esaslara yönelik başlangıçtaki yüce ve sabit konumunu değiştirmemektedir. [15]

3. Tedavi

Buraya kadar ki açıklamalarımıza ilave olması bakımından, üçüncü bir örnek olarak teşhis ve tedavi yöntemlerini de zikretmek yerinde olacaktır.
Eski zamanlarda bazı insanlar hastalığın, Allah'ın takdiri olduğunu ve Allah'ın takdir ettiği şeyin de mutlaka gerçekleşeceğini düşünmüşler; dolayısıyla tedavinin faydasının olmadığı gibi bir anlayışa sahip olmuşlardır. Hz. Peygamber bu durumu biz ümmetine adeta özetlemekte; hastalık ve şifanın Allah'tan olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır:
"Ey Allah'ın kullan! Tedavi olunuz. Çünkü Allah, şifasını yaratmadığı hiçbir hastalığı kullarına vermez. Yalnız bir dert hariç, o da ihtiyarlıktır. [16]
Diğer bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Allah şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık vermez.[17] Başka bir hadiste İse, "Allah şifanızı haram kıldığı şeylerde . yaratmamıştır"[18] buyurulmuştur.
Bir keresinde Hz. Peygamberce şifa ve tedavi yollarını arama konusunda "Allah'ın kaderi değiştirebilir mi?" diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:
"Tedavi ve şifa yollarına başvurmak da Allah 'in kaderindendir. [19]
Genel olarak bütün bu hadisler göstermektedir ki Hz. Peygamber, eziyet ve acı verici her şeyden bedenin korunup kollanmasını tavsiye etmiştir. Çünkü böyle yapmakla mümin, her daim cihada hazırlıklı olur ve de Rabbine, kendi nefsine, ailesine ve bütün insanlığa karşı vazifesini yerine getirmiş olur. Ancak tedavinin ne olduğu, nasıl uygulanacağı, neierden elde edileceği ve miktarının ne kadar olacağı gibi hususlar, dînin müdahale alanında olmayıp Sağlık Bakanlığı gibi sağlıkla ilgili kurum ve kuruluşların idaresindedir. Ne var ki dînin, tedavi olunması haramla tedavi olunmaması ve bedenin sağlığına dikkat edilmesi gibi tavsiye ve yönlendirmeleri geçerlidir, değişmez.
İşte "Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" mealindeki hadisten anlaşılması gereken mânâ budur; yoksa dînin dünya hayatından çekilmesi değil. [20]

Sünnetin Teşri'deki Fonksiyonunu İnkâra Yönelik Aşırılıklar

Prof, Dr. Abdülmünim en-Nemr es-Sünnetü ve't-teşri' isimli bir araştırma neşretmiş ve bu araştırmasında, "hadis kitaplarındaki sev teşri'in kendisidir" diyenlere karşı çıkarak, konuyla İlgili V. râfi, Dihlevî ve Şeltût'un değerlendirmelerine güvenmişti. Söz konusu çalışmasında en-Nemr, faydalı görüş ve değerlendirmeler -taya koymakla birlikte, iddialarında o kadar ileri gitmiştir ki, nedeni hukuk ve muamelâtla ilgili hükümlerin neredeyse hepsini sünnet dairesinin dışına çıkarmıştır.[21] en-Nemr'in bu anlayışı onu, sünnetin helâl saydığı, -bütün fıkıh mezhepleri ve ekolleriyle-müslümanlann da helâlliği üzerine icmâ ettiği şeyleri, kendi görüşüyle haram olarak değerlendirmesine kadar götürmüştür. Buna örnek olarak, Hz. Peygamberin, insanların ihtiyaçları doğrultusunda, hiç bir surette anlaşmazlığa ve aldatmaya meydan vermeyecek tarzda, saltalarım koyduktan sonra yapılmasına ruhsat verdiği selem (para peşin mal veresiye) akdiyle alış-veriş veya bazılarının isimlendirdiği gibi "es-selef denilen usûlle yapılan alış-veriş konusu örnek olarak verilebilir. Bu hususta hadis varit olmuştur ve uygulama da selefin tatbikatına uygundur. Ayrıca on dört asırdır ümmetin uygulaması bu yöndedir.
İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edilen bu konudaki hadise göre o, şöyle demiştir: uHz. Peygamber, Medine'ye hicret ettiğinde onlar (Ensar ve Medine ahalisi), bir ve iki seneliğine olmak üzere selem akdi yapıyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, 'Kim selem akdiyle alış-veriş yaparsa bilinen ölçü ve tartıda ve de belli bir süreye kadar yapsın' buyurmuştur."[22]İbn Abbas da. "Şahitlik ederim ki, vakti tayin edilen selem akdi Allah'ın kitabında helâl kıldığı ve izin verdiği akitlerdendir" diyerek şu âyeti okumuştur [23] "Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın.[24]
Bu rivayette İbn Abbas'ın (r.a.), "eşhedü=şâhitlik ederim ki'1 sözünün yemin mesabesinde olduğu ve bunun "Kur'an'ın Tercümanı" sıfatını haiz bir sahâbînin görüşü olduğu unutulmamalıdır.

Bununla birlikte Şeyh en-Nemr selem konusundaki görüşünü şöyle açıklamaktadır: "Selem, madumun (yok olanın) satılıp zimmete geçirilmesidir. Taşradaki İnsanlardan pek çoğu bu yolla çiftçilerin haklarını kötü bir şekilde gasp etmektedirler. İşte bu durum bizi, bu akdin haram olduğu görüşüne götürür.'
Burada Şeyh'e yakışan, sünnet ve icma ile sabit olmuş bir ugulamanın aslını haram kılmak değil, haramlığı sadece bu konuda ortaya çıkabilecek, sömürü, haksız kazanç ve gasp üzerine tahsis etmesiydi.
İşte bu, "Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" hadisini asıl mecrasından ve murad olunan mânasından saptırmadaki tahrif ve haddi aşma girişimidir. Anca bize göre bu, hadise karşı çıkma adına onun İçeriğinin yok sayılması demek olan tatbikatın reddedilmesini aşırılık olarak görmek, sünnette teşri' İle ilgili olmayan bazı hususların da olduğunu inkâr etmemizi gerektirmemektedir. Ne yazık ki, hamasî duygularla kalem oynatan bazı yazarların eserlerinde hakim olan anlayış budur. Tıpkı Fethi Abdülkerim'in, Muhammed Selim el-Avâ tarafından kaleme alınan es-Sünnetü't-teşri'iyye ve gayru'l-teşri'iyye[25] adlı makaleye reddiye için telif ettiği es-Sünnetü teşrîun lâzimun dâimun [26] adlı eserinde ve Dr. Mûsâ Lâşîn ile Dr. Ali el-Karadâğî'nin Dr. en-Nemr'i red sadedinde kaleme aldıkları ve Katar ÜnİversitesİndekiSünnet ve Sîret Araştırmaları Merkez? nin neşrettiği derginin II. sayısında yayımlanan çalışmalarda olduğu gibi.
Oysa bu meselenin çözümü konusunda yapılması zorunlu olan şey, mutedil ve dengeli hareket ederek, Kuran ve Sünnet'teki muhkem naslar, şeriatin makâsıd ve kuralları, ümmetin en âlimleri olan selefin yo! göstericiliği ve anlayışları doğrultusunda, ön vargılardan uzak. insaflı, derinlemesine ve ifrat-tefritten arınmış olarak meseleyi ele almaktır. Bu İse, benim senelerdir yapmakta olduğum şeydir. Umarım şu anda takdim etmekte olduğum sayfalar, bu konuda yol gösterici ve aydınlatıcı olur. [27]

İfrat Ve Tefrite Düşenler Arasında Teşri'î Sünnet

Burada araştırılması gereken en önemli husus, insanların uyması ve uygulamaları konusunda sünnetin ne derece itibara alınıp alınmayacağı, teşrîî sünnet ile böyle olmayan sünnetin nasıl anlaşılıp değerlendirileceği konusuna açıklık getirmektir. Aynı şekilde sünnetin, kıyamete kadar bütün insanları içine alacak şekilde genel ve devamlı bir teşri' kaynağı olması konusu ile, geçici bir durumdan mütevellit husûsî bir mesele için teşri' kaynağı olması meselesinin vuzuha kavuşması lazımdır.
Bu konuda günümüzdeki vakıa ise, müslümanlar arasında birbirinin zıddı iki grubun bulunduğudur.
Birinci Grup sünnette olan her şeyi, bütün zaman ve zeminde ve her durumda herkes için uyulması zorunlu bir teşri' olarak kabul edenlerdir. Halbuki sünnette, cibilîî (yaratılıştan kaynaklanan) örf ve âdetler kabilinden, bulunulan çevrenin tecrübe ve maharetlerinden kaynaklanan, kasıtlı olarak değil de tevafuk olarak (rastgeİe) ve özel olarak da Hz. Peygamberce mahsus fiiller olabilir. Bu sebepledir ki . usûl âlimlerinden olan bazı muhakkıklar, yukarıda söz konusu edilen sünnet çeşitlerinin, o hususların mubah ve meşru olduklarının ötesinde bir şeye delâlet etmeyeceği kanaatini taşımaktadırlar. Ancak ; bu gibi sünnetlerin uygulaması esnasında kişinin Allah'a ibadet kastının bulunması durumu müstesnadır.
Ancak çağımızda bizler, minberin merdivenlerinin üç basamaklı olmasının sünnet, üç basamaktan fazla olan minberin , sünnete muhalif olduğunu ve kınanması gerektiğini söyleyen : kimselerin bulunduğunu görmekteyiz. Halbuki şu andaki minberin . Hz. Peygamberin hayatta iken üzerinde hutbe îrad ettiği hurma kütüğü şeklindeki minberin geliştirilmiş hali olduğu ve bu minbere ziyade yapılıp eksiltmeye gidildiği konusunda da hiç bir delilin varil olmadığı bilinmektedir.
Yine günümüzde ne ihtiyacı ne de taşınması konusunda kavminin âdeti olmadığı, üstelik taşıması kendisini zahmete soktuğu, dayanma ihtiyacı da hissetmediği, ne hayvan gütmek İçin ne de başka bir gerekçe için kullanmadığı halde elde baston taşımanın sünnet olduğunu söyleyenler vardır! Daha vahimi de, günümüzde ellerinde âsâ olmaksızın minbere çıkıp cemaate hutbe okuyan hatiplerin bu durumunu kınayan ve bunun sünnete muhalefet anlamına geldiğini söyleyen dîni bütün bazı kimseler de vardır. Bir defasında bu gibi kimselerden biri beni kınadığında ona, "Hayatımın hiç bir döneminde hiç bir surette baston taşımamışsarrr [28]sadece minberde hutbe okurken nasıl taşırım!?" diye cevap vermiştim.
Bu. yakın zamana kadar"[29] pek çok müslüman ülkesinde Cum'a hutbesinin gereklerinden olan ağaç yapımı kılıcı bana hatırlatmıştır ki, daha sonra bu uygulama terkedilmiştir. Halbuki bütün İnsanlar demirden yapılmış kılıç kullanırken sadece müslüman hatibin kılıcının ağaçtan olması acı bir alay konusu değü de nedir!
İkinci Grup kimseler İse sünneti tamamen pratik hayatın dışına çıkarmanın Öncülüğünü yapmaktadırlar! Onlara göre Örf ve âdetler, muamelât, iktisadî ve siyasî hayatla ilgili işler ile yönetim ve harp sanatı gibi konularda sünnetin söyleyeceği bir şey olmayıp bu alan. tamamıyla insanlara terkedilmelidir. Sünnet, emredici veya nehyedici olarak bu alana müdâhil olamayacağı gibi tevcih edici ve doğruyu gösteren de olamaz.
Bu tip kimselerin delilleri de maksadının dışında ve îrad buyurulduğu anlamın dışında bir mâna yükleyerek tevil ettikleri "S7z dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" hadisidir. Öyleyse Müslim'in Sahîh"\x\<\z hurma ağaçlarının aşılanması konusunda zikrettiği bu hadisin rivayetlerini incelemek, hadisteki esas maksadın açıkça ortaya çıkması İçin gereklidir.
Hz. Talha'dan rivayete göre o şöyle demiştir: "Resûlullah t a) Üe beraber hurma bahçesindeki bir topluluğa uğradık ve Resûlullah "Bunlar ne yapıyorlar?" diye sordu ve onlar da "Erkek tohumu dişi îohuma vermek suretiyle aşı yapıyorlar" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), 'Bunun bir fayda temin edeceğini zannetmiyorum" buyurdular. Aşı yapanlara bu haber verilince aşı yapmaktan vazgeçtiler. Resûlullah (s.a.) durumu öğrenince şöyle buyurdu:
'Eğer onlara bunun faydası dokunacaksa bunu yapsınlar; zira ben, bu konuda zan ile konuştum ve zannım konusunda da beni sorgulamayın! Ancak Allah Teâla'dan size bir şey haber verirsem onun muhakkak gereğini yerine getirin. Çünkü ben Allah 'a karşı asla yalan konuşmam"[30]
Rafi' b. Hadîc (r.a.) İse rivayetinde şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) Medine'ye geldiği zaman Medine halkı hurmaları aşılıyordu. Resûlullah (s.a.) onlara. 'Ne yapıyorsunuz?' diye sorduğunda 'Önceden böyle yapardık' diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.),
'Belki de böyle yapmamanız sizin hayrınıza olur* buyurdu. Bu söz üzerine onlar da bundan vazgeçtiler. Ancak o sene hurma ağaçlarının meyvesi az oldu. Hadisin râvisi Rafi' b. Hadîc'in bildirdiğine göre bu durumu Resûtullah'a (s.a.) haber verdiklerinde şöyle buyurdu:
'Muhakkak ben bir beşerim; size dîniniz hususunda bir şey emredersem ona sarılın, ancak kendi reyimle bir şey söylediğimde ben ancak bir beşerim. [31]
Hz. Aişe ve Enes'den (r.a.) gelen rivayete göre İse hadise Şöyle anlatılmaktadır: "Resûlullah (s.a.) hurmalarını aşılayan bir topluluğa uğradı ve, 'Böyle yapmazsanız daha iyi olur' buyurdu. Ancak hurmalar o yıl kötü oldu ve Hz. Peygamber onlara tekrar ğradığında, 'Hurmalarınız neden böyle oldu?' diye sorduğunda onlar da sen şöyle şöyle buyurdun (netice de böyle oldu) dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.),
'Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz' buyurdu.[32]
Bütün bu rivayetleri ile hadis, Hz. Peygamberin, sahabenin günlük hayatları İle ilgili bir konuda, tecrübesinin olmadığı dünya işlerinden bir iş konusunda zan İle bir görüş belirttiğini gösterir. Çünkü O (s.a.), ekim-dikim yapmaya müsait olmayan topraklara sahip ve ziraat ve ağaç dikimi hususunda tecrübesi bulunmayan Mekke ehlindendi. Sahâbîler İse, Hz. Peygamber'in bu sözünü, itaat edilmesi gereken dîni bir hüküm zannettiler ve neticede hurmalar istenildiği gibi olmadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara, söylediği şeyin dînin sahasına girmeyip sadece teknik ve fen bilimlerini ilgilendirdiğini hatırlatmış ve, "Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" buyurarak, bu hususta kendilerinin daha bilgili ve tecrübe sahibi olduklarını belirtmiştir.
Öyleyse hayatımızda ziraat, zenâat ve tıp vb. gibi teknik ilimlerin konusuna girip de bilgi ve tecrübe gerektiren teknik konular da, hüküm koyucu teşrîî sünnetten olmayıp uyulması da gerekmez.
Bu sebepledir ki İmam Nevevî, Müslim'in Sahîtf'm&ç bu hadisi, "Bâbu vücûbi imtisali mâ kâlehû şer'an düne mâ zekerahû -sallalhu aleyhi vesellem- min meâyîşi'd-dünyâ alâ sebîlİ'r-re'y^ResûlüIlah'ın (s.a.) re'y kabilinden dünya işleriyle ilgili bir sözüne değil de şer'î bir hüküm ortaya koymak için buyurduklarına uymanın vâcipliği" konu başlığı altında zikretmiştir.
Risâletin rûhanİyetİ iddiası ile, sünneti hayatın dışına itmek ve dîni tamamen sosyal hayattan ve toplumun işlerinden tecrit etmek için bu hadisi kullanma girişimi, yine sünnet ve dolayısıyla ICur'an ve İslâm'ın reddettiği bir husustur. Çünkü İslâm, -Kur'an ve Sünnet'iyle- manevî hayatla fizikî hayatı (run-madde) meczedici, âhiret hayatı ile dünya hayatını birleştirici ve hayatın her safhasındaki akışın Allah'ın ahkâmına uygun olmasını temin için gönderilen mükemmel bir hayat modelidir.
Bu sebepledir ki Resûlüllah'm (s.a.) getirmiş olduğu hüküm ve tavsiyeler, yeme-içme, giyinme-kuşanma, ahş-veriş, bağış yapma ve bağış kabul etme, evlenme-boşanma, mîras-vasiyet, suç ve cezalar, eş-dost ve akrabanın hatırını sorma, ahlâk ve edeple hezenme, savaş-barış, devlet yönetimi gibi hadis, tefsir, fıkıh ve hlâk kitaplarının ihtiva ettiği ve hayatın bütün yönlerini kuşatıcı bir mahiyet taşıyan hadisler olarak karşımızdadır. Bu konuda Allah'ın Kitab'ındaki en uzun âyet olan ve borçların yazılması gibi dünyalık bir iş hakkında hüküm ortaya koyan "deyn âyeti"ni örnek vermek yeterlidir.
Hiç şüphesiz sünnetin teşri'î nitelikli olanları ile -ki bu nitelikteki hadisler çoğunluktadır- bu nitelikte olmayanlarını; umûm kastolunanlar ile, husûsî bir durum bildiren hadisleri ayırmamak şeklinde tezahür eden bu problem, bir çok karışıklıklara ve yanlış anlamalara sebep olmakta ve bugünün hadisle ilgili en önemli meselelerinden biri olarak değerlendirilmektedir.
Ne yazık ki bu konuda pek çok kimseyi, -mutad olduğu üzere-ifrat-tefrit çizgisi arasında bocalarken görmekteyiz. Nitekim bir keresinde ben, yeme-İçme âdabı konusunda ifrat-tefrit sınırlarını zorlayan bu iki grup düşünceye sahip kimseler arasında savaşı andıran bir tartışmaya şahit olmuşumdur.
Bu gruptan biri, masada yemek yemeyi ve yemekte çatal-kaşık kullanmayı reddetmekte ve yalnız yerde oturup elle yedikten sonra parmakları yalamanın Hz. Peygamber'in sünnetine uymak olduğunu söylemekte; böyle yapmayanları sünnete muhalefet etmekle itham etmekteydi. Diğer grup ise, yeme-içmenin, İçinde bulunulan çevre ve zamanın değişmesiyle farklılık arzeden dünyamıza ait bir iş olduğunu savunuyor; İslâm Dîni'nin, insanları nasıl yiyip içecekleri konusunda eğitmek için gelmediğini savunuyordu. İnsanların elleriyle mî yoksa kaşık kullanarak mı, sağ elle mi yoksa sol elle mi yedikleri konusunun, dîni ilgilendirmediğini iddia ediyordu.
Bu iki gruptan birincisini ele aldığımızda onların, sade bir hayat sürme, kanaatkar ve tevazu sahibi olma, hayatın cafcafları karşısında zühd hayatı yaşama, müsrif ve zorbalara benzemekten kaçınma gibi bütün hal ve hareketlerinde Resûl-i Ekrem'e uyma düşüncesiyle hareket ettiklerini görürüz. Şüphesiz bu kimseler, tıpkı sahâbîlerden İbn Ömer (r.a.)

ve benzerlerinin tavrı gibi, Hz. Peygamber'in sünnetine uyma konusunda gösterdikleri bu aşırı hassasiyet ve niyetlerinden dolayı sevaba nail olacaklardır. Ancak onların hata yaptıkları nokta, bu davranış ve anlayışlarının tamamını, sünnetin ve dolayısıyla dînin bir bölümüymüş gibi algılamaları ve içinde bulunulan durumu göz önüne almadan, böyle davranmayanları kınayıp yargılama konusunda aşırı gitmeleri, hiç de meydan okumayı haketmeyen üstelik düşman gibi gördükleri kimselere meydan okumalarıdır. Halbuki yeme-içme, giyinme gibi konularda onların sünnet diye takdim ettikleri şeylerin neredeyse tamamı, Hz. Peygamber'in kavminin örf ve âdetlerini gözeterek yaptığı, tamamen bulunulan çevre ve zamanla alakalı Arap âdetlerinden ibarettir.

Diğer grubun anlayışına gelince, onların da dînin ehemmiyet verip yapılmasını istediği şeylerle istemediği şeyleri birbirine karıştırdıklarını görüyoruz. Zira din, her ne kadar yerde mi, sofra da mı, elle mi yoksa kaşıkla mı yemek yeneceğine karışmıyorsa da, sağ elle yenip-içilip sol elle yenip içilmemesine karışmaktadır. Sağ elle yenip içilmesi olgusu yalnız Hz. Peygamber'in bunu böyle yapmış olmasıyla ilgili değil, bizzat söz ve tavsiyelerinin, emir ve nehyİ gerektirecek şekilde, bu yönde olmasıyladır. Çünkü Resûlullah'tan (s.a.) bu konuda pek çok hadis varit olmuştur. Bazıları şunlardır: "Bismillah ' de, sağ elinle ve önünden ye. [33] . "Sol elle yemeyin, çünkü şeytan sol eliyle yer, [34] "Sizden biriniz bir şey yediği zaman sağ eliyle yesin. Yine bir şey içmek istediğinde de sağ eliyle içsin; çünkü şeytan, sol eliyle yer ve içer.[35]' Bu hadisin başka bir rivayetinde ise,

"Sizden hiç biri sol eliyle yiyip içmesin; çünkü şeytan, sol eliyle yiyip içer[36]' buyurulmuştur.

Seleme b. el-Ekva'dan rivayete göre bir adam Resûlullah'ın (s.a.) huzurunda yemeği sol eliyle yedi ve Resûluilah fs.a.) ona, "Sağ /' le V-" diye '^azda bulundu. Bu kimse yapamıyorum deyince Resûluilah (s.a.),

-Yapamayanı! Kibir (sana) engel oldu" buyurdular. Bunun -zerine adam bir daha elini ağzına götüremedi.[37]

İşte bütün bu emredici, yasaklayıcı ve uyarıcı hadisler, sağ elle yeme ve içmenin gerekliliğini göstermektedir. Buna göre sağ elle yeme-içme. müslüman bir kimse ve müslüman bir toplumun ayırıcı vasıflarındandır. Çünkü şerefli ve asaletli milletler, hayatın normal işlerinde bile olsa yaptıkları işlerinde, bu işe orijinallik katan özel bir yönün bulunmasına itina gösteririler. Üstad Muhammed Ised Yolların Ayrılış Noktasında İslâm adlı eserinde, insanların Örf ve âdetlerine, günlük yaşayışlarındaki bazı rutin davranışlarına taalluk eden ve müslümanın şahsiyetine tesiri olan davranış ve alışkanlıklar hususundaki sünnetleri değerlendirirken, çok kıymetli izahlarda bulunmuştur. Üstadın bu eseri okunup incelenmeli ve gerekli dersler alınmalıdır.[38]

Söz konusu ettiğimiz bu İki grubun iddiaları konusunda adaletli ve İnsaflı yaklaşım, sünnetin teşrîî olanı ile bu niteliğe sahip olmayanını; herkesi kapsayıcı genel olanı ile husûsi bir olay veya kimse için varit olanı arasında ayırım yapan yaklaşımdır. Bu yaklaşımı sergileyebilmek için de, Kur'an ve Sünnet'i anlamada ferasetli ve fıkıh sahibi olmak gerekir. [39]

Tahkike Muhtaç Büyük Bir Mesele

Şüphesiz sünnet konusunda tahkik ve tetkike ihtiyaç duyan, geçmişte ve günümüzde araştırmalara medar olan en önemli meselelerinden biri. sünnetin teşrî'î ve gayr-ı teşrii olarak ayrılması ve bu ayırımın esası, sahası ve pratiğe etkisi problemidir. Aslında bu tür bir araştırmanın hadis usûlünün bir konusu olmaktan çok, fıkıh usûlünü ilgilendirdiği aşikârdır Ancak her iki ilim dalının, bu konuda birbirinden müstağni olamayacakları da açıktır.

Sünneti teşri' için olanı, olmayanı ve teşri' için olup da' herkesi kapsayıcı nitelikte olanı ile hususu bir olay ve kimseyi İlgilendireni konusunu, bu anlayış ve başlıkla ele alan ilk kimse - . bildiğim kadarıyla-, Ezher Üniversitesi eski şeyhlerinden merhum Mahmûd Şeltût'tur. O, Fıkhu'l-Kur'an ve's-Sünne: el-Kısâs=Kur'an ve Sünnet fıkhı: Kısas Örneği adıyla kaleme aldığı ve aslmda 1930' lu yıllarda Kahire Hukuk Fakültesindeki yüksek lisans ve doktora talebelerine verdiği derslerden oluşan ve daha sonra el-İslâmu akîdetün ve şerla=İslâm Akide ve Şer'iattır adlı eserinin içine dercedilen ders notlarında bu ayırımı düe getirmiştir.

Şeyh Şeltüf tan sonra pek çok muasır âlim, onun bu ayırımını benimseyip sünnetle ilgili çalışmalarında buna yer vermişlerdir. Benim burada kastettiğim, bu âlimlerin Şeitût'un bu ayırımını aslında sadece şekil olarak aldıkları gerçeğidir. Zira daha önce, Ailâme Reşîd Rıza, el-Menâr adlı tefsirinde mazmun ve muhteva olarak bunu dile getirmişti. Reşîd Rıza'dan çok önce İse -XII. asırda-Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî diye ma'ruf Ahmed b. Abdurrahîm (ö. 1 i76) bu ayırımı yapmıştır. İmâm Ebü'l-Abbâs Şihâbeddîn e!-Karâfî de (ö. 684), sünnetin belli bir olay, şahıs ve zümre için hüküm koyan husûsî yönüne temas etmiştir ki, bütün bunlar ilende gelecektir.

Öte yandan selef ve halef âlimlerinden, usûl ve fıkıh bilginlerinden konuyu değişik başlıklar altında farklı münasebetlerle ; ele alanlar da vardır. Kısaca sahabeden itibaren konu etrafında görüş beyan edilmiştir ki, bu da ileride zikredilecektir. [40]

Sünnetler KonusundaİmâmİbnKuteybe'nin Görüşleri

Bildiğimiz kadarıyla, mütekaddim âlimler arasında, sünnetin] getirdiği hükümlerin çeşitli kısımlarda olduğu noktasına ilk dikkat v çeken kimse, tıpkı Câhız"ın Mu'tezile'yi savunduğu gibi Ehl-i '.' Sünnet1 in avukatlığını yapmış olan ansiklopedik âlim İmâm Ebû ';. Muhammed İbn Kıuteybe'dir (ö. 276/889). O, meseleyi kâfi derecede ' tahkike kavuşturmamış olsa da, Te 'vîlü muhtelifi 'l-hadîs adlı eserinde, bu konuya yer vermiştir. İbn Kuteybe'nin konuyu yeterince ')[tahkike kavuşturamamasının nedeni, onun ansiklopedik yönünün ağır .; basması ve bunun neticesi olarak, konunun uzmanı bir mütehassıs '.

gibi meseleyi ele alamamasıdır. Bundan dolayıdır ki bazıları tarafından o, "edebiyatçılarının fakîhi" ve "fakîhlerin edebiyatçısı" olarak vasıflandırılmıştır!

Ebû Muhammed İbn Kuteybe şöyle demiştir: Bize göre hadisler üç kısımdır:

1. Cebrail'in Allah'tan aiarak Hz. Peygamber'e indirdiği ve dînin asıllarını oluşturan sünnetler ki, İbn Kuteybe bu sözüyle, esası vahye dayanan sünnetleri kastetmektedir. Bu çeşit hadislerden bazıları şunlardır:

"Kadın, halası ve teyzesi üzerine nikâhlanamaz."[41] "Neseb itibariyle haram olan, süt kardeşliği sebebiyle de haram olur.'[42]

"Bir ve iki defa süt emme haram kılmaz."[43]

"Diyet, âkile (baba tarafından akrabalar) üzerinedir."[44]

2. Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e kendi içtihadını açıklamasını emrettiği ve kendinden bir sünnet ortaya koymasını mubah kıldığı, Resûlullah (s.a.)'ın da özür ve illet sahiplerinden dilediği kimselere ruhsat verdiği sünnetler: Hz. Peygamberin ipeği erkeklere haram kıldığı halde özel bir sebepten dolayı Abdurrahman b. Avfın giymesine izin vermesi gibi. Yine Hz. Peygamberin Mekke hakkında, "Oranın yaş dalı kopanlmaz, ağacı kesilmez" buyurduğunda, Abbas b. Abdülmuttalip'in, "Yâ Resûlellah, izhİr otu [45] hariç olsun, çünkü ona evlerimizde ihtiyacımız vardır" deyince, Hz. Peygamber'İn, "Peki, izhir otu hariç olsun" buyurması da böyledir.[46]

Eğer Allah Teâlâ, Mekke'nin ağaçlarının bütününü yasaklamış olsaydı. Hz. Abbas "izhif'in bu genel hükmün dışında tutulması için bir talepte bulunamazdı. Fakat Allah, uygun gördüğüne ruhsal verme konusunda Hz. Peygamberce yetki vermiştir kİ, O (s.a.) da "izhif'in kesilip koparılmasına onların faydaları doğrultusunda ruhsat vermiştir.

Hz. Peygamber umre hakkında, "Eğer şimdi yaptığım işi. yeniden vapacak olsaydım, umre için de ihrama girerdim" buyurmuştur. [47] Yatsı namazı hakkında da O (s.a.), "Eğer ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim, bu namazın vaktini bu (gecenin en geç vakti) vakit olarak tayin ederdim " buyurmuştur[48]

Hz. Peygamber önce kurban etlerinin üç günden fazla süreyle biriktirilmesini, kabir ziyaretini ve kaplar içindeki nebizi yasaklamış sonra da şöyle buyurmuştur:

"Sizi kurban etlerinin üç günden fazla süreyle biriktirmekten nehyetmİştim. Sonradan insanların bu eti misafirleri ve o anda yanlarında olmayan (yakınları) için sakladıklarını anladım; bu etlerden yiyiniz ve dilediğiniz süre için saklayınız. Sizi kabir ziyaretinden nehyetmiştim; kabirleri ziyaret ediniz. Ancak yanlış mânalara gelecek şeyler söylemeyin-Çünkü bana aşikâr olduğuna . göre, kabir ziyareti kalbin katılığını giderir. Ve yine kaplarda beklettiğiniz şırayı içebilirsiniz; ancak sarhoşluk veren bir şey içmeyiniz.[49]

Ebû Muhammed (İbn Kuteybe) şöyle demiştir: "Bütün bu hadisler, Allah Teâlâ'nın, bazı şeyleri yasaklaması konusunda Hz. peygamber'e ruhsat verdiğini, bir şeyi haram kıldıktan sonra da dilediği kimseler için istisna etme iznine sahip olduğunu göstermektedir.

Şayet Hz. Peygamber'in bu gibi tasarruflarda bulunması caiz olmamış olsaydı, tıpkı, MücâdİIle sûresi'nin nüzul sebebi olan kadının, kocası hakkında, "zihafın hükmünü sorması ve Hz. Peygamber'in de herhangi bir mukabelede bulunmayıp sadece, "Allah bu konuda hükmünü bildirecektir"[50] diyerek tevakkuf etmesi gibi, bu meselede de tevakkuf ederdi.

Yine, ihramın üzerine yün bir cübbe giyip aynı zamanda koku da sürünümüş bir bedevî, Hz. peygamber'e gelip bunun fetvasını sormuştu. Resûlullah (s.a.) ona hemen cevap vermemişti. Daha sonra ise elbisesine bürünerek bazı hırıltılı sesler çıkarmış, ardından da bedevinin sorusuna fetva vermiştir. [51]

3. Hz. Peygamber'in öğüt ve tavsiye kabilinden belirlediği ve eğer yaparsak faziletli bir iş yapmış olacağımız, ancak yapmazsak herhangi bir günah işlemiş sayılmayacağımız sünnetler: Bu çeşit sünnetlere Hz. Peygamber'in sarığın boyundan aşağıya sarkıtılması konusundaki emirleri İle "cellâle"nin (pislik yiyip bu pisliğin de etine tesir ettiği hayvanlar) etinin yenmesini [52] ve hacamat yapanların ücret almasını yasaklaması [53] konusundaki sünnetleri örnek olarak gösteriîebilir.[54]

İbn Kuteybe'nin bu çeşit sünnetleri, usûlcülerin "irşadî=öğüt verici" olarak değerlendirdikleri sünnetler bağlamında ele almak istediği anlaşılmaktadır. [55]

İmam El-Karâffnin Değerlendirmesi

VII. asırda yaşamış Malikî âl lamel erinden olan İmam Şihâbeddîn el-Karâfî el-Mısrî, Hz. Peygamber'in imamet, kaza, fetva ve Allah'tan bir şey tebliğ etme ile ilgili konulardaki söz ve tasarruflarının ihtilaflı yönlen ile bu söz ve tasarrufların umûm ve husus olarak hüküm vermede veya meseleyi mutlak-mukayyed bağlamında ele almada ne derece etkisinin olduğunu araştırmıştır. O bu meseleyi, kendisinden önce hiç kimsenin yapmadığı şekilde oldukça genişçe incelemiş ve konuyla ilgili, Furûk ve el-İhkâm fi temyizi 1-felâvâ mine'l-ahkâm adlı, sahasında eşsiz iki eser ortaya koymuştur. Biz burada, O'nun Furûk'unda "otuzaltıncı fark" olarak zikrettiği Hz. Peygamber'in kazâî (yargı), fetvaî (iftâ)

ve tebliğî (irşat-ahlâk) ile devlet başkanı sıfatıyla ortaya koyduğu sünnetler konusundaki temel kriterleri beyan eden açıklamaları ile yetinmek istiyoruz. Şöyle demiştir:
"Bilinmelidir ki, devlet başkanı, baş kadı ve en bilgili müftü olan Hz. Peygamber, bütün imamların önderi, bütün kadıların kadısı ve bütün âlimlerin âlimidir. İlahî Rİsâlet vazifesi süresince bütün dîni makam ve mevkileri Allah Teâlâ O'na ihsan etmiştir. Buna göre kıyamete kadar O (s.a.), din işleri konusunda bir makam sahibi olan herkesten daha üstün bir makama sahiptir. Hiç bir dîni makam ve mevki yoktur ki Resûlüflah (s.a.), bu makamda ondan daha üstün sıfatlarla muttasif olmasın. Ancak Resûlüllah (s.a.)'ın tasarruflarının çoğunluğu, ilahî risâletinin gereği olarak tebliğidir. Hz. Peygamber'in diğer tasarrufları da şunlardır: İttifakla tebliğ ve fetva içeren, insanların yargı konusu (kazaî) olarak birleştikleri, devlet başkanlığı ile ilgili tasarruflar! ile iki ve daha çok yönü ilgilendirdiği, bazan bir bazan da diğer yönü ağır basan ve âlimlerin iki tasarrufu ayırma noktasında kararsız kaldıkları uygulamalar.
Hz. Peygamber'in bu vasıflan haiz tasarruflarının dindeki tesirleri de farklı olmaktadır. Buna göre Resûlüllah (s.a.)'ın tebliğ maksadıyla söylediği ve yaptığı her şey, insanlar ve cinler için kıyamete kadar umumî bir hükmü ifade etmektedir. Eğer emredici mahiyette olursa her kimse onun gereğini kendisi yerine getirir. Tıpkı mubah gibi ki şayet mubah yasaklanmış olursa, herkesin ondan kaçınması gerekir.
Hz. Peygamber'in devlet başkanı olarak ortaya koyduğu tasarrufları konusunda ise, Resûlüllah'a (s.a.) uymak için, kendi devlet başkanının izni olmaksızın kimsenin bir şey yapması caiz olmaz. Çünkü Hz. Peygamber'in bu konudaki tasarrufunun sebebinin tebliğ olmayıp devlet başkanlığının gereği olması, bunu gerektirmektedir.
Hz. Peygamber'in hukukla ilgili (kazaî) olarak ortaya koyduğu tasarruflar konusunda da, Resûlüllah'a (s.a.) ittiba için de, bir hakimin kararı olmaksızın hiç kimsenin öne çıkması caiz değildir. Zira Hz. Peygamber'i kadı sıfatıyla böyle bir tasarrufa sevkeden âmil bunu geriktİrir.
İşte bunlar, bu üç kaide arasındaki farklar olup ancak dört meselede ele alınırsa belli oranda bir vuzuha kavuşur:
I. Mesele: Kâfirler, haricîler ve savaşılması gerekenlerle savaşmak üzere ordu göndermesi, beytülmâl için gelir toplaması ve bunları yerli yerine harcaması, çeşitli bölge ve şehirlere vali ve kadüar ataması, ganimetleri paylaştırması ve kâfirlerle barış ve bağlılık anlaşmaları imzalaması. Bir devlet başkanının vazifeleri bunlardır. Hz. Peygamber de bu çeşit işlerden hangisini yapmışsa biliriz kî Resûlüllah (s.a.) bunu, başka bir sıfatla değil! de devlet başkanlığı sıfatıyla yapmıştır.
Ne zaman ki Resûlüllah (s.a.), mat-mülk ve insanlara dair konularda, bir delil, yemin veya ceza olarak iki şeyi birbirinden ayırmışsa biliriz ki O (s.a.), bu konuda devlet başkanı vb. olarak değil, kadı sıfatıyla hareket etmiştir. Çünkü böyle davranmak kadıların işi olup kadılığın gereği de budur.
Hz. Peygamber'in İbâdetler konusunda, sözlü veya fiilî olarak dinî bir mesele hakkında soru soran birine verdiği cevaptaki tasarrufları ise, fetva ile ilgili ve tebliğ görevinin kapsamına giren tasarruflarıdır.
Söz konusu edilen bu gibi konularda herhangi bir kapalılık yoktur. Asıl kapalılık, şimdi zikredilecek olan meselelerdedir.
II. Mesele: "Kim işlenmemiş bir araziyi diriltirse bu arazi onun olur" hadisi
Hz. Peygamber'in "Kim bir araziyi diriltirse o arazi artık onundur" hadisi [56] hakkında:
Bu mesele hakkında âlimler, bunun devlet başkanı izin versin vermesin, bir arazi ihya eden herkes için geçerli, fetva ilgili bir tasarruf mu -ki bu Mâlik ve Şafiî'nin görüşüdür- yoksa devlet başkanının izni olmaksızın arazi ihya etmenin caiz olmadığı devlet başkanlığı ile ilgili bir tasarruf mu olduğu -ki bu da Ebû Hanîfe'nin görüşüdür- konusunda ihtilaf etmişlerdir.
İmam Mâlik'in, imara yatkın arazinin ihyasının devlet başkanını izni ile, imar edilmekten uzak arazinin ihyası için bu izne gerek olmadığı şeklindeki ayırımı, şu an söz konusu ettiğimiz mesele ile ilgili olmayıp başka bir kaideye mebnidir. İmara yatkın arazilerin ihyası, tartışma, fitne ve zarar-ziyana sebep olacağından, daha önce de belirtildiği üzere- muhtemel bir ihtilaf ve huzursuzluğa bertaraf etmek için, bu konuda devlet başkanının görüşüne başvurulması gereklidir. İmara yatkınlığı olmayan arazilerin İmarı için ise böyle bir izne gerek yoktur.
Arazi imarı konusunda İmam Mâlik ile Şafiî'nin görüşleri tercihe daha şayandır.[57] Çünkü Hz. Peygamber'in tasarrufları içerisinde, müftü ve mübelliğ olarak yaptıkları diğerlerine oranla daha fazladır. Nadir bir tasarruf ile çoğu kere olan tasarruf konusunda, çoğunlukla olandan yana tavır almanın daha evlâ olduğu kaidesi gereğince, bu meselede de çoğunlukla yapılan tasarruftan yana tavır konulur.
III. Mesele: Peygamberimizin Hind'e hitaben buyurduğu "Kendine ve çocuğuna yetecek kadar aV hadisi
Ebû Süfyan'ın hanımı Hind Binti Utbe Hz. Peygamber'e gelip. "Ebû Süfyân çok cimri biri; ne bana ne de çocuğuma yetecek geçimi sağlamıyor" dediğinde Resûlüllah (s.a.) ona. 'Ma'rufu gözeterek Ebû Süfyan 'm malından kendin ve çocuğunun rızkını temin edecek kadar al' buyurmuştur."[58]
Alimler Hz. Peygamber'in bu tasarrufunun fetva olup olmadığını, yani gerek hakkıyla gerekse hasmının bilgisi olmadan hangi yolla olursa olsun bir yolunu bulanın bun almasının câİz olup olmayacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Mâlik'in bu konudaki daha meşhur olan görüşü, caiz olmayacağı, Şâfiî'nİnki ise caiz olacağı yönündedir. Hz. Peygamber'in söz konusu tasarrufunun yargı ile ilgili bir tasarruf olup. borcunu almakta zorlanan birinin bu borcuyla aynı miktarı borçlunun malından, hakim/kadının izni olmadan almasının caiz olup olmadığı konusunda ise, Hattâbî'nin nakline göre. âlimlerin başlıca İki görüşü bulunmaktadır. Bunun yargı ile ügili bir tasarruf olduğunu söyleyenlerin delili, onun muayyen bir malla İlgili bir iddia olduğu, dolayısıyla yargıdan başkasının buna kanşamayacağıdır. Çünkü fetvalar genellikle umûmîdir. Bunun bir 11 ta/fetva tasarrufu olduğunu savunanların delili ise, Ebû Süfyan'ın o sırada Medine'de olması ve herhangi bir bildirimde bulunmadan yargı ile ilgili bir hüküm vermenin câİz olmayacağıdır. Buradan hareketle, Hz. Peygamber'in. sözü edilen hadisindeki tasarrufunun fetva ile olduğu açıklığa kavuşmuş olur.
IV. Mesele: "Kim bir düşman öldürürse ganimetleri onundur" hadisi
"Kim bir düşmanı öldürürse ganimeti onundur'" hadisindeki Resûlullah'ın (s.a.) tasarrufunun keyfiyeti konusunda âlimler ihtilaf etmiştir. Buna göre İmam Mâlik, bu tasarrufun, öldürülen kimsenin mallarının ganimet olarak alınmasının deviet başkanının izni olmaksızın kimsenin hakkı olamayacak bir devlet başkanı tasarrufu olduğu görüşündedir. Ancak MâİİK, bir arazinin iman konusundaki usûlüne bu konuda muhalefet etmiştir. Çünkü arazinin imarı meselesinde o, Hz. Peygamberin çoğu tasarruflarının fetva tasarrufu olduğunu ve söz konusu meselenin de çoğunlukla yapılana hamledilmesi gerektiğini söylemişti.
Mâlik'in yukarıdaki görüşüne muhalif davranmasının sebepleri şunlardır:
a. Esasen ganimet, "Ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah' içindir" [59] âyeti gereği, onu elde edenlerindir. Ganimetin (selbin) bu kapsamdan çıkarılması âyetin zahirine aykırıdır.
b. Bir kimseyi öldürenin onun ganimetini alması, mücâhitlerin savaştaki samimiyet ve ihlasını azaltabilir ve onların "i'la-i kelimetullah" için değil de ganimet elde etmek için savaşmalarına yol açabilir.
c. Yine bunun, diğer düşmanları bırakıp da ganimeti olan kimseyi öldürmeye yol açması ihtimal dahilindedir. Bu ise ordu içinde ayrılık ve bozguna sebep olabilir. Zira düşmanın az ganimet malına sahip olanının, müslümanlar için çok daha zarar verici olması mümkündür.
İşte bütün bu sebeplerden dolayı Mâlik, ölü araziyi diriltme meselesindeki prensibinden burada vazgeçmiştir.[60]
Bu kaide ve farklarla birlikte, Hz. Peygamber'in şer'î esaslardan olan tasarrufları ile ilgili kısım nihayete ermiş bulunmaktadır. [61]

İmâm İbn Kayyim'in Görüşü

Zâdü'l-meâd adlı eserinde İmâm îbn Kayyim el-Cevziyye, Huneyn Gazvesi'nden çıkarılacak fikhı hükümlerden bahsederken, az önce zikredilen konuyu da ele almış ve şöyle demiştir: "Bu gazve sırasında Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim birini öldürürse ve öldüren^ kimsenin de onu öldürdüğüne dair delili varsa ganimeti onundur"[62]
Hz. Peygamber bu hadisi daha önce başka bir gazve sırasında da îrâd buyurmuştur. Buna göre fakihler, buradaki öldürülenin malının ganimet olarak alınmasının (selb), şarta bağlı mı yoksa şarta bağlı olmayan bir hüküm mü olduğu konusunda, iki görüş üzere ihtilaf etmişlerdir. Bu her iki görüş de Ahmed b. Hanbel'den nakledilmiştir.
Şafiî'nin benimsediği birinci görüşe göre, devlet başkanı şart koşsun veya koşmasın, öldürülen kimsenin ganimeti öldürene aittir.
Ebû Hanîfe'nin kanaatini yansıtan ikinci görüşe göre ise, bu ganimet o kimseye ancak devlet başkanının bunu şart koşması ile helâl olur.
Mâlik'in görüşü ise, devlet başkanının bunu savaşın sonunda şart koşması durumunda ganimetin helâl olacağı aksi takdirde (savaştan önce) caiz olmayacağı yönündedir.
Mâlik şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in bunu Huneyn'den başka bir yerde söylediğine dair bir bilgi bize ulaşmamıştır. Ancak Onun (s.a.) savaş bittikten sonra ganimet mallarını taksim ettiği bilinen bir gerçektir."[63]
Bu meselede âlimler arasındaki görüş ayrılığının sebebi. Hz. Peygamber'in risaletle görevli olarak hem devlet başkanı hem hakim-kadı ve hem de müftü olması, dolayısıyla bazan risalet görevinin bir gereği olarak bazan da fatva ve devlet başkanlığı makamının yetki ve sorumluluğuyla hüküm vermesidir. Hz. Peygamber eğer risalet vazifesi gereğince bir söz söylerse bu söz, kıyamete kadar geçerli serî bir hüküm olur. Tıpkı şu hadislerde olduğu gibi.
"Kim bu işimizde (din) ondan olmayan bir bidat ortaya kovarsa, reddolunur.[64]
"Kim, izni olmaksızın bîr kavmin arazisine ekip dikerse, mahsûlü ekip dikenin olmayıp onu infak etmesi gerekir. [65]Aynı şekilde ResûlullalVın (s.a.). şahit ve yeminle hükmetmesi'[66] ve taksimi yapılmamış malda şüfa (satışta öncelik) hakkını gözetmesi de böyledir.'[67]
Hz. Peygamber bazan da. tıpkı kocası Ebû Süfyan'ın aşırı cimri biri olup kendisinin nafakasını temin etmediği konusunda şikayette bulunan Hind Binti Utbe'ye hitaben söylediği, "İyilikle sana ve çocuğuna yetecek kadar (onun malından) al"[68] hadisinde olduğu gibi, iftâ görevi gereği hadis irad eder. Burada Hz. peygamber'in bir hüküm değil, fetva verdiği açıktır. Çünkü Resûiullah (s.a.) bu meseleyle ilgili olarak, ne Ebû Süfyân'ı çağırıp şikâyetinin ne olduğunu sormuş ne de Hind'den karine talebinde bulunmuştur.
Diğer taraftan Resûl-i Ekrem bazan da devlet başkanı olarak söz söylemektedir. Onun bu sıfatla olan hadisleri, o zaman, zemin ve durumda ümmetin bir maslahatı içindir. Öyleyse Asr-ı saâdeften sonraki müslümanlar için Resûlullah'ın (s.a.) gözettiği bu maslahatın mevcut olduğu her zaman ve durumda, Onun (s.a.) bu tasarrufunun gereğince

amel etmek gerekir.
fşte buradan hareketle âlimler, tıpkı söz konusu ettiğimiz "Kim bir kimseyi öldürürse malını ganimet olarak alması kendisine helâl olur" hadisinde olduğu gibi. Hz. Peygamber'in bu sözü, verdiği hüküm devlet başkanıyla da irtibatlı olacak şekilde devlet başkanı sıfatıyla mı, yoksa sözünün hükmü kıyamete kadar geçerli, risalet ve peygamberlik vazifesi gereği mi söylediği konusunda, Resûiullah'tan (s.a.) varit olan pek çok hadis hakkında ihtilaf emişlerdir. "Kim çorak (ölü) bir araziyi imar ederse o arazi onun olur"[69] hadisinde de durum aynıdır. Çünkü bu hadisin, devlet başkanının izin verip vermemesinin öneminin olmadığı herkes için geçerli genel bir hüküm mü, yoksa bir toprağı ihya edenin, o araziye ancak devlet başkanının izni ile sahip olabileceğini bildiren bir hüküm mü olduğu konusunda da âlimler, iki görüş üzere ihtilaf etmişlerdir. Birinci görüş, Şafiî mezhebi ile Hanbelî mezhebinin daha kabul gören görüşüdür. İkincisi ise, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. Mâlik ise. geniş, açık ve insanların rağbet etmediği, çoğunlukla çöl olan araziler ile insanların rağbetinin olduğu arazileri hüküm bakımından birbirinden ayırmıştır. Buna göre, insanların rağbet ellikleri toprakların ihya ve imarı devlet başkanının izni ile olup diğerleri böyle değildir."[70]
İbn Kayyim burada Karâfî'nin metodunu takip etmiştir. Ancak her iki âlim de, bağlayıcılığı bulunan vahiy ile şer'î bir hükümle irtibatlı olmayıp tamamen fitrat, örf-âdet ve çevre şartlarında kazanılan tecrübelerle alakalı hadisler hakkında bir görüş belirtmemiştir. Ancak yine de bazı eserlerinde Allâme İbn Kayyim'in, yeri geldikçe bu konulara kısmen değindiğini belirtmek gerekir. Onun Miftâhu dâri's-saâde'sinde dile getirdiği konuyla ilgili bir kısım bilgiler ise ileride zikredilecektir. [71]

Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin Sünnetler Konusundaki Taksimatı

Bu konuda kapsamlı ve anlaşılır bir şekilde söz söyleyen ve kendisinden sonrakilerin istifade edebileceği tarzda güzel bir ayırımla konuyu ele alan ilk âlim, Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî namıyla maruf olan ve Hindistan Bölgesi'nde İslâm'ın yılmaz savunucusu Allâme Ahmed b. Abdurrahîm'dir (ö. 1176). Büyük üstad, sünnetin teşri' (hkukî/yasal) olanı ile böyle olmayanı konusunda güzel bir ayırıma gitmiştir. Hüccetullâhi'l-bâliğa adlı eşsiz eserinde o, meseleyi şu başlık altında ele almıştır: "Risâlet'İn tebliğiyle ilgili sünnetler ve böyle olmayanlar." [72]

Risâlet'İn Tebliğine Yönelik Varid Olan Sünnetler

Dihlevî şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'den rivayet edilip hadis musannefatında yer alan sünnetler iki kısımdır:
Birincisi, "Peygamber size ne getirdiyse onu alın sizi neden nehyetmişse de ondan sakının"'[73] âyetinde belirtildiği üzere, risâletin tebliği ile ilgili olan sünnetler. Âhiret ve alemin sırları ile ilgili vahye dayanan sünnetler bu kısma girer.[74]
İkinicisi ise, önceki sayfalarda zikredilen şartlar muvacehesinde İbâdetler, irtifak hakları vb. konulardaki sünnetlerdir. Bu kısma giren hadislerin bir kısmı vahiy mahsûlü, bir kısmı ise içtihat ürünüdür. Hz. Peygamberin içtihatları "İse, vahiy mesabesindedir. Çünkü Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'in içtihadının hata üzere neticelenmesinden onu korumuştur. Zannedildiği gibi, Hz. Peygamber'in içtihadının naslardan çıkarılmış olması gerekmez. Bilakis onların çoğu, Allah Teâlâ'nın Ona (s.a.) öğrettiği şer'î makâsıd, hüküm koyma, kolaylaştırma ve diğer bazı hükümlerle İlgili kanunlar olup Hz. Peygamber de bu kanunlarla, vahiyle elde edilmiş makâsıdı açıklamıştır.
Risâletin tebliği amacını taşıyan hadislerden üçüncüsü ise, Onun (s.a.) genel anlamdaki güzel ahlâk ve ahlâksızlıkla ilgili açıklamaları gibi, zamanı ve sınırları belli olmayan maslahat ve hükümlerdir. Bunların da dayanak noktaları umumiyetle [75] İçtihattır. Yani Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'e bu irtifak haklarının yöntemlerini öğretmiş, Hz. Peygamber de buna göre hüküm vermiştir. Yani külli kaideler olarak ortaya koymuştur.
Yine bu tür hadislere örnek olarak, amellerin faziletleri (fedâilü'l-a'mâl) İle bu amelleri yerine getirenlerle ilgili vaatlerle alakalı hadisler gösterilebilir. Bize göre bunların bir kısmı vahiy mahsûlü, bazısı da ictihadîdir. Bunlarla ilgili hükümler, Dihlevî'nin eserinde daha önce geçmişti.
İşte bu son kısım, burada açıklanması istenen bölümdür. [76]

Risâlet'İn Tebliği İle İlgili Olmayan Hadisler

ikincisi ise, risaleti tebliğ etme amacına yönelik olmayan hadislerdir ki Hz. Peygamber'in, "Ben ancak bir beşerim. Size dininiz hususunda bir şey emrettiğim zaman onu derhal alın, kendi re 'yimle bir şey emrettiğimde ise, ben ancak bir beşerim " hadisi ile; hurmaların aşılanması hadisesinde Resûlullalrın, "Ben sadece zanmmı dile getirdim, bu zanmmdan ötürü beni kınamayın. Ancak ^ze Allah 'tan bir şey bildirirsem, derhal onu alın, zira ben, Allah 'a yalan isnadetmem" buyurduğu hadis bu kabildendir. [77] Tıbb-ı nebevi ile ilgili hadisler de böyledir (Bu da göstermektedir ki ed-Dİhlevî, tıbb-ı nebevi ile ilgili varit olan hadisleri, rİsaietİn tebliği konusuna dahil etmemektedir. Diğer bir ifadeyle o, bu gibi hadisleri teşri'î hadislerden saymamaktadır. Çünkü ona göre bu hadisler, tecrübeye dayanmaktadır). Yine Resûlulîah'ın. "Size siyah ve alnında biraz beyazı oları atları tavsiye ederim[78]' hadisinde olduğu gibi, tecrübeye dayanan hususlar da bunun gibidir.[79]
Resûiüllah'ın ibâdet kastıyla değil, genel âdeti üzere yaptıkları ile kasden değil de rastgele yaptıkları da bunun gibidir.[80] Kavminin yapıp söylediği tarzda, Hz. Peygamberin de zikrettiği Ümmü Zer ve Hurafe hadisi gibi hadisler buna örnek gösterilebilir. Buna göre bir grup Zeyd b. Sâbii gelerek, "Bize Resûluilah'ın (s.a.) hadislerinden haber ver!" dediklerinde Zeyd'in söylediği şu sözler de bunu gösterir:
"Ben Resûlüllah'ın komşusuydum. Vahiy geldiğinde bana haber gönderir ve ben de gider vahyi yazardım. Bunun dışındaki vakitlerde, biz dünyadan söz edince o da bizimle beraber dünyadan söz eder: biz âhiretle ilgili bir şey söylediğimiz zaman bizimle birlikte o da âhireti anardı. Biz yemeklerden söz açtığımızda yine bizimle birlikte O (s.a.) da, yemeklerden bahsederdi. Bütün bunların hepsini size nasıl haber verebilirim?"[81]
Yine o günün şartlarında cüzî bir maslahatın kastedildiği ve bütün ümmet için yapılması gerekli olmayan işler de bunun gibidir. Mesela devlet başkanının ordunun hazırlanmasını emretmesi, parola belirlemesi [82]gibi hususlar bunlardandır Bunun içindir ki Hz. Ömer "Bizim (hac esnasında) yapılan remel ile ne ilgimiz olabilir ki! O zamanlar Allah'ın helak ettiği müşrik kavme gösteriş yapıyorduk![83] demiş ve sonra bunun bir başka sebebinin olabileceğini düşünerek, remeli terketmemiştir. Bunun gibi pek çok hükmün cüzî maslahata hamledildiğini görmekteyiz. Tıpkı Resûlüllalrm (s.a.), "Kim bir düşman askerini öldürürse onun ganime/i öldüren kimsenindir" buyurduğu hadiste olduğu gibi.
Yine özel olarak verilen hüküm ve yargılar da bunun gibidir. Çünkü bu gibi hallerde, tıpkı Resûlüllah'ın Hz. Ali'ye söylediği. "Şahit olan kimse orada bulunmayalım (gâib) göremeyeceğini gorur [84] hadisinde olduğu üzere, delil ve yeminlere göre hüküm verilir.[85]
Şâh Veliyyullah ed-DihlevrnİN burada söz konusu ettiğimiz, sünnetin teşri'î (yasal) olanı ile olmayanı; ya da onun kendi tabiriyle, risaletin tebliğine yönelik olarak varit olan sünnetler ile böyle olmayan sünnetlerin taksimi konusunda dile getirdikleri, konusunda bir ilk sayılır. [86]

Reşîd Rıza'nın Hz, Peygamber'e Uyma/ İttiba Meselesini Ele Alışı

Hz. Peygamber'e ittiba konusunu ve bu husustaki yanlış anlamaları ele alırken Müceddid AlÎâme Reşîd Rıza da, meseleyi tetkik etmiştir. O, Allah Teâla'nın, "O'«a (s,a.) uyun ki, hidâyete erişesiniz" âyetini tefsir ederken bu meseleye değinmiş ve şöyle demiştir: "Allah Teâla'nın bu âyetteki 'Ona uyun' sözü, bir Önceki âyette bulunan, 'Onunla birlikte inen Nur'a ittiba edin' sözünden daha geneldir. Zira bu, Kur'an'a ittibaya işaret ederken diğeri, Hz. Peygamber'e kendi içtihadı ile teşri' kıldığı hükümlerde de ittiba etmeyi muhtevidir. Zira Yüce Allah'ın Resûlüllah'a bu yetkiyi verdiği görüşüne göre, gerek İçtihadıyla gerekse Kur'an'dan hüküm islinbatında bulunarak, hükümlerini ortaya koyduğunda kendisine uyulması ayrıcalığım da Ona (s.a.) vermiştir. Tıpkı Kur'an'da zikri geçen iki kız kardeşi bir arada nikâh altına almak ile bir kadının, halası veya teyzesi ile bir arada nikâh altına alınmasının Resûlüllah tarafından haram kılınmasında olduğu gibi.
Resülüllah'ın âdeti üzere olan söz ve davranışları ise, yukarıda zikri geçen Hz. Peygamber'e ittiba kapsamına girmez. Tıpkı Ahmed b Hanbel ve İbn Mâce'nin tahric ettiği ve ayrıca Hâkim'in de sahih addettiği "Zeytin yağı yiyin, onunla yağlanın; çünkü o güzel ve mübarektir" hadisi gibi. Burada zikri geçen musanniflerden başkaları da, bazı lafız değişikliklleriyle hadisi rivayet etmişlerse de, söz konusu bu rivayetlerin senetleri zayıftır. [87] Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim'in Hz. Âişe'den rivayet edip sahih addettikleri, 'Taze hurmayı kuru hurma ile yiyin..." hadisi [88]de bu cümledendir. Bu gibi hadisler, Allah'a yakınlık veya teşri'i gerektirecek bir hukukun bulunmadığı normal âdetlerle ilgilidir.
Ahmed b. Hanbel ve Hâkim'in Ebû Saîd ve Katâde b. Nu'mân'dan sahih bir senetle rivayet ettikleri, "Kurban etlerini yiyin ve biriktirin"[89] hadîsinde ise, tam tersi bir durum söz konusudur. Çünkü kesilen kurbanlar, ibâdet niyetiyle kesilir ve bu etlerden yemek sünnettir. Resûlüllah'ın kurban kesenlere yönelik bu emri mendupluk içindir. Buna göre bu etleri biriktirmek de caizdir. Şayet bu bir emir olsaydı, kurbanın bayram ile ilgisi ve bayram günlerinde Allah Teâla nm müminlere bir ziyafet ve ikramı olmasından dolayı, onun haram veya mekruh olduğu zannedilebilirdi.
Teşri", ya vacip veya mendup olarak kendisiyle Allah Taâla'ya yakınlaşmakla emrolunduğumuz bir ibâdet; ya da, insanlara hiç bir yardımı dokunmayacağı halde, Allah'tan başkasına tapınmak, Allah'tan başkası adına kesilen etlerden yemek, hayvanları keserken veya yemin ederken nasıl Allah'ın adı anılarak yüceltiliyorsa, Allah'tan başkasını da öylece yüceltmek gibi dîne, akla, bedene, mala. namusa veya kamu menfaati adına zararından sakınmak üzere nehyolunmuş bir mcfsedettir. Veyahut da teşri', miraslar, nafakalar, eşlerin iyi bir şekilde geçimleri gibi, ehil olanlara tevdi etmekle emrolunduğumuz; veya akitleri yerine getirme gibi muamelelerin muhafazası için bağlanmakla emrolunduğumuz maddî-mancvî haklardır. Halbuki müstehap ve tenzİhen mekruh olan hükümleri, teşriin alanına sokmakla, biraz sonra söyleneceklerden de anlaşılacağı üzere, âdetler söz konusu olunca onun hükümlerini genişletecektir.

Âdetler, sanatlar, ziraat, tecrübe ve araştırmaya bağlı bilimler ve teknik nitelikli alanlar gibi, Allah Teâla'nın veya İnsanların haklan ile ilgisi bulunmayan, yine herhangi bir maslahatı celbetmeyip bir mefsedetİ de defetmeyen hususlar ise, yapılması gerekli emir, sakınılması gerekli nehiyler şeklinde teşri'den sayılmaz. Bu hususlarla ilgili emir ve nehiyleri âlimler, teşri' olarak değil, irşad diye isimlendirmişlerdir. Ne var ki ipek giymek gibi, hakkında yasaklama olan ve giyenlere ceza gereken fiiller, bundan müstesnadır.
Sahâbîlerden bazıları, Resûlüllah'ın hurma aşılama gibi tecrübeye dayalı dünyevî bir işe karşı çıkmasını teşri' zannetmişler ve bunu yapmaktan vazgeçmişlerdir. Ne var ki hurmalar kuru ve kötü olunca, anında Hz. Peygambere baş vurmuşlar ve O (s.a.) da onlara, bunu teşri' olarak değil, kendi zannı ve re'yi olarak söylediğini bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:
"Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz. ".
Daha önce geçtiği üzere bu hadis, Müslim'in Sahîh'inde tahric edilmiştir. Hadisin hikmeti ise, bu gibi dünyaya ait işlerle ziraat ve sanat gibi geçim teminine yönelik işlerin Özel bir teşri' ile ilgisinin bulunmadığını; bilakis bu gibi İşlerin insanların bilgi ve tecrübelerine bırakıldığı konusunda insanları uyarmasıdır.
Yine sahabe, tıpkı Hubâb b. el-Münzif in Bedir günü Hz. Peygamber" in seçtiği karargâh yeri hakkında sorması gibi, Resûlüllah'ın kişisel kanaati ve dünyevî bir içtihadı mı; yoksa, yüce Allah'tan gelen bir emir mi -eğer böyle değilse, teşri' olmayacaktır-karıştıracaklarına inandıkları hususlarda Hz. Peygambere başvuruyorlardı. Buna göre Hubâb, Bedir günü Resûlüllah'a, "Burası, seni Allah'ın konaklattığı ve dolayısıyla ileri veya geri yerimizi değiştiremeyeceğimiz bir yer mi, yoksa bir re'y, harb ve taktik mi?" diye sormuş ve Resûiüilah'ın, bunun bir vahiy değil de re'y mahsulü, sebebinin maslahat ve savaş stratejisi olduğunu söylemesi üzerine Hubâb, Ona başka bir yer göstermiş ve Hz. Peygamber de buna muvafakat etmiştir.
Bu gibi birtakım hususlar ashaptan bazılarına bile karışık gelmişse, ashabın dışındakilere daha karmaşık gelmesi oldukça tabiîdir. Sahâbîlere karışık gelen hususları Resûlüllah onlara îzah edip açıklamaktaydı, peki daha sonraki asırlardaki insanlara bunları kim îzah edecek?
Eğer insanlar Resûlüllah'tan sonraki bir içtihadı, ittiba edilmesi gerekli bir din gibi telakki etmeselerdi. iş oldukça kolay olurdu. Fakat bu içtihadın din gibi algılanması, birtakım zorluk ve sıkıntıları da beraberinde getirdi ve müslümanlar, Hz. Peygamber'e ittiba edilmesinin dumura uğradığı zamanlarda büyük zorluklara duçar oldular ve devraldıkları mîras onlara oldukça ağır geldi. Ve neticede bu mîras içerisinde kendilerine ağır gelen hususları bir bir terketmeye başladılar. Bundan dolayı onlar, kesin olarak meşru kılınan ve yapılmasında herhangi bir zorluk ve sıkıntı bulunmayan hususları bile terketme cesaretini gösterebilmişlerdir. Hatta daha sonra bu, bazı kimselerin dîni tamamıyla terkedip, kendi dışındakileri de buna davet etmeye kadar vardı! Fukahânın içtihatlarına sıkı sıkıya sarılıp, ümmete dîni bu şekilde yaşamalarını gerekli gören fikıh taklitçilerinden fikri donuk kimseler, bu son derece kötü sonucu idrak edemedikleri gibi, ıslahatçılığın meşalesini elinde bulunduranlar bunu kendilerine anlattıklarında da buna aldırış etmeyip kıllarını kıpırdatmadılar!
Reşîd Rıza sözlerini şöyle sürdürmüştür: "Onlardan bazılarının aşırılıklarının en tipik örneklerinden biri, beyaz saçları siyaha boyama konusundaki aşırılıklarıdır. Halbuki bu, mubah olan zînet ile ilgili normal bir tasarruftur. Zira bunun taabbudî herhangi bir boyutu olmadığı gibi, Allah Teâla veya insaniari ilgilendiren herhangi bir hukukla da alakası söz konusu değildir. Ne var ki, yapılması veya yapılmaması durumunda kâfirlere mahsus bir moda/uygulamayla karşı karşıya gelinecekse, yani müslümanlardan bir kısmı, kafirlere benzeme kastıyla bunu yapacaksa veya yaptıklarında onlardan ayırt edilemeyecek şekilde onlara benzeyeceklerse, gayet tabiîdir ki burada, toplumdaki sosyolojik dalgalanma ve değişiklikleri gözleyenler nezdinde bir siyasî ve manevî zarar bulunur. Zira herhangi bir kavme benzeyen kimsenin, o kavmi kendi gözünde yüceltmesi bir yana kendi millet ve toplumuyla olan bağlan da zayıflamış demektir. Beyaz saçları boyama konusunda, bir bölümü taabbudî olarak olmasa da, âdet kabilinden -siyah bile olsa- bunun müstehap olduğunu gösteren birtakım rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerden hareketle bazı âlimler, beyaz saçları boyamanın şer'an müstehap olduğunu söylerken, diğer bazıları da beyaz saçı siyah İle boyamanın mekruh olacağını beyan etmişlerdir. Hatta bazı âlimler biraz daha aşırı giderek onun haramlığına hükmetmişlerdir. Bu sebeple onları taklit edenler de, beyaz saçlarını siyaha boyayana karşı çıkarak, bu davranışlarının Allah Teâla'ya isyan olduğunu söyleyebilmişlerdir. Ancak bunu yaparken onlar, selef-i sâlihînin bu meselede takip ettiği yol ilekkında ihtilaf bulunan ictihadî konularda kimseye karşı kılmaması şeklindeki genel prensibe aykırı hareket etmişlerdir.'1
Üstad Reşîd Rıza saçları boyama ve buna bağlı meselelerde özü bir hayli uzatmış ve neticede şöyle demiştir: "Resûlüllah'ın, Arafat ve Müzdelife'deki konumunda olduğu gibi, bazı ibâdetleri verine getirirken olan uygulamalarının bazısında teşri' kastetmediği yönünde ümmetini uyardığı doğrudur. O (s.a.) bu uyarıyı, ümmetinin bunlara din adına sarılmamaları ve Allah izin vermediği halde din adına hükümler ortaya koymamaları amacıyla yapmıştır. Öyle ki her kim Hz. Peygamber'e olan sevgisinden dolayı, Onun (s.a.) şerefli hayatını hatırlayarak, dinden olduğuna inanmayarak insanları da böyle bir yanılgıya düşürmeyerek, şer'an bir zarara uğramaksızın ve şer'î olarak zemmedilmiş bulunan şöhret sebebi olmaksızın Onun (s.a.) bazı âdetlerine uymaya gayret etse; bu iltibası o kişinin imanını kemâle erdirecek takdire şayan bir tavır olup, bu tavrı sebebiyle o, Resûlüllah'ı daha çok hatırlayacak, Ona (s.a.) olan sevgisini daha da güçlendirecektir. Nitekim sahâbîlerden İbn Ömer(r.a.), Resûlüllah'ın âdet ve amellerine, Onun (s.a.) yolculuk anındaki hal ve hareketlerine, özel olarak da veda hacci sırasındaki hareketlerine aynıyla uyması ve bütün bunlarda Ona (s.a.) ittiba etme arayışı içerisinde olmasıyla münferit kalmıştır. İnsanların bunu teşri' saymamaları için diğer sahâbîlerin böyle yapmadığını görüyoruz. Zira bu, dîne karşı cürüm işlemek olurdu. Çünkü dîne bir şeyi ilave etmek, dinden bir şeyi çıkarmak gibidir ve bu da, Allah Teâla'nın, "Bugün size dininizi kemâle erdirdim"[90] âyetinin yalanlanması anlamına gelirdi."[91]

Üstad Şeltut'un, SünnetiTeşri'î Ve Teşri'î Olmayan Diye Ayırımı

Asrımızda bu hususa ehemmiyet veren ve -konunun başında da belirttiğimiz gibi- hali hazırdaki başlığı koyan Üstadımız Şeyh Muhammed Şeltût'tur. O, daha önce Dihievî, Reşîd Rıza ve Karafî gibi âlimlerin bu konuda yazdıklarından istifade etmiş ve sünneti, aşağıda nakledeceğimiz üzere, güzel bir taksime tabi tutmuştur. O şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber'den nakledilen ve Onun (s.a.) söz, fiil ve takrirlerinden olmak üzere hadîs musannefâtında yerini alan her hadisin şu kısımlara ayrıldığı dikkate alınmalıdır:
1. Yeme-içme, uyuma, yürüme, karşılıklı ziyaretleşme, toplumda yerleşik örfler yardımıyla İki kişinin arasını bulma, aracılık etme ve alış-verişte pazarlıkta bulunma gibi, beşerî ihtiyaçlar yoluyla yapılan davranışlar.
2. Ziraat, tıp ve elbisenin uzun veya kısa olması gibi hususlarda varit olan rivayetlerde olduğu gibi, tecrübe, kişisel veya toplumsal alışkanlıklar yoluyla yapılan fiiller.
3. Özel ve istisnaî durumlarda alınan insanî birtakım tedbirler yoluyla yapılanlar. Savaş meydanlarına orduların şevki, bu yerlerde orduları gizleme, hücum etme ve geri çekilme noktalarının tesbit ve tanzimi, harpte karargâh kurulacak yerlerin seçimi gibi, İçerisinde bulunulan şartlara ve Öze! birtakım eğitime dayanan uygulamalar bu kabildendir.
Bu üç hususta nakledilenlerden hiçbiri, yapılması emredilen veya terkedilmesi istenen şer'î bir durum değildir.[92] Bilakis bunlar, Resûlüllah'm teşri1? olarak herhangi bir etkisinin bulunmadığı, teşri'e kaynak da olmayan beşerî işlerdendir. [93]

Genel Ve Özel Teşri' Bakımından Sünnet

4. Teşri' yoluyla varit olan hadisler ki bunlar da çeşitli kısımlara ayrılmaktadır:
a. Resülüllarf tan "Resul" sıfatıyla ve tebliğ yönüyle sâdır olanlar. Hz. Peygamberin, Kitab/Kur'an'ın mücmelini beyân, umumunu tahsis, mutlakını takyîd etmesi veya ibâdetlerden, helâl-haramdan, inanç esasları ile ahlâktan veyahut da zikri geçen bu hususlarla alakalı açıklamaları gibi. Bu tür beyanlar kıyamete kadar genel teşri' ifade etmektedir. Eğer bunlardan nehyedilmİşse, artık herkesin kendini ondan sakındırması ve bu hususta ki nehyi bilerek onu yerine gı-ınnit^.. ^eri durmaması gerekir.
b. Müslüman toplumun idaresi ve devlet başkanlığı konusunda Resûlüllah'tan sâdır olan hadisler. Savaş için orduları sevketmek. beytülmâlde bulunan malları uygun görülen yerlere sarfetmek ve alınması gereken yerlerden de almak, hâkim ve valileri tayin etmek, ganimetleri taksim etmek ve antlaşmalar yapmak gibi, devle! başkanlığı, yönetim ve kamu yararını temin ile ilgili hususlar bu kabildendir.
Bu gibi hususlar, genel teşri" hükmünde olmadığı gibi, devlet başkanının -veya onun tarafından tayin edilen yönetici- izni olmadan bu işleri yapmak caiz değildir. "Resûlüllah bunu yapmış veya iptal etmiştir" diyerek, hiç kimsenin kendiliğinden bunları uygulamaya koyma hakkı yoktur.
c. Hakimlik ve kadılık sıfatıyla Hz. Peygamber'den sadır olan rivayetler. Buna göre Resûlüilah (s.a.), Allah'tan aldığı hükümleri tebliğ eden bir elçi. ınüslümanların işlerini tanzim edip düzenleyen bir önder olduğu kadar, aynı zamanda deliller, yeminler ve birtakım cezalarla davaları hükme bağlayan bir hâkim ve kadıdır.
Bütün bu hususlar, tıpkı daha öncekinde olduğu gibi genel teşri' hükmünde değildir. Bu itibarla herhangi bir insanın. Hz. Peygamber'in bazı insanlar hakkında verdiği bu hükümlerine bakarak aynı hükmü vermesi caiz değildir. Aksine mükellef, hakimin o konuda kendisi hakkında verdiği hükmü yerine getirmekle mesuldür. Resûlüllah'ın bu sıfatıyla yapmış olduğu tasarrufları, mükellefi benzer hükümleri yerine getirmekle ilzam etmez. Kimin bir başka kimsede hakkı olur ve o kimse de bunu İnkar ederse; hakkı olan kimsenin de bu konuda delili varsa, o takdirde bu kişinin hakimin hükmü olmaksızın bu hakkını alma hakkı yoktur. Zira Resûlüllah (s.a.) döneminde karşılıklı inkar vuku bulduğunda hakların alınması, bu yolla sağlanmaktaydı.
Hz. Peygamber'den sâdır olan tasarrufların hangi cihetten olduğunun bilinmesi, oldukça faydalıdır. Zira çoğunlukla Resûlüllah'tan sâdır olan tasarruflarda hu durum açıklığa kavuşmamakta ve dolayısıyla Onun (s.a.) söz. fiil ve takrirlerine yalnızca Resû! olması yönüvle bakılmaktadır. Buradan hareketle biz.
Resûlüllah'tan teşri' veya din, sünnet veya mendup şeklinde nakledilen rivayetlerden çoğunun, hakikatte teşri' maksadıyla sadır olmadığını görmekteyiz. Beşer sıfatıyla veya âdet ve tecrübeye istinad eden davranışlar yoluyla Ondan (s.a.) sadır olan fiillerde, bu durum daha da belirgin olarak görülmektedir.
Öte yandan yine Hz. Peygamber'den devlet başkanı veya kadı/hâkim sıfatıyla sadır olan tasarruflar da, bazan genel teşri' olarak kabul görebilmekte ve bu sebeple verilen hükümler ve ortaya konan meseleler karşısında gösterilen yaklaşımlar karışıklık arzedebilmektedir. Rivayet edilen haberlerde bazan bu yön bütün açıklığıyla ortaya çıkabilmekte ve her fiil, sadır olduğu yöne göre takyîd edilebilmektedir. Bazı durumlarda ise söz konusu fiilin Hz. Peygamber'den ne vasıfla sadır olduğu, bu fiili tetkik edenler tarafından karıştırılmaktadır. Bu durumda da, teşri'in sadır olduğu yön hususundaki ihtilafa binaen, söz konusu teşri' keyfiyeti hakkında ulema arasında ihtilaflar meydana gelmektedir. Bu tür tasarrufların iyice açıklığa kavuşması için bazı Örnekler verelim:
a. Hz. Peygamberin, "Kim ölü bir toprağı işleyerek ihya edip diriltirse, artık o toprak onundur" hadisi sahih bir hadistir. Ne var ki İslâm âlimleri, bunun genel bir

hüküm olması için Hz. Peygamber'den tebliğ ve fetva amacıyla mı sâdır olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şayet böyle sâdır olmuşsa devlet başkanı veya yönetici izin versin veya vermesin, bir araziyi ihya eden/işleyen kimse oraya sahip olur ve başka kimsenin artık o arazide hakkı olmaz. Yok eğer bu hadis, Resûlüllah'ın devlet başkanlığı ve yöneticiliği dolayısıyla sâdır olmuşsa, bu durumda genel bir hüküm olmaz ve devlet başkanının izni olmaksızın söz konusu arazinin işletilmesi hiç kimseye caiz olmaz. Fakihlerin çoğunluğu birinci, Ebû Hanîfe ise ikinci görüşü benimsemiştir.[94]

b. Hint b. Utbe Hz. Peygamber'e, "Ebû Sûfyân cimri birisidir; benim ve çocuğunun geçimini temin edecek nafaka temin etmiyor" dediğinde Resûlüllah'ın (s.a.) ona hitaben, "Sana ve çocuğuna yetecek kadar miktarı örfe uygun olacak şekilde al" buyurduğu hadis, [95] sahih bir rivayettir.

İslâm uleması, Hz. Peygamber'in bu sözünü fetva ve tebliğ yoluyla mı, yoksa bir hüküm verme maksadıyla mı îrad buyurduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Buna göre şayet fetva ve tebliğ amacıyla irad etmişse, bir hakkı kazanan birinin, bu hakkını alacağı kişinin izni olmaksızın alması caiz olmakta; buna karşılık eğer Hz. Peygamber bu sözünü hüküm verme kastıyla irad buyurmuşsa, bu takdirde bir kimse borçludan alacağını almakta zorlanırsa, hakkını ancak hakimin hükmü ile alabilecektir. Bununla birlikte bu mesele, fakihler arasında "meseletü'z-zafer" [96] adıyla bilinmekte ve bu hususta onların birçok görüş ve tevcihleri kaynaklarda yer almaktadır.[97]

c. Hz. Peygamber'in, "Kim bir düşman askerini öldürürse, üzerindeki eşyaları (ganimeti) onun olur" buyurduğu hadis de sahihtir. Bu hadiste zikri geçen "selb", öldürülen düşman askerinin üzerinde bulunan elbise ve eşyalar demektir. İslâm âlimleri tıpkı yukarıdaki hadislerde olduğu gibi bu hadisteki hüküm hakkında da ihtilafa düşmüşlerdir. Buna göre onlardan bazıları, Resûlüllah'ın bu tasarrufunun devlet başkanlığı vasfıyla sâdır olduğunu, dolayısıyla savaş meydanında ancak devlet başkanının -veya vekilinin- söylemesİyle, ölünün üzerindeki elbise vb eşyayı hakedebİleceğini söyler. Diğer bir kısım âlimler ise, bu hadisi tebliğin bir parças olarak görmekte ve dolayısıyla devlet başkanı ilan etsin veya etmesin, düşman askerini öldüren her kimsenin, onun üzerinde bulunan eşyaya hak kazanabileceğini söylemektedirler.

Kemâleddîn İbnü'l-Hümâtn [98] şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in bu hadisinin sıhhati konusunda şüphe yoktur. Buradaki tartışma, Hz. Peygamber'in bunu her halükarda ve zamanda geçerli, genel şer'î bir hüküm olarak mı, yoksa belli hadiselere mahsus olarak teşvik maksadıyla mı söylediği konusundadır. Şafiî'ye göre bu, şer'î bir belirlemedir. Zira Hz. Peygamber'in sözünde asıl oian, şerîlik olup Onun (s.a.) gönderiliş gayesi de esasen budur..." İbnü'l-Hümâm bu meseleyi Fethü'l-kadîr adlı eserinin IV. cildinin "tenfîl" bölümünde bu bakış açısıyla eie almıştır.

Yine bu meseleyi, -genel bir şekilde- İmâm Karafî el-Furûk adlı eserinde (bk. I, 205-209), İmâm İbn Kayyim el-Cevziyye Zâdü'l-meâd'mda Huneyn gazvesini söz konusu edereken (bk. III, 489) tetkik etmişlerdir. Aynı şekilde fukahadan pek çoğu, Resûlüllah'ın tasarruflarının hangi yönden sâdır olduğu hususundaki ihtilafa bağlı olarak, mezhep imamları arasında tartışmalı olan tali/cüzî meselelerden bahsederken, bu hususu da gündeme getirmişlerdir.

Burada görüldüğü üzere fakihlerin tamamı, Hz. Peygamber'in tasarruflarının kaynağı hususunda ortaya çıkan iki farklı yön arasındaki ayrılığın başlangıcını onaylama konusunda hemfikir olup bu durum, onlar tarafından ikrar edilmiştir."[99]

Buraya kadar Üstad Şeltut'tan iktibas ettiğimiz kısım, onun esas itibariyle seneler önce Kahire Üniversitesi'ndeki doktora ve yüksek lisans öğrencilerine verdiği derslerden oluşan Fıkhu'l-Kur'dn ve 's-Sünne: el-Kısâs adlı eserinde dile getirdiği, daha sonraları ise el-îslâmü akîdetün ve şeria adlı kitabına aldığı hususlardır. Ancak daha önce de belirttiğim gibi Şeyh Şeltut'un burada dile getirdiği bazı fizleri, özellikle de sünneti teşri' kaynağı olarak görmediği birinci I ımdaki görüşleriyle ilgili bazı değerlendirmelerde bulunmadan geçemeyeceğim.

Ben derim ki: Yeme-içme, uyuma, yurume, oturma, ziyaretleşme gibi hususlarla ilgili bütün tasarruflar beşerî ihtiyaçlardan kaynaklanan davranışlar değildir. Bilakis burada, Hz. Peygamber'in fiiliyle sabit olan ile bizzat sözüyle sabit olanı birbirinden ayırmamız gerekir. Zira daha önce de zikrettiğimiz gibi fiil, söz konusu tasarrufun meşru' oiuşunu göstermekten başka bir şeye delâlet etmez. Tıpkı el ile yemek yeme vb. meselelerde olduğu gibi ki el ile yemek yeme fiili, bu işin vacip veya müstehap olduğuna delâlet etmez. Fakat her kim, Resûlüllah'a benzeme kastıyla, Ondan (s.a.) sâdır olan her şeyi severek yaparsa, daha önce de belirttiğimiz gibi o kimse, güzel bir iş yapmış olur ve bu niyetinden dolayı ecrini alacaktır. Yukarıda Reşîd Rıza da bu duruma ve söz konusu ettiği hususlar muvacehesinde bunun, kişinin gönlünde yapacağı güzel tesirlere işarette bulunmuştur. Tıpkı Hz. Peygamber'in yaptığı bazı fiiller e uyma konusunda İbn Ömer'in (r.a.) davranışında olduğu gibi.

Bu konuda söylenenlere gelince, Tefslrü 'l-Menâr sahibi Reşîd Rıza'nın söylediği ve usûlcülerin dikkat çektiği gibi, bu (fiil) bazan irşada delâlet edebilir. Bazan da bu, emirde müstehap lığa, nehiy hususunda da mekruhluğa delalet edebilir. Aynı şekilde emirdeki katilik, nehiy hususndaki vaîd (tehdit) gibi birtakım karînelere bağlı olarak, emirde vacipliğe nehiyde de haram olmaya delâlet edebilir. Sol el ile yeme-içme, ipek elbise giyme, aitın-gümüş kaplarda yeme ve içme gibi, hadislerin haram olduğunu belirttiği meselelerdeki durum bundan ibarettir.

Tıpla ilgili ve elbisenin uzunluk veya kısalığı hakkında nakledilen hadislerde olduğu üzere, yukarıda dile getirilenin bir benzeri, tecrübe ve birtakım alışkanlıklar neticesinde öğrenilen hususlar için de söylenebilir. Tıp konusunda varit olan hadislerin bir kısmının, bizzat tecrübeyle sabit olduğunu düşünmek gerekir. Bu nedenle bu kabil hadisler, herkes için ve her durumda uygulanması gerekli genel geçer bir hüküm olarak değerlendirilmez. Nitekim ibn KayyÎm gibi muhakkik bir âlim Zâdü'l-meâd* mda bu duruma işarette bulunmuş olup, İieride bunu ayrıca ele alacağız.

Bu tür bazı hadislerin de, teşri' ve tevcih maksadıyla îrad buyurulduğuna hamledilir. Mesela, "Ey Allah'ın kullan! Tedavi olunuz. Çünkü Allah Teâlâ hiç bir hastalık yaratmamıştır ki, onun şifasını vermesin. Ancak "yaşlılık" bundan müstesnadır [100] hadisi İle "Tedavi olun, ancak haram ile tedavi olmayın"[101] hadisleri bunun gibidir.

Elbiseler konusundaki hadisler de böyledir. Nitekim erkeklerin ipek elbise giymesini -aynı şekilde altın takmasını-yasaklayan bazı hadisler varit olmuştur. Hakkında oldukça şiddetli vaîd bulunan elbiseyi uzatma ve sürükleme hususundaki hadislerin bütünü de bunun gibidir. Zira bu tür hadislerde vurgulanan husus, çoğunlukla kibirlilik illetinedir. Bazısı ise herhangi bir illete bağlı olmaksızın mutlak ifadeler taşımaktadır. Burada mutlak olanın, mukayyed olana hamledileceği kolayca anlaşılır. Ne var ki her kim Hz. Peygamber'e uyma kastı İle elbisesini kısaltmış olsa, daha önce de belirttiğimiz üzere o, bundan ecir kazanır. Bununla birlikte tıpkı yeme-içme hususunda olduğu gibi, elbise konusunda da İslâm'ın, dîni, ahlakî, içtimaî, iktisadî ve de ihmal edemeyeceğimiz siyasetle ilgili birtakım hedefleri ve ayırıcı vasıfları bulunmaktadır ki, inşallah bir başka münasebetle bu konuya da temas ederiz. [102]

Tâhir b. Âşûr'un Görüşleri

Asrımızda bu konuya önemli izahlar getiren, detaylandırıp misallendiren âlimlerden birisi de, Tunus ulemâsının üstadı, Allâme Muhammed Tâhir b. Âşûr'dur. Üstad, Mekâsidü'ş-Şerîati'l-îlâmiyye at[103] eserinde, önce muhtasar bir şekilde konuyla ilgili Karafî'nin el-Furûk'ta dile getirdiği sözlerini verdikten sonra, şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"Resûlüllah'ın (s.a.) birtakım sıfatları ve durumları vardır ki, kendisinden sâdır olan söz ve fiiller o sıfatlara istinad eder. O halde bizim burada hala insanları sıkıntıya sokan çeşitli problemleri aydınlatacak bir ışık yakmamız gerekir. Nitekim sahâbîler, Resûlüllah'ın teşri' maksadıyla söyledikleri ile, teşri' için olmayanlarını ayırmakta, bir güçlükle karşılaştıklarında da Ona (s.a.) müracaat edip sormaktaydı.

Mesela sahih bir hadiste belirtildiğine göre, sahibi kendisini azâd ettiğinde Berîre, Muğîs adında bir kölenin hanımıydı. Hürriyetine kavuşunca, bu konudaki yetkisini kullanarak kocasından ayrıldı. Halbuki Muğîs onu çok sevmekte, o ise Muğîs'ten hoşlanmamaktaydı. Sonunda Muğîs Resûlüllah ile görüştü ve O (s.a.) da bu hususta Berîre İle konuşarak ona kocasına dönmesini söyledi. Berîre: "Yâ Resûlellah! Bu bana bir emir mi?" diye sorunca Resûlüllah (s.a.),

"Hayır, ben ancak aracılık ediyorum" buyurdu. Bu sözü duyan Berîre, kocasına dönmeyi kabul etmedi. Onun bu davranışını, Resûlüllah (s.a.) da müslümanlar da kınamadılar.

Buhârî'nin Sahihimde Câbir b. Abdillah'tan şu hadis nakledilmektedir: "Câbir'in (r.a.) babası Abdullah b. Amr b. Haram borçlu olarak vefat etmişti. CâbİR, babasında alacağı bulunanların bu alacaklarından vazgeçmeleri konusunu görüşmesi için Hz. Peygamber'e müracaat etmişti. Resûlüllah (s.a.), bu kimselerden bunu talep etti ancak onlar bunu vermeye yanaşmadılar. Câbir şöyle demektedir: "Resûlüllah bu hususu onlarla konuşunca, onlar sanki biraz bana kızdılar ve soğuk davrandılar" Ne var ki müslümanlar bu sebeple onları kınamamışlardır. Benzer örnekler ileride de gelecektir.

Usul âlimleri, nebevî sünnetle ilgili meseleler içerisinde, Resûlüllah'ın teşri' alanına girmeyen cibillî/yaratılışla ilgili fiillerini mcelemişlerdir. Bunu yaparken de onlar, Resûlüllah'ın yaratılışının, Onan teşri' ve irşat alanına girmeyen birtakım hallerinde rolünün bulunduğu konusunu da ihmal etmemişlerdir. Ne var ki onlar, Resûlüllah'ın, deve üzerinde haccetmesi gibi, cibillî de teşrîî de olması ihtimal dahilinde olan fiillerinde ise tereddüt göstermişlerdir. Bazı âlimler ise, Hz. Peygamber'in birtakım tasarruflarının hangi sebeple sadır olduğunu tesbit ve tayin etmeden, bu tasarrufları kıyasları için birer asılmış gibi görerek hataya düşmüşlerdir."

Tâhir b. Âşûr devamla sözlerini şöyle sürdürmüştür: "Ben, Resûlüllah'ın söz ve fiillerinden oluşan tasarruflarının, on iki ayrı durumda sadır olduğunu belirledim. Bunlardan bazıları, Karafî'nin sözlerinde geçmişse de, onun zikretmedikleri de vardır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür: Teşri', fetva, yargı, emirlik/idarecilik, rehberlik, arabuluculuk, danışmanlık, nasihat/öğüt, nefis tezkiye ve terbiyesi, ulvî gerçekleri öğretme, terbiye ve ıslah ve irşatla ilgili olmayan diğer durumlar."

Üstad Tâhir b. Âşûr, bunların hepsini îzah etmiş ve bizim de bazısına katılıp bazılarına da katılmadığımız birtakım örnekler zikrederek uzun uzadiya bilgi vermiştir ki, dileyenler onun zikri geçen eserindeki bu kısma bakabilir. Özetle o, sünnetin bir kısmının genel ve devamlı bir teşri1, bir kısmının ise hiç bir surette teşri' alanına girmediği görüşünü savunan, bizim de yukarıda zikrettiğimiz âlimlerle aynı görüşü paylaşmaktadır. Onun burada söz konusu ettiği durumlardan sonuncusu, yani "irşatla ilgili olmayan diğer durumlar" ismiyle zikrettiklerini aktarmakla iktifa edeceğim.

İrşatla ilgisi bulunmayan tasarruflar ise, teşri'î, dîni hususlar ile nefsin tezkiye ve terbiyesi ve de toplum düzeni ile ilgili durumlar olmayıp cibillî ve maddî hayatın gerektirdiği birtakım işlere yönelik olup, bununla ilgili herhangi bir karışıklık bulunmamaktadır. Zira ev işleri ile günlük hayatında yaptığı diğer işlerde Resûl-i Ekrem'in, teşri' gibi bir talebi olmadığı gibi, izinden gidilmesi gibi bir isteği de yoktur. Fıkıh usûlü eserlerinde de değinildiği üzere, Resûlüllah'ın cibillî nitelikli fiillerinin benzerlerinin ümmetten de yapılmasının istenmesi söz konusu değildir. Aksine herkes kendi durumuna uygun bir yol ve tarz benimseyebilir. Bu gibi hususları, yeme, giyme, yatma, yürüme, binme vb. olarak sıralamak mümkündür. Bu gibi davranışlar ister yolculukta yürümek ve binmek gibi şer'î amellerin dışında olsun; ister hacda deveye binmek veya Resûlüllah (s.a.)

yaşlanıp biraz kilo alınca yaptığını kabul eden -Ebû Hanîfe'ye göre-secdeye giderken ellerini bacaklarından önce koymak gibi dîni olsun sonuç aynıdır.
Aynı şekilde, Resûlüllah'ın (s.a.) veda haccı esnasında Kinâneoğulları'na ait Muhassab -Ebtah da denilir- tepeliğinde konaklamasıyla İlgili rivayet de bunun gibidir. Hz. Peygamber orada öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmış, sonra bir miktar uyumuş ve ardından beraberinde bulunanlarla birlikte veda tavafını yapmak üzere Ka'be'ye gitmiştir. İbn Ömer (r.a.) hac esnasında bu mekanda konaklamayı terketmeyerek bunu sünnet olarak görüyor ve Resûlüllah orada ne yapmışsa aynısını yapıyordu. Halbuki Buhârî'dekİ bir rivayete göre Hz. Âişe, "Muhassab'da konaklamak, hacda uyulması gerekli bir şey değildir. Orası yalnızca Resûlüllah'ın Medine'ye yola çıkması için daha elverişli olması sebebiyle konakladığı bir yerdir" demiştir. Bu ifadesiyle Hz. Âişe, bu yerin insanların biraraya geldiği geniş bir mekan olduğunu söylemek istemiştir. Nitekim Mâlik b. Enes ve İbn Abbas'ın da bu görüşü benimsemesi, bunu gösterir.
Yine sabah namazından sonra sağ tarafı üzerine uzanmak da böyledir.
O halde fakihin görevi, bütün bu durumları İncelemek ve Hz. Peygamber'in tasarruflarıyle ilgili işaret ve îmaları iyice ortaya koymaktır. "Dikkat edin, mirasçıya vasiyyet yoktur" ve "Velâ/mevlahk ancak âzâd edene aittir" hadislerinde olduğu üzere, Hz. Peygamber'in bir konuyu herkese bildirmeye itina göstermesi, onu pratiğe dökme konusunda ısrarlı davranması, bir hükmü bildirip onu külîî kaide şeklinde ortaya koyması, söz konusu bu tasarrufların teşri' olduğunu gösteren delillerdir.
Ölüm döşeğinde iken Hz. Peygamber'in, "Bana yazı yazacak bir şeyler getirin de, size bir şeyler yazayım ki, ondan sonra sapıtmayasınız" hadisinde olduğu gibi, bir işi uygulama konusunda !srar etmemesi de, o tasarrufun teşri1 ifade etmediğini gösteren işaretlerdendir.
İbn Abbas şöyle demiştir: "Bu konuda sahabe ihtilaf etmiş ve onlardan bazısı, 'Allah'ın Kitab'ı bize kâfidir' derken; bazıları da, 'Ona istediğinizi takdim edin ve sizin için onu yazsın, Resûlüllah'ın huzurunda münakaşa etmek yakışık almaz' dediler. Ashabın bu ihtilafına şahit olan Hz. Peygamber, 'Beni bırakın, içerisinde bulunduğum hal daha hayırlıdır' buyurdu."
Resûlüüah'a mahsus zikrettiğimiz bu hallerden Ona (s.a.) en özgü olanı, teşri' ile ilgili olanıdır. Zira Allah Teâla'nin Onu peygamber olarak göndermesinin temel amacı bu olup, Allah (c.c.) Onun bu durumlarını, "Muhammed sadece Allah'ın bir elçisidir" [104] âyetinde özetlemiştir. Bu sebeple, aksini gösteren bir delil bulunmadıkça, ümmetin karşılaştığı çeşitli hallerle ilgili Hz. Peygamber'den sadır olan söz ve fiilleri, teşri' nitelikli tasarruflar olarak değerlendirmek gerekmektedir.
Bu yüzdendir ki İslâm âlimleri, Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan nakledilen şu haberi kabulde icma etmişlerdir: "Sa'd, malının ne kadarını vasiyet edebileceğini Hz. Peygamber'e sormuş, O (s.a.) da, ' Üçte birini, hatta üte biri bile fazladır' buyurmuştur." Bu nedenle âlimler, varislerin rızası hariç, üçte birden fazla vasiyeti kabul etmemişlerdir. Resûlüllah'ın, "Mirasçılarım zengin olarak bırakman, onları insanlara muhtaç ve el açar bir halde bırakmandan daha hayırlıdır" buyurması, bu hükmün, Hz. Peygamber'in istişarede bulunana nasihatte bulunması şeklindeki tasarruflarına hamlediimesine uygun ise de, âlimler bunu ona hamletmemişlerdir. Bu karşılıklı konuşma her ne kadar Resûlüllah ile Sa'd arasında geçmiş olsa bile, Resûlüllah özellikle Sa'd ve onun varislerinin aşırı muhtaç bir halde bulunmaları durumunu göz önüne alarak buna izin vermiştir. Halbuki ne Resûlüllah (s.a.) böyle yapmış, ne de Sa'd b. Ebî Vakkâs'm bu şekilde yaptığını rivayet etmişlerdir. Öyleyse, fakihlerden hiç biri ve ehl-i ilimden hiç kimse bunu söylememiş olsa da, varisleri zengin olan kimselerin, malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmesine izin verilebilir. Veyahut o kişinin varisi bulunmazsa, daha fazlasına da izin verilebilir. Nitekim İbn Hazm, sahâbî İbn Mes'ûd ve Ubeyde es-Selmânî ve bir grup âlimin bu-r-ıKü benimsemiş oiduğunu belirtir. [105] Bu ise, şâz (âlimlerin cumhurunun görüşüne aykırı) bir görüştür. [106]

Meselenin Değerlendirilip Ayrıştırılması

Bütün bu nakillerden sonra, bu önemli usûl problemi hakkında biraz düşünüp konuyla ilgili görüşlere müracaat ederek, bu hususta açıklanan görüşleri tartışmamız gerekmektedir. Bunu yaparken de, meseleyi ilgili naslar, kaideler, prensipler ve maksatlar (gaye) ışığında ayrıştırarak oradan bir görüş ortaya koymaya çalışıyoruz. Allah Teâla'dan bize doğruyu ilham etmesini, ecir ve mesûbâtmdan bizi mahrum bırakmamasını, nefislerimizi taassup, îaküd, heva-hevese kapılma ve başkalarına sû-i zanda bulunma hastalığından halâs eylemesini diliyoruz. [107]

Üzerinde İhtilaf Edilmemesi Gereken İki Hakikat

Bu konunun tahkike kavuşturulabilmesi için, üzerinde ihtilafın olmadığını sandığım veya olmaması gerekli iki hakikati ortaya koymak lazımdır. Bunlar şunlardır:
1. İster söz, ister fiil isterse de takrirler olsun sünnetin büyük çoğunluğu, teşri' içindir ve bu hususlarda Allah Teâla'nm, "Ona uyun ki doğru yolu bulaşınız" âyetiyle, hidâyete ermemizi kendisine ittibaya bağlı kıldığı Hz. Peygamber'e uyulması istenmektedir.
2. Bir kısım sünette de teşri' söz konusu olmayıp, sadece dünya işleriyle ilgili olmasından dolayı, Hz. Peygamber'e itaat etmek de gerekli değildir. Daha önce zikri geçen, "Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" mealindeki sahih hadiste böyle bir durum söz konusudur.
Şayet söz konusu bu iki hakikat üzerinde ittifak edilirse, geriye sadece bu prensibin bazı hadisler ile birtakım konulara tatbikinde meydana gelen ihtilaflar kalmaktadır. Misal olarak, yeme-içme, giyim, zınet, sürme çekme, tıp, birtakım ilaçların keyfiyeti gibi konularla ilgili hadisler verilebilir. Buna göre acaba bu alanlarla ilgili konular, bizim daha iyi bilebileceğimiz ve bize bırakılmış dünyamızla ilgili işlerden midir? Zira vahiy, bu gibi hususlarda insanları ilzam edecek, emir ve nehiy olarak bir teklif/sorumluluk getirmemiştir. Yoksa bunlar, vahiy ürünü olduğunu düşünmemiz gereken ve itaat etmemiz istenen dînimizle ilgili hususlardan mıdır?
Bütün bunları, Hz. Peygamber'den sadır olan umumîlik ve devamlılık niteliği bulunmayan teşri1 ile ilgili diğer hususlar tamamlamaktadır. Aksine Resülüllah bunlarla, belli şartlar muvacehesinde bazı hususları çözmeyi amaçlamıştır. Hz. Peygamber'den devlet başkanlığı, idarecilik ve hakimlik-kadılık sıfatıyla sadır olduğu bildirilen husus bundan ibarettir. Bu konunun esasında ittifak, ancak muhtelif tali meselelerine tatbikinde ise, ihtilaf bulunmaktadır. [108]

İfrat ve Tefrit Arasında Bocalamak

Asrımızın getirdiği birtakım problemler karşısında -özellikle de fikrî problemlerde- genellikle yaptığımız gibi, bu büyük meselede de ifrat-tefrit, yani iki aşırı uç arasında bocalayıp durmaktayız.
Aramızda Öyle kimseler var ki, gerek yukarıda zikri geçen işlerle gerekse bu dünyadaki başka muamelelerle ilgili olsun, "Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" hadisini kendisine kalkan edinerek, sünnetin teşri' elbisesini çıkarmak istemektedir. Yİne öyleleri de vardır ki, Hz. Peygamber'in sünnetine ittiba etmekle emrolunduğumuzu söyleyerek, sünnette olan herşeyin sünnet olduğu iddiasındadırlar. Bu kimseler, Resûlüllah'a İttiba, naslar ve icma ile sübut bulduktan sonra, uyulmayacak bir sünnetten söz edilemeyeceğini söylerler. [109]

Sahabe ve Selef-i sâlihînin Sünnet Anlayışı

Burada zikretmek istediğim bir husus da, gerek sahabe gerekse en güzel şekilde sahâbîlerin yolundan giden tabiî âlimlerin, söz konusu bu problemin farkında oldukları; hatta bu konunun araştırılmasında bilfiil gayret gösterdikleridir. Ne var ki onlar bu konuyu, sünnetin teşri' İle ilgili olanı veya olmayanı şeklinde ele almamışlardır. Bilakis konuyu onlar, Resûlüllah'dan (s.a.) sabit olan bu fiil sünnet midir, değil midir? şeklinde, başka bir başlık altında değerlendirmişlerdir. Bu ise, oldukça önemli iki hususu öne çıkarmaktadır:
a. Sünnet olarak görülen şey, kendisine uyulması istenilen husustur.
b. Hz. Peygamber'den nakledilen bazı hususlar, sünnet değildi1"- Muasır âlimlerin "tersi'î değil" diye niteledikleri şey de işte budur.
Bunun gerisinde yatan gerçek şudur: - Islâmî ilimlerin onayladığı gibi- bir ıstılah olarak sünnet, söz, fiil ve takrirler olarak Hz. Peygamber'den rivayet edilen şeylerdir ve bu, sünnetin lügat mânasından çok daha umûmîdir. Zaten sahabe de, sünnet ifadesi mutlak olarak kullanıldığında bunu anlamakta ve Resûlüllah'tan gelen ve ittiba edilip örnek alınması gereken davranışları sünnet tabiri ile ifadelendirmekteydi.
Bunun sebebi İse, sünnet kelimesinin sözlük anlamı -ki onda asiolan sözlük anlamıdır-, ittiba edilen yol, tarzdır ve bu da ancak teşri'ittibanın kastedildiği durumlarda söz konusu olabilir. Ne var ki daha sonraları ilim ehlinin terim olarak ortaya koyduğu üzere -kî terimler konusunda tartışma olmaz- sünnetin mânası, Hz. Peygamber'den söz, fiil, takrir, sıfat ve sîret olarak rivayet edilen bütün şeylere intikal edince, sünnetin genelinde bulunan teşri' ile İlgili şeylerle birlikte, az bir miktar da olsa teşri'î olmayan hususlar da bulunmaktadır.
İlmî sahadaki en tehlikeli tavırlardan biri -ki çoğu zaman bu tavır, araştırmacıları dalâlete düşürür-, önceki (mütekaddim) âlimlerin ibare ve ıstılahlarını sonraki (müteahhir) ve çağdaş âlimlerin tabirlerine hamletmeleridir. Buna misal olarak "nesh" kelimesi gösterilebilir. Zira mütekaddim âlimler, "nesh" kelimesini mutlak olarak kullanmakta ve onunla müteahhir âlimlerin kastettiğini kastetmemektedirler. İşte "sünnet" kelimesi de bunun gibidir.
O halde tekrar meseleye dönersek şöyle diyebiliriz: Sahabe, bugün bizim sünnet diye bahsettiğimiz konuyu, "bu teşri'î mi yoksa teşrrî değil mi?" başlığı altında değil de, "sünnetten mi, değil mi?" başlığı altında araştırıyordu. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in ktüsned'mde rivayet ettiği şu hadiste, bütün açıklığıyla bu görülür: Süreye ve Yûnus - Hammâd b. Seleme - İbn Âsim el-Anevî - Ebu't-fufeyl tarikiyle nakledildiğine göre Ebü't-Tufeyl İbn Abbas'a şöyle dediğini bildirmiştir:
"Senin kavmin, Resûlüllah'ın Ka'be'yİ tavaf ederken remel yaptığını ve bunun da sünnet olduğunu iddia ediyor ne dersin?" îbn Abbas,
"Hem doğru hem de yanlış söylüyorlar" cevabını vermiştir. Ona, "Neyi doğru neyi yanlş söylüyorlar" dediğimde,
"Doğru söylüyorlar; zira Resûlüllah (s.a.) tavaf esnasında heybetli yürüdü. Yanlış söylüyorlar; çünkü böyle yapmak sünnetten değildir" demiştir. Hudeybiye musalahası sırasında Kureyşli müşrikler, "Muhammed ve ashabını bırakın da, tipik deve ve koyunların burunlarında bulunan kurtların öldüğü gibi ölsünler" demişlerdi. Daha sonra gelecek

yıl tekrar gelmek ve yalnızca üç gün kalmaları şartıyla anlaşma yaptılar ve Resûlüllah umre yapmak üzere tekrar geldi. Mekke müşrikleri İse, bu esnada Kuaykan tepesine çıkmışlardı. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) ashabına,
"Ka 'be 'yi üç kere remel yaparak tavaf edin " buyurdu; ne var ki bu sünnet değildir.
Daha sonra ise İbn Abbas'a, "Kavmin, Safa ile Merve arasını Resûlüllah'ın, devesinin üzerinde sa'y ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor, ne dersin?" diye tekrar sorunca Ebü't-Tufeyl'e hitaben İbn Abbas,
"Hem doğru hem yanlış söylemişler" diye cevap vermiştir. Ona, "Doğru söyledikleri nedir, yanlış söyledikeri nedir?" diye sorunca da şu karşılığı vermiştir:
"Doğru söylemişlerdir; zira gerçekten de Resûlüllah (s.a.) Safa ile Merve arasını deve üzerinde- tavaf etmiştir. Yanlış söylemişler; çünkü bu da sünnetten değildir. Zira sahabe Hz. Peygamber'İ özel olarak korumuyorlardı ve Ona (s.a.) yaklaşmak isteyen İnsanlar da geri çevrilmediğinden olacak, hem Ona uzanan elleri önlemek, hem de Onun sözünü iyice işitebilmeleri için deve üzerinde tavaf etmiştir."[110] Ona tekrar şöyle denildi:
"Kavmin, Resûlüllah'ın Safa ile Merve arasında sa'y ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor, ne dersin?" İbn Abbas,
"Doğru söylemişlerdir. Zira Hz. İbrahim hac menâsiki ile ernrolununca, sa'y yapılan mekanda (Safa ile Merve arası) karşısına şeytan çıkmış ve onun önüne geçmiş; Hz. İbrahim de onu geçmiştir. Sonra Cebrail onu alıp Akabe cemresine götürmüş ve şeytan yine karşısına çıkmıştır. Bunun üzerine İbrahim (a.s.) gitmesini sağlamak için şeytana yedi taş atmış, ancak şeytan bu kez orta cemrede görünmüştür. İbrahim fa.s.) tekrar yedi taş atmıştır. Daha sonra (kurban edeceği oğlunu) yanı üzere yatırmıştır. Bu rivayetin râvilerinden Yûnus, "(kurbanlık oğlunu) orada yanı üzere yatırdı" demiştir. Hz. İsmail'in üzerinde bu sırada beyaz bir gömlek bulunmaktaydı ve babasına şöyle demiştir:
"Babacığım! Benim, kefen olabilecek bundan başka elbisem yoktur. Üzerimdeki bu elbiseyi çıkar ki, bana onu kefen yapasın." Bu söz üzerine Hz. İbrahim elbiseyi çıkarmaya başlamıştı ki, arkasından, "Ey İbrahim! Rüyayı gerçekleştirdin"[111]' diye bir ses işitmiştİr. Baktığında bir de ne görsün, boynuzlu, kocaman beyaz bir koç orada durmaktadır...'[112]

Hacla İlgili Fiillerden Bazıları Sünnetten Değildir

Bilindiği üzere hac ile ilgili fiiller daha ziyade taabbudîdir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in hacla ilgili bazı fiilleri konusunda, "Bu sünnetten ve hac menâsikinden sayılır mi sayılmaz mı?" diye ashabın ihtilaf ettiğini görüyoruz.
Mina'dan iniidiği gece "Musahhab"ta konaklamak, bu kabil fiillerdendir. "Ebtah" diye de isimlendirilen Musahhab, Mekke ile Mina arasında düz ve geniş bir arazidir. Nâfl'in İbn Ömer'den naklettiğine göre o, Musahhab denen yerde konaklamanın sünnet olduğunu söylemekte, Hz. Ömer'in de bunu yaptığını belirtmektedir. Bu rivayet, Buhârî ve Müslim tarafından tahric edilmiştir. Bu konuda İbn Ömer'in delili, Hz. Peygamber'in de burada konaklaması ve orada öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmış olmasıdır.
Ne var ki Hz. Âişe ve İbn Abbas, bu konuda farklı bir görüşe sahiptir: Buhârî İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakleder: "Musahhab da konaklamanın bir mânası yoktur. Orası yalnızca Resûlüllah'ın konaklamış olduğu yerdir. Bu rivayette bulunan "bir mânası yoktur1' ifadesi, "'yani burada konaklamak uyulacak bir sünnet değildir" anlamındadır.
Hz. Âişe'nin de şöyle dediği nakledilmiştir: "Musahhab, Hz. Peygamber'in, sadece yola çıkmaya daha uygun olduğu için konakladığı bir yerdir". Müslim de Hz. Âişe'nin şu sözünü nakleder: "Ebtah'a iniş sünnetten değildir..."
Hz. Âişe bir başka rivayette Hz. Peygamber'in Musahhab'ta konaklama sebebini de izah etmektedir. Buna göre Ahmed b. Hanbel'in tahric ettiği bu rivayette Âişe (r.a.) şöyle demiştir: "Allah'a yemin olsun ki Resûlüllah (s.a.), oraya ancak benim için inmiştir." Bu rivayeti Hafız İbn Hacer Fethu'l-Bârf sinde zikretmiştir. [113] İbn Kayyim ise Zâdü 'l-meâd'da. şöyle demektedir:
"Selef uleması, Musahhab'da konaklamanın sünnetten mi yoksa yolculuğun gereği rastgele yapılan bir konaklama mı olduğu konusunda iki görüş üzere ihtilaf etmişlerdir: Bir grup âlim onu, sünnet olarak kabul etmiştir. Zira onlara göre, Sahîhayn'da Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste, Mina'dan hareket etmek istediği sırada Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: 'Biz yarın, müşriklerin bir zamanlar küfürde yeminleştikleri Kinâneoğulları düzlüğünde konaklayacağız.'[114] Hz. Peygamber bu sözüyle Musahhab'ı kastetmekteydi. Çünrkü Kureyş ve Kinâneoğullar'ı, Hâşimoğuiarı ile Abdulmuttalipoğulları'na karşı onlarla nikâh yapmamak, Resûlüllah'] kendilerine teslim edinceye kadar aralarında herhangi bir aiış-verişte bulunmamak üzere orada yeminleşmişlerdi. Bu sebeple Hz. Peygamber, geçmişte küfrün sembollerinin izhar edilip Allah ve Resûlü'ne düşmanlığın ilan edildiği bu yerde, İslâm'ın şeâirini/sembollerini göstermek istemiştir. Zira Hz. Peygamber, tıpkı Lât ve Uzza putlarının yerine Tâif mescidini yaptığı gibi, küfür ve şirkin bulunduğu yerlere tevhidin sembollerini dikmeyi âdet edinmişti.
Şöyle demişlerdir: Müslim'in Sahîh'mde İbn Ömer'den naklen, Hz. Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer'in (r.a.) orada konakladığı rivayet edilmektedir. Müslim'in bir rivayetine göre de İbn Ömer, Musahhab'da konaklamayı sünnet olarak görmekteydi.[115] Buhârî de, İbn Ömer'in öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını orada kılarak, orada uyuduğunu ve Resûlüllah'ın da böyle yaptığını söylediğini rivayet etmektedir.[116]
Bu konudaki diğer görüş ise, Hz. Âişe ve İbn Abbas gibi diğer sahâbîlerden nakledilen görüştür. Onlar, Musahhab'da konaklamanın sünnetten olmadığı görüşünü benimsemektedir. Nitekim Sahîhayn'do. ibn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmektedir: "Musahhab'da konaklamanın (dîni) bir anlamı yoktur. Orası yalnızca Hz. Peygamber'in, yola çıkmaya daha elverişli olduğu için konakladığı bir yerdir."[117]
Müslim'in Sahıh'mde de Ebû Rafi'in şöyle dediği bildirilmiştir: "Resûlüllah (s.a.) bana, yanımda bulunanlarla birlikte Ebtah'da konaklamayı emretmedi. Ancak ben yine de önceden gelip Resûlüllah'ın (s.a.) çadırını oraya kurdum ve o da gelip orada konakladı."[118] Netice itibariyle tevfık ve inayetiyle Allah Teâla, "Yarın bizler, müşriklerin bir zamanlar küfür üzere yeminleşükleri Kinâneoğulları düzlüğünde konaklayacağız" sözünün bir tasdiki olarak, onun (s.a.) azmettiği şeyi gerçekleştirerek ve de ona (s.a.) bir muvafakat olarak Resûlüllah'ı orada konaklattırmıştır.[119]
Tavaf yaparken remel yapmak da, buna benzemektedir. Remel, kudüm tavafının ilk üç şavtında biraz hızlıca yürümektir. Hz. Peygamber bunu yapmış ve yapılmasını emretmiş olduğundan dolayı âlimlerin çoğu (cumhur), bu uygulamanın sünnetten olduğu kanaatindedir. İbn Abbas ise, -daha önce Müsned'dcn naklettiğimiz üzere- onun sünnet olmadığını, dileyenin remel yapıp dileyenin de yapmayabileceğin! belirtmektedir.[120]
Buharı tarafından rivayet edilen şu hadiste İbn Abbas, Hz. Peygamber'in remeli emretmesinin sebebini şöyle izah etmektedir: "Resûlüliah ve ashabı, (Mekke'ye) gelmişlerdi. Müşrikler, "Size Medine/Yesrib' in sıcağının zayıf düşürdüğü kimseler geliyor" dedüer. Bunun üzerine Hz. Peygamber, tavafın ilk üç şavtında remel yapmalarını (koşar adım yürümelerini), iki köşe arasında da yürümelerini emretmiş; bütün şavtlarda remel yapmalarını onlara emretmeye ise, bunun öylece kalıvereceği endişesi mani olmuştur."[121]
Hz. Ömer de remel yapmayı bir an için terketmeyi düşünmüş, ancak daha sonra bundan vazgeçmiştir. Buhârî'de nakledildiğine göre yine Ömer (r.a.), (Hacerü'l-esved) köşesine seslenerek, "Vallahi, iyi biliyorum ki sen, sadece bir taşsın; ne zarar verirsin, ne de fayda temin edersin. Eğer ben Resûlüllah'ın seni selâmladığını görmemiş olsaydım, seni selâmlamazdım" demiş ve sonra da onu selâmlamıştır. Daha sonra ise, "Bizim remelle ne İşimiz olabilir ki?! Biz o zaman remelle müşriklere (kuvvetli) görünmek istemiştik; ancak Allah onları helak etti" diyerek şöyle devam etmiştir:
"Ancak Resûlüllah'ın (s.a.) yaptığı bir şeyi terk etmek istemeyiz[122]
Fethu 'l-Bârf'de de belirtildiği üzere bu hadisten netice olarak anlaşılan husus, Hz. Ömer'in, remelin yapılış sebebininin ortadan kaktığını bildiği için, tavaf anında remel yapmayı terketmeyi düşünmesi ve sebebin ortadan kalkmasıyla bunun terkedilmesi gerektiğini anlaması; ardından da, bu uygulamada kendisinin bilemediği bir hikmetin bulunabileceği ihtimalini göz önüne alarak, bu görüşünden dönmesidir. Sonuç olarak o, bu mânayı itibara alarak, Hz. Peygamber'e ittibanın daha evla olduğu görüşünü tercih etmiştir. İbn Hacer şöyle demektedir: "Hz. Ömer, buna etki eden sebepleri hatırlayınca, Allah Teâla'nın İslâm ve müslümanları şereflendirmek için gönderdiği nimetlerini düşünerek böyle davranmıştır."
Sahabenin uygulaması da, Hz. Ömer'in bir an için düşündüğünü destekler. Buna göre onlar, müşriklere karşı yapmış oldukları kuvvet gösterisinde, müşriklerin bulunduğu taraf olan sadece Şam tarafindaki köşede hızlı yürürken, İbn Abbas hadisinde de belirtildiği üzere Yemen tarafına düşen köşelere uğradıklarında, normal bir şekilde yürümüşlerdir.
Resûlüilah'a itaat ve sünnetine ittiba etme konusunda titiz olmalarına rağmen biz, sahabenin bazı zamanlar Onun (s.a.) emir ve yasaklarının kesinlik ve bağlayıcılık ifade etmediğini veya bunun dünya işlerinde tartışılabilecek, Ona muhalefette bulunulabilecek bir re'y veya ictihad olduğunu anlamış olduklarından, veyahut da Ondan ümmet ve devlet için devlet başkanlığı ve idarecilik vasfıyla sadır olup da bunun kıyamete kadar ümmetin her ferdi için genel ve devamlı bir teşri'ye hamiedilmemesi durumunda, Hz. Peygamber'in bazı emirlerine muhalefet ettiklerini yasakladıklarını ise yaptıklarını görmekteyiz. Hz. Peygamber'in savm-i visalden sahabeyi nehyetmesi, bunun en güzel örneğidir. Bununla beraber sahabe, Hz. Peygamber'in bu yasaklamasının -Büyük Üstad Reşîd Riza'nın da söylediği üzere- kendilerine merhamet etmekle ilgili olabileceğini düşündükleri için, hem oruçlarını tutmuş hem de namazlarını kılmışlardır.
Bazı kereler de sahâbîlerin, bazı konularla ilgili zanlannda hata ettiklerini görüyoruz. Zorluk olmasına rağmen sahabeden bazılarının yolculuk esnasında oruç tutmada ısrarlı olmaları ve Hz. Peygamber'İn bu gibi kimseler hakkında, "Onlar âsîdirler "[123] buyurması, bunu göstermektedir. Yine Hz. Peygamber, Medine mahsullerinin üçte birini almaları ve buna karşılık Medine'yi kuşatmaktan vazgeçmeleri karşılığında, Gatafan Kabilesiyle anlaşmaya varmak istediğinde sahâbîier Ona (s.a.) muhalefette bulunmuşlar, hatta Sa'd b. Muâz ve Sa'd b. Ubâde bu hususta ayak diretmişlerdir. [124]
Beyazlaşan saç-sakallları boyatmak/boyamak suretiyle yahudi ve hıristiyanlara muhalefet etmeyi emreden nebevi emir [125] de, bunun gibidir. Bu e m i re rağmen sahih olarak nakledilen haberler dikkate alındığında, sahabeden pek çoğu beyazlamış olan saç ve sakallarını boyamamışlardır. Zira onlar, tıpkı Bedir Gazvesinde Hubâb b. el-Münzir'in, "Yâ Resûiellah! Burası seni Allah'ın konaklattığı bîr yer mi, yoksa bu bir re'y, savaş taktiği veya tuzak mı?" [126] sorusunda olduğu gibi, böyle bir tasarrufun vahiy mahsulü ve bağlayıcı olup olmadığını daha hayattayken Hz. Peygamber'e sormuşlardır. Daha önce bahsi geçen Berîre ve Muğîs'in durumları da böyledir.
Ümmetin bilgini, "tercümanu'1-K.ur'ân" diye nitelenen İbn Abbas (r.a.), ehlî merkeplerin etinin yenilmesiyle ilgili Hayber günü Hz. Peygamberden sadır olan yasaklamanın, sadece o vakite mahsus bir yasaklamayı ifade ettiğini söylemiş ve bu nehyi belli bir maslahata hamletmiştir. Bu maslahat ise, binek olarak ihtiyaçları olduğu halde kesiiip yenilerek tüketilmekten merkepleri koruma amacıdır. Dolayısıyla bu da, genel bir yasak, devamlı bir teşri' değildir. İşte âlimler ve muhakkıklann, "Bu tasarruf Hz. peygamber'den,

devlet başkanlığı ve önderlik vasfıyla sadır olmuştur; fetva veya Allah Teâla'dan aldığı bir vahyin tebliği amacıyla değil" ifadeleriyle kastettiği budur. Bu itibarla Buhârî İbn . Abbas'ın şöyie dediğini rivayet etmektedir: "Resülüllah (s.a.) ehlî merkepleri, insanların binek hayvanlarına olan ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, bineklerinin yok olmasını istemediği için mi yasakladı, yoksa Hayber günü etlerini haram mı kıldı bilmiyorum." [127]

Buhârî'nİn Enes b. Mâlik'ten rivayet ettiği şu haber, birinci ihtimale delâlet etmektedir; "Resülüllah'a (s.a.) bir kimse gelerek, "Merkepleri kesip yeme hususunda ne buyurursunuz?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.) herhangi bir cevap vermeyerek sustu. Sonra ikinci bir kimse gelip yine, "Merkepleri kesip yeme hususunda ne buyurursunuz?" diye sordu. Hz. Peygamber yine bir cevap vermedi. Daha sonra üçüncü bir kimse gelerek, "Merkepler yok olmakta!'1 dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bir münadî çağırarak insanlara Şunu iletmesini emretti:

"Allah ve Resulü, ehlî merkepleri kesip yemenizi size yasaklamaktadır." Bunun üzerini? onlar, kazanlarında kaynayan ehli merkep etlerini derhal dökmüşlerdir.[128]

Yine Buhârî, konuyla ilgili Amr b. Dinar'dan nakledilen şu haberi rivayet etmiştir: [129]Amr, Câbir b. Zeyd Ebi's-Şa's â'ya, "Resûlüllah'm ehlî merkepleri yemeyi yasakladığı iddiasında bulunuyorlar, ne dersin?" deyince, Câbir şu karşılığı vermiştir; "Basra'da el-Hakem b. Amr el-Gifârî bize böyle söylemekteydi. Ancak "el-Bahr" diye nitelenen büyük âlim îbn Abbas buna karşı çıkarak şu âyeti okumuştur:

"De ki: Bana vahyoiunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah 'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Başkasına zarar vermemek ve sınırı aşmamak üzere kim (bunlardan) yemek zorunda kalırsa, bilsin ki, Rabbin bağışlayan ve esirgeyendir.'[130]

Buradaki İbn Abbas'm itirazı, nehyin vuku bulup bulmadığına değildir. Zira o, bunun Hz. Peygamber'den sadır olduğunu itiraf etmektedir. Ne var ki o, bunun Hz. Peygamber'den devamlılık ve umumîliği gerektirecek bir tebliğ yoluyla sadır olmadığını; bilakis insanların maslahatlarını gerçekleştirmek, muvakkat bir vakitte insanlardan birtakım mefsedeti defetmek ile ilgili devlet başkanlığı tasarruflarından bir tasarruf, yani idarecilikle ilgili bir karar olduğunu söylemektedir. İbn Abbas'a göre buradaki maslahat, müslüman ahalînin binek hayvanlarını kesilerek tüketmekten korumaktır. Bizler ise, İbn Abbas'ın ehlî merkeplerin etinin haram olmadığı şeklindeki görüşüne katılalım veya katılmayalım, mezhep âlimleri bu konuda İhtilaf etmiş; ayrıca cumhurun görüşü de, İbn Abbas'a muhalif olmuştur. Bizi burada asıl ilgilendiren husus, Hz. Peygamber'in birtakım yasaklannı îbn Abbas'm umum ve ebedî nehiyler olarak Törmemesi ve bunu sadece o zamanki maslahatın tahakkuku İçin devlet başkanının tasarruflarından bir tasarruf olarak görmesidir. fikhu'z-zekât adlı eserimi telif ederken, Resûlüllah'tan tebliğ, fetva ve peygamberlik (nübüvvet) vasfıyla değil de, devlet başkanlığı ve idarecilik vasfıyla sadır olan pek çok hususu ele aldım ve zekât nisap miktarları ile bazı mallardan zekâtın alınmaması gibi konularda nakledilen bir çok rivayetteki problemi çözüme kavuşturma hususunda bu ayırımın çözüm getirdiğini gördüm. Bu hususta üzerinde en çok durduğum konular ise, hayvanlar ve hayvansal kaynakların zekâtıyla ilgili olanlardır. Zira nübüvvet çağında hayvancılık, Arapların en önemli geçim ve servet kaynağıydı. Bu sebeple, zekatla ilgili hüküm ve prensiplerin pek çoğu, buradan alınmıştır. Zekât hadisleri ile genel olarak üç konu etrafında zikrettiğim birtakım görüş ve değerlendirmelerimi, burada da söz konusu etmekte herhangi bir sakınca görmüyorum. Hz. Peygamber'den sadır olan bu emir ve yasakların, en çok Onun (s.a.) devlet başkanlığı ve İdarecilik vasfıyla ilgili olması sebebiyle, bu ayırımı göz önüne almanın, pek çok problemi halledecek en iyi çözüm yolu olduğu kanaatini taşımaktayım. Bu konular şunlardır:

a. Zekâtın tarif ve tahdidi hususunda, rivayet kitaplarındaki ihtilaflarla alakalı olanlar.

b. Sığırların nisap miktarı ile ilgili olanlar.'.'

c. Atların zekâtı ile ilgili olanlar. [131]

Hadis Kitaplarındaki Zekâtla İlgili İhtilafın izahı

Burada Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn'den rivayet edilip de hadis kitaplarının zekât bölümlerinde nakledilen birtakım rivayetler üzerinde durmamız îcap etmektedir. Zira, söz konusu bu hadisler arasında az da olsa bazı ihtilaflı yönler bulunmaktadır.

Burada "rivayetler" deyince, makbul bir senetle nakledilen haberleri kastetmekteyiz (Yani zayıf ve reddedilen rivayetlerle ilgilenmiyoruz). Hz. Ali'nin zekâtla ilgili mektubundaki, "sadaka toplayan vazifeli (musaddık), hayvanlardan bir yaş büyük olanını alacak olursa, on dirhem geri vermesi gerekir" şeklindeki emri bunun gibidir.

Enes b. Mâlik'ten (r.a.) rivayet edilen hadiste geçtiği üzere, Hz. Peygamber'in zekât farizası ile ilgili belirlediği ve Hz. Ebû Bekir'in gönderdiği yazdı emirde Onun iki koç veya yirmi dirhem vermesini bildiren haberdeki durum da böyledir. Aynı şekilde Hz. Ali'nin zekâtla ilgili emirnamesinde de, Ebû Bekir ve Ömer'in (r.anhüm) emirnamelerine muhalif hususlar bulunmaktadır. Hz. Ali'nin bu emirnamesinin Hz, Peygamber'e nisbet edilmediği doğrudur ve esasen bu emirname, mevkuf nitelikli bir haberdir. Ancak mevkuf bile olsa, Hz. Aii, Resûlüllah'ın belirlediği bir emre muhalefet etmeyi acaba nasıl caiz görebilmiştir? Öyleyse biz burada birkaç sahih tarikten sabit olan, Hz. Ebû Bekir ve Hz Ömer'in yazılı emirlerini mi tenkit edeceğiz? Yoksa Hz. Ali, kendisinin dışındaki yazılı emirlerin neshediidiğini mi düşünmekte ve kendi emrinin de bunları neshettiğine mi inanmaktaydı diyeceğiz? Şayet böyle demiş olursak, Hz. Ali'nin bunu neden Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in hilafetleri döneminde açıklamadığı sorusuyla karşılaşırız. Öyleyse bütün buniar, kabul ediimesi mümkün olmayan ihtimallerdir.

Benim çıkardığım netice İse şudur: Hz. Peyganıber, zekâtla ilgili bütün bu miktar ve ölçüleri, nübüvvet/peygamberlik sıfatıyla değil de, söz konusu dönemde ümmetin devlet başkanı ve idarecisi olarak belirlemiştir. Devlet başkanlığı sıfatı ise, içerisinde bulunulan toplumun, zaman, yer ve o anki durumu için en faydalı olanı neyse onu itibara alarak bir işin yapılmasını emreder. Bazan da, bu devlet başkanlığı sıfatı bir ortamda bunu emrederken, zaman, mekan ve içerisinde bulunulan şartların değişmesiyle, daha başka bir şey emredebilir; hatta bu emri tamamen değiştirebilir. Buna karşşhk nübüvvet sıfatıyla sadir olan emirler ise, bütün zaman ve zeminlerde, ümmetin tamamı İçin bağlayıcı bir teşri' niteliğindedir.

Ayrıca yine kanaatime göre, zekât olarak verilecek hayvanlar arasındaki yaş farkını ortadan kaldırmak için belirlenen iki koyun veya yirmi dirhem tahdidi de, bu cümleye dahildir. Çünkü bu hallerdeki fark, donuk (câmid) bir tek değerle sabitlenemez. Zira koç/koyun ile deve arasındaki oran sabit kalmış olsa bile, iki koç/koyuna karşılık olarak belirlenen yirmi dirhem sabit kalamaz. Bu durumda koyun/koçların değerleri artabileceği gibi, dirhemin satın alma gücü de düşebilir. Yahut da, günümüzde herkesin bildiği üzere, durumun tam aksi de gerçekleşebilir. O halde Hz. Peygamber, koyunların değerini yirmi dirhem olarak belirlerken, onu devlet başkanlığı ve yönetici sıfatıyla ve kendi zamanını itibara alarak takdir etmiştir. Öyleyse, değer ve fiyatlardaki değişmelere uygun olarak söz konusu farkı bizlerin de başka şekilde takdir etmemizi engelleyecek hiç bir mani bulunmamaktadır. İşte bu esasa istinaden \\z Ali de, iki yaş arasındaki farkı, iki koyun veya on dirhem şeklinde takdir etmiştir. Bunun bize gösterdiği husus İse, koyunların Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde ucuzlamış olduğu ve dolayısıyla onun, Hz. Peygamber'in emrine muhalefet etmediğidir.

Yazılı zekât emirnâmelerindeki bazı detaylarda görülen bu ihtilafları, yukarıdaki gibi yorumlayıp gerekçesini ortaya koymak, sened ve sübutunu reddetmek suretiyle tamamen terketmekten tabî ki daha evladır. Bu sebepledir ki İmam Yahya b. Maîn. develerin yaşlan ve sayıları ile İlgİİİ belirlenen nisap miktarlarını ve de sığırların nisaplarını kastederek şöyle demiştir: "Zekât miktarlarını belirleyen sahih hiç bir hadis bulunmamaktadır." Bu söz, İbn Hazm'ın Yahya'ya oldukça sert bir şekilde karşı çıkmasına sebep olmuştur. Zira İbn Hazm'a göre bu iddia, tamamen reddi gereken delilsiz bir iddiadır. J.[132] Schacht gibi bir şarkiyatçının da, İslâm zekât sistemi ile ilgili Hz..Peygamberden nakledilen pek çok sarih ve sahih hadis hakkında şüphe uyandırmaya çalışması da böyledir. [133]

Sığırların Zekâtına Dair

Burada inceleyeceğimiz ikinci mevzu da, sığırların nisap miktarı ile ilgilidir. Buna göre sığırların nisabı acaba meşhur olduğu üzere, otuz mudur, yoksa selef ulemasından bazılarının benimsediği veçhile on veya beş midir? Bu hususta bazı değerlendirme ve tesbitlerde bulundum. Şöyie ki:

Anladığıma göre Resûlüllah (s.a.), müslümanların başındaki bulunan devlet başkanı ve idarecilerin eline imkan vermek ve bu yolla yönetiminde bulundukları toplumlar için, zaman, mekan ve ferisinde bulunulan duruma en uygun olanını seçmeleri için, zekâtın miktar ve nisabı ile ilgili birtakım hususları katî olarak belirlememiş ve bunların nisaplarını belirlemeyi bilerek terketmiştir.

Mesela bazı dönemlerde, birtakım devlet başkanları ve idareciler, çağımızda dünyanın muhtelif bölgelerinde bulunan ve maruf olan birtakım sığır cinslerinde olduğu gibi, sığın deveden daha kıymetli, daha yararlı ve daha bol süt veren, daha çok üreyen bir hayvan olarak görebilirler. Dolayısıyla bu bölgelerdeki devlet başkanı veya idareciler, söz konusu nisabı beş deve olarak takdir edebilir ve buna bir koç/koyun, on deveye iki koyun, yirmi deveye dört koyun alınabilir. Bundan sonrası ise Muâz hadisinde olduğu gibi alınır. Bu sığır cinsinin sahipleri, eğer önde gelen zenginferdense, söz konusu bu görüş tercih edilebilir. Yine nisaba on sığır olarak İtibar eden Şehr b. Havşeb'in görüşünü almak da imkan dahilindedir.

Ancak bazı bölgelerde, sığırın, beş on tanesine sahip olanların bile zengin sayılamayacağı kadar değeri de, faydası da az ise, oralarda makul olan meşhur görüşte olduğu üzere, nisap miktarının otuz olmasıdır. İşte bu, İmam Zührî'nİn nisabın otuz olarak belirlenmesi hakkındaki, "Bu Yemenliler hakkında bir hafifletme İdi" mealindeki İfadesini izah etmektedir. Zührî'nin dediğinin doğru olması durumunda, daha sonra ıstılah haline gelen anlamda burada bir nesihten söz etmek mümkün değil demektir. Bu durumda Hz. Peygamber bunu, değişebilen ve bu değişime bağlı olarak hükmü de değişebilecek olan, dönemin maslahatına uygun olarak, onlar hakkındaki hükümleri idare eden müslümaniarın bir idarecisi sıfatıyla yapmıştır. Resûlüllah'ın (s.a.) devlet başkanlığı ve idarecilik vasfıyla yapıp söylediklerine gelince bunlar,[134] Onun peygamberlik/nübüvvet -veya Allah'tan tebliğde bulunma- sıfatıyla yapıp söylediklerinden farklıdır ve her ikisi arasında büyük fark bulunmaktadır. [135]

Atların Zekâtına Dair

Atların zekâtı bahsinin sonunda bu mevzuya tekrar döndüm ve atlardan zekât verilmesinin farz olup olmadığı konusunda âlimler arasındaki İhtilafları İnceledim. Buna göre,

"Sizden atların zekâtını affettim" hadisini zikrettikten sonra orada şöyle demiştim: Burada tercih ettiğim görüşü, daha Önce sığırların nisap miktarının belirlenmesi konusunda olduğu gibi, zekât ile ilgili yazılı ırnâmelerdeki ^üç^k ^\r ihtilaf hakkındaki değerlendirmemde de söylemiştim. Bu ihtilaf şudur:
Hz. Peygamber (s.a.) bunu ümmetine ve İdarecilerine bir genişlik tanımak maksadıyla kasdî olarak terketmiştir. Hz. peygamber bunu ancak ümmetin ve milletin o dönemdeki maslahatının gereğine uyarak emreden-yasaklayan, bağlayıcı kılan-affeden bir devlet başkanı sıfatıyla söylemiştir. Nitekim o dönem, atların zekâttan muaf tutulmasını gerektirmiştir.
Bu durumda Hz. Peygamber'in peygamberlik/ nübüvvet sıfatıyla söyledikleri ile devlet başkanlığı ve idarecilik vasfıyla söylediklerini ayırt etmenin yolu ne olacaktır?
Bunun tahkiki ve birbirinden ayırt edilmesi ancak, ilgili durumların delillerinin bilinmesiyle olabilir. Hadisin mevzuunun, devletin siyasî, ekonomik, askerî, İdarî gibi işleriyle alakalı, maslahata istinad eden bir durum olmasıyla bilinebilir. Bir fiil veya sözün, Hz. Peygamber'den devlet başkanlığı sıfatıyla sadır oluşunu gösteren âmillerden biri de, zaman, zemin ve içerisinde bulunulan durumların değişmesiyle, zikri geçen bir nasla çelişen bir başka nassın, hatta birkaç nassın bir arada bulunmasıdır. Buradan hareketle, o hususta belirli zamanda, geçici cüzî bir maslahata uyulduğu, onunla ebedî ve umûmî bir teşri' kastedİlmediği anlaşılmış olur. Daha sonra İmam Karafî ve İmam Dihievî'nin daha Önce naklettiğimiz sözlerini de delil olarak zikrettim ve ardından şöyle dedim:
Bana göre, -eğer sahih ise- Hz. Peygamber'in atların zekâtını affetmesi, az önce bahsi geçen kısma girer. Zira Hz. Peygamber, kendi dönemindeki cüzî bir maslahatı -ki bu maslahat, cihad için at edinip binmeye teşvik etmektir- kastetmiştir. Hz. Peygamber'in, 'Sizden affettim" buyurduğu hadis de buna delâlet etmektedir. Zira, ?ayet atlar zekât verilmesi gerekli mallar kapsamına girmemiş olsaydı, Hz. Peygamber, "Sizden affettim" buyurmazdı. Çünkü bir Şeyin affedilip ondan vazgeçilmesi, ancak ve ancak söz konusu şeyin 'denilmeyi haketmesinden sonra olabilir. Bazı ulemanın da dediği gibi burada, söz konusu İşin Hz. Peygamber'e bırakıldığına dair îma vardır. Aynı şekilde Hz. Peygamber'den sonra gelen adaletli idarecilerin de kamu yararının gerektirdiği hallere bakarak, atlardan zekât alma veya affedip almama yetki ve selahiyetleri vardır.[136]
Eğer bazı beldelerde atlar sahipleri tarafından ticarî amaçlarla üretilip yetiştirilİyorsa ve bu şekliyle develere orania daha büyük ve önemli bir servet durumuna gelmişse, birkısmından alıp birkısmından almamak suretiyle zenginler arasında hiç bir farklılık gözetmeksizin, atlardan da zekât almak, devlet başkanı veya idarecinin hakkı, hatta vazifesi olur. İşte, eğer sahihse, Hz. Peygamber atlardan zekât almayı affettiği halde, daha sonra Hz. Ömer'in atlardan zekât almasının makul yorumu bu olsa gerektir. Yine de en doğrusunu Allah Teâla bilir. [137]

Çok Sıklıkla Nesh Görüşüne Sığınmamak Gerekir

Sünnetle, yukarıda nakillerde bulunduğumuz tahkik ehli âlimlerin îzah ve açıklamaları ışığında bakılması, deliller arasındaki çelişkilerden kurtulmak maksadıyla pek çok âlimin benimsemiş olduğu nesh görüşüne sığınmaktan bizleri kurtaracağı kanaatini taşımaktayım. Zira nesh, ihtimallerle sübut bulmaz. Çünkü İki nasdan birinin öbürünü neshettiğini söyleyebilmek için, bu iki nasdan hangisinin önce, hangisinin sonra sadır olduğunu bilmek gerekir. Halbuki, mensûh olduğu hükmü verilen hususlardan pek çoğu, gerçekte mensûh değildir. Aksine, bir husustaki iki nas, belirli bir konuda, belli sebep ve şartlar altında sadır olmuş bulunan şer'î-nebevî bir siyaseti temsil etmektedir. Hükmün verilmesine yol açan sebep ve şartlar değişince, bu sebebin sonucu olan hüküm de değişir.
Kurban etlerinin biriktirilmesinin yasaklanıp sonra tekrar mubah kılınmasının nesh olmadığıyla ilgili imamlardan bazılarının söyledikleri, bunun en güzel örneklerindendir. Zira, Şerîatu'l-îslâm adlı eserimde de açıkladığım gibi, Hz. Peygamber, Kurban bayramından sonrasındaki üç günden sonra kurban etlerini biriktirmeyi nehyetmişti. Çünkü, insanlar o günlerde sıkıntı ve zorluk İçerisindeydiler ve ete muhtaçtılar. Ayrıca dışarıdan ete ihtiyacı bulunan bazı delegeler gelmişti. Bu sebeple Hz. Peygamber, devlet başkanı olması ve topluma önderlik etmesi hasebiyle, etleri biriktirmeyi yasaklama emrini vermiştir.
Buhârî'nin Seleme b. el-Ekva'dan rivayetine göra Seleme şöyle demiştir: "Hz. Peygamber, "Sizden kim kurban kesmişse, üç eninden sonra ondan (etten) evinde bir şey bırakmasın!' buyurmuştu. Ertesi sene sahabe, "Yâ Resûleilah! Yine (etleri) geçen sene yaptığımız gibi mi yapacağız?" diye sormuş ve Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
'Yiyin, yedirin ve biriktirin! Zira geçen sene böyle yapmanızın sebebi, İnsanların o zaman sıkıntıda (açlık ve zorluklar) olmalarıydı ve ben böyle yapmakla sizin onlara yardımda bulunmanızı murad etmiştim." Bu hadisin bazı varyantlarında ise, "Ben sizi bundan, (Medine dışından) gelen misafirler sebebiyle menetmiştim" buyurulmuştur.
Görüldüğü üzere bu ve önceki rivayet, Hz. Peygamberdin buradaki yasaklamasının illetini ortaya koymaktadır. Buna göre Hz. Peygamberin bu tasarrufu, saltaların getirdiği geçici bir problemin çözüme kavuşturulmasına yöneliktir ve hükme medar olan illet ortadan kalkınca, hüküm de ortadan kalkmıştır. Kaldıki, "Sizi kurbanların etlerinden biriktirmekten nehyetmiştim; artık onları yiyin, yedirin ve biriktirin!" şeklinde, bunun mubah olduğunu açıkça beyan eden bir hadis de, sonradan îrad buyurulmuştur.
Pek çok fakih, buradaki mübahığın, Önceki yasaklamayı (nehy) neshettiğini zannetmişlerdir ki, esasen durum böyle değildir. Bu konuda yapılacak bir araştırma, İmam Kurtubî'nin Tefsirinde de belirttiği gibi, bunun nesh kapsamına girmediğini gösterecektir. Kurtubî şöyle demiştir: "Aksine bu, mensûh olduğu için değil, illetin ortadan kalkmış olmasıyla kalkmış olan bir hükümdür. Zira feshedilerek bir hükmün kalkmasıyla, illetin ortadan kalkması dolayısıyla ortadan kalkan hüküm arasında farklılık bulunmaktadır. Çünkü nesh ile ortadan kalkan bir hükümle ilâ nihâye hükmedilemez. Halbuki illetin ortadan kalkmasıyla kalkan hüküm, •İletin dönüşüyle tekrar geri gelir. Eğer bir bölge halkına kurban kesilme zamanında ihtiyaç sahibi insanlar gelmişse, bu bölge ilkinin gelen bu insanların İhtiyaçlarını kurbanları haricinde gidermeye güçleri bulunmazsa, tıpkı Hz, Peygamber'in yaptığı gibi onların da kurban etlerini üç günden fazla bekletmemeleri gerekir."[138] er-Risâle'sinde illetlerle ilgili kısmın sonunda zikrettiği hadis bağlamında İmam Şafiî de, kesin olmasa da bu konudaki yasaklamanın dışarıdan gelenlerle İlgili olduğuna İşaret etmiştir. [139]
Bir bayram günü namazı kıldırıp insanlara hitap ettiği zaman Hz. Ali'nin, bu konudaki Hz. Peygamber'in yasaklamasını hatırlatmak suretiyle etleri üç günden fazla biriktirmekten insanları menetmesi de, bu görüşü desteklemektedir. Nitekim burada bir nesh olduğu kanaatinde olanlar, "Belki de nesh ile ilgili haber Hz. Ali'ye ulaşmamıştır" diyerek, Hz. Ali'nin bu uygulaması karşısında şaşkınlıklarını izhar etmişlerdir. Halbu ki İmam Ahmed, bu konudaki mübahlığın da ruhsatın da Hz. Ali'ye ulaşmış olduğunu gösteren haberlere yer vermiştir. Şu halde burada tercih edilmesi gereken görüş, onun bunu, insanların ihtiyacı dolayısıyla söylemiş olduğudur. Fethu'l-BârVds İbn Hacer, İbn Hazm'm da bu kanaatte olduğunu zikrederek kendi görüşünü şöyle açıklamıştır: "Üç gün tahdidi, o günkü durumla İlgili bir vakıadır. Aksi takdirde, eğer ihtiyaç ancak bütün etlerin dağıtılmasıyla giderilecek olsa, bu durumda etlerin bir gece dahi olsa hiç bekletilmemesi gerekirdi.[140]
Râfiî, bazı şafiîlerin şöyle dediklerini nakletmektedir: "Bu konudaki haramlık, bir illetten dolayı idi. İllet ortadan kalkınca, hüküm de ortadan kalkmış oldu. Ne var ki illetin geri dönmesi, hükmün de geri dönmesini gerektirmemektedir. Her ne kadar Fethu'l-BârVsinde İbn Hacer bu görüşü desteklemişse de, diğer şâfiiler bu görüşün uzak bir ihtimal olduğu kanaatindedirler."[141]
Eğer onlar, bu konudaki nebevi yasaklamayı, halkından mesul bir devlet başkanı veya İdarecenin tasarruflarından ve o günkü şartlarla ilgili şer'î siyasetin gereği olarak görebilselerdi, rahatlamış olacaklardı. Zira bu, mubah olan bir şeyi sınırlamaktan, şartların gerektirdiği bir yardımı gerekli kılmaktan öte bir şey değildi. şükürler olsun kt burada da problem teşkil decek bir durum bulunmamaktadır. [142]Bu konuyla ilgili olarak, Allâme Ahmed Muhammed Şâkir'e aydınlatıcı bir değerlendirmeye rastladım. O, İmam Şafiî'nin er-Risâle'$\ ile îhtilâfü'l-hadls'mde, yasaklamadan sonra kurban etlerinin biriktirilmesinin mübahhğı hakkında zikrettiği hususları naklettikten sonra şöyle demiştir:
"Görüldüğü üzere İmam Şâfiî, bu konudaki görüşünde tereddüt geçirmiştir. Zira o bazan nesh görüşünü benimsemekte, bazan da yasaklamanın gerekli değil, ihtiyarî olduğunu söylemekte; bazan ise nehyi bir mânaya tahsis etmekte ve ancak onun ortaya çıkarılması durumunda nehyin sabit olacağını söylemektedir. Halbuki bana göre tercihe şayan olan görüş şudur: Etleri üç günden fazla bir süre biriktirmekten nehiy, Hz. Peygamber'in yalnızca dışarıdan gelen misafirleri itibara alarak ortaya koyduğu bir tasarruftur. O halde bu, genel işlerle ilgili bir teşri' yoluyla değil de, insanların maslahatlarını görüp gözeten bir devlet başkanı ve idareci sıfatıyla sadır olan bir tasarruftur. Dolayısıyla buradan hareketle, bir yöneticinin benzer durumlarda emir ve nehiy selahiyetinin bulunduğu ve onun bu emrine itaatin gerekli olduğu ve kimsenin kendisine muhalefet edemeyeceği sonucunun çıkarılması mümkündür. Bunun delili ise, sahâbîlerin bu konudaki sıkıntıyı atlatıp tekrar Hz. Peygamber'e sorduklarında Hz. Peygamber'in, "Bunda ne var kî?" buyurmuş olmasıdır. Onlar Hz. Peygamber'e bununla ilgili yasaklamasını hatırlattıklarında, onlara bu konudaki nehyinin sebep ve illetini açıklamıştır. Şayet bu nehiy teşri' olsaydı, Resulüllah böyle bir hükmün var olduğunu fakat sonradan neshedildiğini mutlak surette onlara söylerdi. Halbuki Hz. Peygamber'in sadece nehiydeki illeti açıklaması, bu tür hususların devlet başkanı veya idarecinin gördüğü maslahata göre çözüldüğünü ve bu gibi durumlarda ona itaatin gerekli olduğunu öğretmeyi murad ettiğini gösterir. Dolayısıyla bu konudaki emir, ihtiyarîlîk değil, gereklilik (farziyet) ifade eder. Fakat bu, yalnızca belli bir zamanla sınırlı olup hususî bir mânası olan ve devlet başkanının da itibara aldığı bir maslahattan Öte geçmeyen bir farzdır.[143]
Ne var ki bu, oldukça dikkat gerektiren, üzerinde düşünülmeye muhtaç, ileri görüşlü olmayı ve Kitap ve Sünnet'i iyj bilmenin yanında onların mânalarını da bilmeyi îcap ettiren bir mesele olduğu kadar, Allah Teâla'nın kendilerine hidâyet ettiği kimselerden başkaları için bir çok meselede uygulaması oldukça zor bir durumdur." [144]

Hz. Peygamber'in İçtihatları

Usûl ve kelâm âlimleri, Resûlüllah'ın (s.a.) İçtihatta bulunması konusunda İhtilaf etmişlerdir. Buna göre onlardan bazıları, şer'î hususlarda Hz. Peygamberin içtihadının olamayacağını, çünkü Onun (s.a.) vahiy almaya muktedir olduğunu, dolayısıyla vahye göre daha alt derecedeki içtihada başvurmak suretiyle daha üstün bir kaynak olan vahiyden veya zanna başvurarak yakînden müstağni kalamayacağını belirtmişlerdir. Onlar Necm sûresinde bulunan, "O arzusuna göre konuşmaz, o (bildikleri) vahyedilenden başkası değildir [145] âyetlerini de bu görüşlerine deiil olarak göstermişlerdir. Zira onlara göre bu âyet, Onun (s.a.) ancak vahye dayanarak konuştuğunu haber vermektedir. İçtihadından sadır olan hükümler ise, vahiy olmayıp buradaki olumsuzluğun (nefy) kapsamına da girmemektedir.
Diğer âlimler ise, bu görüşe Kur'an, Sünnet ve aklî bazı deliller getirmek suretiyle cevap vererek şöyle demişlerdir: "Onların delil getirdikleri bu âyet, lehlerine bir delil değildir. Zira bu âyet Kur'an'dan bahsetmektedir. Katâde'den nakledilen bir rivayete göre de anlamı, "Kur'an'da onun arzusundan sadır olan bir şey yoktur; bilakis o, Allah tarafından kendisine gönderilmiş bir vahiydir" şeklindedir ki, bunu Kurtubî de Tefsir'mâe zikretmiştir. [146] Şevkani de, bu konuda "O arzusuna göre konuşmaz..." âyetini deli!

Doğru etme enlere, "Bu âyette kastedilen Kuran'dır; zira müşrikler 'Onu bir öğretiyor..."[147] demekteydiler. Onların dedikleri bir an için kabul edilse bile, bu Hz. Peygamber'in içtihadının Yamayacağına delâlet etmez. Zira O (s.a.), ietihad ile de vahiy ile de müteabbid iken arzusu ile konuşmamakta, bilakis yine vahye istinad lektedir" şeklinde cevap vermektedir. [148]

Bu âlimler, Hz. Peygamber'in içtihadının olamayacağına kail olanlara, bizzat Hz. Peygamber'in ietihad ettiği vakıaları zikrederek cevap vermişlerdir. Mesela Onun (s.a.), "Peki, babanın borcu olmuş olsaydı bu hususta ne derdin? " sorusu, oruç öncesi Hz. Ömer'e hitaben, "Mazmaza yapmış olsan ne olacaktı? " demesi, İbn Abbas'a, "Izhır otu hariç olsun" sözü ve nihayet, "Bu şiiri onu öldürmezden önce işitmiş olsaydık, onu öldürmezdik" ifadeleri, bu cümledendir.

Bu sebepledir ki âlimlerin pek çoğu, Hz. Peygamber'in içtihat etmesinin caiz olduğuna ve bir çok davada fiilî olarak da bunun vuku bulduğunu söylemişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber, ietihad ettiği zaman bazan hata da edebilir ve Onun (s.a.) bu hatasını tashih etmek üzere vahiy inerek doğruyu açıklar. Böylece O (s.a.), asla hata üzere bırakılmaz. Bu, Onun diğer müetehitler karşısındaki hususî bir meziyetidir. Bunun için, içtihat yoluyla gelen hükümleri usûlcüler, "vahy-i bâtın/gizli vahiy" olarak isimlendirmişlerdir ki bu, her ne kadar vahyin kendisi değilse de, vahye benzemektedir.

Ancak Hz. Peygamber'in bu içtihadı mahza dünya işleriyle alakalı olduğu zaman, bu iki grup âlim arasındaki görüş ayrılığının daha da belirginleştiği görülmektedir. Keşfü'l-esrâr' da Hz. Peygamber'in içtihatları ile ilgili âlimler arasında var olan ihtilaf zikredildikten sonra şöyle denmiştir: "Âlimlerin tamamı, Onun (s.a.) savaşlar ve de dünya işleri konusunda, kendi re'yiyle amel etmesinin caiz olduğu konusunda İttifak halindedirler. Yine onlar, savaş gibi işlerde Hz. Peygamber'in içtihat ve re'y ortaya koymasının caiz olduğunda ittifak ettikleri gibi, bu tür hususlarda Ona (s.a.) muhalefette bulunmanın, caiz olduğunda da görüş birliği içerisindedirler. Nitekim Hz. Peygamber, Hendek savaşı sırasında Gatafan Kabîlesi'ne savaştan vazgeçmeleri karşılığında Medine hurmalarının üçte birini (1/3) vermek istediğinde iki Sa'd (Sa'd b. Muâz ve Sa'd b. Ubâde) muhalefet etmiştir. Aynı şekilde Bedir günü ordu karargâhının yeri konusunda da Hubâb b. el-Münzir Hz. Peygamber'e muhalefette bulunmuştur."[149]

Öte yandan, azâd edilmesinden sonra Berîre, kocası Muğîs'e dönmesi konusunda Hz. Peygamber'in arabuluculuğuna muhalefet etmiştir. Zira kocası ona oldukça bağlı olmasına rağmen o, kocasından hiç hoşlanmıyordu. Hz. Peygamber, onunla kocasına dönme hususunu görüşüp kendisinin yalnızca bir aracı olduğunu bildirince Berîre, "Benim ona ihtiyacım yok" demiştir. Bu rivayet, sahih kaynaklarda sabittir. [150]

Sünnet'te İrşad Yoluyla Gelen Emir ve Nehiyler

Burada bilmemiz gereken önemli hususlardan biri de, Hz. Peygamber'den varit olan bazı konuların, Allah'tan sevap almak ve Onun (c.c.) rızasını kazanmak arzusuyla yapılması veya uzak durulması istenilen dîni konulardan olmaması meselesidir. Hatta bu taleplerden bir kısmı, emir ve nehiy sîgasında gelseler bile, durum farklılık arzetmez. Usûlcüler bunu, "emr-i irşad" veya unehy-i irşad" diye isimiendirirler. Emirdeki irşad hususunda onlar, borçlanma âyetinde Allah Teâlâ'nın, "Ahş-verişte bulunduğunuzda şahit lutun"[151] emrini; nehiydekİ İrşada ise, "Ey îman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın"[152] nehyini örnek göstermektedirler. Ne var ki onların bu hususu, ilgili bazı hadislerle misallendirmeleri daha uygun olurdu. Zira bu konuda hadislerdeki irşat, daha açık ve çok daha barizdir. Çünkü Kur'an'ın emirleri, mendupluk ve irşad, nehiyleri de mekruhluk veya irşad ifade etmesi yönüyle tartışılabilir.

Aynı şekilde onlar, nedb ile irşad arasında da fark gözeterek şöyle demişlerdir: "Bu konudaki fark, nedbin âhirette sevap elde etmeye, İrşadın İse dünya menfaatini temine yönelik olmasıdır. Buna borçlanmalarda şahit tutmayı terketmekle âhiret sevabı L-çilmeyeceği gibi, bunun yerine getirilmesiyle de sevapta bir artma olmaz-[153] Bu durum bize, Hz. Peygamber'in bazı emirlerinin vücup ve müstehaphk ifade etmediğini, bilakis kendilerinin de bu konuda içtihat edip başka bir görüşe kail olmalarına imkan tanıyan dünyevî menfaatlere yönelik bir İrşat olduğunu anladıklarında sahâbîlerin Resûlüllah'ın bazı emirlerini nasıl terkedebildiklerini gösterir.

Bunun misali, Hz. Peygamber'in "Yahudi ve hıristiyanlar (saç ve sakallarını) boyamıyorlar; öyleyse (boyamak suretiyle) siz onlara bu hususta muhalefet edin"[154] mealindeki, ağarmış saç ve sakalların boyanmasıyla ilgili emridir. Hafiz İbn Hacer'in Fethu'l-BârVĞz belirttiği gibi, -Hz. Peygamber'in bu hadisine rağmen- sahabe içerisinde saç ve sakallarını boyamayanlar bulunmaktadır ki, Ali b. Ebû Talip, Übey b. Ka'b, Seleme b. el-Ekva', Enes b. Mâlik gibi bir çok sahâbî boyamayı terkedenler arasındadır.[155]

Hafiz İbn Hacer, bu hususta selef âlimlerinin kına ile boyama hakkındaki ihtilaflarını ve de boyamayı terketmelerini zikrederek şöyle demiştir. "Ancak mutlak surette kına kullanılması daha evladır. Zira kınada, Ehl-i kitaba muhalefet emrine uyma söz konusudur. Ayrıca kınayla saçları toz vb. şeylere karşı korumak da mümkündür. Ne var ki, bir beldenin saç boyamama gibi bir örf ve âdetinin olması, bundan müstesnadır. Çünkü böyle bir durumda toplumdan ayrı hareket eden kimse, şöhret makamında olur ki, o kimsenin bunu terketmesi, kendisi için çok daha evladır."[156]

Görüldüğü gibi, bu tür bir emri toplumun Örf ve âdetine bırakıp meseleyi müsamaha ile ele almakla Hafiz İbn Hacer –Allah ona rahmctiyle muamele etsin- Sünnet'e ittİba adına günümüzde bazı kimselerin yaptıklarından çok daha insaflı bir görüş ortaya koymuştur.

Aynı şekilde, "Oğlunu Rebâh, Yesâr, Eflah ve NâfV diye isimlendirme " [157] hadisi de bu kabildendir. Zira bu hadise rağmen sahabe döneminden bu yana müsfümanlar çocuklarını bu isimlerle isimlendirmektedirler. Halbuki bunda dîni bir kerahet olmuş olsaydı, onlar çocuklarını bu isimlerle isimlendirmezierdi. [158]

Tıpla İlgili Hadisler

Kanaatimce, tıbbî nitelik arzeden veya bir tür sürme veya belirli türden yiyeceklere veyahut da giyeceklere teşvik etmek suretiyle böyle bir mâna ifade eden hadislerde bu cümledendir. Yani terkedİlmesi durumunda sevabında eksiklik olmayan, yapılmasıyla da sevabı artmayan irşatlar kabilindendir.

Buna göre, bir hadiste de geçtiği üzere, siyatik hastalığına tutulmuş bîrine Resûlüllah'ın (s.a.), "Arap koyununun kuyruğunu" önermesi, [159] buna uyanın sevap kazanıp terkedenin de kınanacağı dîni işlerden değil; Arap toplumunun tecrübesiyle ilgili dünyevî bir iş hususundaki irşad cümlesindendir. Bu itibarla günümüzde bir m üs lü man bunu terkederek ihtisas sahibi bir doktorun yanında tedavi olup onun görüşünü alabilir ve bu durumda da Sünnet'e muhalif davranmış olmaz.

Hz. Peygamberin, "Uyuyacağınız zaman size 'ismid/antimuvan'ı tavsiye ederim: zira o, gözü güçlendirir ve saçı da büyütür " hadisini de böyle anlamak gerekir.

Hz. Peygamber'den nakledilen "Size Lismid' tavsiye ederim; zira o saçı bitirir, çapağı giderir ve görmeyi netleştirir" [160] gibi, mid" "e sürmelenmeyi tavsiye eden hadislerin tamamı irşat ' luyla irad edilmiştir. Şu halde müslümanların göz doktorlarının [161]chis ve reçetesine uymasında hiç bir sakınca yoktur/Eğer itimad jj[jr bir doktor bir müslümana, "îsmid sana münasip değil ve sana . jr yararı da yoktur" dese, bu müslümanın ismidden uzak durması gerekir ve bununla da sünnete muhalif davranmış olmaz. Bilakis bu kimse, her alanda ilim ve ehliyet sahibi kişilere müracaat etmenin gerekli olduğu şeklindeki İslâm'ın yol göstericiliğini benimsemiş; "Zarar vermeye karşı zararla karşılık vermek yoktur" [162] mealindeki hadis gereğince de amel etmiş olur. Zira Resülüllah (s.a.), cisimlerin tıbbini ikame etmek üzere gönderilmemiştir; çünkü bu tıbbın ehli olan kimseler bulunmaktadır. Bilakis o, kalp, akıl ve gönüllerin tıbbı/tedavisi için gönderilmiştir.

Günümüzde hakkında yoğun münakaşaların yapıldığı, bir kaba düşen sineğin tamamen batırılması ile ilgili hadise bu açıdan bakılırsa, hem biz hem de başkaları rahatlamış olacak. Buna göre hadis, dünyevî bir konuda, gıda maddeleri az ve sınırlı bir çevreye yönelik irşadı temsil eder. Bu itibarla çocuklarını sade ve zor hayat şartları ile cihad hayatı ve teyakkuz durumuna göre yetiştiren bir toplumda içerisine sinek düşmüş olan yemeğin tamamını dökmek gerekmeyecektir.

Bununla birlikte hadisin, sineğin bir kanadında zehir, diğer kanadında ise panzehir olduğunu bildirmesi, gerek diğer toplumların gerekse Arapların tecrübesinin fevkindedir. Bu sebeple, sırf mümkün görmeme gerekçesiyle bu hadiste bildirileni reddetme veya yalanlama yoluna gitmemeliyiz.

İslâm âlimlerinin "tıbb-ı nebevî" diye adlandırdıkları şeyle ne kadar gurur duyarsak duyalım, ittifakla kabul edildiğine göre Hz. Peygamber, tıbbî konulan bildiğini iddia etmemiş, bunun içjn gönderildiği iddiasında da bulunmamıştır. Bildiğim kadarıyla görüşlerine itibar edilen âlimlerden hiç birisi de, sahih hadislerde zikri geçen muhtelif tedavi şekillerinin genel ve mutlak olduğunu söylememiştir. Bilakis, -bazı kereler umumî lafızlarla varit olsa da-söyleniş zamanı, mekanı ve belli durumlara mahsustur. [163]

İbn Kayyım'in Tıbb-ı Nebevi İle İlgili Bazı Hadisleri Yorumu

Asrının ilmî ölçülerine göre "tıbb-ı nebevi" ve ondaki fayda ve hikmetlere oldukça Önem vermiş olmakla birlikte, Zâdü 1-meâdfî hedyi hayri'l-ibâd adlı eserinde Muhakkik İbn Kayyim (el-CevzİIyye), bu konudaki nebevi emir ve irşatların çoğunun bütün İnsan ve toplumlar İçin genel olmayıp, bilakis söylenilen çevreye mahsus olduğuna dikkatleri çekmektedir.

Mesela Hz. Peygamberin siyatiğin tedavisi ile ilgili tavsiyesinin burada ele alalım. İbn Mâce'nİn Sözen'inde Muhammed b. Şîrîn, Enes b. Mâlik'in Hz. Peygamber'den şöyle işittiğini bildirmiştir: "Siyatiğin tedavisi, yaşlı çöl koyununun kuyruğundadır. Kuyruk üç parçaya ayrılır, sonra her gün sade olarak biraz içilir."[164]

İbn Kayyim şöyle der: "Siyatik, uyluk mafsalında başlayan bir ağrı olup, uyluğun arka tarafından, hatta bazan topuğa kadar inmektedir. Süresi uzadıkça inmesi de artar ve bu artışla birlikte diz ve ayak zayıf düşer. Buna göre bu hadiste, hem lügat hem de tıbbî (ıstılah?) anlam vardır. Lügat anlamı, bu şekilde adlandırmaya karşı çıkanların aksine o, bu hastalığın "ırku'n-nesa" şeklinde "siyatik" olarak isimlendirilmesinin caiz olduğuna bir delildir. Bir kimse, "nesa" ile "ırk" kelimelerinin her ikisisin de 'damar' anlamına geldiğini ve bunun da bir şeyin yine kendisine izafe edilmesi anlamına geleceğini ve dolayısıyla böyle bir şeyin kabul edilemeyeceğini' söyleyebilir ki, bunu söyleyene iki şekilde cevap verebiliriz:

Birincisi: 'Irk', 'nesa'dan daha büyük olup bu, tıpkı 'küllü'd-râhim ev ba'dihâ=dirhemlerin tamamı veya bir kısmı' ,Hanımında olduğu gibi, umumî olanın hususî olana izafe edilmesi kabjlindendir.

İkincisi: 'Nesa', damarda ortaya çıkan bir hastalık olup, bu durumda böyle bir tamlama, bir şeyin yer ve mahalline izafeti seklinde olmaktadır. Bu şekilde adlandırılmasının

gerekçesi İse, onun ağrısının diğer ağrıları unutturması sebebiyledir. Bu damar, uyluk mafsalından başlayarak ayak kemiği ile siniri arasında bulunan sağ topuğun arkasından ayak arkasına kadar uzanmaktadır.
Bunun tibbî/ıstıiahî anlamı ise, Resûlüllah'ın sözlerinin bağlam ve kapsamında gizli olup, daha önce de zikredildiği üzere Onun (s.a.) sözleri bu anlamda iki türlüdür:

1. Zaman, mekan, şahıs ve durumlara göre genel nitelikli olanlar.
2. Bu hususlar ile bunlardan bazısına göre özel olanlar ki, Hz. Peygamber'İn siyatik hastalığının tedavisi ile ilgili sözü de bu kısma dahildir. Çünkü bu, Araplar ile Hicaz ahalisi ve civar bölgelerde yaşayan, Özellikle de çölde hayat süren bedevîlere yönelik bir hitaptır. Zira, kuruma ve bazan da kalın elastikî bir madde dolayısıyla zuhur eden bu hastalığın, bedevîlerin hayat şartları dikkate alındığında, onlar için en faydalı ve geçerli tedavi yöntemi olduğu ortaya çıkar. Bu durumda kurumadan dolayı meydana gelen bu hastalığın tedavisi de, yumuşatmaktır. Koyunun kuyruğunun ise, pişirme ve yumuşatma gibi iki özelliği bulunmaktadır. Yani onda hem pişirip olgunlaştırma hem de mevcut hastalığı dışarı atma özelliği bulunur ki, bu hastalığın tedavisi de bu iki hale muhtaçtır. Burada bizzat çöl koyununun belirtilmesinin sebebi ise, bu koyunların (pis) atıklarının az olması, cüssesinin küçüklüğü, özünün yumuşaklığı ile otladığı yerlerin özellikleri gösterilebilir. Zira bu Oyunlar, sıcak bölge iklimlerinde bulunan birtakım kuru otlardan Ulanmaktadır. Buna göre bir hayvan bu otlardan otlandığı zaman, tabü olarak etinde de bu otların özellikleri meydana gelir ve özellikle Uyruğu olmak üzere eti daha yumuşak haie geiir. Bu tür iklimlerde bulunan otların hayvanların sütüne olan bilfiil etkisi, etlerine olandan-ah güçlüdür. Bununla birlikte kuyruktaki yumuşatma ve pişirme niteliği, sütte bulunmamaktadır. Bu İtibarla daha Önce de zikredildiğj gibi, muhtelif milletler ile bedevilerin genel olarak kullandıkları ilaçlar, herhangi bir katkısı olmayan sade ve terkipsiz ilaçlardır Ayrıca Hint Alt Kıtası tabiplerinin uyguladığı tıbbî yöntem de budur.

Rum/Bizans ve Yunanlı tabipler ise, birkaç maddenin karışımıyla oluşturulan terkipii ilaçlara önem verip onları tavsiye ederler. Ne var ki onların hepsinin görüş birliği içerisinde olduğu nokta, bir tabibin hünerinin evleviyyetle diyet tedavisinden geçtiği; eğer o bu tedavi yönteminde acze düşmüşse, terkipsiz olarak yalnızca bir madde ile tedavi edeceği, bunda da aciz kalırsa en az terkipii olan tedavi yöntemini tercih edeceği hususudur.

Daha önce de geçtiği gibi Araplar ve bedevîler, genel olarak basit hastalıklar ile bu hastalıklara münasip sade ve basit ilaçlara alışkın İdiler. Aynı zamanda bu, onların yiyip içtikleri gıda maddelerinin sade ve basit olmasından kaynaklanmaktaydı. Karışık ve kompleks hastalıklar ise, genel olarak çeşit çeşit gıdaların bileşmesinden meydana gelmekte ve tabiatıyla da bu hastalıkların tedavisi için bileşimli kompleks ilaçlar tercih edilmekteydi. En iyiyi Allah bilir."[165]

İbn Kayyim aynı metodu Medine hurmasından söz ederken de sürdürmektedir. Sahîhayn'da Sa'd b. Ebî Vakkas'tan nakledilen bir hadise göre Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabahları, Medine civarında bulunan hurmalardan yedi hurma yerse, o gün o kimseye, ne zehir ne de sihir bir zarar verebilir. [166]" Hadisin başka bir rivayetinde ise, "Sabahladığı zaman her kim Medine'nin iki karataşhğı arasında yetişen hurmalardan yedi tane yerse, akşam oluncaya kadar ona zehir zarar veremez" [167] buyurulmuştur.

Kendi ve çağının ilmi ölçülerinde hurma ve hurmanın faydalarından, özellikle de Medine halkının en önemli azığı ve besin kaynağı olan Medine hurmasından bahsettikten sonra İbn Kayyim şöyle demektedir:

"Bu hadis, Medine halkı iie civarındakiier olmak üzere, kendisiyle hususî bir şey kastedilen bir hitap tarzıdır. Hiç şüphe voktur ki; muhtelif bölgelerin, başka mıntıkalarda bulunmayan ve kendilerine mahsus oldukça faydalı ilaçlan bulunmaktadır. Buna söre bir bölgede geliştirilen bir ilaç, orada baş gösteren bir hastalığı tedavi ederken; başka bir bölgede geliştirildiğinde toprak veya hava veyahut da her ikisinin tesiriyle, aynı yararı sağlamayabilir. Çünkü, tıpkı insanların karakterlerinin farklı farklı olması gibi toprakların da tabiatı farklılık arzeder. Pek çok bitki türü, bazı bölgelerde gıda maddesi olarak yenilirken, diıer bazı yörelerde öldürücü bir zehir olabilmektedir. Bir bölge halkı için ilaç olan pek çok madde, başka bölgelerin insanları için gıda olabilmektedir. Aynı şekilde nice halkların, muhtelif hastalıkları tedavi etmek için bulmuş olduğu ilaçlar, başka halkların farklı hastalıkları için kullandıkları bir ilaç olabilir. Bir beldenin kullandığı ilaçlar, başka bir belde halkının kullanımına münasip olmayacağı gibi fayda da sağlamayabilir.

Bu itibarla, zikri geçen hurma bazı zehirlere faydalı olabilir ve bu durumda hadis, âm/umumî olanın tahsisi kabilinden olur ki, yalnızca bu beldeye ve bu topraklara mahsus her türlü zehire panzehir olabilir. Ne var ki burada açıklanması gereken bir nokta vardır: Bir ilacın hastaya faydalı olabilmesi için, o hastanın söz konusu bu ilacı kabul edip yararına inanması, bünyesinin de ilacı kabullenmesi ve böylelikle hastalığı atlatabilmesi için ondan yardım beklemesi şarttır. Şu kadar ki pek çok tedavi, inançla, tedaviyi kabullenmeyle ve mükemme! mânada bir umut -besleme ile fayda temin eder. Nitekim bazı kimselerin bu konuda önemli tesbit ve gözlemleri bulunmaktadır. Zira insan tabiatı, onu aşırı bir istekle kabul etmek isteyip onunla sevinmek arzusundadır. Böylece hastanın kendisine bir güç ve kuvvet gelir ve bu kuvvet onun tabiatını güçlendirerek meyil ve içgüdüsünü hareketlendirir. Netice itibariyle de bütün bunlar, hastanın rahatsızlığını atlatmasına yardımcı olur. Bunun aksine olan durumlarda ise, belli bir hastalığın tedavisinde oldukça faydalı ve etkili olan bir ilaç, hastanın bu hususta inancının bozuk olması ve bünyesinin ilacı kabullenmemesi sebebiyle ilaç ona bir yarar sağlamaz.[168]

îbn Kayyim burada, meselenin psikolojik yönü ve bunun hastalığın teşhis ve tedavisindeki önemi ile hastalığın çabucak şifa bulmasındaki ehemmiyetine dikkatleri çeker. Günümüzde ise bu, "hastaya psikolojik telkin ve motivasyon" olarak bilinir ve modern tıp tarafından da alabildiğine uygulanmaktadır.

İbn Kayyim'in Zâdü'l-meâd'mda., muhtelif vesilelerle tekrarlayıp durduğu ifadelerinde itibara alınması gereken diğer bir husus ise, tıp gibi konularda varit olan hadislerin çoğunun, genel ve mutlak olarak anlaşılmayacağıdır. Zira ona göre bu hadisler, çoğu kere belli şart, mekan ve durumlarla ilgili olup, başka durumlar için geçerli addedilmesi uygun düşmez. Aksine, Miftâhu dâri's-saâde adlı eserinde zikrettiği gibi bu hadisler, Hz. Peygamber'in sırf beşerî görüş ve tecrübelerinden sadır olmuştur ki, onun bu kitaptaki görüşünü ileride nakledeceğiz.

Öyleyse şimdi, "Size sığır süt ve yağını tavsiye ederim; zira onun sütü deva, yağı da şifâdır. Fakat etinden sakının; çünkü onun eti hastalıktır (hastalık üretir). " Bu hadisi, Hâkim, İbnü's-Sinnî ve Ebû Nuaym İbn Mes'ûd tarikiyle nakletmişlerdir. Hâkim bu rivayetin "sahih" olduğuna hükmetmiş, Zehebî de bu hükmünde ona uymuştur. Elbanî ise rivayete Sahlhu'l-câmii's-sağîf'inde yer vermiştir.[169]

Bu rivayetin bir benzeri, "Size sığır süt ve yağını tavsiye ederim; zira onun sütü şifa, yağı deva eti ise hastalıktır" şeklinde, Suheyb kanalıyla rivayet edilmiştir ki, bunu da İbnü's-Sinnî ve Ebû Nuaym tahric etmiş, Elbanî İse "sahih" addetmiştir. Buna benzer başka bir rivayette de şöyle geçmektedir: "Sığırın sütü şifa, yağı deva, eti ise hastalıktır,"" Bunu da Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr"inde Müleyke Binti Amr tarikiyle nakletmiştir. Bu rivayet de, SahÎhu'l-CdmiÎ's-sağîrdç yer almaktadır. [170]

Sahih Addedilen Bu Hadisleri Nasıl Yorumlamak Gerekir?

Kur'an ve Sünnet'teki delillerin yanında vakıayla da çelişki rettiği [171] gerekçesiyle ve özellikle de Hâkim'in hadisleri sahih ödetme konusundaki gevşekliğini dikkate alarak, bütün bu yetlerin sanjh olarak değerlendirilmesini kabul etmeyip onları reddetmek mümkündür. Akıl, nakil ve usûle muhalif olsa da, bu rivayetleri Elbanî, metinlerini itibara almaksızın sadece tarîklerinin çokluğunu dikkate alarak sahih saymaktadır.

Diğer taraftan bu rivayetlerin senetlerinde bulunan râvilerin de, çeşitli yönleriyle tenkit edildiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Hâkim ve Elbanî'nin bu rivayetleri "sahih" addetmelerini kabul etmemiz durumunda, söz konusu bu hadislerle ilgili bizim yorumumuz ise şöyledir: Acaba, sığırların etlerinin hastalık olduğunu haber veren bu hadisler, heva ve hevesinden konuşmayan Hz. Peygamber'den sadır olan dîni ve teşri'î nitelikli midir ve de vakıaya uygun düşmekte midir? Şayet bu hadis, dinden olsaydı bütün yönleriyle vakıaya uygun düşmesi ve teşri'den sayılıp üzerine sorumluluk terettüp etmesi gerekirdi. Ayrıca hastalık olarak addedilen sığır etinin yenilmesi de, zararından sakınmak için haram veya en azından tahrimen mekruh olurdu. Zira zarar vermek de zarara karşılık vermek de yoktur. Ancak yukarıda zikredilen İbn Mes'ûd rivayetinde, "Sizi sığır etinden sakındırırım" ifadesiyle açık bir şekilde nehyedilmiştir.

Halbuki inek eti, İslâm dünyası dahil dünyanın her yerinde yenilmektedir. Asırlardan beri müslümanlar bu eti yemiş yenmesinde hiç bir sakınca görmemiş ayrıca da, onda herhangi bir hastalığa rastlamamışlardır. Hatta sahih olarak nakledilen bazı hadislere göre, Hz. Peygamber'in kendisi de ailesi adına sığır kurban etmiştir. Yine Hz. Peygamber, hacda ve kurban bayramında sığır kesmeyi meşru kılmış ve onu yedi ortağın kurban edebileceğini' bildirmiştir.

O halde, bunları İbn Kayyim'in Zâdü'l-meâd'ı ile Miftâh'mda. dile getirdiği hususlar doğrultusunda nasıl yorumlamalıyız? Yani bütün bu hadisleri Hz. Peygamber'in, sığır cinslerinin tamamı hakkında değil de, muayyen bir sığır cinsi hakkında ve özel bir durum için îrad buyurmuş olmasını kastediyorum. Aksi takdirde bu hadisler, Mâide, En'âm ve diğer sûrelerde, sığır etinin helâl olduğunu ifade eden Kuran âyetlerine ters düşecektir. [172]

Tıbbî Nitelikli Hadislerle İlgili İbn Haldun'un Görüşü

Bana göre Allâme İbn Haldun şu sözünde doğrudan sapmamıştır: "Şeriatın kaynaklarında nakledilen -yani Sünnet'te-tıbbî hadisler de, Dihlevî'nin de belirttiği gibi, risaletin tebliği kabilinden değildir. Bilakis ancak, âdet cibillî/yaratıhştan kaynaklanarak meydana gelen şeylerdendir." İbn Haldun daha sonra, en meşhur eseri Mukaddime'sinde şöyle demiştir:

"Çölde yaşayanların da, çoğunlukla birtakım kimselere ve sınırlı tecrübelere istinad ettirdikleri ve bulundukları mahallin önde gelenleri ile kocakarılarından tevarüs ettikleri bir çeşit tıbbî bilgiye sahiptirler. Bu tür tıbbî bilgiler içerisinde doğru olanlar bulunsa da, onlar, tabiî bir kurala dayanmarnasmın yanında, insanların mizaç ve karakterlerine de uygun düşmez. Araplar arasında bu Özellikteki tıp oldukça yaygındı ve onlar arasında Haris b. Kelede gibi meşhur tabipler bulunmaktaydı. Şer'î kaynaklarda nakledilen tıp da, bu cümledendir ve bu hususta vahye istinad eden bir şey yoktur. Onlar sadece Arapların muîad bir şekilde uygulayageldikleri yöntemlerdir. Hz. Peygamber'in âdet ve tabiî hayatıyla ilgili bazı hususlar nakledilirken, Onun tıpla alakalı bazı hususları da anlatılmıştır kiar? meşru olması veya aynı tarzda uygulanması yönüyle bakled'ilmemiştir. Zira Hz. Peygamber bizlere, tıp ve diğer tabiî Çinileri öğretmek için değil, şer'î esasları öğretmek üzere önderilmiştir. Nitekim -daha önce de etraflıca tetkik edildiği üzere-hurmaların aşılanması hadisesindeki tecrübesinden sonra, 'Siz dünya islerinizi daha iyi bilirsiniz' buyurmuştur. O halde sahih hadislerde nakledilen tıpla ilgili hususların, meşru (yani yerine getirilmesi istenmiş) şeylere hamledilmesİ gerekmemektedir. Kaldıki bu hadislerde buna delâlet eden bir yön de yoktur. Ne var ki mübarek sayma (teberrük) ve imanın yenilenmesi babından kullanılması durumunda bir fayda teinin eder ve tesiri de büyük olur. Ancak bu, tabiî tıpta bulunan bir durum değil, bilakis, Onun (s.a.) karnı ağrıyan bir

kimseye bal yemesini tavsiye etmesinde olduğu gibi, imanın mesaj ındaki etkidir. En doğruya ulaşmada bizlere hidâyet eden Allah'tır ve Ondan (c.c.) başka da ilah yoktur."[173]

Hz. Peygamber'inBeşer Olması Gereği Tasarrufları

Hz. Peygamber'in, melek olmayıp bir beşer olduğunda şüphe yoktur ve risâleti Onun (s.a.) beşer olma özelliğini ortadan kaldırmamıştır. Onun bazı söz ve fiilleri, sırf beşer olması gereği sadır olmaktadır. Mesela, koyunların kol etini ve kabağı sevmesinin anlatıldığı rivayetlerde olduğu gibi kî, bu ve benzeri durumlar, insanların mizaçları ile alakalı hususlar olup mizaçlardaki farklılıklara göre değişiklik arzeder. Buna göre eğer bir müslüman kol etini değil de sırf et veya buttan hoşlanırsa, bunun o kimseye herhangi zararı olmadığı gibi, sakıncası da yoktur. Keza kabak sevmeyip başka sebze çeşitlerinden hoşlanmasında da, durum aynıdır.
Yine Hz. Peygamber, beşer olması gereği hoşlanmadığı gibi bazan da öfkelenebiliyordu. Öfke halinde ise, bazı insanlara karşı kastetmediği söz ve dualar Ondan (s.a.) sadır olabiliyordu. Bu durumda ilim ehline yakışan, bunu itibara alıp bu gibi durumları, teşri' ve hüküm istinbatetme sahasının içine dahil etmemeleridir.
Buna göre, Müslim, Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı musanniflerin İbn Abbas tarikiyla tahric ettiği bir hadiste Hz. Peygamber'in, Muâviye (r.a.) hakkındaki "Allah karnını doyurmaya.sıca!" hadisini birtakım aâlimler bu esas üzere tefsir etmişlerdir.
Müslim'in rivayetine göre İbn Abbas bu hadisi şöyle nakletmiştir: "Ben çocuklarla oynuyordum ve birdenbire Resûlüllah (s.a.) çıkageldi. Bunun üzerine ben kapı arkasına saklandım; "ancak Resûlüllah (s.a.) gelip sırtıma vurarak,[174] 'Git bana Muâviye'yi çağır!' buyurdu. Ben gidip geri döndüm ve 'O yemek yiyor dedim/ Resûlüllah tekrar,
'Git bana Muâviye'yi çağır!' buyurdu. Ben tekrar gidip geldim ve, 'O yemek yiyor' dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem,
'Allah onun karnını doyurmasın!' buyurdu."[175]
Bazı âlimler, Hz. Peygamber'den sadır olan bu (bed)duanın, kasden söylenmiş bir söz olmayıp, Arapların âdeti olduğu üzere, söz sırasında kullandıkları ifade şekli olduğunu söylemişlerdir. Yine Hz. Peygamber'in, hanımlarından bazılarına, "Allah boğazını ağrıtsın! Uğursuz, kısır!" demesi, çok sevmesine rağmen Muâz b. Cebel'e, "Seni annen düşürseydi ya ey Muâz!" buyurması ve "Sen dindar olan bir eş seç ki, elin bereketlensin!" gibi sözleri de bu kabildendir.
Bütün bunlar bir yana Nâsıruddîn el-Elbanî'ntn bu hadis hakkında başka bir yorumu vardır. O şöyle demiştir:[176] "Bunu pek çok mütevâtir hadislerinde oiduğu gibi, Hz. Peygamber'in beşer oluşu yönüyle söylemiş olması mümkündür. Bunlardan biri de, Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadistir: "Resûlüllah'ın (s.a.) huzuruna iki adam girdi ve ne dediklerini pek anlayamadığım bazı sözler öyleverek, Onu öfkelendirdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber nlara lanet ederek bedduada bulundu. Bu kimseler dışarı çıkınca, 'Ey Allah'ın Resulü! Bu ikisinin kavuşmuş olduğu hayra, acaba kim ulaşabilir ki?' dedim. Hz. Peygamber, ıNe var ki?' dediğinde ben, 'Bu iki kimseye lanet edip bedduada bulundunuz' dedim. Bunun üzerine O (s.a),
'Bilmez misin ki ben Rabbime şöyle bir şart koştum: Allahım! Ben ancak bir beşerim; müslümanlardan kime lanet etmiş veya bedduada bulunmuşsam, bunu o kimse hakkında bir arınma ve ecir vesilesi kıl! 'buyurdu."
Müslim'in Sahîh'lnde bu ve bundan hemen önce geçen hadis, "Haketmediği halde, Hz. Peygamber'in lanetlediği veya bedduada ettiği kimseler için bu lanet veya bedduanın bir arınma ve sevap/ecir vesilesi olduğu" ile ilgili konu başlığı altında zikredilmiştir. Daha sonra da Enes b. Mâlik tarikiyle nakledilen şu hadise yer verilmiştir:
"Enes'in annesi Ümmü Süleym'in yanında bir yetim vardı. Bir keresinde Resûlüllah (s.a.) bu yetimi gördü ve ona hitaben,
'O yetim sen misin? Kendin büyümüşsün, bari yaşın büyümesin!' buyurdu. Bunun üzerine yetim kız ağlayarak Ümmü Süleym'in yanına geldi ve Ümmü Süleym, 'Kızcağızım neyin var?' diye sordu. Câriye şöyle dedi: 'Resûlüllah ebediyyen yaşımın büyümemesi için bana (bed)duada bulundu.' Bu sözü duyan Ümmü Süleym baş örtüsünü aiarakalelacele çıktı ve Resûl-i Ekrem'e yetişti. Resûlüllah (s.a.) ona,
'Ey Ümmü Süleym neyin var?' diye sorunca Ümmü Süleym, 'Yetim kızım, yaşının büyümemesi için ona (bed)dua ettiğini iddia ediyor' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber tebessüm ederek şöyle buyurdu:
'Ey Ümmü Süleym! Ben ancak bir beşerim, bşşerin hoşnut olduğu gibi hoşnut olur, beşerin kızdığı gibi de kızarım. Ümmetim içerisinde hak etmediği halde her kime beddua etmişsem, bunu o kimse için bir arınma ve temizlenme ve kıyamet günü onu Allah'a yaklaşma vesilesi eyle! dîye Rabbim'e şart koştuğumu bilmiyor musun?"
İmam Müslim bu rivayetin ardından, aynı mânaya geldiğjn { belirttiği Muâvİye (r.a.) hadisini zikrederek konuya son vermiştir.[177] Yani Hz. Peygamber'in yetim kıza yapmış olduğu (bed)dua ona zarar vermeyecekse, hatta onun için bir arınma ve Allah'a yakınlaşma vesilesi olacaksa, Muâviye'ye (r.a.) yaptığı (bed)dua da aynıdır. İmam Nevevî de Müslim Şerhi'nde şöyle demektedir: "Hz. Peygamberdin Muâviye'ye olan (bed)duası hakkında iki tür yorumda bulunulabilir ki, bunlardan birincisi, bu sözün bir kasıt olmaksızın Hz. Peygamber1 in ağzından çıkmış olduğudur. İkincisi ise, Hz. Peygamber kendisini çağırdığında geciktiği için bu Muâviye için bir cezadır. Müslim bu hadisten Muâviye'nin bu (bed)duayı haketmediğini anlamış ve dolayısıyla hadisi bu konuda tahric etmiştir. Diğer musannifler ise hadisi, Hz. Muâviye'nin menkıbeleriyle İlgili rivayetler arasında tahric etmişlerdir. Zira hakikatte bu, Muâviye'nin lehine yapılmış bir dua halini alacaktır."
DİğER taraftan Zehebî de, Siyeru a'lâmi'n-nübeiâ adlı eserinde, İkinci olarak zikredilen mânaya işarette bulunarak şöyie demiştir: "Belki de bu, Hz. Peygamber'in, 'Allah'ım, ben kime lanette bulunmuşsam veya beddua etmişsem, bunu o kimse için bir arınma ve rahmet vesüesi eyle!' sözü sebebiyle Muâviye'nin lehinde bir menkıbedir denilebilir. Şu bilinmelidir ki, Hz. Peygamber'in bu gibi hadislerde, 'Ben ancak bir beşerim, beşerin hoşnut olduğu gibi hoşnut olur, beşerin kızdığı gibi de kızarım...' buyurması, Allah Teâla'nın, 'De ki: Ben ancak, sizin gibi bir beşerim; ne var ki bana vahyolunuyor,[178]' âyetinin açıklamasıdır."[179]
Heva ve heyecan sahibi birtakım kimseler, Hz. Peygamber'e tazim ve bu tür ifadeieri kullanmaktan Onu (s.a.) tenzih etmek gayesiyle, böyle hadisleri çabucak inkar cihetine gidebilirler. Halbuki bu tür hadisleri inkara kalkışmanın imkanı yoktur. Çünkü hadis sahih, hatta mütevâtirdir. Zira belirttiğimiz üzere bu hadisi İmam Müslim, Âişe ve Ümmü Seleme kanalıyla tahric etmiştir. Hadis ayrıca Ebû Hüreyre, Câbir, Selmân, Enes, Semüre, Ebu't- Ebû Saîd (r.anhüm) ve daha başka sahâbîler tarikiyle de nakledilmiştir.[180]
Hz. Peygamber'e olan tazimin islâm'a uygun olması, - çelikle Resulüllah'ın getirmiş olduğu sahih ve sabit olan her şeye ° nmayı gerektirir. Bu ise, ifrat ve tefrite düşmeksizin, Onun (s.a.) û m kul, hem de Resul olduğuna inanmakla oiur. Kitap ve Sünnet âhitlik etmektedir ki Hz. Peygamber, bir beşerdir; ne var ki hem ahin hadislerin mutlak ifadelerinin, hem de Onun (s.a.) hayatının gösterdiği kadarıyla O (s.a.), beşeriyyetin en faziletlisi ve efendisidir. Avnı şekilde Allah Teâla'nın Ona ihsanda bulunmuş olması ve başka hiç bir beşerde kemâle ermemiş ahlâk güzellikleri ile övgüye layık hasletlerin Onda bulunması, bunu gösterse gerektir. Allah Teâla Onun hakkında, ^Şüphesiz sen büyük bir ahlâk üzeresin " [181] âyeti de bunu doğrulamaktadır.
Bütün bunlar, Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadislerin bir kısmının, Allah'tan bir vahiy olmadığını gösterdiği gibi, Rabbin'den tebliğ amacıyla söyledikleri kapsamına da girmediğini gösterir. Aksine O (s.a.) bunları, vahyin herhangi bir müdahalesi olmaksızın, beşer sıfatıyla söylemiş ve yapmıştır.[182]

Hz. Peyganıber'i Verdiği Haberlerden Bir Kısmı Vahiy Kaynaklı Değildir

Bu husus, sadece ahkâma dair emir ve nehiylerle ilgili olmayıp haberleri de kapsamaktadır. Buna göre Hz. Peygamber bazan birşey hakkında vahiy eseri değil de, kendi görüşü, beşerî bilgisi ve içinde yaşadığı çevrenin tecrübesiyle bir haber verebilir. Mesela hurmaların aşılanması hususunda verdiği haber de olduğu gibi, bu haber mahallîne uygun düşmemesinin yanında, o haberin îrad edilmesi için de bir zaruret yoktur. Zaten Hz. Peygamber de sonradan bunun kendi zannı olduğunu ve Allah Teâla'dan gelen tevkifi bir emir olmadığını bildirmiştir.
Hastalıkların bulaşması ile alakalı olarak Hz. Peygamber'in vermiş olduğu haberler de bu kabildendir. Buna göre O (s.a.) önce, "Hastalıkların bulaşması olmaz " ve "İ olarak hastalığı bulaştıran kimdir?" [183]buyurmuş; ancak sonradan bunu başka hadislerle destekleyerek şu hadislerini îrad buyurmuştur:
"Arslandan kaçtığın gibi cüzzamhdan kaç!,[184]
"Develeri hastalıklı olan kimse, sağlıklı olanın yanına yaklaşmasın![185]
Yine Hz. Peygamberin, taun buiunan bir beldeye girilmesini yasaklaması konusunda Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği veya tek tek tahric ettikleri hadislerin tamamı bu şekildedir.
İlk devirlerden bu yana İslâm âlimleri, bu husustaki hadisleri telif edip uzlaştırmak için, muhtelif yollara baş vurmuşlardır. Mesela âlimlerden bazıları, "Hastalığın bulaşıcı olmadığını söyleyen hadislerin, bulaşıcı olma özelliğinin varlığını ifade eden hadisler tarafından neshedildiğini; zira bulaşıcılığın varlığından bahseden hadisler diğerlerinden sonra varit olmuş olup, sonraki Öncekini nesheder" demişlerdir. Halbuki İlk olarak zikri geçen hadisler, "haber"dir ve haberler arasında nesh söz konusu değildir. Zira haberler, ya doğrudur ya da yanlış ve yalan.
İbn Kayyım, Miftahu dâri's-saâde adlı eserinde bu hadislerin arasını telif etmek maksadıyla âlimlerin baş vurduğu yöntemlerin tamamını zikretmiştir. Burada bizi İlgilendiren, onun şu sözleridir: "Alimlerden bazıları da başka bir yönteme baş vurarak şöyle demişlerdir: Hz. Peygamber'den gelen haberler ikî çeşittir:
a. Vahiy kaynaklı olarak verdiği haberler: Bu tür haberler, k zihnin dahilinde gerekse zihin dışında olmak üzere, her yönden
Tberi verene mutabık olarak hatasız (masum) haberlerdir.
b. Hz. Peygamber'in dünya işleriyle alakalı olarak zanla rdiği haberlerdir ki, diğer insanlar bu hususta Ondan daha bilgilidir. Bu tür haberler, hem ilk şıktaki haberler derecesinde değinir, hem de bunlarla herhangi bir hüküm sabit olmaz.
Hz. Peygamber, bu iki tür haber arasında ayırıma giderek kendi yüce konumu hakkında haber vermiştir. Hurmalarım aşılayan İnsanların sesini duyunca, "Bu nedir?" diye sormuş, bu insanların hurma aşıladıkları bilidirilince de, "Onların bunu yapmaktan vazgeçmelerinin hurmalarına zarar vereceği kanaatinde değilim" buyurmuştur. Bunun üzerine aşı yapanlar, hurmalarını aşılamayı bırakmışlardır. Fakat sonuçta hurmalar zayıf ve kötü oldu. Bu durumu gören Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

"Ben zanmmla haber verdim ve siz, dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz. Ancak benim Allah'tan haber verdiklerimi yerine getirin. "
Bu hadis, sahih ve oldukça meşhur olup, nübüvvetin de delil ve alâmetlerindendir. Çünkü, böylesi dünya işlerinden habersiz olan birisi, daha sonra bir beşerin bilmesi imkansız olan bazı bilgi ve ilimlerden haber veriyorsa, Allah Teâla'nm bu husustaki genel âdeti, bu bilgilerin ancak Allah'tan bir vahiyle geldiği yönündedir. Âlemdeki bütün mahlukatın yaratılışından, cennetlik olanların cennete, cehennemliklerin de cehenneme girinceye kadar olmuş, olmakta ve olacak olan her şey, yer ve göklerdeki gaybî bilgiler, insanların matematik, mühendislik, sanat, yeryüzünün imarı ve yazma konusunda daha bilgili oldukları dünya ve dünyevî işler, bu işleri elde etme yolları ve ikmal edilmesi hususundaki bilgileri, Hz. peygamber'in bilgisinden daha çok olmasına rağmen dünya-âhiret kutluluk veya bedbahtlığına vesile olan küçük-büyük bütün sebepler 'le dünya ve âhiret maslahat ve sebepleri ile ilgili vermiş olduğu haberlerin tamamı bu cümledendir.
Şayet Hz. Peygamber'in getirmiş olduşu bu hususlar, öğrenme, tefekkür, araştırıp inceleme gibi diğer insanların da yapabileceği yollarla elde edilebilecek şeyler olmuş olsaydı, söz konusu bu insanlar bunu gerçekleştirirler ve bu hususta H2 Peygamber'in önüne geçerlerdi. Zira onlar, fikir, yazı, hesap araştırıp inceleme gibi muhtelif sanatlara sahip bulunuyorlardı. Bu durum, Resûlüllah'ın (s.a.) peygamberliğinin en büyük delillerinden doğruluğunun da en önemli göstergelerindendir. Onun getirmiş olduğu haberlerde beşerin herhangi bir müdahalesi olmadığı gibi, tefekkür edip çalışmakla elde edilen hususlar da değildir. Nitekim, "O (bildikleri) vahyedilenden başkası değildir. Çünkü onu güçlü kuvvetli ve üstün yaratılıştı biri (Cebrail) öğretti" [186] âyeti buna delildir. O Cebrail ki, yer ve göklerdeki bütün sırlan bilir ve Onu, gaybî bilgilerin mutlak hakimi (Allah) indirmiş olup, razı olduğu elçiler dışında da kimseye Allah gaybı bildirmez.
Bazı âlimler şöyle demişlerdir: "Tıpkı hurmaları aşılamanın tesiri olmayacağına dair vermiş olduğu haber gibi, hastalığın bulaşmasının olmayacağını ifade eden haber de, Hz. Peygamber'in zannına istinad etmektedir. Zira özellikle bu ikisi yakın ve hatta aynı konu başlığı altındadır. Çünkü hurma filizlerinden erkek tohumun dişisiyİe birleştirilmesi sonucunda bunun tesiri, aynı hastalığı bulaştıran ve hastalık kendisine bulaşan kimse ile bu hastalığın ona etkisi gibidir. Şüphe yok ki, her ikisi de şer'î bir hükümle alakası olmayan dünya işlerinden olup bu haberler, Allah Teâla'nın sıfat, isim ve hükümlerinden bahseden haberler türünden değildir.
Birbiriyle ilgili bu sebepler çerçevesinde, âdetullaha da uygun olarak, meyvelerin iyi olması için aşılamanın tesiri, develeri hastalıklı olan kimsenin, sağlam olanın yanına yaklaşmasının tesiri gibi, dünyaya ait işlerin hakikî durumu ortaya çıkınca, Hz. Peygamber onların hurmaları aşılamasını onaylarken, develeri hasta olanın sağlam olanın yanma yaklaşmasını yasaklamıştır.
Onlar yine şöyle demişlerdir: "Şayet bu açıdan meseleye yaklaşılarak söz konusu hadisler hakkında nesh hükmü verilmişse, anlam açıklığa kavuşmuş etmiş demektir ve İsimlendirme yani görüntü üzerinde tartışma gereği yoktur. Bu sebeple hadisin râvisi Ebû Selem b. Abdurrahman şöyle demiştir: "Acaba Ebû Hüreyre mi unuttu, yoksa hadislerden biri diğerini nesh mi etti bilmiyorum?..[187]
Şu halde Ebû Seleme, bir haber olduğu halde bu konuda neshi "iz görmektedir ki bu, meselenin bizim ifade ettiğimiz yönü -Kot-iv ledir. Netice olarak İbn Kayyim de, "Bu yaklaşım tarzı' güzeldir" demiştir. [188]

Ulaşılan Sonuçlar

Bu araştırmamız sonucunda, bize ulaşan nebevi sünnet içerisinde teşri'in kapsamına girmeyen sünnetlerin de bulunduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bunlar, idare ve çekip çevirmesi tamamıyla bizlerin akıl ve idrakine bırakılmış -ki biz bu tür işleri daha iyi biliriz- hususlardır. Sünnetin bir kısmı ise, bütün zaman ve zeminlerde insanlara hitap eden, daimî ve umumî bir teşri' niteliği taşımamakta; bilakis Hz. Peygamber bu sünnetiyle belli durumlarla İlgili hususî halleri kastetmiş olmaktadır. Bu da, Onun (s.a.) devlet başkanlığı ve yöneticilik sıfatıyla îrad buyurduğu söz ve fiilleridir. Zira Hz. Peygamber aynı zamanda, müslümanlarm devlet başkanı, idarecisi, siyasî lideri ve nihayet yasama, yürütme ve yargı yetkisini uhdesinde bulunduran bir mevkiye sahiptir.
Sünneti bu şekilde dikkatli bir bakış açısıyla araştırıp tetkik etmek, oldukça geniş olan fikhî mîrasımız içerisindeki pek çok problemi de çözüme kavuşturacaktır. Bunun misali, Hz. Peygamber Hayber savaşında elde edilen arazileri savaşa katılanlar arasında taksim ettiği halde, Hz. Ömer'in Irak arazisini taksim etmeyip, gelirlerini mücahitler ve İslâm devletinin koruyucu kuvvetleri ile diğer bazı kimselerin mal-mülk edinmesini istemesi ve bu arazilerin kontrolünün de gelecek müslüman nesillerinin maslahatlarına bırakılması görüşünü benimsemiş olmasıdır. Bu sebeple Ömer (r.a.), "Öncekiler için de sonrakiler için de kolaylık olacak bir iş yapmak istedim" demiştir. Esasen Muâz b. Cebel'in işarette bulunduğu şey de budur.[189]
Ancak Hz. Ömer'in bu tasarrufu, Resulüllah'a muhalefet olarak yorumlanamaz. Zira Hz. Peygamber'in, uygulamalarında da, aynı şekilde müslümanlarm hayrı ve maslahatı öne çıkarılmıştır. Ibn Kudüme el-Muğnî adlı eserinde, "Savaş yoiuyla fethedilen topraklar sahabenin ittifakıyla, bu İstila vesilesiyle vakfolunur" sözünü değerlendirirken şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in Hayber arazisini taksimi, İslâm'ın başlangıç döneminde ve ihtiyacın çok olduğu bir dönemde olup, o gün için maslahat böyle yapmayı gerektiriyordu. Daha sonraları ise bu maslahat, arazinin sahiplerine bırakılmasının uygun olacağı şeklinde tezahür etti ki, yapılması gerekli olan da bu idi.[190]
Bunun bir benzeri de, Ahmed b. Hanbei, Tirmizî ve Nesâî'nin Muâz b. Cebel kanalıyla naklettikleri şu haberdir: "Hz. Peygamber Muâz'ı Yemen'e vali olarak gönderdiği zaman, ondan buluğ çağma erişmiş her kişiden bir dinar veya buna muadil "meâfir" adı veriien Yemen elbisesi almasını emretmişti.[191] Buna karşılık Hz. Ömer'in kendi döneminde cizye için başka bir ölçü takdir ettiğini ve cizye vermesi gerekenleri malî durumlarına göre üç kısma ayırdığını görmekteyiz. Ebû Ubeyd ve Beyhakî'nin rivayetine göre o, zengin olanlara senede 48 dirhem, orta hallilere 24 dirhem, gelirleri sınırlı olanlara ise 12 dirhem cizye verme yükümlülüğü getirmiştir.[192]
Şüphesiz bu, Resûlullah'ın (s.a.) sünnetine muhalefet anlamına gelmeyip içinde bulunulan zamanın icaplarını gözetmedir. Zira ŞamhlarSa Iraklıların durumları, Yemenlilerin durumu gibi olmayıp, bunlar birbirinden farkhık arzetmektedir. Hz. Ömer'in yaptığı da bu farklılığı gözeterek hükmünü ona göre vermekten ibarettir. Bu sebeple Buhârî, İbn Ebî Nüceyh'ten şöyle bir haber nakleder: İbn Ebî Nüceyh Mücâhid'e, "Şamlılara dört dinar cizye takdir edilirken, Yemenlilere bir dinar takdir edilmesinin hikmeti edir?" diye sordum ve şu cevabı verdi: "O, Şamlıların zenginliğini dikkate alarak böyle takdir etmiştir."
İmam Şevkânî şöyle der:[193] "Hz. Ömer ve diğer sahâbîlerin bir dinardan fazla miktarda cizye almalarının sebebi, onların meseleyi Hz- Peygamber'in cizye konusunda belli bir miktar tayin etmemesinin yanında, yukarıda zikri geçen Muâz hadisinin ise umum ifade etmeyip, hususî bir durum için olması, cizyenin ise bir tür sulh olduğu şeklinde anlamış olmalarıdır."
Yine şöyle söylemek de imkân dahilindedir: Bu, Resûlullah'ın (s.a.) ümmetin önderi, yeneticisi ve reisi olması hasebiyle ortaya koyduğu siyasî tasarruflar nevindendir. Söz konusu dönemdeki şartların gerektirdiği maslahatlar böyle yapmayı zorunlu kılmıştır. Bu durumda, Hz. Peygamber'den sonra gelen devlet başkanı ve yöneticiler, kendi dönemlerindeki maslahatın gereğini uygulayabilir ve bununla da Hz. Peygamber'e muhalif davranmış olmazlar. Aksine, zaman mekan ve insanların durumlarına göre maslahatın gereğini yaptıkları için, Hz. Peygamber'in rehberlik ve irşadına riâyet etmiş olacaklardır.
Zina eden bekar erkek ile bakire kıza, yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası verilmesini öngören hadis karşısında, zina cezası olarak Kur'an'da belirlenmiş "celde" ile birlikte sürgün cezasının aynı anda verilemeyeceği görüşünü benimseyen Hanefilerin görüşü de, burada arzettiklerimizle örtüşmektedir. Hz. Peygamber'in sürgün cezası vermesini Hanefiler, zaman, zemin ve şartların değişimiyle değişebilecek bir "ta'zir" ve "siyaset" olarak yorumlamışlardır. Buna göre devlet başkanı veya yönetici, zina olsun başka hususlarda olsun ta'ziren bunu uygulayabilir. Mesela, kadınların fitne ve fesada düşmesine vesile olan Nasr b. Haccâc'ı Hz. Ömer'in Medine'den sürmesi, buna misaldir. Hanefiler ayrıca bu görüşlerini, Hz. Ali'den nakledilen, [194] "O ikisine fitne olarak sürgün yeter!" sözüyle de desteklemişlerdir. Yine Hz. Ömer, içki içen birini ceza olarak Hayber'e sürgün edince, adam hıristiyan olmuş ve Hirakl'e katılmıştır. Bunun üzerine Hz, Ömer, "Vallahi! Bir daha hiç bir müslümani sürgün etmeyeceğim" demiştir. [195]

Başka Bir Tenbih

Bu araştırmamızın sonunda, insanların dikkatini çekmemiz gerektiğini düşündüğümüz bir diğer husus da şudur: Sünnetin teşri' için olanı ile böyle olmayanı, genel, mutlak ve daimî olan ile öyle olmayanı, devlet başkanı ve idareci sıfatı ile Hz. Peygamber'den sadır olanı ile olmayanını birbirinden ayırabilmek için, bu sünnetlerin iyi bir tetkike tabi tutulup güzelce araştırılması zorunludur.
Bu çalışmamızda görüşlerini naklettiğimiz eski ve muasır âlimlerin zikrettikleri taksimi esas olarak ortaya koyduktan sonra, geriye sadece bu esasın sünnette bulunan tasarruflara nasıl sağlıklı bir şekilde tatbik edileceği meselesi kalmaktadır ki, aslında bu nokta, ayakların kayabileceği ve İfrat-tefrite düşülebilecek kritik bir alandır. Uç noktayı temsil eden ifrat-tefrit çizgisinden ancak, Allah'ın kendilerine basîret verdiği ve şeriatın maksat ve mânaları ile küllî-cüzî kaideler arasında irtibat kurabilen insanlar kurtulabilir. Bu kurtuluş ise, kişinin kendi nefsi yanında başkalarının arzularına uymaktan korunmakla, naslann künhüne vakıf olmakja, araştınp incelemede gerekli olan titizlik ve gayreti göstermekle ve nihayet Hak'ka vasıl olma arzusuyla hadislerin sahih ve sakîmini ayrıştırmakla olabilir. Tıpkı Hz. Peygamber'İn, "Allah kim hakkında hayır dilerse, onu dinde fakîh kılar [196] buyurduğu gibi.
Alîahım! Bize karanlıkta önümüzü aydmlatacak bir nur ihsan eyle; anlaşılması zor meseleleri temyiz edebilme melekesi bahşet; ictihad ederek Hak'ka isabet etmenin her iki ecrini de ver; fikir ve kalemimiz sebebiyle meydana gelen sürçme ve hatalarımızdan dolayı bizi mağfiret eyle; göz açıp kapayıncaya veya bundan daha az bir süre de olsa bizleri nefsimize yenik düşürme! Allahümme âmîn! [197]

---

[1] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 16.

[2] Müslim. Fcdâil, 139-41. Hadisin daha geniş tahrici ileride ayrıca yapılacaktır.
[3] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 16-18.
[4] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 18.
[5] 'en-Nisâ4/7l.
[6] el-Enfâl 8/60.
[7] en-Nisâ4/102.
[8] ' Müslim, İmârel, 167. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd. Cihâd. 23: Tirmizî, Tefsir. 8: İbn Mâce, Cihâd, 19.
[9] Ebû Dâvûd, Cihâd. 23; Nesâî, Havi, 8; Hâkim, Müstedrek, II, 95. Zchebî de Müstedrek'ick\ şekliyle rivayete muvafakat etmiştir. Ayrıca el-Münlakâ m'm'et-Terğib ve't-terhib" adlı eserimize bakınız (bk. I, 361.362).
[10] Buhârî, İlim, 45; Tevhîd, 28: Müslim, îmâret. 150-51: Tirmizî, FedâiliTl-rihâd. 16.
[11] el-Bakara 2/190.
[12] Müslim, Cihâd, 2; Ebû Dâvûd, Cihâd, 83; TİrmizÎ, Diyât, 14; Siyer, 47; İbn Mâce, Cihâd, 38.
[13] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 19-20.
[14] Buharı, Hars, I; Müslim, MUsâkât. 12. Bıuhârî ve Müslim'in Sahillerindeki nvayette yazarın naklettiği şekilden farklı olarak "yeğrisü ğarsen" ifadesi, ! yczra" zer'an" ifadesinden önee zikredilmiştir (mütereim).
[15] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 20-21.
[16] Ebû Dâvûd, Tıb, 1,11; Tirmizî. Tıb, 2; İbn Mâcc, Tıb, 1; Ahmed b. Hatibe], Musned, IV, 278. Hadis ayrıca İbn Hibbân, Hâkim tarafından da rivayet bilmiştir.
[17] " Buhârî. Tıb. 1; İbn Mâce. Tıb, I.
[18] Ruhârî hu hadisi Tıb bölümünde İbn Mes'ûd'dan mevkuf ve muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Kbî Şeyhe İse onu sahih bir senetle mevsûl olarak rivayet etmiştir.
[19] Tirmizî. Tıb. 21: İbn Mâce, Tıb. I: Ahmcd b. Hanbel, Miisned. III, 421. Hâkim bu hadisi sahih kabul etmiştir (bk. Mmtedrek. IV. 199. 402). Tirmizî de hadis hakkında, "hasen-sahih" değerlendirmesini yapmıştır, l-lbânî ise, Hüşkilelü 'l-fakr adlı eserimi/de bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
[20] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 21-22.
[21] Ör. en-Nemr. bu konuda \\z. Pe\gamber'in muamelât konusundaki emir ve nehi\lerintn aslının vahiy mahsulü olma;ip ietihad mahsulü olduğunu belirtmiştir. Şüphesiz hu gerekçenin onun iddiasına bir katkısı yoktur. Çünkü Hz. Peygamberin içtihadı \erleşik \e sahît hale geldiğinde vahiy mesabesinde telakki edilir. Zira usul kitaplarının da teyit ettiği ü/ere Resûlullah (s.a.) yanlış bir şey üzerine ikrarda bulunmaz. Bundan dola\ıdır kî âlimler bu duruma "el-vahyü"l-bâtın=uizli vahi}" demişlerdir.
[22] Bk.evkânL Seylü'l-evtâr. V. 342. 343. Hadisin tahrici için bk. Buhârî. sclcm. 1. 2: Müslim. Müsâkât. 127-128: f-:bû Oâvûd. Büyü'. 55; Tirmizî, Büyü'. 68.
[23] Bk. Şevkânî. a.g.e.. V. 342-43.
[24] el-Bakara 2/282.
[25] Bu makale, el-Müslimii 'I-muûsır adlı derginin ilk sayısında neşredilmiştir.
[26] Kahire Mektebetü Vehbe neşri.
[27] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 22-25.
[28] Bel ağrısı müblelasına vakalandığım bugünlerde Allah, baston taşımamızı diledi. Allah âtl> elini ü/erimizden esirgemesin
[29] Bilakis gözlerimle sahil olduğum gihi ba/ı müslüman ülkelerdeki bir kısım hatipler, günümüzde de bu alışkanlıklarını sürdürmekledirler.
[30] ^üsl'm, Fedâil, 139: İbn Mâce. Rühûn, 15; Ahmed b. Uanbcl, MüsnecL 1, 162.
[31] ' Müslim, Fedâil, 140.
[32] 'Müslim, Fedâil, 141; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 152.
[33] Buharî, Erime. 2. Bu hadisin metninde müellif, Hz. Peygamber'in hadisin sahâbî râvisi Ömer b. Hbî Seleme'ye hitaben kullandığı "Yâ ğulânı" İfadesini nakletmemişlir (mütercim).
[34] " Câbir'den rivayet edilen bu hadis için bk. Müslim. F-şribe. 104.
[35] İbn Ömer'den rivayet edilen bu hadis için bk. Müslim. Kşrilx \Ö5.
[36] ' Bu bir Önceki İbn Ömer hadisinin başka bir rivayetidir (bk. Müslim. Kşribe. 106).
[37] Müslim. Kşribe. 107.
[38] Muhammed Hsed'in bu eseri Arapça olarak el-İslâmu ala müfkraki't-luruk adıyla Bey ruf la yayımlanmıştır. Kitabı Arapça'ya tercüme edenler Dr. Ömer l-orrûh ile Dr. Muştala el-Hâlidî'dir. İlgili konu için eserin son İki kısmına bakılabilir.
[39] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 25-31.
[40] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 31-32.
[41] Buhâıl "Nikâh. 27; Müslim, Nikâh, 37-39. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet olunmuştur.
[42] Buhârî, Tefsir (9), 33; Nikâh, 27; i£deb, 93; Müslim, Radâ\ 5. Hadis İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir.
[43] Ebû Dâvûd, Nikâh, 10; Tirmizî, Radâ\ 3; Nesâî, Nikâh, 51; İbn Mâce, Nikâh, 35; Dârimî, Nikâh. 49: Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 4; VI. 31. Hadis Hz. Âişe ve Hz. Zübeyr'den rivayet edilmiştir.
[44] Farklı lafızlarla aynı manaya sahip rivayetler için bk. Buhârî, Diyât, 26; Müslim, Kasâme, 36-38; Ebû Dâvûd, Diyât, 19; Tirmizî, Ferâiz, 18; Diyât, 18; İbn Mâce, Diyât, 7, 15. Bu hadisler göstermektedir ki H/. Peygamber, diyetin katilin akrabaları (âkile) tarafından ödenmesine hükmetmiştir (bk. Elbânî, İrvâıd'ğalU, -Beyrut MektebtTI-İslâmî baskısı-, Hadis no: 2205).
[45] "İzhir". güzel kokusuyla bilinen bir bitki olup Mekke'nin Alta otu diye bilinir.
[46] " İbn Abbas ve başka sahâbîlerden rivayet edilmiş olan bu hadis için bk. Buhârî, Cenâiz, 76: İlim. 39; Sayd. 9, 10; Büyü". 28; Lukata, 7; Müslim, Hac, 445.
[47] Buhârî. Hac. 63. 78; Müslim. Hac. 132; Ebû Dâvûd, Menâsik, 23. Hadis Câbir'den (r.a.) rivayet edilmiştir.
[48] " Hadisi Buhârî (bk. îmân, 26; Mevâkîl. 24: Savm, 27), İbn Abbâs'tan, Müslim (bk. Taharet. 42: Mesâcid, 219) ise, İbn Ömer ve Âişe"den rivayet etmiştir.
[49] Müslim, Cenâiz, 106; Kşribe, 63 (Büreyde hadisi); Ahmed b. Hanbel, Müsned, V. 350. 356. Bnes'den (r.a.) rivayet edilen bu hadisi ayrıca Hâkim *. tahric etmiştir.
[50] "Mücâdile hadisi" diye bilinen bu rivayeti Ahmed b. Hanbel, Buhârî -muallak olarak-. Ncsâî, İbn Mâcc, İbn Ebî Hatim, İbn Cerîr gibi âlimlerden bazıları muhtasar, bazıları da uzun olarak rivayet etmişlerdir. Bu konuda İbn Kesifin Tefsir'mın Mücâdele sûresi tefsirinin başına bakılabilir.
[51] Müslim, Hac. 6.
[52] Bk. Ebû Davûd, Cihâd, 46; TirmİzÎ, Erime, 24. İbn Ömer'den rivayet edilen bu hadisin metni şöyledir: "Resûlullah (s.a.) 'cellâle'nin el ve sütünün yenmesini yasakladı" Hadiste geçen "cellâle" kelimesi, pislik yiyen hayvanları ifade eden bîr lafızdır. Bu hayvanların pislik yemeleri etlerine ve sütlerine tesir eder. İbn Kuteybe buradaki nehyin ten/.ihen mekruhluk ifade ettiğini veya açıkça anlaşıldığı üzere, irşat kabilinden İrad buyurulduğu kanaatindedir.
[53] İbn Mâce, Ticârât, 10. İbn Mâce'nin zevâidi konusunda eseri olan Bûsîri'nin eserini tahkik eden zatın belirttiğine göre hadis Buhârrnin şartı üzere senedi sahih, râvîleri de sikadır. Öyle görülüyor ki buradaki nehiy, tenzihen mekruhluk veya irşat içindir. Hz. Peygamber'in de hacamat yapana ücretini verdiği rivayet edilmiştir. Buhârî. Büyü" bölümünde. Müslim de Müsâkât'da bu konuda hadis tahric etmişlerdir.
[54] İbn Kutcybe, Te 'vîlü Muhtelifi 'l-hadh, s. 196-98.
[55] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 32-36.
[56] Buharı, Hars, 15; Ebû Dâvûd, İmaret. 37; TİrmizÎ, Ahkâm, 38; Mâlik, Muvatta', AkdİÿE, 26, 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 111, 303, 304, 327. Ayrıca hadis Suyûlî'nin, el-Câmiu's-sağir'indç de yer almaktadır. Münâvî de Feyzü'i-kadtr de bu hadise tenbihte bulunmuştur. Bütün bu eserlerde hadis, Saîd b. Zeyd rivayeti olarak geçmektedir. Tirmi/î hadisi ayrıca Câbir'den rivayet etmiş ve "hascn sahih" değerlendirmesini yapmıştır. Ayrıca Câbir'den rivayet edilen bu hadis, Ahmed b. Hanbel tarafından da tahric edilmiştir (bk. 111. 363. 381). Buhâri hadisi bu lafızla Kitâbü'l-müzâraa'da, Hz. Ömer'den mevkuf olarak; Umrâ ve Rukbâ bölümünde de Hz. ÂİşC'den, "Kim sahipsiz bir arazivi imar ederse (e 'maraj o kimse bu arazinin sahibi olmaya daha layıktır" lafzıyla rivayet etmiştir.
[57] Bize göre de Ebû Hanîfe'nin görüşü tercihe daha şayandır. Çünkü umûmî maslahat ölü (çorak) arazinin mülkiyeli ve bu konudaki düzenleme yetkisinin, devlete ait olmasını gerektirir. /İra askeri \e benzer amaçlarla kullanılan birtakım araziler vardır ki. devlet buraların ihyasına ancak belli şartlar niuvaeehe.sinde izin verir. Eğer izin vermişse de belli bir süre için İzin verir.
[58] ' Buharı. Büyü'. 95: Natakât. 9. 14: Ahkâm, 28: Müslim. Ekdıye. 7.
[59] el-Enfâl. 8/41.
[60] Bk. Karâfî, el-Furûk, I, 205-209 (Beyrut. Dâru'l-MaTİfe baskısı olup Kahire, el-Halebî baskısından ofsettir). Ayrıca bk. Karâfî. el-İhkâmfı temyizi 'l-fetâvâ rnine't-ahkâm ve tasarrufdti'l-kâdi ve'/-imâm. İlgili kısım için Halep Asîl Matbaası basımı ve Abdulfettâh Ebû Gudde tahkiki olan bu eserin XXV. sual kısmına (s. 86-109) bakını/..
[61] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 36-41.
[62] Daha önce de zikri geçen bu hadis için bk.. Buharı, Hums. 18; Mcğâ/Î. 54; Müslim, Cüâd,42.
[63] Bu şu demektir: Savaşın ge\şemesî ve soğumaya yüz tutmasından sonra, mücahitleri teşvik ve cesaretlendirmek için Mâlik bunu söylemiştir. Sanki o hu durumda, öldürülen kimsenin malının öldüren tarafından ganimet olarak alınmasını caiz görmektedir.
[64] BuhârÎ. Sulh. 5: Müslim. Akdiye. 17: İbn Mâce. Mukaddime. 2. Hadis Hz. Aişe'den riva_\et edilmiştir.
[65] l-bû Dâvûd. Büyü-. 32: İbn Mâce. Rühûn. 13; Ahıned b. Ilanbel, Müsned. III, 415: IV. 141. Bu ka\naklarda hadis. Rafi* b. Hadîc rivayeti olarak nakledilmiştir. Hadisin senedinde yer alan Şerik, hafıza yönünden tenkil edilmiş \e "se\yiü"l-hıfz" olarak nitelendirilmiştir.
[66] îuhâri. Şerike. 8. {>: ila>l. 14: I-bû I)û\ûd. Büyû\ 73: Hadis, Câbir b. Abdillah H\a\eti olarak nakledilmiştir.

[67] " Müslim. Akdive. 3 Müslim bu hadisi, "yeminle hüküm verme" konu başlığı altında zikretmiştir. Şahitle ilgili olarak da İbn Abbas hadisi delil olarak gösterilir.
[68] n lahrici \ likanda yapılmıştır.
[69] Bu hadisin lahrîei daha önce geçmiştir,
[70] ibn Kayyım. Zâdü'l-meâti. ili. 489 (Müessesetü'r-risale neşri)
[71] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 41-44.
[72] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 44.
[73] el-Haşr, 59/7.
[74] Yani içtihadın konusu olmayan hususlardır ki, daha çok gaybiyyâtla ilgili konulan kapsamaktadır. Bu sebeple akâid âlimleri bunu başka bir şeye değil, vahye dayanan mânâsında "sem"iyyât" diye nitelemişlerdir.
[75] Yanı devamlı surette bu hükümler içtihat mahsulü olmayıp sadece bazıları vahiy mahsulüdür.
[76] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 44-45.
[77] Daha Önce de tahric edildiği üzere, bu hadislerin her ikisini de Müslim rivayet etmiştir.
[78] Tirmizî, Cihâd, 20; İbn Mâce, Cihâd, 14; Ahmed b. Hanbel (bk. Müsned, V, 300). Hadisi Ahmed b. Hanbel Ebû Katâde'den rivayet etmiştir. Tirmizî de hadis hakkında "hasen-garib-sahih değerlendirmesinde bulunmuştur. Bütün bu rivayetlerde hadis şu mealde geçer: "Atların en hayırlısı, siyah ve alnında biraz beyaz olan. burun ve dudakları da beyaz olanlardır..." Rivayette zikri geçen "el-edhem". oldukça siyah renkli olan at; "ei-akrah", sakar denecek kadar olmaksızın, atın alnındaki hatif beyazlık; "el-erşem" de, burnu \e dudağı beyaz olan at demektir. "Size kırmızı, alnı sakar, ayaklan beyaz veya koyu kırmızı, alnı sakar, ayaklan beyaz ya da siyah, alnı sakar, ayakları beyaz olan atları tavsiye ederim" hadisi için de bk. Ebû Davûd, Cihâd, 42; Tirmizî, Cihâd. 20; Nesaî. Ha\l, 3, 4; İbn Mâce, Cihâd. 14; Dârimî, Cihâd, 34; Ahmed b. Hanbel. Müsned. IV, 345; V, 300. Bu hadiste geçen "küment", 'gerdanlığında kırmızılık olan al (bk. Ebû Dâvûd, 47. 3 nolu dipnot), "el-eğarr". alnında beya/lık olan at; "el-muhaecel". ayaklarının tamamında veya üçünde beyazlık olan al demektir. Bu. Ebû Vehb el-Cuşemmi'den rivayet edilmiştir.
[79] Mesela. "Kullandığınız sürmelerin en hayırlısı, "ismid"dir; çünkü o, görmeyi güçlendirir" hadisi gibi. Bu hadisi Tirmizî İbn Abbas'tan rivayet etmiş (bk. Libâs, 22, 23; Tıb, 9) ve onu "hasen-garib" diye nitelemiştir. Yine, "İsmid" ile sürme/enin; zira o, görmeyi güçlendirir" hadisi de böyledir. Ayrıca bu hadisin diğer hadis musannefâtındaki tahrici için de bk. Ebû Dâvûd. Libâs, 13: Tıb. l4;Nesâî, Zînet, 28.
[80] Hz. Peygambcr'in giyim kuşam konusunda yaptığı ki, İbn (Cayyim'in de Zâdü'l-meâd'da Resûlüliah'ın külfetsiz ve kolay giyilen elbiseleri tercih ettiğine dair zikrettiği rivayetler bunlara örnektir.
[81] Zeyd b. Sabitin bu İfadesi, "bütün bunları size anlatamam" demektir. Bu rivayette geçen "Ye küllü hazâ" ifadesi, aslında "[fc küllü hazâ" demek olup bu haliyle isti iham-1 in kâridir. Hadisi Heysemî nakletmekte olup (bk. Mecmau'z-zevâİd. IX. 17) riva\etin akabinde o şöyle demiştir: "Bu hadisin isnadı hasen olup Taberânî tarafından da rivavel edilmiştir."
[82] f arola. birlikte savaşılanlarla düşmanların birbirinden ayrılıp tanınması İçin kullanılan alâmete denir.
[83] Yanı o zamanlar müşrikleri görür \e onlara güçlü ve kuvvetli olduğumuzu \e iddia ellikleri gibi Medine sıtmasının bizleri zayıf düşürmediğini izhar etmek 'Çın bunu yapardık. "Remel", kı.sa adımlarla hı/lı hızlı uirümek demektir,
[84] Hadisi Ahmed b. I İanbel, Hz. Ali'nin (r.a.) Müsned'ı bölümünde zikretmiştir. Ancak rivayetin isnadında bulunan inkıtadan dolayı Şeyh Şâkir onun zayıf bir rivayet olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu rivayeti Ebû Nuaym ////ye'sinde, Buhârî et-Târîhu'l-kebir'mde, İbn Mende de Ma'rifelü's-sahâbe'sinde, muttasıl ve ceyyid bir isnatla rivayet etmişlerdir. Öte yandan bu rivayetin, KudâTnin Şihâb'mda Enes'ten rivayet edilen bir şahidi bulunmaktadır. Bu sebepledir ki Elbânî onu Scthîhu 'l-Câmiu 's-sağîrde zikretmiştir (bk. Hadis no: 1904).
[85] Bk. Dihlevî, Hüccetullahi'l-hâliğa. I, 128-129.
[86] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 45-48.
[87] İbn Mâce, Erime, 43; Dârimî, Erime, 20; Ahmed b. Hanbel. Müsned, III, 497. İbn Mâce'nin Zevâid'tnde şöyle denilmiştir: Bu hadisin isnadında "metruk" olan Abdullah b. Saîd el-Muğîrî vardır. Hâkim bu rivayetin sahih olduğunu söyiemişse de, Zehebî Abdullah'ın zayıf bir râvi olduğunu göz önüne alarak bunu reddetmiştir. Feyzü'l-kadır'âe (bk. V, 43) Irâkî de onun zayıf bir râvi olduğunu bildirmiştir. Tirmizî hem Hz. Ömer'den, hem de Ahmed ve Hâkim ile birlikte Ebû Saîd'den şu hadisi rivayet etmiştir: "Zeytin yağı yiyin, onunla yağlanın; çünkü o, mübarek bir ağaçtantır." Bu rivayeti Hâkim sahih olarak değerlendirmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. İbn Abdiiberr ise hadisin iki tarikinden gelen senedinde ıztırap vardır demiştir (bk. Feyzü'l-kadîr, V, 43). Diğer taraftan Elbanî ise bu rivayeti el-Ç.âmiu's-sağtrdt zikretmiştir (bk. Hadis no: 4498).
[88] Hadisi, İbn Mâce (bk. Erime. 40)'ve Hâkim Hz. Âişe'den rivayet etmişlerdir. Ancak anladığım kadarıyla ne İbn Mâce ne de Hâkim, bu hadisi sahih olarak değerlendirmemişlerdir. Feyzü'l-kadîr'mdt Münâvî, onun bütün tarikleriyle birlikte Ebû Zükeyr'e dayandığını söylemiş, İbn Hibbân'ın, onunla ihticac edilemeyeceğini, aslının olmasına rağmen onunla amel edilemeyeceğini belirttiğini söylemiştir. Ukaylî de. bu rivayeti destekleyecek "mütâbi"nin olmadığını söylemiş ve bunun ancak onun vasıtasıyla bilineceğini belirtmiştir, Mîzân'm&d ise Zehebî, bunun münker bir hadis olduğunu, tashihte gevşek olan Hâkim'in onu rivayetine rağmen, sahih görmediğini söylemiştir. Bu sebepledir kî İbnü'l-Cevzî bu rivayeti Mevzuatıma almıştır (bk. Feyzü'l-kadîr, V, 44). Elbanî de bu rivayeti mevzu olarak Daîfu'l-Câmiu's-sağîr adlı eserinde zikretmiştir (bk. Hadis no: 4204). Reşîd Rıza, Suyûtî'nin el-Câmiu's~ ^ğvVdeki rumuzlarına fazlaca İtibar etmesinden dolayı bu hataya düşmüştür. Halbuki Suyûtî'nin bu eserinde neler vardır neler...!
[89] " Hadisin tahricinde Reşîd Rıza Suyûtî'ye güvenmiş olup onun görüşleri bazı kusurları barındırmaktadır. Halbuki bu hadisi. Buhârî, Seleme b. d-Kkva"dan Müslim (bk. Edâhî, 29, 3ü. 31) ise. Kbû Saîd, Câbir ve Hz. Âişe'den rivayel etmiştir.
[90] 'el-Mâide. 5/3.
[91] ' Reşîd Rıza. Tefsiru 'l-Menâr. IX. 317 vd.
Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 48-53

[93] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 53-54.
[94] Bu konu, Hanefi fıkıh kitaplarında 'ihyâü'l-mevâl^Ölü arazîlerin ihya edilmesi" ile ilgili bölümlerde ele alınmıştır. Ayrıca bu konuda Zeylaî'nin şerh ve değerlendirmelerine bakını/- (bk. Nashü 'r-râye, IV, 288-93).
[95] Daha önce tahrici geçtiği üzere, bu hadisi Buhârî Sahîh'ının çeşitli bölümlerinde Hz. Âişe'den rivayet etmiştir. Hadisi aynı şekilde Müslim de tahric etmiştir.
[96] Bunun manası şudur: "'Başkasında hakkı olan kimse, bu hakkını aynıyla veya onun malından buna eşit oranda almaya güç yetirİrse, bu kimsenin söz konusu hakkını bu yolla aiması caiz midir, değil midir? Fakihler bu konuda ihtilafa düşmüşler ve onlardan bir kısmı fitne ve rezilliğe sebebiyet vermemek koşuluyla, alınan ister aynı malın cinsinden olsun, ister olmasın, İster bilsin Ve>a bilmesin, bunun caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Diğer bir kısım fakihler]se bunu men etmişler, bazıları da meseleyi detaylı olarak ele almıştır.
[97] Bu meseleyle ilgili olarak, İbn Kayyım'in İğâsetü'l-tehvân; Sanaânî'nin ise ^ibülü's-selâm adlı eserinin "Âriye'* bölümünde detaylı bilgi bulunmaktadır. Eger geniş bilgi arzu edilirse buralara bakılabilir.
[98] Yazar, Kemâleddîn İbnü'1-Hümâm'ın ismini burada sadece, "kâle'l-Kemâl=Kemâl dedi" şeklinde vermiştir. Ancak metinde zikri geçen Fethü'l-kadir isimli eserinden de anlaşılacağı üzere bundan maksat, Hanefî fakihi Kemâleddîn İbnüM-Hümâm'dır (mütercim).
[99] Şeltû. el-İslâm. Akidelün ve Şeria, s. 427-431.
[100] Tirmizî, Tıb, 2; Ebû Dâvûd, Tib, I; İbn Mâce, Tıb, t; Ahrned b. Hanbel, Müsned, III. 156; IV, 278. Daha önce de tahrici geçtiği üzere hadisi İbn Hibbân ve Hâkim de Üsâme b. Şerîk'den rivayet etmişlerdir. Ayrıca bk. Elbanî, Sahîhu 'l-Câmiu 's-sağir. Hadis no: 2934.
[101] Bu hadis, Ebû Davud'un Ebü'd-Derdâ'dan tahric ettiği (bk. Tıb, 11) bir hadisin bir bölümüdür.
[102] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 54-60.
[103] Bu eser, İslâm Hukuk Felsefesi-Gâye Problemi adıyla Vecdi Akyüz-Mchmcl t-rdoğan tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiş ve 3. Baskısı Rağbet Yayınları tarafından 1999'da yapılmıştır (mütercim).
[104] AI-i İmrân, 3/144.
[105] Tahır b. Aşûr, Mekâsidü 's-Şerîa 'l-Islâmiyye, s.30-39.
[106] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 60-65.
[107] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 65.
[108] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 65-66.
[109] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 66.
[110] Müslim, Hac, 237; Ebû Davûd, Menâsik, 51; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 1, 297,372-73.
[111] 'es-Sâffât, 37/104-105.
[112] " Ahmed b. Hanbcl, Müsned, I, 297. A.M.Şâkir şöyle demektedir; "Bu hadisin isnadı sahihtir. İsnadda bulunan Ebû Âsim el-Anevî sika bir râvİ olup, İbn Maîn onun güvenilir olduğunu belirtmiştir. Buhârî de el-Künâ adlı eserinde (bk. no: 527) onun biyografisine yer vermiş ve genel âdetinde olduğu gibi, bu hadisteki detaylara da işarette bulunarak şöyle demiştir: "Ebû Âsim, İbn Abbas'tan "ez-zebîh" dedi. Haecâc b. Minhâ da Hammâde b. Seleme'den gelen bir senetle demiştir. Hadisi Hafız İbn Kesîr Tefsirinde (bk. VII, 149) nakletmiştir ki, rivayetin buradaki başlangıcı, "Hz. İbrahim hac menâsiki ile emrolununca"; sonu ise, burada zikri geçtiği gibidir. Heysemî de Mecmau 'z-zevâid'dt (bk. IIIS 200-201) böyle yaparak, "İbn Abbas'a dedim ki, kavmin, Resûlüllah'ı Safa ile Merve arasında sa'y ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor..." ifadesinin başında nakletmiş, ilk kısımda, "Onu Ahmed ve el-Mu'cemii'l-fcebîr'mdç Taberânî tahrİc etmiş olup, ricali sikadır" demiştir, ikinci bölümde ise, "Onu Ahmed rivayet etmiştir ve ricalinin, Ebû Âsim el-Anevî dışında -ki o da sikadır- Sahih'm râvileri gibi olduğunu söylemiştir. Diğer taraftan Suyûtî de bu hadisten bir kısmını ed-Dürrti 'l-mensür'da. (bk. V, 280) zikretmiş ve onu İbn Cerir, İbn Ebî HâtİM, İbn Merduveyh ve Şuabü'l-imctn'mda. Beyhakî, Müsned'inde (no: 2029, 2077, 2688, 2783) Ahmed b. Hanbei'e ve Müslim'in Sahift'mm Hac bölümüne (bk. 237) nisbet etmiştir.
Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 66-69.
[113] Bk. İbn Hacer, Fethü'l-BârİI, 111, 591.
[114] Buhârî, Hac, 45: Müslim, Hac. 343, 344, 345; Ahmed b. Hanbel, Miisned, II, 237,263

[115] Müslim, Hac, 310, 337, 338
[116] Buhârî, Hac, 148
[117] Buhârî, Hac, 147
[118] Müslim, Hac, 342
[119] İbn Kayyim, Zûdü 1-meâd, İli, 294-95 (Şuayb el-Arnaûd tahkikli neşir).
[120] Bk. İbn Hacer, Fethu 1-BârL III, 47i.
[121] Buhârî, Hac, 55. Ayrıca bk. İbn I lacer, Fethu 'l-Bârî, III, 294-95.
[122] Buhârî, Hac, 57.
[123] Müslim, Sıyâm, 90.
[124] Bk. İbn Kayyım, Zâdu 'l-medd, III, 273.
[125] Burada. "Yahudiler ve Hıristiyanlar boyamazlar; öyleyse siz (boyamak suretiyle) onlara muhalefette bulunun" hadisine işaret vardır. Hadis İçin bk. Bulıâri, Enbiyâ, 50; Libâs, 67; Müslim, Libâs, 80; Ebû Davûd, Tereccül. 18; Nesaî, Zînet, 14; İbn Mâce, Libâs, 32: Ahmed b. HanbeL Müsned. II, 240, 260.
[126] Bu hadis, İbn İshak'tan naklen İbn Hişâm'a ait Sîre'dt yer almaktadı (bk. II, 272). İbn İshak şöyle demektedir: "Selemeoğullanndan bazı kimselerin bana haber verdiğine göre Hubâb....." şeklinde geçmektedir. Muhammed Gazzalî'nin Ftkhu's-sîre adlı eserinin hadislerinin tahricinde Elbanî, bu hadisin tahririyle ilgili şöyle der: "Bu hadis, senedinde bulunan 'Selemeoğullarğ'ndan bazı kimseler ile (ki bu kimselerin kimler oldukları ve I lubâb ile muasır olup olmadıkları meçhuldür) İbn İshak arasında bulunan râv ilerin bilinmemesinden dolayı zayıftır. Hâkim Müstedrek'mde (bk. İli, 427) bu haberi muttasıl olarak tahric etmesine rağmen onu sahih addetmemiştir. Ancak Zehebî buna karşı çıkmıştır. Bununla birlikte İbn Hacer el-İsâbe'sinde (bk. I. 427) İbn İshak'ın Sire'dc bulunan tarikiyle rivayeti muttasıl olarak naklederek şöyle demiştir: "Bana Ye/.îd b. Mervân Urve'den ve Bedir kıssasında bulunan pek çok kimseden rivayet ederek Hubâb'ı zikretti...' Urveye dayanan bu senet sahihtir. Çünkü Hubâb. Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde vefat etmiş, Urve ise onun döneminin sonlarında doğmuş ve onunla görüşemem iştir. Ne var ki kıssanın Urve'ye yetişmiş sahabe arasında -ki bu kimseler gazve haberlerini çocuklarına haber vermekte olup sayıca da Çokturlar- şöhret bulması onun takviyesi anlamına gelir. Yine bu rivayetin İbn Hacer'in el-İsâbe'sinde ve îbn ŞâhİN'in eserinde zayıf bîr isnatla da olsa Şahitleri bulunmaktadır. Sire ile İlgili eserler de Hubâb'ın bu haberini nakletmişler ve ümmet de bunu kabul etmiştir."
[127] İbn Hacer, Fethü'l-Bârî, VII, 482.
[128] İbn Hacer, a.g.e., VII, 467. Ayrıca bu ve ehlî merkeplerin ellerinin yenilmesinin yasaklandığı Buhârî'deki diğer hadisler için bk. Zebâih, 28; Humus. 20; Meğâzî, 38; Nikâh, 31.
[129] İbn Haccr, a.g.e., IX, 654.
[130] el-En-âm. 6/145.
[131] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 70-77.
[132] Kardavî. Fıkhu'z-zekât, 1. 189-91.
[133] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 77-79.
[134] Kardavî, a.g.e., I, 203.
[135] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 79-80.
[136] Kardavî. a.g.e., I, 230-33
[137] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 80-82.
[138] Kurtubî, Tefsir, XII, 47-48.
[139] Bk. Şafîi, Risale, s. 239.
[140] İbn Hacer, Fethu'I-bârî, XII, 120-125
[141] İbn Hacer, a.g.e, XII, 120-125.
[142] Bu konuda geniş bilgi için Şerîatü 'l-İslâm (Beyrut el-Mektebü'1-İslâmî neşri) adlı kitabımıza bakılabilir (bk. s. 149-150).
[143] Şafîi, Risale, s. 241-242 -A. Muhammed Şâkir'in notu- (Şafîi'nin îhülâfü'l-hadîs'inden (bk s. 136-37) naklen).
[144] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 82-86.
[145] en-Necm, 53/3-4.
[146] Bk. Kurtubî, Tefsir, XVII, 84 (Dânfl-kütübi'l-Mısrıyye baskısı)
[147] en-Nahl, 16/103.
[148] Şevkânî, İrşâdü 'l-fuhûl, s. 238 (Mısır. Saâde 1327 neşri).
[149] Abdülazîz el-Buhârî, Keşfü 'l-esrâr alâ Usûlİ'l-İmâm el-Pezdevî, II, 626.
[150] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 86-88.
[151] ei-Bakara, 2/282.
[152] e!-Mâide, 5/tOI.
[153] Abdülazîz el-Buhâru a.g.e., I, 107. Şevkânî, İrşâdü't-fıihûr ünde bunu. Râzfnin el-MahsûFündsn nakietmiştir (bk. Mahsûl, II. bölüm, I, 58 -Riyad Ferazdak matbaası. Dr. Tâha Câbir Ulvanî tahkiki-); Âmidî, el-İhkâm fi ıısûli'/-
ahkâm, II. 207 (Beyrut, Dârü'l-kütübrl-ilmiyye baskısı).
[154] Bk. İbn Hacer, Fethu 'l-bârî, X, 355.
[155] Buhârî, Ehâdîsü"l-enbiyâ, 50; Libâs, 67; Müslim, Libâs, 80; Ebû Dâvûd, Tereccül, 18; Ncsâî, Zînet, 14; İbn Mâce, Libâs, 32; Ahmed b. Hanbel, Müsrıed. II, 240, 260, 309, 401.
[156] Hacer, a.g.e., X, 355.
[157] Müslim. Âdâb. fi.
[158] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 88-90.
[159] İbn Mâcc. Tıb, 14. Bûsirî bu hadisi sahih addetmiştir. İbn Kayyim'İn konuyla ilgili sözlerinden sonra bu hadis hakkında değerlendirme ayrıca gelecektir. Öte yandan metinde "arabiyye" diye geçen kısım orijinal metinde "a'rabiyye" şeklindedir (mütercim).
[160] Hadisi İbn Mâce Câbirve İbn Ömer'den (bk. Tıb, 25), Hâkim İbn Ömer'den; Ebû Nuaym de ////ve'sinde, inde'nnevm--uyuyacağınız zaman ifadesi olmaksı/.ın İbn Abbas'tan taline etmiştir.
[161] Bu hadisi Taberânî ve Ebû Nuaym Hz. Ali'den rivayet etmişlerdir. Elbanî ise unu "hasen" addederek, Sahîhu"l-Câmii's-sağîr'mdc (bk. Hadis no: 3934) zikretmiştir.
[162] İbn Mâce, Ahkâm, 17; Muvatta', Ekdıye, 31; Ahmed b. Hanbel, Mümed, V, 327. Hadisi İbn Mâce îbn Abbas ve Ubâde'den, Ahmed b. Hanbel ise yalnızca 'bn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Öte yandan hadisin, Kur'an ve Sünnet'teri geçen pek çok cüzî nas ve hükümlerden alınmış olan mânası ise katîdir. sebepledir ki hadis, ittifakla serî bir kaide haline gelmiştir.
[163] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 90-92.
[164] Geride de geçtiği üzere bu hadisi İbn Mâce siyatiğin tedavisi konusunda tahric etmiş (bk. Tıp, 14) olup hadisin râvileri "sika"dir. Bûsırî ez-Zevâicf inde (bk. [, 2! 6) hadisin isnadının sahih olduğunu belirtmiştir.
[165] İbn Kayyim, Zâdü'l-meûd, IV, 71-72.
[166] Burada "karataşlık" olarak tercüme edilen ifade, "lâbeteyhâ" ifadesidir ki bu. "ğâba" ve/nindekİ "lâbe" kelimesinin tesniyesi olup, Medine'yi iki tarafından kuşatan siyah taşlar ile krater taşlarının arası için kullanılmaktadır.
[167] Buharı, Et'ime, 43; Tıb, 52, 56: Müslim, Eşribe. 154, 155; Ebû Dâvûd, Tıb. 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, \, 181.
[168] İbn Kayyım, Zâdü 'i-meâd, IV, 98-99.
[169] Bu hadislerin tahrici için bk. Elbanî, Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr ve ziyâdetühû, Hadis no: 1233. 4060, 461 (Beyrut, el-MektebüM-İslâmî neşri). Ayrıca'fek. Münâvî. Feyzü '/-kadir Şer/m '/-Camii 's-sağîr, IV, 843. :
[170] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 92-96.
[171] Bu rivayetler, Kur"an ile çelişki arzetmektedir; zira Allah Teâla, "...(Aşağıda) size okunacaklar dışında kulan hayvanlar sizin İçin helâl kılındı." (el-Mâide, 5/1) buyurur. Yine, Errâm sûresinde (bk. 6/144) geçen, "Deveden de iki, sığırdan da iki (yarattı) " âyetinde olduğu gibi, pek çok âyette Allah Teâla, hayvanları kendileri için yarattığı kullarına bu nimetlerinden bahseder. Bu rivayetlerin sâbîl sünnete olan tenakuzu ise şu yönüyledir: Bilindiği üzere Hz. I>ı-'ygamoer, sığır kurban etmiş, sığırın kurban olmasını meşru kılmış ve sığırın da Upki "bedene" gibi yedi ortak tarafından kurban edilebileceğini belirtmiştir. fiu riva>etler vakıaya da ters düşmektedir; zira -müslüman olsun gayr-i Müslim olsun- insanlar, sığır elini yemekte ve onun etinden herhangi bir hastalık kapmamışlardır. Ancak son zamanlarda baş gösteren "deli dana'1 hastalığı hariçtir ki, bu hastalığın da tamamen "fitraiullah"ın dışına çıkılıp Sığırlara sunî birtakım besinlerin yedirilmesiyle oluştuğu bilinmektedir.
[172] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 97-98.
[173] İbn Haldun, Mukaddime, III, 1243. 1244 (Ali Abdulvâhid Vâfî tahkikti, Lecinetü'l-Beyâni'l-Arabî II. baskı).
Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 98-99.
[174] Buradaki "'kafedenî kafde/sırtıma vurdu" ifadesini râvilerden biri, "'elin açık şekilde omuzların arasına vurulması" olarak açıklamıştır.
[175] Müslim, Birr, 96.
[176] Elbanî, Stsiletü'l-ehâdîsü's-sahîho, i, 12! vd. Elbanî bu görücü X2 nolu, Hz. Peygamber'in Muâviye'yi kastederek, "Allah onun karnım doyurmasın" hadisine ta'İik olarak zikretmiştir.
[177] Müslim, Birr, 89 vd.
[178] eMCehf, 18/110.
[179] Zehebî, Siyeru a 'lâmi'n-nübelâ, IX, 171.

[180] Bk. Mi el-Müttakî, Kenzü'l-umınâi, II. 124.
[181] el-Kalem. 68/4.
[182] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 99-103.
[183] "lâ adva..." hadisi, Enes ve Ebû Ilürcyre tarikiyle rivayet edilmekte olup "mültefakun aleyh"tir (bk. Buhârî, Tıb, 19, 25, 43-45, 53, 54; Müslim. Tıb, 24; Tirmizî, Kader, 9; İbn Mâce, Tıp, 43). "Fe men a 'da'l-evvek?" şeklinde gelen F.bû Hüreyre hadisi de "müttefakun aleyh"tir (bk. Buhârî, Tıb, 25, 53. 54; Müslim, Selâm, 101, 102; Ebû Davûd, Tıb, 24).
[184] Buhârî, Tıb, 19; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, II, 443 (Ebû Hüreyre "den rivayet edilmiştir).
[185] Buhârî, Tıb, 53, 54; Müslim, Selâm, 104, 105; İbn Mâce, Tıb, 24, 53: Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 406, 434. Hadisi Buhârî ve Müslim Ebû Hüreyre tarikiyle nakletmişlerdir. Hadisle geçen "el-mümrız", uyuz hastalığına yakalanmış deve sahibi, "el-musihh" ise, sağlıklı deve sahibi demektir.
[186] en-Necm 53/4-5.
[187] İbn Kayyim, Miftâhu dâri's-saâde, II, 267-68.
[188] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 103-107.
[189] Kardâvî, Fıkhu'z-zekât, 1,407-418 (Miiessesetü'r-Rİsâle, X. baskı).
[190] İbn Kudânıe. Mıığnl, II, 598 (Mısır. Matbautu neşri's-sekâfe'l-İslâmiyye neşri).
[191] Ebû Dâvûd. Harâc. 29; Tirmi/Î.Zekât, 5 -Tirmizî hadisin "hasen" olduğunu söylemiştir-: Ncsâî. Zekât. 8. Öte yandan ba/ılan rivayeti miirsel olarak naklelmiştir ki. mürsel daha sahihtir. Ayrıca müellif Kardâvî bu rivayeti İbn Mâce'nin de "zekât" bölümünde tahrİc ettiğini bildirmekte İse de, tetkiklerimiz İbn Mâee rivayetinin söz konusu ettiğimiz bu rivayeti anlam olarak karşılamadığını ve oldukça farklılık arzcttiğini göstermiştir (mütercim).
[192] ŞevkânL Neylü'l-evtâr, VIII, 217 vd. (Beyrut, Dâru'1-cîl baskısı).
[193] Şevkânî, a.g.e.VIIl, 217 vd.
[194] İbnü'l-Hömâm, Fethu'l-kadîr, IV, 135-36 (Bulak baskısı); İbn Abidîn, Haşiye, Ill, 147.
[195] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 107-110.
[196] Buhârî, İlim, 10; İ'tisâm, 10; Müslim, İmâre, 175; Zekât, 98; Tirmizî, İlim, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 17; Dârimî, Mukaddime, 24; Mâlik. Muvatta\ Kader, 8; Ahmed b. Hanbel. Müsned, I, 306; II, 234; IV, 92, 9s3, 95, 96, 97, 98.
[197] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 110.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- VAHİY
I-GENEL OLARAK VAHİY
1-Kelime Anlamı Ve Tarifi:
2-Vahyin Özellikleri:
3-Vahyin Mahiyeti:
a) İslâm Feylesoflarının Vahiy Görüşü:
b) Vahyin Hakikati Hakkında Bazı Görüşler:
4-Vahyin Kaynağı:
5-Vahiyde Hitap Şekli:
6-Vahyin Dili:
7-Vahyin Amacı:
8-Vahiy Geleneği Ve Vahyin Bölünmezliği:
9-Vahiyde Muhteva Birliği Ve Tekâmül:
10 -Vahyin Etkisi Ve Yaratıcılığı:
11-Vahyin Muhatabı Ve Canlılığı:
12-Vahyin Sınanması:
13-Vahyi Harekete Geçiren Saikler:
14-Vahyin Mahiyeti Hakkında Modern Bir Açıklama:
15-Dihlevî'de Vahiy Ve Hükümlerin Teşriini Gerektiren Sâikler:
16 - Genel Değerlendirme Ve Bizim Kendi Vahiy Yorumumuz:
II-VAHİY-AKIL İLİŞKİSİ VE ALANLARI
1-Vahyin Aydınlığında Akıl:
2-Hevâ Ve Heveslere Uyma:
3-Aklı Putlaştırma:
4-İslâm'da Bilgi Edinme Yollan Ve Alan Ayırımı:
5-Serî Deliller-Aklî Prensipler İlişkisi:
III-İSLÂM VAHYİ
A) KUR'ÂN
1-Kur'ân'm Tanımı:
2-Kur'ân'ın Vahiy Sonucu Oluşu:
3-Kur'ân'da Vahiy Ve Mahiyeti:
a) Vahiy Elçisi: Ruh:
b) Enirin Ruhu:
c) Peygamberlere İlâhî Bilgi Akışının Yolları Ve Allah'ın Konuşması:
d) Tarihî İslâm'da Vahyin Yorumu:
4-Kur'ân Vahyinin Kaynağı Ve Dili:
5-"Kelâmullah=Allah'ın Kelâmı" Kavramı:
6-Kur'ân Vahyinin Başlangıcı:
7-Rasûlullah'ın (s.a.) Vahyi Alış Şekli:
8-Vahyin Rasûlullah'a (s.a.) Gelişi:
9-Vahyin gelişi ve Belirtileri:
a) Rasûlullah'ın (s.a.) Vahiy Alırken Hissettikleri Şeyler:
b) Ashabın Vahiy Gelişini Müşahadesi:
10-Kur'ân Vahyine İtirazlar Ve Bunlara Kur'ân'ın Kendi Cevabı:
11-Vahiyde Revizyon Ve Kur'ân:
a) Kur'ân'da Revizyon İddiası:
b) Kur'ân'da Nesh Ve İnşâ (Unutturma):
c) Kur'ân Vahyinin Sünnetle Neshi:
12-Kur'ân Vahyinin Korunması:
a) Kur'ân Vahyinin Tebliğ Esnasında Korunması:
b) Rasûlullah'tan (s.a.) Sonra Kur'ân Bütünlüğünün Korunması:
13-Kur'ân Vahyinin Kıstaslığı:
14-Kur'ân'ın Kaynak Değeri Ve Temel Oluşu:
a) Kur'ân'ın İlgi Alanı:
b) Kur'ân'da Evrensellik Ve Tarihsellik:
c) Kur'ân Ve Muhtevasındaki Evrensellik-Tarihsellik Dengesi:
B) SÜNNET
1-Sünnetin Tanımı:
2-Sünnetin Kaynağı Ve Temellendirilmesi:
a) Nübüwetin Mahiyeti:
b) Sünnetin Vahiy Oluşu:
c) Sünnetin Okunmayan Vahiy Oluşu:
d) Kur'ân Vahyi İle Sünnet Vahyi Arasındaki Fark:
e) Sünnetin Vahiy Oluşunun Delili:
i.Rasûlullah'ın (s a.) Beyanı:
ii. Ashabın Ve Daha Sonra Râvînin Beyanı:
iii. Sünneti Cibril'in Getirdiğinin Belirtilisi:
f) İslâm Bilginlerince Sünnet-Vahiy İlişkisi:
g) Rasûlullah'ın (s.a.) Vahiy Sonrası Tavrı:
3- Sünnet Ve Kapsamı:

1- VAHİY

I-GENEL OLARAK VAHİY

1-Kelime Anlamı Ve Tarifi:

"el-Vahy" kelimesi, sözlükte gizlice yahut hızlıca bildirmek konuşmak, ilham etmek, emretmek, ima ve işarette bulunmak, acele etmek, fısıldamak..., söz, yazı, haberci ya da işaret gibi herhangi bir vasıtayla meramı ifade etmek gibi anlamlara gelmektedir.[1]
Bu durumda vahyin ilâhî olan ve ilâhî olmayan şeklinde kısımları vardır. [2]
Serî ıstılahta ise şöyle tarif edilebilir: "Herhangi bir peygambere indirilmiş olan Allah kelâmıdır. [3]
"Allah'ın gökten yere mesaj göndermesi, indirmesi" anlamında olan "tenzil" ya da "inzal" kelimeleri de vahiy anlamındadır.
Ayrıca Kur'ân'da geçtiği şekliyle ilim, hikmet, hidayet, şifa ve nur kelimeleri de vahiy karşılığında kullanılır. [4]
ingilizce'de vahiy kelimesini karşılamak üzere, "Tanrı'nın kendisini açması ya da göstermesi" anlamına gelen "revelation" kelimesi kullanılmaktadır.[5]

2-Vahyin Özellikleri:

Bizim bu çalışmamızda vahyin isbatı gibi bir gayemiz yoktur. [6] Bu itibarla daha çok vahyin mahiyeti ve özelliği üzerinde durmak istiyoruz.
Vahiy, ilhamdan[7] farklı olarak şu özelliklere sahiptir:
i. Sadece peygamberlere gelir,
ii. Peygamber, kalbinde veya şuurunda bir takım kelimelerin varlığından haberdar olur ve bunlar kesin ve açık bilgi mahiyetindedir,
iii. Bunların Allah'tan olduğu ve kendi düşüncesinin ürünü olmadığı peygamberce kesin olarak bilinir, [8]
iv. Vahiy süratli ve gizli bir şekilde gelir. [9]
v. Peygamber, vahye her istediği zaman ulaşamaz. [10]
vi. Evrensel ve bağlayıcı özelliği ile, sosyal gerçekleri de içinde taşımasının bir sonucu olan tarihs ellik/y er ellik boyutu arasında bir denge arzeder,
vii. Evrensellik boyutunda dokunulmazlığı ve değiştirilemezliği söz konusudur. [11]Bu değişmezlik, yorum esnekliği ile dengelenir. [12]

3-Vahyin Mahiyeti:

Vahyin mahiyeti hakkında söz söylemek gerçekten çok zordur. fünkü akıl ya da gözlem yoluyla algılanmasına imkan yoktur. Bunu kılla izaha kalkışmak, Babanzâde Ahmed Naim'in deyimiyle "a'mânın renklerden bahsetmesi kadar küstahlıktır", onları ancak bu tecrübeyi vasavan peygamberler bilebilir.[13] Bu itibarla bu konuda bizzat Allah Teâlâ'nın ve vahiy tecrübesini bilfiil yaşamış olan peygamberlerin söylediklerine dayanmak, yapılacak izahları bu sağlam esaslar üzerine kurmak gerekir.
Bununla birlikte, vahyin mahiyeti hakkında yapılan bazı izahlara bakmak istiyoruz: [14]

a) İslâm Feylesoflarının Vahiy Görüşü:

islâm feylesoflarına göre vahiy, beşerî nefsi natıkanın Felek aklı ve nefsi İle temas etmesinden ibarettir. Başka bir ifade ile, nefs-i natıkanın nüfuzu, felekiye ile manevî teması sayesinde orada nakledilmiş olan hadiselerin suretlerine agâh olması, bu suretlerin nefs-i natıkaya aynadaki suretlerin, karşı bir aynaya yansıması gibi görüntü vermesidir. [15]
Farabî (350/961), vahyi bir tür "nebevî bilinç" olarak niteler. Allah vergisi olağanüstü bir akla sahip Peygamber, yapması gereken her şeyi en iyi şekilde algılar ve icraatına karar verdiği her şeyde diğerlerini en iyi şekilde yönlendirebilen ve bu fiilleri belirleyebilen, tarif edebilen ve mutluluğa yönlendirebilen kişidir. Nebevî bilinç belli bir süreçten sonra "Faal akıl[16]"la temasa geçer ve ilâhî hakikati ondan alır. [17]
İbn Sina'ya (428/1037) göre vahiy, insan aklı ile faal akıl arasındaki perdelerin tamamiyle kalkması sonucu insan aklına nüfuz eden feyzden ibaretir. [18]
İbn Haldun (808/1405):
îbn Haldun, unsurlar âlemi gibi tekvin âlemini oluşturan varlıkların madenler, bitkiler, hayvanlar şeklinde bir yelpaze oluşturduklarını, her âlemin en üst ufku ile, bir üst âlemin en alt ufkunun birleştiğini, dolayısıyla her birinin, kendi ufkunun sonunda, daha sonraki ufkun başlangıcı olma istidadına sahip bulunduğunu söyler. Hayvanlar âlemi geniştir ve çeşitleri çoktur. Hayvanlık ufku tedrîcî bir surette insanla son bulur; fikir ve rey sabini olmakla temayüz eden insan, bir üst âlem olan melekliğe yükselebilmek istidadına sahiptir. Bunu fiilen gerçekleştirenler peygamberlerdir.[19]
İşte vahiy, peygamberin beşeriyetten sıyrılarak melekler ufkuna geçmesi[20] ve Mele-i A'lâ'ya karışması, melekler gibi Allah'ın kelâmını telakki etmesi, sonra onu beşerin anlayacağı şekle sokması ve suretlerle, seslerle o ruhanî tecrübeyi ifade etmesidir. Peygamberin vahiy alma sırasında karşılaştığı güçlükler, beşeriyetten melekliğe geçmenin zorluğunun dışa vuran görüntüleridir. [21]

b) Vahyin Hakikati Hakkında Bazı Görüşler:

Fîrûzâbâdî (817/1414): . .
"Vahiy, lâfiz ve ibareden mücerred olan, fakat ibare yerini tutan bir işarettir. Bu öyle bir işarettir ki idrak ve anlayışın aynıdır. Vahyin eseri, kendisine vayolunanm nefsinde, onun ihtiyarı ve çalışma neticesi olmaksızın zuhur eder ve o kimse aldığı vahye göre harekete mecbur kalır, onun hilafına hareket edemez. Arıların petek ve bal yapmaları da böyledir. Vukubulan vahiy, mukavemet edilemeyecek kadar güçlüdür".[22]
î. Fenni Ertuğrul:
İlâhî sıfatlar bir takım mazharlardan zuhura geldiğinden, Allah'ın kelamı dahi, ruhu âzam ve başka bir deyişle hakikat-i Muhammediye denilen nurun bir temessülü olan Cebrail vasıtasıyla elfâz kisvesini giymiş olduğu halde, Hz. Peygamber'in kalbine vahyolunur. Bunda Peygamberin iradei şahsiyesinin tesiri yoktur[23]
I, Fenni Ertuğrul'un nakline göre Yahudi filozof Musa b. Memûn
Delîlu'l-hâirîn adlı kitabında şöyle diyor:
"Bil ki nübüvvetin hakikati ve mahiyeti, Aziz ve Celil olan Cenabı Allah'tan aklı fa'al vasıtasıyla, evvela kuvvei natıka ve sonra kuvvei mütehayyile üzerine gelen feyizdir.[24]
J. Wach şöyle diyor:
Genellikle peygamberi vahiyler, metodik veya müteredit bir hazırlanma tarafından ortaya çıkartılmış olmak yerine, kendiliğinden fışkırma ve sükûnet içerisinde alınma ile karakterize olurlar. Peygamberliği kehanetten ayıran işte budur. [25]

4-Vahyin Kaynağı:

Bütün vahiyler tek bir kaynaktan gelmiştir ki bu kaynak, son kutsal kitap Kur'ân'ın ifadesine göre "Ummu'l-Kitâb - Anakitap" [26] veya "Saklı Kitâb"[27]dır. [28] Ummu'l-Kitâb, vahyedüen bütün kitapların esası olan Allah'ın bilgi hazinesidir. [29]
Vahyin kaynağı, bizzat Allah Teâlâ'nın kendisi ve bilgi hazinesi olduğu gibi, onu peygamberine açan, onu ona muttali kılan da O'dur. Watt'ın ifadesiyle, vahiyde insiyatif Tanrı'nın elindedir ve kutsal metni oluşturan sözler, Tanrı'dan gelen hakikati ihtiva ve ifade eder. [30] Hiçbir insan kendi peygamberliğini başlatamayacağı gibi, hiçbir peygamber de kendi peygamberliğini sürdürme garantisi veremez. [31] Keza hiçbir peygamber, vahiyde tahrif yapamaz. [32]

5-Vahiyde Hitap Şekli:

Vahiy lisanında bazen doğrudan "Biz" üslubu kullanılır ve Allah doğrudan konuşur. Bazen de vahiy elçisinin diliyle Allah'tan "O" diye söz edilir. [33]

6-Vahyin Dili:

Vahiy Ummu'l-kitâb'daki haliyle, mutlak ilâhî kelâm olduğu için ses ve harften münezzehtir; herhangi bir beşer dilinde olmaktan uzaktır.[34]
Vahyin belli bir dil kalıbına konulması, Levh'den indirilirken vahiy elçisi tarafından gerçekleştirilir. [35]
Allah Teâlâ, engin bilgi hazinesinden[36] insanları bilgilendirmek istediği zaman vahiy almaya istidatlı olan[37] kullarından birini seçer ve ona, kelâmını kavminin diliyle ulaştırır. [38] Nitekim bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik".[39]
Baloğlu'nun nakline göre Muhammed Hamidullah, vahyi cereyana, peygamberi de ampula benzetir. [40] Buna göre nasıl ampul, aynı cereyandan aldığı enerjiyi kendi rengine göre ışığa çevirirse, peygamber de vahyi konuştuğu dil ile algılar ve öylece tebliğ eder.
Bütün vahiylerin Arapça indirildiğini ve sonra her peygamberin onu kendi kavmi için tercüme ettiğini ifade edenler çıkmışsa[41] da kale alınacak bir tarafı yoktur. İmam

Şa'rânî'nin de belirttiği gibi Allah'ın kelâmı Arabi'de Kur'ân, Süryânîde İncil ve İbrânîde Tevrat oluyor. Bu aynen tek olan zatının Arapça'da "Allah", Farsça'da "Hüdâ"... şeklinde ifadesi gibidir. [42]
Süleyman Ateş, vahyin dili hakkında şunları söyler:
"Allah'ın insan ile doğrudan konuşması mümkün değildir. Allah'ın konuşması sesler ve harfler aracılığı ile değildir. O konuşmanın niteliği blinmez. Bu söz kalıpları insanlara özgüdür. Allah, ilâhî mânâları elek aracılığı ile insan düzeyine indirir. Melek, ilâhî mânâları, insanın
konuştuğu dil kalıplarına sokarak ona verir..."
Ateş bunu, bir görevlinin padişah adına, onun iradesini ferman haline getirmesine benzetir. Nasıl ki padişahın onayı ile bu ferman, padişahın sözü sayılıyorsa, vahiy de öyledir.[43]
Vahyi, "Herhangi bir peygambere indirilmiş olan Allah kelâmıdır" [44] şeklinde tanımlamıştık. Buradan hareketle vahyin dili ile ilgili asıl problemin -öyle gözüküyor ki- "Allah'ın kelâmı"n&axı ne kastedildiği ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bu kavram üzerinde Kur'ân vahyinden söz ederken duracağız.[45]

7-Vahyin Amacı:

att, vahyin amacını şöyle belirler:
"Vahyin amacı, Tanrı'mın varlığı, sıfatları, ve Tanrı-beşer arasındaki karşılıklı ilişki açısından, insanlara bir gerçeklik görüşü vermektir; yani vahiy Tanrı'mın iyiliğini ve kudretini, kâinattaki mutlak bağımsızlığım, tarihî olayları kontrol ettiğini[46] ve insanlardan ne istediğini ve onların bu istekleri yerine getirme hususunda nasıl bir yol takip etmeleri gerektiğini bildirir, ve bu dünyadaki başarılarının ödüllendirileceğine ve ihmal ettiklerinin de cezayı gerektireceğine işaret eder. Tanrı-insan ilişkisi ile ilgili olarak, her ne kadar tarihî olayları ele alsa da, vahyin amacı insanlara bilimsel bilgi ya da tarihin sırf olgu ve olaylarla ijgili yönleri konusunda bilgi vermek değildir. Kutsal kitapların amacının dünyanın başlangıcı ile ilgili bilimsel bir teori getirdiğim sanmak vahyin amacını yanlış anlamak olur".[47]
Kur'ân-ı Kerîm, aşağıdaki âyetlerde kutsal kitapların her birinden ayrı ayrı bahisle, gönderiliş amaçlarım belirler ve hepsinin de bir hidayet ve nur olduğunu ve insanların hayatlarını onların gereği doğrultusunda düzenlemelerinin gerektiğini beyan buyurur:
"Doğrusu Biz yol gösterici ve nur olarak Tevrat'ı indirdik. Kendisini Allah'a teslim etmiş peygamberler, (...) onunla hükmederlerdi. O halde insanlardan korkmayın, benden korkun, ayetlerimi hiçbir değerle değiştirmeyin; Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar kafirlerdir.
Onların izi üzerine arkalarından Meryem oğlu isa'yı, ondan öce gelmiş bulunan Tevrat'ı doğrulayarak gönderdik. Ona, yol gösterici, aydınlatıcı olan ve önünde bulunan Tevrat'ı doğrulayan incil'i sakınanlara öğüt ve yol gösterici olarak verdik.
incil sahihleri Allah'ın onda indirdikleri ile hükmetsinler. Allah'ın indirdiği ile hükmetmiyenler, işte onlar fasık olanlardır.
Kur'ân 'ı, önce gelen Kitap 'ı tasdik ederek ve ona şahit olarak gerçekle sana indirdik. Allah'ın indirdiği ile aralarında hükmet; gerçek olan sana gelmiş bulunduğuna göre, onların heveslerine uyma! Her biriniz için bir yol ve bir yöntem kıldık; eğer Allah dileseydi sizi bir tek ümmet yapardı, fakat bu, verdikleriyle sizi denemesi içindir; o halde iyiliklere koşuşun, hepinizin dönüşü Allah'adır. O, ayrılığa düştüğünüz şeyleri size bildirir.
O halde, Allah'ın indirdiği Kitap ile aralarında hükmet, Allah'ın sana indirdiği Kur'ân'ın bir kısmından seni vazgeçirmelerinden sakın, heveslerine uyma; eğer yüz çevirirlerse bil ki, Allah bir kısım günahları yüzünden onları cezalandırmak istiyor. İnsanların çoğu gerçekten fasıktırlar.
Cahiliye devri hükmünü mü istiyorlar? Yakinen bilen bir millet için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır.[48]

8-Vahiy Geleneği Ve Vahyin Bölünmezliği:

Tanrı'nın bir faaliyeti olan vahiy[49] ayırım olmaksızın bütün semavî dinlerin esasını[50] teşkil eder. Peygamberler öncelikle kendi kavimlerine ve onların diliyle gönderilseler bile, getirdikleri mesaj evrensel özellik arzeder. Zira Allah, âlemlerin Rabbidir ve O'nun hidayeti evrenseldir. [51]Buna vahyin bölünmezliği ilkesi diyebiliriz.
Ulûhiyet mefhumu nasıl kapsamlı ise, ilâhî vahiy mefhumu da aynı şekilde kapsamlıdır. Zaman, mekan, milliyet itibariyle vahye hiçbir kayıt konamaz. Her kavmin şu veya bu zamanda ilâhî vahyi aldığı, vahiy kapısının devamlı açık olduğu[52] bir gerçektir. İlâhî vahye mazhar olmayan bir millet, visâlullâha nail olamaz. Binaenaleyh, Rabbu'l-âlemîn olan ve insanlara bütün maddî ihtiyaçlarını ihsan eden Allah, onlara ruhanî nimetlerini de ihsan etmiştir. [53]
Bu bağlamda ilâhî vahyin son ürünü olan Kur'ân, ayırım yapmaksızın kendisinden önce gelen bütün vahiyleri hem tasdik eder[54] ve hem de onlara inanılmasını imanın bir gereği olarak şart koşar. [55] Kur'ân vahyinin muhatabı olan Hz. Peygamber (s.a.) de, yine Kur'ân'ın ifadesiyle, "Ben peygamberlerin ilki değilim"[56] buyurur.
F. Buhl şöyle der: Kur'ân'daki en müessir fikirler arasına şunu da ilâve etmek lâzımdır: Daha öhceki peygamberlerin vahiyleri ve hıris-tiyanlar ile yahudîlerin mukaddes kitapları, kendi tebliğleri gibi Semavî Örnek Kitab'a istinad etmektedir, öyle ki bunlar peygamber tarafından bildirilenlerin kısmen aynıdır. Kur'ân "açık (mübîn) Arapça" ile nazil olmuştur ve bunlar eski din kitaplarında da bulunmaktadır. [57]

9-Vahiyde Muhteva Birliği Ve Tekâmül:

Vahiyde Öz ve esas itibariyle muhteva farklılığı yoktur. [58]
muhtevasının birliğini gösteren deliller vardır.[59] Bu birlik fikri doğrultusunda Hz. Âdem'e gelen vahiy ile, Tevrat, încil ve Kur'ân esas itibariyle birbirinden farklı değildir. [60]
Allah, bir "nur ve yol gösterici" olarak Tevrat'ı indirmiştir. [61]Daha sonra Meryem oğlu Isa (s.a.), bir önceki vahyi yani Tevrat'ı tasdik ederek gelmiş ve bir nur, yol gösterici ve müttakîlere bir öğüt olarak İncil'i getirmiştir. Aynı yaklaşımı İncil'in kendisinde de bulmak mümkündür. Nitekim Hz. İsa, İncil'de, "Şeriatı ve peygamberleri yıkmaya değil, fakat tamam etmeye geldiğini"[62] bildirmiştir. Keza Hz. Muhammed (s.a.) de, kendisinden önceki kitapları tasdik eden ve onları koruyucu olan Kur'ân-ı Kerîm ile gelmiştir. [63]
Mevlana da meşhur şişeler ve içindeki gülsuyu benzetmesinde, şişeler içindeki hakikatin hep aynı olduğunu, fakat şişelerin farklı renginden kaynaklanan zahirî bir farklılığın olduğunu söyler. [64]
Vahiy muhtevasındaki farklılıklar, zaman ve mekan şartlarından, değişik toplumsal yapı şartlarından kaynaklanan ayrıntılarla ilgilidir ve bu tabiîdir.
Öbür taraftan ibtidâî kemâlden nihâî kemâle[65] doğru gözlenen ve giderek sır (mystere) ve mucize en aza indirilerek[66] mümkün olduğu kadar akla daha fazla yer verilen bir tekamül süreci de yaşanmıştır. [67] Nitekim hazır vahyin kesilmesi de, şimdiye kadar almanın yeterli olması ve beşer aklının artık belli bir olgunluğa ulaşması ile izah edilebilir.
Beşer aklının ve bilgi düzeyinin artmasıyla ahlâk duygularının da aynı derecede artmaması, insanlığın ilâhî kitaplardan ve vahyin aydınlığından müstağni kalamayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır. İnsanlığın ilahî vahiyden uzak olarak olgunlaşmasına imkân yoktur. Şu kadar var ki ilâhî hidayetin anlaşılması artık "seçilmiş" kimselere bağlı olmayıp toplu bir işlev halini almıştır.[68]

10 -Vahyin Etkisi Ve Yaratıcılığı:

Bilindiği gibi şiirin insanlar üzerinde önemli bir etkisi vardır. Vahyin etkisi ise şiirin üstünde ve Ötesindedir. Nebiler de şairin üstünde ve ötesindedir. Yaratıcı Kudret, nebiyi şiir üstü bir bilgi ile besler. [69] Söz özelde Kur'ân için olduğunda, Arap şairlerinin, onun önünde secde ettiğini hepimiz bilmekteyiz.
Vahyin yaratcıhğı, oldukça sıkıntılı şartlarda bile, daha katlanılabilir bir hayata götürme konusunda bağlılarını yüreklendirmede[70] ve bütün bir gelenek içindeki farklı kültür unsurlarını kaynaştırma imkân ve kabiliyetinde kendisini gösterir. [71] Tarih ve insanlığın bugünkü fiilî durumu bu yaratıcılığın en önemli şahididir.
Vahiy, zaman ve insan gerçeği dikkate alınarak doğru yorumlanması halinde bağlılarına yüksek bir hayat düzeyi bahşeder.
Kutsal kitapların, vahiy mahsulü olmaları hasebiyle önemli bir yerleri vardır. Onları, tebliğ eden peygambere nisbet etmek yanlıştır. Onları anlamak ve bir başka dile doğru çevirmek [72] Pictkhall'm da dediği gibi91- onun vahiy olduğuna inanmaya bağlıdır.[73]

11-Vahyin Muhatabı Ve Canlılığı:

Vahiy, ilk muhatap olarak kendisine peygamberi ve onun aracılığıyla kavmini seçmiş olmakla birlikte, indiği andan ileriye doğru her an canlılığını sürdürmekte, tazeliğini korumakta ve insanların iman ve saygısını kazanmaktadır. Bu iman ve saygı, elbette ki onun hem bireyler hem de toplumlar üzerinde etkinliğini sağlayan en önemli unsur olmaktadır.[74]

12-Vahyin Sınanması:

Vahiy sisteminin doğruluğu, "meyve" kıstasıyla yani peygamberi takip eden ve bu vahiy sistemini tüm davranışlarının dayanağı yapan insanların hayat düzeylerinin üstün olup olmamasıyla sınanabilir.[75]
Watt, bu kıstası İslâm vahyine uygular ve şöyle der:

"Hz. Muhammed, Allah'tan mesaj aldığını iddia etmiş ve bunu çağdaşlarına aktarmıştır. Bu mesajların temelleri üstünde, Hz. Mu-hammed'in yaşadığı günlerde sayıları yüz binleri bulan ve şimdi milyonlara ulaşan, Allah'a kulluk ettiklerini söyleyen bir ümmet doğdu. Hayat bu toplum için genellikle tatminkâr olmuştur. Bu toplum içinde çok sayıda kadın ve erkek kendi azizliğini elde etti ve sayısız sıradan insan zor koşullar altında bile temiz, orta halli ve mutlu bir hayat sürdü. Bu hususlar, Kur'ân'da ortaya konan gerçeklik görüşünün doğru ve Tanrı'dan olduğu sonucuna iletmektedir ve öyleyse Hz. Muhammed de gerçek bir peygamberdir. [76]

13-Vahyi Harekete Geçiren Saikler:

Vahyi harekete geçiren saikleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:
1. Allah Teâlâ'mn kullarına olan rahmet ve inayetinin doğrudan harekete geçmesi, [77]
2. Mele-i a'lânın himmeti, [78]
3. Peygamberin himmeti, [79]
4. Meydana gelen yeni yeni olaylar, beklentiler ve sorular. [80]

14-Vahyin Mahiyeti Hakkında Modern Bir Açıklama:

Burada, vahyin mahiyetini izah etmeye yönelik önemli gördüğümüz ve klasik izahlardan oldukça farklı olan bir yaklaşımı arzetmek istiyoruz. Jung'a[81] nisbet edilen bu görüşün izahını, Watt'm Modern Dünyada îslâm Vahyi adlı eserinden bazı uyarlama ve kısaltmalarla olduğu gibi vereceğiz. Bu kısmın arkasından da benzeri bir görüşü çağrıştırdığım düşündüğümüz Dihlevî'nin (1176/1762) Huccetullahi'l-bâliğa'smdan bazı alıntılar yapacağız:
Tabiî ve tecrubi ilimlerin gelişmesi ve onların pratik alandaki başarıları, Avrupa'da, Amerika'da ve hatta bütün dünyada "modern" zihniyetin biçim kazanmasında büyük ölçüde katkısı olmuş bir faktördür. Söz konusu zihniyetin özelliklerinden biri, onun gerçek deneye duyduğu ilgidir. Bu durumda, bu zihniyete bağlı düşünceler, vahiy tecrübesini ilk safhada beşerî bir tecrübe olarak ele alacaktır.
Melek bu sözleri önce peygamberin şuuruna yerleştirmekte; daha sonra onlar buradan şuûr-üstüne çıkmaktadır.
Şuûr-altıdan maksadın, meleklerin (veya şeytanların) faal oldukları bir bölge olduğu söylenebilir. Nitekim aklı başında bir hıristiyan ilâ hiyatçısı "kötü ruh"un, bugünkü dilde karşılığının "şuuraltı kompleksi" olduğunu söylemektedir. Ancak şu bir gerçek ki, şuuraltı ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.
Bu, Jung'un görüşüdür. Bu görüşe göre, gerek fertlerin rüya ve hayallerinde, gerekse toplumun dinî mitoslarında şuuraltından şuûrüs-tüne çıkan şey, beşerî faaliyetlerin kaynağını oluşturan libidodan veya hayat enerjisinden gelmektedir. Fertteki libido, kısmen ferdin kendine has bir özelliği, kısmen de kendisi ile içinde yaşadığı toplum ve nihayet kendisiyle topyekûn insan soyu arasında ortaklaşa yaşanan bir özellik olmaktadır. Libidonun başkalarıyla ortak olunan bölümüne, Jung, "kollektif altşuûr" (maşerî vicdan) demektir. Birçok dinî mitos ve dogmalar, özellikle dinlerin çoğunda görülen "kahramanlık", "önder", "ilâhî çocuk", "bakire" ve benzeri figürler, hep bu kollektif altşuûrun faaliyetlerine atfedilmektedir. Bu figürleri tapınma konusu olmaları halinde, İnsan, içinde bir fiziki gücün serbest kaldığını, başka zamanlarda yapması mümkün olmayan birçok şeyi şimdi kolaylıkla yapabildiğini görür. Kısacası, Jung'un görüşüne göre, dinî fikirlerin çoğu kollektif altşuûrdan şuur seviyesine çıkan fikirlerdir; dinî amellerin çoğu ise, bu fikirlere verilen şuurlu bir karşılıktan doğar.
Vahyin kollektif altşuûrdan geldiği fikri, bazı okuyucuları ürkütebilir; bazılarını ise büsbütün rahatsız edebilir. Yanlış anlamadan doğan böyle bir tepkinin haklı bir yanı yoktur.
Burada Öne sürülen görüş, son bir açıklama şekli olmaktan çok yaklaşık bir açıklama şekli ile ilgilidir. Bu açıklamanın üzerinde durduğu iki temel nokta şudur:
a. Dinî fikirlerin çoğu aynı kaynaktan gelmekte olup bu kaynak insandır.
b. İnsandaki bu kaynak, gene ondaki hayat enerjisinin bir bölümü ve yönünü oluşturur.
Tanrının, kollektif altşuûr kanalıyla faaliyet gösterip göstermediğine inanmak, mü'minin kendisi ile ilgili bir konudur. Mü'nıinler günlük nafaka ve rızıklarımn, nihâî noktada, Tanrı'dan geldiğine inanırlar. Bu, nihâî bir sebep veya açıklama olarak kabul edilebilir. Gerçi Tanrı'dan söz ederken O'nun hiçbir sebebe ihtiyaç duymadan faaliyet gösterdiği sık sık tekrarlanmaktadır. Bununla beraber, bunu tekrar edenler, pekâlâ bilmektedirler ki, yedikleri ile kendileri arasında tarım işçileri, değirmenciler, fırıncılar, dükkancılar v.b. bulunmakta, ayrıca hava v.s. nin fizikî etkileri yeralmaktadır. Bu sonuncular, yaklaşık bir açıklama imkânı sağlayan yakın sebeplerdir. Buna rağmen inanmış bir kimse, ara sebepleri inkâr etmemekle birlikte, rızkının doğrudan Allah'tan geldiğini söylemektedir. Acaba o, arada kollektif altşuûrun varlığına rağmen, Allah'ın kendisine hitâb ettiğine ve vahiy yoluyla açıklamalarda bulunduğuna inanamaz mı?
Bu durumda, öne sürülmekte olan görüşe göre, bütün varlıkların münezzeh (müteâl) kaynağı olan Allah, kollektif altşuûr aracılığı ile faaliyet gösterir. "Kaynak", "aracılığı ile faaliyet gösterme" gibi ifâdeler, şüphesiz, şematik (veya diyagramatik) tir. "Kaynak" kelimesinin temel anlamlarından biri, bir ırmağın başlangıç noktası olup suyun yeryüzüne fışkırdığı ilk yerdir. Başka örnekler de verilebilir: Bir iş adamı, bir temsilci kanalıyla faaliyet gösterebildiği gibi, bir grup insan, bir icra komitesi aracılığı ile iş yapabilir. Öyle ise bu terimler, aşkın olanla aşkın olmayan, daha doğrusu, zaman ve mekânın ötesinde olanla, zaman-mekân sürecinin bir parçası olan arasındaki münasebetin şematik olarak yalnızca bir yönünü açıklar.
Bu arada, kollektif altşuûrda yaratıcı bir unsurun bulunduğuna da dikkat edilmesi gerekir. Bu, onun, varlığın aşkın kaynağı için bir aracı olmasını mümkün ve münâsip kılar. KoUektif altşuûr, insandaki hayat enerjisinin gösterdiği faaliyetin bir yönüdür. Hayat enerjisine gelince, o insanı yaşatan ilkedir. Ana rahmindeki embriyonon gelişmesine sebep olan ve çocuğun fitrî güçlerinin ortaya çıkmasını sağlayan şey, işte bu enerjidir. Hayat, bazı bakımlardan, bir fert veya toplum için tatmin edici olmaktan çıkarsa, hayat enerjisi, yeni "muhtevâlar"m ve fikirlerin bazı insanlarda şuuraltından şuûrüstüne çıkmasına neden olur. Söz konusu bu fikirler, kollektif altşuûrdan geldiği ve ferdin kendisine has dünyasını yansıtmadığı sürece, toplumun başka üyelerinden olumlu karşılık alabilir ve bu yollarla, eğer uygun şartlar bulursa, yeni bir dinî hareket başgösterebilir. O halde kollektif altşuûr, toplumu daha tatmin edici ve daha tam bir tecrübeye iletmek için yaratıcı bir şekilde faaliyet gösterir.
Kollektif şuuraltından kaynaklanan fikirler, içlerindeki yeniliklere rağmen, maziden tamamen kopup gelmezler. Onlar mevcudun bir devamı olarak kendilerim belli ederler. Ahd-i Atîk'te yer alan peygamberlerin durumları da böyle idi. Onlar vasıtasıyla kollektif altşuûrdan ortaya çıkan yeni fikirler, daha önce varlık alanına gelen ve toplumca benimsenen görüşlerin genişletilmiş, düzeltilmiş ve kısmen de gözden geçirilmiş şekillerinden ibaretti. Bu yenilerin ortaya çıkması gerekliydi; çünkü eskiler ya tahrîf edilmiş, ya da (belki de çok kere) yeni şartlar doğduğundan, yeni bir yönün belirlenmesi bir zaruret halini almıştı. Aynı şeyi Kur'ân için de söylemek mümkündür.
Son olarak şunu, da söyleyelim. Şuuraltı, insana hitâb ederken dâima şuûrüstündekİ şeylerin dilini kullanır.[82]
Burada Fazlur Rahman'ın vahyin mahiyetini izah sadedinde kullandığı "hayatın ta derinliklerinden haykıran ve şuur seviyesine çıkan" şeklindeki[83] sözüyle bu görüşe atıfta bulunduğunu söyleyebiliriz kanaatini taşıyorum.[84]

15-Dihlevî'de Vahiy Ve Hükümlerin Teşriini Gerektiren Sâikler:

Dihlevî'nin bu konudaki görüşünü, onun Huccetullâhi'l-bâliğa adlı eserinden yapacağımız alıntılardan biz çıkaracağız. Bu itibarla önce kitaptaki sıraya göre alıntılar yapmamız gerekmektedir:
"Sonra medenî milletlerde âdet, her gün (abdestte yıkanması gereken) bu organların temizlenmesi şeklinde cereyan etmektedir, insanlar, hükümdarların ve benzeri büyüklerin huzuruna girecekleri, temizlik isteyen işler yapacakları zaman behemehal açıktaki organlarını yıkayagel-mişler, onların temiz olmasına özen göstermişlerdir.[85]
"Nasıl ki devlet, zaman zaman çeşitli bahaneler bulur ve tebaa arasında ileri gelenleri bir araya toplar, böylece devlete sâdık ve itaatkâr olanların öyle olmayanlardan ayırdedilmesini, şan ve şöhretinin yükselmesini, gücünün her tarafa yayılmasını, birbirleri arasında tanışmalarım arzu ederse, aynı şekilde din de, gerçek mü'minlerini, münafik olanlardan ayırt etmek için bir hac ibadetine ihtiyaç duyar. Hac sayesinde insanların Allah'ın dinine bölük bölük girdikleri ortaya çıkar. İnsanlar bu sayede birbirlerini görürler ve herkes, diğerinden istifade eder. [86]
"Rasûlullah (s.a.) teravih namazı hakkında şöyle buyurmuştur: "Gösterdiğiniz rağbet hâlâ sürmekte olduğundan, onun sizin üzerinize farz kılınmasından korktum. Eğer size farz kılınacak olursa, siz onu yerine getiremezsiniz. Ey insanlar! Siz onu evinizde kılın! [87]
Bu tavrıyla Rasûlullah (s.a.), teravih namazının insanlar arasında yaygın bir hal almasını ve sonunda dinin esaslarından biri sayılmasını önlemiştir. Eğer öyle yapmasaydı, zamanla insanlar onun terkini, Allah'a karşı bir saygısızlık olarak değerlendirecekler, kendilerinde bu doğrultuda bir inanç oluşacak, sonunda da Allah Teâlâ, bu namazı onlara farz kılacaktı. [88]
"Bazen de değişiklikler, insanların kendilerinde bulunan özelliklerin gereği sonucu olur. Bu konuda Allah Teâlâ:
"Yüce Allah, bir millet, kendisinde olanı değiştirmedikçe, içinde bulunduğu durumu değiştirmez[89]buyurur. [90]
"Bu esas muvacehesinde insanların telakkileri, açık gizli âdetleri esas alınır ve onlar hakkında inecek şeriatlar sözü edilen telakkiler, ntiler, örf ve âdetler doğrultusunda şekillenir.[91]
"Âdetlerin ve yerleşmiş bulunan telakkilerin pek çoğunda Arap olmasın, mutedil iklimlerde yaşayan ve güzel ahlâk telakkisine olan bütün insanlar müttefiktirler. Meselâ, ölülerine üzülmeleri, karşı iyi davranmayı güzel görmeleri, soy-sopla (hasep ve nesep) - ünmeleri, gecenin üçte biri ya da dörtte biri geçince uykuya yatıp, h hin erken vaktinde kalkmaları... gibi -daha önce insanoğlunun htivaçları ve bunları gidermek için bulunan yollar (irtifaklar) bahsinde "sarette bulunduğumuz diğer şeyler- bunlardan olmaktadır. Bu âdet ve telakkiler, şeriatların indirilişi sırasında en çok dikkate alınması gerekli şeylerdir. Bunlardan sonra ise, sadece şeriatın gönderilmiş olduğu kavme mahsus olan âdet ve

inançların dikkatte alınması gelir. Allah Teâlâ, birinci türden olanları dikkate aldığı gibi, ikinci türden olanları da dikkate almış ve her biri için belli bir yer ayırmıştır".[92]
"Öbür taraftan insanların taate karşı duyarsız olmaları, boyun eğmeye yanaşmamaları, isyan üzere devamlılıkları; keza bir şeye karşı aşırı arzuları, ona dört elle sarılmaları ve terki halinde Allah katında günahkâr olacaklarına dair itikatları... o şeyin tekitli bir şekilde vacip ya da haram kılınmasına sebep teşkil etmektedir.[93]
"Her zorluk ve sıkıntı ruhsat sebebi değildir. Çünkü zorluk yönleri o kadar çoktur ki, her zorluğun bulunduğu yerde ruhsatlara gidilecek olsa, o zaman tüm taatlerin ihmali gerekir. Bu konuda aşırı davranmak, her türlü sıkıntıları ve yorgunlukların göğüslenmesini ortadan kaldırır. Oysa ki bu, şeriata tabiliği, nefsin istikamet üzere olduğunu belirleyen şeydir. Bu itibarla ruhsatlara esas olacak zorlukların, çokça vukubulan ve özellikle de Kur'ân'ın kendi dilleri ile indiği, şeriatın, örf ve âdetlerini dikkate aldığı ilk muhatap Araplarca büyük sıkıntı olarak görülen nitelikte olması gerekmektedir.[94]
"Dünya işlerinin taat haline dönüştürülmesi:
Daha önceden kendi aralarında dünyevî saiklerle yapmakta oldukları bazı işlerin, iftiharlarına vesile olacak merasimlere dönüştürülmesi böyledir. Bayramların ve cumanın meşruiyeti bu kısmın örneğini teşkil eder. Konu ile ilgili olarak Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Böylece Yahudiler bilsinler ki, dinimizde genişlik vardır.[95]
Büyük kalabalıklara katılma sırasında insanların kendilerine çeki düzen vermeleri, süslenmeleri, birbirleriyle yarış havasına girecek bir tavır göstermeleri, insanların öteden beri takip etmekte oldukları bir yoldur. Din, emretmese de insanlar zaten bunları yapmakta idiler. Dolayısıyla, bu gibi fiillere dinî bir anlam verilmesi, kolaylaştırmanın bir şekli olmaktadır.[96]
"Kolaylaştırmanın bir diğer yolu, mükelleflerden ağır yükümlülüklerin ve tabiatları itibarıyla nefret duyacakları şeylerin kaldırılmış olmasıdır. Bunun içindir ki, kölenin, bedevînin, nesebi meçhul kimsenin imamlık yapması dinen mekruh görülmüştür. Çünkü insanlar, bu gibi
kimselere uymaya pek yanaşmazlar.[97]
"Kırsal alanda bulunan, yırtıcı hayvanların ve malların da sulandığı sular hakkında: "Su, iki külle miktarına ulaştığı zaman, pislik tutmaz"[98] buyurmuştur. Bu yaklaşımın temelini -açıkladığımız gibi- onların itiyatları oluşturmaktadır.[99]
"Arapların sevilmesi, onların giyim kuşam tarzının benimsenmesine götüren bir yoldur. Bu ise, hanîf İslâm dininin kabulünü kolaylaştırır. Çünkü şeriat, onların örf ve âdetleri içerisinde şekillenmiştir. Böylece bu tavır, Şeriat-ı Muhammediyye'nin şanının yüceltilmesi olur[100]
"Onun peygamberliğinin bu amacı, getirdiği şeriatın esasının, Arap-larda mevcut bulunan dinî nişaneler (şeâ'ir), ibadet şekilleri ve ihtiyaçların giderilmesi için tutulan yollar olmasını gerektirir. Zira şeriat sadece, gönderildiği kavimde mevcut bulunan şeylerin ıslahı demektir; temelden bilgi sahibi olmadıkları bir şeyle yükümlü tutulması değildir. Buna benzer bir tema şu âyetlerde işlenmektedir:
"Anlayabileniniz diye biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.[101]
"Eğer biz onu, yabancı bir (dilde) okunan bir kitap kılsaydık, diyeceklerdi ki, 'Âyetleri tafsilatlı şekilde açıklanmalı değil miydi? Muha-talarıArap olduğu halde Arapça olmayan bir kitap mı geldi!'[102]
"(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik"[103][104]
"Bil ki: Rasûlullah (s.a.), hanîf Ismailî şeriatla gönderilmiş, onunla zaman içerisinde meydana gelen sapmaların doğrultulması, tahriflerin izalesi, nurunun yayılması amaçlanmıştır. Şu âyet, bu konuya atıfta bulunmaktadır:
"Sizi o seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrahimi'in dini...[105]
Durum böyle olunca, bu şeriatın esaslarının (Araplarca) müsellem, tutacağı yolun belirgin olması gerekmektedir. Zira peygamberin, hak yolun hâlâ izlerini taşıyan bir kavme gönderilmesi halinde, onun tümden değiştirilmesi ve yerine başkasının konması manasız olur. Dahası bu bi durumlarda vacip olan, daha önceden mevcut bulunan şeriatın benimsenmesi ve yerleştirilmeye çalışılmasıdır. Çünkü, peygamber gönderilen kavmin o şeriatı kabul etmeleri daha kolay, haklarında ileri sürülecek hüccetler daha güçlü olacaktı.[106]
"Deve eti, Tevrat'ta haramdı. İsrailoğulları peygamberlerinin büyük çoğunluğu onun haramlığı üzerinde hemfikirdi. Allah Teâlâ, onu bize helâl kılınca onu yemeden dolayı abdest alınmasını iki manadan dolayı gerekli kıldı:
1. Abdest, daha önce haram olan bir yiyeceğin bize helâl kılınması sebebiyle bir tür şükür ifadesi olacaktı,
2. İsrailoğulları peygamberlerinin haram kıldığı bir yiyeceğin mubah kılınması sonrasında bazı insanların kalplerinde hala onun hakkında bazı kuşkular bulunabilirdi. Haramlık hükmünü, yenildiği zaman abdest almayı gerektiren mübahlık hükmüne çevirmek, kalplerin yatışmasında ve hüsnü kabul göstermesinde daha etkili olacaktı.[107]
"Rasûlullah (s.a.), şöyle buyurmuştur:
"Yaptığınız şeye o kadar devam ettiniz ki, bunun size farz olacağından korktum. Eğer size farz kılınmış olsa, onu yapamazdınız.[108]
Bil ki: İbadetlerin, kullar üzerine farz kılınması için, onların nefislerinde yer edecek bir durumda olması gerekir. Bu teşri' ilkesinden hareketle Rasûlullah (s.a.), ümmetin ilk nesillerinin bu ibadeti itiyat edinmeleri ve nefislerinin ona iyice yatkın hal alması, ihmal göstermeleri halinde içlerinde bir eziklik hissetmeleri halinde, yahut bunun dinin bir nişanesi halini alması durumunda bunun onlara farz kılınabileceği ve Kur'ân'ın bu doğrultuda bir hüküm indirebileceği, buna da sonraki nesillerin güç ye tirem eyebüeceği korkusuna kapılmıştır. O bu korkuya, teşrî sırasında, rahmet-i ilâhîyi, insanların meleklere benzer bir hal almaları doğrultusunda yükümlü kılınmasını ister görmesi, onların da bu namaza en ufak bir ilgi göstermeleri ve nefislerinde yer edip, dört elle sarılmaları sonucunda hemen Kur'ân'ın inip, onu bağlayıcı bir emir haline dönüştürmesinin uzak bir ihtimal olmadığını görmesi sonucu kapılmıştı. Allah Teâlâ, onun bu firasetini doğrulamıştır. Zira ondan sonra gelen mü'minler kalplerine doğan ilhamla bu namaza dört elle sarılmışlardır.[109]
"Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Ey insanlar! Allah, size haccı farz kılmıştır. Dolayısıyla hacc edin!" Bir adam: "Her sene mi, yâ Rasûlallah!" diye sordu. Rasûlullah (s.a.), sustu. Adam sözünü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Evet desem, her sene vacip olur, siz de buna güç yetiremezsiniz. Ben sizi bıraktığım sürece, siz de beni bırakın.[110]
Bunun sırrı şudur: Allah'ın vahyinin muayyen bir şekilde belirlenerek inmesini hazırlayan şey, insanların o şeye karşı olan beklentileri, himmet ve bilgilerinin o şeyi kabulle karşılayacak halde olması, bunun için yeterli olacak miktarın kendi aralarında yaygın ve mütedavil bir halde bulunması, sonra peygamberin (s.a.) o şeye azmetmesi ve onu Allah'tan istemesidir. Bunların bir araya gelmesi halinde, vahiy mutlaka o doğrultuda iner. Allah Teâlâ'nın indirdiği her kitabı, sadece gönderdiği kavmin dili ile ve anlayacakları bir şekilde göndermiş olması, onlar üzerine indirdiği her hükmün ya da delilin behemehal onların anlayışlarına yakın olması üzerinde düşünmelisin. Hem nasıl Öyle olmasın ki?! Zira vahyin başlangıcı lütuftur. Lütuf ise, icabet için en elverişli ««cimi demektir.[111]
"Bil ki: Aile hayatıyla ilgili düzenlemeler, Arap Acem bütün insanlar tarafından müsellem olan esaslardandır. Her ne kadar bu düzenlemeler şekil ve suret itibariyle farklılık arzetse de özde ittifak vardır.
Kasûlullah (s.a.), Araplar arasında gönderilmiş; hikmet-i ilâhî,
Allah'ın dininin belirlediği yolun yeryüzünde hâkim kılınmasını, bütün dinlere galebe çalmasını, onlara ait âdetlerin neshedilmesini, riyasetlerinin alaşağı edilmesini gerektirmiştir. Bu durum, aile yapısıyla ilgili düzenlemelerin, Arap âdetleri içerisinde şekillenmesini, o şekil ve suretlerin bizatihi maksut olmasını gerektirmiştir.[112]
"Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Dininden ve huyundan razı olduğunuz biri, size dünür olduğund,, onu evlendirin! Eğer bunu yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat olur.[113]
Bu hadiste, evlilikte denkliğin muteber olmadığına bir delâlet yoktur. Çünkü denkliğe itibar, bütün insanların fitratında bulunan bir hususdur. Öyle ki bu konuda dil uzatmak, neredeyse öldürmeden daha şiddetli kabul edilmektedir. Vakıa insanlar, sınıf sınıftır. Şeriatların böyle bir genel telakkiyi görmezlikten gelmesi mümkün değildir. Bunun içindir ki Hz. Ömer (r.a.), "Kadınlar, sadece dengi olan kimselerle evlenecekler, aksi takdirde onları mutlaka menedeceğim" demiştir.[114]
"Bütün insanlar nazarında, açılmasından utanılan uzuvların örtülmesi, insan diye nitelenen herkesçe müsellem bir davranış biçimi olmaktadır. Bunda itibar, o zamanki meselâ Kureyş kabilesinin geleneği gibi ifrat ve tefrite kaçmayan orta yollu âdetleredir.[115]
"Humusun (beşte bir) aslı şudur: Cahiliye döneminde kavmin reisinin ve onun asabesinin elde edilen ganimetten mirbâ'[116] alması öteden beri süregelmekte olan bir âdetti. Bu onların bilgileri arasında yer etmişti ve hemen hemen bundan dolayı hiçbir sıkıntı duymazlardı. Bununla ilgili olarak şâir şöyle demiştir:
Şüphesiz her baskında aittir Mirbâ' bize,
Gerçekleşen Necd'de ya da Tihârae yurdunda.
Allah Teâlâ, humusu ülke ve din ihtiyaçları için tahsis kılmıştır. Bunu yaparken, insanlarca uygulanagelmekte olan şeye bir tür benzerliği esas almıştır. Nitekim peygamberlere inen âyetler, bir tür insanlar arasında yaygın olan telakkiler doğrultusunda iner.[117]
Dihlevî'nin, Huccetullâhi'l-bâliğa adlı eserinden aldığımız bu alıntılara göre vahyi -onun adına- şöyle bir misalle açıklayabiliriz. Yağmurun yağması için, Allah Teâlâ'nın koymuş olduğu fitrat yasaları içerisinde önce yeryüzünden sular buharlaşır ve göğe yükselir. Orada gerekli ortam hazır olduğunda da yoğunlaşır ve yağmur olarak yeryüzüne iner.
Teşrîde de fıtratın ortaya koyduğu ihtiyaçlar, insanların genel telakkileri, beklentileri, peygamberlerin himmeti, sualler vb. göğe ağar ve ilâhî rahmet kapısını çalar. Bunun sonucu olarak da ilâhî rahmet ihtiyacın şiddetine göre derhal ya da zaman içinde harekete geçer ve arzedilen ihtiyaçları karşılayıcı şekilde, beklentiler doğrultusunda vahiy indirir ve bu vahiylerin muhtevalarını insanların riayet etmesi gereken davranış kuralları kılar.
Burada Dihlevî'ye katılamayacağımız nokta, ayrıntılarla ilgili alanlarda dahi Arap örf ve âdetini genel teşrîe esas kılma gibi beliren temayülüdür.[118]

16 - Genel Değerlendirme Ve Bizim Kendi Vahiy Yorumumuz:

Allah Teâlâ, kâinatı yaratmış ve bütün varlık âlemini belirli fitrat kanunları üzerine oturtmuştur; her şeyin varlık ve bekası bu kanunlar çerçevesinde cereyan eder. Yağmuru O yağdırır, yağacağı zaman ve mekanı O seçer; fakat bütün bunlar hep ezelde belirlenmiş fitrat kanunları çerçevesinde deveran eder.
Kanaatimizce peygamberlik ve insanlığın irşadı da dahil olmak üzere sosyal alanda da hâkim bulunan ve adına "Sünnetullah" dediğimiz değişmez yasalar[119] vardır. Buna göre Allah, insanlığı belli bir fitrat üzere yaratmıştır, ona ilâhî ruhtan bir nefha ile hayat bahsetmiştir[120] Bu fitrat saftır; her insanın doğasında bu saflık esas itibariyle mevcuttu. [121]Zaman içerisinde ihtiyaçlar başgösterir, toplumda bozulmalar, çözülmeler olur ve düzen fesada gider.
İşte bu gibi zamanlarda insanlığın üzerinde yaratılmış olduğu aslî fitrat harekete geçer ve insanların maşerî vicdanında özlemler, ilâhî müdaheleye karşı beklentiler oluşturur ve ihtiyacın şiddeti arttıkça bu beklenti ve özlemlerin dozu da artar. Tam bu aşamada Yüce Kudret, daha Önceden bu iş için donatmış ve itina ile hazırlamış olduğu yüksek kabiliyetli kişiyi devreye sokar, onu bir tür seçer.
Belki bu seçim işi de yine aynı sözkonusu fitrat yasası içerisinde gerçekleşir. Yani bu seçme işi, insanlar arasından, "sen gel, seni seçtim" şeklinde değil de, yine her insanın fitratında mevcut bulunan hayat iksirinin, ruhî nefhamn, aslı ile irtibata geçebilme arzu ve imkânına bir kuvve olarak sahip olması[122] ve bu irtibatın ancak belli bir seviyede gerçekleşebilme imkânının yerleştirilmiş olması şeklinde düşünülebilir. [123]İnsanlar, kendilerinde bir kuvve halinde mevcut bulunan bu yeteneği geliştirerek, Kutsal Ruh ile irtibata geçmenin imkânlarını arayabilir ve ilham,[124] keşf[125] dediğimiz mertebelere ulaşabilirler.
Fakat vahiy yoluyla irtibata geçmek için mutlaka özenle donatılmış üstün bir kabiliyetin bulunması gerekir. Kaplumbağa ne kadar azimli olursa olsun, tavşanın geliştirilmiş koşma melekesine sahip olamaz. Dolayısıyla sırf bu iş için özel olarak hazırlanmış üstün vasıflı kişiler yaratılmıştır. Bu özel insanların kendilerinde hazır buldukları bu Üstün yetenekler, "Kullun ya'melu ala şâkiletih[126] (Herkes, doğası doğrultusunda davranır" âyeti ile, "Kullun müyesserun limâ hulika leh"[127] (Her şey ne için yaratılmışsa, ona yatkın olur) hadisinde ifadesini bulan fitrat ilkesi doğrultusunca kolayca geliştirilir ve Kutsal Ruh ile irtibata ulaşabilecek seviyeye çıkarılır.
işte bu aşamada "fitrî nübüvvet yasasıyla" seçilmiş olan bu kişi, toplumun fitrî özlem ve beklentilerine tercüman olur. Artık kapı çalınmış ve ilâhî rahmet kapısı insanlara aralanmıştır. Kutsal Ruh'tan bir nefha olan insanlık, kendilerim temsil eden sözcüleri vasıtasıyla Yüce Kudret'a arz-ı hal etmiş, ihtiyaçlarını, özlem ve beklentilerini iletmişlerdir. Artık ilâhî karşılıkların beklenmeye başladığı döneme girilmiş ve böylece adına "vahiy" dediğimiz özel yolla ilâhî buyruklar gelmeye başlamıştır.
Burada toplumun beklentileri ile, vahiy dediğimiz ilâhî buyruklar büyük ölçüde örtüşür; çünkü her ikisi de aynı ilâhî kudret tarafından halk, tedbîr ve tedvîr edilmektedir.
Sonuç olarak belirtelim ki, vahiy Allah'ın bir faaliyetidir. O'nun bu faaliyeti kollektif altşuur, yahut hayat enerjisi, yahut Ruh yahut Ruh-ı A'zam, [128] yahut Cibril, yahut Nûr-ı.Muhammedîi[129]yahüt faal akıl[130] vasıtasıyla sürdürmesi, hep birer izah ve isimlendirmeden başka bir şey değildir. Vahiy hem bir sır hem de gerçektir; şöyle ya da böyle tezahürleri, çeşitli kademe ve şekilleri vardır. Her zaman ve mekanda her kavme ondan bir şua hep vasıl olmuştur. Şu anda yaşanmakta olan büyük medeniyetlerin temelini de işte bu vahiy oluşturmaktadır.
Vahiy bir ışıktır; insanlık eşyanın hakikatini kavramada, mutlak gerçeği görmede, aşkın olanla irtibatı sağlamakta bu ışıktan kendisini hiçbir zaman müstağni görmemiştir, gelecekte de göremeyecektir.[131]

II-VAHİY-AKIL İLİŞKİSİ VE ALANLARI

Bu bölümde felsefi boyutuna girmeden kısaca vahiy-akıl ilişkisi üzerinde durmak istiyoruz,[132]

1-Vahyin Aydınlığında Akıl:

Görme duyumuzun, görmek için tek başına yeterli olmayışı, bunun için haricî bir ışığa ihtiyaç duyuşu gibi, aklımız da eşyanın hakikatini idrak etmede kıstas olarak kullanacağı değişmez değerlere, ölçütlere ihtiyaç duyar.[133] İslâm nazarında bilgi edinme yollarından biri kabul edilen[134] ve hatta nasslarla tearuzu halinde, nassın teviline gidilerek bir tür takdimi dahi sözkonusu edilen[135] akıl hassas bir terazi işlevi görebilir; ancak kime ne kadar tartılacağını gösteren elinde bir liste olması gerekir. Bu itibarla akıl tek başına yapamaz. Mutlaka bir ışığa muhtaçtır. Bu ışık da akıl üstü olan, aşkın yönü bulunan vahiydir.
insanlığın vahye ve dolayısıyla dine olan ihtiyacı konusunda değerli âlimlerimizden merhum Ahmed Hamdi Akseki hoca şöyle der:
İnsanlığın, bir rehbere ihtiyacı vardır ve bu ilâhî vahiydir; dindir. [136]
Din gereklidir. Dinsizlik önce ahlâk, sonra da hukuk fikirlerinin zıyaı sonucunu doğurur. Zira din olmadığı zaman ahlâk için bir kuvve-i müeyyide kalmadığından dinsizlik her türlü kötülüğün yayılması ve yaygınlaşması ve sonuçta da ahlâk fikrinin yok olması ile toplumun çözülmesi ve yok olmasına sebep olur.[137] Çok önemli bir yeri olan iç müeyyidesini yitireceği ve saygıyı kaybedeceği için, hukuk fikri de aynı şekilde yıkılır gider.
Mevcut dinlere karşı cephe alan kimselerin dahi "tabiî din" adıyla bir din koymaya çalışmaları, insanlığın dinsiz kalamayacağının bir gös-. tergesidir. [138]
Din, insanların sonradan icad ettikleri bir şey değildir. Din hissi, esasen insanlık fitratında mevcut[139] olan bir gerçekliktir.
Dinin menşei, fitrat-ı beşeriyedir,[140] insanlarda mevcut bulunan bu fikir ve inanç, ilâhî vahye mazhar olan peygamberler tarafından takviye olunmuş, bu peygamberlerin ilâhî vahye dayalı tebliğleri, insanların yolunu aydınlatmıştır.[141] Şu halde dinin menşei, insan fitratını esas alan ve onun ihtiyaçlarını temine yönelik düzenlemelere giden vahiy ve nübüvvettir.
İnsanlığın dine olan bu ihtiyacını aklın karşılamasına imkân yoktur; zira aklın sahası değildir. Akıl bir şey hakkında bilgi sahibi olabilir, ancak elde edilen bilgi değer hükümleri taşımaz. Değer hükümlerinin kaynağı aşkın olmak zorundadır.
Aklın özgürlüğü, kendisine özgü alanda becerisini ortaya koyabilmededir. Ne kendi sınırlarını aşan ve gayba taş atan bir akıl, ne de heva ve heveslerin zebunu olmuş bir akıl; aksine alanını iyi bilen, vahiyce belirlenmiş hedefe insanları ulaştırabilecek her türlü faaliyeti gösteren bir akıl istenmektedir. Aklın görevi budur; yapabileceği de budur. Akıl üstü alanlarda kendisini yormasına zaten ne imkân, ne de ihtiyaç vardır.[142]

2-Hevâ Ve Heveslere Uyma:

Hevâ, nefsin arzuları peşine düşmesi, aklın yerli yerince kullanılmamasıdır. Allah Teâlâ, şu âyetlerde hevânın tannlaştırılabileceğinden dahi bahis buyurmaktadır:
"Hevâsını kendine tanrı edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın. [143]
"Baksana hevâsını tanrı edinen, bilgisi olduğu halde Allah'ın
şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimseye! Onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir. (Ey insanlar!) İbret almaz mısınız?![144]
Kur'ân, bazı âyetlerde de, onu tanrılaştırma olmaksızın da hevâ ve heveslere uymayı yasaklar. Hevâ ve heveslere uymanın, hak ve hakikatten saptıracağını belirtir ve şöyle buyurur: "Allah'tan bir hidayet olmaksızın heva ve heveslerine uyanlardan daha sapkın kimse olamaz. [145]

3-Aklı Putlaştırma:

Suat Yıldırım'a göre hevâyı tanrı edinme, insanın kendisini, sadece kendi kendisiyle açıklaması, varlık sebebini ve gayesini kendisinde bulmasıdır. Bu anlayışa göre Allah'ı kabul etmek, insanın bağımsızlığım ve özerkliğini gidermektedir. Bazı çağdaş filozoflara göre insan, sırf Allah var olsun diye, kendi kendisini ortadan silmektedir[146]
Bu izah, bizim reddettiğimiz ve çok Önemli olduğunu düşündüğümüz "aklın putlaştırılması ve insanın kendi kendine yeterli olduğu" inancının bir tezahüründen başka bir şey değildir.
İşin tuhaf yönüne bakınız ki Allah'tan kurtulmak isteyen bu hevâperestler, kendilerine başka tanrılar aramaktan kurtulamamışlardır. Tanrıyı öldürdüğümüzü söyleyen Nietzche (1844-1900), "üst insan"ı (supermann) tannlaştırmış, Sartre (1905-1980) "insan, esas itibariyle tanrı olmak arzusudur" demiştir. [147]
Heva ve heves hiçbir zaman tevile ve bu yolla ulaşılmak istenilen hükümlere temel olamaz. Bu tür mesnetsiz heva ve heves hakkında Mevlâna (1207-1273) şöyle der:
"İsteğine göre Kur'ân'ı tevil ediyorsun. Yüce mâna, senin tevilinden aşağılandı, aykırı bir şekle girdi. Senin ahvalin o tuhaf sineğe benzer ki o kendini bir adam sanırdı... O sinek eşek sidiği birikinti sindeki saman çöpünün üstünde gemi kaptanı gibi baş kaldırıp, 'Ben, deniz ve gemi hikayesini okumuş, bir zaman bunu düşünmüştüm. İşte şu deniz, şu gemi, ben de ehliyetli, rey ve tedbir sahibi bir kaptanım' dedi. Deniz üstünde salını sürüp durmaktaydı. O kadarcık bir su ona haddinden fazla göründü. O sidik, sinc-ğe göre hudutsuzdu. Sinekte, onu olduğu gibi görecek göz nerede? Onun âlemi kendi görüşüne göre olur. Gözü, bu kadardır, denizi de ona göre!
Bâtıl tevilci, sinek gibidir. Vehmi eşek sidiği, tevil ve tasavvuru saman çöpüdür.[148]
Bu misalde ve yukarıda verdiğimiz âyetlerde, söz konusu olan akıl hele hele vahyin ışığında ilerleyen akıl hiç değildir. Ayette de açıkça ifade edildiği üzere yerilen, "bilgisi olduğu halde[149] onu itibara almadan hareket eden ve"Allah'tan bir hidayet olmaksızın heva ve heveslerine[150] uyan yani vahyin ışığı olmadan, karanlıkta yol almaya çalışan kimselerin tutumudur. Akla dayalı istinbât ve re'y yolu, nefsin hevâ ve heveslerine uymak değildir. [151]
Dinin yasakladığı şey, aklı mutlak olarak ele almak ve putlaştırmaktır; yoksa din akılsız edemeyeceğinin pekâlâ farkındadır;

"Hiçbir mü'min, hevâ ve heveslerini getirdiklerime tabi kılmadıkça imanını ikmal edemeyecekti. [152]
"Kim Kur'ân hakkında re'yi ile söz söylerse, isabet etmiş olsa bile hata etmiş olur[153] hadisinde yasaklanan da mesnetsiz mücerred akla dayalı keyfî beyanlardır.[154]

4-İslâm'da Bilgi Edinme Yolları Ve Alan Ayırımı:

Bilgi edinme yollarımız üçtür:
1. Duyularımız, 2. Haber-i sâdık ve, 3. Akıl, [155] islâm şeriatı bu konuda bir alan ayırımı yapmakta ve bu yollardan herbirini kendi sahasına tahsis etmektedir. Buna göre duyular yoluyla bilinebilecek şeylerde duyular, akıl yoluyla bilinebilecek şeylerde akıl, nakil ile bilinebilecek şeylerde de haber-İ sâdık umdedir. [156] Bunlardan birinin diğerinin yerine ikâme edilmesine hem imkân hem de gerek yoktur. Meselâ bilgi kaynağı olarak vahyi devre dışı bıraktığımız zaman onun yerini dolduracak başka bir şey yoktur ve insanlığın gayıp tünelinde başlarını sağa sola vurarak ilerlemelerinden, kör kuyuya şuursuzca taş atmaktan başka bir alternatifleri bulunmamaktadır.
Buna karşılık aklı iğdiş edip devre dışı bırakmak da farklı bir sonuç doğurmayacaktır. Vahyin anlaşılması, yorumlanması akıl ile olacaktır. Esasen bunlar, birbirlerine rakip, birinin varlık ve kabulünden diğerinin yokluğu gereken bilgi kaynakları değildir; aksine bunlar birbirini tamamlayan bir mahiyet arz etmektedirler ve her birinin alanı ayrıdır. Vahiy ışıktır; yolu belirler, hedefi gösterir ve yolculuk boyunca hayata ışık tutar, yolu aydınlatır. Akıl ise, bu yolculuğu gerçekleştiren araç rolünü görür.[157]

5-Serî Deliller-Aklî Prensipler İlişkisi:

Serî deliller, aklî prensiplere ters düşmez. [158] Şâtıbî, bunu şu şekilde delülendirir:
1. Eğer serî deliller aklî prensiplere ters düşseydi, o zaman onlar ne serî bir hüküm için ne de başka bir şey için insanlar hakkında delil olamazlardı. Halbuki, onlar sağduyu sahiplerinin görüşbirliği ile delil olmaktadır. Bu da onların, aklî prensipler doğrultusunda gelmiş olduklarını gösterir. Deliller, akılca kabul edilebilir olacak ki onların gerekleriyle amel edilsin ve yükümlülük getiren hükümler altına girilebilsin. Eğer bu deliller aklî prensiplere ters düşecek olsaydı, o zaman akıl, gerekleri ile amel etme bir yana onları kabul dahi etmezdi. Böyle bir durumda da onlar delil olamazdı.
2. Eğer deliller, aklî prensiplere ters düşseydi, o zaman onların gereği ile yükümlü tutmak, takat üstü yükümlülük olurdu. Çünkü böyle bir durumda mükellef, aklının almadığı, bir türlü tasdik edemediği, hatta aksini düşünüp inandığı şeyi tasdik etme ile yükümlü tutuluyor olacaktı. Bu da takat üstü yükümlülük demektir. Böyle bir yükümlülük ise, bâtıldır.
3.Yükümlülüğün dayanağı akıldır. Bu istikra ile sabit bir sonuçtur. Bunun sonucunda akıl ortadan kalktığı zaman yükümlülük de tümden ortadan kalkmakta ve ondan mahrum olan kimseler başıboş bırakılmış sorumsuz hayvan yerine konmaktadır. Eğer deliller, aklî prensipler doğrultusunda gelmeseydi, o zaman akıllı kişinin hükümlerle yükümlülük altına sokulması, bunak, çocuk ve uyku halinde bulunan kimsenin o hükümlerle sorumlu tutulmasından daha zor olacaktı. Çünkü bu sayılan kimselerin delilleri sınayarak tasdik ya da inkara gitmelerini sağlayacak akılları yoktur. Akıllı kimse ise böyle değildir; ona aklının kabul etmediği şeyi götürmek mümkün değildir. Bu durum, yükümlülüğün akıllı kimselerden de düşürülmesini gerektirecektir. Bu ise, şeriatın konuluş amacına ters düşer; dolayısıyla böyle bir sonucu doğuracak şey bâtıl olur.
4 Eğer serî deliller aklî prensiplere ters düşseydi, o zaman kâfirler şerîatı reddetmek için herşeyden önce bizzat serî delilleri malzeme olarak kullanırlardı. Çünkü onlar, Rasûlullah'ın (s.a.) getirmiş olduğu şeriatı red konusunda son derece hırslı idiler. Hatta bu uğurda hem Rasûlullah (s.a.) hem de getirdiği şerîat hakkında iftiralara kadar gidiyorlardı: Onun hakkında bazen sihirbaz, bazen divane diyorlar, bazen de onu yalancı sayıyorlardı. Kur'ân için de, o sihirdir, şiirdir, düzmecedir, onu mutlaka bir insan öğretmiştir, öncekilerin mitolojileri gibi sıfatları yakıştırıyorlardı. Serî deliller hakikaten akla ters düşseydi bunlara hiç gerek kalmaz ve onların yerine 'Bu makul değil' veya 'Bu akıl ve mantığa ters' ya da benzeri şekilde itirazlarda bulunurlardı. Böyle bir itirazda bulundukları sabit olmadığına göre, bu onların şeriatın muhtevasını kavradıklarını ve onların aklî prensipler doğrultusunda cereyan etmekte olduğunu anladıklarını gösterir.[159]

III-İSLÂM VAHYİ

İslâm vahyi denilince elbette ki akla ilk olarak Kur'ân gelmektedir. Ancak sünnetin de vahiy ile Önemli bir ilgisi bulunmaktadır. Bu itibarla bu bölümde vahiy açısından Kur'ân ve Sünnet ele alınacaktır.[160]

A) KUR'ÂN

Bu bölümde biz Kur'ân'dan daha çok vahiy açısından söz edeceğiz. Yoksa uzun boylu Kur'ân ve Özellikleri, muhtevası vb. üzerinde durmayacağız. Şimdi kısa kısa başlıklar halinde konuyu ele alalım:
Buraya kadar anlattıklarımızdan da görülmektedir ki, vahyin akla, aklın da vahye bırakmak zorunda olduğu bir alan vardır. Bunlar birbirini tamamlayan Yüce Allah'ın insanlığa bahşettiği iki önemli nimettir. Vahiy güneş gibi özü itibariyle insanlığa ışık saçar, akıl ise ay gibi vahiyle aydınlandıktan sonra insanlık için bir nur halini alır ve yolumuzu aydınlatır, vahyin ziyası olmadan aklın ışık saçmasına imkân yoktur.
Bütün insanlığı ortak bir paydada toplayabilecek tek zemin vahyin aşkın gücü ve aydınlığıdır. Onun'ziyamdan kendisini müstağni zannedenler, gerçek anlamda kördürler; kendi karanlık dünyalarına başkalarını da götürmek isterler. Fakat gören göz için ışık, görmenin temel şartıdır.[161]

1-Kur'ân'ın Tanımı:

Kur'ân'ı şu şekilde tanımlamak mümkündür: Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla indirilmiş olan, mushafın iki kapağı arasında yazılı bulunan ve tevatür yoluyla bize ulaşan Allah kelâmıdır.[162]
Kur'ân'a "Kitâb" da denilebilmekte ve her ikisi de Kur'ân'ın tümü için kullanıldığı gibi bir kısmı için de kullanılabilmektedir.[163]

2-Kur'ân'ın Vahiy Sonucu Oluşu:

Kur'ân, pek çok münasebetle kendisinin vahiy yoluyla indirilmiş olduğunu beyan eder:
"Böylece sana Arapça bir Kur'ân vahyettik.[164]
"Aksine o, Levh-i mahfuzda bulunan şerefli bir Kur'ân'dır[165]
"Şüphesiz o, şerefli bir elçi sözüdür. [166]
"Batmakta olan yıldıza and olsun ki, Arkadaşınız (Muhammed) sapmamış ve azmamıştır. O, kendilğinden konuşmamaktadır. Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahydir. [167]
"De ki: "Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir. Şüphesiz O, bağışlayandır, merhamet edendir. [168]
"O görülmeyen şeyler hakkında verdiği haberlerden dolayı suçlanamaz. O kovulmuş şeytanın sözü değildir. O halde nereye gidiyorsunuz1? O, bütün âlemlere bir hatırlatmadır. [169]

3-Kur'ân'da Vahiy Ve Mahiyeti:

Vahyin mahiyeti hakkında eski âlimlerimizin söyledikleri fazla bir şey yoktur. Genelde vahyin gelişi, belirtileri gibi noktalarda söz etmişlerdir ve bunlar da birbirlerinin tekrarı şeklindedir. Zamanımızda Fazlur Rahman, görebildiğimiz kadarıyla vahiy hakkında gerçekten ciddî tahliller yapmış bir müslüman düşünürdür. "Hayatın ta derinliklerinden haykıran ve şuur seviyesine çıkan" şeklinde nitelediği[170] vahiy hakkında hem İslâm adlı kitabında, hem de özellikle Ana Konularıyla Kur'ân kitabında önemli tahliller yapmıştır.
Biz Kur'ân'da vahiy konusunu onun bu iki eserinden özetleyerek vermek istiyoruz:
Önce vahyin mahiyetini kavramada önemli bir yapıtaşı mahiyetinde olan "Ruh"dan söz edelim:[171]

a) Vahiy Elçisi: Ruh:

Bu konudaki âyet-i kerimeler şöyledir:
"Allah, emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir. [172] "O, melekleri kullarından dilediğine, emrinden rûh ile indirir. [173]
Bu iki âyete göre Allah'ın peygamberleri, kendilerine vahiy getiren "Allah'ın Rûhu"na mazhardılar.[174]
Meryem hakkında Kur'ân, "Ruhumuz tarafından hamile kaldı" tabirini kullanı. [175]

Allah, Hz. Âdem'in cismanî şeklini yarattıktan sonra, "ona kendi Ruhundan üflemiştir. [176]
"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir milletin, babaları, oğulları, kardeşleri ve akrabaları da olsa Allah'a ve elçisine düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. Onlar o kimselerdir ki, Allah kalplerine iman yazmış ve onları kendinden bir Ruh ile desteklemiştir. [177]
Hz. İsa (s.a.) ise, Kutsal Ruh {Rûhu'l-Kuds) ile desteklenmiştir. [178]
İşte Kur'ân'ı vahiy olarak getiren de bu Ruh'tur. "De ki: İnananları sağlamlaştırmak ve müslümanlara yol gösterici ve müjde olmak üzere onu Rûhu'l-Kuds Rabbinden hak gereğince indirdi. [179]
Hz. İsa'nın kendisi dahi bir peygamber olmasına rağmen, annesi Rûh tarafından hamile kaldığı için "Rûh" diye anılmıştır: [180] "Meryem oğlu îsâ Mesih sadece Allah'ın elçisi O'nun Merye'me attığı kelimesi ve O'ndan bir Rûh'tur[181]
Rûhul'-Kuds'e "er-Rûhu'l-Emîn" de denilir. [182]
Rûh, meleklerin en üstün derecesi ve Allah'a en yakın olanıdır. [183] Bununla birlikte bazı âyetlerde melekler ile Kutsal Ruh yan yana zikredilir:
"Kadir gecesinde melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle birçok emirle iner. [184]
"Melekler ve Ruh, elli bin yıl süren bir gün içinde Allah'a yükselir. [185]
"O gün Ruh ve melekler sıra sıra dururlar: Allah'ın izin verdiğinden başka kimse konuşamaz. [186]
Şu âyette de Ruh daha farklı bir anlam kazanır:
"O, melekleri kullarından dilediğine, emrinden ruh ile indirir.[187]
Burada Ruh'tan, meleklerden ayrı bir şey olarak değil de, onlar tarafından "iletilen bir şey" olarak bahsedilmektedir. [188]
Kur'ân, devamlı vahiy elçisinin, Peygamberin kalbine gönderilen bu Rûh olduğunu vurgular: "Uyarıcılardan olman için Kur'ân'ı senin kalbine, apaçık Arapça ile Güvenilir Rûh getirdi".[189]
Bu Ruh'un Cebrail olduğu ayrıca belirtilir: "De ki: Allah'ın izniyle Kur'ân'ı kendinden öncekini doğrulayıcı ve inananlara yol gösterici ve müjdeci olarak senin kalbine indirdiği için kim Cebrail'e düşman olursa... bilsin ki Allah da onun düşmanıdır. [190]
Vahiy ve Vahiy Elçisinin ruhanî olduğu ve peygambere nisbetlerinin ise enfusî (internal) oldukları Kur'ân'da ayrıca belirtilmiştir: "Allah dile-se senin kalbini mühürler (ve böylece artık vahiy inmez). [191]
Ruh'un aslen vahyin muhtevası olduğunu gösteren işaretler de vardır:
"İşte sana böyle emrimizden bir Ruh vahyettik. [192]
"Allah, emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir. [193]
Bu durumda Ruh, herhalde Peygamberin kalbinde oluşan ve ihtiyaç olduğu zaman vahiy şekline dönüşen bîr kuvve, bir duyu veya bir araç olarak yorumlanabilir. Fakat bu Ruh, peygamberin içinde değil, bizzat Allah Teâlâ tarafından "indirilmektedir". Bu yorum şu hadisle de tam bir uyum halindedir:
"Kur'ân'ın tümü ilk Önce semavatın en alt tabakasına indirilmiş ve sonra ihtiyaç olduğu zaman o ihtiyaca cevap verecek sözler şekline dönüşmüştür. [194]
Gazzalî (505/1111) ve Şah Veliyullah Dihlevî gibi düşünürler, gayet doğru olarak bu hadisteki "semavatın en alt tabakası"nı Peygamber'in (s.a.) kalbi olarak yorumlamışlardı. [195]

b) Enirin Ruhu:

Ruhu, Hz. Muhammed'e (s.a.) inen veya melekler tarafından kalbine indirilen "emir" ise, Kur'ân'ın "Levh-i Mahfuz" veya "Umm'ul-Kitâb" (Anakitap) dediği şey olmalıdır. Levh-i Mahfûz'dan "emir" diye söz edilmesi, her ne kadar her şeyi içerse de, özünü insanlara (Kur'ân ve vahiy yolu ile) sorumluluk yükleyen emirlerin oluşturması sebebiyledir, işte Ruh veya Kutsal Ruh (Ruhu'l-Kudus), bu Anakitab'ın veya "Emrin" özünden gelip peygamberlerin kalbine girerek vahyi temsil ederler veya Ruh buradan Allah'ın emriyle melekler tarafından peygamberlerin kalplerine indirilir.[196]
Aslında vahiyle ilgili Kur'ân'ın öz olarak söylemek istediği şudur: Allah'ın peygamberleri, her varlığın en son kaynağı olan bir varlıktan çıkan ve kalplerini, eşyayı normal insanların görüşünden daha farklı bir şekilde görmelerini ve bilmelerim sağlayan nûr ile dolduran, özel ve olağanüstü bir gücün alıcılarıdır. Bu güç, aynı zamanda bütün bir insanlığın ve toplumların hayatına yön veren ve yaşayışlarını değiştiren belli bir davranış tarzını seçmelerinde onlara kesin karar verdirir. Bu ebedî ve hep canlı olan Ruh, bütün varlığın ve hayatın kudretinden (agency) başka bir şey değildir. Ne zaman insanlık hevası peşinde ahlâkî çöküntüye uğrarsa bu Ruh, onların tekrar kurtulma garantisidir ve onların yeniden canlanmalarının ümit ışığıdır. [197]

c) Peygamberlere İlâhî Bilgi Akışının Yolları Ve Allah'ın Konuşması:

Bu konuda Kur'ân şöyle buyurur:
"Allah'ın, kendisine söz söylemiş olması hiçbir beşer için vâki değildir. Vahy ile veya perde arkasından veyahut da gönderdiği elçi bir meleğin, yine onun izni ile dilediğine vahy etmesi suretiyle konuşması bir istisnadır. İşte sana da böyle emrimizden bir ruh (emrimizin ruhunu) vahyettik. Sen kitâb nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu bir nur yaptık. Kullarımızdan dilediğimizi onunla hidayete iletiyoruz. [198]
Allah'ın konuşması "peygamberin kalbine Ruh'u göndermekle" olur ve bu da;
1.Onun hakikati görüp kelimeye dökmesini temin eder. "De ki:
İşte benim yolum budur, Allah'a basiretle davet ederim" [199]"(Mu-hammed) kendi arzusundan konuşmaz, (söyledikleri) kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir[200] veya,
2.Onda duyulan fizikî bir ses değil, gerçek zihnî bir ses uyandırır ve fikrî bir kelime oluşturur, yoksa akustik Özellikleri olan maddi bir kelime değil; veya
3.Vahiy Elçisi şekli alarak vahyi peygambere "iletir". Ama Vahiy Elçisi nasıl olursa olsun gerçekte vahyi veren bizzat Allah'tır. Çünkü birinci şahıs zamirini kullanan ve hatta buradaki ayetlerde konuşan, Peygamber'e "Emrinin Ruhunu" gönderdiğini bildiren yine O'dur.
Vahiy esnasında duyulan kelimeler bizzat sesli maddi kelimeler değil, tamamen zihnî, manevî (mental) sesi olan kelimelerdir. Nitekim görmesi de zihinsel olarak gerçekleşiyordu. [201]Çünkü Ruh ve ses ile görüntü Rasûlullah'a (s.a.) göre enfusîdir (internal) ve hiç şüphesiz bir taraftan vahiy Allah'tan sudur etmiştir; ama diğer taraftan onun şahsiyeti ile gayet derinden bağlantılıdır. Bu durumda Vahiy Elçisinin tamamen haricî olduğunu ileri süren geleneksel görüş doğru olarak kabul edilemez. [202]
Vahiy olayında peygamberimizin hissettikleri, kalbî veya manevî şeyler nev'inden olmasına rağmen, bu hisleri doğrudan kelimelere dökülüyordu. [203]

d) Tarihî İslâm'da Vahyin Yorumu:

Bununla birlikte, İslâmm ikinci ve üçüncü yüzyıllarında vahyin mahiyeti hakkında kısmen Hristiyan akideden etkilenen ciddî fikir ayrılıkları ve tartışmalar müslümanlar arasında ortaya çıkınca, o sırada ana muhtevasını oluşturmak gibi nâzik bir merhalede bulunan doğuş halindeki sünnî İslâm, vahyin "başkalığını", objektifliğini ve sözlü niteliğini korumak için, onun dış hakikati üzerine ağırlık vermiştir.
Bizzat Kur'ân, vahyin başkalığını, objektifliğim ve sözlü niteliğini kesinlikle belirtmiş, fakat yine aynı kesinlikle onun Hz. Peygamber'in karşısında bir hakikati bulunduğunu reddetmiştir. Kur'ân şöyle buyuruyor: "Uyaranlardan olman için Rûhü'l-Emîn onu senin kalbine "stir"[204]Ve yine buyuruyor ki: "De ki: Cebrail'e düşman olan (bırakın), çünkü Kur'ân'ı senin kalbine indiren odur[205]Sünnîlik (hattâ bütün Ortaçağ islâm düşüncesi), akideyi tururken, bir yandan vahyin başkalığı ve sözlü niteliğini, öte yandan in Hz. Peygamber'in (s.a.) yaptıkları ve dînî kişiliğiyle yakın a kisini birleştirecek gerekli fikrî araçlardan yoksundu. Kur'ân, Hz. P veamber'in "kalbi"ne geldiği üzerinde ısrar ettiğine göre, vahiy nasıl dışında olabilir? Şüphesiz bu, muhakkak surette Hz. Peygamber'in ı a) -hadîslerde görüldüğü gibi- aynı zamanda dışa aksettirilmiş bir ahsı algılamadığını da göstermez. Ancak şurası dikkate değer ki, biz-at Kur'ân bu hususta herhangi bir şahıstan söz etmemektedir: Sadece (Miraç gibi) bazı özel tecrübelerle ilgili olarak Kur'ân, Hz. Peygamberin "en uzak uçta" veya "ufukta" bir şahsı veya bir ruhu, yahut da bir başka nesneyi gördüğünden söz etmektedir. Ancak burada da bu tecrübe manevî bir tecrübe olarak nitelendirilmektedir. Fakat Sünnîlik, Hz. Peygamber'den (s.a.) kısmen amaca uygun bir şekilde yorumla narak, kısmen uydurularak rivayet edilen hadîsler ve büyük ölçüde bu hadîslere dayanan Kelâm İlmi dolayısiyle, Hz. Peygamber'e (s.â.) indirilen Vahyi kulak vasıtıyla işitilen, onun dışında olan bir şey haline getirdiler ve "kalbe gelen" melek ya da ruhu tamamıyla dışarıda bulunan bir aracı gördüler. Bugün batılıların Hz. Peygamber'e indirilen vahiy hakkında çizdikleri tablo, sıradan müslümanlarm inancında olduğu gibi, Kur'ân'dan ziyade geniş ölçüde bu sünnî anlayışa dayanmaktadır. [206]

4-Kur'ân Vahyinin Kaynağı Ve Dili:

Bütün vahiyler gibi Kur'ân da tek bir kaynaktan gelmiştir ki bu kaynak da "Ummu'l-Kitâb = Anakitap[207] veya "Saklı ,Kitâb[208]dır. [209] Ummu'l-Kitâb, vahyedilen bütün

kitapların esası olan Allah'ın bilgi hazinesidir. Oradaki Kitâb, ses ve harften münezzeh, mutlak ilâhî klolduğu için herhangi bir beşer dilinde olmaktan uzaktır. [210]
IA. "Kur'ân" maddesini yazan F. Buhl şöyle diyor:
"Kitâb'ı Arapça bir Kur'ân yaptık"[211] yahut Kur'ân'a "âlemlerin Rabbinden gelen Kitâb'ın bir [212]denildiğini okuduğumuz zaman "Kitâb"ın Kur'ân'dan daha geniş bir tabir olduğu ve anlaşılabilir bir şekil ile insanlara vahyedilince Kitâb'a Kur'ân denildiği meydandadır. Peygambere yollanmış olan ilâhî Kitâb'ın kendisi değil, fakat bu Kitâb'ın Arapça'ya tercüme edilmiş kısımlarıdır. [213]
Tehânevî, "Bel huve Kur'ânun mecîd fi levhın mahfuz[214] buyruğu gereği, Allah Teâlâ'nın ona Levh'de şekil verdiğim, "İnnehû le kavlu rasûlin kerîm Şüphesiz o, şerefli bir elçi sözüdür[215] buyruğu ile de seslendirmeyi meleğin dili üzere gerçekleştirdiğini söyler. [216]
Süleyman Ateş, vahyin dili hakkında şunları söyler:
"Allah'ın insan ile doğrudan konuşması mümkün değildir. Allah'ın konuşması sesler ve harfler aracılığı ile değildir. O konuşmanın niteliği bilinmez. Bu söz kalıpları insanlara özgüdür. Allah, ilâhî mânâları melek aracılığı ile insan düzeyine indirir. Melek, ilâhî mânâları, insanın konuştuğu dil kalıplarına sokarak ona verir. İşte Kur'ân'ın vahiy vetiresi budur. Bunun için âyetlerin çoğunluğu, doğrudan Allah'ın konuşması şeklinde değil, bir üçüncü şahıs olan elçinin anlatımı şeklindedir. Doğrudan Allah'ın konuşması biçiminde âyetler de vardır, ama bunlar azdır. Hattâ kaatimizce bunlar da yine meleğin, parantez içinde, Allah'ın sözünü aktarmasıdır."
Ateş bunu, bir görevlinin padişah adına, onun iradesini ferman haline getirmesine benzetir. Nasıl ki padişahın onayı ile bu ferman, padişahın sözü sayüıyorsa, vahiy de öyledir. [217]
Öyle gözüküyor ki konunun anlaşılması "Allah'ın kelâmı"ndan maksadın ne olduğuna bağlıdır. Bu itibarla kısaca "Allah'ın kelâmı" kavramı üzerinde durmamız gerekmektedir.[218]

5-"Kelâmullah=Allah'ın Kelâmı" Kavramı:

Watt'ın ifadesine göre Kelâmullah, Hıristiyanlık teolojisindeki "Tanrı Sözü" anlamındadır. [219]
Tehânevî (1158/1745), Allah Teâlâ'nın mütekellim olduğu konusunda bir ihtilâf olmadığını, ihtilâfin "Kelâmullah"ın manasında, kadîm mi yoksa hadis mi olduğunda bulunduğunu belirttikten sonra bu konudaki görüşleri şöyle özetler:
"Bu konuda birbiri ile çelişen iki kıyas bulunmaktadır:
1."Kelâmullah", Allah'ın sıfatıdır; Allah'ın sıfatı olan şey kadîmdir; öyleyse "Kelâmullah" da kadîmdir.
2."Kelâmullah", birbiri üzerine terettüp eden ve vücud bakımından birbiri arkasmca gelen bir mahiyet arzeder. Bu özellikte olan her şey hadistir. Öyleyse "Kelâmullah" da hadistir.
Hanbelîler, "Kelâmullah", Allah'ın zatı ile kâim harf ve sesten ibarettir ve kadîmdir, derler. Hatta bazıları inadı ileri götürerek cildi ve kabı da kadîmdir demişlerdir.
Kerrâmiyye, "Kelâmullah" harfler ve seslerden ibaret olup, hadistir; ancak buna rağmen Allah'ın zatı ile kâimdir, demişlerdir.
Mutezile, "Kelâmullah" harfler ve seslerden ibarettir; ancak Allah'ın zatı ile kâim değildir; Allah Teâlâ, onları Levh-i Mahfuz veya Cibril ya da Peygamber'de yaratır ve dolayısıyla da hadistir, demişlerdir.
Eş'arîler ise şöyle derler: "Kelâmullah", sesler ve harfler cinsinden olmayıp, Allah'ın zatı ile kâim olan kadîm manadan ibarettir ve buna "kelâm-ı nefsî" denir; bu mana hadis olan ve Allah'ın zatı ile kâim olmayan lâfzı kelâmın medlulü olmaktadır. Bu, ilim ve irâdeden ayrı bir şeydir.
Sûfiyye, ise "Kelâmullah" Allah'ın ilminin tecellîsidir, demişlerdir. [220]
Nesefî (710/1310) ise şöyle demektedir: "Kur'ân, Allah'ın kelâmı, gayr-i mahlûktur; bu kelâm hiçbirinin içinde bulunmaksızın (gayru hâilin fihâ) yazılarımızla yazılmış, kalplerimizde saklanmış, dillerimizle okunmuş ve kulaklarımızla duyulmuştur. [221]
Bizce bu konudaki en uygun izah İbn Rüşd (595/1198) tarafından yapılmıştır. O şöyle der:
"Kelâm haddizatında mütekellimin (yani konuşan ve söz söyleyen Şahsın) kendisinde mevcut olan ilme muhatabını delâlet etmesini sağlayan bir iş yapmasından veyahut da, muhatabı, kendisinde mevcut Qİan ilme vâkıf olacak bir hale getirmesinden başka bir şey değildir. Bu yani insan, âlim olması itibarıyla bu fiile kadir olunca, aynı hususun hakiki fail olan Allah hakkında bahiskonusu olmasının gerekliliği çok daha uygun olur. Görünürde ve duyu âleminde bu fiil için diğer bir şart daha vardır. O da bunun vasıta ile olmasıdır. Bu vasıta da sözdür, (İnsan kendi bilgisini söz vasıtasıyle muhatabına intikal ettirir veya söz vasıtası ile muhatabının kendisindeki ilme vâkıf olmasını temin eder. Halbuki Allah hakkında bu şart yoktur). Hal böyle olunca, Allah Te-âlâ'dan olan bu fiilin (ve kelâmın) kullarından seçtiği mümtaz bir kulun nefsinde (meselâ söz, ses, işaret, şifre v.s. gibi) herhangi bir vasıta ile husule gelmesi icab eder. Ancak bu vasıtanın mutlaka söz halinde olması icab etmez ama mutlaka onun tarafından yaratılmış olması şarttır. Belki bazen bir melek vasıtasiyle, bazen vahiy ile, yani yaratılan bir söz aracı olmaksızın, daha açıkçası Allah'ın dinleyicide meydana getireceği bir fiille, onun bu mânaya vâkıf ve âşinâ olması sağlanır. Bazen de Allah Taâlâ'mn, kendi kelâmını tahsis ettiği bir şahsın kulağında yarattığı söz ve ses vasıtasiyle olur. Şu âyetle bu üç tavra işaret edilmiştir: "Allah'ın, kendisine söz söylemiş olması hiçbir beşer için vâki değildir. Vahy ile veya perde arkasından veyahut da gönderdiği elçi bir meleğin, yine onun izni ile dilediğine vahy etmesi suretiyle konuşması bir istisnadır.[222]
Buradaki vahiy, yaratılan bir söz aracılığı olmaksızın, bahiskonusu mânanın vahye mazhar olan zatta vâki ve hasıl olmasıdır. Daha açıkçası bahiskonusu mânanın muhatabın nefsinde ve kalbinde Allah'ın işlediği bir fiille açığa çıkmasıdır. Nitekim mübarek ve müteâl olan Allah, "İki kavis kadar, hatta daha da yakın olmuştu da işte o zaman ne vahyettiyse onu vahyetmişti" (Necm 53/ 9,10) buyurmuştur.
Perde arkasından olan konuşma, kendi kelâmı için seçmiş olduğu mümtaz kulunun nefsinde Allah'ın yarattığı lafızlar vasıtasıyle husule gelen kelâmdır. Hakiki kelâm da budur. Allah bu kelâmı Hz. Musa'ya tahsis etmiştir. Onun için, "Allah Musa ile konuştu" (Nisa 4/163) buyurmuştur.
Üçüncü kısım olan "elçi gönderme" meselesine gelince; bu, Allah'tan melek vasıtasıyle olan kelâmdır.
Bu suretle açıkça anlaşılmıştır ki, Allah'ın kelâmı olan Kur'an kadîmdir, O'na delâlet eden lâfiz ise insanın değil, Allah Taâlâ'mn mahlûkudur[223]

6-Kur'ân Vahyinin Başlangıcı:

Hz. Muhammed (s.a.), kırk yaşına geldiğinde kendisinde bazı fevkalâdeliklerin olduğunu hissidiyordu. Zira uyanık halde iken kendisine hitap eden bazı sesler duyuyor, semavî bir ışık görüyordu. Nihayet Hirâ Nur mağarasında ilk vahiy gelmiş ve peygamberlik görevi başlamıştı. Kendisi, ilk önceleri duyduğu endişeleri eşi Hz. Hatice ve Varaka b. Nevferin yardım ve teşvikleriyle atmıştı.[224]

7-Rasûlullah'ın (s.a.) Vahyi Alış Şekli:

Eski İslâm âlimleri peygamberlerin vahyi alış hallerinin iki şekilde gerçekleştiğini söylerler:
1. Vahiy elçisi, melekiyetten beşeriyete intikal eder ve böylece Allah'ın kelâmını ilkâ ve talim eder. [225]
Hadislerde anlatıldığına göre melek geliyor, Rasûlullah'ın (s:a.) elini tutuyor, [226] hanımlarının yanında (onlara gözükmeksizin[227]) onunla konuşuyor, eşine selâm söylüyor, [228] veya meselâ Dıhye suretinde geliyor ve sanki oymuş gibi konuşuyor, eşleri de onu görüyor ve duyuyor. [229]Meşhur Cibril hadisinde de durum aynıdır.
Yine hadislerde ifade edildiği üzere, Allah Teâlâ olup biten herşeyden haberdar olduğu halde, peygambere meleği gönderiyor, olup biteni ona sorduruyor, melek gelip Allah'a olanları bildiriyor, Allah da ona göre cevabını iletiyor. [230]
2.Bazen de peygamber, beşeriyetten melekiyete yükselir ve böylece Allah'ın vahyine mazhar olur. Bu ikincisi daha zor olan şeklidir. [231]
İbn Haldun'a göre vahiy esnasında ortaya çıkan belirtiler, hissedilen zorluklar, beşeriyetten melekiyete geçişin zorluklarıdır, inen âyetlerin başlangıçta kısa kısa olmasına rağmen zamanla uzaması ve bir defasında çok miktarda âyet inmesi, peygamberin zamanla buna alışmış olmasındandır.[232]
Öbür taraftan olayların gelişmesine parelel olarak vahiy tecrübesinde de giderek artan bir yoğunluğun yaşandığı ifade edilmektedir. [233]
Mutasavvıflar, miracı insilâh-ı beşeriyye olarak izah ederle. [234]

8-Vahyin Rasûlullah'a (s.a.) Gelişi:

Vahiy Rasûlullah'a (s.a.) şu şekillerde geliyordu:
1. Vahiy ilk kez rüya şeklinde başlamıştı. [235]
"Bana Kadir gecesi gösterilmişti. O sırada beni ailemden biri uyandırdı, ben de unuttum. Siz onu son on (gece) içerisinde arayın. [236] Başka bir hadiste (ashaptan bazı kimselerin rüyalarında Kadir gecesinin Ramazanın son yedi gecesinde olduğunu gördüklerini haber vermeleri üzerine): "Görüyorum ki rüyalarınız Ramazanın son yedi gecesi hakkında biribirini tutuyor. Artık kim Kadir gecesini arayacaksa onu Ramazanın son yedisinde arasın [237] buyurdu. Bu hadisler, rüyanın vahye mesned alındığını göstermektedir.
Ashabın rüyası da vahye mesned olabiliyordu. Ezanın başlangıcı hakkında böyle bir durum söz konusu olmuştur. Olayın kahramanı Abdullah b. Zeyd el-Ensârî şöyle anlatır:

Sabahladığımız zaman Rasûlullah'a (s.a.) geldik ve ben ona rüyamı anlattım. Bunun üzerine o: "Şüphesiz bu, gerçek bir rüyadır" buyurdu... Sonunda Ömer b. el-Hat-tâb: "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, ben de onun gördüğünün benzerini gördüm" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Allah'a hamd olsun! O da işin doğruluğunu daha da pekiştiriyor" buyurdu. [238]

2. Vahiy meleğini görmesi[239] yoluyla vahiy alıyordu.

3. Vahiy elçisi bir insan[240] şeklinde geliyordu,

4. Vahiy meleğini rüyasında görüyordu. [241]

5. Vahyi, kalbine ilkâ[242] edilmiş bir halde buluyordu. "Şüphesiz Rûhu'l-kuds kalbime üfledi ki, hiçbir canlı rızkını tamamlamadıkça ölmeyecektir. Şu halde Allah'tan sakının ve rızkınızı güzel yollardan arayın[243] hadisi vahyin bu şeklini ifade etmektedir.

6 Allah kendisine doğrudan konuşuyordu. Namazın farz kılınması miraç gecesinde bu yolla olmuştu. [244]

7. Keşf de Rasûlullah (s.a.) için bilgi edinme yollarından biriydi. Şu hadis buna bir örnek olmaktadır:

Rasûlullah (s.a.) bir gün namaz kıl(dır)dı. Sonra döndü ve: "Ey falan! Namazını güzel kılamaz mısın? Namaz kılan kimse, namaz kılarken nasıl kıldığına bakamaz mı? Çünkü kişi namazı ancak kendisi için kılar. Vallahi ben Önümden nasıl görürsem arkamdan da öyle görmekteyim. [245]

9-Vahyin gelişi ve Belirtileri:

Vahyin gelişi esnasında bazı tezahürler oluyordu. Bunlardan bîr kısmım Rasûlullah'ın (s.a.) yanı sıra ashap da hissedebiliyordu. Bunlar şunlardı:[246]

a) Rasûlullah'ın (s.a.) Vahiy Alırken Hissettikleri Şeyler:

Rasûlullah (s.a.) vahiy alırken şunları hissediyordu:

1. Bazen bir çıngırak sesi gibi bir şey duyuyordu. Bu vahyin en zahmetlisi oluyordu.

2. Bazen arı uğultusu gibi bir ses işitiyordu.[247]

3. Rasûlullah (s.a.), vahyi ezberleyebilmek için dudaklarını oynatırdı. Daha sonra kendisinden bunu terketmesi istendi (Kıyâme 75/16, Tâ Hâ 20/114). [248]

4. Madenî bir eşyaya vurulduğunda çıkan sese benzer bir ses duyuluyor ve şiddetli ağırlık hissediyordu. [249]

5. Nefsinin coştuğunu söylüyordu. [250]

b) Ashabın Vahiy Gelişini Müşahadesi:

Yukarıda sıralananlar, Rasûlullah'ın (s.a.) kendi hissettikleriydi. Etrafındakilerin hissettikleri ise şunlardı:

1. Rasûlullah'ın (s.a.) vahiy anında biraz uyku kestirmesi -ki çoğu kez böyle gelirdi, [251]

2. Kendinden geçmesi ve soğuk günlerde bile vahiy esnasında terlemesi, [252]

3. Benzinin kızarması, benzinin atması, uyuyan kimse gibi, yahut çıkrık sesi gibi sesler çıkarmas, [253]

4. Gözlerini dikip bakması, [254] kaskatı kesilmesi[255]

5. Başını gömleği ile örtmeye çalışması,

6. Üzerine sekîne inmesi[256] ve vücudunun çok ağırlaşması. [257]

10-Kur'ân Vahyine İtirazlar Ve Bunlara Kur'ân'ın Kendi Cevabı:

Kur'ân, kendisine yöneltilen itirazlara şöyle cevap variyordu:

"İnkar edenler: "Bu Kur'ân uydurmadır, ona başka bir topluluk yardım etmiştir" diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular.

"Kur'ân öncekilerin masallarıdır; başkalarına yazdırıp sabah akşam kendisine okunmaktadır" dediler.

De ki: "Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir. Şüphesiz O, bağışlayandır, merhamet edendir."

Şöyle dediler: "Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, sokaklarda gezer? Ona, beraberinde bulunup uyaran bir melek indirilseydi ya! Yahut, kendisine bir hazine verilseydi, veya besleneceği bir bahçe olsaydı ya!" Bu zalimler, inananlara: "Siz sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediler.

Sana nasıl misaller getirdiklerine bir bak! Onlar sapmışlardır, yol bulamazlar.

Yücedir O Allah ki, dilerse sana bundan daha hayırlısını, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve orada senin için köşkler yapar"[258]

11-Vahiyde Revizyon Ve Kur'ân:

Vahyin', ortamı nazarı itibara alarak yeni bir üslupla, bazı değişikliklerle yeniden indirilmesi bir bakıma normal gözükmektedir. En azından ortamın nazara alınarak muhteva ve üslup değişikliğine gidildiği açık olarak gözlenebilmektedir. Meselâ Kur'ân vahyi için söz konusu ettiğimizde Mekke ve Medine dönemlerine ait vahiylerin hem muhteva hem de üslup bakımından farklı olduklarını görmekteyiz.[259]

a) Kur'ân'da Revizyon İddiası:

Bazı müsteşrikler, Kur'ân'da bazı revizyonların yapılmış olabileceğine dair bir takım yolların açık olduğunu söylemektedirler. Bunun en basit yolu eski bir vahyin bir yenisi ile tamamlanmasıdır. Meselâ,Watt'a göre yahudileri ve hıristiyanları tenkit eden bazı âyetler, ilk nazil oldukları şekliyle yalnız yahudileri hedef almaktaydı. [260] Bunu, Medine'deki ilk günlerin tecrübesine bağlamak mümkündür. Medine'de müslümanlar kesin bir yahudi muhalefeti ile karşılaştıkları halde, hıristiyanlardan hemen hemen hiçbir ciddî tepki gelmemişti. Daha sonra hıristiyanlar da muhalefet göstermeye başlayınca, konuyla ilgili âyet "ve hıristiyanlar" kelimelerinin de ilâvesiyle birlikte yeniden nazil olmuş olabilir.[261]

Doğrusu bazı âyetlerle ilgili sahih hadis ve tefsir kitaplarında yer alan rivayetler böyle bir yoruma hak verdirici mahiyettedir. Meselâ Buhârî'nin de rivayet ettiği Adiyy b. Hâtim'le ilgili hadis[262] böyledir. Yine Buhârî'nin de rivayet ettiği bir başka hadis şöyledir:

"Beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırdedilinceye kadar yiyin için" (Bakara 2/187). âyeti "mine'l-fecri - tan yerinde" kaydı olmaksızın indirildi. Bir takım adamlar vardı ki, oruç tutmak istedikleri zaman onlardan biri ayağına beyaz iplik ve siyah iplik bağlar ve onları görünceye (ayırdedinceye) kadar yemeye devam ederdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, "mine'l-fecri tan yerinde" kaydını indirdi. Böylece onlar, (Allah Teâlâ'nın ipliklerle) gece ile gündüzü kastediğinÎ anladılar".[263]

Bir diğer örnek Nisa 4/95 âyeti ile ilgilidir.

Buhârî'nin beyanına göre el-Berâ şöyle anlatır: "İnananlardan yerlerinde oturanlar ile, mal ve canlarıyle Allah yolunda cihad edenler bir değillerdir" âyeti inince, Rasûlullah (s.a.), Zeyd'i çağırdı ve onu yaz(dır)dı. İşte o anda (görme özürlü olan) İbn Ümmü Mektûm geldi ve şikayet babında mazeretini arzetti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, "gayru ulVd-darar = özürsüz olarak" ilâvesini indirdi. [264] Bu son şekliyle âyet şöyledir: "İnananlardan özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile, mal ve canlarıyle Allah yolunda cihad edenler bir değillerdir. [265]

Namazın farz kılınmasıyla ilgili olarak anlatılan Miraç hadislerinde, ilâhı vahyin -her ne kadar vahy-i metluv kabilinden olmasa da- ancak karşılıklı arzu ve istekler sonucu nihaî şeklini aldığı ve namazın böylece beş vakit şeklinde belirlendiği ifade edilir. [266]

Serahsî (483/1090), bu tür revizyon şeklini "hükmün yerleşmeden önce neshi (nesh kable't-temekkün)" diye niteler ve bu Örneği verir. [267]

b) Kur'ân'da Nesh Ve İnşâ (Unutturma):

Kur'ân, bir tür revizyon denilebilecek nesh ve inşâdan (unuttur-ma) bahsetmektedir. Kanaatimizce bunlar, şeriatlar arası farklılaşmayı gerektiren ortamların farklılığını dikkate almanın tabiî bir sonucudur. Yine kanaatimizce, nazariyeden uygulamaya geçme aşamasında da vakıayı kabullenme ve ortamın gerektirdiği şartları dikkate alma zaruretinin bir gereği olarak bu tür değişikliklere gidilmesi tabiî olacaktır.

ilk bakışta bu tür değişikliklere imkân verilmeyeceğini ifade eden "Benim katımda söz değişmez[268] âyetindeki değişiklikten maksadın, teklifte değil, verdiği haberlerle ilgili olduğu belirtilir. [269]

c) Kur'ân Vahyinin Sünnetle Neshi:

Revizyonun bir başka şekli de Kur'ân vahyinin Rasûlullah (s.a.) tarafından tadil edilmesidir. Bunun imkânsızlığı üzerinde ileride ayrıca durulacaktır. Kur'ân'ın sünnetle neshedilmesi konusunun da aynı anlama geleceğini ve dolayısıyla böyle bir şeyin olmadığını düşünüyoruz. Anayasal kuralların üstünlüğü ve kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı ilkesine benzer bir anlayış, Kur'ân ve diğer kaynaklara nisbetle İslâm'da da mevcuttur. [270]

12-Kur'ân Vahyinin Korunması:

Kur'ân, hem tebliğ aşamasında, hem de tebliğ sonrası dönemde ilâhî koruma altındadır ve bunun için gerekli beşerî önlemler de alınmıştır:[271]

a) Kur'ân Vahyinin Tebliğ Esnasında Korunması:

Vahyi tebliğ etme sorumluluğuna sahip peygamberin, onu gereği gibi tebliğ etmeden kaçınması mümkün değildir. Bu konuda ileri sürülecek iddialar kabul edilemez. [272] Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur.[273]
Vahiy, Allah Teâlâ'nın teminatında olup her türlü şeytan iğvasın-dan da korunmuştur:
"Ey Muhammedi Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allak, şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder. Allah bilendir, hakimdir. [274]
"Batıl, önünden de ardından da ona ulaşamaz. Hakim ve Hamîd katından indirilmiştir. [275]
Ve nihayet "Doğrusu Kitâb'ı biz indirdik, onun koruyucusu elbette biziz. [276]ilâhî buyruğu, onun korunmasını bizzat Allah'ın üstlendiğini, en son olan bu ilâhî kitabın korunması konusunda ilâhî garantinin bulunduğunu ilân etmiştir.
Bu bağlamda Garânîk hadisesi gibi vahyin korunmuşluğuna gölge düşürecek haberleri ciddiye almamak gerekir[277]

b) Rasûlullah'tan (s.a.) Sonra Kur'ân Bütünlüğünün Korunması:

Yine bu ilkeden hareketle ilâhî koruma altında olan Kur'ân'ın bütünü üzerinde daha sonrakiler tarafından çıkartma yapmak gibi, onu tahrif etme, revizyona tabi tutma imkânı olmadığını kabul etmek gerekir.
Şîî müelliflerden Âyetullah Hibetu'd-dîn Muhammed Aliyyu'l-Hu-seynî, Tenzîhu't-tenzîl adlı, Kur'ân-ı Kerîm'in her türlü ilâve ve çıkartmadan, tahrif ve tebdilden korunmuşluğuna dair yazdığı kitabında, bu konuda ortaya attığı vesveseleri dörde ayırır:
1. Kur'ân'ın hâşâ ilâhî vahye dayanmadığı şüphesi,
2. Bunu başaramazsa, tebliğinin salim kalıp kalmadığı şüphesi,
3. Eldeki Kur'ân-ı Kerîm muhtevası itibariyle salim kalsa, vahye dayanmayan hususlar ilâve edilmemiş olsa bile, Kur'ân-ı Kerîm'den bazı âyetlerin çıkarılıp çıkarılmadığı şüphesi,
4.Ve nihayet Kur'ân-ı Kerîm'in mâna bütünlüğü konusunda ortaya koyduğu şüpheler.
Müellif, sonuç itibariyle Kur'ân'da artık-eksik bulunmadığı görüşünün, hem Şia'nın hem de Şîa dışında olan bütün ilim ehinin ortak görüşü olduğunu söyler.[278]
Hal böyle iken bunun aksini çağrıştıracak rivayetlere -sahih hadis kitaplarında da olsa- itibar etmemek gerekir. [279]
Hz. Âişe (r.a.) şöyle demiştir:
"Bilinen on defa emzirme haramlık hükmü/doğurur[280] âyeti, indirilen Kur'ân meyanında idi, sonra bu "beş bilinen emme" ile neshedildi. Rasûlullah (s.a.) vefat ettiğinde, onlar Kur'ân meyanında okunmakta idi. [281]
Hz. Âişe'nin "Bu hüküm, benim yatağımın altında bulunan bir sahîfede yazılı idi. Rasûlullah (s.a.) dünyadan göçünce biz onu teçhiz ve tekfinle meşgul iken, tavuklar (dâcin) girerek bu sahifeyi yemişler" dediği de rivayet olunur. [282]
Doğrusu, eğer, tavukların yemesiyle bile Kur'ân'dan bazı âyetler gidecekse, ounun ilâhî korunmuşluğunun garantisi nerede kaldı?!
imam Mâlik, bu hadisi Muvatta'ma alır, ancak sonunda bu hadisin uygulamaya muvafik olmadığını söyler. [283]
Serahsî, Rasûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra hem tilâvetin hem de hükmün neshine imkân verme anlamına gelen bu sözün uydurma olduğunu söyler ve böyle bir sonuca ulaştıracak olan bu sözü sahih bulmasından dolayı İmam Şafiî'yi eleştirir.[284]
İbnu'l-Humâm da, imam Şafiî'nin anladığı anlamda bu sözün, Râfızüerin, "Rasûlullah'tan (s.a.) sonra Kur'ân'dan pek çok şey kaybolmuştur; sahabe bunları gizlemiştir" şeklindeki iddialarına hak verdireceğini söyle. [285]
Bu rivayeti "on türlü süt akrabalığı" şeklinde yanlış bir yere oturtan (X Rıza Doğrul, süt anneliği kurumunun çok yaygın olduğu Arap toplumunda sütharamlığı gibi evlenmeyi yakından ilgilendiren böylesi bir hükmün sadece bir kişinin bilgisi dahilinde olmasının bu sözün uydurmalığına en büyük delil olduğunu ve gerçekten böyle bir şey olsaydı, Hz. Âişe'nin gerek babasının zamanında ve gerekse Hz. Osman'ın zamanında yapılan Kur'ân'ın cem ve tertip edilmesi sırasında Zeyd'e müracaat ederek, böyle bir âyetin varlığından söz edeceğini söyler. [286]
Bir başka örnek: Ebu'l-Esved anlatır: Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Bas-ralılarm hafızlarına haber gönderdi. Bunun üzerine Kur'ân-ı Kerîm'i iyi okuyan üçyüz hafız gelerek onun yanına girdiler. Ebû Mûsâ onlara: "Sizler Basralıların en iyileri ve hafızlarısınız. Kur'ân'ı tilâvet edin. Sakın uzun süre Kur'ân okumayı ihmal etmeyin. Sonra sizden öncekilerin kalpleri gibi sizin de kalpleriniz katılaşır. Biz vaktiyle bir sûre okurduk. Onu gerek uzunluk ve gerekse şiddet bakımından Berâe sûresine benzetirdik. Sonra o sûre bana unutturuldu. Yalnız şu kadarı ezberimde kaldı: Ademoğlunun iki vadi dolusu malı olsa, mutlaka bir üçüncüsünü daha isterdi. Ademoğlunun karnını ancak toprak doldurur'.
Bir sûre daha okurduk, onu "müsebbihâf[287] denilen sûrelerden birine benzetirdik. Bana o da unutturuldu. Ancak o sûreden şu âyet ez-berimdedir: 'Ey iman edenler! Yapmadığınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Sonra bunlar boyunlarınıza bir şehâdet olarak yazılır da, kıyamet gününde onlardan sorumlu olursunuz'. [288]
Üçüncü ve son örnek olmak üzere Hz. Ömer'e atfedilen sözde "recm" âyetini hatırlayalım. Rivayete göre Hz. Ömer minberi üzerinde otururken şöyle demiştir:
"Hiç şüphe yok ki Allah, Muhamraed'i (s.a.) Hak ile göndermiş ve kendisine kitabı indirmiştir. Ona indirilenlerden biri de recm âyetidir. Biz bu âyeti okuduk, onu belledik ve anladık. Rasûlullah (s.a.) recmetti, ondan sonra biz de recmettik. Ama insanların üzerinden uzun zaman geçerse korkarım ki biri, 'Biz Allah'ın kitabında recmi göremiyoruz' der de Allah'ın indirdiği farizayı terketmekle sapıklığa düşerler. Gerçekten erkek ve kadınlardan zina eden kimse üzerine -muhsan olmak, beyyine veya gebelik yahut itiraf bulunmak şarıt ile- recim Allah'ın kitabında haktır.[289]
Buhârî'nin rivayetinde Hz. Ömer şöyle devam eder: Sonra biz Allah'ın kitabı meyanında olmak üzere şunları da okurduk: "Lâ tergabû an âbâikum, fe innehû kufrun bikum. [290]
Bu rivayette geçen "Allah'ın kitabı" sözünden maksadın, "Allah'ın hükmü" demek olabileceğini ifade edenler[291] karşılık, Ömer Rıza
Doğrul şöyle demektedir:
Güya Hz. Ömer, zâni ile zâniyenin taşlanması icabettiğini ifade eden bir âyet duymuş, fakat buna Kur'ân'da tesadüf etmemiş.
Kur'ân'ın toplanmasında en büyük hizmeti, en büyük himmeti geçmiş olan Hz. Ömer, hilafeti zamanında Kur'ân nüshasının muhafızı bulunuyordu. O halde nasıl olur da Kur'ân'dan bir âyet hazfedilmiş olur? Hz, Ömer'in böyle bir söz söylemesine imkân tasavvur olunamaz. O halde bu rivayet de esassızdır. Unutmamalıyız ki bu gibi rivayetler bilâhare zındıklar tarafından uydurulmuştur. [292]
Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Görülüyor ki, bazı rivayetler, sahih kaynaklarımızda da olsa Kur'ân'ın bütünlüğüne ve korunmuşlu-ğına gölge düşürecek mahiyettedir. Bu gibi haberlerin tekrar gözden geçirilmesine zaruret vardır. Bir hüküm korunacak diye, dinin esasını zedeleyecek, bindiğimiz dalı kesme kabilinden olacak rivayetlere yapışmanın bize sadece zararı olacaktır.
İmam Şâtıbî, Muvafakat adlı değerli eserinde bu konuda - özetle- şöyle der:
Kutlu İslam şeriatı masumdur; hata ve tahriften korunmuştur. Onu tebliğ eden Hz. Peygamber (s.a.) de masumdur. Nitekim, icmâ ettikleri konularda, onun ümmeti de masum bulunmaktadır.
Bu hususu iki açıdan delîllendirebiliriz:
1.Bu hususa açıkça ya da dolaylı olarak delâlet eden deliller vardır: "Doğrusu Kitâb'ı biz indirdik, onun koruyucusu elbette biziz.[293] "Bu kitâb, ... âyetleri kesin kılınmış (sağlama bağlanmış) kitaptır. [294] âyetlerini Örnek olarak alabiliriz.
öbür taraftan da: "Ey Muhammedi Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder. [295] buyurmuştur. Bu âyetlerde Yüce Allah, kendi âyetlerini korumakta ve onları tahkim etmekte, sağlama bağlamakta olduğunu; böylece onların başkalarıyla karışmasını önlediğini, onlara yapılacak herhangi bir müdâhaleye meydan vermediğini, neticede onları her türlü tahriften koruduğunu belirtmiştir.

Yüce Allah, "Bugün, size dininizi ikmal ettim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için îslâmiyeti beğendim. [296] âyeti ile de, inzal ve tebliğin başarıyla tamamlandığını ifade buyurmuştur. [297]
2.Rasûlullah (s.a.) zamanından bu tarafa kendisini gösteren ve İslam şeriatının her türlü tahrif ve değiştirmelerden korunmasını garanti eden ilmî ve koruyucu faaliyetler: Yüce Allah, İslam şeriatının - bir bütün olarak ve tüm ayrıntılarıyla- korunması, ona yönelik her türlü saldırıların önlenmesi ve onun müdâfaa edilmesi için her türlü vesileyi yerinde ve eksiksiz olarak yaratmıştır.
ilâhî temel kaynak olan Kur'ân'ın korunması için, (yazı ile korunması yanı sıra) onu bütünüyle ezberleyen hafızlar yaratmıştır. Öyle ki, ona tek bir harf eklenecek olsa, bırakın bu işin mütahassısları olan büyük kıraat âlimlerini, hafiz olan küçücük çocuklar bile, onu derhal bulur ve çıkarırlar.[298]
Şâtıbî, daha sonra Kur'ân'a dayalı diğer ilim dallarında da duru-jnun aynı olduğunu söyler.[299]

13-Kur'ân Vahyinin Kıstaslığı:

Kur'ân'ın tarihî bir gerçek olarak tahriften korunmuşluğu, vahiylerin özde ve esasta bir olması ilkesi gereği, -sünnet yanında- diğer kutsal kitaplar için de bir kriter olarak kullanılması imkânını verir. Bu noktadan hareketle, önceki kutsal kitaplarda yer alan, dinin özü ve esasıyla bağdaşmayacak, peygamberlerin peygamberliklerini zedeleyecek, şeref ve haysiyetlerini rencide edecek vb. haberlerin asılsızlığı ortaya konulmuş olur. [300]

14-Kur'ân'ın Kaynak Değeri Ve Temel Oluşu:

Kur'ân, İslâm hukukunun olduğu gibi, bütün islâmî bilim ve disiplinlerin de temel kaynak kitabıdır. Her şey islâmîliğini ve meşruluğunu bu temel kitaptan alır. Ona dayandırılmayan hiçbir delil, hiçbir hüküm, hiçbir görüş, hiçbir kurum meşru sayılamaz. Bu konuda İmam Şâtıbî, şöyle der:
Kitap, şeriatın külli esaslarını teşkil eder, İslâm ümmetinin belkemiğini oluşturur; o hikmet pınarı, peygamberlik mucizesi, gözlerin ve kalplerin nurudur; Allah'a ondan başka giden yol yoktur, onsuz kurtuluş imkânsızdır, ona muhalif bir şeye yapışmak yoktur. Bütün bunlar delil ikamesine ihtiyaç göstermeyecek kadar açık-seçik şeylerdir.
Durum böyle olunca, şeriatın küllî esaslarına vakıf olmak, onun yüce maksatlarını kavramak ve din âlimlerinden olmak isteyen bir kimsenin zorunlu olarak gece gündüz Kur'ân'ı kendisine yoldaş edinmesi, onu hem nazarî hem de amelî olarak kendisine rehber edinmesi ve üzerinde düşünüp çalışması gerekecektir. [301]

a) Kur'ân'ın İlgi Alanı:

Kur'ân, âlemlerin Rabbinden bütün insanlığa gelen bir kitap olması yanında hayatın her alanını da kucaklar. Adını ya da prensibini koyarak ilgi alanına almadığı hiçbir saha yoktur; çerçeve boşluğuna asla yer verilmemiştir. Nitekim İmam Şâfîî bunu şu sözüyle açıklar: "Allah'ın dinine mensup herhangi bir kimsenin başına şöyle ya da böyle bir olay gelsin de, Allah'ın kitabında ona ışık tutacak delil bulunmasın, bu mümkün değildir.[302]
"Sana her şeyi açıklayan ve müslümanlara doğruyu gösteren bir rehber, rahmet ve müjde olarak Kur'ân'ı indirdik[303] âyeti bunu açıkça İfade etmektedir.[304]

b) Kur'ân'da Evrensellik Ve Tarihsellik:

Kur'ân, son vahiy olması hasebiyle evrensellik arzetmek zorundaydı. Bütün zamanların ve mekanların kutsal kitabı olması onun bu özelliğe sahip olmasına bağlıdır.
Kur'ân'm yedinci asırda inmiş olduğu ve o devrin cahil Arap toplumunu muhatap aldığı bir gerçektir. Yine içeriğinde çeşitli tarihî olaylara atıflarda bulunması, sorulan sorulara cevap vermesi, keza onun zaman ve mekan unsurları içeren bazı öğeleri içinde bulunduruyor olması birer hakikattir.
Bütün bunlara rağmen onun tarihte kalmış, günümüze taşınması imkânı olmayan, çağımız için herhangi bir değer taşımıyan bir kutsal kitap olduğu şeklinde ileri sürülen ve ilmî bir değeri olmayan iddiaları kabul edecek değiliz. "Kur'ân, çağımız için yeterli değildir" diyenler bu iddialarım -mü s hım anların geri kalmış olmalarının ötesinde- ne bilimsel, ne de tarihî bir delil ile tem ellendirmiş değillerdir. Müslümaların hali hazırdaki gerilikleri ise, karşı görüşte olanlara göre Kur'ân'ı gerçek anlamda yorumlayanı amanın bir sonucudur. Nitekim aynı müslüman-larm görkemli bir tarihe sahip olmaları bunun tarihî bir kanıtıdır. Vahyin bizatihi kendisi bir değer olmakla birlikte, gereği gibi okunup anlaşılmadığı zaman ilerlemeye engel de olmaktadır. Bu engellik vahyin özünde olmayıp, onu okuyanların gözlerinde, bakış açılarmdadır. Işığı arkalarına tutan insanların kendi gölgelerinden korkmaları gibi bir Şey.
Biz bu konuda dengenin iyi kurulması, nassların içerdiği zaman ve mekan unsurlarının bizatihi kendilerinin değil onların arkasında bulunan ilke ve manaların, esasların iyi anlaşılması gerektiğine inanıyoruz. Bu bağlamda tarihî gibi görünen nassların dahi bir metot vermeleri,
ilkelere ışık tutmaları bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gerektiğini düşünüyoruz.[305]

c) Kur'ân Ve Muhtevasındaki Evrensellik-Tarihsellik Dengesi:

Kur'ân'ın getirdiği hukuk nizamı (şeriat), dinin bedenlenmiş şeklidir. Beden, ruhu taşıyan kozmik binektir. Ruh bedenle kâimdir. Bu itibarla beden de, ruh gibi korunmaldır. Buna karşılık bedenle elbise birbirine karıştırılmamalıdır.
Şeriatlarda tekâmül vardır. Kur'ân'm getirdiği son şeriat, dinin en mükemmel şeklidir. Bu mükemmelliğin sebebi; ilke, esas, amaç bakımından çerçeve boşluğuna meydan vermemesi, bu çerçevede akla (icti-hâd) geniş bir yer ve rol vermesi, aklı vahyi günümüze taşıyıcı araç görmesidir.
Kur'ân, hayatı bütün olarak ele alır. Şeriat, itikat ve ibadet boyutunda ayrıntılarla, muamelâtta ilke ve esaslarla düzenlemelere girer. Nihâî amaç, bireyleri ve toplumu ahlâkî kemâl haline ulaştırmaktır.
Muamelât alanında asıl olan maslahattır (taabbudîlik dışı oluş). Ancak neyin maslahat olduğunun ölçütlerini bizzat vahiy koyar. Akıl âdil bir terazidir; fakat kime ne kadar tartılacağını yani "hak"km ölçütlerini kendisi koyamaz. Akla ve tecrübeye dayalı bilim ise özünde değer hükümleri taşımaz.
Şeriatın hem zaman hem de mekan boyutunda evrenselliği, değiştirilmesi asla istenmeyen kimlik göstergeleri (şeâir) -kıble ve bazı haramlar gibi-, ibadetler, Kur'ân'da yer alan cezaî hükümler[306]ve benzeri olmazsa olmaz rüknü kabilinden olan şeylerin korunması ile olur. Bunların uygulama sırasında coğrafî ya da kavmî renk tonlarına sahip olması tabiîdir.
Vahiy kaynaklı bu hukukî yapı, medeniyet yolunda ilerlerken ayağımızı sağlamca basacağımız sabit bir zemine sahip olma imkânı verir. Beşer ufkunda müteâl (aşkın) ilkelere sahip olan bu sistemde iktidarı ele geçiren güç odaklarının dünya görüşlerinin hukuk sistemi haline gelmesi, bunun sonucunda hukukta hem sabit esasların olmaması, hem de çok önemli olan hukuka saygı -iman düzeyinde- ilkesinin kaybedilmesi gibi çıkmazlar yaşanmaz. [307]

B) SÜNNET

1-Sünnetin Tanımı:

a) Sünnetin sözlük anlamı:
Sünnet, sözlükte tutulan yol, hal, tavır, gidişat, çığır, kanun... gibi anlamlara gelir.[308]
Kur'ân'da ise "sünnet" kelimesi ise genelde değişmez kanunlar için kullanılmıştır. [309]
b) Sünnetin terim anlamı:
Sünnet kelimesi bir ıstılah olarak şu dört anlamda kullanüagelmistir:
1 Sadece Hz. Peygamber'den (s.a.) nakledilegelen, bizzat Kuran tarafından ele atamayan, aksine Hz. Peygamber (s.a.) tarafından beyan edilen şeyler. Bunların Kur'ân'ın genel olarak getirdiği esasların beyanı mahiyetinde olup olmaması arasında fark yoktur.
2.«Bid'at» karşıtı şeyler»»». Meselâ bir kimse Hz Peygamberin (s.a.) davranışına uygun harekette bulunduğu zaman "Falan kış, sünnet üzeredir" denilir. Burada söz konusu davranış şeklinin Kuranda açıklanmış olup olmaması arasında îarK vokluı. [310]bulunduğu zaman ise «Falan kişi bid'at üzeredir" denilir.
Sahabenin işleyegeldikleri şeyler. Bu durumda sünnet diye isim evlerin Kitap'ta veya sünnette olup olmamasına da bakıldu mamaktadır. mürsel maslahatlar ve istihsâna dayalı uygulamalar netin bu sonuncu kullanılış şekli altına girer.
Sünnetin sahabe uygulaması anlamında kullanılışı, "Sünnetime ve , te erdirilmiş râşid halifelerin sünnetine yapışın.[311] örneğinde lduğu gibi bizzat hadislerde de görülmektedir:
Buna göre sünnet sözcüğünün şu dört anlamı olmaktadır:
1. Hz. Peygamber'in (s.a.) sözleri,
2. Fiilleri,

3. Tasvipleri (ikrar, onay).
Usûlcülere göre sünnet denilince işte bu üç şey akla gelir. [312]
4. Sahabe ve halifelerden nakledilen uygulamalar. [313]

2-Sünnetin Kaynağı Ve Temellendirilmesi:

Yaygın olan görüşe göre[314] sünnetin kaynağı vahiydir; bütün çeşitleriyle sünnet Allah'ın Rasûlullah'a (s.a.) indirdiği vahyin ürünüdür. Veya en azından vahyin onayını alarak vahiy mertebesine yükselmiştir. Pek çok yerde ulûhiyyetle yan yana zikredilen[315] peygamberlik müessesesinin tabiatı bunu gerektirir.[316]

a) Nübüvvetin Mahiyeti:

Fazlur Rahman'm ifadesiyle, Allah'ın peygamberleri, her varlığın en son kaynağı olan bir varlıktan çıkan ve kalplerini, eşyayı normal insanların görüşünden daha farklı bir şekilde görmelerini ve bilmelerini sağlayan nûr ile dolduran, özel ve olağanüstü bir gücün alıcılarıdır. Bu güç, aynı zamanda bütün bir insanlığın ve toplumların hayatına yön veren ve yaşayışlarını değiştiren belli bir davranış tarzını seçmelerinde onlara kesin karar verdirir.[317]
Nübüvvet ayrıcalığı ile peygamberlerin herkesin uyku esnasında gördüklerini, uyanık iken görebilmeleri inkâr kabul etmez. Yani onlar, ruhları cismani meşguliyetlerden âzâde olduğu ve kolayca kudsî âlem ile irtibat kurabildikleri için, söyledikleri sözler, gerçekte vaki olan hadiselere uygun fikirleri ifade,eden, şiire benzeyen sözlerle hitap eden kimseler (melekler) görürler. Çoğu defa bu hususî hal, onlarda kolayca harekete geçebilen teşekkül etmiş bir meleke haline gelir. [318]
Rasûlullah'm sahip olduğu bu velayet, Cibril[319] vasıtasıyla aldığı vahiyden başka doğrudan doğruya vahiy alma imkânı da verir. Kudsî hadisler bu kabildendir. [320]

b) Sünnetin Vahiy Oluşu:

Muhammed Hamidullah'ın da ifade ettiği gibi teamüle ve hukukî anlayışa göre bir elçi, onu gönderen gibi addedilir ve hatta elçinin sözü onu memur edenin şahsen söylediği söz gibi kabul edilir. Bütün siyaset ve elçilik hukuku işte bu karineye istinad eder. Sünnet meselesinde bu eski içtimaî mefhum Kur'ân'da sık sık tekit olunmuştur: "Elçinin (peygamberin) getirdiği şeyi alınız ve sizi menettiği şeyden de çekinip kaçınız"[321]Bu ve benzeri âyetler, Hz. Peygamberin sünnetinin Allah'ın emir ve nehyi yanında yer aldığını gösterir. [322]

c) Sünnetin Okunmayan Vahiy Oluşu:

Bu görüşe dayalı olarak vahiy ikiye ayrılır:
1. Vahyi methivv (tilâvet olunan vahiy},
2. Vahyi gayri metluvv (tilâvet olunmayan vahiy). Benzeri bir ayırım da:
1. Vahyi celî -ki bu Kur'ân olmaktadır-,
2. Vahyi hafi -kudsî[323] ve nebevi hadisler bu kısımdandır şekedir[324]
Muhammed Hamidullah bu ayırım hakkında şöyle der: Vahiy, bizzat Rasûlullah Muhammed (s.a.) tarafından gayet açık bir şekilde iki sınıfa ayrılmış bulunmaktadır:
1. Bazı durumlarda o: "Bu Allah'ın kalındandır; onu yazı ile tespit edin, ezberleyin ve namazlarınızın belli yerlerinde tilâvet edin" diyor. İşte bu işaret ettiği şey, Kur'ân-ı Kerîm çerçevesine girer.
2. Diğer bazı durumlarda ise o: "Bunu şöyle yapın" diyor ve hatta bazen hiçbir söz (hadîs) sarf etmeksizin sadece belli bir şekilde hareket edip işliyordu ve bütün bu gibi durumlarda yazı ile tespit emrini vermiyordu. İşte bu halde karşımıza Vahyi Mevluvv ile Vahyi Gayri Metluvv farkı çıkar; bu ikinci sınıfa girenler, umumiyetle Hz. Peygamber'in "hareket", "iş" ve "tutumlar"ıra dair anlatılanlar, Hadîs yahut bundan farklı bir mâna taşımayan Sünnet şeklinde adlandırılırlar. [325]
Bu şekildeki taksim İmam Şafiî'den öncesine kadar uzanmaktadır. İmam Şafiî, dininden, aklından ve ilminden razı olduğunu söylediği bir zatın şöyle dediğini söyler:
"Allah'ın Rasûlullah'a (s.a.) emri iki şekilde olur:
1.Vahiy. Ona indirir, Rasûlullah (s.a.) da onu insanlara okur.
2. Risâlet. Allah'tan Rasûlullah'a (s.a.) şunu şunu yap diye emir gelir; o da gereğini yapar".
İmam Şafiî, bu görüş sahibinin muhtemelen, "Allah sana Kitâb'ı ve Hikmet'i indirmiş ve sana bilmediğni öğretmiştir[326] âyetine istinad ettiğini ve ondan "Kitâb"dan maksadın vahiy, "Hikmef'ten maksadın da risâlet yoluyla Allah'tan getirilen şeyler olduğunu çıkardığını söyler. [327]
Görüldüğü gibi bu ayırımda, vahyin okunan ve okunmayan şeklinde ikiye ayrıldığı açıkça gözükmektedir.
Bu taksim zamanla giderek yerleşmiş ve vahiy denilince hemen bu iki kısım akla gelir olmuştur.
Aynı konuda Süyûtî (911/1505), Cüveynî'den (478/1085) şu nakilde bulunur:
Allah'ın indirilmiş kelâmı iki kısımdır.
1. Allah, Cibril'e: "Gönderilmekte olduğun peygambere, 'Allah sana şunu şunu emrediyor' de!" buyurur, Cibril muradı ilâhîyi anlar ve sonra o peygambere iner ve ona Allah'ın buyruklarını iletir. Cibril'in ilettiği ibare, aynısıyla Allah'ın kendisine iletmesini emretiği ibare değildir. Bu aynen bir hükümdarın güvendiği birisini kendi namına elçi olarak tebasma göndermesi ve elçinin de hükümdarın arzusunu kendi ifadesiyle iletmesi gibidir.
2. Allah, Cibril'e: "Peygambere git ve şu kitabı ona oku!" buyurur, Cibril kitabı alır sonra o peygambere iner ve onu olduğu gibi bir harfini dahi değiştirmeden aynısıyla okur. Bu da aynen, hükümdarın gönderildiği kimseye okunmak üzere bir ferman göndermesi ve görevlinin fermanı aynen ona olduğu gibi okuması şeklinde olur.
Süyûtî, Kur'ân vahyinin işte bu kısımdan olduğnu, birinci kısmın ise sünnet olduğunu söyler ve ekler: İşte bu yüzdendir ki Kur'ân'ı mâna ile okumak- caiz değil iken, sünneti mâna ile rivayet etmek caizdir. Çünkü Cibril onu, Rasûlullah'a (s.a.) sadece mâna olarak iletmiştir. [328]

d) Kur'ân Vahyi İle Sünnet Vahyi Arasındaki Fark:

Buna göre Kur'ân vahyi ile sünnet vahyi arasında sadece i'câz ve ibadetlerde okunma, abdestsiz el dokunma gibi konularda kısaca nazm bakımından[329] fark bulunmaktadır. [330] Yoksa aralarında bir mahiyet farkı yoktur. Bu özelliğinden dolayı sünnet, Kur'ân'ı beyan yanında - bazılarına göre- nesh dahi edebilir. [331]
Muhammed Hamidullah bu konuda şöyle der:
Nazarî olarak Kur'ân ve Hadis, cemiyet ile ilgili hususlarda hemen aynı değeri taşır. Müslüman bir kimse bu prensip dışmda düşünemez. Fakat tatbikî yönden bir ayırım ortaya çıkar ki bu, delil ve ispat meselesinden doğmaktadır: Rasûlullah'ın (s.a.) sağlığında, olayların bizzat şahidi olan sahabî bir kimse için bu konuda bir müşkil yoktu; fakat sonraki devirlerde gerek Kur'ân'm ve gerekse Hadîs'in sahih olarak muhafazası farklı bir şekilde gelişmiştir. Bugün her şeyden önce RasûluUah Muhammed'e (s.a.) bağlanan bir hadisin sahih olup olmadığı araştırılır, şayet doğru ise bu hadîs tatbikî bir değer kazanır; uygulanması gerekir.[332]

e) Sünnetin Vahiy Oluşunun Delili:

Genelde sünnetin vahiy oluşuna delil[333] olarak ileri sürülen "Batmakta olan yıldıza and olsun ki, Arkadaşınız (Muhammed) sapmap iş ve azmamıştır. O, kendilğinden konuşmamaktadır. Onun konuşması
[334]ancak, bildirilen bir vahydir. âyeti, kanaatimizce sünnet hakkında olmayıp Kur'ân vahyi hakkındadır. Bu itibarla biz, sünnetin vahiy oluşuna delil olarak aşağıdaki hususların kullanılmasını uygun buluyoruz:[335]

i.Rasûlullah'ın (s a.) Beyanı:

Rasûlullah (s.a.), kendisinin vahiy yoluyla bilgilendirildiğini çeşitli münasebetlerle belirtmiştir. Meselâ bir yahudi gelip ona çeşitli sorular sormuş ve Rasûlullah'ı (s.a.) verdiği cevaplarda tasdik edip çekip gitmişti. Onun arkasından Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Hakikaten bu adam bana soracağını sordu. Aslında ben onun sordukları hakkında bir şey bilmiyordum. Ama Allah onları bana bildirdi.[336]
Bir başka münasebetle şöyle buyurmuştur: "Allah bana sizin alçakgönüllü olmanızı vahyetti. [337]
Örnekleri çoğaltmak mümkündür.[338]

ii. Ashabın Ve Daha Sonra Râvînin Beyanı:

Çeşitli vesilelerle ashap, Rasûlullah'ın (s.a.) davranışının vahye dayalı olduğunu ifade ediyorlardı. Meselâ Hz. Âişe (r.a.), bir arada yaşamış olmamalarına rağmen en çok Hz. Hatice'yi (r.a.) kıskandığını ifadeden sonra, Rasûlullah'a (s.a.) onun hakkında vahyolunduğunu ve ona cennette bir konak verileceği müjdesinde bulunulduğunu söyler. [339]
Tâvûs (106/724), bizzat vahiy yoluyla inmiş bulunan diyetlere dair bir yazılı metine sahip olduğunu söylerdi. Rasûlullah'ın zekat (sadaka) ve diyetle İlgili hükümleri hep vahiyle gelmişti. [340]

iii. Sünneti Cibril'in Getirdiğinin Belirtilisi:

Sünnetin bizzat Cibril tarafından getirildiğini ifade eden beyanlar vardır:
Evzâı (157/774), Hassan b. Atıyye'den şöyle dediğini nakleder: "Vahiy Rasûlullah'a (s.a.) inerdi. Onu tefsir eden sünneti de ona Cibril getirirdi. [341]
Ebû Dâvûd (275/888) ve Beyhakî (458/1066) şöyle bir rivayete yer vermişlerdir:
"Cibril, Rasûlullah'a (s.a.) aynen Kur'ân'ı indirdiği gibi sünneti de indirir ve ona Kur'ân'ı öğrettiği gibi onu da öğretirdi.[342]
Hadislerde de Cibril'in Kur'ân vahyi dışında emir ve telkinlerde bulunduğu belirtilir. Meselâ komşuya iyi davranüması konusunda Cibril hep tavsiye ve telkinde bulunurdu; o kadar ki Rasûlulîah (s.a.) komşunun neredeyse varis kılınacağını zannetmişti. [343]
Cibril, ilk vahyi getirdiğinde Rasûlullah'a (s.a.) abdest almasını ve namaz kılmasını öğretmişti. [344]
Hac esnasında yine Cibril gelmiş ve telbiye yapılırken seslerin yükseltilmesi emrini vermesini istemişti. [345]
Allah katından gelen bir ziyaretçi (Cibril) hac esnasında kutlu Akîk vadisinde namaz kılmasını emretmişti. [346]
Beş vakit namazın vaktini Cibril öğretmişti. [347]
Isrâ ve miraç yolculuğunda Rasûlullah'a (s.a.) bizzat Cibril rehberlik etmişti. [348]
Cibril gelmiş, Rasûlullah'ın (s.a.) elini tutmuş ve ümmetinin gireceği cennet kapısını göstermişti. [349]
Her kim Rasûlullah'a (s.a.) salât ve selâm ederse, Allah'ın da o kimseye salât ve selâm (rahmet ve mağfiret) edeceği müjdesini Cibril vermişti. [350]
Uhud'da şehit düşen Hz. Hamza'nın (r.a.) adının yedi gök ehli tarafından, "Hamza b. Abdulmuttalib, Allah'ın ve Rasûlünün arslanıdır" Şeklinde levhalaştırıldığım Cibril söylemişti. [351]
Kureyzaoğulları seferini bizzat Cibril başlatmıştı. [352]
Meşhur Cibrîl hadisinde[353] soruları yönelten ve tasdik eden de Cibril'di.
Bu ve benzeri örnekler, bütün hadislerin Cibrîl tarafından getirilmese de, Cibrîl tarafından getirilen hadislerin bulunduğunu açıkça ortaya koyacak mahiyettedir.
Abdulganiy Abdulhâlik, Rasûlullah'a (s.a.) Kur'ân dışında vahiy geldiği konusunda icmânm da bulunduğunu söyler. [354]

f) İslâm Bilginlerince Sünnet-Vahiy İlişkisi:

Evzâî şöyle derdi: "Sana Rasûlullah'tan (s.a.) bir hadis ulaştığı zaman, sakın ha başka bir şeyle hükmetme; çünkü Rasûlullah (s.a.) Yüce Allah'tan bir tebliğci idi. [355]
Daha önce îmam Şafiî'nin, bir zatın, Allah'ın Rasûlullah'a (s.a.) emrinin, i. Vahyi (metluvv), ii. Risâlet (Vahyi gayri metluvv) şeklinde iki çeşit olduğunu, bunların Nisa 4/113 âyetinde geçen "Kitâb" ve "Hikmef'e tekabül ettiğini söylediğini görmüştük. [356]
Yine İmam Şafiî'nin beyanına göre bir başkası şöyle demiştir:
"Rasûlullah'm (s.a.) sünneti ya vahiydir, ya vahyin beyanıdır, ya da Allah'ın kendisine tevdî etmiş olduğu bir durumdur (emr). Bu kendisine has kıldığı nübüvvete ve buna dayalı olarak ilham ettiği hikmete dayanır.
Sünnet, hangi yaklaşım esas alınırsa alınsın, Allah insanlara Rasûlullah'a (s.a.) itaat etmelerini farz kılmış ve sünnetin gereği ile onları ilzam etmiştir. Sünnet Kur'ân'ın açıklamasıdır; bu açıklama ise ya Allah'tan gelen "risâlet" yoluyla, ya "ilham"\a ya da kendisine "tevdi eylediği bir emir" ile gerçekleşir. [357]
İbn Hazm'ın (ö. 456/1063) görüşü:
"...Bizim Allah'tan Rasûlüne gelen vahyi iki kısma ayırmamız doğru olur;
Birincisi nazmı, tertibi itibariyle mu'ciz olup, ibadetlerde tilavet olunan vahiydir ki, bu Kur'ân'dır.
İkincisi de rivayet edilip nakledilen ve nazmı itibariyle mu'ciz olmayan, fakat "okunan" vahiydir ki, bu da Rasûlullah'tan (s.a.) bize gelen hadislerden ibarettir. Allah birinci tür vahiy olan Kur'ân'a uymamızı emrettiği gibi, ikinci tür vahye uymamızı da emretmiştir. Vahyin bu iki türü arasında bir fark yoktur.
Kur'ân ve sahih hadisler, birbirine bağımlı olup, Allah'tan olma bakımından aynıdırlar; itaat edilmesi gerektiği açısından da ikisinin hükmü aynıdır".[358]
Hanefî imamlarına göre sünnet-vahiy ilişkisi:
Genelde Hanefî kitaplarında rastlanan taksime göre ise vahiy aşağıdaki kısımlara ayrılır:
1. Zahir vahiy. Vahyin zahir kısmı üç çeşittir:
1. Melek lisanıyla gelen, kulakla algılanan ve Allah'tan geldiği kesin bilinen vahiy. Bu kısmı Kur'ân vahyi oluşturur.
ii. Kelamsız, melek tarafından yapılan işaretle peygambere açıklanan vahiy. "Şüphesiz Rûhu'l-kuds kalbime üfledi ki, hiçbir canlı rızkını tamamlamadıkça ölmeyecektir. Şu halde Allah'tan sakının ve rızkınızı güzel yollardan arayın"[359] hadisi bu kabildendir. Buna "hâtıru'l-melek" denilir.
iii. ilham. Rasûlullah'ın (s.a.) kalbinin en ufak bir kuşkuya mahal kalmayacak şekilde ilâhî te'yîde mazhar olmasıdır. Bu, onun kalbine bir nurun doğması ve bu sayede meselenin hükmünü açık bir şekilde elde etmesi yoluyla olur. "İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği ile (bimâ erâkellâh) hükmedesin diye Kitâb'ı sana hak olarak indirdik[360] âyetinde vahyin işte bu kısmına işaret olunmaktadır.
Bu kısımların hiçbirinde ümmetin ona iştiraki söz konusu değildir. Bu yollarla vahye ulaşmak sadece Rasûlullah'a (s.a.) mahsustur.
Bunların hepsi de hüccettir. Evliyâullahın mazhar olduğu ilhamlar bu kısımdan sayılmaz ve kendisinden başkasını bağlamaz.
2. Bâtın vahiy. [361]Bir de vahiy mesabesinde olan kısım (mâyüşbihu'l-vahy) vardır ki bu da Rasûlullah'ın {s.a.) re'y ve içtihadı sonucu ulaştığı hükümlerdir. Onun hata üzere bırakılmaması, devamlı vahyin kontrolünde olması, bu kısımdan olan hükümleri de vahiy mesabesinde kılmaktadır. Ümmetten diğerlerinin içtihadı ise bu hükümde değildir; çünkü onların yanılma ihtimalleri vardır. [362]
Görüleceği üzere bu taksime göre de sünnet sonuçta bütünüyle - ictihâdî de olsa- vahye çıkmaktadır.
Şâtıbî'ye (790/1388) göre sünnet-vahiy ilişkisi: Sünnet vahiy ilişkisiyle ilgili olarak Şâtıbî de şöyle der: Hadis; ya katkısız Allah'tan gelen bir vahiydir, ya da Hz. Peygamber (s.a.) tarafından yapılmış bir ictihaddır; ancak bu durumda o Kitap ya da sünnetten sahih bir vahye dayandırılmış ve onun kontrolünden geçmiştir.
Kur'ân-Sünnet bütünlüğüne de değinen Şatıbî şöyle devam eder: Her iki takdire göre de hadisin Allah'ın kitabı ile çelişki halinde olması mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) kendi heva ve heveslerinden esinlenerek konuşmaz; onun konuşması ancak kendisine ilkâ edilen bir vahiydir.
Hz. Peygamber'in (s.a.) hata etmesini caiz gören görüş üzerinden yürünse bile, o asla hatası üzerinde devamlı bırakılmaz, derhal tashih edilir ve sonunda o mutlaka doğruya döner. Dolayısıyla ondan sâdır olan hadisler içerisinden hiçbirinde hata ihtimali bulunmamaktadır. [363]
Bazı çağdaş müelliflere göre sünnet-vahiy ilişkisi:
Abdulganiy Abdulhâlik da Hucciyyetu's-sünne adlı eserinde, bütün sünneti vahiy olanlar ve vahiy mesabesinde olanlar diye ikiye ayırır[364] ve hatta Kur'ân vahyinden müstakilliğini savunur. [365]
Ali Abdurrâzık'ın, el-İslâm ve usûlu'l-hukm adlı eserini eleştiren Memdûh Hakkı, Kur'ân'da yer alan vahiyle ilgili âyetleri sıraladıktan sonra şöyle der:
"Rasûllullah (s.a.) kavmini vahiyle inzâr ediyor, onları vahiyle müjdeliyordu, onları vahiyle yönlendiriyor, onlara vahiyle öğretiyordu... Kısaca söylemek gerekirse o söylediği' her sözü, yaptığı her işi sırf Allah'tan bir vahiyle yapıyordu. Bu fukahânın "sünnet" dedikleri şeydir.[366]
Şelebî de, aynı şekilde Kur'ân ve sünnetin vahiy olduğunu, her ikisinin de Allah katından olduğunu söyler. [367]
Bu belirttiklerimiz sadece birer örnektir. Bu görüş aşağı yukarı yaygın bir şekilde paylaşılmaktadır.[368]

g) Rasûlullah'ın (s.a.) Vahiy Sonrası Tavrı:

Rasûlullah'ın (s.a.) vahiy sonrası tavrının belirlenmesi de bizce çok Önemlidir.
Rasûlullah (s.a.), vahiy sonrasında[369] eğer gelen vahiy, vahyi met-lüvv kabilinden ise onu tebliğ[370] eder ve behemehal yazdırırdı. [371]
Meşhur vahiy kâtibi Zeyd b. Sabit, Rasûlullah'ın (s.a.) bu metodunu şöyle açıklar: "Rasûlullah (s.a.) bana yazdırıyor ve bitirince de yazdığını âyeti yine bana okutturuyordu. Şayet bir yanlış veya noksan bulursa bunu düzelttiriyordu. İşte bundan sonradır ki ben kalkıp bu âyeti insanlara bil diriyordum. [372]
Kendisine vahiy gelmesine rağmen onu her zaman yazdırmazdı. Bunlar elbette ki Kur'ân vahyi dışında olan vahiylerdi. Yazdırmamasına karşılık bazen üç defa, "Benden alın!"

buyurur[373] ve sonra açıklama
Bazen de böyle demeden kendisine gelen vahyi, "Bana diyerek açıklardı. [374] Bazı hallerde de, kendisine vahiy etrafindaki insanlar onun bu halini hissederlerdi. Buna rağmen vahiy geldiği ifadesini kullanmadan insanlara doğrudan d bulunurdu.[375]
hiç tebliğ etmediği türden vahiy de vardı; [376]fakat bunlar ilgili olmayıp, yüksek hakikatlerin bilgisi kabilindendi. Bun-lar asından bazısını, ashabından belli kimselere açtığını ve fakat nerlc duyurulmasını istemediğini gösteren rivayetler de bulunmaktadır.[377]

3- Sünnet Ve Kapsamı:

Sünnet aynen Kur'ân gibi hayatı ve insanı bir bütün olarak alır; mı dünyadan, dünyayı âhiretten ayırmadığı gibi, insanı da ruh, beden ve duyü}ar gibi ayırıma tabi tutmaz, ferde önem verirken, toplumu ihmal e mfez. Kısaca dengeli ve bütüncül bir mahiyet arzeder. Bu konuda Kardavî şöyle der:
Sünnet, uzunluk, genişlik ve derinlik olarak insan hayatının hepsini kapSaması iie temayüz eden bir metottur.
unlukla; insanın doğumundan ölümüne dek, hatta ceninlik döneninden, ölümden sonrasına kadar bütün hayatını kapsayan, zaman dilimin kastediyoruz.
"f-nişlik ile de; evde, çarşıda, mescidde, yolda, işte, Allah ile olan kişi, aile, müslüman veya gayri müslimler, hatta insan, hayvan ««Üer ile olan ilişkilerde dahi, kişinin daima sünnetin rehberliğinde yurumC;siy]e hayatın her sahasını kuşatan genişliği kastediyoruz.
erinlikten kastımız ise; insan hayatının iç yapısındaki derinliktir da; vücut, akıl ve ruhu kapsar, zahir ve bâtını içine alır; söz, amel ve niyeti de kuşatır. [378]
Sünnet hakkında verdiğimiz giriş mahiyetindeki bu genel bilgiden sonra ikjncj bölüme geçiyoruz.[379]

---

[1] bkz. İbn Manzûr, Lisânu'1-Arab, XV, 379-382; Râgıb, Müfredâd, 515; İbn Esîr, Nihâye, V, 163; Tehânevî, II, 1523; R. Rıza, M. Vahiy, 19; Wensinck, A.J., "Vahiy", ÎA, XIII, 142; Tabbâre, Rûhu'd-dîni'l-lslâmî, 18; Akseki, İslâm, 130; Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, 37; Ateş, Cevaplar, 37; Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 32; Mâlik Bin-Nebi, Kur'ân-ı -Kerîm Mucizesi, 87; Çelebi, Gayb Problemi, 173 vd.
[2] Çeşitlerini ve ilgili âyetleri görmek için bkz. Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, 37 vd. ; Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 37 vd. İnsan ve cin şeytanlarının, birbirlerine "vahiy"de bulunduğunu ifade eden bir hadis için bkz. Ahmed, V, 265.
[3] Tehânevî, II, 1523. Daha başka tarifler için bkz. Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 32-34.
[4] bkz. Wensinck, A.J., «Vahiy", lA, XIII, 143.
[5] bkz. Watt, İslâm ve Hıristiyanlık, 91.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 13-14.
[6] Bu konuda bkz. Menâhilu'l-irfân, 1, 65-91; M. Reşid Rıza, Muhammedî Vahiy, 69 vd., 100 vd. Tabbâre, Rûhu'd-dîni'l-îslâmî, 20. Tahteşşuur (şuuraltı) ve vahyin isbatı hk. bir izah için bkz. Ertuğrul, İ. F., Hakikat Nurlan, 337-339.
[7] Vahyin ilhamdan farkı hk. bkz. Akseki, İslâm, 135, 143, 147, 152; Baloğlu, *Kur'ân Vahyinin Niteliği", 34. İlham hakkında ayrıca bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 371;Hâdimî, Mecâmiu'l-hakâik, 335; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 720; Ülken, İslâm Düşüncesine Giriş, 46; Akseki, İslâm Dini, 30; Çelebi, Gayb Problemi, 178-189, 202, 223.
[8] Mâlik Bin-Nebi, Kur'ân-ı Kerîm Mucizesi, 87.
[9] îbn Haldun, Mukaddime, 98.
[10] Peygamberler alıcı gibi ancak gelen mesajları alabilirler; bu haliyle hep edilgen taraf olmaktadırlar, bkz. Çelebi, Gayb Problemi, 178. Bununla birlikte vahyin harekete geçirilmesinde, hızlandırılmasında hatta bir yere kadar yönlendirilmesinde peygamberlerin katkısının bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu vahyin gerçekçiliğinin tabiî bir sonucudur.
[11] bkz. Watt, İslâm Vahyi, 35; Watt, İslâm Nedir, 22; Akseki, İslâm, 130; Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 33.
[12] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 14.
[13] bkz. Tecrîd, 1/2 (1. dipnot). Aynı ifadeyi A. Hamdi Akseki de kutlanır, bkz. Akseki, İslâm, 155. Ayrıca bkz. Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, 43.
[14] Çeşitli dinlerde vahiy anlayışı hakkında kısa özetler için bkz. Hamidullah, Kutfânı Kerîm Tarihi, 11-12.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 14-15.
[15] Akseki, İslâm, 144-147.
[16] Faal akıl: ibn Sina ve Farabi'ye göre, nazarî akıl mertebelerinin en üstünüdür ve ilâhî bir mahiyettedir. "Faal akıl" her şeye bir suret veren ruhanî bir cevher olup, akl-ı nazarî'yi kuvveden fiile çıkarır ve onu üstün kemale eriştirir. Bir başka tanıma göre Faal akıl, Allah ile insan arasında aşkın bir aracı gibi faaliyet gösteren kozmik bir mevcudiyettir, bkz. Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 40.
[17] Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 40.
[18] Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 40-41.
[19] bkz. îbn Haldun, Mukaddime, 95-96, 471.
[20] îbn Haldun, Mukaddime, 95-96; Akseki, İslâm, 151-152.
[21] İbn Haldun, Mukaddime, 95-96; Akseki, İslâm. 152.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 15-16.
[22] Akseki, islâm, 138.
[23] Ertuğrul, Î.F., Hakikat Nurları, 84.
[24] Ertuğrul, I.F., Hakikat Nurları, 88.
[25] J. Wach, Din Sosyolojisi, 410.
[26] Zuhruf 43/4; Ra'd 13/39.
[27] Vakıa 56/78.
[28] Pazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 119, 299. Ayrıca bkz. Buhl, F., "Kur'ân", ÎA, VI, 997.
[29] Ateş, Çağdaş Tefsir, 8/238.
[30] bkz. Watt, İslâm ve Hıristiyanlık, 97, 99, 107.
[31] bkz. Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 307.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 16-17.
[32] bkz. Yûnus 10/15.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 17.
[33] bkz. Buhl, F., "Kur'ân", ÎA, VI, 99; Watt, İslâm Vahyi, 142 vd. Hamidullah, M
Kur'ânı Kerîm Tarihi, 21; Ateş, Çağdaş Tefsir, XI, 518.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 17.
[34] Ateş, Çağdaş Tefsir, 8/238.
[35] Hakka 69/40; Bürûc 85/21; Tehânevî, II, 1165.
[36] İlâhî bilgi hazinesinin sonsuzluğu, insanlara açılan şeriat bilgisi ile (Hızır'ın bilgisi gibi) hakikat bilgisinin bu sonsuzluğa nisbetinin, bir kuşun gagasıyla aldığı suyun, denize nîsbeti gibi olduğu hk. bir hadis için bkz. Ahmed, V, 120.
[37] Bunlar güçleri uyuşmak olan ve üst melekî güce sahip bulunan kimselerden olur. İnsanların yaratılış özellikleri hak. bkz. Dihlevî, Huccetullahi'l-bâliğa, 83-85, 423 vd..
[38] bkz. Kurtubi, XVI, 6, 61; Watt, İslâm ve Hıristiyanlık, 100.
[39] ibrahim 14/4.
[40] Baloğlu, Kur'ân Vahyinin Niteliği, 43. (İslâm'a Giriş, s. 27'den) Ancak gösterdiği yerde bulamadık.
[41] Süyûtî, bu görüşün, İbn Ebî Hatim tarafından Süfyânu's-Sevrî'ye isnad edilerek rivayet edildiğini söyler, bkz. İtkân, I, 46. Mukâtil de "gök ehlinin dilinin Arapça olduğunu" söylemiştir, bkz. Kurtubî, XVI, 61.
[42] Şa'rânî, Abduivahhâb, Kitâbu'l-yevâkît ve'i-cevâhir fi beyânı akâidi'l-ekâbir, 95; Ertuğrul, I.F., Hakikat Nurları, 333.
[43] Ateş, Çağdaş Tefsir, XI, 518.
[44] Tehânevî, II, 1523.
[45] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 18-19.
[46] Watt, tarihi olayları kontrolden ne kastettiğini kitabının s. 162 ve devamında açıklar.
[47] Watt, İslâm ve Hıristiyanlık, 98. Ayrıca bkz. A. Emin, Fecru'l-İslâm, 229; Ertuğrul, I. F., Hakikat Nurları, 137
[48] Mâide 5/44-50. Ayrıca bkz. M. Fuâd Abdulbâkî, Mu'cemu'I-mufehres, "Huda" maddesi, s. 734.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 19-20.
[49] Watt, İslâm Vahyi, 24.

[50] Ö. Rıza, Kur'ân Nedir?, 18. Ayrıca bkz. Buhl, F., "Kur'ân", IA, VI, 999; Ateş, Çağdaş Tefsir, IX, 232.
[51] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 80, 167, 299. Ayrıca bkz. Akseki,
[52] et-Taybî (ö. 743/1340), vahyin -Kur'ân vahyinden sonra da- müceddidler ' yoluyla ileriye doğru sürüp gittiği görüşündedir. (Ella Landau-Tasseron, Periyodit
Reforfm: Müceddid Hadisi Hakkında Bir İnceleme", İAD., VI, 263 (Süyûtî, Tenbi'e, 83 b'den nakîen). İbn Rüşd de, açıkça delile dayalı hak sözlerin Hakk kelâmı hükmünde olduğunu söyler, bkz. Uludağ, DÎn-Felsefe ilişkileri, 236 (dipnot). Peygamberlere mahsus dar anlamda vahyin kesilmiş olmasına karşılık, her insana şamil bulunan vahyin -geniş anlamda- rüya, mümeşşirât vb. gibi yollarla devam edeceği hk. bkz. îbn Haldun, Mukaddime, 475; Akseki, İslâm, 136, 157.
[53] Ö. Rıza, Kur'ân Nedir?, 18.
[54] Âl-i tmrân 8/2.
[55] Bakara 21, 136, 285. Ayrıca bkz. Aksekili, Dînî Dersler, 334; Hamidullah, M., Kuranı Kerîm Tarihi, 23-24; Watt, İslâm Nedir, 18-19; Buhl, F., "Kur'ân", İA, VI, 998.
[56] Ahkâf46/9.
[57] Buhl, F., "Kur'ân", İA, VI, 998.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 20-21.
[58] Vahyedilmiş kitaplar konusunda bir birlik fikrini yansıtmayı amaçlayan ve bu konuda Örnekler veren bir çalışma hk. bkz. Paçacı, M., "Kur'ân-ı Kerîm Işığında Vahiy Geleneğine -Kitâb-ı Mukaddes Bağlamında- Bir Bakış", İAD, V, 175 vd.
Kur'ân'da ve Tevrat'ta Yusuf kıssalarının karşılaştırmalı değerlendirilmesi hk. bkz. Mâlik Bin-Nebi, Kur'ân-ı Kerîm Mucizesi, 148 vd.
[59] bkz. Şuara 26/192-197; A'la 87/18-19; Necm 53/36-37. Süyûtî, değişik peygamberlere aynen inmiş vahiy örnekieri verir. bkz. İtkân, I, 39 vd.
[60] bkz. Watt, îslâm ve Hıristiyanlık, 76, 93
[61] Mâide 5/44.
[62] bkz. Matta, 5/17-19.
[63] Paçacı, "Vahiy Geleneği", İAD, V, 176; Hatemi, Hukuk Devleti Öğretisi, 74; Öztürk, Y.N., Kur'ân'ı Anlamaya Doğru 65; Ülken, îslâm Düşüncesine Giriş, 34. Ayrıca bkz. Şâtıbî, Muvafakat, II, 75-76.
[64] Mevlana, bir başka yerde şöyle1 der: "Bir yerde on tane çırağ bulundurulsa, görünüşte her biri, öbüründen ayrıdır. Nuruna yüz çevirirsen, şüphesiz ki birinin nurunu öbürlerinden ayırdetmeye imkân yoktur. Yüz tane elma, yüz tane de. ayva saysan, her bireri ayrı ayrıdır, Onları sıkarsan yüz tane kalmaz, hepsi bir olur." bkz. Mesnevi, I, 54 ; Öztürk, Y.N., Kur'ân'ı Anlamaya Doğru, 34.
[65] bkz. Aksekili, Dînî Dersler, 220; Akseki, İslâm Dini, 19-21.
[66] Ülken, İslâm Düşüncesine Giriş, 10.
[67] bkz. Akseki, İslâm Dini, 19 vd.
[68] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 169.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 21-23.
[69] Öztürk, Y.N., Kur'ân'ı Anlamaya Doğru 181.
[70] Watt, îslâm ve Hıristiyanlık, 41.
[71] Watt, îslâm Vahyi, 140.
[72] Ateş, Cevaplar, 311. Vahiy dilinin bir başka dile çevrilmesin deki zorluklar hk. bkz. Watt, İslâm ve Hıristiyanlık, 100; Şâtıbî, Muvafakat, II, 64.
[73] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 23.
[74] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 23.
[75] Watt, îslâm ve Hıristiyanlık, 98.
[76] Watt, İslâm ve Hıristiyanlık, 99. Ayrıca bkz. Hamidullah, M., Kur'ânı Kerîm Tarihi, 25.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 24.
[77] Meselâ bkz. Enbiyâ 21/107.
[78] bkz. Dihlevî, Huccetullahi'l-bâliğa, I, 50.
[79] bkz. Dihlevî, Huccetullahi'l-bâliğa, II, 208.
[80] Örnekler için bkz. Şafiî, Ümm, V, 111; Şafiî, Risale, 145, 485; Muvatta, Talâk, 34; Taharet, 89; Salât, 1; Ahme(J, 3/21; VI, 103; Buhârî, Nikâh, 69; Cihâd, 37 (III, 214); î'tisâm, 3 (VIII, 142, 144); ilim, 47 (I, 40); Hacc, 17 (II, 144); Umre, 10 (II, 202); Müslim, Talâk, 26; Nisâbûrî, Esbâbu'n-nüzûl, 20; Şâtıbî, Muvafakat, III, 75; Zerkânî, Menâhil, I, 58; A. Emin, Fecru'l-lslâm, 229, 231; Devâlibî, Medhal, 21; Tabbâre, Rûhu'd-dîn-el-îslâmî, 23; Hamidullah, M., Kur'ânı Kerîm Tarihi, 14; Fayda, Divan, 7, 8, 16, 17; Baktır, Zaruret, 80, 92, 95. Şa'bî şöyle demiştir: "Eğer (çok soru soran) şu insanlar, Rasûlullah (s.a.) zamanında olsalardı, Kur'ân'm tümü 'Sana soruyorlar ki..., Sana soruyorlar ki...' diye inerdi, bkz. Dârimî, Mukaddime, 22 (I, 66).
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 24.
[81] Jung (Cari Gustav): İsviçreli psikolog ve psikiyatr (1875-1961). Freud'un kişisel bilinçdışı görüşüne toplumsal bilinçdışı görüşünü ekledi ve bu doğrultuda incemeler yaptı. İlk Örnekler (architypes) kavramım aydınlattı. İnsanlığın ortak bilgi dağarcığında bulunan, bütün eski dinlerden, mitolojilerden arta kalmış ve bilinç-dışının derinliklerine yerleşmiş imgeleri bununla açıkladı. Bazı eserleri Türkçe'ye de çevrilmiştir (bkz. Meydan Larousse, VI, 715).
[82] Watt, İslâm Vahyi, 148-154.
[83] Fazlur Rahman, İslâm, 36, 37.
[84] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 25-27.
[85] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 264.
[86] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 282.
[87] Buharı, İ'tisâm bi's-sünne, 3.
[88] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 332.
[89] Ra'd 13/11.
[90] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 334.
[91] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 337.
[92] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 337.
[93] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 339.
[94] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 382.
[95] Ahmed, 6/116, 233.
[96] Dİhlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 410.
[97] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 410.
[98] Ebû Dâvûd, Taharet, 33; Tirmizî, Taharet, 50.
[99] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 413.
[100] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 419.
[101] Yûsuf 12/2.
[102] Pussılet 41/44.
[103] İbrahim 14/4.
[104] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 449
[105] Hacc 22/78.
[106] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 457.
[107] Dihlevî, Huccetullâhi'i-bâliğa, I, 634
[108] Müslim, Müsâfirîn, 213-214.
[109] Dihlevî, Huccefcullâhi'l-bâliğa, II, 50.
[110] Müslim, Hacc, 412.
[111] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 178.
[112] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 379.
[113] Tirmizî, Nikâh, 3; İbn Mâce, Nikâh, 46.
[114] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 384.
[115] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 392.
[116] Ganimetin dörtte biri.
[117] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II; 561.
[118] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 27-34.

[119] bkz. İsrâ 17/77; Ahzâb 33/38; , 62; Fâtır 35/43; Gâfır 40/85; Feth 48/23.
[120] bkz. Hicr 15/29; Secde 32/9; Sâd 38/72.
[121] Cahiliye dönemi ve ona çok benzeyen günümüzde her türlü kötülüğün yaygın olmasına karşılık, bizzat bu kötülükieri işleyen kimseler tarafından bile iyiliğe özlem duyulması, kirli ellerin temiz ellerden söz etmesi, zinayı "fuhuş", analığı ile evliliği "nikâh-ı makt = gazap evliliği" diye nitelemesi, "hılfu'l-fudûl"'\&r kurması... hep bu aslî safiyetin, bütün olumsuzluklara rağmen dışa vurması olmaktadır. Bunun tabiî sonucu olarak da bozulmuşluğun en çok olduğu dönemlerde, iyiye, güzele, doğruya olan özlemler daha çok artmaktadır. Bizim burada söz konusu ettiğimiz insanlığın fiilî durumu değil, işte bu Özlemieridir.
[122] Varlıklar âlemi yelpazesinde, her insanın melekleşme potansiyeline sahip olduğu hk. bir izah için bkz. İbn Haldun, Mukaddime, 96.
[123] Bir benzetme ile bunu şöyle açıklayabiliriz. Doktorlar, sara hastalığını izah ederlerken her insanın potansiyel olarak bu hastalığa yakalanma imkânlarının bulunduğunu söylerler. Buna göre her insanda sara için beyinde bir kerte bulunur. Hastalığı hazırlayıcı birikimin seviyesi o kerteye ulaştığı an kişi sara belirtilerini göstermeye başlar. Bu kerte kimilerinde çok yüksektedir, dolayısıyla onlarda mevcut birikim o seviyeye kolay kolay ulaşmaz, dolayısıyla da onlar bu hastalığın belirtilerini göstermezler, kimilerinde de kerte aşağılardadır, az bir birikim sonucunda bu insanların, sara kertesine ulaşmas: ve bunun sonucunda da bu hastalığın kendisini göstermesi (yani birikimin belirlenmiş bu kerteden açılan bir menfezle dışarı atılması) söz konusu olur.
[124] İlham: Peyz yoluyla kalbe gelen özel bir anlam ve bilgi. bkz. Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, 244. Vahyin ilhamdan farkı hk. bkz. Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 34.
[125] Keşf: Beden ve his perdesinin kalkması ve ruh âleminin seyredilmesi, bkz.. Tehânevî, II, 1252; Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, 286.
[126] îsrâ 17/84.
[127] Buhârî, Tefsîr, 92/3-5, 7, Edeb, 120; Müslim, Kader, 8; Ebû Dâvûd, Sünne, 16.
[128] bkz. Ateş, Işârî Tefsir Okulu, 284.
[129] bkz. Ertuğrul, Î.F., Hakikat Nurları, 182, 328-329.
[130] İbn Sina'ya göre vahiy, insan aklı ile faal akıl arasındaki perdelerin tamamiyle kalkması sonucu insan aklına nüfuz eden feyzden ibaretir. bkz. Baloğlu, "Kur'ân Vahyinin Niteliği", 40-41.
[131] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 34-36.
[132] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 37.
[133] Bûtî, "Sünnet", (M.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde verdiği konferans metni, İstanbul 1994), s. 3. islâm Hukukunda Akıl konusunda Şükrü ÖZEN, Hayreddin KARAMAN danışmanlığında bir doktora tezi hazırlamaktadır
[134] Akseki, îslâm Dini, 27.
[135] Aksekili, Dînî Dersler, 340; Ertuğrul, I.F., Hakikat Nurları, 137
[136] bkz. Akseki, îslâm Dini, 10; Aksekili, Dînî Dersler, 17 vd., 224, 313.
[137] Akseki. İslâm Dini, 9.
[138] bkz. Akseki, İslâm Dini. 9; Aksekili, Dînî Dersler, 52 vd., 64 vd., 127 vd.
[139] Aksekili, Dînî Dersler, 164.
[140] Aksekili, Dînî Dersler, 156.
[141] Akseki, İslâm Din'. H
[142] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 37-38.
[143] Furkân 25/43.
[144] Câsiye 45/23.
[145] Kasas 28/50. Ayrıca bkz. Nisa 4/135; A'râf 7/176; Kehf 18/28; Tâhâ 20/16; Sâd 38/26; Necm 53/23.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 38-39.
[146] bkz. Yıldırım, Suad, Kur'ân'da Ulûhiyyet, 373-374.
[147] bkz. Yıldırım, Suad, Kur'ân'da Uiûbiyyet, 374.
[148] Mevlâna, Mesnevi, I, 87-88.
[149] Câsiye 45/23.
[150] Kasas 28/50. Ayrıca bkz. Nisa 4/135; A'rfif 7/176; Kehf 18/28; Tâhâ 20/16; Sâd 38/26; Necm 53/23.
[151] bkz. Serahsî, Usûl, II, 96.
[152] Beyhakî, Medhal, 188; Süyûtî, Miftâhu'I-cenne, 63.
[153] Ahmed, I, 233; Kenzu'l-ummâl, 2957; Tirmizî, 2950-2951; Kurtubî, I, 32; Süyûtî, Miftâhu'I-cenne, 62.
[154] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 39-40.
[155] Akseki. İslâm Dini, 27.
[156] Akseki, Islara Dini, 29.
[157] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 40-41.
[158] bkz. İbn Kayyım, İ'lâmu'l-kuvakkı'în, II, 71; Şâtıbî, Muvafakat, I, 78; İbn Rüşd, Faslu'l-makâl, 113.
[159] Şâübî, Muvafakat, III. 22-24.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 41-42.
[160] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 43.
[161] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 43.
[162] İbn Haldun, Mukaddime, 437. Çeşitli tarifleri için bkz. Sadru'ş-şerîa, Tavdîh, 26; Tabbâre, Rûhu'd-dîni'l-Islâmî, 18;
[163] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 43.
[164] Şûra 42/7.
[165] Bürûc 85/21.
[166] Hakka 69/40; Tekvîr 81/19.
[167] Necm 53/1-18.
[168] Furkân 25/5.
[169] Tekvîr 81/22-27.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 43-44.
[170] Fazlur Rahman, İslâm, 36, 37.
[171] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 44.
[172] Mü'min 40/15. .
[173] Nahl 16/2.
[174] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân193
[175] bkz. Meryem 19/17-22; Enbiyâ 21/91; Tahrîm 66/12.
[176] bkz. Hicr 15/29; Secde 32/9; Sâd 38/72.
[177] Mücâdele 58/22.
[178] Bakara 2/87, 253; Mâide 5/110.
[179] Nahl 16/102.
[180] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 194.
[181] Nisa 4/171.
[182] bkz. Şuarâ 26/193.
[183] bkz. Tekvîr 81/19-21.
[184] Kadir 97/4.
[185] Meâric 70/4.
[186] Nebe 78/38.
[187] Nah! 16/2.
[188] Faziur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 195.
[189] Şuarâ 26/193-195.
[190] Bakara 2/97-98.
[191] Şûra 42/24.
[192] Şûra 42/52
[193] Mü'min 40/15.

[194] Bu konudaki rivayetler hk. bkz. İtkân, I, 42.
[195] Faziur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 197.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 44-46.
[196] Faziur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 198.
[197] Faziur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 199.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 47.
[198] Şûra 42/51-52.
[199] Yûsuf 12/108.
[200] Necm 53/3-4.
[201] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 207. bkz. Beyyine 98/2; Abese 80/11-15; Bürûc 85/21-22.
[202] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 200.
[203] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 189.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 47-48.
[204] Şuarâ 26/194.
[205] Bakara 2/97.
[206] Fazlur Rahman, İslâm, 37-38.
[207] Zuhruf 43/4; Ra'd 13/39.
[208] Vakıa 56/78.
[209] Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 119, 299. Aynca bkz. Buhl, F., "Kur'ân", ÎA, VI, 997.
[210] Ateş, Çağdaş.Tefsir, 8/238
[211] Zuhruf43/3.
[212] Yûnus 10/38.
[213] Buhl, F., "Kur'ân", İA, VI, 996.
[214] Bürûc 85/21.
[215] Hakka 69/40; Tekvîr 81/19.
[216] Tehânevî, II, 1165.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 48-49.
[217] Ateş, Çağdaş Tefsir, XI, 518.
[218] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 49-50.
[219] Watt, İslâm ve Hıristiyanlık, 92.
[220] Tehânevî, II, 1270.
[221] Tehânevî, II, 1159; Macdonald, D. B., "Kelâm", İA, VI, 540.
[222] Şûra 42/51.
[223] İbn Rüşd, el-Keşf an minhâci'l-edille, (Uludağ, Felsefe-Din ilişkileri), 235-237.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 50-52.
[224] bkz. Buharı, Bed'u'1-vahy, 1; Nîsâbûrî, Esbâbu'n-nüzûl, 20; R. Rıza, Muhammedi Vahiy, 93 vd.; Hamidullah, îslâm Peygamberi, I, 81 vd.; Hamidullah, İslâm Tarihi, 93.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 53.
[225] Necm 53/5-18 ile Tekvîr 81/19-24 âyetlerinde sözü edilen vahiy bu yolla olmalıdır, bkz. Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 187.
[226] fibû Dâvûd, Sünne, 9 (V, 41).
[227] Kureyza Oğulları seferi başlatılmadan Önce Hz. Âişe (r.a.), Cibril'i kapı ara-smdan'üstü başı toztoprak içinde bir halde görmüştü. Belazurî, Futûhu'l-büldân, I, 38.
[228] bkz. Ahmed, VI, 150.
[229] bkz. Buhârî, Fedâilu'l-Kur'ân, 1 (VI, 97).
[230] Mesalâ bkz. Müslim, îmân, 346.
[231] Miraç olayında ise alınan vahiy bu ikinci yolla olmalıdır, bkz. Süyûtî, ttkân, I, 44; Tehânevî, II, 1161-1162; Akseki, islâm Dini, 81; Akseki, îslâm, 143.
[232] bkz. İbn Haldun, Mukaddime, 95-99.
[233] bkz. Müslim, Tefsir, 2 (XI, 500).
[234] bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, II, 108.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 53-54.
[235] bkz. Buhârî, Bed'u'1-vahy, 2 (I, 3); Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 62. Peygamberlerin rüyasının vahiy olduğu hk. bkz. Buhârî, Vudû, 5; İmam Şafiî, Risale, 154; Şâtıbî, Muvafakat, IV, 79.
[236] Buhâri, Leyletu'1-kadr, 2, 3, Ta'bîr, 8 ; Müslim, Sıyâm, 208 ; Ebû Dâvûd, Ramazan, 2, 3.
[237] Buhârî, Leyletu'1-kadr, 2; Müslim, Sıyâm, 205.
[238] Ebü Dâvûd, Salât, 28 ; Tirmizî, Salât, 25 ; Ahmed, 4/43; Dihlevî, Huccetullâhi'I-bâliğa, I, 681; Şâtıbî, Muvafakat, IV, 79.
[239] bkz. Ahmed, III, 325, 377; Müslim, îmân, 255-257.
[240] Genelde Dıhye şeklinde gözükürdü, bkz. Buhârî, Fedâilu'l-Kur'ân, 1; Müslim,îmân, 271.
[241] Peygamberlerin rüyasının vahiy olduğu hk. bkz. Şâfiî, Risale, 154; Umm, 5/111; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 720. İslâm çağrısı ezanın belirlenmesi hakkında Abdullah b. Zeyd el-Ensârînin gördüğü rüya dahi, Rasûlullah (s.a.) şehadetiyle vahiy kapsamında sayılmıştır, bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, III, 5 vd.; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 681.
[242] IIkâ, vahiy meleğinin ibare ya da işareti olmaksızın kalbe yapılan ilhamdır, îlkâ ile birlikte, kalpte mutlaka o şeyin Allah katından olduğu bilgisinin yaratılması da zorunlu olmaktadır. İlkâ hk. ayrıca bkz. Hamidullah, islâm Peygamberi, II, 720.
[243] İmam Şâfiî, Risale, 93, 96 (dp); İbn Mâce, Ticârât, 2 (kısmen); Beyhakî, Sünen, VII, 76; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 30; Keşfu'1-hafâ, I, 268; İbn Kesîr, IV, 121; İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 370. Hadisin sonunda bazı rivayetlerde şu ziyade de bulunmaktadır: "Rızkınızın gecikmesi, sizi, onu Allah'a masiyet yoluyla elde etmeye sevketmesin. Çünkü Allah katında olan bir şey, ancak tâat yoluyla elde edilebilir".
[244] Süyûtî, Itkân, I, 45-46; Şâtıbî, Muvafakat, IV, 78; îbn Haldun, Mukaddime, 92, 98; İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 371; A. Naim, Tecrîd, I, 3-9; Akseki, İslâm, 135, 140; Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, 48-50; Tabbâre, Rûhu'd-dîni'l-lslâmî, 19; Ayrıca bkz. Watt, îslâm ve Hıristiyanlık, 94.
[245] Müslim, Salât, 106 ; Nesâî, İmamet, 63.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 54-55.
[246] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 55-56.
[247] bkz. Buhârî, Tefsir, 33/1.
[248] bkz. Buhârî, Tefsîr, 75/1-2 (V, 76); Müslim, Salât, 147 (III, 214).
[249] Ahmed, II, 222; îbn Haldun, Mukaddime, 99; Wensinck, A.J., "Vahiy", İA, 144; Akseki, İslâm, 139; Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, 50.
[250] bkz. Ahmed, II, 222.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 56.
[251] Müslim, Salât, 53 (III, 106).
[252] bkz. Buhârî, Şehâdât, 15 (III, 157); Ahmed, 6/197.
[253] bkz. Ahmed, I, 238; VI, 103, 150, Buhârî, Hacc, 17 (II, 144; Umre, 10 (II, 202).
[254] bkz. Buhârî, Tefsîr, 75/2 (V, 77).
[255] Hamidullah, îslâm Tarihine Giriş, 62.
[256] Ahmed, V, 190-191.
[257] Wensinck, A.J., "Vahiy", ÎA, 144.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 56.
[258] Furkân 25/4-10.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 57.
[259] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 57.
[260] Kur'ân'ın büyük çoğunlukla kendisine yahudileri hedef alması ve onlarla mücadelesinin gerekçesi hk. bkz. Hamidullah, Kur'ânı Kerîm Tarihi, 25.
[261] Watt, islâm Vahyi, 38.
[262] bkz. Buhârî, Savm, 16 (II, 231); Müslim, Sıyâm, 34-35; İbn Kesîr, I, 221; Nîsâbûrî, Esbâbu'n-rıüzûl, 51; Şâtıbî, Muvafakat, III, 75; IV, 47.

[263] Buhârî, Savm, 16(11, 231).
[264] Buhârî, Tefsir 4/18; tbn Kesîr, I, 540; Nîsâbûrî, Esbâbu'n-nüzûl, 143.
[265] Nisa 4/95. Bir başka örnek ve değerlendirme hk. bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 699-700.
[266] bkz. Buhârî, Tevhîd, 37 (VIII, 204); Müslim, îmân, 259.
[267] Serahsî, Usûl, II, 64.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 57-58.
[268] Kâf 50/29.
[269] bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, II, 114.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 59.
[270] Hatemi, Hüseyin, Temel Kaynaklardan Yararlanmada Yöntem, 41.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 59.
[271] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 59.
[272] bkz. Hz. Âişe'nin sözü için Buhârî, Tevhîd, 46 (VIII, 210).
[273] Mâide 5/67.
[274] Hacc 22/52.
[275] Fussılet 41/42.
[276] Hicr 15/9. Âyetteki tekit ifade eden unsurlar için bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, II, 46-47.
[277] Bu tür rivayetlerin uydurmalığma rağmen İbn Hacer'in sahîh bulmasının İşi Salman Rüşdi'lere kadar götürdüğü hk. bir tenkit için bkz. Gazzalî, Nebevi Sünnet, 29-30. Ayrıca bkz. Ertuğrul, İ.F., Hakikat Nurları, 90; Aksekü, A.H., "Hâtemu'l-Enbiyâ Hakkında En Çirkin Bir isnadın Reddiyesi", ÎAD, VI, 125 vd., 199-207; ismail Cerrahoğlu, "Garânîk Meselesinin İstismarcıları", AÜ. ilahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXIV. 1981; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 201; Hatemî, H., Temel Kaynaklardan Yararlanmada Yöntem, 14, 23, 54.
Dinin tahriften korunmasının sağlama alınması hk. bkz. Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 439 vd. Tahrif hk. bkz. Paçacı, Mehmet, "Vahiy Geleneği", İAD, V, 179.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 59-60.
[278] Hatemî, H., Temel Kaynaklardan Yararlanmada Yöntem, 22 vd. Ayrıca bkz. Doğrul, Ö.Rıza, Kur'ân Nedir?, 59.
[279] Örnekler ve eleştirileri için bkz. Doğrul, Ö. Rıza, Kur'ân Nedir?, 50 vd.
[280] Ömer Rıza Doğrul, bunu "Kur'ân'da evlenmeyi haram kılan on türlü süt akrabalığı vardır" şeklinde hatalı çevirmiştir, bkz. Doğrul, Ö. Rıza, Kur'ân Nedir?, 52, 57.
[281] Müslim, Radâ, 24 (VII, 368) Hadis için ayrıca bkz. Muvatta, Radâ, 18; Tirmizî, Radâ, 3; Dârimî, Nikâh, 49; Ebû Davûd, Nikâh, 10.
[282] Serahsî, Usûl, II, 79-80; Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII, 369.
[283] Muvatta, Radâ, 18 (II, 608). Bilindiği gibi, imam Mâlik'e göre hadislerin Medine'de tevarüs olunagelen uygulamaya ters düşmesi, onların sıhhatini zedeler.
[284] Serahsî, Usûl, II, 79-80.
[285] bkz. Ibnu'l-Humâm, Fethu'l-kadîr, III, 3.
[286] Doğrul, Ö. Rıza, Kur'ân Nedir?, 57-58.
[287] Sübhâne, Sebbih gibi kelimelerle başlayan sûrelere verilen ortak ad.
[288] Müslim, Zekât, 119. Müslim, bu sözü âyet olarak değil de, Rasûlullah'a (s.a.) isnâd edilen hadis olarak da(bkz. Müslim, Zekât, 116), keza âyet mi yoksa hadis mi ı'lduğu konusunda tereddüt içeren bir şekilde de (bkz. Müslim, Zekât, 118) rivayet eder. Ayrıca bkz. Buhârî, Rikâk, 10; Tirmizî, Zühd, 27; Menâkıb, 64; İbn Mâce, Zühd, 27. Tenkidi için bkz. Doğrul, Ö. Rıza, Kur'ân Nedir?, 56.
[289] Buhârî, Hudûd, 31 (VIII, 26); Müslim, Hudûd, 15 (VIII, 350).
[290] Buhârî, Hudûd, 31 (VIII, 26). Hz. Ömer'in recm âyeti ile ilgili oiarak sözü için ayrıca bkz. Muvatta, Hudûd, 1 (II, 823); Buhârî, İ'tisâm, 12; İbn Sa'd, Tabakât, 3/334, 335; îbn Cevzî, Menâkıbu Ömer, 211
[291] bkz. Serahsî, Usûl, II, 79; Hamidullah, Kur'âm Kerîm Tarihi, 91. "Kitâbullah" ifadesinin, "Allah'ın hükmü" anlamında kullanıldığı örnekler için bkz. Muvatta, Itk, 10 (II, 780); Hudûd, 1 (II, 823); Buhârî, Büyü, 72; Müslim, Itk, 8; İbn Kuteybe, Tevîl, 89; İbn Kudâme, Muğnî, VIII, 168; İbn Keaîr, III, 261; Zerkâ, Medhal, I, 153, 470.
[292] Benzeri uydurma sözler ve eleştirileri için bkz. Serahsî, Usûl, II, 78-80; Doğrul, Ö. Rıza, Kur'ân Nedir?, 50 vd.
[293] Hicr 15/9. Âyetteki tekit ifade eden unsurlar için bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, II, 46-47.
[294] Hûd 11/1.
[295] Hacc 22/52.
[296] Mâide 5/3.
[297] Cin 72/9. Ayrıca bkz. Ahmed, I, 323.
[298] Şâtıbî, Muvafakat, II, 54-59 (özetle).
[299] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 60-65.
[300] bkz. Paçacı, Mehmet, "Vahiy Geleneği", İAD, V, 182.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 65.
[301] Şâtıbî, Muvafakat, III, 329.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 65.
[302] İmam Şâfiî, Risale, 20.
[303] Nahl 16/89.
[304] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 65-66.
[305] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 66-67.
[306] Kur'ân'da belirli suçlar ile bunlara karşılık verilecek cezaların sadece miktarları belirlenmiştir. Suçun tanımı ise yapılmamış, oluşması için gerekli olan maddî şartları zaman ve mekana bırakılmıştır. Bu itibarla Kur'ân, bu noktada da büyük bir esneklik getirmiştir.
[307] Bu konuda geniş bilgi için bk, Hatemi, Hüseyin, Hukuk Devleti öğretisi, istanbul 1989; Erdoğan, Mehmet, İslâm Hukukunda Ahkamın D^eai, İstanbul 1990, 1994.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 67.
[308] İbn Manzür, LisanuLArab, XIII, 225; Râglb, Müfredat, 245. * Sünnet, 47; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 21; Koçkuzu, lerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönlerinden Değen, 21.
[309] bkz. Al-ımran 3/137; Fabr Mukaddjme, 6; Kardâvî, Sünneti
[310] bkz. Ebû Dâvûd, Sunne, Anlamada Yöntem, 28.
[311] Tirmizî, İlim, 16 ; Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6.
[312] bkz. Âmidî, Ihkâm, I, 145; Ebû Zehra, Usûl, 105; Zeydan, Veciz, 131; Kardavx, Sünneti Anlamada Yöntem, 27, 29.
[313] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 1-5.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 68-69.
[314] Biz bu görüşe tam olarak katamıyoruz. Sünnetin vahye dayalı kısmı olduğu gibi, vahye dayalı olmayan kısmı olduğunu da düşünüyoruz. Nitekim ilende yen geldikçe İzah edilecektir. Ancak RasÛÏullah'm (s.a.) vahye dayalı olmayan tasarruflarının da vahyin onayından geçmesi, eğer varsa hatasının tashih edilmesT, tashih edilmeyen bütün tasarruflarının bizce "takriri vahiy" sayılması sonuçta farklı düşünceye sahip olmayı pek anlamlı kılmamaktadır. O yüzden bu bölümde biz, buraya aldığımız malumatı sünnetin vahiy mahsulü olduğu esası üzerine bina edeceğiz. Sık sık tekrar ettiğimiz gibi, bizce proplem sünnetin vahiy mahsulü olup olmadığında değil, vahyin Kur'an dahil bütünüyle ele alınıp günümüze taşınması ndadır. Başarı ya da başarısızlık burada yatmaktadır.
[315] Kelime-i tevhidde olduğu gibi.
[316] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 69.
[317] Fazlür Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 199.
[318] Wensinck, A.J., "Vahiy", İA, XIII, 145.
[319] Cibril'den başka bir melek tarafından da kendisine vahiy geldiği hk. bkz. Müslim, Salâtu'l-musâfirîn, 254 (IV, 376).
[320] Ertuğrul, İ. F-, Hakikat Nurları, 294.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 69-70.
[321] Haşr 59/7.
[322] Hamidullah, "Sünnet", İA, XI, 243.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 70.
[323] Kudsî hadislerin, hadis ilmi açjsmdan diğer hadislerden hiçbir farkı olmadığı, kudsî hadislerin aslında geçmiş kutsal kitaplardan alınmış olabileceği ihtimalinin bulunduğu, bu ihtimali destekleyen örneklerin de Buhârî ve Müslim gibi kitaplarda dahi mevcut olduğu, bunların diğerleri gibi âhâd haber niteliği taşıdıkları, konunun ciddî çalışmalara ihtiyaç gösterdiği şeklinde izah ve değerlendirmeler için bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 280-298.
[324] Hâîid Abdurrahman el-Ak, Usûlu't-tefsîr ve kavâiduhu, 38.
[325] Hamidullah, Kur'ânı Kerim Tarihi, 16. Ayrıca bkz. Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 43; Gazzâlî, Mustasfâ, I, 129; Hamidullah, İslâm Tarihi, II, 903; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 58: Koçkuzu,

Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönlerinden Değeri, 40; Toksan, Sünnet, 96.
[326] Nisa 4/113.
[327] İmam Şâfiî, Ümm, V, 127; Risale, 153 (dipnot).
[328] Süyûtî, İtkân, I, 45.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 70-72.
[329] İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 78.
[330] bkz. Serahsî, Usûl, II, 75; Süyûtî, ître kân, I, 45; Abdulganiy Abdulhâlik, Sünnet ve Dindeki Yeri, 25.
[331] bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, I, 124. O şöyie der:"'Hepsi de Allah katındandır; Öyleyse buna mani ne?..." Ayrıca bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 2/78.
Hucciyyetu's-sünne adlı eserin de müellifi olan Abdulganiy Abdulhâlik, Sünnet ve Dindeki Yeri adlı kitabında konuyu şöyle özetler:
a) Kur'ân ve sünnetin birleştikleri hususlar:
1. Her ikisi de Allah Teâlâ tarafından gelmiş vahiy olup, Allah'ın hükmünün bilinmesi için hüccettirler ve müctehidin gereği ile amel etmesi gereken delil olmaktadırlar.
2. Her ikisinin de şer'î hüccet oldukları, dinden zorunlu olarak bilinen hususlardandır; dolayısıyla bu hususu inkâr eden, ya da bunun böyle oluşunda tereddüt eden kâfir olur.
3. Her ikisi de hüküm ifade etme bakımından müstakil olup, biri diğerine bağlı değildir. Her ikisinin de korunmasını Allah Teâlâ kendi üzerine almış ve onların korunması ve nakli için gerekli imkânları hazırlamıştır.
b) Kur'ân ve sünnetin ayrıldıkları hususlar:
Kitâb, lâfız bakımından mu'cizdir, tamamıyla Allah katından indirilmiştir, tilâveti ile ibadet olunmaktadır, namazın sahih olması belli bir miktar ondan okunmasına bağlıdır, cünüp olan kimseye okuması haram olmakta, abdestsiz olan kimseye ise yazılı halde bulunan Kur'ân'a (bir âyet dahi olsa) dokunması veya taşıması haram olmaktadır. Nitekim kelimelerinin veya harflerinin değiş-'tirilmesi, mâna yoluyla rivayeti yoluna gidilmesi... vb. durumlar da haram olmaktadır (Abdulganiy Abdulhâlik, Sünnet, 25-26. Kur'ân, kudsî hadis, hadis arasındaki farklar için ayrıca bkz. Menâhilu'l-irfân, I, 51...
[332] Hamidullah, Kur'ânı Kerim Tarihi, 16. Ayrıca bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, I, 129.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 72-73.
[333] Bu konuda ayrıca bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 253 vd.
[334] Necm 53/1-18.
[335] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 73-74.
[336] Müslim, Hayz, 34 (II, 507).
[337] Müslim, Cennet, 64; Ebû Dâvûd, Edeb, 48.
[338] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 74.
[339] Buharı, Nikâh, 108 (VI, 158).
[340] Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 29; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sühne, 337.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 74.
[341] Dârimî, Mukaddime, 49, (I, 117); Şâtıbî, Muvafakat, IV, 24; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 337; Çakan, Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yollan, 94; Kırbaşoğlu, Sünnet, 254.
[342] Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 29; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 337.
[343] bkz. Ahmed, II, 85, 160, V, 22; VI, 52; Buhârî, Edeb, 28; Müslim, Birr, 140; Ebû Dâvûd, 123; îbn Mâce, Edeb, 4; İbn Hibbân, I, 365.
[344] Ahmed, IV, 161.
[345] Ebû Dâvûd, Menâsik, 27; İbn Mâce, Menâsik, 16; Tirmizî, Hacc, 14.
[346] Ebû Dâvûd, Menâsik, 24 (II, 394).
[347] Ebû Dâvûd, Salât, 2; Tirmizî, Mevâkît, 1.
[348] Buhârî, Bed'u'l-halk, 6; Müslim, îmân, 264.
[349] Ebû Dâvûd, Sünne, 9 (V, 41).
[350] Ahmed, I, 191.
[351] İbn Hişâm, Sîre, III, 101-102.
[352] Buhârî, Meğâzî, 30 (V, 49); İbn Hişâm, Sîre, III, 244; Belazurî, Futûhu'l-büldân, I, 38.
[353] Buhârî, îmân, 37; Müslim, îmân, 1, 5, 7. Doğrusu bu hadiste öğretir durumda olan Cibrîl değil, bizzat Rasûlullah (s.a.) olmaktadır.
[354] Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 338.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 74-76.
[355] Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 337.
[356] İmam Şafiî, Ümm, V, 127; Risale, 153 (dipnot).
[357] İmam Şafiî, Ümm, V, 128; Risale, 154 (dipnot).
[358] İbn Hazm, el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm, (Beyrut, 1983), I, 96-98'den naklen Kırbaşoğlu, Sünnet, 260. ibn Hazm'ın ve aynı görüşü paylaşanların görüşlerine mesned olmak üzere kullandıkları deliller ve ta"hlili hk. bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 261 vd.
[359] İmam Şafiî, Risale, 93, 96 (dp); İbn Mâce, Ticârât, 2 (kısmen); Beyhakî, Sünen, VII, 76; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 30; Keşfu'l-hafâ, I, 268; İbn Kesîr, IV, 121; İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 370. Hadisin sonunda bazı rivayetlerde şu ziyade de bulunmaktadır: "Rızkınızın gecikmesi, sizi, onu Allah'a masiyet yoluyla elde etmeye sevketmesin. Çünkü Allah katında olan bir şey, ancak tâat yoluyla elde edilebilir".
[360] Nisa 4/105.
[361] Serahsî, ilhamı bâtın vahiy diye niteler. Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadını ise, vahiy mesabesinde olan kısım (mâ yüşbihu'l-vahy) diye ayrıca ele alır. İlhamdan söz etmez, fakat açıklaması ve kullandığı delil bakımından bâtın vahiyden ilhamı kastettiği açıktır, krş., Serahsî, Usûl, II, 90-91; Sadru'ş-Şerîa, Tavdîh, II, 15;. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 371.
[362] Serahsî, Usûl, II, 90-91; Sadru'ş-Şerîa, Tavdîh, II, 15; Nesefî, Keşfu'l-esrâr, II, 163 vd.; İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 370; Tehânevî, II, 1523; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 170, 176, 202-208; Sava Paşa, 163-164; Nâdiye Şerif el-Ömerî, Ictihâdu'r-rasûl, 206.
[363] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 19.
[364] Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 334 vd.; Abdulganiy Abdulhâlik, Sünnet ve Dindeki Yeri, 25.
[365] Abdulganiy Abdulhâlik, Sünnet ve Dindeki Yeri, 44 vd.
[366] Ali Abdurrâzık, el-İslâm ve usûlu'l-hukm.158
[367] Şelebî, Medhal, 98.
[368] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 76-79.
[369] Kendisine vahiy geldiği genelde ashabı tarafından farkedilirdi. bkz. Ahmed, I, 238; III, 494; VI, 150.
[370] Hamidullah'ın ifadesine göre, erkekler ve kadınlar topluluğuna ayrı ayrı tebliğ ederdi, bkz. İslâm Peygamberi, II, 698.
[371] Örnekler için bkz. Ahmed, V, 190, 191; VI, 250; Buhârî, Tefsir, 4/18; Nîsâbûrî, Esbâbu'n-nüzûl, 143-144; İbn Kesîr, I, 540. Ayrıca bkz. Hamidullah, Kur'ânı Kerîm Tarihi, 16; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 698; Hamidullah, İslâm Tarihi, II, 903.
[372] Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 698 {Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 152; VIII, 257'den).
[373] bkz. Ahmed, V, 317, 318.
[374] bkz. Ahmed, IV, 104; Buhârî, İlim, 24 (I, 29); Müslim, Cenne, 64 (XI, 281)
[375] Örnekler için bkz, Ahmed, II, 538; VI, 103; Buhârî, Cihâd, 37 (III, 214); Şehâdât, 15 (III, 154); Hacc, 17 (II, 144); Umre, 15 (II, 202).
[376] Wensinck, A.J., "Vahiy", İA, XIII, 145.
[377] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 79-80.
[378] Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 115. Bu niteleme ile ilgili bir değerlendirme hk. bkz. Kjrbaşoğlu, Sünnet, 98.
[379] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 80.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Abdest alıp suyun dokunmadığı bir yeri bırakan adam babı 392-397
Abdest almanın ancak abdestsizlikten dolayı lüzumu babı 153-157
Abdesü dar olanın namaz kılmasından nehiy hakkında gelen hadîsler babı 301-305
Abdest isbağı (tam alınması) hakkındaki hadîsleri babı..... 46-48
Abdestte iktisat ve bunda israf m keraheti babı ... 40-45
Abdestte tesmiye (Allah'ı anmak) hakkında gelen hadîsler babı 12-14
Abdestte sağdan başlamak babı 17-19
Abdestten sonra söylenen dua babı..... 96-98
Abdestten sonra su serpmek hakkında gelen hadîsler bâbl 86-90
Abdest uzuvlarını üçer defa yıkayarak abdest almak babı..... 32-35
Abdest üzerine abdest almak babı 151-152
Abdest ve gusülden sonra mendil kullanmak babı 90-96
Ağızdan kaba su almak babı 382-384
Akşam namazının vakti babı 435-441
Alimlerin eski adetini unutup karışık kan gören müstahaza ile yeni kan gören müstahaza hakkındaki görüşleri 330
Alimlerin. Namazları cemaatla kılmak hakkındaki görüşleri 642-
Allah için bir mescid yapan babı 541-543
Allah Teâlâ'nın emri üzerine abdest almak hakkında gelen hadisler babı 84-85
Arakıybı yıkama babı 71-77
Ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdest almak babı..... 118-120
Ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdest almama babı 121-124
Ayakları yıkama hakkında gelen hadisler babı ... 78-82

— B — Başa Dön

Başa meshetmek hakkında geien hadisler babı ... 53-59
Başın ne kadarını meshetmek vâcibtir? 56-
Bevlin isabet ettiği yerin nasıl yıkanacağı babı ... 174-178
Bir abdestle birden fazla farz namazın kılınıp kılın-mayacağı hususunda âlimlerin görüşleri 146
Bir avuçtan mazmaza ve istinşak babı..... 19-20
Birer defa abdest (uzuvlarını yıkamak) hakkında gelen hadisler babı .....:..... 28-32
Birer, ikişer ve üçer defa elleri yıkayarak abdest almak babı 36 40
Bir rek'ate yetişmek sabah ve ikindiye mi mahsustur? 465-
Bulutlu havadaki namaz vaktinin babı 447-448

— C - Ç — Başa Dön

Cebireler üzerine meshetmek babı ..... '379-379
Cemaatle namaz kılmanın fazileti babı ..... 628 - 634
Cemaattan (özürsüz) geri kalmak hakkındaki teşdid bâbt 634-642
Cünüb adamın tekrar cinsi münasebet yapmak istediği zaman abdest alacağına dâir bâb 261-262
Cünüb ile tokalaşmak babı 185-186
Cünüblükten gusleden adamın henüz gusletmeyen karısıyla ısınmak istemesi babı..... 255-255
Cünüblükten gusledip de vücûdundan bir yeri kuru kalan adam ne yapacak babı 390-392
Cünüblükten gusletmek hakkında gelen hadisler babı 246-251
Cünüblükten gusül hakkında bir bâb 251-254
Cünüb olup, gusletmekten korkan yaralıya ait bâb 243-245
Cünübün ellerini yıkaması yeterlidir diyenlerin babı 267 - 267
Cünübün suya dokunmadan cünüb olarak uyuması babı 256-258
Cünübün yemesi içmesi babı..... 266-266

Çoraplar ve pabuçlar üzerine meshetmek hakkında gelen hadisler babı..... 219-222

— D — Başa Dön

Deve etlerinden dolayı abdest almak hakkında gelen hadîsler babı 126-130
Dokunmanın Abdesti bozduğunu söyleyenler 135-
Dört mezhebe göre avret mahalli 386-

Durgun suya dalan cünüb gusletmiş olur mu? babı 285-285

— E — Başa Dön
Elbiseden meniyi ovalamak babı 190-193
Elbiseye dokunan hayız kaöı hakkında gelen hadişler babı 330-337
Erkeklerin saç boyamasına ait dört mezhebin görüşü 378-
Erkeklik uzvuna dokunma hakkındaki ruhsat babı 115-118
Erkeklik uzvuna elin dokunmasından dolayı abdest almak babı..... 108-115
Eşlerinin hepsine yaklaşmaktan dolayı bir gusül yapan hakkında gelen hadîsler babı ... .;..... 262-284
Eşlerinin herbirisine yaklaştığında gusleden hakkındaki bâb 264-265
Evlerde mescidler edinme babı..... 578-583
Ezana başlama babı 475-484
Ezan fazileti ve müezzinlerin sevabı babı 523-531
Ezandaki sünnet babı..... 497-511
Ezandaki terci babı ..... ._..... 486-495
Ezanın hükmü..... 476-

— G — Başa Dön
Guslederken örtünmek hakkında gelen hadisler babı 299-301
Guslün efdali 250-
Guslün farzları..... 249-
Gusülden sonra abdest almak babı 254-254

— H — Başa Dön
Hamamda namaz kılmak hakkındaki âlimlerin görüşü ....., ... 560-
Hangi mescid ilk olarak kuruldu babı 575-576
Havuzlar babı 162-165
Hayızın kesilmesinin alâmeti 312-
Hayızh iken eşiyle cima edene ait bâb 371-371
Hayızlı kadının mescidden uzak kalması hakkında gelen hadisler babı..... 362-365
Hayızlı kadınla beraber yemek ve onun artığı hakkında gelen hadîsler babı 359-362
Hayızlı kadınla cima edenin kefareti hakkında babı 352 - 353
Hayızlı kadınla cima etmeden nehiy babı 350-351
Hayızlı kadın (kına ile) boyanabilir babı 377-378
Hayızh kadının elbisesi ile namaz kılmak hakkındaki bâb..... 372-374
Hayızlı kadınla beraber yemek yemek hakkındaki bâb..... 372-372
Hayızlı kadın mescidden birşey alabilir, babı 339-343
Hayızlı kadın namazı kaza etmez, babı 337-338
Hayızh kadın nasıl gusül eder babı..... 354-358
Hayızlı kadın ve cünübün mescidde durmaları ... 365-
Henüz yemek yemeyen çocuğun bevli hakkında gelen hadîsler babı ;..... 165-174
Her küm altında bir cünüblük vardır, babı 272-276
Her namaz için abdest almak ve bütün namazları bir abdestte kılmak babı..... 145-151

— İ — Başa Dön
İcabetin hükmü..... 518-
İçinde cinsî münasebet yapılan elbiseyle namaz kılmak bâbı..... 193-195
Ihtilâm olup ıslaklık görmeyenin babı 296-298
İkamet cümlelerini birer defa okumak babı..... 531-536
İki darbe ile teyemmüme âit bâb 239-240
İkindi namazına sıkıca devam etme babı 428-435
İkindi namazının vakti babı 424-427
İstinşak ve iştinsarda mübalâğa etmek babı 20-28

— K — Başa Dön
Kabristan'da namaz kılmak hakkında âlimlerin görüşleri..... 559-
Kadın hayızlı olduğu zaman kocası için helâl olan yaklaşma babı..... ... 344-350
Kadınların cünüblükten gusletmeleri hakkında gelen hadisler babı ... ._., ... 281-284
Kanı devamlı gelen müstahaze kadın hakkında mezheplere göre aybaşı âdeti süresi 306-321
Kasden namazı terkedenin kaza etmesi vâcib mi? 454 -
Keffâret hakkındaki âlimlerin görüşü 353-
Kız hayız çağına gelince baş örtüsüz namaz kılamaz babı 374-376
Kız, müstahaza olarak kan görmeye başladığı zaman 327-330
Kişinin, din kardeşinin avretine bakmasının yasaklığı babı 384-390
Kulaklar baştandır, babı..... 62-64
Kulakların meshi hakkında gelen hadîsler babı ... 60-62
Kurulamayı mekruh görenler 93-

Kurulamayı mubah görenler 94-

— L — Başa Dön
Lohusa kadın kaç gün namaz kılmayıp oturur babı 368 - 371
Lohusalık hâlinin azamî süresi hakkındaki âlimlerin görüşü 369-
Lohusalığın en az süresi hakkındaki âlimlerin görüşü..... 370-

— M — Başa Dön
Meni hakkındaki ihtilâf..... 192-
Mescidde balgamın mekruhluğu babı 589-595
Mescidde daval inşadından nehiy babı..... 596-598
Mescide girdiği zaman okunan dua babı 603-606
Mescidden en uzak olanların sevabı babı 623-628
Mescidden geçiş hakkındaki âlimlerin görüşü..... 565-
Mescidde tükürmenin mezheplere göre şerl hükmü 594 -
Mescidde uyumak babı..... 572-573
Mescidlerde şiir okumak..... 568-
Mescidlerde yapılması mekruh olan şeyler..... 564-570
Mescidlere devamlı gitmek ve orada cemaatla namaz kılmak için beklemek babı..... 647-651
Mescidleri temiz tutmak ve güzel kokularla güzelleştirmek babı 584-588
Mescitleri teşyid (yükseltmek) babı 545-549
Mesh süresi hususundaki âlimlerin görüşü..... 214-
Mestin üstüne ve altına meshetmeye ait bâb 206-210
Mestler üzerine meshetmek hakkında gelen hadisler babı 196-205
Mezheblere göre aybaşı âdeti süresi 306-
Mezîden dolayı abdest almak babı..... 138-143
Mukîm ve misafir için meshedebilme süresi hakkında gelen, hadisler babı 210-214
Müezzin ezan okuduğu zaman söylenecek sözler babı 513-521
Müslümanların kabristanında mescid yapmak caiz midir? 552-
Müstahazanın kanı karışık olup, hayız günlerini bilmediği zamandaki durumu hakkında gelen hadîsler babı 322-323
Müstahaza her farz için abdest alır mı? 316-
Müstahazamn mezheblere göre aybaşı âdeti süresi 306-

— N — Başa Dön
Namaz abdesti gibi abdest almadıkça cünübün uyuyamıyacağını söyleyenlerin babı..... 259-261
Namaza yürüyerek gitmek babı 608-622
Namaz için bağışlanan necasetin miktarı 335-
Namaz kılmanın mekruh olduğu yerler babı..... 558-561
Namaz vakitleri babı..... 400-403
Necasetin girmesiyle, necislenmeyen su miktarının beyânı babı..... 158-162
Nerede mescidler yapmak caizdir b&bı..... 550-557

— Ö — Başa Dön
Öğle namazının vakti babı 415-418
Öpmekten dolayı abdest almak babı..... 132-138
Özür ve zaruret hâlindeki namaz vaktinin babı 460-466

— P — Başa Dön
Parmakları hilâllamak babı..... ... 66-71
Peygamberin çok kadınla evlenmesinin hikmeti ... 264 -

— R — Başa Dön
Rüyasında erkeğin gördüğünü gören kadın hakkındaki bâb 276-280

— S - Ş — Başa Dön
Sabah namazının vakti babı..... 406-413
Sakal tahlili hakkındaki hadisler babı 49-51
Sarı bakır (kap) ile abdest almak babı 100-102
Sarık üzerine meshetmek hakkında gelen hadîsler babı..... 224-228
Sen mescidde iken müezzin ezan okuduğu zaman dışarı çıkma babı 536-540
Su kenarındaki deve yataklarında ve koyun ağılında namaz kılma babı..... 599-601
Su meniden dolayı gerekir babı 287-289
Suyu silkelemek..... 95-
Sünnet yerleri birbirine kavuştuğu zaman guslün gerekliliği hakkında gelen hadisler babı 291-296
Süt içmekten dolayı .mazmaza babı 130-132

Şehvetle dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyenler 137-
Şiddetli sıcakta öğle namazını serinliğe bırakmak babı..... 419-420

— T — Başa Dön
Taharet olmaksızın Kur'an okumak hakkında gelen hadisler babı 268-271
Temizlendikten sonra sarı ve bulanık renkleri gören hayızlı kadın hakkında gelen hadîsler babı..... 365-367
Teyemmüm Bâbları 228-
Teyemmümde bir darbe hakkında gelen hadîsler babı .... ,..... 235-238
Teyemmümde Kollar Nereye Kadar Meshedilmelidir? ... ., ... ,.....,....., 240-
Teyemmüm sebebi hakkında gelen hadîsler babı ... 229-231
Tükürük elbiseye dokunur babı..... 380-381

— U — Başa Dön
Uykuda kalarak veya unutarak namaz kılmayanbabı 449-459
Uykudan uyanan adam, elini yıkamadan önce kaba sokabilir mi?..... ... 5-11
Uyku hakkında âlimlerin görüşleri 105-
Uyumak için abdest almak babı..... ... 143-144
Uyumaktan dolayı abdest almak babı ,..... 102-105
Uyuya Kalan veya Unutanın Kaçırdığı Namazı Derhal Kaza Etmesi Gerekir Mi? 454-

— V - Y - Z — Başa Dön
Vâcib ve Sünnet Olan Mesh Miktarındaki İhtilâf 208-

Yatsı namazına ateme namazı denmesinden nehiy babı..... 471-473
Yatsı namazını kılmadan önce uyumaktan ve kıldıktan sonra konuşmaktan nehiy babı..... 467-470
Yatsı namazının vakti babı..... 441-447
Yatsı ve sabah namazını cemaatla kılmak babı ... 644-647
Yer yüzünün bir kısmı diğer bir kısmı temizler babı 178 -184

Zamanla sınırlandırma olmaksızın meshetme hakkında gelen hadisler babı 216-218

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM
CUMA NAMAZI BÖLÜMÜ
1. Cuma Günü (Mescide) Erkenden Gitme
2. Cuma (Günü Hutbe Verirken) Nafile (Namaz Kılma Meselesi
ALTINCI BÖLÜM
BAYRAM NAMAZLARI BÖLÜMÜ
1. Kadınların, Bayramlarda Namazgaha Gitmelerinin Ve Hutbe Dinlemelerinin Mubah Olması
2. Bayram Namazları
YEDİNCİ BÖLÜM
CENAZELER BÖLÜMÜ
1. Ölüyü Yıkama
2. Cenaze Namazı Kılmanın Ve Cenazeyi Uğurlamanın Fazileti
3. Cenaze Namazında Tekbirler Getirme
4. Ölüyü Kefenlemek
5. Ölü(Nün Arkasından Feryadu Figanla) Ağlamanın Yasak Olması
6. Kabir Azabı
7. Cenazeyi Defnetme Hususunda Acele Etmeye Teşvik
8. Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmak
9. Cenaze Defnedildikten Sonra Kabirin Yanında Cenaze Namazı Kılmak
10. İmamın, Ölen Erkek Ya Da Kadının Cenaze Namazında Cenazenin Hangi Tarafına Doğru Duracağı Meselesi
SEKİZİNCİ BÖLÜM
ZEKÂT BÖLÜMÜ
1.Fıtır Sadakası
2. Zekata Tabi Olan Mallar
3. Kadının, Kocasının Malından Sadaka Vermesinin Caiz Olup Olmadığı Meselesi
4. At Ve Kölenin Zekatı
DOKUZUNCU BÖLÜM
ORUÇ BÖLÜMÜ
1. Orucun Faziletleri
2. Ramazan Ayını İbadetle Geçirmek
3. Fıtır (Ramazan Bayramı) Günü Ve Edhâ (Kurban Bayramı) Günü Oruç Tutmanın Yasak Olması
4. Ramazanda (Oruçlu İken) Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunan Kimse Ve Bunun Keffareti
5. Ölen Bir Kimse Adına Orucun Kaza Edilmesi Ve Nezrinin Yerine Getirilmesi Meselesi
6. Cünüp Olduğu Halde Üzerine Fecr Doğan Kimsenin Orucunun Sahih Olması Meselesi
7. Şaban Orucu
8. Ramazandan Bir Gün Yada İki Gün Önce Oruç Tutmanın Yasak Olması
9. Devamlı (Ömür Boyu) Oruç Tutmanın Yasak Olması
10. Yolculuk Sırasında Oruç Tutma Yada Oruç Tutmama Konusundaki Serbestlik
11. Ramazan Orucunun Kazasını Geciktirmek
12. İtikaf
ONUNCU BÖLÜM
HAC BÖLÜMÜ
1. Hac Ve Umre Mıkatları
2. Resulullah (S.A.V)'İn İhrama Nerede Girdiği Meselesi
3. İhramlı Kimsenin, Giymesinin Caizi Olmadığı Elbiseler
4. İhrama Girerken Koku Sürünmek
5. İhramlı Kimsenin, (Zaruret Halinde) Don Ve Mest Giymesi
6. Telbiyenin Şekli Ve Vakti
7. İhraml1 Kişinin, Hastalık Yada Başına Gelen Bir Eziyetten Dolayı Bir Engelle Karşılaşması Durumunda Ne Yapması Gerektiği Meselesi
8. İhramlı Kimsenin, Av Eti Yemesinin Caiz Olması
9. İhramlı Kimsenin Kan Aldırmasının Caiz Olması
10. Kurbanlık Koyuna Nişan Takılması
11. Beytullaha Kurbanlık Göndermenin Caiz Olması
11. Kıran Haccı
12. (Hac Zamanı Dışında) İhramsız Olarak Mekke'ye Girmenin Caiz Olması
13. (Tavaf Esnasında) Hacerü'l-Esved'i Öpmenin Caiz Olması
14. Tavaf Sırasında Remel (Hızlı Adımlarla Yürümek Ve Yürürken Omuzları Sallamanın Müstehab Olması
15. Safa İle Merve Arasındaki Sayin Vacip Olması
16. Tavaf Ve Say Sırasında Bir Şeye Binmenin Caiz Olması
17. Kabe'nin İçinde Namaz Kılma
18. Telbiyeyi, Bayram Günü Cemre-İ Akabe'de Taş Atmaya Başlayıncaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Olması
19. (Akabe Cemresinde) Taşlar Nasıl Atılır?
20. Hac İle İlgili Hususlarda Yapması Gereken Bir Şeyi Daha Önce Yapan Kimsenin Durumu
21. Muhacir Bir Kimsenin, Hac İle İlgili Hususları Yerine Getirdikten Sonra Mekke'de Kalıp Kalamayacağı Meselesi
22. İfaza (Ziyaret) Tavafından Sonra Hayız Olan Kadının Durumu
23. (Müzdelife'den Mina'ya Dönerken) Kadınlar İle Diğer Zayıf Kimselerin, (Herkesten) Önce Yola Çıkmalarının Müstehab Olması
24. İhramlı İken Ölen Bîr Kimseye Nasıl Bir İşlem Yapılır?
ONBİRİNCİ BÖLÜM
NİKAH BÖLÜMÜ
1. Mehrin Miktarı
1. Düğün Yemeği
3. Şiğâr (Değiş-Tokuş Yoluyla Mehirsiz) Evlenmenin Yasak Olması
4. Kıskançlık Ve Kişinin, Kızı İle İlgili Durumlarda İnsaflı Davranması
5. Kişi, Han1mıyla Cinsel İlişkide Bulunmak İstediği Zaman Ne Söyleyeceği Meselesi
6. Nikahta Koşulan Şartları Yerine Getirme
7. Cariyesini Hürriyetine Kavuşturur Sonra Da Onunla Evlenen Kimsenin Fazileti Hakkında
8. İhramlı İken Akd Edilen Nikahın Haram Olması
9. Bir Kadının, Halası Yada Teyzesiyle Aynı Nikah Altında Bulunmasının Haram Kılınması

10. Evlenmeye Teşvik
ONİKİNCİ BÖLÜM
SÜT EMZİRME BÖLÜMÜ
1. Süt, Doğumun (Nesebin) Haram Kılmakta Olduğu Her Şeyi Haram Kılar.
ONÜÇÜNCÜ
TALAK (BOŞANMA) BÖLÜMÜ
1. Yüce Allah'ın, "Ey Peygamber! Sen, Hanımlarının Hoşnutluğunu Arayarak, Allah'ın Sana Helal Kıldığı Şeyi Niçin (Kendine) Haram Kılıyorsun? Ayetinin Tefsiri
2. Ayhali Gören Kadının Boşanması Meselesi
3. Kocası Ölen Kadının Yas Tutması
4. Kocası Ölen Ve Hamile Olan Kadının İddetî
5. Üç Talakla Boşanan Bir Kadının, Başka Bir Kocayla Evlenmedikçe Ve (Yeni) Kocası Onunla Cinsel İlişkide Bulunmadıkça, Boşayan Kocasına Helal Olmaması

BEŞİNCİ BÖLÜM

CUMA NAMAZI BÖLÜMÜ [1]

1. Cuma Günü (Mescide) Erkenden Gitme

107. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse Cuma günü cünüplükten dolayı (yıkandığı gibi) yıkanır, sonra da erkenden (mescide) giderse, bir deve tasadduk etmiş gibi olur. ikinci saatte [2] giden bir sığır, üçüncü saatte giden boynuzlu bir koç, dördüncü saatte giden bir tavuk, beşinci saatte giden de bîr yumurta tasadduk etmiş gibi sevap alır. İmam (minbere) çıktığı zaman, melekler (minberin yanına) gelip hutbeyi dinlerler. [3] (Birinci rivayet) Bir rivayette ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Cuma günü olduğu zaman, melekler, mescide (açılan) kapıların her birinin önüne (oturup geliş sıralanna göre mescide giren kimseleri) tek tek yazarlar. İmam (minbere çıkıp) oturduğu zaman, defterleri kapatıp (minberin yanma) gelirler ve hutbeyi dinlerler.[4]
Başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Cuma günü olduğu zaman, melekler, mescide (açılan) kapıların her birinin önünde durup (geliş sıralarına göre mescide giren kimseleri) tek tek yazarlar. İlk gelen bir deve tasadduk etmiş gibi olur. (Ondan sonra) gelen kimse, bir sığır, (ondan sonra gelen ise) bir koç, (ondan sonra gelen kimse ise) tavuk ve (ondan sonra gelen ise) yumurta tasadduk etmiş gibi sevap alır. İmam (minbere çıktığı zaman, defterlerini kapatıp (minberin yanınnda) hutbeyi dinlerler.[5]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Mescide (açılan) kapıların her birinin önünde, (mescide giren kimseleri) tek tek yazan bir melek vardır.
Resuîullah (s.a.v), (ilk önce) deve tasadduk ermeyi örnek vermiş, sonra gelenlerin derecelerini indire indire yumurta kadar küçültmüş.
İmam (minbere çıkıp) oturduğu zaman, (görevli melekler) defterleri kapatıp hutbeyi (dinlemeye) gelirler.[6]
Tirmizî, Ebu Dâvud ile Nesâî ise, (bu rivayetin) birinci şeklini rivayet etmiştir.
Nesâî'nin bir rivayetinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
(Cuma günü) namaza ilk giden kimse, Allah rızası için bir deve tasadduk etmiş gibidir. Ondan sonra gelen kimse, bir sığır tasadduk etmiş gibidir.
Ondan sonra gelen kimse ise bir koç, ondan sonra gelen kimse ise bir tavuk ondan sonra gelen kimse ise bir yumurta tasadduk etmiş gibi sevap alır. [7]
Yine Nesâî'nin birinci metne benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin devamında şu husus yer almaktadır:
Cumaya ilk gelen kimse bir deva tasadduk etmiş gibi, ondan sonra gelen bir sığır tasadduk etmiş gibi, ondan sonra gelen bir koyun tasadduk etmiş gibi. Ondan sonra gelen bir ördek, ondan sonra gelen bir tavuk ve en son gelen ise bir yumurta tasadduk etmiş gibi sevap alır.[8]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti daha var. Fakat bu rivayetin içerisinde, İki' "ördek" kelimesi [9] geçmemektedir.[10]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisinde; "tavuk" kelimesinden sonra kuş" kelimesi geçmekte, yine "ördek" kelimesi düşmüştür.[11]

2. Cuma (Günü Hutbe Verirken) Nafile (Namaz Kılma Meselesi

108. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v), cuma günü hutbe verirken bir adam (mescide) girmişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (o kimseye):
Namaz kıldın mı?' diye sordu. Adam:
Hayır!' diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v):
Kalk, iki rekat namaz kıl' buyurdu.[12] (Birinci rivayet)
Bir rivayette ise, Kalk, namaz kıl" ifadesi yer almaktadır.[13]
Başka bir rivayette ise, Kalk, iki rekat [14] namaz kıl" ifadesi yer almaktadır.[15]
Başka bir rivayette ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisi, Cuma günü imam (minbere) çıktığı zaman, mescide gelirse, İki rekat namaz kılsın.[16]
Bu hadisfn bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Cuma günü minberde otururken Süleyk el-Gata-fânî çıka gelmişti. Süleyk, (hiçbir) namaz kılmadan (yere) oturdu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), (ona):
İki rekat namaz kıldın mı?' diye sordu. Süleyk:
Hayır!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Kalk, iki rekat namaz kıl' buyurdu.[17] (İkinci rivayet)
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde ise şu ilave vardır:
Resulullah (s.a.v), Süleyk'e:
Ey Süleyk! Kalk, iki rekat namaz kıl. (Fakat) bu iki rekat namazı, hafif tut1 buyurdu.[18] (Üçüncü rivayet)
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde ise şu ilave yer almaktadır:
Sizden birisi, Cuma günü, imam (minberde) hutbe verirken, mescide gelirse, iki rekat namaz kılsın. (Fakat) bu iki rekat namazı, hafif tutsun.[19] (Dördüncü rivayet)
Ebu Dâvud ise, bu hadisin; ikinci rivayetini [20] ve birinci rivayeti ise [21] Müslim'in tek başına (naklettiği rivayete uygun bir biçimde) rivayet etmiştir.
Yine Ebu Dâvud, başka bir rivayette, Câbir ile Ebu Hureyre'den Müslim'in tek başına (naklettiği rivayete uygun bir biçimde bu hadisin) ikinci rivayetini rivayet etmiştir.[22]
Tirmizî'de, bu hadisin, ikinci rivayetini nakletmiştir.
Nesâî'de, bu hadisin, hem birinci ve hem de dördüncü rivayetini nakletmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

BAYRAM NAMAZLARI BÖLÜMÜ [23]

1. Kadınların, Bayramlarda Namazgaha Gitmelerinin Ve Hutbe Dinlemelerinin Mubah Olması

109. Ümmü Atiyye (ranhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v), bize, akıl-ergenlik çağına giren ve girmeyen genç kızların bayram namazlarına gitmemizi ve hayızlı kadınların ise Müslümanların namazgah (namaz kıldıkları yer) den ayrılmalarını emretti.[24]
Başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Bize, namaz yerine çıkmamız ve hayizlıları, (evlenme çağı geldiği halde henüz evlenmemiş) genç kızları ve perde ehli genç kızları çıkarmamız emredildi.
(Hadisin ravisi) Ibn Avn, (şüphe ederek): Yada perde sahibi olan genç kızları' dedi.
Hayızh kadınlara gelince, onlar; Müslümanların cemaatında ve (topluca yaptıkları) dualarında hazır bulunurlardı, (Fakat) Müslümanların namaz kıldıkları yerden biraz ayrı dururlardı.[25]
Buhârî, Ibn Sîrîn'den naklen şöyle der: "Ümmü Atiyye: 'Resulullah (s.a.v)'in bu sözü (söylediğini) işittim' dedi.[26]
Başka bir rivayette ise, Ürnmü Atiyye şöyle der:
"Biz kadınlara, bayram günü namazgaha çıkmamız, hatta bulundukları ev köşelerinden bakire kızlara ve hayızh kadınlara varıncaya kadar namaz kıldıkları yere çıkarmamız emredilirdi.
Kadınlar, erkeklerin arka tarafında olurlar, onların tekbir getirmelerine uyup tekbir getirirler ve onların dualarıyla birlikte dua ederlerdi. Onlar, bu bayram gününün bereketini ve paklığını (günahlardan temizlenmeyi) umut ederlerdi.[27]
Konu ile ilgili diğer bir rivayette ise, Ümmü Atiyye şöyle der:
"Biz, bayramlarda, örtülü hanımlar ve bakire kızlarla birlikte (namazgaha) çıkmaya emrolunurduk. Hayızlılar da, (bizimle birlikte bayram günü namazgaha) çıkardı. Fakat cemaatın arkasında bulunup cemaatla birlikte tekbir
alırlardı. [28]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Hafsa bint. Sîrîn'in şöyle söylediği nakledilmiştir:
Biz taze kızlanmızı, (bir rivayette: Evlenme çağı geldiği halde henüz evlenmemiş genç kızlan) bayram gününde, (namazgaha) çıkmalarına engel olurduk.
Basra'ya bir kadın gelip Halef oğullarının kasrına indi. Ben de, o kadının yanma geldim. O kadın, kız kardeşinin kocasının, Peygamber (s.a.v)'le birlikte on iki gazvede bulunduğunu, kız kardeşinin de bizzat bunlardan altı gazvede kocasıyla birlikte bulunduğunu, onun:
Biz, hastalara bakıyor ve yaralılara ilaç yapıyorduk' dediğini rivayet ettikten sonra dedi ki: Kız kardeşim:
Ey Allah'ın resulü! Bizden herhangi bizden herhangi birimizin cilbabı (örtünecek dış elbisesi) olmazsa, (namazgaha) çıkmamasında bîr sakınca var mıdır?' diye sormuştu. Resulullah (s.a.v):
Diğer bir kadın arkadaşı, kendi cilbablanndan birini ona giydirip bu kadın hayr (meclislerin) de ve müminlerin duasında hazır bu-I unsun buyurmuştu.
Hafsa bînt. Şîrîn (devamla) şöyle der: Ümmü Atiyye, buraya geldiğinde, ben, onun yanına gelip:
Böyle böyle buyurduğunu sen Peygamber (s.a.v)'den işittin mi? diye sordum. Ümmü Atiye:
Babam, ona feda olsun! Evet, işittim' dedi.
(Ümmü Atiyye, ne zaman Peygamber (s.a.v)'i ansa, muhakkak 'babam ona feda olsun' derdi.) Peygamber (s.a.v):
Perde ehli genç kızlar (hadisin ravisi Eyyûb, bu konuda, tereddüt edip) yada (evlenme çağı geldiği halde henüz evlenmemiş) genç kızlar ile perde ehli genç kızlar ve hayızlı kadınlar, namazgaha çıksınlar. Hayızh kadınlar; namazgahtan biraz uzakta dursunlar. (Fakat) hayr (meclisler in) ve müminlerin duasında hazır bulunsunlar' buyurdu. Hafsa (devamla) der ki: Ben, Ümmü Atiyye'ye:
Hayizlılar da mı (namazgaha çıkıyordu)?' diye sordum. Ümmü Atiyye:
Evet! Bu hayızlı kadınlar, Arafat'ta ve filan filan yerde hazır bulunmuyorlar mı?' diye cevap verdi. [29]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette, Ümmü Atiyye şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bize; Ramazan ve Kurban bayramlarında, genç kızları, hayızlı kadınları ve perde ehli genç-kızları, (namazgaha) çıkarmamızı, fakat hayızlı kadınların İse; namaz (kılınan yer)den biraz uzak durmalarını, hayr (meclislerin)de ve müminlerin duasında hazır bulunmalarını emretti. [30]
Bu hadis(n bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Tirmizî'nin rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v); bakireleri, (evlenme çağı geldiği halde henüz evlenmemiş) genç kızları,[31] perde ehli genç kızları [32] ile hayız olan kadınları bayram (namazların)a çıkarırdı.[33] Fakat hayız olan kadınlar, namazgahtan uzak durup (sadece) Müslümanların dualarına katılırlardı.[34] Kadınlardan biri:[35]
Ey Allah'ın resulü! (Biz) kadınlardan birinin bayrama yerine çıkacak) cilbabı (örtünecek dış elbisesi) yoksa, (o zaman o kadın ne yapsın?)' diye sordu. ResululÎah (s.a.v):
Kız kardeşi (arkadaşı), cilbablarından bîrini ona (emaneten) ödünç versin' buyurdu.[36]
Ebu Davud'un bir rivayeti de, Tirmizî'nin bu rivayetine benzemektedir. Fakat bu rivayette, "bakireler ve (evlenme çağı geldiği halde henüz evlenmemiş) genç kızlar" ifadeleri yer almamaktadır.[37]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Hayız olan kadınlar, Müslümanların namazgahından biraz uzakta dururlardı" ifadesine yer verilmiş, fakat "elbise" konusuna değinilmemiştir. [38]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Ümmü Atiyye şöyle der:
Hayızlı kadınlar, cemaatin arkasında durup onlarla birlikte tekbir alırlardı. [39]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti de şu şekildedir:
ResululÎah (s.a.v), Medine'ye gelince, Ensar'ın kadınlarını bir evde topladı. Bunun üzerine bize Ömer ibnu'I-Hattâb'ı gönderdi. Ömer, kapının yanında durup bize selam verdi. Biz de onun selamına karşılık verdik. Daha sonra Ömr
Ben size Resulullah (s.a.v)'in elçisiyim. dedi. Ve bize evlenme çağına gelen genç kızlar ve hayızlı olan kadınlarla birlikte iki bayram (namazın) a çıkmamızı, (fakat) Cumaya ise gitmememizi emretti. Cenazelerin peşinde gitmemizi de yasakladı. [40]
Nesâî'nin rivayetinde ise, Hafsa bint Şîrîn şöyle der:
Ümmü Atiyye, ResululÎah (s.a.v)'i her andığında mutlaka:
Babam ona feda olsun' derdi. Ona:
Böyle dediğini (hiç) ResululÎah {s.a.v)'den duydun mu?' diye sordum. O da:
Evet! Babam ona feda olsun. Genç kızların, perde ehli genç kızların ve hayızlı kadınların bayram (namazın)a gitmelerini, (orada) hayr (meclislerin)e ve Müslümanların duasına katılmalarını, (fakat) hayızlı kadınların; namazgahtan biraz uzak durmalarını emretti. [41]

2. Bayram Namazları

110. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v) bayram günü çıkıp iki rekat namaz kıldı. (Bu iki rekat namazdan) önce ve sonra (hiçbir) namaz kılmadı. Sonra Bilal ile birlikte kadınların yanma gelip onlara sadakada bulunmalarını emretti. Bunun üzerine kadınlar, (halkadan) küpelerini ve gerdanlıklarını sadaka (olarak) vermeye başladılar. [42]
(Hadisin lafeı, Buhâıfye aittir.) [43]
Bir rivayette ise, Resulullah (s.a.v), Edhâ (Kurban Bayramı) veya fıtr (Ramazan Bayramı) günü[44] (namazgaha) çıktı".ifadesi yer almaktadır. [45]
Başka bir rivayette ise, Peygamber (s.a.v), Fıtr (Ramazan Bayramı) günü iki rekat namaz kıldı" ifadesi yer almaktadır.[46]
Tirmizî ile Nesâî'nin naklettiği rivayetin sonu, (Bayram günü) iki rekat namazdan sonra (namaz kılmadı)" (ifadesiyle) bitmektedir.[47]

YEDİNCİ BÖLÜM

CENAZELER BÖLÜMÜ [48]

1. Ölüyü Yıkama

111. Ümmü Atiyye el-Ensârî (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v), kızı vefat ettiğinde yanımıza gelip:
Onu, üç veya beş yada lüzum görürseniz bundan daha fazla su ve sidr ile yıkayın. Sonuncusunda ise kâfur veya kâfura (benzer) bir şey kullanın. Bitirince, bana haber verin' buyurdu.
Biz yıkama işini(n bittiğini), Resulullah (s.a.v)'e haber verdik. Resulullah (s.a.v), bize:
Hakve" (denilen kendi izannı) verip:
Bunu, ona giydirin (iç gömleği yapın)' buyurdu.[49]
Bir rivayette ise, şu ilave vardır:
(Hadisin ravisi Eyyûb der ki:) Hafsa, (bu hadisi) bana, Muhammed (ibn Sîrîn)'in hadisi gibi anlattı. Hafsa hadisinde şu ifade yer almaktadır:
Onu, tek (yada) üç veya beş veyahut yedi yahut lüzum görürseniz bundan daha fazla [50] yıkayın... (Yıkama işi bittiği zaman, Resulullah, bize:)
(Yıkama işine,) onun sağından ve abdest azalarından [51] başlayın' buyurdu.... Ummü Atiyye:
Onun saçlarını tarayıp üç örgü yaptık' dedi. [52]
(Muhammed) ibn Şîrîn der ki:
Ümmü Atiyye, [53] Peygamber (s.a.v)'e bey'at eden Ensar'dan bir kadındı. Oğlunu görmek için Basra'ya gelmişti. (Fakat) oğlunu görememişti. Bunun üzerine bize (şunu) anlattı:
Resutullah (s.a.v), kızı vefat ettiğinde yanımıza gelip:
Onu, üç veya beş yada lüzum görürseniz bundan daha fazla su ve sidr [54] ile yıkayın. Sonuncusunda ise kâfur [55] veya kâfura (benzer) bîr şey kullanın. Bitirince, bana haber verin' buyurdu.
Biz yıkama işini(n bittiğini), ResuluIIah (s.a.v)'e haber verdik. Resulü İlah (s.a.v), bize:
Hakve" {denilen kendi izannı) verip:
Bunu, ona giydirin (iç gömleği yapın) [56] buyurdu."
Giydirin" ifadesinin, "Onu, onun içerisine sarın" anlamında olduğunu iddia etmiştir.
Yine (Muhammed) ibn Sîrîn'de, bu kelimenin; "izar yapın" anlamında değil de, "giydirin" anlamında olduğunu kaydetmiştir. [57]
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), 'Hikve' denilen izarını (belinden) çikanp: 'Bu izan, ona iç gömleği yapın' buyurdu.[58]
Başka bir rivayette ise, Ümmü Atiyye der ki:
Peygamber (s.a.v)'in kızının saçlarını üç örgü yaptık."
Vekî der ki: Süryân es-Sevrî: 'Alnın perçemini bir bukle, (başın) iki yan tarafının saçlarını da (ayrı ayrı) iki bukle (yaptık)' dedi. [59] Yine diğer bir rivayette ise, Ümmü Atiyye şöyle der:
Saçlanna üç örgü yaptık. Alnının perçemini bir bukle, (başın) iki yan tarafının saçlarını da (ayrı ayrı) iki bukle (yaptık) [60] Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Ümmü Atiyye şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'in kızı Zeyneb [61] vefat edince, Resulullah (s.a.v), bize:
Onu tek, üç yada beş defa yıkayın. Beşincisinde, kâfur yada kâfura (benzer) bir şey kullanın. Onu yıkadığınızda, (yıkama işinin bittiğini) bana bildirin buyurdu. (Yıkama işi bittiği zaman) bunu, Resulullah (s.a.v)'e haber verdik. Resulullah (s.a.v), bize:
Hakve" (denilen kendi izannı) verip:
Bunu, ona giydirin (iç gömleği yapın)' buyurdu.[62]
Bu hadistin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Tirmizînin rivayetinde, Tek, üç yada beş" ifadesi yer almaktadır.[63]
Yine başka bir rivayette, Ümmü Atiyye şöyle der:
Onun saçlanna üç örgü yapük ve saçlannı arkasına salıverdik Yine başka bir rivayet ise şu şekildedir:[64]
Resulullah (s.a.v), bize: '(Yıkama işine,) onun sağından ve abdest azalanndan başlayın' buyurdu [65]
Ebu Davud'un bir rivayeti ise, Tirmizî'nin bir rivayetine benzer olup bu rivayette, yaptık" yerine saçlannı taradık" ifadesi yer almaktadır. [66]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde da yedi veya lüzum görürseniz bundan daha fazla" ilavesi yer almakdır.[67]
Nesâî'de, bu hadisi, Tirmizfnin rivayetine benzer bir şekilde rivayet etmiştir. [68]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti İse şu şekildedir:
Kadınlar, Peygamber (s.a.v)'İn kızınıfn yıkark ışlar Ben: [69]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir ri en onun saçlarına) üç örgü mü yaptınız?' diye sordum. Ümmü Atiyşka bir rivayeti de şu şekildedir:[70]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde iti yada yedi" ilavesi yer almaktadır.[71]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinin sonunda, Onun saçlarını tarayıp üç örgü yaptık ve saçlarını arkasına Salıverdik" ifadesi yer almaktadır. [72]
Yine Nesâî'nin bir rivayeti daha var. Bu rivayetin sonunda şu ifade yer almaktadır:
(Hadisin ravisi Eyyûb:) ResuluIIah (s.a.v)'in, 'onu, ona giydirin' sözü, 'onu ona izar yapın' mı demektir?' diye sordum. Muhammed ibn Sîrîn'de: Hayır! Zannetmiyorum. Yalnız 'onu, onun içine sarın' anlamında olsa gerek1 diye cevap verdi.[73]

2. Cenaze Namazı Kılmanın Ve Cenazeyi Uğurlamanın Fazileti

112. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: ResuluIIah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim, namazı kiınıncaya kadar bir cenazenin yanında bulunursa, onun için bir kırat (mükafat) vardır. Kim de, (cenaze, mezara) konuluncaya kadar (cenazenin başında) beklerse, onun için iki kırat (mükafat) vardır. (Resulullah'a:) iki kırat nedir? diye soruldu. O da:
(İki kırat,) iki büyük dağ gibidir.[74] (Birinci rivayet) (Hadisin lafzı, Buhârî'ye ve Müslim'e aittir.) [75] Bir rivayette ise şu ilave vardır:
îbn Şihâb der ki: Salim b. Abdullah b. Ömer dedi ki: 'Abdullah ibn Ömer, cenazenin namazını kılar, sonra (beklemeden hemen oradan) ayrılırdı. Ebu Hureyre'nin, (bu hadisi,) Abdullah ibn Ömer'e ulaşınca: Demek ki, biz, pek çok kıratlar kaybettik [76] dedi. [77] Bir rivayette ise, Ebu Hureyre şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'in: 'Kim bîr cenazenin arkasından giderse, onun için bir kırat [78] mükafat vardır' buyurduğunu işittim. (Bu hadisi duyan) Abdullah ibn Ömer:
Ebu Hureyre, bize hadis rivayet etme hususunda (artık) çok oluyor dedi.
Daha sonra Aişe'ye birini gönderip (bu meseleyi) sordurdu. Aişe, Ebu Hureyre'yi doğruladı. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer:
Demek ki, biz, pek çok kıratları (mükafat olarak) almada kusur ettik1 dedi. [79]
Yine birinci rivayete benzer bir hadis olup bu hadis (İki kırat,) iki büyük dağ gibidir" ifadesiyle bitmektedir. Yine bu rivayetin içerisinde, Cenazenin (gömülme vazifesi) bitirilinceye kadar" ilavesi yer almaktadır. [80]
Başka bir rivayette ise, (Cenaze) Iahde [81] konuluncaya kadar" ifadesi yer almaktadır. [82]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette ise, Cenaze defnediiinceye kadar onun arkasından gidene de..." ifadesi yer almaktadır. [83]
Bu hadis(n bu şekildeki metinlerinji, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Ebu Hureyre şöyle der:
"Kim, imanı sebebiyle ve (sevabını yalnızca Allah'tan) umarak bir müslumanin cenazesinin arkasından gider ve üzerine (cenaze) namazı kılıp gömülme (vazifesini) bitirinceye kadar (onun başında) birlikte bulunursa, iki kırat (mükafat almış olarak) döner. Ki, kıratların her biri, Uhud dağı gibidir Kim de o cenaze üzerine namaz kılıp gömülmeden önce (geri) dönecek olursa, bir kırat (mükafat almış olarak) döner. [84]

Yine Müslim'in bir rivayetinde ise, Ebu Hureyre şöyle der:
Kim bir cenaze için namaz kılıp (defnoluncaya kadar) cenazenin arkasından gitmezse, onun için bir kırat (mükafat) vardır. Eğer (defnoluncaya kadar) cenazeni arkasından giderse, onun için İki kırat (mükafat) vardır. (Resulullah'a:)
İki kırat nedir?' diye soruldu. 0 da:
İki kıratın en küçüğü, Uhud dağı gibidir. [85]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, (hadisin ravisi) Ebü Hâzim (hadise İlave olarak) der ki:
Ebu Hureyre'ye: 'Kırat nedir?' diye sordum. O da: Uhud dağı gibi' diye cevap verdi. [86]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Sa'd b. Ebi Vakkâs'm oğlu Amirfin oğlu Davud) şöyle der:
Babası (Âmir),.Abdullah ibn Ömer'in yanında oturuyormuş. Birden, Maksûre'nin sahibi Habbâb çıka gelip:
Ey Abdullah ibn Ömer! Ebu Hureyre'nin ne söylediğini işitmiyor musun? (Baksana!) Resulullah (s.a.v)'i:
Kim cenaze ile birlikte onun evinden çıkıp namazını kılar, sonra da defnedilme ey e kadar cenazenin arkasından giderse, o kimseye, iki kırat (mükafat) vardır. Her bir kırat, Uhud dağı kadardır. Cenazenin namazını kılıp dönen kimseye ise Uhud dağı kadar bir mükafat vardır' buyururken işitmiş.
Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer, Habbâb Ebu Hureyre'nin söylediklerini sorarak gelip kendisine haber vermek için Aişe'ye göndermiş. Abdullah ibn Ömer, mescidin çakıllarından bir avuç almış, onları elinde evirip çeviriyormuş. Nihayet elçi dönüp gelip Aişe'nin:
Ebu Hureyre doğru söylemiş dediğini bildirmiş. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer, elindeki çakılları yere vurarak:
Demek ki, biz, pek çok kıratları (mükafat olarak) almada kusur ettik'demi
Ebu Dâvud, bu hadisi, Müslim'in (bir önce geçen) rivayetine benzer bir şekilde rivayet etmiştir. Fakat bu rivayetin içerisinde, Oİ-f biri, Uhud dağı gibi" ifadesi yer almaktadır.
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayeti, Müslim'in bir rivayetine benzer olup bu rivayetin içerisinde, çakıl taşlanfnı evirip çevirmesi) olayı ile Abdullah ibn Ömer'in sözü yer almamaktadır.[87]
Nesâî ise (bu hadisi;) birinci rivayete ve Buhârî'nin bir rivayetine (benzer bir şekilde) rivayet etmiştir.[88]
Tirmizî ise birinci rivayeti nakletmiştir.

3. Cenaze Namazında Tekbirler Getirme

113. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"KesilinHah (s.a.v), (Habeş hükümdarı) Necâşî öldüğü gün, onu öldüğünü (sahabelere) bildirdi. Onları musallaya çıkarıp saf yaptı. Ne câşî'nin ölümü üzerine dört tekbir alip gıyabî cenaze namazı kaldi.[89] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [90] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Habeş hükümdarı Necâşî öldüğü gün, onun öldüğünü bize bildirip:
Kardeşiniz için mağfiret dileyin' buyurdu. [91]
Bu hadis(n bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim ile Nesâî rivayet etmiştir.
Tirmizî ile Ebu Dâvud'da, birinci rivayeti nakletmiştir.

4. Ölüyü Kefenlemek

114. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), (vefat ettiğinde) "Sehûliyye" (denilen) üç parça pamuklu beyaz Yemen kumaşı ile kefenlendi. Bunların içerisinde kamîs (=gömlek) ve sarık yoktu. [92]
Hadisin lafzı, Buhârî'ye ve Müslim'e aittir Bir rivayette ise Hz. Aişe şöyle der: [93]
Resulullah (s.a.v), ilk önce, Abdullah ibn Ebi Bekr'e ait bir Yemen elbisesi içine sarılmıştı. Sonra elbise, ondan çıkarılıarak, "Sehûliyye" (denilen) üç parça pamuklu beyaz Yemen (kumaşı) ile kefenlendi. Bunların içerisinde, gömlek ve sarık yoktu.
Bunun üzerine Abdullah, bu elbiseyi kaldırıp:
Onun içine ben kefenlenirim' dedi. Sonradan;
Bunun içine Resulullah (s.a.v) kefenlenmedi de, ben mi kefenle-neceğim?' diyerek onu (satıp parasını) sadaka (olarak) verdi. [94]
Yine buna benzer başka bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ilave var:
Elbiseye gelince, bunun, Resulullah (s.a.v)'e kefen yapmak için satın alınıp alınmadığında halk şüpheye düştüğünden dolayı elbise terk olundu ve Resulullah {s.a.v), "Sehûliyye" (denilen) üç parça pamuklu beyaz (Yemen) kumaşı ile kefenlendi. Bu elbiseyi, Abdullah b. Ebi Bekr alıp:
Ben bu elbiseyi kendime kefen yapmak için muhafaza edeceğim' dedi. ! Sonradan:
Buna, şanı yüce olan Allah, Peygamberi için razı olsaydı, ona kefen yapardı' deyip elbiseyi sattı. Parasını da sadaka (olarak) verdi. [95]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)ir Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Müslim, başka bir rivayetinde bu hadisi Ebu Seleme ibn Abdurrah-man yolundan şöyle rivayet etmiştir:
Aişe'ye:
Peygamber (s.a.v), kaç (parça bez ile) kefenlendi?' diye sordum. O da:
Sehûliyye [96] (denilen) üç parça (beyaz Yemen kumaşı ile) kefenlendi' diye cevap verdi.[97]
Yine Buhârî ile Müslim'in başka bir rivayetleri ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) vefat ettiği zaman (üzeri) "Hibera [98] (denilen bir Yemen) kumaşı [99] ile örtülmüştür.[100]
Nesâî ise bu hadisi, ilk baştaki rivayet (gibi) nakletmiş, yine bazı rivayetlerinde; "Sehûliyye" (denilen) üç parça (beyaz Yemen kumaşı ile)" ifadesi geçmektedir. [101]
Tirmizî'nin rivayetinde ise şu ilave yer almaktadır:
Aişe'ye; halkın, (Peygamber'in) iki elbise ve "Hibera" denilen (Yemen) kumaşı içinde (kefenlendİğine dair) sözlerini anlattılar. Bunun üzerine Aişe:
Gerçekten (bir Yemen) kumaşı getirilmişti. Fakat (sahabeler,) bu kumaşı kabul etmediler ve Peygamber (s.a.v)'i o kumaşla kefenlemediler' diye cevap verdi. [102]
Tirmizî'nin bu rivayetini; Ebu Dâvud ile Nesâî'de rivayet etmiştir. [103] Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v) (vefat edince cesedi) "Hibera" (denilen Yemen) kur masıyla örtülmüştü. Sonra (o kumaş) vücudundan soyulup [104] çıkarıldı. [105]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), üç parça beyaz Yemen kumaşı ile kefenlendi. Bunların içerisinde gömlek ve sarık yoktu.[106]
Ebu Dâvud, bu rivayeti, Buhârî ile Müslim'in rivayetlerine uygun şekilde rivayet etmiştir. [107]
Nesâî'nin başka bir rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
"Resulullah (s.a.v), üç parça pamuklu beyaz Yemen kumaşı ile kefenlendi. [108]

5. Ölü(Nün Arkasından Feryadu Figanla) Ağlamanın Yasak Olması

115. Amre bint. Abdirrahman'dan rivayet edilmiştir: "Aişe'nin şöyle dediğini işittim:
Aişe'ye; Abdullah ibn Ömer'in: 'Ölü, dirilerin ağlaması sebebiyle azab görür' (hadisini) söylediği anlatıldı. Bunun üzerine Aişe:
Allah, Ebu Abdurrahman'a mağfiret etsin! Yalan söylememiş, Fakat o, ya unutmuş yada hata etmiş. (Bu olay şu şekilde olmuştur:)
Resulullah (s.a.v), bir Yahudi kadının yanma uğramıştı. (Fakat o kadın ölmüş olup orada bulunan kadınlar,) o kadın için ağlaşiyorlardı. Resulullah (s.a.v):
Onlar, şu (ölüye) ağlıyorlar. (Fakat) o, kabrinde (bu ağlamalardan dolayı) azab görüyor' buyurdu. [109]
Tirmizî'nin rivayetinde ise şu ilave yer almaktadır:
Abdullah İbn Ömer: 'Ölü, ailesinin ağlaması sebebiyle azab görür'
(şeklinde bir hadis) söylemişti. Bunun üzerine Aişe:

Allah, ona merhamet eylesin! Fakat o, yanılmıştır. (Bu olay şu şekilde olmuştur:)
Resulullah (s.a.v), ölmüş bir Yahudi kişi ile ilgili olarak:
Onlar, o (ölüye) ağladıktan için ölü, (bu ağlamalardan dolayı kabrinde) azab görüyor' buyurdu. [110]
Ebu Dâvud ile Nesâî'nin rivayetinde İlave olarak ise Aişe şöyle der:
(Abdullah ibn Ömer'i kast ederek) o, 'yamlrmştn Çünkü Peygamber (s.a.v), bir kabre uğrayıp:
Gerçekten şu (mezar) sahibi kimse, aile halkının ağlaması sebebiyle azab görüyor [111] buyurdu. Sonra da "Hiçbir günahkar, başkasının günahını çekmez [112] ayetini okudu. [113]

6. Kabir Azabı

116. Berâ' ibnul-Âzib (r.ahümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Kabirde soru sorulduğunda, Müslüman kişi; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahitlik[114] Allah'ın; 'Allah, kendisine iman edenleri, dünya ve ahiret hayatında sabit bir söz üzere tespit eder [115] sözü (nün anlamı), budur. [116]
(Hadisin lafeı, Buhârî'ye aittir.) [117]
Bir rivayette ise, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurur:
Allah, kendisine iman edenleri, sabit bir söz üzere tespit eder.[118] sözü, kabir azabı hakkında inmiştir. (Çünkü kabirde) kişiye: Rabbin kimdir?' diye sorulur. Kişi de:
Rabbim Allah'tır. Peygamberim de, Muhammed (s.a.v) dir' diye cevap venr.[119]
Yalnız başka bir rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurur:
Allah, kendisine iman edenleri, sabit bir söz üzere tespit eder [120] sözü, kabir azabı [121] hakkındadır. (Çünkü kabirde) kişiye:

7. Cenazeyi Defnetme Hususunda Acele Etmeye Teşvik

117. Ebu Hureyre (r.aj'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Cenazeyi, (kabre) süratle götürün. [122] Eğer ölen kişi, salih bir kimse ise, bu (ölen kimse için) bir hayrdir. (Çünkü kabrine bir an önce defnetmekle) onu, hayra ulaştırmış olursunuz. Eğer (ölen kişi,) salih bir kimse değilse, bu da (ölen kimse için) bir serdir. (Bir an önce) onu omuzlarınızdan indirmiş olursunuz. [123]

8. Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmak

118. Amir b. Rebîa (r.aj'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi (yanından yada önünden) bir cenazefnin geçtiğini) gördüğünde, onunla beraber (kabre kadar) gitmek istemese, cenaze(yi götürenler) ileri geçinceye kadar yada cenaze kendisini(n bulunduğu yeri) geçmeden, yere indirilene kadar ayakta dursun.[124] (Birinci rivayet)
Başka bir rivayette ise, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"(Yanınızdan yada önünüzden) cenazefnin geçtiğini) gördüğünüzde, [125] cenaze sizi geride bırakıncaya kadar [126] ayakta durunuz. [127] (İkinci rivayet)
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî, Müslim ile Nesâî rivayet etmistir.[128]
Tirmizî ile Ebu Dâvud ise, ikinci rivayeti nakletmişlerdir.
Ebu Davud'un rivayetinde, yada (kabre) konuluncaya kadar" ilavesi yer almaktadır.[129]

9. Cenaze Defnedildikten Sonra Kabirin Yanında Cenaze Namazı Kılmak

119. Amir eş-Şa'bî'den rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) ile birlikte (diğer kabirlerden) uzakça bir yerdeki kabre uğrayanlardan birisi bana anlattı:
Peygamber (s.a.v), (kabre vardığında, beraberinde olan) kimseleri arkasına saf yapıp onlara imam olmuş.
Şeybânî der ki: Şa'bî'ye:
Ey Ebu Amr! O kimdi?' diye sordum. Şa'bî:
Abdullah ibn Abbâs' diye cevap verdi.[130]
Zaid bir rivayette ise Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bir kabre geldi. (Orada bulunanlar):
Bu cenaze, dün (gece) gömüldü' dediler. (Abdullah ibn Abbâs, bu kelimeyi, 'dufine' yada 'dufinet' şeklinde tereddütlü söylemiştir.)
Abdullah ibn Abbâs: 'Biz, Resulullah (s.a.v)'in arkasında saf olduk. Sonra Resulullah (s.a.v), (bize) o gömülü cenaze üzerine namaz kıldırdı1 dedi. [131]
Yine konu ile ilgili bir rivayetin devamında şu ilave yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), (bu ölüyü, hastalığı sırasında ziyaret etmiş bulunduğundan) cenaze sahiplerine:
(Bu kişinin öldüğünü) bana niçin haber vermediniz?' diye sordu. Onlar da:
Biz, onu, gecenin karanlığında gömdük. Sizi o vakitte uyandırmak istemedik' dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), namaza durdu. [132] Biz de, arkasında saf bağladık.
Abdullah ibn Abbâs: 'Ben de, bu safların içinde bulundum. [133] Resulullah (s.a.v), bu gömülü olan ölüye namaz kıldı' dedi. [134]
Başka bir rivayette ise, konu ile ilgili şu husus yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), (bir gün bazı sahabileriyle birlikte mezarlıkta gezinirken toprağı daha) yaş olan bir kabrin yanma varıp üzerine namaz kıldı. (Beraberindeki sahabiler de), onun arkasında saf oldular. Resulullah (s.a.v), (bu namazı kıldırırken) dört tekbir [135] aldı. [136]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)!, Buharı ile Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud ise bu hadisi, (önceki) rivayete uygun bir şekilde rivayet edip bu rivayete şu ilaveyi yapmıştır:
(Hadisin ravisi Ebu İshâk der ki:) Şa'bî'ye:
(Bunu) sana kim anlattı?1 diye sordum. Şâbî de:
Güvenilir birisi olan (ve o anda orada bulunan) Abdullah ibn Abbas- (söyledi)1 diye cevap verdi.[137]
Tirmizî'nin rivayetinde ise Şa'bî şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'i gören bir kişi, bana anlattı:
Resulullah (s.a.v), (bir gün bazı sahabileriyle birlikte gezinirken diğer kabirlerden) uzakça bir yerdeki kabri gördü. Hemen (beraberindeki) sahabi-lerini saf yapıp o kabrin üzerine (cenaze) namazı kıldı.
Şa'bî'ye:
Bu sana kim anlattı?' diye soruldu. Şa'bî:
Abdullah ibn Abbâs' diye cevap verdi. [138] Nesâî'nin rivayetinde ise Şa'bî şöyle der:
Peygamber (s.a.v) ile birlikte (diğer kabirlerden) uzakça bir yerdeki kabre uğrayanlardan birisi bana anlattı:
Peygamber (s.a.v), (beraberindeki) sahabileri arkasına saf yapıp o kabrin üzerine (cenaze) namazı kıldı.
Şa'bî'ye:
Bunu sana kim anlattı?' diye soruldu. O da:
Abdullah ibn Abbâs1 diye cevap verdi. [139]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde ise Şa'bî şöyle der:

Peygamber (s.a.v) ile birlikte (diğer kabirlerden) uzakça bir yerdeki kabre uğrayanlardan birisi bana anlattı:
Peygamber (s.a.v), (beraberindeki) kimseleri arkasına saf yapıp onlara imam olmuş.
(Hadisin ravisi,) Şa'bî'ye:
Ey Ebu Amr! (Bun sana anlatan) o kimse, kimdir?' diye sordum
Şabî: Abdullah ibn Abbâs' diye cevap verdi. [140]

10. İmamın, Ölen Erkek Ya Da Kadının Cenaze Namazında Cenazenin Hangi Tarafına Doğru Duracağı Meselesi

120. Semure ibn Cündub (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ben, Resulullah (s.a.v) zamanında çocuk idim. Ondan (duyduklarımı) ezberliyordum. Onları söylememe bir engel yok. Fakat burada benden yaşça daha büyük olan bazı kimseler var.
Resulullah (s.a.v)'in arkasında, lohusa halinde iken ölen bir kadının (cenaze) namazını kıldım. Resulullah (s.a.v), namazda, kadının (tam) orta (hiza)sına doğru durdu. [141]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Tirmizî ise, bu hadisi muhtasar bir şekilde Semure ibn Cündub'tan şöyle rivayet etmiştir:
Peygamber (s.a.v), (ölen) bir kadının üzerine (cenaze) namazı kıldı. (Namaz kılarken) kadının (tam) orta (hiza)sma [142] doğru durdu. [143]
Ebu Davud'un rişvayetinde ise Semure ibn Cündub şöyle der:
Peygambe (s.a.v)'in arkasında, lohusa halinde iken ölen bir kadının (cenaze) namazını kıldım. Resulullah (s.a.v), namazda, kadının (tam) orta (hi-za)sına doğru durdu. [144]
Müslim'in başka bir rivayeti ile Nesâî'nin bir rivayetinde, Semure ibn Cündub şöyle der:
"Resulullah (s.a.v), İohusa halinde iken ölen Ümmü Ka'b el-Ensârî üzerine namaz kıldığı [145] gün ben Resulullah (s.a.v)'in arkasında namaz kıldım. Resulullah (s.a.v), {namaz kılarken) kadının (tam) orta hizajşma doğru durdu.[146]

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ZEKÂT BÖLÜMÜ [147]

1.Fıtır Sadakası

121. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), Fıtır sadakasını; her köle yada hür kimse, küçük yada büyük kimse üzerine bir sâ' (kuru) hurma yada bir sâ arpa (vermeyi) farz kılmıştır. [148] (Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.)
Bir rivayette ise Müslümanlardan [149] hür veya köle, [150] kadın yada erkek [151] her kimse üzerine" ifadesi yer almaktadır.[152]
Bir rivayette ise, Daha sonra [153] halk, yarımsâ' buğdayı (diğer şeylerden bir sâ'ya) denk tuttu" ilavesi yer almaktadır.[154]
Bir rivayet ise şu ifade yer almaktadır:
Abdullah ibn Ömer, (fıtır sadakası olarak) (kuru) hurma verirdi. (Bir yıl ortaya çıkan hurma kıtlığından dolayı) Medineliler, (kuru) hurma bulamadılar. (Kuru hurma yerine) arpa verdiler.
Abdullah ibn Ömer, büyük-küçük (herkesin fitresini) verirdi. Hatta (Nâfi'nin) çocuklarının (fitresini bile) verirdi.
Abdullah ibn Ömer, fıtır sadakasını, (bayram sabahı) toplayan (zekat memullarına verirdi. Halbuki halk, (fıtır sadakalannı), bayramdan bir yada iki gün önce verirlerdi. [155]
Bir rivayette ise Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Peygamber (s.a.v), Fıtır sadakasınr; [156] bir sâ [157] (kuru) hurma yada bir sâ1 arpa (vermeyi) emretmiştir (farz kılmıştır).
Abdullah ibn Ömer: insanlar, iki müdd buğdayı (bir sâ1 kuru hurmaya) denk tuttular'dedi. [158]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Resulullah (s.a.v), Fıür sadakasını; Müslümanlardan köle yada hür kimse, erkek veya kadın, küçük yada büyük kimse üzerine bir sâ1 (kuru) hurma yada bir sâ' arpa (vermeyi) faiz kılmıştır. Fıtır sadakasını, halk, (bayram) namazına çıkmadan önce (gereken yerlere) verilmesini farz kıldı. [159]
Yine Müslim'in bir rivayetinde ise, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Resulullah (s.a.v), Fıtır sadakasını; Ramazan (ayın)da Müslümanlardan hür yada köle kimse, erkek veya kadın, küçük yada büyük herkes üzerine bir sâ1 (kuru) hurma yada bir sâ' arpa [160] (vermeyi) farz kilmıştır.[161]
Yine Buharı ile Müslim, bu hadisi, muhtasar bir şekilde şöyle rivayet etmişlerdir:
Peygamber (s.a.v), Fıtır sadakasını; halk, (bayram) namazına çıkmadan önce (gereken yerlere) verilmesini emretti [162]
Tirmizî, Ebu Dâvud ile Nesâî, bu hadisin farklı bir varyantını nakletmişlerdir.
Timıizî der ki: "Bu hadisi, Nâfi'den bir çok kimse rivayet etmiştir."
Fakat Tirmizî, bu hadisin içerisinde Müslümanlardan" ifadesine yer vermemiştir. [163]
Yine Tirmizî, bu hadisin farklı bir varyantını nakletmiştir. Yine Tirmizî, bu hadisi şu şekilde de rivayet etmiştir:
Resulullah (s.a.v), (Fıtır) sadakasını; (halk) fıtır (Ramazan bayramı) günü erkenden namaza çıkmadan önce verilmesini emrederdi. [164]
Ebu Dâvud ile Nesâî, Buhârî'nin tek başına rivayet ettiği hadisi de nak-letm işlerdir.
Ebu Davud'un tek başına naklettiği rivayette, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bize, Fıür sadakasını; halk, (bayram) namazına çıkmadan önce [165] verilmesini emretti.
(Hadisin ravisi Nâfi1 der ki:) Abdullah ibn Ömer, Fıür sadakasını, bayramdan bir gün yada iki gün önce[166] verirdi. [167]
Ebu Dâvud, Nâfi' yolundan gelen bazı varyantlarda her Müslüman üzerine", bazı varyantlarında Müslümanlardan" ifadesi vardır. Fakat Ubeydullah'tan gelen meşhur bir rivayette Müslümanlardan" ifadesi yer almamaktadır. [168]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ile Nesâînîn bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Halk, Resulullah (s.a.v) zamanında Fıtır sadakasını; arpa, (kuru) hurma, Peygamber arpası [169] ve kuru üzümden bir sâ' olarak verirdi.
(Hadisin ravisi) Nâfi' der ki:
Abdullah ibn Ömer: 'Ömer, (halife) olup buğday çoğalınca, yarım sâ' buğdayı, (öteki) şeylerden bir sâ1 yerine (bedel) kıldı' dedi.[170]
Başka bir rivayette ise Nâfi1 der ki:
Abdullah ibn Ömer: 'Daha sonra halk, yarım sâ1 buğdayı (diğer şeylerden bir sâ'ya) denk tuttu1 dedi.
(Nâfi') der ki:
Abdullah ibn Ömer, fıtır sadakası olarak (kuru) hurma verirdi. Bir yıl (ortaya çıkan hurma kıtlığından dolayı) Medineliler kuru hurma bulamadılar. (Kuru hurma yerine) arpa verdiler.[171]
Nesâî'nin bu rivayet ile ilgili nakli, "yada kuru üzüm" ifadesiyle son bulmaktadır. [172]
Yine Nesâî, bu hadisi, çeşitli varyantlarla rivayet ermiştir. Bir rivayeti de, Buhârî ile Müslim'in rivayelerine uygun bir şekilde nakletmiştir. [173]
122. Ebu Saîd el-Hudri (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Biz, Fıtır sadakasını; yiyecekten bîr sâ', arpadan bir sâ\ (kuru) hurmadan bir sâ\ keşten bir sâ\ kuru üzümden bir sâ' olarak verirdik. [174] (Birinci rivayet)
Bir rivayette ise {bu hadise) şu ilave vardır:
"Muaviye, (saltanathk yönetiminin başına) gelip [175] (Şam'dan) bol buğ elince:day gelince:
(Şam) buğdayından iki müdd'ün, (diğer şeylerden) bir sâ' (kuru) hurmaya denk olduğu görüşündeyim' dedi. [176](İkinci rivayet)
Bir rivayette ise şu husus yer almaktadır:
Biz, Fıtır sadakasını; Fıtır (Ramazan bayramı) günü yiyecekten bir sâ' olarak verirdik.
Ebu Saîd (devamla) der ki: Bizim yiyeceğimiz; [177] arpa, kuru üzüm, keş [178] ve (kuru) hurma idi.[179] (Üçüncü rivayet)
Başka bir rivayette ise, Ebu Saîd el-Hudrî şöyle der:

Biz, (Fıtır) sadakasını, arpadan bir sâ' olarak yedirirdik (verirdik).[180] (Dördüncü rivayet)
Ebu Saîd el-Hudrî, bu rivayete, herhangi bir şeyi ilave etmemiştir. Diğer bir rivayette ise bu husus şu şekilde yer almaktadır:
"Biz, Resulullah (s.a.v) içimizde olduğu halde, biz, fıtır sadakasını; küçük-büyük ve hürköle her kes için yiyecekten bir sâ' yada (kuru) hurmadan bir sâ' yada kuru üzümden bir sâ' olmak üzere üç sınıftan verirdik.
Muaviye (hac yada umre etmek için Medine'ye gelip minberde halka konuşma yapıp) (Şam) buğdayından iki müdd'ün, bir sâ' (kuru) hurmaya denk olduğu görüşü(nü belirtinceye) kadar böyle vermeye devam ettik. .
Ebu Saîd der ki: Bana gelince, onu (eskisi gibi) vermeye devam edeceğim. [181] (Beşinci rivayet)
Bir rivayette ise şu ilave yer almaktadır.
Yaşadığım müddetçe, (hayatımın) sonuna kadar onu (eskisi gibi) vermeye devam edeceğim. [182]
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Tirmizî, bu hadisi, ilk (baştaki) rivayet gibi nakledip daha sonra da Ebu Saîd el-Hudrî'den şöyle nakilde bulunur:
Muaviye (hac yada umre etmek için) Medine'ye gelinceye kadar sadakas, olarak buğdaydan bir sâ', arpadan bir sâ', hurmadarı bir üzümden bir sâ', keşkten bir sâ') vermeye devam ettik. Muaviye (gelince,) konuşma yapt. ve halka söyledikleri arasında şu da vard!:
Ben, Şam buğdayından iki müdd'ün, bir sâ1 (kuru) hurmaya dpnl, olduğunu görüşündeyim dedi.
Bunun üzerine halk, Muaviye'nin (bu) görüşüne uydu.Ebu Saîd el-Hudrî: "(Hayatımın sonuna kadar)
Ebu Dâvud'da bu hadisi, Tirmizfnin rivayeti gibi nakledip hadise giriş yaptıktan sonra şu ilaveyi yapmıştır:
Fıtır sadakasını; her küçük ve büyük, hür ve köle için yiyecekten bir sâ' yada keşten bir sâ' veya arpadan bir sâ' veya kuru hurmadan bir sâ' yada kuru üzümden bir sâ' (olarak verirdik). Muaviye (hac yada umre etmek için) Medine'ye gelip minberde halka konuşma yapıncaya kadar böyle vermeye devam ettik.[183]
Ebu Dâvud der ki; Bir adam, (hadisin ravisi) İbn Uleyye'den yaptığı rivayette: veya bir sâ' buğday" (sözünü) söyledi. Fakat bu söz, mahfuz değildir. [184]
Bir rivayette ise, ("yiyecekten bir sâ" yerine) "buğdaydan ya«m sâ" ifadesi geçmektedir. Bu söz, hadisin ravisinden rivayette bulunan birinden meydana gelen bir hatadır.[185]
Başka bir rivayette ise Ebu Saîd el-Hudrî şöyle der:
Ben, asla bir sâ'dan başkasını vermem. [186] Çünkü biz, Resulullah (s.a.v) zamanında (fıtır sadakasını) kuru hurma veya arpa yada keş veya kuru üzümden bir sâ1 olarak verirdik. [187]
Ebu Dâvud der ki: "Süfyân ibn Uyeyne, (yapığı rivayette bu sayılanlara) "veya undan bir sâ" sözünü ilave etmiştir. (Muhaddisler,) bu ilaveden dolayı Süiyân'ı kınadılar. Bunun üzerine Süfyân, bu ilaveden vazgeçmiştir. [188]Ebu Dâvud der ki: Bu ilave, Süfyân ibn Uyeyne'nin hatasıdır. [189]
Nesâî'de, beşinci rivayeti nakledip bu rivayetinde içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Biz, Fıtır sadakasını, (yiyecekten bir sâ', (kuru) hurmadan bir sâ1, kuru üzümden bir sâ' olmak üzere) üç sınıftan verirdik.[190]
Yine Nesâînin başka bir rivayetinde, Ebu Saîd el-Hudrî şöyle der;
Biz, Resulullah (s.a.v) zamanında, (Fıtır sadakasını) sadece kuru hurmadan bir sâ' veya arpadan bir sâ' yada kuru üzümden bir sâr yada undan bir sâ' veya keş'ten bir sâ1 yada Peygamber arpasından bir sâ' olarak verirdik.
Daha sonra Süfyân şüpheye düşüp: 'Un yada Peygamber arpası' dedi.

2. Zekata Tabi Olan Mallar

123. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Üçer yaşındaki beş (dişi) deveden daha az olan (deve)de zekat ur. Beş ukiyye'den daha az olan (gümüş)de zekat yoktur. Beş Bir rivayette ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Beşten veskten [191] daha az olan hurma ile hububatta [192] zekat yoktur..[193]
Görüldüğü üzere bu rivayete herhangi bir ilave yapılmamıştır. - Başka bir rivayette ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Beş veski bulmadıkça hububat ile hurmada zekat yoktur. Üçer yaşındaki beş (dişi) deve (zevd)'den [194] daha az olan (deve)de zekat yoktur. Beş ukiyye (evak)'den [195] daha az olan (gümüş)de zekat yoktur.[196]
Yine Müslim'de, konu ile ilgili buna benzer başka bir rivayet daha var. Yalnız bu rivayette, hurma" kelimesi yerine y£ "meyve" kelimesi yer almaktadır.[197]
Buhârî ise bu. hadisi, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'saa yoluyla Ebu Saîd el-Hudri'den rivayet etmiştir. (Bu rivayette,} Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Beşk veskten daha az olan hurmada zekat yoktur. Beş ukiyye gümüşten daha az olan (gümüş)de zekat yoktur. Üçer yaşındaki beş (dişi) deveden daha öz olan (deve)de zekat yoktur.[198]
Humeydî der ki: Buhârî, konu(muz) ile ilgili hadisi, [199] Abdullah ibn Ömer'in şu hadisinden sonra rivayet etmiştir. (Bu rivayette,) Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Yağmurun ve akarsuların suladığı yada aseriyye olanda (sulanmayıp kökleri vasıtasıyla su emip yetişmiş olan toprak mahsullerinde) öşür (onda bir zekat) vardır. Develerle [200] (kuyulardan yada kova ve dolapla) sulanan (toprak mahsullerde ise yirmide bir zekat vardır."
Buhârî, (bu hadisi naklettikten sonra) şöyle der: Bu hadis, önceki (Ebu Saîd el-Hudrî) hadisinin [201] tefsiridir. Ebu Saîd el-Hudrî hadisinde, (onda bir yada yirmide bir diye) bir sınırlama getirilmemiştir.
(Ravi der ki: Buhârî, 'bu hadis' sözüyle;) Abdullah ibn Ömer'in, Yağmurun suladığı (mahsullerde) öşür (onda bir zekat) vardır" hadisini kast etmektedir.
Peygamber (s.a.v), Abdullah ibn Ömer hadisinde, ('onda bir yada yirmide bir olanı) açıklayıp mikdarı tayin etmiştir. [202]
Güvenilir raviden gelen ziyade, kabul edilmiştir. Müfesser (hâss) olan, mübhem (âmm) olan üzerinde hükmeder (onu tahsis eder). Ziyade, güvenilir raviler rivayet ettiği zaman kabul edilir.
Nitekim Fadl ibn Abbâs: Peygamber {s.a.v), fetih günü Kabe'de namaz kılmadı' diye rivayet etti. Bilal ise: Peygamber (s.a.v), (Mekke'nin) fethi günü Kabe'de namaz kıldı' dedi.
Sonuçta; BÜal'in sözü alındı, Fadl'ın sözü alınmadı.[203]
Tirmizî, Üçer yaşındaki beş (dişi) deveden daha az olan (deve)de zekat yoktur" hadisi ile ilgili olarak şöyle der:
"Develerin sayısı, yirmi beşe ulaşınca onlarda iki yaşına girmiş bir dişi deve yavrusu vardır. Yirmi beşten az olan develerde, her beş devede [204] (zekat olarak) bir koyun vardır.[205]
Ebu Davud'un rivayetinde ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Beş veskten az olan (hurma, üzüm ve hububat gibi mahsul)de zekat yoktur. Bir vesk, damgalanmış altmış sâ'dır.[206]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise İbrahim (en-Nehaî) şöyle der:
Bir vesk, Haccâc'm sâ'ıyla- damgalanmış altmış sâ'dır.[207] Nesâî'nin rivayetinde ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır;
Beş veskten az olan hububat veya hurmada zekat yoktur.[208]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buy maktadır:
Beş veske ulaşmadıkça buğday ve hurmaya zekat düşmez. Beş ukiyye-ye ulaşmadıkça gümüşe zekat düşmez. Üçer yaşındaki beş (dişi) deveye ulaşmadıkça deveye de zekat düşmez.[209]
Bu hadis, bir grup hadis imamın rivayet etmede ittifak ettiği bir hadistir.

3. Kadının, Kocasının Malından Sadaka Vermesinin Caiz Olup Olmadığı Meselesi

124. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kadın, kocasının evinin yiyeceğinden kötülük kast etmeksizin in-fak ederse,[210] ona infakın sevabı, kocasına da kazanmasının sevabı verilir. Hizmetçisine de, o kadar sevap verilir. Bunlardan birisi, diğerinin sevabından bir şey eksiltmez. [211]

Bu hadis(in bu şekildeki metninji; Buhârî, Müslim ile Eu Dâvud rivayet etmiştir.
Tirmizî ile Nesâî'nin rivayetinde ise, infak ederse" kelimesi yerine "sadaka verirse" ifadesi geçmektedir.[212]
Başka bir rivayette ise, cJüjI "infak ederse" kelimesi yerine "verirse" ifadesi geçmektedir. [213]

4. At Ve Kölenin Zekatı

125. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Müslümana, kölesinden ve atından dolayı zekat yoktur. [214] (Birinci rivayet)
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır: tadır:
"Fitır sadakası hariç, kölede zekat yoktur. [215] (İkinci rivayet) Buhârî ile Müslim, bu hadisin ikinci rivayet şeklini rivayet etmişlerdir. Diğerleri ise birinci metni rivayet etmişlerdir. Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmakdır:
"Kölenin fıtır sadakası hariç, at ve kölede [216] zekat yoktur.[217]
Yine Nesâî'nin bir rivayetinde ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktaır.
"Müslüman kişiye, kölesinin ve atının [218] zekatı yokur.[219]

DOKUZUNCU BÖLÜM

ORUÇ BÖLÜMÜ [220]

1. Orucun Faziletleri

126. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Adem oğlunun (işlediği) her iyi amel, on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır.
Şanı yüce olan Allah:
Oruç, müstesna! Çünkü oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını (ancak) Ben veririm. (Zira oruçlu kimse,) benim için; yemesini ve cinsel arzusunu bırakır' buyurdu.
Oruçlu kimse için iki sevinç vardır: (Biri) iftar anındaki sevinci, (diğeri ise;) Rabbine kavuştuğu andaki sevincidir.
Emin olun ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.)
Bir rivayette ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Şanı yüce olan Ailah şöyle buyurmaktadır:
Adem oğlunun (işlediği) her (iyi) amel, kendisi içindir. Yalnız oruç müstesna! Çünkü oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını (ancak) Ben veririm' buyurdu.
Oruç, bir kalkandır. Sizden birisinin oruç tuttuğu bir gün olursa, o gün kötü söz söylemesin ve gürültü çıkarmasın. Eğer bir kimse, kendisine, söver yada kavga ederse:
Ben oruçlu bir kimseyim' desin.[221]
Muhammed'in nefsini elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, oruçlu kimsenin ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.
Oruçlu kimse için, iki sevinç vardır: (Biri;) iftar ettiği zaman iftarına sevinir, (diğeri ise;) Rabbine kavuştuğu zaman orucuna sevinir. [222] (İkinci rivayet)
Başka bir rivayette ise bu hadis kısa bir şekilde şöyledir:
Şanı yüce olan Allah şöyle buyurmaktadır:
Adem oğlunun (işlediği) her (iyi) amel, kendisi içindir. Yalnız o-ruç müstesna! Çünkü oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını (ancak) Ben veririm1 buyurdu.
Oruçlu kimsenin ağız kokusu, Allah katında misk kokuşundan daha güzeldir.[223]
Konu ile ilgili bir rivayette, Muhammed'in nefsini elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, oruçlunu ağız kokusu. ifadesi yer almaktadır.[224]
Konu ile ilgili başka bir rivyette ise, Muhammed'İn nefsini elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, o-nıçlunu ağız kokusu..." ifadesi yer almaktadır.[225]
Bu hadisfn bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Buhârî'nin bir rivayetinde ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Şanı yüce oln Allah şöyle buyurmaktadır:
(İşlenen) her (iyi) amel için bir kefaret vardır. (Oruç müstesna! Çünkü) oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını ancak Ben veririm buyurdu.
Emin olun ki, oruçlunun ağız kokusu, (kıyamet günü,) Allah katında isk kokusundan Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde ise, Peygamb vurmaktadır:[226]
Oruç bir kalkandır. Oruçlu kimsei kötü söz söylemesin ve cahillik yapn. Eğer herhangi bikmsei kötü söz söylemesin ve cahillikmasın. Eğer herhangi bir kimse, kendisine kavga eder yada küfrederse, iki, defa:
Ben oruçluyum' desin.
Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, oruçlu kimsenin ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.(Yüce Allah:)
(Oruçlu kimse,) benim için; yemesini, içmesini ve cinsel arzusunu terk eder. Oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını (ancak) Ben veririm'.
(Halbuki diğer) güzel işler, on misliyle (ödenir) (buyurdu).[227]
Yine Müslim'in bir rivayetinde ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisi, bir gün, oruçlu olarak sabahladığında, kötü söz söylemesin ve cahillik etmesin. Eğer bir kimse, kendisine, küfreder yada kavga ederse:
Ben oruçluyum, ben oruçluyum' desin.[228]
Başka bir rivayette ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Oruç bir kalkandır. [229]Sizden bir kimse, oruçlu olarak sabahladığında .[230]
Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî yolundan gelen başka bir rivayette, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Şanı yüce olan Yüce Allah:
Oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını (ancak) Ben veririm" buyurdu.
Oruçlu kimse için, iki sevinç vardır: (Biri;) iftar ettiği zaman sevinir, (diğeri ise;) Allah'a kavuştuğu zaman sevinir. Muhammed'in nefsini elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, oruçlu kimsenin ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.[231]
Konu ile ilgili diğer bir rivayette ise ifade yer almaktadır:
(Oruçlu kimse,) Allah'a kavuşup ta Allah, onun mükafatını verdiği zaman sevinir.[232]
Diğer bir rivayette ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, oruçlu kimsenin ağız kokusu, şanı yüce olan Allah katında, misk kokusundan daha güzeldir. Yüce Allah:
Oruçlu kimse, ancak benim için; cinsel arzusunu, yemesini ve içmesini bırakır. Çünkü oruç, Benim için tutulur. Onun mükafatını (ancak) Ben veririm. (Diğer yapılan) her güzel iş ise, on mislinden yedi yüz misline kadar (katlanır). Oruç müstesna! Çünkü oruç, Benim için tutulur. Onun mükafatını ancak Ben veririm1 buyurdu.[233]
Ebu Davud'un bir rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Oruç, bir kalkandır. Sizden birisi oruçlu olduğu zaman, çirkin söz söylemesin ve cahillik yapmasın. Eğer bir kimse, kendisine, kavga eder yada küfrederse:
Ben oruçluyum, ben oruçluyum' desin.[234]

Tirmizî'nin rivayetinde ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Rabbiniz:
Her iyilik, on mislinden yedi yüz misline kadar (katlanır). Yalnız oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını (ancak) Ben veririm' buyurmaktadır. Oruç, (cehennem) ateşine karşı bir kalkandır. Emin olun ki, oruçlu kimsenin ağız kokusu, Allah katında, misk kokusundan daha güzeldir. Bir cahil, sizden birinize, oruçlu iken (sataşmak suretiyle) cahillik ederse:
Ben oruçluyum1 desin.[235]
Yine Tirmizî'nin bir rivayetinde, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Oruçlu kimse için iki sevinç vardır: (Biri;) iftar ettiği andaki sevinç, (diğeri ise;) Rabbine kavuştuğu andaki sevinçtir. [236]
Nesâî ise; Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî yolundan ikinci rivayeti Tirmizî'nin birinci rivayetini nakletmiştir.[237]
Yine Nesâî'nin bir rivayeti ise şu şekildedir:ve "Oruç kalkandır.[238]
Nesâî, bu rivayete herhangi bir şey ilave etmemiştir.

2. Ramazan Ayını İbadetle Geçirmek

127. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), kesin emir vermemekle brlikte halkı, Ramazan (ayın)ı ibadetle geçirmeye teşvik edip:
Kim Ramazan (ayın)i, Allah'a iman ve (sevabını O'ndan) bekleyerek ibadetle geçirirse, geçmiş günahları(ndan bazısı) bağışlanır1 buyurdu.
(Hadisin ravisi der ki:) Durum böyle iken, Resuhıllah (s.a.v), vefat etti. Ebu Bekrin hilafeti döneminde ve Ömer'in hilafetinin ilk yıllarında da durum [239] böyleydi. [240] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [241]
Bir rivayette ise Ebu Hureyre şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'in, Ramazan (ayı) için şöyle buyurduğunu işittim:
Kim Ramazan (ayın)ı, Allah'a iman ve (sevabım O'ndan) bekleyerek ibadetle geçirirse, geçmiş günahları(ndan bazısı) [242] bağışlanır.
(İkinci rivayet)
Yine bir rivayette, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kim Kadir Gecesinde (Allah'a) iman ve (sevabını O'ndan) bekleyerek ibadetle geçirirse, geçmiş günahlarından bazısı) bağışlanır.
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kim Kadir Gecesinde (Allah'a) iman ve (sevabını O'ndan) bekleyerek ibadetle geçirirse, geçmiş günahlarından bazısı) bağışlanır.
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kim Kadir Gecesini İbadetle geçirip (zannederim, Allah'a iman sevabını O'ndan bekleyerek) o geceye rastlarsa, o kimse bağışlanır.
Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî, birinci rivayeti nakletmişlerdir. Yine Ebu Dâvud ile Nesâî, ikinci rivayeti nakletmişlerdir.
128. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), Ramazan (ayın)in son on günü girdiğinde, geceleri (ibadetle) ihya eder, [243] ailesini uyandırır, [244] (ibadet etmeye karşı daha) ciddiyet gösterir, paçaları.[245] sıvardı.[246]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmiştir.
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), Ramazanda ve (özellikle de) Ramazan (ayın)in son on gününde, başka zamanlarda (ibadet hususunda) göstermediği gayreti gösterirdi.[247]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), (Ramazan ayının) son on gününde, başka zamanlarda (ibadet hususunda) göstermediği gayreti gösterirdi.[248]

3. Fıtır (Ramazan Bayramı) Günü Ve Edhâ (Kurban Bayramı) Günü Oruç Tutmanın Yasak Olması

129. Ebu Ubeyd Sa'd b. Ubeyd -Ezher'in azadlı kölesi-, Ömer'den ve Ali'den müsned olarak ve Osman'dan ise mevkuf olarak rivayet etmiştir:
"Ebu Ubeyd, bir Kurban bayramı günü Ömer ibnü'l-Hattâb ile birlikte bayram namazında hazır bulunmuştu. Ömer, bayram namazını, hutbeden önce kıldırıp sonra da insanlara hutbe verip:
Ey insanlar! Şüphesiz ki, Resulullah (s.a.v), sizleri, şu iki bayram gününde oruç tutmayı yasakladı. (Bazıları: "İki bayram" ile kastedilen, Ramazan ve Kurban bayramıdır" demişlerdir.) Bu bayramlardan biri, orucunuzu bıraktığınız bu (Ramazan bayramı) günüdür. Diğerine gelince, o da, içinde kurbanlarınızın etlerinden yemekte olduğunuz (Kurban bayramı) günüdür dedi.
Ebu Ubeyd (devamla) der ki: Sonra Osman ibn Affân ile birlikte (kılınan bir bayram namazında) hazır bulundum. Osman, bayram namazını, hutbe vermeden önce kıldırdı. Bu bayram, bir Cuma gününde idi. Yüksek köyler halkından olan kimselere:
Kim (öğleyin kılınacak olan) Cuma namazını beklemek isterse, (Cuma namazını) kılsın! Kim de evine dönmek isterse, ona izin verdik' dedi.
Ebu Ubeyd (devamla) der ki: Ali ibn Ebi Talib ile birlikte (kılınan bir kurban bayramı namazında da) hazır bulundum. Ali, hutbeden önce namaz kıldırıp sonra da hutbe verip:
Resulullah (s.a.v), sizleri, üç günlük yiyeceğinden) fazla kurbanlarınızın etlerini yemeyi yasaklamıştır dedi.[249]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.)[250]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Ebu Ubeyd şöyle der:
Ömer ibnü'I-Hattâb (ile birlikte) Kurban bayramında bulundum. O, hutbeden önce namaza başlayıp sonra da:
Resulullah (s.a.v)'in, şu iki (bayram) gününde oruç tutmayı yasakladığını [251] kendisinden işittim. Ramazan bayramı, orucunuzu bıraktığınız [252] ve Müslümanların bayramıdır. Kurban bayramı ise, kurbanlarınızın etlerinden yediğiniz (gündür)!' dedi.[253]
Ebu Davud'un rivayeti de, Tirmizî'nin rivayeti gibi olup bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
"Kurban bayramı günü, kurbanlarınızın etlerinden yiyeceğiniz (gündür). Ramazan bayramı günü ise, orucunuzu bıraktığınız (gündür). [254]

4. Ramazanda (Oruçlu İken) Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunan Kimse Ve Bunun Keffareti

130. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v) ile birlikte otururken, bir adam gelip:
Ey Allah'ın resulü! Mahvoidum' dedi. Resulullah (sav):
Ne oldu?' diye sordu. Adam:
(Ramazanda gündüzleyin) oruçlu iken hanımımla cinsel ilişkide bulundum1 diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Azad edecek bir kölen var mı?' diye sordu. Adam:
Hayır!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Arka arkaya iki ay oruç tutabilir misin?' diye sordu. Adam:
Hayır!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Altmış fakire yemek yedirebilir misin?' diye sordu. Adama:
Hayır!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
(Öyleyse şurada) otur!' buyurdu.
Peygamber (s.a.v), bir müddet bekiedi. Bizler de, bu bekleyiş üzerinde iken Peygamber (s.a.v)'e, içerisinde hurma bulunan bir arak getirildi. Arak:
Büyükçe sepet'tir. Peygamber (s.a.v):
Soru soran kişi nerede?' diye sordu. Adam:
Ben (buradayım)' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Bu sepeti al, (yoksullara) sadaka (olarak) dağıt!' buyurdu. Adam:
Ey Allah'ın resulü! Bunu, benden daha fakir olana mı vereceğim? Allah'a yemin ederim ki, Medine'nin iki kara taşlığı arasında benim ev

halkımdan daha bir fakir bir ev halkı daha yoktur!' diye cevap verdi.
(Ravi der ki:) iki lâbe ile, '(Medine'nin) iki kara taşlığı1 kast etmektedir.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), azı dişleri görürünüceye kadar güldü. Sonra da o adama:
(Öyleyse bu sepeti al) ailene yedir!' buyurdu. [255] Bir rivayette ise, şu ifade yer almaktadır:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Medine'nin (kara taşlarla kaplı) iki yakası arasında benden daha ihtiyaç sahibi bir kimse (daha) yoktur! (dedi).
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), azı dişleri görününceye kadar güldü. Daha sonra da:
(Öyleyse) bu sepeti al, (ailene yedir)' buyurdu.[256]
Buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde, içerisinde hurma bulunan bir arak... Arak: Zenbil'dir" İfadesi yer almakta, fakat Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), azı dişleri görününceye kadar güldü" ifadesi yer almamaktadır.[257]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
"Peygamber (sav), Ramazanda orucunu bozan [258] bir adama, bir köle azad etmesini yada iki ay oruç tutmasını yada altmış fakiri doyurmasını emretti. [259]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet ermiştir. Ebu Davud'un rivayetinde ise, Ebu Hureyre şöyle der:
Bir adam, [260] Peygamber (s.a.v)'e gelip:
Mahvoldum! [261] dedi. Resulullah (s.a.v):
Derdin nedir?1 diye sordu. Adam:
Ramazanda (gündüzleyin) [262] hanımımla cinsel ilişkide bulundum' diye cevap verdi. Resulullah {s.a.v):
Az ad edecek kölen var mı?' diye sordu. Adam:
Hayır!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Arka arkaya iki ay oruç tutabilir misin?' diye sordu. Adam:
Hayır!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Altmış fakire yemek yedirebilir misin? [263] diye sordu. Adam:
Hayır! diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v): (Öyleyse şurada) otur' buyurdu.
Peygamber (s.a.v)'e, içerisinde hurma olan büyükçe bir sepet getirildi. Peygamber (s.a.v), adama:
Bu sepeti, (fakirlere) sadaka (olarak) dağıt!' buyurdu. Adam:
Medine'nin kara taşlarla kaplı iki yakası arasında bizden daha fakir bir aile yoktur!' dedi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), iki ön dişi, görününceye kadar güldü. Daha sonra da:
(Öyleyse) bunu ailene yedir!' buyurdu."
(Hadisin ravisi) Müsedded başka bir rivayette: ("iki ön dişi" İfadesi yerine) Azı dişi" ifadesine yer vermektedir.[264]
Yine Ebu Dâvud'da, mana bakımından bu hadis ile ilgili bir rivayet daha var. Yalnız bu rivayette şu İlave var:
Zührî: 'Bu, (hurmayı kendi ailesine yedirmesi) sadece o şahsa özel bir ruhsattır. Eğer bugün bir adam böyle bir şey yapsa, onun için kefaretten (başka) bir kurtuluş (yolu) yoktur [265] dedi.[266] Başka bir rivayette ise, şu ilave var:
Evzâîderki: (Resululiah, adama:) 'Allah'tan af dile [267] (buyurdu).[268] Yine Ebu Davud'u diğer bir rivayetinde, Ebu Hureyre şöyle der:
Ramazanda orucunu bozan bir adam, Peygamber (s.a.u)'c geldi..."
Ebu Hureyre, (bir önceki) hadiste geçenleri haber verdi. Ancak bu ri yette, o, şunları söyledi:
Resululiah (s.a.v)'e, içerisinde on beş sa' kadar hurma olan bir pet getirildi."
(Hişâm'ın rivayetine göre; Ebu Hureyre devamla Peygamber'in) şu sözlerini de ekledi:
(Bu hurmayı,) hem kendin ye ve hem de ailene yedir. Bir gün oruç tut [269] ve Allah'tan af dile.[270]
Tirmizî'nin rivayeti ise, Ebu Davud'un (naklettiği) ilk rivayet gibi olup bu rivayetin içerisinde şu husus yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v)'e, içerisinde hurma bulunan bir arak getirildi. Arak: 'Büyükçe sepet'tir... Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), azı dişleri görünün-ceye kadar güldü. Daha sonra da:
Bunu ailene yedir' buyurdu.[271]

5. Ölen Bir Kimse Adına Orucun Kaza Edilmesi Ve Nezrinin Yerine Getirilmesi Meselesi

131. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Bir kadın, Resululiah (s.a.v)'e gelip (ona):
Ey Allah'ın resulü! Annem, üzerinde nezir orucu olduğu halde öldü- Onun yerine bu orucu ben tutabilir miyim?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Eğer annenin (başka) bir borcu olsa, bu borcu, ödeseydin, bu borç onun adına geçer miydi? buyurdu. Kadın:
Evet!' dedi. Resulullah (s.a.v):
(Öyleyse) annenin yerine orucu tut' buyurdu.[272] (Birinci rivayet) (Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [273]
Bir rivayette ise, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Bir adam, Peygamber (s.a.v)'e gelip (ona):
Ey Allah'ın resulü! Annem, üzerinde bir ay oruç (borcu) olduğu halde öldü. Onun yerine bu orucu kaza edebilir miyim? [274] diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet, (kaza et)! Çünkü Allah'a olan borç ödenmeye daha layıktır!' diye cevap verdi. [275] (İkinci rivayet)
Başka bir rivayette ise, "Kız kardeşim öldü" ifadesi yer almaktadır.[276]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Davud'un rivayeti, ikinci rivayete benzer olup bu rivayetin içerisinde, Bir kadın geldi" ifadesi yer almaktadır.[277]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Bir kadın, Peygamber (s.a.v)'e gelip (ona):
Kız kardeşim, üzerinde peş peşe iki ay oruç (borcu) olduğu halde öldü' dedi Resulullah (s.a.v):
Kız kardeşinin (mal ve para gibi maddi bir) olsaydı, onu öder miydin?' diye sordu. Kadın:
Evet!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v);
Allah'ın hakkı, (borç olarak ödenmeye diğerlerinden) daha kayıktır!' buyurdu.[278]
Ebu Davud'un ve Nesâînin rivayetinde ise şu husus yer almaktadır:"Bir kadın gemiye binmişti. Eğer Allah, kendisini kurtarırsa (sahile çıkarırsa) bir ay oruç tutmayı adadı. Allah'da onu kurtardı. Fakat kadın, orucunu tutmadan öldü. Kızı veya kız kardeşi [279] Resulullah (s.a.v)'e gelfip (meseleyi sor)du. Peygamber (s.a.v), o kadına; ölenin yerine oruç tutmasını emretti. [280]

6. Cünüp Olduğu Halde Üzerine Fecr Doğan Kimsenin Orucunun Sahih Olması Meselesi

132. Aişe ile Ümmü Seleme (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), Ramazan'da ihtilam sebebiyle değil, cinsel ilişkiden dolayı cünüp olduğu halde sabahlar, sonra da oruç tutardı. [281]
(Hadisin lafe, Müslim'e aittir.) [282]
Başka bir riayette ise bu hadis Abdurrahman b. Ebi Bekr'den şu şekilde gelmiştir:
Mervan, Abdurrahman b. Ebi Bekr'i; cünüp olarak sabahlayan bir kimse, oruç tutacak mı?' diye sormak için Ümmü Seleme'ye göndermişti. Ümmü Seleme:
Resulullah (s.a.v), (Ramazan'da) ihtilam sebebiyle değil, cinsel ilişkiden dolayı cünüp olduğu halde sabahlar, [283] sonra da orucunu bozmaz ve kaza etmezdi' dedi. [284]
Başka bir rivayette ise Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v), Ramazan'da ihtilam sebebiyle değil de (cinsel ilişkiden jlayı cünüp olduğu halde) fecre erişip gusül abdesti alır ve orucunu tudi. [285]
Bu hadis(in bu şekildeki metin!erin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir:

Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Ebu Bekr ibn Abdurrahman şöyle der:
Ben, babam ile birlikte gittim. Nihayet Aişe (r.a)'ın yanına girdik. Aişe:
Resulullah (s.a.v) üzerine şehadet ederim ki, o, ihtilamdan dolayı değil, cinsel ilişkiden dolayı [286] cünüp olduğu halde sabahlar, sonra (cünüp olarak girdiği o gün de susul abdesti alıp) oruç tutardı1 dedi.
Daha sonra Ümmü Seleme'nin yanma girdik. O da, Aişe'nin söylediğine benzer söz söyledi.[287]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Ümmü Seleme şöyle der:
Resulullah (s.a.v), (Ramazan'da) ihtilam sebebiyle değil, (cinsel ilişkiden dolayı) cünüp olduğu halde sabahlar, sonra da orucunu tutardı. [288]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Ebu Bekr ibn Abdurrahman şöyle der:
Mervan'a, Aişe ile Ümmü Seleme'nin, Ebu Abdurrahman'a; 'Resulullah (s.a.v), ailesiyle (cinsel ilişkide bulunduğundan dolayı) cünüp olduğu halde fecr ona erişirdi, daha sonra gusül abdesti alırdı ve orucunu tutardı' diye haber verdiler.
Bunun üzerine (vali) Mervan, Abdurrahman (ibnü'l-Hâris'e hitaben):
Allah'a yemin ederim ki, sen bu haberinle Ebu Hureyre'yi doğrusu zorluğa düşülüyorsun' dedi.
Mervan, o günlerde (Muaviye tarafından) Medine üzerinde (hakim) bulunuyordu.
Ebu Bekr ibn Abdurrahman der ki: Abdurrahman, Mervan'ın bu sözünden hoşlanmadı. Bundan bir müddet sonra Zulhuleyfe'de Ebu Hureyre ile bir araya gelememiz mukadder oldu. Ebu Hureyre'nin orada bir arazisi vardı, işte bu bulaşmada, Abdurrahman, Ebu Hureyre'ye:
Ben sana bir şey söyleyeceğim. Eğer Mervan bu iş hususunda bana yemin etmiş olmasaydı, ben, bu işi sana anlatmazdım' dedi.
Daha sonra ona, Aişe ile Ümmü Seleme'nin (yukarıda geçen) sözlerini anlattı. (Ebu Hureyre'nin yüzü renklenip:)
Görüşüm böyledir.[289] Çünkü (bu hadisi) bana Fadl ibnü'l-Abbâs haber verdi. O, daha iyi bilendir' dedi.
Buhârî (devamla) der ki: Hemmâm dedi ki: Abdullah ibn Ömer, bana, Ebu Hureyre'den naklen şöyle haber verdi:
Peygamber (s.a.v), (Ramazan'da cünüp olarak sabahlayan kimseye) orucunu bozmasını emrederdi.'
Birinci hadis, [290] (sened yönünden) daha sağlamdır. [291]
Müslim'in rivayetinde ise, Abdulmelik b. Ebi Bekr ibn Abdurrahman yoluyla Ebu Bekr şöyle der:
Ebu Hureyre (r.a)'ı kıssa ederken dinledim. Kıssasında (şunlan) söylüyordu:
Bîr kimse, cünüp olarak sabahlarsa, oruç tutmasın.'
Ben, bu rivayeti, (babam) Abdurrahman b. Hâris'e anlattım. Babam, bu rivayeti kabul ermedi. Bunun üzerine (babam) Abdurrahman kalkıp gitti. Onunla birlikte ben de gittim. Nihayet Aişe ile Ümmü Seleme'nin yanlanna girdik. (Babam) Abdurrahman, bu meseleyi, onlara sordu. İkisi birden:
Peygamber (s.a.v), ihtilam sebebiyle değil de (cinsel ilişkiden dolayı) cünüp olduğu halde sabahlar, (gusül abdesti alır,) sonra da orucunu tutardı dediler.
Oradan kalkıp Mervan'ın yanma girdik. Babam, bu meseleyi, ona da anlattı. Mervan:
Ben, sana, Ebu Hureyre'ye giderek (bu) söylediklerini ona iade etmeni kesinlikle emrediyorum' dedi.
Bunun üzerine Ebu Hureyre'ye geldik. Ebu Bekr (yani ben), bütün bunlara tanıklık etmiştir. (Babam) Abdurrahman, konuşulanları kendisine anlattı. Ebu Hureyre:
Bunları, sana, onlar mı [292] anlattı?' diye sordu. Babam:
Evet' diye cevap verdi. Ebu Hureyre:
Onlar, bunu daha iyi bilirler [293] dedi.
Bundan sonra Ebu Hureyre, bu hususta söylediklerini Fadl ibn Abbâs'a nispet etti. Artık:
Ben, bu rivayeti, Fadi'dan işittim. Peygamber {s.a.v) d en duymadım' demeye başladı. oldu.
Böylece Ebu Hureyre, bu hususta, söylemekte olduğu sözlerden dönmüş (Hadisin ravisi) Yahya b. Saîd, Abdulmelik'e:
Aişe ile Ümmü Seleme: '(Ramazan'da) dediler mi?1 diye sordum.
Böylece, (yani) Peygamber (s.a.v), ihtilam sebebiyle değil de (cinsel ilişkiden dolayı) cünüp olduğu halde sabahlar, (gusül abdesti alır,) sonra da orucunu tutardı' dedi. [294]
Yine Müslim'in Aişe'den yaptığı başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'e fetva sormak için bir adam geldi. Aişe'de, konuşulanları, kapının arkasından işitiyormuş. (Soru sormaya gelen) kişi:
Ey Allah'ın resulü! (Bazen) cünüp iken namaz (vakti) geliyor, (o gün) oruç tutayım mı?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Ben, cünüp iken de namaz (vakti) geliyor, (fakat) ben oruç tutuyorum' diye cevap verdi. O zat:
Ey Allah'ın resulü! Sen, bizim gibi değilsin. Allah, senin, geçmiş ve gelecek (bütün) günahlarını [295] atfetmiştir [296] dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Allah'a yemin ederim ki, ben, Allah'tan en çoka korkanınız ve O'ndan ne ile korktuğunu en iyi bileniniz olmayı umarım' buyurdu. [297]
Ebu Dâvud ise bu hadisi Aişe ile Ümmü Seleme'den şöyle nakletmiştir:
Resulullah (s.a.v), -Abdullah el-Ezremî'nin hadisine göre- Ramazan'da ihtilamdan dolayı değil, cinsel ilişkiden dolayı cünüp olarak sabahlar, sonra da oruç tutardı. [298]
Ebu Dâvud der ki: "Bunu, yani Ramazan'da cü-nüp olarak sabahlardı" sözünü söyleyen ne kadar azdır. Hadis aslında; Peygamber (s.a.v), oruçlu olduğu halde cünüp olarak sabahlardı" şeklindedir. [299]
Yine Ebu Davud'un bir rivayeti Müslim'in (naklettiği rivayete benzer olup) bu rivayetin baş tarafında.
Bir adam, kapıda durarak Resulullah (s.a.v)'e: 'Ey Allah'ın resulü! Cünüp olarak sabahlıyorum, oysa oruç tutmak istiyorum. (Bu caiz mi?)' diye sordu. Resulullah (s.a.v): 'Oruç tutmak istediğim halde, ben de, cünüp olarak sabahlarım. Gusül abdesti alırım ve oruç tutarım' diye cevap verdi" ifadesi yer almakta ve son kısmında ise, Yaptığı şeyi en iyi bileniniz olmayı umarım" ifadesi yer almaktadır. [300]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Aişe ile Ümmü Seleme şöyle derler:
Peygamber (s.a.v), ailesiyle (cinsel ilişkide bulunduğundan dolayı) cü-nüp olduğu halde fecr ona erişirdi, daha sonra gusül abdesti alırdı ve orucunu tutardı. [301]
Nesâî'nin rivayetinde ise, Süleyman b. Yesâr şöyle der:
Ümmü Seleme'nin yanına gitmiştim. Bana:
Resulullah (s.a.v), ihtilamdan dolayı değil, (cinsel ilişkiden dolayı) cünüp olarak sabahlar, sonra da oruç tuttardı' dedi. [302]

7. Şaban Orucu

133. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"ResululÎah (s.a.v), (bazen) o derce oruç tutradı ki, biz: 'Artık orucu bırakmaz' derdik. (Bazen de) orucu öyle terk ederdi ki, biz: 'Artık (hiç) oruç tutmaz' derdik. Ben, ResululÎah (s.a.v)'in, Ramazandan başka hiçbir ay'ı kamilen oruçla geçirdiğini görmedim. Şaban ay'ı kadar hiçbir ayda da çok oruç tuttuğunu (hiç) görmedim. [303] {Birinci rivayet) Bir rivayette ise Ebu Seleme b. Abdurrahman şöyle der:
Aişe'ye; ResululÎah {s.a.v)'in orucunu sordum. Aişe'de: - ResululÎah (s.a.v), (bazen) o kadar çok oruç tutardı ki, biz: 'Artık hep oruç tutacak' derdik. (Bazen de) orucu o kadar bırakırdı ki, biz: 'Artık hiç oruç tutmayacak' derdik. [304] Ben, onun, hiçbir ayda Şaban ayındakinden daha çok oruç tuttuğunu görmedim. (Bazen) Şaban ayının tamamında oruç tutardı. (Bazen de) Çok az bir kısmı hariç Şaban'ı oruçla geçirirdi [305] dedi.[306] (İkinci rivayet)
Buharı, Müslim ile Ebu Dâvud, (metin olarak) birinci rivayeti nakletmiştir. [307]
Müslim ile Nesâî ise ikinci rivayeti nakletmiştir.[308] Tirmizî'nin rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v)'i, hiçbir ayda, Şaban'da tuttuğu oruçtan daha çok' oruç tuttuğunu görmedim. Çok az bir kısmı hariç Şaban'ı oruçla geçirirdi. Hatta Şaban ayının tamamında oruç tutardı.[309]
Ebu Davud'un rivayetinde ise Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'e en sevimli ay, Şaban (olup o ay)da oruç tutmaktı. [310] Sonra da Şaban (orucun)'u, Ramazan (orucun)'a [311] birleştirirdi. [312]
Yine Nesâî, bu hadisi, Tirmizî ile Ebu Davud'un rivayetine benzer bir şekilde rivayet etmiştir. [313]
Yine Nesâî'nin bir rivayetinde, Aişe şöyle der:

Resulullah (s.a.v), (bazı günlerde) oruç tutardı. Öyle ki biz: '(Bu ay,) orucu (hiç) bırakmayacak' derdik. Öyle ki (bazen de): '(Bu ay, hiç) oruç tutmayacak' derdik. Resulullah (s.a.v), Şaban (aym)ının (tamamında) yada çoğunda oruç tutardı.[314]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), (Ramazan ayı hariç) Şaban ayında tuttuğundan daha çok oruç tutmazdı. Çünkü Resulullah (s.a.v), Şaban (ayın)inin (tamamında) yada çoğunda oruç tutardı. [315]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde, Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), çok az bir kısmı hariç, Şaban'ı oruçla geçirirdi. [316]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Aişe şöyle der:
Resulullah (sav), Şaban (ayın) in tamamında [317] oruç tutardı.[318]
Yine Buhârî ile Müslim'in rivayetinde, Aişe şöyle der:
"Peygamber (s.a.v), hiçbir ayda, Şaban (ayindakin)den daha fazla (nafile) oruç tutmazdı. Çünkü Peygamber (s.a.v), Şaban ayının çoğunda oruç tutardı. Ve:
Amellerden (devam etmeye) gücünüzün yeteceği kadarını alın. Çünkü Allah, sizler, (amelden) bıkmadıkça (sevap vermekten) bıkmaz buyurdu.
Peygamber (s.a.v)'e en sevimli olan namaz, az da olsa üzerinde devam edilen namazdı. Peygamber (s.a.v) herhangi bir (nafile) namazı kılmaya başlayınca, ona devam ederdi.[319]

8. Ramazandan Bir Gün Yada İki Gün Önce Oruç Tutmanın Yasak Olması

134. Ebu Hurcyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Hiçbir kimse, bir gün yada iki gün (önce) oruçla Ramazan (ayın)a kesinlikle başlamasın. Daha önceden oruç tutan kimse hariç. [320] O, oruç tutmaya devam etsin.[321]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile rivayet etmiştir.
Tirmizî'nin başka bir rivayetinde ise şu ilave vardır:
"Hilali görerek oruç tutun ve (yine) onu görerek orucunuzu açın (bayram yapın). Eğer hava bulutlu ise (Ramazan'ı) otuz sayın. Sonra da orucunuzu açın.[322]
Nesâî'de bu hadisi, diğerleri (nin naklettiği metin) gibi rivayet etmiştir.[323] Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Ebu Hureyre şöyle der:
(Daha önceden) oruç tutarak (Ramazanın başladığı) güne oruçla giren kimse hariç (Ramazan ayı öncesinde) oruca başlamayın.[324]

9. Devamlı (Ömür Boyu) Oruç Tutmanın Yasak Olması

135. Abdullah ibn Amr ibnü'I-Âs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v), (Abdullah ibn Amr'a hitaben):
Doğrusu sen, her gün oruç tutuyor ve bütün gece ibadet mi yapıyorsun? buyurdu. Ben:
Evet' dedim. Peygamber (s.a.v):
Sen böyle yaptığın zaman, doğrusu bundan dolayı göz zayıflayıf göz çukuru içine çökecek ve nefis de çok yorulacaktır. Devamlı (ömür boyu) oruç tutan kimse, oruç tutmamıştır. (Her aydan) üç gün oruç tutmak, yılın tamamını oruç tutmak (gibi)dir' buyurdu. Ben;
Ben, bundan daha çoğuna güç yetirebilirim' dedim. Peygamber
Öyleyse Davud (a.s)'ın orucu gibi oruç tut. O, bir gün gün oruç tutar, bir gün oruç tutmazdı. Düşmanla karşılaştığı zaman ise (düşmandan) kaçmazdı' buyurdu. [325]
Bir rivayette ise şu ilave vardır: (Abdullah ibn Amr:)
Ey Allah'ın peygamberi! (Düşmandan kaçmama özelliğini) bana kim sağlar?' (dedi. Peygamber:
O, bir ilahî ihsandır' buyurdu).
(Hadisin ravisi) Atâ' ibn Ebi Rebâh der ki: Ben (bu kıssada ravinin) devamlı orucu nasıl zikrettiğini bilmiyorum. (Yalnız) Peygamber (s.a.v)'in, iki kere:
Devamlı oruç tutan [326] kimse, oruç tutmamıştır [327] buyurdu (şeklindeki sözünü ezberimde tutuyorum). [328]
Başka bir rivayette ise, Peygamber (s.a.v), Abdullah ibn Amr'a şöyle buyurdu:
Senin (devamlı bir şekilde) oruç tuttuğun, (orucu hiç) bırakmadığın ve geceleyin (uyumayarak) namaz kıldığın (bana) haber verilmedi mi [329] (zannediyorsun)? Böyle yapma! Çünkü gözlerinin senin üzerinde hakkı var. Nefsinin senin üzerinde hakkı var. Ailenin senin üzerinde hakkı var. [330] Buna göre (bazen) oruç tut, (bazen) oruç tutma, (bazen) namaz kıl ve (bazen de) uyu! (Bir de,) her on günde bir oruç tut. (Tutmadığın) dokuz günün sevabını da alırsın1 buyurdu....
Peygaber (s.a.v) {daha sonra) üç kere:
Devamlı oruç tutan kimse, oruç tutmamıştır' buyurdu. [331]
Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Benim (devamlı bir şekilde) oruç tuttuğum, Resulullah (s.a;v)'e anlatılmıştı. Derken (bir gün) Resulullah (s.a.v) yanıma girdi. Hemen ona, içi hurma lifiyle doldurulmuş, deriden yapılmış bir yastık koydum. Fakat Resulullah (s.a.v) yere oturdu. Yastk, ikimizin arasında kaldı. Bana:
Sana her aydan üç gün oruç tutmak yetmiyor mu? [332] buyurdu. Ben de:
Ey Allah'ın resulü! Bu kadarı, bana yetmez!1 diyecek oldum. (Sözümü keserek:}
Beş gün oruç tut!' buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü!' dedim. Resulullah (s.a.v):
Yedi gün oruç tut!' buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü!' dedim. Resulullah (s.a.v):
Dokuz gün oruç tut!1 buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü!' dedim. Resulullah (s.a.v):
On bir gün oruç tut!' buyurdu. Be yine:
Ey Allah'ın resulü!' dedim. Resulullah (s.a.v):
Davud (a.s)'ın orucunun üstünde (hiç bir) oruç yoktur. Bu oruç, yılın yarısıdır. Bir gün oruç tutmak, bir gün tutmamaktan ibarettir' buyurdu. [333]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Abdullah ibn Amr'a:
(Her ayda) bir gün oruç tut. Geri kalan (günlerin) sevabını da alırsın1 buyurdu. Abdullah:
Ben bundan daha fazlasına güç yetirebilirim1 dedi. Resulullah (s.a.v):
(O zaman her ayda) iki gün oruç tut. Geri kalan (günlerin) sevabını da alırsın' buyurdu. Abdullah:
Ben bundan daha fazlasına güç yetirebilirim' dedi. Resulullah (s.a.v):
(O zaman her ayda) üç gün oruç tut. Geri kalan (günlerin) sevabını da alırsın' buyurdu. Abdullah:
Ben bundan daha fazlasına güç yetirebilirim' dedi. Resulullah (s.a.v):
(O zaman her ayda) dört gün oruç tut. Geri kalan (günlerin) sevabını da alırsın' buyurdu. Abdullah:
Ben bundan daha fazlasına güç yetirebilirim' dedi. Resulullah (s.a.v):
Allah katında en faziletli orucu, Davud (a.s)'m orucunu tut. Çünkü Davud (a.s), bir gün oruç tutar ve bir gün oruç tutmazdı [334] buyurdu. [335]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Amr şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bana:
Ey Abdullah ibn Amr! Senin, gündüzleri oruç tuttuğun ve geceleri de ibadet ettiğin haberi bana ulaştı. Böyle yapma! Çünkü vücudunun senin üzerinde hakkı var. [336] Gözlerinin senin üzerinde hakkı var. Eşinin senin üzerinde hakkı var. [337] (Bazen) oruç tut, (bazen de) oruç tutma.

Her aydan üç gün oruç tut. İşte bu, devamlı (bütün sene) oruç tutmak demektir [338] buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Ben dayanıklıyım' dedim. Resulullah (s.a.v):
Öyleyse Davud (a.s)'ın orucunu tut. Bir gün oruç tut, bir gün oruç tutma' buyurdu.
Abdullah ibn Amr (yaşlanıp da Resulullah'ın tavsiyesini yapmakta zorlanınca):
Keşke (Resulullah'ın bana tavsiye ettiği) ruhsat(lar)ı yapsaydım derdi. [339]
Nesâî ise, bu hadisin; içerisinde "yastık" İfadesi geçen ikinci rivayeti, [340] ilk baştaki rivayeti [341] ve Müslim'in ilk rivayetini nakletmiştir.
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Amr şöyle der:
Peygamber (s.a,v)'e oruç (um d an) bahsettim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Her on günde bir oruç tut. Geri kalan dokuz günün de sevabını alırsın1 buyurdu. Ben;
Bundan (daha) fazlasına da gücüm yeter' dedim. Peygamber (s.a.v):
Her dokuz günde bir oruç tut. Geri kalan sekiz günün de sevabını alırsın' buyurdu. Ben:
Bundan (daha) fazlasına gücüm yeter' dedim. Peygamber (s.a.v):
Öyleyse her sekiz günde bîr gün oruç tut. Geri kalan yedi günün sevabını da alırsın' buyurdu. Ben:
Bundan (daha) fazlasına da gücüm yeter' dedim. Peygamber {s.a.v) bu şekilde devam etti. Sonunda:
Bir gün oruç tut, bir gün oruç tutma' buyurdu. [342]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde, Abdullah ibn Amr şöyle der:
Babam, beni, soylu bir kadınla evlendirmişti. (Babam,) ona gidip kocası (benim) ile ilgili soru sormuştu. Bunun üzerine kadın:
O, çok iyi bir insan. Fakat evlendiğimizden bu yana ne yatağımıza geldi ve ne de örtülü eteğimizi araştırdı1 demiş.
Bunun üzerine (babam,) durumu Peygamber (s.a.v)'e anlatmış. Peygamber (s.a.v):
Onu bana getir' buyurmuş.
Bunun üzerine babamla birlikte Peygamber (s.a.v)'e gittim. Peygamber (s.a.v):
Nasıl oruç tutuyorsun?' diye sordu. Ben de:
Hergün' diye cevap verdim. Peygamber (s.a.v):
Haftada üç gün oruç tut' buyurdu. Ben de:
Daha fazla tutabilirim' dedim. Peygamber (s.a.v):
iki gün oruç tüt, bir gün oruç tutma' buyurdu. Ben de:
Daha fazlasına da gücüm yeter' dedim. O zaman Peygamber (s.a.v):
En faziletli oruç, Dâvud (a.s)'ın orucudur. Dolayısıyla bir gün o-ruç tut ve bir gün oruç tutma' buyurdu.
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Abdullah İbn Amr şöyle der:
ResuluIIah (s.a.v), bana:
Senin geceleri ibadet ettiğin ve gündüzleri oruç tuttuğun haberi bana ulaştı buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Ben bu (yaptıklarımla) ancak hayr istemekteyim1 dedim. ResuluIIah (s.a.v):
Devamlı (ömür boyu) oruç tutan kimse, oruç tutmamıştır. Fakat devamlı (ömür boyu) oruç tutma yerine, (her) aydan üç gün oruç tutman sana yeterlidir' buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Ben bundan fazlasına gücüm yeter' dedim. ResuluIIah (s.a.v):
Beş gün oruç tut' buyurdu. Ben:
Bundan daha fazlasına gücüm yeter' dedim. Resulullah (s.a.v):
On gün oruç tut' buyurdu. Ben;
Bundan daha fazlasına gücüm yeter' dedim. Resulullah (s.a.v):
Dâvud (a.s)'ın orucunu tut O, bir gün oruç tutardı, bir gün oruç tutmazdı1 buyurdu.[343]
Yine Nesâî'nİn konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Amr şöyle der:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: En faziletli oruç, Dâvud (a.s)'m orucudur. O, bir gün oruç tutardı, bir gün oruç tutmazdı. [344]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Amr şöyle der:
Resulullah (s.a.v) bana:
Kur'an-ı ayda bir oku (hatmet)' buyurdu. Ben de:
Bundan daha fazlasına gücüm yeter' dedim.
(Bu şekilde günleri azaltmasını) istemeye devam ettim. Sonunda Resulullah (s.a.v):
Beş günde (Kur'an- hatmet)' buyurdu. Ayrıca da:
Ayda üç gün oruç tut' buyurdu. Ben de:
Bundan daha fazlasına gücüm yeter' dedim. (Bu şekilde günleri azaltmasını) istemeye devam ettim. Sonunda Resulullah (s.a.v):
Şanı yüce olan Allah katındaki oruçların en sevimlisi olan Dâvud (a.s)'ın orucu (gibi) oruç tut. Çünkü o, bi gün oruç tutardı, bir gün oruç tutmazdı' buyurdu. [345]
Atâ' ibnu's-Sâib'in babası yolundan gelen rivayette, Abdullah ibn Amr şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bana:
Her ayda üç gün oruç tut, bir defa da Kuran oku [346] (hatmet)' ise, buyurdu.
Bunun üzerine ben, ondan, (bu müddeti) kısaltmasını istedim. benden (Kur'an okumayı ve orucu) azaltmamı istedi.
Bir gün oruç tut, bir gün iftar et' buyurdu.
Atâ' der ki: (Kur'an-ı hatmetmenin en az müddeti konusunda) babam (es-Sâib)'in dediğinde ihtilaf ettik. Kimimiz; 'Yedi günde' derken, kimimiz de: 'Beş günde1 dedi. [347]
Tirmizî'nin bir rivayetinde ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"En faziletli oruç; kardeşim Davud'un orucudur. O, bir gün oruç tutardı, bir gün oruç tutmazdı. (Düşmanla) karşılaştığında kaçmazdı.[348]

10. Yolculuk Sırasında Oruç Tutma Yada Oruç Tutmama Konusundaki Serbestlik

136. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Hamza ibn Amr el-Eslemî, Peygamber (s.a.v)'e: . Yolculuk sırasında oruç tutayım mı?' diye sordu. O, çok oruç tutan bir kimseydi. Peygamber (s.a.v): istersen tut, işersen tutma!' buyurdu. [349]
Bir. rivayette, Ben, çok oruç tutan birisiyim" ifadesi yer almaktadır.[350]
Başka bir rivayette ise Hamza, Peygamber (s a.v)'e; yolculuk sırasında oruç (tutup tutamayacağı) [351] ile ilgili soru sordu" ifadesi yer almaktadır. [352]

11. Ramazan Orucunun Kazasını Geciktirmek

137. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Bazen üzerimde Ramazan (aym)dan kalma oruç borcu olurdu da onu Şaban'dan başka zamanlarda kaza etmezdim. [353]
Yahya ibn Saîd, (Hz. Aişe'den naklen) der ki: "Bu, Peygamber (s.a,v)'den iler! gelen yada Peygamber (s.a.v) ile meşgul olma(m)dan ileri gelirdi. [354]
Konu ile ilgili bir rivayette, Bu Resulü İlah (s.a.v)'in durumundan ileri geliyordu" ifadesi yer almaktadir.[355]
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
"Gerçekten bizden birisi, Resulullah (s.a.v) zamanında (Ramazan ayında bazen) oruç tutamazdı. Resulullah (s.a.v) ile birlikte bulunma(mız) sebebiyle (tutamadığımız) o orucu, ta Şaban (ayı) gelinceye kadar [356] kaza edemezdi. [357]
Ebu Davud'un rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:
Benim Ramazan orucundan (tutamadığım borcum) olurdu da, o orucu, Şaban (ayı) gelmeden kaza edemezdim.[358]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:

Resulullah (s.a.v)'in vefatına kadar Ramazan'dan üzerimde kalan orucu, ancak Şaban'da kaza ederdim.[359]
Nesâî ise, bu hadisi, ilk baştaki rivayet (gibi) ve Müslim'in bir rivayetine benzer şekilde rivayet edip bu rivayetin içerisinde şu ilave yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), çok azı hariç, Şaban (ayın)da oruç tuttuğu kadar hiçbir ayda oruç tutmazdı. Hatta (bazen) Şaban (ayın)da tamamen oruç tutardı.[360]
Bu ilaveyi, Buhârî ile Müslim'de rivayet etmiştir.

12. İtikaf

138. Hz. Aîşe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Allah, Peygamber (s.a.v)'in ruhunu alıncaya kadar, o, Ramazanın son on gününde itikafa girerdi. Onun (itikafa girmesinin ardından) hanımları itikafa girerdi. [361]
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), Ramazanın son on günü içerisinde itikafa girerdi [362] ve: 'Kadir gecesini, Ramazan'ın son on günündeki (tek gecelerde) arayın1 buyururdu.[363]
Başka bir rivayette ise şu husus yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), her Ramazan ayında itikafa girerdi. Sabah namazını kıldırınca, içinde itikaf etmekte olduğu mekana (çadırına) girerdi. [364]
(Hadisin ravisi) der ki: (Bir defasında) Aişe, mescitte itikafa girmek için Peygamber (s.a.v)'den izin istedi. Peygamber (s.a.v), Aişe'ye izin verdi.[365]
Bunun üzerine Aişe, (kendisi için) mescitte bir çadır kurdu. Zeyneb, Aişe'nin (itikafa girmek için mescidin içinde) çadır kurduğunu işitince, o da (itikafa girmek için mescidin içine) bir çadır kurdu. Resulullah (s.a.v), sabah namazından çıktığı zaman dört tane çadır görüp:
Bunlar da nedir?' diye sordu. Ona, o çadırların haberi bildirildiğinde:
Kadınları bu işe sevk eden şey nedir? İyilik (hayr ve ibadet) mi? Bu çadırları sökün, onlan bir daha görmeyeyim' buyurdu.
Bunun üzerine bütün çadırlar bozulup söküldü. Resulullah (s.a.v) ise, (o) Ram azan1 d a itikafa girmedi.[366] Nihayet Şevval ayının son on günü içinde itikafa girdi. [367]
Diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
(Acaba bu yaptıklarınızla) iyilik mi istiyorsunuz? buyurdu ve derhâl çadırının sökülmesini emretti. Çadır söküldü. Artık o Ramazan ayında mkafı terk etti. Ta Şevval ayının ilk on gününde itikafa girdi.[368] Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Tirmizî ise, bu hadisi, Hz. Aişe ile Ebu Hureyre yolundan muhtasar bir şekilde şöyle rivayet etmiştir:
Allah, Peygamber (s.a.v)'in ruhunu alıncaya kadar, o, Ramazan'm son on gününde itikafa girerdi.[369]
Yine Tirmizî'nin başka bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), itikafa girmek istediğinde, sabah namazını kılar, sonra da i'tikafa gireceği yere girerdi.[370]
Ebu Dâvud, bu hadisi; Buhârî'nin rivayetine ve Müslim'in ilk rivayetine benzer şekilde rivayet etmiştir.[371]
"ResuluIIah (s.a.v) itikafa girmek istediğinde sabah namazını kılar, sonra itikafa gireceği yere girerdi. (Bir defasında) Ramazan'ın son on gününde (mescitte) itikafa girmek isteyip çadınnın kurulmasını emretti. Bunun üzerine çadırı kuruldu. ResuluIIah (s.a.v)'in (mescitte çadır kurdurduğunu görünce, ben de, çadırımın kurulmasını emrettim. Bunun üzerine çadırım kuruldu. ResuluIIah (s.a.v)'in benden başka hanımları da (mescitte) çadırlannın kurulmasını emrettiler. Onların da çadırları kuruldu.
ResuluIIah (s.a.v), sabah namazını kılınca, çadırlara bakıp:
Bunlar da ne? (Acaba siz böyle yapmakla) iyilik mi istiyorsunuz? (Gerçekten) iyilik mi istiyorsunuz?' buyurdu. [372] Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, şu ifade yer almakadır:
ResuluIIah (s.a.v) (bir defa):
(Acaba böyle yapmakla) iyilik mi istiyorsunuz?1 buyurdu.
Bunun üzerine ResuluIIah (s.a.v), çadırının (yıkılmasını) emretti. Hemen çadırı yıkıldı. Hanımları da, çadırlarının bozulmasını emrettiler. Onların da çadırları bozuldu. Sonra Peygamber (s.a.v), itikafı, Şevval ayının ilk on gününe erteledi. [373]
Bir rivayette ise, (hadisin ravisi Yahya b. Saîd, "Şevval'in ilk on günü" Şevvalden yirmi gün itikafa girdi" ifadesini yerme)
Kullanmaktadır [374]Nesâî ise bu hadisi; Buhârî'nin bir rivayetine ve Müslim'in de sonuncu rivayetine uygun bir şekilde rivayet etmiştir. [375]

ONUNCU BÖLÜM

HAC BÖLÜMÜ

1. Hac [376] **Ve Umre** [377] **Mıkatları**

139. Abdullah ibn Ömer ibnu'I-Hattâb (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Medine halkı, Zulhuleyfe'den; Şam halkı, Cuhfe'den; Necid halkı, Kamdan ihrama girerler. [378]
Bu rivayet, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir.

2. Resulullah (S.A.V)'İn İhrama Nerede Girdiği Meselesi

Resulullah (s.a.v) ise, ancak ağacın yanında [379] devesi kendisini kaldırdığı zaman telbiye getirmiştir. [380]
Yine başka bir rivayette, Abdullah ibn Ömer şöyle der: a
Resulullah (s.a.v), ayağını üzengiye koyup hayvanı kendisini kaldırarak doğrulttuğu zaman Zulhuleyfe mescidinin yanında telbiye getirirdi. [381] Başka bir rivayette ise, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'i, Zulhuleyfe'de bineğine binip sonra bineği kalkıp doğrulana kadar telbiye getirdiğini gördüm. [382] Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Diğerleri ise, ilk baştaki rivayeti nakletmişlerdir.
Tirmizî'nin rivayetinde, Ağacın yanında" ilavesi yer almaktadır.[383]
Nesâî'nın bir rivayetinde ise, (hadisin ravisi) Ubeyd b. Cureyc şöyle der:
Abdullah ibn Ömer'e:
Deven, seni kaldırdığı sırada telbiye getirdiğini gördüm' dedim. Abdullah ibn Ömer:
Resulullah (s.a.v)'de, kendisi üzerinde olduğu halde devesi doğrulup düzeldiği sırada telbiye getirirdi' dedi.[384]

3. İhramlı Kimsenin, Giymesinin Caizi Olmadığı Elbiseler

141. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v)'e:
İhramh kimse, (hangi elbiseleri) giymez?' diye soruldu. Peygamber (s.a.v)'de:
İhramh kimse; gömlek, sarık, bornoz, don, alaçehre veya safran çiçeğiyle boyanmış elbise ve mest giyemez. Ancak (dikişsiz) ayakkabı bulamayan (kimse,) mestleri, topuklardan aşağı olacak şekilde kes (ip öyle giy)sin' buyurdu. [385] (Birinci rivayet)
Bu rivayet, Buharı ile Müslim'in (naklettiği) rivayettir.
Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Bir adam ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Biz ihramlı iken [386] (hangi) elbiseyi giymemizi emir buyurursunuz?' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):

Gömlek, don, sarık ve bornoz giymeyin. Ancak bir kimsenin (dikişsiz) ayakkabı bulamaması müstesnadır. (Bu takdirde o kimse,) mest giysin. (Fakat) mestleri, topuklardan aşağı olacak şekilde kessin.
(Yine) safran veya alaçehre ile boyanmış bir elbiseyi de giymeyin. İhramlı bir kadın ise, [387] yüzünü örtmez ve eldiven giymez' buyurdu. [388] (İkinci rivayet)
Buhârî ile Müslim'in başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Resulullah {s.a.v), ihramlı bir kimsenin; safran ve alaçehre ile boyanmış bir elbise giymesini yasaklamıştır. (Dikişsiz) ayakkabı bulamayan kimse ise, mest giysin. (Fakat) mestleri, topuklardan aşağı olacak şekilde kessin.[389]
Ebu Dâvud ise, hem ilk baştaki rivayeti ve hem de ikinci rivayeti nakletmiştir. [390]
Tirmizî ise, ikinci rivayeti nakletmiştir. [391]
Nesâî'de birinci ve ikinci rivayeti nakletm iştir. [392]
Yine Nesâî'nin bu manada başka bir rivayeti daha var. Fakat bu rivayetinde, peçe ve eldiven" kelimelerine yer vermemiştir. [393]
Ebu Dâvud der ki: Bu hadisin bir benzeri, Abdullah ibn Ömer'den mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Başka bir yoldan ise merfu olarak rivayet edilmiştir. [394]

4. İhrama Girerken Koku Sürünmek

142. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v)'e, iki elimle, şu iki halinde güzel koku sürdüm. (Biri,) ihrama girerken ve (diğeri de, cemre ve traşın ardından) ihramdan çıktığı zaman.
(Kabe'yi, ziyaret) tavafı yapmadan önce, Aîşe, (Resulullah'a bu zamanda elleriyle koku sürdüğünü söylerken, her) iki elini (birden) uzatmıştır. (Birinci rivayet)
(Hadisin lafeı, Buhârî'ye aittir.)
Buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde, (ilk İhramdan çıkılıp Kabe'ye ziyaret) tavafı etmek hareket etmeden önce" ifadesi yer almaktadır. Başka bir rivayette ise, şu ifade yer almaktadır:
Ben, Peygamber (s.a.v)'i; (biri,) ihrama girmezden önce ve (diğeri dej Kurban bayramı günü Kabe'yi tavaf etmezden önce, içinde misk bulunan bir kokuyu sürerdim. (İkinci rivayet)
Yine diğer bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'i; Veda haccı yılında, ihramdan çıkarken ve ihrama girerken "Zerîre" denilen kokuyu kendi elimle sürdüm. [395] (Üçüncü rivayet)
Yine konu ile başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Peygamber (s.a.v)'i; ihrama girerken, bulabildiğim en güzel kokuyu sürerdim. [396]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette, Urve der ki: Aişe'ye:
Resulullah (s.a.v)'i, ihrama gireceği zaman hangi kokuyu sürdün?' diye sordum. Aişe:
Kokunun en güzeliyle!' diye cevap verdi. [397]
Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Ben, Resuîullah (s.a.v)'i, ihrama girmeden önce bulabildiğim en güzel kokuyla koku sürerdim, Sonra da ihrama girerdi, [398]
Yine diğer bir rivayette şu husus yer almaktadır:
Ben, Peygamber (s.a.v)'i, hoşlandığı en güzel kokuyla koku sürerdim. Hatta sürdüğüm koku, onun başında ve sakalında parlaklığını görünceye kadar sürmeye devam ederdim.[399]
Yine başka bir rivayette İse, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah fs.a.v), ihramlı iken, başının saç ayırımındaki kokunun parlaklığını halen görür gibiyim. [400]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Saîd b. Cübeyr şöyle der:
Abdullah ibn Ömer, ihrama girerken zeytin yağıyla yağlanırdı.
(Hadisin ravisi Mansûr der ki:) Ben, İbrahim en-Nehaî'ye; Abdullah ibn Ömer'in, ihrama girerken koku sürmekten kaçınmasının nedenini sordum. O da dedi ki:
Sen, Abdullah ibn Ömer'in da dedi ki:
h'ın, Abdullah ibn Ömer'in yaptığına muhalif Şöyle ki:) Esved, bana, Aişe'nin şöyle dediğini anlattı:
Sen, Abdullah ibn Ömer'in sözünü ne yapacaksın? (Çünkü Resu-lullah'ın, Abdullah ibn Ömer'in yaptığına muhalif olan fiili sabit olmuştur. Şöyle ki)
Resulullah (s.a.v)in, ihramlı iken, başının saç ayırımındaki kokunun parlaklığını halen görür gibiyim. [401]
Bir rivayette ise, işte bu, Resulullah (s.a.v)'in ihramının kokusu idi" ilavesi yer almaktadır.[402]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette, Muhammed ibnü'l-Münteşir şöyle der:
Abdullah ibn Ömer'e, koku sürünmek, sonra ihramlı olarak sabahlayan bir kimsenin hükmünü sordum. Abdullah:
Ben, ihramlı olarak sabahlayıp koku sürün m ey i sevmem. Katrana bulanmam, benim için bunun yapmamdan daha makbuldür' diye cevap verdi.
Bunun üzerine Aişe'nin yanma girip ona, Abdullah ibn Ömer'in:
Ben, ihramlı olarak sabahlayıp (üzerimden güzel) koku yayılmasını sevmem. Katrana bulanmam, benim için bunun yapmamdan daha makbuldür' dediğini haber verdim. Aişe:
Ben, Resulullah (s.a.v)'i, ihrama girerken koku sürdüm. Sonra hanımları arasında dolaştı. Sonra ihramlı olarak sabahladı' diye cevap verdi. [403]
Bir rivayette ise, Güzel koku yayılırdı" ilavesi yer almaktadır. [404]
Bu rivayetler, Buharı ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, Resulullah (s.a.v)'e , ihrama gireceği zaman ihramı için, [405] Beytullah'ı tavaf etmeden önce ihramdan çıkmak için koku sürdüm. [406]
Yine Müslim'in başka bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, Resulullah (s.a.v)'e, ihramdan çıkarken ve ihrama girerken koku sürdüm. [407]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde şu husus yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), telbiye getirirken, başının saç ayırımındaki kokunun parlaklığını halen görür gibiyim. [408]
Tirmizî, üçüncü rivayeti nakletmiştir. [409]
Ebu Dâvud ise birinci, sekizinci ve dokuzucu rivayeti nakletm iştir. [410]
Nesâî'nin rivayeti ise şu şekildedir:
"Resuluilah (s.a.v), ihrama girmek istediği zaman (başına) bulabildiği en güzel yağla yağlanırdı. O kadar ki, saç ve sakalmdaki yağın parlaklığını görürdüm.[411]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v)'in başının saç ayırımındaki yere sürdüğü güzel kokunun parlaklığını [412] üç günden sonra bile görürdüm. [413]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
Ben, Resulullah (s.a.v)'e, ihrama gireceği zaman, bulabildiğim en güzel kokuyu sürerdim. [414]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde ise, İhrama girmek, ihramdan çıkmak ve Beyt(ullah)'i tavaf etmek istediği zaman" ilavesi yer almaktadır. [415]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Ben, Resulullah (s.a.v)'e, ihrama girmek istediği zaman ve Akabe cemresini taşladıktan sonra ihramdan çıkmak istediği zaman (güzel) koku sürdüm. [416]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Ben, Resulullah (s.a.v)'e, ihramdan çıkacağı zaman ve ihrama gireceği zaman güzel koku sürdüm. Onun kokusu, sizinkine benzemez. Yani kokusu etkisiz [417] değildi. [418]

Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
"Ben, Resulullah (s.a.v)'e koku sürerdim. O da, (geceleyin) hanımlarını dolaşırdı. (Üzerine sürdüğüm) kokunun etkisi üzerinde olduğu halde sabahlardı. [419]

5. İhramlı Kimsenin, (Zaruret Halinde) Don Ve Mest Giymesi

143. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"İzar (eteklik) bulamayan (ihramh) kimse, don giysin. (Dikişsiz) ayakkabı bulamayan (ihramh) kimse de, mest giysin.[420]
Bir rivayette ise, Resulullah (s.a.v) in Arafat'ta hutbe verirken şöyle buyurduğunu işittim ifadesi yer almaktadır. [421] Bu hadisi, bir topluluk rivayet etmiştir. [422]
Yalnız Tirmizî'nin rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'İn şöyle buyurduğunu işittim: İhramh kimse, izar bulamadığı zaman don giysin.[423] (Dikişsiz) ayakkabı bulamadığı zaman ise mest giysin.[424]
Ebu Davud'un rivayetinde ise Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Don, izar bulamayan (ihramli kimseler) içindir. Mest de, (dikişsiz) ayakkabı bulamayan (ihramlı kimseler) içindir, [425]
Nesâî'nin rivayeti de, Tirmizî'nin rivayeti gibidir. [426]

6. Telbiyenin Şekli Ve Vakti

144. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v)'in, telbiye getirirken şöyle buyurduğunu işittim: Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke Lâ şerîke leke lebbeyfcf in-ne'1-hamde ve'n-Ni'mete leke ve I-Mülk, Lâ şerîke lek.
(-Allahım! Tekrar tekrar İcabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Senin ortağın yoktur. Emret! Hamd, Sana mahsustur. Nimeti veren Sensin. Mülk Senindir. Senin benzerin ve ortağın yoktur.) [427]
Bu kelimelere (herhangi bir) ilave yapılmamıştır.
Bir rivayette ise şu ilave vardır:
Abdullah ibn Ömer der ki:
'Resulullah (s.a.v), Zulhuleyfe'de iki rekat namaz kılar, sonra Huleyfe mescidinin yanında devesi kendisini kaldırarak doğrulttuğunda bu kelimelerle telbiye yapardı.
(Yine) Abdullah ibn Ömer der ki:
(Babam) Ömer ibnü'l-Hattâb, Resulullah (s.a.v)'in şu kelimelerden ibaret olan telbiyesini yapar, [428] (sonra da:)
Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyk ve sa'deyk, ve'1-Hayru bi yedeyk, lebbeyk ve'r-Rağbâu ileyke vei-Amel (Emret, emrine amadeyim, emret! Senden saadetler dilerim, hayr(lar) Senin elindedir, emret, di-iek(ler) Sana (arz edilir), amel(ler) de Sana'dır)' derdi. [429]
Yine bir rivayette, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Ben, telbiyeyi, Resulullah (s.a.v)'in (mübarek ağzm)dan kaptım."
(Hadisin ravisi, bu hadisi,) ziyadeyle birlikte bunun bir benzerini rivayet etmiştir. [430]
Bu, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayettir.
Tirmizî, Ebu Dâvud ile Nesâînin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v)'in telbiyesi (şu şekildeydi:)
Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke Lâ şerike leke lebbeyk, in-ne'1-hamde ve'n-Ni'mete leke ve'1-Mülk, Lâ şerike lek.
(Allahım! Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Senin ortağın yoktur. Emret! Hamd, Sana mahsustur. Nimeti veren Sensin. Mülk Senindir. Senin benzerin ve ortağın yoktur.)
(Hadisin ravisi Nâfî') der ki: Abdullah ibn Ömer, telbiyesine (şu kelimeleri de) ilave ederdi:
Lebbeyk lebbeyk lebbeyk ve sa'deyk, ve'1-Hayru bi yedeyk, lebbeyk ve'r-Rağbâu ileyke ve Amel {Emret, emrine amadeyim, emret! Senden saadetler dilerim, hayr(lar) Senin elindedir, emret, dilekler Sana (arz edilir), amel(ler) de Sana'dır.)" [431]
Yalnız Ebu Davud'un rivayetinde, Lebbeyk lebbeyk lebbeyk (Emret, emrine amadeyim, emret!)" ifadesi, Abdullah ibn Ömer'in ziyadesinde üç defa tekrar edilmiştir.
Nesâî'nin rivayeti de, Buhârî ile Müslim'in rivayetine benzer olup bu rivayeti, Şu kelimeler ile" ifadesine kadar ziyadeyle nakletmiştir. [432]

7. İhraml1 Kişinin, Hastalık Yada Başına Gelen Bir Eziyetten Dolayı Bir Engelle Karşılaşması Durumunda Ne Yapması Gerektiği Meselesi

145. Ka'b b. Ucre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), Hudeybiye zamanında yanıma gelmişti. Yüzümde bitler saçılıyordu. (Bu durumumu gören) Resulullah (s.a.v), (bana):
Başının böcekleri sana eziyet veriyor mu?' diye sordu. Ben:
Evet' diye cevap verdim. Resuhullah (s.a.v):
Öyleyse traş ol, üç gün oruç tut yada altı fakiri doyur yada bîr kurban kes!' buyurdu.
(Hadisin ravisi) Eyyûb der ki: 'Resulullah (s.a.v)'in bu (sıralama)nm hangisinden başladığını bilemiyorum' dedi. (Birinci rivayet) Bir rivayette ise Ka'b b. Ucre şöyle der:
İçinizden hasta olan yada başından bir rahatsızlığı bulunan (ve bundan ötürü traş olmak zorunda kalan) kimseye, oruçtan yada sadakadan yada kurbandan bir fidye lazım gelir [433] ayeti, benim hakkında inmiştir. Resulullah (s.a.v)'e geldim. Bana:
Yaklaş!' dedi. Ben de, ona yaklaştım. (Tekrar bana:)
(İyice) yaklaş!' buyurdu. Ben yine ona yaklaştım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Böceklerin sana eziyet veriyor mu?' buyurdu.
(Hadisin ravisi) İbn Avn der ki: Zannederim ki, Ka'b: 'Evet!' cevabını vermiş. Ka'b: 'Resulullah (s.a.v), bana, oruçtan yada sadakadan yada kurbandan kolayına gelen bir fidye vermeni emir buyurdu' demiştir.[434] (İkinci rivayet)
Başka bir rivayette ise şu husus yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), Ka'b'ın yanında durmuştu. (O sırada) Ka'b'ın başından bitler saçilıyormuş. (Onun bu durumumu gören) Resulullah (s.a.v), (bana):
Böceklerin sana eziyet veriyor mu?' buyurdu. Ben de:
Evet' diye cevap verdim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse başını traş et' buyurdu.
İçinizden hasta olan yada başından bir rahatsızlığı bulunan (ve bundan ötürü traş olmak zorunda kalan) kimseye, oruçtan yada sadakadan yada kurbandan bir fidye lazım gelir [435] ayeti, benim hakkında inmiştir.[436] (Bu ayetin inmesi üzerine) Resulullah (s.a.v), bana:
Üç gün oruç tut yada bir farak [437] zahireyi altı fakire sadaka (olaeyi altı fakire sadaka (rak) ver yada kolayına gelen bir kurban kes1 buyurdu. [438] (Üçüncü ri yet) Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Mekke'ye girmeden önce, Hudeybiye'de, ihrama giren Ka'b'in yanına uğramıştı. Ka'b, çömleğin altına ateş yak(maya çalış)ıyor-du. (O sırada) Ka'b'm yüzünde bitler saçılıyordu.
Peygamber (s.a.v), (Ka'b ve beraberindeki topluluk Hudeybiye'de iken) onlara ihramdan çıkmalarını belirtmemiş ve Mekke'ye girmeleri arzusu üzerlerinde bulunurken, Allah, (ihramlmın başına gelen rahatsızlığı giderme mahiyetinde) fidye [439] ayetini indirmişti. [440] (Dördüncü rivayet)
Başka bir rivayette, Farak, üç sâdır" ifadesi ile yada bir kurban kes" ifadesi yer almaktadır. [441]
Yine diğer bir rivayette, yada (kurbanlık) bir koyun kes" ifadesi yer almaktadır.[442]
Yine başka bir rivayette, Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), bir berber çağırdı. Berbere, (bitli saçlarımı) traş ettirdi. Sonra da bana, fidye (vermemi) emretti" ifadesi yer almaktadır.[443]
Buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde ise şu husus yer almaktadır:

Peygamber (s.a.v), Ka'b'a:
Sana ulaşan rahatsızlığın gözümle görmekte olduğum bu dereceye ulaştığım sanmıyordum -yada sana ulaşan meşakkatin gözümle görmekte olduğum bu dereceye varacağını düşünmüyordum. Bir koyun bul(up onu kurban ed)ebilir misin?' buyurdu. Ben:
Hayır!' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse üç gün oruç tut yada her bir fakire yiyecekten yarım sâ' vermek suretiyle altı fakiri doyur! Başını da traş et!' buyurdu.
(Ka'b der ki:) [444] ayeti; özel olarak benim hakkımda, genel olarak ise sizin hakkında inmiştir.[445]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Ebu Davud'un rivayetinde, şu husus yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), Hudeybiyye (seferi) sırasında Ka'b'ın yanına gelip:
Başının bitleri sana eziyet veriyor mu?' dîye sormuştu. O da:
Evet' diye cevap vermişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Başını traş et, sonra da kurbanlık bir koyun kes yada üç gün oruç tut veya altı fakire üç sâ' hurma yedir' buyurdu.
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
İstersen bir kurban kes, işersen üç gün oruç tut, istersen altı fakire üç sâ' hurma yedir.[446]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
(Resuiullah, Ka'b'a:)
Yanında kurban(hk koyun) var mı?' diye sormuştu. O da:
Hayır' diye cevap vermişti. Bunun üzerine Resuiullah (s.a.v):
O halde üç gün oruç tut yada her iki fakire bir sa' olmak ü altı fakire üç sa' hurmayı tasadduk et' buyurdu.[447]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise şu husus yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), Ka'b'a; (Harem-i şerife) bir sığır [448] hediye etmesini emretmiştir. [449]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Resuiullah (s.a.v) ile birlikte iken başıma bitler musallat oldu. Öyle ki gözlerimden endişelenmeye başladım. Derken yüce Allah, benim hakkımda: "İçinizden hasta olan yada başından bir rahatsızlığı bulunan (ve bundan ötürü traş olmak zorunda kalan) kimse [450] ayeti indi. Bunun üzerine Resuiullah (s.a.v) beni çağınp:
Başını traş et ve üç gün oruç tut yada altı fakire bir farak kuru üzüm yedir veya (kurbanlık) bir koyun kurban et1 buyurdu.
Bunun üzerine başımı traş ettim, sonra da (kurbanlık) bir koyun kurban ettim. [451]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Bunlardan hangisini yaparsan, [452] (o) sana yeter" ifadesi yer almaktadır. [453]
Tirmizî ise, içerisinde Hudeybiyye geçen Buhârî ile Müslim'in rivayet ettiği dördüncü rivayeti nakletm iştir.[454]
Nesâî'nin ise konu ile ilgili naklettiği rivayet ise şu şekildedir:
İhrama girmiştim. Basımdaki bitler çoğalmıştı. Bu (durum1,) Peygamber (s.a.v)'e ulaşmıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), ben, arkadaşlarıma çömlekte yemek pişirirken yanıma geldi. Parmaklanyla başıma dokundu
Git de başını traş et! Altı fakire de sadaka ver!' buyurdu.

8. İhramlı Kimsenin, Av Eti Yemesinin Caiz Olması

146. Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, bir gün, Peygamber (s.a.v)'in bazı sahabileriyle birlikte Mekke yolundaki bir konaklama yerinde oturuyordum. Resulullah (.s.a.v) de önümüzde idi. Sah a bil er ise (umre niyetiyle) ihrama girmişlerdi. Ben, (keşif görevinde olduğum için) ihrama girmemiştim. (Bu olay,) Hudeybiye yılında idi. İhramlı sahabiler, bir yaban eşeği gördüler. Ben de (tam o sırada) ayakkabımı dikmekle meşgul idim. Onlar, bana, yaban eşeğini bildirmediler. (Onlar ihramlı olduklarından) benim, onu, kendiliğimden görmüş olmamı İstediler. Döndüm ve hayvanı gördüm. Hemen atıma doğru kalkıp onu eyerledim. Sonra da (ata) bindim. Bu sırada kamçımı ve mızrağımı yerde unutmuştum. Hemen arkadaşlara:
Kamçı ile mızrağı bana uzatın' dedim. Onlar:
Hayır! Vallahi, biz sana (bulduğumuz) bu (vahşi) hayvan aleyhine hiçbir şekilde yardım etmeyiz' dediler.
Ben, (onların bu yaptıklarına) öfkelendim ve inip bunları kendim aldım. Bunun üzerine (tekrar atıma) binip (atımı) yaban eşeği üzerine hızlıca koşturdum ve onu vurdum. Sonra ölü olarak onu (onlara) getirdim. İhramlı sahabiler, hemen onun üzerine üşüşüp etini yeme giriştiler. Sonra da kendileri ihramlı iken bu av etinden yemeleri(nin uygun olup olmadığı) konusunda şüpheye düştüler. Bunun üzerine yürüdük. Ben, beraberimde, (yaban eşeğinin) ön budunu sakladım. Resulullah (s.a.v)'e yetiştik. Ona, bu meseleyi sorduk. Resulullah (s.a.v):
Beraberinizde ondan (artan) bir şey var mı?' diye sordu. Ben de:
Evet! (Var)' dedim.
Bunun üzerine ona, budu uzatıp verdim. Resulullah (s.a.v), ihram-h olduğu halde onu (n tamamını) yedi. [455]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [456]
Bir rivayette ise, Bu, ancak Allah'ın size yedirdiği bir yiyecektir" ilavesi yer almaktadır. [457]
Başka bir rivayette ise, O, helaldir. Onu yiyin" ifadesi yer almaktadır. [458]
Yine başka bir rivayette ise, Abdullah b. Ebi Katâde şöyle der:
Babam (Ebu Katâde), Hudeybiye yılında [459] (umre yapmak niyetiyle Peygamber ile sahabileriyle birlikte Mekke'ye doğru) gitmişti. Arkadaşları, îh-ramlı idi. Fakat babam, ihrama girmemişti...
Peygamber (s.a.v)'e, bir düşmanın kendisiyle savaşacığı haberi verilmişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) gitti.
Ben, onun sahabileri arasında bulunduğum sırada, bir ara onlann bir kısmı diğer bir kısmına doğru gülüştü. Etrafa bakındım. Bir de baktım, bir yaban eşeğiyle karşılaştım. Üzerine saldırdım. Onu (mızrakla vurup) yerinde hareketsiz bıraktım. (Onu yükleyip onlara (getirmek için) sahabilerden yardım (etmelerini) istedim. (İhramlı olduklarından) bana yardım etmekten kaçındılar. Nihayet onu (kendi başıma alıp getirdim ve hepimiz) onun etinden yedik.
Bu sırada biz, Resulullah {s.a.v) ile aramızın (düşman tarafından) kesilmesinden endişe ettik. Hemen Peygamber (s.a.v)'i aradım.
Atımı bazen şahlandırıyor, bazen de normal yürüyüşle sürüyordum. Gece ortasında Gıfar oğullan'ndan bir kimseye kavuştum. Ona:
Peygamber (s.a.v)i nerede bıraktın?' diye sordum. O da:
Ben, Peygamber (s.a.v)!, Tahin mevkiinde bıraktım. Çünkü o, es-Sukyâ (köyün)de öğle uykusu uyumak istiyordu' diye cevap verdi.
Ben, (sonunda) Peygamber (s.a.v)'e ulaştım. Ona:
Ey Allah'ın resulü! Ehlin (bir rivayette: Keşif yolundaki sahabileri n), sana selam ediyorlar ve Allah'ın rahmetini diliyorlar. Onlar, düşman tarafından senin ile aralarının kesilmesinden endişe ediyorlar. Onların (buraya) gelmesini beki e (meniz iyi olur)!' dedim.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) (onları) beklemeye koyuldu. (Bu sırada) ben:
Ey Allah'ın resulü! Ben, bir yaban eşeği vurdum. Yanımda onun etinden artmış bir parça vardır' dedim. Peygamber (s.a.v), (yanında bulunan) topluluk İhramlı oldukları halde (onlara) hitaben:
(Bu av etini) yiyin!' buyurdu. [460]
Yine başka bir rivayette, Ebu Katâde şöyle der:
Biz, Peygamber (s.a.v)'in beraberinde el-Kâha mevkiinde bulunuyorduk. Bizlerden kimimiz ihramlı, kimimizde ihramsız idi. Arkadaşlarımı gördüm ki, onlar, birbirlerine bir şey gösteriyorlar. Etrafa bakındım. Derhal bir yaban eşeğiyle karşılaştım. Bir de baktım, bir yaban eşeğiyle karşılaştım.
{Hadisin ravisi der ki:) Ebu Katade'nin kamçısı düştü. Arkadaşları:
Biz, sana, o av üzerine hiç bir şeyle yardım etmeyiz. Çünkü bizler, ihramlıyız' dediler.
Bu son söz üzerine ben kendim bir şeyle o kamçıya uzandım ve onu yerden aldım. Sonra ben, taş tepenin arkasından yanaşıp yaban eşeğine yaklaştım, onu vurup öldürdüm. Daha sonra onu arkadaşlarıma getirdim. Onların bazıları:
(Bunu) yiyin dediler. Bazıları da:
Yemeyin' dediler.
Bunun üzerine ben, Peygamber (s.a.v)'in yanına geldim. Peygamber (s.a.v), önünmüzde idi. Ona, {ihramlı kimsenin) bu av etini (yemesinin caiz olup olmadığını) sordum. Peygamber (s.a.v):
Onu yiyin, helaldir' buyurdu. [461]

Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Ebu Katâde şöyle der:
Resülullah (s.a.v), {Beytullah'ı) hac (umre) [462] niyetiyle (Medine'den) yola çıktı. Onun beraberinde sahabüer de yola çıktılar. (Zulhueleyfe'den 34 mil mesafedeki Ravha'ya ulaştıklarında müşriklerden bir düşman grubunun kendilerine saldıracağını Peygamber'e haber verdiler.) Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), içlerinde Ebu Katâde'nin de bulunduğu (müfreze konumunda olan) bir grup sahabiyi çevirdi. Onlara:
Sizler, deniz kenarı yolunu tutun, nihayet buluşuruz' buyurdu. Onlar, deniz kenarını tuttular. Peygamber (s.a.v)'den ayrıldıkları zaman,
Ebu Katâde hariç, hepsi ihrama girmişlerdi. Ebu Katâde ise ihrama girmemişti. Onlar, buşekilde yol alırlarken birden bire bir yaban eşeği sürüsüyle karşılaştılar. Ebu Katâde, yaban eşekleri üzerine sladırdı. Onlardan bir dişi eşek vurup öldürdü. Nihayet hepsi, bineklerinden inip o dişi yaban eşeğinin etinden yediler. Bu esnada:
Bizler, ihramlı olduğumuz halde av etini yer miyiz?' dediler. Daha sonra dişi yaban eşeğinin etinden geri kalanı taşıdık. Resülullah (s.a.v)'e geldikleri zaman:
Ey Allah'ın resulü! Bizler, ihrama girmiştik. Ebu Katâde ise, ihrama girmemişti. Bir sürü yaban eşeği gördük. Ebu Katâde, onların üzerine saldırdı ve onlardan bir dişi yaban eşeğini vurup öldürdü. İnip onun etinden yedik. Sonra kendi kendimize:
Biz, ihramlı olduğumuz halde av etini yiyebilir miyiz? dedik. Onun etinden geri kalanı beraberimizde taşıyıp getirdik' diye söyledik. Resülullah (s.a.v):
Sizlerden herhangi bir kimse, Ebu Katâde'ye, o yaban eşeği üzerine saldırmasını emr yada (bir şeyle) işarette bulundu mu?' diye sordu. Sahabiler:
Hayır!' diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v):
Öyleyse bu av etinden geri kalanı yiyin' buyurdu. [463] Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir.
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Abdullah ibn Ebi Katâde şöyle der:
Babam (Ebu Katâde), Hudeybiye yılı, Resulullah (s.a.v) ile birlikte yola çıktı. Bazı arkadaşları ihrama girmişti. Bazısı ise ihrama girmemişti.
Resulullah (s.a.v)'e, Gayka'da düşman bulunduğunu söylemişler. O da orya (doğru) gitmişti.
Ebu Katâde (devamla) der ki: Ben, Resulullah (s.a.v)'in sahabileriyle birlikte bulunduğum bir sırada sahabiler birbirlerine gülüyorlardı. Bir de baktım, bir yaban eşeğiyle karşılaştım, Hemen onun üzerine saldırdım ve hayvanı vurarak (olduğu yere) çökerttim. Derken (beraberimdeki) sahabilerden yardım istedim. Onlar, (ihramlı olduklan için) bana yardım etmekten kaçındılar. Daha sonra onun etinden yedik. Düşmanın, önümüzü keseceğinden korktuk. Ben, Resulullah (s.a.v)'i aramaya gittim. (Yolda giderken) bazen atımı şah-landınyor, bazen de yavaş gidiyordum. Az sonra gece yansı Gifar oğulları'n-dan bir adama rastladım. Ona:
Resulullah (s.a.v)'e nerede rastladın?' diye sordum. O da:
Ben, onu, Tahin mevkiinde rastladım. Çünkü o, es-Sukyâ (kö-yün)de öğle uykusu uyumak istiyordu' diye cevap verdi.
Nihayet Resulullah (s.a.v)'e yetiştim. Ona:
Ey Allah'ın resulü! Sahabüerin, sana selam ediyor ve Allah'ın rahmetini diliyorlar. Sen yokken, düşman tarafından yoUannın kesilmesinden korktular. Onları bekle(men iyi olur)' dedim. Bunun üzerine 'RsuIuIİah (s.a.v), onlan bekle(meye başla)dı. (Bu sırada) ona:
Ey Allah'ın resulü! Ben bir av vurdum. Ondan geri kalan bir parça yanımdadir' dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (beraberindeki) topluluğa, ihramlı olduklan halde:
(Ondan) yiyin' buyurdu.[464]
Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle der:
Sizden birisi, Ebu Katâde'nin, o yaban eşeği üzerine saldırmasını emr yada (bir şeyle) işarette bulundu mu? [465]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
(Resulullah:) 'İşaret ettiniz yada yardımda bulundunuz yada avladınız mı?' (buyurdu). Şu'be: 'Yardım ettiniz mi?' buyurdu, yoksa 'Avladınız mı?' buyurdu bilemiyorum' dedi. [466]
Tirmizî, Ebu Dâvud ile Nesâî'nin konu ile ilgili rivayetleri, bu rivayetlerden birine benzemektedir.
Yine Nesâî'nin bir rivayeti, Abdullah b Ebi Katâde'den gelen rivayete benzemektedir. [467]

9. İhramlı Kimsenin Kan Aldırmasının Caiz Olması

147.Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v), ihramlı iken kan aldırmıştır. [468] (Birinci rivayet) Bu, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayettir. Yine Buhârî'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), ihramh iken ve oruçlu iken [469] kan aldırmıştır.[470] (İkinci rivayet)
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Peygamber (s.a.v), ihramlı olduğu halde kendisinde bulunan bir baş ağrısı hastalığından dolayı (Mekke ile Medine arasında bulunan) 'Lahy-u ce-mel' denilen bir su yanındaki yerde başından kan aldırmıştır.[471] (Üçüncü rivayet)
Yine bir rivayette, Peygamber (s.a.v)'de bulunan yanm baş ağrısından dolayı" ifadesi yer almaktadır.[472] Tirmizî, birinci rivayeti nakletmiştir.[473]
Ebu Dâvud ise, birinci rivayeti ve üçüncü rivayeti de, M [474] "Peygamber (s.a.v)'de bulunan" ifadesine kadar rivayet etmiştir. Nesâî ise birinci rivayeti nakletmiştir.[475]

10. Kurbanlık Koyuna Nişan Takılması

148. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), bir defasında, Beyt(ullah)'a, boynuna gerdanlık takmış vaziyette bir koyun göndermiştir.[476]
Bu, Müslim ile Nesâî'nin naklettiği rivayettir. Buhârî'nin ve Müslim'in bir rivayeti de bu şekildedir. [477] Ebu Davud'un bir rivayeti de, bunun gibi olup yalnız "(Kurbanlığın boynuna) gerdanlık takmıştı [478] ifadesi (metinden) düşmüştür.[479]
Yine Buhârî ile Müslim'in bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
"Ben, Peygamber (s.a.v), in (Beytullah'a göndereceği) kurbanlıklar) için gerdanlık ördüm. Bununla; 'Peygamber (s.a.v), ihrama girmeden önce (Beytullah'a göndereceği kurbanlıklar için) gerdanlıklar örerdim1 demek istemiştir. [480]
Tirmizi ile Nesâî'nin rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
"Resulullah (s.a.u)'in (Beytullah'a) kurbanlık olarak (göndereceği) koyun(lar) için bütün gerdanlıkları ben örerdim. (Gönderdikten hemen) sonra Peygamber (s.a.v), ihrama girmezdi.[481]
Yine Nesâî, başka bir rivayetini; "ihram" kelimesine yer vermeksizin "koyun" ifadesine kadar nakletm iştir.[482]

11. Beytullaha Kurbanlık Göndermenin Caiz Olması

149. Hz.Aişe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, (Resulullah'ın Beytullah'a gönderdiği kurbanlıkların) gerdanlığını, yanımda bulunan (renkli) yün(Ier)den ördüm. Sonra Resulullah (s.a.v)'de aramızda ihramsız olarak sabahladı. İhramsız bir kimse gibi ailesine yaklaştığı gibi (ailesine) yaklaşırdı yada bir adamın, ailesine yaklaştığı gibi yaklaşırdı. [483] (Birinci rivayet)
Başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in (Beytullah'a göndereceği) develerinin gerdanlıklarını ellerimle ördüm. Sonra Resulullah (s.a.v), (göndereceği) develeri işaretledi. Boyunlarına gerdanlık taktı ve Beyt(ullah)'a gönderdi. (Kendisi de) Medine'de kaldı.[484] Fakat (bununla,) kendisine, helal olan hiçbir şey haram olmadı.[485] (İkinci rivayet)
Yine başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), Medine'den (Mekke'deki Beytullah'a) kurbanlık gönderirdi. Ben, kurbanlığının gerdanlığını örerdim. (Kurbanlığı gönderdikten) sonra ihrama giren kimsenin sakınacağı şey(ler)den sakınmazdı.[486] (Üçüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildir:
Ben, Peygamber (s.a.v)'in (Beytullah'a göndereceği) kurbanlığı için gerdanlık örerdim. O, bu gerdanlıkları, (kurbanlık) koyun(lar)ın (boynuna)

takardı. Sonra da ailesi içerisinde ihramsız (bir kimsenin kalışı gibi) kalırdı.[487] (Dördüncü rivayet)
Yine başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Biz, (Beytullah'a gönderilecek kurbalik) koyu(lar)m (boyunlarına) gerdanlık takardık. Sonra da onları (Beytullah'a) gönderirdik. Resulullah (s.a.v) ise, (gönderdiği bu kurbanlıklardan dolayı) kendisine hiçbir şey haram.olmayarak ihramsız halde (aramızda) bulunurdu.[488] (Beşinci rivayet)
Konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Mesrûk ibnu'I-Ecda', Aişe'ye gelip ona:
Ey müminlerin annesi! Bir adam, Kabe'ye kurbanlık(lar) gönderiyor, bulunduğu beldede oturuyor ve beraberinde kurbalık(lar) gönderdiği kimselere de, kurbanlık develerine, (kurbanlık olduklarının bilinmesi için) gerdanlık takılmasını tavsiye ediyor. İşte bu adam, kendisinde, kurbanlık(lar) gönderdiği bu günden itibaren bütün hacılar Mekke'de ihramlarından çıkacakları zaman kadar kendi oturduğu şehirde i lira mlı gibi olmakta devam ediyor! diye sordu.
(Mesrûk devamla) der ki: Ben, Aişe'nin kendi sesinin işitilmesi için perdenin arkasından ellerini birbirine çarptığını işittim. Bu el çarpmadan sonra Aişe:
Doğrusu ben, Resulullah (s.a.v)'in kurbanlıklar)ımn gerdanlıklarını örerdim. Sonra o, kurbanlıklarını, gerdanlı olarak Kabe'ye gönderirdi. Fakat ihramsız erkeklerin, ailesiyle helal olan şeylerden hiçbiri, (hacı olan) insanlar geri dönünceye kadar ona haram olmadı' diye cevap verdi.
Konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Ziyâd b. Ebi Süfyân, Aişe'ye; Abdullah ibn Abbâs'ın, 'Kim (Beytul-lah'a) bir kurbanlık gönderirse o kurban kesilinceye kadar hacılara haram olan her şey o kimseye de haramdır' dediğini yazıp:
Ben kurbanlığımı (Beytullaha) gönderdim. (Bu konudaki) emrini bana yaz' dedi.
(Hadisin ravisi Amra bint. Abdurrahman devamla) der ki: Aişe, (bu meselenin,) Abdullah ibn Abbâs'ın dediği gibi olmadığını söyleyip:
Ben, Resulullah (s.a.v) in kurbanlıklarına kendi ellerimle gerdanlık ördüm. Sonra Resulullah (s.a.v), bu gerdanlıkları, kendi eliyle o kurbanlıkların (boyunlarına) taktı. Daha sonra onları, babamla (Beytullaha) gönderdi. Resulullah (s.a.v)'e, Allah'ın helal kıldığı bir şey, ta kurban kesilinceye kadar haram olmadı' diye cevap verdi. [489]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Yine Müslim'in başka bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in kurbanhk(lar)i için şu iki elimle gerdanlıklar örerdim. Sonra (hacıların uzaklaştığı) hiçbir şeyden uzaklaşmaz ve bir şeyi terk etmezdi. [490]
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), (Beytullah'a) kurbanlik(lar) gönderdi. Ben, onların gerdanlıklarını kendi ellerimle örerdim. Sonra Resulullah (s.a.v), ihramsız bir kimsenin çekinmediği hiçbir şeyden çekinmezdi. [491]
Nesâî ise, konu ile ilgili bazı rivayetleri; ilavelere ve Abdullah ibn Abbâs Ue ilgili açıklamalara yer vermeksizin rivayet etmiş, bazı rivayetleri de kısa bir şekilde rivayet etmiştir.
Yine Nesâî ve Tirmizî, Hz. Aişe (r.anhâ)'dan şöyle bir hadis rivayet etmişlerdir:
"Ben, Resulullah (s.a.v)'in (Beytullah'a göndereceği) kurbanlık(lar) için gerdanlıklar ördüm. Sonra da ihrama girmedi ve (giyinilmesi mubah olan) elbiseden (giymedik) hiçbir (elbise) bırakmadı (her türlü elbiselerini giydi).[492]
Yine Nesâî ile Ebu Dâvud; birinci, ikinci ve üçüncü rivayeti nakletmelerdir.
Yine Nesâî, beşinci rivayeti de nakletmiştir.
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in (Beytullah'a göndereceği) kurbanlık(lar)ın gerdanlıklarını örerdim. Sonra da onları (Beytullah'a) gönderindi. Daha sonra da o kurbanlıklar, yerlerine varmadıkları müddetçe, (ailesine) ihramsız bir şekilde yaklaşan kimseler gibi yaklaşırdı.[493]

11. Kıran Haccı [494]

150. Enes (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Ben, Peygamber (s.a.v)'i, hac ile umrenin her ikisi için telbiye getirirken işittim.
(Hadisin ravisi) Bekr der ki: Ben, bunu, Abdullah ibn Ömer'e anlattım. Abdullah ibn Ömer:
Resulullah (s.a.v), yalnızca hac için telbiye getirirdi' dedi.
Daha sonra Enes'e rastlayarak, ona, Abdullah ibn Ömer'in (bu) sözünü anlattım. Enes:
Siz, bizi, galiba çocuk sayıyorsunuz? Ben, Resulullah (s.a.v)'i:
Umre ve hac için Lebbeyk!' buyururken işittim, dedi. [495]
Bu, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayettir. Yine Müslim'in bir rivayetinde, Enes şöyle der:"Ben, Resulullah (s.a.v)'i, umre üe haccin her ikisine birden:
Umre ile hac için Lebbeyk! Umre ile hac için Lebbeyk!1 buyururken [496] işittim.[497]
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Umre ve hacca Lebbeyk!" ifadesi yer almaktadır.[498]
Ebu Dâvud ile Nesâî'nin bir rivayeti, Müslim'in tek başına rivayet ettiği hadise benzer durumdadır.[499]
Tirmizî'nin rivayetinde ise Enes şöyle der:
Ben, Peygamber (s.a.v)'i, 'umre ve haccta Lebbeyk!' buyururken işittim. [500]

12. (Hac Zamanı Dışında) İhramsız Olarak Mekke'ye Girmenin Caiz Olması

151. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), Fetih yılında Mekke'ye [501] başında miğferle girmişti.[502] Miğferi çıkannca yanına bir adam gelip:
İbn Hatal, Kabe'nin örtüsüne sarılmış (duruyor)'dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Onu öldürün' buyurdu. [503]
Ebu Dâvud der ki: "İbn Hatai'ın asıl adı, Abdullah'tır.[504] Onu, Ebu Berze el-Esiemî öldürdü.[505]

13. (Tavaf Esnasında) Hacerü'l-Esved'i Öpmenin Caiz Olması

152. Abis b. Rebîa (rh)'ten rivayet edilmiştir:
"Ömer ibnü 1-Hattâb, Hacerü'l-Esved'in yanına gelip onu öpmüş ve:
Biliyorum ki, sen, bir taşsın. Fayda yada zarar veremezsin. Eğer Peygamber (s.a.v)'i, seni öperken görmeseydim, seni (asla) öpmezdim' demiştir. [506]
Bu hadisi, bir topluluk rivayet etmiştir.
Buhârî'de bu hadisi, Eşlem yoluyla Hz. Ömer'den rivayet etmiştir. [507]
Müslim ise bu hadisi; bir rivayette Salim yoluyla Abdullah (ibn Ömer) [508] o da Hz.. Ömer'den, bir rivayette ise Nâfi' yoluyla Abdullah ibn Ömer'den, [509] başka bir rivayette ise bu ikisinin dışında diğer bir yoldan nakistir. [510]
Müslim'in bir rivayetinin ilavesinde ve Nesâî'nin iki rivayetinden birinde, "Fakat ben, Resulullah (s a.v)'i, sana saygı gösterdiğini gördüm" ifadesi yer almaktadır. Fakat Resulullah (s.a.v)'i, seni, öperken gördüm" ifadesi yer almamaktadır.[511]
Yine Müslim'in konu ile ilgili Abdullah ibn Sircis (r.a)'tan naklettiği rivayet ise şu şekildedir:
Dazlağı, yani Ömer ibnü'1-Hattâb'ı, Hacerü'l-Esved'i öperken gördüm. O, (Hacerü'l-Esved'i öperken) şunları söylüyordu:
Vallahi, seni öpüyorum. Biliyorum ki, sen bir taşsın. Fayda yada zarar veremezsin. Eğer Resulullah (s.a.v)'in, seni öptüğünü görmüş olmasaydım, [512] seni (asla) öpmezdim.[513]
Bir rivayette ise, maktadır.[514]
Dazlakçağızı gördüm" ifadesi yer almaktadır.

14. Tavaf Sırasında Remel (Hızlı Adımlarla Yürümek Ve Yürürken Omuzları Sallamanın Müstehab Olması

153. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâj'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), sahabileriyle birlikte (kaza umresi için) Mekke'ye gelmişti. Onları, Yesrib (Medine'n)in [515] sıtması zayıf düşürmüştü. Müşrikler:
Yarın size Öyle bir kavim gelecek ki sıtma, onları bitirmiş, ondan çok acı çekmişler' dediler.
Bunun üzerine HİcR'in arkasına oturdular.
(Yüce Allah'ın, müşriklerin söylediklerini Peygamber'e bildirmesi Üzerine,) Peygamber (s.a.v), müşrikler, Müslümanların dinçliğim görsünler diye sahabilerine tavafın her üç turunda remel yapmalarını, iki köşe arasında ise normal yürüyüşle yürümelerini emir buyurdu. Bunun üzerine müşrikler:
Sıtmanın, kendilerini bitirdiği adamlar bunlar mı? Bunlar, filan ve filancadan daha sağlammışlar' dediler.
Abdullah ibn Abbâs (devamla): 'Resulullah (s.a.v), sahabilerine bütün turlarda remel yapmalarını emir buyurmaktan men eden şey, ancak onlara acıması olmuştur' dedi.[516] (Birinci rivayet)
Buhârî'nin rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs'tan naklen şu ilave yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), banş anlaşması yaptığı yılda (Mekke'ye) geldiği zaman, müşriklerin, sahabilerin dinç olduklannı görmeleri için, sahabilerine:
Koşunuz! emrini verdi.
Yine konu ile ilgili muhtasar bir rivayette ise, Abdullah ibn Abbâs şöyle der.

"ResuluIIah (s.a.v), Beytullah'ı ve Safa ile Merve arasında ancak müşriklere dinçliğini göstermek için sa'y yapmıştır. [517] (Üçüncü rivayet) Bu, Buhârîile Müslim'in (naklettiği) rivayettir.
Tirmizî'de, bu hadisi, üçüncü rivayet (gibi) kısa bir şekilde nakletmiştir. [518]
Ebu Dâvud ile Nesâî ise, ilk baştaki hadisi nakletmişlerdir. [519] Yalnız Ebu Davud'un rivayetinde, sağlammışlar" ifadesi yer almaktadır. [520]Yine Ebu Davud'un başka bir
Bunlar, bizden daha rivayetinde, şu husus yer almaktadır;
Peygamber (s.a.v) (Kaza umresinde Beytullah'i tavaf ederken) ıztıbâ [521] yaptı. (Hacerü'i-Esved'i) selamladı. Tekbir getirdi. Sonra (ilk) üç turda Rükn Yemânî'ye vardıkları zaman (sahabiieriyle birlikte) remel yaptı. Kureyş'in gözlerinden kayboldukları zaman normal yürüyüşle yürüdüler. Sonra (tekrar) onların karşısına çıktıkları zaman remel yaptılar. (Bunu gören) Kureyş (müşrikleri): 'Bunlar, ceylan yavrusu gibiler1 demeye başladılar.
Abdullah ibn Abbâs: '(Tavafın ilk üç turunda remel yapmak o günden itibaren) sünnet oldu' dedi.[522]

15. Safa İle Merve Arasındaki Sayin Vacip Olması

154. Urve ibnu'z-Zübeyr (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Aişc'yc (bir soru) sorup:
Yüce Allah'ın, "Şüphesiz ki, Safa ile Merve (tepeleri), Allah'ın (emrine itaati belirlemek için koyduğu) işaretlerindendir. Şimdi kim Beyt(ullah)'ı hacceder yada umre yaparsa, onların arasında say yapmasında bir sakınca yoktur [523] ayeti hakkındaki görüşün nedir? Vallahi, (benim bu ayetten anladığım;) Safa ile Merve arasını sa'y etmeyi terk etmesi, hiçbir kimseye günah getirmez şeklindedir' dedim. Aişe:
Ey yeğenim! Söylediğin güzel olmadı. Eğer buradaki maksat; senin yorumladığın gibi olsaydı, "Bu ikisinin arasını sa'y etmemenizde bîr günah yoktur" şeklinde olması gerekirdi. Fakat bu ayet, Ensar hakkında inmiştir. Ensar, Müslüman olmazdan önce Müşellel (tepesindeki), taptıkları tağut Menat (putu) için ihrama girerlerdi. Onlara göre ihrama giren kişi, 'Safa ile Merve arasını sa'y ederse, günaha girer' diye sıkıntıya düşerlerdi. Ancak Müslüman olduklarında, bunun hükmünü Resulullah (s.a.v)'e:
Ey Allah'ın resulü! Biz, Safa ile Merve arasını sa'y etenizden dolayı günaha girilir diye sıkıntıya düşerdik' şeklinde (soru) sordular. Bunun üzerine yüce Allah:
"Şüphesiz ki, Safa ile Merve (tepeleri), Allah'ın (emrine itaati belirlemek için koyduğu) işaretlerindendir.[524] ayetini indirdi' demiştir.
Yine Aişe: 'Resulullah (s.a.v), bu iki tepenin arasında sa'y yapmıştır Bu nedenle de hiçbir kimsenin, bu tepenin arasında sa'y yapmayı terk etmesi uygun değildir' demiştir.
Zührî'de: Ebu Bekr ibn Abdurrahman'a şöyle haber verdim: Ben bu bilgiyi işitmiş değilim. Fakat ben, [525] Ensar ile Arapların diğer bir kavminden oluşan her iki fırka hakkında, yani hem cahiliyet döneminde Safa ile Merve arasında tavaf etmeyi günah sayanlar fırkası ile hem de cahiliyet döneminde Allah'ın Beytini tavaf edegeldikleri halde sonradan İslam döneminde Allah'ın Beyti tavaf etmeyi emredip de [526] Safa ile Merve'yi zikretmediği için Safa ile Merve arasını tavaf etmeyi günah sayanlar fırkası hakkında indiğini işittim.
Nihayet Allah, Beyt'i tavaf etmeyi zikretmesinin [527] ardından, bu safa ile Merve arasındaki sa'yi de [528] zikretti.[529]
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Müslüman olmazdan önce Ensar ile Gassân, (hac sırasında) Menat (putu) [530] için telbiye getirirler, Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan çekinirlerdi. Bu, onların, babalanndan kalma bir adet idi. Menat (putu) için ihrama giren, Safa ile Merve arasında sa'y yapmazdı. İslam'ı kabul ettikleri zaman, bunu(n hükmünü), Resulullah (s.a.v)'e sormuşlardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Şüphesiz ki, Safa ile Merve (tepeleri), Allah'ın (emrine itaati belirlemek için koyduğu) işareti erindendir. Şimdi kim Beyt(ullah)'ı hacceder yada umre yaparsa, onların arasında sa'y yapmasında bir sakınca yoktur. Kim kendiliğinden bir hayr işlerse, bilmeli ki, Allah, Şâkir (şükrü kabul eden), Alîm (her şeyi bilen) dir [531] ayeti inmiştir. [532]
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Buhârî ile Müslim'in bu hadis ile ilgili başka rivayetleri daha var. Bu rivayetler, "Hac Bölümü"nde geçmektedir.
Tirmizî ile Nesâî ise, bu hadisi, ilk baştaki rivayet benzer şekilde rivayet etmişlerdir.
Ebu Dâvud'da, bu hadisin bir bir benzerini rivayet etmiştir. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
"Menat (putu), Kildeydin karşısında idi. (Ensar'dan bazı kimseler, Menat putuna saygılarından dolayı cahiliyye döneminde) Safa ile Merve arasında sa'y etmekten çekinirlerdi. [533]
Bu rivayeti, Buhârî ile Müslim'de rivayet etmiştir.

16. Tavaf Ve Say Sırasında Bir Şeye Binmenin Caiz Olması

155. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v), Veda haccı sırasında deve üzerinde (ve Hace-rü'1-Esvedin bulunduğu) rüknü, (ucu eğri bir) bastonla selamlayarak (Kabe'yi) tavaf ederdi.[534]
Bu (metin olarak); Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud İle Nesâî'nin (naklettiği) bir rivayettir.
Yine Buhârî, Nesâî ile Tirmizî'nin naklettiği rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Beyt(ullah)'ı devesi üzerinde tavaf etti. (Hacerü'l-Esved'in bulunduğu) rükne gelince, ona işaret etti. [535]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde şu ilave yer almaktadır:
(Beytullah'a) elindeki bir şeyle işaret edip tekbir getirdi. [536]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde ise şu husus yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), Mekke'ye rahatsız olarak geldi. (Beytullah'ı) hayvanı üzerinde tavaf etti.[537] (Hacerü'l-Esved'in bulunduğu) rükne her gelişinde, onu, (ucu eğri bir) asayla selamladı.[538] Tavafını bitirince, (devesini) çöktürüp iki rekat namaz [539] kıldı. [540]

17. Kabe'nin İçinde Namaz Kılma

156. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), (Mekke'nin fethi günü beraberinde) Üsâme b. Zeyd, Bilal ile

Osman b. Talha olduğu halde Beyt(ullah)' girip üzerlerine kapıyı kapadılar. (Kapıyı) açtıkları zaman (oraya) ilk giren ben oldum. Bilal e rastlayıp ona:
Resulullah (s.a.v), Beyt(ullah'ın içind)e namaz kıldı mı?' diye sordum. Bilal:
Evet, iki Yemânî direğin arasında namaz kıldı' diye cevap verdi.[541]
Bir rivayette şu ilave yer almaktadır:
(Bilal'e,) Peygamber (s.a.v) (Kabe'nin içinde) kaç rekat namaz laldı?' diye sormak aklıma gelmedi. [542]
Başka bir rivayette ise konu ile ilgili şu ifade yer almaktadır:
Bilal'e: 'Peygamber (s.a.v) (Kabe'nin) neresinde namaz kıldı?' diye sordum. O da:
İki ön direk arasında (namaz kıldı)' diye cevap verdi. [543]
Konu ile ilgili diğer bir rivayette ise şu husus yer almaktadır:
(Kabe'nin içinden dışarı) çıktığında Bilal'e:
Peygamber (s.a.v), (Kabe'nin içinde) ne yaptı?' diye sordu. O da:
Bir direği sol tarafına, bir direği sağ tarafına, üç direği de arka tarafına alıp - o sırada Beytullah, altı direk üzerinde idi [544] sonra namaz laldı. [545]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet şu şekildedir:
Bilal'e sorup:
Peygamber (s.a.v), (Kabe'nin içinde) namaz kıldı mı?' dedim.
Evet, kapıdan giren kimsenin sol tarafına düşen iki direk arasında iki rekat namaz kıldı. Sonra dışarıya çıkıp Kabe'nin [546] yüzü (kapısı) karşısında (Makanw İbrahim'de) iki rekat namaz kıldı. [547]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (Mekke'nin) fethi yılında [548] Kasvâ (adlı devesinin) terkisinde Usame b. Zeyd'de olduğu halde (Kabe'ye) geldi. Yanında Bilal, Osman b. Talha'da vardı. Devesini, Beyt(ullah)'ın yanına çöktürdü. Sonra Osman'a:
Bize (Kabe'nin) anahtarını getir' buyurdu.
Bunun üzerine Osman (hemen gidip annesinden Kabe'nin anahtarını) getirip (Kabe'nin) kapısını açtı. Resulullah (s.a.v), Üsame b. Zeyd, Bilal ve Osman ile birlikte (Kabe'nin içine) girdiler. Sonra (Kabe'nin) kapısını üzerlerine kapattılar. [549] içeride uzunca bir zaman kaldılar. Sonra Resulullah (s.a.v) dışarı çıktı. İnsanlar, (Kabe'nin içine) girmek (için) koştular. Ben onları geride bırakıp Bilal'ı (Kabe'nin) kapısının yanında ayakta (dikelmiş bir vaziyette) buldum. Ona:
Resulullah {s.a.v) (Kabe'nin içerisinde) nerede namaz kıldı?1 diye sordum. O da:
Şu ön iki direk arasında namaz kıldı' diye cevap verdi. O sırada Kabe, iki sıra altı direk üzerinde kurulu idi.
(Bilal sözüne devamla:) Resulullah (s.a.v) namaz kılarken Kabe kapısını arkasına aldı. Yüzü ile de, (Kabe'ye girdiğinde karşına gelen) duvara doğru durdu. Resulullah (s.a.v) ile karşısındaki duvar arasında üç arşmfhk bir mikdara) yakın bir mesafe vardı.
Abdullah ibn Ömer der ki: Bilal'e:
Peygamber, Kabe'nin içinde kaç rekat namaz kıldı' diye sormayı unuttum. Resulullah (s.a.v)'in namaz kıldığı yerde kırmızı bire mermer vardı. [550]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
Bana, Bilal yada Osman b. Talha şöyle haber verdi: Resulullah (s.a.v) Kabe'nin içinde iki Yem ân i direğin [551] arasında [552] namaz kıldı. [553]
Yine Müslim'in konu ile İlgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (Mekke'nin) fethi yılında Üsame b. Zeyd'e ait di bir deve üzerinde gelip onu Kabe'nin Harîm'ine çöktürdü. Sonra Osman Talha'yı çağırıp ona:
Bana (Kabe'nin) anahtarını getir' buyurdu. Osman hemen (Kabe' nin anahtarını getirmek için) annesine gitti. Fakat annesi (Kabe'nin) anahtarı nı ona vermek istemedi. Osman:
Vallahi, ya o anahtarı bana verirsin yada şu kılıç belimden çıkan dedi.
Bunun üzerine annesi, anahtan ona verdi. O da, Peygamber (s.a.v) gelip anahtarı ona teslim etti. Resulullah (s.a.v), (Kabe'nin) kapısını açtı. (Hadisin ravisi,) bundan sonra bu hadisin bir benzerini rivayet etti. [554] Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Tirmizî'de, bu hadisi, bu üç rivayetten birine benzer olanı nakletmiştir.
Yine Tirmizî'nİn konu ile ilgili Abdullah ibn Ömer yoluyla Bilal'den naklen yaptığı başka bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Kabe'nin içinde namaz kıldı.[555]
Abdullah ibn Abbâs ise: 'Namaz kılmadı, fakat tekbir aldı1 diyor.[556]
Ebu Davud'un da buna benzer bir rivayeti olup bu rivayetin içerisinde "direkleri" ifadesi yer almayıpra (Peygamber, Kabe'nin içinde) namaz kıldı. Kendisi ile kıble arasında üç arşın(lık bir mesafe) [557] vardı" şu ifade yer almaktadır. [558] Yine bir rivayette şu ilave yer almaktadır:
"Ben, (Bilal'e: 'Peygamber, Kabe'nin içinde) kaç rekat namaz kıldı' diye sormayı unuttum. [559]
Nesâî ise şu rivayeti nakİetmiştir:
"Resulullah (s.a.v), Kabe'ye girmişti. Yanında Üsâme b. Zeyd, Bilal ile Osman el-Hacebî vardı. İçeriye girince, üzerlerine kapıyı kapadı. Resulullah (s.a.v), dışarı çıktığında, Bilal'e:
Resulullah (s.a.v), (Kabe'nin içerisinde) ne yaptı?' diye sordum. O da:
Resulullah (s.a.v), Kabe'nin bir direğini sol tarafına, iki direğini de sağ tarafına aldı. Üç direği de arkasında bıraktı. O sırada Kabe'nin altı direği vardı. Sonra namaz kıldı. Kendisi ile duvar arasında üç arşındık mesafe) vardı. [560]
Yine Nesâî'nin ilk baştaki rivayeti nakİetmiştir.
Yine Nesâî, naklettiği bir rivayetin sonunda şu ifade yer almaktadır:
Kabe'nin yüzü (kapısı) karşısında (Makam-ı İbrahim'de) iki rekat namaz kıldı. [561]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Beyt(ullah)'a girmişti. Yanında Fadl ibn Abbâs, Üsâme b. Zeyd, Osman b. Talha ile Bilal vardı. Üzerlerine kapıyı kapayıp bir müddet içeride kaldılar. Sonra Peygamber (s.a.v) (dışarı) çıktı. İlk karşılaştığım Bilal idi. Ona:
Resulullah (s.a.v) (Kabe'nin) neresinde namaz kıldı?' dîye sordum. O da:
iki direğin arasına gelen yerde (namaz kıldı)' diye cevap verdi.[562]

18. Telbiyeyi, Bayram Günü Cemre-İ Akabe'de Taş Atmaya Başlayıncaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Olması

157. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Üsâme, Arafat'tan Müzdelife ye kadar Peygamber (s.a.v)'in terkisinde idi. Sonra Peygamber (s.a.v), Müzdelife'den Mina ya kadar da Fadl ibn Abbâs'ı terkisine bindirdi.
(Abdullah İbn Abbâs devamla) der ki: Bunların her İkisi de: 'Peygamber (s.a.v), Akabe cemresini iaşlayıncaya kadar telbiye etmeye devam etti' demişlerdir. [563]
Bu, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayettir.
Yine Buhârî'nin konu ile ilgiii bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Fadl ibn Abbâs'ı, Müzdelife'den Mina'ya [564] kadar terkisine bindirdi. Fadl, Peygamber (s.a.v)'İn (Akabe) cemresini taşlaymcaya kadar telbiyeye devam ettiğini [565] haber vermiştir. [566]
Tirmizî ile Nesâfnin rivayetinde Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Fadl ibn Abbâs dedi ki: Resulullah (s.a.v), beni, Müzdelife'den Mina'ya kadar terkisine bindirdi. (Akabe) cemresini taşlaymcaya kadar telbiye etmeye devam etti. [567]
Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Akabe cemresini (büyük şeytanı) [568] taşlaymcaya kadar telbiyeye devam etmiştir. [569]
Nesâî'nin başka bir rivayetinde Abdullah İbn Abbâs şöyle der.
Resulullah (s.a.v)'in terkisinde bulunuyordum. Akabe cemresini taşlayincaya kadar telbiyeye devam etti. Oraya yedi (ufak) taş [570] attı. Her

taşı atarken tekbir getiriyordu. [571]
Yine Nesâî'nin buna benzer bir rivayeti daha var. Fakat bu rivayetinde, yedi (ufak) taş" ifadesine yer vermemiştir. Bu rivayette, (Akabe cemresini) taşlayınca, telbiyeyi kesti" ilavesi almaktadır. [572]

19. (Akabe Cemresinde) Taşlar Nasıl Atılır?

158. Abdurrahman ibn Yezîd (rh)'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah ibn Mes'ud, Akabe cemresinde vadinin içinden yedi (u-fak) taş attı. Her taşı atarken tekbir getiriyordu. [573]
(Hadisin lafei, Müslim'e aittir.) [574] Bir rivayet ise şu şekildedir:
(Abdullah ibn Mes'ud, Akabe cemresinde yedi ufak taş atarken,) Bey-t(ullah)'ı sol tarafına ve Mina'yi da sağ tarafına aldı. [575] Ona:
(Bazı) insanlar, taşları, vadinin üst tarafından atıyorlar' dediler. Bunun üzerine Abdullah ibn Mes'ud:
Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, üzerine Bakara suresi indirilen zatın makamı, burasıdır1 dedi. [576]
Bu, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayettir. Tirmizî ile Nesâî'nin rivayeti şu şekildedir:
Abdullah ibn Mes'ud, Akabe cemresine [577] gelince, vadinin orta yerinde durdu ve Kabe'ye yönelip taşlan sag kaşı üzerinden atmaya başladı. Sonra yedi (ufak) taş attı. Her taşı atarken tekbir getirdi. Sonra da:
Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, üzerine Bakara suresi indirilen zat, tam buradan (Akabe cemresine) taş attı' dedi. [578]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Abdullah ibn Mes'ud'a:
insanlar, Akabe cemresinin üst tarafından taş atıyorlar?1 denildi.
Bunun üzerine Abdullah ibn Mes'ud, (Akabe cemresine) vadinin içinden taş attı. Sonra da:
Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, üzerine Bakara suresi indirilen zat, tam buradan (Akabe cemresine) taş attı dedi. [579]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Abdullah ibn Mes'ud, Beyt(ullah)'ı sağ tarafına alıp (Akabe) cemresine yedi tane (ufak) taş attı. Sonra da:
Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, üzerine Bakara suresi indirilen zatın makamı, burasıdır' dedi. [580]
Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
Abdullah ibn Mes'ud, Büyük Cemre (denilen Akabe cemresine) varınca, Beyt(ullah)'ı sol tarafına ve Mina'yı da sağ tarafına alıp (Akabe) cemresine yedi (ufak çakıl) taşı attı. (Resulullah'ı kast ederek:)
Kendisine Bakara suresi indirilen zat, işte böyle taş attı' dedi.[581]

20. Hac İle İlgili Hususlarda Yapması Gereken Bir Şeyi Daha Önce Yapan Kimsenin Durumu

159. Abdullah ibn Amr ibnu'1-Âs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), Veda Haccında halk(m bilmediklerini) kendisine sormaları için Mina'da durdu. Derken bir adam gelip:
Ben bilemedim. (Yanlışlıkla kurbanı) kesmeden önce traş oluverdi m' dedi. Resulullah (s.a.v):
(Kurbanını) kes, zararı yok' buyurdu. Bir başka adam daha gelip (o da):
Hiç anlayamadım. (Cemreye) taş atmadan önce kurbanı kesiver-dim' dedi. (Ona da):
(Taşları) at, zararı yok' buyurdu.
O gün kendisine (sırasından) öne alınan veya geriye bırakılan (hac ile ilgili) ne sorulduysa, (hepsine) sadece:
Yap, zararı yok' diye cevap verdi. [582]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Abdullah ibn Amr, Nahr (Kurban bayramı) günü (bineği üzerinde} hutbe verirken Peygamber (s.a.v)'in yanında hazır bulunmuştu. (Hutbeden sonra) adamın birisi, ayağa kalkıp:
Ben, şu işin, şu işten önce yapılacağım sanıyordum' dedi. Sonra bir (diğer) kimse ayağa kalkıp:
Ben, şu işin, şu işten önce yapılacağım sanıyordum... Kurban kesmeden önce traş oldum. Cemreye taş atamadan önce kurban kestim' dedi ve buna benzer şeyler söyledi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Bunları yap, bu fiillerin hepsi için hiçbir zarar yoktur [583] buyurdu.
O gün Peygamber (s.a.v)'e ne sorulduysa, (hepsine) sadece: Yap, zararı yok' diye cevap verdi. [584] Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), dişi devesi üzerinde durdu...
Sonra bu hadisin bir benzerini anlattı. [585]
Konu ile ilgili diğer bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
O gün insanın unuttuğu veya bilmediği şeylerden birini diğerinden önce yapma (ile ilgili) veya buna benzer bir şey sorulup da Resulullah (s.a.v)'in: Bunu yapın, zararı yok' sözünden başka bir şey söylediğini işitmedim.[586]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette Abdullah ibn Amr şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'i (kendisine sorulan sorular ile ilgili şöyle buyurduğunu) işittim:
O, Nahr (Kurban bayramı) günü cemrede dururken yanına bir adam gelip:
Ey Allah'ın resulü! Ben, (cemreye) taş atmadan önce traş oldum1 dedi. Resulullah (s.a.v):
(Taşlarını) at, zararı yok1 buyurdu. Bir başkası daha gelip:
Ben, (cemreye) taş atmadan önce Beyt(ullah)'a gidip 'ifada (zitavafı [587]yaptım dedi. Resulullah (s.a.v):
(Taşlarını) at, zararı yok buyurdu. O gün kendisine bir şey sorulup da:
Yapın, zararı yok' demekten başka bir şey söylediğini görmedim. [588] Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Tirmizî'nin konu ile İlgili muhtasar rivayeti ise şu şekildedir:
Bir adam, Resulullah (s.a.v)'e:
Kurbanı kesmeden traş oldum' dedi. Resulullah (s.a.v):
(Kurbanını) kes, zararı yok' buyurdu. Başka bir adam ise:
(Cemreye) taş atmadan önce kurban kestim' dedi. Resulullah (s.a.v):
(Taşlarını) at, zararı yok' buyurdu. [589]

21. Muhacir Bir Kimsenin, Hac İle İlgili Hususları Yerine Getirdikten Sonra Mekke'de Kalıp Kalamayacağı Meselesi

160. Alâ' ibnu'l-Hadramî (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Muhacir, hac ibadet(lerin) i yerine getirdikten sonra Mekke'de üç (gün) kalabilir. [590]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [591] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Ömer ibn Abdilaziz, Sâib b. Yezîd'e:
(Muhacirin, hac ibadetlerini bitirdikten sonra) Mekke'de (kaç jgün) kalabileceğini sordu. O da, Alâ1 ibnu'l-Hadramî'yi şöyle derken işittim: 'Resulullah (s.a.v):
(Muhacir olan bir kimse,) sader (veda) tavafından [592] sonra (Mekke'de) üç (gün) kalabilir [593] buyurdu' dedi.[594]
Konu ile ilgili bir başka rivayette ise Alâ1 ibnu'I-Hadramî şöyle der:
"Resulullah (s.a.v)'in şöyle buıyurduğunu işittim:
Muhacirin, sader tavafından sonra Mekke'de üç (gün) kalma hakkı vardır.
Sanki Resulullah (s.a.v): 'Mekke'de (üç günden) fazla kalınmaz' demektedir.[595]

22. İfaza (Ziyaret) Tavafından Sonra Hayız Olan Kadının Durumu

161. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v)'in hanımı Safîye bint. Huyey hayız olmuştu. Bu durumu, Peygamber (s.a.v)'e anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
O, bizi (yolumuzdan) alıkoyacak mı?' buyurdu. Orada bulunanlar:
O, ifaza (ziyaret) tavan yapmıştı' dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Öyleyse (o, bizi, yolumuzdan alıkoyacak) değildir' buyurdu. [596]
Bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Safiyye bint. Huyey, ifaza tavafını yaptıktan sonra hayız olmuştu.[597] Ben, onun hayız halini, Resulullah (s.a.v)'e anlattım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
O, bizi (yolumuzdan) alıkoyacak mı? buyurdu. Ben de:
Ey Allah'ın resulü! O, ifaza (ziyaret) tavafını yapmıştı ve Beyt ullah'ı tavaf etmişti. İfaza tavafından sonra hayız gördü' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse yola çıkın1 buyurdu. [598]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'in hanımı Safiye bint. Huyey, Veda Haccında temiz iken ifaza tavafını yaptıktan sonra hayız görmüştü. [599] Yine diğer bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Peygamber (s.a.v), (Mina'dan) dönmek istediğinde, Safiyye, çadırının önünde üzgün ve kederli bir şekilde duruyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (ona):
Allah, haynın versin! Sen bizi (yolumuzdan) alıkoyacaksın?' buyurdu. (Sonra da) Safiyye'ye:
Sen, Nahr (Kurban bayramının birinci) günü, ifaza tavafını yaptın mıydı?' diye sordu. Safiyye'de:
Evet, (yaptım)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Öyleyse yola koyul' buyurdu.[600]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Biz, Resulullah (s.a.v) ile birlikte hacdan başka bir şey zikretmeyerek Medine'den yola çıktık. Mekke'ye geldiğimiz zaman, Resulullah (s.a.v), bize, ihramdan çıkmamızı emretti. Nihayet Mina'dan memleketlere dağılma gecesi olduğu zaman, Safiye bint. Huyey hayız oldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Allah, hayrını versin! Ben onu ancak sizleri (yolunuzdan) alıkoyacağını sanıyorum' buyurdu. Sonra da Safiyye'ye:
Sen, Nahr (Kurban bayramının birinci) günü, ifaza tavafını yaptın mıydı?' diye sordu. Safiyye'de:
Evet, (yaptım)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Öyleyse yola koyul' buyurdu. Aişe der ki: Ben:
Ey Allah'ın resulü! Ben, (Mekke'ye geldiğimde) ihramdan çıkamadım (=umre yapamadım)' dedim. Resulullah (s.a.v):
Öyleyse Ten'îm'de umre yap' buyurdu.
Bunun üzerine (Aişe'nin) kardeşi Abdurrahman, Aişe ile birlikte Tenfm'e çıktı.
Aişe der ki: Umreyi tamamlayıp döndüğümüzde, Peygamber (s.a.v)'e gecenin sonunda (veda tavafı yapmak üzere Mekke'ye doğru) gittiği bir sırada kavuştuk. O, bana:
(Veda tavafından sonra Medine'ye hareket için) buluşma yerimiz, şu ve şu yer(de) olsun1 buyurdu. [601]
Yine bu hadise benzer başka bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Galiba Safiyye, bizi, (yolumuzdan) alıkoyacak. Sizinle birlikte Beyt(ullah)'ı tavaf etmiş miydi?' diye sordu. Orada bulunanlar:
Evet, (yapmıştı)' dîye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v):
Öyleyse yola çıksın' buyurdu. [602]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
"BİZ, Veda (Haccı) yılında Peygamber (s.a.v) ile birlikte hac yapmıştık. Nahr (Kurban bayramının birinci) günü ifaza tavafını yaptık. Bu tavafın ardından Safiyye bint, Huyey, hayız olmuştu. Peygamber (s.a.v), Safiy-ye'den; herhangi bir erkeğin, kendi hanımından isteyeceği şeyi istedi.
(Aişe der ki:) Ben:
Ey Allah'ın resulü! Safiyye, hayız olmuştur' dedim. Peygamber (s.a.v):
O, bizi (yolumuzdan) alıkoymuştur' buyurdu. Orada bulunanlar:
Ey Allah'ın resulü! Safiyye, Nahr (Kurban bayramının birinci) günü ifaza tavafını yaptı' dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Öyleyse yola çıkın' buyurdu. [603]
Yine Müslim'in de bu hadis benzer bir rivayeti var. Fakat bu rivayet, (Hac Bölümü'nde değil de) başka bir bölümde geçmektedir.
Yine onun konu ile diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resülullah (s.a.v), Safiyye bint. Huyey'den bahsetmişti. Ona:
Safiyye, hayız oldu' denildi. Bunun üzewrine Resülullah (s.a.v):
Galiba o, bizi (yolumuzdan) alıkoyacak' buyurdu. Orada bulunanlar:
Ey Allah'ın resulü! Safiyye, tavafım yaptı' dediler. Bunun üzerine Resülullah (s.a.v):
Öyleyse (o, bizi, yolumuzdan alıkoyacak) değildir' buyurdu. (Hadisin ravisi) Urve der ki: Aişe dedi ki:
Eğer kadınlar, erkeklere bir faydası yoksa, erkekler kadınları neden önceden gönderiyorlar? Eğer onların dedikleri (gibi) olsaydı, Mina'da tavafını yapmış altı binden fazla kadının hayızh olarak bulunması gerekirdi.[604]
Ebu Dâvud ile Tirmizî, ilk baştaki rivayeti nakletmişlerdir. [605]
Nesâî ise, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) son rivayeti nakletmiştir. [606]

23. (Müzdelife'den Mina'ya Dönerken) Kadınlar İle Diğer Zayıf Kimselerin, (Herkesten) Önce Yola Çıkmalarının Müstehab Olması

162. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Müzdelife gecesinde, Peygamber (s.a.v)în, ailesinin zayıfları içinde Mina'ya önden gönderdiği kimseler arasında [607] ben de vardım. [608]
Bu hadisfi bu şekildeki metninji, bir topluluk rivayet etmiştir.
Tirmizî, Ebu Dâvud ile Nesâî'nin de buna benzer başka bir rivayeti olup bu rivayette şu ilave yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), onlara:
Güneş doğuncaya kadar (Akabe) cemresine taş atmayın [609] buyurdu. [610]
Yine Ebu Dâvud ile Nesâî'nin konu ile ilgili bir diğer rivayetleri şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Müzdelife gecesinde, Abdulmuttalib oğullan(mdan) biz(im gibi) çocuklan, (Mina'ya) eşeklerle önden gönderdi. (O esnada) uyluklarımıza hafifçe vurup:
Ey yavrularım! Güneş doğuncaya kadar (Akabe) cemresine taş atmayın' diyordu. [611]
Yine Nesâî'nin, Abdullah ibn Abbâs'tan yaptığı diğer bir rivayette Fadl ibn Abbâs şöyle der:
Peygamber (s.a.v), Mûzdelife gecesinde, Haşim oğullanndan zayıf lanların, (Mina'ya doğru) geceden yola çkmalannı emretti. [612] Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Resulullah (s.a.v), ailesinin zayıf olanlarıyla birlikte beni de (Müzde-üfden Mina'ya geceleyin) gönderdi. Sabah namazını, Mina'da kıldık. (Daha sonra Akabe) cemresine taş attık.[613]

24. İhramlı İken Ölen Bîr Kimseye Nasıl Bir İşlem Yapılır?

163. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Arafat'ta, Resulullah (s.a.v) ile birlikte vakfe yaparken hayvanından ansızın düştü.
(Eyyûb: Hayvan, adamın boynunu kırdı yada hemen onu öldürdü1 dedi. Amr'da: Hayvan, adamın boynunu kırdı1 dedi.)

Bu olay, Peygamber (s.a.v)'e haber verilince:
O adamı, su ve si diri e yıkayıp iki (parçadan oluşan ihram) elbisesinin içine kefenleyin! Koku sürmeyin? Başını da (bir bez parçasıyla) sarmayın!' buyurdu.
Eyyûb: 'Çünkü Allah, kıyamet gününde, o adamı, telbiyeci olarak dirilte-cektir' dedi.
Amr'da: 'Çünkü Allah, o adamı, kıyamet gününde telbiye eder bir yette diriltecektir' dedi. [614]
Hadisin ravilerinden birinin rivayetinde, (parçadan oluşan ihram) elbisesinin içine" ifadesi yer almaktadır. [615]
Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:[616]
Onun (ölüsüne) güzel koku yaklaştırmayın! Yüzünü de (bir bez parçasıyla) örtmeyin! Çünkü o adam, (kıyamet günü) telbiye ederken diriltilecek-
Başka bir rivayette ise, ihramlı (bir vaziyette)" ifadesi yer almaktadır.[617]
Yine diğer bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Başı ve yüzü, açıkta kalsın! Çünkü kıyamet gününde, saçları keçeleşmiş
olarak diriltilecektir. [618]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Bir adamı, (telbiye getirdiği bir sırada) hayvanı (yere) düşürerek boynunu kırdı. (Bunun üzerine adam öldü.) Bu kişi, Resulullah (s.a.v) ile birlikte bulunuyordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), sahabilerine; o kimsenin cenazesini, su ve sidirle yıkamalarını, yüzünü (ravi) zannederim: 'Başını' dedi-açmalannı emredip:
Çünkü o kimse, kıyamet gününde ihramlı bir vaziyette diriltilecektir1 buyurdu. [619]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta bulunuyorduk. Peygamber (s.a.v), ihramlı iken hayvanından düşerek boynu kırılan ve bunun üzerine ölen bir adam gördü.[620] Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
O kimseyi, su ve sidirle yıkayın. İki (parçadan oluşan ihram) elbisesi içinde kefenleyin. Başını da (bir bez parçasıyla) sarmayın. Çünkü o kimse, kıyamet gününde ihramlı olarak yada telbiye getirirken diri itilecektir!' buyurdu.[621]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'e, hayvanının, yere çarpmasıyla ihramlı iken boynu kırılıp ölen bir adam getirildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
O adamı, iki (parçadan oluşan İhram) elbisesini içine kefenleyin. Onu, su ve sidirle yıkayın. (Sakın) başını (bir bez parçasıyla) sarmayın. Çünkü Allah, onu, kıyamet gününde, 'lebbeyk' duası okuduğu halde diriltecektir1 buyurdu. [622]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Onu, iki (parçadan oluşan ihram) elbisesinin içine kefenleyin" ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Ona, 'Hannût' (denilen kokuyu) sürmeyin" ilavesi de yer
almaktadır. [623]
Yine Ebu Davud'un, ikinci rivayete benzer bir rivayeti olup bu rivayetinde, Çünkü o kimse, (kıyamet gününde) ihramlı olarak diri İtilecektir" ifadesi yer almaktadır. [624]
Nesâî ise, bu hadisi; ilk baştaki rivayet ve Ebu Davud'un birinci rivayeti (gibi) nakletmiştir.
Yine Nesâî'nin bu rivayete benzer bir rivayeti daha olup bu rivayetin içerisinde,
Adamın biri, hayvanından düşüp hemen ölmüştü" ifadesi yer almaktadır. [625]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
İhramlı (olarak) ölen kimseyi, iki parça elbise içinde su ve sidsirle yıkayın. Onu, (ihramlıyken giydiği) iki (parçadan oluşan ihram) elbisesinin içine kefenleyin. Ona, koku sürmeyin. Başını (bir bez par-ça-sıyla) sarmayın. Çünkü o kimse, kıyamet gününde, ihramlı olarak di-rütilecektir. [626]

ONBİRİNCİ BÖLÜM

NİKAH BÖLÜMÜ [627]

1. Mehrin Miktarı

164. Sehl b. Sa'd es-Sâadî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Bir kadın, Resulullah (s.a.v)'e gelip ona:
Ey Allah'ın resulü! Nefsimi, sana hibe etmek için geldim' dedi.
Resulullah (s.a.v), kadına baktı. Bakışını, yukarıya kaldırıp doğrulttu. Sonra da başını aşağıya indirdi. Kadın, Peygamber (s.a.v)'in, kendisi hakkında herhangi bir hüküm vermediğini görünce oturdu. Bunun üzerine sahabilerden birisi, ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Senin bu kadına ihtiyacın yoksa, bu kadını, benimle evlendir' dedi. Resulullah (s.a.v), (bu sahabiye):
(Mehir olarak) yanında neyin var?' diye sordu. Sahabi:
Hayır, vallahi, ey Allah'ın resulü! (Yanımda hiçbir şey yoktur) diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
(Haydi) ailenin yanına git, (kadına mehir olarak bir şey vermen için bir şeylere) bak. Bir şey bulacak mısın?' buyurdu.
Bunun üzerine sahabi, gitti. Sonra dönüp geldi:
Hayır, vallahi! Hiçbir şey bulamadım' dedi. Resulullah (s.a.v):
Bak, demnirden bîr yüzük bile olsun (bul getir)' buyurdu. Bunun üzerine sahabi, yine gitti. Sonra dönüp geldi:
Hayır, vallahi, ey Allah'ın resulü! Demirden bir yüzük bile bulamadım. Sadece (belimden aşağısını örten şu) izanm var.
(Sehl b. Sa'd der ki: Bu fakir sahabinin ridası bile yoktu.) Bunun yarısını, (kadına mehîr olarak) verebilirim' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Bu izarınla ne yapabilirsin? Onu sen giyersen, kadının üstünde ondan bir şey bulunmaz, açıkta kalır. Kadın giyerse, senin üzerinde ondan bir şey kalmaz, (be defa da) sen çıplak kalırsın' buyurdu.
Bunun üzerine o sahabi, bulunduğu yere oturdu. Bu oturuşu uza-yınca (ümitsiz bir halde) kalkıp gitti. Peygamber (s.a.v), bu sahabinin (ümitsiz bir şekilde) arkasını çevirip gittiğini görünce, onu(n geri getirilmesini) emretti. Bunun üzerine o sahabi, çağırıldı. Geldiği zaman, ona:
Kur an dan senin ezberinde ne var?1 diye sordu. Sahabi:
Ezberimde; şu sure, şu sure var' diye bazı sureleri saydı. Peygamber (s.a.v), ona:
Sen bu sureleri, ezberinden okuyabiliyor musun?' diye sordu. Sahabi:
Evet, (okuyabiliyorum)' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Öyleyse git! Kuran d an ezberindeki sureleri (kadına öğretmen) karşılığında seni bu kadınla evlendirdim' buyurdu. [628]
Bu; Kuteybe'nin, Abdulaziz ibn Ebi Hâzim'den, onun da babasından [629] naklettiği hadistir. Ya'kûb ibn Abdurrahman el-Kârî'nin rivayeti ise, [630] lafız itibariyle buna yakındır.
(Ravi) Zâide'nin hadisinde şu ifade yer almaktadır:
Haydi git! Onu seninle evlendirdim. (Mehir karşılığında) ona, Kuran (dan ezberinde olan sureleri) öğret. [631]
(Ravi) Gassân'ın hadisinde ise şu ifade yer almaktadır:
Kur'an'dan ezb erindeki sureleri (kadına öğretmen) karşılığında bu kadım sana nikahladım. [632]
(Ravi) Fudayl b. Süleyman'ın hadisinde ise şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), kadına doğru bakışını alçaltıp yükseltti. Fakat kadına cevap vermedi. Bunun üzerine sahabilerden birisi:
Ey Allah'ın resulü! Bu kadını, benimle evlendir!' dedi. Resuluüah (s.a.v):
Yanında (mehir olarak verecek) herhangi bir şey var mı?' buyurdu. Sahabi:
Yanımda (mehir olarak verecek) hiçbir şeyim yok' dedi. Resulullah (s.a.v):
Demirden bir yüzük de mi yok?1 buyurdu. Sahabi:
Demirden bir yüzük de yok. Fakat ben, şu üstümdeki elbisemi ikiye bölüp yansım kadına (mehir olarak) verebilirim. Diğer yarıyı da kendim alırım' dedi. Resulullah (s.a.v):

Bu olmaz. Ezberinde Kur'an'dan bir şey var mı? buyurdu. Sahabi:
Evet, (var)!' dedi. Resulullah (s.a.v):
Haydi git! Ezb erindeki Kur'an (surelerini kadına öğretmen) karşılığında seni o kadınla evlendirdim' buyurdu.[633]
(Ravi) İbnü'l-Medînî'nİn rivayetinde ise Sehl b. Sa'd şöyle der:
Ben, Resuluîlah (s.a.vj'in yanında (bulunan) bir topluluğun içinde idim. O sırada bir kadın gelip:
Ey Allah'ın resulü! Bu kadın, nefsini sana hibe etmiştir (seninle evlenmek istemektedir). [634] Sen, bu kadın hakkındaki görüşünü ortaya koy' dedi.
Resulullah (s.a.v), kadına hiçbir cevap vermedi. Sonra kadın ikinci defa yine ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Şüphesiz bu kadın, kendi nefsini sana hibe etmiştir. Şimdi sen bu kadın hakkındaki görüşünü bildir1 dedi.
Resulullah (s.a.v), yine bu kadına hiçbir cevap vermedi. Sonra kadın üçüncü kere ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Şüphesiz bu kadın, kendi nefsini sana hibe etmiştir. Şimdi sen bu kadın hakkındaki görüşünü kullan' dedi. [635]
Bunun üzerine bir adam, ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Bu kadını, benimle evlendir' dedi. Resulullah (s.a.v):
Yanında (mehir olarak verecek herhangi) bir şey [636] var mı?' buyurdu. Sahabi:
Hayır, (yok)' dedi. Resulullah (s.a.v):
Haydi git! (Mehir olarak verecek bir şey) araştır. Demirden bir yüzük bile olsa (bulup getir)' buyurdu.
Bunun üzerine sahabi, gitti. (Mehir olarak verecek bir şey) araştırdı. Sonra gelip:
(Mehir olarak verecek) hiçbir şey bulamadım. Demirden biri yüzük bile bulamadım1 dedi. Resulullah (s.a.v):
Ezberinde Kur'an'dan bir şey var mı?' diye sordu. Sahabi:
Ezberimde; şu sure ve şu sure var' dedi. Resuiullah (s.a.v):
Haydi git! Ezberindeki Kur'an (surelerini kadına öğretmen) karşılığında o kadını sana nikahladım' buyurdu.[637]
Muhtasar şekildeki diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), adama:
Demirden bir yüzük bile olsa (bulup o mehirle) evlen' buyurdu. [638]
Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in yanında (bulunan) bir topluluğun içinde idim. Bir kadın:
Ey Allah'ın resulü! Bu kadın, nefsini sana hibe etmiştir. Sen, bu kadın hakkındaki görüşünü ortaya koy' dedi.
Resulullah {s.a.v) susup hiçbir cevap vermedi. Kadın tekrar ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın resulü! Bu kadın, nefsini sana hibe etmiştir. Sen, bu kadın hakkındaki görüşünü bildir? dedi.
Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp:
Bu kadını, benimle evlendir' dedi. Resulullah (s.a.v):
(Mehir olarak verecek) bir şeyin var mı?' diye sordu. Sahabi:
Hayır, (yok)1 diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Git! Demirden bîr yüzük bile olsa (bulup getir)' buyurdu.
Sahabi, gidip (kadına mehir olarak verecek bir şey) aradı. Sonra (hiçbir şey bulamadan dönüp geri) gelip:
Demirden bir yüzük bile olsa (mehir olarak verecek hiçbir şey) bulamadım' dedi. Resulullah (s.a.v):
Ezberinde Kur'an'dan bir şey var mı?' diye sordu. Sahabi:
Evet! Şu ve şu sureler var' diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ezberindeki Kuran (bu kadına mehir olarak öğretmen karşılığında) seni bu kadınla nikahladım' buyurdu.

1. Düğün Yemeği

165. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdurrahman ibn Avf, (muhacir olup Mekke'den Medine'ye) geldiği zaman, Peygamber (s.a.v), Abdurrahman ile Sa'd ibnu'r-Rebî' el-Ensâri arasında (din yönünden) kardeşlik akdi yapmıştı. Ensârî'nin (nikahı) altında iki kadın vardı. Ensârî, Abdurrahman'a; kadınlarını ve malını, yan yarıya bölüşmeyi teklif etti. Abdurrahman ibn Avf, Sa'd ib-nu'r-Rebî'ye:
Allah, ailen ve malın hususunda sana bereket ihsan eylesin! Sen, bana, (içinde alışveriş yapılan) çarşıyı göster dedi.
Bunun üzerine Abdurrahman ibn Avf, (Kaynuka kabilesine ait) çarşıya gitti. (Yaptığı alışverişlerin) sonunda bir miktar yoğurt kurusu ile bir miktar da yağ kazandı.
Bir kaç gün sonra Peygamber (s.a.v), Abdurrahman ı, üzerinde yeni evlenen kişilere özgü Sufre (san boyalı bir koku) olduğu halde görüp ona:
Ey Abdurrahman! Ne vaziyettesin (evlendin mi)?' diye sordu. Abdurrahman:
Ensarlı bir kadınla evlendim' diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v):
O kadına mehir olarak ne verdin?' diye sordu. Abdurrahman:
Bir çekirdek ağırlığında (beş dirhem) altın verdim' diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v):
Bir koyun bile olsa, düğün yemeği yap1 buyurdu. [639]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Abdurrahman ibn Avf, bir nevat [640] ağırlığı altını mehir vererek bir kadınla evlenmişti. [641]
Bu mikdara, hejrhangi bir ilave yapılmamıştır.
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, şu ilave yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), Abdurrahman ibn Avf'a: - 'Bir koyun bile olsa, düğün yemeği [642] yap' buyurdu. [643]
Tirmizî'nin konu İle ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Sa'd ibnu'r-Rebî', Abdurrahman ibn Avf a:
Gel, malımı ikiye bölüp seninle paylaşayım ve iki eşim var; birini boşa-nm iddeti dolduğu zaman onunla evlen' dedi. Abdurrahman:
Allah, ailen ve malın hususunda sana bereket ihsan eylesin! Sen, bana, (içinde alışveriş yapılan) çarşıyı göster1 dedi.
Abdurrahman'a çarşıyı gösterdiler. O gün beraberinde (yaptığı alışverişten) artırdığı bir miktar yoğurt kurusu keşj ve yağ olduğu halde döndü.
Bir kaç gün sonra Peygamber (s.a.v), Abdurrahman'ı, üzerinde yeni evlenen kişilere özgü Sufire (san boyalı bir koku) olduğu halde görüp ona:
(Ey Abdurrahman!) Ne vaziyettesin (evlendin mi)?' diye sordu. Abdurrahman:
Ensardan bir kadınla evlendim' diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v):
O kadının mehri ne kadardır?' diye sordu. Abdurrahman:
Bir çekirdek (ağırlığında beş dirhem altın) verdim' diye cevap verdi,
(Ravi) Humeyd der ki: 'Veya çekirdek ağırlığında altın' diye cevap verdi.
Peygamber (s.a.v):
Bir koyun bile olsa, düğün yemeği yap [644] buyurdu. [645]
Bu hadisi, Buhârî'de rivayet ermiştir.[646] Yine Tirmizî, Müslim'in (burada) naklettiği son rivayeti de nakletmiştir.[647]
Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti şu şekildedir:
Abdurrahman ibn Avf, Peygamber (s.a.v)'in yanına geldi. Üzerinde yeni evlenen kişilere özgü Sufre (=san boyalı bir koku) izi vardı. Resulullah (s.a.v), ona, bu kokunun sebebini sordu. Abdurrahman'da, Ensarh bir kadınla evlendiğini söyledi. Resulullah (s.a.v), ona:
O kadına ne kadar mehir verdin?1 diye sordu. Abdurrahman:
Bir çekirdek ağırlığında (beş dirhem) altın (verdim) diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v):
Bir koyun bile olsa, düğün yemeği yap1 buyurdu. [648]
Yine Nesâî'nin konu iie ilgili başka bir rivayetinde, Abdurrahman ibn Avf şöyle der:
Resulullah (s.a.v), beni gördü. Ben de, düğün neşesi vardı. (Ona:)
Ensardan bir kadınla evlendim' dedim. Resulullah (s.a.v):

O kadının mehri ne kadardır?' diye sordu. Ben de:
Bir çekirdek ağırlığında (beş dirhem) altın (verdim)' diye cevap verdim. [649]
Yine Nesâî, ilk baştaki rivayeti de nakletm iştir.
Ebu Dâvud ise, bu hadisi, Nesâînin ilk rivayetine (benzer) bir şekilde rivayet etmiştir.

3. Şiğâr (Değiş-Tokuş Yoluyla Mehirsiz) Evlenmenin Yasak Olması

166. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), Şiğâr'ı yasaklamıştır. Şiğâr; aralarında mehir olmamak üzere bir kimsenin, kızını başkasına, o da kızım kendisine vermek şartıyla evlendirmesidir.[650] (Birinci rivayet)
Müslim'in bir rivayeti ise şu şekildedir:
İslam'da şiğâr [651] yoktur.[652] (İkinci rivayet)
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Şigâr'ı yasaklamıştır. [653] (Üçüncü rivayet) Müslim, bu rivayeti (bu şekilde rivayete edip) herhangi bir ilave yapmamistir.[654]

4. Kıskançlık Ve Kişinin, Kızı İle İlgili Durumlarda İnsaflı Davranması

167. Misvcr b. Mahreme (r.a)tan rivayet edilmiştir:
nin hIBİr ara) A1- fbu9eMin kız'V'a nişanlanmak istedi. Fafma, Ali'mn bu arzusunu ,şitti. Bunun üzerine Faüma, Resulullah (s.a.v)e gelip öfkelenmez ocuğunu söylüyorlar, işte Ah! Ebu Cehlin kızıyla evlenecek' dedi.
Bunun üzerine Resuhıllah (s.a.v) kalk (ip bir hutbe ver)di.
Misver der ki: Ben, Resulullah (s.a.v)'den bu hutbesinde şehadet getirdikten sonra şöyle derken işittim:
Amma ba'du (Sözün bundan sonrasına gelince); Şüphesiz ben, (kızım Zeyneb'i,) Ebu'l-Âs ibn Rebîa ile evlendirdim. [655] O bana söz verdi ve bana karşı verdiği sözde durdu. Şüphesiz Hatıma, benden bir parçadır. Muhakkak ki ben, ona fenalık yapılmasını çirkin görürüm. Vallahi, Allah resulünün kızı, Allah düşmanının kızı ile bir erkeğin (nikahı) altında [656] kesinlikle bir araya gelmez.
Bunun üzerine Ali, Ebu Cehlin kızıyla evlenmekten vazgeçti. [657] (Birinci rivayet)
Bir rivayette ise Misver b. Mahreme şöyle der:
Resuluilah (s.a.v)'in minberde şöyle buyurduğunu işittim: Hişâm b. Muğîre oğulları, kızlarını, Ali b. Ebi Talib'e nikahlamak için benden izin istediler. Ben onlara izin vermiyorum. (Tekrar ediyorum,) onlara izin vermiyorum. Ancak Ebu Talib'in oğlu (Ali), benim kızımı boşayıp onların kızıyla evlenmek isterse [658] o başka. Çünkü kızım, benden bir parçadır. Onu rahatsız eden şey, beni de rahatsız eder ve onu üzen şey beni de üzer.[659] (İkinci rivayet)
Bu hadisin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Tirmizî, ilk (baştaki) rivayeti nakletmiştir. [660]Ebu Dâvud ise, ikinci rivayeti nakletmiştir. [661]
Bazı rivayetlerde, Bana söz verdi ve bana (karşı verdiği) sözde durdu" ifadesi yer almaktadır. [662]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, üç defa, Ben onlara İzin vermiyorum" ilavesi yer almaktadır. [663]

5. Kişi, Han1mıyla Cinsel İlişkide Bulunmak İstediği Zaman Ne Söyleyeceği Meselesi

168. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Peygamber {s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi, hanımıyla cinsel ilişkide bulunmak istediği zaman: 'Bismillah. AUahümme cennibnâ's-şeytân ve cennibi's-sevtân1 (Allah'ın ismiyle!'Allahım! Bizi şeytandan uzak eyle! Bize vereceğin (çocuk)tan da şeytanı uzak eyle!) demiş olsa, aralanndaki (bu birleşmeden dolayı onlara) bir çocuk verilecek olursa, [664] şeytan o çocuğa hiçbir zaman zarar vermez.[665]

6. Nikahta Koşulan Şartları Yerine Getirme

169. Ukbe b. Amir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizin yerine getireceğiniz şartların en başta geleni, kendisiyle kadınları helal kıldığınız şey [666] (mehir)dir.[667]

7. Cariyesini Hürriyetine Kavuşturur Sonra Da Onunla Evlenen Kimsenin Fazileti Hakkında

170. Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
1. Her kimin kendine ait bir cariyesi olup bu cariyesini eğitir, eğitimini güzel yapar, onu hürriyetine kavuşturur ve onunla evlenirse, işte böyle bir kimse için iki kat sevap vardır.
2. (Yine) Allah'ın hakkını ve efendisinin hakkını yerine getiren herhangi bir köle için de iki kat sevap vardır. [668] (Birinci rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Üç kişi vardır ki, onlara iki kat sevap verilir:
1. Allah'ın hakkım ve efendisinin hakkını yerine getirirse, [669] işte böyle bir köle için iki kat sevap vardır.
2. Yanında güzel bir cariyesi olup eğitir, eğitimini güzel yapar, onu hürriyetine kavuşturur, sonra onunla evlenir ve bunlan yaparken Allah'ın rızasını kast ederse, işte böyle bir kimse için iki kat sevap vardır.
3. Önceki kitaba iman eder ve sonra kendisine sonuncu kitap gelince, ona da iman ederse, işte böyle bir kimse için de iki kat sevap vardır.[670] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Horasanlı bir adam, Şş'bî'ye:
Bazı Iraklılar: 'Cariyesini hürriyetine kavuşturur, sonra onunla evlenen bir kimse hakkında: (Böyle) bir adam, kurbanlık devesine binen kimse gibidir' diyorlar. (Bu konuda ne dersin?)1 diye sordu. Şa'bî:
Bana, Ebu Bürde ibn Ebi Musa el-Eş'arî, o da babasından naklen Re-sulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
Üç kişi vardır ki, bunlara iki kat sevap verilir:
1. Ehl-i kitaptan olup peygamberine iman eden bir kimse, Peygamber (s.a.v)'e erişip ona iman eder, ona tabi olur ve onu tasdik ederse, bu kimse için iki kat sevap vardır.
2. Başkasına ait olan bir köle, [671] hem Allah'ın hakkını ve hem de efendisinin hakkını yerine getirirse, bu kimse için iki kat sevap vardır.
3. Cariyesi olan bir kimse; cariyesini besler, gıdasına iyi bakar, sonra onu eğitir, eğitimini iyi yapar, sonra onu hürriyetine kavuşturur ve onunla evlenirse, bu kimse için iki kat sevap vardır.
Daha sonra Şa'bî, Horasanlıya:
Bu hadisi, bir şeysiz al! Vaktiyle bir adam, bundan daha basit bir mesele için ta Medine'ye -bir rivayette: Irak'a- kadar giderdi' dedi. [672] (Üçü rivayet)
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
O cariyeyi hürriyetine kavuşturur, sonra da onun mehrini verirse.[673] (Dördüncü rivayet)
Yine bu konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Üç kişi vardır ki, bunlara iki kat sevap verilir:
1. Cariyesi olan bir kimse; cariyesini eğitir, eğitimini iyi yapar, ona (bilmediklerini) öğretir, öğretimini iyi yapar, sonra da onu hürriyetine kavuşturup onunla evlenen kimse,

2. Hem Allah'ın ve hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle,
3. Ehl-i kitaptan (olup hem peygamberine ve hem de Resulullah'a) iman eden kimse.[674] (Beşinci rivayet)
Konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Kim cariyesini hürriyetine kavuşturur, sonra da onunla evlenirse, iki kat sevap alır. [675] (Altıncı rivayet)
İkinci rivayeti, Tirmizî; üçüncü rivayeti, Buhârî ile Müslim; dördüncü rivayeti ta'lik olarak Buhârî; beşinci rivayeti, Nesâî; altıncı rivayeti ise Ebu Dâ-vud ile Nesâî rivayet etmiştir.

8. İhramlı İken Akd Edilen Nikahın Haram Olması

171. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v), Meymûne ile, ihramlı iken evlenmiştir. [676]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i, bir topluluk rivayet etmiştir. Buhârî'nin rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Peygamber (s.a.v), Meymûne ile, Umretu'1-Kaza [677] sırasında evlendi.[678]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Peygamber (s.a.v), Meymûne ile, ihramlı iken Mekke'de evlendi. İhramdan çıktıktan sonra da gerdeğe girdi.[679] Meymûne, Mekke yakınındaki 'Şerif [680] (denilen) yerde vefat etti. [681]
Ebu Dâvud der ki: Saîd ibnü'l-Müseyyeb dedi ki: "Abdullah ibn Abbâs, ti (Resulullah'm,) Meymûne ile ihramlı iken evlendiğifne dair rivayeti)nde yanılmıştır. [682]
Nesâî'nin rivayetinde ise, Abdullah ibn Abbâs şöyle der;
ResuluIIah (s.a.v), Meymûne ile, ikisi de ihramlı oldukları halde evlendi.[683]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, bahsermeksizin şöyle der:
Resulullah (s.a.v), ihramlı iken evlendi. [684]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
ResuluJlah fs.a.v), ihramlı iken evlendi. [685]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde şu ilave yer almaktadır:[686]

9. Bir Kadının, Halası Yada Teyzesiyle Aynı Nikah Altında Bulunmasının Haram Kılınması

172. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v), bir kadının, kendi halası ve teyzesi üzerine nikahanmasını yasaklamıştır.
(Zührî der ki:) Biz, haram kılma hususunda, kadının babasının teyzesini de bu konumda görmekteyiz. Çünkü Urve, bana, Aişe'den naklen:
Nesep yönünden haram olanı, süt yönünden de haram kılınız' haber verdi. [687]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [688]
Müslim'in konu ile ilgili rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Hala, (erkek) kardeşinin kızı üzerine ve kız kardeşin kızı da teyze üzerine nikah edilemez. [689]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
ResuluIIah (s.a.v), bir erkeğin, bir kadın ile halasını ve (yine) bir kadın İle teyzesini bir nikah altında toplamasını yasaklamıştır. [690]
Zührî der ki: "Biz, kadının babasının teyzesi ile babasının halasını da aynı konumda görmekteyiz. [691]
Yine Buhârî ile Müslim'in bir başka rivayetinde, ResuluIIah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Bir kadın ile halası ve (yine) bir kadın ile teyzesi bir nikah altında toplanmaz. [692]
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir başka rivayeti ise şu şekildedir:
ResuluIIah (s.a.v), bir kadının, halası yada teyzesi üzerine nikahlanmasını yasaklamıştır. [693]
Yine Müslim'in bir rivayeti şu şekildedir:
ResuluIIah (s.a.v), dört kadının bir nikah altında toplanmasını; (yani) bir kadın ile halasını ve (yine) bir kadın ile teyzesini beraberce nikahlamayı yasaklamıştır. [694]
Yine Müslim'in başka bir rivayeti şu şekildedir:
ResuluIIah (s.a.v), bir kadının, halası yada teyzesinin üzerine nikahlanmasını veya bir kadının, kız kardeşinin kabında olanı boşaltmak için onun boşanmasını istemesini yasaklamıştır. Çünkü şanı yüce olan Allah, onun rızkını verir.[695]
Yine Müslim'in bir diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Bir adam, (din) kardeşinin dünürlüğünün üzerine dünür göndermez. [696] (Din) kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlığa girişmez. [697] Bir kadın, halasının yada teyzesinin üzerine nikah edilemez. (Yine) bir kadın, kız kardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasını isteyemez. Kadın isteyene varmalıdır. Onun nasibi, ancak Allah'ın kendisine takdir ettiği şeydir. [698]
(Sonuncu rivayet)
Tirmizî ile Ebu Davud'un rivayeti ise şu şekildedir:
Bir kadın halasının üzerine, hala da erkek kardeşinin kızı üzerine, kadın 3 teyzesinin üzerine, teyze de kız kardeşinin kızı üzerine nikah edilemez. (Yine) büyük küçük üzerine ve küçük de büyük üzerine nikah edilemez. [699] Nesâî ise sonuncu rivayeti, desine kadar nakletmiştir. [700]

10. Evlenmeye Teşvik

173. Alkame b. Kays'tan [701] rivayet edilmiştir:
"Mina'da, Abdullah ibn Mes'ud ile birlikte yürüyordum. Derken ona Osman (b. Affân) rastladı ve onunla konuşmaya başladı. Osman, ona:
Ey Ebu Abdurrahman [702] Seni genç (bakire) bir kadınla evi en dirsek! Olur ki, sana geçmiş zamanından (kaybettiğin) bazı şeyleri, sana (geri) hatırlatır' dedi. Bunun üzerine Abdullah ibn Mes'ud:
Sen böyle dedinse de, Resulullah (s.a.v)'in, bize:
Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa, hemen evlensin. Çünkü evlilik, gözü (harama) daha çok kapattırıcı, namusu daha çok koruyucudur. Sizden kimin (evlenmeye) gücü yetmiyorsa, o da, oruca devam etsin. Çünkü oruç, o kimse için, hayaları kesmek (gibi)dir' buyurdu. [703]
Yine buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin başında,
Ey gençler topluluğu!" ifadesi yer almaktadır. [704] Bu hadis(in bu şekildeki metinlerinji, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Tirmizî'nin rivayetinde, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:
Peygamber {s.a.v) ile birlikte çıkmıştık. Genç idik. (Mali imkanlardan dolayı) hiçbir şeye güç yetiremiyorduk. Derken Peygamber (s.a.v):
Ey gençler topluluğu! Evlenmeye çalışın. Çünkü evlilik, [705] gözü (harama) daha çok kapattıncı, namusu daha çok koruyucudur. Sizden kimin (evlenmeye) gücü yetmiyorsa, o da, oruca devam etsin. Çünkü oruç, o kimse için, hayalarını kesmek (gibi)dir' buyurdu. [706]
Ebu Davud'un rivayetinde ise Alkame şöyle der:
Abullah ibn Mes'ud ile birlikte Mina'da yürüyordum. Derken ona Osman (ibn Affâ'n) rastladı. Abdullah ile ikili konuşmak istedi. [707]
Abdullah, Osman'ın, (kendisine) ihtiyacı olmadığını anlayınca, bana (hitaben):
Ey Alkame! Sen de gel dedi. Ben de hemen (yanlarına) vardım. Osman, ona:
Ey Ebu Abdurrahman! Seni bakire bir kadınla evlendirsek. Olur ki nefsinden kaybettiğin bazı şeyler sana (geri) döner' dedi. Bunun üzerine Abdullah:
Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa, hemen evlensin. Çünkü evlilik, [708] gözü (harama) daha çok kapattıncı, namusu daha çok koruyucudur. Sizden kimin (evlenmeye) gücü yetmiyorsa, o da, oruca devam etsin. Çünkü oruç, o kimse için, hayalarını kesmek (gibi)dir' buyururken işittim' dedi. [709]
Nesâî'de, ilk (baştaki) rivayeti nakletmiştir. [710]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Mes'ud şöyle der:

Resulullah (s.a.v) ile birlikte çıkmıştık. Genç idik. (Mali imkanlardan dolayı) hiçbir şeye güç yetiremiyorduk. Resulullah (s.a.v):
Ey gençler topluluğu! Evlenmeye çalışın. Çünkü evlilik, gözü (harama) daha çok kapattırıcı, namusu daha çok koruyucudur. Sizden kimin (evlenmeye) gücü yetmiyorsa, o da, oruca devam etsin. Çünkü oruç, o kimse için, hayalarını kesmek (gibi)dir' buyurdu. [711]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde, Alkame şöyle der:
Abdullah ibn Mes'ud, Arafat'ta, [712] Osman (ibn Affân)'a rastladı. Onunla yalnız kalıp (bir şeyler) konuştu. Osman, Abdullah ibn Mes'ud'a: (İstediğin) bir kız varsa, seni onunla evlendireyim' dedi. [713] Bunun üzerine Abdullah, Alkame'yi çağırıp ona, Peygamber (s.a.v)'in:
Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa, evlensin. Çünkü evlilik, gözü (harama) daha çok kapattırıcı, namusu daha çok koruyucudur. Sizden kimin (evlenmeye) gücü yetmiyorsa, o da, oruca devam etsi kü oruç, o kimse için, hayalarını kesmek (gibi)dir [714] buyurduğunu haber verdi. [715]
Yine Nesâî'nin bina benzer bir rivayeti olup bu rivayetin içinde, şu ifade yer almaktadır:
"Sizden kimin gücü yeterse evlensin! Çünkü evlilik, gözü (harama) daha cok kapattıncı, namusu daha çok koruyucudur. Kiminde (evlenmeye) gücü yetmezse onun için oruç vardır. Çünkü oruç, o kimse için, hayalarını kesmek gibidir.[716]

ONİKİNCİ BÖLÜM

SÜT EMZİRME BÖLÜMÜ [717]

1. Süt, Doğumun (Nesebin) Haram Kılmakta Olduğu Her Şeyi Haram Kılar.

174. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu'l-Kuays'ın erkek kardeşi Eflah, örtü emrinin inmesinden sonra benim yanıma gelmek için izin istedi. Ben de, (ona):
Vallahi, bu konuda Resululİah (s,a.v)'den izin isteyinceye kadar, ben ona izin veremem. Çünkü beni, Eflah'm kardeşi Ebu'l-Kuays emzirme d i. Fakat beni, Ebui-Kuays'ın hanımı emzirdi!' dedim.
Bu sırada Resululİah (s.a.v), benim yanıma girdi. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Beni erkek emzîrmedi. Fakat beni Ebu'l-Kuays'm hanımı emzirdi dedim. Resulullah (s.a.v):
Onun sen(in yanma gel meşine) e izin ver. Çünkü o, senin (süt) amcandır. "Teribet yemînuki" (sağ elin toprak olası)!' buyurdu.
(Hadisin ravisi) Urve ibnu'z-Zübeyr: 'Bu hadiste zikredilen şey sebebiyle Aişe:
Nesep d en dolayı haram olanı, sütten dolayı da haram kılın' derdi, demiştir. [718]
Buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Bu sırada Peygamber (s.a.v), benim yanıma girdi. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Ebu'l-Kuays'ın erkek kardeşi Eflah gelip (yanıma girmek için) benden izin istedi. Ben de, senden izin almadam (ona) izin vermekten kaçındım1 dedim. Peygamber (s.a.v):
(Süt) amcanın (yanına gelmeye) izin vermenden seni alıkoyan şey nedir?' diye sordu. Aişe'de:
Ey Allah'ın resulü! Beni erkek emzirmedi. Fakat beni Ebu'l-Kuays'ın hanımı emzirdi' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v), (bana):
Ona izin ver. Çünkü o, senin (süt) amcandır. Sağ eli toprak olası!' buyurdu.
Urve ibnu'z-Zübeyr: 'Bu hadiste zikredilen şey sebebiyle Aişe:
Nesepden dolayı haram olanı, sürten dolayı da haram kılın [719] demiştir. [720]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
"Ebu'l-Kuays'ın erkek kardeşi Eflah, örtü emrinin inmesinden sonra gelip Aişe'nin yanına girmek için istedi. Eflah, [721] Aişe'nin süt amcası idi. (Aişe der ki:) Ben, ona izin vermekten kaçındım. Resulullah (s.a.v), gelince, ona (bu durumu) haber verdim. Hemen Eflah'ın, benim yanıma girmesine izin vermemi emretti. [722]
Bu manada buna benzer başka bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde, O, senin (süt) amcandır. Varsın senin yanına girsin" ifadesi yer almaktadır. [723]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Eflah, örtü ayeti indikten sonra, benim yanıma girmek için benden izi istedi. Ben, ona izin vermedim. Bunun üzerine Eflah:
Ben, senin (süt) amcan iken, benden (perde arkasına saklanmak /örtünmek suretiyle mi) kaçınıyorsun?' dedi. Ben de:
Bu amcalık nasıl oluyor?1 diye sordum. O da:
Erkek kardeşim Vâil'in hanımı, kardeşimden dolayı meydana gelen sütü sana içirdi1 diye cevap verdi.
Derken bu durumu, Resulullah (s.a.v)'e sordum. Resulullah (s.a.v)'de:
Eflah doğru söylemiş. Ona, yanına girmesi için izin ver' buyurdu. [724]
Yine konu ile diğer bir rivayette, Hz. Aişe. şöyle der:
Resulullah (s.a.v), Aişe'nin yanında bulunduğu sırada, Aişe, Hafsa'nm evinin önünde izin isteyen bir erkek sesi işjtmişti. Aişe der ki: Ben:
Ey Allah'ın resulü! Şu adam, senin evine girmek için izin istiyor.
dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Sanırım ki, o, Hafsa'nm süt amcası filanca kimsedir!' buyurdu.
Aişe:
Aişe'nin süt amcası filanca kimse hayatta olsaydı, benim yanıma girebilecek miydi?1 diye sordu. Peygamber (s.a.v): Evet, (girebilirdi.) Çünkü süt, doğumun (nesebin) haram kılmakta olduğu her şeyi haram kılar' buyurdu. [725] Yine kısa bir şekilde gelen diğer bir rivayette ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Süt, doğumun (nesebin) haram kılmakta olduğu her şeyi haram kılar. [726]
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Aişe'nin, 'Eflah' ismi verilen süt amcası, onun yanına girmek için izin istemişti. Aişe'de, ona izin vermemişti. Böylelikle kendisini (perde arkasına saklanmak/örtünmek suretiyle) ondan korunmuş oldu.
Daha sonra {bu olayı) Resulullah (s.a.v)'e anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
(Perde arkasına saklanmak/örtünmek suretiyle) ondan korunma! Çünkü nesep yönünden haram olan, süt yönünden de haramdır' buyurdu. [727]
Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Süt amcam Ebu'I-Ca'd yanıma girmek için izin istedi. Ben, onun (yanıma girmesini) kabul etmedim.
Derken Peygamber (s.a.v), geldi. Ona bu olayı anlattım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Ona izin verseydin ya! Sağ eli toprak olası yada eli toprak olası' buyurdu.
Hişâm, bana: 'Bu zat, ancak Ebu'I-Kuays dedi. [728] Nesâî ise, bu hadisi, ilk (baştaki) rivayet gibi nakletmiştir.[729]
Yine Nesâî, içerisinde Hafsa geçen rivayeti ve aynca hem Aişe ve hem de Hafsa geçen rivayeti nakletmiştir.[730]
Ebu Dâvud ile Tirmizî ise, bu hadisi, ilk (baştaki) rivayet (gibi) nakletmiştir. Bu rivayetin içerisinde, "Hafsa" ismi de geçmektedir. Yalnız Tirmizî'nin rivayetinde, Şüphesiz ki Allah, haram kılmıştır" ifadesi yer almaktadır.[731]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Doğumun (nesebin) haram kıldığı (her) şeyi, süt (kardeşliği) de haram kılar.[732]

ONÜÇÜNCÜ

TALAK (BOŞANMA) BÖLÜMÜ [733]

1. Yüce Allah'ın, "Ey Peygamber! Sen, Hanımlarının Hoşnutluğunu Arayarak, Allah'ın Sana Helal Kıldığı Şeyi Niçin (Kendine) Haram Kılıyorsun? [734] **Ayetinin Tefsiri**

175. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), balı ve helvayı (tatlı türü şeyi) severdi, ikindi namazından döndüğünde, hanımlarının yanına girip onlardan birinin yanına yaklaşırdı. [735]
Bir gün, Ömer'in kızı Hafsa'nın yanına girmişti. (Orada normal) kalışından daha fazla kaldı. Ben de (onun orada bu çok kalışını) kıskandım (ve bunun sebebini araştırdım). Bana:
Hafsa'ya, kavminden bir kadın küçük bîr çömlek bal hediye etti. O da, bu baldan Peygamber (s.a.v)'e şerbet içirdi1 denildi. Ben de kendi kendime:
Vallahi, biz bunun için muhakkak bir hile yaparız' dedim. Daha sonra Şevde bint. Zem'a'ya (gidip ona):
Biraz sonra Resulullah (s.a.v), muhakkak sana yaklaşacaktır. Sana yaklaştığında, ona:
Sen, 'meğafir' mi yedin?' dersin. O da, sana:
Hayır!' diyecektir. Bunun üzerine sen de, ona:
Senden hissetmekte olduğumu bu koku nedir?' diye sorarsın.
(Bir rivayette: "Resulullah, kendi üzerinde, (hoş olmayan) bir kokunun kokmasından hoşlanmazdı" ilavesi yer almaktadır.)
Muhakkak o da, sana:
Hafsa, bana, bal şerbeti içirmişti!1 diyecektir. Sen de, ona:
O balın arısı, (galiba) Urfut (ağacın)dan yemiş!' dersin. Çünkü Resulullah (s.a.v), bana geldiğinde ben de böyle söyleyeceğim. Ey Safi yy e! (Resulullah, sana geldiğinde) sen de böyle söyle!' dedim.
Aişe, bu talimatın uygulanma şeklini şöyle anlatmıştır: Şevde:
Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, çok geçmedi. Resulullah (s.a.v) kapının Önünde durdu. Ey Aişe! Senden korktuğum için bana emrettiğin sözü hemen Resulullah (s.a.v)'e orada iken söylemek istedim' dedi. (Aişe der ki:) Resulullah (s.a.v), Sevde'ye yaklaşınca, Şevde, Resulullah (s.a.v)'e:
Ey Allah'ın resulü! Sen, 'meğafir' mi yedin?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Hayır!' diye cevap verdi. Şevde:
(O halde) senden hissetmekte olduğumu bu koku nedir?' diye (tekrar) sordu. Resulullah (s.a.v):
Hafsa, bana bal şerbeti içirmişti!' diye cevap verdi. Şevde:
O balın arısı, 'Urfut' (ağacin)dan yemiş!' dedi.
Sonunda Resulullah (s.a.v), benim odama dönüp geldiğinde, ben de bu sözlerin benzerini söyledim. Safîyye'ye gittiğinde, o da, bu sözlerin benzerini söyledi. Sonra Resulullah (s.a.v), dönüp Hafsa'nın yanına vardığında, Hafsa, ona:
Ey Allah'ın resulü! Sana bal şerbetinden içireyim mi?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Hayır! Benim, o bal şerbetine ihtiyacım yoktur!' diye cevap verdi.
Aişe, (rivayetine son vererek) dedi ki: Şevde, bana:
Vallahi! Biz, Resulullah (s.a.v)'i, bal şerbetinden mahrum ettik' diyordu. Ben de, Sevde'ye:
Sus!' dedim (ve Hafsa hakkındaki hile ve oyunumuzun duyulmasını istemedim). [736]
Bir rivayette ise, Hz. Aişe şöyie der;
Peygamber (s.a.v), Zeyneb bint. Cahş'ın [737] yanında eğleşip bal (şerbeti) İçermiş.
Aişe der ki: Bunun üzerine ben, Hafsa ile (Peygamber'in, Zeyneb'in yanında bal şerbetini içme eylemini engellemek üzere) anlaştım. [738]
Peygamber (s.a.v), hangimizin yanma girerse, ona:
Ben, sen de 'meğâfîr [739] kokusu hissediyorum, meğâfîr mî yedin?' diyecekti.
Derken Peygamber (s.a.v), (günün birinde) bu iki hanımından birini yanma girmiş. O hanımı, bu sözü, ona söylemiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Hayır! Ben, Zeyneb bint. Cahş'ın yanında bal (şerbeti) içtim. Fakat bir daha bal şerbeti içmeyeceğim' buyurmuş. Bunun üzerine:
Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? [740]ayeti; Aişe
Hafsa'va (hitap eden):
Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, [741] ayetine kadar (indi) ve Hani Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti [742] ayeti de, "Hayır! Ben, bal şerbeti içmiştim. Artık bir daha bal şerbeti içmeyeceğim" sözü için inmiştir.

2. Ayhali Gören Kadının Boşanması Meselesi

176. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Abdullah ibn Ömer, hanımım, ayhali (hay izli) iken boşamışü. Bunun üzerine Ömer, (bu durumu,) Resulullah (s.a.v)'e anlatmış. Resu-lullah (s.a.v)'de bu duruma kızmış, sonra da:
Hanımına geri dönsün. (Hayızmdan) temizlenip (tekrar) bir hayız (daha) görüp sonra (tekrar) temizleninceye kadar (hanımını nikahı altında) tutsun. Eğer onu boşamak isterse, temizken (kendisiyle) cinsel İlişkide bulunmadan boşasın.
İşte şanı yüce olan Allah'ın; kadınların, içinde, boşanmasını emrettiği iddet (dönemi), budur' buyurmuştur.[743]
Buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Ona emret! Hanımına geri dönsün. Ta ki kadın, içerisinde boşadığı ha-yızdan başka yeni bir hayız gör(ünceye kadar onu nikahı altında tut)sun. Eğer onu boşamak isterse, hayızından temizken (kendisiyle) cinsel ilişkide bulunmadan boşasın. İşte yüce Allah'ın emrettiği iddet (dönemi) için boşamak, budur.
Abdullah ibn Ömer, hanımını, bir talak İle boşamıştı. Bu da, kadının talaklarından (bir talak) sayıldı. [744] Bunun üzerine Abdullah, Resulullah (s.a.v)'in kendisine emrettiği (şekil-üzere) hanımına geri döndü.[745]
Zübeydî yolundan buna benzer bir rivayet daha var. Yalnız bu rivayette, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Bunun üzerine eşime geri döndüm. Yapmış olduğum talak ise, kadın için bir talak sayıldı.[746]
Yine Müslim'in bir rivayeti, şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer, hanımını, hayızlı iken boşamıştı. Bunun üzerine Ömer, bu durumu, Peygamber (s.a.v)'e anlatmış. Peygamber (s.a.v):
Ona emret! Hanımına geri dönsün. Sonra onu, ya temizken yada hamile olduğu halde boşasın' buyurdu. [747]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Resulullah (s.a.v) zamanında eşimi hayız halinde iken boşamıştım. (Babam) Ömer, bu durumu, Resulullah (s.a.v)'e anlatmış. Bunun üzerine Resu-Iuilah (s.a.v):
Ona emret! Hanımına geri dönsün. Sonra onu, temizlenip başka bir hayız görünceye kadar terk etsin. Kadın temizlendiği zaman, onu, ya cinsel ilişkide bulunmadan önce boşasm [748] yada nikahında tutsun. Çünkü Allah, kadınların İçinde boşanmasını emrettiği iddet (dönemi) budur. [749]
Ubeydullah der ki:
Nâfi'ye: Boşama ne oldu?' diye sordum O da:
Bu boşama, bir talak olup onu (bir talak) saydı1 diye cevap verdi, [750] Yine Buhârî ile Müslim'in, buna benzer bir rivayeti daha olup bu rivayeti Kadınların içinde boşanmasını" ifadesine kadar nakletmişlerdir. [751]
Yine Buhârî ile Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayetleri şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer, hanımlarından birini, hayız halinde iken bir talakla boşamıştı. Resulullah (s.a.v), (bu durumu haber alınca, ona,) hanımına geri dönmesini, sonra hanımı temizlenip kendi yanında ikinci bir (kez) hayız görünceye kadar alıkoymasını ve kadına o hayızdan temizleninceye kadar mühlet vermesini emretmiş. Eğer kadını boşamak isterse, kadın temizlendiği zaman onunla cinsel ilişkide bulunmadan boşamasını, işte kadınların içinde boşanmasını Allah'ın emrettiği iddet (dönemin)in [752] bu olduğunu bildirmişmiş.[753]

Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer'e, (hanımını) üç (talakla) boşayan kimsenin hükmü soruldu. Abdullah ibn Ömer, soruyu soranlardan (her) birine:
Eğer (hanımını) üç (talakla) boşamış isen, artık o kadın, senden başka bir erkekle evleninceye kadar sana haram olmuştur' diye cevap verdi.
Buhârî (devamla) der ki: Bu konuda bir başkası ise şunu ilave etmiştir: Abdullah ibn Ömer:
Eğer (hanımını) bir talakla yada iki talakla boşamış olsaydın, elbette kadına dönme hakkın olurdu. Çünkü (eşimi bir talakla boşa-dığım zaman,) Peygamber (s.a.v), bana, eşime geri dönmemi emretti dedi. [754]
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer'e, (hanımını) üç (talakla) boşayan kimsenin hükmü soruldu. Abdullah ibn Ömer, soruyu soranlardan her birine:
Eğer hanımın, bir yada iki talakla boşadıysan; işte Resulullah (s.a.v), (eşimi bir talakla boyadığımda) bana, eşime geri dönmemi emretti. Eğer (hanımını) üç talakla boşadıysan, o, başka bir erkekle ev-Ienmedikçe kadın sana haram olmuştur. Hem hanımını boşaman hususunda sana verdiği emirde Allah'a asi oldum' dedi.
Müslim (devamla): '(Hadisin ravisi) Leys: 'Bir talak" sözünde dikkatli davranmıştır' dedi. [755]
Yine Buhârî ile Müslim'in, Muhammed ibn Şîrîn yolundan yaptığı rivayet şu şekildedir:
Kendisini itham etmediğim bir kişi, bana, yirmi yıldır şu hadisi rivayet edip durur:
Abdullah ibn Ömer, hanımını, hayız halinde iken boşamış, ona hanımına geri dönmesi emir buyurulmuş.
Ben (hadisin) ravisini itham etmiyor, fakat hadisi de bilmiyordum. Derken (günün birinde) Ebu Gallâb Yûnus ibn Cübeyr el-Bâhilî'ye rastladım. Bu kişi, özü-sözü sağlam birisi idi. Bana anlattığına göre; kendisi, Abdullah ibn Ömer'e, (hayızh iken kadını bir talakla boşamanın hükmünü) sormuş o da; hanımını, hayız halinde iken bir talakla boşadığını, sonra da (hanımına) geri dönmekle emrolunduğunu rivayet etmiş. Ebu Gallâb dedi ki: Ben:
Bu talak, senin aleyhine sayıldı mı?' diye sordum. Abdullah ibn Ömer:
Neden (olmasın)! Eğer (insan) acizlik gösterip ahmaklık ederek (hanımını boşasa, onun bu ahmaklığı, bu talakı geri getirir mi)?' diye cevap verdi."
Bu; Müslim'in, Ali b. Hucr'dan yaptığı rivayetin metnidir, [756] Abdulvâris'in rivayetinde ise, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Onu, iddetinin önünde boşar. [757]
Buhârî ise, bu hadisi, Muhammed ibn Sîrîn'den bu manada rivayet etmiş, fakat hadisin baş kısmında geçen Muhammed ibn Sîrîn'in sözüne yer vermemiştir. [758]
Yine Buhârî ile Müslim, bu hadisi, Enes ibn Şîrîn yoluyla Abdullah ibn Ömer'den rivayet etmişlerdir. [759]
Yine Müslim'in, Ebu'z-Zübeyr yolundan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
"Ebu'z-Zübeyr, Azze'nin azadlısı Abdurrahman ibn Eymen'i, Abdullah ibn Ömer'e şöyle soru sorarken işitmiş:
Hanımını hayız halinde iken boşayan bir adam hakkında ne dersin? diye sormuş. Bu konuşmayı, Ebu'z-Zübeyr'de işitiyormuş. Abdullah ibn Ömer:
Resulullah (s.a.v) zamanında Abdullah ibn Ömer, hayız halindeki hanımını boşamıştı. Ömer, (bu meseleyi,) Resulullah (s.a.v)'e sorarak:
Gerçekten Abdullah ibn Ömer, hanımını, hayızh iken boşamış dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), Ömer'e:
Oğlun, hanımına geri dönsün!' diyerek kadını (bana) iade edip:
Kadın (hayizdan) temizlendiği zaman (oğlun) onu, ya boşasın yada (nikahı altında) tutsun' buyurdu. Abdullah ibn Ömer: Peygamber (s.a.v):
Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman onları iddetlerinîn önünde boşaym [760] ayetini okudu' dedi.[761]
Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Ma'mer der ki: Bize Abdulvâris tahdis etti. Abdulvâris'de dedi ki: Bize Eyyûb, Saîd ibn Cübeyr'den tahdis edip dedi ki: Abdullah ibn Ömer:
(Hanımımı boşamam,) benim üzerime bir talak sayıldı. [762]
Buna herhangi bir şey ilave edilmemiştir.
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v) zamanında Abdullah ibn Ömer, hayız halindeki hanımını boşamışti. Ömer, bu meseleyi, Resulullah (s.a.v)'e sormuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ona emret, hanımına geri dönsün. Sonra (hayızından) temizlenip (tekrar) bir hayız (daha) görüp sonra (tekrar) temizleninceye kadar (nikahı altında) tutsun. Bundan sonra isterse (nikahı altında) tutar, isterse cinsel İlikide bulunmadan önce onu boşar. İşte şanı yüce olan Allah'ın, kadınların içinde boşanmasını emrettiği iddet (dönemi) budur. [763]
Tirmizî ile Nesâî ise, bu hadisi; Muhammed ibn Sîrîn'den naklen Yûnus ibn Cübeyr şöyle der:
Abdullah ibn Ömer'e sordum. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), Abdullah ibn Ömer'e; hanımına geri dönmesini emretti.Yûnus ibn Cübeyr der ki: Abdullah ibn Ömer'e:
Bu, bir talak sayılır mı?' diye sordum. O da:
Neden (olmasın)! Eğer (insan) acizlik gösterip ahmaklık ederek (hanımını boşasa, onun bu ahmaklığı, bu talakı geri getirir mi) dersin?' diye cevap verdi. [764]
Yine Ebu Davud'un rivayetinde ise, Muhammed ibn Sîrîn'den naklen Yûnus ibn Cübeyr şöyle der:
(Yunus,) Abdullah ibn Ömer'e:
Hanımım kaç talak ile boşadm?' diye sormuş. Abdullah ibn Ömer'de:
Bir (talak) ile' diye cevap vermiştir. [765]
Ebu Dâvud ile Nesâî, Müslim'in, Ebu'z-Zübeyr'den naklettiği rivayeti şu şekilde rivayet etmişlerdir.
Ebu Dâvud der ki: Bu hadisi, bir topluluk bu manada rivayet etmiştir. Bunların hepsi de, Abdullah ibn Ömer'den naklen şöyle demişlerdir:
Peygamber (s.a.v), Abdullah ibn Ömer'e; hanımına geri dönmesini, temizleninceye kadar (onu nikahı altında tutup) sonra isterse onu boşamasını yada isterse (nikahı altında) tutmasını emretmiştir."
Yine Salim ile Nâfi'nin Abdullah ibn Ömer'den yaptıkları rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Abdullah ibn Ömer'e; hanımına geri dönmesini ve (hayız halinden) temizlenip sonra (tekrar) hayız oluncaya (ve) sonra (tekrar) temizleninceye kadar (onu nikahı altında tutup) sonra isterse boşamasını yada isterse (nikahı altında) tutmasını emretmiştir."
Ebu Dâvud (devamla) der ki: Bu hadislerin hepsi, Ebu'z-Zübeyr hadisine [766] aykırıdır. [767]
Tirmizî'de, bu hadisi, SâlÎm yoluyla Abdullah ibn Ömer'den kısa bir şekilde şöyle rivayet etmiştir:
Abdullah ibn Ömer, hanımını, hayız halinde iken boşamıştı. Ömer, (bu meseleyi,) Peygamber (s.a.v)'e sormuş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Ona emret! Hanımına geri dönsün ve sonra onu, ya (hayızdan) temizlenince yada hamile iken boşasın' buyurdu.[768]
Yine Nesâî, bu hadisi, nakledip rivayetin sonunda ise konu ile ilgili şu ifadeye yer vermektedir:
Abdullah ibn Ömer'e, bu mesele soruldu. O da, soruyu sonranlardan (her) birine:
Eğer hanımını, bir talakla yada iki talakla boşadıysan.[769]

3. Kocası Ölen Kadının Yas Tutması

177. Zeyneb bint. Ebi Seleme'den rivayet edilmiştir: Humeyd b. Nâfi1 der ki:
"Zeyneb, şu üç hadisi (bana) haber vermiştir;
1. Zeyneb der ki: Babası Ebu Süfyân ibn Harb öldüğü zaman Pey-gamber'in hanımı Ümmü Habîbe'nin yanına girmiştim. Derken Ümmü Habî-be, içerisinde "Halûk [770] ve "Sufre" denen (sarı renkte güzel) bir koku yada (içerisinde) başka bir koku bulunan (kutuyu) istedi. Bu boyayı, cariyeye sürdü, sonra da yanaklarına sürdü. Sonra da:
Vallahi, benim (süslenmek için) kokuya hiç ihtiyacım yok. Fakat ben, Resulullah (s.a.v)'i minber üzerinde:
Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, (kocasından başka) bir ölü için (üç gün ve) üç geceden fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kadının, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutması müstesna!" derken işittim.
2. Zeyneb der ki: Sonra (bir kere de,) erkek kardeşi öldüğü zaman Zeyneb bint. Cahş'm yanına girmiştim. O da, bir koku isteyip ondan kendisine sürdü. Sonra da:

Dikkat edin! Vallahi, benim koku (sürünme)ye hiçbir ihtiyacım yoktur. Fakat ben, Resulullah (s.a.v)'i minber üzerinde:
Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, (kocasından başka bir) ölü için üç gün ve (üç) geceden fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kadının, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutması müstesna!" derken işittim.
3. Zeyneb der ki: Annem Ümmü Seleme'yi Şöyle derken işittim: Bir kadın, Resulullah (s.a.v)'e gelip:
Ey Allah'ın resulü! Kızımın kocası öldü. Kendisinin de gözü ağrıyor. Bu durumda kızımın gözlerine sürme çekebilir miyim?' diye sordu. Resulullah (s.a.v): Hayır!' buyurdu.
Kadın, iki yada üç defa bu isteğini tekrarladı. Resulullah (s.a.v), bunların hepsinde de: 'Hayır!' diyordu. Sonra Resulullah (s.a.v):
Kocası ölen kadının iddeti, dört ay on gündür. Halbuki sizden birisi cahiliye döneminde (bir yıl beklerdi de) (deve) tezeğini yılın sonunda atardı' (ve böylece yastan çıkardı)" buyurdu.
(Bu hadisi, Zeyneb'den nakleden) Humeyd der ki: Zeyneb'e:
Bu, "(Deve) tezeğini yılın sonunda atardı" sözünden maksat nedir?' diye sordum. Zeyneb:
Cahiliyye döneminde kadın, kocası öldüğü zaman, küçük bir eve girer, en kötü elbiselerini giyer, bir yıl geçinceye kadar, koku ve hiçbir şey sürünmezdi. (Böyle ağır bir hapis hayatını tamamladıktan) sonra kadının yanına eşek yada koyun yada kuş türünden bir hayvan getirilirdi. Kadın (efsunlanır gibi kendisine getirilen) o hayvanı, vücuduna sürterdi. Kadının (böyle vücudunu sürte sürte ezdiği) hayvan genellikle ölürdü.
Sonra kadın, (o çirkin yerden) dışarıya çıkardı. Bu defa kadının eline, bir (deve) tezeği verilirdi. Kadın, onu (fırlatıp) atardı. (Bu törenden) sonra artık kadın, istediği kokuyu (sürünür) ve diğer (şeyleri) yapardı' diye cevap verdi.
İmam Mâlik'e: "Tataddu bihi" ne demektir?' diye soruldu. İmam Malik:
Kadın, (kendisine getirilen) o hayvanı vücuduna sürterdi' demektir, diye cevap verdi. [771]
Konu ile ilgili bir rivayette, Zeyneb şöyle der:
Ümmü Habîbe'nin bir yakını ölmüştü. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, (içerisinde) "sufre" (denen sarı renkte) bir koku istedi. Sonra da onu kollarına sürdü. [772] Sonra da;
Ben, bunu ancak, Resulullah (s.a.v)'i:
Allah'a ve alı i ret gününe iman eden bir kadının, (kocasından başka bir ölü için) üç (gün ve üç gece)den fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kadının, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutması müstesna! [773] derken işittiğim için yapıyorum' dedi,
Zeyneb, bu hadisi; annesi ile Peygamber (s.a.v)'in hanımı Zeyneb'den yada Peygamber (s.a.v)'in hanımlanndan birinden naklen rivayet etmiştir.[774]
Bu hadisfin bu şekildeki memin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmiştir.
Yine Buhârî ile Müslim, bu hadisi, Humeyd b. Nâfi'den, o da Zeyneb yoluyla Zeyneb'in annesi Ümmü Seleme'den naklen şöyle rivayet ermiştir:
Bir kadının kocası ölmüştü. (Kadının yakınları,) bu kadının gözlerinin (ağrımasından) endişe ettiler. Resulullah (s.a.v)'e gelip kadının gözlerine sürme çekme hususunda ondan izin istediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Gözüne sürme çekme! Sizden birisi, (cahiliye döneminde, kocası Öldüğünde) en kötü elbiseler içerisinde yada evinin en kötü yerinde (bir yıl) beklerdi. Bir yıl dolup (oradan) bir köpek geçtiğinde (bir hayvan) tezeği at (m ak suretiyle iddet döneminden çık)ardı. Dört ay on gün geçinceye kadar (sakın gözüne sürme çekmesin) buyurdu.[775]
Buhârî, bu hadise şu ilaveyi yapmıştır:
Humeyd der ki: Zeyneb bint. Ümmü Seleme'nin, Ümmü Habîbe'den naklen şöyle haber verdiğini işittim:
Allah'a ve ahiret gününe iman eden Müslüman bîr kadının, (kocasından başka bir ölü için) üç gün (ve üç gece)den fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kadının, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutması müstesna! [776]
Yine Buhârî ile Müslim'in bir rivayetinde, Zeyneb şöyle der:
Ümmü Habîbe, babasının ölüm haberi gelince, (yas tutmasının üçüncü gününde) bir koku istedi. Bu kokuyu, kollarına sürdü. Sonra da:
Benim güzel (koku sürünmeye) ihtiyacım yok. Fakat ben, Resulullah (s.a.v)'i:
Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, (kocasından başka) bir ölü için üç (gün ve üç gece) den fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kadının, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutması müstesna!1 derken işittim. [777]
Yine Buhârî ile Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Şam'dan Ebu Süfyân'ın ölüm haberi Medine'ye geldiğinin üçüncü günü (Ebu Süfyân'ın kızı olan) Ümmü Habîbe sufre" (denen san renkte bir koku) istedi. Bu kokuyu, yanaklarına ve kollarına sürdü. Sonra da:
Doğrusu ben, bu kokuyu (sürünmeye) muhtaç değilim. Fakat ben, Peygamber (s.a.v)'i:
Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, (kocasından başka) bir ölü için üç (gün ve üç gece)den fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kadının, kocasının Ölümü üzerine dört ay on gün yas tutması müstesna!' derken işittim. [778]
Tirmizî ise, ilk (baştaki) rivayeti; yılın sonunda" ifadesine kadar nakletmiş, fakat Humeyd'in "(Deve) tezeğini atma" ile ilgili Zeyneb'e sorduğu soruya yer vermemiştir. [779]
Nesâî ise sadece Ümmü Habîbe hadisi ile Ümmü Seleme hadisini [780] rivayet etmiş, fakat konu ile ilgili olaya yer vermemiştir.
Yine Nesâî, Buhârî ile Müslim'in Ümmü Seleme'den naklettikleri rivayeti de nakletmiştir. [781]
Yine Nesâî'nİn konu ile ilgili bir başka rivayeti şu şekildedir:
Bir kadın, kocasının ölümü üzerine ölüm iddeti esnasında sürme çekip çekemeyeceğini, Ümmü Seleme ile Ümmü Habîbe'ye sormuştu. Bunun üzerine (Ümmü Seleme yada Ümmü Habîbe):
Peygamber (s.a.v)'e bir kadın gelip bu hususu ona sormuştu. Peygamber fs.a.v):
Sizden birisi, cahiliye döneminde, kocası öldüğünde bir yıl (evinde) kalır, sonra arkasına (deve) tezeğini arkasına doğru atıp (böylece) yastan çıkardı. (Artık kadın için) iddet süresi, sadece dört ay on gündür. (İddet) süresi geçinceye kadar (sakın gözüne sürme çekmesin)!1 buyurdu. [782]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili Ümmü Seleme'den naklen yaptığı bir diğer rivayeti ise şu şekildedir:
Kureyş'ten bir kadın, Resulullah (s.a.v)'e gelip ona:
Ey Allah'ın resulü! Kızımın gözü ağrıyor. (Gözüne) sürme çekebilir miyim?' dedi. Çünkü kızının kocası ölmüştü. Resulullah (s.a.v):
(Ölüm iddeti olarak,) dört ay on gün bekleyecek!' buyurdu. Daha sonra kadın:
Gözlerinin bozulmasından korkuyorum' dedi. Resulullah (s.a.v):
Hayır! Dört ay on gün (bekledikten sonra sürme çekebilir). Çünkü sizden birisi, cahiliye döneminde, kocasının (ölümü üzerine) bir yıl yas tutardı. Bir yılın sonunda (deve) tezeğini (arkasına doğru) atıp (böylece) yastan çıkardı. [783]
Yine Nesâî'nin, Ümmü Seleme'den, buna benzer başka kısa rivayetleri de nakletmiştir.[784]

4. Kocası Ölen Ve Hamile Olan Kadının İddetî

178. Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Buharı, bu hadisi, Zeyneb bint. Ebi Seleme yoluyla Peygamber (s.a.v)'in hanım olan annesi Ümmü Seleme'den [785] (şu şekilde) nakletmiştir:
"Eşlem kabilesinden Sübey'a adından bir kadın, (Mekke'den hicret etmesinin ardından Mekke'de ölen) kocası (Sa'd ibn Havle) nin nikahı altında idi. Kocası öldüğü zaman, kadın gebe idi. (Kadın çocuğunu doğurunca,) Ebu's-Senâbil ibn Ba'kek (adından birisi) bu kadınla evlenmek istedi. Kadın, bu adamla nikahlanmayı kabul etmedi. Ebıı's-Senâbîl, (kadının, başka isteyenleri için) süslendiğini görünce, (kadına):
Vallahi, sen, iki müddetin sonuncu (zun) olanını iddet beklemedikçe, o kimseyle evlenmen uygun olmaz' dedi.
Kadın, (çocuğu doğurmasının ardından) on geceye yakın (daha iddet) bekledi. Sonra Peygamber (s.a.v)'e gelip (artık evlenip evlenemeyeceğini) sordu. Peygamber (s.a.v), ona:
(Çocuğu doğurman sebebiyle artık bir başkasıyla) evlenebilirsin' buyurdu. [786]
Müslim ise bu hadisi, Süleyman ibn Yesâr yoluyla şöyle rivayet etmiştir:
Ebu Seleme ibn Abdurrahman ile Abdullah ibn Abbâs, Ebu Hureyre'nin yanında bir araya gelip, kocasının ölümünden birkaç gün sonra nifas gören kadının (iddetinin ne zaman bittiği hususunda) müzakere ediyorlardı.[787]
Abdullah ibn Abbâs: 'Bu kadının iddeti, iki müddetinin uzun olanıdır [788] dedi.
Ebu Seleme ise: '(Çocuğu doğurmakla) kadın(ın bir başkasıyla evlenmesi) helal olmuştur [789] dedi.

Derken bu konuda tartışmaya başladılar.
(Hadisin ravisi) der ki: Bunun üzerine Ebu Hureyre, Ebu Seleme'yi kast ederek: 'Ben, (bu meselede) kardeşim oğlu ile aynı (görüşte)yim' dedi. Daha sonra Abdullah ibn Abbâs'ın azadlısı Küreyb'i, bu meseleyi sorması için Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Küreyb, (Ümmü Seleme'nin yanına gidip bu meselenin hükmünü sordu, sonrada geri dönüp) geldi. Onlara, Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini haber verdi:
Sübey'a el-Eslemî, [790] kocasının ölümünden [791] birkaç gün sonra nifas gördü. Bunu, Resulullah (s.a.v)'e bildirdi. Resulullah (s.a.v)'de, ona, evlenmesini [792] emretti. [793]
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Abdullah ibn Abbâs ile Ebu Hureyre'ye, kocası ölen hamile kadının iddeti soruldu.
Abdullah ibn Abbâs: '(Kadın,) iki müddeti (ölüm iddeti ile hamilelik iddeti)nin uzun olanı kadar (iddet bekler)' dedi.
Ebu Hureyre: 'Çocuğunu doğurunca, (iddet biter. Başka bir erkekle evlenmesi) helal olur' dedi.
Bunun üzerine Ebu Seleme ibn Abdurrahman, Peygamber (s.a.v)'in hanımı Ümmü Seleme'nin yanına gidip bu meseleyi ona sordu. Ümmü Seleme:
Sübey'a el-Eslemî, kocası öldükten on beş gün sonra (çocuğunu) doğurdu. Onunla, biri genç ve diğeri de yaşlı iki kişi evlenmek istedi. Kadının gönlü, gence meyletti. Yaşlı:
Daha (iddetin) bitmedi' dedi.
Kadının ailesi, seyahatte idi. (Kadının ailesi seyahattan) dönünce, yaşlı adam, (diğerinden önce davranarak) kadını kendisine vermelerini onlardan rica etti. Bunun üzerine kadın, Resulullah (s.a.v)'e gel(ip durumu ona bil-dir)di. Resulullah (s.a.v), ona:
(İddetin bitti. Artık bir başkasıyla evlenmen) helal oldu. İstediğin kimseyle evlen1 buyurdu."
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise, Müslim'in rivayetine benzer olup rivayetin içerisinde Sübey'a el-Eslemî, kocasının ölümünden kısa bir müddet sonra (çocuğunu) doğurdu" ifadesi yer almaktadır.[794]
Nesâî ise, bu hadisi, Müslim ile Buhârî'nin rivayetine (benzer bir şekilde) rivayet edip rivayetin içerisinde, a£J Yirmi güne yakın (bekledi)" ifadesi yer almaktadır. [795]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Ebu Seleme şöyle der:
Ebu Hureyre ile Abdullah ibn Abbâs, (hamile iken) kocası ölen kadının, çocuk doğurduktan sonra hemen evlenip evlenemeyeceği hususunda ihtilafa düştüler.
Ebu Hureyre: 'Evlenir' dedi.
Abdullah ibn Abbâs: '(Ayette belirtilen) iki iddeti (ölüm iddeti ile hamilelik iddetini)n uzun olanı kadar (iddet bekler)' dedi.
Bunun üzerine Ümmü Seleme'ye haber gönder(ip bu meseleyi ona sor)dular. Ümmü Seleme şöyle dedi:
Sübey'a'nın kocası ölmüştü. Sübey'a, kocasının ölümünden yarım ay (-on beş gün) sonra (çocuğunu) doğurdu. Bunun üzerine Sübey'a ile iki kişi evlenmek istedi. O da, onlardan bir tanesini kendisine seçti. (Diğer adam ve kadının yakınları), kadının (ellerinden) gitmesinden endişe ederek:
Doğrusu sen helal olmazsın (=evlenemezsin)' dediler. Sübey'a derki:
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'e gittim (Durumu ona anlattım.) Resulullah (s.a.v):
(Çocuğu doğurman sebebiyle bir başkasıyla evlenmen artık) helal oldu. İstediğinle evlen buyurdu. [796]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Ebu Seleme şöyle der:
Abdullah ibn Abbâs'a, kocasının ölümünden yirmi gün sonra çocuk doğuran bir kadın hakkında:
(Bu kadının hemen) evlenmesi doğru olur mu?' diye soruldu. Abdullah ibn Abbâs:
Hayır, iki iddetin (ölüm iddeti ile hamilelik îddetinîn) uzun olanı kadar (iddet bekler)' dedi.
Ebu Seleme der ki:
Ben, Yüce Allah, "Hamile kadınların iddetleri, doğurmalanyla biter [797] buyuruyor' dedim. Abdullah ibn Abbâs:
O, boşanma sonucu olan ayrılmalar için geçerlidir' dedi. Ebu Hureyre'de, Ebu Seleme'yi kast ederek:
Ben de, kardeşim oğlu ile aynı (görüşte) yi m1 dedi.
Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs, kölesi Kureyb'i gönderip ona:
Ümmü Seleme'ye git! Ona; acaba böyle bir şey, Resulullah (s.a.v)'in sünnetinde var mı?' diye sor' dedi.
Kureyb, (Ümmü Seleme'nin yanına gidip bu meselenin hükmünü sordu, sonrada geri dönüp) geldi.
Kureyb der ki: Ümmü Seleme:
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Ebu Seleme şöyle
Ebu Hureyre ile Abdullah ibn Abbâs, (hamile iken) kocası ölen kadının, çocuk doğurduktan sonra hemen evlenip evlenemeyeceği hususunda ihtilafa düştüler.
Ebu Hureyre: 'Evlenir' dedi.
Abdullah ibn Abbâs: '(Ayette belirtilen) iki iddeti (ölüm iddeti ile hamilelik iddetini)n uzun olanı kadar (iddet bekler)' dedi.
Bunun üzerine Ümmü Seleme'ye haber gönder(ip bu meseleyi ona sor)dular. Ümmü Seleme şöyle dedi:
Sübey'a'nın kocası ölmüştü. Sübey'a, kocasının ölümünden yarım ay (on beş gün) sonra (çocuğunu) doğurdu. Bunun üzerine Sübey'a ile iki kişi evlenmek istedi. 0 da, onlardan bir tanesini kendisine seçti. (Diğer adam ve kadının yakınları), kadının (ellerinden) gitmesinden endişe ederek:
Doğrusu sen helal olmazsın (evlenemezsin)' dediler. Sübey'a derki:
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'e gittim (Durumu ona anlattım.) Resulullah (s.a.v):
(Çocuğu doğurman sebebiyle bir başkasıyla evlenmen artık) helal oldu. İstediğinle evlen' buyurdu.
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Ebu Seleme şöyle der:
Evet! Sübey'a el-Eslemî, kocasının Ölümünden yirmi 9ün sonra (çocuğunu) doğurdu. Resulullah (s.a.v), ona evlenmesini emretti. Sübey'a ile evlenmek isteyenler arasında Ebu's-Senâbil'de vardı' dedi.[798]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Ebu Hureyre, Abdullah ibn Abbâs ile Ebu Seleme ibn Abdurrahman, kocası öldüğünde, çocuğunu doğuran bir kadının iddet müddeti konusunda müzakerede bulunuyorlardı. Abdullah ibn Abbâs:
İki iddetin uzun olanı kadar (iddet bekler)1 dedi. Ebu Seleme:
Hayır! Çocuğunu doğurduğunda, (bir başkasıyla) evlenmesi helaldir1 dedi. Ebu Hureyre, (Ebu Seleme'yi kastederek):
Ben de, kardeşim oğlu ile aynı (görüşte)yim' dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'in hanımı Ümmü Seleme'ye (bir adam) gönderfip ona bu meseleyi sord)ular. Ümmü Seleme:
Sübey'a el-Eslemî, kocasının ölümünden kısa bir müddet sonra (çocuğunu) doğurdu. Resulullah (s.a.v)'e, (hemen evlenip evi en enleyeceğinin) fetvasını sordu. Resulullah (s.a.v)'de, ona, evlenmesini emretti'dedi. [799]
Yine Nesâî'nin kısa bir şekilde naklettiği bir rivayette, Ümmü Seleme şöyle der:
Sübey'a, kocasının ölümünden birkaç gün sonra (çocuğunu) doğurdu. Resulullah (s.a.v), ona, evlenmesini emretti. [800]

5. Üç Talakla Boşanan Bir Kadının, Başka Bir Kocayla Evlenmedikçe Ve (Yeni) Kocası Onunla Cinsel İlişkide Bulunmadıkça, Boşayan Kocasına Helal Olmaması

179. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Adamın biri, hanımını, üç talakla boşamıştı. Kadın da, (bir başkasıyla) evlendi. (Daha sonra) adam, bu kadını (cinsel ilişkide bulunmadan geri) boşadı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v)'e; eski eşinin, bu kadınla tekrar evlenip evlenemeyeceği soruldu. Peygamber (s.a.v):
Hayır! İkinci kocası onun balçığından, birincinin tattığı gibi tat-madıkça onunla evlen em ez buyurdu.[801] (Birinci rivayet)
Yine konu ile ilgili bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Bir adam, hanımını, (üç talakla) boşamıştı. Kadın da, bir başka erkekle evlendi. (İkinci kocası,) kadını (cinsel ilişkide bulunmadan geri) boşadı. (Çünkü ikinci kocanın erkeklik aleti, elbisenin) saçağı gibi sarkık idi. Bu nedenle de arzu etmekte olduğu cinsel ilişkiden hiçbir şey elde edemedi. Çok geçmeden kadını boşadı. Bunun üzerine kadın, Peygamber (s.a.v)'e gelip:
Ey Allah'ın resulü! Birinci kocam, beni (üç talakla) boşadı. Ben de, bir başka erkekle evlendim. (Bu ikinci kocam,) benimle gerdeğe girdi. Onun

(erkeklik aleti,) ancak (elbisenin) saçağı gibi sarkık idi. Dolayısıyla da bana ancak bir defa yaklaşabildi. Fakat benden hiçbir şey elde edemedi. Şimdi ben, ilk kocama helal olur muyum?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
İkinci kocan, senin balçığından, birincinin tattığı gibi tatmadık-ça, sen birinci kocana helal olmazsın' diye cevap verdi. [802] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Rifâa el-Kurazî'nin hanımı, Resulullah (s.a.v)'e gelip:
Ben, Rifâa'nın (nikahı) altında idim. Beni (üç talakla) boşadı. Boşamayı da, (geri dönülmeyecek şekilde kesin) yaptı. Ben de, Abdur-rahman ibnü'z-Zübeyr ile evlendim. (Fakat) onun (erkeklik aleti,) elbisenin saçağı gibi gevşek idi' dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) gülümseyerek:
Rifâa'ya geri dönmek mi istiyorsun? Hayır, sen ikinci kocanın balçığını ve o da senin balçığını tatmadıkça, (ilk kocana) geri dönemezsin1 buyurdu. [803] (Üçüncü rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayette ise, şu ilave yer almaktadır:
Ebu Bekr, (o sırada) Resulullah (s.a.v)'in yanında oturuyordu. Hâlid b. Saîd ibnü'I-As ise, (içeriye girmek için) kapıda kendisine izin verilmesini bekliyordu. (Hâlid, kadının, kocasını küçük düşürücü açık ifadelerini işitince,) Ebu Bekr'e:
Ey Ebu Bekr! Bu kadının, Resulullah (s.a.v)'in yanında apaçık bir şekilde (neler konuştuğunu) işitmiyor musun?' dedi. [804]
Yine bununla ilgili diğer bir rivayet ise şu şekikdedir:
(Halid, Ebu Bekr'e:) 'Bu kadının, Resulullah (s.a.v)'in yanında apaçik bir şekilde konuşmaktan (niye) men etmiyorsun?' (dedi).
Resulullah (s.a.v) ise, gülümse metken [805] başka bir şey yapmadı. [806]
Yine bu rivayetin içerisinde şu ifade de yer almaktadır:
(Kadın:) Ey Allah'ın resulü! (Abdurrahman'ın erkeklik aleti,) ancak (elbise) saçağı sarkık idi' (dedi).
Kadın, üstündeki elbiseden sarkan bir püskülü (elinde tutarak) sarkıklığı (Resulullah'a) gösterdi. [807]
Bir rivayette ise, Rifâa, o kadını, üç talakın sonuna kadar boşadı" ifadesi yer almaktadır. [808]
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Ebu Dâvud ile Nesâî'de, ilk (baştaki) rivayeti nakletmiştir. [809]
Tirmizî ile Nesâî ise, (bu hadisin) üçüncü rivayetini "(İkinci kocan,) senin balcağızından tutmadıkça" ifadesine kadar nakletmiştir. [810]
Yine Nesâî, üçüncü rivayetin tamamını da nakletmiştir. [811]

---

[1] Cuma Namazı: Cuma İslam dininde çok önemli kabul edilen haftalık toplu ibadet günüdür. Cuma gününün önemine ve haftalık toplu ibadet günü seçilmesinin anlamına ilişkin olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'den bir çok hadis rivayet edilmektedir. Cuma günü için Perşembe günü aksamından başlamak üzere maddi ve manevi temizliğe her zamnakinden daha fazia önem vermek gerekir. Bunların başında boy abdesti almak geiir ki, Cuma günü boy abdesti almak, alimlerin çoğuna göre sünnet, bazılarına göre farzdır. Mümin, böyle değerli ve önemli bir günün manevi havasına girmeli, dua ve tevbesini bu günde saklı olup duâ ve tevbelerin kabul edileceği vakit olduğu bildirilen "icabet saati"ne denk düşürmeye çalışmalı, ayrıca Kur'an okumalı, tezekkür ve tefekkür etmeli, Resulullah'a salât ve selam getirmeli, samimi bir kalp ile yüce Allah'a duâ ve istiğfarda bulunmalıdır.
Cuma namazı, farzı ayndır. Farz olduğu; kitap, sünnet ve İcma ile sabittir. Ayrıca gerek Cuma namazının fazileti, gerekse kuvvetli bir farz olduğu ve bu namazı özürsüz olaraka terk etmenin büyük günah sayıldığı konusunda sahih hadisler bulunmaktadır. Hz. Peygamberin, Cuma namazını, ilk defa hicret esnasında, Medine yakınlarındaki Ranuna vadisinde Salim b. Avf kabilesini ziyaretleri sırasında oradaki namazgahta kıldırmış olduğu, alimîerce kabul edilmektedir. Öte yandan kaynaklarda, daha hicretten önce Es'ad b. Zürare'nin Medine'de Cuma namazı kıldırdığı kaydedilmektedir. Bu durum karşısında Cuma namazının ne zaman farz kılındığı hususunda iki farklı rivayet ve görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisine göre, Cuma namazı, Mekke'de farz kılınmış olmakla birlikte müşriklerin baskıları yüzünden orada kılmamam ıştır. Diğer rivayete göre ise Cuma namazı, hicret esnasında farz kılınmış olup ilk cumayı, Hz. Peygamber, Ranuna vadisinde kildırmışhr. Bu rivayeti benimseyenlere göre, Es'ad b. Zürare'nin Cuma namazını kıldırma uygulaması, farz değil, nafile hükmü kapsamındadır, (ç)
[2] Cumhur, burada geçen "saat" kelimelerini, "zaman" manasında yorumlamışlardır. Ancak bu saatlerin ne zamandan itibaren başlayacağı hususunda görüş ayrılıkları vardır. Râfifye göre, burada geçen "saat" kelimesinden maksat; gece ve gündüzün zaman dilimleri olan saatler değil, dereceleri tertibe koymak ue Önce gelenlerin, sonra gelenlerden daha çok fazilete nail olduklarını bildirmektedir, (ç)
[3] Buhârî, Cum'a 4, 12; Müslim, Cum'a 10 (850), 24-25 (850); Ebu Dâvud, Taharet 128 (351); Tirmizî, Cum'a 6 (499); Nesâî, Cum'a 13, 14; İbn Mâce, İkâme 82 (1092); Ahmed b. Hanbel, 2/460
[4] Buhârî, Cum'a 31, Bed'ü'l-halk 6
[5] Buhârî, Cum'a 31; Müslim, Cum'a 24 (850)
[6] Müslim, Cum'a 25 (850)
[7] Nesâî, İmame 59
[8] Nesâî, Cum'a 13
[9] Bu hadisin rivayetleri arasında ufak-tefek bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bununla birlikte hepsinin ittifak ettiği manaya göre; cumaya gelenlerin alacakları sevaplar, geliş sırasına göre farklıdır. Hatip minbere çıkınca, melekler, bu yazma işini bırakıp okunacak hutbeyi dinlemek üzere minberin yanına gelirler. Artık bu vakitten sonra gelenler, söz konusu olan sevaplardan faydalanamazlar. Sadece Cuma namazına ait sevaplara nail olurlar.
Camiye erken gelenlere verilen sevapların farklı oluşu, gelenlerin; namaz kılmak, Kur'an okumak, teşbih çekmek gibi ibadetleri daha çok yapacakları içindir, (ç)
[10] Nesâî, Cum'a 13
[11] Nesâî, Cum'a 13
[12] Buhârî, Cum'a 32, 33; Müslim, Cum'a 54-59 (875); Ebu Dâvud, Salât 229-231 (1115, 1116. 1117}; Tirmizî, Cum'a 15 (510); Nesâî, Cum'a 21, 27; İbn Mâce, İkâme 87 (1112, 1114); Ahmed b. Hanbel, 3/369, 380
[13] Buhârî, Cum'a 32; Müslim, Cum'a 54 (875)
[14] Bu hadis; imam hutbe okurken camiye gelen bir kimsenin iki rekat tahiyyerü'l-mescid (=mescidi selamlama) namazı kılması; Şâfıîferde göre müstehab, Hanefilerde ise esah olan görüşe göre tahrimen mekruhtur.
Hanelilerin bu konudaki delilleri şu şekildedir:-
1. Süleyk'in camiye gelmesi, Hz. Peygamber (s.a.u)'in hutbeye başiamasından öncedir. Çünkü Nesâî, Süleyk Hadisi için özel bir bab açmış ve bu babı, "Hutbeden önce namaz" diye isimlendirmiştir. Sonra da Ebu Zübeyr yoluyla Câbir'den şu hadisi nakletmiştir: "Resulullah (s.a.v) Süleyk el-Gatafânî çıka gelmişti. Süleyk, (hiçbir) namaz kılmadan (yere) oturdu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), (ona):
İki rekat namaz kıldın mı?1 diye sordu. Süleyk:
Hayır!' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Kalk, iki rekat namaz kıl1 buyurdu."
Yine bu hadisi, Müslim'de, Cum'a 58 (875)'da rivayet etmiştir.
2. Süleyk mescide geldiğinde üstü başı yırtıktı. Resulullah (s.a.v}, onun bu hafini görsünler de yardım etsinler diye cemaate göstermek İçin onun namaz kılmasını emretmişti. Dolayısıyla bu olay, genel bir durum olmayıp özel bir durumdur.
3. Bu olay, namazda konuşmanın caiz olması nesh edilmeden Önce meydana gelmiştir. Namazda konuşma nesh edilince, hutbe esnasında konuşma da nesh edilmiştir. Çünkü hutbe, Cuma namazının yarısı yada şartıdır.
Tahavî (ö. 321/933) der ki: Cuma günü imam hutbe okurken yanmdakine "sus" diyen kimsenin boş laf ettiğine dair Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır. İnsanın, yanındakine "sus" demesi, boş laf olunca, imamın cemaate, "kalk, namaz kıl" demesi de aynı şekilde boş laf olur. Bu da gösteriyor ki, Resulullah (s.a.v)'in, Süleyk'e: "Namaz kıl" buyurduğu olay, hutbe anında konuşma yasaklanmadan önce olmuştur. 0 zaman ki hüküm ile konuşmanın boş laf olduğu zamanki hüküm birbirine muhaliftir, (ç)
[15] MüsÜm, Cum'a 55 (875)
[16] Müslim, Cum'a 57 (875}
[17] Müslim, Cum'a 58 (875)
[18] Müslim, Cum'a 59 (875)
[19] Müslim, Cum'a 59 (875)
[20] Ebu Dâvud, Salât 229-231 (1117)
[21] Ebu Dâvud, Salât 229-231 (1115); Müslim, Cum'a 54-56 (875)
[22] Ebu Dâvud, Salât 229-231 (1116)
[23] Müslümanların, birisi Ramazân'dan sonra "Fıtr Bayramı" ve diğeri de Zİlhicce'nin 10. günü başlayan "Kurban Bayramı" olmak üzere iki bayramı vardır.

Bu bayramlarda kılman özel bir namaz vardır. Bu namazın meşruiyetinde bütün alimler grüş birliğine varmış olmakla birlikte, hükmünde ihtilaf etmişlerdir.
Bayram namazları; Hanbeliiere göre farz-ı kifaye, Hanefilere göre vacip, diğer alimlere göre ise sünnettir.
Vacib oluşuna kail olan Hanefilere göre; kendisine Cuma namazı olanlara bayram namazı vaciptir. Eda yönünden Cuma ve Bayram namazları arasında bir benerlik mevcuttur. Her ikisi de cemaatle kılınır. Her ikisi de ikişer rekattir ve hutbeleri vardır. Ancak cumanın hutbesi, Hanefilere göre vacip olup namazdan önce hutbe verilir. Bayram namazlarının hutbeleri ise, sünnet olup namazdan sonra hutbe okunur. Cuma namazından farklı olarak Bayram namazlarında "zaid tekbirler" vardır. Bu namazın kılmış şekli, ilmihal ve fıkıh kitaplarında mevcuttur, (ç)
[24] Buhârî, İydeyn 15, 20; Müslim, İydeyn 10-12 (890); Ebu Dâvud, Salât 238-241 (1136, 1137, 1138, 1139); TirmİzÎ, Cum'a 36 (539, 540); Nesâî, İydeyn 3, 4; İbn Mâce, İkâme 165 (1307, 1308); Ahmed b. Hanbei, 5/84, 85
[25] Buhârî, Salât 21
[26] Buhârî, Salât 2
[27] Buhârî, Salât 12
[28] Müslim, İydeyn 11 (890)
[29] Buhârî, İydeyn 20
[30] Müslim, İydeyn 12 (890)
[31] Seldiği halde henüz evlenmemiş kız manalarında kullanıldığı belirtilir, (ç)
[32] Perde ehli genç kızlar"dan maksat; evin bir köşesinde bakire kızlar için perdelerle ayrılmış bölüme denir, (ç)
[33] Konu ile ilgili tüm hadisler, genç-ihtiyar, evli-bekar, hayız ve temiz farkı gözetmeden bütün kadınların bayram namazına çıkmalarının meşru olduğunu göstermektedir. Ancak ha-yızıı olanlar, namaz kılmazlar. Yalnız bu cevazın, fitne korkusu olmaması şartıyla kayıtlı olması gerekir, (ç)
[34] Hayızlı kadınların, cemaate katılıp namaz dışındaki Duâ ve tekbir gibi ibadetlere katılmaları tavsiye edilmektedir. Ayrıca kadınların bayram namazlarına gitmelerinin meşru olduğu anlaşılmaktadır, (ç)
[35] Bu soruyu soran kadının, Ümmü Atiyye olduğu belirtilmektedir, (ç)
[36] Tirmızı>Cuma36(539)
[37] Ebu Dâvud'Salât 238-241 (1136}
[38] Ebu Dâvud'Salât 238-241 (1137}
[39] Ebu Dâvud'Salât 238-241 (1138}
[40] Ebu Dâvud, Salât238-241 (1139)
[41] NesâUydeyn 3
[42] Buhârî, İydeyn S, 16, 18; Müslim, 1-2 (884); Ebu Dâvud, Salât 247-250 (1159); Timıizî, Cum'a 35 (537); Nesâî, İydeyn 29; İbn Mâce, İkâme 155 (1273); Ahmed b. Hanbel, 1/280, 340, 355
[43] Buhârî, Ubâs 56
[44] Hadis, bayram namazından önce ve sonra sünnet bir namazın olmadığını gösterir. Yalnız alimler, bunda ittifak etmekle birlikte mutlak manada nafile kılmanın caiz olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir.
Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Mes'ud, Ömer, Ali, Abdullah ibn Ömer, CâbİR, Huzey-fe gibi sahabeler ve Mesrûk, Kasım, Salim, İmam Ahmed gibi alimlere göre ise; bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmanın mekruh olduğunu belirtmişlerdir. Irâkî (ö. 805/1402)'nin belirttiğine göre ise; Enes, Büreyde, Râfi' b. Hadîc, Sehl b. Sa'd gibi sahabeler ve ibrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, Hasen el-Basrî, Said ibnü'I-Müseyyeb gibi alimler, bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmanın caiz olduğu görüşündedirler.
Bazıları ise namazdan önce kılınan nafile ile sonra kılınanın arasını ayırmışlar; her birini ayrı ayrı hükümler altında ele almışlardır. Bu görüşte olanlar ise; İbnü'l-Münzîr, Mücahid, Sevrı gibi alimlerdir.
Basralılar ise fam aksine namazdan önce kılmanın caiz, sonra kılmanın İse caiz olmadığı görüşündedirler.
Hanefilere göre ise; musallada hem namazdan önce ve hem de sonra namaz kılmak mekruhtur. Evde İse, kılmakta bir beis yoktur. HanefİIer bu konuda, "Resulullah (s.a.v), bayram namazından önce bir şey kılmazdı. Evine döndüğü zaman ise iki rekat namaz kılardı" şeklinde Ebu Saîd el-Hudrîden gelen rivayete dayanmışlardır. Bu ihtilaflara sebep; Hz. Peygamber (s.a.v)'İn, "Biriniz mescide geldiği zaman iki rekat namaz kılsın" buyurmasına rağmen, kendisinin bayram namazına çıktığı zaman sadece İki rekat bayram namazı kılmakla yetinmesi, önce ve sonra buna bir şey ilave etmemesidir.
Ayrıca bayram namazının kendinden önce ve sonra nafile namaz kılmanın hükmü bakımından farz namazlara benzeyip benzememesi konusunda da tereddüt edilmiştir. Bayram namazını yukarıdaki manada sünnet namazlar gibi görüp "musallaya, mescid denilemez" diyenler, ne bayramdan önce ve ne de sonra nafile namaz kılmayı uygun görmemişlerdir. Bundan dolayı Mâliki mezhebinde bayramın camide kılınması halinde hükmün ne olacağında tereddüt edilmiştir.
İbn Rüşd (ö. 520/1126)'ün "Bidâyetü'l-Müctehid'deki ifadesine göre; musallaya, mescid adı verilir diyenler ve Resulullah (s.a.v)'in bayram güğnlerinde bayram namazından başka bir namaz kılmayışını ruhsat kabul edenler, bayramdan önce nafile namaz kumayı müstehab görmüşlerdir. Bayram namazını, farz namazlara benzetenler ise, hem bayramdan önce ve hem de bayramdan sonra nafile namaz kılmayı müstehab görmüşlerdir. Bazı alimler de, hayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmayı, mekruh ve müstehab değil de, mubah kabul etmişlerdir., (ç)
[45] Müslim, İydeyn 13 (884)
[46] Buhârî, İydeyn 8
[47] Tirmizî, Cum'a 35 (537); Nesâi, İydeyn 29
[48] Cenaze: Gömülmemiş ve gömülmeye hazırlanmış insan ölüsü. Ölüyü gömmek için yapılan tören ve işlemler.
İslâm bu tören ve işlemler ile ilgili olarak bazı emir ve nehiyler getirmiştir. Genellikle bunlar sünnet ile sabit olan ve Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından bizzat uygulanan ve bize kadar intikal eden hususlardır.
Ölüm, Allah'ın değişmez sünneti içerisinde doğal bir olaydır. İslam inancı bakımından ölüm, bir son olmayıp yeni bir hayatın başlangıcıdır. Mutlaka yaşanacak olan bu yeni hayat için insanın bu dünyada iken hazırlık yapması gerekir. Bunun için de, konu ile ilgili tavsiyeler dikkate alınıp onlara uygun davranışlar sergilenir. Bu emir ve tavsiyeler, bu geçici dünyanın en güze! şekilde yaşanmasını sağlamaya yeteceği gibi, gelecekteki hayat için de bir hazırlık teşkil edecek özelliktedir, (ç)
[49] Buhârî, Cenâiz 8, 12; Müslim. 36-43 (939); Ebu Dâvud, Cenâiz 28-29 (3142, 3143, 3144, 3145, 3146); Tirmizî, Cenâiz 15 (990); Nesâî, Cenâiz 28, 30, 31, 31, 32, 33, 34, 35, 36; İbn Mâce, Cenâiz 8 (1458, 1459); Ahmed b. Hanbel, 5/84, 6/407
[50] ResuluIIah (s.a.v)'in, cenazeyi; bir, üç, beş veya yedi defa, lüzum görüldüğü takdirde daha fazla yıkama emri, tek olmak kaydıyla yediden fazla yıkamanın müstehab olduğunu göstermektedir. Çünkü fazla yıkamak, daha fazla temizliğe sebep olur. (ç)
[51] Ölüye abdest aldırmanın hikmeti; onun Müslümanlığını bir defa daha ortaya koymak ve abdest organlarının ahirette daha çok parlamasını sağlamaktır, (ç)
[52] Buhârî, Cenâiz 9; Müslim, Cenâiz 39 (939)
[53] Ummü Atiyye, kadınların cenazelerini yıkamakla görevli bir kadındı. Ümmü Atiyye, Zey-neb'i yıkarken yanında Esma bint. Umeys ile Leylâ bint. Kanif vardı. B.k.z: Ebu Dâvud, Cenâiz (3157) (ç)
[54] Sidr: Arabistan kirazı denilen bir ağacın ismidir. îki çeşittir. Birinin yemişi, gayet güzeldir. ıo84 ^praâıVla ö[ü yıkanır. Sidr, ölünün kirini gidermek için sabun yerine kullanılırdı, (ç)
[55] Kafur: Cenazeyi yılarken suya katılan kokulu bir maddedir. Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkından yapılır, (ç)
[56] Resulullah (s.a.v)'in, sırtındaki elbisesini vererek kızının vücuduna sarılmasını emir buyurması; asar-ı şerifesi ile teberrük olunmak içindir. Bunu, bütün işler bittikten sonra vermesi, elbise cesetten cesede geçerken araya fasıla girmemesi içindir. B.k.z: Ahmed Davudoglu, bahih-ı Müslim Terceme ve Şerhi, 5/169-170 (ç)
[57] Buhârî, Cenâiz 15
[58] Buhârî, Cenâiz 12
[59] Buhârî, Cenâiz 16
[60] Müslim, Cenâiz 41 (939)
[61] Her ne kadar İbn Mâce'nin rivayetinde, vefatı söz konusu edilen; Resulullah (s.a.v)'in kızından maksadın, Ümmü Gülsüm olduğu ifade ediliyorsa da, bu rivayette açıkça belirtil' digi üzere, hicretin 8. yılında ölen, Zeyneb'tir. Yalnız bu iki rivayet arasında bir çelişki yoktur.
Çünkü Abdilberr (ö. 463/1071)'in açıkça bir şekilde ifade ettiği gibi, konu ile ilgili bu hadisleri rivayet eden Ümmü Atiyye, hem Zeyneb'in ve hem de Ümmü Gülsüm'ün cenazelerini yıkamış ve her ikisinin de cenazesini yıkarken Hz Peygamber (s.a.v) onun yanına gelmiş olabilir. Bu bakımdan İbn Mâce'nin rivayetinde anlatlan olay ile konumuzu teşkil eden olay, iki ayrı olaydır, (ç)
[62] Müslim, Cenâiz 40 (939)
[63] Tirmizî, Cenâiz 15 (990)

[64] Tirmizî, Cenâiz 15 (990)
[65] Tirmizî Cenâiz 15 (990)
[66] Ebu Dâvud, Cenâiz 28-29 (3143)
[67] Ebu Dâvud, Cenâiz 28-29 (3146)
[68] Nesâî, Cenâiz 32, 34
[69] Soruyu soran kişi, hadisin ravisi Hafsa'dır. Nesâî Cenâi 30
[70] Nesâî, Cenâiz 30
[71] Nesâî, Cenâiz 34
[72] Nesâî, Cenâiz 32
[73] Nesâî, Cenâiz 36
[74] Buhârî, İmân 35, Cenâiz 58, 59; Müslim, Cenâiz 52-57 (945); Ebu Dâvud, Cenâiz 40-41 (3168, 3169); Tirmizî, Cenâiz 49 (1040); Nesâî, Cenâiz 79; İbn Mâce, Cenâiz 34 (1539); Ahmed b. Hanbel, 2/401
[75] Buhârî, Cenâiz 57; Müslim, Cenâiz 52 (945)
[76] Bir müslümanın cenazesi, Allah katında çok muhteremdir. Vefat ettiği andan itibaren defnediiinceye kadar, cenazeye gerekli hizmetlerde bulunmak çok faziletlidir. Yüce Allah'ın, cenazeye hizmet edenlere bol sevap vaat etmesi, asında cenazeye olan falu ihsanının büyüklüğünü gösterir, (ç)
[77] Müslim, Cenâiz 52 (945)
[78] Kırat: Kelime olarak "denk"in yarısıdır. Burada "nasip" anlamında kullanılmıştır. Ölçü olarak kullanılan "Kıraf'ın, az ve küçük değil, Allah katında daha büyük bir mükafat olduğunu ifade etmek için "iki büyük dağ gibi" ve başka bir rivayette ise "Uhud dağ' gibi" ifadeler kullanılmıştır. Dolayısıyla burada verilecek mükafatın büyüklüğü anlatılmak İstenilmektedir, (ç)
[79] Müslim, Cenâiz 55 (945)
[80] Müslim, Cenâiz 52 (945)
[81] Müslim, Cenâiz 52 (945)
[82] Müslim, Cenâiz 52 (945)
[83] Müslim, Cenâiz 52 (945)
[84] BuhârÜmân35
[85] Müslim, Cenâiz 53 (945)
[86] Müslim, Cenâiz 53 (945)
[87] Ebu Dâvud, Cenâiz 40-41 (3169)
[88] Nesâî, Cenâi2 79
[89] Buhârî, Cenâiz 4, 55, 61; Müslim, Cenâiz 62-63 (951); Ebu Dâvud, Cenâiz 56-58 (3204); Timıizî, Cenâiz 37 (1022); Nesâî, Cenâiz 76; İbn Mâce, Cenâiz 33 (1534); Ah-med b. Hanbel, 2/290, 381, 399
[90] Buhârî, Cenâiz 65
[91] Buhârî, Cenâiz 61; Müslim, Cenâiz 63 (951); Nesâî, Cenâiz 27, 103
[92] Buhârî, Cenâiz 19, 24, 25, 94; Müslim, Cenâiz 45-47 (941); Ebu Dâvud, Cenâiz 29-30 (3151); Tirmizî, Cenâiz 20 (996); Nesâî, Cenâiz 39; İbn Mâce, Cenâiz 11 (1469); Ahmed b. Hanbei, 6/40, 93, 118, 132
[93] Buhârî, Cenâiz 19, 24, 25; Müslim, Cenâiz 45 (941)
[94] Müslim, Cenâiz 45 (941)
[95] Müslim, Cenâiz 45 (941)
[96] Sehûliyye": Yemen'de dokunan beyaz bez parçasına denir. Sehûl İse Yemen'de kumaş dokunan bir nahiyenin adıdır, (ç)
[97] Müslim, Cenâiz 47 (941)
[98] HiberaTİ: Pamuktan yada ketenden yapılmış çizgili Yemen kumaşlarına verilen bir isimdir. Müslim'de geçen rivayete göre; bu kumaş, Abdullah ibn Ebi Bekr'in kendisine kefen yapmak üzere aldığı bir kumaştır. Bu kumaş, ilk önce Hz. Peygamber (s.a.v)'in cesedinin üzerine örtülmüş, daha sonra bu kumaşın kefen olmaya müsait olmamasından dolayı vücudundan kaldırılmış ve vücudu, üç adet pamuklu Yemen kumaşı içerisine sarılmıştır, (ç)
[99] Hz. Peygamber (s.a.v)'in kefenin teşkil eden bez kumaşların sayısı ve özellikleri, çeşitli rivayetlerde farklı anlatılmıştır. Ancak bu rivayetlerin çoğunda fark sadece kelimelere aittir. Bir rivayette, kefenin; "Hibera" yada "Sehûliyye" denilen Yemen kumaşı olduğu belirtilirken, Ebu Davud'un bir rivayetinde bunun sadece bir Yemen kumaşı olduğu kaydedilirken, başka rivayette ise bunun Necrân kumaşı olduğu ve yine başka bir rivayette Resulullah (s.a.v)'in iki kumaştan meydana gelmiş bir elbise İçerisinde kefenlendiği de söylenmiştir.
Tirmizî, bu farklı rivayetler hakkında: "Peygamber (s.a.v)'in kefeni hakkında çeşitli rivayetler gelmiş ve Aişe'nin rivayet ettiği hadis bu konuda rivayet edişlen hadislerin en sahihidir" diyerek en başta mealini sunduğumuz hadisin bu konudaki hadislerin en sahihi olduğunu belirtmiştir.
ibn Sa'd (ö. 230/844)'m "Tabakâf'ında, Resulullah (s.a.v)'in kefenlendiği üç parça bezin adı; Lifâfe, İz'ar ve Ridâ olarak nakledilmiştir.
Cumhur, bu rivayeti; "ölünün kefenlendiği bezler içerisinde sarık ve kamîs, mutlak manada yoktur" şeklinde anlamaktadırlar.
İmam Mâlik, Ebu Hanîfe ve onlara tabi olan kimseler ise bu hadisi hüccet kabul ederek kefenlemede sarık ve kamîs kullanmanın müstehab olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar, hadisteki, "sarık ve kamîs yoktu" sözünü, Resulullah (s.a.v)'in kefenlendiği üç parça kumaş içerisinde "sarık ve kamîs (-gömlek) yoktu" şeklinde anlamaktadırlar. Ayrıca Hanefıler, bu konudaki delili; Ebu Dâvud, Cenâiz 29-30 (3153}'de Abdullah ibn Abbâs'tan naklen, "ResuluÎlah (s.a.v) vefat ederken üzerinde bulunan gömlekle kefenlendi" hadisi ile İbn Adiyy (ö. 365/975)'in "el-Kâmil" adii eserinde Cabir b. Semure'den aynı mealdeki hadistir.
Kamîs: Yakasız, yensiz, etrafı dikiş île bastırılmamış, göğüs tarafı açılmamış gömlek demektir, (ç)
[100] Buhârî, Libas 18; Müslim, Cenâiz 48 (942)
[101] Nesâî, Cenâiz 39
[102] Tirmizî, Cenâiz (996}
[103] Ebu Dâvud, Cenâiz 29-30 (3152); Nesâî, Cenâiz 39
[104] Hz. Peygamber (s.a.v), vefat edince, vücudunun, gözlerden korunması için üzeri "Hibera" denilen kumaşla örtülmüştü. Bu kumaşın sonradan üzerinden kaldırılmasının hikmeti; bu kumaşın, ona kefen yapmaya müsait olmayışıdır.
Hanefi alimlerinden Aynî (Ö. 855/1451)'ye göre; bu kumaş, Hz. Peygamber (s.a.v) yıkandıktan sonra vücudunu kurutmak için örtülmüştü. Hz. Peygamber (s.a.v)'in mübarek vücudu, kuruduktan sonra bu kumaş kaldırılmış ve üç beyaz kumaştan meydana gelen kefenine kondu.
[105] Ebu Dâvud, Cenâiz 29-30 (3149)
[106] Ebu Dâvud, Cenâiz 29-30 (3151)
[107] Buhârî, Cenâiz 18, 19; Müslim, Cenâiz 45, 46
[108] Nesâî, Cenâiz 39
[109] Buhârî, Cenâiz 33; Müslim, Cenâiz 25 (931); Ebu Dâvud, Cenâiz 24-25 (3122, 3129); Tirmizî, Cenâiz 25 (1004); Nesâî, Cenâiz 15; İbn Mâce, Cenâiz 54 (1595); Ahmed b. Hanbel, 6/138, 209
[110] Tirmizî, Cenâiz 25 (1004)
[111] Bu hadisin zahirine göre; ölü, aile halkının ve çevrede bulunan kimselerin ağlamasından dolayı azab görür. Sahabelerden, tabiundan ve etbau't-tabiinden bir grup bu görüştedir. Daha sonraki alimlerin büyük çoğunluğu, bu hadisin manasını tevil yoluna gitmişler. Fakat hadisin tevili konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Şâfiîlerden Müzeni {ö. 264/878), Nevevî (ö. 676/1277) ile Hanefilerden Ebu Leys es-Semerkandrye göre; sağlığında, ölünce kendisi İçin ağlanmasını vasiyet eden bir kimse, aile halkının ağlamasından dolayı azab görür. Fakat sağlığında böyle bir vasiyette bulunmayan kimseler, öldükten sonra yakınlarının ağlamasından dolayı azab görmezler. Nitekim "Hiçbir günahkar, başkasının günahını çekmez" (İsrâ: 17/15) ayeti de buna delalet etmektedir.
Davud ez-Zâhirî (ö. 270/884) ile bir grup alim, "ölü sağlığında aile halkını ölüye yüksek sesle ağlamaktan yasaklamayı ihmal etmediği için kendisi ölünce onların ağlamasından dolayı azab görür" demişlerdir.
Hafız İbn Hacer (ö._ 852/1447) bu görüşlerin arasını şöyle birleştirir: Bu mesele, şahısların durumuna göre değişir. Adeti ölüm karşısında feryadu figan etmek olan bir kimse, ölünce, yakınlarının ağlamaları için vasiyet etmişse, o kimse, yakınlarının bu ağıdından dolayı azab gördüğü gibi zalim olan bir kimse de yakınlarının dünyadaki bu çirkin amellerini saya saya ağlamalarından dolayı azab görür. Yine kendi ölümüne yakınlarının feryadu figan ederek ağlayacaklarını bilen bir kimse, eğer sağlığında onları bu konuda ikaz etmeyi ihmal ederek ve onların bu hareketinden hoşlanarak ölürse, onların ağıtlarından dolayı azab görür. Fakat onları ikaz etmeyi ihmal etmiş olmakla beraber sağlığında onların bu hareketinden hoşlanmamışsa, azab görme. Fakat İhmalinden dolayı azarlanır. Onların bu hallerinden hoşlanmayan bir kişi, sağlığında onları gerektirdiği şekilde ikaz ettiği halde, onlar, bunu yine de yüksek sesle ağlayacak olurlarsa, ölü, bunların, Alllah'ın razı olmadığı bir işi yapmalarını görmekten dolayı yine rahatsız olur."

Hz. Aişe, "Hiçbir günahkar, başkasının günahını çekmez" (İsrâ: 17/15) ayetini delil getirerek konumuzu teşkil eden Abdullah ibn Ömer hadisini reddetmiş, Abdullah ibn Ömer'in yanıldığını, hata ettiğini veya hadisin aslını unuttuğunu belirtmiş ve olayın asıl kaynağı ile ilgili olayı anlatmıştır. NitekimEbu Hureyre ile Şâfiîlerden bir topluluk bu görüşü benimsemiştir, (ç)

[112] İsrâ: 17/15

[113] Ebu Dâvud, Cenâiz 24-25 (3129); Nesâî, Cenâiz 15

[114] İnsan, nerede ve nasıl ölürse ölsün, kabre konduğu zaman ilk kapılacağı şey, sorguya çekilmesi ve bu sorgu işini de Münker ve Nekir adlı iki meleğin yapmasıdır. Dünyada mümin olarak yaşamış ve bu İmân üzere ölmüş olan kimselere, yüce Allah, meleklerin sorduğu soruların cevabını ilham eder ve gelen meleklerin heybetinden hiç korkmaksizın kolayca cevap verirler. O andan itibaren de nimet içinde kıyametin kopmasını ve ahiretteki makamlarına kavuşmayı arzuyla beklerler.

Küfür ve İsyan üzere ölmüş olan kimseler ise, sorgu meleklerinden ççok feci bir şekilde korkarlar ve sorular karşısında şaşırıp cevap veremezler. Azap içerisinde kıyametin kopmasını beklerler, fç)

[115] İbrahim: 14/27

[116] Buhârî, Cenâiz 87, Tefsiru Sure-i İbrahim 2; Müslim, Sıfatu'l-Cennet 73-74 (2871); Ebu Dâvud, Sünnet 23-24 (4750); Tirmizî, Tefsiru Sure-i İbrahim 14 (3119); Nesâî, Cenâiz 114; İbn Mâce, Zühd 32 (4269); Ahmed b. Hanbel, 4/295-296

[117] Buhârî, Tefsiru Sure-i İbrahim 2

[118] İbrahim: 14/27

[119] Müslim, Sifatu'I-Cennet 73 (2871)

[120] İbrahim: 14/27

[121] Kabir azabından ve nimetinden kasıt; ölümden sonra başlayıp Kıyamete kadar sürecek olan dönemdeki azab ve nimettir.

Aslında berzah hayatındaki azap, nimet ve sorgulamanın kabre izafe edilerek "kabir sorgulaması, azabı ve nimeti" denilmesi; tağlib yoluyla, yani ölenlerin çoğunun kabre konulması sebebiyledir. Yoksa bunların İlla da kabirde olacakları anlamında değildir. Öyle olsaydı, çeşitli sebeplerle kabre konmayanların kabirdeki azabtan kurtulmaları gerekirdi. Kabir azabının olacağını kabul edenler, sorgulama ve nimeti de kabul edip bu konuda şu ayetleri delil getirmişlerdir: Tevbe: 9/101, İbrahim: 14/27, Meryem: 19/15, Taha: 20/124, Secde: 32/21, Mümin: 40/11, 46, Tur: 52/47, Nuh: 71/25, Tekasür: 102/1-4. Bu ayetlerden bazıları, kabir azabına açıkça delalet etmekte, bazıları ise sadece işaret etmektedir. Kabir azabı, geçici ve devamlı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Kabir nimetinin varlığı ise, ayetler ve mana yönünden tevatür derecesine ulaşan hadislerle sabittir. Nimeti hak etmiş olanlar, normal yollarla kabre konulmamış olsalar bile, öldükten sonra mutlaka bu nimeti idrak edeceklerdir. Ölen kimsenin azap çekmesini iki şekilde açıklamak mümkündür:

1. Ruh açısından. Ölen kimselerin ruhları, kabirdeki sorgulamalarına göre gittikleri berzah hayatında, eğer dünyada günahkar kimselerden iseler orada mutsuz ve huzursuz bîr hayat sürdürmeleri, onlar İçin bir azap şeklidir. Çünkü Kıyamet kopuncaya kadar bu şekilde bir hayat geçirmeleri, manevi açıdan onları hüzünlendirir. Bu da onları mutsuz kılar.

2. Beden Açısından. Ölen kimsenin, kabirde; Yılan-çıyan ve haşerat tarafından ısırılması ve sokulması, cehennemlik olan kimseye sabah-akşam cehennemdeki yerinin gösterilmesi, bazı kötü kimselerin toprak tarafından kabul edilmeyip insanlara ibret olsun diye dışarı atılması gibi hususlar.

işte Hz. Peygamber (s.a.v), ümmetinin ve sahabilerinin bu tür kabir azablarına uğramaması İçin uyarıda bulunmuştur. Bunu, bazen kendi şahsında, bazen de direkt olarak ümmetine karşı ve bazen de hanımlarına karşı yapmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, kabir azabından Allah'a sığınması ve kabirde azabtan koruması için Allah'a duâ etmesi, duayla azabın hafifletileceğine yada tamamen kalkacağına delalet etmektedir, (ç)

[122] Hadisin metninde geçen "süratle götürün" emrinden maksat; hızlı hızlı yürümek değil, ölüye zarar vermeyecek, taşıyanları ve uğurlayanları zorluğa sokmayacak derecede mutedil bir yürüyüştür. Kİ bu şekildeki yürüme, müstehabtır.

Bazı alimlere göre, "Cenazeyi, (kabre) süratle götürün" İfadesinden maksat; kişinin öldüğü kesinlikle anlaşıldıktan sonra, hiç beklemeden ve vakit geçirmeden hemen tekfin ve teçhiz işlerine başlamak müstehabtır.

Önemli olan; ölünün, rahat ve huzurlu bir şekilde gömülmesidir. Çünkü ölünün cenaze namazını kılan, cenazenin arkasından giden ve Ölü mezara defnedilinceye kadar mezarın başında bekleyenler için "iki kırat mükafat" olduğu İle ilgili hadis, Ölünün dostları ve ailesinin, ölünün gömüldüğü sırasında hazır bulunmalarına işaret etmektedir. Dolayısıyla günümüzde uzak yerde oturan ölünün dostları ve ailesinin, cenazeye katılmasını bir müddet beklemek, hem ölüye ve hem de ölünün yakınlarına saygıyı gerektirir, (ç)

[123] Buhârî, Cenâiz 52; Mülim, Cenâiz 50-51 (944); Ebu Dâvud, Cenâiz 45-46 (3181); Tir-mizî, Cenâiz 30 (1015); Nesâî, Cenâiz 44; İbn Mâce, Cenâiz 15 (1477); Ahmed b. Han-bel, 2/280, 488, 240, 269

[124] Buhârî, Cenâiz 47, 48; Müslim, Cenâiz 73-75 (958); Ebu Dâvud, Cenâiz 42-43 (3172); Tirmizî, Cenâiz 51 (1042); Nesâî, Cenâiz 45; İbn Mâce, Cenâiz 35 (1542); Ahmed b. Hanbel, 3/445

[125] Bu hadiste; bir yerde otururken oradan bir cenazenin geçmekte olduğunu gören kimselerin, hemen ayağa kalkmaları ve cenaze yanlarından geçip gidinceye kadar yada onları geride bırakmadan önce omuzlardan indirilip yere konuncaya kadar ayakta durmaları emredilmektedir.

Yalnız bu ayağa kalkma eylemi, ölüyü tazim İçin değildir. Ölümün dehşetli ve korkunç bir olay olduğunu ortaya koymak içindir. Bu görüşte olanlar içerisinde; Hz. Ömer, Abdullah ibn Mes'ud, Ebu Musa el-Eş'ariMe bulunmaktadır. B.k.z: Buhari, Cenâiz 50; Müslim, Cenâiz 78; Ebu Dâvud, Cenâiz 42-43 (3174); Nesâî, Cenâiz 46; İbn Mâce, Cenâiz 35; Ahmed b. Hanbel, 2/287, 343,3/319,335,354

imam Mâlik, İmam Şafiî ile Ebu Hanîfe'ye göre; cenaz için ayağa kalkmak, İslam'ın ilk yıllarında meşru İken sonradan hükmü kaldırılmıştır. Delilleri ise; Müslim, Cenâiz 83; Ebu Dâvud, Cenâiz 42-43 (3175, 3176); Tirmizî, Cenâiz, 35, 51; Nesâî, Cenâiz 47; İbn Mâce, Cenâiz 35'dir. (ç)

[126] Bu sözle; cenazeyi taşıyan kimseler kast edilmiştir, (ç)

[127] Buhârî, Cenâiz 47; Müslim, Cenâiz 73 (958); Nesâî, Cenâiz 45

[128] Buhârî, Cenâiz 47, 48; Müslim, Cenâiz 74 (958); Nesâî, Cenâiz 45

[129] Ebu Dâvud, Cenâiz 42-43 (3172)

[130] Buhârî, Ezan 161, Cenâiz 5, 55, 56, 57, 60, 67; Müslim, Cenâiz 68-69 (954); Ebu Dâvud, Cenâiz 52-54 (3196); Tirmizî, Cenâiz 47 (1037); Nesâî, Cenâiz 94; İbn Mâce, Cenâiz 32 (1530); Ahmed b. Hanbel, 1/224, 283, 338

[131] Buhârî, Cenâiz 60

[132] Hadis, cenaze namazında bulunmayan bir kimsenin, cenazenin kabrine giderek kabrin üzerine namaz kılmasının caiz olduğunu ifade etmektedir. Yalnız bu müddetin, ne kadar devam ettiği meselesi, alimler arasında ihtilaflıdır.

Hanefilere göre; namazı kılınmadan defnedilen bir kimsenin, henüz cesedinin çürüyüp dağılmadığına zann-ı galib hasıl olursa, onun kabri üzerine namaz kılınır. Fakat cesedin çürüdüğüne kanaat getirilirse, kabri üzerine asla namaz kılınmaz.

Ayrıca kabir üzerine namaz kılmanın, Peygamber (s.a.u)'e ait özel bir durum olduğu ileri . sürülmüşse de, bu görüş, 'eğer bu, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sadece kendisine ait özel bir durum olsaydı sahabilerini kabir üzerine namaz kılmaktan yasaklardı' denilerek reddedilmiştir, (ç)

[133] Hadisin ravisi Abdullah ibn Abbâs, kendisinin de erkeklerin safları içinde cenaze namazı kıldığını bildirdiği ve o sırada kendisinin ergenlik çağına ulaşmamış bir çocuk olmasından, çocukların da cenaze namazını saflar arasına karışarak kıiabilecekleri anlatmaktadır, (ç)

[134] Buhârî, Cenâiz 56

[135] Kadı İyâz (Ö. 544/1149)'m ifadesine göre; sahabe-i kiram, cenaze namazında kaç tekbir alacağı konusunda ihtilafa düşmüş, "üç tekbirden dokuz tekbir"e kadar değişen sayılarda tekbir alınabileceğine dair çeşitli görüşler İleri sürmüşlerse de, ibn Abdilberr (ö. 463/-1071)'in de dediği gibi, sonradan dört tekbîr alınacağı konusunda icma meydana gelmiştir. Fıkıh alimleri, Bağdat, Basra, Küfe, Medine gibi meşhur kültür merkezlerindeki fetva ehli de bu konuda ittifak etmişlerdir. Çünkü bu konuda gelen sahih hadislerden elde edilen sonuç budur. Bununla birlikte bu görüşün dışında kalan aykırı görüşlere iltifat edilmemelidir, (ç)

[136] Müslim, Cenâiz 68 (954)

[137] Ebu Dâvud, Cenâiz 52-54 (3196)

[138] Tirmizî,Cenâiz47(1037)

[139] Nesâî, Cenâiz 94

[140] Nesâî, Cenâiz 94

[141] Hayz 29, Cenâiz 63, 64; Müslim, 45 (1035); Nesâî, iz 87-88 (964); Ebu Dâvud, Cenâiz51-53 *75; ibn Mâce' ^21 (1493);

[142] Hadisin metninde geçen i^»j "vesctahâ" kelimesinden maksat; bazılarına göre ölünün kalçalarıdır, bazılarına göre İse ölünün göğüs kısmıdır.

Hanefilere göre; vücudun ortası, "göğüs" kısmıdır. Baş ve ayaklar, vücuddan sayılmaz. Esas vücudu teşkil eden kısım, kasıklar ile boyun kökü arasında kain kısımdır. Bu kısmın ortası da, hiç kuşkusuz göğüstür.

Bu bakımdan hem vücudun her tarafının namazdan payını eşit olarak alması için, hem de ilim ile hikmet madeni olan kalbe yakın olmak için imam, cenaze namazını kılarken ölünün göğsü hizasında durur.

Her ne kadar Ebu Dâvud, Cenâiz 51-53 (3195); Tirmizî, Cenâiz 45; İbn Mâce, Cenâiz 21'de geçen Enes hadisinde; erkeğin namazını kıldırırken cenazenin baş tarafında, kadının cenazesini kıldırırken de kalçaları tarafında durduğu ifade ediliyorsa da, aslında bu farklılık, ravinin yanılmasından ibarettir.
Aslında Enes, her iki cenazede de ölünün göğsü hizasında durmuştur. Fakat erkeğin cenazseinde biraz baş tarafa doğru, kadının cenazesinde de biraz kaİça tarafına doğru meylettiği için, ravi, bu iki durumun birbirinden tamamen farklı olduğunu zannetmiş ve kendi kanaatini rivayet etmiştir. B.k.z: Kâsânî, Bedayiu's-Sanayi, 1/312 (ç)
[143] Tirmizî,Cenâiz45(1035)
[144] Ebu Dâvud, Cenâiz 51-53 (3195)
[145] Lohusa halinde İken ölen kadın, her ne kadar şehidse de, cenaze namazı kılınmadan kabre konulmaz. Cenaze namazı kılınmadan kabre konulup konulamayacağı konusunda ihtilaf söz konusu olan şehid, Allah yolunda ölen şehiddir. (ç)
[146] Müslim, Cenâiz 87 (964); Nesâî, Cenâiz 75
[147] Zekât", kelime olarak; artma, çoğalma, arıtma ve bereket anlamına gelmektedir. Terim olarak ise Allah'ın, belirli yerlere sarfedilmek üzere dinî açıdan zengin sayılan kişilerin mallarından belli bir payın alınması işlemini İfade eder.
Kur'an'da zekât kelimesi, iki yerde (Kehf: 18/81, Meryem: 19/13) sözlük anlamında; sekizi Mekke döneminde İnen surelerde olmak üzere otuz ayette ise terimsel anlamda kullanılmıştır. Bu ayetlerin yirmi yedisinde namazla birlikte zikredilmiştir. Bundan anlaşıldığına göre; İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren Müslümanlar zekât fikrine alıştırılmış, daha sonra da zengin olanların bu imkanını belli oranda fakirlerin ve toplumun ihtiyacı için harcaması gerektiği, bunun namaz ibadeti kadar önemli olduğu hususu vurgulanmıştır. Zekatın Medine döneminde farz kılındığı bilinmekle birlikte bunun hangi yılda gerçekleştiği tartışmalıdır. Bir tespite göre zekat, hicretin 2. yılında Ramazan orucundan önce, diğer bir tespite göre ise aynı yıl Ramazan orucundan sonra farz kılınmıştır. Zekât, servet biriktirip onu atıl hale getirmenin amansız düşmanıdır, Biriken servet, zekatın tarh edildiği birinci kalem matrahtır.
Zekat, sermayeyi yatırıma zorlar. Çünkü elde atıl tutulup yatırıma yönlendirilmeyen sermaye, yıldan yıla zekat Ödemeleri sebebiyle erimeye yüz tutar.
Sosyal dayanışma sisteminin temelini oluşturan zekatın, bir ibadet anlayışıyla ele alınması ve fakir, kimsesiz, muhtaç, yetim, yolda kalmış ve borçlu gibi yardıma muhtaç bütün sınıfları kağşayacak kadar geniş olması, İslam dininin toplumsal bütünleşme, kaynaşma ve dayanışmaya büyük bir önem atfettiğini gösterir.
Zekat teriminin taşıdığı artma ve üreme (=nema) dikkat çekicidir. Çünkü yoksul zümrelerin eline geçen para her şeyden Önce insan onurunu geliştirir, iş gücü kalitesini artırır, bunun yanında artan satın alma gücü sayesinde yükselen umumi, talep hacmi ekonomik hayata yansır, (ç)
[148] Buhârî, Zekât 70, 71; Müslim, Zekât 12-16 (984); Ebu Dâvud, Zekât 20 (1611, 1612, 1613, 1614, 1615); Tirmizî, Zekât 35 {676}; Nesâî, Zekât 30, 31, 32, 33, 34, 41; İbn Mâce, Zekât 21 (1826); Ahmedb. Hanbel, 2/114
[149] Müslümanlardan"-sözü; fıtır sadakası vermesi gereken kişinin, Müslüman olmasının şart olduğuna, dolayısıyla Müslüman olmayan kimseye gerekmediğine delalet etmektedir, (ç)
[150] Her hür veya köle" ifadesinin zahiri manasına göre her hür ve köleye kendi fıtır sadakasını vermesi gerekir. Fakat cumhur, bu hadisin; "Kölenin, fıtır sadakası hariç at ve kölede Zekât yoktur" (Müslim, Zekât 10) hadisi ile "Müslümana, kölesinden ve atından dolayı Zekât yoktur" {Buhârî, Zekât 45, 46; Müslim, Zekât 8, 9; Tirmizî, Zekât 8; Nesâî, Zekât 16, 17; İbn Mâce, Zekât 15; Dârimî, Zekât 10; Muvatta', Zekât 37; Ahmed b. Hanbel, 2/242, 249, 410, 420, 432, 454, 469, 477} şeklinde Ebu Hureyre'den gelen hadis tarafından kayıt altına alındığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla da kölenin fıtır sadakasının bizzat köleye değil de, efendisine ait olduğunu belirtmiştir, (ç)
[151] Kadın yada erkek" ifadesinin zahiri anlamına göre; erkeğe fıtır sadakası gerektiği gibi kadının da evli olsa bile fıtır sadakasını kendi malından vermesi gerektiği ifade edilmektedir. Ebu Hanîfe ve akadaşian bu görüştedir, (ç)
[152] Buhârî, Zekât 71; Müslim, Zekât 12 (984)
[153] Daha sonra" İfadesi ile; "halkın arpa, hurma ve kuru üzüm vermelerinden sonra" manası kast edilmektedir, (ç)
[154] Buhârî, Zekât 77; Müslim, Zekât 14 (984}
[155] Buhârî, Zekât 77
[156] Sadaka: İnsanın başkasına, sevap gayesiyle Allah rızası için verdiği şeydir.
Fıtır sadakası: Ramazân bayramına kavuşan ve temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların kendileri ve velayetleri altındaki kişiler için yerine getirmekle yükümlü oldukları malî bir ibadettir.
Fıtır sadakasına, "baş zekâtı" ve "beden zekâtı" denilmesinin sebebi; fitrenin, şahsa bağlı, şahıs başına konulmuş bir malî yükümlülük olması özelliğine dayanmaktadır. Fıtır sadakası, Ramazân orucunun farz olduğu hicri 2. yılın Şaban ayında, zekâttan önce farz kılınmıştır. Dinî bir yükümlülük oluşunun dayanağı, hadislerdir. Bu hadisler, aynı zamanda Hz. Peygamber {s.a.v) dönemindeki fıtır sadakası uygulamalarını da göstermektedir, (ç)
[157] Sâ': Bir sâ'nın ağırlığı, 1040 dirhemdir. Örfi dirhem esas alındığında, 3,334 kg'dır. Dolayısıyla Arpa, Hurma ve Kuru Üzüm'den itibariye kıymeti hesaplanırken, bunun esas alınması fakirler için daha uygundur. Buğday için yarım sâ1 ise, 1,667 kğ'dır. Bunların bizzat kendileri verilebildiği gibi, kıymetleri de "Fitre" olarak verilebilir, (ç)
[158] Buhârî, Zekât 74; Müslim, Zekât 15 (984)
[159] Buharı, Zekât 70
[160] Fıür sadakası; buğdaydan yarım sâ', hurma ve arpadan bir sâ' verilir.. Kuru üzüm konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Ancak zahir rivayete göre; kuru üzümden de bir sâ1 verilir.(ç)
[161] Müslim, Zekât 16 (984)
[162] Buharı, Zekât 76; Müslim, Zekât 22 (986)
[163] Tirmizî, Zekât 35 (676)
[164] Tirmizî, Zekât 36 (677)
[165] Hadis, Fıtır sadakasının vaktinin bayram namazından önce olduğuna delalet etmektedir. Ancak sözkonusu öncelik belirli bir zamanla sınrlandınlmadığı için vacip olduğu vakit hususunda ihtilaf edilmiştir.
1. Ebu Hanîfe ve bir rivayete göre İmam Mâlik: "Fıür Sadakası, bayram sabahı fecrin doğmasıyla vacip olur" demişlerdir.
2. Sevrî, Şafiî, İshak ve İmam Ahmed'e göre ise; Fıür sadakası, Ramazân ayının son gününde güneşin batmasıyla vacip olur.
Hanefiler, ilgili hadislerin rivayet yollarını dikkate alarak Fıtır sadakasının farz değil, vacip olduğu görüşüne varmışlardır. Dolayısıyla yerine getirilmesi gerekli malî bir ibadet olup yerine getirilmemesi dinî sorumluluğu ve ahirette cezayı gerektirir, (ç)
[166] bayramdan bir-iki gün önce verilmesinin caiz oluşu hususunda sahabelerin icmaının bulunduğu bildirilmiştir. Ancak bundan daha önce verilmesi hususunda ihtilaf edilmiştir.
Fıtır sadakasının, bayramın birinci gününde bayram namazında sonra verilmesinin hükmüne gelince:
1. Şâfiîlere, Hanbelilere, bir rivayette ise Mâlikilere göre; kerahatle caizdir.
2. Hanefilere göre ise kerahatsiz caizdir.
Fakat bu sadakayı, bayramın birinci gününden sonraya bırakmak ise, dört mezhebe ve alimlerin çoğuna göre, haramdır. Kaza edilmesi gerekir, (ç
[167] Ebu Dâvud, Zekât 19 (1610)
[168] Ebu Dâvud, Zekât 20 (1612)
[169] Süit: Buğdaya benzeyen kılçıksız bir arpa çeşididir. Asım Efendi, "Kamus Terce-me"-sin-de, bunun, "Peygamber arpası" anlamına geldiğini belirtmiştir, (ç)
[170] EbuDâvud, Zekât 20 (1614); Nesâî, Zekât 41
[171] Ebu Dâuud- Zekât 20 (1615); Nesâî, Zekât 41
[172] Nesâî, Zekât 41
[173] Buhârî> Zekât 77; Müslim- Zekât 14; Nesâî, Zekât 30, 31
[174] Buhârî, Zekât 72, 73; Müslim, Zekât 17 (985); Ebu Dâvud, Zekât 20 (1616, 1617, 1618}; Tirmizî, Zekât 35 (673); Nesâî, Zekât 37, 38, 39, 42, 43; İbn Mâce, Zekât 21 (1829); Ahmed b. Hanbel, 3/73, 98
[175] Muaviye, saİtanathğı döneminde, hac veya umre yapmak Mekke'ye giderken Medine'ye de uğramıştı. Bu sözü de, minberden halka yaptığı konuşma içerisinde söylemiştir, (ç)
[176] Buhârî, Zekât 75
[177] Yiyecek" kelimesinin Arapça karşılığı olan 'Taam" kelimesinin sözlük anlamı; azık türünden olan yiyecektir. Buna göre bu kelime; buğdayı, arpa ve hurma gibi yiyecek maddelerinin tümünü kapsar. Durum böyleyken, bu kelimeden sonra arpa, hurma, keş ve kuru üzümün zikredilmesi, o devirde yiytecek maddelerini bunlar teşkil ettiği içindir, (ç)
[178] Ekitt" kelimesi; Süfyân es-Sevrî gibi alimlere göre, "kaymağı alınmadan süzülüp kurutulan yoğurttur." Aynî (ö. 855/1451)'ye göre ise; "Süzülüp taş gibi katıştırılan yoğurttur. Bununla yemek pişirilir. Türkçe'si "kara kuruf'tur. Türkmenler arasında ise "kurut" diye anılır."
Asım Efendi ise, "Kamus Terceme"sinde buna "keş" denildiğini ifade etmektedir. Ebu Dâvud şerhlerinden "el-Menhel" ile "Bezlu'l-Mechûd"da bunun Arapça'daki

bir diğer adının "keşk" olduğu bildirilmektedir.
Keş'in, fıtır sadakası olarak verilip verilmeyeceği konusu ihtilaf edilmiştir. Hanefilere göre, keş, ancak kıymet itibarı ile verilebilir. Bununla birliktr fıtır sadakası olarak verilen maddelerin kıymetinden az ise, verilmesi caiz değildir, (ç)
[179] Buhârî, Zekât 76
[180] Buhârî, Zekât 72
[181] Müslim, Zekât 18 (985}
[182] Müslim, Zekât 18 (985)
[183] Ebu Dâvud, Zekât 20 (1616)
[184] Ebu Dâvud, Zekât 20 (1616)
[185] Ebu Dâvud, Zekât 20 (1617)
[186] Ebu Saîd el-Hudrî, bu sözüyle; Muaviye'nin, (Şam) buğdayından iki müdd'ün, bir sâ' kuru hurmaya denk olduğu ile ilgili görüşüne katılmadığını söylemek istemiştir. İki müdd, yarım sâ' karşılığıdır. Sanki buğdayı diğerlerine kıyas ederek ondan bir sâ' verilmesi gerektiğini ima etmiştir. Mâlik, Şafiî, İmam Ahmed, İshak ve Hasen el-Basrî bu görüştedir. Sahabüerden Ebu Saîd el-Hudrî, Ebu'I-Âliye ile Cabir b. Zeyd'de bu görüştedir. Hanefiler ise, buğdaydan yarım sâ'nın yeterli olduğu görüşündedirler. Sahabilerden Ebu Bekr Ömer, Osman, Ali, Ebu Hureyre, Cabir b. Abdullah, Abdullah ibn Abbâs, Abdullah İbnü'z-Zübeyr bu görüştedir
[187] Ebu Dâvud, Zekât 20 (1618)
[188] Ebu Dâvud, Zekât 20 (1618)
[189] Ebu Dâvud, Zekât 20 (1618)
[190] Nesâî, Zekât 38
[191] Eusûfc kelimesi, "uesk" yada visk" kelişmesinin çoğuludur. Vesk yada visk'tn anlamı; deve, katır ve merkebin yükü demektir. Burada İse altmış sâ' anlamında kullanılmıştır. Bir vesk'in, 60 sâ' olduğu konusunda ittifak vardır. Dolayısıyla beş vesk, 300 sâ' etmektedir. Sâ'nin değeri ise, Iraklı ve Medinelİ alimlere göre farklılık göstermektedir. Hanefiiere göre; 1 dirhem-i örfî, 3,12 gramdır. 1 Rıtl-ı Bağdadî ise, 130 dirhemdir. Bir ntıl = 130 x 3,12 : 405,6 gr. Bir sâ1 = 8 rıül x 130 dirhem : 1040 dirhem. Bir sâ' = 1040 x 3,12 : 3,244 kğ. Bir vesk = 60 sâ' x 1040 dirhem : 62400 dirhem Bir vesk - 62400 x 3,12 : 194,688 kğ. Beş vesk = 5 x 194,688 : 973,440 kğ.
Hanefiiere göre; 1 dirhem-i şer!, 2,8 gramdır. 1 Rrfl-ı Bağdadî ise 130 dirhemdir. . Bir rıtıl - 130 x 2,8 : 364 gr. Bir sâ' = 8 rıtıl x 130 dirhem : 1040 dirhem Bir sâ' - 1040 dirhem x 2,8 : 2,912 kğ. Bir vesk = 60 sâ' x 1040 dirhem : 62400 dirhem. Bir vesk = 62400 x 2,8 :174,720 kğ. Beş vesk = 5 x 174,720 : 873,600 kğ.
Bununla birlikte günümüzdeki bazı fıkıhçılar, toprak mahsûlleri Zekâtında nisabın şart ve nisabın, beş vesk (=653 kğ.) olduğu, bu nisaba ulaşmayan ürünlerin Zekâta tabi olmayacağı görüşündedir. (B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V. 1/447; Y. Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet, 1/472)
Yalnız Ebu Hanîfe'ye göre; toprak mahsûllerinde nisab şartı aranmaz. Ziraî ürünler, ister az ve ister çok olsun Zekâta tabidir.
Toprak ürünlerinin Zekâtı, 'sulama1 tekniğine göre de belirlenmektedir. Toprak, emek sarfedilmeden yağmur, nehir, dere, ırmak ve bunların kanatlarıyla sulanıyorsa, Zekât olarak mahsulün 1/10'u,; kova, dolap, motor veya ücretle alınan suyla sulanıyorsa, 1/20'si verilecektir.
Eğer arazi, hem yağmur veya nehir sularıyla ve hem de dolap gibi emekle elde edilen su ile sulanıyorsa, hangisiyle daha çok sulanmış ise, ona itibar edilir.
Günümüzde arazinin sulama masrafından ziyade gübre, mazot ve işçilik masraflarının önemli yekûn tuttuğu göz önünde bulundurulursa, bu tür masraflar yapılarak elde edilen ziraî mahsulün de emek ve masrafla sulanan arazinin mahsulüne kıyaslanması daha uygun olur. Ayrıca 'sulama dışında kalan girdilerin, Zekât matrahından düşülmesi, geri kalandan sulama usulüne göre Zekât verilmesi gerekir' diyen çağdaş alimler de vardır, (ç)
[192] Ebu Hanîfe'ye ve çağdaş İslam alimlerinin bir çoğuna göre; bütün toprak ürünleri Zekâta tabidir, (ç)
[193] Müslim, Zekât 4 (979)
[194] Zevd" alimlerin çoğuna göre; üçten ona kadar olan deve sürüsüne denir. Bazıları da,
"ikiden dokuza kadar olan deve sürüşüdür" demişlerdir.
Buna göre hadisin, "beşten az ola devede Zekât yoktur" ifadesi, develerinin Zekât nisabının beş deve olduğuna delalet eder. Şu halde beşten az devesi olan kimse, develerinin Zekâtını vermekle mükellef değildir, (ç}
[195] Evâk" kelimesi, "Ukiyye"nin çoğuludur. Bir ukiyye, 40 dirhemdir. Ukiyye, dilimizde yer alan "okka" kelimesinin tam karşılığı değildir.
Bir Ukiyye, 40 dirhem olduğuna göre; beş ukiyye ise 200 dirhem etmektedir. Bu, gü-mü-şün nisap miktarıdır. Ukiyye ile dirhemin nisap miktarı, Peygamber (s.a.v)'in sahabeleri tarafından bilinmekteydi. Çünkü o zamanda verilen Zekâtlar, alışverişler ve Nikâh için geçerli mehirler hep ukiyye ve dirhemle yapılmaktaydı. Ayrıca o dönemde her 10 dirhemin, 7 miskal olduğu hususunda bütün alimlerin ittifakı vardır. Bu, dirhem-i şer'î diye bilinir. Fakat bu dirheme sonradan gerekli Önem verilmemiş ve baz memleketlerde başka ağırlıkta olan dirhemler ortaya çıkmıştı.
Bu durum, bazı alimleri; "her memlekette muteber olan dirhem, o memleketin dirhemidir" demeye sevk etmiştir. Böylece ortaya, dirhem-i şer'îden başka bir dirhem daha çıktı ki, buna da, "dirhem-i örfî" denilmiştir. Fakat cumhur; Zekât, mehir, diyet ve hırsızlığın nisabında muteber olan dirhemin, dirhem-i şer'î olduğu görüşündedir, Hanefilerin meşhur fıkıh kitaplarından olan "Dürr"de; "Fetva, her memleketin kendine mahsus ölçüsünün nazar-ı itibara alınmasına göredir" denilmiştir. Serahsfde bu görüştedir.
Yalnız dirhem-i şer'înin, kırat ve taneye göre ölçülmesine gelince, bu konuda ihtilaf edilmiştir.
Hanefilere göre; Bir dirhem-i şer'î, 14 kırattır. Bir kırat İse, ortalama beş arpa tanesi
ağırlığındadır. Buna göre bir dirhem-i şer'î, 70 arpa ağırlığındadir.
Bir miskal ise 20 kırata eşittir ki, 100 arpa ağırlığına denktir. 7 miskal serî, 10 dirhem-i
şer'îye eşit olduğuna göre bir dirhem serî ile bir miskal şer'î kısaca şöyle gösterilebilir.
Bir dirhem = 14 kırat = 70 arpa : 7/10 miskal,
Bir miskal = 20 kırat = 100 arpa : 3/7 dirhemdir.
"Dirhem-i örfi" ise, 16 kırattır. Bir kırat, örfîde dört buğday tanesi ağırlığındadır. Buna
göre dirhem-i örfî, 60 buğday tanesi ağırlığındadır.
dirhem-i örfî ile bir miskal-İ örfî kısaca şöyle gösterilebilir:. Bir dirhem = 16 kırat = 64 buğday : 2/3 miskal, Bir miskal = 24 kırat = 96 buğday : 1,5 dirhemdir.
Görüldüğü gibi dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfî arasındaki fark çok azdır. Bu farkın; buğday tanesinin, arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetli muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz önüne alınınca, iki dirhem arasında hakiki bir fark kalmamış olmaktadır. Belki de Hanefi alimlerinin, dirhem-İ örfî'yi dikkate almaları bu sebeptendir. Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası, ortalama buğday taneleri ile ularındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlı olduğundan bir dirhemin kaç gram olduğu hususunda sonuçlar farklıdır.
Merhum Ö. Nasuhi Bilmen'e göre, bir dirhem-İ örfî, 3,2 gramdır. Bir dirhem-i şer'î ise, 2,8'dir. Buna göre gümüşün nisab; 200 x 2,8 = 560 gramdır. Buna göre miskal-i örfî ise 4,8 gram, miskal-İ şer'î ise 4 gramdır. Buna göre altının nisabı, miskal-i örfîye göre; 20 x 4,8 = 96 gramdır. Miskal-i şer'îye göre ise; 20 x 4 = 80 gramdır.
Hanefiler, son zamanlarda bu konuda dirhem-i miskale mukayese yoluyla inceleme yapanlar izale edip şöyle bir sonuca varmışlardır:
"Miskal, cahiliyye döneminde ve İslam döneminde de birdi" noktasından hareket edilerek doğu ve batıdaki müzelerde o zamanlardan kalma miskaller tartılıp ağırlığı öğrenilmiştir. Her 10 dirhemin, 7 miskale eşit ağırlıkta olduğunda ittifak olduğuna göre, miskatin ağır-İlğını bilmek meseleyi çözer. Müzelerde yapıla tartma işleminde, bir miskalin 4,25 gram ağırlığında olduğu anlaşılmıştır. Buna göre bir dirhem; 7 x 4,25 h- 10 = 2,975 gramdır. Bu yol, dirhem-i serî ve miskalin ağırlığını bilmede hatadan en uzak olan yoldur. Buna göre gram olarak gümüşün nisabı; 2,975 X 200 = 595 gramdır. Altının nisabı ise; 4,25 x 20 = 85 gramdır. Dolayısıyla gümüş ve altını bu şekilde hesaplamak daha uygun-dur.(ç)
[196] Müslim, Zekât 5 (979)
[197] Müslim, Zekât 5 (979)
[198] Buhârî, Zekât 42
[199] Buhârî, Abdullah ibn Ömer hadisinden sonra Ebu Saîd el-Hudri'den konumuzla ilgili şu hadisi nakletmiştir: Beş veskten daha az olan (mahsul) de Zekât yoktur. Üçer yaşındaki beş (dişi) deveden daha az olan (deve)de Zekât yoktur. Beş ukiyyeden daha z olan (gümüş)te Zekât yoktur."
Bu hadis, bundan Önce geçen zikredilen Abdullah ibn Ömer hadisinin tefsiri mahiyetindedir. Çünkü Abdullah ibn Ömer hadisinde nisab miktarı belirtilmeyîp Ebu Saîd el-Hudrî hadisinde, "Beş veskten az olan (mahsul) de zekât yoktur" buyurulmuştur. İlimde; ebedi olarak sağlam tespit edici ravilerin getirdiği yada açıkladıkları ziyade alınır. (Buhârî, Zekât 56)
[200] kelimesi; aslında ekini sulamak için deve ile su taşımaktır. Bu amaçla su taşıyan deveye, "nâdıh" denilmişse de, daha sonra bu kelime, her deveye isim olmuştur. Diğer taraftan "nadh"tan maksat İse; ekinin sulanmasında kullanılan her türlü alettir, (ç)
[201] Buhâri'nin önceki dediği hadis; Zekât 4, 32 ve bundan sonra gelen Zekât 56'da geçen Ebu Saîd el-Hudrî hadisidir. Bu konuyla alakalı olan kısmı, "Beşk veskten daha az olan (mahsulda) Zekât yoktur" fıkrasıdır. (ç)

[202] Abdullah ibn Ömer'in bu hadisi, umumi olması hasebiyle nisab şartı yoktur. Ebu Saîd el-Hudrî hadisi ise, Abdullah ibn Ömer hadisinin umumiliğini kayıtlayıcıdır. O halde bu iki hadisten her biri, içindeki ziyade ile diğerini tefsir edicidir, (ç)
[203] Buhârî. Zekât 55
[204] Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerinde develerin Zekât nisbetleri şöyle gösterilmiştir {Buhârî, Zekât 37-38):
5'ten 9'a kadar 1 koyun 10'dan 14'e " 2 "
15'den 19'a
20'den 24'e
25'den 35'e
36'dan 45'e
46'dan 60'a
61'den 75'e
76'dan 90Fa
91'den 120Fe " 10"
Bu cetvel, Hz. Peygamber (s.a.v) ile Raşid halifeler'den gelen uygulama örneklerine dayandığı için İslam alimleri arasında bu konuda bir görüş ayrılığı yoktur. Deve miktarının bundan fazla olması halinde zekâtın hangi ölçü ve usule göre alınacağı konusunda fıkıh mezhepleri, farklı yöntemler belirlemişlerdir, (ç)
[205] Tivmizî, Zekât 7 (627)
[206] Ebu Dâvud, Zekât 2 (1559)
[207] Ebu Dâvud, Zekât 2 (1560)
[208] Nesâî, Zekât 21
[209] Nesâî, Zekât 22
[210] Bu hadis; kadının, erkeğin kazancından tasarrufta bulunması, bazı kayıt ve şartlara bağlanmıştır. Hadiste geçen "kötülük kast etmeksizin" kaydı; infak edilen şeyin, adeten verilen şeylerden olması, örfen belirlenmiş miktarları geçmesi, israf sınırlarına varmaması, aile dirliğini bozmaması gibi hususları içermektedir.
Asıl önemli olan; kadın yada hizmetçinin, mal sahibinin infaka rızasının olup olmadığını bilmesidir. Bu bakımdan kadının, kocasına ait maldaki tasarrufunun sahih olması, erkeğin açıkça veya delaieten iznini bilmesine bağlıdır. Koca ile diğer insanlar arasında bu bakımdan bir fark yoktur.
Örneğin, kadın, örfen verilecek miktarda ve verilmesi adet olan bir şeyi vermişse, kocanın delaleten izni var sayılır. Eğer örf, kesin olarak izne delalet etmiyorsa, kocanın izni şüpheli ise veya verilen malın benzelerine, kocanın cimrilik yaptığı bilinir ve onun bu halinden razı olmayacağı anlaşılırsa, kadının yada başkasının o malı bir başkasına sadaka niyetiyle vermesi caiz olmaz- Açıkça mal sahibinin izninin alınması gerekir, '{ç)
[211] Buhârî, Zekât 17, 26; Müslim, Zekât 80-81 (1024); Ebu Dâvud, Zekât 44 (1685); Tirmizî, Zekât 34 (671, 672); Nesâî, Zekât 57; İbn Mâce, Tİcarât 65 (2294) ; Ahmed b. Hanbel, 6/44, 278
[212] Tirmizî, Zekât 34 (671); Nesâî, Zekât 57
[213] Tirmizî, Zekât 34 (672)
[214] Buhârî, Zekât 45, 46; Müslim, Zekât 8-10 (982); Ebu Dâvud, Zekât 11 (1594, 1595); Tir-mizî, Zekât 8 (628); Nesâî, Zekât 16 ; İbn Mâce, Zekât 15 (1812); Ahmed b. Hanbel, 2/407, 420
[215] Müslim, Zekât 10 (982)
[216] Bütün alimlerin ittifakıyla; ticaret malı olarak alınıp satılan köleler, Zekâta tabidir. Hizmet için kullanılan köleler, Zekâta tabi değildir, (ç)
[217] Ebu Dâvud, Zekât 11 (1594)
[218] Atlarda zekât tahakkuk edip etmeyeceği konusunda gerek Hz. Peygamber (s.a.v), gerekse Hz. Ömer'den rivayet edilen hadislerden, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde Medine'de ve civarında atların deve kadar çok bulunmadığı, Müslümanların atı sadece savaşlarda kullanmak için yetişdirdikleri, ayrıca ileride satıp para kazanmak maksadıyla topluca at besleme âdetinin henüz yerleşmemiş olduğu anlaşılmaktadır.
Nitekim Hz. Ömer, Şam'dan gelen bir grup müslümanın, atlarından zekât alması İçin yaptıkları teklifi, -Hz. Peygamber {s.a.v) ve Ebu Bekr zamanında benzer bir uygulama olmadığı gerekçesiyle- önce reddetmiş, sonra olumlu karşılamış, daha sonra da atların tamamen ticarî gayelerle nesilleri elde edilmek için yetişdirildiklerini görünce, bu hayvanlardan zekât tahsili cihetine gitmiştir (Ebu Ubeyd, Emval, nr. 1364, 1365). Müslüman hukukçuların çoğunluğu, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, "atların zekâttan istisna edildiğini" bildiren hadislerini esas alıp bütün atların zekât istisnası olduğu görüşünü benimsemişlerdir.
Ebu Hanîfe ile öğrencisi Züfer'e göre ise; "nesli elde edilip ileride satılmak maksadıyla, erkeği-dişisi karışık bir halde yaşayan, senenin çoğunu otlaklarda otiayarak geçiren (sâi-me) atlar, ya at başı bir dinar veya pareaya göre kıymetlendirilerek, bu değeri üzerinden 1/40 (% 2.5) nisbeünde zekâta tabi tutulur."
Yalnız Müslüman hukukçular, ticarete konu olan bütün atların zekâta da mevzu olacağında ittifak etmişlerdir.
O halde zekâta mevzu olup olmayacağı tartışma konusu olan at; sadece nesli elde edilmek maksadıyla, erkeği-dişisi karışık bîr halde bulundurulan ve senenin çoğunu otlaklarda otiayarak geçiren (sâime) atlardır. Bu konudaki ihtilafın sebebi; Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında bu hususta herhangi bir uygulamanın görülmemesidir.
Hayvanların zekâtı ile ilgili hükümler konulurken, o toplumdaki yaygın ve bilinen hayvan türlerinin esas alındığı ve onlar üzerinden örneklendirme yapıldığı gözden uzak tutulmamalıdır. Günümüzde üretimi yapılan ve sürüler halinde beslenen diğer hayvan türlerinin, bu ölçüler içinde zekâtının verilmesi gerekir, (ç)
[219] Nesâî, Zekât 16
[220] Oruç", Farsça'daki "rûze" kelimesinin Türkçeleşmiş, şeklidir. Arapça'sı, "Savm" ve "Sı-yâm"dır. Savm kelimesi, Arapça'da; bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak, engellemek anlamında kullanılmaktadır.
Terim oİarak ise imsak vaktinden iftar vaktine kadar bir amaç uğruna ve bilinçli olarak yeme-içme ve cinsel İlişkiden uzak durmak demektir.
Oruç, Peygamberimiz'in Medine'ye hicretinden bir buçuk sene sonra Şaban ayının 10. günü farz kılınmış olup İslam'ın beş şartından biridir.
Oruç, nefsin isteklerinden iradî olarak uzak durma olması yönüyle bir irade eğitimine, açlık ve susuzluğun verdiği sıkıntıya dayanma yönüyle de bir sabır eğitimine dönüşmektedir. İnsanın hayatta başarılı olabilmesi için irade hakimiyeti ve güçlükler karşısında daya-nabilme gücü de önemli bir role sahiptir. Nefsin isteklerinin kontrol altına alınmasında, ruhun arındırılıp yüceltiİmesinde oruç etkili bir yoldur, (ç)
[221] Oruçlunun, kendisine sataşan kimseye karşı "Ben oruçluyum" demesi, kötülüklerden sa-kındırmayı te'kid içindir. Bazı alimler, riyayı göz önünde bulundurarak bu sözün; oruçlunun, kendi kendisine karşı söyleceğini ileri sürmüşlerse de, Nevevî (ö. 676/1277) gibi bazı alimler de, karşıda bulunan kimseye söyleneceğini belirtmişlerdir. Çünkü sataşmada bulunan kimse, sataşması sebebiyle, oruçlu kimsenin orucunun sevabını eksiltecek davranışlara sebep olacağından dolayı gireceği günahı hatırlatma ve onu, bu davranışından men etmedir.
Ibnü'l-Arabî (ö. 543/1148)'nin de içinde bulunduğu bir grup alim; 'riyanın sadece nafile oruçlar için söz konusu olduğunu göz önüne alarak; "Ramazân'da ise oruçlu kimse bu sözü karşısındakine açıktan, nafile oruç ise oruçlu kimse bu sözü kendi kendisine söyler' demişlerdir, (ç)
[222] Buhârî, Savm 9; Müslim, Sıyâm 163 (1151)
[223] Buhârî' Libâs 7?; Müslim, Sıyâm 161 (1151)
[224] Buhârî, Savm 2, 9; Müslim, Sıyâm 163 (1151)
[225] Müslim, Siyam 161 (1151)
[226] Buhârî, Tevhid 50; Tirmizî, Savm 55 (764)
[227] Buhârî, Savm 2
[228] Müslim, Siyam 160 (1151)
[229] oruç, oruçlu kimseyi kötülüklerden korur. Oruçlunun, kötü söz söylememesini ue günah işlememesini sağlayarak onun cehennem ateşine girmesine engel olur. Üstelik oruçlu bir kimseye birisi gelip sataşır veya ona küfrederse, o kimsenin saldırmasına karşılık sabredip: 1267 Ben oniÇ*uyum' demelidir, (ç)
[230] Müslim, Siyam 163 (1151)
[231] Müslim, Sıyâm 165 (1151)
[232] Müslim, Sıyâm 165 (1151)
[233] Buhârî, Savm 2; Müslim, Sıyâm 164
[234] Ebu Dâuud, Sıyâm 25 (2363)
[235] Tirmizî, Savm 55 (764}
[236] Tirmizî,Savm55(766)
[237] Nesâî, Sıyâm 42; Tirmizî, Savm 55 (764)
[238] Nesâî, Sıyâm 42
[239] Hz. Peygamber (s.a.v), ümmetine farz olur endişesiyle terâvîhin mescitte cemaatle kılınmasını emretmekten kaçındığı İçin herkes Ramazân gecelerini

evinde kendi başına ihya etmekteydi. Hz. Peygamber (s.a.v)'in ebedi yurda intikal etmesinden sonra Ebu Bekr'in halifeliği esnasında da durum böyleydi. Ancak Ömer'in halifeliği zamanında bazı hikmet ve maslahatlar gereği mescitte cemaatle kılınmaya başlandı, (ç)

[240] Buhârî, İmân 25, Salâtu't-Terâvîh 1, 2; Müslim, Salâtu'i-Musâfirîn 174 (759); Ebu Dâvud, Şehru Ramazân 1 (1371, 1372}; Tirmizî, Savm 83 (808); Nesâî, Sıyâm 39; İbn Mâce, İkâme 173 (1326); Ahmed b. Hanbel, 2/232, 241, 385, 423, 486

[241] MüsÜm, Salâtu'l-Musâfirîn 174 (759)

[242] Her kim hak olduğunu kabul ve tasdik ederek ihlasla, riyadan uzak, sadece Allah'ın rızasını düşünerek Ramazân gecelerini İbadetle ihya eder ve gündüzlerini de oruçlu olarak geçirirse, geçmiş günahları bağışlanır.

İbn Hacer (ö. 852/1447) ile Nevevî (ö. 676/1277)'ye göre; bir Ramazân gecesini ihya etmiş olmak için o gecenin tümünü ibadetle geçirmek şart değildir. Sadece yatsı namazıyla birlikte teravihi de kılmış olmak, o geceyi ihya etmiş olmak için yeterlidir. Buhârî sarihi Kirmanı (ö. 786/1384)'nin ifadesine göre; bir Ramazân gecesinin ihya edilmiş olması için, yatsı namazıyla birlikte terâvîhi de kılmış olmanın yeterli olduğuna dair ilim adamları arasında görüş birliği vardır.

Yalnız Ramazân gecelerini ihya etmiş olmak için, bütün Ramazân gecelerini ihya etmiş olmak gerekir. Ramazânın sadece bazı gecelerini ihya etmiş olmak, hadisteki müjdeye erişmek için yeterli değildir.

Hadisin zahirinden, Ramazânın gündüzlerini oruçla geçiren ve gecelerini de ibadetle ihya eden kimsenin büyük ve küçük bütün günahlarının bağışlanacağı anlaşılma-ktaysa da, gerçekte söz konusu affın kasamına giren günahlar sadece küçük günahlardır. Zaten kul hakkının, sahibiyle helalleşmedikçe hiçbir şekilde bağışlanmayacağını söylemeye gerek yoktur. Nitekim İmam Nevevî (ö. 676/1277) ile İmamu'l-Harameyn (ö. 478/1085), burada affedileceği müjdelenen günahların sadece küçük günahlar olduğunu söylemektedir-

[243] Ramazân ayının son 10 gecesini ihya etmekten maksat; bunlardan her birini sabaha ka-
dar ibadetle geçirmek değil, ancak bunlardan her birinin çoğunu ibadetle geçirmek demektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Osman b. Maz'ûn'a yaptığı nasihatte; "namaz da kıl, uyku da uyu" (Ebu Dâvud, Tatavvu1, 27 (1369), Dârimî, Nikâh 3, Savm 17) ifadesiyle, bütün bir geceyi sabaha kadar ibadet ve taat ile geçirmeyi tavsiye etmemiştir. Her ne kadar cumhur-u ulema; "Gecenin tümünü ibadetle geçirmek mekruhtur" demiş-lerse de, bu sözleriyle, devamlı olarak her geceyi sabaha kadar ihya etmeyi kast etmişlerdir. Ramazân ayının son 10 gecesini, Kadir gecesini ve bayram geceleri gibi bazı geceleri sabaha kadar ihya ermeyi kast etmiş değillerdir. Bu sebepledir ki, bayram geceleri ile bazı gecelerin tümünü İbadetle ihya etmenin müstehab olduğunda İttifak etmişlerdir. Nitekim İmam Mâlik, sabah namazına kalkmaya engel olmuyorsa, btün bir geceyi ibadetle geçirmek te bir sakınca olmadığını söylemiştir.

İhyanın geceye nispet edilmesi; "mecaz-i aklî"dir. Bununla; kişinin, ibadetle geçen gecesi canlı gibi, ibadetsiz geçen gecesi de cansız gibi kabul edilmiştir.

"Geceyi ihya etmek" sözüyle; insanın, geceleyin kendisini ihya etmesi de kast edilmiş olabilir. Çünk uyku, tam bir hareketsizlik olması bakımından ölüm haline çok yakındır. "Evlerinizi, kabir edinmeyin" hadisi de bu manaya gelmektedir. Yani "uyuyup da ölüler gibi olmayın. Evlerinizi de içinde ölüleri barındıran kabirler haline getirmeyin" demektir. (ç)

[244] Hz. Peygamber (s.a.v)'İn, Ramazânın son 10 gecesinde ailesini ibadete kaldırmış olması, kendisinin İ'tikâfta olmadığına delalet etmez. Çünkü İ'tikâfa giren bir kimse, meşru ve zaruri bir işi için dışarı çıkabilir. Yine ailesini uyandırması için mescitten dışarı çıkmadan mescidin penceresinden de uyandırmış olabilir.

Burada Resulullah (s.a.v)'in uykudan kaldırdığı ailesinden maksat; kendisiyle birlikte i'tikâfa giren ailesidir. (ç)

[245] Paçaları sıvamak"; ibadete soyunmak, ibadete koyulmak gibi anlamlara gelir. Hattabî (ö. 388/998)'ye göre; bu sözü iki şekilde te'vil etmek mümkündür:

1. Kadınlardan uzak kalmak,
2. Daha çok ibadet yapmak İçin daha çok gayret etmek.

Bu kelimeyle; her bu her iki ihtimal de kast edilmiş de olabilir.

Ayrıca hem hakiki ve hem de mecazi anlam da kullanılmış olabilir. Bu duruımda bu kelime, şu manalara gelebilir:

a. Kadılardan uzak kalırdı,
b. Eskiye oranla daha çok ibadet etmek için gayret ederdi,
c. barını sıkıca bağlar, onu bayrama kadar çzmezdi.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Ramazân ayının son 10 gününde geceleri ihya etmek için özel bir titilik göstermesinin sebebi, Kadir gecesine erişmenin bu yolla mümkün olacağını ümmetine östermekten başka bir şey değildi, (ç)

[246] Buhârî, Salâtu't-Terâvîh 5; Müslim, İ'tikâf 7 (1174); Ebu Dâvud, Şehru Ramazân 1 (1376}; Tirmizî, Savm 73 (796); Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 17; İbn Mâce, Sıyâm 57 (1767, 1768); Ahmed b. Hanbel, 6/41, 66, 67, 68

[247] Müslim, İ'tikâf 8 (1175)

[248] TirmİzÎ,Saum73(796)

[249] Buhârî, Savm 66, Edâhî 16; Müslim, Sıyâm 138 (1137), Edâhî 24-25 (1969); Ebu Dâvud, Sıyâm 49 (2416); Tirmizî, Savm 58 (771); Nesâî (el-Müctebâ), Dahâyâ 35, (el-Kübrâ), Sıyâm 2/149 (2789); İbn Mâce, Sıyâm 36 (1722); Ahmed b. Hanbel, 1/60, 61, 70

[250] Buhârî, Edâhî 16

[251] Buradaki bayram günlerinden maksat; Ramazân ve Kurban bayramlarının birinci günleridir. Kurban bayramının diğer günlerinde oruç tutmanın yasak olduğuna delil; teşrik günlerinin, Müslümanların bayram günleri olduğu, bu günlerin yeme ve içme günleri olduğu ile ilgili hadislerdir. Buna göre Ramazân bayramında bir gün, Kurban bayramında ise dört gün oruç tutmanın caiz olmadığı ortaya çıkmaktadır, (ç)

[252] Orucun, Ramazân bayramında yasaklanılması; o günün, oruca son verme günü ve Müslümanların bayram günü oluşu sebebine dayanır. Dolayısıyla Ramazân bayramı günü oruç tutulursa, farz olan oruç, nafile oruçla karışacak ve bunları biribirinden ayırmak zor olacaktır.

Ayrıca günümüz Türkiye'sinde Ramazân bayramı kutlamaları, bayramın üç günü devam etmesi nedeniyle de, bayramın İkinci ve üçüncü günlerinde de oruç tutulmaması uygun bir davranış olur. Çünkü bayram kutlamalarının devam ettiği günlerde, bazı kimselerin oruç tutması, uygun olmayan bir davranıştır. En güzeli, bayram kutlamalarının sona ermesiyle oruç tutmaya başlanılmasıdır. Zira bayram günleri, Allah'ın kullarına verdiği ziyafet günleridir. Allah'ın ziyafetinden yüz çevirmek ise caiz değildir, (ç)

[253] Tirmizî, Savm 58 (771)

[254] Ebu Dâvud, Savm 49 (2416)

[255] Buharı, Savm 30, 31, Hibe 19; Müslim, Siyam 81-84 (1111); Ebu Dâvud, Siyam (2390, 2391, 2392, 2393); Tirmizî, Savm 28 (724); Nesâî (el-Kübrâ), Siyam 2/212 (3117), 2/213 (3118, 3119); İbn Mâce, Sıyâm 14 (1671); Ahmed b. Hanbel, 2/273 (ç)

[256] Buhârî, Edeb 95

[257] MüsİIm, Sıyâm 81 {1111}

[258] Orucu bozup hem kazanın ve hem de kefareti gerektiren durumların başında, Ramazân günü oruçlu iken yapılan cinsel İlişki gelmektedir. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v), oruç kefareti hükmünü, o zaman vuku bulan böyle bir cinsel ilişki olayı üzerine vermiştir. Oruç kefareti konusunda eldeki tek örnek ve delil, sadece budur.

Bu bakımdan bütün fıkıh mezhepleri, Ramazân günü oruçlu iken bilerek ve isteyerek normal cinsel ilişkide bulunmanın, hem kaza ve hem de kefareti gerektireceği konusunda görüş birliği etmişlerdir. Fakat bir şey yiyip içmenin kefareti gerektirip gerektirmediği konusu ise mezhepler arasında tartışmalıdır. Hanefiler, bilerek ve isteyerek bir gıda ve gıda özelliği taşıyan her türlü maddeyi almayı da bu hüklme kıyas ederek bu durumda da hem kaza ve hem de kefaret gerekeceğini söylemişlerdir.

Ramazân'da oruç bozmanın kefaretle cezalandırılmasının altında; Ramazân ayının saygınlığına karşı işlenmiş bir suç bulunması yatar. Ramazân'da oruç bozmak, Ramazân ayına ve Ramazân orucuna karşı yapılmış bir hürmetsizlik olduğu için böyle yapan kimseler için kefaret öngörülmüştür, (ç)

[259] Müslim, Sıyâm 84 (1111)

[260] Ramazân'da gündüz hanımıyla cinsel ilişkide bulunup Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelen zatın kim olduğu kesin olarak belli değildir. İbn Ebi Şeybe (ö. 235/849) gibi bazı hadisçilerin rivayetine dayanarak bu şahsın, Selmân veya Seleme b. Sahr el-Beyâdî olduğunu söyleyenler varsa da, bu görüş pek tutulmamıştır. Çünkü İbn Hacer'in belirttiği üzere; İbn Ebi Şeybe'nin rivayetinde adı geçen zatın, Ramazân'da gündüzleyin hanımıyla cinsel ilişkide bulunduğu için değil, zıhar yaptığı halde, geceleyin cinsel ilişkide bulunduğu İçin kefaret vermekle emrolunduğu belirtilmektedir. Buna göre Seleme olayı ile üzerinde durduğumuz hadiste anlatılan olay, ayrı ayrıdır. Yine aynı bu kanaati, İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de belirtmiştir, (ç)

[261] Mahvoldum" ifadesi; helakime sebep olacak bir günah işledim manasmdadir. Adam, yaptığı suçun büyüklüğüne işaret için böyle bir ifade kullanmıştır.

Ayrıca bu İfadene; açıkça söylenmesi çirkin sayılan konuların kinaye yoluyla anlatılmasının caiz olduğu hususu ortaya çıkmaktadır. Yine günah işleyen kimsenin, pişmanlık duyması ve günahını affettirme çarelerini araması gerektiği de buradan anlaşılmaktadır, (ç)

[262] Konu ile ilgili rivayetlerde; gelen zatın Ramazân'da hanımıyla cinsel İlişkide bulunduğunu söylediği bildirildiği halde, bu cinsel ilişkinin "gündüz olduğu" kayde yer almamakta-dır.(ç)

[263] Orucu bozmanın kefareti, hadisin metninde belirtildiği üzere; köle zad etme, iki ay arka arkaya oruç tutma ve altmış fakir doyurmaktır. Bunlar, sırayla ödenir. Yani öncekine gücü yeten kişi, sonrakine geçemez. Herkes istediğiyle kefaretini ödeyemez. Ebu Hanîfe, Şafiî ve Mâlikilerden İbn Habîb bu görüştedir.

Hanefilere göre; Ramazân'da, kendi istekleriyle cinsel ilişkide bulunan kadına ve erkeğe kefaret gerekir. Fakat kocasının zorlamasıyla cinsel ilişkide bulunan kadına kefaret gerekmez, (ç)
[264] Ebu Dâvud, Sıyâm 37 (2390)
[265] Münzirî (ö. 656/1258), Zührî (ö. 124/742)'nİn bu sözü için: "Bu, delil olmayan bir iddiadır" demiştir.
Hattabî (ö. 388/998)'de bu konuda şöyle der; Bu, Zührînin, delil ve şahid getiremediği bir iddiadır. Başkaları da, Hz. Peygamber (s.a.vj'İn adama hurmayı ailesine yedirmesini emretmesi halinin mensuh olduğunu söylemişler. Fakat bunun neshedilmesine dair bir rivayet de nakletmem işlerdir.
Zührî'nin bu sözünün bir delili yoktur. O zat için bir ruhsat da söz konusu değildir. Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelen şahıs, Hz. Peygamber {s.a.uj'in kendisine verdiği hurmadan önce, ihtiyaç içinde olan ailesinin o günlük yiyeceklerini vermiş, dolayısıyla hurma kefarete yetecek meblağdan düşmüştür. Böylece İmkan bulacağı zaman kadar kefaret ertelenmiştir, (ç)
[266] Ebu Dâvud, Sıyâm 37 (2391}
[267] Ebu Davud'un rivayetindeki bu fazlalık, kefaretler birer cezadır. İfsad sebebiyle meydana gelen günahlara bedel değildirler. Günahların bağışlanmasına vesile olacak şey, tevbe-dir.(ç)
[268] Ebu Dâvud, Sıyâm 37 (2391)
[269] Bu ifade; Ramazân'da bilerek orucunu bozan kimseye kefaretin yanı sıra o gününü de kaza etmesi gerektiğine delalet ermektedir. Dört mezhebin görüşü de bu doğrultudadır, (ç)
[270] Ebu Dâvud, Styâm 37 (2393)
[271] Tirmizî,Savm28(724)
[272] Buhârî, Savm 42; Müslim, Sıyâm 154-156 (1148); Ebu Dâvud, Eymân 24 (3317, 3318, 3320); Tirmizî, Savm 22 (716); Nesâî (el-Müctebâ), Vesayâ 8, 9, Eymân 34, 35, (el-Kübrâ), Sıyâm 2/174 (2915, 2917); İbn Mâce, Sıyâm 51 (1758), Keffârât 19 (2132); Ahmed b. Hanbel, 1/224,227,258,362
[273] Müslim, Sıyâm 156 (1148)
[274] Hadisin zahiri, ölünün borçlarının ödenmesini gerekli olduğuna delildir. Ancak borcun çeşidi ve cinsine göre alimler arasında farklı görüşler vardır;
Eğer borç, kullara ait malî bir borç ise ölünün terekesinden bu borç verilir. Bu konuda herhangi bir İhtilaf sözkonusu değildir.
Borç, adaktan dolayı ise, bu adak, ya malîdir yada bedenîdir. Adak da, ya öldüğü zamanki hastalığı esnasında olmuştur yada önce olmuştur.
1. a) Eğer adak, malî ise ve ölümü anındaki hastalığından önce olmuş ise, Şâfiîlere göre; ölen vasiyet etmemiş olsa bile bıraktığı terekeden ödenir. Miktarın, az yada çok olmasına bakılmaz. Hanefi ile Mâlikilere göre ise; ölen, adak borcunun ödenmesini vasiyet etmişse, o takdirde varisler bunu ödemek zorundadırlar. Aksi halde böyle bir mecburiyetleri yoktur. Bunda vasiyet şart olduğuna göre, terekenin üçte birini geçerse varisler fazlasını ödemek zorunda değildirler. Bu görüşte olanlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Sa'd'e: "Onun yerine sen Öde" (Ebu Dâvud, Eymân 24 (3317)) buyurmasındaki emri, mendubluk şeklinde anlamışlardır.
b) Adak, ölenin ölüm hastalığında olmuş İse; Şâfiîlere göre bu adak malın üçte birinden olmalıdır. Ölen, malî olan adağın ödenebileceği kadar ma! bırakbirakmamışsa, varislerin bunu ödeme zorunlulukları yoktur. Ancak ödemeleri müstehabtır. Bu konuda dört mezheb ittifak halindedir.
2. Adak, bedenî ibadetlerle ilgili ise; genelde prensip olarak bu adak, başkası tarafından eda edilemez. Çünkü bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir. Hz. Peygamber (s.a.v), Nesâfnin rivayet ettiği bir hadiste: "Bir kimse, (bir başka) kimsenin yerine namaz kılmasın ve (yine bir) kimse (başka bir) kimsenin yerine oruç tutmasın", Abdullah ibn Ömer'den bir hadiste ise "Bir kimse, üzerinde Ramazân orucu borcu olduğu halde Ölürse, onun için her günün yerine bir fakir doyursun" (Tirmizî, Savm 23, ibn Mâce, Sıyâm 50), AİŞe'den gelen hadiste ise "Ölülerinizin yerine oruç tutmayın. Onların adına yemek yedirin (=sadaka verin)" buyurmuştur. Ayrıca bu görüşte olanlar; Buhârfde dahil konu ile ilgili hadislerin muzdarib olduğunu, muzdaribliğin ise bir vehmin eseri olduğunu, vehmin İse hadisi zayıflatan amillerden olduğunu belirtmişlerdir. İmam Mâlik, İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şafiî'nin bir görüşü bu doğrultudadır. Bunlara göre; orucun yerine fakir doyurulur Ahmed b. Hanbel'e ve İmam Şafiî'nin diğer bir görüşüne göre, oruçta niyabet caizdir. Haçta ise ittifakla niyabet caizdir. Bir kimse, bir başkasını yerine hacc edebilir, (ç)
[275] Buhârî, Savm 42
[276] Buhârî, Savm 42
[277] Ebu Dâvud, Eymân 24 (3320)
[278] Tirmizî, Savm 22 (716)
[279] Bu şüphe, ravilerden birine ait olsa gerektir, (ç)
[280] Ebu Dâvud, Eymân 24 (3318); Nesâî, Eymân 34
[281] Buhârî, Savm 22, 25; Müslim, Sıyâm 75-78 (1109); Ebu Dâvud, Sıyâm 36 (2388, 2389); Tirmizî, Savm 63 (779); Nesâî, Taharet 123; İbn Mâce, Sıyâm 27 (1703, 1704); Ahmed b. Hanbei, 6/156
[282] Müslim, Sıyâm 78 (1109)
[283] Resulullah (s.a.v)'in kendisine gusül gerekli olduğu halde sabahlamasından maksat; fecrin doğduğu vakte kadar guslünü geciktirmesidir. Güneşin doğmasına kadar değil, çünkü sabah nama2ın' geçirmesi düşünülemez, (ç)
[284] Musiim'Sıyâm 77(1109)
[285] Buhârî, Savm 25
[286] Hadiste; Resululiah (s.a.v)'in cünüp olarak sabahlamasının, ihtifamdan dolayı değil, hanımlarından biriyle cinsel ilişkiden dolayı olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu İfade, bize, iki konuyu açıklamktadır:
1. ihtilam, şeytandan dolayı olur. Resulullah (s.a.v)'e ise şeytan yaklaşamaz.
2. Cinsel ilişki, kasdî bir davranıştır. İhtilam ise insanın elinde olan bir şey değildir. Hadiste, Resulullah (s.a.v)'in, kendi kasdî ile cünüp olduğu halde sabahlayıp oruca devam ettiği bildirilmektedir. Öyleyse kasde dayanmayan İhtilam olmaktan dolayı cünüp olan kişi de, tereddütsüz olarak orucuna devam edebilir.
Hadis, hüküm yönünden; geceyi cünüp olarak geçirmenin orucun sıhhatine engel olmadığını ortaya koymaktadır. Bu hüküm, cünüplüğün, cinsel ilişkiden veya ihtilamdan olması, orucun farz veya nafile olması hallerini kapsar.
Guslün, fecirden önce yada sonra olması da hükmü değiştirmez. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in ümmetine cevazı belirtmek için yaptığı bu hareket, bütün olasılıkları içine almaktadır. Ulemanın cumhurumun görüşü böyledir. Nevevî (ö. 676/1277), bu konuda icma olduğunu nakleder.
[287] Buhâri,Savm25
[288] Müslim, Sıyâm 75 (1109)
[289] Yani cünüp olarak sabahlayan kimse oruç tutmaz, (ç}
[290] Ümmü Seleme ile Aişe hadisi, sened yönünden diğerinden daha kuvvetlidir. Bu rivayet, aynı manada olmak kaydıyla pek çok yollardan gelmiştir. Hatta İbn Abdilberr (ö. 463/-1071}, bu hadisin mütevatir olduğunu bile söylemiştir.
Bu konuda Ebu Hureyre'den gelen rivayetlerin çoğu, onun, Fadl ile Üsame yolundan gelen bu görüşle fetva verir olmasıdır. Dolayısıyla da Ebu Hureyre, bu rivayeti, Peygamber (s.a.v) dayandırıyordu. Bizzat kendisi bu rivayeti, Hz. Peygamber (s.a.v)'den işitmemişti. Ebu Hureyre, bu rivayeti ancak Fadl ile Üsame yoluyla işitmiştir. Fakat Ebu Hureyre, bu görüşünden dönmüştür, (ç)
[291] Buhârî, Savm 22
[292] Yani Ümmü Seleme ite Aişe (ç)
[293] Konu ile ilgili Aişe ile Ümmü Seleme'den gelen bu hadis, Ebu Hureyre hadisindan daha tercihe şayandır. Çünkü ailevi bir konuda, Resulullah (s.a.v)'in iki hanımının verdiği haber, bir sahabenin verdiği haberden daha çok kabule şayandır, (ç)
[294] Müslim, Siyam 75 (1109)
[295] Adamın, Resulullah (s.a.v)'e: 'Sen, bizim gibi değilsin. Allah, senin, geçmiş ve gelecek bütün günahlarını atfetmiştir" demesi; Resulullah (s.a.v)'in, günah işleyebileceği manasına alınmamalıdır. Bundan maksat; 'Sen, günah işlemedin ve İşlemezsin de' demektir, (ç)
[296] Kadı İyâz'a göre, bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v)'in yaptıklarının, kendisine özgü bir özellik olduğuna dair bir delil yoksa, ona uymanın vacip olduğunu göstermektedir.
Bu hususta Fıkıh Usulü kitaplarındaki tafsilât şu şekildedir:
1. Resulullah (s.a.v)'in oturup kalkmak, yiyip içmek gibi tabii fiilleri, ümmetinin fiilleriyle eşittir.
2. Kuşluk namazı, vitir ve teheccüd gibi ona özgü farz olan namazlar ile dörtten fazla kadınla evlenmek hususunda ümmeti, onun gibi değildir.
3. Mutlak ve mücmeli açıklamak için işlediği fiiller, ittifakla ümmetini de kapsamaktadır.
4. Bu üç maddenin dışında Resulullah (s.a.v)'den meydana gelen bir fiile, o fiilin sıfatına göre hükümverilir. Fiil, Resulullah (s.a.v) hakkında vacip ise ümmetine de vacip, mendub ise ümmetine de mendubtur. Sıfatı bilinmeyen fiiller hakkında ihtilaf olunmuştur. B.kz: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 6/97 (ç)
[297] Müsiim, Sıyâm 79 (1110)

[298] Ebu Dâvud, Sıyâm 36 (2388)
[299] Ebu Dâvud, Sıyâm 36 (2388)
[300] Ebu Dâvud, Sıyâm 36 (2389); Müslim, Sıyâm 74, 79
[301] Tırmızı, Savm 63 (779)
[302] Nesâî, Taharet 123
[303] Buhârî, Savm 52; Müsüm, Siyam 172-176 (1156); Ebu Dâvud, Sıyâm 57 (2431), 59 (2434); Tirmizî, Savm 37 (736); Nesâî, Sıyâm 70; İbn Mâce, Sıyâm 30 (1710); Ahmed b. Hanbel, 6/84, 107, 143, 153, 165
[304] Hadisten anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v), nafile oruç tutmaya başladığı zaman epey devam eder ve sahabilerden bazıları: 'Galiba ResululÎah (s.a.v) hiç ara vermeden devamlı oruç tutacak' derlermiş. Hz. Peygamber (s.a.v), bir de orucu bıraktı mı, uzun müddet tutmaz ve sahabiler, onun, bir daha oruç tutmayacağını zannederlermiş. Yani Hz. Peygamber (s.a.v)'in oruçlu günleri de, oruç tutmadığı günleri de uzun zaman devam edermiş, (ç)
[305] Peygamber (s.a.v)'in en çok nafile oruç tuttuğu ay, Şaban ayıdır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in Şaban ayında her zamankinden daha çok oruç tutmasmdaki hikmet; amellerin bu ayda Allah'a arz edilmesi ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in amellerinin oruçlu iken arz edilmesini istemesidir.
Yine şu olasılıkları göz önünde bulunduranlar da vardır:
1. Hz. Peygamber (s.a.v)'İn Şaban ayında çok oruç tutması, Ramazân'ı tazim içindir.
2. ResululÎah (s.a.v), her ay üç gün oruç tutardı. Bir özrü sebebiyle daha önceki aylarda tutamadığı günleri Şaban ayında kaza ederdi.
3. Şaban ayında insanlar gafil olduğu için, Hz. Peygamber (s.a.v) onlara örnek olmak isterdi.
4. Yıl içerisinde öleceklerin isimleri Şaban ayında yazılır. Nitekim Peygamber {s.a.v), Aişe'ye; "Ey Aişe! Bu ayda ölüm meleğinin ruhlarını alacağı kimselerinin İsimleri yazılır. Ben, ismimin, oruçlu iken kaydedilmesini isterim" buyurmuştur.
5. Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımları, geçen Ramazân'da tutamadıkları oruçları Şaban ayında kaza ederlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v)'de, bunun için, bu ayda çok oruç tutardı.(ç)
[306] Müslim, Sıyâm 176 (1156); Nesâî, Sıyâm 70
[307] Buharı, Savm 52; Müslim, Sıyâm 175 (1156); Ebu Dâvud, Siyam 59 (2434)
[308] Müslim, Sıyâm 176 (1156); Nesâî, Sıyâm 70
[309] Tirmizî, Savm 37 (736)
[310] Bu hadisten; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, nafile oruç tutmayı en çok sevdiği ayın, Şaban ayı olduğu anlaşılmaktadır, (ç)
[311] Bu hadis; "Bir-iki gün ile Ramazân orucunun önüne geçmeyin" (Buhârî, Savm 14, Müslim, Sıyâm 125, Tirmizî, Savm 2; Ebu Dâvud, Sıyâm 11 (2335); İbn Mâce, Sıyâm 5; Dârimî, Savm 4) şeklindeki hadise ters düşmez. Çünkü bu hadisteki yasaklama, Şaban ayının tamamını ve çoğunu oruç tutmayıp da ihtiyaten Ramazân'dan bir-iki gün önce oruç tutanlarla ilgilidir, (ç)
[312] Ebu Dâvud, Sıyâm 57 (2431)
[313] Nesâî, Sıyâm 70
[314] Nesâî, Sıyâm 70
[315] Nesâî, Sıyâm 70
[316] Nesâî, Sıyâm 70
[317] Bir önceki hadiste; "Resulullah (s.a.v'İn, çok az bir kısmı hariç, Şaban'ı oruçla geçirir-diği" ifade edilirken, bu hadiste "Şaban ayının tamamında oruç tuttuğu" belirtilmektedir.
Bazıları da, Hz. Peygamber (s.a.u)'in, bazen Şaban'in başında, bazen ortasında ve bazen de sonunda oruç tuttuğunu belirtmektedirler. Bazılarına göre ise,birinci hadis, ikinci hadisi açıklayıcı durumdadır. Bazı alimler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bir yıl Şaban ayının tamamını oruçlu geçirdiğini, bir yıl da Şaban ayının bazı günlerinde oruç tuttuğunu söylemektedirler. Çünkü bazı rivayetlerde; Resulullah (s.a.vj'in, "Şaban ayının tamamında oruç tuttuğu" belirtilirken, ha-disîn devamında "çok az bir kısmı hariç orucu tutmadığı" İfade edilmektedir. (Müslim, Sıyâm 176, Nesâî, Sıyâm 70)
Kısacası, bu iki hadis arasında herhangi bîr tezat söz konusu değildir, {ç)
[318] Nesâî, Sıyâm 70
[319] Buhârî, Savm 52; Müslim, Sıyâm 177 (782)
[320] Bjr_M gün oruçla Ramazân'ın öne alınmasından maksat; ihtiyat maksadıyla veya Ra-mazân'i karşılamak İçin Ramazân'dan önce bir yada iki gün oruç tutmaktır.
Hz. Peygamber (s.a.v), daha önceden belirli günlerde oruç tutmayı adet edinip tutmakta olduğu orucu bu günlere rastlayanların dışında Ramazân'dan önce bir veya iki gün oruç tutmayı yasaklamıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bu günlerde oruç tutmayı yasaklamasının hikmeti; oruca başlamayı hilalin görülmesine veya Şaban'in otuza tamamlanmasına bağlamasıdır. Durum böyle iken daha hilal görülmeden veya Şaban otuza tamamlanmadan oruca başlamak, nasla sabit olan bir şeyi beğenmemek gibidir. Çünkü hadisin bazı varyantlarında Rama-zân'a, Ramazân hilalinin görülmesiyle yada Şaban'ı otuza tamamlamakla başlanacağı, bayramın da Şevval hilali görülünce yada Ramazân otuza tamamlanınca yapılacağı ifade edilmektedir.
Ayrıca havanın bulutlu olması gibi sebeplerden dolayı Şaban ayının yirmi dokuzundan sonraki günün Şaban ayına mı, yoksa Ramazân ayına mı ait olduğu konusunda şüphe oluşması mekruhtur. Dolayısıyla bugüne, "şek günü" denilir. İşte bu sebeple Resulullah S'a'v'' amazan'a bir İki-gün önce başlamayı yasaklamıştır, (ç)
[321] Buhârî, Savm 14; Müslim, Siyam 1082 (1082}; Ebu Dâvud, Sıyâm 11 (2335); Tirmizî, Savm 2 (684); Nesâî, Sıyâm 31, 32; İbn Mâce, Sıyâm 5 (1650); Ahmed b. Hanbel, 2/422, 430, 454
[322] Tirmizî, Savm2 (684}
[323] Nesâî, Sıyâm 32
[324] Nesâî, Sıyâm 31
[325] Buhârî, Savm 54, 55, 56; Müslim, Sıyâm 181-193 (1159); Ebu Dâvud, Şehru Ramazân 8 (1389); Tirmizî, Savm 57 (770); Nesâî, Sıyâm 76, 77, 78; İbn Mâce, Sıyâm 28 (1706); Ahmed b. Hanbel, 2/164, 190,199, 212
[326] Yalnız Visal orucu ile devamlı tutulan ömür boyu oruç birbirine karıştırılmamalıdır. Visal orucu; iki yada daha fazla günü, arada hiç iftar etmeksizin birbirine eklemek suretiyle tutulan oruçtur. Devamlı tutulan ömür boyu oruç İse; bayramlarda ve teşrik günlerinin dışında akşamlan iftar etmek şartıyla her gün tutulan oruçtur. Visal orucu tutmak, mekruhtur, (ç)
[327] Alimler, Resulullah (s.a.v)'in bu sözünü 3 şekilde yorumlamışlardır:
1. Bu söz, hakiki manasına hamledilir. Buna göre devamlı oruç tutan, bayramlarda ve teşrik günlerinde de orucu bırakmayacağı için, sevap kazanayım derken günaha girmiş olacağından hiç oruç tutmamış gibi olur. Hz. Aişe'de bu görüştedir.
2. Bu ifade; oruçtan zarar görecek yada oruç sebebiyle başkalarının haklarını zayi edecek olan kimseler hakkındadır.
3. "Oruç tutmamıştır" ifadesi; "Başkaları gibi oruçtan zorluk çekmez" manasında haberdir, dua manasında değildir, (ç)
[328] Buhârî, Savm 57; Müslim, Sıyâm 186 (1159)
[329] Hadisin muhtelif varyantlarından anlaşıldığına göre; Abdullah b. Amr'ın, gündüzleri oruç tuttuğu, geceleri de Kur'an'ı hatmetmek suretiyle ihya edeceğine yemin etmişti. Bunu haber alan Hz. Peygamber {s.a.v), Abdullah'a; bunu yapmamasını, çünkü gerek nefsinin, gerek gözlerinin ve gerekse ailesini ve gerekse de misafirlerinin kendisi üzerinde haklan olduğunu ve ömrünün sonlarına doğru bu vazifeleri yapamayacağını anlatmıştı. Abdullah ise, Hz. Peygamber (s.a.v)'in tavsiyelerini kendisi için az bulmuş, her tavsiyesine karşılık daha fazlasını istemişti.
Abdullah ise, kendinde ibadet için kuvvet gördüğünden daha fazlasını rica ediyordu. Ne- tice de, Hz. Peygamber (s.a.v)'in haber verdikleri ortaya çıktı. Çünkü Abdullah, ihti-yar-laymca, bu ibadetleri yapmada güçlük çekmeye başlamıştı. O zaman Hz. Peygamber (s.a.vj'in tavsiyelerini hatırlayıp:
Keşke (Resulullah'ın bana tavsiye ettiği) ruhsat(lar)ı yapsaydım' diye hayıflanırdl. Bunun anlamı; Abdullah'ın, Hz. Peygamber (s.a.v)'in tavsiyelerine haşa İtiraz değildi. Çünkü Abdullah, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu tavsiyelerinin emir mahiyetinde olmadığını biliyordu. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), bu tavsiyeleri, Abdullah'a yaptığı amel hususunda sırf bir hafifletme ve kolaylık olması için yapıyordu, (ç)
[330] Ailenin hakkmdan maksat; onların nafakalarını sağlamak, onlara güzel muamelede bulunmak, çocuklarına İslam terbiyesi vermek gibi hususlardır, (ç)
[331] Buharı, Savm 57; Müslim, Sıyâm 186 (1159)
[332] Hz. Peygamber (s.a.v), ümmetini, daima hayrh işlere teşvik buyurmuş, onlara ancak güçlerinin yeteceği İbadetleri tavsiye etmiş, bıkkınlık verecek şekilde fazlasına gitmekten sakınmalarını emir buyurmuştur, (ç)
[333] Buhârî, Savm 59, İsti'zan 38; Müslim, Sıyâm 191 (1159)
[334] Konumuzla ilgili bu hadisler, ara vermeden devamlı oruç tutmanın uygun olmadığını göstermektedir. Efdal olan orucun, "Davud Orucu" olduğunu bildirmektedir, (ç)

[335] Müslim, Siyam 192 (1159)
[336] Vücudun hakkından maksat; onun sıhhatine dikkat etmek ve ona iyi bakmaktır. Çünkü devamlı surette nafile oruç tutmak sebebiyle vücut dermansız ve halsiz düşer. Böylece vücut, telef olmaya maruz kalır, (ç)
[337] Eşinin hakkından maksat; cinsel ilişki, nafaka ve güzel muamelede bulunmak gibi hususlardır, (ç)
[338] Her ay tutulan üç gün oruç, öümr boyu tutulan oruca denk tutulması; fazilet ve sevap itibarı iledir. Yoksa buradaki benzerlikten, hakikatte, eşitlik lazım gelmez. Çünkü her ay bir gün oruç tutan kimse ile on gün oruç tutan kimsenin birbirinden farkı ortadadır. Zira biri on kat sevaba layık bir hasene, diğeri ise onar kat sevabı kazanan on hasene ifa et-mistir, (ç)
[339] Müslim, Sıyâm 193 (1159)
[340] Nesâî, Sıyâm 79
[341] Nesâî, Sıyâm 78
[342] Nesâî, Sıyâm 76
[343] Nesâî, Sıyâm 76
[344] Nesâî, Sıyâm 76
[345] Nesâî, Sıyâm 78
[346] Hz. Peygamber {s.a.v)'e, Abdullah ibn Amr'm her gece Kur'an-ı hatmettiği haberi ulaşınca, onu çağırmış ve kendisine Kur'an-ı ayda bir defa hatmetmesini emretmiştir. Ancak Abdullah ibn Amr, bunu, daha kısa bir zamanda yapmaya kudretinin bulunduğunu bildirmesi üzerine önce 20 <jüne, sonra sırayla 15, 10 ve 7 güne kadar inmiş, 7 günden daha kısa zamanda hatmetmeye kalkışmamasını tenbih emretmiştir.
Kur'an'ın, belirtilen bu zamanlar içerisinde okunması ile ilgili emirler, vacipliğe delalet etmediği gibi, bir haftadan daha kısa zamanda okunmaktan yasaklanılması da bunun haram oluşuna delalet etmez. Önemli olan; her fırsatta Allah'ın kelamıyla meşgul olmak, ancak bunun için zaruri dünyevî ve ailevî işleri ihmal etmemek, ailenin, dünyanın ve nefsin de hakkını vermektir, (ç)
[347] Ebu Dâvud, Şehru Ramazân 8 (1389}
[348] Tirmizî,Savm57(770)
[349] Buhârî, Savm 33; Müslim, Sıyâm 103-107 (1121); Ebu Dâvud, Sıyâm 42 (2402); Tirmizî, Savm 19 (711); Nesâî, Sıyâm 56, 58; İbn Mâce, Sıyâm 10 (1662); Ahmed b. Hanbel, 6/46, 193, 202
[350] BuhârI, Savm 33; Müslim, Sıyâm 104 (1121); Nesâi, Sıyâm 58
[351] Bu hadiste, Hamza el-Eslemî'nin, Hz. Peygamber (s.a.v)'e yolculuk esnasındaki Ramazân orucunu mu, yoksa nafile oruç tutmayı mı sorduğu konusunda bir açıklık yoktur. Fakat başka bir hadiste Hamza'nm sorusunun Ramazân orucu ile ilgiîi olduğu anlaşılmaktadır (Ebu Dâvud, Sıyâm, 42 (2403); Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 4/241). Yalnız sorunun; birisi Ramazân ile ilgili ve diğeri de nafile oruçla ile ilgili olmak üzere iki defa sorulmuş olması da muhtemeldir.
Alimler, yolculuk esnasında oruç tutmanın mı, yoksa tutmamanın mı daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Hattabî (ö. 388/998}, bu görüşleri ve bu görüş sahiplerini üç maddede toplamıştır:
1. Oruç tutmamak, daha faziletlidir. İmam Ahmed, İshak b. Râhûye, Evzâî gibi alimler bu görüştedir.
2. Yolculukta oruç tutmak, daha faziletlidir. Enes b. Mâlik, Said b. Cübeyr, İmam Mâlik imam Şafiî ile Hanefiler, bu görüştedir.
3. Mükellef, hangisi kolayına gelirse öyle hareket eder. Bu görüş ise Mücahid, Ömer ibn Abdulaziz ve Katade'den nakledilmiştir.
Memleketinde iken Ramazân ayı girdiği halde bilahare yolculuğa çıktığında orucu bozduğuna dair Hz. Peygamber {s.a.v)'den pek çok hadis nakledilmiştir. "Sizden (Ramazân) ayma erişen (o ayda) oruç tutsun" (Bakara: 2/185} ayeti ise, kendisinde oruç tutmaya engel bir özür bulunmadığı halde Ramazân ayına erişen kişilerle ilgilidir. Bu hadisde, Hamza el-Eslemî'nin sürekli oruç tuttuğu ifade edilmektedir. Ama bu süreklilik, Resulullah (s.a.v)'İn men ettiği ömür boyu oruç manasına gelmez. Çünkü öyle olsaydı, Resulullah (s.a.v) bunu hatırlatırdı. Zaten orucun sürekli olması; ömür boyu olmasını gerektirmez. Çünkü Hamza el-Eslemî'nin tuttuğu oruç faraza üç ay yada beş ay peş peşe oruç tutması olup ömür boyu değildir, (ç)
[352] Müslim, Sıyâm 103 (1121); Tirmizî, Savm 19 (711}; Nesâî, Sıyâm56
[353] Buhârî, Savm 40; Müslim, Siyam 151-152 (1146); Ebu Dâvud, Sıyâm 40 (2399); Timıizî, Savm 66 (783); Nesâî, Sıyâm 64; İbn Mâce, Sıyâm 13 (1669); Ahmed b. Hanbel, 6/188, 189,233, 242, 249, 268
[354] Buhârî, Savm 40; Müslim, Siyam 151 (1146)
[355] Müslim, Sıyâm 151 (1146)
[356] Bu hadisten anlaşıldığına göre; Hz. Aişe, Özrü dolayısıyla Ramazân'da tutamadığı oruçlarını ancak ertesi Ramazân'dan Önceki Şaban ayında kaza ederdi. Buna sebep ise; Hz. Aişe'nin, Hz. Peygamber (s.a.v)'İn ihtiyaçlarıyla meşgul olması, bütün benliğini onu memnun etmeye adamasidir. Ertesi yıl Şaban ayı geldiğinde, bu ayda, hem Hz. Peygamber {s.a.v) çoğunlukla oruç tutuyor ve hem de hanımları kaza oruçlarını tutmuş oluyorlardı. Ayrıca Ramazân'a az bir zaman kaldığı için geçen yıldan kalan orucunu mecburen kaza ediyordu.
Bu hadis, Ramazân'da hastalık, hayız, sefer gibi meşru bir mazeret dolayısıyla tutulamayan orucun kazasının Şaban'a kadar geciktirmenin caiz olduğuna açıkça delalet etmektedir. Herhangi bir meşru özür olmadığı halde orucun kazasını geciktirmenin hükmü ise, alimler arasında ihtilaflıdır.
Hanefilere göre; özürlü yada özürsüz, Ramazân'da tutulamayan oruç, ölünceye kadar kaza edilebilir. Bu, herhangi bir zamanla kayıtlı değildir. Yalnız kişinin, orucu, kaza etme azminde olması gerekir, (ç)
[357] Müslim, Sıyâm 152 (1146}
[358] Ebu Dâvud, Sıyâm 40 (2399)
[359] Tirmizî, Savm 66 (783)
[360] Nesâî, Sıyâm 34
[361] Buhârî, Fadlu Leyleti'I-Kadr 3, t'tikâf 1, 14; Müslim, İ'tikâf 6 (1173); Ebu Dâuud, Siyam 77 (2464); Tirmizî, Saum 71 (790); Nesâî, Mesâcîd 18; İbn Mâce, Sıyâm 59 (1771); Ahmed b. Hanbel, 6/50, 80, 92, 109, 166, 168, 232
[362] İ'tikaf' kelimesi sözlükte, mutlak olarak; durmak, kalmak, devam etmek gibi manalara gelmektedir.
Fıkıh terimi olarak İse; bir mescitte ibdaet niyetiyle ve belirli kurallara uyarak inzivaya çekilmek demektir.
Hadis kaynaklan, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Medine'ye hicretten sonra her yii Ramazân ayının son 10 gününde İtikafa çekildiğini, hanımlarının da genelde Resulullah (s.a.v) ile birlikte itikaf yaptığını nakletmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v)'İn bu tatbikatından hareketle alimler, oruçlunun özellikle Ramazân'm son on gününde itikafa girmesini müstehab kabul etmişlerdir. Hatta Hanefiler, Hz.
Peygamber (s.a.v)'in bunu devamlı yapmış olmasından hareketle itikafı, kifâî nitelikte müekked sünnet saymıştır. Buna göre itikaf üç çeşittir:
1. Vacip Olan İtikaf: Bir şarta bağlı olarak veya şartsız olarak adanmış itikattır.
2. Kifaye Yoluyla Sünneti Müekked Olan İtikaf: Ramazan'ın son on gününde yapılan itikattır.
3. Müstehab Olan İtikaf: Bu ikisinin dışında, bir mescitte, İbadet niyetiyle yapılan itikaftsr.
itikafa girmek, nefsi, yasaklardan korumada daha etkili bir yöntem olduğu gibi, Ramazan'ın son on gününde olması tahmin edilen Kadir gecesine rastlama imkanı ve umudunu da artırır. İtikaf, insanı dünyevî meşgalelerden uzaklaştırıp daha fazla ibadete vesile olması yanında, genel anlamda, hayatın anlamı üzerinde tefekkür etme imkanı da sağlar. İnsanların zaman zaman böyle derin tefekküre ihtiyacı vardır. îtikaf, bu tefekkürü gerçekleştirmek için bir fırsat olarak kullanılabilir. B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V, 1/404-405; Y. Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet, 1/432 (ç)
[363] Buhârî, Fadlu Leyleti'1-Kadr (=Salâtu't-Terâvîh} 3
[364] itikafa girmeye niyet eden kişinin, itikafa ne zaman başlayacağı konusunda alimlerin görüşleri farklıdır. Bu konudaki ihtilaf, Hz. Peygamber {s.a.vj'in itikafa başladığı zaman ile çadıra girdiği zamanın birbirine karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. İçlerinde dört mezhep imamının da bulunduğu alimlerin çoğunluğuna göre; itikafa, güneşin batmasından biraz önce girilir. Bu konudaki delil, Ebu Saîd el-Hudrî'den gelen hadistir. Bu hadise göre, Hz. Peygamber (s.a.v), itikaf için mescide akşamdan girerdi. Sabah namazından sonra da mescidin içinde kurulan çadıra geçerdi. Bu çadıra girmesinden maksat; yalnız kalmaktır. Geceleyin mescitte kimse olmadığı için zaten yalnızdı. Onun için çadıra girme ihtiyacı hissetmemişti. Kısacası, Hz. Peygamber (s.a.v)'in çadıra, sabah namazından sonra girmesi, onun itikafa o zaman girdiğini göstermez. Hanefilere göre, itikaf-ta en az bir gün durulmalıdır, İtikaf, ancak oruçla birlikte eda edilir, (ç)
[365] Fitneden korkulduğu için, kadınların, içinde oturdukları evlerin mescidinde itikaf yapmaları daha uygun görülmüş. Bu durumda itikaf yaptıkları yerler,

kadınlar hakkında, cema atin namaz kıldığı mescitler gibi olur. Çünkü kadının evinde yapmış olduğu itikaf, dışarıdaki mescitte yapmış olduğu itikaftan daha faziletlidir, (ç)
[366] Hadisin metninden anlaşıldığı üzere; Hz. Peygamber {s.a.v), mescitte kurulan çadırları gö-. rünce, bunu yadırgamış ve hanımlarına yaptıklarının iyi bir iş olmadığını söylemiştir. Hatta bununla da kalmayıp kendi için kurulan çadırı bile bozdurarak itikafını ileri bir tarihe ertelemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu tavrı şu iki sebebe dayanabilir:
1. Hanımlarının hareketini kendisine yakınlık konusunda bir yarış ve övünme vesilesi olarak değerlendirmiş olabilir. Çünkü böyle bir maksatla İtikafa girmek caiz değildir.
2. itikaf için mescidin içinde kurulan çadırlar mescidin daralmasına, dolayısıyla cemaatin sıkıntıya düşmesine sebep olmuştur. Bu sebeple de Resulullah (s.a.v), çadırları söktür-müştür.
itikafa girildikten sonra ihtiyaç halinde itikaftan çıkılabilir. Yalnız İmam Mâlik'e göre bu itİ-kafm kazası vaciptir. Diğer üç imama göre İse itikaf vacip bir itikaf değilse, kazası gerekmez. Vacip itikafın kazası lazımdır. Çünkü Peygamber (s.a.v), hanımlarına, itikaflarını kaza etmelerini emretmemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bu itikafı, kendisinin kaza etmesinin sebebi; bu itikafın vacip oluşundan değil, bir amel işlediğinde onu tam yapmasından dolayıdır, (ç)
[367] Tirmizî, Saum 71 (790}
[368] Buhârî, İ'tikâf 14
[369] Müslim, İ'tikâf 6 (1173)
[370] Tirmizî, Savm 71 (791)
[371] Ebu Dâvud, Siyam 77 (2464); Buhârî, İtikaf 14,18; Müslim, itikaf 6 (1173)
[372] Ebu Dâvud, Sıyâm 77 (2464)
[373] Ebu Dâvud, Sıyâm 77 (2464)
[374] Ebu Dâvud, Sıyâm 77 (2464)
[375] Nesâî, Mesâcîd 18; Buhârî, İtikaf 14,18; Müslim, Sıyâm 6 (1173)
[376] Hac kelimesi sözlükte; kast etmek, yönelmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; Mekke şehrindeki Kabe'yi ve civarındaki kutsal sayılan yerleri, özel vakit içinde, usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve yapılması gereken diğer Menâsiki yerine getirmek demektir.
İslam'ın beş temel esasından biri olan hac, hicretin 9. yılında farz kılınmıştır. Haccın nostaljik boyutu; inanan bir kimsenin inanç kökleriyle bağlantısını tazelemesi bakımından önemlidir. Müslümanlık açısından füşünüldüğünde İslam peygamberinin ve arkadaşlarının tevhid ve adaleti hakim kılma mücadelesi, bu süreçte yaşanmış acı tatlı anılar, adeta bir film şeridi gibi bu kutsal yerleri ziyaret eden kişinin gözünün önünden geçer. Bu nostalji, İnanan kişiye, daha yoğun bir dinamizm kazandırır ve daha üst düzeyde bir sahiplenme şuuru verir.
Haccın lahutl boyutu ise; mahşeri andırmasıdır. Farklı dil, ırk, bölge ve kültürlere, sosyal konum ve ekonomik güce sahip İnsanların eşit statüde ve aynı renk ve tip elbiseler içinde toplanması, akın akın koşuşturması ve topluca İbadetler etmesi, bir bakıma ahirette yaratıcının huzurunda dirilişi ve toplanışı hatırlatır. Hac, mümin kimseyi; ahiretteki bu diriliş ve toplanmaya hazırlar, bu bilinci kazanmasında ona yardımcı olur Gerçekten de hac ibadetinde Müslüman, İslam'a gönül vermiş olmanın mutluluğunu ve hazzını daha yakından idrak eder, yeryüzündeki bütün Müslümanlarla birlikteliğin ve kardeşliğin kolektif şuuruna erer.
Dünyanın çeşitli bölgelerinden adeta her biri bir temsilci ve gözlemci sıfatıyla Mekke'ye akın eden Müslümanlar, "mîkat" denilen belirli sınırlarda; dünyayı, dünyevî farklılığı, hatta bencilliği ve ihtirasları temsil eden elbiselerini çıkarıp hepsini eşitleyen, birleştiren, onları dünya Müslümanlığının bir üyesi olmanın bilincine erdiren İhram elbiselerini giyerler. Artık "ben" yok, "biz" vardır. Müminler, bir ufuktan diğerine akan beyazlar seli içinde yok olur, adeta ölmeden önce ölümü ve ahiret hayatını yaşarlar. B.k.z. Komisyon, İlmihal, T.D.V, 1/512 (ç)
[377] Umre: ihrama girerek tavaf ve sa'y yaptıktan sonra fraş olup ihramdan çıkmaktan İbarettir. Mâlikilere ve Hanefilere göre; müslümanın ömründe bir defa umre yapması müekked sünnettir. Hanefilere göre; umrebnin farzları; ihram ve tavaf olmak üzere ikidir. Bunlardan ihram şart, tavaf ise rükündür. Umre için belirli bir zaman yoktur. Her zaman yapılabilir. Ramazân'da yapılması daha faziletlidir. Hanefilere göre; Arefe günü sabahından bayramın 4. günü güneş batıncaya kadar ki süre içinde umre yapmak tahrimen mekruhtur, (ç)
[378] Mîkat: Muayyen vakit demektir. Fakat istiare yoluyla, "hacca niyet edilmek için durulan yer" manasında kullanılmaktadır.
Hz. Peygamber (s.a.v), sağlığında çeşitli yerlerden hacca gelenlerin nerede ihrama gireceklerini bu hadisle belirlemektedir.
Söz konusu mîkatlar, çevrlerinde bulunan halkı ihrama girecekleri yerler olarak tayin edilmişlerdir. Bu çevrelerde bulunan halk, kendi çevrelerinde bulunası münasebetiyle kendilerine tahsis edilen yerden İhrama girecekleri gibi, yolu kendilerine tahsis edilen mikatin dışında bir mikata uğrayan kimselerin kendi memleketlerine mahsus bir inikatlarının bulunup bulunmaması Önemli değildir. Her İki halde de ihrama, yollarının uğramış olduğu mikattan girerler.
Bir kimse, gerek karada ve gerekse de denizde iki mikat arasından geçen bir yol taki edecek olursa, Hanefilere göre, bu kimse kendi kanaatine göre bu iki mikattan herhangi birisinin hizasına geldiğini anlayınca, ihrama girer.
Hac ve umre yamak İsteyen bir kimsenin, yolu üzerinde bulunan bir mikati ihramsız olarak geçmesi caiz değildir. Bu konuda alimler arasında görüş birliği vardır.
Zulhuleyfe; Medinelilerin mikat yeridir. Bu yer, Medine'nin güneybatısında, Mekke ile Medine arasında olup Medine'ye 10 km., Mekke'ye ise 450 km. mesafededir. Mekke'ye en uzak olan inikattır. Hz. Peygamber fs.a.v), burada ihrama girmiştir. Burası, başka memleketlerden olup da oradan geçen hacı adaylarının da mikat yeridir. Cuhfe: Mekke'nin kuzeybatısında ve Mekke'ye 187 km. uzaklıkta bir yerdir. Karn: Bu İsmi taşıyan iki yer bulunmaktadır. Birisi, Mekke'nin kuzeydoğusunda Arafat'ın kuzeyinde ve Arafat'a bir gün ve gecelik mesafede bulunan bir dağdır. Buraya, "Karn-ı Menâzil" denir. Mekke'ye yaklaşık 96 km. uzaklıktadır. Diğeri ise, "Kam-ı Seâiib"tir. Buranın, Mina'nın aşağısında bulunan Mina mescidine 500 zira' uzaklıkta bir dağ olduğunu iddia edenler de vardır. Bu durumda buranın mikattan sayılması mümkün değildir.
[379] Alimler, Resulullah (s.a.v)'in ihrama nereden girdiği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre, Zulhuleyfe mescidinde iken ihrama girdiğini, bazıları da mescitten çıktıktan sonra Beydâ' denilen tepede telbiye getirdiğini söylemişlerdir.
Hanefi imamlarından Tahâvî (ö. 321/933), Abdullah ibn Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste, Abdullah ibn Abbâs'tan naklen; Resulullah (s.a.v)'in, hacca, namazgahında iken niyetlendiğini, hem hayvanına bindiği zaman ve hem de Beydâ' düzlüğüne çıktığında teibiye getirdiğini kaydetmiştir. Ayrıca Tahâvî, Ebu Hanîfe ile Ebu Yusufun da bu görüşte olduğunu belirtmiştir. B.k.z: Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Asâr, 2/123 (ç)
[380] Müslim, Hac 24 (1186)
[381] Buhârî, Cihad 53; Müslim, Hac 27 (1187)
[382] Buhârî, Hac 2
[383] Tirmizî, Hac 8 {818}
[384] Nesâî, Menâsik 56
[385] Buhârî, Hac 21, Cezâu's-Sayd 13; Müslim, Hac 1-3 (1177); Ebu Dâvud, Menâsik 31 (1823, 1824, 1825, 1826); Tirmizî, Hac 18 (833); Nesâî, Menâsik 28; İbn Mâce, Menâsik 19 (2929); Ahmed b. Hanbel, 2/8, 34
[386] Hacca niyet eden kimsenin; dikişli elbise, serpuş, eldiven ve dikişli ayakkabı giymesi haramdır. Niyet ederken üzerinde bu tür elbise bulunanlar, o elbisferİ çıkarırlar. Fakat gömleği, giymeden sarınmak caizdir. Mest giymeni caiz olması için, konçlarının kesilmesi şarttır. Hanefilere göre; yıkandıktan sonra silkmekle rengi dağılmayan elbiseyi ihramda giymekte bir sakınca yoktur.
Safran ve alaçehre (=Yemenrde yetişen san bir çiçek) gibi şeylerle boyanmış elbise giymek, hadisin zahirine göre mutlak surette yasaktır. Çünkü ihram halinde erkek ve kadın bütün hacılara her türlü koku sürünmek haramdır. Fakat meyve çiçek gibi şeyleri koklamak haram değildir Çünkü bu tur şeyler, kokulanmak amacıyla kullanılmazlar. Koku sürmenin ve kadınlara yaklaşmanın haram kılınmasıdaki hikmet; düny ziyneteri ile dünya lezzetlerinden ve efahdan uzak kalarak bütün düşüncesini uhrevî maksatlara tahsis etmektir.
Hacca niyet eden kimse, söz konusu şeylerin haram kılınması; hacı olacak kimseyi, refah halinden uzaklaştırıp hacını huşu içerisinde devam ettirmesi içindir. Çünkü hacı olacak kişi, hac müddetince ihramlı olduğunu hatırlayacak, bu suretle daha fazla Allah'ı anma ve ibadetle meşgul olacak, kendini murakabe edecek, ibadetini günahlardan koruyacak, haram olan şeylerden sakınacak, ihram elisesiyle; ölümü, kefeni ve Kıyamet gününde insanların yalın ayak, baş açık huzuru ilahiye çıkacaklarını hatırlayacaktır.
[387] İhramlı bir kadının, yabancı bir erkekle karşılaşüğmda ve ihtiyaç duyduğu zamanlarda yüzünü örtmesi caizdir. Dört mezhep imamı bu görüştedir. Fakat Hanefiler ile Şâfiîlere göre; ihramlı bir kadının, yüzünü, tenine değecek şekilde bir peçe ile örtmesi caiz değildir. Fakat tenine değmeyecek şekilde başından aşağı sarkıtarak örtmesi caizdir. İhramlı bir kadının, eldiven giymesi veya ellerini dikişli bir paçavra ile örtmesi caiz değildir. Fakat Hanefi alimlerinden el-Kâsânî'ye göre; konumuzla alakalı hadise uymak men-. dubtur. Çünkü ihramlı kadının eldiven giymesinin caiz olduğuna; Sa'd b. Ebi Vakkas'm, ihramlı kızlarına eldiven giydirdiğine" dair rivayet edilen hadisi delil getirmiştir, (ç)
[388] Buhârî, Cezâu's-Sayd 13
[389] Buhârî, Libâs 37; Müslim, Hac 3 (1177)
[390] Ebu Dâvud, Menâsik 31 (1823, 1825)
[391] Tirmizî, Hac 18 (833)

[392] Nesâî, Menâsik 28
[393] Nesâî, Menâsik 28
[394] Ebu Dâvud, Menâsik 31 (1825}
[395] Buhârî, Libâs 80; Müslim, Hac 35 (1189)
[396] Buhârî, Libâs 78
[397] Müslim, Hac 36 (1189)
[398] Müslim, Hac 37 (1189)
[399] Buhârî, Libâs 73
[400] Buhârî, Hac 18, Libâs 69; Müslim, Hac 39 (1190)
[401] Buhârî, Hac 18
[402] Müslim, Hac 39 (1190)
[403] Müslim, Hac 47 (1192}
[404] Buhârî, Gusl 12; Müslim, Hac 48 (1192)
[405] Hacca niyet eden bir kimseye; kadınla cinsel İlişki, dikişli elbise, kara avcılığı, koku sürünme, tırnak kesme ve benzen fiiller yasak kılındığından, hacca niyet etmeye "ihram" adı verilmiştir. Bu bakımdan metinde geçen "ihrama girme" sözüyle, hacca niyet etme manası kast edilmiştir.
Bir başka ifadeyle ihram; harama girmek, "hill"de ihramdan çıkmak demektir. Metinde geçen "koku sürdüm" sözünden maksat; hacca veya umreye niyet edeceği için bedeninin ve elbisesinin bir kısmına güzel kokulu misk sürdüm demektir. Bu ifade; Nesâî, Menâsik 41'de bu şekilde izah edilmektedir.
Metinde geçen "Beyt-i tavaf dan maksat; "tavaf-i ifâza"da denilen "ziyaret tavaff'dır. Bilindiği üzere, hacıların Arafat'tan indikten sonra yaptıkları bu tavaf, haccın rükun-larından olup bunun dört şavtı her hac edene farzdır.
Akabe cemresi atılıup kurban kesildikten ve traş olunduktan sonra ve ziyaret tavafından önce her hacı adayı için cinsel ilişki dışındaki hac ile ilgili bütün yasaklar helal olur. Buna, "birinci helal" denir. İşte Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber (s.a.v)'e koku sürmesi bu esnada olmuştur, (ç)
[406] Müslim, Hac 31 (1189)
[407] Müslim, Hac 34 (1189)
[408] Müslim, Hac 41 (1190)
[409] Tirmizî, Hac 77 (917)
[410] Ebu Dâvud, Menâsik 10 (1745, 1746)
[411] Nesâî, Menâsik 42
[412] Metinde geçen "vebîs" kelimesi; parlaklık anlamına gelir. Bundan maksat; miskin maddesi değil, tesiri ve kokusudur. Ayrıca hadis, ihrama girerken koku sürünmenin mü-sehab olduğunu ve bu kokunun tesirinin, koku ve renginin ihramdan sonra da devam etmesinde bir sakınca bulunmadığını İfade etmektedir, (ç)
[413] Nesâî, Menâsik 42
[414] Nesâî, Menâsik 41
[415] Nesâî, Menâsik 41
[416] Nesâî, Menâsik 41
[417] Bunun anlamı; "sizin kullandıklarınızın kokusu kısa zamanda kayboluyor. Resulullah (s.a.v)'in ki ise ihramdan sonra da etkisini sürdürüyor" şeklinde olabileceği gibi, "sizinkinden daha güzeldi" şeklinde de olabilir, (ç)
[418] Nesâî, Menâsik 41
[419] Nesâî, Menâsik 42
[420] Buhârî, Hac 132, Cezau's-Sayd 15, Libâs 14, 37; Müslim, Hac 4 (1178); Ebu Dâvud, Menâsik 31 (1829); Tirmizî, Hac 19 (834); Nesâî, Menâsik 32; İbn Mâce, Menâsik 20 (2931); Ahmed b. Hanbel, 1/285
[421] Buhârî, Cezau's-Sayd 15; Müslim, Hac 4 (1178)
[422] Buhârî, Hac 132, Cezau's-Sayd 15; Tirmizî, Hac 19 (834); Nesâî, Menâsik 32
[423] Tirmizî, Hac 19 (834)
[424] Bu hadis; ihramh bir kimsenin eteklik (=izar) ve dikişsiz ayakkabı bulamadığı zaman, don ve mest giyebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca dikişsiz mest için, topukların altından kesme şart koşulmamaktadır. İmam Ahmed bu görüştedir.
Hanefüere göre ise; dikişsiz ayakkabı bulamayan kimsenin mest giyebilmesi için, mestleri, topuktan aşağısı kalacak şekilde kesmeyi şart koştukları gibi, eteklik bulamayan bir kimsenin eline geçirdiği donu eteklik olarak kullanabilmesi için eğer uygunsa, dikişlerini söküp ondan sonra eteklik yapmasını şart koşmuşlardır. Bu meselede, konu ile ilgili daha önce geçen hadisi esas almışlardır. Donu da, meste kıyasla dikişlerinin sökülerek eteklik yapılmasını ileri sürmüşlerdir.
Yine Hanefilere göre; don, eteklik yapmaya müsaitken eteklik yapmadan ve mestler topukların altından kesilmeden giyilecek olursa, fidye lazım gelir, (ç)
[425] Ebu Dâvud, Menâsik 31 (1829)
[426] Nesâî, Menâsik 32
[427] Buhârî, Hac 26, Libâs 69; Müslim, Hac 19 (1184); Ebu Dâvud, Menâsik 26 (1812); Tirmizî, Hac 13 (825); Nesâî, Menâsik 54; İbn Mâce, Menâsik 15 (2918); Ahmed b. Hanbel, 2/3, 34, 40, 43, 42, 53
[428] Telbiye: Kelime olarak, "Lebba"dan gelir. Üstten gelen bir emre yada davete karşı aralıksız icabet anlamını taşır. Telbiye şu şekilde yapılır:
"Lebbeyk! Allahüme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. Inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk. Lâ şerike lek"
Anlamı: "Allahım! Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar İcabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Senin ortağın yoktur. Emret! Hamd, Sana mahsustur. Nimeti veren Sensin. Mülk Senindir. Senin benzerin ve ortağın yoktur."
Bu telbiye şekli, İslamî'dir. Cahiliye Araplannkinden farklıdır. Bu telbiye şeklini, Hz. Peygamber (s.a.u)'e, Cebrail öğretmişti.
Telbiyeyi, erkekler yüksek sesle söylerler. Kadınlar da alçak sesle söylerler. Telbiye, ihrama büründükten sonra inişlerde, yokuşlarda, başkalarıyla konuşmalarda, gece veya gündüzde, oturmalarda, kalkmalarda, namazların ardından, bir şeye binerken, mescid gibi her değişiklikte tekrar edilir. Her tekrar, peşpeşe üç kere yapılır. Telbiyeden sonra Duâ edilir.
Telbiyeye, hacılar, Akabe Cemresindeki şeyten taşlama anına, yani bayramın birinci günü sabahına kadar devam ederler. Umre yapanlar da, tavafa başlayıncaya kadar devam ederler.
Buraya kadar telbiye ile ilgili anlatılanlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in uygulamasından alınmıştır.
Telbiye'nin hikmeti ise; insanların, Beytullah'a misafir olarak gelmelerinin Allah'ın, kendilerine büyük bir lütuf ve ihsanı olduğuna dikkatleri çekme ve Allah'ın adının yüceltilme vardır.
Telbiye'nin hükmü konusuda alimler ihtilaf etmişlerdir:
Hanefilere göre; telbiye, ihramın şartıdır. İhramın sahih olabilmesi için telbiye şarttır. Tel-biyye, dille yapılır. Allah'ı ta'zim kastıyla yapılan her türlü tehlil, tekbir, teşbih ve tahmid telbiyenin yerini tutar.
Alimler, "lebbeyk" kelimesi üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Sîbeveyh'e göre, bu lafız, tesniye-dir. Yalnız onunla çokluk ve sayıda tekrar kast edilir. Yûnus'a göre ise, müfred bir kelimedir.
Telbiye'nin manası üzerinde de ihtilaf edilmiştir. Bazıları, "tekrar tekrar icabet ederim" manasında olduğunu söylemişlerdir. Bazılarına göre İse, "Sana tekrar tekrar itaat ederim", bazılarına göre ise "teveccühüm Sanadır", bazılarına göre ise, "Muhabbetim Sanadır", bazılarına göre ise "Samimiyetim Sanadır" anlamındadır.
Doğru olanı, birincisidir. Çünkü ihrama giren bir kimse, Allah'ın davetine icabet etmiş demektir. Kadı îyâz (ö. 544/1149)'a göre bu icabet, Hz. İbrahim'den kalmıştır, (ç)
[429] Müslim, Hac 21 (1184)
[430] Müslim, Hac 21 (1184)
[431] Ebu Dâvud, Menâsik 26 {1812}; Tirmizî, Hac 13 (825); Nesâî, Menâsik 54
[432] Nesâî, Menâsik 54
[433] Bakara: 2/196
[434] Müslim, Hac 81 (1201)
[435] Bakara: 2/196
[436] Ka'b, Hudeybiyye seferi sırasında başına bit musallat olmuştu. İhramİı olması hasebiyle de başını yıkamamıştı. Çünkü başındaki bitleri öldürmekten korkuyordu. Bir taraftan da sıcağın şiddetinden dolayı gözlerine bîr zarar geleceğinden endişelenmeye başlamışı ki, yüce Allah onun hakkında Bakara: 2/196. ayeti indirdi. Bunun üzerine Ka'b, başındaki rahatsızlıktan dolayı saçlarını kesti. Bu hareketinden dolayı fidye olarak kurbanlık bir koyun kesip etini Harem-i

şerifte bulunan fakirlere dağıttı.
Hanefilere göre; ihramlı bir kimseye saçlarını izale etmesinden dolayı fidye gerekmesi için saçlarının en az dörtte birini traş etmesi veya kesmesi gerekir. Dörtte birinden daha azını kesen ihramlı içişn ise sadaka olarak yarım sa' (= 1667 gr.) buğday vermek gerekir. Bu, bir Fıtır sadakası miktarıdır. Hanefilere göre, bir organın dörtte biri, bütünü hükmündedir. Hadisin zahirine göre fidye olarak; kurban kesmek, üç gün oruç tutmak ve fakirlere yemek yedirmek olmak üzere üç çeşit ödeme yolu tavsiye edilmiş, fakat bunların nerede eda edileceği konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. HanefiSere göre; yemek yedirmek için belli bir yer yoksa da, kurban kesmek için belli bir mekan tayin edilmiştir. Bu da, Harem'in sınırlarıdır. Zaman tayini ise, kurban için sözkonusu değildir. Oruç için, belli bir zaman ve mekan tayin edilmediği görüşünde bütün alimler ittifak etmiştir, (ç)
[437] Farak, üç sâ'ya ve 16 ntla eşit bîr ölçü birimidir, (ç)
[438] Müslim, Hac 82 (1201)
[439] Bakara: 2/196
[440] Buhârî, Muhsar 8; Müslim, Hac 83 (1201)
[441] Müslim, Hac 83 (1201)
[442] Müslim, Hac 83 (1201)
[443] Buhârî, Merda 16
[444] Bakara: 2/196
[445] Buhârî, Muhsar 7, Tefsiru Sure-i Bakara 32; Müslim, Hac 85 (1201)
[446] Ebu Dâvud, Menâsik 41 (1857)
[447] Ebu Dâvud, Menâsik 41 (1858)
[448] Diğer rivayetlerde "koyun" ifadesi geçerken, bu rivayette "sığır" İfadesi geçmektedir. Fakat söz konusu kurbanlığın, sığır olmayıp koyun olduğunu ifade eden rivayetler çoğunlukla olup sahihtirler. Kadı İyâz (o. 544/1149), Aynî (ö. 855/1451) ile İbn Hazm (ö. ö. 456/1063}'da bu görüştedir, (ç)
[449] Ebu Dâvud, Menâsik 41 (1859)
[450] Bakara: 2/196
[451] Ebu Dâvud, Menâsik 41 (1860)
[452] Yani ihramlı iken saçını kesen bir kimsenin, fidye olarak bu üç yoldan birini tutmakta serbest olduğunu ifade etmektedir, (ç)
[453] Ebu Dâvud, Menâsik 41 (1861)
[454] Tirmizî, Hac 107 (953); Buhârî, Muhsar 8; Müslim, Hac 83 (1201)
[455] Buharı, Cezau's-Sayd 2, 3; Müslim, Hac 56-64 (1196); Ebu Dâvud, Menâsik 40 (1852); Tirmizî, Hac 25 (847); Nesâî, Hac 78; İbn Mâce, Menâsik 93 (3093); Ahmed b. Hanbel, 5/301
[456] Buhârî, Hibe 3, Et'ime 19
[457] Buhârî, Cihad 87, Zebaih 10; Müslim, Hac 57 (1196)
[458] Müslim, Hac 56 (1196)
[459] Rjuayt|erc[e açıkça anlatıldığına göre; bu olay, HudeybİYe umresi yılında meydana gelmiştir.
Arkadaşlarının İhrama girdiği halde bu yolculukta Ebu Katâde'nin ihrama girmemesi, henüz o tarihlerde mikatlerîn tayin edilmeyişinden ileri gelmiş olabilir.
Ebu Katâde'nin avladığı avın etinden arkadaşlarının yememeleri İse, şüpheli işlerden kaçınmak gayesine matuf olabileceği gibi, "Ihramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılınmıştır" (Meride: 5/96) ayetinin genel hükmüyle amel etmek istemiş olmalarından kaynaklanmış da olabilir.
Resulullah {s.a.v)'İn, "Bu ancak Allah'ın size yedirdiği bir yiyecektir" buyurması; yakalayıp kesmek mümkün olmayan bir hayvanı yaralayarak öldürmenin, onu boğazlamak yerine geçtiğini ifade eder.
İhramlı bir kimsenin avladığı hayvanın etini yemesi haramdır. Bu konuda alimler İttifak etmiştir.
Yine ihramlı olmayan bir kimsenin, ihramlı bir kimse için avlamış olduğu bir avı o ih-ramlının yemesi de, alimlerin büyük çoğunluğuna göre haramdır. Fakat ihramlı bir kimsenin, ihramsız avcıya o avı avlaması için avın yerini göstermek gibi bir yardımda bulunmamış olması şarttır.
Hanefi alimlerinin göre, bu avı, o ihramfının yemesinde bir sakınca yoktur. Yalnız ihram-hnın, herhangi bir yardımı olmadan o avı İhramsız bir kimse kendisi için avlamışsa o avı herhangi bir ihramlının yemesinde sakınca yoktur. Bu konuda cumhuru ulema ile Hanefi alimlerinin görüşü aynıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in, "Sizlerden herhangi bir kimse, Ebu Katâde'ye, o yaban eşeği üzerine saldırmasını emr yada (bir şeyle) işarette bulundu mu?" sözü buna ifade etmektedir, (ç)
[460] Buhârî, Cezau's-Sayd 2
[461] Buhârî, Cezau's-Sayd 3
[462] Burada "hac" ile, mecazi olarak "umre" kast edilmektedir. Çünkü umreye, "küçük hac" denilmektedir, (ç)
[463] Buhârî, Cezau's-Sayd 4
[464] Müslim, Hac 59 (1196)
[465] Müslim, Hac 60 (1196)
[466] Müslim, Hac 61 (1196)
[467] Nesâî, Menâsik 78
[468] Buhârî, Cezau's-Sayd 11, Tıb 12, 15; Müslim, Hac 88 (1203); Ebu Dâvud, Menâsik 35 (1835); Tirmizî, Hac 22 (839); Nesâî, Menâsik 92; İbn Mâce, Menâsik 87 (3081); Ahmed b. Hanbel, 1/215, 222, 244, 248, 280
[469] Bu hadis; Resulullah (s.a.v)'in, ihramh iken ve oruçlu iken kan aldırdığını haber vermektedir. Bununla birlikte, ihramlı bir kimsenin kan aldırması caizdir. İmam Ahmed, İmam Şafiî ile Ebu Hanîfe bu görüştedir.
Bunlara göre, ihramlı kimsenin, saç kesilmemek kaydıyla kan aldırmadan dolayı fidye vermek gerekmez. Yalnız kan aldırırken saç kesilecek olursa, o zaman sahibine fidye vermek gerekir. Delilleri, Bakara: 2/196. ayettir.
Hacamat, sözlükte; "emmek" anlamına gelen "hacm" kökünden gelir. Tıbbî tabir olarak "kan aldırma" diye ifade edilir. Bu işi yapan kimseye, "Hacim" yada "Haccâm" denir. Ihti-cam, kan aldırma talebidir. Kan alma işinde kullanılan alete, "mihcem" yada "mihceme" denir. Genellikle sığır boynuzundan yapılır. İçi boş ve İki ağızlı bir alettir. Mihcem, bazem Haccâm'ın emdiği kanı toplayan alete ve hatta kan almada deriyi yarmak üzere kullanılan ucu sivri alete de denir. Aslında bu yarma aletinin ismi, "mişraftır.
O dönemde kan, iki şekilde alınmaktaydı:
1. Deriyi yarmadan yapılan hacamat: Mihcem denilen alet alınır; geniş ağzı, kan alınmak üzere belirlenen yere tatbik edilir. Haccâm'da, aletin diğer ağzından aletin içindeki havayı ağzıyla emer. Alet içerisinde hava azaldıkça kanın dahili tazyikinin de tesiriyle kan ince damarlardan aletin içine, deri mesamatından akmaya başlar. Böyiece hacamat yapılan yerdeki kan tıkanıklığı izale olur. Önceden duyulan ağrı ve sızı hafifler veya tamamen yok olur.
2. Deri yarılarak yapılan hacamat (=fasd): Mişrat yada mihcem denilen ucu sivri bir aletle derinin üzeri yarılır. Bu durumda, mihcem'in havası emildikçe kan, bu yanlan yerden daha kolay ve daha çabuk akmaya başlar. Taberânî (ö. 360/970)'nin, Semure'den naklettiği rivayette; Peygamber (s.a.v) bu tarzda kan aldırmıştır.
Kan aldırma ile; kanı alınan kişinin kan yapıcı merkezleri uyarılarak, genç ve dinamik kan hücrelerinin oluşması sağlanır. Bu hücreler, solunum hücreleri (=alyuvarlar/kırmızı kan hücreleri) yada savunma (=akyuvarlar/beyaz kan} hücreleridir.
Bu yeni oluşan genç ve dinamik hücreler, hastalıklara karşı daha amansız bir mücadele vererek hastalıkların uzaklaşmasına sebep olduğu gibi, çevre şartlarına karşı daha sağlam olmamızı sağlar ve vücuttaki işe yaramayan temel taşı niteliğindeki ihtiyar hücrelerin uzaklaşmasına ve bunların yerine genç hücrelerin yerleşmesine yardımcı olurlar. Yapılan gözlemlerde, kan aldıran kişi de, hastalıklara karşı mukavemetin geliştiği, baş ağrısının ortadan kalktığı, grip gibi hastalıklara yakalnamadığı görülmüştür. Dolayısıyla kansere akrşı mukavemetin ve AiDS'e karşı müdafaanın elde edebileceği de düşünülmektedir, (ç)
[470] Buhârî, Savm 32
[471] Buhârî, Tıb 15
[472] Buhârî, Tıb 15
[473] Tirmizî, Hac 22 (839)
[474] Ebu Dâvud, Menâsik 35 (1835, 1836)
[475] Nesâî, Menâsik 92
[476] Buhârî, Hac 110, Edâhî 15; Müslim, Hac 367 (1321); Ebu Dâvud, Menâsik 14 (1755); Tirmizî, Hac 70 (909); Nesâî, Menâsik 69; İbn Mâce, Menâsik 95 (3096); Ahmed b. Hanbel, 6/30, 41, 42, 78, 82, 85, 90, 110
[477] Buhârî, Hac 110; Müslim, Hac 367 (1321);
[478] Beytullah'a gönderilen hayvanın boynuna kurbanlık olduğunu gösteren bir nişan takmaya "taklîd" denir. Hayvanın boynuna alamet olmak üzere; bükülmüş ip, deri parçası gibi bir tasma takmak, alimlerin büyük çoğunluğuna göre sünnettir. Yalnız nişanın, nalın gibi küçük baş hayvanlara zor gelecek ve onları

zayıflatacak derecede ağır bir tasma olmamasına dikkat etmek gerekir.
Hanefîlere göre; koyun, hedy kurbanı olur. Fakat boynuna tasma takılamaz Çünkü Müslüman toplumu arasında böyle bir uygulama görülmemiştir. Eğer Peygamber (s.a.v)'in böyle bir uygulaması olsaydı, Müslümanlar onu terk etmezlerdi.
Ayrıca Beytullah'a gönderilen kurbanlık koyun, hac ve umre ile ilgili bir koyun değildir. Resulullah (s.a.v)'in, bu kurbanlığı gönderdikten sonra orada ihrama girmeden kalmış olması, bu kurbanlık koyunların hac veya umre ile ilgili olarak Beytullah'a gönderilen bir kurbanlık olmadığını gösterir. Bunun aksini ifade eden hiçbir rivayete rastlamak mümkün değildir.
Yine Hanefilere göre; bu hadis, "ferd hadis" denilen hadislerdendir, (ç)
[479] Ebu Dâvud, Menâsik 14 (1755)
[480] Buhârî> Hac 11° (1589); Müslim, Hac 366 (1321)
[481] isal Tirmizî' Hac 70 (909); Nesâî, Menâsik 69
[482] Nesâî, Menâsik 69
[483] Buhârî, Hac 110, Edâhî 15; Müslim, Hac 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366,368, 369, 370 (1321); Ebu Dâvud, MenâsÎk 14 (1757, 1758, 1759); Tirmizî, Hac 69 (908); Nesâî, Menâsik 65, 66, 68, 69; İbn Mâce, MenâsÎk 94 (3094, 3095); Ahmed b. Hanbel, 6/30, 35, 36, 42, 78, 82, 85
[484] Resulullah (s.a.v}, bu kurbanlıklarını, hicretin 9. yılında Hz. Ebu Bekr ile birlikte Beytullah'a göndermiştir.
Sahabenin büyük çoğunluğu, İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve Hanefilere göre; Hac yapmak niyetinde olmayan bir kimsenin, Beytullah'a kurbanlık gönderip te memleketinde kalan bir kimseye, elbiselerinden soyunması ve İhrama giren bir kimseye yasak olan hareketlerden kaçınması gerekmez, ancak hac ve umre için ihrama girdiği zaman buyasaklara uyması lazım gelir. Hatta Hanefi alimlerinden Tahâvî (ö. 321/933), bu görüşteki ilim adamlarının dayandıkları delilleri göstermek için bu hadisi 18 senedie rivayet etmiştir.
Hanefilere göre; Beytullah'a kurbanlık gönderen bir kimsenin ihrama girmiş sayılabilmesi için şu üç şartın bulunması gerekir:
1. Hac veya umre ibadeti için niyet etmiş olmak,
2. Kurbanlıkla birlikte hac için yola çıkmış olmak,
3. Kurbanlığın boynuna gerdanlık takmak.
Kısacası, bir kimse, sadece Beytullah'a kurbanlık göndermekle ihrama girmiş sayılmaz. Yine bir kimsenin, kurbanlığını kendi memleketinde iken işaretlemesi ve boynuna gerdanlık takması müstehabtır. Ancak hac veya umre yapmak isteyen kimsenin, kurbanlığı işaretlemeyi ve boynuna gerdanlık takmayı, mikat'e kadar ertelemesi müstehabtır. (ç)
[485] Buhârî, Hac 110; Müslim, Hac 362 (1321)
[486] Buhârî, Hac 107; Müslim, Hac 359 (1321)
[487] Buhârî, Hac 110
[488] Müslim, Hac 368 (1321)
[489] Buhârî, Hac 109; Müslim, Hac 369 (1321)
[490] Müslim, Hac 361 (1321)
[491] Müslim, Hac 363 (1321)
[492] Nesâî, Menâsik 68;TirmİzÎ, Hac 69 (908)
[493] Nesâî, Menâsik 65
[494] Hac, yapılış biçimi (=eds) açısından üç çeşittir:
1. İfrâd Hacci: UmresÎz yapılan hacdır. Sadece hac ibadeti yapıldığı için "umresiz hac" anlamında olmak üzere bu ad verilmiştir.
Hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmayıp sadece hac niyetiyle ihrama girerek hac menâsikini eda edenler, "ifrad haccı" yapmış olurlar. İster mikat sınırı dışında ve ister mi-kat sınırı içinde ikâmet etsin, herkes ifrad haccı yapabilir.
2. Temmettu' Hacci: Aynı yılın hac aylarında umre ayrı ihramla ve hac ayrı ihramla yapıldığı zaman, iki ihram arasında, ihramsız, yani ihram yasaklarının bulunmadığı yasaksız bir zaman dilimi, umre ile hac arasında hac yasaklarının söz konusu olmadığı serbest bir vakit bulunduğu için bu ad verilmiştir.
Temettü' haccı; aynı yılın hac aylan içinde, umre ve haccı ayrı ayrı niyet ve İhramla yapmaktır. Hac ayları içinde umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra, aynı yıl hac İçin yeniden ihrama girip hac menâsikini de eda eden uzak bölgelerden gelmiş hacılar, temettü' haccı yapmış olurlar.
3. Kıran Haccı: Umre ve haccin her ikisine birlikte niyet edilerek aynı yılın hac ayları içinde umre ve haccı bir ihramda birleştirmektir. Hac ve umre, tek ihramla yapıldığı için "birleştirmeli hac" anlamında bu adı almıştır.
Umre ve hacca, ikisine birden niyet edip umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkmadan, aynı ihramla hac Menâsikini de tamamlayan Afakiler (=Harem dışından gelen kimseler), "kıran haccı" yapmış olurlar. B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., 1/549 Kıran haccı yapacak kişi; mikatte yada daha önce, umre İle hacca birlikte niyet edip iki rekat namaz kılar, sonra umre ile birlikte hacca niyet eder. Daha sonra telbiyede bulunur ve ihramın şartlarını yerine getirir.
Hanefilere göre; bu üç çeşit haccin fazilet bakımından sıralanışı şu şekildedir: 1. Kıran, 2. Temettü', 3. İfrâd
Bütün İbadetlerde olduğu gibi hac ibadetinde de fazilet; o biçim yada bu biçimde yapılmasından ziyade, edasında gösterilen gayret, samimiyet, huzur, huşu ve ihlas nispetin-dedir, (ç)
[495] Buhâri, Taksiru's-Salât 5; Hac 24; Müslim, Hac 185-186 (1232); Ebu Dâvud, Menâsik 24 (1795); Tirmizî, Hac 11 (821); Nesâî, Menâsik 49; İbn Mâce, Menâsik 38 (2968, 2969); Ahmed b. Hanbel, 3/99
[496] Resulullah (s.a.v)'in, Veda haccında kıran haccı yaptığını açıkça ifade eden bu hadis; Abdullah ibn Ömer, Aişe, Cabir, Ömer, Ali, İmran b. Husayn gibi sahabeden rivayet edildiği halde, Muaviye hadisi, "Peygamber (s.a.vj'in Veda haccında ifrad haccı yaptığı"nı ifade etmektedir (Ebu Dâvud, Menâsik23 (1794)).
Bununla birlikte bu rivayetlerin arasını şöyle uzlşaürmak mümkündür: Hz. Peygamber (s.a.v)'in Veda haccında, haccı ifrada niyet ettiğini söyleyenler; Hz. Peygamber (s.a.v)'in sadece hacca niyet ettiğini görmüş ve umreye niyet ettiğini görmemiş olmalılar ki sadece gördüklerini nakletmekle yetinmişlerdir. Yada "Hz. Peygamber (s.a.v), ifrad haccı yaptı" derken, "ifrad" kelimesiyle, Hz. Peygamber (s.a.v)'in hayatı boyunca tek bir defa hac yaptığını kast etmiş de olabilirler. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, temettü haccı yaptığını söyleyen sahabiler ise; Hz. Peygamber (s.a.v)'i, umre için ihrama girerken görmüş olup hafif sesle hac için niyet edişi yüzünden duyamamış olmalıdırlar. Yada "Hz. Peygamber {s.a.v) temettü haccı yaptı" sözüyle, haccı kıran kast edilmiştir. Çünkü Arapların eskiden "kıran" kelimesi yerine "temettü" kelimesini kullandıkları bilinmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.vj'in Veda haccında kıran haccı yaptığını ifade eden hadisler, aksini ifade eden hadislere nispetle tercihe şayandır, (ç)
[497] Müslim, Hac 214 (1251)
[498] Müslim, Hac 215 (1251)
[499] Ebu Dâvud, Menâsik 24 (1795); Nesâî, Menâsik 49; Müslim, Hac 214 (1251)
[500] TirmİzÎ,HacII{821)
[501] İmam Ahmed, İmam Mâlik ile İmam Ebu Hanîfe'ye göre; Mekke, harp yoluyla feth edilmiştir, (ç)
[502] Hattabî (ö. 388/998)'nin açıklamasına göre, bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mekke'nin fethinde, Mekke'ye, başında miğferle girmesi; saldırıya uğrayacağından, bir kimsenin ihramı terk ederek zırh ve miğfer gibi kendisin koruyacak elbiseler giymesinin caiz olduğuna delalet ettiği gibi, hac veya umre niyeti olmaksızın herhangi bir ihtiyacını görmek isteyen bir kimsenin de ihrama girmesi gerekmediğine delalet etmektedir.
Hanefilere göre; bir kimse, hac veya umre niyetiyle yada bir ihtiyaç dolayısıyla Mekke'ye girmek isterse, o kimsenin, ihramsız girmesi caiz olmaz. Hicaz'da mikat dahilinde oturmayan bir kimsenin, Mekke'ye İhramsız girebilmenin yolu; Mekke'ye değil de, mikat dahilinde bulunan bir köye yada şehre gitmeyi kast etmesidir. Bu takdirde o kimsenin, ihramsız bir şekilde mikati geçmesi caiz olur. Çünkü bu niyetiyle kişi, bir mikati geçmeyi kast etmiştir. B.k.z: İbn Hümam, Fethu'l-Kadîr, 2/132, (Hamişinde) (ç)
[503] Buharı, Cezau's-Sayd 18, Meğazî 48, Cihad 169; Müslim, Hac 450 (1357); Ebu Dâvud, Cihad 117 (2685); Tirmizî, Cihad 18 (1693); Nesâî, Menâsik 107; İbn Mâce, Cihad 18 (2805); Ahmed b. Hanbel, 3/109
[504] İbn Hatal, Benu Teymu'I-Edrem b. Galiplerden idi. Asıl adı, Abduluzza b. Hatal idi. Bazı kaynaklara göre ise ismi, Hilal b. Abdullah b. Abdu Menaful-Edremîdir.
İbn Hatal, Müslüman olup Medine'ye hicret etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v), onu, Zekât ve sadaka memuru görevine tayin etmişti. İbn Hatal'ın hizmetini gören azadli Müslüman bir kölesi vardı. Hz. Peygamber (s.a.v}, bu köleyi de onun yanına vererek İbn Hatal'ı Zekât tahsilatına gönderdi. Bir yerde konakladıklarında, köle, İbn Hatal'ın istediğini, uyuyakalması sebebiyle yerine getiremeyince, İbn Hatal, köleyi, döve döve öldürdü. Köleyi öldürdüğü zaman; "Vallahi, Muhammed'in yanına varırsam, bu suçumdan dolayı, muhakkak beni öldürür" deyip irtidat etti ve İslam'dan müşrikiiğe döndü. Topladığı zekâtları da yanma alarak Mekke'ye kaçmıştı.
Hz. Peygamber (s.a.v), Mekke'yi feth edince, Kabe'nin örütüsü altına sığınmış olarak bulunsalar bile, öldürülmeleri emr ve kanları heder kabul edilen kişiler arasında İbn Hatal'da yer almaktaydı.
İbn Hatal'ı, Ebu Berzeme el-Eslemî ile Said b. Hureys el-MahzûmîYıin elbirliğiyle öldü-rüdükleri bildirildiği gibi, Şerîk b. Abdetu'I-Aclanî yada Ammar b. Yasir'in

öldürdüğü de rivayet edilmiştir. Fakat onu, Ebu Berze'nin öldürdüğü rivayeti daha sağlamdır, (ç)
[505] Ebu Dâvud, Menâsik 117 (2685)
[506] Buhârî, Hac 50, 57, 60; Müslim, Hac 248-251 (1270); Ebu Dâvud, Menâsik 46 (1873); Tirmizî, Hac 37 (860); Nesâî, Menâsik 147; İbn Mâce, Menâsik 27 (2943); Ahmed b. Hanbel, 1/16, 17, 21, 26, 34, 39, 46
[507] Buhârî, Hac 60
[508] Müslim, Hac 248 (1270}
[509] Müslim, Hac 249 (1270)
[510] Müslim, Hac 250 (1270}
[511] Müslim, Hac 252 (1271}; Nesâî, Menâsikl46
[512] Hz. Ömer'in, bu sözü söylemesine sebep; Müslümanlarla putperestlik devrinden yeni kurtulmuş olmalarıdır.
Hz. Ömer, eğer Hacerü'l-Esved'i öperse, cahillerin, bu işin eski hal üzere devam ettiği zannına kapılmalarından korkmuş ve istilam (=iki avuç İçini taşın üzerine koyup ağızla öpme)den maksadın, yalnızca Allah'ı tazim ve Peygamber (s.a.v)'in emrine itaat olduğunu, istilamın cahiliyet devrindeki putperestlik olmadığını anlatmak istemiştir. Çünkü cahi-Üyet devrinde Araplar, putların, insanı Allah'a yaklaştırdığına inanırlardı. Abdullah İbn Ömer, Resulullah (s.a.v)'in, Hacerü'l-Esved'i öpmesini şu şekilde anlatır:
ResuİIullah (s.a.v), Hacerü'i-Esved'in yanına vardı. Sonra dudaklarını, üzerine koyup uzun süre ağladı. Sonra başını çevirince bir de baktı ki (karşısında) Hz. Ömer! Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ey Ömer! İşte burada gözyaşı dökülür!' buyurdu. B.k.z: İbn Mâce, Menâsik 27; Hakim, Müstedrek, 1/454 {ç)
[513] Müslim, Hac 250 (1270)
[514] Müslim, Hac 250 (1270)
[515] İslamiyetten önce "Medine", "Yesrib" diye anılırdı. İslamİyetten sonra ise "Dâr", Medîne", "Taybe" ve "Tâbe" İsimleriyle anılmaya başlamıştır. :
Hicretten önce Medîne, veba gibi salgftn hastalıkların en çok bulunduğu bir beldeydi. Müslümanlar, oraya hicret edince, Hz. Ebu Bekr ile Bilal hastalanmışlardı. Kaza umresinde, Resulullah (s.a.v)'in, sahabilerine; Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacer arasında normal yürüyüşle yürüyüp, diğer iki rükün arasında kısa ve hızlı adımlarla yürümelerini, emretmesinin sebebi; müşriklerin, Kabe'nin kuzeyinde bulunmalarıdır. Bu sebeple müşrikler, Müslümanları, Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacer arasında göremiyorlardı. Resulullah (s.a.v)'in, sahabilere; sadece müşriklerin görebildiği rükünler arasında koşar adimlarla, diğer iki rükün arasında ise normal (âdi) adımla yürümlerini emretmişti. İnsanın, düşmanlarının, kendisine karşı besledikleri kötü emelleri yok etmek kuvvet gösterisinde bulunması caiz olmaktadır.
Remel, Asr-ı saadetten sonraki nesiller için de bir sünnet olarak devam etmiştir. Tavafın her bir turuna, "Şavt" denir.
Hıcr, Hatîm denilen yerin içidir. Hatim, Kabe'nin altın oluk tarafındaki yarım duvarla çevrilmiş yerdir. Vaktiyle bu yer, Kabe'den idi. Hükmen yine Kabe'nin İçinden sayıldığı cihetle tavaf, Hatîm'in arkasından yapılır, (ç)
[516] Buhârî, Hac 55, Meğâzî 43; Müslim, Hac 240-241 (1266); Ebu Dâvud, Menâsik 50 (1886, 1889); Tirmizî, Hac 39 (863); Nesâî, Menâsik 155; îbn Mâce, Menâsik 29 (2953); Ahmed b. Hanbel, 1/373
[517] Buhârî, Hac 80; Müslim, Hac 241 (1266}
[518] TirmİzÎ, Hac 39 (863)
[519] Ebu Dâvud, Menâsik 50 (1886); Nesâî, Menâsik 155
[520] Ebu Dâvud, Menâsik 50 f 1886)
[521] Iztıbâ': İhramın vücudun belden yukarısını Örten parçasının bir ucunu sağ kolun altından geçirip sol omuz üzerine atarak sağ kolu ve omuzu ridanm dışında bırakmaktır.
Hanefılere göre; remel yapılması gereken tavafların bütün şavtlarında ıztıbâ' sünnettir. Tavaf bitince, omuz örtülür. Tavaf namazı, omuz örtülmüş olarak kılınır. Remel yapılan 1573 tauaflar dıŞinda başka zamanlarda ızübâ1 mekruhtur, (ç)
[522] Ebu Dâvud, Menâsik 50 (1889)
[523] Bakara: 2/153
[524] Bakara: 2/158
[525] Bakara: 2/158. ayetinin
[526] Hac: 22/29
[527] Hac: 22/29
[528] Bakara: 2/158
[529] Buhârî, Hac 79, Ebvabu'1-Umre 10, Tefsiru Sure-i Bakara 21; Müslim, Hac 260-261 (1277); Ebu Dâvud, Menasik 55 (1901); TirmİzÎ, Tefsiru Sure-İ Bakara 12 (2965); Nesâî, Menâsik 168; İbn Mâce, Menasik 43 (2986); Ahmed b. Hanbel, 6/144, 162, 163, 227
[530] Menât: Mekke ile Medine arasında bulunan ve suyu boi olan "Kudeyd" ismindeki yerin karşısına ve Kızıldeniz'in yakınına Amr b. Luhâyy tarafından dikilmiş bir puttur. Müşellel: Kudeyd yakınında bulunan bi tepedir.
Cahiliyye devrinde, Gassân ve Ezd gibi bazı kabileler, hac için İhrama girerlerken bu puta telbiye getirirken, bazıları da telbiye getirmezdi. İslamiyet geldikten sonra Menat da dahil bütün putlar kırıldığı için Ensar, putlara ait bütün hatıraların silinip gitmesi lazım geldiğini düşünerek İslamiyet'ten sonra Safa İle Merve arasında sa'y etmenin kaldırılacağını zanne diyorlardı. Bu düşüncelerle, Hz. Peygamber (s.a.vj'den Safa ile Merve arasında sa'y etmenin hükmü sorulunca, y\xce Allah, Bakara: 2/158. ayeti indirmiştir. Bu İki tepe arasında koşmak, aslında Hz. İbrahim'in hanımı Hacer ile ilgili bir hatıradır. Hz. İsmail'in annesi Hacer, su bulmak için çocuğunu Harem'in bulunduğu yere koyup iki tepe arasında koşmaya başladı. Bu sırada Allah'ın yardımı yetişmiş ve Zemzem kuyusunun yerinden su fışkırmıştı. İşte onun hatırası için bu iki tepe arasında koşmak, haccm ibadetleri arasına konulmuştur.
Bu koşma, Allah'ın yardımının insanlara yetişeceğinin bir simgesidir. Safa ile Merve arasında koşmak, Maliki ve Şafiî mezheplerine göre farz iken, Hanefilere göre vaciptir, (ç)
[531] Bakara: 2/158
[532] Müslim, Hac 263 (1277)
[533] Ebu Dâvud, Menâsik 55 (1901)
[534] Buhârî' Ebvabu'1-Umre 10, Tefsiru Sure-i Bakara 21; Müslim, Hac 260-261 (1277}
[535] Buhârî, Hac 58, 61, 62; Müslim, Hac 253 (1272); Ebu Dâvud, Menâsik 48 (1877); Tirmizî, Hac 40 (865}; Nesâî, Menâsik 159; İbn Mâce, Menâsik 28 (2948); Ahmed b. i5go Hanbel, 1/214,237,304
[536] Buhârî- Hac 61; Nesâî, Menâsik, 160; Tirmizî, Hac 40 (865) Buhârî, Hac 74
[537] Kabe'yi özürsüz olduğu halde hayvan üzemde yada başka bir şey üzerinde tavaf etmek caizdir. Bu, İmam Şafiî ile İbn Hazrn'ın görüşüdür. Hanefilere göre ise özür bulunmadıkça tavafı yürüyerek yapmak vaciptir. Özürsüz olarak hayvan üzerinde yapılan tavafın, iadesi gerekir. İade etmeyecek olursa, kurban gerekir, (ç)
[538] Hacerü'l-Esved'i, baston ve benzeri bir şeyle selamlamak caizdir. Acak bu cevaz, elle dokunmak veya selamlamak mümkün olmadığı zamanlara aittir. Yoksa elle selamlamanın daha faziletli olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) çoğunlukla elle selamlamışır. Alimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir.
Hacerü'i-Esved'e; elle, baston ve benzeri bir şeyle dokunmak mümkün değilse, ona doğru işarette bulunarak tekbir getirilir, (ç)
[539] Taygftar, sonra kılınan iki rekatlik namaza, "tavaf namazı" denir. Hanefilere göre bu namaz, başlı başına bir namazdır. Sünnet değildir. Vaciptir. Dolayısıyla farz olsun, nafile olsun her tavafın sonunda İki rekat namaz kılmak meşru kılınmıştır. Bu namazını, Kabe'yi tazimle bir ilgisi yoktur. Sadece Allah'ı tazim ve O'na kulluk için meşru kılınmıştır. Dolayısıyla bu namazda, Kafirun ve Ihlas surelerinin okunması müstehabtır. (ç)
[540] Ebu Dâvud, Menâsik 48 (1881)
[541] Buhârî Hac 51, 52, Salât 30, 81, 96, Teheccüd 25, Cihad 127, Meğâzî 77; Müslim, Hac 388-394 (1329); Ebu Dâvud, Menâsik 92 (2023); Tirmizî, Hac 47 (874); Nesaı, Kıble ö, Mesâcid 5, Menâsik 126, 127; İbn Mâce, Menâsik 79 (3063); Ahmed b. Hanbel, 2/3, 4b, 46,50,55,82,139,153
[542] Buhârî, Salât 81
[543] Buhârî, Salât 96; Müslim, Hac 391 (1329)
[544] Resulullah (s.a.v) zamanında Kabe'nin içinde o zaman altı direk vardı. Kabe'nin, hadisin ravisi Mâlik döneminde Kabe içinbdeki direklerden biri alınmış ve beş direk kalmıştı. Metindeki bu ifade, Kabe içindeki direklerin sayısının sonradan değiştiğini göstermektedir. Bazı alimler de, rivayeüerdeki bu farklılıklara bakarak olayın ayrı ayrı zamanlarda iki defe meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir, (ç)
[545] Buhârî, Salât 96; Müslim, Hac 388 (1329)
[546] Kabe, mavi taşlardan yapılmış 15 metre yüksekliğinde, Mescid-i Haramın'ın ortasında, kuzey cephesi 10 metre, batı cephesi 12 metre, güney cephesi 16

metre, doğu cephesi İl metre uzunluğunda küp şeklinde bir binadır.
Kur'an'ın ifadesine göre; yeryüzünde insanlar için yapılmış ilk bina Kabe'dir. Kabe'nin inşa tarihi ile ilgili pek çok rivayetler vardır. Kur'an-ı Kerim'de, Kabe'yi İnşa edenlerin; Hz. İbrahim ile oğlu İsmail olduğu belirtilmektedir (Bakara: 2/127). (ç)
[547] Buhârî, Salât 30
[548] Resulullah (s.a.v) Kabe'ye girerken yanma çok sevdiği Zeyd'in oğlu olduğu İçin Üsame'yi, müezzini olduğu için Bilal'i, Kabe'nin hizmetçisi olduğu için Osman b. Talha'yı almıştır, (ç)
[549] Kabe'nin içine girdikten sonra kapıyı üzerlerine kapatmalarının hikmeti; izdihamı önlemek yada kalblerinin sükunet bulup tam bir huşuya ermesini sağlamaktır, (ç)
[550] Buhârî, Meğâzî 77
[551] İki direkle kast edilen; Rükn-ü Esved ile Rükn-ü Yemânîdir. Rükn-ü Esved'in iki fazileti vardır. Biri, Hz. İbrahim'in attığı temel üzerinde bulunmuş olması, diğeri de Hacerü'l-Esved'in bulunmasıdır.
Rükn-ü Yemânfnin ise bir fazileti vardır. O da, Hz. İbrahim'in temeli vardır. O da, Hz. İbrahim'in temeli üzerinde bulunmasıdır. Hacerü'l-Esved, sözü edilen iki faziletinden dolayı istilam edilmek ve öpülmek suretiyle temayüz ermiştir. Rükn-ü Yemânî ise; istilam edilir, fakat öpülmez, (ç)
[552] Bu hadis; Resulullah (s.a.v)'in Kabe'deki namazı, Yemânî rükunlar arasında bulunan iki direk arasında kıldığı ifadesi; Resulullah (s.a.v)'in sağında ve solunda birer direk bulunduğu bildirilmişse de aslında burada direğin biri, ya diğer iki direkle aynı hizada bulunmadığından yada Resulullah (s.a.v), namazı ona karşı kıldığından zikredilmemiştir. (ç)
[553] Müslim, Hac 394 (1329)
[554] Müslim, Hac 390 (1329)
[555] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, beraberinde Üsame, Osman b. Ebi Talha, Fadl b. Abbas ve Bilal oldğu halde Ka'be'nin içerisinde namaz kıldığına dair bir çok hadis gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Ka'be'nin içerisine girip orada namaz kıldığını söyleyenlerin yanı sıra kılmadığını söyleyenler de vardır. Bu görüş ayrılığın sebebi, bu konuda Üsame b. Zeyd'den iki farklı rivayetin gelmiş olmasıdır.
Bütün bunlara rağmen, Resufullah (s.a.v)'in Ka'be'nin içerisinde namaz kıldığı umumiyet-'G kal:)U' eclilmiş, hatta yeri ve şekli üzerinde bazı detaylara bile yer verilmiştir, (ç)
[556] Tirmizî, Hac 47 (874)
[557] Abdullah ibn Ömer, Kabe'ye girince, yüzü istikâmetinde ileri doğru yürüyüp kapıyı arkasında bırakarak karşısındaki duvara üç arşın kalıncaya kadar ilerler ve Bilal'ın haber verdiği yeri bulur, orada namazını kıİarmış (ç)
[558] Ebu Dâvud, Menâsik 92 (2024)
[559] Ebu Dâvud, Menâsik 92 (2025)
[560] Nesâî, Kıble 6
[561] Nesâî, Menâsik 127
[562] Nesâî, Menâsik 126
[563] Buhârî, Hac 22, 101; Müslim, Hac 267 (1281); Ebu Dâvud, Menâsik 27 (1815); Tirmizî, Hac 78 (918); Nesâî, Menâsik 216, 229; İbn Mâce, Menâsik 69 (3039); Ahmed b. Hanbel, 2/3, 45, 46, 50, 55, 82
[564] Müzdelife: Mekke'de, Arafat ile Mina arasında bulunan ve Hac'da Arafat'tan sonra vakfe yapılan yerdir. Müzdelife kelimesi, "yaklaşmak, yakınlaşmak" anlamındaki Arapça "zelefe" kökünden türetilmiş olup "ysktaşılan, yakınlaşılan yer" anlamında, iftiaj babından ism-i mekân kalıbındadır. Ayrıca burası, "toplanma, bir araya gelme" anlamında cem adıyla da anılmaktadır. Burasının bu adlarla adlandırılması değişik şekillerde yorumlanmıştır. Mina: Mekke İle Arafat arasında, ikisini birbirine bağlayan yol üzerinde bir yer. Burası birinci ve ikinci Akabe bey'atiarında Hz. Peygamber (s.a.s) ile Medineliler arasındaki görüşmenin gerçekleştiği yerdir. Kuzeyinde Sabır dağı bulunmaktadır. Akabe Cemresi ile Mubassır Vadisi arasında kalan yere "Mina" denilir.
Arafat: Mekke'nin 20 km. uzaklığında ve doğusunda bulunan bir dağdır. Aynı adı taşıyan ova içinde yaklaşık 70 mefre kadar yükseklikte bir tepe görünümündedir. Tepeye koyu yeşil taş yığınları hakimdir. Arafat'a "Cebelü'r-rahme" (=Rahmet Dağı) da denir. Hac-ibadetinİn rükünlerinden biri olan Vakfe'nin yapıldığı yer olmasından dolayı büyük bir önem taşımaktadır. Bu dağın, ismini nasıı aldığı hakkında çeşitli görüşler vardır, (ç)
[565] Hacı adayının Akabe cemresini taşlaymcaya kadar telbiyeye devam etmesi gerekir. İmam Şâfiî İle İmam Ahmed, bu görüştedir.
Hanefiler ile bir rivayette İmam Şâfi?ye göre; İfrad Haccı ile Temettü yada Kıran Haca yapan bir hacı adayı, bayramın birinci günü Akabe cemresine kadar ilk teşt attığı andan itibaren telbiyeyi keser. Çünkü Abdullah ibn Mes'ud'dan gelen bir hadiste: "Ben, Peygamber (s.a.v)'in telbiyesini takip ettim. Akabe cemresine ilk taşı atıncaya kadar telbiyeye devam etti" buyurulmaktadir. (ç)
[566] Buhârî, Hac 101
[567] Tirmizî, Hac 78 (918); Nesâî, Menâsik 216
[568] Cemre" kelimesi, sözlükte; ateş koru, közü, küçük çakıl taşı gibi anlamlara gelir. Burada ise haccın şartlarından olan cemre ve cemrelerin atıldığı yer anlamındadır.
Akabe, ilk ve orta diye üç cemre vardır. Cemrelerin üçü de, Mina'dadır. Akabe (=Büyük) cemre, kurban kesme günü taşlanır. Bu, Müzdelife'den Mina'ya gelindiğinde yapılır. İlk ve orta cemreler, Hayf mescidinin yukansındadır.
Cemrelere taş atılırken, Allah'a hamd ve sena edilir, tekbir ve tahlil getirilir. Hz. Peygamber (s.a.vj'e Salât ve selam okunur. Ayrıca arzu edilen başka dualarda okunur. Duâ edilirken, eller havaya kaldırılır, (ç)
[569] Ebu Dâvud, Menâsik 27 (1815)
[570] Cemrelere taş atma, bayramın birinci günü başlanır. İlk önce Akabe cemresinden 7 taş atılır. İkinci, üçüncü ve dördüncü günü, her üç cemreye birden 21 tane taş atılır. Böylece toplam sayı, 70'e ulaşır, (ç)
[571] Nesâî, Menâsik 228
[572] Nesâî, Menâsik 229
[573] Buhârî, Hac 135, 136; Müslim, Hac 305-309 (1296); Ebu Dâvud, Menâsik 77 (1974);
Tirmizî, Hac 64 (901); Nesâî, Menâsik 226; İbn Mâce, Menâsik 64 (3030); Ahmed b. Hanbel, 1/422, 427, 430, 456, 458
[574] Müslim, Hac 305 (1296)
[575] Akabe cemresine taş atılırken Kabe sola ve Mina vadisi ise sağa alınmalıdır. Hanefiler ile İmam Mâlik, bu görüştedir, (ç)
[576] Buhârî, Hac 135, 136; Müslim, Hac 305, 306, 307 (1296)
[577] Akabe, Mekke'ye 2 mil uzaklıkta bir tepedir. Burası, Akabe bey'abnın yapıldığı yerdir, (ç)
[578] Tirmizî, Hac 64 (901); Nesâî, Menâsik 226
[579] Nesâî, Menâsik 226
[580] Nesâî, Menâsik 226
[581] Ebu Dâvud, Menâsik 77 (1974)
[582] Buhârî, İ!m 23, Hac 131; Müslim, Hac 327-333 (1306); Ebu Dâvud, Menâsik 87 (2014); Tirmîzî, Hac 76 (916); Nesâî (el-Kübrâ), Menâsik 2/446 (4106, 4107), 2/447 (4108, 4109); İbn Mâce, Menâsik 74 (3051), Ahmed b. Hanbel, 2/159,160, 202
[583] Konu ile İlgili bu rivayetler, göz önünde bulundurulduğunda konumuzu teşkil eden bu hadiste dört meselenin söz konusu edildiği anlaşılmaktadır:
1. Bayramın birinci günü yanlışlıkla kurbanı kesmeden traş olmak,
2. Akabe cemresine taşlan atmadan kurban kesmek,
3. Taşlan atmadan önce traş olmak,
4. Taşlan atmadan önce ifaza tavafını yapmak.
Bilindiği gibi hac İle ilgili bu fiillerin sırası şöyledir: a. Bayramın birinci günü önce Akabe cemresine yedi taş atılır, b. Sonra kurban kesilir, c. Kurban sonra tarş olunarak ihramdan çıkılmış olunur, daha sonra da Mekke'ye gidilip ifaza tavafı yapılır.
Görülüyor ki, Resulullah (s.a.v)'e yönelttilen bütün sorular bu sıranın bozulmasıyla ilgilidir. Hz. Peygamber (s.a.v}, bu soruların hepsine olumlu cevap vermiş, hepsine de "bu sırayı bozduğundan dolayı bu amellere bir noksanlık gelmediği bu yüzden herhangi bir ceza da lazım gelmez" anlamında "zararı yok" buıyurmuştur.
Hadiste söz konusu edilen bütün bu fiiller, bayramın birinci gününe aittir. Bu fiilleri yaparken aralarındaki sıraya uygun olarak yapmak, İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Şafîî ile İmam Ahmed'e göre sünnettir. Terkinden dolayı fidye lazım gelmezse de küçümseyerek terk etmek günahkar olur.
Alimlerin büyük çoğunluğuna göre ise, bu sırayı terk etmekte herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü bu sırayı terk eden kimse, günahkar olmadığı gibi kendisine herhangi bir kefaret de gerekmez, (ç)
[584] Buhârî, Hac 131

[585] Buhârî, Hac 131
[586] Müslim, Hac 328 (1306)
[587] Ziyaret Tavafı, farz olup haccın bir rüknüdür. Bu tavaf yapılmadıkça, hac tamam olmaz.(ç)
[588] Müsüm, Hac 333 (1306}
[589] Tirmizî, Hac 76 (916)
[590] Buhârî, Menakibu'l-Ensar 47; Müslim, Hac 441-444 (1352); Ebu Dâvud, Menâsik 91 (2022); Tirmizî, Hac 103 (949); Nesâî, Taksiru's-Salât fi's-Sefer 4; İbn Mâcc, İkâme 76 (1073); Ahmed b. Haribel, 5/52
[591] Müslim, Hac 443 (1352)
[592] Veda Tavafı, cumhura göre vaciptir. Terk edilmesi, diğer vaciplerin terki gibi kurban kesmeyi gerektirir. Bu tavaf, hacının Kabe'den ayrılacağı en son anı olsun diye çıkış vaktinde yapılır, (ç)
[593] Mekke feth edilmeden önce Mekke'lİ muhacirlerin Mekke'de ikâmet etmeleri haram kılınmıştı. Sonraları hac ve umre sebebiyle Mekke'ye girenlere hac ibadetlerini bitirdikten sonra Mekke'de sadece üç gün kalmalarına izin verilmiştir.
Şafiî alimlerinden Nevevî {ö. 676/1277)'ye göre, bu hadisin manası; Mekke'den Medine'ye hicret edenlere bir daha Mekke'ye yerleşmelerinin haram kılınmasıdır. Kadı Iyâz (ö. 544/1149)'a göre, alimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Ancak Resulullah (s.a.v)'in Medine dışında istedikleri yerde oturmalarına izin verdiği kimseler bu hükmün dışındadırlar. Bazı alimler de, Mekke'nin fethinden sonra muhacirlerin Mekke'ye yerleşmelerini caiz görmüş, bu hadisin hicretin vacip olduğu zamanlara özgü olduğunu söylemiştir. Mekke'nin fethinden Önce hicretin vacip olduğunda bütün alimler görüş birliğine varmıştır. Muhacir olmayanların, İstedikleri yerde yaşayabileceklerinde ittifak vardır. Muhacirlere Mekke'de kalmak için verilen üç günlük izin, ikâmet hükmüne girmez. Onlar yine misafir sayılırlar.
İnancından dolayı bir yerden baişka bir yere hicret eden kimsenin, kendisi için mevcut tehlike ortadan kalktıktan sonra oraya dönüp dönemeyeceği meselesi, alimler arasında ihtilaflıdır.
Bazılarına göre; bu kimse, Allah ve Resulüne hizmet için memleketini terk etmişse, muhacirler hükmündedir. Bir daha oraya dönemez. Fakat hicret ederken maksadı memleketini terk değil de sadece inancını korumak idiyse fitne bittikten sonra memleketine geri dönebilir. İbn Hacer (ö. 852/1447), bu görüştedir, (ç)
[594] Buhârî, Menakibu'l-Ensar 47
[595] Müslim, Hac 441 (1352)
[596] Buhârî, Hayz 27, Hac 129, 145, Meğâzî 77; Müslim, Hac 382-387 (1211); Ebu Dâvud, Menâsik 84 (2003); Tirmizî, Hac 99 (943); Nesâî, Hayz 23; İbn Mâce, Menâsik 83 (3072, 3073), Ahmed b. Hanbel, 6/164, 202, 207
[597] İfaza (=ziyaret) tavafı, haccın rükunlarındandır. Bu tavafın sahih olabilmesi için, temiz olma hali şartür. İfaza tavafını yapmadan hayız gören bir kadın, temizlenip de ifaza tavafını yapmadıkça memleketine dönemez. Vasıta sahiplerinin, bu durumda kalan kadınlar için yolculuğu ertelemeleri üzerlerine vacip değilse de böyle bir iyiliği esirgemeleri uygun bir davranış değildir, (ç)
[598] Müslim, Hac 382 (1211)
[599] Müslim, Hac 383 (1211) 1645
[600] Müslim, Hac 387 (1211}
[601] Buhârî, Hac 151
[602] Buhârî, Hayz 27; Müslim, Hac 385 (1211)
[603] Buhârî, Hac 129
[604] Müslim'de bulunamamıştır. B.k.z. Muvatta, Hac 228 (ç)
[605] Ebu Dâvud, Menâsik 84 (2003); Tirmizî, Hac 99 (943)
[606] Nesâî, Hayz 23; Buhârî, Hayz 27; Müslim, Hac 385 (1211)
[607] Resülullah (s.a.v), Kurban bayramı gecesi Müzdelife'de iken kalabalığa tahammülü olmayan kadınlara, çocuklara, acizlere, zayıflara ve yaşlılara ortalığın ağarmasını beklemeden MüzdelİfeTden Mina'ya gidip sabah namazını orada kılmalarına ve halk, Akabe'ye yığıl-madan önce gidip orada güneş doğduktan sonra Akabe cemresine rahatça taş atmalarına izin vermiştir, (ç)
[608] Buhârî, Hac 98; Müslim, Hac 300-302 (1293); Ebu Dâvud, Menâsik 65 (1939, 1940); Tirmizî, Hac 58 (892, 893); Nesâî, Menâsik 208; İbn Mâce, Menâsik 63 (3026); Ahmed b. Hanbel, 1/272
[609] Kurban bayramının birinci günü güneş doğduktan sonra Akabe cemresini taşlamak caizdir. Çünkü güneşin doğmasıyla buraya taş atma vakti girmiş olur. Yalnız bu konu, alimler arasında tartışmalıdır, (ç)
[610] Tirmizîi Hac 58 (893); Ebu Dâvud, Menâsik 65 (1940); Nesâî, Menâsik 222
[611] Ebu Dâvud, Menâsik 65 (1940); Nesâî, Menâsik 222
[612] Nesâî, Menâsik 208
[613] Nesâî, Menâsik 214
[614] Buhârî, Cenâiz 20, 21; Müslim, Hac 93-103 (1206); Ebu Dâvud, Cenâiz 78-80 (3238, 3239, 3240, 3241); Tirmizî, Hac 105 (951); Nesâî, Menâsİk 97, 98, 99, 100, 101; İbn Mâce, Menâsİk 89 (3084, 3085); Ahmed b. Hanbel, 1/328
[615] Müslim, Hac 103 (1206)
[616] Müslim, Hac 93 (1206)
[617] Müslim, Hac 102 (1206)
[618] Müslim, Hac 101 (1206)
[619] Müslim, Hac 102 (1206)
[620] ihramlı iken vefat eden bir kimse, beline sardığı izar denilen eteklik ile omzuna aldığı rida denilen peştemali içerisinde kabre konur. Kefen için, bu iki elbise yeterlidir. Başka bir kefene ihtiyaç yoktur. Çünkü esasen ihram hali, ölmekle sona ermediğinden, ihramlı olarak ölen bir kimsenin ihramlılığı devam eder. Dolayısıyla üzerine izar ve ridanm dışında kefen ismiyle de olsa başka bir elbise giyemez, örtülemez. Çünkü şehidler, kıyamet gününde, şehid edildiği andaki haleriyle Allah'ın huzuruna gelecekleri gibi İhramli iken vefat eden bir kimse de, Allah'ın huzuruna ihramlı olarak ve telbiye okuyarak gelecektir. Bu, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in görüşüdür,
imam Ebu Hanîfe İle İmam MâlİK'e göre ise; ihramlı kimse ölünce ihramlılık hali.sona erdiğinden aynen diğer cenazeler gibi kefenlenir, başı örtülür, üzerine güzel kokular sürülebilir. Hz. Aişe ile Abdullah ibn Ömer'de bu görüştedir. Bu görüşte olanlar, konumuzla ilgili hadisin, ölen o kimseyle alakalı olduğunu belirterek hadisin hükmünün, sadece söz konusu şahsa ait olduğu, başkaları için geçerli olmadığını söylemişlerdir, (ç)
[621] Tİrmizî, Hac (951)
[622] Ebu Dâuud, Cenâiz 78-80 (3238)
[623] Ebu Dâuud, Cenâiz 78-80 (3239)
[624] Ebu Dâuud, Cenâiz 78-80 (3241)
[625] Nesâî, Menâsik 97
[626] Nesâî, Cenâiz 41
[627] Nikâh (=evlenme) kelimesi, sözlükte; birleştirmek, katmak, evlenmek akdi ve cinsel İlişki gibi çeşitli manalara gelmektedir.
Terim olarak ise, şer'an nikahlanmalarında bir engel bulunmayan bir erkek ile bir kadının birbirlerinden istifade etmek arzusuyla yaptıkları sözleşmeye denir. Nikah, karı-koca arasında birlikte yaşamaya ve karşılıklı yardımlaşmaya imkan veren ve taraflara karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir sözleşmedir. Bu sözleşme, her şeyden Önce birbirleriyle evlenmeleri dinen ve hukuken mümkün olan iki kişi arasında ve iki şahit huzurunda yapılır.
Şahitlerin mevcudiyeti, bu sözleşmeye açıklık kazandırmak ve evlilik ilişkisini etrafa duyurma hedefine yöneliktir, (ç)
[628] Buhârî, Nikâh 6, 32; Müslim, Nikâh 76-77 (1425); Ebu Dâvud, Nikâh 29-30 (2111); TirmİzÎ, Nikâh 23 (1114); Nesâî, Nikâh 62; İbn Mâce, Nikâh 17 (1889);" Ahmed b. Hanbel, 5/336
[629] Buhârî, Nikâh 6
[630] Buhârî! Nikâh 35, FezâİlU'I-Kur'an 23; Müslim, Nikâh 76 (1425)
[631] Müslim, Nikâh 77 (1425)
[632] Buharı, Nikâh 32
[633] Buhârî, Nikâh 37
[634] Bir kadının, mehirsiz olarak evlenmek üzere kendisini Hz. Peygamber (s.a.v)'e arzetmesi caizdir. Nitekim Ahzab: 33/50 ayeti de bunu ifade etmektedir.
Buhârî ise, bu hadisi bakarak bir kadının kendisini salih bir kimseye arzefmesinin caiz olduğuna hükmetmiş ve bunun sadece Resulullah (s.a.v)'e özgü bir durum olmadığını, bab başlığında dile getirmiştir, (ç)

[635] Kadın, kendi mehrini, Resulullah (s.a.v)'e hibe etmek suretiyle onunla evlenmek istemektedir. Resulullah {s.a.v} ise kadını, reddedilmiş duruma düşürmemek İçin susup cevap vermemiş.
Yine kadının, kendisini, birinci ve ikinci arz edişinde, Resulullah (s.a.v)'in susmak suretiyle cevap vermesini, kadına red cevabı vermekten utanmasıyla açıklamak mümkün olduğu gibi, bu mesele ile ilgili bir vahyin gelmesini beklemiş olmasıyla yada o kadına uygun bir cevap vermek için düşünmüş olmasıyla da açıklamak mümkündür, (ç)
[636] Evlenilmek istenen bir kadına, yeteri kadar mehir vermek gerekir. Ancak mehir, Nikâh akdinin sıhhatinin şartı olmayıp lüzumunun şartıdır. Evla olan, nikâh akdedilirken mehri sözkonusu edip mikdarını tespit etmektir. İleride bu konuda çıkması mümkün olan bazı anlaşmazlıkları önlemek İçin en uygun tedbir budur. Ayrıca mehri acele olarak vermek, müstehabör.
Manası genel olan bir lafzın, karineyle tahsis edilmesi caizdir. Çünkü metinde geçen "Yanında (mehir olarak verecek herhangi) bir şey var mı?" cümlesindeki "şey" lafzı, azı da çoğu da, kıymetliye de kıymetsizi de kapsayan genel bir lafızdır.
Mal denebilecek her şey ve mal ile değiştirilmesi mümkün olan her menfaat, az da olsa mehir olabilir. Nitekim alimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir. İmam Şafiî'ye göre; mehir karşılığında kadına Kur'an öğretmek caizdir. İlk dönem Hanefi alimlerine göre ise, Kur'an Öğretme karşılığında mehir kabul etmek caiz değildir. Çünkü mehrin, kendisinden istifade edilen bir mal olması gerekir. Bu konudaki delil "Onları, mallarınızla istemeniz size helal kılındı" (Nisa: 4/24) ayeti ile "Bîr mehir belirlediğiniz takdirde henüz dokunmadan onları boşamişsanız belirlediğinizin yansım (onlara) verin" (Bakara: 2/237) ayetidir. Ayetin birinde mehirden, "mal olarak" bahsedilmekte, diğerinde İse "yarısından" söz edilmektedir. Bir şeyi ikiye bölebilmek için o şeyin maddi bir mal olması gerekir.
Ayrıca Resulullah (s.a.v)'in, Kur'an'dan bazı sureler karşılığında bir kadını evlendirdiğini ifade eden hadis, ahad yoluyla geldiği için bu konuda Kur'an'in hükmü terk edilemez. Ibn Abidin'in ifadesine göre; son devir Hanefi alimleri, Kur'an öğretmenin mehir sayılabileceğini söylemişlerdir. Hanefi alimlerini son devri ile İlk devri arasındaki bu görüş ayrılığı; Kur'an'ı, ücret karşılığında öğretmenin caiz olup olmadığı meselesinden kaynaklanmaktadır. Bu tür meselelerdeki ihtilafların kaynağı; hüccet ve delillerin farklı oluşu değil, asrın getirdiği ihtiyaç ve şartların farklı oluşudur. Çünkü son devir alimlerinin içinde bulunduğu şartlar, ilk dönem alimlerin zamanında bulunsaydı, onlar da ücret karşılığında Kur'an'ı okutmanın caiz olduğuna ve dolayısıyla Kur'an'dan bazı sureleri öğretmenin mehir sayılabileceğine hükmedebilirlerdi.
Hanefilere göre; mehrin en az miktarı, ilk asırda 10 dirhem gümüş, yani iki koyun bedelidir. En üst sınırı yoktur, (ç)
[637] Buhâri, Nikâh 50
[638] Buhâri, Nikâh 51
[639] Buhârî, Nikâh 7, 49, Müslim, Nikâh 79-83 (1427); Ebu Dâvud, Nikâh 28-29 (2109); Tirmizî, Nikâh 10 (1094), Birr 22 (1933); Nesâî, Nikâh 67; İbn Mâce, Nikâh 24 (1907); Ahmed b. Hanbel, 3/165,190, 204
[640] kelimesi sözlükte, hurma çekirdeği anlamına gelir. Araplar arasında İse bir ağırlık ölçüsü olarak bilinir. Hattâbî (388/998)'nin ifadesine göre; bir nevat altın, beş dirhem gümüşe eşittir. Ezherî'de bu görüşü tercih etmiştir. Kadı İyâz (Ö. 544/1149)'m rivayetine göre; alimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir, (ç)
[641] Müslim, Nikâh 81
[642] Velîme"; Düğün yemeği demektir. Araplar, hazırlanış sebebine göre her ziyafete ayrı bir isim verirler. Örneğin, çocuk doğduğu zaman verilen ziyafete "akika", bir çocuğun Kur'an-ı hatmetmesi sebebiyle verilen ziyafete "hazâk", sünnet münasabetiyle verilen ziyafete "i'zâr", doğum münasebetiyle verilen ziyafete "hurs", bina yapmak suretiyle verilen ziyafete "vekîre", misafir için verilen ziyafete "nakia", bir musibetle karşılaşıldığında musibet sahibi tarafından veriekln yemeğe "vadıyma", sebepsiz olarak verilen yemeğe "me1-dûbe" ve "me'debe" ismi verilir. Yalnız vadıyma yemeği vermek, haramdır, (ç)
[643] Müslim, Nikâh 80
[644] Hadisin zahirine göre; düğün yemeği vermek, vaciptir. Hanefilere göre ise düğün yemeği, vacip olmayıp vacip kuvvetinde bir sünnettir.
Gücü yeten kimselerin, düğün yemeğini bolca vermeleri gerekir. Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; düğün yemeğinin, en az ve en çok olan miktarları İçin bir sınırlama yoktur. Şunu, imkanların elverdiği miktarda hazırlamak yeterlidir. Müstehab olan da budur. Önemli olan, bu ziyafette Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmak ve riyadan sakınmaktır. Yalnız düğün yemeğinin misafirlere ne zaman verileceği hususunda ihtilaf bulunmaktadır. (ç)
[645] Tirmizî, Birr 22 (1933)
[646] Buhârî, Nikâh 68, Büyü' 1
[647] Tirmizî, Birr 22 (1933); Müslim, Nikâh 80
[648] Nesâî, Nikâh 67
[649] Nesâî, Nikâh 67
[650] Buhârî, Nikâh 28, Hiyel 4; Müslim, Nikâh 57-60 (1415); Ebu Dâvud, Nikâh 14 (2074); Tirmizî, Nikâh 30 (1124); Nesâî, Nikâh 60, 61; İbn Mâce, Nikâh 16 (1883); Ahmed b. Hanbel, 2/7, 19, 439
[651] Şiğâr" kelimesi, sözlükte; "kaldırmak" ve "boşalmak" gibi manbalara gelmektedir. Terim olarak İse; karşılıklı değiş-tokuş yapmak suretiyle mehirsiz evlenmek demektir. Bir başka ifadeyle; iki erkeğin, kızlarını yada velisi olduğu kadınları her biri diğerinin mehri olmak Ü2ere biribirlerîne vererek evlenmelerine "şiğâr" denir.
Bu tür evlenmelerde mehir hakkı kaldırıldığı için böyle evlenmeye "kaldırma" anlamında "şiğâr" isimi verilmiştir. Yine bu tür nikâhlarda kadın mehirden boşaltıldığı için böyle bir nikâha "şiğar" ismi verilmiştir.
Yalnız şiğâr yoluyla yapılan evlenmenin sahih olup olmadığı meselesi, alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Cumhura göre, bu tür bir evlenme batıldır. Hanefiler; mehri, nikâhın şartı veya rüknü kabul etmedikleri için, bu nikâhın Nisa: 4/3 ayetinin genel hükmü İçerisine girdiği için ve nikâhdan sonra erkeğin kadına mehr-İ misil ödemesi halinde bu nikâhın geçerli olduğunu ileri sürmüşlerse de, Hanefi alimlerinden Ebu'l-Hasan es-Sindî bu konuda "İslam'da şiğâr yoktur" (Müslim, Nikâh 60, Nesâî, Nikâh 60, Hayz 15-16, Tirmizî, Nikâh 30, İbn Mâce, Nikâh 16} hadisini delil getirerek bu tür bir nikâhın batıl olduğunu belirtmiştir. Çünkü böyle bir nikâh, hiç akd edilmemiş olur. Batılhğı buradan gelmektedir. Bu nedenle de bu nikâhı, akd edilmiş özel bir nikâh çeşidi olarak kabul etmek de mümkün değildir. Dolayısıyla cumhurun görüşü daha isabetlidir. (ç)
[652] Müslim, Nikâh 60 (1415)
[653] Müslim, Nikâh 59 (1415)
[654] Tirrfnzî, Nikâh 30 (1124); Ebu Dâvud, Nikâh 14 (2074)
[655] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, konuşma sırasında Ebu'l-Âs meselesini, Ali'ye örnek olarak vermektedir. Çünkü Ebu'l-Âs, Zeyneb üzerine ikinci bir kadınla evlenmeyeceğine söz vermiş ve bu sözüne hep sadakat göstermiş, ayrıca Müslüman olmadan önce de Müslüman olduktan sonra da Zeyneb'e daima İyilik etmiş, onu hiç üzmemiştir. (ç)
[656] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, kendi kızı ile Ebu Cehl'in kızının bir nikâh altında toplanmalarını iki sebepten dolayı yasaklamıştır: Birincisi; bu nikâhın Hz. Fatıma'ya eziyet vermesidir. Bu durumda Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisi de eziyet duyacak ve buna sebep olan Hz. Ali ile Hz. Fatıma'ya karşı beslediği şefkatten dolayı bu evlenme teşebbüsüne engel olmuştur.
İkincisi ise; kıskançlık dolayısıyla Hz. Fatıma'nm fitneye düşeceğinden korkmasıdır. Bazi alimler: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in maksadı, Ebu Cehl'in kızı ile Hz. Fatıma'nm bir nikâh altında toplanmalarını yasaklamak değildir. Sadece Allah'ın lütfuyla bunların bir araya gelemeyeceklerini bildirmiştir" demişlerdir. Çünkü bir rivayette geçen, "ben ne helali haram ve ne de haramı helal kılarım" sözü de; Ebu Cehl'in kızının Hz. Ali'ye aslında helal olduğunu bildirmektedir.
Yine Yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v)'in kızı ile Allah düşmanı bir kimsenin kızının birleşmesini daha önce haram kılmış olması ve Resuluilah (s.a.v)'in, "Vallahi, Allah resulünün kızı, Allah düşmanının kızı ile bir erkeğin (Nikâhı) altında kesinlikle bir araya gelmez" sözüyle; Allah'ın bir yasağını haber vermek istemiş olması da mümkündür. .Bu takdirde Resulullah (s.a.v)'in kızının, aduvvullah (=Allah'ın düşmanın)in kızıyla bir nikâh altında birleştirilmesi konusu haram olan nikâhlar İçerisine girer. (B.k.z: Nevevî, Şerhu Müslim, 16/3)
Fakat Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Hz. Ali'nin evliliğine, Ebu'l-Âs olayını hatırlatması; Hz. Ali'nin de, Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Fatıma'nm üzerine bir başkasıyla evlenmeyeceğine dair söz verdiği intibaını güçlendirmektedir. Dolayısıyla da Hz. Ali'den bu sözüne bağlı kalmasini yada kızını boşaması gerektiğini belirtmektedir, (ç)
[657] Buhârî, Fezâilu Ashâbi'n-Nebi 16; Müslim, Nikâh 93-96 (2449); Ebu Dâvud, Nikâh 12 (2071); Tirmizî, Menakib 60 (3867); Nesâî, Hasâis 5/147 (8518, 8519); İbn Mâce, Nikâh 56 (1998); Ahmed b. Hanbel, 4/326
[658] Hz, Ali'nin dünürlük yaptığı kadın, Ebu Cehl'in kızı Cüveyriye'dir. İsminin Cemile olduğunu söyleyenler de vardır. Bu kadın, aslında iyi bir Müslüman olmuştu. Fakat Resuluilah (s.a.v), kızı Fatıma'nm annesini ve kız kardeşlerini kaybettikten sonra hayatta yalnız kaldığını bildiği için kadınların yaradılışında bulunan kıskançlık duygusunun da ilavesiyle üzüntüsünün son haddine varacağını ve etrafında derdini dökebileceği bir kimsesi de olmadığı için bunalıma sürükleneceği ve dolayısıyla dinî yönden büyük bire tehlikeyle karşı karşıya kalacağını düşünerek kızı Fatima hakkında endişeleniyordu. Bu endişesini, bir hutbesinde dile getirdi. Hz. Ali, Ebu Cehl'in kızına dünürlük yaparken, "Size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın" (Nisa: 4/3) ayetinin genel hükmüne sarılmıştı. Fakat Resuluilah (s.a.v)'İn bunu hoş karşılamadığını anlayınca, hemen vaz geçti, (ç)
[659] Müslim, Nikâh 93 (2449)
[660] Tirmizî, Menakib 60 (3867)

[661] Ebu Dâvud, Nikâh 12 (2071)
[662] Buhârî, Farzu'I-Hums 5, Fezâilu Ashâbİ'n-Nebi 16; Ebu Dâvud, Nikâh 12 (2069}
[663] Tirmizî, Menakib 60 (3867)
[664] Hadis, hanımıyla cinsel ilişkide bulunmak isteyen bir kimsenin, bu birleşmeden önmce bu duayı okuması tavsiye edilmekte ve bu tavsiyeye uyan kimselerin doğacak çocuklarının şeytanın zararından uzak kalacağı haber verilmektedir.
Bu birleşmeden doğan çocuğun, şeytanın hangi zararlarından kurtulup, hangi zararlarından kurtulamayacağı konusunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı vardır. Ayrıca bu hadis; kişinin, Allah'ı zikir, duâ, besmele ve istiaze ile şeytandan ve bütün serlerden korunmaya çalışmalıdır. Her ne kadar şeytan Adem oğlunu devamlı surette takip etse de, insan, Allah'ı gönülden zikrettiği sürece şeytan ona yaklaşamaz. (ç)
[665] Buhârî, Bed'Ü'l-Halk 11, Deavât 55, Tevhid 13; Müslim, Nikâh 116 (1434); Ebu Dâvud, Nikâh 44-45 (2161); Tirmizî, Nikâh 8 (1092); Nesâî (el-Kübrâ), İşretu'n-Nisâ, 5/327 (9030), Amelu'i-Yevm ve'1-Leyl, 6/75 (10096, 10100); İbn Mâce, Nikâh 27 (1919); Ah-med b. Hanbel, 1/217
[666] Bu hadis; nikâhtan önce kız yada kızın temsilcileri tarafından ileri sürülen şartların en önce yerine gtirilmesi gerektiğine delalet etmektedir. Nikâh İle ilgili şartlar üç kısımdır:
1. Yerine getirilmesinin farz olduğunda ittifak edilen şartlar: Bu, Allah'ın emrettiği; iyi davranmak suretiyle evliliği sürdürme yada iyilikle boşamak şartıdır. Konumuzu teşkil eden hadiste, öncelik hakkı tanınan şartlar bunlardır.
2. Yerine getirilmeyecğinde alimlerin ittifak ettikleri şaretlar: Nikâhın mehirsiz, olması, kadına nafaka verilmesi, verilen mehrin kocaya iade edilmesi, kocanın hanımıyla cinsel ilişkide bulunmaması, evin ihtiyaçlarını temin etmemesi gibi. Bu tür şartların nikâhın gayesine aykırı olduğu için yerine getirilmesi gerekmediği hususunda alimlerin ittifakı var. Dolayısıyla bu şartlar geçersizidir. Fakat bu şartlarla akd edilen Nikâh sahihtir.
3. Yerine gertirilip getirilmeyeceği hususunda alimlerin ihtilaf ettiği şartlar: Kocanın, hanımı üzerine bir daha evlenmemesi, kocasıyla yolculuğa çıkarılmaması gibi.
İmam Evzaî ile İmam Ahmed'e göre; bu tür şartlarla akd edilen nikâh sahihtir. Koca, bu Şartları yerine getirmekle mükelleftir. İmam Mâlik, İmam Şafiî, Sevrî, Hanefî alimlerine göre; bu tür şartlar batıldır. Fakat bu şartlarla akd edilen nikâh sahihtir. Erkeğin, bu şartlarla evlenmiş olduğu kadına sadece mehr-i misil ödemesi gerekir, (ç)
[667] Buhâri, Nikâh 52, Şurût 6; Müslim, Nikâh 63 (1418); Ebu Dâvud, Nikâh 39-40 (2139);
Tirmizî, Nikâh 32 (1127); Nesâî, Nikâh 42; İbn Mâce, Nikâh 41 (1954); Ahmed b. Hanbel, 4/144, 150, 152
[668] Buharı, İlm 31, Itk 16, Enbiya 48; Müslim, İmân 241 (154); Ebu Dâvud, Nikâh 5 (2053); Tirmizî, Nikâh 25 (1116); Nesâî, Nikâh 65; İbn Mâce, Nikâh 42 (1956); Ahmed b. Han-bel, 4/398, 414 (ç)
[669] Kölenin, Allah'ın hakkını yerine getirmesi; namaz, oruç gibi ibadetlerini yapmakla ve efendisinin hakkını yerine getirmesi ise; efendisinin hizmetinde bulunmakla olur. (ç)
[670] Buhâri, Cihad 145, Nikâh 12; Tirmizî, Nikâh 25 (1116)
[671] Kölelik, İslam'dan önce var olan bir müessesedir. Önceden, yapılan savaşlarda kazanan taraf.yenilen tarafı esir etmekte ve köleleştirmektedir. Dolayısıyla İslam dini geldiği dönemde de kölelik vardır. Kölelik, beynelmilel bir yapıya sahip oluğu İçin, İslam dinî, köleliği, kademeli olarak ortadan kaldırmaya çalışmıştır.
İslam, kölelere hürriyete kavuşma fırsatları verilmiştir. Örneğin, kefaret gerektiren bir çok cezada ilk şık köle azad etmektir: Yemin kefareti,
* Zıhar kefareti,
* Kati kefareti,
* Oruç kefareti gibi.
Yine İslam, kölelere bir takım haklar tanıyarak onların durumunu düzeltmek için onlara temel olarak mahkeme hakkı ile hayat hakkı tanınmıştır.
Konumuzla ilgili hadistede görüldüğü üzere; köleyi hürriyete kavuşturma ve onunla evlenme, en hayrlı amellerden biri kabul edilmektedir. Kölelik statüsüne İslam'ın getirdiği bu İyileşme, tarihte, İslam dışı memleketlerden kölelerin müslüman beldelere kaçmasına sebep olmuştur.
islam öncesinde de İslam sonrasında da köleliği, hep batılılar teşvik etmiştir. Bugün Ame-rika'daki siyahilerin menşei, Afrika'daki baskınlarla yakalanıp Amerika'da köle (eştirilen hür insanlardır, (ç)
[672] Müslim, İmân 241 (154}
[673] Buhârî, Nikâh 12
[674] Nesâî, Nikâh 65
[675] Nesâî, Nikâh 65; Ebu Dâvud, Nikâh 5 (2053}
[676] Buhârî, Cezau's-Sayd "12, Meğâzî 43, Nikâh 30; Müslim, Nikâh 46-47 (1410); Ebu Dâvud, Menâsik 38 (1844, 1845); Timıizî, Hac 24 (842); Nesâî, Menâsik 90; İbn Mâce, Nikâh 45 (1965); Ahmed b. Hanbel, 1/221, 228, 245, 252, 266, 270
"Derim ki: (Konumuzla ilgili) Abdullah ibn Abbâs hadisi, Hz. Osman'dan "İhramli kimse; evlenemz, evlendiremez ve dünürlük yapamaz" {Müslim, Nikâh 41, 45; Tirmizî, Hac 23, Nesâî, Menâsik 91, Nikâh 38; İbn Mâce, Nikâh 45; DârİmÎ, Nikâh 17, Muvatta, Hac 70, 73; Ahmed b. Hanbel, 1/57, 64, 65, 68, 73) şeklinde gelen hadisle çelişmektedir. Hafız İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1447), "Feth"de der ki: "Abdullah ibn Abbâs hadisi ile Hz. Osman hadisinin arası birleştirilebilinir. Fakat Abdullah ibn Abbâs hadisi, mücmeldir. Bununla birlikte ihramlı iken evlenme durumu, Hz. Peygamber (s.a.v)'İn özelliklerin-dendir."
İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de şöyle der: "Bu konudaki rivayetler birbirinden farklıdır. Fakat (doğru olan) rivayet; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Meymûne ile, ihramsız İken evlenmesi şeklindedir. İhramsız iken evlenmesi ile ilgili rivayetler, çeşitli yollardan gelmiştir. Yalnız Abdullah ibn Abbâs hadisinin isnadı da, sahihtir. Fakat bir kişinin yanılma ihtimali, Çoğunluğun yanılma ihtimaline göre daha fazla olur. İhramlı kimsenin nikâhını geçersiz kılma ile ilgili Hz. Osman hadisi ise, sahih olup güvenilirdir.
[677] Umretu'1-Kaza: Hz. Peygamber (s.a.v), hicretin,6. yılında Zilkade aymda umre yapmak amacıyla 1500 kadar sahabisiyle birlikte Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Hudeybiye'ye geldiklerinde, MekkelİlerIe bir anlaşma yapılır. Bu anlaşmaya göre; Müslümanlar, umrelerini o yıl değil, gelecek yıl silahsız olmak kaydıyla Mekke'de üç günde yapacaklardır. İşte hicretin 7. yılında yapılan bu umreye, "Umretu'1-Kaza" (=Kaza Umresi) denilmiştir. Yalnız bu umrenin, kaza mı, yoksa başlı başına bir umre mi olduğu meselesi alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Hanelilere göre; bu umre, Kaza umresidir. (ç)
[678] Buhârî, Meğâzî 43
[679] Resulullah (s.a.v)'în evlendiği son eşi, Meymûne'dir. Resuluüah (s.a.v), Umretu'l-Kaza'yı yaptıktan sonra Mekke'de yaptığı evlenmedir. Fakat kesin olarak ne zaman evlendiği hususunda görüş ayrılığı vardır.
Meymûne'nin asıl adı, Berre İdi. Resulullah (s.a.v), onunla evlendikten sonra onun ismini "Meymûne" diye değiştirdi.
Resuîullah (s.a.v)'in, Meymûne ile ihramlı mı, yoksa ihramsız mı olarak evlendiği hususunda görüş ayrılığı vardır.
Resuiullah (s.a.v)'in, İhramlıyken Meymûne ile evlendiğine dair rivayet, Abdullah ibn Ab-bâs'a dayanmaktadır.
içlerinde İmam Mâlik, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in de bulunduğu cum'hur-u ulemaya göre; ihramlı bir kimsenin Nikâhlanması veya başkalarını nikahlaması helal değildir. Bunlar bu konuda "İhramlı kimse; evlenemz, evlendiremez ve dünürlük yapamaz" hadisini esas almışlardır.
Hanefiler, ihramlının nikâh akdi yapmasının caiz olduğunu belirtmişlerdir. Hanefiler, bu konuda ihramlının Nikâh akdini değil de cinsel İlişkiyi söz konusu etmişlerdir. Bazı alimler de, bu İhtilafı çözüme şöyle ulaştırmaktadır: Resulullah (s.a.v), hicri 7. yılın Zilkade ayında Umretu'1-Kaza için Mekke'ye giderken "Serîf denilen yerde Meymûne'yle ihramlı olarak nikâh akdi yapmış, dönüşte ihramdan çıkmış olarak yine "Şerifte gerdeğe girmişti, (ç)
[680] Serîf: Mekke'nin kuzey batısında bir yerdir. Meymûne, hicri 51 yılında vefat etmiştir, (ç)
[681] Buhârî, Meğâzî 43
[682] Ebu Dâvud, Menâsik 38 (1845)
[683] Nesâî, Menâsik 90
[684] B.k.z: Buhârî, Nikâh 30
[685] Nesâî, Menâsik 90
[686] Nesâî, Nikâh 37
[687] İslam hukukunda, kendileriyle evlenmenin yasak olduğu kimseler, Nisa: 4/22-24 ayetleri ile Sünnette şu şekilde sınıflandırılmıştır:
1. Sürekli Haram Olanlar: a. Nesep (=kan akrabalığı) sebebiyle nikâhları haram olanlar. Bunlar; anneler, kızlar, kız kardeşler, erkek ve kız kardeşlerin kızları, hala, teyze. b. Sıhriyet (=damat olma) sebebiyle nikâhları haram olanlar. Bunlar; kayı valide, üvey kız, gelin, üvey anneler, c. Süt Emmek suretiyle Nikâhları haram olanlar. Bunlar ise; süt anne, süt kızkardeş.
2. Geçici Olarak Haram Olan Kadınlar: a. Bir kişinin, dörtten fazla kadını bir nikâh altında toplaması. Buna göre dört kadınla evli olan kimse, beşinciyle evlenemez. b. Başkalarının hakkı sebebiyle nikâhı haram olan kadınlar. Bu nedenle bir kimsenin, başka birisinin nikâhı altında bulunan kadını nikâhlayamaz. c. Üç Talâk sebebiyle nîkâhlanmaları haram olan kadınlar, d. Şirk yada din farkı sebebiyle nikâhlanmalan haram olan kadınlar, e. Iddeti bitmesi sebebiyle nikâhlanmalan haram olan kadınlar, f. Birbirinin mahremi olması sebebiyle nikâhlanmalan haram olan kadınlar. Buna göre iki kız kardeşi yada bir kadını nesep ve süt emme yönünden halası veya teyzesini aynı nikâh altında birleştire-mez. İki kızkardeşin, aynı nikâh altında birleştirîlemeyecegi, ayetle sabittir. Fakat bir

kadının, hala ve teyzesiyle aynı nikâh altında bir araya gelemeyeceği ise sünnetle sabittir, (ç)
[688] Buhârî, Nikâh 27
[689] Müslim, Nikâh 35 (1408)
[690] Müslim, Nikâh 36 (1408)
[691] Müslim, Nikâh 36 (1408)
[692] Buhârî, Nikâh 27; Müslim, Nikâh 33 (1408}
[693] Müslim, Nikâh 39 (1408)
[694] Müslim, Nikâh 34 (1408)
[695] Müslim, Nikâh 39 (1408)
[696] Hadis; bir kimsenin, bir kadın İle olan dünürlüğünü bitirmediği müddetçe, diğer bir kim adına dünürlükte bulunmasını yasaklamaktadır, (ç)
[697] Pazarlık üzerine pazarlıktan maksat; alıcı ile satıcı arasında anlaşma yapılıp tam alışveriş biterken bir başkasının araya girerek fiyatı artırmasıdır. Anlaşmayı bozduğu için bu hareket, yasaklanmıştır. Yalnız saba malını müşteriye arz ettikten sonra henüz anlaşmaya yapılmadan önce bir müşterinin araya girerek o mala fazla fiyat vermesinde bir sakınca yoktur, (ç)
[698] Müslim, Nikâh 38 (1408)
[699] Tirmizî, Nikâh 31 (1126); Ebu Dâvud, Nikâh 12 (2065)
[700] Nesâî, Nikâh 20
[701] Alkame b. Kays: Abdullah ibn Mes'ud'un seçkin talebesi, Küfe fıkıh ve tefsir mektebinin önde gelen temsilci!erindendir. Hz. Peygamber (s.a.v) hayattayken dünyaya geldiği için Muhadramun'dandir. 682 yılında Kufe'de ölmüştür, (ç)
[702] Ebu Abdurrahman, Abdullah ibn Mes'ud'un künyesidir. (ç)
[703] Buhârî, Savm 10, Nikâh 2; Müslim, Nikâh 1-4 (1400); Ebu Dâvud, Nikâh 1 (2046); Tirmizî, Nikâh 1 (1081); Nesâî, Sıyâm 43, Nikâh 3; İbn Mâce, Nikâh 1 (1845); Ahmed b. Hanbel, 1/447
[704] Buhârî, Nikâh 2; Müslim, Nikâh 1, 3 (1400)
[705] Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; evlenmenin şer'i hükmü içinde bulunan şartlar, duruma göre değişir. Şöyle ki:
1. Şehevi arzularının galebe çalması sebebiyle, evlenmediği takdirde zinaya düşeceğine kesinlikle inanan bir kimsenin evlenmesi farzdır.
2. Evlenmediği takdirde zinaya düşeceğinden korkan, kendini harama bakmaktan yada başka bir şekilde kendi tatmin etmekten kendini alıkoyamayan kimsenin evlenmesi vaciptir.
3. Zinadan, farz veya sünnetleri terk etme gibi tehlikelereden emin olduğu halde aynı zamanda evlenme masraflarını temin edebilen ve cinsel kudrete saghip olan bir kimsenin evlenmesi ise sünnet-i müekkededir.
4. Aşırı bir cinsel arzuya sahip olmadığı için zinaya düşme tehlikesi bulunmayan, nikâh sünnetini işlemek gibi bir niyeti de olmayan, fakat sadece cinsel arzusunun tatmin etmek isteyen bir kimsenin evlenmesi ise mubahtır. Bu maksatla yaptığı evlilikten dolayı sevaba da erişir. Çünkü şehevi arzusunu meşru yoldan tatmin etmiş olur.
5. Evlendiği takdirde aile hukukuna riayet edemeyeceğini kesinlikle bilen bir kimsenin evlenmesi haramdır.
6. Aile hukukuna riayet edemeyeceğinden korkan bîr kimsenin evlenmesi ise mekruhtur, (ç)
[706] Tirmizî, Nikâh 1 (1081}
[707] Hadisin ifadesine göre; Alkame, Mina'da Abdullah İbn Mes'ud ile birlikte gezinirken Hz. Osman'a rastlamışlar. Hz. Osman, Abdullah ibn Mes'ud'un, bakımsız ve perişan halini gö rünce, bekar olması hasebiyle bu duruma düştüğüne hükmetmiş olsa gerektir ki, ona evlenmesini teklif etmek maksadıyla kendisiyle baş başa konuşmak istediğini söylemiş, Abdullah ibn Mes'ud'da onun bu teklifini kabul etmişti.
Abdullah ibn Mes'ud, Hz. Osman ile biraz konuştuktan sonra onun, kendisiyle öze! olarak daha fazla konuşma ihtiyacı duymadığını anlayınca, biraz ileride beklemekte olan Alka-me'yi yanlarına çağırmıştı. Alkame, yanlarına vardığı sırada Hz. Osman, konuşmasına devam ederek Abdullah ibn Mes'ud'a bakire genç bir kızla evlenmesinin çok uygun olacağını söylemekteydi. Sözlerini bitirince, Abdullah ibn Mes'ud, Alkame'ye, Resululah (s.a.v)'in bu konudaki sözlerini aktarmıştır, (ç)
[708] Hadisin metninde geçen "bâe" kelimesiyle, ne kast edildiği, alimler arasında tartışma konusu olmuştur.
Bazılarına göre, bununla; nikâh masrafları ve bazılarına göre ise, cinsel arzu ile kudrettir. Yalnız sonuç itibariyle iki görüş arasında köklü bir ayrılık yoktur. Neticeleri aynıdır, (ç)
[709] Ebu Dâvud-, Nikâh 1 (2046)
[710] Nesâî, Nikâh 3, Sıyâm 43
[711] Nesâî, Sıyâm 43
[712] Konu ile ilgili hadislerde olayın geçtiği yer olarak "Mina" ifade edilmektedir. Büyük olasılıkla bu ifade, ravinin dikkatsizliğinden kaynaklanan bir durumdur, (ç)
[713] Bu hadisten şu sonuçlar çıkanlabilinir:
1. Bir kimsenin evlenmesinde fayda gördüğü bir arkadaşını evlenmeye teşvik etmesi müs-tehabür.
2. Kişinin evlenme için bakire bir hanımı tercih etmesi müstehabbr.
3. Cinsel kudrete sahip olduğu halde evlenme masraflarını teminden aciz olan kimsenin evlenmeyi bırakıp oruca devam etmesi gerekir.
4. Nefsi kendisini evlenmeye zorlayan ve evlenme masraflarına da gücü yeten kimsenin, hemen evlenmesi müstehabür,
5. Hattâbî, bu hadisi delil getirerek; şehveti dindirmek için geçici olarak İlaç kullanmanın caiz olduğunu belirtmiştir.
6. Oruç, şehveti kırar.
7. Gözü haramdan koruyacak, iffet ve namusun muhafazasına yarayacak yollara başvurmak teşvik edilmiştir, (ç)
[714] Abdullah ibn Mes'ud'un, Hz. Osman'a verdiği bu cevap iki manaya gelebilir:
1. "Sen doğru söylüyorsun, zaten Resulullah (s.a.v)'de bizleri evlenmeye teşvik etmişti."
2. "Sen böyle diyorsun, ama evlenme teklifi gençlere yapılmalıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v), gençleri evlenmeye teşvik ederdi. Fakat benim evlenmeye ihtyacım yoktur." (ç)
[715] Nesâî, Sıyâm 43
[716] Nesâî, Sıyâm 43
[717] Radâ' kelimesi, sözlükte; mutlak surette meme emme demektir. Bu kelime; Ridâ', Radâa ve Ridâa şekillerinde okunmaktadır.
Terim olarak ise memede olan bir çocuğun belirli bîr vakitte bir kadından süt emmesidir. Emmekten maksat; sütün, ağız veya burundan mideye inmesidir, (ç)
[718] Buhârî, Farzul-Humus 4, Şehadât 7, Nikâh 20; Müslim, Rada' 1-2 (1444), 3-10 (1445); Ebu Dâuud, Nikâh 6 (2055}; Tirmizî, Rada11 (1147); Nesâî, Nikâh 49, 52; İbn Mâce, Nikâh 34 (1937); Ahmed b. Hanbel, 6/72
[719] Yüce Ailah, nesep (=kan bağı) sebebiyle nikâhlanması haram olan kimseleri, Nisa: 4/23'de 7 grup olarak şöyle sıralamıştır: 1. Anneler, 2. Kızlar, 3. Kız kardeş, 4. Halalar, 5. Teyzeler, 6. Erkek kardeşin kızları (^yeğenleri), 7. Kız kardeşin kızları (^yeğenleri). Kan bağı sebebiyle akraba olan kimselerle evlenmek nasıl haramsa, bu kimseler, süt yoluyla akraba oldukları zaman da yine kendileriyle evlenmek haram olur. Bir kadının sütünü emen çocuk, nikâhının haramlıuğı bakımından kadının ve süt sahibi olan kocasının öz çocuğu hükmündedir. Bu çocuk erkek ise; kendisine süt annesi, süt kız kardeşi, süt halası, süt teyzesi, süt kardeşlerinin kızları ve yukarıda 7 maddede zikredilen kadınların süt yönünden benzerlerinin hepsi haram olduğu gibi, kız ise; süt annesi yada süt babası yönünden akraba olan erkeklerfe evlenmesi haramdır.
Emzirme süresi, 2 yıldır. Süt yoluyla kurulan hısımlık, çocuğun ilk iki yaş içinde süt emmesi durumunda meydana gelir, (ç)
[720] Buhârî, Tefsiru Sure-i Ahzab 9
[721] Eflah" ile "Ebu'l-Kuays"ın asıl isminin ne olduğu, alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bazılarına göre; Ebu'l-Kuays'ın ismi, Ca'd olup dolayısıyla da Eflah'ın "Ebu'l-Cuayd" künyesini taşıdığını ileri sürmüşlerdir. Bazılarına göre ise, Vâil b. Eflah'tır. Ebu't-Hasen el-Kâbisî*ye göre; Hz. Aişe'nin iki tane süt amcası vardır: Birisi, babası Hz. Ebu Bekr'İn süt kardeşi Ebu'l-Kuays olup bu zat, Hz. Aişe'nin süt babası olup kardeşi Eflah ise, süt amcası olmaktadır.(B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 7/356)
Dolayısıyla süt amca hakkında mahremiyet sabit olmaktadır, (ç)
[722] Buhârî, Nikâh 22
[723] Buhârî, Nikâh 117; Müslim, Nikâh 7 (1445)
[724] Buhârî, Şehadât 7
[725] Buhârî, Nikâh 20, Şehadât 7
[726] Buhârî, Nikâh 117; Müslim, Rada' 2 (1444)

[727] Müslim, Rada'9 (1445)
[728] Müslim, Rada' 8 (1445)
[729] Nesâî, Nikâh 49, 52
[730] Nesâî, Nikâh 52
[731] Ebu Dâvud, Nikâh 6 {2055}; Tirmizî, Rada11 (1147)
[732] Nesâî, Nikâh 49
[733] Talâk kelimesi sözlükte; çözmek, serbest bırkmak anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; belli sözlerle evlilik bağını çözmek ve kaldırmak demektir. İslâm'a göre evlilikten maksat, huzurlu bir aile hayatı kurmak ve böyle bir yuvada iyi bir nesil yetiştirmektir. Ama böyle yüce gayelerle kurulan evliliklerin hepsinin başarıya ulaşması mümkün değildir. Bazan ölüm ve hastalık gibi tabii engeller, bazan da geçimsizlik, münaferet, eşlerin birbirini sevmemesi, anlaşamama gibi eşlerden kaynaklanan engeller evliliğin başarı ve devamına mani olur.
islâm, evliliğin asıl gayesinden uzaklaştığı, eşlerin bir arada huzurla yaşamalarına imkan kalmadığı, İhtiyaç ve zaruretlerin gerektirdiği hallerde evliliğin sona erdirilmesine izin vermiştir. Bu izin doğrultusunda evliliğe, erkek tarafından doğrudan ya da kadından aldığı bir bedel karşılığında son verilebileceği gibi, talâk hakkını elinde tutan kadın tarafından, hakim veya hakem kararıyla da son verilebilir. B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Talâk maddesi, (ç)
[734] Tahrîm: 66/1
[735] Resulullah (s.a.v), sabah namazından sonra hanımlarını ziyareti sadece onlara selam vermek ve duada buiunmak içindi. İkindiden sonraki hanımlarını ziyareti ise; konuşup muhabbette bulunmak maksadıyla olurdu.
Resulullah (s.a.v)'in, burada, hanımlarına yaklaşmasından maksat, cinsel ilişki değildir. B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 7/452 (ç)
[736] Buhârî, Talâk 8, Nikâh 103, Et'ime 32; Müslim, Talâk 20-21 (1474); Ebu Dâvud, Eşribe 11 (3715); Tirmizî, Et'ime 29 (1831); Nesâî, Talâk 16; İbn Mâce, Efime 36 (3323); Ahmed b. Hanbel, 6/59
[737] Hz. Peygamber (s.a.vj'in, bal şerbetini içme olayı; bir önceki hadiste Hafsa'nin evinde içtiği belirtilirken, bu hadiste Zeyneb bint. Cahş'in evinde İçtiği ifade edilmektedir. "Bezlü'I-Mechûd" yazarı Sehârenfûrî (ö. 1346/192 7)'nin açıklamasına göre; doğru olan, Zeyneb bint. Cahş'ın evinde içtiği bal şerbetidir. Hafea'nın evinde içtiğine dair rivayet, ravinin yanılmasından kaynaklanmaktadır.
Bazılarına göre ise; bu olay, birkaç defa meydana gelmiştir. Buna delilleri ise, Abd b. Hu-meyd'in, "Tefeir"inde; bu olayın, Sevde'nin evinde geçtiği belirtilmektedir. Bazıları da, bu tür olayın; Peygamber (s.a.v)'in hanımları arasındaki gruplaşmadan kay-naklandığınıu ileri sürmüşlerdir. Buna göre birinci grupta; Aişe, Hafsa, Şevde ile Safiy-ye, ikinci grupta ise Zeyneb bint. Cahş, Ümmü Seleme ile diğer hanımları yer almaktadır, (ç)
[738] Bu hadis; Peygamber (s.a.v)'İn hanımı bile olsa, kıskançlığın fıtrî bir olay olduğunu göstermektedir. Ayrıca burada kasıtlı olarak Hz. Peygamber (s.a.vj'e eziyet etmeyi düşünmemişlerdir. Sadece kadınlar arası görülen kıskançlığın bir sonucudur, (ç)
[739] Meğâfir: Amman taraflarında çokça biten "Urfut" denilen bir ağaçtan çıkan çirkin kokulu, yapışkan ve tatlı bir zamktı Buhârî, Talâk 8, Eymân 2i lâk 17, Eymân20, Nisa 4 ve tatlı bir zamktır, (ç)
[740] Tahrîm: 66/1,2,4
[741] Tahrîm: 66/4
[742] Tahrîm: 66/3
[743] Buharî, Talâk 2, 3; Müslim, Talâk 1-14 (1471); Ebu Dâvud, Talâk 4 (2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185}; Tirmizî, Talak 1 (1175); Nesâî, Talâk 1, 3, 5; İbn Mâce, Talâk 3 (2023); Ahmed b. Hanbel, 2/74, 79
[744] İslam Hukuku'nda "Talâk" (=Boşanma) kelimesi; hem tek taraflı irade beyanıyla yapşılan boşamayı ve hem de tarafların anlaşarak evlilik birlifiğine son vermelerini, hem de mahkeme kararıyla meydana gelen boşamayı içerir.
İslam Hukuku'nda boşama; dönülebilir olup olmamasına göre; Ric'i ve Bâin olmak üzere ayrı ayrı hukuki değerlendirmelere konu olur.
1. Ric'î Talâk: Kocaya yeni bir Nikâha ihtiyaç olmadan boşadığı hanımına dönme imkanı veren boşama türüne, 'dönülebilir boşama' "Ric'i Talâk" denir.
Bir ric'i talaktan bahsedebilmek için; evliliğin zifafla fiilen başlamış bulunması, Hanefılere göre boşamanın sarih sözlerle ve şiddet ve mübalağa ifade etmeyen bir tarzda yapılmış olması, bu boşamanın üçüncü boşama olmaması şarttır.
Bu durumda koca, iddet süre İçerisinde dilerse eşine geri dönebilir. Bunun için yeni bir nikâh yapmaya, yeni bir mehir ödemeye gerek yoktur. Dönme, kocanın açık bir beyanla hanımına geri döndüğünü söylemesiyle olabileceği gibi, evlilik yaşamama fiilen geri dönmesiyle de olabilir. Bu özelliği dolayısıyla ric'i talakta eşler, derhal birbirlerinden ayrılmak zorunda değildirler. Çünkü ric'i talakta evlilik, İddet süresince de devam ediyor kabul edilir. Dolayısıyla dönüş hakkının bu süre içinde kullanılması gerekir. Bu süre, dönüş yapışmadan geçilirse iddetinin bitimiyle ric'i talâk, bain'e dönüşür. Dolayısıyla geri dönmek İçin artık bain talakta arana şartlar geçerli olur.
2. Bâin Talâk: Kocaya, boşadığı eşine ancak yeni bir nikâhla dönme imkanı veren bo-Sanma şeklidir. Nikâh yapılıp zifaf yapılmadan meydana gelen boşanmalar, tarafların anlaşarak boşanmaları (=muhâlea) veya kocanın üçüncü boşama hakkını kullanarak yaptığı boşama, bain talaktır. Bunların dışında Hanefilere göre; kocanın kinayeli sözlerle ve şiddet ile aşırılığı ifade eden kelimelerle yaptığı boşamalar da bain Talâk olarak kabul edilir.
[745] Müslim, Talâk 4 (1471)
[746] Müslim, Talâk 4 (1471)
[747] Müslim, Talâk 5 (1471)
[748] İslam Hukuku'nda boşama, Kur'an'dakİ genel ilkelere ve Hz. Peygamber (s.a.u)'in bu yöndeki açıklama ve tavsiyelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığına göre iki grupta tasnif edilmektedir. Bu ayırım, hukuki olmaktan çok dinî-ahlakî boyutlu bir ayırımdır. Esas İtibariyle, kocanın objektif hukukî kriterlere bağlanamamış boşama yetkisini onun dindarlığına havale ederek kısıtlama ve sınırlama amacı gütmektedir.
1. Sünnî Talâk: Bu boşama şekli; Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu konuda getirdiği ölçü ve sınırlamalara riayet edilerek yapılan boşama şeklidir. Her şeyden önce Sünnî boşanmanın, rict talâk olması gerekmektedir. Ayrıca kadının temizlik süresi başladıktan sonra ancak onunla cinsel İlişkide bulunulmadan boşanması ve bu boşamanın bir Talâk olması gerekmektedir. Bu da, yine ayne hedefe, evlilik birliğini koruma hedefine yöneliktir. 2. Bid'î Talâk: Sünnet'e aykırı biçimde gerçekleştirilen boşamayı ifade ermektedir. Kişinin temizlik süresi dışında veya temizlik süresi içinde olmakla birlikte hammıyla cinsel İlişkide bulunduktan sonra ve aynı temizlik süresi içinde birden fazla boşama durumunda ortada Sünnete'e uygun olmayan, yani bidî bir boşanma vardır.
Hanımını, hayızlı iken boşayan kimsenin ona dönmesi ve boşamakta kararlı ise, İkinci bir hayızı takip eden temizlik döneminin beklenmesi farzdır. İmam Mâlik, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bu görüştedir. İmam Ahmed , İmam Şafiî ve İmam A'zam Ebu Hanî-fe'ye göre ise hayız halinde verilen talakın caiz, fakat talakı temizlik halinde vermenin mendup olduğu görüşündedirler.
Kısacası; bu tür boşamalar, dinen hoş görülmemekle birlikte hukuken geçerlidir, (ç)
[749] Müslim, Talâk 2 (1471)
[750] Müslim, Talâk 2 (1471)
[751] Buhârî, Talâk 1; Müslim, Talâk 1 (1471)
[752] İddet: Boşanma, evliliğin feshi ve ölüm gibi bir sebeple evliliğin sona ermesi durumunda kadının yeni bir evlilik yapmadan önce beklemesi gereken süreye denir. İddet, kadının, önceki kocasından hamile olup olmadığının anlaşılması, ölüm iddetinde ölen kocasına hürmet ve ric'î talakta kocaya yeniden düşünme imkanı vermesi düşünceleriyle emredilmiştir.
Diğer bir anlatımla iddet; esas olarak kadının hamile olup olmadığının ortaya çıkması amacına yönelik olmakla birlikte onun sadece bu amaçla sınırlandırılması doğru değildir. Oiüm iddetinde, bunun yaratılış açısından erkeklere göre daha duyarlı ve yuvaya daha bağlı olan kadının ölmüş kocasının hatırasına saygı ve yuvaya bağlılık simgesi olarak değerlendirilmelidir.
Boşanma iddetinde ise; toplumun kötü zanda bulunmasını engellemeye, dolayısıyla kadının saygınlığının devamını sağlamaya yönelik bir önlem olarak değerlendirilmesi mümkündür.
Bu itibarla, kadının hamile olup olmadığının tıbben anlaşilabildiğinİ öne sürerek iddet beklemeye artık gerek bulunmadığı ileri sürülemez. İddet, İkiye ayrılır:
1. Ölüm İddeti: Kocası ölen kadının beklediği iddettir. Eğer hamile iseler, iddetleri, doğumla biter. Eğer hamile değilse, dört ay on gün iddet bekler. Geçersiz bir nikâhla evli olanlarölüm iddeti beklemez.
Hamile olmayan eş, ricî talâk iddeti beklerken koca ölürse, boşanma İddetİni terk ederek ölüm İddeti beklemeye başlar. Bain talâk iddeti bekleyen kadın İse, ölüm iddeti beklemez. Başlamış olduğu boşanma iddetini tamamlar.
2. Boşanma yada Fesih İddeti: Bu grupta yer alan kadınların bekleyecekleri iddet süresi, hamile olup olmamalarına göre değişmektedir. Hamile iseler, İddetleri doğumla biter. Hamile değilseler ve normal olarak hayız görüyorlarsa, iddet süreleri, üç hayız süresidir. Kadın hayız halinde iken boşanırsa, bu hayız hesaba katılmaz. Bu, Hanefiler ile Hanbeliler'in kabul ettiği görüştür. Mâliki ve Şâfıilere göre ise bu durumdaki kadınların beklemeleri gereken süre, üç temizlik müddetidir. Bu farklılığın sebebi, Bakara: 2/228'de geçen "Kuru' " sözcüğünün; hem hayız ve hem de temizlik anlamında farklı iki anlama gelmesinden dolayıdır. Mâliki ile Şâfîîler, bu sözcüğü, "temizlik" anlamında ve Hanefiler ile Hanbeliler ise "hayız" anlamında almışlardır.
Küçük yada yaşlı olmasından dolayı hayız göremeyen kadınların iddeti ise, üç aydır, (ç)

[753] Buhârî, Talâk 44; Müslim, Talâk 1 (1471)
[754] Buhârî, Talâk 44
[755] Müslim, Talâk 1(1471)
[756] Müslim, Talâk 7 (1471)
[757] Müslim, Talâk 7 (1471)
[758] Buhârî, Talâk 45
[759] Buhârî, Talâk 2; Müslim, Talâk 11 (1471}
[760] Talak: 65/1
[761] Müslim, Talâk 14 (1471)
[762] Buhârî, Talâk 2
[763] Ebu Dâvud, Talâk 4 (2179)
[764] Tirmizî' Taiâk 1 (1175); Nesâî, Talâk 5
[765] Ebu Dâvud, Talâk 4 (2183)
[766] Hayız halinde iken yapılan telakin geçerli olmadığını savunan kimselerin dayandıkları Ebu'z-Zübeyr hadisi, bu konuda gelen ve görüşümüzü destekleyen sahih hadislere aykırıdır, (ç)
[767] Ebu Dâvud, Talâk 4 (2185)
[768] Tirmizî, Talâk 1 (1176}
[769] Nesâî, Talâk 76
[770] Halûk: Karışık maddelerden yapılan sarı renkli bir tür esanstır, (ç)
[771] Buhârî, Talâk 46, 47; Müslim, Talâk 58 (1486-1489), 59 (1486, 1487/1488), 60 (1488), 61 (1486/1488), 62 (1486); Ebu Dâvud, Talâk 41-43 (2299); Tirmizî, Talâk 18 (1195, 1196, 1197); Nesâî, Talâk 63, 67; İbn Mâce, Talâk 34 (2084); Ahmed b. Hanbel, 6/324, 325
[772] Ümmü Habîbe, İstediği kokuyu ellerine sürmüş, çok olduğunu görünce bir kısmını yanındaki cariyeye/kız çocuğuna sürmüş, kalanını da yine kendisi sürünmüştür. Bu kokuyu sevdiği için değil, matemli görünmemek İçin yapmıştır. Çünkü bir kadının, kocası dışında annesi, babası yada çocuğu için yas tutacağı müddet, sadece üç gündür. Bu üç günden fazla yas tutamaz. Kocası için İse, dört ay on gün yas tutar, (ç)
[773] İhdad: Nikâh nimeti elden gitmekle kadının başına gelen musibete üzüldüğünü ifade için iddeti süresince zineti, kokuyu terk etmesidir. Yas halinde iken kadın; koku sürünemez. Sürme çekinemez. Kına yakınamaz, Usfur ve safran gibi kokulu şeylerle boyanmış elbise giyemez. Bunlara ancak özür halinde ruhsat verilir.
Yas tutma; bir ibadet olduğu için akıl-balig ve Müslüman olmayan kadınlara vacip değildir, (ç)
[774] Müslim, Talâk 59 (1486)
[775] Buhârî, Talâk 47; Müslim, Talâk 60 (1488)
[776] Buhârî, Talâk 47
[777] Buhârî, Talâk 50; Müslim, Talâk 62 (1486)
[778] Buhârî, Cenâiz 31; Müslim, Talâk 62 (1486)
[779] Tirmizî, Talâk 18 (1195)
[780] Nesâî, Talâk 67
[781] Nesâî, Talâk 63
[782] Nesâî, Taiâk 67
[783] Nesâî, Talâk 67
[784] Nesâî, Talâk 67
[785] Buhârî, Talâk 39
[786] Buhârî, Talâk 39, Tefsiru Sure-i Talâk 2; Müslim, Talâk 57 (1485); Ebu Dâvud^ 1/47; Tirmizî, Talâk 17 (1193); Nesâî, Talâk 56; ibn Mâce, Talâk 7 (2027); Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud için sadece cilt ve sahife numarası belirtmiş. Fakat belirttiği yerde böyle bir hadis yok. Bu hadisin benzeri bir rivayeti için b.kz.: Ebu Davud, Talak 4b-4/(2306))(ç)
[787] Hamile iken kocası ölen bir kadının iddeti, çocuğunu doğurunca sona erer imam Malık, İmam Şâfıî, İmam Ahmed, Hanefiler, Abdullah ibn Ömer ile Abduilah ibn Mesud bu görüştedirler. Delilleri, "Hamile kadınların fidelet) bekleme süresi, yüklerini bırakmalar. <=doğum yapmalarOdır" (Talâk: 65/4) ayeti iie konumuzla ilgili hadîstir Dolayısıyla hamile iken kocası ölen kadının İddet beklemesi, bu ayetin içerisine girmektedir. _ Kocas. ölüp fakat hamile olmayan kadınların iddetlerini ne kadar bekleyecekleri meselesi "Sizlerden vefat edip de geride hanımlarını bırakanlar yok mu? O kadınlar, bizzat dört ay on gün iddet bekler" (Bakara: 2/234) ayetinin içerisine girmektedir, (ç)
[788] iki iddetten bîri, kocası ölen kadının iddetidir ki, bu süre, dört ay on gündür. İkincisi, gebe kadının iddetidir ki, bu süre ise çocuğu doğuruncaya kadardır. Dolayısıyla bu iki İddetin hangisi uzunsa o muteberdir demektedir, (ç)
[789] Yani kadının, çocuğu doğurmakla iddeti dolmuştur. Artık bir başkasıyla evlenebilir, (ç)
[790] Sübey'a'nın, Hudeybiye anlaşmasından sonra Müslümanlığı kabul eden ilk kadın olduğu söylenir, (ç)
[791] Sübey'a'nın kocası, Sa'd b. Havle'dİr. Sahih olan görüşe göre, Veda Haccında vefat etmiştir, (ç)
[792] Hamile iken kocası ölen bir kadın, çocuğunu doğurduğu andan İtibaren nifas kanı henüz kesilmemiş bile olsa evlenebilir. Fakat nifas kanından temizlenmedikçe kocasıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Halef ve seleften cumhuru ulema bu görüştedir.
[793] Müslim, Talâk 57 (1485)
[794] Tirmizî, Talâk 17 (1194}
[795] Nesâî, Talâk 56
[796] Nesâî, Talâk 56
[797] Talak: 65/4
[798] Nesâî, Talâk 56
[799] Nesâî, Talâk 56
[800] Nesâî, Talâk 56
[801] Buhârî'şe"hadat 3, Talâk 6, Libâs 6; Müslim, Nikâh 111-115 (1433); Ebu Dâvud, Talâk 47-49 (2309); Tirmizî, Nikâh 27 (1118); Nesâî, Talâk 9, 10; İbn Mâce, Nikâh 32 (1932); Ahmed b. Hanbel, 6/193
[802] Buhârî,TaIâk7
[803] Buhâ". Talâk 4, Libâs 6; Müslim, Nikâh 111 (1433)
[804] Buhârî, Şehadat 3; Müslim, Nikâh 112 (1433)
[805] Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanında erkeklik aletini dile getirerek açık-saçık konuşmalarını kapının dışında işitmiş ve Ebu Bekr'e hitap etmekle kadının sözlerini çirkin olduğunu ifade etmektedir. Peygamber (s.a.v) ise, Halid'in bu sözlerini işittiğine itimad ederek hiçbir şey demeyip sadece gülümsemiştir. (ç)
[806] Buhârî, Libâs 6, Edeb 68
[807] Buhârî, Libâs 6, Edeb 68
[808] Müslim, Nikâh 113 (1433)
[809] Ebu Dâvud, Talâk 47-49 (2309); Nesâî, Talâk 9
[810] Tirmizî, Nikâh 27 (1118); Nesâî, Talâk 10
[811] Nesâî, Talâk 9

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bedir'de Resûlullah İle Beraber Savaşanların Fazileti

22) Ubeydullah bin Ebû Râfi'den rivayetle, kendisi Ali (r.a.)'nın şöyle dediğini işitmiştir:
"*Resûlullah (s.a.s.) içlerinde Benim, Zübeyr'in ve Mikdat'ın da bulunduğu bir grubu hazırlayıp şöyle buyurdu: "Ravza-tu Han bölgesinde*[1] *gelinceye dek yola çıkın ve orada devenin üzerinde, hevdece binmiş hâlde bir kadın vardır. Onda bir yazı vardı, onu alınız.*"
Ali (r.a.) devamla dedi ki: "Biz de çıktık ve atlarımız hızlıca bizi götürüyordu. Nihayet Ravza'ya geldik. Orada deve sırtında olan kadınla karşılaştık. Ona:
"Yazıyı çıkar" dedik. Kadın da:
"Bende yazı yok" diye cevap verdi. Bunun üzerine biz de:
"Ya o yazıyı çıkarırsın, ya da üstünü açar, yazıyı meydana çıkarırız" dedik. Kadın da yazıyı saçlarının arasındaki örgüden çıkardı. Bunun üzerine aldığımız yazıyı direk Resûlullah'a (s.a.s.) götürdük.
Baktık ki Hatib bin Ebû Beltea'den Mekke'de oturan bazı müşriklere yazılmış. Resûlullah (s.a.s.) ile ilgili bazı şeyleri onlara bildiriyor. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.):
"Ey Hatib! Bu yaptığın nedir?" diye sordu. Hatip de:
"Ya Resûlallah! Benim hakkımda acele etme. Ben Kureyş kabilesiyle bağlantı içinde olan birisiydim. Onlarla ilişkiliydim, ama onlardan değildim. Seninle beraber hicret edenlerin, müşriklerin içinde yakınları bulunmaktadır. Onlar bu kimselerin mallarını ve aile efratlarını koruyorlardı. Benim böyle yakın çevrem olmayınca, içlerinden benim kimselerimi koruyacak bir yardım almak zorunda kaldım. Bunu dinimden dönmek veya müslüman olduktan sonra küfre rıza göstermek maksadıyla yapmadım." Resûlullah (s.a.s.)'de:
"O size doğru olanı söyledi" diye buyurdu. Bunun üzerine Ömer (r.a.):
"Ya Resûlallah! İzin ver de şu münafığın boynunu vurayım!" dedi. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Şüphesiz o Bedir'e (Bedir savaşına) katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah (c.c.), Bedir'e katılanların durumlarına bakmış ve "Ne yaparsanız yapın, Ben sizi bağışladım" demiştir." diye buyurdu.[2]
v Buhârî'den (3983) gelen yine İbn Abdurrahman, o da Sa'd bin Ubeyde, o da Ebû Abdurrahman Es-Sülemî, o da Ali (r.a.) dan gelen bir rivayette Ali (r.a.) şöyle dedi:
"Resûlullah (s.a.s.) içlerinde benim, Ebû Mürşid ve Zübeyr'in de atlı olarak bulunduğu bir grubu hazırlayıp şöyle buyurdu:
"Ravzatu Hah'a gidin. Orada müşrik bir kadın var ve kendisinde Hatip bin Ebû Belteâ'nın müşriklere yazdığı bir yazısı var (onu getirin)."
(Ali (r.a.) devamla şöyle dedi): "Resûlullah (s.a.s.)'ın söylediği bölgeden hızlıca ayrıldık ta ki atlarımızın hızlıca ulaştırmasıyla o bölgeye geldik ve (kadına):
"Yazı nerede?" diye sorduk, kadın da:
"Bende yazı yok" diye cevap verdi. Öylece o yazıyı araştırıp göz atıp bulmaya çalıştık ancak yazıyı göremedik. Bunun üzerine:
"Resûlullah (s.a.s.) asla yalan söylemez. Ya bize o yazıyı çıkartıp verirsin ya da seni soyarız" dedik. Kadın olayın ciddiyetini anlayınca oturduğu yerdeki izarının (altında) giysi ile kapatılıp sarılmış hâlde o yazıyı çıkartıp verdi. Biz de o yazıyı Resûlullah (s.a.s.)'e getirdik. Bunun üzerine Ömer (r.a.):
"Ya Resûlallah! Muhakkak ki o, Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere ihanet etti, izin ver de boynunu vurayım" dedi. Bu sözü üzerine Resûlullah (s.a.s.) (Hâtiba):
"Seni bu (yazıyı yazmaya) iten ne idi?" diye sordu. Hatib da:
"Allah'a yemin olsun ki, onlarla bir alakam yoktur. Allah'a ve Resulüne iman edip mü'min olmamla beraber, ben sadece onların yanında, benim aile ve malımı koruyup gözetlemeleri için bir ilişkim vardı. Aynı şekilde ashabından da (hicret edenlerin) orada bulunan bazı aşiretleri (yakınları) da bulunmakta ve Allah (c.c.) onlar sebebiyle onların aile ve mallarını korumaktadır" dedi. Bu açıklama üzerine Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Doğruyu söyledi. Onun hakkında ancak hayırlı konuşun." Bundan sonra Ömer (r.a.):
"Muhakkak ki o, Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere ihanet etti, izin ver de boynunu vurayım" dedi. Resûlullah (s.a.s.)'de şöyle buyurdular:
"O Bedir'e katılanlardan değil miydi?" Devamla şöyle buyurdular:
"Belki Allah (c.c.) Bedir'e katılanların durumlarına bakmış ve: "Ne yaparsanız yapın cennete girmeniz size vacip oldu, ya da sizleri bağışladım" diye buyurmuştur." Bu sözünden sonra Ömer'in (r.a.) iki gözü de (sevinçten) yaşardı ve
"Allah ve Resûlü en iyi bilendir." dedi.
v Müslim'de de (2494) Süfyan bin Uyeyne'den, ona da Amr bin Hasen bin Muhammed'den gelen rivayetinde, devamla (kendisi): "Bana Ubeydullah bin Ebû Râfi = ki kendisi hadisi benden yazmıştır – haber vermiştir ve şöyle demiştir: "Ben Ali (r.a.) nın şöyle dediğini duydum: "Resûlullah (s.a.s.) içlerinde Benim, Zübeyr'in ve Mikdat'ın da bulunduğu bir grubu hazırlatıp şöyle buyurdular:
"Ravzatu Hah denilen bölgeye gidin. Orada yanında bir yazı olan bir kadın var o yazıyı o kadından alın (getirin)."
(Ali (r.a.) devamla dedi ki):
"Biz derhal yola çıktık ve atlarımızın (vesilesiyle) hızlıca geldik, kadını bulduk ve ona:
"Yazıyı çıkart" dedik. Kadın da:
"Bende yazı yoktur" diye cevap verdi. Bunun üzerine Bizler de:
"Ya kitabı çıkartırsın ya da giysini çıkartırız" dedik. Kadın da yazıyı saçındaki örgüsünden çıkartıp verdi. Bizlerde yazıyı Resûlullah'a (s.a.s.) götürdük. Baktık ki Hatib bin Ebû Beltea'dan Mekke'de oturan bazı müşriklere yazılmış. Resûlullah (s.a.s.) ile ilgili bazı şeyleri onlara bildiriyor. Resûlullah (s.a.s.):
"Ey Hatib! Bu yaptığın nedir?" diye buyurdu. O da:
"Ya Resûlallah! Hakkımda acele etme! Ben Kureyş kabilesiyle bağlantım olan bir adamım. – Ravi Süfyan der ki: Onlarla anlaşmalı idi onlardan değildi – Seninle beraber olan Muhacirlerden kimisinin onların içinde akrabaları var ve kendilerinin ailelerini koruyorlardı. Bu da hoşuma gitti. Benim böyle yakın çevrem olmayınca, içlerinden benim kimselerimi koruyacak bir yardım edinmek zorunda kaldım. Bunu küfür işlemek ya da, dinimden dönmek veyahut ta İslam'dan sonra küfre razı göstermek maksadıyla yapmadım" dedi. Resûlullah (s.a.s.) de bunun üzerine
"Doğru söyledi" dedi. Ömer (r.a.) bu olay üzerine:
"Ya Resûlallah! İzin ver bu münafığın boynunu vurayım" dedi. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Nereden biliyorsun ki! Belki Allah (c.c.) Bedir ashabının vaziyetlerine bir baktı ve: "Dilediğinizi yapın, şüphesiz Ben sizi bağışladım" demiştir" diye buyurdu. Bu olay üzerine şu ayet nazil oldu:
"Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları kendilerine sevgi ile (haber) ulaştırarak ve onlar size gelmiş olan Hakkı inkâr etmişken veliler (dostlar) edinmeyin" den ayetin sonuna: *"Yolun ta ortasında sapmış olur."* (Mümtehine: 60/1) kadar.
Buhârî birçok yerde buna benzer rivayet lafızlarıyla rivayetlerde bulunmuştur. Lafızlar çokça yakın oldukları için onları burada zikretmedim, yoksa çokça uzayacak.

***

[1] Ravzatu Hah; Medine'ye 12 mil mesafede, Mekke ile Medine arasında bir yerin adıdır. (Mütercim)
[2] Müttefekun aleyh: Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (3007).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Hâkim:

En yüksek mertebede olanların unvanıdır. Bütün Sünnet'i nefsinde cemeden kimseler bu unvanı almaya hak kazanırlar.Hemen belirtelim ki, muhaddis tabiri hadisle iştigal eden bütün ehl-i ilm için kullanılan müşterek bir isimdir. Binaenaleyh hâfiz, hüccet ve hâkim de öncelikle muhaddis ismini taşırlar. Zaten bunları birbirinden kesin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Bu sebeple, usulcüler birbirinden farklı târiflerde bulunurlar. Esâsen, bu ilimde birinci derecede mühim olan, muhaddisin itkanı ve tesebbütüdür, adalet ve zabt yönünden mükemmel olmasıdır. Çok hadis ezberleme keyfiyeti ikinci derecede önem taşıyan bir hususdur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müslim'in Şerhleri:

Müslim üzerine birçok şerh yapılmıştır. Keşfu'z-Zünun'da 15 kadarı zikredilir. Fuat Sezgin'in Târihu't-Türas'ında 30'a yakın şerhin ismi verilir. Bunlardan bazıları mühimdir.
1- El-İkmâl fî Şerhi Müslim: El-Kâdı İyâz el-Yahsubî (544/1149) tarafından yapılan bir şerhtir. Kadı İyaz bu şerhle, Muhammed İbnu Ali el-Mâzerî'nin (v. 536/1141) el-Mu'lim bi-Fevaidi Kitab-ı Müslim adındaki şerhini ikmal etmiştir.
2- El-Müfhim li-mâ Eşkele min Telhîs-i Kitabi Müslim: Ebu'l-Abbâs Ahmed İbnu Ömerel-Kurtubî'nin (v 656/1258) şerhidir. Müslim önce telhis edilmiş sonra da şerhedilmiştir.
3- İkmâlu İkmâli'l-Mu'lim: Ebu Abdillah Muhammed İbnu Halîfe el-Mâlikî (v. 827/ 1423) bu şerhte Mâzirî, Kadı İyaz, Kurtubî ve Nevevî'nin şerhlerini yeni ilavelerle birleştirmiştir.
4- el-Minhâc fi Şerhi Sahîh-i Müslim İbni'l-Haccâc: Bu şerh, kısaca Nevevî diye bilinen Ebu Zekeriya Yahya İbnu Şeref en-Nevevî (v. 676/1277) tarafından yapılmıştır. Bugün ençok mütedâvil olan Müslim Şerhî budur.
Müslim dilimize merhum Mehmet Sofuoğlu tarafından tercüme edilmiş, merhum Ahmed Davudoğlu tarafından da hem tercüme hem de şerhedilmiştir (rahmetullahi aleyhima).[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/219.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Hâkim:

En yüksek mertebede olanların unvanıdır. Bütün Sünnet'i nefsinde cemeden kimseler bu unvanı almaya hak kazanırlar.Hemen belirtelim ki, muhaddis tabiri hadisle iştigal eden bütün ehl-i ilm için kullanılan müşterek bir isimdir. Binaenaleyh hâfiz, hüccet ve hâkim de öncelikle muhaddis ismini taşırlar. Zaten bunları birbirinden kesin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Bu sebeple, usulcüler birbirinden farklı târiflerde bulunurlar. Esâsen, bu ilimde birinci derecede mühim olan, muhaddisin itkanı ve tesebbütüdür, adalet ve zabt yönünden mükemmel olmasıdır. Çok hadis ezberleme keyfiyeti ikinci derecede önem taşıyan bir hususdur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/516.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORUÇ[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ?????????? ?

-120 **???????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????? ????? ?????????? ??????????? ????????? ??????????**

"Hilali görünce, oruç tutunuz. Yine hilali görünce, iftar ediniz. Eğer hava bulutlu ise, Şaban (ayını) otuza tamamlayın"[2]

Hadisin bir lafzı da şöyledir: **? ????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ???????????? ??????????? ?????? ????? ?????????? ????????? ?????????? ?** **"Hilali görünce, oruç tutunuz. Yine hilali gördüğünüzde, iftar ediniz. Eğer hava bulutlu ise, (Şaban ayını) otuza tamamlayın"**[3]

Bir diğer rivayette ise: **? ??????????? ???? ?** **"(Ayı) takdir edin"**[4] ifadesi vardır.

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Berâ' b. Âzib
4. Abdullah ibn Ömer
5. Câbir b. Abdullah
6. Kays b. Talk, babasından
7. Sahabeden birisi
8. Ebu'l-Müleyh'in babası. O da, bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:

? ??????? ???? ?????? ????? ?????? (?? ???? ?????????? ????? ??????????) ?????? ?????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ?

"Bir hilalden diğer hilale kadar oruç tutunuz. Eğer hilali göremez-seniz, sayıyı, otuza tamamlayın"[5]

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da Resulullah (s.a.v)'den gelen bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.[6]

Bu hadis, bu kitabın, 'Kitâbu's-Salât' (=Namaz Bölümü'n) de, bir kim-senin, kıldığı namazda şüphe etmesi üzerine yaptığı araştırma ile ilgili bâb'ta geçmektedir. Bu konuda daha geniş bilgi için buraya başvurabilirsiniz.

* * *

-121 **? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ?**

"İftarı acele açma ve sahuru geçiktirme"[7] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Sehl b. Sa'd
3. Ebu Zerr
4. Adiy b. Hâtim
5. Enes
6. Abdullah ibn Ömer
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Ya'lâ b. Mürre es-Sakafî
9. Ebu'd-Derdâ'
10. Hz. Aişe
11. Ümmü Hakîm bint. Hizâm ve daha bir çokları

(İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"** de ve Zürkânî (ö. 1122/1710)'de **"Şerhu'l-Muvatta"**da konu ile ilgili olarak derki:

"İbn Abdilberr dedi ki: İftarı acele açma ve sahuru geçiktirme ile ilgili hadisler, sıhhatli ve **mütevatir**dir."

* * *

-122 **? ????????? ?????????????? ????????? ???????? ?**

"Sahura kalkmayı emretme ve sahura teşvik etme"[8] **ile ilgili hadisler**

1. Enes
2. Abdullah ibn Mes'ud
3. Ebu Hureyre
4. Ebu Saîd el-Hudrî
5. Câbir b. Abdullah
6. Abdullah b. Surâka
7. Amr ibnu'l-Âs
8. Hüseyin b. Ali
9. Hz. Ali
10. Ebu Süveyd
11. Utbe b. Abd
12. Ebu'd-Derdâ'
13. Meysere el-Fecr
14. Abdullah ibn Abbâs
15. İrbâd b. Sâriye
16. Ebu Leyla el-Ensârî
17. Kurre b. İyâs el-Müzenî
18. Abdullah ibn Ömer
19. Ebu Ümâme el-Bâhilî
20. Sâib b. Yezîd ve daha bir çokları

* * *

-123 **? ??????? ????? ????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???? ???????? ????? ?????????? ????????? ?**

"Resulullah (s.a.v), ailesinden birisiyle cinsel ilişkide bulunup cünüp olduğu halde tanyeri (fecr) zamanına erişip ardından da boy abdesti alır ve oruca başlardı"[9]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Hz. Aişe
2. Ümmü Seleme
3. Abdullah ibn Ömer

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da, bu hadisi, pek çok yollardan; Hz. Aişe ile Ümmü Seleme'ye dayandırmıştır. Daha sonra da bu konuyla ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetlerin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.[10]

(İbn Hacer'de) **"Fethu'l-Bârî"**de konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Bu konudaki Hz. Aişe ile Ümmü Seleme Hadisi, gerçekten aynı manada, pek çok yollardan gelmiştir.

Hatta İbn Abdilberr (ö. 463/1071) bile, bu hadisin, sahih ve **mütevatir** olduğunu söylemiştir." (İbn Hacer'in sözü burada bitmektedir.)

(Kastallânî'de) **"İrşâdu's-Sârî"**de bu husus nakletmiştir.

Zürkânî (ö. 1122/1710)'de **"Şerhu'l-Muvatta"**da, konu ile ilgili olarak şöyle der: "(İbn Abdilberr'in) **'İstizkâr'** adlı geçende 'rivayetler" sözü; Hz. Aişe, Ümmü Seleme ve daha bir çoklarının –Hz. Peygamber (s.a.v)'den değil de kendi başlarına naklettiği rivayetler ile- İmam Mâlik'ir.[11] Hz. Aişe ile Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber (s.a.v)'den naklettiği rivayetler, mana bakımından uyuşmaktadır.

Ebu Hureyre'den gelen rivayet dışında bu konuda bir görüş ayrılığının olduğunu bilmiyorum. Bu da, Ebu Hureyre'nin**? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ???????? ? "Kim cünup olarak sabahlarsa, o gün iftar etmiştir"**[12] sözüdür. Ebu Hureyre'nin bu sözü hususunda oluşan görüş ayrılığını sona erdirmek için onun bu konudaki sözünü başka bir şekilde yorumlamak gerekmektedir. Allah izin verirse, ileri de bu konudan bahsedeceğiz." (Zürkânî'nin sözü burada bitmektedir.)

* * *

-124 **? ??????? ???????? ????????? ??????????? ????? ????????? ?????? ??????? ?**

"Resulullah (s.a.v), oruçlu olduğu halde bile (hanımlarını) öperdi"[13]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs
2. Ümmü Seleme
3. Hafsa
4. Hz. Aişe

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Resulullah (s.a.v), oruçlu olduğu halde bile (hanımlarını) öptüğü ile ilgili gelen rivayetler, mütevatir olarak gelmiştir."

Daha sonra Tahâvî, bu hadislerden bir çoğunu –özellikle de Hz. Aişe'den[14] gelen hadisi- senedleriyle birlikte nakletmiştir.

Daha sonra da der ki: "Resulullah (s.a.v), oruçlu olduğu halde bile (hanımlarını) öptüğü şeklinde O'ndan gelen rivayetler, **mütevatir**dir. Bu da göstermektedir ki; öpme, oruçluya iftar ettirici (orucu bozdurucu nitelikte) değildir."[15]

* * *

-125 **? ???????? ?????????? ????????????? ?**

“Kan alan da aldıran da, orucunu açmıştır.[16]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Sevbân
2. Şeddâd b. Evs
3. Râfi’ b. Hadîc
4. Hz. Ali
5. Üsâme b. Zeyd
6. Bilâl
7. Ma’kil b. Yesâr
8. Ebu Musa el-Eşârî
9. Ebu Hureyre
10. Hz. Aişe
11. Enes
12. Câbir b. Abdullah
13. Semure b. Cündub
14. Abdullah ibn Abbâs
15. Abdullah ibn Ömer

Toplam: 15 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

16. Ebu Zeyd el-Ensârî
17. Sa’d b. Ebi Vakkâs
18. Abdullah ibn Mes’ud
19. Hasan (mürsel olarak)

a. Sevbân Hadisi.

İmâm Ahmed (ö. 241/855) derki: “Bu hadis, bu konuda rivayet edilen hadislerin en sıhhatli olanıdır.”

Buhârî (ö. 256/870)’de aynı şekilde bu sözü söylemiştir.

b. Râfi’ b. Hadîc Hadisi.

Tirmizî (ö. 279/892)’de, Râfi’ b. Hadîc Hadisi hakkında şöyle der: “Bu hadis, hasendir.”

(Bazı) Tirmizî nüshalarında, (Râfi’ b. Hadîc) hadisinin, sahih olduğuna dair ilave de vardır.

Tirmizî derki: “İmam Ahmed’in (Râfi’ b. Hadîc Hadisi hakkında) şöyle söylediği anlatılmıştır: ‘Bu konuda rivayet edilen en sıhhatli hadis, Râfi’ b. Hadîc Hadisidir.’

Ali b. Abdullah’ın da bu konuda şöyle söylediği anlatılmıştır: ‘Bu konuda rivayet edilen en sıhhatli hadis, Sevbân Hadisi ile Şeddâd b. Evs Hadisidir.’” (Tirmizî’nin sözü burada bitmektedir.)[17]

c. Râfi’ b. Hadîc Hadisi ile Şeddâd b. Evs Hadisinin; İbn Hibbân (ö. 354/965) ile Hâkim (ö. 405/1014), sahih olduğunu belirtmişlerdir.

d. Ebu Musa el-Eş’arî Hadisi.

Ali ibnü’l-Medînî (ö. 234/848), bu hadisin, sahih olduğunu söylemiştir.

Nesâî (ö. 303/915)’de derki: “Bu hadisin, merfu’ oluşu, bir yanılgıdır.”

e. Ma’kil b. Yesâr Hadisi.

Böylece Buhârî (ö. 256/870), bu hadisi rivayet edenin İbn Yesâr olduğunu tercih etmiştir. Bunun, İbn Sinân olduğu da söylenilmektedir.

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer (ö. 852/1447)’in **“Tahrîcu Ehâdisi’r-Râfiî”** ile **“Tahrîcu Ehâdisi’l-Hidâye”** adlı kitabına bakabilirsiniz.

Suyûtî (ö. 911/1505) **“Câmi’”** de,[18] bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

(Münâvî’de) **“Teysîr”**de derki: “Bu hadisi, 10 küsur sahabe rivayet etmiştir.”

(Yine Münâvî) **“Feyzu’l-Kadîr”**de ise şöyle der: “Zehebî dedi ki: ‘Bu hadisi, 10 küsur sahabe rivayet etmiştir. Bu hadislerin çoğu, zayıftır.’”

İbn Abdilberr (ö. 463/1071)’de, bu hadisin, sahih ve bir çok (hadis kitab)ında Abdullah ibn Abbâs’dan gelen **? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ? “Peygamber (s.a.v), oruçlu olduğu halde kan aldırdı”**[19] hadisiyle mensûh[20] olduğunu belirtmiştir; çünkü Abdullah ibn Abbâs Hadisi, (kaydettiğimiz) bu hadisten daha sonra (söylenmiş)tir.

İbn Hazm (ö. 456/1063)’da derki: “**? ???????? ?????????? ????????????? ? “Kan alan da aldıran da, orucunu açmıştır”** hadisi, kesinlikle sahihtir. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v)’in, oruçlu kimse için kan aldırmada daha ruhsatlı davrandığını Ebu Saîd el-Hudrî[21] hadisin de bulduk. Bu hadisin senedi de, sahihtir. Dolayısıyla da bu hadis, (delil) almak gerekir; çünkü ruhsat, ancak azimet’ten sonra olur. Bu da, ister kan alan ve ister kan aldıran için olsun, kan aldırmak suretiyle oruç açmanın nesh edildiğini göstermektedir.”[22]

İmam Şâfîî (ö. 204/819), kan alanında aldıranın da orucunun bozulacağına dair rivayetin nesh edildiğini belirtmiştir.

İmam Ahmed (ö. 241/855)’de, kan alma ve aldırma ile ilgili hadisin, dış görünüşünü alıp kan alanın da aldıranın da, orucunun bozulacağını ve (bu durumdaki bir) orucun kaza edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Fakat Cumhûr, İmam Ahmed’in görüşünün aksini belirtmiştir.

* * *

-126 **? ?????? ???????? ????????? ?????????? ????????? ???????? ??????????? ???????: ?????. ????? ????????? ??????????? ???????: ?????. ????? ????????? ??????????? ???????: ?????. ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????: ????? ????????? ?????? ??? ???????: ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ????? ????. ???????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????? ?????? ???? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ????????**

??????? ??????????? ????? ?????? ???? ???????? ?????????? ????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????? ?

“Resulullah (s.a.v) minbere çıkarken birinci basamakta durup:

‘Amin’ buyurdu. Sonra ikinci basamakta tekrar durup: ‘Amin’ buyurdu. Daha sonra üçüncü basamakta tekrar durup: ‘Amin’ buyurdu. Minberden indikten sonra Resulullah (s.a.v)’e, minbere çıkarken her basamakta niçin ‘Amin’ dediğinin sebebi soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):

‘Cebrail, (birinci basamağa çıktığımda) bana gelip: ‘Ramazan ayına erişip de bu ay sebebiyle affa uğramayan kimseye yazıklar olsun’ dedi. Ben de, ‘Amin’ dedim. İkinci basamağa çıktığımda:

‘Yanında ben(im adım) anılıp da bana Salavât getirmeyen kimseye yazıklar olsun’ dedi. Ben de, ‘Amin’ dedim. Üçüncü basamağa çıktığımda:

‘Yanında annesi ve babası yada ikisinden biri ihtiyarlığa erişip de Cennete giremeyen kimseye yazıklar olsun’ dedi. Ben de, ‘Amin’ dedim”[23]

Bu hadisi, Hâkim (ö. 405/1014) rivayet edip sonra da derki: “Hadisin, şu yoldan gelen senedi sahihtir:

1. Ka’b b. Ucre”

İbn Hibbân (ö. 354/965)’da **“Sahîh”**de, bu hadisin bir benzerini, Mâlik yolundan şöyle getirmiştir:

2. İbn Hasen b. Mâlik ibnü’l-Huveyris babasından, o da atasından

Yine İbn Hibbân (ö. 354/965) ile İbn Huzeyme (ö. 311/923), bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Ebu Hureyre

Taberânî (ö. 360/970)’de, bu hadisi, leyyin bir senedle şu yoldan rivayet etmiştir:

4. Abdullah ibn Abbâs

Yine Taberânî (ö. 360/970), bu hadisi, leyyin senedlerle –bu sened-lerden birisi hasen olup- şu yoldan rivayet etmiştir:

5. Câbir b. Semure

Taberânî (ö. 360/970) ile Bezzâr (ö. 292/904) ise, bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

6. Abdullah ibnü’l-Hâris b. Cüz’ ez-Zebîdî

Bezzâr (ö. 292/904) ile İbnü’n-Neccâr (ö. 643/1245) ise, bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

7. Enes

Yine Bezzâr (ö. 292/904), bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

8. Ammâr b. Yâsir

Buhârî (ö. 256/870) **“Edebu’l-Müfred”**de ve Beyhakî (ö. 458/1066), bu hadisi, şu yoldan rivayet etmiştir:

9. Câbir b. Abdullah

* * *

-127 ? ?????? ???? ???????? ?????????? ??? ????????? ?

“Yolculukta oruç tutma, iyilikten (=Allah’ı memnun edecek bir davranıştan) değildir”[24]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir b. Abdullah
2. Ka’b b. Âsım el-Eş’arî
3. Ebu Berze el-Eslemî
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Abdullah ibn Ömer
6. Ammâr b. Yâsir
7. Ebu’d-Derdâ’

Toplam, 7 kişi.

(Derim ki:) Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **“Teysîr”**de, Suyûtî (ö. 911/1505)’den naklen bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Bu konuda İmâm Ahmed (ö. 241/855)’in, Ka’b b. Âsım el-Eş’arî’den yaptığı rivayet şu şekildedir:

? ??? ?? ?? ?? ?? ???? ?? ?? ??? ?

“Yolculukta oruç tutma, iyilikten (=Allah’ı memnun edecek bir davranıştan) değildir”

(Hadiste geçen) bu lüğat, bazı Yemen halkına ait bir lüğattır. Onlar, normalde “elif” (?) harfinden sonra gelen tanımlılık bildiren “lâm” (?) harfini, “mîm” (?) harfine çevirip okuyorlar. Hz. Peygamber (s.a.v)’in, bu lüğatla, bu Eş’arî kabilesine mensup kimseye hitap etme olasılığı vardır; çünkü bu lüğat, (Yemen’deki) Eş’arî kabilesine ait bir lüğattır. Yine Eş’arî kabilesine ait kişinin, kendi lüğatında bulunan bu lüğatla konuşma olasılığı da vardır. Dolayısıyla da bu lüğat, Eş’arî kabilesine ait kişinin konuştuğu şeye yorumlanır.

İbn Hacer (ö. 852/1447) **“Tahrîcu Ehâdisi’r-Râfiî”**de konu ile ilgili olarak şöyle der: “Bana göre; bu ikinci (yorum, diğerine nispetle) daha önemlidir.”

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah’tır.

* * *

-128 ? ???? ????? ????????? ??????????? ?????? ???? ???????? ??????????? ?????

????????? ?

“Kim Ramazan (orucunu) tutar ve Şevvâl (ayın)dan da altı gün (daha oruç tutup bunu) Ramazan orucuna eklerse, (o kimse,) yıl (boyunca) oruç tutmuş gibi olur”[25]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Eyyûb
2. Sevbân
3. Câbir b. Abdullah
4. Ebu Hureyre
5. Abdullah ibn Abbâs
6. Abdullah ibn Ömer
7. Gannâm
8. Berâ’ b. Âzib

Toplam, 8 kişi.

-129 ? ?????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ?

“Aşure günü tutulan oruç, (sadece geçen) yıla kefarettir. Arefe günü tutulan oruç ise, iki yıla (yani hem geçen ve hemde gelecek yıla) kefarettir”[26]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Katâde
2. Katâde ibnu’n-Nu’mân
3. Abdullah ibn Ömer
4. Ebu Saîd el-Hudrî
5. Hz. Aişe
6. Zeyd b. Erkam
7. Sehl b. Sa’d

Toplam, 7 kişi.

* * *

-130 ? ???????? ???????????? ???????? ?????? ???????? ?

“Teşrik günleri, yeme ve içme günleridir”[27]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ka’b b. Mâlik
2. Nübeyşe el-Huzelî
3. Ukbe b. Âmir
4. Hz. Ali
5. Ümmü Mes’ud ibnü’l-Hakem ez-Zurakî
6. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî
7. Ümmü Fadl bintü’l-Hâris
8. Ebu Hureyre
9. Bişr b. Sühaym el-Gıfârî
10. Sa’d b. Ebi Vakkâs
11. Abdullah ibn Ömer
12. Büdey b. Verkâ’
13. Abdullah ibn Abbâs
14. Ma’mer b. Abdullah el-Adevî
15. Hz. Ömer
16. Üsâme el-Huzelî

Toplam, 16 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

17. Hazma b. Amr el-Eslemî

(Münâvî) **“Teysîr”**de, bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Yine (Münâvî) **“Feyzu’l-Kadîr”**de, Suyûtî (ö. 911/1505)’den naklen, bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah’tır.

---

[1] Oruç kelimesi, Farsçadaki “rûze” kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Arapçası, savm yada sıyâm’dır. Savm kelimesi, Arapça’da; “bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak, engellemek” anlamında kullanılır.

Terim olarak ise; imsak vaktinden iftar vaktine kadar, bir amaç uğruna ve bilinçli olarak, yeme-içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak demektir.

Oruç, Peygamberimizin hicretinden bir buçuk sene sonra Şaban ayının onuncu günü farz kılınmış olup İslam’ın beş şartından biridir. Orucun farz kılındığını bildiren ayetler, Bakara: 2/183-184’dir.

[2] Burada bir hedefe işaret edilmiş ve bir vesile tayin edilmiştir. Hedef, gayet açık olup Ramazan ayının tamamında oruç tutulması, ondan bir güğn dahi olsa zayi edilmemesidir.

Hilalin gözlerle gözlenmesi, o dönmede insanların geneli için yapılabilen kolay bir vesile olduğu için hadisi şerif onlara bunu tayin etmiştir. Çünkü örneğin, şayet astronomik hesap gibi başka bir vesile ile sorumlu kılsaydı, ümmet o zaman yazma ve hesap bilmeyen ümmi bir toplum olduğundan işleri çok zorlaşacaktı. Halbuki Allah, İslam ümmetine kolaylık istiyor, zorluk istemiyordu.

Beşer ilminin, kendisini aya yükseltip ayın yüzeyine inmesini ve onun yüzeyinde dolaşmasını, onun taş ve topraklarından örnekler almasını mümkün kılacak kadar ileri bir seviyeye ulaşmış, İslam ümmeti içerisinde de uzay, jeoloji alanlarında uzman kişiler yetişmiş ve böylece hadisin hedefini daha iyi gerçekleştirmek için, ayın girişini tesbitte; hata, yanılma ve yalan olasılığından uzak başka bir vesile oluşmuşsa, o zaman hükmü, sadece hilalin görünmesi şeklindeki vesile üzerinde kalmanın bir anlamı kalmamaktadır.

Bugün kameri ayların girip çıktığını ispat için kesin astronomik hesabı esas alıp onunla amel etmek, "kıyası evla" babından öncelikle kabul edilmesi gereken bir vesiledir. Rüyet gibi kendisinde şüphe ve ihtimal bulunan en basit bir vesileyi alıp amel etmeyi bize meşru kılan sünnet; kesin hesap astronomik hesap gibi, kastedileni gerçekleştirmede, orucun başlangıcı, bitimi ve kurbanı tayinde ümmeti şiddetli ihtilaftan çıkarıp dini konularda arzu edilen vahdeti sağlayabilecek daha yüksek, daha mükemmel ve daha uygun bir olan bir vesileyi reddetmez.

Büyük hadis alimi Şeyh Ahmed Şakir, hükümde rüyete itibar edilmesinin bizzat hadiste belirtilen illetle illetlenmiş olmasına rağmen kameri ayların girişini astronomi hesabıyla ispat cihetine gitmiştir. Çünkü yalnızca rüyete itimat edilmesi durumu, nassda belirtilen bir illetle illetlenmiştir. O da, ümmetin yazma ve hesap bilmeyen ümmi bir ümmet oluşudur. Bu illet artık ortadan kalkmıştır. Bu sebeple ma'lul (=illetlin)inde kalkması gereklidir. Çünkü hüküm, varlığında da yokuluğunda da illetiyle beraber dönüp dolaşır. Ümmet, ümmiliğinde çıkıp da yazan ve hesap eden bir ümmet olunca, o zaman ümmilik illeti gider. Sabit olan yakine başvurmaları ve ayların ispatında sadece hesabı almaları vacip olur. Rüyete ise ancak, hesap ehlinden kendilerine sabit ve sahih haberlerin ulaşmadığı, insanların çöl veya köylerde bulunması gibi, hesabı bilmeleri zor olan veya hesap ile ilgili bilgiden uzak olduğu zamanlarda ve durumlarda müracaat etmeleri gerekir.

Ayrıca astronomik hesaba itimat edilmesine, sünnet de işaret etmektedir. Çünkü havanın bulutlu yada kapalı olması halinde bilfiil hesaba başvurulması mahiyetinde "takdir edin" ifadesi kullanılmaktadır.

Şafii fakihi Takıyuddin es-Sübkî **"Fetvalar"**ında, hesabın, rüyeti nefyetmesi halinde, hakimin, şahitlerin şahitliğini reddetmesi gerektiğini şöyle belirtmiştir: "Çünkü hesap, kesindir. Şahitlik ve haber ise zannidir. Zan ise, kesin olan bir delilin önüne geçmesi şöyle dursun, onunla çelişkili olduğu dahi söylenemez."

Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: TDV İslam Ansiklopedisi, 18/1-11; Hayreddin Karaman, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, 1/127-152, İz yay. İst. 2000; Yusuf Kardavi, Sünneti Anlamada Yöntem, s. 160-170, Rey yay. Kayseri

[3] Müslim, Siyam 19, 20; Tirmizî, Savm 2; Nesai, Siyam 9, 11; Müsned: 2/287,415, 3/329

[4] Buhari, Savm 5, 11; Mülim, Siyam 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9; Ebu Davud, Savm 4; Nesai, Siyam 9, 10, 11; İbn Mace, Siyam 7; Darimi, Savm 2, 5; Müsned: 2/5, 13, 63, 145

[5] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[6] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/436

[7] Alimleri sahur yemeğinin müstehab olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu konuda gelen hadisler, oruç tutanları, sahura teşvik etmektedir. Çünkü sahur yemeği, Hıristiyanların orucu ile Müslümanların orucunu birbirinden ayıran bir özelliğe sahiptir. Çünkü Hıristiyanlar, sahura kalkmazlar. Ayrıca bu konuda gelen hadisler, sahur yemeğini, tan yerine yakın bir zamana kadar geciktirilebileceğine teşvik vardır.

İftar için acele etmek de, müstehabtır. Çünkü bir hadis de; "İnsanlar iftarı acele yapmaya devam ettikçe hayrda daimdirler" buyurulmaktadır. Bu hadisin anlamı; insanlar bu sünneti korumaya devam ettikleri sürece daima hayr işlemiş sayılırlar. İftarı geciktirirlerse, bu, onların fesada düşeceklerine bir alamettir" demektir. Çünkü iftarda acele davranmak, gün boyunca oruç tutan kimse için en uygun olanıdır. Oruç tutma ibadetine karşı daha dayanıklı olur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Savm 45; Müslim, Siyam 48, 49, 50; Ebu Dâvud, Savm 21, 22; Tirmizî, Savm 10, 13; Nesâî, Savm 19, 29; İbn Mâce, Siyam 23; Muvatta, Siyam 6; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat;

[8] Resulullah (s.a.v), bazı hadislerde, sahura kalkmayı emretmektedir. Alimler, başka rivayetleri de göz önüne alarak bu emrin, vacip değil de mendubu ifade ettiğini söylerler. Çünkü Belağat'ta "emr" ifade eden bir kelime, 9 anlama gelebilmektedir. Buna göre her "emr" ifade eden kelime, vacip olmamaktadır.

Sahura kalkmak ve sahur yemeği yemek, oruç tutacak kimsenin, orucun başlama (=imsak) vakti olan fecirden önce bir şeyler yemesidir.

Hadislerde "bir yudum su bile olsa" sahura kalkılması gerektiği ifade edilmektedir. Hatta hadiste sahur için vaad edilen "bereket"ten kasıt; ecr ve sevaptır. Sahurun verceği güçle oruç daha canlı, daha şevkli tutulur. Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetine uyulmuş olunur, ehl-i kitaba muhalefet edilmiş olunur, seher vaktinin önemi kavranılmış olunur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Savm 20; Müslim, Siyam 39, 45, 46; Tirmizî, Savm 17; Nesâî, Savm 18, 19, 25, 27; Ebu Dâvud, Savm 16, 17, 30; İbn Mâce, Siyam 22; Taberânî, el-Evsat, el-Kebir; İbn Adiy, Kâmil; Ebu Nuaym el-Isfahanî; İbn Hibbân, Sahih; Bezzâr;

[9] Hadis, Resulullah (s.a.v)'in, ailesinden birisiyle cinsel ilişkide bulunup cünüp olduğu halde tanyeri zamanına erişip ardından da boy abdesti alıp oruca başladığını ifade etmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v) asıl itibariyle daha öncede boy abdesti alabilirdi. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v)'in tanyeri zamanında boy abdesti alması, bu işin caiz olduğunu bildirmek içindir.

Cünüp olarak sabahlayan kimsenin oruçlu sayılıp sayılmayacağı meselesi, alimler arasında ihtilaflıdır. Bu konuda yedi görüş vardır.

Ebu Hanife'ye göre; bu şekildeki bir oruç, ister farz olsun, ister nafile olsun, mutlak surette sahihtir. Cünüp olarak sabahlama, kasten, uyuma yada unutma şeklinde meydana gelmesi bir şeyi değiştirmez. Çünkü hadis, genel ve mutlaktır.

Nevevî, cünüp olarak sabahlayan kimsenin orucunun sahih olduğunu, bu konuda alimler arasında ittifak bulunduğunu ve bu konudaki ihtilafların sonradan kalktığını ve hayızlı ile nifaslı kadınların da böyle olduğunu belirtmiştir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Savm 22, 25; Müslim, Siyam 75, 76, 77, 78, 79, 80; İbn Mâce, Siyam 27 (1703, 1704); Müsned: 6/289

[10] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/105

[11] Muvatta, Siyam 10, 11

[12] Müslim, Siyam 75 (Ebu Hureyre hadisi, cünüp olduğunu bilerek sabahlayan kimsenin orucunun sahih olmadığını göstermektedir. Fakat Ebu Hureyre'nin bu görüşten döndüğü belirtilmiştir.)

[13] Öpmenin orucu bozup bozmayacağı meselesi, alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu konuyu rivayet eden alimler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in oruçlu iken hanımlarını öptüğünü belirtmişlerdir. Yalnız Hz. Aişe'den gelen bir rivayette; Resulullah (s.a.v)'in, nefsine, herkesten daha fazla hakim olduğunu belirterek oruçlu iken öpmenin riskine dikkat çekmektedir. Alimler, rivayetlerdeki ihtiyati kayıtları da dikkate alarak meseleyi yumuşak bir üslupla hükme bağlamaya çalışmışlardır.

Yine alimler, meninin gelmesine sebep olmadıkça orucu bozmayacağı hususunda ihtilaf etmezler. Bu konuda Resulullah (s.a.v)'e, öpmenin orucu bozup bozmayacağı sorulduğunda; "Abdest sırasında ağzını yıkaman orucu bozar mı?" (Ebu Dâvud, Savm 33 (2385)) buyurarak; 'hep bilirsiniz ki, su içmenin bir önceki hali olan ağza su alma orucu bozmaz, bunun gibi, cinsel ilişkinin bir önceki hali olan öpme de orucu bozmaz' demek istemiştir.

Ebu Hanife'ye göre ise; oruçlu iken öpme genç insana mekruh olup yaşlıya caizdir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Siyam 74; İbn Mâce, Siyam 19 (1685); Müsned: 6/291; Tahâvî, a.g,e, 2/90

[14] Buhârî, Savm 23, 24; Müslim, Siyam 62-65; Ebu Dâvud, Savm 33 (2382-2386); Tirmizî, Savm 31 (727-729); İbn Mâce, Siyam 19 (1683)

[15] Tahâvî, a.g,e, 2/90

[16] Bu hadise göre; kan aldıran da alan da orucunu açmış sayılmaktadır. Kan aldırmanın orucu bozmayacağı, başka rivayetlerde geçmektedir. Bu rivayetler ise, kaydettiğimiz bu hadisden daha sonra söylenmiştir. Hanefiler de bu doğrultuda hareket ederek kan aldırmanın orucu bozmayacağına hükmetmişlerdir. Kan aldırmakla orucunun bozulduğunu zanneden kimse, yer içerse gününe gün kaza eder.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Savm 43; Ebu Dâvud, Savm 28; Tirmizî, Savm 60; İbn Mâce, Siyam 18; Dârimî, Savm 26; Müsned: 3/465, 4/123, 5/157, 210, 276, 6/12; Hâkim. Müstedrek, 1/429; Beyhakî, Sünen, 4/256; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat, 5271;Tahâvî, a.g,e, 2/98

[17] Tirmizî, Savm 60 (774)

[18] Suyûtî, el-Câmi', H. No: 1309

[19] Buhârî, Sayd 11, Savm 22, Tıb 12, 14, 15; Müslim. Hac 27-28; Ebu Dâvud, Menasik 35; Tirmizî, Savm 60, Hac 22; Nesâî, Hac 92, 93, 95; İbn Mâce, Siyam 18, Menasik 87, Tıb 21; Dârimî, Menasik 20; Muvatta, Hac 74

[20] Nesh: Önce gelen bir hükmün, daha sonra gelen bir hükümle ortadan kalkmasına denir. Kaldırılan hükme, mensuh denilir. Kaldıran hükme de, nasih denir.

[21] Tahâvî, a.g,e, 2/100

[22] Kan alanında aldıranın da orucunun bozulduğunu belirten hadis, hicri 8. yılda söylenmiştir. Kan aldırmanın orucu bozmayacağını belirten hadis ise, hicri 10. yılda söylenmiştir.

[23] Hadis, üç meseleye temas etmektedir: 1. Ramazan ayının fazileti. 2. Resulullah (s.a.v)'in ismi anıldığında ona salavât getirmek, 3. İhtiyarlık hallerinde anne-babaya iyi davranmak. Bizi burada igilendiren ise Ramazan ayının fazileti ilgili olandır.

Ramazan ayında rahmet kapıları açılır, cehennem kapıları kapatılır, şeytanlar zincire vurulur. Bu ay boyunca tutulan oruç, rıza ve rahmet deryasına dalmayı mümkün kılabilecek yeterli bir miktardır. Bunun için de; Ramazan ayı orucunu, Allah'ın farz kıldığına inanarak ve sevabını da Allah'tan umarak tutmak gerekmektedir. Ancak bu sayede geçmiş günahlar bağışlanır, mağfiret olunur.

[24] Hadis; yolculuk sırasında tutulan oruç ile ilgilidir. Yolculuk sırasında oruç tutma, kişiye ağır gelir. Oruç tutayım derken canından olabilir yada bir rahatsızlık geçirebilir. Bunun yanı sıra kişi, oruç tutma gücüne de sahip olabilir. O halde yolculuk sırasında kendinde oruç tutma gücü bulan kimselerin oruç tutmaları azimet, bu dudmda olmayan kimselerin ise orucu yemeleri ruhsattır. Hanefilerin görüşü bu şekildedir. Çünkü Allah, kişiye, gücünün yetmeyeceği yükü de yüklemez. Dolayısıyla da her iki şekilde oruç tutma, sevabı gerektirir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Savm 36; Müslim, Siyam 92; Nesâî, Savm 46, 47, 48; Ebu Dâvud, Savm 43; Müsned: 3/299, 318, 5/434; Tahâvî, a.g,e, 2/63; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr

[25] Bugün Müslümanlar genel olarak iki çeşit takvim kullanmaktadırlar: 1. Güneş Takvimi: 365 gün 6 saat ve 12 aydır.

2. Kameri Takvim: 355 gün ve 12 aydır. Bu aylar şunlardır: 1. Muharrem, 2. Safer, 3. Rebiülevvel, 4. Rebiülahir, 5. Cemaziyevvel, 6. Cemaziyelahir, 7. Recep, 8. Şaban, 9. Ramazan, 10, Şevvâl, 11. Zilkade, 12. Zilhicce.

Kameri takvimde aylar, 29 yada 30 gündür, Kameri takvim, Güneş takviminden 10 gün önce geldiğinden Ramazan ve hac aylarının vakitleri her yıl değişir. Kameri takvim, 36 yılda bir devir yapması sebebiyle Ramazan ve hac ibadetleri; bazen yaz, bazen kış ve bazen de diğer mevsimlere rastlar. Müminler, ilk dönemden beri oruçlarını, haclarını ve dini hükümlerini hep Kameri takvim hesabıyla yaparlar. Bir yılda 12 ay olduğu hususu, Tevbe: 9/36'da geçmektedir.

Hadis; Ramazan orucundan sonra Şevval ayı içerisinde 6 gün daha nafile oruç tutmayı teşvik etmektedir. Böylece bir yıllık oruç tutmanın sevabı vaad edilmektedir. Alimler, bu hususu, şu şekilde açıklamışlardır:

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de her bir hayr amelinin on misliyle kabul edileceğini (En'âm: 6/160) bildirmektedir. Öyleyse Ramazan ayında tutulan oruç, 10 ile çarpıldığında 10 ay eder. Şevval ayında tutulan 6 oruç ise, 10 ile çarpıldığında 2 ay eder. Sonuç itibariyle; Ramazan orucu + 6 günlük Şevval orucu = 12 ay eder. Bu da, bir yıla denk gelir.

Bu orucu, Şevval ayının çeşitli günlerinde tutan yada Şevval ayının ortasında veya sonuna bırakan dahi peşi peşine tutmuş gibi sevaba nail olur.

Hanefiler de, Ramazan bayramından sonra Ramazan orucuna Şevval'den 6 gün eklemenin mendub olduğunu belirtmişlerdir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Siyam 204 (1164); Ebu Dâvud, Savm 58 (2432); Tirmizî, Savm 53 (759); İbn Mâce, Siyam 33 (1715, 1716); Müsned: 3/308, 324, 344, 5/280, 417, 419; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr; Dârekutnî

[26] "Aşure" kelimesi, sözlükte; "on" anlamına gelen "aşır" kelimesinden alınmıştır. Bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Aşure orucu, Muharrem ayının 9. ve 10. yada 10. ve 11. günü tutulan oruçtur. Aşure orucunun iki gün tutulmasının sebebi; Yahudilerin, Muharrem ayının sadece 10. günü oruç tutmalarıdır.

Arafe günü tutulan oruç ise, kurban bayramından bir gün önce tutulan oruçtur.

Arafe günü oruç tutmamayı ifade eden hadisler, hacılar içindir. Çünkü hacılar, o gün, dua ve hac amelleriyle uğraşmaktadır. Hacı olmayanlar için ise Arafe günü oruç tutmak, müstehabtır.

Aşure günü orucu ile Arafe günü tutulan orucun, geçmiş yıla kefaret olması; küçük günahlar içindir. Arafe günü tutulan orucun, gelecek yıla da kefaret olması; kişinin, gelecek yıl içerisinde Allah'tan korkarak günah işlemekten kaçınmasıdır.

Yalnız hadis, kişinin, bugünlerde tuttuğu oruç sebebiyle küçük günahlarının bağışlanabileceğini ifade etmektedir. Büyük günahların affı, tevbeye ve Allah'a bağlı bir durumdur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Siyam 196; Tirmizî, Savm 46 (749), 48 (752); İbn Mâce, Siyam 40 (1731); Müsned: 5/297, 311; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Heysemî, Keşfü'l-Estâr, 1/493 (H. No: 1053)

[27] Hadis; teşrik günlerinde oruç tutmanın yasak edildiğini göstermektedir. Bugünlerde oruç tutma, mutlak surette caiz değildir.

Teşrik günleri, Zilhicce ayının 11, 12, 13. günleridir. Bugünlerde kurbanetleri güneşe karşı serilerek kurutulduğu için bunlara teşrik günleri denilmiştir. Çünkü teşrik, güneşe karşı sermek anlamına gelir. Teşrik günlerinde, Arafe günü sabah namazından başlayıp bayramın 3. günü ikindi namazına kadar tekbirler getirilir.

Bugünlerde hacılar, hem duayle ve hem de hac menasikleriyle uğraşmaktadırlar. Diğer insanlar ise, kurban bayramı nedeniyle kurbanlarını kesmekteler. Böyle günlerde bayram yapma yerine kendini bayramdan alıkoyma doğru değildir. Hanefiler, bu görüştedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Siyam 144 (1141); Ebu Dâvud, Savm 50 (2419); Tirmizî, savm (773); İbn Mâce. Siyam 35 (1719, 1720); Müsned: 1/76, 169, 2/229, 3/451, 494, 4/152, 326, 331, 6/338, 339; Hâkim, Müstedrek, 1/434; Tahâvî, a.g.e, 2/244, 245; Taberânî, el-Kebir, el- Evsat; İbn Huzeyme, Sahih, 3/130 (H. No: 2147, 2148)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- RÂVÎNİN TABAKALARI:

Tabaka kelimesi, sözlükte herhangi bir vasıfta ortak olanlar anlamına gelir. Hadis ıstılahında ise, yaş ve isnadda birbirine benzeyen akran raviler grubu demektir.
Tabakanın tayininde şu dört noktanın bilinmesine ihtiyaç duyulur:
a) Doğum
b) Vefat
c) Öğrenciler
d) Hocalar.
Bir ravinin hangi tabakadan olduğunu tayin etmekte esas alınan kriterler ve değişik itibarlar sonucu mutlaka etkilemektedirler. Bazan iki ravi, bir açıdan aynı tabakaya girebildikleri halde bir başka açıdan ayrı tabakalara dahil olabilirler. Mesela, müslüman oluşları esasından hareket edilirse Enes b. Malik genç sahabiler tabakasından, Hz. Ebu Bekir de yaşlı sahabiler tabakasından olurlar. Ancak sahabe olma vasfında ortak oldukları dikkate alınacak olursa, bu takdirde de aynı tabakadan olurlar. Bu son ölçüye göre bütün sahabiler birinci tabaka, bütün tabiiler ikinci tabaka, etbau't-tabiiler de üçüncü tabakayı teşkil etmiş olurlar. Rivayet asrının sonu kabul edilen hicri üçüncü asır sonuna kadar böylece beş tabaka söz konusu olur: sahabe h. 110; Tabiun 4. 180; Etbau't-tabiin h. 220; Etbau etabaı't-tabiin h. 260; Etbau etbaı etbaı't-tabiin h. 300.
Bu beş tabakayı İbn Hacer (v.852/1448) isnaddaki yakınlıkları, hocaları ve akranları gibi ortak noktaları dikkate alarak on iki tabakaya ayırmıştır. Her tabaka için takribi zaman sınırını da açıklamıştır.[1]
Ravi tabakalarının tayini, gerek ravilerin tanınması, gerekse seneddeki rivayet lafızlarının delaletleri, tedlis, inkıta ve ittisal gibi fevkalade önemli hususların bilinmesi açısından oldukça ehemmiyetlidir.
Ana hadis kaynaklarının tasnifine yani hadislerin kitaplarda toplanmasına kadar geçen dönemde hadislerin naklini gerçekleştirenler ve sünnet verilerini sonraki nesillere ataranlar Sahabe, Tabiun ve Etbau't-tabiin'den oluşan üç nesildir. Ravilerin tabakaları deyince, önce bu üç nesil akla gelir. Sonra da bu üç neslin kendi içinde belli kriterlere göre ayrıldıkları gruplar anlaşılır. Şimdi Hz. Peygamber'in, *"Nesillerin en hayırlıları çağdaşlarım, onları takib edenler, onlardan sonra gelenlerdir."*[2] hadisinde kendilerine işaret buyurulan bu üç nesli sırasıyla ve bilim dalımızı ilgilendiren yönlendiren yönleriyle tanımaya çalışalım.[3]

---

[1] Bk. İbn Hacer, Takribu't-Tehzib: 1/5-6.
[2] Buhari, Şehadat: 9; Rikak: 7; Tirmizi, Fiten: 45; Şehadat: 4; Menakib: 56; İbn Mace, Ahkam: 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/378, 417, 434; 2/228; 4/267.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 79-80.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ON ÜÇÜNCÜ HADİS

İMAN VE SEVGİ

(S:220) Rasulullah (sav)'in hizmetçisi Ebu Hamza, Enes bin Malik (ra)'ten, Oda peygamber (sav)'in, şöyle dediğini rivayet etti: Sizden biriniz kendi nefsi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe hakiki) iman etmiş olmaz.
Buhari ve Müslim rivayet etti.
Bu hadisi Buhari ve Müslim Katade'den, Oda Enes (ra)den tahric etti. Müslim'nin lafzı: Komşusu veya kardeşi için sevinceye kadar ek ile rivayet edildi.
İmam Ahmed'de tahric etti. lafzı: Kul nefsi için sevdiği hayrı insanlar için de sevmedikçe imanın hakikatını ulaşamaz.
Bu rivayet sahihaynde tahric etti edilen rivayetin manasını açıklıyor, imanın nefyi ilemurad: Hakikatı ve son noktasını nefyidir, çünkü iman ve çok zaman bazı rükünlerinin ve farzlarının Nefy olmasıyla nefyedilir, resulullah (sav)'in şu hadisi gibi: Zina edenin malıyken zina etmez, hırsız imanlıyken hırsızlamaz ,içki içen imanlıyken içki içmez. (2)
(S: 221) Komşusu şerlerinden emin olmayan kimse hakiki) iman etmemiştir (3)
Alimler büyük günah işleyen hakkında ihtilaf etti: İmanı noksan mü'min mi, yoksa mü'min değil diye , anacak müslüman, mü'min değil diye mi isimlendirilir? Bunda iki görüş vardır. İkisi de İmam Ahmed'den rivayettir.
Küçük günahları işleyene gelince, ondan iman ismi tamamen kalkmaz, bilakis o imanı noksan mü'mindir, bu küçük günahlardan işlediği oranda imanı noksanlaşır.
Büyük günah işleyenler, imanı noksan mü'mindir sözü Cabir bin Abdullah'tan ibnil Mübarek, İshak, Ebu Ubeyd ve başkalarından rivayet edilmiştir.
Müslümandır, mü'min değildir sözü Ebu Cafer Alioğlu Muhmammed'den rivayet edilmiştir. Bazıları bunun ehli sünnet yanında tercih edildiğini zikretti.
İbni Abbas dedi ki: Zina edenden imanın nuru çekilir. (4)
Ebu Hureyre dedi ki: İman ondan çekilir, başının üzerinde gölge gibi olur, tevbe ederse geri kendisine döner.
Abdullah bin Revaha ve Ebud Derda dedi ki: İman gömlek gibidir. İnsan bazangi yer, bazan

_____
(1) Hafiz İbni Hacer bunun hakkında konuşmadı, sustu. (2) Razin ,Abdullah binMesud'dan Buhar ve Nesai Abdullahbin Abbas'tan tahric etti. İbni Hibban doğruladı. (3) Ahmed, Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den buna yakın başka birlafizla, Buhari ve Ahmed Ebu Şureyl el Ka'bidenbu lafizla tahric etti. (4) Acurri rivayet etti. (5) Yine Süfyan-ı Sevri dedi ki: İman şalvar gibidir, istersen giyersin, istersen çıkarısın. Hilyetül evliya 7/32
Çıkarır, imam Ahmed ve başkasıda böyle dedi. (5)
Manası: İmanın özellikleri kamil olduğu zaman, (İnsan) onu giyer, ondan bir şey noksan olursa çıkarır.
(S: 222) Bütün bunlar farzlarından bir şey noksan olmamış tam, kamil imana işarettir.
Maksat: İmanın farz olan hasletlerinden: Kişinin kendi nefsi için sevdiğini, kardeyi için de sevmesi, nefsi için hoşlanmadığı şeyden kardeşi için de hoşlanmamasıdır, eğer bu mü'minden yok olursa imanı noksanlaşır.
Peygamber (sav)'in Ebu Hureyre (ra)'e şöyle buyurduğu rivayet edildi: Nefsin için sevdiğini insanlar için dese müslüman olursun. Bunu Tirmizi ve ibni Mace tahri cetti.(1)
İmam ahmed tahric etti. Muaz Peyamber (sav)'e imanın en faziletlisinden sonu, peygamber (sav) buyurduki: İmanın en faziletlisi: Allah için sevmen, Allah için buğz etmen ve dilini Allah'ın zikrinde çalıştırmandır" dedi ki: Ve nedir,ey Allah'ın rasulü? Buyurduki: Nefsin için sevdiğini insanlar için de sevmen, kendi nefsin için hoşlanmadığını onlar içinde hoşanmamandır ve hayır söyleyip yada susmandır. (2)
Peygamber (sav) cennete girmeyi bu haslete tertip etti.
İmam Ahmed'in müsnedinde Yezid bin Esedr elKasri'den şöyle dediğini rivayet etti.
Rasulullah (sav) bana cenneti seviyor musun? buyurdu, evet dedim nefsin için sevdiğini kardeşin için de sev buyurdu. (3)
Sahihi Müslimde Abdullah bin Amr bin As (ra)'tan rivayet edildi: Peygamber (sav) bana buyurdu: (S0 223) Ey Ebu Zer seni zayıf görüyorum, ben nefsim için sevdiğimi senin için de seviyorum, iki kişinin başına emir olma, yetimin malını korumayı) üstlenme (5)
Bundan ona ancak onu zayıf gördüğü ve peygamber (sav) bunu her zayıf için sevdiği için yasakladı, Rasulullah (sav) insanların yönetim işini üstlenmişti, çünkü Allah bu için onu kuvvetlendirmişti, yaratıkların hepsini Allah kendine itaat çağırdı ve peygamber (sav)'i onların din ve dünya işlerini yürütmeyi üstlenmeye çağırdı.
Ali (ra)ın şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber (sav) bana buyurduki: Ben nefsim için razı olduğuma senin için de razı oluyorum, nefsim için hoşlanmadığım şeyden sen iniçin de hoşlanmıyorum, cünüpken kuran okuma, rüku ve secdedeyken de okuma (6)
Muhammed bin Vasi eşeğini satıyoru, bir adam ona dedi ki: Benim için razı olurmusun? dedi ki: Razı olsaydım, satmazdım.
Bu kendi nefsi için razı olduğuna kardeşi içinde razı olduğuna işaretir, bütün bunlar din cümlesinden olan müslümanların geneline nasilattır, tefsiri daha önce yerinde geçtiği gibi,
Daha öcne Nu'man bin Beşir (ra) hadisini zikretmiştirk, peygamber (sav) buyurduki: Birbirlerini sevmede, şefkat edip acıma da mü'minlerin misali cesed misali gibidir, ondan (cesedden) bir uzun hastalanma cesedin diğer azaları uykusuzluk ve ateşle yardımına koşar" Bu sahihaynde tahric edildi. Bu mü'minn kardeşini kötü duruma düşüren, şey, mü'minin ne kötü duruma düşüreceğine , onu üzen şeyin mü'mini düzeleceğini işarettir.
(S: 224) Şu an konuştuğumuz Enes (ra) hadisi mü'min kardeşini sevindiren şeyinmü'mini de sevindireceğine ve mü'minin kendi nefsi için istediği hayrı mü'min kardeşi için de isteyeceğine delildir.
Bütün bunlar göğsün tamamen hased, sahtekarlık gibi şeylerden selamette olduğu zaman meydana gelir, çünkü hased hasedçiyi başkasının geçmesinden veya kendisine eşit olmasından hoşlanmamayı gerektirir, çünkü hasetçi üstünlükleriyle insanlardan ayrılacaklı vebu üstünlükler hususunda tek olmak ister.
İman bunun zıddını gerektirir, oda bütün mü'minlerin, kendisineki noksanlaşmaksızın Allah'ın verdiği hayırda ortak olmalıdır. Allah teala yeryüzünde büyüklük taslama ve fesat istemeyenleri övdü.
İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunlukculuk yapmayı arzulamayan kimselere veririz (1) İbni Cerir nazar olan bir isnatla Ali (ra)'den şöyle dediğini rivayet etti. Adam ayakkabı bağının arkadaşınınkinden daha güzel olması hoşuna gidir ve şu ayetin altına girer: İşte ahiret yurdu. Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuk yapmayı arzulamayın kimselere veririz. Akibet takva sahiplerinindir.)
Yine Fudayl bin İyad'dan bu ayet hakkında şöyle dediği rivaye edildi: Başkasının ayakkabının kendisinin kendin ayakabı bağının da kendi ayakkab ıbağından daha iyi olmasını sevmez.
Denildiki: Bu başkasına kibirlenmek istediği zaman böyledir, sadece güzellik için olursa böyle değildir. (2)
İkrime ve başkası ve ayet hakkında dedi ki: Yeryüzünde büyüklük: Kibirlenmek, saltanat sahibinin yanında makam ve şeref sahibi olmak istemektir. Fesad: Masiyeteri işlemektir. (3)
Güzelllikte kendindenden üst seviyede kimsenin olmasını kötü görenin günahkar olmayacağına delil olan rivayet variddir.
İmam Ahmed ve Hakim İbni Mesud (ra)'den tahric etti, dedi ki: Peygamber (sav)'e geldim yanında Malik binMirare er Rahavi vardı, o şöyle derken yetiştim: Ey Allah'ın rasulü benim için gördüğün güzellik verdi, insanlardan birinin ayakkabıbağı ve daha yukarısından benden üstün olmasını sevmiyorum, bu azgın kişileden değil mi? Buyurduki: hayır bu azgın değildir, fakat azgınolan kibirli olan, veya doğruyu cahil gören, insanları hor, küçük görendir. (4)
Ebu Davud Ebu Hureyre'den mana olarak tahirce etti, onun hadisinde azgınık yerine kibir geçmektir. Güzel başkasının kendinden üstün olmasını hoş görmemesinin azgınlık ve kibir olmadığını bildirir. Azgınık ve kibiri hakka karşı kibirlenip kabul etmemek diye tefsir etti.
Selefin bazısı dedi ki: Tevazu: Hakkı küçükten de olsa her gelen kimseden kabul etmendir.
Kim hakkı ister küçükten ister büyükten ister sevdiği kimseden, ister sevdiğinden gelsin kabul ederse o mütevazidir.
kim hakkın kabulünün hakka karşı büyüklenerek reddederse o kibirlidir.
(S: 225/) Mü'min kendi nefsi için sevdiğni mü'minler için de sevmeli kendi nefsi çin sevmediğini 'müminler için de sevmemelidir, eğer müslüman kardeşinde dinide birnoksanlık görürse ıslahına çalışır.
Seleften bazı salihler dedi ki: Allah için muhabbet ehli Allah'ın nuruyla bakar. Allah'a masiyet yapanlara acırlar,onarı yaptıkarı işlerden döndürmek için öğütler verirler, bedenlerinin ateşe girmesinden korkarlar.
Kendi nefsi için razı olduğuna insanlar için de razı olmadıkça mü'min gerçek mü'min olamaz, eğer başkarından kendinden yüksek bir fazilet görürse, aynısının kendi nefsi için de olmasını temenni eder, eğer fazilet dini de bir faziletse güzeldir. Peygamber (sav) kendi nefsi için şehadet makamını temenni etti, ve buyurduki: Ancak iki şeyde hased (gıbta) vardır:

(1) Tirmizi ve İbni Mace Hasan'ın Ebu Hureyre (ra)den rivayetiyle tahric etti, senedinde kopukluk vardır, Münziri dedi ki: Hasan Ebu Hureyre'den duymamıştı. (2) Ahmed, ve Taberani kebir'de Muaz bin Enes'ten tahric etti, o zayıftır senedinde ibni Lehia ve Zeban bin Faidvar, ikiside zayıftır .(3) Hadis sahihtir, Ahmed tahric c etti. Hakim doğruladı.(4) Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim ve Ebu Davud tahric eti. (5) Hadis sahihtir Ahmed, Müslim, Ebu Davud tahric eti. (56) Hadis zayıftır. Darekutni ve abdurrazzak tahric etti, senedinde Ebu Nuaynen Nah'i var, imamahmeddedik: o bir şey değildir. Yahya onu yalancılıkla suçladı. Sabit olan Tirmizi'nin Ali (ra)den rivayetidir. Cünüp olmadıkça, Rasulullah bize her halde Kur'an okutuyordu.

Allah'ın kendisine mal verip, bu malı gece gündüz infak eden adam, ve Allah'ın kendisine kuran verip, onu gece gündüz okuyan adam (5)

Malını Allah'ın taata yolunda harcayan adamı görüpte şöyleyen adam hakkında şöyle buyurdu: Eğer benim de malım olsa bunun yaptığı gibi yapardım. O ikisisevapta eşitti"

Eğer temennisi dünyevi ise onda hayır yoktur, Allah teala buyurduğu gibi: Derken Karun, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıkt., dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Karun'a verilenin benzeri bizim de olsaydı, doğrusu o çok şanslı, dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlara göre Allah'ın mükafatında üstündür. (1)

(S: 227) Allah tealanın şu kavli ise: Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri temenni etmeyin) (2) Bu hastel tefsir edildi, oda kardeşine verilenin ondan kendisine geçmesini istemektir, şeran ve kader itimariyle imkansız şeylerin temennisi diye tefsir edildi, kadınların erkek olmayı istemeleri, veya erkekler için verilmiş dini faziletlerin kendileri için de olmasını temenni etmek, cihad gibi, veya dünyevi fazileti temenni etmek, miras ve şahitlik gibi. Ayet bunların hepsini de kapsıyor denildi.

Bununla birlikte mü'min dini faziletleri kaçırdığından dolayı üzülmeli, bunun için dinde kendinden üsttekilere bakması emredildi, bunu talep için yarışması gücünü gayretii kullanması emredildi, Allah tealanın buyurduğu gibi: İşte yarışanlar ancak onda yarışınlar) (3)

Bu hususta kendisine iştirak edenleri hoş görmemezlik yapmamalı, bilakis bu hususta yarışan insanların hepsini sevmeli, ve buna teşvik etmeli, bu kardeşlerenasihat görevini yerine getirmektir.

Fudayh dedi ki: Eğer sen kardeşinin senin gibi olmasını istiyorsam, Rabbin için nasihat görevini erine getirmemiş olursun, nasıl olur ki sen onların senden aşağı olmasını seviyorsun. Onlara nasihatın: Onların kendinden yüksek olmalarını sevmekle olacağını işaret ediyor, bu yüksek bir makamdır, nasihatta yüksek bir derecedir, bu farz değildir.

Şeriatta kendisine emredilen,kendi gibiolmaları sevmesidir, bununla birlikte birisi keninri dini konuda geçerseona yetişmek için çalışır, Allah'ın onlara verdiğine hased ederek değilde,nefsinin kusurundan veileri geçenlerden geri kaldığından dolayı üzülür, onara gıpta eder,ve onarla yarışır.

Mü'min nefsini yüksek derecelerden aşağı olduğunu görmeye devam etmesi, gerekir, bununla iki nefsi şeyden istifade eder. Faziletlerin ve onların artmasında çalışmak, ve nefsine noksan nazarla bakmak.

Bundan da mü'minlerin kendinden daha hayırlısını sevmesi ortaya çıkar, çnkü o onların kendi hali gibi olmasına razı olmaz ve kendi nefsinden de razıolmayıp salih olması için çalışır.

(S: 228) Muhammed bin Vasi' oğluna dedi ki: Allah senin baban gibisini müslümanlar içinde çoğalmasın (4)

Kendi nefsinden razı olmayan müslümanların kendi gibi olmaların ınasıl ister? Bilakas müslümanların kendinden daha hayırlı olmasıı ister, kendi nefsinin de şimdiki halinden daha hırlı olmasınıister.

Eğer kişi Allah'ın başkasından özel bir şeyi kendisineverdiğini bilirse bunu dini bir fayda için haberveri,haber vermesi nimetten bahsetmek nevinden olur, nefsini de şükrünü yerine getirmekte nakıs olduğunu görür, bu caiz olur.İbni Mesud dedi ki: Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen ibirini bilmiyorum. Bu başkasının Allah'ın kendisine verdiği şeyde ortak

(1) Kassas suresi: 83 (2) Zayıftır, İbni Cerir Eşas bin Seman'dan tahric etti. O metruktir.(3) Taberi tefsiri 2:/78-79-Dürrül Mensur 5/264 (4) Ahmed, Tirmizi, Müslim ve Hakim tahric etti. sahihtir (5) Ahmed, Buhari, müslimv eibni Mace tahric etti, İbni Hibban doğruladı.

olmasını sevmesine engel değildir. İbni Abbas (ra) dedi ki: Ben Allah'ın kitabında bir ayete rastlıyorum, insanarın hepsinin o ayetten benim bildiğimi bilmesini seviyorum.

Şafii dedi ki: İnsanların hepsinin bu ilmi öğrenmesi ve bu ilimden de bana bir şey nismet edilmemesi hoşuma giderdi.

Utbetül gulam iftar etmek istediği zaman, halini bilen bazı kardeşlerine derdiki0 Sana benim seabımgibi sevab olması içcin bana su veya hurma çıkar, iftar edeyim. (5)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Mütevatir Hadis:

Nazzam'a göre, her asırdaki ümmetin rey ve istidlal yönünden hatada vuku bulması nasıl caizse, aynen mütevatir haberde de yalanda vuku bulmak caizdir. Ebu Huzeyl el-'Allafa göre de, haberlerin delil sayılabilmesi için 20 kişiden daha azı ile sabit olmamasını ve bunlar içerisinde bir veya daha fazla kimsenin cennet ehli olmasını şart koşar. Dört kişiden daha azın rivayeti hüküm ifade etmeyeceğini 4 ila 20 arasındaki kişilerin rivayeti ancak ilim ifade edebileceğini iddia ederek buna delil olarak Enfal Suresinin 65. ayetini getirir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hayri Kırbaşlioğlu ve Sünnet/Hadis İnkârcılığı: İddiaları:

1. Sünnet problemlerin asil kaynagidir.
2. Yapilan sünnet tanimlari; 1. Sadece akademik ihtiyaçlara göre yapilmistir. 2. Sünnetin toplumsal boyutundan çok ferdi boyutuna agirlik verilmistir. 3. Baglayicilik yönünden sünnet siniflandirilmamistir. 4. Kur'an, tanimlarin disinda birakildigi için bu tanimlar yetersizdir.
3. Ona göre Sünnet, "Hz. Peygamberin kendi döneminde Islâm toplumunu, akide, ibadet, teblig, egitim, ahlak, hukuk, siyaset, ekonomi gibi çesitli alanlarda; kisacasi bireysel, toplumsal ve evrensel olmak üzere hayatin her alaninda, yönlendirilip yönetmede Kur'an basta olmak üzere esas aldigi ilke ve prensipler bütününün olusturdugu bir zihniyet ya da dünya görüsüdür".
4. Bize sadece, yasayan sünnet sahih olarak ulasmistir. Diger hadislerin de tamaminin uydurma oldugu söylenemez.
5. Hadislerin aklanmasinda sadece isnad degil, metninin de göz önünde bulunduran saglikli bir metot uygulamak suretiyle aklanir.
6. Senet ve metin açisindan saglam olan hadislerin akaid disinda kullanmak mümkündür.
- Kirbaslioglu görüslerini net olarak maddeler halinde toplamistir. Bunlarin bazilarini söyle zikrediyor:
7. Hadisleri toptan kabule oldugu kadar, toptan redde de karsiyiz.
8. Dinde otoritelerin görüslerine deger vermekle birlikte onlari mutlak dogru kabul etmiyor, onlarin elestirilebilir olduklarina inaniyoruz.
9. Hadisleri elestirmek, yada reddetmek, Hz. Peygamberi elestirmek yada reddetmek degil, bu hadislerin ona nispetini elestirip reddetmek demektir.
10. Sünnetin sadece bireysel boyuta indirgenmesi yanlistir. Onun toplumsal ve evrensel boyutlarinin bireysel boyutu tarafindan gölgelendigini bu sebeple bu iki boyutunu ön plana çikarilmasi gerektigini düsünüyoruz.
11. Sünnetin tamaminin gayri metluv vahiy olduguna dair görüse katilmiyoruz. Bilakis sünnetin büyük bir kisminin Hz. Peygamberin Kur'an'a dayali içtihatlari oldugunu, vahiy tarafindan zimnen tastikinin, onlarin vahyi ürünü oldugu anlamina gelmeyecegini savunuyoruz.
12. Sünneti – ve tabii Kur'an'i – anlarken lafzciligin asilip, lafzin altinda yatan ilkelere inilmesi ve bunlarin günün sartlari içerisinde yeniden yorumlanmasi taraftariyiz.
13. Sonuç itibariyla sünneti reddetmedigimizi, ancak sünneti anlamada basvurulan hadislere elestirel ve seçmeci yaklastigimizi açikça vurguluyoruz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎSLERİN YAZIYLA TESBİTİ:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde hadîslerin en sağlam tesbit yolu şüphesiz yazı idi. Ancak hadîslerin yazı ile tesbitine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne derece yer verdi veya vermedi bir kaç cümle ile ifâde edilecek bir konu değildir. Mevzuyu aydınlatacak bir kısım teferruata inmek gerekecek. Zira bazı rivâyetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîs yazmayı yasakladığını ifâde ederken, diğer bazı rivâyetler de, tam aksine yasaklamadığını ve hatta teşvîk ettiğini ifâde etmektedir. Ayrıca, bir kısım sahâbelerin hadîsleri yazdığına dair ve hatta yazdığını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kontrol ettirdiğine dair rivâyetler var.
Bu farklı rivâyetleri göz önüne alarak bu bahsi birkaç başlık altında inceleyeceğiz:
1- Câhiliye devrinde okuma yazma durumu,
2- Hz. Peygamber'in hadîs yazmayı yasakladığını ifâde eden rivâyetler,
3- Hadîs yazmayı tecviz ve teşvîk eden rivâyetler,
4- Hadîs yazan sahâbeler,
5- Hadîs yazma yasağının mâhiyeti. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/23-24.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîheyn'in Mukâyesesi:

Sahîheyn bazı noktalarda birbirine benzerse de bazı noktalarda ayrılırlar, bunları kısaca belirtelim:
1- Sıhhat Nokta-i Nazarından: Bu açıdan Buhârî'nin üstünlüğü kabul edilmiştir.
* Buhârî, bir hadisin mevsul olması için Lika'yı şart koştuğu halde, Müslim muâsara'yı yeterli bulur. Müslim'le Buhârî arasındaki en mühim farkı teşkîl eden bu meseleyi daha önce açıkladık, burada hatırlatmakla iktifa ediyoruz.
Ancak, sıhhat meselesinde, Buhârî'nin üstünlüğünü te'yid eden birkaç hususu daha belirtmede fayda var:
* Sahiheyn'in ricâlinden toplam 210 kişi cerhe mâruz kalmıştır. Zayıf oldukları ileri sürülen bu ravilerden 32'si hem Buhârî ve hem de Müslim'in ricâli arasında yer alırken 78'inde Buhârî, 100'ünde de Müslim teferrüd eder. Yâni Müslim'in cerhedilen râvisi daha çok. İbnu Hacer: "Cerh, isnadı yaralayıcı çeşitten olmasa bile, cerh edilmeyenlerden almak, cerh edilenlerden almaktan daha iyidir" der.
* Şu da bilinmeli ki, Buhârî'nin, teferrüd ettiği zayıfların çoğu, Buhârî'nin bizzat tanıdığı şeyhleridir. Yani bazıları onları zayıf addetmiş olsa bile Buhârî, şahsen tanıdığı, ahvâlini yakından bildiği için bu çeşit cerhin ehemmiyeti kalmamaktadır. Halbuki Müslim'in cerhedilen râvileri çoğunluk itibariyle Müslim'in temâs ettiği kimseler değil, daha önceki tabakalara mensup kimselerdir. Müslim'in onları şahsen tanıması mümkün değildir, dolayısıyla bunlar hakkındaki cerh muteberlik kazanmaktadır.
* Buhârî'nin, Müslim'e nisbetle teferrüd ettiği râvilerin sayısı 430, Müslim'in Buhâri'ye nisbetle teferrüd ettiği râvilerin sayısı 620'dir. Burada görülen fark da Buhârî lehine bir durumdur.
* Buhârî, Hâzimî'nin taksiminde ikinci tabakaya mensup râvilerden mutâbaat niyetiyle hadîs alırken, Müslim bu tabakadan usûl hadîsi almaktadır.
2- Tertîb nokta-i nazarından: Bu açıdan Müslim'in üstünlüğü kabul edilir. Buhârî, hadîsleri, hadîste mevcut olan fıkıh adedince kitabında, taktî ederek (bölerek) tekrâr ederken, Müslim kitabının en uygun yerinde kaydeder, nâdiren tekrara yer verir. Müslim'in esâs gâyesi, fıkıh yapmak değil, hadîslerin senedlerini bir araya getirmektir. Bir hadîsin muhtelif turûk ve metinleri hakkında bilgi edinmek Buhârî'de pek çok müşkilâtla ancak imkân dâhiline girerken, bu, Müslim'de pek kolaydır. Çünkü bir hadisin ne kadar tarîk ve farklı metni var ise hepsini bir arada kaydeder.
3- Fıkıh Nokta-i Nazarından: Bu hususta Buhârî üstündür. Buhârî, daha önce belirttiğimiz üzere bâbları fikhî mülâhaza ile tanzim etmiş, terâcim denen bâb başlıklarında bilhassa fıkıh beyanına gayret göstermiş, bablar arasında mantıkî bir irtibat da gözetmiştir. Müslim'de fıkıh mülahazası olmamıştır. Buhârî'de fıkıh öylesine galebe çalar ki, bâzı âlimler onun müstakil bir müctehid olduğuna hükmeder.
Müslim, kitâbını tertibde fikhî mülâhazadan o kadar uzak durmuştur ki, bablara başlık bile koymamıştır. Elimizdeki hal-i hâzır matbu Müslim nüshalarındaki bab başlıkları bilâhare, Nevevî tarafından konmuştur. Müslim'in bu davranışı, kitâbına, "Mukaddime'den sonra hadîs'ten başka bir şey koymamak" arzu ve prensibinden ileri gelir. Bazı kaynaklarda gelen ve Müslim'i diğer bütün hadîs kitaplarına tafdîl edici sözleri, bazı Mağrîb ulemâsının, Müslim'in Sahîh'indeki bu durumu nazar-ı itibara alarak sarfedilmiş olduğunu, İbnu Hacer tahkîke dayanarak ortaya koyar.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/219-220-221.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl

Cerh: Ravinin, rivayetinin reddedilmesini gereken bir niteliğe sahip olduğunu tesbit etmek yahut kabul edilmesini gerektiren bir niteliğe sahip olmadığını belirterek, rivayetinin reddedilmesini gerektirecek şekilde sözkonusu edilmesidir. Ravi hakkında: O kezzâbtır (çok yalancıdır), fasıktır, zayıftır, sika değildir, muteber değildir ya da hadisi yazılmaz, demek gibi.
Cerh mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
Mutlak: Ravinin herhangi bir kayıt sözkonusu edilmeden cerh edildiğini belirtmek. Bu her halükârda onun rivayetinin reddedilmesini gerektirir.
Mukayyed: Ravinin şeyh (hoca) ya da taife ya da buna benzer muayyen bir şeye nisbetle cerhedildiğinin sözkonusu edilmesi. Bu o muayyen şey, hakkındaki rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir illet olur, başka hususlar için olmaz.
Mesela: İbn Hacer, *et-Takrib*'de Zeyd b. el-Humam hakkında: "Ondan Muslim de rivayet etmiştir" demiştir. O doğru sözlüdür. Fakat es-Sevrî yoluyla gelen hadiste hata eder. Bu durumda onun es-Sevrî'den rivayet ettiği hadisleri zayıf olur, başkaları olmaz. Hulâsa müellifinin İsmail b. Ayyâş hakkındaki: Ahmed, İbn Maîn'in ve Buhârî Şam ehlinden yaptığı rivayetlerde sika olduğunu fakat Hicazlılardan yaptığı rivayette zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda onun Hicazlılardan rivayet ettiği hadisleri zayıf, Şamlılardan rivayetleri zayıf değildir. Yine eğer mesela, Allah'ın sıfatları ile ilgili hadisler de zayıftır, denilecek olursa, diğer hususlara dair hadisler de zayıf olmaz.
Fakat cerhin kayıtlı olarak sözkonusu edilmesinden kasıt, onun bu kayıtlı konuda sika olduğu iddiasını bertaraf etmek ise, başka hususlarda zayıf olmasına da engel değildir.
Cerhin birtakım mertebeleri vardır:
En yüksek mertebe, bu hususta en ileri noktaya ulaşıldığına delâlet eden ifadelerdir. İnsanlar arasında en yalancı kişidir, yalancılık ta bir rükündür ifadeleri gibi.
Bundan sonra mübalağaya delâlet eden ifadeler gelir. O kezzabtır (çok yalancıdır), vaddâ'dır (çok hadis uydurur) ve deccaldir ifadeleri gibi. En hafifleri ise o leyyin (yumuşak, gevşek), hıfzı kötü ya da hakkında ileri geri konuşulmuştur, anlamındaki tabirlerdir.
Bunlar arasında ise bilinen çeşitli mertebeler vardır.
Cerhin kabul edilmesi için beş şart aranır:
1- Cerh yapanın adaletli olması gerekir. Fâsıkın cerhi kabul edilmez.
2- Uyanık birisi tarafından yapılmalıdır. Gafleti bulunanın (yanılan birisinin) cerhi kabul edilmez.
3- Cerhin sebeplerini bilen birisi tarafından yapılmalıdır. Cerh ve tenkid sebeplerini bilmeyenin cerhi kabul edilmez.
4- Cerhin sebebini açıklamalıdır. Müphem ifadelerle cerh kabul edilmez. Mesela: Zayıftır demek ya da hadisi reddolunur demekle yetinilmez. Ayrıca bunun sebebini de açıklaması gerekir. Çünkü cerhedilmesini gerektirmeyen bir sebeple onu cerhetmeye kalkışmış olabilir. Meşhur olan görüş bu cerhin kabul edilmesidir. İbn Hacer de müphem cerhin -âdil olduğu bilinen kimseler dışında- kabul edilmesini tercih etmiştir. Adil olduğu bilinen kimseler hakkında ise sebebi açıklanmadıkça cerhi kabul etmez.
Tercihe değer olan görüş de budur. Özellikle cerh yapan kişi bu alanın imamlarından (önder alimlerinden) birisi ise.
5- Adaleti mütevatir, imameti meşhur kimse hakkında yapılmamalıdır. Nafi, Şu'be, Malik ve Buhârî gibi. Bu ve benzerleri hakkındaki cerh ifadeleri kabul edilmez.

Ta'dîl: Ravinin rivayetinin kabul edilmesini gerektiren bir sıfata sahip olduğunun, rivayetinin de reddedilmesini gerektiren bir niteliğinin bulunmadığının belirtilmesi suretiyle ravinin sözkonusu edilmesidir. O sikadır, o sağlam birisidir, onda bir beis yoktur ya da hadisi reddolunmaz denilmesi gibi.
Mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
1- Mutlak: Ravinin herhangi bir kayıt sözkonusu edilmeden adalet ile anılmasıdır. Bu onun her durumda sika olduğunun belirtilmesi demektir.
2- Mukayyed: Ravinin şeyh, taife ya da buna benzer muayyen bir şeye nisbetle âdil olduğunun belirtilmesidir. O vakit bu, o muayyen şeye nisbetle sika olduğunu -başka hususlarda böyle olmadığını- ifade etmek olur.
O, ez-Zührî'den rivayet ettiği hadisleriyle yahut Hicazlılardan rivayet ettiği hadisleriyle sika birisidir, denilmesi gibi. Onun, kendilerinden rivayet yapması halinde sika olduğu belirtilen hadis rivayetleri dışında sika kabul edilmez. Ancak bundan maksat bu kimselerden yaptığı rivayetinin zayıf olduğu iddiasını bertaraf etmek ise, o takdirde bunların dışındakilerden yaptığı rivayetlerde de sika olmasına engel değildir.
Tadilin mertebeleri vardır: En üstün mertebe, bu hususta en ileri noktada olduğuna delâlet eden ifadelerdir. İnsanların en sikasıdır, sağlam rivayet etmekte en ileri nokta odur, gibi.
Sonra bir ya da iki sıfat ile pekiştirilen sikalıktır. Mesela sikadır, sikadır yahut sikadır, sebt (sağlam)dır ya da buna benzer ifadeler.
En alt mertebesi ise en hafif cerhe yakın olduğunu hissettiren ifadelerdir. Salihtir yahut mukaribdir ya da hadisi rivayet edilir yahut buna benzer ifadeler gibi. Bunun arasında ise bilinen daha başka mertebeler de vardır.
Tadilin kabul edilmesi için dört şart aranır:
1- Tadil yapanın adaletli olması gerekir, fâsık bir kimsenin tadili kabul edilmez.
2- Uyanık olması gerekir. Dış görünüşe aldanan gafil kimsenin tadili kabul edilmez.
3- Adalet sebeplerini bilen bir kimse tarafından yapılmalıdır. Kabul ve red sıfatlarını bilmeyenin tadili kabul edilmez.
4- Rivayetinin reddedilmesini gereken yalancılık, açık fasıklık ya da buna benzer bir husus ile ün salmış bir kimse hakkında yapılmamış olmalıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- RÂVÎNİN TABAKALARI:

Tabaka kelimesi, sözlükte herhangi bir vasıfta ortak olanlar anlamına gelir. Hadis ıstılahında ise, yaş ve isnadda birbirine benzeyen akran raviler grubu demektir.
Tabakanın tayininde şu dört noktanın bilinmesine ihtiyaç duyulur:
a) Doğum
b) Vefat
c) Öğrenciler
d) Hocalar.
Bir ravinin hangi tabakadan olduğunu tayin etmekte esas alınan kriterler ve değişik itibarlar sonucu mutlaka etkilemektedirler. Bazan iki ravi, bir açıdan aynı tabakaya girebildikleri halde bir başka açıdan ayrı tabakalara dahil olabilirler. Mesela, müslüman oluşları esasından hareket edilirse Enes b. Malik genç sahabiler tabakasından, Hz. Ebu Bekir de yaşlı sahabiler tabakasından olurlar. Ancak sahabe olma vasfında ortak oldukları dikkate alınacak olursa, bu takdirde de aynı tabakadan olurlar. Bu son ölçüye göre bütün sahabiler birinci tabaka, bütün tabiiler ikinci tabaka, etbau't-tabiiler de üçüncü tabakayı teşkil etmiş olurlar. Rivayet asrının sonu kabul edilen hicri üçüncü asır sonuna kadar böylece beş tabaka söz konusu olur: sahabe h. 110; Tabiun 4. 180; Etbau't-tabiin h. 220; Etbau etabaı't-tabiin h. 260; Etbau etbaı etbaı't-tabiin h. 300.
Bu beş tabakayı İbn Hacer (v.852/1448) isnaddaki yakınlıkları, hocaları ve akranları gibi ortak noktaları dikkate alarak on iki tabakaya ayırmıştır. Her tabaka için takribi zaman sınırını da açıklamıştır.[1]
Ravi tabakalarının tayini, gerek ravilerin tanınması, gerekse seneddeki rivayet lafızlarının delaletleri, tedlis, inkıta ve ittisal gibi fevkalade önemli hususların bilinmesi açısından oldukça ehemmiyetlidir.
Ana hadis kaynaklarının tasnifine yani hadislerin kitaplarda toplanmasına kadar geçen dönemde hadislerin naklini gerçekleştirenler ve sünnet verilerini sonraki nesillere ataranlar Sahabe, Tabiun ve Etbau't-tabiin'den oluşan üç nesildir. Ravilerin tabakaları deyince, önce bu üç nesil akla gelir. Sonra da bu üç neslin kendi içinde belli kriterlere göre ayrıldıkları gruplar anlaşılır. Şimdi Hz. Peygamber'in, *"Nesillerin en hayırlıları çağdaşlarım, onları takib edenler, onlardan sonra gelenlerdir."*[2] hadisinde kendilerine işaret buyurulan bu üç nesli sırasıyla ve bilim dalımızı ilgilendiren yönlendiren yönleriyle tanımaya çalışalım.[3]

---

[1] Bk. İbn Hacer, Takribu't-Tehzib: 1/5-6.
[2] Buhari, Şehadat: 9; Rikak: 7; Tirmizi, Fiten: 45; Şehadat: 4; Menakib: 56; İbn Mace, Ahkam: 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/378, 417, 434; 2/228; 4/267.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 79-80.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Ramazan orucu dışında *"en faziletli oruç"* aşağıdakilerden hangisidir? (1249)
a) Receb ayında tutulan oruç, b) Muharrem ayında tutulan oruç,
c) Şevval ayında tutulan oruç, d) Şaban ayında tutulan oruç.

2. Aşağıdakilerden hangisi *"Peygamberlerin sünneti"* olan beş şeyden <u>değildir?</u> (1207)
a) Kasıkları tıraş etmek,
b) Koltuk altını temizlemek,
c) Misvak kullanmak,
d) Tırnakları kesmek.

3. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde, amellerin Allah'a arz edildiği günler doğru olarak verilmiştir? (1259)
a) Perşembe-Cuma günleri,
b) Yalnızca Cuma günleri,
c) Yalnızca Perşembe günleri,
d) Pazartesi-Perşembe günleri.

4. Aşağıdakilerden hangisi Peygamberimiz'in (sav) Ebû Hüreyre'ye (ra) tavsiyesi olan üç şeyden biri <u>değildir</u>? (1261)
a) Pazartesi ve Perşembe oruç tutmak,
b) İki rek'at kuşluk (duha) namazı kılmak,
c) Uyumadan önce vitir namazını eda etmek,
d) Her ay üç gün oruç tutmak.

5. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, "*eyyâm–ı bîz*" i tanımlamaktadır? (1266)
a) Receb ayının önemli günlerini ifade etmektedir,
b) Muharrem ayının önemli günlerini ifade etmektedir,
c) Her ayın 13, 14 ve 15. günlerini ifade etmektedir,
d) Oruç tutulan her gün eyyâm–ı bîz'i ifade etmektedir.

6. *"Zekâtı verilmeyen her altın ve gümüş, kıyamet günü ateşte kızdırılarak ..... haline getirilip sahibinin yanları, alnı ve sırtı bunlarla ---------- . Bu plakalar soğudukça, süresi elli bin sene olan bir günde kullar arasında ..... verilinceye kadar sahibine azap için tekrar kızdırılır. Neticede kişi, ---------- ya cennete ya da cehenneme çıktığını görür." "Kim zerre kadar bir hayır işlerse onun karşılığını görür. Kim de ..... kadar kötülük yaparsa onun karşılığını görür"* (1217)

I. *Hüküm*
II. *Plaka*
III. *Zerre*
IV. *Dağlanır*
V. *Yolunun*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, I, V, IV, III b) II, III, IV, V, I, c) III, V, II, IV, I, d) II, IV, I, V, III

7. *"Allah'tan başka ..... olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın ---------- olduğuna şehâdet edinceye, namazı kılıp ..... verinceye kadar insanlarla savaşmam bana ..... . Bunları yaparlarsa, –İslâm'ın hakkı olan ---------- hariç– canlarını, mallarını benden korumuş olurlar. Gerçek durumlarının hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır. "* (1211-13)

I. *Zekâtı*
II. *Hadler*
III. *Elçisi*
IV. *Emrolundu*
V. *İlâh*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) V, IV, I, III, II, b) I, IV, III, II , V c) V, IV, I, II, III, d) V, III, I, IV, II

8. *"Cennette ..... denilen bir kapı vardır ki, ---------- günü oradan ancak oruçlular girecek, onlardan ..... kimse giremeyecektir. Oruçlular nerede? diye çağrılır. Onlar da kalkıp girerler ve o kapıdan onlardan başkası ---------- giremez. Oruçlular girince o ..... kapanır ve bir daha oradan kimse girmez."* (1220)

I. Başka
II. Asla
III. *Reyyân*
IV. *Kıyamet*
V. *Kapı*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, III, IV, I, V b) III, IV, I, II, V, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *"Hiçbiriniz, oruçlu olduğu gün.....söz söylemesin ve kimse ile----------. Eğer biri kendisine..... veya çatarsa, 'ben oruçluyum desin."* **(1243)**
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *kötü -tartışmasın -sataşır* b) *çirkin - tartışmasın -söver*
c) *çirkin– çekişmesin - söver* d) *kötü–çekişmesin– sataşır*

10. *"Sizden biriniz bir–iki gün öncesinden ---------- tutarak ..... karşılamaya kalkmasın. Ancak belli günlerde oruç tutmayı---------- edinmiş olan kimse, o gün orucunu tutsun."* **(1227)**
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *oruç - ramazanı– âdet* b) *oruç–ramazanı- alışkanlık*
c) *namaz - orucu-huy* d) *oruç –ramazanı –alışkanlık*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Peygamber (*sav)*'imiz Ramazan ayının ilk on gününde itikâfa çekilirdi. **(1271-73)**

(D / Y) 12. Misvak kullanmak, ağız temizliğine ve Rabb'in rızasına sebeptir. **(1205)**

(D / Y) 13. Şevval hilali görülünce oruca son verilir. **(1224)**

(D / Y) 14. Arefe günü tutulacak oruç kişinin tüm günahlarına keffâret olur. **(1253)**

(D / Y) 15. Kulların Allah'a en sevgili olanı, oruç açmakta acele edenidir. **(1238)**

(D / Y) 16. Müslümanların oruçlarıyla ehl-i kitabın orucu arasındaki en önemli fark, iftar yemeğidir. **(1235)**

(D / Y) 17. Ramazan ayı girdiğinde cennet kapıları kapanır, cehennem kapıları açılır.**(1223)**

(D / Y) 18. Bıyıklar kırpılır, sakallar bırakılır. **(1208)**

(D / Y) 19. Peygamberimiz dişlerini sık olarak misvaklardı. **(1199-1205)**

(D / Y) 20. Perşembe Hz. Muhammed'in (sav) doğduğu ve peygamber olduğu gündür. **(1258)**

CEVAPLAR : 1-b, 2-c, 3-d, 4-a, 5-c, 6-d, 7-d, 8-b, 9 -c , 10-a, 11-Y, 12-D, 13-D, 14-Y, 15-D, 16-Y, 17-Y, 18-D, 19-D, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Sahabe[1]

“Sahib” kelimesinin çoğulu olarak “sahb”, “ashab” veya “sahabe”, Hz. Peygamber’in müslüman çağdaşlarına denir. Terim anlamı ise, “müslüman olarak Rasul-i ekrem’i gören ve bu imanla yaşayıp ölen kimse” demektir. Sağını solunu birbirinden ayırabilen veya “sözü anlayıp karşılık verebilen” çocuklar ile amalar da sahabi sayılırlar. “Alem-i manada” ya da “rüya”da Hz. Peygamberi görenlerin sahabi sayılması mümkün değildir. Sahabi olabilme şansı, risaletin ilanından itibaren Hz. Peygamberi, vefatına kadar geçen zaman içinde müslüman olarak görebilenler için söz konusudur. [2]
İbnu Hacer'in el-İsâbe'de "en doğru" diye tavsîf ettiği târife göre, sahâbî: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le kendisine inanmış olarak karşılaşıp İslam üzere ölen kimsedir."[3]. İbnu Hacer devam eder: "Bu tarife, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le berâberliği uzun olan da girer, kısa olan da; kendisinden hadîs rivayet eden de girer, etmeyen de; O'nunla gazve yapan da girer, yapmayan da; keza O'nu bir kere görmüş ve fakat beraber oturmamış olan da girer, beraber olduğu halde âmâlık gibi bir sebeple görmemiş olan da. İmân kaydı; Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la, kâfir olarak karşılaşıp, sonradan iman edeni -şayet imandan sonra tekrar karşılaşmadı ise- hâriç tutar. "Kendisine" tâbirimiz, başkasına inanmış olarak O'nunla karşılaşanı hâriç tutar; Bi'set'ten önce kendisiyle karşılaşan ehl-i kitap gibi. Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Ehl-i kitaptan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la peygamberliğinden önce karşılaşıp, O'nun peygamber olacağına inanan sahabî sayılır mı? Bu ihtimalli duruma, Hz. Peygamber'in ticarî maksatla gittiği Suriye seferinde Busra kasabasında karşılaştığı Rahip Buhayra ve benzerleri dahildir... Sayıca az da olsa iman ettiği halde sonradan irtidâd edip tevbe etmeden ölenler de sahâbî değildir: Ubeydillâh İbnu Cahş, Abdullah İbnu Hatal, Rebî'a İbnu Ümeyye İbni Halef gibi. İrtidaddan dönen sahâbîdir, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'la tekrar görüşmese de, el-Eş'as İbnu Kays gibi...
İbnu Hacer'in, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ı dinlemiş, görmüş olan cin ve melâikenin sahabeden sayılıp sayılmayacağı konusunda kaydettiği münakaşanın amelî bir yönü olmadığı için onu aktarmıyoruz.
Ancak şunu da kaydedelim. Bir kimseye sahâbe diyebilmek için şâz olan ve ulemânın çoğunluğu tarafından kabul edilmeyen başka şartlar da ileri sürülmüştür. Bunlardan birine göre şu dört vasıftan biri olmadıkça sahâbi olunamaz:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'le uzun müddet mücâlese (beraberlik).
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'den yaptığı bir rivâyetin bilinmesi.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'le gazve yaptığının bilinmesi.
4- Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın yanında şehîd olması.
Bazıları sahâbeliğin sıhhati için "buluğa ermiş olmak"ı şart koşmuş, bazıları kısa bir müddet için de olsa mücâlese'yi (berâber bir mecliste bulunmayı) şart koşmuştur. Bazıları: "Sahâbelik için "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ı görmek" yeterlidir" diye mutlak bir ifâde kullanmışsa da bu görmekten maksat "temyîz yaşında görmek"dir, böyle kayıtlamak gerekir." İbnu Hacer, devamla Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ı vefatından sonra (henüz gömülmeden) görenin durumu münâkaşa götürse de sahabî sayılmaması gerektiğini söyler. Şâir Ebu Züeyb el-Hüzelî gibi.
Kimin sahâbe olduğunu tefrikte, müelliflerin işini zorlaştıran bazı mücmel tavsîfler de olmuştur. Bunlardan -İbnu Ebî Şeybe'nin Musannaf'ında kaydedilen- birine göre: "Fetihler sırasında sadece sahâbîyi komutan tâyin ederlerdi." Bir diğerine göre -ki İbnu Abdilberr'e aittir- "Hicrî onuncu senede Mekke ve Taif'te müslüman olmuş ve Resûlullah' (aleyhissalâtü vesselâm)'ın Vedâ haccına katılmamış tek kişi mevcut değildi."
Keza benzer ifade Evs ve Hazrec kabîleleri hakkında da sarfedilerek: "Onlardan hiç kimsenin Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in ömrünün son senesine kadar küfrünü devam ettirip, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın vefatında onu izhar ettiğinin görülmediği" belirtilmiştir.[4]

---

[1] Raviler arasında en mühim tabakayı Ashab(radıyallahu anhüm)'ın teşkil ettiği ve günümüzde Ashab'a dil uzatmalar yaygınlaşmaya yüz tuttuğu için bu bahsi genişçe işleyeceğiz. (İbrahim Canan)
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 80-81.
[3] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Ne mutlu beni görüp iman edene! Ne mutlu beni göreni görene"* hadisinin mezkûr Sahabe tarifindeki katkısı açık olarak görülmektedir. Tâbiî'nin tarifini yaparken de göreceğiz ki, bu hadis Tâbiîn ile ilgili tarifin ortaya çıkmasında da müessir olmuştur. Zira muhtelif tariflerden, ekseriyetin benimsediği tarif uygun olanıdır. (İbrahim Canan)
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/518-519.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî'nin Üstünlüğü:

İslâm uleması icmaya yakın bir ittifakla Buhârî'nin, Müslim'den üstün olduğunu söyler. Ancak bazı Mağrib ulemasının Müslim'in en sahîh hadîs kitabı olduğunu söylediği de rivâyet edilmiştir. Hâfiz Ebu Ali en-Nîsâbûrî de: "Gök kubbesi altında Müslim'in eserinden daha sahîhini görmedim" demiştir. Zehebi bu sözü: "Onun eline Buhârî'nin Sahîh'i geçmemiş olabilir" diyerek te'vîl eder. İbnu Salah: "...Bu söz eğer, kitabın içinde, sahîh hadîsten başka bir şey yoktur mülahâzası ile söylendi ise doğrudur. Çünkü Müslim, giriş kısmından sonra sahîh hadîsten başka bir şey koymaz. Halbuki Buhârî kitabına eserinde takîp ettiği şartlara uygun olmayan bir kısım sözleri, bâb başlıkları (terâcim) şeklinde, fikhî hükümler tarzında dercetmiştir... Eğer sıhhat nokta-i nazarında en sahîh kitap Müslim'dir demek istemişse bu söz merduddur" der. Dârakutnî de: "Buhârî olmasaydı Müslim olmazdı" diyerek Buhârî'nin Müslim'e olan tefevvuk ve yardımını dile getirir. Esâsen Buhârî, Müslim'in şeyhlerindendir. Buhârî Müslim'den rivayette bulunmaz, ama Müslim, Buhârî'den hadîs rivâyet eder. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/221.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Sahabe[1]

“Sahib” kelimesinin çoğulu olarak “sahb”, “ashab” veya “sahabe”, Hz. Peygamber’in müslüman çağdaşlarına denir. Terim anlamı ise, “müslüman olarak Rasul-i ekrem’i gören ve bu imanla yaşayıp ölen kimse” demektir. Sağını solunu birbirinden ayırabilen veya “sözü anlayıp karşılık verebilen” çocuklar ile amalar da sahabi sayılırlar. “Alem-i manada” ya da “rüya”da Hz. Peygamberi görenlerin sahabi sayılması mümkün değildir. Sahabi olabilme şansı, risaletin ilanından itibaren Hz. Peygamberi, vefatına kadar geçen zaman içinde müslüman olarak görebilenler için söz konusudur. [2]
İbnu Hacer'in el-İsâbe'de "en doğru" diye tavsîf ettiği târife göre, sahâbî: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le kendisine inanmış olarak karşılaşıp İslam üzere ölen kimsedir."[3]. İbnu Hacer devam eder: "Bu tarife, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le berâberliği uzun olan da girer, kısa olan da; kendisinden hadîs rivayet eden de girer, etmeyen de; O'nunla gazve yapan da girer, yapmayan da; keza O'nu bir kere görmüş ve fakat beraber oturmamış olan da girer, beraber olduğu halde âmâlık gibi bir sebeple görmemiş olan da. İmân kaydı; Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la, kâfir olarak karşılaşıp, sonradan iman edeni -şayet imandan sonra tekrar karşılaşmadı ise- hâriç tutar. "Kendisine" tâbirimiz, başkasına inanmış olarak O'nunla karşılaşanı hâriç tutar; Bi'set'ten önce kendisiyle karşılaşan ehl-i kitap gibi. Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Ehl-i kitaptan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la peygamberliğinden önce karşılaşıp, O'nun peygamber olacağına inanan sahabî sayılır mı? Bu ihtimalli duruma, Hz. Peygamber'in ticarî maksatla gittiği Suriye seferinde Busra kasabasında karşılaştığı Rahip Buhayra ve benzerleri dahildir... Sayıca az da olsa iman ettiği halde sonradan irtidâd edip tevbe etmeden ölenler de sahâbî değildir: Ubeydillâh İbnu Cahş, Abdullah İbnu Hatal, Rebî'a İbnu Ümeyye İbni Halef gibi. İrtidaddan dönen sahâbîdir, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'la tekrar görüşmese de, el-Eş'as İbnu Kays gibi...
İbnu Hacer'in, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ı dinlemiş, görmüş olan cin ve melâikenin sahabeden sayılıp sayılmayacağı konusunda kaydettiği münakaşanın amelî bir yönü olmadığı için onu aktarmıyoruz.
Ancak şunu da kaydedelim. Bir kimseye sahâbe diyebilmek için şâz olan ve ulemânın çoğunluğu tarafından kabul edilmeyen başka şartlar da ileri sürülmüştür. Bunlardan birine göre şu dört vasıftan biri olmadıkça sahâbi olunamaz:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'le uzun müddet mücâlese (beraberlik).
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'den yaptığı bir rivâyetin bilinmesi.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'le gazve yaptığının bilinmesi.
4- Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın yanında şehîd olması.
Bazıları sahâbeliğin sıhhati için "buluğa ermiş olmak"ı şart koşmuş, bazıları kısa bir müddet için de olsa mücâlese'yi (berâber bir mecliste bulunmayı) şart koşmuştur. Bazıları: "Sahâbelik için "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ı görmek" yeterlidir" diye mutlak bir ifâde kullanmışsa da bu görmekten maksat "temyîz yaşında görmek"dir, böyle kayıtlamak gerekir." İbnu Hacer, devamla Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ı vefatından sonra (henüz gömülmeden) görenin durumu münâkaşa götürse de sahabî sayılmaması gerektiğini söyler. Şâir Ebu Züeyb el-Hüzelî gibi.
Kimin sahâbe olduğunu tefrikte, müelliflerin işini zorlaştıran bazı mücmel tavsîfler de olmuştur. Bunlardan -İbnu Ebî Şeybe'nin Musannaf'ında kaydedilen- birine göre: "Fetihler sırasında sadece sahâbîyi komutan tâyin ederlerdi." Bir diğerine göre -ki İbnu Abdilberr'e aittir- "Hicrî onuncu senede Mekke ve Taif'te müslüman olmuş ve Resûlullah' (aleyhissalâtü vesselâm)'ın Vedâ haccına katılmamış tek kişi mevcut değildi."
Keza benzer ifade Evs ve Hazrec kabîleleri hakkında da sarfedilerek: "Onlardan hiç kimsenin Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'in ömrünün son senesine kadar küfrünü devam ettirip, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın vefatında onu izhar ettiğinin görülmediği" belirtilmiştir.[4]

---

[1] Raviler arasında en mühim tabakayı Ashab(radıyallahu anhüm)'ın teşkil ettiği ve günümüzde Ashab'a dil uzatmalar yaygınlaşmaya yüz tuttuğu için bu bahsi genişçe işleyeceğiz. (İbrahim Canan)
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 80-81.
[3] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Ne mutlu beni görüp iman edene! Ne mutlu beni göreni görene"* hadisinin mezkûr Sahabe tarifindeki katkısı açık olarak görülmektedir. Tâbiî'nin tarifini yaparken de göreceğiz ki, bu hadis Tâbiîn ile ilgili tarifin ortaya çıkmasında da müessir olmuştur. Zira muhtelif tariflerden, ekseriyetin benimsediği tarif uygun olanıdır. (İbrahim Canan)
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/518-519.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

194) Namazı İlk Safta Kılmanın Sevabı (Namazı İlk Safta Kılmanın Sevabı, Öndeki Safları Doldurmayı, Safları Düzgün Ve Sık Tutmayı Emretme)

Bu bölümde 15 Hadis-i Şeriften; namazda safların melekler gibi düzenli tutulmasını, ezan okuma ve ilk safta durmanın sevabı bilinseydi kura çekilmesi gerektiğini erkeklerin en sevaplı safları ilk saf az sevaplı safların son saf olduğunu kadınlar ise en sevaplı olan son saf en az sevap kazanacakları saffında erkeklere yakın saf olduğunu, safları sıkıştırmak için ilerlemenin gerekliliğini, safların eğri büğrü değil dosdoğru tutulmasını, eğri olursa kalplerimizin de farklılaşacağını, saffin düzgün olmasının namazın mükemmel oluşunun işareti olduğunu, Rasulullah'ın arkadan da gördüğünü, safların düzgün olmamasıyla Allah'ın aramıza düşmanlık sokacağını, ilk safta bulunanlara Allah'ın rahmet meleklerinin dua ettiklerini, safları düzene koyanlara hoş davranılacağını, saflar sık tutulmaz ise araya şeytanın gireceğini, boşluk kalacaksa en son safta kalacağını saf düzenlemesinin imamın ortaya alınarak yapılmasını öğreneceğiz. [1]

1084. Câbir İbni Semüre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* evinden çıkıp yanımıza geldi ve şöyle buyurdu:
– *"Meleklerin Rableri huzurunda saf bağlayıp durdukları gibi saf bağlasanız ya!"*
Bunun üzerine biz:
– Yâ Resûlallah! Melekler Rablerinin huzurunda nasıl saf bağlayıp dururlar? diye sorduk. Şöyle buyurdu:
– *"Onlar öndeki safları tamamlayıp birbirine perçinlenmiş gibi bitişik dururlar."*[2]

* Saff suresi ilk ayeti ve 165. ayetinde Meleklerin saf saf dizilip Allah'ın emrini beklediklerini öğreniyoruz. Hadis-i Şerifte de bizim o melekler gibi birbirimize kenetlenmemiz gerektiğini öğrenmekteyiz. Kalplerdeki düzgünlüğün veya yamukluğun kalıplara bedenlere intikali diyebileceğimiz saf düzeni müslümanın şuur uyanıklık ve birlikteliğinin de bir göstergesidir. [3]

1085. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlar ezan okumanın ve namazda ilk safta bulunmanın sevabını bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur'a çekmek zorunda kalsalardı, mutlaka kur'a çekerlerdi."[4]

1086. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Erkeklerin en çok sevap kazanacağı saf ilk saf, en az sevap kazanacakları saf son saftır. Kadınların en çok sevap kazanacağı saf son saf, en az sevap kazanacakları saf ise ön saftır."[5]

* Ahzab: 33/33.ayetiyle evde oturmaları gereken kadınlara ibadet için mescidlere çıkmalarına cevaz verildiğinde bile yine erkeklerden uzak durmalarının daha fazla sevap kazandıracağı belirtilmektedir. [6]

1087. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbının gerilerde saf tutmaya çalıştığını gördü; bunun üzerine onlara:
"Öne doğru gelin ve bana uyun! Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir topluluk devamlı surette gerilerse, Allah onları geri bırakır" buyurdu.[7]

* İlim öğrenme ve sevap kazanma yerlerinden uzak durulmamalı mümkün oldukça yakından yer almalıdır. İlim, fazilet ve sevaptan uzak durmayı alışkanlık haline getirenleri Allah her yönüyle geri bırakır. Dinden ve dini işlerden uzak kalmayı tercih ettiğimiz şu günlerde Allah'ın bizi her şeyden mahrum ettiği gibi. [8]

1088. Ebû Mes`ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza başlayacağımız zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu:
"Safları düz tutunuz. İleri geri durmayınız. Sonra kalpleriniz de birbirinden farklı olur. Aklı başında ve bilgili olanlarınız benim arkamda, onlardan sonra gelenler daha arkada, daha sonra gelenler daha arkada dursunlar."[9]

1089. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Saflarınızı düz tutunuz. Zira safların düz olması namazın tamam olmasını sağlayan hususlardan biridir."[10]

Buhârî'nin bir rivayetine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Zira safların düz olması, namazın mükemmel olmasını sağlayan hususlardan biridir."

1090. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir defasında namaz kılmak için kamet getirilmişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize yüzünü döndü ve şöyle buyurdu:
"Saflarınızı dümdüz tutunuz ve birbirinize sımsıkı yapıştırınız. Zira ben sizi arkamdan da görüyorum."[11]

Buhârî'nin başka bir rivayetinde[12] Enes, *her birimiz omuzunu arkadaşının omuzuna, ayağını arkadaşının ayağına yapıştırırdı*, demiştir.

* Bu hadisin son bölümünde "omuzlarımızı ve ayaklarımızı birbirine yapıştırdık" bölümüyle saflardaki düzenleme yerde ayaklarla yukarıda da omuzlarla yapılıyor. Bu gün bu hadisi tatbikatta koyan bazı müslümanlar Hacc ve Umre maksadıyla geldikleri Mekke ve Medine'de ayaklarını ayaklarına bitiştiren kimseleri kınayıp ayıplıyorlar. Bu Hadisi görmedikleri için böyle düşünüyorlar. Mekke Medine ve diğer ülkelerde ayaklarını birbirine yapıştıran kimseleri görürsek kınamayalım bu sünneti yerine getirdikleri için takdir edelim biz de öyle yapmaya çalışalım. [13]

1091. Nu`mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:
"Saflarınızı düzeltiniz, yoksa Allah Teâlâ'nın aranıza düşmanlık sokacağını iyi biliniz."[14]

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* okları düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim buna alıştığımızı görünceye kadar böyle yapmaya devam etti. Kendisi birgün namaza çıktı ve namaz kıldıracağı yerde durdu. Tam tekbir almak üzere iken göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Ey Allah'ın kulları! Saflarınızı düzeltiniz; yoksa Allah Teâlâ'nın aranıza düşmanlık sokacağını iyi biliniz."[15]

* Bu konuda hadisler pek çoktur. İslam dini; insanın iç dünyasındaki düzen ve ahengi dış dünyasına da yansıtmayı hedeflemiştir. Ümmet ve ümmetin küçük birimi cemaatte safların düzgün ve tertipli olması doğruluğun, dürüstlüğün, hedef ve gaye birliğinin alameti sayılır. (Saf: 61/4)de belirtildiği üzere Allah bu tip nitelikleri sever. Eğrilik, bölünmüşlük, parçalanmışlık, dağınıklık arzu ve emellerden meydana gelen gayesizliği de sevmez. "Safların düzenli olmayışı ruh, düşünce ve niyetlerin de düzenli olmadığının bir göstergesidir. Aynı zamanda safların tertip ve düzenine verilen değer Rasûlullah (s.a.v) in estetik ve görüntüye verdiği değeri de bize bildirmiş olur oğlu İbrahim'in vefatında kabir kazıcılarına o delikleri toprakla dolduruverin her ne kadar zararı yoksa da bakan göze zarar verir demesi de bunun bir delilidir.[16]

1092. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* göğüslerimize ve omuzlarımıza dokunarak bir baştan diğer başa safın arasında dolaşır ve şöyle buyururdu:
"İleri geri durmayınız. Sonra kalpleriniz de birbirinden farklı olur". Ve sözlerine şöyle devam ederdi: *"İlk saflarda bulunanlara Allah rahmet, melekler de dua eder."*[17]

1093. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Saflarınızı düz tutunuz. Omuzları bir hizaya getiriniz. Aralıkları kapayınız. Saf düzeni için elinizden tutup çeken kardeşlerinize yumuşak davranınız. Şeytanın girebileceği boşluklar bırakmayınız. Allah, safları bitişik tutanların gönlünü hoş eder. Safları bitişik tutmayanlara Allah nimetlerini lutfetmez."[18]

1094. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Saflarınızı sık tutunuz. Safların arasını yanaştırınız. Boyunlarınızı bir hizâya getiriniz. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, saffin boş kalmış aralıklarından şeytanın bodur, kılsız siyah koyun gibi girdiğini görüyorum."[19]

* Tevhid inancı ve birlik beraberliğin yani cemaat olmanın gereği olarak saflarda görülmesi gereken bu ahengi peygamber efendimiz sözleriyle, elleriyle sağlamaya çalışmışlardır. Kalıpların düzene sokulmasıyla kalplerin de düzene gireceği ifade edilmiştir. Dış görünümleriyle bir araya gelemeyenlerin kalp ve kafalarıyla bir araya gelmeleri mümkün görünmemektedir. Dağınıklığımızın ve birbirimizden kopukluğumuzun sırları burada yatmaktadır. Çünkü Allah'ın dışındaki beşeri sistemler insanları parçalara cemaatlere ayırmak suretiyle daha kolay yenebileceklerini biliyorlar. En'am: 6/159 ve Kasas: 28/4 ve Rum: 30/32 ayetlerde belirtildiği gibi.[20]

1095. Yine Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Önce ilk safı tamamlayınız; sonra arkadaki safları doldurunuz. Şayet eksik kalırsa, son safta kalsın."[21]

1096. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah safların sağ tarafında bulunanlara rahmet eder; melekleri de dua ederler."[22]

1097. Berâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldığımız zaman, yüzünü bize döndüğünde sağına döndüğü için onun sağ tarafında olmayı arzu ederdik. Bir defasında bize dönünce şöyle buyurduğunu işittim:
"Rabbim! Kullarını diriltip bir araya topladığın gün, beni azâbından koru!"[23]

1098. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İmamı ortanıza alınız ve saflardaki boşlukları doldurunuz."[24]

* Safların tertip ve tanzim edilmesinde ehil olan kişi tam imamın arkasına durur sonraki gelenler bu kimsenin sağına sonra soluna durarak ilk saffı oluştururlar. İkinci saffa ilk duracak kimse ise imamın arkasında duranın tam arkasında yerini alacak ve gelenler aynen birinci saf gibi safları sağ taraftan başlamak üzere dolduracaklardır. Herkes sevabı fazla kazanmak için tüm safların sağ taraflarına durmak istediklerinde peygamberimiz (s.a.v.); *"Saffin sağı dolduktan sonra sol tarafa geçenlere iki kat sevap verileceğini müjdelemişlerdir."*[25] Müslümanın camide saf düzeni bu on beş hadiste öğretildiği gibi olmalı ki önce cami içerisindeki birlikteliğimizi sağlayalım sonra da dışarıda birleşip tek bir cemaat haline gelebilelim.[26]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 325.
[2] Müslim, Salât 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Nesâî, İmâmet 28; İbni Mâce, İkâmet 50.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 325.
[4] Buhârî, Ezân 9, 32, Şehâdât 30; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît 22, Ezân 31.
[5] Müslim, Salât 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 97; Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, İmâmet 32; İbni Mâce, İkâmet 52.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 325.
[7] Müslim, Salât 130. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 97; Nesâî, İmâmet 17; İbni Mâce, İkâmet 45.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 325.
[9] Müslim Salât 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Tirmizî, Salât 54; Nesâî, İmâmet 23, 25, 26; İbni Mâce, İkâmet 45.
350 de geçmişti, açıklama orada verilmişti.
[10] Buhârî, Ezân 74; Müslim, Salât 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; İbni Mâce, İkâmet 50.
[11] Buhârî, Ezân 72; Müslim, Salât 125. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 28, 47.
[12] Ezan: 76.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 326.
[14] Buhârî, Ezân 71; Müslim, Salât 127. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Tirmizî, Mevâkît 53; İbni Mâce, İkâmet 50.
[15] Müslim, Salât 128.
[16] İbn Sa'd – Tabakat I – 142-143.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 326.
[17] Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 25.
[18] Ebû Dâvûd, Salât 93, 98.
[19] Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 28.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 327.
[21] Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 30.
[22] Ebû Dâvûd, Salât 95. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkamet 55.
[23] Müslim, Müsâfirîn 62. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 71, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 18.
[24] Ebû Dâvûd, Salât 98.
[25] İbni Mace İkamet 55
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 327.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Bir Şahsın Sahâbe Olduğu Ne Yolla Anlaşılır?

İslam bilginlerine göre bir kimsenin sahabi olduğu şu yollarla bilinebilir:
1- Tevatür Yolu: Daha hayattayken cennetle müjdelenmiş olan on kişi (el-aşeretü'l-mübeşşere) bu yolla bilinir. Bunlar dört halife, Sa'd b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. El-Avvam, Abdurrahman b. Avf ve Ebu Ubeyde b. El-Cerrah –radiyallahu anhum- hazeratıdır.
2- Şöhret Yolu: Dımam (veya Dımad) b. Sa'lebe bu yolla bilinir.
3- Şehadet Yolu: Herhangi bir sahabi veya tabiinin, bir başkasının "sahabi" olduğunu söylemesi şehadettir. Ancak bu zât tezkiyesi makbûl biri olmalıdır. Hümeme b. Ebi Hümeme hakkında Ebu Musa el-Eş'ari'nin şehadeti gibi.
4- İkrar Yolu: Bir kimsenin şahsen: "Ben sahâbî'yim" demesiyle de sahâbelik sübut bulur. Ancak bu durumda iddia sâhibinin adâlet sâhibi ve Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'a yaşca muâsır olması gerekir. [1]
Adalet iddiası kendi sözüyle sübut bulmaz, başkasının şehâdeti esastır. Böyle olmayanların sahâbelik iddiaları kabul edilemez. Muasara şartına gelince, bunun son hududu hicrî 100-110 yıllarına rastlar. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) ömrünün sonlarında Ashab (radıyallahu anhüma)'ına: *"Bu geceniz var ya, bundan yüz sene sonra, şu anda mevcutlardan kimse yeryüzünde kalmayacaktır"*[2] buyurmuştur. Bu hadisi Buharî ve Müslim İbnu Ömer'den rivâyet etmiştir. Hadîs'in Müslim'de Hz. Câbir'den kaydedilen veçhinde, bu sözü Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın vefatından bir ay kadar önce söylediği belirtilir. Bu rivâyete dayanarak, İslam ulemâsı, mezkûr hududdan sonraki zamanlarda sahâbelik iddiasına kalkanları reddetmişlerdir.
Nitekim pek çok şarlatan asırlarca sonra sahâbî olduğunu iddia ederek sahte hadîsler rivâyet etmiş ve kendilerine inanacak câhil, saf kişiler bile bulmuştur. İbnu Hacer, el-İsâbe'nin el-Kısmu'r-Râbi diye ayırdığı bölümlerde onlar hakkında bilgi verir. Her biriyle ilgili hikâye ve teferruatı mezkûr kitaba bakarak bu sahte sahabilerden bir kaçının ismini ve ölüm târihini kaydedelim:
1- Osmân İbnu'l-Hattâb: Bağdad'da zuhûr etti. Vefatı: 327/938.
2- Cafer İbnu Nestûr er-Rûmî: Farab'ta çıktı. Vefatı: 350'den sonra.
3- Sarbatak: Hindistan prenslerinden. Vefatı: 333/944.
4- Cübeyr İbnu'l-Hâris. Vefatı: 576'dan sonra.
5- er-Rebî' İbnu Mahmûd, Mardinli bir sûfi. Vefatı: 599/1202.
6- Ebu'r-Rida Ratan, Hindistan'ın Batranda şehrinden. Vefatı: 632/1443 veya 709/1309'dur.
7- Kays İbnu Temîm et-Tâî. Geylan şehrinde çıktı. Vefatı: 517/1123'den sonra.
Hadîs ulemâsı, yukarıda kaydedilen ihbâr-ı Nebevî'ye muvafik şekilde, Mekke'de 100-110 târihleri arasında vefat eden Ebu't-Tufeyl Âmir İbnu Vesîle el-Cühenî'nin en son vefat eden sahabî olduğunda ittifak eder.[3]
Muammerun (uzun yaşayanlar) dan olduğunu söyleyerek uzun yıllar hatta asırlar sonra kendisinin sahabi olduğunu iddia eden kişilere rastlanmış ve bunların iddiaları bu tarihi kriterle reddedilmiştir.
Ayrıca şuna da işaret edilmelidir ki, müslüman olarak Hz. Peygamber'in zamanını idrak eden herkes Hz. Peygamber'i görebilmiş değildir. Sadece sahabileri görebilmiş olanlar da bulunmaktadır. İşte böyle hem cahiliyye devrinde yaşamış hem de İslam devrinde yaşamış olduğu halde Hz. Peygamber'i görememiş ancak sahabilerle görüşebilmiş olanlara tabiilerden olmak üzere özel bir isimle muhadram oğlu, muhadramun denir. Aslında bu grubun hem sahabilerden hem de tabiilerden farklı yönleri bulunmaktadır.
Çeşitli bölge ve şehirlerde en son vefat eden sahabiler bilinmektedir. Biz sadece Mekke'de (h. 100 veya 110'da) en son vefat eden sahabi'nin Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasıla el-Leysi olduğunu hatırlatmakla yetineceğiz. İşaret edelim ki Radıyyuddin es-Sağani (650/1252), "Derru's-sahabe fi beyanı mevadı'ı vefeyatı's-sahabe" adıyla yazdığı eserde sahabilerin vefat ettikleri yerler konusunda bilgi vermiştir. [4]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 81.
[2] Müslim, Fedailu's-sahabe: 217, 218, 220; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/129, 157; 3/322, 385. Rasulullah (s.a.v.) H. 11'de vefat etmiştir. Bu hadise binaen bu tarih belirlenmiştir.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/520-521.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 82.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahiheyn'i Tenkid:

Şimdi bir nebze de Sahiheyn'e yöneltilen tenkidlerin mâhiyetinden söz edelim. Daha önce belirttiğimiz üzere, Buhârî ve Müslim, diğer meslektaşlarına göre, hadîs kabûlünde çok daha titiz olmalarına rağmen bir kısım tenkidlerden uzak kalamamışlardır. Kastalânî, Sahiheyn hadislerine gelen tenkîdleri altı kısma ayırır. Her birini teker teker ele alarak, tenkîdlerin haksızlığını gösterir, haklı olunan nokta varsa ona da parmak basar. Burada altı maddeyi özetle kaydedecek, sâdece birinci madde ile ilgili açıklamasını hülâsa ederek sunacağız:

1- Bâzı senedlerin ricâlinde şahıslar sayıca farklıdır. Kastalânî der ki: "Sahîh hadîs sahibi, ziyâde râvi bulunan bir senedle bir hadîs rivâyet etse, tenkîdci de, bu rivâyeti, eksik râvili senede dayanarak tenkîd etse, bu tenkîd merduddur. Çünki, râvi, bunu nâkıs tarîkli olarak işitmişse bu nâkıs rivâyet munkatı'dır. Munkatı rivâyet zayıf kısmına girer. Mâlumdur ki, zayıf hadîs, sahih hadîsi illetli kılmaz, (zayıflatamaz). Eğer sahih hadîs rivâyet eden kimse, nâkıs tarîkli hadîs'i rivâyet etmiş, bu yüzden de nâkıd (tenkidci) bu hadîsi ziyâdeli tarîka dayanarak illetli kılmışsa, bu îtirazı, musannıfın sahîh addettiği rivâyette inkıta iddiâsı mânasına gelir. Bu durumda, ziyâdeli tarîkle rivâyet eden kimsenin başka rivâyetlerde müdellis olup olmadığı araştırılır. Eğer tedlîsi ortaya çıkarılırsa nâkıdın itirazı, buna dayanılarak reddedilir. Şâyet tedlîs'e rastlanmazsa, itiraza uğrayan rivayette inkıta var demektir. Bu durumda, sahîh rivâyet sâhibi hakkında verilecek cevap şudur: "Bu zât, böylesi bir rivâyeti, mütâbi'i ve âzıdı olmayan, kendini takviye edici başka bir karînenin şemsiyesi altına girmeyen bir bâbta yapmış demektir. Bu durumda tashih, mecmuun nazar-ı itibâra alınmasıyla meydâna gelir. Buhârî ve Müslim'de bu çeşitten hadîs vardır ve şu tarîkle gelir..."

2- İsnâdın değişmesiyle râvileri ihtilaf eden rivâyetler.

3- Bâzı râviler, ziyâdelerinde teferrüd ederler.

4- Zayıf addedilen râvilerin teferrüd ettiği hadîs mevcuttur (Buhârî'de 2 aded).

5- Vehm'ine hükmedilen (zayıf râviden rivâyet var).

6- Bâzı metinlerde elfaz değişmektedir.

Kastalâni, bunlara teker teker izâh getirerek, tenkidlerin haksızlığını gösterir.

Râviler'e yöneltilen cerh sebeplerine gelince, bunlar, bid'at (ehl-i sünnet dışı bir mezhepten olma), cehâlet (râviden sâdece bir kişinin hadîs rivâyet etmesi), galat, muhâlefet, tedlîs ve irsâl cihetlerinden gelmektedir. Bunlardan biri veya bir kaçıyla cerhedilen râvilerin sayısı, -çoğunluğu Müslim'e âit olmak üzere- 210 adeddir. Bu ithamların müessir bir taz'îf olmayacağını göstermek için İbnu Salâh, Hâzimî, Nevevî, Suyûtî, İbnu Hâcer gibi muhakkik âlimlerimiz bâzı açıklıklar getirirler. Şöyle ki:

1- Bu râvilerdeki zayıflık, hadîslerini terkettirecek derecede şiddetli değildir.

2- Onlardan alınan rivâyetler şevâhid ve mütâbaat nevindendir, asıl değildir.

3- Buhârî ve Müslim'in bu zayıf râvilerden hadîs alma târihleri, zaaf sebebinin onlara ârız olma târihinden evvele âittir. Meselâ bir muhtalit'ten rivâyet varsa, bu rivâyeti, o şahsa ihtilat ârız olmazdan önce almışlardır veya ihtilattan önce kendilerinden hadîs almış olan râvilerden almışlardır. Buhârî'nin böyle bir muhtalitin ihtilattan sonraki rivâyetini aldığı da görülmüş, ancak bu durumda, Buhârî, ulemânın, o hadîsi almada ittifak etmiş olma şartını aramıştır. Keza Şeyheyn'in mukıll'dan hadîs alırken çok dikkatli davrandıklarını, güvenilir olanlarının münferid rivayetlerini aldıkları, güvenilir olmayanlardan ise, başkaları tarafından da rivâyet edilmiş olan rivayetlerini aldıklarını belirtir.

4- Zayıflardan hadîs alma işi bazan onların senedindeki ulviyet sebebiyledir. Yani, biri âli fakat zayıf, diğeri nâzil fakat sağlam iki ayrı senedle rivâyet edilen bir hadîsin ulvî senedle gelen veçhini, öbürünün desteğine binâen kitaplarına almışlardır. Nitekim Hâzimî'nin kaydettiği bir rivâyete göre Ebu Zür'a tarafından reddedilen bir rivayeti için, Müslim, yaptığı açıklamada, aynı hadîs evsak fakat nâzil bir isnadla da kendisine ulaşması sebebiyle zayıf olmasına rağmen mezkûr âli senedden kabul ettiğini söylemiştir.

5- Buhârî ve Müslim'in bâzı zayıf râvileri hakkında da şu söylenmiştir: Bunlara başkaları tarafından yapılan zayıflık ithamı Buhârî ve Müslim açısından sâbit ve muteber değildir. Cerh ve ta'dil ictihâdî bir keyfiyettir. Herkes kendi elde ettiği bilgiye göre hüküm verir. Buhârî ve Müslim, demek ki bu râvileri sika biliyor. Üstelik bâzı ithamlar çok çabuk yapılı vermiştir. Bîd'a ithamı bunlardan biridir. Bizzat Buhârî'nin kendisi de halku'l-Kur'an meselesinde ağır ithamlara mâruz kalmıştır. Nitekim Buhârî ve Müslim'in râvileri arasında 32 kişinin ehl-i bid'adan olduğuna dair itham yedikleri söylenmişse de onların gerçekten ehl-i bid'a oldukları sübut bulmamıştır.

6- Nevevî, bir kısım râviler hakkında cerhin müfesser olmadığını, Buhârî ve Müslim de bu sebeple onlar hakkındaki cerhi kabul etmediklerini söyler. Hadîs ilminin umumî kaidelerinden birine göre, râvinin mecruh (zayıf kabul edilmesi için cerh yapanın cerh sebebini iyi açıklaması gerekir. Hangi sebeple mecrûh? Sadece "zayıftır" demek makbul değildir.

7- Buhârî ve Müslim, kendi tabakaları dışından hadîs almış ise de Buhâri bu meselede de titiz davranmıştır. Şöyleki ikinci tabakadan aldığı hadisleri muallak olarak kaydetmiştir. Üçüncü tabakanın sâdece müksirlerinden ve nâdiren almış. Keza bunları da muallak olarak kaydetmiştir.

Hülâsa etmek gerekirse, İslâm âlimlerinin müteşeddid kısmı Sahîheyn'i didik didik ederek, tenkîd edilebilecek hiçbir noktasını bırakmadan, söylenebilecek her şeyi söylemekten çekinmemişlerdir. İlim ve vukufta onlardan geri kalmayan ve hatta onları geçen mutavassıt âlimler de bunlara cevaplar vermişler, haklı oldukları noktalarda hak vererek, haksız oldukları yerlerde de haksızlıklarını göstererek, Sahîheyn'in gerçek değerini ortaya koymuşlardır.

Bu duruma göre, İmâmu'l-Harameyn'in: "Birkimse Sahîheyn'de yeralan bütün hadîslerin sahîh olduğu hususunda yemîn etse, veya talakta bulunsa ne hânis olur ne de tatlîk vâki olur" sözünün doğruluğunda fukahâ ve diğer ehl-i ilmin tamâmı icma ederek Kur'an'dan sonra en mûteber, en sahîh olduklarını kabul etmişlerdir. Bir kısım rivayetleri değerlendiren Kastalânî şu sonucu ifade eder: "Öyle ise Buhârî ve Müslim kitaplarına illetsiz hadîsleri almışlardır. Şâyet illetli olanı varsa, bu da müessir olan, sıhhati bozan bir illet değildir."

Bu iki kitaptan bilhassa Buhârî, felâket anlarında teberrüken okunmasında fayda umulacak kadar ümmet arasında müstesna bir rağbete mazhar olmuştur.

Durum bu iken, güneşin ziyasından rahatsız olan dîde-i huffâş gibi, İslâm'ın hakkaniyetini hazm edemiyerek, içlerinde asırların kaynattığı kinin şevkiyle, dinî kaynakları hakkında kasden câhil bırakılan müslüman nesilleri iğfâl edip saptırmak için Buhârî'ye, Müslim'e, Kütüb-i Sitte'ye taş atan, mevzu hadîs var iddiasında bulunan müsteşrîkler ve onların iddialarını tekrar edenler keyfi, subjektif, isbatsız, sonu çıkmaz bir yola sülük etmiş olmaktadırlar.

Böylelerinin misâli, gökteki yıldızları düşürmek üzere, geceleyin sapanıyla taş atan çocuklara benzerler. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/221-224.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Bir Şahsın Sahâbe Olduğu Ne Yolla Anlaşılır?

İslam bilginlerine göre bir kimsenin sahabi olduğu şu yollarla bilinebilir:
1- Tevatür Yolu: Daha hayattayken cennetle müjdelenmiş olan on kişi (el-aşeretü'l-mübeşşere) bu yolla bilinir. Bunlar dört halife, Sa'd b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. El-Avvam, Abdurrahman b. Avf ve Ebu Ubeyde b. El-Cerrah –radiyallahu anhum- hazeratıdır.
2- Şöhret Yolu: Dımam (veya Dımad) b. Sa'lebe bu yolla bilinir.
3- Şehadet Yolu: Herhangi bir sahabi veya tabiinin, bir başkasının "sahabi" olduğunu söylemesi şehadettir. Ancak bu zât tezkiyesi makbûl biri olmalıdır. Hümeme b. Ebi Hümeme hakkında Ebu Musa el-Eş'ari'nin şehadeti gibi.
4- İkrar Yolu: Bir kimsenin şahsen: "Ben sahâbî'yim" demesiyle de sahâbelik sübut bulur. Ancak bu durumda iddia sâhibinin adâlet sâhibi ve Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'a yaşca muâsır olması gerekir. [1]
Adalet iddiası kendi sözüyle sübut bulmaz, başkasının şehâdeti esastır. Böyle olmayanların sahâbelik iddiaları kabul edilemez. Muasara şartına gelince, bunun son hududu hicrî 100-110 yıllarına rastlar. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) ömrünün sonlarında Ashab (radıyallahu anhüma)'ına: *"Bu geceniz var ya, bundan yüz sene sonra, şu anda mevcutlardan kimse yeryüzünde kalmayacaktır"*[2] buyurmuştur. Bu hadisi Buharî ve Müslim İbnu Ömer'den rivâyet etmiştir. Hadîs'in Müslim'de Hz. Câbir'den kaydedilen veçhinde, bu sözü Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın vefatından bir ay kadar önce söylediği belirtilir. Bu rivâyete dayanarak, İslam ulemâsı, mezkûr hududdan sonraki zamanlarda sahâbelik iddiasına kalkanları reddetmişlerdir.
Nitekim pek çok şarlatan asırlarca sonra sahâbî olduğunu iddia ederek sahte hadîsler rivâyet etmiş ve kendilerine inanacak câhil, saf kişiler bile bulmuştur. İbnu Hacer, el-İsâbe'nin el-Kısmu'r-Râbi diye ayırdığı bölümlerde onlar hakkında bilgi verir. Her biriyle ilgili hikâye ve teferruatı mezkûr kitaba bakarak bu sahte sahabilerden bir kaçının ismini ve ölüm târihini kaydedelim:
1- Osmân İbnu'l-Hattâb: Bağdad'da zuhûr etti. Vefatı: 327/938.
2- Cafer İbnu Nestûr er-Rûmî: Farab'ta çıktı. Vefatı: 350'den sonra.
3- Sarbatak: Hindistan prenslerinden. Vefatı: 333/944.
4- Cübeyr İbnu'l-Hâris. Vefatı: 576'dan sonra.
5- er-Rebî' İbnu Mahmûd, Mardinli bir sûfi. Vefatı: 599/1202.
6- Ebu'r-Rida Ratan, Hindistan'ın Batranda şehrinden. Vefatı: 632/1443 veya 709/1309'dur.
7- Kays İbnu Temîm et-Tâî. Geylan şehrinde çıktı. Vefatı: 517/1123'den sonra.
Hadîs ulemâsı, yukarıda kaydedilen ihbâr-ı Nebevî'ye muvafik şekilde, Mekke'de 100-110 târihleri arasında vefat eden Ebu't-Tufeyl Âmir İbnu Vesîle el-Cühenî'nin en son vefat eden sahabî olduğunda ittifak eder.[3]
Muammerun (uzun yaşayanlar) dan olduğunu söyleyerek uzun yıllar hatta asırlar sonra kendisinin sahabi olduğunu iddia eden kişilere rastlanmış ve bunların iddiaları bu tarihi kriterle reddedilmiştir.
Ayrıca şuna da işaret edilmelidir ki, müslüman olarak Hz. Peygamber'in zamanını idrak eden herkes Hz. Peygamber'i görebilmiş değildir. Sadece sahabileri görebilmiş olanlar da bulunmaktadır. İşte böyle hem cahiliyye devrinde yaşamış hem de İslam devrinde yaşamış olduğu halde Hz. Peygamber'i görememiş ancak sahabilerle görüşebilmiş olanlara tabiilerden olmak üzere özel bir isimle muhadram oğlu, muhadramun denir. Aslında bu grubun hem sahabilerden hem de tabiilerden farklı yönleri bulunmaktadır.
Çeşitli bölge ve şehirlerde en son vefat eden sahabiler bilinmektedir. Biz sadece Mekke'de (h. 100 veya 110'da) en son vefat eden sahabi'nin Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasıla el-Leysi olduğunu hatırlatmakla yetineceğiz. İşaret edelim ki Radıyyuddin es-Sağani (650/1252), "Derru's-sahabe fi beyanı mevadı'ı vefeyatı's-sahabe" adıyla yazdığı eserde sahabilerin vefat ettikleri yerler konusunda bilgi vermiştir. [4]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 81.
[2] Müslim, Fedailu's-sahabe: 217, 218, 220; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/129, 157; 3/322, 385. Rasulullah (s.a.v.) H. 11'de vefat etmiştir. Bu hadise binaen bu tarih belirlenmiştir.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/520-521.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 82.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Sahâbenin Adaleti:

Yukarıda belirtilen yollarla bir kimsenin sahâbî olduğuna hükmedilince ona müslümanlar arasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'i görmüş olmaktan ileri gelen müstesna bir makam ve şeref tanınmış olmaktadır.
Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e mensub olan bütün mü'minler sahâbe'nin hâiz olduğu bu yüce makamda müttefiktirler. Kıyâmete kadar gelecek bütün mü'min nesillerden hiçbiri, hiçbir ferd Ashab'a mensup hiçbir kimseye karşı fazîlet noktasında üstünlük iddia etmez. Onların efdaliyeti bizzat Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) tarafından ifâde edilmiştir.
Ehl-i Sünnet, Ashab (radıyallahü anhüm)'ı bir bütün kabul etmekte de müttefiktir. Hususî, ferdî fezâilde aralarında dereceleme yaparsa da sahâbelik fazîletinde hepsini bir görür. Bir başka ifâdeyle Şi'a'nın yaptığı gibi, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın sohbetiyle müşerref olan hiç kimseye yakışık almayan, saygısızlık, güvensizlik, ittihâm ifâdeleri taşıyan sıfatlar izâfe edemez. Hepsini ayrı ayrı sever ve sayar. Hangisinin ismi geçerse geçsin radıyallahu anh yani Allah ondan razı olsun duasını okur.
Ashab'ı bir bütün olarak sevmek, hepsine ayırım yapmadan güvenmek Kur'ân-ı Kerîm ve Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın emirleri gereğidir. Buna bir bakıma sahâbenin adaleti denir. Adâletin ne olduğunu teferruatlı olarak açıklayacağız. Özet olarak dindarlık, sıdk, itikad düzgünlüğü, güzel ahlâk demektir. Bâzı ehl-i Bid'a takımı hâriç, Ehl-i sünnet, bütün Sahâbîlerin bu vasıfları taşıdıklarında müttefiktirler. Bunda delilimiz Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'dir. Pek çok âyet ve hadis Ashâbı tebric eder. Tâ ilk İslam büyüklerinden günümüze kadar gelip geçen bütün ehl-i sünnet ulemâsı ayet ve hadisleri böyle anlamakta ihtilâf etmezler.
Şimdi bunlardan bir kısmını kaydedeceğiz:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/521-522.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EBU DAVUD VE SÜNEN'İ:

Kütüb-i Sitte adı verilen büyük hadis mecmuâlarının Buhâri ve Müslim'den sonra gelen Sünen'in müellifi olan büyük muhaddis.
"İmam", "Şeyhu's-Sünne", "Mukaddemu'l-Huffâz" ve "Muhaddisu'l-Basra" gibi ünvanlara sahip olan Ebû Dâvûd, 817'de (202/817-275/888) Sicistan'da doğdu. Tam adı, Ebû Dâvûd Süleyman b. El-Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr b. İmrân el-Ezdı es-Sicistânı'dir. Büyük dedelerinden İmrân, Sıffin'de Hz. Ali'nin yanında şehid düşmüştür. Oğlu Ebû Bekr Abdullah da meşhur bir muhaddistir.
Ebû Dâvûd, hadis ilimlerinin altın çağında, III. asırda yaşadı. İlim tahsilinde Irak, Şam, Mısır, Ceziretü'l-Arap okulları, Horasan, Rey, Herat, Kûfe, Bağdad, Tarsus, Basra gibi yerleri dolaşmıştır. Hocaları arasında Ahmed b. Hanbel (241/855), Kuteybe b. Saîd (240/854), Yahyâ b. Maîn (233/847), Halef b. Hişâm (227/841) gibi büyük ilim sahibi kimseler görülmektedir. O günün ilim çevrelerinin en mûteber kişileri Ebû Dâvûd'un bu saydığımız hocaları idi. Ebû Dâvûd hadis ilminde taklide karşı olmuş, tahkike yönelmiştir. İslâm dünyasında yüzyıllarca okutulan "Kitâbü's-Sünen" onun araştırmacılığına, münekkidliğine en güzel örnektir. Kitâbü's-Sünen, hadis ilimlerinde en çok sözü edilen Kütüb-i Sitte'nin üçüncüsüdür. Tirmizî ve Nesâî onun talebeleri arasında yer alır. Ebû Dâvûd'u, Şâfii veya Hanbeli mezhebine tâbi gösterilmesine rağmen, müstakil bir muhaddis olarak görmek daha doğru olur.[1] Sünen'ini gerçekte Ahmed b. Hanbel okumuş ve onaylamıştır; ama bu onun Hanbeli olduğunu göstermez. Ebû Dâvud dâima hadisle uğraşmış, mezhebî bir mensubiyeti îmâ eden beyânına rastlanmamıştır. Sünen'i, beşyüzbin hadis arasından seçtiği dörtbinsekizyüz hadisi ihtiva eder. Eserini takdim ederken, "müslümanın din; hayatı için dört hadisin yeterli olduğunu" söyleyebilmiştir. O dört hadis şunlardır:
1. *"Ameller, niyetlere göredir."*
2. *"Mâlâyâniyi (boş, gereksiz şeyler) terketmesi kişinin olgun mü'min olduğunu gösterir".*
3. *"Kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemedikçe kişi kâmil mü'min olamaz."*
4. *"Helâl belli, haram bellidir. Aralarında şüpheli bazı işler de vardır..."*
Gerçekten tam bir İslâmî hayat için temel ilke olabilecek ve bir toplumu ayakta tutabilecek özelliklere sahip olan bu hadis ölçüsü daha sonraları "İslâm ahkâmının üzerinde dönüp durduğu" başlıca esasları teşkil etmiştir.[2]
Ebû Dâvûd 275/888 tarihinde, arkasında on dokuz eser bırakarak Basra'da yetmişüç yaşında vefât etmiştir. Eserlerinden dördü basılmıştır.[3]

---

[1] Mübârekruri, Mukaddimetu Tuhfetu'l-Ahvezî: 1/352.
[2] Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ: 13/210.
[3] Sünen, 1, I-3; eş-Şemseddın Sâmî, Kâmûsü'l-A'lâm: 1/714.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Sahâbenin Adaleti:

Yukarıda belirtilen yollarla bir kimsenin sahâbî olduğuna hükmedilince ona müslümanlar arasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'i görmüş olmaktan ileri gelen müstesna bir makam ve şeref tanınmış olmaktadır.
Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e mensub olan bütün mü'minler sahâbe'nin hâiz olduğu bu yüce makamda müttefiktirler. Kıyâmete kadar gelecek bütün mü'min nesillerden hiçbiri, hiçbir ferd Ashab'a mensup hiçbir kimseye karşı fazîlet noktasında üstünlük iddia etmez. Onların efdaliyeti bizzat Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) tarafından ifâde edilmiştir.
Ehl-i Sünnet, Ashab (radıyallahü anhüm)'ı bir bütün kabul etmekte de müttefiktir. Hususî, ferdî fezâilde aralarında dereceleme yaparsa da sahâbelik fazîletinde hepsini bir görür. Bir başka ifâdeyle Şi'a'nın yaptığı gibi, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın sohbetiyle müşerref olan hiç kimseye yakışık almayan, saygısızlık, güvensizlik, ittihâm ifâdeleri taşıyan sıfatlar izâfe edemez. Hepsini ayrı ayrı sever ve sayar. Hangisinin ismi geçerse geçsin radıyallahu anh yani Allah ondan razı olsun duasını okur.
Ashab'ı bir bütün olarak sevmek, hepsine ayırım yapmadan güvenmek Kur'ân-ı Kerîm ve Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın emirleri gereğidir. Buna bir bakıma sahâbenin adaleti denir. Adâletin ne olduğunu teferruatlı olarak açıklayacağız. Özet olarak dindarlık, sıdk, itikad düzgünlüğü, güzel ahlâk demektir. Bâzı ehl-i Bid'a takımı hâriç, Ehl-i sünnet, bütün Sahâbîlerin bu vasıfları taşıdıklarında müttefiktirler. Bunda delilimiz Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'dir. Pek çok âyet ve hadis Ashâbı tebric eder. Tâ ilk İslam büyüklerinden günümüze kadar gelip geçen bütün ehl-i sünnet ulemâsı ayet ve hadisleri böyle anlamakta ihtilâf etmezler.
Şimdi bunlardan bir kısmını kaydedeceğiz:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/521-522.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

273) Müslümanı Küçük Görme Ve Aşağılamanın Yasak Oluşu

Bu bölümdeki iki ayet ve üç hadis-i şeriften mü'minlerin birbirlerini asla alaya almamaları gerektiğini, kötü lakaplarla çağırmamak gerektiğini, arkadan çekiştirip göz kaş hareketleriyle alay ve eğlence konusu edinenlere büyük azaplar hazırlandığını, bir kimseye kötülük olarak müslüman kardeşini hor görmesinin yeteceğini, kalbinde zerre kadar kibir olanın cennete giremeyeceğini, bir müslümanın bağışlanmayacağı hakkında kim yemin ederse amellerinin boşa gideceğini, diğer kimsenin ise affedileceğini öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! Hiçbir insan başka insanları alaya alıp küçümsemesin, belki o alaya alıp küçümsedikleri, kendilerinden daha hayırlı olabilirler. Ve hiçbir kadın da başka kadınları küçümseyip alaya almasın, belki de onlar kendilerinden daha hayırlı olabilirler. Ve hiçbirinin başka birinde ayıplar arayıp onu karalamasın ve kınamasın. Kötü lakaplarla sataşıp atışıp birbirinizi aşağılamayın. İman ettikten sonra kötü bir ad sahibi olmak ne çirkin şeydir. Artık her kim bu yasak ettiği şeylerden tevbe edip dönmezse, işte onlar yaratılış gayesine aykırı yaşayanlardır." (Hucurat: 49/11)
"Ayıp kusur arayan ve göz kaş işaretleriyle alay edenlerin vay haline..." (Hümeze: 104/1)

1578. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman kardeşini hor görmesi kişiye kötülük olarak yeter."[2]

* Müslüman, müslüman kardeşini asla hor ve hakir görmemelidir. Çünkü en büyük kötülük budur, böyle yapılınca müslümanlar arasına kötülük tohumu ekilmeye başlanmış demektir. Müslümanlar birbirleriyle bir binanın parçaları gibi sağlamca kenetlenmiş kişilerdir. Birbirlerini hor görmeleri, hakir görmeleri uygun olmaz. Gerçek müslümanlar arasında bu tür davranışlar görülmez, görülmemelidir.
Ama müslüman olmayıp din ayrılığı yönünden müslümanı küçük gören laik demokrat çağdaş kimseler de vardır ki bu konumuzun dışındadır. Her peygamber ve ümmeti kendi döneminin inanmayanları tarafından küçümsenmişlerdir. Peygamberimize bile Allah'tan bu konuda tavsiyeler gelmiştir. Bkz. Enam: 6/52, Hud: 11/29-31, Şuara: 26/114, Kehf: 18/28. [3]

1579. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez."*
Bunun üzerine bir sahâbî:
– İnsan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, dedi. Resûl–i Ekrem de şöyle buyurdu:
– *"Allah güzeldir güzeli sever. Kibir ise, hakkı kabul etmemek ve insanları hor görmektir."*[4]

* **Kibir:** Hakkı tanımamak ve insanları küçük görmek olarak tarif edilir. Zerre kadarı bile insanları cennetten mahrum edecek olan bu ahlaki hastalık çok tehlikelidir. Kişinin elbise veya ayakkabısının güzel olmasını istemesi kibir kapsamına girmediği de açıklanmıştır. [5]

1580. Cündeb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
Bir kişi:
– *Vallahi, Allah falan adamı bağışlamaz, diye yemin etti. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah da:*
– *"Falanı bağışlamayacağım hakkında benim adıma kim (yemin edip) hüküm verebilir? Ben onu bağışladım, senin amelini de boşa çıkardım" buyurdu.*[6]

* Bu hadis hiçbir kimsenin hiçbir kimseyi mevcud haline bakarak Allah'ın rahmet ve mağfiretinden uzak görmeye ve göstermeye Allah adına hüküm vermeye, hakkı ve haddi olmadığını ortaya koymaktadır. Bu kişinin kendisini belli bir mertebede görerek büyüklük taslayarak yapması büsbütün hatadır. Allah'ın ve peygamberinin bir açıklamasına uyar bir hali olmaksızın insanların cennetlik ve cehennemlik olduklarını söylemek asla caiz değildir. İnsanlar kendi ayıp ve kusurlarıyla meşgul olup bağışlatmak için uğraşacakları yerde başkalarının hatalarını büyük görüp cehennemlik olduklarını söyleyebilmektedirler. Bu hadis bu türden davranış sahiplerini bekleyen büyük tehlikeyi haber vermekte ve Allah'ın işine karışmaya kalkışmanın çok ağır bedelini hatırlatmaktadır. Bu davranış Allah korusun gazabı ilahiyi celbedecek büyük bir kusurdur. Müslümanı hor gören kendisini horluğa, ateşe mahkum eder.[7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 460.
[2] Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Birr 18; İbni Mâce, Zühd 23.
Uzunca 237'de geçmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 461.
[4] Müslim, Îmân 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61.
612'de geçmişti.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 461.
[6] Müslim, Birr 137.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 461.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Ashabı Öven Ayetlerden Bazıları:

"Siz insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz" (Âl-i İmran: 3/110).
"Böylece sizi insanlara şâhid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şâhid ve örnektir." (Bakara: 2/143).
"Ey Muhammed! Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganîmetler bahşetmiştir." (Feth: 48/18).
"İyilik yarışında önceliği kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur. Onlar da Allah'tan hoşnuddurlar. Allah onlara içinde ebedî kalacakları, içlerinde ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır..." (Tevbe: 9/100)[1]
"İyilik işlemekte önde olanlar, karşılıklarını almakta da önde olanlardır." (Vâkı'a: 56/10-12)
"Ey Peygamber! Allah'ın yardımı sana ve sana uyan mü'minlere yeter" (Enfâl: 8/64).
"Daha önceden Medîne'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önce tutarlar. Nefsinin tamahkârlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir." (Haşr: 59/8-9).[2]

---

[1] Sadece bu ayet Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), Hz. Ömer (radıyallahu anh) gibi İslamın büyüklerine dil uzatan Şia'nın gittiği yolun batıllığını göstermeye kâfidir. Zira, es-Sâbikûn el-Evvelûn'a bunlar dahildir. Keza bunlar Bey'atü'r-Rıdvân ashabındandır. Rabbülâlemîn hiçbir ayırım yapmadan hepsinden râzı olduğunu ilan etmiştir. Ama Şia, Cenâb-ı Hakk'ı tahtle edercesine, tekzîb edercesine bu büyüklere dil uzatmaktadır. Dalâlet bu kadar olur. Allah korusun! (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/522-523.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Eserleri:

1. Kitâbü's-Sünen: III. asırda muhaddisler, Sünenleri yazarak, sadece ahkâm hadislerini ortaya çıkardılar. Sünen, fıkıh bâblarına göre düzenlenmiş ahkâm hadislerini toplamaktadır. Ebû Dâvûd'a kadar, Câmi' ve Müsned diye isimlendirilen hadis kitapları, hadisleri; ahbâr, kıssalar, mevâiz, âdâb, ahkâm konularında topluca veriyorlardı. Sünenin ilk kez ahkâm hadislerini toplaması ve kırk yıl Ebû Dâvûd'un onu okutması, nüshalarının arasında görülen farkların bu fikhî özelliği dolayısıyla zaman içinde çıkarma-eklemelerin yapıldığını göstermektedir. Ebû Dâvûd eseri için mukaddime yazmamasına rağmen, Mekkelilere yazdığı "Risâletün ilâ ehli Mekke" adlı mektubunda eserinden şöyle söz etmektedir: "Eserin tamamının bildiğim en sahih hadislerden müteşekkil olduğuna emin olabilirsiniz. Kitabın hacmi büyümesin diye bir konudaki birçok sahih hadisten bir veya iki hadis verdim. Kitapta bir hadisi iki veya üç değişik senedle tekrar etmişsem, sebebi, farklı ve fazla bilgi ihtivâ etmesindendir. Çoğu kez uzun hadisleri kısalttım. Bir mevzûda mürsel hadisin zıddına bir müsned hadisin mevcud olmadığı veya müsned hadis olmadığı yerde, her ne kadar kuvvet bakımından müsned hadis gibi olmasa da mürsel hadisle ihticâc olunur. Kitabımda, hadisi terkedilmiş râviden alınma herhangi bir rivâyet yoktur. Aynı konuda kendisinden başka ona benzer herhangi bir hadis bulamadığımdan dolayı münker bir hadise yer vermişsem onun münker olduğunu mutlaka açıkladım. Kılı kırk yararcasına hadis toplayan benden başka biri yoktur herhalde. Bu öyle bir kitaptır ki, Nebi (s.a.s.)'den sahih isnadla vârid olan her sünnet onda mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm'in dışında insanların öğrenimine bundan daha çok ihtiyaç duyacakları bir başka kitap bilemiyorum. Fıkhı meseleler, Süfyân es-Sevrî, Mâlik ve Şafii'nin meseleleridir. Topladığım hadisler de bu meselelerin nassını teşkil etmektedir. Sünen'e aldığım hadislerin büyük çoğunluğu meşhur hadislerdir. Meşhur, muttasıl ve sahîh olan hadîsi reddetmek kimsenin haddi ve hakkı değildir. Sünen'e sadece ahkâm hadislerini aldım. Eserde mevcut dört bin sekiz yüz, hadisin tamamı ahkâma âittir"[1]

Concordance'da Sünen, kırk kitap ve bin sekiz yüz seksen dokuz babtan meydana gelmektedir. Bu bölümler şöyledir: et-Tahâre, es-Salât, Salâtu'l İstiska, Salâtü's-Sefer, Salâtu't-Tatavvu, Şehru Ramazan, Sucûdu'l Kur'ân, Vitr, ez-Zekât, el-Lukata, el-Menâsik, en-Nikâh, et-Talâk, es-Savm, el-Cihad, el-Edâhî, es-Sayd, el-Vasâya, el-Ferâiz, el-Harac ve'l İmâre ve'l Fev. el-Cenâiz, el-Eymân ve'n-Nuzûr, el-Büyû', el-Buyû' ve'l-İcâre, el-Akdiye, el-İlm, el-Eşribe, el-Et'ime, et-Tıbb, el-İtâk, el-Hurûf ve'l-Kırâe, el-Hammâm, el-Libâs, et-Tereccül, el-Hâtem, el-Fiten, el-Mehdî, el-Melâhim, el-Hudûd, ed-Diyât, es-Sünne, el-Edeb.

Sünen'de sülâsi rivâyet yeralmaz. Onaltı tane kutsî hadis bulunmaktadır. Hadisleri altı gruptur: Sahih lizâtihi, sahihe benzer, sahihe yakın, şiddetli vehn olan hadisler, 'hakkında birşey söylemediklerim sahihtir' dedikleri, hasen li gayrihi olabilecek hadisler.[2] Buhâri ve Müslim'in birlikte tahric ettiği hadisler kitabın yarısını teşkil eder. Ebû Dâvûd kitabına sahih, hasen, leyyin ve amel edilebilir hadisleri almıştır. Ona göre aşırı derecede zayıf olmayan hadis rey ve kıyastan evlâdır.

Sünen'de yeralan bazı sahih hadisler Sahihayn'da bulunmaz. Şüpheli hadisleri ise, illetlerini açıklayarak almıştır. Sünen, hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir.[3] Talebelerinden yedisi tarafından rivâyet edilmiştir ki, en sahih ve yaygın rivâyet el-Lu'luî'nin eseridir.[4]

Sünen-i Ebû Dâvûd Kahire (1280), Delhi (1283), Luknov (1840-1888). Haydarabad (1321) Mısır (1935-1950), gibi merkezlerde bir kaç kez basılmıştır. Türkçe'de Ebû Dâvûd'un Sünen'i 1983'de yayınlanmıştır. 1987 yılında eserin, tercüme ve şerhi yayınlanmaya başlanmıştır. Sünen'in ilk şerhini "Meâlim Es-Sünen" adıyla Ebû Süleyman Hattâbî (388/998) yapmıştır.

Ebû Dâvûd'un diğer eserleri şunlardır:

2. Risâletuhu fi Vasfi Kitâbü's-Sünen: Eseri Kitâbu's-Sünen ile ilgili olarak yazdığı ve yukarıda sözkonusu ettiğimiz mektuptur.

3. el-Merâsil: Mürsel hadislerle ilgili eseri.

4. Mesâiiu'l-İmam Ahmed: Fıkıh konularına göre tasnif edilen ve Ahmed b. Hanbel'e sorulan soru ve cevapları kapsar. Diğer önemli eserleri de şunlardır: el-Mesâil, en-Nâsih ve'l-Mensuh, Kitâbu'z-Zühd, Kitâbu'l-Kader, Kitâbu'l-Ba's ve'n-Nüşûr, Delâilu'n-Nübüvve, et-Teferrüd fi's-Sünen, Fedâilu'l-Ensâr, Müsned-u Mâlik, ed-Dua, İbtidâu 'l- Vahy, Ahbâru'l-Havâric.[5]

---

[1] Adva'us-Şeria: 5/1394.
[2] Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zunûn: 2/1005.
[3] ed-Dihlevî, Hüccetullahi'l-Bâliğa: 1/283.
[4] J.Robson, Sünen-i Ebû Dâvud Nüshalarının Rivâyeti, Trc: Talat Koçyiğit, A ÜİFD, 1956, V, 1-4, 175.
[5] Ahmet Ağırakça, Sait Kızılırmak, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/10-11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Ashabı Öven Ayetlerden Bazıları:

"Siz insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz" (Âl-i İmran: 3/110).
"Böylece sizi insanlara şâhid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şâhid ve örnektir." (Bakara: 2/143).
"Ey Muhammed! Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganîmetler bahşetmiştir." (Feth: 48/18).
"İyilik yarışında önceliği kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur. Onlar da Allah'tan hoşnuddurlar. Allah onlara içinde ebedî kalacakları, içlerinde ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır..." (Tevbe: 9/100)[1]
"İyilik işlemekte önde olanlar, karşılıklarını almakta da önde olanlardır." (Vâkı'a: 56/10-12)
"Ey Peygamber! Allah'ın yardımı sana ve sana uyan mü'minlere yeter" (Enfâl: 8/64).
"Daha önceden Medîne'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önce tutarlar. Nefsinin tamahkârlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir." (Haşr: 59/8-9).[2]

---

[1] Sadece bu ayet Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), Hz. Ömer (radıyallahu anh) gibi İslamın büyüklerine dil uzatan Şia'nın gittiği yolun batıllığını göstermeye kâfidir. Zira, es-Sâbikûn el-Evvelûn'a bunlar dahildir. Keza bunlar Bey'atü'r-Rıdvân ashabındandır. Rabbülâlemîn hiçbir ayırım yapmadan hepsinden râzı olduğunu ilan etmiştir. Ama Şia, Cenâb-ı Hakk'ı tahtle edercesine, tekzîb edercesine bu büyüklere dil uzatmaktadır. Dalâlet bu kadar olur. Allah korusun! (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/522-523.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20) Hayır Ve İyiliklere Öncülük Etmek

Bu bölümdeki dört ayet ve dört hadis-i şeriften insanların Rablerinin sistemine güzel öğütlerle davet edilmesi gerektiğini iyilik ve Allah'a karşı sorumluluk bilincinde yardımlaşılması gerektiğini, insanları iyiliğe çağıracak ekipler kurulması gerektiğini, bir iyiliğe öncülük edenin o iyiliği yapanlar gibi sevap kazanacağını, kötülük için çığır açanlara da aynı şekilde günah yükleneceğini, bir müslümanın vasıtasıyla bir kimsenin doğru yolu bulmasının vadiler dolusu develerden daha hayırlı bir iş olacağını herkesin gerçek niyetine göre ecir ve mükafat alacağını öğreneceğiz. [1]
"... Rabbinin yoluna çağırmaya devam et..." (Kasas: 28/87)
"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır..." (Nahl: 16/125)
"... İyi ve güzel olan şeylerde ve yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmada yardımlaşın..." (Maide: 5/2)
"İçinizde iyi ve yararlı olana davet eden doğru olanı emreden bir topluluk çıksın..." (Al-i İmran: 3/104)

175. Bedir ehlinden ve ensardan olan Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir iyiliğe öncülük eden kimseye o iyiliği yapanın ecri gibi sevap vardır."[2]

176. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir. Ona uyanların sevaplarından da hiçbir şey eksilmez. Başkalarını sapıklığa çağıran kimseye de, kendisine uyanların günahı gibi günah verilir. Ona uyanların günahlarından da hiçbir şey eksilmez."[3]

* Hayra kılavuz olmak söz, iş, işaret ve her türlü şekilde olabilir. Şerre, kötülüğe, sapıklığa kılavuzluk ta yine her türlü şekilde olabilir. Bugün basın, yayın, TV kanallarıyla bunun açık örneklerini görüyoruz.
Kur'an ve peygamberimizin sahih sünneti insanlığı hayra iyiliğe dünya ve ahiret saadetine çağırır. Bu ikisinin dışındaki tüm şeytani güçler ise insanlığı sapıklığa kötülüğe ve bozguncu olmaya çağırırlar. Biz müslümanlar olarak hangi konumda olursak olalım, alim, abid, memur, işçi, hoca, talebe, fakir, zengin daima insanların iyiliğine ve hayırlarına koşmak durumundayız bu konuda bize şu ayetler emir vermekle ve yapacağımız işi tarif etmektedir. Araf: 7/157, Tevbe: 9/71, Lokman: 31/17, Al-i İmran: 3/110, Nahl: 16/90. [4]

177. Ebû'l–Abbâs Sehl İbn Sa'd es–Sâidî *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Hayber Gazvesi gününde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yarın sancağı, Allah'ın kendisinin eliyle fethi nasib edeceği, Allah'ı ve Resûlü'nü seven, Allah'ın ve Resûlü'nün de kendisini sevdiği bir kişiye vereceğim."
Gazveye iştirak edenler, sancağın aralarından kime verileceğini düşünüp konuşarak geceyi geçirdiler. Sabah olunca, sancağın kendisine verileceği ümidi ile bütün sahâbîler Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna koştular. Peygamber Efendimiz:
– *"Ali İbni Ebû Tâlib nerede?"* diye sordu. Sahâbîler:
– Ey Allah'ın Resûlü! O gözlerinden rahatsız, dediler.
Bunun üzerine Peygamberimiz:
– *"Ona haber verecek birini gönderiniz"* buyurdular. Ali derhal getirildi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun gözlerini tükürüğüyle tedavi ederek kendisine dua etti. O kadar ki, hiç ağrısı yokmuş gibi oldu. Peygamber sancağı ona verdi. Ali:
– Ya Resûlallah! Onlar da bizim gibi mü'min oluncaya kadar mı savaşacağım? dedi. Resûl–i Ekrem:
"Acele etmeden, gayet sakin bir şekilde onların yanına var, kendilerini İslâm'a davet et, uymaları gereken ilâhî yükümlülükleri kendilerine haber ver. Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için kırmızı develere sahip olmakdan daha hayırlıdır" buyurdu.[5]

178. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Eslem kabilesinden bir delikanlı şöyle dedi:
–Ey Allah'ın Resûlü! Ben gazveye katılmak istiyorum, fakat harb için gerekli olan malzemelerim yok. Hz. Peygamber:
– *"Filan kişiye git; o harbe gitmek üzere hazırlanmıştı, fakat hastalandı"* buyurdu. Delikanlı o kişiye gitti ve:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana selam ediyor ve harb için hazırladığın malzemeleri bana vermeni söylüyor, dedi. Bunun üzerine adam hanımına:
– Hanım! Hazırladığım harb malzemelerinin hepsini bu delikanlıya ver; onlardan hiçbir şey geriye bırakma. Allah hakkı için, onlardan hiçbir şey bırakma ki, berekete nâil olalım, dedi.[6]

* Medinede ilk dönemlerde muhacir denilen Mekke'den gelenler, tüm varlıklarını Mekke'de bırakmışlar, Medineliler de ziraatle uğraşıp ancak kendi kendilerini idare edecek durumda idiler. Sonraki yıllarda İslam coğrafyasının gelişmesi sonucu mal varlıkları çoğalan müslümanlar ilk zamanlarda cihad için kendi imkanlarıyla harp hazırlıklarını bile yapamayacak kadar fakir idiler. Çünkü İslam devletinin bu yönde yeterli bütçesi teşekkül etmemişti. Gücü yetmeyenler zengin sahabiler tarafından binit ve techizat temin edilerek harbe hazırlanır veya bu hadiste görüldüğü üzere mazereti olup savaşa katılamayanlara gönderilirdi. Böylece her iki kimse de alacakları sevapta ortak olurlardı. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 71
[2] Müslim, İmâre 133. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, İlim 14.
[3] Müslim, İlim 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 15; İbni Mâce, Mukaddime 14
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 72
[5] Buhârî, Fezâilü's–sahâbe 9; Müslim, Fezâliü's–sahâbe 34.
Bu hadis 94 numarada geçmişti, açıklama orada verilmişti.
[6] Müslim, İmâre 134.
1309'da tekrar gelecektir.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 73

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. Ashabı Öven Hadislerden Bazıları:

Kur'ân-ı Kerîm'den başka, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'de bir çok hadisleri ile Ashab'ı tebric etmiş aralarında bir ayırım yapmadan ümmetine karşı onların şânlarını yüceltmiştir. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman. Hz. Ali, Übey İbnu Kaab, Zeyd İbnu Sâbit, Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anhüm ecmâin) gibi büyükler hakkında da ayrı ayrı medh u senâda bulunmuştur. Hadis kitaplarının Menâkıb ve Fezâil bölümleri bu çeşit hadîslerle doludur. İbnu Hacer ve Bağdadî tarafından kaydedilmiş olan bu hadislerden bazılarını kaydediyoruz.

1- *"Ümmetimin en hayırlısı benim asrımdakilerdir. Sonra bunları tâkip edenler, sonra da bunları tâkiben gelenlerdir. Sonra öyle bir kavm gelir ki şehâdetten önce yemin ederler ve şâhidlikleri taleb edilmeden şehâdette bulunurlar."*[1]

2- *"Ashâbıma dil uzatmayın. Nefsimi elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemîn ederim ki, sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın tasadduk etseniz yine de onlardan birinin bir müdd, hatta yarım müdd miktarındaki harcamasına sevabca ulaşamazsınız."*[2]

3- Hz. Câbir (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın şöyle dediğini nakletmiştir:
"Cenâb-ı Hakk, Ashâbımı nebiler ve peygamberler hâriç bütün cin ve ins'e tercih etmiş, üstün tutmuştur."

4- *"Kitap'ta size ne gelmişse onunla amel edeceksiniz, onu terketmekte hiçbir özür kabûl edilmez. Kitapta bulunmayan bir şey olursa, benden vâhi olan sünnet esastır. Benden vâhi bir sünnet yoksa Ashâbımın söylediğine uyacaksınız. Ashâbım gökteki yıldızlar gibidir. Onlardan hangisini esas alırsanız hidâyete erersiniz. Ashabımın ihtilafı sizin için rahmettir. "*

5- Hz. Ömer (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
"Ashabımın benden sonra ihtilaf edeceği şeyler hakkında Rabbime sordum. Allah celle şânuhu şu vahiyde bulundu: "Ey Muhammed! Senin Ashabın benim katımda gökteki yıldızlar gibidir. Bazısı bazısından daha parlaktır. Kim onların ihtilaf ettikleri şeyden herhangi birini esas alırsa, o benim yanımda hidâyet üzeredir."

6- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki:
"Allah beni ve Ashâbımı seçti. Onları bana hısım ve yardımcılar kıldı. Bilesiniz âhir zamanda bir gürûh çıkıp onların kadrini düşürmeye çalışacak. Sakın onlarla evlenmeyin, onlara kız vermeyin, onlarla birlikte namaz kılmayın, cenâzelerine namaz kılmayın. Onlara lanet etmeniz helaldir."

7- Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ashabım hakkında Allah'tan korkun. Onları kendinize hedef edinmeyin. Kim onları severse bu bana olan sevgisi içindir, kim de onlara buğz ederse bu da bana olan buğzu sebebiyledir. Onları kim incitirse beni incitmiş olur. Beni inciten de Allah'ı incitir. Allah'ı incitenin ise belası yakındır."

Süfyan-ı Sevrî, *"Ey Muhammed! De ki: Hamd Allah'a mahsustur. seçtiği kullar'ına selam olsun"* (Neml: 27/59), âyetinde zikredilenlerin Ashab olduğunu söylemiştir.

Ashab'ın adaleti meselesini "nefis bir şekilde" işleyen Bağdâdî, -ki İbnu Hacer aynen iktibas ederek katıldığını ifade eder. Kur'an ve Hadîs'te Ashâb hakkında gelen tebrie'nin çokluğunu belirttikten sonra şunu söyler: "Bu nassî deliller, onların kesinlikle ta'dîl'ini ifâde eder. Onlardan hiç biri, Allah'ın ta'dîlinden sonra, mahlukattan bir başkasının ta'dîline muhtaç değildir. Farz-ı muhal, Allah ve Resulü (aleyhissalâtu vesselâm)'nden haklarında -yukarıda zikrettiğimiz nasslardan hiçbiri vârid olmamış olsaydı bile, onların hicret, cihâd, İslâm'a yardım, can ve mallarını bu yolda harcamaları, ata ve evlâdlarını öldürmeleri, din için birbirlerine gösterdikleri hayranlık, iman ve yakînde izhâr ettikleri fevkalâde kuvvet gibi fiilen içinde bulundukları sayısız haller, âdil olduklarına kesinlikle hükmetmeye, nezih olduklarını kabûle ve onların kendilerinden sonra gelen haleflerinden ve onları tâdîl ve tezkiye etme durumunda olacak hepsinden, daha efdal olduklarını teslîme yeterli idi. İşte bu görüş, bütün âlimlerin ve kavline güvenilen bütün fakîhlerin müşterek görüşüdür."[3]

---

[1] Bu hadisin 13 ayrı tarikten rivayet edildiğini ve ulemadan bazısının mütevatir addettiğini daha önce kaydettik. (İbrahim Canan)
[2] Bir müd takriben 18 litrelik bir ölçek. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/523-524-525-526.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hayatı:

el-İmâm es-Sebt Seyyidü'l-Huffâz Süleymân İbnu'l-Eş'as İbni İshâk es-Sicistânî. 212-275 yılları arasında yaşamıştır. Ceddi İmrân'ın Sıffîn savaşında Hz. Ali (radıyallahu anh) saflarında şehîd olduğu belirtilir. Basra'da yaşadı. Ancak Irak, Hicaz, Şam, Mısır, Cezire, Horasan gibi ilim merkezlerine seyahatler yaptı, pek çok kereler Bağdad'a uğradı. Hadîs aldığı hocalarını sayısı 300'ü bulur. Buhârî ve Müslim'in meşayihinden hadîs aldı. Ebu Seleme, Ebu'l-Velîd et-Tayâlesi, Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Ebî Şeybe, Ali İbnu' Medînî, Yâhya İbnu Ma'în, Kuteybe İbnu Sa'îd, İshâk İbnu Râhuye hocalarının meşhurlarındandır. Iraklılar, Horasanlılar, Şamlılar, Mısırlılar, Cezîreliler hep onun hocaları arasında yer alır.
Kendisinden hadîs alanlara gelince, Ahmed İbnu Hanbel ondan bir hadîs almıştır. Ebu Dâvud'un bunu (iftiharla) zikrettiği belirtilir. Tirmizî, Nesâ oğlu Ebu Bekr İbnu Ebî Dâvud, Ebu Avâne, Ebu Bişr ed-Dûlâbî, el-Lu'luî (Ebu Ali Muhammed İbnu Ahmed İbni Amr), İbnu'l-A'râbî (Ebu Sa'îd Ahmed İbnu Muhammed İbni Ziyâd el-A'râbî), İbnu Dâse (Ebu Bekr Muhammed İbnu Abdirrezzâk) er-Remlî (Ebu İsâ İshak İbnu Musâ İbni Sâid) kendisinden hadîs alanların başında gelirler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/225.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. Ashabı Öven Hadislerden Bazıları:

Kur'ân-ı Kerîm'den başka, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'de bir çok hadisleri ile Ashab'ı tebric etmiş aralarında bir ayırım yapmadan ümmetine karşı onların şânlarını yüceltmiştir. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman. Hz. Ali, Übey İbnu Kaab, Zeyd İbnu Sâbit, Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anhüm ecmâin) gibi büyükler hakkında da ayrı ayrı medh u senâda bulunmuştur. Hadis kitaplarının Menâkıb ve Fezâil bölümleri bu çeşit hadîslerle doludur. İbnu Hacer ve Bağdadî tarafından kaydedilmiş olan bu hadislerden bazılarını kaydediyoruz.

1- *"Ümmetimin en hayırlısı benim asrımdakilerdir. Sonra bunları tâkip edenler, sonra da bunları tâkiben gelenlerdir. Sonra öyle bir kavm gelir ki şehâdetten önce yemin ederler ve şâhidlikleri taleb edilmeden şehâdette bulunurlar."*[1]

2- *"Ashâbıma dil uzatmayın. Nefsimi elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemîn ederim ki, sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın tasadduk etseniz yine de onlardan birinin bir müdd, hatta yarım müdd miktarındaki harcamasına sevabca ulaşamazsınız."*[2]

3- Hz. Câbir (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın şöyle dediğini nakletmiştir:
"Cenâb-ı Hakk, Ashâbımı nebiler ve peygamberler hâriç bütün cin ve ins'e tercih etmiş, üstün tutmuştur."

4- *"Kitap'ta size ne gelmişse onunla amel edeceksiniz, onu terketmekte hiçbir özür kabûl edilmez. Kitapta bulunmayan bir şey olursa, benden vâhi olan sünnet esastır. Benden vâhi bir sünnet yoksa Ashâbımın söylediğine uyacaksınız. Ashâbım gökteki yıldızlar gibidir. Onlardan hangisini esas alırsanız hidâyete erersiniz. Ashabımın ihtilafı sizin için rahmettir. "*

5- Hz. Ömer (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
"Ashabımın benden sonra ihtilaf edeceği şeyler hakkında Rabbime sordum. Allah celle şânuhu şu vahiyde bulundu: "Ey Muhammed! Senin Ashabın benim katımda gökteki yıldızlar gibidir. Bazısı bazısından daha parlaktır. Kim onların ihtilaf ettikleri şeyden herhangi birini esas alırsa, o benim yanımda hidâyet üzeredir."

6- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) buyurdular ki:
"Allah beni ve Ashâbımı seçti. Onları bana hısım ve yardımcılar kıldı. Bilesiniz âhir zamanda bir gürûh çıkıp onların kadrini düşürmeye çalışacak. Sakın onlarla evlenmeyin, onlara kız vermeyin, onlarla birlikte namaz kılmayın, cenâzelerine namaz kılmayın. Onlara lanet etmeniz helaldir."

7- Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ashabım hakkında Allah'tan korkun. Onları kendinize hedef edinmeyin. Kim onları severse bu bana olan sevgisi içindir, kim de onlara buğz ederse bu da bana olan buğzu sebebiyledir. Onları kim incitirse beni incitmiş olur. Beni inciten de Allah'ı incitir. Allah'ı incitenin ise belası yakındır."

Süfyan-ı Sevrî, *"Ey Muhammed! De ki: Hamd Allah'a mahsustur. seçtiği kullar'ına selam olsun"* (Neml: 27/59), âyetinde zikredilenlerin Ashab olduğunu söylemiştir.

Ashab'ın adaleti meselesini "nefis bir şekilde" işleyen Bağdâdî, -ki İbnu Hacer aynen iktibas ederek katıldığını ifade eder. Kur'an ve Hadîs'te Ashâb hakkında gelen tebrie'nin çokluğunu belirttikten sonra şunu söyler: "Bu nassî deliller, onların kesinlikle ta'dîl'ini ifâde eder. Onlardan hiç biri, Allah'ın ta'dîlinden sonra, mahlukattan bir başkasının ta'dîline muhtaç değildir. Farz-ı muhal, Allah ve Resulü (aleyhissalâtu vesselâm)'nden haklarında -yukarıda zikrettiğimiz nasslardan hiçbiri vârid olmamış olsaydı bile, onların hicret, cihâd, İslâm'a yardım, can ve mallarını bu yolda harcamaları, ata ve evlâdlarını öldürmeleri, din için birbirlerine gösterdikleri hayranlık, iman ve yakînde izhâr ettikleri fevkalâde kuvvet gibi fiilen içinde bulundukları sayısız haller, âdil olduklarına kesinlikle hükmetmeye, nezih olduklarını kabûle ve onların kendilerinden sonra gelen haleflerinden ve onları tâdîl ve tezkiye etme durumunda olacak hepsinden, daha efdal olduklarını teslîme yeterli idi. İşte bu görüş, bütün âlimlerin ve kavline güvenilen bütün fakîhlerin müşterek görüşüdür."[3]

---

[1] Bu hadisin 13 ayrı tarikten rivayet edildiğini ve ulemadan bazısının mütevatir addettiğini daha önce kaydettik. (İbrahim Canan)
[2] Bir müd takriben 18 litrelik bir ölçek. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/523-524-525-526.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

163) Müslüman Ölüleri Hayırla Anmak

952. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *aleyhisselâm* ile bazı sahâbîler birlikte bulunurlarken onların yanından bir cenaze geçti. Ashâptan bazıları o cenazeyi hayırla andı. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kesinleşti"* buyurdu.
Sonra bir cenaze daha geçti. Orada bulunanlar onu da kötülükle andılar. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yine:
– *"Kesinleşti"* buyurdu.
Bunun üzerine Ömer İbnu'l–Hattâb:
– Ne kesinleşti Ya Resûlallah? diye sordu. Peygamber *aleyhisselâm* da şöyle buyurdu:
– *"Şu önce geçen cenazeyi hayırla andınız; bu sebeple onun cennete girmesi kesinleşti. Bu berikini kötülükle andınız; onun da cehenneme girmesi kesinleşti. Çünkü siz (mü'minler), yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz."* [1]

* Müslüman herkes hakkında diri veya ölü daima doğru şehadette bulunmalıdır. [2]

953. Ebü'l–Esved'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Medine'ye gelmiş Hz. Ömer'in yanında oturuyordum. Yanımızdan bir tabut geçti. İçindeki hayırla anıldı. Bunun üzerine Ömer; "kesinleşti" dedi. Sonra bir başka tabut daha geçti, onun içindeki de hayırla anıldı. Ömer yine "kesinleşti" dedi. Daha sonra üçüncü bir tabut geçti, onun içindeki kötülükle anıldı. Ömer yine; "kesinleşti" dedi.
Bu defa ben kendisine:
– Ne kesinleşti, ey mü'minlerin emiri? dedim. Ömer şöyle cevap verdi:
– Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibi söyledim. O:
– *"Herhangi bir müslüman hakkında dört kimse hayırla şahitlik ederse, Allah onu cennetine kor"* buyurmuştu. Biz kendisine:
– Peki üç kişi şehâdet ederse? dedik.
– *"Üç kişi şehâdet ederse de aynıdır"* buyurdu. Biz;
– Ya iki kişi şâhitlik ederse? dedik.
– *"İki kişi de şahitlik etse yine aynıdır"* buyurdu.
Artık bir kişinin şahitliğini de sormadık.[3]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 86, Şehâdât 6; Müslim, Cenâiz 60. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 76; Tirmizî, Cenâiz 63; Nesâî, Cenâiz 50; İbni Mâce, Cenâiz 20, Zühd 25.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 283.
[3] Buhârî, Cenâiz 86; Şehâdât 6. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fazîleti:

Ulema, Ebu Dâvud'u birçok yönüyle övmüş, takdir etmiştir. Hadîs bilgisi, hıfzı, anlayışı, fıkıh bilgisi, verâ ve dindarlığı, ilminde itkânı ayrı ayrı dile getirilmiştir. İlmiyle âmel eden alimlerden olduğu bilhassa belirtilir. Hâl ve hareketlerinde istikâmetinin doğruluğunu ifâde etmek için bâzı âlimler şöyle derler: "Ebu Dâvud yaşayışında, ahvalinde, huy ve tavırlarında Ahmed İbnu Hanbel'e benzerdi. Ahmed de bu hususlarda Vekî'e benzerdi. Vekî de Süfyân'a benzerdi. Süfyan ise Mansur'a benzerdi. Mansur İbrâhim en-Neha'î'ye , İbrahim de Alkame'ye benzerdi. Alkame ise Abdullah İbnu Mes'ud'a benzerdi. Alkame demiştir ki: İbnu Mes'ud yaşayışında, ahvâlinde huy ve tavırlarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benzerdi".
Ebu Dâvud, hadîsi metniyle, senetleriyle illetleriyle çok iyi bilirdi. Onun bu ilimdeki yüksek derecesini ifâde için, Muhammed İbnu İshâk es-Sağânî ve İbrahim el Harbî: "Hz. Dâvud'a demir yumuşatıldığı gibi Ebû Davud'a da hadîs yumuşatılmıştır" demişlerdir. Mûsâ İbnu Harun takdirlerini ifade için "Ebu Davud dünyada hadîs, âhirette de cennet için yaratılmıştır" der. Hadîsi iyi bilirdi. Bu sebeple Sünneti, mevzu ve şiddetli zayıflara karşı korumuştur. Ebu Abdillah İbnu Mende, onun bu hizmetini şöyle dile getirmiştir: "Hadîs tahric edip sahîhleri illetli olanlardan, hatâlıları da doğrulardan ayıran dört kişi var: Buhârî, Müslim, bunlardan sonra da Ebu Dâvud ve Nesâî gelir. Ebu Bekr el-Hallâl takdirde daha da ileri giderek: "Zamanının el-İmâmu'l-Mukaddem'i" (en önde giden İmâm) diye vasıflandıracaktır. El-Hakîm Ebu Abdillah da: "Ebu Dâvud, asrında ehlü'l-hadîs'in rakipsiz imamıydı" der. Hadîs rivayetindeki hayranlarından meşhur mutasavvıf Sehl İbnu Abdillah et-Tüsterî, Ebu Dâvud'u ziyâret eder ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerini rivâyet eden dilinî çıkar, onu öpeceğim" der. Ebu Davut çıkarır, o da öper.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/225-226.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15: HUDÛD (İSLAM CEZA HUKUKU)

BÖLÜM: 1

Ø KENDILERINDEN KALEM KALDıRıLAN, CEZA VERILMEYEN KIMSELER VAR MıDıR?

1423- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kalem üç kişiden kaldırılmıştır; uyanıncaya kadar uyuyan kimseden, akıl baliğ oluncaya kadar çocuktan, aklî dengesi yerine gelinceye kadar deli ve benzeri kişilerden."** (İbn Mâce, Talak: 15)

Tirmizî: Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ali hadisi bu şekliyle hasen garibtir. yine bu hadis değişik şekillerde de Ali'den rivâyet edilmiştir. Bu rivâyetlerin bazısında "Delikanlı oluncaya kadar çocuktan cümlesi yerine; **"Akıl baliğ oluncaya kadar çocuktan"** cümlesi yer almıştır. Hasan el Basrî'nin, Ali'den hadis dinlediğini bilmiyoruz. Bu hadis; Atâ b. Sâib'den, Ebû Zabyan'dan ve Ali'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir. A'meş: Ebû Zabyan'dan, İbn Abbâs'tan, Ali'den merfu olmaksızın mevkuf olarak bu hadisi rivâyet etmiştir. ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. **Tirmizî:** Hasan-ı Basrî, Ali (r.a.)'in hilafeti zamanında yaşamış olup ondan hadis dinlediğini bilmiyoruz. Ebû Zabyan'ın adı Husayn b. Cündüp'tür.

BÖLÜM: 2

Ø CEZALARı ÖNLEMEYE ÇALıŞMAK GEREKIR

1424- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslümanlardan gücünüz yettiğince cezaları kaldırmaya çalışın bir çıkış yolu bulursanız önünü açıverin, cezadan kurtarın. Hüküm makamında olan otoritenin affetmekte yanılması ceza da yanılmasından çok daha hayırlıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Hennâd, Vekî' yoluyla Yezîd b. Ziyâd'tan bu hadisi bize Muhammed b. Rabia'nın rivâyeti gibi mevkuf olarak rivâyet etti.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Âişe'nin hadisini merfu olarak sadece Muhammed b. Rebia'nın, Yezîd b. Ziyâd ed Dımışkî'den, Urve ve Âişe rivâyetiyle bilmekteyiz. Vekî' aynı hadisi, Yezîd b. Ziyâd'tan benzeri şekilde merfu olmaksızın rivâyet etmiştir. Vekî'in rivâyeti daha sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından pek çok kişi aynı şekilde rivâyet etmişlerdir. Yezîd b. Ziyâd ed Dımışkî hadis konusunda zayıf bir kimsedir. Yezîd b. Ziyâd ed Dımışkî hadis konusunda zayıf bir kimsedir. Yezî b. ebî Ziyâd el Kûfi ise ondan daha sağlam ve yaşlı birisidir.

BÖLÜM: 3

Ø MÜSLÜMANıN AYıP VE GÜNAHLARıNı ÖRTMEK GEREKIR

1425- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir mü'minin dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse Allah'ta onun ahiretteki sıkıntılarından bir sıkıntısını giderecektir. Her kim de Müslümanın bir ayıp ve kusurunu örterse Allah'ta dünyada ve ahirette o kulunun ayıbını örter kul kardeşinin yardımında oldukça Allah'ta o kimsenin daima yardımında olur."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 60; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ukbe b. Âmir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre'nin hadisini böylece pek çok râvî, A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den, Ebû Avâne'nin rivâyeti gibi rivâyet ettiler. Esbat b. Muhammed, A'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde aynı hadisi rivâyet etmiştir. bu rivâyet birinci rivâyetten daha sahihtir. Ubeyd b. Esbat b. Muhammed bu hadisi bize aktardı ve dedi ki: Babam bu hadisi bana A'meş'den aktarmıştır.

1426- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslüman, Müslüman'ın din kardeşidir. Ona haksızlık edip zulmetmez. Müslüman, Müslüman'ı tehlikelerde de terk etmez. Her kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse; Allah'ta onun bir sıkıntısını giderir. Her kim de bir Müslüman'ın bir sıkıntısını kaldırırsa Allah'ta onun kıyamette bir sıkıntısını kurtarır. Her kim dünyada, bir Müslüman'ın ayıp ve hatasını örterse Allah'ta onun bir hata ve kusurunu kıyamette örter, görmezden gelir."** (Buhârî, Mezâlim: 3; Ebû Dâvûd, Edeb: 38)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 4

Ø CEZA UYGULANMADAN ÖNCE SUÇLUYA SUÇUNU ITIRAF IÇIN SORGULAMAK

1427- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Mâlik'in oğlu Mâiz'e:**Senin hakkında bana ulaştırılan haber doğru mudur?** Buyurdu. Mâiz: Benim hakkımda size nasıl bir haber iletildi dedi. Rasûlullah (s.a.v.):**"Falan ailenin cariyesiyle zina ettiğin bana bildirildi"** buyurunca Mâiz **"Evet"** dedi ve kendisi aleyhine dört kez şâhidlik yaptı da Rasûlullah (s.a.v.)'in emri üzerine taşlanarak öldürüldü. (Buhârî, Muharîbin: 6; Müslim, Hudud: 5)

Tirmizî: Bu konuda Sâib b. Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Şu'be bu hadisi Simak b. Harb'den ve Saîd b. Cübeyr'den mürsel olarak rivâyet etmiş olup bu rivâyetinde **"ibn Abbâs'tan"** dememiştir.

BÖLÜM: 5

Ø ITIRAFıNDAN DÖNEN SUÇLUDAN CEZANıN KALDıRıLMASı

1428- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Maiz el Eslemî, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek zina ettiğini söylemişti. Rasûlullah (s.a.v.), kendisinden yüz çevirdi. Maiz diğer yanından gelerek yine zina ettiğini söyledi. Rasûlullah (s.a.v.) yine ondan yüz çevirdi. Maiz diğer taraftan gelerek kesinlikle zina ettiğini itiraf etti. Dördüncü itirafında Rasûlullah (s.a.v.)'in emri üzerine Medîne dışındaki Hare mevkiine çıkarılarak taşlanmaya başlandı. Taşların acısını duyunca tüm gücüyle kaçtı. Elinde deve çene kemiği bulunan bir adamın yanından geçerken o adam deve çene kemiğiyle ona vurdu arkasından diğer yetişen insanlarda ölünceye kadar ona vurdular. Bu durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e anlattılar taşların verdiği ıstırap ve ölüm korkusundan dolayı kaçmaya teşebbüs ettiğini söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Onu bırakmalıydınız"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Diyâd: 3; Müslim, Hudud: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde bu hadis Zührî'den, Ebû Seleme'den, Câbir b. Abdullah'tan benzeri şekilde de rivâyet edilmiştir.

1429- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Eslem kabilesinden bir adam Peygamber (s.a.v.)'e gelerek zina ettiğini itiraf etti. Peygamber (s.a.v.) ondan yüz çevirdi. Adam tekrar itiraf etti. Peygamber (s.a.v.)'de tekrar yüz çevirdi, kendi aleyhine dört sefer zina ettiğine şâhidlikte bulununca Rasûlullah (s.a.v.): "Sende delilik var mı? buyurdu. Adam: hayır dedi. Rasûlullah (s.a.v.), evli misin? Dedi. Adam evet dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), emretti ve açık hava namazgahında bu şahıs taşlandı. Taşların verdiği ızdırabla kaçtı arkasından yetişilerek ölünceye kadar taşlandı. Rasûlullah (s.a.v.), O kimseyi hayırla andı fakat cenaze namazını kılmadı. (Nesâî, Cenaiz: 63; Ebû Dâvûd, Hudûd: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup kendi aleyhine dört sefer zina ettiğine şâhidlik ederse ona ceza tatbik edilir. Ahmed ve İshâk bu görüştedir. Bazı ilim adamları ise; zina yaptığına dair bir sefer şâhidlikte bulunsa bile ceza uygulanır derler. Mâlik b. Enes ve Şâfii bu görüşte olup bunların dayandıkları delil; Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid'den rivâyet edilen hadistir ki: İki adam Rasûlullah (s.a.v.)'e başvurdular onlardan biri: Ey Allah'ın Rasûlü oğlum bu adamın karısıyla zina etti… Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Ey Üneys! Bu adamın karısına git suçunu itiraf ederse onu recmet dedi. Dört kere itiraf ederse demedi."** (Bu hadis ileride geniş olarak 1433'de tekrar gelecektir.)

BÖLÜM: 6

Ø ŞER'I CEZALARıN UYGULANMAMASı IÇIN ŞEFAATÇILIK YAPMAK DOĞRU MUDUR?

1430- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre Mahzum kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyş kabilesini ilgilendirdi ve şöyle dediler: Rasûlullah (s.a.v.) ile o kadın hakkında kim konuşabilir? Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in sevdiği Üsâme b. Zeyd'den başka bu konuda kimse cesaret edemez kararına vardılar. Bunun üzerine Üsâme, Rasûlullah (s.a.v.) ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):**"Allah'ın koyduğu bir cezada sen şefaat mı ediyorsun?"** buyurdu ve kalkıp bir hutbe verdi ve şöyle buyurdu: Sizden öncekilerin helak olmalarının sebebi şuydu: **"Onlardan meşhur bir kimse hırsızlık yaparsa onu cezalandırmaz bırakırlar fakir ve kimsesiz bir kimse hırsızlık yaptığında ise ona ceza uygularlardı. Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapmış olsaydı mutlaka onun da elini keserdim."** (Müslim, Hudûd: 2; Nesâî, Kat-us Sârık: 6)

Tirmizî: Bu konuda Mes'ûd b. Acma - Mes'ûd b. A'cem de denilir – İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Âişe hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) VE HALIFELER RECM CEZASı UYGULADıLAR Mı?

1431- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), recm cezasını uyguladı. Ebû Bekir (r.a.), recm cezasını uyguladı ben de recm cezasını uyguladım Allah'ın kitabına ilave etmiş olmaktan çekinmesem recm cezasını mushafa yazardım. Çünkü ileride bazı insanların recm cezasını Allah'ın kitabında bulamayınca inkar edip küfre düşeceklerinden korkuyorum. (Müslim, Hudûd: 4; Ebû Dâvûd, Hudûd: 23)

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ömer hadisi hasen sahihtir. Ömer'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

1432- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Allah, Muhammed (s.a.v.)'i hak din ile gönderdi ve kendisine kitap indirdi. İndirdiği kitapta recm ayeti vardı ve bu yüzden kendisi recm yaptı ondan sonra biz de recm cezasını uyguladık insanların üzerinden uzun zaman geçince içlerinden birilerinin çıkıp şöyle diyeceğinden korkuyorum: **"Allah'ın kitabında recm ayetini bulamıyoruz"** böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farzı terk ederek sapıtacaklarından korkuyorum. Dikkat edin evli olduğu halde zina eden kimseye delil bulunduğu, gebelik olduğu veya itiraf ettiği takdirde recm haktır ve mutlaka yapılmalıdır. (Müslim, Hudûd: 4; Ebû Dâvûd, Hudûd: 23)

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup Ömer'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 8

Ø RECM (TAŞLANARAK ÖLDÜRÜLMEK) EVLI OLDUĞU HALDE ZINA EDEN KIMSELER IÇINDIR

1433- Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid ve Şibl (r.anhüm)'den rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Bu kimselerin üçü de Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında bulundukları bir sırada birbirinden davacı olan iki kimse geldi onlardan biri sözüne şöyle başladı: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah aşkına aramızda Allah'ın kitabıyla hükmedeceksin. Bunun üzerine bu kimseden daha anlayışlı olan diğer kimse de; Evet Allah'ın kitabına göre aramızda hüküm ver, müsaade et ben konuşayım dedi ve sözüne şöyle başladı: Oğlum bu adamın işçisi idi sonra onun karısıyla zina etti, oğlumun cezasının recm olduğunu bana bildirdiler. Ben de bu ceza karşılığında yüz koyun ile bir hizmetçiyi fidye olarak verdim. Sonra bu işi bilen insanlarla karşılaştım ve dediler ki: Oğluna yüz değnek vurulması gerekir, bir yılda sürgün edilecektir. Recmedilmek ise bu adamın karısına uygulanacaktır dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: Varlığım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki aramız da Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim: Yüz koyun ve hizmetçi sana iade edilecektir, oğluna da yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası verilecektir. Ya Üneys! Bu adamın karısına git suçunu kabul edip itiraf ederse onu recmet. Üneys kadının yanına gitti o da suçunu itiraf edince kadını recmetti. (Buhârî, Muhâribîn: 6; Müslim, Hudûd: 5)

İshâk b. Musa el Ensârî, Ma'n vasıtasıyla Mâlik'den İbn Şihâb'tan, Ubeydullah b. Abdullah'tan, Ebû Hüreyre'den, Zeyd b. Hâlid el Cühenî'den mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Yine Kuteybe, Leys vasıtasıyla İbn Şihâb'tan kendi senediyle mana olarak Mâlik'in hadisinin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekre, Ubede b. Sâmit, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, İbn Abbâs, Câbir b. Semure, Hezzal, Büreyde, Seleme b. Muhabbik, Ebû Berze ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre Zeyd b. Hâlid hadisi hasen sahihtir. Aynı şekilde Mâlik b. Enes; Ma'mer ve pek çok kimse Zürî'den, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, Ebû Hüreyre'den ve Zeyd b. Hâlid'den rivâyet etmiştir.

Aynı şekilde aynı senedle Rasûlullah (s.a.v.)'den şu şekilde rivâyet etmişlerdir: **"Cariye zina ederse ona yüz değnek vurun dördüncü sefer yine zina ederse değersiz bir ip parasına bile olsa satıp elden çıkarın."**

Sûfyân b. Uyeyne; Zührî'den, Ubeydullah'tan, Ebû Hüreyre'den, Zeyd b. Hâlid'den ve Şibl'den rivâyet ederek şöyle der: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idik…"**

İbn Uyeyne her iki hadisi de topluca Ebû Hüreyre'den Zeyd b. Hâlid'den ve Şibl'den rivâyet ediyor. İbn Uyeyne rivâyet ettiği bu hadiste vehme kapılmıştır. Sûfyân b. Uyeyne iki hadisi birbirine karıştırmıştır.

Sahih olan rivâyet Muhammed b. el Velîd ez Zebîdî, Yunus b. Ubeyde, Zührî'nin kardeşinin oğlunun Zührî'den, Ubeydullah'tan, Ebû Hüreyre'den ve Zeyd b. Hâlid'den yapılan rivâyetidir ki; şöyle başlar: **"Cariye zina ederse ona yüz değnek vurun…"**

Zührî; Ubeybullah'tan, Şibl b. Hâlid, Abdullah b. Mâlik el Evsî'den rivâyet etti şöyle demiştir: **Cariye zina ederse…"** hadisçiler yanında sahih kabul edilen rivâyet budur. Şibl b. Hâlid, Peygamber (s.a.v.)'e yetişmemiştir. Şibl sadece Abdullah b. Mâlik el Evsî vasıtasıyla hadis rivâyet etmektedir. Doğru olanı budur. İbn Uyeyne rivâyeti pek makbul değildir. İbn Uyeyne'den, Şibl b. Hamid dediği rivâyet edildi ki bu bir yanlışlıktır. Gerçekte o Şibl b. Hâlid'tir. Aynı şekilde ona Şibl b. Huleyd'de deniliyor.

1434- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zina cezasının hükmünü benden alın. Allah o zina eden kadınlar için bir düzenleme ortaya koymuştur; Evlinin evli ile zina etmesinin cezası yüz değnek ve taşlanarak öldürülmektir, bekarın bekarla zina etmesinin cezası yüz değnek ve bir yıl sürgün edilmektir."** (Müslim, Hudûd: 5; İbn Mâce, Hudûd: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ali b. ebî Tâlib, Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mes'ûd, başkaları bunlardan olup şöyle derler: **"Evli kimse zina ederse yüz değnek vurulur ve recmedilerek öldürülür."**

Aynı şekilde bazı ilim adamları da bu görüşü paylaşmışlardır. İshâk bunlardandır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından, içlerinde Ebû Bekir, Ömer ve başkalarının bulunduğu bir kısım ilim adamları ise **"Evli kimse zina ettiğinde recmedilir ayrıca yüz değnek vurulmaz"** derler. Rasûlullah (s.a.v.)'den, Maiz ve başka kimselerin olaylarından bahseden hadislere göre Rasûlullah (s.a.v.), sadece recmedilmeyi emretmiş yüz değnek vurulmasını emretmemiştir. Bazı ilim adamlarının uygulaması da bu hadise göre olup Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii ve Ahmed'te bu görüştedirler.

BÖLÜM: 9

Ø HAMILE OLAN KIMSENIN TAŞLANARAK ÖLDÜRÜLMESI, ÇOCUĞUNU DOĞURUNCAYA KADAR BEKLETILIR

1435- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Cüheyne kabilesinden bir kadın Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda zina yaptığını itiraf etti ve ben hamileyim dedi. Rasûlullah (s.a.v.), kadının yakınlarını çağırarak **"Bu kadına iyi muamele ediniz doğum yapınca bana bildiriniz"** buyurdu.

Sonra durum kendisine bildirilince kadının elbisesi cezalandırılma esnasında açılmaması için sıkıca bağlandı recmedilmesi emredildi ve recmedildi. Sonunda o kadına cenaze namazı kıldı. Bunun üzerine Ömer:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Onu recmettin sonrada cenaze namazını kılıyorsun"** deyince, Rasûlullah (s.a.v.): O kadın öylesine bir tevbe yaptı ki o tevbesi Medîne halkından yetmiş kişiye dağıtılsa hepsine yeterdi.

Sen kadının canını büyük bir istekle Allah'a bağışlamasından daha üstün ne aramaktasın? (Müslim, Hudûd: 7; Ebû Dâvûd, Hudûd: 24)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø EHLI KITAB DENILEN KIMSELERIN TAŞLANıP ÖLDÜRÜLMESI

1436- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir Yahudi erkek ile bir Yahudi kadını işledikleri zina suçundan dolayı recmetmiştir. (Müslim, Hudûd: 6;Ebû Dâvûd, Hudûd: 25)

Tirmizî: Bu hadis biraz uzuncadır. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

1437- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), bir Yahudi erkekle bir Yahudi kadını işledikleri zina suçundan dolayı recmetmiştir. (Müslim, Hudûd: 6; Ebû Dâvûd, Hudûd: 25)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Berâ, Câbir, İbn ebî Evfâ, Abdullah b. Hâris b. Cüz' ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Câbir b. Semure hadisi hasen garib olup ilim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göredir ve şöyle derler: **"Ehli kitab denilen Yahudi ve Hıristiyanlar birbirlerinden davacı olur ve davalarını Müslüman hakimlere götürürlerse onlar arasında da kitap sünnet ve Müslümanlara uygulanan hükümler uygulanır."** Ahmed ve İshâk bu görüştedir.

Bazı ilim adamları ise zina olayında ehli kitaba ceza uygulanmaz derler ki ilk görüş daha sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø ZINA EDEN BEKARLARA YÜZ DEĞNEKTEN SONRA SÜRGÜN CEZASı UYGULANıR Mı?

1438- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre **"Rasûlullah (s.a.v.), zina eden bekarlara yüz değnek vurdu ve sürgün etti Ebû Bekir'de halifeliği döneminde yüz değnek vurdu ve sürgün etti. Ömer'de aynı şekilde halifeliği döneminde yüz deynek vurdu ve sürgün etti."** (Ebû Dâvûd, Hudud: 23)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Zeyd b. Halit ve Ubade b. Samit'ten de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer Hadisi garibtir. Pekçok kimse bu hadisi Abdullah b. İdris'ten merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Bazıları ise aynı hadisi Abdullah b. İdris'ten, Ubeydullah'tan, Nafi'den ve İbn Ömer'den rivâyet ederek: **"Ebû Bekir'de değnekledi ve sürgün etti. Ömer'de yine değnekledi ve sürgün etti"** demişlerdir. Aynı şekilde Ebû Said el Eşec'te bu hadisi rivâyet etmiştir. Abdullah b. İdris'te bize aktarmıştır. Bu hadis benzeri şekilde değişik bir rivâyetle İbn İdris'ten, Ubeydullah b. Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde Muhammed b. İshak'ta, Nafi'den, İbn Ömer'den rivâyet ederek: **"Ebû Bekir'de değnekledi ve sürgün etti. Ömer'de yine değnekledi ve sürgün etti"** demişler; Peygamber (s.a.v)'de değnekledi ve sürgün etti dememişlerdir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den sürgün ettiğine dair sahih haberler, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Halid, Ubade b. Sabit ve başkalarından bize ulaşmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup, Ebû Bekir, Ömer, Ali, Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mes'ud, Ebû Zer ve başkaları bunlardandır. Pek çok tabiin dönemi fıkıhçılarından da böylece rivâyet edilmiştir.

Süfyan es Sevri, Malik b. Enes, Abdullah b. Mübarek, Şafii, Ahmed ve İshak'ta bu görüşü benimseyenler arasındadır.

BÖLÜM: 12

Ø DÜNYADA TATBIK EDILEREK ÇEKILEN CEZALAR SAHIBI IÇIN KEFFÂRETTIR

1439- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında oturuyorduk… Derken Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah'ın hüküm ve otoritesinde hiçbir şeyi ortak koşmamaya hırsızlık yapmamaya zina etmemek üzere bana biat edeceksiniz yani siyasi otoritemi kabul edeceksiniz dedi ve: "…Allah'tan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayacaklarını, hırsızlık yapmayacaklarını zina etmeyeceklerini …"** ayetini okudu. (60 Mümtehine: 12) ve şöyle devam etti. Sizden kim verdiği bu sözü tutarsa onun mükafatını Allah verecektir. Kim de bu suçlardan birini işlerde cezasını bu dünyada çekerse o ceza kendisi için keffarettir. Her kim de bir suç işler de Allah bu dünyada onun suçunu örterse onun suçunu örterse onun işi de Allah'a kalmıştır. Allah dilerse ona affeder dilerse ona azâb eder." (Buhârî, Hudûd: 9; Müslim, Hudûd: 10)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Cerir b. Abdullah ve Huzeyme b. Sabit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ubâde b. Sâmit hadisi hasen sahihtir. **Şâfii diyor ki:** Cezanın uygulandığı kişi için keffâret olacağına dair bu konuda bundan güzel bir hadis işitmedim! **Yine Şâfii diyor ki:** Bir günah işleyen ve günahı Allah tarafından örtülen kişinin kendi günahını gizlemesi ve Rabbiyle baş başa kalıp tevbe etmesi bana göre daha hoştur. Ebû Bekir ve Ömer'in de bir adama günahını örtmesi için emir verdikleri de rivâyet edilmektedir.

BÖLÜM: 13

Ø CARIYELERE DE CEZA UYGULANMASı MUTLAKA GEREKLIDIR

1440- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden birinizin cariyesi zina ederse Allah'ın kitabına göre onu üç seferde de değnek vurarak cezalandırsın dördüncüde ise kıl bir ip karşılığında bile olsa onu satsın."** (Ebû Dâvûd, Hudûd: 32; Buhârî, Muhâribîn: 22)

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup kişinin kendi köle ve cariyesine devlet otoritesi olmaksızın ceza tatbik edebileceği görüşündedirler. Ahmed ve İshâk'ta aynı kanaattedir. Bazı ilim adamları ise devlet otoritesine teslim edilir köle ve cariye sahibi cezayı kendisi uygulamaz derler. Birinci görüş daha sahihtir.

1441- Ebû Abdurrahman es Sülemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali bir hutbe vererek şöyle konuştu: **"Ey insanlar! Erkek ve kadın kölelerinizden evli olan ve evlenmiş olanlara işledikleri suçlardan dolayı cezayı tatbik edin. Rasûlullah (s.a.v.)'in bir cariyesi zina etmişti de onun değneklenmesi bana emretmişti kendisine bu görevi yapmak üzere geldiğimde loğusalığının başlangıcında buldum cezayı uygularsam öldüreceğimden veya öleceğinden korktum ve durumu gelip Rasûlullah (s.a.v.)'e anlattım o da "iyi yapmışsın"** buyurdu. (Buhârî, Muharibîn: 2; Ebû Dâvûd, Hudûd: 33)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Süddî'nin ismi İsmail b. Abdurrahman'dır. Tabiin neslinden olup Enes b. Mâlik'den hadis işitmiştir. Ali b. ebî Tâlib'in oğlu Hüseyin'i de görmüştür.

BÖLÜM: 14

Ø IÇKI IÇEN KIMSEYE HANGI CEZA UYGULANıR?

1442- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet olunduğuna göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), içki içene ceza olarak iki ayakkabısıyla kırk kere vurdu."** Mis'ar diyor ki: Zannedersem bu ceza içki içmesinden dolayı idi. (Ebû Dâvûd, Hudud, 35; Buhârî, Hudud: 5)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Abdurrahman b. Ezher, Ebû Hüreyre, Sâib, İbn Abbâs ve Ukbe b. Hâris'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir. Ebûs Sıddîk el Bâcî'nin ismi Bekir b. Amr'dır. Bekir b. Kays'da denilir.

1443- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e içki içmiş bir adam getirildi. Rasûlullah (s.a.v.), çatallı hurma değneğiyle kırk kadar ona vurdu. Ebû Bekir'de halifeliği döneminde aynen böyle yaptı. Ömer halifeliği döneminde sahabenin âlimleriyle istişarede bulundu. Abdurrahman b. Avf'ın Şer'i cezaların en hafifi seksen değnektir demesi üzerine Ömer'de bu şekilde emretti ve içki içenin cezası seksen değnek oldu. (Buhârî, Hudûd: 5; Müslim, Hudûd: 8)

Tirmizî: Enes hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bir kısmının uygulaması bu hadise göre olup **"İçki içenin cezası seksen değnektir"** derler.

BÖLÜM: 15

Ø IÇKI IÇEN ÜÇ SEFER DEĞNEKLENIR DÖRDÜNCÜDE ÖLDÜRÜLÜR

1444- Muaviye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim içki içerse ona değnekle vurarak cezasını verin yine içmeye devam ederse dördüncüsünde onu öldürün."** (Ebû Dâvûd, Hudûd: 36; İbn Mâce, Hudûd: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Şerid, Şurahbil b. Evs, Cerir, Ebû'r Ramed el Belevî ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir

Tirmizî: Muaviye hadisini aynı şekilde Sevrî, Âsım'dan, Ebû Salih'den, Muaviye'den rivâyet etmiştir. İbn Cüreyc ve Ma'mer'de Süheyl b. ebî Salih'den, babasından, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiler.

Muhammed'den şöyle dediğini işittim: Ebû Salih'in Muaviye yoluyla rivâyet ettiği hadis Ebû Salih'in Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiğinden daha sahihtir.

İçki içene uygulanan bu ceza ilk zamanlarda böyle idi sonradan nesh olundu. Muhammed b. İshâk'ın Muhammed b. Münkedir'den, Câbir b. Abdullah'tan yaptığı rivâyet şöyledir: **"Kim içki içerse ceza olarak değnekleyin yine içmeye devam ederse dördüncüde öldürün."** Câbir diyor ki: Bu sözden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e dördüncü sefer içki içen bir adam getirildi de yine onu değnekle cezalandırdı ve öldürmedi.

Aynı şekilde Zührî, Kabîsa b. Zûeyb vasıtasıyla benzeri bir hadis rivâyet etmekte ve şöyle demektedir. Böylece ölüm cezası kaldırıldı ve buna izin verilmiş oldu. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup geçmişte ve bu günde aralarında ihtilaf olduğunu bilmiyoruz. Bu konuyu destekleyen delillerden biri de değişik yollarla Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edilen şu hadistir: **Allah'tan başka ilah olmadığına benim de Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eden Müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üç şeyden biri ile helal olur: "Cana karşı can, zina işleyen evli kimse ve dinini terk eden kimse."**

BÖLÜM: 16

Ø HıRSıZıN ELI NE KADARLıK MALDA KESILIR?

1445- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), çeyrek dinarda ve daha yukarısında hırsızın elini kesmişti."** (Buhârî, Hudûd: 14; Müslim, Hudûd: 1)

Tirmizî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Bu hadis değişik şekillerde Amre'den ve Âişe'den merfu olarak rivâyet edilmiştir. Bazı kimseler ise yine Amre ve Âişe'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.

1446- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), değeri üç dirhem olan bir kalkandan dolayı el kesmiştir."** (Buhârî, Hudûd: 14; Müslim, Hudûd: 1)

Tirmizî: Bu konuda Sa'd, Abdullah b. Amr, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre ve Eymen'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ebû Bekir es Sıddık beş dirhemde el kesmiştir. Osman ve Ali'ni,n çeyrek dinarda el kestikleri rivâyet edilmektedir. Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd'den rivâyete göre: **"Beş dirhemde el kesilir."** Tabiin dönemi fıkıhçılarından bir kısmının uygulaması bu hadise göre olup Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup: **"Çeyrek dinar ve fazlasından el kesilir"** görüşündedirler. İbn Mes'ûd'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"El kesmek ancak bir dinar veya on dirhem değerindeki hırsızlıktan dolayıdır."** Bu hadis Kâsım b. Abdurrahman'ın, İbn Mes'ûd'tan rivâyet ettiği mürsel bir hadistir. Çünkü Kâsım, İbn Mes'ûd'tan hadis işitmemiştir. bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler aynı kanaattedirler ve şöyle derler: **"On dirhemin altında el kesme yoktur."** Ali'den rivâyet edildiğine göre **"On dirhemden aşağı miktarda el kesilmez"** hadisinin senedi muttasıl değildir.

BÖLÜM: 17

Ø HIRSIZIN KESILEN ELI BOYNUNA TAKILIR

1447- Abdurrahman b. Muhayriz (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Fudale b. Ubeyd'e kesilmiş elin hırsızın boynuna takılması sünnetten midir? diye sordum şöyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v.)'e bir hırsız getirildi suçu sabit olunca eli kesildi sonra verilen emre göre kesilen el boynuna takıldı."** (Nesâî, Kat'us Sarik: 18; Ebû Dâvûd, Hudûd: 22)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Ömer b. Ali el Mukaddemî'nin Haccac b. Ertae'den yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdurrahman b. Muhayriz'in kardeşidir.

BÖLÜM: 18

Ø HAIN, ÇAPULCU VE YANKESICIYE EL KESME CEZASI YOKTUR

1448- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Aldığı bir şeye karşı hainlik eden, çapulculuk yapan ve yankesiciye el kesme cezası yoktur."** (Nesâî, Kat'us Sarık: 13; Ebû Dâvûd: Hudûd: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Muğîre b. Müslim, Abdulazziz el Kasmelî'nin kardeşinden aynı şekilde rivâyet etmiştir. Ali b. el Medînî; Basralı olup Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den, İbn Cüreyc'in hadisinin bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 19

Ø AĞAÇLARIN MEYVELERINDEN VE DIĞER YENECEK SAKIZ GIBI ÜRÜNLERDEN DOLAYI EL KESMEK YOKTUR

1449- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Ne meyvede nede sakız gibi yenecek ürünlerde el kesme cezası yoktur."** (Ebû Dâvûd, Hudûd: 13; Nesâî, Kat'us Sârık: 11)

Tirmizî: Aynı şekilde bazı hadisçiler Yahya b. Said'den, Muhammed b. Yahya b. Habban'dan, amcası Vâsi' b. Habban'dan ve Rafi' b. Hadîç'den, Leys b. Sa'd'ın rivâyeti gibi rivâyet etmişlerdir.

Mâlik b. Enes ve pek çok kimse bu hadisi Yahya b. Saîd'den, Muhammed b. Yahya b. Habban'dan, Rafi' b. Hadîç'den rivâyet etmiş olup **"Vasî' b. Habban'ı"** zikretmemişlerdir.

BÖLÜM: 20

Ø SAVAŞTA MEYDANA GELEN HIRSIZLIK OLAYINDA EL KESME YOKTUR

1450- Büsr b. Ertae (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurdu: **"Savaşta yapılan hırsızlıkta el kesme yoktur."** (Ebû Dâvûd, Hudûd: 19; Nesâî, Kat'us Sârık: 16)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. İbn Lehia'dan başkaları bu hadisi aynı senedle benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir. Büsr b. Ertae yerine Büsr b. ebî Ertae demişlerdir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup Evzâî bunlardandır. Cezaya çarptırılan kimsenin düşman saflarına katılabileceği endişesinden dolayı savaşta el kesilmez görüşündedirler. Komutan harb bölgesinden çıkıp islam diyarına ulaşınca cezayı gerektiren iş yapana ceza uygulanır. Evzâî'de aynı görüştedir.

BÖLÜM: 21

Ø KARISININ CARIYESIYLE CINSEL ILIŞKIDE BULUNAN KIMSENIN CEZASI

1451- Habib b. Sâlim (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Karısının cariyesiyle cinsel ilişkide bulunan bir adamın durumu Numân b. Beşîr'e sunulmuştu da, O'da şöyle dedi: Bu davayı Rasûlullah (s.a.v.)'in verdiği hüküm gibi vererek halledeceğim. Eğer kadın o cariyeyi kocasına helal kılmış ise kendisine yüz değnek vurarak, helal kılmamış ise taşlayarak recmetmek şeklinde cezalandıracağım."** (Ebû Dâvûd, Hudûd: 27; İbn Mâce, Hudûd: 8)

1452- Ali b. Hucr, Hûşeym vasıtasıyla Ebû Bişr'den, Habib b. Sâlim'den, Numân b. Beşîr'den bir benzerini rivâyet etmiştir. Katâde'den rivâye ettiğine göre, şöyle demiştir: Habib b. Sâlim'e de böylece yazılmış idi. Ebû Bişr, Habib b. Sâlim'den hadis işitmemiştir. Bu şekilde aynen Hâlid b. Urfuta'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Seleme b. Muhabbik'ten de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Numân'ın hadisinin senedinde karışıklık vardır. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Katâde bu hadisi Habib b. Sâlim'den işitmemiştir ve bunu sadece Hâlid b. Urfuta'dan rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Karısının cariyesiyle cinsel ilişki kuran adam konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından aralarında Ali ve İbn Ömer'in de bulunduğu pek çok kişi taşlanarak öldürülür, demektedirler. İbn Mes'ûd ise ceza gerekmez sadece Tazir (azarlama) cezası uygulanır. Ahmed ve İshâk, Numân b. Beşîr'in hadisine göre uygulama yapmışlardır.

BÖLÜM: 22

Ø ZINAYA ZORLANAN KADINA ZINA CEZASI UYGULANMAZ

1453- Vâil b. Hucr (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) döneminde bir kadının zorla ırzına geçilmişti. Rasûlullah (s.a.v.), cezayı kadından kaldırdı zorla bu işi yapan kimseye tatbik etti. Râvî diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in kadın için verilmesi gereken bir ücret = mehir'i zikretmemiştir. (İbn Mâce: Hudûd: 30)

Tirmizî: Bu hadis garib olup senedi muttasıl değildir. Başka şekillerde de rivâyet edilmiştir. Muahmmed'den işittim şöyle diyordu: Abdulcebbar b. Vâil b. Hucr babasına yetişememiş bu yüzden de babasından hadis işitmemiştir. Babasının ölümünden birkaç ay sonra doğduğu söylenir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup **"Zorlanan kimseye ceza gerekmez"** görüşündedirler.

1454- Alkame b. Vâil el Kindî (r.a.)'in babasından rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v.) zamanında mescidde cemaatle namaz kılmak için evinden dışarı çıkan bir kadını bir adam yakaladı, üzerine kapanarak ona tecavüz etti kadın bağırınca adam kaçtı o esnada oradan başka bir adam geçiyordu. Kadın dedi ki: Beni şöyle böyle yapan adam budur. Muhâcirlerden bir grup oradan geçiyordu yine kadın o adam bana şöyle şöyle yaptı dedi. Kadının kendisine tecavüz etti sandığı kimseyi yakalayıp kadına getirdiler. Kadın: Evet işte budur dedi. Bunun üzerine adamı Rasûlullah (s.a.v.)'e getirdiler. Taşlanarak öldürülmesini emredince kadına gerçekten tecavüz eden kişi ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasûlü bu cezanın uygulanacağı kimse benim dedi. Peygamber (s.a.v.), kadına sen git Allah seni affetsin dedi. Suçsuz yere yakalanan adama da gönül alıcı sözler söyledi, gerçek suçlu adama ise: **"Onu taşlayarak öldürün"** buyurdu ve şöyle devam etti. Bu adam öyle bir tevbe etti ki Medîne halkı o şekilde tevbe etseydi bütün Medîne halkının günahlarına keffâret olurdu. (Müsned: 25980)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Alkame b. Vâil b. Hucr, babasından hadis işitmiştir. Alkame kardeşi Abdulcebbar b. Vâil'den büyüktür. Abdulcebbar b. Vâil babasından hadis işitmemiştir.

BÖLÜM: 23

Ø HAYVANLARLA CINSEL ILIŞKI KURAN KIMSENIN CEZASI

1455- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kimi bir hayvanla ilişki kurduğunu görürseniz onu da hayvanı da öldürünüz. İbn Abbâs'a: Hayvanın suçu nedir? Diye soruldu O'da cevaben şöyle dedi: Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den bir şey işitmedim fakat Rasûlullah (s.a.v.)'in bu tür bir hayvanın etinden yenmesini ve ondan istifade edilmesini hoş karşılamadığı kanaatindeyim. Bu güne kadar uygulamalar da hep böyle olmuştur."** (Ebû Dâvûd, Hudûd: 29)

Bu hadisi sadece Amr b. ebî Amr'ın, İkrime'den, İbn Abbâs'tan yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz. Sûfyân es Sevrî'nin Âsım'dan, Ebû Ruzeyn'den, İbn Abbâs'tan rivâyetine göre, şöyle demiştir: **"Hayvana cinsel ilişkiyle yaklaşan kimseye ceza lazım gelmez."**

Aynı şekilde Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Sûfyân'dan bize bu hadisi aktarmıştır.

Bu hadis birinci rivâyetten daha sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 24

Ø HOMOSEKSÜELLIK YAPAN KIMSENIN CEZASı NEDIR?

1456- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kimi Lut kavminin işlediği fiili yapar görürseniz her ikisini de öldürün."** (Ebû Dâvûd, Hudûd: 28; İbn Mâce, Hudûd: 12)

Tirmizî: Bu konuda Câbir ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sadece İbn Abbâs'ın bu rivâyetiyle bilinmektedir. Muhammed b. İshâk bu hadisi Amr b. ebî Amr'dan rivâyet ederek şöyle der: **"Lut kavminin yaptığı işi yapan melundur. Burada öldürülmek zikredilmemekte hayvana yaklaşan kimsenin de lanetlendiği kaydedilmektedir."**

Bu hadis Âsım b. Ömer'den, Süheyl b. ebî Salih'den, babasından ve Ebû Hüreyre'den aktarılarak **"Yapanı da yapılanı da öldürünüz"** şeklindedir.

Tirmizî: Bu hadisin senedinde söylenti vardır. Bu hadisi Süheyl b. ebî Salih'den ve Âsım b. Ömer el Ömerî'den başkasının rivâyet ettiğini bilmiyoruz. Âsım b. Ömer'in hafızası yönünden hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir.

Homoseksüellik yapan kimsenin cezası konusunda âlimler değişik görüşler ortaya koymuşlar olup, bir kısmı evli de olsa bekar da olsa taşlanarak öldürülmesi görüşündedirler. Mâlik, Şâfii, İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ve tabiin dönemi fıkıhçılarından Hasan el Basrî, İbrahim Nehaî, Atâ b. ebî Rebah ve diğerleri ise şöyle demektedirler: Homoseksüellik yapanın cezası zina yapanın cezası gibidir. Sevrî ve Küfeliler de aynı görüştedirler.

1457- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Ümmetim üzerinde korktuğum şeylerin en korkuncu Lut kavminin işidir."** (İbn Mâce, Hudûd: 12)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle biliyoruz ki Abdullah b. Muhammed b. Ukayl b. ebî Tâlib, Câbir'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 25

Ø ISLAM DININDEN DÖNEN KIMSEYE UYGULANACAK CEZA

1458- İkrime (r.a.)'den rivâyete göre, Ali (r.a.), İslam'dan dönen bir topluluğu yakarak cezalandırdı. Bu durum İbn Abbâs'a ulaşınca ben olsaydım Rasûlullah (s.a.v.)'in sözü üzerine onları öldürürdüm çünkü Rasûlullah (s.a.v.): **"Kim dinini değiştirirse onu öldürün"** buyurur, Rasûlullah (s.a.v.)'in şu sözü ile **"Allah'ın azabı ile azâblandırmayın"** onları yakmazdım. Bu söz Ali'nin kulağına ulaşınca **"İbn Abbâs doğru söyledi"** dedi. (Ebû Dâvûd, Diyât: 1; İbn Mâce, Hudûd: 2)

Tirmizî: Bu hadis sahih hasendir. İlim adamlarının İslam dininden dönen kimselere uygulamaları bu hadise göredir. İslam dininden dönen kadın konusunda ayrı görüşler vardır. Kimi âlimler öldürülür derler Evzâî, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Kimileri ise öldürülmez hapsedilir derler. Sûfyân es Sevrî başkaları ve Küfeliler bu görüştedirler.

BÖLÜM: 26

Ø MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA SILAH ÇEKEBILIR MI?

1459- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bize karşı silah çeken bizden değildir"** (Buhârî, Fiten: 7; İbn Mâce, Hudûd: 19)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, İbn'üz Zübeyr, Ebû Hüreyre ve Seleme b. Ekvâ'dan hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Musa hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 27

Ø SIHIRBAZ (CINLERLE ILGILENIP BAZı BILGILER VERENLERIN) CEZASı

1460- Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sihirbazın cezası kılıçla öldürülmektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisi merfu olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz İsmail b. Müslim el Mekkî'nin hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiştir. İsmail b. Müslim el Abdî el Basrî'ye gelince Vekî' "O güvenilir kişidir, Hasan'dan hadis rivâyet etmiştir. Sahih olan rivâyet Cündüp'den mevkuf olarak rivâyettir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup Mâlik b. Enes'te bunlardandır. Şâfii der ki: **"Sihirbaz kimse küfre götürecek şekilde bir iş yaparsa öldürülür. Küfre götürmeyen bir iş yaparsa öldürülmez"** görüşündedir.

BÖLÜM: 28

Ø GANIMET MALA HAINLIK EDEN KIMSENIN CEZASı

1461- Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Her kimi ganimet malı aşırmış görürseniz onun o eşyasını yakın."** Salih diyor ki: Sâlim b. Abdullah ile beraber olduğu bir anda Mesleme'nin yanına girmiştim. Mesleme ganimet malına hainlik eden birini buldu ve Sâlim'in bu hadisi aktarması üzerine emretti eşyalarını yaktırdı eşyaları arasında birde Mushaf çıkmıştı, Sâlim demişti ki: Bunu sat bedelini sadaka olarak dağıt. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 85; Darîmi, Siyer: 49)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup Evzâî, Ahmed, İshâk bunlardandır.

Tirmizî: Muhammed'e bu hadis hakkında sordum dedi ki: Bu hadisi sadece Salih b. Muhammed b. Zaide rivâyet ediyor ki bu şahıs Ebû Vakîd el Leysî'dir ve rivâyetleri münker (hoş karşılanmaz) dir. Muhammed devamla diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den ganimet mala hainlik konusunda pek çok hadis rivâyet edilmiş olup bu hadislerde o malın yakılması emredilmemektedir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 29

Ø BIR ERKEĞE "EY KADıNLAŞMıŞ KIŞI" DIYEN KIMSENIN CEZASı

1462- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir adam bir adama ey Yahudî derse ona yirmi değnek vurun yine bir erkeğe ey kadınlaşmış erkek derse ona da yirmi değnek vurun, yine her kim evlenmesi haram olan anne , teyze, hala gibi kimselerle evlenirse onu da öldürün."** (İbn Mâce, Hudûd: 38)

Tirmizî: Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz, İbrahim b. İsmail'in hadis konusunda zayıf olduğu söylenir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şöyle derler: Her kim bilerek evlenmesi haram olan birisiyle evlenirse cezası öldürülmektir.

Ahmed diyor ki: Annesiyle evlenen öldürülür.

İshâk der ki: Her kim evlenmesi haram olan (kardeş, teyze, hala) kimselerle evlenirse öldürülür. Peygamber (s.a.v.)'den değişik şekillerde de bu hadis rivâyet edilmiştir. Berâ b. Âzib ve Kurre b. İyas el Müzenî'den rivâyete göre, bir adam babasının karısıyla evlenmiş Peygamberimiz (s.a.v.)'de onun öldürülmesini emretmiştir.

BÖLÜM: 30

Ø TA'ZIR (AZARLAMA) CEZASı NE KADARDıR?

1463- Ebû Bürde b. Niyâr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın cezalarından herhangi bir ceza dışında on değnekten fazla vurulmaz."** (Yani ta'zir cezalarının en fazlası on değnektir.) (Buhârî, Muharibîn: 28; İbn Mâce, Hudûd: 32)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece bu şekilde bilmekteyiz. İlim adamları ta'zir (azarlama) cezası hakkında değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bu konuda en güzel hadis budur.

Tirmizî: İbn Lehîa bu hadisi Bükeyr'den rivâyet etmekte olup rivâyetinde yanılarak Abdurrahman b. Câbir b. Abdullah'ın babasından demektedir ki bu bir yanılmadır. Sahih olan rivâyet Leys b. Sa'd'ın rivâyetidir ki bu rivâyet Abdurrahman b. Câbir b. Abdullah yoluyla Ebû Bürde b. Niyâr'dan gelen rivâyettir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. Ashaba Dil Uzatan Zındıktır:

Bağdâdî, yukarıda kaydettiğimiz açıklamalardan sonra, bu Zür'atü'r-Razi'nin şu fetvasını kaydeder: "Bir kimsenin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâb (radiyallahû anhüm)'ının kadrini düşürmeye çalıştığını görürsen bil ki o zındıktır. Zira Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) haktır, Kur'ân-ı Kerîm haktır. Bu Kur'an-ı ve şu sünneti bize Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın Ashabı (radıyallahu anhüm) tebliğ etmiştir. Onlara dil uzatanlar, şâhidlerimizi karalamaya çalışıyorlar. Asıl maksadları da Kur'an ve Sünnet'i ibtal etmektir. Cerhedilmek onlara yaraşır, çünkü zındıktırlar..."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/526.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs Almada Prensibi:

Ebu Dâvud, ehl-i hadîs'in başını çekenlerden olması hususiyetiyle, nazarında zayıf hadîs fukahânın kıyasından evlâdır. Bu sebeple bir babta, başka rivâyet yoksa zayıf hadîsi tahrîç etmekten çekinmez. Bu durumda zayıfın terki kıyâsa gitmek mânasına gelir. Ancak, şurası da muhakkak ki, terki hususunda ulemânın ittifak ettiklerinden hadîs olmamıştır. Şu açıklamayı yapar: "Sünen'imde metrûku'l-hadîs olan kimseden hadîs rivâyeti almadım. Kitapta münker bir rivâyet varsa durumunu bildirdim. Bu mevzuda başka rivayet olmadığı için bunu aldım." Ebu Davud'un zayıf hadîsi kıyastan üstün tutma prensibini aydınlatan bir rivâyeti İbnu Hazm, el-Muhalla'da, İmâm'ın oğlu Abdullah'tan kaydeder: "Babama, "bir beldede, sahîh hadîsi, sakîm hadîsten temyiz etmeden rivayette bulunan bir ehl-i hadîsle bir ehl-i reyden başkasını bulamayan bir kimsenin başına bir iş gelse, ehl-i reye mi, yoksa ehl-i hadîse mi müracaat etmeli?" diye sordum. Babam cevaben: "Ehl-i hadîse müracaat etsin, ehl-i reye değil. Çünkü zayıf hadîs reyden daha kavîdir" dedi."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/226-227.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. Ashaba Dil Uzatan Zındıktır:

Bağdâdî, yukarıda kaydettiğimiz açıklamalardan sonra, bu Zür'atü'r-Razi'nin şu fetvasını kaydeder: "Bir kimsenin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâb (radiyallahû anhüm)'ının kadrini düşürmeye çalıştığını görürsen bil ki o zındıktır. Zira Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) haktır, Kur'ân-ı Kerîm haktır. Bu Kur'an-ı ve şu sünneti bize Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın Ashabı (radıyallahu anhüm) tebliğ etmiştir. Onlara dil uzatanlar, şâhidlerimizi karalamaya çalışıyorlar. Asıl maksadları da Kur'an ve Sünnet'i ibtal etmektir. Cerhedilmek onlara yaraşır, çünkü zındıktırlar..."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/526.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl

Cerh: Ravinin, rivayetinin reddedilmesini gereken bir niteliğe sahip olduğunu tesbit etmek yahut kabul edilmesini gerektiren bir niteliğe sahip olmadığını belirterek, rivayetinin reddedilmesini gerektirecek şekilde sözkonusu edilmesidir. Ravi hakkında: O kezzâbtır (çok yalancıdır), fasıktır, zayıftır, sika değildir, muteber değildir ya da hadisi yazılmaz, demek gibi.
Cerh mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
Mutlak: Ravinin herhangi bir kayıt sözkonusu edilmeden cerh edildiğini belirtmek. Bu her halükârda onun rivayetinin reddedilmesini gerektirir.
Mukayyed: Ravinin şeyh (hoca) ya da taife ya da buna benzer muayyen bir şeye nisbetle cerhedildiğinin sözkonusu edilmesi. Bu o muayyen şey, hakkındaki rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir illet olur, başka hususlar için olmaz.
Mesela: İbn Hacer, *et-Takrib*'de Zeyd b. el-Humam hakkında: "Ondan Muslim de rivayet etmiştir" demiştir. O doğru sözlüdür. Fakat es-Sevrî yoluyla gelen hadiste hata eder. Bu durumda onun es-Sevrî'den rivayet ettiği hadisleri zayıf olur, başkaları olmaz. Hulâsa müellifinin İsmail b. Ayyâş hakkındaki: Ahmed, İbn Maîn'in ve Buhârî Şam ehlinden yaptığı rivayetlerde sika olduğunu fakat Hicazlılardan yaptığı rivayette zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda onun Hicazlılardan rivayet ettiği hadisleri zayıf, Şamlılardan rivayetleri zayıf değildir. Yine eğer mesela, Allah'ın sıfatları ile ilgili hadisler de zayıftır, denilecek olursa, diğer hususlara dair hadisler de zayıf olmaz.
Fakat cerhin kayıtlı olarak sözkonusu edilmesinden kasıt, onun bu kayıtlı konuda sika olduğu iddiasını bertaraf etmek ise, başka hususlarda zayıf olmasına da engel değildir.
Cerhin birtakım mertebeleri vardır:
En yüksek mertebe, bu hususta en ileri noktaya ulaşıldığına delâlet eden ifadelerdir. İnsanlar arasında en yalancı kişidir, yalancılık ta bir rükündür ifadeleri gibi.
Bundan sonra mübalağaya delâlet eden ifadeler gelir. O kezzabtır (çok yalancıdır), vaddâ'dır (çok hadis uydurur) ve deccaldir ifadeleri gibi. En hafifleri ise o leyyin (yumuşak, gevşek), hıfzı kötü ya da hakkında ileri geri konuşulmuştur, anlamındaki tabirlerdir.
Bunlar arasında ise bilinen çeşitli mertebeler vardır.
Cerhin kabul edilmesi için beş şart aranır:
1- Cerh yapanın adaletli olması gerekir. Fâsıkın cerhi kabul edilmez.
2- Uyanık birisi tarafından yapılmalıdır. Gafleti bulunanın (yanılan birisinin) cerhi kabul edilmez.
3- Cerhin sebeplerini bilen birisi tarafından yapılmalıdır. Cerh ve tenkid sebeplerini bilmeyenin cerhi kabul edilmez.
4- Cerhin sebebini açıklamalıdır. Müphem ifadelerle cerh kabul edilmez. Mesela: Zayıftır demek ya da hadisi reddolunur demekle yetinilmez. Ayrıca bunun sebebini de açıklaması gerekir. Çünkü cerhedilmesini gerektirmeyen bir sebeple onu cerhetmeye kalkışmış olabilir. Meşhur olan görüş bu cerhin kabul edilmesidir. İbn Hacer de müphem cerhin -âdil olduğu bilinen kimseler dışında- kabul edilmesini tercih etmiştir. Adil olduğu bilinen kimseler hakkında ise sebebi açıklanmadıkça cerhi kabul etmez.
Tercihe değer olan görüş de budur. Özellikle cerh yapan kişi bu alanın imamlarından (önder alimlerinden) birisi ise.
5- Adaleti mütevatir, imameti meşhur kimse hakkında yapılmamalıdır. Nafi, Şu'be, Malik ve Buhârî gibi. Bu ve benzerleri hakkındaki cerh ifadeleri kabul edilmez.

Ta'dîl: Ravinin rivayetinin kabul edilmesini gerektiren bir sıfata sahip olduğunun, rivayetinin de reddedilmesini gerektiren bir niteliğinin bulunmadığının belirtilmesi suretiyle ravinin sözkonusu edilmesidir. O sikadır, o sağlam birisidir, onda bir beis yoktur ya da hadisi reddolunmaz denilmesi gibi.
Mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
1- Mutlak: Ravinin herhangi bir kayıt sözkonusu edilmeden adalet ile anılmasıdır. Bu onun her durumda sika olduğunun belirtilmesi demektir.
2- Mukayyed: Ravinin şeyh, taife ya da buna benzer muayyen bir şeye nisbetle âdil olduğunun belirtilmesidir. O vakit bu, o muayyen şeye nisbetle sika olduğunu -başka hususlarda böyle olmadığını- ifade etmek olur.
O, ez-Zührî'den rivayet ettiği hadisleriyle yahut Hicazlılardan rivayet ettiği hadisleriyle sika birisidir, denilmesi gibi. Onun, kendilerinden rivayet yapması halinde sika olduğu belirtilen hadis rivayetleri dışında sika kabul edilmez. Ancak bundan maksat bu kimselerden yaptığı rivayetinin zayıf olduğu iddiasını bertaraf etmek ise, o takdirde bunların dışındakilerden yaptığı rivayetlerde de sika olmasına engel değildir.
Tadilin mertebeleri vardır: En üstün mertebe, bu hususta en ileri noktada olduğuna delâlet eden ifadelerdir. İnsanların en sikasıdır, sağlam rivayet etmekte en ileri nokta odur, gibi.
Sonra bir ya da iki sıfat ile pekiştirilen sikalıktır. Mesela sikadır, sikadır yahut sikadır, sebt (sağlam)dır ya da buna benzer ifadeler.
En alt mertebesi ise en hafif cerhe yakın olduğunu hissettiren ifadelerdir. Salihtir yahut mukaribdir ya da hadisi rivayet edilir yahut buna benzer ifadeler gibi. Bunun arasında ise bilinen daha başka mertebeler de vardır.
Tadilin kabul edilmesi için dört şart aranır:
1- Tadil yapanın adaletli olması gerekir, fâsık bir kimsenin tadili kabul edilmez.
2- Uyanık olması gerekir. Dış görünüşe aldanan gafil kimsenin tadili kabul edilmez.
3- Adalet sebeplerini bilen bir kimse tarafından yapılmalıdır. Kabul ve red sıfatlarını bilmeyenin tadili kabul edilmez.
4- Rivayetinin reddedilmesini gereken yalancılık, açık fasıklık ya da buna benzer bir husus ile ün salmış bir kimse hakkında yapılmamış olmalıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6. Ashabı Ta'dîlin Mahiyeti:

Ashâbı ta'dîl, onların İslâm'a mallarını canlarını feda ederek yaptıkları hizmetin kadrini bilmek Kur'an ve Sünnet'e getirdikleri açıklamaları benimsemek demektir.
Ashâb-ı Kiram (radıyallahu anhüm)'ı tâdîl, aynı zamanda Kur'an ve sünnetin o husustaki emrine uymak, tam teslimiyet göstermek demektir. Ashab'ın şâm bu iki kaynakta tebcîl edilmiş olması sebebiyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbetin kazandırdığı üstünlüğe başka hiçbir şey muadil ve denk olamaz" denmiştir.
Ashâbı ta'dîl, onların her çeşit kusurdan ma'sum olduklarını iddia etmek mânâsına gelmez. İslâm, masumluğu sâdece peygamberlere tanır. Onun dışındakiler, insan olmak haysiyeti ile elbette bazı kusurlara, hatalara, yanılmalara düşebileceklerdir. Ancak faziletin yüceliği, Cenâb-ı Hakk'ın af garantisi karşısında o kusurlar küçülür ve Ashab'ın kusurunu aramak, onlara kusurları açısından bakmak mü'minlik edebine yakışmaz. Allah ve Resulünün affına mazhar olanları tekrar muhâkeme etmek hangi imana, hangi edebe sığar? Dünyada bile devlet başkanının affına uğrayanı suçlayacak kanun çıkar mı?
Ashab-ı Kiram'ı gruplara ayırıp bir kısmını peygamberlerden bile yüce görme ifratına düşerken diğer bir kısmını tekfir etme derecesinde ağır hakâretlere boğan Şia'nın gittiği yol tamâmen bâtıl ve Kur'ân-ı Kerim'e aykırıdır. Ne garibdir ki Ehl-i Bid'a'nın dil uzattığı Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Aişe gibi büyükler İslâm'a her hususta en çok hizmet edenler ve haklarında tebric âyetleri gelmiş olan kimselerdir.
Binbir dereden su getirerek 1500 yıldır İslâm ulemasının ittifakla gittiği bir yoldan dönüp Ashab'ı tenkîde cürete kalkan şiileşmişlerin yanılgılarını göstermek için, hata olarak değerlendirmemiz mümkün olan bazı davranışlarına rağmen, Ashâb karşısında takınmamız gereken edeb tavrını bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinden bir misalle göstermeye çalışacağız. Misalimiz Hatib İbnu Ebî Belte'a ile alakalı. Kaydedeceğimiz vak'a o kadar mânidardır ki, bunu anladıktan sonra: "Ashab'ta irtidâd dışında görülebilecek en büyük kusur karşısında bile saygı ve edeb, Allah'a olan inancın gereği ve bir parçasıdır" dememek mümkün değildir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öyle anlamış ve anlatmış.
Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde de anlatıldığı üzere vak'a şu: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'nin fethine karar vermiş ve bir kısım hazırlığına da başlamıştır. Düşüncesi Mekkelilere hazırlığına da, niyetinden hiçbir şey sezdirmemek, mukabil bir hazırlığa, tedbire girmelerini önlemek ve böylece onları âni bir baskında gâfil yakalayıp, hiç bir kan dökmeden sulh'e, teslim'e mecbur etmek. Bu stratejinin başarısı, görüldüğü üzere Mekkelilere Medine'den, müslümanlardan bir haber sızmaması esasına dayanıyordu. Muhtemel bir sızıntıyı önlemek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tedbirlerin azamisini almaktadır. Öyle ki, en yakını, en güvendiği kimse olan Hz. Ebu Bekir'e bile niyetini belli etmemiştir. Bir şeyler sezinleyen Hz. Ebu Bekir bu hazırlıkların nereye olabileceğini kızı Hz. Aişe'ye sorduğu vakit, Hz.Aişe (radıyallahu anhâ)'nin beyan ettiği ihtimaller arasında Mekke'nin zikredilmemesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en yakınlarına bile bu meselede nasıl dikkatli ve hesaplı davrandığını, bu işteki gizliliğe ne derece ehemmiyet verdiğini gösterir. Öyle ki Medîne'ye giriş ve çıkışları yasaklayıp kontrol altına aldığı bile rivâyetlerde gelmiştir.
İşte böyle bir durumda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali, Hz. Zübeyr ve Hz. Mikdâd'dan müteşekkil bir heyeti Ravdatu Hâh denen bir mevkiye şu tenbihatı yaparak gönderir: *"Orada bir kadın bulacaksınız, berâberinde bir mektup var. Mektubu kadından alın."*
Hâdisenin gerisini Hz. Ali'den dinliyoruz: "Oraya atlı olarak vardık. Gerçekten de bir kadınla karşılaştık. Kendisine:
- Mektubu çıkar! dedik.
- Bende mektup yok! diye inkâr etti. Bizim:
- Ya mektubu çıkarırsın, ya elbiselerini soyunursun! diye ciddileşmemiz üzerine, saçlarının örgüleri arasından mektubu çıkarıp verdi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip verdik. Mektupta Hâtib İbnu Ebî Belte'a'dan Mekke müşriklerinden bazılarına bir mesaj vardı, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hazırlıklarından onları haberdar ediyordu.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hâtıb'a:
"- Ey Hâtıb bu da ne?" diye sordu. O:
"- Ey Allah'ın Resulü hakkımda acele hükme gitme. Ben Kureyş'e bağlı bir kimseyim[1].
Seninle berâber olan Muhâcirlerin Mekke'de akrabaları var. Orada kalan ailelerini onlar korur. Benim onlarla neseb bağım olmadığı için böyle bir himâyeden mahrûmum. İstedim ki böylece onlarla bir irtibatım olsun da oradaki yakınlarım himâye görsün. Bu davranışım, küfürden veya dînimden irtidâd etmemden, ya da İslâm'ı seçtikten sonra küfre rıza göstermemden dolayı değildir" diye özürünü beyân etti.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hâtıb'ı dinledikten sonra:
"- Doğru söyledi, ona hayırdan başka birşey söylemeyin" diye tasdîk etti. Ancak Hz. Ömer atılarak:
- "Ey Allah'ın Resulü! Bu adam Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere ihânet etti. Müsaâde buyur, boynunu vurayım (şu münafığın)" dedi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Hayır. O, Bedir gazvesine katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah: "Dilediğinizi yapın! Sizi affettim" buyurmuştur"[2] cevabını verdi.
Casusluk vak'alarına, ölüm dâhil, çok daha sert cezâlar takdir etmiş olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in[3] bizzat Hz. Ömer (radıyallahu anh) gibi yüce bir sahâbînin zahiri değerlendirmesiyle ihânet, münâfiklık ve casusluktan başka bir kelimeyle ifâde edilemeyecek olan bir hâdiseye -görüldüğü gibi- yaklaşımı çok farklı olmuştur. Çünkü Bedir gazvesine katılanlar hakkında ayırım yapılmaksızın af bildirilmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışı ile, ümmetine, en ciddî bir kusuru işlemiş bile olsa, -İslâm'a hizmeti geçmiş ve bahususs haklarında âyet gelmiş- herhangi bir sahabî (radıyallahu anh) karşısında takınması gereken tavır hususunda, örnek verme gayesi güttüğü görülmektedir.
Müslim'de gelen, yine Hâtıb'la ilgili ikinci bir rivâyet bu söylediğimizi te'yîd eder. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, Hâtıb (radıyallahu anh)'ın kölelerinden biri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek şöyle şikâyet eder: "`Ey Allah'ın Resulü, Hâtıb mutlaka cehenneme gidecektir."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı şudur:
"- Hata ettin! O cehenneme girmez! Çünkü Bedr ve Hudeybiye gazalarında bulundu!..."
Nitekim yakında ağaç altında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biat edenlerden Allah'ın razı olduğunu bildiren ayet-i kerime'yi kaydettik. Bu Hudeybiye gazvesi'dir. İbnu Hacer'in kaydına göre, -bu gibi delillere dayanan bir çok âlim Ashab'tan hiçbirinin cehenneme gitmeyeceği, hepsinin cennetlik olduğu, -Cenâb-ı Hakk'ın onların kusurlarını affettiği- hükmüne varmışlardır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kısa bir an için bile olsa, görmüş olan (sahabî) hakkında sünnete uygun mü'min tavr'ı tesbitte bir diğer vak'a Hz. Ömer'le ilgili. İbnu Hacer'in senet yönüyle sıhhatini belirterek kaydettiği hâdiseyi Ebu Sâd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatır. Bizi ilgilendiren kısmına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaşmış bulunan şair tabiatlı, bir bedevî, bir ara Hz. Ömer'in huzuruna, Ensâr'ı hicvetme suçuyla getirilir. Hz. Ömer (radıyallahu anh) öfkelenir, fakat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la olan sohbeti sebebiyle herhangi bir ceza uygulamaz.
Ashab arasında bazı siyasi meselelerde ihtilâf çıkmış, aralarında kan dökülmeye sebep olacak kadar bu ihtilâfların büyüdüğü de olmuştur. Ama hiçbir zaman bu ayrılıklar sebebiyle birbirlerini ihânetle, yalanla, dini tahrible suçlamamışlar, aksine, yeri geldiği zaman muhaliflerinin faziletini te'yid etmekten çekinmemişlerdir. Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin Buhârî'de kaydedilen bir sözü şöyle:
"Ben size Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir söz edip nakilde bulunduğum zaman, yalan söylemektense gökten atılmayı tercîh ederim. Fakat benimle sizin aranızda cereyan eden meselelerde konuştuğum zaman, şunu bilin ki harp bir hîledir."
Aralarında cereyan eden şiddetli siyâsî ihtilâflara rağmen Ashab (radıyallahu anhüm ecmâin)'ın birbirlerini diyanet, İslâma bağlılık gibi adalete giren hususlarda itham etmeyip, aksine fazîletlerini mûterif olduğunu göstermek için Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) validemizden bir misal kaydedeceğiz:
Cemel vak'asına müncer olan, Hz. Ali ve Hz. Aişe (radıyallahu anhümâ) arasındaki ihtilâfta Ammâr İbnu Yâsir (radıyallahu anh), Hz. Ali'nin haklı, Hz. Aişe (radıyallahu anhüma)'nin haksız olduğuna inanıyordu. Bu meselede halkı ikna etmek maksadıyla mescidde yaptığı konuşma tam bir insaf örneğidir. Der ki:
"Aişe Basra'ya yürüdü. Allah'a kasem olsun, O, dünyada da âhirette de Peygamberimiz (aleyhisselâtu vesselâm) zevcesidir, bunda şüphemiz yok. Ancak, Allah sizi imtihan ediyor: Kendisine mi (celle celâluhu), yoksa O'na (radıyallahu anhâ) mı itaat edeceksiniz?"
Burada, âhirette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesi olduğunu kasemle te'yîdi, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi asla tekfir etmediğini gösterir. Fakat görüşlerinde yanıldığında Ammâr (radıyallahu anh)'ın hiç tereddüdü yok.
Kendisine yöneltilen bu çeşit şiddetli tenkidler karşısında Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin aksülameli de burada zikre değer. İbnu Hacer'in Taberânî'den naklen kaydettiğine göre, yine aynı Ammâr (radıyallahu anh) Cemel Vak'ası'nın akabinde, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye gelerek: "Sizin bu askerî seferiniz Allah'ın sizinle yaptığı ahde (anlaşmaya) ne kadar aykırı" der ve bu sözleriyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleriyle ilgili olarak gelmiş bulunan *"(Vakar ile) evlerinizde oturun. Evvelki câhiliyet yürüyüşü gibi yürümeyin"* (Ahzâb: 33/33) âyetini kasteder[4].
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin cevâbı şu olur: "Allah'a kasem olsun sen hakkı söyledin." Ammâr (radıyallahu anh) da: "Senin lisanınla hakkımda bu hükmü veren Allah'a hamdolsun" der.

İbnu Hübeyre, bu konuşmayı şöyle değerlendirir: "Bu rivâyetten anlıyoruz ki, Ammâr doğru sözlüdür. Keza husûmet onu, hasmının faziletlerini inkâra da sevketmemiştir. Zira aralarında cereyân eden harbe rağmen Hz. Aişe'nin tam bir fazilete mazhar olduğuna şehâdette bulunmaktadır."
Ashâb (radıyallahu anhüm) arasında cereyân eden hadîseleri İslâm uleması değerlendirirken her iki tarafın da İslâm'a hizmet niyetiyle hareket ettiğini, yapılan ictihadda Hz. Ali'nin isabetli olduğunu, öbürlerinin hakkı bulamadığını, ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ictihadında isabet edenin iki sevab (ictihad ve isâbet sevabı) isabet edemiyenin bir sevab (sâdece ictihad yapma sevabı) alacağına" dâir hadîslerini esas alarak diğer tarafın ittiham edilemeyeceği hükmüne varmıştır. Çünkü Ashab-ı Kiram ictihad yapmakta yetkilidirler ve üstelik bu ihtilaflarda başı çekenler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Şeyheyn (Hz. Ebu Bekr ve Ömer)'in (radıyallahu anhüma) zamanlarında ictihadda bulunmuş, fetvalar vermiş kimselerdi.[5]
Peygamber Efendimize iman ederek O'nu gören ve müslüman olarak ölen kimseler.
Lügat itibariyle ashab, arkadaş manasına gelen "sâhib" kelimesinin çoğuludur. İslâm ıstılâhında "Hz. Peygamber'in arkadaşları" için, daha geniş kapsamıyla Rasulullah'ı gören müminler için kullanılmıştır. Sahabî ve çoğulu olan sahabe terimleri de aynı manayı ifade eder.
Sahabî sayılabilmek için az da olsa Rasulullah ile görüşmek şarttır. Bu sebeple Hz. Peygamber döneminde yaşamış, O'na iman etmiş, hatta O'nunla haberleşip yazışmış, O'na destek sağlamış kişiler ashâbtan sayılmaz. Meselâ o dönemin meşhur Habeşistan Kralı Necâşî Ashame böyledir. İyiyi kötüden ayırdedebilecek temyîz yaşında Peygamber Efendimiz'i gören çocuklar ise ashabtandır. Meselâ Hz. Peygamber'in iki torunu Hasan ile Hüseyin'in durumu böyledir. Hz. Peygamber'e iman eden ilk kişi olarak ilk sahabî, Rasulullah'ın mübarek eşi Hz. Hatice'dir. Son sahabî ise, genellikle kabul edildiğine göre 100/719 senesinde vefat eden Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî el-Kinânî'dir. Bu tarihten sonra yaşayan bir sahabînin varlığı bilinmemekle beraber İslâm âlimleri, Hz. Peygamber'in hayatının sonlarında söylediği: *"Yüz sene sonra bugün yaşayanlardan hiç kimse hayatta kalmayacaktır."*[6] hadîsine dayanarak ashabın bulunabileceği son zaman sınırı olarak 110/729 senesini belirlemişlerdir. İslâm aleminde çok sonraki dönemlerde bile zaman zaman görüldüğü gibi artık bu tarihten sonra sahabî olduğunu iddia edenler çıksa da onlara itibar edilmez. Sahabenin mutlaka Hz. Peygamber (s.a.s.)'i bir an da olsa görmüş veya sohbetinde bulunmuş olması gerekir. Amâlık, sağırlık veya dilsizlik gibi sebeplerle, görme ve sohbetten biri gerçekleşemezse, bu durum sahabî olmaya engel değildir. Nitekim Ashabın ileri gelenlerinden ve Peygamberimiz'in müezzinlerinden olan Abdullah İbn Ümmi Mektûm, âmâ olduğu için Hz. Peygamber'i görememiş fakat, sohbetlerinde bulunmuştur.
Hz. Peygamberi dünya gözüyle görmek şarttır. O'nu (s.a.s.) rüyasında görenler sahabi sayılmaz.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'i kendisine peygamberlik gelmeden önce gören veya O'nunla sohbet eden, fakat peygamberlikten sonra göremeyen kişi de sahabî sayılmaz.
Peygamberlikten sonra Rasulullah (s.a.s.)'i gören kimsenin müslüman olması ve daha sonra dinden çıkmış olmaması gerekir. Binaenaleyh; henüz müslüman değilken Peygamberimizi gören bir kimse daha sonra müslüman olsa ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'i göremese, sahabi sayılmaz. Yine, müslümanken Hz. Peygamber (s.a.s.)'i gören ve sahabî olan bir kişi, daha sonra irtidat edip dinden çıksa, sahabîlikten de çıkar. Ancak, tekrar müslüman olur ve Hz. Peygamber'i görürse yine sahabî olur.
İslâm'ın en güzel ve doğru bir şekilde öğrenilebilmesi için Hz. Peygamberin, dolayısıyla Ashab-ı Kirâm'ın hayatını iyi bilmek gerekir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) ve O'nunla içiçe yaşamış olan Ashab-ı Kirâmın hayatında müslümanlar için çok güzel örnekler vardır. Alimler, Hz. Peygamberin hayatını tafsilatlı bir şekilde tesbit ettikleri gibi, ashabın hayatıyla ilgili bilgileri de tesbite gayret etmişlerdir. İslâm'ın ilk asırlarından itibaren sahabe biyografilerini tesbit için pek çok eser yazılmıştır. Bu kitaplarda sahabe, ya Hz. Peygambere yakınlık ve fazilet derecelerine göre veya isimlerine göre alfabetik bir şekilde ele alınmıştır. Bu tür kaynaklarda toplam olarak ancak, 10.000 kadar sahabenin hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Aslında ashabın sayısı kesin olarak tesbit edilebilmiş değildir. Ancak genellikle Hz. Peygamber vefat ettiği zaman 114.000 sahabînin bulunduğu kabul edilir. Hayatları kitaplara geçen sahabîler; tanınan, bilinen, çeşitli özellikleriyle meşhur olan kimselerdir. Hayatlarıyla ilgili bilgiler sonraki asırlara intikal etmeyen veya Mekke-Medine gibi önemli merkezlerden uzakta yaşıyan sahabîlerin isim ve hayatları bu kaynaklarda yer almamıştır .
Hz. Peygamber'in arkadaşları ve yakın dostları olan Sahabe-i Kirâm, O yüce Peygamber (s.a.s.)'in şahsiyet ve dostluğundan çok istifade etmiş, kendilerine örnek alarak O'nun istediği gibi müslüman olmaya çok gayret göstermişlerdir. İslâm'ın güçlenip yayılması için canlarıyla başlarıyla çalışmışlar, bu yolda, ölüm de dahil olmak üzere hiç bir şeyden çekinmemişler, Allah ve Rasulünü, çoluk-çocuklarından, mallarından, hatta canlarından daha çok sevmişlerdir; Allah yolunda hiç çekinmeden yurtlarından hicret etmiş ve kanlarını akıtarak canlarını vermişlerdir. Böylece Ashab-ı Kirâm'ın, Hz. Peygamber'le beraber olmaktan kazandıkları üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu ve benzeri özelliklerinden dolayı sahabe, Kur'an-ı Kerîm'in müteaddit yerlerinde bizzat Allah'u Teâlâ tarafından, hadîsi şeriflerde de Peygamberimiz tarafından methedilmektedir.
"Böylece sizi (Ashab-ı Kirâm) vasat bir ümmet yapmışızdır; insanlara karşı hakikatin şahitleri olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şahit olsun diye" (el-Bakara: 2/143)
"Siz (sahabe) insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız... " (Âli İmrân: 3/110)
"İslam'da birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'dan razı olmuşlardır. Allah bunlar için, kendileri içinde ebedî kalıcılar olmak üzere, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır." (et-Tevbe: 9/100).
"O ağacın altında müminler sana bey'at ederlerken, andolsun ki Allah onlardan razı olmuştur da kalplerindekini bilerek üzerlerine manevî bir kuvvet (moral) indirmiş ve onları yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır." (el-Feth: 48/28)
"Muhammed Allah'ın Rasulu'dur. O'nunla beraber olanlar (ashab) da kâfirlere karşı çetin ve metin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükû' edici, secde edici olarak görürsün. Onlar Allah'dan daima fazl-u kerem ve rıza isterler. Secde izinden meydana gelen nişanları yüzlerindedir..." (el-Feth, 48/29)
Ehl-i Sünnet nazarında ashabın büyük bir değeri vardır. Bu ve bunlara benzer bir çok Kur'an ayetinde açıkça veya îmâ ile ashabın faziletinden bahsedilmiştir. Peygamber Efendimiz'in pek çok hadîslerinde toplu olarak, ya da fert fert ashabın faziletine yer verilmiştir ki, hemen hemen bütün ilk ve mûteber hadîs kaynaklarında bu hadîsler, "Fedâilü's-Sahabe= Sahabenin Faziletleri': veya benzeri başlıklar altında toplanmıştır. Meselâ bu hadîslerinden birisinde Peygamber Efendimiz: *"Nesillerin en hayırlısı, benim neslimdir."* buyurmuştur.[7]
Bir başka hadîslerinde de şöyle demiştir: *"Ashabım hakkında Allah'tan korkun, ashabım hakkında Allah'tan korkun! Benden sonra onları kendinize hedef haline getirip düşmanlık etmeyin! Kim onları severse bana olan sevgisinden dolayı sever. Kim de onlara kin beslerse bana olan kini dolayısıyla böyle yapar. Kim onlara eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Kim bana eziyet ederse Allah'a eziyet etmiş demektir. Her kim de Allah'a eziyet ederse çok geçmeden Allah onun belâsını verir."*[8]
Peygamber Efendimiz'in Allah'tan alarak tebliğ ve yaşayışında tatbik ettiği veya bizzat kendisinin koyduğu dînî esasların, daha sonraki müslüman nesillere ancak ashaba dayanan sıhhatli nakillerle ulaşabildiği düşünülecek olursa, İslâm açısından ashab-ı kirâmın gerçekten bu övgülere ve kendilerine saygı gösterilmesi konusundaki ikazlara lâyık oldukları açıkça anlaşılır. Bu sebeple ashabtan birinden bahsederken isminin arkasından "Radıyallâhü anh = Allah ondan razı olsun!" demek, bize düşen saygı görevinin gereğidir. İslâm dininin sıhhatli bir şekilde sonrakilere aktarılmasında temel unsur ashab olduğu içindir ki Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Kur'an ve Sünnet'in de övgüsüne nail olan ashab-ı kirâm, tamamıyla adalet ve itimat sahibidirler.
Sahabe-i Kirâm bir pervane gibi Peygamberimiz'in etrafında dolaşır ve O'ndan (s.a.s.) bir şeyler öğrenmeye gayret ederdi. Çeşitli dünya meşgalelerinden dolayı Hz. Peygamber'in yanına gelemeyenler, ertesi günü başkalarına sorarak eksiklerini giderirlerdi. Bazıları İslâm'ı öğrenmek için, boğaz tokluğuna Peygamberimizi (s.a.s.) takip eder bazıları da Efendimiz'in sözlerini yazarak tespit etmeye çalışırdı. Ashab, Hz. Peygamber'i dinlerken sanki başlarında birer kuş var da, hareket etseler uçup gidecekmiş gibi pür dikkat kesilir, ayrıldıktan sonra da duyduklarını daha iyi öğrenebilmek için aralarında müzakere ederlerdi.
İslâm'dan önceki ümmetler, peygamberlerinin hayatı, sözleri ve davranışları ile ilgili bilgileri daha sonraki nesillere sıhhatli bir şekilde ulaştıramamışlardır. Diğer hususlarda olduğu gibi, müslümanların bu hususta da üstünlüğü vardır. Ve bu üstünlük Ashab sayesinde olmuştur. O da, Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili -en ince ayrıntısına kadar- bilgileri, O'nun sözlerini, davranışlarını, takrirlerini, ahlâkî ve cismanî özelliklerini... sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde aktarmadır. Bugün, Hristiyanlar Hz. İsâ'nın, Yahudiler Hz. Mûsâ'nın sözlerini -İncil ve Tevrat dışındakileri- ancak kulaktan dolma, esâtîr (uydurulmuş hikâyeler) halinde, mesnetsiz bilgiler olarak elde edebilmektedirler. Halbuki müslümanlar, Peygamberimiz'in binlerce, onbinlerce hadis ve sünnetine, senedli bir şekilde ve tâ o zamana kadar uzanan yazılı belgeler halinde sahip durumdadırlar. Müslümanlar bunu Ashab'a borçludur. Onlar, Peygamberimiz'den duydukları, yazdıkları hadisleri hiçbir değişikliğe uğratmadan, kendilerinden sonrakilere ulaştırmışlar ve bunu bir ibadet vecdi ile yapmışlardır. Daha sonra gelen nesiller de hadisleri aynı şekilde bir sonrakilere naklederek günümüze kadar sağlam bir şekilde gelmesine hizmet etmişlerdir .
Peygamberimiz'in vefatından ve Hz. Ömer zamanındaki fetihlerden sonra İslâm devletinin muhtelif bölgelerine dağılan bazı sahabîler, oralarda bereketli birer ilim merkezi oluşturmuşlar ve yeni müslüman olanlara İslâm'ı ve Hz. Peygamber'in sünnetini öğretmişlerdir. Böylece, İslâm dininin sağlam bir şekilde Arap yarımadası dışına yayılması da, Ashab'ın yaptığı hayırlı hizmetlerdendir.
Ancak Ashab'ın İslâm'a girişleri ve hizmetleri, İslâm uğruna çektikleri çileler ve gösterdikleri çabalar, hicretler ve gazvelerdeki durumlarının üstünlüğü yanısıra; her şeye rağmen birer insan oldukları da gözönünde bulundurulduğunda, Ashab'ın hepsinin birbiri ile aynı değerde olmayacağı âşikardır. Bu bakımdan, farklı görüşler de bulunmakla beraber derece itibâriyle ashab-ı kirâm genellikle oniki tabakaya ayrılmıştır:
1. Aşere-i mübeşşere (Cennet'le müjdelenen on sahabî ki bunların başında ilk dört halife gelir) ve Hz. Hatice, Hz. Bilâl gibi ilk müslüman olanlar,
2. Hz. Ömer'in müslüman oluşu sırasında müşriklerin Dâru'n-Nedve'de durum müzakeresi yaptıkları zamana kadar müslüman olanlar,
3. I. ve II. Habeşistan hicretine katılan ashab,
4. I. Akabe Bey'atı'nda bulunan sahabîler,
5. II. Akabe Bey'atı'na katılanlar,
6. Peygamber Efendimiz, hicreti sonunda Kubâ'ya geldiği zaman orada Rasulullah'a kavuşup Medine'ye yerleşen muhacirler,
7. Bedr Gazvesi'ne katılan Ashabı Kirâm,
8. Bedr Savaşı ile Hudeybiye Musâlahası arasında hicret edenler,
9. Hudeybiye'de yapılan Bey'atü'r-Rıdvân'a katılanlar,
10. Hudeybiye Musâlahası ile Mekke fethi arasında hicret edenler,

11. Mekke'nin fethedilmesi üzerine müslüman olan Kureyşliler,
12. Hz. Peygamber'i Mekke Fethi sırasında, Vedâ Haccı'nda veya bir başka yerde gören çocuklar.[9]
Diğer taraftan Ashab arasında büyük değeri haiz olanlar, Muhacirun (Mekke Fethi'ne kadar Medine'ye hicret edenler) ve Ensar (Hz. Peygamber'e ve müslümanlara kucak açıp destek olan Medineli müslümanlar) diye adlandırılan iki temel zümre olmuştur .
İslâm âleminde, Ashab'ın faziletine, menkıbelerine ve hayatlarına dair bir çok eser yazılmıştır. Bunlar içerisinde en hacimli ve muhtevalısı, İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852) el-İsâbe fi Temyîzi 's-Sahabe adlı kitabıdır. Bunun dışında şu iki kaynak da büyük önem taşımaktadır:
İbn Abdilberr (ö. 463), el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashab;
İbnu'l-Esîr (ö. 630), Üsdu'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe.[10]

---

[1] Süfyan şu açıklamayı yapar: "Hâtib kendi başına müstakil biri değil onlarla arasında akid bulunan birisi (halîf) idi". (İbrahim Canan)
[2] Âlimler, Allah ve Resülü (aleyhissalâtu vesselâm)'nden gelen tereccî denen "belki"li hitâbın kesinlik ifade ettiğini belirtirler. Ayrıca aynı vak'ayı anlatan Ebû Dâvud, Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Ebu Şeybe'deki Ebû Hüreyre rivayetinde ifade cezm'ledir: "Allah Bedr ehlinin hâline muttâli oldu ve "Haydi istediğinizi yapın, sizleri affettim" buyurdu" denir. (İbrahim Canan)
[3] Hanefiler, câsusluk yapan kişinin mü'min olması halinde idâm edilemiyeceği hususunda icmâ eder. "İmâm, tâzir cezası verir, mevkîi olan biri ise af da edilebilir" derler. (İbrahim Canan)
[4] Hz. Aişe'nin hayatını anlatırken kaydettiğimiz hayıflanmaları bir kere daha görülmelidir. Ölüme yakın ifade ettiği yakınmalar her halde bu sebebe dayanmaktadır. (İbrahim Canan)
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/526-531.
[6] İbn Hacer, el-İsâbe, Mısır 1328, 1/8.
[7] Buhârî, Fedâilü Ashabi'n-Nebi: 1; Müslim, Fedâilü's-Sahabe: 210-215.
[8] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/57.
[9] Hâkim en-Neysâbûrî, Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut 1977 s. 22-24.
[10] Ahmet Önkal, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/158-159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Eserleri:

Ebu Dâvud, Sünen'i ile meşhur olmuşsa da başka te'lifâtı da var:
1- Er-Reddû alâ Ehli'l-Kader. Bunu kendisinden Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ahmed rivâyet etmiştir.
2- Kitâbu'n-Nâsih ve'l-Mensûh. Bunu kendisinden Ebu Bekr Ahmed İbnu Süleymân en-Neccâr rivâyet etmiştir.
3- El-Mesâil. Bunu Ebu Ubeyd Muhammed İbnu Ali el-Âcirî rivâyet etmiştir.
4- Müsnedu Mâlik: Bunu kendisinden İsmâil İbnu Muhammed es-Saffâr rivâyet etmiştir.
5- Es-Sünen, el-Lü'lu'î, İbnu Dâse, İbnu'l-A'rabî, er-Remlî tarafından rivâyet edilen bu eser en meşhur eseridir. Bunu ayrıca tanıtacağız.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6. Ashabı Ta'dîlin Mahiyeti:

Ashâbı ta'dîl, onların İslâm'a mallarını canlarını feda ederek yaptıkları hizmetin kadrini bilmek Kur'an ve Sünnet'e getirdikleri açıklamaları benimsemek demektir.
Ashâb-ı Kiram (radıyallahu anhüm)'ı tâdîl, aynı zamanda Kur'an ve sünnetin o husustaki emrine uymak, tam teslimiyet göstermek demektir. Ashab'ın şâm bu iki kaynakta tebcîl edilmiş olması sebebiyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbetin kazandırdığı üstünlüğe başka hiçbir şey muadil ve denk olamaz" denmiştir.
Ashâbı ta'dîl, onların her çeşit kusurdan ma'sum olduklarını iddia etmek mânâsına gelmez. İslâm, masumluğu sâdece peygamberlere tanır. Onun dışındakiler, insan olmak haysiyeti ile elbette bazı kusurlara, hatalara, yanılmalara düşebileceklerdir. Ancak faziletin yüceliği, Cenâb-ı Hakk'ın af garantisi karşısında o kusurlar küçülür ve Ashab'ın kusurunu aramak, onlara kusurları açısından bakmak mü'minlik edebine yakışmaz. Allah ve Resulünün affına mazhar olanları tekrar muhâkeme etmek hangi imana, hangi edebe sığar? Dünyada bile devlet başkanının affına uğrayanı suçlayacak kanun çıkar mı?
Ashab-ı Kiram'ı gruplara ayırıp bir kısmını peygamberlerden bile yüce görme ifratına düşerken diğer bir kısmını tekfir etme derecesinde ağır hakâretlere boğan Şia'nın gittiği yol tamâmen bâtıl ve Kur'ân-ı Kerim'e aykırıdır. Ne garibdir ki Ehl-i Bid'a'nın dil uzattığı Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Aişe gibi büyükler İslâm'a her hususta en çok hizmet edenler ve haklarında tebric âyetleri gelmiş olan kimselerdir.
Binbir dereden su getirerek 1500 yıldır İslâm ulemasının ittifakla gittiği bir yoldan dönüp Ashab'ı tenkîde cürete kalkan şiileşmişlerin yanılgılarını göstermek için, hata olarak değerlendirmemiz mümkün olan bazı davranışlarına rağmen, Ashâb karşısında takınmamız gereken edeb tavrını bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinden bir misalle göstermeye çalışacağız. Misalimiz Hatib İbnu Ebî Belte'a ile alakalı. Kaydedeceğimiz vak'a o kadar mânidardır ki, bunu anladıktan sonra: "Ashab'ta irtidâd dışında görülebilecek en büyük kusur karşısında bile saygı ve edeb, Allah'a olan inancın gereği ve bir parçasıdır" dememek mümkün değildir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öyle anlamış ve anlatmış.
Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde de anlatıldığı üzere vak'a şu: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'nin fethine karar vermiş ve bir kısım hazırlığına da başlamıştır. Düşüncesi Mekkelilere hazırlığına da, niyetinden hiçbir şey sezdirmemek, mukabil bir hazırlığa, tedbire girmelerini önlemek ve böylece onları âni bir baskında gâfil yakalayıp, hiç bir kan dökmeden sulh'e, teslim'e mecbur etmek. Bu stratejinin başarısı, görüldüğü üzere Mekkelilere Medine'den, müslümanlardan bir haber sızmaması esasına dayanıyordu. Muhtemel bir sızıntıyı önlemek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tedbirlerin azamisini almaktadır. Öyle ki, en yakını, en güvendiği kimse olan Hz. Ebu Bekir'e bile niyetini belli etmemiştir. Bir şeyler sezinleyen Hz. Ebu Bekir bu hazırlıkların nereye olabileceğini kızı Hz. Aişe'ye sorduğu vakit, Hz.Aişe (radıyallahu anhâ)'nin beyan ettiği ihtimaller arasında Mekke'nin zikredilmemesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en yakınlarına bile bu meselede nasıl dikkatli ve hesaplı davrandığını, bu işteki gizliliğe ne derece ehemmiyet verdiğini gösterir. Öyle ki Medîne'ye giriş ve çıkışları yasaklayıp kontrol altına aldığı bile rivâyetlerde gelmiştir.
İşte böyle bir durumda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali, Hz. Zübeyr ve Hz. Mikdâd'dan müteşekkil bir heyeti Ravdatu Hâh denen bir mevkiye şu tenbihatı yaparak gönderir: *"Orada bir kadın bulacaksınız, berâberinde bir mektup var. Mektubu kadından alın."*
Hâdisenin gerisini Hz. Ali'den dinliyoruz: "Oraya atlı olarak vardık. Gerçekten de bir kadınla karşılaştık. Kendisine:
- Mektubu çıkar! dedik.
- Bende mektup yok! diye inkâr etti. Bizim:
- Ya mektubu çıkarırsın, ya elbiselerini soyunursun! diye ciddileşmemiz üzerine, saçlarının örgüleri arasından mektubu çıkarıp verdi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip verdik. Mektupta Hâtib İbnu Ebî Belte'a'dan Mekke müşriklerinden bazılarına bir mesaj vardı, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hazırlıklarından onları haberdar ediyordu.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hâtıb'a:
"- Ey Hâtıb bu da ne?" diye sordu. O:
"- Ey Allah'ın Resulü hakkımda acele hükme gitme. Ben Kureyş'e bağlı bir kimseyim[1].
Seninle berâber olan Muhâcirlerin Mekke'de akrabaları var. Orada kalan ailelerini onlar korur. Benim onlarla neseb bağım olmadığı için böyle bir himâyeden mahrûmum. İstedim ki böylece onlarla bir irtibatım olsun da oradaki yakınlarım himâye görsün. Bu davranışım, küfürden veya dînimden irtidâd etmemden, ya da İslâm'ı seçtikten sonra küfre rıza göstermemden dolayı değildir" diye özürünü beyân etti.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hâtıb'ı dinledikten sonra:
"- Doğru söyledi, ona hayırdan başka birşey söylemeyin" diye tasdîk etti. Ancak Hz. Ömer atılarak:
- "Ey Allah'ın Resulü! Bu adam Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere ihânet etti. Müsaâde buyur, boynunu vurayım (şu münafığın)" dedi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Hayır. O, Bedir gazvesine katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah: "Dilediğinizi yapın! Sizi affettim" buyurmuştur"[2] cevabını verdi.
Casusluk vak'alarına, ölüm dâhil, çok daha sert cezâlar takdir etmiş olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in[3] bizzat Hz. Ömer (radıyallahu anh) gibi yüce bir sahâbînin zahiri değerlendirmesiyle ihânet, münâfiklık ve casusluktan başka bir kelimeyle ifâde edilemeyecek olan bir hâdiseye -görüldüğü gibi- yaklaşımı çok farklı olmuştur. Çünkü Bedir gazvesine katılanlar hakkında ayırım yapılmaksızın af bildirilmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışı ile, ümmetine, en ciddî bir kusuru işlemiş bile olsa, -İslâm'a hizmeti geçmiş ve bahususs haklarında âyet gelmiş- herhangi bir sahabî (radıyallahu anh) karşısında takınması gereken tavır hususunda, örnek verme gayesi güttüğü görülmektedir.
Müslim'de gelen, yine Hâtıb'la ilgili ikinci bir rivâyet bu söylediğimizi te'yîd eder. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, Hâtıb (radıyallahu anh)'ın kölelerinden biri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek şöyle şikâyet eder: "`Ey Allah'ın Resulü, Hâtıb mutlaka cehenneme gidecektir."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı şudur:
"- Hata ettin! O cehenneme girmez! Çünkü Bedr ve Hudeybiye gazalarında bulundu!..."
Nitekim yakında ağaç altında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biat edenlerden Allah'ın razı olduğunu bildiren ayet-i kerime'yi kaydettik. Bu Hudeybiye gazvesi'dir. İbnu Hacer'in kaydına göre, -bu gibi delillere dayanan bir çok âlim Ashab'tan hiçbirinin cehenneme gitmeyeceği, hepsinin cennetlik olduğu, -Cenâb-ı Hakk'ın onların kusurlarını affettiği- hükmüne varmışlardır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kısa bir an için bile olsa, görmüş olan (sahabî) hakkında sünnete uygun mü'min tavr'ı tesbitte bir diğer vak'a Hz. Ömer'le ilgili. İbnu Hacer'in senet yönüyle sıhhatini belirterek kaydettiği hâdiseyi Ebu Sâd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatır. Bizi ilgilendiren kısmına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaşmış bulunan şair tabiatlı, bir bedevî, bir ara Hz. Ömer'in huzuruna, Ensâr'ı hicvetme suçuyla getirilir. Hz. Ömer (radıyallahu anh) öfkelenir, fakat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la olan sohbeti sebebiyle herhangi bir ceza uygulamaz.
Ashab arasında bazı siyasi meselelerde ihtilâf çıkmış, aralarında kan dökülmeye sebep olacak kadar bu ihtilâfların büyüdüğü de olmuştur. Ama hiçbir zaman bu ayrılıklar sebebiyle birbirlerini ihânetle, yalanla, dini tahrible suçlamamışlar, aksine, yeri geldiği zaman muhaliflerinin faziletini te'yid etmekten çekinmemişlerdir. Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin Buhârî'de kaydedilen bir sözü şöyle:
"Ben size Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir söz edip nakilde bulunduğum zaman, yalan söylemektense gökten atılmayı tercîh ederim. Fakat benimle sizin aranızda cereyan eden meselelerde konuştuğum zaman, şunu bilin ki harp bir hîledir."
Aralarında cereyan eden şiddetli siyâsî ihtilâflara rağmen Ashab (radıyallahu anhüm ecmâin)'ın birbirlerini diyanet, İslâma bağlılık gibi adalete giren hususlarda itham etmeyip, aksine fazîletlerini mûterif olduğunu göstermek için Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) validemizden bir misal kaydedeceğiz:
Cemel vak'asına müncer olan, Hz. Ali ve Hz. Aişe (radıyallahu anhümâ) arasındaki ihtilâfta Ammâr İbnu Yâsir (radıyallahu anh), Hz. Ali'nin haklı, Hz. Aişe (radıyallahu anhüma)'nin haksız olduğuna inanıyordu. Bu meselede halkı ikna etmek maksadıyla mescidde yaptığı konuşma tam bir insaf örneğidir. Der ki:
"Aişe Basra'ya yürüdü. Allah'a kasem olsun, O, dünyada da âhirette de Peygamberimiz (aleyhisselâtu vesselâm) zevcesidir, bunda şüphemiz yok. Ancak, Allah sizi imtihan ediyor: Kendisine mi (celle celâluhu), yoksa O'na (radıyallahu anhâ) mı itaat edeceksiniz?"
Burada, âhirette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesi olduğunu kasemle te'yîdi, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi asla tekfir etmediğini gösterir. Fakat görüşlerinde yanıldığında Ammâr (radıyallahu anh)'ın hiç tereddüdü yok.
Kendisine yöneltilen bu çeşit şiddetli tenkidler karşısında Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin aksülameli de burada zikre değer. İbnu Hacer'in Taberânî'den naklen kaydettiğine göre, yine aynı Ammâr (radıyallahu anh) Cemel Vak'ası'nın akabinde, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye gelerek: "Sizin bu askerî seferiniz Allah'ın sizinle yaptığı ahde (anlaşmaya) ne kadar aykırı" der ve bu sözleriyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleriyle ilgili olarak gelmiş bulunan *"(Vakar ile) evlerinizde oturun. Evvelki câhiliyet yürüyüşü gibi yürümeyin"* (Ahzâb: 33/33) âyetini kasteder[4].
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin cevâbı şu olur: "Allah'a kasem olsun sen hakkı söyledin." Ammâr (radıyallahu anh) da: "Senin lisanınla hakkımda bu hükmü veren Allah'a hamdolsun" der.

İbnu Hübeyre, bu konuşmayı şöyle değerlendirir: "Bu rivâyetten anlıyoruz ki, Ammâr doğru sözlüdür. Keza husûmet onu, hasmının faziletlerini inkâra da sevketmemiştir. Zira aralarında cereyân eden harbe rağmen Hz. Aişe'nin tam bir fazilete mazhar olduğuna şehâdette bulunmaktadır."
Ashâb (radıyallahu anhüm) arasında cereyân eden hadîseleri İslâm uleması değerlendirirken her iki tarafın da İslâm'a hizmet niyetiyle hareket ettiğini, yapılan ictihadda Hz. Ali'nin isabetli olduğunu, öbürlerinin hakkı bulamadığını, ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ictihadında isabet edenin iki sevab (ictihad ve isâbet sevabı) isabet edemiyenin bir sevab (sâdece ictihad yapma sevabı) alacağına" dâir hadîslerini esas alarak diğer tarafın ittiham edilemeyeceği hükmüne varmıştır. Çünkü Ashab-ı Kiram ictihad yapmakta yetkilidirler ve üstelik bu ihtilaflarda başı çekenler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Şeyheyn (Hz. Ebu Bekr ve Ömer)'in (radıyallahu anhüma) zamanlarında ictihadda bulunmuş, fetvalar vermiş kimselerdi.[5]
Peygamber Efendimize iman ederek O'nu gören ve müslüman olarak ölen kimseler.
Lügat itibariyle ashab, arkadaş manasına gelen "sâhib" kelimesinin çoğuludur. İslâm ıstılâhında "Hz. Peygamber'in arkadaşları" için, daha geniş kapsamıyla Rasulullah'ı gören müminler için kullanılmıştır. Sahabî ve çoğulu olan sahabe terimleri de aynı manayı ifade eder.
Sahabî sayılabilmek için az da olsa Rasulullah ile görüşmek şarttır. Bu sebeple Hz. Peygamber döneminde yaşamış, O'na iman etmiş, hatta O'nunla haberleşip yazışmış, O'na destek sağlamış kişiler ashâbtan sayılmaz. Meselâ o dönemin meşhur Habeşistan Kralı Necâşî Ashame böyledir. İyiyi kötüden ayırdedebilecek temyîz yaşında Peygamber Efendimiz'i gören çocuklar ise ashabtandır. Meselâ Hz. Peygamber'in iki torunu Hasan ile Hüseyin'in durumu böyledir. Hz. Peygamber'e iman eden ilk kişi olarak ilk sahabî, Rasulullah'ın mübarek eşi Hz. Hatice'dir. Son sahabî ise, genellikle kabul edildiğine göre 100/719 senesinde vefat eden Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî el-Kinânî'dir. Bu tarihten sonra yaşayan bir sahabînin varlığı bilinmemekle beraber İslâm âlimleri, Hz. Peygamber'in hayatının sonlarında söylediği: *"Yüz sene sonra bugün yaşayanlardan hiç kimse hayatta kalmayacaktır."*[6] hadîsine dayanarak ashabın bulunabileceği son zaman sınırı olarak 110/729 senesini belirlemişlerdir. İslâm aleminde çok sonraki dönemlerde bile zaman zaman görüldüğü gibi artık bu tarihten sonra sahabî olduğunu iddia edenler çıksa da onlara itibar edilmez. Sahabenin mutlaka Hz. Peygamber (s.a.s.)'i bir an da olsa görmüş veya sohbetinde bulunmuş olması gerekir. Amâlık, sağırlık veya dilsizlik gibi sebeplerle, görme ve sohbetten biri gerçekleşemezse, bu durum sahabî olmaya engel değildir. Nitekim Ashabın ileri gelenlerinden ve Peygamberimiz'in müezzinlerinden olan Abdullah İbn Ümmi Mektûm, âmâ olduğu için Hz. Peygamber'i görememiş fakat, sohbetlerinde bulunmuştur.
Hz. Peygamberi dünya gözüyle görmek şarttır. O'nu (s.a.s.) rüyasında görenler sahabi sayılmaz.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'i kendisine peygamberlik gelmeden önce gören veya O'nunla sohbet eden, fakat peygamberlikten sonra göremeyen kişi de sahabî sayılmaz.
Peygamberlikten sonra Rasulullah (s.a.s.)'i gören kimsenin müslüman olması ve daha sonra dinden çıkmış olmaması gerekir. Binaenaleyh; henüz müslüman değilken Peygamberimizi gören bir kimse daha sonra müslüman olsa ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'i göremese, sahabi sayılmaz. Yine, müslümanken Hz. Peygamber (s.a.s.)'i gören ve sahabî olan bir kişi, daha sonra irtidat edip dinden çıksa, sahabîlikten de çıkar. Ancak, tekrar müslüman olur ve Hz. Peygamber'i görürse yine sahabî olur.
İslâm'ın en güzel ve doğru bir şekilde öğrenilebilmesi için Hz. Peygamberin, dolayısıyla Ashab-ı Kirâm'ın hayatını iyi bilmek gerekir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) ve O'nunla içiçe yaşamış olan Ashab-ı Kirâmın hayatında müslümanlar için çok güzel örnekler vardır. Alimler, Hz. Peygamberin hayatını tafsilatlı bir şekilde tesbit ettikleri gibi, ashabın hayatıyla ilgili bilgileri de tesbite gayret etmişlerdir. İslâm'ın ilk asırlarından itibaren sahabe biyografilerini tesbit için pek çok eser yazılmıştır. Bu kitaplarda sahabe, ya Hz. Peygambere yakınlık ve fazilet derecelerine göre veya isimlerine göre alfabetik bir şekilde ele alınmıştır. Bu tür kaynaklarda toplam olarak ancak, 10.000 kadar sahabenin hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Aslında ashabın sayısı kesin olarak tesbit edilebilmiş değildir. Ancak genellikle Hz. Peygamber vefat ettiği zaman 114.000 sahabînin bulunduğu kabul edilir. Hayatları kitaplara geçen sahabîler; tanınan, bilinen, çeşitli özellikleriyle meşhur olan kimselerdir. Hayatlarıyla ilgili bilgiler sonraki asırlara intikal etmeyen veya Mekke-Medine gibi önemli merkezlerden uzakta yaşıyan sahabîlerin isim ve hayatları bu kaynaklarda yer almamıştır .
Hz. Peygamber'in arkadaşları ve yakın dostları olan Sahabe-i Kirâm, O yüce Peygamber (s.a.s.)'in şahsiyet ve dostluğundan çok istifade etmiş, kendilerine örnek alarak O'nun istediği gibi müslüman olmaya çok gayret göstermişlerdir. İslâm'ın güçlenip yayılması için canlarıyla başlarıyla çalışmışlar, bu yolda, ölüm de dahil olmak üzere hiç bir şeyden çekinmemişler, Allah ve Rasulünü, çoluk-çocuklarından, mallarından, hatta canlarından daha çok sevmişlerdir; Allah yolunda hiç çekinmeden yurtlarından hicret etmiş ve kanlarını akıtarak canlarını vermişlerdir. Böylece Ashab-ı Kirâm'ın, Hz. Peygamber'le beraber olmaktan kazandıkları üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu ve benzeri özelliklerinden dolayı sahabe, Kur'an-ı Kerîm'in müteaddit yerlerinde bizzat Allah'u Teâlâ tarafından, hadîsi şeriflerde de Peygamberimiz tarafından methedilmektedir.
"Böylece sizi (Ashab-ı Kirâm) vasat bir ümmet yapmışızdır; insanlara karşı hakikatin şahitleri olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şahit olsun diye" (el-Bakara: 2/143)
"Siz (sahabe) insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız... " (Âli İmrân: 3/110)
"İslam'da birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'dan razı olmuşlardır. Allah bunlar için, kendileri içinde ebedî kalıcılar olmak üzere, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır." (et-Tevbe: 9/100).
"O ağacın altında müminler sana bey'at ederlerken, andolsun ki Allah onlardan razı olmuştur da kalplerindekini bilerek üzerlerine manevî bir kuvvet (moral) indirmiş ve onları yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır." (el-Feth: 48/28)
"Muhammed Allah'ın Rasulu'dur. O'nunla beraber olanlar (ashab) da kâfirlere karşı çetin ve metin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükû' edici, secde edici olarak görürsün. Onlar Allah'dan daima fazl-u kerem ve rıza isterler. Secde izinden meydana gelen nişanları yüzlerindedir..." (el-Feth, 48/29)
Ehl-i Sünnet nazarında ashabın büyük bir değeri vardır. Bu ve bunlara benzer bir çok Kur'an ayetinde açıkça veya îmâ ile ashabın faziletinden bahsedilmiştir. Peygamber Efendimiz'in pek çok hadîslerinde toplu olarak, ya da fert fert ashabın faziletine yer verilmiştir ki, hemen hemen bütün ilk ve mûteber hadîs kaynaklarında bu hadîsler, "Fedâilü's-Sahabe= Sahabenin Faziletleri': veya benzeri başlıklar altında toplanmıştır. Meselâ bu hadîslerinden birisinde Peygamber Efendimiz: *"Nesillerin en hayırlısı, benim neslimdir."* buyurmuştur.[7]
Bir başka hadîslerinde de şöyle demiştir: *"Ashabım hakkında Allah'tan korkun, ashabım hakkında Allah'tan korkun! Benden sonra onları kendinize hedef haline getirip düşmanlık etmeyin! Kim onları severse bana olan sevgisinden dolayı sever. Kim de onlara kin beslerse bana olan kini dolayısıyla böyle yapar. Kim onlara eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Kim bana eziyet ederse Allah'a eziyet etmiş demektir. Her kim de Allah'a eziyet ederse çok geçmeden Allah onun belâsını verir."*[8]
Peygamber Efendimiz'in Allah'tan alarak tebliğ ve yaşayışında tatbik ettiği veya bizzat kendisinin koyduğu dînî esasların, daha sonraki müslüman nesillere ancak ashaba dayanan sıhhatli nakillerle ulaşabildiği düşünülecek olursa, İslâm açısından ashab-ı kirâmın gerçekten bu övgülere ve kendilerine saygı gösterilmesi konusundaki ikazlara lâyık oldukları açıkça anlaşılır. Bu sebeple ashabtan birinden bahsederken isminin arkasından "Radıyallâhü anh = Allah ondan razı olsun!" demek, bize düşen saygı görevinin gereğidir. İslâm dininin sıhhatli bir şekilde sonrakilere aktarılmasında temel unsur ashab olduğu içindir ki Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Kur'an ve Sünnet'in de övgüsüne nail olan ashab-ı kirâm, tamamıyla adalet ve itimat sahibidirler.
Sahabe-i Kirâm bir pervane gibi Peygamberimiz'in etrafında dolaşır ve O'ndan (s.a.s.) bir şeyler öğrenmeye gayret ederdi. Çeşitli dünya meşgalelerinden dolayı Hz. Peygamber'in yanına gelemeyenler, ertesi günü başkalarına sorarak eksiklerini giderirlerdi. Bazıları İslâm'ı öğrenmek için, boğaz tokluğuna Peygamberimizi (s.a.s.) takip eder bazıları da Efendimiz'in sözlerini yazarak tespit etmeye çalışırdı. Ashab, Hz. Peygamber'i dinlerken sanki başlarında birer kuş var da, hareket etseler uçup gidecekmiş gibi pür dikkat kesilir, ayrıldıktan sonra da duyduklarını daha iyi öğrenebilmek için aralarında müzakere ederlerdi.
İslâm'dan önceki ümmetler, peygamberlerinin hayatı, sözleri ve davranışları ile ilgili bilgileri daha sonraki nesillere sıhhatli bir şekilde ulaştıramamışlardır. Diğer hususlarda olduğu gibi, müslümanların bu hususta da üstünlüğü vardır. Ve bu üstünlük Ashab sayesinde olmuştur. O da, Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili -en ince ayrıntısına kadar- bilgileri, O'nun sözlerini, davranışlarını, takrirlerini, ahlâkî ve cismanî özelliklerini... sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde aktarmadır. Bugün, Hristiyanlar Hz. İsâ'nın, Yahudiler Hz. Mûsâ'nın sözlerini -İncil ve Tevrat dışındakileri- ancak kulaktan dolma, esâtîr (uydurulmuş hikâyeler) halinde, mesnetsiz bilgiler olarak elde edebilmektedirler. Halbuki müslümanlar, Peygamberimiz'in binlerce, onbinlerce hadis ve sünnetine, senedli bir şekilde ve tâ o zamana kadar uzanan yazılı belgeler halinde sahip durumdadırlar. Müslümanlar bunu Ashab'a borçludur. Onlar, Peygamberimiz'den duydukları, yazdıkları hadisleri hiçbir değişikliğe uğratmadan, kendilerinden sonrakilere ulaştırmışlar ve bunu bir ibadet vecdi ile yapmışlardır. Daha sonra gelen nesiller de hadisleri aynı şekilde bir sonrakilere naklederek günümüze kadar sağlam bir şekilde gelmesine hizmet etmişlerdir .
Peygamberimiz'in vefatından ve Hz. Ömer zamanındaki fetihlerden sonra İslâm devletinin muhtelif bölgelerine dağılan bazı sahabîler, oralarda bereketli birer ilim merkezi oluşturmuşlar ve yeni müslüman olanlara İslâm'ı ve Hz. Peygamber'in sünnetini öğretmişlerdir. Böylece, İslâm dininin sağlam bir şekilde Arap yarımadası dışına yayılması da, Ashab'ın yaptığı hayırlı hizmetlerdendir.
Ancak Ashab'ın İslâm'a girişleri ve hizmetleri, İslâm uğruna çektikleri çileler ve gösterdikleri çabalar, hicretler ve gazvelerdeki durumlarının üstünlüğü yanısıra; her şeye rağmen birer insan oldukları da gözönünde bulundurulduğunda, Ashab'ın hepsinin birbiri ile aynı değerde olmayacağı âşikardır. Bu bakımdan, farklı görüşler de bulunmakla beraber derece itibâriyle ashab-ı kirâm genellikle oniki tabakaya ayrılmıştır:
1. Aşere-i mübeşşere (Cennet'le müjdelenen on sahabî ki bunların başında ilk dört halife gelir) ve Hz. Hatice, Hz. Bilâl gibi ilk müslüman olanlar,
2. Hz. Ömer'in müslüman oluşu sırasında müşriklerin Dâru'n-Nedve'de durum müzakeresi yaptıkları zamana kadar müslüman olanlar,
3. I. ve II. Habeşistan hicretine katılan ashab,
4. I. Akabe Bey'atı'nda bulunan sahabîler,
5. II. Akabe Bey'atı'na katılanlar,
6. Peygamber Efendimiz, hicreti sonunda Kubâ'ya geldiği zaman orada Rasulullah'a kavuşup Medine'ye yerleşen muhacirler,
7. Bedr Gazvesi'ne katılan Ashabı Kirâm,
8. Bedr Savaşı ile Hudeybiye Musâlahası arasında hicret edenler,
9. Hudeybiye'de yapılan Bey'atü'r-Rıdvân'a katılanlar,
10. Hudeybiye Musâlahası ile Mekke fethi arasında hicret edenler,

11. Mekke'nin fethedilmesi üzerine müslüman olan Kureyşliler,
12. Hz. Peygamber'i Mekke Fethi sırasında, Vedâ Haccı'nda veya bir başka yerde gören çocuklar.[9]
Diğer taraftan Ashab arasında büyük değeri haiz olanlar, Muhacirun (Mekke Fethi'ne kadar Medine'ye hicret edenler) ve Ensar (Hz. Peygamber'e ve müslümanlara kucak açıp destek olan Medineli müslümanlar) diye adlandırılan iki temel zümre olmuştur .
İslâm âleminde, Ashab'ın faziletine, menkıbelerine ve hayatlarına dair bir çok eser yazılmıştır. Bunlar içerisinde en hacimli ve muhtevalısı, İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852) el-İsâbe fi Temyîzi 's-Sahabe adlı kitabıdır. Bunun dışında şu iki kaynak da büyük önem taşımaktadır:
İbn Abdilberr (ö. 463), el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashab;
İbnu'l-Esîr (ö. 630), Üsdu'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe.[10]

---

[1] Süfyan şu açıklamayı yapar: "Hâtib kendi başına müstakil biri değil onlarla arasında akid bulunan birisi (halîf) idi". (İbrahim Canan)
[2] Âlimler, Allah ve Resülü (aleyhissalâtu vesselâm)'nden gelen tereccî denen "belki"li hitâbın kesinlik ifade ettiğini belirtirler. Ayrıca aynı vak'ayı anlatan Ebû Dâvud, Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Ebu Şeybe'deki Ebû Hüreyre rivayetinde ifade cezm'ledir: "Allah Bedr ehlinin hâline muttâli oldu ve "Haydi istediğinizi yapın, sizleri affettim" buyurdu" denir. (İbrahim Canan)
[3] Hanefiler, câsusluk yapan kişinin mü'min olması halinde idâm edilemiyeceği hususunda icmâ eder. "İmâm, tâzir cezası verir, mevkîi olan biri ise af da edilebilir" derler. (İbrahim Canan)
[4] Hz. Aişe'nin hayatını anlatırken kaydettiğimiz hayıflanmaları bir kere daha görülmelidir. Ölüme yakın ifade ettiği yakınmalar her halde bu sebebe dayanmaktadır. (İbrahim Canan)
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/526-531.
[6] İbn Hacer, el-İsâbe, Mısır 1328, 1/8.
[7] Buhârî, Fedâilü Ashabi'n-Nebi: 1; Müslim, Fedâilü's-Sahabe: 210-215.
[8] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/57.
[9] Hâkim en-Neysâbûrî, Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut 1977 s. 22-24.
[10] Ahmet Önkal, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/158-159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20- HAD (CEZÂ)LAR KİTABI
1- Üç (Suç) Dışındaki (Huylardan Dolayı) Hiç Bir Müslümanın Kanuni Akıtmak) Helâl Olmaz, Babı
2- (İslâm) Dininden Çıkan Kimse (Nîn Hükmünün Beyânı) Babı
3- Had (Cezâ)Ların Dosdoğru Yerine Getirilmesi (Nin Önemine Ait Hadîsler) Bâbî
4- Kendisine Had (Ceza) Vâcib Olmayanların Babı
5- Müslümanın Aybını) Örtmek Ve Had (Cezâ)ları Şüphelerle (Yâni Suç Delillerinin Kıfâyetsizlıgiyle) Defetmek Babı
6- Had (Cezâ)Larün Uygulanmaması Yolun) Da Aracı Olmak Babı
7- Zina Haddi (Yani Cezası) Nın Beyânı Babı
8- Kendi Karısının (Mülkiyetindeki) Câriyesiyle Cinsel İlişkide Bulunan Erkek Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Karısının İzniyle Onun Câriyesiyle Cinsel İlişkide Bulunan Adam Hakkında Uygulanacak Ceza Konusundaki İlmî Görüşler
9- (Zina Edeni) Recmetme Babı
10- (Zina Eden) Yahûdî Erkek Ve Kadını Recmetme Babı
11- Sübût Bulmamakla Beraber Zinakârlığı Şüyu Bulan Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
12- Lût Kavmini (Lîvâta) İşini İşleyen (İn Hükmünü Beyân Eden Hadîsler) Babı
13- Mahremi (Yânî Kendisiyle Evlenmesi Haram Kılınan Yakın Akrabası) Olan Bir Kadınla Zina
Eden Ve Bir Hayvanla Cinsel İlişkide Bulunan Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
Hayvanla Cinsel İlişkide Bulunan Kimsenin Cezası, Hayvanın Öldürülmesi Ve Eti Yenen Cinsten Olduğu Takdirde Etinin Yenilip Yenilmemesi Hakkında
Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri
14- Cariyelere (Zina Suçundan Dolayı) Had Cezalarının Tatbiki Babı
15- Kâzif (Îffetlî Bir Müslümana Zinâ İsnad Etme) Haddi (Cezası) Beyânı Babı
Kimlerin Kimler Hakkındaki Kazif Sözleri Kazif Cezasını Gerektirir
Hangi Suç İsnadı Kazif Cezasını Gerektirir
Hadîslerin Mânâsı İle İlgili İzahı Verelim
16- Sarhoşun Haddi (Cezası) Babı
17- Defalarca Şarab İçen Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
18- Kendisine Had Cezası Vâcib Olan Yaşlı Ve Hasta Kimse (Ye Âit Hükümler) Babı
19- Biz (Mü'minler)e Silâh Çeken (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
20- (Müslümanlarla) Savaşan Ve Yer Yüzünde Bozgunculuk Çıkarmaya Çalışanlar (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
Resulu Ekrem (Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâmî Canilere Neden Bu Ağır Cezayı Verdi
Develerin İdrarını İçme Emrine Gelince
21- Malını Koruma) Uğrunda Öldürülen Kimse Şehiddir, Babı
22- Hırsızın Haddi (Cezası) Babı
Çalınan Mal Ne Değerde Olursa Hırsızın Eli Kesilir
Bu Babın İlk Hadîsinin Manâsıyla İlgili Bir Kaç Söz
23- Hırsızın Elini (Kestikten Sonra) Boynuna Takmak Babı
24- Suçunu İtiraf Eden Hırsız (İn Hükmünü Beyân Eden Hadîs) Babı
25- Hırsızlık Eden Köle(Nin Hükmünün Beyânı) Babı
Ganimet Malından Bir Şey Çalmanın Hükmü
26- Hâin (Emânet Edilen Mala Hiyânet Eden), Müntehib (Malı Gasbeden) Ve Muhtelis (El
Çabukluguyla Ve His Ettirmeden Malı Aşıran) Kimseler (İn Ellerinin Kesilip Kesilmiyeceğîne
Dâîr Gelen Hadîsler) Babı
27- Ağacı Üzerindeki Meyve Ve Hurma Göbeği (Nîn Çalınması Hâli)Nde Hırsızın Eli Kesilmez, Babı
Ağacı Üzerinde İken Meyveyi Çalma Suçu El Kestirmeyi Gerektirebilir Mi?
28- (Bir Malı) Muhafaza Edildiği Yerden Çalan Kimse (Nin Hükmünün Beyânı) Babı
29- Hırsıza Telkinde Bulunmak Babı
30- (Suç İşlemeye) Zorlanan (Kimse Hakkında Gelen Hadîs) Babı
31- Had Cezaları Mescidlerde İnfaz Etmenin Yasaklığı Babı
32- Tazîr (Tedîb) Babı
33- Had (Cezası İşlenen Suça)Kefarettir,Babı
34- Adam Karısının Yanında (Yabancı) Bir Erkek Bulur, Babı
35- Babasının Ölümünden Sonra Karısıyla Evlenen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
36- Babasından Başkasına Neseb İddia Eden (Yâni Babam Budur, Diyen) Kişi Ve Kendisini
Âzadlayanlabdan Başkasının Âzadlısı Olduğunu Söyleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
37- Bir Adamı Kabilesinden Nefiy Eden (Yâni Onlardan Değildir Diyen) Kimse (Hakkında Gelen Hadis) Babı
38- Muhannesler (= Kadınlaşan Erkekler) Babı

20- HAD (CEZÂ)LAR KİTABI

Hudûd : Had'ın çoğuludur. Had kelimesi sözlükte engel, engel olma işi, sınır gibi anlamlara gelir. Suç işleyene tatbik edilmesi Şer-i Şerifte emrolunan cezalara had denilir. Çünkü bu cezalar suç işlemeyi engeller. Burada kasdedilen mânâ cezalardır. Zina haddi, hırsızlık haddi, iffetli kadına zina isnadında bulunup da ispatlayama-yana verilen kâzif haddi, içki içme haddi bunun birer örneğidir, ilerdeki bâblarda geldikçe bu nevi hadlar hakkında genel bilgi verilecektir. [1]

1- Üç (Suç) Dışındaki (Huylardan Dolayı) Hiç Bir Müslümanın Kanuni Akıtmak) Helâl Olmaz, Babı

2533) Ebû Ümâme (Es'ad) bin Sehl bin Huneyf (Radıyallâkü ank)'-den ; Şöyle demiştir :
(Halîfe) Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) (fitneciler yüzünden evine kapandığı günlerde) bir ara onlara yukardan baktı ve onların (kendisini) öldürmekten sö^etmekte olduklarını işitti. Sonra (bize) şöyle söyledi:
Onlar şüphesiz beni ölümle tehdîd ediyorlar. Niçin beni öldürüyorlar? Halbuki ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den:
«(Şu) üç (suç)dan başka (suçlar)dan dolayı hiçbir müslümanm kam (m akıtmak) helâl olmaz: Sahih bir nikâh ile cinsel ilişkide bulunmuş olduğu halde zina edip recmedilen adam, haksız olarak bir inşam katleden adam ve müslüman olduktan sonra dinden çıkan adam (öldürülürler.)» buyururken işittim. Allah'a yemin ederim ki, ben ne câhîîiyet devrinde ne de İslâmiyet döneminde zina ettim. Müslüman hiç bir kimseyi de öldürmedim ve müslüman olduğum andan bu ana kadar dinden çıkmadım."

2534) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü ««///den rivayet edildiğine snre Resülullah (Sallallahü Aie/hi ve Srltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet eden hiç bir müslüman kişinin kanı (m akıtmak) helâl olmaz. Ancak (şu) üç kişiden birisinin kam helâl olur i Maktulün hayatına karşılık (öldürülecek! katil, zina eden seyyib (yâni sahih bir nikâh ile cinsel ilişkide bulunmuş kişi) ve İslâm cemaatından ayrılıp dinini terkeden kimse.»"[2]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z i , Nesâî, Şafiî, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadîs, üç suçtan birisini işleyenin öldürülmesinin helâl olduğunu ifâde eder. Bunlar bekâr değil iken zina eden, bile bile bir kimseyi öldüren ve müslüman iken İslâmiyet'ten çıkan kişilerin işledikleri zina, katil ve mürtedliktir.
Birinci hadîste geçen "Muhsan" kelimesi ve ikinci hadîste geçen "Seyyib" kelimesi ile ayni mânâ kasdedümiştir. Muhsan kelimesinin asıl mânâsı korunan, muhafaza altına alınan demektir. Sahih bir nikâh ile evlenip cinsel ilişkide bulunan kişi kötü yola düşmekten korunduğu için erkek ise "Muhsan", kadın ise "Muhsana" denilir. Seyyib kelimesi de dul manasınadır. Fakat burada muhsan mânâsına kullanılmıştır. Şu halde sahîh bir nikâhla evlenip karı koca hayatı bir defa olsun yaşadıktan sonra ayrılanlar da Muhsan sayılır. Yâni bu durum da evli iken boşanma, veya ölüm gibi nedenlerle dul kalan erkek veya kadın dul iken zina ederse Muhsan sayılır.
Nevevi, tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhinde: Bu hadis muhsan zâni'nin öldürülmesinin gerekliliğini ispatlar. Bunun öldürülmesi ise taşa tutmak suretiyle recmedilmesi-dir. Bu hüküm hakkında icmâ vardır. Hadîs öldürülene karşılık olarak katilin öldürülmesini hükme bağlar. Bundan maksad kısas hükmünün tatbikidir. Zimmi'yi, yâni ehli kitab olup vatandaşlık hakkı verilen bir gayrı müslimi öldüren müslüman olup cizye vermek suretiyle İslâm memleketinde ikâmetine izin verilen gayr-i müslim'i öldüren müslüman hakkında ve köleyi öldüren hür kimse hakkında kısas hükmünün uygulanacağını söyleyen Ebû Hanîfe' nin arkadaşları bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Fakat Mâlik, Şafiî, Ahmed ve el-Leys dâhil âlimlerin cumhuruna göre zimmîyi öldüren müslüman hakkında kısas tatbik edilmez. Keza köleyi öldüren hür kimse de kısas edilmez, der.
Her iki hadîs mürted olan kimsenin öldürülmesinin gerekliliğine delâlet eder. Bununla ilgili hüküm bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır. Nevevi bu hususta da şöyle der:
"Hadîsin: «İslâm cemâatinden ayrılıp dinini terkeden kimse» ifâdesi İslâmiyet'ten çıkan her mürted kişiyi kaplar. Bu hüküm umumîdir. Kişi herhangi bir şekilde İslâmiyet'ten çıkar ve tövbe edip İslâmiyet'e dönüş yapmazsa öldürülmesi vâcibtir. Âlimler: İslâm dev-
letine isyan etmek, dinde yeri olmayan bir şeyi dine sokmak veya başka şekilde İslâm camiasından çıkan kişi de bu hükme tâbidir. Hâriciler de böyledir, demişler. Bu hadîslerin zahirine göre anılan üç zümre insandan başka hiç kimsenin öldürülmesi caiz değildir. Halbuki suikast'de bulunup saldıran kimseyi nefis müdâfaası mâhiyetinde öldürmek caizdir. Bu ve buna benzer meseleler bu genel hükmün dışında tutulur. Öyle ise bu hadîslerdeki hüküm umumi değildir. Bununla beraber şöyle de söylenebilir. Öldürülmesi caiz olmayan bir müslürnana saldırıp onu katletmek isteyen kişi tslâm camiasından çıkan gruba dâhildir. Ya da şöyle denilebilir. Bu hadislerden maksad, taammüden, yâni bile bile öldürülmesi caiz olanlar bu üç zümredir. Bunların dışında kalan kimseler taammüden öldürülemezler. Fakat suikast'de bulunup saldıran kişiyi öldürmek nefis müdâfaası mâhiyetinde olduğu için taammüden öldürmek mâhiyetine girmez."
Osman bin Af f ân tRadıyallâhü anh) güzide sahâbi-lerdendir. E b û Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Ra-dıyallâhü anh) 'den sonra Ümmet-i Muhammediye1 nin en faziletli simasıdır. Üçüncü halîfe'dir. O'nun faziletine dâir hadîsler 109-113 nolu olarak geçti. Orada onun hâl tercemesi kısaca anlatıldı.
Tuhfe yazarı burdaki hadîsin şerhinde : Mısırlı' lar halîfe Osman (Radıyallâhü anh)'ı muhasara altına aldılar. Bunun sebebi de halifenin Abdullah bin Sa'd bin Ebi Serh'i Mısır valiliğine ataması idi. M ı s ı r I ı' lar bu atamaya karşı oldukları için böyle davrandılar. Atamaya karşı çıkarak Osman (Radıyallâhü anh)'] evinde muhasara altına aldılar. Bu olay meşhurdur, der.
Halife Osman (Radıyallâhü anh) hicretin 35. yılı Z i 1 h i c -c e ayının yedi veya sekizinci Cuma günü M e d i n e - i Münevvere' deki evinde şehid edildi. O'nun vefat târihi ve günü hakkında başka rivayetler de vardır. O'nun haksız yere öldürülmesi ve şehid -edilmesi bir ilâhi takdirdir. Zâten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadisi onun şehid edileceğine işaret ediyor. Allah onun mertebelerini yüceltsin ve bizi onun şefâatına nail eylesin. Şehîd edilmesi, nedenleri ve bu elim olay hakkında geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum. Ancak şöyle söyliyeyim : Bu elim olay İslâm âleminde bugüne kadar kapanmayan derin bir yara açmıştır. Bunu ve benzeri olayları deşmek hiç kimseye fayda sağlamaz. İslâm düşmanları hâriç.
îlk hadisin râvisi Ebû Ümâme Es'ad bin Sehl bin Huzeyf el-Ensârî (Radryallâhü anh) sahâbilerden sayılır. Ebü Ümâme künyesi ile tanınır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görmek şerefine nail olmakla beraber O'ndan hadîs rivayet etmemiştir,[3]

2- (İslâm) Dininden Çıkan Kimse (Nîn Hükmünün Beyânı) Babı

2535) (Abdullah) bin Abbâs (Radryallâhü anhümâ)\\an rivayet edildiğine jîÖre; Resûlullah (Sallal/n/tii Aleyhi vr Sel t cm) şöyle buyurdu, demiştir; «Her kim (hak olan) dinini değiştirirse, onu hemen öldürünüz.-"

2536) Behzbin Hakînvin dedesi (Muâviye bin Hayda) (Raâtyallâkü anhümyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Müslüman olduktan sonra (Allah'a) ortak koşan bir müşrik kâfirlerden ayrılıp müslümanlar (camiasın) a katılmadıkça Allah onun hiç bir amelini kabul etmez.»"[4]

İzahı

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buharı, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde «el-Fetih'ten naklen şu bilgiyi verir;
islâmiyet'ten çıkan mürted erkek öldürüldüğü gibi mür-ted kadın da katledilir, diyen âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Fakat Hanefi âlimler bu hadisi mürted erkeklere tahsis ederek, kadınları öldürmeyi yasaklayan hadîsi delil göstermişlerdir. Mürted kadın da öldürülür diyen cumhur, kadınların öldürülmesini yasaklayan hadisi savaşa katılmayan ve henüz müslü-manlığı kabul etmemiş olan kadınlara tahsis etmiştir. Cumhurun diğer bir delili de şu mealdeki hadîstir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) Muâz bin Cebel'i Yemen'e gönderirken kendisine :
«Hangi erkek İslâmiyet'ten irtidad ederse (çıkarsa) sen onu (İslâm'a) davet et. Eğer dönüş yaparsa (Mesele yok). Şayet dönüş yapmazsa onun boynunu vur (kılıçla kes). Hangi kadın İslâmiyet'ten çıkarsa onu (İslâm'a) çağır. Eğer dönerse (mesele yok.) Aksi halde boynuna vur (kılıçla kes)», buyurdu. Bu hadisin senedi hasendir. Âlimler arasında ihtilâf konusu olan meseleye âit bir nass'dır. Ona dönüş yapılmalıdır."
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde mürted olan kişinin İslâmiyet'e davet edilmesi ve bu çağrıya icabet etmeyip küfürde İsrar ettiği anlaşıldıktan sonra öldürülmesi hükmünün infazı konusunda bir açıklama olmamakla beraber diğer bâzı hadîsler buna delâU.i ettiği için cumî.ur İstitâbe'y* yâni mürted kişiyi tevbeye davet etmeyi gerekli görmüştür.
İbn-i Battal: Mürted kişinin tevbe etmeye ve İslâmiyet'e dönüş yapmaya çağırılıp çağırılmıyacağı konusunda ihtilâf vardır. Cumhura göre önce istitâbe edilir. Eğer dönüş yaparsa salıverilir. Aksi halde katledilir. El-Hasan, Tâvûs ve Zâ-h i r i y y e mezhebi mensuplarına göre mürted kişiye böyle bir çağrı yapılmaksızın derhal öldürülmesi vâcibtir. İbnü'I-Kas-s a r, cumhurun görüşünü teyid eder mâhiyette sükuti icmâ bulunduğunu söyler, ve bu icmâ'ın oluşması durumunu anlatır. Şu halde hadisin «Hemen onu öldürün» emrinden maksad mürted kişinin İslâm'a dönüş yapmaması hâlidir. Mürted kişinin bir defa veya üç defa İslâm'a davet edileceği ve davet süresinin tâyini hususunda da ihtilâf vardır. Bu sürenin bir celse, bir gün, üç gün ve bir ay olduğu yolunda değişik görüşler vardır, der.
Hadisteki "Din"den maksad İslâm dinidir. Yâni İslâm dininden çıkan kimse mürted sayılır ve öldürülmesi gerekir. Fakat bâtıl bir
dini bırakıp müslüman olan kimse dinini değiştirdiği için katledilmez. Bâtıldan hakka dönüş yaptığı için taltif edilir.
Bâtıl bir dini bırakıp yine bâtıl başka bir dine giren, meselâ Hıristiyanlıktan yahûdîliğe geçen ve bunun aksine hareket eden kimse Hanefîler'e göre katledilmez. Çünkü İslâm dışı dinlerin tümü tek din durumundadır. Nitekim «Küfür tek bir millet yâni dindir» mealinde hadis vardır. Fakat bâzı Şafiî âlimler hadîsin umumîliğini dikkate alarak bâtıl bir dinden yine bâtıl bir dine geçen kimse de katledilir, demişlerdir.
İkinci hadîsin başkaca kimler tarafından rivayet edildiğini tesbit edelim. Bu hadîse göre mürted olan bir kimse tekrar müslümanlığa dönmedikçe yaptığı amellerin hiç birisi Allah katında makbul değildir.
Hanefî âlimlere göre mürted olan bir kimsenin mürted olmadan önce işlemiş olduğu ibâdetlerin ve sâlih amellerin hepsinin sevabı gitmiş olur. Mürted kimse tekrar İslâmiyet'e dönüş yapınca vaktine erdiği namazı edâ eder ve daha önce hac ibâdetini işlemiş olsa bile yine ona hac farz

olur. Evvelce yaptığı hac ibâdeti geçersizdir.
Ş â f i i 1 e r' e göre de mürted, İslâm'a dönüş yapınca yeniden hac ibâdetini ifa etmesi farzdır. Mürted olmadan önce yaptığı hac geçerli değildir.[5]

3- Had (Cezâ)Ların Dosdoğru Yerine Getirilmesi (Nin Önemine Ait Hadîsler) Bâbî

2537) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah'ın (koyduğu) had (cezâ)Iarmdan birisini dosdoğru infaz etmek Allah Azze ve Celle'nin beldelerinde kırk gece (süreyle) yağan) yağmurdan daha hayırlıdır.»'*
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Said bin Si nân'i İbn-i Muin ve başkası zayıf saymışlardır. Dârekutnİ de : O hadîs uydurur, elemişi ir

2538) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü <7«//)'den rivayet edildiğine göre; ResûUiUah (Sallallakü Aleyhi ve. Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yer yüzünde uygulanan (ilâhî) bir had (ceza), yerdekiler için kendilerine kırk gün yağmur verilmesinden daha hayırlıdır.»"

2539) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâkü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullab (SailaUahü Aleyhi ve Scfle.m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Kur'an'dan bir âyet'i inkâr ederse şüphesiz onun boynunu vurmak (öldürmek) helâl olur. Kim de: Allah'tan başka (hak) üâh yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Şüphesiz Muhammed (Sallalla-
hü Aleyhi ve Sellem) de Allah'ın kulu ve Resulüdür, derse artık kimse ona dokunamaz. Meğer ki bir (suç işlemekle) bir had (cezây)a uğrar da cezası infaz edile.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir sened'dir. Çünkü bunda Hafs bin Ömer eî-Arabî el-Karh bulunur. İbn-i Muin, Ebü Hatim, Nesâî, İbn-i Adî ve Dârekutnî onu zayıf saymışlar. İbn-i E"bi Hatim ise onu sıka saymıştır.

2540) Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyaîlâhü anh)}den rivayet edildiğine göre; Resûlullab (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
*(Ey müslümanlar) Siz Allah'ın had (cezâ)larım (Akrabalıkta veya güçlülükte ve güçsüzlükte size) yakın olan ve uzak olan herkes hakkında dosdoğru infaz ediniz. Sakın hiç bir kınayanın kınaması sizi Allah (m hükmünü uygulamak) konusunda tutmasın (yâni ala-koymasın.)-"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi İbn-i Hibbân'm şartı üzerine sahihtir. Çünkü o bunun bütün râvîlerini sikalar arasında anmıştır. [6]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Taberâni de rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ahmed ve Nesâî de rivayet etmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ile Ubâde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türünden olup başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim.
Bu bâbtaki hadislerin hepsi Allah'ın emretmiş olduğu cezaların aynen tatbik edilmesinin önemini beyân etmektedir. İlk iki hadîs ilâhî cezaların tatbikinin kırk günlük yağmurdan hayırlı olduğunu bildirmektedir. Sindi bu hususta şöyle der:
"Bunun hikmeti hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü ilâhi cezaların uygulanması, insanları günahlardan ve suç işlemekten aîakor ve yağmur için gök kapılarının açılmasına vesile olur. İlâhî cezaların uygulanmaması veya bunda gevşeklik göstermek ise insanların günahlara ve suçlara dalmasına sebebiyet verir. Bu ise kıtlık, kuraklık ve halkın helak olmasına yol açar.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Kur'an-ı Ke-rim'in tek bir âyetini inkâr edenin öldürülmesinin helâl olduğunu ifâde eder. Çünkü Kur'an-ı Kerîm'in tek bir âyetini inkâr eden kimse mürted olur. Yâni İslâmiyet'ten çıkmış olur. Mürted ile ilgili hüküm ise bundan önceki bâbta beyân edildi. Şu noktayı da belirteyim : Kur'an'm bir âyetini inkâr etmek sâdece bunun âyeti olduğunu inkâr etmekten ibaret değildir. Bunun âyet olduğunu, yâni Allah tarafından indirildiğini inkâr eden kimse dinden çıktığı gibi herhangi bir âyetin hükmünü tasvib etmeyen, meselâ falan âyetin hükmü 20. asrın uygarlığı ile bağdaşmaz veya şu âyetin hükmü uygulanmamalıdır, bunu uygulamayı uygun görmüyorum, diyen bir kimse de mürted olur ve İslâmiyet'ten çıkmış olur.
Bu hadîs kelime-i Şehâdet getirip anlamını kalben tasdik eden bir kimsenin öldürülmesinin haram olduğunu ifâde eder. Ancak böylece müslümanlığı kabul eden bir kimse haddi gerektiren bir suç işlerse o takdirde cezası uygulanır.
Son hadîsteki "Karîb = yakın" ve "Baîd = uzak" kelimeleri iki mânâya yorumlanmıştır. Bundaki yakınlık ve uzaklık akrabalık açısından olabildiği gibi kuvvet ve nüfuz bakımından da olabilir. T ı y -b î böyle demiştir. Yâni suç işleyen kişi sizin yakın akrabanız olsun uzak akrabanız olsun onu ilâhî hükme uygun olarak cezalandırmakta bir ayırım yapmayın. Keza o kuvvetli ve nüfuzlu bir kişi olsun zayıf ve nüfuzsuz kimse olsun fark etmez. Herkese ayni şekilde ilâhî cezayı uygulayın. Ve Allah'ın hükümlerini uygularken başkasının sizi ayıplaması, kınaması, yermesi gibi karşı hareketler de sizi engellemesin. İlâhî cezayı tereddüdsüz ve önemle tatbik ediniz. [7]

4- Kendisine Had (Ceza) Vâcib Olmayanların Babı

2541) Atiyye el-Kurazî (Radtyallâhü (7w//,)'den; Şöyle demiştir:
Kurayza (savaşı) günü (müslümanlarca esir edilen) bizler Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedildik. (Durumumuz kontrol edildi.) Sonra avret yerinde tüy biten erkek (esirler) öldürüldü ve avret yerinde tüy bitmeyen oğlan (esirler) salıverildiler (yâni öldürülmediler). Ben de avret yerinde tüy bitmeyenlerin içinde idim. Bu nedenle salıverildim."

2542) Atiyye el-Kurazî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Ey müslümanlar!) Bilmiş olun ki işte ben aranızdayım."

2543) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydasi; Şöyîe mistir:
Uhud (savaşı) günü ben on dört yaşında iken Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz edildim (Yâni durumum O'nun tarafından gözden geçirildi). O, bana icazet vermedi. (Yâni yaşça ergin değilim, diye savaşa katılmama izin vermedi.) Hendek [savaşı) günü de ben on beş yaşında iken O'na arz edildim. Bu defa bana icazet verdi. (Yâni savaşa katılmama izin verdi.)
Nâfi demiştir ki: Ben bir kere hilâfeti zamanında Ömer bin Ab-düaziz'e bu hadîsi anlattım. Ömer bin Abdilaziz dedi ki: Bu on beş yaş küçük ile büyük arasında bir sınırdır (çocukluğun nihayeti ve erginliğin başlangıcıdır, dedi ve bütün illerdeki valilerine bir genelge göndererek on beş yaşma varan askerlere maaş bağlamalarını emretti,)"[8]

İzahı

Atiyye el-Kurazi (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r -m izi, Ebû Dâvûd ve Dârimî de rivayet etmiştir. Onun ikinci hadisine Tirmizi ve Ebû Dâvûd'un sü-nenlerinde rastlayamadım. Bu hadîse göre savaş esirlerinde erginlik çağmın tesbit ölçüsü avret yeri tüylerinin bitmesidir. Beni K u -r a y z a savaşından sonra yakalanan erkeklerden erginlik çağma varanlar ile bu çağa varmamış olanlar böylece tesbit edildi. Erginlik çağma varanlar savaştıkları için öldürüldüler. Bu çağa henüz varmamış olanlar ise öldürülmediler. Hadîsin râvlsi Atiyye-el-Ku-r a z i (Radıyallâhü anh) da tutsaklar içinde idi. Kendisi erginlik çağına varmadığı için öldürülmedi. Benî Kurayza savaşında yalnız savaşan yahûdîlerin katledildiğini ve savaşmayan küçük yaştakilere dokunulmadığmın beyânı için olsa gerek ki bu râ-vî ikinci hadîsinde müslümanlara hitaben : «İşte ben aranızdayım,» der. Yâni ben bu savaştaki esirlerden idim. Erginlik çağma varmadığım için salıverildim ve hâlen yaşamaktayım. Kanımca onun sözünün mânâsı budur.
Müslüman çocuklarının erginlik çağının alâmetleri bundan sonra izahı yapılacak İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ile ilgili bilgi verilirken

anlatılacaktır. Şunu belirtmekle yetineyim; Müslüman çocuklarının erginlik belirtisi olarak yaş durumu, ihtilâm ve aybaşı âdeti gibi ölçüler varken kâfir çocuklarının erginlik belirtisi olarak avret yeri tüylerinin bitimi esas alınmıştır. Bunun sebebine gelince H a t t â b î şöyle der :
Avret yerinde tüylerin bitmesini rnüslüman çocuklarının erginlik çağma varması için delîl saymayıp kâfir çocuklarının erginlik
çağına varması için delil ve alâmet sayan âlimlerin bu ayırımı yapmaları şu nedene dayanıyor, kanısındayım :
Kâfirlerin çocuklarının yaşça ergin olmalarını tesbit etmek güçtür. Bunların yaşlarının tesbiti hususunda kâfirlerin sözlerine itibar edilemez. Çünkü onların verdikleri bilgilere ve haberlere itibar edilmez ve bunlar öldürülmekten kurtulmak için kendilerini küçük gösterme gayretinden geri durmazlar. Fakat müslüman çocuklarının yaş durumunu tesbit etmek mümkündür. Çünkü m üs 1 umanların verdikleri bilgilere ve haberlere itibar edilir. Bunların çocuklarının yaşlan yakınla.nnca bilinir. Doğum târihleri malum olabilir. Bu nedenle kâfir çocukları için etek kıllarının bitmesine itibar etme yoluna gidilmiştir.
Turbüşti de: Kâfir çocukları için avret yeri tüylerinin bitmesi erginlik çağma varmalarının alâmeti sayılmıştır. Çünkü bu ölçüye baş vurma zarureti vardır. Kâfirler, erginlik çağına varmış olmalarının kendileri için tehlikeli olduğunu bildikleri zaman ihtilâm olmakla veya yaşça erginlik çağma vardıklarını gayet tabii gizlerler ve doğru söylemezler, demiştir.
Şimdi İbn-i Ömer ERadıyallâhü anh)'in hadisinin izahına geçelim :
Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Beyhaki, İbn-i Hibban ve İbn-i Huzey-m e de rivayet etmişlerdir. Hadîs metninin bâzı kelimelerinde değişiklik var ise de mânâyı ve hükmü etkilemez. Bütün rivayetlere göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) Uhud savaşı vuku bulduğunda on dört yaşında idi. Savaşa katılmak için gözden geçirilmiş ve savaşa katılmasına izin verilmemiştir. Ertesi yıl vuku bulan Hendek savaşı için gene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından gözden geçirilmiş ve savaşa katılmasına izin verilmiştir. Bu esnada on beş yaşında idi. Şu halde on beş yaş, erginlik çağının belirtisi sayılır, S u y u t i' nin naklen beyânına göre Beyhaki: Hükümdar Hendek savaşından bu yana on beş yaşma bağlanmıştır. Daha önce ise mümeyyizlik çağma varmak hükümlerin tatbiki için yeterli görülürdü, demiştir. Mümeyyizlik çağı çocuğun kendi kendine yemek yiyebilmesi, su içebilmesi, ayak yoluna gidip gelebilmesi çağıdır. Bu da yaklaşık olarak 7-8 yaşlarıdır, denilebilir.
Hadisin râvlsi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bu hadîsi halîfe Ömer bin Abdilazîz'e anlatınca halife: On
beş yaşın küçüklük ve büyüklük sınırıdır, demiştir. Şu halde on beş yaşma varan çocuk, büyük sayılır ve henüz bu yaşa varmamış çocuk küçük sayılır.
Fethü'l-Vedûd yazan; Çocuk ihtilâm olmak gibi belirtilerle erginlik çağma varmamış ise fıkıhçıiann ekserisine göre on beş yaşına varması erginlik alâmetidir, der.
H a 11 â b i de : Çocuklar hakkında had cezalarının uygulanabilmesi için gereken erginlik çağının sınırı konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Ş â f i i' ye göre oğlan çocuğu ihtilâm olur veya on beş yaşına varınca, ergin erkekler gibidir. Had cezaları onlara tatbik edilir. Kız çocuğu ise aybaşı âdeti görünce veya on beş yaşma varınca ergin kadınlar hükmündedir ve hakkında had cezaları uygulanır. Avret yerinde tüy bitme işi ise erginlik çağına varma belirtisi sayılmaz. Bu belirti ancak kâfirler hakkında uygulanır, demiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Şerhü's-Sünne'de: tlim ehlinin ekserisine göre hüküm şöyledir Oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca erginlik çağma varmış olur. Şafiî ve Ahmed de böyle demişlerdir. Bunlar dokuz yaşını doldurup on beş yaşına varmadan önce ihtilâm olurlarsa gene erginlik çağma varmış sayılırlar. Keza kız çocuğu dokuz yaşından sonra aybaşı âdeti görünce bulûğ çağma varmış olur. Dokuz yaşma varmadıkça ihtilâm olmak veya kızın hayız kanı görmesi söz konusu değildir, der.
EI-Hidâye'de de: Erkek çocuğun erginlik çağma varması ihtilâm veya cinsel ilişkide bulunduğu zaman menisinin gelmesi veya kadını gebe bırakması ile gerçekleşir. Bunlar yok ise on sekiz yaşını doldurmakla bulûğ çağma varmış olur. Kız çocuğun erginliği ise aybaşı âdeti, ihtilâm olması veya gebe kalması ile oluşur. Bunlar olmazsa on yedi yaşı doldurması ile ergin sayılır. Yukardaki hüküm E b û H a n i f e ' ye göredir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre ise oğlan ve kız çocuğu on beş yaşım doldurunca erginlik çağma varmış olurlar. Bu görüş Ebû Hanife' den de rivayet edilmiştir. Şafiî' nin kavli de böyledir, denilmektedir.
Hanefi ve Şafii mezheblerine göre oğlan ve kız çocuğun erginlik çağına varmaları alâmetleri yukarda anlatıldı. Hulâsa bu iki mezhebe göre kız ve oğlan çocuklar on beş yaşını doldurunca erginlik çağına varmış olurlar. Ayrıca dokuz yaşından sonra meninin gelmesi de erginlik çağı sayılır. İhtilâm da böyledir. Kızların aybaşı âdeti de Ml«f alâmetidir. DâğeF iki mezhebe gelince:
Mâliki mezhebine göre ayrıca avret yerinde ufak tüy değil de kılların çıkması ve sesin kalınlaşması gibi alâmetler de vardır.
H a n b e 1 i mezhebine göre ise meninin gelmesi, traşı gerektirecek kalınlıkta etek tüylerinin bitmesi, on beş yaşı doldurmak kız ve oğlan çocuk için erginlik alâmetleridir. Bunlardan birisi yeterlidir. Kızlar için ayrıca aybaşı âdetini görmek veya gebe olmak da bulûğ çağı alâmeti sayılır,
Hadîsler isimleri geçen savaşlara gelince U h u d savaşı hicretin 3. yılı U h u d dağı eteğinde vuku buldu. Hendek ve Beni Kurayza savaşları ise Medîne-i Münevvere' de ve civarında hicretin 5. yılı vuku buldu. Benî Kurayza yahûdileri müslümanlarîa yaptıkları andlaşmaya aykırı olarak Hendek savaşında Mekke ' li müşriklere yardımda bulundukları için bu savaşın hemen akabinde Benî Kurayza yahûdîleri ile savaş emri Allah'tan geldi ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu savaşa gitti. Savaş müslümanların zaferi ile sonuçlandıktan sonra bunlar hakkında uygulanacak hüküm için tutsaklar Ensâr-i kirâm'dan Sa'd bin Muâz (Ra-dıyallâhü anh)'in karar vermesini istediler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu isteği kabul buyurarak Hendek savaşında aldığı yaradan dolayı hasta yatan S a ' d ' a haber vererek hüküm etmesini istedi. Sa'd (Radıyallâhü anh) da bunların savaşan erkeklerini öldürmeye ve kadınlar ile çoluk çocukları câriye ve köle olarak müslümanların yararına tahsisine karar verdi. Bunlar dörtyüz kişi idi. Sa'd böyle karar verince Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-saîâtü ve's-selâm), S a ' d ' a hitaben :
= «Sen Allah'sın bunlar hakkındaki hükmüne isabet ettin, ona uygun hüküm verdin,» buyurdu,
Tirmizî, Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in Benî Kuray-z a yahûdîleri hakkında verdiği hükümle ilgili C â b i r (Radıyaî-lâhü anh)'in merfû hadîsini Seyr kitabının 28. babında rivayet etmiş ve hadîsin hasen - sahih olduğunu beyân etmiştir. O hadîsi N e s â î ve îbn-iHibbân da rivayet etmişlerdir.
İşte Atiyye el-Kurazî bu savaşta esir edilenlerden idi ve etek tüyleri bitmeyen küçük yaştakiler içinde salıverilenler-den, yâni öldürülmeyenlerden idi. Kendisi bu durumu anlatır. Bu zât müslüman olup sahâbîlik şerefine erişen mutlu insanlardandır. Hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvîsi M ü c â h i d ve başkalarıdır. Sünen sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. [9]

5- Müslümanın Aybını) Örtmek Ve Had (Cezâ)ları Şüphelerle (Yâni Suç Delillerinin Kıfâyetsizlıgiyle) Defetmek Babı

2544) Ebû Hüreyre (Radıyallahü an/ı)'c\en rivâyeı edildiğine ı^iire ; Resûlullah (SaUaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kim bir müslüman (kardeşinin aybın)ı örterse Allah da onutn aybmı) dünyada ve âhirette Örter.»"

2545) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü atıh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUaUahü Aleyhi ve. Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Had (cezây)ı defedebildiğiniz sürece (yâni suç sabit olmadıkça) defediniz.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbrahim bin el-FadJ el-Mahzûmî bulunur. Bu râvîyi Ahmed, îbn-i Muin, Buhâri ve bankaları zayıf saymışlardır.

2546) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü an humâ) 'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Srllem) şöyle buyurmuştur:
«Kim müslüman kardeşinin avreti (aybı)m örterse Allah da kıyamet günün onun aybım örter. Kim müslüman kardeşinin avreti (aybı)m açığa vurursa Allah da onu aybmdan dolayı evinin içinde bile rezil etmekle kusurunu meydana çıkarır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Osman bin Safvân el-Cümehi bulunur. Ebû Hatim bunun hadîslerinin münker ve zayıf olduğunu söylemiştir. Dârekutni de : Bu râvi kuvvetli değildir, demiştir. İbn-i Hibbân ise bunu sıka râvîler arasında anmıştır. Senedin kalan râviieri sıka <gj-venilir) râvîlerdir. [10]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs iki şekilde yorumlanır: Birincisi müslümanla-rı giydirmenin fazileti anlamıdır. Yâni kim bir müslümamn vücûdunu örter ve onu giydirirse Allah da kendisini kıyamette giydirir. Yâni kendisinin günahlarını bağışlar ve cezalandırmaz. (Hatırıma şöyle bir şey de geliyor: Allah da kendisini cennet libası ile giydirir. Fakat böyle yorumlayanı tesbit edemedim.)
İkinci yorum şekli ise şöyledir: Kim bir müslümamn gizli bir kusurunu görür de bunu halka anlatmazsa ve böylece aybını örterse, Allah da onun aybmı kıyamet günü örter. Yâni günahım bağışlar.
E 1 - H â fi z , el-Fetih'te bu son yorumu beyân ettikten sonra : Bu hadîs, suçu ve kusuru gören müslümanı kötülükle mücâdele etmekten alıkoymaz. Kişi kusur işleyen adamı bundan menetmeye ve münkeri engellemeye memurdur. Kusurlu görülen şahıs uyanlara ve nasihatlara kulak asmaz ve suça devam ederse, durumu gören şahıs gerektiğinde onun aleyhinde şâhidlik etmek durumundadır. Bu konuda da emirler vardır. Nasıl ki kişi işlediği kusuru gizleme-lidir, bunu başkasına anlatmamalıdır. Ama gider de hâkim huzurunda kendi suçunu ikrar ederse, b.öyle davranması kabul edilir. îş-lenen bir günahın gören tarafından gizlenmesi ve açığa çıkarılmaması kanımca şu durumda olur: Olup biten ve tekerrür etmiyecek bir kusur işlenmiş ise bunu dile getirip suçluyu teşhir etmek uygun
değildir. Suçlara karşı çıkıp buna engel olmaya çalışmak ise suç işlenirken durumu'görenlere aittir. Yâni bir kimse bir suçun işlenmekte olduğunu görünce buna engel olmaya çalışacak ve önlemek isteyecektir. Şayet müdâhalesi etkisiz kalırsa durumu hâkime intikal ettirir ve şâhidlik eder. Suçu gören kişinin durumu hâkime şikâyet etmesi yasak olan gıybetten sayılmaz ve buna bir müslümanın aybını açığa çıkarmak, onu teşhir etmek, denmez). Bilâkis müsîüma-na düşen kutsal bir görevdir ve vâcib olan bir nasihat hizmetidir. Hadîs, gıybet etmenin yasaklığına da işarettir. Çünkü bir müslümanın şahsına münhasır gizli bir kusurunu açıklamak, ayıplan örtmeye ters düşer, demektedir Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anhî'ın ikinci hadîsine gelince, bu hadis suç sabit olmadıkça had cezasının uygulanmamasını emreder. Yâni sanık hakkında iddia edilen suç sübut bulmaz ve suçlu olmaması ihtimâli var ise, hâkim şüphede kaldığı takdirde had cezasını uygulamamalıdır.
T i r m i z î de bu hadisin bir benzerini Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâ) 'den merfu olarak rivayet etmektedir. O hadis şöyledir:
«Gücünüz > ettikçe müslüm&nlardan hadları Ue'Ahırı) defediniz. Eğer çıkar yolu varsa (Yâni suçu sabit olmazsa) sanığı sahveri-niz. Çünkü hâkim'in affetmekte hatâ etmesi cezalandırmakta hatâ etmesinden iyidir.»
E 1 - K a r i' bu hadisteki hitabın devlet yetkililerine âit olduğu görüşünü destekler. Yâni hâkim kendisine intikal eden ve had cezasını gerektiren dâvada sanığa suçunu itiraf ettirme yoluna gitmemelidir. Hattâ varsa sanığın mazeretlerini dikkate almalıdır ve suçu sabit olmadıkça cezasının tatbikine acele etmemelidir. Fakat suç sabit olduktan sonra cezanın tatbiki hususunda tereddüd veya müsamaha gösteremez. Cezayı aynen ve zamanında uygulamak zorundadır. Bu husus bundan iki bâb önce geçen hadîslerde belirtilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
îbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anhJ'ın hadîside Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh)'ın ilk hadîsine benzer. O hadîsle ilgili izah bunun için de söz konusudur. Ancak bu hadîsin son kısmı ikinci yorumu teyid eder. Yâni, müslümam örtmekten maksad,
onun gizli hallerini ve şahsına âit kusurları halka anlatmakla onu teşhir etmemelidir. Ama kendisi uyarılır, kötülüğüne engel olunmaya çalışılır ve buna rağmen kusurlarını devam ettiriyor ise bunu ilgililere şikâyet etmek meşrudur. Bunda bir günah yoktur ve gıybet durumu da söz konusu değildir. Aleni suç işleyenle mücâdele etmek kutsal görevdir. Halkı dolandıran, hırsızlık eden ve buna benzer fâ-sıklığı açıkça yapan şer insanlara karşı müslümanlan ikaz etmek, onları korumak ve haberdar etmek de giymet sayılmaz. Bilâkis görev sayıldığına dâir hadisler vardır. [11]

6- Had (Cezâ)Larün Uygulanmaması Yolun) Da Aracı Olmak Babı

2547) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:
Benî Mahzûm kabilesinden hırsızlık eden (Fâtıma isimli) kadının durumu Kureyş (kabilesin) i cidden üzdü, ızdıraba soktu. Bunun üzerine bunlar: Bu kadın (in el kesme cezasının affı veya fidyeye çevirilmesi konusu) hakkında kim Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşabilir, diyorlardı. (Kendi aralarında böylece görüştükten sonra) dediler ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mahbûbu (sevdiği) Üsâme bin Zeyd (bin el-Hârise) (Radıyallâhü anhümâ) 'dan başka kim bunu arz etmeye cesaret edebilir? (Sonra Kureyş, konuyu Üsâme ile görüşüp aracı olmasını istediler.) Üsâme de (kadının affı veya cezasının paraya çevirilmesi için) Resûl-i Ekrem (Salîalla-hü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Üsâme'ye) :
«Sen Allah'ın (koyduğu) had (cezâ)lardan birisi (nin terkedil-mesi) hakkında mı aracı oluyorsun?» diyerek onu kınadı. Sonra kalktı ve (halka) yüksek sesle hitabede bulunarak:
«Ey insanlar! Sizden öncekiler — İsrail oğulları — şöyle davrandıkları için helak oldular: Bunlar kuvvetli adam aralarında hırsızlık ettiği zaman onu bırakırlardı da zayıf adam aralarında hırsızlık ettiği zaman onun aleyhinde had (ceza) uygularlardı. (Yâni elini keserlerdi.) Allah'a and olsun ki eğer Muhemmed'in kızı Fâtıma çalmış olsayds şüphesiz ben o (kızım Fâtıma) nm elini keserdim,» buyurdu.
(Müellifin şeyhi) Muhammed bin Rumh dediki: Ben el-Leys bin Sa'd'dan; Allah (Azze ve Celîe) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Fâtıma'yı hırsızlık etmekten şüphesiz korumuştur, sözünü söylerken işittim. Her müslüman da bunu söylemelidir."

2548) Mes'ûd bin el-Esved (Radıyallâkü ank)'âcn; Şöyle demiştir: (Fâtıma isimli) kadın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinden o kadifeyi çaldığı zaman biz bunu büyük (bir olay olarak) gördük. Bu, Kureyş (kabilesin) den bir kadın idi. (Kureyş kabilesine bir leke olmasın düşüncesiyle) biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gidip O'nunla konuştuk ve: Bu kadım kurtarmak için biz kırk okka (altın veya gümüş) fidye veririz, dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :.
«(Cezasını çekmekle) temizlenmesi onun için daha hayırlıdır,» buyurdu. Sonra biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîem)'in sözünün yumuşaklığını işitince (cesaretlendik ve) Üsâme'nin yanına gidip (ona) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sen konuş (aracı ol) dedik. Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce bir hitabede bulunmak üzere ayağa kalktı ve (bize) :
^Allah'ın cariyelerinden bir câriye üzerine vâcib olan Allah Azze ve Celle'nin (koyduğu) cezalardan birisi (nin terk edilmesi) hakkındaki bu İsrarınız nedir? Muhammed'in nefsi (canı, kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki o kadının tenezzül ettiği şey (hır-sızhğ)a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kızı Fâtıma tenezzül etmiş olsaydı şüphesiz Muhammed (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) onun elini keserdi,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin îshâk bulunur. Bu râvî tedlisçidir (ve bunu an'ane ile rivayet etmiştir.) [12]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Hadîs metni bâzı rivayetlerde kısacadır. Hırsızlık eden kadm'm isminin Fâtıma olduğu hadîs şerhlerinde belirtilmiştir. Kadın Kureyş'in Beni M a h -z û m isimli büyük bir kabilesinin eşrafından idi. Kadının babası el-Esved bin Abd i'l-Es ed, Bedir savaşında H a m z a (Radıyallâhü anh) tarafından öldürülen bir kâfir idi. Bâzı rivayetlerde kadının Mekke fethi günü (ganimet malından) mücevherat çaldığı, diğer bir kısım rivayetlerde ise kullanılıp geri verilmek üzere emaneten aldığı eşyaları geri vermeyip inkâr etmeyi alışkanlık hâline getirdiği belirtilmektedir. Burdaki rivayette Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in evinden kadife çalmıştı. Hülâsa öyle anlaşılıyor ki kadın defalarca bu suçu işlemişti. İşlediği suçun mâhiyeti hakkında geniş bilgi için hadîs kitablarma ve şerhlerine baş vurmak uygun olur, kanısındayım. Kadın K u r e y ş ' e mensup olduğu için K u r e y ş, onun elinin kesilmesini kendileri için bir leke saydıklarından dolayı, bağışlanması veya cezayı fidyeye çevirme gayreti içine girdiler. Bu iş için de Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sevdiği Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'ı aracı koydular. Üsâme' nin hâl tercemesi 795 nolu hadîsin izahı bölümünde verildi. Nihayet Üsâme, kadın hakkında el kesme cezasının uygulanmaması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nezdinde aracı ve şefaatçi olma cesaretini gösterdi. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den kınama cezasını aldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ilâhi cezaların uygulanmasının önemini belirtmek üzere yüksek sesle bir hitabede bulundu. Bu hitabede î s r â i 1 oğullarının helak olmalarının nedeninin ceza uygulamada adaletsizlik edip eşraftan ve nüfuzlu kimseler suç işledikleri zaman cezasız bırakmaları, fakat nü-fûzsuz ve zayıf insanlar suç işledikleri zaman haklarında ceza tatbik etmeleri olduğunu belirtti. Hadis metninde İsrail oğullarının hırsızlık suçunu işleyenler hakkında ayrıcalık ettikleri belirtilmiş ve diğer suç ve cezalara değinilmemiş ise de î b n - i D a -k i k ' î i d : İsrail oğullan, helak olmalarını gerektiren bir çok suçlan vardı. Bu itibarla burada helak olmalarına neden olarak yalnız hırsızlık edenler arasında ayrıcalık yapmalan gösterilmiş ise de bana öyle geliyor ki amaç onların bütün cezalarda böyle ayrıcalık etmelerini beyân

buyurmaktır, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nezdinde, kızı Falıma (Radıyallâhü anhâ) 'm kıymeti çok olduğu için onu örnek göstermiş ve: O bile hırsızlık etmiş olsaydı elini kestireceğini beyân buyurmuştur. Bu örnekten maksad ilâhî cezaların her mükellef hakkında uygulanmasının Önemini ve suçlular arasında ayrıcalık edilmemesinin gerekliliğini belirtmektir. El-ie y s bin Sa'd'ın dediği gibi Hz. Fâtıma'yı hırsızlık etmekten yüce Allah korumuştur. Her müslüman bu hadîsi anarken el-Ley s bin S a ' d ' m söylediği sözü söylemelidir. Hadîsin sonunda bulunan : «Her müslüman bu sözü söylemelidir» ifâdesini râvî M u -hammed bin Ruhm'un sözü olarak terceme ettim. Bu sözün el-Leys bin Sa'd'ın sözünün devamı olması da muhtemeldir.
Hadîs, ilâhi cezaların uygulanmaması için yetkililer nezdinde aracı olmayı yasaklar. Fakat bir suçlunun dâvası henüz yetkili makama intikal etmemiş iken bunun alışkanlık hâline gelmediği kanaati hâsıl olursa, yetkili makamlara intikal ettirilmemesinin câiz-liğine âit bâzı hadisler vardır. Bir had cezasını gerektiren suç dâvası hâkime intikal ettirildikten sonra suç sübût bulmuş ise hâkim ilâhî cezayı uygulamak mecburiyetindedir. Suçluyu bağışlaması veya fidye karşılığı salıvermesi caiz değildir. Hadis buna da işaret eder.
Zevâid nevinden olan Mes'üd bin el-Esved (Radı-yallâhü anh) 'in hadisinde sözü edilen kadın bir önceki hadîste söz konusu edilen kadındır. [13]

7- Zina Haddi (Yani Cezası) Nın Beyânı Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Zina kelimesinin Şer-i Şerifteki mânâsını açıklamayı uygun buldum. Çünkü halk arasındaki kullanılış yeri ayrıdır. Şöyle ki; evli bir erkeğin bir kadınla veya evli bir kadının bir erkekle nikâhsız olarak cinsel ilişkide bulunmalarına zina denilir. Evli olmayan erkek ile kadının birleşmesine veya evli erkeğin genel ev kadını gibi kötü yoldaki bir kadınla birleşmesine fuhuş denilir, zina denilmez. Halbuki yüce dinimize göre bunların hepsine Zina denilir. Bunun içindir ki fıkıh âlimleri Zinâ'yı şöyle tarif etmişlerdir :
Zina: Şer'i nikâh, mülkiyet ve benzerî olmaksızın erginlik çağına varmış ve deli olmayan bir erkeğin şehvet duyulacak yaşa varmış bir kız-kadınla cinsel ilişkide bulunmasıdır. Bu tarif zina cezasının uygulanmasına esas olan tariftir. Çünkü gelecek bâbta rivayet edilen hadislerde görüleceği üzere erkeğin erkekle veya hayvanla birleşmesi gibi gayr-i meşru bir çok fiiller de büyük günah-hk açısından zina hükmündedir.
Mes'ûd bin el-Esved (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
İbnü'I-Acmâ künyesi ile meşhur olan bu zât Bey'atÜ'r-Rıdvân'a katılan bahtiyar s ah ahilerdendir. Mu'te savaşında şehîd edildi. Râvîsİ kızı Âîşe'dIr. îbn-i M&* ceh bu zâtın hadîslerini rivayet etmiştir. (Babasının Bedir'de kâfir oiarftfc rüldüğünü yukarda belirttim. (Hülâsa : 374)

2549) Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl (Radtyallâhü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre (bu üç sahâbî) şöyle demişlerdir:
Biz Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve SellemÜ'in yanında idik. (Bedevilerden) bir adam (hasmı ile birlikte) geldi ve Resûl-i Ekrem
(Sallailahü Aleyhi ve Sellemî'e:
(Yâ Resûîallah), Allah'a yemin ederek Allah'ın kitabı (yâni hükmü) ile aramızda hüküm etmeni diliyorum, (Benimle hasmın arasında sulh yoluyla değil de Allah'ın hükmü ile hüküm etmedikçe bu dileğimde İsrar edeceğim), dedi. Hasmı daha dirayetli ve edebli idi. O da i
(Yâ Resûîallah) aramızda Allah'ın kitabı ile hükmet ve bana izin ver ki (durumu) arzedeyim, dedi. îtesûl-i Ekrem (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) de (buna hitaben) :
«Söyle», buyurdu. Bunun üzerine söz verilen hasım (yâni ikinci kişi) :
Benim oğlum bunun yanmda işçi (çoban) idi Ve bunun karısı Üe zina etmiş. Bu nedenle ben (bu adama) yüz koyun ve bir hadim (câriye) vererek oğlumu kurtardım. Sonra ben ilim ehlinden birkaç adama sordum. (Henüz bekâr olan) oğluma yüz değnek had (cezası) ve bir yıl sürgün, bu adamın karışma da recim (taşlamak suretiyle öldürülme cezası) nın gerektiği (bu âlimler tarafından) bana haber verildi, dedi. Bundan sonra Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Seliem),:
•Hayatım, (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, çüp-hesiz ben, aranızda Allah'ın kitabı (yâni hükmü) ile hükmedeceğim: Verdiğin yüz koyun ve hadim (câriye) sana iade olunur. Oğluna da yüz değnek vurmak ve bir yıl sürgün gerekir» buyurdu. (Sonra sa-hâbüerden Üneys'e de) :
«Yâ Üneys bu (bedevi) nin karısına git. Eğer (isnad edilen suçu) itiraf ederse onu recmet», buyurdu.
(Râvî Hişâm demiştir ki: Sonra Üneys kadına gitti. Kadın da (îsnâd edilen suçu işlediğini) itiraf etti. Üneys de kadım recmetti,"

2550) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Zina cezasının hükmünü) benden alınız. Allah şüphesiz o (zina eden) kadınlar için bir yol açtı. Bekâr (erkeğin) bekâr (kadın) la (zina etmesi cezası) yüz değnek ve bir yıl sürgündür. Seyyib (sa-
hîh nikâhla evlenip bir defa olsun eşiyle birleşen erkeğin) seyyib (kadın) la (zina etmesi cezası) yüz değnek ve recim (taşa tutulmak suretiyle öldürülmesi) dir.»" [14]

İzahı

İlk. hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet plunmuştair. Sa-sahih hadîs yukarda isimleri anılan üç sahâbi tarafışdan rivayet edil-
mistir. Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerinde bunlardan Ş i b 1 (Radıyallâhü anh)'m ismi geçmiyor. Bunun sebebi ise bu zâtın sahâbî olup olmadığı hususundaki ihtilâf olabilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden hasımlar, O'nun Allah'ın kitabı ile hüküm buyurmasını istemişlerdir. Bu istekten amaç O'nun sulh yoluyla meseleyi hâl etmemesidir. Çünkü hâkim hasımların rızasıyla onlar arasında sulh yapabilir. Hasımlar sulh yoluyla değil ilâhî hükümle haklarında karar verilmesini istemek üzere bu ifâdeyi kullanmışlardır. Başka bir amaç söz konusu değildir. Zira, hasımlar da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in ilâhî hükümden başka bir hüküm ve sisteme göre hüküm vermeyeceğini biliyorlardı. Hadîste; «Allah'ın kitabı ile hüküm verme» ifâdesi kullanılmıştır. Tıy bi : Burada kitâb'tan maksad Kurıan-ı Kerim değil ilâhî hükümdür. Çünkü Kur'an'da zina edenin recmedilmesine dâir bir hüküm yoktur. Kitâb'tan maksad Kur'an-ı Kerîm, olabilir. Bu takdirde hadîste anılan olay zina eden muhsan yâni evlinin recmedilmesine âit âyetin lafzım neshedümesinden önce olmuştur, der. (T ı y b î' nin değindiği âyet ile ilgili gerekli bilgi 2553 nolu hadîsin izahı bölümünde verilecektir.)
Râvî, ikinci hasmın daha dirayetli ve edebli olduğunu belirtmiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı bu nokta hakkında: Ravinin hasımları olaydan önce tanıması muhtemeldir. Bunun için ikinci hasmın daha bilgili olduğunu belirtmiştir. Ravinin maksadı ikinci hasmın bu olayla ilgili dîni hükümler konusunda daha bilgili olduğunu beyân etmek olabilir. Ya da ikinci hasmın huzur-i saadette daha edebli davranması ve konuşmak için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den izin istemesi nedeniyle râvî bunun daha dirayetli ve edeb-îi olduğunu belirtmek istemiştir, diyerek İrşâdü's-Sâri'den naklen bilgi verir.
Hadîste geçen "Hadim" kelimesi köle ve câriye mânâlarında kullanılır. Ancak burada câriye mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü bâzı rivayetlerde câriye kelimesi kullanılmıştır.
Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) fidye olarak verilen koyunların ve cariyenin geri verilmesine hükmetmiştir. Bu hüküm bâtıl ve fâsid akid ile alman malın geri verilmesinin gerekliliğine delâlet eder. Nitekim bu olayda fâsid bir sulh yoluyla ödenen meblâğın geri verilmesi emredilmiştir.
Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de bekâr iken zina eden kimsenin cezasının yüz değnek dövülmesi ve bir yıl süreyle başka bir memlekete sürülmesidir. Muhammed bin Nasr, Kıi-f e âlimleri hâriç, sürgün hükmü üzerinde ittifak edildiğini savunur.
İbnü'l-Münzir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu olayda Allah'ın kitabı ile hükmedeceğine yemin ettikten sonra zina eden bekâr kişinin yüz değnek dövülmesine ve bir yıl sürgün cezasına çarptırılmasına hükmetmiştir. Allah'ın kitabının yegâne açıklayıcısı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seiâm)'dir. Allah'ın kitabının yegâne açıklayıcısı ve tefsircisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dir. Ömer bin el-Hattâb da be^ kâr zâniyi bir yıl sürgüne mahkûm edip minber üzerinde bu hükmü ilân etti ve dört halîfe'nin tatbikatı böyle devam etti. Sah&oî-lerden bu hükme karşı çıkan da olmadı. Bu itibarla sürgün hükmü üzerine icmâ edilmiştir, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sahâbüerden Ü n e y s ' e : îlk hasmın karışma git. Eğer zina ettiğini itiraf ederse onu recmet, buyurdu, Bu fıkranın zahirine göre Ü n e y s kadının zina edip etmediğini araştırmak üzere görevlendirilmiştir. Halbuki, zina haddının tatbiki için suçun işlendiği yolunda araştırma ve suçu meydana çıkarmaya çalışılmaz. Bilâkis zina ettiğini itiraf eden kimseye bu itiraftan dönüş yapma telkinini yapmak müstahab-tır. Bu itibarla anılan fıkradan maksadın şu olduğu âlimlerce beyân edilmiş ve yorum yapılmıştır: İkinci

hasım ilk hasmın karısına zina isnad etmekle sanık durumuna düşmüştür. îsnad ettiği suç sübut bulmazsa Kâzif haddi olarak kendisine seksen değnek dövülmesi gerekir. Ü n e y s durumu kadına bildirmek ve gereğini yapmak üzere gönderilmiştir. Eğer kadın zina suçunu itiraf etmezse kendisini zina ile itham eden tarafın Kâzif haddine çarptırılmasını taleb edebilir veya bağışlar. Şayet zina suçunu itiraf ederse o zaman isnadda bulunan taraf Kâzif cezasından kurtulmuş olur' ve itirafta bulunan kadın recmedilir. Çünkü evlidir. Kastalâni ve Neve v î bu fıkradan maksadın bu olduğunu ve âlimlerin böyle yorum yaptıklarım bildirirler. Hadîs, zina eden evlinin recmedilmesi hükmünü de beyân eder.
Ubâde (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsin «Allah, şüphesiz o (zina eden) kadınlar için bir yol açtı» cümlesinin aşağıda yazılı Nisa sûresinin 15. âyetine işaret olduğu, Nevevi tarafından beyân edilmiştir. '
«Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu ispatlayacak aranızdan dört şâhid getirin, şehâdet ederlerse o kadınları, ölünceye veya Allah onlar için bir yol açmcaya kadar evlerde tutunuz.»
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), âyette sözü edilen yolu bu hadîste beyân etmiştir. Bu da bekâr iken zina eden erkek veya kadının yüz değnek dövülmesi ve bir yıl sürgün edilmesidir. Sahih bir nikâh üe evlenip bir defa olsun cinsel ilişkide bulunduktan sonraki hayatında zina eden erkek veya kadının recmedilmesidir. Hadîste durumu böyle olana Seyyib denilmiştir. Seyyib kelimesinin asıl mânâsı dul demektir. Fakat burda bu mânâ kasdedümemiştir. Yukarda anlattığım mânâ kasdedilmiştir.
Yukarda yazılı âyet-i celîlenin mensuh olup olmadığı yolunda ihtilâf vardır: Bir kavle göre âyet mensuh değildir. Bu hadîs bu âyetin tefsir ve açıklamasıdır. Yâni âyet, zina eden kadınların ölünceye veya Allah onlar için bir yol açmcaya kadar evlerde tutulmalarını emreder. Sonra buyurulan hadîs açılan yolun ne olduğunu açıklar. Diğer bir kavle göre bu âyetin, hükmü zina eden erkek ve kadının yüz değnek dövülmelerini emreden N û r sûresinin 2. âyetiy-le neshedilmiştir. Bir başka kavle göre bu âyet Seyyib iken zina edenler N û r süresindeki âyet ise bekâr iken zina edenler hakkındadır.
Bu hadîse göre Seyyib iken zina eden erkek ve kadına önce yüzer değnek vurulur. Sonra recmedilirler. Bir grub âlim bu hadîsin zahirini tutmuşlardır. Alî bin Ebî Tâlib, Hasan-ı Basrî, îshâk bin Râheveyh, Dâvûd ve Şafiî'-nin bâzı arkadaşları böyle hükmedenlerdendir.
Âlimlerin cumhuru ile Seyyib iken zina edenlere ayrıca yüz değnek vurmaya gerek yoktur. Onları recmetmek, yâni taşa tutmak suretiyle öldürmek yeterdir. Cumhurun delili ise 2554, 2555 ve 2558 no-lu hadîsler ve benzerî hadîslerdir. Çünkü bu gibi hadîslerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zina eden Seyyib'leri recmet-tirdiği bildirilmekte ve ayrıca bunlara yüzer değnek vurulduğundan söz edilmemektedir.
Hadîs zina eden bekâr kişinin bir yıl sürgün edilmesinin vâcib-liğine de delâlet eder. Bu hüküm erkeğe de kadına da şümullüdür.
Cumhûr'un görüşü de böyledir. Yâni kadın ile erkek arasında bir fark yoktur. Bir yıl sürgün edilir.
Mâlik ve Evzâi'ye göre sürgün cezası erkeğe aittir. Kadın sürgün cezasına çarptırılmaz. Alî bin Ebî Tâlib'-den de bu kavil rivayet olunmuştur. Bu grubun gerekçesi şudur: Kadın sürgün edilirse kötülüğe mâruz bırakılmış olur. Nitekim yanında mahremi olmadıkça yolculuğa çıkması yasaklanmıştır.
Hadîste «Bekâr erkek, bekâr kadınla zina ederse, seyyib erkek seyyib kadınla zina ederse...» hükmü umumîdir. Yâni zina edenlerin bu cezalara çarptırılması için iki tarafın bekâr veya iki tarafın evlenmiş olması şart değildir. Bekâr kişi ister bekâr bir kimse ile zina etsin ister evli bir kimse ile zina etsin onun cezası yüz değnek ve sürgündür. Keza evli kişi ister bir bekârla zina etsin ister bir evli ile zina etsin onun cezası recmedilmesidir. [15]

8- Kendi Karısının (Mülkiyetindeki) Câriyesiyle Cinsel İlişkide Bulunan Erkek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2551) (Küfe emîri Nûmân bin Beşîrin kâtibi) Habîb bin Sâlim'den rivayet edildiğine göre :
Karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan bir adam Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anhümâ) 'nın huzuruna getirildi. Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh) :
Ben bu olay hakkında ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hükmü ile hükmedeceğim, diyerek şunu söyledi .
Eğer kadın kendi cariyesini kocasına helâl etmiş ise, ben kocasına yüz değnek vurdururum. Şayet kadın kocasma (anılan temas için) izin vermemiş ise ben kocasını recmederim, dedi."
2552) Seleme bin el-Muhabbık (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
ftesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, karısının câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan bir adamın dâvası arzedildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı had (cezası) ile cezalandırmadı."[16]

İzahı

Habîb bin Salim (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r -mizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadîsini ise Nesâî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini rivayet etmiştir.
Birinci hadisin zahirine göre karısının iziniyle onun cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan erkeğe yüz değnek vurulur. Şayet karısının izni olmaksızın bu işi yaparsa recmedilir. Bilindiği gibi yüz değnek vurmak bekâr iken zina eden kişiye ait had cezasıdır. Yüz değnekten az olan dövme, tekdir ve takbih gibi cezalara îslâm ıstılahında Tazîr denilir. İbnü'l-Arabî: Numân bin Beşîr (Küfe emiri iken) karısının izniyle onun câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adama yüz değnek vurmak suretiyle ona had cezası verme görüşünde değildir. Onun maksadı adamı tazir ve tedib etmektir. Ancak bu tazîr cezasını yüz değnek vurmak suretiyle yükseltmekle onun hakkında şiddetli bir tedîb uygulamıştır, der. Sindi, Îbnü'l-Arabî' nin bu sözünü neklettikten sonra: Çünkü evli iken zina suçunu işleyen kimsenin cezası yüz değnek vurmak değil, onu recmetmektir. Karısının izniyle onun cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan adama recmetme cezasını vermeyip dövme ce-zâsmı vermenin sebebi şu olabilir: Kadın kendi câriyesiyle cinsel ilişkide bulunma iznini kocasına verince cariyesinin kadınlığından yararlanma hakkını kocasına vermiş olur. Bu iş ise fâsid ve bâtıl bir
akid olmakla beraber bir nevi şüpheli cinsel ilişki sayılır. (Şüpheli cinsel ilişkiye bir misâl olarak şunu gösterebiliriz: Bir adam karanlık bir odada yatan bir kadını kendi karısını zan ederek onunla cinsel ilişkide bulunur. Sonra da yanıldığını anlar ve başka bir kadın olduğu anlaşılır.) İşte böyle bir şüpheli temas sayıldığı için adama Tazîr cezası verilmiş olur. der. [17]

Karısının İzniyle Onun Câriyesiyle Cinsel İlişkide Bulunan Adam Hakkında Uygulanacak Ceza Konusundaki İlmî Görüşler

Avnü'l-Mabûd yazarı bu konuda şöyle der:
"Âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir: Tirmizi, Ali bin Ebî Tâlib ve İbn-i Ömer1 in dâhil olduğu sa-hâbîlerden bâzı zâtlara göre karısının izni olsun olmasın bu işi yapan adam recmedilir. İbn-i Mes'ûd'a göre adama had cezası verilmez. Tazîr ve tedib edilir. Ahmed ve İshâk ise Numân bin Beşîr' den bu hadîste rivayet edilen hükmü benimsemişlerdir, der.
T i r m i z î : Bu hadîs muztaribtir. Buhârî; Katâde'-nin H a b î b' ten hadîs işitmediğini ve ancak H â 1 i d bin U r f u t a vasıtasıyla ondan hadis rivayet ettiğini söyledi, der. H â -lid bin Urfuta ise meçhuldür. Buhârî: Ben bu hadîsten sakınırım, dedi, diye bilgi vermektedir. H a t t â b î de bu hadîs munkatidir. Âlimlerin uygulaması bu hadîse göre değildir, der.
Seleme bin el-Muhabbık (Radıyallâhü anh) ise karısının câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adama Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in had cezası vermediğini rivayet eder. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini ayni râvîden rivayet etmiştir. Fethül-Vedûd'da beyân edildiğine göre B e y h a k i kendi süneninde: Tabiîlerden sonra gelen fıkıhçılann hepsi bu hadîsle amel etmemek için ittifak etmiş olmaları bu hadîsin, had hakkında gelen hadîslerle mensûh olduğuna delildir, dedikten sonra, bana ulaşan habere göre bu hadîs hükmü had cezaları konulmadan önce idi.
Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh)'in hâl terceme-si 112 nolu hadîs bölümünde geçti. Seleme bin el-Muhabbık veya el-Muhabbak (Radıyallâhü anh) Ebû S i -
nân el-Hüzeli el-Basri' nin 12 hadîsi vardır. Râvîsi oğlu Sinan ile Hasan-ı Basri' dir. Ebû Dâvûd, Hesâi ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[18]

9- (Zina Edeni) Recmetme Babı

2553) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) (halîfe iken Medîne-i Mü-nevvere'deki Mescid-i Nebevfde bir Cuma hutbesinde) şöyle demiştir:
(Ey müslümanlar) Şüphesiz ben şundan korkarım: Halkın üzerinden uzun bir zaman geçer de nihayet bir adam; Ben Allah'ın kitabında (zina eden evliyi) recmetme (hükmünü) bulmuyorum, der ve bu yüzden halk Allah'ın farizalarından birisini terketmekle dalâlete giderler. Bilmiş olun ki (Zina eden) kişi muhsan (evlenmiş) olup beyyine (dört erkek şâhtdî, veya gebelik, ya da itiraf olduğu zaman şüphesiz recmetmek haktır. Şüphesiz ben recm âyetini okudum. Âyet şudur»
«Şeyh ve Şeyha (yâni muhsan erkek ve kadın) zina ettikleri zaman onları muhakkak recmediniz.»
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) recmetti ve O'ndan sonra da biz recmettik."[19]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Ömer bin el-Hattâb {Radıyallâhü anh) 'm bu sözü Medine-i Münevvere* de bir Cuma hutbesinde irâd ettiği hutbenin bir parçasıdır. Buhâri bu hutbeyi ve bunu irâd etmeğe neden olan olayı Hudûd kitabında rivayet etmiştir.
N e v e v S bu hadîsin izahı ile ilgili olarak ; Recm âyeti lafzı neshedilip hükmü kalıcı olan âyetlerdendir. Bâzı âyetlerin ise hükmü neshedilmiş olup lafzı kalıcıdır. Yâni mushafta yazılıdır, okunur. Fakat hükmü yürürlükte değildir. Lafzı ve hükmü neshedilmiş olan âyetler de vardır. Lafzı neshedilmiş olan âyetler, cünübün okuması ve abdestsizin ellemesi haramlığı gibi hususlarda Kur'an-i Kerîm hükmünde değildir. Sahâbîlerin recm âyetini mushaflarda yazmamış olmaları, lafzı neshedilen âyetlerin mushafta yazılmaması-nın gerekliliğine delâlet eder. Ömer (Radıyallâhü anh)'m minber üzerinde Recm hükmünü ilân etmesi, orada bulunan sahâbîlerin ve diğer cemâatin bu ilâna karşı çıkmayıp susmaları Recm hükmünün ispatına delildir, der.
Ömer'in : "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-sslâm) recm hükmünü uyguladı ve O'ndan sonra da biz uyguladık" sözü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den sonra Recm hükmü üzerinde İcmâ oluştuğuna delildir.
Nevevî; Ömer (Radıyallâhü anh)'m korktuğu husus meydana geldi. Çünkü hâriciler recm hükmünü inkâr ettiler. Bu da Ömer'in kerâmetlerindendir. Ömer'in geleceğe âit bu bilgiyi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'den almış olması da muhtemeldir, der.
Ömer bu hadîste: «Zina eden kişi Muhsan olduğu zaman»
der. Muhsan kelimesini bundan önceki bâblarda tarif etmiştim. Tekrar hatırlatayım ;
Muhsan s Aklı olup erginlik çağına varan ve hür bir kadınla ev-İenip bir defa olsun onunla cinsel temasta bulunmuş kimsedir. Biz bu dört şartı tercemede belirtem ediğim iz için bazen Muhsan kelimesini «Evli» diye terceme ediyoruz. Tabii bu tam karşılığı değildir. Çünkü evvelce evlenmiş olup sonra dul kalan kişi dul iken zina ederse gene Muhsan sayılır. Muhsan kadın da böyledir, Yâni aklı olup erginlik çağma varan hür bir kadın sahih bir nikâhla bir erkekle evlenip bir defa olsun cinsel ilişkide bulundu mu artık o kadın Muhsan sayılır.
Ömer (Radıyallâhü anh) muhsan erkek veya kadın zina ettikleri takdirde bu suçlan sabit olursa recmedilir, der ve suçun sü-butu için delil olarak şâhidler, gebelik ve itirafı gösterir. Şâhidlerin dört erkek olması üzerinde ittifak ve icmâ vardır. Erkek şâhid sayısı daha az olursa sanıklara had cezası verilmez. Zina suçunun sü-bûtu için gebelik yeterli delil sayılır mı, sayılmaz mı? Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle kû Ömer bin el-Hattâb, Mâlik ve arkadaşları : Bilinen kocası bulunmayan bir kadın hâmile çıkar ve isteği dışında ırzına tecâvüz edildiği bilinmezse ona had cezası verilir. Ancak kadın memleketin yabancısı olup kocalı olduğunu veya bir erkeğin cariyesi olduğunu iddia ederse had edilmez, demişlerdir.
Cumhûr'a göre kadının sırf hâmile çıkması ile had cezası uygulanmaz. Onun had cezasına çarptırılması için ya itirafta bulunması veya dört erkek şahidin usûlüne göre şâhidlik etmeleri şarttır. Cumhurun delili ise had cezalarının şüphelerle defedilmesine dâir gelen hadîslerdir.
Ş e v k â n i : Bu söz Ömer (Radıyalîâhü anh}'a aittir. Canların helak olmasına, yol açan had cezalan gibi önemli olaylar için bir sahâbînin sözü yeterli değildir, ö m e r ' in bu sözü, sa-hâbilerden bir cemâatin huzurunda söylemiş olması ve bu söze karşı çıkılmamış olması durumu icmâ'ın oluşmasını gerektirmez. Çünkü bu kitabın bir çok yerinde belirttiğim gibi ictihâd meselelerinde o içtihada muhalif kalanların karşı çıkması şart değildir, der.
Üçüncü delil olan itirafa gelince, bu, kişinin zina ettiğini itiraf etmesi ve bundan dönüş yapmaması demektir. Muhsan iken zina ettiğini itiraf eden kişinin recm edilmesinin gerekliliği üzerinde icmâ edilmiştir. Kişinin bu itirafı dört defa tekrarlanmasının gerekliliği hususunda da ihtilâf vardır. Yâni bâzı âlimlere göre bir kez itiraf yeterlidir. Bunu dört defa tekrarlaması şart değildir.
Lafzı neshedilmiş olmakla beraber hükmü baki ve kalıcı olan recm âyetinin mânâsı şöyledir: «Şeyh ve şeyha (Yâni muhsan erkek ve kadın) zina ettikleri zaman onları muhakkak recmediniz.»

2554) Ebû Hüreyre (Rodıyaüâhü oh///den rivayet edildiğine .»öre; Mâiz bin Mâlik (el-Eslemî). Peygamber (SalJallahü Aleyhi ve Srltctu)"ın yanına gelerek:
(Yâ Resûlallah) ben şüphesiz zina ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yüz çevirdi. (Yâni söylediği söz üzerinde durmadı.) Sonra Mâiz (gene) : Şüphesiz ben zina ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' (gene) ondan yüz çevirdi. Daha sonra Mâiz (tekrar) : Ben şüphesiz zina ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) ondan yüz çevirdi. Sonra Mâiz: Ben zina ettim, dedi. Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) Cgene) ondan yüz çevirdi. Nihayet Mâiz dört defa ikrar edince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun recme-dümesini emretti. Sonra Mâiz (götürülüp) taşlanınca, (dayanamayıp) geri kaçtı. Elinde bir deve çene kemiği bulunan bir adam (Abdullah bin Üneys) ona yetişip vurdu ve yere yığdı. (Böylece öldürüldü.) Taşlann kendisine verdiği ızdıraba dayanamayıp kaçışı sonradan Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatılınca buyurdular kİ :
«Niçin onun peşini bırakmadınız» (belki itirafından dönüş yapardı. Allah da onun tevbesini kabul ederdi.»-"[20]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z İ de rivayet etmiştir. M â i z ' in rec-mine dâir hadisi Kütüb-i Sitte sahipleri müteaddid sahâbüerden, değişik senedlerle ve benzer cümlelerle rivayet etmişlerdir. Bu hadis de evlenmiş iken, yâni Muhsan iken zina eden kimsenin recmedilme-sinin gerekliliğine delâlet eder. Mâiz zina ettiğini itiraf edip bu itirafı dört defa tekrarlamış ve bundan sonra recmedilmesi emredilmiştir, itirafın dört defa tekrarlanmasını şart koşanlar bu hadîsi delil göstermişlerdir. M â i z ' in taşlanınca kaçtığını duyan Resül-i
Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) fin: «Niçin onu bırakmadınız» emrini deîîl gösteren âlimler; Zina ettiğini ikrar eden ve bu ikrarına dayanılarak had edilen suçlu kaçtığı zaman peşi bırakılır. Suçlu yaptığı ikrardan dönüş yaptığım söylerse salıverilir. Aksi takdirde takip edilip recmedilir. Şafîî ve Ahmed'in kavli budur. M â 1 i k ' in meşhur kavline göre suçlu kaçınca peşi bırakılmaz ve recmedilir. Başka görüşler de vardır.
Mâlik ve Ş â f i i' ye göre suçlunun zina ettiğini bir defa ikrar etmesi yeterlidir. Bunu dört defa tekrarlaması şart değildir. Yâni bir defa itiraf etmesi onun suçluluğunu ispatlamış olur.
Ebû Hanife, Ahmed ve îshâk ise bu ve benzeri hadisleri delil göstererek ikrarın dört defa tekrarlanması şarttır, demişlerdir. Hattâ Hanefî âlimlere göre ikrarın dört ayrı meclislerde tekrarlanması şarttır. Hadîsten çıkarılan hükümler hakkında geniş bilgi almak isteyenler B u h â r i' nin el-Fetih şerhine başvurabilirler.

2555) İmrân bin Husayn (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine
Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in huzuruna gelerek zina ettiğini itiraf etti. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının üstündeki elbisenin onan üzerinde sıkıca bağlanmasını emretti. Sonra kadını recmettirdi. Daha sonra kadının cenazesi .üzerine namaz kıldı."[21]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde kadının Gâmi-d i yye kabilesinden olduğu, diğer

bâzı rivayetlerde C ü h e y n e kabilesinden olduğu belirtilmektedir, N e v e v i' nin beyânına göre Ğâmidiyye kabilesi C ü h e y n e kabilesinin bir ko-luduK
Kadının üstündeki elbisenin sıkıca bağlanması sebebi ile ilgili olarak en-Neyl yazan: Bundan maksad kadının çıplak vücûdunun recm esnasında acılmamasıdır. Bunun içindir ki Cumhur'a göre kadın oturtularak recmedilir. Erkek ise ayakta dikilerek recmedilir, Nevevi, kadının oturtularak recmedilmesi hususunda âlimlerin ittifak hâlinde olduğunu söylemiştir. Fakat hadislerde buna delâlet edecek bir cümle yoktur. Şüphesiz örtünme açısından kadının oturtulması en uygun olanıdır, der.
Bâzı rivayetlerde kadının hâmile iken zina itirafında bulunduğu ve doğumunu yapıncaya kadar recm cezasının ertelendiği belirtilmektedir. Hattâ bâzı rivayetlerde kadın doğumunu yaptıktan sonra cezasının uygulanması için vâki mürâcatı üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), çocuğu yemek yiyebilecek yaşa gelinceye kadar kadının cezasını tekrar ertelemiştir, deniliyor.
Buradaki rivayette kadının gebeliği belirtilmemekte ise de diğer rivayetlerde bu durum belirtilmiştir. Hadîs, Muhsan iken zina edenin cezasının recm olduğuna delildir. [22]

10- (Zina Eden) Yahûdî Erkek Ve Kadını Recmetme Babı

2556) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan) Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve- Selîem) (zina eden) bir ya-hûdî erkek ile bir yahûdî kadını recmettirdi. Ben onları recmeden-lerdenim, (And olsun ki) ben, recmedilen erkeğin (atılan) taşlara karşı kendini recmedilen kadına siper ettiğini gördüm."

2557) Câbir bin Semûre (Radıyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:
Gerçekten Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) (zina eden) bir yahûdî erkeği ve bir yahûdî kadını recmettirdi."

2558) Berâ' bin Âzib (Radıyallâhü anh)'âen\ Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yüzü kömür ile karartılmış ve değnekle dövülmüş bir yahûdî erkeğin yanından geçti. Sonra yahûdîleri çağırtıp Conlara) :
«Siz kitabınız (Tevrat) da zina edenin cezasını böyle (mi) buluyorsunuz?» buyurdu. Yahudiler:
Evet, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onların âlimlerinden (Abdullah bin Surya isimli) bir adamı çağırtıp (ona) :
«Musa'ya Tevrat indiren Allah'a yemin ettirerek sana soruyorum. Siz (Tevrat'ta) zina edenin cezasını böyle mi buluyorsunuz?» buyurdu. Adam:
Eğer bana böyle yemin ettirmen olmasaydı ben (gerçeği) sana bildirmezdim, biz kitabımız (Tevrat) da, zina edenin cezâsmı recmet-mek olarak buluyoruz. Lâkin eşrafımız arasmda recim cezası çoğaldı. Bunun üzerine artık eşraftan olan kimseyi (zina suçuyla) yakaladığımız zaman onu bırakıyorduk ve zayıf kimseyi (zina suçundan) yakaladığımız zaman onun hakkında recim cezâsmı uyguluyorduk. Sonra biz Gelin eşraftan olana ve olmayana tatbik edeceğimiz bir ceza şekli üzerinde ittifak edelim, dedik. Sonra recim cezası yerine yüzü kömürle karartma ve değnekle dövme cezası üzerine ittifak ettik, dedi. Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allahım, Yahudiler senin emrini Öldürdükleri (uygulamadıkları) zamanda, senin emrini ilk ihya eden (uygulayan) benim,» buyurdu ve zâni yahûdînin recmedilmesine hükmetti de bu hüküm infaz edildi.*'[23]

İzahı

Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Tirmizî de rivayet etmiştir. Berâ (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Zina eden kadımn isminin B ü s r e olduğu el-Fetih'te beyân edilmiştir. Fakat bu kadında zina eden erkeğin ismi hakkında bir bilgi edinemedim. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından çağırtılan yahûdî âlimin Abdullah bin Surya olduğu hadîs şerhlerinde belirtilmiştir. Zina eden kimsenin cezasının Tevrat'a göre ne olduğu yolunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) tarafından yahûdî âlime soru sorulması ile ilgili olarak N e v e v î şöyle der:
"Âlimler : Bu soru ne yahûdîleri taklid etmek içindir, ne de Tevrat' taki hükmü onlardan öğrenmek içindir. Bu soru yahûdilerin zina suçunu işleyenlere uyguladıkları cezânm Tevrat'a ters düştüğünü onlara itiraf ettirmektir. Zina eden kimsenin recmedilmesine dâir Tevrat âyetinin o günkü Medine ve çevresi yahûdîlerinin ellerinde bulunan Tevrat nüshalarında mevcut
olduğu ve tahrif edilmediği, vahiy yoluyla Resûl-i Ekrem. (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirilmiş olabilir. Yahudilerden müslüman olan bilginlerin bu durumu, yâni zina cezasına dâir âyetin elde mevcut Tevrat nüshalarında bulunduğunu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz etmiş olmaları ihtimali de vardır, demişlerdir."
Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadîslerin şerhinde Özetle şöyle der .
"Taberâni ve başkasının rivayet ettikleri Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh) 'm bir hadisine göre Tevrat' taki recim âyeti meâlen şöyledir: Muhsan ve muhsana —yâni evlenmiş erkek ve evlenmiş kadm — zina ettikleri ve bu suçları şâhidlerle ispatlandığı zaman recmedilirler. Kadm gebe olursa, doğum yapıncaya kadar cezası ertelenir."
İslâm şeriatına göre de hüküm böyledir. Yâni muhsan olmayıp bekâr olan erkek veya kadın zina ettiği zaman recmedilmez. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü vesselam) zina ettikleri sabit olan yahûdi erkek ve kadım recmettirdiğine göre bunlar muhsan idi.
Hadîsler, muhsan iken zina eden kişinin recmedilmesi için müslüman olmasının şart olmadığına delâlet ederler. Şafiî ve A h -m e d ' in kavli de böyledir. (Hanefîler' den Ebû Yûsuf da böyle hükmetmiştir.)
Mâlikiler ve Hanefîler'in çoğu ise recim cezasının uygulanması için suçlunun müslüman olması şarttır. Bu iki mezheb âlimlerine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen yahûdîleri Tevrat hükmü gereğince recmettirmiştir. İslâm'ın hükmünü uygulamış değildir. Bu âlimler bu hadîslere böyle cevab veriyorlar. Fakat bu cevab tatmin edici değildir. Çünkü kâfirler arasında Kur'an ile hükmedilmesi; &\ \<\ U -*:.. âyetinde emredilmiştir. [24]

11- Sübût Bulmamakla Beraber Zinakârlığı Şüyu Bulan Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2559) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'Ğan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Zina suçundan dolayı) herhangi bir kimseyi şâhidsiz (ve iti-rafsız) recmetmiş olsaydım falan kadını recmedecektim, Çünkü konuşma tarzından, vaziyetinden ve yanına girenlerden dolayı cidden kendisinden şüphe meydana gelmiştir.»
Not: Bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

2560) d-Kâsım bin Muhammed (bin Ebibekr-i Sıddık) (Radıyallâhü anhüm)'den\ Şöyle demiştir:
(Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) liân işlemi usulünce lânetleşen karı-koca kıssasını anlattı. Bunun üzerine (Abdullah) bin Şeddâd (bin el-Hâd), İbn-i Abbâs'a;
Hakkında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «(Zina suçundan dolayı) her hangi bir kimseyi şâhidsiz (ve itirafsız) recmetmiş olsaydım bu kadını recmedecektim» buyurduğu kadm o (anlattığın kadm mı) dır? diye sordu. İbn-i Abbâs:
(Hayır). Rivayet ettiğin hadîste sözü edilen kadm, (kötülük belirtilerini) açığa vuran bir kadındır."
Not: Bu hadîs Buhârî, Müslim ve başka hadîs kitablannda da vardır. [25]

İzahı

İlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîs, notta belirtildiği gibi Buhârî ve Müslim'de de rivayet olunmuştur.
Bu babın başlığında geçen "Fahişe" çok çirkin günah, hayâsızlık ve zina mânâlarına gelir. Burada zina mânâsı kasdedümiştir. İzhâr kelimesi ise

bir şeyi açığa vurmak manasınadır. Âlimler buradaki «fuhuşun izhârı» ifâdesini şâhidler veya suçlunun itirafı yoluyla sübût bulmamakla beraber zina suçunu işleme belirti ve alâmetlerinin meydana çıkması, şüyu bulması, mânâsına yorumlamışlardır. Bu yorum dikkate alınarak başlığın tercemesi yapıldı.
İkinci hadiste sözü edilen Liân işlemi Sünen'imizin Talâk kitabının 27. babında etraflıca anlatılmış ve-lânetleşen kan-koca kıssası da orada rivayet edilen 2066 ve 2067 nolu hadîslerde anlatılmıştır. 2067 nolu hadîsin râvîsi yine îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) *-dır. îbn-i Abbâs söz konusu olayı orada anlatmıştır. Olayın mâhiyetini öğrenmek isteyen ve Liân işlemi hakkında gerekli bilgi edinmeyi arzulayanlar oraya müracaat edebilirler. Orada belirtildiği gibi Hilâl bin Ümeyye (Radıyallâhü anh), kansı Havle bint-i Âsi m'in Şerîk bin Semhâ isimli bir erkekle zina ettiğini iddia etmiş ve bunun üzerine Hilâl ile karısı arasında Liân işlemi tatbik edilmiştir. Hâmile kalan kadın zina ettiği iddia edilen Ş e r î k ' e benzeyen bir çocuk doğurmuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm); *Eğer Allah'ın Kitâb'ımn (Liân) hükmü infaz edilmemiş olsaydı benimle bu kadın için bir durum (yâni kadını recmetme işi) olacaktı.» buyurmuştur.
İbn-i Şeddâd bu kıssayı îbn-i Abbâs' tan dinledikten sonra rivayet ettiği burdaki hadisin, yâni 2560 nolu hadîsin de sözü edilen Havle hakkında buyurulduğunu zan etmiş ve durumu İbn-i Abbâs'a sormuştur, ibn-i Abbâs ise Ibn-i Şeddâd'ın rivayet ettiği bu hadisin sözü edilen H a v -1 e hakkında olmayıp fuhuşçuluğu sabit olmamakla beraber şüyu bulan bir kadın hakkında buyurulduğunu açıklamıştır.
Soru sahibi Abdullah bin Şeddâd bin el-Hâ d'ın, îbn-i Abbâs'm teyzesi oğlu olduğu, el-Fetih'te beyân edilmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerde sözü edilen kadının ismi hakkında bir bilgi edinilemediği, el-Hâfu tarafından ifâde edilmiştir.
El-Fetih'te belirtildiği gibi bu hadislerden çıkan hüküm şudur: Bir kimse zina suçuyla itham edilse bile usûlüne uygun bir şekilde şehâdet edecek dört şahidin ifadesiyle veya sanığın itirafıyla suçu ' sabit olmadıkça had cezası verilemez. [26]

12- Lût Kavmini (Lîvâta) İşini İşleyen (În Hükmünü Beyân Eden Hadîsler) Babı

L û t (Aleyhisselâm) bir peygamberdir. Onun kavmi livâta fiiline düşkündü. Bilindiği gibi erkeğin erkekle cinsel ilişkide bulunmasına livâta denilir. Erkeğin kadınla bu nevî cinsel ilişkide bulunmasına da livâta denilir. L û t Peygamber'in kavmi arasmda bu çirkin fiil çok yaygın olduğu ve insanlık tarihinde ilk olarak bu kavim tarafından işlendiği için bu çok kötü fiile "Lût kavminin ameli" ismi de verilmiştir. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler bu çirkin fiili işleyen tarafların müstehak oldukları cezanın mâhiyeti bildirilmektedir. Sözü edilen ceza konusuna dâir ilim ehlinin görüşleri hadîslerin izahı bölümünde verilecektir. Şunu da ifâde edeyim ki, hadîslerin tercemesi veya izahı bölümünde "Livâta" veya "Lût kavminin ameli" ifâdesini kullanırken erkeğin erkekle cinsel ilişkisi ve erkeğin kadınla bu tür cinsel ilişkisi anlamını kasdediyorum. Çünkü erkeğin erkekle cinsel ilişkide bulunması yasak olduğu gibi erkeğin kadınla bu tür, yâni dübür yoluyla cinsel ilişkide bulunması kesinlikle haramdır.' Bir erkek kendi helâli olan karısıyla da böyle bir cinsel ilişkide bulunamaz. Bulunduğu takdirde çok çirkin ve büyük bir günah işlemiş olur.

2561) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kimin Lût kavminin amelini işlediğini bilirseniz, bu (çirkin) fiili işleyeni de kendisi ile bu fiil işleneni de öldürünüz.»"

2562) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Lût kavminin (çirkin) amelini işleyen kimse hakkında:
«Üsttekini ve alttakini recmediniz. Her ikisini de recmediniz» buyurmuştur."

2563) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ümmetim için en çok korktuğum şeyüerden birisi) Lût kavminin ameli (ni işlemesi) dir. [27]

İzahı

t b n - i A b b â s {Radıyallâhü an!*) 'm hadisini Ebû Dft. v û d , Tirmizi, Nesâî, Ahmed, Hâkim ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi talikan rivayet etmiştir. Hâkim de bunu rivayette bulunmuştur. Câbir (Radıyallâhü anhVin hadîsi Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir.
İlk iki hadîsin zahirine göre erkek erkekle veya kadınla livâta denilen çirkin cinsel ilişkide bulunduğu takdirde iki tarafın da katledilmesi gerekir.
Tuhfe ve Avnü'l-Mabûd yazarlarının naklen beyânlarına göre Şerhü's-Sünne'de konu hakkında şu bilgi verilmiştir:
"Livâta suçunu işleyen homoseksüelin had cezasının tâyin ve tesbiti hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Ebû Yûsuf, Muhammed ve en kuvvetli kavlinde Şafii: Livâta suçunu işleyen failin cezası zina edenin cezasıdır. Yâni fail bekâr ise yüz değnekle dövülür. Muhsan, yâni evlenip eşiyle bir defa olsun cinsel ilişkide bulunmuş olduktan sonraki hayatında livâta suçunu işlemiş ise recmedilir. Kendisiyle bu çirkin iş yapılan taraf erkek olsun kadın olsun yüz değnekle dövülür ve Ş ,â -f i î' ye göre ayrıca bir yıllık süreyle sürgüne tâbi tutulur.
2. Mâlik, Ahmed ve Şafiî1 nin diğer bir kavline göre bu işi işleyen taraflar bekâr olsun veya olmasın recmedilirler. Şafii' nin üçüncü bir kavline göre taraflar ilk hadîsin zahiri gereğince katledilirler."
Hanefîler'in bir diğer kavline göre bu suçu işleyenler hâkimin takdir edeceği bir şekilde tazir ve teşhir ile hapis cezasına çarptırılır. Suçun tekerrürü hâlinde tazîr cezası olarak kılıçla öldürülür.
Ebû Bekir-i Sıddik, Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anhümâ) gibi büyük zâtların dâhil olduğu sahâbîlerden bir cemaata göre bu suçu işleyen taraflar kılıçla katledilirler.
Âlimlerin görüşleri ve bu çirkin suçun zararları hakkında gerekli bilgi, Abdurrahman el-Cezerî' nin dört mezhebin fıkhına âit eserinin Hudûd kitabında verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir. [28]

13- Mahremi (Yânî Kendisiyle Evlenmesi Haram Kılınan Yakın Akrabası) Olan Bir Kadınla Zina Eden Ve Bir Hayvanla Cinsel İlişkide Bulunan Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2564) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Mahremi olan kadınla zina edeni katlediniz. Bir hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseyi de katlediniz ve o hayvanı da öldürünüz.»" [29]

İzahı

Bu hadîsin hayvanla cinsel ilişkide bulunmaya âit fıkrası E b û Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'de de rivayet edilmiştir. Mahremiyle cinsel ilişkide bulunmaya âit fıkrayı da Tirmizî "Başkasına Yâ Muhannes! diyen kimse hakkında gelen hadîsler" bâ-bmda rivayet etmiştir.
Mahrem kelimesinin açıklamasını yukarda yaptım. Mahrem kadın, nikâhlanması haram olan âna, teyze, hala, kaymana, üvey ana, kız ve kardeş gibi yakın akraba durumundaki kadın anlamında kullanılır. Bu durumdaki kadınlarla zina etmek en çirkin ve en büyük zinalardandır. Zina cezaları bu kötü harekette bulunanlar hakkında da aynen uygulanır. Yâni bu pis fiili işleyen kişi bekâr ise yüz değnekle dövülür. Bekâr değilse recmedilir. Bu ceza umumîdir. Şayet bu şeni fiili işleyen kişi, bunun haramlığma inanmayarak böyle bir harekette bulunmuş ise mürted, yâni dinden çıkmış sayılır ve kâfir sayıldığı için katledilir. Yâni onun katledilmesi diğer zânilerin katledilmesinden farklıdır. Şöyle ki, bekâr olmayan zâni bir İslâmi ceza olarak recmedilir. Fakat müslüman olduğu için teçhiz ve tekfin ile cenaze namazı gibi dinî görevler ona karşı ifa edilir. Bu ceza in-aşallah onun suçuna kefaret olur ve Allah'ın mağfiretine kavuşur. Mahremi olan bir kadınla zina edip bunu mubah sayan kişi ise İslâmiyet'ten çıkmış sayıldığı için öldürülür ve kâfirlerin mezarlığına gömülür. Yıkama ve kefenleme ile cenaze namazı gibi görevler onun için yapılmaz. Hadîsin ilk fıkrası böyle yorumlanır.
Ebû Dâvûd'un Sünen'inde, mahremiyle zina eden kişi için özel bir bâb ayrılmış ve orada Berâ bin Âzib (Ra-dıyallâhü anh)'den iki senedle bir hadîs rivayet edilmiştir. Orada beyân edildiğine göre üvey anasıyla evlenen bir adamın başının kesilmesi ve malına el konulması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu sahâbînin amcasını görevlendirmiştir. Ancak bu bâb-taki hadîsin sıhhati tartışma konusu olmuştur. Avnü'l-Mabûd'da be-

yân edildiği gibi Câhiliyet devrinde ölen kimsenin karısı da terekesi gibi miras olarak evlâdına intikal ediyordu. Bu yüzden mirasçı durumunda olan evlâd, üvey anasıyla evlenirdi ve bunu meşru bir hak olarak telâkki ediyordu. İslâmiyet bu kötü alışkanlığı yasakladı ve babanın kanlarıyla evlenmeyi evlâda haram kıldı.
âyeti bu hükmü getirdi. Bundan sonra herhangi bir kimse câhiliyet devrinin bu kötü âdetine uyarak, bile bile bu harekette bulunursa ve bunun helâl olduğuna inanırsa mürted olmuş olur. Bu yüzden de öldürülmesi gerekir.
Bu hadîsin ikinci fıkrasına gelince, bunun zahirine göre bir hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimsenin ve o hayvanın öldürülmesi gereklidir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî' nin rivayetlerinde hayvanın öldürülmesi hikmeti hadîsin râvîsi olan î b n - i Ab-b â s' a sorulduğunda îbn-i Abbâs şöyle cevap vermiştir :
"Ben bunun hikmeti hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir şey işitmedim. Zannımca Resûllullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), böyle çirkin fiile mâruz bırakılan hayvanın etinin yenilmesini ve bundan yararlanılmayı hoş görmemiştir."
Ebû Dâvûd ile Tirmizî ve Nesâi' nin rivayet ettikleri başka bir hadîste «İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseye had lâzım değildir.» demiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizi, İbn-i Abbâs'in bu mevkuf hadîsinin bundan önce rivayet edilen merfû hadîsinden daha sıhhatli olduğunu söylemişlerdir. Bundan dolayıdır ki fıkıhçılarm ekserisi: Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseye had lâzım gelmez. Onun tazîr edilmesi gereklidir, demişlerdir. Yâni hayvanla bu çirkin fiili işleyen kimse teşhir, terzil edilir, kırka yakın sopayla dövülebilir, hapsedilebilir ve benzeri şekillerde tahkir edilir. Fakat öldürülmez veya yüz değnekle had edilmez. Bu çirkin fiile mâruz bırakılan hayvan da fıkıhçılarm ekserisine göre öldürülmez.
Tuhfe'de naklen beyân edildiğine göre Ebû Hanife, Mâlik, Ahmed ve en zahir kavlinde Ş â M î, hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimsenin tazir ile cezalandırılmasının gerekliliğine hükmedenlerdendir. î s h â k ise, bile bile bu çirkin hareketi işleyenin katledilmesi görüşündedir. [30]

Hayvanla Cinsel İlişkide Bulunan Kimsenin Cezası, Hayvanın Öldürülmesi Ve Eti Yenen Cinsten Olduğu Takdirde Etinin Yenilip Yenilmemesi Hakkında Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri

Abdurrahman el-Cezerî' nin el-Hudüd kitabında bu hususlarda naklettiği görüşleri özetleyerek buraya aktaralım:
A) Hayvanla cinsel ilişkide bulunmak dört mezheb imamlarının ittifakıyla çirkin büyük günahlardandır. Bu çirkin günahı işleyenin cezasına gelince bu hususta görüş ayrılıkları vardır. Şöyle ki:
1. H a n e f i 1 e r ; Bu fuhuşu işleyen kimsenin had edilmesi hususunda âyet veya sabit hadis bulunmadığı için hâkimin uygun göreceği tazir cezası verilir. Verilmesi vâcib olan tazîr cezası ibret verici, bu kötülüğü önleyici mâhiyette olacaktır. Kınama, teşhir, terzil, hapis ve sopa ile dövmek gibi cezalar verilir, demişlerdir.
2. Mâlikîler; Bu kötü fiili işleyen kimsenin cezası zina cezası gibidir. Bekâr ise yüz değnek vurulur. Muhsan ise recmedilir, demişlerdir.
3. Ş â f i î 1 e r' den yukardaki iki görüş de rivayet edilmektedir. (Birinci görüş Ş â f i î' nin en kuvvetli kavlidir.) Üçüncü görüşe göre bu işi işleyen kimse bekâr olsun, muhsan olsun öldürülür.
4. H a n b e 1 İ 1 e r' in en kuvvetli kavillerine göre tazir cezası verilir. Yâni H a n e f î 1 e r gibi hükmetmişlerdir, ikinci görüşleri ise M â I i k i i e r ' in görüşleri gibidir.
B) Bu çirkin fiile mâruz bırakılan hayvana âit hüküm ise:
1. Hanefiler: Sözü edilen hayvan bu fiili işleyenin malı ise öldürülmelidir. Başkasının malı ise boğazlanması vâcib değildir, demişlerdir.
(Hanefî fıkıh kitablanndan Gurar, Durar ve haşiyesinde bu hususta verilen bilginin özeti şudur: Bu kötü fiile mâruz kalan hayvan, eti yenmeyen neviden ise boğazlanır. Sonra yakılır. Boğazlama ve yakma işleri vâcib değildir. Boğazlanan hayvan başkasına âit ise, bu kötü fiili işleyen suçlu, hayvanın değerini sahibine ödemek zorundadır. Hayvan, eti yenen neviden ise boğazlanır. E b û H a -n î f e ' ye göre eti yenilebilir. Ebû Yûsuf'a göre eti yakılır. Hayvanı boğazlamanın hikmeti, bu fiili işleyen kişi hakkındaki dedikoduların ve kınamaların sona erdirilmesidir.)
2. Mâlikîler'e göre sözü edilen hayvan, eti yenilen cinsten olsun yenilmeyen cinsten olsun öldürülmesi vâcib değildir. Çünkü bu hususta rivayet edilen İbn-i Abbâs'ın hadîsi zayıftır. Eti yenilen cinsten ise etini yemekte bir sakınca yoktur.
3. $ â f i î 1 e r' in bu hususta iki kavilleri vardır. Bir rivayete göre eti yenilen cinsten ise boğazlanır (ve eti yenilir.) Eti yenilmeyen neviden ise öldürülmez. (Eti yenilen cinsten olduğu takdirde boğazlanması vâcib değildir. Yâni öldürülmeyebilir.)
Bunların ikinci rivayetlerine göre eti yenilen cinsten olsun, yenilmeyen cinsten olsun şüyu bulan kınama ve dedikoduları sona erdirmek için öldürülmelidir.
4. Hanbelîler'e göre eti yenilen ve yenilmeyen hayvanlar öldürülür. Bunu öldürmek vâcibtir. Hayvan başkasının malı ise bedeli bu fiili işleyene ödettirilir. Eti yenilen neviden olsa etini yemek caiz değildir.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarma baş vurulmalıdır. [31]

14- Cariyelere (Zina Suçundan Dolayı) Had Cezalarının Tatbiki Babı

2565) Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl (RaâtyaHâiıü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre şöyle demişlerdir :
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. Bir adara, O'na evlenmeden önce zina eden cariyenin (had edilip edilmemesi) hükmünü sordu. ResûH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«(Zina ettiği sabit ise) cariyeyi (elli değnekle) döv. Sonra (tekrar) zina ederse (gene elli değnekle) döv» buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ya) üçüncü defasında veya dördüncüsünde:
«Câriye tekrar zina ederse artık (aybını beyân ederek) onu kıldan (mamul) bir ip (değeri) ile de olsa sat,» buyurdu."

2566) Âişe (Radıyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Câriye zina ettiği zaman onu (elli değnekle) dövünüz. Eğer (yine) zina ederse yine onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (tekrar) zina ederse (yine) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (yine) zina ederse (tekrar) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (aybını beyân ederek) bükülmüş bir ipe de olsa satınız.»
Dafir, (bükülmüş) ip anlamınadır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ammâr büı Ebî Perve bulunur. Buhâri ve başkasının dediği gibi bu râvi zayıftır. Fakat îbn-i Hibbân onu sıka (güvenilir) zâtlar arasında anmıştır. [32]

İzahı

İlk hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, T i r -m i z î ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi Süfyân bin Uyeyne yoluyla Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Ş i b 1! den rivayet etmiştir, Ebü Hüreyre ile Z e y d ' in rivayetlerine bir diyecek yoktur. Fakat Ş i b 1' in sahâbî olmadığı Tirmizi ve îbn-i Muin tarafından ifâde edilmiştir. Bu nedenledir ki diğerleri bu hadisi Ebû Hüreyre ve Zeyd1 den rivayet etmişlerdir. Tirmizi, Hu-dûd kitabının "Bekâr olmayan zâninin recmedilmesi"ne âit 8. babında bu hadîsi rivayet ederek özetle şöyle der: Süfyân bin Uyeyne bu hadisi Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl' den rivayet etmiştir. Mâlik bin Enes, M a m e r ve başkaları ise bu hadîsi Ebû Hüreyre ve Zeyd bin Hâlid' den rivayet etmişlerdir. Süfyân bin Uyeyne burada yanılmıştır. Bir hadîsin senedini diğer bir hadîsin senedine dâhil etmiştir. Bu senedlerin doğru şekli şöyledir: Birisinde Zühri, Ubeydullah aracılığıyla Ebû Hüreyre ve Zeyd' den merfû olarak rivayette bulunmuştur. Diğerinde Zührî, Ubeydullah'tan Ubeydullah da Şibl bin Hâlid aracılığıyla Abdullah bin Mâlik e 1 - E v s i' den merfû olarak rivayette bulunmuştur. Her iki se-nedle rivayet edilen hadis metni aynidir .Hadîs âlimlerince sahih olan senedler böyledir. Şibl bin Hâlid, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ulaşmamıştır. Şibl, Abdullah bin Mâlik el-Evsi aracılığıyla Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den rivayette bulunmuştur. Süfyân' dan rivayet edildiğine göre Şibl denilen zâtın Şibl bin Hâmid olduğunu söylemiştir. Bu da hatâdır. Doğrusu Şibl bin Hâlid' dir. Bir kavle göre Şibl bin Huleyd' dir.
Hadîsin mânâsına ve ihtiva ettiği hükme gelince, zina eden cariyenin cezasının celd, yâni kamçılamak ve dövmek olduğu, bu ve bundan sonra gelen hadîslerde belirtiliyor. Soru sahibi henüz evlenmemiş durumda olan câriye'nin zina etmesi hâlindeki cezanın mâhiyetini soruyor.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise verdiği cevapta cariyenin bekâr ve evlenmiş durumunu söz konusu etmeden celd edilmesini, kamçılanmasını emrediyor. El-Hâfız bu inceliği belirtmektedir. Zâten Muhsan, yâni evlenmiş durumdaki cariyenin zina etmesi hâlinde verilecek cezanın elli değnek dövmek olduğu Nisa sûresinin 25. âyetindeki;
«Cariyeler evlendirildiğinde zina edecek olurlarsa onlara hür (be-
kâr) kadınlara edilen azabın yansı edilir» bildirilmiştir. Şu halde câriye bekâr olsun, evli veya dul olsun zina ettiğinde verilecek ceza elli sopa atmaktır. Bu suç defalarca tekerrür ederse her defa ayni ceza tekrar edilir.
Evli veya dul olan hür kadın zina ettiği takdirde bunun cezasının recmetmek olduğu bilinmektedir. Ayni durumdaki cariyeye öldürme cezasının yarısını vermek mümkün olmadığı için yukardaki âyetten maksadın bekâr olan hür kadına verilecek cezasının yarısı olduğu anlaşılır.
Bekâr olsun veya olmasın cariyeye verilecek cezanın elli değnek dövmek olduğu hususunda Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii ve âlimlerin cumhuru ittifak halindedir. Köle de câriye gibidir.
İbn-i Abbâs, Tâvûs, Ata, İbn-i Cüreyc ve Ebû Ubeyd'in dâhil olduğu seleften bir gruba göre evli olmayan köle ve cariyeye had cezası verilmez.
K astalâni bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der;
"Hadisteki emir câriye sâhibinedir. Şu halde köle ve câriye sahibi şâhidleri dinler ve bunların suçu sabit olduğunda bizzat cezayı tatbik eder. Devlet yetkilisinin kararına gerek yoktur. Mâlik, Şafii Ahmedve Cumhur'un görüşü böyledir. Fakat Ebû Hanîfe ve bir cemaata göre bu yetki devlet adamına mahsustur.
Üç veya dört defa zina edince artık o câriye veya köleyi satma emri müstahabhk içindir. Yâni efendisi onu satmak mecburiyetinde değildir. Satarsa onun bu aybını ve kusurunu söylemek zorundadır. Aksi halde müşteri bu kusuru öğrenince satışı bozabilir. Buhâri, Kadı Şüreyh (Radıyallâhü anh)'ın bu konuda verdiği kararı nakleder. Yâni câriye veya kölenin zinâkârlığı satışı iptal ettirebilen kusur ve ayıplardan sayılır.
E 1 - H â f ı z şöyle der: Her mü'min kendi nefsi için arzulamadığı bir şeyi hiç bir mü'min kardeşi için de arzulamamak durumda iken kişinin zinâkâr kölesini veya cariyesini satması emri nasıl izah edilir? diye insanın hatırına bir soru gelebilir. Bu soruya şöyle cevap verilir: Köle ve cariyenin satılmasına sebep olan bu kötü hallerinin müşterinin yanında devam edeceği malum değildir. Bu kötü hâli bırakmaları muhtemeldir. Çünkü köle ve câriye zina suçunu işlemelerinin satılmalarına sebep olduğunu bilirler ise sahip değiştirmenin, "muhit ve memleket değiştirmenin güçlülüğünü düşünebilir ve
bu işten vazgeçebilirler. Çünkü alışılmış bir muhiti terk etmek kolay değildir.
Sonra yer değiştirmek, muhit değiştirmek bazen kötü huylan değiştirmeye vesile olur.
İkinci hadîs Zevâid türündendir. Bunun metninin ihtiva ettiği mânâ bir öncekinin benzeridir. Ayrıca izah edilecek bir yönünü görmüyorum. [33]

15- Kâzif (Îffetlî Bir Müslümana Zînâ İsnad Etme) Haddi (Cezası) Beyânı Babı

2567) Aişe (RadıyaUâhü anhâ)'d<m :
(İtham edildiğim suçtan) berâatime (masumiyetime) dâir âyetler inince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde ayağa kalkarak masumiyetimi anlattı ve (inen) Kur'ân (âyetlerin) i okudu. Minberden inince (beni itham eden) iki erkeğin ve bir kadının hadde dilmelerini (cezalandırılmalarını) emretti. Bunlar (kâzif) haddi olarak dövüldüler."

2568) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyaüâhü ankümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Bir adam bir adama yâ muhannes dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz. Ve bir adam bir adama yâ lûtî (livâ-tacı) dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz.»" [34]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Tirnıizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhj'm hadîsini Tirnıizî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayet ettiği hadîsin meali şöyledir:
«Bir adam bir adama yâ yahûdî dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz. Ve bir adam bir adama yâ muhannes dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz. Kim bir mah-remiyle (yâni kendisiyle evlenmesi haram olan yakın akrabası durumundaki bir kadınla) cinsel ilişkide bulunursa onu katlediniz.»
Kazif ve bunun cezası olan Hadd-i kazif hakkında genel bilgi verdikten sonra yukardaki hadislerin manâsıyla ilgili gerekli bilgi verelim.
Kazif: Bu kelimenin sözlük anlamı bir şeyi atmaktır. Fıkıhçılar ile hadîsçilerin ıstılahında ise iffetli bir müslümanı açık veya kapalı bir ifâde ile zinayla itham etmektir. Meselâ bir adam iffetli bir müslümana: Sen zânisin, derse onu açıkça zina ile itham etmiş olur. Keza, meselâ bir adam A h m e d oğlu A 1 i' ye sen Velî' nin oğlusun, derse Ali' nin anasını kapalı ve dolaylı yolla zinayla itham etmiş olur. Bu nevî ithama Kazif ismi verilmiştir. Çünkü bu ithamı yapan kişi neye ve kime isabet edeceğini düşünmeden, ne gibi tahribata sebebiyet vereceğini hesaba katmadan elindeki taşı uluorta fırlatan kimse gibi zina isnadı sözünü ağzından fırlatıp atmış olur. Ve bu sözden dolayı iffetli bir müslümanın ve yakınları ile çevresinin şeref, haysiyet, namus ve iffetiyle oynamış olur. İtham altında tutulan müslüman ve onun yakınları büyük ızdırablar altında inim inim inlerken, ithamda bulunan kişi bu ızdırablardan gafil, onların duyduğu acıyı duymaz, hattâ belki bu isnaddan dolayı sevinç duyar.
Kâzif suçuna Firye de denilir. Firyenin sözlük anlamı ise iftira ve yalandan ibaret sözdür.
İffetli bir kadın veya erkeğe zina suçunu isnad edene de Kâazif (kâzfedici) denilir. Adam bu çirkin iddiasını, sanığı zina hâlinde ve uygunsuz vaziyette gözleriyle bizzat gördüklerini usûlü dâiresinde ifâde edecek dört erkek şâhid ile ispatlamadığı takdirde müfteri durumuna düşer ve ceza olarak seksen değnek dövülür. Bu cezaya Kâzif haddi denilir. Kâzif suçunu işleyip ispatlayamayanlarm bu cezaya çarpılacağı N û r sûresinin 4'üncü âyetinde buyurulnıuştur. Bu ve bunu takip eden 5 âyet şöyledir:
-İffetli hür kadınlara (zina çirkefini) atıp bunu (ispatlayıcı) dört şâhid getiremeyenlere seksen değnek vurunuz. Ve bunların şâ-hidliğini îlelebed kabul etmeyiniz. Bunlar şüphesiz fâsıklardır. Ancak bu iftiradan sonra tevbe edip durumlarını İslah edenler müstesnadır, (yâni fâsıklıktan kurtulabilirler.) Çünkü Allah şüphesiz gafurdur, rahimdir.»
Kişinin kendi karısını zina ile itham etmesi ve bu isnadını dört görgü şahidin usûlü dairesindeki ifadeleriyle ispatlayamaması hâlinde eşler arasında Liân işlemine baş vurulur, liân'ın tarifi, hükmü ve bununla ilgili gerekli bilgi 10. Talâk kitabının 27. babında geçti. Oraya müracaat edilebilir. Orada beyân edildiği gibi önce koca liân yemininde bulunma durumundadır. Şayet kendisi bu yeminden imtina ederse kendisine Kâzif haddi uygulanır. Eğer bu yemini yaparsa Kâzif cezasından kurtulur. Bu kere karısına liân yemini teklif edilir. Kadın da liân yemininde bulunursa boşanmaları yoluna gidilir. Şayet kadın yeminden imtina ederse recmedilir.
Yukarda anılan cezayı gerektiren Kâzif nasıl oluşur?
Kâzif sözleri üç kısımda mütalâa edilir : Zina isnadını apaçık ifâde eden "Sen zânisin", "senin arkan zina etti" gibi söz. Bu nevî kâzif sözüne "Sarîh kâzif" denilir. İkinci nevî ise "Sen fâcire bir kadınsın" gibi zina anlamına ve başka anlamlara yorumlanabilen sözlerdir. Bu nevi sözlere "Kinaye kâzif" denilir. Sarîh kâzif sözleri ke-
sinlikle Kâzif suçunu oluşturur. Fakat Kinaye kâzif sözü, kâzif anlamım ifâde ettiği gibi başka mânâyı da ifâde edebilir. Bu nevi sözleri söyleyen kişi, ben bununla zina isnadını kasdettim, der ise kâzif suçunu işlemiş olur. Şayet, ben bununla zina isnadı mânâsını kasdetmedim, der ve hakkında bu söz söylenen şahıs da kendisini doğrularsa kâzif suçu işlenmiş sayılmaz. Eğer hakkında bu söz söylenen şahıs kendisini yalanlayıp, hayır bu adam bana zina isnad etmeyi kasdetti, der ise bu sözü söyleyen adama yemin teklifi edilir. Adam zina isnadı niyetiyle söylemediğine yemin ederse had cezasından kurtulmuş olur. Fakat müslüman kardeşi hakkında uygunsuz sözler kullandığı için Devlet yetkilisinin uygun göreceği tahkir, teşhir, hapis gibi bir tâzir cezasına çarptırılır.
Sarih ve kinaye kâzif sözlerine ait yukarda anlatılan hüküm hususunda mezhep imamları ittifak halindedir.
Kâzif sözlerinin üçüncü nevi ise "Aslını soruştur", Ey meşru doğumlu insan" gibi sözlerdir. Buna Tariz yollu kâzif nevî denilir.
Hanefiler'e ve Şâfiîler'in bir görüşüne göre Tariz sözleri ile kâzif maksadı güdülmüş olsa bile kâzif cezasını gerektirmez. Ş â f ı i 1 e r' in diğer bir kavli ile Hanbeliler'in bir kavline göre bununla zina isnadı kasdedildiği zaman kâzif suçu işlenmiş sayılır.
M â 1 i k i 1 e r' e göre bu nevi sözlerle zina isnadı niyeti olsun veya olmasın kâzif suçu işlenmiş olur. [35]

Kimlerin Kimler Hakkındaki Kazif Sözleri Kazif Cezasını Gerektirir

Dört mezheb imamlarına göre hür, reşîd (akıllı, baliğ), bir müslüman bir baskı altında olmaksızın hür, reşîd ve iffetli bir müslüman erkeği zina ile itham ettiği zaman bu isnadını dört erkek ve âdil şâhid ile ispatlamak durumundadır. İspatlıyamadığı takdirde kazif cezasına çarptırılır. Keza yukarda vasıfları yazılı kişi reşide, iffetli ve hür bir kadını zina ile itham ettiği zaman yukarda belirtildiği gibi isnadını şâhidlerle ispatlıyamazsa kazif cezasına çarptırılır. Daha Önce zina suçundan dolayı cezaya çarptırılmış, sabıkalı bir erkeğe veya kadına zina isnâd eden kimse kazif suçunu işlemiş olmaz. Çünkü itham ettiği kişide bu suç mevcuttur. [36]

Hangi Suç İsnadı Kazif Cezasını Gerektirir

Yukarda durumu anlatılan bir müslüman diğer bir müslümanı zina veya livâta ile itham ederse kazif suçunu işlemiş olur. Keza, hür ve müslüman bir kadından doğma bir kimseye : Senin nesebin sahih değildir," diyen kişi kazif suçunu işlemiş olur. Bu hususta mezheb imamları ittifak halindedir. Fakat bir kimse bir kimseyi başka bir günah ile itham ederse kazif suçu işlemiş olmaz ve ona kâzif cezası uygulanmaz. Abdurrahman el-Cezerî' nin "Dört Mezheb'in Fıkhı" adlı kitabının Cezalar bölümünde yukarda-ki bilgiler verilmektedir. Bu arada şu bilgi de veriliyor:
Bir kimse bir müslümana: "Ey'f asık, yâ habis, yâ muhannes, yâ fâcir, yâ namazsız1' sözlerinden birisini söylemekle onu bu suçlardan birisiyle itham ederse, bu suçlar zinadan başka suçlar olduğu için ithamcı kişi kazif suçunu işlemiş olmaz. Yâni kazif cezasıyla cezalandırılmaz. Hâkimin uygun göreceği bir tazir cezasıyla cezalandırılır. Tazîr cezası hapis, dövme, teşhir, kınama gibi önleyici ve İslah edici bir ceza olur.
Kazif cezası olan seksen değnek, itham edilen tarafın talebine binaen uygulanır. Çünkü onun şeref ve haysiyetiyle oynanmıştır. Şayet zina iie itham edilen kimse, itham edeni bağışlarsa, ithamcı taraf kazif cezasından kurtulmuş olur. Bu hususta da imamlar ittifak halindedir.
Kazif ile ilgili hükümler hususunda geniş bilgi almak için fıkıh kitablanna müracaat edilmelidir. [37]

Hadîslerin Mânâsı İle İlgili İzahı Verelim

İlk hadîste Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : Münafıklar tarafından kendisine yapılan iftira ve asılsız itham olayına işaretle bu dedikoduya katılan müslüman iki erkek ile bir kadının kazif cezasına çarptırıldığını ifâde eder.
Â i ş e tRadıyallâhü anhâ)'ya münâfıklarca yapılan iftira ve itham meselesi hakkındaki geniş bilgi B u h â r î' nin Şehâdet, Meğâzî, Tefsir, Cihâd, İtisâm ve Tevhîd bölümlerinde, M ü s 1 i m'in Tevbe bölümünde ve N e s â î' nin Tefsir bölümünde yine Anamız Â i s e (Radıyallâhü anhâ)'ya yakıştırılmak istenen suçun tamamen asılsız olup o mübarek hâtûnun iffeti, nezaheti ve masumiyeti Nûr sûresinin ll'nci âyetinden 20'nci âyetine kadar olan 10 âyet ile tescil
ve tevsik edilmiş olup konu hakkında geniş bilgi bu âyetlere ait tefsir kitablannda da mevcuttur. Biz burada söz konusu mesele hakkında özlü bilgi vermekle yetinelim.
N û r sûresinin onbirinci âyetinden yirminci âyetine kadar olan âyetlerin iniş sebebi özetle şöyledir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir yolculuğa çıktığı zaman muhterem zevceleri arasında kur'a çeker ve kur'a hangisine isabet ederse onu alıp beraberinde götürürdü. Hicretin altıncı yılı "Benî Müstalık" savaşında Â i ş e anamızı beraberlerinde götürmüşlerdi. Savaştan sonra Medine-i Münevvere'ye dönüşte Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve beraberindeki kuvvetler bir sahada akşamlamışlardı. Konaklanan yerde bir kaç saat kalındıktan sonra yola devam emri verilmişti. Bu esnada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) defi hacet için kafileden uzakça bir yere çekilmişti. Ve boynundan düştüğünün farkına vardığı gerdanlığını aramaya koyulmuştur. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) şütüf ve mahmil denilen etrafı ve üstü örtülü ve deveye yüklenen sandık gibi olan hevdecte yolculuk ediyordu. Konaklandığı zaman hevdec görevlilerce devenin sırtından indirilir. Yola çıkılacağı zaman tekrar devenin sırtına çıkarılıp bağlanırdı. Â i ş e gencecik zayıf bir hatundu. Vücûdu çok hafif olduğu için görevliler o konak yerinde hevdeci deveye yüklerken Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nın hevdecte olmadığım farkedemedîîer. Kafile yola devam etti. Â i ş e, kafilenin olduğu yere dönünce kafilenin gitmiş olduğunu gördü. Kendisini muhakkak arayıp bulacaklar ümidiyle orada beklemeyi uygun buldu ve bekledi. Burada beklerken bir ara uykuya daldı. Böyle seferlerde bir âdet var idi. Görevlendirilen bir kişi kafile konakladığı yerden hareket ettikten sonra konaklama yerini kontrol eder, oraları dolaşır, bir şey unutulup unutulmadığını araştırır. Bu seferde bu iş için Safvân bin el-Muttal es-Sele m. i görevlendirilmişti. Bu zât kafilenin konakladığı yeri dolaşırken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamıza rastlar ve devesini onun emrine verir. Â i ş e anamız onun devesine biner. S a f v â n da devesinin başını çekerek nihayet ikinci bir konaklama yerinde kafileye ulaşılır. İşte Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamızın ve Safvân (Radıyallâhü anh)'ın sonradan gelip kafileye yetişmelerini gören münafıkların başkam Abdullah bin Übey denilen herif bu nezih ve pâk iki mübarek şahsiyet hakkında iftira etmeye başladı ve onun gibi dış görünüşte müslüman olmakla beraber kalben kâfir olan münafıkları grubu bu çirkin iftirayı dillerine dolayıp dedikodulara başladılar. Bu hâinlerin hunharca iftiraları ve düşmanca dedikoduları bâzı sâf müslümanları da yanıltı, bunların da dedikodu etmeleri görüldü. Müslümanlardan bu çirkin dedikoduya kapılan iki erkeğin Hassan bin Sabit üe Mistah bin Üsâşe ve kadının Hamne bin t-i Cahş olduğu rivayet edilmiştir. Halbuki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamızın yüce fıtratı, nezâhat ve paklığı apaçık idi. Safvân (Radıyallâhü anh) da sahâbilerin en hayırlılarından idi. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâmî'in bütün savaşlarında bulunma şerefine nail olmuştu. Â i ş e anamız münafıkların bu çirkin dedikodularını duymadı. Bu seferden dönülünce, hastalandı ve hastalığı bir ay kadar sürdü. Bu sürece Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üzgünlüğünü seziyor, fakat nedenini bilemiyordu. Bir ay sonra sıh-hata kavuşan Â i ş e anamız bu kere münafıkların çirkef zırıltılarını duyunca üzüntüsünden tekrar hastalanıp yataklık oldu. İffet ve paklığının ilâhî bir tezkiye ile meydana çıkması için Cenâb-ı Allah'a niyazda bulundu. Bu çirkin ve düşmanca dedikoduların şüyu bulması üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M e s-cid-i Nebevi'de bir hutbe irad ederek meâlen şöyle buyurdu :
«Ey müslümanlar! Benim ehlim (eşim) hakkında bana eziyet eden bir herif hakkında kim bana yardımcı olur? Vallahi ben ehîlm hakkında hayırdan başka bir şey bilmiş değilim. Bu müfteriler bir adamın da ismini ortaya koydular. Bu zât hakkında da ben hayırdan başka bir şey bilmiyorum,» buyurdu. Â i ş e anamız ise : «Allah benim masum olduğumu bilir, ben bir şey demem, ben bir sâlih kul olan Yûsuf Peygamber'in babası Yâkûp Peygamber gibi;
«Şimdi benim işim güzelce sabretmektir. Söylediklerinize karşı sığmağım da Allah'tır.» derdi.
Nihayet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e N û r sûresinin ll'inci âyeti ve bunu takip eden âyetler indi. Böylece Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamızın masumiyeti ve söylenen dedikoduların tamamen iftira olduğu Allah tarafından bildirildi. Bu ilâhî vahiden dolayı son derece sevinen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ıztırap içinde bulunan hakîkî mü'minleri, özellikle Â i ş e anamızı ve onun babasıyla anasını müjdeledi, gönüllerindeki ıztıraba son vermiş oldu. Â i ş e anamız, masumiyetinin Kur'an âyetleri ile tescil edildiğini öğrenince: «Ben kimseye değil ancak Allah'a ham-dederim,» dedi.
Â i ş e anamızın masumiyetini tescil eden N û r sûresinin 10 - 20'nci âyetlerin tefsirlerine bakıldığı zaman bu olay hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek mümkün olduğu için bu âyetlerin meal ve tefsirlerini buraya geçirmeye lüzum görmüyorum.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nm hadîsinde belirtildiği gibi bu âyetler inince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) minbere çıkarak ayakta bu âyetleri okuyor. Sonra münafıkların yaptıkları iftirayı diline dolayarak o mübarek ve pâk anamızı itham eden müs-lüman iki erkek ile bir kadının kazif cezasına çarptırılmasını emrediyor. Müellifimizin rivayetinde bu üç kişinin ismi belirtilmiyor. E b û D â v û d' un bir rivayetinde bu şahısların Hassan bin Sabit, Mistah bin Üsâse ve Hamne bint-i Cahş olduğu ifâde edilmiştir. Hassan, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve"s-Selâm)'in sairi idi. O'nu şiirlerinde lâyıkıyla medhu scnâ ettiği için ona bu lâkab verilmişti. Sahâbilerin Ensar kısmındandır. Ama bu meselede maalesef hatâya düşüp cezalanmayı hak etti. Hamne ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zevcelerinden Z e y -neb bint-i Cahş'ın kız kardeşidir, Mistah da Ebû Bekr-i Sıddîk (Radıyallâhü anhJ'ın yakın akrabasıdır.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin T i r m i z i tarafından da rivayet edildiğini yukarda belirttim. T i r m i z î bu hadisin senedinde bulunan râvî îbrâhîm bin İsmail bin Ebî Habîbe' nin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bu itibarla bu hadîs zayıf sayılır. Bu hadîse göre bir adam bir adama: «Yâ muhannes» veya «Yâ Lûtî (livâtacı)» derse ona yirmi sopa atılır. Muhannes kelimesinin açıklaması hususunda S i n d î' nin beyânına göre el-Mecma'da şu bilgi verilmiştir: "Muhannes: Kendisiyle livâta edilen kimsedir. Muhannis ise yaratılışı itibarıyla durumu, hareketleri ve sesi kadmlannkine benzeyen erkektir. Bir kavle göre muhannes ve muhannis durumunu, hareketlerini ve sesini kasıtlı olarak kadmlannkine benzeten erkektir. Bu benzetiş kasıtlı olunca laneti mûcibtir. Böylelerine lanet olsun mealinde hadîs vârid olmuştur. (Sünenimizde Nikâh kitabının 22'nci babında geçen 1902 -1904 nolu hadîsler muhannesler hakkındadır.) Sözü edilen benzeme bazen yaratılışta bulunur."
Lutî ise üvâtacı (fail homoseksüel) anlamım ifâde eder. Kendisi ile livâta işi yapılan yâni kullanılan şahıs mânâsına gelir.

Kazif hükümlerini yukarda beyân ederken: Bir kimsenin iffetli bir müslümanı: «Ey zâni» veya «Ey livâtacı» gibi sözlerle zina ile itham ettiği takdirde dört mezheb imamının ittifakıyla kazif suçu-
nu işlemiş sayılır, diye bilgi vermiştim. Kazif suçunu işleyen kimse bu isnadı ispatlamadığı takdirde kazif cezası olan seksen değnek dövülmesi gerekir. Ama kişi zinadan başka bir günahla birisini itham eder, yâni uygunsuz bir söz sarf ederse o takdirde devlet yetkilisinin uygun göreceği bir tazir cezası ile cezalandırılır. Muhannes kelimesi değişik mânâlara, yâni zinadan başka mânâlara da yorumlanabildiği için bu kelime tazîr cezasını gerektirebilir, ki bu durum yukarda etraflıca anlatılmıştır. Fakat "Lûtî = livâtacı" sözü zinadan başka bir mânâya yorumlanamaz ve cezası ancak seksen değnektir.[38]

16- Sarhoşun Haddi (Cezası) Babı

2569) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Hadd (cezası) nı infaz ettiğim (ve bu cezadan dolayı ölen) hiç kimsenin diyetini (hayat pahasını) vermiş değilim. Ancak şarap içen (ve ona uyguladığım haddan dolayı ölen) kimsenin diyetini öderim. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şarap içen hakkında (sayısı sınırlı) bir had koymamıştır. O (şarap içene belirli bir sayı ile vurduğumuz) had bizim kendimizin (ictihadla) koyduğumuz bir cezadır."

2570) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şarap içme (cezasın) da (suçluyu) ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla (kırk darbe) vurmayı emrederdi."

2571) Hudayn bin el-Münzir er-Rakkaşî (Radıyallâhü anh)'den Şöyle demiştir :
El-Velîd bin Ukbe, (halîfe) Osman (bin Affân) (Radıyallâhü anh)'in huzuruna getirilerek, (şarab içtiğine dâir) şâhidler onun aleyhinde ifâde verince, Osman, Ali (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh) 'a: Amcan oğlunu (yâni el-Velîd'i) al da onun hakkında (şarab içme) cezasını infaz et, dedi. Ali de onu dövdürdü ve dedi ki: (Şarab içene) Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kırk dayak attı, Ebû Bekir kırk dayak attı ve Ömer seksen dayak attı. Kırk dayak da seksen dayak da sünnet (yâni uygulanması meşru ceza) dır."[39]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Hudayn bin el-Münzir ' in hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadîslerin üçü de sahihtir.
Bu babın son hadîsinde A 1 i (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şarab içene kırk dayak attırdığını ifâde eder. E n e s (Radıyallâhü anh)'in M ü s 1 i m ' deki bir rivayetinde; kelimesi ziyâdesi vardır. Yâni bu rivayete göre de Resûl-i Ekrem şarab içene ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla kırk dayak atılmasını emrederdi. Ebû Dâvûd'un Katâde (Radıyallâhü anh) 'den olan bir rivayeti de M ü s 1 i m' in bu rivayeti gibidir. Hülâsa şarab içene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırk dayak attırdığı sabittir. Durum bu olunca A 1 i (Radıyallâhü anh)'m ilk hadisi değişik şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki;
Ali' nin ilk hadîsinin zahirine göre Resûl-i Ekrem, şarab içene atılacak dayak sayısını tâyin ve tesbit etmemiş, ona atılan dayak sayısı sahâbilerce tesbit edilmiştir. Oysa sahih hadîsler, Resûl-i Ekrem'in ona kırk dayak attırdığına delâlet ederler.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu husus hakkında özetle aşağıdaki bilgiyi verir:
Ali (Radıyallâhü anh) 'nin bu iki hadîsi (yâni 2569 ve 2571 nolu hadîsler) arasında görülen ihtilâf nasıl giderilir denilecek olursa buna şöyle cevap verilir;
E 1 - H â f ı z bu iki hadîs arasında zahiren görülen ihtilâfın esasta bulunmadığını şöyle ifâde eder: Alî' nin ilk hadisinin mânâsı şöyledir: "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şarab içene kırk dayaktan fazla olan darbe sayısı hakkında belirli bir rakam koymamıştır. Şarab içene uyguladığımız seksen değnek bizim koyduğumuz bir uygulamadır."
A 1 i (Radıyallâhü anh) bu hadiste «Seksen değnek bizim koyduğumuz bir uygulamadır» derken Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti devrinde halîfeye beyân ettiği kendi görüşüne işaret etmektedir.
(El-Hâfız, Ali' nin kendi görüşü, derken el-Muvatta'-da ve başka kitablarda Ali1 den ve Müslim ile Ebû Dâvûd1 un Abdurrahman bin Avf tan nakledilen şu görüşü kasdediyor : Enes bin Mâlik' ten rivayet edilen bir hadîste Enes şöyle der:
"Şarab içene Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) kırk dayak attırdılar. Ömer (Radıyallâhü anh) halîfe olunca şarab içenlerin sayısı çoğaldı. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) sahâbîleri topladı ve şarab içene atılacak dayak sayısının tesbiti hakkında onların görüşlerini sordu. Abdur-
rahman bin Avf (Radıyallâhü anh) ve bir rivayete göre Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) şarab içene kırk dayak atılmasını teklif ettiler. Bundan sonra Ömer (Radıyallâhü anhJ, şarab içenlere seksen dayak atılmasını emretti."
Yukarıya mealini aldığım E n e s ' in hadisi şarab içene Ö m e r' in halifeliği döneminde seksen dayak atıldığına delâlet eder. Ali' nin 2571 numaralı hadîsi de buna delâlet eder. Şu halde Ö m e r' in hilâfeti döneminde şarab içene seksen dayak atılması hususunda sahâbîlerin icmâı oluşmuştur.)
A 1 i (Radıyallâhü anh)'nin ilk hadisi böyle yorumlanınca hadîsin tamamının meali şuna dönüşmüş olur:
«Cezasını infaz ettiğim ve bu cezanın infazı dolayısıyla ölen hiç bir suçlunun hayat pahasını ödemem. Ancak şarab içene uyguladığım kırk dayaktan fazla olan dövmeden dolayı suçlu Ölecek olursa onun diyetini, yâni hayat pahasını öderim. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ona kırk dayaktan fazla olan dövme için belirli bir sayı koymamıştır. Ona seksen dayak atma işi bizim kendimizin bir uygulamasıdır.»
Beyhakî ve İbn-i Hazm da bu yorumu kesinlikle hükmetmişlerdir. (El-Hâfız* dan naklen alman bilgi buraya kadardır.)
Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra e 1 - M ü n z i r i' den naklen şu bilgiyi verir :
Vâcib olan bir dövme cezasının infazından dolayı ölen bir suçlunun diyeti, yâni hayat pahası ne infaza karar veren şer'î hâkim'e ne de devlet hazînesine düşer. Yâni hâkim böyle bir diyeti vermeyeceği gibi devlet hazînesinden de böyle bir ödeme yapılmaz. Bâzı ilim ehlinin beyânına göre bu hususta âlimler ittifak halindedir.
Suçluya verilen tazîr cezası onun ölümüne sebebiyet verdiği takdirde bir ödeme yapılıp yapılmıyacağı hususunda ise âlimler arasında ihtilâf vardır. Âlimlerin cumhuruna göre bu meselede de ne hâkime ne de devlet hazinesine herhangi bir diyet borcu tahakkuk etmez. Fakat Ş â f i i' ye göre maktulun diyeti, hâkim'in yakınla-nnca ödenir. Hâkim de katil kefaretini öder. Bir kavle göre diyet, devlet hazinesinden ödenir.
Hâkim, şarab içene kırk dayak attırdığında suçlu ölürse hâkimin bir tazminat ödemesi söz konusu değildir. Hâkim ona seksen dayak attırdığında suçlu ölürse hâkim diyetin yansını ödemek du-
rumundadır. (El-Münziri1 den naklen alman bilgi burada bitti.)
Nevevi de Müslim'in şerhinde el-Mü nz i r i'-nin yukarda verdiği beyânın bir benzerini vermektedir. Tazminat ve diyet hususundaki hüküm özetle şudur:
Şer'î bir dövme cezasının infazı dolayısıyla suçlunun ölümü hâlinde ne hükmü veren şer'î hâkim, ne hükmü yerine getiren dövü-cüler, ne de devlet hazînesi bir diyet veya tazminat ödemez. Hâkim veya cellâdların bir kefaret ödemeleri de söz konusu değildir. Bu hükümler hususunda âlimler ittifak halindedir. Verilen bir tazîr cezasından dolayı ölen suçlu için diyet verme meselesine gelince, cumhûr'a göre ne hâkim, ne hükmü yerine getiren cellâd Cdö-vücü) bir tazminat veya diyet öder. Hazîneden de bir şey ödenmez. Ş â f i i ' ye göre hâkimin yakınları tazîr cezasından dolayı ölen suçlunun diyetini Öderler. H â k i m ' in kendi malından da katil kefareti ödenir. Ödemenin nereden tahsil edileceği hususunda Ş â -f i î' den başka kaviller de rivayet edilmiştir.
2570 nolu E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisine göre şarab içene atılacak dayak ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla olabilir. Yâni mutlaka değnekle, kamçıyla veya sopa ile olması şart değildir.
N e v e v î bu hususta da şu bilgiyi verir:
"Şarab içene ayakkabılarla, yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla ve elbise kenarlarıyla dövmek suretiyle had edilmesinin câizliği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bu suçluyu kamçıyla dövmenin câizliği hususunda ise ihtilâf vardır. Arkadaşlarımızın en sahih kavline göre kamçıyla da olabilir. Kamçıyla dövüldüğü takdirde kamçının mutedil boy ve büyüklükte olması ve mutedil bir vuruşla olması gereklidir. Cellâd döverken

elini başının yukarısına kadar kaldırmamah, kolunu mutedil bir şekilde kaldırmalıdır."
E n e s' in burdaki hadîsinde şarab içene atılan dayak sayısı belirtilmemiş ise de yukarda beyân ettiğim gibi onun Müslim' deki rivayetinde «kırk dayak» kaydı mevcuttur. Şarab içene seksen dayak atılır, diyen âlimler bu hadise şöyle cevab verirler: Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ekseriyetle kırk dayak attığını ifâde eder. Fakat bundan fazla atmadığını ifâde etmez, derler.
A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm 2571 nolu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından daha uzun bir metin hâlinde rivayet edilmiştir. Oralardaki rivayetlerde : «El-Velîd bin Ukbe'nin şarab içtiğine şehâdet edenlerden Humrân (bin Ebân) onu şarab içerken gördüğünü, diğer bîr şâhid de onu şarab kusarken gördüğünü ifâde edince halîfe Osman: O, şarab içmeden şarab kusmaz, demiş ve cezasının verilmesini Ali (Radıyallâhü anh)'a teklif etmiştir. (Bu teklif halîfenin Ali'ye bir ikramı mâhiyetini taşır.) Ali bu teklifi kabul ederek suçluyu dövmek için oğlu el-Hasan bin Ali'yi görevlendirmiş, el-Hasan bundan imtina edince Ali bu kere Abdullah bin Câ-fer-i (Tayyarı) görevlendirmiştir. Abdullah eline kamçı alarak suçluyu dövmeye başlamış, Ali de kamçıları saymıştır. Nihayet kamçı sayısı kırkı bulunca Ali, Abdullah'a: "Yeter. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kırk dayak attı, Ebû Bekir kırk dayak attı, Ömer de seksen dayak attı. Kırk dayak da seksen dayak da sünnettir (yâni uygulanması meşrudur). Bu bence daha sevimlidir. (Yâni bence kırk dayak seksen dayaktan daha sevimlidir) demiştir.» mealinde bilgi vardır.
Hülâsa görüldüğü gibi şarab içen kimseye verilecek dövme cezası kırk dayaktır. Bâzı rivayetlerde Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında dayak sayısının seksene çıktığına delâlet ederler. Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında uygulanan ve sahâbîlerce de tasvib edilen seksen dayak atma da meşrudur. Nitekim A 1 i (Radıyallâhü anh) da bunun meşruluğunu ifâde eder. Zâten dört halîfece uygun görülecek hükümlerin meşruluğu "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Benim sünnetime (yoluma) ve benden sonra Hulefa-i Râşidm'imin sünnetine (yollarına) sarılın» mealindeki sahih hadisi dört halifece uygulanacak yolun meşruluğunu tesbit etmiştir. Halife Ömer zamanında sahâbîlerin ittifakıyla şarab içme haddi ve cezası seksen dayağa çıkarılmıştır. Ali (Radıyallâhü anh) da bunlardan birisidir. Hattâ bu cezanın seksen dayağa çıkarılmasını teklif edenlerdendir. Buna rağmen bu devirden sonra başlayan Osman (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti döneminde Ali (Eadıyallâhü anh) e 1 - V e 1 î d' e kırk dayak atmıştır. Ali' nin bu uygulamasına ne halîfe Osman (Radıyallâhü anh) ne de orada bulunan sahâbilerden onun oğlu Hasan (Radıyallâhü anh) ve Abdullah bin Cafer (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar itirazda bulunmamışlardır.
N e v e v i bu bâbta rivayet edilen hadîslerin açıklaması bölümünde şu bilgiyi vermektedir:
Şarab içmenin haramlığı, bunu az veya çok içenin had cezasına çarptırılmasının vâcibliği ve şarab içenin bu suçu defalarca tekrarlamış olsa bile katledilmiyecegi hususunda müslümanlar icmâ ~eÇ.
mislerdir. T i r m i z i ve çok sayıda âlimler bu icmâın bulunduğunu ifâde etmektedirler.
Kadı I y â z şarab içme suçundan dolayı dört defa had cezasına çarptırıldıktan sonra bu suçu tekrar işleyenin öldürülmesinin gerekliliğini bir cemaattan naklederek bunların elinde bir hadîsin (Bu hadîsler- 2572 - 2573 noludur) bulunduğunu ifâde ediyor ise de bu görüş bâtıldır, sahâbîlerin ve bunlardan sonra gelenlerin yukarda anlatılan icmâma muhaliftir.
Şarab içene kaç dayak atılacağı hususundaki ihtilâfa gelince :
1. Selefin cumhuru ile içlerinde Ebû Hanîfe, Mâlik, Evzâi, Sevrî, Ahmed ve İshâk'm dâhil bulunduğu fıkıhçıların büyük çoğunluğuna göre şarab içenin haddi seksen dayaktır. Kadı I y â z cumhurun bu görüşte olduğunu naklet-miştir. Bunların delili Ömer (Radıyallâhü anh) devrinde oluşan sahâbîlerin icmaldir. Bunlar: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şarab içene kırk dayak attırması tahdid için değildir. Bunun içindir ki, bâzı rivayetlerde «kırk dayak kadar» ifâdesi kullanılmıştır, derler.
2. Şafiî, Ebû Sevr, Dâvûd-i Zahiri ve diğer bâzı âlimler: Şarab içen kimsenin haddi kırk dayaktır, demişlerdir. Şafii: Hâkim dayak sayısını seksene çıkarabilir, kırktan yukarısı tazîr mahiyetindedir. Çünkü sarhoş kimse namaz kılmamak, başkalarına eziyet etmek, cinayet işlemek, başkasının şeref ve haysiyetiyle oynamak gibi suçlan işleme zeminini hazırlamış olur, demiştir.
Şarab içen kimse sarhoş olsun veya olmasın mutlaka had cezasına müstehak olduğu noktasında âlimler ittifak halindedir. (N e -v e v î' den naklen verilen bilgi burada bitti.) [40]

Önemli Bir Nokta

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin tercemesinde ve izahında şarab kelimesini kullandım. Başka içkilerin bu hükmün dışında kaldığı sanılmasın. Şarab kelimesini kullanmamın sebebi "Harar" kelimesinin Arap dilinde şarab anlamında kullanılmasıdır. Şer-i Şe-rîf'te ise sarhoşluk verebilen bütün içkilere "Hamr" denilir. Çünkü
bir hadis-i şerifte; «Sarhoşluk veren her şey hamr'-dır.» buyurulmuştur. Bu mealde başka başka hadisler de vardır. Bunun içindir ki dört mezheb âlimleri sarhoşluk veren her içkinin şa-rab hükmünde olduğu noktası üzerinde ittifak etmişlerdir.
Azı veya çoğu sarhoşluk veren her içkinin haramlığı ve zararları hakkında gerekli bilgi "Eşribe Kitabı" bölümünde rivayet edilen hadislerin izahı bölümünde verilecektir. [41]

17- Defalarca Şarab İçen Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2572) Ebû Hüreyre (Radtvallâhü anlı)'fen rivayet edildiğine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kişi sarhoş olduğu zaman ona dayak atınız. Eğer tekrar sarhoş olursa (gene) ona dayak atmız. Sonra tekrar sarhoş olursa (tekrar) dayağa çekiniz» Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) dördüncü defasında buyurdu ki: «Sonra sarhoşluğa dönüş yaparsa boynunu vurunuz {öldürünüz).»"
Hudayn bin el-Münzir (R.A.)'in Hâl TercemesİHudayn bin el-Münzir er-Rakkaşi Ebû Sâsân el-Basrî, Osman (R.A.) ve Ali (R.A.)'den hadis rivayetinde bulunmuş ve Sıffîn olayında Ali (R.A.)'nin taraftan olarak bulunmuştur. Kendisinden de Hasan-ı Basrî ve başkaları rivayet etmişlerdir. El-İclî onun sıka olduğunu söylemiştir. Bir rivayete göre hicretin 99. yıli vefat etmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd, İbn-i Mâceh ve Nesâi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 9ö>

2573) Muâviye bin Ebî Süfyân (Radıyallâhii anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sc/lrnt) şöyle buyurmuştur :
-Kişiler şarab içtikleri zaman onlara dayak atınız. Sonra (şa-rab) içtikleri zaman (tekrar) onlara dayak a&mız. Sonra (şarabî içtiklerinde (gene) onlara dayak atınız. Bundan sonra (şarab) içtikleri zaman artık onları öldürünüz.-" [42]

İzahı

Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Muâviye (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû Dâvûd, Tir m izi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu iki hadisin zahirine göre üç ayrı defada içki içip beher defasında had cezası olan dövme cezasına çarptırıldığına rağmen dördüncü kez içen kimsenin öldürülmesi gerekir.
T i r m izi, Kitabü'l-tlel'de: Tüm müslümanlar bu hadîsin mensuhluğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Bir kavle göre öldürülmeden maksad şiddetle dövmektir, der. S ü y û t i ise bu hadîsle amel edilmesinin gerekliliğini savunarak T i r m i z i' nin haşiyesinde uzunca bilgi vermiştir.
İbn-i Hibbân ise bu hadîslerdeki öldürme emrinin, içki içip bunun haremliğini kabul etmeyen ve helâl olduğuna inanan kimselere ait olduğu yolunda yorum yapmıştır.
Nevevi de Müslim'in şerhinde: Kadı î y â z, bir grubun bu hadîse dayanarak böyle yapan yâni üç defa içki içip beher defadan dolayı dövme cezasına çarpıldığı halde dördüncü kez içki içen kimsenin katledilmesinin gerekliliğine hükmettiklerini naklediyor ise de bu görüş bâtıldır. Sahâbilerin ve onlardan sonra gelenlerin icmâına aykırıdır. Bu hadis mensûhtur. Bâzı âlimler : Mevcut icmâ bu hadisin mensuhluğuna delildir, demişlerdir. Bâzıları da: Bu hadis şu mealdeki hadisle mensuhtur, demişlerdir; «Müslüman hiç bir kimsenin kanı helâl değildir. Ancak şu üç kişinin kanı helâldir : Haksız yere bir müslümam bile bile öldüren katil, bekâr olmayan zâni ve îslâm dininden dönüş yapan mürted» diye bilgi verir.
Hülâsa burada olduğu gibi bâzı hadîslerde Resûl-i Ekrem CAley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in, dördüncü kez içki içen kimsenin katledilmesini emretmiş ise de gerek Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm} ve gerekse O'ndan sonraki devirde şer'i hükümleri uygulayan sahâbilerden hiç kimse içki içeni öl dür tm emiştir. Hattâ T i r -m i z i' nin rivayet ettiği bir hadîste «Kubeysa bin Züeyb (Radı-yallâhü anh) yukardaki hadîs metninin bir benzerini rivayet ettikten sonra şöyle der: Bir adam içki içti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e getirildi. Resûl-i Ekrem

(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu dövdürdü. Adam sonra tekrar içki içti. Tekrar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e getirildi. Yine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu dövdürdü. Adam üçüncü kez tekrar içki içtiğinden dolayı huzura getirildi ve tekrar dövdürdü. Adam dördüncü içki içtiğinden dolayı huzura getirildi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gene onu dövdürdü. Böylece (içki içmekten dolayı) öldürme cezası insanların üzerinden kaldırılmış oldu. Artık bu uygulama bir ruhsat oldu.»
Daha geniş bilgi için hadîs ve fıkıh kitablarına baş vurulabilir. [43]

18- Kendisine Had Cezası Vâcib Olan Yaşlı Ve Hasta Kimse (Ye Âit Hükümler) Babı

2574) Saîd bin Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü arthümâydm; Şöyle demiştir :
Evlerimiz arasında vücût yapısı noksan ve zayıf bir adam vardı. (Bir defa) binanın cariyelerinden birisiyle kötü vaziyette aniden yakalandı. Bunun üzerine (babam) Sa'd bin Ubâde onun durumunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ona yüz sopa atınız.» buyurdu. Sahâbîler:
— Ey Allah'ın nebisi adam bu dayağa dayanamıyacak derecede çok zayıftır, ona yüz sopa atmış olsaydık ölecekti, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «O halde onun için yüz salkı m h bir hurma dalım alınız ve
onu (o dal ile) bir defa dövünüz.» buyurdu.
Bu hadîsin benzeri Ebû Ümâme bin Sehl tarafından doğrudan doğruya (yâni Saîd bin Sa'd'ın aracılığı olmaksızın) Sa'd bin Ubâde'-den merfû olarak ve kısmen değişik bir sened ile de müellifimize intikal etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu senedin kuvvet durumu rftvl Muham-med bin îshak'm hâline bağlıdır. Bu rftvî tedlîsçidir ve bunu an'aneyle rivayet etmiştir. [44]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini gene Ebû Ümâme bin Sehl bin Huneyf (Radıyallâhü anh) aracılığıyla bir sahâbîden ve merfû olarak rivayet etmiştir. Ordaki senedde Ebû Ümâme sahâbînin ismini açıklamayıp sâdece Ensâr'dan olduğunu belirtmekle yetinmiştir. Bilindiği gibi sahâbînin isminin verilmemesi hadis senedinin kuvvetini haleldar etmez.
i Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım.
İşkâl: Üzerinde küçük dalcıklar bulunan büyük hurma dalıdır.
Şimrâhi Büyük hurma dalı üzerinde bulunan küçük dalcıklardır. T ı y b i bu iki kelimeyi böyle açıklamıştır. En-Nihâye'de de böyle açıklama yapılmakla beraber Şimrâh j Üzerinde hurma bulunan dalcıklar, denilmiştir. Yâni Şimrâh, hurmaları alınmış salkın» çubuğudur.
Sevt: Kamçı, sopa, cop gibi dövme işinde kullanılan şeye denilir. Avnü'l-Mabûd yazarı buna benzer hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Had cezasına dayanamayacak durumdaki hasta suçluya, üzerinde yüz dalcık bulunan bir hurma dalı veya benzeriyle bir defa dövmekle cezasının infazının câizliği bu hadîsten anlaşılır. Bütün dalcıkların suçluya değmesi şarttır. Bir kavle göre abılan dalı vurmak yeterlidir. Yâni her dalcığın mutlaka suçlunun vücûduna değmesi şart değildir. Hastalar hakkındaki bu uygulama şer'an caiz olan hilelerdendir.
Hanefî fıkıhçılardan İ bnü'l-Hü m â m: Cezası rec-metmek olan yâni bekâr olmayan bir hasta zina ettiği zaman cezası infaz edilir. Çünkü öldürülmesi gereklidir. Bu sebeple hastalık hâli bu cezânm infazına mâni değildir. Şayet zina eden hastanın cezası yüz dayak atmak ise, yâni bekâr ise, iyileşinceye kadar cezası ertelenir. Çünkü hastalık hâlinde dayak cezasının infazı onun ölümüne sebebiyet verebilir. Eğer .iyileşmesi umulmayan bir hastalığa tutulmuş veya noksan yapılı, zayıf bünyeli ise bize ve Ş â f i î' ye göre yüz dalcıklı bir hurma dalı ile bir defa dövülür ve her dalcığın suçlunun vücûduna değmesi vaciptir. Bunun içindir ki daim yaygın olmasının gerekliliği söylenmiştir, der.
Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2132 sayılı hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Oğlu S a i d (Ra-dıyalîâhü anh) da sahâbidir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'dan hadis rivayetinde bulunduğu gibi babasından da rivayette bulunmuştur. Râvisi ise oğlu Ş ü r a h b i 1 ' dir. A 1 i (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti döneminde Yemen valiliğinde bulunmuştur, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. [45]

19- Biz (Mü'minler)e Silâh Çeken (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2575) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Kim biz (mü'minler)e silâh çekerse artık o bizden değildir.»"

2576) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn rivayet edil-e göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim biz (mü'minler) e silâh çekerse artık o bizden değildir.»"

2577) Ebû Musa el-Eş'arî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim biz (mü'minler) e silâh çekerse artık o bizden değildir." [46]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadisler Buhâri ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Musa (Radıyallâhü anlı) 'm hadisini Tirmizi de rivayet etmiştir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsini N^s.âî de rivayet etmiştir.
Bu hadislerin zahirine göre müslümanlaria savaşmak veya müs-lümaniarı öldürmek amacıyla silâh çeken bir kimse müslümanlıktan Çıkmış olur. Halbuki îslânı'm esaslarına kesinlikle inanan, helâli helâl ve haramı haram kabul eden bir mü'min katil, zina, isyan ve di-jer büyük günahları işlemekle İslâmiyet'ten çıkmaz. N e v e v î hadîslerin şerhi bölümünde: "Ehl-i Sünnet mezhebince ve fıkıh-pılarca kabul edilen genel kaideye göre haksız yere, yâni savaşmayı neşrû kılan şer'i bir neden yok iken, tevil etmeden ve savaşmayı nübah saymaksızm müslümanlara silâh çekip (silâhlı çatışmaya jiren) bir kimse bu hareketinden dolayı âsi ve günahkâr olmakla beraber kâfir sayılmaz. Eğer giriştiği savaşmayı mubah telâkki eder-;e o takdirde kâfir olur ve İslâmiyet'ten çıkar. Durum bu olunca bu |hadîs zahirine göre olmayıp başka mânâya yorumlanır. Yorum şek-iine gelince;
Bir kavle göre mânâ şöyledir: Bir tevil yoluna gitmeden savaşmayı mubah telâkki eden kimse kâfir olur ve müslümanlıktan çıkar.
Diğer bir kavle göre mânâsı; "Böyle yapan kimse bizim yolumuz ve olgun prensibimiz üzerinde değildir."
Süfyân bin Uyeyne bu son yorumdan hoşlanmayarak :. Bu, hatalı bir yorumdur. Bilâkis daha etkin ve önleyici olması açısından tevil edilmemesi uygundur, demiştir" diye bilgi verir. [47]

20- (Müslümanlarla) Savaşan Ve Yer Yüzünde Bozgunculuk Çıkarmaya Çalışanlar (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2578) Enes bin Mâlik (Radıyallâkii a»A)'den; Şöyle demiştir
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ureyne (kabilesin) den bâzı kimseler Medîne-i Münevvere'ye geldiler. Sonra Medîne (nin su ve havası onlara dokunduğu için bu şehir) de kalmak istemediler. Bunun üzerine Resûl-î Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Bize âit bir deve sürüsünün bulunduğu (Gâbe denilen) yere gidip develerin sütlerinden ve idrarlarından içiniz», buyurdu. Onlar da (böyle) yaptılar. (Bu vahşîler sıhhat bulunca) İslâmiyet'ten (küfre) döndüler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Yesâr isimli) çobanını öldürüp develerini de önlerine katıp götürdüler. (Bundan haberdar olunca) Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları yakalamak için (bir fırka) gönderdi. Onlar yakalanıp huzura getirildi. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların ellerini ve ayaklarını kestirdi, ateşte kızdırılmış çivilerle gözlerini sürmeletti ve ölünceye kadar onları Harre (denilen yer) de bıraktırdı."

2579) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n; Şöyle demiştir:
Bir güruh insan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ıin sa-ğim develerine baskın yapıp kaçırdılar. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yakalattığı bu vahşî) topluluğun ellerini ve ayaklarını kestirdi ve gözlerini oydurdu."[48]

İzahı

İlk hadîs, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tir-m i z î ve N e s âi tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadis ise N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: İctîvâ: Ceviy kökündendir. Ceviy, göğüs hastalığı, mide hastalığı ve benzerî iç hastalıklara tutulma mânâsına gelir. îctivâ ise
uujıc wii ii»oLann.uaiı uuiayı yemeKien, ıçmeKien KesıımeK ve Dır yeri beğenmemek gibi mânâlara gelir. Burada Medi ne-i Münevvere1 nin suyuna ve havasına alışamamak, olumsuz yönden etkilenmek ve hoşlanmamak demektir.
Zevd: Sayısı üçten dokuza kadar olan deve sürüşüdür.
Semere, mazi fiilidir. Bu kelime Semmere, şeklinde de okunabilir. Her iki fiilin mânâsı «Çiviledi" demektir. Burada ateşte kızdırılmış çivi ile gözleri sürmelemek, dağlamak mânâsı kasdedümiştir.
Hârre: Medine-i Münevvere şehrinin dışında ka-rataşh bir arazi ismidir. Yezid bin Muâviye zamanında vuku bulan H a r r e olayı bu yerde vuku bulduğu için buna «Harre olayı» ismi verilmiştir.
İkinci hadiste geçen Semele de mazi fiilidir. Oydu, demektir.
Likan: Sağım develeridir.
Hadiste sözü edilen vahşi mürtedler tarafından kaçırılan develer bâzı rivayetlere göre hazine malı olan develerdir. Bâzı rivayetlerde bunun zekât develeri olduğu belirtilmektedir. Bâzı rivayetlere göre ise bu develer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in develeridir. Bâzı âlimler: Bu rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü develerin bir kısmının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ,bir kısmının da zekât develeri olması mümkündür, derler.
Hadislerde sözü edilen mürted vahşîler hakkında E b û Kıla-b e şu bilgiyi de verir: "Bu hunhar adamlar, develer çalan, çobanı Öldüren, müslümanlıktan küfre dönen ve Allah'ın Resulüne savaş açan bir topluluktur."
N e v e v i bu hadisin, yâni 2578 nolu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Bu hadis, Müslümanlarla savaşanların cezası hakkında bir esas teşkil eder. Bu hadîs M â i d e sûresinin aşağıda yazılı 33. âyetine de uygun durumdadır.
-Allah ile ve Resulü ile savaşanların ve yer yüzünde bozgunculuk edenlerin cezası şüphesiz ancak öldürülmeleri veya asılmaları ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazca kesilmesi ve yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyada bir zillettir, onlar için âhirette de çok büyük bir azab vardır.»
Âlimler bu âyetten kasdedilen mânâ hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Mâlik: Âyette sıralanan cezalar hususunda hâkim ve devlet yetkilisi serbesttir. Müslümanlarla savaşan suçlu kimseyi öldürmemiş ise hüküm vermeye yetkili zât, âyette sıralanan cezalardan uygun gördüğünü tatbik eder. Fakat suçlu, bir kimseyi öldürmüş ise onun cezası mutlaka ölümdür, demiştir.
2. Ebû Hanife ve Mâlikîler' den E b û Misab: Savaşan suçlular, adam öldürmüş olsalar bile devlet yetkilisi âyette sıralanan cezalardan uygun gördüğünü uygular. Yâni öldürmeden başka cezalar da verebilir, demişlerdir.
3. Şafiî ise : Âyette sıralanan cezalar muhayyerlik için olmayıp suçlulların işledikleri suçlara taksim içindir. Şöyle ki, suçlular adam öldürme suçunu işlemişler ve kimsenin malına tecâvüz etmemişler ise bunlara verilecek ceza ölüm cezasıdır. Şayet suçlular katil suçunu işledikleri gibi müslümanların malına da tecâvüz etmişler ise öldürülüp asılacaklardır. Eğer suçlular müslümanların mallarını alıp kimseyi öldürmemişler ise elleri ve ayaklan çaprazca kesilir. Şayet suçlular yollan tehlikeli hâle getirmekle beraber kimsenin malını almamış ve kimseyi öldürmemişler ise tazîr cezasına çarptırılmak üzere yakalanırlar. Bizce âyette geçen sürgünden mak-sad bunları yakalatıp tazîr etmektir.
(Bilindiği gibi tazîr cezası, suçluyu dövmek, teşhir etmek, tahkir etmek ve hapsetmek gibi yollarla gerçekleşir.) Bizim arkadaşlarımız: Yukarda anlatılan suçların zararian değişiktir, bu nedenle cezalar da değişik olmalıdır. Bu itibarla âyette sıralanan cezalar suç nevilerine tevzî mâhiyetini taşır, demiştir.
N e v e .v i sözlerine devamla şöyle der:
Müslümanlarla savaşmak için çalışanlara âit yukardaki hükümler bu savaşı sahrada, yâni meskûn saha dışındaki yerlerde sürdürenler hakkındadır. Bu hükümlerin şehirlerde benzerî suçlan işleyenler hakkında da uygulanıp uygulanmıyacağı hususuna gelince bu hususta ihtilâf vardır. Ebû Hanîfe'ye göre bu hükümler uygulanmaz. Mâlik ve Ş â f i i' ye göre aynen uygulanır.
Kadı Iyâz: Bu hadisin mânâsı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Selef âlimlerinden bir kısmı: Bu hadîsin hükmü, hadlar (cezalar) hakkındaki hükümlere âit âyetlerin ve Muharebe âyeti, yâni yukarıya alınan M â i d e suresinin 33. âyetinin inişinden önce ve suçluların uzuvlarının tahribinin yasaklanmasına âit hadîslerin buyurulmasmdan evvelki zamana aitti, demişlerdir. Diğer bir kısım âlimler ise: Hayır bu hadîsin hükmü neshedilnıemiş olup yürürlüktedir ve Muharebe âyeti de bu .hadiste sözü edilen vahşîler hakkında nazil olmuştur, derler. [49]

Resulu Ekrem (Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâmî Canilere Neden Bu Ağır Cezayı Verdi

N e v e v i sözlerine devamla şöyle der:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'm bu canilere anılan ağır cezayı vermesinin sebebi, bunların Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in çobanlarına benzer işkenceleri yapmış olmalarıdır. Bunlar bu fiilleri işledikleri için onlara bir misilleme olarak, ilâhi vahye dayanılarak anılan cezalar verildi. Nitekim bunların bu fiilleri işledikleri, M ü s 1 i m ' in bâzı rivayetlerinde belirtildiği gibi Tirmizî, İbn-i îshâk, Mûsâ bin Ukbe ve siyer bilginleri tarafından ifâde ve rivayet edilmektedir. [50]

Develerin İdrarını İçme Emrine Gelince

N e v e v i bu hususta da şöyle der:
M â 1 i k' in arkadaşları ve A h m e d bu hadisi delil göstererek : Eti yenen hayvanların idrarı ve tersi temizdir, necis değildir, demişlerdir.
Bunun necis olduğuna hükmeden âlimler ve bizim arkadaşlarımız onlara cevaben : Anılan kişiler develerin idrarını tedavi için içmişlerdir. Şarab ve sarhoşluk veren diğer maddeler hâriç .diğer necis maddelerle tedavi olmak caizdir.
Hadisin bâzı rivayetlerinde belirtildiği gibi develer zekât malı iseler bunların sütlerini içmek için bu heriflere Resûl-i Ekrem CAley-hi's-salâtü ve's-selâm) nasıl izin .verdi? şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Bunun cevabı şöyledir: Zekât develerinin sütleri fakir müs-lümanlara verilir. Bu adamlar da oraya gönderildiklerinde muhtaç müslümanlardan idi. (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Yukardaki soruya şöyle de cevap verilebilir: Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi sözü edilen develer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in idi. Yâni develerin bir kısmı zekât malı, diğer bir kısmı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in idi. O, kendi malı oîan develerin sütünü onlara vermiş olabilir. [51]

21- Malını Koruma) Uğrunda Öldürülen Kimse Şehiddir, Babı

2580) Saîd bin Zeyd bin Amr bin NüfeyİI (Radıyallâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) :
«Malı(nı koruma) uğrunda öldürülen kimse şehîddir» buyurmuştur."

2581) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaüâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûluîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim ki malının yanına gidilip (gasbedilmesi için) kendisiyle savaşılır, kendisi de (malını korumak için) savaşır ve öldürülürse o kimse şehîddir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Yezld bin Si-nta et-Temîmi Ebû Rehâvî'nin zayıflığı Ahmed ve başkası tarafından

ifâde edilmiştir.

2582) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ı\ex\ rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sclletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kimin malı zulüm yoluyla (elinden) alınmak istenip de (bu uğurda) Öldürülürse o kimse şehîddir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneüdir. Çünkü derecesi h&^iz ve itkanlı râvîlerin derecesinden aşağıdır. [52]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi diğer sünen sâhibleri, Ahmed, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir. Ayrıca Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve N e s â i ayni metni ve merfû olarak Abdullah bin Amr bin el-Âs' (Radiyailâhü anhüm)'den rivayet etmişlerdir. Diğer iki hadis Zevâid türündendir. Bununla beraber ikinci hadîsin bir benzerini Ebû Dâvûd ve Tirmizi yine Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmişlerdir.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir: "Bu hadis, haksız yere az veya çok malı gasbetmek veya çalmak isteyen kimseyi öldürmenin câizliğine delâlet eder. Cumhurun görüşü budur. Böyle bir adamı öldürmenin vâcib olduğunu söyleyenler ise cumhurdan kopmuştur. M â 1 i k i 1 e r ' in bâzısı: Adamın haksız yere almak istediği mal az bir şey ise onu öldürmek caiz değildir, demişlerdir."
Kurtubi: Bu ihtilâfın sebebi bizce şudur Böyle bir adamı öldürmeye izin verilmesinin sebebi münkeri değiştirmek, yâni önlemek ise; malın azlığı veya çokluğu fark etmez. Şayet sebep malı korumak ve zararım defetmek ise az mal ile çok mal arasında bir farklılık olabilir, demiştir.
Ibnü'1-Mü nzir'in anlattığına göre Şafii: Malına veya canına ya da namusuna kasdedilen kimse serbesttir. Diterse saldırmak isteyenle konuşur veya ona karşı çevreden imdâd tttfep eder. Şayet bu yollarla saldırıyı defedebilir veya saldırgan fcra işten vazgeçerse tecâvüze uğranma tehlikesini atlatan kişi, artı4î saldırmak isteyeni öldüremez. Eğer konuşma veya imdâd yoluyla saldırganı defetmeyi gerçekleştiremezse saldırganı öldürmek suretiyle de olsa malını, canım ve namusunu korur ve kendisine hiç bir şey lâzım gelmez. Lâkin adam, saldırganı öldürmeyi kasdetmemeli ve müdâfaa niyetini taşımalıdır, demiştir. İbnü'l-Münzir. Şafîî' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra: Âlimlerin karar kaldıkları görüş şudur ki, haksız yere malına veya canına ya da namusuna kasdedilen kimse her hâl ve durumda kendini savunup saldırganı defetme yetkisine sahiptir. Yâni saldırganla görüşme veya imdâd isteme yoluna baş vurma zorunluğu söz konusu değildir. Ancak Şafii' den hadis hıfzeden âlimler devlet başkanını bu hükmün dışında tutmak üzerinde ittifak etmiş gibidirler. Çünkü devlet başkanına karşı gelmemek, isyan etmemek ve onun zulümüne sabretmek yolunda hadîsler vardır.
Müslim'in Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği merfû bir hadis de meâlen şöyledir :
"Bir adam ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü vesselam) e gelerek: (Yâ Resûlallah) bir adam gelip benim malımı (haksız yere) almak isterse benim ne yapmanın gerektiğini bana bildirir misin? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
- (Malım) ona verme,» buyurdu. Adam :
Adam benimle savaşırsa ne edeceğim? diye sordu. ResûJ-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Onunla savaş,» buyurdu. Adam :
Peki adam beni öldürürse ne olacak? dedi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Sen şehîd olursun.» buyurdu. Adam :
Yâ ben onu öldürürsem? diye hükmünü sordu. Resûl-i Ekrem
(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«O cehennemlik olur.» buyurdu." *' {Yukardaki bilgi el-Fetih'ten alındı.)
Bu bâbta rivayet olunan hadîslerden alınan sonuç şudur,: Bir müslüman malını koruma uğrunda öldürüîürse şehid sayılır. Yâni âhîrette şehid sevabını kazanır. Fakat dünya hükümleri bakımın-
.* dan şehid sayılmaz. Şehîdlerin kısımları hakkında özlü bügi verelim. & Şöyle kî:
Şehîd üç kısma ayrılır:
l. Kâfirlerle savaş edilirken savaş nedenlerinden birisiyle öldürülen müslüman. Bu tür şehîd âhiret sevabı bakımından şehîdlik ^mertebesine kavuştuğu gibi dünya hükümleri bakımından da şe-îhîddir. Dünya hükümlerinden maksad onun cenazesinin yıkanma-.jması ve üzerinde cenaze namazının kıhnmamasıdır. Hanefilere göre namazı kılınır.
2. Sevab bakımından şehid sayılıp dünya hükümleri bakımın-i dan şehîd sayılmayanlardır. Bunlar da depremde ölen, veba hastalığından ölen, malım koruma uğrunda ölen gibi şehîd olduklarına A dâir sahîh hadîs bulunan müslümanlardır. Böylelerinin cenazeleri * yıkanır ve cenaze namazları kılınır. Bunların sevabının birinci maddedeki şehidin sevabı kadar olması gerekmez.
3. Kâfirlerle yapılan savaşta ve savaş nedenlerinden birisiyle öldürülen, fakat ganimet malında hiyânet etmek gibi bir suç işlediğinden şehid sayılmayacağına dâir sahih hadîs bulunan müslü--'manlar. İşte bu gibi kimseler dünya hükümleri bakımından şehid sayılıp birinci maddede yazılı kimseler gibidir. Fakat âhiret sevabı bakımından birinci maddede yazılı şehîdîer gibi olamazlar.
s Şu noktayı da belirtelim. Malı hırsızdan, soyguncudan ve haksız jyere götürmek isteyenden korumak ve buna engel olmak vâcib değil, caizdir. Yâni mal sahibi meselâ malını korumayıp da soyguncu-,, ya teslim ederse günâh işlemiş olmaz. [53]

22- Hırsızın Haddi (Cezası) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce hırsızlık suçunu işleyen erkek ve kadına verilen cezaya ait M â i d e sûresinin 38. âyetini ve tercemesini okuyuculara hatırlatmak üzere buraya almayı uygun buldum.
«Ve erkek hırsızın ve kadın hırsızın, işledikleri fiilden dolayı Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesiniz.»
Bu âyetin hükümleri ve izahı için tefsir kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.

2583) Ebû Hiireyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«AHah hırsıza lanet etsin. O yumurta çalar da eli kesilir, bir ip çalar de eli kesilir.»"

2584) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir :
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) üç dirhem değerindeki bir kalkan (in çalınması olayın) da hırsızın elini kestirdi."

2585) Âişe (Radıyallâhü anhâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlul-Uh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hırsızın eli ancak dinarın dörtte biri ve daha fazla (değerdeki malı çalması olayın) da kesilir.*"

2586) Âmir bin Sa'd'ın babası (Sa'd bin Ebî Vakkas (Radtyallâhii anhümâ)"dan rivayet edildiğine göre: Peygamber (SaUallakü Aleyhi ve SelUm) $öyle buyurmuştur :
-(Üç dirhemlik) kalkan değerifnin çalınması olayılnda hırsızın eli kesilir.-"
Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Vâkıd bulunur. Bu râvl zayıftır. Bunun zayıflığını belirten, bir kişi değildir. Bu hadisin aslı Buhâri, Müslim ve diğer hadis kitablannda Âişe, Ebû Hüreyre ve îbn-i Ömer (R.A.)'un hadîsi olarak rivayet edilmiştir. [54]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi Buhâri, Müslim ve Nesâi tarafından, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisi ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Sa'dbin Ebi Vakkas (Radıyalâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türündendir.
Birinci hadîsin zahirine göre bir yumurta veya bir ipin çalınması hırsızın elinin kestirilmesini gerektirir.
İkinci hadis ise üç dirhem değerindeki bir kalkanı çalan hırsızın elinin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle kes-tirildiğini ifâde eder.
Üçüncü hadis ise hırsızın eli ancak bir dinarın dörtte biri veya bu değerdeki bir malı, ya da daha fazla kıymetteki bir malı çalması hâlinde kestirileceğim ve daha az bir malı çalması hâlinde elinin kestirilemiyeceğini ifâde eder. İkinci hadis ile üçüncü hadis ayni mânâyı ifâde eder.

Çünkü bu hadislerin şerhlerinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm! devrinde bir dinar on iki dirheme tekabül ediyordu. Dinar altın para birimidir. Dirhem ise gümüş para birimidir. Dinar ve dirhem belirli ağırlıktaki altın ve gümüş parçaları hakkında da kullanılır. Bu hususta geniş bilgi için Zekât kitabına müracaat edilebilir. Orada geniş bilgi verilmiştir.
Dördüncü hadiste kalkanın değeri belirtilmemiş ise de diğer hadislerde bunun değeri üç dirhem olarak belirtilmiştir. [55]

Çalınan Mal Ne Değerde Olursa Hırsızın Eli Kesilir

Âlimlerin bu husustaki görüşlerini beyan etmeden önce şu dorumu belirtmekte fayda vardır:
Yukarda yazılı âyet, hırsızın elinin kestirilmesini emreder. Bu itibarla bu ceza Kur'ân-ı Kerim'in nassıyla sabittir. Ancak anılan âyette çalınacak malın değeri belirtilmemiştir. Bu itibarla e 1 - H a -san, Zâhiriyye mezhebi mensupları ve Hâriciler: Anılan âyette çalman malın değeri belirtilmediği için malın azlığı ve çokluğu söz konusu değildir. Malın değeri çok az bile olsa hırsızın eli kesilir, demişlerdir.
Cumhur ise bu bâbta rivayet olunan hadîsleri ve benzeri hadîsleri delü göstererek hırsızın elinin kestirilebilmesi için çalman malın hadîslerde belirtilen değerden az olmamasını şart koşmuştur. Cumhur: Âyet-i Kerîme, mutlaktır. Çalman malın değerini belirtmemiştir. Hadisler ise bu âyeti açıklayıcıdır ve çalman malın en az değerini beyân eder, demiştir. Hak olan, cumhurun sözüdür.
Cumhur da hırsızın elinin kestirilmesini gerektiren malın asgari değerinin tesbiti hususunda ihtilâf etmiştir. Şöyle ki:
N e v e v i âlimlerin görüşlerini özetle şöyle beyân eder:
1. Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre çalıntı malın asgari değeri on dirhem gümüş olmadıkça hırsızın eli kestirilemez.
2. Âişe, Ömer bin Abdilaziz, Evzâi, el-Leys, Ebû Sevr, İshâk, Şafii ve bir çok âlim, hattâ âlimlerin ekserisi: Hırsızın elinin kestirilmesi için çaldığı malın değerinin en az altın olan dinarın dörtte biri kadar olması şarttır. Artık dinarın dörtte birinin değeri ister üç dirhem gümüşe denk gelsin ister bundan fazla veya noksan olsun netice değişmez. Çalınan malın değeri altın dinarın dörtte birinden az ise hırsızın eli kestirilemez, demişlerdir.
3. Mâlik, Ahmed ve bir rivayetinde İshâk: Altlfi; dinarın dörtte biri veya üç dirhem gümüş veya bunlardan birisinin-değeri kadar mal çalmak, hırsızın elinin kestirilmesini gerektirir. Anılan meblâğlardan az bir malı çalmak ise hırsızın elinin kestirilmesini gerektirmez, demişlerdir.
4. Süleyman bin Yesâr, İbn-i Şebreme, îbn-i Ebi Leylâ ve el-Hasan'a göre el kestirmeyi gerektiren meblâğ beş dirhem gümüştür. Bundan az değerli ma-lm çalınması hırsızın elinin kestirilmesini gerektirmez. Ömer bin e 1-H a t t â b (Radıyallâhü anh)'den de bu görüş nakledilmiştir.
N e v e v i bu arada başka görüşleri de naklettikten sonra ikinci görüşü destekler ve ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "in 10 dirhem çalan hırsızın elini kestirdiğine, keza beş dirhemi çalanın elini kestirdiğine dâir rivayetlerin zayıflığını beyân eder ve : Bu rivayetler zayıf olmasa bile sahih ve apaçık olan diğer hadîslere muhaliftir. Ayni zamanda bu olaylarda çalman malm on dirhem veya beş dirhem değerinde olması, bu meblâğın şart olduğunu ifâde etmez, demiştir." (N e v e v i' nin sözü bitti.)
El-Hâfız, el-Fetih'te konu hakkında 20 kadar görüşün bulunduğunu beyânla hepsinin dayanaklarını açıklar.
Hülâsa en kuvvetli görüş iki tanedir : Birisi Irak âlimlerinin birinci maddede geçen görüşüdür. Diğeri de Hicaz âlimlerinin ikinci maddede geçen görüşüdür. Hadîsçiler ikinci görüşü daha kuvvetli buluyorlar. Geniş bilgi için hadîs şerhlerine müracaat edilebilir. [56]

Bu Babın İlk Hadîsinin Manâsıyla İlgili Bir Kaç Söz

Yukarda tercemesi verilen ilk hadisten kasdedilen mânâ hakkında değişik görüşler vardır.- N e v e v î bu görüşleri beyân ederken özetle şöyle der:
Bir cemaata göre bu hadîste geçen "Beyda" kelimesi ile yumurta değil, miğfer mânâsı ve "Habl" kelimesiyle ip değil, vapur halatı mânâsı kasdedilmiştir. Anılan kelimelerle bu mânâlar kasdedilince miğfer ve vapur halatının değerinin üç dirhem gümüşten veya bir dinar altının dörtte birinden fazla olduğu açıktır ve bunu çalan hırsızın elinin kestirilmesi sebebi anlaşılmış olur. Eğer bu kelimelerle yumurta ve ip mânâları kasdedümiş olsaydı değeri üç dirhem gümüş ve dinarın dörtte birinden çok düşük olan bu malların çalınması hâlinde hırsızın elinin kesilmesi hükmü, diğer hadîslerin hükmüne ters düşerdi.
N e v e v i bu görüşü beyân ettikten sonra şöyle der: Muhakkik âlimler bu cemâatin tevilini reddederek zayıf bir yorum olduğunu beyân etmişlerdir. Muhakkikler : Miğferin ve vapur halatının apaçık kıymetleri vardır. Hırsız lanetlenirken ve basit bir şeyi çalması yüzünden elinin kestirilmesine sebebiyet verdiği ifâde edilirken, bu yüzden kınanırken miğfer ve vapur halatını anmanın anlamı ne olur? Değerli bir mal için elini tehlikeye atan yerilmez, bilâkis değersiz bir mal için elini tehlikeye atan kimse yerilir. Elini tehlikeye düşüren hırsız lanetlenip yerilirken basit ve cüzî bir mal uğruna bu harekette bulunduğunu ifâde etmek daha uygundur. Bu itibarla doğrusu şudur : Hadisten kasdedilen mânâ, bir yumurta ve bir ip gibi değeri düşük alan dinarın dörtte biri için kişi çok kıymetli olan elini tehlikeye atar mı?
Hadîsten kasdedilen mânâ şu olabilir: Hırsızlığa başlayan kişi yumurta çaldığında eli kesilmeyince cesaretlenir ve daha kıymetli malları çalmaya başlar. Sonra da değerli mal çaldığı için eli kesilir. Şu halde yumurta hırsızlığı onun hırsızlığı ilerletmesine ve elinin kestirilmesine sebebiyet vermiş olur.
Bâzıları da şöyle demişlerdir: Bu hadîs, hırsızın elinin kestirilmesine âit M â i d e sûresinin 38. âyeti indiğinde buyurulmuştur. Çünkü inen âyette elin kestirilmesini gerektiren malın değeri beyân edilmemişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) âyetin zahirine göre bu hadîsi buyurmuş, sonra çalman malın değeri tâyin ve tesbit edilmiştir.
Bu hadîs belirli bir kimseyi dile getirmeden günah işleyenleri lanetlemenin câizliğine delâlet eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: «Bilmiş olun ki Allah'ın laneti zâlimlerin üzerinedir.» buyurulmuştur. Fakat belirli bir günahkâra meselâ "falan hırsıza lanet olsun" şeklinde lanet etmek caiz değildir.
Kişi ilk kez hırsızlık ettiği zaman sağ eli bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık edince bu kere sol ayağı bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık ederse Mâlik, Şafiî, Ahmed, Zührî, Ebû Sevr, Medine-i Münevvere âlimleri ve başka âlimler : Kişinin sol eli bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık suçunu işlerse sağ ayağı bilekten kesilir ve bundan sonra her hırsızlık suçunu işleyişinde tazîr cezasına çarptırılır, demişlerdir. Ebû Hanîfe'-ye göre üçüncü kez hırsızlık edince zindana atılmak gibi tazîr cezası verilir.
Hırsızlık cezasının hükümleri hakkında daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir. Biz tei* kadarlık bilgi ile yeti-nelim.
2586 nolu hadîs râvisi Sa'd bin Ebî Vakkas (Ra-dıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 129-132 nolu hadîsler bölümünde ve oğlu Amir (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi de 1556 nolu hadîsin dip notunda anlatılmıştır. [57]

23- Hırsızın Elini (Kestikten Sonra) Boynuna Takmak Babı

2587) (A bd ur rahman) bin Muhayrîz'den Şöyle demiştir: Hırsızın elini (kestirdikten sonra) boynuna takmanın hükmünü Fadâla bin Ubeyd (el-Ensârî) (Radıyallâhü anh) 'a sordum. Fadâla :
Sünnettir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hırsızlık eden) bir adamın elini kestirdi sonra adamın boynuna taktırdı, diye cevap verdi." [58]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiş, Ebû Dâvûd ise bir şey söylememiştir. N e s â î ise bunu rivayet ettikten sonra râvî H a c c â c' m zayıflığını belirtmiştir. El-Hâfız da Haccâc ve râvîsinin tedlisçi olduklarım belirtmiştir.
Hırsızın kesilen elini boynuna taktırmak ve teşhir etmek bir ibret olması içindir. Hanefi âlimlerden Îbnü'l-Hümâm bu konuda şöyle demiştir:
"Hırsızın elini kestirildikten sonra boynuna takmanın sünnet olduğuna Şafiî ve Ahmed'in hükmettikleri fiaklolunıuştur. Bunların delili ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bunu emretmesidir. Bizce ise bunu yapıp yapmamak devlet yetkilisinin takdirine aittir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salütü ve's-selâm)'in, elini kestirdiği her hırsız hakkında bu hükmü uyguladığı sabit değildir ki, sünnet olsun."
En-Neyl yazarı da : Bu hadîs, hırsızın elini kesth'dikten sonra onun boynuna takmanın meşruluğuna delâlet eder. Hırsızlığı önlemek için bundan daha iyi ibret verici bir şey yapılamaz. Bir taraftan hırsız, boynuna takılı kesik eline bakıp kendisini bu hâle sokan suçu ve uğradığı ağır cezayı düşünüp durur (Bir daha böyle bir şeye yanaşa-maz.) Diğer taraftan hırsızı bu vaziyette gören herkes hırsızlıktan nefretle kaçınır

ve hırsızlık etmeye niyetli olan kimseleri de vazge-çirebilir, demiştir.
Fadâla (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 1675 nolu hadîsin izahı bölümünde verildi. [59]

24- Suçunu İtiraf Eden Hırsız (İn Hükmünü Beyân Eden Hadîs) Babı

2588) Sa'lebe el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Amr bin Semûre bin Habîb bin Abd-i Şems (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Falanın oğullarına ait bir deveyi çaldım. (Cezamı vermekle) beni (günahtan) temizle, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Amr'ın dediği) kabileye adam göndererek soruşturdu. Adamlar: Gerçekten bir devemizi bulamadık, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle Amr'in eli kesildi.
Sa'lebe demiştir ki: Amr'ın eli (kesilip) yere düştüğü zaman ben ona bakıyordum, kendisi şöyle söylüyordu: (Ey hırsızlık eden el) Beni senden temizleyen Allah'a hamd olsun. Sen cesedimi cehennem ateşine sokmak istedin." [60]

İzahı

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir kayıt bulunmamakla beraber diğer sünenlerde ve Buhârî ile Müslim'de bulamadım. Zâten Hulâsa'dan anlaşıldığına göre Sa'lebe el-E n s â r î (Radıyallâhü anh) 'm hadîslerini yalnız müellifimiz rivayet etmiştir. Bu durumda kanımca bu hadîs Zevâid türündendir.
Hadîs, hırsızlık ettiğini itiraf eden suçlunun itirafına dayanılarak had cezasının uygulanmasının meşruluğuna delâlet eder. Hanefî, Şafii ve Mâliki mezheblerine mensup âlimlerin görüşleri de bu merkezdedir. Bunlara göre suçlunun bir kez itirafta bulunması yeterlidir. Fakat H a n b e 1 î mezhebine mensup âlimler ile Hanefîler' den Ebû Yûsuf'a göre suçlunun itirafı iki defa tekrarlanması gereklidir.
Hadîs Amr bin Seniûre (Radıyallâhü anh) 'in imân ve takva derecesini de belirtir. [61]

25- Hırsızlık Eden Köle(Nin Hükmünün Beyânı) Babı

Sa'lebe bin Amr el-Buhârî el-Ensârî (R.A.) Bedir savaşına katılan büyük sahâbîlerdendir. Râvisi oğlu Abdurrahman'dır. İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmiştir. (Hülâsa: 57)

2589) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; . Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Köle hırsızlık ettiği zaman onu neşş (yirmi dirhem, yâni yan fiyatla) da olsa satınız.»"

2590) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir :
Ganimet malının humus (beşte bir) hissesinden olan kölelerden biri, humus malından bir şey çaldı. Durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz edildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-îem) onun elini kestirmedi ve:
«Allah Azze ve Celle'nin malıdır, bâzısı bâzısını çalmıştır,» buyurdu."
Not: Bunun senedinde bulunan Cübâre'nin zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir. [62]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Ebû D â -vûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadiste geçen "Neşş" kelimesi yarım okka, yâni yirmi dirhem manasınadır. Burada kasdedilen mânâ ise düşük, ucuz ve yarı fiat, demektir. Yâni hırsızlık eden köleyi çok düşük bir fiatla da olsa onun bu durumunu ve kusurunu müşteriye açıklamak şartıyla satınız. Müslüman, kendi nefsi için arzulamadığı bir şeyi hiç bir müslüman için de arzulamamalıdır. Bu prensip karşısmda böyle bir
köleyi başkasına ısatma emrinin hikmetine gelince, insan yer ve çevre değiştirmekle, ahlâkını değiştirebilir. Diğer taraftan hırsızlık ettiği için el değiştiren ve alışkın olduğu çevreyi değiştiren köle, hoşlanmadığı bu tasarrufu düşünerek gittiği yeni efendisi ve çevresi yanında nefsini islâh edebilir. Çünkü aksine hareket ettiği takdirde gene arzulamadığı tasarrufa tabi tutulacağına kanaat etmiş olur. Sonra ilk efendisi onu islâh edememiş olabilir. Yeni efendisinin onu islâh etmesi umulur. Bu gibi nedenler ve hikmetler ile kusurunu açıklamak kaydiyle kölenin satılması tavsiye olunmuştur.
Bu hadîste hırsızlık eden kölenin elinin kesilmesi meselesine de-ğinilmemiştir. Hırsızın elinin kesilmesine dâir âyet ve hadîsler umumîdir. Köleler için istisnaî bir emir ve hüküm yoktur. Bu itibarla köle hırsızlık ettiği takdirde onun da eli kesilir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhi bölümünde Şerhü's-Sünne'den naklen şu bilgiyi verir:
"Âlimler: Köle hırsızlık ettiği zaman eli kesilir. Efendisinin yanında duran köle ile efendisinden kaçıp firar eden köle arasında bu hususta bir fark yoktur, demişlerdir. î b n - i Ömer' den rivayet edildiğine göre bir kölesi firarda iken hırsızlık etmişti. Bunun üzerine 1 b n - i Ömer köleyi Said bin el-Âs'a gönderip elini kestirmesini istemişti. Fakat Saîd bin el-Âs kölenin elini kesmekten imtina ederek : Köle firar iken hırsızlık ettiğinde eli kesilmez, deyince Abdullah bin Ömer (Radıyal-lâhü anh), S a i d' e :
Sen bu hükmü hangi İtitabta buldun, demiş ve kölenin elinin kesilmesini emretmiş ve bu emir infaz edilmiştir. Ömer bin Ab-d i 1 a z î z ' in de hırsızlık eden kölenin elini kestirdiği rivayet olunmuştur. Mâlik, Şafiî ve tüm ilim ehlinin kavli budur."
İkinci hadîs, yukarda da işaret edildiği gibi Zevâid türünden-dir. Hadîsin senedinin zayıflığı da yukarda belirtildi. Cumhurun görüşü şudur: Hazerde olsun, seferde olsun hırsızlık eden kişi hür olsun köle olsun suçu sabit olunca eli kesilir. Ancak bu hadiste bir özellik vardır. O da şudur: Ganimet malının Humus denilen beşte bir hissesi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emir ve ta-sarrufundadır. Köle humus hissesinden çaldığı mal ile birlikte humusa dâhildir. Yâni çaldığına rağmen gene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrinde ve tasarrufu altında bulunduğu için muhtemelen bu yüzden kölenin eli kestirilmemiştir. Bir de şu vardır: ©anîmet malından almak, şahısların malını çalmaktan farklı olabi-
lir. Nitekim Kadı I y â z : Ganimet malından alınan mal için alıcının elinin kestirilmesi muhtemelen yasak kılınmıştır, der. Allah daha iyi bilir. [63]

Ganimet Malından Bir Şey Çalmanın Hükmü

Ganimet malından ve hazîneden mal çalmak âlimlerin ittifakıyla haramdır. Ancak bu suçu işleyen kimsenin elinin kesilip kesilmi-yeceği hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre ganimet malından bir şey çalan kimsenin eli kesilmez. Çünkü kendisinin de bunda bir istihkakı vardır.
2. Şâfiîfer'e göre ganimet malı henüz taksim edilmemiş iken bundan bir şey çalan kimsenin eli kesilmez. Çünkü kendisinin de bir istihkakı vardır. Taksimden sonra bu suçu işlerse bakılır. Eğer kendisinin dâhil olmadığı bir gruba âit maldan çalmış ise eli kesilir. Fakat kendisinin veya usûl ve furuundan bir kimsenin dâhil bulunduğu bir gruba âit maldan çalmış ise eli kesilmez. Hülâsa hakkının bulunduğu bir maldan çalmış ise eli kesilmez. Aksi takdirde eli kesilir.
3. Mâlikiler'e göre kişi ganimet malmdan hakkından fazla olarak hırsızın elinin kestirilmesi için şer'an tâyin edilen meblâğ kadar mal çalmış ise eli kesilir. Bir kavle göre mutlaka eli kesilir.
4. Hanbelîler'e göre bu mal umûma âit olduğu ve hırsız da umumdan bir kişi olduğu için eli kesilmez.
Geniş ve ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır. [64]

26- Hâin (Emânet Edilen Mala Hiyânet Eden), Müntehib (Malı Gasbeden) Ve Muhtelis (El Çabukluguyla Ve His Ettirmeden Malı Aşıran) Kimseler (İn Ellerinin Kesilip Kesilmiyeceğîne Dâîr Gelen Hadîsler) Babı

2591) Câbir bin AbdİIlah (Radıyallâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ne hâin (kendisine mal emânet edilen) in, ne müntehib (malı gasbedenHn ne de muhtelis (el çabukluğuyla, his ettirmeden mal aşıran) in eli kesilir.» (Yâni hiçbirisinin eli kesilmez.)"

2592) Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki :
«Muhtelis (el çabukluğuyla, hissettirmeden mal aşıran) kimseye el kesme (cezası) yoktur.»"
Not: Bunun râvîlerinîn sıka oldukları. Zevâid'de belirtilmiştir. [65]

İzahı

îlk hadis Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadis Zeyâid türündendir.
Bu hadîslerde geçen üç kelimeyi tercemede ve babın başlığında parantez içi ifâde ile açıkladım. Bu kelimelerin açıklaması hususunda bir kaç söz söylemeyi uygun buldum. Şöyle ki:
Hâin kelimesi hiyânet masdarmdan alınmadır, hıyanet eden demektir. Burada kasdedilen mânâ hakkında el-Mirkat'ta: Hiyânet şudur : Bir kimse emin ve güvenilir bilinerek kendisine bir mal emânet bırakılır veya geçici olarak yararlanıp geri verilmek üzere kendisine bir mal teslim edilir. Malı teslim alan bu kimse bilâhare malı in-
kâr eder veya zayi olduğunu iddia eder veya malın kendisine âit olduğunu söyler. İşte güvenilip mal teslim edilen şahsın bu hareketine hiyânet denilir ve kendisine de Hâin denilir, diye bilgi verilmiştir.
Müntehib kelimesi de intihâb kökünden alınmadır, bir malı gabs-eden demektir. İntihâb ve Nehb masdarları, bir malı alenen ve zorla almaktır. Gasbetmek ve yağmalamak suretiyle mal almaya İntihâb denilir,
Muhtelis kelimesi ihtilas masdarından alınmadır, bir malı el çabukluğu yapmak suretiyle ve his ettirmeden aşıran demektir.
Yukarda açıklanan bu suçlar hırsızlık suçundan hafif suçlar değildir. Ama bu bâbta rivayet edilen hadîsler, bu suçları işleyen suçluların ellerinin kestirilemiyeceğine delâlet eder.
Avnü'l-Mabûd yazarı ilk hadîsin açıklaması bölümünde şu bilgiyi verir:
"Bu hadîs bu suçları işleyenlerin ellerinin kestirilmeyeceğine delildir. Hanefî âlimlerden İbnü'l-Hümâm, el-Hidâye'-nin şerhinde: Bizim mezhebimize göre bu üç nevî suçluların elleri kestirilemez. Diğer üç mezheb imamlarının görüşleri de böyledir. Sa-hâbîlerden Ömer (Radıyallâhü anh), İbn-i Mes'üd (Radıyallâhü anh) ve Âiş e (Radıyaliâhü anhâ) 'nın mezhebi de böyledir. Bu hüküm üzerinde âlimlerin icmâ'ımn bulunduğunu nakleden ilim adamları da vardır. Lâkin âriye (yâni geçici olarak yararlanıp geri verilmek üzere verilen malı) inkâr eden hâin'in elinin kestiri-leceği yolunda Ahmed bin Hanbel' den bir rivayet ve îshâk bin Râheveyh' ten bir nakil vardır, der.
Nevfivi de: Kadı îyâz şöyle der: Allah Teâlâ hırsızın elini kesmeyi vacip kılmıştır ve el kesme cezasını başka suçlar için meşru kılmamıştır. Meselâ ihtilas, gasb ve intihâb suçları için el kesmeyi emretmemiştir. Bunun hikmeti şudur: Bu suçlar hırsızlık suçuna nisbeten az işlenir. Bir de bu suçlar.suretiyle malı giden mağdur taraf yetkili makamlara baş vurmak ve bu suçları şâhidlerle ispatlamakla malının iadesini ve hakkının tahsilini talep edebilir. Fakat hırsızlık böyle değildir. Bu nedenle hırsızlık suçuna daha önem verilmemiş ve önlenmesi için ağır müeyyidelere bağlanmıştır, diye bilgi verir.
Bu konu hakkında da bu kadarhk bilgi ile yetinelim. Geniş bilgiyi fıkıhçılara bırakalım. [66]

27- Ağacı Üzerindeki Meyve Ve Hurma Göbeği (Nîn Çalınması Hâli)Nde Hırsızın Eli Kesilmez, Babı

2593) RâfÎ bin Hadîc.(Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Ne ağacı üzerindeki^ meyveyi ne de keser (denilen hurma göbeğini çalması hâlin) de hırsızın elini kesmek yoktur.»"

2594) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ne ağacı üzerindeki meyveyi ne de keser (denilen hurma göbeğini çalması hâlin) de hırsızın elini kesmek yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Said el-Makbürl zayıftır. [67]

İzahı

Râfi (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini dört sünen sahipleri, Ş â -fii, Ahmed, Hâkim, Beyhakî ve İbn-i H i b -b â n rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. İki hadîs metni aynidir.
Hadîste geçen "Semer" kelimesini «ağacı üzerindeki meyve» diye terceme ettim. Âlimler bu kelimeyi ağacı üzerinde olup henüz kesilip toplanmamış meyve olarak tarif etmişlerdir. H a t t â b î bu kelimenin açıklamasıyla ilgili olarak şu bilgiyi verir :
"Şafiî : Semer, ağacı üzerinde olup henüz kesilip toplanmamış olan yaş hurmadır, demiştir. El-Kar i de : Semer, Arap dilinde ekseriyetle ağacı üzerindeki yaş hurma anlamında kullanılır. Bununla beraber bu kelime bütün meyveler için de kullanılır, demiştir. En-Nihâye'de ise: Hurma henüz ağacından kesilmemiş iken ona semer denilir. Kesilince ona rutab denilir ve kurutulup kaldırılınca ona temr denilir, demiştir.
Semer kelimesinden maksad, ağacı üzerindeki meyve olmuş olur. Bir kavle göre bundan maksad çabuk bozulup çürümeye mahkûm olan meyvedir. İster ağacı üzerinde bulunsun ister kesilip harmanda veya başka yerde muhafaza edilmek üzere toplanmış olsun fark etmez.
"Keser" kelimesini hurma göbeği terceme ettim. Buna Şahmü'n-Nahl ve Cümmâr da denilir. Hurma ağacının başında çıkar sığır dili gibidir. Süt tadım verir ve lezzetlidir. Arablar bunu yerler. Keser bir kavle göre hurma koruğu ve hurma çiçeği anlamında kullanılır ve burada bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü bu da yenilir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu ilk hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Şerhü's-Sünne'de şöyle denilmiştir: Ebû Hanife bu hadisin zahiriyle amel ederek: Ağacı üzerinde olsun kesilip toplanmış olsun yaş meyve hırsızlığından dolayı kimsenin eli kesilmez, demiş ve etleri, sütleri ve meşrubatı da yaş meyvelere kıyaslamıştır. Fakat diğer âlimler bütün bu maddeler, muhafaza edilecekleri yerlerde iken çahnırsa hırsızın elinin kesilmesinin vâcibliğine hükmetmişlerdir. (Her malın muhafaza yerinden neyin kasdedildiği fıkıh kitablannda uzunca anlatılmıştır. Bu nokta için fıkıh kitabJarma baş vurmak gerekir.) Şafii ve M a 1 i k ' in kavli de böyledir. Şafii bu hadîsi ağaçlan üzerindeki ve muhafazalı olmayan meyveler hakkında yorumlamış ve: Medine-i Münevvere hurma bahçelerinin ekserisinin etrafında duvar yoktur, der. Bu hadîsin böyle yorumlanmasının delili ise A m r bin Şuayb'in (2596 nolu) hadîsidir. Bu hadîs, muhafaza altına alınan meyveleri çalmanın el kestirmeyi gerektirdiğine delâlet eder."[68]

Ağacı Üzerinde İken Meyveyi Çalma Suçu El Kestirmeyi Gerektirebilir Mi?

Yukarda da sorunun cevap verilmiş olmakla beraber dört mezhebin bu husustaki görüşlerini özlü olarak aktarayım:
1. Hanefî ve Şafiî mezhebine göre ağacı üzerinde iken meyveleri, cümmar denilen hurma göbeğini ve biçilmemiş zirâi mahsûlü sahibinin izni olmaksızın yemek, el kestirmeyi gerektirmez. Böyle bir hırsızlık eden kişi, yediği mikdarm değerini mal sahibine ödemekle mükelleftir.
Şafii mezhebine göre şu da var- • dır: Meyveler ağaçlarından kesilip toplanmış ve harman yeri, depo, ev gibi bir yerde muhafaza altına alınmış ise bu haldeki hırsızlık el kestirmeyi gerektirir. Hanefî mezhebine göre ise yaş meyvelerin muhafaza altına alınma veya alınmaması neticeyi değiştirmez.
2. H a n b e 1 î mezhebine göre ağacı üzerindeki meyveyi çalıp yiyen kimsenin eli kesilmez. Fakat yediği meyvenin bedelinin iki katını sahibine ödemek zorundadır.
3. Mâliki mezhebine göre ağacı üzerindeki meyveler muhafaza altına alınmış ise bundan çalıp yiyen kimsenin eli kesilir ve yediği meyvenin bedelini mal sahibine öder.[69]

28- (Bir Malı) Muhafaza Edildiği Yerden Çalan Kimse (Nin Hükmünün Beyânı) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce babın başlığında bulunan "Hirz" kelimesini açıklayalım. Çünkü bir hırsızlığın el kestirmeyi gerektirip gerektirmemesi hususunda malın çalındığı yerin önemi büyüktür. Bir malı evin içinden çalmak ile sokaktan çalmak arasında her halde bir farklılık vardır. İşte bunun için "Hırz"ın ne demek olduğunu bilmekte yarar vardır. Babın başlığının tercemesini verirken bu kelimenin karşılığı olarak «Malın muhafaza edildiği yer» ifâdesini kullandım.
Hirz: Bir malın emsalinin konulduğu, muhafaza edildiği ve örf, âdete göre bırakıldığı yer, diye tarif edebiliriz. Çünkü örf ve âdette her malın konulduğu bir yer vardır. İşte o yer o malın Hırz'idır. O mal yerden çalınırsa Hirz'ından çalınmış olur ve çalanın elinin kesilmesi hükmü verilebilir. Meselâ evler, dükkânlar, ağıllar, trenler, otobüsler, vapurlar gibi yerler buralara konulan mallar için Hirz sayılır. Çobanlar güttükleri hayvan sürüleri için bir Hirz sayılır. Bekçisi veya sahibi bulunan meydandaki mallar için bekleyen mal sahibi veya bekçi bir Hirz sayılır. Akıllı, ergin bir kimse bir malı-Hırz'ından gizlice götürürse hırsızlık etmiş olur. O mal nisab ise yâni Hanefi mezhebine göre on dirhem gümüş veya bunun değerinde ise, diğer mezheblere göre altın bir dinarın dörtte biri veya üç dirhem gümüş veya bunların değerinde ise hırsızın eli kesilir. Daha ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.

2595) Safvân (bin Ümeyye) (Radıyallâhü ö«A)'den rivayet edildiğine gnre bir kere :
Kendisi Mescid-i Nebevî'de ridâsım (abasını) başına yastık edip uyumuş ve ridâsı başının altından alınmış. Sonra Safvân hırsızını yakalayıp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e götürmüş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) de (suçu sübut bulan) hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Safvân:
Yâ Resülallah! Ben bunu (yâni elinin kesilmesini) istemedim. Ridâm ona sadaka olsun, deyince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safvân'a:
-Adamı bana getirmeden önce (bu işi) yapmalıydın» buyurdu (ve hırsızın elini kestirdi)."

2596) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As (Radı~ yallâhü atıhüm)'den rivayet edildiğine göre:
Müzeyne'den bir adam meyveler (i çalmanın) hükmünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Ağacı üzerinde ve) kapçıkları içinde iken alınıp götürülen (çalınan) meyvelerin değeri ve bununla beraber bir katı (hırsıza ödettirilir.) Harmandan olan meyve kalkan bahâsına ulaşınca bu değerdeki meyveyi çalmak (olayın) da hırsızın elini kesmek (cezası) vardır. Kişi (fakir ve muhtaç olduğu halde) meyveden yiyer ve (bundan bir şey) alıp götürmezse ona bir şey lâzım gelmez.» buyurdu. Adam ı
Harise (yâni meradan çalman) koyun (hakkında ne buyurursun) Yâ Resûlallah? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Koyunun bahası, bununla beraber bahasının bir katı ve ceza (yâni tazir cezası) var. Ağılda olan (koyunu çalmak) ta da hırsızın aldığı koyunun değeri kalkanın bahası kadar olunca el kesme cezası vardır.» buyurdu."[70]

İzahı

S a f v a n (Radiyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Ridâ" belden yukarı giyilen elbise manasınadır. N e s â i' nin bâzı rivayetlerinde bu kelime yerine «Bürd = Aba» kelimesi geçtiği için terce-mede Ridâ kelimesini aba mânâsına terceme ettim. Uyurken kişinin başının altına koyduğu eşya buradan çalındığı takdirde Hırz'mdan, yâni eşyanın muhafaza edildiği yerden çalma hükmü uygulanır. Şu halde böyle bir hırsızlık edenin eli kesilir. Hadîs buna delâlet eder. Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm ise: Hırsızlık olayı devlet yetkilisine intikal ettirildikten sonra mal sahibinin dâvadan vaz geçmesi veya malını hırsıza bağışlaması bir değer taşımaz. El kesme cezasını durdurmaz. Burdaki rivayette hırsızın elinin kestirildiği ifâde edilmiyor ise de N e s â i' nin rivayetinde bu ziyâde bulunduğu için buraya ilâve ettim. Ama mal sahibi devlet yetkilisine olayı intikal ettirmeden hırsızı bağışlar ve malım kendisine helâl ederse, bu caizdir.
Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Meradan çalman koyunla ilgili soru ve cevap kısmı N e s â i tarafından rivayet edilmiştir. Fakat Ebû Dâvûd ile Tirmizi'-nin rivayetlerinde bu fıkra yoktur.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım: Simâr: Semere'nin çoğuludur, meyveler manasınadır, Ekmâm: Kemm'in çoğuludur, tomurcuklar ve ağaç çiçekleri ile meyvelerin kapçıklarıdır.
Çerin: Hurma harmanıdır. Hurmalar burada kurutulur.
Micenn: Kalkan demektir. Hırsızın elinin kesilmesi için çalınan malın değerinin tesbiti bakımından kabul edilen bir değer ölçüsüdür ki, buna Nisâb denilir. Hanefi âlimler 10 dirhem gümüş değerindeki kalkanı Nisâb kabul etmişlerdir. Şafiî ve diğer âlimler ise bir altın dinarın dörtte bir değerindeki kalkanı Nisâb kabul etmişlerdir. Bâzıları 3 dirhem, diğer bir kısım âlimler 5 dirhem değerindeki kalkanı Nisâb saymışlardır. Bu konuda geniş bilgi bu kitabın 22. babında geçti. 2583 - 2586 noiu hadisler bölümüne bakılabilir.
Harise: Merada çalınan koyun anlamına gelir. En-Nihâye'de bu kelime böyle açıklandıktan sonra İhtiras da bir şeyi meradan almaktır, denilir. Sindi ise Harise: Ağılma varmadan önce geceleyen koyundur, der.
Nekâi: İbret verici ceza anlamınadır. Burada tazîr cezası mânâsı kasdedilmiştir. Tazîr hakkında gerekli bilgi bu kitabın 32. babında gelen 2601, 2602 nolu hadisler bölümünde verilecektir.
Mürâh: Koyun sürüsünün geceledikleri yerdir ki buna ağıl denilir. [71]

Bu Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Ağaçları üzerindeki meyveleri, sahibinin izni olmaksızın götüren bir kimse, götürdüğü meyvenin bedelini meyve sahibine ödeyeceği gibi bu bedelin bir katım da ceza olarak ona ödeyecektir. Fakat Ebû Dâvûd' un bir rivayetinde meyvenin bedeli ödenir, denilir. «Bedelden ayrı olarak bir katı da ödenir» hükmü ile ilgili olarak Sindi: Bir kavle göre bu, malî bir ceza mahiyetindedir. Fakat âlimlerin çoğuna göre mâlî ceza şeklindeki tazîr hükmü nesholunmuştur, der. Bâzı rivayetlerde ağacı üzerindeki meyveyi alıp götüren suçlunun tazîr olarak dövüleceği de hükme bağlanıyor.
2. Harman yerinden çalman hurma kalkan bahası kadar veya daha fazla ise hırsızın eli kesilir.
3. Ağacı üzerindeki meyveleri yiyen, fakat bundan hiç bir şey alıp beraberinde götürmeyen kimseye bir vebal yoktur. Tirmi-z î' nin rivayetinde bu fıkrada «ihtiyacı olan» kaydı mevcuttur. Yâni sözü edilen meyveyi yiyen kimse fakir ve buna şiddetli ihtiyaç duyarsa bu işi yaptığından dolayı vebal altına girmez. Cumhura göre böyle fakir bir kimse başkasının bahçesine girip ağaçlardaki meyvelerden yiyerse, yediği meyvenin bahasını mal sahibine ödemekle mükelleftir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'-nin görüşü de böyledir. Bâzı selef âlimlerine göre fakru zaruretinden dolayı bunu yapan kimse yediği meyvenin bahasını mal sahibine ödemekle mükellef değildir. Ahmed bin Hanbel'e göre etrafı duvarla çevrili olmayan bahçenin ağaçları üzerindeki meyveden yiyen kimse fakir ve mecbur olsun veya olmasın yediği meyvenin bahasını ödemekle mükellef değildir. Bu hususta daha geniş bilgi için 2298 - 2303 nolu hadîslerin izahı bölümüne müracaat edilmelidir.
4. Sürüden geri kalıp merada bulunan bir koyunu alıp götüren hırsız bunun bedelini ve ceza olarak ikinci bir bedelini koyun sahibine ödemekle mükelleftir. Ayrıca bu suçu işlediği için tazîr cezası olarak dövülür. Ancak mâlî ceza olarak koyunun bahasının ikinci katını ödemesi hükmü âlimlerin ekserisince mensuhtur. Yukarda bunun bir benzeri geçti.
5. Ağıl gibi koyunların geceledikleri yerden bir koyun çalan kimsenin çaldığı hayvanın değeri bir kalkan bahası kadar veya daha fazla ise hırsızın eli kesilir.
İlk hadis râvîsi Safvân bin Ümeyye bin Halef (Radıyallâhü anhüm) Mekke fethi esnasında müslüman olanlardandır. Müellefe-i Kulûb, yâni müslümanlığa gönlü henüz iyice yatışmamış olanlardandı. Müslim onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Sünen sahipleri de onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Râvîleri oğlu Ümeyye, Tâvüs ve Atâ'-dır. H u n e y n savaşı için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e çok sayıda silâh emaneten vermiştir. Hicretin 41. yılı vefat etmiştir.[72]
Meradan çalman koyun ile merada, dağda rastlanan ve sahibi bilinmeyen, kurt'a yem olması beklenen koyun arasında şer'î hüküm bakımından farklılık vardır. Çünkü lukâta durumundaki koyunu iyi niyetle, yâni sahibini buldurmaya çalışmak, durumu ilân etmek ve sahibi bulunduğu takdirde koyunu ona teslim etmek, bulunmadığı takdirde değerini takdir edip sonra koyunu yemek üzere alıp götürmek caizdir. Bu hususta gerekli bilgi 2503 - 2504 nolu hadisler bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir. [73]

29- Hırsıza Telkinde Bulunmak Babı

2397) Sbft Üraeyye [74] (Radıyallâhü anh)yden rivayet edildiğine
hırsız Resttlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in huzuruna getirildi. Hırsız suçunu sıhhatli bir şekilde itiraf etti. Fakat çalman eşya onun beraberinde, yanında bulunmamıştı. Bunun üzerine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine hitaben) :
«Senin çaldığını zannetmiyorum», buyurdu. Hırsız t
— Bilâkis (ben çaldım), dedi. Sonra ResûH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
«Senin çaldığını sanmıyorum.» buyurdu. Hırsız.-
— Bilâkis (ben çaldım), dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle onun eli kesildi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) (hırsıza) :
De ki; «Ben Allah'tan mağiret dilerim ve Ona dönüş yaparım» buyurdu. Hırsız: dedi.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de iki kez: «Allahım onun tevbesini kabul eyle» diye duâ etti." [75]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hırsıza hitaben: «Senin çaldığım sanmıyorum» buyruğuyla hırsızın suçunu itiraftan dönüş yapması için telkinde bulunmayı kasdettiği, Fethü'I-Vedûd'da nakledilmiştir.
Şevkânî de: Bu hadîs, had cezasını defedici ifâdeler için telkinde bulunmanın müstehablığına, had cezasına çarptırılan suçluya Allah'tan mağfiret dilemesi için emir ve tavsiyede bulunmanın meşruluğuna ve suçlu istiğfarda bulunduktan sonra tevbesinin kabul olunması için kendisine duâ etmenin müstehablığına delâlet eder, demiştir.
Had cezalarının işlenen suça kefaret olup o günahın bağışlanmış olduğuna dâir sahih hadîsler mevcuttur. Hırsızın eli kesildikten sonra hırsızlık günahı bağışlanmış olur. Durum böyle iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Tin hırsıza «Allah'tan mağ^ firet dile ve tevbe et» mealindeki emrin hikmeti nedir, diye hatıra bir soru gelebilir. Sindi bu husus için şöyle der:
Emredilen istiğfar ve tevbe hırsızın diğer günahları içindir. Bir daha böyle bir suç işlememesi için tevbe etmesi emredilmiş olabilir. [76]

30- (Suç İşlemeye) Zorlanan (Kimse Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2598) Vâiİ (bin Hucr el-Hadramî) (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir kadın (zinaya) zorlandı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî had cezasını kadından defetti ve kadında zina eden adama had (rec-metme) cezasını verdi. Râvî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadına bir mehir (hakkını) kıldığını anlatmadı." [77]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir. Bunlardan birisinde, burada olduğu gibi V â i 1 (Radıyallâhü anh)'m râvîsi, oğlu Abdülcebbâr'dır, Diğerinde ise V â i T in râvîsi diğer oğlu Alkarna' dır. Tirmizi, Alkarna' nın yaşça Abdülcebbâr' dan büyük olduğunu, babasından hadîs işittiğini, fakat Abdülcebbâr'm, babasından hadîs işitmediğini, bu itibarla ilk senedin muttasıl olmadığını ve Alkarna' nın hadîsinin hasen - garîb - sahîh olduğunu beyân etmiştir. [78]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Bir erkek zorla bir kadının ırzına geçerse kadına had cezası gerekmez. Çünkü irâdesi dışında olmuştur. Bu hükümde icmâ vardır.
2. Bir kadının ırzına geçen zâni had edilir. Bu hadiste sözü edilen erkek muhsan olduğu, yâni bekâr olmadığı için recmedilmek suretiyle öldürülmüştür. Bu durum burdaki rivayette belirtilmemiş ise de Ebû Dâvûd ve Tirmizî' nin rivayetlerinde açıklanmıştır. Zânî bekâr ise yüz değnek dövülür ve bâzı âlimlere göre bir yıl süreyle başka memlekette ikâmete mecbur edilir. Ba hususta ayrıntılı bilgi zina bahsinde geçti.
3. Zorla kendisiyle zina edilen kadın için zâai adamdan ffie-hir ismi verilen bir meblâğ malın tahsil edilip edilmeyeceği meselesine gelince, râvî Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı)'ia katU-dına mehir verilmesine hükmettiğini anlatmamıştır. Yâni râvî bu hususta bir şey nakletmemiştir.
Tuhfe yazarı bu fıkrayla ilgili olarak şöyle der: El-Mazhar ve İbnü'l-Melik: Râvînin bunu anlatmaması, kadın için mehir verilmesinin vacip olmadığına delâlet etmez. Çünkü, kadına mehir verilmesinin vâcipliğine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hükmettiği başka hadîslerle sabittir, demişlerdir.
Hanefi âlimlere göre had cezası ile mehir ödeme işi birleşmez. Yâni had cezası verilen meselelerde mehir ödenmez. Mefeir ödenen yerde had cezası verilmez. İbnü'l-Hümâm, Fethü'l-Kadîr şerhinde böyle der. Şu halde hadîste anlatılan olayda mütecavize had cezası verildiği, için ayrıca kadına mehir ödemesi hükmü verilmez.
Şafiî âlimlere göre ise zâni adam, ırzma geçtiği kadına mehr-i misli ödemekle de mükelleftir. Hem bu meblâğı kadıaa ödeyecek hem de had cezasını çekecektir.
Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 659 nolu hadîs bölümünde geçti. [79]

31- Had Cezaları Mescidlerde İnfaz Etmenin Yasaklığı Babı

2599) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyollâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurmuştur:
«Had cezaları mescidlerde infaz edilmez.»"

2600) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra~ dtyallâhü anhüm)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) had cezasını mescidlerde infaz etmeyi yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan tbn-i Lehîa zayıf ve tedlisçidir. Muhammed bin Aclân da tedlisçidir. [80]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir.
Had cezalarının mescidlerde infaz edilmesinin yasaklanması mescidlerin kanlarla kirletilmemesi ve mescidlerde gürültülere meydan verilmem esidir. Mescidler ibâdet içindir. Bu nedenledir ki, mescidlerde alış veriş etmek, kayıp ilânım yapmak gibi şeyler de yasaktır. [81]

32- Tazîr (Tedîb) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin terceme ve izahına geçmeden önce Tazlr kelimesinin kavramı üzerinde biraz duralım:
Tazâr: Arap dilinde reddetmek, engellemek, mâni olmak mânâsına gelir. Şer-i Şerifte ise had veya kefaret cezasını gerektirmeyen bir günah işleyeni tedîb etmek anlamına gelir. Tazir cezası, kınama, teşhir, dövme ve hapsetme gibi yollarla gerçekleşir. Tazir cezası had cezasından farklıdır. Söyle ki, had cezası herkes hakkında aynen uygulanır. Tazîr cezası ise suçlunun sosyal ve özel durumu dikkate alınarak takdir ve tâyin edilir. Çünkü bu cezadan amaç, suçlunun tekrar o suçu işlememesini sağlamaktır, ibret verici ders vermektir. Öyle adam var

ki, işlediği bir suçtan ve günahtan dolayı sadece kınanması veya teşhir edilmesi onun için yeterli bir ders ^olur. Buna karşın öyle adam varki değil teşhir edilmesi, yüzüne kö-tnür sürülüp, merkebe ters bindirilerek çarşı ve pazarda dolaştırılması bile ibret dersi alması açısından yeterli olmaz. Tazîri, had cezasından ayırd eden diğer bir özellik de tazîr meselesinde suçluyu bağışlamak. Yâni dâva hâkim'e intikal ettikten sonra suçlunun bağışlanması mümkündür. Fakat bilindiği gibi had cezasının kaldırılması için aracı olmak veya suçluyu bağışlamak mümkün değildir. Hâkim, kendisine intikal eden had dâvasında cezayı aynen uygulamak zorundadır. Tazir cezası dayak atma yoluyla yapılırsa en çok kaç dayak atılabileceği hususunda ihtilâf vardır. Âlimlerin bu husustaki görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

2601) Ebû Bürde bin Nîyâr (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu:
-Allah'ın (koyduğu) had cezalarından başka hiç bir cezada, kimseye on değnekten fazla vurulamaz.»"

2602) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«On kamçıdan fazla tezîr cezası vermeyiniz.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abbâd bin Kesir bulunur. Ahmed bin Hanbel: Bu râvi, işitmediği yalan hadisler rivayet etmiştir, der, Buhârî de : Âlimler bu râvîyi terketmişler, demiştir. Bunlardan başka zâtlar da bu râvi hakkında böyle konuşmuşlardır. [82]

İzahı

Ebû Bürde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Ze-vâid türündendir.
Ebû Bürde' nin hadîsinde geçen «Allah'ın (koyduğu) had cezaları» ifâdesinden maksad Şâri-i Hakîm'in koymuş olduğu belirli cezalardır. Bu cezalar zina, hırsızlık, içki içme'k, müslümanlar-la savaşmak, iffetli bir müslümanı zina ile itham etmek, adam öldürmek veya bir uzvunu kesmek ve mürted olmak suçlarıdır. Bu saydığım suçlardan son ikisine verilen cezaya had isminin verilip verilemeyeceği hususunda ihtilâf vardır. Yukarda saydığım, suçlara verilecek cezalar tâyin ve tesbit edilmiştir. Bu suçların dışında kalan suçlara verilen cezaya Tazîr ismi verilir. Bu hadîsin zahirine göre yukarda sayılanların dışında kalan suçlara dövme cezası verilirken ancak on değnek vurulabilir. Bundan fazla vurulamaz. Bu hadîsin delâlet ettiği anlam hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Avnül-Mabûd yazarının el-Fetih'ten naklen verdiği bilgiye göre söz konusu ihtilâf şöyledir:
1. Ahmed bin Hanbel meşhur kavlinde ve Şafiî-1 e r' in bâzısı bu hadîsin zahiri ile amel ederek: Tazîr cezası 10 değneği geçemez, demişlerdir.
2. Şafii, Mâlik ve EbûHanife' nin iki arkadaşı : Tazîr cezası 10 değneği geçebilir, demişlerdir. Bunlar da muhtelif ve farklı görüşler beyân etmişlerdir. Ş â f i î'ye göre tazîr dayağı, had için tâyin ve tesbit edilmiş sayıya ulaşamaz. Bilindiği gibi hür kimsenin asgarî haddi içki için,atılan kırk dayak ve köleye atılan yirmi dayaktır. Diğerlerine göre, tazîr için atılacak dayak sayısının tesbit ve tâyini devlet yetkilisinin takdirine bağlıdır.
Bu grubun yukardaki hadîse karşı verdikleri cevap ise şöyledir: Sahâbilerin tazîr cezasını uygularken bu hadîsin hükmüne bağlı kalmamaları, yâni 10 sopadan fazla dayak atmaları bu hadîsin niensuhluğu için bir delildir. Nitekim Osman bin Afvân (Radıyallâhü anh) 'in 30 dayak ve Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'m had sayısından veya yüzden fazla dayak atmaları ve diğer sahâbilerin bu uygulamaya karşı çıkmamaları rivayet olunmuştur. Bu grubun başka cevaplan da vardır.
En-Neyl'de beyân edildiğine göre Bey haki; Tazîr dayağı sayısı hakkında sahâbîlerden muhtelif eserler rivayet olunmuştur. Bu hususta en iyi şey, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'-den rivayet edildiği sabit olan hadîs, yâni Ebû Bürde (Radıyallâhü anh)'m yukardaki hadisi ile amel etmektir, demiştir.
E 1 - H â f ı z daha sonra: B e y h a k î' nin sahâbîlerden paklettiği bilgiden anlaşılıyor ki tazîr dayağı sayısı hususunda sa-hâbîler belirli bir şey üzerinde ittifak etmemişlerdir. Durum bu olunca sabit hadîsin niensuhluğu nasıl iddia edilir ve mesnedsiz olarak başka görüşlere nasıl gidilir, demiştir. (Avnü'I-Mabûd'dan yapılan nakil bitti.)
N e v e v î de yukardaki iki görüşü beyân ederken başka görüşleri de nakletmektedir. N e v e v î' nin beyânına göre Ebû H a n î f e : Tazîr dayağı kırka ulaştırılamaz, demiştir. Daha geniş bilgi için hadîs şerhlerine veya fıkıh kitablanna müracaat edilmelidir.
Ebû Bürde (R.A.)'ın Hâl Tereemesi
Ebû Bürde el-Belevî Hâni bin Niyâr bin Amr bin Ubeyd, Bedir ve diğer s&-vaşlara katılmış şarabîlerdendir. 20 adet hadisi vardır. Buhârî ve Müslim onun bir hadîsini —bu hadisini— müttefikan rivayet etmişlerdir. Ravîleri kız kardeşinin oğlu Berâ ve Câbir bin Abdillah'tir. Hicretin 41. yılı vefat ettiği rivayet olunmuştur. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadîsleri bulunur.

33- Had (Cezası İşlenen Suça)Kefarettir,Babı

2603) Ubâde bin Sâmıt (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden herhangi birisinin (işlediği suçtan dolayı) basma had gelmekle cezasını dünyada çekerse o ceza onun (günahının) kefaretidir. Şayet (işlediği suçun) cezâsmı dünyada çekmezse artık (âhi-rette) onun işi Allah'a kalır.»"

2604) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim dünyada (küfürden başka) bir günah işler de (had veya tazîr) cezası infaz edilirse Allah, kuluna azabını çiftleştirmekten çok daha âdildir. (Yâni âhirette ikinci kez tazib etmez.) Ve kim dünyada bir günah işler de Allah onun o günahını (insanların gözlerinden) örterse Allah bağışladığı bir şey (den dolayı cezalandırmayla dönüş yapmaktan pak, çok kerem ve afıv sahibidir.»" [83]

İzahı

Ubâde (Radıyaîlâhü anh) 'm hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim' deki hadis metni uzundur. Müellifimiz bunun son kısmını rivayet etmiştir. Metnin tamamının meali şöyledir :
«(Ey sahâbilerim) Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık etmemek, zina etmemek, evlâdınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiç bir yalanla (kimseye) iftira etmemek ve mâruf (dinî emirle isyan etmemek için bana âhidde bulununuz. Sizden ahdine vefa (ve sadâkat) gösterenin mükâfatı Allah'a aittir. Bu dediğim günahlardan (küfrün dışında kalan) bir günah işleyip de dünyada (had veya tazîr) cezasına çarptırıhrsa bu ceza ona kefarettir. Bunlardan birini yapıp da işlediği fiili Allah (insanlardan) örterse işi Allah'a kalır: Allah dilerse onu bağışlar, dilerse tâzib eder.»
Bu hadîste geçen «Had» kelimesi dünyaca verilen ceza mânâsına kullanılmış olabilir. Bu kelimenin had cezasını gerektiren suç mânâsına yorumlanması da mümkündür. Ehlinin malumu olduğu üzere bu takdirde had kelimesi, mecazen sebebi anlamında kullanılmış olur. Buna göre hadîsin baş kısmının tercemesi şöyle olur: «Kim (had cezasını gerektiren) bîr günah işler de bunun cezası dünyada verilirse...» [84]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm Şudur:

Had cezaları, bu cezaya sebep olan günahın bağışlanmasına vesile olup buna kefarettir. Yâni müslüman kimse o suçtan dolayı âhirette ayrıca azab görmez. Mürted olan kimseye verilen ölüm cezasına had ismi verilmez, diyen âlimlere göre mürtedlik günahım işleyen kimse bu hükmün şümulüne girmez. Fakat mürted kişiye verilen ölüm cezasına da had denilir, diyenlere göre mürted de zahiren bu hükme girer. Halbuki mürted kâfir olarak öldüğü için kendisine verilen ölüm cezası onun mürtedlik günahına kefaret olmaz ve o ebedî olarak cehennemliktir. Bu itibarla mürted bu hükümden müstesnadır, denilir. Bu hükmün hususîleştirilmesinin delili ise;
«Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulma günahım bağışlamaz...» âyetidir.
N e v e v i' nin beyânına göre Kadı Iyâz: Âlimlerin ekserisi bu hadîsi delil göstererek hadlann günahlara kefaret olduğunu söylemişler, der.
El-Fetih yazarı da bu hadîsin şerhinde uzun izahlar ve geniş bilgiler verdikten sonra bu hadîsteki bağışlamanın Allah hakkıyla ilgili olması ve kul hakkının suçlunun boynunda kalması yolunda

yorum yapmaya taraftar çıkmaktadır. Buna misal olarak da şöyle der : Hırsızın eli kesilince Allah hakkı bağışlanmış olur. Ama malı çalman tarafın hakkı kalır. Eğer hırsız bu ceza ile beraber çaldığı malı da sahibine verirse o zaman kul hakkı da ödenmiş olur.
Hadisten çıkarılan diğer bir hüküm ise haddi gerektiren bir suç işleyip had cezası verilmeyen müslümanın işinin Allah'a kalmasıdır. Yâni Allah'a ortak koşmaktan başka bir günah işleyip had veya tazîr cezası çekmeden ölen bir müslüman Allah'ın dilemesine göre muamele görecektir. Allah dilerse onu bağışlar, dilerse onu ta-zib eder. Ehl-i Sünnet mezhebi de böyledir. Hârici mezhebine göre mü'min kimse şirkten başka günahla da kâfir olur. Mutezile mezhebine göre bu kişi kâfir olmaz. Ama ebedi olarak cehennemde kalır.
A 1 î (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î ve H â-k i m de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de had cezasının günaha kefaret olduğuna delâlet eder. Had cezasını çekmeden ölen kimseye gelince, Allah Teâlâ dünyada onun günahını halkın gözlerinden saklamış, suçu gizli kaldığı ve kendisi de itiraf etmediği için had cezasına çarptırılmamış olduğu gibi âhirette de Allah'ın onun günahını bağışlaması umulur. Yâni dünyada günahının gizli kalması, âhirette bağışlanmasının bir alâmetidir.
Abdurrahman el-Cezerî de el-Fıkıh Ala'l-Mezâhib el-Erbaa adlı kitabının Hudûd bölümünde beyân ettiğine göre had cezaları hem suçlular için günahlara kefaret olur, hem de toplumu bozgunculuktan ve kötülüklerden temizletir, korur. Selef âlimlerinin cumhuru ve dört mezheb imamlarının görüşü budur. [85]

34- Adam Karısının Yanında (Yabancı) Bir Erkek Bulur, Babı

2605) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Sa'd bin Ubâde (bin Deylem) el-Ensârî (Radıyallâhü anh) [86] :
Yâ Resûlallah! Adam karısının yanında (yabancı) bir erkek bulur, onu öldürebilir mi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır» (öldüremez),» buyurdu. Sa'd:
Sana Hak dini ikram eden Allah'a and olsun ki (adam kıskançlığı dolayısıyla) bilâkis öldürür, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Saîlallahü Aleyhive Sellem) (orada bulunanlara hitaben) :
«Büyüğünüz (olan Sa'd) in söylediği sözü işitiniz,» buyurdu."[87]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müslim'in bir rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şu buyruğu da vardır:
«Sa'd gerçekten kıskançtır.
Ben ondan daha kıskancım. Allah da benden fazla kıskançtır (Yâni kullarını hayâsızlıktan ve kötülükden menedicidir).»
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) «Adam, karısının yanında bulduğu yabancı erkeği öldüremez», buyurunca Sa'd (Radıyallâhü anh) : «Bilâkis öldürür» derken bu sözle Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân buyurduğu hükme karşı çıkmağı kasdetmemiştir. S a'd'm maksadı, karısının yanında yabancı bir erkeği bulan kimsenin hâlini arz etmek ve bu vaziyetle karşılaşan kimsenin Kendine hâkim olamayıp derhal o erkeği öldüreceğini bildirmektedir.
Sa'd böyle deyince Resı"ü-i Ekrem f Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) arada bulunanların dikkatini S a'd'm kıskançlığına çekmek üzere : «Büyüğünüzün söylediği sözü işitiniz» buyurmuştur. Müslim' deki bir rivayete göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) daha sonra: «Sa'd gerçekten kıskançtır. Ben ondan fazla kıskancım. Allah da benden ziyâde kıskançtır,» buyurmuştur. El-Ka-, rî' nin dediği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu buyruğu S a'd'm kıskançlık nedeniyle bu sözü söylemekte mazur sayıldığını ifâde eder.
N e v e v î : Bir erkeği öldürüp de karısıyla zina hâlinde yakaladığı için öldürdüğünü iddia eden adamın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: Cumhura göre adamın iddiası kabul olunmaz. Adam bu iddiasını şâhidlerle veya maktulun 'mirasçılarının itiraflarıyla isbatlamazsa kısas olarak öldürülmesi gereklidir. Şâhidlerin fâsık olmayan dört erkek olması ve zina fiilini bizzat gördüklerini usûlü dâiresinde beyân etmeleri gereklidir. Öldürülen erkeğin de bekâr olmaması şarttır.
Katilin Allah katındaki durumuna gelince, eğer iddiasında doğru ise bir mes'uliyeti yoktur. Bâzı arkadaşlarımıza göre devlet yetkilisinin emri olmadıkça muhsan iken zina eden kişiyi öldüren katilin kısas olarak öldürülmesi gereklidir. Fakat doğru olan görüş birincisidir. Üçüncü bir görüş olarak bâzı selef âlimleri şöyle demişlerdir : Karısıyla zina ettiği için öldürdüğünü iddia eden katilin iddiası kabul olunur, diye bilgi vermiştir.
Cumhurun görüşüne mesned olan bu ve benzeri hadîslerdeki hükmün ihtiva ettiği hikmet hakkında gerekli bilgi bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

2606) Seleme bin el-Muhabbık [88](Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir :
Had cezalan âyeti inince kıskanç bir adam olan Ebû Sabit Sa'd bin Ubâde'ye:
Söyle bakalım, sen karının beraberinde (yabancı) bir erkek bulmuş olursan ne yapmış olursun? diye soruldu. Sa'd
Ben karımı ve erkeği kılıçla vurup tepelemiş olurum. Ben gidip dört erkek şahidi getirinceye kadar bekler (miy)im? O zamana kadar adam işini bitirip gider. Veya: Ben (karım ile falan erkeği zina hâlinde) şöyle böyle gördüm, diyeceğim. Siz de kazif cezası olarak beni (seksen değnek) döveceksiniz ve ebedî olarak hiç bir şâhidli-ğimi kabul etmiyeceksiniz. (Yâni bunu yapmam, ikisini de derhal öldürürüm.) diye cevap verdi.
Râvî demiştir ki: Bu konuşma, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selienı)'e anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şâhid olarak kılıç kâfidir» buyurdu. Daha sonra: «Hayır. Sarhoşun ve kıskancın bu işte biribirini takip etmelerinden korkarım.» buyurdu.
Ebû Abdillah, yâni İbn-i Mâcete dedi ki: Ben Ebû Zur'a'yi şöyle söylerken işittim: Bu, Ali bin Muhammed et-Tanâfisî'nin hadîsidir. Ben bu hadîsi kendisinden dinlemeyi kaçırdım."
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kabîsa bin Hureys bin Kabisa bulunur. Buhâri : Bu râvînin hadîsi üzerinde düşünmek gerekir, demiştir. İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri sıka zâk lardir. [89]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Hadiste sözü edilen âyet N û r sûresinin dördüncü âyetidir. Bu âyet-i kerîme hür kadınlara zina isnad edenler hakkındadır ve meâlen şöyledir:
«Hür kadınlara zina isnad edip de sonra dört şâhid getiremeyenlere seksen değnek vurun ve ebediyyen onların şâhidliğini kabul etmeyin. İşte onlar fâsıklarm ta kendileridir.»
Hür ve iffetli kadınlara zina isnad edenler bu isnadlarmı dört erkek ve âdil şâhidle ispatlamak zorundadır. Şâhidler zina ile itham edilen kadın ile zâni erkeği uygunsuz vaziyette, zina fiilini işlerken usûlü dâiresinde ifâde vermezlerse ve sanıklar bu suçu itiraf etmezlerse bunlara zina isnad eden kişiye Kazif cezası olarak seksen değnek vurulur ve şâhidliği de kabul edilmez. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi bu kitabın 15. babında geçen 2567 - 2568 nolu hadislerin izahı bölümünde verildi. Oraya müracaat edilebilir. Bir erkek karısını zina ile itham edip de sahicilerle ispat edemezse ya seksen değnekle had edilir. Ya da Liân yemininde bulunur. Liân yeminin usûlü ve bununla ilgili bilgi de Talâk kitabının 27. bâbmda geçen 2066 -2071 nolu hadisler bölümünde geçti.
Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh) zina hâlindeki kadın ile erkeğin durumunu tesbit etmek için dört erkek şahidi getirip bulundurmanın zorluğunu ve şâhidleri gösteremediği takdirde Kazif cezasına çarptırılmanın kaçınılmazlığını ifâde etmek istemiş ve bu durumda karı ile zâni erkeği öldürme yoluna gideceğini söylemiştir. Onun bu sözleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'e arz edilince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Şâhid olarak kılıç kâfidir» buyurmuştur. Yâni kadm ile yabancı erkeğin beraber iken birlikte kılıçla öldürülmeleri ve bu vaziyette tepelenmiş olmaları onların bu şeni fiili işlediklerinin belirtisidir. Sonra bu hükmün kötüye kullanılabileceği endişesini beyân buyurarak kıskancı da sarhoşu da katil olayını peşpeşe işliye çeklerinden korkulduğunu bildirmiştir. Hülâsa kötüye kullanılacağı endişesiyle bu hükmü kabul buyurmamış ve kişilere bu yetkiyi vermemiştir. Yâni erkeğin bu vaziyette gördüğü karısını ve yanında bulunan erkeği öldür-, mesi uygun değildir.
Konu hakkındaki cumhurun görüşünü bundan önceki hadîsin izahı bölümünde beyân etmiştim. Abdurrahman el-Ceze-r i de Fıkıh kitabında özetle şöyle der:
"Karısının yanında yabancı bir erkek görüp zina ettiklerine inanarak o erkeği öldüren adamm kısas yoluyla öldürülüp öldürülmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:

Cumhura göre zina isnadı yapılan erkek bu fiili işlediğini itiraf eder veya karının kocası zina suçunu dört şâhidle ispat ederse ve zina eden adam muhsan, yâni şer'i bir nikâh ile bir kadınla bir defa olsun cinsel ilişkide bulunmuş bir kimse ise onu öldürdüğünden dolayı kadının kocası kısas olarak öldürülmez. Aksi takdirde öldürülür. Yâni kadının kocası zina olayını dört şâhidle ispat edemezse ve zâni şahıs da bu suçu itiraf etmemiş ise veya zina suçu sabit olmakla beraber zâni adam bekâr ise kadının kocası onu öldüremez. Öldürürse kendisi de öldürülür. Şâri-i Hakim'in bu hükmü koymasının sebebi şudur: Adamın öldürmek istediği kişiyi bir iş bahanesiyle evine alması ve sonra karısıyla zina ettiği iddiasıyla onu evinde öldürmesi mümkündür. Keza karısını öldürmek isteyen bir kimse onu Öldürüp, sonra bir adamla zina hâlinde gördüğü için öldürdüğünü iddia etmesi mümkündür. İşte bu gibi kötülükleri önlemek ve canlan korumak için İslâmiyet böyle bir gerekçe ile öldürmeye izin vermemiştir. Ancak zina suçunu anlatılan şekilde ispatlayan kimse karısını veya onunla zina eden erkeği öldürürse bir şey lâzım gelmez.
Bâzı selef âlimlere göre öldürülen adam zinâkârlıkla meşhur olduğu için veya kadının geçmişte bâzı kötü halleri bulunduğundan dolayı kadının kocasının zina iddiasında doğruluğunu kanıtlayın bâzı belirtiler varsa veya dürüst bir tabibin muayenesiyle sanıkların zina ettikleri meydana çıkarsa bunları katleden kadının kocası öldürülmez.
Hanbelîler'e ve Mâlik iler'e göre iki şâhid maktulün zina suçundan dolayı kadının kocası tarafından öldürüldüğünü ifâde ederlerse ve maktul bekâr değilse bu katil suçundan dolayı kadının kocası öldürülmez.
Konu hakkında daha geniş bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır. [90]

35- Babasının Ölümünden Sonra Karısıyla Evlenen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2607) e!-Berâ bin Âzib (Raıhyallâhii a»*/den: Şöyle demiştir:
Dayım (râvî Hüşeym kendi rivayetinde onun isminin el-Haris bin Amr olduğunu belirtmiştir.) bana uğradı. (Bu seferinde) ona Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir sancak tahsis etmiş idi. Ben dayıma: Nereye gitmek istiyorsun? diye (yolculuğunun nedenini) sordum. Dayım şöyle dedi: Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) beni babasın (m ölümün) den sonra onun karısıyla (yâni üvey anasıyla) evlenen bir adama gönderdi ve onun boynunu (kılıçla) vurmamı emretti."

2608) Kurre(hin Eyâs bin Hilâl) (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) beni, babasının (ölümünden sonra) karısıyla evlenen bir adamın boynunu vurmak ve malmı müsadere etmek üzere ona gönderdi."
Not: Bunun senedinin sahîh olduğu, ZevâİD'de belirtilmiştir. [91]

İzahı

B e r â (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî, Ebû D â -vûd, Nesâi ve Dârimî de rivayet etmişlerdir. Tirmi-z i bu hadisin hasen - garîb olduğunu söylemiştir.
Babasının karısıyla, yâni üvey anasıyla evlenen adamın boynunu vurmak üzere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen ve B e r â' in dayısı olduğu belirtilen zâtın ismi râvî H ü ş e y m ' e göre el-Hâris bin Amr' dır. T i r m i z İ ise bu zâtın Ebû Bürde bin Niyâr olduğunu belritmiştir. Ebû Bürde (Radıyallâhü anh) 'in hâl ter-cemesi 2601 nolu hadîs bölümünde geçti. Ebû D â v û d' un rivayetinde ise B e r â : «Amcama rastladım...» demiştir. Yâni bu rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen zât B e r â' in amcasıdır. Hülâsa'da ise el-Hâris bin Amr'm Bera'm amcası ve dayısı olduğu yolunda rivayetlerin bulunduğunu belirtir. Bu ihtilâflara rağmen Şevkâni: Bu hadisin çok senedleri vardır. Bu senedlerin bir kısmının râvüeri sahih hadislerin râvileridir, demiştir.
Bir de şu noktayı belirtmek isterim : Sahâbı 'nin isminin belirtilmemiş olması bir hadîsin sıhhatine helâl getirmez.
Câhiliyet devrindeki insanlar ölen babalarının mallarına mirasçı oldukları gibi onların karılarını yâni kendi üvey analarını nikâh-lamayı da meşru bir hak kabul ederlerdi. Bunu da bir nevi miras telâkki ederlerdi. Câhiliyet devri insanları, babalarının ölümünden, sonra onun karısıyla evlenmeyi miras gibi meşru bir hak telâkki ettikleri için Cenâb-ı Hak bunu özel bir hükümle yasaklayarak :
«Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin» [92] buyurmuştur.
Câhiliyetin bu kötü âdetine uyan bir kimse bunun helâl ve meşru olduğuna inanırsa mürted olur, İslâmiyet'ten çıkmış olur. Mür-ted kimsenin öldürülmesi gereklidir. Hadîsin zahirini tutan âlimler: Sözü edilen kişi bu evliliğin helâlliğim iddia ettiği için mürted olmuş ve bu nedenle öldürülmesi yolunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) talimat vermiştir, derler.
En-Neyl yazarı: Şer-i Şerifin bu mesele gibi kat'î bir hükmüne ; muhalefet eden bir kimsenin öldürülmesi için devlet adamının emir -j vermesinin câizliği hükmü bu hadîsten çıkarılır. Ancak adamın bu mesele hakkındaki şer'î hükmü bilmesi ve bu hükmü tasvip etmemesi şarttır.
Keza, şer'î olduğu kesinlikle bilinen bir hükmü bile bile inkâr eden ve böylece mürted olan bir kimse öldürülünce malı da müsadere edilip devlete teslim edilir. Bu hüküm de hadisten çıkarılır, demiştir.
Babasının karısıyla evlenen bir kimse bu evliliğin haramlığını kabul etmekle beraber bu suçu işlerse mürted olmaz. Fakat zina suçundan dolayı cezalandırılır ve kadınla ilişiği derhal kesilir. Zina cezası ayni şekilde kadın hakkında da uygulanır. Şayet cezaları rec-medümek ise bunlar öldürülürler. Fakat kâfir sayılmazlar. Yâni had cezası ile öldürülmüş olurlar. Müslümanlar hakkında uygulanan teçhiz ve tekfin işlemi bunlar hakkında da uygulanır. Ama bilindiği gibi mürted kişi öldürülünce, kâfir sayılır ve kâfir cenazesinin hükmüne tâbi tutulur. [93]

36- Babasından Başkasına Neseb İddia Eden (Yâni Babam Budur, Diyen) Kişi Ve Kendisini Âzadlayanlabdan Başkasının Âzadlısı Olduğunu Söyleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2609) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre; Resûhillah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim babasından başkasına intisap eder (yâni onun evlâdı olduğunu iddia eder) ise veya kendisini âzadlayan kimselerden başkasının âz adlısı olduğunu söylerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun (veya onun üzerindedir.)»»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinde İbn-i Ebî Dayf bulunur. Bu râvînin sıkâlığı veya zayıflığı konusunda kimsenin bir sözüne rastlamadım. Senedin kalan râvîleri Müslim'in şartı üzerinedir.

2610) Ebû Osman (Abdurrahman bin MÜH) en-Nehdi (Radtyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Ben Sa'd (bin Ebî Vakkas) ve Ebû Bekre (Nüfey' bin el-Hars bin Kelede) (Radıyallâhü anhümâ)'dan (ayrı ayrı) işittim. Her biri şöyle dedi: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim babasından başkasına — babası olmadığını bile bile — neseb iddia ederse (yâni onun evlâdı olduğunu iddia ederse) o kimseye cennet haramdır (yasaktır).»"

2611) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü attkiimâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim babasından başkasına neseb iddia ederse o kimse cennet kokusunu almayacaktır. Halbuki cennet kokusu beşyüz senelik mesafede şüphesiz bulunur.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Çünkü Muhammed bin Sabbâh isimli râvî Ebû Cafer e]-Cürcâni eî-Tâcir'dir. Onun hakkında îbn-s Muin : Onun rivayetinde bir beis yoktur, demiş ve Ebû Hatim de : Onun rivayeti işe yarar, demiştir. Senedin kalan râvileri meşhur zâtlar olduğu için durumlarım soruşturmaya gerek yoktur, [94]

İzahı

Zevâid türünden olan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'ın hadisinin bir benzerini Tirmizi, Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhümâ)'den merfû olarak rivayet etmiştir. İki hadîsin metinleri arasında bir farklılık yoktur.
Ebû Osman en-Nehdi' nin hadîsini Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsi iki sahâbî Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den

işitmişlerdir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhl'ın hadisi de Zevâid türündendir.
Bu üç hadis, kişinin babasından başka bir kimseye bile bile neseb iddia etmesinin, yâni babamdır, demesinin haramlığını ve büyük vebal olduğunu ifâde ederler. Bunun haramağının sebebi açıktır. Böyle bir iddiada bulunan kimse kendi öz babasına karşı nankörlük ve isyan etmiş olur. Diğer taraftan yabancı bir adamın evlâdı olduğunu iddia etmekle onun mirasına konmak ister ve o kimsenin asıl mirasçılarının miras hakkından mahrum bırakılmasına veya hisse nisbetlerinin düşürülmesine sebebiyet vermiş olur.
El-Fetih yazarının beyânına göre İbn-i Battal bu hadis ile ilgili olarak özetle şöyle demiştir:
Bu hadîsten maksad, bir kimsenin bile bile ve kendi arzusuyla öz babasına intisab etmekten dönüş yapıp başka bir kimseye inti-sab etmesi ve babamdır, diye kendini ona evlâd etmesidir. Câhili-yet devrinde bu şekilde evlâd edinme âdeti vardı ve bu usulle evîâd edinme işi yadırganmazdı. Kişi başkasının çocuğunu alıp kendisine evlâd edinirdi ve artık o çocuk onun evlâdı imiş gibi falanın evlâdı
diye çağırılırdı. Nihayet; «Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz, bu, Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmezseniz, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak kabul ediniz.» (Ahzâb: 5) âyeti ve; «Ve Allah, evlâtlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır.» (Ahzâb; 4) âyeti inince artık herkes hakiki babasına nisbet edildi ve babalıklara nisbet işine son1 verildi, (îbn-i Battâl'ın sözü bitti.)
İlk hadîs âzadlanan kölenin, kendisini âzadlayan efendisini bir tarafa iterek başka bir kimsenin âzadhsı olduğunu iddia etmesininde haramlığını ifâde eder. Meselâ âzadlanan bir köle efendisinden başka bir kimseye: Sen benim mevlâmsm, mevlâlık hakkı sanadır, derse bu söz ve iddia haramdır. Sebebi de şudur: Âzadlanan köle, mîrasçısız öldüğü zaman onun malı, kendisini âzadlayan kişiye kalır. Buna benzer bir takım hak ve hukuk bulunur. Âzadlanan köle kendisini âzadlayandan başkasının âzadlısı olduğunu iddia ederse asıl efendisine karşı nankörlük etmiş olur, onun mîrasçılık gibi bir takım haklarını inkâr etmiş olur. Bu nedenle İslâmiyet böyle bir nankörlüğü yasaklamıştır.
îlk hadîste böyle yapanlara lanet ediliyor. Allah'ın laneti, O'nun bir kimseyi rahmetinden uzaklaştırması ve kovması, demektir. Meleklerin ve insanların lanetinden maksad ise, bunların bir kimsenin ilâhî rahmetten uzaklaştırılması için dua etmeleridir.
Kadı îyâz: Burdaki lanet, kâfire olan lanetten farklıdır. Çünkü burdaki lanetten maksad bu suçu işleyen kimsenin müstahak olduğu ceza ve azabı görmesidir, ebedî olarak ilâhî rahmetten mahrum kalması anlamında değildir. Fakat kâfire yapılan lanet ise ebedî olarak rahmetten mahrum k--'ması mânâsına kullanılır, demiştir.
İkinci hadîste babasından başkasına intisab edene cennetin haram yâni yasak olduğu bildirilmektedir. Bu fıkra iki şekilde yorumlanır : Birincisi; Bu günâhı işleyen kişi bunun helâl olduğuna itikad ederek yaparsa İslâmiyet'ten çıkmış olur, mürted olur. Böylece küfre gittiği için ebedî olarak cehennemliktir ve hiç cennete giremiye-cektir. İkinci yorum: Bunun haramlığını kabul ettiğine rağmen işlerse cennete ilk girenlerle beraber girmiyecek ve bu suçun cezasını çektikten sonra cennete girebilecektir. Şayet tevbe eder ve Allah da onu bağışlarsa cezalandırılmadan cennete girmesi mümkündür.
Üçüncü hadiste ise bu suçu işleyenin cennetin kokusunu almayacağı bildirilmektedir. Bu da ikinci hadîs gibi yorumlanır. Üçüncü bir yorum da şudur: Bu suçu işleyen kimse mü'min olarak ölüp bağışlansa bile, cennet kokusunu almak nimetinden mahrum bırakılmasıdır.
İkinci hadîste isimleri geçen Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 129 -132 nolu ve E b û B e k -re N ü f e y (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 233 nolu hadîslerde geçmiştir. Bunların râvîsi olan Ebû Osman en-Neh-d î ise tabiilerdendir. 60 defa hac yaptığı ve 130 yaşı geçkin iken vefat ettiği rivayet olunmuştur. Büyük bir şahsiyettir. [95]

37- Bir Adamı Kabilesinden Nefiy Eden (Yâni Onlardan Değildir Diyen) Kimse (Hakkında Gelen Hadis) Babı

2612) El-Eş'as bin Kays (Radıyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Ben kendi elçileri içinde Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in yanına vardım. Elçiler beni kendilerinden üstün görürlerdi.
Ben:
Yâ Resûlallah! Siz bizden değil misiniz? dedim. Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
*Biz en-Nadır bin Kinâne oğullarıyız. Biz anamızı iffetsizlikle itham etmeyiz ve babalarımıza nisbetimizi red etmeyiz (veya biz babalarımızın sülâlesine intisab etmeyi bırakıp analarımızın sülâlesine intisab etmeyiz), buyurdu.»
RâvÎ demiştir ki: Bundan sonra el-Eş'as bin Kays şöyle derdi: Kureyş kabilesinden her hangi bir adamın en-Nadr bin Kinâne (sülâlesin) den olmadığını iddia eden kim bana getirilirse onu (kazif cezası olarak) had ederim (seksen değnek döverim)."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir, râvileri sıka zâtlardır. Çünkü Akil bin Talhâ'yi İbn-i Muin ve Nesâi sıka saymışlardır. İbn-i Hib-bân da onu sikalar arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri de Müslim'in şartı üzerinedir, [96]

İzahı

Zevâid türünden olan bu sahih hadis bir kimsenin mensup olduğu sülâleden doğma olmadığım iddia etmenin haramlığına ve bu iddianın o sülâleden her hangi bir kimseyi iffetsizlikle itham anlamını taşıdığına delâlet eder. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâmî'in nesebi 21. babasına kadar malumdur ve buna dâir sahih hadîs vardır. O'nun babalarının isimleri sırayla şöyledir : Abdullah bin Abdi i mu ttalib bin Hâşim bin Abd-i Menâf bin Kusay bin Kilâb bin M u r -re bin Ka'b bin Lüey bin G âli b bin Fehr bin Mâlik bin en-Nadr bin Kinâne bin H u -zeyme bin Müdrike bin İIyâs bin Mudar bin Nizâr bin Ma'd bin Adnan, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anası ise Âmine bint-i Veheb bin Abd-i Menâf bin Zühre bin Kilâb, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ana tarafından dördüncü babası olan Kilâb, onun baba tarafından altıncı babası olan Kilâb' dır. Bu zât-ı muhterem de O'nun baba ve anasının sülâleleri birleşir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mensup olduğu kabilenin ismi Kureyş' dir. Bu kabilenin en-Nadr bin Kinâne' nin sülâlesinden olduğu bu hadîsle sabit olduğu için hadisin râvisi el-Eş'as bin Kays hadîsin sonunda geçen sözü kullanmıştır. Çünkü Kureyş kabilesine mensup insanların hepsinin en-Nadr bin Kinâne' nin sülâlesinden olduğu bu hadîsle sabit iken bir K u r e y ş i' ye: Sen e n -Nadr bin Kinâne' nin sülâlesinden değilsin, demek onun gayr-i meşru bir evlâd olduğunu iddia etmek mâhiyetini taşır. Bu ise seksen değnek, kazif haddini gerektiren bir suçtur.
Hadiste Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e âit sözler iki şekilde yorumlanabildiği için bu durumu parantez içi ifâdeyi ilâve etmek suretiyle belirtmeye çalıştım. Birinci yorumda Resûl-i Ek-
rem (Aieyhi's-salâtü ve's-selâm) Kureyş kabilesinin gerek baba ve gerekse ana tarafından asil ve iffetli bir kabile olduğunu ifâde etmiş olur. îkinci yoruma göre ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Kureyş kabilesinin sülâlesinde baba tarafı esas tutularak ona intisab edildiklerini ve ana tarafına âit sülâleye inti-sab usûlünü uygulamadıklarını belirtmiş olur. Peygamber (Aleyhi's-salât ü ve's-selâm) 'in dedesi Abdu lmüttalib'in anası M e -dîne-i Münevvere' nin Benî Neccâr kabilesinden olduğu için e 1 - E ş ' a s (Radıyallâhü anh) bunu dikkate alarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onlardan olduğunu söylemek istemiş olabilir. Çünkü milâdî 7. asırda M e d i n e - i Münev. vere doğusunda kalan büyük bir bölgeye Kende ismi veriliyordu. Bu bölgenin isminin Kinde olması da muhtemeldir. Kinde ismi Yemen tarafında kalan bir bölgeye ve bu bölgede oturan büyük bir kabileye verilmiştir. Üsdü'l-Ğâbe'den anladığıma göre E ş' a s (Radıyallâhü anh) Yemen tarafındaki Kin-d e kabîlesindendir.
El-Eş'as (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 1986 nolu hadis bölümünde geçti. [97]

38- Muhannesler (= Kadınlaşan Erkekler) Babı

Muhannes ve Muhannis: Huyları, konuşması ve hareketleri bakımından kadınlara benzeyen erkeğe denilir. Bu benzeyiş bazen yaratılıştan, bazen de sun'idir. Bu benzeyiş yaratılıştan olursa dînen bir sorumluluk teşkil etmez. Fakat sun'î ve kasıtlı olursa yasaktır ve böylesine lanet olsun mealinde hadîsler vardır. 1902 -1904 nolu hadisler böyleleri hakkındadır. Gerekli bilgi orada verildi. Tekrar etmeye gerek yoktur.

2613) Safvân bin Ümeyye (bin Halef) (Radtyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
(Bir kere) biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. (Bu arada) Amr bin Mürre geldi ve :
Yâ Resûlallah! Allah şüphesiz benim kaderimde musibet yazmıştır. Çünkü ben elimle tef çalmaktan başka hiç bir yolla rızık I anmamı

sanmıyorum. Bu nedenle hayâsızlık durumu olmaksızın şarkıcılık etmem için bana izin ver, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Sana izin vermem, (sana) ikram yok ve hoşnutluk da yoktur. Yalan söyledin, ey Allah'ın düşmanı Allah şüphesiz sana helâl ve güzel rızık edilme imkânını vermiştir. Ama sen Allah Azze ve Celle*-nin sana helâl kıldığı, rızık yerine Allah'ın sana haram kıldığı rızkı tercih ettin. Eğer bu yasaklama hükmünü daha önce sana iletmiş olsaydım şimdi sana (hak ettiğin) cezayı verirdim. Kalk benim yanımdan ve Allah'a tevbe et. Bilmiş ol ki, bu yasağı duyduktan sonra (bu işi) yaparsan seni fena bir şekilde dövdüreceğim, ibret olarak senin başını (usturayla) traş ettireceğim, seni aile" ferdlerinden uzaklaştırıp sürgün edeceğim ve senin (yağmaladığın malını) ganimet olarak Medine gençlerine helâl kılacağım» buyurdu.
Râvî demiştir ki: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu buyruğundan sonra Amr (bin Mürre) öyle kötü ve rezil bir durumda kalktı ki bunun derecesini ancak Allah bilir. Amr defolup gidince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Bunlar âsilerdir. Bunlardan kim tevbe etmeden ölürse Allah Azze ve Celle onu kıyamet günü dünyada olduğu gibi muhannes, çıplak ve insanlara karşı bir ince yaprakla olsun örtünmez vaziyette haşredeçektir, ayağa kalktıkça yere yıkılacaktır.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bişr bin Nümeyr el-Bas-rî bulunur. Yahya el-Kattân onun hakkında: O, yalancılığın temellerinden biriydi, demiştir. Ahmed de : Halk onun hadîslerini terketmiş, demiştir. Ahmed'den başkası da böyle demiştir. Râvi Yahya bin el-Alâ hakkında da Ahmed : O, hadîs uydurur, demiştir. Başkaları da Ahmed'in dediğine yakın sözler söylemişlerdir.

2614) (Peygamber'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Rqdtyallâhü an-Aâ)'dan rivayet edildiğine göre :
(Tâif'in muhasarası esnasında) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girdi. O esnada —Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah bin Ebî Ümeyye ve kölesi muhannes orda idiler. — Muhan-nes'in Abdullah bin Ebî Ümeyye'ye şöyle söylediğini işitti.
Eğer Allah yarın Tâif'in fethini nasîb etse sana öyle (genç) bir kadın göstereceğim (yâni senin için yakalıyacağım) ki dört büklümle karşılar ve sekiz büklümle arkaya döner.

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/125
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/125-126
[3] TuhfetÜ'l-Ahvezî C, 3, Sah, 204
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/127-129
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/129
[5] Son hadîs râvîsi Muâviye bin Hayda (B.A.)'m hâl tercemesl 1820 nolu hadîs bölümünde geçti.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/129-131
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/131-133
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/133-134
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/134-136
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/136-139
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/140-141
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/141-143
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/143-145
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/145-147
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/147-149
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/149-153
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/153-154
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/154-155
[18] Hülâsa; 149
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/155-156
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/156
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/157-159
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/159-160
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/160-161
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/161-163
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/163-164
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/164-165
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/166-167
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/167-168
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/168-169
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/169-170
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/170-171
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/172-173
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/173-174
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/174-177
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/177-178
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/178-180
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/180
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/181
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/181-185
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/185-186
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/186-191
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/191-192
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/192-193
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/193-194
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/194-195
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/195-196
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/196-197
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/197-198
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/198-199
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/199-202
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/202
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/202-203
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/203-204
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/204-206
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/206-208
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/208
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/209-210
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/210-212
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/212
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/212-213

[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/213-214
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/214
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/214-215
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/215-217
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/217
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/217-218
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/218-219
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/220
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/220-221
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/222
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/222-224
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/224-225
[72] Hülâsa : 174
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/225-227
[74] Bu zât Ensâr'dan ve Beni Mahzûm kabîlesindendir. Sahâbidir. Râvîsi Mevlâ Ebî Zer'dir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadis- itffâyet etmişlerdir. (Hülâsa : 443)
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/227-228
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/228
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/229
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/229
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/229-230
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/230-231
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/231
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/231-233
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/233-234
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/235
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/235-236
[86] Ensâr-ı Kirâm'ın Hazreç kabilesinin reisi bulunan bu zâtın hâl terce- 2132 boiu hadîs bölümünde geçti.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/236-237
[88] Bu zâtın hâl tercemesi 2552 nolu hadîs bölümünde verildi.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/237-238
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/238-240
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/240-242
[92] Nisa: 22
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/242-243
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/243-245
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/245-246
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/247-248
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/249-250

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEVHİD

Tevhid'in Fazileti ve Şirkten Sakındırma

1) Enes bin Malik'ten (r.a.) rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"*Yüce Allah cehennemliklerin en az azap görenine:*
"Şayet yeryüzünde olan her şey senin olmuş olsaydı, onları bu azaptan kurtulmak için feda eder miydin?" diye sorar. O da:
"Evet." der. Bu cevap üzerine Allahu Teâlâ:
"Âdemin sulbünden birisi olarak senden bu dediğinden daha azını istedim ki, o da bana hiçbir şeyi ortak koşmaman idi; ama sen bundan yüz çevirip ortak koştun." diye buyurur."[1]
v Buhârî'de geçen bir rivayet de şöyledir:
"Allah (c.c.) kıyamet günü cehennemliklerin en az azap görenine:
"Şayet yeryüzünde olan her şey senin olmuş olsaydı, onları bu azaptan kurtulmak için feda eder miydin?" diye sorar. O da:
"Evet." der. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Âdem'in sulbünden birisi olarak senden bu dediğinden daha azını istedim ki, o da bana hiçbir şeyi ortak koşmaman idi; ama sen bundan yüz çevirdin ve bana ortak koştun." buyurur.
v Yine Buhârî'de (6538) gelen bir rivayet de şöyledir:
"Kıyamet günü bir kâfir getirilip, kendisine:
"Yeryüzü dolusu altına sahip olsan, ateşten kurtulmak için onları feda eder miydin?" diye sorulur. O da:
"Evet." der. Bunun üzerine:
"Şüphesiz senden bu dediğinden daha kolayı (azı) istendi." buyurulur.
v Müslim'de (2805) geçen bir lafiz ise şöyledir:
"Yüce Allah cehennemliklerin en az azap görenine:
"Eğer dünya ve içindekiler senin olmuş olsaydı, onları bu azaptan kurtulmak için feda eder miydin?" diye sorar. O da:
"Evet." der. Bunun üzerine Allah (c.c.):
"Âdem'in sulbünden birisi olarak senden bu dediğinden daha azını istedim. Şüphesiz ki, o da bana hiçbir şeyi ortak koşmaman idi. (Ravi der ki: "Zannediyorum burada *"bunu kabul edersen seni ateşe koymam."* dedi.) *Ama sen bu isteğime karşı geldin ve bana ortak koştun."* diye buyurur.
v Yine Müslim'de (52/2805) gelen bir rivayet şöyledir:
"Kıyamet gününde bir kâfire:
"Yeryüzü dolusu altına sahip olsan, ateşten kurtulmak için bunları feda eder miydin?" diye sorulur. O da
"Evet." der. Bunun üzerine:
"Bundan sonra daha azı (senden) istendi." buyurulur.

***

2) Ebû Zer (r.a.)'dan rivayetle, o dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"*Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Her kim bir iyilik işlerse, ona bunun on katı kadarı veya daha fazlası olarak artırmam vardır. Kim de kötülük işlerse, onun karşılığı mislidir veya bağışlamamdır. Kim yeryüzü dolusu günah işleyip de bana hiçbir şeyi ortak koşmadan gelirse, onu getirdiklerinin misli kadar mağfiret ile karşılarım. Her kim bana bir karış yaklaşırsa, ona bir zira' (arşın) yaklaşırım. Kim bana bir zira' yaklaşırsa, ona bir kulaç yaklaşırım ve kim de bana yürüyerek gelirse, ona koşarak giderim.*"[2]

***

---

[1] Müttefekun aleyh (Buhârî ve Müslim). Lafiz Buhârî'ye aittir (3334).
[2] Müslim (2687), Ahmed bin Hanbel (8/21544) Hadisteki lafzı kendisine aittir. İleride gelecek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZİKİR

Allah Zikretmek ve Bu Amaçla Toplanmanın Fazileti

23) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetle dedi ki; Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır:
"*Allahu Teâlâ'nın yollarda dolaşarak Allah'ı zikreden kullarını araştıran Melekleri bulunmaktadır. Allah'ı zikreden bir topluluk buldukları vakit, birbirlerine: "Haydi geliniz, sizin aradıklarınız buradalar" diye nida ederler."*
Hadisin devamında şöyle buyurmuştur (s.a.s.):
"Melekler o zikir ehline dünya semasına kadar kanatlarıyla sararlar. Rab Teâlâ onların vaziyetlerini Meleklerden daha iyi bilen olmakla beraber Meleklere:
"Kullarım ne diyorlar?" diye sorar."
(Hadisin devamında) şöyle der: *"Melekler:*
"Seni tesbih ediyorlar, Seni tekbir ediyorlar, Sana hamd ediyorlar ve seni temcîd ediyorlar" diye cevap verirler. Hak Teâlâ da buyurur ki:
"Beni gördüler mi?" Melekler:
"Hayır, vallahi Seni görmediler" derler. Allahu Teâlâ:
"Ya Beni görselerdi ne olurdu?" diye buyurur. Melekler:
"Eğer Seni görselerdi o zaman Sana daha çok ibadet ederlerdi. Seni daha çok temcîd ederlerdi, Sana daha çok hamd eder ve Seni daha çok tesbih ederlerdi." derler. Allahu Teâlâ:
"Benden ne istiyorlar?" diye buyurur. Melekler de:
"Senden Cenneti istiyorlar" diye cevap verirler. Allah-u Azze ve Celle:
"Cenneti gördüler mi?" diye sorar. Melekler de:
"Hayır, Vallahi Cenneti görmediler" derler. Allahu Teâlâ da bunun üzerine
"Eğer bir de cenneti görselerdi ne olurdu?" diye sorar. Melekler de:
"Şayet görselerdi, (Cennete girmek) için onu daha çok arzulayıp isteyen ve daha çok rağbetleri artanlar olurlardı." diye cevap verdiler. Allahu Teâlâ:
"Onlar neden sakınmaktalar?" diye sorar. Melekler de:
"Cehennemden" diye cevap verirler. Allahu Teâlâ:
"Cehennem ateşini gördüler mi?" diye sorar. Melekler de:
"Hayır, vallahi onu görmediler" derler. Allah (c.c.):
"Şayet Cehennemi görseler nasıl olurdu?" diye buyurur. Melekler de:
"Şayet cehennemi görselerdi ondan daha çok sakınıp kaçan ve daha çok Cehennem ateşinden korkanlar olurlardı" diye cevap verirler." Bunun üzerine Hak Teâlâ şöyle buyurur:
"Sizi şahit tutuyorum, şüphesiz ki onları bağışladım." Bu buyruğundan sonra Meleklerden birisi:
"İçlerinde filanca birisi vardı ki sadece bir ihtiyaç için zikir ehlinin arasında bulunuyordu." der. Allahu Teâlâ da:
"Onlar bir meclisin insanları olup, içlerinde bulunan birisi ayrı tutulamaz" diye buyurdu."[1]
v Müslim'de (2689) geçen bir rivayet lafzı ise şöyledir:
"Allah (c.c.)'ın yeryüzünde dolaşan Melekleri bulunmaktadır ve zikir meclislerini araştırmaktadırlar. İçinde zikir yapılan bir meclis buldukları vakit onlarla beraber otururlar, kanatlarını da birbirlerine dolayıp dururlar. Ta ki o yer ile dünya semasının arasını dolduruverirler. Zikir meclisinden ayrıldıkları vakit de semaya yükselirler. Yüce Allah (c.c.) durumlarını kendilerinden daha iyi bilmekle beraber şöyle buyurur:
"Nereden geldiniz?" Melekler de:
"Bizler Seni yeryüzünde tesbih eden, Seni tekbir eden, Sana tehlil getiren, Seni öven ve Senden isteyen kullarının yanından geldik." diye cevap verirler. Bunun üzerine Allah (c.c.):
"Benden ne isterler?" diye sorar. Melekler de:
"Cennetini isterler" derler. Allahu Teâlâ:
"Cennetimi gördüler mi?" diye sorar. Onlar da:
"Hayır! Ey Rabbimiz!" derler. O da (c.c.):
"Öyleyse, Cennetimi görseler nasıl olur?" der. Onlar da:
"Ve Sana da sığınıyorlar." derler. Allahu Teâlâ da:
"Neyden sığınıyorlar?" diye sorar. Onlar da:
"Cehennem ateşinden Ey Rabbimiz!" diye cevap verirler. Allahu Teâlâ da:
"Cehennem ateşini gördüler mi?" der. Melekler de:
"Hayır" diye cevap verirler. Allahu Teâlâ da:
"Öyleyse ateşimi görseler nasıl olurdu?" der. Melekler de:
"Senden istiğfar isterler" derler. Allah (c.c.)'da bunun üzerine:
"Muhakkak ki onları mağfiret ettim. İstediklerini de onlara verdim ve sığındıkları şeylerden de onları korudum" diye buyurdu. Melekler de:
"Ey Rabbimiz! O zikir meclisinde çokça günahkâr filanca bir kul da vardı, kendisi yanlarından geçerken onlarla beraber oturup (zikir halkasına) katılmıştı!" derler. Yüce Allah (c.c.) da:
"Onu da bağışladım. O zikir meclisinde bulunan kullarım bir topluluktur, içlerinden birisi ayrı tutulamaz" diye buyurdu.

***

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (6408).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabelerin Tabakaları:

Sahabeler, muhtelif alimler tarafından çeşitli şekillerde tabakalara ayrılmıştır. Bunlardan en ziyade benimsenmiş olanı Hâkim en-Neysâburî'nin taksimidir. O, İslâm'daki eskiliklerini esas alarak Ashab (radıyallahu anhüm)'ı 12 tabakaya ayırır. Kısmen fazilet derecelemesini de ifâde eden bu taksim şöyledir:
1- Mekke'de ilk müslüman olanlar: Dört Halîfe gibi.
2- Hz. Ömer'in müslüman olmasından sonra İslâm'a giren Daru'n-Nedve azaları.
3- Habeşistan'a hicret edenler.
4- Birinci Akabe biatına katılanlar.
5- İkinci Akabe biatına katılanlar ki çoğu Medîne'lidir.
6- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) henüz Medîne'ye girmemişken, Kubâ'da iken ona gelen muhâcirler.
7- Bedir savaşına katılanlar.
8- Bedir'den sonra Hudeybiye sulhüne kadar hicret edenler.
9- Hudeybiye'de Bey'atu'r-Rıdvân'a katılanlar.
10- Hudeybiye ile Feth-i Mekke arasında hicret edenler: Hâlid İbnu Velîd ve Amr İbnu'l-Âs gibi,
11- Fetih günü müslüman olanlar.
12- Fetih günü, Veda Haccı ve diğer fırsatlarda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i gören Ashâb çocukları.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/531-532.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İlimde Yetişmesi, Asrı ve Özellikleri

İbni Receb köklü, ilmi, fikhi hadisçi bir aile ortamında yetişti. Akidede, fıkıh, usul, hadis, edeb, tarih ve zühdde büyük alimlerin elinde yetişti ve bu dallarda sivrildi, şeyhlerinin üstüne çıktı, ilmi şahsiyeti eşsiz eserleriyle ayrılmıştır, yenilikçi, tenkidçi ve tahkikçiydi. Babasıyla ilim için çok seyahatlar yaptı, şeyhlerle karşılaştı ve bu şeyhler kendisine icazet verdiler, derslerini Dimeşk'taki (Şam) büyük Emevi camisinde verdi.
Hicri sekizinci yüzyılda yaşadı. Haçlı, Tatar ve Moğo harblerinden hemen sonra davetçi, ıslahçı, güvenilir öğütçü örneğiydi. Allaha davette, ümmetin ıslahında hikmet ve güzel öğütlerle selefin edebini üstlenmişti.
İrşada, öğretmeye, geri kalmışlığı sünnetten uzaklaşmayı ve cehaleti kovma hususunda, seçkin, islami, ilmi şeylere tabsi olan öğrenciler yetiştirme hususunda çok hırslıydı.
O ahlakıyla, takvasıyla ihlas, dil iffeti , ilmi güvenirliği, tam bir edeble düzeltmede dikkatıyla, tevazusuyla, kin etmemesiyle apayrıydı. İlmi, ameli ve iyilikte bulunmayı severdi.
Akidesi selefi idi, diğerlerine kuvvetli tesir ederdi. Bu kendi ve talebelerinin kitablarından anlaşılıyor. Mesela öğrencisinin "Zeynüddin ve bakiyyetüsselef ve nasihul müslimin" isimli, kitabı, ve hadis şerhleri ve ihlas suresinin tefsiri gibi. Zehebi O'ndan dolayı şöyle dedi: "Şeyhimiz dünyada makamları terkeden, zahid, salih alimlerden biriydi, çünkü acıda olsa hakkı söylüyordu"

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Davud'un Bir Uyarısı:

Ebu Davud bir kaç hadîsin ehemmiyetini belirtmek için şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan 500 bin hadîs yazdım. Onlar arasından, sâdece şu kitabıma koyduklarımı seçtim. Ancak, kişiye, dinini doğru kılması için bu hadîslerden dört tânesi yeterlidir.
Birincisi: "Ameller niyetlere göredir..." hadîsidir.
İkincisi: "Kişinin müslümanlığının kemâli mâlâyâni'yi terketmesine bağlıdır" hadîsidir.
Üçüncüsü: "Mü'min kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe (kâmil) mü'min olamaz" hadîsidir.
Dördüncüsü: "Helâl olanlar açıklanmıştır, haram olanlar da açıklanmıştır. Bu ikisi arasında (durumu açık olmayan) şüpheli şeyler vardır. Bunların (haram mı helal mı olduğunu) çokları bilemez. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Kim şüpheli şeyi işlerse harama düşer. Tıpkı, sürüsünü, yasak koruluğun etrafında güden çoban gibi.) Koyunları her an koruluğa kayabilir. Bilesiniz! Her melikin bir koruluğu olduğu gibi, (Allah'ın da bir koruluğu vardır.) Allah'ın koruluğu haramlardır. Bilesiniz! Vücudda bir et parçası vardır, bu sıhhatli oldu mu vücudun tamamı sıhhatlidir, bozuldu mu, vücudun tamamı sıhhatini kaybeder. İşte bu parça kalptir" hadîsidir".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/227-228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabelerin Tabakaları:

Sahabeler, muhtelif alimler tarafından çeşitli şekillerde tabakalara ayrılmıştır. Bunlardan en ziyade benimsenmiş olanı Hâkim en-Neysâburî'nin taksimidir. O, İslâm'daki eskiliklerini esas alarak Ashab (radıyallahu anhüm)'ı 12 tabakaya ayırır. Kısmen fazilet derecelemesini de ifâde eden bu taksim şöyledir:
1- Mekke'de ilk müslüman olanlar: Dört Halîfe gibi.
2- Hz. Ömer'in müslüman olmasından sonra İslâm'a giren Daru'n-Nedve azaları.
3- Habeşistan'a hicret edenler.
4- Birinci Akabe biatına katılanlar.
5- İkinci Akabe biatına katılanlar ki çoğu Medîne'lidir.
6- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) henüz Medîne'ye girmemişken, Kubâ'da iken ona gelen muhâcirler.
7- Bedir savaşına katılanlar.
8- Bedir'den sonra Hudeybiye sulhüne kadar hicret edenler.
9- Hudeybiye'de Bey'atu'r-Rıdvân'a katılanlar.
10- Hudeybiye ile Feth-i Mekke arasında hicret edenler: Hâlid İbnu Velîd ve Amr İbnu'l-Âs gibi,
11- Fetih günü müslüman olanlar.
12- Fetih günü, Veda Haccı ve diğer fırsatlarda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i gören Ashâb çocukları.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/531-532.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Doğumu:

Suyuti, Kahire'de 849/1445 yılı receb ayının başında doğdu. Küçüklüğünden itabaren eğitimi ile babası ilgilendi. Kur'an-ı Kerim'i, Tahrim suresine kadar hıfzetti. Hıfzını henüz tamamlamadan beş yaşlarında babasını kaybetti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KUR'AN-I KERİM'DE PEYGAMBER EFENDİMİZ SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'E

İMANI EMİR VE TARİF EDEN AYETLER

1- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Mü'minler İçin Allah'ın Büyük Bir Lütfu Olduğunu İfade Eden Ayetler;

"And olsun ki, Allah mü'minlere büyük bir lütufta bulundu; zira daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlarken onlara , kendi içlerinden, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderdi."[1]

"And olsun, içinizden size öyle bir peygamber geldi ki, sıkıntıya uğramanız Ona ağır gelir, size düşkün, mü'minlere şefkatlidir, merhametlidir. Eğer yüz çevirirlerse de ki; "Allah bana yeter, O'ndan başka ilah yoktur. O'na dayandım, O, büyük arş'ın sahibidir."[2]

"O münafiklardan öyleleri de vardır ki, Peygamber'i incitirler ve ; "O (her söylediğimizi dinleyen) bir kulaktır." Derler. De ki; "(O) sizin için bir hayır kulağıdır. Allah'a iman eder, mü'minlere güvenir, sizden iman edenler için ise bir rahmettir." Allah'ın Rasulünü incitenler yok mu, onlar için pek elemli bir azab vardır."[3]

"(Ey Rasulüm!) Biz seni ancak alemlere bir rahmet olarak gönderdik."[4]

"Hem (o peygamber) onlardan (Arablardan) başkalarına (da bütün cin ve insanlara peygamber olarak gönderilmiştir) ki, (onlar) henüz kendilerine kavuşmamışlardır. O Azizdir, Hakimdir. Bu (peygamberlik) Allah'ın ihsanıdır. Onu dilediğine verir. Çünkü Allah pek büyük bir lütuf sahibidir."[5]

Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor ki;

"Bana beş şey verildi ki, benden önce onlar hiçbir kimseye verilmemiştir. Bütün peygamberler sadece ve yalnız kendi kavimlerine gönderildi. Ben ise kırmızı , siyah her türlü ırk ve millete gönderildim. Benden önce ganimetler kimseye helal olmadı, bana ise helal kılındı. Yeryüzü tertemiz ve mescid kılındı. Namaz vakti nerede gelirse, kişi namazını orada kılar. Bir aylık mesafedeki düşmanın kalbine korku konmak suretiyle (Allah tarafından) yardım edilmiştir. Bana şefaat etme salahiyeti verilmiştir."[6]

---

[1] Al-i İmran, 164, Bkz.: Cum'a, 2
[2] Tevbe, 128-129
[3] Tevbe, 61
[4] Enbiya, 107
[5] Cum'a, 3-4
[6] Ahmed(3/304) Darimi(1/322) Buhari(1/86, 1/113, 4/80) Müslim(mesacid, 2-3) Nesai(1/209-210) Cem'ül Fevaid(8356)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GİRİŞ

I. BÖLÜM

1. Sünnetin Tanımı:

Sözlük anlamı olarak Sünen kelimesinden alınıp, anlamında kullanılmıştır. Bundan başka kullanılan manalar şunlardır:
a: İster iyi isterse kötü olsun bu manada kullanıldığına dair çeşitli şiirlerden iştişhat edilmiştir. Bu manayı veren hadis, delil olarak getirilmiştir. O hadiste şudur:
b: Karakter yaratılış şekli. anlamındadır.
c: Uyulan imam.
d: Ümmet veya ümmetlerin süneni
e: Uyulan adet (Kur'an ifadesi) bu ister iyi ister kötü olsun.
f: Merkebin sırtındaki siyah çizgi
g: Medine'de bilinen bir hurma türü
i: Sünnetullah. İlahi kanun, nizam, hikmet anlamında kullanılmıştır.
Hadis Alimlerinin örfünde itikatta gidilen yolun adı olmuş ve itikadi eserler bu isimle anılmıştır.
Böylelikle bu ümmetin ilk gelenlerine Sahabe, Tabiin ve onların yolunda gidip Hakta birleşenlerin adı olmuştur.
İstilahi anlamı:
Sünnetin ıtlak olunduğu manalar:
a: Genel anlamda Hz. Peygamberden sadır olan söz ve fiil olan emir ve yasaklar veya mendup olan şeyler. İster bunlar naslandırılsın isterse naslandırılmasın.
b: Peygamberden başkasının sünneti kasdedilirse bu terim kayıtlandırılır ve mutlak olarak ifadelendirilmez.
c: Bazen sahabenin ameline itlak olunur. Bu ister kitap ve sünnette olsun, isterse de olmasın. Çünkü sahabe indinde sabit olupta bize nakledilmemiş bir sünnet olabilir veya onların icma ettiği bir ictihat olabilir. Buna örnek içki içenin haddi, mushafin toplanması, insanların bir kıraat üzerine okumasını sağlamaları ve divanların tedvini gibi.
Bunun delili ise şu hadis-i şeriftir:
ve Hz. Ali'nin şu sözüdür:
d: Bid'at karşılığında itlak edilen sünnet mesela: falan sünnet üzerine ve falan bid'at üzerinedir. (Şayet sünnete muhalif hareket ederse)
e: Farz olmayıp nafile cinsinden olan ibadetler ister müekked olsun isterse de olmasın sünnet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahmed Han'ın İddiaları:

1. Hz. Peygamberin sözlerinin tamami vahiy degildir.
2. Hz. Peygamber hayatindaki birçok olayi Peygamber olarak degil, devlet adami sifatiyla yapmistir.
3. Yaptigi isler ve sözleri Peygamberlik fonksiyonu ile ilgili degildir.
4. Kütübi-Sitte'de birçok uydurma hadis vardir. Hadis kitaplarindaki sözler ravilere ait olup bunlar daha fazla, Müslümanlarin ilk birkaç kusagin tarihi yasanti ve düsüncelerin kaynagini içermektedir.
5. Ilk devir hadis alimleri, hadis kaynaklarina giren uydurma rivayetleri fark edememislerdir.
6. Vahye degil, akla bagli bir hukukun kabul edilmesi, akla uygun olmadigi görülen hadislerin reddedilmesi ve akli esas alarak bir hadis tenkid ölçüsünün gelistirilmesi gerekir.
7. Keramet ve mucizelerden bahseden hadisler inkar edilmelidir.
8. Kur'an'a, tecrübeye ve akla ters olan bütün hadislerin atilmasi gerekir.
9. Kur'an'da diger Peygamberlere nispetle anlatilan mucizeler tevil edilmelidir.
10. Hadislerde Buhari'dekiler dahil, Islâm'i ve Peygamberi lekeleyen yönler bulunmaktadir.
11. Zaman ve sartlar degisince Kur'an'in yeniden yorumlanmasi gerekir.
- Ahmed Han hadis ehliyle mücadele etmek için ehli Kur'an ekolünü kurmustur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kaderle İlgili Bır Hadısın Tahlili

Bize Abdullah ibnu'l-Mübarek haber verip söyle dedi: Bize Ma'mer b. Rasit, Hemmam ibn Münebbih'ten, o da Ebu Hureyre'den (r.a) haber verdi ki, Peygamber (sav): "Adamak, adem ogluna takdir etmis olmadigim bir sey getirmez. Lakin, kader, ademoglunu adak yapmaya sürükler. Nitekim ben de adama yapan kimseye adadigi seyi vermesini takdir ederim. Bu hüküm ve takdirimle o mali cimriden çikaririm" buyurmustur.[1]
Görüldügü gibi hadisin manasi açik olmasina ragmen, hadisin metnine yüzeysel olarak bakildiginda bir tutarsizlik göze çarpmaktadir.
Akla ilk gelen sey, acaba bu hadis metin itibariyle tashife ugrayan hadislerden mi, sorusudur. Sahih-i Buhari'de olan bu hadisin, Buhari nüshalarina veya degisik baskilarina bakildiginda metnin ayni sekilde harekelendigi görülür. Dolayisiyla hadiste herhangi bir tashifin sözkonusu olmadigi anlasilmaktadir. Hadisin tutarsizlik tarafina gelince, Hz. Peygamber'in Cenab-i Hakk'a has olan takdir etme meselesini mütekellim sigasiyla kendisine izafe etmesidir. Hadisin muhtevasini dogru kavrama açisindan ayni rivayeti yine Buhari'de arastirmak suretiyle baska bir versiyonunu bulduk. Asagida zikredecegimiz hadiste Hz. Peygamber takdir meselesini Cenab-i Hakka izafe etmektedir. Yukarida zikrettigimiz muhtasar bir tarzda olan hadise açiklik getirmektedir. Böylece mezkur hadisin aslinda kutsi bir hadis oldugu, dolayisiyla gelen ifadelerin mana açisindan Cenab-i Hakka ait olup, Hz. Peygamberin Rabbinden bunu naklettigi anlasilmaktadir.
Ne varki, hadisin serh kisminda gelecegi üzere mezkur hadisin Buhari nüshalarinda kutsi hadislerin basinda gelen, Hz. Peygamberin Allah'tan rivayet etme lafzinin düstügü, bizzat hadis sarihleri tarafindan ifade edilmistir.
Ikinci rivayete gelince söyledir:
Tercümesi: ... Ebu Hureyre (r.a) söyle demistir; Peygamber (sav) söyle buyurdu: "Nezr, Ademogluna kendisine takdir edilmemis bir sey getirmez. Lakin nezr onu kendisi için takdir edilmis olan kadere sürükler ve bu nezr sebebiyle Allah Teala cimriden mal çikarir. Artik o kimse, nezrine sebep olan is üzerine, daha önceden vermez oldugu mali getirip bana verir[2].

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Mevlit Kandili:

İsminden de anlaşıldığı üzere Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in doğduğu gecedir, Rabi'u'l-Evvel ayının on ikinci gecesine rastlamaktadır. Bu gecenin ne fazileti ve ne de kutlanması hakkında hiç bir rivayet sabit olmamıştır. Dolayısıyla Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem doğum gecesini ne kendisi ne ashabı ve ne de selefi salibin kutlamış değildir. Bunun üzerine İlim ehli bu geceyi o maksatla ihya etmeyi ve de mevlit okumayı dinde ihdas edilmiş bir bid'at saymışlardır. Nitekim okunan mevlidin de bu babtan sayıldığı ilim ehlince malumdur.[1]

---

[1] Hayrettin Karaman İslam'ın Işığında Günün Meseleleri: s. 121.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sünnetin Kur'an'dan Sonra İkinci Kaynak Oluşu

Yazar, sünnet ve hadisin tanımını yaptıktan sonra, sünnetin İslam hukukunun ikinci kaynağı sayılışıyla ilgili çok ilginç bir iddia ortaya koyar ve şöyle der: 'Sünnetin, Kur'andan sonra ikinci bir teşri' kaynağı olarak kabul edilmesi fikri, belli bir süreçden sonra olmuştur. İçlerinde yeni problemler çıkıp bazı müslümanların ikinci derecede bir kaynağa ihtiyaç duyulduğunu hissedince bu oluşmaya başlamıştır."[1][2]
Bu iddiayı, Robson'dan önce I. Goldziher ve J. Schacht gibi bazı oryantalistler zihinlerde yerleştirmeğe gayret göstermişler. Ancak sünnet'e bu yetkiyi veren ve müslümanları buna uymasını öngören bir çok ayeti kerim'e gözlerinden kaçmış ve bunun böyle olmadığını ortaya koymuştur. Buna örnek olarak bir kaç ayeti kerimeyi zikredebiliriz: "Ey İman edenler Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan Ulül-emre'de itaat edin. Eğer bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz - Allah'a ve Ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız – onu Allah'a ve Resul'e götürün; bu hem hayırlı ve hem de netice bakımından daha güzeldir" [2][3]. " Peygamber size neyi emrettiyse alınız ve size neyi yasakladıysa ondan kaçınınız"[3][4]. Bu ayeti kerimelerde görüldüğü gibi, Kur'an ayetleri iner inmez, müminlere Peygamber'e itaatı emretmiş, ve meselelerin çözümünde onun sünnetini, Kur'andan sonra ikinci bir kaynak olarak göstermiştir[4][5]. Yoksa Robson'un iddia ettiği gibi bu, ihtiyaca binaen daha sonra oluşmuş değildir.
Ayrıca bu iddianın hemen akabinde şu sözleri sarfetmesi gerçekten bir tezattır:" Bir çok hadisçi değişik ülkelerden olmak üzere, yetkili kimselerin ağzından hadis toplamak için seyahatler yapmışlardır"[5][6] Robson, ilk dönemde sünnetin ikinci bir kaynak oluşunu kabul etmezken ve sünnetin her hangi bir malzemeye sahip olmadığını iddia ederken, şimdi de sünnetin malzemesi olan hadislerin, hadisciler tarafından muhtelif beldelerde bulunan yetkili kimselerin ağzından toplamak üzere seyahat ettiklerini söyler.
Şimdi Robson'a şu soruyu sormak gerekir: Şayet o dönemde sünnet, ikinci bir kaynak olarak, ihtiyaç duyulmadığından veya malzeme yokluğundan kabul edilmiyorsa idi, nasıl oluyor da hadisçiler ihtiyaç duyulmayan ve de mevcut olmayan bir malzemeyi toplamak için seyahata çıkıyorlar? Yahut sünnetin malzemesi yoksa bu hadisler nereden geliyor? Robson bir ileri ki paragrafta, aslı astarı olmayan bir iddiayı şöyle dile getiriyor: " Hadisçiler, ravilerin değerlendirmesini yaptığı hadisleri toplarken, diğer kimseler de hadisin önemi üzerine durmağa hazır değildiler. Dolayısıyla çeşitli gruplar arasında bu konuda çekişmeler oluyordu. Ancak geniş çapta, Şafii'inin harikalığı sayesinde hadisçiler grubu zaferi kazandı. Bundan sonra hadis, hemen Kur'andan sonra İslamın ikinci temel kaynağı oldu" [6][7]
Yazar, ifadesinde görüldüğü gibi hadisçilerin karşıtı olan kufeli fakihlerini, sünneti, İslamın ikinci kaynağı olduğunu kabul etmeyen kimseler olarak göstermektedir. Ve Şafii'inin sünnet konusunda verdiği mücadele neticesinde ikinci bir kaynak olarak herkes tarafından kabul edildiğini iddia etmektedir. Robson'un verdiği bu bilgiler gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü rey ehli olarak bilinen imam Ebu Hanife ve ekolu aynen hadis ehli gibi sünneti Şafii'iden de önce Kur'andan sonra ikinci bir kaynak olduğunu kabul ettiklerini belirten kesin tarihi veriler mevcuttur. Bundan daha önemlisi mezkur ekole müntesib imamların, birer hadis mecmuası olarak müsned ve asâr isimli eserleri meşhurdur. Bu eserler, onların sünnet ve hadise verdikleri değeri göstermek için yeterli bir delildir. Ayrıca onların istidlal metodunda sünnetin mertebesi, Kur'andan hemen sonra geldiği açıkça görülmektedir.
Bazı durumlarda kıyasa ağırlık vermeleri, kıyası mertebe yönünden sünnetten daha üst düzeyde gördükleri anlamına gelmez. Onların bu uygulamasını, ellerindeki hadis malzemesinin azlığına bağlamak mümkündür. Dolayısıyla Robson'un iddiası faraziyeden öteye gitmemektedir. Her iki ekol arasında çıkan çekişmeler, sünnetin kaynak oluşu veya bağlayıcı olup olmaması yönüyle değil, bilakis sünneti anlama veya istidlal etme noktasındaki farklılık buna büyük çapta neden olmuştur.

---

[1][2] EI², III, 23.
[2][3] Nisa, 59.
[3][4] Tevbe, 7.
[4][5] Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: Sibai, es-Sünne, s. 377; 'Accac Muhammed, Muhtasar, s. 35.
[5][6] EI², III, 24
[6][7] EI², III, 25

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Giriş

Dinin çeşitli konularının tartışıldığı günümüzde, 14 asırdan beri sünnetin vahyiliği görüşü; ümmet arasında hüsnü kabul görmüş ve bu şekilde telakki edilmişken, aklını kutsallaştıran Mutezile düşünceli kimseler ve batılı oryantalistlerden esinlenen bazı yazarlar; yeni şüpheler gündeme getirerek sünneti sorgulamaya başladılar. Ne yazıkki Nebevi sünnet kültüründen mahrum olan bazı cahil kimseler bunlara aldanmaktalar. Dolayısıyla bu gibilere hem cevap, hem de meseleyi araştırmak maksadıyla bu konuyu hazırlamış bulunuyoruz. Önce sünnetin vahyi yönünün olup olmadığını görelim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HACC VE UMRE BÖLÜMÜ

? ??????? ???????? ????????????? ?

-131 ? ?????? ???????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ???????? ?

“Peygamber (s.a.v), Veda Haccı yılında ihrama, Kırân Haccı ile girmesi” ile ilgili hadisler

(Kastallânî) **“Mevâhib**”te Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)’den naklen derki: “Kırân (Haccı ile ilgili) rivayet, 10 küsur sahabeden gelmiştir.”
(Yalnız Kastallânî,) bu hadislerin, ceyyid senedlerle geldiğini de -İbn Hacer’den naklen- ilave etmiştir.
Daha sonra Kastallânî, **“Mevâhib”**de derki: “İbn Kayyim, bu hadisi rivayet eden sahabilerden 17 kişinin ismini saymıştır:

1. Hz. Aişe
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Hz. Ömer
4. Hz. Ali
5. Hz. Osmân
6. İmrân b. Husayn
7. Berâ’ b. Âzib

* * *

-132 ? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ?

“Resulullah (s.a.v)’in, sahabilerine; Veda Haccı yılında, haccı, umreye çevirmelerini emretmesi”[1] **ile ilgili hadisler**
(Zürkânî) **“Şerhu’l-Mevâhib”**de anlattığına göre; (konu ile ilgili) bu hadisleri, 21 sahabi rivayet etmiştir.
Fakat İmâm Mâlik (ö. 179/795), İmâm Şâfîî (ö. 204/819), Ebu Hanîfe (ö. 150/767) ve Cumhur’un görüşüne göre; Resulullah (s.a.v)’in sahabile-rinin haccı, umreye çevirmeleri, (Veda Haccı) senesine özgüdür. Bu seneden sonra caiz değildir.[2]
Merfu’ olarak gelen Bilâl b. Hâris el-Müzenî[3] hadisi ile mevkuf olarak gelen Ebu Zerr[4] hadisinde, konu ile ilgili açıklayıcı bilgiler yer almaktadır.
Veli el-Irâkî (ö. 826/1422)’de derki: “Bu hadisin, ancak mevkuf olduğu söylenebilir.”

* * *

-133 ? ?????? ???????? ?????????? ???? ????? ??????? ?????????? ???????? ?

“Resulullah (s.a.v)’in, Veda Haccı yılında binekli olarak hac etmesi”[5] **ile ilgili hadisler**

Şeyh Ali el-Adevî, Allame Halil el-Huraşî (ö. 1117/1705)’nin **“Şerhu Muhtasarı Halil”** adlı kitabına yaptığı haşiyede[6] -Müellif Halil’in sözünün yanında-, Resulullah (s.a.v)’in, binekli olarak yaptığı ilk haccı ile ilgili Şeyh Ali el-Echurî’den naklen bu konuda gelen hadislerin, **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-134 ? ????? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ??? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ?

“Resulullah (s.a.v)’in, Veda Haccı sırasında Arafat’ta Cuma günü vakfetmesi”[7] **ile ilgili hadisler.”**
(Kastallânî) **“İrşâdu’s-Sârî”**de ‘Kitâbu’l-Hacc’ (=Hac Bölümü’n)ün “Bâbu mâ yelbisu’l-muhrimu mine’s-siyab” (İhramlının giydiği elbise bâbın) da konu ile ilgili bu hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:
“(Bu hadisler,) sabittir. Fakat Resulullah (s.a.v)’in, (Veda Haccı sırasında) Cuma günü Arafat’ta vakfetmesi ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir.”

* * *

-135 ? ??????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ???????? “????? ?????? ????? ??????? ????? ??????????? ??????????????” ?

“Resulullah (s.a.v)’in, Veda Haccı sırasında (Arafat’ta) Arafe günü devesinin üzerinde vakfetmesi ve “bu gün (ay ve belde) de kanlarınız, mallarınız (ve ırzlarınız) birbirinize (bu ayınızda bu beldenizde ve şu gününüzde nasıl haramsa, öylece haramdır….) sözü”[8] **ile ilgili hadisler**

Buhârî (ö. 256/870), bu hadisi şu yollardan rivayet etmiştir:

1. Ebu Bekre
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Abdullah ibn Ömer

Aynî (ö. 855/1451)'de **"Umdetu'l-Kârî"**de derki: "Bu hadisin, (başka) geliş yolları vardır. Çünkü İbn Mende**"Müstahrec"**de, bu hadisi, 17 saha-biden nakletmiştir." (Aynî'nin sözü burada bitmektedir.)

* * *

-136 ? ??? ????????? ??? ???????? ??????????? ??????? ?

"Hac sırasında cemrelere 70 tane çakıl taşı atma"[9] **ile ilgili hadisler**

Râfîî (ö. 623/1226) **"Şerhu'l-Kebîr"**de bu hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Hac sırasında cemrelere atılan 70 çakıl taşın toplamı şöyledir: Kurban kesme günü Akabe Cemresine 7 çakıl taş atılır. Teşrik günlerinin[10] her birinde 3 cemrenin her birine 7 çakıl taşı olmak üzere toplam 21 çakıl taşı atılır. Bununla ilgili sözlü ve fiili nakil, mütevatirdir."

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfîî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu (anlatılan), musannif Râfîî'nin söylediği gibidir. Bunu (yani cemrelere bu taşların nasıl ve ne şekilde atıldığını) açıklayıcı mahiyetteki bu hadisler, ileride nakledilecektir."

* * *

-137 ? ?????? ?????? ????????? ?????????? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ???? ???? ??????? ??????????? ?

"Resulullah (s.a.v), Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra Akabe Cemresini taşlayıncaya kadar telbiyeye devam etmesi"[11] **ile ilgili hadisler**

Bu hadisler, şu yollardan gelmiştir:

1. Hz. Ali
2. Fadl b. Abbâs
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Üsâme b. Zeyd
5. Abdullah ibn Mes'ud

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"Resulullah (s.a.v)'in Arafat'tan sonra 'Büyük Şeytanı' (=Cemretu'l-Akabe'yi) taşlayıncaya kadar telbiye yaptığı ile ilgili rivayetler,**mütevatir** olarak gelmiştir."

Daha sonra Tahâvî (ö. 321/933), bu hadisleri, senedleriyle birlikte nakletmiştir. Devamla da derki: "Bu rivayetlerin düzeltilmesi gerekmektedir. Çünkü 'Büyük Şeytanı' (=Cemretu'l-Akabe'yi) tamamlayıncaya kadar ki telbiye vakti, Nahr (=Kurban bayramının birinci) günüdür."

* * *

-138 ? ?????? ???????? ?????????? ????????????? ????? ?????? ?????? ??? ??????????? ???? ????? ?????? ???? ??????????? ??????? ????????????? ??????? ????????? ????????????? ??????? ???????????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ??????? ?????? ????????????? ?

"Hicretin yedinci yılı Zilkade ayının hilalinin doğuşuna yakın müşriklerin, Hudeybiye'de, Müslümanların (yapmak istedikleri umreden alıkoymaları üzerine) Peygamber (s.a.v)'in, sahabilerine; umrelerini kaza olarak yapmalarını emretmesi ve Hudeybiye'ye gelen sahabilerin hiç birinin bu umreyi yapmaya yanaşmaması"[12] **ile ilgili hadisler**

(Kastallânî) **"Mevâhibu'l-Ledûniyye"**de, Hâkim (ö. 405/1014)'in **"İklîl"** adlı kitabından naklen anlattığına göre; bu konu ile ilgili haberler, **tevatür**dür. Fakat Hafız (İbn Hacer), **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfîî"**de, bunu, sadece Vâkidî (ö. 206/821 - 209/824)'nin **"Meğâzi"** adlı kitabında bir topluluğun bir meşayih'ten naklettiği rivayeti aktarmıştır.

Vâkidî (ö. 206/821 - 209/824) dedi ki: "Bu husus, sahih haberlere ve meğazi alanında söz sahibi bir çok musannifin görüşlerine ters düşmemektedir."

* * *

-139 ? ???????? ??? ????????? ???????? ??????? ?

"Ramazan ayında yapılan umre, bir hacca bedeldir"[13]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir b. Abdullah
2. Yusuf b. Abdullah ibn Selâm
3. Ümmü Ma'kil
4. Abdullah ibn Abbâs

5. Vehb b. Hanbeş
6. Ebu Ma'kil
7. Hz. Ali
8. Enes
9. Abdullah ibnu'z-Zubeyr
10. Urve el-Bârikî
11. Ebu Tuleyk
12. el-Ahmerî
13. Bekr b. Abdullah el-Müzenî (mürsel olarak)
14. İkrime (mürsel olarak)
15. Mücâhid (mürsel olarak)
16. Fadl b. Abbâs

Toplam, 16 kişi.

* * *

-140 ? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ?

"Hz Peygamber (s.a.v)'in ihramsız iken Meymûne ile evlenmesi"[14] **ile ilgili hadisler**

Zürkânî (ö. 1122/1710) **"Şerhu'l-Muvatta"**da 'Kitabu'l-Hacc' (=Hac Bölümü'n)ün 'Nikâhu'l-muhrim' (=İhramlının evlenmesi) bahsinde derki:

"İbn Abdilberr dedi ki: 'Hz. Peygamber (s.a.v)'in ihramlı iken **Meymûne ile evlenmesi** ile ilgili rivayet, şu yollardan **mütevatir** olarak gelmiştir:

1. Meymûne (nin kendisi)
2. Ebu Râfi'
3. Süleymân b. Yesâr
4. Yezîd el-Esamm. (Bu, Meymûne'nin kız kardeşinin oğludur. Sahabeden biri olduğunu bilmiyorum.)

Rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.v)'in Meymûne ile evlenmesi, Abdullah ibn Abbâs rivayet[15] ile yine Yezîd el-Esamm'ın bizzat kendisinin rivayetine çelişik olarak nakledilen rivayet hariç,[16] ihramlı ikendir. Bir topluluğun naklettiği rivayete dayanma, (insanı) daha ümitli yapmaktadır. Çünkü bir kimsenin yanılgıya düşme olasılığı daha kolaydır."

a. Meymûne Hadisi.[17]

Bu hadis; Müslim ile bir çok hadis kitabında geçmektedir.

b. Ebu Râfi' Hadisi.[18]

Bu hadis; İmam Ahmed, Tirmizî, Nesâî, İbn Huzeyme ile İbn Hibbân'da geçmektedir.

c. Süleymân b. Yesâr Hadisi.[19]

Bu hadis; İmam Mâlik'in **"Muvatta"** adlı kitabı ile İmam Şâfiî'nin kitabında geçmektedir.

d. Yezîd el-Esamm Hadisi.[20]

Bu hadis; Yûnus b. Bükeyr'in **"Ziyâdâtu'l-Meğâzi"** adlı kitabı ile bir çok kitapta geçmektedir.

Yine bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

5. Safiye bint. Şeybe

Bu hadisi de, İbn Sa'd (ö. 234/848) rivayet etmiştir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] Resulullah (s.a.v) hicretin 10. yılında halka haccedeceğini duyurdu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) Zilkade ayının sonlarına doğru sahabileriyle birlikte Medine'den Mekke'ye doğru yola çktı. "Serif" denilen yere geldiklerinde Resulullah (s.a.v), sahabilerine; beraberinde kurbanı bulunmayanların, haclarını umreye çevirebileceklerini, kurbanı bulunanın ise haccını umreye çevirmeyeceğini bildirdi. Mekke'ye varınca kesinlikle kurbanı beraberinde olmayanların, haclarını, umreye çevirmelerini ve ihramdan çıkmalarını, kurbanı beraberinde olanlarınise ihramda kalmalarını emretti. Haccın fesh edilerek umreye çevrilmesini Resulullah (s.a.v)'den 14 sahabe rivayet etmiştir. Bunlar; 1. Hz. Aişe, 2. Hafsa, 3. Hz. Ali, 4. Hz. Fatıma, 5. Esma bint. Ebi Bekr, 6. Câbir b. Abdullah, 7. Ebu Saîd el-Hudrî, 8. Berâ b. Âzib, 9. Abdullah ibn Ömer, 10. Enes, 11. Ebu Musa el-Eş'arî, 12. Abdullah ibn Abbâs, 13. Sebra b. Ma'bed el-Cühenî, 14. Sürâka b. Mâlik el-Müdlicî.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, sahabilerine; haccı, umreye çevirmelerini emretmesi şöyle açıklanmaktadır: Araplar cahiliye döneminde hac ayları içinde umre yapmanın yeryüzünde en büyük günahlardan sayıldığına inanıyorlardı. Sahabilerde, bunu bu şekilde biliyorlardı. İşte Resulullah (s.a.v) bu inancı üç mertebeyle yok etti: 1. Önce ihramlanırken dileyen umre, dileyen de hacca ihramlansın diye serbest bıraktı. 2. "Serif" denilen yerde bunu "kurbanı olmayan kimse istiyorsa haccını umreye çevirsin" diye bir derece artırdı. 3. Mekke'deki Safa ve Merve'den kurbanı olmayan herkese bunu vacip yaptı.

[2] Resulullah (s.a.v) sahabileriyle birlikte Mekke'ye doğru hac için yola çıktıklarında ilk önce sadece hacca niyet edildiği halde, sonradan hac umreye çevrilmiş, umreden sonra tekrar hacca geçilmişti. Alimler, haccı feshederek umre yapma keyfiyetinin sadece Resulullah (s.a.v)'in sahabilerine özgü bir durum olduğunu ifade etmişlerdir. Bakara: 2/196'da hacca niyet edenlerin haccı tamamlamaları emredilmiş olması, hactan umreye geçmek mümkün değildir. Bugün hacılar, mikat yerinde ne çeşit hac yapacaklarsa niyetlerini belirtmeleri gerekir. Haccın umreye çevrilmesi sadece o yıla aittir. Abdullah ibn Abbâs ise, bu görüşün aksini savunmuştur.

[3] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/194

[4] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/194

[5] Haccın farz oluşunu bildiren emir inince, Resulullah (s.a.v), hiç gecikmeden hacca hareket etti. Çünkü haccın farz edilmesi ta dokuzuncu ve onuncu yıla kadar gecikmişti. Her ne kadar "Hac ve umreyi Allah için tamamlayın" (Bakara: 2/196) ayeti hicri 6. Hudeybiye anlaşması yılı inmiş ise de onda haccın farz edilişi yoktu. Bu ayetteki emir; haccın, hac ve umrenin ikisini de başladıktan sonra tamamlamaya aittir. Haccın farz kılınması ile ilgili değildir.

Haccın farz olduğunu belirten ayet, Âl-i İmrân: 3/97'dir. Resulullah (s.a.v), hicretin 6. yılında hac için değil, umre için Mekke'ye gitmişti. O yıl yapılamayan umre, ertesi yıl kaza edildi. Hicretin 9. yılında haccı farz kılan Âl-i İmrân: 3/97 ayeti inince, Resulullah (s.a.v), Hz. Ebu Bekr'i hac emiri tayin ederek onu sahabileriyle birlikte hacca gönderdi. Ertesi yılda kendisi gidip hac yaptı ki, bu hacca, "Veda Haccı" denir.

Resulullah (s.a.v)'in, Medine'ye hicretinden sonra bir defa hac ettiği hususunda ittifak vardır. Bunun, hicri 10. yılda olduğu da tartışışmasızdır. Ama hicret öncesi hac edip etmediği meselesi ihtilaflıdır. Bir rivayette; Resulullah (s.a.v), hicretten önce üç defa hac etmiştir (Tirmizî, İbn Mâce, Dârekutnî, Hâkim).

İşte Resulullah (s.a.v), hicretin 10. yılında sahabileriyle birlikte yaptığı Veda Haccını, binekli olarak yapmıştı. Resulullah (s.a.v)'in Veda Haccını binekli olarak yapmasıyla ilgili rivayetler, Resulullah (s.a.v)'in hac yapışını anlatan hadisler de geçmektedir. Bu da, Resulullah (s.a.v)'in binekli olarak hac yapmasının manevi mütevatir olduğunu göstermektedir.

[6] Şeyh Ali el-Adevî, Allame Halil el-Huraşî'nin **"Garamiye"** kasidesini nazmen ihtisar edip sonra da şerhe ettiği kitabına bir haşiye yazmıştır. Aslında Garamiye kasidesini, İbn Fereh yazmıştır. Halil el-Kureşî ise, bu şerh ettiği esere, **"Zübdetü'l-fikr fi mustalahi'l-haber"** adını vermiştir.

[7] "Vakfe" kelimesi, sözlükte; durmak demektir. Hacc terimi olarak ise; haccın farzlarında birini ifade eder.

Hacc ibadetinin iki vakfesi vardır:

1. Arafat Vakfesi: Bu rükündür. Vakfe deyince, ilk akla gelen budur. Bu, herhangi bir sebeple eksik oluyorsa, hacc sahih olmaz. Daha sonraki yılda yenilenmesi gerekir.
2. Müzdelife Vakfesi: Bu, rükun değildir, vaciptir. Herhangi bir sebeple eksik olduğu takdirde kurban keserek hactaki eksiklik giderilebilir. Haccın daha sonraki yılda iadesi gerekmez.

Arafat Vakfesinin sahih olması için üç şart vardır:

a. İhramlı olmak
b. Arafat sınırları içinde vakfeyi yapmak
c. Zilhicce'nin 9. günü güneşin öğleden tepe noktasına ulaşma anından Zilhicce'nin 10. günü tan yerinin ağarmasına kadar olan vakittir. Bu vakit içinde Arafat'ta bulunmak esastır. Şuur, niyet, bilgi aranmaz. Bu vakit içinde Arafat'ta bir an olsun durmak yeter.

Resulullah (s.a.v), Arafat'ta Cuma günü bineğinin üzerinde insanlara bir hutbe okuyup konuşmasında İslam'ın temel esaslarını açıkladı. Şirk ve cahiliye adetlerini, o konuşmasıyla çökertti. O hutbede; dinlerin haramlığında ittifak ettiği kan, mal ve ırz gibi hakların çiğnenmesinin haram oluşunu ilan etti. Cahiliye dönemi fazinin hepsini kaldırdı. Kadınlara iyi davranılmasını tavsiye etti. O hutbede Muhammed ümmetine, Allah'ın kitabına sımsıkı sarılamalarını haber verdi. Sonra onlara kendi yaptığı tebliğden kıyamet günü sorulduğunda ne diyeceklerini sordu. Onlarda, tebliğ yaptığını, Allah'ın emanetini yerine getirdiğini söylediler. O zaman şahadet parmağını göğe doğru kaldırıp onları üç kere şahit tuttu. Sonunda ise; orada bulunanların, bulunmayanlara bunu tebliğ etmelerini onlara emretti.

Hutbe bitince, Bilâl'e ezan okumasını emretti. O da ilk önce ezan okudu. Ardından da namaz için kamet getirdi. İlk önce öğleyi, kıraati gizliyerek iki rekat kıldı. Sonra tekrar kamet getirdi. İkindiyi de aynen iki rekat kıldı. Beraberinde bulunanlarda cem ederek namazlarını kıldılar. O gün, Cuma idi.

İslam Tarihi'nde bu hutbe; "Veda Hutbesi" olarak bilinir. Arafat'ta vakfenin hikmeti şudur: Müslümanların aynı zaman ve mekanda, Allah'ın rahmetini arzulayarak samimiyetle dua ve niyaz ederek yalvarıp yakararak bir araya gelip toplanmalarını, bereketlerin inmesi hususunda büyük etkisi olur. Bu sebeple şeytan, o gün, son derece hakir ve perişan olur. Ayrıca Müslümanların bir tek vücut halinde bu kutsal mekanda toplanmaları bir tür gövde gösterisi mahiyetindedir.

[8] Resulullah (s.a.v), hicretin 10 yılında Veda haccı sırasında Arafat'ta devesinin üzerinde vakfetmişti. Zaten Resulullah (s.a.v), Veda haccı sırasında devesinin üzerinde hep binekli olarak hac etmişti.

Resulullah (s.a.v)'in hutbe okuduğu yer, vakfe yaptığı yer değildi. Nemire'de konaklamış, Arafat'taki Arafe'de hutbe okumuştur. Hutbeyi, devesi "Kusva"nın üzerinde okumuştur.

Arafat, geniş vadinin tüm adıdır. Arafe, oradaki Rahmet tepesi ile diğer tepeciklerin adıdır. Resulullah (s.a.v), işte bu Arafe'de hutbeyi okumuştur. Genelde Arafat ile Arafe birbirine karıştırılır. Fakat Arafe'nin, Arafat'ın bir parçası oldupu da unutulmamalıdır.

Resulullah (s.a.v), Arafe'de, öğle ile ikindi namazını cem ederek kıldı. Daha sonra devesi Kusva'ya binip vakfegaha geldi. Rahmet dağının eteğinde, kayaların yanında durup kıbleye döndü. O sırada devesinin üzerinde idi. Duaya ve yalvarmaya başlayıp bunu gün batana kadar sürdürdü. İnsanlara, Urane vadisinin ortasından yukarı çıkmalarını emredip Arafat'ın, kendi vakfe yaptığı yere mahsus olmadığını, aksine Arafat'ın her tarafının vakfegah olduğunu belirtti.

Resulullah (s.a.v)'in Arafat'taki Arafe'de verdiği hutbe, İslam Tarihi'nde "Veda Hutbesi" olarak bilinir. Bu hutbe, bir çok sahabe tarafından rivayet edilmiştir. Hutbe, içerik olarak önemli bir yapıya sahiptir. Çünkü hutbe, ciddi meselelere temas etmekte ve o güne kadar ele alınmamış olan bir çok cahili uygulamaya son verilmiştir. Veda Hutbesi, İslam'ın, "İnsan Hakları" veya "Kadın Hakları" beyannamesi olarak değerlendirilmektedir.

Araplar, Hz. İbarhim ile oğlu Hz. İsmail'den beri yılın dört ayında kan akıtma, yol kesme, savaş gibi şeylerin haram olduğu hususunda riayet gösterirlerdi. Bu aylar; Recep, Zilkade, Zilhicce, Muharrem'dir.

Zilhicce'nin 9-13 günleri, teşrik günleridir. Bu nedenle de bu günlerde kan akıtmak, savaş, baskın, yol kesme, gibi hususlar haram kabul edilmekteydi.

İşte Resulullah (s.a.v), insanların; kan, mal ve ırzlarının da bu gün, ay ve beldede haram olması gibi ebediyen haram olduğunu belirtmiştir.

[9] "Cemre" kelimesi, sözlükte; ateş koru, közü, küçük çakıl taşı gibi anlamlara gelir. Burada ise haccın şartlarından olan cemre ve cemrelerin atıldığı yer anlamındadır.

Akabe, ilk ve orta diye üç cemre vardır. Cemrelerin üçü de, Mina'dadır. Akabe (=Büyük) cemre, kurban kesme günü taşlanır. Bu, Müzdelife'den Mina'ya gelindiğinde yapılır.

İlk ve orta cemreler, Hayf mescidinin yukarısındadır.

Cemrelere taş atılırken, Allah'a hamd ve sena edilir, tekbir ve tahlil getirilir. Hz. Peygamber (s.a.v)'e salat ve selam okunur. Ayrıca arzu edilen başka dualarda okunur. Dua edilirken, eller havaya kaldırılır.

Cemrelere taş atma, bayramın birinci günü başlanır. İlk önce Akabe cemresinden 7 taş atılır. İkinci, üçüncü ve dördüncü günü, her üç cemreye birden 21 tane taş atılır. Böylece toplam sayı, 70'e ulaşır.

[10] Teşrik günleri; Zilhicce ayının 9, 10, 11, 12, 13 günleridir. Bu günlerde, beş vakit farz namazların ardından teşrik tekbirleri getirilir. Bu, Arafe günü sabahından, bayramın dördüncü günü akşamına kadar olan 5 gün ve 23 vakittir.

[11] "Telbiye" kelimesi, "Lebba"dan gelir. Üstten gelen bir emre yada davete karşı aralıksız icabet anlamını taşır. Telbiye şu şekilde yapılır:

"Lebbeyk! Allahüme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerîke lek"

Anlamı: "Buyur' Allahım buyur. Senin emrine koştum. Senin ortağın yoktur buyur. Hamd, sana mahsustur. Nimet ve mülk, Senindir. Senin ortağın yoktur."

Bu telbiye şekli, İslamî'dir. Cahiliye Araplarınkinden farklıdır. Bu telbiye şeklini, Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Cebaril öğretmişti.

Telbiyeyi, erkekler yüksek sesle söylerler. Kadınlar da alçak sesle söylerler.

Telbiye, ihrama büründükten sonra inişlerde, yokuşlarda, başkalarıyla konuşmalarda, gecenin veya gündüzün gelmesinde, oturmalarda, kalkamlarda, namazların ardından, bi şeye binerken, mescid gibi her değişiklikte tekrar edilir. Her tekrar, peşpeşe üç kere yapılır. Telbiyeden sonra dua edilir.

Telbiyeye, hacılar, Akabe Cemresindeki şeytan taşlama anına yani bayramın birinci günü sabahına kadar devam ederler. Umre yapanlar da, tavafa başlayıncaya kadar devam ederler.

Buraya kadar telbiye ile ilgili anlatılanlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in uygulamasından alınmıştır.

Telbiyedeki hikmet şudur: Telbiye, Allah'ın nişanelerindendir. Çünkü telbiyede, Allah'ın adının yüceltilmesi vardır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Hacc 266, Cihad 126; Müslim, Hacc 266, 267, 268 (1281-1283); Tirmizî, Hacc 78 (918); Ebu Dâvud, Menasik 27 (1815), 28 (1817); Nesâî, Hacc 216, 220, 228, 229; Müsned: 1/214; Hâkim, Müstedrek, 1/462; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/224, 226

[12] Hz. Peygamber (s.a.v), hicretin 6. yılı Zilkade ayında umre yapmak amacıyla 1500 kadar sahabisiyle birlikte Mekke'ye doğru yola çıkmıştı.Zulhuleyfe denilen yere geldiklerinde Hz. Peygamber (s.a.v), kurbanını işaretleyip boynuna belleğini takar ve umre için ihramını giymişti. Müslümanlar, Hudeybiye'ye geldiklerinde, Kureyşliler, onların, oraya gelip konmasından korkmuşlardı. Müslümanların hangi amaçla geldiklerini öğrenmek kastıyla ilk önce Urve b. Mes'ud'u göndermişlerdi. Bundan bir şey elde edememişlerdi. En sonunda Süheyl'i göndermişleri. Yapılan görüşme sonucunda, Müslümanlar ile Kureyşliler arasında bir sulh anlaşması yapıldı.

Bu anlaşma gereği; müslümanlar, umrelerini bu yıl değil de gelecek yıl silahsız olmak kaydıyla Mekke'ye 3 gün umre yapmalarına karar verildi. Anlaşma metninin yazılması bitince, Hz. Peygamber (s.a.v); "Kaklın! Kurbanlarınızı kesin, sonra da traş olun" emrini üç kez verdi. Fakat hiç bir kimse yerinden kımıldamadı. Ümmü Seleme'nin tavsiyesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), hiçbir kimseyle konuşmadan kurbanını kesti ve berberini çağırıp traş oldu. İnsanlar bu dudumu görünce, kalkıp kurbanlarını kestiler ve birbirlerini traş ettiler.

Bu umrede, tavaf ve sa'y yapılmamıştı. Ama kurban kesilmiş, traş olunmuş ve ihramdan çıkılmıştı. Yapılan bu umre, kaza umresi değildi. Gelecek yılki umre vacip de değildi. Çünkü ertesi yıl yapılan kaza umresinde sayısı daha da azdı. Ertesi yuıl yapılaması kabul edilen umre, anlaşma gereği, Kaza Umre'sidir. Yalnız bu umrenin, kaza mı olduğu, yoksa başlı başına bir umre mi olduğu konusunda alimler iiki ayrı görüşe ayrılmışlardır.

Hanefilere göre; bu umre, Kaza Umre'siydi.

Alimler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in hicretten sonra dört defa umre yaptığını belirtmişlerdi. Bunlar;

1. Hudeybiye yılı yapılan umre.
2. Kaza Umre'si. Buradaki kaza, sulh yapıldığı yıl niyet edildiği halde yapılamayan umrenin kazası olduğunu ifade etmez. Çünkü Hudeybiye yılı yapılan umre, başlı başına bir umre idi. Buradaki kaza, anlaşma gereği yapılan umre anlamını taşır. Çünkü kaza kelimesi, burada, "anlaşma" anlamına gelen "mukâza"dan gelmektedir. Buna, "Anlaşma Umre"si demek daha uygun olur.
3. Cirane'de yaptığı umre.
4. Veda haccı sırasında Haccı Kıran ile yaptığı umre.

[13] Umre: Belli zamanda değil de yılın herhangi bir zamanında ihramlı olarak Kabe'yi tavaf etmek ve Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yapmak (=koşmak)tır. Yalnızca Arafe günü ile Kurban bayramının dört günü içinde umre yapmak mekruhtur.

Hadis; Ramazan ayında yapılan umrenin sevap itibariyle hacca denk olur. Bu yönüyle hacla ortaklık eder. Fakat bu umre, hiçbir şekilde farz olan haccın yerini tutmaz. Ramazan ayının rahmet, bereket ve oruç ayı olması hasebiyle bu ayda yapılan umrenin sevabının fazla olduğu belirtilmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Umre 4, Sayd 26; Müslim, Müslim, Hacc 221, 222; Ebu Dâvud, Menasik 79; Tirmizî, Hacc 93, 94; Nesâî, Siyam 6; İbn Mâce, Menasik 45 (2993); Dârimî, Menaik 40; Muvatta, Hacc 66; Müsned: 3/352, 361, 397, 4/35, 177, 186, 6/375, 405, 406; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr

[14] Resulullah (s.a.v)'in evlendiği son eşi, Meymûne'dir. Resulullah (s.a.v), Umretu'l-Kaza'yı yaptıktan sonra Mekke'de yaptığı evlenmedir. Fakat kesin olarak ne zaman evlendiği hususunda görüş ayrılığı vardır.

Meymûne'nin asıl adı, Berre idi. Resulullah (s.a.v), onunla evlendikten sonra onun ismini "Meymûne" diye değiştirdi.

Resulullah (s.a.v)'in, Meymûne ile ihramlı mı, yoksa ihramsız mı olarak evlendiği hususunda görüş ayrılığı vardır.

Resulullah (s.a.v)'in, ihramlıyken Meymûne'yle evlendiğine dair rivayet, Abdullah ibn Abbâs'a dayanmaktadır.

Hanefiler, ihramlının nikah akdi yapmasının caiz olduğunu belirtmişlerdir. Hanefiler, bu konuda ihramlının nikah akdini değil de cinsel ilişkiyi söz konusu etmişlerdir.

Bazı alimler de, bu ihtilafı çözüme şöyle ulaştırmaktadır: Resulullah (s.a.v), hicir 7. yılın Zilkade ayında Umretu'l-Kaza için Mekke'ye giderken "Serîf" denilen yerde Meymûne'yle ihramlı olarak nikah akdi yapmış, dönüşte ihramdan çıkmış olarak yine "Serîf"te gerdeğe girmişti.

[15] Buhârî, Nikah 30; Müslim, Nikah 46; Ebu Dâvud, Menasik 38 (1844); Tirmizî, Hacc 24 (844); Nesâî, Menasik 90, Nikah 37; İbn Mâce, Menasik (1965)

[16] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 2/271

[17] Müslim, Nikah 48; Ebu Dâvud, Menasik 39; Tirmizî, Hacc 24; İbn Mâce, Nikah 45; Müsned: 6/333, 335

[18] Nesâî, Menasik 90; Tirmizî, Hacc 23; Müsned: 6/393 (Ebu Râfi', Resulullah (s.a.v)'in azatlısıdır.)

[19] Muvatta, Hacc 22- 69; Tahâvî, a.g.e, 2/270 (Süleymân b. Yesâr, Meymûne'nin azatlısıdır.)

[20] Müslim, Nikah 46; Tahâvî, a.g.e, 2/269, 270

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM
EMANETİ YERİNE GETİRMEK
YÎRMİALTINCI BÖLÜM
ZULMÜN HARAM OLUŞU VE KUL HAKLARININ SAHİPLERİNE İADE EDİLMESİ
YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM
MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARINA SAYGI,
HAKLARINI AÇIKLAMA, ONLARA ŞEFKATLİ
VE MERHAMETLİ OLMAK
YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
MÜSLÜMANLARIN AYIPLARINI ÖRTMEK VE ZARURET OLMADIKÇA ONLARI YAYMAKTAN KAÇINMAK
YIRMİDOKUZUNCU BÖLÜM
MÜSLÜMANLARIN İHTİLAÇLARINI KARŞILAMAK
OTUZUNCU BÖLÜM
ŞEFAAT
OTUZ BÎRÎNCİ BÖLÜM
İNSANLARIN ARASINI DÜZELTMEK
OTUZ İKİNCİ BÖLÜM
ZAYIF MÜSLÜMANLARIN, FAKİRLERİN VE NÂMI-ŞÂNI OLMAYANLARIN FAZİLETLERİ
OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YETİME, KIZ ÇOCUKLARINA, ZAYIFLARA, MUHTAÇLARA VE FELÂKETZEDELERE LÜTUF VE İHSANDA BULUNMAK, ONLARA ACIMAK, TEVAZU GÖSTERMEK VE ÜZERLERİNE KANAT GERMEK
OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KADINLARA tYI DAVRANMAYI TAVSİYE
OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM
KOCANIN HANIMI ÜZERİNDEKİ HAKLARI
OTUZ ALTINCI BÖLÜM
AİLE FERTLERİNİ GEÇİNDİRMEK
OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM
İYİ VE SEVİLEN ŞEYLERDEN İNFAK ETMEK
OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
KİŞİNİN AİLESİNE, ÇOCUKLARINA VE EMRİ ALTINDAKİ DİĞER
KİMSELERE, ALLAH'A İTAATİ EMRETMESİ, ONLARI
EMRE MUHALEFETTEN ALIKOYMASI, ONLARI İYİ EĞİTMESİ,
YASAKLANAN ŞEYLERİN İŞLENMESİNİ YASAKLAMASI
OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM
KOMŞU HAKKI VE BUNUNLA İLGİLİ TAVSİYELER
KIRKINCI BÖLÜM
ANNE-BABAYA İYİLİK, DOST ve AKRABAYI GÖZETİP ZİYARET ETME
KIRK BİRİNCİ BÖLÜM
ANA-BABAYA KARŞI GELMENİN VE AKRABALARLA İLİŞKİYİ KESMENİN HARAM OLMASI
KIRK İKİNCİ BÖLÜM
ANA-BABA DOSTLARINA, AKRABAYA, HANIMA VE DİĞER İKRAMA LAYIK KİMSELERE İYİLİK ETMEK
KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
PEYGAMBERİMİZİNİN EHÜ BEYTİNE İKRAM VE ONLARIN FAZİLETİNİ AÇIKLAMA
KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÂLİMLERİ, BÜYÜKLERİ VE BİLGE KİŞİLERİ TA'ZİM ETMEK
ONLARI BAŞKALARINDAN ÖNDE GÖRMEK, TOPLANTİLARDA ONLARI YÜCELTMEK VE DERECELERİ

348. Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr el-Bedrî el-Etısarî'den (r.a) RasûlullahA m (s,a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cemaate Kur'an'ı en iyi okuyan imam olsun. Şayet bunda eşit iseler önce hicret edenler, hicret etmede de eşit iseler, en yaşlı olanları imamlık yapsın. Kişi, misafiri olduğu ev sahibinin mü-sadesi olmadan ona İmamlık yapmasın ve yerinde de oturmasın". (Müslim rivayet etmiştir).

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM
İYİ'KİŞİLERİ ZİYARET ETMEK, SOHBETLERİNDE BULUNMAK,
ONLARI SEVMEK, ZİYARETLERİNE KOŞMAK, DUALARINI İSTEMEK VE MÜBAREK YERLERİ ZİYARET ETMEK
KIRK ALTINCI BÖLÜM
ALLAH İÇİN SEVMEK VE BUNU TEŞVİK ETMEK
KİŞİNİN SEVDİĞİNE SEVGİSİNİ BİLDİRMESİ VE
SEVİLDİĞİNİ ÖĞRENEN KİŞİNİN SÖYLEYECEĞİ SÖZLER
KIRK YEDİNCİ BÖLÜM
ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN ALÂMETLERİ VE BU ALÂMETLERİ HUY EDİNMEYE ÇALIŞMAK
KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM
İYİ KİŞİLERE, DÜŞKÜNLERE VE YOKSULLARA EZİYET ETMEKTEN SAKINDIRMAK
KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM
İNSANLAR HAKKINDA GÖRÜLEN ŞEYLE HÜKÜM VERİP, GİZLİ HALLERİNİ ALLAH'A BIRAKMAK
ELLİNCİ BÖLÜM
ALLAH'TAN KORKMAK
ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM
ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMEK

YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM

EMANETİ YERİNE GETİRMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Şüphesiz ki, Allah size emânetleri ehil (ve erbâb)ına vermenizi emreder". (Nisa, 58)

"Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de oniar bunu yüklenmekten çekindiler, bunlar endişeye düştüler. İnsan(a gelince, o tuttu) bunu sırtına yükledi. Çünkü o çok zulümkâr, çok câhildir (Ahzâb, 72)[1]

Konu ile ilgili hadisler

199. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûiüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Münafığın alameti üçtür; konuştuğunda yaian söyler, söz verdiğinde yerine getirmez. Kendine (bir şey) emanet verildiğinde hıyanet eder". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[2]

Bir diğer rivayette "(Böyle kimse) oruç tutsa da, namaz kılsa da ve kendini müslüman zannetse de" denilmiştir.
Bir hadiste "Dört şey vardır ki, her kimde bulunursa, tam bir münafık olur..." buyurulmaktadır. Kunubî "Rasûlüllah 'in (s.a) daha sonra, münafıkların bir başka hasletine muttali olması muhtemeldir" demiştir.
"Yalan" gerçeğin hilafına haber vermektir. Emanetin hakkı, ehline verilmesidir. Hıyanet bunun zıddıdır.
Oruç ve namaz gibi mü'minierin yaptığı amelleri yapsa da nifak alâmeti bir kimsede bulunabilir. Başka bir rivayette "Namaz kıtsa da, oruç tutsa da, hacc ve umre yapsa da ve "Ben müslümamm" dese de" buyurulmuştur.
İmam Malik şöyle der: "Rasûlüllah zamanındaki nifak günümüzdeki zındıkların durumudur". Günah, insanı imandan çıkarmaz. Bu sebeple hadisimizin zahirine göre hükmedilmemelidir. Her kimde bu nifak alâmetleri bulunur. Ancak bunları gizler ve zıdlarmı izhar ederse "Münafık" İsminin verilmesi doğru olur, denilmiştir. Her kimde sayılan bu sıfatlar galebe çalar ve bunları alışkanlık haline getirerek, bunların hanımlığına aldırış etmez ve küçümserse itikadı fasid olyr ve "münafık olur" diye de söylenmiştir. Bu hasletlerin RasûlUllah zamanındaki münafıkların alametleri olduğu da söylenir. tbn Abbas ve tbn Amr da bu görüştedir. Nitekim tbn Abbas ve İbn Amr, RasÛlüllah'a (s.a) bu hadisi sormak üzere gitmişler. Rasûlüllah (s.a) gülümseverek "Bunlar sizin için değil, bu hasletler münafıklara aittir. Siz bunlardan uzaksınız" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Hadis'te zikredilen sıfatların hepsini kendinde bulunduran kimsenin nifakının kflfür olduğu ve Islâm'm kemâlinden mahrum olduğu görüşü daha kuvvetli görülmüştür. Zira bu günahları işleyip, helal saymayan kimse âsî olur, kâfir olmaz. Münafıkların sıfatlarını taşıması ve onlara benzemesi sebebiyle "münafık" diye isimlendirilmiştir.[3]

200. Huzeyfe b. el-Yemân (r.a) der ki: Rasûlüîlah bize iki olaydan bahsetmişti. Ben bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Rasûlüllah bize buyurdu ki: "Emânet, insanların kalplerinin derinliklerine inip yerleşti. Sonra Kur'an iodi ve insanlar ondan bilgi edindiler, Sünnet'den de öğrendi. (Huzeyfe der ki) Sonra bize Rasûlüllah emânetin kalkmasından haber verdi de: "Adam gece uyur, uyurken de kalbinden emânet (hissi) alınır da, izi silik bir karaltı gibi kalır. Sonra bir uyku daha uyur. O uyurken kalbinden emânet alınır. Bunun izi de kabarcık gibi kalır. Ayağının üzerinde yuvarladığın kordan derin kabarır, onu büyükçe görürsün ama içi boştur" buyurdu. Rasûlüllah eline bir çakı! tanesi alarak ayağı üzerinde yuvarladı (ve şöyle devam etti): "İnsanlar o zaman öyle bir duruma gelirler ki, alışveriş yaparlar da, nerede ise hiç kimse emaneti edâ etme duygusunu taşımaz. O kadar ki "falan oğullan arasında güvenilir biri var" diye konuşulur, öyle ki bir adam için "ne cesur adam, ne efendi kimse, ne akıllı insan"denilecek, ama onun kalbinde imandan hardal tanesi kadar iman bulunmayacak".
Huzeyfe diyor ki: "öyle bir zamanda yaşadım ki, sizden kiminle alışveriş ettiğime aldırış etmezdim. Zira alışveriş ettiğim kimse müslüman ise onun dinî inançları bana hakkımı ödemeye sevkederdi. Eğer hıristiyan veya yahûdi ise (yaşadığı yerin) valisi, hakimi alıp bana iade ederdi. Ama bugün ise ancak falan veya filan kimselerden başkasıyla alışveriş edemez oldum". (Buhâ-rî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[4]

"Emanet" Allah'ın kullarına yüklediği sorumluluk ve onlardan aldığı ahidlerdir. Emanet imanın kendisidir. Bir kulun kalbinde yerleşirse görevlerini yerine getirir. Emanet insanların fıtratında olan şeydir. Kitap ve Sünnet'i öğrenip yaşamakla bu duygu daha da artar.
İnsanların kötülüğe dalmaları üzerine kendilerine verilen emanet alınmaya başlanır. Bir millet kendi durumlarını değiştirmedikçe Allah onların durumlarım değiştirmez...". (Ra'd, 11)
Emanet kalplerden az az gitmektedir. Hz. Huzeyfe'nin "Sizden kiminle alışveriş ettiğime aldırış etmezdim" şeklinde sözünü "... kiminle beyat ettiğime..." şeklinde hilafet bey'ati gibi dinî anlaşmaların kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Ancak yahudiler ve hıristîyanlarla dinî konularda anlaşma yapılamayacağından bu görüş reddedilmiştir. Bu sözden murad "Alışverişyaptığım kimsede emanet olduğunu bilerek insanların ahde vefalı olacaklarım düşünürdüm. Böylece durumunu, insanların güvenini ve emanete riayet edip etmeyeceğini arattırmadan önüme gelenle alışveriş yapabilirdim. Çünkü bu alışveriş yaptığım kimse müslüman ise, o emaneti ehline verir hıyanet etmezdi. Hıristiyan veya yahudi ise, onlarda emanet yoktur ama vali onlardan benim hakkımın alınmasını sağlardı" demektedir.
Huzeyfe'nin (r.a) son zamanlarında "Bugün İse ancak falan veya filan kimselerden başkasıyla alışveriş edemez oldum" demesi emanete riayet edenlerin azaldığına işarettir.
Huzeyfe'nin (r.a) "Rasûlüllah bize iki olaydan bahsetmişti. Ben bunlardan birini gördüm diğerini de bekliyorum" sözünden biri anlatılmıştır. İkincisine ise temas edilmemiştir. İkincisi hakkında Kinnânî "Beklenen emanet' ten eserin de kalkmasıdır. İnsanlar arasında istisna edilecek falan ve filanın da kalm&nasıdır" der.
Hadisten çıkarılacak hükümler şunlardır:
Emanet korunması gerekli olup, Allah'ın emrettiği şeylerdendir. Muamelede doğruluk ve haklan sahiplerine vermek emânettir. Bu duyguların insanlar arasından, kötü davranışlarıyla az az ortadan kalkmasıyla, o oranda da onların nuru da kaybolur. O kadar ki emanetle muamele edecek kimse kalmaz. Bu Rasûlüllah'ın (s.a) peygamberlik alâmetlerindendir ki gelecekten verdiği haberler doğru çıkmıştır. Çünkü günümüzde çok az kimsenin kalbinde emânet duygusu kalmıştır.[5]

201. Huzeyfe ile Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasülül-lah (sa) şöyle buyurmuştun "Allah tüm insanları bîraraya toplar. Mü'min-ler kalkarlar, cennet kendilerine yaklaştırılır. Adem'in (a.s) yanına vararak "Ey babamız! Bize cennetin açılması için şefaat et" derler. Adem (a.s) "Sizi cenneten çıkaran (şey) ancak babanızın hatasıdır. (Dolayısıyle) bu şefaat için (yetki) sahibi ben değilim. Allah'ın dostu, oğlum İbrahim'e (a.s) gidiniz" der. Rasûlüllah buyurur ki "Derhal ibrahim'e (a.s) giderler ve ondan bu konuda şefaat dilerler". İbrahim (a.s) "Ben bu şefaatin sahibi değiüm. BenO'-nunla uzaktan uzağa dostum. Siz Allah'ın kendisiyle konuştuğu Musa'ya (a.s) gidin" der. Hemen Musa'ya (a.s) gelirler. Musa (a.s) da "Ben bu (şefaatin) sahibi değilim. Siz Allah'ın kelimesi ve ruhu olan îsa'ya (a.s) gidin" der. Isa (a.s) da kendilerine "Ben bu şefaatin sahibi değilim" der. Nihayet Muham-med'e (s.a) geürler. O kalkar, kendisine İzin verilir. Emânet ve rahim (akrabalık) gönderilir ve sıratın sağ ve solunda dururlar. İlk kafileniz (sırat üzerinden) şimşek gibi geçer. Ben "Anam babam sana feda olsun; şimşek gibi geçmek nasıl oluyor?" dîye sordum. Rasûlüllah "Göz açıp kapayıncaya kadar şimşeğin nasü geçtiğini görmez misin?" buyurdu. Rasûlüllah devam ederek: "(Sonraki kafileler ise) ruzgânn geçişi gibi, kuşların geçişi gibi ve hızlıca geçen adamlar gibi geçerler. Onları (bu şekilde güzel) amelleri geçirir. Nebî'nİz de sırat üzerinde durup "Rabbim seiâmet ver! Selâmet ver!" diye duâ eder. Sonunda kulların amelleri kendilerini taşıyamaz oîur. Öyle ki bir adam yürüyemez de emekleyerek gelir. Sıratın iki tarafına asılmış, yakalanması emredilmiş kişileri tutmakla vazifeli çengeller vardır. (Bunlara) takılanlar (dan) yaralı olarak kurtulanlar olur. Üst üste yığılanlar da ateştedir.
(Ebu Hüreyre der ki): "Ebu Hüreyre'nin nefsi kudret elinde olan Ailah'a yemin ederim ki, cehennemin derinliği yetmiş yıllık mesafedir". (Müslim rivayet etmiştir).[6]

Rasûlüllah (s.a) "Allah bütün insanları biraraya toplar. Mü'm'mler kalkarlar..." buyurmuştur. Kafirler hariçtinr Münafıklann da mü'mİnlerle beraber kalkmaları, bilahare Suat'tan geçerken ayırt edilmeleri muhtemeldir. Cennet'in yaklaştınJması "Cennet korunanlara yaklaştırıldı" (Şuara, 90) ayetiy-le te'yid edilmektedir.
Fıkıh âlimleri peygambere günah İsnadında ihtilaf etmişlerdir. Kadı tyâz şöyle der: "Peygamberlik geldikten sonra küfür isnadı caiz değildir. Çünkü onlar masumdurlar. Küfürden korunmuşlardır. Bu konuda ihtilaf yoktur. Peygamberlikten önce ise bu hususta ihtilaf edilmiştir. Sahih olan görüşe göre peygamberlikten önce de küfürden korunmuşlardır. Günahlara gelince büyük günahlardan da korunduklarında ihtilaf yoktur... Küçük düşürücü, mevki ve makamına zarar verici küçük günahlardan da korunduğunda ihtilaf yoktur. Küçük günahlar dışındakilerde ihtilaf edilmiştir...".
Hz. Adem'in ve diğer peygamberlerin "Bu şefaat için (yetki) sahibi ben değilim" buyurmaları konusunda Kadı tyâz der ki "Bunu tevazu ve İstenilen şeyi büyütmek için söylüyorlar ve bu makamın kendilerine değil başkasına ait olduğuna işaret ediyorlar. Herkes diğerine havale ederek sahibini buluncaya kadar devam ediyor. Hepsinin şefaatin sahibinin Hz. Muhammed (sa) olduğunu bilmeleri ancak tedricen Rasûlüllah'a havalesi muhtemeldir". Hadis yaşlıların ve babaların oğullara takdim edilmesine işaret etmektedir. Hz. Adem'den başlanarak diğer peygamberlerden sonra Rasülüüah'a gelinmesi ve Hz. Muhammed'den başka peygamberlerin şefaata yetkili olmadıklarının açıklanması, sonunda Rasûlüllah'a gelindiğinde peygamberimizin şefaat isteğine icabet etmesi Rasûlüllah'ın (s.a) faziletinin kemâlini ifade eder. Doğrudan

Rasûlüllah'a (s.a) gelinip şefaat dileğine İcabet olsa idi, bu farklılık pek gözükmezdi. Şefaatin diğer peygamberler için olması da muhtemel olurdu.
Hz. ibrahim'e "Halil" denilmesi onun ihtiyacını sadece Allah'a havalesi veya tam bir muhabbet sebebiyledir, denilmiştir.
Herkes Sirat'ta amellerinin derecesine uygun bir süratle gidecektir. Peygamberimiz (s.a) ümmetini korkudan ve tehlikeden korumak için Sırat üzerinde duracaktır. Duruma ve yerin Özelliğine göre Rasûlüllah, yerine göre
"Rabbim" yerine göre de "Allahım" diye dua edecektir. Çünkü Müslim'in rivayet ettiği bir başka hadiste "O gün peygamberlerin duası 'Allahım' şeklindedir" buyurulmuştur.
Amellerin derecesine göre hızh bir geçiş olacaktır Sırat'tan. O kadar ki bazı ameller sahiplerini götürmekten âciz kalacaklardır. Müslim'in rivayetinde sonuncunun sürünerek ancak geçebileceği belirtilmektedir. "Öyle ki adam yürüyemez de emekleyerek gelir" hadisinde "emekleyerek" diye terceme ettiğimiz "Zahf'ı Suyutî "mak'adı üzerinde sürünmesidir" şeklinde açıklamaktadır.
Başı eğitilmiş çengellere idrak verilmiş olması ve alınması emredilenleri alması muhtemeldir. Veya alınacak kimseleri yakalama emrine uyumlu halde olması da muhtemeldir.
Hadisten çı&anian hükümler şunlardır.
Rasûlulluh'ın (s.a) diğer peygamberlerden faziletli olduğu ve Allah katındaki yerinin üstünlüğü.
Rasûlüllah'm (s.a) mahşer'de şefaatinin olacağı.
Emâneti ve sıla-i rahimi gözetmenin önemi; zira her ikisi de Sırat'in iki yanında bulunuyordu.
Peygamberlerin hepsi bi'setten Önce ve sonra günahtan korunmuşlardır.[7]

202. Ebu Hubeyb Abdullah b. ez-Zübeyr'den (r.a) şöyle rivayet edilmis-tir: "Ceme! vak'ası günü savaş durduğu bir sırada Zübeyr beni çağırdı. Ben de yanma gidip durdum, bana dedi ki; "Oğlum bugün öldürülecek olan ya zâlimdir ya da mazlumdur. Ben kendimin bugün mazlum olarak öldürüleceğini sanıyorum. En büyük derdim, borcumdur. Borcumuz malımızdan geriye bir şey bırakacak mı?" dedi. Sonra devamla: "Oğlum malımızı sat ve borcumuzu öde" dedi ve malının üçte birini vasiyet etti. üçte birini de torunlarına; yani Abdullah b. ez-Zübeyr'in oğullarına vasiyet etti ve "Borçlar ödendikten sonra malımızdan artarsa bunun üçte birinin üçte biri senin oğullarının olsun" dedi.
Hişâm der ki: "Abdullah'ın bazı çocukları, Zübeyr'in oğullarından Hubeyb ve Abbâd ile akran idi O sırada Zübeyr'in dokuz oğlu, dokuz kızı vardı".
Abdullah der ki: "Bana devamlı borçlarım vasiyyet ediyor ve ey oğlum, borcumdan bir şeyi ödemekte güçlüğe uğrarsan, o konuda Mevlam (dos-tum)'dan yardım İste" diyordu. Abdullah diyor ki: Vallahi onun "dostum" dan ne kasteddiğini anuyamadım da "Babacığım senin mevlân (dostun) kimdir?" dedim. O da "Allah" dedi. Vallahi onun borçlarıyla ilgili sıkıntıya düştüğümde "Ey Zübeyr'in Mevlâsı! Onun borcunu öde(mede kolaylık insan et)" diye dua ederdim. O da ödetmede kolaylık veri)rdi. Zübcyr Öldürüldüğünde geride ne altın, ne de gümüş bıraktı. Yalnız aıâzi bırakmıştı. Araziden bir kısmı "Gâbe" denilen yerdeydi. Medine'de onbir ev, Basra'da iki ev ve Küfe ile Mısır'da birer ev bıraktı.
Abdullah demiştir ki: Babam Zübeyr'in üzerindeki borç şöyle olmuştu: Bir kanse ona bir miktar emânet bırakmak istediğinde Zübeyr ona "Hayır, emânet olarak borç olarak brrak. KorKanm'* derdi. Zübeyr valilik yapmamış, vergi, haraç tahsildarlığı ve başka bir memuriyet üstlenmemişti. O sadece Rasûlüllah, Ebu Bekr, Ömer ve Osman'ın yanında savaşlara katılmıştı.
Abdullah der ki: Zübeyr'in üzerindeki borcu hesapladım, iki milyon İki yüz bin (dinar) olarak buldum. Hâkim b. Hizam ile karşılaştım: "Ey yeğenim, kardeşimin üzerinde ne kadar borç var?" dedi. Ben tamamını söylemedim. Yalnız "Yüz bin" deyiverdim. Hâkim: "Vallâhî, malınızın buna yeteceğini sanmıyorum" dedi. "Eğer iki milyon iki yüz bin ise ne dersin?" dedim. "Buna gücünüzün yeteceğini sanmıyorum, eğer sıkıntıya düşürseniz benden yardım isteyin" dedi.
Abdullah şöyle der; Zübeyr Gâbe arazisini yüz yetmiş bine almıştı. Abdullah ersu bir milyon altı yüz bine sattı ve "Kimin Zübeyr'den alacağı varsa onu Gâbe'deki araziden ödeyelim" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Cafer ona başvurdu. Zübeyr'den dörtyüzbin alacağı vardı. Abdullah'a "isterseniz bu borcu size bağışlayayım" dedi, Abdullah "hayır, oîmaz" dedi. "Geriye bırakacağınız borç varsa benimkini bırakabilirsiniz" dedi. Abdullah "Hayır yoktur" dedi. Bunun üzerine: Abdullah b. Cafer "O halde bana bir parça arazi ayırın" dedi. Abdullah b. Ztibeyr "Şuradan buraya kadar senin olsun" dedi. Abdullah bu araziden bir bölümünü sattı ve borçlarını fazlası İle ödedi. Gâbe'den dört buçuk sehim arttı. Bilâhere Abdullah, Muâ-viye'nin huzuruna vardı. Muaviye'nİn yanında Amr b. Osman, Münzir b. Zübeyr ve Ibn Zem'a vardı. Muâviye, Abdullah'a "Gâbe'ye ne kadar kıyamet biçildi?" diye sordu. Abdullah "Her hisse için yüz bin" dedi. Muâviye "Ne kadar sehim kaldı?" dedi. Abdullah "Dört buçuk sehim" dedi. Bunun Üzerine Münzir b. Zübeyr "Bunlardan bir hissesini ben yüz bine satın aldım" dedi. Amr b. Osman da "BİR hissesini de ben yüz bin karşılığında alıyorum" dedi. Ibn Zem'a da "Ben de yüz bin karşılığında bir hissesini satın aldım" dedi. Muâviye "Geriye ne kadar kaidı?" dedi. Abdullah "Bir buçuk sehim" dedi. Muâviye "Onu da ben yüz elli bine satın aldım" dedi. Abdullah b. Zübeyr dedi ki: "Abdullah b. Ca'fer, Muâviye'ye Gâbe'deki hissesini altı yüz bine sattı".
Abdullah b. Zübeyr babasının borçlarım ödediğinde Zübeyr'in vârisleri "Mirasımızı aramızda taksim et" dediler. Abdullah "Vallahi, dört sene müddetle hacc mevsimlerinde "Haberdar olunuz. Her kimin Zübeyr'den alacağı
varsa bize gelip müracaat etsin borcunu ödeyelim" diye ilan etmedikçe aranızda mirası paylaştırmam" dedi. Dört sene tamam olunca aralarında mirası taksim etti. üçte birini.vasiyyete çıkardı. Zübeyr'in bütün serveti elli milyon İki yüz bindi. (Buhârî rivayet etmiştir).[8]

Ebu Hubeyb, Ebu Bekr ve Ebu Bukeyr, Abdullah b. Zübeyr'in künyeleridir. Annesi Esma binti Ebî Bekr'dİr. Babası Zübeyr b. Avvam'dir. Zübeyr cennetle müjdelenenlerdendir. Abdullah hicretten sonra muhacirlerin Medine'de doğan ilk çocuğudur. Müslümanlar Abdullah'ın doğumuna sevinmişlerdir. Zira Yahudiler muhacirler için "Onlara sihir yaptık onların artık çocukları olmaz"demişlerdi. Allah Yahudileri yalancı çıkarmıştır. Peygamberimiz çiğnediği hurma ile Abdullah'ın damağını ovarak tahnik yapmıştır ve ona "Abdullah" ismini vermiştir. Yezid. Muâviye'nin ölümü üzerine, Yemen, Hicaz, Irak ve Horasan halkı Abdullah'a hilafet için bey'at etmişlerdi Kabe'yi tamir ettirmiştir. Haccâc b. Yusuf es-Sakafı hicretin 72. senesinde Zilhicce'nin ilk gecesinde Abdullah'ı muhasara akına almıştır. Hicretin 73. senesi Cumadi'l-EvveFin I7'si salı günü Abdullah şehid ediimiştir. Abdullah Rasûltillah'dan (s.a) 33 hadis rivayet etmiştir.
Cemel Vak'ası, Hz. Ali ve Hz. Aişe arasında cereyan eden kanlı fitnelerden biridir. Hz. Osman'ın katillerinin kısasını istemek üzere oluşan bir ayaklanmanın İçinde Hz. Aişe bir deve üzerinde hareket ettiği için bu harb "Ce-mel Vak'ası" dîye anılmıştır. Zübeyr bu savasın durduğu bir sırada yanına yaklaşan Amr b. Curmûz tarafından öldürülmüştür.
Harb esnasında vasiyyet caizdir. Zira harb ölüm sebeplerinden biridir.
Rivayete göre Abdullah'a Hâkim b. Hızâm borçlarını ödemesi için yüz-bin yardım olarak vermiş Abdullah kabul etmemiştir. Ikiyüz bin vermiş yine kabul etmemiştir. Dörtyüz bine kadar Hâkim b. Hızâm artırınca, Abdullah "Senden bunu istemiyorum, benimle Abdullah b. Cafer'in yanına gel" dedi. Hâkim b. Hizam ve Abdullah b. Ömer'le Abdullah b. Cafer'in yanına vardı. Abdullah b. Cafer, Abdullah b. Zübeyr'e "Bunları bana ricacı olarak mı getirdin? Alacağım senin olsun"dedi. Abdullah "istemem" dedi. İbn Cafer "O halde şu iki ayakkabını karşılık olarak ver" dedi. Abdullah "Hayır istemem" dedi. Ibn Cafer "Peki o zaman kıyamete kadar mühlet var, ne zaman istersen o zaman öde" dedi. Abdullah "Hayır" dedi. îbn Cafer dedi ki "Sen ne istiyorsun?" Abdullah "Alacağına karşılık arazi vereyim" dedi. tbn Cafer de "Olur" dedi. Abdullah da ona arazi verdi.
Yine bir rivayete göre, Abdullah b. Zübevr, Abdullah b. Cafer'e ha-rab bir arazi vermiştir. Abdullah b. Cafer oğluna "Arazinin şurasında namaz kılacağım bir yer hazırla" der. Abdullah b. Cafer arazinin en sen ve kayalık yerinde iki rekat namaz kılar ve uzun bir süre secdede durup, dua eder. Daha sonra oğluna "Şu secde ettiğim yeri kaz" der. Oğlu orayı kazınca oradan büyük bir su kaynağı fışkırır. Abdullah b. Zübeyr bu araziyi aynı fiyatla geri almak ister. Abdullah b. Cafer "Allah'ın kabul ettiği duam ne olacak, hayır kabul etmem" der. Burası Zübeyr'in ailesinin elinde olanlardan en verimlisi olur.
Abdullah dört yıl hacc mevsiminde babası Hz. Zübeyr'den alacaklı olanların gelip alacaklarını almalarını ilan etmiştir. Zira Yemen, Irak, Şam ve Mısır'dan gelenlerle Hz. Zübeyr'in o zamanda muamelelerinin olması kuvvetle muhtemeldi. Bu yörelerden gelecekler için dört yıl gibi bir müddet tayin etmiştir. Uzak yörelerde ikamet etmeyen ve sınırlı bir bölgede kalan İçin uzun süre beklemeye gerek yoktur.
Hz. Zübeyr öldüğünde geride dört hanım bırakmıştır. Bunlar, Ummü Hâlid, Rebâb, Zeyneb ve Âtike binti Zeyd'dir. Esma ve Ümmü Külsüm ise önceden boşadığı kadınlardır. Esma ile tekrar evlendiği ve Âtike'yi boşadığı da söylenir. -1'
Abdullah'ın "Zübeyr asla bir kumandanlık, harâc toplayıcılığı ve mal toplamaya sebep olacak herhangi bir görevi üzerine almamıştır" sözüyle; Zübeyr'in malının çokluğu sayılan bu görevler dolayısıyla değildir. Zira bu görevlerde bulunan kimselerin malları hakkında sahibi töhmet altında tutulur. Zübeyr'in kazancı ise ancak cihâd ganimetlerinden olmuştur, demek İstemiştir. Hz. Zübeyr'in maundaki bu muazzam bereket

Rasûlüllah'ın beraberinde gazi olmasından doğmaktadır. el-Hâfız Şerefüddin Dimyâtî şöyle der: "Hz. Zübeyr'in malının hepsi elli milyon ikiyüz bindir" sözü doğrudur. Bundan kastedilen öldüğü zaman Zübeyr'in arkasında bıraktığı malın değeridir. Buna ilave ise dokuz milyon altı yüz bindir.Hepsi 59.800.000 dir. Bu fazlalık Abdullah b. Zübeyr'in, Hz. Zübeyr'i borçtan kurtarmak için terekenin taksimini geri bıraktığı zaman süresinde akarın nemasından ileri gelmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Harb esnasında vasiyyet caizdir. Zira harbte ölmek ihtimâli vardır. "Mevlâ" ile Allah'a bağlılığın kemâli ifade edilmektedir. Allah'tan yardım dileyene Allah yardım eder. Borç almak caizdir. Vasiyyetin uygulanmasından ve Tereke'nin dağıtılmasından önce olunun varislerinin borçlarını Ödenmeteri gerekir. Meşm olmak şartıyla ev ve arsa ne kadar çok da olsa mülk edinilebilir. Emânetler muhafaza edilmeli. Sahabîler arasında geçen konularda sükût etmek gerekir. Hepsi faziletlidir.[9]

YÎRMİALTINCI BÖLÜM

ZULMÜN HARAM OLUŞU VE KUL HAKLARININ SAHİPLERİNE İADE EDİLMESİ

Konu ile ilgili ayetler

Zalimlerin ne müşfik bir yakın(i), ne de (şefaati) dinlenebilecek bir aracısı vardır". (Ğâfir, 18)
'O zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur". (Hâc, 71)[10]

Konu ile ilgili hadisler

203. Câbir'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Zulümden sakınınız. Zira zulüm kıyamet gününde karanlıklar halinde karşınıza çıkar. Aşın cimrilikten sakınınız. Çünkü o sizden evvelkileri helak etti. Onlan birbirlerinin kanını dökmeye ve haramları helâl saymaya yol açtı". (Müslim rivayet etmiştir).[11]

Hadisin zahirî mânâsının; yani yapılan zulümlerin kıyamet gününde sahibine karanlıklar şeklinde tecelli edeceği, zulüm sahibinin yolunu bulamayacağı görüşünde olan âlimler olduğu gibi, karanlıklardan kastedilen kıyametin şiddet ve dehşetleridir, diyenler de olmuştur. İbn'ul-Cevzî de zulmün İki suçu içerdiğini; birisinin, haksız yere başkasının malını almak, diğerinin ise adaleti emredene karşı gelmek olduğunu söyler ve ikincisinin daha kötü olduğunu belirterek "Zira zulüm çoğunlukla Allah'tan gayrı yardımcısı olmayan zayıflara yapılır" der.
Zulüm, kulların nefislerine, haklarına engel olmakla, Allah'a itaatsizliklerine yardımcı olmakla, zulme ve itaatsizliğe nza göstermekle işlenir.
îsrailoğullan'mn kan dökmeleri ve haramları helâl saymaları cimrilik sebebiyle olmuştur. Bakara sûresinde zikredildiği gibi İsrailli mirasçı olacak yakını tarafından bir gün önce mirasa konmak için öldürülmüştür. Mal hırsından dolayı birbirlerini öldürmüşlerdir. Yenmesi haram kılman şeyleri (iç yağı gibi) satmışlar, cumartesi günü avlanmışlardır. Bütün bunlar kendilerine haram kılınmışken, hiçe saymışlar ve haddi aşmışlardır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: Zulüm ve cimrilikten sakınmak. Adalet ve cömertlik yolunu tutmak.
Zulüm, sahibini kıyamet gününde şiddetli sıkıntılara ve büyük azaba duçar kılar.
Dünyaya meyletmek, ona hırsla sarılmak ve cimrilik çoğu kere insanları günahlara ve çirkinliklere itmektedir. Cimrilik kişiyi dünyada helake götürebileceği gibi, daha çok cimrinin helaki âhirettedir.[12]

204. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü haklar mutlaka sahiplerine verilecektir, öyle ki boynuzsuz koyun için boynuzlu koyun kısas edilecektir". (Müslim rivayet etmiştir) [13]

Hadis kıyamette insanların, çorakların, delilerin, kendilerine İslâmiyet'e davet ulaşmayanların ve hayvanların da dirileceğine delildir. Mahşer yerinde toplanmak için sevap veya ceza vermek şartı yoktur.
Nitekim Allah Teâlâ "Vahşi hayvanlar biraraya toplandığı zaman" (Tekvir, 5) diye buyurmuştur.
Boynuzlu koyunla boynuzsuz koyun arasındaki kısas mükellef olanların kısası değil mukabele kısasıdır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Allah, kıyamet gününde insanlar arasında kısas edecektir. Zalimin iyilikleri alınır. Mazlumun günahları verilir. Allah tam bir adaleti sağlamak için hayvanları hasreder ve onlar arasında da kısas yapar. Hayvanlar bu kısastan sonra toprak olur. Hakların sahiplerine verilmesinde acele edilmelidir.[14]

205. îbn Ömer'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
Nebî'nin (s.a) yanında Veda Hacc'mdan bahsediyorduk. Veda Hacdı-nın mâhiyeti (nedir onu) da bilmiyorduk. Nihayet Rasûlüllah (s.a) Alîah'a, hamd ve senâ'dan sonra MesÎh-Deccâl'ı anlattı. Bu konuda sözü uzatarak şöyle buyurdu: "Allah'ın gönderdiği her Nebî Mesih-DeccâFin şerrinden ümmetini sakındırdı. Nûh (a,s) ve daha sonraki Nebiler de (s.a) onun şerrinden (ümmetlerini) korkuttu. Şayet o sizin İçinizden çıkarsa, onun durumu size gİzü kalmaz. Zira RabbinizÎn kör olmadığı size meçhul değildir. Halbuki Dec-câl'in sağ gözü kördür. Onun gözü sanki salkımdan dışarıya çıkmış yaş üzüm tanesi gibidir.
Dikkat ediniz! Allah sizin üzerinize, kanlarınızı ve mallarınızı şu beldenizde, şu ayınızın şu günü gibi haram kılmışta Dikkat ediniz tebliğ ettim mi?"
Ashab "Evet" dedi. Rasûlüllah üç defa "Ya Allah şahid ol" buyurdu ve "Yazık olur size, dikkat ediniz. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirler olmayınız" (buyurdu). (Buhârî tamamını, Müslim de bir kısmını rivayet etmiştir).[15]

Rasûlüllah'ın (s.a) bu haccına, bu hacda ümmetine veda ettiği için "Veda Haca" denilmiştir. Yine bu Hacc'da "tebliğ ettim mi?" buyurmasından dolayı "Haccet'ül-Bslâğ" da denilmiştir. "Haccet'ül-İs!âm" ismi ise bu hacda
hiçbir müdrikin bulunmaması sebebiyle söylenmiştir.
Rasûlüllah'ın Veda haccından kısa bir süre sonra vefat etmesiyle Veda haccından kastedilenin peygamberimizin vefatı; yani dünyaya vedası iyice anlaşılmıştır.
Deccâl, yalan söylemekte aşın giden, hatta ölüyü dirilttiği, diriyi öldürdüğü gibi iddialarda bulunandır. Gözlerinden biri kördür.
Deccal'in bir gözünün ve kaşının olmadığı söylenirken bunun mecazî olduğu bütün hayırlardan kör olduğu da İleri sürülmüştür.
Kıyamet gününde kimsenin inkar etmemesi için Rasûlüllah (s.a) "Şahid olunuz tebliğ ettim mi?" buyurmuştur. Önemli konularda ve ihtiyaç duyulan hallerde Rasullah (s.a) sözlerini üç defa tekrarlardı. Nitekim bir hadiste "RasûlülİAh konuştuğunda anlaşılması için sözü üç defa tekrarlardı" denilmiştir.
Rasûlüllah "Benden sonra birbirinin boynunu vuran kafirler gibi olmayınız" demekle irtidat etmekten, kafirlere benzemekten, haksızlıkla öldürmeyi helal saymaktan ve şerri ve fitneyi tahrik etmekten sakmdırmıştır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Fitneden sakınmak. Fitne ehline durumlarını ve takib ettikleri yollarını bildirerek uyarmak. Deccal bu ümmet içinde çıkacaktır. Allah Deccal'in şerrinden mü'minleri onun sıfatlarını tanıyarak sakınmaları suretiyle korumaktadır. Deccal'in zuhuru kıyamet alâmetlerindendir. Müslümanların mallan ve kanlan birbirlerine haram kılınmıştır. Onlann korunması ve haksıziıkla muamele edilmemesi gerekir. Peygamberimiz (s.a) ümmetine şefkat ve merhametle onian İslâm'dan küfre döndürecek zulüm ve fitne gibi şeylerden sakınmaları için uyarmaktadır.[16]

206. Hz. Âişe'den Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim bir kanş toprağı zulmederek zabtederse, o yerin yedi katı boynuna halka olarak takılır". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[17]

İbn Mâce, "Bir karış" buyurulmuş olmakla çoğun ve azın azap konusunda eşit olduğu belirtilmiştir, der.

Hattâbî zulmedilen yer hakkında iki görüş olduğunu söyler. Birincisi, Kıyamet günü zulmedilen şeyi zalimin mahşere kadar taşımasıdır. Bu boynuna takılan halka gibidir. İkincisi yedi kat yerin dibine geçirilir her bir kat halka gibi boynuna geçirilir. Bu, boynunun geçirilen halka nisbetince uzatılacağı veya halka gibi boynuna geçirileceği ve güç yetiremeyen zulüm sahibinin bu şekilde azab göreceği gibi mânâlara gelebilir. Nitekim bir hadiste "Kişi rüyasını yalan karıştırarak anlatırsa iki kılı düğümlemekle mükellef olur" buyurulmuştur. Veya halkadan kastedilen günahtır ve bu günah boyuna asılıdır. Nitekim Allah (cc) "Her insanın (amel) kuşunu boynuna doladık,." (îsra, 13) buyurmuştur, şeklinde yorumlar yapılmıştır.
Hadisten çı kanlan hükümler şunlardır:
İnsanların haklarını zulmederek çiğneyenlere şiddetli tehdit. Ne kadar az olursa olsun haklan sahiplerine vermekte acele etmek. Bir yere sahip olan o yerin altına da sahiptir. Başkalarının o yerin altına kuyu ve kanal gibi şeyler kazmasına mâni olabilir. Yerin üstü de o yere tâbidir.[18]

207. Ebu Musa'dan (r.a) RasûlüIIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah zalime bir müddet mühlet verir. Ancak onu yakaladığı vakit de bir daha salıvermez". Sonra RasûlüUah "Rabbinin yakalayışı ahâlisi) zulmeder halde hulunan; memleketleriyakaladığı zaman işte böyle (olur). Şüphesiz ki Onun çarpması (cezası) pek acıklıdır, pek çetindir" (Hûd, 102) ayetini okudu".
Zalim, kâfir ise Allah'ın azabına duçar olduğunda bir daha kurtulamaz. Zâlim, mü'min ise azaba girdiğinde zulmü nisbetinde azabtan kurtulamaz.
Memleketlerin zulmünden kastedilen, halkının zâlim oluşudur. Zemah-çerî "Bu, Mekke kafirleri olsun, başkaları olsun ehli zalim olan her memleket hatta başkasına veya günah işlemekte kendine zulmeden herkes hakkında zulmün akıbetinin şedid olacağından sakındırmaktır" der.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Allah (cc) zâlime mühlet verir ancak ihmal etmez. O azab vermekte acele etmez. Ancak azab verdiğinde, azabı şiddetli olur. Akıllı kimse başkasının hakkı kendine geçerse onun hesabının sorulacağını bitir, hemen o hakkı sabibine iade eder.[19]

208. Muâz'dan (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştin Rasülüllah (sa) beni Yemen'e (vali olarak) gönderirken şöyte dedi: "Sen kitab ehlinden kimselere gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Rasfl-
lü olduğuma şehâdet getirmeye davet et. Şayet onlar buna itaat ederlerse onlara Allah'ın her gün ve gecede kendilerine beş vakit namazı farz kıldığını haber ver. Onlar buna da itaat ederlerse, onlara Allah'ın kendilerine, onlann zenginlerinden alınıp, fakirlerine verilmesi için zekâtı farz kıldığını haber ver. Şayet onlar buna da itaat ederlerse, mallarının en iyisini almaktan sakın. Mazlumun duasından sakın. Çünkü onun duasıyla Allah arasında perde yoktur". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [20]

Tirmizî'nin rivayetine göre peygamberimiz Hz. Muaz'ı emen'e vali olarak gönderirken "Ya Muaz Yemen'de ne ile hükmedeceksin?" buyurdu. Muaz "Allah'ın Kitabı ile" dedi. Rasûlüllah "Kîîab'ta bulamazsan ne yaparsın?" buyurdu. Muaz "Rasûlüllah'm Sünneti ile hükmederim" dedi. Rasûlüllah "Ya Siinnet'te de bulamazsan?" buyurdu. Muaz "Kendi reyimle ictihad ederim" dedi. Peygamberimiz de "Rasülü'nün elçisini Rasûtü'nün hoşnud olduğu şeye muvaffak eyleyen Allah'a hamd olsun" buyurdu.
Muaz'ın Yemen'e gönderilişi hicretin 9. yılındadır. Kadı lyaz "Rasûlül-lah'ın Muaz'a önce Yemenlileri Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdike daveti emretmesi, onların Allah'ı bilmediklerine delildir" der. Mazlumun bedduasının reddedilmeyerek derhal kabul olacağına işaretle Rasûlüllah (s.a). "Çünkü onun duasıyla Allah arasında perde yoktur" buyurmuştur. Nitekim Darekutnî'nin rivayetinde beddua eden kâfir de olsa duasının kabul edileceği belirtilmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadiste ise "Mazlumun duası kabul olunur. Mazlum fâcir de olsa onun fücuru kendi aleyhinedir" buyurula-rak mazlum isyankâr da olsa bedduasının makbul olduğuna işaret edilmiştir. Mazlumun, misafirin, ana-babanın, adaletli yöneticinin, gıyabında dua eden müslüman kardeşin, oruçlunun iftar anında, hacının hacdan, mücahidin savaştan, hastanın hastalığından dönünceye kadar olan dualarının kabul olacağına dair peygamberimizden gelen rivayetler vardır.
Ibn Arabî hadisin mutlak olduğunu ve "Dua edenler üç kısımdır. Ya istekleri hemen karşılanır, ya isteğinden daha efdali sonraya bırakılır, ya da isteğinin karşılığında bir kötülük kendisinden uzaklaştırılır" hadisi ile mukayyed olduğunu söyler.
Hadiste oruçla haccın zikredilmeyişlerini tbn Salah hadisin ravilerinin hatası olarak değerlendirmiştir. Kurtıtbî'ye göre de Rasûlüllah o zaman Yemenlilere nisbetle daha önemli olanları bildirmek istemiştir.
"... Eğer tevbe ederler, namazı kılarlar, zekatı verirlerse..." (Tevbe, 5-11) ayetlerinde de hacc ve oruç zikredilmemiştir. Rasûlüllah'm (s.a) "îmanlarla, Allah'dan başka ilah olmadığına şehadet edinceye, namazı kılmcaya ve zekâtı verinceye kadar savaş etmekle emrolundum" hadisinde de oruç ve hac terkedilmiştir.
Kâfire şehadet getirmek çok zor bir olaydır. Namazda devamlı tekrar edildiğinden yine zordur. Mai sevgisi insanın yaratılışında vardır. Zekât vermek de bu sebeple meşakkattir. İnsan bu zorlara boyun eğerse, onlan yerine getirirse diğerleri daha kolay olduğundan onlan haydi haydi yapar, denilmiştir.
Rasûlüllah (s.a) Muaz'ı Yemen'e gönderirken orada Yahudilerin, Hristî-yanlann ve Arap müşriklerinin bulunduğuna dikkat çekerek onlarla münazaraya hazırlıklı bulunmasını ima etmiştir.
İmam Malik, Ebu Hanife ve Selef âlimlerine göre her mükellef ilk önce imandan sorumludur. Zekât'a "sadaka" denilmesi, zekât veren kimsenin imanının sadakatma delil olduğundandır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Çarpışmadan önce kâfirlerin İslâm'a davet edilmeleri. Zekât bir şehrin zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir. Başka bir şehre veya ülkeye ancak oradakilerin daha fazla ihtiyaçlarının bulunması halinde, zekâtın İntikâli caizdir. Zekât memurunun, zenginlerin mallarının en iyilerini alması doğru değildir. Aksi halde zulüm etmiş olur. Zulümden sakınmak gerekir. Zira mazlumun bedduası geri çevrilmez. Vitir namazının vacip olmadığım söyleyenler bu hadisi delil getirirler. Kâfire ve zenginlere zekât verilmez.[21]

209. Ebu Humeyd Abdurrahmân b. Sa'd es-Sâidî'den (r.a) rivayet edil* mistir: Rasûlüllah (s.a) Ezd kabilesinden "tbn'Ül-Lütbiyye" denilen birini zekât toplamak üzere tahsildar ta'yin eti. Adam vazifeden geri dönünce "Şu sizin (zekât malmız)dır, bu da bana hediye edildi" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a) minber üzerinde durdu. Allah'a hamd ve sena etti. Sonra şöyle buyurdu: "İmdi. Ben sizden birisini Allah'ın beni görevlendirdiği bir işe ta'yin ediyorum. O kimse geliyor "şu sizindir, bu da bana verilmiş bir hediyedir" diyor. SOzünde doğru ise, babasının ve anasının evinde otursaydı, kendisine hediyesi getirilir miydi? Vallahi sizden biri hakkı olmadan bir şey alırsa, kıyamet günü Allah'ın huzuruna onu yüklenerek vanr. İçinizden kimsenin bağıran bir deve, böğüren bir sığır, meleyen bir koyun taşıyarak Allah'ın huzuruna çıkacağını bilmiyorum". Sonra Rasûlüllah koltuklarının altı görülün-ceye kadar ellerini kaldırdı ve "Yâ Allah! Tebliğ ettim mi?" buyurdu. (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[22]

Ebu Humeyd, Muaviye'nin hilafet döneminin sonlarında vefat etmiştir. Ebu Humeyd Abdurrahmân b. Sa'd Rasûiüllah'dan (s.a) 120 hadii rivayet etmiştir.
Hadis'te zikredilen Ezd kabilesinden adı "Dâvud"-tur. Rasülüliah Ezd'lileri övmüş ve "Ezd Arabların özü ve aslıdır" buyurmuştur.
Zekât toplayan veya herhangi bir işte devlet memuru olan kimse "hediye" adı altında rüşvet almakla, hem kul hakkı yemiş olmakta, hem de Allah'ın koyduğu kanunları çiğnemektedir.
Deve, sığır ve koyun gibi hayvanların seslerinin zikredilmesi kıyamette rüşvet olarak alınan bu çeşit malların ses çıkararak yiyenleri ortaya çıkaracağına İşarettir.
Rasûlüllah'ın koltuk altında kıllarının bitmediği söylenilmekte olduğu, ancak bu hususun sabit olmadığı Zeynuddin Irâkî tarafından belirtilmektedir.
Ancak peygamberimizin (s.a) koltuk altlarının kokmadığı kesindi ve bu onun Özelüklerindendir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Zekât memuru, zekâtı toplayıp, adaletle zekât almayı hak edenler arasında paylaştırmalıdır. Yetkililere ve yöneticilere görevleri ve makamları dikkate alınarak hediye verilmesi haram kılınmıştır. Onların hediyeyi kabul etmeleri milletin malını haram yolla almaktır. Hediye istemeleri ise zulümdür ve haddi aşmaktır. Hediye edenin, hediyeyi verdiği kimseden bir beklentisi olmaksızın, dost ve arkadaşlar arasında hediyeleşmesi caizdir, özel menfaatler için görevi kötüye kullanmak caiz değildir. Kim insanların mallarını haksızlıkla yer, dünyada bu işi saklı kalırsa, Allah kıyamet günü tüm mahlûka-tın önünde onu rezil rüsvay eder ve cezalandırır.[23]

210. Ebu Hüreyre'den (ra) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kimin yanında kardeşinin nefsine veya başka bir (değeri bulunan) şeye zulüm varsa, dinar ve dirhemin bulunamayacağı gün gelmeden evvel, bugün ondan helâllik alsın. (Aksi halde) eğer İyi ameli varsa, zulmü oranında on(un sevabm)dan ahna(rak mazluma verile)cek. Eğer iyi ameli yoksa mazlumun kötü amelinden alınıp kendi hesabına yüklenir". (Buhârî rivayet etmiştir).[24]

Hadis, Müslim'den rivayet edilen 218 no'lu "Ümmetimden müflis o kimsedir ki kıyamet günü namaz, oruç ve zekât ile gelir..." hadisi ile te'yid edilmektedir.
Hadis "Kendi {günah) yükünü taşıyan hiç kimse, bir başkasının (günah) yükünü taşımaz" (En'am, İ64; tsra, 15; Fatır, 18; Zümer, 7; Necm, 38) aye-tiyle çelişkili değildir. Zira zulüm sahibi fiili ve zulmü sebebiyle cezalandırılmaktadır. Başkasının kötülüğünü değil, kendi kötülüğünün cezasını çekmektedir. Allah'ın kullan üzerindeki adaletinin gereği olarak, iyiliklerle kötülük-, ler karşılaşînlmıştır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Zulümden ve haddi aşmaktan sakmılmahdır. Hakkın geçmesi halinde, ondan temizlenmekte acele edilmelidir. İnsanlara zulmetmek ve onlara eziyet vermek İyi amelleri ifsad eder.[25]

211. Abdullah b. Amr b. el-As'dan (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman, dilinden ve elinden müslümanlann selâmette olduğu kimsedir. Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeyleri terk edendir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[26]

Hadisteki "el" den kastedilen manevî el de olabilir. Haksızlıkla birinin malını istila etmek gibi. Çoğunlukla işler el ile görüldüğünden "el" zikredilmiştir.
"Müslüman"dan kasıd, kâmil müslümandır. Bu sıfatlan taşımayan kimse müslümanhktan çıkar anlamında değildir.
Müslüman, hem müstümanlara hem de müslüman olmayanlara zarar vermemelidir, özellikle müslüman kardeşlerine karşı görevlerini yerine getirmeli, eline ve diline sahip olmalıdır. "Kâfirler" ise her an kendileriyle savaşılması sözkonusu olan kimselerdir. El ve dilin zaran geniş bir sahayı kapsamaktadır. El ile yazarak zarar vermek, hakaret maksadıyla dil çıkartmak gibi çeşitli mânâlar ihtiva eder.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İslâm'ın ve îmanın kemâli ancak başkalarına maddî ve manevî zarar vermemekle olur. Günahlan terketmek ve Allah'ın emirlerine sarılmak da buna dahildir.
Mekke'nin fethinden önce müslümanlan çoğaltmak, kuvvetli olmalarını sağlamak ve birlik beraberlikleri için Medine'ye hicret etmek farz idî. Mekke'nin fethinden sonra bu farzİyet kaldmldı. Zira islâm ve ehli kuvvetlendi.[27]

212. Abdullah b. Amr b. el-As'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî'nin (s.a) yük tasıma işlerine bakan bir adam vardı. Kendisine "Kirkire" denilirdi. Bu adam ölünce Rasûlüllah (s.a) "O cehennemdedir" buyurdu. Bunun üzerine ona ait eşyalara bakmaya başladılar. Onlann arasından ganimet mallarından çaldığı bir aba buldular". (Buhârî rivayet etmiştir)[28]

"Kirkire" siyah bir tene sahipti. Savaşlarda Rasûlüllah'm (s.a) bineğini tutardı. Rasûlüllah'a hediye edilen bir köle idi. Ancak peygamberimiz (s.a) onu azad etmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Toplumun mallarına hıyanet büyük günahlardan olup, böyle bir hain cehennem ateşinde azab görür.[29]

213. Ebu Bekrc Nüfey b. el-Hâris'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Zaman Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günde olduğu
gibi dönüyor. Yıl on iki aydır. Bu aylardan dört (ay) haram aylardır. Üçü pe-şpeşe gelir, zilkade, zilhicce ve muharrem'dir. (Dördüncüsü ise) Cemâziyelâ-hir İle Şaban arasındaki Mudar kabilesinin Recebidir. Bu ay hangi aydır?" "Allah ve Rasûîtt daha iyi bilir" dedik. RasûİüUah bir müddet sustu. Öyle ki ay'a adında» başka bir ad vereceğini sandık. Rasûlüllah (s&) "Zilhicce değil mi?" buyurdu. "Evet" dedik, "Bu belde hangi beldedir?" buyurdu. "Allah ve Rasülü daha iyi bilir" dedik. Yine bir müddet sustu. Bizler ona adından başka bir ad verecek sandık. "Belde-i Haram değil mi?" buyurdu. "Evet" dedik. "Bu gün hangi gündür?" buyurdu. "Allah ve Rasûîü daha İyi bilir" dedik. Yine bir süre sustu. O kadar ki ona eski admdan başka bir ad vereceğini sandık. "Kurban bayramı günü değil mi?" buyurdu. "Evet" dedik. Ra-sûlullah (s.a): "Kanlarınız, matlarınız ve ırzlarınız birbirinize karşı şu gününüz, şu beldeniz ve şu ayınız gibi haramdır. Yakında Rabbinizin karşısına çıkacaksınız. Sizi amellerinizden sorguya çekecek. Dikkat ediniz! Benden sonra tekrar birbirlerinin boynunu vuran küffar gibi olmayınız. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar (sözlerimi) burada bulanmayanlara tebliğ etsin. Olur ki, sözlerimin tebliğ edildiği bazı kimseler, bizzat duyanların bir kısmından daha iyi kavrarlar. Dikkat ediniz! Tebliğ ettim mi? Dikkat ediniz tebliğ ettim mi?" buyurdu. Biz de "Evet" dedik. Rasûiüllah "Ey Aliahım şahid ol" buyurdu. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[30]

Dönen zamandan kastedilen senedir. Hz. Peygamber'in (s.a) haccı cahi-liyye dönemindeki arapiarm ayları karıştırmalarından dolayı Zilhicceyi haram kıldıkları seneye tesadüf ettiğinden gerekli açıklamada bulunmuştur.
Recep ayı için "Mudar kabilesinin Recebi" buyurulması; Mudar kabilesinin Recep ayına diğer kabilelerden daha fazla tazim etmesinden ve Mu-darhlann o zamanda Recep ayını karıştırmadıklarından, sabit tuttuklarından dolayıdır.
Rasûlüllah'm önce sorması, sonra da açıklaması bu ay, bu gün ve bu beldenin mertebelerinin büyüklüğüne dikkat çekmek içindir. Sahabîlerin "Allah ve Rasûlü bilir" demeleri ise onların terbiye ve nezaketlerini belirtir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Câhilîyye döneminde müşrikler meselâ Recep ayında harb ihtiyacı duyarlarsa o ayda savaşmayı helâl sayıyorlar, müteakip ay olan Şa'ban ayım Recep ayı kılıyorlardı. Böylece Hacc mevsimini de değiştiriyorlardı. Müşriklerin yaptığı gibi haram ayların rastgele tayini haram kılınmıştır. Can, mal ve ırzlar haram kılınmış, meşru haller dışında onlara tecavüz edilmemesi ve korunmaları emredilmiştir. Müslüman, gerek büyük gerekse küçük günahlarından dolayı Allah'ın huzurunda hesab verecektir. Eğitim ve öğretimde iyice anlaşılması için te'kid üslûbunu kullanmak, ilmin tebliği ve onu stdk ve emânetle nakletmek, İlmin olduğu gibi başkalarına aktarılması bakımından dana tesirlidir ve işitenlerce daha iyi anlaşılmasına vesile olur.[31]

214. Ebu Umâme tyâs b. Sa'lebe el-Hârisi'den (r.a.) Rasûlüllah'tn (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim müslüman birinin hakkını yemin ederek alırsa, Allah ona cehennemi vacip, cenneti de haram kılar". Adamın biri şöyle dedi: "Yâ Rasûlüllah! Aldığı çok az bir şey olsa da mı?" Ra-sûlüllah: "Misvak ağacından bir çubuk da olsa (yine böyledir)" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[32]

Ebu Umame Rasûlüllah'dan (s.a) üç hadis rivayet etmiştir. Rasûlüllah'-ın (s.a) Uhud savaşından döndüğünde vefat ettiği söylenilmekte ise de vefat tarihi hakkında ihtilaf edilmiştir.
"Yemin-i Gamûs" en büyük günahlardandır. Zira yalan yere yemin etmek demek olan "YemÎn-i Gamûs"te. haramı helâl ve bâtılı hak göstermekle şeriatın hükmünü değiştirmek vardır.
Kadı İyaz'a göre peygamberimizin "Bir müslümanm hakkım elinden alırsa-." buyurması, şeriatle muhatap olup onunla muamele gördüğü içindir. Gayr-İ müslimin hükmü başka olduğundan değildir. Zira onun hükmü de müslüman gibidir.
"... Allah ona cehennemi vacip ktlar.J' buyurulması haramı helâl kılmakla olur. Zira o kimse kâfir olup, bu şekilde öldüğünde cehennemde ebedî olarak kalır. Ancak mü'mÎn bir kimse helâl saymaksızın yemin ederek müslüman kardeşinin malını alırsa cehenneme müstehak olur. Af dahilinde olmakla beraber doğrudan cennete girenlerle beraber cennete giremez. Nevevî der ki: "Bu tehdit tevbe etmeden Ölen kimse içindir. Ancak hakkı sahibine iade eden ve gerçek bir tevbede bulunan kimseden bu tehdit düşer". _
"Misvak ağacı" dallarıyla dişlerin fırçalandığı bir ağaç ismidir. Misvak kullanmak ise Rasûlüllah'ın (s.a) sünneti olup, ümmete de tavsiye etmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Başkalarının haklarım gasbetmekten sakınmak. Küçük (az) da olsa gasb edilen hakların sahiplerine verilmesinde gayretli olmak. Başkalarının

haklarını gasbeden kimse, bunu helâl sayar, ve tevbe etmeden ölürse cehennemde ebedî olarak kalır.[33]

215. Adiyy b. Amir'den (r.a) "Rasullah'ı (s.a) şöyle derken duydum" dediği rivayet edilmiştir: "İçinizden birini herhangi bir işe memur tayin ettiğimizde, bizden bir iğne veya daha üstünde bir şey gizlerse, onu kıyamet gününde bir hırsızlık malı olarak getirir". Ensar'dan siyah bir adam ayağa kalkarak (sanki şu anda, adam gözümün önündedir): "Yâ Rasûlüllah! Bana verdiğiniz görevi geri alın" dedi. Rasûlüllah: "Sana ne oldu?" buyurdu. Adam: "Sizi şöyle derken duydum" dedi. Rasûlüllah: "Onu şu anda da söylüyorum, içinizden birini herhangi bir işe memur (tahsildar) tayin edersek, azını da çoğunu da getirsin, kendisine verileni alır, yasaklananı almaktan kaçınır" buyurdu. (Müslim "ivayet etmiştir.)[34]

Elleri demirden kelepçe İle boynuna asılı vaziyette bir esir veya mahkumun hâli üzere; Beyt'ül-Mâl'e ait bir mal: çalan kimse de kıyamette aldığı şey elinde getirilecektir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Az veya çok işinde, görevinde hıyanet eden kimseye şiddetli tehdit ve sakındırma.
Ümmetin malları ve geleceği kendisine emanet edilen kimsenin emaneti koruması, hak sahiplerine vermesi, kendi malı gibi kullanmaması gerekir. Eğer hiyanet etmişse, hemen onu geri vennesi farzdır. Aksi halde kıyamet gününde bütün yaratıklar Önünde rezil-rüsvay olur.
Emanet ve ihlâs ile görevi eda etmekten emin olamayan kimselerin idarecilikten ve vazife almaktan sakınmaları lazımdır.
Görevli kimse hangi malı niçin aldığını ve nereye sarfedeceğini bilmeli, kendisine caiz olanı alıp, kendisine caiz olmayanı hak sahiplerine vermelidir.[35]

216. Ömer b. el-Haîtâb (m) der ki:
Hayber savaşı gününde Nebî'nin (s.a) sahabîlerinden bazıları O'nun huzuruna gelerek: "Falanca şehiddir, falanca da şehiddir" dediler. Nihayet bir adama rastladılar da şöyle dediler: "Falaaca da şehid olmuş". Bunun üzeri ne Rasûlüüah: "Asla ben onu, çaldığı hırka veya yağmurluğa bürünmüş olduğu halde cehennemde gördüm" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir,)[36]

"Bürde" çizgili kumaştan mamul hırka veya kaftandır. "Afete" yağmurluk demektir.
Savaşta asınlaaı azı ve çoğu ceza için eşittir. Ganimete hıyanet eden harpte öldürülse bile şehid olmaz. Ganimetten çalınan eşyanın, tekrar ganimete iadesi halinde bu eşya kabul edilir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Topluma ait mallara hıyanetin büyük günah olduğu ve azabının şiddeti. Allah yolunda şehid olmak kul haklarının bağışlanmasını sağlamaz.[37]

217. Ebu Katâde el-Hâris b. RibTden (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Ra-sûlüilah (s.a) ashab arasında kalkıp, onlara Allah yolunda cihad'm ve Allah'a iman'ın, amellerin en faziletlisi olduğunu anlattı. Bir adam kalktı ve "Yâ Rasûlüllah! Şayet Allah yolunda öldürülürsem benden günahlarım bağışlanır mı ne buyurursunuz?" dedi. Rasûlüllah (s.a) ona "Evet eğer sabrederek ve
sevabını Allah'tan bekleyerek, harbe yönelip, arkanı dönmeden (kaçmadan) öldürülürsen, (kul) borçlarından başka günahların bağışlanır. Bunu bana Cebrail söyledi" buyurdu. (Müslim rivayet etti).[38]

Ebu Katâde'nin Bedir savaşına katılıp-katılmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Uhud ve diğer savaşlara katılmıştır. Zû Kared savaşında yüzüne ok saplanmıştır. RasûlülİÎah'm (s.a) tükürüğü ile şifa bulmuştur. Peygamberimiz "Ya RabbİÎ onun kılım ve tenini mübarek kıl" buyurmuştur. BİÎr başka seferde de "Sen O'nun peygamberini koruduğun gibi, Allah da seni korusun" buyurmuştur. Medine'de veya Küfe'de hicretin 54. yılında vefat etmiştin Ra-sûlüllah'ran 170 hadis rivayet etmiştir.
Hadiste "Cihad"ve "îman"in birlikte zikredilmesi fazilet yönündendİr.
Cihad kul hakkından başka bütün günahlara keffarettir. Allah rızası için azim ve sebat etmek, ilerlemek ve geri dönmemek şartıyla ancak insan şehid olabilir. Cihad ve diğer hayırlı ameller ancak Allah'ın haklan için keffaret olurlar. Kul haklarının müstesna olması vahiy yoluyla bildirilmiştir. Nitekim Rasûlüllah (s.a) "Bunu bana Cebrail söyledi" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İslâm'ın yayılması için cihadın fazileti, Allah'ın düşmanı ile çarpışmanın ve bu yolda şehid olmanın büyük sevabı.
Gerçek bir şehidlik, kul haklarından Ödenmesi mümkün iken ödenmeyenler dışındakiler için bağışlanma sebebidir. Ancak ödenmesi mümkün olmayan bir hak ise ve ölümden önce tevbe edilmiş ve pişman olunmuş ise, Allah kıyamet gününde karşı taraftaki hasmı razı edecektir.[39]

218. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûlülİÎah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müflis kimdir bilir misiniz?" Sahâbiler "Bize göre müflis, parası ve malı olmayandır" dediler. Rasûlüllah şöyle buyurdu: "Ümmetimden müflis o kimsedir ki, kıyamet günü namaz, oruç ve zekâtı ile ve fakat (bununla beraber) falana hakaret etmiş, falana iftira etmiş, falancanın malını yemiş, falancanın kanını dökmüş, falancayı dövmüş olarak gelir. Dolayısıyla falana onun sevaplarından, falancaya yine onun sevaplarından alınıp verilir. Eğer üzerindeki borç ödenmeden önce sevapları tükenirse zulmettiği o kimselerin günahlarından alınarak ona yüklenir. Sonra da cehenneme atılır". (Müslim rivayet etmiştir.)[40]

Süfyan b. Uyeyne'nin naklettiği "Oruç benim içindir" şeklindeki hadis-i kudsîde geçen orucun Allah için olması sebebiyle, hak sahipleri gelirler zalimden iyiliklerini alırlar. Sıra oruca gelince Allah (c.c) "Oruç Benim içindir ve onun karşılığını Ben veririm der ve hak sahiplerini razı eder" sözü yuka-' - rıdaki hadis ile reddedilmiştir.
İnsanlar arasında malı mülkü olmayana veya çok az olana müflis denilse de gerçek müflis bu değildir. Zira bu durum ölümle veya sonradan zenginleşmekle değişebilir. Gerçek mü'min mezkur hadiste bildirilendir. Yaptığı bütün hayırlar ile iyiliklerin sevapları alacaklılarına verilecektir. Bunlar bitince de alacaklıların günahları onun üzerine yüklenecektir. Daha sonra da cehenneme atılacaktır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Haramlardan, özellikle de maddî ve manevî bakımdan kul haklarından sakınmak. Haramların işlenmesi, özellikle insanlara zulmetmek ve haddi aşmak, kıyamet gününde insana fayda verecek iyi amellerin zayi olmasına sebep olmaktadır.
Eğitim ve öğretimde diyalog ve soru-cevap usûlü dinleyenler üzerinde daha tesirli olmaktadır.[41]

219. Ümmü Seleme'den (r.a) RasÛIüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ben ancak bir insanım, sîzler benim yanıma gelip bir-biriniz hakkında dava açıyorsunuz. Bazınız (haksız olduğu halde) hüccet getirmekte, diğerinden daha inandırıcı olabilir. Ben de dinlediğime göre onun lehine hükmedebilirim. Ben kimin lehine kardeşinin hakkıyla hükmedersem, ona ancak cehennemden bir parça ayırmış olurum". {Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[42]

Buyurmakla, dalgınlığa, unutmaya dikkat çekmiştir. İnsanlık hâli, işlerin ancak zahirim İdraki gerektirir. Cenabı Allah vahiyle bildirmedikçe RasûluÎîah (s.a) ietihad ile isabet eder. Hz. Peygamber de (s,a) diğer insanlar gibi zahire göre şahid ve yemin gibi delillerle hüküm verir. Bu hüküm de ilâhî sırra muhalif olabilir. Ancak Ra-sulüliah (s.a) zahire göre hükmetmekle mükelleftir. Böylece ümmetin de bu hususta O'na tâbi olması sağlanmıştır.
"Ben kimin lehine kardeşinin hakkıyla hükmedersem..." tabiri genel durum itibariyle söylenmiştir. Elbette zimmî, muâhed ve nıürtedin mallan da müsîümantenn malı gibidir. "Ona ancak cehennemden bir parça ayırmış olurum" hadisinde kastedilen; şayet zahire göre verdiğim hüküm gerçeğe uymazsa, tayin ettiğim şey ona haramdır ve kendisini cehennem ateşine götürür anlamındadır.
Diğer bir rivayette ise hadisin sonunda "Onu isterse üzerine alsın veya dilerse terketsin" buyunümuştur. Bu muhayyerlik ifade etmez. "İsteyen iman etsin, isteyen de küfür" (Kehf, 29) ayetinde olduğu Üzere tehdid'dir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Rasûlüüah'ın (s.a) bir beşer olduğu anlatılmaktadır. Rasülüllah (s.a) risâleti tebliğde hatadan ve haramlardan korunmuştur. Bunun dışındaki şeylerde insanlar için caiz ve normal olanlar KasûlülÎah {s.a) için de caizdir. Hâkim (Kadı) iki hasım arasında önündeki deHlkrle şshid, yemin ve diğer şeylere göre hükmeder. Kendi ilmi ve zannı üe hükm^iefnez. Hâkimin zahire göre hükmetmesi ne haramı helâl ne ie heiâîi >^ram kılar. Lehine bîr hüküm verilen bilir ki kendisine verilen başkasmm hakkıdır. Bu durumda onun bu hakkı alması caiz değildir. Aksi halde kıyamet

gününde azabîa muamele görür.[43]

220. Ibn Ömer (ta) (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etti: Mü'min hassm km dökmedikçe dirüfiden (mülhem olduğu) bir genişlik alanı İ rivayet etmiştir)[44]

Muslümmnn dloinden mülhem olduğu hakikat, Allah'ın tgvbekâr kullanma tevbekini kabul etmesi, köçük-büyük günahların bagssîaamasıdır. Şirkken sonra en büyük günah oîan insan öldünsek ise müstesnadır. Kanı haram cîan bir mü'minia kanı diğer mü'aün kardeşine buiaştîğmda, dinen
yaşar. Hadis kan dökmekden sakindırmaktadır. Nitekim bir başka hadiste ' 'Kim bir mü 'minin öldürülmesine yanm kelime ile de ota yardımcı oha iki gözü arasına'Allah'ın rahmetinden ûmtd kesilmiştir*yazılı olarak Allah'ın huzuruna vanr" buyanümuştur.
Büyük günahların zirvesinde haksız yere kan dökmek yer almaktadır.diai kapatır ve onu bedbahtlardan kûar.[45]

221. Hz. Hamza'nın (ra) eşi Havle binti Sâmir el-Ensâriyye'den (r.a) "Ra-sûlüllah'ı (s.a) şöyle derken işittim" dediği rivayet edilmiştir. "Bazı kimseler Allah'ın malını haksız yere kullanıyorlar. Kıyamet günü onlar için (cehennem) ateş(i) vardır". (Buhâri rivayet etmiştir.)[46]

Havle binti Sâmir'in künyesi Ümmü Muhammed'dir. Sâmir'in lakabı Kays'dır. Havle binti Kays ile Havle binti Sâmir aynı kadındır ve Havle peygamberimizin amcası Hamza'nın (r.a) karışıdır. RasûlüUah'dan (s.a) 8 hadis rivayet etmiştir.
Allah Teâlâ'nın müslümanlann İyiliğine tahsis buyurduğu malı hak taksimi olmaksızın veya keyfi bir tasarruf ile kullanan kimseler cehennem ateşini hak etmişlerdir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Topluma ait malların arzulu bir şekilde ve bâtıl yollarla kişilerin kendi özel işlerinde kullanılması büyük günahlardan olup, kıyamet gününde ateşle azab görmeye vesiledir.[47]

YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARINA SAYGI, HAKLARINI AÇIKLAMA, ONLARA ŞEFKATLİ VE MERHAMETLİ OLMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Kim Allah'ın hürmet (-dilmesini emreylediği şey)lere ta'amde bulunursa bu, Rabbi indinde kendisi için (mahz-ı) hayırdır". (Hacc, 30)
"Kim Allah'ın şeâirini büyük tanırsa şüphesiz ki bu, kalplerin takvâsın-dandır". (Hacc, 32)
"Mu'minler için (şefkat) kanadım indir". (Hicr, 88)
"... Kim bir canı, bir can mukabilinde veya yeryüzünde bir fesad çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse bütün insanlan öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa bütün insanlan diriltmiş gibi olur". (Mâide, 32)[48]

Konu ile ilgili hadisler

222. Ebu Musa'dan (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Mü'min, mü'min için parçalan birbirini destekleyen bir bina gibidir. (Rasüîüllah (s.a) parmaklarım birbirine geçirerek kenetledi)". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[49]

"Parmaklarım birbirine geçirdL."ve "Birbirini destekleyen, perçinleyen" ifadeleri, mü'minierin birbirlerini tutmakta, desteklemekte ve yardımlaşmakta duvar parçalarının birbirine kaynaşmasına benzetilmesini anlatır.
Hadis, muhataba daha tesirli olması için hem sözle temsilin hem de hareketle tasvirin caiz olduğuna işaret etmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Bir bina ancak bütün parçalarının birbirine tutturulup bağlanmasıyla meydana gelebiliyorsa, İslâm toplumu da fertlerin birbirlerine yardımcı olmasıyla birlik ve beraberliğini sağlayabilir. Mü'min din ve dünya işlerinde kendi başına değildir. Mü'min kardeşlerine yardım etmek, destek vermek zorundadır. Aksi halde mesuliyetini taşımamış, din ve dünya işîerini bozmuş ve helake uğramış olur.[50]

223. Ebu Musa'dan Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim yanında ok var iken mescidlerimizden veya pazar yerlerimizden bir yere uğrarsa, müslümanlara herhangi bir şekilde zarar vermemesi için, okunun demirlerini eliyle tutsun". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[51]

Hadis, cami, pazar ve çarşı gibi yerlerden geçerken edebli ve terbiyeli olmayı öğretmektedir. Müslümanlara zarar vermekten kaçınmaya dikkat çekmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Rasûlüilah'ın (s.a) müslümanlara şefkat ve merhameti, onların selâmeti için aşırı istekli oluşu. Silah taşımanın âdabı. Zorbalık yahut korku salmak veya keyfi silah taşımak caiz değildir, özellikle zamanımızda silah taşımanın mahzurları artmıştır.[52]

224. Nu'man b. Beşir'den Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "Birbirlerini sevmekte, karşılıklı acımalarında, esirgemelerinde mtt*-minler, uzuvlarından biri hastalanınca diğer azalarının da birbirlerini uykusuz ve ateş içinde bırakarak onun acısına ortak olan bir vücut gibidir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[53]

"Humma" bir çeşit hastalıktır; kalpte başlayan ateşi ve vücudun her tarafına yayılır. Buna "sıtma " adı da verilmektedir. Uykusuzlukla daha da artış gösteren bir hastalıktır. Müslim'in diğer bir rivayetinde "Müslümanlar bir adam gibidir. Güzü acısa bütün vücudu da acı çeker. Başı ağırsa bütün vücudu da acı çeker" buyurulmuştur.
Müslümanlar iman kardeşliği sebebiyle birbirlerine merhametli olmalı, aralannda sevgi bağının kurulması için ziyaretleşmeli ve hediyeleşmeliler. Acı ve sancıda ortak olan vücud organlan elemin uykuya engel olmasından dolayı uykusuz kalır. İman bedene, muslümanlar ise vücudun organlanna benzetilmiştir. Bu beden bir ağaca, bedenin organlan da bu ağacın dallarına benzetilmiştir. Vücuttan bir parça zarar görürse diğer organlar da sarsılır ve zarar görürler.
Hadisten çıkanlan hükümler şunlardır:
Bir toplumda acıma, sevgi ve yardımlaşma artarsa, bu o toplumun savaşta ve barışta, tasada ve sevinçte birlik ve beraberliklerini sağlar.[54]

225. Ebu Hüreyre (r.a) der ki: "Nebi (s.a), Ali'nin (r.a) oğlu Hasan (to-runu)'ı, el-Akra b. Hâbis'in yanında öpmüştü. el-Akra: "Benim on tane çocuğum var, hiçbirini Öpmedim" dedi. Rasûlüllah (s.a) el-Akra'ya baktı ve "Kim merhamet etmezse merhametle muamele) olunmaz" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[55]

el-Akra, başında kellik bulunması sebebiyle bu ismi almıştır. Temim'li-dir. CâhİIiyye ve İslâm dönemlerinde kavminin İleri geleni idi. Çocuklara ve zayıflara merhamet umûmîdir. Bütün insan ve hayvanlan kapsamaktadır. Mümin olsun kâfir olsun bütün insanlara merhametli olunmalıdır. Hayvanlarını doyurup sulamayan, ağır yük yükleyen ve acımasızca döven kimseler Allah'ın rahmetinden mahrum olurlar.

el-Akra Rasûlüllah (s.a) ile Mekke'nin fethine ve Huneyn savaşına ve Taif kuşatmasına katılmıştır. Müellefe-i Kulûb'tan idi. Daha sonraları takva sahibi olmuştur. ei-Akra, bedevi olması sebebiyle katı ve sert tabiatlı idi. Bu sebeple çocuklara şefkat ve merhametten uzaktı.
Nitekim Allah (c.c) "iyiliğin karşılığı yalnız iyilik değil midir?" (Rahman, 60) buyurmuştur. İyilikle mukabele ancak iyilik yapanlaradır. Kendi çocuklarını veya başkalannın çocuklanni öpmek, kucaklamak, koklamak şefkat ve merhamet sebebiyledir. Şehvet ve izzet sebebiyle değildir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İyilik çeşitlerinden herhangi birisiyle başkalanna muamele etmeyene, o iyiliklerin karşılığı olan sevaplar verilmez. Zira iyiliğin karşılığı İyiliktir. Babanın çocuklarını şefkat ve merhametle öpmesi caizdir.[56]

226. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edilmiştir: Çölde yaşayan bedevilerden bir grup insan Rasûlüllah'a (s.a) geldiler ve "Siz çocuklarınızı öper misiniz?" diye sordular. Rasûlüllah (s.a) "Evet" buyurdu. Onlar "Fakat biz, vallahi öpmüyoruz" dediler. Rasûlüllah (s.a) "Allah, kalplerinizden merhameti çekip almış ise ben ne yapayım?" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[57]

Bedevilerden bir gnib&n Benî Thnfm'lİ olmslsn ve başlarında da önceki hadiste zikredilen el-Akm'mn bulunması ve her iki hadisenin birieştirii-şeklindedir. Bu kişinin el-Akra olduğu söyleşirken Uyeyne b. Hısn olduğu da söylenir. Eğer Uyeyne'nin olduğu sahih ise bu konu hem el-Akra hem de Uyeyne ile İki defa olmuş demektir. rahmetiîîi bir kuldan çekmesi halinde Rasûlüllah (s.a) dahil hiçbir şahsın elinden bir şey gelmez. Allah'tan başkasj bîr kimsesin merhametli olmasını sağlayamaz.
Hadisten çıkanfan hükümler şunlardır:
Rahmet Allah'ın merhametli kullarının kalplerine koyduğu, insan nefsinde bir nevi tabiattır, huydur.[58]

227. Cerir b. Abdullah'dan (r.a) Rasûlüliah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim insanlara merhamet etmezse, Allah da ona merhamet etmez". (Buhârî ve Müsüm rivayet etmişlerdir)[59]

Bütün canhîara merhametli olmak îslâm'ın şiandır. Can sahibi her varlığa yapılan iyilik Aiîah katında sevap ile karşılık görür. "İnsanlara" buyuru Smasi onlara verilen değeri göstermektedir.
Hadisten çıkarılan hükümier şunlardır:
Merhamet bütün canlılar, hatta havyanlar için de lüzumludur.
"Rahmet" insanlar yanında şefkat, acımak vb. anlamında, Aîîah ka-tmda ise O'nun nzası ve yaratıklarına ni'meîler vermesi mânâsmdadır.[60]

228. Ebu Hürs^re'den (r.a) Rasûlüîlah'm (s a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biri, halka namaz kıldmrsa hafif tutsun. Zira içlerindeyken dilediği kadar uzatsın". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[61]

Başka bir rivayette: "ihtiyaç sahihi olan vardır" ziyadesi vardîr.
Rükû ve secdelerde üç defa teşbih ederek, orta ve kısa sureîeF okuyarak namaz hafif tutaJabilir. Hükümîer, genellikle çoğunluğa göre verilir. Nadiren vuku buiunlara göre değildir. Hususi sartiar buna dahil değildir. Tgk basma kıbnan namaz istenildiği kadar uzatılabilir. Nitekim bir hadis-İ şerifte "Rasûİüllah (sm) insanlara namaz kıldırırken, insanların en hafif kıldıranı, tek başına kıldığında ise insanların en uzun tutanı idi" denilmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Herkese acık olan bir camiide imamın kısa ve orta sureler okuyarak ve rükû ve secdede üç defa teşbih ederek namazı hafif tutması gerekir. Ancak beîii insanların devam ettiği ve herkesin namazın uzun tutulmasını arzu ettiği bir mescidde namazın uzatılmasında sakınca yoktur. îslâm kolaylık, şefkat ve merhamet dînidir. Namaz kılanlara güçlük vermek caiz değildir.[62]

229. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasuiüllah (s.a) bir ameli sevdiği halde onu terkettiyse, bu onun, halk onunla amel eder de üzerlerine farz olur diye korkmasındandır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[63]

Rasuiüllah (s.a) bazı nafile ibadetleri faziletlerinden dolayı yapar, bazan da ümmetine farz olur endişesiyle tefkederdi. Bu "amel'"m kuşluk namazı ile ilgili olarak zikredildiğini diğer rivayetlerde görüyoruz. Buna göre İbn'ül-Cevzî der ki, "Rasuiüllah ya kuşluk namazını Allah'ın farz kılacağından endişe etmiştir ya da sahâbîlerin bu namazın farz olduğuna inanarak kılmalarından endişe etmiştir".
Ibn BattaPa göreyse, Rasuiüllah gece namazlarını "ümmetime farz olur" endişesiyle mescidde kılmayı terketmiştir. Zaten kendisine farz idi. "Sevdiği halde terkederdi" Duyurulması, "kendisine farz olduğu halde bırakırdı" anlamında değildir. Veya Ümmetin gece namazına devam ederek zayıflamalarından ve bilahare terkederek Rasûlüllah'a tâbi olmamalarından endişe edilmiştir.
Nitekim Rasuiüllah (s.a) teravih namazını birkaç gün mescidde kıldıktan sonra terketmiş ve "Üzerinize farz olur ve kılmaktan aciz kalırsınız korkusuyla mescide gelmedim" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Mağlup ve aciz olmalarından endişe ederek Rasûlütlah (s.a) ümmetine kolaylığı ve hafifliği murad etmiştir. Zira o "Kim dinde aşırılık gösterirse din ona galip gelir" buyurmuştur.[64]

230. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) ashabına acıdığından; iftar etmeden peşpeşe oruç tutmayı yasakladı. Ashab "Siz iftar etmeden oruç tutuyorsunuz" dediler. Rasuiüllah "Ben sizin durumunuz* da değilim, Rabbim beniyedirir-içirir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[65]

İbn'ul-Arabî "Rasuiüllah'm (s.a) sahâbîlerin devamlı oruç tutmalarına müsaade etmesi, onlar için bir cezadır. Ceza yoluyla verilen ruhsat şeriatten değildir" der. "Rabbim beni yedirir-içirir" den kastedilen "Ben RabbimİN beni doyurduğu, suladığı halde olurum" demektir denilmiştir. Sahabîler Ra-sûlüllah'ın (s.a) günahtan korunmuş olmasına rağmen bazan neredeyse hiç bırakmayacak şekilde nafile oruca devam etmesini düşünerek, günah işlemekten uzak düşünülemeyen kendileri için daha fazla oruç tutmak gerektiği kanaatine varmışlardır. Rasuiüllah kendi makamının onlara benzemediğine işaret etmiş, Buhâri'nin rivayetine göre "Hanginiz benim gibidir" buyurmuştur. Allah (c.c) Rasûlü'ne yeme ve içmenin vereceği güç ve kuvveti vermiştir. Böylece bütün ibadetleri yerine getirebilecek takat verilmiştir. Ancak oruçta asıl olan açltğı hissetmektir. Nitekim Kurtubî Rasûlüllah'm (s.a) tokluktan ziyade hayatı boyunca açlığı yaşadığını ve bu sebepten karnına taş bağladığı zamanlar olduğuna dikkat çekmiştir. Ibn Kayyim ise, "Allah'ın azametini tefekkür, ona olan muhabbetle gözünün aydınlanması, onu yakarışa dalmak vb. şeylerle meşguliyet, yeme ve içmeyi unutturmakta ve açlığı hissettirme-mektedir. Bu meşguliyetle bedenin gıdası maddî gıdadan daha iyi sağlanmaktadır" demiştir. Uykudaki bir insanın açlık ve susuzluktan uzak olması gibi Rasuiüllah beşeri hallerden etkilenmeyecek şekilde ulvî hallere gark olmakla açlık hissetmemektedir de denilmiştir.
Had'stm çıkarılan hflkûmkr şualardın
Bütün seneyi onıçla geçirmek haramdır. 2ira devamlı oruç tutulması halinde bünyenin zayıflaması ve usanma sözkomısudur. Diğer ibadetlere devam etmekten âciz kalınabilir. Bilinmelidir ki peşpeşe oruç tutmak bizzat Rasü-lülîah'm (s.a) özeUiklerindendir.[66]

231. Ebu Katâde e!-Hâris b. RibTden (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "(Çoğu kere) ben namaza dururum ve kıraati uzatmak İstediğimde bir çocuğun ağlamasını duyunca anasına zahmet olur endişesiyle namaz(da okumay)ı kısa tutarım". (Euhârî rivayet etmiştir).[67]

RasûlüHah (s.a) "Gözümün aydınlığı namaz" buyurmuştur. Bu sebeple RasülüHah (s.a) namazı uzun tutmak istemektedir. Buluğ çağından öncekiler için "Tîfl" ve "Ğulâm" denüir kî, türkçemizde çocuk manasına gelir.
Bir hadiste "Rasûllah (sm) birinci rekraiîa uzun bir sûre okudu" bu-yurulmuştur. Anne namaz kılarken çocuğunun ağlamasını işitince namazın uzaması kendisine zor gelir. HadİS'te özellikle anne şefkati babaya nisbetİe daha belirgin olmasından dolayı anne zikredilmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Ra&ûlüllah (sa) ashabına şefkatle muamele etmiştir. Onlar üzerinde vuku bulacak büyük, küçük her şeyi gözetmiştir.[68]

232. Cündeb b. Abdullah'dan (r.a) Rasülüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim sabah namazım kılarsa, o Allah'ın himayesin-dedir. Allah (himayesine girerken yapılan) ahidieşrne gereğince; sizden bir şeyi taleb etmesin. Çünkü Allah ahdinden bîr şeyi, kimden isterse onu yakalar, sonra da yüz üstü cehennem ateşine atar". (Müslim rivayet etmiştir).[69]

Cündeb b. Abdullah b. Süfyân el-Beceli (r.a) sahabîdir. Önce Kûfe'de, senra da Basra'da ikamet etmiştir. Rasûlüliah'dan (s.a) 43 hadis rivayet etmiştir.
Hadis "BİR kişi sabah namazını cemaatle kılarsa, o kişi Allah'ın (c.c) kefalet ve teminatı altına girer Bu sebeple; siz Allah'a isyankar olmayın. Eğer O'nun rızasına uymayan bir ameide bulunursanız Allah size yetişir ve cezanızı verir. Bu ceza ise tepe-taklak cehenneme atılmaktır" anlamındadır.
Mezkur hadisin "Her kim sabah namazını kılarsa Allah'ın himayesin-dedir. Ona az bir şeyle de olsa köîülük yapmayın. Eğer ona zararınız dokunursa Allah sizi kuşatır ve onun kuşatmasından kurtulamazsınız ve sizi cehenneme yüz-üstU bırakır" anlamına geldiği de söylenilmektedir. İbn Hacer d-Heytemı "Bu hadis, devamlı beş vakitle beraber, sabah namazını kılan kimseyi, kötülük yapmaktan şiddetle sakındırmaktadır" demiştir. sş-Şârâni de, "el-Haccâc, fücurunun şiddetine rağmen kendisine, yakalanıp getirilen kimseye sabah namazım kılıp kılmadığını sorardı. Eğer adam "kıldım" derse bu sebeple ona kötü davranmaktan sakınırdı" diye nakleder.
Hadisten çıkanlan hükümler şunlardır:
InsanSann ihtiyaçları için dağılmaları âm olan günün evvelinde kılman sabah namazı çok faziletlidir. Sabah namazının terkiyle mü'min ile Rabbt arasındaki ahid bozulmuş dur.[70]

233. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman müslümamn (din) kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmanına teslim etmez. Kim kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun ihtiyacım karşılar. Her kim bir müslümandan sıkıntısını gîderirse, Allah da buna karşılık ondan kıyamet gününün sıkıntılarından birini giderir. Her kim bir müslümamn ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[71]

Müslümanların kardeşliği İslâmiyet itibariyledir. Nitekim Allah (cc) "Muhakkak mü'minler kardeştirler..." (Hücurat, 10) buyurmuştur. "Ona zulmetmez..." ifadesi emir anlamındadır. Zira müslümamn diğer müslüman kardeşine zulmetmesi haramdır. Mazluma yardımcı olmak farz-ı kifayedir. Devlet yetkililerinin mazluma yardım etmesi İse farz-ı ayındır. Müslümani tehlikeye atmamak sünnettir. Bu, duruma göre ehemmiyet kazanır, Müslümana gizlice tenbih ve nasihatta bulunmakla beraber, suçu örtbas edilmelidir. Eziyet ve fesat İle tanınmayan İyi hâl sahiplerinin suçu gizlenebilir. Bir hadiste "Güzel hâl sahiplerinin küçük hatalarını affediniz" buyurulmuştur. Her suçu alenen gözönünde yapanların suçlarını örtmenin bir anlamı yoktur.
Daha fazla fesada yol açmamak için kötü hâl sahiplerinin suçu, kendilerinden bir zarar gelmesi söz konusu değilse; devlet yetkililerine şikâyet edİ-lir. Henüz yapılmakta olan bir suça ise el veya dil ile engel olunmalıdır.
Müslümanların İhtiyaçlarını giderme konusunda peygamberimiz (s.a) "Amellerin en faziletlisi, mü'minin sevinmesini sağlamaktır. Bu, çıplak ise, giydirmen, aç ise doyurman veya bir ihtiyacını gidermen ile olur" buyurmuştur. Diğer bir hadiste de "Her kim müslüman kardeşinin ihtiyacını gidermeye çalışırsa ister ihtiyacını gidersin, isterse tamı tamına gideremesin, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır. Onun için iki kurtuluş yazılır Cehen-nem'den kurtuluş ve Nifak'tan kurtuluş" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Canlıların rızkım Allah Üstlenmiştir. Onlann sıkıntılarım ve ihtiyaçlarını gidermek, onlara iyilik yapmaktır, Allah muhtaç kullarına yardımcı olanı sever. Müslümana zulmetmek ve onu zâlimlerin etine terketmek haramdır. Müslümamn ihtiyacım karşılamak ve sıkıntısını gidermek için çalışmak müslümanlarm görevidir.[72]

234. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman, müslümamn (din) kardeşidir. Ona hıyanet etmez, ona yalan söylemez, ona yardımım terketmez. Her müslümamn namusu, matı ve kanı'fdiğer) müslümana haramdır. (Rasûtüllah kalbini göstererek) takva buradadır. Bir kimseye şer olarak müslüman kardeşini hakir görmesi yeter". (Tir-mizî rivayet etmiş ve Hadis Hasen'dir demiştir).[73]

Kardeşlik, iyiliği ve faydalandırmayı gerektirir. Kardeş kardeşe hıyanet etmez, üzerindeki haklarını eksiltmez. Yardımlaşma ve dayanışma kardeşliğin özelliğidir. Kardeşin kardeşi tasdik etmesi ve onu yalanlamaması gerekir. Kardeş kardeşe yanlış haber ve gerçeğin hilafına bîîgi vermez, üjei-İikle ihtiyaç halinde kardeş meşru yardımdan mahrum bırakılamaz. Nitekim Cenab-i Allah "İyilik ve takva üzerinde yardımlasın..." (Maide, 2) ve "Fakat onlar dinde yardım isterlerse onlara yardım etmeniz gerekir" (En-fâl, 72) buyurmuştur.
Müslüman mazlum din kardeşine yardım eder. Onu zâlimin zulmüne ter-keîmez. MusMman, din kardeşine nasihat ederek onu gıybet etmekten uzaklaştırır. Hem dünyevî hem de uhrevî yardımlaşmayı ihma! eımez. Peygamberimiz (s.a) "Bir müslüman bir müslüman kardeşinin ırz, mal ve canına zarar gelmesine &öz yumarsa, AİlaH da onu yardıma muhtaç olduğu yerde yardım-sızbırakır" buyurmuştur. Diğer bir hadiste de "Her kim müslüman kardeşine gıyabında yardımcı olursa A Hah da ona hem dünyada hem de âhirette yardımcı olur" buyurulmuştîîr. Müsifimaiun soyuna ve nesebine iftira etmek, gıybet etmek, sövmek ve SaBîÜ sözlsr kullanmak caiz değildir. MüsİÜmanın malım gasbetmek ve zarar vermek haramdır. Müsiümamn mahnm, canının ve ırzının korunması Kiiab, Sünnet ve kraa-ı Ümmet îîs sabittir. Müslüman küçük düşüriilemez, hakir görülemez. Rasülüüah (s.a) "Kalbinde zerre kadar kibir bulunan {doğrudan doğruya) cennete giremez" buyurmuştur. Müs-lümam küçük görerek ona selâm vermekten kaçmmak da kibirin esendir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Muslümamn kanı, malı ve ırzı haramdır. Kibir Hakka karşı şımarıklık, halkı da küçümsemektir. MüslümanİarareI küçümsenmesi büyük günahlardandır. Zira müslüman Allah katında değerüdir.[74]

235. Efeu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Birbirinize hased etmeyiniz, almak İstemediğiniz bir malın fiyatım artırmaymız. Birbirinize kin beslemeyiniz. Birbirinize (dariip) sırt çevirmeyiniz. Sizden biri, bir başkasının satışım bozup kendi malını salmasın. Ey Allah'ın kullan! Kardeş olunuzt Müslüman müsiümamn kardeşidir. Ona zulmetmez, ona yardımını terk etmez, onu küçük görmez. (Rasûlüllah üç defa kalbine işaret ederek) Takva şuradadır. Bir kimseye şer olarak müslüman kardeşini hakir görmesi yeter. Her müsîümanm kanı, mah ve namusu (diğer) müs-iümana haramdır". (MüsİIm rivayet etmiştir).[75]

"Hased"; hased edilen kimsedeki ni'metin yok olmasını istemektir.
"Gıpta" bunun karşıtıdır. Çünkü gıpta nimetin sahibinde kalmasını istemekle beraber bir bsnzerinin de kendisine verilmesini arzulamaktır. Hased, Allsh'm kuluna verdiği nimete karşı koymakla Allah'a isyanda-. Kainin eliyle ve diliyle uğraşarak; nimetin hased edilenden kendisine veya başkasına geçmesini istemesi ise hasedin en çirkinidir. Nimet sahibinin elinden ninıciiîi gitmesini düşünmek de günahtır. Dinî konularda nimet sahibinde bulunanın
bk mislinin de kişinin kendisinde olmasını arzulaması güzeldir. Şehid olmayı istemek gibi. Hile Ue başkasını aldatmak haramdır. AİIah Teâiâ "... Kötü tuzak, ancak sahibine dolanır..." (Fâtsr, 43) buyurmuştur. Satıcının malın ayıbını gizlemesi, iyiyle kötünün karıştırılması gibi şeyler haramdır. Hüe savaşta caizdir. Nitekim Rasûlüllah (s.a) "Harb hiledir" buyurmuştur.
Bugz ve nefret ancak Allah içindir. Rasûlüllah (s.a) "Kim Allah için sever, Allah için buğz eder ve AUah İçin harcarsa, O imanım kemale erdirmiştir" buyurmuştur.
"Haz yardımsız bırakmak, rezil etmek anlamındadır. Yani "Bir müs-lüman din kardeşini zâlime karşı müdafaadan ve din kardeşine yardım etmekten geri kalmaz" demektir. Zahirî ameller ile takvanın hasıl olmayacağı, takvanın ancak Allah'ın azameti ve O'ndan korkmak ve O'nu murakabe ile ancak kalbte olacağı sebebiyle Rasûlüllah kalbe işaretle "Takva şuradadır..." buyurmuştur. Yine peygamberimiz (s.a) "Allah fcc) sizin bedenlerinize ve suretlerinize bakmaz. Sadece kalblerinize bakar" buyurmuştur. Zira zahirî amellerle takva gerçekleşmez.Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Allah'a karşı isyan ifâde eden hased haram kılınmıştır. Almayacağı halde fiyat yükselterek başkasının aldanmasına yol açmak haramdır. Şer'î bir özür olmadıkça üç günden fazla dargın kalmak haramdır. Alışveriş esnasında başkasının araya girerek aynı şeye müşteri olması

yasaklanmıştır. Zira bu durum insanlar arasında kin ve huzursuzluğa sebep olur.[76]

236. Enes'den (r.a) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sîzden biri kendisi için sevdiğini din kardeşi için de sevmedikçe (hak-kıyle) îman etmiş olamaz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [77]

Mezkur hadis Neseî'nin rivayetinde şek ile tesbit edilerek "Din kardeşi için ya da komşusu için de sevmedikçe..." denilmiştir.
Mü'minin, kendisi için istediği şeyin bir benzerini din kardeşi için de İstemesi, kendine verilen nimetten hiçbir şey noksan kalmamak ve kendine verilene dokunmamak şartıyla din kardeşine de böyle bir nimetin verilmesini istemesi kalbi selim olanlar için kolaydır. Kendisi için dilediği şeyleri din kardeşi için de isteyen kimse dinin diğer erkânını yapmasa iman-ı kâmil sahibi olamaz.Zira kendisi için sevdiğini din kardeşi için de sevmek imanın en büyük rüknü gibi gösterilerek mübalağa edilmiştir. Veya imanın diğer rükünlerinin yerine getirilmesiyle ancak böyle bir istek seviyesine ulaşılır.
Bir rivayette ise "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, kul kendi nefsi için sevdiği hayırları mü'min kardeşi için de sevmedikçe kâmil bir iman sahibi olamaz" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Mü'minler tek bir nefis gibidir. Kendi nefsi için sevdiğini mü'min kimse kardeşi için de sevmelidir. Zira bir vücut gibidirler. Kişinin kendisi için çirkin bulduğunu din kardeşi için de çirkin görmesi imanının kemâlindendir. Mü'min, tevazu ve güzel ahlâk sahibi olmalıdır. Müslümanları yardımlaşmaya ve dayanışmaya sevkeden, birbirlerine karşı sevgi ve saygı içinde bulunmalarıdır.[78]

237. Enes'den (r.a) Rasülüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Zâlim olsun mazlum olsun kardeşine yardım et". Bir kimse "Yâ Rasû-lüllahi Mazlum ise (din kardeşime) yardım ederim. Zâlim ise ona nasıl yardım ederim ne büyürsünüz?" dedi. Rasûlüllah (s.a) "Onu zulmetmekten alı-korsun, bu da ona yardımdır" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[79]

Müslim'in Câbir'den (r.a) rivayetinde "Yardım edilen kişi zâlim ise, müs-lüman kardeş, o zâlimi zulmetmekten alıkoysun. Bu da zâlim için bir yardımdır" buyurulmuştur. Zâlimin iki elinin üstünden yapışarak zulmüne engel olmak, onun Allah'ın azabma hak kazanmasına engeldir ki; bu onun için büyük bir yardımdır. Zira zâlim ayiu zamanda kendi nefsine de zulum etmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Zâlime zulmünde yardıma olmak, onun telindendir. İslâm, zâlimin zulmüne engel olmayı, zâlime yardım olarak telakki etmiştir.[80]

238. Ebu Hürr/rc'den (r.a) Rasûîüüah'm (s.a) şöyle buyurduğu edilmiştir: "Müslümanin müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâm atmak hastayı ziyaret stmek, cenazelere gitmek, daveti icabet etmek, aksirana ha^rf-dilemek". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir) [81]

239. Ebu Umâre el-Berâ b. Âzib'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir.
RasûlUllah (s.a) bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı. Bize hasta ziyaretini, cenazeleri izlemeyi, aksırana "yerhamukellah" demeyi, yemin edeni tasdik etmeyi, mazluma yardım etmeyi, davet edene icabet etmeyi, selâmı yaymayı emretti. Bizi, altın yüzük takmaktan, gümüş kablardan su içmekten, kırmızı ipekli eğer minderlerinden, ipek keten karışımlı kumaştan, ipek atlas ve dibâc'tan ma'mul kumaşlardan nehyetti. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[82]

Başka bir rivayette:
"Bulunan yitiği tarif etmeyi" ifâdesi de emredilen İlk yedi,şeyden biri olarak zikredilmiştir.
Hasta ziyareti, cenaze arkasından yürümek, aksırana "yerhamukettah" demek ve yeminini bozmayıp yemin üzere devam etmek sünnettir. Mazluma yardım etmek ise farz-ı kifayedir. Selâm almak bîr kişi için farz-ı ayın, cemaat halinde ise farz-ı kifayedir. Selâmın yayılması konusunda Rasûlüllah (s.a) "Tanıyıp tanımadığın herkese selam verirsin" buyurmuştur.
Kayıbm ilam ve tarifi, insanların kalabalık ve sahibinin bulunması ihtimalinin çok olduğu yerlerde yapılır.
"tstebrak" kalın ipeklidir. "Dibak" ibrişim ve ince ipeklidir. Altın yüzük erkekler için haramdır. Erkeklerin ipekli giymeleri de haramdır.
Beden hafifliğine ve seddlerin açılmasına vesile olan aksınp hapşırma; itaat ve hayır İşlemeye çeviklik getirir. Aksıran kimsenin sağlığı ve hafiflemesine karşı Allah'a hamd etmesi müstehaptır. Rasûlüllah (s.a) "Bir kimse aksınp, hamdettiği zaman onun hamdettiğini işiten her müslüman üzerine "Yer-hamukellahu (Allah sana merhamet etsin)" diye mukabele etmesi aksıran mü'-min için hak olur" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Müslüman olsun, zunmî olsun mazluma yardım etmek; gücü yeten kimse üzerine farzdır. Mazluma yardım; hakkını vermek veya zâlimden hakkını almakla olur.
Mubah, güzel amellerde yemin yerine getirilmelidir. Ancak haram bir iş yapmaya yemin eden, onu yapmamalıdır. Altın ve gümüş kaplar kullanmak yasaklanmıştır. Erkeklerin altın yüzük takınmaları ve her çeşit ipek elbise giymeleri haramdır.[83]

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMANLARIN AYIPLARINI ÖRTMEK VE ZARURET OLMADIKÇA ONLARI YAYMAKTAN KAÇINMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Kötü sözlerin, iman edenlerin içinde yayılıp duyulmasını arzu edenler (yok mu?), dünyada da, âhireîte de onlar için pek acıklı bir azab vardır". (Nûr, 19)[84]

Konu ile ilgili hadisler

240. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kul, dünyada bir kulun aybını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter". (Müslim rivayet etmiştir).[85]

Kötülüğüne rastlanılmamış iyi ahlâk sahibi birinin ayıbına muttali olan kimse, onu ifşa etmemelidir. Kıyamet gününde ayıpların örtülmesi dünyaya nisbetle daha tesirli ve faydalıdır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Dünyada bir kimsenin ayıbını gizleyen kimsenin âhirette günahları açığa vurulmaz. Yapılan işe uygun olarak karşılık verilir. Allah'ın kulunun günahım gizlemesi, ya o günahı bağışlayıp ondan mesul tutmaması ya da başkası haberdar olmadan sorumlu tutup, sonra bağışlamasıdır.[86]

241. Ebu Hüreyre'den (r.a) "RasûlülİÎah'ı (s.a) şöyle derken işittim" dediği rivayet edilmiştir: "Suçunu açığa vuranlar hariç ümmetimin hepsi bağışlanmıştır. Adamın geceleyin bir günah işleyip, sonra Allah onun bu ayıbını gizlemişken sabahleyin; "!Sy falan! Dün gece şöyle şöyle yaptım" demesi günahım açığa vurmasıdır. Halbuki geceleyin Rabbi onun günahının üzerini örtmüşken, o ayıbının üzerine Allah'ın çektiği örtüyü kaldınveriyor". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmiştir)[87]

İşlediği kötülüğü marifetmiş gibi başkalarına anlatanlar, zamanımızda çoğalmıştır. Çeşitli kötülüklerin hemen her yerde utanılmadan anlatıldığı bir gerçektir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Günahtan açıkça işleyip, başkalarının da görmesini isteyenler için büyük azap vardır. Günahı açıkça işlemek Allah'ın öfkesine sebep olur.

Tevbe edilen kapalı günaha ise Allah'ın bağışı vardır. Zira açıktan günah İşlemekte, Allah'ı, Rasûlü'nü ve sâlih mü'mînleri hafife almak, toplumun değer yargılarını çiğnemek ve dinî yasaklan küçümsemek söz konusudur.[88]

242. Ebu Hüreyre'den (na) Nebi'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir câriye zina eder, zinası da açığa çıkarsa ona hadd vurulsun ve suçu başına kakılmasın. Şayet ikinci defa zina ederse hadd vurulsun ve suçu basına kakılmasın. Sonra üçüncü defa zina ederse efendisi onu -kıldan bir ip karşılığında bile olsa satsın". (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[89]

Cariyenin ayıbını yüzüne vurmak, onun kusurlarım saymak, başa kakmaktır. Bu davranış ona sözle eziyettir. "Kıldan bir ip kargılığında bile olsa satılması; zraâkar cariyenin elden çıkarılmasına teşvik içindir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İsyankârlardan uzaklaşmak ve onlarla beraber olmamak gerekir. Mal -ayıplı olursa, sana bu ayıbı açıklamak durumundadır. Satıcmm kendisi için uygun bulmadığını, başkası için caiz görmesi caizdir. Zira câriye başkasının yanında iffetli davranabilir veya diğerinin heybetinden korkup günaha meyletmeyebilir, ya da alıcı onunla evlenip, onun zinaya gitmesine engel olabilir. Günahkârlara rahmet ve şefkatle muamele edilmelidir ki onlar doğruya ve güzele yöneltilmiş olsun.[90]

243. Ebu Hüreyre (m) der ki:
Nebi'ye (s.a) içki içmiş bir adam getirildi. Rasûlullah (s.a) "O'na vurunuz" buyurdu. (Ebu Hüreyre diyor ki): Kimimiz eliyle, kimimiz ayak-kabısıyla, kimimiz de elbisesiyle ona vurdu. Adam oradan ayrılınca, onlar-dan biri "Allah sent rezil kılsın" dedi. Rasûlullah "Böyle söylemeyin, ona karsı şeytana yardım etmeyin" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[91]

Mezkur hadiste sarhoşun dövülmesi emredildigi halde dayak miktarı zik-redilmemistir. İçkinin haramlığı Kur'ân ile sabittir, içkinin azı da cezayı gerektirir. Şeytan horlamaya sevindiği için: Rasûlullah (s.a) şeytanı memnun edecek hareketlerden kaçınmayı emretmiştir. Hadis "Günahkârın horlama isleri yapmaktan kurtulması ve hidayet bulması için dua ediniz. Ona beddua ederek, şeytana yardımcılar olmayınız" anlamındadır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
İçkinin haddi; el ile, elbiseyle ve terlik ile vurmakla hâsıl olmaktadır.
Âsiye hadd uygulandıktan sonra hidayete ermesi için dua etmek gerekir. Şeytan'a yardıma olmamak için ona beddua etmemelidir. Rasûlullah âsilere bnlarîi hŞtülükleri terketmesi için daha güzel üslûb kullanmaktadır.[92]

YIRMİDOKUZUNCU BÖLÜM

MÜSLÜMANLARIN İHTİLAÇLARINI KARŞILAMAK

Konu ile ilgili ayetler
"Her ne hayır işlerseniz şüphesiz Allah onu çok iyi bilen (mükâfatını veren) dir". (Bakara, 215)[93]

Konu ile ilgili hadisler

244. İbn Ömer'den (ra) RasÛlüllah'm (sa) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman müstümamn (din) kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu düşmana terketmez. Kim (din) kardeşinin bir ihtiyacım karşılarsa Allah da onun bir ihtiyacım karşılar. Kim bir müslümandan dünya sıkıntısını giderin* Allah da buna karşılık ondan kıyamet gününün sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderir. Kim bir müslümamn ayıbım gizlerse Allah da kıyamet gününde onun ayıbım örter". (Buhârî ve MüşÜm rivayet etmişlerdir).[94]

Bu hadisin şerhi 233 no'lu hadiste geçmiştir.[95]

245. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebi'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "Kim bir mü'minden dünya sıkıntılarından birini giderir, ona rahat nefes aldırma; Allah da ondan kıyamet günü sıkıntılarından birini gidererek rahat nefes aldırır. Her kim darda kalana kolaylık sağlarsa Allah da ona hem dünyada hem de âbirette kolaylık gösterir. Kim bir müslümamn ayıbım gizlerse Allah da dünya ve ahirete onun ayıbının üzerine perde çeker. Kul, müs-lüman kardeşinin yardımında oldukça, Allah da onun yardımında olur. Kim ilim öğrenmek amacıyla bir yolculuğa çıkarsa Allah da onun önüne, cennete ulaştıran bir yol açar. Bir cemaat Allah'ın kitabını okumak ve aralarında onu müzâkere etmek üzere Allah'ın evlerinden bir evde toplanırlarsa Allah onların üzerine güven indirir, onlan rahmet kaplar, melekler çevrelerini kuşatır ve Allah onlan katındaki (melek)lere anar. Kimin ameli kendisini geri bira-kırsa, onu soyu sopu çabuklaştırmaz". (Müslim rivayet etmiştir).[96]

Âdeta içinde bulunduğu maddî-manevî problemler sebebiyle nefes almakta güçlük çeken bir hasta veya boğulmakta olan bir kişi gibi olan mü'-mine, rahat bir nefes almasını sağlayan, yâni onun nefsini hüzne boğan, kalbini huzursuz kılan şeyi gideren kimsenin, Cenab-ı Allah kıyamet gününde rahat nefes almasını sağlar. Dünyada mü'miniere yaptığı maddî ve manevî yardımlar sayesinde kişi âhirette Allah'ın yardımına mazhar olur. Dünya sıkıntıları ile âhiret sıkıntıları kıyaslanamayacak derecededir. Müslümanlara, ilim, mal, mevki, nasihat, hayra delâlet, bizzat yardımcı olarak, giderek, vasıta olarak, aracı olarak ve dua ederek destek vermek; Allah katında değer bulan şeylerdir.
Dünyada borç ve malî sıkıntılar içinde bulunan kimseye bir mü'minin kolaylık sağlaması, borcunu ödeyebileceği zamana kadar mühlet vermesi veya sadaka ve hibe yoluyla onu mâli krizden kurtarması, âhirette kendi kurtuluşunu hazırlar.
Nitekim bir hadiste "Her kimin kıyamet gününde Allah'ın kendisini kurtarması hoşuna gidiyorsa, darda kalana rahatlık sağlasın ve tamamen bağışlasın" buyurulmuştur. Diğer bir hadiste de "Her kim, darda kalmış alacaklı olduğu bir kimseye ödemede kolaylık sağlar, mühlet verirse veya tamamen alacağım ona terkederse, hiçbir gölgenin olmayıp, sadece Allah'ın arşının gölgesinin olduğu gün, Allah onu gölgelendirir" buyurulmuştur. Ahmed b. HanbePin rivayet ettiği bir hadiste ise: "Kim duasının kabul olmasını ve sıkıntılarının giderilmesini isterse darda kalana kolaylık sağlasın" buyurulmuştur.
Mü'min bir başka mü'mine kalbiyle, bedeniyle, malıyla ve başka yollarla yardımda bulunduğu müddetçe Allah da onun yardımındadır. "Sekine" vakar ve itmi'nân anlamlarına gelir. Nitekim Allah Teâlâ "O, imanlarına iman katsınlar diye mü'minlerin kalplerine sekine (ve sebat) indirdi..." (Fetih, 4)' buyurmuştur.
Zikreden müminleri araştıran melekler veya rahmet ve bereket melekleri tarafından ilimle meşgul olanlar kuşatılırlar. Bir rivayete göre; melekler arşa kadar dizilerek zikir ve ilim ehlini kuşatırlar, öyle ki şeytanın girebileceği bir boşluk bırakmazlar.
"Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandırmaz-." ifadesi "Sülalesinin, soyunun şerefine güvenerek güzel amellerde kusurlu olanlar, amel edenlerin mertebesine ulaşamaz" anlamındadır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Sıkıntıda olana kolaylık sağlamak fazilettir. İlim talebinde koşmanın fazileti büyüktür. Kur'ân-ı KerimM okumak ve üzerinde tetkik etmek için toplamak Allah'ın hoşnut olduğu bir ameldir. Saadete soy ve şeref ile erişilemez ancak çalışmakla erişilir. Müslümanların hayırlı işlerde birbirleriyle yardim-laşıp, dayanışmaları gerekir.[97]

OTUZUNCU BÖLÜM

ŞEFAAT

Konu ile ilgili ayetler

"Kim güzel bir şefaatle şefaatte bulunursa ondan kendisine bir hisse (se-vab) vardır". (Nisa, 85)[98]

Konu ile ilgili hadisler

246. Ebu Musa el-Eş'ârî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Nebi (s.a) kendisine bir İhtiyaç sahibi geldiğinde, yanında oturanlara dönerek "(Bu işe) şefaat (delâlet) edin, mükâfatlandırılırsınız. Allah, nebisinin diliyle sevdiğini yapar" buyururdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[99]

Diğer bir rivayette "sevdiğini" yerine "dilediğini" şeklinde bir ifade kullanılmıştır.
Bu hadiste "Birbirinize aracı olun. Benden bir şey isteyene şefaatçi olursanız Allah (cjc) ona ihtiyacını benim vasıtamla verir. Böylece hem isteyen ihtiyacına kavuşur hem de aracı olan sevab kazanır" denilmek istenmiştir.
Aracılık meşru konularda caizdir. Devlet yetkililerinin yanında insanların birbirlerine şefaatçi olmaları uygundur. Haram olan konularda ve şer'î hadlerin uygulanmaması için aracılık caiz değildir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
ihtiyaç sahibine yardım için aracı olmakta sevap vardır. Hâkime konu iletildikten sonra, şer'î hükümlerde affetme yetkisi yoktur ve aracılık da yapılamaz.[100]

247. tbn Abbâs (r.a) Berîre ve kocasının kıssası hakkında şöyle demiştin
Nebi (s.a) Berîre*ye "Kocana dönsen (olmaz mı)?" buyurdu. Berîre "Yâ Rasûlüllah! (Dönmem için) bana emrediyor musunuz?"Rasûlüllah "Ben ancakşefaat (amalık) ediyorum'"buyurdu. Berîre "Onda benim için ihtiyaç (fayda) yok" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir)[101]

Berîre, Hz. Aişe'nin cariyesi îdi. Berîre'nin kocası Muğis siyah bir köle idi. Berîre âzâd olunca, Rasûlüllah (s.a) Berîre'yi muhayyer kıldı. Peygamberimiz (s.a) "Kocana dönsen" buyurmakla, Berîre'nin kocasına dönmesinin daha iyi olacağını imâ etmiştir. Bununla beraber bu istek bir aracılıktan öteye geçmemiş; yani emir şeklinde olmamıştır. Nitekim Allah (c.c) ".. Kocaları da bu arada barışmak isterlerse, onları geri almaya daha çok hak sahibidirler..." buyurmuştur. (Bakara, 228)
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Köle olan kan kocadan kadın âzâd olursa, kadın muhayyerdir, ister nefsini tercih eder, nikâhını fesheder, isterse kocasını tercih eder. Onunla evliliğim devam ettirir. Berîre nikâhın feshini tercih etmiştir.[102]

OTUZ BÎRÎNCİ BÖLÜM

İNSANLARIN ARASINI DÜZELTMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Onların fısıldaşmalarrnın birçoğunda hayır yoktur. Meğer ki bir sadaka vermeyi, ya bir iyilik yapmayı ya da insanların arasını düzeltmeyi emreden ler(inki) ola". (Nİsâ, 114)
"Sulh daha hayırlıdır". (Nisa, 128)
"Allah'tan sakının ve aranızı düzeltin". (Enfâl, 1)
"... Mü'minler ancak kardeştirler. O halde iki kardeşinizin arasını (bulup) barıştırın", (Hucurat, 10)[103]

Konu ile ilgili hadisler

248. Ebu Hüreyre (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "İnsanların vücudundan her bir eklem üzerine güneşin doğduğu her günde sadaka borcu vardır. İki kişi arasında adaleti gözetmen sadakadır. Hayvanına binmek isteyen adama yardım edip bindirmen veya eşyasını yüklemen sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaz kılmak için attığın her adım sadakadır. Yoldan geçenlere eza veren şeyi kaldırıp atman sadakadır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[104]

"Sülâmâ" parmak kemikleri, kemik veya mafsal anlamına gelir.
Kemikler insan bedeninin esasıdır. Çünkü insanın hareketi ve sükûnu kemiklerle sağlanır. Bu sebeple kemikler Allah'ın insanoğluna bağışladığı en büyük nimetlerdendir. Her bir kemik nimetine karşılık bîr sadakanın va-cib kılmmasıyia, onlara şükretmek; Allah'ın hakkıdır. Ancak Allah (c.c) lütf-u keremiyle bazı güzel amelleri sadaka kabul etmek suretiyle insanların şükür borçlarını hafifletmiştir.
İnsanların arasını iyileştirmek, onları barıştırmak adaletin bir çeşididir. Bu sebeple Buhârî bu hadisi "Su/h Kitâbı"ndz rivayet etmiştir.
Müslümanlar arasında ülfet ve muhabbeti artırmak için verilen ehemmiyet; bu konuda yalana bile ruhsat verilmesi ile belirtilmiştir. Ahmed ve Mehmcd'in dargınlığı varsa Ahmed'e giderek "Mehmed'i gördüm seni seviyor ve seni övgüyle anlatıyor" gibi şeyler söylenebilir. "Müslüman kardeşe güler yüzle bakman da sadaka sevabı getirir" hadis-i şerifi ile insanlarla beşeri münâsebetlerin güzelleştirilmesine dikkat çekilmiştir, tüm tahsil etmek, komşu, akraba ve din kardeşlerini ziyaret etmek, namaza gidip gelirken atılan adımlar gibi şeyler sevap getirirler. Yoldan geçenlere cziyci veren şeyi kaldırmak iman ehlinin şiarıdır. Nitekim Rasûlullah (s.a) "İman yetmiş küsur şubedir. En üstünü "Lâ ilahe illallah" demek, en aşağısı da yoldan geçenlere zarar veren şeyleri kaldırmaktır" buyurmuştur. Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Her gün sadaka vermek suretiyle Allah'a şükretmek gerekir, Kişinin kendisini serden alıkoyması da sadakadır. Allah'ın emirlerini yerine getirip, nc-hiyierinden kaçınmak zaruri bir şükürdür. Nafile ibadetler, zikirler ve başkasına yardımcı olmak gibi davranışlarla şükür ziyâdeleştirilmiş olur.[105]

249. Ümmü Külsüm bintİ Ukbcb. Ebî Muayt'dan (r.a) RastılulİIah'i (s.a) şöyle derken işittiği rivayet edilmiştir: "İnsanların arasını düzeltmek için iyi haber götüren veya hayır söz söyleyen kişi yalancı değildir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[106]

Müslim'in diğer rivayetinde şu ziyadelik vardır: "Ümmü Küisüm der ki: Uç sey hâricinde Rasiilullah'ın insanların (uydurma) sözlerine müsâmaha ettiğini duymadım. (Ümniü Külsüm); savaşı, insanların arasını düzeltmeyi, erkeğin hanımına, kadının kocasına karşı söylediğini kasdctmişlir".
Bir maslahattan dolayı, hadiste zikredilen üç yerde yalan söylemek Caizdir. Yasaklanan yalan, zararlı olanıdır. Mesela zâlime, yanında gizlediği kimseyi teslim etmemeluçin yerini söylememek ve nerede olduğunu bilmediğini belirtmek caizdir.
Yalan söylemenin hiçbir zaman caiz olmadığını ancak bu üç yerde tevriye ile caiz olduğunu söyleyenler vardır. .Mesela hanımına vaadde bulunan kimsenin kalbinden "İnşaallah " demesi gibi, vaadin yerine gelmesi gelecekle İlgili olduğundan yalan sayılmaz.
Zira hadis, yalanın asimi yok etmemekledir. Ancak yalan ü/erinc rüt-belcndirilmiş olan günahı yok çimekledir. Gerek ıslâh, gerekse başka bir maksatla söylenen gerçeğe aykırı söz şüphesiz yalandır. Yalnız ba/ı konularda fesadı düzeltmek için ruhsat verilmiştir.
Yalanı hiçbir şekilde caiz görmeyenler, Rasûlullah'm (s.a) yalanı mutlak suretle yasakladığını ve "yalanın imandan uzak olduğunu" belirttiğini ileri sürerek, bu sözü ile Rasûlullah'ın insanların arasını düzeltmeye çalışanların hayır olan şeylerden bahsetmelerini, aralarında şerr olanlarını duyduklarında sükût ederek söylememelerini ima etmiştir, derler. Zira böyle bir davranışın güçlüğü kolaylaştıracağını ve uzağı yakınlaştıracağını söylerler. Yine yalanı asla caiz görmeyenler, "savaşta cevaz verilen hile, iki anlamlı olan lafızlarla kuşku uyandırmaktır. Zira vak'anın zıddtnt haber vermek doğru değildir" derler.
Ümmü Külsüm Mekke'de müslüman olmuştur. Kadınlardan İlk hicret eden olduğu söylenir. Ümmü Külsüm hicreti esnasında Mekke'den Medine'ye kadar yürümüştü. Medine'de Zeyd b. Harise ile evlenmiştir. Mûte harbinde Zeyd'în sehid olmasından sonra Zübeyr b. el-Avvâm ile

evlenmiştir. Zübeyr'-den Zeyneb isminde bir kızı olmuştur. Zubcyr'dcn boyanarak Abdurrahman b. Avf île evlenmiştir, ibrahim Humeyd, Muhammed ve İsmail isimlerinde çocukları olmuştur. Abdurrahman'in ölümünden sonra Amr b. el-Âs ile evlenmiş ve bir ay sonra ölmüştür. Ümmü Kulsüm Osman b. Affan'ın anneden kız kardeşidir. Ümmü Gülsüm Rasûlullah'tan (s.a) on hadis rivayet etmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Yalan söylemek hakikatte haramdır. Ancak bu üç konuda yalan söy-
lenmesi halinde büyük menfaatler sözkonusu olduğu için ruhsat verilmiştir. İnsanı tehlikeden, yok olmaktan korumak için bazan yalan söylemenin kaçınılmaz olduğu yerler de olmaktadır. Nitekim savaşta hile için "komutanınız öldü" diyen kimsenin "daha önceki komutanlardan birine niyyet etmesi" böyledir.[107]

250. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) (bir gün) kapı önünde yüksek sesle konuşan (iki) hasımın seslerini işitti. Bunlardan biri diğerinden (alacağının) bir kısmını (bağışlayıp) indirim yapmasını ve bu hususta kendisine nfk ile muamele etmesini istiyordu. Diğeri ise "Vallahiyapmam"diyordu. Rasûlullah (s.a) yanlarına çıktı ve "iyilikyapmamak üzere Allah 'a and içen nerede?" buyurdu. Adam; "Yâ Rasûlallah! Benim! O İstediklerinden hangisini tercih ediyorsa kabul ediyorum" dedi. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[108]

Hayırlı bir İşi yapmayaya yemin etmek, mezkur hadisle yasaklanmaktadır. Başka bir hadiste, bedevinin biri Rasûlullah'a (s.a) gelmiş ve islâm'ın şartlarını sorup cevabını aldıktan sonra "Allah'ayemin ederim ki bunda» ne fazla yaparım, ne de noksan" diye yemin etmiştir. Rasûtullah (s.a) "Eğer sözünde sadık ise kurtuldu" buyurmuştur. Bu hadiste bedevinin hayır olacak bir fazlalığı yapmamaya yemin etmesine RasûIulİah (s.a) müdahale etmemiştir. Zira Rasûluilah (s.a) bedevileri İslâm'a davet ediyor ve insanları İslâm'a ısındırmaya çalışıyordu. Bu sebeple bedeviye daha müsamahalı davranmıştır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Borçluya ödemekte kolaylık sağlanması, İslâm'ın hoşgörü prensiplerindendir. Hayrı terketmeye yemin etmekten hayır avcısı olan mü'minler sakınmalıdır. İki hasım arasım düzeltmek için çalışmak, tslâm toplumunun birliği ve dirliği için müslümanlann en önemli görevlerindendir. Hadis sahabî-lerin Râsûlullah'a (s.a) itaate süratle intikallerine ve hayır işlemeye son derece istekli olduklarına ayrıca işaret etmektedir.[109]

251. Ebu'l-Abbas Sehl b. Sa'd es-Sâidi'den rivayet edilmiştir:
Râsûlullah'a (s.a) Amr b. Avf oğulları arasında anlaşmazlık çıktığı haberi ulaştı. Rasûluilah (s.a) yanındaki sahabîlerle onların arasını bulmak için oraya geldi. Rasulullâh (s.a) onlarla meşgul olurken namaz vakti geldi. BİIâl, Ebu Bekir'e (r.a) gelerek "Ey Ebu Bekir Rasûluilah (s.a) gecikti, namaz vakti de geldi. Cemaate imam olur musun" dedi. Ebu Bekir "Evet, istersen (kılalım)"dedi. Bilâi kamet getirdi. Ebu Bekir öne geçip tekbir aldı. Cemaat de tebir aldılar. Bu arada Rasûluilah (s.a) geldi, saflar arasında yürüyerek ilk safa kadar vardı. (Rasûiullah'ı gören) cemaat el çırpmaya başladılar. Ebu Bekir (r.a.) namaz kılarken sağa sola bakmazdı. Cemaat el çırpmayı çoğaltınca (etrafına göz ucuyla baktı ve Rasûluilah'ı (s.a) gördü. Rasûluilah (s.a) namaza devam etmesi İçin Ebu Bekir'e İşaret buyurdu. Ebu Bekir (r.a) ellerini kaldırıp Allah'a hamd etti, geri geri yürüyerek ilk safta durdu. Rasûluilah (s.a) öne geçti, cemaate namazı kıldırdı. Namazdan sonra cemaate dönerek: "Ey insanlar! Ne oldu size ki, namazda iken bir şey arız olunca el çırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara mahsustur. Na-mazkılarken kime bir şey isabet ederse "Sübhanellâh" desin. Çünkü "Süb-hânellâh dediğinde onu duyan kimse dönüp bakar" buyurdu. (Sonra Ebu Bekir'e hitaben) "Ey Ebu Bekir! Sana işaret ettiğimde cemaate namaz kıldırmaya neden devam etmedin?" buyurdu. Ebu Bekir (r.a) "Ebu Kuhafe'-nin oğluna Rasûluüah'm (s.a) önünde namaz kıldırması yakışık almazdı" dedi (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[110]

Amr b. Avf oğulları Evs kabilesindendir. Evs İse, Ensar'm Evs ve Haz-rec kabilelerinden birisidir. Buhârî'nin Sehl b. Sa'd'dan rivayeti ise şöyledir: Küba ahâlisi birbirleriyle döğüştüler hatta birbirlerine taşlar attılar. Bu hâdise peygamberimize haber verilince, Rasûlullah hemen "Bizi götürün de aralarını iyileştirip barıştıralım" buyurdu.
Ebu Davud'un Sünen'indcki rivayetle, Rasûlullah'ın aralarım düzeltmek için oraya öğleden sonra gittiği, giderken de BilâFe "/kindi namazına kadar eğer gelemezsem Ebu Bekir'e söyle namazı kıldırsın" dediği bildirilmiştir. Burada imam olan kimsenin ihtiyaç halinde yerine vekil tayin edebileceğine işaret edilmektedir.
İmam'da mesela hades vâki olursa yerine bir vekil geçirir. Vekil namazı tamamladığında namaz sahihtir. Vazifeli bir imam vekilini namaza başlattıktan sonra naı.ıaz tamamlanmadan gelirse ona uymakla veya kendi imamete geçip vekilini me'mum safına geçirmekte muhayyerdir. Bu şekilde namaz kesilmiş olmaz. Cemaatin de namazı bozulmaz. İmamın namaz hareketlerinde kıraaltc yanıldığında cemaatin kendisini ikaı için teşbih elmesi ("Suphanallah"! demesi caizdir.
"Tasfik" ses çıkartan vuruştur. Buna "tasfîh"dc denir. Bazı alimler; "Tasfîh" bir elinin arkasıyla diğer elin içine vurmaktır. Bu uyarmak için yapılır. Tasfik'e gelince bu avuç içlerini birbirine çarpmaktır. Bundan kastedilen ise eğlence ve oyundur, demişlerdir. Bazı alimler İse tasfih'in kadınların sağ ellerinin iki parmağıyla sol avuçlarının içine vurmalarıdır, demişlerdir. Ba-zılan da tasfih ile tasfikin aynı anlamda olduğunu belirtmişlerdir. Tasfihin kadınlar İçin olduğu, erkekler için ellerini uyluklarına çarpmaları manasına geleceği de söylenmiştir.
Namazda sağa sola bakınmak yasak olduğundan Ebu Bekr (r.a) namazda bakınmamıştır. Nitekim bîr hadiste namazda bakınmak konusunda "O bir hırsızlıktır..." buyurulmuştur. Hadisimizin zahirinden Ebu Bekr'in dil ile hamd ettiği anlaşılmakta ise de, bir rivayette: "Ebu Bekr Allah'a şükr için (taşını semaya kaldırdı ve geri geri çekildi" buyurulmuştur. İbn'ul-Cevzî Ebu-Bekr'in hamd ve şükrü işaretle yaptığını söylemiştir. Ebu Bekr (r.a) Rasûllullah'ın yanında kendi derecesini küçük gördüğünden "Ben" veya "Ebu Bekr"dememiş "Ebu Kuhafe'nin oğlu"diye gaib sigası ile kendisini takdim etmiştir. Hanefîlere göre ihtiyaç şartı ile namazda azıcık bakımlabilir. imamın saffeti yararak öne geçmesi caiz olup, bu durum cemaat İçin mekruhtur. Namazı, vakti girer girmez kılmak faziletlidir.
Kendinden üstün zâta imam olmak caizdir. İmamlık için en faziletli kim*
seler tercih olunur. Büyük bir zâta İkram ve iltifat için künyesi İle hitab edilebilir. Emrine muhalefet edeni yetkili üst makam muaheze etmeden önce niçin muhalefet ettiğini sorması gerekir.
İnsanların aralarını düzeltmek için acele etmek gerekir. Tebâsı içindeki huzursuzlukları bizzat üst yetkilinin giderme teşebbüsü olmalıdır. Bİr vakit namazını iki imam ile kılmak caizdir. Hz. Ebu Bekr'in fazileti belirtilmiştir. "Sübhaneilâh"diyerek namaz kılanın başkasını uyarması caizdir. İhtiyaç hâlinde namazda dönmek caizdir. Çok olmadığı sürece namazda hareket etmek de caizdir. Namazı kılanın işaretle konuşması sözle konuşmasından daha iyidir.[111]

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

ZAYIF MÜSLÜMANLARIN, FAKİRLERİN VE NÂMI-ŞÂNI OLMAYANLARIN FAZİLETLERİ

Konu İle ilgili ayetler

Sabah, akşam Rab'lerine (sırf) O'nun cemâlini dileyerek dua edenlerle beraber candan sabr(u sebat) et. Gözlerini onlardan ayırma". (Kehf, 28)[112]

Konu ile ilgili hadisler

252. Harise b. Vehb'dcn (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle derken işittiği rivayet edilmiştir: "Dikkat ediniz! Size cennet ehlinin kimler olduğunu haber vereyim mi? Hor görülen her zayıf (müslüman) dır ki bu kimse Allah adına yemin etse, Allah onun yeminini yerine getirir. Dikkat ediniz! Size cehennem ehlinin kimler olduğunu haber vereyim mi? Her katı kalpli, zenginliğine rağmen cimri olan ve büyüklük taslayaniardır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[113]

"Müteda'af" insanların zayıf görerek horladıkları kimsedir. "Müteda'af" şeklindeki rivayetine göre mütevazı ve kendinde varlık görmeyen kimsedir. Kalblerin inceliği ve îmana yatkınlığı şeklinde de yorumlanmıştır. Çoğunlukla cennetlikler bu vasıflara haiz kimselerdir. Böyle kimselerin duasını Allah geri çevirmez. "Utl" katı ve bâtıla dalan, düşmanlığı aşırı, elinden bir şey gelmeyen pinti anlamlarındadır. Şişman ve yürürken kibirlenen anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu özelli klerdeki İnsanlar ise genellikle cehennemliklerdir.
Harise b. Vehb, Abdullah b. Ömer b. el-Hattab'm anneden kardeşidir. Annelerinin adı Ümmü Külsüm binti Cervel'dir. Harise Rasûlullah'lan <s.a) altı hadis rivayet etmiştir.
Hadiste çok yiyip İçen ve zulmeden kimse zemmedilmiştir. Rasûlutlah "Üç kimse cennete giremez. Cevvâz, çoluk çocuğuna, yakınlarına ve maiyetindekiler* katı davranan ile obur olup, çok yiyip içen zalim kişi" buyurdu. evvâz nedir Yâ Rasûlallah!" denildi. Peygamberimiz "Cevaz, mal biriktirip, İn/ak etmeyen, elindekini sımsıkı futan pintidir" buyurdu. Bir hadis-i şerifte ise Rasûlullah (s.a) "Mu'min bir bağırsağını dolduracak şekilde yer, kâfir ise yedi bağırsağını doldurur" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kabalık ve katılık ile kibirlilik nehyeditmiştir. Müslümanlar için tevazu sünnettir.[114]

253. Ebu'l-Abbas Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Nebî'nin (s.a) yanından bir adam geçit, yanındaki .sahabîye: "Bu adam hakkında ne dersin?" buyurdu. (Yanındaki) sahabî de: "Halkın eşrafından biridir. Vallahi bu eğer bir kadına tâlib olsa, evlendirilmeye, bir konuda aran olsa sözü dinlenmeye lâyıktır" dedi. Rasûlullah (s.a) sükût etli. Biraz sonra bir başkası geçti. Rasûlullah (s.a) yanındaki sahabîye "(Peki) bu şahıs hakkında ne dersin?" buyurdu. Sahabî: "Yâ Rasûlallah! (Bu adam) müslüman-ların jakirlerindendir. Bu bir kadına tâlib olsa, evlendirilmemeye, bir konuda aracı olsa sözü tutulmamaya, bir söz söylese sözüne kulak verilmemeye lâyıktır (mahkum olur)"öed\. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Bu (fakir) adam şu (beğenilen) gibilerin dünya dolusu (kadar)ından hayırlıdır. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdi r).[115]

Bu hadis faziletli fakirin, fakirliğin evlilikte denkliğe engel olmadığına delildir. Rasûlullah'ın (s.a) yanında soru sorduğu kimse Ebu Zer el-öıfarî'dir.
RasûluÎIah'ın (s.a) yanından geçen ve eşrafdan olan kikinin Uycyııc b. Hısn veya el-Akra b. Habis olması muhtemeldir. Nitekim Rasûlullah'a (sa) "el-Akra b. Hâbis'e ve Uyeyne b. Htsn'a yüz deve verdin, Cuayl b. Surâkâ'ya bîr şey vermedin" denildiğinde Rasûlullah (s.a) "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki Cuayl, Uyeyne ve el-A kra gibiler yeryüzü dolusundan daha hayırlıdır" buyurmuştur. Rasûlullah'ın (s.a) yanından geçen fakirin Cuayl b. Surâkâ cl-Cıfarî olduğu bildirilmektedir. Cuayl b. Sürâkâ el-Ğıfarî İlk müs-lümanlardan olup Uhud harbinde Rasûlullah (s.a) ile beraber bulunmuştur. Böyle bir sahabînin şerefi, neseb ve haseb asaleti gibi toplumsal değerlerle ölçülemez.
"Bu adam, şu gibilerin dünya dolusundan hayırlıdır" buyurulmasi hakkında Kirmânî der ki "eğer bu gibilerden kastedilen kâfir İse (yani oradan geçen kimse kâfir ise) bu bilinen bir şeydir. Eğer bu gibilerden kastedilenler sahabî iseler bu husus Rasûlullah'a (sm) malum olan bir hususturr".
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Fakirleri küçümsememek gerekir. Nice saçı başı dağınık toz toprak içinde bulunan insan vardır ki çok zenginden ve gösteriş yapanlardan hayırlıdır. Değer kişinin soyuna ve toplum içindeki şerefine göre değil, takvasına göredir. Mü'min erkek ve kadınların evlendirilmesi teşvik edilmektedir. Her ne kadar bunlar fakir olsalar da din yönünden eşittirler.[116]

254. Ebu Saîd el-Hudrî*den (r,a) Ncbî'nİn (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edürhiştir: "Cennet ve cehennem birbiriyle tartışütar. Cehennem "Zâlimler ve kibirlenenler bendedir" dedi. Allah aralarında şu hükmü verdi: "Ey cennet sen Benim rahmetimsin, dilediğime geninle rahmet ederim Sen (de) ey cehennem Benim azabımsın. Dilediğime seninle azab ederim. Her ikinizi (de) doldurmak Bana aittir." (Müslim rivayet etmiştir).[117]

Nevevî hadisin zahirî anlamda olduğunu belirterek şöyle der: "Allah cennetle cehenneme temyiz halketmiştir. Her ikisi de bu sayede idrak sahibi olmuşlar ve birbirleriyle tartışmışlardır. Bununla beraber onların mütemadiyen akıt ve temyiz sahibi olmaları gerekmez. Bu tartışmanın lisan-ı ha! İle yapılmış olması da muhtemeldir".
"Cebbar" heva ve arzusuna göre başkalarına zulmeden kimsedir. Zalimler ve kibirliler cehennem sakinleridir. Mütcvâzi ve fakirliklerinden dolayı horlanan kimseler ise halkın zayıflarıdır. Hz. Ömer "Dünya mal ile şereflenir, ahiret ise ameller ile üstün gelir" demiştir. Allah'ın verdiğine rıza gösterip, O'nun tedbiriyle yetinerek çok muhtaç olmasına rağmen İnsanlara bildirmeyen ve kimseye el açmayan ise miskindir, yoksuldur. Zayıflar ve miskinler de cennetin sakinleridir. Cehenneme doldurulanlardan kâfir Hanlar, elbette oradan çıkamayacaklardır. Mü'mİnlcrdcn günahkâr olanlar ise cehennemden çıkarak cennete gireceklerdir. Allah (c.c)"Kİm zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür" (Zelzele, 7) buyurmuştur. Rasûlullah (s.a) "Her kim kalbinde zerre kadar îman olduğu halde ölürse cennete girer" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Allah insanları hür olarak bırakmıştır. Herkes islediği hak veya bâtıl yolda amelini işlemektedir. Allah ilm-t ezelîsi ile insanların bir kısmının şerri tercih edeceklerini bildiğinden, onları cehenneme, bir kısmının da hayrı tercih edeceklerini bildiğinden, onları da cennete ileterek her ikisini de dolduracaktır.
Zayıf mü'minler cennetle müjdelenmektedir. Zâlimler ve kibirliler de cehennem ile tehdit edilmektedir.[118]

255. Ebu Hüreyre'den (na) Rasûlutlah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet gününde iri vücutlu şişman bir adam (huzur-u ilâhîye hesap için) gelir. (Ancak) Allah katında sinek kanadı (kadar bile sevap) ağırlığı olmaz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[119]

Müslim'in rivayetinde hadisin sonunda "Bir de onlar için kıyamet gününde tartı dikmeyiz..."*** ayetini okuyun" ziyadesi vardır.
Bir rivayette ise "Kıyamet gününde uzun, iri, yiyici ve içici bir adam gelecek..." buyur ulm ustur.
Sivrisineğin kanadı kadar ağırlığının olmaması, hiçbir kıymet ve değer ifade etmemesinden kinayedir.
Hadis, şişmanlığı ve semizliği zemmetmektedir. Müslim'in rivayetinde "okuyun" tabiri Rasûlullah'tan (s.a) rivayet edileceği gibi, sahabî sözü olması da muhtemeldir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kıyamet gününde insanın şekline ve cinsine göre değil, ameline göre kıymet verilecektir.[120]

256. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir:
- Mescidi süpüren zenci bir kadın (veya bir erkek) vardı. Rasûlullah (s.a) onu (bir müddet) göremeyince, onun (niçin görünmediğini) sordu, "öldü" diye haber verdiler. Rasûlullah: "Onun ölümünden beni haberdar etmeniz gerekmez miydi?" buyurdu. Sahabîler onu önemsememiş ve ölümünü Rasûlullah'a bildirmemişlerdi. Rasûlullah (s.a) "Bana onun kabrinifn nerede olduğunu) gösteriniz" buyurdu. Ashab Rasûlullah'a onun kabrini gösterdiler. Rasûlullah onun cenaze namazını kıldı. Sonra "Bu kabirler (içindeki) sahiplerine kapkaranlık doludur. Allah benim kıldığım namazla bu kabirleri onlara nurlandırdı" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[121]

İbn Huzeyme'nin rivayetinde, Ebu Hüreyre (r.a) ölenin kara bir kadın olduğunu seksiz olarak belirtir. Beyhakî mezkur kadının Ümmü MİhccN, Ra-sûlullah'ın (s.a) sorusuna cevap verenin de Ebu Bekr (r.a) olduğunu rivayet eder. İbn Hibban'm rivayetinde ise kadının Baki mezarlığına defnedildiği ve sahabîîerin Rasûlullah'a "Oruçlu olduğunuzu buyurmuştunuz da, sizi rahatsız etmekten çekindik" diye cevap verdikleri belirtilmektedir.
İbn Huzeyme'nin rivayetinde ise "Geceleyin öldü. Sizi uyandırmayı uygun görmedik" denilmiştir.
Sahabîlerin meşhurlarından olmadığı için Rasûlullah'a haber vermeye gerek görmedikleri ve Rasûlullah'ın istirahat etmesini tercih etmiş olmaları da muhtemeldir.
Rasûlullah'ın (s.a) "Onun ölümünden beni haberdar etmeniz gerekmez miydi?" buyurması, cenaze namazım kılmak istediği içindir. Zira Rasûlullah'ın (s.a) namazı ölüler için bir nur ve rahmettir. Rasûlullah'ın (s.a) bizzat mescidi süpürdüğü rivayet edilmiştir. Hadis, mescİd temizlemenin faziletine işaret etmekte ve cami temizlemeye teşvik etmektedir. Salih insanların cenazelerinde hazır bulunulmalı ve ona dua

edilmelidir, ölüm müslümanlar için edilmelidir.
Kabir üzerinde cenaze namazı kılmanın caizliği ihtilaflı konulardandır. Hz. Ali, İbn Mes'ud, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel caiz olduğunu söylemişlerdır. Ebu Hanife ve Hasan Basrî caiz görmeyenlerdendir. Bazıları da "Ölünün velisi ve beldenin valisi namazını kıimamışsa, kabri üzerinde namaz kılmabuir" demişlerdir. "Caizdir" diyenlerden bir kısmı "o ay içinde", bir kısmı "ceset çürümedikçe kılmabUir" derken, bazıları da "Her zaman kılmabUir" demişlerdir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
MescidlerÎ temizlemek faziletlidir. RasûÎuİlah'm (s.a) hizmetçiyi sorması onun tevâzuundandır. Hayır ehlinin cenazelerde bulunması faziletlidir. Definden sonra cenaze namazı kılmamış olanlar, kabirde de cenaze namazı kr-labilirler.[122]

257. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûÎuİlah'm {s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Nice saçları dağınık, üstü-başı tozlu ve birçok kapıdan kovulmuş kimse vardır ki, şayet bir İş İçin yemin etseler, elbette Allah onların yeminini yerine getirir". (Müslim rivayet etmiştir).[123]

Hadisimizde geçen "Eş'as" kelimesi saçı taranmamış, keçeleşmİş, paslı ve kirli anlamındadır. Bu tip İnsanların hakir görülerek kapılardan kovulduğu vakıadır. Halbuki böyle birinin AİIah katında derecesi yüksek olabilir. Hatta bir şeyin olacağına yemin etse Allah (c.c) onu yemininden döndürmez ve dileğini yerine getirir. Yemin'den kastedilenin dua olduğu, yeminin yerine gelmesini ise duanın kabulü şeklinde izah eden alimler vardır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Allah insanların suretlerine bakmaz. Ancak onların kalplerine ve amellerine bakar. İnsan, bedeni ve elbisesiyle uğraştığından fazla, amelini ve kalbini temizlemekle meşgul olmalıdır. İnsanların değeri amellerine göredir. Görünüşlerine, soylarına ve şereflerine göre değildir.[124]

258. Üsame'den (ra) NebİÎ'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cennet'in kapısında durdum. Gördüm ki oraya girenlerin çoğunluğu yoksullardı. Mal sahipleri ise kapıda bekletiliyorlardı. Ancak cehennemlik olanlarına cehenneme götürülmeleri emrolundu. Cehennem'in kapısında durdum. Gördüm ki, oraya girenlerin çoğunluğu kadınlardı". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[125]

Rasülullah (s.a) "Cennete en yakın kılan şey Allah için tevazu'dur. Cennetten en çok uzaklaştıran mal ve benzeri şeylerle kibirlenmektir" buyurmuştur. Mal sahiplerinin kapıda bekletilmeleri, fakirlerin haklarına riâyet etmemelerinden; yani zekât ve sadaka vermemeler indendir. Vermedikleri zekâtın hesabını verdikleri için bekletilirler. Malını helâl yoldan kazanan ve zekâtını verenler ise, cennete girmek için bekletilmezler. Ancak bunların sayısı çok azdır.
"Cennete girenlerin çoğunluğu yoksullardır" buyurularak Allah ve kul hakkını ödeyerek fitne ve fesaddan uzak olan zenginlerin azlığına dikkat çekilmiştir.
Nitekim bir hadiste fakirlerin zenginlerden beş yüz yıl önce cennete girecekleri belirtilmiştir.
Kâfirler ile .zengin müslümanlardan günahkâr olanlar cehenneme gönderilirler.
Kadınlar ni'mete karşı nankörlükte ısrar ettiklerinden ve kocalarına müteşekkir olmadıklarından cehennem halkının çoğunluğunu teşkil etmişlerdir. Zira kadınların bu halleri günahtır. Günah ise azaba sebep olur.
Bir adamın cennette yetmiş iki kadınla evleneceğine, ikisinin dünya kadınlarından, yetmişinin ise cennet hurilerinden olacağına dair gelen rivayet ile hadisimizin çeliştiği söylenecek olur ise şöyle cevap verilir; Ahirette başlangıç itibariyle cehennem halkının çoğu kadınlardır. Günahlarının karşılığını cehennemde gördükten sonra cennete girildiğinde sonuç itibariyle de cennette kadınlar fazla olacaklardır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır
Cennet ve cehennem ehlinden Rasûlullah'ın haber vermesi onun gelecekten haber vermesidir. Kıyamet gününde cennet ehij, miskinler ve amel sahipleridir. Kıyamet gününde ne mal, ne de evlâd u İyal fayda vermez. Ancak sâlih ameller fayda verir. Allah'a isyankâr olup O'nun haklannı yerine getiremeyen ve nankörlük eden kadınlar cehennemde olacaklardır.[126]

259. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Üç kimseden başka beşikte konuşan olmamıştır. Meryem oğlu İsa ve Sahib-i Cüreyc'dir. Cüreyc âbid bir kimse idi. İbadethane edindi, orada İbadete koyuldu. Bir gün namaz kılarken annesi gelerek "Ey Cüreyc" dedi. Cüreyc "Yâ Rabbi! Anneme cevap vermekte, namaz kılmak arasında kaldım" dedi ve namaza devam etti. Annesi de dönüp gitti. Ertesi gün Cüreye namaz kılarken annesi yine gelerek "Ey Cüreyc" diye seslendi. Cüreyc "Yâ Hahhi! Anneme cevap vermekle namaza devam etmek arasında seçim yapmakla karşı karşıyayım" dedi ve namaza devam etti. Bu defa annesi "Yâ Allah! Fahişe kadınların yüzünü görmedikçe bunun canını alma" diyerek beddua etti.
tsrailoğullan Cüreyc ve ibadeti konusunda konuşurken, gf. -eli^iyle tanınan bir fahişe de orada idi. Bu kadın "Eğer dilerseniz hu âbidi yoldan saptırabilirim"dedi. Kadın Cüreyc'i yoldan çıkarmak istediyse de Cüreyc ona yüz vermedi. Bu defa kadın Cüreyc'in ibadetgâhına sığınmış olan bir çobana gelerek onunla cinsî münasebette bulundu. Kadın gebe kaldı. Çocuğu doğurunca: "Bu çocuk Cürecy'tendir" dedi. Halk Cüreyc'e hücum etti. CürcycM çıkarıp ibadethaneyi yıktılar. Cüreyc'i dövmeye başladılar. Cüreyc "Size ne oluyor?" dedi. "Sen şu fahişe ile zina etmişsin ve senden çocuğu olmuş" dediler. Cürcyc "Çocuk nerede?" dedi. Çocuğu alıp geldiler. Cüreyc "Bırakın, beni de namaz kılayım" dedi. Namazdan sonra çocuğa geldi ve karnına dürterek "Ey çocuk, baban kim?" dedi. Çocuk "Falanca çobandır" dedi. Bunun üzerine halk Cüreyc'e dönerek onu öpmeye ve okşamaya başladı. Cüreyc'e dediler ki "İbâdelgâhını altından yapalım" Cüreyc "Hayır, onu eskisi gibi çamurdan yapınız (yeter)" dedi. Onlar da öyle yaptılar.
Bir gün çocuğun biri annesini emerken soylu bir ata binmiş, güzel kuşanmış yakışıklı bir adam geçti. Çocuğun annesi "Yâ Allah! Çocuğumu bunun gibi et" dedi. Çocuk memeyi bıraktı, atlıya dönerek onu şöyle bir sözdü ve "Yâ Allah beni onun gibi etme" dedi. Sonra memesine döndü ve emmeye koyuldu. (Râvi der ki) Rasülullah'ın (s.a) şehadet parmağını ağzına alarak çocu-;$un emişini anlatısı hâlâ gözümün önündedir. Parmağını emmeye başladı. Ra-sfllullah devamla şöyle buyurdu: Halk bir cariyeyi döverek götürüyor ve ona "Sen zina ettin, sen hırsızlık yaptın" diyordu. Cariyede "Hasbinellâhü veni'-mel vekîl"âiyordü. Çocuğun annesi "Yâ Allah! Çocuğumu bu cariyenin durumuna düşürme" dedi. Çocuk emmeyi bıraktı cariyeye şöyle bir baktı ve "Al-ı'ah 'im! Beni onun gibi et" dedi. Bunun üzerine anne ile çocuk aralarında şöyle konuştular. Anne:
Görünüşü güzel bir adam geçti ben "Yâ Allah! Oğlumu onun gibi et" dedim sen ise "Yâ Allah! Beni onun gibi etme" dedin. Halk şu cariyeyi "sen zina ettin, sen hırsızlık yaptın" diye döverek yanımızdan götürdüler. Ben: "Yâ Allah! Oğlumu onun durumuna düşürme" dedim, sen ise bu defa "Yâ Allah! Seni onun gibi et" dedin, dedi. Çocuk; O adam zalim idi. Bu sebeple "Yâ Allah! Beni onun gibi etme" dedim. Şu cariyeye gelince, halk ona "sen zina ettin " diyor, halbuki o zina etmemiştir. "Sen hırsızlık yaptın" diyorlar, halbuki o hırsızlık yapmamıştır. Bu sebeple de "Yâ Allah! Beni onun gibi et" dedim, dedi. (Buhân ve Müslim rivayet etmiştir)[127]

Kurtubî Bsjikte konuşanların üçe indirgenmesinde nazar şârihi Allâme Aynî ise, ÎCurtubî'nin bu sözünü edebe aykın bularak "Ra-sûlutlah (s.a) bunu, beşikte konuşanların üçten fazla olduğunu bilmeden önce söylemiştir. Kendisine gelen vahye istinaden üç kişiden haber vermiştir. Beşikte konuşanların sayısı yedidir. Yusuf a fa.s) şahidlik yapan çocuk, Firavun'un ateşe atmak istediği kadının çocuğu, Yahya (a.s), vs, bunlardandır" der. Zerkeşî de beşikte konuşan bu üç çocuğun Israilloğulları zamanında olduğunu, diğer zamanlarda da konuşan çocukların bulunduğunu söyler. Nitekim "Sabır" bölümünde Suheyb'den rivayet edilen Ashab-ı Vhdud kıssasında "Nihayet etinde birçocukla, bir kadın geldi. Ancak biraz duraksadı. Çocuk annesine "Anneciğim, dişini sık, sabret, çünkü sen hak üzeresin, dedi" (Müslim) şeklindeki rivayet başka çocukların da konuştuğuna delildir.
tbn Abbas'dan Hâkim'in rivayetinde de "Beşikte dört çocuk konuşmuştur. Yusufun şahidi, Firavun'un ateşe annesini atmak istediğinde konuşup, "anneciğim sabret" diyen Mâşita'nın oğlu" buyurulmuştur. Sa'lebî Dahhâk'tan rivayetle Yahya'nın (a.s) beşikte konuştuğunu bildirir. Beğavî de Tefsir'inde İbrahim'in (a.s) beşikte konuştuğunu zikreder. Vâkıdî de Siyer'inde Peygamberimizin (s.a) doğduğu ilk günlerde konuştuğunu nakleder. Hz. Yusuf a sa-hidük yapanın yaşı hakkında İhtilaf edilmiştir. BazıÎan çok küçük yaşta olduğunu söylerken, bir kısmı da sakallı olduğunu rivayet etmişler, bazıları da kavminde sözü dinlenir bilgin kişi olduğunu nakletmİşlerdir. "fsâ" tbranice bir kelimedir. Hz. îsâ beşikte iken "Ben Allah'ın kuluyum" demiştir. Cüreyc âbid bir kimseydi, önceleri ticaretle uğraşırdı. Bazan fazla bazan da eksik verirdi. Kendi kendine "Bu ticarette hayır yok, bundan daha hayırlı bir ticaret araştırayım" dedi. Bir Savmea yaptırdı.
"Savmea ve Deyr" şehir merkezlerinden uzakta hıristiyan papazlarının
İbadet için inzivaya çekildikleri manastır ve kiliselerdir. Sahib-i Çareye kıssası, Hz. İsa'dan sonra vuku bulmuştur.

Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre, Cüreyc namaz kılarken annesi gelerek "Bana bak, sana söylüyorum. Ben annenim" demiştir.
tmran b. Husayn'ın rivayetinde de "Annesi ona gelerek seslenirdi. Cüreyc de ona döner, annesi de ona konuşurdu. Yine bir gün o namaz kılarken annesi geldi..." denilmiştir. Bir başka rivayette de Cüreyc "Namazımı, anneme tercih ediyorum, dedi ve üç defa tekrarladı" ziyadesi vardır.
Hadisimizde zikredilen hâdise Benî İsrail zamanında vâki olmuştur. On-lann şeriatında namazda konuşulabiliyordu. Bununla beraber içinden geçirmiş olduğunu söyleyenler de vardır...
Bazı âlimler, Cüreyc'in kıldığı namazın nafile olduğunu, bu bakımdan annesine cevap vermesinin daha doğru olacağını söylemişlerdir. Hadisimiz anneye âsi olmanın haram olduğunu belirtmektedir. Namaz kısa tutularak, anneye cevap verdikten sonra tekrar namaza dönmek mümkündür.
Yezid b. Havşeb'in babası tarikiyle Rasûlullah'a (s.a) isnad ettiği hadiste "Şayet Cüreyc âlim bir kişi olsaydı annesine İcabet etmenin namaza devam etmekten faziletli olduğunu bilirdi" buyurulmuştur.
Imrân b. Husayn'ın rivayetinde çoban ile zina eden kadının o şehrin kralının kızı olduğu belirtilmektedir.
A'rec'in rivayetinde "Cüreyc'in savmeasma sığman bir kadın çoban vardı. Koyun güderdi" denilmektedir.
Ebu Seleme'nin rivayetinde ise "Cüreyc'in savmeasının yanında koyun güden bir erkek çobanı ve keçi güden bir de kadın çobanı vardı" denilmiştir. Bu rivayetlerin birleştirmesini şöyle yapmak mümkündür: Kadın babasının evinden kimsenin haberi olmadan çıkıyor ve kötü işlerle meşgul oluyor. Hatta birgünCüreyc'İ bile baştan çıkaracağını iddia ediyor ve bir kadın çoban kılığında Cüreyc'in savmeasına yaklaşıyor, kendini arzetmesine Cüreyc'in iltifat etmemesi üzerine, iddiasında başarılı gözükmek için başka bir hileye başvuruyor ve savmcanin gölgesinde devamlı davarlarını gölgeleten ve dinlenen çobana kendini teslim ediyor.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde "Onlardan kim zina ederse öldürülürdü. Kadına "Bu kimden?" denildi. Kadın o savmeantn sahibinden dedi" de-
Riyâz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi
nilmiştir. Halk kazma ve kürekle savmeaya hücum etti. Savmeayı yıkmışlar, bir rivayete göre de Cüreyc ile kadının boyunlarına ip geçirerek sokaklarda hakaretle gezdir m işlerdir.
Kral, Cüreyc'e "Yazık sana ey Cüreyc! Seni biz insanların hayırlısı olarak bilirdik, bu kadını hamile bıraktın, götürün bunu ve çarmıha gerin" dedi. Cüreyc'e hem vuruyorlar, hem de "Mürâî! İnsanları amelinle aldatıyorsun" diyorlardı. Zinakâr kadınların bulunduğu eve yaklaştıklarında Cüreyc gülümsedi. "Niçin gülüyorsun? Sen de onlardan değil misin?" dediler. Cüreyc, çocuğun nerede olduğunu sorunca, çocuğu Cüreyc'e getirdiler. Cüreyc "Bana müsaade edin namaz kılayım" dedi. Burada sıkıntılı anlarda namaza sığınmaya işaret edilmiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte "Rasûlullah'a (sm) şiddetli bir iş arız olursa, hemen namaza başlardı" buyurulmuştu/. Bir rivayete göre de, Cüreyc kendisine mühlet verilmesini istemiştir. Onlar da mühlet verdiler. Cüreyc uykusunda başına gelenleri gördü ve kadının karnına vurarak "Ey kuzu (çocuk)! Senin baban kim"ded\.
Ebu Râfi'nin rivayetine göre, Cüreyc "Çocuğun başını sıvazladı ve senin baban kim?" dedi. Çocuk "koyun çobanı" dedi. Ahmed b. HanbePin müsnedindekİ rivayette "parmağını kadının karnına koydu" denilmiştir. E#u Seleme'nin rivayetinde ise, Kadın ile çocuk getirildi, çocuğun ağzı kadının me-melerindeydi. Cüreyc ona dedi kî "Ey çocuk, senin baban kim?". Çocuk ağzını memeden çekti ve "Koyun çobanı"dedi. Çobanın isminin Suhayb olduğu söylenir, tmran hadisinde ise "Cüreyc bir ağaca yaklaştı. Ondan bir dal kopardı. Sonra çocuğa geldi. Çocuk beşikte idi, bu dalı çocuğa dürttü ve senin baban kim? dedi" denilmiştir. Semerkandî'nin Tenbîh'ul-Gâfilin İsimli kitabında ise Cüreyc, kadına "Sana nerede iliştim"dedi. Kadın "(Filan) ağacın altında" dedi. Cüreyc bu ağaca gelerek "Ey ağaç seni yaratan hakkı için sana soruyorum. Bu kadınla kim zina etti?" dedi. Ağacın bütün dallan hep bir ağızdan "koyun çobanı" dediler. Bütün rivayetlerin ortak noktası bir ağaç dalının Cüreyc'in yanında oîduğu ve onunla çocuğa dokunduğudur. Ebu Seleme'nin rivayetine göre, Cüreyc savmeasma dönünce "Allah aşkına söyle niçin gülmüştün?" dediler. Cüreyc "Annemin bana yaptığı bir bedduadan dolayı gülmüştüm" dedi.
Annesini emmekte olan çocuk, annesinin "Allahım! Oğlumu onun gibi kıl" demesi üzerine, çocuk Allah'ın kendisine verdiği ilham ile adamın iç âlemine muttali olarak "Allah'ım! Beni onun gibi etme" demiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Anneye cevap verip onunla İlgilenmek, nafile namaz kılmaktan efdal-dir. Zira nafile ibadete devam etmek sünnet, anneye cevap ve ona İyilikte bulunmak farzdır. Salihlerin kerameti haktır. Ana-babaya iyiiik çok faziletlidir. Yapılacak İşler birbiriyle çeliştiği zaman en mühim olanından başlanır.[128]

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YETİME, KIZ ÇOCUKLARINA, ZAYIFLARA, MUHTAÇLARA VE FELÂKETZEDELERE LÜTUF VE İHSANDA BULUNMAK, ONLARA ACIMAK, TEVAZU GÖSTERMEK VE ÜZERLERİNE KANAT GERMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Mü'minlere karşı kanat ger, tevazu göster, şefkatle muamele et". (Hicr, 88)
"Sabah ve akşam Rab'lerinİn rızasını kastederek O'na ibadet edenlerle beraber sabret, dünya rindini ar zu ederek onlardan gözlerini ayırma." (Kehf, 28)
"Sakın yetime kahretme, sâili azarlama". (Duha, 9-10)
Ceza ve hesap gününü yalan sayanı görüp-bildîn mi? öyle bir kimsedir ki, öksüzü iter, hor görür, ihmal eder, yoksulu doyurmak için başkalarını da teşvik etmez". (Maun, 1-3)[129]

Konu ile ilgili hadisler

260. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (r.a) rivayet edilmiştir:
Altı kişi Nebî (s.a) ile beraberdik. Müşrikler Nebî'ye (s.a) "Şu adamları kov bize karşı cüretkâr olmasınlar" dediler. Ben, İbn Mes'ud, Hüzeyl kabilesinden bir adam, Bilâl ve isimlerini söylemek istemediğim İki kişi olmak, üzere (orada) idik. Allah'ın, Rasûlullah'ın (s.a) kalbine doğmasını dilediği şey gönlüne doğdu ve AHah Teâlâ "Rablerinin rızaları uğrunda sabah ve akşam ibadet edenleri kovma" (En'am, 52) ayetini indirdi. (Müslim rivayet etmiştir).[130]

Sa'd'ın künyesi Ebu tshâk*t\r. Sa'd, fslâm süvarisidir. Allah yolunda ilk ok atan olduğu söylenir. Duası müs'ecâbhr. İlk müslümanlardan yedincisi-dir. Annesi Sa'd'ın müslüman oluşuna çok üzülmüş, eski dinine dönmedikçe yiyip-içmemeye yemin etmiştir. Sa'd ise "Anne, yüz tane canın olsa ve gözümün önünde bunlar birer birer alınsa; ben yine dinimden vaz geçmem " dediğinde "Eğer annenle baban seni (gerçekliği) hakkında hiç bir bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa (bu hususta) on/ara itaat etme.." (Ankebut, 8; Lokman, 15) ayeti nazil olmuştur. Hadisimizden anlaşıldığı üzere tard konusunda da ayet inmesine Sa'd sebep olmuştur.
Kalbini bizi anmaktan alıkoyan kişiye itaat etme..." (Kehf, 28) ayetinin sebeb-i nüzulünde Vahidî, İbn Abbâs'dan şöyle nakleder. "Bu ayet ümeyye hakkındadır; zira o Rosûlullah'tan fakirleri yanından uzaklaştırmasını ve Mekke ehlinin büyüklerinin yaklaşmalarını sağlamasını istedi"
Setmân-ı Fârisî'den de şöyle rivayet edilmiştir: Uyeyne b. Htsn ve el-Akrâ b. HâbİS ve benzeri müellefe-i kulûb'tan bazıları Rasûlullah'a (s.a) geldiler ve "Yâ Rasûlallah! Meclisin başına olursanız, bizden de şu yünlü cübbeler giyen kimselerin kokularını uzaklaştirsamz, (yani Selman, Ebu Zerr ve diğer mûslüman fakirleri kastediyorlar ki bunların üzerlerinde yünlü ctibbelerden başka bir şey yoktu). Senin yanına oturur ve seninle konuşur ve sana" tâbi oluruz". Bunun üzerine "Rabbinin KİtabI'ndan sana vahyedileni oku; O'nun sözit ini değiştirecek kimse yoktur. O'ndan başka sığınılacak bir kimse de bulamazsın. Ne/sini sabah akşam, rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber tut, onlarla beraber bulunmaya candan sabret! Gözlerin dünya hayatının süsünü isteyerek onlardan başka yana sapmasın. Kalbini bizi anmaktan alıkoyup nefsinin arzusuna uyan ve işi hep aşırılık olan kişiye itaat etme. De kî: Hak (bu Kur'an) Rabbinizdendir Artık dileyen inansın, dileyen İnkar etsin. Çünkü biz zâlimlere öyle bir ateş hazırladık ki, çadırı (du varı veya dumanı) onları kuşatmıştır..." (Kehf, 27-29) ayetleri nazil oldu.
Sa'd b. Ebî Vakkas'ın "Ve isimlerini söylemek istemediğim İki kişi" dediği kimselerin Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali (r.a) olması muhtemeldir. Zira bu

İkisi Mekke halkının eşrafından idiler. Mekkeli'Ier sözlerinde bu ikisini muhatap almamışlardır. Kurtubî'nin beyanına göre, Mekkeliler dediler ki "Bize bir gün ayır, onlar için de bir gün ayır" ve Rasûlullah'tan bu hususu yazmasını İstediler. Rasûlullah (s.a) buna teşebbüs edip Ali'yi (r.a) yazması için çağırınca müslüman fakirler kalktılar. Müşrikler (veya müeilefe-i kulûb'tan olanlar) oturdular. Bunun üzerine "Nefsini sabah akşam, rızasını isteyerek Rablerine yalvaran/arla beraber tut.." (Kehf, 28) ayeti nazil oldu. Bundan sonra Rasûlullah (s.a) fakir müslümanları gördüğünde şöyle buyururdu: "Merhaba Allah'ın kendileri hususunda beni kınadığı (azarladığı) kimseler". Ve onlarla oturduğunda, onlar kalkmadıkça Rasûlullah <s.a) kalkmazdı. "Sabah akşam Rablerine yalvaranlar" ile kastedilenin, sabah ve ikindi namazından sonra Allah'ı zikredenler olduğu söylenmiştir. Sabah ve ikindi namazını kılanlar olduğu da söylenir. İbn Abbas İse sözü edilenin beş vakit namaz kılmak olduğunu söylemiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır
Fakirler ve zayıflar İslâm'ı ilk önce kabul eden ve Rasûlullah'ın (s.a) peygamberliğini İlk tasdik edenlerdi. Salih kişilere saygılı olmalı ve onları kızdı-
racak şeylerden kaçınmalı. Zira onlara eziyet; Allah'a eziyettir. Onları kızdırmak Allah'ı kızdırmaktır. İnsanlara saygı ve değer, mallan ve makamları için değil, dinleri ve imanlan için olmalıdır. İnsan olarak herkes eşittir. İslâm bunu ilk günlerinden itibaren savunmuştur. İslâm, Allah'ın bütün insanlar İçin gönderdiği dindir. Birinin diğerine mal ve makam sebebiyle üstünlüğü olamaz. Üstünlük ancak takva ve ameldedir.[131]

261. Bey'at'ür-Rıdvân ehlinden Ebu Hübeyre Âiz b. Amr el-Müzenî'den (r.a) rivayet edilmiştir:
- Ebu Süfyan; Seîman, Suheyb ve Bilât'in de bulunduğu bir cemaatin üzerlerine geldi. Cemaat dediler ki: "Allah'ın kılıçlan, Allah'ın düşmanında tam yerine oturmadı" Bunun üzerine Ebu Bekir (r.a) "Bunu Kureyş'in şeyhi ve seyyîdine mi söylüyorsunuz?" dedi ve Ncbî'yc(sa) gelerek, olup-bitenleri haber verdi. RasûtuIIah (s.a) "Ey Ebu Bekir onları gücendirmiş olabilirsin. Eğer onları gücendtrdiysen Rabbini de gücendirmiş olursun" buyurdu. Ebu Bekir hemen arkadaşlarının yanına gelerek: "Ey kardeşlerim! Sizleri gücendirdim mi?" dedi. "Hayır, Allah seni affetsin ey kardeş!" dediler. (Müslim rivayet etmiştir)[132]

Ebu Hübeyre Âiz b. Amr el-Müzenî, Hudeybiye musâlahasında ağaç altında Rasûlullah'a (s.a) bey'at edenlerdendir. Bey'at'ür-Rıdvan'da bulunanların sayısı 1400-1500 arasındadır.
Rasüfullah (s.a) Selmân hakkında "Allah bana dört kişiyi sevmemi emretti ve kendisinin onları sevdiğini haber verdi. Bunlar Ali, Ebu Zerr, Mik-dad ve Selman'dır", "/Um Süreyya yıldızında olsa Selman ona yine erişirdi", "Selman'ul-FarİsÎ Lokman'ul-Hekım gibidir" buyurmuştur. Suheyb İçin "Her kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa Suheyb'i annenin çocuğunu sevdiği gibi sevsin" buyurmuştur. BilâÎ için ise "Suheyb Rumların hayırda Önde gidenidir. Selman Farslılarm Önde gideni, Bilal de Habeşlilerin hayır yönünden en önde gidenidir" buyurmuştur.
Ebu Süfyan'ın bu gelişi, henüz müslüman olmadığı zamanda, Hudeybt-ye anlaşmasından sonra olmuştur.
Peygamberimiz, Ebu Bekir'in Ebu Süfyan lehindeki bu sözlerinden, sa-habîlerinin memnun olmadığını tahminle, onlara özür beyan etmesini îmâ etmiştir.
Ebu Bekir'in (r.a) Ebu Süfyan lehindeki bu sözleri onu İslâm'a çekmek, mü'miniere yakınlık göstermesini sağlamak ve kalbinde iman oluşması içindir. Ebu Süfyan harblerde müşriklerin komutanlığını yapardı. Abdi Menaf oğullarının en yaşlısıydı.
Sahabîlerin kızdırılması, Allah'ın öfkesini muciptir. Nitekim bir hadis-i kudsîde "Her kim bana dost olana düşmanlık ederse, ona harp ilan ederim" buyurulm ustur.
Selman ve Suheyb gibi sahabîler Ebu Bekir'e (na) dargın olmadıklarını söylemişlerdir. Zira onlar Ebu Bekir'in kendilerini küçük görmediğini ve eza vermek istemediğini, bilakis Ebu Süfyan'ın gönlünü İslâm'a ısındırmak ve böylece onunla ve ona tâbi olanlarla İslâm ümmetinin çoğalmasını istediğini biliyorlardı.
Ebu Bekir birgün dellâlin elinde bir mâl gördü ve ona Onu satıyor musun?" dedi. Adam "Yok, Allah sana merhamet etsin" dedi. Ebu Bekir ona "Hayır" ûz, sonrada "ve Allah sana rahmet etsin"diye söyle, dedi. Zira "yok" diye terceme ettiğimiz İle "Allah sana rahmet etsin" diye terceme ettiğimizin arası bttiştirİldiğinde ve aralarında "ve" yanı "vav" harfi getirilmediğinde anlam "Allah sana rahmet etmesin" şeklinde olur. Kadı İyaz der ki "Ebu Bekir'in (r,a) bu sığadan sakındırdığı ve "Allah sana afiyet versin. Allah sana rahmet eylesin de! Daha fazla bir şey söyleme" dediği nakledilir".
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Mü'minler birbirlerine sevgi ve muhabbetle davranmalıdır. Selman, Su-hcybve Bilâl'ın faziletleri belirtilmiştir. İslâm kardeşliği İnsanların birbirlerine karşı (atlı dil kullanmalarını gerektirir.[133]

262. Sehl b. Sa'd'dan (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ben ve yetimi (koruyup gözeterek) işlerini uhdesine alan kimse, cennette şöyle olacağız". Rasûlullah şehadet parmağıyla orta parmağına işaret buyurarak aralarını ayırdı. (Buhârî rivayet etmiştir).[134]

Rasûlullah (s.a) anlatırken daha fazla açıklamak ve dinleyenlerin zihinlerinde iyice yerleşmesini sağlamak için şehadet parmağıyla orta parmağına işaret buyurarak aralarını ayırmışlardır.
Hadisimizle ilgili olarak İbn Battal der ki "Bu hadisi işiten kimseye bununla amel etmesi ve cennette Nebi (s.a) ile arkadaş olması gerekir. A hirette bundan deha büyük mertebe yoktur"
Yetimi koruyup gözetenle Rasûlullah (s.a) arasında şehadet parmağı ile orta parmağı kadar bîr farklılık vardır.
Kurtubî şöyle der "Ben ve yetimi (koruyup gözeterek) işlerini uhdesine alan kimse cennette şu İkisi gibi olacağız" hadisinin anlamı şudur: "Yetimi gözeten kimse cennette peygamberimizle beraber olur. Onun huzurunda olur.
Bununla beraber her ikisinden her birinin çenette dereceleri ayrı ayrıdır. Zira peygamberlerin derecesine kimse erişemez. Peygamberlerden hiç biri de Ra-sûlullah'ın (s.a) derecesine ulaşamaz. Şu halde iki parmağı ile kıyas ile işaret buyurması aralarındaki farklılığa rağmen beraber bulunmadır. Ortak oldukları şey beraber olmalarıdır. Herkesin kendine göre derecesi ise ayrıdır"
Bir rivayette ise "şu ikisi gibi olacağız, eğer sakınırsa" buyurmuştur. Böylece Allah'ın yetim hakkıyla İlgili belirttiği hükümleri konusunda, Allah'tan sakınmaları için bütün mü'minlerin dikkati çekilmiştir. Rasûlullah'a olan yakınlıktan kastedilenin cennete girme hususundaki yakınlık olduğu da söylenmiştir. Nitekim Rasûlullah (s.a) bir hadis-i şerifte "Cennetin kapısını ilk açacak olan benim, bir de bakarım ki peşimden bir kadın geliyor. "Sen kimsin?" derim. Kadın ise şöyle der: "Ben yetim kalan çocuklarımı koruyup gözeten bir kadınım" Rasûlullah'a (s.a) yakınlıktan muradın cennete hızlı girmek ve derecenin yüksek oluşu olduğu da söylenmiştir.
Rasûlullah (s.a) dinden habersiz bir topluma peygamber olarak gönderildi ve Rasûlullah ümmetini korudu, gözetti, onlara öğretti ve yönlendirdi. Yetimi koruyup gözeten kimsede ne din ne de dünya işlerinden habersiz çocukları koruyup gözetmekte, onların ahlâkını güzelleştirmek eğitip yönlendirmekte Rasûlullah'a (s.a) benzer yakınlık bu cihettendir şeklinde yorumlayanlar olmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır
Yetimin işlerine yardımcı olmanın ve malını muhafaza etmenin faziletinin büyüklüğü açıklanmıştır. Yetimin bütün işlerini ve ihtiyaçlarını deruhte eden, mallarını koruyan kimse cennette Rasûlullah'a (s.a) arkadaş olacaktır. Ahirette bu mertebeden daha faziletlisi yoktur.[135]

263. Ebu Hüreyre'den (na) rivayet edilmiştir. Rasûluilah (s.a): "Kendi yetimini veya başkasının yetimini koruyup gözeterek işlerini deruhte eden kimseyle ben cennette şöylece beraber bulunacağız" buyurdular. Hadisi rivayet eden Mâlik b. Enes şehadet parmağıyla orta parmağına işaret etti. (Müslim rivayet etmiştir).[136]

Malik b. Enes tebe-i tâbiîn'dendir. Hicrî 93 yılında doğmuştur ve 179 yılında vefat etmiştir.
"Kâfil" tekeffül eden, yiyecek-giyecek ve eğitimiyle ilgilenen kimse demektir. T&time bakan kimse, ister kendi malından, ister kanunî vasilik ile yetimin malından harcasın, hadiste zikredilen fazilete hak kazanır.
"Kendiyetimi" ile kastedilen yetimin annesi, dedesi, ebesi, kardeşi, teyzesi, halası, kız kardeşi, amcası ve dayısı gibi yakın akrabalarıdır. Akraba olmayan yetimler ise başkasının yetimidir. Annenin ölümü halinde babanın çocukla ilgilenmesi de aynı çerçevede değerlendirilmelidir.[137]

264. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir-iki hurma ve bir-iki lokma ile savuian kişi miskin değildir. Gerçek miskin sadaka istemeyen iffetli kimsedir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[138]

Sahîhayn'da bir başka rivayette: "(Kapı kapı) insanları dolaşarak bir-iki lokma ve bir-iki hurma ile savuian miskin değildir. Gerçek miskin geçinecek mala sahip olmayan, halkın da hâlini bilmediği için sadaka verilmeyen, kendisi de insanlardan islemeye yellenmeyen kimsedir." buyurulmuştur.
Sadakaya muhtaç olan gerçek fakir kapı kapı dolaşıp dilenen değil, yiyip içecek bulamadığı halde hâlini kimseye açmayan ve hiçbir kimseden de yardım görmeyen iffetli kimsedir. Kapı kapı dolaşanlardan büyük bir çoğunluğun fakir olduğu bir gerçektir. Ancak tam fakir dilenmeyenlcrdir.
Miskinle fakir arasında fark olduğunu söyleyenlere göre, fakir yiyeceği bulunan, miskin ise hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Bazıları da fakir muhtaç durumda olan, miskin de fakirlikten dolayı perişan hale gelen kişidir, demişlerdir. Dilenen kimseye fakir, dilenmeyene miskin diyenler de olmuştur.
Kendisi de insanlardan istemeye yeltenmeyen kimsedir" hadisi hakkında Hattâbî der ki: "Kapı kapı dolaşanların miskin olmadığını Rasûlullah'm (s.a) belirtmesi şu sebepledir; dilenen kimse bazan kendisine yetecek kadar toplayabileceği gibi, bazan da ihtiyacından fazla zekât ve sadaka toplayabilmektedir. Böylece ondan miskinlik gitmiş olmaktadır. Halbuki kimseden bir şey istemeyen ve kendisine de bir şey verilmeyen kimsenin miskinliği ve ihtiyacı devam etmektedir".
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır
Kapı kapı dolaşarak halktan yardım dileyen miskin değildir. Miskin başkasından istemeyen dolayısıyla da kendisine bir şey verilmeyen ve yiyeceği dahi olmayan kimsedir.
Başkasına el açıp istemek mekruhtur. Sadaka vermek için ehlini araştırmak ve dilenmeyene vermek daha faziletlidir.[139]

265. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasüluHah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dul kadınların ve düşkünlerin işlerine koşanlar Allah yolunda cihad eden gibidir".
Ravi der ki (Rasûlullah'ın) "Bıkıp usanmadan gece ibadet eden, iftar etmeden gündüzleri oruç tutan kimse gibidir" buyurduklarım sanıyorum. (Müslim rivayet etmiştir)[140]

"Dul kadın"olarak tercüme ettiğimiz "Ermele" kocasız kadın anlamındadır. Önceden evlenmiş olsun veya evlenmemiş olsun eşittir. Kurtubî, "ermele" kocası olmadığı için fakir düşen ve yiyeceği katmayan kadındır, der. Kadının kocasının ölümü veya kocasından boşanmak suretiyle ayrılışı halinde de "Dul kadın" denildiği bir vakıadır.
Kadını uygun şekilde korumayı devam ettirmek büyük bir sabır işidir. Bu, nefisle mücadele ve şeytanla devamlı savaş ile mümkündür. Zira dul kadınlara hizmete devam ederken yorulmak, usanmak ve bıkmak sözkonusu-dyr. Bu işte devamlılık genelde bakıp gözeten kimsenin kalbinin değişmesine, niyetinin bozulmasına yol açar. Bu kimse ile dul kadının bir kötülüğe düşmesine vesile olabilir. Bu sebeple dul kadınlara devamlı yardımda bulunanlar azdır. Yardımda bulunup günahlardan uzak kalmayı başaran da azdır. Eğer bunda muvaffak olunursa zayıfların sıkıntısı giderilmiş, hayatta derli toplu yaşamaları sağlanmış, maddî-manevî açıklan kapanmış, ırz ve namusları korunmuş olur. tşte bu şekilde dul kadınların ve düşkünlerin korunup gözetilmesine çalışanlar, güzel amellerine gece-gündüz devam ederek mütemadiyen sevap kazananlar gibidir.[141]

266. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'-n (s*) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yemeklerin şerlisi, yemek için gelen fakirlerden esirgenilen, (o yemeğe) ihtiyaç hissetmeyen zenginlerin (ise) çağırıldığı düğün yemeğidir. (Mazereti olmadan) her kim davete icabet etmezse Allah'a ve RasÛlü'ne isyan etmiş olur". (Müslim rivayet etmiştir).
Sahîhayn'da, Ebu Hüreyre'nin (r.a) diğer rivayetinde ise: "Zenginlerin çağtntıp da fakirlerin terkedildiği düğün yemeği ne kötü yemektir" buyurul-muştur. (Müslim rivayet etmiştir)[142]

"Taâm'ul'Velfme" düğün yemeğidir. Hemen her münasebetle hazırlanan yemeğin ayrı bir adı vardır. Düğün münasebetiyle hazırlanan yemeğe "el-Velîme" denir. Diğerlerinden bazıları da şunlardır:
el-Kırâ: Misafirler için hazırlanan yemektir. et-TUhfe. Ziyaretçilere hazırlanan yemektir. el-Me'debe: Davetliler için hazırlanan yemektir. el-Hars: Doğum münasebetiyle hazırlanan yemektir. (el-Ğadire: Sünnet düğünü münasebetiyle hazırlanan yemektir. et-Akîka: Çocuğun doğumunun yedinci gününde hazırlanan yemektir.
el-Vadîme: Kadınlar arasında yapılan toplantı sebebiyle hazırlanan yemektir.
en-Nakî'a: Yolculuktan dönüş sebebiyle hazırlanan yemektir. et-Vekîre: Bir binanın İnşaatı tamamlanınca hazırlanan yemektir.
Nevevî bu hadisin, RasûiullaRVn (s.a) sonra düğün yemeklerinde zenginlerin gözetileceği, sadece onların çağırılacağı ve nefis yemeklerin zenginlere yedirilmesinin tercih edileceği anlamında olduğunu söyler.
Zenginlere sırf zenginliklerinden dolayı saygılı olmak ve onlara ta'zimde bulunmak haramdır. Nitekim bir hadiste "Kim bir zengine zenginliğinden dolayı aşırı saygıda bulunursa dininin üçte biri gider" buyurulmuştur. Bununla beraber iyilik yapan zenginlere teşekkür etmek ve saygısızlık yapmamak gerekir. Zira Rasûlullah "İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a şükretmez" ve "Size kim iyilik yaparsa ona iyilikle karşılık veriniz. Eğer iyilikle karşılığa gücünüz yetmezse, ona dua ederek karşılık veriniz" buyurmuştur. Bunlar ise Allah için saygı ve teşekkürdür.
Arapların âdetinde düğün yemeğinde yalnız zenginler çağırılır, fakirler terkedilirdi. İbn Mes'ud "Biz sadece zenginleri davet ederek fakirleri terke-den kimsenin davetine icabetten nehyolunduk" demiştir. Ebu Hüreyre de davet edenlere "Siz davet konusunda isyankârlarsınız. Gelmeyeni çağırır, size gelecek olanı bırakırsınız" derdi.
Hadisten çıkarılan hükümeler şunlardır.
Düğün yemeğine çağrılanın katılması sünnettir. Ancak yemekte içki ve haram kılınmış oyun aletleri vb. varsa katılmak caiz değildir. Rasûlullah (s.a) kendisinden sonra düğün yemeklerine zenginlerin çağırılacağını haber vermiştir. Fakirlerin gözetilmesi ve iltifat edilmeleri gerekir. Sırf zenginliklerinden dolayı zenginlere saygıda bulunmak yasaklanmıştır.[143]

267. Enes'den rivayet edilmiştir:
Nebî (sa): "Kim iki kız çocuğunu buluğ çağına kadar yet'ıştirirse kıyamet günü ben ve o kimse şöylece beraber bulunacağız" buyurdu ve parmaklarını birbirine bitiştirdi (Müslim rivayet etmiştir).[144]

Kız çocuklarının babaları üzerindeki hakları, erkek çocuklarından daha fazladır. Zira erkek çocuklar kız çocuklarına ntsbetle hem daha kuvvetli, hem de tasarrufa muktedirdirler.
Hz. Peygamber'in (s.a) parmaklarını bir araya getirmesi, iki kız çocuğunu büyüten kişinin cennette kendisiyle birlikte olacağını veya cennete beraber gireceğini anlatmak içindir. Hadiste kendi çocuğu olsun, başkasının çocuğu olsun kız çocuklarını büyütüp yetiştiren, eğitip terbiye eden kimsenin faziletine işaret edilmiştir.
Buluğ çağı, kızlarda yaşından, hayız görmesinden ve ihtilâm olmasından anlaşılır. Kurtubî hadisİmizdekİ "Buluğ çağına kadar" İfadesinden maksadın kendi nefislerinde müstakil duruma gelmeleri olduğunu söyler ve "Kadınların istiklâlleri ancak evlenmeleri ile olur, aksi halde hayız görmesine ve yasına bakarak buluğa ermesi esas alınırsa; erken evlenip, korunup-gözetilmeye ihtiyacı olmayanlar olabilir. Bazen kızlar hayız görmelerine rağmen kendi işlerini kendileri göremezler. Bu durumda hayız gördü ve buluğa erdi diye kızlar terkedilecek olurlarsa, fesat ve fücur doğar. Bilakis kızların korunup gözetilmesi bu dönemde daha da ehemmiyet kazanır. Kız çocuklarını büyütüp yetiştiren kimse, onları evlilik çağına geldiklerinde evliliğe teşvik ederek evlendi rmelidir. Bu sebeple alimler kız çocuğunun nafakasının babası üzerinden buluğ çağına kadar değil, evleninceye kadar düşmeyeceğini söylemişlerdir. Bu fazilet, sadece kız çocukları için değil, bilakis umum içindir. Nitekim Rasûlullah (s.a) "Her kim iki kız çocuğunu veya iki kız kardeşim veya iki teyzesini veya iki ninesini veya iki balasını koruyup gözetir ve geçimini sağlarsa cennette benimle olur" buyurmuş (ve iki parmağına işaret etmiş)tir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kız çocuklarının nafakasını sağlamak ve onlara iyilik etmek fazilet olduğu kadar, kız çocuklarını terbiye etmek, eğitmek, nafakalarını sağlamak, ana-babanm cennete girmesine ve orada makamlarının yücelmesine sebeptir.[145]

268. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Bir yanında iki kız çocuğu ile bir kadın bana gelerek bir şey istedi. Yanımda tek bir hurmadan başka şey yoktu. Hurmayı kadına verdim. Onu çocuklarına paylaştırdı. Kendisi yemedi, sonra da kalkıp gitti. Bu sırada Ne-bî (s.a) içeri girdi. Kendisine olup bitenleri anlattım. Rasûlullah (s.a): "Her kime (Allah) kız çocuklarından verir de o da onlara iyi davranfarak yetiştirirce, o kız çocukları o kimse için cehenneme karşı bir perde olurlar" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[146]

Hz. Âişe Rasûlullah'm (s.a) "Bir hurma İle de olsa senden isteyen ver, (boş) dönmesin" tavsiyesine uyarak sadaka vermekte aşırı hırs göstermiş, evde bulunan tek hurmayı vermiştir.
Babanın evladına yaptığı harcama, sevap vesilesidir. Nitekim bir hadiste "Sen Allah rızasını gözeterek yaptığın her harcama için sevap alırsın, hatta hanımının ağzına vereceğin bir lokma ile de olsa" buyurulmuştur.
"Sonra da kalkıp gitti" ifadesinden, kadının hurmadan başka şeyler de bekleyerek daha fazla oturduğu ancak hurma haricinde bir şey bulunmadığına kanaat getirince kalkıp gittiği anlaşılmaktadır.
" Cehenneme karşı bir perde olurlar" buyurulması konusunda Kurtu-bî "Cehenneme karşı perde oluş, bir kız çocuğuna yapılan iyilikle de mümkündür. Birden fazlasına yapılan iyilik ise daha fazla ateşten korunmayı ve çenette Rasûlullah'a daha yakın olmayı sağlar" demekledir.
Cehenneme girmeyen kişinin cennete gireceğinde şüphe yoktur. Nitekim başka bir hadiste tek hurmayı iki kızına paylaştıran kadın hakkında "Allah ona cennetini vacip kıldı ve onu cehennemden korudu" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır:
Kız çocuklarını gözetip-korumak pek fa/.İlcitittir. Zira onlar sebebiyle cehennemden kurtuluş ve günahlardan bağışlanma vardır.[147]

269. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edilmiştir:
BirgUn bana yoksul bir kadın iki kız çocuğunu taşıyarak geldi. Ben de ona Üç tane hurma verdim. Kadın çocuklardan her birine birer tane hurma verdi. Diğer hurmayı yemek için ağzına götürmüştü ki çocukları o hurmayı da istediler. Kadın yemek istediği bu hurmayı ikiye böl(erek çocuklara ver)di. Kadının bu hâline taaccüb ettim de kadının yaptıklarını Rasûlullah'a (s.a) anlattım. Rasûlullah (s.a) "Allah bu davranışından dolayı kadına cenneti vacip kıldı. (Ravi şek ederek) veya bundan dolayı kadım cehennemden âzad etti" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[148]

Îbn'us-Sikkît "Miskin, hiçbir şeyi olmayandır. Fakir ise günlük yiyeceği olandır" der. Yûnus da aynı görüşte olup "Fakir miskinden hâli daha iyi olandır" der. Esmâî ise "Miskin, fakirden durumu daha iyi olandır" demiştir. Nitekim Allah (c.c)
"O (yaraladığım) gemi, denizde çalışan yoksullarındı (miskinlerindi)" (Kehf, 79) buyurmuştur. Ayete göre miskinler günlük yiyecekten başka gemi sahibi olarak da nitelenmişlerdir. Fakirler konusunda ise Allah (cc)
"(Sadakalarınızı) şu fakirlere (verin ki) Allah yolunda kapanıp kalmışlardır. Yeryüzünde dolaşamazlar. Bilmeyen, utangaçlıklarından dolayı onları zengin sanır..." (Bakara, 273) buyurmuştur. Ayetlere göre miskin fakirden daha varlıklıdır. İbn'ul-Arabî de "Miskin, fakirdir. Fakir bir şeyi olmayandır. Miskin ise her ne kadar varlıklı olsa da zelîl olan kimsedir. Nitekim kadin miskindir" demiştir.
Çocuklarına bakıp-gözeten kimse şefkat ve merhameti sebebiyle cennete girer. Rasûlullah (s.a) "Merhametlilere Rahman olan Allah kıyamet gününde rahmet eder" buyurmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Sadaka, mü'minin Rabbine olan îmanına ve va'dindekî bağlılığa delâlet eder. Genel ve özel izinle, kadın kocasının malından sadaka verebilir. Bu durumda her ikisi de sevap kazanır. Annelerin çocukları Üzerinde titizlikle davranıp, onlara zarar gelmesinden korkmaları gerekir. Araplar câhiliye döneminde kız çocuklarından hoşlanmazlardı. Onları diri diri gömmek âdetleriydi, îslâm geldiğinde işi aslına döndürdü ve kızların güzel terbiyesi ve nafakalarının teminini cennete girmeye ve cehennemden kurtulmaya sebep kıldı.[149]

270. Ebu Şureyh Huveylid b. Amr ei-Huzâî'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey Allahım! Ben iki zayıfın; yetim ve kadınm haklarının çiğnenmesinden sakındırıyorum". (Hadis hasendir, Neseî.bu hadisi ceyyid bir isnad ile rivayet etmiştir).[150]

Ebu Şureyh Medine'ye gelerek Mekke'nin fethinden önce müslüman olmuştur. Hicretin 68. yılında Medine'de vefat etmiştir. "Ebu Şureyh" künyesinin Rasûlullah (s.a) tarafından verildiği rivayet olunur. Ebu Şureyh'in Mekke'nin fethinde Benî Ka'b kabilesinin sancağını taşıdığı da rivayetler arasındadır. Ebu Şureyh Rasûlultah'tan (s.a) 20 hadis rivayet etmiştir.
"Yetim",babası olmayan buluğ yaşından küçük çocuktur. Özellikle korunmaya muhtaç olan kadınların zikredilmeleri bunların zayıf olmaları do-layısıyladır. Erkekler, kadın ve çocuklara nisbetle daha güçlü ve kuvvetlidirler. Dünya işlerini daha iyi bilirler. Kendileri zayıf olsalar da, Allah'tan başka kendilerine yardımcı olacak kimselere tevessül etmeyi bilirler.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kimsesiz kadına ve yetime kötülük işleyenler tehdit edilmiştir. Hiçbir gücü ve kuvveti olmayan, Allah'ın güç ye kudretine sığman zayıflara zulüm, Allah'ın şiddetli azabına sebep olur.[151]

271. Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan (ra) rivayet edilmiştir:
Babası Sa'd, kendisini başkalarından daha faziletli sanırdı. Bunun üzerine Nebî (s.a) "Siz ancak zayıflarınız sayesinde (harblerde) gâtib olur ve nzıklandtnltrsımz" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir)[152]

Mus'ab, tâbiîndendir. Medine'de yaşamıştır. Babasından, Ali b. Ebî Ta-lib'den ve Abdullah b. Ömer'den hadis tahsil etmiştir. Güvenilir bir râvi olup, çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Hicretin 103. yılında vefat etmiştir.
Neseî'nin rivayetinde "Bu ümmetin yardımı; zayıfların duaları, namazları ve ihlâslan sayesinde olur" buyurulmuştur.
Ibn Battal hadîsimizin yorumunu yaparken şöyle den "Zayıflar dua ederken, daha ihlâsh, ibadette daha huşu sahibi olurlar. Zira onların kalpleri dünyatım zîneünden ve süsünden arınmıştır". Rasûlullah (s.a) bu sözlerle Sa'd'ı tevâzua, başkasına karşı kibirlenmemeye, bütün hallerde müslümanlan kü-çümsememeye teşvik etmiştir.
Abdurrezzak'ın Mekhûl tariktyla olan rivayetinde hadisin baş tarafı şöyledir. Sa'd "Yâ Rasûlaltah! Kavmini koruyup gözeten ve insanlardan zararı defeden kimsenin de diğerleri gibi mi payı vardır, ne dersiniz?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah hadisi zikretti.
Sa'd savaşlarda ok atar, düşmana aman vermezdi. Ganimetteki payının dtğer zayıf müslümaniarla eşit olup-olmayacağım sormuştur Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Sa'd'a savaşan okçunun da eşit pay alacağını îmâ etmiştir. Her ne kadar kuvvetli, cesaretiyle üstün gelse de, zayıf da duasının ve İhlâsı-nın faziletiyle üstün gelir.[153]

272. Ebu Derda Uveymir'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Rasûlullah'ı şöyle buyururken işittim: "Zayıflan koruyup gözetiniz. Siz ancak zayıflarınız (fakir ve kimsesizleriniz) sayesinde (düşmanlarınıza) üstün gelir ve rızıklandmhrsımz." (Ebu Dâvud ceyyid bir isnad ile rivayet etmiştir).[154]

Ebu Derda Uhud Savaşı'ndan sonraki savaşlara katılmıştır. Uhud Savaşı'nda bulunup, bulunmadığında ihtilaf edilmiştir. Ebu Derda fakth ve alim bir sahabî idi. Rasûlullah onunla Selman'ı kardeş ilan etmişti. Peygamberimiz Ebu Derda Uveymir hakkında "Uveymir ümmetimin hakimidir" buyurmuştur. Hz. Osman'ın hilafet döneminde hicretin 30. yılında vefat etmiştir. Rasûlullah'tan (s.a) 79 hadis rivayet etmiştir.
Müslümanların fakirlerini,düşkünlerini koruyup kollamak gerekir. Onların dualarıyla Allah (cc) yağmur yağdırır. Bol nimet verir ve İnsanlar rızık-lamr. Hadisimiz Allah'a çeşitli vesilelerle yaklaşmayı, fakirlere yadım etmeyi, fakirlere eziyet vermekten sakınmayı, Allah'tan başka sığmağı olmayan zayıfların gönüllerini kazanmayı teşvik etmektedir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Zayıflar, dünyanın servetinden kalplerini ârî ve Allah'a sığınışlarındaki sadâkatleri dolayısıyla dualarında daha ihiâslı, ibadetlerinde daha huşûlu olurlar. Mütevazi olunmalı ve kişi kendisini başkalarından yukarıda görmemeli-'r. Kuvvetli, düşmana karşı şecaatiyle; zayıf iscihlâsı ve tevazuu ile faziletlidir.[155]

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADINLARA tYI DAVRANMAYI TAVSİYE

Konu ile ilgili ayetler

"Kadınlara iyilikle muamele ediniz". (Nisa, 19)
"Ne kadar gayret ederseniz ediniz, hanımlarınız arasmda hakktyle adaletle davranamazsınız. Birine tamamen meyledip de diğerini askıda gibi ter-ketmeyiniz. Aralarını düzgün tutar ve Allah'tan sakınırsınız, Allah Gafurdur, Rahîm'dir". (Nisa, 129)[156]

Konu ite ilgili hadisler

273. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kadınlar hakkında birbirinize İyiliği tavsiye ediniz. Çünkü kadın, kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri noktası üstüdür. Eğer onu düzeltmeye kalkışırsan onu kırarsın, kendi haline bırakırsan eğriliğini devam ettirir. Binaenaleyh kadınlara iyiliği tavsiye ediniz." (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[157]

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayetine göre: "Kadın eğe (kaburga) ke-miğt gibidir. Eğer onu doğrultursan kırarsın, eğer ondan /ayda/anmak istersen bu eğrilik hâli devam ederken yararlanabilirsin" buyurutmuştur.
Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir: "Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır, istediğin hiç bir yola dosdoğru olarak devam etmez- Eğer ondan faydalanmak istersen eğri hâli devam ederken faydalanırsın. İsteğinize göre doğrultmaya kalkışırsan onu kırarsın, onun kırılması boşanmasıdır"
"Dıla" kaburga kemiğidir. "Avec" eğrilik anlamındadır.
Kadının kaburga kemiğine benzetilmesini, Hz. Havva'nın Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılmış olmasını sebep göstererek yorumlayanlar da olmuştur. Tîbî'ye göre hadis "Kadınlar hakkında nefislerinizden hayır öğüdü isteyin" anlamındadır. Bazılarına göre de "Kadınlar hakkında size vasiyette bulunuyorum, bu vasiyetimi yerine getirin" anlamındadır.
Kadının kaburga kemiğinden yaratıldığının belirtilmesi; onun eğriliğinin hoş karşılanması içindir. Zira o, kaburga kemiğinin düzeltileni ediği gibi dü-zeltilmeyi kabul etmez. Düzelme kabiliyeti ve istidadı yoktur.
Kadının f.uylarmı değiştirmeye, gidermeye bir şekilde kalkışılması şiddetli huzursuzluğa ve ayrılığa sebeb olur. Ayrılık ise onun kınlmasıdır. Kaburga kemiğinin kırıldığı gibi. Onun kötü davranışlarına ve anlayışının kıtlığına sabredilirse, evlilik devam eder. Kişi böylece nefsini haramdan korumuş, çoluk çocuk sahibi olmuş ve mutluluğu yakalamış olur.
Peygamberimiz bu hadisi erkeklerin kadınların hatalarını, eksikliklerini devamlı şikayet ederek onların düzeltilebileceğini düşünmeleri ihtimalini bertaraf etmek için söylemiş olabilir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Zayıf olmaları ve işlerini görecek bir kimseye ihtiyaç duymaları sebebiyle tekrar tekrar kadınlara tavsiyede bulunulmuştur. Erkekler kadınlara müsamaha ve sabırla muamele etmeye teşvik edilmiştir. İslâm, toplumun selâmeti için kadınların gözetilmesine büyük önem vermiştir.
Erkeklerin kadınlardan daha sabırlı olması sebebiyle kendilerinden kadınların davranışlarına tahammül etmeleri, sabırlı olmaları istenmiştir.[158]

274. Abdullah b. ZemVdan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
Nebî'nin (s.a) hutbe îrad edip Salih Peygamber'e mucize olarak verilen dişi deveyi ve onu boğazlayanı anlatırken şöyie buyurduğunu işittim. "Deveyi boğazlamak için kavmin en bedbahtı fırladı" (Şems, 12) ayetini hatırlattı. Semûd kabilesi arasında adı duyulmuş, şirretii, gözü kara biri yerinden fırladı dedi. Sonra da kadınları söz konusu ederek bu konuda öğütler verdi ve "Sizden biri kalkıp ailesini köle döver gibi dövüyor, ihtimaldir ki, o akşam onunla birlikte yatar" buyurduktan sonra cemaatten birisinin yellenmesine gülüşmeler konusunda uyararak "İçinizden birisi kendisinin de yaptığı böyle bir şeyden dolayı niçin gülüyor?" buyurdu. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[159]

Abdullah b. Zem'a'nın kizkardeşi, Rasûlullah'ın (s.a) hanımı Ümmü Se-ieme'dir. Abdullah, Kureyş'in İleri gelenlerindendir. Rasûlullah'tan (s.a) iki hadis rivayet etmiştir.
Salih Peygamber'in devesini Semûd Kavmi'nin en eşkiya adamı Kudâr b. SâlİF boğazlamış tır. Kudâr kısa boylu, sarışın, kırmızı tenli, babası belli olmayan bir kişi imiş.
"Ârim" şer, ifsad edici, pis, cahil ve serseri anlamlarındadır. Rasûlullah
(s.a) bu kimseyi Ebu Zem'a'ya benzetmiştir. Ebu Zem'a'nın adı Esved'dir. Esved müs İÜ mani arla alay eden bir adamdı.
"O alay edenlere karşı biz sana yeteriz" (Hicr, 95) ayeti bu gibiler hakkında inzal olmuştur. Esved, kâfir olarak Mekke'de ölmüştür. Ebu Zem'a-mn oğlu Zem'a da Bedir'de öldürülen kâfirlerdendir.
"Sizden biri kalkıp, ailesini köle döver gibi dövüyor" ifadesi Müslim'in rivayetinde "Cariyeyi döver gibi", Neseî'nİn rivayetinde ise, "Köle ve cariyeyi döver gibi", Buhârî'nin el Edeb'ul-Müfred'inde ise "Deve döver gibi" şeklindedir. Hadisimizde köle ve cariyenin dövüldüğü bir vakıa olarak zikredilmekte otup, kadınların dövülmesine de latif bir îmâ vardır. Ancak bu dövülme hayvana veya köleye vurur gibi olmamalıdır. Yine hadis, akıllı ve olgun bir kimsenin gündüz hanımım aşın bir şekilde dövüp de, o günün sonunda veya gecesinde onunla cinsel temasta bulunmasını uzak görmektedir. Dövmek ve ilişkide bulunmak birbirine zıd olan şeylerdir. Özellikle arzu ve istekler gece vakitlerinde artar, ancak dövülen kadın kendisini dövene karşı nefret duyabilir. Halbuki azar ve te'dîb ölçülü olsa, bu nefret sözkomısu olmaz.
Rasûlullah (s.a) "içinizden birisi kendisinin de yaptığı böyle bir şeyden dolayı niçin gülüyor?" buyurmuştur. Gülmek, tuhaf bir şey ve yadırganacak bir hal için olur. Yüz hatlarında bir belirti olması durumunda gülümseme, yüz tenierİndeki bu hareket çoğalır ve ses çıkarılırsa o gülme, ses daha da fazla çıkarsa kahkaha olur. Eğer bir iş her insanda vaki olan bir şey ise, bir kimsede olduğunda buna gülmek anlamsızdır. Hadis, sesle yellenen kimseye gülmeyi yasaklamıştır. Araplar câhiîiye döneminde bir cemaat içinde sesle yellenen kişiye gülerlerdi. Peygamberimiz (s.a) insanları bu hareketten men etmiştir, yellenen kimseyi duyrnamazlıktan gelerek başka şeylerle meşgul olunmalıdır. Lut kavminin âdetlerinden biri de yellenmek ve buna gülüşmek idi.
Hadi s'ten çıkarılan hükümler şunlardır.
Nasihat ve yataktan uzaklaşmak, terkedip gitmesinden endişe edilen kadına fayda vermiyorsa, tamamen ayrılıp gitmemesi için hafif bir şekilde dövülebilir. Baş ve yüze vurmaksızin, yaralayıcı ve kına olmaksızın dövmek caizdir.[160]

275. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hiçbir mü'min erkek, mü'min kadınına buğzetmesin; zira hoşlanmadığı huyları varsa buna karşılık razı kalacağı huyları da vardır. (Müslim rivayet etmiştir).[161]

Kadı İ yaz, bu hadîsin anlamının;
"Mü'min mü'mineye tamamen dargın olmaz" şeklinde olduğunu belirtir. Erkeklerin kadınlara küsmesi, kadınların erkeklere dargınlığı gibi değildir. Bu sebeple "Onun bir huyunu beğenmezse, bir.başka huyunu beğenir" buyurulmuştur. Nevevî ise hadisin; "Erkek kadına buğzetmesin; zira kadında beğenmediği bir huy görse de beğenilecek diğer bir huy da bulur" anlamında olduğunu söyler.
"Ferk" küsmek, buğzetmek anlamındadır. Kurtubî "Ferk kelimesinin aslı, kadınlar için söylenir. Erkek kadınını kızdırıp, öfkelenitdiğinde kullanılır. Ferk-in erkekler için kullanılması ise azdır" der.
HadİS'ten çıkarılan hükümler şunlardır.
Erkeğin hanımına buğzetmesi ve ondan hoşlanmaması yasaklanmıştır. Zira hoşlanmadığı bir huyu varsa hoşlanacağı huylan da vardır. Mü'min kimse hammıyla aralarında geçen bUtün anlaşmazlıklarda duygularına ve geçici infiallerine değil aklına müracaat etmelidir.[162]

276. Amr b. el-Ahvas el-Cuşemî'den (r.a) Nebî'nin (s.a) veda haccında Allah'a hamdu senadan ve halka öğüt verdikten sonra şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Dikkat ediniz! Kadınlara hayırla muamele etmenizi tavsiye ederim. Çünkü onlar emrinizdedir. Onlardan eşlik görevinden gayri birşey istemeye hakkınız yoktur. Yalnız açık bir kötülük işlemeleri müstesna! Şayet bu işi yaparlarsa onlardan ayrı yatın ve yaralamadan onları (te'dîben) hafifçe dövün. Eğer size itaat ederlerse kendilerine azgınlık göstermeyin. Dikkat ediniz! Şunu biliniz ki, kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi kadınlarınızın da sizin Üzerinizde haklan vardır. Onların üzerindeki haklarınız yabancıları yatağınıza bastırmamaları ve müsadeniz olmadıkça hoşlanmadığınız kimselerin evinize girmelerine izin vermemeleridir. Dikkat ediniz! Onlann sizin üzerinizdeki hakları da, onları güzel bir şekilde giydirmeniz ve yedirmenizdir". (Tirmizî rivayet etmiş ve "Hadis hasen ve sahihtir" demiştir)[163]

Amr b. el-Ahvas el-CuşemFye "el-Kılâbî" nisbesi verenier ue olmuştur. İbn Mende ve Ebu Nuaym ise sadece Cuşemî nisbesini zikretmişlerdir, İbn Hazm, Amr b. el-Ahvas'm Rasûlullah'dan (s.a) iki hadis rivayet ettiğini belirtir.
Veda haccı, Rasûlullah'm (s.a) bu hacctan sonra haccetmemesi sebebiyle bu İsimle anılmıştır.
Kadınların eşlik görevi; cinsel yönden faydalanma ve kadının kocasını haramdan koruması ve evini muhafaza etmesidir. Kadının kocasını terketmesi ve geçimsizlik göstermesi halinde ise önce kendisine nasihat edilir, öğütlerin fayda vermemesi halinde aynı yatakta yatılmaz. Bunun da etkili olmaması hâlinde; kocayı terketmesi ve isyanı halinde, yüzden kaçınmak ve yaralayıcı ve iz bırakıcı olmamak şartıyla ta'zir ve edeplenmesi için kadına hafifçe vurulabilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ".. Dikkafalilık, şirretlik etmelerinden korktuğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarından ayrılın ve (bunlarla yola gelmezlerse) onları dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onlann aleyhine başka bir yol aramayın..." (Nisa, 34)
Yabancıların yatağa bastırılmamasından murad, kadının yabanacılarla başbaşa kalmamasıdır. Kadı lyaz "Arapların âdetine göre erkek/erin kadınlarla konuşması ne ayıptı, ne de bir şüpheyi gerektirirdi. Hicâb ayeti nazil olunca bundan yasaklandılar" demiştir.[164]

277. Muaviye b. Hayde'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Rasûlallah! Bizden birinin eşinin üzerindeki hakkı nedir?*' diye sordum ve kendileri şöyle cevap verdiler: "Yediğin zaman ona da yedirmen, giydiğin gibi onu da giydirmen, yüzüne vurmaman, onu kötülememen ve yatağından ayrılmaya mecbur olduğunda evin dışına taşirmamandır". (Hadis ha-sendir. Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[165]

Muaviye b. Hayde Basralıdır. Horasan'da savaşmış ve orada vefat etmiştir. Hadisi tbn Esîr Usd'ül-Câbe'de yine Muaviye'den "Bir adam Rasûlullah'a (sm) "kadının kocası üzerindeki hakları nelerdir?" diye sordu" şeklinde rivayet etmiş ve hadîsin devamını zikretmiştir. Bu sorma işinin birkaç defa vuku bulması muhtemeldir. Veya bu rivayette râvi, ismini herhangi bir sebeple gizlemiş olabilir.
Kişi fakir ise ev halkının giydirilmesini, yedirilİp-içiriJmesini mümkün mertebe sağlamalıdır. Yine kişi eşini farz olan örtünmeye uygun şekilde giydirmekle mükelleftir. Zengin bir kimse ise yiyip içmede ve giyimde asın harcamalardan kaçınmalıdır. Fazla parayı israf yerine, hayırlı işlerde ve sadakada sarfetmelidir.
Kocanın, yaratılanı yaratandan ötürü hoş görüp, kadının çirkinliğini dile getirmemesi gerekir.
Hadis'ten çıkarılan hükümler şunlardır.
tasanın şerefinden dolayı, yüze vurulması haramdır. Çirkinliğinden dolayı kadın ayıplanamaz. İsyankâr kadının gece yatağının terkedilmesİ edep-lenmesine vesiledir.[166]

278. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûiullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Mü'minlerin îmanca en kâmil olanı, en güzel ahlâklı olanlarıdır. Hayırlı olanınız da kadınlara karşı iyi davran anları mzdır". (Tirmizî rivayet etmiş ve "hasen-sahîh" demiştir.)[167]

Ahlâk, nefsi güzel şeyler işlemeye iten ve faziletli huylar kazandıran bir melekedir. Hasan Basrî "Güzel ahlâkın hakikati, iyiliği çoğaltmak, kötülükten sakınmak ve güzel yüzlülüktür" der.
Bâcî "Ahlâkın güzelliği; kendisiyle oturan büyük olsun küçük olsun herkese müjdeci, yumuşak, şefkatli ve sabırlı davranmaktır" ûer, Güzel ahlâkın vehbîmi, kesbî mi olduğunda ihtilâf edilmiştir. Asıî İtibariyle güzel ahlâkın insanın tabiatında bulunduğu ancak ilim ve amelle daha da geliştiği görüşü benimsenmektedir.
Amellerin en faziletlileri konusunda cevap soranların durumuna göre değişmektedir. Faziletli ameller zamana göre de değişebilir. Nitekim İslâm'ın başlangıcında cihad daha faziletli İdi. Namazın zekâttan daha faziletli olduğu görüsü daha ağırlıklıdır. Ancak ihtiyaç sahiplerinin çoğalması halinde, zekât namazdan daha efdaldir. "Sizin en hayırlınız hanımına en hayırlı olanınızdır" hadisine göre, en hayırlı olmak elbette sadece kadınlara iyi davranmakla sağlanmaz. Fazilet ve hayır îman itibariyledir. Ameller ise derecelerine göre farklılık arzeder.
Hadis'ten çıkarılan hükümler şunlardır
Kadına güleryüz göstermek, eziyet etmemek, iyilikte bulunmak ve sabırla muamele etmek gerekir. Zira Rasûlullah (s.a) hanımlarına karşı insanların en güzel davrananı ve en sabırlısı idi.[168]

279. İyâs b. Abdullah b. Ebu Zühâb'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
Rasûluilah (s.a) "Kadınları dövmeyiniz" buyurduğunda Ömer b. el-Hattab (r.a) Rasûlullah'a (s.a) gelerek "Yâ Rasülallah! Kadınlar erkeklerine karşı ciir'ei etmeye başladılar" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) kadınları dövmeye ruhsat verdi. Bu defa da bir çok kadın Rasûlullah'ın (s.a) zevcelerine gelip kocalarının kendilerini dövdüklerinden şikayet ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) "Birçok kadın Muhammed'İn eşlerinin çevresini sararak kocalarından şikayet ediyorlar (Hanımlarını döven) erkekler iyilerden değildir" buyurdu. (Ebu Dâvud sahih isnad ile rivayet etmiştir).[169]

İlyâs b. Abdullah Mekke'de ikamet etmiştir. Sahabî olduğunu söyleyenler vardır. Ancak bu konu ihtilaflıdır. Rasûlullah'tan (s.a) sadece bu hadisi rivayet etmiştir.
Evliliğin devamı ve karı kocanın birbirlerine karşı haklarını yerine getirmeleri için karşılıklı sevgi ve saygı gerekir. Yersiz olarak dövmek çirkin bir olaydır. Evliliği zedeleyecek şekilde davranışlara giren bir kadının uyarılara aldırış etmemesi üzerine hafifçe tehdit edilmesi veya hafif bir şekilde dövülmesi evliliğin tekrar yoluna girmesine sebep olabilir. Hoşgörü ve yumuşak davranma İslâm'ın teşvik ettiği hasletlerdir. Şartlar ve zaruretler rıfk ile muamelenin terkini gerektirdiğinde dayağa başvurulması normaldir.
Hadis'ten çıkarılan hükümler şunlardır.
Dayağa kalkışmak göğsün darlığına, nefsin sıkıntısına delâlet eder. Bu, güzel ahlâka ters düşer. Güzel ahlak sahibinin göğsü geniş, nefsi hoştur. Rasûlullah (s.a) hiçbir kadına ve hizmetçiye vurmamıştır. O ancak Allah yolunda çarpışırken veya Allah'ın haram kıldığı şeylerin işlenmesi'halinde eliyle vurmuş ve Allah için intikam almıştır.[170]

280. Abdullah b. Amr el-Âs'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dünya bir metâ'dır. Dünya metâ'ının en hayırlısı ise iyi kadındır". (Müslim rivayet etmiştir).[171]

"Meta" altın ve gümüşten başka dünya malı, her türlü eşya, azıcık faydalandıktan sonra hemen eskiyen, çürüyen, bitip tükenen şey anlamlarına gelmektedir. Nitekim Allah Teâlâ "Dünya hayatı bir aldatma metâ'mdan başka bir şey değildir" (Âl-i İmran, 185) ve "De ki; Dünya metâî azdır" (Nisa, 77) buyurmuştur. Geçici ve aldatmalarla dolu olan bu dünyanın en hayırlı me-tâ'ı saliha kadındır. Dindar, terbiyeli ve namuslu anlamındaki saliha kadın, hayatı süresince kocasını mes'ud edecektir. Rasûluilah (s.a) "Üç şey vardır ki bunlar Ademoğulunun saadet indendir. Saliha kadın, elverişli bir ev ve İyi bir taşıt (binek) buyurmuştur. Bir başka hadiste ise; "Saliha kadın, kocası baktığında neşe saçarak kocasını rahatlatan, emrettiğinde itaat eden, uzaklaştığında ırzını ve malını koruyandır" buyurulurak saliha kadının özelliklerinden bahsedilmiştir.
Hadis'ten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kişi, dünya saadeti ve Allah'a ibadetinde yardımcı olması için saliha kadınlar ile evlenmeye teşvik edilmiştir.[172]

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

KOCANIN HANIMI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Konu ile ilgili ayetler

"Erkekler, kadınlar üzerine yöneticidirler. Çünkü Allah, kimini kiminden üstün kılmıştır ve erkekler (kadınlara) mallarından harcamaktadırlar. Onun için iyi kadınlar itaatkâr olup, Allah'ın kendilerini korumasına karşılık kendileri de gizliyi koruyan (kocalarına gizli gizli ihanet etmeyenlerdir". (Nisa, 34)[173]

Konu ile ilgili hadisler

Önceki bölümde geçen Amr b. el-Ahvâs tarafından rivayet edilen hadis de bunlardan biridir.[174]

281. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: "Erkek hanımını yatağa davet ettiğinde kadın ona gelmez ve kocası da ona dargın olarak uyursa, sabah oluncaya kadar melekler o kadına lanet ederler". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).
Buhârî ve Müslim'in bir başka rivayetinde "Kadın kocasının yatağını (özürsüz olarak) terkederek uykuya da/arsa, o kadına melekler sabaha kadar lanet eder/er" buyurulmuştur.
Diğer bir rivayette ise RasûluİIah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bir adam hanımını yatağına çağırır da kadın bu daveti reddederse kocası o kadından razı oluncaya kadar (emri semaya nafiz olan) Allah o kadına dargın olur".[175]

Yatağa çağırmaktan kasıt cimadır. Özellikle gece cimaya iten sebepler daha etkilidir. Bu işin genellikle gece vuku bulması sebebiyle gece îmâ edilmiştir.
"Sabahlaytncaya kadar" ifadesinden bunun geceye mahsus olduğu sanılmakta ise de murad, gece veya gündüz.her ne zaman cimaya davet ederse demektir. Nitekim diğer bir rivayette de "Kocası o kadından razı oluncaya kadar" denilmiştir. Bir hadiste ise "Üç kimse vardır ki, bunların ne namazları kabul olur ne de hayırları semaya yükselir. Bu üç kişi; evine dönmedikçe kaçan köle, ayıîmadığı sürece sarhoş olan kimse ve kocası razı olmadıkça kocası kendisine dargın olan kadındır" buyurulmuştur.
Kadın hayız halinde de olsa kocasının davetine icab etmelidir. Cima haricinde öpmek ve okşamak gibi şekillerle de kocası kadından faydalanabilir.
Kadın kocasını yatağa davet ettiğinde kocanın İcabet etmemesi günah değildir. Ancak kadın için maddî ve manevî bîr zarar sözkonusu ise kocaya da icabet etmemesi haram olur. Melekler sadece bu konuda değil, bütün konulardaki isyankârlara lanet ederler. Hadisimizde Rasûlullah'ın (s.a) lânetle-riyle korkuttuğu meleklerin dualarının kabul olacağına işaret edilmiştir. Kadın kocasının yardımını ve onun rızasını kazanmaya teşvik edilmektedir. Erkeğin cimayı terk konusundaki sabrı, kadının sabrından daha zayıf olduğundan, kadının bu işten kaçınmasının günahı daha fazladır.
Kadının hasta olması veya kadına verilmesi kararlaştırılan mehirin verilmemesi halinde kadının kocasının çağrısına icabet etmemesi caizdir.
Semada ikamet eden meleklerin lanet edecekleri açık olarak ifade edilmiştir. "Emri semaya nafiz olan Allah" diye terceme ettiğimiz üzere semada olandan murad Allah'tır. Cihetten ve mekândan münezzeh olduğundan Allah Teâlâ, açıkça zİ kredi im em iştir. "Sema" lafzından kastedilen celâl ve yükseklikti r.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kadının özrü yoksa, kocası kendisini çağırdığı zaman ona ilaat etmesi gerekir. Bundan kaçınması büyük günahtır. Allah'ın rahmetinden kovulur. Kadının kocasına bu konudaki itaatsizliği kocayı günaha itebilir.[176]

282. Yine Ebu Hüreyre'den (na) rivayet edildiğine göre RasûluIİah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kocası evdeyken, kocasının izni olmadan bir kadının (nafile) oruç tutması ve yine kocasının izni olmadan evine (kadın veya erkek olsun) birini alması helâl değildir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[177]

Ramazan orucu farz olduğu için kocanın iznine gerek yoktur. Koca seferde iken kadın izinsiz olarak oruç tutabilir. Kadın kocasının rızasının bilinmediğinde onun izni olmaksızın, evine girmeye kimseye izin veremez. Kadın kocasının evine girmesine razı olduğunu bildiği kimseleri ise izinsiz de eve kabul edebilir.
Kadının Ramazan orucunu kazaya bırakması hallerinde kocası bu orucun kazasını Şaban ayına erteletebilir. Şaban ayında kadın kocasının izni olmaksızın da orucunu tutabilir. Çünkü Şaban ayı ile Ramazan ayı arasında artık ancak kaza vakti kadar bir zaman kalmıştır.
Hadisimizin sonunda "Kocasının emri olmaksızın onun kazancından kadın ne in/ak ederse, sevabının yarısı kocasının olur" ilavesi vardır. Müslim'de ise "Kocası yanında İken onun izni olmadan evine girmeye kimseye izin vermesin" şeklinde olup, kocanın evde bulunduğu sırada onun izni olmadan içeriye kimseyi almamaya dikkat çekilmiştir. Eve gelecek olanlar yakın akrabaları da olsa kocanın istirahatı ve başka menfaatleri göz önünde bulundurulmalıdır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kadının kocasının izni olmadan nafile oruç tutması haramdır. Zira kocanın rızası olmadan kadına hakkı geçebilir. İstediği zaman kadını kendisine davet edebilir. Kadın, kocasının izni olmadan eve kimseyi alamaz.[178]

283. Ibn Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Nebî'nin (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "Hepiniz birer çobansınız ve hepiniz maiyyetinizde bulunanlardan sorumlusunuz. Devlet Başkanı bir koruyucudur. Aile reisi ev
halkının koruyucusudur. Kadın da kocasının evi ve çocukları üzerinde koruyu-cusudur. Hülâsa, hepiniz bir koruyucusunuz ve her biriniz koruduklarınızdan sorumlusunuz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[179]

"Râî" çoban demektir. Çobandan murad koruyucu, güvenli, emniyetli ve elinin altındakilerin iyi hal üzere olmasına önem veren kimsedir.
Kişinin, idaresi altındakilere karşı adaletli olması gerekir. Adaletle muamele ederse mükâfata nail olur. Aksi halde idaresi altındakilerden herbiri kıyamette ondan hakkını ister.
Herkes maiyyetindekİlerin maddî ve manevî menfaatini gözetmek, onları korumak ve muhafaza edip, etmemekten sorulacaktır. Emir veya İmam, İdaresi altındakilerin durumlarını bilmek, işlerini düzenlemek, onlara gelecek zararları defetmekten sorumludur. Dinin muhafazasını gözetmek, cezaların uygulanmasını ve hükümlerde adaleti sağlamaktır. Erkek, ev halkının ihtiyaçlarım maddî durumuna göre karşılamak, iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak, tslâmî konularda ihtiyaç duyulan bilgileri vermekle mükelleftir. Kadın, evini hırsızdan, kedi ve köpek gibi hayvanların zararından korumakla, kocanın malını saklamak ve razı olmadığı şekilde harcamamakla, çocuklarının hizmetini görmekle ve ev işlerini düzenlemekle mükelleftir.
t Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Toplumun bütün fertlerinden her biri diğerinden sorumludur. Kadın, kocasının evinde, denetim, terbiye, emanet ve iffet gibi bütün konulardan sorumludur. Kan ve koca evlilik hayatının iki ortağıdır. Her birinin diğerine karşı görevini yerine getirmesi gerekir.[180]

284. Ebu AH Talk b. Ali'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmişin "Kadın tandır başında da olsa kocasının davetine icabet etsin". (Tirmizî ve Neseî rivayet etmişlerdir. Tirmizî 'hadis hasendir' demiştir)[181]

Talk b. Ali'ye, Talk b. Y.ays da denilmiştir. Ebu Ali, Yemame'den bi; ne yet halinde Rasûİullah'a (s.a) gelerek müslüman olanlardandır. Talk, Peygamberimizden (s.a) 14 hadis rivayet etmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.

Kocanın karısı üzerindeki hakkı büyüktür. Kadın Allah'ın farz kıldığı konularda gücünün yettiği nisbette kocasını razı etmeye çalışmalıdır.[182]

285. Ebu Hüreyre'den (r.a) Ncbî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emretmiş olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim'. (Tirmizî rivayet etmiş ve 'hadis sahihtir' demiştir).[183]

Mezkur hadisin sebeb-i vürÛdu,Ebu Davud'un Kays b. Sa'd'dan rivayetinde şöyle belirtilmiştir. "Hîre'ye gittim. Orada insanların Merzubân denilen âlimlerine (komutanlarına veya yüksek mevkideki kişilerine) secde ettiklerini gördüm. Kendi kendime "Rasûlullah fsM) kendisine secde edilmeye en lâyık olandır" dedim. Nebî'ye (s.a) geldim ve "Ben Hîre'ye gittim. Hîreliteri kendi Merzubân denilen âlimlerine (veya kc tutanlarına) secde ederlerken gördüm. Yâ Rasûlallak! Sen secde etmemize daha lâyıksın" dedim. Rasûlullah (sa) "Kabrime uğrasan bana secde eder misin, bu konuda ne dersin?" dedi. Ben "hayır" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah "Hayır böyle yapmayınız* Hiç kimse hiç kimseye secde etmesin,') buyurdu.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kocanın hanımı üzerindeki haklarının gözetilmesi gerekir. Allah'tan başkasına secde edilemez.[184]

286. Ümmü Seleme'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Herhangi bir kadın, kocası kendisinden razı olduğu halde ölürse cennete girer". (Tirmizî rivayet etmiş ve 'hadis hasendir' demiştir).[185]

Kadının cennete doğrudan girenlerden olabilmesi Allah'ın (cc) affedici olması ve kadının hasımlarını razı etmesi ile açıklanabilir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kadın kocasının haklarım eda eder ve böylece onun rızasını kazanırsa; mü'mine olarak ötmesi halinde cennete girer. Böylece Allah'ın da ondan razı olması ve günahlarını bağışlaması muhtemeldir.
(a) Ebu Dftvud; Nikâh, 40[186]

287. Muaz b. Cebel'den (r.a) RasûluUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dünyada bir kadın kocasını üzünce, o erkeğin cennet hurilerinden olan eşi "Allah camnı alsın, bu adama eziyet etme, o senin yanında bir misafirdir. Senden ayrılıp bize yönelmesi yakındır" diye muâhaze eder'. (Tirmizî rivayet etmiş ve 'hadis hasendir' demiştir).[187]

Kadının haksız yere kocasını üzmesi caiz değildir. Ancak kocanın cimrilik yapıp, eşinin nafakasını temin etmemesi halinde kadın yiyecek, içecek, giyecek ve mesken ihtiyacını kocasından isteyebilir.
"Huri" cennet kadınıdır. Gözünün beyazlığı çok beyaz, siyahlığı da çok siyahdır.
Kadın kocasına isyankâr davranırsa Allah'ın azabına maruz kalır. Böylece Allah ile karşı karşıya çarpışan gibi olduğundan huri "Allah seninle savaşıp, senin canım alsın" demektedir.
Dünya hayatı, ahiret hayatına nisbetle çok az ve kısa olduğundan "O senin yanında misafirdir. Senden ayrılıp, bize yönelmesi yakındır" demiştir, insan dünyada misafir gibidir. Misafire ikram edilmesi gerekir. Nitekim bir başka hadiste "Her kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa misafirine ikram etsin", buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kadının haksız olarak kocasına eziyet vermekten kaçması gerekir. Kan koca birbirlerine güzel muamele etmelidirler.[188]

288. Üsame b. Zeyd'den (ra) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Benden sonra erkekler için bıraktığım en zararlı fitne kadınlardır". (Buhar? ve Müslim rivayet etmişlerdir).[189]

Kocası olsun olmasın bütün kadınlar "kadınlardır" tabirine dahildirler. "Benden sonra" ifadesinden murad "vefatımdan sonra" demektir.
"Fitne", meşakkat, sıkıntı, musibet ve imtihan anlamındadır. Kadınlar sebebiyle gelen musibetler diğer musibetlerden daha şiddetlidir.
"Kadınlardan, oğullardan, kantar/arca yığılmış altın ve gümüşten (otlağa) salınmış at/ardan, davar/ardan ve ekinlerden gelen zevklen aşırı düşkünlük insanlara süstü (cazip) gösterildi..." (Âl-i Imran, 13) ayetinde önce kadınlar sayılmıştır. Şehvetin kendisi, kadınlar olarak kılınmıştır. Zira sevgi ve şehvette kadmlar asıldır. Kişinin, yanındaki hanımından olan çocuğuna karşı sevgisinin, yanında bulunmayan hanımından olan çocuğuna olan sevgisinden aşırı olduğu gözlenmektedir Ebu Saîd el-Hudrî'den nakledilen bir hadiste "Kadınlardan sakının; çünkü tsrailoğullarmın ilk fitnesi kadınlar konusunda olmuştur" buyurulmuştur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kadınların fitnesi diğerlerinden daha şiddetlidir. Zira onlara karşı meyletmek çoğu kere günaha sürüklemekte, dünyada ve ahirette tehlikelere itmektedir.[190]

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

AİLE FERTLERİNİ GEÇİNDİRMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Onların uygun biçimde yiyeceğim ve giyeceğini sağlamak çocuğun babasına aittir". (Bakara, 233)
"Eli geniş olan, genişliğine göre nafaka versin. Rızkı kısılmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah, bir kişiye ne vermişse ancak onu yükler; (kimseye gücünün Üstünde bir teklifte bulunmaz)". {Talak, 7)
"Siz Allah için ne verseniz, Allah onun yerine başkasını verir". (Sebe, 39) [191]

konu ile ilgili hadisler

289. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah yolunda harcadığın bir dinar, bir köle azad İçin harcadığın bir dinar, bir yoksula tasadduk ettiğin bir dinar ve ev halkının geçimi için sarfettiğin bir dinar; bunların içinde ecir bakımından en büyüğü ailene sar-fettiğin bir dinardır". (Müslim rivayet etmiştir)[192]

Aile halkmın bazılarının nafakasını vermek, karabet sebebiyle vacip, bazılarınınki ise menduptur. Yakınlara harcamak; hem sadaka hem de sıladır. Bazılarının da nikâh yoluyla nafakaları vacip olur. Kadı îyaz "Akrabalara nafakanın vacip olması sebebiyle diğerlerine harcananlardan e/dol olmuştur. Zira vacibin sevabı, nafileden çoktur" demiştir. Aile fertlerinin ihtiyaçları yokken olara nafaka vermek menduptur.
Başkasına verilen sadaka, ihtiyacı olmayan yakınlara verilen nafakadan efdaldir. Aile fertlerinin ihtiyacı bu konuda önemlidir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Ev halkına yapılan harcamalar sadakanın en efdalidir. Zira bu harcama farzdır. Zekât haricindekiler ise sünnettir.[193]

290. Peygamberimizin (s.a) azadhsı Ebu Abdullah -kendisine Ebu Ab-durrahman da denilir- Sevban b. Bücdüd'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir adamın hayra harcadığı dinarın en faziletli olanı, çoiuk-çocuğumın geçimi İçin sarfctiği dinar ile Allah yolunda kullanacağı atı için verdiği dinar ve Allah rızası için (çarpışan) arkadaşİanna harcadığı dinardır". (Müslim rivayet etmiştir).[194]

Sevban b. Biicdüd'ü Rasûlullah'ın esir olarak gördüğü ve azad edilmesi için emrettiği veya satın alıp azad ettiği rivayet olunur.
"îyâl" bir kişinin nafakaları kendine ait olan eşi, çocuğu, annesi, babası ve hizmetçisidir.

Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Sadakanın dereceleri zikredilmiş olup, ev halkına yapılan harcamalar diğerlerinden daha faziletlidir.[195]

291. Ummü Seleme'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir.
"Yâ Rasûlallahf Ebu Seleme'nin çocuklarına bakmamda benim için ecir var mıdır? Ben onları şöyle böyle terketmedim, onlar benim çocuklanmdır" dedim. Peygamberimiz (sa) "Evet, onlara yaptığın yardımın ecri verilecektir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[196]

Ümmü Seleme*nin "Yâ RasûlaMah! Ebu Seleme'nin çocuklarına.." dediği çocuklar kendi çocuklarıdır. Zira Ebu Seleme, Ümmü Seleme'nin kocası idi. Nitekim "Onlar benim çocuk/anmdır" demiştir. Ümmü Seleme kocasının ölümünden sonra çocuklarını aç ve açık bırakmamış, yemek için sağa sola gitmelerini gerektirecek durumda bırakmamış; onların ihtiyaçlarını temin etmiştir.
Rasûlullah (s.a) Ümmü Seleme'nin "Ebu Seleme'nin çocuklarına bakmamda benim için bir ecir var mıdır?" sorusuna cevap vermemiş sükût buyurmuştur. Bilahare Ben onları şöyle böyle (ihmal edip) terketmiyorum. Onlar benim çocuklartmdar" dediğinde "Evet onlara yaptığın yardımın ecri verilecektir" buyurmuştur. Zira Utnraü Seleme çocuklarını terketmediğini ve onların kendi çocukları olduğunu, anne şefkatiyle açıkladıktan sonra Rasûlullah onun için ecir olduğunu belirtmiştir. Daha önce "evet..." buyursa idi, ümmü Seleme belki sadece sevap için çocuklarına bakacak, anne şefkatini ve annelik görevlerini dikkate almayacaktı. Ümmü Seleme'nin Ebu Seleme-den olan çocuklarının isimleri Ömer, Muhammed, Zeynep ve Dürre'dir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Şefkat ve merhametle de olsa, annenin çocuklarına harcamada bulunmasıyla sevap hasıl olur.[197]

292. Sa'd b. Eb? Vakkâs'dan (ra) rivayet olunan ve kitabın evvelindeki niyet bölümünde takdim ettiğimiz uzun hadiste Rasûlullah (s.a) Sa'd'a hitaben şöyle buyurmuştur: "Allah rızası için yaptığın harcamaya karşılık sevap kazanırsın. Hatta esinin ağzına koyduğun lokma sebebiyle bile..." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[198]

Allah nzası kastedilirse işlenen mubah bile sevap sayılır. Rasûlullah (s) buna işaretle "Hatta hanımının ağzına attığın lokma dolayısıyla bite..." buyurmuştur. Zira kişinin eşinin ağzına attığı lokma dünya şehvetlerinden mubah olan bir davranıştır. Şakalaşma ve oynaşma esnasındaki bu harekete bile -Allah rızası kastedildiğinde- sevap yazılırsa, diğer mubahlarda Allah rızasının gözetilmesi halinde daha çok sevap kazanılmasının mümkün olduğuna işaret edilmiştir.
Niyetin ihlâslı olması durumunda, hiçbir sevap yoktur denilebilecek işlerde bile, Allah'ın fazlı ve nzası kazanılabilir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Faydalanma karşılığında bile olsa, kocanın hanımına verdiği nafakada sevap vardır.[199]

293. Ebu Mes'ud el-Bedrî'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir adam sırf Allah rızasını umarak aile halkına infak ederse bu onun hesabına sadakadır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[200]

Ebu Mes'ud'un "el-Bedrî" nisbesi "Bedir" mevkiinde ikamet etmesi sebebiyledir. "Bedir" savaşma katıldığı için değildir.
"Ehil" bir kişinin hanımı ve çocukları ile nafakası kendisine ait olan aİ-lenin diğer fertleridir. Aile fertlerine ve çocuklara nafaka vermek farzdır. Bu farziyet, bir kimse eğer muhtaç ve aciz değilse, kız kardeşleri, amcaları, halaları, dayıları ve teyzeleri de kapsar.
Aile fertlerine yapılan bu harcamalarda Allah'ın nzası gözetilmeli ve O'na yakın olmak hedeflenmelidir. Yakınlara yapılan maddî yardımlar hem sadaka sevabı, hem de sıla-İ rahim sevabı gerektirmektedir.[201]

294. Abdullah b. Amr el-Âs'dan (r.a) Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurdu-ğu rivayet edilmiştir: "Kişiye, nafakasını sağlamakla mükeilef olduğu kimseleri ihmal etmesi, günah olarak yeter". (Sahih bir hadistir. Ebu Dâvud ve diğerleri rivayet etmişlerdir).[202]

Müslim'in Sahih'inde bu anlamda: "Maiyyetinde bulunanların nafakasını kısması, bir kimseye günah olarak yeter" buyurulmuştur.
Geçimini sağlamakla mükellef olduğu kimselerin nafakasını vermemesi veya yetersiz kılması sebebiyle kazanacağı günah, kişinin helâkına kâfidir. Yani hiçbir günah olmasa kişiye bu günah yeterlidir. Zira Allah katında aüenin geçimini sağlamak önemlidir. Kendi hanımına, çocuğuna, babasına, anasına yeterli nafakayı vermeyip başkalarına sadaka vermesi halinde bile kişi aiie fertlerine bakmaktan sorumludur. Hadisin evveli Müslim'in Sahih'inde şöyledir:
Hayseme'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah b. Amr İle beraber oturuyorduk. Derken ona bir vekîl-i harcı gelerek içeri girdi. Abdullah b. Amr ona "Kölelerin yiyeceklerini verdin mi?" dedi. Vekîl "hayır" dedi. Abdullah "Öyleyse git, onlara yiyeceklerim ver. Çünkü Rasûlullah (sm) "Bir kimseye günah olarak, sahibi olduğu kişilerin yiyeceğini vermemesi yeter" buyurdu" dedi.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Nafakası üzerine olan kimselere infakı eksik yapmaktan sakınmalıdır. Ev haikı, akrabalar ve hizmetçiler gibi kimselere karsı sorumluluk bilincini[203]

295. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kul sabaha erdiği her gün iki melek yeryüzüne iner. Biri "Atla-hım! infak edene harcadığının mukabilini ver" der. Diğeri "Alîahım! Cimrilik edenin malını telef et" der". (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[204]

Şer'an "Gün" fecrin doğuşundan, güneşin batışına kadar olan vakittir.
Ahmed b. Hanbel Müsned'inde Ebu Derdâ'dan şöyle rivayet edilir: "tçin-de güneş doğan hiçbir gün yoktur ki, o günün iki tarafında iki melek bulunmasın. Bu melekler "Ey insanlar! Rabbinize yönelin, şüphesiz ki az olup yeterli olan rızık, çok olup azdıran rızıktan daha faziletlidir"dcrler. Bunu insanlar ve cinlerden gayrı Allah'ın bütün yarattıkları işitir. Ve yine içinde güneş batan hiç bir gün yoktur ki o günün iki tarafındajki melek bulunmasın. Bü melekler de insanlar ve cinler dışında yeryüzündeki bütün canlılara işittirerek "Allah'ım! İnfak edene halef ver, infak etmeyip tutarsa da telef ver!" diye nida ederler".
"Halef" bedel demektir. Melekler malından sadaka veren kimseye verdiğine karşılık ma! ve sevap gibi şeyler vermesi için Allah'a dua ederler. Allah rızası için harcayanlara harcadığı miktarda kendisine verilir. Karşılık olarak verilen bazan mal olur, bazan da sevap. Zira nice infak edenler vardır ki kendisine harcadığının bedeîi olan mal verilmeden ölürler. Bu bedel, kendilerine ahirette sevab olarak verilir veya infak ettiğine karşılık olarak kendisinden bir musibet uzaklaştırılır. İnfak etmeyip, sıkıca tutanın telef olmasından mu-rad ise elde bulunan mal olabilir. Cimri kişinin bu etmriliğiğin, güzel amelleri telef etmesi de muhtemeldir.
Mezkur hadis "Siz ne infak etseniz, Allah onun bedelini verir" (Sebe, 39) ayetine muvafıktır. Nitekim bîr hadis-i kudsî'de de "Ey Âdemoğlu! tnfak et ki, ben de sana in/ak edeyim" buyunılmustur. Buradaki infak, zekât ve sadakayı içermektedir.
Hadis meleklerin dua ettiğine hüccettir. Bir hadiste "Bir kimsenin (dua ederken söylediği) âmin, meleklerin ömin'ine tesadüf ederse, o kimsenin geçmiş günahları affolunur" buyurulmuştur ki meleklerin duası da bedduası da Allah katında makbuldür.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Cömert kişiye, verdiğinin karşılığında daha çok ni'mete nail olması için dua etmek caizdir. Cimriye de Allah'ın farz kıldığı zekâtı vermediği için ma-hmn telef olması için beddua etmek caizdir.[205]

296. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebî'nİn (ra) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Veren el, alan elden hayırlıdır. Harcamaya, bakmak zorunda olduklarınla başla, sadakanın efdali zenginlikle olanıdır. El açmaktan sakınan kimseyi Allah dilenmekten korur. Verilene kanaat edenleri Allah başkalanna muhtaç etmez". (Buhârî rivayet etmiştir).[206]

Tarif el-Muhâribî'den Neseî'nin rivayetinde şöyle denilmiştir: Medine'ye geldiğimizde Rasûlullah (s.a) minberde insanlara hutbe okuyor ve şöyle diyordu: "Veren el yüksektir (faziletlidir.) Alan el aşağıdır".

Ibn'ul-Arabî "Gerçek olan şu ki aşağı el, isteyen eldir. Atan el değildir. Zira Allah'ın eli verendir. Allah'ın eti alandır. Her ikisi de yüksektir". Bu görüş tasavvufîdir. Alan elin aşağı olduğunu kabul etmeyenler, sadakanın verildiğinde, alanın elinden önce Allah'ın elinde vaki olacağından hareket etmİşlerdir. Her şeyin mâliki olan Allah Teâlâ'mn bütün nimetleri vermesi sebebiyle "Veren el" kendisine nisbet edilmiştir. Sadakayı kabul etmesi ve sadaka işleminden razı olması nedeniyle de "Alan et" kendisine atfedilmiştir. Ancak hadis insanların eliyle ilgilidir. İnsanoğlunun eli dört kısımdır:

1. yeren el, bu elin en üst el olduğu hakkında rivayetler mevcuttur. Alimlerin çoğunluğu da bu görüştedir.
2. isteyen el, bu el ister atsın, ister almasın en aşağı eldir.
3. Atmaktan sakınan el, veren el vermek için uzansa bile onu kabul etmeyen de aynıdır.
4. İstemeden verileni kabul eden el

İbn Hibban "Sadaka veren el, İsteyen elden üstündür. İstemeden verileni alan elden üstün değildir" der. Hasan Basrî de "Üstün el, veren eldir. Alçak et, sadakaya engel olan eldir" der. Mutasavvıflar ise alan elin, veren elden mutlak olarak daha hayırlı olduğu görüşündedirler.
Sadakanın akrabaya verilmesi daha faziletlidir. Zira hem sadaka sevabı vardır, hem de sıla.4 rahim sevabı vardır. Sadakanın en faziletlisi insanın çoluk çocuğuna yeterli malını ayırdıktan sonra, geriye kalandan harcadığıdır.
Allah Teâlâ, istemekten kaçınan iffetli kimseye, ihtiyacı kadar mal verir ve başkalarına muhtaç kılmaz veya iffetli kimseye kanaat verir, böylece başkalarına el açmaz.
Nefis, kişinin elindedir. Onu bırakırsa dağılır, ona sahip olup durdurur-sa, o da zelil kılacak şeylerden uzak olur.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Allah'tan bir şey elde etmek için yardım isteyen, yardım görür. İffet, kanaat iyi mü'minin önemli sıfatlanndandır Ev halkına verilen nafaka diğer nafakalardan daha faziletlidir.[207]

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

İYİ VE SEVİLEN ŞEYLERDEN İNFAK ETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Sevdiğiniz şeylerden İnfak etmedikçe iyiliğe eremezsiniz". (Âl-İ tmran, 92)
"Ey iman edenler! Kazandıklarınızın tertemiz olanları ile sizin İçin yerden çıkardıklarımızdan sadaka veriniz; değersiz şeyleri infak etmeyi istemeyiniz". (Bakara, 267)[208]

Konu ile ilgili hadisler

297. Enes b. Mâlik'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ebu Talha, Ensar arasında Medine'de en çok hurmalığa sahip olan kim-seydi.En sevdiği malı da Mescid'in karşısındaki Beyrahâ denilen hurma bahçesi idi. Rasülullah (s.a) o bahçeye girer, içindeki tatlı sudan içerdi.
Enes (r.a) def ki: "Sevdiğiniz şeyleri in/ak etmedikçe hayra kavuşamazsınız" ayeti inince Ebu Talha Rasûlullah'a (s.a) geldi ve "Yâ Ra-sûlattah Allah Teâlâ Sevdiğiniz şeylerden in/ak etmedikçe hayra kavuşamazsınız" buyuruyor. En çok sevdiğim malım "Beyrahâ" hurma bahçeliğidir. O Allah rızası için sadakadır. Allah katında onun hayrını ve ahıret azığı olmasını umuyorum. Ya Rasûlallah! Bunu Allah'ın gösterdiği şekilde kullan" dedi. Bunun üzerine Rasülullah (s.a) "Bu ne iyi ve ne kârlı bir maldır. Söylediğini işittim. Orayı akrabanız arasında paylaştırmanı uygun görüyorum" buyurdu. Ebu Talha da "Öyle yaparım ya Rasûlallah'1 dedi ve hurmalığı akrabaları ve amcaogullan arasında taksim etti. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[209]

"Bah" övgü, takdir ve rıza ifade eden bir kelimedir.
"Râbih" sahibine ahirette kazanç getiren şey demektir. Yani "İşte bu mal, sevabı ahirete giden maldır" anlamındadır.
Dostun memnun kalacağı bilinirse, haberi yokken bahçesine girip, kuyusundan su içilebilir, meyvesi koparılıp yenebilir. "Sevdiğiniz şeylerden in-fak etmedikçe hayra na'l olamazsınız" (Âl-i İmran, 92) ayetindeki "hayır" (iyilik) lafzından mura , İbn Abbas'dan gelen bir rivayete göre cennetteki sevaptır. Dahhak ise bundan kastedilenin "Cennet" olduğunu söyleyerek ayetin anlamının "Sevdiğiniz malların zekâtını gönül rızası ile vermedikçe cennete giremezsiniz" şeklinde olduğunu söylemiştir.
Ebu Talha, ayeti işitir işitmez hiçbir açıklama beklemeden, ayetin zahiri İle amel etmiştir. Hemen kalkıp Rasûlullah'a (s.a) gelip Beyrahâ denilen hurma bahçeliğini tasadduk edeceğini bildirmiştir. Bununla, hayır ve itaatin nasıl yapılacağına ve âlimlerle istişare etmeye işaret edilmektedir. Her ne kadar Beyrahâ'nın taksimini yapanın Hz. Peygamber olduğu söylenilmekte ise de doğru olanı Ebu Talha'nm bizzat kendisinin yaptığıdır.
Ebu Talha akrabalarından Übey b. Ka'b, Hassan b. Sabit ve Şeddad b. Evs gibi kimselere bahçesini paylaştırdı. Hatta Hassan'ın,hissesini Muaviye'-ye yüzbin dirheme sattığı rivayet edilir ki buna göre bahçe mülkiyeti ile verilmiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
özellikle sahipleri sevinçle karşılıyorlar ise, oturmak, meyvelerden yemek ve gölgelenmek için ilimle meşgul olanların bahçelere girmeleri caizdir. Gönül rızasıyla hakka yaklaşmak için yapılan harcamalarla kemâle ulaşılır.
Sahabîlerin ve onlardan Ebu Talha'nın fazileti beyan edilmiştir. Sahabî-terin-Allah'ın emrine uymakta nasıl acele davrandıkları ve en üst derecelere ulaşmak için gayretleri zikredilmiştir. Akrabalar muhtaç ise ilk önce onlara iyilikte bulunulmalıdır. Muhtaç değillerse ihtiyaç sahiplerine sadaka ve benzeri yardımlar yapılır.[210]

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

KİŞİNİN AİLESİNE, ÇOCUKLARINA VE EMRİ ALTINDAKİ DİĞER KİMSELERE, ALLAH'A İTAATİ EMRETMESİ, ONLARI EMRE MUHALEFETTEN ALIKOYMASI, ONLARI İYİ EĞİTMESİ, YASAKLANAN ŞEYLERİN İŞLENMESİNİ YASAKLAMASI

Konu ile ilgili ayetler

"Ev halkına namaz kılmayı emret ve kendin de ona devam et". (Tâhâ, 132)
"Ey îman edenler! Kendinizi ve ev halkınızı cehennemden sakındırınız'*. (Tahrim, 6)[211]

Konu ile ilgili hadisler

298. Ebu Hüreyre'nin (na) şfiyle dediği rivayet edilmiştir:
Hasan b. Alt (ra) zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzına koymuştu. RasüluİIah (s.a) hemen "TUh, tuh, at onu ağzından! Biz Ehli Beyt'in sadaka malı yemediğimizi bilmiyor musun?" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[212]

Diğer bir rivayette "Sadaka bizim için helâl değildir" buyurulmuştur.
Ma'mer'in yine Ebu Hüreyre'den rivayetinde "Rasûlullah'm (sa)yanında idik. O sadaka hurmalarını dağıtıyordu. Hasan da Rasûlullah 'in (sa) kucağında idi" denilmiştir. Ebu Müslim el-Keccî'nin Muhammed b. Ziyad-dan rivayetinde; Rasülullah'ın (s.a) Hz. Hasan'ın kalkıp, tükürüğü (salyası) akmeaya kadar farkında olmadığı, sonra Hasan'ın avurduna vurduğu belirtilmektedir.
Ma'mer'in rivayetinde ise "Rasûlullah (sa) dağıtım işini bitirip Hasan'ı omuzuna aldığında Hz. Hasan'ın salyası aktı. Rasûlullah (sa) başını kaldırdı. Bir de baktı ki Hasan'ın ağzında hurma var" denilmiştir.
Bİr başka rivayet ise "Rasûlullah Hasan'a baktı. O hurmayı ağzında çiğniyordu. Rasûlullah hemen Hasan'ın avurdunu hareket ettirdi ve "At onu ey oğulcuğum, at onu ey oğulcuğum" dedi" şeklindedir.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde Hz. Hasan'ın bizzat şu sözleri mevcuttur: "Rasûlullah (s.a) ile beraberdim. Sadaka hurmalarından iki çömleğin yanından geçtik, ben bir hurma alıp ağzıma attım. Onu tükrüğü ile birlikte aldı ve "Biz Âl-i Muhammediz bize sadaka helâl değildir" dedi.
Âl-i Muhammenden murad İmâm-ı Azam'a göre yalnız Benî Hâşim.
Hz. Hüseyin hakkında da rivayetler bulunmaktadır. Bu konuda Aynî üstadımız Zeynuddin şöyle dedi: "Görünüş odur ki bu HOseyn üe Hasan'ın; ayrı ayrı şahid oldukları iki olaydır. Hasan hurma serilen bir yerden geçerken, Hüseyin ise bir raftaki hurmadan birer tane alarak yemek istemişlerdir"
demiştir.
Çocukların yemek istediği pis şeylere engel olmak için "tuh tuh", "kıh kıh", "kâh kâh" veya "kaka kaka" gibi kelimeler söylenir.
"Biz Ehl-i Beyt'in sadaka malı yemediğimizi bilmiyor musun?" ifadesi; muhatab bilmese bile, haram olduğu malum olan şeyler için söylenir.
Büyüklerin sakınması gereken haram şeylerden küçüklerin de sakmdı-rılması gerekir.
Çocuklara bir şey yasaklanırsa yasaklama sebebi açıklanmalıdır. Gerektiğinde veliler çocuklarını muaheze edip, haram olan bir'şeyi yapmalarına engel olurlar.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Kişi, aile fertlerinin ve gözetiminde bulunan kimselerin eğitim ve öğretimlerini sağlamalıdır. Onları hikmetlerini açıklayarak haramlardan sakındırma lı d ir. Ehl-i Beyt'e sadaka ve zekât haram kılınmıştır.[213]

299. Rasûlullah'm üvey oğlu, Ebu Seleme Abdullah b. Abdil-Esed'in (öz) oğlu Ebu Hafs Ömer'den rivayet edilmiştir: "Bir çocuk olarak Rasûlullah'ın himayesinde bulunuyordum. (Yemekte) elim kabın içinde dolaşıyordu. Bunun Üzerine bana "Ey çocuk, besmele çek, sağ elinle ve önünden ye!" buyurdular. Bu tenbihden sonra da hep öyle yedim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[214]

Ebu Hafs Ömer, peygamberimizin üvey oğludur. Onu Peygamberimizin hanımı Ümmü Seleme doğurmuştur. Asıl babası olan Ebu Seleme Habeşli biridir. Hicrî 8. yılın sonlarında Medine'ye hicret etmişlerdir. Rasûlullah'tan 12 hadis rivayet etmiştir. Hicri 83 yılında da vefat etmiştir.
Hadisimiz, yemeğe besmele ile başlanıp, sağ elle yenmesine delildir.
Âlimlerin çoğunluğu, besmele çekmenin ve sağ elle yemenin mendub olduğu görüşündedirler. Bir kısım âlimler de daha önce geçen bir hadisi delil getirerek sağ elle yemenin farz olduğu görüşündedirler. O hadis şöyledir: "Ra-sûlullah'ın huzurunda birisi sol eli ile yiyordu, sağ elte yemesini söyledi. Adam, 'sağ elle yiyemiyorum' dedi. Peygamberimiz de "sağ eline gücün yetmesin öyleyse!" diye beddua etti. Bundan sonra da adam sağ elini kaldıramadı."
Taberânî'de geçen bir hadiste de şöyle anlatılır: Peygamberimiz Sübey'a el-Eslemiyye'yi sol elle yemek yerken gördü de beddua etti ve o tâûn hastalığına yakalanarak öldü.
"önünden ye!" emri cumhura göre mendub olur. Bazıları farz olduğunu söylemişlerdir.
önünden yememenin yasak edilmesi, nezakete aykırı düştüğü, çorba ve tirit gibi şeylerde yanında oturanı iğrendirdiği içindir. RasûÎullah devrinde yemeklerin topluca tek kaptan yendiği malumdur. Suyu tulum ve testi gibi şeylerin ağzından içmek de böyledir. Bunun yasak edilmesi de, bazılarına göre başkalarını iğrendirdiği, bazılarına göre de, kabın ağzını fena kokuttuğu içindir.[215]

300. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hepiniz çobansınız. Hepiniz İdareniz altindakilerden sorumludur. Erkek, aile fertleri içinde çobandır ve onlardan sorumludur. Kadın, kocasının evinde muhafızdır ve onlardan sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malında muhafızdır ve İşinden sorumludur. Hülâsa, hepiniz (muhafız ve) çobansınız ve (eliniz ve) idareniz altındakilerden sorumlusunuz'. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[216]

Hadis, "Erkeğin Hanımı Üzerindeki Haklan" bölümü, 283 no'da geçmiştir. Tahrici ve şerhi için oraya bakınız.[217]

301. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden rivayetine göre rasûlullah (s a) şöyle buyurmuştur: "Yedi yaşındaki çocuklarınıza namazı emrediniz. On yasına geldikleri halde namazı kılmazlarsa, dövünüz ve yataklarını da ayırınız". (Ebu Dâvud rivayet etmiş ve 'hadis basendir' demiştir). [218]

Amr b. Şuayb tabiînin küçüklerinden "Sadûk" bir zattır. Hicrî 128'de vefat etmiştir. Babası da güvenilir bir zattır. Tabiînin büyükierindendir.
"Yediyaşında çocuklara namazı emredin" ifadesi ile namazı kılmadıkları takdirde velîlerin çocuklarını dövmesi emredilmiştir. Dövmede aşın gidilmemeli ve yüze vurmaktan sakınılmahdır. Temyiz çağını bulmuş çocukların bir yatakta yatmaları doğru görülmediğinden de, yataklarının ayrılması emredilmiştir.
Anne babanın çocuklarına namaz kılmayı öğretmeleri, namazın ahkâmını bildirmeleri gerekmektedir.
Aklı iyiye, kötüye ermeye başladığı ve şehveti uyanmaya yüz tuttuğu devre olan temyiz çağında, çocukların ve ebeveynlerinin çocuklarının avret mahallini görmesi yasak olduğundan yatakları ayrılmalıdır.
Hadis, Rasûlullah'm daha küçük yaşlarda çocuk terbiyesine verdiği önemi ifade etmektedir.
Çocuklar, yedi yaşını bulunca zaruri ihtiyaçlarını kendi başlarına yapabilecek hâle gelirler. Onları bu devre içinde namaza ısındırmak ve alıştırmak anne ve babanın vazifesidir. Bunun yanında İtikadı ve ahlâkî bilgiler de verilmeli, Allah ve Rasûlü hakkında sağlıktı bilgiler aktarılmalıdır. Çünkü küçük yaşta öğrenmek, taş üzerinde nakış yapmaya benzer ki kalıcıdır.
Hadisimiz çocuk eğitimine Önem vermektedir. Ebeveyn, ibadet ve taat-lan yaparak çocuklarına canlı örnek olmalıdırlar. Çocuklarının dinî bilgilerini daha iyi öğrenebilmeleri için âlimlere gönderip, bu bilgileri alabilecek okullarda okutulmalıdır.
Çocukların hayır veya şer işlere yönelmelerinde ilk âmil ana ve babalarıdır ki, sorumluluklarının idraki içinde olmalıdırlar.[219]

302. Ebu Süreyye Sebre b. Ma'bede'i-Cühenî (na), Rasülullah'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Yedi yaşında çocuğa namazı öğretin. On yaşına geldiğinde (kılmazsa) onu dövün". (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir). [220]

Ebu Davud'un rivayetinde hadis şöyledir: "Yediyaşına ulaştığı zaman çocuğa namazı
Ebu Süreyye, Rasûlullah'tan 19 hadis rivayet etmiştir. Muaviye'nin halifeliği zamanında vefat etmiştir.[221]

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

KOMŞU HAKKI VE BUNUNLA İLGİLİ TAVSİYELER

Konu ile ilgili ayetler

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yaktn komşuya, yabancı komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyilik ediniz". (Nisa, 36)[222]

Konu ile İlgili hadisler

303. İbn Ömer ve Hz. Âişe'den (r.a) Rasûiullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cebrail bana devamlı komşuya iyilik yapmayı tavsiye ederdi. öyle ki, komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)[223]

Hadisteki "Komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim" ifadesi komşunun komşusu üzerindeki hakkını açıklamak ,için getirilmiştir. Çünkü İslâm'ın ilk yıllarında kardeşlik ahdi de mirasçı olmayı gerektiriyordu. Sonraları bu kaldırılarak mirasın sebepleri olarak, soy yakınlığı, nikâhtan dolayı yakınlık ve velâ akdi yürürlükte bırakılmıştır.
Hadis, komşu hakkının yüceliğine, onunla yardımlaşma ve güzelce ikramda bulunmanın gerekliliğine, komşuya zarar vermemeye, hastalanınca ziyaret etmeye, sevinçli ve kederli günlerinde yanlarında bulunmaya işaret etmektedir.[224]

304. Ebu Zerr'den (r.a) RasûluIİah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey Ebu Zerr! Çorba yaptığın zaman suyunu çok koy, fazlası ile de komşularını gözet". (Müsüm rivayet etmiştir).[225]

Yine Müslim'in Ebu Zerr'den (r.a.) naklettiği bir başka rivayette, o şöyle demiştir: "Dostum Rasûlutlah (s.a) bana "Çorbayaptığın zaman suyunu bol koy. Sonra da komşularının hâline bak. Muhtaç olanlara çorbadan bir miktar götürerek iyiliğin dokunsun" diye tavsiyede bulundu". Hadisteki ".. Suyunu bol koy" emri mendub ifade eder. Hadiste güzel huylara teşvik vardır. Zira sıcak bir çorba ikram etmek, ülfet, muhabbet ve saygının ifadesidir, özellikle komşu fakir, yoksul veya yetim ise, o zaman, hemen yanında güzel koku saçan bîr yemeği bulamamanın hasretini çeker ve üzülür. Az da olsa yapılacak ikram onu bu üzüntüden uzaklaştırır, komşusuna teşekkür ve onu gönderen Allah'a da hamdetme ihtiyacını duyar.
Hadiste "çorba" zikredilmesi örnek kabîtindendir. Her türlü yemek için tavsiyeyi ifade eder. Nitekim bîr başka rivayette de "Et pişirdiğiniz zaman suyunu çok yapın. Zira komşu ete daha muhtaçtır ve et İkram açısından daha üstün bir şeydir" buyurulmuştur.
Hadiste, komşuya pişirilen yemekten hediye etmenin müstehab olduğu İfade edilmektedir. Komşu yoksul ve yemek de koku yayan cinstense komşuya mutlaka ikramda bulunulmasının gereği açıklanmaktadır.[226]

303. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluüah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Vallahi mü'min değildir, vallahi mü'min değildir, vallahi mü'min değildir". "Kim yâ Rasûlallah?" diye sorduklarında; Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Komşusu, belâlarından emin olmayan kimse (mü'min değildir?'. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).
Müslim'in naklettiği diğer bir rivayette hadis şöyledir: "Komşusu, zararından emin olmayan kimse cennete giremez "[227]

Hadiste, "mü'min değildir" sözü "olgun mü'min değildir" anlamındadır. Zira bu hareket ebedî cehennemde bırakacak imansızlık hareketi değildir. Diğer bir ifade Ue bu hareket olgun mü'min olmak için gerekli, fakat îman etmiş olmak için şart değildir.
"Cennete giremez" ifadesinden de "kıyamette ilk önce kurtulmuşlar içinde cennete giremez" şeklinde anlaşılmalıdır. Kani bu hareketinin cezasını çeker, sonra cennete girer. Şayet komşuya eza etmenin günah olmadığı görüşünde ise; yani bir haramı helâl kabul etmişse, durumu cehenneme girmeyi zaruri kılmış olur.
Hadisimiz, komşuya eziyetten sakınmayı, onlara kötü hareketlerden kaçınanın îmanının kemâle erdiğini, komşuya verilen zararın Allah'a isyana, onun da cehennem azabına götüreceğini ifade etmektedir.[228]

306. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlutlah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey müslüman kadınlar! Koyun paçası bile olsa, sizden hiç kimse komşusuna yapacağı iyiliği küçük görmesin". (Buhârî ve Müslim rivayet et-mişlerdir).[229]

Hadisin "Hayır Yollarının Çokluğu" bölümünde 124 no'Iu hadiste tah-ric ve şerhi geçmiştir.
Hadisimiz, komşular arasında hediyeteşmenin müstehab olduğuna işaret eder. Çok küçük şeylerle de olsa hediyeleşme komşular arasında bırakılmamalıdır.[230]

307. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluliah'ın (s,a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hiç kimse komşusunun, kendi duvarına ağaç çakmasına mani olmasın" Hadisi naklettikten sonra Ebu Hürçyre (r.a.) der ki: "Ne oluyor size, niçin bundan çekmiyorsunuz! Vallahi bu sünneti aranızda yerleştireceğim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[231]

Kişinin kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf hakkı vardır. Fakat burada, komşu ilişkilerine önem verildiğinden, komşular lehine bir ayrıcalık tanınmıştır.
Hadis komşuların kendi aralarında müsamahakâr olmaları gerektiğine işaret eder. Komşusunun menfaatine olan bir şeyi yapmasına diğer komşusu engel olmamalıdır. Komşular arasındaki yardımlaşma, hoşgörülü davranma, İslâmî kardeşliğin özelliklerinden ve İslâm toplumunun prensiplerindendir.[232]

308. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluliah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, komşusuna eziyet etmesin. Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, misafirine ikramda bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse ya hayır söylesin, ya da (hayır söyle-meyecekse) sussun". (Buhârî ve Müslim rivayet et mislerdir). [233]

Allah'a imanın yanında, diğer iman esaslarından "ahiret gününün" zikredilmesi, nefsi o günün azabına karşı uyarmaktır. Zira komşuya eziyet haramdır ve azabı gerektirir.
Misafire ikram hususunda, gücü nisbetinde fakir ve zengin ayırımı yapılmamıştır, ikram edilirken, kolayca hazırlanabilecek yemeklerden olması, külfetsiz ve aile efradını zarara sokacak cinsten olmamasına dikkat edilmelidir. Bu şekilde olmak şartı ile yoksulların dahi misafir kabul etmeleri ve onlara ikramda bulunmaları teşvik edilmiştir.
"Hayır söylesin" emri hususunda İmam Şafiî şu açıklamada bulunur: "Konuşmadan önce kişi konuşacağı şeyi düşünmelidir. Bir zarar gelmeyecek, hayırlı birşey konuşacak ve konuştuğundan da haram veya mekruh bir anlayış doğmayacaksa o zaman konuşur. Aksi takdirde susar".
"... sussun" emri, bazan mubah olanları da ihtiva eder. Çünkü çoğu kere boş konuşmalar kişiyi harama veya mekruha götürür. Boş şeyleri terketme-nin güzelliği hususunda ise Buhârî ve Müslim'in naklettiği bir hadiste: "Kendini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi; kişinin iyi müslümanlığındandır" bu-yurulmuştur. Hadisimiz önemli kaideler ihtiva ettiğinden "Islâm'ifi üçte biri bunda mevcuttur" denilmiştir.
Bazıları da tüm hayır yollarını topladığından bu hadise "islâm'ın yarısı "demişlerdir. Zira hadisimiz insanlar arasındaki münasebetleri; yani komşuluk ilişkilerini, misafir âdabını ve dilin ahkâmını anlatmaktadır. Hükümler de, ya Allah'a ya da insanlara taalluk etmesi açısından İkiye ayrılır, özellikle halka taalluk eden hükümleri içerdiğinden "Bu hadis İslâm'ın yarısıdır" denilmiştir.
Hadis, komşuya eziyet etmemeyi, eziyetin kâmil îmanı giderici bir fonksiyonu bulunduğunu, gıybet, nemime gibi boş ve haram sözlere dalmanın kötü olduğunu ve faydalı söz söylenmeyeceği zaman susmanın güzel olacağını ifade eder
tmamn semeresi, komşuya iyilik etmek, misafire ikram etmek, güzel kelâm etmek ve faydalı olamayacağı zaman sükût etmekle görülür.[234]

309. Ebu Şureyh el-Huzât'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, komşusuna iyi muamelede bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, misafirine ikramda bulunsun. Kim de Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa, ya hayır söylesin, yahut da (hayır söylemeyecekse) sussun". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[235]

Şerhi için 308 no'iu hadise bakınız.[236]

310. Hz. Âişe (r.a) der ki: Peygamberimize "Yâ Rasûlallah iki komşum var (önce) hangisine ikramda bulunayım" diye sordum. Bana "Hangisinin kapısı sana daha yakınsa onu gözet" diye cevap verdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[237]

Hz. Âişe'nin "Önce hangi komşuma ikram edeyim?" sözü diğer komşularının hepsine ikram edebilecek gücü olmadığı için söylenmiştir. Komşuya ikram edilmekle emrolunmuş ve fazla verecek birşeyi de olmadığı için acaba hangisini tercih etmeliyim diye sormuştur.
Hadiste, diğer komşulara da ikram edecek kadar varlıklı olmayan kimsenin ikram hususunda kapısı en yakın olan komşuyu seçmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yakın komşudan maksadın akrabası olan komşu olduğu şeklinde de bir yorum yapılmıştır.[238]

311. Abdullah b. Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle .buyurduğu rivayet edilmiştir: "AUah katında arkadaşların hayırlısı, arkadaşına iyilik eden, komşuların hayırlısı da komşusuna iyilik edendir". (Tirmizî rivayet etmiş ve 'Hasendir' demiştir).[239]

Allah katında sevabı bol, derecesi yüksek olan arkadaş, arkadaşına hayırlı olandır. Arkadaşına hayırlı olması, ona fayda verecek şeyleri yapmak ve eziyet verecek şeyleri defetmekle olur. Komşu da diğer komşusu için aynı mesabededir. Bu konu bir hadiste, daha da umumileştirilerek şöyle açıklanmıştır: "Tüm mahlûkât, Allah'ın mıklandırdığı ehi-i lyâlidir. Allah'a en sevimli olan O'un kullarına menfaati en çok dokunandır."[240]

KIRKINCI BÖLÜM

ANNE-BABAYA İYİLİK, DOST ve AKRABAYI GÖZETİP ZİYARET ETME

Konu ile ilgili ayetler

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, yabancı komşuya yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve maliki bulunduğunuz kimselere iyilik ediniz". (Nİsa, 36)
"İsmini zikrederek birbirinizden yardım dilediğiniz Allah'dan korkunuz ve hısım akrabaya (haklarına) da riayet ediniz". (Nisa, 1)
"Allah'ın, görüp gözetilmesini emrettiklerini görüp gözetirler..." (Râd, 21)
"İnsanlara, ana ve babalarına iyilik etmelerini tavsiye ettik". (Ankebût, 8)
"Rabbin, yalnız Allah'a ibadet edeceksiniz, analarınıza ve babalarınıza iyilik edeceksiniz diye hükmetti. Şayet bunlardan biri veya ikisi, senin yanında ihtiyarlarsa sakın onlara 'öf bile deme, yüzlerine bağırma, onlara saygı ile hitab et. Acıdığından onlara tevazu kanadım aç da. Ey Rabbim! küçüklüğümde bana şefkat gösterdikleri gibi sen de onlara merhamet et, de". (Isra, 23-24)[241]

Konu ile ilgili hadisler

312. Ebu Abdurrahman Abdullah b. Mcs'ud (r.a) der ki:
"Rasûlullah'a (sm) Allah katında hangi is daha sevimlidir" diye sordum. Bana, "Vaktinde kılınan namazdır" şeklinde cevap verdi. "Sonra hangi iş" diye sordum. "Ana babaya iyilik etmektir" buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye sordum. "Allah yolunda cihad etmektir" şeklinde cevapladı. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[242]

Rasûlullah, muktezây-ı hâle göre söz söylediğinden bu çeşit (hangi amel daha efdaldir?) sorulara verdiği cevaplar yerine göre değişik olmuştur. Bunlardan bu hadislerde tezat olduğu anlaşılmamalıdır. Zira Rasûlullah soru soranın neyi demek istediğine, ona nasıl cevap verilmesinin daha uygun olduğuna dikkat eder ve o vaktin gerektirdiği ifade ne ise onu söylerdi.
Hadiste, Allah'ın kuilan üzerindeki halis hakkı oian Allah ve Rasûlü'ne şehadetten sonra en faziletli amelin namaz oîduğu ifade edilmektedir. İnsan haklarından en üstünü de anne-baba hakkı olduğu açıklanmış, sonra da cihadın mertebesi vurgulanmıştır. Zira ancak cihad sayesinde, Allah'ın ve insanların hakkı muhafaza edilebilir.
"Biz, ana ve babasına iyilikte bulunmayı insana tavsiye ettik, özellikle anasına tavsiye ederiz ki, o, kat kat eziyete katlanarak ona gebe kalmış, emzirmesi de iki sene sürmüştür. Bunun üzerine, bana, ana ve babana teşekkür et". (Lokman, 14)[243]

313. Ebu HüreyreMen (ra) Rasûtullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Evlat, babasının hakkını, ancak başkasının kölesi olarak bulup da onu satın alarak azad etmekle Ödeyebilir". (Müslim rivayet etmiştir).[244]

Hadisimiz, ana-babanın hakkının yüceliğini ifade etmektedir. Zira her ikisi de türlü zorluklarla evlatlarım büyütmüşlerdir. Bu büyük zorluklara katlanmaları dolayısıyla yüce Allah yer yer kendine itaatin yanında, ebeveyne itaati emretmiştir. Âlimlerimiz, babasını köle olarak bulup satın alan evladının "hürsün" demesine gerek duymadan babanın hürriyetine kavuşmuş olacağı görüşündedirler. "Satın almak babasının hürriyeti için yeter sebeptir" demişlerdir.[245]

314. Ebu Hüreyre'den (na) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse misafirine ikramda bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse yakınları ile münasebetlerini devam ettirsin. Allah'a ve ahiret gününe İnanan kimse, ya hayn söylesin, ya da (hayır söylemeyecekse) sussun". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[246]

Hadisimizin bir benzeri az önce geçmişti. Buradaki değişiklik "sıla-i rahim"; yani, yakın ve dostları ile münasebet etme emridir. Bu konuda Kadı tyaz şöyle der: Yakınları ile münasebete devam etmenin vacip oluşunda ihtilaf yoktur. Bu münasebeti kesmenin de haram olduğu şüphesizdir. Fakat bu münasebetin şekli değişik olabilir. En aşağısı gidip gelmeyi terkedenİn selam-laşarak, mektupîaşarak münasebeti devam ettirmesidir. Bu da kudretin ve ihtiyacın durumuna göre farklılık arzeder. Kimİ müstehab, kimi vacip olur. Bir kimse bazan sıla-i rahim yapsa, sıla-ı rahmi kesmiş sayılmaz. Fakat gücü yettiği ve gerekli olduğu halde çok sık sıla-i rahim yapmasa, o da bu görevi yerine getirmiş sayılmaz.[247]

315. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın .(s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yüce Allah mahlökâtı yarattığı zaman, "sıla-i rahim" huzurunda durarak şöyle dedi: "Bu duruş, kardeşlik alâkasını kesenden sana sığınma duruşudur". Allah Teâiâ: "Evet, seni görüp gözeteni gözetmeme, senden münasebeti kesenle de münasebetini kesmeme razı olur musun?" buyurdu. "Evet buna razıyım" dedi. Allah da "Senin için bu işi iyi yaparım" buyurdu. Peygamberimiz bu sözlerinden sonra ashabına; "Dilerseniz şu ayetleri okuyunuz" buyurdu: "Ey münafıklar! Siz iş başına geçtiğiniz takdirde, yeryüzünde fe-sad çıkarır, kardeşlik bağlanmzı kesersiniz değil mi? tşte Allah böylelerine lanet etmiş, kulaklarını sağır, gözlerini kör etmiştir" (Muhammed, 22-23) (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[248]

Buhârî'nin kaydettiği başka bir rivayette Allah sıla-i rahim'e şöyle buyurmuştur: "Seni gözeteni ben de gözetir, rahmetimi devam ettiririm, seni gözetmeyip alâkasını kesene ben de rahmetimi keserim"
Kadı İyaz diyor kv Sıla yapılan, kendisinden alâka kesilen ve iyilik edilen rahim, ancak manalardan bir manadır, cisim değildir. O hısımlık ve ne-sebden ibaret olup, bunları ana rahmi biraraya toplar ve birbirlerine eklenirler, tşte bu eklemeye "rahim" demişlerdir. Rahimden ayağa kalkmak ve konuşmak beklenemez. Ayağa kalkması ve arşa asılması, Arapların âdetine göre bir darb-ı meseldir. Maksadı sıla-i rahim yapanların şanını ve faziletini yük-
sekmek, yapmayıp alâkayı kesenlerin bu isyanlan sebebiyle işledikleri günahın büyük olduğunu anlatmaktır. Bundan dolayı isyana "kesmek" denilmiştir. Sanki bu isyan, ekleyen vasıtayı kesmiştir.
Açık bir tabirle sıla-i rahim: Akrabayı ziyaret ederek hallerini sormak, gerekirse yardımlarına koşmak, uzakta iseler mektuplaşmak, selâm göndermek suretiyle aradaki manevî bağın kopmamasına dikkat göstermektir. Bağın kopmasına "kal'i rahim" denir ki, büyük günahtır.
Stla-i rallimin dereceleri vardır. En yüksek derecesi farzdır ve bunu ter-keden günahkâr olur. En aşağı derecesi de selâmı-kelâmı kesmektir.

Sılanın kimlere farz olduğu ulema arasında ihtilaflıdır. Bazıları, biri erkek, diğeri kadın olsa birbirlerine nikâh düşmeyecek derecede yakın akrabaya farz olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde amcaoğulları ve dayı oğullarına farz değildir. Dİ-ğer bîr kısım ulemaya gdre İse, miras babında zevil-erham denilen bütün akrabaya farzdır. Nevevî bu ikinci görüşün daha doğru olduğunu söylemektedir.
Hadiste zikredilen ayet-i kerime Benî Ümeyye İle Benî Hâşim kabileleri hakkında nazil ornustur.[249]

316. Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Rasülullah'a bir adam geldi ve "iyi muamele yapmama en lâyık İnsan kimdir?" diye sordu. Rasûl-i Ekrem "anan" buyurdu İki defa daha sorusunu tekrarladı, yine aynı cevabı verdi. Sonra kimdir diye sordu: Rasûlullah "baban" diye cevap verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[250]

Diğer bir rivayete göre, gelen adamın sorusu şöyledir: "Yâ Rasûhllah! İyi muamele yapmaya daha lâyık kimdir?" Peygamberimiz de sorusuna ce- vap olarak üç defa "anan" dedikten sonra dördüncüde "Baban, sonra sıra- sıyla yakın akrabaların" buyurdu.
Hadis-i şerif, akrabaya iyilikte bulumayı teşvik etmekte, bunların başında annenin geldiğini, sonra baba ve derecelerine göre diğer yakınların onu takip ettiğini bildirmektedir. Ulema bunun sebebini şöyle izah eder: Annenin başta gelmesi çocuğu uğrunda birçok meşakkatlere katlanmasından, onu doğururken, emzirirken ve terbiye ederken çok yorulmasındandır.
Annenin üç defa zikredilmesinin çektiği üç meşakkat dolayısıyla oldu- ğu söylenir. Bunlar hamilelik çilesi, doğurma meşakkati ve emzirme mihnetidir. Muhasibi, iyilik ve hizmet konusunda annenin babadan önce geldiğine ulemanın icmaını nakletmiştir.[251]

317. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ana-babasının veya onlardan birinin ihtiyarlık zamanlarına yetişip de (bunlara gereken hürmette bulunması sebebiyle) cennete giremeyen kimsenin burnu yerde sürünsün" Rasûlullah bu sözü üç kez tekrarlamıştır. (Müslim rivayet etmiştir).[252]

Hadis-i şerif, ana babaya itaati teşvik etmekte ve bunun sevabının büyük olduğunu bildirmektedir. Anneye, babaya özellikle ihtiyarladıkları zaman nafakalarım vermek ve hizmetlerinde bulunmak gibi taatler, cennete girmeye vesile olur. Zira onlar bu anda hizmete daha fazla muhtaçtırlar. Çalışarak kendi işlerim kendileri göremeyeceklerinden, evlatlarının yardım ve hizmetlerini daha fazla beklerler. Küçüklüklerinde yedirip yetiştirdiği evlatlarının, ihtiyarladıkları zaman yardımlarına koşmamaları kendilerini çok üzer, evlatlar için de büyük nankörlük olur. İşte böyle vefasız bir hareketin sonucu da cennet nimetlerinden mahrumiyetle cezalandırılmak olur.
Hadisten, kötülük edene iyilik yapmaya devam etmenin meşruiyeti anlaşılmaktadır. Belki ileride, kötülük eden pişmanlık duyar, iyiliğe İyilikle karşılık vermeye döner. Böyle yapmazsa Allah'ın rahmetinden uzaklaştıkça uzaklaşır.[253]

318. Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, bir adam peygamberimize gelerek şöyle dedi: "Yâ Rasûlallah! Benim bazı akrabalarım var. Onlarla münasebetimi devam ettiriyorum, onlar ise benimle ilişkiyi kesiyorlar. Onlara iyilik ediyorum, onlarsa bana kötülük yapıyorlar. Onlara karşı yumuşak davranıyorum, onlar bana sert ve kaba davranıyorlar!' Bunun üzerine Peygamberimiz adama şöyle buyurdu: "Şayet sen dediğin gibi muamele ediyorsan, bu şekilde davranmaya devam ettikçe onlara kızgın kül yedirmiş gibi oluyorsun ve Allah'ın yardımı seninle beraberdir". (Müslim rivayet etmiştir).[254]

Hadis, sıla-i rahmi kesenlerin durumunu bir benzetmeyle anlatmakladır. Rasûlullah (s.a.) bu zatın örnek davranışı karşısında akrabasının gösterdikleri küstahlıktan dolayı başlarına gelecek elem ve ızdırabı, sıcak kül yiyenin ızdırabına benzetmiştir. Yani onunla akrabalık alâkasını kesip kendisine eza ettikleri için büyük vebal altında kalmışlardır. Zira iyiliğe benzeri ile karşılık vermek müslümanm şiarıdır.
Bazılarına göre hadisin manası; "Sen onlara iyilik etmekle kendilerini tahkir ve rezil ediyorsun! Yaptıkları aşağılıktan, sıcak kül yemiş gibi elem duyuyorlar" demektir. Bazıları da bu hadisten maksadın; "Senin yedirdiğin nimetler, sıcak kül gibi onların mide ve bağırsaklarını yakacaktır" demek olduğunu söylemişlerdir.[255]

319. Enes (ra) Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayjt etmiştir: "Rızkının bol olmasını ve ömrünün uzun olmasını isteyen kimse akrabalarına ziyaret ve iyilikte bulunsun". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[256]

Hadis-i şerif sıia-i rahmin rızkı artıracağına, eceli geciktireceğine delâlet etmektedir. Burada şöyle bir sorunun akla gelmesi normaldir. Eceller ve ri2iklar takdir edilmemiş midir ve mezkur hadis "Allah bir kimseyi eceli geldiği zaman asla geciktirmez.-" (Münafikûn, 11) ayetiyle tezat teşkil etmez mi?
Âlimler bu sorulara bîr kaç yönlü cevap vermişlerdir: Âyette belirtildiği gibi eceller ve rızıklar belirtilmiştir. Ancak hadiste kastedüen ziyade;
a) Rizik bolluğu ve beden sağlığıdır. Araplar zenginliğe hayat, fakirliğe ölüm derler.
b) Ziyade ve gecirdrme meleklere nîsbetledir ve Levh-i Mahfuz'da yazi-hdır. Allah'ın ilmi başka, yazılan şey başkadır. Yazılan bazan bozulabilir, fj-kat ilmi değişmez. Bundan dolayıdır ki, Hz. Ömer "Yâ Rab! Beni şakîyaz-dmsasil" dermiş, "Senin ilminde şaki isem değiştir" demezmiş. Çünkü Allah'ın olacak birşeyi bilmesi asla değişmez ve bildiği şekilde olur.
c) Ziyade ve tehir kullara nisbetle muallak olarak takdir edilmiş, sanki "filan sıla-i rahim yaparsa elli sene, yapmazsa kırk sene yaşayacaktır" denilmiş gibidir. Allah'a nisbetle muallak tarafı yoktur.
d) Ecelin gecikmesi, ömrün bereketiyle ve sahibini hayırlı işlere muvaffak kılmakla olur. Bu surette kısa ömründe başkalarının yapamadıkları hayırlı işleri yapar, onlardan çok yaşamış olur.
Nevevî, bu son görüşü en sahih görüş olarak değerlendirmektedir. [257]

320. Enes'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Ebu Talha Medine'deki ensa-nn hurmalığı en çok olanı idi. En çok sevdiği hurmalığı da Mescid-i Nebe-vî'nin karşısındaki Beyrahâ denilen bahçesiydi. Peygamberimiz oraya gider, içindeki tatlı sudan içerdi.
Ebu Talha "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda tasadduk etmedikçe, hayra kavuşamazsınız" (Âl-i İmran, 92) ayeti nazil olunca, kalkıp Rasûlullah'a şöyle dedi: "Ya Rasûlallah! Cenâb-ı Hak, "En sevdiğiniz maldan infak etmedikçe, hayra kavuşamazsınız" buyuruyor. En sevdiğim mal, Beyrahâ hurmalığıdır. Onu Allah rızası için vakfettim. Allah katında onun hayrını ve sevabını umarım. Yâ Rasûlallah, orayı Allah'ın sana gösterdiği şekilde kullan" dedi. Bunun üzerine peygamberimiz, "Ne güzel, bu senin için kârlı bir mal. kârlı bir mal" dedi ve şöyle buyurdu: "Söylediğini duydum, ben de o hurmalığı akrabaların arasında bölüştürmeni uygun görüyorum". Ebu Talha "öyle yaparım yâ Rasûlallah" dedi ve orayı akrabaları ve amcaoğulanna bölüştürdü. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[258]

Dostun haberi yokken kuyusundan su içmek, ağacından meyve koparmak ve yiyeceğinden yemek mübahdır. Fakat burada gözetilecek şey kişinin dostunun da bundan memnun kalacağını bilmesi gerektiğidir. Hayır ve taa-tın nasıl yapılacağı hususunda âlimler ile istişarede bulunmak sünnettir. Çok sadaka verdiğinde sahibini medhetmenin caiz olduğu hadisten anlaşılmaktadır. Sadakayı muhtaç olan akrabalara vermek, başkalarına vermekten daha faziletlidir. Çünkü bu şekil yardımda, hem sıla-i rahim ecri, hem de sadaka ecri olmak üzere iki kat sevap vardır.
Sevdiklerini infak eden kimselerden olan Ömer b. Abdulaziz'İn hareketi şöyleydi. O çuvallarla şeker alır, fakir fukaraya dağıtırdı. Kendisine, "Niçin böyle yapıyorsun, parasını versen olmaz tnt?" denilmesi üzerine o; "Ben şekeri çok severim. Binaenaleyh sevdiğim şeyi infak etmek istedim" şeklinde karşılık vermiştir.[259]

321. Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, adamın biri Peygamberimize gelerek, "Allah'tan karşılığını umarak hicret etmek ve cihad etmek şartıyla size biat ediyorum" dedi. Rasûlullah "Ana ve babandan hayatta olan var mı?" diye sordu. "İkisi de sağdır" cevabını alınca, Ffeygam-berimiz adama, "Allah'tan ecir mi istiyorsun?" diye sordu, "evet" deyince, efendimiz şöyle buyurdu: "öyleyse ana ve babana dön onlarla iyi geçin". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[260]

Buhârî ile Müslim'in kaydettiği diğer bir rivayete göre, gelen adam cihad için izin isteyince Rasûlullah sordu: "Ana-babandan sağ olan var mı?" Adam "evet" deyince Rasûlullah "Senin cihadın onların yanında bulunmandır" buyurdu.
Hadis, ana, babaya itaatin şiddetle lüzumuna, haklarının büyüklüğüne, onlara itaattan dolayı kazanılacak sevabın çokluğuna işaret

etmektedir. Âlim-İerin bazıları bu hadisle istidlal ederek, ana-baba hakkını cihaddan daha üstün olduğunu, her İkisi veya birisi müslüman olduğu takdirde, onlardan İzinsiz cihada gitmenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Müşrik olurlarsa izinleri şart değildir. Ancak, düşman müslümaniarın karşısına gelir de, onunia çarpışmak zaruret halini alırsa, onlaran izinsiz cihad etmek caiz olur.
Yine hadisten, hicret şayet vacİpse, ana-baba hakkının da öncelikli bir vacip olarak öne geçtiği anlaşılmaktadır. Fakat bu öncelik, kişinin dinini ebe veyninin yanında yaşama imkânı varsa onların rızası öne geçer. Yok onların yanında dinini yaşayaniiyorsa, dini için ebeveynini terkederek hicret edebilir. Hadiste ebeveyne itaat, cihaddan önce geçmiştir. Çünkü ana-babaya iyilik farz-i ayın, cihad f&rz-ı kifayedir. Tabii bu hüküm bir grubun cihada gitmesi ile, mesele hallolunacak durum içindir. Genelin katılımı zaruri olunca cihad farz-i ayn olur, herkesin iştirak etmesi gerekir.[261]

322. Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan (m) RasÛluHah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Akrabalarının gösterdiği ilgiye aynıyla karşılık vermek akrabalığı gözetmek değildir. Asıl akrabalığı gözetmek, onlar münasebetlerini kestikleri zaman, onlarla ilgilenip münasebeti devam ettirmektir". (Buhârî rivayet etmiştir).[262]

Hadisteki "Akrabalığı gözetmek değildir" ifadesinden murad "Kâmil manada sıla-i rahim bu demek değildir" anlamındadır. Zahiren, akrabalarının ilgisine ilgi göstermekle, sıia-i rahim yapmış sayılır. Fakat kâmil mânâda ise; onlar ilgilerini kestikleri anda bile, münasebetini kesmemek gerekir. Sıla-i ra-himi derecelendirecek olursak şöyle diyebiliriz: "Muvâsıl", üst düzeyde sıla-i rahime riayet eden kişi, münasebetlerde devamlı önceliği kapandır. "Mükâ-fî", münasebetlerde aldığından fazla birşey vermeyendir. "Mukâti" ise, kendisine ikram edilip, akrabaları tarafından ilgi gösterildiği halde karşılık vermeyendir.
Görüldüğü gibi hadisimizde, sıla-i rahme riayete teşvik edilmekte, onlar münasebeti azaltsalar da bizim artırarak devam ettirmemiz gerektiğine işaret edilmektedir.[263]

323. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sıla-i rahm (akrabaları gözetmek) arşa asılmış ve şöyle demiştir. Beni gözeteni Allah da gözetsin, benimle münasebetim kesenden de Allah rahmetini kessin". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[264]

Sıla-i rahim hakkında geniş açıklama 315 nolu hadiste geçmiştir. Burada da stia-İ rahmi yapmaya teşvik ve bu bağı koparmaktan sakındırmak mevcuttur. Sıla-i rahmin Allah'ın rahmetini celbedeceği ve bu bağı kesmenin de Allah'ın gazabına sebep olacağı hadisten anlaşılmaktadır.[265]

324. Mü'minlerin annesi Meymûne binti'l-Hâris'den (r.a) rivayet edildiğine göre, kendisi Rasûlullah'tan (s.a) izinsiz bir cariye âzad etmişti. Meymü-ne'nin nöbetinde Peygamberimiz yanına gelince; "Cariyemi âzad ettiğimin farkına vardın mı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a) "Cariyeni âzad mı ettin?" buyurdu "Evet azad ettim" deyince, Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Şayet onu dayılarından birine hediye olarak verseydin ecrin daha büyük olurdu". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[266]

Hadisimizden, kadının kocasından izin atmadan bile, kendi malında tasarruf yetkisi olduğu anlaşılmaktadır. İmam Mâlik ise, "Üçte birden fazlasını harcamaktan, koca hanımını menedebilir" demiştir. Ayrıca, akrabaya ikramın üstün bir meziyet olduğu da anlaşılmaktadır. Zira hadisimiz köleyi azad etmektense, onu akrabalara hediye etmeyi teşvik ediyor. Buna göre, ihtiyaç sahibi akrabaya ikram, köle azad etmekten efdaldir. Zira daha önce de geçtiği gibi, sadakanın bile akrabaya verilmesi iki kat sevap kazandırmaktadır. Biri sadakanın, diğeri ise sıia-i rahmin sevabıdır.[267]

325. Ebu Bekir'in kızı Esma (r.a) şöyle anlatıyor:
Rasûlullah hayatta iken müşrik olan annem bize gelmişti. Ben de ona durumu arzettim ve "Anam geldi. O bana ümid bağlamıştır ona ilgi göstereyim mi?" diye sordum. Peygamberimiz de "Tabii, annene gereken ilgiyi göster" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[268]

Ebu Bekir, Esma'nm annesini câhiliyye devrinde boşamışti. Bu kadın Medine'ye kızı Esma'nın yanına gelmişti. Gelirken kuru üzüm, yağ ve selem ağacı yaprağından hediyeler getirdi. Fakat kızı onun hediyelerini kabul etmekten yahut onu evine almaktan çekindi. Hz. Âişe'ye haber göndererek durumu Ra-sûluilah'a sormasını istedi. Rasûlullah da yukarıda belirtildiği gibi "onu evine alsın" buyurdular.
Hadisten anlaşıldığına göre, kâfir anne-babaya muharib olmadıkları müddetçe yardımda bulunmak caizdir. Düşmanla sulh yapmak, alışveriş gibi muamelatta bulunmak caizdir. Akrabayı ziyaret için sefere çıkmak caiz ve faziletlidir.[269]

326. Abduilah b. Mes'ud'un ailesi Zeyneb es-Sakafiyye'den (r.a) Rasû-lullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey kadınlar! Zînetleriniz-den de olsa lasadduk ediniz" Zeyneb der ki: Bunun üzerine kocam Abdullah b. Mes'ud'a giderek şöyle dedim: "Sen yoksul bir kimsesin, Rasûlullah bize sadaka vermemizi emretti, ben sadaka vereceğim. Şayet sadakamı sana vermem geçerli ise sana verevim, yok kocaya sadaka verilmezse başkalarına veririm. Git de, durumu Rasûlullah'a sor".
Kocamın, "sen git" demesi üzerine, Rasûlullah'ın evine gittim. Kapısında aynı meseleyi sormak için gelen ensardan bir kadın da bekliyordu. O sırada Rasûlullah kızgın bir vaziyetteydi. Dışarı Bilal çıktı. Bilâl'e: "Sen içeri gir, kim olduğumuzu söylemeden, dışarıda iki kadın var, senden kocalarına ve elleri altındaki bulunan kişilere verecekleri sadakanın geçerli olup olmadığını soruyorlar, de" dedik.
Bilâl içeri girip soruyu Rasülullah'a nakledince; "Bekleyenler kim?" diye sordu. Bilâl de, "Zeyneb ve ensardan bir kadın" dedi. "Hangi Zeyneb?" deyince, "Abdullah'ın karısı olan" dedi. Bu olay üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu; "Onlara iki kat sevap var. Biri yakınlarını darlıktan kurtarmalarına karşılık, diğeri de Allah için sadaka verdiklerine karşılık". (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[270]

Kadınlar Bilâl'e kendilerinin kim olduklarını söylememesini tembih ettikleri halde o, verdiği söze muhalefet ederek bu sırrı ifşa etmiştir. Sebebi ise, Rasûlullah'm suali ile karşılaşmasıdır. Gerçi söylememesi bir fayda gereği ise de, Hz. Peygamber'c cevap vermesi daha büyük bir maslahattır. Çünkü Rasûlullah'a cevap vermek tehiri caiz olmayan bir vaciptir. İki maslahat bir arada bulununca, hangisi daha mUhimse o icra edilir.
Nevevî der ki; bu hadiste bahsedilen nafakadan murad, sevap için verilen sadakadır. Hadislerin siyakı bunu göstermektedir.
Hadisimiz devlet başkanım, ahâlisine sadaka vermek, hayrat yaptırmak gibi hususları, fitnelerden emin olmak şartıyla vaaz edebileceğine delildir. Kadın da dinî konuları öğrenmek için evinden çıkarak o meclislere katılabilir. Yine hadisimizde kadınların da dinî konuları öğrenmelerine teşvik vardır. Müşkil bir meselede işin ehline varıp sormanın gereğine de ayrıca işaret edilir. "Sevabın katlandığı" ifadesi ile de, hayır ve sadaka işleri yaparken önce akrabaların menfaatine olanların yapılması teşvik edilmektedir.[271]

327. Ebu Süfyan Sahr b. Harb'm Herakliyus İle konuşmasını anlatan uzun hadisin bir kısmında şöyle anlatılır: Herakliyus, Ebu Süfyan'a Rasûlullah'mneyi emrettiğini sorar. Ebusüfyan, "Ben de şöyle dedim" der: "O, yalnız Allah'a İbadet ediniz, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın, atalarınızdan duyduklarınızı bırakın" diyor. Bize namaz kılmayı, doğruluk yapmayı, namustu olmayı ve akrabalarımızı görüp gözetmeyi emrediyor". (Buhârî ve Müslim rivayet etm İşlerdir).[272]

"Hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmayın" ifadesinde "şirk" kelimesi umum İfade eder. Bu şirke en büyük şirk olan küfür (inkâr) girdiği gibi, en küçük şirk olan riya dahi girmektedir. Böylece "Küçük büyük şirkin her nev'İnden Allah'ı tenzih ederek O'na ibadet edin" Duyurulmaktadır. İbadet etmekteki maksad da yalnız AÏIah rızasını kazanmak ve O'na yaklaşmak olmalı, diğer hiçbir kimsenin ve şeyin rızası ve hatırı kasdedilmemelidir.
Hadisimiz icmâlen, Rasûlullah'ın getirdiği İslâmî tebliğin özelliklerini içermektedir. Yine Herakliyus'un tutumundan da şu gerçek hatırlatılıyor: İslâmî manada, îman körü körüne taklid değil, araştırmak, delilleri tahlil ederek inanmaktır.
Hadisimizde tevhidden sonra, toplum düzenini sağlayıcı şeylere dikkat çekilmiştir. Doğruluk, namuslu olmak ve akrabaları gözetmek, mutlu bir toplum için vazgeçilmez prensiplerdir.[273]

328. Ebu Zerr'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yaktnda siz kendinde kirât'ın çok çok söylendiği bir yeri

fethedeceksiniz".
Bir başka rivayette hadis şöyledir: "Yakında siz kendinde kirât'ın çok çok anıldığı bir yer olan Mısır'ı fethedeceksizin. Ahâlisine iyi davranın, çünkü onların bize karşı zimmet ve akrabalığı vardır".
Değişik bir rivayette de şu farklılık vardır: "Orayı fethettiğiniz zaman halkına iyi davranın çünkü onlarla aranızda zimmet ve hısımlık ardır" (Müslim rivayet etmiştir).[274]

Hadis-i şerif Rasûlullah'm bir mucizesidir. Mısır'ın fethinden Önce, oranın fethedileceğini bildirmiştir. Fethedilen ülkelerde, müslümanlarla akraba olanlar mevcut ise onlara iyi muamele edilmesi tavsiye edilmiştir.
"Mısırlılarla müslümanların zimmet ve hısımlık bağları vardır" sözü ile de şuna telmih yapılmıştır. H?.. İsmail'in (a.s) annesi Hacer Mısırlıdır. Hacer validemizi Cebbar, İbrahim'in hunimi Sarc'ye vermişi ir. Sarede İbrahim'e hediye etmiş ve ondan da Hz. İsmail (a.s.) doğmuştur. Bu yönden MısırhUukı akrabalık bağı mevcuttur.
Diğer taraftan Peygamberimizin oğlu İbrahim'in annesi Mariye de Mısırlıdır. Rasûiullah Mısır Mukavkısı'na İslâm'a davet mektubu gönderince, o İslâm'a girmemiş, fakat Rasûlulla'a iki cariye ile hediyeler göndermiştir. Mariye isimli cariyeyi kendisi almış, Şirin isimli olanı da Hassan b. Sabit'e vermişti. İşte o Mariye İsimli cariyeden de ibrahim doğmuştur. Bu yönden de Mısırlılarla müslümanlann bir yakınlığı mevcut İdi.[275]

329. Ebu Hüreyre (ra) der ki:
"Yakın akrabalarını inzaret" (Şuarâ, 214) ayeti gelince Peygamberimiz Kureyş kabilesini çağırdı, hepsi çağrıya icabet ederek toplanınca, RasÛluIlah Özel ve genel anlamlı kelimelerle onlara şöyle hitab etti: Ey Abd-i Şems oğulları! Ey Ka'b b. Liieyy oğulları! Kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz! Ey Mürre b. Ka'b oğullan! Kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz! Ey Abd-i Menaf oğullan! Kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz! Ey Hâşimoğul-ları! Kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz! Ey Abdu'l-Muttalib oğulta-n! Kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz! Ey (kızım) Fatma, kendini cehennem ateşinden koru! Çünkü ben, Allah'tan size gelecek azabı defedemem. Ancak benim yapabileceğim şey, sizlerle aramda olan hısımlık bağına riayet etmektir". (Müslim rivayet etmiştir).[276]

Nefisleri cehennem ateşinden korumak, küfür ve isyandan yüz çevirerek îman etmekle olur. Bu îmanın peşinden Allah'a itaat ve kulluğun her sahada gösterilmesi takib eder. Kişi işte bu şekilde cehennem azabından korunmuş olur.
Kavimlerinden bir peygamber gelmiş olması veya peygamberin çok yakını bulunmak Allah'ın vereceği azabdan insanı kurtaramaz. Yakınları olan,
aralannda karabet bağı olan Peygamber; acır, hallerine üzülür, onlara şefkati belki biraz daha fazla olduğundan hidayete kavuşmaları için çabalar, fakat kabul etmezlerse, gelecek azabı defetme yetkisi yoktur. "Akrabalık bağına riayet etmek" de, onların hayrına olan şeylerde, onlar için uğraşmak, yardım etmek ve doğruyu göstermekle olur.
Hadis, kişinin kendi ameline bakmasını ve iyi amellerini çoğaltmasını teşvik etmektedir. Çünkü herkes kendi amelinin karşılığını görecektir.[277]

330. Ebu Abdullah Amr b. el-Âs (r.a) Rasûluilah'm aşikare şöyle dediğini duydum, der: "(Akrabam olan) Filan sülale halkı dostlarım değildir. Benim dostlarım Allah ve salih mü'minlcrdir. Ancak o sülale ile aramızda akrabalık bağlan vardır ve o bağa riâyet ederim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdi;)[278]

Hayatta kişinin münasebet kurduğu insanlar iki türlüdür. Biri; aynı mekânı, beldeyi ve işi paylaştıkları İçin bir arada bulunup münasebet kurması gerektiği İnsanlardır. Diğeri ise, bu zorunluluklar olmasa da dostluk bağı ile bağlı olduğu şahıslardır. Mü'mİn sulh anında kâfirle de münasebet kurup, ahş-veriş yapabilir. Fakat aralarında dostluk bağı yoktur. Yine harb olmadığı anlar, karşı tarafta bulunan akrabaları İle irtibat kurabilir, akrabalık bağına riayet edebilir. Müslümanların dostu ancak müslümanlardır. Ayet-i kerime de bunu teyid etmektedir. "Eğerpeygambere karşı birbirinize arka verirseniz şüphesiz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve mü'minlerin iyileridir" (Tahrim, 4)
Hadis, îmanda kemâle erişmeyi teşvik etmektedir.[279]

331. Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensarî (r.a) şöyle anlatır:
Bir adam Rasûlullah'a gelerek, "Beni cennete sokacak ve cehennemden uzaklaştıracak bir iş söyler misin?" dedi. Peygamberimiz de şöyle buyurdu: "Allah'a İbadet edersin, hiçbir şeyi de O'na ortak koşmazsın, namazı devamlı ve dosdoğru kılarsın, zekâtını verirsin ve akrabalarınla münasebetini kesmezsin" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[280]

HalİId b. Zeyd (r,a) Akabe beyatında bulunmuş, Bedir, Uhud, Hendek savaşlarına katılmış, Bey'at'ur-Rıdvan'a ve Rasûiullah ile tüm gazvelere katılmıştır. Rasulullah hicret edince, Medine'ye geldiğinde Halid'in misafiri olmuş,. Mescid-i Nebevi kenarındaki Rasûlullah'a ait odalar yapılıncaya kadar yanında kalmıştır. Halid, 150 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 7 tanesini Bu-hârî ve Müslim tahric etmişlerdir. Hicrî 50 küsur yıllarında İstanbul kuşatması esnasında vefat etmiştir. Kabri İstanbul'da kendi künyesi-ile anılan Eyüp semtindedir. Kabrinin yanında "Eyüp Camii" ismi ile bir de cami inşa edilmiştir.
Hadis, kişiyi cennete sokacak amelleri içermektedir. Bunlara bakınca, îman ve ibadet olduğunu görürüz. Kur'an-ı Kerim'de, "îman'edipsatih amel işleyenlere cennet vardır" şeklinde çok defa tekrarlanan ayetler de hadisimizi teyid eder. Zira "amel-i salih" ibadetin diğer manasıdır. Çünkü Allah'ın rızasını kazandıracak, O'nu hoşnut edecek her amel ibadettir. Bu yönüne dikkat edildiğinde, dinimizde ibadetin belli kalıplara hasredilmediği göze çarpmaktadır.
Rasûlullah'n kişiyi cennete sokacak amelleri içinde akrabalarla münasebeti zikretmesinin sebebi; soruyu soran kişi ile ilgilidir. Zira soran belki de akrabalarla irtibatı kesmişti de o adama da aynı zamanda ders vermek için bunu zikretmiştir. Zira Rasûlullah'ın karşısındaki muhatabın haline göre konuşması bir özelliğidir. Diğer taraftan sıla-i rahmin de üstün bir amel olup, kişinin cennete girmesine sebep olacağı açıkça belirtilmiş olmaktadır.[281]

332. Selman b. Âmir'den (r.a) Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sîzden biri iftar edeceği zaman hurma ile iftar etsin. Çünkü hurma berekettir Hurma bulamazsa su ile İftar etsin, çünkü su da temizdir". Sözlerine devam ederek şöyle buyurdu; "Yoksullara verilen sadaka bir sadakadır. Akrabaya verilen bir sadaka İse iki sadaka yerine geçer (iki sadaka sevabı alınır). Biri sadakadır, diğeri akrabayı gözetmektir". (Tirmizî hasen olarak rivayet etmiştir).[282]

Selman b. Âmir, Basra'da yaşamış bir sahabîdir. Basra'da bir evi vardır. Rasûlullah'tan 16 hadis rivayet etmiştir.
Hurmanın bilinen veya ileride keşfedilebilecek birçok faydaları mevcuttur. Göze olan faydası, mideye olan faydası bunlardandır. Hurma yendiğinde, midedeki fazlalığı çıkarma ve fazla şişkinlik yoksa, mideye faydalı bir gıda olma özeliği de vardır. Hurmanın görmeyi kuvvetlendirici Özelliği, doktorların sözleri ndendir.
Suyun temiz oluşu malumdur. Hem temiz, hem de temizleyicidir. Maddî ve manevî pislikler (hades, abdest, gusül) su ile temizlenir. Hades-i asğar ve ekber, yani abdest ve gusül su ile yapılır. Burada önce hurmanın, sonra suyun zikredilişi İstihbab içindir. Hurma varken su ile de İftar edilse sünnet yerine gelmiş olur.
Kişinin en fazla sevap kazanacağı iyiliği tercih etmesine tenbih vardır. Belirtildiği gibi akrabaya yapılan iyilik ve sadaka, ecri katlamaktadır. Akrabanın anne ve baba tarafından olan ve yakından uzağa doğru genişleyen bir yakınlık olduğu malumdur.
Hadis, akrabaları görüp gözetmek anlamına gelen "sıla-i rahim" müessesesinin yüceliğine İşaret etmektedir. Allah'ın hoşgördüğü bu müessesenin yerleşmesine katkıda bulunanların amellerine de mükâfat katlanarak verilmektedir.[283]

333. İbn Ömer'den {r.a) rivayet edilmiştir: "Sevdiğim bir hanımım vardı. Babam Ömer (r.a) ondan hoşlanmıyordu. Boşamamı söyledi ise de ben boşamadım. Babam RaMJluilah'a giderek durumu ona arzetmişti. Resü-lullah da bana, "onu boşa" buyurdu".
(Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî 'hadis hasert sahihtir' demiştir)[284]

Hz. Ömer'in, oğlunu hanımını boşamaya zorlaması, kadının dini hakkında olan kusurundan doğacak bir fitne sebebiyledir. Oğlunun da boşama-makıa diretmesi, babasına karşı bir isyan değildir. Çünkü o hâlin boşama sebebi olup olmadığı hususunda ietihad farkına sahiplerdi. Ne zaman

ki, Ra-sûlullah'ın görüşü de babasının fikrini doğrulayınca, hemen itaat ederek bo-şamıştır.
Şunda hiç şüphe yoktur ki, Rasûlullah Hz. Ömer'in halın için oğluna zulmetmez. Ancak haklı kim, gerçek ne ise Rasûlullah onun yanında yer almış, haksızlık karşıcında da hiç susmanı ıştır.
Hadiste, babaya itaatin gerekliliği anlatılırken, Rasûlullah'a itaatin ise, şüphesiz her müslümana \acip olduğu vurgulanmış, İbn Ömer'in itaati örnek gösterilmiştir.[285]

334. Ebu Derda (r.a) der ki:
Bir adam bana geldi ve "Bir hanımım var, annem boşamarr. stiyor, ne yapayım, ne dersiniz?" diye sordu. Ebu Derda cevap olarak RasüluHah-tan duyduğu bu hadisi ona söyledi: "Ana baba cennet kapılarının orasıdır. İstersen o kapıyı yitir, dilersen muhafaza et". (Tirmizî rivayet etmiştir. "Hadis, hasen-sahih'tir" demştir).[286]

"Cennet kapılarının ortası" ifadesinden maksat, annesine İyilik eden kişinin cennete, kapılarının ortasında bulunanından girer demektir. "Kapt"dan muradın anneye itaat ve iyiliğin kişiyi cennete girmeye sebep olacağı anlamında da yorumlanmıştır.
Aslen vacip olmayan şeyin ebeveynin emri ile vacip olmayacağı cumhuru ulemanın görüşüdür. Aslen mubah olan bir şey ebeveynin emri ile men-dub olur. Şayet mendubsa, mendubiyecinin kuvvet kazanacağı söylenmiştir.
Hadiste, ana-babanın rızasının Allah'ın rızasını kazandırıp, cennete girmeye vesile olacağı anlatılmaktadır. Meşru olan konularda onların emrine İtaat gerekir. Zira Allah kendine itaatin hemen yanında ebeveyne itaati emretmektedir.[287]

335. Bera' b. Âzib'ten (r.a) RasûhıİlahıIm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Teyze anne gibidir". (Tirmizî rivayet etmiştir. "Hadis hasen-saihtir" demiştir)[288]

Konu hakkında Buhârî'nin naklettiği çok sayıda meşhur hadis vardır Mağara arkadaşları ve Cüreyc hadisi daha önce zikredilmişti. Bundan başka
Buhârî'nin kaydetmesine rağmen sözü fazla uzatmamak için almadığım başka meşhur hadisler de vardır. Bunların en önemlilerinden biri de, Amr b. Abe-se'nin rivayet ettiği, İslâm'ın temci prensipleri ile ahlâk kaidelerini İçeren uzunca olan hadistir. înşaallah "Umut" bölümünde hadisin tamamını nakledeceğim.
Sözü edilen hadisin bir bölümünde Amr b. Abese şunu anlatır: Peygamberliğinin ilk yıllarında Mekke'de Rasûlullah'ın huzuruna girdim ve "Sen nesin?" dedim. O "Ben peygamberim" dedi. "Peygamber ne demek?" dedim. O da "Allah beni görevli olarak gönderdi" dedi. "Seni ne ile görevlendirdi?" dîye sorduğumda Rasûluüah şöyle cevap verdi: "Akrabalık bağlarım görüp-gözetmeyi, putları kırmayı, Allah 'a hiçbir şeyi ortak koşmadan tek olarak kabul etmeyi tebliğ etmek üzere görevlendirip gönderdi".
Teyzenin anne gibi olması, şefkat ve merhametinin çokluğuna nisbetle-dir. Yoksa hakikaten anne gibi demek değildir. Burada hadisimiz teyzeye iyilik etmeye dikkat gösterilmesine işaret eder. Nevevî'nin burada bu hadisi zikredişinin sebebi de teyzeye iyilik, hürmet ve İtaatin tıpkı anne makamına kaim olduğuna dikkat çekmek içindir.[289]

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

ANA-BABAYA KARŞI GELMENİN VE AKRABALARLA İLİŞKİYİ KESMENİN HARAM OLMASI

Konu ile ilgili ayetler

"Ey münafıklar! Siz iş başına geçerseniz, yeryüzünde fesad çıkaracak, aralannızdaki akrabalık bağlarını koparacak değil misiniz? tşte Allah'ın lanet ettiği, sağır kıldığı gözlerini kör eylediği kimseler buniardır." (Muham-med, 22-23)
"Onlar ki, Allah'a söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın görüp gözetmesini emrettiği kimselerle münasebeti keserler, yeryüzünde fesad çıkarırlar. İşte lanet ve kötü bir akıbet (cehennem) onlar içindir". (Ra'd, 25)
"Rabbin şöyle hükmetti: Yalnız O Allah'a ibadet edeceksiniz, analarınıza, babalarınıza iyilik yapacaksınız. Şayet bunlardan biri veya ikisi yanında ihtiyarlarsa sakın onlara 'öf büe deme, yüzlerine bağırma, onlara saygı ile hitab et. Acıdığından onlara tevazu kanadını aç da, yâ Rab! Küçüklüğümde bana şefkat gösterdikleri gibi, sen de onlara merhamet et! de" (İsra, 23-24)[290]

Konu ile ilgili hadisler

336. Ebu lk-kre Niıley b. cl-Haris (ra) der ki:
Rasûlullah (s.a) üç defa "En büyük günahlardan sizlere bahsedeyim mi?" buyurdu. "Evet yâ Rasûlallah! dedik. O da; Allah'a şirk koşmak, ana babaya karşı gelmek" Bunları bir yere yaslanarak söylüyordu. Doğrulup olurdu ve "Aman ha! Yalan sözden ve yalan yere şahıdlikten sakının" diye o kadar tekrarladı ki (içimizden "Rasûlullah çok duygulandı) keşke sussaydt" dedik". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[291]

Günahlar büyük ve küçük günahlar diye ktsımlandırılır. Kendisi için dinen had (ceza) tatbik edilen günahlar büyük günahlardır. Tercih edilen diğer bir görüşe göre de, hakkında kitap ve sünene şiddetli ceza va'dedilen günahlar, had uygulanmasa da büyük günahlardır.
Tum nevileri ile şirk büyük gühlann başında zikredilmiştir. Ebeveynden birine itaatsizlik etmek, karşı gelmek de büyük günahtır.
"Şirkten sonra, büyüklük açısından anne-babaya itaatsizlik m'ı gelir, zira, kati gibi günahlar niçin sayılmadı?" denirse şöyle söylenebilir. Buradaki sıralanış mutlak olarak değildir, nisbidir. Zaman zaman söylediğimiz gibi Peygamberimiz hazır bulunan cemaatin durumuna, soruyu soranın hâline göre cevap verirdi. Yani cevap verirken ve konuşurken hem bireyler öğretir, hem de karşısındakilerin hallerine göre fetva sunardı. Muhataplarının hallerine iim-i ilâhî ile vâkıf olduğu için, hallerine uygun olanı söylerdi. Bundan dolayı çeşitli hadiselerde değişik sıralanmaların görülmesi tezat değil, bu hâlin gereğidir.
Günahlar, verdiği zararların tekrar etmesi sebebiyle büyür ve sahibi için cehenneme götürücü bir yük olur. Ebeveyne itaatsizliğin en büyük günahlardan sayılması, onlara karşı olduğunca şefkatli davranmayı ve emirlerine itaati teşvik etmektedir. Ebeveyne itaatsizliğin, şirkle aynı kategoride değerlendirilmesi, anne-babaya itaate verilen önemi açıkça belirtmektedir.[292]

337. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Büyük günahlar şunlardır: Allah'a şirk koşmak, ana-babaya karşı gelmek, insan öldürmek ve yalan yere bile bile yemin etmek". (Buhârî rivayet etmiştir).[293]

önceki hadîste de zikredildiği üzere, burada büyük günahları birkaç şık ile saymak; ya hadis söylenirken orada bulunan cemaatin hâline uygun gel-dîğindendir. Ya da büyük günahlar çoktur, fakat günah açısından en büyükleri şunlardır diye misal kabilinden zikredilmişlerdir.
Bu hadiste de ana-babaya karşı itaatsizlik etmek zikredilerek, ebeveyne İtaatsizliğin günah açısından nelere denk olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.
"Yemîn-i kamus" bile bile kendi iradesiyle yalan olan birşey hakkında yemin etmektir, insanı gömlek gibi sararak cehenneme götürdüğü için yemtn-i kamus denmiştir. Dünyevî bir ceza İle keffâreti mümkün değildir. Ancak tev-bekâr olur ve kul hakkını gasbetmişse helallik almakla kurtulabilir. Yalan yere, kasden edilen yemini, şirkle eşit görenler bile mevcuttur.[294]

338. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsanın ana-babasma sövmesi büyük günahlardandır". Orada bulunanlar, "Yâ Rasûllattah! İnsan ana-babasma söver mi?" dediler. Peygamberimiz "Evet, bu şöyle olur: Birinin babasına söver, o da onun babasına söver, birinin anasına söverse o da onun anasına söver, (böylece kendi ana-babasına sövülmesine meydan vermiş olur)" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[295]

Başka bir rivayette hadis şöyledir: "Kişinin ana-babasma lanet etmesi en büyük günahlardandır" Ashab, "Yâ Rasûlallah! İnsan ana-babasına nasıl lanet eder" diye sordular. Peygamberimiz de şöyle açıkladı: "Kişi, başkasının babasına veya anasına söver, o da onun anasına veya babasına söver".
Hadis, ebeveyne itaatsizliğin haram olduğu gibi onlara kötü söz söylemenin, sövmenin de haram ve büyük günahlardan olduğuna delildir. Lanet okumak, sövmek, hakaret edici sözler söylemek, bir müslümana karşı günah olduğu gibi ebeveyne karşı olursa büyük günahlardan olmaktadır. Nevevî, "Bu hadiste ebeveyne kötü söz söytefici vesilelerin de haram/ığına delil vardır" demektedir.
Ebeveyne kötü söz getirmenin bir yolu da, başkasının ebeveynine söv-mektir. Karşılık olarak, o şahsın ebeveynine kötü söz geleceği için; bu yol dahi kapatılmıştır.
Yüce Allah, dolaylı yollardan da olsa ebeveyne İhaneti, hakareti yasaklamış, Rasülü'nün diliyle onu büyük günahlardan saymıştır. Bu sebeple haram yollarım kapamak da kişi için fazilet kabul edilmiştir.[296]

339. Ebu Muhammed Cübeyr b. Mut'im'den (r.a) Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Akrabalık bağlarını görüp gözetmeyerek, münasebetini kesen cennete giremez". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[297]

Cübeyr b. Mut'im, Hayber'in fethi yılında müslüman olmuştu. Mekke fethinde müslüman olduğu da söylenir. Rasûlullah'tan 60 hadis rivayet etmiştir. 6 tanesini Buhârî ve Müslim beraberce tahric etmişlerdir. Kureyş'în eşrafındandı. Hicrî 54 de Medine'de vefat etmiştir.
Hadiste akrabalık bağlarını koparanlar için şiddetli bir tehdit vardır. "Cennete giremez" sözü ikî şekilde anlaşılmalıdır. Ya bundan murad ilk cennete girenlerle giremez, tâ ki bu cezasının karşılığını cehennemde çekinceye kadar. Ya da eğer haram olduğunu bildiği halde akraba münasebetlerini kesmekte bir beis olmadığını kabul ederse; yani haramı helâl görürse ebediyyen cennete giremez anlamındadır. Zira haramı helâl gören küfür işlemiş olur, tevbe etmeden Ölürse akıbeti ebedî cehennem olur, Allah korusun![298]

340. Ebu îsâ el-Muğîre b. Şu'be'den (r.a) Rasûlullah'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yüce Alah, analara karşı gelmeyi, olmaz demeyi, verilmesi gerekeni vermemeyi, hak edilmeyen şeyi istemeyi ve kız çocuklarınızı diri diri toprağa gömmeyi yasak kıldı. Dedikodu yapmanızı, (gereksiz yere) çok soru sormanızı ve malınızı faydasız yollarda harcamanızı da hoş görmedi". (Buhârî ve Müslim rivayet etmİşlerdir).[299]

Ebu İsâ, Hendek savaşı yılında müslüman olmuştur. 136 hadis rivayet etmiştir. 9 tanesini Buhârî ve Müslim beraberce tahric etmişlerdir. Hz. Ömer döneminde Basra ve Küfe valiliği yapmıştır. Yemame harbine, Şam fethine katılmıştır. Hicrî 50 yılında Kûfe'de vefat etmiştir.
Anneye itaatsizlik haram ve büyük günahlardandır. Bu hususta birçok sahih hadis mevcuttur. Babanın hükmü de öyle olmakla beraber burada yalnız annelerin zikredilmesi onların hürmetlerinin babalarınkinden daha kuvvetli olduğundandır. Bir de kadınlar daha zayıf oldukları için çocukları onlara daha çok itaatsizlik ederler. Halbuki terbiye, nezaket ve iyilik hususunda annenin hakkı babadan iteridir. Nitekim "Kime daha ziyade İyilik edeyim" diyen zata Rasûlullah üç defa "annene" cevabını vermiş, sonra da "babana" buyurmuştur.
Cahiliye devrinde araplann kimi fakirlik sebebi ile kimi de bir onur meselesi yaparak yeni doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömerler "Kabir damattır, hem de ne güzel damat" derlermiş. İslâmiyet bu vahşice hareketi yasaklamış, en büyük günahlardan saymıştır.
Hadisteki "Men'an ve hâli" kelimeleri hakkında İmam Ahmed'e sorulduğunda o: "Elindeki malım vermeyip tasadduk etmemen; elini uzatıp âlemden almandır" cevabını vermiştir. kal" dedikodu demektir. Hiç bir işine yaramadığı halde başkalarının yapıp ettiklerini söyleyip, dinlemekten ibarettir.
Çok sualden maksat; meselelerde kesinlik aramak ve olmamış şeyleri gereksiz yere çok çok sormaktır. Birçok sahih hadiste bundan nehyedilmiştir. "Kendini ilgilendirmeyen şeyleri ierkeıntesi, kişinin iyi tniislüman oluşundandır" hadisi bunlardan bir tanesidir.
Malm zayi edilmesi de, dinen meşru olmayan yerlere sarfetmektir. Bunun yasak edilmesinin sebebi ifsaddır. Allah fesatçıları sevmez. Bir de malım telef eden kimse, çok kere başkasının malına göz diker. Kişi kıyamette malından da hesaba çekilecek ve nereden kazanıp nereye harcadığı sorulacaktır. Faydasız yerlere infak etmek ve telef etmek uhrevî sorumluluğu doğurur.[300]

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

ANA-BABA DOSTLARINA, AKRABAYA, HANIMA VE DİĞER İKRAMA LAYIK KİMSELERE İYİLİK ETMEK

Konu ih ilgili hadisler

341. îbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İyiliklerin en mükemmeli insanın, baba dostu ile dostluğu devam ettirmesidir".[301]

342 no'Iu hadisle aynıdır. Orada sebebi vürûdu da zikredildtğinden, şerhi için bkz. 342 no'lu hadis.[302]

342. Abdulah b. Dînar, Abdullah b. Ömer'den (r.a) şöyle rivayet ediyor İbn Ömer Mekke yolunda bir bedevi İle karşılaştı. Abdullah selan verdi, onu hayvanına bindirdi ve sarığını da ona verdi. Bu hareketine karşılı! biz dedik ki; "Allah iyiliğini versin, o bir bedevidir, bunlar küçük bir iltifatla da memnun olurlar".
Abdullah b. Ömer ise: "Bunun babası, babamın yakın dostu idi. Peygamberimizin "iyiliklerin en güzeli baba dostluğunu devam ettirmektir" buyurduğunu işitmiştim" diye cevap verdi.
Yine Abdullah b. Dînar değişik bir rivayette olayı şöyie anlatır: İbn Ömer, Mekke'ye gidiyordu. Yanında devesi ve merkebi vardı. Devede gitmekten usanınca merkebe binerdi. Sarığı da vardı. Merkebi üzerinde giderken ona bir bedevi rastladı. İbn Ömer: "Sen filan oğlu filan değil misin?" diye sordu. "Evet" deyince ona merkebini verdi ve "bin" dedi. Sarığını da vererek "Başına koy" dedi. Olay üzerine arkadaşları İbn Ömer'e "Allah seni bağışlasın! İstirahat için bulundurduğun merkebini bu adama verdin. Basma sardığın sarığı da verdin" diye hayret ettiklerinde, o şöyle dedi; "Rasûtullah'm şöyle buyurduğunu işittim: "İyiliklerin en güzeli, insanın babası öldükten sonra, babasının dostlumu uorup gözet mesidir". Çünkü onun bahası, babamın arkadaşı idi". (Müslim rivayet etmiştir).[303]

Bu hadis-i şerif baba dostlarına İyilikte bulunmanın faziletine delildir. Sıla'dan maksad, onların ziyaretlerine gitmek, kendilerine ikram ve ihsanda bulunmak, gerekirse yardımlarına koşmaktır. Buna sebep olduğu için dostuna yapılan her nevi ihsan ve ikram, babaya da yapılmış demektir. Annelerle dedelerin, hocaların, karı ve kocaların dostlarına yapılan ikram da aynı hükümdedir, Rasûlullah'ın (s.a) Hz. Hatice'nin dostlarına yaptığı ikramı konu alan hadis İçin 344. hadisimize bakınız.
Hadisimizde örnek alınacak âdaba da işaret vardır.
Bir şahsı tenkid etmeden önce hakkında hayır duada bulunmak, sonra hatasını söylemek İslâm ahlâkmdandır. Sahabîler İbn Ömer'e önce dua ve istiğfarda bulundular, sonra da "Bu adam bir bedevidir, az birşey vermekle gönlünü alabilirsin, niçin böyle çok şeylerle külfete giriyorsun?" diye bir nevi hikmetini sordular. Aynı üslûb Kur'an'ın da izlediği bir yoldur. "Allahı sent affetsin, niçin onlara izm verdin?" (Tevbe, 43) ayetinde görüldüğü gibi önce mağfiretine dua edilmiş, peşinden de hatası hatırlatılmıştır.
Hadis-i şerif, baba hakkının pek büyük olduğuna da işaret etmektedir. Çünkü babanın dostlarına yapılan ikram ve ihsan, iyiliğin en faziletlisi olunca, bizzat babaya yapılan ikramın faziletini dille tarife imkân kalmaz. Ölümünden sonra baba dostlarını sevip, hürmet ve İkramda bulunmak babaya İyilik cümlesindendir. Baba hakkında Sıla, ölümünden önce kendine iyilikte bulunmak, yardımına koşmak, nafakasını temin etmek ve itaatsizlik etmemek gibi güzel hasletlerle yerine getirilebilir, ölümünden sonra ise, onun sılası, dostlarına iyilikte bulunup, ziyaret etmekle gerçekleştirilir.[304]

343. Ebu Useyd Mâlik b. Rabîa es-Saidî (r.a) şöyle anlatır:

Birgün Rasûluliah'ın huzurunda otururken Benî Seleme kabilesinden gelen birisi Peygamberimize şöyle bir soru yöneltti: "Yâ Rasûlallah! Anne-babam öldükten sonra onlara yapabileceğim bir İyilik var mıdır?". Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Evet, onlara hayır dua etmek, Allah'tan bağışlanmalarım İstemek, vasiyetlerini yerine getirmek, onlar tarafından olan akrabalık bağlarım gözetmek ve arkadaşlarına ikramda bulunmak". (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[305]

Hadis, ebeveyne iyiliğin ölümlerinden sonra dahi devam ettiğini ve ölümlerinden sonraki iyilik şekillerini açıklamaktadır. Hadisi teyid eden ayet-i kerimelerden bir tanesinde "Rabbim, küçükken beni terbiye ettikleri gibi sen de anne-babama rahmet et (günahlarını affet)" (İsra, 24) buyurulmuştur. Ebeveynin haklarında hayır dua, bağışlanmaları için yüce Allah'a yakarış, onlar İçin yapılmış birer İyiliktir.
"Vasiyetleriniyerine getirmek" ifadesi içine, sadaka, nezir, mâlî ibadetler gibi yapılması meşru ve sevap kazandıracak ameller girmektedir. Onların hayatta iken riayet etmiş olduğu akrabalık bağlarını evlatlarının da görüp gözeterek devam ettirmesi ebeveyinin haklarına riayetten gelir.
Konumuzda zikredilen hadislerden anlaşılacağı üzere akrabalarla iyi münasebete devam etmek tâattır ve kişiye Allah katında sevap kazandırır. Düşünüldüğünde, bu akrabalık bağının da anne-baba sayesinde kurulabileceği anlaşılır. Yani, faraza insan topraktan bitiverse de annesi babası olmasa, soy açısından akrabaları olmadığı için, Sıla-ı rahim yaparak bir sevap da elde edemez. Anne-baba, evlatları için sevgi kazanıp, onların Allah'ın rızasını elde etmelerine vesîle olduklarından; çocukların onlara ayrıca minettar olmaları gerekir. İşte bunun için de hem hayatlarında hem de hayatlarından sonra maddî, manevî iyilikten mahrum bira kılmamaları gerekir.
Hadisten anlaşılan diğer bir husus da, ölümlerinden sonra ebeveyne yapılacak duanın makbul olup, karşılıklarını Ölülerin alabilecekleridir. Zira aynı meseleyi " Arkasından hayır dua gönderen bir evladı bulunanın da amel defteri kapanmaz" hadisi teyid etmektedir.[306]

344. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Peygamberimizin eşlerinden hiçbirini Hatice kadar kıskanmış değilim. Halbuki ben onu görmüş de değilim. Peygamberimiz onu çok sık hatırlardı ve çoğu kez bir koyun kestiğinde onu taksim eder, Hatice'nin dostlarına gönderirdi. Bazan "Sanki dünyada Hatice'den başka bir kadın yokmuş" derdim. Rasûluilah da bana, o şöyle şöyle idi (diye meziyetlerini sayar) ve çocuklarının da ondan olduğunu söylerdi". (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[307]

Başka bîr rivayette şu farklılık vardır: "Peygamber bir koyun kesecek olsa, kâfi miktarda Hatice'nin dostlarına hediye ederdi".
Bir başka rivayette: "Rasûl-i Ekrem koyun kestiği zaman Hatice'nin dostlarına da gönderirdi.
Farklı bir rivayette ise şu ziyade vardır: "Huveylid kızı Hâle, birgun Ra-sûtullah'ır, huzuruna girmek için izin islediğinde Hâle'nin sesi Hz. Hatice-nin sesine benzediğinde/. Rasul-i Ekrem heyecalandt ve "Ya Allah! Huveylid kızı Hâle geldi" dedi".
Hadis, Hz. Hatice'nin faziletine delildir. Hz. Âişe'nin "Halbuki ben onu hiç görmemiştim" sözünden muradı, Hz. Peygamberin yanında iken görmediğini anlatmaktır. Ona yetişmediğini söylemesi de bu manadadır. Çünkü kendisi Hz. Hatice'nin vefatında altı yaşında idi. Hayatta iken hiç görmemesi mümkün görülmemektedir.
Pc>gambcnmizin Hatice'yi çok anmasından maksat medhetmesidir. Çünkü Hz. Hatice'ye karşı muhabbeii vardı. Bir defasında Hz. Âişe, "Yinemi Hatice yâ Rasûlallah!" deyince Peygamberimiz de "Bana onun sevgisi bahsedildi" buyurmuştur. Bir kimseyi seven onu dilinden bırakmaz.
Bu rivayetler kıskançlığın en faziletli kadınlarda bile görüldüğüne delildir. Taberânî ile diğer bazı ulema kıskançlığın kadınlarda müsamaha götürdüğünü, bu ha! onların tabiatlarında bulunduğu için azabı müeib olmadığını, Hz. Pcygambet'in (a.s)' bundan dolayıHz. Âişe'yi menetmediğini söylemişlerdir. Hadis ile yakınların vefatlarından sonra da onların dostları hatırlanıp kendilerine ikramda bulunulmasının gereği anlatılmaktadır.
Sahih görüşe göre, Hz. Hatice Peygaberimizin hanımlarının en fazileti i -sidir. Hz. Âıse ise, ilmi daha çok olandır ve Hatice'den sonra diğer hanımlarının en faziletlisi olduğunda ihtilaf yoktur.[308]

345. Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:
Bir defasında Cerir b. Abdullah ile yolculuk yaptım. (Benden yaşlı olduğu halde) bana hizmet ediyordu, "Böyle yapma" dedim. Cerir şöyle de-dî: "Ensann Peygamberimize karşı yaptıkları saygı, hürmet ve hizmeti gördüm. (İşte o zaman), onlardan biri ile yolculukta bulunursam o şahsa hizmet ede?e%ime dair kendi kendime söz vermiştim", (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[309]

Nevevî diyor ki: Hz. CerİR'in ensara hürmeten Hz. Enes'e hizmet etmesi, kendisine întisab edilen zata, yaşça küçük olsa bile ikram olunması gerekliğine delildir. Bu hadiste, Cerir'in tevazuuna ve faziletine, Hz. Peygamber'İn (sa) ta'zimine ve Rasûlultah'in ihsanda bulunduğu zevata intisab edenlere iyilikte bulunduğuna işaret vardır.
Rasûlultah aşkı ite yanan mü'minter, onu sevenleri sevmeyi, ona hizmet edenlere hizmeti şiar edinmişlerdir.[310]

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZİNİN EHÜ BEYTİNE İKRAM VE ONLARIN FAZİLETİNİ AÇIKLAMA

Konu ile ilgili ayetler

'Ty ehl-i beyt! Muhakkak Allah sizden çirkin şeyleri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister" (Ahzab, 33)
"Her kim Allah'ın kutsal saydığı şeylere ta'zim ederse o saygı, kalplerin takva ve faziletindendir". (Hac, 32)[311]

Konu ile ilgili hadisler

346. Yezid b. Hayyân anlatıyor.
Birgün Hüscyn b. Sebre ve Amr b. Müslim ile birlikte Zeyd b. Er-kam'a (ra) gitmiştik. Oturunca Hüseyn, Zeyd b- Erkam'a şöyle dedi: "Ey Zeyd, sen çok iyi şeylerle karşılaştın- RusûluİtahI gördün, dinledin, birlikte harbleu Şevin
re iştirak ettin ve arkasında namaz kıldın. Böyle nice hayırlı işlere mazhar oldun, Rasû/ullan 'tan duyduğun şeylerden biraz bize de anlatır mısın?" Zeyd, "Ey kardeşimin oğlu, yaşıttı ilerledi, aradan çok zaman geçti, dinlediğim şeylerin bazılarım unuttum. Şimdi haber verei eklerimi kabul edin, söz etmediğim hususta da beni zorlamayın" dedi ve şunları anlattı:
Bir defasında, Mekke ile Medine arasında "Hum" denilen yerde Ra-sûlullah bir suyun babında hutbe okumuştu. Allah'a hunıdu sena ettikten sonra şöyle buyurmuştu: "Ey insanlar.' Ben ancak bir beşerim. Rabbımin elçisinin gelip, ona icabet edeceğim gün yakındır. Size önem/i iki şey bırakıyorum. Bunlardan biri, hidayet ve nur kaynağı olan Kur'an'dır. Ona sımsıkı sarılınız" dedikten sonra Kuran'a rağbet ettirici şeyler söyledi. "İkincisi, Ehl-ı Beytim1 dır. Onlar hakkında Allah'tan korkunuz ve hürmette kusur etmeyiniz" diye üç defa tekrarladı.
Hüseyn, Zeyd'e Ehl-i Beyt'in kimler olduğunu, kadınların da Eh!-i Beyt'e dahil olup olmadığını sordu.
Zeyd; "Kadınları da Ehl-i Bey t'tendir. Ancak, Ehl-i Bey t, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olanlardır" dedi. "Onlar kinidir/" sualine ise "Ali, Akil, Cafer ve Abbas aileleridir" dedi. Hüseyn, "Onların hepsine sadaka haram mıdır?" deyince Zeyd, "evet" dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[312]

Diğer bir rivayet de şöyledir: "Dikkat edin, size ıkı önemli şey bırakıyorum. Biri Allah'ın kitabı ki, o Allah'ın ipidir. Ona uyanlar hidayette olurlar, ondan ayrılanlar da sapıklığa düşerler".
Ye/i d b. Hayvan gmeriilı hrr râulır. Orta yaşlı tabiîlerdendir. Müslim, Ebu Dâvud ve Nesef ondan hadi-, almışlardır.
Zeyd b. Rrkam, Rasûluiiah ile birlikte 17 gazveye katılmıştır. Abdullah b. Revâha'nın odasında yet im olarak kalıyordu, onunla beraber Müie harbine de katılmıştır. Rasûluiijh'ıan.70 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 56 yılında yaşadığı Küfe şehrinde vefat etmiştir.
Salih insanlarla beraber yapılan ameller şeref kazanır. Bunun için cemaatle nama mesrü kılınmıştır. Çunku cemaate faziletli kişilerin gelmesi ile diğerlerinin de namazlarının kabul olunacağı umid edilir.

Yaşlılık; unutmaya, küvetin ve hafızanın zayıflamasına sebeptir. Bunun için yaşlı kimse şuuru yerinde olmaz ve rivayetinde karışıklık yapar korkusu ile 80 yaşını geçen kişilerin rivayetini ulema kerih görmüşlerdir. Hadisimiz ile, Rasûlullah'a izafe ederek birşcyi söylemenin ne kadar mühim bir mesele olduğuna işaret edilmektedir. Zira Rasûfullah "aleyhime kasden yalan isnad eden, cehennemdeki yerine hazırlansın" buyurmuştur. Zeyd de bu vaidden korktuğu için, "Benim rivayet etmediklerimi bana sorup benî sıkıştırmayın" demiştir. O cevap vereyim derken, bilmeden de olsa Rasûlullah adına yalan söyleyerek vaîdine duçar olurum diye korkmaktadır. Bu sebepten Selef-i Sa-lihînin çoğu fazla hadis rivayet etmemişlerdir.
Ra.süfulfah'ın, KitabuIIah ile Ehl-i Beyti hakkında "İki ağır yük" tabirini kullanması; sânı ve ehemmiyeti büyük olduğu içindir. Bazı ulemaya göre bu husustaki amel ağır olduğu için bu tâbir kullanılmıştır.
Kur'an mutlak bir hidayettir. Burada Kur'an'ın hidayetinin umumiliğine işaret vardır. Delâletin karşılığı olarak kendisine uyanları felaha kavuşturur, karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kur'an'ın emirlerine uyup, nehiylerin-den kaçınmak, Kur'an'a sımsıkı sarılmaktır. Hadisimizde, Rasûlullah'ın ümmetine emanet ettiği şeylerden ikincisi olarak Ehl-i Beyti zikredilmektedir. Ehl-i Beytine yardımda bulunmak, görüp gözetmek ve onları zekât malı alacak duruma düşürmemek teşvik edilmiştir.
Ulema, Peygamberin sülâlesinden kimlerin zekât alamayacakları hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafiîlere göre bu hadiste zikri geçen Benî Haşim'e; yani Ali, Akîl, Cafer ve Abbas (r.a) sülâlelerine ve onların kendilerine zekât verilmez. (Hadiste geçen sadaka, zekât manasınadır.)
İmam Mâlik yalnız Benî Hâşim'e zekât verilemeyeceğine kail olmuş, bazıları da bütün Kureyş'e zekât verilemeyeceğini söylemişlerdir. Bu hadiste Zeyd1 in Peygamber hanımlarını Ehl-i Beytinden saymaması bütün Kureys kabilesini Ehl-i Beyti kabul edenlerin sözünü İptal eder. Peygamber (s.a) hanımlarının Ehl-i Beyt'ten sayıldığı ve sayılmadığı yolunda gelen zahiren tezatlı iki rivayet şöyle te'vil edilir.
Hz. Peygamber'İn (s.a) kadınlarının Ehl-i Beyt'ten sayılması, onunla beraber yaşayıp nafakalarını verdiği, onlara hürmet ve ikramda bulunmayı emir buyurduğu içindir. Yoksa onlar, sadaka almaları açısından kendilerine sadakanın haram olduğu Ehl-i Beyt'c dahii değildirler.
Ebeveyne ve akrabaya hayatlarında ve öldükten sonra İyilikte bulunmak, dostlarını bile ziyaret edip gönüllerini almak teşvik edilirken peşinden bu bölümün gelmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Nefsimizden daha fazla sevmemiz gereken bir zatın aile efradına yapılacak ikram, hürmet kendisine ikram gibidir.[313]

347. Ibn Ömer (ra) Ebu Bekir'in (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Mu-hammed'e Ehl-i Beytinin içinde hürmet ediniz". (Buhârî rivayet etmiştir).[314]

Hadiste, Rasûlullah'ın ehl-i beytini sevmenin, yüceltmenin gereğine İşaret edilmektedir. "Ehl-İ Beytime eziyet etmeyiniz, kötü söz söylemeyiniz" demektir. Zira ev sahibini seven, o evin aile efradını da sevmelidir. Aile efradına yapacağı bir hakaretin, eziyetin o ev sahibini rahatsız edeceğini düşünmelidir. Aile fertlerine iyt muamelede bulunmanın ev reisini memnun edeceği de şüphesizdir. Bunun gibi Rasûlultah İçin Ehl-İ Beytini sevmeli ve İyilikten başka birşey onlar hakkında düşünülmemelidir. İlk müslümanlann tavsiyeleri ve uygulamaları bu doğrultuda olmuştur.
Allah, onların sevgisi ile bizleri yaşatsın ve öldürsün! Onlarla bizleri hasretsin! (Âmin)[315]

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÂLİMLERİ, BÜYÜKLERİ VE BİLGE KİŞİLERİ TA'ZİM ETMEK

ONLARI BAŞKALARINDAN ÖNDE GÖRMEK, TOPLANTİLARDA ONLARI YÜCELTMEK VE DERECELERİ

Konu ile ilgili ayetler

"De kî; hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunları ancak akıl sahipleri düşünebilir". (Zümcr, 9)[316]

Konu ile ilgili hadisler

348. Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr el-Bedrî el-Etısarî'den (r.a) RasûlullahA m (s,a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cemaate Kur'an'ı en iyi okuyan imam olsun. Şayet bunda eşit iseler önce hicret edenler, hicret etmede de eşit iseler, en yaşlı olanları imamlık yapsın. Kişi, misafiri olduğu ev sahibinin mü-sadesi olmadan ona İmamlık yapmasın ve yerinde de oturmasın". (Müslim rivayet etmiştir).[317]

Bir rivayette "en yaşlı olanları" yerine "Daha önce islâm'ı kabul edenler" tabiri geçmektedir. Değişik bir rivayette hadis şöyledir: "Bir topluluğa Allah'ın kitabını güzel okuyan, kıraati en iyi olan imamlık yapar. Kıraat hususunda eşit olduklarında önce hicret edenler imamlık yapar. Bu hususta da eşit iseler yaşça büyük olan imamlık yapar".
Bu hadisler kaynak alınarak mezhebler imamette şöyle bir sıralama yapmışlardır.
Hanefîlere göre, bir cemaatin içinde imamlığa en layık olanlar sünneti en iyi bilenlerdir. Eğer bu hususta eşit İseler Allah'ın kitabım en iyi okuyanlar, bunda da eşit iseler en fazla verâ ve takva sahibi olanları, bunda da eşit olurlarsa en yaşlı olanları imam olur.
Hadiste iik aranılacak vasfın en iyi Kur'an okumak olduğuna işaret bu-yurulmuşsa da, ashab-ı kiram zamanında en iyi Kur'an okuyanlar aynı zamanda dinin ahkâmını en iyi bilenlerdi. Sonraları hâl değişmiştir. O'nun için Hanefiyye uleması sünneti; yâni ahkamı en iyi bitenin imamlığa layık olduğunu söylemişlerdir.
Şafiilerle MalikÎiere göre hükümdar veya onun naibi olan vali v.s gibi kimselerin onlardan daha erbabı bulunduğu halde imam olmaları mendub-dur. Ondan sonra sıra maaşlı imama gelir, o da yoksa ev sahibine gelir, o da lâyık değilse, cemaat aralarından en fakîh olanını seçer.
Hanbelîlere göre imamlığa en layık olan, fıkhı en iyi bilen ve Kur'an'ı iyi okuyandır. Bu hususla müsavi iseler Kur'an'ı en iyi okuyan tercih edilir.
"Sakın bir kimseye evinde ve idaresi altında bulunan yerde imamlık etme" ibaresi hakkında ulema şunları söylemişlerdir: Ey sahibi bir meclisin hakimi ve mescidin imamı, imamlık hususunda başkalarından evladır. Velev ki başkaları fıkıh, kıraat, vera, v.s. hususunda onlardan evla olsun. Ev sahibi dilerse imam olur, dilerse başkasını imamete geçirir. Söz onundur.
Ev sahibinin kendinden daha faziletli birine izin vererek onu imamete geçirmesi müstehabdır.
Hadis, İslâm'da insanların soyuna, rengine değil, ameline bakıldığına, amel sebebiyle diğerinden üstün olacağına, ilim ehlinin küçük de olsa halkın Önüne geçirileceğine delildir. Kadınların erkeklere imamlık yapamayacağı da
anlaşılmaktadır.[318]

349. Ebu Mesud Ukbe b. Amr el-Bedrî el-Ensarî (r.a) der ki: "Rasûlut-lah (sa) namazdan önce omuzlarımıza dokunur ve şöyle buyururdu: Safları düz tutunuz, eğri büğrü yapmayınız. Böyle yaparsanız kalplerinize de ayrılık düşer. Namazda, arkama en çok olgun olanlarınız dursun. Sonra onların derecesine yakın olanlar, daha sonra bunlara yakın olanlar saf tutsun". (Müslim rivayet etmiştir)[319]

Cemaatla kılınan namazlarda imamın safların düz olmasına dikkat etmesi gerekir. Safların düzgün tutulmasını hem fiilen hem de sözlü olark hatırlatması sünnettir. Biri ile cemaati hemen düzeltiverirse, diğerini kullanmayabilir.
Kişinin amellerindeki düzeni, iç alemindeki tertip ve düzene işarettin Âzâ-lannın hareketlerindeki karışıklık kalbi karışıklığına alâmet sayılmıştır. Diğer yönden safların karışıklığı, kişilerin o andaki lâkaydliğinden ve zihinlerinin başka şeylerle meşgul olduğundandır. Safları düzeltme çabası, zihini mescide ve bir noktaya hasrederek huşu hâlinin doğmasına da vesile olabilir. Karışıklıklar birbirini İzleyince kişi, ne okuduğunun bile farkına varmadığından, bu şekilde kılınan namaz sahibine umulanı kazandırmaz.
"Arkama bulûğ çağma varmış akıllı kişiler saf bağlasın, sonraki safa bulûğ Çağına ermemiş küçük ve büyük çocuklar saf tutsun" denmektedir. Ondan sonraki safa da hünsâlar (erkek ve dişiliği olup biri diğerine galib gelmeyen şahıslar) dururlar.
HadÎs'de faziletli kişilerin ileri geçirilmesi emredilmiştir. En faziletli olan imamlık i*;iii en öne geçirilir. Diğer lazilclli kişilerin mum hemen peşine tlıır-nıalaıt istenmişi ir. Ziıu belki nama/. cMiuMiıda imamın rahatsızlanması eseri

İmamete geçme durumları doğabilir.
Faziletli kişilerin ileri geçirilmesi yalnız namaza has bir husus değildir, özellikle faziletli kişilerin her toplumda Heri geçirilmeleri sünnettir. İmamette, İlim meclîslerinde, hükümde, zikirde, tedrisde, fetva vermede, hadis rivayetinde v.b. konularda İleri geçirilmelidir.
Hülasa toplumda kişiler, ilim, din, akıl, şeref ve yaş açısından derecelenirler. Yâni toplumda ilim ehli ayak değil baş, idare eden değil, âmir olmalıdır.[320]

350. Abdullah b. Mesûd'dan (r.a) Rasûluilah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Namazda, akıl ve olgunlukla önde gelenleriniz arkamda saf tutsun. Sonra bunlara yakınlık derecelerine göre diğerleri saf tutsunlar, diye üç defa tekrarladı ve çarşı, pazarlarda görülen karışıklık (gibi) saf tutmaktan da sakının, buyurdu". (Müslim rivayet etmiştir).[321]

Üç defa "safları şöyle tutunuz" emrinden maksad, birinci safta âkil ve bulûğa erenler, ikinci safta çocuklar ve üçüncü safta da hünsalann durması gerektiğini hatırlatmaktadır.
Cemaat, camileri çarşı-pazarlarda görülen karışıklığa çevirmekten me-nedilmiştir. Çünkü camilere hürmet gösterilmelidir. Namaz kîlar da yüksek sesle konuşı:!mamalıdır. Zira bu hareket namaz kılanın kafasını meşgul eder, halbuki namaz huşu mahallidir. Ne kadar dünya unutularak namaz kıhnırsa o derece sevaplıdır, namazın kabul olunmasına vesiledir. Çünkü, "Huşu namazın ruhudur" denmiştir. Yİne safların düzgünlüğü teşvik edilmiştir. Buradan Ümmet-i Muhammedîn düzgünlüğüne, harp anındaki birliğine ve âlemdeki nizam-ı ilâhîye telmih vardır.[322]

351. Ebu Yahya, bazılarına göre £bu Muhammed Sehl b. Ebî Ha^me el-Ensari'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Abdullah b. Sehl ve Muhayyisa b. Mes'ud Hayber'e gitmişlerdi. O zaman Hayber'de barış hakimdi. İşlerini görmek için ayrılmışlardı. Daha sonra Muhayyisa, Abdullah b. Sehl'i alkanlar içinde can çekişir halde buldu, ölünce onu defnetti ve Medine'ye döndü. (Ölenin kardeşi) Abdurrahman b. Sehl ile
Mesûd'un oğullan olan Muhayyisa ve Huveysa dâvâlı olarak Rasûlullah'a gittiler. Olayı Abdurrahman anlatmaya başlayınca, peygamberimiz "Sözü büyüğe bırakın, büyüğe bırakın" uuyurması üzerine o sustu ve Ölenin oğullan konuşmaya başladılar. Çünkü Abdurrahman onlardan küçüktü. Peygamberimiz onlara, "Yemin ederek babanızın kâlili üzerinde hak sahibi olmak ister misiniz?" diye sordu. Ebu Yahya hadisi sonuna kadar anlattı (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[323]

Konuşmaya şayet fazilet açısından eşit iseler İki kişiden yaşça küçük olanın başlaması müstehabdır. İmamet, nikâhta velilik gibi konularda da büyükleri takdim etmek mendubdur.
Yemin çok mecbur kalınmadıkça söylenmemelidir. Kâfir ve fasıkın yemini sahihtir. Hükümdarın umumi menfaata ve arabuluculuğa riayet etmesi lazımdır. Gâib aleyhine hüküm verilebilir ve kan davasında hasmın bulunması şart değildir. Müslümanla kâfir arasında cereyan eden olayda hüküm İslâm'a göre verilir. Hadis-i şerif "Kasâme'"yİ İspat eder.
Kadı İyaz'ın beyanına göre kasöme hadisi şeriatın temellerinden bir temel, ahkâmın kaidelerinden bir kaide ve kulların maslahatları rükünlerinden bir rükündür. Sahabe ve tabiin bütün uleması ile onlardan sonra gelen Hicaz, Şam, Küfe ve diğer şehirlerin alimleri onunla amel etmiş, sadece nasıl amel edileceğinde ihtilaf olunmuştur. Yine hadis, "Kasâme ile yalnız diyet tazım gelir, kısas değil" diyenlere delildir.
"Kasâme" katili meçhuİ bir ölünün varisleri, öldürdüklerini zannettikleri bir taraftan diyet almak istediklerinde bunlara elli defa yemin ettirilir. Yahut da yemin kanı inkâr etenler tarafına yaptırılır. Bu şekilde yeminleşme-ye kasâme denir. Kasâme'de yeminin davacıya verdirilmesi ciheti ile, diğer davalara muhaliftir. Tafsilatlı şartlarına fıkıh kitaplarının "Kasâme" bölümünden bakılabilir.[324]

352. Câbir'den (ra) Rasülullah'ın şöyle yaptığı rivayet edilmiştir: "Uhud şehitlerini ikişer ikişer defnetmişti. Defnederken Resûl-i Ekrem, "Hangisi daha fazla Kurân'dan ezber biliyor?" diye sorar, fazla bileni lahde kıble tarafına geçirirdi". (Buhârî rivayet etmiştir.)[325]

Uhud Medine'de bir dağ ismidir. Bu dağda Hicri 4. yılda Mekke'li müşriklerle harp yapıldığı için, bu harbin ismi de Uhud harbi olarak tarihe geçmiştir.
Her iki taraf da bu savaşta fazlaca insan kaybetmiştir. Müslümanlar şe-hidlerini ikişer, üçer def netm işlerdir. Öyle ki, aynı kabre erkek ve kadın birlikte defnedildiği de olmuştur. Abdurrezzak hasen bir senedle şu hadisi nak-letmiştir: "Uhud harbinde, erkek ve kadın tek kabre konuluyordu. Erkek ön tarafa, kadın arka tarafa defnediliyor ve aralarına topraktan bir örtü yapılıyordu. Özellikle kadın ve erkek birbirlerinin mahremi değilse.
Defn esnasında kıble cihetine; yani ön tarafa yaşı küçük de olsa Kurân'ı iyi bilenler konulmuştur. Bildiği Kurân'a hürmeten böyle yapılmıştır. Hadiste Kur'ân hıfzını teşvik vardır. Onu ezberleyenlere de hürmet ve saygı gösterilmesi, Ölümlerinde bile devam etmektedir.[326]

353. İbn Ömer'den (ra) RasûluMah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Rüyamda dişlerimi misvakladığımı gördüm. Bu arada yanıma biri diğerinden yaşlı iki adam gelmişti. Genç olanına misvakı uzattığım zaman, bana (Cibril tarafından) büyüğe takim etmem tavsiye edildi, ben de büyüğüne misvakı verdim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[327]

Hadis, yaşlıya misvak vermede, yemek, içmek, yürüme ve konuşmada öncelik tanınmasına delildir. Bu sünnet, bulunan toj: üluk tertibli bir şekilde olmadıkları zaman geçerlidir. Eğer tertipli oturulmuşsa, o zaman sağdan başlamak sünnettir.
Diğer bir müslümanın misvakını izni ile kullanmakta bjr beis yoktur. Fakat, müstafi ab olan, önce yıkamak, ondan sonra kullanmaktır. Yine hadisimizde büyüklere ikramın gerekli olduğuna işaret edilmektedir.[328]

354. Ebu Musa'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Saçı sakalı ağarmış yaşlı muslumana, hükümlerini çiğnemeyen, amelden uzak olmayan Kur'ân hafızlarına, âdil hükümdara hürmet, Allah'a saygıdan doğar'*. (Ebu Dâvud, hasen senedle rivayet etmistir).[329]

Saçı sakalı İslâm uğrunda ağarmış, ömrünü Allah'a itaat içinde geçirmiş yaşlılara İkram, hürmet Allah'a saygıdan gelir. Bu kimseler her yerde layık oldukları yere geçirilmelidirler. Namazda, toplumda, meclislerde, kabirde dahi öne geçirilirler. Yaşlılara merhamet, şefkat ve yardım Allah'a hürmetin ve ta'zimin kemâlinden gelir.
İlmi ile amel eden Kur'ân hafızlan da bu hürmete, saygıya ve yüce ikramlara layıktırlar. İçindekilerle amel ettikleri takdirde Kur'ân hafızları Allah dostu olurlar. Allah'ın dostlarına da hürmet Allah'a hürmet sayılır. Kur-an'ın hükümlerini güzel nâmeleri ile telaffuz ettikleri halde, amel etmeyenler ne de kötü insanlardır! Onlar, sırtında taşıdığı incinin değerini bilmeyerek o yükü taşıyan hayvanlar gibidir.
Halkı arasında verdiği hükümde adaletli olan, hükümetinin temeline adaleti koyan hükümdara da hürmet,-Allah'a saygıdan gelir.[330]

355. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden naklen Rasûlullah'ın (s.a) söyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimizin hak ve şerefini gözetmeyen bizden değildir". (Ebu Dâvud ve Tirmizi rivayet etmİşierdir).[331]

"Bizden değildir" sözünden maksat; "Bizim sünnetimiz, yolumuz rinde değildir" anlam in ad ir. Bölümde bulunan diğer hadislerden de anlaşıldığı gibi, saygı gösterilmesi istenen büyükler, şefkat gösterilmesi istenen küçükler müslüman cemaatinden olanlardır.
Hadisimiz, büyüklere saygının, ta'zimİn, küçüklere İse şefkat ve merhametin müstahab olduğuna delildir.[332]

356. Meymun b. Şebib der ki: "Âişe'ye bir dilenci geldi, ona bir parça ekmek verdi. Kılık kıyafeti düzgün biri daha geldi, onu sofraya oturttu ve yemek verdi, (ki kişiye farklı davranışının sebebi sorulunca, cevaben Rasû-lullah'ın söyle buyurduğunu anlattı: "Kişi/ere seviyelerine göre muamele ediniz". (Ebu Dâvud rivayet etmİştir).[333]

Ebu Dâvud, Meymun'un Âişe'yi görmediğini naklediyor. Müslim de, Sa-hih'İnin başında olayı ta'Iîkan şöyle zikreder: "Âişe'den Rasûlullah'tn şöyle buyurduğu naklediliyor: Kişilere seviyelerine göre muamele etmemizi Rasülullah emretti".

Meymun b. Şebib; "Sadûk"dur, "Kesir'ul~irsâl"d\T. Hİcri 83'de vefat etmiştir.
Kişilere; toplumdaki değerlerine, mertebelerine ve makamlarına orantılı olarak muamelede bulunulmalıdır. Bu âdaba; bir mecliste oturup kalkmada, hitabda ve yazışmada riayet edilmelidir. Makamı yüce bir kişiye avama uygun hareketler ve hitap normal değildir. Avam içinde makam, mevki sahibleri karşısında takınılacak tavır sıkıcı getir ve doğru değildir. Herkese layık olduğu şekilde muamele edilmelidir.
Kişinin, halkın bilmediği bir hareket yaptığı zaman, sebebi sorulduğunda bir hadisle ve ayetle cevap vermesi doğrudur. Zira hâline delil olması açısından bunlardan daha kuvvetli deli! de mevcut değildir.[334]

357. İbn Abbas (ra) anlatıyor:
Uyeyne b. Hısn Medine'ye gelerek, kardeşi oğlu Hurr b. Kays'a misafir olmuştu. Bu zat Hz. Ömer'in müşavere heyetinde bulunanlardandı. Çünkü Ömer'in meşvere heyeti genç ve yaşlı kurrâlardan oluşurdu.
Uyeyne, kardeşinin oğlundan "Ey kardeşim oğlu! Senin Emir'ul-Mü'mintn Ömer'in yanında hatırın sayılır, hin al da yanına gireyim" diyerek bir ricada bulundu. Hurr, amcası için izin aldı ve Uyeyne huzura girince "Ey Hatta-boğlu, vallahi bize ne bol veriyorsun, ne de adalette hükmediyorsun" diye tehdit edince Hz. Ömer kızdı ve cezalandırmak istedi. Hurr, "Ey Emir'ul-Mü'minîn, Allah Nebisine "Alva sarıl, iyiliği emret, cahillerle uğraşmaktan da vazgeç buyurdu diyerek ayeti hatırlattı ve "Bu adam da cahillerdendir" dedi. Ayeti okuyunca Hz. Ömer ileriye bir adım atmadı ve adamı cezalandırmadı. O, Allah'ın kitabı karşısında son derece itaatla boyun eğerdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[335]

Hadis, "Sabır Bölümii"nde aynıyla geçtiğinden şerhi için, 48 no'lu hadise bakılmalıdır.[336]

358. Ebu Said Semure b. Cündeb'den (r.a) rivayet edilmiştir; "Rasûlullah hayatta iken, küçüktüm. Ondan ezberlediğim şeyler de vardı. Buna rağmen benden daha yaşlı kimselerin bulunduğu mecliste söz söyleyemezdim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[337]

Semure b. Gündeb (r.a) küçük yaşta babasını kaybetmiş ve annesi Medine'ye getirdiğinde onu ensardan biri almıştır. Büyüyünceye kadar onun yanında kalmıştır. Uhud Harbi'nde küçük olmasına rağmen savaşa iştiraki için Rasûlullah izin vermiştir. Gazvelerde Rasûlullah ile birlikte savaşmıştır. Basra'ya yerleşmiştir. Rasûlullahtan hadis rivayet etmiştir. Basra'da hicrî 58 veya 59'da vefat etmiştir.
İbn Allan der ki: Muhaddisier, bir toplumda veya beldede kendinden ilim, hıfz ve yaşça daha evlâ olan bir şahıs varken, ondan aşağı derecede bulunan kimsenin hadis rivayetini kerih görmüşlerdir. Diğer ilimlerde ise böyle birşey düşünülmemiştir. Eğer konu hakkında bilgisi varsa konuşmasında sakınca görmemişlerdir.
Hadisimizde büyüklere saygı ve hürmetin değişik bir şekline temas edilmiş bulunulmaktadır. Bildiği bir şeyi bile, (şayet bir hakkın zayii, ilmin ket-mi sözkonusu değilse) büyüklerin yanında söylememek, güzel huylardan ve büyüklere saygıdandır.[338]

359. Enes'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bİr genç, yaşlı birine yaşından dolayı saygı gösterirse, Aüah da, onun yaşına varınca kendisine saygı gösterecek kimseler takdir eder". (Tirmizi rivayet etmiş, "Hadis garibdir" demiştir).[339]

İhtiyarlık dönemine girmiş kişilere yardım etmek müstehabdır. Zira onlar o hallerinde yadıma daha fazla muhtaçtırlar. Değişik hadislerde mü'min-lerin mü'min kardeşlerine yardımda bulunmaian-teşvik edilmiştir. Şeyh faniye hürmet edip, yardımda bulunanın güzel ameli boşa gitmeyecektir. Amellerin karşılığı kendi cinsinden verildiğinden, ömrü olup ihtiyarlarsa ona da yardımda bulunan gençleri Allah lütfeder de yardımına koşarlar. Zira Allah hiçbir güzel amel işleyenin amelini zayi etmez. Mutlaka ya bu dünyada, ya da ahirette karşılığını verir.
Bu son hadisimizden ve bölümdeki diğer hadislerden de anlaşıldığı gibi, güzel huylar dindendir. Onlarsız İslâm düşünmek doğru değildir. İslam soyut, hoş düşünceler âlemi değil, aynı zamanda yaşanan bir sistemdir. Kişinin dininin kemâli bu güzel huy ve hareketlerle tamamlanır. Güze! ahlâkın ahİ-rette mizanda da en ağır gelen şeylerden olduğu Rasûlullah tarafından bildirilmiştir.[340]

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

İYİ'KİŞİLERİ ZİYARET ETMEK, SOHBETLERİNDE BULUNMAK, ONLARI SEVMEK, ZİYARETLERİNE KOŞMAK, DUALARINI İSTEMEK VE MÜBAREK YERLERİ ZİYARET ETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Hani Mûsâ (a.s) şakirdine şöyle demişti: İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayıp gideceğim, yahud senelerce yürüyeceğim. O ikisi, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık denize atıldı. Bir deliğe doğru yolunu lutmuslu. Miısâ arkadaşına, yemeğimizi gelir de yiyelim, yolculukta yorulduk, dedi. Arkadaşı: Kayanın yanında oturduğumuzda olup bitenden haberin var mı? Ben balığı size söylemeyi unuttum. Onu size hatırlatmayı ancak şeytan unutturmuştur. Balık denizde şaşılacak bir yol tuttu, demişti. Musa, aradığımız işte bu idi, dedi. Hemen izlerini tâkib ederek geri döndüler. (Kayaya geldiklerinde) kullarımızdan birini buldular ki, biz ona katımızdan rahmet, kendimizden ilim öğretmiştik. Musa ona, bana öğretmek üzere sana arkadaşlık edebilir miyim? dedi". (Kehf, 60-66)
"Sabah ve akşam RabbinİN rızasını kastederek Allah'a dua edenlerle beraber meşakkatlere katlan". (Kehf, 28)[341]

Konu ile ilgili hadisler

360. Enes'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Rasû!-i Ekrem'in vefalından sonra Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer'e kalk Ümmü Eymen'i ziyarete gidelim, Rasülullah onu ziyaret ederdi" dedi. Ziyaretine gittiklerinde Ümmü Eymen ağladı. "Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Rasûlullah için daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun?" denildiğinde "Ben onun için ağlamıyorum, Allah yanında hazırlananların Peygamberimiz hakkında daha hayırlı olduğunu biliyorum, fakat gökten vahyin inişi kesildi de onun için ağlıyorum" dedi. Kadının bu sözleri onları da ağlattı". (Müslim rivayet etmiştir).[342]

361. Ebu Hüreyre'den (na) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Bİr zat, diğer bir beldede bulunan din kardeşini ziyaret İçin giderken, Allah da bu adamın yolunu gözetlemek İçin bir melek görevlendirmişti. Adam meleğe yaklaşınca, melek nereye gittiğini sorar. "Şu köyde bir kardeşim var, ona gidiyorum " cevabını alır. Melek; "O adamla daha önce menfaatinize dayalı bir işiniz oldu da onu devam ettirmek mi istiyorsunuz" dedi. "Hayır, o zatı yalnız Allah için severim" deyince, melek şu müjdeyi verdi: "Ben Allah'ın sana gönderdiği bir elçiyim. Sen o adamı nasıl seviyorsan, Allah da seni öyle seviyor". (Müslim rivayet etmiştir).[343]

Hadisimiz, Allah için birbirini sevmenin faziletine ve muhabbetin Allah'ın da kulunu sevmesine sebep olacağına işarettir. Meleğin kendine görülüp, Allah'ın sormasını istediği şeyleri sormasından dolayı bu kişinin rasul mü, nebî mi, yoksa sade bir insan mı olduğu hususunda ulema çeşitli deliller ileri sürmüşlerdir.
Salih kişileri ve dostları yalnız Allah rızası için ziyaret müstahabdır. Ameller ihlâs sayesinde değer kazanır. Riya, menfaat gibi şeyler gözetilerek'yapılan ameller Allah katında makbul değildir. Allah rızası gözetilen amellerde başka hiçbir kimsenin rızası gözetilmeme!idir.
Allah'ın kulunu sevmesi, kulu hakkında hayır murad etmesi, işlerinde muvaffak kılması ve ummadığı yerlerden iyi şeyler lütfetmesi şeklinde görülür.
Allah için sevmek, akrabayı ziyaret, amellerin Üstünlerindendİr. Başka bir hadiste "Kim Allah için sever, Allah için buğzeder ve Allah için verir ve men'ederse îmanım kemâle erdirmiş olur" buyurulmustur. Yine Allah için sevişenlere verilecek karşılık çeşitli hadislerde medhu sena ile anlatılmıştır.[344]

362. Ebu Hüreyre'den Rasûlutlah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hastayı veya Allah rızası için sevdiği bir kardeşini ziyaret edene (rahmanı) olarak şöyle seslenilir: "Ne mutlu sana, ne güzel o yolculuk! Kendine cennette bir yer hazırladın. ' (Tİrmizî rivayet etmiştir).[345]

Hadis, hasta ziyaretinin müstahab olduğuna delildir. Allah için kardeşleri ziyaret, teşvik edilen ziyaret türlerindendir. Bu ziyaretlere gidip gelirken kişinin günahlarının da döküldüğüne dair yorumlar getirilmektedir.[346]

363. Ebu Mûsâ el-Eş'arî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "tyi ve kötü arkadaşın misali koku satanla demirci gibidir. Misk kokusu satan adam,ya sana ikram eder ya kokuyu satın alırsın, ya da en azından hoş koku koklarsın. Körük çeken demirciye gelince, ya sana kıvılcım sıçrar, ya elbiseni yakarsın ya da yanında otururken körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[347]

Ahlâklı, mürüvvet sahibi, hayırsever, ehl-i takva, âlim ve salih kimselerle düşüp kalkmak faziletli bir iştir. Kötülerle düşüp kalkmak menedilmişttr.
Misk temizdir, satılması da caizdir. Bu hususta Şiîler muhalefet etmiş, miskin necis olduğunu söylemişlerde de, ulemanın icmâı ve bu hadis onun temiz olduğuna delâlet eder. Çünkü pis olsa satılmasına cevaz verilmezdi.
Misk (güzel koku) kullanmak müstehabtır. Rasûlullah onu bedenine ve başına sürer, onun ne güzel koku olduğunu söylerdi. Peygamberimiz arkadaş seçimi konusunda "Kişi dostunun dini üzeredir, arkadaşının kim olduğuna dikkat etsin" buyurmuşlardır.[348]

364. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kadın dört şeyi için nikahlanır. Bunlar mal, soysop, güzelhk, dindarlıktır. Sen dindar olanım tercih el ki mes'ud olasın". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[349]

İnsanlar genelde evlilikte bu özelliklere rağbet ederler. Kadına mehr-i misil takdir edilirken de baba tarafından olan kadın akrabaları ile kıyas yapılır. Bu mukayese esnasında kendisine kıyas edilecek kadının mal, güzellik, dindarlık gibi özellikleri de göz önüne alınır. Mehr-i misil takdirinde kadının nesebi ve diğer özelliklerinin bilinmesi gerekli olur.
Kişi, aile yuvasında mes'ud olması için temel şart olarak eş seçerken dindar olanını tercih etmelidir. "Teribet yedâke" terimi araplarda kendi manasına değil, bir teşvik amacı ile kullanılır. Yani önünde zikredilen hususa muhataplar teşvik edilmiştir. Zira dindarlık hiçbir arızî sebepler ve felâketlerle yok olup gitmez. PeygaberimİZ de şöyle buyurur: "Güzelliği sebebiyle bir kadınla evlenmeyiniz, belki güzelliği kaybolabilir. Malı için de bir kadınla evlenmeyiniz, belki o mal kadını şımartır. Daha doğrusu siz dindar olanı ile evlenin. Dindar, siyah, çelimsiz bir kadın sizin İçin daha faziletlidir".
Rasülullah özellikleri sayarken bunlardan yalnız biri için evlenilmemesi-ni murad etmiştir. Mesela yalnız güzelliğine hayran kalınarak evlenmek gibi. Aksi olursa; yani bu hasletlerin hepsi bir kadında mevcut olursa, elbette o kadın rağbet edilmeye daha müstehaktır. Zira tatlı su kaynağıma başı kalabalık olur, rağbet edip oraya akın edenler çok olur.
Din bağına güvenilerek yapılacak evlilikler, çetin bir İple bağlanmış gibi kopmaz bir aile ocağı oluşturur. Zira din kopmayan bir iptjr. Onun bağladığı akidler hem devamlı ve hem de sonucu güzel oiur.[350]

365. İbn Abbas'dan (r.a) Rasûlullah'ın Cebrail'e şöyle sorduğu rivayet edilmiştir: "Niçin şimdikinden daha fazla bizi ziyaret etmiyorsun?" Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: "Biz ancak Allah'ın İzni ile İneriz, önümüzde, arkamızda ve onların arasındaki her şey O'nundur' (Meryem, 64). (Buhârî rivayet etmiştİr).[351]

Cebrail (a.s) 40 gün Rasûlullah'm yanına gelmemişti. Daha sonra vahiy getirdiğinde Peygamberimiz, "Ey Cebrail! Nerede kaldın, kendini Özlettin bize" dediğinde o şöyle söyledi: "Betisizidaha çok özledim, fakat ben bir me'mu-rum, geliş fe gidişim Allah'ın iznine bağlıdır".
Bir başka rivayette de hadisin sebeb-i vürûdu şöyledir. Ashab, Ashab-t Kehfı sordular RasûluIlah'a, o da onbeş gece birşey söylemeyerek vahyi bekledi. Cibril gelince "Nerde kaldın, geciktin"demesi üzerine ayet nazil olmuştur.
Hadis, meleklerin en büyüğü olan Cebrail'in dahi Allah'ın izni olmadan birşey yapmaya kadir olmayışına işarettir. Yİne hadisimiz, insanlarla melekler arasında muhabbetin, dostluğun kurulabileceğine ve en büyük meleğin bile Rasûlullah aşığı olduğuna delildir.[352]

366. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) Rasûluüah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rİ-vayet edilmiştir: "Mü'minden başkası ile düşüp kalkma, yemeğini de yalnız Allah korkusu taşıyan kimse yesin" (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir).[353]

Hadisteki yemekten maksat davet yemeğidir. Zaruret halindeki yemek değildir.
Hadîs, mü'minin sevgi ve muhabbet besleyeceği kişileri tanıtmaktadır, önce geçen bir hadiste de Rasûlullah "Kişi arkadaşının dini üzeredir, kiminle arkadaşlık yaptığına dikkat etsin" buyurmuşlardır. Yemek yedirmek de, ülfet ve muhabbet doğurur. Kendisi ile muhabbet edilmesi, dostluk kurulması lâyık olanlara yemek yedirilmesine teşvik vardır. Zıddı olarak da, facir ve fasık kişilerle oturulup-kalkılması ve onların yemeklere davet edilerek ülfet edinilmesi nehyediliyor.
Kişi, kendisine Allah'ı, O'nun emirlerini ve ahireti hatırlatan kişileri dost edinmeli, onlarla oturup kalkmalıdır. Hadis, takva sahibi olmaya ve bu vasfı taşıyanlarla sohbet edip münasebet kurmaya teşvik etmektedir.[354]

367 Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsan dostunun dini üzeredir. Herkes dost edindiği kişilere dikkat etsin". (IZbu Dâvud ve Tirmizî rivuyci etmişlerdir).[355]

Hadis hakkında mevzu diyen olmuş ise de, ulemanın çoğunluğu mevzu olmadığını savunmuşlar ve genellikle "Hasen" olduğu görüşünü paylaşmışlardır.
Kişi arkadaş edineceği kimseyi, dini hakkında zararlı olup olmayışı açısından ölçmelidir. Dinine zararlı biri ise, onunla arkadaşlık etmemelidir. Çeşitli hadislerde kötü arkadaşın zararları anlatılmıştır. Bir hadiste de, kötü arkadaş körükçüye benzetilerek, her an zarar görülmesi ihtimaline dikkat çekilmiştir. Atalarımız da "Arkadaşım söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim", "Üzüm üzüme baka baka kararır" sözleri İle arkadaşlığın önemine işaret etmişlerdir.
Arkadaş edinilecek kişi, din, hususunda en azından arkadaşının görüşlerine eşit görüşlere sahip olmalıdır. Takvaya daha meyilli olmasına rağbet edilirse de, zararlı görüş sahipleri ile arkadaşlık hoş karşılanmamıştır.[356]

368. Ebu Mûsâ el-Eş'arî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kişi sevdiği ile beraberdir". (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[357]

Diğer bir rivayette hadis şöyledir: Rasûlullah'a "kişi bir top/umu sever, fakat onların mertebesine ulasamazsa durum nasıl olur?" diye soruldu. Peygamberimiz de, "Kişi sevdiği ile beraberdir" cevabını verdi.
"Kişinin sevdiği ile beraber bulunması" mutlak manadadır. Yani sevdiği iyi kişilerle cennette birleşmesi ile hadiste verilen müjde gerçekleşmiş olur. Zİra bu yönden beraberlik olması şart değildir. Dereceler, makamlar elbette amel-i saüh ile çeşitlidir. Hadiste her yönden bîr olurlar manası kastedîlme-m iştir.
Hadisimiz, arkadaş ve dost seçilirken salih olanlara dikkat edilmesi gerektiğini göstermekedir. Zira dostları ile haşrolması gerekecektir. Bu da hayırlı kişilerle yapılan arkadalığın mükâfatıdır. Kişi, kötü-şerli insanlarla, onlarla beraber mahşerde haşrolmamak için arkadaşlık kurmamalıdr. Zira bu tür arkadaşlar kişiyi ahirette süründürür.[358]

369. Enes (r.a) şöyle anlatır:
Bir bedevi Rasûlullah'a "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sordu. Peygamberimiz "Ne hazırladın" deyince bedevî: "Allah ve Rasûlullah sevgisi (strmayemdir, başka bir şeyim yok}" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah "Sen sevdiklerinle beraber olacaksın" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[359]

Bir başka rivayette şu farklılık vardır: (Bedevî); "O gün için fazla oruç, fazla namaz ve fazlaca sadaka ibadeti yapamadım fakat, A ilah ve Rasûlü 'nü seviyorum" dedi.
Hadis, kişinin ahirette arkadaşı ile haşrolunacağına delildir. Arkadaşlık burada umumîdir. İyi arkadaşa ve kötü arkadaşa şâmildir. Kıyamet gününde kişiye ancak, o gün için hazırladığı hayır ve amel-İ salihin faydalı olacağı, Rasûlullah'm dikkat çekmek İslediği ayrı bir husustur.
Allah ve Rasülü'nün yardım ve şefaatleri de kendilerini seven kişilere olacaktır. O halde kişi, Allah ve Rasûlü'nü, onları sevenleri sevmeli, kalbinde şerli kişilerin, Allah ve Rasûlullah düşmanlarının sevgisine yer ayırmamalıdır.[360]

370. İbn Mes'ud'dan (r.a) rivayet edilmiştir:
Ashabdan biri Rasûlulluh'a (s.a) gelerek "Ya Rasûlallah! Bir topluluğu sevdiği halde onlara fazilet ve derece yönünden ulaşamayan kişi hakkında ne dersin?*' diye sordu. Peygamberimiz de "Kişi sevdikleri ile beraberdir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[361]

Şerhi için 368 ve 369 no'lu hadislere bakılmalıdır.[362]

371. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsanlar, altın, gümüş gibi birer madendirler. Câhiliye döneminin hayırlı kişileri, İslâm döneminde de İslâm'ın şuuruna ermek şartı ile iyi kişilerdir. Ruhlar da askerî birlikler gibi çeşitlidir. Birbirleri ile tanışan ruhlar anlaşıp kaynaşırlar, tanışamayanlar da anlaşamazlar". (Müslim rivayet etmiştir).[363]

"Madenler"den maksat muhtelif asıllıdır demektir. Maden yerin içinde bulunan şeydir. Bir k ıs nu. değerli, bir kısmı da kıymetsiz olur. Hz. Peygamber (s.a) burada insanları madenlere benzetmiştir. Benzetmenin yönü maden çıkarıldığı zaman gizli kalan yerlerinin açığa vurması've sıfatının değişme-mesidir. İnsandaki şeref sıfatı da böyledir. Aslında değişmez. Câhiliye devrinde şerefli olan, müslümanlığı kabul ettikten sonra da şerefli olmakta devam eder. "Anlayış göstermek, şuura ermek şartıyla" ibaresinde İslâmî şerefin ancak dinde fakih olmakla tamamlanacağına işaret vardır.
Şu halde mukayeseli bîr şekilde insanların kısımlarını şöyle sıralayabiliriz; En yüksek mertebesi câhiliye devrinde şerefli olup, sonra müslümanlığı kabul eden ve dinde fakih olanlardır. Ondan sonra câhiliye devrinde şerefli olmayıp, müslümanlığı kabul eden ve dinde fakih olanlar, gelir. Sonra câhiliye devrinde şerefli olup, sonra müslümanlığı kabul eden, fakat fakih olmayanlar yer alır. Daha sonra da câhiliye devrinde şerefli olmayıp, sonra müslümanlığı kabul eden, fakat fakih olmayanlar gelir. Müslümanlığı kabul etmeyene iiibar yoktur.
Nevevî de şöyle bir yorum getirir: "Madenlerden murad asıllardır. Asıllar şeref li olursa, genellikle fer'Ier de şerefli olur. islâm'da fazilet takva iledir. Fakat buna soy şerefi katılırsa fazileti artar".[364]

372. Useyr b. Amrya da tbn Câbirden (r.a) rivayet edilmiştir:
Hz. Ömer (r.a) Yemen'in imdat birliği huzuruna gelince onlara "Üveys b. Âmir İçinizde mi?" diye sordu. O huzura gelince "Sen Üveys misin?" diye cekrar sordu, adam "evet" deyince, Hz. Ömer "Murad kabilesinin Karen kolundan mısın?" diye sordu, "evet" deyince, sorusuna devam ederek "Sen-^ de alaca hastalığı vardı, iyileştin. fakat üzerinde az bir iz kaldı, öyle mi?" diye sordu. Yine "evet" cevabını aldı, "Annen var değil mi?" sorusuna da "evet" deyince, Ömer dedi ki; Peygamberimizin şöyle buyurduğunu işittim: "Yemenli imdat birliği içinde size Üveys b. Âmir adlı biri gelecek, o Murad kabilesinin Karen kolundandır, kendisi alaca hastalığına tutulup sonradan İyileşmiş, fakat Üzerinde az bir İz kalmıştır. Onun çok iyi baktığı annesi vardır. Eğer Allah adına yemin etse, Allah onu haklı çıkarır, eğer senin için Allah'tan af talep etmesini sağlayabilirsen, kendin için af taleb ettir".
Hz. Ömer Üveys'e "Benim için Allah'tan mağfiret diler misin?" dedi. O da Hz. Ömer için istiğfar etti. Hz. Ömer "Nerede oturmak istersin?" diye sordu. O, Küfe'de oturmayı tercih etti. Kendisi için oranın valisine mektup yazılması talebine karşı Üveys, "Sade vatandaş olarak yaşamayı tercih ederim" dedi.
Ertesi yıl Kûfe'nin ileri gelenlerinden biri hacca gitmişti. Dönüşte Hz. Ömer'le buluşunca, Hz. Ömer ona Üveys'i sordu. O da, "Ben oradan ayrılırken az bir yiyecekle harab bir evde barınıyordu" dedi. Hz. Ömer de adama Peygamberimizin hadisini anlattı: "Yemenli imdat birliği İçinde Üveys b. Âmir İsimli birisi size gelecek, o Murad kabilesinin Karen kolundandır. Kendisi alaca hastalığına tutulmuş, sonradan iyileşmiştir. Üzerinde bu hastalıktan az bir İz kalmıştır. Çok iyi baktığı bir de annesi vardır. Şayet Allah adına yemin etse, Allah kendisini haklı çıkarır. Eğer onun senin adına af dilemesi' nİ sağlayabilirsen ona istiğfar ettir".
Kûfe'nin eşrafından olan bu zat memleketine varınca Üveys'in yanına gidip, kendisi içtn A İlah 'tan mağfiret talep etmesini istedi. Üveys ise ona "Sen hayırlı bir yolculuktan, bana nazaran daha yakın bir zamanda döndün, sen b nim için mağfiret dile" dedi. Üveys, "Yoksa sen Ömer ile mi karşılaştın?" diye sorunca adam "evet" dedi ve üveys adam için Allah'tan mağfiret talebinde bulundu. İnsanlar Üveys'in durumunu anlayıp, kemâli etrafa yayılınca, orayı bırakıp gitti. (Müslim rivayet etmiştir)[365]

Yİne Müslim'in naklettiği bir başka rivayette Useyr b. Câbir (r.a) şöyle anlatıyor: Küfelilerden bîr heyet Hz. Ömer'e gelmişlerdi. İçlerinden biri Üveys'i hor hakir görüyordu. Hz. Ömer bunlara "Karen kabilesinden olan var mı?" diye sordu. Üveys'i hakir gören adam Ömer'in yanma geldi. Ona Ömer, Ra-sûiullah'ın şöyle buyurduğunu nakletti: "üveys isimli, Yemenli biri size gelecek, onun geride bırak(ığı annesinden başka kimsesi olmayacak, vücudunda alaca hastalığına tutulup İyileştikten sonra dirhem büyüklüğünde kalan bir izi olacak. Kim ona kavuşur, onunla görüşürse, ondan mağfiret taleb etsin".
Diğer bir rivayet ise şöyledir; Ömer (r.a) anlatır: Rasülullah'i "Tabiînin en efdali Üveys denen adamdır, onun bir annesi var ve vücudunda bir de beyazı vardır. Ona uğrayın da sizin için Allah'tan mağfiret taleb etsin!" derken işittim. (Müslim).
İbn CâbİR'in son tabiî olduğu söylenmiştir. Üsdüfğâbe'de tbn CâbİR'in Muhadramûndzn olduğu ileri sürülür. 10 yaşında iken Rasûlullah vefat etmiştir.
Hz. Üveys'in babası Âmir'dir. Meşhur olan budur. Bazıları Amr olduğunu söylemişlerdir. Künyesi Ebu ,4mr'dır. Şiftin Harbi'nde şehid edildiği söylenir. Kendisi Murad Kabilesİ'nin bir kolu olan Karen'e mensuptur. Cevhe-rî'nin Sıhah'ında "Karan'ül-MenâzİT" denilen meşhur bir dağa mensup olduğu bildirilmiştir. Bu yer Necidliler'in hac İçin ihrama girdikleri mahaldir. Nevevî bu iddianın fahiş bir hata olduğunu söylüyor.
Yemen'den gelen imdat kafilesinin içinde Hz. üveys'Ie alay eden birinin bulunmasından anlaşılıyor ki, Üveys hâlini gizliyordu. Allah ile kendi arasındaki sırrı kimseye sezdirmemiştir. Ariflerin ve halis evliyanın yolu budur.
Üveys kıssasında Hz. Peygamber'in (a.s) zahir mucizeleri vardır. Bu ha-dİs Üveys Hazretlerinin faziletine delildir. Salâh ve takva sahiplerinden dua ve istiğfar istemek, talepte bulunan kişi daha faziletli olsa da müstehabdır.
Hadis-İ şerif Hz. Üveys'in tabiînin en hayırlısı olduğuna açık delildir. İmam Ahmed'le başkalarının "Said b. el-Müseyyeb tabiînin en faziletlisidir" dedikleri söylenirse de, bunun cevabı şöyledir: Onların muradı Saîd'İn tefsir, hadis, fıkıh ve benzeri şer'î ilimlerde üstün olduğunu anlatmaktır. Yoksa Allah katındaki hayrı kasdetmem işlerdir.
Ana-babaya itaat, zaman zaman uzlete çekilmek, hâlini insanlardan gizlemek faziletli fiillerdir. Hadisimiz; riyaya düşmeyecekse, bir şahsın yüzüne karşı dinî konulardaki iyiliklerini ve mertebesini söylemekte beis olmadığına delildir. Hz. Ömer'in yaptığı hareket ve üveys'in hâlini ifşa etmesi, dini tebliğ, sünneti neşr ve faziletli kişileri bildirmek kabîlindendir.[366]

373. Hz. Ömer'den (r.a) rivayet edilmiştir: "Umre yapmak için Rasülul-lah'tan (s.a) izin istedim. İzin verdi ve "Kardeş! Duanda bizi de unutma" de-dİ. Ömer şöyle der: Peygamberimiz bana öyle sevindirici bir söz söyledi ki, dünya benim olsa o kadar sevinmezdim".
Diğer bir rivayet ise şöyledir: Peygamberimiz Hz. Ömer'e "Ey kardeşim! Duana beni ortak et" buyurmuştur. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir).[367]

Hadiste öğrencinin öğretmeninden ve müridin şeyhinden izin istemesine delil vardır. Mukim daha faziletli bir kişi de olsa, yolculuğa çıkandan kendine dua etmesini istemesi müstehabdır. Söylemeden kendisine de duada bulunacağını bilse de bu İsteğinde bir beis yoktur. Özellikle duaların makbul olduğu mübarek mahallere giden kişilerden, oralarda kendisine de dua etmesini istemek müstehabdır Bu konuda vasiyet etmesi de caizdir. Rasûlullah bir hadisinde "Allah haccedeni ve onun bağışlanmasını istediği kimseleri de bağışlar" buyurmuştur. Umre de hac manasındadır. Hadiste ayrıca Ömer b. Hattab'ın fazileti mevcuttur.

Yanında bulunmayanlara dua etmenin fazileti, haccedenin mukaddes mekânlarda kendine dua ederken kardeşlerine ve dostlarına da dua etmesinin müstehab olduğu anlatılmaktadır.
Ayrıca, Allah dostlarının dünyaya Peygamberimizin lütufkâr bir sözü kadar bile değer vermediklerine delildir.[368]

374. Îbn Ömer'den (r.a) rivayet edilmiştir: "Rasulullah (s.a) Küba (mescidini) yi bazan hayvanla, bazan da yaya ziyarete gider ve orada iki rekat namaz kılardı". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[369]

Başka bir rivayette şu farklılık vardır: "Rasûlulah (s.a) her cumertesi günü Küba Mescidi'ne yaya veya hayvanla giderdi. îbn Ömer de böyle yapardı".
"Küba Mescidi" Medine yakınlarındaki Küba denilen yerdeki mescid-dir. Burası Medine'ye yakındır. Bunun için Rasulullah bazan yaya, bazan binekle gider, orayı ziyaret eder ve namaz kılardı. Bu, Küba MescİdI'nde namaz kılınmasının faziletine delildir. Küba Mescidi hicret esnasında bina edilmiştir. Müslümanların diktiği ilk mescid olma şerefine haizdir.
Küba MescİdI'nde kılman namazın fazileti hakkında pekçok hadis mevcuttur. Bunlardan bir tanesi de, Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadistir: "Küba Mescidi'ndeki namaz, Umre gibidir".
Ashabın, özellikle Îbn Ömer'in sünnete nasıl sanldıklanna hadisimiz işaret etmektedir. Hadis, hayırlı mekânların ziyaretinin müstehab olduğuna da delildir.[370]

KIRK ALTINCI BÖLÜM

ALLAH İÇİN SEVMEK VE BUNU TEŞVİK ETMEK
KİŞİNİN SEVDİĞİNE SEVGİSİNİ BİLDİRMESİ VE
SEVİLDİĞİNİ ÖĞRENEN KİŞİNİN SÖYLEYECEĞİ SÖZLER

Konu ile ilgili ayetler

"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında bulunanlar, kafirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler. Onların rükû ve secde ederek Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Onlann Tevrat'taki vasıflan ve İncil'deki vasıfları da şudur: Bir ekiiLgibidirler ki, filizini çıkardı, onu güçlendirdi, kalınlaştı, derken gövdesinin üstüne dikildi, ekincilerin hoşuna gider; onlara karşı kâfirleri de öfkelendirir bir duruma geldi. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat va'detmiştir". (Fetih, 29)
"Muhacirlerden evvel Medine'yi yurt edinenler ve imanda ihlâs gösterenler, yanlarına hicret edenleri severler". (Haşr, 9)[371]

Konu ile ilgili hadisler

375. Enes'den (r.a) RasûluHrih'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kendisinde şu üç huy bulunan kimse îmanın tadını alır: Allah ve Rasû-lü'nü diğer herşeyden fazla sevmesi, insanın başkasını yalnız Allah rızası İçin sevmesi. Ateşe atılmaktan nasıl hoşlanmıyorsa, tekrar oraya dönmekten hoşlanmaması". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdİr).[372]

Mezkur hadis İslâm'ın esas kaidelerinden büyük bir kaidedir. Buhârî sarihlerinden Bedrüddîn Aynî de şunları söyler: "Nasıl büyük bir kaide olmasın ki, bu hadiste îmanın aslına hatta aynım teşkil eden Allah ve Rasûlullah sevgisi vardır. Hakikatte Allah ve Rasûlullah sevgisi, Allah'tan başkasını sevmemek ve küfre dönmekten tiksinmek, imam haddizatında kuvvetli, kalbi îmana yatkın ve îmanı etiyle kanma karışmış olan kimselere müyesserdir, işte îmanın tadım bulacak olan ancak bunlardır".
Âlimler, imanın tadından maksadın, ibadet ve taatîarı lezzetli görmek, Aüah ile RasûİÜ'nün rızalarını kapanmak İçin meşakkatlere tahammül göstermek, bunları dünya menfaatma tercih etmek olduğunu söylemişlerdir.
Kulun Allah'ı sevmesi; O'nun emirlerine uyarak ibadet ve taatta bulunması, muhalefet göstermemesidir. Peygamberi sevmek de böyle olur. Onu sevmek, şeriatını benimsemekle olur.
"îmanın tadını bulur" ifadesinde kinaye suretiyle istiare vardsr. Çünkü tad yalnız yenilen şeylerde olur. îman ise yenilen şeylerden değildir. Burada mecaz vardır. îman tatlı bir şeye benzetilmiştir. Cüneyd Bağdadî; "Geceleyin ibadet edenler için ibadet, eğlence sahipleri için eğlence yapmaktan daha lezzetlidir" demiştir. İbrahim b. Edhem de: "Vallahi biz öyle bir lezzet içindeyiz ki, bu lezzeti hükümdarlar bilmiş olsalar onun İçin bize kılıçla harp açarlardı" demiştir.
Hadis-i şerif, Allah için birbirini sevmeye teşvik etmektedir. Çünkü Allah Teâlâ mü'minleri kardeş ilan etmiştir. Allah ve Rasûlii'nü sevmekten o Rasûl'ün getirdiği dine sâük olanları sevmek lazım gelir.
Hadisimizde üç şeyin özellikle zikredilmesi onlar kalbe ait ameller oldukları için ve bunlara riya kanşmadığmdandir. Bu üç şey imanın müsebbibi olduklarından onun tadına delil sayılmışlardır.[373]

376. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûİullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yedi sınıf insan vardır ki, başka hiçbir gölgenin bulunmayacağı bir günde, Allah onları (Arşının) gölgesinde gölgelendirecektir. (Bu sınıflar şu kimselerdir): Adaletli devlet başkanı, Allah'a ibadet ederek yetişen genç, kalbi mescidlere tutkun kimse, Allah için sevişen, bunun için biraraya gelip, bu sevgi ile ayrılan iki kişi, mevki sahibi güzel bir kadın tarafından zina teklif edildiğinde "Ben Allah'tan korkarım" diyerek bu teklifi reddeden kimse, sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak şekilde gizli sadaka veren kimse, kendi başına kaldığında Allah'ı anarak gözyaşı akıtan kimse". (Buhârî ve Müs-üm rivayet etmişlerdir).[374]

Kadı lyaz'm beyanına göre, "ztll'ln (gölgenin) Allah'a izafesi, milkin izafesi kabîlindendir. Her zili, Allah'ın milkidir. Fakat Aynî'ye göre buradaki izafet teşrif kabîlindendir. Nitekim yeryüzündeki bütün mescidler Allah'ın müici olduğu halde, teşrif için Kabe'ye "Beytullah"\ yâni Allah'ın evi denilmiştir. Bundan maksad onun şerefini beyandır. Allah Teâlâ hakkında gölgenin hakikatinin murad edilmesi muhaldir. Çünkü gölge cisimlerin özellikle-rîndendir. Allah İse bu gibi şeylerden münezzehdir. Allah'ın gölgesinden murad, arşın gölgesidir. Nitekim bir rivayette "Allah, onları arşının gölgesinde gölgelendirecektir" buyurularak bir yön açıklanmıştır.
"Âdit"\n asıl manası herşeyi yerli yerine koyan demektir. Bazıları "Akâ-idde olsun, amel veya ahlâkta olsun, ifratla tefrit arasında bulunandır" demişlerdir. Hülâsa âdil; müslümanların işlerinden birine nezaret eden vali ve hâkim gibi kimselerin umûmuna şâmil bir kelimedir.
"Onun için bir yere gelen ve onun için ayrılan iki kimse" ifadesinden maksat; Allah aşkı ite buluşan ve bu sebeple beraberce oturup konuşan ve nihayet o meclisten ayrılıp giden kimselerdir. Fakat bu cümle, o meclisten dağıldıktan sonra birbirlerini sevmeleri sona erer anlamında anlaşılmamalıdır.
Hadis-i şerif âdil İmamın faziletine delildir. Bütün ömründe günahlardan kaçınıp, Allah'a taatla meşgul olmak için camilere devam edenlerin fazileti büyüktür. Çünkü camiler Allah'ın evleridir. Ehl-i takva olan her zatın evini ziyaret edenlere ikramı âdettendir. Allah Teâlâ'nın evleri demek olan camiler günde beş defa ziyaret edilirse, onun misafirlerine ne gibi ikramda bulunacağını düşünmek lazımdır.[375]

377. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü Allah $öy!e buyurur: Benim rızam için sevişenler nerede? Gölgemden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bu günde onları arşımın gölgesi altında gölgelendireceğim". (Müslim rivayet etmiştir).[376]

"Gölge" lafzının şerhi için bir önceki hadise bakılmalıdır.
"Benim rızam için sevişenler" İfadesi ile Allah rızası dışında olan sevgilerin ahirette bu mükâfata dahil olmadıklarına işaret edilmiştir. Şehevî

arzularını tatmin için, dünyalık bir menfaat için, zarardan kurtulmak kasdı ite v.b. amaçla olan sevgiler hem devamlı değildir, hem de ahiret âleminde faydası yoktur. Uhrevî bir mükâfat kazandırmazlar. Allah rızası mevcut bulunan amellerin ibadet makamına kaim olup, uhrevî mükâfata sebep olduğuna işaret edilmektedir. Kökeninde AlUjı rızası bulunan normal âdetler ibadet derecesine yükselirler.[377]

378. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah adına yemin ederim ki, siz îman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de îman etmiş olmazsınız. Yaptığınız zaman sevişeceğiniz bir şeyi size söyleyeyim mi? Birbirinizle selamlaşmayı yaygm-laştınnız".(Müslim rivayet etmiştir).[378]

"Mii'min olmaz"dan maksat "Kâmilmü'min olamaz"demektir. Seven sevdiğinden emin olur. Müslim'in bir rivayetinde "Bildiğiniz ve bilmediğiniz kimselere selâm veriniz" şeklindedir. Selâmlaşmak ülfet ve muhabbete vesile olur.
Kişi îman etmedikçe cennete giremez. Kamilen îman etmiş olmak için de, kişi kendi için istediğini kardeşleri için de istemelidir. Selâm, kardeşler arasındaki ülfet, muhabbet sebeplerinin ilkidir ve sevgi-saygiya giden yolun anahtarıdır. Selâmın yaygtnia^tınirnaM, müslümanlar arasındaki ülfeti kök-leştirir. Selâm ver.mek sünnet, karşılık verilmesi ise farzdır. Meşru olan şekli "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtüh"düT. Hayırlı sabahlar, iyi akşamlar, günaydın gibi ifadeler selâm yerine geçmezler.[379]

379. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûiullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kişi diğer köydeki müslüman kardeşini ziyaret, etmeye gitti. Köyün girişine Allah gözcü olarak bir melek koydu... (Ebu Hureyre daha önce geçen bu hadisi) "Allah İçin onu sevdiğin gibi Allah da seni sevmiştir" sözüne kadar zikretmiştir". (Müslim rivayet etmiştir).[380]

Şerhi için 361 no'Iu hadise bakınız.[381]

380. Berâ b. Âzib'den (r,a) Rasûiullah'ın ensar hakkında şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "ensârı ancak mü'min olan sever, münafık o!an da buğ-zeder. Onları seveni Allah sever, onlara buğzedenden Allah da nefret eder". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[382]

Evs ve Hazrco kabilesinden olanlara ensâr \srrd veri!reistir. Idiâaı'a ziyadesi ile yardım ettiklerinden bu isme lâyık görülmüşlerdir. Onları ancak müminler sever; zira kâmil mü'minin vasıflarının tamamı onlarda mevcuttur. îs-lâm'a yardım etmişler, yayılması için canla, başla cepheden cepheye koşmuşlar, müstümanlann sancaktarlığını yapmışlar, nefislerini ve mallarını hem din-i İslâm için, hem de muhacir kardeşleri için feda etmişlerdir. Yani, bu özelliklere sahip kişileri ancak mü'minler sever ve sevmelidirler.
Bazı dedikodular uydurarak hataların, bulmaya çalışarak aleyhlerinde konuşmak ise münafıklık alâmetidir. Şahsi meseleden dolayı onlara kızmak nifak değilse de, mıi'min kardeşle dargın durmanın keraheti açısından bir maL siyet ölür.[383]

381. Mua/'ıı (r.a) KuMİlulUtirtun (.v;ı) şöyle riviiycl ediliyor: "Allah Teâlâ; "Benîm rızam için birbirlerini sevenlere, nebiler ve şehidlerin bile imrenecekleri, derecede nurdan yapılmış minberler vardır' buyurmuştur". (Tir-mizî rivayet etmiştir ve 'Hadis hasen-sahihtir' demiştir).[384]

Hadisimiz müslümaniarı birbirlerini Allah için sevmeye teşvik ediyor. Dünyevî menfaatiar sebebiyle olan kardeşlik ve muhabbetlerin indinde kıymet i yoktur. Kişinin sevgisinin, buğzunun, dostluğunun gerekçesi Allah rızası olursa ahirette mükâfatı büyük olur. Allah rızasına bizi kavuşturacak sevgi de Allah dostlarının sevgisidir. Zira Allah'a isyan edenler, Allah için sevilmez. Peygamberler, bunların makamlarına imrenmezler. Zira onların derecesi daha yücedir ve mahlûkâtm en faziletli kişileridirler. Ancak böyle ifade edilmesinde, verilecek olan mükâfatın yüceliğine ve kıymetine İşaret vardır,[385]

382. Ebu îdris el-Havlânî'den rivayet edilmiştir:
Dımeşk camisine girmiştim, güler yüzItHiir gençle karşılaştım. İnsanlar etrafını çevirmiş, İhtilâfa düştükleri meseleleri ona soruyorlar ve söylediğini de kabul ediyorlardı. Kim olduğunu sordum "Muaz b. Cebel" dediler. Ertesi gün kuşluk vakti mescide koşmuştum. O zatı, orada benden evvel gelmiş namaz kılarken buldum. Namazını bitirinceye kadar bekledim, sonra yanına giderek selâm verdim ve "Vallahi seni Allah için seviyorum" dedim.
"Allah için mi?" diye sordu. "Allah tein "dedim. Elbisemin kenarından tutarak beni kendine çekti ve şöyle dedi: "Müjdeler olsun sana! Rasûlullah'm şöyle dediğini duydum: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Benim için sevişenlere, benim rızam için oturup sohbet edenlere, rızam için birbirlerini ziyaret edenlere ve rızam İçin harcamada bulunanlara muhabbetim gerekli olmuştur". (Mâlik rivayet etmiştir).[386]

Ebu îdris, Huneyn Gazvesi'nİn olduğu yıl doğmuştur. Tabiînin büyük-lerindendir. Hicri 80 yılında vefat etmiştir.
Allah'ı zikir ve ibadetle meşgul olan kimseyi rahatsız etmemek âdabtandır. O kişi ibadetini bitirinceye kadar beklenmelidir. Sevdiği kişiye sevdiğini bildirmek müstehabdır, bunu tavsiye eden hadis de mevcuttur. Bir mesele sormak için gidilen bir kimseye, yüzü cihetinden gidilmesi âdabtandır. Bu hareket o zatın korkmamasını sağlar.
Mezkur hadis, Allah için sevişmenin faziletine delildir. "Allah için sevişenlere sevgim vacib olmuştur" lafzı Allah*ın bunu kendine bir borç kılmasının ödemine işaret içindir Yani, bu şekilde davrananlara muhabbetimin gerçekleşeceğinden asla şüphe edilmesin! Bir hadiste "Allah için seven, Allah için buğzeden, Allah için veren ve Allah İçin men'eden kimse îmanını kemâle erdirmiştir" buyurulmaktadır.[387]

383. Ebu Kerîme eİ-Mikdâd b. Madikerib'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kişi kardeşini sevince, ona sevgisini bildirsin". (Ebu Dâvud ve Tİrmizî rivayet etmişlerdir).[388]

Ebu Kerîme; Şam'dan Resûlullah'a gelen elçilerden biridir. Hicrî 87 yılında, 91 yaşında vefat etmiştir. 47 hadis rivayet etmiştir.
Kardeşine olan sevgisini bildirmedeki hikmet, bu bildirmenin aralarındaki sevginin ziyadeleşmesine ve kuvvetlenmesine sebep olmasıdır. Böylece de kardeşlik bağlan kuvvetlenmiş olur.[389]

384. Muaz'dan rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) elimi tuttu ve "Ey MuazJ Vallahi seni seviyorum" dedi. Sonra da her namazdan sonra hiç ter-ketmeksizin şu duayı bırakmamamı tavsiyede bulundu: "AİIahım! Seni zikretmek, Sana şükretmek ve Sana güzelce ibadet etmek hususunda bana yardım et!" {Ebu Dâvud ve Neseî rivayet etmişlerdir).[390]

Hadisimiz, Muaz'ın (r.a) faziletine ve şerefinin yüceliğine açık delildir. Zira Rasûlullah "seniseviyorum"demiştir. Rasûlullah hayatında öğrettiği amelleri ve gerçekleri bizzat kendisi de yaşayarak örnek olmuştur. Dikkat edilirse 383 no'lu hadiste, kişinin kardeşine sevdiğini bildirmesi tavsiye edilmiş, peşinden gelen bu hadiste de RasûluHah'ın kendi tavsiyesini bizzat nefsinde tatbik ettiği gösterilmiştir.
Namazlardan sonra hadisimizdeki bu duanın okunması müstehabdır.[391]

385. Enes'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Birgün peygamberimizin yanında bir sahabî bulunuyordu. Bir başka sahabî yanlarından geçti. RasûluHah'ın yanında bulunan sahabî "Ya Rasû-lailah! Vallahi bu adamı seviyorum" dedi. "Sevdiğini orta bildirdin mi?" diye sorunca "hayır" dedi. Peygamberimiz "Git bildir" demesi üzerine sahabî ona yetişti ve "Seni Allah rızası için seviyorum" dedi. O da karşılık olarak "Beni uğrunda sevdiğin Allah da seni sevsin" şeklinde karşılık verdi". (Ebu Dâvud rivayet etmiştir ve 'Senedi sahihtir' demiştir).[392]

Kişinin, sevdiği kardeşine sevgisini haber vermek için gitmesi müstehabdır. Çünkü bu hareket, kardeşler arasında ülfet ve muhabbetin artmasına sebep olur. Hadisimizde Allah rızası İçin sevmeye teşvik vardır. Kendisine bir kardeşinin sevgisini söylediği zaman karşısındakinin ne söylemesi gerektiği de hadiste ayrıca öğretilmiş olmaktadır.[393]

KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN ALÂMETLERİ VE BU ALÂMETLERİ HUY EDİNMEYE ÇALIŞMAK

Konu ile İlgili ayetler

('De ki; Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın, Allah bağışlayıcı ve rahimdir". (Âl-i İmran, 31)
"Ey îman edenler! İçinizden kim dînden dönerse (bilsin ki) Allah, kendisini seven ve O'nun da sevdiği mü'minlere karşı yumuşak başlı, kâfirlere karşı sert bir kavim gönderir. Bu kimseler Allah yolunda cihad ederler ve hiç kimsenin kınamasından çekinmezler. Bu Allah'ın bir lûlfudur ki dilediğine verir, Allah'ın bağışı geniştir ve O herşeyi bilir", (Mâide 54)[394]

Konu ile ilgili hadisler

386. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:' 'Allah Teâlâ buyurdu ki, muhakkak velî kullanma düşmanlık edenlere ben de harb açarım. Kulum bana, kendisine farz kıldığım ibadetlerden daha sevimli bîr şeyle yaklaşamaz. Kulum nafilelerle devamlı bana yaklaşır ve nihayet onu severim. Onu sevdiğimde, artık onun işiteceği kulağı, göreceği gözü ve eli-ayağı olurum. Benden istediğini verir, bana sığındığında da himaye ederim". (Buhârî rivayet etmiştir).[395]

Velî, Allah'ın emirlerine sarılmak, nehiylerinden de kaçınmak suretiyle O'na yaklaşan kula isim olarak verilir. "Harb öpor/m'lfadesinden maksad; onun elinde olan şeyleri helak ederim anlamındadır. Bu şiddetli bir vaiddir. Allah dostlarına düşmanlık edenlere çetin bir ihtardır.
Kul, Allah'a farz ibadetlerle yaklaşır, nafilelerle de bu yaktnlığı ziyade-leşir. "Nafile" işlenişinde sevap olup, terkinde ceza olmayan şeylerdir.
Allah'ın kulunun eli, ayağı, gözü, kulağı olmasından murad şudur: Kul farz ve nafilelerle Allah'a o kadar yaklaşmış, sevgisi gönlünde yerleşmiştir ki hiçbir azası ile O'na karşı isyan etmez. Tüm uzuvlarını isyandan korur demektir, öyle ki nefsânî şeylerin hepsini kendinden çıkararak, taat olan şeyler içine dalar. Böylece de haktan başka bir şeyi işitmez, yapmaz ve görmez! Yoksa burada Allah'ın hululü gibi bir mana hâşâ anlaşılmamalıdır. Allah'ın kulunu sevmesi, onun İçin hayır irade buyurması, kendisine hidayet ve nîmet vermesidir. Evliyaullahın dualarının gecikmeli de olsa kabul olunacağına hadisimiz delildir.[396]

387. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah bir kulunu sevdiği zaman Cebrail'e "Ben onu seviyorum sen de sev" der. Cebrail de o kulu sever ve gök halkı arasında "Allah filan kutu seviyor, siz de seviniz" diye haber verir. Onlar da onu severler, sonra da yeryüzünde yaşayanların kalbine onun sevgisi yerleştirilir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[397]

Müslim'in naklettiği bir diğer rivayette hadis şöyledir: "Allah bir kulunu sevdiğinde Cebrail'i çağırır ve "Ben/ilanı seviyorum, sen de sev" buyurur ve o da o kulu sever. Sonra Cebrail gök ehli arasında "Allah filanı seviyor, siz de sevin" der ve onlar da severler. Sonra yeryüzündekiler arasında da onun sevgisi yerleşir".
Bir kula Allah buğzetliği zaman Cebrail'e "Ben filandan hoşlanmıyorum, sen de ondan nefret el" der, o da o kişiden nefret eder. Sonra durumu gök ehli arasında haber verir. Onlar da o kişiden nefret ederler. Sonra da yeryüzündekiler o kişiden nefret ettirilir".
Allah'ın kulunu sevmesinden muradı; onun İçin hayır dilemesi, kendisine hidayet ve nîmet vermesidir. Buğzu da, azabını veya şekavetini diiemesi-dir. Sema ehlinden maksad meleklerdir. Cebrail ile diğer meleklerin bu kulu sevmeleri; ya onun için istiğfar ve duada bulunmaları ya da insanlar gibi sevmeleridir. Bu sevgi de kalbin birine meylederek onunla karşılaşmak için arzu duymasidır. Meleklerin bir kulu sevmeleri Allah Teâlâ'ya itaat ettiği ve O-nun rızasını kazandığı içindir. Kabulün yeryüzüne konmasından maksad; insanların o kulu sevmeleri ve ondan razı olmalarıdır. Bunun zıddı da buğzet-meleridir.
Allah Teâlâ bir diğer kudsî hadiste şöyle buyurur: "Kulum beni zikrettiği zaman ben onunla beraber olurum. O beni nefsinde zikrettiğinde ben de onu gizlice anarım. Beni bir topluluk içinde anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım"[398]

388. Hz. Âişe (r.a) der ki:
Rasûlullah (s,a) sahabîlerden birini, birliğin başında sefere göndermişti. Bu sahabî namazlarında Kur'an okumasını İhlas Sûresi (Kul huvalla-hu ahad) ile bitirirdi. Birlik dönünce, RasûluNah'a durumu arzettiler. O da, "Kendisine niçin böyle yaptığını sorun" buyurdu. Sorduklarında, "Çünkü o sûre Allah'ın sıfatlarını anlatır. Bu yüzden o sureyi okumayı severim (ve her namazda onu okurum)" dedi. Bunu duyan Rasûlullah şöyle buyurdu: "Al-lah'tn da onu sevdiğini, kendisine haber veriniz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[399]

Hadisimiz, namazda fatihadan başka, bir rekâtta iki sûrenin okunmasının caiz olduğuna delildir. Ihlâs sûresi Allah'ın sıfatlarını ihtiva eder, mahlû-kâtın yaratılış özelliği olarak Allah'a muhtaç olduklarına ve maksatlarının
Allah olduğuna .saret eder. Allah'ın sevdiği fiillerle Allah'a yaklaşmaya çah-şan. Allah da sever. Bu sûreyi okumas. suretiyle Allah'ın sevgisini kazanması ya sadece bu sureyi okumayı sevdiği içindir ya da bu süredeki Allah'ın sıfatlarını zikretmeyi sevmesi ve bu itikadı sebebiyledir.
Hadis, kalbin baz. sûrelere meyledip, onları çok okumaya devam etme-sının caiz olduğuna delildir.[400]

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

İYİ KİŞİLERE, DÜŞKÜNLERE VE YOKSULLARA EZİYET ETMEKTEN SAKINDIRMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Erkek olsun, kadın olsun, mü'minleri yapmadıkları bir günahla incitenler, büyük bir iftira ve apaçık bir günahı yüklenmiş olurlar". (Ahzab, 58)
"Sakın yetimi azarlama, dilenciyi de kovma". (Duha, 7-10) [401]

Konu ile ilgili hadisler

Konu İle ilgili hadisler çoktur. Bunlardan biri Ebu Hüreyre tarafından rivayet edilen ve daha önceki bölümde zikredilen "Kim benim dostuma buğ-zederse, ben de ona buğzederim" dîye başlayan kudsî hadîstir.
Bir diğeri de, Sa'd b. Ebt Vakkas tarafından rivayet edilen ve "Yetimi Gözetme Bölümü "nde zikredilen hadistir. Ayrıca Rasûluüah "Ey Ebu Bekr, eğer yetimleri gücendirmişsen bil ki Allah'ı öfkelendirmişsin demektir" buyurmuştur.[402]

389. Cündüb b. Abdullah'dan (ra) RasûSullah'ın (sia) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sabah namazını kılan kimse Allah'ın zimmeti altındadır. Sakın Allah, zimmetine ait bir şeyden dolayı sizi talep etmesin. Çünkü o kimi zimmetine ait birşeyden dolayı talep ederse ona yetişir. Sonra onu yüzüstü cehennem ateşine atar". (Müslim rivayet etmiştir).[403]

Allah'ın zimmeti, Allah'ın kefalet ve teminatı manasınadır. Bazıları, Allah'ın emniyeti manasına geldiğini söylemişlerdir.
"Sakın Allah zimmetine ait bir şey hususunda sizi talep etmesin" cümlesinin manası "Böyle bir talepte bulunduracak işler yapmasın" demektir. Nitekim bu manada türkçemizde küçükleri birşeyden menetmek İçin: "Sakın bir daha seni bu işi yaparken görmeyeyim" denir. Hadisin manası bu açıklamalardan sonra şöyle olur: "Bir kimse sabah namazını cemaatla kılarsa o kimse Allah'ın kefaleti ve teminatı altına girmiş olur. Binaenaleyh siz Allah'a karşı gitmeyin! Şayet O'nun rızasına aykırı bir amelde bulunursanız Allah size yetişir de cezanızı verir ve bu ceza da sizi tepe üstü cehenneme atmak olur".

Bir başka hadiste de, "Her kim bizim namazımızı kılar, kıblemize döner, kestiğimizi de yerse, işte Allah ve Rasûlü'nün zimmetlerini kazanan müs Itiman odur. Siz zimmeti hususunda A ilah 'a verdiğiniz sözü bozmayın " buyürütmüştür.[404]

KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

İNSANLAR HAKKINDA GÖRÜLEN ŞEYLE HÜKÜM VERİP, GİZLİ HALLERİNİ ALLAH'A BIRAKMAK

Konu ile İlgili ayetler

"Eğer tevbe edip namaz kılarlar, zekâtlarını verirlerse onları serbest bırakınız." (Tevbe, 5)[405]

Konu ile ilgili hadisler

390. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlutlah'ın (s.a) şöyie buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna' şehadet edinceye, namaz kılıncaya, zekât verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman, İslâm'ın hakkı hariç insanlar benden canlarını ve mallarını korumuş olurlar. Gizli hallerinin hesabı Allah'a aittir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[406]

Namazın farz olduğuna İtİkad ettiği halde onu kasden lerkeden kimsenin öldürüleceğine bu hadisle delil getirilmiştir. Cumhur-u ulemanın görüşü budur.
Hanefiîere göre namazını terk eden kimse fasıktır. öldürülmez, tevbe edinceye kadar hapsolunur. Hatta bir rivayette vücudundan kan fışkırıncaya kadar dövülür.
Hz. Ebu Bekr'in zekât vermeyenlerle harb etmesi bundandır. Ramazan orucunu terk eden hapsolunur, kendisine gündüzleri yiyecek, içecek verilmez. Çünkü orucun farz olduğuna İnandığı İçin aç ve suzuz bırakıldığı zaman zahir-i hâle göre oruca niyet eder.
Yalnız namaz ve zekâtın zikredilmesi, ya o zaman için diğer İslâm'ın şartlarının farz kiimmadığındandır. Ya da diğerlerini terketmenin kıtale sebep olmadığındandır.
Hadiste, savaşılması mubah görülen insanlar putiara tapan putperestlerdir. EhÎ-i Kitab değildir. Zira cizyenin kabulünden sonra Ehl-i Kitab'la savaş emri kaldırılmıştır. Hz. Peygamber (s.a) insanların kalplerinde neler gizlediklerini öğrenmeye memur değildir. Hükmünü zahirî hallere göre vermekle memurdur. Ruhî âlem ile ilgili hesaplar Allah'a aittir.[407]

391. Ebu Abdullah Târik b. Uşeym'den (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle işittiği rivayet edilmiştir: "Allah'tan başka tanrı yoktur diyen ve insanların tapmakta oldukları diğer mâbudları inkâr edenin canı ve malı haramdır. Gizli hallerinin hesabı ise Allah'a aittir" (Müslim rivayet etmiştir).[408]

İnsanların iç âlemlerine Allah Teâlâ vâkıf olduğu için, peygamberine bile insanların iç alemleri ile ilgili yargı külfeti yüklememiştir. Zahirde bir kimsenin müslüman olduğuna delâlet eden şeyler Allah ve Rasûlü'ne şehadet ve Rasûlü'nün Allah'tan getirdiklerini dil ile ikrar etmektir. Bunları yapana zahiren mü'min denir ve müslüman muamelesi uygulanır. Gönülden geçen, kalpte gizlenen sırlardan dolayı hesaba çekmek ise yalnız Allah'a aittir. Alimler bu konuda, "Biz insanların görünür hallerine ve hareketlerine göre hüküm veririz, kalbinden geçirdiğine göre hüküm vermek ise Allah'a mahsustur" demişlerdir.[409]

392. Ebu Ma'bed el-Mikdad b. Esved'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Peygamberimize şöyle sordum: "Kafirlerden biri ile karşılaşsam ve çarpıssak, adam kılıcı ile bir elimi kesse, sonra da bir ağaca çıkıp sığınarak "Müslüman oldum" dese, ne yapmalıyım? Bu sözünden sonra onu öldürebilir miyim?" Rasülullah, "Onu öldüremezsin" cevabını verdi. Ben, "Ya Rasû-lallah! O bu sözünü benim bir elimi kestikten sonra söyledi" dedim, yine de
"Onu öldürme sakın, şayet Öldürürsen, o senin onu öldürmenden önceki mertebene yükselirken, sen de "müslüman oldum"sözünden önceki durumuna düşersin" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[410]

MİkdAd b. Esved (r.a) İslâm'a ilk girenlerdendir. İbn Mes'ud "Mekke'de İslâm'a ilk giren yedi kişiden biri Mikdad'dır" der. Habeşistan ve Medine'ye hicret etmiştir. Rasûlullah iie gazvelere katılmıştır. Rasûlullah'tan 42 hadis rivayet etmiştir. Medine'ye on mil uzaklıktaki "Cürf" denilen yerde vefat etmiş, cenazesi Medine'ye getirilmiştir. Vefatı, Hz. Osman'ın hilafeti dönemindedir, ölürken 70 yaşında olduğu söylenmektedir.
Hadisimiz İslâm ahkâmının zahire göre uygulanacağına açık delildir. Başkalarının iç âlemini araştırmak konusunda insanlara müsaade edilmemiştir. Bu şekildeki hükümde, bazı kötülükleri önleme hikmeti vardır. Örneğin kişi, İntikam almak istediği bir şahsı, o şahıs zahiren kelime-i şehadet getirse de "Kalben inanmamıştı, sade dili ile söylemişti" diyerek katledebilir ve bu cinayetini haklı gösterebilir. İşte insanların iç âlemini araştırmanın men edilmesiyle bu suistimallerİn kapısı kapanmıştır.
Savaşta da olsa kiş.İ dili ile veya Yiilİ İle kelime-İ şehadet getirince İslâm'a girmiş ve katli haram olmuş olur. Bu tahrîm i/yasağı bildiği halde böyle bir kimseyi öldürene kısas gerekir. Bilmeyerek öldürürse ona diyet gerekir.
"Müslüman oldum" demezden önce kâfirin kanı helâldir, öldürmekte bir beis yoktur. Bu sözünden sonra ise tıpkı bir müsiüman gibi kanı, malı haram olur. Şu halde müslümanın kâfire benzetilmesi, kâfir olması açısından değil, kanının helâl olması hususundadır.
Mühelleb'e göre ise mana; "O nasıl seni öldürmek istemekle günaha girerse sen de onu öldürmek istemekle günaha girersin" demektir.[411]

393. Üsâme b. Zeyd'den (r.a) rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) bizi Cüheyne kabilesinin Huraka diyarına göndermişti. Onları sabahleyin sularının başında bastırdık. Ensardan bir arkadaşımla beraber birini kovalayıp yakaladık. Tam Öldüreceğimizan "Lâ ilahe illallah" dedi. Ensarî arkadaşım hemen elini çekti. Ben ise mızrağımla onu öldürdüm. Medine'ye dönünce olay Peygamberimize ulaşmıştı. O da bana "Ey Üsâme! Lâ ilahe illallah dedikten sonra yine de adamı öldürdün öyle mi?" dedi. "Ya Rasûlallah! Benden canını kurtarmak için bunu söyledi" dedim. Fakat Rasûlullah yine önceki sorusunu o kadar tekrar etti ki, bugünden Önce keşke müslüman olmamış olsaydım temennisinde bulundum". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[412]

Diğer bir rivayette şu farklılık vardır: Rasûlullah; "Lâ ilahe illallah dediği halde mi adamı öldürdün?" diye sordu. Ben de "Silah korkusuna bu sözü söyledi ya Rasûlallah!" dedim. Bunun üzerine "Bu sözü kalben söyleyip söylemediğini öğrenmek için kalbini mi yardın" buyurdu ve bunu o kadar tekrarladı ki, keşke bugün müslüman olsaydım dedim".
Zemahşerî ile diğer bazı ulemanın beyanına göre, Hz. Üsâme'nin öldürdüğü zatın İsmi Mİrdâs b. Rehik'tir. Kendisi müslüman olduğunda kabilesi henüz müşrik idi. Mirdâs koyun güdüyordu. Müslümanlar gelince kavmi onu bırakıp kaçtı. O müslüman olduğu için kaçmadı. Ancak İslâm süvarilerini görünce aradaki bir dağın yamacına sığındı. Atlılar yanına gelince oradan İnerek kelime-İ şehadet getirdi ve onlara selâm verdi. Üsâme ise onu Öldürerek koyunlarını aldı.
Rasûlullah bu vakıayı duyunca çok üzüldü ve "Siz onu elindekini almak için öldürdünüz" buyurdu.
Hz. Üsâme'nin bu zatı öldürmesi, kılıç korkusu ile edilen îmanın fayda vermeyeceğini zannettiği içindir. Bu te'vilden dolayı da kendisinden kısas sakıt olmuştur. Bu olay üzerine "Size selâm veren kimseye, sen mü'min değilsin demeyin" (Nisa, 94) ayeti nazil oldu.
Bir rivayette RasûIuİIah, Üsâme'ye "Bari kalbiniyarsan da bu sözü doğru söyledi mi, söylemedi mi bilseydin ya!" buyurmuştur. Bunun manası; sen kalb-dckİ sırları bilemezsin, buna dzenrne. Sana düşen vazife zahire bakmak ve o zatın diliyle söylediği söze göre hareket etmekti, çünkü sen zahirle amel etmeye memursun, demektir.
Rasûlullah'ın azarlaması karşısında Üsâme'nin "Keşke o günden önce müslüman olmamış olsaydım" temennisi hakkında KİrmânÎ; "Müslüman olmamayı nasıl temenni edebildi?" demiş. Sonra da yine kendisi, o bu sözü İle içinde hiç günah bulunmayan yeni bir müslüman olsaydım demeyi kas-detmiş şeklinde cevap vermiştir.[413]

394. Cündüb b. Abdullah (na) der ki:
Rasûlullah (s.a) müşriklerden bir kavim üzerine, bir müslüman birliği göndermişti. İki taraf karşılaştılar. Müşriklerden biri hangi müslümana niyet etmişse ona saldırıp öldürüyordu. Müslümanlardan birisi de bu adamı gözetliyordu. Biz bu zat Üsâme b. Zeyd olmalı diye konuşuyorduk. Üsâme kılıcını kaldırınca o müşriğin şehadet getirmesine rağmen onu öldürmüştü. Müjde haberi Rasûlullah'a gelince, olayı sordu, müjdeci şahıs olup bitenleri teker teker anlattı. Üsâme'nin adamı nasıl öldürdüğünü de anlatmıştı. Rasûl-i Ekrem Üsâme'yi çağırıp, niçin şehadetinden sonra adamı öldürdüğünü sordu. Üsâme, "Ya Rasûlaüah! O müslümanlarm korkulu düşmanı İdi. Filanı, filanı şehid etti" diye birkaç kişiyi saydı: "Ben ona bir hamle yaptım, kılıcı görünce tâ ilahe illallah dedi". Rasûlullah "öldürdün mü?" diye sordu, "evet" dedim. "Lâ ilahe illallah diyen adamı kıyamet günü ne yapacaksın?" dedi. Üsâme, "Ya Resûlallah! Benim için Allah'tan af dile" dileğinde bulundu. Fakat Rasûlullah "lâ ilahe illallah diyen adamı kıyamet günü ne yapacaksın?" sözünden başka birşey söylemiyordu. (Müslim rivayet etmiştir).[414]

Bir önceki hadisle bu hadisin konusu, bazı lafız farklılıkları olmakla beraber aynıdır. Şerhi için bir önceki hadise (393. hadis) bakılmalıdır.[415]

395. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'dan rivayet edilmiştir:
Ömer b. Hattab'ın şöyle dediğini duydum: "Rasûlullah zamanında insanlar vahiy ile yargılanırlardı. Bugün vahiy kesilmiştir, bunun için biz sizleri görebildiğimiz işlerinizden dolayı yargılarız. Bize hayır ve adalet gösteren kimseyi emin sayar ve onu muhterem tanırız. Gizli hallerini araştırmayız, onun hesabını Allah görür. Kötü halli kişilerden de emin olmayız ve niyetinin iyi olduğunu söylese de inanmayız". (Buhârî rivayet etmiştir).[416]

Abdullah b. Utbe, İbn Mes'ud'un kardeşinin oğludur. Muhacirlerin kendisinden rivayetleri mevcuttur. 74 yılında Kûfe'de vefat etmiştir.
Hz. Ömer'den gelen bu rivayet, Hulefa-i Râşidin devrinde ahkâmın zahire göre uygulandığını yansıtmaktadır. Kalbî hareketleri bilen yalnız Allah1-dır, vahy olmadığı için de artık kalbî hareketlerden dolayı insanları insanlar sorgulayamazlar. İnsanların gizli hallerini araştırmak doğru değildir. Kişinin kalbî harckeilerinin ve gizli yerlerde yaptığı fiillerinin hesabı karşılıksız kalmayacaktır. Onların hesabını Allah görecektir. İnsanlar yalnız görünüre göre hüküm vermekle memurdurlar.
Görünürde işlenen fiilin kötü olması sonucu, kalbindeki niyetin İyi olduğunu söylemesi, kişiye uygulanacak olan kısas veya diyet cezalarını düşürmez.
Niyetlerine göre amellere karşılık verecek olan Allah'tır. Görünürde Bü-zel hareket sergileyen kişilerden de kuşkulanıp gizli hallerini araştırmak, günahlarını ifşa etmeye çalışmak doğru görülmemiştir.
Kişinin halk yanında dış hali, Allah yanında iç hali hesaba çekilir.[417]

ELLİNCİ BÖLÜM

ALLAH'TAN KORKMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Ancak benden korkunuz". (Bakara, 40)
"Rabbinin zalimleri kavrayıp tutması çok şiddetlidir". (Bürûc, 12)
"Rabbin bir memleket halkını, zalim olduğu halde yakalarsa işte böyle yakalar. O'nun yakalaması elemli ve şiddetlidir. Bunda ahiret azabından korkanlar için bir ibret vardır. O gün insanların birarada toplanacakları ve hazırlanacakları bir gündür. Biz o günü ancak sayılı bir zamana kadar tehir ederiz. O gün geldiğinde Allah'ın İzni olmaksızın hiçbir kimse söz söyleyemez. Bunların içinde kimileri mes'ud, kimileri de bedbaht kimselerdir. Kötü olanlar cehennemdedirler, orada onlar acı verici bir seste soluk alıp verirler". (Hûd, 102-106)
'Allah, emirlerine muhalefetten sizi sakındırır". (Âl-i tmran, 28)
"(Kıyamet günü) insan kardeşinden, anasından, babasından, karısından, çoluğundan, çocuğundan kaçacak. O gün herkes kendi derdine düşecek". (Abese, 34-37)
"Ey insanlar! Rabbinizden korkunuz; çünkü kıyametin sarsıntısı müthiş bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, süt veren tüm analar emzirdikleri çocuklarını bırakıp unutacaklar, hamile kadınlar da vakitsiz doğuracaklardır. Sen onları sarhoş sanırsın. Halbuki onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı şiddetlidir". (Hacc, 1-2)
"Allah'ın azametinden korkanlar için iki cennet vardır". (Rahman, 40)
"Onlar, birbirleriyle karşı karşıya gelip cennet ahvalinden konuşacaklar ve şöyle diyecekler: Biz bundan evvel aile efradımız içinde İken O'ndan korkardık. Allah bize ihsan etti, bizi sam yeli gibi yakıcı bir azabdan korudu, zaten biz bundan önce de (dünyada) O'ita dua ederdik. Şüphesiz O, iyilik edici ve çok merhametlidir". (Tûr, 25-28)[418]

Konu ile ilgili hadisler

396. İbn Mes'ud'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "HerbirinİZin yaratılış! ana karnında kırk gün nutfe olarak toplanır. Sonra bu kadar bir müddet içinde kan pıhtısı haline gelir. Sonra yine bu kadar bir müddet zarfında et parçası olur. Sonra ona bir melek gönderilir, buna ruh üfier ve şunları yazmakla emrolunur: Rızkını, ecelini, amelini, kötü veya iyi İnsan olacağını (yazar). Kendinden başka İlâh olmayan AİIah adına yemin ederim ki, sizden biri cennetliklerin yaptığı İşi yapar da, hatta kendisi ile cennet arasında bir arşın kadar az bir mesafe kalmışken, hakkında yazılan hüküm galebe çalarak, cehennemliklerin amellerini yapar, nihayet oraya girer.
Yine sizden biri de, cehennemliklerin isledikleri kötü amelleri yapa yapa, kendisi ile cehennem arasında bîr arşın gibi az bir mesafe kalmışken, hakkında yazılan hükmün galebe çalmasıyla cennetliklerin amellerini işîemeye başlar ve cennete girer" (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[419]

"Saîd" îman saadetine eren bahtiyar kimsedir. "Şakî" de, bunun zıddı, yani kendisine îman nasip olmayan bedbaht insandır. Artık o kimse doğup büyüdükten sonra bu mukadderat dahilinde amel eder. Ana rahminde cen-
netlik olacağı tesbit edildiyse hayatında cehennemliklerin amelini işlese de sonunda yine imanını kurtarır. Cehennemlik olacağı tesbit edildiyse, hayatında cennetliklerin amelini işlese de, sonunda yine imandan mahrum gider. Fakat bu e2elî takdir ve tespit hâşâ Allah Teâlâ tarafında bir cebir ve istibdat değil, kulun irade-İ cüz'iyyesi ile hak ettiği neticesidir. Kul işte bu iradeye göre mükâfat ve mücâzât görecektir.
Allah'ın takdirinden murad, kul dünyaya geldikten ölünceye kadar ne gibi amellerde bulunacaksa, ezelî ilmiyle onu bilerek meleklere tesbit ettirmesidir. Ona zaman ve zemin mefhumlarının bir tesiri yoktur.
Ezelî İlmi, olmuşu olacağı aynı seviyede ihata etmiştir. Kullar nazannda bilfiil yaşayarak bütün amelleri bilinen bir kimse için ne hüküm verilecekse Allah Teâlâ'nın İlmine nisbetle o kimse doğmadan müstakbelde işleyeceği bütün amelleri teferruatıyla görülmüş, bilinmiş ve tesbit edilmiştir. İşte kader budur. Kulun takdirden başka bir amelde bulunmaması bir cebir değil, bir mukayesenin teshilidir.
Hadisimiz, kaza ve kaderin îman esaslarından olduğuna delildir, tnsan salih amellere koşmalı, devamlı onlarla meşgul olmalı, fakat bu amellerine de güvenmemelİdir. Son nefesdekî kötü durumdan, imansız gitmekten korkmalı, o an da Allah'tan yardım etmesini İstemelidir.
Kişi mahkeme-i kübrâdan geçinceye kadar, amellerine güvenmemelİ, korku içinde devamlı iyi amellere sarılmalıdır. Salih müslümanlar, son nefes anındaki kritik durumu unutarak, dünyada kahkaha ile gülenleri uyarmışlar, ölüm anını hatırlatmışlardır.[420]

397. İbn Mes'ud'dan (r.a) Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hesap günü cehennem, herbirinİ yetmişbin meleğin çektiği yetmiş-bİn yularla çekilerek getirilir". (Müslim rivayet etmiştir).[421]

Hadiste, cehennemin büyüklüğüne işaret edilmiştir. Böyle bir yerin ebedî istirahatgâh olarak tercih edilmesinin doğru olamayacağı tenbih edilerek, insanların buraya düşmemek için amel-i salihe sarılarak hayat sürmesi gerektiği vurgularfmak tadır.[422]

398. Sutun b. İliç'in (r..ı) RasfıluİÎah'm (s.a) söyle buyurduğunu işittiği rivayet edilmiştir: "Kıyamet gunu cehennem ehlinden en hatif azab görenin azabı şöyledir: Ayak tabanlarına ateşten iki kor konur, onun tesiriyle beyni kaynar. Hiç kimsenin de kendisi kadar şiddetli azabda olduğunu düşünemez. Halbuki cıı hatif azab gören kimsedir". (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[423]

Cehennem ehlinden murad kâfirlerdir. Zira onlar orada ebedî kalacaklardır. Mu'miıılcrdcii oraya uğrayacaklar varsa da bir müddet sonra, oradan çıkarak cennete girecekleri için bunlara "cehennem ehli" tabiri kullanılmaz.
Hadis'te, cehennem ehlinden olmamak için ma'siyetiere düşmekten insanlar sakmdırılınaktadır. Masiyetk'rin en büyüğü olan küfür İse, kendinden sakınılması en evla olan şeydir. Masiyctlerdcn kaçan kişi, iiuaılara koşarak cennet nimetlerini hak edebilir.[424]

399. Semure b. Cündüb'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rİ-vayet edilmiştir: "Ateş, cehennemliklerin bazılarını topuklarına, bazılarını diz kapaklarına kadar sarar. Bir kısmını beline kadar, bir kısmım da boynuna kadar sarar". (Müslim rivayet etmiştir).[425]

Hadisimiz cehennem ateşinden insanları sakindırmaktadır. Cehenneme girenler için de azab, amellerine göre derece derecedir. Azabın şiddeti veciz bir şekilde hatırlatılarak, insanların isyana dalmamaları istenmiş ve Allah'ın emirlerine sarılıp, nehiylerinden kaçınmaları ile bu azabdan korunabilecekleri tenbih edilmiştir.
Cehennem ehli ivin Allah'ın vaîdinin çetin ve şiddetli olduğuna da bu
hadiste işaret vardır. [426]

400. Ibn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'in <s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Aüah'ın emriyle insanlar kabirlerinden kalkarlar. Öyle ki bir kısım insanlar kulaklarının yansma kadar ter içinde kalıncaya kadar Allah'ın huzurunda dikilirler". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[427]

Ka'b, kabirlerden kalkışın 300 yıl süreceğini söylemiştir. Kabirden kalkıp mahşer yerine varmanın zahmetinden, güneşin ve sıcaklığı orayı saran cehennem ateşinin hararetinden dolayı insanlar feci bir şekilde terlerler. Hadiste de belirtildiği gibi dünyadaki faziletlerine göre herkesin zahmet çekmesi ve sıcaktan etkilenerek, ter çıkarmaları farklı farklı olur.
Hadis okununca, âdeta bir ter denizi tasavvur ediliyor. Kimileri dudaklarına kadar bu ter içinde yüzerken, terinSazılannin ayak topuklarında olmasının naşı! izah edileceği şeklindeki soruya şöyle cevap verilmiştir: Salih kişilerin bastıkları yer yükseltilmiş ve bu sayede fazla ter-kan içine batma-maları sağlanmış olabilir. Ya da Hz. Musa'nın (a.s) denizdeki hâli gibi kendisi için yol açılıp giderken, hasımlarının boğulması gibi bir şey takdir edilmiş olabilir.[428]

401. Enes'den (r.a) rivayet edilmiştir: "RasûluİIan bize daha önce öylesini işitmediğim bir hutbe okudu ve şöyle buyurdu: "Bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız". Bu söz üzerine sahabîler de yüzlerini örtmüş ağlıyorlardı". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[429]

Diğer bir rivayette hadis şöyledir: "Ashabdan birinin bir davranışı Ra-sûlultah'a haber verildi, o da bunun üzerine bir hutbe okudu ve şöyle buyurdu: "Cennet ve cehennem bana gösterildi, hayır ve şerri o günkü gibi görmüş değilim. Benim bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız". Ashab bu gün kadar değerli bir gün geçirmediler, başlarını örterek hıçkıra hıçkıra ağladılar".
Ahiret ahvalini, cennette hazırlanmış nimetleri ve cehennemdeki çetin azabın varlığını bilseydiniz az güler çok ağlardınız denmektedir.
Kâfirler ebediyyen cehennemlik olduklarından, güimek onlara hiç yakışmayacağı için hadiste hitap mü'm inleredir. Hadisten, ümit üzerine korkuyu tercih etmenin gereği anlaşılmaktadır. Ağlamaya teşvik, çok gülmekten de sakındırmak mevcuttur. Yine bir başka hadiste "Çok gülmeyiniz, zira çok gülmek kalbi Öldürür" buyuru hu ustur.
Ağlarken yüzün örtülmesi gereğine de işaret edilmiştir, bu müstehabtır.
Rasûlullah'a cennet ve cehhenemin arzedİmesi, ya sadık rüya İle görmesidir, ya da vahiy ile bildir ilmesidir. Hadisten anlaşıldığına göre cennet ve cehennem bugün mevcuttur. Bu ehl-i sünnetin görüşüdür. Mutezile ise cennet ve cehennemin kıyamet koptuktan sonra yaratılacağı görüşündedir.[430]

402. Mikdad'ın (r.a) Rasülullah'tan (sa) şöyle işittiği rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü güneş insanlara bir millik mesafeye kadar yaklaşır. Hadisi Mik-dad'dan rivayet eden Süleyman b. Âmir "Peygamberimizin milden ne kasdet-tiğini bilmiyorum. Acaba ölçü birimi olan mili mi, göz boyamak için kullanılan mili mi kasdetmiştir? Der İnsanlar amelleri ölçüsüne göre ter içinde kalır. Kimi topuklarına kadar, kimi dizlerine kadar, kimisi beline kadar ter içinde kahr. Kiminin de teri ağzına kadar çıkarak onu iyice gemler". Bunu söyler ken Peygamberimiz ağzına işaret etmiştir. (Müslim rivayet etmiştir).[431]

Bu konuda muhtelif hadisler mevcuttur. Birinde de şöyle buyurulmak-tadır: "Kıyamet gününün uzunluğundan kâfire terinden gem vurulacak, hatta 'Yâ Rabb! Beni cehenneme götürmek suretiyle olsun biraz rahata kavuştur' diyecektir"
Kurtubî; "Şüphesiz ki, îmanı mükemmel bir mü'mine, yahut arş-ı âlâ gölgesinde bulunana bu hal zarar vermeyecektir" denilmiştir.
Kıyamet gününde insanların fazla ter dökmesinin sebebi, o günün şiddet ve dehşetlerininİn birbiri üzerine yığılması ve güneşin tepelerine yaklaşmasıdır. Bazıları da, birbirlerine acıdıkları için ter dökeceklerdir.
Hadisten anlaşılan, mahşerde yine insanlar amellerine göre şiddete duçar kalacaklardır. Dolayısıyla güzel ameller teşvik, kötü, şer görülen amellerden terhib (korkutma) ifade edilmektedir.[432]

403. Ebu Hürcyre'dcn (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü insanlar o kadar terler ki, terleri yetmiş arşın ye-t rin dibine kadar varır. Diğer taraftan da kulaklarına kadar ter içinde kalırlar". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[433]

Kıyamet gününün bu şiddetinden peygamberler, şehidler, Allah'ın dilediği diğer mü'min erkekler ve kadınlar uzaktırlar. Onlar bu çetin halde bulunmazlar.
En çok ter içinde kalanlar da sıra ile kâfirler, büyük günah işleyenler ve aşağı doğru günahkârlardır.
Hadisimiz kötü fiillerin sonucunun acı olacağına dikkat çekmektedir.[434]

404. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir:
Rasûhıllah'la beraber idik, bir ses duyduk, "işittiğiniz sesin ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. "Allah ve Rasûlü bilir" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bu, yetmiş seneden beri cehenneme atılmış bir taştır. Bugüne kadar durmadan yuvarlanıyordu. Nihayet cehennemin dibine düştü. İşte şimdi onun sesini işitmiş bu/unuyrsunuz" (Müslim rivayet et-miştir).[435]

Ashabın cehenneme düşen taşın sesini duymaları onlar için bir keramettir. Kişinin bilmediği bir şey hususunda konuşması ve kendine sorulduğunda Allah'ın bileceğini söylemesi âdabdandır.
Hadis-i şerifte cehennemin ne kadar derin olduğuna dikkat çekilmiştir. Böyle derin bir ateşin de çetin bir azabının olması gerekir. Bu derinlik ve azabının çetinliği de insanları korkmaya çağırır.
Hadiste, birşey öğretecek olan şahsın, muhataplarının meseleyi iyice öğrenmeleri için, önceden dikkatlerini o konuya çekmesi gerektiği anlaşılmaktadır.[436]

405. Adiy b. Hatem'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü Allah sizlerin herbiri ile tercümansiz olarak konuşacaktır. Kişi o gün sağına bakar, dünyada İken yaptığı iyi amelleri görür. Soluna bakar, yine dünyada iken takdim ettiğini görür. Önüne bakar, karşısında cehennemi görür. Bir hurma yarısı kadar (sadaka) ile de oisa cehennemden korununuz'. (Buhârî ve Müslim rivayet

edilmiştir).[437]

Hadisin şerhi için "Hayır Yollarının Çokluğu" bölümündeki 138 nolu hadise bakınız.[438]

406. Ebu Zerr'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyL1 buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Gökyüzü meleklerin ağırlığından dolayı ses çıkardı. Bu çatırdamasında da haklı İdi. Çünkü orada meleklerin secde etmediği dört parmaklık bir yer bile yoktu. Vallahi, eğer bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız. Döşeklerinizde kadınlarınızla oynaşmaz, sahralara dökülür Allah'a feryad ederdiniz". (TirmÎzî rivayet etmiş 'hadis hasendir' demiştir).[439]

Şafiî uleması gök ehlinin yeryüzündekilere üstün olduklarına bu hadisle delil getirmişlerdir. Orası, itaat mahallidir, isyana yer yoktur. Şeytan gibi isyan edenler ise toplum dışı bırakılır.
Hadiste gülmenin az, ağlamanın çok olarak vasıflandırılmışında, Allah'tan affını isteyen kulların ümitsizliğe düşmemelerine İşaret vardır. Korkulan, ümitlerinden fazladır, fakat ümitleri hep de kaybolmuş değildir. Aynı anda hadiste, korkunun ümide galip gelmesi de tenbih edilmiştir. Sahralara dökülüp feryad etmekten maksad, "Allah'a yüksek sesle istiğasede bulunur, afvtmzı taleb ederdiniz" demektir.
Hadis, Allah'ı, nimetlerini ve azabını bilenlerin korkusunun daha da artacağına ve isyana düşme İhtimallerinin azalacağına işaret etmektedir.[440]

407. Ebu Berze b. Ubeyd el-Eslemî'den (naJ-Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü insanlar beş şeyden sorguya çekilmedikçe yerinden ayrılamaz: Ömrünü nerede harcadığından, ilmi İle ne amel işlediğinden, malını nerden kazandığından ve nasıl harcadığından, vücudunu, sıhhatini nerede ve ne şekilde yıprattığından (sorulacaktır)". (TİrmizÎ rivayet etmiştir. "Hasen-sahih" demiştir).[441]

Ebu Berze, bu künye ile bilinen tek sahabîdir. Mekke fethine katılmıştır. 46 hadis rivayet etmiştir.
Basra'da yaşamış ve Basra'da vefat etmiştir. MuavİYe'nin hilafeti zamanında Horasan'da Öldüğü de söylenir. Ölüm tarihi ihtilaflıdır, hicrî 64 veya 66 tarihinde ölmüştür.
Kişi, ömrünü Allah'a itaat hususunda mı, yoksa isyan ederek günahlar içinde mi geçirdiğinden sorulur. İlmini sırf Allah rızası için iyi ameller mi, yoksa gösteriş ve makam mevkî elde etmek için mi kullandığından sorulur. Malının kazanç yollan helâl mi, haram mı olduğundan ve sarfettiği yerlerin Allah'ın rızasına uygun olup olmadığından sorulur. Bedenini de efendisi bulunan Allah'a itaat ile mi, isyan ite mi geçirdiğinden sorulur.
Bu sorgudan, peygamberler ve salih mii'minlerin bazıları muaf tutulurlar. Zira onlar cennete hesapsız girerler.[442]

408. Ebu Hüreyre'den [ta) rivayet edilmiştir: "Rasûlullatı (s*) "O günde yeryüzü haberlerini anlattığı vakit" (Zilzâl, 4) ayetini okudu, sonra "Yerin haberleri nelerdir bilir misiniz?" dedi. "Allah ve Rasûlü bilir" dediler. O da şöyle buyurdu: "Onun haberleri; her kötü ve cariyenin yaptıklarına fahid olup, sen filan gün şöyle şöyle yaptın demesidir. İşte yeryüzünün vereceği haberler bunlardır". (TİrmizÎ rivayet etmiştir. 'Hadis hasendir demiştir).[443]

Kıyamette, yeryüzünün bir dtl ile Üzerinde işlenilen amelleri ve faillerini teker teker söylemesi mümkündür. Ya da bu haberlerden maksad, Allah'ın verdiği nimetleridir. Yeryüzünün her köşesindeki Allah'ın nimetleri dağıtılmış ve yeryüzü de bu nimetlere şahid tutulmuştur. Şah id olduğu nimetleri haber vermesi ve böylece aleyhlerine şahidlik yapması da mümkündür.
Ayet-i kerime ve bir kısım hadislerde de belirtildiği üzere, kıyamet günü amel deftehndekine itiraz edenlere kendi bedeninden ve sair eşyalardan şa-hîdier getirilir. Böylece onların itirazları reddedilir.
Hadiste bunlar hatırlatılarak, isyandan kaçınılıp itaata koşulması ten-bih edilmektedir. Zira Allah dilerse her kötülüğe bir şahid getirebilir. Allah'ın kudreti yücedir. Dilerse câmid cisimleri bile konuşturur ve dilediği kişilere şahidlik yaptırır.[444]

409. Ebu Said el-Hudrî'den (r.a) Rasûiullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ben şu dünyada nasıl sevinebilirim ki, sur sahibi (İsrafil) boruyu ağzına koymuş, ne zaman üfürecegine dair emir beklemektedir. Emir alır almaz hemen üfleyecektir". Kıyametin yaklaştığı haberi sahabîlere çok ağır gelmişti. Peygamberimiz onlara, "Allah bize yeter, o ne güzel vekildir" deyiniz, buyurdu". (Tirmizî rivayet etmiştir. 'Hadis hasendir' demiştir).[445]

Kıyametin dehşetinden korkarak Allah'a iltica etmek ve sahih amellere koşmak gerekir. Kişi kendinin ve üzerinde yaşadığı dünyanın fani olduğunu unutmamalı ve her iki son için de hazır bulunmalıdır. Ebedî bir hayat zannı ile dünyanın cilvelerine aldanmamalıdır.
Hadisten Peygamberimizin ümmetine karşı ne kadar şefkatli olduğu anlaşılmaktadır. Kıyamet anının dehşetini hatırlamak, ashabını üzdüğü İçin; üzülmelerine dayanamayarak, Allah'a sığınıp dua etmelerini istemiştir. Korkulu anlarda Allah'ı unutmayarak O'na sığınılması gerektiğine işaret edilmiştir. Yine hadisten kıyametin kötü insanlar üzerine kopacağı anlaşılmıştır. Yani iyi kişiler ya bu dehşetli andan önce öldürülerek onu görmemeleri sağlanacak, ya da o vakit yeryüzünde genelde kötü kişiler kalmış olacaktır.[446]

410. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Korkan geceden yol alır (ibadet eder). Bu şekilde hareket eden de amacına ulaşır. Şunu biliniz ki Allah'ın mctuı pahalıdır. Bitiniz ki, Allah'ın meıaı cennettir". (Tirmizî rivayet clmiş "Hadis hasendir" demiştir).[447]

Mahlûkatian korkan, korktuğundan kaçar, Allah'tan korkan İse O'na koşar ve korkusundan dolayı masiyetlerden kaçarak tâata sarılır. Gece yatağında rahaı yalamaz da, ibadet için uykusunu terkeder. Bu şekilde hareket kişiyi arzuladığı rıza-ı Bâri'ye kavuşturur.
Kıymetli eşyalar pahalıdır, onları elde edebilmek için yoğun çalışmak gerekir. Allah katında bulunan meta ise daha pahalıdır ve o cennettir. Cennete girebilmek için, ona sahip olmaya lâyık bir şekilde İbadet vç mal biriktirilmesi lâzımdır. Kişi cehennemden korktuğu kadar, onun için, cenneti umduğu kadar da cennet için çalışmalıdır.[448]

411. Hz. Âişe'nin (r.a) Rasütullah'm (s.a) şöyle buyurduğunu İşittiği rivayet edilmiştir: "İnsanlar kıyamet günü, yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaktır. "Ya Rasûlallah! Kadınlarla erkekler bir arada mı haşro-lacaklar? Birbirlerine bakarlar" dedim. Ey ÂİŞe! tş bunu hatıra getirmeyecek kadar şiddetlidir, buyurdu".
Diğer bir rivayette hadisin son kısmı şöyledir: "O günde durum, insanların birbirlerine bakmalarından çok çok önemlidir" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[449]

Hadisimiz kıyamette mahşerin ahvalinin çetin olacağına delildir. Kadın ve erkeklerin örtüsüz olmalarına rağmen göz ucu ile de olsa bakmayı istemeyecekleri anın dehşetine ve akılların, fikirlerin başka şeyle meşgul olduğuna delildir. Mahşer günü Kıır'an'da da şöyle tasvir edilmiştir: "O gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, hanımından ve oğlundan kaçar (Zira) o gün herkesin bir meşguliyeti vardır" (Abese, 34-37)
Dehşetli günün dehşetinden ve hesabın zorluğundan korunmak için hesaba hazırlıklı olmak gerekir. Korku bölümünde bu hadisin zikredilmesinden murad da, o günü hatırlayarak Allah korkusu İle itaata koşmayı teşvik içindir.
Kişi korktuğu şeylerden emin olmak için korku silahı ile silahlanmalı-dır, o da, isyandan kaçınmayı, itaata koşmayı teşvik eden Allah korkusudur.[450]

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMEK

Konu ile ifgili ayetler

"De ki; ey nefislerine fenalık yapmakta ileri gidenler! Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyiniz. Çünkü Allah bütün günahtan bağışlar. O gafurdur, rahimdir" (Zümer, 53)
"Biz nankörlükte ve küfürde ileri gidenlerden başkasını cezalandırır mıyız?" (Sebc, 17)
"Bize vahyolundu ki azab, peygamberleri yalan sayan ve Hak'dan yüz çevirenleredir" (Tâhâ, 48)
"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır" (A'raf, 156) [451]

Konu ile ilgili hadisler

412. Ubade b. Sâınit'dcn İra) Rasûlııllah'm (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmisni: "Kim, y;ılm/ seı iki olmayan AlİAh'daıı bıcjka iktlı olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna; İsa'nın Allah'ın kulu elcisi, Meryem'e ilka eltiüi kelimesi veO'ndan yelen bir ruh olduğuna; cennet m ve cehennemin hak okluğunu şehadet ederse, Allah o kimseyi amelim.1 derecesine uoıe cemide koyar". (Buharı W: Muslim rivayet etmişlerdir).[452]

Müslim'in naklcıiiûi başka bir rivayetle şu ziyade vardır: "AUah'dan başka ilah tilınıulıûnm iv Muhanum'd'in O'nıtrı pcyınımhcri olduğuna şehadetlik yapana, Allah tviıcunaniJuiratn Kılar".
1 indisimi/ itnanİ! olarak ölenin eennele gireceğine delildir. Cennete giriş ya amelleri çok i\i ise cehenneme uğramadan olur. Ya da günahları mikıarı cehennemde temizlendikten sonrı cennete yider. Vani imanlı ölen kişinin ebedî istirahâigâhı cennettir. ftûyuk günahlar bile imana mâni değildir.
İman esaslarından hıiisi, şeriksı/ olarak AHaii'm birliğine inanmaktır. Hiçbir komıUa ortaklık kabul etme/. Sı tat hırında, tiilicrinde şeriki olmadığına inanıimahdır, Şehadcı getirmedeki asıl kalben tasdiktir. Dil ile ikrar ise, kişinin kentlisine l.slâmî muamele yapılması için gereklidir, yoksa imanın şartı değildir. Zİrâ'dİl ile ikrar sarı olsaydı dilsizin, imanının, sahih olmaması gerekirdi.
İsa'nın (a.s) burada zikredilmesi hirisliyaniunn yanlış iükadlerine dikkat çekerek, işin hakikatini tenbih etmek maksadına matuftur. Hz. İsa'ya (a.s) kelimetuUah denmesi; vasıtasız Allah'la konuştuğu içindir. Allah'a isnadı da ta'zim ifade etmek İçindir. "Ruh" denmesinin sebebi de, Hz. isa'nın (a.s) ölüleri mucize olarak dirilt m esin dendir. Yâni bu itibariyle bir ruha benzetilmiştir.
Mü'min olarak ahİrete giden kimsenin cehenneme haram kılınması, orada ebedî kalmaması şeklinde anlaşılmalıdır. Zira imanlı kimse cehennemde ebedî kalmaz.
Günahlarına tevbe etmeden ölen mü'minin cehenneme uğramadan cennete girmesi tasavvur edilemezse de, levbe ettikten sonra ölen mü'minin cehenneme uğramadan cennete girmesi mümkündür. Zira tevbe sayesinde günahlarının hepsini afvcdeccğiıii Allah va'deder.[453]

413. Ebu Zerr'deh (ra) Rasûlullah'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "Aitah şöyle buyuruyor: Bir iyilik işleyene on kat sevab verilir veya daha da artırırım. Kim bir kötülük İşlerse onun karşılığı kendisi kadardır (artmaz), ya da bağışlarım. Bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım. Bir arşın yaklaşana ben bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim. Bana şirk koşrnayıp, yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelirse, ben de o kadar mağfiretle, bağışla onu karşıianm". (MiJsîim rivayet etmiştîr).[454]

İyi bir amele en azından on misli mükafat verilir. Bu mükafat, amelin güzelliğine ve Allah'ın hoşnutluğunu celbctmeşine göre yediyüz kata kadar yükseltilebilir. Bu cümleleri teyid eden ayetler mevcuttur. İslâm'da kötülük ise katlanmaz. Ancak kötülüğe misli ile karşılık verilir. Ya da diğer güzel bir ameli ve ibadeti sayesinde ceza vermeksizin Allah o kişiyi affeder.
İbadet ve taatla Allah'a yaklaşmak İsteyeneTAllah rahmeti ile yaklaşır. Ne kadar Allah'a yaHaşmak ister ve bunun için gayret sarfederse Allah o kadar rahmeti ile karşılık verir, hatta yağmur gibi rahmetini o kulun üzerine boşaltır. Allah'ın rızasını kazanmak İçin yapılan hiçbir amelin karşılıksız kalmayacağına işaret edilmiştir. Azıcık bir amel bile yapsa katlanarak mükafatım görecektir.
İmanda noksanlık olmadığı müddetçe, günahları kulun ebediyyen cehennemde kalmasına sebep değildir. Zira Allah dilerse o günahlarını affederek doğrudan cennete koyar. Şirkin günahların en büyüğü olduğuna ve o halde ölen kişinin ebedî cehennemde kalacağına mezkur hadis işaret etmektedir.
Her zaman kullarının günahları yanında Allah'ın mağfiret ve rahmeti daha fazladır.
Kul ümitsizliğe düşmeyerek, itaatla Allah'a yaklaşmaya çalışmalıdır. Kastedilen şirk, şîrk-i celî ve ibadette ortaklık tanınmasıdır. Yani AİEah-tan başka ilah kabul etmek veya ilah olarak Allah'ı tek kabul etmekle birlikte başkalarına da ibadet etmek şirktir. Bu şekilde şirkten uzak olarak ölen kimse cennete girer.
Bu şekilde Ölen kişinin cennete gireceği hakkında ulema icmâ etmiştir. Büyük günahlarda ısrar ederek ölse de cennete girer. Günahla ölen kişiyi Allah dilerse affederek doğrudan cennete kor, dilerse azabını çektikten sonra cennetekor.
Müşrik olarak ölen kişi ise, ebedî cehennemdedir. Bu konuda ehl-i ki-tab, putperest ve diğer kâfirler eşittir. Yine bu konuda inatçı kâfir veya başkası, İslâm milletine intisap etmeyenler arasında fark yoktur.
Gizli şirk olarak vasıflandırılan riya ise; sahibi îmanh ölmüş ise onun ebedî cehennemde kalmasını gerektirmez.[455]

414. Câbir (r.a) der ki: "Bedevilerden biri Peygamberimize gelerek iki gerektirici sebep (cennet ve cehenneme girmeye sebep olan şey) nelerdir diye sordu. O da şöyle buyurdu: "Allah'a şirk koşmadan ölen cennete girer, Allah'a şirk koştuğu halde Ölen ise cehenneme girer" (Müslim rivayet etmiştir).[456]

415. Enes'den (ra) rivayet edilmiştir:
Bir yolculuk esnasında Peygamberimiz hayvan üstünde, Muaz da arkasında yol alırlarken, RasûİullahÜ "Ey Muaz!" diye seslendi. Muaz "Buyur ya Rasûtallah!" dedi. RasûİullahÜ üç defa seslendi, Muaz da her defasında "Buyur ya Rasûlallah!" diye cevap verdi. Sonunda RasûluliahÜ şunları buyurdu:
"Allah'tan başka İlah olmad.ğma ve Muhammed'in de O'nun kulu ve rasûlü olduğuna samimi kalbi ileşehadet eden kutuna Allah cehennemi hamın kılar" Muaz "Ya Rasülallah! Bunu insanlara haber vereyim de, sevinsinler mi?" diye sordu. Peygamberimiz "Duyunca tembelliğe dtişup amel işlemezler" dedi. Muaz, bu hadisi, bildiğini gizlemekten dolayı düşeceği günahtan korksuğu için ölümü sırasında haber verdi". (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[457]

Hadis, imanlı olarak ölen kimsenin ebedî cehennemde kalmayacağına işaret etmektedir. Cehennemin ona haram kılınması bu manada anlaşılmalıdır. Biraz cehennemde kalması, hadise mıaru değildir. îmanın asıl yerinin kalb olduğunu da hadisimiz ayrıca işaret etmektedir. Peygamberimizin ümmetine karşı olan şefkatini de yansıtmaktadır. Daha ulvî amavla. tembelliğe itebiıme korkusu île bu mujde-ânin duyurulmamasını istemiştir. Burudan, eğer mahzur doğuracaksa bıı hadisin söylenmemesinde bir beis olmadığı anlaşılmaktadır.
Muaz'ın son nefesinde hadisi löyiemesi de yine başka bir hikmete meb-nidir. O da, İslâm adına bilinmesi gereken bir şeyin kendi tarafından gizlenerek kaybolması ve bu sebeple azaba duçar olma korkusudur. Zira ilmi gizleyerek kaybolmasına sebep olanlar Allah'ın laneti ile lanetlenmektedirler.
Hadisimiz insanın yüceliğine işaret çimekledir. Mıı'mın günahlarından dolayı ümitsizliğe dıışniL-meli, Allah'ın mağl'ıa-tine Mğınmahdır. îman nurunu sondürmemeye çalışmalıdır. Ümitsizliğe düşmenin /ararı kadar asın umitvar olmak da zararlıdır. Kişi korku ve ümit dengesini bozmamalı, kendi ihtiyacına göre bunların dozunu ayarlamalıdır.[458]

416. Ebu Hüreyre veya Ebu Saîd el-Hudrî 'den (r.a) (hadis ravisi bu İkİ isim arasında tereddüde düşülmüştür. Fakat sahabînin isminin belirlenmesi hususunda düşülen tereddüt önemii değildir. Zira bütün sahabsler âdildir) rivayet edilmiştir:
Tebûk savaşında ashab aç kalınca Peygamberimize "Yâ Rasülallah! hin versen de develeri kesip yesek ve yağ ihtiyacımızı da karşılasak " dediler. "Olur, öyle yapın" buyurdu. O sırada Ömer gelerek "Ya Rasülallah! Eğer buna izin verirsen binek hayvanları azalır. Bunun yerine, yiyeceklerini getirmelerini emredin ve bereketlenmesi için dua edin. Umulur ki Allah bu tükenmiş yiyeceklere bereket verir" dedi. Peygamberimiz de Ömer'in arzusunu tasvib ederek "evet" dedi ve deriden bir yaygı getirip sermelerini ve kalan azıklarını da oraya

getirmelerini İstedi. Kimi bir avuç dan, kimi bir avuç hurma, kimi de bir parça ekmek getirdi, öyle ki, yaygı Üzerinde az miktarda bir yiyecek toplanabilmişti. Sonra da Peygamberimiz bereketlenmesi için dua etti ve "Şimdi kaplarınızı doldurun" buyurdu. Onlar da kaplarını doldurmaya başladılar. Nihayet boş kap kalmamıştı ve doyuncaya kadar da yediler, yine de arttı. Sonra Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim
Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet ederim ki, bu iki cümleye şüphesiz inanarak Allah'a kavuşan kimsenin cennetten mahrum katması düşünülemez" (Mös-lİm rivayet etmiştir).[459]

Tebûk, Şam ile Medine arasında yan yolda bulunan bîr şehirdir. Medine'den on dört konak uzaktadır. Bir rivayete göre Tebûk gazasına yabudıler-den bir cemaat sebep olmuştur. Bunlar Hz. Peygamber'e (s.a) gelerek "Ki Ebe't-Kâstm! Eğer peygamberlik iddiasında doğruyu söylüyorsan, hemen Şam'a git. Çünkü Şam peygamberler ve mahşer diyarıdır" demişler, Hz. Peygamber de bunun üzerine ordusu ile yola çıkmıştı. Maksadı yalnız Şam'a gitmekti. Fakat Tebûk'a vardıkları zaman Allah Teâlâ "Az daha seni bu yerden çıkarmak için zorlayacakladt" (İsra, 76) ayetini indirdi ve yahudilerin suikast yapmak istedikleri anlaşıldı. Bunun üzerine Rasûlullah Medine'ye döndü. O sene Hicaz'da müthiş bir sıcak ve açlık vardı. .
Hadiste ashabın edebine işaret edilmektedir. Çok sevdikleri ve arzu ettikleri şey hususunda dahi Rasûlullah'ın iznini almak istemişler, İzinsiz bir iş yapmamışlardır. Kumandan izin alınmadıkça asker harbde kullandığı hayvan ve silahını, kendi mülkü de olsa telef edemez. Zira bu hareket İslâm ordusunu zayıflatır. Bunda büyük bir menfaat ve zarardan dolayı telef sözko-nusu ise o zaman caizdir. Çünkü zaruretler haramları mubah kılar.
Yİne hadisimizden şu anlaşılmaktadır: Bir âmir veya kumandanın emri altında bulunan kimse, âmirinin yanlış bîr hareketini görürse, ona doğru bulduğu hatt-ı hareketi bildirerek verdiği emri geri aldırmağa çalışmalıdır. Hz. Ömer'in peygamberimize fikir beyan etmesi buna delildir.
Hadis'te görülen yemeklerin Rasûlullah'in duası ile bereketlenmesi çok defa vuku bulan mûcizelerindendir.
Hadisimiz yine, imanlı olarak ölen kişinin mutlaka cennete gideceğini teyid etmektedir.[460]

417. Itbân b. Mâlik'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
Kavmim SalİmoğuHarına namaz kıldırırdım, onlarla aramda bir dere vardı. Yağmur yağıp, seller geünce, dereyi geçemediğimden mescide gidemi-yordum. RasûİuÜah'a gittim ve "Gözlerim pek görmüyor, yağmurlar yağdığı vakit aramızda bulunan dere akıyor da zor geçiyorum, sizin, evime gelerek namaz kılmanızı, ben de o mekânı namazgah edinmeyi arzuluyorum" dedim. Peygamberimiz, "Olur, geliriz" buyurdu. Ertesi gün Rasûlullah Ebu Bekir ile birlikte kızgın sıcakta geldiler. İzin İsteyerek eve girdiler. Oturmadan "Evinin neresinde namaz kılmamı islersin" diye sordu. Namaz kılmasını arzuladığım yeri kendisine gösterdim. Rasûlullah durup tekbir aidi, biz de arkasında saf bağladık, tki rekât kılıp selâm verdi. Biz de kendisi ile birliket selâm verdik. Kendisi için haydanan un çobasmı yemesi için bir mtiddet beklemesini istedim.
Mahalle halkı Peygamberin evimde olduğunu duyunca eve doldular, hayli kalabalık oldu. Bu arada biri "Mâlik nerede, onu göremiyorum" diye sordu. Diğer biri de, "O münafıktır, Allah ve Rasûlü'nü sevmez" dedi. Peygamberimiz de, "Öyle söyleme, görmüyor musun Allah rızasını umarak lâ ilahe illallah dedi" diye söze karıştı. Adam "Allah ve Rasûlii daha iyi bilir, fakat biz. vallahi onun münafıkları sevip onlarla konuştuğunu görüyoruz" dedi. Peygamberimiz "Allah, rızasını umarak lâ ilahe illallah diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[461]

Itbân b. Mâlik, Bedir savaşına katılmış bir şahabıdır. Hz. Muaviye'nİn yönetimi döneminde vefat etmiştir.
Ashabın haklarında söz ettikleri şahıslar münafıklardandı. Onların çirkin halleriyle kötü icraatından ve müslümanlara reva gördükleri zahmetlerden bahsedilmiş, sonunda kabahatin büyüğü Malik b. Dehşum'a yükleülmiştir. Halbuki Hz. Mâlik ensardan olup Bedir gazvesine de iştirak etmiştir. Ondan asla nifak beklenemezdi. Müslüman olduktan sonra yaptığı bütün icraat böyle bir itham altında kalmasına mâni idi. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a) ashabın bu husustaki fikrine İştirak etmemiş, "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun Rasülüdür" diye şehadet eden bir zatın cehenneme girmeyeceğini bildirmiştir.
Cehenneme girmeyeceği sözünden de ebedî olarak orada kalmayacağı anlaşılmalıdır. Kur'an ve hadislerin genelinden anlaşılan, günahkârın günahı kadar cehennem azabını gördükten sonra mutlaka cehennemden çıkacak olduğudur.
Hadisten anlaşılan diğer esaslara gelince; namaz kılanın yanında onu meşgul etmeyecek şekilde konuşmak caizdir, eve girerken izin istenmelidir, ev sahibinin izni İle misafir imam olabilir, nafile namazlarda da cemaatla namaz caizdir. Büyükler, ulema ve faziletli kişiler kendilerine tabî olanları ziyaret ve tebrik edebilirler. Bir maslahat dolayısı ile kendinden büyük bir zan çağırmak caizdir. Gündüz nafilelerini de gece nafileleri gibi ikişer rekât kılmak caizdir. Körlük ve benzeri özürler dolayısı ile cemaat terkedilebilir. Yalnız bir şüpheden dolayı mü'minler hakkında süizanda bulunmak caiz değildir.[462]

418. Ömer b. Hattab (r.a) der ki:
Peygamberimizin huzuruna bir esir kafilesi getirilmişti. Onların arasında çocuğundan ayrı düşmüş, çocuk hasretinden her bulduğu çocuğu kucağına alıp emziren bir kadın gördü. Rasûlullah ashabına "Hiç bu kadın çocuğunu ateşe atar mı?" dedi. Onlar "asla" diye cevap verdiler. Peygamberimiz de "Allah kullarına karşı şu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha şefkatli ve merhametlidir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[463]

Hadis, Allah Teâlâ'nın kullarına olan şefkat ve merhametini tasvir etmektedir. Zira Allah Teâlâ peygamber göndererek, kitaplar indirerek kullarının hayrını murad etmiş ve cehennem azabından onları korumaya çalışmıştır. Yine Allah'ın kullarına şefkatinin delili olarak, onların tevbelerini kabul etmesi, kendi rahmetinden ümid kesmemeyi tavsiye etmesi ve sıkıştıkları an kendine sığınmalarını emretmesi gösterilebilir.[464]

419. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah mahlûkâtı yaratınca, arşın üstünde, kendi katındaki bir kitaba "Rahmetim gazabıma gâlib gelir" diye yazmıştır".
Bir rivayette lafız "Rahmetim gazabıma gâlib gelmiştir" şeklinde, diğerinde ise "Rahmetim gazabımı geçmiştir" şeklindedir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[465]

Alimler, "Allah'ın rızası ve gazabı irade sıfatına rücû eder" demişlerdir. YanİI, itaat edene sevap vermeyi İrade etmesine rızası ve rahmeti denmiştir. Âsi kişilere de ceza vermeyi irade etmesine de Allah'ın gazabı denmiştir. Allah'ın irade sıfatı kadim bir sıfattır ve tüm muradlan bu sıfatla olur.
Rahmetinin gazabını geçmesi veya gâlib gelmesi rahmetinin daha şümullü olması, daha çok olması anlamındadır. Zira daha önce de görüldüğü gibi, iyiliklerin karşılığı yediyüz misline kadar katlanır, kötülüklere ise misli ile karşılık verilir.
Bu dahi Allah'ın rahmetinin daha fazla ve şümullü olduğuna delildir. Diğer bir delili de Allah'ın kendisine isyan edene de, itaat edene de rızkını bol bol vermesi, kâfiri de, âsiyi de nzıkları içinde son nefeslerine kadar küfür ve isyanlarına bakmaksızın yedirip içirmesi ve hemen cezalarım vermemesidir.[466]

420. Ebu Hüreyre'den Rasûlulluh'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Allah rahmeti yüz parçaya bölüp, doksandokuzunu katında alıkoymuş ve birini yeryüzüne indirmiştir, işte tüm mahlükât, binek hayvanının yavrusunu ezmemek için ayağını kaldırmasına kadar, bu tek dilimle birbirlerine karşı merhamet göstermektedirler".
Değişik bir rivayette hadis şöyledir: "Allah'ın yüz rahmeti vardır. Birini cinlerin, insanların, hayvanların ve böceklerin arasına İndirmiştir. İşte bunlar bir dilim rahmet İle birbirlerine esirgeyip, merhamet etmektedirler. Bu rahmet dilimi ile vahşi hayvanlar, yavrularına şefkatle davranıyorlar. Rahmetinin doksandokuz dilimini de, ahirette kullarına rahmet etmek için geriye bırakmıştır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[467]

Müslim'in Selman'dan naklettiği bir rivayette hadis şöyledir: "Allah'ın rahmeti yüz dilimdir. Yalnız bir dilimi ile mahlükât aralarında birbirlerine şefkat ve merhamet gösterirler. Diğer doksandokuzu ise kıyamet günü için bekletilmektedir"

Başka bir rivayette hadis şöyledir: "Allah gökleri ve yeryüzünü yarattığı zaman, her biri göklerle yer arası büyüklüğünde yüz rahmet yaratmıştır. Rahmetlerden birini yeryüzüne vermiştir de, ananın çocuğuna, vahşi hayvanın ve kuşların birbirlerine şefkat gösterip kayırmasına varıncaya kadar hepsini bu rahmet sağlamaktadır. Kıyamet gününde ise, rahmetini tamamı ile kullanır".
Ncvevî diyor ki: Bu hadisler müslümanlar İçin ümit ve müjde hadisleridir. Alimler, insana bu bir rahmetten $u keder dünyasında Kur'an, namaz, kalbine rahmet ve saire gibi nimetler verilirse, karar ve mükâfat diyarı olan -ahiretteki Allah'ın doksan doku/ rahmeti bir düşünülmeli, demişlerdir.
Müslim sarihlerinden Übbî: "Birtaksim, Allah'ın rahmetinin çokluğundan kinayedir. Bununla beraber, rahmet nev ilerinin hakiki taksimi olması da muhtemeldir. Bu taksime göre, rahmetin diğer nevilerini Allah bilir" demiştir.
Bu hadisler bir temsilden ibarettir. Yoksa Allah Teâlâ'nm rahmeti sınırlı değil ki, taksimi kâbii olsun. Maksat mahlûkâta verilen rahmeıin azlığını, Allah katında olan rahmetin ise çokluğunu anlatmaktır.
Kıyamet günü diğer rahmet nevîlerinin işlerlik kazanacağı bildirilmekle müslümanlara yeni ümitler bahşedilmiş ve müjde verilmiştir.[468]

421. Ebu Hüreyre'den Peygamberimizin bir kudsî hadiste söyle buyurduğu rivayet edilmektedir:
Kul günah işleyip peşinden "Allahım! Günahımı affet, beni bağışla" diye dua ettiğinde Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Kulum bir günah işledi, fakat günahını affedecek veya günahı sebebi ile cezalandıracak bir Rabbi bulunduğunu bildi" Aynı kul, bir daha günah işleyip, peşinden "Ey Rabbim! Günahımı affet" diye dua ettiğinde yine Allah "Kulum günah işledi, fakat günahını affedecek veya günahı sebebi ite cezalandıracak bir Rabbinin olduğunu bildi" der. Aynı kul tekrar günah işleyip, Rabbinden affını istediğinde, Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Kulum günah işledi, fakat günahını affedecek veya günahı sebebi ile cezalandıracak bir Rabbinin bulunduğunu da unutmadı, ben kulumun günahını affettim, dilediğini yapsın" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[469]

Hadis-i şerif, kulun günahı defalarca tekerrür etse de tevbesinin kabul edileceğine delildir. Bütün günahlarına birden tevbe etmek dahi caizdir. Kur-tubî diyor ki: "Bu hadis istiğfarın faydasının büyük olduğuna ve Allah'ın rahmet ve İhsanının genişliğine delildir. Fakat bu istiğfarın dille birlikte manası da kalbde yer etmelidir. Tâ ki, ısrar düğümleri bununla çözülsün, pişmanlık hâsıl olarak günahı terk etsin. Yoksa maksat diliyle estağfirullah deyip, kalbiyle o günaha ısrar etmek değildir. Böyle bir istiğfar da yeni bir istiğfara muhtaçtır".
"Dilediğiniyap" ifadesinin manası; madem ki günah işlediğin vakit tevbe ediyorsun, ben seni affederim, demektir.
Halis tevbeyi Allah kabul eder ve bu sayede kul günahlarından dünyada iken temizlenebilir. Mü'min kalbini tevbe ile temizlemeli ve tevbe ederken kalbi ile Rabbinin affını düşünmelidir. Tevbe kapısının varlığını bilmekle birlikte, günahlardan uzaklaşmaya çalışmalı ve hayırlı ameller işlemeye koşmalıdır. Bir günah işlediği zaman tevbe ederek Allah'a yönelmeli, günahda ısrar etmemelidir. Bilinmelidir ki, küçük günahlar da olsa, günahda ısrar onun büyümesine vesile olur.[470]

422. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ailah adına yemin ederim ki şayet siz hiç günah işiemeseydiniz, Allah sizi yok edip yerinize günah işleyen ve Allah'tan af dileyen, Allah'ın da günahlarını affedip kendilerini bağışladığı bir toplum getirirdi". (Müsiim rivayet etmiştir).[471]

Hadis, Allah'ın kullara karşı afv ve mağfiretinin ziyade olduğunu ifade eder. Allah kulunun günahlarını bağışlamaktan zevk duyar. Kulun görevi de, günahlarının affını Allah'tan istemek ve devamlı yüzünü Allah'a yönelterek, büyüklüğü karşısında acziyetini, günahkârlığını ifade ederek yalvarmaktır.
Fazla malumat için bir sonraki (423. hadis) hadise bakılmalıdır.[472]

423. Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'in (r.a) Rasûlullah'ı şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "Eğer siz günah işlemeyecek olsanız, Allah günah işleyip tevbe eden vetevbelerini kabul edeceği kimseler yaratırdı'. (Müslim rivayet et mistir)[473]

Hadis-i şerifi Hz. Ebu Eyyub ölüm döşeğinde iken rivayet etmiştir. O ana kadar gizlemiştir. Bunun sebebi, müslümanlar ona itimat ederler de gevşerler ve günahlara dalarlar diye korkmasıdır. Vefatmdan önce bu hadisi ondan başka bilen yoktu. Bu takdirde hadisi söylemesi farz-ı ayn olur.
tbn; Mâlik hadis hakkında şunları söyler:: "Hadis İnsanları günah işlemeye teşvik için söylenmemiştir. Onun söylenmesindeki maksad o andaki ashabı teselli etmek ve onlarda bulunan aşırı korku halini gidermektir. Çünkü ashabi aşın bir korku sarmıştı ve kimi ibadet için dağlara çıkmıştı. Kimi yalnız AJIah'a ibadetle meşgul olabilmek için hanımlarından ayrılmıştı. Kimi hiç uyumamaya yemin etmişti, kimi de devamlı oruç tutmaya söz vermişti. İşte bu ortamda Rasûlullah bu hadisi ile ashabına Allah'ın mağfiretini hatırlatmış, kullardan hiç günah işlememeleri gibi bir halin istenmediğini tenbih etmiştir.
Hadis, aşın korku halinde bulunan kişilere aşırı ümit verilerek (korku-ümit arası) dengesinin kurulmasını sağlamak için kurulmuştur.
Hadis, mü'minlere bağış ve af müjdesi taşımakta ve içlerindeki aşın korkuyu İtidale çekmektedir. Zira kişi ancak bu itidal sayesinde rahat olur, hem dünyevî he n de uhrevî amellerini ancak bu sayede düzgün yapabilir.[474]

424. Ebu Hüreyre (r,a) der ki:
RasûluMah (s.a) İle beraber oturuyorduk. Yanımızda Ebu Bekir, Ömer ve birkaç kişi daha vardı. Hz. Peygamber ayağa kalkıp yanımızdan ayrıldı. Geri gelmesi gecikince, birşey oldu korkusuyla telaşlandık. Telaşlananların ilki bendini. Hemen Rasûlullarr i aramaya çıktım. (Etrafı ararken) bir ensâri-nîn bahçesinin duvarına gelmiştim. Ebu Hüreyre hadisi tafsilatlıca anlatarak sözü Peygamberimizin şu emrine kadar getirdi: "Git şu duvarın ardında karşılaştığın A Hah '(an başka ilah olmadığına samimi bir kalble şehadet eden herkesi cennetle müjdele" (Müslim rivayet etmiştir).[475]

Hadisten anlaşılan âdab ve hükümleri şöylece sıralayabiliriz. Alim, öğretmek ve fetva vermek gibi bir maksadla talebesi, arkadaşları ve diğer kimselerle oturur. Ashab-ı kiram Hz. Peygamber'in hukukuna son derece riayet eder, ona şefkat gösterir, başına gelen bir musibetten dolayı pek fazla üzülürdü.
Aralarında dostluk v.b. bağ bulanan kimsenin, razı olacağını bildiği bir kimsenin mülküne izinsiz girmesi caizdir. Çünkü Ebu'Hüreyre bahçeye izinsiz girmiş, Rasûlullah da birşey demeyerek takrir buyurmuştur. İzin meselesi yalnız mülküne girmeye de mahsus değildir. Hayvanına binmek, âletinden yararlanmak, yemeğini veya meyvesini yemek yahut atıp evine götürmek gibi
şeyler de aynı hükümdedir.
Ebedî cehennemden kurtaracak îman, kalble tasdik ve dille ikrarın tamamıdır. Bir mazeret yokken biri ile yet in ilmesi kâfi değildir. Bilinmesi zaruri olmayan bazt hükümleri ve bilgileri, bir maslahattan veya bir zarardan dolayı öğretmemek caizdir.
Hadisimiz îmanh giden kişinin cennete gireceğine deül teşkil eder. 8u konu yine cehennemde ebedî kalmayacağı ve sonunda da olsa cennete mutlaka gireceği şeklinde anlaşılmalıdır. Günahkârların cehenneme uğraytp-uğramamaları Allah'a kalmıştır. Dilerse hiç azab çektirmeden, günahlarını affderek cennete sokar. Fakat garanti edilen şey, cehennemin mü'minler için ebedî bir yurt olmadığıdır.[476]

425. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (r.a) rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) Hz. İbrahim (a.s) hakkındaki "Ya Rabbif Onlar halkın çoğunu sapıttılar. Bana uyan bendendir..." (İbrahim, 36) ayetini, Hz. îsâ (a.s) hakkındaki "Eğer onlara azab edersen, onlar senin kullarındır, şayet mağfiret edersen, şüphe yok ki, sen Azizsin, Hakimsin" (Mâide, 118) ayetini okudu. Sonra ellerini kaldırarak "Ya Rabbi! Ümmetimi koru! Ümmetimi koru!" dİ-ye dua etti ve ağladı. Bu dua üzerine Allah Cebrail'e "Muhammed'e git gerçi Rabbin bilir niçin ağladığını sor" buyurdu. Cebrail geldi. Peygamberimiz de ümmeti hakkında söylediklerini bildirdi, zaten Allah herşeyi biliyordu. Allah da Cibril'i tekrar Hz. Muhammed'e gönderdi ve Hz. Muhammed'e "Biz seni ümmetin hakkında sevindireceğiz, üzmeyeceğiz" haberini iletmeşini emretti. (Müslim rivayet etmiştir).[477]

Hadis-i şerif, Rasûlullah'ın ümmetine karşı son derece şefkatli ve merhametli olduğuna delildir. Dua ederken elleri kaldırmak müstehabdır. Müminler için bu hadis büyük bir müjdedir. Zira Allah Tcâlâ Hz. Peygamber'e "Ümmetin hakkında seni razı edeceğiz, seni üzmeyeceğiz" buyurmuştur. Hadis, Hz. Peygamber'in Allah katındaki makam ve mertebesinin büyük olduğu.»;; delildir. Allah'ın suali için Cebrail'i

göndermesi, Rasûlullah'ın şerefini ve en yüksek mertebede bulunduğunu göstermek içindir.
"Sen; üzmeyeceğiz"cümlesi ondan önceki "seni razı edeceğiz" cümlesinin te'kididir. Çünkü onu razı etmek ümmetinden bazılarını affetmekle de mümkün olabilir. Bu takdirde diğerleri cehenneme girerler. İste ümmetinden cehennemde kimseyi bırakmayacağını anlatmak için Allah Teâlâ, "setıi razı edeceğiz, seni üzmeyeceğiz, bilakis bütün ümmetini cehennemden kurtaracağız" buyurmuştur.
Ancak bundan Ümmet-i Muhammediye'nin hiç cehenneme girmeyeceği anlaşılmamalıdır. Aksine şimdiye kadar görülen rivayetlerden birçok nıu'-minin cehenneme gireceği ve şefaatler sayesinde oradan çıkarılacağı î<çıklan-cr ıştır. Şu halde mü"minler bu ve benzeri hadislere itimad ederek İbadet, taat hususunda asla gevşeklik gösermemeli, aksine daha ûa îevke gelerek i baletlerinde kusur etmemeye çalışmalıdırlar.[478]

426. Muaz b, Ccbel'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
Hayvanın sırtında, Hz. Peygamber'in arkasında yolculuk ediyorduk. "Ey Muaz! Allah 'in kulları üzerinde, kulların da Allah üzerinde haklarının neler olduğunu biliyor musun " diye sordu. "Allah ve Rasûlü bilir" dedim. O da buyurdu ki: "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, O'na şirk koşmadan ibadet etmeleridir. Kulların da A İlah üzerindeki hakkı şirk koşmayan kullarına azab etmemesidir" "Ya Rasûlallah! İnsanlara bu müjdeyi haber vereyim mi?" dedim. Peygamberimiz de "Haber verme, sonra buna güvenirler de tembel/esirler" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[479]

"Azab" ihanet ederek ve zelil kılarak elem ve acı vermektir.Allah'ın isyan edenleri cehennem ateşine atması bu manada azab değildir. Zira Allah Teâlâ, onları temizlemek İçin cehenneme atmaktadır.
Hadis, bir mahzur doğuracaksa, müjdenin haber verilmeyebileceğine delildir. Zira hadisimizde Muaz'a bu müjdeyi haber vermemesini Rasûlullah emretmiştir.
Bundaki gayesini de, "Buna güvenir/er de tembelteşirler" ifadesi ile açıklamıştır. Muaz da son nefesine kadar bu tavsiyeye uymuş, son nefesinde ise bir ilim gizlemekten dolayı azap görmek korkusu ile haber vermiştir.[480]

427. Berâ b. ÂzİB'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman kabirde sorguya çekildiği zaman, Allah'tan başka ilah
olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna şehadet eder. İşte şu ayet bu gerçeğe işaret etmekledir: "Allah dünya ve ahirette îman edenleri kelime-i levhid üzerinde sabit kılar" (İbrahim, 27). (Buhârî ve Müslim rivayet et m işlerdir).[481]

Hadisimiz kabir sualine delildir. Kabirde Ölüye Rabbinden, peygamberinden sorulur. Delilleri İle Allah'ı bilen ve kalben inananlar dünyada da, kabirde de tevhidi söylerler.[482]

428. Enes'den (r.a) RasûluİIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Kâfir bir iyilik yaparsa, iyiliğine karşılık olarak dünya nimetlerinden yedirilir. Mü'mine gelince, onun iyi amellerinin karşılığını ahireti için Allah biriktirir, dünyada da taatına göre nzık verir".
Ba$ka bir rivayet de şöyledir: "Allah mü'minin iyiliğini karşılıksız bırakmaz, ona dünyada iken verildiği gibi ahirette de mükâfatı verilir. Kâfirin Allah için yaptığı iyiliklere dünyada mükâfat verilir ki, ahirette kendisine mükâfatı verilecek bir İyiliği kalmasın". (Müslim rivayet etmiştir).[483]

Hadisimiz iyiliklerin hiçbir şekilde boşa gitmeyeceğine delildir. İyilikler niyetti, niyetsiz diye ikiye ayrılır. Köle azadı, sadaka, açı doyurmak gibi iyilikler niyete muhtaç değildir. Oruç, namaz gibi ameller ise niyete muhtaçtır. Kâfir de olsa, iyiliği karşılıksız kalmaz. Kâfirin iyiliğinin karşılığı hemen dünyada iken verilir, ahirette taleb edecek bir hakkı kalmamış olur, Mü'minin iyiliklerine ise hem bu dünyada karşılık verilir, hem de katlanmış olarak ahirette karşılık verilecektir. Dünyada bir karşılık verilmesi de ahirette verilecek karşılığa mâni değildir ve ahİrettekini azaltmayacaktır da.
Kâfirin İyiliğine dünyada da olsa bir karşılık verilebilmesi için o iyiliğin riyadan uzak ve sadece Allah için olması gerekir. Riya İçin yapılırsa dünyalıktan da olsa karşılık göremez. Bu da riyanın hem dünyada hem de ahirette iyiliklerin karşılıksız kalmasına sebep olduğuna açık bir delildir.
Sonradan müslüman olan kâfire İse önceki yaptığı iyi amellerinin karşılığı ahirette verilir. Sahih olan görüş budur.[484]

429. Câbir'den (na) RasûluIİah'in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Beş vakit namaz, birinizin evinin önünde akmakta olan, hergün beş defa içine dalıp yıkandığı derin bir nehir gibidir". (Müslim rivayet etmiştir).[485]

Hadis, akar suyun maddî pislikleri giderdiği gibi, namazın da manevî pislikleri temizlediğine delildir.
Namazın giderdiği manevî pislikler küçük günahlardır. Başka bir hadiste de; büyük günahlar işlenmediği takdirde beş vakit namazın, aralarındaki küçük günahlara keffâret olduğu bildirilmiştir. Cuma namazı da iki cuma arasındaki küçük günahlara keffârettir.[486]

430. Ibn Abbas'ın (r.a) Rasûluilah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "Herhangi bir müslüman ölür de, cenaze namazında Allah'a şirk koşmamış kırk kişi bulunursa, Allah ölüye onları şefaatçi yapar". (Müslim rivayet etmiştir).[487]

ölen kişi, kendisine şefaat edilebilir kişilerden ise, ona mü'mİnlerin şefaatçi olabilecekleri hadisten anlaşılmaktadır. Onların şefaatlan ise, öien hakkında Allah'ın mağfiretini, affını istemeleridir. Yine hadisimiz —Allah'ın fazlından olarak ölenin affolunmasına vesile olması için namazda cemaatın kalabalık olmasını teşvik etmektedir.
Kâfirlere ve müşriklere şefaat fayda vermez ve mü'minler de onlara şefaat etmekten menedi İm işlerdir. Kişinin kendisine şefaat edilebilmesi, rahmet ve dua okunması için mü'minlerden olması gerekir.[488]

431. İbn Mes'ud (r.a) der ki:
Yaklaşık kırk kişi Rasûiuilah ile beraber bir çadırda idik- Peygamberimiz, "Cennet halkının dörtte biri olmayı ister misiniz?" buyurdu "Evet" dedik, "Cennet halkının üçte biri olmaya razı mısınız?"buyurdu. "Evet" dedik. "Allah adına yemin ederim ki, ben sizin cennetliklerin yarısı olmanızı isterim. Çünkü cennete ancak müslüman olan girebilir, sîzler de müşrikler arasında kara öküzün derisindeki beyaz tüy gibi veya kırmızı öküzün derisindeki siyah tüy gibisiniz" buyurdular. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[489]

Hadiste Peygamberimizin "Dörtte biri, üçte biri olmayı ister misiniz?" sözü Ümitten ibarettir. Fakat Rasûlullah'ın bu ümidi "Allah sana verecek ve sen razı olacaksın" (Duha, 5) "Ümmetin hakkında biz seni razı edeceğiz" hadİs-i kudsîsine dayanmaktadır.
"Cennetliklerin yansı olmanıza razı mısınız?" demeyerek birincide ehl-i cennetin dörtte biri, ikincide üçnri>iri,_ üçüncüde yansı olmaya razı mısınız diye sorması şu faydayı temin içindir. Bu sayede ashabın nefislerine söz daha tesir edecek ve kendilerine yapılan ikramın en son dereceye çıktığı anlatılmış olacaktır. Çünkü insana bir şeyi tekrar tekrar vermek ona verilen ehemmiyete delildir. Bunun ikinci bir faydası da, müjdenin tekrar verilmesinin ashabı Allah'a karşı tekrar tekrar şükretmeye, nimetlerine karşı hamdü senada bulunmaya teşvik etmesidir.
"Cennete ancak müslüman olan kimseler girer" ifadesi kâfirlerin asla cennete giremeyeceklerine delâlet eden açık bir delildir. Bu konuda İcmâ da vardır.
Bİr başka hadiste "Cennet ehli yüzyirmi saftır. (Benim) bu ümmet(im) bu saflardan seksen safı teşkil etmektedir" buyurulmuştur. Bununla hadisimiz arasında tenakuz yoktur. Cenab-ı Allah daha sonra bu sayıyı artırmış olabilir. Nitekim Peygamberimiz bir rivayette "Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmibeş kat faziletlidir" buyururken, bu sayı başka bir rivayette "yirmiyedi"yt çıkarılmıştır.[490]

432. Ebu Musa ei-Eş'arî'den (r.a) RasûluİIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü Allah Teâlâ, her müslümana bir yahudi veya hıristiyan vererek "İşte bu senin cehennem fidyendir" buyurur".
Yine Ebu Musa'dan gelen diğer bir rivayet şöyledir: "Müslümanlar kıyamet günü dağlar gibi günahlarla huzura gelirler de Allah günahlarını bağışlar". (Müslim rivayet etmiştir).[491]

Yukarıdaki hadisi, Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadis şöyle açıklamaktadır: "İnsanlardan herkes için cennette ve cehennemde bir yer

vardır. Mü 'min cennete girince, cehennemdeki yerine kâfir gider ve cennete gidecek olsa elde edeceği yeri de o müslüman alır". İşte böylece kâfir, müslüman için cehennem fidyesi olur. Günahla gelen müslümanlarm günahları kâfirlere yükletilerek, böylece müslümana cehennem fidyesi olur görüşü de mevcuttur. Bu takdir "Bir kişi diğer bir kişinin günahını yüklenmez" mealindeki ayete zıd düşmekteyse de, buna da şu şekilde cevap vermişlerdir. Kâfirler, kötü bir çığır açmışlardır. Kötü çığır açanın yolunda giden günahkârların her bir günahından bir misli de onun sırtına yüklenir. Bu şekilde cehennem fidyesi oldukları gerçekleşmiş olur.
Allah, kulunun günahı ne kadar çok olursa olsun, şirkten başka dilediğini bağışlar. Allah'ın fazlı, rahmeti, mağfireti her zaman kullarının günahlarına galebe çalar. Hadisimiz, Allah'ın kutlarına olan şefkat ve merhametinin yüceliğine işaret etmektedir. Mü'min günahının çokluğuna bakarak ümitsizliğe düşmemelidir.[492]

433. İbn Ömer'in (r.a) RasûlullaVı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü mü'min Allah'a o kadar yaklaşır ki, Allah onu tüm insanlardan gizler de günahlarını ikrar ettirir ve söyle buyurur: "Filan günahını hatırlıyor musun? Filan günahını hatırladın mı?" Kul da "Ya Rab-bi! Biliyorum" der. Cenab-ı Hak da "Bu günahlarım dünyada iken gizlediğim gibi, bugün de affediyorum" buyurur ve kula iyiliklerinin yazıldığı def
ter verilir". (Buhârî ve Müslim rivayet et mislerdir).[493]

Kulun Allah'a yaklaşması, Allah'ın ona lütuf ve İhsanı ile muamele etmesi demektir. Yoksa, Allah mesafeden yaklaşıp uzaklaşmaktan münezzehtir. Allah'ın, yapılan gizli günahları halka ifşa etmemesi bile günahı işleyen kul için bir şefkattir. Ahirettc de günahlarını gizleyip onu affetmesi, kulun Allah'ın rızasını kazandığına delildir. Hadiste, mü'minin günahının imkân ölçüsünde gizlenmesine teşvik vardır. Zira günahı gizlemek gereksiz yerlerde ifşa etmemek, toplum İçinde hayatı kişilerin günahlarını teşhir etmemek Allah'ın ahlâkıdır.[494]

434. İbn Mes'ud'dan (r.a) rivayet edilmiştir:
Biri bir kadını tfpmüş, sonra da Rasûlullah'a gelerek ofanı haber vermişti. Bunun üzerine şu ayet indirildi: "Gündüzün iki tarafında, gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz ki iyi işler, kötü İşleri silip götürür" (Hûd, 114) Adam "Bu hüküm yalnız batta mı aittir?" diye sorunca Rasûlul-lah; "Tüm ümmetim için geçerlidir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdi r).[495]

Hadis'teki günahı işleyen sahabînin ismi hakkında ulema çeşitli görüşler beyan etmişlerdir. Olay şöyle vuku bulmuştur: Kocası bir iş için, bîr yere Rasûlullah tarafından gönderilen bir kadın, bir sahabînin yanına hurma satın almaya gider. Kadın o sahabînin hoşuna gider. Kadını "Evde daha İyi hurmalarım var, islersen onlara da bak" diyerek eve götürür. O sırada kadına göz kırpar ve öper. Kadın "Allah'tan kork!" der. Adamı bir korku kaplar ve hemen Ebu Bekir'e giderek durumu anlatır.O da "Tevbeet, bir daha da böyle birşey yapma" der. Sonra Rasûlullah'a gelir, işte olay üzerine yukarıda zikredilen ayet nazil olur.
"Gündüzün iki tarafındaki namazlar" sabah, öğle, ikindi; "gecenin sa-atlerindeki namazlar" da akşam ve yatsı namazlarıdır.
Hadisten, öpmek, sıkmak, sarmaşmak gibi şeylerden dolayı had uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Bunlar küçük günahlardan sayılıp, büyüklerinden sakınmak şartıyla affolunacakları Kur'ân rassı ile bildirilmiştir. Küçük günahlar hususunda beş vakit nama/ın tevbe yerine kaim olduğunu ve tevbe kapısının tüm ümmet için açık olduğunu hadisten anlamış bulunmaktayız.[496]

435. Enes (r.a) der ki:
Bîri Kiisûlullah'a (s.a) gelerek, Ru.sıılaltuh! Cezalandırılması gereken bir kusur isledim, beni cezalandır" dedi. Vakit namaz vakti idi, o şahıs Rasûlullah ile beraber namaz kıldıktan sonra yine "Ya Rasûlallah! Cezalandırılması gereken bir günah işledim, Allah'ın kitabında cezam ne İse bana uygula" üedi.
Hz. Peygamber "Bizimle birlikte şimdi namaz kıldın, mı?" diye sordu. "Evet" dedi. "O halde gunahtn uffedil mistir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[497]

Sahabînin .sucu, recin ve dayak gibiın belirli olan cezaları gerektiren bir suç değildi. Gelen zat "Ben ta'zîri (kınama, azarlama) gerektiren bir suç iş/edim. Bu hususda bana ne cezu münasip görürsen ver" demek İstemiştir.
"Ta'zİr" şer'an miktarı belli olmayıp, hâkimin görüşüne bırakılan cezadır. En hafif şekli sert bakmak ve azarlamaktır. Gelen zaıın küçük günah işlediği, namazının günahına ketTâreı olmasından anlaşılmaktadır. Büyük günah işlemiş olsa, namazla sakil olmazdı. Alimler ser'î haddi gerektiren bir günahın cezasının namazla düşmeyeceğinde ittifak etmişlerdir. Bazıları da bu zatın ikrar ettiği suçun, şer'î had gerektiren bir suç olduğunu söylemiş ve "Adanı suçunu tafsilatıyla anlatmadığı için kendisine had vurulmamış, Hz. Peygamber de, suçu örtme cihetini tercih ederek soruşturmamış, bilakis had-din tatbikini gerektiren ikrar ve itirafından dönmesini telkin buyurmayı müs-tehab saymıştır" demişlerdir.
Beş vakit namazın —büyük günah işlenmediği müddetçe kendi aralarındaki küçük günahlara keffâret olacağı çeşitli hadislerde bildirilmiştir.[498]

436. Enes'den (ra) Rasûluliah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ bir öğün yemek yeyip, kendine şükreden, bir içecek içlikten sonra kendine hamdeden kulundan razı olur". (Müslim rivayet etmiştir).[499]

Hadisten, her yemek yendiğinde, her su ve benzen şeyler içildiğinde Allah'a hamdedilmesinin müstehab olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu harekette Allah'ın verdiği nîmet sayesinde, fazlı ve keremini.istemek vardır ki, bundan da Allah Teâlâ razı olur.[500]

437. Ebu Musa'dan (ra) Rasûluliah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah gündüz günah işleyenin tcvbesi için geceleyin, gece günah işleyenin tevbesİ için gündüzleri elini açar. Ta kî güneş batıdan doğuncaya kadar bu hareketi devam eder" (Müslim rivayet etmiştir).[501]

Hadisteki "Allah'ın elini açması" deyimi, tevbeyi kabul eder manasınadır. Bir şeyi kabul edince av ucu açmak, reddedince de eli yummak arapiann âdet indendir. Buna işaret edilerek istiare yolu ile tevbenin kabul edilmesi kastedilmiştir.
Tevbe edilmesi İçin belli bir vaktin olmadığı, her an tevbe edilebileceği yine hadisten anlaşılan bir esastır.
Güneşin batıdan doğması ite de kıyamet kastedilmiştir. Zira güneşin batıdan doğması kıyamet alâmetlerindendir. O zaman tevbe kabul edilmeyeceği söylenmektedir.
Hadisimiz, tevbeyi teşvik etmekte, tevbeyi kabul hususunda Allah'ın kullarına olan fazlu keremini "gece gündüz onların tevbesini kabul eder" ifadesi İle bildirmektedir.[502]

438. Ebu Necih Amr b. Abese es-Sülemî (r.a) der ki:
Câhiliye dönemİnde.iken, insanların sapıklık içinde olduğu ve hiçbir anlamlı gerekçeye dayanmaksızın putlara taptıklarını zannederdim. Mekke-de bir adamın bazı haberler verdiğini duydum, hayvanıma binip yanına geldim. Mekke'ye gelince bir de baktım ki, Rasûlullalı halktan gizli yaşıyor ve ağır baskılar altında bulunuyor. Lütufkâr davranarak yanına girebildim ve '*sen nesin?" diye sordum. "Peygamberim" buyurdu. "Peygamber ne demektir?" dedim. "Beni Allah gönderdi" buyurdu. "Ne ile seni görevlendirdi?" diye sorduğumda o şöyle buyurdu: "Hısım ve akrabayı görüp gözetmek, putları kırmak, Allah'ı bir bilerek, O'na hiçbir şeyi şerik koşmamak vazifesiyle gönderdi" "Bu davetine uyan kimse var mı?" diye sordum, o da "Bir hür, bir köle var" dedi. O gün yanında (İnananlar olarak) Ebu Bekir ve Bilal vardı. "Ben sana tabi olacağım" dedim. "Bugün için buna gücün yetmez, insanlarla olan halimizi görmüyor musun?" dedi. "Sen şimdi kavmine dön, İslâmiyet'in aşikare olarak yaşandığını duyduğun zaman gelirsin" buyurdu.
Ailemin yanına döndüm, ben beldemde iken Rasûlullah Medine'ye hicret etmişti. Durumunu halkıan sorup haber almaya çalışıyordum. Bu sırada MedinelİI birkaç kişi gelmişti. "Şu Medine'ye gelen adam ne yaptı?" diye sordum, onlar "Halk peşinden koşuyor, kavmi öldürmeye uğraşmış, fakat bunu yapamamışlar" dediler. Bunu duyunca Medine'ye geldim, Rasûlullah'ın huzuruna vardım. "Tanıdın mı, yâ Rasûlallah?" dedim. "Evet Mekke'de yanıma gelmiştin" buyurdu. "Yâ Rasûlallah! Allah'ın bildirdiği halde bilmediğim konularda, namaz hakkında bilgi verir misin?" dedim. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Sabah namazını kıl, sonra güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılma, çünkü güneş doğduğu zaman, şeytanın boynuzlan arasından çıkar ve bu esnada kâfirler güneşe secde ederler. Sonra mızrağın gölgesi en kısa seviyeye

ininceye kadar namaz kıl, çünkü bu zamanda kılınacak namaza melekler şahid olarak hazır bulunurlar. Sonra namaz kılma, çünkü o zaman cehennem tutuşturulur. Gölge yön değiştirmeye yönelince, ikindi namazına kadar istediğin namazı kıl. Çünkü bu zamanda kılınacak namaza da melekler şahid ola;ak hazır bulunurlar. Güneş batıncaya kadar yine namaz kılma. Güneş şeytanın iki boynuzu arasında battığı için, bu zamanda da kâfirler güneşe secde ederler".
"Yâ Rasûlallah! Abdestten de bahseder misin?" dedim. Şöyle buyurdu: "Sizdembİri abdest suyuna yaklaşır, ağzına, burnuna su verip geri dökerse, yüzünün, ağzının ve genizlerinin günahları akar gider. Allah'ın emrettiği
bi yüzünü yıkarsa, yüzünün günahları sakalının uçlarından akar gider. Kotlarını dirseklerine kadar yıkayınca, parmak uçlarından da elerinin günahlan akan su ile beraber dökülür. Başını meshettiği zaman, başının günahlan saçlarının uçlarından dökülen su ile akar gider. Ayaklarını topuklarına kadar yıkayınca da, parmaklarının uçlarından ayaklarının günahlan akan su ile birlikte gider. Böyle abdest alan şahıs kalkıp, namaz kılar, Allah'a hamdeder. O'nu layık olduğu sıfatlarla anar, kalbi ile de sırf Allah'a yönelirse; annesinden doğduğu günkü gibi günahsız olur".
Amr b. Abese bu hadisi Rasûlullah'ın ashabından Ebu Umame'nin yanında söyleyince, Ebu Umame ona şöyle dedi: "Ey Amr! Aynı yerde bir adama bu kadar büyük bir sevabın verilmesine dikkat et (hadiste hata etmiş ot-mayasın) ".
Amr ise "Ey Ebu Umame! Yaşım ilerledi, kemiğim ince/di, ecelim de yaklaştı, A İlah ve Rasûlü adına yalan söylemek zaruretinde değilim. Eğer bu hadisi Rasûl-i Ekrem'den bir, iki, üç Hatta yedi dela duymuş olsaydım, söylemezdim. Fakat bu hadisi belki daha da fazla duydum" dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[503]

Amr (r.a) dördüncü kişi olarak müslüman olmuştur. Hendek harbinden sonra Medine'ye hicret etmiş, sonra da Şam'a yerleşmiştir. Rasûlullah'tan 38 hadis rivayet etmiştir. Humus'da vefat etmiştir.
Hadiste Hz. Amr'ııv "Ben samı tabi olacağım" demesi, Ra*.ûlulîah'ın da ona: "Sen bugün için bunu yapamazsın..." karşılığında buluması şu manaya gelmektedir. Gerçi müslümanlığını ilan ederek bana tabi olmak ve benimle beraber burada kalmak İstiyorsun fakat, bugün için buna imkân yoktur. Çünkü müslümanların kuvveti çok zayıftır. Kureyş kâfirlerinin sana da eziyet etmelerinden korkarım. Sen ecrini kazandın. Müslüman olarak kavmine dön, orada da müslümanlıgına devam et. Ne zaman benim muzaffer olduğumu duyarsan, yanıma gelirsin!
Hadis-i şeriften anlaşılan esaslar şunlardır. Hadis akrabaya yardımı teşvik etmektedir. Allah'ı birlemenin hemen yanında akrabaların gözetilmesini emretmek, bunun son derece mühim bir vazife olduğuna delildir. Çünkü Hz. Peygamber Amr'a icrası lâzım geten şeylerin en önemlilerini söylemiştir.
Hadis aynı zamanda Rasûiullah'm bir mucizesidir. Çünkü Rasûlullah, İslâmiyet'in birgUn muvaffak olup, meydana çıkacağını haber vermiş, netice de haber verdiği gibi çıkmıştır.
Güneş doğarken ve batarken namaz kılmak mekruh olduğu gibi zevalde (tam tepede) iken de namaz kılmak mekruhtur. Cumhur-u ulemaya delildir. Şiilere göre, ayakları yıkamak değil, meshetmek farzdır. Ibn Cerir, "Abdest alan kimse ayaklarını yıkamakla, meshetmek arasında tercih hakkına sahiptir" der. Zahirîlerden bazıları ise "Ayakları hem yıkamak hem meshetmek farzdır" derler.
"Abdest azalarından su ile beraber yere döküldüğü bildirilen günahlardan" murad, büyüklerinden sakınmak şartı ile küçük günahlardır.
Hadisimiz, namazda huşûun müstehab olduğunu, meleklerin de namaza şahid oldukları ve namaz kılınması mekruh olan vakitleri bildirmek gibi kıymetli fıkhı bilgileri de ihtiva etmektedir.[504]

439. Ebu Mûsâ cl-Eş'arî'den (ta) Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ bir millete lütfetmek isterse peygamberlerini önceden Öldürür. Peygamberlerini ahirette onlara önder ve kılavuz yapar. Bir milleti de helak etmek isterse, onlara azab verir, canlarını alır ve peygamberlerini de hayatta bırakır. Peygamber onlara bakarken, Allah onun ümmetine azab ederek, onları mahveder. Milletinin, kendini yalanlayıp, emrine isyan etmelerinden dolayı helak olmalarından o gözaydınhğı duyar" (Müslim rivayet etmisîr).[505]

Peygamberlerinin önceden vefat ettirilmesi, ümmetinin sabrederek, sabır sevabına nail olmaları içindir. Çünkü Kur'an'da sabrederlerse mükâfat va'dedilmiştir. Kişi bir yakınını kaybettiği zaman sabretmesinden dolayı ecir kazandığı gibi, Hz. Peygamber'in vefatından dolayı da sabretmeleri ile müminler ecir ve sevap kazanırlar.
Peygamberinin tebliğine kulak vermeyen, isyan eden nice kavmi Allah Teâlâ, peygamberlerinin gözü önünde helak etmiştir. Nuh (a.s) kavmi, Lût (a.s) kavmi, Âd kavmi, Semud kavmi, bunların birkaç örneğidir.[506]

---

[1] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/7.
[2] Buhârî; Kîıab'ul-îmân, Müslim; Kiab'ul-îmân, 59
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/8.
[3] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/8-9.
[4] Buhâri; Kitab'ur-Rikâk ve Kitab'ul-Ftten, Müslim; KitabV-îmân, 143, firmizî; 2180, İbn Mâcc; 4053
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/9-10.
[5] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/10-11.
[6] Müslim; Kitabı'ul-İman, 195
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/12-13.
[7] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/13-14.
[8] Buhârî; Kiıabu Fard'ıl-Humus
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/16-18.
[9] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/18-20.
[10] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/21.
[11] Müslim; Kitab'ul-Birr. 2578
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/22.
[12] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/22-23.
[13] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2582, Buharî; Edeb'ül-Müfred, Tirmiri ve Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/23.
[14] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/23.
[15] Buhârî; Kiub'ul-Meğad, Müslim; Kital/ul-lmân, 1694/2247 Ebu Dâvud, Neseîve Îbn Mâce; Fitcn
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/24.
[16] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/25.
[17] Buhârî; Kitab'ul-Mezâlim, Müslim; Kitab'uJ-Büyü', 1612
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/26.
[18] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/26.
[19] Buhiri; Kittb'utffefnr, Müslim; Kittb'ul-Birr, 2383. Tirrairi ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/26-27.
[20] Buhârî; Kitab'uz-ZeUt, Kitab'ul-Megaz* ve Kitab'ut-Tevhid, Müslim; Kitab'uJ-Imân, 19, Ebu Divud; Zekât. Tirroizî; Zekât, Ncsd ve tbn Mâce; Zekât
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/27-28.
[21] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/28-29.
[22] Buhâıî; Kitab'ul-Hibe, Kitab'ul-DİyetwKitab'uz-ZeUt, MOsüm; KiUb'ul-lmire. 1832, Ahmçd; S/423, Ebu DİvudHane
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/30.
[23] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/30-31.
[24] Buhari; Kitab'ul-Mezâlin
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/32.
[25] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/32.
[26] Buhari; Kitbu-îmfin, Müslim; Kitab'uî-Imân, 40, Ebu Dftvud ve Nesef

İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/32.
[27] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/33.
[28] Buhârî; Kitab'ui-Cihâd. İbn Mace
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/33.
[29] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/34.
[30] Buhar!; Kitabu Bed'il-Halk, Kitab'ul-tlim ve Kitab'ui-Hacc; Müslim; Kitab'uİ-Kasânte, 1679, Ebu Davud ve ibn Mace
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/34-35.
[31] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/35-36.
[32] Müısim; Kitab'ul-lmftn, 137, Nesd ve Ibn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/36.
[33] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/36-37.
[34] Müslim; Kitab'ul-tmâre, 1833 ve Efem Dâvud
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/37-38.
[35] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/38.
[36] Müslim; Kitâb'ul-Imta, 114 ve Tirmizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/38-39.
[37] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/39.
[38] Müslim; Kitab'ul-tmârc, 1885, Tirmiri ve Nesri
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/39-40.
[39] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/40.
[40] Müslim; kitab'ul-Birr, 258
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/41.
[41] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/41.
[42] Buhârî; Kitab'ukAhkam, Müslim ; Kitab'ul-Akdiycv 1713» Afcraed; 6/203, 290, 307
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/42.
[43] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/42-43.
[44] Buhârf; Kitab'ul-ut ve Ahmed; 2/94
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/43.
[45] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/43.
[46] Buhirf; Kitıb'ul-Humuı
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/44.
[47] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/44.
[48] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/45.
[49] Buhârî; Kİtab-ui-Edeb, Müslim; Kitatful-Birr ve's-Sila, 2585, TİrroizÎ: Zahd ve Neseî: İman
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/46.
[50] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/46.
[51] Buhârî; Kitab'us-Salât, Müslim; Kitab'ul-Edeb, 2615, Ebu Dâvud; Cihad, İbn Mâce; Edeb. Ahmed; 4/397, 400, 410
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/47.
[52] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/47.
[53] Buhârf; Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'ul-Biir veVSiia, 2586, Ahmed; 4/270
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/47.
[54] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/47-48.
[55] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'ul-Fedâil, 2318. Ebu Dâvud, Nesri ve Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/48.
[56] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/48-49.
[57] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'ul-Fedâil, 2317, Ahmed; 6/70
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/49.
[58] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/50.
[59] Buhari; Kitab'ur-Tevhid ve Kitab'- l-Edeb, Müslim; Kîtab'ul-Fadlil, 23!9. Ahmed; 3/40
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/50.
[60] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/50-51.
[61] Buhari; kitabu Saült'it Cemâat, Mlülira; Kiub'uı-Salât, 467, 85
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/51.
[62] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/51.
[63] Buhâri; Kitab'ut-lfcbeccUd, Müslim; Kitab'ul-Müsâfirin, 718, Ahmed; 6/34, 168, 170
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/52.
[64] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/52.
[65] Buhârî; Kitab'us-Savm; Müslim; Kitab'us-Savm. 1105, Ahmed 6/242,
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/53.
[66] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/53-54.
[67] Buhâri; Kitabu SalSt'il-Ccmasti ve Kitabu Sıfat'is-Salâti, Etm Davud, Ne«5 ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/54.
[68] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/54.
[69] Müslim; Kitab'us-Salât, 657, 262
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/55.
[70] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/55
[71] Buhârî; Kitab'ul-MezâlİÎm ve Kicab'ul-lkiâh, Müslim; Kitab'ul-BİÎrr ve's-Sıla, 2580
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/56.
[72] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/56-57.
[73] Tirmizi; Kitabu'ul-Birr, 1928
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/57.
[74] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/57-58.
[75] Muslin: Kitab'ul-Birr vc's-Sıla, 2364
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/59.
[76] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/59-60.
[77] Buhârî; Kitab'ul-îmân, Müslim; Kitab'ul-îmân, 45
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/60.
[78] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/60-61.
[79] Buhâri; Kitab'ul-Mezâlim
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/61.
[80] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/61-62.
[81] Buhârf; Kitab'ul-Ccnâiz, Kitab'ul-Eşribe, KiUb'uI-MenU ve Kltab'ul-Libfls, Müslim; Kitab'ul-Libâs, 2066
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/62-63.
[82] Buhâri; Kitab'ul-Mezâlim
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/64.

[83] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/64-65.
[84] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/67.
[85] Müslim; Kitab'uİ-Birr, 2590. 72
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/68.
[86] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/68.
[87] Buhârî; Kitab'ul-Sdeb, Müslim; Kitab'uz-Zühd, 2990
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/68.
[88] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/69.
[89] Buhârl; Kitab'ul-Itk, Kitab'ul-MuhAribm « Kiltb'ıd-BOyû', MûJİim; KİIab'ul-HudÛd, 1703, Ebu Dtvud ve Nesrf
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/69.
[90] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/69-70.
[91] Buhirf; Khıb'ui-HudÛd, Ebu Dâvud; 4478 ve Nod
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/70.
[92] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/70-71.
[93] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/73.
[94] Buhari; Kitab'ul-Nfczâlim, Müslim; Kitab'ul-Birr, 2580
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/74.
[95] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/74.
[96] Müslim; Kiıab'ud-Desvât, 2699, Ebu Dfivud, İbn Mflce ve Ahmed; 2/407
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/74-75.
[97] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/75-76.
[98] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/77.
[99] Buhârî; Kitab'uz-Zekât, Kıtab'ul-Erfeb ve Kitai/ut-'îtvhid, Müslim; KitaVul-Edeb, 2627, Ebu D&vud; Edeb, TinnizS; İHm ve Nese£ Zekât
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/78.
[100] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/78.
[101] Bubârî; Kitab. Benzeri İçin bkz. Tirmiri; Nikâh, 1155
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/78-79.
[102] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/79.
[103] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık : 2/81.
[104] Buharı; Kitafa'ul-Ohâd ve Kiiah'tıs-Sulh. Müslim; Kitab'uz-Zekâı, 1009
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/82-82-83.
[105] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/83.
[106] Buhârî; Kitab'us-Snlh, Mıhlım; Kiıab'ul-Kdcb, 2605. İ-tnı Dâvud, Tirmi/î ve Newî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/83.
[107] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 283-85.
[108] Buhari; Kitab'us-Sulh, Müslim; Kiıab'tıl-BüyÛ, 1557
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/85.
[109] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 285-86.
[110] Buhârî; KitabuVSu'.h ve Kitab'ut-Ezan, Müslim; Kiiab'us-Salât, 421, Ebu Dâvud ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/87.
[111] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/87-89.
[112] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/91.
[113] Buhârî; Kitabu'.h ve Kitab'ut-Ezan, Müslim; Kiiab'us-Salât, 421, Ebu Dâvud ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/92.
[114] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/92.
[115] Buhârî; Kilab'un-Nikâh
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/93.
[116] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/93-94.
[117] Müslim; Kitab'ul-Cenneti ve Sıfatı Naîmihâ, 2846 ve Ahmed; 3/79
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/94-95.
[118] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/95.
[119] Buhârî; Kiıab'ut-îergir. SOrefül-Kehf, Müslim; Kitabu Sıral'il-Kıyâme ve'I Cenneti ve'n-Nâri, 2785
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/96.
[120] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/96.
[121] Buhârî; Kiiab'us-Salât ve Kitab'ul-Cenâiz, Müslim; Kttab'ul-Cenâiz, 956, Ebu Dâvud; Ccnâiz ve İbn Mâce;
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/97.
[122] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/97-98.
[123] Müslim; Kilab'ul-Birr. 2622 ve İmam Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/98.
[124] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/98.
[125] Buhârî; KıtaVun-Nikâh ve Kitab'ur-Rikâk, Müslim; Kiıab'ur-Rikâk, 2736 Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/99.
[126] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/99-100.
[127] Buhârî; Kitab'ul-Enbiyâ ve Kitabu, Müslim; Kitab'ul-Birr ve's-Sıla, 2550, 8 ve Ahmed; 2/436
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/101-103.
[128] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/103-106.
[129] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/107.
[130] Müslim; Kitabu Fcdâifis-Sahâbe, 2413, 46, Nesri; Mcnâkıb ve İbn Mâce; Zühd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/108.
[131] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/108-110.
[132] Müslim; KiMbu ftdairis-Sıhâbe, 2504 ve Ncseî; Mcnakıb
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/110.
[133] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/111-112.
[134] Buhârî; KİtaB'ul-Talâk ve Kitab'ul-Edcb. Tirmiri; 1919, Ebu Dâvııd; 5150 ve Atıincd b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/112.
[135] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/112-113.
[136] Müslim; KİtaB'uz-Zühd, 2983
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/114.
[137] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/114.
[138] Bulıâri; Kiiab'uz-Zekâı, KİtaB'tıt-Tefsir ve Kitab'ul-Et'tme, Müslim; Kiıab'uz-Zekâl, 1039-102, Khu Dâvud, Nescî ve Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/114.
[139] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/114-115.
[140] Buhârî; Kitab'un-Nafakât ve Kitab'ui-Edeb, Müslim; Kitab'uz-Zühd, 2982, Tirmizî; Birr, Neseî; Zekât
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/115-116.
[141] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/116.

[142] Müslim; Ki tab'un-Nikâh. 1432 ve Buharı; KiUb'un- Nikâh
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/116-117.
[143] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/117-118.
[144] Müslim; Kitab'ui-Birr ve's-Sıla ve'1-Âdâb, 2631 ve Tirmizî; 1917
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/118.
[145] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/118-119.
[146] Buhârî; Kilab'uz-Zekâl *e Kitab'ul-Edeb, Müslim; KİIab'ul-Edeh, 2629 ve Tirmizî; 1916
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/120.
[147] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/120.
[148] Müslim; Kitab'ul-Edcb, 2630
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/121.
[149] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/121-122.
[150] İbn Mâce; Kitab'tıl-Edeb. 3678 ve Ahmcd; 2/439
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/122.
[151] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/122-123.
[152] Buhârî; Kjtab'ul-Cihâd ve Ahmed; 1/173
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/123.
[153] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/123-124.
[154] Ebu Dâvutİ; Kttab'ul-Cihad, 2594. Ahmed; 5/198, Nesei: 6/45, Tirmizî; 1702 ve Hâkim; 2/106, 145
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/124.
[155] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/124-125.
[156] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/127.
[157] Buhârî; Kitab'un-Nikâh ve Kitabu Bed'il-Haik, Müslim; Kitab'ur-Radâ, 1468, 59, 60 ve Ncseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/128.
[158] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/128-129.
[159] Buhâri; Kitab'ul-Tefsir, Kitab'un-Nikâh ve Kitab'ul-Edeb. Müslim; Kilabu Sıfal'il-Cenncti ve'n-Nâri, 2855, Tirmizî; Tefsir, Ncsei; Tefsir, tbn Mâce; Nikâh, (Başka bir raviden) .
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/129-130.
[160] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/130-131.
[161] Müslim; Kitab'ur-Rada, 1469
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/131.
[162] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/131-132.
[163] Tınniiî; Kitab'un-Nikâh, 1163, İbn Mâce; 1851 w Nesd. Beraeri i«n bkz. Ahmed; 5/72, 73
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/132-133.
[164] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/133.
[165] Ebu Dftvud; Kitab'un-Nikâh, Neşet; tbn Mâce; 1850 ve Ahmed; 4/446, 447 5/3
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/134.
[166] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/134.
[167] Tirmia"; Kitab'un-Nikâh, 1162. Ahmed; 2/250, 472 ve Hâkim; 1/3
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/135.
[168] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/135.
[169] Ebu Dâvud; Kitab'un-Niltâh, 2146, İbn Mâce; 1985 ye Ncseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/136.
[170] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/136-137.
[171] Müslim; Kitab'ur-Ruda, 1467, Neseî ve Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/137.
[172] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/137.
[173] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/139.
[174] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/139.
[175] Buhârî; Kiiab'un-Nikâh ve Kilabu Bed'il-Halk, Müslim; Kitab'un-Nikâh, 1436, 121, 122, Ebu Dâvud, Neseî ve Ahmet
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/140.
[176] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/140-141.
[177] Buhârî; Kilab'un-Nikâh, Müslim; KİIab'uz- Zekat, 1026
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/141.
[178] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/142.
[179] Buhârî; Kitab'un-Nikah ve Kilab'ul-Cum'a, Müslim; Kiiab'ul-lmârc, 1829, Ebu Dâvud, Tirmizî ve Ahmed; 2/5. 54
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/142-143.
[180] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/143.
[181] Tirmizî; Kitab'ur-Radâ, 1160
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/144.
[182] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/144.
[183] Tirmirf; Kitab'ur-Radâ, 1159. Benzeri İçin bkz. Ahmcd; 5/227, 4/381,6/76 ve İbn Mâ-cc; 1853, 1852
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/144.
[184] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/144-145.
[185] Tirmm; Kitab'ur-Radâ, 1161 ve İbn Mâce; 1854
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/145.
[186] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/145.
[187] Tirmizî; Kilab'ur-RadS, 1174. İtm Mâce; Kiub'un-NikSh w Ahmed; 5/242
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/146.
[188] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/146.
[189] Buhari Kitab'un-Nikah, Müslim; Kitab'ur-Rikak, 2740, Tirmizi; İsti'zar, Nesei va İbn Mace; Fiten
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/147.
[190] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/147.
[191] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/149.
[192] Müslim; Kitab'uz-Zekât, 995
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/150.
[193] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/150.
[194] Müslim; Kitab'uz-Zekâl, 994, Tinnizî; Birr, Neseî ve İbn Mâce; Cihad
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/151.
[195] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/151.
[196] Buhârî; Kitab'uz-Zekât, Müslim; Kitab'uz-Zefcât, 1001
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/151.
[197] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/152.
[198] Buhİrtŕŕ; Kiub'ul-tman, Kitab'ul-Cenâû ve Kttab'ul-Meğâzî, Müslim; Kitab'ul-Vasiyye, 1628
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/152.

[199] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/153.
[200] Buhârî; Kitab'ııl-îman ve K ilah'un-Nata kât, Müslim; Kitab'uz-Zelcat, 1002
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/153.
[201] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/153.
[202] Ebu Dâvud; Kitab'uz-Zekât, Müslim; Kitab'uz-Zekâl, 996, Atımed; 6/160 ve Hâkim; 1/415
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/154.
[203] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/154.
[204] Buhârî; Kııab'uz-Eekst, Müslim; Kitab'uz-Zekât İOÎO, Neseî; tşret'On-Nisâ ve Ahmed; 2/305, 306, 347,
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/155.
[205] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/155-156.
[206] Buhârî; Kitab'uz-Zekât
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/156.
[207] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/156-157.
[208] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/159.
[209] Buhârî; Kkab'uz-Zekâı, KİtabVl-Vasâyâ, KİıabVl-Vekâle ve KitabVl-Tfefsir, Müslim; KiUb'uz-Zekât, 998 ve Nesci: Tefsir
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/160.
[210] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/161.
[211] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/163.
[212] Buh3n; Kitab'uz-Zekât, KitabVl-VasâyfI, KiiabVİ-Vekâle ve Kiiab'ut-Tcfıir, Müslim; Kitab'ui-Zekâl, 998 ve Netei: Tefsir
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/164.
[213] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/164-165.
[214] Buhari; Kiub'uz-Zcfcfit ve KilabVl-Cihâd, Müslim; Kîub*uz-ZekAt, 1069 ve Ahmed; 2/409, 444, 476
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/165-166.
[215] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/166.
[216] Buhârî; Kitab'un-NİkâH ve Kttab'ul-Cum'a, Müslim; KİtabVl-fmârc, Ebu Davud. Tîrmiri ve Ahmed
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/167.
[217] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/1367.
[218] Ebu Dâvud; Kitab'uı-Satât, 495, Ahmed.b..i4anbel; 2/180, 187 ve Direkimi!; 85
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/167.
[219] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/168.
[220] Ebu Dâvud; KİtabVs-Salât, 493, Tirmizî; KitabVs-Salât, 407, Ahmed; 3/404, Dârimî: 1/333 ve Dârelcutnî; 83
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/168.
[221] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/168-169.
[222] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/171.
[223] Buharı; KitabVl-Edeb, Müslim; KitabVl-Birr vc's-SıU, 2624, 2623
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/172.
[224] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/172.
[225] Müslim; KitabVl-Birr veVSıla
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/172.
[226] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/172-173.
[227] Buhârî; KitabVl-Edeb, Müslim; KitabVl-Iman, 461
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/173.
[228] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/173-174
[229] Buhârî; Kit&bVl-Hibc ve KitabVl-Edeb, Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1030
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/174.
[230] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/174.
[231] Buhârî; KitabVl-Meziiim, M (Silim; KitabVl-BüyiT, 1609, Mâlik: 2/745, Ebu Dâvud; 3634 ve Tirmizî; 1353
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/175.
[232] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/175.
[233] Buhârî; KitabVl-Edeb, Müslim; KİtabVl-Iman, Ebu Dâvud; 5154 ve Tirmia; 2500
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/175.
[234] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/175-176.
[235] Buhârî; KitabVl- Edeb, Müslim; KitabVuMman, 48, Tirmia" ve Ahmed b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/177.
[236] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/177.
[237] Buhârî; Kitab'uş-Şüf'a ve KitabVl-Hibe, Ebu Dâvud; 5155
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/177.
[238] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/177
[239] Tirmizî; Kitab'ut-Birr, 1945, Ahmed b. Hanbel; 2/168, Dirimi; 2/215 ve Hâkim
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/178.
[240] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/178.
[241] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/179-180.
[242] Buhârî; KitabVl-Mevakıı ve KitabVt-Tevhid, Müslim; KilabVl-îman, 85
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/181.
[243] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/181.
[244] Müslim; KitabVl-Itk, IStO, Buhârî, Ebu Dâvud; 5137, Tirmizî; 1907 ve Ibn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/181.
[245] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/181-182.
[246] Buhari; KitabVl-Edeb, Müslim; Kisab'ul.tman, 47
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/182.
[247] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/182.
[248] Buhârî; KitabVl-Bdeb, Müslim; KitabVl-Birr ve's-Sıia, 2554
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/183.
[249] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/183-184.
[250] Buhârî; KitabVl-Edeb, Müslim; Kitat/ul-Birr vrj-Sıla, 2548
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/184.
[251] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/185.
[252] Müslim; KitabVl-Birr ve's-Sıla, 2551 ve Ahmed b. Hanbei
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/185.
[253] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/185-186.
[254] Müslim; KitabVl-Bîrr veVSıla, 2558
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/186.
[255] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/186-187.
[256] Buhari; KitabVl-Edsb ve KİtabVl-Buyû', Müslim; KİtabVl-Btrr ve's-Sıla, 2557, Ebu Dâ-vud; 1693, ibn Mâce ve Ahmed b. Hanbel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/187.

[257] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/187-188.
[258] Buhârî; Kitab'uz-Zekât, Kitab'ul-Vesâya. Müslim; Kitab'uz-Zekât, 998
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/188-189.
[259] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/189.
[260] Buhârî; Kiıab'uUCihâd, Muslini; Kilab'ul-Birr veVSıia. 2549, Ebu Dâvıid; 2529 ve.Ne-seî; 6/İ0, 7/143
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/189-190.
[261] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/190.
[262] Buhârî; Kiiab'ul-Edeb, Ttrmizî; 1909, Ahmed b. Hanbel, Ebu D3vud; 1697 ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/191.
[263] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/191.
[264] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kilab'ul-Birr veVSıta, 2555
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/191.
[265] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/192.
[266] Buhârî; Kitab'ul-Hibe, Müslim; Kitab'uz-Zekâl, 999 ve Ebu Dâvud; 1690
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/192.
[267] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/192.
[268] Buhârî; Kiiab'ul-Hibe, Kitab'ul-Cizye ve Kiıab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'uz-Zekâl, 1003 ve Ebu Dâvud; 1668
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/193.
[269] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/193.
[270] Buhâri; Kitab'uz-Zekât, Mastım; Kiiab'uz-Zekât, 1000
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/194-195.
[271] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/195.
[272] Buhârî; Kitabu Bcd'ii-Vahy, Müslim; Kiıab'ııl-Cihad, 1773
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/195-196.
[273] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/196.
[274] Müslim; Kiub'ul-FedAU, 2543, 226, 227
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/196-197.
[275] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/197.
[276] Müslim: Kiiab'ul-Iman. 204 w Neseî; Kitatful-Vesâyİ
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/198.
[277] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/198.
[278] Buhârî; Kilab'ul-Edeb, Müslim; Kİtab'uI-îman, 215.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/199.
[279] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/199.
[280] Buhârî; Kitab'uz-Zekât, Müslim; Kitab'ul-Iman, 13 ve Neseî, Kitab'us-Salât
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/199.
[281] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/200.
[282] Tirmizî; Kilab'uz-Zekât. 658, Ebu Dâvud; 2355. Ahmed b. Hanbel, Neseî; 5/92, tbn Mâce; '844, Dârimî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/200-201.
[283] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/201
[284] Ebu Dâvud; Küab'ul-Eıleb, 5İ3S, Tirmizî; KİIab'uı-Talak, 1189
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/202.
[285] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/202.
[286] Tirmizî; Kitab'ul-Birr ve's-Sıla, 1901, Ahroed b. Hanbel, İbn Mâce ve Hâkim
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/203.
[287] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/203.
[288] Müslim; Kitab'ul-Birr ve's-Sıla, 1903 ve Ebu Dâvud; 2280
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/203.
[289] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/203-204.
[290] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/205-206.
[291] Buhârî; Kiiab'uş-Şehadei, Müslim; Ki(ab'u!-tman, 87
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/206.
[292] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/207.
[293] Buhârî; Kitab'ul-Eyman ve'n-Nuzûr. Ahmeıi b. Hanbel. Tirmizî ve Nesaî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/207.
[294] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/208.
[295] Buhârî; Kitab'ut-Edeb, Müslim; Kiiab'ul-Inun, 90 ve Ahmed; 2/164
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/208.
[296] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/208-209.
[297] Buhârî; Kilab'ul-Edeb, Müslim: Kitab'ul-Birr vc's-Sıla, 2556
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/209.
[298] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/209-210.
[299] Buhârî; Kitab'uz-Zekâı, Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kiiab'ul-Akdiye
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/210.
[300] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/210-211.
[301] Müslim; Kitab'ul-Birr veVSıla ve Tîrmizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/213.
[302] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/213.
[303] Müslim; Kiıab'ut-Üırr vc's-Sıla, 2552, Tırmizî 1904 ve Ebu Dâvud. 5143
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/214-215.
[304] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/215.
[305] Ebu Dâvud; Kilab'ul-Edeb, 5142 ve İbn Mâce; 3664
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/216.
[306] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/216-217.
[307] Buhârî; Ki tabu Fedâü'iş-Sahâbc, KUab'un-Nikâh ve Müslim; Kitabu FedâiPİı-Sahâbe, 2435, 2437, Tirmizî ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/217.
[308] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/217-218.
[309] Butıârî; Kilab'ut-Fcdâil, Müslim; Kilabu Fedâil'U-Sahâbc 2513
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/219.
[310] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/219.
[311] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/221.
[312] Müslim; Kaab'ut-Fcdail. 2405
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/222-223.
[313] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/223-224.
[314] Buharı"; Kitabu ftdâil'is-Sahâbe

İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/225.
[315] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/225.
[316] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/227
[317] Müslim; Kitab'us-Salât, 674, 291, Ebu DSvud, Tirmiri, Nesd ve Ibn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/228.
[318] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/228-229.
[319] Müslim; Kitab'us-Salât, 432, Ebu Dâvud, TirmİZÎ, Neseî ve Ibn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/229.
[320] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/229-230.
[321] Müslim; Kiıab'us-Salâı, 323
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/230.
[322] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/231.
[323] Buhârî; Kitab'ud-Diyaı, Müslim; Kitab'ul-Kasâme, Kitab'ud-Diyat, 1669, Kitab'ul-Kısas, Ebu Dâvud, TirmİZî, Nescî ve İbn Mâcc
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/231-232.
[324] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/232.
[325] Buhârî; Kilab'ul-Cenâiz, Kiiab'ul-Mcgâzî. Ebu Dâvud, TirmİZî. Neseî ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/233.
[326] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/233.
[327] Buharı; Kilab'ul-Vudû, Müslim; Kitab'ur-RİYa, 2271
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/234
[328] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/234.
[329] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4843
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/234-235.
[330] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/235.
[331] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4943, Tirmizî; Kitab'ul-Birr, 1921 ve Ahmcd; 2/185
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/235.
[332] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/236.
[333] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4832
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/236.
[334] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/236-237.
[335] Buhârî; Kûab'ıu-Tefsir ve Kitab'ul-I'ttsâm
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/237-238.
[336] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/238.
[337] Buhârî; Kitab'ul-Fedâil, Müslim; Kitab'ul-CenâİZ, 964, 88
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/238.
[338] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/238-239.
[339] Tirmizî; Kitab'ul-Bitr, 2023
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/239.
[340] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/239.
[341] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/241.
[342] Müslim; Kiıabu Feddil'is-Sahâbe. 2454, Tîrmizî ve Ibn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/242.
[343] Müslim; Kiıab'ui-Birr veVSıla, 2567 ve Kitab'ul-Âdâb, Ahmed; 2/292, 408, 462, 482
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/243.
[344] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/243.
[345]Tirmizî; Kkab'ui-Birr vc's-Sıla. 2009 ve Ibn Mâce; 1442
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/244.
[346] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/244.
[347] Buhârî; Kilab'uz-Zebâih. K it ab'u I-Buyu, Müslim; Kiıab'ul-Birr ve's-Sıla, 2628 ve Ah-med; 4/404, 405, 408
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/244.
[348] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/244-245.
[349] Buhârî; Kiiüb'un-Niknh, Müslim; Kimb'un-Nikah, 1466, Ebu Dâvud, Neseîve Ibn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/245.
[350] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/245-246.
[351] Buhârî; Kitab'ui-Tefsir, Kilabu Bcd'il-Halk
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/246.
[352] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/246.
[353] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4832, Tirmi^i; KİıaB'uz-Zuhd, 2397
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/247.
[354] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/247.
[355] Ebu Dâvud; Buhâri; KİıaB'ul-Edeb, Tirmizî; Kitab'uz-Zühd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/248.
[356] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/248.
[357] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'ul-Birr ve's-Sıla, 2640, Ahmed b. Hanbd. ve Tirmizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/248.
[358] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/248-249.
[359] Buhâri; Kitab'uJ-Menâkıb, Müslim; Kilab'ul-Birr ve's-Sıla, 2639, Ebu Dâvud; 5126 ve Tirmizî; 2385
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/249
[360] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/249-250.
[361] Buhârî; Kiıab*ul-Ldcb, Müslim: Kilab'ııl-Uirr ve's-Sıla. 2640
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/250.
[362] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/250
[363] Müslim; Kiiabu Fedâil'is-Sahâbe, Buhârî; Kitab'ul-Enbiya, Ebu Dâvud; 4834
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/251.
[364] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/251.
[365] Müslim; Kilabu Fcdâil'is-Sahâbc, 2542
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/252-253.
[366] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/253-254.
[367] Ebu Dâvud; Kitab'ıı-Salât, 1498, Tirmizî; Kitab'ıırf-Dcavât, 3S62 ve İbn Mâce;
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/255.
[368] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/255.
[369] Buhârî; Kitab'ul-I'tisâm, Müslim; Kitab'ııl-Hacc, 1399 ve Atımed; 2/5, 30
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/256.
[370] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/256.
[371] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/257

[372] Buhârî; KiEab'ul-îman, Müslim; Kiıab'ul-îman, 43, Ahtned b. Hanbel, Tinnizî ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/258.
[373] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/258-259.
[374] Buhârî; KİtabVus-Saiât, Müslim; Kitab'uz-Zekâi, 1031, Ahmed b. Hanbel ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/259.
[375] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/260.
[376] Müslim; Kitab'ul-Birr ve's-Sıla, 2S66 ve Ahmed b. Hanbd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/260-261.
[377] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/261.
[378] Müslim; Kiub'ııl-îman, 54, Ebu Oâvud, Tirmizî ve Ibn MİceVİmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/261.
[379] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/261-262.
[380] Müslim; Kitab'ul-Birr veVSıla, 2567
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/262.
[381] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/262.
[382] Buhârî; Kifabu Fedai I'is-Sahâbe, Müslim; Kitab'ııl-îman, 75
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/263.
[383] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/263.
[384] TirmizİVKiiab'uz-Zühd, 2391
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/263.
[385] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/263-264.
[386] Mâlik; Mu vat ta ve tbn Hibban
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/264-265.
[387] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/265.
[388] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 5124, Tirmizi Kitab'uz-Zühd, 2393, Buhârî ve Ahmcd b. Han-bel
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/265.
[389] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/266.
[390] Ebu Dâvud; Kitab'us-SaJâı, 1522, Neseî; Kitab'us-Salât, 3/53, Ahmed b. Hanbet ve Ti-beranî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/266.
[391] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/266.
[392] Ebu Dâvud; Kiıab'ul-Edeb.5125
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/267.
[393] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/267.
[394] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/269.
[395] Buharı; Kiıab'ıır-RİkâK ve Ibn Hıbban
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/270.
[396] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/270.
[397] Buhârî; Kitabu Bed'il-Kalk, Müslim; Kiıab'ul-Birr veVSıls, 2637, KİtabVul-Edcb
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/271.
[398] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/271-272.
[399] Buhârî; Kitab'm-Tevhîd, Müslim; Kitab'us-Salât, 813 ve Neseî
[400] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/272.
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/272-273.
[401] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/275.
[402] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/275.
[403] Mailim; Kitab'm-Salât, 657, 262 ve Tirmizî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/276.
[404] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/276.
[405] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/277.
[406] Buhâri; Kitab'ul-îraan, Müslim; Kitab'ul-Iman, 22. Ebu Dâvud, Tirmia, Nesaî ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/278.
[407] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/278.
[408] Müslim; Kitab*ıı!-lman, 23
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/279.
[409] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/279.
[410] Buhârî; Kitab'ul-Megâzi, Müslim; Kitab'ul-lman, 95
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/279-280.
[411] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/280.
[412] Buhârî; Kilab'ul-Meğâzi, Müslim; Kitab'ul-îman, 96, 157, 159
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/281.
[413] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/281-282.
[414] Müslim; Kitab'ul-îman, 97
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/283.
[415] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/283
[416] Buhârî; Kiıab'uj-Şehâdei
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/284.
[417] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/284.
[418] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/285-286.
[419] BuhârİVKitabu BedFil-Halk, Müslim; KİtabVul-Kader, 2643, Ebu Dâvud, Tirmm, Ne-seî ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/287.
[420] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/287-288
[421] Müslim; Kitab'ul-Cenne, 2842 ve TİrmizîVİmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/288.
[422] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/289.
[423] Bulıârî: Kiiab'ur-Rikâk, Mistim; Kitab'ul-înıan, 213 ve Ahmtd; 4/274
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/289.
[424] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/289.
[425] Müslim; Kitab'ul-Comıe, 2845 vs Aiıreed; S/10, !8
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/290.
[426] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/290.
[427] Buhâîî;-Kitab'uî-'ifMî!rf Müslim; Kiiab'ul-Csr.ne, 2862 va Ahmed; 2/13. 19, 64
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/290.
[428] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/291.
[429] Buhâri; Kiıab'ut-Tefsîr, Müslim; Kitabu Fedâil'in-Nebî, 2359, Tirmizî ve Neseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/291.

[430] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/291-292.
[431] Müslim; Kitab'ul-Cennet, 2864
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/292-293.
[432] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/293.
[433] Buhâri; KiıulVur-KikâL. Müslim; Kitab'ul-Cenne, 2863
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/293.
[434] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/293-294.
[435] Müslim; Kitab'ui-Cenne, 2844
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/294.
[436] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/294.
[437] Buhârt; K.itab'ul-Edeb, Müslim; Kiıab"u;-Zekâı, 1017
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/295.
[438] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/295.
[439] Tirmizî; Kifab'ıu-Zuhd, 2313, Ibn Mâce; 4190 ve Alımcd; 5/173
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/295-296.
[440] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/296.
[441] Tirmuî; Kitabu Sıfatı Yevm'iUKıyame, 2419
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/296-297.
[442] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/297
[443] Tırmizî; Kitabu Sıfatı Yevm'il-Kıyam*, 3350
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/297-298.
[444] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/298.
[445] Tirmizî; Kitab'ıı-Tefsir, 2433, Neseî ve Ahmed; 3/7
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/299.
[446] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/299.
[447] Tirmizî; Kitabu Sıfat'il-Kıyame, 2452
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/299.
[448] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/299.
[449] Buhârî; Kilab'ur-Rikâk, Müslim; Kiıab'ul-Ccnne, 2859
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/300.
[450] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/300.
[451] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/301
[452] Tirmizî; Kitab'ıı-Tefsir, 2433, Neseî ve Ahmed; 3/7
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/302.
[453] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/302-303.
[454] Müslim; Kisab'ısz-Zikr ve*d-D«a. 2687
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/303:
[455] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/304.
[456] Müslim; KİtAb'ul-îman. 93
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/304.
[457] Buhârî; Kitab'uMlim, Müslim; Kıt.ıh'ul-îman, 32
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/305-306.
[458] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/306.
[459] Müslim; Kitab'ul-İman, 27, 45
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/307-308.
[460] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/308.
[461] Buhârî; Kiıab'us-Salât, Müslim; Kiiab'ul-Iman, 455
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/309-310.
[462] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/310-311.
[463] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Müslirh; Kilab'ut-Tcvbc, 2754
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/311.
[464] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/311
[465] Buhârî; Kilab'ut-Tevhid, Kilabu BetTil-Halk, Müslim; Kilab'ut-lfcvbe, 2731 ve Tirmizî; 3537
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/312.
[466] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/312.
[467] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Kitab'ur-Rikâk, Müslim; Kijab'ui-Tevbe, 2752 ve Tirmizî; 3535
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/313.
[468] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/313-314.
[469] Buhâri; Kitab'til-Tevhid, Müslim; Kitab'ui-Tfcvbe; 2758
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/314-315.
[470] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/315.
[471] Müslim; KİtAb'ut-Tevbe, 2749
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/316.
[472] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/316.
[473] Müslim; Kitab'ul-Tevbe, 2748. Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî; 3533
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/316-317.
[474] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/317.
[475] Müslim; KİıAb'ul-Iman, 31
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/318.
[476] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/318-319.
[477] Müslim; Kitab'ul-îman, 202
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/319-320.
[478] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/320
[479] Buhârî; Kiiab'ul-Tevhid, Müslim; Kitab'ul-Tman, 30, 49
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/321.
[480] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/321.
[481] Buhfirt; Kitab'ul-Tefsir, MttiİIim; KİIab'ul-Cenne, 2871 ve Nesri (428) Mildim; Kitab'ul-Ccnne, 2808
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/321-322.
[482] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/322.
[483] Müslim; Kitab'ul-Moâdd, *68 w Ahmfed b. Haflbd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/322.
[484] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/322-323.
[485] Müslim; Kitab'ul-Moâdd, *68 w Ahmfed b. Haflbd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/323.
[486] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/323

[487] Müslim; Kitab'u naiz, 78
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/324.
[488] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/324.
[489] Buhâri; Kiub'ur-Rikâk, Müslim; Kiub'ut-tman, 221, 376, 377
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/325.
[490] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/325
[491] Müslim; Kitab'tu-Tevbc; 2767, 50. 51
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/326.
[492] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/326.
[493] Buhâri; Kiiab'ui-lclsir, Müslim; Kilab'ui-Tevbc, 2768
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/327.
[494] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/327.
[495] Buhârî; Kiuıbu Mevâkıi'ıs-SaUt, Müslim; Kitab'ui-Tevbe. 2763
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/328.
[496] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/328.
[497] Buhârî; Kiıab'ui-Mıihâribm, Muifım; Kiiub'ui-'lcvbe, 2764
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/329.
[498] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/329
[499] Müslim; Kitab'uz-Zikr ve'd-Dua. 2734, Atımcı) b. Hanbd, Tirmizî « Nesri
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/330.
[500] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/330.
[501] Müslim; Kitab'ut-Tcvbc, 2759
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/330.
[502] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/330-331.
[503] Müslim; Kiıab'ııs-Salâı, 832
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/333-334.
[504] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/334-335.
[505] Müslim; Kitabu Fediil'in-Ncbl, 2288
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/335.
[506] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/336.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünenu Ebî Dâvud:

Ebu Dâvud'un ismini ebedîleştiren eseridir. Bâzı görüşlere göre Sünen, tarzında ilk yazılan eser olma şerefine de sâhiptir. Ebu Dâvud eserini şöyle tanıtır: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen 500 bin hadîs yazdım. Onlardan şu Sünen'i seçtim. Kitabımın içerisinde 4800 hadîs mevcuttur".
Ebu Dâvud, Sünen'in hadîslerini seçerken, ahkâm hadîsleriyle yetinmiştir. Bu sebeple sünen ve sıhâh müellifleri arasında ahkâm sâhasında ilk eser veren kimse olmuştur. Ebu Dâvud'un Sünen'i, muhtelif beldelerdeki fukahânın istidlâl edip üzerine ahkâm bina ettikleri hadîslerini ihtiva eder. Ebu Süleymân el-Hattâbî, Me'âlimu's-Sünen adlı şerhinde şöyle der: "Biliniz ki, Ebu Dâvud'un es-Sünen kitabı, kıymetli bir telîftir. İlmu'd-Dîn sâhasında onun misli te'lîf edilmemiştir. (Her mezhebe mensub) âlimlerin kabûlüne mazhar olmuş, böylece muhtelif fırkalar teşkil eden âlimler ve farklı mezheplere mensup fakîhler arasında hakem rolü oynamıştır. Irak, Mısır, Mağrib ahalisi, İslâm âleminin ekseri beldelerinin müslümanları ona sarıldılar. Onun bu kitabı ehl-i hadîs nezdinde hoşlanılan bir makam tuttu. Bu kitap için meşakkatli yolculuklar yapıldı, arandı da arandı". Gazâlî'nin, Sünen hakkında: "Bir müçtehide, ahkam hadîsleri hususunda kifayet eder" dediği rivayet olunur. Nevevî, Sünen'e yaptığı şerhte: "Fıkıhla olsun, başka şeyle olsun, İslâmî mevzularla meşgul olan herkesin Ebu Dâvud'un Sünen'ine alâka göstermesi, onu iyi bilmesi gerekir. Zira onun içindeki hadîslerin çoğuyla ihticâc edilir ve bu hadîsleri tefrik de kolaydır. Ayrıca hadîslerin (fikha girmeyen fazlalıklardan) özetlenmiş olması, musannıfının emsaline üstünlüğü ve eserin tehzîbine gösterdiği itina, Sünen'in ehemmiyetini artıran hususlardır." Sünen'in râvilerinden Ebu Sâd İbnu'l-A'râbî de şunları söylemiştir: "Bir fakîh'in yanında, Allah'ın kelamını ihtiva eden Mushaf'la Ebu Dâvud'un Sünen'inden başka kitap bulunmasa, (fikhın tedvîni için) bir başka kitaba ihtiyaç duymaz". Muhammed İbnu Mahled: "Ebu Dâvud, Sünen'ini telif edip halka okuduktan sonra, kitabı, Ehl-i hadîs için, kendisine uydukları bir "mushaf" oldu" der.
Ebu Dâvud Sünen'ini yazdıktan sonra Ahmed İbnu Hanbel'e arzeder. Ahmed İbnu Hanbel istihsan ederek takdîrlerini ifâde eder. Ebu Dâvud, Sünen'i Bağdat'ta rivayet etmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/228-229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Fazilete Göre Taksimleri

Sahabe'nin en efdali Hz. Ebu Bekr sonra Hz. Ömer (radıyallahu anhüm)'dir. Ehl-i Sünnet bu hususta icma eder. Sonra sırasıyla, Osman İbnu Affan, Ali İbnu Ebî Tâlib, gelir. Ehli sünnetten bazılarının fazilette Hz. Ali'yi Hz. Osman'a takdîm ettiği bilinmektedir. Bunlardan sonra Aşere-i Mübeşşere'nin [1] geri kalan efrâdı gelir: Sâd İbnu Ebî Vakkas, Sa'id İbnu Zeyd İbni Amr İbni Nufeyl, Talha İbnu Ubeydillah, Zübeyr İbnu'l-Avvâm, Abdurrahman İbnu Avf ve Ebu Ubeyde Âmir İbnu'l-Cerrâh (radıyallahu anhüm ecmain).
Aşere-i Mübeşşere'den sonra Bedir Ashabı gelir. Bunlar üçyüz küsur kişidir.
Sonra Uhud Ashâbı gelir.
Bunları Hudeybiye'de Bey'atu'r-Rıdvân'a katılanlar takip eder.
Ensâr'dan Birinci ve İkinci Akabe Bey'atlarına katılanlarla es-Sâbikûn el-Evvelun olanlarda Ashab'ın mümtazlarıdırlar. ancak, âyette zikri geçen es-Sâbikun el-Evvelunla ilgili farklı görüş var:
1- Said İbnu'l-Müseyyib'e göre bunlar iki kıbleye de namaz kılanlardır.[2]
2- Şa'bî'ye göre Bey'atu'r-Rıdvân'a katılanlardır.
3- Muhammed İbnu Ka'b'a göre Bedir ashâbı'dır.
4- İlk müslüman olandır denmiştir. Bu ilk konusunda da ihtilaf var: Hz. Ebu Bekr denmiştir, Hz. Ali denmiştir, Hz. Zeyd denmiştir, Hz. Hatice denmiştir.
Ancak bu ihtilaf şöyle te'lif edilir: Müslümanlıkta hür erkeklerden ilk Hz. Ebu Bekr, çocuklarından ilk Hz. Ali, kadınlardan ilk Hz. Hatice, azadlılardan Zeyd, kölelerinden ilk Bilal' (radıyallahu anhüm ecmain)'dir.[3]

---

[1] Aşere-i mübeşşere: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından cennete gidecekleri hususunda müjdelenmiş olan on kişi. Bunlar Ashab-ı Kiramın en faziletlileri sayılır. (İbrahim Canan)
[2] İki kıbleye namaz kılanlar: Medine'ye hicret edildiği zaman müslümanlar Kudüs'e yönelerek namaz kılmakta idi. Bu onaltı ay sürdü. Bundan sonra gelen izinle Ka'be kıble yapıldı. Bu vahyin gelmesine kadar müslüman olanlar iki kıbleye namaz kılanlardır. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/532-533.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Aşağıdakilerden hangisi "*müşriklerle cihat etme*" yollarından biri <u>değildir?</u> (1352)
a) Malla cihad etmek, b) Nefisle mücadele etmek,
c) Dille mücadele etmek, d) Canla mücadele etmek.

2. Mü'minlerin yaptıklarının "*cihad*" olarak tanımlanabilmesi için <u>hangi amaçla</u> hareket etmeleri gerekir? (1346)
a) Ganimet elde etmek amacıyla hareket etmek,
b) Kahramanlık amacıyla hareket etmek,
c) Allah'ın dini yüce olsun diye hareket etmek,
d) Irkının üstünlüğünü ispat amacıyla hareket etmek.

3. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde, "*reddedilmeyen*" veya "*pek nadir reddedilen*" dualar <u>doğru olarak</u> verilmiştir? (1328)
a) Seher vakti yapılan-Cuma vakti yapılan dualar,
b) Ezan okunurken-savaşın şiddetli anında yapılan dualar,
c) Savaşın şiddetli anında yapılan-Cuma vakti yapılan dualar,
d) Ezan okunurken yapılan-Cuma vakti yapılan dualar.

4. Peygamberimiz (sav) "*düşmanlarınız için elinizden geldiğince kuvvet hazırlayınız*" hadisinin devamında "*kuvveti*" hangi ifadeyle <u>tanımlamıştır?</u> (1335)
a) Ata binmek, b) Kılıç kullanmak,
c) Atmak, d) Güreşmek.

5. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi "*Bir ok* sebebiyle cennete girecek kişiler"den biri <u>değildir</u>? (1338)
a) Hayır ve sevap umarak oku yapan kişi,
b) Oku atan kişi,
c) Oku atana yardımcı olan kişi,
d) Oka hedef olan kişi.

6. "Allah yolunda bir gün ..... nöbeti tutmak, dünyadan ve ..... üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır. Kulun Allah..... akşamleyin veya sabah ..... vakitteki yürüyüşü de dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır." (1293)

I. *Dünya*
II. *Hudut*
III. *Erken*
IV. *Yolunda*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, I, IV, III b) II, III, IV, I, c) III, II, IV, I, d) II, IV, I, III

7. *"Müslümanlardan bir şahıs, ... sağılacak kadar bir..... Allah yolunda cihad ederse, ... onun hakkı olur. Allah yolunda yaralanan veya bir sıkıntıya ..... kimse, kıyamet gününde yaralandığı gün gibi kanlar içinde Allah'ın ..... gelir. Kanının rengi zağferân gibi kıpkırmızı, kokusu da misk kokusu gibidir. "* (1299)

I. Cennet
II. Düşen
III. Huzuruna
IV. Süre
V. Deve

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) V, IV, I, III, II b) I, IV, III, II , V c) V, IV, I, II, III d) V, III, I, IV, II

8. *"Kim ..... çıkmaz veya gazâya çıkan bir mücâhidi ..... etmez ya da cihada çıkan ..... aile fertlerine ..... muamele etmezse, Allah Teâlâ o kimseyi kıyamet gününden önce büyük bir..... uğratır.."* (1351)

I. Gazinin
II. Hayırla
III. Gazâya
IV. *Techiz*
V. *Belâya*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, III, IV, I, V b) III, IV, I, II, V, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *" İki göze cehennem ..... dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda ..... bekleyerek ..... göz.."* (1308)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *ateşi– nöbet* – geceleyen b) *azabı – göz – görev*
c) *azabı – kalp – görev* d) *ateşi – kalp – nöbet*

10. **"***Kim Allah yolunda cihada gidecek bir ..... donatır, cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılarsa, bizzat cihada gitmiş gibi sevap kazanır. Cihada giden gazinin arkada bıraktığı ..... güzelce bakıp onların ihtiyaçlarını karşılayan da bizzat cihad yapmış gibi ..... kazanır."* **(1309)**
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *kimseyi – akrabalarına – cenneti* b) *gaziyi–çocuklarına –ecir*
c) *gaziyi - ailesine - sevap* d) *mümini –kabilesine –ecir*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Hanımlar için cihadın en üstünü Hacc-ı Mebrûr'dur. **(1279)**

(D / Y) 12. Cennet kapıları kılıçların gölgeleri altındadır. **(1305)**

(D / Y) 13. Hac mevsiminde alış-veriş yapmak yasaktır. **(1287)**

(D / Y) 14. Cennetlerin en yücesi Firdevs cennetidir. **(1322)**

(D / Y) 15. Geçerli mazeretleri sebebiyle cihada katılamayanlar, cihada katılanların sevabına ortaktır. **(1345)**

(D / Y) 16. Gönlünde gaza arzusu olmadan veya gaza etmeden ölen kimse küfür üzere ölür. **(1344)**

(D / Y) 17. Harp, hileden ibarettir. **(1355)**

(D / Y) 18. Düşmanla karşılaşmayı temenni etmek doğru değildir. **(1354)**

(D / Y) 19. Cennete giden şehitler dünyadaki her şey kendisine verilse bile asla dünyaya geri dönmek istemezler. **(1314)**

(D / Y) 20. Umre, bir sonraki umreye kadar işlenecek günahlara kefaret olur. **(1278)**

CEVAPLAR : 1-b, 2-c, 3-b, 4-c, 5-d, 6-a, 7-c, 8-b, 9 -a , 10-c, 11-D, 12-D, 13-Y, 14-D, 15-D, 16-Y, 17-D, 18-D, 19-D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

195) Sünnet Namazların Fazileti (Farz Namazlarla Birlikte Kılınan Sünnetlerin Fazileti Ve Miktarı)

Bu bölümdeki üç hadis-i şeriften; her gün farz namazların ön ve arkasında on iki rekat sünnet kılana cennette bir köşk yapılacağını, bu on iki rekatın vakitlere göre dağılımını, her ezanla kamet arasında mutlaka sünnet olarak kılınması gereken bir namaz olduğunu öğreneceğiz.[1]

1099. Mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe Remle Binti Ebû Süfyân *radıyallahu anhümâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Müslüman bir kimse, farzların dışında nâfile olarak her gün Allah rızası için on iki rek`at namaz kılarsa, Allah Teâlâ ona cennette bir köşk yapar" veya "Ona cennette bir köşk yapılır."[2]

1100. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte öğle namazından önce iki, öğle namazından sonra iki rek`at, cumadan sonra iki rek`at, akşam namazından sonra iki rek`at ve yatsı namazından sonra da iki rek`at namaz kıldım.[3]

1101. Abdullah İbni Mugaffel *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Her ezan ve kamet arasında namaz vardır. Her ezan ve kamet arasında namaz vardır. Her ezan ve kamet arasında namaz vardır" buyurdu. Üçüncü defasında *"kılmak isteyene"* dedi.[4]

* Bundan sonraki bölümlerde gelecek olan otuzdan fazla hadis-i şeriften bu üç hadisi açıklar mahiyettedir. Ama biz günlük beş vakit farz namazlarımızın öncesinde ve sonrasında kılınması gereken bu 12 rekat nafilelere devam eder isek ilk önce hesaba çekileceğimiz namaz meselesinden eksiklerimiz olacak olana bu kıldığımız nafilelerle takas yapılmak suretiyle denkleştirilecektir. Yani bu nafileler bizler için bir nevi yedek veya sigorta hükmündedir. Vaktin çok dar olduğu veya zaruri diyebileceğimiz durumlarda önünde ve arkasında kılınması gereken bu sünnetler bazen terk edilebilir ama alışkanlık haline getirmemek de bir müslümandan beklenen en olumlu harekettir.

Sabah farzından önce	2
Öğle farzından önce	2 veya 4
Öğle farzından sonra	2
Akşam farzından sonra	2
Yatsı farzından sonra	2

	12

Bu dağılımı gelecek hadislerden daha net öğreneceğiz.[5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 328.
[2] Müslim, Müsâfirîn 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1; Tirmizî, Salât 189; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 66, 67.
[3] Buhârî, Teheccüd 25, 29; Müslim, Müsâfirîn 104. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 189, 205; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 66; İbni Mâce, İkâmet 100.
[4] Buhârî, Ezân 14, 16; Müslim, Müsâfirîn 304. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11; Tirmizî, Salât 22; Nesâî, Ezân 39; İbni Mâce, İkâmet 110.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 328.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

274) Müslümanın Felâketini Sevinçle Karşılama Yasağı (Müslümanın Başına Gelen Bir Felâketten Dolayı Sevinç Gösterisinde Bulunmanın Nehyedilmiş Olduğu)

Bu bölümdeki iki ayet ve bir hadisten, mü'minlerin ancak kardeş olduklarını, kötü söz ve hayasızlığın mü'minler arasında yayılmasından sevinç duyanlara dünyada da ahirette de bir azabın beklediğini, müslümanın müslüman kardeşinin uğradığı felaketi sevinçle karşılamaması gerektiğini, aksi halde o kimseyi o dertten kurtarıp diğer şahsı o derde uğratabileceğini öğreneceğiz. [1]

"Bütün mü'minler ancak kardeştirler." (Hucurat: 49/10)
"Mü'minler arasında, kötü şeylerin yayılmasından hoşlananlara bu dünyada da, ahirette de can yakıcı bir azap vardır." (Nur: 24/19)

1581. Vâsile İbni'l–Eskâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kardeşinin uğradığı felâketi sevinçle karşılama! Allah onu rahmetiyle o felâketten kurtarır da seni derde uğratır."[2]

* Müslümanlar kardeştirler, sevinç ve üzüntüde ortaktırlar. "Gülme komşuna, gelir başına" atasözü unutulmamalıdır. Allah dilerse felakete uğrayanı kurtarır, felakete sevineni ise o tür bir felakete uğratabilir. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 461.
[2] Tirmizî, Kıyâmet 54.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 462.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21) İyilik Ve Hayırlarda Yardımlaşma

"... İyi ve güzel olan şeylerde ve yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmada yardımlaşın..." (Maide: 5/2)
"İnsanların tek sermayesi olan zaman birimine andolsun ki, Allah'ın gösterdiği yolda yürümeyen tüm insanlar mutlaka zarardadır. Ancak inanarak doğru dürüst işler yapanlar, birbirlerine hakdan gelen gerçekleri ve her türlü sıkıntı ve zorluklara karşı dirençli olmayı tavsiye edenler bu ziyandan kurtulmuşlardır." (Asr 103/1-3)
* İmam Şafii: "İnsanların çoğu bu sureyi düşünmede gafildirler", demiştir. [1]

179. Ebû Abdurrahman Zeyd İbni Hâlid el–Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda cihada gidecek bir gaziyi techiz eder, cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılarsa, âdeta cihada gitmiş gibi sevab kazanır. Cihada giden gazinin arkada bıraktığı ailesine güzelce bakıp onların ihtiyaçlarını karşılayan kimse de sanki cihad yapmış gibi sevap kazanır."[2]

180. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Hüzeyl kabilesinin Lihyânoğulları üzerine ordu sevketmek istedi. Bu sebeple şöyle buyurdu:
"İki kişiden biri cihada gitsin. Kazanılacak sevap ikisi arasında ortaktır."[3]

181. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Ravha mevkiinde bir deve kervanına rastladı ve:
– *"Sizler kimlersiniz?"* dedi. Onlar:
– Biz müslümanlarız, sen kimsin? diye sordular.
Peygamber efendimiz:
– *"Ben Allah'ın Resulüyüm"* dedi. İçlerinden bir kadın, küçük bir çocuğu Peygamberimiz'e doğru kaldırarak:
– Bu çocuğun haccı olur mu? diye sordu. Resûlullah Efendimiz:
– *"Evet, ayrıca sana da sevap vardır"* buyurdu.[4]

* Memleketimizde pek rağbet görmeyen bu adet şu anda diğer İslam memleketlerindeki müslümanlar tarafından tatbik edilmektedir. Üzerine hac farz olmayan çocuklara da hac yaptırılabilir, aynı sevap anne ve babasına da verilir. [5]

182. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kendisine emredileni tamı tamına, eksiksiz olarak ve gönül hoşluğu ile yerine getirip verilmesi istenilen kişiye veren güvenilir müslüman kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir."[6]

Bir rivayette: *"Emredileni veren"* şeklindedir.

* Her konuda olduğu gibi sadaka ve zekat dağıtma konusunda da müslümanların birbirlerini vekil tayin etmeleri caizdir. Alışkanlık haline getirmemek şartıyla bazı zaruretler halinde bu vekalet caizdir. Esasen herkes bu işi kendisi yapmalıdır. Çünkü zenginlik nimeti verilen kimse fakiri de arayıp bularak zekat ve sadakasını bizzat kendisi vererek Allah'ın o nimetini verme zevkini de tadacaktır. Ben verilecek yeri bilemem, bulamam demek mazeret olmaz, onu da bilmek ve bulmak mecburiyetindeyiz. Bu da bir görevdir hem de zevkli bir görev. Böylece sevapta ortaklık mutlak eşitliği de gerektirmiyor, sevabın aslında ortaklık esas olmuş oluyor. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 73
[2] Buhârî, Cihâd 38; Müslim, İmâre 135–136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 20; Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 6; Nesâî, Cihâd 44.
1307'de tekrar gelecektir.
[3] Müslim, İmâre 137.
1310'da tekrar gelecek açıklama orada verilecektir.
[4] Müslim, Hac 409. Ayrıca bk. Ebu Dâvûd, Menâsik 7.
1283'de gelecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 74
[6] Buhârî, Vekâlet 16; Müslim, Zekât 79. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât 25, İcâre 1; Nesâî, Zekât 57, 67.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 74

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

164) Küçük Çocukları Ölen Annelerin Kazanacağı Sevap

954. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Henüz ergenlik çağına ulaşmamış üç çocuğu ölen her müslümanı Allah, çocuklara olan rahmet ve şefkati sebebiyle cennete koyar."[1]

955. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi bir müslümanın (ergenlik çağına ermemiş) üç çocuğu ölürse, o kimseye cehennem ateşi ancak Allah'ın yemini yerine gelecek kadar kısa bir süre dokunur."[2]

* **Tehilletül kasem:** Yemini helal kılmak manasına gelen bu ifade çok kısa süreden kinaye olarak kullanılmaktadır. Bu konuda bkz. Meryem: 19/71, Araf: 7/18, Hud: 11/119, Secde: 32/13, Sad: 38/85. [3]

956. Ebû Sâid el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir kadın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:
– Ey Allah'ın Resûlü! Senin sözlerinden hep erkekler yararlanıyor. Biz kadınlara da bir gün ayır, o gün toplanalım, Allah'ın sana öğrettiklerinden bize de öğret!" dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Peki şu gün şurada toplanınız!"* buyurdu.
Kadınlar toplandılar. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de gidip Allah'ın kendisine öğrettiklerinden onlara öğretti. Sonra onlara:
– *"Sizden (henüz ergenlik çağına gelmemiş) üç çocuğunu âhirete gönderen her kadın için bu çocuklar cehenneme karşı mutlaka siper olur"* buyurdu.
İçlerinden bir kadın:
– "Bu durum iki çocuk gönderenler için de geçerli midir?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :
– *"Evet, iki çocuk gönderen için de durum aynıdır"* cevabını verdi.[4]

---

[1] Buhârî, Cenâiz 6, 91; Müslim, Birr 153. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 64; Nesâî, Cenâiz 25; İbni Mâce, Cenâiz 57.
[2] Buharî, Cenâiz 6, Eymân 9; Müslim, Birr 150. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 64; Nesâî, Cenâiz 25; İbni Mâce, Cenâiz 57.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 284.
[4] Buhârî, İlim 36, Cenâiz 6, 91; İ'tisam 9; Müslim, Birr 152. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh ve Ta'dîl Teâruz Ederse (Çatışırsa):

Cerh ve tadilin teâruzu: Ravinin, hem rivayetinin reddedilmesini gerektiren hem de kabul edilmesini gerektiren bir şekilde sözkonusu edilmesidir. Kimi ilim adamları onun hakkında o sikadır derken kimilerinin de o zayıftır demesi gibi.
Teâruzun dört hali sözkonusudur:
1. Hal: Cerhin de, tadilin de müphem bırakılmış olması: Yani her ikisinde de cerh ya da tadil sebebinin açıklanmamış olmasıdır.
Eğer müphem cerhin kabul edilmeyeceği görüşünü benimsiyor isek o zaman tadil edenlerin görüşü kabul edilir. Çünkü vakıada onunla teâruz eden bir husus yoktur.
Eğer kabul edileceği görüşünü benimsersek -ki tercihe değer olan budur- o takdirde teâruz sözkonusu olur. Bu durumda ikisinden tercih edilmeye değer olan kabul edilir. Ya o görüşü söyleyenin adaleti ya da şahsın durumunu bilmek hakkındaki görüş ya da cerh ve tadilin sebepleri ya da sayıca çokluk bakımından tercihe değer görülen kabul edilir.
2. Hal: Her ikisinin de açıklanmış olması yani her ikisinde de cerh ve tadilin sebeplerinin beyan edilmiş olması. Bu durumda cerh kabul edilir. Çünkü cerhi söyleyen fazladan bir şeyler bilmektedir. Ancak tadilde bulunan kimsenin: Ben kendisi sebebiyle raviyi cerhettiği hususu daha iyi biliyorum. O husus ortadan kalkmış bulunmaktadır, demesi hali müstesnadır. O vakit tadil görüşü kabul edilir. Çünkü bu görüşü belirtenin fazladan bir bildiği vardır.
3. Hal: Tadil müphem, cerh açıklanmış ise bu durumda cerh kabul edilir çünkü cerhi kabul edenin fazladan bir bildiği vardır.
4. Hal: Cerhin müphem, tadilin ise açıklanmış olması hali. Bu durumda, tercih edilmeye değer olduğundan ötürü tadil kabul edilir.
Birinci kısım burada sona ermektedir. İkinci kısım: "Hadisin, kendisine izafet edildiği kimse bakımından kısımları" ile başlayacaktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Fazilete Göre Taksimleri

Sahabe'nin en efdali Hz. Ebu Bekr sonra Hz. Ömer (radıyallahu anhüm)'dir. Ehl-i Sünnet bu hususta icma eder. Sonra sırasıyla, Osman İbnu Affan, Ali İbnu Ebî Tâlib, gelir. Ehli sünnetten bazılarının fazilette Hz. Ali'yi Hz. Osman'a takdîm ettiği bilinmektedir. Bunlardan sonra Aşere-i Mübeşşere'nin [1] geri kalan efrâdı gelir: Sâd İbnu Ebî Vakkas, Sa'id İbnu Zeyd İbni Amr İbni Nufeyl, Talha İbnu Ubeydillah, Zübeyr İbnu'l-Avvâm, Abdurrahman İbnu Avf ve Ebu Ubeyde Âmir İbnu'l-Cerrâh (radıyallahu anhüm ecmain).
Aşere-i Mübeşşere'den sonra Bedir Ashabı gelir. Bunlar üçyüz küsur kişidir.
Sonra Uhud Ashâbı gelir.
Bunları Hudeybiye'de Bey'atu'r-Rıdvân'a katılanlar takip eder.
Ensâr'dan Birinci ve İkinci Akabe Bey'atlarına katılanlarla es-Sâbikûn el-Evvelun olanlarda Ashab'ın mümtazlarıdırlar. ancak, âyette zikri geçen es-Sâbikun el-Evvelunla ilgili farklı görüş var:
1- Said İbnu'l-Müseyyib'e göre bunlar iki kıbleye de namaz kılanlardır.[2]
2- Şa'bî'ye göre Bey'atu'r-Rıdvân'a katılanlardır.
3- Muhammed İbnu Ka'b'a göre Bedir ashâbı'dır.
4- İlk müslüman olandır denmiştir. Bu ilk konusunda da ihtilaf var: Hz. Ebu Bekr denmiştir, Hz. Ali denmiştir, Hz. Zeyd denmiştir, Hz. Hatice denmiştir.
Ancak bu ihtilaf şöyle te'lif edilir: Müslümanlıkta hür erkeklerden ilk Hz. Ebu Bekr, çocuklarından ilk Hz. Ali, kadınlardan ilk Hz. Hatice, azadlılardan Zeyd, kölelerinden ilk Bilal' (radıyallahu anhüm ecmain)'dir.[3]

---

[1] Aşere-i mübeşşere: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından cennete gidecekleri hususunda müjdelenmiş olan on kişi. Bunlar Ashab-ı Kiramın en faziletlileri sayılır. (İbrahim Canan)
[2] İki kıbleye namaz kılanlar: Medine'ye hicret edildiği zaman müslümanlar Kudüs'e yönelerek namaz kılmakta idi. Bu onaltı ay sürdü. Bundan sonra gelen izinle Ka'be kıble yapıldı. Bu vahyin gelmesine kadar müslüman olanlar iki kıbleye namaz kılanlardır. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/532-533.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCÜMESİ İZAHLI 2000 HADİS-II

Tövbenin Önemi
Tövbenin Kabul Şartları:
Günahlardan Kurtulmanın Çareleri
Tövbenin Geciktirilmesinden Doğacak Olan Zararlar
Tövbe İle İlgili Ayet Ve Hadisler Hikâyeler
Kör Yılanla Ona Hurma Taşıyan Kuş
Tevbesinde Durmayan Kulun Allah'a Seslenişi
Konu: Müminin Belâları
Konu: Kabirde Sorgu Melekleri
Konu: Hayırlı Akibet
Konu: Kanaat, Zühüt (Ahiret İşlerini Dünya İşlerine Tercih Etmek)
Konu: Kaza Ve Kader
Konu: İyi Kimselerin Az Olması
Konu: Afsun-Nazar Boncuğu Takmak- Büyü Yapmak- Nazar Değmek Ve Gaibten Haber Vermek
Konu: Dava - Karar Ve Şahitlik
Konu: Kıyamet Günü Zararlı Çıkacak Zenginler
Konu: Mirasçılık
Konu: İnsanların En Kötüsü
Konu: Doğru Ve Yalan Söz Söylemek
Konu: Hz. Muhammed'in Sünneti (İzi) Ve İhya Etmesi
Konu: Kötü Günahların Akibeti
Konu: Her Zorluktan Sonra Kolaylığın Olması
Konu: İçki İçmek
Konu: Allah'ın Haram Kıldıklarından Bazıları
Konu: Dilenciliğin Kötü Olması
Konu: Ahirette Allah'ı Görmek
Konu: Rüyalar
Konu: Çocukları Terbiye Etmek Ve Siyaseti İyi Bilmek
Konu: Zulüm Ve İhanet
Konu: Hz. Muhammed'in Vasiyetleri
Konu: İyiyi Emir - Kötüyü Nehy Etmek
Konu: Buluğa Ermeden Ölen Müslüman Çocukları
Konu: İnsan Öldürmek
Konu: Müslümanlar Arasında Tefrikacılık
Konu: Hz. Muhammed'in Hikmetli Sözleri
Konu: Hz. Allah'ın Kitabı Ve Hz. Muhammed'in Sünneti
Konu: Faiz
Konu: Müslümanların Birbirlerine Karşı Hakları
Konu: Komşuluk Hakları
Konu: Yetimi Korumak
Konu: Arabuluculuk
Konu: Ana Babaya İtaat Etmek
Konu: Akrabalara Yardım Etmek
Konu: İnsan Ve Hayvana Merhamet
Konu: Tevazu Ve Kibir
Konu: Kıskançlık Ve Kindarlık
Cennete Girmeyi Kazandıran Sebepler
Konu: Öfkenin Tedavisi
Konu: Ölümden Sonra Devam Eden Ameller
Konu: Kötülük Yapanı Bağışlama
Konu: Edepler Ve İrşatlar
Yemeğin Adabı (Kuralları)
Konu: Dünyanın Bayındırlığı Ümitledir
Konu: Aksırığın Adabı (Kuralları)
Konu: Selam
Konu: Genel Yasaklar
Konu: Sahipsiz Toprakların Onarımı
Konu: Umrâ Ve Rukbâ
Konu: Şüf'a Ve Satışlar
Hastaları Ziyaret
Konu: Müslümanların İhtiyaçlarının Görülmesi
Konu: Sadaka (Yardım)
Tıp, İlâç Ve Hastalıkların Sevabı

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCÜMESİ İZAHLI 2000 HADİS-II

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tövbe (Allah'ın rahmet) kapısıdır. Bu kapı, batıda yetmiş senelik bir mesafe genişliğinde (bir hanın) kapısı gibidir. Tövbe kapısı, güneşin batıdan doğması gibi bazı kıyamet alâmetleri vuku buluncaya kadar açık kalır."[1]

Bu hadisde iki hakikat ve iki işaret vardır:
a) Birinci hakikat: Yetmiş senelik bir mesafe genişliğinde bulunan bir hanın kapısına benzetilen Allah'ın rahmet kapısının açık kalması, Allah'ın müminlere karşı merhametinin bol olmasındandır.
b) İkinci hakikat: Böyle geniş olan Allah'ın rahmet kapısının açık kalması, kıyametin kopmasına işaret eden bazı alâmetlerin çıkmasına devam etmesindendir.
Çünkü bu alâmetlerin ortaya çıkmasıyla kıyametin kopacağına artık inanacak kimselerin yaptıkları tövbeler kabul olunmaz.
a) I. işaret: Sevgili peygamberimiz kıyametin birçok alâmetlerinin olmasına rağmen, "güneşin batıdan doğması" alâmetini hadisde yer vermesinin nedeni, ilk ortaya çıkacak alâmetin "güneşin batıdan doğması" alâmetinin olmasındandır.

b) II. İşaret: Hadisde, tövbe kapısının batıda bulunan büyük bir hanın kapısına benzetilmesinin nedeni, doğuda İslâm dinini kabul edenlerin olmaması ya da az olması, buna karşın batıda birçok insanın İslâm dinine inanmasındandır.[2]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşlediği günahdan tövbe eden bir kimse, günah işlememiş kimse gibidir."[3]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşlediği günahdan tövbe eden kimse, günah işlememiş kimse gibidir. Allah'ın sevdiği mümin kuluna, işlediği günah bir zarar vermez."[4]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir kulunun tövbesinden, çölde devesini kaybetmiş yaya ve perişan kalan bir kimsenin bulduğu devesinden ötürü duyduğu sevincinden daha çok sevinir."[5]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, bir kulunun yaptığı tövbesinden; bir susuzun bulduğu sudan, kısır bir kadının gebe olup çocuk doğurmasından, parasını kaybetmiş, bu yüzden de perişan kalmış bir yolcunun parasını bulduktan sonra duydukları sevinçden daha fazla sevinir. "Nasuha" (samimi bir yürekle) tövbeden bir kimse için, Hz- Allah, o kişinin yaptığı günahları, omuzlarındaki kâtip meleklerine, azalarına, ve bu günahın işlendiği yere unutturur. Kıyamet günü, mahkeme huzurunda aleyhine şahitlik yapamayacaklardır."[6]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah kulunun diliyle istiğfar etmeden önce işlediği günaha karşı içten duyduğu pişmanlığını bildiğinden affeder."[7]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın nazarında tevbe eden gencin tevbesinden daha sevgili ve makbul, günahlarında ısrar eden ihtiyarın ise günahlarından dahi kötü bir şey yoktur."
Yine Allah'ın nezdinde cuma günü veya cuma gecesi işlenen iyiliklerden daha iyi bir iyilik, işlenen kötülüklerden de daha fena bir kötülük yoktur."[8]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ard arda bir günah işlemeye alışmayan hiç bir kul yoktur. Veya dünyadan göçünceye kadar ayrılmadığı, devamlı olarak kişinin işitmekte olduğu bir günah vardır."
Şüphe yok ki, mümin, belâ içinde tövbekar, unutkan ve yaptıkları hatırlatıldığında hatırlayıcı olarak yaratılmıştır."[9]

Elfeynet: Zaman, vakit.
Müfettenen: Bela ve fitne
Nesiyyen: Unutkan.[10]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, altmış yaşını dolduran bir insanın ondan sonraki y samında (işlediği kötülüklerine karşı) hiç bir özür kabul etmez."[11]

A'zere: Özür kabul etmemek.[12]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her namaz akabinde "Estağfirullahe ellezi lâ ilahe illa hüve hayyul kayyum" (Ondan başka hiç bir ilâh olmayan, her zaman diri, her şeyin varlığı O'na bağlı tüm yaratıklarının işlerini düzenleyen Allah'ın mağfiretini diler ve işlediğim günahlardan vazgeçerek onun emirlerine dönerim.) diye üç defa istiğfar etmeye devam eden kimse, düşman cephesinden kaçsa bile tüm günahları affedilir."[13]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, her gün yetmiş defa istiğfar ederse (Allah'ın mağfiretini dilerse) o kimse, yalancılardan yazılmaz."[14]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin erkek ve kadınlara istiğfar eden kimseye, istiğfar ettiği kadın ve erkek sayısınca sevap yazılır."[15]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin erkek ve kadınlar için her gün 27 kere istiğfar eden bir kimse, duası kabul olunan ve yüzü suyu hürmetine yer ehline rızık verilen kimselerden olur."[16]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, güneş batıdan doğmadan önce tövbe eden bir kimsenin tövbesini kabul eder."[17]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ruh boğaza dayanmadan tevbe eden kişinin tövbesini Hz. Allah kabul eder."[18]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Büyük bir günah, samimi bir yürekle edilen istiğfar karşısında kalamaz. (Af ile imha olunur.)[19]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, haram kıldığını işleyen bir kulunun işlediği günahını çektirdiği ceza ile örter. (Affeder.)"[20]

Allah'ın haram kıldıklarından herhangi birini işledikten sonra şer'i bir hakim tarafından kendisine verilen cezayı çeken bir kimseye, kıyamet gününde ikinci bir ceza verilmez. Çünkü Hz. Allah'ın kuluna işlediği bir günahdan dolayı iki kere ceza vermesi adaletine aykırı düşer.[21]

21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, bir mümini öldüren kimsenin tövbesinde yardımcı olmaz ve onu muvaffak kılmaz."[22]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (kesinlikle) tövbe eden mümin kulunun ölüp de huzuruna geldiğinde, işlediği günahı, aleyhine şahitlik etmemeleri için, omuzlarındaki koruyucu meleklerine, uzuvlarına ve günahın işlendiği yere unutturur."[23]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlı kişi, işlediğin kötülüğün hemen akabinde tövbe et. Gizlice işlediğin günahın için gizli, açıkça işlediğin günahın için ise açık olarak tövbe et."[24]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlı kişi işlediğin kötülüğünün hemen ardından onu imha edecek bir iyilik yap."[25]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlılar! (yerde olanlara) merhamet ediniz ki, (Rabbinizin) merhametine nail olasınız. (Size kötülük yapanları) af ediniz ki, Allah'da kötülüklerinizi af etsin. Hak sözüne işittiği halde kulak vermeyen ve devamlı olarak günah işleyenlerin vay haline"[26]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyi olanlarınız, (İşlediği günahından dolayı) belâ ile karşılaşan ve tövbe edendir."[27]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Günahların yazıldığı üç çeşit defter vardır:
a) *Hz. Allah'ın, içinde yazılı olan günahlardan hiç bir şeyi affetmedi*
b) *Hz. Allah'ın içinde yazılı olan günahlardan hiç birini nazarî itibara almadığı,*
c) *Hz. Allah'ın yazılı olan günahların hiçbirinden vazgeçmediği defterlerdir.*[28]

Açıklaması:
I) Allah'ın içinde yazılı bulunan günahlardan hiç bir şeyini affetmediği defterler. Bu defterin içinde "Allah'a şerik koşmak" günahı yazılıdır.
II) Allah'ın içinde yazılı günahlardan hiç birini önemsemediği defterler. Bu defterlerde ise, "Kulun kendisi ile Allah'ın arasında bulunan oruç, namaz gibi kulluk haklarını terk ettiği günahlar" yazılıdır.
Allah dilerse, (denizler kadar) günahları bile olsa gene affeder,
III) Allah'ın hiç birinden vazgeçmediği günahların yazıldığı defterler. Bunda ise, kulların birbirlerine ettikleri zulümlerin günahları yazılıdır. Bu zulümlerin kısas yoluyla alınıp mazluma verileceği şüphesizdir.[29]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Irz, namus ve mal hususunda din kardeşine zulüm eden ve ölüp de hak ettiği azaba uğramadan yanına gidip helâllaşan mümin kuluna Allah rahmet eylesin. (Çünkü hak ettiği azabdan kurtulmak için) altın ve gümüşün bulunmadığı kıyamet gününde (altın ve gümüşün yerine) zulüm edenin iyilikleri alınıp mazluma verilir. Eğer zulüm*

edenin iyilikleri yoksa mazlumun günahlarının bir kısmı alınıp zulüm eden kimseye verilir."[30]

Bu hadis, zulüm eden her müminin, her iş için zulüm ettiği mazlumun yanına gidip helâllaşmasını teşvik etmekte. Çünkü helâllaşmadan ahiret günü mahkeme huzurunda hesaba çekilecek olan müminin azabdan kurtulması ve zulüm ettiklerini ödemesi için, o günde para ve mal işe yaramayacaktır.[31]

29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
*"**Sabık:**"Biz müminlerden iyiliklere koşan bir kimse, kıyamet günü cennete ve oradaki mükâfatına herkesden evvel varır."*
***Muktasid:** Bizden, iyilikleri kötülüklerinden fazla olan kimseler kurtulacaktır.*
***Zalim:** Biz müminlerden zalim olan kimseler ise, ancak Allah'ın affi sayesinde kurtulacaktır."*[32]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlı kişi! Nerede olursan ol, gücünün yettiği kadar Allah'dan korkup takvalığı elden bırakma. Allah'ı taş ve ağaç (gibi belli başlı her şey) in yanında an. (Bilmeyerek) bir kötülük işledikten sonra tövbe et. Gizlice yaptığın günahın için gizli, açıkça işlediğin günahın ise açık olarak tövbe et."[33]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Ayşe! İstemeyerek işlediğin günahdan hemen sonra Allah'ın mağfiretini dileyip tövbe et. Çünkü tövbe etmek, işlenilen günahdan pişmanlık duyup istiğfar etmek demektir."[34]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Elmemti: İstemeyerek yapmak,
Nedem: Pişmanlık duymak,[35]

32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah için şahitlik ederim ki, (maddi ve manevi her hangi) bir kötülüğe düşen akıllı bir kimsenin tövbesini kabul edip onu kurtaran Hz. Allah, varacağı yerin cennet olması için, onu bir kaç kere olsa bile işlediği günahlardan kurtarır."[36]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Günahların kefareti (onu örtüp yok eden) sevap; zorluklar karşısında tam abdest almak, devamlı camiye gitmek, kıldığı bir namazdan sonra ikinci bir namazı gözetmektir."[37]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin bir günah işledikten sonra duyduğu pişmanlık (dolayısıyla yaptığı tövbe) işlediği günahına kefarettir."[38]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Günah işledikten sonra "muhakkak ki benim rabbim vardır. Dilerse günahımı affeder, dilerse beni cezalandırır." diye inanan bir kimse, Allah'ın affını hak etmiş olur."[39]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah, işlediği günahından dolayı tövbe edip rahmetine sığınan-kulunu mükâfatlandırır."[40]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, işlediği günahı kalbinden çıkarmayarak göz önünde bulundurup samimiyetle tövbe eden ev bir daha o günahlara dönüş yapmayan mümin bir kimse, bundan ötürü cennete girecektir."[41]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah, bir kulunun işlediği günahı hatırlayıp da üzüldüğünü gördüğünde kıldığı namaz ve tuttuğu orucu araç kılmaksızın işlediği günahın kefaretini ödemeden önce onu affeder."[42]

İşlediği günahlardan ötürü üzülerek tövbe eden müminler için ne büyük müjdeler vardır. Gerçekten îman şuuruna sahip bir kimse, işlediği günahları kime karşı işlediğini ve bunun ne büyük bir suç telâkki ettiğini düşünüp üzülür. Allah'ın tövbe kapısını çalıp yanık bir yürekle pişmanlık içinde Allah'a dua eder. Bu durum karşısında rahmeti bol Hz. Allah, rahmet ve tövbe kapısını açıp ona rahmet nazarıyla bakar, günahından dolayı onu cezalandırmaz, affeder. Allah cümlemizi tövbe kapısının zilini çalan, yalvaran ve iman nurunu ortaya koyup içten nedamet getiren Salih kullardan eylesin. Amin...[43]

39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Allah'ın tövbesi için öylesine büyük bir kapı vardır ki, o kapının genişliği doğu ile batı arası kadardır. Bu kapı, güneş batıdan doğuncaya kadar kapanmayacaktır."[44]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, her kötülük için bir tövbe vardır. Ancak, kötü huylu geveze kişiler müstesnadır. Çünkü tövbe ettiği günahın ardından daha kötü bir günah işlerler".[45]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Günahların kefareti, içten pişmanlık duymaktır. (Ey imanlılar! Allah'ın sıfatlarından birisi de af ve mağfiret edici olduğuna göre,) eğer siz günah işlemeseydiniz (ve tövbe etmeseydiniz) Hz. Allah, af etmek için günah işleyen bir kavim yaratırdı."[46]

Tövbe için gereken üç şart:
a) Kişinin işlediği kötülükten vazgeçmesi,
b) Bir daha ona dönüş yapmayacağına niyet etmesi,
c) Zulüm ettiği kişi ile barışması,
Allah'ın bize karşı açtığı rahmet ve tövbeleri için, O'na binlerce hamd ve senalar olsun. Zira bizden evvel geçmiş milletlerin işledikleri günahların azabından kurtulmaları için, tayin edilen kefaret, kişinin kendisini öldürmesiydi.[47]

42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Her kişinin oturup kalktığı) meclisin kefareti, "Subhanekellahümme ve bi hamdike eşhedü en la ilahe illa ente vahdeke la şerike leke estağfiruke ve etübü ileyke" dua cümlesidir."
Manâsı:
"Allahım! Sen her türlü noksanlıklardan münezzehsin. Hamd ancak sana yaraşır. Şahitlik ederim ki, senden başka hiç bir ilâh yoktur. Birsin, ortağın yoktur. İşlediğim her kötülükten mağfiretini diler, tövbe edip emrine dönerim."[48]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birine yaptığın gıybetin kefareti, onun için Allah'ın mağfiretini dilemendir."[49]

Yapılan gıybet kişiye ulaşmadıysa, bunun kefareti, o kimseye Allah'ın mağfiretini dilemek, ulaşması halinde ise onunla helâllaşmakdır.[50]

44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, müminin katilinin tövbesinin kabul olunması için üç defa ard arda Allah'a yalvardım, fakat Hz. Allah hiç birini kabul etmedi."[51]
45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Musa peygamber bir gün Allah'a şöyle dedi: "Ey rabbim! Adem peygamber kendisine verdiğiniz sayısız nimetlere karşı şükran borcunu nasıl ifade ederdi?" Bu soru üzerine Hz. Allah, "Adem peygamber, kendisine verdiğimiz nimetlerin, kesinlikte Ben'den olduğuna inanıyordu Bu inanış onun için şükür olarak kabul edildi" diye cevap verdi."[52]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arkasından hemen sonra istiğfar edilen büyük günahların hiç biri büyük, devamlı olarak işlenen küçük günahların hiç biri küçük günah değildir."[53]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Hz. Allah, ruh, boğaza gelip dayanmadığı müddetçe kulunun tövbesini kabul eder."[54]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah, azabı en hafif olan cehennemliklerden birine şöyle buyuracaktır:

"Ey kulum! Dünya bütün zenginlikleriyle birlikte senin olsaydı, bu gün, azabından kurtulmak için feda eder miydin?"
Kul:
"Evet, Ya rabbi, hepsini feda ederdim." Hz. Allah:
"Kulum! Babanın sülbündeyken, sana bundan çok daha kolay iman etmen için teklifde bulundum. Fakat sen red edip en nihayet küfüre saplandın."[55]

Kıyamet günü, müminler hak ettikleri cennete girerken, kâfirler de cehenneme gireceklerdir. Cehennem o denli korkunç ve öylesini dehşetlidir ki, azabı en hafif olanlardan birine "Dünya tüm zenginlikleriyle sana verilmiş olsaydı, azabından kurtulmak için feda eder miydin?" diye sorduklarında kâfir kul, evet diye cevap verecektir.
Onun gireceği cehennem akrep ve yılanlarla doludur. Balıkları sı içinde yaşatmaya muktedir olan Hz. Allah yılan ve akrep gibi zehir kusan hayvanları cehennem kuyuları içinde muhakkak ki yaşatmaya muktedirdir
Dünya alemindeyken kâfirler, güneş ışığından kaçan kâfirler yaraş, kuşları gibi iman nurundan kaçarlar. Böylelikle insanoğlu, kendi kuyularını kendileri kazarak hak ettikleri cehennem azabına çarptırılırlar.[56]

Tövbenin Önemi

Ey ibadet yolunun yolcusu!.. -Allah seni muvaffak etsin- İlim Geçidi'ni aştıktan sonra tövbe geçidine vardın demektir. Hak yolunda ilerliyebilmen için bu geçitten de geçmen, bu engeli de aşman gerekir. İki sebep yüzünden Ulu Allah'ın merhamet kapısına yüz sürüp günahlarına bir daha geri dönmemek üzere tövbe etmelisin. Şimdi bu iki sebebi tek tek açıklamaya koyulalım:
1. Başarısızlığa düşmemek: İşlediği günahlarına tövbe etmeyen mü'min, ibadet etmeye muvaffak olamaz. Çünkü günahlarının çöktürdüğü uğursuzluk sahibini manevî mahrumiyet ve perişanlığa sürükler, ibadet etmesine engel teşkil eder. Günahlar öylesine birer ayak bağıdırlar ki mü'minin Allah'a itaat yolunda yürümesine, hizmetine koşmasına engel olurlar. Allah'a yönelmesini frenlerler. Zaten aslında günahların ağır yükü altında ezilmekte olan mü'minin bunlardan tövbe ederek sıyrılıp hafiflemedikçe, iyilik yapması, içinden gelerek ibadet etmesi mümkün değildir.
Fakat insanın günah işlemekte ayak diretmesi ise başlı başına bir felâkettir; gönlü karartır. Kararan gönlü de yoğun bir zulmet ve kasvetin bürüdüğü, inkâr kabul etmez bir gerçektir. Böylesine bir kalb samimiyet ve ihlâs, şefkat ve merhamet, saflık ve temizlik gibi üstün insanî duygulan içinden söküp atar. Hatta eğer Allah'ın rahmet ve mağfireti yetişmezse mü'mini küfre ve kötülüklerin içine iter. İçinde merhamet taşımayan ve kötü duygu ve düşüncelerle dolup taşan bir kalb nasıl Allah'a ibadet edebilir? Bir yandan günah işlemeğe, ötekine berikine halksızlık etmeğe devam eden bir kimse, ben Allah'a ibadet ediyorum, iddiasında nasıl bulunabilir? Üzerine pislikler sıvaşmış birisi Allah'a yalvarıp yakarmak için hiç nuruna çıkabilir mi? Sevgili Peygamberimiz diyor ki:
"İnsan yalan söylediği vakit, ağzından etrafa öylesine manevî manada pis kokular yayılır ki, iki yazıcı melek bile ağır ve pis koku yüzünden hemen oradan uzaklaşırlar."
Böyle kötü bir dil Allah'ın ulu adını anmağa lâyık mıdır? Hemen cevap vererek söyleyelim ki günah işlemekte ayak direterek her an Allah'a isyan eden kul aydınlık yolu bulamaz, Allah'a karşı olan ibadet vazifesini yapamaz, yapsa da bu ibadet onda hiç bir zaman köklü insanî duygular meydana getirmez. Bütün bunlar kulun başına benliğine saran ağır ve çirkin günahlar yüzünden ve bunlara karşı bir daha dönmemek üzere tövbe etmemesinden ileri gelmektedir.
Şu sözleri söyleyen, gerçeği ne güzel dile getirmiştir: -Ey insanoğlu, eğer içinden gündüzleri oruç tutmak, geceleri de namaz kılmak gelmiyorsa, bil ki günahların seni sımsıkı bağlamış, bir yere kıpırdatmam aktadır.
2. Düzen ve kararlılığa kavuşmak: Mü'min tüm geçmiş günahlarına, bir daha işlememek üzere kesin olarak karar vermek ve bu kararlılık içinde Allah'tan günahlarının affını dilemek zorundadır. Bu hareket şekli onun hayatına düzen ve kararlılık getirecek, ona mutluluk ve kurtuluş sunacaktır. Yoksa günahlarından kesin bir tövbe ile arınmayan kulun işleyeceği ibadetler Allah katında kabul ve itibar görmeyecektir.
Ayrıca kulun günahlarına kesin olarak tövbe ederken, üzerinde kul hakkı varsa gidip davacıların gönül rızasını alması şarttır. Kulun günahlarından tövbe etmesi nasıl farz derecesinde üzerine borç ise, aynı şekilde hakkını yediği kimseye de varıp gönül rızasıyla hakkını helâl ettirmesi boynuna borçtur. Günahlarına tövbe etmeyen kul Ulu Allah'a karşı borçlu durumundadır. Böylesine bir durumda da yapılan çoğu ibadetler nafile, hediye mânasını taşımaktadır. Bu durum tıpkı şuna benzer: Borcunu ödememekte ayak direten bir kimse düşününüz. Bu kimse alacaklıya götüreceği ufak-tefek hediyelerle borcunu ödemiş olabilir mi? Olamaz. Hatta borcunu ödemediği için, alacaklı kimse, getirdiği hediyeleri geri çevirir.
Ey insan, bir yandan günah işlemeğe ve haram yemeğe devam ederken diğer yandan da helâl ve mubahı terk ederek ne kazanıyorsun? Hangi yüz ve suratla Allah'a yalvarıp yakarıyor, O'nu medh-i sena ediyorsun? Oysak Rabbin sana dargın ve kırgındır, öfkelidir, kızgındır. İşte günah üstüne günah işleyenlerin durumu bundan ibarettir.
Ulu Allah'tan bize yardım elini uzatmasını dileriz.
Soru: Tövbe ne demektir? Tüm günahlarından arınmak İsteyen kimse ne yapmalıdır?
Cevap: Tövbe kalb ile ilgili bir konudur. Ve kalbi günahlardan arıtarak orada Allah sevgisinden başka herhangi bir fanî varlığın sevgisinin kök salmasına müsade etmemek demektir.
Dîn ulularımız tövbeyi şöyle tarif ediyorlar:
"Sadece Ulu Allah'a hürmet ve saygı gayesi taşımak suretiyle O'nun gazabından korkarak daha önce işlenen bir günahı ikinci bir kere daha işlememeğe karar vermek ve tam manasiyle Allah'a yönelmektir."[57]

Tövbenin Kabul Şartları:

Tövbenin kabul olması için yerine getirilmesi gereken dört şartı vardır. Şimdi bu dört şartı bir bir inceliyelim:
1. Günah işlememeğe kesin karar vermek: Kul günahından tövbe etmeğe kalkıştığı zaman bir daha asla günah işlemeyeceğine (kalbiyle Allah'a karşı kesin söz vermelidir. Bir daha da aynı günahı işlemeye yanaşmamalıdır. Eğer, günahı terk ettiği halde içinde bazen işlemek arzusu kımıldanıyorsa, o kimse tövbe etmiş sayılmaz; o günaha karşı içinden geçen bütün en ufak arzu kırıntılarını bile söküp atmaya çalışmalı ve bunun kesin kararını vermeğe bakmalıdır.
2. İşlenmiş olan bir günahtan tövbe etmek: Kul daha önce işlemiş bulunduğu bir günah için tövbe etmeli, pişmanlık duymalıdır. Daha önce işlemediği bir günah 'için tövbe etmemelidir. Çünkü o günahsızdır. Neye tövbe edecek? Meselâ sevgili Peygamberimiz (s.a.a.) hakkında:
"O, küfürden uzaktı." diyebiliriz fakat:
"O, küfürden tövbe etti." diyemeyiz. Dense bile çok yersiz ve manasız bir söz olur. Çünkü Peygamberimiz hiç bir zaman küfür üzere olmamıştır.
"Hz. Ömer küfürden döndü, tövbe etti." diyebiliriz. Böyle bir söz gerçeği söylemekten başka bir şey değildir. Çünkü Halife Ömer daha önce kâfir idi. İslâmiyete sonradan girdi.
3. Daha önce işlenilen günah, bundan sonra işlenmeye kesin karar verilen günah şiddet ve derecesinde olmalıdır. Kul günahından tövbe ederken işlemiş olduğu günahının, bir daha işlememek üzere karar verdiği günahın dengi olması gerekir. Ancak tövbesi o vakit kabul görür. Meselâ yaşlı bir kimse güçlü kuvvetli olduğu gençlik yıllarının heyecanı ile zina suçu işleyerek namusa göz dikmiş olabilir veya yine kanının kaynadığı o yıllarda yol keserek adam soyabilir. İhtiyarlayınca bir gün bu işlediği ağır suçlarından ötürü tövbe ve istiğfar getirebilir.
Bu ağır suçlardan ötürü tövbe eden ihtiyar adama tövbe kapıları açıktır. Gerçekten tövbe etmişse kabul de görür. Yalnız şu farkla ki, bir daha zina suçu işlememeğe veya yol kesip insan soymamağa karar vermek şeklinde değildir. Çünkü artık zaten bunları işleyecek güç ve tâkattan düşmüştür; istese de yapacak durumu yoktur. Fakat bununla birlikte yalan söyleyebilir, bir başkasını çirkin iftiralarına kurban edebilir veya onu bunu çekiştirerek müslümanları birbirine düşürebilir. Bunlar ve bunlara benzer aynı derece ve şiddette suç ve günahlar işleyebilir. Ki bunlar da zina ve yol kesicilik derecesinde ağır ve çirkin birer günahtır. İşte bu yönden zinadan veya yol kesicilikten tövbe eden bir ihtiyarın tövbesi caizdir ve Allah katında da kabul görür.
Günahlar derece derecedir. Fakat aslında tüm günahlar bir nokta etrafında toplanıyor. Derece bakımından bid'atın altında kalanlar veya küfre sokanlar... Bid'at ise küfrün bir derece daha altında kalan günah çeşididir.
4. Tövbe sırf Allah için yapılmalıdır. Tövbenin kabul edilmesi için dördüncü şart da onu sadece Allah'a yapmaktır. Tövbe eden kimse, tövbe ederken daima Allah'ı düşünmeli, O'nun gazabını, acı azabını gözleri önüne getirmelidir. Yoksa dünyalık bir çıkar sağlamak niyetiyle, şehvet hırsıyla, makam ve mevki düşüncesiyle yapılan tövbeler Allah katında kabul görmeyecektir. Yoksulluktan kurtularak mal ve servete kavuşmak için tövbe etmek yahut işlemeğe gücü yetmediği bir fiilden veyahut da etrafındaki insanlardan korktuğundan dolayı tövbe etmek kabul değildir. Böylesine bir harekete girişen kimse tövbe etmiş sayılmaz.
İşte (buraya kadar verdiğimiz izahlar tövbenin kabul olmasını temin eden başlıca şartlardır. Bu şartları eksiksiz olarak yerine getiren mü'min tam manasıyla bir tövbe etmiş ve gerçekten Allah'a yönelmiş demektir.
Bir mü'mîni tövbe, etmeye zorlayan bir takım sebepler vardır. Bu sebepler başlıca üçe ayrılır. Şimdi de bunlar üzerinde biraz kalem gezdirelim:
1- Günahların doğuracağı kötü sonuçları göz önüne getirmek,
2- Allah azabının güç yetmez, takat getirilmez derecede çetin ve ağır olduğunu düşünmek,
3- Sınırsız kudret sahibi olan Ulu Allah karşısında kendi zavallı varlığını hatırlamak.
Düşünün bir kere!.. Dünyada güneşin yakıcı sıcağına ve hafif bir kaç kırbaç darbesine bile dayanamayan insanoğlu, acaba cehennemin kavurucu ateşine ve zebanilerin ağır topuz darbelerine nasıl katlanacak?

Yine zararsız bir sineğin vurmasından bile incinen zavallı insan, öte dünyada ateşten yaratılmış koskocaman akreplerin, deveboynu kalınlığında azılı yılanların sokuşlarına nasıl dayanacak? Cenabı Hakk'ın gazabına uğramaktan ve cezasına çarpılmaktan yine kendisine sığınırız.
Bütün bunlar, onları bir film makinasının şeridi gibi, gece gündüz gözleri önünden geçiren uyanık mü'mini tövbe etmeye ve sımsıkı Allah yoluna sarılmaya iten başlıca sebeplerdir. Başarı Allah'tandır.
Soru: Sevgili Peygamberimiz, *"Günahlar karşısında derinden pişmanlık duymak tövbe etmek demektir,"* diye buyurdular. Bunun dışında başka bir şart koşmadılar. Buna ne dersiniz?
Cevap: Şunu iyi bilmek gerekir ki, pişmanlık duymak kulun iradesine bağlı değildir. Öyle bir an gelir ki kul, ansızın pişmanlık duyabilir. Ama bu tövbe etmek demek değildir. Daha açıkçası şunu demek istiyoruz. Tövbe kulun irade ve isteğine bağlı bir pişmanlık halidir. Hatta o tövbe etmekle emredilmiştir. İşlediği günahları ve kötülükleri yüzünden mal ve servetinden makam ve rütbesinden olanların pişmanlığı tövbe mi sayılacak? Asla! O halde Peygamberimiz ne demek istiyor?
Bizim anladığımız kadarıyla *"Pişmanlık, tövbedir"* diyen Peygamberimizin bu sözünde ilk bakışta anlaşılması güç olan bir husus var. O da şudur:
"Pişmanlık Ulu Allah'a hürmet ve saygı besleyen, O'nun azabının korkusunu taşıyan bir hareket olmalıdır. Böyle bir pişmanlık sahibini gerçek tövbeye sevk eder. Tövbeye iten sebepleri düşünen kimse içten bir pişmanlık duyar ve bir daha günah işlemekten cayar. Bunun manası kulun bir daha işlememek üzere günahları terk etmesi ve bütün varlığıyla Allah'a yönelmesi demektir.
Soru: Tövbenin, bir daha işlememek üzere günahlara kesin bir son vermek demek olduğu iyice anlaşılmış bulunuyor. İnsanın küçük olsun, büyük olsun (hiç günah işlememesi mümkün mü? Kaldı ki Allah'ın en seçkin kulları olan peygamberlerin bile günah işleyip işlemedikleri hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı vardır.
Cevap: İnsanın hiç günah işlememiş olması mümkündür; imkânsız bir şey değildir. Aslında günahsız, tertemiz olmak o kadar zor bir şey de sayılmamalıdır. Ulu Allah yaygın rahmeti ve nihayetsiz kudretiyle dilediği kullarını seçkin kılar, onlara tüm günahlarından arınmış lekesiz bir hayat sürdürür. Peygamberler bu sınıfa girerler.
Ayrıca insanoğlunun günaha girmesi için o suçu bilerek ve isteyerek işlemesi şarttır. Yanılarak işlenen günahlar yüce Allah tarafından affedilir.
Soru: Tövbe ettikten sonra tövbemi bozup yine günah işleyeceğimden korkuyorum. İşte bu korku tövbe etmeme engel oluyor. Tövbesine bağlı kalamayacak olan bir kimsenin tövbe etmesi bir fayda sağlar mı?
Cevap: Lânetlik şeytanın oyalama ve aldatmacasından başka bir şey olmayan bu zehirli fikirleri sana kim aşılıyor? Ya tövbe ettikten sonra b daha hiç günah işlemeden ölüp gidiversen!.. İşte imanını kurtardın ve lekesiz kurtuluşa eriştin demektir.
Tekrar günah işlemekten korkmaya gelince, tövbeni içten gelen kesin bir (kararlılıkla ve bağlılıkla etmeli; bu konuda iradeni terbiye ederek çelik gibi sağlamlaştırmalısın. Eğer bu kesin kararlılık ve bağlılıkta ayak diretebilirsen, hedefine varmış olursun. Ya ayak diretemez de kesin kararlılık ve bağlılıktan ayrılırsan!. O vakit üzerinde sadece yeni işlediğin günahlar leke olarak kalır. Geçmiş günahlarından arınmış ve kurtulmuş olursun. İşte kul hesabına bu bile büyük bir kazançtır. Demek oluyor ki tekrar günah işlemekten korkmak tövbe etmeğe engel değildir. Ve geçmişteki tüm günahları silip süpürür.[58]

Günahlardan Kurtulmanın Çareleri

Günahlar başlıca üç kısma ayrılır. Şimdi teker teker bunların üstünde göz gezdirelim:
1. Farz ibadetlerin terkinden doğan günahlar. Namaz, oruç, zekâ gibi Ulu Allah'ın kullarına farz kıldığı ibadetleri terk etmek ağır günahlardandır. Kul bunları imkânları elverdiği ölçüde kaza etmeğe bakmalıdır. Yoksa hali dumandır.
2. Allah ile kul arasında olan günahlar. İçki içmek, çalgı çalmak, faiz almak... gibi Allah ile kul arasında olan bu nevi günahları bir daha yapmamak üzere hemen tövbe etmek gerekir.
3. Kullar arası günahlar. İnsanların hak ve hukuku ile ilgili bulur bu çeşit günahlar affi en zor ve halli en müşkül günahlardır. Bunlar da çok mal, can, ırz, namus ve itikat konularında işlenir.
Haksız yere birinin malını elinde bulunduran mü'min hemen onu sahibine geri vermelidir. Eğer yoksul ve düşkün olup da iade edemiyor mutlaka gidip mal sahibiyle helâllaşmak zorundadır. Sahibini bulamıyorsa sadaka vermek imkânına da sahipse, mal sahibi adına sadaka dağıtmalı Yok buna da gücü yetmeyen mü'min, bol bol iyilik etmeli ve kıyamet günü hesaplaşmasında o kimsenin kendisinden davacı olmaması için de boyuna Allah'a yalvarıp yakarmalıdır.
Birinin canına kasteden, dinimizce Kısas Kanununa tâbidir. Ya kendi canını verecek, ya da canını aldığı kimsenin bedelini ödeyecek! Bunlar mümkün değilse, affetmesi için Ulu Allah'a durmadan yalvarıp yakaracaktır.
Yine uyanık bir mü'min birini çekiştirse veya bir başkasına iftira savurup küfretse, önce kimin yanında söyledi ise onları gidip bularak yanlarında kendi kendini yalancı çıkarmak sonra da çekiştirdiği veya küfrettiği şahıstan özür dilemek zorundadır. Bu şekilde yapınca daha kötü sonuçlar doğacağına kanaat getirirse, yine o vakit mü'min Allah'ın o şahsı kendinden hoşnut etmesini ve ona bol bol iyilikler vermesini dua ve niyaz etmelidir.
Eğer herhangi bir kişinin karısına çoluğuna çocuğuna hiyanet etmişse Hak Yolu Yolcusunun bunu açığa vurması veya helallik isteme yoluna sapması tehlikelidir. Çünkü bu gibi durumlar umumiyetle kanlı olayların çıkmasına, akla gelmez kötülüklerin doğmasına sebep olur. En iyisi mü'min kendisinden hoşnut ve zarı etmesi ve ona İyilikler bahşetmesi için Ulu Allah'a niyaz etmelidir. Çok az göze çarpmakla birlikte mağdur duruma düşen kimseyi ikna edeceğine ve başına bir felâket açmayacağına inanırsa helâllik de isteyebilir.
Bir kimse hakkında, "O kâfirdir, reform taraftarıdır, (bid'atçıdır) yollu kötü ve çirkin sözler söyleyerek ağır isnatlarda bulunan Hak yolcusu, hemen kendi kendini yalanlamalı, sonra da gidip o kimseden açıkça özür dilemelidir. Buna imkân görülmediği takdirde pişmanlık duyup affetmesi için Allah'a sığınmalıdır.
Kısaca söylemek gerekirse imanı bütün bir kimse, hak ve hukukuna tecavüz ettiği kimselerle helâlleşebilirse helâlleşir. Helâlleşemezse, kıyamet hesaplaşmasında kendisinden davacı olmamaları için bol bol sadaka dağıtır ve Ulu Allah'tan affını diler. Böylece bu nokta Allah'ın isteğine bağlı kalmış olur. Eğer kul yalvarış ve yakarışlarında samimi ise, Kıyamet hesaplaşmasında umulur ki Allah o kimseyi davasından vaz geçirtir. Her mü'min bu gerçekleri böylece bilip söz ve hareketlerini ona göre çekip çevirmeleri gerekir. Bu böyle biline!
Tövbe konusunda buraya kadar söylemeye çatıştıklarımızı yerine getiren ve kalbinin öz samimiyetiyle eski günahlarını tekrarlamayacağına kesin karar veren kul, tüm geçmiş günahlardan arınır ve yeni doğmuş bir çocuk saflığına bürünür. Tövbe ettiği halde geçmiş ibadetlerini kaza ederek yerine getirmeyen, hak ve hukukunu çiğnediği kimselerden helâllik almayan kulun, diğer günahları affa uğrar, fakat borç ve zimmet hanesi açık kalır.
Tövbe konusunda söylenecek sözler daha çoktur. Fakat buna bu kitabımızın dar olan hacmi müsait ve yeterli değildir. Burada mutlak bilinmesi gerekenleri zikrettik. Daha fazla inceliklere dalmadık. Ancak bu konuda daha da aydınlığa kavuşmak isteyenler "İhya-ül Ulûmüddin (Din İlimlerinin Diriltilmesi) adlı kitabın Tövbe bahsine bakabilirler. \
İmanı bütün kimse şunu iyice bilmelidir ki Tövbe Geçidi Tehlikeli, zorlu, aşılması güç ve bir an önce asılmazsa başı birçok zararlara sokar bilecek çapta önemli bir geçittir. İlmiyle âmil, sözüne güvenilir büyük ilim; adamlarımızdan Ebu İshak Esferânî anlatıyor:
"Ulu Allah'a tam otuz yıl diz çöküp yalvardım. Sırf bir daha günah işlememek üzere bana tövbe etmek nasip etsin diye! Sonunda baktım ki duam kabul olmadı, neden kabul olunmadı diye hayret ettim.
Fakat bir gece rüyamda bir ses bana bunun sebebini açık açık izah etti. Sesin sahibi şöyle diyordu:
"Neden hayret ediyorsun, ey Esferânî!.. Sen Allah'tan ne istediğinin farkında mısın? Hemen belirteyim ki senin tek arzu ve isteğin Allah'ın sevgili kulu olmak. *"Şüphesiz ki Allah gerçekten tövbe edenleri ve günahlarından arınarak tertemiz hale gelenleri sever."*[59] Diyen Allah kelâmını hiç duymadın mı? İşte âyette de açıkça görüyorsun ki Allah'ın sevgilisi olmak pek kolay bir iş değil. Olmadığı için de bu yönde bir arzu ve istek hemen kabul edilmez.
Ey Tövbe kapısını çalan mü'min!.. Büyüklerimizin, din ulularımızın durumlarına şöyle bir göz at bakalım neler göreceksin? Onlar işi ne kadar ciddi tutuyorlar, gönüllerini temizlemek, âhiret yolculuğuna iyice hazırlanmak için neler yapıyorlar değil mi?[60]

Tövbenin Geciktirilmesinden Doğacak Olan Zararlar

Tövbenin geciktirilmesi korkunç tehlikeler arz eder. Günah ilk işlendiği anlarda kalb kararır. Bir an önce tövbe edilerek kalb o manevi kirden arıtılmazsa -Allah korusun- sonu uçurumdur. İnsanı hızla bedbahtlığa doğru sürükler.
Lânetlik şeytan ile Bel'am İbni Bâûrâ'nın durumlarını hatırlatalım. Bunlar önce günaha daldılar, sonunda da îmandan çıkarak küfür ve inkârın koyu karanlığına saptılar, ebediyyen bedbaht oldular.
Ey mü'min, gaflet uykusundan uyan, durmadan Hak yolda ilerlemeğe çalış! Ola ki yüreğindeki o kalın isyan damarını koparıp atar da, boynunu ağır günah yükünün altında kopmaktan kurtarırsın. Her günah siyah bir lekedir, kalbi karartır. Bunu hiç hatırından çıkarma. Kendini iyice tart. 'Bak bazı ermişler ne diyorlar:
"Günahlar gönülleri karartır. Kalbin kararmağa yüz tuttuğu da şundan anlaşılır: Eğer işlediğin günahların sana yükleyeceği ağır cezadan korkmuyorsan, ibadet etmeğe zaman ayıramıyorsan, daha başka bir deyişle doğru yola gelmiyorsan gönlün kararmış ve katılaşmış demektir.
Ey mü'min! Hiç bir günahı küçük görme. Sonra büyük günahlara daldığın halde kendini pak ve günahsız sanırsın. Kelmes İbni Hasan anlatıyor:
"Öyle bir günah işledim ki kırk yıldır affi için ağlıyorum." Yanımda bulunanlar Kelmes'e
"Nedir o günah?" diye sorarlar, O da şu olayı anlatır:

“Günlerden bir gün bir din kardeşimiz ziyaretime gelmişti. Ona hususi bir balık alıp kızartarak ikram ettim. Afiyetle yedi. Yemek bittikten sonra komşunun duvarından bir parça çamur aldım. Misafirim bununla ellerini yıkadı, işte bu bir günahtır!..
Ey mü'min!.. Nefsini hesaba çek, bir an önce tövbe etmeye bak. Çünkü ecel saati meçhuldür, ne zaman çalacağı belli olmaz, her an kapını çalabilir. Dünya renk renk nimetleri, çeşit çeşit güzellikleriyle geçici ve aldatıcıdır. Nefs ve Şeytan aman tanımaz baş düşmanlarındır. Etrafını- çepeçevre kuşatan bu hain düşmanlardan kurtulabilmek için Allah'a sığın, O'na dön, O'na yalvar yakar. Âdem babamızı düşün.. Ulu Allah onu nihayetsiz kudretiyle yaratmış, ona can vermiş, sonra da meleklerinin omuzlarında Cennetine koymuştu. Sonra ne oldu? Âdem babamız orada bir günah işledi; Cennetten sürüldü. Bunun üzerine Ulu Allah Âdem'e şöyle hitap etti:
“Ey Âdem, ben sana nasıl komşuluk ettim, söyler misin?” Âdem de:
“İyi komşuluk ettin, ey Rabbim!” diye cevap verince Ulu Yaratan şu emri verdi:
“Ey Âdem, keramet tacımı bırak, benden uzaklaş. Bana isyan eden kimse, bana komşuluk edemez.
Rivayete göre Âdem babamız bu günahından ötürü eksiksiz iki yüz yıl iki gözü iki çeşme ağladı. Bunun üzerine Ulu Allah tövbesini kabul ederek onun günahını bağışladı.
İşte Âdem babamızın gerçek hikâyesi bu! Üstelik peygamber olan Hz. Âdem, bir günah yüzünden bu acı durumlara düşer ve dayanılmaz azarlara muhatap olursa, sayısız kötülükler işleyenlerin sonları ne olacaktır? Bir peygamber bunca yıl yalvarıp yakararak Allah'a tövbe ederse, Allah'a karşı isyan bayrağını çekmekte ayak direten zâlimler ne yapmalıdır?
Şair ne güzel söylüyor:
“Tövbe eden, tövbe ettiğine göre yine de içinde Allah'a karşı bir korku barındırıyor, demektir. Ya hiç tövbe etmeye yanaşmayan bedbahtların hâli ne olacak?”
Eğer tövbe ettikten sonra tövbeni bozar da ikinci kere günah işler sen yine tövbe et. Ama bu kere “İnşaallah bir daha ölünceye kadar günah işlemeyeceğim!” diyerek kararlı ol. Eğer günah işlemeyi huy edinmişçesine üçüncü, dördüncü kere tekrarlarsan, peşinden yine tövbe et. Günah işlemekten nasıl bıkmıyorsan, tövbe etmekten de bıkma. Umutsuzluğa düşme. Tekrar tekrar günah işledim diye tövbe etmeyi elden bırakma- Lânetlik şeytan sakın seni aldatıp da tövbe etmene engel olmasın. Çünkü tövbe etmeye heveslenmen, bir gün doğru yola girebileceğine alâmettir. Allah resulü diyor ki:
“İçinizden en iyileriniz, günahı çok olduğu halde umutsuzluğa kapılmayıp da bol bol tövbe eden; Ulu Allah'a yönelerek O'na yalvarıp yakaranınızdır.”
Ey mü'min!.. Şu İbret dolu Allah kelâmını düşün:
“Kötülük işleyenler veya kendi kendilerine yazık edenler, bu har ketlerinden sonra Allah'a tövbe ederlerse, Allah'ın çok bağışlayıcı ve esirgeyici olduğunu görürler.” [61]
Ey mü'min!.. Bir daha asla günah işlemeyeceğine kalbinin bütün samimiyetiyle karar verip and iç. -Yalnız Allah'ın takdir ettiklerinden kurtuluş mümkün değildir.- İmkân ve şartlarının elverdiği nispette hak hukukunu çiğnediğin kimselerle helâlleşmeğe bak. Helâlliklerini alamadıklarından ötürü de affetmesi için Ulu Allah'a yalvar. Ola ki haksızlığa uğrattıklarını senden hoşnut eder.
Vaktinde yerine getiremediğin üzerine borç olan kalmış ibadetleri kaza et. Sonra tüm vücudunu temizle, ellerini yıka, abdest al, dört ret namaz kıl. Namaz bittikten sonra Allah'tan başka her hangi bir fani varlığın göremeyeceği bir yere git ve orada yüzünü toprağa sür. Sonra baş toprak serp. En değerli uzvun olan yüzünü toprağa öylesine sür ki, iki gözün iki çeşme ırmak ırmak yaş akıtsın, gönlün hüzün ve yalnızlık türküleri yaksın, hakir olan kısık sesin hıçkırıklara karışsın. İşlediğin günahla bir bir ortaya dök. İsyan bayrağını çeken nefsinin azgın başını ez. Ve şu sözleri söyleyerek tepelemeğe bak:
“Ey utanmaz nefs! Artık daha günah işlemeğe son vermenin zamanı gelmedi mi, daha günaha doymadın mı? Bunca günahtan sonra Allah'ın gazabı karşısında durabilecek ve ağır azabına dayanabilecek gücün kaldı mı?
Daha buna benzer birçok şeyleri hatırında canlandır. Bol bol gözyaşları dökerek gönül kirlerini pakla. Bunlardan sonra da iki elini göğe doğru kaldırarak Allah'ına şu yakıcı sözlerle yakar:
“Allah'ım, kaçak kulun yine kapma döndü. Âsi kulun barışmak istiyor. Günahkâr kulun özür diliyor. Ne olur beni-affet, özrümü kabul et. Bana rahmet nazarınla bak, bana merhamet et.
Allah'ım, geçmiş günahlarımı yargıla. Âhir ömrümde sana karşı isyan etmekten beni muhafaza et. Çünkü her şey senin kudret elinin altındadır. Sen biz âciz kullarına karşı çok esirgeyen ve bağışlayansın.”
Sonra şu duayı okursun:
“Ey büyük - küçük tüm işlerin en sonunda baş vuracağı son kapı; ey gamlıların son dayanağı; ey “Ol!” deyince olduran, “Öl!” deyince de öldüren Ulu Allah!.. Her yanımızı, günahlar sardı. Ey sıkıntıları gideren Allah'ım, bizi bu günahların ağır sıkıntısından kurtar. Ben o günde yalnız sana güveniyorum. Tövbemi kabul et, ey gerçek tövbeleri kabul eden Allah'ım!.
Daha sonra da bol bol ağlayarak, feryad figân ederek şu sözleri haykır:
“Ey bir işi diğer işine sekte vurmayan; ey bir duyuşu, diğer duyuşu, diğer duyuşuna engel olmayan; ey yığın yığın isteyicilerin isteklerinden usanmayan; ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım.. Sen dilediğin her şey yapmağa kaadirsin. Ne olur, bizi atfınla rızıklandır, bize rahmet ve mağfiretinin nihayetsiz tadını taddır.”
En sonunda da sevgili Peygamberimize salâvat getir, O'nun pak soyundan gelenlere, yolundan gidenlere rahmet oku.
Ey mü'min!.. Ayrıca Allah'tan bütün mü'minleri affetmesini dile, O'nun aydınlık yolunda yürü. Artık sen hiç caymamak üzere gerçek bir tövbe ettin Anadan yeni doğmuş bir çocuk gibi günahlardan arınmış bulunuyorsun Allah'ın gözdesi ve sevgilisisin. Tarifsiz sevaplar, ölçüsüz rahmet ve hareketler sana! Sana emniyet ve kurtuluşun engin ufku açıldı. Allah'ın gazabına uğramaktan, günahların boğucu sıkıntısından ve tasasından kurtuldun. Allah'ın izniyle böylece de Tövbe geçidini geçtin.
Geniş lûtfu ve yaygın rahmet iyi e doğru yolu gösteren yalnız Ulu Allah'tır.[62]

Tövbe İle İlgili Ayet Ve Hadisler Hikâyeler

Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Ey iman edenler!.. Gerek kendinizi, gerekse ailelerinizi öylesine bir ateşten koruyunuz ki, onun yakacağı insanlarla taşlardır. O cehennemi iri gövdeli sert tabiatlı bir takım (azap) melekleri memur edilmiştir ki, Onlar Allah'ın emirlerini yerine getirmekte (asla) kusur etmezler ve emredileni (noksansızca) tatbik ederler. (Cehennem'e giderken dünyada Allah'ın emirlerine yüz çeviren kimselere):
“Ey kâfirler, bu gün (boşuna yere) özür dileyip yakınmayın. Siz bugün sadece (dünyada iken) yapmış o olduklarınızın cezasını göreceksiniz.”
“Ey İman edenler!.. İşlediğiniz günahlardan hiç bir zaman bozmaya cağınız bir tövbe ederek Allah'a dönün. Olur ki Allah, günahlarınızı örterek altından ırmaklar akan Cennetlere kor. O gün Allah, Peygamberi ve O'nunla beraber olanları utandırmaz. Onların nurları, önlerinde ve sağ taraflarında koşar. Onlar; “ey Allah'ım” derler “nurumuzu tamamla ve günahlarımızı bağışla, şüphesiz sen her şeye kadirsin.”[63]

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
“Şüphesiz ki Ulu Allah kulunun, işlediği günahlara pişmanlı duyarak tevbe etmesine şimdi okuyacağınız hikâyedeki adamdan daha çok sevinir:
İçinizden biri üzerindeki yiyecek ve içeceği ile birlikte binek hayvanını kaybetmiştir. (Aklına gelen her tarafı aradıktan sonra) adam, hayvanını bulmaktan ümidini kesmiş bir halde bir ağacın gölgesine uzan mı dinlenirken bir de bakar ki (kaybolan binek hayvanı) yanı başına dikilmiştir.
Adam hemencecik yerinden doğrularak binek hayvanını yularından tutar ve ölçüsüz sevinci içinde ne söyleyeceğini şaşırarak (“Allah'ım!.. Sen benim Allah!ım, ben de senin kulunum” diyeceği yerde) dili sürçüp “Allahım! Sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim” der. (İşte kulunun öz yürekli tevbesi karşısında Allah bu kulunkinden daha derin bir sevinç duyar.)[64]

Kör Yılanla Ona Hurma Taşıyan Kuş

Sonradan iyi amel ve temiz ahlâkı ile kendisini tanıyan müslümanların kanaatına göre veliler mertebesine yükselmiş olan bir zat doğru yola girmeden önceki halini bize şu ibret dolu sözlerle anlatıyor:
“Ben eskiden bir eşkıya idim. Dağ başında gelip geçenlerin yolunu keser; silâh ucu ile zorla aldığım yolcu malları ile geçimimi temin ederdim. Bir çete arkadaşımla Dicle nehri'nin kenarından geçerken iki hurma ağacı gördüm. Ağaçlardan biri meyveli öbürü de kupkuru idi. Ağaçlara yakından dikkatle bakarken iki ağaç arasında gidip gelen bir kuş gözüme ilişti.
Kuş, önce meyveleri salkım salkım sarkan yaş hurma ağacına varıyor; gagasına bir iki hurma takarak kuru hurma ağacına varıyor. Kuru dallar arasında bir müddet kaldıktan sonra, tekrar dönüp meyveli hurma ağacına geliyor ve arkasından yaş ve olgun hurmaları gagasına aldıktan sonra yine kuru ağacın dalları arasında bir yere uçuyordu.
Kuşun ağaçtan ağaca durmadan uçması ve meyveli ağaçtan aldığı hurmaları kuru ağacın dalları arasına taşıması merakımı çekti. Acaba bu işin sebebi ne olabilir diye düşünerek kuru hurma ağacına tırmandım. Ağaca çıkınca gördüm ki kuru ağacın dalları arasında kör bir yılan yatmaktadır. Ağaçtan ağaca uçan kuş da, ona meyveli hurma ağacından hurma taşımakta ve kuru ağacın çıplak dalları arasında kör ve çaresiz yılanın gıdasını temin etmektedir.
Bunun üzerine içimden şöyle düşündüm. Bu kuru dallar arasında yatan canlı varlık kör bir yılandır. İnsanlara zararlı olduğu için Peygamberimizin görüldüğü yerde öldürülmesine müsaade etmiş, izin vermiştir. Böyle iken Ulu Allah onun bile rızkını vermiş. Ağaçtan ağaca durmadan uçan kuşun yardımı ile meyveli ağacın hurmalarını yanı başına getirmiştir. Ben ise şükürler olsun, Allah'ın ortaksız varlığına samimi yürekle inanan bir kimseyim. Buna rağmen varlığı zararlı kör bir yılana bile kuru dallar arasında rızık

veren esirgeyici bir Allah'ın kulu olduğumu unutmuş gibi kendimi kötü yollara kaptırarak geçimimi haram ve haksız yerlerden temin ediyorum. Ne kadar yanlış yola kapılmışım. Şu andan itibaren bütün yaptığım günahlara kırk bin kere tevbeler olsun, artık ben eşkiyalığı bırakarak geçimimi helâl yollardan kazanacağım.
"Ey Rahmeti bol esirgeyici Allah'ım! Yığın yığın geçmiş günahlarımı bana lütfederek sen bağışla! Senin dosdoğru yolunu gönlüme sindirip sana lâyık bir kul olmamı nasip eyle" diyerek yalvararak, eşkıyalığı bırakmaya kesinlikle karar verdim. Çete arkadaşlarım hafif sesle bir şeyler söylediğimi işitmiş; yanıma sokulmuşlar. Neler söylediğimi soruyorlardı. Kuru ağacın dallan arasında gördüğüm çaresiz kör yılanı ve ona hurma taşıyan kuşu onlara bir bir anlattım ve gördüklerim karşısında eşkiyalığı tamamen bırakıp helâl yollardan rızkımı kazanmaya karar verdiğimi arkadaşlara bildirdim. Anlattıklarımın tesiri ile onlar da gözyaşlarını tutamamışlardı. Hepsi de bana uyarak eşkiyalıktan ayrılmaya karar verdiler. Böylece çete arkadaşlarımla birlikte yol kesiciliği bırakmış; Allah'ın serbest kıldığı yollardan geçimimizi tayin etmek üzere vedalaşarak yıllardan beri uğramadığımız evlerimize döndük.
Allah hepimizi yaptığı günahlara karşı tevbe ederek doğru yola giren kullarından eylesin. Amin...[65]

Tevbesinde Durmayan Kulun Allah'a Seslenişi

Hz. Musa zamanında bir adam vardı; bu adam sık sık günahlarına pişman olur, kesin ifadeli tevbeler eder; fakat aradan çok geçmeden sözünden cayarak eski günahlarını tekrar işlemeye dönerdi.
Bir gün her zamanki bin bir cümlelilik konuşmasını yaptıktan sonra Ulu Allah Hz. Musa'ya ettiği tövbeleri tutmayan kulu hatırlatarak şöyle buyurdu. "O'na benim tarafımdan de ki; yaptığı tövbeleri böyle sık sık bozmasın. Bana el kaldırarak gözyaşları dökerek verdiği sözleri aklı ermez bir bebek gevşekliği ile çiğnemesin. Sonra tütün tevbelerini kabul etmemi de yaptığı bütün eski yeni günahlar üzerinde kalır ve huzuruma yüklü günahlarının altında ezile ezile çıkar."
Hz. Musa (a.s.) bin bir cümlelik konuşmasından döner dönmez o kulu çağırarak, Ulu Allah'ın buyurduklarını ona anlatır. Adam sonuncu defa niyetiyle kesin bir tevbe daha yaparak huy edindiği günahlara son verir, Fakat söz verirken gönülden pişmanlık duyduğu halde iradesi zayıf olduğu için bir kaç gün sonra yine eski günahları işlemeye döner Hz. Musa (a.s.) tekrar bin bir cümlelik konuşmasına çıktığı zaman Allah Musa'ya yine o kulu hatırlatarak şöyle buyurdu.
"O kuluma benden yana de ki, ona artık iyice küstüm. Vermiş olduğu son sözü de çiğnedi. Artık benden rahmet ve mağfiret dilemesin."
Hz. Musa (a.s.) dönünce o kulu çağırarak Allah'ın buyurduklarını ona bir bir tekrar eder. Yüce Allah'ın Musa vasıtası ile yolladığı bu haberi duyan kul hemen bir dağa çıkar ve Allah'a şöyle seslenir. "Yüce Allah'ım; bana Hz. Musa ile göndermiş olduğun haber nedir? -O kuluma bildir; beni küstürdü; artık duasını dinlemem- buyuruyorsun. Yüce Allah'ım; senin ulu rahmet ve mağfiret hazinen mi tükenmiştir? Yoksa benim gibi zayıf bir kulun günahı senin affediciliğine üstün gelebilir ki artık o kulumu affetmem buyuruyorsun?
Şerrin kapından boş çevrilince benim ulu kapından başkaca hangi kapım vardır? -Haşa- senden başka benim yalvaran sesime cevap verecek bir Allah mı vardır? Senden başka hiç bir Allahın var olabileceğine asla inanmamış olan bir mü'minin senin esirgeyiciliğinden ümit kesince hali nice olur? Cömertlik ve esirgeyiciliğinden ümit kesince halim nice olur? Cömertlik ve esirgeyicilik senin sayılmaz sıfatlarından değil midir? Bu sıfatların üstünlük ve zenginliği karşısında sinek kadar varlığımla benim işlediğim günahlar ne manâ ifade edebilir?
Eğer senin ululuğuna ve tükenmezliğine gönülden inanıp güvendiğim rahmetin tükendi ise beni azabına çarptır. Senden geleceği için ben azabına da razıyım. Benim için senin azabın da rahmetin gibi hoştur. Değil mi ki sayısız varlıkların arasında beni hususi olarak hatırlayıp bana haber gönderdin. İnanmış, varlığını bir ve ortaksız bildiği Allah'a adamış bir kul olarak bu benim için her şeyin üstünde değer taşıyan bir lütuftur."
Tevbelerini tutmayan kulun bu samimi seslenişleri üzerine günahlı günahsız bütün kullarını sevgisi ile bürüyen Allah, Musa'ya şöyle seslenmiş.
"O, kuluma de ki benim için mühim olan kulumun her adımda beni gereken şekilde bilmesi ve üstünlüğümü tanımasıdır. Dağ başındaki gönülden seslenişleri ile bana olan gevşemez bağlılığını yeterince isbat etmiştir. Ona git ve benden yana müjdele ki böylesine sarsılmaz bir imanın sahibi oldukça, günahları yer ile göğün arasını bile doldurup taşırsa ben onu yine affederim. Çünkü kulumun dediği gibi ben sonsuz esirgeyici ve bağışlayıcı mutlak Bir'im."[66]

Konu: Müminin Belâları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah sevdiği kullarının feryat ve inlemelerini dinlemek için, kendisine belâ verir."[67]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sahabiyeler (savaşların)dan bahsedildiğinde, durup tenkidden kaçınınız. Yıldızların etkilerinden bahsedildiğinde ise inanmayınız. Gene kader yazısından bahsedildiği zaman, şüphe etmekten kaçınıp bunun gerçek olduğuna inanınız."[68]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir müminin hastalığından dolayı yakınıp sabırsızlık göstermesine şaşarım doğrusu. Hasta olan mümin, hastalığından ötürü kendisine verilecek olan mükâfatları bilmiş olsaydı, muhakkak ki, ölünceye dek hasta kalmak isterdi."[69]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu ümmetin başına gelecek en büyük belâ birbirlerine düşüp savaşmalarıdır."[70]

"Hz. Muhammed bu hadisde, müslümanlar arasında baş gösterecek bir savaşa işaret etmekte. Bu savaş müsümanların bel kemiğini kırıp birbirlerine düşürüp ayırdıktan sonra batının boyunduruğu altına sokacaktır."[71]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın, iki gözünü aldığı mümin kulunu cehenneme koyması adaletine aykırı düşer."[72]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki meleğin yaptıklarına hayret ederim. Semadan, yere inerek araştırıp namaz kıldığı yerde mümin kulu bulamadıklarında;"
Allah'ın huzuruna gelip şöyle seslenirler:
"Ya Rab! Şu ana kadar her gün ve gece falanca kuluna yazdığımız sevabı, bu gün aramamıza rağmen ibadetgâhında bulamadık. Onu hastalık ipiyle evinde bağlayıp hapsettiğinizden bir sevap yazamadık. Buna karşı Hz. Allah şöyle buyurdu:
"Ey meleklerim (iki meleğim) falanca kuluma sağlığında bir gün ve gece içinde işlediği sevapların aynını hiç bir noksanlık yapmaksızın yazınız. Hastalıkla hapsetmeme karşılık ona vereceğim sevapla birlikte, bu arada işleyeceği iyiliklerin sevabını da alacaktır."[73]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Mümin kuluma) verilecek mükâfatın büyüklüğü, kendisine verilen belânın büyüklüğü nisbetindedir."[74]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıtma gibi herhangi bir hastalığa tutulan bir mümin, ateşe sokulup üzerindeki tüm kir ve paslardan arınan bir demire benzer."[75]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Va'ku: Şiddetli sıtma,
Elhumma: Sıtma
Hadid: Demir,
Habeş: Pas ve leke,[76]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir atlının bineğine sarılması gibi, fakirliğe hazırlanıp sarıl. Çünkü fakirlik, beni seven kimseye, gideceği yere varmak için hızla akan bir sudan daha hızlı koşup varır."[77]

Ticfahen: Savaş anında kılıç ve mızrak darbelerine karşı ata giydirilen bir zırh örtüşüdür, fakat biz burada, atlının bineğine sarılması anlamında kullandık. Hadisde de kast edilen mâna budur.[78]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin kul, üç şey sayesinde dünya ve ahiret de iyi olan tüm şeylere nail olur."
a) *Kendisine verilen1 belâ ve musibetlere karşı sabırlı olması,*
b) *Allah'dan gelen kaza ve belâlara rıza göstermesi,*
c) *Refah ve servet içinde olduğu zaman, Allah'ı unutmayıp duada bulunması,"*[79]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın en iyi şekilde bana gönderdiği Cebrail şöyle dedi:
"Ey Muhammed şüphesiz Hz. Allah sana selâm eder ve şöyle buyurmakta:
"Ben, ölüm nedeniyle bana gelmeyi sevmeleri için, dünyaya şöyle emrettim: Ey Dünya! Sen dostlarıma karşı şiddetli belâ ve kederli ol. Çünkü seni dostlarım için zindan, düşmanlarım için de cennet olarak yarattım."[80]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müminin başına bir belânın gelmesi, günahları için bir kefarettir."[81]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zarara uğramayan servette ve hastalık görmeyen insanda hayır yoktur."[82]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölüp Allah'ın huzuruna gelinceye kadar, gelecek olan her sene geçirdiğiniz seneden daha kötü olacaktır."[83]

"Gelecek olan her sene, bir öncekinden daha kötüdür. Çünkü daha evvel geçmiş olan seneler, sevgili peygamberimizin zamanına ve İslâmiyetin devrine daha yakındır. İslâm güneşi doğmadan evvel iki cahiliyet devri ve dinsizlik, Hz. Muhammed'in devri uzaklaştıkça insanlar arasına yerleşir, ahlâksızlık rüzgârları ve fırtınaları tüm İslâm ülkelerine yeniden dönüş yapar, İslâm rejimlerini hor görüp daha üstün gördükleri batının mülevves ve kötü ahlâk rejimlerini beğenerek küfürbazlığına otururlar. Bunun içindir ki, geçmiş olan her sene, gelecek olan her seneden daha hayırlıdır."[84]

15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, kaza ve belâyı, insana, aziz ve şerefli olması için veririz."[85]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir hadisi kutside şöyle buyurmakta:
"Kendisine verdiğim belâya karşı bana hamd edip sabreden mümin kulum, anasından doğduğu gün gibi günahdan arınmış olarak yatağından kalkar." Hz. Allah onun omuzundaki koruyucu meleklere şöyle emreder: "Şüphesiz ben, kulumu hastalıkla, iyilik yapmasına engel oldum. Öyleyse kendisine hasta olmadığı anlarda işlediği sevabların aynısını yazınız."[86]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin kul, kertenkele yuvasına bile girse, Hz. Allah ona eziyet verecek bir şey musallat ederdi."[87]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin kul, denizde bir tahta üzerinde bile tutunsa, Hz. Allah ona eziyet eden birini musallat ederdi."[88]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rahip olan Cüreyce bir din bilgini olsaydı, muhakkak ki anasının çağırışına cevap vermenin, içinde bulunduğu nafile namazına devam etmekten daha üstün olduğunu bilirdi. (Namazını bozup anasının çağrısına icabet ederdi.)"[89]

"Müminin anasının çağırışına cevap vermesi, içinde bulunduğu ibadete devam etmesinden daha üstündür" manâsını taşıyan hadisi şerifin iki nedeni vardır."
a) Çocuğun ateşe düşmesi veya amanın kuyuya düşme tehlikesinin olması gibi önemli sebebler teşkil eden vakalarda namaz kılmakta bulunan kişinin anasının çağırışına icabet etmesi gerekir.
b) Sevgili peygamberimizin buyurmuş oldukları bu hadisi şerif, o devrin hak dinine mensup İnsanlara ait olmasındandır.[90]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karşılaştığı belâyı nimet, bolluğu da musibet olarak kabul etmeyen, kâmil bir mümin değildir."[91]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ömrü) belâ ve hastalıkla geçen kişilerin kıyamet günü alacakları sevapdan ötürü, (Dünya hayatı refah ve huzur içinde geçen) sıhhatli kişiler, dünyada iken derilerinin makasla koparılmasını niyaz ederler."[92]

"Dünyada iken hayati refah ve afiyet içinde geçen, vücuduna hastalık, malına zarar, namusuna leke, çocuğuna belâ gibi herhangi bîr musibet görmeyen kimseler, görenlerin kıyamet aleminde alacakları mükâfatları görünce, "Dünyada iken küçük değil, büyük belâlara maruz kalsaydık hatta derilerimiz düşmanlar tarafından makasla kesilip koparılsaydı" diye niyaz ederler."[93]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah için gördüğüm eziyetleri kimse görmemiştir."[94]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hoşlanmadığınız halde yaptığınız güçlükler için, kıyamet günü karşılığını alacaksınız. Hayır ve sevap, sahibi için ahiret gününe ertelenmiştir.[95]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hastalık gören her damarı için, mümin kişinin bir günahı indirilip bir sevap yazılır, bir makamı da yükseltilir."[96]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir dikenin isabet edip de eziyet verdiği bir müslümanın günahlarından bir günah, ağacın yapraklarını dökmesi gibi dökülür."[97]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dikene varıncaya kadar müminin eziyet gördüğü her belâ, günahlarına kefarettir."[98]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin cılız bir ekine benzer. O ekin rüzgârın her esişinde yıkılır, rüzgârın durması halinde ise doğrulup eski halini alır.
Kâfir, çam ağacına benzer. Normal durumu (esen rüzgârlar karşısında) değişmez. Ancak Hz. Allah dilediği zaman, büyük bir afetle onu yıktırır."[99]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yeryüzünde Hz. Allah'ın dilediği kulları için, hastalık (gibi belâlar) bir terbiye aletidir."[100]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yaprakların ağaçtan dökülmesi gibi, hasta olan kişinin günahı dökülür."[101]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üzüntü ve belâlar (ahiret aleminde müminler için) bir mükâfat vesilesidir."[102]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herkesin yüzünün kapkara kesildiği o günde (kıyamet) belâ ve musibetler, sahibinin yüzünü ak çıkarır."[103]

"Yağmur altında paslanmış demirin cila ile temizlenmesi gibi, çeşitli günah işleyen kulun günah kirlerinden arınması ancak belâ ve musibetler sayesinde gerçeklenir. Günah kirlerinden arınmamış bir kimsenin işlediği günahlar, kalbindeki iman aynasına karşı, güneşin önüne geçen bulutlar gibi geçip hakikati göstermesine engel olurlar."[104]

32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıtma hastalığına tutulan kimseye ayak ve damarları titrediği müddetçe sevap yazılır."[105]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin kişi için (en büyük) hediye, ölümdür. (Çünkü onu, dünyanın belâ ve musibetlerinden kurtarıp Allah'ın rahmetine kavuşturur.)"[106]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların belâsı en çok olan kimseler, peygamberler, ondan sonra da (iman ve ahlâk bakımından) peygamberlere yakın olan kimselerdir. Çünkü kişiye dininin sağlamlığı kadar belâ verilir. Mümin, dininde sağlam bir imana sahipse belâsı çok şiddetli olur. Dini zayıf olan kimseye ise o oranda belâ verilir. Kısacası belâlar, yeryüzünde günahlarından arınmış olarak yürümeyinceye kadar yakasına yapıştığı mümin kulu rahat bırakmaz."[107]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar arasında belâsı en çok şiddetli olan kimseler, öncelikle peygamberler sonra da salih (iyi amel işleyen) kimselerdir."
And olsun ki, geçmiş ümmetlerin bazıları öylesine fakru zaruret içinde yaşarlardı ki, bir gömlek gibi kafalarına geçirdikleri abadan başka bir giyecekleri yoktu.
Yine, değiştirilecek elbise, yıkayacakları sabun gibi temizleme araçları bulunmadığından dolayı, kendilerini öldürecek çoklukta bitlerle musallat olunurlardı. Onlar (sağlam bir iman halkasına yapıştıklarından ötürü) sizin mal ve servete olan sevginizden ziyade belâlardan hoşlanırlardı."[108]

36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, inlemelerini işitmek için, sevdiği kuluna belâlar verir."[109]

"Anne ve baba, çok sevdiği evlâtlarının ağır bir hastalık altın da inlediğini görüp işittikleri zaman, acıyıp kendilerine karşı öncede yaptığı isyanlarını af edip bağışlarlar. İşte haz. Allah da sağlam bir imana sahip olan sevdiği kulunun işlediği yığınlarca günahına rağmen hastı (andığında onun inlemelerini dinleyip günahlarını affeder."[110]

37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bir müminin gözlerinin) kör olması veya kulaklarının sağı olması günahları için bir kefarettir. Kısacası müminin vücudundan noksan olan uzvuna göre günahları affedilir."[111]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hastalıkla geçen zaman, günahlarla geçen zamanı telâfi eder."[112]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada iken, müminin eziyetlerle geçirdiği anlar, ahireti (hak edeceği) eziyetli anlarını karşılar."[113]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey İslâm ehli! (benden sonra) siz ordunuzla birlikte Şama kadar dayanacaksınız. Muhakkak ki, Şam size feth olunacaktır. (Şama girdikten sonra) bazılarınızda Taun, sivilce gibi hastalıklar ince yerlerinde görünmeye başlar, Onun yüzünden ölüm şerbetini içerler. Hz. Allah onları şehitler mertebesine yükseltip günahlarını temizler.[114]*"*

"Sevgili peygamberimiz bu hadisiyle tekriben kendisinden 3 sene sonra Şam beldesinin alınacağını, fakat askerlerden bazılarının Taun hastalığına yakalanacağına dair bir mucize haberi vermiştir. Peygamberimiz (s.a.s) kendisine peygamberlik rütbesi verildiği andan kıyamete değin yeryüzüne gelecek her hadiseyi sanki huzurunda olmuşcasına ilâhi bir aletle görüp haber vermiştir.
İşte peygamberimiz bu hadisle vermiş olduğu olay, otuz yıl sonra aynen vuku bulmuştur."[115]

41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biz peygamberlere belâlar kat kat verilir."[116]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah gerçekten mümin kulunu dünya mal ve servetine kapılmaktan, sizin hastanıza zarar vermesinden korktuğunuz yiyecek ve içeceklerden korumanız gibi korur."[117]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah mümin kuluna işlediği günahlara kefaret olsun diye çeşitli hastalık belâları verir."[118]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah kulunu verdiği nimetlerle imtihan eder. Buna karşı kul, kendisine düşen Allah'ın nimetlerine razı olup şükrederse, o mal bereketli kılınıp çoğaltılır- Fakat kul razı olmayıp şükür etmezse, kendisine verilen mal bereketli kılınmadığı gibi çoğaltılmaz da."[119]
45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah şöyle buyurmuştur: "Dünyada iki gözünü aldığım mümin kulum için, mükâfat olarak ancak cennet vardır"[120]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah kıyamet günü şöyle buyuracaktır:
"Ey kulum! Hastalığımda neden beni ziyaret etmedin?" Mümin kul:
"Ey Rabbim! Sen ki, bütün varlıkların sahibisin. Ben nasıl seni ziyaret edebilirim?"
Hz. Allah:
"Ey kulum! Bilmez misin? Falanca mümin kulum hastalandı. Onu ziyaret etmedin. Ziyaret etseydin, beni (rahmetimi) orada bulurdun. (Dolayısıyla onu ziyaret etseydin beni etmiş olurdun.)" Hz. Allah:
"Ey kulum! Senden yemek istedim. Neden vermedin?" Mümin kul:
"Ya Rab sen ki, tüm varlıkların sahibisin. Sana nasıl yemek verebilirim?" Hz. Allah:
"Ey kulum bilmez misin? Aç olan falanca kulum senden yemek istediğinde onu neden doyurmadın? Onu doyursaydın, beni orda bulurdun." Hz. Allah:
"Ey kulum! Senden su istediğimde bana neden vermedin?"
"Ya Rab! Sen ki, bütün varlıkların sahibisin. Sana nasıl su verebilirim?" Hz. Allah:
"Ey kulum! Bilmez misin? Susuz olan kulum senden su istediğinde sen ona neden vermedin. Onun susuzluğumu dindirseydin, beni orda bulurdun."[121]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah mümin kuluna, hastalığı devam ettiği müddetçe işleyemediği iyilikleri için, sağlığında iken işlediği iyiliklerin sevabından daha çok sevab yazar."[122]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, salih kimselere şiddetli belâlar verilir. Yine bir dikenin isabet ettiği mümin kimse için, bir günah indirilip bir makam yükseltilir."[123]
49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, müminlerin belâları şiddetli olur. Çünkü bir diken veya daha büyük bir şeyin veyahut bir hastalığın isabet ettiği mümin kimse için, bir makam derecesi yükseltilip bir günahı da silinir."[124]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Allah'ın en kötü kulu, malına ve çocuklarına belâ gelmeyen kimselerdir."[125]
51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, (kıyamet günü verilecek büyük mükâfatlar (dünya da iken kendisine verilmiş) büyük belâlar nisbetinde olur."
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, belâyı ancak sevdiği kullarına verir. Buna karşı kul, kendisine verilen belâlara rıza gösterirse, Allah'ın rızasını kazanmış, öfkelenirse gazabını hak etmiş olur."[126]

Konu: Kabirde Sorgu Melekleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Muhakkak ki, kabre konulan kişi, (kendisine akıl ve ruh verildiğinde) akraba ve yakınlarının yanından donup giderken çıkardıkları ayak seslerinin şakırtısını dahi duyar. Bu arada başucuna gelen iki melek onu oturtup sorguya çekerler: "Sen dünyada iken Hz. Muhammed hakkında ne düşünüyordun." bu sorunun cevabını verecek olan kimseler iki gruba ayrılır:*
a) *Mümin olan kul, iki meleğin Hz. Muhammed'in hakkındaki kendisine sordukları soruyu şöyle cevaplandırır:* "Ben Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şehadet ve ikrar ederim." *Bunun üzerine kendisine şöyle denilir:*
"Cehennemdeki yerine bak ki, Hz. Allah imanın sayesinde onu senin için, cennete ki bir makamla değiştirdi."
Bundan sonra kul, cennetteki makamını görüp, kabri otuz beş metre kadar genişletilir, içi yeşil bir bahçe gibi olur. Bu durum ise, kıyamete kadar devam eder.
b) *Kâfir veya münafik olan kul, iki meleğin "dünyada iken Hz. Muhammed'in hakkındaki inancın ne idi?" sorusuna şöyle cevap verirler:*
"Ben, bu konuda hiç bir şey bilmiyorum. Ancak başkalarının düşündükleri gibi düşünüyorum." *Melekler:*
"Bu konuda ne bir bilgin ne de okumuşluğun var" diyerek demirden yapılmış bir balyozu iki kulakları arasına öylesine indirirler ki, bu şiddetli darbeden dolayı kâfirin çıkaracağı sesi, insan ve cinlerin dışında tüm canlı varlıklar işitirler.
Bundan sonra kabri, kaburgaları birbirine geçecek kadar dalaştırılır."[127]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, kabir, ahiret alemine uzayıp giden yolun ilk merhalesidir. Kabir merhalesinden kolaylıkla kurtulacak olan kişiler, diğer merhaleleri daha da kolay geçeceklerdir. Bundan kolaylıkla geçemeyenler ise, gelecek olan diğer merhaleleri çok daha zor geçeceklerdir."[128]

"Her yolculuğun birçok durakları vardır. Yolcu bu durakları teker teker varıp geçmek zorundadır. Bunlardan bazıları bu durakları kolaylıkla geçerken, bazıları ise zorlukla

geçerler. Ahiret yolculuğu da her ne kadar buna benzerse de ilk durağı olan kabir çok zor bir durak olduğundan, herkesin kolaylıkla geçmesi imkânsızdır. Bu duraktan geçmeyi başaran mümin kişi için, diğer duraklar kolaylaşır, zorlukla geçen kimseler için ise, diğer duraklar daha da zorlaşır."[129]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz kabrin sıkıştırması vardır. Müminlerden birisinin kurtulması mümkünse, bundan kurtulacak olan (sahabiyelerden) Muaz oğlu Sait olacaktır."[130]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülerinizi defin etmeyi terk etmenizden korkmasaydım, muhakkak ki, kabir azabının balyoz seslerini size işittirmesi için Allah'a dua ederdim."[131]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gördüğüm en korkunç manzara kabir manzarasıdır."[132]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabrin sıkıştırması, müminin işlediği günahlarından af edilmeyen kısmın kefareti olacakdır."[133]

Konu: Hayırlı Akibet

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kulum, rahmetime kavuşmayı severse, bende onun rahmetim kavuşmasını isterim. Benim rahmetime kavuşmaktan hoşlanmayan kulumun ise, rahmetime kavuşmasından hoşlanmam."[134]

Konu: Kanaat, Zühüt (Ahiret İşlerini Dünya İşlerine Tercih Etmek)

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya için ilgi duymak bana ne gerek. Çünkü ben dünyada bir ağacın gölgesinde biraz oturduktan sonra giden bir yolcu gibiyim."[135]

Bu hadisi işiten validemiz Hz. Ayşe, sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed'e şöyle dedi:
"Ey Allah'ın resûlu! hadisde sözü geçen "Allah'ın rahmetine kavuşmak" dan gaye ölüm müdür? Ölümse, muhakkak ki, hepimiz ondan nefret ederiz. Bunun üzerine peygamberimiz şöyle cevap verdi:
"Ey Aişe! Mümin bir kul, Allah'ın rahmetine kavuşmayı ister, Allah onu ister. Çünkü Allah'ın rahmeti ve cennetiyle müjdelenmiştir. Kafir ise, Allah'ın azab ve gazabı kendisine haber verildiğinden, Allah'ın gazabını kavuşmaktan nefret eder, Allah'da ondan nefret eder."
Peygamber efendimiz (s.a.s.)'ın validemiz Hz. Ayşe'ye buyurdukları gibi, Allah'ın rahmetine kavuşmakdaki gaye ölüm değildir.[136]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haris, helâl olmayan maldan kazanmak isteyen kimselerdir."[137]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah mümin kulunu, dünyalığa karşı zahit olmaktan, midesini haram olan lokmadan, tenasül uzvunu fuhuşdan korumaktan daha güzel süslemez."[138]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, dünya malı yeşil, cazibeli ve tatlıdır. Kim onu helâl yoldan kazanırsa, bereketli olur. Haram yoldan kazanan kimse ise cehennemi hak etmiş olur. Birçok kimseler vardır ki, Allah'ın, peygamberin haram kıldığı malları, nefsinin arzularına dalarak kazanır. Böyle 'kimseler için kıyamet günü cehennem azabından başka hiç bir şey olmayacaktır."[139]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, dünya malı yeşil, cazibeli ve tatildir. Onu hırsla helâl yoldan kazanırsa bereketli olur. Kim onu, nefsinin arzularına uyarak haram yoldan kazanırsa bereketli olmaz. Böyle kimseler yiyip doymaz kişilere benzer. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır."[140]

Hadisin sebebi: Hakim adındaki kişi, peygamberimizin huzuruna gelerek bir şeyler istedi. Peygamberimiz de kerelerce istediği şeyleri verdikten sonra kendisine yukarıdaki hadisi nasihat olarak verdiler. Bunun üzerine Hakim, "Ya Resûlullah! Bundan sonra kimseden bir şey istemem ve elimi Arapların elleri altında bulundurmam." dedi.[141]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sen illâ dilencilik yapmak istiyorsan, salih kimselerden iste."[142]

Hadisin sebebi: Feras adında fakir bir sahabiye, peygamberimizin huzuruna gelerek:
"Ya Resûlullah! Çok fakir ve perişan bir haldeyim. Dilencilik yapayım mı? Peygamberimiz buna şöyle cevap verdiler:
"Dilencilik yapma. Çünkü o iyi bir şey değildir." Bundan sonra aynı kişi tekrar tekrar peygamberimizin yanına gelerek izin istedi. Bunun üzerine peygamberimiz:
"*Sana dilenciliğin iyi bir şey olmadığını söyledim. Fakat illâ yapmak istiyorsan, imanlı salih kimselerden iste."* buyurdular.[143]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Ademoğlu! Yeterince malın olduğu halde seni azdıracak kadar çok mal istiyorsun. Az mala kanaat etmez, çok mala ise doymazsın."
Ey Ademoğlu! Bedenin sağlıklı, milletin arasında güvenlikte ve o günün sana yetecek kadar yiyecek, içeceğin olduğu halde sabahlıyorsun. Dünya malına karşı haris değil, iffetli olman gerek o halde."[144]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Cebrail bana gelerek şöyle dedi:
"Ey Muhammed! Dilediğin kadar yaşa. Fakat muhakkak ki, sonu gene ölüm olacaktır. İstediğin şeyleri sev. Sonu gene ondan ayrılık olacaktır. Dilediğin işleri yap. Yaptığın işlerin karşılığını mutlaka alırsın. Amelin iyiyse karşılığı mükâfat, kötüyse, azabdır.
Ey İnsanoğlu! Bil ki, müminin şerefi, geceleyin kalkıp, vaktini ibadetle ihya etmesidir. Müminin aziz olması ise, başkalarına muhtaç olmamakdır."[145]

Bir insan bin sene yaşasa bile, gene boşunadır. Çünkü yaşadığı dakika, saat, günler, aylar ve yılları unutur. Zaman ona sanki yeni doğmuş gibi gelir. 950 sene yaşayan Nûh peygambere:
"neler hatırlıyorsun diye soruldu. Bu soruya hiç bir cevap bulamayan Nuh peygamber ancak şöyle diyebildi:
"Ben, sanki dünyaya yeni gelmiş gibiyim."[146]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlılar! Dünya malını isterken, hırsla değil, yumuşaklıkla isteyin. Çünkü her insan, kendisine (kalemi ezeli ile) ne eksik ne fazla yazılan dünya nimetine er geç kavuşacaktır."[147]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyaya kapılmayınız. Çünkü dünya, yeşil cazibeli ve tatlıdır (Kendini ona kaptıran bir kimsenin ondan kurtulması çok zordur.)"[148]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kaptaki iki katık (bal ile süt)'ü yemediğim gibi haram da kılmam"[149]

"Birbirine karışmış bal ile süt mideye ağır geldiğinden dolayı peygamberimiz, bunun yenmesini haram değil, fakat çirkin görmüştür."[150]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah sevdiği kulunu dünyaya kapılmaktan, sizin hastanızı su içmesinden koruduğunuz gibi korur."[151]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisine az konuşmak ve zahitlik verilen bir kimse gördüğünüz zaman, ona yaklaşınız. Çünkü ona, hikmetli bilgi ve düşünceler verilmiştir."[152]

"Geveze olmayan (az konuşan) ve dünya malına karşı zahit (fazla düşkün olmayan) bir kimseye hikmetlerle dolu bilgi ve düşünceler verilmiştir. Bu yüzden bu gibi kimselerle arkadaşlık kurup sohbet etmek, zarar değil, bilâkis fayda verir."[153]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adamın birisi (Sevgili peygamberimizin huzuruna gelerek) şöyle dedi:
"Ey Allah'ın resulü! Bana öylesine bir iş göster ki, ben onu yaptığın zaman hem Allah, hem de insanlar beni sevsin. *Peygamberimiz buna karşı şöyle cevap verdi:*
"Dünyalığa karşı zahid ol ki, başkalarının elindeki mala karşı zahid ol (göz dikip kendilerinden isteme) ki, insanlar seni sevsin."[154]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizi ayıp ve haram sayılan mallara, hakir ve tuhaf olan şeylere sürükleyecek cimrilikten Allah'a sığınınız."[155]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Tama': Cimrilik,
Tebâ: Ayıp olan şeyler,
Metme': Hakir olan şeyler,
La metme'; Yenilmeyecek kadar çok hakir olan şeyler,[156]

16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın yeterli gördüğü zenginlikle kendinizi zengin sayınız. Bu da sabah ile akşam yemeğidir."[157]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Misvak gidi basit bir şey için dahi, başkasından bir şey isteme."[158]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Er geç ihtiyarlayacak olan ademoğlunda yalnız iki şey genç kalır:"[159]
a) *Hırs: Dünya mal, makam ve rütbe gibi şeylere aşırı düşkün olmak,*
b) *Uzun emel: Dünya mal ve servetine, rütbe ve makamına karşı sonsuz emel beslemek*."[160]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey insanoğlu, Allah'dan korkunuz. Dünya malını istemekte yumuşak davranınız. Çünkü (ilâhi kalemle kendisine yazılmış olan) nasibini (gecikse bile) almadan hiç kimse ölmez. Öyleyse Allah'dan korkup dünya talebinde aceleci olma. Size helâl olanı alınız, haram olanı ise terk ediniz."[161]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, dünya malı, yeşil, cazibeli ve tatlıdır. Helâl yoldan kazanılırsa bereketli olunur- Kim nefsinin arzularına uyarak haram yoldan kazanırsa, bereketli olunmaz. Böyle kimseler ise, yiyip doymaz kimselere benzer. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır!"[162]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten zenginlik, başkasının elindekine göz dikmeyip ondan umut kesmektir. Cimrilikten kaç. Çünkü cimrilik, hazır bir fakirliktir!"[163]

"Başkasının elindekine göz dikmek, onu elde etmek için koşmak, huzursuzluktan başka bir şey değildir. Fakir olan bir insan, fakirliğinden dolayı arzu ettiklerine ulaşamayarak yoksulluk içinde bocalayıp durduğu gibi, zengin olduğu halde cimri olan bir insan da mal ve servetinden faydalanamayacağı için, fakirlik içinde bocalayıp durur."[164]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten zenginlik, başkasının malından umudunu kesmektir. Cimriliğe doğru yürüyen bir kimse, acele değil, yavaş yürüsün. (İllâ cimrilik yapmak -istiyorsa, çok değil, hiç olmazsa az yapsın. Çünkü fazla cimrilik kişiyi tehlikelere sürükler.)"[165]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâmiyeti kabul etmiş, malı yeterli ve Allah'ın kendisine verdiği rızka kanaatkar olan bir kimse, saadete kavuşmuştur."[166]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölüm, dünya malına az rağbet ettirmek ve ahiret işlerini teşvik etmek bakımından herkes için yeterlidir."[167]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir ev, ekmek ve erkek ile kadının avret yerlerini örtecek elbiseden fazla olan malda sahibinin hakkı yoktur. (Saydıklarımızdan fazla kalan mallar, olmayanların hakkıdır.)"[168]

"Bir müslümanın oturacağı bir evi, yiyecek, içecek ve giyeceklerinden fazla arta kalan malı, kendisinin değil, fakirlerin hakkıdır. Çünkü zengin olan bir insan her gün bir kaç çeşit yemeği sofrasında bulundururken, fakir olan bir insan sofrasında ancak bir türlü yemek bulundurur ya da bulunduramaz. Onun için yokluk içindeki ızdırabından fakiri kurtarıp refaha kavuşturmak muhakkak ki, zenginin hakkıdır."[169]

26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek zenginlik, malın çokluğu değil, kalbin kanaatidir."[170]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada birer misafir gibi olup, camileri kendilerinize mesken edininiz. Az gülüp çok düşününüz ve ağlayınız. Şehevi arzular ve şahsi görüşler aranızda ihtilâf ve tefrikacılık yaratmasın. Çünkü siz, içinde oturulmayacak kadar yüksek binalar yapıyor, yenmeyecek mallar topluyor, kavuşamayacağınız şeyler hakkında uzun emeller besliyorsunuz"[171]

"Dünyada konakladığı yerden bir müddet sonra ayrılacak misafirler gibi olunuz" anlamını taşıyan bu hadisi şerif, bizlerin dünyada az bir müddet kalıp ondan sonra ahiret alemine intikal edeceğimize işaret etmektedir. Allah'ın zatı sıfatına delâlet eden dünyadaki dağlar, denizler gibi tarihi eserlerin hakiki mimarı olan canlı ve cansız varlıkların yaratanı hakkında düşünüp O'nun varlığını kabul ediniz. Avrupa gibi küfür diyarlarından gelmekte olan kirli ve zararlı küfür düşüncelerine kapılıp aranızda ihtilâfa düşmeyiniz. Tefrikacılık yaratarak birbirinize düşman olmayınız."

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her biriniz dünya malını, yolcunun yolluğu gibi azaltmaya çalışsın."[172]

"Yolcunun yanında götüreceği azığın az olması gerekir. Çok azık, yolcunun varmak istediği hedefe engel olur. Dünya yolculuğuna çıkmış olan bizler, fani olan dünya malını fazla çoğaltmamız, bizim ahiret aleminde saadete kavuşmamıza engel olur.[173]

29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Katıkların arasında, yalnız sirkenin bulunduğu ev ne evdir."[174]

"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) bir gün, Ümmühan adındaki hanımın evine uğradığında şöyle buyurdular: "Evinde yiyecek bir şey var mı?" Bunun üzerine Ümmühan:
"Hayır, efendim, kuru ekmek ve sirkeden başka bir şey yok" deyince peygamberimiz (s.a.s.) yukarıdaki hadisi şerifi buyurdular.[175]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyayı fazla seven bir kimse, ahiretine zarar verir. Âhiret işlerini dünyasından daha üstün tutan kimse ise, dünyasına zarar verir. Öyleyse sizin için ebedi olarak kalacak ahiret hayatını dünya hayatına tercih ediniz."[176]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a yemin ederim ki, dünyanın bakiliği ahirete nazaran, batırdığınız parmağınızı sudan çıkarırken aldığı suyun denize karşı olan azlığı kadardır."[177]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her türlü zevke son verdiren ölümden çokça bahsediniz."[178]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her çeşit zevk ve eğlencelere nihayet verdiren ölümü anınız. Çünkü zor bir hayat içinde yaşayan fakirin ölümden bahsetmesi hayatını kolaylaştırır. Bolluk içinde bulunan bir kimsenin ölümü anması ise, ona karşı günah yollarını kapatır."[179]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Allah'ım! Gerçek hayat, ancak ahiret hayatıdır."[180]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım Muhammed ehlinin dünyadaki rızkını yetecek kadar ver."[181]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, kulun gaye ve hedefi ahiret olduğu takdirde, Hz. Allah o kişinin işlerini toparlar, zenginliği kalbine koyar. Bu yüzden böyle bir kimse kanaatkar bir zengin olarak sabahlar ve akşamlar. Fakat kulun ana hedefi, sadece dünyalık olursa, Hz. Allah onun işlerini dağıtıp fakirliği iki gözü arasına yerleştirir. Böyle kimseler, kendilerini sabah ve akşam hep fakir olarak görür."[182]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ademoğlunun oturacak bir evi, giyecek elbisesi, yiyecek ekmeği, içecek meşrubatından başka arta kalan bir servet, ancak bunlara sahip olmayanların hakkıdır."[183]

"Zenginin malının zekâtını vermesi farz, fazla kalanını vermesi ise sünnettir. Hadisin ifade ettiği manâda budur."[184]

38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyası tatlı olan bir kimsenin ahireti acı, dünyası acı olan kimsenin ahireti tatlı olur."[185]

"Dünya için tatlı olan kadınlı içkili hayat ve şehevi arzular ahiret için çok ama pek çok adidir. Ömrünü, hayatını bunlarla geçiren kimselerin ahiret aleminde alacakları karşılık bilinmelidir ki, pek acı olacaktır. Dünyada ibadet ve taatlar her ne kadar yapanlara zor gelirse de, ahiret aleminde o kadar tatlı gelecektir. Çünkü ömrünü ibadetlerle geçiren mümin kimseleri ahiret aleminde tatlı bir hayat ve büyük mükâfatlar bekleyecektir. O halde kendini boş bir hayat uğruna ateşe atmak niye? Akıllı ve şuurlu bir kimsenin kendini ateşe atması delilik değil midir? Bilmezler mi ki, yapılan bütün gayri meşru hareketlerin karşılığı çok acı ve cehennem azabı olacaktır."[186]

39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya, tatlı ve bir yeşilliktir. Dünya malını helâl yoldan kazanan bir kimse için, o mal bereketli kılınır. Birçok kimseler vardır ki, ahiret işlerini bırakarak sadece şehevi arzular peşinde koşarlar. Kıyamet günü onların cehennemden başka hiç bir nasibleri olmayacaktır."[187]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya, bütünüyle bir servettir. Bu servetin en güzeli, dindar bir hanımdır. Dünya, tatlı ve bir yeşilliktir. Helâl yoldan kazandığı malı meşru yerlerde harcayan kimseyi, Hz. Allah mükâfatlandırıp cennetine koyacaktır. Kim, helâl olmayan yollardan mal kazanırsa, Hz. Allah onu rezil edip cehenneme koyar."[188]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın ve peygamberin malı olan ganimete dalıp ihanet eden kimse için, ancak cehennem ateşi vardır."[189]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya, içindekileriyle birlikte mel'un (Allah'ın nazarında değersiz ve düşük) dür. Ancak Allah'ı anmak (ilim öğrenmek ve öğretmek) Allah'ın anılmasına vesile olan ibadetler ile alim ve öğrenciler bu hükmün dışındadır."[190]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya, içindekilerle birlikte mel'undur. Ancak Allah'ın rızasının kazanılmasına vesile olan mal, bu hükmün dışındadır."[191]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya, müminin zindangâhı, kâfirin ise cennetidir."[192]

"Allah'ın emir ve yasaklarına bağlı olan mümin için dünya, bir zindan gibidir. Kâfir, inanmadığından dolayı, helâl ve haramı gözetmeden hiç bir şeye bağlı olmayıp dilediğince tıpkı bir domuz gibi yaşadığından dünya onun için bir cennettir."[193]

45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya, mümin için sefa ve eğlence diyarı değildir. Nasıl ola bilir? Çünkü dünya, mümün için bir zindan ve belâ diyarıdır."[194]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Namazın içindeyken evde bulunan bir külçe altını hatırladım. (Beni namaz içindeyken tekrar meşgul etmemesi için eve kadar gidip onun fakirlere dağıtılmasını emrettim."[195]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki dirhem paraya sahip olan kimsenin hesabı, bir dirhem sahip olanın hesabından daha zordur. Yine iki dinarı olan bir kimseni hesabı, bir dinarı olan kimsenin hesabından daha zordur."[196]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altından daha ziyade (seni doğru yoldan saptıracak) birçok şey görüyorum. Çünkü dünya serveti, (semadan yağmur sularının düşme si gibi) üzerinize dökülecektir." Ümmetim (öylesine servete sahip olacak ki,) o sırada en büyük arzum, altından yapılacak elbiseleri giymemeleridir."[197]

"İnsanların hak yoldan sapmasına yalnız altın gibi değerli şeyler sebeb değildir. Çoğunlukla insanin doğru yoldan ayrılmasına kadın, çocuk, mal ve şeytanın birer yuvası olan ahlâk bozucu flim gösteren sinemalar, sahneye konulan piyes ve oyunlar, pavyon, bar gibi her türlü fu huş ve kötülüğün işlendiği gece kulübleri ile kumarhaneler İslâm hayatını bozmuş, bir çok müslümanın dinden, imandan çıkmasına, ve nihayet küfür batağına saplanmasına sebeb olmuşlardır."[198]

49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Malların en hayırlısı, gün be gün yeterli olan rızıkdır."[199]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En hayırlı rızık, bir gün için yeterli rızıkdır.[200]*"*
51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zahidlik, helâl olanı haram kılmak ve mal ziyan etmek değildir. Zahittik, elindeki malın, Allah'ın yanında senin için saklı bulunan maldan daha güvenilir olmamasıdır. Zahittik, sana isabet eden bir hastalığın devamının, iyi olup devam etmemesinden daha çok istenmesidir. (Devam eden hastalığın sevabı çok olduğundan, kıyamete iman etmiş bir kimse, sevab gerektiren bir hastalığın devamını elbetteki çok ister.)"[201]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada zahitlik, (ahiret işlerini dünya işlerinden üstün tutup az mala kanaat etmek) kalbi ve bedeni rahatlatır. Dünyaya fazla rağbet etmek düşünceyi ve üzüntüyü çoğaltır. Tembellik ise kalbi katılaştırır. (Dolayısıyla iman nurunu azaltıp sönmeye mahkûm eder.)"[202]
53- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyanın servet kapısı size karşı öylesine açılır ki kabe değerli sergilerle döşendiği gibi evlerinizi döşersiniz. Ey ümmetim, bugün siz, o günde yaşayacak olanlardan daha hayırlısınız."[203]
54- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölümün, peşinden ardı sıra koştuğu kimselerin dünyayı çok istemelerine şaşarım doğrusu. (Allah tarafından) unutulmayan bir kimsenin gaflet içinde bulunmasına şaşarım. Ve yüksek sesle gülenlere şaşarım. Böyle kimseler Allah'ın rızasını mı yoksa gazabını mı hak ettiklerini bilmiyorlar ki."[204]
55- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Caminin sergisi) Musa peygamberin sergisi gibi olsun."[205]

Caminin donatılması konusunda Sevgili peygamber efendimize teklifler yapıldı. Bunun üzerine peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyururlar:
"Hayır. Biz caminin fazla süslenmesini istemiyoruz. Camideki sergilerin Musa peygamberin sergisi gibi olsun isteriz ki, onun sergisi hasırdandı."[206]

56- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rabbim, Mekke'nin çakıl ve kumlarını altına dönüştürüp bana vereceğini söylediğinde, ben "Ey Rabbim! İsteyemem" dedim. Bir gün tok olup aç kalmak benim için daha faydalıdır. Çünkü aç olduğum zaman yakarıp seni anarım. Tok olduğum zaman ise, (daha evvel aç olduğu hatırlayıp) sana hamd ve şükür ederim."[207]
57- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ben muhteşem bir ev değil, ancak) Musa peygamberinki gibi ot ve tahtayla örtülü bir ev isterim. (Çünkü benim için) dünya hayatı, böyle bir evden daha kısadır."[208]
58- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Dünyasını ahireti için, ahiretini de dünyası için terk eden bir kimse, iyileriniz değildir. Sizin en iyiniz, her ikisinden de nasibini alandır. Çünkü (helâl yoldan kazanılan) dünya malı, mümini ahirete ulaştırır. Öyle ise başka insanlara yük olmayın."[209]

Konu: Kaza Ve Kader

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bütün hastalıklar geçici değildir. Kuşu uğurlu veya uğursuz saymak, guguk kuşunun öldürülmüş bir kimsenin ruhunu taşıdığına ve maktulun intikamını alacağına, seefr ayının haram olduğuna, cinlerin geceleri insan şeklinde görünüp başkalarını korkutacağına inanmak dinimizde yoktur."[210]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Avde: Hastalığın geçmesi.
Hadisde geçen "La adve" kelimesinden iki manâ kast edilmiştir:
a) Bütün hastalıklar geçici değildir. Yani bazı hastalıklar vardır ki, bir insandan diğerine geçmez. Bu hayvanlar içinde geçerlidir.
b) Hiç bir hastalık Allah'ın takdiri olmazsa, kendiliğinden geçmez.
Tirete: Kuşu uğurlu veya uğursuz saymak,
Hamete: Zulmen öldürülen kişinin ruhunun guguk kuşuna gireceğine ve bu kuşun yüksek yerlere konup maktulün intikamını alıncaya kadar beddua edeceğine inanmak.
Sefer: Bir ayın ismidir. Bu ayda savaşın yapılmasının haram olduğuna inanılır.
Uğule: Bazı cinlerin İnsan şekline girip dere kenarlarında ve kayaların arkasında bekleyerek gelip geçenleri korkuttuğuna inanmak.
Sevgili peygamberimiz, bu hadisi şerifde tüm saydıklarımızın gerçekle ilgisi olmayıp sadece birer uydurulmuş efsane olduklarını buyurmuşlardır.[211]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir hadisi kutside buyuruyorlar ki: Kader yazısına ve kaderin meyvesi olan kaza hükümlerime inanmayan bir kimse, benden başka ikinci bir ilâh arasın."[212]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bana gelen tüm musibetler, Adem peygamber çamur olup henüz yaratılmamışken hakkımdaki yazılmış kaderimin bir sonucudur."[213]

Sevgili peygamberimizin huzuruna gelen Ümmü Seleme şöyle der:
"Ya Resûlullah! Her sene zehir konulan yemek yüzünden sana bir hastalık isabet ediyor." Bunun üzerine peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyururlar:
Zehirli yemek yemekten bana hiç bir şey olmaz. Ancak Allah'ın ezeli kalemiyle yazılan olur." Hadiscilerden birisi şöyle diyor:
"Peygamberimiz (s.a.s.) yediği onca zehirli yemeklerden hiç bir zaman zarar görmedi"[214]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz, Allah, kimi, doğruluk veya sapıklık içinde yaratıyorsa, onun için muvaffak kılıp, yolunu kolaylaştırır."[215]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, nazar boncuğuna benzer bir şeyi (kendisine veya sahip olduğu şeylere) takarsa, Allah'a şerik koşmuş olur."[216]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sedef veya nazar boncuğu gibi şeyler takan kimseyi, Hz. Allah korumasın işlerinde de kolaylık göstermesin."[217]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fazla önemseyip bir şeyin üzerine düşme. Çünkü senin için, yazılmış olan mutlaka olur. Yine senin için, yazılan rızkında muhakkak ki, seni bulur."[218]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Siz ikiniz, hayatta bulunduğunuz müddetçe (mutlaka rızkınız verilecektir. Öyleyse) rızkınız konusunda umutsuzluğa düşmeyin. Çünkü anneler çocuklarını doğururken, elbisesiz ve kırmızı tenli olarak doğururlar. Sonra Hz. Allah çocuğa elbise rızkını verir ve giydirir."[219]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah bir kulunun aleyhindeki hükmün infazını istediğinde kulunun aklını başından aldıktan sonra o hükmünü infaz ettirir."[220]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Hz. Allah bir kulunun aleyhinde vermiş olduğu hükmün infazına hiç bir kuvvet karşı duramaz."[221]

"Muhakkak ki, bütün kâinatı yoktan var eden Hz. Allah'ın, yerine getirmek istediği hükmüne kim karşı çıkabilir. Karşı çıkmak ancak acizliğin bir delilidir. Oysa Hz. Allah aciz değil, her şeye gücü yetendir."[222]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her birinizin yaratılış tohumu, anasının rahminde kırk gün bekletilir. Kırk gün sonra meni tohumluğundan bir damla kana dönüştürülmesi için bir kırk gün daha geçer. Bu müddet sonunda o kan bir parça et haline getirtilir. (Böylece aradan toplam 120 gün geçer.) Bundan sonra Hz. Allah göndereceği meleğe ana rahminde bulunan yavruya şu dört cümlenin yazılmasını emreder:
a) *Yapacağı iyi veya kötü işler.*
b) *Helâl veya haram yoldan kazanacağı rızıkları*
c) *Uzun veya kısa olan ömrü.*
d) *Doğru veya sapık bir insan olması. Böylece ana rahminde bulunan çocuğa ruh verilir.*
Bu yüzden, bazı kimseler vardır ki, cennetliklerin yaptıklarını yapar. Öyle ki, onlarla cennet arasında yarım metrelik bir mesafe kalır. Fakat kalemi ezeli ile sapık bir insan olduğu yazılı ve işlediği iyiliklerinde de samimi olmadığından, hemen dönüş yapıp cehennemliklerin yaptıkları kötülükleri yaparak cehenneme girmeyi hak etmiş olur.
Yine, muhakkak (ki, bazı insanlar vardır ki, cehennemliklerin yaptıkları kötülükleri işler. Öyle ki, onlarla cehennem arasında yarım metrelik b mesafe kalır. Fakat yaptığı kötülüklerinden içten duyduğu pişmanlığında ve hakkında doğru, imanlı bir insan olacağına dair kader yazısı bulunduğundan hemen dönüş yapıp, cennetliklerin işledikleri iyilikleri yapara cennete girmeyi hak eder."[223]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rızık, kulu ecelinden daha çabuk arayıp bulur."[224]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Cebrail bana gelerek kalbime şöyle seslendi:
"Muhakkak ki, her insan eceli gelmeden ve rızkını tamamiyle almadan ölmeyecektir. Öyleyse Allah'dan korkunuz ve rızkını aramakta acele etmeyiniz. Rızkınızın geç gelmesi sizi haram olan yollara saptırmasın. Sizin için, saklı bulunan helâl rızka, ancak Allah'ın emirlerine itaat etmekle nail olabilirsiniz."[225]

Yaşama müddeti bitmeden ve yeryüzünden rızkı tükenmeden hiç bir varlık ölmeyecektir. Çünkü bir kimsenin, rızkı tükenmeden ölmesi, geriye kalan rızkının başkasına verilmesi demektir ki, bu da zulümdür. Zulüm ise Allah'ın adaletine1 aykırı düşer. Yine bir kimsenin peşinden koştuğu malın eline geçmemesinin sebebi, Allah'ın kudret kalemiyle yazılarak gösterilen zamanın gelmemesindendir. O halde acele edip helâl olmayan birçok çarelere baş urup onu elde etmeye çalışmak doğru bir hareket değildir. En iyisi acele etmeden çalışıp tayin edilen zamanı beklemektir. Çünkü acele etmek şeytandan, teenni etmek ise, Allah'tandır.[226]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Uğursuzluk (kuş gibi herhangi bir şeyin getirdiği değil) ancak kader yazısının bir sonucudur."[227]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Uğursuzluğun (kuş, yıldız veya herhangi bir şeyden geldiğine inanmak) Allah'a şerik koşmaktır."[228]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir çocuğun dünyaya geleceği konusunda hüküm verirse, mutlaka dünyaya gelir. Meninin dışarıya akıtılması dahi buna mani olamaz."[229]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah'ın senin için, takdir etmediği bir rızık, seni sevenin dilemesiyle sana verilmez. Yine Hz. Allah'ın sana verilmesini takdir ettiği rızık, seni

sevmeyenin istememesi buna engel olamaz."[230]

Konu: İyi Kimselerin Az Olması

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar, sayısı 100'ü bulan bir deve topluluğuna benzer ki, uzun yolculuğa dayanan bu yüz deve içinde ancak bir tekine rastlanır."[231]

Konu: Afsun-Nazar Boncuğu Takmak- Büyü Yapmak- Nazar Değmek Ve Gaibten Haber Vermek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, afsun yapmak, nazar boncuğu takmak, büyü yapmak (Bu saydıklarımızın etkisinin var olduğuna inanmak) Allah'a şerik koşmaktır."[232]

1. Bir sürü deve arasında dayanıklı, yararlı bir deve bulmak ne kadar zorsa, insanlar arasında sıkıntı zamanında sana faydalı olacak halisane ahbablarının bulunması da o denli zordur.
2. Nazar değmesi konusunda birçok görüşler ileriye atılmıştır. Bu görüşlerden bazıları:
a) Göz değmesi, silâh gibi tesirli manevi bir afettir. Gözle görülmeyen kanser, romatizma gibi hastalıklar musallat oldukları yerlerde vücudu nasıl tahrip ediyorsa, nazar değmesi de isabet ettiği canlı ve cansız her varlık üzerinde tesirini göstererek büyük tahrîbler meydana getirir. Bundan ötürü hadisi şerif de *"malınızı, çocuklarınızı nazar değmekten koruyunuz"* buyrulmuştur.
b) Nazar değmesi, isabet ettiği yere bir zarar getirmez. Fakat değerli bîr mal gördüğünde ona sahip olamamanın kıskançlığı içinde olan bir kimse, o malın sahibine adeta düşman olur. Dolayısıyla cana ya da mala bir zarar getirir, ortadan kaldırır.
c) Nazarın sahibi olan kimse gördüğü maddi şeyleri ortadan kaldırmaya çalışırken, maddi olmayan şeylere de engel olur- Bunun içindir ki, peygamberimiz (s.a.s.) bir hadisi şerifde *"Her şeyin bir sırrı vardır. Malınızı, gizli tutulması gereken işlerinizi ivşa etmekten kaçınınız,"* buyurmuştur.[233]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, nazar, değdiği kişiyi Allah'ın izniyle yüksek dağlara çıkarıp oradan aşağı atmasına vesile olur."[234]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden kim, din kardeşine faydalı olmaya gücü yetiyorsa, faydalı olmaya çalışsın."[235]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arrafe (kaybolmuş maldan haber veren) ve kahin (gelecekten haber veren)lere gidip verdikleri haberleri tasdik eden kimseler, Hz. Muhammed'e indirilen Kur'an-ı Kerimi inkâr etmiş olurlar"[236]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetimin kabrini kazdırıp gömülmesine sebeb olan belâların yarısı nazar değmesidir."[237]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Nazar değmesi doğrudur. Eğer kader yazısının önüne geçecek bir neden varsa, o da nazar değmesidir. (Nazarın değdiği yerdeki zararı kaldırmak için) sizden yüzünüzün- su ile yıkanması (ve o suyun nazarın değdiği yere serpilmesi) istenildiği zaman yıkayınız."[238]

Nazar değmesi bir gerçektir. Açacağı yaralar doğrudur, değmesinden kurtulmak için şu iki ilaçdan yararlanılır:
a) Kişi gördüğü güzel bir mala nazar değdirmemek için şu duayı okur: "Maaşallah la kuvvete illa billah" (Kuvvet ve kudretin tek sahibi olan ancak Allah'ın dilediği olur.)
b) Bu duayı okumayan kişi nazar değdirdiği bir şeyin zarardan kurtulması için, abdest niyetiyle yüzünü yıkar. Yıkadığı yüzünden akan suları nazar değdirdiği o şeyin üzerine serper. Böylelikle onun zarara uğramasının önüne geçilir.[239]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Nazar değmesi doğrudur. Çünkü şeytan nimetin bulunduğu yere uğrayarak insanoğlunu onu kıskanmaya tahrik eder."[240]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Cebrail'in bana yaptığı Afsun- duasını sana öğreteyim mi?
"Bismillahi ergike mln külli dain ye'tike min şerrin neffasati fil ukedi ve min şerri hasidin iza hased."[241]

Anlamı:
"Büyü yaparak düğümlediği ipliğe, üfürücülerin ve kıskananların şerrinden sana gelen her türlü hastalık ve belâdan Allah'ın ismiyle seni kurtarmak istiyorum." Bu duayı üç defa okuyup elini ağrıyan yerine sürersin."[242]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz (ayet ve hadislerle gelen duaların dışında) başka şeylerle afsun yapmak, nazar boncuğu takmak ve büyücülük yapmayı yasak kılmıştır."[243]

Konu: Dava - Karar Ve Şahitlik

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Ey davacı! (davan için) iki şahit göstermediğin takdirde) yemin etmek davalıya düşer."*[244]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalancı şahit, kıyamet günü Allah'u Taâlâ kendisine azabını kararlaştırmadan tek bir adım dahi atamayacaktır."[245]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin en kötüsü hakimlerdir. Çünkü bir dava hakkında bilmeden ve de başkasına danışmadan karar verir, verdikleri kararlar doğru çıksa gururlanır, öfkelendikleri zaman ise şiddete başvururlar.
Kararı yanlış yazan ehli olmayan kâtipler oranın amiri gibi mesul sayılırlar."[246]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların aralarında (bir davanın çözümü için) anlaşmaları caizdir. Ancak haramı helâl, helali da haram kılan anlaşmalar bu hükmün dışındadır."[247]

Müslümanların aralarında açılan bir davaya çözüm getirmek için başvurulan anlaşma, hakimin vereceği hükümden daha üstündür. Çünkü hakimin verdiği hüküm bazen çözüm getirmez. Ancak bu anlaşmaların dinin gösterdiği şekilde olması gerekir. Allah'ın haram kıldığını helal, helâl kıldığını da haram kılmak hususunda yapılan antlaşmaların dinimizde yeri yoktur. Ve bu da kesinlikle haramdır.[248]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şahitlerin en iyisinden haber vereyim mi? Kendisinden başka şahidi olmayan bir davaya davet edilmeden gelen şahitlerdir. (Şahit olduğu bir davaya gelmemek, haklının aleyhine verilen muhtemel bir karar yüzünden haksızın haklı çıkmasına neden olunur.)"[249]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Doğru karar vermeleri için, İslâm hadiminin yanında iki melek bulunur. Bu iki melek, hakim doğruluktan ayrılmak istemediği müddetçe yanından ayrılmazlar.
Hakdan ayrılmak isteyen hakim, (davacı veya davalıya) mahsusen zulüm ederse, yanında bulunan o iki "melek ayrılıp onu kendi nefsinin şehevi arzularına terk ederler.[250]*"*
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey davacı, iki şahit göstermek sana yemin etmek ise davalıya düşer."[251]

Konu: Kıyamet Günü Zararlı Çıkacak Zenginler

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Muhakkak ki, dünya malından (sadece ona önem verip) çok kazananların kıyamet günü nasibleri çok az olacakdır. Ancak Hz. Allah'ın kendisine verdiği hayırlı bir mal bunun dışındadır ki, onlar da bu malın içinden vacip gibi olan kısmını çıkarıp sağ sol ve arkasında bulunan fakirlere dağıtırlar."[252]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada (sadece midesine önem verip) tok olanlar, yarın kıyamet gününde muhakkak ki, aç olacaklardır."[253]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhacirler (Mekke'den Medine'ye hicret eden sahabiler)'in fakirleri zenginlerinden 500 yıl önce cennete gireceklerdir"[254]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet kapısına dikilip cennetin manzarasını seyrederken cennete girecek olan kişilerin çoğunluğunun fakirler olduğunu zenginlerin de orada bekletildiklerini gördüm. Ancak zenginlerden cehennemlik olanlar gelen bir emirle cehennemin içini boyluyorlardı. Bu sefer kapısında bekleyip cehennem manzarasını seyrettim. Oraya girecek olanların çoğunluğunun ise kadınlar olduğunu gördüm."[255]

Bu hadisi şerifde peygamberimiz (s.a.s) yaşadığı andan 1400 küsur sene sonra kadınların şeytanlara canbazlık yapıp İslâmiyete büyük bir felâket olacağını haber vererek büyük bir mucize ortaya koymuştur. Bir felâket olacağını haber vererek büyük bir mucize ortaya koymuştur. Bugünkü genellikle kadın milleti, Allah'dan, dinden uzaklaşarak insanlara sırt çevirmiş, maymun misâli maskaralaşmış adeta kendisiyle oynanan bir oyuncak haline gelmiştir. Şeref, haysiyet, iffet ve namusunu kaybederek 'değerini düşürmüştür.[256]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü en sefil kimseler, sadece dünyaya önem verip malını çoğaltan zenginler olacaktır."[257]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalnız dünya malı için yaşayıp çoğaltan kimselerin vay haline. Ancak kazandığı helâl maldan (zekât gibi) hakkını çıkarıp muhtaç olanlara veren zenginler müstesnadır."[258]

Helâl haram gözetmeden çok mal kazanan zenginleri muhakklal ki, çok büyük felâketler beklemekte. Çünkü kazandıkları malı helâl yoldan kazanamadıkları için, birçok kimsenin hakkına tecavüz ederek mallarını ellerinden meşru olmayan sebeblerle alır. Allah'ın ve İslâm dininin haram kıldığı kadınlı, içkili bar ve pavyon gibi yerlerde harcarlar. Bunun içindir ki, hadisi şerifdeki Veyl kelimesi, birçok acı, azap dolu felâketler anlamına gelmekte ve böyle zenginlerin başına nasıl felâketlerin geleceğini haber vermekte.[259]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'dan korkan kimseler için zenginliğin zararı olmaz. Fakat vücud sağlığı zenginlikten, içtenlikle yapılan cömertlik ise cennetten çok daha hayırlıdır."[260]

Konu: Mirasçılık

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ölünün bıraktığı malından) hisse sahiplerine verilen hissedeni arta kalanı ölünün en yakın erkek varislerine verilir."[261]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok iki, Hz. Allah (ölünün ardında bıraktığı malından her hak sahibine hakkının verilmesini farz kılmıştır. Öyleyse varisler için vasiyet etmek hakkı yoktur."[262]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Anne, baba, oğul gibi yakın akrabalarını) öldürenler için miras hakkı yoktur."[263]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Daha evvel malının bir kısmını kendisine vasiyet edeni) öldüren kimsenin vasiyet de hakkı yoktur."[264]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ailesiyle yaptığı lânetleşme sonunda erkeğin "benden değildir" dediği çocuk, babasının değil ancak annesinin varisi olur."[265]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Diğer mirasçılar kabul etmedikleri takdirde, bunlardan birine edilen vasiyet makbul değildir"[266]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kâfir akrabası olduğu müslümanın mirasçısı olamayacağı gibi, müslüman da o kâfirin mirasçısı olamaz."[267]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölünün borcu malından, yaptığı vasiyetimden önce verilir." (Bırakılan malda hissesi olan) varise, ölünün vasiyeti verilmez."[268]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölünün yaptığı vasiyet nedeniyle (malının üçte birinden fazlasını herhangi birine veya bir kısmını varislerinin bazılarına vasiyet etmekle) mirasçıları zarara sokman en büyük günahtır."[269]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hayat belirtisi olmadan ölü olarak düşen çocuğun cenaze namazı kılınmaz, başkasının varisi olmaz, başkası da onun varisi olamaz."[270]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dayı, varisi olmayan yeğeninin varisi olur."[271]

Bağırmak, çağırmak gibi herhangi bir hayat belirtisi olmadan ölü olarak doğan çocuğun hadisde belirtildiği gibi cenaze namazı kılınmaz, yıkanmaz ve herhangi bir yere bir çaut içine serili olarak gömülür. Fakat kımıldamak, bağırıp çağırmak gibi hayat belirtileri görülen bir çocuk tıpkı büyük bir insan gibi kabul edilir. Cenaze namazının kılınması, yıkanması ve mezarlığa gömülmesi, kendisinden önce ölen babasının bıraktığı malına varis olması ve anne amca, dayı gibi yakınlarının da kendisine varis olması gibi.[272]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Teyze (Şefkat ve merhamet bakımından) annenin yerini tutar."[273]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Babası ve çocukları olmayan bir kimsenin ölümü halinde, varisleri kardeş veya amca gibi yakın akrabaları olur."[274]

Konu: İnsanların En Kötüsü

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların en kötüsü, Allah'ı vasıta kıldığı halde istediği şeyi alamayan dilencilerdir."[275]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü derece bakımından insanların en kötüsü dilinden ve belâsından korkulan kimselerdir."[276]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin en kötü tarafları (kendisinden istenilen bir malı verirken) üzdüren cimrilik ve kalbini titreten korkaklıktır."[277]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların en kötüsü, dünya malı ve mülkü için çalışan iki grubun arasında (taraf tutması nedeniyle) öldürülen kişidir"[278]

Dünya malı için karşı karşıya gelip çarpışan iki kabile arasına girerek belli kişilerin menfaati uğruna ölen bir kimse insanların en kötüsü dür. Fakat İslâm uğruna, İslâm dinini müdafaa etmek, yaymak için canını bile vermekten kaçınmayan kimseler bu hükmün dışındadır. Din uğruna çarpışmak, ölmek ancak bir cihaddır.[279]

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki resimlerin bulunduğu eve rahmet melekleri girmez."[280]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, resim ve heykelin bulunduğu eve rahmet melekleri girmez."[281]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, köpek resimlerinin bulunduğu eve melekler girmez."[282]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bir hadisi kutside şöyle buyuruyor: "Yarattığım yaratıklara benzeterek resim yapmaya çalışanlardan daha zalim kimse yoktur. Böyle (yaratıcılık süsünü vererek yarattıklarımdan herhangi birinin benzerini resimle yapmaya çalışan kimsenin kuvveti varsa) bir buğday, bir arpa tanesini veya ufak bir toz zerresini yaratsın öyleyse."[283]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Dinimizce haram sayılan) resim, bütünüyle olan resimdir. Başın koparılıp atılması halinde haram sayılmaktan çıkar."[284]

Resimlerin haram sayılması bir takım şartlar gerektirir:
a) Ev, dükkân veya bir daireye konulan resimlerin canlılara ait olması,
b) Tapılmak veya lâyık olmadığı halde haddinden fazla sevmek, ta'zim etmek için bulundurması,
c) Şehveti tahrik niteliğini taşıması,
Vesikalık gibi günümüzde gerekli olan fotoğrafların çekilmesi bu hükmün dışında kalır. Vesikalık resimler saydıklarımızdaki hiç bir niteliği taşımadığından çekilmesi de dinimizce yasak değildir.
Haram olmasının nedeni: Sevgili peygamberimiz 1400 küsur önce günümüzdeki kötü resimlerin İslâm aleminde büyük bir rol oynayacağına rezalet, dinsizlik ve ahlâksızlığın baş müsebbibi olduğunu bunun içinde haram olduğunu kesinlikle söylemişlerdir.[285]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, canlı varlıkların resimlerini yapanlara kıyamet günü "yaptığınız resimleri diriltin" denilecek, fakat (bu teklif karşısında aciz kalıp) çeşitli cezalara çarptırılacaklar."[286]

Konu: Doğru Ve Yalan Söz Söylemek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Doğru söz söylemekten ayrılmayınız. Çünkü doğru konuşmak, kişiyi iyiliğe, iyilik ise sahibini cennete götürür. Yalandan kaçınınız. Çünkü yalan konuşmak kişiyi günahlara kaydırır. Bu ise, sahibini cehenneme götürür. Allah'dan ancak faydalı bilgi ve can sağlığı isteyiniz. Birbirinizi kıskanmayın, öfkelenmeyin, iyilikleri koparıp atmayın, sırt çevirmeyin ve emrettiği şekilde Allah'a kul, müslümanlarla ise kardeş olunuz."[287]

Doğruluktan ayrılmayınız. Çünkü doğruluk, doğruyu söyleyeni iyiliğe çağırır. İyilikle bir bütün meydana getiren doğruluk, kişiyi hiç şüphesiz cennete ulaştırır. Doğruluk muhakkak ki, bütün iyiliklerin anasıdır. Kişi doğruluktan maddi veya manevi olsun ticari alanlarda büyük bir kazanç sağlamanın yanında, Allah'ın nezdinde doğru kimseler arasına girip ismi kayıt defterine geçirilir. Ahiret aleminde ise, peygamberimiz Hz. Muhammed, Hz. Ebu Bekir gibi yüksek kişilerle komşuluk şerefine nail olur. Yalancılık ise, insanı ahlâksızlık çamuruna batırıp ortaya bir fasık olarak çıkarır. Allah'ın ve insanların yanında hakir ve kötü sayılır, yalancılarla birlikte kayıt defterine yazılır ve kıyamet günü de onlarla cehenneme götürülmek üzere haşr olunur.[288]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Doğruluktan ayrılmayınız. Çünkü doğruluk, insanı iyiliğe, iyilik ise sahibini cennete ulaştırır. Doğruyu araştırıp doğru konuşmaya devam eden bir kimse, Allah'ın nezdinde doğru kişi diye yazılır. Yalancılıktan kaçınınız. Çünkü yalancılık, insanı günahlara kaydırır. Bu ise kişiyi cehenneme götürür. Yalancılığı araştırıp yalan söylemeye devam eden bir kimse Allah nezdinde yalancı kişi olarak yazılır."*[289]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanları cennete ulaştıran şey doğruluktur. Çünkü doğruluktan ayrılmayan bir kul, iyiliksever ve Allah'ın emirlerine itaat ederek sağlam bir imana kavuşur. Sağlam bir iman ise, sahibini cennete götürür. İnsanı cehenneme götüren sebeb ise yalancılıktır. Çünkü yalan söyleyen kimse, kötülükten ayrılmaz. Bu ise, insanı küfür, küfürde cehenneme koyar."[290]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalancılık, insanoğlunun aleyhine günah olarak yazılır. Ancak üç çeşit yalancılık vardır ki, bu günah değil (bilâkis yapılması sevab)dır."
a) *Savaşta yalan söylemek. Çünkü savaş bir hiledir. (Savaşta zafer, ancak hile ile elde edilir.)*
b) *Kocaların hanımlarına yalan söylemesi. (Çünkü koca, hanımını razı etmek, yuvasının bozulmasın engel olmak için, her çareye başvurabilir ki, bunun en kolayı da yalan söylemek)*
c) *İki kişinin veya iki kavmin arasını bulmak için yalan söylemek."*[291]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalan uydurup bana isnad etmek, başkasına isnad etmeye benzemez. Kasten yalan uydurup bana isnad eden bir kimse, cehennemdeki yerine (girmek için) hazırlansın."[292]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalancılık ve hainlik dışında mümine her şey yakışır. (Çünkü hain olan bir kimse, başta Allah'ın emirlerine ihanet eder. Her türlü kötülüklere başvurarak hainliğini ortaya çıkarır. Yalan söyleyen bir kimse ise, yalancılığını hainliği üzerine adeta bir perde gibi geçirip hainliğini örtmeye, gizlemeye çalışır. Böylece sahte doğruluğu ile birçok mümini yoldan çıkarır. Bunun için yalancılık ve hainlik, kişiye, kişinin imanına yakışmaz.)"[293]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İddia ediyor demek, kişinin üzerine bindiği bineklerin en kötüsü demektir."[294]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
El madiyyetü: Binek,
Zeamu: İddia etmek.[295]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kul yalan söylemeye başladığı zaman, rahmet melekleri ağzının kokusundan bir mil kadar uzaklaşır."[296]

Konu: Hz. Muhammed'in Sünneti (İzi) Ve İhya Etmesi

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Bilâl! Benden sonra terkedilmiş sünetlerimden herhangi birini tekrar işleyip eski hayata kavuşturan bir kimse, ondan sonra onu işleyen kimsenin kazandığı sevap kadar sevap kazanır. O işleyenlerin sevabında hiç bir noksanlık olmayacaktır. Allah'ın, peygamberin razı olmadığı (bar, pavyon gibi zarar doğurucu) bid'atı icat eden bir kimsenin, icat ettiği bid'at-ı işleyenlerin kazandığı günah kadar günah kazanır ki, onların günahlarında da herhangi bir noksanlık olmayacaktır."[297]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sünnetimi değiştirecek ilk kişi, Beni Ümmiye kabilesine mensup bir kimse olacaktır. (Ki, bu da Hz. Muaviye'nin oğlu Yezid olsa gerek. Çünkü Hz. Hasan'ı zehirleyerek öldüren ve Hz. Hüseyin'e karşı savaşıp Kerbelâ denilen yerde günlerce aç ve susuz bırakıp öldürmekle peygamberin sünnetini çiğneyen ilk kişi o olmuştur.)"[298]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, ben hadisleri sizler için söylüyorum. Sizlerden burada hazır olanlar benden işitip öğrendiklerini burada olmayanlara öğretsinler."[299]

"Sevgili peygamberimiz (s.a.s) buyurmuş oldukları hadislerin ışığı altında bilenlerin bilmeyenlere dini bilgi ve meselelerini öğretmelerini teşvik etmekte. Zira günümüze kadar süregelen ve kıyamete dek de yaşayacak olan İslâm dini, onu öğretip yaymaya çalışan kişilerin gayretlerinin bir meyvesidir. Allah bizi, Islama hizmet edip yaymaya çalışan imanlı salih kullardan eylesin. Amin.[300]

Konu: Kötü Günahların Akibeti

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, Hz. Allah bir millete karşı gazaba geldiğinde, bir deprem veya kötü bir şekle sokmak gibi azablarla cezalandırmadığı takdirde, onları yiyecek maddelerini azaltmak, yağmuru kesmek ve en kötülerini başlarına amir olarak yetinip musallat etmekle cezalandırır."[301]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah bir millete rahmet etmek istediğinde, o millet ölmeden peygamberinin ruhunu alıp geride kalan milleti için öncü kılar. (Ve O peygamber, peşinden gelecek olan milleti için hayırlı dualarda bulunup niyaz eder.)"
Yine Hz. Allah bir milletin yok olmasını istediğinde o milleti, peygamberleri henüz sağ iken ta'zip edip yok eder. O peygamber de bakıp kendisine yaptıkları tekzip ve isyanlarından dolayı gördüğü kötülüğün intikamı alındığından sevinir."[302]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennemin yedi kapısı vardır. Bu kapılardan biri, ümmetime hakaret edip kılıç çekenler için olacaktır."[303]

Cehennemin yedi kapısı vardır. Bunların en kötüsü, müslümanlara karşı gelip İslâmiyeti yok etmek, yerine başka bir rejimi getirmek için çalışan zalimler içindir.[304]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İncil'de "dünyada iken işlediğin iyilik ve kötülüklerin ne ise onun karşılığını alırsın. İşlediğin iyilik ve kötülükleri hangi ölçekle işlediysen, karşılığını da aynı ölçekle alırsın" cümlesi yazılıdır."[305]

Hz. Allah kıyamet günü, mükâfat veya cezayı kişinin işlediği iyilik ve kötülüğüne göre verir. İyilik işleyenler mükâfat, kötülük işleyenler ise hiç şüphesiz azap göreceklerdir.[306]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlâhi mühür, Arş-ı Âlânın altında asılıdır. Hz. Allah o mührü, (İslâmiyete karşı) hürmet ve saygısızlıkta bulunup çeşitli günah işleyerek kendisine karşı gelen bir kimsenin kalbi üzerine basar ve o kimse ne yapacağını bilemez hale gelir."[307]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, evden kadir gecesinin Ramazanın hangi gecesi olduğunu tayin etmek için dışarıya çıktığımda, kavga eden iki kişiyle karşılaşmam ne yazık ki, bana kadir gecesinin hangi güne isabet ettiğini unutturdu. Fakat Kadir gecesini, Ramazanın son on gününde özellikle 27. 29. ve 25. günlerinde arayınız."[308]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Servet, mal ve rütbe gibi şeylere karşı) kıskanmak, kişinin iyiliklerini, ateşin odunu yakıp kül etmesi gibi yok eder."[309]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şarkı ve türkü söyleyen kadınlar ve çalgılar ortaya çıktığı, içki açıkça içildiği zaman, (azab olarak) ümmetimin arasında deprem, şekil değişmeler ve (göklerden) yağmur misali taşların yağması gibi afetler baş gösterir."[310]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötülükler, yapmayanlar İçin de bir felâkettir. Çünkü onu yok etmeye çalışan belâ ile karşılaşır. İşleyene gıybet ederse günahkâr, rıza gösterdiği takdirde de ortağı olur."[311]

İslâmiyetin haram kıldığı kötülükler geçici bir hastalığa benzer. Bu hastalık, milletin arasına girip yerleşmeden önüne geçmek gerekir. Yayılıp yerleştikten sonra adeta bir alışkanlık haline gelir ki, bu da yapanlar için, büyük bir felâket olduğu gibi, yapmayanlar için de bir felâkettir. Çünkü kötülük işlemeyen bir kimse, kötülük işleyenlerin önüne geçip vazgeçirmeye çalışırsa zarar, vazgeçirmeyip aleyhinde dedikodu ederse gıybet, rıza gösterirse günahına ortaklık etmiş olur. Fakat İslâm dini cihadı geldiği ve gene cihatla geri döneceği için, cihat etmek en iyisidir.[312]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine beş çeşit kötülük vardır ki, bunların karşılığında beş çeşit azab vardır:
a) *Hz. AUalh İslâm devletine yapılan antlaşmayı bozanlara düşmanlarını musallat eder.*
b) *Allah'ın indirdiği İslâm nizamını bırakıp başka hukukları hüküm olarak kabul edenlerin arasında fakirlik salgın halini alır.*
c) *Fuhuşun yaygınlaştığı bir milletin arasında ölümü gerektiren bil çok sebebler baş gösterir.*
ç) *Ölçek ve tartıda noksanlık yapanlar, ekin ve bitkileri azaltılarak kıtlıkla cezalandırılır.*
d) *Zekâtını vermeyenler için yağmur kesilir."*[313]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Son zamanlarda çalgı çalındığı, türkü söyleyen kadınlar hayasızca ortaya çıktığı ve içki içilmesi mubah sayıldığı zaman, depremler, yağmur misali taşların yağması ve şekil değiştirmeler baş gösterir."[314]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Uğursuzluğu kötü ahlâk doğurur."[315]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin- arasında deprem ve şekil değiştirmeler, kader yazısına inanmayanlar yüzünden olacaktır."[316]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Davut peygamber şöyle buyurur:
"Ey kötülük tohumu saçanlar! Bu dikenli ekinin hasadını sizler çekeceksiniz."[317]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir malın karada veya denizde telef olmasının nedeni, zekâtın verilmemesindendir."
Bu hadisin diğer bir rivayetinde şu fazlalık vardır: *"Malınızı zekâtla koruyunuz. Hastalarınızı sadaka ile tedavi ediniz. Belâ yollarını ise dua ile kapatınız."*[318]

Zenginlerin mallarını muhafaza eden en sağlam kale ve koruyucu en büyük neden, zekâtın verilmesidir. Zekâtı verilmeyen bir mal, çalınmak, yanmak gibi tehlikelere daima maruzdur. Belâ ve musibet kapılarının en muhkem kilidi, verilen zekâttır. Gelmekte olan felâketlerin yolunu kapatan en dayanıklı kapı muhakkak ki zekâttır.[319]

16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah için birbirini seven bir kişi, birbirlerinden ancak (ikisinden) birinin işlediği günahdan ötürü ayrılabilir."[320]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Neyseniz, başınızdaki amirleriniz de öyle olacaktır."[321]

Şüphe yok ki, Hz. Allah insanların başına hak ettiği şekilde amirler seçip getirecektir. Bunların idaresi altına girecek olanlar, eğer iyi kimseler ise, başlarındaki amirler iyi, kötü kimselerse başlarındaki amirler de kötü olacaktır.[322]

18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zekâtını vermeyen bir millete karşı yağmur kesilir. Eğer hayvanlar olmasaydı, zekât vermeyenler için tek bir yağmur damlası dahi yağdırılmazdı."[323]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar, işlediği günahları hak etmedikçe helâk olmazlar."[324]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer İsrailoğulları olmasaydı yemekler ekişimez, etler kokmazdı. Hz. Havva olmasaydı, onun kızları kocalarına ihânet etmezlerdi."[325]

Yahudiler kestikleri hayvanların etlerini nehy olunmalarına rağmen ihanet ederek saklayıp karaborsacılığı icat ettiler. Bunun için Yahudilere Hz. Allah, kesilen etlerine bir müddet sonra kokmalarını ceza olarak verdi.
Hz. Havva, Adem peygamber ile birlikte kendilerine cennette yaşama yetkisi verilmiş iken, o bu yetkiyi yasak olunan meyveyi yemekle kötüye kullandı. Bu yüzden Hz. Havva'nın kızları kocalarına ihanet ederler.[326]

21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Eğer, Allah'ın kullarından belleri kamburlaşmış olan ihtiyarlar, süt emen çocuklar ve otlayan hayvanlar olmasaydı, (Ey insanoğlu işlediğiniz kötülüklerden ötürü) mutlaka azablar üzerinize dökülür ve kalırdı."[327]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(İnsanın başına gelen) damarları titreten sıtma ve göz ağrılarının sebebi, kişinin işlediği günahlar yüzündendir- Hz. Allah'ın insanoğlunun işlediği günahlarından affettikleri, affetmediklerinden daha fazla olduğundan, verdiği cezalar da vermediği cezalardan daha azdır."[328]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faizin baş gösterdiği bir millet kıtlıkla, rüşvetin baş gösterdiği bir millet ise korkuyla cezalandırılır."[329]

Faiz büyük günahlardan biridir. Çünkü faiz, zenginlerin boynuna azgınlık halkasını geçiren ve fakirleri de fakirlik uçurumuna iten en büyük felâketlerden biridir. Rüşvet de büyük günahlardan biridir. Hatta felâket bakımından faizden daha da kötüdür. Çünkü rüşvet, hakimi adaletsizlik çamuruna kaydıran, haklıyı ve onun sulbünden olan herkesi hakkından mahrum ettirerek haksızlık kürsüsüne oturtup haksızı ve haksız olan herkesi de haklının malına oturtup haram yemelerini sağlayan en büyük günahlardandır.[330]

24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Kıyamet günü) sahabiyelerimden birçoğunun havuza inip su içmek istediklerinde (melekler tarafından) yakalanıp uzaklaştırıldıklarını görünce hemen "Ya Rab! Bunlar benim sahabiyelerimdir. Onları affeyle" diye yalvarıp yakardım. Bunun üzerine bana: (bunların 'kurtulması İçin yalvarıp yakarma. Çünkü) senden sonra İslâm dinine karşı neler yaptıklarını bilmezsin." denilince bende öyleyse kahrolsunlar" derim."[331]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine beş büyük günah vardır ki, o günahları af ettirecek tek bir kefaret sebebi olamayacaktır."
a) *(Kâinatı yaratmakla veya 'kendine ibadet edilmekte) Allah'a ortak yapmak,*
b) *Hak etmediği halde insan öldürmek,*
c) *Temiz ve masum bir mümine iftira etmek,*
d) *Düşman cephesinde İslâm ordusunu bırakıp kaçmak,*
e) *(Hakimin- huzurunda) hakkı olmayan bir malı yeminle kendisine mal etmek."*[332]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz, Allah'ın işleyenin cezasını (ahirete bırakmayıp) dünyada iken acele olarak verdiği beş türlü günah vardır:
a) *(Bir kimsenin malına gasp etmek, canına kıymak, dinine hakarette bulunmak gibi) zulüm etmek,*
b) *Aldatmak,*
c) *Müslüman ana-babaya hakarette bulunmak,*
d) *Akrabalarından akrabalık bağlarını koparmak,*
e) *Yapılan iyiliklerin boşa gitmesi (iyilik yaptığı kişiden şükür gibi herhangi bir karşılık görmemek.)"*[333]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fûzai kabilesinden Amr Bini Amir'in barsaklarını cehennem içinde sürüklediğini gördüm. Çünkü develeri putlara adayan ve gene develeri kulaklarına damga vurarak puthanelere adayan ilk kişi o olmuştur."[334]

Hadisde geçen bazı kelimeler:
Kusbe: Bağırsak,
Seyebe: Adamak,
Essevaibe: Erkek develer ki, bunlar putlara adanan, sütünden yararlanılmayan ve üzerine yük vurulmayan develerdir.
Behere: Adamak.
Elbehire: Kulakları damgalı develerdir, Bunların sütleri ancak puthaneye hizmet gören kimseler verilir.
Hayvanları bu şekilde adamak veya başkalarına tazimen kesmek haramdır. Hayvan, (kurbanlık olanları) ancak tazimen Allah'a kesilir. Ondan başkasına adamak, Allah'ın emrine karşı gelmektir.[335]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altı şey haramdır:
a) *Devlet adamlarına rüşvet vermek,*
b) *Satılan köpekten alman para,*
c) *Erkek hayvanın tohumunun- satılması,*
ç) *Zina karşılığında kadına verilen para,*
d) *Kan aldırmayı meslek edinmek,*
e) *Kahinlere para vermek,"*[336]

Hadisde geçen kelimeler:
Essubtu: Haram Olan Şeyler.
Asbu: Tohum.
Fahil: Erkek Hayvan.
Elhaccum: Kan Aldırmak,
Elkahin: Gaibten Haber Veren,
Mehiri Ücret,
Beği: Zina Eden,
Kesb: Meslek Edinmek"[337]

Konu: Her Zorluktan Sonra Kolaylığın Olması

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Mümin bir kimsenin içinde bulunduğu) zorluğu, kertenkele yuvasından dahi çıkaracak bir kolaylık vardır."[338]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çok istiğfar eden bir kimse için, Hz. Allah her düşünce ve üzüntüsüne karşılık huzur ve rahatlık, her sıkıntısına karşılık da bir kurtuluş yolu, zannetmediği yoldan ise rızkını verir."[339]

Konu: İçki İçmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçki içip de tövbe etmeyen kimseler, ahiretde (cennetin) meşrubatından mahrum kalacaklardır."[340]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçki içen kimsenin kalbinden iman nuru çıkar."[341]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sarhoşluk yapan bir maddeyi içen kimsenin Hz. Allah kırk günlük namazını kabul etmez."[342]

İçki içen bir kimsenin kırk günlük namazının kabul olunmamasının hikmeti, her şey gibi içkinin de kana karışmasındandır. Kırk gün orda kaldığından vücud pis sayılır. Pis bir vücutla Allah'ın huzurunda durmak, doğru olmadığından kırk günlük kıldığı namaz kabul edilmez.[343]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ağız dolusu kadar içki içen bir kimseyi seksen sopa vurarak cezalandırınız."[344]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Beyaz, kırmızı, siyah ve yeşil olan sarhoşluk yapan her madde içkidir."[345]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) içki gibi şeylerle tedavi olunmayı yasak kılmıştır."[346]

Necis olan her maddeyle tedavi olunmak haramdır. Fakat bu pis maddenin yerine geçecek helâl bir madde olmazsa, ancak o zaman hastayı kurtarmak amacıyla tedavi olunabilir.[347]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(İçmek için) içki kadehini eline alan kimsenin kırk gürdük duası kabul olunmaz. (Dünyada iken) içki içmeye devam eden bir kimseye (kıyamet günü) cehennemliklerin vücudundan akan ceraatla karışık bir su içirilecektir."[348]

Konu: Allah'ın Haram Kıldıklarından Bazıları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, (bir musibetten ötürü bir kimsenin) bağırıp çağırdığı veya siyah bir köpeğin bulunduğu eve girmem. (Musibetten dolayı ağlayan bir kadın Allah'ın emrine karşı gelmiş olur. Cinler de siyah köpek şekillerine girdiğinden siyah bir köpeğin eve sokulması tehlikelidir.)"[349]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim çalgı ile ilgim olmadığı gibi, çalgının da benimle ilgisi yoktur. Gerçek dışa olan batıl şeylerle ilgim olmadığı gibi, batıl olan şeylerin de benimle ilgisi yoktur."[350]

Hadislerde geçen bazı kelimeler:
Ded: Çalgılar,
Batıl: Gerçekle ilgisi olmayan şeyler,[351]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (başına gelen herhangi bir belâdan ötürü sabretmeyip) tırnaklarıyla yüzünü yaralayan, ceplerini yırtan ve "vay benim halime" deyip üzüntülerini belirten kimselere lanet etsin."[352]

Hamişe: Yüzlerini tırnaklarıyla yaralamak,
Veşşakke: Cep gibi, elbisenin herhangi bİr yerini yırtan kimse,
Veyl: Üzüntü,
Vessubur: Helâl olmak.
Bu saydıklarımızın tümü haramdır. Çünkü bunu yapan bir kimse sabırsızlık yapmış olur. Sabırsız olmak, Allah'ın verdiklerine rıza göstermemek olur ki, bu da büyük tehlikeler doğurur.[353]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, içkinin kendisine, içene, içki kadehlerini orada dolaştırana, satana, sattırana, (üzüm gibi meyvelerin) suyunu sıkana, sıktırana, hamallığını yapana, yaptırana ve içkiden elde edilen paradan yiyenlere lanet etsin."[354]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, rüşvet verene, alana ve bu arada aracılık yapanlara lanet etsin."[355]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Hz. Allah şu kimselere lanet etmiştir:
a) *Faiz yiyen ve yedirene,*
b) *Yazıcılığını yapanlara,*
c) *Şahitliğini yapanlara,*
Bunlar bildikleri halde yaparlarsa, Allah'ın lanetini hak etmiş olurlar.
d) *Peruk takan ve taktırana,*
e) *Vücudun herhangi bir yerine dövme yapan ve yaptırana,*
h) *Saçların arasından beyaz kıl koparan ve kopartanlara."*[356]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah hırsızlık yapana lanet etmiştir. Çünkü (öylesine kötü bir şeydir ki) yumurta veya bir ip çalsa bile eli kesilir."[357]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, estetik ameliyat yapan veya yaptırana lanet etsin. (Bu hadislerde geçen lanet kelimesi, Allah'ın rahmetinden mahrum etmek anlamındadır. Fakat yerine göre ağır, yerine göre de hafiftir.[358]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, şair gibi uydurduğu kötü şeyleri millete en güzel bir sesle söyleyen hatiplere lanet etsin."[359]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, kabirleri ziyaret ederek (sesli) ağlayan kadınlara, sevdiği tor kabrin üzerine cami inşa eden ve mum yakanlara lanet etsin."[360]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah kendini erkeklere benzeten kadınlara ve kadınlara benzeten erkeklere lanet etsin."[361]

Kadınların kendilerini erkeklere benzetmeleri, ancak erkeklerin giydiklerini giymekle olur. Erkeklerin kendilerini kadınlara benzetmeleri ise, konuşma, hareket ve gülüşlerini taklid etmekle olur. Bunların her ikisi de haramdır. Çünkü kadınlar, erkeklere mahsus olan elbiseleri giymekle erkekleri aldatabilir. Aynı zamanda da kalça hareketleri ve vücud şekli, meşru olmayan bir surette olduğundan birçok erkekleri fuhuşa tahrik edebilir. Erkekler de kadınların konuştukları gibi konuşur ve hareketlerini taklid ederse, kadınların arasına girip birçok kadını yoldan çıkarabilir. Bunun içindir ki, Hz. Allah bunu kesinlikle haram kılmış, yapanlara ise lanet etmiştir.[362]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (başına gelen semavi bir musibetten dolayı rıza göstermeyip) bağırıp çağıranlara ve onları dinleyenlere lanet etsin."[363]

Bu hadisde kastedilen manâ; eskiden olduğu gibi şimdi de orta ve Doğu Anadolu gibi bir çok yerlerde anne, baba, yada evlâdını kaybeden bir kadın yanında bulunan kadınların arasında ölenin iyiliklerini bir yandan sayar, bir yandan yırtınırcasına ağlar, diğer bir yandan ise de ağıtlar söylediği görülür. Yanında bulunan kimseler ise, onu dinlemenin yanında onunla birlikte ağlayıp söyleşirler. Allah'ın emrine karşı gelmek olduğundan bu gibi hareketlerin yapılması kesinlikle haramdır.[364]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah vücudunun herhangi bir yerine dövme yapan, yaptıran, beyaz kıllarını yolan, "güzel görünmesi için ön dişlerini açan ve Allah'ın yarattıklarını ameliyatla değiştiren kimselere lanet etsin."[365]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (safların arasında yer varken oturmayıp) ortasında oturan kimselere lânet etsin."[366]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, kızgın demirle yüzünü damgalayan kimselere lanet etsin."[367]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Anne ve babasına lanet edenlere, Allah'dan başka büyük şahıslara tazimen kurban kesenlere, büyük günah işledikten sonra yatmaya gelenlere ve (tarla, arsa gibi) yerlerin sınırını değiştirenlere Hz. Allah lanet etsin."[368]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Gaipten haber veren, ok çeken ve kuş bırakanlara lanet olsun."[369]

Hadisde geçen kelimeler:
Tekehhene: Kahinlik yapan. Şahidi olmayan bir malı görmediği hal de kimin tarafından çalındığını iddia etmek.
İstâkseme: Bir torba içindeki "gidebilirsin" ve "gidemezsin" yazılı iki oktan birini kura ile çekmek. "Gidebilirsin" yazılı okun çıkmasıyla yolcunun sefere çıkması, "gidemezsin" okunun çıkmasıyla ise1 sefere çıkmasının uğursuzluk doğuracağına inanıp evinde oturması.
Neceâ Min Seferi Tedeyyüren: Yolculuğa hazırlanmış bir kimse kafes içindeki kuşunu bırakır. Kuş sağ istikamete doğru uçarsa, yapma istediği yolculuğu uğurlu sayıp yola çıkar. Fakat kuşun sol istikamete doğru uçması uğursuzluk sayılacağından yolculuktan vazgeçer.
Bu saydıklarımız kesinlikle haram, yapanlara ise Hz. Allah lanet etmiştir.[370]

18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçki ticareti yapmak haramdır."[371]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah korkusundan gözyaşı döken, Allah rızası için düşman cephesinde nöbet bekleyip uyumayan, Allah'ın bakılmasını haram kıldığı kadınlara gözlerini kapatan ve Allah için katıldığı savaşta gözlerini kaybeden kimselere cehennem ateşi haram kılınmıştır"[372]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Savaşa katılan erkeklerin hanımları, katılmayıp da evinde oturanlara anneleri gibi haram kılınmıştır. Öyleyse evinde oturanlardan biri, savaşa 'katılanlardan birisinin hanımı kendisine emanet edildiğinde ihanet ederse, kıyamet günü ihanet ettiği 'kimsenin karşısında dikiltilir. Ona "işte emanet ettiğin hanımına ihanet eden kimse. Dilediğin kadar sevabından al" denilince o da dilediği 'kadar onun sevabını alır. Bundan sonra hainlik yapana kimsenin sevabının "kaldığını mı zannedersin."[373]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Yağmur gibi şeyler konusunda) yıldızın etkili olduğuna inanarak bilgi edinen bir kimse, sihirbazlıktan bir parça almış olur (ki, bunların ikisi de haramdır.)"[374]

Yıldızlardan bilgi almak demek, büyük tesirleri olduğunu düşünerek çalışmak veya gaibten haber vermek demektir. Her ikisinin de İslâmiyette yeri yoktur. Çünkü gaybı bilmek ancak Allah'a mahsustur.[375]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vücudun herhangi bir yerini kızgın bir demirle dağlayan veya tılsım gibi şeylerle büyücülük yapan bir kimse, Allah'a tevekkül etmekten ayrılır ve doğru olmayan bir iş yapmış olur."[376]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların dinine, mukaddesatına, ancak zirta mahsulü olan ya da ırkında zina mayası olan bir kimse hakaret edebilir."[377]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Mal makam ve rütbesinden ötürü) kıskanmak, müminlerin ahlâkı değildir. Fakat mümin olan bir kimse, kendisinden ilim bakımından üstün olan kimseleri kıskanabilir."[378]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bu hadis numara halinde izah edilmiştir:)"
I. *Babasını tanıdığı halde inkâr edip başkasının çocuğu olduğunu iddia eden bir kimse, küfür derecesinde günah işlemiş olur.*
II. *Hakkı olmayan bir malın kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimse, bizden değildir ve cehennemdeki yerine hazırlansın.*
III. *(Yahudi ve Hıristiyan gibi) kelimelerle müslüman bir kimseyi çağıran bir kimse, çağırdığı gibi değilse, işlediği günah kendisine dönecektir.*
IV. *Ahlâksızlığı kendisine isnâd ettiği kimse iddia ettiği gibi değilse, isnad ettiği ahlâksızlıktan doğan günah kendisine dönecektir."*[379]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alacaklının hoşnut olarak yanından döndüğü borçluya, denizdeki balıklara varıncaya kadar her varlık dua eder. Hz. Allah, gücü yettiği halde, vadesinde borcunu vermeyip erteleyen borçluya, o arada geçen gece ve gündüz süresince günah yazdırır."[380]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasının malını zorla -gaspeden veya soyana işaretlerle yardım eden kimseler bizden değildir."[381]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bizden olmayan kâfirlere kendisini benzetenler de bizden değildir- O halde ey müminler! Kendinizi Yahudiye hıristiyanlara benzetmeyiniz. Onların tüm adetleri bizim adetlerden tamamiyle farklıdır. Öyle ki, Yahudilerin selamlaşması parmakla, hiristiyanların selamlaşması ise el işaretiyle olur. (Oysa müslümanların selamlaşması "Esselamu aleyküm"[382]
Anlamı: *"Selâmet, huzur ve saadet senin olsun" cümlesiyle olur.)*[383]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Hanımını boşatmak veya zina yapmak için kocasını aldatan kimse bizden değildir."*[384]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Taşşaklarını bükmek gibi şeylerle erkekliğine son verdiren kimseler bizden değildir. (Şehevi arzularına hakim olamıyorsan) oruç tut ve eteklerini tıraş etme."[385]

Hadisin sebebi: Mez'un oğlu Osman, peygamber efendimiz (s.a.s)'ın huzuruna gelerek
"Şehevi arzulanma mağlûp olan bir kimseyim. Bana izin verin de erkekliğime son vereyim" der. Bunun üzerine peygamberimiz (s.a.s) şöyle cevap verirler:
"Hiç bir şekilde erkekliğine son verme. Eğer şehevi arzularını mağlûp etmek istiyorsan oruç tut ve eteklerini tıraş etme."[386]

31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haksız yere kavmine yardım etmeye çalışan veya zulüm eden kabilesine yardım eden- kabilesine yardım edip insan öldüren kimseler bizden değildir. Bu zihniyetten ayrılmadan ölen kimseler de bizden değildir."[387]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Semavî musibetlere rıza göstermeden) bağırıp çağıran, başını (yas gereğince) tıraş eden veya elbisesini parçalayan kimseler bizden değildir."[388]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Başına gelen musibetten dolayı) yüzüne vuran elbiselerini yırtan, ölünün iyiliklerini sayarak ağlayanlar bizden değildir."[389]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küçüklere merhamet etmeyen büyükler ve büyüklere de saygı göstermeyen gençler bizden değildir. Bizi aldatanlar da bizden değildir."
Mümin kendisi için dilediğini başkası için de dilemedikçe gerçek mümin olamaz."[390]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Başkasının servet, mal ve makamına göz dikip) kıskanan, iki kişinin arasında söz taşıyıcılığı yapan ve kahinlik edenler bizden değildir. Biz de onlardan değiliz."[391]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden birçok Kimseler, içki içecek ve içtiklerine de çeşitli isimler takacak, çalgı çaldırıp kadınlara türkü söylettirecekler. Bu kötülüklere karşı Hz. Allah deprem yaratarak onları yerle bir edecek ve maymun, domuz gibi şekillere sokacaktır."[392]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç kimse vardır ki, bunların acı akıbetlerini sorma:"
a) *İslâm topluluğundan ayrılan, müslüman devlet adamına karşı gelen ve asi olduğu halde ölenler.*
b) *Efendisinden kaçıp, döndüğü halde itaat etmeden ölen köle ve cariyeler.*
c) *Kocasının bulunmadığı bir zamanda süslenerek zina edip ahlâksızlık tohumunu saçan kadınlar.*
Bunların acı akıbetlerini sormayın. Çünkü er geç cezalarını bulacaklardır."[393]

İslâm topluluğundan dolayısıyla İslâm dininden ayrılarak müslümanların arasında dinsizlik tohumu saçan kimseleri gerek dünyada gerekse ahirette birçok azap ve cezalar beklemektedir. Yine efendisinde kaçarak itaatsizlik yapan, zararlı yollara başvuranların da akıbetleri acıdır.
Kocası askerde veya gurbette olduğu halde fuhuş batağına düşmüş zina tohumunu bulunduğu muhitin arasına sokarak birçok kadın ve erkeği yoldan çıkaran ahlâksız kadınları

ne büyük acı akibetler beklemekte.[394]

38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç kimse vardır ki, bunların acı akıbetlerini sorma:"
a) *Büyüklük konusunda Allah ile mücadele edip herkesi kir gören ve yalnız kendisini büyük gören kimseler,*
b) *Kibirlik konusunda Allah ile mücadele eden ve Allah'ın büyüklük sıfatına sahip çıkıp mal, makam ve rütbesiyle herkesi küçük görerek büyüklük taslayan kimseler,*
c) *Hz. Allah'ın vereceği azap konusunda şüphe ederek rahmetinden umut kesip tövbe etmeyen kimseler,"*[395]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Meleklerin bile kendilerine yaklaşmak istemediği üç kimse vardır:"
a) *Kâfirlerin ölüsü. (Allah'a inanmayan ve bütün nimetlerini hiçe sayan bir kâfirin ölüsünün bir domuz leşinden ne farkı olabilir.)*
b) *Yüz ve ellerini çeşitli boyalarla boyayan kimseler. Çünkü bunla çirkinliğini örtmekle başkalarını aldatan kimselerdir.*
c) *Gusül oluncaya kadar cünup olan kimseler. Çünkü cünup halinde olan kimseler manen pis sayılırlar."*[396]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem azabından kurtulamayacak üç ikimse vardır:"
a) *Mennan: İyilik yaptığı kimselerin başına kakanlar,*
b) *Akkun: Anne ve babasına (haksız yere) hakaret edenler,*
c) *Ve Müdminun: Devamlı olarak içki içenler."*[397]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın dualarını kabul etmediği üç kimse vardır:
a) *(Hırsızlık yapmak veya yol kesmek için,) harabe gibi ıssız yerlerde pusu kuran kimseler,*
b) *Efelik taslayıp yol ortasına oturup gelip geçenlere eziyet veren kimseler,*
c) *Hayvanını kazığa bağlamayıp başıboş bırakıp sonra da kaybolan hayvanının geri dönmesi için Allah'a dua eden kimseler."*[398]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Şüphe yok ki, altın ve gümüşten yapılmış kaplardan yemek yiyip su içenler cehennem içinde bağırsaklarını sürükleyecekler.(İslâmiyete göre kadınların dışında altının tamamı, gümüşün de yüzük dışında erkeklerce kullanılması haramdır. Çünkü bunları kullanmak dövizi tehlikeye sokar.)*[399]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetim, nankörlük, servet ve bol mal yüzünden azgınlık, zulüm etmek, birbirlerine öfkelenmek ve kıskanmak gibi geçmiş milletlerin hastalıklarıyla hasta olunacaklardır."[400]

Konu: Dilenciliğin Kötü Olması

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fakir, elini açarak halk arasında dolaşıp dilencilik yapan değildir. (Çünkü dilencilik sayesinde kısa bir zamanda zengin olabilir.) gerçek fakir, malı olmayan, milletin de farkına varmadığından sadaka ile yardım etmediği ve evinden çıkıp da halk arasında dolaşıp dilencilik yapmayan kimselerdir ancak."[401]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dilencilik ancak üç sebebden biri için caizdir:
a) *Ağır kan bedelini ödemek için,*
b) *Ağır bir borç için,*
c) *Şiddetli fakirlik için,"*[402]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Davut peygamber diyor ki:
"Elini dirseklerine kadar ağzına soktuğun büyük bir yılanın seni ısırması, senin için, sonradan görmüş zengin bir kimseden bir şey dilemenden çok daha hayırlıdır."[403]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin, ipini alıp da dağa çıkarak bir yük odunu sırtına yüklemesi sonra da şehre inip onu sattıktan sonra kazandığı paranın bir kısmını yemesi, bir kısmını da (sadaka olarak vermesi, hiç şüphesiz başkalarından dilenmesinden çok daha hayırlıdır."[404]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çalışmaktan aciz olan fakir bir kimse atın sırtında bile gelse dilenmekte hakkı vardır. (Çünkü altındaki at, onun zengin olması demek değildir.)"[405]

Geçen hadislerde dilenciliğin çok kötü olduğunu belirtmiştik. Çünkü dilenciliği kendisine meslek edinen bir kimse, memleketin yararına değil, ancak zararı nadir. Üstelik çalışacak güçte olduğu halde oturup çalışan kimselerin sırtından geçinirler. Bunun için sevgili peygamberimiz, (s.a.s) dilenciliğin haram olduğu kesinlikle bildirmiştir. *"Dilencilerin dilenmekte hakkı vardır."* hadisi şerifinde ismi geçen dilenci, yoksul, çalışmaktan aciz, bakmakla yükümlü olduğu bir ailesi olan kimseler için söylenmiştir.[406]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhtaç olmadığı halde, sırf servetini çoğaltmak için, dilencilik yapan bir kimse, dilediği şey ister az, ister çok olsun, sanki cehennem ateşini dilemiş olur."[407]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın vasıta edilerek kendisinden istenilen bir şeyi veren kimse için 70 sevap yazılır."[408]

Allah'ı vasıta ederek dilenmek haramdır. Çünkü bu şekilde dilenen bir kimsenin dilediğini vermemek, Allah'ı hiçe saymaktır ki, bu da büyük bir günahdır. Fakat bir dilencinin dilediği şeyi veren kimse için, verdiği şey ister az, ister çok olsun, hem dileneni memnun ettiği hem de Allah'a olan sevgisini, saygısını gösterdiğinden tam yetmiş sevap yazılır.[409]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Atın üzerinde iken) elinden düşen kamçıyı almak için bile olsa başkasından bir şey isteme. Senin attan inip kamçıyı alman daha iyi, (Fakat mecbur kaldığın zaman ihtiyacın olan bir şeyi başkasından isteyebilirsin.)"[410]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç çeşit el vardır. Sırasıyla:"
a) *Allah'ın eli. (Kuvvet ve kudreti her yerde ve her zaman) her elden üstündür.)*
b) *Başkasının yardımına uzanan el,*
c) *Aşağıda kalan el. (Başkasından dileyen el)*
(Fakat fakır olan muhtaç kimselere ancak gücünün yettiği kadar yardım elini uzat. Yoksa kendi nefsinin nafakasını dahi temin etmekten aciz kalırsın. Nitekim peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyurmuştur:) "Kendi nafakanızı temin etmekten aciz bir duruma düşmeyin."[411]

Konu: Ahirette Allah'ı Görmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlılar! Gerçekten siz Allah'ınızı (berrak bir havada) ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Ve Allah'ı görmek konusunda birbirinize zulüm etmeyeceksiniz. (Çünkü Allah'ı görmekte hepiniz eşit olacaksınız) Eğer sizin sabah ve ikindi namazını kılmaya gücünüz yetiyorsa muhakkak kılınız. (Çünkü bu İki namaz diğer tüm namazlardan daha üstün ve Allah'ı gösterecek en kuvvetli sebeplerden biridir.)"[412]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlılar! Siz ölmeyinceye kadar Allah'ın cemalini elbette göremezsiniz. (Çünkü dünyada iken işlediğiniz kötülükler buna engel olur.)[413]

Konu: Rüyalar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Biriniz sevdiği bir şeyi rüyasında görürse, o rüya Allah'dan geldiğinden hemen Allah'a hamd ve şükür etsin. Rüyasını da başkalarına da anlatsın. Sevmediği bir şeyi rüyasında görürse, o şeytandan geldiğinden (uyandığı anda euzu besmele çekip) Allah'a sığınsın ve bu rüyayı da başkalarına anlatmasın."[414]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz rüya tabir edildiği gibi olur. Bu, kişinin kaldırdığı bir ayağını beklettiği -müddetçe öylece kalması indirdiği zaman ise yere düşmesi gibidir ki, görülen rüyada havada kalır, tabir edildiği anda ise düşüp vuku bulur. Öyleyse biriniz gördüğü rüyasını ancak rüya tabir eden ve nasihat eden bir kimseye anlatsın."[415]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamberliğini bildirecek sebeblerden, ancak doğru rüyalar kalmıştır."[416]

Sevgili peygamberimiz (s.a.s) diğer bir hadisde ise: *"bana verilen peygamberlik süresi 23 sene olmuştur. Bu müddetin 6 ayı doğru rüyalarla geçmiştir. Demek ki, 23 senenin altı ayı rüyalarla, geriye kalan yıllar ise vahiylerle geçmiştir."*[417]

Konu: Çocukları Terbiye Etmek Ve Siyaseti İyi Bilmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten yazıyı öğretmek, güzel isim takmak ve bulûğa erdiği zaman ise evlendirmek çocuğun babası üzerindeki haklarıdır."[418]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her çocuk, İslâmiyeti kabul edecek yetki ve karakterde doğar. Tam konuşacak ve iyi ile kötüyü ayırd edebilecek bir yaşa geldiği zaman, anne babası onu (kendi inançlarına göre) ya hıristiyanlaştırır ya da putperestleştirir."[419]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, bir babanın çocuğunu bir defa terbiye etmesi, onun için, sadaka vermesinden daha hayırlıdır."[420]

Terbiye görmeyen bir çocuk, yaban otlan bitiren elverişsiz bir toprağa benzer. Tarlayı verimli bir hale getirmek büyük bir hizmet olduğu gibi, çocukları verimli bir hale getirmek de büyük bir hizmettir.[421]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmtihan için (Allah tarafından) kendisine kız evlât verilen bir baba, onları İslâmiyete göre terbiye edip iyilik yaparsa (kıyamet günü) babaları için cehenneme karşı bir kalkan gibi olurlar."[422]

Bozuk bir temel üzerine atılan bir bina er geç yıkılmaya ve birçok insanın enkaz altında kalıp ölmesine veya yaralanmasına sebeb olduğu gibi, dini terbiye görmeyen bir memleketin kızları ile kurulacak olan evlilik yuvası ve bunlardan meydana gelecek çocukların idare edecekleri memleket de yıkılmaya mahkûmdur. Türkiye'nin bugünkü hale düşmesine de hiç şüphesiz dini terbiye görmemiş kadın ve kızlar sebeb olmuştur.[423]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalnızlık kötü bir arkadaştan, salih bir arkadaş da yalnızlıktan daha iyidir."
Faydalı bilgi yazmak, yazmamaktan daha hayırlı olduğu gibi', zararlı bir bilgi yazmamak ise, yazmaktan hayırlıdır."[424]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kalbi katı ve merhametsiz develeri otlatan çoban, çobanların en kötüsüdür. (Kötü bir milleti idare eden merhametsiz ve dinsiz bir devlet adamı, devlet adamlarının en kötüsüdür.)"[425]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ancak düşüp kalkmış bir kimse müsamahakâr ve yine ancak tecrübe görmüş bir kimse hikmetli olabilir."[426]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hayırlı şeyler ikisinin alışkanlık haline getirdiği şeylerdir. Kötü şeyler de yine kişinin alışkanlık haline getirdiği şeylerdir. Hz. Allah hayırlı olmasını dilediği kimseleri, dinî meselelerde bilgin kılar."[427]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her insan, sevdiği arkadaşının dini üzerindedir. Öyleyse her biriniz sevip arkadaşlık yaptığı kimsenin dinine baksın."[428]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En casur kişi, şiddetli bir şekilde öfkelendiğinde yüzü kıpkırmızı kesilip tüyleri diken diken olduğu halde öfkesine hakim olandır."[429]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyi kir arkadaş misk satan, kötü bir arkadaş ise körük üfleyen kimseye benzer. Misk satıcısından ya misk alırsın ya da koklarsın. Körüğü üfleyenden ise, elbiseni yakmak veya kötü kokusundan rahatsızlanmak gibi zarar görürsün ancak."[430]

Temiz, ahlâklı, imanı kuvvetli bir arkadaşın hareketleri, tipi temiz bir havaya benzer. Hareket ve davranışları kötü olan bir kimseni böyle bir kişiyle arkadaşlık etmesi, onu tüm kötü hareketlerinden arındırır. Bambaşka bir insan yapar. Oysa kötü ahlâklı bir kimseyle arkadaştı yapmak, bulaşıcı bir hastalığı olan kimsenin yanında durmak demektir bu da mikrobun kendisine geçip aynı hastalığa yakalanmaktır.[431]

Konu: Zulüm Ve İhanet

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Ebe! Velid! Allah'dan kork. Çünkü sen, ihanet ederek milletden aldığın deve, sığır ve koyunları kıyamet günü, bağrıştıkları halde yüklenip haşır meydanına geleceksin."[432]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mazlumun bedduasından sakınınız. Çünkü o, kendisinden zulmen alınan hakkını Allah'dan istemekte ve Hz. Allah'da hak sahibinin hakkını mutlaka verir."[433]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zulüm yapmaktan kaçınınız. Zira zulümler, kıyamet gönü yapanın bir daha çıkamayacağı bir karanlığa girmesine sebeb olur."
Cimrilikten sakınınız. Sizden önceki ümmetleri helak etmiş ve böylece birbirlerinin kanlarını dökmesine, haram olan şeyleri de helâl saymalarına cimrilik neden olmuştur.[434]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Saltanatını Allah'a karşı gelmekle sağlamlaştırmaya çalışan kimseyi Hz. Allah kıyamet günü bütün hilelerini hiçe sayarak cezalandırır."[435]

Günümüzün devlet adamları gibi, birçok kimse, kendi saltanatlarını sürdürmek ve garantilemek için, haram olan nedenlere başvurur. İnan öldürmek, İslâm kanunu çiğnemek ya da değiştirmek, yolunu sapıtmış hakimleri bir araya getirip kendi davasının çözümü için mahkeme kurmak gibi dinle ilgisi olmayan şeyleri yapan kimseler, yarın kıyamet günü Allah'ın huzurunda kurulacak mahkemeye geldiklerinde herhangi bir hile gösterip kendisini Allah'ın kuvvet ve kudret elinden kurtaramayacaklardır-Dünyada birtakım dolaplar çevirmek kolay olabilir belki, ama kıyamet gününde böyle bir şeyin olması düşünülemez dahi.[436]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mazlumun bedduasından sakınınız. Çünkü onun bedduası bulutların üzerine çıkarak Allah'ın huzuruna varır. (Bedduasını dinleyen) Hz. Allah söyle der: "İzzet ve azametim üzerine yemin ederim ki, geç de olsa sana yardım ederim."[437]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'dan başka yardımcı bulamayan çaresiz kimselere zulüm edenlere karış Allah'ın gazabı daha şiddetlidir."[438]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlara eziyeti en çok olan kimsenin kıyamet günü, azabı insanlar arasında en şiddetli olan kişidir."[439]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Şüphesiz Hz. Allah sizin (erkek kız ayırımı yapmadan) çocuklarınız arasında yanaklarından öpmeye varıncaya kadar adaletli davranmanızı sever."[440]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Verdiği sözü bozan her hain, kıyamet günü boynuna sancakla tanıtılıp rezil edilir."[441]

Hain olan her insanın kıyamet, günü, eline "bu falanca kimseye aittir" yazılı bir sancak verilir. Yaptığı hainliği simgeleyen sancakla birlikte tüm insanlara teşhir edilip rezil ve rüsva kılınır.[442]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim (iyi veya kötü) bir kabileye yardım edip onları desteklerse, onlardan olur. Bir zorbayı memnun etmek için, bir müslümanı tehdit ederek kötülük yapan bir kimse, kıyamet günü zorbayla birlikte cezalandırılacaktır."[443]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hak sahibi bir kimsenin gösterdiği delilleri bozup hakkını elinden alan zalime yardım eden kişi, Allah'ın rahmetinden ve Peygamberin şefaatından mahrum kalır."[444]

Cami, medrese, köprü gibi amme yararına işler yapan kimseler ne kadar sevap kazanırsa, bunların yapımında çalışıp yardımcı olanlar da o kadar sevap kazanırlar. Oysa gerek din, gerekse amme1 zararına olan meyhane, pavyon ve içki imal eden fabrikaların yapımında çalışıp yardımcı olan kimseler yapan veya yaptıran kimsenin kazandığı günah kadar günah kazanmakta.
Yine mahkemelerde davacı veya davalı hak sahibi bir kimsenin aleyhine yalancı şahitlik yapmakla zalime yardım eden bir kimse de dehşetli o kıyamet gününde herkesin muhtaç olacağı Allah'ın rahmetinden, peygamberinse şefaatından mahrum kalacaktır. Gerçek dışı kararlar veren hakimler için de hüküm aynıdır.[445]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Açılan bir dava için (yalancı şahitlik yapmak gibi) zalime yardım eden bir kimse, o işten vazgeçinceye kadar Allah'ın gazabı altındadır."[446]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasına ait bir toprağın bir karışına zulmen tecavüz eden herhangi bir kimsenin, Hz. Allah toprağın yedi tabakasına varıncaya kadar kazdırıp çıkardığı topraktan yapılan bir halka boynuna geçirilir ve o kimse insanlar arasında davalar bitinceye kadar teşhir edilip bekletilir."[447]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey insanlar! Allah'ın gazabından (korkunuz. Allah'ın birliğine yemin ederim ki, Hz. Allah mümine zulüm eden bir kimseden kıyamet günü müminin intikamını muhakkak alacaktır."[448]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her biriniz koltuğuna oturup dayandığı halde Hz. Allah'ın, Kur'anın içinde bulunan haram şeylerden daha başka şeyleri de haram kılmadığını mı zannediyorsunuz. Böyle düşünmeyiniz. Çünkü muhakkak ki ben, hadislerle bazı şeyleri emir eder, bazı şeyleri vaaz ve nasihatlarla bildirir, bazı şeyleri de yasaklarım. Bunlar, Kur'anda bulunanlar kadar, belki daha da çoklar. Şüphesiz Hz. Allah (memleketinizde bulunan yahudi ve hıristiyan gibi) kitap ehlilerinin evlerine "izinleriyle 'girmenizin dışında gitmenizi haram kılmıştır- Yine Hz. Allah onların ailelerine vurmanızı ve mallarından yemenizi de haram kılmıştır."[449]

Hz. Allah, bütün dinlerin arasından seçtiği İslâm dininin hükümlerinden bir kısmını Kur'an yoluyla, diğer bir kısmını da Hz. Muhammed'in aracılığıyla (hadislerle) insanlara bildirmiştir. Hadislerle insanlara bildirilen kısım, Kur'andaki hükümlerden daha çoktur.
Kitap ehlinin evine izinsiz girmenin, kadınlarına hakaret veya zina etmenin, ya da mallarından yemenin haram olduğu hadislerle bildirilen, fakat Kur'an'da yer almayan hükümlerdendir. Devletimize vergi dedikleri, ihanette bulunmadıkları müddetçe bunlara hakaret etmek haramdır. İhanet ettiklerinde ise, bizimle savaş yapmış gibi olurlar ki, bizimle savaşanların malları ganimet olduğundan bize helâldir.

Konu: Hz. Muhammed'in Vasiyetleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Bu hadisde peygamberimizin 13 vasiyeti yer almıştır:)"
a) *Ben sana, Allah'a karşı takvalığı (emirlerine itaat, yasaklarından ise kaçınmayı) tavsfye ediyorum. Çünkü bu, tüm işlerin başıdır.*
b) *Kur'an-i Kerim çokça okuman gerekir. (Çünkü vücudun ana merkezi olan kalbi en yararlı hale getiren O'dur.)*
c) *Hz. Allah'ı zikretmek. Çünkü seni, semadaki melekler arasında andıran, yerde de insanlar arasında sevgi ve saygı nuruna kavuşturur.*
ç) *Allah'ın varlığına delil olan bu kâinatın hakkında derin derin düşünmelisin. Ancak faydalı şeyler için konuşabilirsin. Çünkü senin bunu uygulaman, şeytanı kendinden korumana ve dinin emirlerini yerine getirmene yardımcı olur.*
d) *Çok gülmekten sakınınız. Çünkü çok gülmek, kişinin kalbinin öldürdüğü gibi yüzünden iman nurunu da söndürür.*
e) *(Nasıl gerekirse İslâm uğuruna) cihat edin. Çünkü cihat, ruhbanlık (dünyadan tamamiyle ilgiyi kesip gece gündüz Allah'a ibadet etmek) gibidir.*
f) *Fakirleri sevin ve onlarla oturup kalkınız. (Çünkü fakirlerle kalkıp oturmak, kişinin kalbini merhametle doldurup yoksul kimselere karşı yardım elini uzatmaya yardımcı olur".)*
g) *(Servet, mal, makam ve rütbe bakımından) kendinden üstün olana değil, aşağı olanlara bak. Çünkü bu, Allah'ın sana verdiği nimetlerin hiçe saymaman gerektiğini gösterir.*
h) *Senden akrabalık bağlarını koparıp atan akrabalarına sen, gene de iyilik yap. (Çünkü akrabalara iyilik yapmak, kişinin ömrünü uzatır ve akrabalık bağını sağlamlaştırır.)*
ı) *Aleyhinde acı bile olsa, daima doğruyu konuş.*
i) *Allah'ın emirlerini yerine getirirken, seni hor görenlerden korkma. Çünkü öz nefsin için bildiğin Allah'ın emirlerine sarılman, sem, bazı kimselerin hoşlanmadığı şeylerden kurtarır.*
j) *Kişide üç şeyin bulunması kusur bakımından yeterlidir:*
I. *Kişinin kendi kusurlarını görmeyip başkalarında kusur araması*
II. *Yaptığından haya etmeyen kimsenin, başkasından haya duyması,*
III. *Arkadaşlarına eziyet vermesi*
Ey Ebazer dinle ki, tedbirden daha iyi bir akıl, kötülüklere de engel olacak Allah'ın azabından daha iyi bir şey yoktur.
k) *İyi ahlâktan daha değerli bir servet yoktur."*[450]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizi ilk önce sahabiyelerime, sonra da onlara tabi olanlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Ondan sonra yeryüzünde birçok yalancılık türeyecektir: Öyle ki, onlar kendilerine yemin edilmesi istenilmede yemin eder, şahitlik yapmaları istenilmeden de şahitlik yaparlar."
Uyanık olun. Yabancı bir erkek bir kadınla baş başa kaldığı zaman üçüncü olarak aralarına şeytan girer.
Ehlisünnet ve cemaatle biricikte olup onlardan ayrılmayınız. Şeytan, cemaattan ayrılan yalnız kimselerle beraberdir. Çünkü o, iki kişinin arasında oluşan beraberlikten bile uzak kalır.
Cennetin ortasında bir yer edinmek isteyen kimse cemaatten ayrılmasın.
İşlediği iyiliklerime sevinen, kötülüklerine ise üzülen kimse, gerçek mümindir."[451]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey imanlı kişi! Gizli veya aşikâr tüm işlerinde Allah'ın tavalığını (emirlerine itaat, yasaklarından kaçınmayı) sana tavsiye ediyorum."
Bir kötülük işlediğin zaman, (Allah'ı unutup kollarını sallaya sallaya yürüme. Çünkü onun cezasını çekecek olan sensin. O halde akabinde onu yok eden bir iyilik işle. Hiç kimseden elini uzatıp bir şey dilenme. Kendine güvenin yoksa emanet alma. (Adaletten ayrılmak ihtimali varsa) İki kişinin arasına girip davalarını halletmeye kalkışma."[452]

Her işin başı, Allah korkusudur. Silâha karşı maddi kalkanlar olduğu gibi, manevi kalkanlar da vardır. Manevi olan kalkan, Allah korkusudur. Çünkü Allah korkusunu kalbinde bulunduran kimse, sanki arzuladığı kötülüklere karşı memur gibidir. Onu devamlı olarak iyiliklere teşvik eder. İyiliklere alışmış olan bir kimsenin yolu îman yoludur. İman yoluna girmiş olan kimseler, cennete girmiş ve Allah'ın cemaline kavuşmuş olurlar.[453]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faydalı olan iki şey vardır: Allah'ın kelâmı olan Kur'an ve hidayet yolu olan İslâm.. Sözlerin en iyisi Allah'ın kelâmı, doğru yolların en iyisi ise Hz. Muhammed'in

yoludur."
Uyanık olunuz! (Benden sonra İslâm memleketinde, dine uymayan) icatlardan kaçınınız. Yeni icat edilmiş (dine aykırı olan) bu şeyler de, bid'atdır. Her bid'at ise bir sapıklıktır. (Yapanı doğru yoldan saptırır.) Bu da sahibini cehenneme götürür.
Uyanık olunuz! Kalbinizi katılaştıracak ve size Allah'ı unutturacak uzun bir ömrünüz olmasın. Dikkatli olun ki, her gelecek yakın sayılır. Uzak olan, gelmeyecek olandır.
Uyanık olun! Sapık olan, daha anasının karnındayken sapık olarak yazılmış olandrf. Mutlu kimse, başkasının faydalı nasihatim kabul eden kimsedir.
Mümiini öldürmek, küfür kadar ağır bir günafdır. Mümine küfür etmek ise, fasıklıktır. (Doğru yoldan ayrılmakdır.)
Müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla dargın kalması... helâl değildir.
Uyanık olun. Yalancılıktan kaçınınız. Çünkü yalancılık, ciddi veya şaka olsun, müslümanın ahlâkına yakışmayan bir harekettir. Yalancılığa alışmış olan bir kimse, çocuğuna verdiği sözü bile yerine getiremez. Yalancılık, yalan söyleyeni sapıklığa, sapıklık ise kişiyi cehenneme götürür.
Doğru konuşmak, sahibini iyi ahlâka, iyi ahlâk ise kişiyi cennete götürür. Doğru söyleyenler için "doğru söyledi, doğruyu yaptı" denildiği gibi, yalan söyleyenler için de "yalan konuştu, yolunu sapıttı" denilir. Yalancılığı meslek edinen kul, Allah'ın nezdinde yalancı diye adlandırılır ve yalancıların kaydına geçirilir.[454]

Konu: İyiyi Emir - Kötüyü Nehy Etmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın tek bir kişiyi senin elinle hidayete erdirmesi, senin için, üzerinde güneşin doğduğu ve battığı her, servetten hayırlıdır.)[455]

Başkasına tatlı bir dille nasihat ederek onu hidayete erdirmekte daha büyük bir sevap yoktur. Canlı olarak ateşin ortasına düşen bir kimseyi oradan kurtarmak ne kadar büyük bir sevapsa, küfür yoluna sapmış bir kimseyi de ordan kurtarmak da o kadar hatta ondan çok daha büyük bir sevaptır. Çünkü öbürünün ateşi muvakkat, diğerinin ateşi ise müebbeddir.[456]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın güzel gördüğü şeyleri emir edin, çirkin gördüğü şeyleri de yasaklayınız. Yoksa Hz. Allah en kötü olanlarınızı başınıza getirir musallat eder. İyilerinizin duaları bile kabul olunmaz."[457]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden evvel dünyaya gelmiş hıristiyanların (kötü) adet ve ananelerine karış karış, dirsek dirsek (adım, adım) uyacaksınız. O kadar ki, eğer onlar kertenkele deliğine girecek olsalar, sizde (mutlaka bir hikmeti vardır düşüncesiyle) arkalarından (kertenkele yuvasına) gireceksiniz. Yine, onlardan biri yol ortasında hayasızca hanımına yanaşıp cinsi münasebette bulunursa bunda da bir hikmet vardır diyecek ve bunu da yapacaksınız."[458]

Peygamberimiz (s.a.s)'ın bundan takriben bin dört yüz yıl kadar önce haber verdiği bu büyük tehlike, bugün İslâm dünyasında yıllardır salgın bir hastalık gibi kol gezmekte ve iman cemiyetinin ana temellerini sarsmaktadır. İslâm prensiplerini ihmal ettikleri için, geri kalan müslümanlar, kusuru kendi tembellik ve gevşekiklerinde bulup dinin öz kaynağına dönecekleri yerde, yıllardır Avrupa hiristiyanlığı ile yahudilik dünyasını maymunlar gibi taklit etmekte, onlardan öğrendikleri adet ve fikirleri İslâm dünyasına ithal ederek dinin ruhunu zedelemektedirler.[459]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyi hurmaların çürük hurmalar arasından seçilmesi gibi, iyileriniz de seçilip ölür gider, kötüleriniz kalır geriye. Öyleyse gücünüz yetiyorsa ölüm şerbetini tadın."[460]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin diliyle ikrar edip ortaya çıkardığı bir hak, (başkası tarafından) işlenirse, o hakikin sevabı, ortaya çıkaran için yazılır ve Hz. Allah onun mükâfatını tam olarak verir."[461]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötülükleri işleyenlerden, hem sayıca, hem de kuvvetçe daha üstün olan bir millet, bu kötülükleri önüne geçip yok etmezlerse, Hz. Allah kötülük yapanlara ve bunlara engel olmayan o millete umumi bir belâ verir."[462]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Marif (Allah, peygamber ye dinin faydalı gördüğü şeyler)'i başkalarına emir ediniz. Münker (Allah'ın, peygamberin ve dinin kötü gördüğü şeyleri yapmak isteyenler)'i kabul olunmayacak dualara baş vurmadan önce vazgeçirmeye çalışın."[463]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir yerde dine aykırı toto hareket yapıldığı zaman, kötülüğün yapıldığım yakından görüp de bundan hoşlanmayan, kimseler, onu görmemiş gibidirler. (Hiç bir mesuliyet payları yoktur.) Bunun yanında kötülük yapılırken görmemelerine rağmen bu hareketi gönülden tasvip edip hoşlanan kimseler ise, hareketin yapılışına yakından tanık olmuş gibidirler. (Günahına ortaktırlar.)[464]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dine aykırı feir hareket ya da tutum gören kimse, buna eli ile engel olmaya çalışsın. Gücü yetmezse dili ile (o hareket veya tutumun dine aykırı olduğunu herkese karşı haykırarak) engel olmaya çalışsın. Bu da elinden gelmiyorsa, o kötülüğe karşı içinden kin ve nefret beslesin. Bu sonuncu mücadele şekli ise, imanın en zayıf derecelisidir."[465]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Benim ümmetimden öylesine değerli, kimseler vardır ki, sahabelerime verilen sevabın aynısını alacaklardır. Onlar, dine aykırı hareketleri ortadan kaldırmak için çalışırlar."[466]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, İslâm dini için bir numune buyurmuştur. Doğru bir yol ve bu yolun her iki tarafında da birer set vardır. O iki sed de birçok açık kapılar vardır ve bu kapılar da perdelerle örtülüdür. Yolun ağzında bir çağrısı '"Ey insanlar! Hepiniz toplu olarak bu yola giriniz. Ve sakın bu yoldan sapmayınız" Diye insanlara seslenir". Yolun üst tarafında başka bir çağırıcı ise insanlar perde ile örtülü kapıdan girmek istediklerinde "Allah aşkı için şu kapıları açmayınız, açarsanız i çeri girersiniz" diye seslenir."
(Hadisin bu kısmına kadar geçen örnek kelimeleri peygamberimiz şöyle açıklamışdır:) *Doğru yol İslâmdır. İki sed, Allah'ın İslâmiyette sınırlarını belirttiği hükümlerdir. Açık kapılar ise, Alab'ın haram kıldığı şeylerdir. Yolun ağzında bekleyen çağrıcı Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerim, yolun üst tarafında bekleyen çağrıcı da her müslümanm kalbindeki rahmet melekleridir.*[467]

Hz. Allah İslâm dinini doğru bir yola benzetmiştir. Çünkü is-İâmda insanların mutluluğunu sağlayan Allah'ın emir ve yasakları yer almıştır. Aynı zamanda bu yolun her iki yanında bulunan sedlerden gaye, Allah'ın cezaları ve1 bu cezalarını men eden kanunlarıdır. Bu sedlerden içeriye doğru açılan kapılar da; adam öldürmek, zina, içki gibi Allah'ın haram kıldığı şeyler demekdir. Bu yolun yani İslâm yolunun ağzında bütün insanları bu yola çağırıp buradan dışarı çıkmamaları için seslenen bir çağırıcı vardır. Gene bu yolun üst tarafında bulunan bir başka çağrıcı daha vardır ki, bu da harama açılan kapıları açmamaları için, insanlara seslenir, O kapı açıldığı zaman ise, Allah'ın gazabı ve öfkesi açanlar üzerine olur.[468]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Dine aykırı işler yapan) yarı akıllı sefillerin ellerinden tutup onlara engel olmaya çalışın."[469]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçekten insanlar haram olan işleri yapan zalimleri gördüklerinde ellerinden tutup yaptıkları işlerinden onları vazgeçirmezlerse, Hz. Allah her iki grubu da umumi bir belâ ile cezalandırır."[470]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her biriniz, din kardeşinin aynasıdır. Öyeyse din kardeşinde bir ayıp gördüğün zaman, (ona bir ayna gibi gösterip) çıkarmaya çalışsın."[471]

Mümin, müminin aynasıdır. Bir ayna, karşısında tutulduğu her varlığı aynen gösterdiği gibi, mümin de karşısında bulunduğu diğer bir müminin ayıplarını vaaz ve nasihat aynasıyla birlikte gösterip, ayıplarını yok etmeye çalışmalıdır. Bir mümin, bir din kardeşinin ateşte yandığını gördüğünde acıyıp onu kurtardığı gibi, cehennem ateşine girmesini gerektiren bir kötülüğünü gördüğü zaman, acıyıp temizlemeye çalışmalıdır,[472]

15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerek yabancılarınız gerekse akrabalarınız olsun, hak ettikleri cezalarını veriniz. Bu cezayı iyi görmeyip tenkid edenlerin kötü görüşleri sizi bundan vazgeçirmesin,"[473]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz wHz. Allah, gayretli (kötülüklere karşı), hiddetli ve gazapkârdır. Hz. Allah gayretli olanları sever. Şüphesiz Hz. Ömer, gayretlilerdendir."[474]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın birini sevdiği, diğerinden ise nefret ettiği iki türlü gayretlik vardır. Yine Allah'ın binini sevdiği, diğerini ise sevmediği iki türlü zan vardır. (Bu dört kısım sırasıyla şöyledir:)
a) *Allah'ın sevdiği gayretlilik: Kişinin şüpheli gördüğü kötülüklere karşı hiddete gelmesi.*
b) *Allah'ın sevmediği gayretlik: Kişinin hiç bir sebeb yokken öfkelenip hiddetlenmesi.*
c) *Allah'ın sevdiği zan: Kişinin sadaka verdiği ve iyilik yaptığı zaman, sevinip kendisini iyi görmesi.*
d) *Allah'ın sevmediği zan: Kişinin bir sevap işlediğinde kendini iyi görerek gururlanıp başkalarını hakir görmesi.*"[475]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a and olsun ki, imarrın ve iyi ahlâkın sebebiyle bir kişinin hidayet yoluna girmesi, senin Arapların geçim kaynağı olan tüm kırmızı develerden daha hayırlıdır."[476]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanın en sağlam halkası:
a) *Allah için sevmek: Allah'ın emirlerine itaat ve yasaklarından sakınanları sevmek,*
b) *Allah için düşman olmak: Kötülük işleyen kimseleri sevmemek,*
c) *Allah için sevmek: Allah'dan ve İslâm dinince buyrulan her şeyi sevmek,*
d) *Allah için buğuz etmek: Allah'dan gelmeyen ve İslâm dinüne aykırı düşen bütün şeylere düşman olmak.*"[477]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, dünyada yaptıkları tüm hareketlerinden dolayı kullarını hesaba çeker. Hatta (ev veya sokanda yapılan) kötülükleri neden nehy etmedin diye sorar. (Rahmeti bol olan Hz. Allah, sevip dilediği) bir kuluna mazeret delilini telkin ettiği zaman, kul şöyle der:
"Yarab!... Kusurluyum. Vazifemi yerine getiremedim. Fakat rahmetini umduğum ve kötü insanların şerrinden kurtulmak istediğim için bu kusuru işledim.[478]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bundan epey sonra İslâm ülkelerinde öylesine amir ve hakimler gelecektir ki, İslama aykırı ne kadar kötülük varsa söyledikleri gibi emir eder ve yaparlarsa, kimse bunlara engel olamayacaktır. Bu yüzden ardı ardına avare kelebekler gibi, cehenneme dökülecektirler."[479]

Sevgili peygamberimiz (s.a.s) bu hadisi şerifi söylediği zamandan 1400 sene sonra Avrupa'nın taklitçiliğini yapıp İslâm dinine sırt çevirecek bir çok amir ve hakimler gibi devlet adamlarının İslâm ülkelerinde türeyip çoğalacaklarını görmüş ve bu acı olayı hadisi şerif ile dile getirmiştir. Yüzyıllar önce peygamberimizin haber verdiği bu tehlike günümüzde bütün korkunçluğuyla baş göstermiştir.[480]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâm ülkelerinde öylesine fitne ve kargaşalıklar baş göstecektir ki, orada yaşayan müslümanların ne eller-ne de dilleriyleonları yok etmeye gücü yetmeyecektir."[481]

Konu: Buluğa Ermeden Ölen Müslüman Çocukları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların bulûğa ermeden ölen çocukları kıyamet günü arş-ı alanın altında oturur ve (anne, baba gibi: yakınları için) şefaatçi olur. Ettikleri şefaat da kabul olunur. Bunlar, henüz on iki yaşını doldurmadan ölen çocuklardır. On üç yaşını dolduran çocuklar ise, işledikleri iyiliklerinin sevabını alır, kötülüklerinin cezasını çekeceklerdir."[482]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların bulûğa ermeden ölen çocukları, cennet ağaçlarının tepesinde yeşil kuşlar gibi gezinirler. Onları koruyup kefil olanda babaları İbrahim peygamber olacaktır."[483]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet ağaçlarının tepesinde gezinecek olan müslümanların ölen çocukların babalarıİbrahim peygamber olacaktır."[484]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Düşürülen çocuklarınıza isim takın ki, Hz. Allah onların şefaatiyle terazinin sevap kesesini size ağır kılsın. Çünkü o düşürülen çocuklar, kıyamet günü şöyle derler:"Ey rabbimiz! Bizi düşürdükleri gibi isim de takmadılar."[485]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuk yapan çirkin bir kadın, (Allah nezdinde) çocuk yapmayan (kısır) bir kadından daha hayırlıdır. Çünkü ben, kıyamet günü, düşen çocuklarınıza varıncaya kadar, diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla iftihar ederim. Cennet kapısında bekleyen o düşen çocuklara rahmet melekleri tarafından cennete girmeleri için emir edilir. Bunuır üzerine o çocuklar "Ya Rab! Biz, anne babamız olmadan mı girelim?" derler. Bunun üzerine onlara "anne ve babanız da sizinle birlikte cennete girsin" denilir."[486]

Konu: İnsan Öldürmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yarım bir kelimeyle olsa dahi bir müminin öldürülmesinde yardımcı olan bir kimse, iki gözü arasına "Bu Şahıs Allah'ın Rahmetinden Umutsuzdur Artık" cümlesi yazılı olduğu halde Allah'ın gazabıyla karşı karşıya gelecektir."[487]

Bir kimsenin yıllardır malını ortaya koyarak büyük bir uğraşı sonunda yaptırdığı evini yıkmak veya yıktırmaya kimsenin hekkı olmadığı gibi, Allah'ın kudret ve kuvvetiyle yarattığı imanlı bir kimseyi öldürmeye de hiç bir kimsenin hakkı yoktur. Hadisin ifade ettiği gibi, insan öldürmek büyük bir günah olduğu gibi, öldürene silâh, mal veya yarım bir kelimeyle dahi olsa yardımda bulunan bir kimse, katil eli birlikte, iki gözleri arasına yazılan -hadisde geçti- bir cümle ile birlikte kıyamet günü Allah'ın huzuruna gelecek ve Allah'ın gazabıyla karşı karşıya olacaklardır. Onlar için rahmet ümidi yoktur artık.[488]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyanın yerinden oynaması - Allah'ın nezdinde müslüman bir kimsenin öldürülmesinden daha hafifdir."[489]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer sema ehli ile yer ehli birleşip bir müminin öldürülmesinde ortaklık yapsalardı, Hz. Allah hepsini yüzüstü olarak olarak cehenneme atardı."[490]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuğunu diri olarak toprağa gömüp öldüren bir kimse, cehenneme atılarak cezalandırılacaktır."[491]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Başkasıyla aranda olan düşmanlık nedeniyle) döğüştüğün şahsın seni öldürmesine karşılık, sen gücün yetiyorsa, öldürmeye değil, öldürülmeyi tercih et. Ve yine sen namaz kılanlardan birini öldürmeye teşebbüs etme."[492]

Başkasıya aranda bulunan bir düşmanlıktan ötürü, senin hayatına gasp eden kimseye, gücün yetiyorsa öldürmeyi değil, öldürülmeyi tercih et. Çünkü onu öldürürsen zalim, öldürülürsen mazlum olursun. Hz. Allah zalimlerin değil, mazlumun yanında olur. Ve O, adaleti gereğin ve mazlumun mutlaka intikamını alır.[493]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Devletle vergi vererek anlaşan ve hiç bir ihanette bulunmamış ehli kitaplardan birisini öldüren bir kimse, kırk senelik bir mesafeden bile gelen cennet kokusundan mahrum kalacaktır."[494]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir mümini öldürdükten sonra zevk duyan bir kimsenin Hz. Allah, tövbesini ve işlediği iyiliklerini kabul etmez."[495]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, güvenlik verdiği ehli kitapdan olan bir kimseyi (güvenlik anlaşmasını bozup hileyle) öldürürse, maktul ıkâfir 'bile olsa, katilinden beriyim."[496]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rabbim olan Hz. Allah, bizimle anlaşmış olan ehli kitaplardan birisine zulüm etmemi yasaklamıştır."[497]

Konu: Müslümanlar Arasında Tefrikacılık

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yahudi milleti 71 firkaya, Hıristiyan m'illeti 72 firkaya, benim ümmetim ise 73 firkaya ayrılmış olacaktır. (Bu yetmiş üç firkanın yalnız bir firkası kurtulacak ki, bunlar da ehlisünnet ve cemaattandır. Diğerlerinin hepsi cehennemliktir.)"[498]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Siz (başlarına gelen iyilikleri Allah'a, kötülükleri ise insanlara isnad etmek inancına sahip olan) kadercilerle beraber oturmayın. Ve davalarınızda onların hakemliklerini kabul etmeyiniz."[499]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, benim ümmetimi gerçek dışı batıl şeyler üzerinde toplanıp karar vermekten korumuştur. (Batıl olan bir şey üzerinde toplanıp karar vermezler.)"[500]

Konu: Hz. Muhammed'in Hikmetli Sözleri

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biliniz ki, gerçekten sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerimdir."[501]

Hz. Muhammed, kendisinden birçok seneler sonra müslümanlar arasında gerçek dışı çeşitli inanç, mezhep ve tefrikacılığın başgöstereceğini haber vermiştir. Sevgili peygamberimiz (s.a.s) ve halifelerinden sonra, alevilik, rafizilik, kadericilik gibi birçok batıl inanç ve tefrikacılıklar meydana çıkmış ve1 böylece müslümanların arasındaki dayanışma bağları kopmaya başlamış ve nihayet değerlerini kaybederek ehli küfre karşı dilenen bir dilenci durumuna düşmüşlerdir. Tefrikacılar kendi aralarında 73 firkaya ayrılacaklardır. Fakat bunların arasında bir fırka kurtulup selâmete ulaşacaktır.[502]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(İnsanların yapışarak selâmete çıkacakları) en sağlam halka, takva kelimesidir. (Şahadet kelimesi olan- bu takva kelimesi "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne muhammedür resülullah" cümlesidir.)"[503]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dinlerin en güzeli, İbrahim peygamberin dinidir (ki, bu da İslâm dinidir.)"[504]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sünnetler (yollar)'ın en doğrusu, Hz. Muhammed'indir."[505]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sözerin en iyisi, Hz. Allah'ı hatırlatan sözlerdir."[506]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıssaların en güzeli, Kur'an-ı Kerim'dir."[507]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Emirlerin en üstünü, farz olan emirlerdir."[508]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşlerin en kötüsü, Hz. Muhammed'den sonra icat edilmiş dine aykırı şeylerdir."[509]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yolların en güzeli, peygamberlerin yoludur."[510]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölümlerin en şereflisi, şehitlerin ölümüdür."[511]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Körlüğün en kötüsü, iman Hidayetini kabul ettikten sonra dinden ayrılarak düştüğü sapıklıktır."[512]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En hayırlı ilim, faydalı olan ilimdir."[513]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Amalığın en zararlısı, kalb körlüğüdür"[514]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yukarki el (veren), aşağıdaki el (alan) dan daha hayırlıdır."[515]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Az fakat yeterli bir mal, kişiyi fazla meşgul ederek Allah'dan uzaklaştıran çok maldan daha hayırlıdır."[516]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Özür dilemenin en fenası, ahiret için hiç bir iyilik yapmadan ölüm anında dilenen özürdür."[517]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*En kötü pişmanlık, kıyamet duyulan pişmanlıktır.(Çünkü kıyamet gününde hiçbir pişmanlık fayda vermez.)"*[518]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine kimseler vardır ki, namazlarını vaktin sonunuda kılarlar."[519]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bazı kimseler vardır ki, Allah'ı çok az anarlar."[520]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En ağır -günah ve en zararlı varlık, yalan söyleyen dildir."[521]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En hayırlı zenginlik, kalb zenginliğidir."[522]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En hayırlı azık, takvalık (Allah korkusu) dur."[523]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hikmetli şelyer (faydalı bilgiler)'in en yararlısı, Allah korkusudur."[524]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kalbde beslenen en iyi inanç, kesinlikle Allah'ın varlığına inanmaktır."[525]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın varlığına inanmamak ya da şüphe etmek, küfürdür."
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülerin üzerinde yüksek sesle -bağırıp çağırmak ve ağlamak cahiliyet devrinden kalan kötülüklerden birisidir."[526]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimsenin taksim edilmeden ganimet malından çalması cehenneme girmesini gerektirir."[527]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Servetini istifedip zekâtını vermeyen kimse, zekâtını vermediği maldan dönüşen damga ile cehennemde dağlanır."[528]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötü şiirler, şeytanın çalgılarındandır."[529]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçki, bütün kötülüklerin kaynağıdır."[530]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ahlâksız kadın, şeytanın erkeklerin boynuna geçirip doğru yoldan saptırdığı yularıdır."[531]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gençlik, yarı divaneliktir."[532]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En kötü kazanç, faizdir."[533]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En kötü lokma, yetim malından çalınan lokmadır."[534]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Dünya ve ahirette) mutlu kimse başkalarının faydalı nasihatini kabul eden kimsedir."[535]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Dünya ve ahirette) mutu olmayan kimse, daha anasının karnındayken kader yazısıyla sapık olduğu yazılı olan kimsedir."[536]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kişinin varıp da alacağı yer (kabri), dört kulaç kadardır."[537]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En değerli kazanç, dünyada değil, ahirette olan kazançdır."[538]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyi, iş, iyi sonuç doğuran işdir."[539]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Taşınan sözlerin en zararlısı, yalan sözlerdir."[540]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geleceği muhakkak olan her işin zamanı yakındır."[541]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanlara küfür etmek, doğruluktan kaçıp sapıklığa düşmektir."[542]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümini öldürmek küfür gibi ağır bir günahdır."[543]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimseyi arkasından çekiştirmek, etini kerpetenle koparmak kadar büyük bir günahdır."[544]
45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasına ait bir malı çalmak, öldürmek kadar haramdır."[545]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Zina gibi haram olan bir şeyi) işleyeceğine dair Allah adına and içen bir kimseyi Hz. Allah kürumayıp kendi haline bırakır."[546]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz, Allah, başkasının kabahatini gizleyen bir mağfiretiyle örter."[547]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, başkasının suçunu affeden kimsenin suçunu affeder."[548]
49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasının yaptığı kötülüklere karşı öfkesine hakim olan bir kimseye Hz. Allah'ı büyük bir sevap verir."[549]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Anasının veya babasının ölmek musibetine katlanan kimse için, Hz. Allah kat kat sevap verir."[550]
51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz- Allah, riyakârlıkla iyi amel işleyen kimseye mükafat değil, ancak ceza verir."[551]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kötülüklere karış sabrederek onu işlemeyen kimse için Hz. Allah bol bol mükâfat verir."[552]
53- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kanunlarını hiçe sayıp günah işleyen kimselere Hz. Allah büyük azab verir."
Ya Rab! Bilerek veya bilmeyerek benim ve ümmetimin işlediğimiz kusurları affeyle. Ey ümmetim! Allah'ın mağfiretini ancak sizin ve kendim için isterim."[553]

Konu: Hz. Allah'ın Kitabı Ve Hz. Muhammed'in Sünneti

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben aranızda öylesine değerli iki şey bıraktım (ki, ona sadakatla sarıldığınız müddetçe) doğru yolu bırakıp küfür yoluna sapmayacaksınız."
a) *Allah'ın kitabı olan Kur'an-i kerim,*
b) *(Hadislerle belirtilen) sünnetim.*
Allah'ın kitabı olan Kur'an ve benim yolumu gösteren hadisler, kıyamet günü, havuzun kenarına gelinceye kadar, birbirinden ayrılmazlar. Çünkü bunlar birbirlerini açıklayıcı ve tamamlayıcı olarak birbirlerinin aynısıdır."[554]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Muhammed'in hadisleri iki kısma ayrılır. Biri farz olanı açıklamakta, diğeri ise farz olmayan faziletleri açıklamakta:
a) *(Namaz, oruç, zekât gibi) aslı Allah'ın kitabında olan Kur'an-ı Kerimde bulunanları açıklanmaktadır. Bunu uygulamak hidayet yolunu bulmak, red edip terk etmek ise sapıklıktır.*
b) *Allah'ın- kitabında aslı olmayan hadislerdir, (Sabah, öğle ikindi, akşam ve yatsı namazlarının sünnetleri gibi. Bunları kabul edip yerine getirmek fazilet, yapmamak ise hatadır."*[555]

Konu: Faiz

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faizin yetmiş üç kapısı vardır."[556]

"Şuurlu bir müsiüman olmak, ancak Allah (c.c.)'in buyurduklarına ve peygamber (s.a.s)'ın hadislerine yeni Kur'an-ı ve sünnete uymakla gerçeklenir. Ne derece bilgili ve akıllı olursa olsun, kul Allah'ın buyurduğu ve peygamberin açıklamalarıyla yeterli bir bütünlük kazanan ilâhi esaslar derecesinde yüksek prensipler bulup ortaya koyamaz. Bu yüzden müslüman her kişinin Kur'an-a ve sünnetlere uyması gerekir. Eğer müslümanlar bugün böylesine yürekler yakıcı bir manzara arzediyorlarsa, kusur dinin değil, sadece ayet ve hadis kaynaklarından yeterince beslenip aydınlık yolda bir türlü birleşemeyen müslümanlarındır.[557]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faizin 73 kapısı vardır. Bunların en küçüğüne dahi başvurup yapmak kişinin annesiyle zina etmesi kadar ağır bir günahdır. Kötülüklerin en kötüsü, ikisinin müslüman din kardeşinin ırzına geçmesidir."[558]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faizin ve Allah'a şirk koşmanın yetmiş kapısı vardır."[559]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faiz ile mal çoğaltılsa, o malın sonu azalıp eski durumuna geçmeye mahkûmdur."[560]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir hayvanın karnındaki yavrusunu almak faiz kadar günahdır."[561]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Alacaklıyı alacakla satmak bir faizdir."[562]

Konu: Müslümanların Birbirlerine Karşı Hakları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din kardeşini seven müslüman bir kimse, Allah'ın emirlerini yerine getirmiş olur."[563]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kölelerin (ve işçilerin) evinin iş ve ihtiyaçlarını yerine getirmek konusunda sana yeterlidir. O halde onlar beş vakit namaz kılarlarsa senin kardeşindir. Onlara çocuklarına yaptığın iyilikleri yapıp yediklerinizden yedirin."[564]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanında bir din kardeşine hakaret edilen bir kimse, yardım etmeğe gücü yettiği halde ona yardım etmeyip hakaretten kurtarmazsa, Hz. Allah kıyamet günü onu mahşer meydanında insanların huzurunda rezil eder."[565]

(*) İyi bir müslüman elbetteki Allah'ın emirlerine hayatinin her anı da uyan ve Peygamberimizin çizdiği yoldan ayrılmayan kimsedir. Fak; şurası da muhakkaktır ki insanlar, eksiksiz ve samimi bir mümini, insanlara karşı olan hareketlerinin dürüstlüğü, doğruluğu ve sevimliliği ile ölçülebilirler.
Gerçi kimin iyi mü'min olduğunu, kimin Cehennemlik ruhlu olduğunu herkesin iç yüzünü en ince noktalarına kadar gören Ulu Allah bilir. Ancak herkes hakkında kulların bildiği ve onlara dayanarak iyiliğine veya kötülüğüne hüküm verdiği hususlar vardır. İnsanlara iyi davranmayan, eline düşen her fırsatta karşısındakine zarar ve sıkıntı veren, yardım elini uzatacağı yerde insanların rahatına, huzuruna ve menfaatine engel olmaya çalışan, kendi rahat ve menfaatini, vicdanı sızlamadan ellerin ıstırap ve huzursuzluğunda arayan, hattâ insanların dert ve kaderlerine ortak çıkmayıp üzüntülerine gönülden katılmayan kimsenin iyi bir mü'mîn olduğunu, Allah'ın ve Peygamber'in hoşnutluğunu hakkeden bir müslüman olduğunu kim öne sürebilir?.. Çünkü iyi bir mü'mîn demek günde beş vakit namaz kılan, hatta bu beş vakte beş vakit daha nafile katan, farz demeyrp sık sık oruç tutan, zekât verip Kabe'yi ziyaret edere kimse değildir. Bu saydıklarımız gerçi İslâm dininin ana temelini teşkil ederler, ama İslâmiyet hiç bir zaman bunlarla bitmez. İslâmiyet gönül temizliği ve herkesi hoşnut eden örnek insan olma davasıdır. Bilelim ki insanların kendisinden zarar gördüğü, tiksindiği ve nefret ettiği bir kimsenin, Allah tarafından sevilip beğenilmesine kat'iyyen imkân yoktur. İyi bir müslüman önce akraba ve yakınlarını, sonra yakın uzak bütün komşularını ve daha sonra da karşılaştığı ve münasebet kurduğu herkesi memnun ve razı eden kimsedir. Arkasından herkesin yaka silktiği, "Allah belâsını versin," diye lanetler edilen kimsenin istediği kadar bol bol ibadeti olsun gerçek mü'minlik defterinde yeri olacağı şüphelidir. Bu konudaki sözlerimizi, her mü'minin kulağına küpe olmasını dilediğimiz Peygamber'imizin şu sözü ile bitirelim: Mü'min kardeşinin sıkıntısını kendi sıkıntısı saymayan kişi, gerçek mü'min değildir.[566]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din kardeşine karşı kalbinde sevgi bulunan bir kimse, sevdiğine dair din kardeşine haber vermezse, ona ihanet etmiş olur. (Haber vermesi aralarındaki bağlılığı daha da kuvvetlendirir.)"[567]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, kocası yanında olmayan bir kadının yatağına oturan kimseye kıyamet günü ısıracak zehirli bir yılanı musallat eder."[568]

Kocası yanında bulunmadığı bir zamanda kadının yanında oturmak, en büyük bir günahdır. Çünkü aralarına şeytan girebilir ve kadını kocasına karşı ihanete tahrik edebilir. Böylece kadın, ihanet edenlerden olup, cezayı hak eder.[569]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borcunu vermek isteyen bir kimseye Hz. Allah tarafından bir yardımcı bulundurulur."[570]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adaletten ayrılmayıp adil kararlar veren bir hakim, günah sevabı olmadığı halde Allah'a varmayı hak etmiş olur."[571]

"İki kişinin arasına girerek hakemlik yapmak veya üzerine aldığı bir davada karar vermek büyük bir vebaldir. Çünkü her an için, adaletten kayma ihtimali vardır. Ancak adil bir hüküm verirse, vebaldan kurtulabilir. Bunun sonucunda Allah'ın yanına günah ve sevabı olmaksızın varır da onun için büyük bir kazanç sayılır.[572]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hile yapan kimseler, bizden değildir. Çünkü hilekârlık aldatmacılık, sahibini cehenneme götürür."[573]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, bir din kardeşini işlediği günah ile ayıplayıp alay ederse, o kimse aynı günahı işlemeden ölmeyecektir."[574]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslüman, müslümanın din kardeşidir."[575]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir müslümanın din kardeşiyle dargın olup ilgisini kesmesi, onu öldürmesi kadar ağır bir günahdır."[576]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
a) *Zannettiğin bir şey hakkında kesin hüküm verme. (Çünkü zannettiğinin aksi de çıkabilir.)*
b) *Kıskandığın bir kimseye, kıskançlığının nedenini gerçekleyip zulümde bulunma.*
c) *Kuşlarla fal çekip uğursuzluğa yormak istediğin zaman, buna inanmayıp hemen vazgeç. (Çünkü kuşlarla fal çekip uğursuzluğa yormak, Allah'a şirk koşmak demektir.)*[577]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanın din kardeşi üzerinde beş hakkı vardır:
a) *Karşılaştığında selâm vennek veya sefam almak,*
b) *Hastayı ziyaret etmek. Hastanın kimsesi yoksa ziyaret etmek vacip, kimsesi varsa, ziyaret etmek sünnet olur.)*
c) *Cenaze namazını kılmak ve defnini yapmak. (Bu ise, farz-ı kifayedir.)*
ç) *Ziyafet davetini kabul etmek- (Bu da vacipdir.)*
d) *Aksıran kimsenin "elhamdülillah" demesine karşılık yerhamukümüllafı" (Allah sana rahmet eylesin" diye karşılık vermek.*
Karşılaştığında selâm vermek ve tatlı konuşmaktır."[578]

Bir müslümanın diğer bir müslümanda olan diğer bir hakkı da hastalandığı zaman ziyaretine gitmektir. Kanaatimizce bu en önemli ve hiç bir zaman ihmal edilmemesi gereken bir haktır. Hiç şüphesiz ki, insan herzaman sıhhatini korumak için gerekli olan ihtimamı göstermeyebilir. Gerek bu yüzden ve gerekse Allah'ın bizi imtihan etmesi için zaman zaman hepimiz hastalanabilir ve bir derse tutulabiliriz.
Bu gibi zamanlarda insanın bir köşeye atılması, bütün dostları ve ahbapları tarafından unutulması ne kadar acı ve üzücüdür!...
İnsanların dosta ve teselliye ençek ihtiyaç duydukları anlar, işte bu zamanlardır. Bunun için dinimiz bu konuya büyük bir önem vermiş ve Peygamberimiz başka bir hadisi şerifinde "*Herhangi bir müslümân sabahleyin hasta bir mü'min kardeşini ziyaret ederse, yetmiş bin melek ona akşama adar rahmet okurlar. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek sabaha kadar ona istiğfar ederler. Aynı zamanda o kimse için cennette toplanmış meyvalar vardır."* diye buyurmuştur.[579]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanın din kardeşi üzerinde altı hakkı vardır:
a) *Din kardeşinle karşılaştığında selâm ver,*
b) *Ziyafete çağrıldığında davete icabet et,*
c) *Senden herhangi bir şey hakkında istenilen bilgiye güzel nasihatle karşılık ver,*
ç) *Aksırıp Allah'a hamd eden din kardeşine "yerhamukümüllah" diye karşılık ver.*
d) *Hastalarvdığı zaman ziyaret et.*
e) *Öldüğü zaman cenazesine katıl,"*[580]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın affını gerektiren şeylerden birisi de; din kardeşini üzmen değil, sevindirmendir."[581]

16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın affını gerektiren şeylerden birisi de; din kardeşinle kar[582]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karşılıklı birbirini sevmek, yardımlaşarak yekdiğerlerini kayırmak hususunda müminler, azalarından biri ihastalandığı zaman, diğer kısımları uykusuz kalarak ve ateşler içinde yanarak hasta azanın derdine katılan bir vücuda benzer."[583]

Diyebiliriz ki insanlığın gönlünü Allah'ın birliği ile şenlendiren ilâhî nur'un Hira dağında parladığı andan günümüze kadar İslâm yokluğundan şiddetli zararlar gördüğü ve durmadan hasretini çektiği ve buna rağmen bir türlü kavuşamadığı en önemli prensip, birlik ve müslümanlar arası tutkunluk olmuştur.
Halbuki dinimiz bütün müslümanları kardeş saymış, İslâm cemiyetini de tuğları birbirini destekleyen sarsılmaz bir bina şeklinde tarif etmiştir. Birlik ve beraberliğe dinimizce verilen ve bunca öneme rağmen şu bin-dörtyüz yıllık tarihimiz ayrılıkların, kardeş kavgalarının, mezhep çatışmalarının, sözün kısası birleşip düşman dünyayı yok edeceğimize karşı karşıya gelip birbirimizi yemenin kanlı ve acıklı sayfalan ile doludur.
Günümüzde de bütün fikirler ve inançlar aralarındaki derin ayrılıkları uzlaştırıp birliğe doğru gitmeye çalışırken yedi yüz milyonluk İslâm dünyası hiç yoktan sebepler icad ederek küçük pürüzler yüzünden birbirleriyle uğraşmakta, bir araya gelmeye bir türlü yanaşamamaktadırlar. İşte bu parçalanmışlığın acı ve ibretli sonucudur ki günümüzün bütün müsiümân memleketleri batının maddeci" büyük zengin devletleri ile Allahsız komünist devletlerin pazarlık ederek bölüştükleri ve köle diye kulandıkları milletler olmuşlardır.
Bu acı durumun vebalini sadece dünyanın her yanındaki ve hatta içimize de sinmiş olan, Allah düşmanlarına yüklemek kanaatımızca eksik ve kısır bir görüştür. Çünkü sebeplerin başı ve davaların kökü, müslümanların Allah'a ve O'nun resulüne bağlanıp her mü'mini ana - baba bir kardeş diye görecek bir iman temizliğine ulaşamamış olmamasıdır.[584]

18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuğunu, kocasını veya yakınını kaybeden bir kadına baş sağlığı dileyen- kimseye, cennet elbiselerinden bir kürk giydirilir."[585]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek müslüman, diğer müslümanlarm dilinden, elinden selâmette olduğu, mümin ise, insanların kan ve mal konusunda kendisinden güvenlikte kimsedir."[586]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gerçek müslüman, diğer müslümanların dilinden ve elinden selâmette olduğu kimsedir. Gerçek muhacir, (yurdunu terkeden değil) Allah'ın haram kıldıklarını terkeden kimsedir."[587]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanların ortak oldukları üç şey vardır:
a) *Sahipsiz ibir yerde biten bitkiler,*
b) *Sahipsiz sular,*
c) *Sahipsiz yakacak maddeler.*[588]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşçinin hakkını, teri kurumadan önce veriniz."[589]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, ümmetimin fikirlerini sapık inanç üzerinde birleştiremez, Hz. Allah'ın kuvvet ve himaye eli, topluluk üzerindedir. (Doğru yolda bulunan bir toplumdan ayrıan kimse, cehenneme yalnız olarak girecektir.)"[590]

Müslümanların önderliğini yapan bilginleri hiç bir zaman gerçek dışı olan batıl bir inanç ve düşünceyi kabul etmek konusunda birleşmez. Çünkü kalblerindeki iman lâmbası, karşılarındaki meselelerin iç yüzünü gösterip onları batıl düşüncelerin etrafında toplanmaktan alıkor.[591]

24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, dünyada insanlara eziyet veren kimseleri kıyamet günü cezalandıracaktır."[592]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Evinde misafir edip besleyen ilk insan, İbrahim peygamber olmuştur."[593]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, zalimlerinden zayıf kimselerin hakları alınmayan bir milleti, işledikleri günahların azabından nasıl korusun."[594]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi, bineğinin sırtına binmeye, kendi yatağında yatmasıve evinde imamlık yapmaya daha hak sahibidir."[595]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse, tuttuğu yerde oturmakla daha hak sahibidir. Böyle bir (kimsenin bir ihtiyacını görmek için, yerinden kalktıktan sonra gelip tekrar yerine oturması, yine hakkıdır."[596]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her insan, gerek zalim, gerek mazlum olsun din kardeşine yardım etsin. Yardım ettiği kişi zalimse eğer, onu zulmünden vazgeçirmesi kendisi için büyük bir yardımdır. Eğer yardım ettiği kimse mazlumlardansa, ona uğradığı haksızlıktan kurtarmakla yardım etsin."[597]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, kıyamet günü boynuzlu hayvandan boynuzsuza varıncaya kadar her hak, sahibine verilmeyecektir."[598]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birinizin çeşitli yerlerde yamalı bir elbise giymesi, sonradan ödeyecek parası olmadığı halde veresiye olarak yeni bir elbise alıp giymesinden daha hayırlıdır."[599]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse, iyilik gördüğü bir kimseyi anıp ondan bahsederse, ona karış şükran borcunu yerine getirmiş, iyiliğini gizleyip ondan bahsetmezse, ondan gördüğü iyiliği inkâr etmiş olur."[600]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adamın biri, din kardeşini ziyaret için birköye gider. Bunun üzerine Hz. Allah, o adamın yoluna bir melek gönderip onu oturtur. Melek, yanına varan adama, nereye gittiğini sorar."
Adam:
"…köyüne bir ahbabımın ziyaretine gidiyorum." Melek:
"Adamın sana karşı bir iyiliği veya alacağı mı var?" Adam:
"Hayır. Herhangi bir borcu yok bana. Ancak, Allah rızası için (Allah'ın dostu olduğu için) onu seviyor ve bunun için de ziyaretine gidiyorum." Melek:
"Muhakkak ki, ben bunu sana bildirmek için Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Sen, dostunu Allah için sevdiğin gibi, Allah da seni seviyor." [601]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Her zaman değil, fakat) ara sıra ziyaret et ki, sevgin artsın."[602]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din kardeşini ziyaret eden kimsenin sevabı, ziyaret ettiği kimsenin sevabından daha büyükdür."[603]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dîn kardeşini ziyaret edip evinde yemeğini yiyen bir kimsenin derecesi, ziyaret edilip yemeğini yediren kimsenin derecesinden daha üstündür."[604]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah için ziyaret et. Çünkü Allah için ziyafet eden kimseye, yetmiş bin melek (dua ve istiğfar ile) ikramda bulunurlar."[605]

Konu: Komşuluk Hakları

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben iki kötü komşunun arasındayım. Biri Ebu Leheb, diğeri de Ukbe binu Ebu Muayd. Bu kötü iki komşu pisliklerini getirip kapımın önüne atarlardı. Hatta (etraftan topladıkları) pislikleri dahi getirip evimin önüne yığarlardı."[606]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Komşu hakları şunlardır:"
a) *Hastalandığında, akraba veya yabancı gözetmeksizin ziyaret etmek,*
b) *Öldüğünde, (fakirse malınla, zenginse) bedeninle cenaze namazına katılman,*
c) *Muhtaç bir komşun senden borç istediğinde, ona borç olarak dilediğin şeyi vermen,*
d) *Çıplak olana elbise giydirmen,*
e) *Başına bir musibet geldiğinde ona başsağlığı dUemen,*
f) *Evini onun evinden yüksek yapma ki, esen rüzgâra engel olsun.*
g) *Yemeğin kokusuyla onu rahatsız etme. Ancak pişirdiğin yemekten vermen, günah olan bu hükmün dışındadır."*[607]

Komşunun, hasta olan komşusunun ziyaretine giderken, sevindirici hediyeler götürmesi, yanindayken ölümden bahsetmesi, teselli edecek tatii ve güzel şeyler anlatması, yapması gereken haklardandır. Öldüğü zaman cenazesine gitmesi, de bir hakdır.[608]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Cebrail, komşuluk hakkında bana öylesine tavsiyelerde bulundu ki, hatta komşu komşunun varisi olacağını zannettim. Yine, Hz. Cebrail köleler hakkında bana öylesine tavsiyelerde bulundu ki, hatta köleye bir müddet tayin edileceğini, bu müddet sonunda azat edileceğini zannettim."[609]

Selâm vermek, fazla lâfa tutmamak ve iğneden ipliğe hâlini incelememek komşu haklarındandır. Ayrıca hastalandığında ziyaret, bir felâkete uğradığında taziye, sevinçli günlerinde tebrik etmek ve kendi sevincini göstermek, kusurlarını bağışlamak, kapı ve pencereden gizli hâllerini araştırmamak, evinin önünü daraltmamak, evine getirdiğine göz dikmemek, kusurlarını gizlemek, felâkete uğradığında yardımına koşmak, ayrıldığı zaman evini korumak, konuştuklarını dinlememek, mahrem yerlerine bakmamak, hizmetçilerine kötü gözle bakmamak, çocuğu ile güzel konuşmak, din ve dünyasında bilmediklerini ona öğretmek de, komşu haklarındandır.
Adamın biri, farelerin evini istilâ etmesinden şikâyet etmiş. Bir kedi almasını tavsiye edenlere:
"Bunu yapmam; çünkü kedinin sesini duyan farelerin, evimi terkedip komşunun evine gitmesinden ve bu suretle kendim için sevmediğimi komşum için sevmiş olacağımdan korkarım" diye cevâb vermiştir.[610]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Köy ya da şehirde) devamlı oturan kötü komşularınızın şerrinden Allah'a sığınınız. Oysa obadaki kötü komşunun şerrinden, günün birinde sizden ayrılıp gideceğinden kurtulabilirsiniz."[611]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü ilk bakılacak dava, geçimsiz iki komşunun davası olacaktır."[612]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a ve kıyamet gününe gerçekten iman eden kimse, komşusuna iyilik yapsın. Yine Allah'a ve kıyamet gününe iman eden kimse, misafirlerine ikramda bulunsun, dene Allah'a ve kıyamet gününe iman eden kimse, faydalı ve öz ikonuşsurr, ya da sükût etsin"[613]

Konu: Yetimi Korumak

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir veya iki yetimi evine alarak yediren içiren ve onun meşakkatlarına sabır eden kimseyle cennette işaret ve orta parmak gibi bir arada olacağız."[614]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, yetime bakan kimseyle cennette iki parmak gibi oluruz."[615]

Konu: Arabuluculuk

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beni dinleyin!. Oruçtan, namazdan ve sadaka vermekten daha çok sevap kazandıran ibadetin ne olduğunu size söyleyeyim mi? Arabuluculuk ve dargınları barıştırmaktır. Çünkü anlaşmazlık ve çatıştırma, İslâm birliğini kökünden kazıyan bir afettir."[616]

Konu: Ana Babaya İtaat Etmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ana-babaya yapılması gereken itaatlerden birisi de, kişinin babasının ölümünden sonra dostlarını ziyaret edip iyilik yapmasıdır."[617]

"Rabbın hüküm verdi ki: On'dan başkasına sakın tapmayın; ana-babanıza karşı iyi davranın. Eğer ana-babadan biri, ya da ikisi yanında ihtiyarlarsa sakın onlara "of!.. Bıktım usandım" deme; -onlara sözün tatlısını, ve gönül alıcısını söyle. Onlara acıyarak alçsak gönüllülük kanadını (yerlere kadar) indir ve *"Yarab, önler beni çocukken nasıl büyüttüler ise sen de kendileni öylece esirge" Rabbımız, içinizden geçenleri en iyi bilendir. Eğer siz iyi olursanız şüphesiz ki, Allah kendine yönelenleri (ve bol bol tövbe edenleri) affedicidir."* [618]
Bundan da anlaşılacağı üzere, dinimiz anne ve babaya büyük bir değer vermiş ve çocuklardan onlara karşı saygı göstermelerini istemiştir. Sevgili peygamber efendimiz bunun için yukarıdaki hadisde buyurmuş oldukları gibi çocukların, babalan öldükten sonra, onların dostlarını ziyaret edip iyilik yapmalarını ve böylece onlara karşı olan hak ve vazifelerini biraz da olsa yerine getirmelerini istemiştir.[619]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyilik yaparak anne ve babasını memnun eden kimse, Allah'ı memnun etmiş olur. Anne ve babasını daraltan kimse, Allah'ı darıltmış olur."[620]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Anne ve baba hakkında Allah'ın emirlerine itaat edip onları memnun etmeye çalışan kimse için cennette iki kapı, birini memnun eden kimse için ise bir kapı açılır."[621]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Anne ve babanıza itaat ediniz ki, çocuklarınızda size itaat etsin. Başka kadınlara karşı namuslu olunuz ki, karınız da size karşı namuslu olsun."[622]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ana babaya itaat etmek, cihada katılmak kadar sevaptır."[623]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet annelerin ayakları altındadır."[624]

Sevgili peygamberimiz (s.a.s) *"Cennet, anaların ayakları altındadır"* demektedir. Dinimiz, yavrusunu dokuz ay karnında taşıyan, onu ölüme yakın dehşette doğum sancıları ile dünyaya getiren ve kendi kendini idare edebileceği yaşa kadar benzersiz bir şefkat ve sabırla aç, uykusuz kalarak yavrusunu büyüten anneye böylesine saygıdeğer bir rütbe tanımıştır.
Fakat bu yüksek rütbe anneye ağır mesuliyetler de yüklemektedir. Çocuğunun sağlığına, açlığına, tokluğuna önem verip üzerine titrediği gibi sarsılmaz bir din ve ahlâk terbiyesi içinde yetişmesi için ide elinden geleni yapması lâzımdır.[625]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine iki günah vardır ki, (bu kapıyı çalanların) cezaları daha dünyada iken acele, olarak verilir.
a) *(Din, can ve mal konusunda) başkalarına zulüm etmek,*
b) *Müslüman anne babaya karşı gelmek."*[626]

Aziz okuyucu! Bu hadislerden anladığımıza göre, her çocuk anne ve babasının emirlerine itaat etmek zorundadır. Fakat yolunu sapıtmış, Allah'ın emirlerini hiçe sayarak dine aykırı olan şeyleri örneğin; (hırsızlık yapmasını, içki alıp getirmesini) çocuğuna emir eden anne ve babaya, çocuğun itaat etmemesi gerekir. Çocuğun itaat etmesi, Allah'ın emirlerine karşı gelmesi demektir ki, bu da büyük bir günahdır.[627]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah bütün günahlardan dilediği günahların cezasını kıyamet gününe erteler. Ancak anne ve babaya yapılan hakaretin cezası bunun dışındadır. Çünkü Hz. Allah bunun cezasını dünyada iken verir."[628]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimiz, amcası Hz. Abbas için, bir çocuğun babasına yaptığı iyilikleri lâyık görüp ona saygı gösterip hısımlarına iyilik yapardı. (Çünkü bir yerde amcalar babanın yerini tutar.)"[629]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuğun babasına yaptığı iyilikler, onu cennet kapılarının ortasına kadar götürüp cennete girmesine vesile olur."[630]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuğun babasının iyilikleri altından kalkması, çocuğun köle olarak bulduğu babasını satın aldıktan sonra, azat etmesiyle mümkün olur ancak."[631]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın rızası babanın rızasını gazabındadır."[632]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın rızası anne babanın rızasına, Allah'ın gazabıda anne ve babanın gazabına bağlıdır."[633]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanında anıldığım halde bana salavat getirmeyen ve ramazan ayına yetişip ondan faydalandığı halde günahları af olunmayan kimse sürüm sürüm sürünsün."
Sürünsün yine sürünsün, sürüm sürüm sürünsün...
"kim sürünsün Ya resûlallah!" diye sordular. Peygamber (s.a.s) buna:
"ana babasından biri veya her ikisi yanında ihtiyarlayıp da cennete girmeyi hak edecek kadar onlara iyilik yapmayan sürünsün" diyerek cevap verdiler.[634]

Sevgili peygamberimiz "*Allah'ın rızası anne ve babanın rızasında, Allah'ın gazabı da anne ve babanın gazabındadır"* diyerek anne ve baba rızasını kazanmanın ne kadar önemli olduğunu bildirmiştir.
Uyanık ve şuurlu bir Müslüman Allah'ın rızasını kazanmak istiyorsa -ki, hepimiz bunun peşindeyiz- önce anne ve babasına karşı olan vazifelerinde bir eksiklik yapmaması gerekir. Her türlü hareket, söz ve davranışlarda onlara karşı kalbinde beslediği derin saygı ve sevgiyi göstermelidir. Onları incitecek, kalblerini kıracak ve gücendirecek hiç bir davranışta bulunmamalıdır.[635]

15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sürünsün sürüm sürüm sürünsün.
(Kim sürünsün ya Resûlallah! Diye sordular.) *Peygamberimiz, ana babasından biri veya her ikisi yanında olduğu halde cennete girmeyi hak decek kadar onlara iyilik yapmayan kimse sürünsün diye cevab verdiler."*[636]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah'ın Kur'an-ı Kerimde iyi kimselere "Ebbar" demesinin sebebi, onların Allah'ın emirlerine itaat etmelerinin yanında anne babalarına da itaat etmelerindendir."
Ey imanlı kişi! Nasıl anne ve babanın senin üzerinde bir takım hakları varsa, çocuklarının da senin üzerinde bir takım halkları vardır.[637]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sen, malınla birlikte babanın mülküsün."[638]

Hadisin sebebi: Adamın biri peygamberimizin yanına gelerek şöyle sordu.
"Ya resûlullah! Benim fakir bir babam var. Malımdan faydalanmak istiyor. Ne dersiniz?" Sevgili peygamberimiz bunun üzerine yukarıda geçen hadisi buyurmuşlardır.
Hadisin özü: Baba çocuğunun dünyaya gelmesine, çocuk da genellik le malın kazanılmasına neden olmakta- Buna göre baba, çocuğun malından muhtaç olduğu kadar alabilir. Ancak alacağı malın, çocuğunun ihtiyacından fazla olması şarttır.[639]

18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah iyi muamele etmeniz konusunda anneleriniz için üç kere, babalarınız için de iki kere tavsiye etmiştir."
Muhakkak ki Hz. Allah, derece bacımından size en- yakın olarak akrabalarınıza daha sonra da diğer yakınlarınıza iyi muamele etmenizi tavsiye etmiştir."[640]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphe yok ki, Hz. Allah kadınlarla iyi geçinmenizi tavsiye etmekte. Çünkü bunların bazıları anneniz, bazıları kızınız, bazıları ise teyzeniz olmaktadır. (Hanımlarınızla da iyi geçinmeniz gerekir. Çünkü) ehli kitaptan olan yahudi ve hırlstiyanların bazıları fakir kadınlarla evli oldukları halde iyi geçinip aralarında herhangi bir boşanma hadisesine sebebiyet vermektedirler.[641]*"*

Konu: Akrabalara Yardım Etmek

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki, Hz. Allah, bütün yaratılacak insanların plânını tamamlayınca, akrabalık, lisâni haliyle ayağa kalkarak "Ey Rabbim! Bir kaç kelime söylememe izin verir misiniz? Çünkü bu makam, insanların beni aralarından koparıp kenara atmak tehlikesinden sana sığınacağın bir makamdır." demesine karşılık Hz. Allah, şöyle buyurur: "Evet söylediğinde haklısın. Ben sana öyle bir söz vereyim ki, seni aralarından koparmayıp, düşünen ve birbirlerine iyilik yapanlara rahmetime ıkavuşturup mükâfatlandırır, koparıp atanları ise rahmetimle ilgilerini kesip cezalandırırım." Bunun üzerine akrabalık: "Evet, Ya Rab ben buna razıyım." deyince Hz. Allah "öyleyse ben bunu sana verdim" diye buyurur.[642]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Oğlum İbrahim yaşasaydı, ben vergiyi kipti milletinden kaldırırdım. (Çünkü oğlum benim en yakın akrabam, annesi ise kipti milletindendir. Bunun için vergiyi kaldırarak onlara iyilik yapmam gerekir.)"[643]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalık münasebetim gözetmekten, daha ziyade sevabı acele olarak verilen hiç bir iyilik yoktur. Yine zulümden akrabalık ilgisini koparmaktan daha ziyade cezası acele olarak verilen hiç bir ikötülük yoktur. Yalan yere yemin etmek ise, edildiği memleketi kimsesiz kor."[644]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalık ilgisini kesmek, ihanet etmek, yalan söylemek günahlarından daha ziyade, dünyada ikap, ahirette azabı gerektiren bir günah yoktur. Şüphesiz, mükâfatın acele olarak verilmesini gerektiren akrabalık münasebetini gözetmekten daha iyi itaat yoktur. Hatta bir evin halkı kötü olsalar bile, birbirlerine karşı akrabalık münasebetlerini gözetirlerse, malları artar ve sayısı çoğalır."[645]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalık ilgisini kesen veya yalan söylediği bir mesele hakkında yemin eden kimse, ölmeden önce cezalandırılacakdır"[646]

Akrabalık münasebetini kesmek, birçok zararlar doğurur. Akra balar arasında düşmanlık ve huzursuzluğun baş göstermesine neden olur Öyle ki, onların cinayet işlemelerine yol açar. Böylelikle, dünyada iken hastalık, rahatsızlık gibi birçok azaplara çarptırılarak cezalandırılırlar.
Yalan yere yemin etmek, muhatabı kandırıp birçok zararlara sokabilir. Netice, aldandığını öğrenen kimsenin düşmanlığını kazanıp tehlikeye girebilir. Bunun içindir ki, sevgili peygamberimiz, bu kimselerin daha dünyada iken cezalandırılacağını buyurmuştur.[647]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalık ilgisini kesen kimse, cennete girmeyecektir."[648]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalarınıza (güler yüzlülükle) selâm vermek bile olsa, iyilik yapınız."[649]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalık münasebeti, iyi ahlâk, iyi komşuluk (yapanların) evini şenlendirip ömürlerini arttırır."[650]

Akrabalık münasebetlerini gözetmek, iyi ahlâklı olmak herkesle iyi geçinip komşularıyla komşuluk haklarına riayet etmek, muhakkak ki insanların huzurlu ve rahat bir hayat sürmelerini temin eder.[651]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalık münasebetlerini gözetmek, kişinin ömrünü uzatır, gizlice verilen sadaka ise Allah'ın gazabını önler."[652]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalık münasebetini gözetmek, kişinin malını artırıp, çoğaltır sevgisini kazandırır ve ömrünü uzatır."[653]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalarınızla akrabalık münasebetlerini gözetip iyilik yapınız."[654]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Akrabalarınızı iyice öğrenip tanıyınız ki, onlara iyilik yapsanız. Çünkü akrabalarınız size ne kadar yakın olurlarsa olsun, onlarla akrabalık münasebetleriniz kesildiğinde, akrabalığın hiç bir faydası olmaz,"
Akrabalarınız sizden ne kadar uzak olursa olsun, akrabalık münasebetleri kurulduğu takdirde, onların sizden uzak olmalarının hiç bir tesiri olmaz.[655]

"Akrabalarını tanıyıp bir araya getirmek ve Allah'ın emrettiği şekilde kendilerine yardım etmek en büyük bir ibadettir. Fakat başkalarına hakaret edip mallarını ellerinden almak, öldürmek, arazisine el koyup bulunduğu yerden sürgün etmek gibi meselelerde akrabalarını çağırıp kendisine yardım ettirmek veya yardım etmek, küfür kadar ağır ve büyük bir günahdır."[656]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah şöyle buyuruyor: "Benim sıfatlarımdan biri de rahman (Şefkat ve merhamet sahibi olmak) dır. Şefkat ve merhamete dayanan akrabalığı, ismin rahman kökünden ayırdım. Öyle ise kim, akrabalık münasebetini gözetirse, bende onu rahmetime kavuşturur, koparıp atanı ise rahmetimden ilgisini kesip atarım. Akrabalığın ne olduğunu bilmeden kökten koparıp atarsa, ben de onu rahmetimden koparıp, atarım.[657]*"*
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tevratta şöyle bir cümle yazılıdır"
"Kim, uzun yaşamaktan ve rızkının artmasından hoşlanıyorsa, akrabasına iyilik yapsın."[658]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mükâfatının acele verilmesini gerektiren iyilik, başkalarına iyilik yapmak ve akrabalık münasebetini kesmemekdir. Cezanın acele olarak verilmesini gerektiren kötülük ise, başkalarına zulüm etmek ve akrabalarla olan ilgisini kesmektir."[659]

Konu: İnsan Ve Hayvana Merhamet

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Derdini anlatmaktan aciz olan) hayvanlara karşı Allah'dan korkunuz. Onlara sağlıklı olarak bininiz ve onları sağlıklı olarak yiyiniz."[660]

Acılarını ve yorgunluklarını dile getirme kudretinden mahrum olan hayvanlara karşı gereken ihtimamın verilmesi, onların semiz ve sağlıklı bir şekilde tutlması, aslında insanların kendi menfaat ve sağlıkları icabıdır. Burada her ne kadar binek hayvanları kastedilmişse de, eti için beslenen hayvanlar da bu hükme dahildir.[661]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kölelerinizi kayırınız; kölelerinizi kayırınız! Onlara yediklerinden yedirip giydiklerinizden giydiriniz. Bir suç işlerse ve siz de o suçu bağışlamak istemezseniz, ey Allah'ın kulları; onları satıp işkence etmeyiniz."[662]

Bütün varlıkların Allah'ı zikredip tesbih ettiği, Kuran-ı Kerim İsrâ sûresinin 44. ayetinde belirtilmiştir. Hayvan zikir halinde olduğu halde üstündeki gafil bulunursa, hayvanın zikrinin üstündeki gafilin gafletinden hayırlı olduğunda şüphe yoktur.[663]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu hayvanlara sağlıklı olarak binin ve onları sağlıklı olarak bakınız. Yollarda, çarşı ve pazarlardaki konuşmalarınızda onları iskemle gibi kullanmayınız. Nice binekler vardır ki; binicisinden daha hayırlı ve Yüce Allah'ı daha çok zikredendir."[664]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Koyuna merhamet ederseniz, Allah da sana merhamet eder."[665]

Bu hadisin söyleniş sebebi şudur:
Muavîye El-Müzenî'nin babası Kurre, sevgili peygamber efendimize:
"Ben koyununu kesmek için alıyorum. Ona ne diye merhamet edeyim." dediğinde Resulüllah efendimiz bu hadisi şerifi buyurdular.

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Hiç şüphesiz) Allah müsamahakârdır. Bu yüzden yumuşak huyluları sever. Sert huylulara vermediği sevabı yumuşak huylu olan kimselere verir."[666]

Sertliğin arandığı ve mükâfat gördüğü yerler vardır. Özellikle firlere karşı savaş meydanında yapılan sertlik matluptur. Ancak Rabbımizin yumuşaklığa karşı verdiği sevap, matlup olan sertliğe verdiği sevap üstündür.[667]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-ı Allah, her hususta iyi davranmayı farz kılmıştır. Kısas-olarak öldüreceğiniz zaman en iyi (acı vermeyecek nedeni) bir şekilde öldürünüz. Ve hayvan keseceğiniz zaman da, kesmenin usul ve şartlarına riayet ederek ıkesin. Hayvana eziyet vermekten kaçının."[668]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah-u Teâla çaresiz kimselerin kayrılmasını sever."[669]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki oğlan çocuğuna merhameti yüzünden Yüce Allah, o kadına rahmet etti."[670]

Bu hadisin sebebi: Kadının biri, beraberinde iki oğlan çocuğu halde sevgili peygamber efendimizin yanına geldi. Peygamber efendimizin kadına üç hurma verdi. Kadın çocuklarına birer hurma verdi. Onlar hurmalarını yedikten sonra gözlerini annelerine diktiler. Bunun üzerine anne, kendi hurmasını da ikiye bölerek onlara verdi. Resulüllah efendimiz: *"İki oğlan çocuğuna olan merhameti yüzünden Allah da o kadını rahmet etti."* diye buyurdular.[671]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamberlerden birini bir karınca ısırdı. Bunun üzerine peygamberin emri ile o karınca yuvası yakıldı. Cenâb-ı Allah, o peygambere şöyle vahyetti (bildirdi): "Allahı tesbih eden ümmetlerden (topluluklardan) birini yaktın."[672]

Kainattaki tüm varlıklar, Allah'ı tesbih ederek zikrederler. Bu yüzden bir hayvan öldürmek veya bir hayvan topluluğunu yok etmek, bir ümmeti ortadan kaldırmak olur.[673]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kesilecek kuşa bile merhamet eden kimseye, Hz. Allah kıyamet günü rahmet eder."[674]

Kesilecek hayvana yapılacak olan merhamet, onu canını fazla yakmadan en rahat bir şekilde kesmektir. Nitekim bu husus, bu bölümün 6. hadisinde açıkça ifade edilmiştir.[675]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Merhamet etmeyen rahmet olunmaz."[676]

Burada tümlecin anılmasından, yani merhametin kimlere yapılı cağının belirtilmiş olmasından umum manası anlaşılmaktadır. Bu durunu) bütün insan ve hayvanlara merhamet etmeyen rahmet görmeyecektir.[677]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yeryüzündekilere merhamet etmeyene gökteki de merhamet etmez."[678]

"Men", Arap dilinde umum ifade eden lafızlardan olduğundaı "gökteki" yerine "göktekiler" diye ifade edebiliriz. Bu durumda gökteki melekler kastedilmiş olur. Ancak biz, birinci tercüme şekilini tercih ediyoruz. Bunda Yüce Allah'a mekan izafe etmek durumu yoktur. Çünkü Ez, Zâriyi sûresinin 22. ayetinde *"rızkınız ve size vadedîlenler göktedir."* buyrulmuştur. Ki; "gökteki" tabirinden Yüce Allah'ın emir ve fermam kasdedilmiş olur.

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Merhamet etmeyene rahmet olunmaz, ba tövbe etmeyen de affedilmez."[679]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlara teşekkür etmeyen kimsenin Alllah da şükrünü kabul buyurmaz."[680]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-ıAllah tarafından, insanlara karşı kalbine merhamet koyulımamış olan kul, dünya ve ahiret hayırlarından mahrum ve hüsranda kalmıştır."[681]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-ı Allah, yüz tane rahmet yaratmıştır. Bu yüz rahmetten birini mahlukatın arasına koydu ki, mahlukat bu tek rahmetle birbirlerine merhamet etmektedirler. Doksan dokuzunu ise kendi katında sakladı."[682]

İnsanların birbirine, zenginin fakire, annenin çocuklarıma ve gü lülerîn zayıflara merhameti, bir bir tek rahmet ile vuku bulmaktadır. Bu bir rahmetin kapsadığı alan bu derece geniş olursa, Cenâb-ı Allah'ın alanın büyüklüğünü düşununüz...[683]

17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadının biri, bir kedi yüzünden cehenneme girdi. Kediyi bağlayıp ona bir şey yedirmediği gibi yeryüzünün böceklerini yeme isteğinden de nahrum bıraktı. Nitekim kedi bağlı olarak açlıktan öldü."[684]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rahım (hısımlık), arşa asılıdır (yüksek mevki ve değerdedir) ve şöyle dua eder:
"Her kim teni kavuşturursa Allah' da onu rahmetine kavuştursun ve her kim beni keserse (benden el çekerse) Allah da onu rahmetinden -mahrum etsin."[685]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rüzgâr, Allah'ın emir ve fermanıdır. Rahmet de getirir, azap da. Bu yüzden rüzgârı gördüğünüz zaman ona sövüp saymayınız. Yüce Allah'dan rüzgârın iyiliğini isteyip onun kötülüğünden Cenâb-ı Allah'a sığınınız."[686]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rabbimiz, kulların ümitsizliğe düşmelerine ve kendinden başkasının onlara yakınlığına -güldü (yadırgadı)."[687]

Kulların Yüce Allah'ın rahmetinden ümit kesmeleri ve O'ndan başkasından medet ummaları gerçekten şaşılacak şeydir. Bütün varlıkların ve güçlerin kaynağı O'dur. O'ndan başkasına dayanan, ancak hüsran içindedir.[688]

21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Merhamet edenlere Allah-u Teâla Hazretleri rahmet eder. Yerdekilere rahmet ediniz ki, gökteki de size rahmet etsinler. Rahim (hısımlık) - Rahman'ın bir koludur. Her kim onu kavuşturursa Allah da o kişiyi rahmetine kavuşturur. Ve her kim onu koparırsa Allah da onu rahmetinden mahrum eyler."[689]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hararetli (susuz) ciğerde (onu sulayan için) sevap vardır."[690]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir ölünün kemiğini kırmak, günah bakımından dirinin kemiğini kırmak gibidir."[691]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kimin küçük "yaşta çocuğu varsa onunla çocuk olsun (Onunla oynasın ve onu eğlendirsin.)"[692]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Temiz (merhametli) kalbi olan kimseye Yüce Allah merhametli davranır."[693]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim haksız (boş) yere bir serçe öldürürse, Cenâ'b-ı Allah kıyamet gününde onun hesabını (kendisine soracaktır."[694]

Bu hadisin temamı şöyledir:
"Ey Allah'ın Resulü" denildi. "Serçe kuşunun hakkı nedir?" Sevgili Peygamber efendimiz:
"Onu kesip yemen ve başını koparmamandır." diye buyurdu. Kuşun başı elle kopartılmamalı, keskin bir aletle kesilmelidir. Kuşları avlamakta ve şeriatın ön gördüğü şekilde kesmekte beis yoktur.[695]

27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Merhamet, ancak bedbahtın yüreğinden çekip alınır."[696]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete ancalk merhametli olan girer."[697]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yürekleri kuşların yürekleri gibi olan kavimler cennete gireceklerdir."[698]

Bu hadîste, yürekleri Allah korkusundan, kuş gibi titreyen kişiler kastedilmektedir.[699]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir hastayı ziyeret eden bir kimse rahmetin içine girmiş olur. Hastanın yanında oturduğu zaman, rahmet kendisini kaplamaktadır."[700]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Kocasının vefatından sonra) çocuklarının evine bağlı o kadın cennette benimle beraberdir."[701]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hayvanın sırtındakiler Mel'undur."[702]

Hadisin sebebi: Resulüllah efendimiz, üç kişinin bir deveye bindiklerini görünce:
"Lanet, Allah'ın rahmetinden uzak kalmak demektir. Onlar, bindikleri hayvana merhamet etmediklerinden kendileri de Allah'ın rahmetinden uzak kalmışlardır." diye buyurdular. Bu hadisten anlaşılan mana şudur: Hayvana gücünden fazla yük yüklemek caiz değildir. Ancak taşıyabilecek güçte ise iki veya daha fazla kişinin bir hayvana binmesinde bazılarına göre beis yoktur.[703]

Konu: Tevazu Ve Kibir

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Kibirli kişi, hakkı tanımayan ve halkı hor gören kimsedir."[704]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar, Adem'in çocuklarıdır ve Adem de topraktan (yaratılmış)dır."[705]

Bütün ırklar, bir anne ve babadan türemişlerdir. O halde aralarında nesap bakımından bir üstünlük yoktur. Üstünlük, ancak takva ve amel-i salihledir. Kimin ameli daha iyiyse, Allah katında daha makbul olan odur. Nitekim Resulüllah efendimizin amcası olduğu halde, Ebu Leheb'i alçaltan ve ebedi bedbahtlığa mahkum eden, onun kendi ameli olduğu gibi, bir İranlı olduğu halde Selman'ı ehl-i beyt dercesine yükselten de onun amelidir.[706]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bana, başkalarına karşı övünmemeniz ve hiç kimsenin hakkına tecavüz etmemeniz konusunda mütevazi olmanız bildirildi."[707]

Allah'ın salih kullarından biri şöyle diyor:
"İnsanlar arasında kendisinden daha kötü bir kimsenin bulunabileceğine ihtimal veren kişide kibir vardır."[708]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim Allalh için alçak gönüllülük yaparsa, Yüce Allah onun derecesini yükseltir."[709]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim böbürlenerek giysisinin eteklerini yerden çekerse, Cenâb-i Hâk, kıyamet günü ona rahmet nazarıyla bakmaz."[710]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herkim (parmağıyla sildiği) tabağını ve parmaklarını yalarsa, Hz. Allalh o kimseyi hem dünya da hem de ahirette doyurur."[711]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Terazi, Rahman (olan Allah)'ın elindedir. Kimi milletleri yüceltir, kimilerini ise alçaltır."[712]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"O öylesine sonsuz bir kudret sahibidir ki; dilediğine izzet, şeref, devlet ve yüksek mevki verir. Dilediğini de hor ve hakir kılar. Mülk ancak O'nundur. Gücünü O'ndan almayanlar, güçlü görünseler bile, sonunda tarumar olacaklardır."[713]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bana ulaşmak istiyorsan dünyada bir atlının azığı kadar bir şey sana yeter. Zenginlerle oturup kalkmaktan sakın. Elbiseni eskimiş diye atma. Onu yamalar!"[714]

Bu hadisde sevgili peygamber efendimizin muhatabı Hz. Ayşe dolayısıyle kadın veya erkek samimi olan her müslümandır. Cennette Rasulüllah efendimiz ile beraber olmak isteyenler hadisde olduğu gibi davranmalıdırlar. Dünyada ki azıkları, bir yolcunun azığı kadar olmalı, ihtiyaçlarından artanı almamalıdırlar. Zenginlerle oturup kalmamalıdırlar. Çünkü onların görkemli yaşantıları gönlünün çekebilir ve kendisini yanlış yollara sürükleyebilir. Elbiseyi yırtıldı veya yıprandı diyerekten atmamalı, yamalanıp giyilmesi gerekir. Bu şekilde tasarruf edilen para, Allah yolunda harcanan muhtaçlara dağıtılmalıdır.[715]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Eğer Allah'ın kulu, isen izarını (belden aşağıya mahsus giysini) yerden kaldır!"[716]

Elbisenin eteklerini yerden çekmek, kibirlilik alemetidir. Bu yüzden belden aşağıya mahsus giysilerin veya kaftan gibi uzun üstlüklerin eteklerinin yere düşürülmemesi tavsiye edilmiştir.[717]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geçmiş milletlerden bir adam, içinde kurularak yürüdüğü bir elbise ile dışarı çıkmıştı. Yüce Allah'ın emri üzerine toprak onu içine aldı ve o, kıyamete kadar sürecek bir azap içinde toprağın içinde tepinip durmaktadır."[718]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben ancak bir kulum; kulun yediği gibi yer, içtiği gibi içerim."[719]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küfrün başı, Meşrik yönündedir. Övünmek ve çalım satmak, atçılık ve devecilik yapanlarda; acaz avaz bağırmak, göçebelerde; vakar ise koyun sahiplerindedir."[720]

Meşrik'ten, İran ülkesi kastedilmektedir.[721]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-i Allah güzeldir. Bu yüzden güzelliği sever."[722]

Hadisin sebebi: İbn-i Mesur'un peygamberimizden rivayetine göre, Resulüllah (s.a.s.) efendimiz şöyle buyurmuşlardır: *"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse, cennete giremez."* Bunun üzerine bir adam:
"İnsan, elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder." dedi. Resulülülah efendimiz de:
"Allah güzeldir ve güzelliği sever." diye yukarıdaki hadîsi buyurdular. Hz. Allah, zat ve sıfatlar bakımından güzeldir. Bu yüzden kullarının da kılık ve kıyafetlerinin güzel olmasından hoşlanır. Kılık ve kıyafetin yerinde olması, kibirlilik değildir.[723]

14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah için tevazu göstermenin çeşitlerinden biri de, meclislerdeki şerefin aşağı mertebesine razı olmaktır."[724]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hepiniz Adem'in çocuklarısınız ve Adem de topraktan yaratılmıştır, Atalariyle övünen kişiler, (bu hareketlerinden) hemen vaz geçmelidirler; aksi takdirde Allah katında mayıs böceğinden daha değersiz olacaklardır."[725]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Firavun'un söylediği iki söz: "Sizin için kendim daha başka bir tanrı bilmiyorum." sözü ile "ben sizin en yüce tanrınızım," sözü arasında fark vardı. Cenâb-i Hak, ilk ve son sözünün cezası olarak onu helak etti."[726]

Firavun'un söylemiş olduğu sözler Kur'an-ı Kerimde de geçer.[727]

17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kişinin din ve dünya hususunda parmakla gösterilmesi, kötülük bakımından kendisine kafidir. Ancak Allah-ü Taâlâ'nın koruduğu kişi başkadır."[728]

Konu: Kıskançlık Ve Kindarlık

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geçmiş ümmetlerin hastalıklarından olan haset (kıskançlık) ve kincilik size de geçti. Bu iki afet kökden kazır. Tabi ki sacı değil, dini kökünden kazır. Benliğime hakim olan o yüce zat (Allah)'a yemin derim ki, mümin olmayınca cennete giremez, birbirinizi sevmeyince de mümin olamazsınız. Dikkat ediniz!. Size uyguladığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? O da; Aranızda selamlaşmayı yaymanızda."[729]

Bu hadisde şöhretin bir afet olduğu belirtilmektedir. Mal, makam, ilim ve takvada parmakla gösterilecek duruma gelenlerden birçokları mağrur olarak kendilerini ebedî bedbahtlığa maruz bıraktıkları halde, bir kısmı da Cenab-ı Allah'ın himaye ve muhafazası sayesinde değişmemiş ve ruhlarındaki safiyeti kaybetmemişlerdir. İstisnalar kaideyi bozmaz fetvasınca, şöhret her insan için afet olma niteliğini korumaktadır.[730]

Cennete Girmeyi Kazandıran Sebepler

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete girecek olan ilk kişi üç ikisi ile cehenneme girecek olan ilk üç kişi bana gösterildi. Cennete girecek olan ilk üç kişi şehit, Rabbine karşı ibadetini güzel yapıp efendisine sadık olan köle ve iffetli, namuslu kişi. Cehenneme girecek olan ilk üç kişiye gelince:
Toplumun başına musallat olan sultan, malının zekâtını vermeyen servet sahibi ve kendiğini beğenmiş yoksul."[731]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyilik insanlar arasında kesilebilir, fakat Allah ile o iyiliği yapan arasında kesilmez."[732]

İnsanlar, iyiliğe karşı teşekkürü kesebilirler. Hatta iyiliğe karşı kötülükle mukabele edebilirler. Fakat iyilik, Allah katında hiç bir zaman zayi olmaz. Cenâb-ı Hakk, iyilik yapan kişiye mükâfatını en iyi şekilde verir.[733]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem halkı bütün kaba, boşboğaz ve kibirli kişilerdir. Cennet halkı da güçsüzler ve yenik düşenlerdir."[734]

Cennet halkını zayıfların ve güçsüz kişilerin ve halk arasında yenik düşenlerin teşkil edecekleri belirtilmektedir ki, burada güçsüzlerden maksat, bedenden güçsüz olanlar değil, manevî ve maddî yönden güçsüz olanlardır. Çünkü Peygamber-i Zişân efendimizin diğer bir hadis-i şeriflerinde güçlü mü'min güçsüz mü'minden daha hayırlı olduğu, mamafi her ikisinde de hayır bulunduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda cennet halkının çoğunluğunu yoksul kişilerin teşkil edeceğine dair olan hadis-i şerif de buradaki güçsüzlerden maksadın yoksullar olduğunu gösterir.[735]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beni görüp de bana iman edene ibir defa ne mutlu ve (fakat) beni görmeden bana iman edene yedi defa ne mutlu!."[736]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendi kusurları kendisini başlkaların kusurlarından meşgul eden malının fazlasını dağıtan, sözünün fazlasını tutan ve Sünnete ayak uydurup ondan bid'at yoluna sapmayan kişiye ne mutlu!."[737]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dilini tutan, yuvasına bağlanan ve hatasını anlayan kişiye ne mutlu!."[738]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İslâm'a hidayet edilip de geçimi yetecek kadar olan ve buna kanaat edene ne mutlu!."[739]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herkesten önce Alılah'm gölgesine varanlara ne mutlu! Onlar ki kendilerine hak verildiği zaman onu kabul ederler, kendilerinden hak istendiği zaman onu verirler ve kendileri için hüküm verircesine başkaları için hüküm verirler."[740]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mesih (İsa) den sonraki hayata ne mutlu! Göğe yağmur indirme, toprağa da mahsul çıkarma müsadesi verilecektir. Şöyle ki, sen taneni taşa eksen bitecektir. Hatta insan, aslanla karşılaşacak fakat zarar vermeyecektir, yılana basacak fakat yılan onu sokmayacaktır. Hasisleşmek, (cimrileşmek) hasetleşmek ve birbirine karşı kin gütmek ortadan kalkacaktır."[741]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geceyi haccetmiş olarak geçiren ve sabaha gezi olarak çıkan kişiye ne mutlu! O insan ki durumunu belli etmez, çoluk çocuk sahibidir, namusludur ve dünyanın azına kanaatkardır. Çoluk çocuğunun yanma gülerek girer ve onların yanından gülerek çıkar. Benliğine hakim olan Yüce Zat'a yemin ederim ki haccedener ve Allah yolunda gazi olanlar işte onlardır."[742]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah yolunda cihatta iken Cenâb-ı Allah'ı çokça zikreden kişiye ne mutlu! Her kelime mukabilinde ona yetmişbin sevap vardır ve her sevap, on misliyle mukabele eder. Kendisine fazla olarak Allah katında hazırlanan da buna eklenir. Nafaka da,(Allah yolunda yaptığı harcamaların değerlendirilmesi de) bu minval üzeredir."[743]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cahilliği bırakıp faziletli takman ve adaletle iş gören kişiye ne mutlu.!"[744]

Burada cahillik, faziletin karşıtı olarak kullanılmıştır.[745]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir eksikliğe uğramadan tevazu gösteren, miskinliğe düşmeden kendini alçaltan, haram katmaksızın topladığı maldan dağıtan, ilim ve hikme sahipleriyle oturup kalkan, kimsesiz ve çaresizlere merhamet eden kişiye ne mutlu! Nefsini alçaltan, kazancını temiz tutan, içi güzel ve dışı soylu olan ve şerrini insanlardan uzatk tutan kişiye ne mutlu! İlmiyle amel eden, malının fazlasını dağıtıp sözünün fazlasını tutan kişiye ne mutlu!"[746]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sana cennetin sultanlarını bildireyim mi? Onlar güçsüz, ezilen, eski püskü elbiseliği kendisine değer verilmeyenlerdir. Ancak Allah'a (bir işin olması hususunda) yemin etse Cenâb-ı Allah onu yemininde doğru çıkarır."[747]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyilerinizi ve kötülerinizi size bildireyim mi? İyiniz, iyiliği umulan ve kötülüğünden emin olunandır. Kötünüz de iyiliği beklenmeyen ve kötülüğünden emin olunmayandır."[748]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların iyilerini ve İnsanların kötülerini size bildireyim mi? Cenâb-i Allah'ın yolumda atının üstünde veya devesinin üstünde (süvari olarak) veya yaya (piyade) olarak ölünceye kadar savaşan kişi İnsanların iyilerindendir. Allah'ın kitabını okuduğu halde onun emirlerinden hiç birine kulak asmayan cüretkâr ve fasık kişide insanların kötülerindendir."[749]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yarın kendisine cehennem ateşi haram (değmeyecek) olan kişiyi size bildireyim mi? Her uysal, yumuşak, insanlara yakın ce müsamahkâr kişi."[750]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennetlik olan erkeklerinizi size bildireyim mi? Peygamber cennete, şehit cennete siddîk (dosdoğru kişi) cennete, çocuk cennete ve şehrin bir ucundaki din kardeşini Allah içirt ziyaret eden kişi cennettedir. Cennetlik olan kadınlarınızı da size bildireyim mi? Erine karşı çok muhabbeti olan doğurgan olan ve kendisine bir haksızlık yapıldığı zaman "işte elim elinde! Sen razı olmayınca uyku tatmayacağım!" diyerek (erinin rızasını almaya) sık sık dönen kadın."[751]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyilik, cennet kapılarından bir kapıdır ve kötü ölümleri önler."[752]

Ölümün kötü yerlerde ve kötü durumlarda meydana gelmesini önler veya ömrün artmasına da vesile olabilir.[753]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişide iyi bir haslet bulunur ve fon haslet yüzünden Cenâb-ı Allah onun bütün amelini iyi kılar. Kişinin namaz için temizlenmesi ki, Cenâb-i Allah bunu onun günahlarına keffâret kılar ve namazı kendisine fazla olarak kalır."[754]

Buradaki günahlardan küçük olanlar kasdedilmiştir. Abdestin bunlara keffâret olduğu, namazın ise bütünüyle sevap olarak yazıldığı belirtiliyor. Başka bir hadis-i şerifde de, namazların, aralarında bulunan küçük günahlara keffâret olduğu belirtilmiştir, Abdest, namazın bir şartı olduğundan onun bir parçası olarak sayılır ki bu hadîsde, namazın bu parçasının, günahların keffâretine yettiği kaydedilmektedir.[755]

21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyilik yapmak, kötü ölümlerden korur."[756]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bol bol selâm vermek ve güzel söz söylemek, Allah bağışlanmanın gerekçelerindendir."[757]

Bol selâm, tanıdık ve tanımadık herkese selâm vermeyi adet edinmekle tahakkuk eder. Müslümanlara, ırk, iyi ve kötü ayırt etmeksizin selâm verilir. Gayri müslimlere ise, selâm verdikleri takdirde mukabele edilir.[758]

23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hayır ve şer (hazineleri Allah katındadır ve bunların anahtarları da kişilerdir. Allah tarafından hayrın anahtarı ve şerrin kilidi kılınan kişiye ne mutlu; Allah tarafından şerrin anahtarı ve hayrın kilidi kılınan kişinin de vay haline!."[759]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beş şey vardır ki, her kim bunlardan birini yaparsa Cenâb-ı Allah'ın (bağışlama) garantisine sahip olur: Hastayı ziyaret eden, cenazeyi teşyi eden, savaşa çıkan, liderinin yanına ululamak ve ağırlamak için giren veya evinde oturarak insanlar ondan ve kendisi de insanlardan selâmette olan kişi."[760]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beş şey vardır ki, her kim bunları Cuma günü yaparsa Cenâb-ı Allah onu cennet halkından kılar: Cuma günü oruçlu olan, Cuma namaz na giden, hasta ziyaret eden, cenazede bulunan ve köle azat eden kişi."[761]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altı haslet hayırdandır: Allah'ın düşmanlarına karşı kılıçla cihat etmek, yaz günü oruç tutmak, felâket zamanında iyi tahammül göstermek, haklı olduğun halde atışmayı bırakmak, bulutlu günde namazı erken kılmak ve kış günlerinde abdesti güzel almak."[762]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altı şey vardır ki, her kim bunlardan birini yaparsa kıyamet günü ahdi (kendisine verilmiş bir söz) olduğu halde gelecek ve bunlarda her biri, "beni işlemişti!" diyecektir: Namaz, zekât, hacc, oruç, emaneti: tediyesi ve sıla-ı rahim (hısım akraba ziyareti)."[763]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altı meclis vardır ki, mü'rnln kişi bunlardan herhangi birinde bulunursa Cenâ'b-i Allah'ın (bağışlama) garantisine sahip olur: Allah yolunda (cihadda), cemaatla namaz kılınan mescidde, hasta yanında, cenazede. evinde çoluk çocuğu arasında veya ululadığı ve ağırladığı âdil bir hükümdarın yanında."[764]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç haslet vardır ki, bunlar kim kimde bulunursa o kimse sevaba hak kazanır ve imanın bütünleri: İnsanlarla iyi geçinmesini sağlayan ahlak, Allahin yasaklarından kendisini alıkoyan dindarlık ve kendisini Cahilin cahilliğine misliyle mukabele etmekten çeviren müsamahakarlık."[765]

Hilm, Arap dilinde geniş, yavaş ve yumuşak olmak manâlarında kullanılır ve geniş, yumuşak ve yavaş olan kişiye halîm denir. Halim olan kişinin en önemli yanı da müsamahakâr olmaktır. Biz onun bu yanına ağırlık vererek, hadisi tercüme ederken "hilm"i "müsahakârlık" olarak tercüme etmiş bulunuyoruz. Cahilin cahilliğinden, münasebetsiz sözler ve sert çıkışlar kasdedilmektedir. Toleranslı insan bunlara misliyle mukabele etmez.[766]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey vardır ki, bunlar her kimde (bulunursa Cenâb-i Allah, kendi gözesinden başka gölge bulunmayan günde o kimseyi arşının gölgesi altında gölgelendirecektir: Güçlüklere (soğuk ve benzeri şeyler) rağmen abdest, karanlıklarda camilere yürümek ve açları yedirmek."[767]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey vardır ki, herkim Allah'a güvenerek ve Allah rızası için bunları yaparsa Cenâb-i Allah'ın, ona (her hususta) yardım etmesine ve onun her işini bereketli kılmasına hak kazanır. Allaha güvenerek ve Allah rızası için her kim bir köleyi kölelikten kurtarmaya çalışırsa Cenâb-i Allah'ın ona yardım etmesine ve her işini bereketli kılmasına hak kazanır. Her kim Allah'a güvenerek ve Allah rızası için işlenmemiş bir toprağı ihya ederse Cenâb-ı Allahın ona yardım etmesine ve her işini bereketli kamasına hak kazanır."[768]

Mübarek kılmak; bereketli, feyizli, hayırlı, uğurlu, kutlu kılmak anlamlarını taşımaktadır. Meselâ bir toprağı ihya eden, tarıma elverişli duruma getiren bir insanın bu hareketinin mübarek kılınmasının manâsı, bereketli ve verimli kılınmasıdır. Allah rızası için evlendiği hanımın kendisi için mübarek olmasının manası da, hayırlı ve uğurlu olmasıdır.[769]

Konu: Öfkenin Tedavisi

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse, tenfiz etmeye (uygulamaya) gücü yettiği halde öfkesini tutarsa Allah o kişinin kalbini güven ve imanla doldurur."[770]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim öfkesini yenerse Allah da onun aybını örter."[771]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kızma." [772]Ahmet ve birçokları bu hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet etmişlerdir.
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey vardır iki, bunlar her kime verilirse ona, Davud ailesine verilenlerin bir eşi verilmiş olur: Öfke ve memnunluk anında adalet, fakirlik ve zenginlikte iktisat, gizli ve açıkta Allah korkusu."[773]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En güçlü olanınızı size göstereyim mi? Öfke anında kendine en çok malik olandır."[774]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz öfkelendiği zaman ayakta ise hemen otursun Eğer öfke kendisinden giderse (ne âlâ!) aksi takdirde sırt üstü uzansın!"[775]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse kızdığı zaman, mel'un Şeytan'ın şerrinden Allaha sığınırım, derse öfkesini diner."[776]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öfke Şeytan'dandır ve Şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateşi ancak su söndürür. Herhangi biriniz öfkelendiği zaman hemen abdest alsın."[777]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öfke Şeytandandır ve Şeytan da ateşten yaratılmıştır. Su ise ateşi söndürür. Herhangi biriniz öfkelendiği zaman- hemen yıkansın."[778]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Güçlü, hasmını yere seren ikisi değildir. Ancak güçlü, öfke anır da kendine malik olan (öfkesini yenmesini bilen) kişidir."[779]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kızdırıldığı halde yumuşaklık gösteren kişiye Allah'ın muhabbeti vacip olur."[780]

Kendisini kızdırmak için çeşitli hareketler yapıldığı ve türlü vesilelere başvurulduğu halde genişliğini ve yumuşaklığını kaybetmeyen kişi, Cenâb-ı Allah'ın sevgisine hak kazanmıştır.[781]

Konu: Ölümden Sonra Devam Eden Ameller

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanoğlu ölünce ameli kesilir (amel defteri kapanır), ancak üç şeyden kesilmez: Faydası devamlı olan hayır, kendisinden istifade edilen ve ruhu için dua eden iyi evlât."[782]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vefatından sonra mü'min kişiye amelinden ve iyiliğinden ulaşacak olan şeylerden bazıları şunlardır: Neşrettiği ilim, sali'h (iyi) evlât, miras olarak bıraktığı Kur'an, yaptırdığı cami, inşa ettiği kervansaray, açtığı su kanalı, sağlığında ve hayatında imalından çıkardığı sadaka (vasiyet) vefatından sonra ona ulaşır."[783]

Konu: Kötülük Yapanı Bağışlama

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimseye bir din kardeşi gelerek suçsuz olduğunu iddia ederse, gerçekçi olsun veya yalancı olsun, din kardeşimin bu iddiasını kabul etsin! Eğer kabul etmezse

havuzdan içmeye gelemez."[784]

Şeriat dilinde "sadaka-i câriye" tabir olunan hayır müessesesinin önemli faaliyetleri müteakip hadisde belirtilmektedir. Biz bu terimi, "faydası devamlı olan hayır" diye tercüme ettik. Şöyle ki kurulan bir köprünün, akıtılan bir suyun, açılan bir yolun veya benzeri faaliyetlerin faydası devam ettikçe bunlara sebep olan kişinin amel defteri kapanmaz. Kendisine devamlı olarak sevap yazılır.[785]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey vardır ki, bunlar üzerine yemin edebilirim: Kulun malı sadaka (hayır yapmak) dan eksilmez. Kul, kendisine yapılan haksızlığa tahammül gösterirse Cenâb-ı Allah behemehal onun şerefini artırır. Kul, dilenme (ondan bundan isteme) kapısını açarsa Cenâb-ı Allah da mutlak ona yoksulluk kapısını açar. Size bir hadis (söz) söyleyeceğim, onu hafizanızda tutunuz: Dünya ancak dört kişinindir: Allah'ın mal ve ilim verdiği kul ki malı ve ilminde Allah'dan korkar, hısım akrabasiyle ilgilenir ve Cenâb-ı Allah'ın ondaki hakkını ihmal etmez. İşte bu kimse, derecelerin e üstünündedir. Allah'ın ilim verip mal vermediği kul ki, kendisi doğru niyetlidir ve "benim de param olsaydı falanın yaptığını yapardım!" der. Bu kimse niyetine göre karşılık görecektir ve her ikisinin de sevabı eşittir. Allah'ın mal verip İlim vermediği kul ki, malında, bilgisizliği yüzünden yanlış hareket eder, malı hakkında Allah'dan korkmaz, malıyla hısım akrabasını kayırmaz ve Cenâb-ı Hakk'ın ondaki hakkını ihmal eder. İşte bu ada derecelerin en kötüsündedir. Allah'ın mal da vermediği, ilim de vermediği kul ki, bu kimse, "benim de param olsaydı bu para ile falanın yaptığı yapardım." der. Bu kişi niyetine göre karşılık görecektir ve her ikisinin (kendisi ile niyet ettiği kişinin) tartısı birdir."[786]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey vardır ki bunların mutlak surette hak olduklarını biliyorum: Kendisine karşı yapılan haksızlığı affeden kişinin, Cenâb-ı Allah ancak şerefini artırır. Varlığını artırmak isteyerek kendisine dilenme kapısını açan kişinin, Cenâb-ı Allah mutlaka yoksulluğunu artırır. Allah'ın rızasını kastederek kendisine sadaka (hayır işleri) kapısını açan kişinin Cenâb-ı Allah behemehal servetini artırır."[787]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim güçlü iken affederse Cenâb-ı Allah da güçlük gününde affeder."[788]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim bir kanı bağışlarsa bunun sevabı ancak cennettir."[789]

Burada zikredilen kandan diyetin veya kısasın veya her ikisi kastedilmiş olması muhtemeldir. Zira İslâm hukukuna göre katil hakkındaki hüküm maktulün velisine bağlıdır. Maktulün velisi, kısas talep etmeyip diyet isteyebilir veya kısası da, diyeti de bağışlayabilir.[790]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölümüne sebebiyet vereni affeder işi cennete girecektir."[791]

Ölümünden önce katilini bağışlayan kişinin cennetlik olduğu belirtilmektedir. Ancak bu bağışlama, maktulünün velilerinin katilden kısas talep etme veya diyet isteme haklarının düşürmez. Sadece âhsrete taallûk eden hakkı iskat eder.[792]

Konu: Edepler Ve İrşatlar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hamam, örtmeyen bir perde ve temizlemeyen bir su olarak bir dert! Kişinin peştamalsız hamama girmesi asla caiz olmaz. Müslümanlara emret, kadınlarını fitneye maruz bırakmasınlar. Erkekler, kadınlar üzerinde idarecidirler. O kadınlara (gerekli plan bilgileri) öğretin ve ibadet etmeyi emredin."[793]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İkram kabul ediniz! İkramın en iyisi güzel kokudur. Taşınması ne kolay ve kokusu en güzel!"[794]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Misafirlik üç gündür ve bundan fazlası sadakadır."[795]

Bu üç gün zarfında misafir için imkân nisbetinde yemeklerde değişiklik yapılır. Üç gün geçtikten sonra şayet misafir daha kalmak isterse artık kendisine yapılacak şeyin ikram değil, sadaka olduğunu bilmelidir. Eğer maddî durumu iyi olup sadaka alması caiz değil ise bu müddetten sonra misafirliğini devam ettirmesi doğru olmaz.[796]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadınların sözünü dinlemek pişmanlıktır."[797]

Kadınların sözleri, ancak kendi ihtisaslarıyle ilgili hususlarda değer taşır. Fakat erkek, ihtisası olmayan bir şeyi kadına danışır ve onun sözünü dinlerse pişmanlık duyacağı tabiîdir.[798]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tabib Allah'tır. Belki sen birtakım belirtilere aldanır ve bunlar yüzünden bir başkasına zarar verebilirsin!."[799]

Bu hadisin söyleniş sebebi, bir tabip, Rasûl-i Ekrem Efendimizin omuzları arasındaki Peygamberlik mühürünü görmüş ve bunun, tedavisi gereken bir hastalık olduğunu sanmış, "ben tabibim, onu tedavi edebilirim," demiş, buna karşılık Rasûl-i Ekrem Efendimiz de bu hadisi buyurmuşlardır.[800]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kölelerinizi anlayışları nisbetinde cezalandırınız."[801]

Cezalandırmanın çeşitli şekilleri vardır. Kimi dayaktan, kimi azardan, kimi aç bırakılmaktan, kimi hapsedilmekten uslanır, insan psikolojisini iyi bilmek ve kime hangi cezanın verilmesi gerektiğini tayin ettikten sc ra cezalandırmaya gitmek lâzımdır.[802]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennem halkı umumiyetle kadınlardır."[803]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"On şey, yaratılış icabıdır: Bıyıkları kesmek, sakalı bırakma dişleri temizlemek, genizi temizlemek, tırnakları kesmek, mafsalları yıkamak, koltukaltı traşı olmak, kasık (kıllarını traş etmek ve taharetlenmek)."[804]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Belki bir erkek, kendisi ile karısı arasında olanı anlatabilir ve belki bir kadın, kendisi ile kocası arasında olanı anlatabilir. Bunu yapmayınız! Bu, şuna benzer ki, bir erkek şeytan, yol üstünde bir kadın şeytan karşılaşır ve herkesin gözü önünde onunla cinsî münasebette bulunur."[805]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lut kavminin işlediği ve helak olmalarına neden olan on haslettir. Ümmetim bunlara bir haslet daha katacaktır: Eteklerin birbiriyle aşıktaşlık etmeleri (cinsel sapıklık), saçma ve fiske ile vurmaları, hamamı oynamaları, şarap içmeleri, sakal kesmeleri, bıyık uzatmaları, ıslık çalmaları, alkış tutmaları ve ipek giyinmeleri. Ümmetim de bunlara şu hasleti katacaktır: Kadınların birbirleriyle aşıktaşlık etmeleri (sevicilik)."[806]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her devenin (hörgüçünün) tepesinde bir şeytan vardır; binmek suretiyle onları uysallaştırın. Çünkü (sizi onların üstüne) Allah yüklüyor (O'nun emriyle bu hayvanlara biniyorsunuz)."[807]

Deve, inatçılığı ve dikkafalığı ile meşhur bir hayvandır. Belki onun hörgüçünün doruğunda bir şeytanın bulunması bundan kinayedir. hayvanları, iş ve ihtiyaçlarımızın görülmesinde kullanmamızda bir sakın yoktur. Çünkü Cenâb-ı Allah, onları, etinden ve sırtından istifade etmen için yaratmıştır.[808]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her devenin sırtında bir şeytan vardır"; deveye binerken Allah'ın adını anınız (bismillahirrahmanirrahim deyiniz) ve sonra ihtiyaçlarınızdan geri kalmayınız."[809]

Bilindiği üzere her işe besmele ile başlamak, o işin selâmeti ve bereketi bakımından gereklidir. Besmele ile devesine bindikten sonra endişeyi bertaraf ederek ihtiyaçlarının peşinden koşmalıdır.[810]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kırbacı ev halkının görebileceği bir yere asınız; çünkü bu, onlar için bir terbiyedir."[811]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuğa yedi yaşında namazı öğretiniz ve 10 yaşında çocuğu namaz için dövünüz!"[812]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çocuklarınıza yüzücülüğü ve atıcılığı öğretiniz ve iğ, imanlı kadın için ne güzel eğlencedir. Annen ve baban (ikisi birden) seni çağırırlarsa sen annenin çağrısına evet de!."[813]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bıyıkları kökünden kazıyınız ve sakalı uzatınız; Yahudilere benzemeyiniz!."[814]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geceleyin yatağına girdiğin zaman "Kul yâ Eyyü'hel-kâfirûn" sûresini oku ve sonra bu sürenin hatmi üzere uyu. Çünkü bu süre, şirkten el çekmektir."[815]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ashâbımdan bahsedildiği zaman susunuz, yıldızlardan bahsedildiği zaman susunuz ve kaderden de bahsedildiği zaman susunuz."[816]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden biriniz seyahate çıkmak istediği zaman dostlarına selâm versin. Çünkü onlar, kendi dualarını onun duasına katarlar."[817]

Yolculuğa çıkacak olan insan, komşularını, akrabasını ve iyi kişileri ziyaret ederek onlarla vedalaşır ve kendi duasına ilave olarak onların da hayır dualarını alır.[818]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz, bir (din) kardeşine bir işi danıştığı zaman o kimse ona yol göstersin."[819]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kadın güzel koku sürünür ve kokusunu almaları için bir grubun yanından geçerse o kadın zina etmiştir."[820]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi, bir (din) kardeşine silahı çevirdiği zaman her ikisi de cehennemin kenarındadırlar. Onu öldürünce de ikisi birden cehenneme düşerler."[821]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir hayvan satın olacağın zaman onu dene. Bir kavmin ileri geleni senin yanında ise ona meramda bulun."[822]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biri et satın aldığı zaman suyunu bolca koysun, şayel birinize et düşmezse çorbasını içer ve iki etin biri bu çorbadır."[823]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir ülkede veba hastalığını işittiğiniz zaman o ülkeye girmeyiniz ve (fakat) sizin bulunduğunuz ülkede veba hastalığı baş gösterirse bı hastalıktan kaçmak için o ülkeden çıkmayınız."[824]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi birinizin hastası bir yiyecek istediği zaman onu kendisine yedirsin."[825]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden birinizin başına bir musibet geldiği zaman şöyle dua etsin: "Varlığınız Allah'ındır ve biz yine O'na dönücüleriz. Allah'ım, uğradığım bu musibetin sevabını senden bekliyorum, bu musibet yüzünden ben sevaplandır ve bana onun yerine hayır ver!."[826]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sana bir şey verildiği zaman kendin ye ve sadaka da dağıt."[827]

Adam, silahını din kardeşinin bağrına çevirmiş ve öteki de ayn hareketle mukabelede bulunmuştur. Her ikisinin de cehennemin kenarın da oldukları tabirinden bu manâyı anlıyoruz. Nitekim bu manâ başka bi hadîsde daha açık bir şekilde ifade edilmiştir. Şöyle ki, iki müslüman, kılıçlarını çekerek karşı karşıya geldikleri zaman katil ve maktulün cehennemde oldukları belirtilmiştir. Katilin cehennemde olmasına diyecek yol fakat maktul neden cehennemdedir? Rasûl-i Ekrem Efendimiz buna şöyle cevap vermişlerdir: "Çünkü o da kardeşini öldürmek hırsı içinde idi."[828]

29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz yemek yiyeceği zaman besmele çeksin! Şayet yemeğin başlangıcında besmeleyi unutursa, "(bu yemeğin "başlangıcı ve sonu için bismillah!" desin."[829]

Bu hadisde et suyunun, gıda değeri bakımından, o suda pişmiş olan ete eşit olduğu belirtilmektedir. Bu itibarla bir tencerede pişen etin kendini yiyenle suyunu içen, aynı gıdayı almış olacaklardır.[830]

30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biriniz ibir meclise vardığı zaman kendisine yer açılırsa otursun, aksi takdirde en ımüsait yeri bakarak orada otursun."[831]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz bir meclise vardığı zaman selâm versin ve şayet oturmak isterse otursun. Sonra kalktığı zaman (tekrar) selâm versin. Birinci selâm, bu ikinci selâmdan daha evlâ değildir."[832]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biri esnediği zaman elini ağzının üzerine koysun. Çünkü şeytan, esneme ile girer."[833]

Görülüyor ki şeytan, insanın gerek dinine ve gerek sağlığına zarar veren her şey için isim olarak kullanılıyor. Esneme; uzun, derin ve ağır bir tarzda ve çeneleri birbirinden iyice ayırmak suretiyle soluk alıp vermektir ki, bu durum, içerideki mikropları çevreye yaymak veya çevredeki mikropları çevreye yaymak veya çevredeki mikropları içeriye çekmek için çok elverişli bir ortam hazırlar. Bu bakımdan esneme esnasında ağzın, sağ elin içi veya sol elin sırtı ile kapatılması Rasûl-i Kibriya Efendimiz tarafından emir buyurulmuştur.[834]

33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi bir söz söyler de sağına soluna bakarsa bu söz emânettir (açıklanmaması gerekön bir sırdır)."[835]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geceleyin köpeğin uluması ve eşeğin anırmasını işttiğiniz vakit şeytandan Allah'a sığınınız. Çünkü bu hayvanlar, sizin görmediklerinizi görürler. Ayaklar çekildiği zaman da dışarı çıkmayı azaltınız. Çünkü Cenâb-ı Allah, dilediği varlıkları geceleyin (yollara) yayar. Kapıları besmele çekerek kapatınız. Çünkü şeytan, besmele çekilerek kapatılan bir kapıyı açamaz. Su kablarını örtünüz, kurbanın ağzını bağlayınız ve yemek kablarını ters çeviriniz."[836]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhtiyarlığın (belirtisi olan beyazlığı) değiştiriniz ve benzemeyiniz."[837]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhtiyarlığın (beyazlığını) değiştiriniz, fakat siyaha yaklaşmayınız!"[838]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada (garipler dörttür: Azgın bir kişinin içinde bulunan Kur'an, bir kavmin semtinde bulunan ve içinde namaz kılınmayan mescit bir evde bulunan ve ele alınıp okunmayan Mushaf ve kötü bir gurup içinde iyi bir insan."[839]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Davar berekettir; deve, sahibi için bir onurdur ve (hayır da, kıyamete kadar atların alınına asılıdır. Kölen, senin kardeşindir, ona iyi muamele et. Eğer onu mağlup

(verdiğin işi başaramayacak durumda) bulursan kendisine yardım et."[840]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tırnaklarınızı kesiniz ve tırnak kesintilerinizi toprağa gömünüz (parmak) boğumlarınızı temizleyiniz, diş etlerinizi yemekten temizleyiniz; misvak (fırça) kullanınız, dişleriniz sarı ve ağızlarınız kokulu olarak yanınagirmeyiniz."[841]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tırnak kesmek, koltukaltı kıllarını yolmak ve kasık kıllarını traş Perşembe günündedir. Yıkanmak, güzel koku sürünmek ve giyinmek Cuma günündedir."[842]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bağla ve sonra tevekkül et!"[843]

Bu hadisin muhatabı, hadisi rivayet eden Amr'dır. Hadis, tevekkülün gerçek anlamını dile getirmektedir. Tevekkül, bazıların zannettikleri gibi miskin miskin oturup her şeyi Allah'dan beklemek değildir. Tevekkül, gerekli yol ve sebeplere başvurduktan sonra, yani işi sağlama aldıktan sonra Allah'a teslim olmaktır. Hayvanını sağlam bir kazığa bağlayacak ve sonra tevekkül edeceksin. Onu başıboş bırakırsan bunun adına tevekkül değil teseyyüp (ihmalcilik) derler. [844]

42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bıyıkları kazıyınız, sakal bırakınız, mecusîlere "muhalefet ediniz!"[845]

Hadis-i şerifden, bıyık bırakıp sakal kesmenin, o devrin mecusî adeti olduğu anlaşılıyor. Bu adet, çağımızda bütün ırk ve milletlere sirayet etmiştir.[846]

43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dinin direği namaz ve amellerin hörgücü (zirvesi) 'de cihaddır. İslâm ahlâkının en faziletlisi ise susmaktır ki, insanlar senden selâmette olsunlar."[847]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kissahan (meclislerde eski vak'aları anlatan hikayeci) Allah'ın gazabını bekler, dinleyen rahmet bekler, tacir rızık bekler, ihtikârcı lanet bekler. Ağıtçı kadına ve onun çevresinde bulunup işiten her kadına Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti olsun!."[848]

Hadisde, bir mecazî tabir olarak bekleyen, beklenen yerine geçirilmiştir. Meselâ kissahanın kendisi Allah'ın gazabını beklemez, fakat Allah'ın gazabı onu bekler. Çünkü dinleyicilerini neşelendirmek veya heyecanlandırmak için tatlı yalanlar uydurmaya başladığı zaman kendisini bekleyen Allah'ın gazabına uğrar. Diğerleri de böyledir.[849]

45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geğirmeni bizden uzak tut! Dünyada insanların en çok doyanları, âhırette en uzun süre aç kalanlarıdırlar."[850]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lâilâhe illellah, diyenlerden elinizi çekiniz, herhangi bir günah yüzünden onlara kâfir demeyiniz! Her kim, lâilâhe illellah diyene kâfir derse, kendisi küfre daha yakındır."[851]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zenginlikte İktisat (itidal) ne güzel şey, fakirlikte itidal ne güzel şey ve ibadette itidal ne güzel şeydir!."[852]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'dan hayırlısını istemesi insanoğlunun mutluluğundan ve Allah'ın kaderine boyun eğmesi de insan oğlunun mutluluğundandır (mutluluk alametidir). Allah'dan hayırlısını istemeyi bırakması insan oğlunun bedbahtlığından ve Allah'ın, kendisi hakkındaki kaderine karşı kırgınlığıda insan oğlunun bedbahtlığındandır!."[853]
49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, her kime, kendisi istemeden bu maldan bir şey (hediye veya bağış) verirse onu kabul etsin. Çünkü o, Cenâb-ı Allah tarafından kendisine gönderilen bir rızıktır."[854]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alt kat daha rahattır!."[855]

Bu hadisin sebebi, Rasıl-i Kibriya Efendimiz, Medine'ye geldikleri zaman Ebû Eyyub El-Ensari'nîn evine inmişlerdi. Bu ev iki katlı idi. Rasûl-i Ekrem'e üst kat teklif edilmişse de alt katı tercih buyurmuşlardır.[856]

51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Teyzem, Amr'ın kızı Fâhıte'ye bir köle bağışladım ve kendisinden bu köleyi kasap, kuyumcu ve hacamatçı olarak çalıştırmamasını istedim."[857]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sağlamcılık, kötü zannın (ihtimalin) sonucudur."[858]

Tedbir almak, ihtiyatlı hareket etmek, işi sağlama bağlamak İslam'ın emridir. Kötü zan veya ihtimallerin buna gerekçe teşkil ettiği hadis-i şerifte belirtilmektedir. Bu bakımdan kötü ihtimallerin bir bakıma ihtiyat ve selâmet olduklarını söyleyebiliriz.[859]

53- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah Teâlâ buyuruyor ki: Benim, cin ve insanlarla önemli bir havadisim var! Ben yaratıyorum, benden başkasına ibadet ediliyor ve ben rızıklandırıyorum, benden başkasına şükrediliyor."[860]
54- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şükreden kalp, zikreden dil, din ve dünya işlerine yardımcı olan iyi bir kadın, insanların biriktirdikleri nesnelerin en iyisidir."[861]
55- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şükrünü eda edebildiğin az, altından kalkamadığın çoktan hayırlıdır."[862]

Sahabe'den Hâtıb, Peygamber Efendimîz'e gelerek Cenâb-ı Allah'ın, kendisine bol rızık vermesi için dua etmesini istedi. Rasûl-î Ekrem Efendimiz:
"Allah'ın Peygamberi gibi olmak istemez misin? Cenâb-ı Allah'tan, dağın altın olarak maiyetimde yürümesini istesem mutlaka yürür!" buyurdular ve buna yukarıdaki hadisi ilave ettiler.[863]

56- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sakın sütlü hayvana dokunma!"[864]

Rasûl-i Kibriya Efendimiz, beraberinde Ebû Bekir ve Ömer oldukları balde Ebû Heytem'e misafirliğe gitmişlerdi. Ebû Heytem, bu çok kıymetli misafirleri için koyun kesmek istedi ve bunun üzerine Rasûl-i Ekrem kendisine bu uyarıda bulundu.[865]

57- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamberlerin isimlerini takınız ve (fakat) meleklerin isimlerini takmayınız!."[866]
58- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sarı, müslümanın saçboyası ve kırmızı da müslümanın saçboyasıdır. Siyah ise kâfirin saçboyasıdır."[867]

Ağarmış saçların, siyahtan başka her renge boyanması müstehabtır, dileyen boyayabilir. Bu bölümün 35. hadisinde, Yahudilere benzememek için ağarmış saç ve sakalın boyanması emredilmişti. Hadis, zahirine hamledilmiş olsa, siyahtan başka diğer renklerden birine bu boyama işleminin sünnet veya vacip olduğunu söylemek gerekirdi. Ancak Sahabe'den birçoklarının boyamadıkları rivayet edilmiştir ki, bu durum, boyama işinin müstehab olduğunu gösterir. Siyaha boyamanın menedilmesinin sebebi ise, insanın gerçek yaşını gizlemesi olduğu belirtilmiştir.[868]

59- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yolculuk, azabın (zahmet ve meşakkatin) bir parçasıdır. Herbirinizin (adeti üzere) yemesine, içmesine ve uyumasına mani olur. Herhangi biriniz, yolculuğundan

ihtiyacını gördüğü zaman, ailesine dönüşü acele yapsın."[869]
60- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yavaş, ey Allah'ın kulları, yavaş!"[870]

Rasûl-i Ekrem Efendimiz, Arafat'tan dağılma esnasında bu hadisi buyurmuşlardır. Yavaş, sükûnet içinde ve vekârlı olarak yürümelerini, yaşlı güçsüzleri geride bırakmalarını, izdihama sebebiyet vermemelerini emir buyurmaktadırlar.[871]

61- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yavaşlık, kazanç ve yavaşlığı terketmek kayıptır."[872]
62- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Acemlerin ülkesi size açılacak ve orada hamam adı verilen birtakım evler bulacaksınız. Erkekler, buralara peştamalsız girmesinler. Kadınları ise, hasta veya loğusa olmadıkça bu hamamlara girmekten men ediniz."[873]
63- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim bir toplulukla beraber hurma yemekte ise, kendisine müsaade edilmedikçe ikişer, üçer atıştırmasın."[874]
64- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim bu etlerden birini yerse onun yağ kokusunu gidermek için ellerini yıkasın ki karşısındakini rahatsız etmez."[875]
65- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim müslümanların yolundan bir eziyeti bertaraf ederse kendisine sevap olarak yazılır. Ve her kimin bir iyiliği kabul edilirse cennete girer."[876]
66- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, kendisinden bir beklediği veya bir (korkusu olmadığı halde bir müslüman kardeşinin üzengisini tutarsa günahları bağışlanır."[877]
67- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim Allah için bir "mescit yaptırırsa Cenâb-i Allah da onun için cennette bir ev yaptırır."[878]
68- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, ihtiyacından daha büyük (geniş ve mulhteşem) bir bina yaptırırsa kıyamet gününde onun vebalini yüklenecektir."[879]
69- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim bir hidayete (doğruluğa) davet ederse onun sevabı, kendisine uyanların sevapları kadardır ve bu, onların sevaplarından hiç bir şey eksiltmez. Her kim de bir dalâlete (sapkınlığa) davet ederse onun günahı da, kendisine uyanların günahları kadardır ve bu, omlann günahlarından hiç bir şey eksiltmez."[880]
70- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, bir hayır isine öncülük yaparsa kendisine, onu işleyenin sevabı kadar sevap vardır."[881]
71- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kimin gözü, müsaade istemeden önce ve izni de bulunmadan (bir konutun içine) dalarsa o kimse Rabbinin emrine asi olmuş olur."[882]
72- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim tavla oynarsa Allah'a ve Peygamberi'ne asi olmuş olur."[883]

Tavla, bahse girerek parasına veya madd bir külfeti gerektirecek bir şeyine oynandığı zaman bunun haram olduğunda şübhe yoktur. Çünkü bu takdirde kumardır. Kıymetli zamanların boşa harcanması açısından ele alındığı zaman da durum bu merkezdedir. Ancak iki durum arasında fark vardır.[884]

73- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Göçebe hayatı yaşayan kaba olur, av peşinde koşan (zikir ve ibadetten) gafil oiur ve devlet adamının kapılarında dolaşan ayartılır."[885]
74- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, kasık kılını tıraş etmez, tırnaklarını kesmez ve bıyıklarını kazımazsa bizden değildir."[886]
75- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, bir meslekten kazanırsa onu bırakmasın."[887]
76- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, bir müslüman kardeşine arzu ettiği yemeği yedirirse Cenâb-ı Allah onun tenini cehennem ateşine haram kılar."[888]
77- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, müsaadeleri olmadan bir ailenin evine bakarsa onun gözünü oymaları caiz olur."[889]

Şayet bu aile, o kimsenin gözünü fiilen oyacak olursa, gözü oyulan bu insan herhangi bir hak iddia edemez.[890]

78- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, müsaadesi olmadan bir (din) kardeşinin mektubuna bakarsa sanki cehenneme bakmış gibi olur."[891]
79- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Küsûf (güneş tutulması) namazında köle azat etmeyi emrederdi."[892]

Güneş tutulduğu zaman Rasûl-i Ekrem Efendimiz müslümanları namaza davet eder ve onlara köle azat etmelerini tavsiye buyururdu. Bu, güneş tutulması hadisesinin olağan üstü bir hadise kabul edildiğini göstermez. Bazı ibadetlerin muayyen vakitlere bağlanmış olduğuna delâlet eder. Nitekim müslümanlan ibadete ve hayır işlemeye teşvik için ele geçen her fırsattan yararlanmak Rasûl-i Ekrem Efendimizin adetleri idi.[893]

80- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim Allah yolunda bir mücahide yardım eder veya darlığında bir borçluya veya kölelikten kurtulması için bir mükâtebe (tamamlanınca azad edilmek üzere bedele bağlanan köleye) yardımda bulunursa Cenâ'b-ı Allah, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günde o kimseyi gölgesinin altında gölgelendirir."[894]
81- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kime bir şey (armağan) verilir ve kendisi de varlıklı ol sa ona mukabelede bulunsun; şayet verileni gizlerse ona (verene) nankörlük etmiş olur. Ve her kim, (kendisine verilmeyen bir sıfatla süslenirse (olduğundan farklı görünmeye çalışırsa) o kimse yalancılık esvabını eğnine geçiren gibidir."[895]

Hadisde, "yalancılığın iki elbisesi" tabiri geçmiştir. Bundan izar ve ridâ, yani alt ve üst giysileri kadedilmiştir. Genellikle Arapların elbise o devirde bu iki giysiden ibaret bulunuyordu.[896]

82- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rasul-i Ekrem, göze karşı okunmayı emrederdi."[897]
83- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsandan (ayrılan) yedi şeyin toprağa gömülmesini emreder Saç, tırnak, kan, hayız (kadınlarda aybaşı), diş, kan pıhtısı ve meşime (etene)."[898]
84- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Acemlere (Arap olmayan milletlere) benzememek için (ağarmış) saçın (renginin) değiştirilmesini (siyahdan başka herhangi bir renge boyanmasını) emrederdi."[899]
85- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemesi, içmesi, abdesti, elbisesi, alması ve vermesi için sağını, bundan başka şeyler içinde solunu kullanırdı."[900]
86- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüzük taşını avucunun içine doğru çevirirdi."[901]
87- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Varlıksız bir aile reisinin, halal (rızık kazanmak için ihtiyar ettiği) bir yorgunlukta sürçmesi, âdil bir hükümdarın maiyetinde kanı kurumadan tam bir yıl kılıç çalmaktan Allah katında daha faziletlidir."[902]
88- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Belki siz benden sonra büyük şehirler açacak ve bu şehirlerin pazarlarında meclisler kuracaksınız. Bu tahakkuk edince selâmı alınız, gözlerinizi haramdan çeviriniz, körlere yol (gösteriniz ve haksızlığa uğramışlara yardım ediniz."[903]

89- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gece ve gündüz, iki binek (değerinde)dir; âhirete ulaşmak için bunlara bininiz."[904]

Hadis-i Şerifin manâsı şudur ki, zaman, gecesi ve gündüzüyle müslüman kişinin sermayesi ve âhireti kazanma vesilesidir. Bu kıymetli fırsatı boş geçirmemeli, onun taat ve ibadetle, halâl yollardan kazanç sağlamağa çalışmakla değerlendirmelidir, Bu sayede âhırete varacak ve orada göklerin ve yeryüzünün genişliğinde olan cennete kavuşacaktır.[905]

90- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç kişi olduğunuz vakit, iki kişi, diğerinden ayrı olarak kendi aralarında fısıldaşmayup topluluğa karışsınlar. Çünkü bu hareket onu (diğer kişiyi) üzer."[906]
91- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İktisat (tasarruf) eden kimse muhtaç olmaz."[907]
92- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yedi yaşına vardıkları zaman çocuklarınıza namazı emrediniz ve on yaşına vardıkları zaman da namaz için onları dövünüz ve aynı zamanda yatma yerlerinde onları birbirinden ayırınız. Herhangi biriniz, cariyesini kölesi veya çırağı ile evlendirdiği zaman göbekten aşağısı ve dizkapağından yukarısına bakmasın."[908]

On yaşındaki çocuğu namaz için dövmek gerektiğine göre, gerekli olan dinî bilgilerin bu yaştaki çocuğa öğretilmiş olması vaciptir. Şayet öğretilmezse bu ihmalin vebal ve mesuliyetini çocuğun velisine yüklenecektir.[909]

94- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, yapmak istediği bir işi bir müslüman kişiye danışırsa Cenâb-ı Allah o (kimseyi, işlerinin en doğrusuna muvaffak (başarılı) kılar."[910]
95- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haksız yere her kimin malına saldırılır ve o (malına saldırılan şahıs) da döğüşür ve öldürülürse o kimse şehittir."[911]
96- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse Allah adına fsize) sığınırsa onu koruyunuz ve Allah rızası için sizden bir şey isterse onu boş çevirmeyiniz."[912]
97- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim Allah adına size sığınırsa onu koruyunuz. 'Her kim Allah adına sizen bir şey isterse ona veriniz. Her kim sizi çağırırsa icabet ediniz. Her kim size bir iyilik yaparsa onu mükâfatlandırınız. Şayet onu mükâfatlandıracak bir şey bulamazsanız, kendisini mükâfatlandırdığınıza kani oluncaya kadar ona dua ediniz."[913]
98- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim tok -gözlülük gösterirse Allah onu tok gözlü kılar. Her kim doygunluk gösterirse Allah onu zengin kılar. Her kimin 200 Dirhem gümüşe muadil varlığı olduğu halde insanlardan dilenirse ilhâf (israr ve madrabazlık) olarak istemiş olur."[914]

Evâk (k kalın okunur), ukıyye'nin çoğul şeklidir. Ukıyye, ülkelere ve terimlere göre değişen bir ağırlık ölçüsüdür. Ancak şer'î ukıyye 40 Dirhem olarak kabul edilmiştir. Bu itibarla hadisde geçen beş ukıyyeden 200 Dirhem kasdedilmiş olur. Gümüşün nisabı da budur.[915]

99- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim iktisat (tasarruf) ederse Allah onu zengin kılar. Her kim israf ederse Allah onu fakir kılar. Her kim alçak gönüllülük gösterirse Allah onu yüceltir. Herkim büyüklük taslarsa Allah onu kırar."[916]
100- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim bir hastayı ziyaret ederse dönünceye kadar cennet bağındadır."[917]
101- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, erginlik çağına varıncaya kadar iki kız evladını geçindirirse ben ve o, cennete, şu iki parmak gibi (yan yana) gireceğiz."[918]
102- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, üç kız evlâdını geçindirir, onları yetiştirir, evlendirir ve kendilerine iyi davranırsa cennet onundur."[919]
103- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim müslümanlardan bir ev halkının yirmitdört saatlik ihtiyaçlarını karşılarsa Cenâb-i Allah onun günahlarını bağışlar."[920]
104- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, (sahipsiz) bir suya el koyarsa o kimse o suya daha müstahaktır."[921]
105- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi, kardeşi (tarafları) ile çoktur."[922]

Taraftarları olan kişinin güçlü ve kuvvetli olduğu belirtiliyor.[923]

106- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabir ziyaretlerinden sizi menetmiştim; kabirleri ziyaret ediniz! Çünkü kabirleri ziyaretten sizin için ibret (dersi) vardır."[924]
107- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi, sevdiği ile beraberdir."[925]

Şayet dindar, faziletli kişileri severse dünyada onlarla beraber olur ve yarın onlarla beraber mahşere kalkar.[926]

108- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlarla şerleşmek (şer yapıp şer görmek)ten sakınınız! Çünkü bu şerleşmek, paklığı gömer ve kirli çamaşırları ortaya döker."[927]
109- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Büyük kişilerin meclislerinde oturunuz, ilim adamlarına sorunuz ve hikmetli kişilerle oturup kalkınız."[928]
110- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız. İllâ oturacaksanız yolların hakkını veriniz: Harama bakmamak, eziyetten (gelip geçeni rahatsız etmekten) kaçınmak, selâm almak, doğruyu emretmek ve kötüden menetmek."[929]
111- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşlek yollar üzerinde konaklamaktan ve (bu gibi yerlerde namaz kılmaktan sakınınız! Çünkü yollar, yılanların ve yırtıcı hayvanların barınaklarıdır. Yollar üzerinde defi hacet etmekten de sakınınız! Çünkü bunlar, lanete sebep olan hareketlerdir."[930]
112- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tedbir geçimin yarısıdır. Teveddüt (kendini sevdirme) aklın yarısıdır. Sıkıntı ihtiyarlığın yarısıdır, iyal (geçindirmesi gerekli olanlar)ın azlığı, iki zenginlikten biridir."[931]

Hz. Aişe'nin kapısına bir dilenci geldi ve Hz. Aişe onun eline parça yiyecek vererek savdı. Sonra kılık ve kıyafeti yerinde bir adam geldi ve Hz. Aişe onu oturtarak yedirdi. Bunun sebebi kendisine sorulduğu Rasûl-i Ekrem Efendimizin bu hadisini okudu. İnsanlara, durum ve değerine göre muamele edilmesi emir buyurulmaktadır.[932]

113- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Toprak çocukların baharıdır."[933] El-Hatîb bu hadisi Sefl bin Sa'd'dan rivayet etmiştir.
114- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet gününde siz adlarınız ve babalarınızın adlarıyle çağırılacaksınız; güzel isimler takınınız."[934]
115- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Siz yetmiş ümmeti" tamamlamaktasınız ki, onların en hayırlısı ve Allah katında en değerlisi sizsiniz."[935]
116- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanları yerlerine indiriniz!"[936]

117- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanları, hayır ve serden işgal ettikleriyerlere indir ve iyi ahlâk üzere onların edebini güzelleştir."[937]
118- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haklı veya haksız da olsa (din) kardeşine yardım et!" Bunun üzerine,
"haksız olduğu halde ona nasıl yardım edebilirim?" diye soruldu. Rasûl-i Ekrem buyurdular ki:
"Onu haksızlıktan önlersin; işte bu, kendisine yardımdır."[938]
119- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müsaade istemek, bakmak için konulmuştur."[939]

Adamın biri, Peygamber Efendimizin hücre-i saadetlerinden birine baktı. Rasûl-i Ekrem Efendimizin elinde, başını kaşıdığı bir şiş vardı. Rasûl-i Ekrem:
"Senin baktığını bilseydim bu şişi senin gözüne saplardım." buyurdu ve yukarıdaki hadisi ilave ettiler.[940]

120- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sen, hayvanının sırtında öndeki yere bepden daha müstahaksın. Ancak orasını bana bırakırsan olur."[941]

Bir hayvanın sırtına iki kişi bindiği zaman öndeki yerin, o hayvanın sahibinin hakkı olduğu, ancak bundan dilerse tenazül edebileceği belirtilmektedir.[942]

121- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların elmde bulunan (onlara ait alan) şeylerden ümidini kesmelisin. Açgözlülükten saikın; çünkü bu, hiç gitmeyen yoksulluktur. Namazını, bayata veda eden olduğun halde (son namazınmış gibi) kıl. Özür dilemeye vesile olan şeyden (suç işlemekten) sakın."[943]
122- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlme sarıl; ilim mü'min kişinin dostu, Mim (müsamahakârlık) yardımcısı, akıl vekili, amel idarecisi, yavaşlık atası, yumuşaklık biraderi ve sabır askerlerinin kumandanıdır."[944]

Bu hadisin sebebini İbn-i Abbâs şöyle anlatmaktadır:
"Bir gün Rasûl-i Ekrem'in redifi idim (hayvan üstünde arkasına binmiştim). Rasûl-i Ekrem:
"Allah'ın seni faydalandıracağı birtakım kelimeler sana öğreteyim mi?" buyurdu. Ben de:
"evet!" dedim..."[945]

123- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Külâh üzerine sarık, bizim müşrikler arasındaki farktır, met gününde, başına doladığı her kıvrım için kendine bir nur verilecektir."[946]
124- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geceleyin yürümeye bakınız; çünkü mesafeler geceleyin dürülür."[947]
125- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Atıcılığa önem veriniz; çünkü atıcılık en faydalı eğlencenizdir."
126- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Örümcek şeytandır, onu öldürünüz!."[948]
127- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Siz (kardeşlerinizin (hemşehrilerinizin) yanına varmakta eyerlerinizi onarak ve üst (başınızı düzelterek (tende bulunan) ben imişsiniz gibi olunuz. Çünkü Cenâb-i Allah, çirkin şeyi ve çirkinleşmeyi sevmez."[949]
128- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümit, ümmetim için bir rahmettir. Ümit olmasaydı hiç anne emzirmez ve hiç bir ağaç diken ağaç dikmezdi."[950]
129- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben ancak bir insanım. Size, dininize dair bir şey emre zaman onu alınız. Kendi görüşüme dayanarak size bir şey emredersen ancak bir insanım..."[951]

Rasûl-i Ekrem Medine'ye geldiler; Medineliler hurmalara aşılamakta idiler. Rasûl-i Ekrem:
"ne yapıyorsunuz?" diye sordu. Onlar:
"bunu (eskiden beri) yapmaktayız!" diye karşılık verdiler. Rasûl-i Ekrem:
"*belki yapmasanız daha iyi olur!"* buyurdu. Bunun üzerine aşılamayı bıraktılar ve ürün azaldı. Durumu Rasûl-i Ekrem'e bildirdikleri zaman yukarıdaki hadisi buyurdular.[952]

130- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben, ancak sizin giibi bir insanım. Tahmin, yanılabilir ve isabetli de olabilir. Ancak size, "Allah buyurdu" dersem Allah'a karşı yanlış söylemem."[953]
131- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yiyecek ve içecek kablannın üstünü örtünüz, kırbaların ağızlarını bağlayınız, kapıları kapayınız ve akşamleyin çocuklarınızı evlerde tutunuz. Çünkü cinlerin bir yayılması ve çarpması vardır. Uyku zamanında da kandilleri söndürünüz. Çünkü küçük yaramaz (fare), belki kandili çeker ve ev halkını yakabilir."[954]
132- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arkandayım, öcünü al!."[955]

Hz. Zeynep, Hz. Aişe ile kavga etmek üzere kapısını çalmadan evne girmişti. Rasûl-i Ekrem, Hz. Aişe'yi desteklediğini ima ederek kendisine sözle öç almasını bildirdi. Hz. Aişe, Zeynep'ten öç almış ve Rasul-i Ekrem'in mübarek simasında memnunluk alameti görünmüştü.[956]

133- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kızların toprağa verilmesi itbarlıktır."[957]

Kızlar için en hayırlı damat topraktır, sözü bundan ileri gelmiştir.[958]

134- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beş şey ibadettendir: Mushaf'a bakmak, Kâ'be'ye bakmak, Anne ve babaya bakmak, Zemzem'e bakmak ki bu, hataları kaldırır ve alimin yüzüne bakmak."[959]
135- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin hayırlı kişileri tokgözlü ve kötü kişileri de açgözlü olanlarıdır."[960]
136- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Evlerinizin en hayırlısı, içinde ağırlanan öksüz bulunan evdir."[961]
137- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanlarda en hayırlı ev, kendisine iyi muamele edilen öksüzün bulunduğu evdir. Müslümanlarda en kötü ev de, kendisine kötülük adilere öksüzün bulunduğu evdir. Ben ve bir öksüzün bakımını üzerine alan kişi cennette şöyleyiz. Rasûl-i Ekrem şehadet parmağı ile ortaparmağını gösterdi."[962]
138- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanın geride bıraktığı en hayırlı şey üçtür: Kendisine dua eden iyi bir evlât, sevabı kendisine ulaşan sürekli bir hayır ve ölümünden"[963]
139- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Giysilerinizin (renk bakımından) en yararlısı beyazdır. Ölülerinizi beyaz içinde kefenleyiniz ve dirilerinize de beyaz esvab giydiriniz. En iyi sürmeniz de ismid (sürmetaşı)dır. Kirpikleri besler ve gözü keskinleştirir."[964]
140- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dedikoduyu, çok soru sormayı ve malı heba etmeyi bırak!."[965]
141- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Size sürtünmedikleri müddetçe Habeşlilere sürtünmeyiniz ve size sataşmadıkları müddetçe Türklere sataşmayınız."[966]

142- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borç dindarın yüzkarasıdır."[967]

Borç, yiğidin kamçısıdır, sözünün gerçek manası da budur. Yiğit kişi, kendini borçtan kurtarmak için daha çok ve daha yoğun çalışarak adeta bir yüzkarasına benzeyen borçtan kendisini bir an evvel kurtarmaya çalışır.[968]

143- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kadın, üç günlük yola ancak beraberinde bir mahremi bulunursa çıkabilir."[969]

Burada davet ve ziyafet yemeği kasdedilmektedir. Muhtaç kişilere yemek verilirken veya onların ihtiyaçları karşılanırken iyi veya kötü, hatta müslüman veya kâfir olduklarına bakılmaz.[970]

144- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kadın, beraberinde nikâhı düşmeyen bir mahremi olmadan 12 millik mesafeye yolculuk edemez."[971]
145- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadın ancak mahremiyle beraber yolculuk edebilir ve erkek, kadının yanına, ancak kadının mahremi yanında olduğu takdirde girebilir."[972]
146- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülerin ardından sövüp saymayınız. Çünkü onlar yaptıklarını buldular."[973]
147- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya zikri (anısı) ile kalplerinizi meşgul etmeyiniz."[974]
148- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalnız mü'min kişi ile arkadaşlık et ve senin aşını ancak takvalı kişi yesin!."[975]
149- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İyilik, soylu ve dindar kişilerin yanında değerini bulur,"[976]
150- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kardeşinin derdine sevinme; sonra Allah onu esirger ve seni derde düşürür."[977]
151- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın azabı ile azaplandırmayınız!. [978]

Bu hadis-s şerifte, Allah'ın azabı ateşle olduğu için herhangi bir kimseye ateşle işkence yapılmaması emrediliyor.[979]

152- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah Taâlâ üç şeyi size mekruh kıldı: (Kur'an esnasında boş konuşup, duada sesi yükseltiş ve namazda elleri bele dayamak."[980]
153- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-ı Allah altı şeyi size mekruh kıldı: Namazda oyun, sadakada (yardımda) başa kakış, oruçta çirkin söz, kabirlerin yanında gülüş, cünup iken mescitlere giriş ve izinsiz (habersiz) olarak (evlerin içine) bakış."[981]
154- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytan, insan kurdudur! Sürüden ayrılan kenardaki- koyunu kapan- davar kurduna benzer. Sakın patikalara (İslâm cemaatinden ayıran yollara) sapmayınız! Cemaatten ve mescidin ammesinden ayrılmayınız!."[982]
155- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir müslüman kişi bir toprağı onarır da susuzluktan ciğeri yanan oradan içer veya yiyecek arayan oradan nasibini alırsa Cenâb-ı Allah bu yüzden ona mutlaka sevapyazar."[983]

Susuzluktan ciğeri yanan veya yiyecek arayan canlı, ister insan olsun, ister hayvan olsun o toprağı onaran kişiye sevap yazılır.[984]

156- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Geçiminde yavaş (ölçülü) davranmak, kişinin bilginliğinin eseridir."[985]
157- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse, herhangi bir müslümanın kendisinden önce varmadığı bir şeye varırsa o şey onundur."[986]
158- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden her kim yetmiş yaşına varırsa Cenâb-ı Allah, ömür hususunda bana bir mazeret bırakmamış olur."

Yetmiş yaşına varan bir insanın, Cenâb-ı Allah'a ibadete ömür vefa etmedi, demeye veya bu yaştan sonra günah işlemeye yüzü yoktur.[987]

159- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sakal bırakınız, bıyıklardan alınız, koltukaltı kıllarını yolunuz ve tırnakları kesiniz."[988]

Dikkat edileceği gibi bundan önceki hadislerde bıyıkların kökünden kazılması emredildiği halde burada bıyıklardan alınması, yani dudakları örtmeyecek ve ağzı kapatmayacak şekilde kısaltılması emredilmektedir.[989]

160- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kâfiri kötülemek yüzünden bir müslümana eziyet etmeyiniz."[990]

Samimi bir müslüman olan Berime Hazretlerine, Ebû Cehil'in oğlu olduğu için, "Allah'ın düşmanının oğlu" denilirdi. Bu durumdan Rasûl-i Ekrem Efendimize yakındı ve Peygamberimiz bir hutbesinde bu mübarek hadisi buyurdular.[991]

161- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın üstüne yemin etmeyiniz! Çünkü bir kimse Allah'ın üstüne yemin ederse Allah onu yalancı çıkarabilir."[992]

Allah'a yemin ederim ki falan cennettedir veya filan cehennemdedir şeklinde kesin yargıda bulunmak doğru değildir. Çünkü iyi zannettiklerimizin kötüye ve kötü zannettiklerimizin de iyiye dönüşmesi bir an meselesidir. Herkesin akıbetini Allah'a bırakmak en uygun davranıştır.[993]

162- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birbirinize karşı kin beslemeyiniz, birbirinize arka çevirmeyiniz ve (maddî çıkar yüzünden) birbirinize rekabet etmeyiniz; Allah'ın kardeş kulları olunuz!."[994] Müslim bu hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir.
163- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Canlı olan bir varlığı hedef tutmayınız!"[995]
164- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kardeşine (haksızlıkta) ayak uydurma, opunla hırlaşma ve onunla mücadele etme!"[996]
165- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanlı bir kişide iki huy bir araya gelmez: Pintilik ve yalancılık."[997]
166- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki kişi arasında, müsaadeleri olmadan oturulmaz."[998]
167- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cüzamlılara dikkatlice bakma."[999]

168- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borç yüzünden kendinizi endişeye kaptırmayınız."[1000]
169- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinde çan bulunan bir eve melekler girmez."[1001]
170- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinde köpek veya heykel bulunan eve melekler girmez."[1002]
171- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Süt veren hayvanı asla kesme!."[1003]
172- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülerinizi ancak hayırla yad ediniz!."[1004]
173- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İpeklerin ve kaplan derilerinin örtülduğü hayvanlara, binmeyiniz."[1005]
174- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanı ürkütmeyiniz. Bir müslümam ürkütmek büyük bir haksızlıktır."[1006]
175- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bereket yaşlıarınızdadır."[1007]
176- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bereket üç şeydedir: Birlikte (yenen yemekte), tiritte ve sahur yemeğinde."[1008]
177- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mescidde yere tükürmek kötülük ve tükürüğü gömmek iyiliktir."[1009]

Mescitlerde yere tükürmenin hata olduğu belirtiliyor ve bunun keffâretinin, mescidin zemini kum veya toprak ise tükürüğün gömülmesi ve şayet döşeli ise silinip temizlenmesi olduğuna işaret ediliyor.[1010]

178- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rızkın onda dokuzu ticarette ve onda biri hayvancılıktadır."[1011]
179- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamberlerin isimlerini takınız. İsimlerin Allah Teâlâ'ya en sevimlileri Abdullah ve Abdurrahman, en doğrucası Haris ve Hemmâm, en çirkini ise Harp ve Murre'dir."[1012]

Kişilerin kişilikleri üzerinde isimlerin anlamlarının tesiri olduğu belirtilmiştir. Bir çocuğun, baba üzerindeki haklarından biri de güzel isimidir. Hadisde geçen Arapça isimlerin Türkçe anlamları sırasıyla şöyledir Allah'ın kulu, Rahman'in kulu, eken, tekin, savaş ve acı.[1013]

180- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Onu (arkadaş edineceğin kişiyi) seç ve ondan korun."[1014]
181- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Armağanlaşınız, sevişmenize vesile olur ve musafaha (toka)laşınız, kin ve kırgınlıklarınız gider."[1015]
182- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlim öğrendiğiniz kişiye karşı mütevazi olunuz ve ilim öğrettiklerinize karşı da mütevazi olunuz; âlimlerin zorbalarından olmayınız."[1016]
183- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Esneme şeytandandır ve biriniz esnediği zaman gücü yettiği kadar onu önlesin. Çünkü henhangi biriniz, (esneme esnasında) haaa deyince şeytan ona güler."[1017]
184- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din kolaylıktır ve her kim dinle yarışa çıkarsa mutlaka din onu mağlup eder."[1018]

Dinde en faziletli olanı yapacağım, diyen kişinin bu arzusuna yenileceği muhakkaktır. Çünkü ne kadar güç ve dolayısıyle faziletli olanı ihtiyar etse onun üstünde daha güç ve daha faziletli olanı bulunacaklar. Bu bakımdan itidal tavsiye edilmektedir.[1019]

185- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din, yeryüzünde Allah'ın sancağıdır ve Cenâb-ı Allah her kimi zelil kılmak isterse bu sancağı onun boynuna koyar (üzerine yürütür)."[1020]
186- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borç iki kısımdır: Borcunu ödemek niyetinde olduğu halde ölen kişinin velisi benim (borcu tarafımdan ödenecektir). Borcunu ödemek niyetinde olmadığı halde ölen kişinin (kıyamet gününde) sevaplarından alınır; çünkü o günde Dinar veya Dirhem yoktur."[1021]

Borcun, ödenme imkânı bulunmadığı için ödenmeyen ve ödenme imkânı bulunduğu halde ödenmeyen borçlar olarak iki kısım olduğu belirtilmektedir.[1022]

187- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Borç, dindarlığa ve soyluluğa gölge kondurur."[1023]
188- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mallarınızla ırzlarınızı savununuz."[1024]

Parayı esirgeyerek şeref ve haysiyetinizi korumayı ihmal etmeyiniz. Para kazanılabilir. Fakat kaybedilen şeref ve itibarı geri çevirmek pek mümkün olmaz.[1025]

189- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bırak müslumanları, çalışsınlar Çünkü cennet yüz derecedir. Her iki derece arasındaki mesafe, gök ile yeryüzü arasındaki mesafe kadardır. Firdevs, cennetlerin en yükseği ve en 'uygunudur. Firdevsin üzerinde Rahman'ın arşı bulunmaktadır. Cennet ırmakları buradan fışkırır. Allah'dan cennet istediğiniz zaman Firdevs'i isteyiniz."[1026]
190- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizi bıraktığım (size dini tebligatta bulunmadığım) müddetçe beni bırakınız (bana sorular tevcih etmeyiniz) Sizden önceki milletlerin helâk olmalarına ancak çok soru sormaları ve peygamberlerinin emirlerine uymamaları sebebiyet vermiştir. Size bir şey emredersem gücünüz yettiği kadar onu yapınız. Sizi bir şeyden de menedersem onu bırakınız."[1027]
191- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Otoritesi (resmî sıfatı) olan ve ilmi bulunan kişiler meclisin şeref yerine daha lâyıktırlar."[1028]
192- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadının eteği (nin topuktan aşağı olan kısmı) bir karıştır."[1029]
193- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, kadınlardan şalvar giyinenleri esirgesin!"[1030]
194- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dilenciye, yanık bir çatal tırnak da olsa veriniz!."[1031]
195- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâmı alınız, harama bakmayınız ve tatlı söz söyleyiniz."[1032]
196- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kulu, ecelinden daha güçlü olarak rızkı arar."[1033]
197- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Bir grubun sakisi (içecek dağıtanı), onların içenlerininin sonuncusudur."[1034]

Bir topluluğa içecek dağıtan kişi, herkesi içirdikten sonra kendisi içmelidir. Ziyafet ve ikramın gereği budur.[1035]

198- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz içerken-kabın içinde (içecek kabı ağzında iken) nefes almasın. Ayakyoluna geldiği zaman da cinsel organını sağ eliyle tutmasın ve sağ eliyle silinmesin."[1036]
199- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz içtiği zaman emerek (rahat ve nefes alarak) içsin, dikme dikmesin; çünkü ciğer hastalığının sebebi diikmedir."[1037]
200- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Süt içtiğiniz zaman ağzınızı çalkalayınız; çünkü süt maddedir."[1038]
201- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Giyinirken ve abdest alırken sağlarınızdan başlayınız."[1039]
202- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müsaade istenilmesi (kapının çalınması) üç keredir. Eğer sana müsaade edilirse (ne âlâ)! Aksi takdirde dön."[1040]
203- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sefamı yay, yemeği bol bol yedir, grubunun heybetli kişisinden utandığın gibi Allah'dan utan ve güzel ahlâk sahibi ol! Kötülük yaptığın zamanda hemen arkasından bir iyilik yap. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir."[1041]
204- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beş şeyden önce beş şeyi ganimet (fırsat) bil: Ölümünden önce hayatını, hastalığından önce sağlığını, meşguliyet zamanından önce boş vaktini, ihtiyarlığından önce gençliğini ve yoksulluğundan önce varlıklığını."[1042]
205- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç kişi olduğunuz zaman iki kişi, diğerinden ayrı olarak aralarında fısıldaşmasınlar ve guruba katılsınlar; çünkü bu davranış o diğer kişiyi üzer."[1043]

206- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Giyinirken ve abdest alırken sağ taraflarınızdan başlayınız."[1044]

Bu hadis-i şerif, yine bölümün 201 numaralı hadisinin aynen tekrarıdır.[1045]

207- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yatacağınız zaman kandili söndürünüz. Çünkü fare, fitili çeker de ev halkını yakabilir. Kapıları kapatınız. Kırbaların ağızlarını bağlayınız. Su kablarının üstünü örtünüz."[1046]

Yine bu manâda ve daha tafsilatlı bir hadis-i şerifi Buharı, Câbir'den rivayet etmiştir. Bu hadis, bu bölümün 131 sıra numarasında kayıtlıdır. Orada fare, küçük yaramaz olarak îmâ edilmiştir. Eskiden kandillerde yakıt maddesi olarak halis zeytinyağı kullanılırdı. Bu yağa bandırılmış olan fitil mahfazalı olmaz ve o devirlerde olduğu gibi ekseriya açıkta bulunursa fareler için iyi bir yiyecek teşkil eder.[1047]

208- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden birinize, yemeğini hazırlama ve buharına katlanma zahmetinden kendisini kurtaran hizmetçisi yemeğini getirdiği vakit onu kendisiyle beraber (sofrasına) oturtsun. Şayet oturtmazsa ona bir veya birkaç lokma versin."[1048]
209- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ağır ve temkinli hareket, âhıret işinden başka her şeyde hayırlıdır."[1049]
210- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyan için, sonsuza dek yaşıyacakmış gibi çalış ne de yarın ölecekmişsin; gibi çalış."[1050]

Kitabımızı derleyen Ezher Üniversitesi hocalarından Muhammed Hasan Dayfullah, bu hadis-i Şerif hakkında şu mütalaada bulunuyor:
"Elimizde bulunan hadis kitaplarında bu hadisin ravisine rastlamadım. Ancak İbn-ül-Esîr'in, En-Nihâye kitabında bu hadisi "çalış" yerine "ek!" lafzsıyle rivayet ettiğini gördüm."[1051]

211- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birinizin içeceğine sinek düştüğü vakit onu önce bandırsın ve sonra çıkarıp atsın. Çünkü sineğin iki kanadının birinde dert ve diğerinde deva vardır."[1052]
212- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülerinizin iyi yanlarını anınız, kötülüklerinden bahsetmeliniz."[1053]
213- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemek yediriniz ve tatlı konuşunuz."[1054]
214- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemek yediriniz ve selâmı yayınız ki, cennetin vârisleri olasınız."[1055]
215- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tatlı konuş, güzel selâm ver, hısım akraba ile ilgiler geceleyin insanlar uyurken namaz kıl ve sonra selâmetle cennete gir."[1056]
216- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-ı Allah, bolluk içinde olan ev halkını sever."[1057]

Evde yiyecek maddelerinin bolca bulundurulması ve israftan kaçınılmak şartıyle yiyeceklerde kısa yapılmaması öğütleniyor.[1058]

217- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevap kazanmış olarak değil, günaha girmiş olarak dönünüz."[1059]

Cenâb-ı Peygamber, bir cenaze ile geçerken bir grup kadını yol üstünde cenazeyi bekler bulmuşlardı. Cenazenin yıkanmasına, taşınmasına ve kabre indirilmesine katkıları olmayan bu kadınlar, cenazenin ardından yürümekle sevap değil, günah kazanmış olurlar.[1060]

218- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ahmakla alakanı kes."[1061]
219- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden biriniz üç defa müsaade ister ve kendisine müsaade (veya cevap) verilmezse dönsün."[1062]

Aynı hadis, değişik bir lafızla Müslim tarafından Ebü Musa'dan tahriç edilmiştir. Bu bölümün 202 numaralı hadisine müracaat ediniz.[1063]

220- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, insanların kendisi için ayağa kalkmasını arzu ederse o kimse cehennemden oturma yerini hazırlasın."[1064]
221- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisine iş danışılan kişi güvenilen kişidir; isterse yol gösterir, isterse göstermez."[1065]

Kendisine iş danışılan kişi, güvenilen kişidir; bu güveni kötüye kullanmamalı ve hangi hususu doğru bulursa onu göstermelidir. Müteakip hadis, bu hadisin bir nevi

açıklamasıdır. [1066]

222- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisine iş danışılan kişi, güvenilen kişidir. Kendisine iş danışıldığı zaman kendisi için yapıyorcasına yol göstersin."[1067]
223- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cüzamlı ile seninle onun arasında bir veya iki mızrak boyu mesafe olduğu halde konuş."[1068]
224- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanoğlu için mutluluk üçtür ve insanoğlu için bedbahtlık da üçtür: İyi bir karı, iyi bir binek ve geniş bir konut insanoğlunun mutluluk vesilesidir. İnsanoğlunun bedbahtlık vesilesi de üçtür: Kötü bir konut, kötü bir karı ve kötü bir binek."[1069]
225- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hızlı yürüyüş, yüzün parlaklığını giderir."[1070]
226- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadının, kölesiyle beraber yolculuk etmesi kendisi için kayıptır."[1071]
227- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kırbacı, hizmetçinin görebileceği bir yere koyunuz."[1072]
228- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın laneti veya gazabı veya cehennem ateşiyle lanetleşmeyiniz!."[1073]
229- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz ölümü temenni etmesin! Şayet iyi bir kims ise iyiliklerini artırabilir ve eğer kötü bir kişi ise Allah'ın rızasını tahsil edebilir."[1074]
230- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir adamın, müsaadeleri olmadan iki kişinin arasını ayırması (aralarına girip oturması) caiz değildir."[1075]
231- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Komşusu, kötülüklerinden emin olmayan kişi cennete giremez."[1076]
232- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey geri çevrilmez: Minder, güzel koku ve süt."[1077]

Meselâ misafirlikte kendisine minder verilir veya koltukta otıması teklif edilirse reddetmemelidir. İkram edilen şey güzel koku veya süt ise, meşru bir mazeret olmadığı takdirde geri çevirmemelidir.[1078]

233- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey gözü keskinleştirir: Yeşilliğe, akan suya ve güzel yüze."[1079]
234- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey, (din) kardeşinin sevgîsirrj senin için durular: Karşılaştığın zaman kendisine selâm verirsin, mecliste kendisine yer açarsın kendisini en çok sevdiği isimle çağırırsın."[1080]
235- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir adam, bir perdeyi kaldırır ve kendisine müsaat edilmeden gözünü içeri daldırırsa yapması caiz olmayan bir iş yapmıştı. Bir kişi onun gözünü çıkarmış olsa bir şey lâzım gelmez. Bir adam, üzeri de perde bulunmayan bir kapıda bulunsa ve o kapı sahibinin avretini görse hata kendisinin değil, hata kapı sahibinindir."[1081]
236- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zehirli keleri, Kâ'be'nin içinde dahi olsa öldürünüz."[1082]
237- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet gününde insanların en çok günahkâr olanı, en malâyani konuşanlarıdır."[1083]
238- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sığırın sütleri şifa, yağları deva ve (fakat) etleri derttir."[1084]
239- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Evlenerek rızkın yolunu bulunuz!"[1085]
240- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beyaz elbise giyiniz; çünkü beyaz daha temiz ve daha sıhhîdir. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."[1086]
241- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lahitli mezar yapınız, ancak ortadan çukurlu yapmayınız. Çünkü lahitli mezar bize ve ortadan çukurlu mezar bizden başkasına aittir."[1087]

Lahit, kimi sözlüklerde "kenarları kagir, üstü kapak taşlarıyle örtülü mezar" diye tarif edilmişse de kelimenin şer-'î manâsı bu değildir. Lahit veya lahd, mezarın tabanında kıble yönünden ölü için açılan yarıktır.[1088]

242- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yılanları öldürünüz! Yılanların öcünden korkan kişi benden değildir."[1089]
243- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Âdem'e lahitli (kabir kazılmış ve tek olarak (üç kere) su ile yıkanmıştı. İşte bu, kendisinden sonra Âdem'in zürriyetinin yoludur."[1090]
244- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, dert indirmiş, deva indirmiş ve her dert için bir deva yaratmıştır. Tedavi görünüz, ancak haramla tedavi yapmayınız."[1091]
245- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah güzeldir", güzeli sever; temizdir, temizliği sever; lütufkârdır, lütufkârlığı sever; cömerttir, cömertliği sever. Avlularınızı temizleyiniz ve Yahudilere benzemeyiniz."[1092]
246- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-ı Allah, herhangi bir dert yaratmışsa mutlaka onun şifasını da yaratmıştır, inek sütüne önem veriniz. Çünkü bu hayvan bitkiden yer..."[1093]
247- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, üç şey önünde susulmasını sever: Kur'ân okunurken, düşman üzerine akın yapılırken ve cenaze esnasında."[1094]
248- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah Teâlâ dindar, zengin, eli ve gönlü açık kulu sever."[1095]
249- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-ı Allah, aksırmayı sever ve (fakat) esnemeyi sevmez."[1096]
250- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yahudi ve Hıristiyan'lar, (ağarmış saçlarını) boyamazlar. Siz onlara uymayınız."[1097]
251- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hırsızların en azılısı, devlet adamının dilini çalan (resmî sıfatı olmadığı halde varmış gibi konuşan) kişidir. Müslüman kişinin malın haksız yere bir başkası tarafından kesilmesi, suçların en büyüklerindend iyiliklerden biri, hastayı ziyarettir ve bu ziyaretin tamamlayıcı unsurları; elini hastanın üzerine koymaklığın ve ona nasıl olduğunu sormaklığındır. Aracılıkların en üstünlerinden biri, nikâh konusunda iki kişi arasında aracılık yaparak onları birleştirmekliğindir. Entarilerin şalvarlardan önce giymesi, peygamberlerin giyiniz tarzındandır. Duanın kabul vesilelerinden biri de dua esnasında aksırmaktır."[1098]
252- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sarkıtmak izarda (belden aşağısına mahsus bir giysi), entari ve sarıkta olur. Bir kimse böbürlenerek bunlardan birini (nin etek veya ucnu sarkıtıp) yerden çekerse kıyamet gününde Cenâb-i Allah o kişiye (rahmet nazariyle) bakmaz."[1099]
253- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir ailenin yanında koyun varsa onların evinde mutlaka bereket vardır."[1100]
254- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir ailenin ağılına akşamüstü bir koyun sürüsü girse sabah oluncaya kadar melekler onlar için istiğfar ederler."[1101]
255- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Bir evde bir koyun bir bereket, iki koyun iki bereket ve üç koyun üç berekettir."[1102]
256- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Koyun bereket, kuyu bereket ve tandır bereket ve çakmak taşı berekettir."[1103]
257- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Koyun, cennet hayvanlarındandır."[1104]

Yemeğin Adabı (Kuralları)

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytan, sizden birinizin her bir işi esnasında yanına gelir; hatta yemeği esnasında da yanına gelir. Birinizin elinden lokma düşünce ona bulaşan tozu kaldırarak lokmayı yesin ve onu şeytana bırakmasın. Yemeği bitirdiği zaman da parmaklarını yalasın. Çünkü bereketin, yemeğinin hangi kısmında olduğunu bilemez."[1105]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her derdin esası oburluktur."[1106]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cafer'in ailesi için yemek yapınız! Çünkü başlarına, kendilerini meşgul edecek bir durum geldi."[1107]

Cafer, Rasûl-i Ekrem Efendimizin amcazadesi ve Hz. Ali'nin kardeşidir. Cenâb-ı Peygamber bu sözü, onun vefatında söylemişlerdir. Bir ailede cenaze olduğu zaman yakınlarının onlara yemek hazırlayıp getirmeleri çok yerinde bir hareket olur. Çünkü kendileri, ölüleriyle meşgul bulunurlar.[1108]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemeğinizi dindar kişilere yediriniz ve iyiliklerinizi mü'minlere yapınız!."[1109]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her günde bir yemekten fazlası israftır."[1110]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bereket, yemeğin ortasına iner; siz yemeğin kenarlarından yiyiniz, ortasından yemeyiniz."[1111]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yarayı dağlamayı ve sıcak yemeği sevmezdi ve şöyle buyururdu: Soğuk yiyiniz, soğuk yemek bereketlidir. Dikkat ediniz, sıcak yemekte bereket yoktur!."[1112]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yiyecek ve içeceği üflemezdi ve kab ağzında iken nefes almazdı."[1113]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hurmayı yer ve çekirdeği tabağa atardı."[1114]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz yemek yediği zaman, "Allahım! "Bu yemeği 'bizim için faydalı kıl ve onun yerine bize daha iyisini ver!" desin. Süt içtiği zaman da "Allahım! Bu sütü bizim için faydalı kıl ve bize ondan daha ver!" diye dua etsin. Çünkü yiyecek ve içeceğin yerini sütten başka hiç bir şey tutmaz."[1115]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz yemek yediği zaman parmaklarını yalasın; çünkü yemeğinin hangi bölümünde bereketin olduğunu bilemez."[1116]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden biriniz yemek yediği zaman sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin, sağiyle alsın ve sağıyle versin. Çünkü şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer, soluyle alır ve soluyle verir."[1117]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sizden biriniz yemek yerken elinden lokması düşerse lokmadan şüphelendiği tarafı attıktan sonra yesin ve onu şeytana bırakmasın."[1118]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemeğe oturacağınız zaman ayakkabılarınızı çıkarınız; çünkü bu, ayaklarınız için daha rahatlıktır."[1119]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz bir yemeğe çağrıldığı zaman gitsin. Eğer oruçsuz ise yesin ve şayet oruçlu, ise bereket duasında bulunsun bereketli olsun, desin."[1120]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Oruçlu olduğu zaman içecekle başlar (orucunu içecekle açar) idi. İçeceği bir nefeste içmez, iki defada veya üç defada içerdi."[1121]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yiyeceğe, içeceğe ve hurmaya üflemeyi menetti."[1122]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu kabakla yemeğimizi çoğaltırız."[1123]

Bu hadisin söyleniş sebebini, hadisin râvisi olan Câbir, babası Tarık'tan şöyle anlatmaktadır:
"Peygamber (s.a.v.) in evine girdi. Yanında bir kabak vardı. Bu nedir? Diye sordum. Rasûl-i Ekrem:
"Bu kabaktır, onunla yemeklerimizi çoğaltırız," buyurdu.[1124]

19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tek parmakla yiyiş şeytanın yiyişi, iki parmakla yiyiş zorbaların yiyişi ve üç parmakla yiyiş peygamberlerin yiyişidir."[1125]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Koundan yedi şeyi (parçayı) sevmezdi: Öt kesesi, mesane, dişilik uzvu, erkeklik uzvu, yumurtalar, gudde ve kan. Koyunun en çok sevdiği tarafı göğüs etiydi."[1126]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Böbrekleri, sidikle olan münasebeti yüzünden sevmezdi."[1127]

Bilindiği üzer eböbrekler, karın boşluğunda omurganın yanıbaşin-da yer alan sağlı sollu iki organdan ibarettir. Bu organların görevi, sidiği ayırmak ve kanı temizlemektir.[1128]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisine yemek verildiği zaman "'Bismillah" der ve yemeği bitirdiği zaman şöyle dua ederdi: Allahım! Sen yedirdin, Sen içirdin, ihtiyaçları Sen giderirsin, biriktirileni sen verdin, doğru yolu sen gösterdin ve seçkin kişilerden sen kıldın. Allah'ım! Verdiklerine karşılık sana hamd olsun."[1129]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın ismi anılmadan (besmele çekilmeden) yiyilen her yemek ancak bir derttir ve o yemekte bereket yoktur. Bunun keffâreti ise, şayet sofra hâlâ kurulu bulunuyorsa besmele çekerek elini tekrar uzatmaklığın ve eğer kaldmlmışsa (yine) besmele çekerek parmaklarını yalamaklığındır."[1130]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sofrası kaldırıldığı zaman şöyle dua ederdi: Sayısız, güzel ve mübarek (devamlı artan) şekilde Allah'a hamd olsun. Kimseye ihtiyacı olmayan, nimetine nankörlük edilmeyen, bırakılmayan ve kendinden asla geçilmeyen Rabbimiz olarak ihtiyaçlarımıza yeten ve bizi barındıran Allah'a hamd olsun."[1131]

İmanlı kişi, Cenâb-ı Allah'ın kendisine ihsan buyurduğu güzel nimetler için şükür vazifesini yerine getirir. Bu yüzden kıyamette herhangi bir güçlükle karşılaşmayacaktır. Ancak kâfir, dünyada sahip olduğu nimetlerin hesabını kıyamette acı bir şekilde verecektir. Buradaki kâfir kelimesinden, lügat manâsının kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Bu durumda güzel güzel nimetleri yiyip ve tüketip de bu nimetlerin şükrünü eda etmeyenler, küfran-i nimette bulunanlar kıyamet gününde bunun hesabını vereceklerdir. Bu takdirde kâfir kelimesinin manâsı, nimeti örten, nankörlük eden kişi demektir.[1132]

25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada payına düşen (yiyip tükettiği veya giyip eskittiği) şey için mü'min kişinin ıbaşına kakılmaz, ancak kâfirin başına kakılır."[1133]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İçerken üç kere nefes alır ve şöyle buyururdu: Bu (suyun üç nefeste içilmesi) daha rahat, daha sağlıklı ve daha kandırıcıdır."[1134]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yemeğini bitirdiği zaman şöyle dua ederdi: Bizi yediren, bizi içiren ve bizi müslüman kılan Allah'a hamd olsun."[1135]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kavunu hurma ile beraber yerdi."[1136]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç parmağı ile yer ve dördüncüsünden yararlanırdı."
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç parmağıyle yer ve elini silmeden evvel parmaklarını yalardı."[1137]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hasta ziyaretlerini gün aşırı veya dört günde bir yapınız."[1138]

Konu: Dünyanın Bayındırlığı Ümitledir

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümit, ümmetim için Allah'dan bir rahmettir. Ümit olmasaydı hiç bir ağaç diken kişi ağaç dikmezdi."[1139]

Allah'a hamd olsun! (Elhamdülillah) Allah seni esirgesin! (Yerhamukellah.)[1140]

Konu: Aksırığın Adabı (Kuralları)

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz aksırır ve hemen arkasından "el-hamdü lillah" derse siz de ona "yerhamukellah" deyiniz. Şayet "el-hamdü lillah" demezse siz de yerhamukellah" demeyiniz."[1141]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz aksıracağı zaman avuçlarını yüzüne tutsun ve sesini de alçaltsın."[1142]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz aksırdığı zaman "el-hamdü lillahi Rabbil-âlemîn" desin ve kendisine de "yerhamukellah" denilsin ve sonra kendisi "yağfirullahu lenâ ve leküm" desin."[1143]

Alemlerin rabbi olan Allah'a hamd olsun! (Elhamdülillahi Rabbilâlemin.)
Allah bizi de, sizi de bağışlasın! (Yağfirullahu lenâ ve leküm.)[1144]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz aksırdığı zaman yanında oturan ona "yerhamukellah" desin. Şayet üçten fazla aksırırsa o kişi nezlelidir ve üçten sonra kendisine yerhamukellah" denilmez.[1145]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Aksırdığı zaman "el-hamdü lillah" der, kendisine "yerhamukellah" denilir ve o da "yehdkümullahu ve yuslihubâleküm" derdi.[1146]

Allah sizi hidayetten ayırmasın ve gönlünüzü şenlendirsin! (= Yehdîkümullah ve Yuslihu bâlekûm).[1147]

6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Aksırdığı zaman elini veya elbisesini (n bir ucunu) ağzının üzerine koyar ve sesini alçaltırdı."[1148]

Konu: Selam

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yahudi ve Hıristiyanlara önce siz selâm vermeyiniz ve bir yolda onlardan biriyle karşılaştığınız zaman onu yolun en dar yerinden (kenarından) geçmeye mecbur ediniz."[1149]

Yolun ortasını kâfire bırakıp da kenara çekilmek müslümana yakışmaz. Yani yol daracık ise ve geçebilmek için ikisinden birinin kenara çekilmesi gerekiyorsa müslüman çekilmemeli ve kâfiri kenara çekilmeye mecbur bırakmalıdır.[1150]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kitap ehli (Yahudi veya Hıristiyanlar) size selâm verdikleri zaman "ve aleyküm"[1151]

"Ve sana da olsun!". Bunun sebebi, Yahudilerin, selâm yerine ölüm demek olan "sâm" kelimesini kullandıkları görülmüştü. "Ve sana da olsun!" şeklindeki mukabelede misilleme vardır. Eğer "sâm" demişse ona da eğer selâm demişse ona da selâm çevrilmiş olur.[1152]

3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâm, konuşmadan öncedir. Bir kişiyi (yemek esnasında geldiği zaman) selâm vermedikçe sofraya davet etmeyiniz."[1153]

Onun selâmını melekler alırlar.[1154]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâm, ümmetimizin esenlemesi ve zimmetimizin güvencesidir."[1155]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâm, Allah Teâlâ'nın yeryüzüne indirdiği isimlerinden bir isimdir ve onu aranızda yayınız. Müslüman kişi bir topluluğa uğrar, onlara selam verir ve onlar da onun selâmını alırlarsa Selâm'ı onlara hatırlatmış olması nedeniyle onlardan biri derece üstünlüğe sahiptir. Şayet onun selâmını almazlarsa onlardan daha hayırlı ve daha iyi olan onun selâmını alır."[1156]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâm, Allah'ın isimlerinden büyük bir isimdir; yaratıkları arasında onu zimmet kılmıştır. Bir müslüman bir müslümana selâm verdiği zaman artrk onu hayırdan başka bir şeyle anması kendisine haramdır."[1157]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâm'ı başlatan dargınlık (günahın) dan kurtulmuştur."[1158]

Selâm, dargınlığı sona erdirmek, iki müslüman arasında üç günden fazla devam etmemesi gereken küskünlüğü kaldırmak için yeterli kabul edilmekte ve önce selâm verenin daha üstün olduğuna işaret edilmektedir.[1159]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Selâmı önce veren kibirden kurtulmuştur."[1160]

Çünkü kibirli insanlar, başkalarının önce kendilerine selâm vermelerini beklerler.[1161]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Hayvana binen yürüyene selâm versin, yürüyen oturana selâm versin ve azlık çokluğa selâm versin! Kim selâma karşılık verirse selâm onadır ve her kim karşılık vermezse ona bir şey yoktur."[1162]

Konu: Genel Yasaklar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç mescidden başkasına yola çıkılmaz: Mescld-i Haram (Ka'be) benim şu mescidim ve Mescid-i Aksa."
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kurbağaları öldürmeyiniz; çünkü onların sesleri tesbihtir."[1163]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur."[1164]

Mekke'nin fethini müteakip Mekke'den Medine'ye hicret kalkmıştır. Ancak bir müslümanın dinî vecibelerini yerine getiremediği bir yerden hicret etmesi kıyamete kadar bakidir.[1165]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç günden sonra (darginlık sebebiyle) ayrılık yoktur."[1166]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rüzgâra sövüp saymayınız; çünkü rüzgâr, Allah'ın emir ve fermanıdır, rahmet de getirir, azap da getirir, fakat Cenâb-i Allah'dan rüzgârın hayrını isteyiniz ve onun şerrinden Allah'a sığınınız."[1167]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karılarınızın kapılarını geceleyin çalmayınız."[1168]

Seyahatte bulunan kimse, evine dönüşünü geceye rastlatmamalıdır. Fakat geceleyin dönmüş olursa o geceyi dışarda geçirmesi ve evinin kapısını gündüz gözüyle çalması buyurulmaktadır.[1169]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Nimet içinde yüzmekten sakın; çünkü Allah'ın (kâmil) kulları, nimet içinde yüzen değillerdir."[1170]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rızkı yavaş bulmayınız; çünkü hiç bir kul, kendisine rızkının sonu ulaşmadan ölmeyecektir. Allah'dan korkunuz ve rızık talebinde dürüst hareket ediniz: Helâlin alınması ve haramın bırakılması."[1171]

Rızık talebinde dürüst hareketin, halâlın alınması ve haramın terk-edilmesi olduğu bizzat hadis-i şerifin kendisinde belirtilmiştir.[1172]

9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dört hayvanı öldürmeyi menetti: Karınca, arı, hüdhüd (ibibik) ve göçeğen kuşu."[1173]

Karınca, zararlı olduğu takdirde öldürülür. Arı faydalı bir hayvan olduğundan, hüdhüd de Hz. Süleyman'ın kuşu olduğundan öldürülmemesi emredilmiştir. Göçeğen kuşunu Araplar cahiliyet devrinde uğursuz addederek öldürürlerdi. Bu yüzden onun da öldürülmemesi emredildi.[1174]

10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ağarmış kılları yolmayı menetti."[1175]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Erkeğin safran sürünmesini men etti."[1176]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin, ayakkabılarını ayakta giymesini menetti."[1177]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin, gölge ile güneş arasında oturmasını menetti."[1178]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kılıcın yalın olarak alıp verilmesini menetti."[1179]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Düşman ülkesine Kur'an'la seyahat edilmesini menetti."[1180]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Derinin iki parmak arasında (gerilerek) kesilmesini menetti."[1181]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çekirdeği bozacak kadar (hurma aşını) pişirmemizi menetti."[1182]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir kişinin, giydirmediği kimsenin giysisi ile elini kurulamasını menetti."[1183]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Devenin burnuna halka takmanın, bu halkadan yular geçirmenin, seyyahlığın, münzevî hayat yaşamanın, ruhbaniyetin müslümanlıkta yeri yoktur."[1184]

20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadın kadını ellemez ve onu kocasına, sanki gözünün önündeymiş gibi anlatmaz."[1185]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dört ismi takmayı menettik Eflah, Yesar, Nâfi' ve Rebâh."[1186]

Bu hadîsde belirtilen isimlerin manâlarında İslâm şeriatının esaslarına uymayan bazı durumlar bulunduğundan Rasûl-i Kibriya Efendimiz bu isimlerin takılmamasını emretmiştir. Bu isimlerin Türkçe anlamları sırasıyle şöyledir: Kurtulmuş, varlık veya sol, yararlı veya yarar veren ve kazanç. Şurası malumdur ki yarar ve zarar veren yalnız Allah'tır. Kurtuluş ve kazanç da yalnız O'ndandır.[1187]

22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kadının başını tıraş etmesini menetti."[1188]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Canlı bir varlığın hedef alınmasını menetti."[1189]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin, korkuluğu bulunmayan dam özerinde uyumasını menetti."[1190]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Duvarların örtülmesini (duvarlara halı ve benzeri eşya asılmasını) menetti."[1191]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zamanı kötülemeyiniz; çünkü Allah'ın kendisi zamandır."[1192]

Zaman ve mekânın yaratıcısı Allah'tır. Zaman ve mekân içinde cereyan eden hâdiseler, zaman veya mekânın kendi eseri değil, Allah'ın eseridir. Bu bakımdan zaman veya mekâna dil uzatmak, doğrudan doğruya Allah'a karşı saygısızlık olur.[1193]

28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Horozu kötülemeyiniz, çünkü o, namaza kaldırır."[1194]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şam halkına sövüp saymayınız; onların içinde Hakk dervişleri vardır."[1195]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıtmaya sövüp sayma! Çünkü o, körüğün demirin pasını giderdiği gibi Âdem oğullarının hatalarını giderir."[1196]

Bu hadis-i şerif, Sahabe'den Ümm-i Sâib'e hitaben söylenmiştir.[1197]

31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yerleşme bölgelerinden uzak yerlerde oturmayınız; çünkü ıssız yerlerde oturan, kabirlerde oturan gibidir."[1198]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üzüm bağını kerm diye adlandırmayınız ve "zamanın kaybı" demeyiniz. Çünkü Allah'ın kendisi zamandır."[1199]

Kerm, kerem demek olduğundan ve keremin de Allah'a mahsus olmasından ötürü bu isim başka varlıklara lâyık görülmemiştir.[1200]

33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mugalata (yanıltmaca) lardan menetti."[1201]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dışkı yiyen hayvana binmeyi veya onun sütünden içmeyi menetti."[1202]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Diba, ipek ve atlası menetti."[1203]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fiske ile vurmayı menetti."[1204]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kaplan derilerinin üzerine binmeyi menetti."[1205]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalanı menetti."[1206]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir nefeste dikmeyi menetti ve şöyle buyurdu: İşte bu, bu şeytanın içişidir."[1207]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıcak yemeğin soğumadan yiyilmesini menetti."[1208]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Canlının teninden parça kesmeyi menetti."[1209]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sesli yellenmeden gülmeyi menetti."
Hadisin tamamı şöyledir: *"Herhangi biriniz, kendi yaptığı işten niçin gülüyor?"*[1210]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müşriklerle tokalaşmayı, onlara künyeleriyle hitap etmeyi onların hal ve hatırlarını sormayı menetti."[1211]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümana sarûra demeyi menetti."[1212]

Sarûra, cinsel münasebette bulunma gücüne sahip olmayan erkek demektir. Buruk ve iğdişte görülen durum onda aynen mevcuttur; ancak burulmuş veya iğdiş edilmiş değildir.[1213]

45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülerin ardından (abartmalı şekilde) ağıt söylemeyi menetti."[1214]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüksek sesle ağlamayı, (gerçeğe dayanmayan) şiiri, heykelleri, yırtıcı hayvan derilerini, kadının süs eşyasını göstermesini (açılmasını), şarkı söylemeyi, ipekliyi ve ipeği menetti."[1215]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalnızlığı, kişinin tek başına geceyi geçirmesini menetti."[1216]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüzü dağlamayı ve yüze vurmayı menetti."[1217]
49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dövme'yi menetti."[1218]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kırbanın ağzını dışa bükmeyi menetti."[1219]
51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şer'î cezanın gereği olan kırbaçlamanın mescitlerde yapılmasını menetti."[1220]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yırtıcı hayvanların derilerini menetti."[1221]
53- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başın gerisini (ense üstünü), hacamat esnasından başka traş etmeyi menetti."[1222]
54- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Altın yüzüğü ve demir yüzüğü menetti."[1223]
55- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cin kurbanlarını menetti."[1224]

Cinlerin şerrinden korunmak için onlara kesilen kurbanları yasakladı.[1225]

56- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kaplan derilerine binmeyi ımenetti."[1226]
57- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülere sövüp saymayı menetti."[1227]
58- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birbiriyle övünme yarışına giren iki kişinin yemeğinin yiyilmesini menetti."[1228]
59- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hayvanı hapsederek (yiyecek ve içeceksiz) öldürmeyi menetti."[1229]
60- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Topraktan korunuzuz (günahlarınıza şahit olmasın); çünkü o sizin ananızdır ve üzerinde hayır veya şer işleyen "kişiyi mutlaka bildirecektir."[1230]

Konu: Sahipsiz Toprakların Onarımı

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sahipsiz topraklar Allah'ın, Peygamberi'nin ve dolayısıyle sizin (milletin) dir. Her kim sahipsiz topraklardan bir şey onarırsa o yerin mülkiyeti kendisine aittir."[1231]

Konu: Umrâ Ve Rukbâ

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Umrâ, ehli için caiz ve rukbâ, ehli için caizdir."[1232]

Umrâ: Bir kimseye, ömrü boyunca, bir şeyin yararını mülk olarak vermektir. Hayatı boyunca bu şeyden yararlanır ve Ölümünden sonra o şey sahibine veya onun vârislerine döner.
Rukbâ: Bir kimsenin, "bu malı hayatın boyunca sana hibe ettim. Eğer benden evvel ölürsen bana döner ve eğer ben senden önce ölürsem sana kalsın." diyerek bir şeyi bağışlamasrdır. Bu bağış doğrudur. Şart hükümsüz kabul edilerek mal hibe edilen kişinin olur.[1233]

Konu: Şüf'a Ve Satışlar

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haraç satılmış şeyden sağlanan yarar, garanti mukabilidir."[1234]

Bu hadisin sebebi şöyle anlatılmaktadır: Adamın biri bir köle satır almıştı. Yanında bir müddet kaldıktan sonra kölede (eski) bir kusur bula rak iade etti. Satıcı:
"yâ Rasûlellah!" dedi, "benim kölemi hizmetinde kullandı." Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem bu hadisi buyurdular.[1235]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir ortak, sakb'ine, değeri her ne ise daha müstehaktır: Hadisin tamamı şöyledir:
"Sakb nedir?" diye soruldu. Rasûl-i Ekrem
"civardır!" buyurdular.[1236]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ortak, şüf'a hakkına sahiptir ve şüf'a her şeyde vardır."

Şüf'a hakkı: Satılık mala ortak veya komşu olanın, aynı para ile sa tın almak üzere başkalarına tercih olunması hakkı.
Hadis, menkul ve gayrimenkul her malde şüf'a olduğuna delâlet et mektedir. İmam Ahmet, menkul mallardan yalnız hayvanda şüf'a olduğuna kail olmuştur. [1237]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arazi, konut ve bostandaki her ortaklıkta şüfa vardır. Alsın veya almasın, ortağına teklif etmeden satması doğru olmaz. Eğer teklif etmek istemezse, (başkasına satması için) kendisine müsaade etmedikçe ortağı, satılık mala daha müstahaktır (şüf'a hakkıyle onu alır)."[1238]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüf'a, sınır düşmeyen yerlerdedir. Sınır düştüğü (ifrazı yapıldığı) takdirde şüf'a yoktur."[1239]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mükâteb, mükâteblik bedelinden üzerinde bir Dirhem kaldığı müddetçe köledir.
Mükâteb: Tamamlandığı zaman azat edilmek üzere bedele bağlanan köle."[1240]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Velâ, gümüş parayı (Dirhem'i) veren ve azadetme nimetinin velisi olana aittir."[1241]

Velâ: Efendisi ile kölesi arasında azat neticesi olarak meydana gelen bir yakınlıktan, bir yardımlaşmadan ibarettir ki, azadedilen bir suç işlediği takdirde diyetini efendisi verir ve vefat edip de derecesi mukaddem vâris bırakmadığı takdirde mirası efendisine kalır. (Develliioğlu)[1242]

8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Evin'komşusu, komşunun evine daha müstahaktır."[1243]

Hastaları Ziyaret

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir kişi, akşamüstü bir hastayı ziyaret ederse kendisiyle beraber yetmiş bin melek çıkar ve sabahlayıncaya kadar onun için istiğfar ederler. Her kim, sabahleyin hasta ziyaretine giderse kendisiyle beraber yetmiş bin melek çıkar ve akşam oluncaya kadar onun için istiğfar ederler."[1244]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hastaları ziyaret ediniz ve onlardan size dua etmelerini isteyiniz. Çünkü hastanın duası müstecaptir ve günahı affedilmiştir."[1245]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hastayı ziyaret ediniz ve cenazenin ardından gidin size ahireti hatırlatır."[1246]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hastayı ziyaret ve cenazeleri teşyi ediniz. Hasta ziyareti gü aşırı veya dört günde birdir. Ancak komada ise ziyaret edilmez. Taziye (baş sağlığı dileme) bir defadır."[1247]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hastayı ziyaretin sevabı, cenazeyi teşyi etmekten daha büyüktür."[1248]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir müslüman, eceli gelmemiş olan bir hastayı ziyaret eder de yedi defa "Ulu Allah'tan sana şifa vermesini dilerim!" derse hasta muhakkak surette iyileşir."[1249]

Konu: Müslümanların İhtiyaçlarının Görülmesi

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İhtiyacı hususunda bir mü'min (kardeşime yardım etmekliğim, Mescid-i Haram'da (Kâ'be'de) bir ay oruç tutmak ve itikâf yapmaktan benin için daha değerlidir."[1250]

Mescide kapanıp ibadetle vakit geçirmek,[1251]

2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir mü'minî sevindirmek, amellerin en faziletlilerindendir. Bir borcunu ödersin veya bir ihtiyacını görürsün veya bir sıkıntısını giderirsin."[1252]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir müslüman kardeşinin bir ihtiyacını gören kimseye, haccedip umre yapan kişi gibi sevap vardır."[1253]

Umre: Muayyen bir vakti olmayan ve Arafat'da vakfeyi gerektirin yen hacc.
Burada nafile olan hacc ve umren'in kasdedildiği belirtilmiştir.[1254]

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir ımüslüman kardeşinin bir ihtiyacını gören kimse, ömrü boyunca Allah'a hizmet eden kişi gibidir."[1255]

Bir müslümanın bir ihtiyacını karşılamak, ömür boyu yapılan nafile ibadetlerden daha üstün sayılmaktadır. Bu hadis, iyiliği teşvik eden en yüce manayı dile getirmiştir.[1256]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İhtiyacını kendisi bana ulaştıramayan kişininin ihtiyacını bana ulaştırınız. Her kim, ihtiyacını ulaştıramayan kişinin ihtiyacını devlet yetkilisine ulaştırırsa Cenâb-i Allah, kıyamet gününde onun ayaklarını sırat üzerinden kaydırmaz."[1257]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Aracılık ediniz, sevap kazanırsınız ve Cenab-ı Allah Peygamberi'nin dilinden dilediği hükmü verir."[1258]

Bu hadisin sebebi: Rasûi-i Ekrem Efendimize ihtiyaçlı bir kimse geldiği zaman yanındakilere döner ve kendilerinden bu ihtiyacın karşılanması için aracılık yapmalarını tavsiye ederdi. Buradaki aracılığın manasa, adamın durumu belirtilerek ihtiyacının en iyi şekilde karşılanmasını sağlamaktır.[1259]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenâb-i Allah, iyilik için kullarından ileri gelen kişiler yaratmış, onlara iyiliği sevdirmiş ve iyilik yapmayı kendilerine kolaylaştırmıştır. Tıpkı kurak bölgeyi sulamak ve halkına hayat vermek için yağmuru oraya müyesser kılması gibi. Cenâb-i Allah, kullarından iyiliğe düşman olan kişilerde yaratmış, onlara iyiliği sevdirmemiş ve onları iyilik yapmaktan tiksindirmiştir. Tıpkı kurak bölgeyi öldürmek ve bölge ile birlikte halkını kırmak için yağmurun önlenmesi gibi. Allah'ın bağışladıkları ise daha çoktur."[1260]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın birtakım kulları vardır ki onları insanların ihtiyaçları için ayırmıştır, insanlar ihtiyaçları için onlara başvururlar. Allah'ın azabından emniyette olanlar işte onlardır."[1261]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın bazı grupları vardır ki, kulların istifadesi için onları nimete ayırmış (servet sahibi kılmış) tır ve bol bol verdikleri müddetçe bu nimeti kendilerinde bırakır. Şayet nimeti tutarlarsa o zaman kendilerinden çekip alarak başkalarına verir."[1262]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlardan birtakım kişiler vardır ki onlar bayrın anahtarı vı şerrin kilitidirler. İnsanlardan birtakım kişiler de vardır ki onlar şerrin anahtarı ve hayrın kilitidirler. Allah'ın, hayrın anahtarlarını eline verdiği kişiyi yazıklar olsun!."[1263]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim duasının kabul olunması ve sıkıntısının kalkmasını isterse güçlük içinde olan kişiyi ferahlandırsın."[1264]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisine nimet (varlık) verilen kişi Allah'a hamdetsin! Rızkı; geciktiğini sanan kişi Allah'dan mağfiret (bağışlanma) dillesin! Her ikim bi işten daralırsa "lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah" desin!.[1265]

"Lahavle ve lâ kuvvete illâ billah" = güç ve kuvvet ancak Allah iledir.[1266]

13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim, müslüman kardeşinin bir işi için koşar ve onun o iş görülürse kendisine bir hacc ve bir umre olur, şayet görülmezse bir umre yazılır."[1267]

Konu: Sadaka (Yardım)

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biliniz ki, içinizde, vârisinin malı kendisine kendi malından daha kıymetli olmayan bir kimse yoktur. Harcadığı senin malındır, geri bıraktığın ise vârisin malıdır."[1268]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Amellerin en faziletlisi, bir müslüman kardeşinin gönlüne sevin sokmaklığın veya onun bir borcunu ödemekliğin veya ona ekmek yedirmeliğindir."[1269]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın en faziletlisi, yaşama ümidi içinde sağlıklı ve ihtiraslı olduğun ve yoksulluktan korkduğun halde verdiğin sadakadır. Erteleyip de can boğaza geldiği vakit, falana şu kadar, iflana şu kadar deme! Dikkat et artık o falanın (varislerin)dir!"

4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın en faziletlisi, varlıksızı kişinin çabasıdır ve sen geçindirdiğin kişilerden başla."[1270]

Kendisinin ve ailesinin geçimini güçlükle temin eden kişinin, ihtiyaçlarından artanı sadaka olarak vermesi, sadakaların en faziletlisi olarak değerlendirilmektedir.[1271]

5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın en faziletlisi su içirmektir."[1272]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın en faziletlisi, müslüman kişinin bir ilim öğrenmesi ve sonra onu müslüman kardeşine öğretmesidir."[1273]

Burada en faziletli sadaka, ilim öğrenmek ve öğretmek olarak gösterilmiştir. Görülüyor ki, en faziletli sadaka, yerine göre değişmektedir. Aynı zamanda en faziletli sadaka tabirinden, bütün sadakaların en üstünü olmak değil, en faziletli sadakalardan biri olmak manâsı kasdedilmektedir.[1274]

7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka veriniz! Üzerinize öyle bir zaman gelecek ki, kişi sadakası elinde dolaşacak ve kendisine sadaka getirdiği kişi, "bunu dün getirmiş olsaydın, kabul ederdim; ama şimdi ona ihtiyacım yok!" diyecek ve sadakayı kabul eden kimse bulamayacaktır."[1275]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka veriniz; çünkü sadaka, cehennemden sizin kurtuluş akçenizdir."[1276]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir hurma tanesiyle bile olsa sadaka veriniz! Çünkü hurma tanesi mideyi tutar ve suyun ateşi söndürmesi gibi hatayı söndürür."[1277]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın en faziletlisi, kindar hısıma yapılan sadakadır."[1278]

Fakir hısım, zengin akrabasına karşı hasetten ileri gelen bir kırgınlık ve düşmanlık duyabilir. Biz ekseriya bu çeşit durumlara, arayı büsbütün kesmek, selâmı sabahı kaldırmakla mukabele ederiz. Oysa bu derdin ilâcı, Rasûl-i Kibriya Efendimizin bu hadis-i şerifinde belirtilmektedir.[1279]

11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allalh, sadakayı kabul kabul eder ve onu sağıyle alarak herhangi biriniz için (büyütür; tıpkı sizden birinizin, tayını büyütmesi gibi ve sonunda bir lokma, Uhud dağı kadar olur."[1280]
12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka, Muhammed'in ailesine yakışmaz; çünkü o temizlenen, insanların kirleri (gibi) dir."[1281]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka, sahiplerinin kabirlerinin hararetini söndürür. Mü'min kişi, kıyamet gününde ancak sadakasının gölgesinde gölgelenir."[1282]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka ile Allah'ın rızası talep edilir. Hediye ile Peygamber rızası ve bir işin görülmesi aranır."[1283] Et-Taberânî hadisi Abdurrahman bin Akame'den rivayet etmiştir.
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gizli verilen sadaka Rabb'in gazabını söndürür. Hısım akraba ile ilgilenmek ömrü artırır. Yapılan iyilikler, kötü ölümlerden korur. Lâ ilâhe illellah sözü, en aşağısı sıkıntı olmak üzere doksandokuz belâyı sahibinde defeder."[1284]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir şeyin ödünç verilmesi sadakadan daha hayırlıdır."[1285]

17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İffetli olarak (Allah rızası için) iki kere ödünç, kadan daha hayırlıdır."[1286]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kul, sadakanın verilişini güzel yaparsa Allah da, gerde bıraktığı malı üzerinde halefliği güzel yapar."[1287]
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi bir kişi belalından para kazanır, kendini ve Allah'ın mahlukatından eli altında bulunanları yedirir ve giydirirse bu harcama, kendisi için zekât (sadaka) sayılır. Bir müslüman kişinin sadaka verecek durumu yoksa duasında şöyle desin: Allah'ım! Kulun ve Peygamber'in Muhammed'e salât (rahmet) et; mü'min erkek ve mü'mine kadınlara, müslüman erkek ve müslüman kadınlara rahmet et! Bu dua, kendisi için sadaka sayılır."[1288]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir müslüman, çıplak olan bir müslümana bir elbise giydirirse Allah Teâlâ ona cannetin yeşil giysilerinden giydirir. Bir müslüman, aç olan bir müslüman yedirirse Allah Teâlâ kıyamet gününde ona cennet meyvelerinden yedirir. Bir müslüman, susayan bir müslümanı içirirse Allah Teâlâ kıyamet gününde ona cennetin mühürlü şaraplarından içirir."[1289]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zekâtla mallarınızı kale gibi sağlamlaştırınız. Hastalarınızı sadaka ile tedavi ediniz. Belâya karşı katlanma hususunda dua ve yakarış ile yardım isteyiniz."[1290]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın hayırlısı zenginliği müteakip olan sadakadır ve sen geçindirdiğin kimselerden başla."[1291]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın hayırlısı, geride zenginlik bırakandır. Yüksek (veren) el, alçak (alan) elden daha hayırlıdır ve sen (vermeye) geçindirdiğin kişilerden başla."[1292]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadakanın hayırlısı, ödünç verilen süt hayvanıdır; ecirle gider ve ecirle gelir."
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennette igrdim ve kapısının üzerinde sadakanın karşılığının on, borcunun karşılığının onsekiz olduğunu gördüm. Bunun üzerine "Ya Cebrail dedim, "nasıl sadakanın karşılığı on, borcun karşılığı onsekiz oluyor?" Şöyle dedi:
"Çünkü sadaka, zenginin de, fakirin de eline düşebilir. Borç ise ancak ona muhtaç olan kişinin eline düşer."[1293]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İbn-i Dahdâha'nın cennette el altında olan nice hurma salkımları var!"[1294]

İbn-i Dahdaha, Ensar'dan bir zattır. İçinde 600 hurma ağacı bulunan bir bostanı sadaka olarak vermişti. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem Efendimiz bu hadisi buyurdular.[1295]

27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hısımın hısıma sadakası, sadaka ve aynı zamanda sıla (hısımlık hakkı) dır."[1296]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gizli (yapılan hayır), aşikâr (açıkta yapılan hayır)dan daha üstündür. Ancak aşikâr, kendisine uyulmasını isteyen kişi için daha faziletlidir."[1297]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanık çatal tırnakda olsa yoksulun eline koy!."[1298]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her evin halkı, her Receb'de bir koyun ve her Kurbanda bir koyun kesmelidir."[1299]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her müslüman sadaka vermelidir. Şayet sadaka verecek bir şey bulamazsa bir iş yaparak kendisine yarar temin eder ye sadaka da verir. Eğer gücü yetmezse kaygılı ıbir ihtiyaç sahibine yardımcı olur. Eğer yapmazsa iyiliği emreder. Eğer yapmazsa kötülükten el çeker. Bu, kendisi için sadakadır."[1300]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç kişi vardı ve bunlardan biri on Dinar'a sahipti, bu Dinarlardan birini sadaka olarak verdi; diğerinin on ukıyyesi (dörtyüz Dirhemi) vardı ve bu ukıyyelerden birini sadaka olarak verdi ve ötekinin de yüz ukıyyesi vardı ve bu ukryyelerden onunu sadaka olarak verdi. Bunlar sevap bakımından eşittirler. Çünkü her biri, malının onda birini sadaka olarak vermiştir."[1301]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanlar arasında hesap görülünceye kadar herkes (kıyamet gününde) sadakasının gölgesindedir."[1302]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bolluktan veren kişinin sevabı, muhtaç olduğu için alan kişinin sevabından daha çok değildir."[1303]
35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın bu maldan sana istemeden ve ardına düşmeden verdiğini al ve onu sermaye edin veya sadaka olarak ver. Böyle olmazsa ona tenezzül etme."[1304]

Bu hadisin sebebi şöyle anlatılıyor: Ashâb-ı Kirâm'dan birine bir miktar mal verilmiş ve o, bu malı kabul etmeyerek "benden daha muhtaç olana ver!" demişti. Rasûl-i Ekrem Efendimiz bu hadisi şerifi buyurdular.[1305]

36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Komşusu yanı başında aç olduğu ve kendisi de bunu bildiği hal de geceyi tok olarak geçiren kişi bana iman etmiş sayılmaz."[1306]

37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka malı asla eksiltmez. Allah, bağışlayan kulun ancak şerefini artırır. Her kim Allah için tevazu gösterirse Cenâb-i Allah 'mutlaka onu yüceltir."[1307]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hiç bir kimse, bir miktar sadakayı, yetmiş şeytanın iki çenesini ondan sökmedikçe çıkaramaz."[1308]

Hayır yapmak isteyen kişiyi bu hayırdan caydırmak için yetmiş Şeytan'ın çenesi durmadan çalışır ve o kişi, ancak bu çeneleri susturmaya muvaffak olduktan sonra hayrını yapabilir.[1309]

39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her ikim ödünç olarak gümüş veya sütlü hayvan verirse veya yol gösterirse bu, bir köle azadı gibidir."[1310]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Fâtıme! Ailemden (bana kavuşacak olanların ilki sensin, zevcelerimden bana kavuşacak olanların ilki de Zeynep'tir ve o, en cömert olanınızdır."[1311]
41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cimri ile sadaka veren kişinin misali, emciklerinden köprücüklerine kadar üzerlerinde demirden giysi bulunan iki kişiye benzer. Sadaka veren kişi, bir şey vereceği zaman demir giysi onun parmak uçlarını örtecek ve eserini kaybedecek derecede onun derisi üzerinde genişler ve açılır. Fakat cimri, bir şey vermek istediği zaman demir giysinin her halkası yerine yapışır ve kendisi onu genişletmek ister, ancak genişlemez."[1312]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her kim Allah yolunda bir harcama yaparsa kendisi için bu harcama yediyüz kat olarak yazılır."[1313]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sabahları verilen sadakalar kırıcı hastalıkları önler."[1314]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka verenlerden biri de müslüman ve emin bir hazinedir ki kendisine emredileni tam, eksiksiz ve gönlü hoş olarak verir ve onu verilmesi emredilen kişiye teslim eder".[1315]

Tıp, İlâç Ve Hastalıkların Sevabı

1- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıtma cehennemin hararetindendir, onu su ile söndürünüz." Ahmet ve Buharî bu hadisi İbn-i Abbâs'tan rivayet etmişlerdir.[1316]
2- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıtma, cehennemden bir körüktür. Mü'min sıtmaya yakalanırsa bu sıtma onun cehennem ateşinden payı olur (artık cehennem ateşi ona değmez)."[1317]
3- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıtma, cehennem körüklerinden bir körüktür, onu soğuk su ile kendinizden uzaklaştırınız."[1318]
4- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıtma, ağacın yapraklarını dökmesi gibi hataları döker."[1319]
5- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyi tedavi vasıtanız hacamat ve topalaktır." Hadisin tamamı şöyledir: "Boğak (anjin) hastalığından parmak bastırmak usulüyle çocuklarınızı incitmeyiniz."[1320]
6- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Böğür sancısı, böbrek damarındandır; kımıldadığı zaman sahibini incitir. Onu kaynamış su ile tedavi ediniz."[1321]
7- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabak, beyni geliştirir ve zekâyı artırır."[1322]
8- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya ve âhirette katıkların efendisi ettir. Dünya ve âhırette içeceklerin efendisi sudur. Dünya ve âhırette güzel kokuların efendisi de kınaçiçeğidir."[1323]
9- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çörekotu sâm'dan başka her derde devadır; sâm da ölümdür."[1324]
10- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sürmeden şaşmayınız; kirpikleri besler, çapağı giderir ve gözü keskinleştirir."[1325]
11- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ense üstündeki yumruda hacamattan şaşmayınız. Çünkü bu hacamat yetmiş iki derde ve beş hastalığa devadır: Akıl hastalığına, cüzama, alaca hastalığına ve diş ağrılarına."[1326]

Hadisin râvisî, beş hastalıktan birini düşürmüştür.[1327]

12- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kuru üzümden şaşmayınız. Çünkü o, safrayı açar, balgama giderir, sinirleri kuvvetlendirir, zafiyeti önler, deriyi güzelleştirir, gönlü ferahlatır ve tasayı giderir."[1328]
13- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her derdin başı oburluktur."[1329]
14- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çörek otunda, ölümden başka her derda şifa vardır."[1330]
15- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sineğin iki kanadından birinde hastalık ve diğerinde şifa vardır. Kabın içine düştüğü zaman onu dilbe çöktürünüz. Bu durumda onun taşıdığı şifa getirdiği hastalığı önler."[1331]
16- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sabahın erken saatinde aç karnına yiyilen El-Âliye hurmasında her büyüye veya her zehire karşı şifa vardır."[1332]
17- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zeytinyağını yiyiniz ve sürününüz. Çün'kü o, mübarek bir ağacın ürünüdür."[1333]
18- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zeytinyağını yiyiniz ve sürünüz. Çünkü zeytin yağında yetmiş derde karşı şifa vardır ve bunlardan biri de cüzam (miskin hastalığı) dır."
19- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yiyiniz, içiniz, sadaka veriniz ve giyininiz; ancak israf etmeksizin ve çalım satmaksızın."[1334]
20- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kem'e (ak mantar), kudret helvasındandır ve kudret helvası da cennettendir ve bu mantarın suyu göze şifadır."[1335]
21- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başından ve omuzları arasından hacamat olur ve şöyle buyururdu: Her kim bu hacamat kanlarını akıtırsa başka tedavi görmese de olur."[1336]
22- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Faydalı sevimsizden şaşmayınız: Sütlü bulamaç. Benliğime hakim olan Zat'a yemin ederim ki, bu aş, tıpkı kirin su ile yıkanması gibi herhangi birinizin karnını yıkar."[1337]
23- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sena (müshil otu) ve senût (kimyon) dan şaşmayınız! sâm'dan başka her derde karşı şifa vardır ve sâm, ölümdür."[1338]
24- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Misvak kullanınız ve misvak ne güzel şeydir! Dişin pasını giderir, balgamı söker, gözü keskinleştirir, diş etlerini kuvvetlendirir, ağız kokusunu önler, mideyi onarır, cennetin derecelerini artırır, meleklerin övgüsünü kazanır, Rabb'in rızasını elde eder ve Şeytan'ı kızdırır."[1339]
25- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu dilcik iltihabı yüzünden ne diye çocuklarınızın boğazına parmak sokuyorsunuz? Şu öd ağacından şaşmayınız. Çünkü bundan, yedi hastalığa karşı yedi şifa elde edilir. Zatülcenp bunlardan biridir. Anjin (boğak) hastalığına karşı bundan buruna çekilir ve zatülcenp hastalığına karşı ondan ağızdan verilir."[1340]
26- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herhangi biriniz, neden bir (din) kardeşini (göz değdirerek) öldürüyor? İçinizden biri, kardeşinden hoşuna giden bir şey gördüğü zaman ona, mübarek olsun duasında bulunsun."[1341]
27- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İlâçlarınızın herhangi birinde fayda varsa mutlaka hacamat şişesinde, bal şerbetinde ve hastalığa uygun düşen dağlamada vardır; ancak ben dağlanmayı sevmem."[1342]
28- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Soğan, pırasa ve sarmısak yemeyi menetti."[1343]
29- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin ayakta içmesini menetti."[1344]
30- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Güneş ile gölge arasında oturmayı menetti ve şöyle buyurdu: Bu, Şeytan'ın oturuşudur!."[1345]
31- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hastalarınızı yemeye ve içmeye zorlamayınız! Allah, onları yedirir ve içirir."[1346]
32- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinde hurma bulunmayan evin halkı aç sayılır."[1347]
33- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sütlü bulamaç, hastanın içine rahatlık verir ve tasanın bir kısmını kaldırır."[1348]
34- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şey vardır ki bunlarda, ölümdün başkasına karşı şifa vardır: Sena (müshil otu) ve kimyon..."[1349]

Üçüncüsü, hadisin râvisi tarafından düşürülmüştür.[1350]

35- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Ayın onyedisine rastlayan Salı gününde hacamat, bir senelik derde devadır."[1351]
36- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ailesi sıtmaya yakalandığı zaman kaynatılmış arpa suyu getirilmesini emreder, bu hazırlanır ve sonra onlara bu arpa suyunu içmelerini emrederek şöyle buyururdu: O, üzüntülü kişinin gönlünü ferahlatır ve hasta kişinin içini temizler. Tıpkı siz kadınlardan birinizin su ile yüzünden kiri temizlemesi gibi."[1352]
37- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki en acı bitki olan Sarısabır ve hardal'da ne var?"[1353]
38- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her gün, yedi olgun hurma ile sabahlayan kişiye, o gün zarfında ne zehir, ne de büyü tesir eder."[1354]
39- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her ayın üç sabahında bal yalayan kişiye büyük bir belâ (hastalık) isabet etmez."[1355]
40- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sirke, ne iyi katıktır!"[1356]

Bu hadisin sebebi şöyle anlatılmaktadır. Rasûl-i Ekrem Efendimiz, ailesinden katık istemişlerdi. Kendilerine, "yanımızda sirkeden başka bir şey yok!" denildi. Rasûl-i Ekrem Efendimiz, sirkenin getirilmesini emir buyurdular, ondan yemeye başladılar ve bu esnada bu hadisi buyurdular.[1357]

41- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Boğak yüzünden parmak bastırmakla çocuklarınızı incitmeyiniz ve topalaktan şaşmayınız."[1358]
42- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki şifa (kaynağın) dan şaşmayınız: Bal ve Kur'an."[1359]
43- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabaktan şaşmayınız. Çünkü o, zekâyı artırır ve beyni geliştirir."[1360]
44- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Merzengûş (mercanköşk) den şaşmayınız ve onu koklayınız; çünkü nezle için iyidir."[1361]
45- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Deve ve inek sütlerinden şaşmayınız! Bu hayvanlar bütün bitkilerden yerler ve onların sütü her derde karşı devadır."[1362]
46- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnek sütlerinden şaşmayınız, bunlar devadır ve inek yağlarından da şaşmayınız, bunlar da şifadır. Ancak inek etlerinden sakınınız; çünkü bunlar derttir."[1363]
47- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zeytinyağından şaşmayınız. Onu yiyiniz ve sürününüz; çünkü o, basur'a karşı faydalıdır."[1364]
48- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sırt etinden şaşmayınız; çünkü o, etin en iyi tarafıdır."[1365]
49- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yaş keme'n-in (mantarın) suyundan şaşmayınız. Çünkü kem'e kudret helvasmdandır ve onun suyu göze şifadır."[1366]
50- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hurma, Kudüs'teki taş ve ağaç cennettendir."[1367]
51- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hurma cennettendir ve onda zehire karşı şifa vardır. Siyah Arağ koçu da siyatiğe karşı şifadır. Eti yiyilir ve çorbası içilir."[1368]
52- Rasulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Afyon içersem, nazarlık takarsam, kendi nazmım olarak şiir söylersem artık yaptıklarıma aldırmam (diğer yaptıklarımın hepsi bunların yanında hiç kalır)."[1369]

---

[1] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/202
[2] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/202
[3] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/202
[4] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/202
[5] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/202
[6] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/202-203
[7] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/203
[8] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/203
[9] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/203
[10] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/203
[11] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/203
[12] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/203
[13] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/203-204
[14] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[15] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[16] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[17] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[18] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[19] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[20] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[21] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[22] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/204
[23] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/205
[24] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/205
[25] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/205
[26] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/205
[27] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/205
[28] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/205
[29] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/205-206
[30] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/206
[31] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/206
[32] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/206
[33] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/206
[34] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/206
[35] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/206
[36] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207
[37] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207
[38] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207
[39] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207
[40] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207
[41] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207
[42] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207
[43] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/207

[44] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/208
[45] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/208
[46] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/208
[47] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/208
[48] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/208
[49] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/208
[50] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/208
[51] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/209
[52] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/209
[53] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/209
[54] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/209
[55] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/209
[56] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/201-209
[57] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/210-212
[58] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/22-215
[59] Bakara2/122
[60] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/215-217
[61] Nisa: 4/110
[62] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/217-220
[63] Tahrim: 66/ 8
[64] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/221-222
[65] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/222-223
[66] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/223-224
[67] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/225
[68] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/225
[69] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/225
[70] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/225
[71] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/225
[72] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/225
[73] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/226
[74] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/226
[75] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/226
[76] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/226
[77] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/226
[78] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/226
[79] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/226-227
[80] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/227
[81] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/227
[82] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/227
[83] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/227
[84] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/227
[85] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/227
[86] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/227-228
[87] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/228
[88] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/228
[89] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/228
[90] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/228
[91] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/228
[92] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/228
[93] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/228
[94] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[95] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[96] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[97] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[98] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[99] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/229
[103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/230
[104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/230
[105] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/230
[106] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/230
[107] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/230
[108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/230
[109] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[110] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[111] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[115] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[116] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/231
[117] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/232
[118] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/232
[119] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/232
[120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/232
[121] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/232-233
[122] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/233
[123] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/233
[124] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/233
[125] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/233
[126] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/225-233
[127] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/233-234
[128] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/234

[129] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/234
[130] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/234
[131] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/235
[132] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/235
[133] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/233-235
[134] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/235
[135] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/235
[136] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/235
[137] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236
[138] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236
[139] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236
[140] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236
[141] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236
[142] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236
[143] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236
[144] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/236-237
[145] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/237
[146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/237
[147] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/237
[148] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/237
[149] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/237
[150] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/237
[151] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/237
[152] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[153] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[155] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[156] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[157] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[158] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[159] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238
[160] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/238-239
[161] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/239
[162] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/239
[163] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/239
[164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/239
[165] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/239
[166] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/239
[167] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/239
[168] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/240
[169] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/240
[170] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/240
[171] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/240
[172] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/240
[173] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/240
[174] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[175] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[176] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[177] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[178] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[179] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[180] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[181] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241
[182] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/241-242
[183] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/242
[184] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/242
[185] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/242
[186] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/242
[187] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/242
[188] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/242
[189] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/242
[190] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[191] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[192] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[193] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[194] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[195] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[196] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[197] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[198] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/243
[199] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[200] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[201] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[202] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[203] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[204] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[205] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[206] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/244
[207] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/245
[208] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/245
[209] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/235-245
[210] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/245
[211] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/245-246
[212] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/246
[213] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/246

[214] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/246
[215] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/246
[216] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/246
[217] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/246
[218] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/246
[219] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/247
[220] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/247
[221] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/247
[222] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/247
[223] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/247
[224] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/248
[225] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/248
[226] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/248
[227] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/248
[228] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/248
[229] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/248
[230] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/245-248
[231] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/249
[232] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/249
[233] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/249
[234] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/249
[235] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[236] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[237] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[238] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[239] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[240] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[241] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[242] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/250
[243] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/249-250
[244] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/251
[245] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/251
[246] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/251
[247] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/251
[248] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/251
[249] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/251
[250] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/251
[251] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/252-252
[252] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/252
[253] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/252
[254] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/252
[255] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/252-253
[256] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/252
[257] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/253
[258] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/253
[259] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/253
[260] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/252-253
[261] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/253
[262] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/253
[263] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/253
[264] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[265] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[266] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[267] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[268] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[269] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[270] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[271] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[272] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/254
[273] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255
[274] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/253-255
[275] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255
[276] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255
[277] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255
[278] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255
[279] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255
[280] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255
[281] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/256
[282] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/256
[283] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/256
[284] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/256
[285] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/256
[286] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/255-256
[287] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/257
[288] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/257
[289] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/257
[290] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/257
[291] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/258
[292] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/258
[293] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/258
[294] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/258
[295] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/258
[296] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/257-258
[297] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/259
[298] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/259

[299] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/259
[300] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/259
[301] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/259
[302] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/260
[303] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/260
[304] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/260
[305] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/260
[306] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/260
[307] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/260
[308] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/260
[309] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/261
[310] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/261
[311] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/261
[312] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/261
[313] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/261
[314] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[315] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[316] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[317] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[318] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[319] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[320] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[321] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[322] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/262
[323] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[324] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[325] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[326] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[327] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[328] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[329] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[330] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/263
[331] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/264
[332] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/264
[333] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/264
[334] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/264
[335] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/264-265
[336] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/259-265
[337] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/265
[338] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/265
[339] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/265
[340] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/265
[341] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[342] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[343] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[344] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[345] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[346] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[347] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[348] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/265-266
[349] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266
[350] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/267
[351] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/267
[352] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/267
[353] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/267
[354] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/267
[355] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/267
[356] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/267
[357] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[358] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[359] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[360] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[361] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[362] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[363] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[364] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/268
[365] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/269
[366] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/269
[367] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/269
[368] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/269
[369] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/269
[370] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/269
[371] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/269
[372] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/270
[373] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/270
[374] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/270
[375] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/270
[376] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/270
[377] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/270
[378] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/270
[379] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271
[380] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271
[381] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271
[382] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271
[383] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271

[384] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271
[385] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271
[386] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/271
[387] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/272
[388] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/272
[389] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/272
[390] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/272
[391] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/272
[392] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/272
[393] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/273
[394] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/273
[395] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/273
[396] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/27274
[397] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/274
[398] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/274
[399] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/274
[400] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/266-274
[401] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/274
[402] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/274
[403] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/275
[404] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/275
[405] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/275
[406] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/275
[407] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/275
[408] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/275
[409] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/275
[410] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/276
[411] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/276
[412] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/276
[413] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/276
[414] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/276
[415] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277
[416] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277
[417] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/276-277
[418] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277
[419] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277
[420] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277
[421] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277
[422] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277
[423] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/278
[424] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/278
[425] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/278
[426] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/278
[427] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/278
[428] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/278
[429] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/279
[430] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/279
[431] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/277-279
[432] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/279
[433] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/279
[434] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/279
[435] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/280
[436] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/280
[437] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/280
[438] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/280
[439] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/280
[440] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/280
[441] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/281
[442] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/281
[443] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/281
[444] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/281
[445] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/281
[446] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/281
[447] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/281
[448] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/282
[449] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/279-282
[450] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/282-283
[451] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/283-284
[452] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/284
[453] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/284
[454] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/282-285
[455] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/285
[456] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/285-286
[457] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/285
[458] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/285
[459] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/286
[460] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/286
[461] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/286
[462] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/286
[463] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/286
[464] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/286
[465] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/287
[466] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/287
[467] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/287
[468] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/287

[469] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/288
[470] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/288
[471] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/288
[472] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/288
[473] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/288
[474] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/288
[475] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/288-289
[476] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/289
[477] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/289
[478] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/289
[479] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/289
[480] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/289
[481] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/285-290
[482] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/290
[483] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/290
[484] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/290
[485] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/290
[486] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/290
[487] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291
[488] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291
[489] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291
[490] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291
[491] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291
[492] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291
[493] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291
[494] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/292
[495] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/292
[496] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/292
[497] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/291-292
[498] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/292
[499] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/292
[500] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/292
[501] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[502] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[503] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[504] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[505] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[506] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[507] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[508] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[509] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/293
[510] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[511] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[512] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[513] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[514] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[515] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[516] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[517] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[518] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[519] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[520] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[521] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[522] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/294
[523] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[524] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[525] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[526] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[527] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[528] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[529] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[530] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[531] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[532] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[533] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[534] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/295
[535] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[536] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[537] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[538] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[539] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[540] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[541] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[542] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[543] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[544] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[545] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[546] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/296
[547] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297
[548] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297
[549] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297
[550] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297
[551] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297
[552] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297
[553] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/292-297

[554] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297-298
[555] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/297-298
[556] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/298
[557] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/298
[558] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/298
[559] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/298
[560] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/299
[561] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/299
[562] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/298-299
[563] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/299
[564] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/299
[565] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/299
[566] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/299-300
[567] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/300
[568] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/300
[569] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/300
[570] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/300
[571] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/301
[572] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/301
[573] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/301
[574] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/301
[575] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/301
[576] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/301
[577] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/301
[578] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/302
[579] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/302
[580] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/302
[581] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/303
[582] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/303
[583] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/303
[584] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/303
[585] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/303
[586] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[587] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[588] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[589] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[590] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[591] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[592] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[593] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[594] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/304
[595] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/305
[596] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/305
[597] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/305
[598] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/305
[599] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/305
[600] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/305
[601] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/305-306
[602] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/306
[603] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/306
[604] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/306
[605] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/298-306
[606] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/306
[607] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/306-307
[608] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/306
[609] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/307
[610] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/307
[611] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/307
[612] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/308
[613] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/306-308
[614] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/308
[615] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/308
[616] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/308
[617] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/308
[618] Isra: 17/23-24
[619] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/308-309
[620] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/309
[621] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/309
[622] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/309
[623] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/309
[624] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/309
[625] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/309
[626] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[627] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[628] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[629] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[630] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[631] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[632] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[633] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/310
[634] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/311
[635] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/311
[636] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/311
[637] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/311
[638] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/311

[639] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/311
[640] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/312
[641] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/308-312
[642] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/312
[643] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/312
[644] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/312
[645] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[646] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[647] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[648] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[649] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[650] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[651] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[652] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/313
[653] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/314
[654] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/314
[655] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/314
[656] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/314
[657] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/314
[658] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/314
[659] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/312-314
[660] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[661] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[662] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[663] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[664] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[665] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[666] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[667] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315
[668] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[669] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[670] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[671] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[672] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[673] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[674] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[675] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/316
[676] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[677] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[678] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[679] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[680] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[681] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[682] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[683] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/317
[684] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[685] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[686] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[687] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[688] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[689] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[690] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[691] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/318
[692] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[693] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[694] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[695] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[696] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[697] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[698] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[699] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[700] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[701] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/319
[702] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[703] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/315-320
[704] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[705] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[706] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[707] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[708] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[709] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[710] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320
[711] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[712] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[713] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[714] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[715] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[716] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[717] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[718] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/321
[719] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[720] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[721] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[722] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[723] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322

[724] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[725] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[726] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[727] El-Kasas: 28/38, En-Nâziât: 79/24. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/322
[728] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/323
[729] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/320/323
[730] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/323
[731] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/323
[732] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/323
[733] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/323
[734] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[735] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[736] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[737] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[738] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[739] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[740] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[741] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/324
[742] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/325
[743] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/325
[744] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/325
[745] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/325
[746] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/325
[747] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/325
[748] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/325
[749] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[750] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[751] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[752] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[753] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[754] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[755] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[756] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/326
[757] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/327
[758] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/327
[759] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/327
[760] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/327
[761] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/327
[762] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/327
[763] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/327
[764] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/328
[765] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/328
[766] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/328
[767] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/328
[768] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/328

[769] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/323-328
[770] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[771] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[772] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[773] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[774] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[775] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[776] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[777] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[778] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[779] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329
[780] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/330
[781] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/329-330
[782] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/330
[783] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/330
[784] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/330
[785] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/330
[786] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/331
[787] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/331
[788] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/331
[789] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/331
[790] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/331
[791] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[792] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/330-332
[793] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[794] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[795] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[796] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[797] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[798] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[799] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[800] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332
[801] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333
[802] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333
[803] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333
[804] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333
[805] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333
[806] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333
[807] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333

[808] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/333
[809] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[810] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[811] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[812] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[813] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[814] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[815] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[816] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[817] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[818] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/334
[819] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[820] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[821] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[822] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[823] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[824] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[825] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[826] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[827] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[828] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/335
[829] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[830] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[831] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[832] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[833] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[834] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[835] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[836] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/336
[837] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[838] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[839] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[840] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[841] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[842] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[843] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[844] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/337
[845] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[846] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[847] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[848] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[849] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[850] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[851] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[852] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[853] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/338
[854] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[855] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[856] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[857] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[858] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[859] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[860] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[861] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[862] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[863] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/339
[864] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[865] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[866] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[867] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[868] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[869] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[870] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[871] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[872] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[873] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/340
[874] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[875] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[876] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[877] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[878] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[879] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[880] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[881] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/341
[882] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[883] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[884] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[885] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[886] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[887] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[888] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[889] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[890] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[891] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/342
[892] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343

[893] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343
[894] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343
[895] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343
[896] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343
[897] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343
[898] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343
[899] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/343
[900] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[901] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[902] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[903] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[904] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[905] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[906] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[907] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/344
[908] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[909] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[910] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[911] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[912] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[913] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[914] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[915] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/345
[916] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[917] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[918] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[919] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[920] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[921] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[922] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[923] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[924] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[925] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[926] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[927] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/346
[928] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[929] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[930] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[931] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[932] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[933] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[934] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[935] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[936] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/347
[937] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[938] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[939] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[940] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[941] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[942] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[943] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[944] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[945] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/348
[946] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[947] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[948] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[949] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[950] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[951] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[952] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[953] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/349
[954] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[955] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[956] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[957] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[958] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[959] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[960] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[961] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[962] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[963] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/350
[964] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[965] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[966] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[967] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[968] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[969] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[970] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[971] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[972] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[973] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[974] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/351
[975] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[976] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[977] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352

[978] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[979] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[980] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[981] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[982] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[983] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[984] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[985] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/352
[986] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[987] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[988] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[989] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[990] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[991] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[992] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[993] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[994] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[995] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/353
[996] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[997] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[998] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[999] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1000] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1001] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1002] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1003] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1004] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1005] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1006] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1007] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1008] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/354
[1009] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1010] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1011] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1012] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1013] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1014] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1015] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1016] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1017] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1018] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1019] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/355
[1020] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1021] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1022] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1023] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1024] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1025] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1026] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1027] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1028] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/356
[1029] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1030] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1031] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1032] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1033] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1034] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1035] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1036] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1037] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1038] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1039] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1040] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357
[1041] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/357-358
[1042] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1043] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1044] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1045] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1046] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1047] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1048] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1049] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/358
[1050] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1051] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1052] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1053] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1054] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1055] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1056] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1057] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1058] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1059] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1060] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/359
[1061] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1062] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360

[1063] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1064] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1065] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1066] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1067] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1068] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1069] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1070] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1071] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1072] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/360
[1073] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1074] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1075] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1076] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1077] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1078] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1079] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1080] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361

[1081] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1082] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1083] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/361
[1084] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1085] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1086] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1087] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1088] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1089] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1090] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1091] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1092] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1093] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1094] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/362
[1095] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1096] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1097] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1098] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1099] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/363
[1104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/332-363
[1105] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1106] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1107] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1109] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1110] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1111] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365
[1113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1115] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1116] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1117] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1118] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1119] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1121] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1122] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/366
[1123] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1124] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1125] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1126] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1127] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1128] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1129] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1130] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1131] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/367
[1132] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1133] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1134] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1135] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1136] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1137] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1138] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/365-368
[1139] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1140] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/368
[1141] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369
[1142] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369
[1143] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369
[1144] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369
[1145] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369
[1146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369

[1147] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369
[1148] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/369
[1149] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1150] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1151] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1152] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1153] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1155] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1156] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370
[1157] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1158] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1159] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1160] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1161] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1162] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370-371
[1163] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1165] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1166] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1167] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/371
[1168] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1169] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1170] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1171] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1172] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1173] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1174] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1175] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1176] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1177] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1178] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/372
[1179] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1180] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1181] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1182] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1183] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1184] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1185] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1186] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1187] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1188] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1189] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/373
[1190] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1191] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1192] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1193] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1194] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1195] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1196] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1197] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1198] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1199] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1200] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1201] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1202] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1203] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/374
[1204] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1205] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1206] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1207] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1208] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1209] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1210] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1211] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1212] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1213] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1214] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1215] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1216] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/375
[1217] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1218] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1219] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1220] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1221] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1222] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1223] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1224] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1225] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1226] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1227] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1228] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1229] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/376
[1230] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/370-376
[1231] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377

[1232] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377
[1233] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377
[1234] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377
[1235] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377
[1236] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377
[1237] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377
[1238] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378
[1239] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378
[1240] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378
[1241] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378
[1242] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378
[1243] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/377-378
[1244] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378
[1245] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1246] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1247] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1248] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1249] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378-379
[1250] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1251] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1252] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1253] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1254] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/379
[1255] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1256] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1257] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1258] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1259] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1260] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1261] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1262] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/380
[1263] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/381
[1264] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/381
[1265] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/381
[1266] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/381
[1267] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/378-381
[1268] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/381
[1269] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/381
[1270] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1271] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1272] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1273] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1274] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1275] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1276] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1277] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1278] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1279] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1280] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/382
[1281] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1282] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1283] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1284] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1285] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1286] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1287] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1288] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383
[1289] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/383-384
[1290] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1291] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1292] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1293] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1294] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1295] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1296] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1297] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/384
[1298] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1299] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1300] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1301] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1302] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1303] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1304] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1305] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1306] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/385
[1307] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1308] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1309] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1310] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1311] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1312] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1313] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1314] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/386
[1315] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/381-386
[1316] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387

[1317] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1318] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1319] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1320] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1321] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1322] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1323] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1324] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1325] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1326] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1327] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/387
[1328] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1329] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1330] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1331] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1332] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1333] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1334] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1335] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1336] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1337] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/388
[1338] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1339] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1340] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1341] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1342] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1343] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1344] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1345] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1346] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1347] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/389
[1348] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1349] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1350] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1351] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1352] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1353] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1354] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1355] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1356] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1357] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1358] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1359] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1360] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/390
[1361] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1362] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1363] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1364] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1365] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1366] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1367] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1368] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391
[1369] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi İzahlı 2000 Hadis, Aydın Yayınevi: 2/391

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Rivayete Göre Taksimleri

a) Çok Rivayet Eden Sahabeler (Müksirûn):

Kendilerinden rivayet edilen hadisler binden fazla olan sahabiler.
Sahabenin sayısı yüzbinlerin üzerinde olduğu halde, ancak bin veya binbeşyüz kişiden hadis rivayet edilmiş, bunların da yedisinden yapılan rivayetler binin üstünde olmuştur. Her bir sahabiden sonraki asırlara intikal eden rivayetlerin sayılmasıyla yapılan bu tesbit, Sahabenin hadis ve Sünnet bilgisini tayinde kesin bir ölçü değildir. Dört halife başta olmak üzere, Hz. Peygamber (s.a.s)'le daha uzun süre beraber olan pek çok sahabinin rivayetleri, Sünnet bilgileri daha çok olmasına rağmen, binin altında kalmıştır.
Ahmed b. Hanbel, Sahabe içinde çok hadis rivayet edenlerin altı kişi olduğunu söyler. Bunlar; Ebu Hüreyre, Abdullah İbn Ömer, Enes b. Malik, Hz. Aişe, Cabir b. Abdullah ve Abdullah İbn Abbas'tır. Ahmed Muhammed Şakir bu isimlere, Ebu Said el-Hudrî, Abdullah b. Mesud ve Abdullah İbn Amr'ı da ilave ederek muksirûnu dokuza çıkarır. Muksirûnun rivayetleriyle ilgili sayı genellikle, İbnu'l-Cevzi'nin[1] Bakıyy b. Mahled'in[2] Müsned'indeki hadisleri sayarak yaptığı tesbite dayanır. Hadis kitapları arasında en çok hadis ihtiva ettiği kabul edilen ve maalesef günümüze tamamı intikal etmeyen bu eserdeki muksirûnun rivayetleriyle Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayetleri arasında fark vardır. Bu fark, bir hadisin değişik tarihlerle rivayet edilmesi ve bunların her birinin ayrı birer hadis sayılmasından ileri gelmektedir. Bu iki müsneddeki rivayetlerine göre Muksirûn ve hâdislerinin toplam sayısı şöyledir: (İlk rakamlar Bakıyy, ikinciler Ahmed'in Müsnedindeki rivayetlerdir).
1. Ebu Hüreyre (58/672): 5374-3848 hadis.
2. Abdullah İbn Ömer (73 veya 74/692): 2619-2019 hadis. (2630 diyenler de vardır.)
3. Enes b. Mâlik (93/712): 2286-2178 hadis.
4. Hz. Aişe (58/678): 2210 hadis.
5. Abdullah İbn Abbas (68/687): 1660-1696 hadis.
6. Cabir İbn Abdullah (74 veya 78/693): 1540-1206 hadis. (1640 diyenler de vardır)
7. Ebu Saîd el-Hudrî (74/693): 1170-958 hadis.
8. Abdullah İbn Mesud (32): 848-892 hadis.
9. Abdullah İbn Amr (63): 700-722 hadis.[3]
Kitabu'l-adad diye de bilinen bu liste[4] İbnu'l-Cevzi'nin (597/1200) Telkihu fuhumi ehli'l-eser adlı kitabında bulunmaktadır.
Tesbite kaynaklık eden Baki b. Mahled'in Müsned'i, fıkıh bablarına göre tanzim edilmiş bir müsned olduğu için, aynı hadisin birden çok babta geçmesi pek normaldir. Bu sebeple de aynı hadisin birkaç kez sayılması sonucu doğmakta ve neticede rivayet edilen hadis sayısı kabarmaktadır. Ale'r-rical sisteme sahip Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan rivayetlerle Baki b. Mahled'in Müsned'inden tesbit edilen rakamlar arasında görülen farklılık bu iki Müsned'in değişik sistemlere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu da gösteriyor ki, aslında muksirun için verilen rakamlar, o sahabilerden rivayet edilen hadislerin tam sayısını yansıtmamaktadırlar. Örneklendirecek olursak, Ebu Hureyre 5374 hadis rivayet etmiş gözükürken bu sayı Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 3848 olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, senedinde değişiklik bulunan bir metnin her değişik senedini bir hadis saymak suretiyle sayımlarda da rakamlar olduğundan fazla çıkacaktır. Bütün bu sebeplerle sahabilerin rivayet ettikleri hadis sayıları konusunda verilen rakamlara kesin gözüyle bakmak mümkün değildir. "falanın sayımına" veya "falan kitaptaki rivayetlerinin sayımına göre" diye rakam vermek daha ilmi ve daha doğru olacaktır.Mükerrerler çıktıktan sonra Ebu Hureyre'nin rivayetleri 1579 olmaktadır.[5]
Bu rakamlara mükerrer hadisler de dahildir. Mükerrerler çıkarıldığında sayılar hayli düşmektedir. Mesela, Ebu Hüreyre'nin, Ahmed b. Hanbel'in müsnedindeki rivayetleri, mükerrerler çıkarılınca 1579'a inmektedir. Her ne kadar rivayetleri bini bulmasa da, Abdullah b.Mesud ve Abdullah b. Amr'ı muksirûndan sayılması çok isabetli olacaktır. Çünkü, Ebu Hüreyre gibi bir sahabi, Abdullah b. Amr'ın dışında hiç bir sahâbînin kendisi kadar hadis bilmediğini ikrar etmiştir. [6] O'nun, bizzat Hz. Peygamber (s.a.s)'den izin alarak yazdığı ve adına "es-Sahîfetü's-Sâdıka" dediği ve 1000 kadar hadis ihtiva eden bir kitabı vardı. Tamamı günümüze intikal etmeyen bu sahifeden 700 kadar hadisi Ahmed b. Hanbel Müsned'inde rivayet etmektedir. Ne var ki, Ehl-i Kitab kültürüne de vakıf olduğu için, israiliyyat karışır endişesiyle çoğu kimse Abdullah'dan fazla rivayet etmemiş, bir de onun Hz. Peygamber (s.a.s)'den sonra, Mısır gibi, o zamanlar önemli bir hadis merkezi olmayan bir beldeye yerleşmiş olması da ondan rivayeti azaltmıştır. Müksirûnun hemen hepsi Hicrî atmışlı yıllardan sonra vefat ettiği halde Abdullah b. Mesud, nisbeten daha erken bir dönemde, H. 32 de vefat ettiği için ondan rivayet edilen hadisler bini aşmıştır. Bulunduğu bölgenin fıkhî yapısına[7] büyük tesiri olan İbni Mesud, diğerleri gibi uzun bir ömür yaşayabilseydi, şüphesiz ki rivayetleri çok daha fazla olurdu.
Bu sahabilerin diğerlerinden daha çok rivayet etmiş olmalarının bazı sebepleri şunlardır:
1) Muksirûnun hemen hepsi çok genç yaşta, hafızalarının diri olduğu öğrenme çağlarında Hz. Peygamber (s.a.s)'i idrak etmiş ve O'ndan sonra uzun bir süre, takriben 50 ila 80 sene daha yaşamışlardır. Asrı saadetten sonra meydana gelen olaylar, hadis rivayetine duyulan ihtiyacı artırmış, bu nedenle, geç vefat eden sahabilerden rivayet, önce vefat edenlerden daha çok olmuştur.
2) Ashabın çoğunun değişik dünyevî meşgaleleri vardı. Muksirûnun bir kısmı genç ve bekar olduğu, bir kısmı da Suffa ashabından olduğu için (Mescid-i Nebevî'nin avlusunda bulunan suffada kalanların ihtiyaçları Rasûlüllah (s.a.s) veya Ashab tarafından karşılanıyor, onlar daha ziyade ilim ve ibadetle meşgul oluyorlardı) maişet meşgaleleri olmadığından, Rasûlüllah (s.a.s) ile daha fazla beraber oluyorlar, böylece daha çok hadis duyuyor, öğreniyorlardı. Ashabın, çok hadis rivayet ettiği yolundaki ithamına cevaben Ebu Hüreyre; Muhacirler pazarda, Ensar tarlalarda meşgul olurlarken kendisinin, boğaz tokluğuna Rasulullah (s.a.s)'in peşinde gittiğini, onların duymadıklarını duyduğunu söylemiştir. Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in en genç hanımı; Enes, 10 yıl boyunca O'nun (s.a.s) hizmetçisi; Abdullah İbn Abbas, amca oğlu ve hanımı Meymune'nin yeğeni; İbni Ömer, genç bir delikanlı ve hanımı Hafsa'nın kardeşi; İbni Mesud ve Ebu Said Suffa ashabından oldukları için bunların hemen hepsi, genellikle Rasûlüllah (s.a.s)'in çok yakınında bulunma imkanına kavuşmuşlardır. Ayrıca bunlar, daha sonra da dünya işleriyle fazla meşgul olmadıklarından hadis rivayetine daha çok zaman ayırabilmişlerdir. Fakat, mesela, Dört Halife, devlet işleri ve harplerle meşguliyetlerinden dolayı rivayete onlar kadar zaman ayıramamışlardır.
3) Bunlar mizaç olarak öğrenmeye ve rivayete çok düşkün kimselerdi. Denilebilir ki, hadis öğrenmek için Rasûlüllah (s.a.s)'e en çok soru soranların başında bunlar geliyordu.[8]

---

[1] H. 597.
[2] H. 276.
[3] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 278-279; Sahâbelerin rivayetleriyle ilgili rakamlar. Endülüs'ün meşhur muhaddisi Ebu Abdirrahman Bakiy İbnu Mahled el-Kurtubi (276/889)'in Müsned'ine dayanır. Ancak bugün bu değerli eser hiçbir kütüphanede mevcut değildir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/533.
[4] Bk. Sk. Ayasofya: 454.
[5] Bilgi için bk. A. M. Şakir, el-Baisu'l-hasis: 185-188; Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler: 30-35; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 83-84.
[6] Buhârî, İlm: 39.
[7] Küfe menşeli Irak Fıkıh Ekolü.
[8] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/341.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ON DÖRDÜNCÜ HADİS

MÜSLÜMANIN KANI ÜÇ ŞEY HARİCİNDE HELAL OLMAZ

Abdullah bin Mesud (ra)'dan şöyle dediği rivayet edildi: Rasullullah (sav) buyurdu ki: Müslüman kişinin kanı ancak üç şey haricinde hela olmaz" Zina eden evli, nefse karşı nefis, dinini terk edip, cemaattan ayrılan kimse "Buhari ve Müslim rivayet etit.
Bu hadisi sahihaynde Buharî ve Müslim) A'meşten rivayetle tahric etti. O da Abdulah bin Mürre'den, O'da Mesruk'tan Oda İbni Mesud'dan rivayet etti. Müslimin bir rivayetinde de dinini terk eden kelimesine bedel islamı terk eden geçmektedir. Bu manada çok hadisler vardır.
Müslim Ayşe (r.a)'den İbn-i Mesud'un hadisi gibi hadis tahric etti.
Tirmizi, Nesai ve İbni Mace Osman (r.a)'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti. Müslümanın kanı ancak şu şeyden biriyle helal olur. Müslümanlığından sonra yüreğinden veya evlenidikten sonra zina eden veya nefsi karşılığı olmadan bir nefsi öldüren adam Nesainin bir rivatindede evlenikten sonra izah eden adama recm vardır, veya kasten adam öldürürse ona kısas vardır, veya müslümanlıktan sonra mürted olursa ona ölür vardır. (1)
(S: 230) Bu mana peygamber (s.a.v)'den İbni Abbas'tan Ebû Hureyre, Enes bin Malik ve başkalarından da rivayet edidi.
Daha önce Enes hadisini zikretik, onda Lailahe illalah , Muhammedun Rasululah şehadetini yapanların bu üç hasetin islamın hakkı olduğu ve bunları terk etmekle kişinni kanının mübah olacağının açıklaması vardır.
Bu üç hasletten birinden dolayı ölüm müslümanlar arasında ittfak edilmiş birşeydir.
Evli zina edenin haddinin ölene kadar recm olduğu hakkında müslümanların icması vardır, Peygamber (s.a.v) Maiz ve Gamideyyeyi recm etti (2). Kuranda lafzı nesh edilen şu ayet vardı: İhtiyar erkek ve kadın ziya ederse Allah'tan bir azap olmak üzere recmedin taşlayın) Allah güçlüdür, hikmet sahibidir) (3)
İbni Abbas Kuranın şu ayetinde recm hükmünü çıkardı. Ey ehli kitap! Rasulümüz size kitaptan gizlemekten olduğunuz bir çokşeyi açıklamak üzere geldi; birçok kusurunuzu da) affediyor.) (4). dedi ki: Kim recmi inkar ederse farkında olmadan kuranı inkar etmiştir sonra bu ayeti okudu ve dedi ki: Recm'de gizledikleri şeylerdendi. (S: 231) Bunu Nesai ve Hakim tahric etti. Ve isnadı sahihtir dedi. (5)
Yine Allah tealanı şu ayetinde de bu hüküm çıkarılır: Biz içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde, Tevrat'ı indirdik kendilerini Allah'a vermiş Peygamber onunla Yahudilere hükmederlerdi.) Şu kavline kadar: Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet). (6) Zühridedi ki: Bize Peygamber (s.a.v)'in recmettiği iki Yahudi hakkında indiği haberi ulaştı, ve peygamber (s.a.v) buyurduki: "Ben Tevrattakiyle hükmediyorum, emretti ve ikisi taşlandı. (7)

(1) Kasas sûresi, ayet: 79- 80 (Nisa ayet: 32 (3) Mutafffin suresi, ayet: 26 (4) Bu tevazu örneklerindendi Ebu Nuyam hilyede rivayet etti. 2/350 (5) Ebu Nuaym hilyede zikretti 9/ 119.
Müslîm sahihinde Bera bin Azib'ten iki Yahudinin taşlanma hikayesini tahric etti. Ve Hadisin dedi ki: Allah şunu indirdi: (Ey Rasul küfre sürat gösterenler seni üzmesin (8) ve tüm kafirler hakkında şunu indirdi: Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmezse işte o kafirlerin ta kendisidir. (9) İmam Ahmed'de tahric etti. ve Onunkinden şöyle Allah teala şunu indirdi: (Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmezse işte o kafirlerin ta kendisidir.) (9) İmam Ahmed'de tahric etti ve Onunkinden şöyle Allah teala şunu indirdi: Küfre sürat gösterenler seni üzmesin) Allah'ın şu kavline kadar: Size şu verilirse alın) (10) Diyorlardıki: Muhammed'e gidin, eğer yüz karalam ave sopa ile fetva verirse kabul edin, eğer recm ile fetva verirse sakının. Sonra şu kavle kadar zikretti: Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte o kafirlerin ta kendisidir) dedi ki: Yahudiler hakkındandır. (1) (S: 232) Cabir (r.a)'den taşlanan iki Yahudi kıssası rivayet edildi, dedi ki: Allah teala şu ayeti indirdi: Eğer sana gelirlerse aralarında hükmet veya onlardan yüz çevir) şu kavle kadar: Eğer hükmeder sen aralarında adaletle hükmet). (2)
Allah teala nicev zina eden kadınların ölene kadar veya Allah kendilerine bir yol verinceya kadar hapsedilmelerini emretti. Sonra Allah onlara bir yol kıldı, Sahihi Müslîmde Ubade bin Samit'in şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber (sav) buyurduki: Benden alınız Allah onları çıkış yolu kıldı: bekar bekarla zina ederse 7 yüz sopa ve bir yıl tağrib gurbette bırakma) çıkış yolu kıldı: Bekar bekarla zina ederse yüz sopa ve biryıl tağrib gurbette bırakma evliyle evli zina ederse yüz sopa ve recm vardır.
Alimlerden bir topluluk bu hadisin zahirni alıp evliye yüz sopa sonrada recmi farz kılıyor, Ali (r.a)'ın Şüraha el Hemedaniye'ye yaptığı gibi (3) ve dedi ki: Allah'ın kitabıyla sopa vurdu. Rasululah'ın sünnetiyle de recm ettim. Allah'ın kitabında bekarla evli ayırımı yapmaksızın zina edenlere sopa bulunduğuna, sünnette çıkardığı hükümle amel etmiş oluyor. Hem Kur'an hem sünnetten çıkardığı hükümle amel etmiş oluyor.
Bu söz imam Ahmed'in meşhur rivayetidir, ishak hasen Basrî ve seleften bir grubun görüşüdür.
onlardan bir grupta dedi ki: Eğer zina eden iki kişi hem evli hem ihtiyarise hem sopa vurulur, hem taşlanır, eğer genç iseler, taşlanır, sopa vurulmaz, çünkü ihtiyarın günahı daha çirkindir. Bu Übey bin Ka'bın görüşüdür. Ondan merfu olarak rivayet edildi, merfu oluşu sahih değildir, bu yine Ahmed ve İshak 'tan rivayettir.
Nefis manası: Mükellef haksız yere bir nefsi kasten öldürürse, kendisi de öldürülür, kuran buna şu ayetle delildir: Tevratta onlara şöyle yazdık: Cana can) (4) (S: 233) ve Allah teala buurduki: Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle kadına kadın.) (5)
Cana can) ayetinden bazı durumlar istisna edilir bazıları:
1- Babanın çocuğunu öldürmesi: Çoğunluğa göre baba öldürülmez, bu Ömer (r.a)'den sahih rivayetle sabittir, bu peygamber (s.a.v)'den bir çok ve cihlerle rivayet edildi (6) İsnatları üzerinde konuşuldu. Malik dedi ki: Boğazlama gibi kasden öldürdüğünde şüphe kalmayacak, şekilde öldürmüşse, bu durumda öldürülür, eğer kılıçla veya sopayla atmışsa öldürülmez. Leys dedi ki: Ummu delilerden dolayı kasden öldürmeni her şekliyle öldürülür.) Hürün köleyi öldürmesi, çoğunluğa göre köleye karşılık hür öldürülmez.
(1) Daha önce geçtiği gibi Ebu Davud, Tirmîzi, İbnî Mâce ve Nesaî tahric etti. (2) Maiz 'inrecmi bir çok hadiste vardır, Ahmed, Buharî ve Müslim'in Ebu Hureyre, 'den rivayet ettiği hadis bunlardandır. (3) Abdurrazzak tahric etti, İbni Hibbanve Hakim İbni Mesud'dan rivayetle doğruladı.(4) Mâide, ayet: 15 (5) Nesaî Hakim tahric etti. ve doğruladı Taberi tefsirde zikretti: 6/ 103 (6) Maide, ayet: 44-49 (7) Ebu Davud ve Taberani Kebirde tahrice etti.
(8) Maide,ayet: 41 (9) Maide, ayet: 44 (10) Maide:41
(1) Ebu Mücliz ve başkasınındedii gibi, ve Hristiyanlar haknındadır. doğrusubütün kafirler hakkındandır. (2) Maideayet: 42 (3) Ahmed ve Buhari Şabi'denrivayetetti, yine Hakim, Beyheki ve Ali bin Ca'd'da rivayet etti. (4) Maide ayet: 45 (5) Bakara, ayet: 178 (6) Çocukdolasıyla baba kısas edilmez " hadisi Ömer İbni Abbas süraka bin Maik, ve Amr bin Şuayb babasından oda dedesinden rivayet ettti. Ömer hadisini Ahmed, Tirmizî, İbni Mâce, Darekutni, Beyheki, İbni ebi Asım ve İbnil Carud rivayette etti. (7) Ahmed ve dört sünen ashabı tahric etti. Tirmîzi dedi ki: Hasen garip. Ahmed dedi ki: Hasan Semuri'den duymadı.
İsnatlarında söz olan bir çok hadis bu konuda vardır. Denildiki: Kendi kölesi için değil de başkasının köles için öldürülür. Bu ebu Hanife ve ashabının görüşüdür. Denildiki: Kendisinin ve başkasının kölesinden dolayı da öldürülür. Bu, şu hadise dayanarak: Kim kölesini öldürürse onu öldürürüz, kim bir tarafını keserse onun bir tarafını keseriz" (7) Sevri'den rivayet edildi, ve bu hadis ehlinen bir grubun görüşüdür.
(S: 234) İmam Ahmed ve başkası bu hadisi yaraladı.
Etraf (ayak, el, burun, göz (v.b) hususunda hür ile köle arasında kısas olmadığında icma vardır. Bu da bu hadisle amel edilmediğine delildir, (cana can) ayetinden muradın: Hürler için olduğuna bununla delil getirir, çünkü daha sonra etrafın kısası zikredildi, oda hürlere özeldir.
3- Müslümanın kafiri öldürmesi: Kafir eğer harbi ise ihtilafsız olarak müslüman öldürülmez, çünkü ihtilafsız olarak harbinin öldürülmesi mübahtir, eğer zimmi veya anlaşmalı ise cumhura göre müslüman yine öldürülmez.
Sahibi Buharîde Ali (r.a)'ın peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ettii tahric edildi: Kafirden dolayı müslüman öldürülmez. (1)
Ebu Hanife ve Kufeli fakihlerden bazısı dedi ki: öldürülür.
Rabia İbnil Yemani'den rivayet etti ki: Peygamber (s.a.v) Zimmet ehlinden bir adamdan dolayı kıble ehlinden bir adamı öldürdü ve buyurduki: Ben zimmeti ifa etmeye daha müstehakım.
Bu mürseldir, zayıftır, İmam Ahmed, Ebu Ubeyd, İbrahim el Harbi. Cevzecani, İbnil Münzir ve Darekutni zayıf saydı ve dedi ki: İbnil Yemani zayıftır, hadisi mutasıl yaptığı zaman da delil gösterilmez, mürsel olursa nasıl olacak?
Cevzecani dedi ki: Rabia İbrahm bin ebi Yahya'dan, Oda ibnil Münkerdir'den, Oda İbnil Yemani'den aldı. ibniEbi Yahya, metrükül hadis'tir.
(S:235) Ebu Davud'un mürsellerinde başka mürsel bir hadis var: Peygamber (s.a.v) haber günü ihanetle bir kafiri öldüren müslümanı öldürdü, ve buyurduki: Ben zimmetini ifa edenlerin en evlası ve en müstahakıyım.
Bu Malik ve Medine ehlinin mezhebidir. Hile ile öldürede eşitlik şart değildir kafire karşı müslüman öldürülür, sahih oluşu takdir edilerek ibnil Yemani'nin hadisini de bu manaya yorumluyorlar.
4- Adamın kadın öldürmesi: İhtilafsız olarak adam öldürülür. (2) Amr bin Hazm'ın kitabında Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: Kadın dolayısıyla erkek öldürür" Peygamber (s.a.v)'in cariye öldüren erkek yahudiye öldürdüğü sahihtir. (3)

Ali (r.a)'den, kadın tarafına diyeni yarısını verileceğini rivayet edildi. (4) Çünkü kadının diyeti erkeğinkinin yarısıdır, bu seleften bir grubun görüşüdür, ve Ahmed'den de bir rivayettir.
dinini terk edin cemaatten ayrılandan murad: İslamı terk eden ve ondan dönen ve Müslümanların cemaatini terk edendir, bu Osman (r.a) hadisinde açıkça belirtilmiştir (5)
Bunları hadis ehli şehadetle beraber dinden dönmeden önceki hali itiraba alınarak kanı helal olur dedi, islam hükmü ona yoldaştır, bunun için tevbe istenir, islama dönmesi itenir.
İslama döndükten sonra mürtedliği anında geçen ibadetlerin kazası gerekli kılınır mı, bu hususta alimler arasında meşhur ihtilaf var.
Şehadeti kabul ettiği halde, müslümanlık iddia ettiği halde, islamın rükünlerinden birini inkareden, veya Allah ve rasulüre küfreden veya peygamber, veya meleklerden veya kuranda zikredilen kitaplardan birine küfreden dinini terk etmiş , müslümanların cemaatinden ayrılmış olur.
(1) Hadis sahihtir, Buharî, Davud, ve Nesaî tahric etti. (2) Hakim, İbni Hibban ve Beyheki tahric etti, senedinde Süleyman bin Erkam var o zayıftır. Cemaat Enes'ten Peygamber (s.a.v)'in bir cariyenin başını taşla delerek öldüren Yahudinin öldürülmesinin emrettiğini rivayet etti, bu kadına karşı erkeğin öldürüleceğine dedildir, bu cumhurun görüşüdür.
(3) Hadis sahihtir, cemaat Enes'ten tahric etit. (4) Bu yine Hasan ve Ata'dan rivayet edildi, Buharî ilem ehlinden rivayet etti. (5) Bunu ibni Ebi şeybe rivayet etti.
S: 236) Sahihi Buharîde İbni Abbas'tan rivayet edildi ki: Peygamber (s.a.v) buyurduki: Kim dinini değiştirirse, onu öldürün.
Alimlerin çoğuna göre bu hususta kadınla erkek arasında fark yoktur, bazıları: Harpte darul harbin kadınlarının öldürülmediği gibi, dinden ödenn kadın da öldürülmez dedi.
Bu Ebu Hanife ve ashabının görüşüdür, sonra olma küfrü asli küfür gibi saydılar, cumhur bu iki küfrü ayırdı islama girdikten sonra küfre girmeyi daha çirkin gördüler, ondan dolayı ehli iki küfrü ayırdı islama girdikken sonra küfre girmeyi daha çirkin gördüler, ondan dolayı ehli harbtenihtiyar, felçli, kör öldürülmez, harpte bile öldürülme, fakat dinden dönen öldürülür.
Dinin terk edip, cemaatan ayrılan "sözü tevbe edip islama girerse öldürülmeyeceğine delildir, çünkü döndüktün sonra dinini terk etmiş, cemaattan ayrılmış olmaz.
Eğer denilse: Bilakis kanı korunan şehadet ehlinden bu istisna, evli zina edenin ve adam öldürenin öldürüldüğü gibi, şehadeti kabul etse bile öldürüleceğine delildir, bu da mürtedin tevbesinin kabul edilmeyeceğine delildi, bu Hasan'dan hikaye edildi. Veya bu islam üzere doğupta da sonradan dinden dönen için manasına yorumlanır.
Kafir olupta müslüman olan, sonra dinden dönen tevbesi kabul edilir, bu bir grup alimlerin görüşüdr. Leys bin Sa'd ve Ahmed bir rivayette, ve ishak onlardandır.
Denildiki: Daha önce geçtiği gibi, dini terk etmeden önceki hali göze alınarak müslümanlardan istisna edildi, bu evli zina eden gibi ve adam öldüren gibi değildir; çünkü onların öldürülmesi işledikleri suç binaenfrz bir cezadır, ve telafisi mümkün deiğildir.
Mürted ise: O şimdiki halde üzerinde bulunabir vasıftan dolayı öldürülür, o vasıfta , dinini terk etmek ve cemaattan ayrılmaktır, Eğer dinine döner ve cemaata yoldaş olursa, kanının mübah olduğu vasıf ortadan kalkmış olur, ve kanı mübah olmaz. Allah en iyisini bilir.
(237) Eğer denilse: nesai Ayşe (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Mülüman bir kişini kanı ancak şu üç hasletten birinden dolayı helal olur: Evli zina eden taşlanır, kasten müslüman bir adamı öldüren öldürülür, islamdan çıkıpta Allah ve rasulüyle harp eden adam öldürülür, veya asılır veya yeryüzünden sürgün edilir başka bir yere)
Bu muradan şu olduğuna delildir. Dinden dönme ve savaşmayı birlikte yapanlar hakkındandır.
Denildeki: Ebu Davud Ayşe (r.a) hadisini başkabir lafızla tahirc etti. Peyamber (s.a.v) buyurduki: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Alah'ın rasulü olduğuna şehadet eden bir müslüman kişini kanı ancak üç şeyden biri harcinde helal olmaz: Evlilikten sonra zina eden taşlanır. Allah ve rasülüne harp ederek çıkan bir adam öldürülür. Yada asılır, yada sürülür. Bir nefis öldüren adam öldürülür.
Bu müslümanlara rap eden adam hakkında imam mutlak olarak muhayyerdir, bu Medine ehlinin görüşüdr, Malik ve başkası gibi.
Evla rivayet : İslamdan çıkışıyla murad şu manaya hamledilebilir: İslamın hükümlerinden dışarı çıkmasıdır, zahiri manaya da hamledilebilir.
Bununla şöyle diyen delil gösterebilir. Muharebe ayetindinden dönemlere özeldir, kim dinoen döner ve harp ederse ona ayetteki gibi yapılır, dinden dönmek sizin savaşırsa, müslümanlara uygulanan kısas ve hırsıza uygulanan el kesme cezası hükümleri uygulanır.. Bu Ahmed'den rivayet edildi, fakat meşhur değildir. Aynı şekilde seleften bir grupta dedi ki: Muharebe ayeti mürtedlere hastır, Ebu Gılabe ve başkası onlardandır.
Ayşe (r.a) hadisinin lafizları farklıdır, ondan mevkuf olarakta rivayet edildi.
İbni Mesud'un hadisinin lafizlarınında ihtilaf yoktur, o sabittir, sahihliği üzerinde ittifak vardır.
Fakat bunun üzerine deninirki: Bu üç hasletin haricinde de müslümanın öldürüleceği hakkında rivayet mevcuttur.
(S: 238) Livata onlardandır, İbni Abbas'tan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Yapanı ve yapılanı öldürün (1)
Bunu bir çok alim aldı, Malik ve Ahmed gibi, ve dediler ki: Bu her halükarda öldürmeyi gerektirir, evli olsun, evli olmasın farketmez, Osman (ra) dan şöyle dediği rivayet edildi: Müslümanın kanı ancak dört şeyle helal olur, daha önce geçen üç tanesini zikretti ve şunu ekledi: Lut kavminin amelini yapan adam(2)
Mahremiyle ilişkişde bulunan kişide bunlardandır. Peygamber (s.a.v)'den babasının karısıyla evlenen adamı öldürdüğünü rivayet edildi. (3) Bunu alimlerden bir topluluk, aldı ve mutlak ister evli, ister bekar olsun ölümü vacip kıldı.
Sihirbaz da onlardandır. Tirmîzi de cündüb'ten merfu olarak rivayet edilen hadiste: Sihirbazın haddi boynunu kılıçla vurulmasıdır. (1) Sahih olanbu hadis Cündüb'e mevkuftur.
Bu alimelerden bir cemaatın görüşüdür. Ömerbin Abdul Aziz, Malik, Ahmed, İshak onlardandı, fakat onlar diyolar ki: Onun hükmü dinden dönenlerin hükmü gibi olur.
Hayvana temasta bulunanı öldürülmesi de bunlardandır. Bu merfu bir hadise variddir. (2) Ve alimlerden bir topluluk bu hadisi almıştır.
(S: 239) Namazı terk eden alimlerin çoğunluğuna göre, kafir değildir, denemeleriyle beraber öldürülür. Bunun bahse tam olarak daha önce geçti.
Dördüncü defa içki içenin öldürülmesi ve bunlardandır. (3) Bunun hakında peygamber (s.a.v)'den çok vecihlerle emir variddir. (4) Bunu Abdullah bin Amr bin As ve başkası aldı.Alimlerin çoğuna göre öldürülme emri neshedildi, dördüncü defa içki için adam peygamber (s.a.v)'e getirilip öldürmediğini rivayet edildi. (5)
Beşinci defada hırsızın öldürülmesi rivayet edildi. (6) Denildiki: Fakihlerin bir kısmı bu görüştedir. (S: 240) Peygamber (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayette bunlardandır. "İki halifeye biat edildiği zaman, onladan diğerini öldürün bunu Müslim Ebi Sa'd'den tahric etti.
Ukayli bir babtaki hadislerin hepsini zayıf gördü. Yine onlardan: Peygamber (s.a.v)'in şu hadisidir: Sizin işiniz bir iken ve bir adam üzerineyken bir adam gelirde sizin birliğinizi parçalamak veya cemaatinizi dağıtmak isterse onu öldürünüz. (7)
Bir rivayette de: Kim olursaolsun boynunu kılıçla vurun. Bunu yine Müslim Arfece rivayetinden tahric etit.
Silah çekende bunlardandır, Nesai ibni Zübeyr'den tahric etti, O peygamber (sav)'in şöyle buyurduğnu rivayet etti:kim silah çeker sonra koyarsa kanı hederdir. (8) İbniz Zübeyr'den merfu ve kuvkuf olarak rivayet edildi. Buhari dedi ki: O ancakmevkuftur.
İmam Ahmed bu hadiin manasından soruldu, dedi ki: Bu nedir, bilmiyorum.
İshak bin Raheveyn dedi ki: Bununla silahını çekip, sonra insanların içerisine koyup silahı arz eden(öldürümelerini hafie alarak onları öldüren) murad edilmiştir, onun öldürülmesi helaldir.

_____

(1) Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, İbni Mace, Hakim ve Beyheki tahric etti. Hafiz ibniHcer dedi ki: adamları güvenilirdir. (2) Hadis zayıftır,ibniebi Şeybe tahric etti, adamları güvenilirdir,fakat senednde kopukluk var. (3) Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace Bera bin =Azib'ten şöyle dediğniu tahri cetti: Rasulullah (sav) babasından sonra karısıyal evlenen adamın boynunu vurmak üzere beni gönderdi. Neylül evvtar 7/115
(1) Tirmizi, Hakim, Darekutni, Cündüb'ten tahric etti. Hakim dedi ki:Sahih garibtir. (2) Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace İbni Abbas'tan tahric etti. Hakim dedi ki: Sahih, garibtir.(2) Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace İbni Abbas'tan tahric etti.(4)BunuMuaviye'den ahmed,ebu Davud,Tirmiz ve İbni Mace tahric etti, Haim ve ibni Hibban doğruladı.(3) Hadismunkatı'dır.Ahmed ve Haris binüsame müsnedinde tahric etti. (5) Hadissahihtir,Buharidedir. (6) Hadis zayıftır, Cabir'den Ebu Davud, Nesai ve Darekitni tahric etti, seedinde Musab bin Sabit bin Abdullah var, onun hadisizayıftır.Nesa idedi ki: bu hadis münkerdi, kuvvetli deildir,bu hususta sahhihadis bilmiyorum. (7) Hadis sahihtir, Müslim arfece bin Şüreyh'ten tahric etti. (8) Nesai ve Taberanimerfu oarak tahric etti, Hakim doğruladı. (9) Ahmed, Hakim tahric etti, ve doğruladı. (10) Hadis hasendir, Ahmed,Ebu Davud, Tirmizi, Nesai İbni Mace tahric etti.
Bu Hariri'lerin yaptığı iştir, adamları erkekleri ve zürriyeti öldürmeyi hafife alıyorar. Ayşe (ra)'den İshak'ın (binRaheveyh) tefsirine zıt rivayet yapılmıştır. Hakim Alkame bin Alkame4dentahric etti, O annesinden rivayet etti ki: Said bin As'ın emirliğei zamanında bir adam efendiinekılıç çekti, inanlar adamı tuttular, efendi Ayşe (ra)'inyanına girdi, Ayşe (ra) dedi ki: Peygamber (sav)'in işittim buyurduki: kim öldürmeyi isteyerek müslümanlardan birine demirle işaret ederse, kani vaciptir. Bunun üzerine efendi kölesini aldı ve onu öldüdü. Buhari ve Müslimin şartı üzere sahihtir. dedi. (9)
(S: 2417 Peygamber (sav)'in şöyle buyurduu sahihtir. Kim malını müdafaa edeken öldürülrse şehiddir.(10)
Bir rivayette de Kim kanın müdafa ederken öldüülrse şehiddir"
Adamın kanı ve malı istendii zaman en kolayile müdafaa eder bu Şafii ve Ahmed'in görüşüdür, öldürmemeyi niyet etmesi vacip midir, değilmidir? Bu hususta imam Ahmed4,den iki rivayet vardır.
Bir taifede, kimin canına ve malına kastedilirs,e başlangıçta o adamı öldürmesi mübahtır, dedi.
İbni Ömer'in huzuruna hırsız girdi, İbni Ömer kalktı, kılıcını çekti, eğer engel olmasalardı adamıöldürcekti. (1)
Hasan Basri elindedemir olan bir hırsız bir adamın evine girersediye soruldu, dedi ki: Hangi şekide öldürmeye muktedir olursan onu öldür.
Onar, velevki, bircinayet yapmadan arkasınıdönüp kaçsa bile öldürmeyi mübah kıldılar, Ebu EyyupEs Sühtiyani onlardandır.
İmam Ahmed Übade bin Samit'ten tahric etti, Peygammber (sav) buyurdu ki: Ev senin haremindir,kim senin üzerine haremine girerse, onu öldür" Fakat isnadında zayıf vardır.
Müslümanlar aleyhine casusluk yapanın öldürülmesi de bunlardandır. Kafirler için müslümanlar aleyhine causluk yaparsa öldürülür.
Ahmed bu hususta durdu. Maik'in ashabından birgrup ve ashabımızdanibniukayl öldürülmesini mübah kıldrı. Malikilerden bazısı dedi ki: Bunu tekrar yaparsa öldürülür.

Öldürülmesini söyleyenler şunundeli gösterdiler.Peygamber (sav7'in mektubunu Mekke ehline haber verip tedbirlerini almalarını habervern Hatıb bin Ebi Beltaa'ya Peygamber (sav)'den öldürmek için izin isteyen Ömer (ra)'e buyurduki: hayır O Bedir'e katıldı. (2)
(S: 242) O kanını mübah kılacakiriş yaptı buyurmadı, ancak öldürülmesine engel olacak birsebep zikretti, o da Bedir'e katılması ve Allah'ın Bedir ehlini bağışlamasıdır. Bu engel kendinden sonrası için yok olmuştur.
Onlardan: Ebu Davud'un mürsellerinde İbnil Müseyyeb'ten tahric etiği, şu hadistir,
Peygamber (sav) buyurduki: Kim babasına vurursa onu öldürün başka bir vecihle müsned olarakrivayetetti fakat sahih değildir. (3) Allah en iyisini bilir.
Bilki zikredilen bu hadislerden sahih olmayan var,sahih olduğunu söyleyen itibaredilecek biride bilinmiyor Kim babasına vurursa onu öldürün" hadisi gibi, Hırsızı öldürmek beşincedefadıd (4) Hadisi gbii. Geri kalan hadrislerinhepsini de İbni Mesudun Hadisine döndürmek mümkündür, Oda ibniMesud'un hadisi müslümanın kanının üç haslet dışında helal olmayacağını içeriyor:
1- Ya dinin terk edip, müslümanların cemaatini terk etmesi
2- Ya da evliyken zina etmesi
3- Ya da haksız yerebirini öldürmesidir. Bundan şu (netice) alınır: Müslümanın kanı şu üç şey temas etmek.Diğerleri dışında bu üçü müslümanın kanını mübah kılar.
(S:223)Haram ferce temas etmeye gelince,hadiste zikredildi ki: Evlilikten sonra zina, bu Allah en iyisini biir, misal şeklindedir, çünkü evliye şehvetini nikahla nail olmakla üzerine nimet tamamlanmıştı, bundan sonrahaam kılınmış ferce gelirse, kanı mübah kılınır.
Bazan evlilik şartı ortadankalkıp yerine yeni bir şart gelebilir, oda fercin mutlak olarak mübaholmayan türden oluşudur. Livata gibi, veya mahreme (nikah) akdiyle veya akidsiz temas etmek gibi.Bu vasıf evllilik yerinemi, yoksa onun halefi (evlilik sonrası), yerine mi geçer?Alimler arasında tartışmalıdır.
Hadisler evliliğe halef (evlilik sonrası) yerine geçer olduğuna delildir, bu kanunmübah edilmesine kafidir.
Haram kanın akıtılmasının gelince, kan akıtmaya yol açan fitne çıkarma da bunun gibimidir- müslümanalrın cemaatini dağıtmak, ikinci imama biatetmek ve kafirelre müslümanların açığını göstermek gibi?Bu çekişmedir. Ömer (ra)'den bugibisini öldürmemenin mübah olduğu rivayetedildi.
Aynı şekilde öldürmek isteğiyle silah çekmek, kanın mübahkılınmasından öldürme yerine geçermi, geçmez mi? Allah azze ve cellebuyurduki: Kim bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksın haksız yere) bir cana kıyarsa bütüninsanları öldürmüş gibi olur) (1) İki şeyle ödürmeninmübaholacağını delildir. Birincisi: Cana karışık. İkincisi yeryüzünde bozgunculuğa karşılık.
Harp, dinden döme ve zina da yeryüzünde bozgunculuğa girer. Aynı şekilde içki içmekve bunda ısrar etmek haram kan dökülmesine yol açma zannı veriyor.
Sahabeler Ömer (ra) zamanında sahabeer içki içenni haddinin seksen sopa olduğuna icma ettiler, sarhoşluğu,seksen sopayı gerektiren iftira zannında kıldılar. (2)
(S: 244) Abdul Kays heyeti peygamber (sav)'e gelince, onları kaplarda sıra yapmaktan, ve o kaplardan içmekten nehyetti, ve buyurduki: Sizden biriniz kalkıyor amcasının oğlunun yanına gidiyor-içki içerse kastediyor ve kılıçla boynunu vuruyor. Onlardan bu, sebepten dolayı yaralanmış adam da vardı, peygamber (sav)'den utandığından yarasını saklıyordu. (3)
Bütün bunlarda öldürme hadisesi zannının öldürme yerinekonulmasınadn dolayı kan mübah kılınyoır. Fakat bu neshedildimi, yoksa hükmü bakimi? Bu çekişmelidir.
dini terk ve cematatten ayrılmanın manası: İslam dininden dönmektir, velevki şehadet kelimeerinisöyelsin,eğer Allah ve Rasulüne söverse, şehadeti kabul edse bile kanı mübah kılınır, çünü bu şekide dinini terk etmiştir.
Aynı şekilde mushafi hafife alır da pisliklerin için eatarsa, veya zorunlu dinden olduğunu bilinenşeyi inkar ederse,namaz vebun benzer dinden çıkarn şeylergibi. İslamın rükünlerinden birini terk etmek bunun yerine geçermi?
Bu şunun üzerine bina edilir: Bununla idnden tamamen mi çıkar?
Kim tamamen dinden çıkmak olarak görüse,bu onun yanında kelimesi şehadeti terk etmek ve inkar etmek gibidi, kim ki dinden çıkmak değildir diye görürse,bunlar ihtiaf ettiler: Öldürme hususunda dini terk edene dahil edilr mi, edilmez mi?
Bubab alimlerin bidatlara çağıranın öldürülmesi hususunda söyledikeri babındandır, onlarbunadinden çıkmaya benzer olrak bakıyorlar,o (bidatlara çağırma)buna dinden çıkmaya)vesiledir,eğerbunu gizlerve başkasını çağırmazsa hükmü münafiklarınhükmü gibidi, eğer buna çağırırsa ümmetin dinini bozduğu için suç ubüyük olur.
Peygamber (sav)'den harcilerin öldürülmesini emri sahih olarak sabittir. (4) (S245) Alimler onların hükmünde ihtilaf ettiler. Kimi dedi ki: kafirdirle, öldürülmeleri

---

(1) Bunu Abdurrazzak tahric etti. (2) Tirmizi Cabir bin abdullah'tan tahric etti., lafzı : O bedir ve Hudeybiye'ye katıldı. (YinAhmed'de tahric etti.Adamlarısahih rivayet adamlarıdır.(3) Haraiti (Meseviil Ahlak)ta tahric etti.(4) Hadiszayıftır, Cabir'den Ebu Davud,Neai ve Darekutni tahri cetit.Nesai dediki0 Hadis münkerdir Tahrici daha önce geçti.
(1) Maide: 32 (2) Malik muvatta'da ve Şafii Sevr binZeyd edDeyli'den tahric etti, odaömer'den rivayet etti, isnat kopuktur, Çnükü Sevr ihtilafsız olarak Ömer'le karşılaşmamıştır.(3) Bunu Ahmed, Müslim Ebu Saidi Hurdi'din tahric etti. (4) Hadis sahihtir,Ali (ra)den Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai ve ahmed tahric etti. (5)Hadisinnassı: Onlala nerdekarşılaşsanız,öldürünüz,kıyamet günüonları öldüren e öldürdüğüden dalıyı sevab vardır. (6) Ahmed ve TaberaniEbu Bekre'den tahric etti. (7) Ebu Yala tahric etti, Yezidi Rakkaşi var,zayıf
küfürleri içindir. Bazıları da dedi ki: Onlar müslümanarın kanını akıtıp, onları kafir saydıklarından dolayı öldürüürler.Bu Malik ve ashabımızdan bir grubungörüşüdür. Baştan öldürülmelerineve yaralılarının da öldürülmesine icazet verdiler. Bazıları da dedi ki: onlar üzerinde bulunduklarışeye davet edelerse öldüülrler, davetetmezlerse öldüülmezler.Bu imam Ahmed ve İshak'ın görüşüdür.
Bazıları: Onlar başlamadan, başlanmaz, dedi, bu Ali (r.a)den rivayet edildi (5), vebu Ş afii ve ashabımızdan çoğunun görüşüdür.
Bir çok vecihle Peygamber (sav)'den namaz kılanbir adamın öldürülmesini emrettiği ve şöyle buyurduğu rivayet edildi: Eğer öldürürse, ilk ve son fitne olur (6)
Bir rivayettede:Eğer öldürürse Deccal çıkana kadarümmetimden iki adam ihtiafa düşmez. (7) Bunu imam Ahmed ve başkası tahric etti.
Bununla öldürülmesi müslümanalrdan şerrini engelliyor ve fitnelerin belini kırıyorsa, bidatçınınöldülmesine delil getirdi.
İbni Abdil Berve başkası Malik'in mezhebindenbidata davetedenin öldürülmesinin caiz olduğunu hikaye etti.
(S: 246) Bütün öldürme naslarının, hepsi ibniMasud hadisine bu takdir üzeredöndürülmüş oldu.Hamd Allah'adı.
Burada zikrettiğimiz nasların çoğu hakkında çoğu alimler ibniMesud hadisiyle mensuhtur, diyor, bunda iki vecihten nazar var:
Birincisi: İbni Mesud hadisibütünbu naslardandaha sonra olduu bilinmiyo,özelllikle ibni Mesud'da ilk islama girenlerdenbu nasların çoğunu islama geç girenler rivayet ediyor. Ebu Hureyre, cerir bin Abdulah ve Muaviye gibi; onların hepsi dördüncü defa içki içenin öldürülmesinin hadisini rivayet ettiler.
İkinci: Özel, genelle nesh edilme, velevki, genel özelden sonra olsa bile, bu cumhurun görüşüdür, çünkü özelin manası üzerine delilliği nas iledir, genelin delilliğ ise çoğunluğa görezahir iledir, zahirin hükmü nasın hükmünü bozmaz.
Haytından kendiüzerineyalan söyleyen birinin, peygamber (sav)'in öldürülmesini emrettiği rivayet edildi, o yalancı adam bir arap mahallesine gidip isizn kanlarınız ve malarınız hakkında hükmetmem için rasulullah (sav7 beni gönderdi ve emretti, dedi.
Bu bir çok vecihlerle rivayet edildi hepsi de zayıftır.Bazısında da : Bu adam cahiliye zamanında onlardan biri kadanla nişanlanmıştı, onu evlendirmeyi reddetmişlerdi, adam bu yukardaki sözü söyleyince onu doğrulamışlardı, bu kadınla birleşti, o zaman zina etmiş oldu, ve bunun mübahlığını da peygamber (sav)'e nisbet etmişti, bu küfürdür,dinden dönmektir.
Sahihi Müslimde rivayet edildiki: Peygamber (sav) Mariye'nin yanına gelen ve insanlarında bundan bahsettiği, bir Kıpti'yi öldürmesini emretti, Ali (ra) onu kesilmiş (hadım) olarak bulunca terk etti. (1)
Bazıları kıptinin daha müslüman olmadığını ve anlaşmalı kafir müslümanlara eziyet vereck bir şey yaptığı zaman anlaşmasınınbozulduğunu, hele birde peygamber (sav)e eziyet ederse durumununnasıl olacağını söylediler.
Bazıları dedi ki: O müslümandı, fakat o bu işten nehyedilmişti, o vazgeçmemişti, hatta bu yüzden insanlar peygamber (sav)e eziyet vermek kanı mübahkılar,fakat adam temizliği açıkça ortaya çıkınca, Mariye'nintemizliğ ortaya çıktı ve öldürmeyi mübah kılacak sebepte orkadan kalktı.
İmam Ahmed'den, Peygamber (sav)'in bu üç sebep haricinde de öldürebileceği, başkasının bu hakka sahip olmadığı rivayet edildi. Sanki Rasulullah (sav7'in öldürmekle fayda gördüğü zaman bunu tazir (azarlama cezası)olarak yapabileceğineişaret ediyor, çünkü rasululah (sav) haddi aşmak hususunda masumdur. Başkasıyla, heva ve taşkanlık hususunda emin olunmaz.
Ebu Davud dedi ki: Ebu Berir Hadisin imam Ahmede soruldu benduydum: Bu peygamber (sav)'den sonra kimse içni geçerli değildir." Ve dedi ki: Ebu Berir ancaküç şey haricinde öldüremez, peygamber (sav) öldürebiir"
İşaret edilen Ebu Bekir hadisi: Bir adam Ebu Bekir'le konuştu ve kaba davrandı, Ebu Berze ona dedi ki: Ey rasulllah'ın halifesionu öldürmeyeyim mi? Ebu Bekir dedi ki: Peygamber (sav)'den sonra bu işkimse için geçerli değildir (2)
Kıbtinin öldürülmesi emri de bu şekildedir, eğer sahihbesehırsızın öldürülmesi de aynıdır, peygamber (sav7 ilk önc eöldürmeyi emretti, onun (elini) kestiler, bu dörtkere oldu, sonra öldürülmesini emretti, ona gidilip,kesiliyordu, hatta dört tarafi (iki el,iki ayak) kesildi, beşincide de öldürüldü. O Allah en iyisini bilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Ahad Hadis:

a) Tarifi:

Mutezileye göre ahad hadis, doğruluğu veya yalanlığı bilinmeyen hadistir. Dolayısı ile Peygambere izafe edilen bir sünnet olamaz. Ancak akla uygunluk arzederse o zaman sünnet denilebilir. Dolayısıyla haberi ahad'da "Peygamber dedi" denilemez ancak "Peygamberden rivayet olundu" denilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- TESBÎTÜ'S-SÜNNE

Bu safha, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ile Ashâb-ı Kirâm (radıyallahu anhüm ecmâin) devrini içine alır, müddet olarak birinci asırla sınırlanır. Bu safhanın en bariz, en göze çarpan husûsiyeti sünnet ve hadîsin zabt ve tesbîtidir. Zabt veya tesbît deyince yazı veya hâfiza yoluyla tesbîti anlayacağız. Günümüz şartlarında, bant, video, film gibi çok daha zengin ve mevsûk zabt vâsıtalarına rağmen o zamanda yazı ve hâfizadan başka zabt ve tesbit imkânı yoktu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tedbirleri ve Ashâb (radıyallahu anhüm)'ın gayreti sonucu bu iki zabt vâsıtasından azamî ölçüde faydalanıldığını göreceğiz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Câhiliye Devrinde Okuma Yazma Durumu:

Câhiliye devri Arapları, komşuları olan Bizans ve İran'a nazaran okuma-yazma meselesinde çok yeni idiler. Dış dünya ile ticârî münâsebetleri sebebiyle Mekkeliler, Medinelilere nazaran daha ileri bir durumda idi. Bu durumun İbnu Sa'd'da: "Mekkeliler okuma yazma bilirler, Medineliler bilmezlerdi" diye ifâde edildiğine şâhid oluruz. Bazı rivâyetler, İslâm'ın doğuşu sırasında Kureyşliler arasında on yedi kişinin okuma yazma bildiğini belirtir ve ismen sayar.
Araplar arasında okuma-yazma cehâleti o kadar yaygındır ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gönderdiği mektuplar, bâzan, kabilelerde okuyacak adam bulamamaktadır. Bir rivâyette Bekr İbnu Vâil Kabilesi'nin, böyle bir zorlukla karşılaşıp Benu Dubey'a Kabilesi'nden güçlükle, yazıyı bilen bir kimse bularak okuttuklarını görmekteyiz. Bu hâdise, Kabîle'nin "Benû'l-Kâtib" diye isimlendirilmesine sebep olur. Bir diğer rivâyet de, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ummân köylerinden birine gönderdiği mektubun okuyucu bulmakta güçlük çektiğini haber verir. Râvi Ebu Şeddâd: "Sonunda siyah bir köle bulduk, o bize okudu" der.
Bu rivâyetlere, Hire'yi, fetheden Hâlid İbnu Velid'in ordusunda binden fazla sayı olduğunu bilmeyen askerlerin varlığını belirten rivayetler ilâve edilince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ramazan ayının bâzan 29, bazan 30 çektiğini belirtirken bizzat parmaklarıyla göstermesindeki hikmeti ve bunu yaparken sarfettiği: *"Biz ümmî bir ümmetiz, ne yazı, ne de hesap biliriz"* sözünde ifâde edilen gerçeği daha iyi anlarız.
Ancak şunu da ilâve edelim ki, İslâm öncesi devrede gerek Mekke'de ve gerekse Medine'de okuma-yazma bilenler mevcuttu. Hattâ nazarlarında ehemmiyet kazanan edebî metinler, kabîleler arasında cereyân eden anlaşmalar yazılarak mevsûk hâle getirilmekteydi. "Mu'allakâtı Seb'a" denen ve Kabe'ye asılmış bulunan mükâfatlandırılmış şiirler gibi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de iken, Huzâalılar, dedesi Abdülmuttalib'in kendileriyle yaptığı yazılı bir anlaşmayı getirirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ufak bir tâdille bunu yeniler.
Kalkaşandî, meşhur eserinde, Vâkidî'den naklen, Medineliler arasında yazı bilenlerin az olduğunu, ancak, yahudilerden Mâsike adında birinin Arap yazısını öğrenip, çocuklara öğrettiğini böylece, İslâm geldiği zaman Medîne'de on küsür (10-13 arası) kimsenin yazı bildiğini kaydeder ve bunlardan on tanesinin ismini verir.
Kaynaklarımızda oldukça kesin ifâdelerle zikredilmiş bulunan bu rakamları ihtiyatla karşılamak gereğini de kaydetmek isteriz. Zira, yakından incelenince, haberlerin, kendi aralarında mütenâkız olduğu görülür. Sözgelimi yukarıda Mekke ile Medine arasında okuma-yazma bilenlerin sayısı açısından Medine aleyhine dikkat çekilen farkı ele alalım. İbnu Sa'd: "Mekke ehli yazıyı bilir, Medîne ehli bilmezdi" demişti. Bu söz, Mekke'de on yedi, Medine'de on küsur kişinin yazı bildiğini ifâde eden rivâyetlerle değerlendirilecek olursa, İbnu Sa'd'daki ifâdenin bir hayli mübâlağalı olduğu anlaşılır. Çünkü bunlar birbirine yakın sayılardır. Kaldı ki, Medine'de yazı bilenlerle ilgili olarak yaptığımız bir tahkikte, bilenlerin ismen 15'e ulaştığını gördük.[1]
Öte yandan Kalkaşandî, câhiliye devrinde yazıyı bilenler meyanında Zeyd İbnu Sâbit'i de zikreder, onun Arabça ve İbranice olmak üzere iki yazıyı da bildiğini belirtir. Mevsûk ve sıhhatli kaynaklarımız Zeyd'in, Arap yazısını Bedir esirlerinden öğrendiğini, İbrânice'yide yine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) emriyle öğrendiğini kaydederler.
Bu mütenâkız duruma Enes İbnu Mâlik ve Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anhüma)'la ilgili teferruatı da ilâve edebiliriz: Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivâyetine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiği sırada on yâşlarında olan Enes'i, annesi Ümmü Süleym (radıyallahu anha), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e hizmet etmek üzere teslim ettiği zaman Enes (radıyallahu anh), okuma-yazma bilmektedir. Annesi onu şöyle takdim eder:
"Ey Allah'ın Resûlü, bu oğlumdur ve yazıyı bilir".
Kur'ân tilâvetindeki ses güzelliğiyle meşhur olan Üseyd'in câhiliye devrinde kavminin ileri gelenlerinden olduğu, aklı ve re'yi ile kendini kabul ettirmiş bulunduğu ve babası Hudayr gibi İslâm'dan önce okuma-yazma bildiği belirtilir.
Öte yandan İbnu Sa'd ve Fütûhu'l-Büldân'da gelen bir ifâde, gerek Mekke'de ve gerekse Medine'de, hürmet edilen, saygı duyulan ve maddî imkânı da yerinde olan âileleri, çocuklarına okuma-yazma öğretmeye zorlayacak içtimâ'î bir baskının varlığını haber vermektedir. Bu ifâdeye göre, o devirde kâmil kişi[2] vasfını, yazı, yüzme ve atış bilen kimseler alabilmektedir. Mekke'de yazı bilenlerin çoklukla asîl ailelerden olması, bunlardan Sâd İbnu'l-As'ın üç oğlunun yazı bilenler arasında zikri, keza Üseyd (radıyallahu anh)'in yazı bildiği belirtilirken, babası Hudayr'ın da yazıyı bildiğinin belirtilmiş olması söylenen hususu teyîd eder, Mekke ve Medine'ye yazı, İslâm'ın başlarına yakın girmiş olsa bile, oldukça rağbette olduğunu gösterir.[3]

---

[1] Peygamberimizin İlmi Yayma Tedbirleri kısmında gelecek. (İbrahim Canan)
[2] Kâmil kişi, günümüzdeki aydın kişi veya kültürlü kişi tâbirlerini karşılıyor gibi. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/24-26.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünen'in Sıhhat Durumu:

Bu konuda daha önce, Kütübü Erba'a'nın şartlarıyla ilgili bahiste dört sünen'in her birinde üç çeşit hadîs bulunduğunu, birinci grubu "sahîheyn hadîsleri" nevinden hadîslerin, ikinci grubu "kendi şartlarına göre sahîh olan" hadîslerin, üçüncü grubu da zıddiyet hadîslerinin teşkîl ettiğini belirtmiş ve bunların ne demek olduğunu açıklamıştık. Burada aynı bilgileri tekrar etmeyeceğiz. Ancak Ebu Dâvud'un bir tabiri üzerinde kısaca duracağız: Sâlih tabiri.[1]
Ebu Dâvud, Sünen'i hakkında bir kısım teknik bilgiler vermek maksadıyla kaleme aldığı Risâletu Ebî Dâvud İlâ Ehli Mekke diye meşhur mektubunda şu açıklamayı yapar: "Kitabımda yer alan bir hadîste şiddetli vehn (zayıflık) varsa bunu belirttim. Kitapta senedi sahîh olmayan rivâyet de var. Hakkında sükût ettiğim sâlihtir. Bâzısı bâzısından daha sahîhtir". İbnu Salah, bu söz üzerine şu açıklamayı yapar: "Ebu Dâvud'un kitabında bu şekilde "zayıftır" diye meşruhat verdiği hadîslerden hiçbirisi Sahîheyn'de mevcut değildir. Ayrıca Ebu Dâvud'da "hasen" olarak zikredilen hadîslerden herhangi birisinin, sahîh ve hasen hadîsleri temyiz edenlerce "sahîh'dir" diye hükme bağlandığına da rastlamadım."[2]

---

[1] Ebu Dâvud hakkında düşülen bazı yanlışlıkların önlemesi sebebiyle nazarımızda ehemmiyetli olan bu meseleye daha geniş, müstakil bir açıklamaya Hadisle İlgili Bazı Meseleler kısmında yer verdik, dileyen oraya bakabilir. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİRİNCİ KISIM

HADİS ISTILAHLARI

a- Hadis Istılahları İlmi:

Ravinin ve mervinin (rivayet olunanın) kabul ve red bakımından durumunun kendi vasıtası ile bilenebildiği ilim demektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh ve Ta'dîl Teâruz Ederse (Çatışırsa):

Cerh ve tadilin teâruzu: Ravinin, hem rivayetinin reddedilmesini gerektiren hem de kabul edilmesini gerektiren bir şekilde sözkonusu edilmesidir. Kimi ilim adamları onun hakkında o sikadır derken kimilerinin de o zayıftır demesi gibi.
Teâruzun dört hali sözkonusudur:
1. Hal: Cerhin de, tadilin de müphem bırakılmış olması: Yani her ikisinde de cerh ya da tadil sebebinin açıklanmamış olmasıdır.
Eğer müphem cerhin kabul edilmeyeceği görüşünü benimsiyor isek o zaman tadil edenlerin görüşü kabul edilir. Çünkü vakıada onunla teâruz eden bir husus yoktur.
Eğer kabul edileceği görüşünü benimsersek -ki tercihe değer olan budur- o takdirde teâruz sözkonusu olur. Bu durumda ikisinden tercih edilmeye değer olan kabul edilir. Ya o görüşü söyleyenin adaleti ya da şahsın durumunu bilmek hakkındaki görüş ya da cerh ve tadilin sebepleri ya da sayıca çokluk bakımından tercihe değer görülen kabul edilir.
2. Hal: Her ikisinin de açıklanmış olması yani her ikisinde de cerh ve tadilin sebeplerinin beyan edilmiş olması. Bu durumda cerh kabul edilir. Çünkü cerhi söyleyen fazladan bir şeyler bilmektedir. Ancak tadilde bulunan kimsenin: Ben kendisi sebebiyle raviyi cerhettiği hususu daha iyi biliyorum. O husus ortadan kalkmış bulunmaktadır, demesi hali müstesnadır. O vakit tadil görüşü kabul edilir. Çünkü bu görüşü belirtenin fazladan bir bildiği vardır.
3. Hal: Tadil müphem, cerh açıklanmış ise bu durumda cerh kabul edilir çünkü cerhi kabul edenin fazladan bir bildiği vardır.
4. Hal: Cerhin müphem, tadilin ise açıklanmış olması hali. Bu durumda, tercih edilmeye değer olduğundan ötürü tadil kabul edilir.
Birinci kısım burada sona ermektedir. İkinci kısım: "Hadisin, kendisine izafet edildiği kimse bakımından kısımları" ile başlayacaktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Rivayete Göre Taksimleri

a) Çok Rivayet Eden Sahabeler (Müksirûn):

Kendilerinden rivayet edilen hadisler binden fazla olan sahabiler.
Sahabenin sayısı yüzbinlerin üzerinde olduğu halde, ancak bin veya binbeşyüz kişiden hadis rivayet edilmiş, bunların da yedisinden yapılan rivayetler binin üstünde olmuştur. Her bir sahabiden sonraki asırlara intikal eden rivayetlerin sayılmasıyla yapılan bu tesbit, Sahabenin hadis ve Sünnet bilgisini tayinde kesin bir ölçü değildir. Dört halife başta olmak üzere, Hz. Peygamber (s.a.s)'le daha uzun süre beraber olan pek çok sahabinin rivayetleri, Sünnet bilgileri daha çok olmasına rağmen, binin altında kalmıştır.
Ahmed b. Hanbel, Sahabe içinde çok hadis rivayet edenlerin altı kişi olduğunu söyler. Bunlar; Ebu Hüreyre, Abdullah İbn Ömer, Enes b. Malik, Hz. Aişe, Cabir b. Abdullah ve Abdullah İbn Abbas'tır. Ahmed Muhammed Şakir bu isimlere, Ebu Said el-Hudrî, Abdullah b. Mesud ve Abdullah İbn Amr'ı da ilave ederek muksirûnu dokuza çıkarır. Muksirûnun rivayetleriyle ilgili sayı genellikle, İbnu'l-Cevzi'nin[1] Bakıyy b. Mahled'in[2] Müsned'indeki hadisleri sayarak yaptığı tesbite dayanır. Hadis kitapları arasında en çok hadis ihtiva ettiği kabul edilen ve maalesef günümüze tamamı intikal etmeyen bu eserdeki muksirûnun rivayetleriyle Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayetleri arasında fark vardır. Bu fark, bir hadisin değişik tarihlerle rivayet edilmesi ve bunların her birinin ayrı birer hadis sayılmasından ileri gelmektedir. Bu iki müsneddeki rivayetlerine göre Muksirûn ve hâdislerinin toplam sayısı şöyledir: (İlk rakamlar Bakıyy, ikinciler Ahmed'in Müsnedindeki rivayetlerdir).
1. Ebu Hüreyre (58/672): 5374-3848 hadis.
2. Abdullah İbn Ömer (73 veya 74/692): 2619-2019 hadis. (2630 diyenler de vardır.)
3. Enes b. Mâlik (93/712): 2286-2178 hadis.
4. Hz. Aişe (58/678): 2210 hadis.
5. Abdullah İbn Abbas (68/687): 1660-1696 hadis.
6. Cabir İbn Abdullah (74 veya 78/693): 1540-1206 hadis. (1640 diyenler de vardır)
7. Ebu Saîd el-Hudrî (74/693): 1170-958 hadis.
8. Abdullah İbn Mesud (32): 848-892 hadis.
9. Abdullah İbn Amr (63): 700-722 hadis.[3]
Kitabu'l-adad diye de bilinen bu liste[4] İbnu'l-Cevzi'nin (597/1200) Telkihu fuhumi ehli'l-eser adlı kitabında bulunmaktadır.
Tesbite kaynaklık eden Baki b. Mahled'in Müsned'i, fıkıh bablarına göre tanzim edilmiş bir müsned olduğu için, aynı hadisin birden çok babta geçmesi pek normaldir. Bu sebeple de aynı hadisin birkaç kez sayılması sonucu doğmakta ve neticede rivayet edilen hadis sayısı kabarmaktadır. Ale'r-rical sisteme sahip Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan rivayetlerle Baki b. Mahled'in Müsned'inden tesbit edilen rakamlar arasında görülen farklılık bu iki Müsned'in değişik sistemlere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu da gösteriyor ki, aslında muksirun için verilen rakamlar, o sahabilerden rivayet edilen hadislerin tam sayısını yansıtmamaktadırlar. Örneklendirecek olursak, Ebu Hureyre 5374 hadis rivayet etmiş gözükürken bu sayı Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 3848 olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, senedinde değişiklik bulunan bir metnin her değişik senedini bir hadis saymak suretiyle sayımlarda da rakamlar olduğundan fazla çıkacaktır. Bütün bu sebeplerle sahabilerin rivayet ettikleri hadis sayıları konusunda verilen rakamlara kesin gözüyle bakmak mümkün değildir. "falanın sayımına" veya "falan kitaptaki rivayetlerinin sayımına göre" diye rakam vermek daha ilmi ve daha doğru olacaktır.Mükerrerler çıktıktan sonra Ebu Hureyre'nin rivayetleri 1579 olmaktadır.[5]
Bu rakamlara mükerrer hadisler de dahildir. Mükerrerler çıkarıldığında sayılar hayli düşmektedir. Mesela, Ebu Hüreyre'nin, Ahmed b. Hanbel'in müsnedindeki rivayetleri, mükerrerler çıkarılınca 1579'a inmektedir. Her ne kadar rivayetleri bini bulmasa da, Abdullah b.Mesud ve Abdullah b. Amr'ı muksirûndan sayılması çok isabetli olacaktır. Çünkü, Ebu Hüreyre gibi bir sahabi, Abdullah b. Amr'ın dışında hiç bir sahâbînin kendisi kadar hadis bilmediğini ikrar etmiştir. [6] O'nun, bizzat Hz. Peygamber (s.a.s)'den izin alarak yazdığı ve adına "es-Sahîfetü's-Sâdıka" dediği ve 1000 kadar hadis ihtiva eden bir kitabı vardı. Tamamı günümüze intikal etmeyen bu sahifeden 700 kadar hadisi Ahmed b. Hanbel Müsned'inde rivayet etmektedir. Ne var ki, Ehl-i Kitab kültürüne de vakıf olduğu için, israiliyyat karışır endişesiyle çoğu kimse Abdullah'dan fazla rivayet etmemiş, bir de onun Hz. Peygamber (s.a.s)'den sonra, Mısır gibi, o zamanlar önemli bir hadis merkezi olmayan bir beldeye yerleşmiş olması da ondan rivayeti azaltmıştır. Müksirûnun hemen hepsi Hicrî atmışlı yıllardan sonra vefat ettiği halde Abdullah b. Mesud, nisbeten daha erken bir dönemde, H. 32 de vefat ettiği için ondan rivayet edilen hadisler bini aşmıştır. Bulunduğu bölgenin fıkhî yapısına[7] büyük tesiri olan İbni Mesud, diğerleri gibi uzun bir ömür yaşayabilseydi, şüphesiz ki rivayetleri çok daha fazla olurdu.
Bu sahabilerin diğerlerinden daha çok rivayet etmiş olmalarının bazı sebepleri şunlardır:
1) Muksirûnun hemen hepsi çok genç yaşta, hafızalarının diri olduğu öğrenme çağlarında Hz. Peygamber (s.a.s)'i idrak etmiş ve O'ndan sonra uzun bir süre, takriben 50 ila 80 sene daha yaşamışlardır. Asrı saadetten sonra meydana gelen olaylar, hadis rivayetine duyulan ihtiyacı artırmış, bu nedenle, geç vefat eden sahabilerden rivayet, önce vefat edenlerden daha çok olmuştur.
2) Ashabın çoğunun değişik dünyevî meşgaleleri vardı. Muksirûnun bir kısmı genç ve bekar olduğu, bir kısmı da Suffa ashabından olduğu için (Mescid-i Nebevî'nin avlusunda bulunan suffada kalanların ihtiyaçları Rasûlüllah (s.a.s) veya Ashab tarafından karşılanıyor, onlar daha ziyade ilim ve ibadetle meşgul oluyorlardı) maişet meşgaleleri olmadığından, Rasûlüllah (s.a.s) ile daha fazla beraber oluyorlar, böylece daha çok hadis duyuyor, öğreniyorlardı. Ashabın, çok hadis rivayet ettiği yolundaki ithamına cevaben Ebu Hüreyre; Muhacirler pazarda, Ensar tarlalarda meşgul olurlarken kendisinin, boğaz tokluğuna Rasulullah (s.a.s)'in peşinde gittiğini, onların duymadıklarını duyduğunu söylemiştir. Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in en genç hanımı; Enes, 10 yıl boyunca O'nun (s.a.s) hizmetçisi; Abdullah İbn Abbas, amca oğlu ve hanımı Meymune'nin yeğeni; İbni Ömer, genç bir delikanlı ve hanımı Hafsa'nın kardeşi; İbni Mesud ve Ebu Said Suffa ashabından oldukları için bunların hemen hepsi, genellikle Rasûlüllah (s.a.s)'in çok yakınında bulunma imkanına kavuşmuşlardır. Ayrıca bunlar, daha sonra da dünya işleriyle fazla meşgul olmadıklarından hadis rivayetine daha çok zaman ayırabilmişlerdir. Fakat, mesela, Dört Halife, devlet işleri ve harplerle meşguliyetlerinden dolayı rivayete onlar kadar zaman ayıramamışlardır.
3) Bunlar mizaç olarak öğrenmeye ve rivayete çok düşkün kimselerdi. Denilebilir ki, hadis öğrenmek için Rasûlüllah (s.a.s)'e en çok soru soranların başında bunlar geliyordu.[8]

---

[1] H. 597.
[2] H. 276.
[3] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 278-279; Sahâbelerin rivayetleriyle ilgili rakamlar. Endülüs'ün meşhur muhaddisi Ebu Abdirrahman Bakiy İbnu Mahled el-Kurtubi (276/889)'in Müsned'ine dayanır. Ancak bugün bu değerli eser hiçbir kütüphanede mevcut değildir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/533.
[4] Bk. Sk. Ayasofya: 454.
[5] Bilgi için bk. A. M. Şakir, el-Baisu'l-hasis: 185-188; Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler: 30-35; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 83-84.
[6] Buhârî, İlm: 39.
[7] Küfe menşeli Irak Fıkıh Ekolü.
[8] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/341.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31. Ateşte Pişen Yemeği Yemekten Dolayı Abdestin Bozulmayacağı
33. Kadına Dokunmaktan Dolayı Abdestin Bozulmayacağı
34. Erkeğin Cinsel Organına Dokunmasının Abdesti Bozmayacağı
Erkeklik Organına Dokunmakla İlgili Hadis Hakkında Yapılan Bir Müzâkerenin Değerlendirilmesi
35. Yellenme Olduğunda Abdestin Bozulacağı, Kuşku Halinde Bozulmayacağı
II. GUSÜL
1. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Gusül.Alışı
2. Gusül Yaparken Kadının Saç Örgüsünü Çözmesinin Gerekli Olmadığı
3. Farz Olan Gusülde Ağız ve Burnu Yıkamanın Farziyeti
4. Guslün Şehvetle ve Dışarı Atılarak Çıkan Meni Sebebiyle Farz Olduğu
5. Gusül Esnasında Vücutta Kuru Yer Kalması
6. Cinsel Organların Birbirine Temasıyla Meni Gelmese Bile Guslün Gerekeceği
7. Hayız ve Nifas Sebebiyle Guslün Farz Olması
8. Ölü Yıkamanın Guslü Gerektirmeyeceği
9. Kan Aldırmak ve Cuma Günü Sebebiyle Gusletmenin Sünnet Olduğu
"Kâne" Fiilinin Sürekliliğe Delâleti
10. Bayramlarda Gusletmek
11. Müslüman Olmak İsteyen Kimsenin Gusletmesinin Müstehap Olduğu
12. Bayılan Kimsenin Ayıldığında Gusletmesinin Müstehap Olduğu
13. İnsanların Görmeyeceği Şekilde Gusledilmesi Gerektiği
14. Rüyasında Meni Gelmeksizin İhtilam Olan Kimseye Gusül Gerekmeyeceği
15. Guslün Geciktirilmesi
III. SULARIN HUKMU
1. Az Suyun Kirlenmesi
Kulleteyn Hadisi:
Buzâa Kuyusuyla İlgili Hadis
2. Evsafı Değişmedikçe Suyun Temiz Olduğu
3. Akıcı Kanı Olmayan Hayvanın Ölmesiyle Suyun Kirlenmeyeceği
4. Mâ-i Müsta'melin Temiz Fakat Temizleyici Olmadığı
5. Tabaklanmış Derinin Temiz olduğu
6. Eti Yenmeyen Hayvanların Derilerinin Boğazlanarak Temizlenmesi
7. Murdar Hayvanın Yün ve Benzeri Parçalarının Kullanılması
8. İçerisine Temiz Bir Nesne Karışmış Suyla Yıkanma
9. Sıcak Suyla Yıkanma
10. Pislenen Kuyuların Boşaltılması
Konuyla İlgili Diğer Rivayetler:
11. Artıklar
a. Köpek Artığı
Münker Hadis Hakkında Önemli Açıklamalar
b. Kedi Artığı
c. İnsan Artığının Temizliği
d. Eşek ve Yırtıcı Hayvanların Artığı
12. Nebiz (Hurma Şırası) İle Abdest Alınabileceği
İbn Mes'ûd (r.a.)'in Cin Gecesine Katılmasıyla İlgili Rivayetler
Ebû Hanife (r.a.)'in Kendi Görüşünden Vazgeçip Âlimlerin Çoğunluğunun Görüşünü Benimsemesi
IV. TEYEMMÜM
1. Teyemmümün Toprak Cinsinden Nesne ile Yapılabileceği
2. Teyemmümün Yapılışı
3. Toprak Cinsinden Olup Üzerinde Toz Bulunmayan Nesnelerle Teyemmüm Yapılabileceği
4. Bedeli Olmayan İbadetlerde Teyemmüm
5. Teyemmümle Kılınan Namazın Su Bulunması Halinde Tekrar Kılınmayacağı
6. Selam Almak Gibi Abdestsiz Yapılabilecek Şeyler İçin Teyemmüm Almak
7. Vakit Çıkmadan Su Bulunacağım Uman Kişinin Teyemmümü Namaz Vaktinin Başında Alması
8. Bir Teyemmümle Birden Fazla Farz Namazı Kılınabileceği
9. Su Bulunmadığında Cinsel İlişki Sebebiyle Teyemmüm Edilmesi
10. Soğuk veya Yara Sebebiyle Teyemmüm
11. Abdest veya Teyemmümsüz Namazın Olmayacağı

Hadisi İbn Adiy rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Muhammed el-Huzâî Bakıyye'nin meçhuf hocalarından biridir. Bakıyye, Muhammed b. Raşid vasıtasıyla Hasan-ı Basrî'den rivayet etmektedir. Ancak Muhammed b. Raşid meçhul bir ravidir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1,27) Aşağıda bu açıklamalara cevap verilecektir. Burada kısaca ifade etmek gerekirse hadis hasendir.
İsnadda bulunan Muhammed el-Huzâî, Muhammed b. Raşid el-Mekhû-lî'dir. Onun hakkında İbnü't-Türkmânî şöyle demektedir: Bu, Ahmed b. Hanbel ve İbn Maîn'in güvenilir olduğunu ifade ettikleri, Abdürrezzak b. Hemmam'ın ise "hadiste ondan daha hassas bir kimse bilmiyorum" dediği İbn Raşid 'dir. {el-Cevherü'n-nakî, 1,42) Bize göre söz konusu âlimlerin güvenilir olduğunu belirttikleri İsnaddak* ravi Basra'ya yerleşen el-Mekhûlî eş-Şâmî'dir. O, dört Sünen müellifinin ravilerinden olup meçhul bir ravi değildir. Kendisinden başta akranlarından Şu'be ve Süfyan

es-Sevrî olmak üzere Abdullah b. Mübarek, Abdurrahman b. Mehdî, Yahya b. Saîd el-Kat~ tân, Zeyd b. Ebf z-Zerkâ, Velid b. Müslim, Bakıyye b. Velid, Yezid b. Harun ve başkaları rivayette bulunmuştur. Daha Önce de zikrettiğimiz üzere o hakkında ihtilaf edilen bir ravidir. Nitekim sorulan bir soru üzerine "sika sika", Yahya b. Maîn "sika", Ebû Hatim "sadûk hasenü'l-hadis", Nesâî "sika ve Iâ be'se bih, leyse bi'1-kaviy" lafızlarıyla nitelerken İbn Hibbân zayıf olduğunu söylemiş, Dârekutnî hadisleri "i'tibar için yazılır", İbn Adiy "MekhûTün hadisleri rivayet edilebilir, rivayetlerinde bir beis yoktur, Bakıyye'nin ondan rivayetleri sağlamdır" açıklamalarım yapmışlardır. (İbn Ha-cer, Tehzîb, IX, 159)
Sonuç itibariyle o, hasenü'l-hadis diye nitelenebilir ve münker rivayette bulunmadığı, güvenilir ravilere reddini gerektirecek şekilde muhalefet etmediği sürece yaptığı nakiller delil olarak kullanılabilecek bir ravidir. Daha önce zikredildiği üzere onun Hasan-ı Basrî'den yaptığı rivayetler ise münker değildir. O Hasan-ı Basrî'den rivayetleriyle tanınmaktadır. Amr b. Ubeyd'in Hasan-ı Basrî'den rivayeti de hadisin Imran b. Husayn'dan rivayet edildiği hususunda onu desteklemektedir. Nitekim Beyhakî'nin İsmail b. Ayyaş > Ömer b. Kays el-Mekkî > Amr b. Ubeyd > Hasan > İmran b. Husayn isnadıyla nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) "Namazda kahkaha ile gülen yeniden abdest alıp namazını tekrar kılsın" buyurmuştur.[1] Ancak Beyhakî Ömer b. Kays el-Mekkî'nin Sendel diye tanındığını belirtmekte onu zahibü'l-hadîs lafzıyla niteleyerek son derece zayıf olduğunu ifade etmektedir. Amr b. Ubeyd'in de yalancı olduğu ifade edilmiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 27) Tespitimize göre Ömer b. Kays'm yalancı olduğunu kimse söylememiştir. Ancak onun ağzı kötü olduğu ve insanlara çabuk kızdığı için âlimler ondan rivayeti terk etmişlerdir. İbn Hib-bân'm açıklaması şöyledir: O şakacıydı, güvenilir ravilerden onların rivayet etmeyeceği nakillerde bulunurdu. O haccın farz, umrenin nafile olduğunu belirten ve namazda abdesti bozulan kimsenin burnunu tutarak çıkmasıyla ilgili hadisleri rivayet etmekteydi. Bu iki rivayet İbn Hibbân'da da yer almaktadır. Ebû Zür'a onun zayıf olduğunu leyyinü'l-hadis lafzıyla ifade etmiştir. İbn Hacer'e göre zayıf olduğu için tek başına rivayetleri deli] olarak kullanılmasa da mütâbaat olarak rivayet edilmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim İbn Hibbân Sahih'inde ondan iki hadis rivayet etmektedir, (îbn Hacer, Tehzîb, VII, 491) Amr b. Ubeyd'in yalancı olduğunu söyleyip rivayetlerini terk etseler de İbn Hibbân onun kasıtlı yalan söylemediğini sadece hadis rivayetinde hata yaptığını ifade etmektedir. (İbn Hacer, Tehzîb, VIII, 75) Zehebî'nin verdiği bilgiye göre İbn Adiy onun rivayetlerini zikretmekte olup bunların önemli bir kısmı da sahihtir. (Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, II, 295)
Bize göre özellikle Kütüb-i sitte ravilerinden sika, mutkin, hadis hafızı Abdülvaris b. Saîd'in onu övmesi ve rivayetlerinde doğru olduğunu ifade etmesinden sonra onun rivayetlerini mütâbaat olarak zikretmekte herhangi bir sakınca olmamalıdır. Nitekim Ubeydullah b. Umeyr'in nakline göre Abdülvaris b. Saîd, "Amr b. Ubeyd'in rivayetlerinin doğru olduğunu bil-meseydim ondan asla rivayette bulunmazdım" demiştir. (İbn Hacer, Tehzîb,Vl, 443)
Netice itibariyle isnadda bulunan İbn Raşid, bu sözü edilen el-Mekhûlî eş-Şâmî ise-ki Îbnü't-Türkmânî'nin açıklamaları bunu göstermektedir onun Hasan-) Basrî vasıtasıyla İmran b. Husayn'dan rivayeti hasendir. Mu-hamrned b. Raşid ei-Mekhûlî'nin Hasan-ı Basrî'den hadis işittiği inkâr edilemez. Zira o Hasan-i Basrî'nin çağdaşı sayılabilecek Mekhûl'den de rivayette bulunmuştur. Ebû Nuaym, Duhaym ve diğer âlimlere göre Mekhûl 112, Hasan-i Basrî ise 110 senesinde vefat etmiştir. (İbn Hacer, Tehzîb, X, 291; Takrîb, s. 38) Hocasiyfa buluşma imkânı bulunan müdellis olmayan ravînin rivayetini hocasından işittiği kabul edilir. Muhammed b. Raşid'in müdellis olduğunu söyleyen herhangi bîr âlim bulunmamaktadır. Alimler onun Basra'da oturduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Hasan-ı Basrî'den hadis işitmiş olması imkân dahilindedir. Ancak Zehebî'nin açıklaması İbn Raşid el-Mekhûlî eş-Şâmî iie Hasan-ı Basrî'den rivayette bulunan İbn Raşid'in ayrı kimseler olduğunu göstermektedir. Nitekim o İbn Raşid el-Mekhûlî eş-Şâmî hakkında geniş bilgi verirken diğeriyle ilgili "kim olduğu bilinmemekte" açıklamasını yapmaktadır. (Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, III, 56) Bu, İbn Adiy'in "Muhammed el-Huzâî Bakıyye'nin meçhul hocalarından biridir" şeklindeki görüşünü desteklemektedir. Ancak îbn Hacer'in yaptığı açıklama onun meçhul bir ravi olmadığım göstermektedir. İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: Raviler arasında üç ayrı Muhammed b. Raşid bulunmaktadır. Birisi Bakiyye b. Velid'den rivayette bulunan Bağdatlı Muhammed b. Raşid; ikincisi Yunus b. Ubeyd'den rivayette bulunan Basralı Muhammed b. Raşid; üçüncüsü ise Hasan-ı Basrî'den rivayette bulunandır. Onun da Basralı yani Yunus b. Ubeyd'den rivayette bulunan Muhammed b. Raşid olduğunu zannediyorum. Bu durumda Hasan-ı Basrî'den rivayet eden ravi, Yunus b.Ubeyd'den rivayette bulunan ravi olmaktadır. Buna göre o meçhul bir ravi değildir. İbn Hibbân onu es-Sikâf mda zikrederek, "Muhammed b. Raşid, Süleyman el-Harbî'den aldığı hadisi Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etmektedir" demektedir. Bununla o Yunus b. Ubeyd'den rivayette bulunan Muhammed b. Raşid el-Basrî'yi kastetmekte ve onu tenkit etmektedir. (İbn Hacer, Tehzîb, IX, 160) İbn Hibbân es-Sikât'mâa İbn Avn'dan rivayette bulunan Humeyd b. Mis'ar'ın kendisinden nakilde bulunduğu Basralı Muhammed b. Raşid et-Temîmî el-Mekfûfu da zikretmektedir. (Ayrıca bk. İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, V, 163-154)
Netice itibariyle İbn Hacer'e göre hem Hasan-ı Basrî'den hem de Yunus b. Ubeyd'den rivayette bulunan Muhammed b. Raşid aynı kişidir. O, İbn Avn'dan da hadis rivayet etmiş güvenilir bir ravidir. Mîzânü'l-Vti-dâFde (III, 56) zikredildiğine göre bazı âlimler onu tenkit etmişlerdir. Ancak söz konusu hadisin isnadında bulunan Muhammed ei-Huzâî, İbnü't-Türkmânî'nin belirttiği gibi Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbei, Abdürrez-zak b. Hemmam ve diğer âlimlerin güvenilir olduğunu söyledikleri el-Mekhûlî eş-Şâmî'dir. Zira o, Bakıyye'nin hocaları arasında ismi zikredilenden ayrı olarak el-Huzâî nisbesiyle anılan tek kişidir.
Gerek metinde söz konusu ettiğimiz iki hadis gerekse açıklamalarında zikrettiğimiz hadisler, Beyhakî'nin Abdurrahman b. Mehdî'den naklettiği, "namazda gülmek ile ilgili hadisler Ebü'l-ÂIiye'ye dayanmaktadır" açıklamasının yanlışlığını ortaya koymaktadır.. (İbnü't-Türkmânî, el-Cevherü'n-nakî, I, 42) Görüldüğü gibi Hasan-ı Basrî, hadisi İmran b. Husayn ve Ma'kıl b. Ye-sar vasıtasıyla Ma'bed'den rivayet etmektedir. Zeylaî'nin Bezzâr'dan naklettiğine göre Hasan~i Basrî her ikisinden de hadis işitmiştir. (Nasbu'r-râye, 1,48) Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz üzere konuyla ilgili hadisi Hasan-i Basrî, Ma'bed b. Ebî Ma'bed'den, Atâ İbn Ömer'den rivayet etmişlerdir. Aynı hadis Ebû Musa ef-Eş'arî tarafından da nakledilmiştir.
Hanefî mezhebi bu konuda muhalifleri tarafından eleştirildiği için sözü biraz fazla uzattık. Yukarıda yaptığımız nakillerden kahkaha ile abdestin bozulacağına dair bir kısmı mürsel bir kısmı ise merfû hasen olan birçok hadis bulunmaktadır. Konuyla ilgili birbirini destekleyerek güç kazanabilecek zayıf hadisleri zikretmedik. Böylece diğer âlimler muhalefet etseler de Ebû Hanife (r.a.)'in sahih ve hasen hadisleri esas aldığını buna sebep ona herhangi bir eleştiri yöneltilmeyeceğim ortaya koymuş olduk.

31. Ateşte Pişen Yemeği Yemekten Dolayı Abdestin Bozulmayacağı

114. Amr b. Mansur > Ali b. Abbas > Şuayb b. Ebî Hamza > Muhammed b. Münkedir isnadıyla nakledildiğine göre Cabir b. Abdullah (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.)'in iki davranışından sonuncusu ateşin pişirdiğini yemekten dolayı abdest almamasıdır.[2]
Hadisi Nesâî rivayet etmiş, ona göre sahih olduğu halde sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim'de (i, 156), "hadis sahihtir, onu başta Ebû Dâvûd ve Nesâî olmak üzere Sünen müellifleri sahih isnadla rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. İbn Huzeyme, Ibn Hibbân ve diğer âlimler hadisin sahih olduğunu söylemişler, Ebû Dâvûd ve başka bazı âlimler ise hadiste zikredilen "emr" kelimesinin "nehiy: yasaklamak" kelimesinin karşıtı anlamında olmadığını, "davraniş-tutum" mânasmda kullanıldığını belirtmişlerdir, (bk. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, 1,269)
Gerek bu hadis gerekse konuyla ilgili daha sonra zikredilecek hadislerin konuya delâletleri açıktır. Ancak bu hadisle çelişen ve ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdest alınması gerektiğini ifade eden rivayetler de bulunmaktadır.
İmam Müslim'in rivayetine göre Zeyd b. Sabit (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in "Ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdest gerekir" buyurduğunu söylemiştir. (Müslim, "Hayz", 90) Onun diğer rivayeti, "Ateştepişenleri yemekten dolayı abdest alınız" (Müslim, "Hayz", 90) şeklindedir. Cabir b. Semüre (r.a.)'den naklettiği başka bir rivayeti ise şöyledir: Bir adamın "koyun eti yedikten sonra abdest alayım mı?" sorusuna Resûlullah (s.a.v.), "İstersen al, istersen alma" cevabını vermiştir. Adamın "deve eti yedikten sonra abdest alayım mı?" sorusuna ise Resûlullah (s.a.v.), "Evet, deve eti yedikten sonra abdest al" karşılığını vermiştir. (Müslim, "Hayz", 97)
Ebû Davud'un Berâ b. Âzib (r.a.)'den nakledip sıhhatiyle ilgili açıklama yapmadığı rivayete göre, deve etlerini yemekten dolayı abdestin bozulup bozulmadığı sorusuna Resûlullah (s.a.v.), "Deve eti yemeden dolayı abdest alınız" diye cevap vermiştir. Koyun etinden dolayı abdestin bozulup bozulmadığı sorusuna ise bundan dolayı abdest almayınız şeklinde karşılık vermiştir. Deve ağıllarında namaz kılınıp kılınmayacağı sorusuna, "Oralarda namaz kılmayınız, çünkü develer şeytan (tabiatlı hayvanlardandır" buyurdu. Koyun ağıllarında namaz kılınıp kılınmayacağı sorusuna, "Oralarda namaz kılınız, çünkü onlar bereketli (sakin) dirler" şeklinde cevap vermiştir.[3]
et-Telhtsü'l-habtr'de (1,116) belirtildiğine göre İbn Huzeyme, "Bu hadis ravilerinin adalet vasfını taşımaları ve nakli itibariyle sahihtir. Hadis âlimleri arasında bu konuda bir ihtilafın bulunduğunu bilmiyorum" demiştir. Beyhakî'nin nakline göre İshak b. Râhûye ve Ahmed b. Hanbel konuyla ilgili Cabir b. Semüre (r.a.) ile Berâ b. Azib (r.a.) rivayetlerinin sahih olduğunu söylemişlerdir.
Nevevî'nin Şerhu Sahih-i Müslim'de (I, 156) zikrettiği birinci hadisle ilgili şöyle cevap verilebilir. Bunlar Ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdest gerekir hadisini delil olarak zikretmişlerse de âlimlerin çoğu ateşte pişen yemekten dolayı abdest alınmayacağı görüşünü

benimsemişlerdir. Bu âlimler, Ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdest gerekir hadisinin delil olamayacağı hakkında iki gerekçe ileri sürmüşlerdir. Birincisi söz konusu hadisin "Resûlullah (s.a.v.)'in iki davranışından sonuncusu ateşin pişirdiğini yemekten dolayı abdest almamasıdır" şeklindeki Cabir (r.a.) hadi-siyle nesh edildiğidir. İkincisi ise sözü edilen hadisteki "vudû" kelimesiyle ağız ve ellerin yıkanmasının kastedilmesidir. Ayrıca konuyla ilgili İhtilaf ilk nesilde söz konusuydu. Daha sonra ise âlimler ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdest gerekmediği hususunda iemâ etmişlerdir.
Bize göre söz konusu iki cevap da tartışmaya açıktır. Öncelikle Cabir hadisinin ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdestin nesh edildiğine delâleti kesin değildir. Zira bu rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulaması söz konusudur. Bu ise neshe de, cevazın beyanına da delâlet edebilir. Nitekim Muğire hadisinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Bunu yapsaydım, buna devam etseydim benden sonra insanlar onu farz olarak uygulayabilirlerdi" şeklindeki ifadeleri de bu durumu desteklemektedir. Bu, Resûlullah (s.a.v.)'in ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdest almamasının sebebinin nesh değil, insanların bunu farz olarak anlayacakları endişesi olduğunu göstermektedir. Eğer her iki uygulama da caiz olmasaydı Hz. Peygamber (s.a.v.) böyle bir açıklama yapmaz, ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdest almanın nesh edildiğini belirten bir açıklamada bulunurdu.
Hadisteki "vudû" kelimesinin ağız ve elleri yıkamak mânasında yorumlanması da Cabir b. Abdullah (r.a.)'in "Resûlullah (s.a.v.)'in iki davranışından sonuncusu ateşin pişirdiğini yemekten dolayı abdest almamasıydı" açıklamasıyla çelişmektedir. Cabir'in bu ifadelerinden "vudû" kelimesinin sözlük anlamını çıkarmak mümkün değildir. Dil zevkine sahip olanlar bunu hemen anlayacaklardır. En güzel yorum abdest alınmasını emretmesini müstehaplığa, terkini cevaza hamletmektir. Ben bu görüşü benimsedikten sonra Fethü'l-bârfde de (1,269), "Hattâbî hadisler arasındaki ihtilafı başka bir yolla daha gidermiştir. Bu ise emir ifade eden hadislerin müstehaplık ifade ettiği şeklinde yorumlanmasıdır" açıklamasını gördüm. Bu benim açımdan sevindirici bir durumdur. İmam Şa'rânî de el-Mîzân'da (i, 133) konuyla ilgili hadisler hakkında şöyle demektedir: Hadisle ilgili ikinci yoruma göre âteş Allah'ın asîlerden dilediğini cezalandırdığı bir vasıtadır. Bu sebeple ateşte pişen yemeği yedikten sonra temizlenmeden Allah'ın huzuruna durmak uygun olmaz. Bize göre müslümanîann öğle namazını sıcakta kilmayip serinliğe bırakmakla emredilmelerinin sebebi de budur. Nitekim Neylü'l-evtar'âa (1,291) da belirtildiği üzere Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilen ve Kütüb-i sitte'dç, yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.), "Sıcak şiddetlendiği zaman namazı serinliğe bırakınız. Sıcağın şiddeti cehennemin kükremesindendir" buyurmuştur.[4]
Ebû Davud'un Berâ b. Azib (r.a.)'den naklettiği ikinci hadisle ilgili şöyle cevap verilebilir. Bu ve konunun sonundaki rivayet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in açıklamaları olarak konunun başındaki hadisle çelişmektedir. Bu durumda imkân ölçüsünde bunlar arasındaki çelişkiyi gidermek gerekmektedir. Yukarıda ateşte pişen yemekten dolayı abdest alınmasını ifade eden hadisle ilgili yaptığımız açıklamalar burada da geçerlidir. İmam Şa'rânî'nin el-Mîzân'âaki (I, 132) açıklaması ise şöyledir: Büyükler deve eti yedikten sonra abdest almadan namaz kılmazlardı. Bunun sebebi deve eti yemeleri değildi. Zira et olması açısından deve eti ile diğer hayvanların eti arasında bir fark bulunmamaktadır. Hadiste de ifade edildiği üzere bunun sebebi, develerin sırtlarının şeytan bineği olmasıdır. Ğayetü'l-maksûd"da (I, 192) nakledildiğine göre konuyla ilgili Veliyyüddin el-Irâkî'nin açıklaması şöyledir: Hadiste zikredilen "şeytan" kelimesi hakikat anlamında kullanılmış ve develerin şeytan olduğu kastedilmiş olabilir. Nitekim Kûfeliler insan, cin ve hayvanlardan asi ruhlu olanlara şeytan demektedirler. Hadiste zikredilen "şeytan" kelimesi develerin ürkek ve azgınlığını ifade etmek üzere benzetme amacıyla da kullanılmış olabilir. Nitekim Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve İbn Hibbân'ın Hamza b. Amr el-Eslemî'den naklettiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), Her devenin sırtında bir şeytan vardır, onlara binerken besmele çekiniz buyurmuştur.[5] Ğâyetü'l-maksûa" da (I, 192) da zikredildi-ği üzere Ahmed b. Hanbel'in sahih bir isnadla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den naklettiği, "Deve ağıllarında namaz kılmayınız, onlar cinlerden yaratılmışlardır. Kızgınlıklarında aldıkları durumu ve gözlerini görmüyor musunuz?"[6] lafızlanyla naklettiği rivayet yukarıdaki hadisle çelişmez. Çünkü develerin cinlerden yaratılıp sonra da onlarla birlikte yaşamaları mümkün olduğu gibi hadisteki onlar cinlerden yaratılmışlardır ifadesi mecaz anlamında kullanılıp develerin şeytan tabiatlı olduklarının kastedilmesi de söz konusudur.
115. Meymûne (r.anhâ)'nın nakline göre Resûlullah (s.a.v.) koyun küreğinden yedikten sonra abdest almadan namaz kılmıştır.[7]
116. Amr b. Ebî Ümeyye ed-Damrî şöyle anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.)' koyun küreğinden kesip yerken gördüm. Bu esnada ezan okunmuştu. Resûlullah (s.a.v.) elindeki bıçağı bıraktı ve abdest almadan namazım kıldı.
Neylü'I-evtâr'da da belirtildiği üzere hadisi Buhârî ("Vudû", 51) ve Müslim ("Hayz", 92) rivayet etmiştir.
117. Muğire b. Şu'be (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) yemek yedikten sonra namaz için ezan okundu. Namaz kılmak amacıyla kalktı. Abdestini yemekten önce almıştı. Gene de ben tekrar abdest alacağı düşüncesiyle ona su getirdim. Bunun üzerine beni azarlayarak çekil buyurdu ve namazını kıldı. Allah'a yemin olsun ki bu çok ağrıma gitti ve durumu Hz. Ömer (r.a.)'e anlattım. Onun, "Ey Allah'ın elçisi, azarlaman Muği-re'nin ağrına gitmiş ve ona kırıldığın düşüncesine kapılmış" demesi üzerine Resûlullah (s.a.v.) "Onun hakkında hayırdan başka bir kanaatim bulunmamaktadır. Ancak o abdest almam için bana su getirmişti. Oysa ben sadece yemek yemiştim. Eğer abdest almış olsaydım. Benden sonra insanların bunu devam ettireceklerini düşündüm" buyurdu.[8]
Hadisi Ahmed b. Hanbel (IV, 253) ve Taberânî Mu'cemü'l-kebîr'inde rivayet etmiştir. Heysemî'ye göre ravileri güvenilirdir. (Mevmaü'z-zevâid, 1,102)
118. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Resûiuliah (s.a.v.) kazanın başına gelir içerisinden et alır ve yerdi. Sonra da abdest almadan ve elini suya dokundurmadan namazını kılardı. (Ahmed b. Hanbel, VI, 161; Ebû Ya'lâ, Müsned, VII, 427)[9]
Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmiştir. Heysemî'ye göre isnadı sahih hadis ravilerinden meydana gelmektedir. (Mevmaü'z-zevâid, I, 103)
119. Ebû Ümâme (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Biriniz abdestli iken yemek yediğinden dolayı abdest almasın. Deve sütü içtiğinde ise ağzınızı suyla çalkalayın" buyurmuştur.[10]
Ali el-Muttakî'nin verdiği bilgiye göre hadisi Taberânî ve Ziya el-Mak-dîsî rivayet etmiştir. (Kenzü'l-ümmâl, V, 79) Heysemî, Taberânî'nin isnadında-ki raviler hakkında bilgi bulamadığını söylemiştir. (Mevmaü'z-zevâid, i, 102) Ali el-Muttakî'ye göre eserin girişinde Suyûtî'nin belirttiği kural açısından Ziya el-Makdîsî'nin isnadı sahihtir.
Meymûne, Amr b. Ümeyye, Muğîre ve Aişe (r.a.e.) hadislerinin konuya delâleti açıktır. Hadiste süt içildikten sonra ağız çalkalanmasının emre-dilmesi dişleri temizlemek amacına yöneliktir. Ağız çalkalanmasının deve sütü içmeye tahsis edilmesi aşın yağlı olması sebebiyledir. Deve sütü içmekten dolayı abdest alınacağına dair hadis de rivayet edilmiştir. Nitekim Heysemî'nin naklettiğine göre (Mevmaü'z-zevâid, I, 102) Semüre es-Suvâî şöyle anlatmıştır: "Biz badiyede yaşayan ve hayvancılık yapan kimseleriz. Deve eti ve sütünden dolayı abdest almamız gerekiyor mu?" diye sordum. Resûlullah (s.a.v.) "Evet" dedi. "Koyun eti ve sütünden dolayı abdest almamız gerekiyor mu?" soruma ise "Hayır" diye karşılık verdi. (Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, VI, 270; Heysemî, Mevmaü'z-zevâid, 1,250) Heysemî, "Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-kebtr'inde rivayet etmiştir. İsnadı hasendir" demiştir. Bu hadisteki "vudû/abdest" de ağız çalkalamak olarak yorumlanmalıdır.
Zira hadisler birbirini açıklamaktadır.

33. Kadına Dokunmaktan Dolayı Abdestin Bozulmayacağı

120. Atâ'nm Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) eşlerinden birini öperdi ve sonra abdest almadan namaz kılardı.[11]
Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir. (Âsârü's-sünen, I, 39)
Hadisle ilgili Nasbu'r-râye'de (1,38) şöyle denilmektedir: Bezzâr hadisi Müsned'inde İsmail b. Ya'kub b. Sabîh > Muhammed b. Musa b. A'yen > babası > Abdülkerim el~Cezerî > Atâ > Aişe (r.anhâ) isnadiyla rivayet etmiştir. Zeylaî isnadda bulunan ravilerin hepsinin güvenilir olduğunu zikretmekte ve hadisi Bezzâr'ın isnadıyla naklettikten sonra Abdülhakk'm şu açıklamasına yer vermektedir: Hadisin terkini gerektirecek bir kusurunu bilmiyorum. Hadisin zayıflığı konusunda önceki âlimlerden 'Abdülke-rim'in Atâ vasıtasıyla naklettiği hadis zayıftır, sahih değildir' şeklindeki Yahya b. Maîn'in açıklaması dışında bir açıklama da bilmiyorum. Güvenilir ravinin hadisi tek başına rivayet etmesi onun sıhhatine zarar vermez. Hadisin ilgili âyetten önce olduğu veya âyetteki "mülâmese" kelimesinin İbn Abbas (r.a.)'in açıkladığı gibi cinsel ilişki anlamında kullanıldığı bu hadis ışığında anlaşılmaktadır.
Dârekutnî'nin Abdurrahman b. Mehdî > Süfyan es-Sevrî > Abdülkerim isnadıyla nakline göre Atâ "Kadını öpmekten dolayı abdest bozulmaz" demiştir.[12] Hadisi merfû olarak rivayet eden, ziyadede bulunmuştur. Güve-nilir ravinin ziyadesi makbuldür ve böyle bir durumda merfû nakledenin rivayeti tercih edilir. Atâ'nın bir defasında bu sözle fetva vermiş olması başka bir defasında da Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nispet ederek (merfû) söylemiş olması da ihtimal dahilindedir. Bize göre müellifin de ifade ettiği gibi hadis sahihtir ve konuya delâleti açıktır.
121. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Ben önünde cenaze gibi uzanmış yatarken Resûlullah (s.a.v.) narnaz kılardı. Vitir namazını kılacağı zaman ayağıyla bana dokunurdu.

Hadisi Nesâî rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir. Hadis, âyette zikredilen "lems" kelimesinin dokunmak değil de cinsel ilişki anlamına geldiğine dair delil olarak kullanılmıştır. Zira Resûluilah (s.a.v.) namazda iken Hz. Aişe (r.anhâ)'ya dokunmuş ve namazına devam etmiştir. (et-Telhîsü'l-habîr, i, 48) Nasbu'r-râye'dt (I, 38) de hadisin isnadının Sahih'in şartlarını taşıdığı ifade edilmektedir.
Hadisin konuya delâleti açıktır. Sindî'nin hadisle ilgili Ta'lîku'n-Ne-sâfdeki (i, 38) açıklaması şöyledir: Burada şehvetsiz bir dokunmadan bahsedildiği bilinmektedir. Nesâî, hadisi şehvetsiz dokunmanın abdesti bozmayacağına delil olarak zikretmiştir. Şehvetle dokunmanın abdesti bozmayacağına delil ise bu konuda bir delilin bulunmamasıdır. Dokunmanın abdesti bozmayacağına dair bu yeterlidir. Şehvetle dokunmanın da abdesti bozmayacağına dair delil, aşağıda zikredilecek olan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdestli iken hanımlarından birini Öptüğüyle ilgili hadistir. Bilindiği gibi öpmekte genellikle şehvetle temas bulunmaktadır.
"Yahut kadınlara dokunduğunuzda"[13] âyetinde geçen "İa-mese" fiilinin anlamının cinsel ilişki olması tercihe daha şayan gözükmektedir. Bu, ümmetin en önde gelen âlimi İbn Abbas (r.a.)'in tefsiridir. Ğâye-tü'l-maksûd'da. (I, 179) belirtildiğine göre İbn Kesir, "İbn Abbas (r.a.)'in bu görüşte olduğu birçok sahih isnadla nakledilmiştir" demiştir. Bu görüşte dokunma ile cinsel ilişkinin kastedildiği ifade edilmektedir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 71) Nitekim İbn Abbas (r.a.), "âyette zikredilen mülâmese (dokunma) ile kastedilen cinsel ilişkidir. Ancak Allah bunu kinaye yoluyla ifade etmiştir" demiştir.
Hz. AİşE (r.anhâ)'nın Sahihayn'ûakı rivayeti ise şöyledir: Resûlullah (s.a.v.) namaz kılarken ayaklarım kıble tarafında önünde uyurdum. Secdeye vardığında beni dürtükler, ben de ayaklarımı çekerdim. Secdeden kalkınca ayaklarımı tekrar uzatırdım. O günlerde evlerde ışık bulunmazdı.[14]
Dokunmanın abdesti bozacağına dair delillerden biri Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'in, "cinsel ilişki olmaksızın, erkeğin kadının bedenine şehvetle dokunması abdesti bozar" şeklindeki açıklamasıdır. Taberânî Mu'ce-mü" I-kebîr'de (IX, 249) rivayet etmiştir. Hammad b. Ebi Süleyman dışındaki ravileri güvenilirdir. Onun rivayetlerinin delil olarak kullanılması hususunda ise ihtilaf edilmiştir.
Bu konudaki bir başka delil Ebû Ubeyde b. Mes'ud (r.a.)'in açıklamasıdır. O şöyle demektedir: Kişinin abdesti teni tenine değecek şekilde kucaklaşması, eliyle dokunması ve eşini öpmesiyle bozulur. Yahut kadınlara dokunduğunuzda[15] âyetinde kastedilen eliyle dokunmaktır. Taberânî Mu'cemü'l-kebîfdt (IX, 249) rivayet etmiştir. Ebû Ubeyde kendisinden rivayette bulunduğu babasından hadis İşitmemiştir.
Kullanılan bir diğer delil Dârekutnî'nin rivayet ettiği Muaz b. Cebel (r.a.) hadisidir. Dârekutnî'nin Abdurrahman b. Ebî Leylâ vasıtasıyla nakline göre Muaz b. Cebel (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in yanında otururken bir adam gelerek, "Ey Allah'ın Elçisi, yabancı bir kadınla cinsel ilişki dışında hanımıyla yaptığı her şeyi yapan kimse hakkında ne dersin?" diye sordu.
Hz. Peygamber (s.a.v.), "Güzelce abdestini al sonra da kalk namazını kıl" buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c.) "Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl"[16] âyetini indirdi. Muaz b. Cebel (r.a.)'in, "bu, bütün müslümanlar için geçerli mi yoksa şahsa özel bir durum mu?" sorusuna Resuluilah (s.a.v.) "Bütün müslümanlar için geçerli" diye cevap verdi.[17]
Sözü edilen rivayetlerin kadına dokunmanın abdesti bozacağına dair delil olarak ileri sürülmesi hakkında şunları söylemeliyiz: İlk rivayet Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'in fetvası olup Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözüyle çeliştiği ileri sürülemez. İkinci rivayetin delil olabilmesi sözü edilen şahsın daha önce abdestli olduğunun, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de teberrük amacıyla değil, kadına dokunması sebebiyle ona abdest almasını emrettiğinin tespit edilmesiyle mümkündür. Bunlar tespit edilmediği takdirde bu rivayet delil olarak kullanılamaz. Zira ihtimalin bulunduğu yerde delilden söz edilemez. Nitekim Zeylaî de, "Bu rivayet konuyla ilgili delil olamaz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) ona abdesti bozulduğu için değil, işlediği hata sebebiyle abdest almasını emretmiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v.), Güzelce abdest al buyurmuştur" (Nasbu'r-râye, 1, 36) demektedir.
122. Ebû Bekir b. Ebî Şey be > Veki' > A'meş > Habîb b. Ebî Sabit > Urve b. Zübeyr isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Resuluilah (s.a.v.) hanımlarından birini öptükten sonra abdest almadan namaz kıldı" demiştir. Urve b. Zübeyr kendisine, "O hanımı senden başkası değildir" deyince Hz. Aişe (r.anhâ) gülmüştür.[18]
Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir. Hadisle ilgili Zeylaî şöyle demektedir: Ravilerinin hepsi güvenilir, isnadı sahihtir. İbn Abdilber de hadisin sahih olduğu kanaatindedir. Nitekim onun hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Kûfeliler, ravilerinin güvenilir hadis imamlarından olması sebebiyle hadisin sahih olduğunu belirtmişlerdir. Daha büyüklerinden de rivayette bulunması sebebiyle Habîb'in Urve'ye yetiştiği inkâr edilemez. Ayrıca o yaşça Urve'den büyüktür ve ondan daha önce vefat etmiştir. Başka bir yerde ise Habîb'in Urve'ye yetiştiğinde şüphe olmadığını ifade etmektedir, (bk. Nas-bu'r-râye, I, 37)
Hadisin konuya delâleti açıktır. İsnadıyİa ilgili sıhhatine zarar vermeyen uzun tartışmalar vardır. Bunlar Zeylaî'nin sözü edilen eserinde bulunmaktadır.
123. Hz. Aişe (r.anhâ) anlatmaktadır: Bir gece Resûlullah (s.a.v.)'in yatakta bulunmadığını fark ettim ve elimle kolaçan etmeye başladım. O (s.a.v.) seccadesinde iken elim ayaklarının altına dokundu. Ayakları dikilmiş, "Ey Allahım gazabından rızana sığınıyorum" diye dua ediyordu. (Müslim, "Salât", 222)
Hadisle ilgili Zeylaî'nin açıklaması şöyledir: Muhaliflerimiz hadisteki dokunmanın doğrudan olmadığı arada bir engelin bulunduğu şeklinde yorumlamıştır. Bu, aşağıda görüleceği üzere lafızlarından hareketle yapılması güç olan zorlama bir yorumdur, (bk. Nasbu'r-râye, I, 37) Bize göre o, Hz. Aişe (r.anhâ)'nın "Elim ayağına dokundu" ifadesinin Şafiîlerin görüşünün aksine dokunmanın kendisine dokunulan kimsenin abdestini bozmayacağına delâlet ettiğini belirtmek istemiş olmalıdır. Zira Rahmetü'l-ümme'de (s. 6) zikredildiği üzere Şafiîiere göre dokunma kendisine dokunulan kimsenin abdestini bozmaktadır. Hadis ise onların aleyhine delildir. Hadisi tevilleri ise görüşlerini desteklemek amacıyla zikrettikleri yorumdan ibarettir. Şevkânî, Neylü'l-evtâr'da (I, 90) İbn Hacer'in Hz. Aişe (r.anhâ) hadisiyle ilgili Fethü'l-bârfde sözü edilen dokunmanın doğrudan olmadığı arada bir engelin bulunduğu veya bunun şahsa özel olduğu şeklindeki yorumlarının zorlama ve hadisin zahirine aykırılığını ifade etmektedir.
124. İbn Abbas (r.a.), "Öpmek abdesti bozmaz" demiştir.
Dârekutnî rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. (Dârekutnî, Sünen, i, 143) İbn Abbas (r.a.)'İn sözünün konuya delâleti açıktır.
125. Muhammed b. Müsennâ > Yahya b. Saîd > Süfyan > Ebû Revk > İbrahim et-Teymî isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ), Resûlullah (s.a.v.)'in hanımlarından birini öptükten sonra abdest almadan namaz kıldığını söylemiştir.[19]
Bunu rivayet eden Nesâî, mürsel olsa da bu konuda daha sağlam bir hadis bulunmadığını ifade etmiştir. Zira Ebû Davud'un MerâsîV'ında belirttiği üzere İbrahim et-Teymî Hz. Aişe (r.anhâ)'dan hadis işitmemiştir. Bize göre güvenilir ravilerin mürsel rivayetleri delil olarak kullanılabilir. Ayrıca bu rivayet muttasıl olarak da nakledilmiştir. Nitekim Dârekutnî, "Bu hadis Muâviye b. Hişam > Süfyan es-Sevrî > Ebû Revk > İbrahim et-Teymî > babası > Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet edilmiştir" demek suretiyle hadisin muttasıl olarak da rivayet edildiğini açıklamıştır. Böylece isnaddaki kopukluk şüphesi ortadan kalkmıştır. Müslim Sahih'inde Muâviye b. Hişam'dan hadis rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî de Ebû Revk Atiyye b. Ha-ris'den el-Müstedrek'"inde rivayette bulunmuştur. Onun hakkında Ahmed b. Hanbel leyse bihî be's (zararı yok), İbn Maîn salih (rivayetleri delil olabilir), Ebû Hatim sadûk (doğru sözlü) demek suretiyle güvenilir olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Abdilber de Kûfelilerin onun güvenilir olduğunu söylediklerini belirtmiştir. İbnü't-Türkmânî'nin de zikrettiği gibi (et-Cevhe-rü'n-nakî, I, 33) onun hadis rivayetine ehil olmadığını söyleyen herhangi bir âlim bilinmemektedir. Sindî'nin de belirttiği üzere {Haşiyetü'n-Nesâî, I, 39) hadisin delil olduğunda ittifak bulunmaktadır.
125 nolu hadis olan Muhammed b. Müsennâ rivayeti ile 128 nolu Ali b. Abdülaziz el-Verrâk rivayetleri arasındaki hadisler hakkında şunları söylemeliyim. Muhaliflerin mürsel oluşunu ileri sürerek İbrahim et-Teymî hadisine yönelttikleri eleştirileri bertaraf edebilmek için, Hz. Aişe (r.anhâ) hadisinin değişik tariklerini zikretmiş oldum. Yaptığımız nakillerden Hz. Aişe (r.anhâ) hadisinin mürsel ve muttasıl olmak üzere birçok rivayetinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. İbnü't-Türkmânî'nin (el-Cevherü'n-nakî, 1,48) Beyhakî'den naklettiği gibi Şafiî'ye göre başka bir isnadla muttasıl olarak rivayet edildiğinde veya sahabe uygulaması ve fetvasıyla desteklendiğinde büyük tabiîlerin mürsel rivayetleri delil olarak kullanılabilmektedir. Burada da durum böyledir. Çünkü mürsel olarak rivayet edilen Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi bir yandan Nesâî tarafından sahih olduğu ortaya konmuş, Dârekutnî de güvenilir raviler vasıtasıyla onu muttasıl olarak rivayet etmiştir, ibrahim et-Teymî dışında da birçok kanaldan nakledilmiştir. Dolayısıyla Hz. Aişe (r.anhâ) hadisinin delil olduğunda ittifak bulunmaktadır. Nitekim hadisle ilgili Şevkânî de (Neylü'l-evtâr, 1,190) şöyle demektedir: Öpmekle ilgili hadisin zayıf ve mürsel olduğu iddialarına verilecek cevap, hadisteki zayıflık birçok isnadla rivayet edilerek ortadan kalkmıştır. Öte yandan hadisin hem merfû hem de mevkuf rivayeti bulunmaktadır. Usul âlimlerine göre böyle bir durumda merfû rivayet tercih edilir.
Azîmâbâdî et-Ta'lîku'l-muğnî isimli eserinde Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayetiyle ilgiü şöyle demektedir: Bu hadisi Hz. Aişe (r.anhâ)'dan Muhammed b. Abdullah b. Amr b. As'in kızı Zeynep es-Sehmiyye de rivayet etmiştir. Hadisi Zeynep es-Sehmiyye'den kardeşinin oğlu Amr b. Şuayb rivayet etmiş, Haccac b. Ertât ise ondan rivayette tek kalmıştır. Bu rivayet hakkındaki müellifin açıklaması şöyledir: Zeynep es-Sehmiyye meçhul bir ravidir. Onun rivayeti delil olarak kullanılamaz. Buna rağmen Zeylaî'nin, "bu sağlamca/ceyyid bir isnaddır" açıklaması

şaşılacak bir durumdur. Bize göre de asıl müellifin, "Haccac b. Ertât ise Amr b. Şuayb'dan rivayette tek kalmıştır" açıklaması şaşılacak bir husustur. Zira Dârekutnî'nin Hişam > Abdülhamid > Evzâî > Amr b. Şuayb > Zeynep > Aişe (r.anhâ) isnadıyla naklettiği üzere Amr b. Şuayb'dan rivayette Evzâî ona mütabaât etmiştir. Müellifin "Zeynep es-Sehmiyye meçhul bir ravidir" açıklaması da doğru değildir. Zira İbn Hacer onunla ilgili şöyle demektedir: Zeynep es-Sehmiyye öpmekle İlgili hadisi müminlerin annesi Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet etmiştir. Kendisinden de kardeşi ve kardeşinin oğlu Amr b. Şuayb rivayette bulunmuştur. İbn Hibbân da onu es-Sikâfmda zikretmiştir. (İbn Hacer, Tehzîb, XII, 422) İki güvenilir ravinin kendisinden hadis naklettiği kimse meçhû! olmaktan kurtulur. İbn Hibbân durumunu bilerek onun güvenilir olduğunu söylemiştir. Bilen kimsenin açıklaması ise bilmeyene tercih edilir. Zeylaî de muhtemelen Dârekutnî'nin değil İbn Hibbân'ın açıklamasına dayanmıştır.

"Yahut kadınlara dokunduğunuzda"[20] âyetiyle ilgili Taberî tefsirinde şöyle demektedir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından birini öptükten sonra abdest almadan namaz kıldığı sahih olduğuna göre Allah bu âyette, lems kelimesinin diğer anlamlarını değil cinsel ilişkiyi kastetmiştir. Daha sonra Taberî konuyla ilgili hadisleri zikretmiştir. Onlardan biri de Ebû Kureyb > Hafs b. Giyas > Haccac > Amr b. Şuayb > Zeynep es-Sehmiyye isnadıyla naklettiği Resûiullah (s.a.v.)'in hanımlarından birini öptükten sonra abdest almadan namaz kıldığını ifade eden hadistir. (Taberî, V, 67) Taberî'nin hadisi nakledişi tarzından onun hadisi sahih olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Zeyiaî'nin onun hadisini sağlam/ceyyid olarak nitelemesi de bundan güç almaktadır.

İbnü't-Türkmânî'nin nakline göre (el-Cevherü'n-nakî, I, 33) Beyhakî, "Hz. Aişe (r.anhâ)'dan sahih olarak rivayet edilen hadis, oruçlu iken öpmeyle ilgili olandır. Zayıf raviler onu abdestin bozulmamasıyla ilgili rivayet et-mislerdir" demiştir. Bize göre bu, güvenilir ravileri delilsiz bir şekilde zayıf olarak nitelemektir. İki hadisin farklı anlamlar ihtiva etmesinden dolayı birinin illetli olduğu ileri sürülemez. Yukarıda zikrettiklerimiz öpmeden dolayı abdestin bozulmayacağına dair Hz. Aişe (r.anhâ) hadisini rivayet eden ravilerin hepsinin güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Beyhakî'nin, "zayıf raviler onu abdestin bozulmamasıyla ilgili rivayet etmişlerdir" açıklaması doğru değildir.

Saîd b. Yahya hadisini Ebû Hanife (r.a.) Müsned'indt (I, 427) Meymû-ne'nin azatlısı (Ümmü Seleme'nin azatlısı olduğu da söylenmiştir) Süleyman b. Yesar el-Medenî vasıtasıyla rivayet etmektedir. Süleyman b. Yesar güvenilir, erdemli bir ravi ve yedi fakihten biridir. Hicrî 100 senesinden sonra vefat etmiştir. 100 senesinden önce vefat ettiği de söylenmiştir. (İbn Hacer, Takrîb, s. 79) Süleyman b. Yesar'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan nakline göre Resûiullah (s.a.v.) ramazan ayında hanımlarını öper ve bundan dolayı yeniden abdest almazdı. (Hârizmî, Câ-miu mesârîdi'l-İmam, I, 246) Hadisin isnadında bulunan ravileri güvenilirdir. Ancak senedde Ebû Hanife (r.a.)'nin bulunduğu konusunda eleştiriler bulunmaktadır. Burada konuyla ilgili hadisleri desteklemek üzere zikrettim.

Ğâyetü'l-maksûd'da şöyle denilmektedir: Bu hadisi Taberânî de aynı is-nadla Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiştir. Buna göre Ebû Hureyre (r.a.), "Resûiullah (s.a.v.) hanımlarından birini öptükten sonra yeniden abdest almadan namaza çıkardı" demiştir. {el-Mu'cemü'l-evsat, 1,183)

Ebû Davud'un sahih bir isnadia rivayetine göre İbn Ömer (r.a.), "Biz erkekler Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında kadınlarla beraber bir kaptan abdest alır, ellerimizi aynı kaba batırırdık" demiştir. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 39) Onun Ümmü Subeyye el-Cüheniyye'den rivayeti se, Resûiullah (s.a.v.) ile birlikte bir o, bir ben ellerimizi suya batırarak aynı kaptan abdest alırdık" (Ebû Dâvûd, "Taharet", 39) şeklindedir. Kadın ve erkeklerin ellerini batırarak aynı kaptan abdest almaları durumunda birbirine değmemesi düşünülemez. Böyle bir durum abdesti bozmuş olsaydı Resûiullah (s.a.v.) onların birlikte abdest almalarına izin vermezdi. Bu hususta başka rivayetler de bulunmaktadır. Konuyu uzatmamak için bu kadarının yeterli olduğunu düşünmekteyiz.

Taberânî'nin Amra vasıtasıyla rivayetine göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle demiştir: Bir gece Resûiullah (s.a.v.)'in yatakta bulunmadığını fark ettim.

"O cariyesi Mariye'ye gitmiştir" diye düşündüm ve aramaya başladım. Onu ayakta namaz kılarken buldum. Gusül yapıp yapmadığını tespit amacıyla elimle saçlarım inceledim. Resûlullah (s.a.v.) namazı bitirince, "Şeytan seni aldatmış" buyurdu. (Taberânî, Afi/'cemü's-sağtr, I, 171) Bunu zayıf bir ravi olan Ferec b. Fudâle, Yahya b. Saîd > Amra > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet etmiştir. Ca'fer b. Avn, Vüheyb, Yezid b. Harun başta olmak üzere birçok ravi ise Muhammed b. İbrahim et-Teymî vasıtasıyla Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet etmişlerdir. Ebû Hâtim'in belirttiğine göre Muhammed b. İbrahim et-Teymî Hz. Aişe (r.anhâ)'dan hadis işitmemiştir. (İbn Ha-cer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 44) îbn Hacer söz konusu hadisin isnadındaki ihtilaf sebebiyle illetli olduğu görüşündedir. Hadisi Ferec b. Fudâle, Yahya b. Saîd > Amra > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla muttasıl olarak rivayet ederken güvenilir raviler Yahya b. Saîd > Muhammed b. İbrahim et-Teymî > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet etmişlerdir. Bu ikinci isnad ise Ebû Hâtim'e göre munkatıdır.

İbn Hacer'in görüşüne, "güvenilir ravi rivayet ettiğinde isnaddaki ihtilaf zarar vermez" diye cevap verilebilir. Nitekim Hârizmî de, "Hadisin bir tariki sahih olur ve her türlü eleştiri şaibesinden uzak kalırsa, o tarikin esas alınması gerekir ve diğerlerine bakılmaz" (Hârizmî, en-Nâsih ve'l-mensûh, s. 44) demiştir. Yahya b. Saîd'in Muhammed b. İbrahim et-Teymî > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadı sahih ve tenkit edilecek bir durum da bulunmamaktadır. Şu halde Ferec b. Fudâle hakkındaki ihtilafın bir zararı yoktur. Ebû Hâtim'in, "Muhammed b. İbrahim et-Teymî Hz. Aişe (r.anhâ)'dan hadis işitmemiştir" açıklamasının da isnada zararı olmaz. Zira bize göre güvenilir ravilerin mürsel rivayetleri delii olarak kullanılabilir. Muhammed b. İbrahim et-Teymî güvenilir bir ravidir. İbn Hacer'in belirttiğine göre İbn Sa'd, İbn Maîn, Ebû Hatim, Nesâî ve İbn Hıraş onun güvenilir bir ravi olduğunu söylemişler, Tirmizî de onun Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayetinin sahih olduğunu ifade etmiştir. Nitekim İbn Hacer, "Tirmizî onun Hz. Aişe (r.an-hâ)'dan rivayetinin sahih olduğunu ifade etmiştir. Bu da onun Hz. Aişe (r.anhâ)'dan hadis işittiğini göstermektedir" (Tehzîb, IX, 7) açıklamasını yapmıştır.

Ayrıca Ferec b. Fudâle bazılarına göre zayıf olsa da sadece güvenilir ra-vilerden rivayette bulunan Şu'be b. Haccac ondan hadis rivayet etmiştir. Darimî'nin nakline göre İbn Maîn onun hakkında lâ be'se bih (zararı yok) lafzını kullanmıştır. Bilindiği gibi İbn Maîn bu lafzı ravinin güvenilir olduğunu ifade etmek üzere kullanmaktadır. Fellâs'm nakline göre ise îbn Maîn onun hakkında salih (rivayetleri delil olmaya elverişli) lafzını kullanmıştır. İbn Ebî Şeybe'nin nakline göre Ali b. Medînî ise onu vasat (orta seviyede biri) oiarak nitelemektedir. (İbn Hacer, Tehzîb, vm, 261) Böyle bir ravinin rivayetleri en azından başka bir rivayet tarafından desteklenmek amacıyla zikredilebilir. Muhammed b. İbrahim et~Teymî'nin Hz. Aişe (r.an-hâ)'dan rivayetinin mürsel olduğunu kabul etsek bile Amra'nın Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayeti muttasıldır ve onu desteklemektedir. İbn Hacer'in açıklamaları arasında da zikredildiği üzere mürsel zayıf olsa da muttasıl bir rivayetle desteklendiğinde bütün âlimlere göre delil olmaktadır.

Muhalifimizin "Yahut kadınlara dokunduğunuzda"[21] âyetini delil olarak kullanmalarının doğru olmadığını Taberî'nin açıklamalarıyla ortaya koymuştuk. Buna göre âyette söz konusu edilen dokunma (lems) ile diğer anlamları değil cinsel ilişki mânası kastedilmektedir. Hocamız da âyette geçen dokunma (lems) kelimesinin mezhep içindeki en uygun tefsirinin fahiş mübaşeret (çıplak olarak kucak kucağa olmak) olduğunu ifade etmiştir. (Câmiu'l-âsâr,s. 68) Bütün bunlar Ebû Hanife (r.a.)'in naslann delâletlerine ne kadar riayet ettiğini ortaya koymaktadır. O, âyetteki dokunma (lems) kelimesinin cinsel ilişki mânasına geldiğini tercih etmekle birlikte zahiri anlamını da terk etmemekte ve "cinsel ilişkiye götüreceği ve mezi gelmesine sebep olacağı için arada engel bulunmadan cinsel organların birbirine dokunması abdesti bozar" demektedir. Bu cinsel organların birbirine girmesinin meni gelmese bile genelde ona sebep olmasından dolayı gus-lü gerekli kılmasına benzemektedir. Bize göre rivayetler arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmak için kadına dokunmanın abdesti bozacağına dair sahabeden yapılan rivayetlerin tamamının cinsel ilişki İle ilgili olduğu şeklinde yorumlamak gerekmektedir. Kadını öpmeden dolayı abdest alınacağını ifade eden rivayetler ise abdestin gerektiği değil, tekrar abdest alınmasının mendup olduğu şeklinde anlaşılmalıdır.

126. Saîd b. Beşîr > Mansur b. Zâzân > Zührî > Ebû Seleme isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûlullah (s.a.v.) namaza giderken beni öperdi sonra abdest almazdı" demiştir.

Hadisi Dârekutnî rivayet ederek, (Sünen, I, 135) "Saîd b. Beşîr, hadisi Mansur b. Zâzân > Zührî isnadıyla rivayette tek kalmıştır. O hadiste güçlü değildir" açıklamasını yapmıştır. Tespitlerimize göre Şu'be, Duhaym ve İb-nü'I-Cevzî onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek"inde ondan rivayette bulunmuş, İbn Adiy "rivayetlerinde bir beis görmüyorum, genellikle rivayetlerinde doğrudur" demiştir. İbnü't-Türkmânî'nin de ifade ettiği gibi böylesi ravilerin rivayetleri en azından diğerlerini desteklemek üzere zikredilebilir.

127. Ebû Bekir en-Nîsâbûrî > Hacib b. Süleyman > Veki > Hişam b. Urve (r.a.) babası isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Re-sûlullah (s.a.v.) hanımlarından birini öptükten sonra abdest almadan namaz kıldı" demiştir.

Dârekutnî rivayet etmiştir. Hacib b. Süleyman, Veki'den rivayette tek kalmış ve hadisi hatalı nakletmiştir. Doğru olan rivayet aynı isnadla Ve-ki'den, "Resûlullah (s.a.v.) oruçlu iken hanımını öperdi" lafızlarıyla yapılandır. Hacib b. Süleyman'ın kitabı yoktu ve ezberinden rivayet etmekteydi. (Dârekutnî, Sünen, I, 136)

Hadisle ilgili Zeylaî'nin açıklaması şöyledir: Ebû Bekir en-Nîsâbûrî tanınmış hadis imamlarmdandır. Hacib b. Süleyman hakkında da yapılan herhangi bir tenkit bilinmemektedir. Nesâî ondan rivayette bulunmuş, bir yerde "sika" başka bir yerde de "lâ be'se bih: zararı yok" lafızlarıyla güvenilir olduğunu ifade etmiştir. İsnaddaki diğer ravilerin güvenilirliklerini açıklamaya gerek bile yoktur. Hacib b. Süleyman'ın rivayetinde tek

kaldığı hususunda şöyle denebilir. Bu, güvenilir ravinin rivayetinde tek kaldığı bir rivayettir. Hıfzından naklettiği için rivayetinde tek kalmıştır. Eğer hatası rivayeti terk edilecek seviyede olsaydı, "sika" olarak nitelenmezdi. Nitekim Nesâî onun güvenilir olduğunu söylemiştir. Hataları güvenilir olmasını engelleyecek seviyede olsaydı, Nesâî böyle hata yapmazdı. Hacib b. Süleyman'ın hata yapması ise çoğunluğun ona muhalefet etmesi sebebiyledir. Bize göre hadis hasendir. Özellikle Hz. Aişe (r.anhâ)'den onu destekleyen başka birçok rivayetin bulunması da bu durumu teyit etmektedir, et-Ta'lîku'l-muğnî isimli eserinde Azîmâbâdî de aynı açıklamaları yapmıştır.

128. Ali b. Abdülaziz el-Verrâk > Asım b. Ali > Ebû Üveys > Hişam b. Urve > babası isnadıyla rivayet edildiğine göre İbn Ömer (r.a.)'in, "öpme sebebiyle abdest bozulur" dediği ulaştığında Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûlullah (s.a.v.) oruçlu iken hanımını öper sonra abdest alma (dan namaz kılardı)" şeklinde mukabele etmiştir.[22]

et-Ta'lîku'l-muğnVdz belirtildiği üzere hadisi Dârekutnî rivayet etmiş ve "hadisi Ali b. Abdülaziz el-Verrâk'tan Asım b. Ali dışında bu şekilde rivayet eden başka birini bilmiyorum" açıklamasını yapmıştır. Zeylaî, Ali'nin tanınmış bir musannif olduğunu, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin onun rivayetlerini el-Müstedrek't aldığını, Buhârî'nin Asım b. Ali'nin hadislerini naklettiğini, Müslim'in de Ebû Üveys'in hadislerine eserinde şahit olarak yer verdiğini söylemiştir. Bize göre hadis sahihtir.

129. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe > Muhammed b. FudayI > Haccac > Amr b. Şuayb > Zeyneb es-Sehmiyye isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûluliah (s.a.v.) abdest alır sonra hanımını öper ve tekrar abdest almadan namazını kılardı. Belki bunu bana yapmıştır" demiştir. (İbn Mâce, "Taharet", 69)[23]

Hadisi İbn Mâce Sünen'inde rivayet etmiş, Zeylaî de, "bu sahih bir is-naddır" açıklamasını yapmıştır. (Nasbu'r-râye, I, 38)

130. Saîd b. Yahya el-Emevî > babası > Yezid b. Sinan > Abdurrahman el-Evzâî > Yahya b. Ebî Kesîr > Ebû Seleme isnadıyla rivayet edildiğine göre Ümmü Seleme (r.anhâ), Resûlullahn (s.a.v.)'in kendisini oruçlu iken öptüğünü bundan dolayı orucunun ve abdestinin bozulmadığını haber vermiştir.

Hadisi, Taberî tefsirinde (iv, 108) rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Resû-lulah (s.a.v.)'den rivayet edilen sahih haber, "Yahut kadınlara dokunduğunuzda"[24] âyetindeki dokunmanın başka anlamlarda değil cinsel ilişki manasında kullanıldığını göstermektedir.

Taberî'nin açıklaması söz konusu haberin ona göre sahih olduğunu göstermektedir. Yezid b. Sinan er-Rehâvî hariç isnaddaki raviler güvenilirdir. Yezid b. Sinan ise tenkit edilmiştir. Kendisinden sadece güvenilir raviler-den rivayette bulunan Şu'be, Mervan b. Muaviye daha başkaları rivayette bulunmuşlardır. İbn Ebî Hayseme'nin nakline göre Yahya b. Eyyüb el-Makburî, Mervan b. Muaviye'nin onun güvenilir olduğu kanaatini benimsediğini haber vermiştir. Buhârî onun hakkında, "mukâribü'1-hadis/riva-yetleri güvenilir ravilerinkine yakındır ancak oğlu Muhammed ondan münker rivayetler nakleder" açıklamasını yapmıştır (İbn Hacer, Tehzîb, I, 336). Bize göre bu hadis, oğlunun kendisinden naklettiği münker rivayetlerden değildir. Başka âlimler onun zayıf olduğunu söylemişlerse de o rivayetleri hasen seviyesinde bir ravidir.

34. Erkeğin Cinsel Organına Dokunmasının Abdesti Bozmayacağı

131. Talk b. Ali şöyle anlatır: Bir adam, "Cinsel organıma dokundum veya namazda cinsel organına dokunan bir kimseye abdest alması gerekir mi?" diye sordu. Resûluilah (s.a.v.), "Hayır, o senden bir parçadır" karşılığını verdi.

Hadis Kütüb-i hamse'âe bulunmaktadır.[25] İbn Hibbân hadisin sahih olduğunu söylemiş, İbnü'l-Medînî bunun Büsre hadisinden daha sağlam olduğunu ifade etmiştir. (İbn Hacer, Bulûğu'l-merâm, I,31) Hadisin sahih olduğunu söyleyen Amr b. Fellâs da, "bize göre bu, Büsre hadisinden daha sağlamdır. İbn Hazm da onun sahih olduğunu ifade etmiştir" açıklamasını yapmıştır. (İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîr, I, 46)

Hadisin konuya delâleti açıktır. Mecmaü'z-zevâid'de (I, 10) belirtildiğine göre Talk b. Ali, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelen elçilerdendir. Elçi olarak geldiklerinde Resûlullah (s.a.v.), "Cinsel organına dokunan abdest ai-sın" buyurmuştur.[26] Bu hadisi Taberânî de rivayet etmiş (Mu'cemü'l-kebtr, VIII, 334; Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, 1,245) ve şöyle demiştir: Bu hadisi Eyyüb b. Uteybe'den sadece Hammad b. Muhammed rivayet etmiştir. Diğer hadisi de Hammad b. Muhammed rivayet etmiştir. Bana göre her ikisi de sahihtir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den önce birinci hadisi daha sonra da ikinci hadisi işittiği anlaşılmaktadır. Buna göre Büsre, Ümmü Habibe, Ebû Hü-reyre, Zeyd b. Halid ve diğer sahâbîlerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cinsel organına dokunan kimsenin abdest alması gerektiğine dair rivayetlerine uygunluk göstermiştir. Bu durumda o, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den hem na-sih hem de mensuh hadisi işitmiş olmaktadır.

Nesh iddiası problemlidir ve buna ihtiyaç da yoktur. Problemlidir çünkü nesh iddiası buna delâlet eden bir lafzın bulunmasıyla mümkün olabilir. Bu ise tespit edilebilmiş değildir. Neshten bahsedebilmek için çelişkili iki hadisin tarihlerinin bilinmesi bile yeterli değilken tarihleri tespit edilemeyen hadisler hakkında nesh olduğu nasıl iddia edilebilir? Tarihen önce olduğu tespit edilen hadisin mendupluk, sonrakinin ise cevaz ifade etmesi veya aksi mümkündür. İhtimal söz konusu olduğunda hangisinin kastedildiği delil ile tespit edilir. "Buna ihtiyaç da yoktur" derken iki hadisin arasının telif edilebileceğini kastetmekteyim. Çünkü abdest almayı emreden hadis bunun müstehap olduğunu belirtmektedir. Abdest almaya gerek olmadığını bildiren hadis ise bunun farz olmadığını ifade etmektedir. Bu durumda neshe de ihtiyaç bulunmamaktadır. Dürrü'l-muhtâr'da (I, 152) "Bu durumda hilaftan kurtulmak için özellikle de imamlık yapan kimsenin abdest alması mendup olur" şeklinde ifade edildiği gibi abdest almayı emreden hadis bana göre de müstehaplık belirtmektedir.

Büsre hadisine gelince onu da Taberânî rivayet etmiştir. Büsre bint Saf-van, Resûlullah (s.a.v.)'i "Erkeklik organına, hayalarına veya dübürüne dokunan namaz abdesti gibi abdest alsın" derken işittiğini söylemiştir.[27] (Ra-vileri Sahih'in ravileridir. Nasbü'r-râye'de nakledildiğine göre hadisle ilgili İbn Hibbân'm Sahih'indeki açıklaması şöyledir: Araplar el yıkamayı "vu-dû" kelimesiyle ifade etseler de bu hadisteki "vudû" ile elin yıkanması kas-tedilmemektedir. Urve b. Zübeyr'in Mervan vasıtasıyla Büsre'den naklettiği hadis bunu desteklemektedir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.), "Cinsel organına dokunan namaz abdesti gibi abdest alsın" buyurmuş olmaktadır.[28]

Ümmü Habibe hadisi hakkında da farklı görüşler bulunmaktadır. et-Telhîsü'l-habîr'ğq belirtildiğine göre (1,45) Ebû Zür'a ve Hâkim en-Nîsâbûrî, Ümmü Habîbe hadisinin sahih olduğunu söylemişlerdir. Buhari ise isnad-da bulunan Mekhûl'ün Anbese b. Ebî Süfyan'dan hadis işitmediği gerekçesiyle onun illetli olduğu görüşündedir. Yahya b. Maîn, Ebû Zür'a ve Ebû Hatim'e göre de Mekhûl, Anbese b. Ebî Süfyan'dan hadis işitmemiştir. Şamlıların hadisleri konusunda uzman olan Duhaym ise onlara muhalefet etmekte ve Mekhûl'ün Anbese b. Ebî Süfyan'dan hadis işittiğini ispat etmektedir. Hallal'ın el-îleVdckı açıklaması ise şöyledir: Ahmed b. Hanbel, Ümmü Habibe hadisinin sahih olduğunu söylemiştir. İbn Mâce, Alâ b. Haris vasitasjyla Mekhûl'dan rivayet etmiştir. İbnü's-Seken ise herhangi bir illetinin bulunmadığını ifade etmiştir.[29]

et-Telhîsü'l-habîr'de (1,46) nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Birinizin eli örtülü olmayan cinsel organına dokunursa abdesti bozulur" buyurmuştur. İbn Hibbân bunu Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştin Namazla ilgili bölümde, "bu isnadı sahih, ravi-leri adalet sahibi bir hadistir" açıklamasını yapmıştır. Hâkim en-Nîsâbûrî ve İbn Abdilber de hadisin aynı isnadla sahih olduğunu ifade etmişlerdir.

Konuyla ilgili bir başka hadis de Zeyd b. Halid rivayetidir. O, Resûlul-lah (s.a.v.)'in "Cinsel organına dokunan abdest alsın" buyurduğunu işittiğini haber vermiştir.[30] Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Taberânî rivayet etmiştir. İbn İshak dışındaki ravileri Sahih'in ravilerindendir. İbn İshak mü-dellistir. Ancak o da hadisi hocasından işittiğine delâlet eden "haddesenî" lafzıyla rivayet etmiştir. et-Telhîsü'l-habîr'dç. nakledildiğine göre (I, 45) söz konusu hadisi İshak b. Rahûye Müsned'inde Muhammed b. Bekr el-Bürsânî vasıtasıyla İbn Cüreyc'ten rivayet etmiştir. Bu isnad da sahihtir. İshak b. Rahûye Müsned'indeki başka bir hadis Amr b. Şuayb > babası > [dedesi isnadıyla nakledilmektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Cinsel organına dokunan erkek ya da kadın abdest alsın " buyurmaktadır.[31] Hadisi Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Beyhakî rivayet etmiştir. İTirmzî'nin el-İleVindQ naklettiğine göre Buharı hadisin sahih olduğunu Isöylemiştir.

Taberânî'nin işaret ettiği hadislerle ilgili yapılması gereken açıklamalar >uniardır. Hadislerin konuya delâletleri ise açıktır.

132. Erkam b. Şurahbil anlatmaktadır: Namazda iken vücudumu kaşıyordum, bu arada cinsel organıma dokundum. Durumu Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'e anlattım. O, gülerek "onu kes gitsin" dedikten sonra "Onu vücudundan nasıl ayıracaksın ki, o senden bir parçadır" açıklamasında bulundu. (Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, IX, 247; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 245)

133. Seilâm et-Tavîl > İsmail b, Rafi > Hakim b. Seleme isnadıyla rivayet edildiğine göre Benî Hanife kabilesinden Çeri diye tanınan bir adamın, "Ey Allah'ın Elçisi bazen namaz kılarken elim cinsel organıma değiyor" demesi üzerine Resûlullah (s.a.v.) Namazına devam et buyurdu. Hadisi İbn Mende Ma 'rifetü's-sahâbe'de, Zehebî et-Tecrîd''de zikretmişler ayrıca Ebû Nuaym da rivayet etmiştir. İbn Mende hadisin garib olduğunu söylemiştir. İbn Hacer el-İsâbe'de. Seilâm et-Tavîl ve İsmail b. Rafi'in zayıf olduklarını belirtmiştir. İbnü'l-Cârûd, "İshak b. İbrahim > îshak b. İsa > Seilâm et-Tavîl ki güvenilir bir ravidir" açıklamasını yapmıştır. Aynı bilgi Tehzîb'de. (IV, 282) de zikredilmektedir. Abdullah b. Mübarek, İsmail b. Rafi hakkında "iern yekun bihi be's/onda bir beis yok, ancak hadisi aldığı kimselere dikkat etmezdi" açıklamasını yaptıktan sonra sözü edilen hadisin aynı şekilde kendisine de ulaştığını söylemiştir. Onun hakkında Tirmizî'nin açıklaması, "Bazı âlimler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Buhârî'nin onu sika, mukâribü'l-hadis (rivayetleri güvenilir ravilerin rivayetlerine yakındır) lafızlarıyla nitelediğini

işittim" şeklindedir. (İbn Hacer, Tehzîb, I, 295) Hadis hasen garib diye nitelenebilir. Konuyla ilgili Talk b. Ali hadisini desteklemeye elverişli bulunmaktadır.[32]
Hadisin konuya delâleti açıktır. Ali b. Medînî, Amr b. Ali el-Fellâs, Tirmizî ve İbn Hibbân gibi âlimlerin sahih olduğunu söyledikleri Talk b. Ali hadisini desteklemektedir. Muhaliflerimiz ise delil olarak Büsre bint Saf-van'ın, Resûluilah (s.a.v.)'i "Cinsel organına dokunan kimse abdest alsın" buyururken[33] işittiğini ifade ettiği hadisi kullanmaktadırlar. Hadis Kütüb-i hamse'de bulunmakta, Tirmizî de sahih olduğunu söylemektedir. (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, I, 192) Ancak bu hadiste hayalar ve dübür de zikredildiği halde muhalifimiz bunlara dokunmaktan dolayı abdestin bozulduğu görüşünde değildir. Dolayısıyla konuyla ilgili hadisin delil olması söz konusu değildir.
Taberânî'nin Büsre bint Safvan'dan rivayeti, Resûlullah (s.a.v.)'i "Cinsel organına, hayalarına veya dübürüne dokunan kimse namaz abdesti gibi abdestalsın" buyururken işittim şeklindedir.[34] Mecmâü'z-zevâid'de de zikredüdiği üzere ravileri Sahih ravileridir.
Dârekutnî, Taberânî'yi eleştirerek şöyle demiştir: Bu hadisi Abdiilha-mîd b. Ca'fer de Hişam vasıtasıyla nakletmiş ve Büsre bint Safvan rivayetine hayaları ile dübürü ilave etmek suretiyle yanılmıştır. Sahih olan bunları Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nispet etmeden nakleden Urve rivayetidir. Bunu ondan başta Hammad b. Zeyd ve Eyyüb es-Sahtiyânî olmak üzere güvenilir raviler rivayet etmişlerdir. (Dârekutnî, Sünen, I, 148) Dârekutnî'nin bu eleştirisine büyük âlim İbnü't-Türkmânî şöyle cevap vermektedir: Birçok âlim Abdülhamîd b. Ca'fer'in güvenilir olduğunu ifade etmiş, İmam Müslim de onun rivayetini delil olarak zikretmiştir. O hadisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nispet etmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi böyle bir durumda Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nispet edilen rivayet tercih edilir. Bu hususta onu destekleyen başkaları da bulunmaktadır. Nitekim bu hadisi Dârekutnî, İbn Cüreyc > Hişam > babası > Mervan > Büsre İsnadıyla nakletmiş ve bu rivayette de "hayalar" zikredilmiştir.
Aynı hadisi Taberânî de Erkeklik organına veya hayalarına dokunan abdest alsın lafzıyla rivayet etmiştir. Ancak onun isnadı Urve > Mervan > Büsre şeklindedir. İbn Cerir, Abdülhamid'i bu rivayetinde desteklemiştir. Ayrıca hadise yapılan ilavedeki (idrac) hata onun öncesinden bağımsız ayrı bir kelime olması ve ravinin onu fark edememesinden kaynaklanmaktadır. Ravinin Urve'nİn sözünü işitmesi ve onu Resûlullah (s.a.v.)'in sözü arasına karıştırması ise son derece uzak bir ihtimaldir. Taberânî'nin Mu-hammed b. Dînar > Hişam > babası isnadıyla rivayetine göre Büsre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dübürüne, hayalarına veya erkeklik organına dokunan abdest almadıkça namaz kılmasın buyurmuştur. Bu rivayette ravinin hata yapmış olması ise daha da uzak bir ihtimaldir. Zira bu rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) önce dübür ve hayaları zikretmiştir. Burada da Muham-med b. Dinar'ın Abdülhamid'e mütabaatı söz konusudur. Böylece defalarca tekrar ettiğimiz ravinin işittiğiyle bir defasında fetva verdiği bir defasında da onu lafzen rivayet ettiği hususunu burada bir defa daha görmekteyiz. (eUCevherü'n-nakî, \, 37, 38) Sonuç itibariyle hadisteki ilavenin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait olduğu sahihtir. Ancak gereği ile amel eden hiçbir kimse olmamıştır. Şu halde bu durum neshin bulunduğuna bir işaret olduğu kabul edilecek veya rivayetlerin birinin ruhsata, diğerinin ise azimete delâlet ettiği şeklinde Talk b. Ali ile Büsre rivayetleri arasındaki ihtilaf telif yoluyla giderilecektir. Daha önce de belirtildiği üzere mezhebimiz Hanefîyyenin görüşü de bu yöndedir.
Muhaliflerimiz Ahmed b. Hanbel, İbn Hibbân ve Hâkim en-Nîsâbû-rî'nin rivayet ettikleri hadisi de görüşlerine delil olarak zikretmişlerdir. İbn Hibbân ve Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu da söylemişlerdir. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Eliyle Özel olarak erkeklik organına değen kimsenin abdest alması gerekir" buyurmuştur.[35] Şafiîler söz konusu hadiste geçen "ifdâ" kelimesinden de hareketle erkeklik organına avuç içiyle dokunmanın abdesti bozacağına hükmetmişlerdir. et-Telhîsü'l-habîfĞt (1,126) İbn Hacer'in açıklaması ise şöyledir: Ancak birçok âlim ifdâ kelimesinin sadece avuç içiyle anlamına geleceğini tartışmıştır. Nitekim İbn Seyyide el-Muhkem'de bu kelimenin "ef-dâ fülan ilâ fülan" şeklinde ulaştı anlamında kullanıldığını, dolayısıyla burada "ifdâ" eiin içi veya dışıyla ulaşmaktan daha umumî mânasının olacağını ifade etmektedir. İbn Hazm da hadiste zikredilen "ifdâ" ile elin hem içiyle hem de dışıyla ulaşmasının kastedildiğini, onların ileri sürdüğü gibi avuç içiyle ulaşmak anlamına geldiğine dair kitap, sünnet, icmâ, sahâbî açıklaması, kıyas veya sağlam bir görüş bulunmadığını belirtmektedir. (Şev-kânî, Neylü'l-evtâr, I, 164) Hadiste zikredilen ifdâ kelimesinin avuç içiyle dokunmak anlamına geldiğine dair iddialarının âlimlerin görüşleriyle çelişmesi sebebiyle Şafiîlerin delilleri geçerli değildir.
Şafiîler sözü edilen hadisin Talk b. Ali hadisini, bizzat gene kendisinden "Cinsel organına (fere) dokunan abdest alsın" hadisinin de rivayet edilmesi dolayısıyla illetli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu hadisi Taberânî rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, I, 193)
Şafiîlerin illetli bulduğu, Taberânî'nin de rivayet ettiği hadis bize göre de zayıftır. Zira onu Eyyüb b. Utbe'den sadece Hammad b. Muhammed rivayet etmiştir. (Mecmaü'z-zevâid, I,100) Hammad b. Muhammed ise zayıf bir ravidir. Nitekim hadis hafızı Salih b. Muhammed onun zayıf olduğunu belirtmiş, el-Afîfî "rivayeti sahih değildir, sadece onun vasıtasıyla gelmektedir" açıklamasını yapmıştır. (İbn Hacer, Lisânü'i-Mîzân, II, 33) Zeylaî de onun
zayıf olduğunu ifade etmiş (Nasbü'r-râye, I, 34), birçok güvenilir ravi de ona aykırı rivayette bulunmuştur. Nitekim Tahâvî'nin zikrettiği üzere (Şerhu Meâni'l-âsâr, 1,76) Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (Muvaita, 50), Esed b. Musa ve Haccac b. Minhal'in Eyyüb b. Utbe > Kays b. Talk > babası isnadıyla rivayet ettiklerine göre bir adamın, "Erkeklik organına dokunanın abdes-ti bozulur mu?" sorusuna Resûlullah (s.a.v.) "O vücudundan bir parça değil midir?" şeklinde cevap vermiştir. Zayıf bir ravi olan Hammad b. Mu-hammed'in güvenilir ravilere aykırı rivayeti münkerdir. Bu durumda onun rivayeti dikkate alınamaz.
Eyyüb'tin de aynı şekilde rivayet ettiği kabul edilse bile Zeylaî ve İbn Hacer'in (Takrîb, s. 31) belirttiklerine göre o da zayıf bir ravi olup güvenilir ravilere aykırı olan bu rivayeti münkerdir. Nitekim Veki > Muhammed b. Cabir > Kays > babası îsnadıyla İbn Mâce'de, Süfyan ve Müsedded > Kays > babası isnadıyla da Tahâvî'de rivayet edildiğine göre namazda iken erkeklik organına dokunan kimse hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bundan dolayı abdestin bozulmaz, o senden bir parçadır" buyurmuştur.[36] Ebû Dâvûd bu hadisi Hişam b. Hassan, Süfyan es-Sevrî, Şu'be b. Haccac, Süfyan b. Uyeyne ve Cerîr er-Râzî'nin Muhammed b. Cabir vasıtasıyla Kays b. Talk'tan rivayet ettiklerini söylemiştir. Hadisi aynı şekilde Tahâvî Esved vasıtasıyla Kays'tan; (Şerhu Meâni'l-âsâr, 1,76) et-Ta'lîku'l-mümecced' de. ifade edildiği gibi Nesâî, Tirmizî, Tahâvî ve diğer âlimler de Abdullah b. Bedr vasıtasıyla Kays'tan rivayet etmişlerdir.[37] Buna göre Kays'tan rivayet edilenler içerisinde sahih olan Hammad b. Muhammed'in Eyyüb vasıtasıyla rivayeti değil, erkeklik organına dokunmadan dolayı abdestin bozulmadığını ifade eden rivayetidir. Zira hem Hammad hem de Eyyüb zayıf ravilerdir. Onların güvenilir ravilerin rivayetlerine aykırı naklettiklerinin sahih olması mümkün değildir. Bu hususta Taberânî'nin sahih olduğuna dair görüşü de dikkate alınmaz. Hanefîler olarak biz bir kerecik olsun güveniür ravilerin rivayetlerine aykırı olmalarına rağmen bu iki ravi ve benzerlerinin rivayetlerini sahih olarak niteleyecek olsaydık muhaddisler bizim diri diri derimizi yüzerlerdi.
134. Hasan-ı Basrî'nin Ali b. Ebî Talib, Abdullah b. Mes'ud, Huzeyfe, İmran b. Husayn (r.a.e.) ve ismi zikredilmeyen bir başka sahâbîden nakline göre bunların biri, "erkeklik organıma dokunmakla burnuma dokunmak arasında bir fark yoktur"; bir diğeri, "erkeklik organıma dokunmakla uyluğuma dokunmak arasında bir fark yoktur"; bir ötekisi de "erkeklik organıma dokunmakla dizime dokunmak arasında bir fark yoktur" demişlerdir.[38] Hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Ravileri Sahilim ravileridir. Ancak isnad-daki Hasan-ı Basrî müdellistir ve söz konusu haberi semâ yoluyla aldığını açıklamamıştır. {Mecmaü'z-zevâid, I, 99). Bize göre bu durum söz konusu haberin sıhhatine zarar vermez. Zira Tedrîbü'r-râvVdç belirtildiği üzere Ebû Zür'a ve Ali b. Medînî'nin de ifade ettikleri gibi Hasan-ı Basrî'nin mürsel rivayetleri sahihtir.
İbnü't-Türkmânî'nin nakline göre İbn Abdilber erkeklik organına dokunmanın abdesti bozmadığı görüşünde olan sahâbîleri Hz. Ali, Ammar b. Yasir, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Huzeyfe, İmran b. Husayn ve Ebü'd-Derdâ (r.a.e.) olarak zikretmiş, bunun güvenilir raviler ve sahih isnadlar vasıtasıyla rivayet edildiğini ifade etmiştir. el-İstizkâr isimli eserde ise zikredilen sahâbîlerin bu konuda ihtilaf etmediklerini belirtmiştir. Daha sonra Beyhakî, Muaz b. Cebel (r.a.)'in de aynı görüşte olduğunu rivayet etmiştir. {es-Sünenü'l-kübrâ, I, 34, 35)
Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr'da erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağı görüşünde olduğu rivayet edilen sahâbîlerden aksi görüşte olduklarının da nakledildiğini tespit etmiş ve şöyle demiştir: İbn Ömer (r.a.) dışında erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağı doğrultusunda fetva veren başka bir sahâbî bilmiyoruz. Sahabenin çoğunluğu bu konuda ona muhalefet etmiştir. (İbnü't-Tiirkmânî, el-Cevherü'n-nakî, 1,47) Bize göre bu, erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağı konusunda rivayet edilen Büsre hadisinin mensuh olduğunun veya yorumlanması gerektiğinin ilk delilidir.
135. Veki'nin İsmail vasıtasıyla Kays'tan rivayetine göre bir adamın erkeklik organına dokunmayı sorması üzerine Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.), "Eğer sana ait bir organı pislik olarak görüyorsan onu kes at" diye cevap verdi. (Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 77) İsnadı sahihtir. el-Cevherü"n-nakfde (I, 35) belirtildiğine göre haberi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.
Bu rivayet İmam Malik'in Muvatta'mda ("Taharet", 59)[39] İsmail b. Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkas vasıtasıyla Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vak-kas'tan yaptığı rivayetle çelişmektedir. Mus'ab b. Sa'd şöyle anlatmaktadır: Ben, Sa'd b. Ebî Vakkas'm yanında Kur'an'ı tutarken kaşındım. O, "Belki de erkeklik organına dokundun" deyince ben, "Evet" dedim. Bunun üzerine, "Kalk abdest al" dedi. Ben de abdest alıp geldim.
Bize göre Mus'ab'ın bu rivayetinin mendupluk, Kays'm naklini ise ruhsat ifade ettiği şeklinde anladığımızda söz konusu iki rivayet arasında

çelişki bulunmamaktadır.
Tahâvî'nin İbrahim b. Merzuk>Ebû Amir el-Akdî> Abdullah b. Ca'fer eİ-Mahremî > İsmail b. Muhammed isnadıyla rivayetine göre ise Mus'ab b. Sa'd şöyle anlatmaktadır: Babamın yanında Kur'an'ı tutarken kaşındım ve avret yerime elim değdi. O, "Avret yerine mi değdin?" diye sordu. "Evet kaşıdım" şeklinde cevap vermem üzerine, "Elini toprağa sür" dedi, abdest almamı emretmedi. (Şerhu Meâni'l-âsâr, 1,77) Hadisin isnadı hasen ra-vilerİ güvenilirdir. Tahâvî söz konusu haberi Muhammed b. Huzeyme > Abdullah b. Reca > Zaide > İsmail b. Ebî Halid > Zübeyr b. Adiy > Mus'ab b. Sa'd isnadıyla benzer bir rivayette bulunmuştur. Ancak bu rivayete göre Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) oğluna, "Kalk elini yıka" demiştir. (Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 77) Muhammed b. Huzeyme, Tahâvî'nin hocasıdır ve tanınmış güvenilir bir ravidir. (İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, V, 154) İsnaddaki diğer raviler de güvenilirdir. Bu rivayet, hadiste zikredilen "vudu" kelimesinin anlamını da ortaya koymaktadır.
136. Ebü'l-Avvam el-Basrî şöyle anlatmaktadır: Bir adam Atâ b. Ebî Rebah'a, "ey Ebû Muhammed birisi abdest aldıktan sonra cinsel organına dokunmuş olsa ne lazım gelir?" diye sordu. Orada bulananlardan biri, "İbn Abbas, cinsel organını eğer necis görüyorsan o zaman kes at onu" derdi diye araya girdi. Bunun üzerine Atâ b. Ebî Rebah, Allah'a yemin olsun ki bu, İbn Abbas (r.a.)'ın görüşüdür" dedi.
Haberi Muhammed b. Hasan eş-ŞeybânîMiv<3#a'mda rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir. Ebü'l-Avvam, Abdülazizb. Rübeyyi'el-Bâhilîel-Basrî'dir. Yedinci tabakadan güvenilir bir ravidir. Atâ b. Ebî Rebah ve Ebü'z-Zü-beyr'den rivayette bulunmuştur. İbn Maîn onun güvenilir olduğunu söylemiş, İbn Hibbân da onu es-Sikâf\ndz zikretmiştir. Bu bilgiler, İbn Hacer'in Tehzîb ve Tahrifinden naklen et-Ta'ltku'l-mümecced'de de bulunmaktadır.[40]
Tahâvî'nin nakline göre Atâ b. Ebî Rebah'ın güvenilir ravilerinden îk-rime b. Ammar da sözü edilen haberi farklı lafızlarla rivayet ederek Ebü'l-Avvam el-Basrî'yi desteklemiştir. Tahavî, İbn Abbas (r.a.)'tan farklı isnad-larla rivayette bulunmuştur.
a. İbn Ebî Zi'b > Şu'be b. Haccac > İbn Abbas'ın azatlısı > İbn Abbas isnadıyla söz konusu haberi benzeri lafızlarla rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirdir. İbn Hacer'in Takrîb'de (s. 85) İbn Abbas (r.a.)'in azatlısını sadûk (doğru sözlü) olarak nitelemektedir.
b. Saîd b. Mansur > Hüşeym > A'meş > Habib b. Ebî Sabit > Saîd b. Cübeyr isnadıyla rivayetine göre İbn Abbas (r.a.) erkeklik organına dokunmanın abdesti bozmayacağı görüşündeydi. Bu, ravüeri güvenilir sahih bir isnaddır.
c. Katâde > Atâ isnadıyla[41] rivayetine göre ise İbn Abbas (r.a.) erkeklik organına dokunmadan dolayı abdest alınması gerektiği görüşündeydi.[42] Rivayetler arasındaki çelişkiyi gidermek için buradaki abdest almanın mendupluğa delâlet ettiği şeklinde yorumlanmalıdır. Diğer hadislerin konuya delâletleri ise açıktır.
İbn Abdilberr'in el-İstizkar isimli eserinde Abdurrahman b. Harme-le'den nakline göre Saîd b. Müseyyeb erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağı görüşündedir. Katâde ve Haris b. Abdurrahman ise onun bundan dolayı abdestin bozulmayacağı görüşünde olduğunu rivayet etmişlerdir. İbn Abdilber, "Katâde hadis hafızıdır, Haris b. Abdurrahman da onu desteklemektedir. Abdurrahman b. Harmele ise hadis hafızı değildir" diyerek Katâde rivayetini tercih etmektedir. el-Cevherü 'n-nakî'de (I, 35) zikre-dildiği üzere Tahâvî'nin hasen bir isnadla Eş'as'tan nakline göre Hasan-ı Basrî cinsel organa dokunmayı doğru bulmaz ancak bundan dolayı abdestin bozulduğunu da söylemezdi. Tahâvî'nin sahih bir isnadla Yunus'tan nakline göre de Hasan-ı Basrî erkeklik organına dokunmanın abdesti bozmayacağı görüşündeydi. (Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 79) BİZ de, sahabenin çoğu-
nun, önde gelen tabiîlerin, Ebû Hanife (r.a.) ve taraftarlarının benimsediği bu görüşün doğru olduğunu düşünmekteyiz.
137. Ebû Hanife > Hammad > İbrahim en-Nehaî isnadıyla nakledildiğine göre erkeklik organına dokunmakla ilgili Hz. Ali (r.a.), "Erkeklik organıma dokunmakla burnumun ucuna dokunmak arasında bir fark yoktur" demiştir.
Haber Muvattd'm Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivayetinde yer almaktadır. Mürsel ve sahihtir. Zira Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî daha sonra onu Mis'ar b. Kidam > Kabus > Ebû Zubyan yoluyla Hz. Ali (r.a.)'den muttasıl bir isnadla rivayet etmiştir. Bu isnadın ravileri de güvenilirdir.
138. Sellâm b. Süleym > Mansur b. Mu'temir > es-Sedûsî isnadıyla nakledilir: Berâ b. Kays, şöyle der: Huzeyfe b. Yeman (r.a.)'e erkeklik organına dokunan kimsenin durumunu sordum. O, "Ona dokunmak başa dokunmak gibidir" diye cevap verdi. (Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, 1,77)
Hadisi Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî Muvatta'mda rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir. Tahâvî'nin de bu hadisi Huzeyfe'den rivayeti ile ilgili olarak açıkladığı gibi isnadda bulunan es-Sedûsî, İyad b. Lakît'tir. O güvenilir bir ravidir. (Şerhu Meâni'l-âsâr, 1,78) et-Ta'lîku'l-mümecced'de belirtildiği gibi İbn Maîn ve Nesâî başta olmak üzere âlimler onun güvenilir olduğunu ifade etmişlerdir.
139. Mis'ar b. Kidam'ın nakline göre Umeyr b. Sa'd en-Nehaî şöyle anlatmıştır: Ammar b. Yasir (r.a.)'in de aralarında bulunduğu bir grup içinde bulunuyordum. Erkeklik organına dokunma konusu zikredilince Ammar b. Yasir, "O senden bir parçadır. Elin başka organına dokunduğundaki hüküm onun için de geçerlidir" dedi.[43] Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî Muvaî-ta'ında rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir, Tahâvî, "O, benim ve senin burnun gibidir" ilavesiyle rivayet etmiştir.
140. İsmail b. Ayyaş > Hariz b. Osman > Habib b. Ubeyd isnadıyla rivayet edildiğine göre erkeklik organına dokunmak sorulduğunda Ebü'd-Derdâ (r.a.), "O, senden bir parçadır" diye cevap vermiştir.
Rivayet, Muvatta'm Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivayetinde bulunmaktadır. (el-Muvatta, s. 38) et-Ta'lîku'l-mümecced'd^ belirtildiği gibi Harız b. Osman, Şamlı güvenilir bir ravidir. İsmail b. Ayyaş'ın Şamlılardan rivayetleri sahihtir. Gene aynı yerde belirtildiği gibi Habib b. Ubeyd er-Rahabî 70 sahâbîye yetişmiş, Nesâî ve İbn Hibbân'm güvenilir olduğunu ifade ettikleri bir ravidir.

Erkeklik Organına Dokunmakla İlgili Hadis Hakkında Yapılan Bir Müzâkerenin Değerlendirilmesi

Hâkim en-Nîsâbûrî'nin, Merv'in adil ve hafız muhaddisi Ebû Bekir b. Muhammed b. Abdullah b. Cerrah > Abdullah b. Yahya ei-Kâdî es-Serah-sî isnadıyla nakline göre Recâ b. Mürcî el-Hafız şöyle anlatmıştır: Hayf mescidinde Ahmed b. Hanbel, Ali b. Medînî ve Yahya b. Maîn ile birlikteydim. Erkeklik organına dokunmakla ilgili hadis hakkında müzâkere etmeye başladılar. Yahya b. Maîn bu kimsenin abdestinin bozulacağını, Ali b. Medînî ise Küfe âlimlerinin (Ebû Hanife (r.a.) ve taraftarlarının) görüşünü savundu.
Yahya b. Maîn, Büsre bint Safvan; Ali b. Medînî ise Kays b. Ali'nin babasından rivayetini delil olarak zikrettiler. Ali b. Medînî, "Mervan bir memurunu gönderip yaptığı rivayeti kabul etmediğini ilettiği halde Büsre isnadını nasıl kabul ediyorsun?" diye sordu. Yahya b. Maîn, "Ancak Urve onun yaptığıyla yetinmeyerek Büsre'ye giderek hadisi bizzat kendisinden almıştır. Ayrıca âlimler Talk b. Ali'yi eleştirmişlerdir. Dolayısıyla onun rivayeti delil olarak kullanılamaz" karşılığım verdi. Ahmed b. Hanbel ise, "Her ikinizin dediği de doğrudur" dedi. Bunun üzerine Yahya b. Maîn, Malik > Nafi isnadıyla İbn Ömer (r.a.)'nın erkeklik organına dokunması sebebiyle abdest aldığını; Ali b. Medînî ise, İbn Mes'ud (r.a.)'in bundan dolayı abdest almadığını ve 'o senden bir parçadır' dediğini hatırlattı. Yahya b. Maîn'in haberin kaynağını sorması üzerine de Süfyan > Ebû Kays > Hüzeyl > Abdullah b. Mes'ud şeklinde isnadını zikrederek, "İbn Ömer (r.a.) ile İbn Mes'ud (r.a.) ihtilaf ettiklerinde İbn Mes'ud (r.a.)'in görüşü tercih edilir" dedi. Ahmed b. Hanbel, "Evet doğru söylüyorsun fakat sözünü ettiğin isnadda bulunan Ebû Kays el-Evdî rivayetleri delil olarak kullanılmayan bir ravidir" dedi. Ali b. Medînî'nin, Ebû Nuaym > Mis'ar > Umeyr b. Saîd isnadıyla rivayet edildiğine göre Ammar b. Yasir "erkeklik organıma dokunmakla burnuma dokunmak arasında bir fark yoktur" dediğini nakletmesi üzerine Ahmed b. Hanbel, "Ammar b. Yasir (r.a.) ile İbn Ömer aynı sevideki iki sahâbîdir, ikisinden istediğinin görüşüne göre amel edebilirsin" dedi. Yahya b. Maîn ise, "Umeyr b. Saîd ile Ammar b. Yasir arasında kopukluk bulunmaktadır" şeklinde karşılık verdi. (Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 139; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 136)
Tespitlerimize göre sözü edilen haberin isnadında Abdullah b. Yahya es-Serahsî bulunmaktadır. İbn Adiy, onun yetişmediği kimselerden hadis rivayet etmekle itham edildiğini söylemiştir. el-Cevherü'n-nakî(1,36) ve Li-sânül-Mîzân (III, 376) isimli eserlerde zikredildiğine göre İbn Adiy ona yetişmiş ve Ali b. Hucr ile diğer âlimlerden rivayetinde yalan söylediğini söylemiştir. İbn Hacer onun ebeveyne itaatle ilgili İbn Abbas (r.a.)'den münker bir rivayetini zikrettikten sonra, "Abdullah b. Yahya es-Serahsî'yi kastederek, "Bunun dışındaki ravileri güvenilirdir. İsnaddaki problem odur1' demiştir. Sonuç itibariyle bu durumda onun rivayeti delil olarak kullanılamaz.
Zira, Yahya b. Maîn'in, "âlimler Kays b. Talk'ı tenkit etmişlerdir, onun rivayeti delil olamaz" açıklaması bu münazara içinde yer almaktadır. Miz-zî ve İbn Ebî Hatim ise kendisinden kopuk isnadla nakledilen söz konusu görüşün aksine Yahya b. Maîn'in onun güvenilir olduğunu ifade ettiğini nakletmişlerdir. İbn Hibbân onu es-Sikâf mda. zikretmiş, rivayetleri Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek'İnde, İbn Hibbân ve İbn Huzeyme Sahih'iennde ve Sünen-i erbaa'da yer almıştır. Raviler konusundaki titizliğine rağmen Nesâî onun rivayetlerini eserine almış, İbn Hibbân ve İbn Huzeyme hadisinin sahih olduğunu söylemiş, Tirmizî de hadisini rivayet ettikten sonra, "konuyla ilgili en güzel rivayet budur" açıklamasını yapmıştır.
İbn Mende'nin nakline göre Amr b. Ali el-Fellâs şöyle demiştir: Bize göre Kays'ın rivayeti Büsre rivayetinden daha sahihtir. Ondan dokuz kişi - Mizzî bunları zikretmiştir- rivayet etmiştir. Şafiî'nin "biz onu sorduğumuzda onu tanıyan birini bilmiyoruz" şeklindeki açıklamasının aksine o

güvenilir bir ravidir. (İbnü't-Türkmânî, el-Cevherü'n-nakî, I, 36)
Ahmed b. Hanbel'in, Ebû Kays el-Evdî hakkındaki "rivayetleri delil olmaz" şeklindeki açıklaması da bizim onun rivayetini delil olarak kullanmamızı engellemez. Çünkü o Buhârî'inin el-Câmiu's-sahîh'\nt hadislerini aldığı ravilerindendir. Abbas ed-Dûrî'nin nakline göre Yahya b. Maîn onun güvenilir olduğunu söylemiş ve onu Asım'a takdim etmiştir. İclî onun güvenilirliğini sika ve sebt lafızlanyla ifade etmiş, Nesâî onun hakkında leyse bihi be's (zararı yok) demiştir. İbn Hibbân onu es-Sikâfında zikretmiş, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin nakline göre onun hakkında Dârekutnî "sika", Ahmed b. HanbeÎ ise "leyse bihi be's" demişlerdir. İbn Halfun'un nakline göre de İbn Nümeyronun güvenilir olduğunu söylemiştir. (İbn Hacer, Tehzîb, VI, 152-153) Ahmed b. Hanbel'in, "isnadında kopukluk bulunan bu isnad delil olamaz" ifadesi ise dikkate alınacak bir açıklama değildir.
Yahya b. Maîn'in "Umeyr b. Saîd ile Ammar b. Yasir (r.a.) arasında kopukluk bulunmaktadır" şeklindeki açıklamasının isabetli olmadığını yukarıda Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'den yaptığımız rivayet ortaya koymaktadır. Nitekim Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin Muvatta'mda Mis'ar b. Kidam'dan nakline göre Umeyr b, Saîd en-Nehaî şöyle demiştir: "Ammar b. Yasir'in de aralarında bulunduğu bir grup içinde bulunuyordum. Erkeklik organına dokunma konusu zikredilince Ammar b. Yasir (r.a.), "O senden bir parçadır. Elin başka organına dokunduğundaki hüküm onun için de geçerlidir" dedi. İbn Ebî Şeybe'nin İbn Fudayl > Veki' > Mis'ar isnadıyla nakline göre de Umeyr b. Saîd şöyle demiştir: Ammar b. Yasir (r.a.)'in de aralarında bulunduğu bir grup içinde bulunuyordum. Erkeklik organına dokunma konusu sorulunca Ammar b. Yasir (r.a,), "O senden bir parçadır" karşılığını vermiştir. (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 164) el-Cevherü'n-nakı'â^ (I, 173) de ifade edildiği üzere bu, sahih bir isnaddır ve Umeyr b. Saîd ile Ammar b. Yasir (r.a.) arasında kopukluk bulunmadığı açıkça ifade edilmektedir.
Umeyr b. Saîd hakkında İbn Hacer'in açıklaması şöyİedir: İbn Hibbân onun İbn Saîd diye de tanındığını söylemiştir. O, Hz. AÎi, Ebû Musa, Sa'd b. Ebî Vakkas, İbn Sa'd, Hasan b. Ali, Alkame, Mesrûk (r.a.e.) ve diğer sa-hâbîlerden rivayette bulunmuştur. Yahya b. Maîn ve Ali b. Medînî hakkında müzakere etmişler ve Yahya b. Maîn, Umeyr b. Saîd'in önce vefat ettiğini ileri sürerek, "Umeyr b. Saîd ile Ammar b. Yasir (r.a.) arasında kopukluk bulunmaktadır" demiştir. Buharı'de et-Târîhu'I-kebîr'inde (VIII, 146) onun, "Bize (Kufe'ye) önce Sa'd sonra da Muğîre vali olarak geldi. Bu dönemde Hz. Ömer (r.a.) vefat etti" dediğini zikrederek söz konusu görüşün Yahya b. Maîn'e nispetinin Abdullah b. Yahya es-Serahsî gibi zayıf ravi-lerden kaynaklandığını söylemiştir. Ayrıca Buhârî, Yahya b. Maîn gibi önde gelen bir hadis âliminin Umeyr b. Saîd'in güvenilir bir ravi olduğunu bilmemesi ve "Umeyr b. Saîd ile Ammar b. Yasir (r.a.) arasında kopukluk bulunmaktadır" demesinin mümkün olmayacağını ifade etmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in, "Ammar b. Yasir (r.a.) ile İbn Ömer (r.a.) aynı sevideki iki sahâbîdir, ikisinden istediğinin görüşüne göre amel edebilirsin" şeklindeki açıklaması isabetli değildir. Zira Abdullah b. Mes'ud, Ali b. Ebî Talib, İmran b. Husayn, Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) başta olmak üzere diğer sahâbîler de Ammar b. Yasir (r.a.) ile aynı görüştedirler. İbn Abdilberr'in de zikrettiği gibi söz konusu sahâbîlerin de Ammar b. Yasir (r.a.)'in görüşünde oldukları sahih isnadlarla rivayet edilmiştir. Dolayısıyla Ammar b. Yasir (r.a.) ile İbn Ömer (r.a.)'dan birinin görüşünün tercih edilebileceği, bu konuda ikisinin de aynı seviyede olduğu şeklindeki anlayışın doğru olmadığını düşünmekteyiz.
Hâkim en-Nîsâbûrî {el-Müstedrek, I, 138) Hz. Aişe (r.anhâ)'nın, "Kadın cinsel organına dokunduğunda abdest alır" dediğini rivayet etmiş ve bunun sahih olduğunu ifade etmiştir. Ancak Hz. Aişe (r.anhâ), bu görüşü savunanların yaptığı gibi sözü edilen dokunmayı avuç içi ile sınırlandırmamışım Dolayısıyla bu rivayetin de onlar için deli! olması söz konusu değildir. Bize göre buradaki abdest almayı da mendup olduğu şekiinde anlamak gerekir.

35. Yellenme Olduğunda Abdestin Bozulacağı, Kuşku Halinde Bozulmayacağı

141. Hz. Ali (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Bir bedevi gelerek, "Ey Allah'ın elçisi! Biz (susuz) çölde yaşıyoruz ve bazen hafiften yelleniyoruz" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Allah gerçeği söylemekten haya etmez- Biriniz yellendiği zaman abdest alsın. Eşlerinizle de arkasından cinsel ilişkide bulunmayın" buyurdu. Bir defasında da "Dübüründen cinsel ilişkide bulunmayın" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, I, 86)[44]
Hadisi Ahmed b. Hanbel ve el-Adenî rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirdir. (Kenzü'l-ummâl,V, 117) Hadisin birinci kısmının konuya delâleti açıktır.
142. İbn Abbas (r.a.)'in rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz namaz kılarken şeytan gelerek oturağına üfler. O kimse abdesti bozulmadığı halde abdestinin bozulduğunu zanneder. Böyle bir durumdaki kimse ses veya koku duymadıkça namazını bırakmasın."[45]
Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Hadisin aslı benzeri lafızlarla Abdullah b. Zeyd (r.a.) ve Ebû Hüreyre (r.a.) rivayeti olarak Sahîhayn'da bulunmaktadır.
143. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.), "Şeytan birinize gelip 'abdestin bozuldu'diye vesvese verdiğinde 'sen yalancısın'diye karşılık versin" buyurdu.
Hadisi İbn Hibbân Sahih'inde "içinden sen yalancısın diye karşılık versin" lafızlarıyla rivayet etmiştir.[46]
İbn Abbas (r.a.) rivayetinin konuya delâleti açıktır. Nevevî'nin bu rivayetle ilgili açıklaması şöyledir: Bu hadis İslâmın temellerinden ve dinin önemli kurallarından biridir. Buna göre aksi kesin olarak tespit edilmedikçe eşyanın aslı üzere olduğuna hükmedilir ve bu arada ortaya çıkan şüphe bu durumu değiştirmez. Bu, konuyla ilgili de söz konusudur. Abdestli olduğunu bilen ancak namazda veya namaz haricinde abdestin bozulduğundan şüphe eden kimse, abdestinin devam ettiğine hükmedecektir. Bu, bizim ve âlimlerin çoğunun görüşüdür. Ama bunun aksine bir kimse abdestinin bozulduğundan emin, sonra abdest alıp almadığı hususunda şüphe ediyorsa onun abdestli olmadığında müslümanların icmâı bulunmaktadır. (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, I, 197, 398) Konuyla ilgili Dürrü'l-muhtaf'da (I, 156) ise şöyle denilmektedir: Abdestli olduğundan emin abdestinin bozulduğundan şüphe ediyorsa veya aksi durum söz konusuysa emin olduğu şekilde hareket eder.

II. GUSÜL

1. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Gusül.Alışı

144. Hz. Aişe (r.anhâ) anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.y.) cünüplük sebebiyle gusül aldığında önce ellerini yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya sokar ve saç diplerini onunla ovalar, avucuyla başına üç defa su dökerdi. Daha sonra ise suyu bütün vücuduna dökerdi.[47]
Hadisi Buhârî rivayet etmiştir. Onun diğer rivayeti, "avucuyla suyu alır Önce başının sağ tarafına sonra da sol tarafına dökerdi" şeklindedir. Buhârî, "her iki tarafa da başının ortasından dökerdi" açıklamasını yapmıştır. Fethu'l-bârf de ilk rivayette yer alan "önce ellerini yıkar" ifadesinin İmam Şafiî rivayetinde "onları kabın içine sokmadan", Tirmizî rivayetinde ise "sonra avret yerini yıkardı" ilavelerinin bulunduğu belirtilmektedir.
145. Cabir b. Abdullah (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) üç avuç su alıp önce başına daha sonra ise vücuduna dökerdi. Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye'nin, "ben gür saçlı biriyim (bu kadarcık su bana yetmez)" demesi üzerine Cabir b. Abdullah (r.a.), "Resûlullah (s.a.v.)'in saçları senin-kinden daha gürdü" diye karşılık verdi. (Buhârî, "Gusl", 4)
146. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Meymûne (r.anhâ) şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v.) guslederken suyunu tuttum. Sağ eliyle kabı eğdirip sol eline döktü ve iki eüni yıkadı. Sonra avret mahallini yıkadı ve elini toprağa sürdü ve yıkadı. Ağzına ve burnuna su verip yüzünü yıkadı ve başından aşağı su döktü. Sonra kenara çekilip ayaklarını yıkadı ve kendisine bir peşkir getirildi, fakat O (s.a.v.), onunla kurulanmadı. (Buhârî, "Gusl", 7)
Söz konusu hadislerin konuya delâletleri açıktır. el-Hidâye'de. (i, 14) belirtildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.). kullanılmış suyun toplandığı yerde bulundukları için en son olarak ayaklarını yıkamıştır. Tahta gibi suyun toplanmadığı bir yerde bulunsaydı, ayaklarını en sona bırakmazdı. Nitekim Mevievî Abdülgafur da, "Eğer kullanılan su pis (necis) ise ayakları yıkamanın amacı açıktır. Pis değil ise o zaman da maddeten daha temiz olması için yıkanmış olur" demiştir. Bize göre ikincisi tercih edilmelidir. Zira yerinde İnceleneceği üzere abdest azalarından akan kullanılmış su tercih edilen görüşe göre necis (pak ama paklayıcı) değildir.
Hz. Meymûne (r.anhâ) hadisi ayakların ayrıca yıkanmasının müstehap olduğuna delâlet ettiği şeklinde yorumlanmalıdır. Zahiri itibariyle ayakların ayrı bir yerde yıkanmayacağını ifade eden Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi ise bunun da caiz olduğu veya gusül yerinde tahta bulunanlarla (yahut gideri olan banyolarla) ilgili olduğu tarzında anlaşılmalıdır.

2. Gusül Yaparken Kadının Saç Örgüsünü Çözmesinin Gerekli Olmadığı

147. Hz. Ümmü Seleme (r.anhâ) anlatmaktadır: "Ey Allah'ın Elçisi, Ben saçlarımı örüyorum. Cünüplük sebebiyle yıkanırken onları çözeyim mi?" diye sordum. "Hayır! Başına üç avuç su dökmen yeter. Sonra da vücuduna suyu dökünür ve temizlenirsin" buyurdu.
Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Diğer rivayetinde ise Ümmü Seleme (r.anhâ), "Hayız ve cünüplük sebebiyle yıkanırken onları çözeyim mi?" diye sormuş, Hz. Peygamber (s.a.v.) de "Hayır!" diye cevap vermiştir. (Müslim, "Hayz", 58)
148. Hz. Aişe (r.anhâ) anlatmaktadır: Esma (r.anhâ)'nın hayızdan nasıl yıkanılacağım sorması üzerine Resûfullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bu durumda olan su ve sidreyle temizlenir. Temizliği de güzel yapar. Sonra suyu başına döker ve diplerine ulaşıncaya kadar ovalar. Sonra vücuduna su dökünür. En sonunda misk sürülmüş bez parçasıyla temizlenir." "Onunla nasıl temizleneceğim?" diye sorunca Resûlullah (s.a.v.), "Sübhanallah! Onunla temizlenirsin iste!" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Aişe (r.anhâ) fısıltı ile, "Vücudundaki kan gördüğün yerlere sürerek kurulanırsın demek istiyor" diye açıkladı. Daha sonra Esma (r.anhâ) cünüplük sebebiyle nasıl yıkanılacağım da sordu. Resûlullah (s.a.v.), "Su alır ve güzelce taharetlenir ve temizlenirsin. Sonra suyu başına döker diplerine ulaşıncaya kadar ovalarsın. Sonra da suyu vücuduna dökersin" buyurdu. (Müslim, "Hayz", 6!) Teysîrü'l-vusûV'de belirtildiğine göre suyun başın diplerine kadar ulaşmasından maksat onun saç diplerine ulaştığından emin olmak için yeterince titiz davranmak ve gerekli ihtimamı göstermektir.
149. Amr b. Avn > Halid b. Abdullah > İbn Ebî Leylâ > Ebü'z-Zübeyr isnadıyla rivayet edildiğine göre Cabir b. Abdullah (r.a.) şöyle demiştir: "Cünüplük sebebiyle yıkanan kadının saçlarını çözmesi gerekmez. Ancak saç diplerine suyu ulaştırması gerekir."
Hadisi Dârimî rivayet etmiştir. (Dârimî, "Vudu", 115)[48] İbn Ebî Leylâ hariç diğerleri İmam Müslim'in ravileridir. İbn Ebî Leylâ (Muhammed) hakkında ihtilaf edilmiştir. Buradaki ihtilaf hadisin sıhhatine zarar vermez.
Sözü edilen hadisler gusül esnasında kadının saç örgülerini çözmesinin gerekli olmadığını, başını ıslatıp suyu saçın diplerine ulaştırmasının yeterli olduğunu ifade etmektedirler. Nitekim Ümmü Seleme (r.anhâ) rivayeti saçları çözmeden suyu başa dökmemenin yeterli olacağına ve gusül esnasında saçları çözmenin gerekli olmadığına delâlet etmektedir. Burada şu hadise de yer vermek gerekir. İbn Teymiye'nin de belirttiği üzere (el-Mün-tekâ, I, 240) İbn Mâce'de sahih bir isnadla Hz. Aişe (r.anhâ)'dan nakledilmiştir. Kendisi hayızdan temizlenirken ResûÎullah (s.a.v.) "Saçını çöz ve öyle guslet" buyurmuştur.[49] İbnTeymiye bunu, müstehap olduğu şeklinde yorumlamıştır. Bize göre ise Resûlullah (s.a.v.)'in ona saçlarını çözmesini ve taranmasını emretmesi, umre ihramından çıktığını belirtmeye yönelik olmalıdır.
Hadiste zikredilen başa üç avuç dökmek, bunun sayı olarak vacip olduğunu ifade etmemektedir. Asıl maksat bir veya iki kere de olsa suyun saçlara ulaşmasıdır. Bu hadiste suyun saç diplerine ulaşması söz konusu edil-memişse de Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi ile Cabir b. Abduilah (r.a.)'in açıklaması buna delâlet etmektedir.
İbn Hacer, Hz. Aişe (r.anhâ) hadisinin isnadında bulunan İbrahim b. Muhacir'in sadûk (doğru sözlü) fakat zabtının biraz gevşek olduğunu söylemiştir. (Takrîb, s. 11) Ancak bu isabetli değildir. Zira onun hakkında ihtilaf edilmiş ve bütün münekkitler onun zayıf olduğunu söylememiştir. (Tehzîb, I, 167, 168) Nitekim Süfyan es-Sevrî ve Ahmed b. Hanbel onun güvenilir olduğunu "lâ be'se bih/onda bir sakınca yoktur" lafzıyla ifade etmişlerdir. Ahmed b. HanbeFin nakline göre Yahya b. Maîn, İbrahim b. Muhacir ile İsmail es-Süddî'nin zayıf olduklarını söyleyince Abdurrah-man b. Mehdî buna kızmış ve bunun doğru olmadığını ifade etmiştir. İbn Sa'd onu sika lafzıyla nitelemiş, es-Sâcî sadûk olduğunu ve hakkında ihtilaf bulunduğunu söylemiş, Ebû Dâvûd ise salihu'l-hadîs olduğunu belirtmiştir. İbn Hacer onun zayıf olduğu görüşünde bulunan başka âlimleri de zikretmiştir. Ancak sen ravinin değerlendirmesiyle ilgili bu tür ihtilafların onun güvenilirliğine zarar vermediğini daha önce de ifade ettiğimizi bilmektesin.
Cabir b. Abdullah (r.a.)'le ilgili haberin isnadında bulunan İbn Ebî Leylâ, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ olmalıdır. İbn Hacer'in belirttiği üzere onun hakkında da ihtilaf edilmiştir. îclî onu fakih, sahibu sünnet, sadûk ve caizü'l-hadis lafızlarıyla nitelemiştir. (Tehztb, IX, 309) Tir-mizî, Sünen'inde şu anda yerlerini anımsayamasam da bazı hadislerinin sahih olduğunu ifade ettiğini çok iyi hatırlıyorum. Nitekim o onun hakkında, "sadûk fakat bazen yanılabilmektedir" açıklamasını yapmaktadır. Bu ifadenin de yerini hatırlayamıyorum. Bilindiği gibi Tirmizî'nin bazen anlamında zikrettiği "rubbe" kelimesi azlığa delâlet etmektedir. Bu, onun rivayetlerinin delil olarak kullanılmasını engellemeyecek hafif bir cerh demektir. Böyle olmasaydı Tirmizî onun rivayetinin sahih olduğunu söylemezdi.
Konuyla ilgili Avnü'l-ma'bûa" da şöyle denilmektedir: Üçüncüsü, cünüplük değil de sadece hayız sebebiyle yapılan gusülde saç örgülerinin çözüleceğidir. Hasan-ı Basrî, Tavus ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. Bunlar, delil olarak Enes b. Malik rivayetini kullanmaktadırlar. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kadın hayız sebebiyle yıkandığında saç örgülerini çö-zer ve onu hatmi ve çöven otuyla yıkar. Cünüplük sebebiyle yıkandığında ise saçlarım çözmeden başına su dökünerek ve saçlarını sıkarak yıkanır" buyurmuştur.[50] Hadisi Dârekutnî el-Efrâa" mda, Beyhakî es-Sünenü'l-kübrâ'smda, Taberânî ise el-Mu'cemü'l-kebîr'ındç rivayet etmişlerdir, es-Seylü'l-cerrâr'da ise şöyle denilmektedir: Hadisin isnadında bulunan Müslim b. Subayh el-Yahmudî tanınmayan bir ravidir. O, Ebü'd-Duhâ Müslim b. Subayh değildir. Zira bu, Kütüb-i sine müelliflerinin rivayette bulunduğu bir ravidir. Saçların hatmî ve çövenle yıkanması şart değildir. Herhangi bir âlimin bunu gerekli görmemesi de bu durumu teyit etmektedir. Bize göre en isabetli olan Ahmed b. Hanbel'in yukarıda zikrettiğimiz İbn Mâce hadisini delil olarak kullanmasıdır. Zira Ahmed b. Hanbel gibi bir âlim isnadında tanınmayan bir ravi bulunan hadisi delil olaıak kullanmaz. Ayrıca yukarıda da zikrettiğimiz üzere söz konusu hadiste belirtilen saçların çözülmesi emrinin de müstehaplığa delâlet ettiği anlaşılmalıdır.

3. Farz Olan Gusülde Ağız ve Burnu Yıkamanın Farziyeti

150. Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cünüplükten yıkanırken kim kıl dibi kadar bile bir yeri yıkamadan bırakırsa ona (terk edilen yere veya bu yeri yıkamayıp terk eden kişiye) şöyle (veya şu kadar süre) azab edilir." Hz. Ali (r.a.) üç defa, "buna sebep başıma kızdım" der ve onu tıraş ederdi.[51]
Hadisi rivayet eden Ebû Dâvûd sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. et-Telhîsü'l-habîr'dt isnadının sahih olduğu ve isnadında bu-llunan Ata b. Saib'in hadisi Hammad b. Seleme'den hafızasının zayıflamasından Önce işittiği ifade edilmektedir.
İbn Hacer söz konusu hadisi et-Telhîsü'l-habîf'de (I, 52) rivayet ettikten sonra, "Ancak doğrusunun bunun Hz. Ali (r.a.)'in sözü olduğu söylenmiştir" demektedir. İbn Hacer'in "kîie: söylenmiştir" ifadesi bu görüşün zayıflığına pelâlet etmektedir. Ebû Davud'un hadisle ilgili açıklamada bulunmaması da bnun kendine göre merfû olduğunu göstermektedir. Bu ihtilaf hadisin delil)larak kullanılmasına engel değildir. Hocamın belirttiğine göre hadisteki "kıl libi" ifadesi umumîdir ve burun kıllarına da şamildir. Dolayısıyla cünüplük ;ebebiyle yıkanmada burnun içindeki kılların da yıkanması farzdır.
Avnü'l-ma'bûd'da (I, 103) zikredildiğine göre Hattâbî, cünüpiük sebe->iyle gusleden kimsenin burnunu da yıkamasını farz görenlerin bu hadisi lelil olarak kullandıklarını, zira burun deliklerinde de dipleri yıkanması gemken kılların bulunduğunu ifade etmişlerdir" demiştir. Hocamın da belirt-iği gibi burada kastedilen farz, itikadı anlamda değil amelî manadadır. Zi-a söz konusu hadis haber-i vahittir ve onunla itikadı anlamda farz tespit dilemez. Mutlak olarak farz kullanıldığında ise her ikisi de kastedilir.
151. Ebû Zer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle [uyurmuştur: "On sene bile su bulunmasa temiz toprak müslümanın te-mzleyicisidir. Ancak su bulunduğunda vücudunu onunla yıkar. Çünkü bu
aha hayırlıdır.[52]
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen olarak nitelemiştir.
Hadisi Ebû Dâvûd da uzunca rivayet etmiş fakat sıhhatiyle İlgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Onun rivayeti, "Ancak suyu bulduğun zaman onu bedenine dök (guslet). Çünkü bu daha hayırlıdır" şeklindedir, et-Telhîsü''l-habîr''de (I, 57) belirtildiği üzere hadisi İbn Hibbân Sahihimde, Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek'inde,, Ebû Dâvûd'da olduğu gibi Halid el-Hazzâ isnadıyla rivayet etmişlerdir. Ebû Hatim onun sahih olduğunu ifade etmiş ve Halid el~Hazzâ rivayetinin Amr b. Becdân rivayetine dayandığını söylemiştir. İclî güvenilir bir ravi olduğunu söylediği halde İbnü'l-Kattân onu meçhul olarak niteleme gafletinde bulunmuştur.
Hadisle ilgili Avnü'l-ma'bûd'da şöyle denilmektedir: Lügat âlimlerinin önde geleni Cevherî'nin es-Sıhâh isimli eserinde verdiği bilgiye göre "el-beşer" kelimesi insan vücudunun dış kısmı, teni, cildidir. Nitekim el-Kâ-mûs ve el-Misbâh'da da aynı açıklama yer alır. "Fülânün mü'demün mü-beşşerün" denilir, huşunetle yumuşaklığı bir araya getirmiş olduğu kastedilir. Cevherî'nin belirttiğine göre cildin ete bitişik iç kısmına "el-edeme" denilmektedir. el-Kâmûs'ta zikredildiğine göre "el-edeme" cildin ete bitişik iç kısmı veya üzerinde kılların bulunduğu dış yüzü olmaktadır.
Hattâbî'nin nakline göre bazı âlimler "Enku'l-beşerI cildinizi temizleyiniz"[53] hadisinden hareketle burna su vermenin farz olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bunlar, burnun içinin de sözü edilen hadiste zikredilen "el-beşer" kelimesinin kapsamına dâhil olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu anlayış lügatçilerin açıklamalarına aykırıdır. Zira onlara göre "el-beşer" kelimesi vücudun dış kısmına denilmektedir. Ağız ve burnun iç kısımları

ise "el-edeme" kelimesiyle ifade edilmektedir. Ebû Amr'm Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya'dan nakline göre Araplar, cildinin dış kısmı sert iç kısmı yumuşak olan kimse için "Fülânün mü'demün mübeşşerün" demektedirler.
Cevherî'nin açıklamasına göre "el-edeme" kelimesi ağız ve burnun iç kısmıyla ilgili değildir. Çünkü ona göre "el-edeme" kelimesi cildin ete bitişik iç kısmıdır ve ağız ve burnun iç kısımları böyle değildir. Zira onlar ete bitişik olmadıkları gibi derinin iç kısmında değil dışındadırlar. "Cildinizi temizleyiniz" hadisini cünüplük sebebiyle yapılan gusülde ağzın çalkalanmasının farz olduğunun delili kabul etmek ise isabetlidir.
el-Kâmûs müellifinin "el-edeme" kelimesinin, üzerinde kılların bulunduğu dış yüzü anlamına geldiğini şüpheyle ifade etmesi, Cevherî'nin açıklamasının delil olarak kullanılmasına engel değildir. Çünkü alanında önemli bir âlim olan Cevheri bunu kesin olarak ifade etmektedir. el-Kâmûs müellifinin tanımında geçen "ev" kelimesini "vav" şeklinde yorumlayarak veya kuşku değil de çeşitlilik bildirdiğini söyleyerek Cevherî'nin açıklamasıyla uzlaştırmak mümkün değildin.
152. Muhammed b. Şîrîn cünüplük sebebiyle gusülde burnu üç defa yıkamanın Resûlullah (s.a.v.)'in sünneti olduğunu söylemiştir.
Bu haberi Dârekutnî Sünen'ındz rivayet etmiş ve bunun doğru olduğunu söylemiştir. Zeylaî de sözü edilen haberi Beyhakî'nin el-Ma'rife's'ınĞtn naklettikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: Bunu, güvenilir raviler Süfyan es-Sevrî > Halid el-Hazzâ isnadıyla İbn Sîrîn'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Beyhakî ise Dârekutnî vasıtasıyla sahih bir isnadla İbn Sîrîn'den muttasıl olarak ve aynı lafızlarla rivayet etmiştir. Ayrıca Dârekutnî'nin Sü-oe/z'inde söz konusu haberi Süfyan es-Sevrî'den nakleden Veki'e mütaba-at eden Ubeydullah b. Musa ve diğerlerinin rivayetleri de bulunmaktadır. Buna göre sözü edilen haber, Ca'fer b. Ahmed el-Müezzin > Seri b. Yahya > Ubeydullah b. Musa > Süfyan es-Sevrî > Halid el-Hazzâ isnadıyla da rivayet edilmiştir.[54]
Ubeydullah rivayetinde zikredildiği üzere buradaki "Resûlullah (s.a.v.)'in sünneti olduğu" ifadesi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emri manasınadır. Bilindiği gibi farklı rivayetler birbirini açıklamaktadır. Buna göre cünüplük sebebiyle yapılan gusülde burna su vermek vacip ve ameli farz olması gerekmektedir. Zira emir sigasının gereği, emredilen şeyin gerekli (vacip) olmasıdır. Hocamın belirttiği üzere burna suyun üç defa verilmesinin farz veya vacip olmadığı hususunda icmâ bulunmaktadır. Bu durumda gerekli olan üç defa değil bir kere de olsa burnun yıkanmasıdır. Bana göre de haberdeki üç defa yıkamanın zikri bunun müstehap olduğuna ve iyi bir temizliğin yapılmasına delâlet etmektedir.
Burada Muhammed b. Sîrîn'in mürsellerinin sahih olduğunu da hatırlatmalıyız. Nitekim el-Cevherü'n-nakî'de (I, 343) nakledildiğine göre İbn Ab-dilber et-Temhîcf in girişinde şöyle demektedir: Sadece güvenilir raviler-den rivayet etmesiyle tanınan âlimlerin müdelles ve mürsel rivayetleri makbuldür. Âlimlere göre Saîd b. Müseyyeb, Muhammed b. Şîrîn ve İbrahim en-Nehaî'nin mürsellerinin sahih kabul edilmesinin sebebi de budur. Görüşüne delil oiarak İbn Abdilber A'meş'in açıklamasını isnadiyla nakletmektedir. A'meş şöyle açıklamaktadır: "İbrahim'e bana hadis rivayet ettiğinde isnadını zikret" dedim. İbrahim, "an Abdullah b. Mes'ûd diye naklettiğimde onu birçok kimseden işitmişimdir. Onun dışında ol inin ismini zikrederek naklettiğimde ise hadisi sadece ondan almışımdır" karşılığını verdi. Daha sonra İbn Abdilber şu açıklamayı yapmaktadır: Bu haberde ifade edilen İbrahim en-Nehâî'nin mürsellerinin muttasıl rivayetlerinden daha sahih olduğu hususunu mezhebimizden bazıları tartışmıştır. Ancak Allah'a yemin olsun ki, İbrahim en-Nehâî'nin mürsellerinin muttasıl rivayetlerinden daha sahih olduğu iddiası doğrudur. Beyhakî de "Kahkaha Sebebiyle Abdestin Bozulmayacağı" başlığı altında İbn Maîn'in, "Tâcirü'l-bah-reyn ve namazda gülmek konularındaki iki hadis dışında İbrahim en-Nehaî'nin mürselleri sahihtir" dediğini nakletmiştir. (Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 148)
153. Ebû Hanife (r.a.)'in, Osman b. Raşid > Aişe bint Acred isnadıyla rivayet ettiğine göre İbn Abbas (r.a.), "Cünüplük sebebiyle gusleden kimse ağız ve burna su vermeyi unutursa, ağız ve burna su vererek abdestini yeniler" demiştir.
Haberi, Muhammed b. Mahled > Ali b. İbrahim el-Vâsitf > Yezid b. Harun > Ebû Hanife (r.a.) isnadıyla hadis hafızı Talha b. Muhammed ve yine Ebû Hanife (r.a.) vasıtasıyla İmam Hasan b. Ziyad Müsned'\evmde. rivayet etmişlerdir. Haber Câmiu'l-mesânîd'de (1,267,268) de yer almakta olup ra-vilerinin tamamı güvenilirdir. Dârekutnî de cünüplük sebebiyle guslederken ağız ve burna su vermeyi unutan kimse ile ilgili İbn Abbas (r.a.) haberini Esbât ve Abdullah b. Yezid el-Mukrî'den Ebû Hanife (r.a.) isnadıyla nakletmektedir. Buna göre İbn Abbas (r.a.), "Cünüplük sebebiyle guslederken ağız ve burna su vermeyi unutan kimse ağız ve burna su verir ve namazını yeniden kılar" demiştir. Dârekutnî'nin isnadında bulunan ravüerin tamamı da güvenilirdir.
Zeylaî'nin zikrettiğine göre (Nasbu'r-mye, i, 41) Beyhakî, isnadında yer alan Osman b. Raşid veAişe bintAcred'in memleketlerinde bilinmemelerini söz konusu haberin iiieti olarak zikretmektedir. Ancak tespitlerimize ve İbn Hacer'in belirttiğine (Ta'cîlü'l-menfaa, I,282) göre Ebû Hanife (r.a.)'in rivayette bulunduğu Osman b. Raşid'den Süfyan es-Sevrî de rivayet etmiş ve İbn Hibbân onu es-Sikât'mda.zikretmiştir. Dârekutnî'nin nakline göre Aişe bint Acred'den Haccac b. Ertat da rivayet etmiş böylece sözü edilen (haberi ondan nakilde Osman b. Raşid'i desteklemiştir. Bilindiği gibi ken-lisinden iki kişinin rivayette bulunduğu ravi meçhul olmaktan kurtulmaktadır. Zehebî'nin et-Tecrîd'dt (I, 302) zikrettiği üzere Yahya b. Maîn, Aişe >int Acred'in sahabeden olduğunu söylemiştir. Bu durumda söz konusu ıaber hasen seviyesindedir ve delil olarak kullanılabilir. Ayrıca İbn Sîrîn'in nürsel rivayeti de onu desteklemektedir.[55]
Talha b. Muhammed adalet sahibi bir ravidir. Zehebî'nin belirttiğine ;öre (Mîzânü'i-i'tidâl, l, 479) o, rivayetlerini semâ yoluyla alan Dârekutnî dö-leminin tanınmış âlimlerindendir. Câmiu'l-mesânîd' dt (11,482) onun adalet 'e güveniliriiğiyle tanındığı ve döneminin önde gelen âlimi olduğu ifade edilmektedir. Muhammed b. Mahled'in güvenilirliği "sika sika meşhur" ;eklinde belirtilmiştir. Târîhu Bağdâd'ta onun hayatı övücü ifadelerle an-atılmaktadır. 331 senesinde vefat etmiştir. İsnad bilgisi açısından dönemin-leki âlimlerin önde geleniydi. Ya'kub ed-Devrakî ve İmam Malik'in taleplerinden îbn Huzâfe es-Sehmî'den rivayette bulunmuş, kendisinden de >aşta Dârekutnî olmak üzere diğer âlimler rivayette bulunmuştur. (îbn Ha-er, Usânü'l'Mîzân, V, 374) Ali b. İbrahim el-Vâsıtî, Ebü'l-Hüseyin el-Yeşku-î'dir. Buhârî'nin ondan rivayette bulunduğu söylenmiştir. Bağdat'a yer-;şmiş ve Yezid b. Harun ile Vehb b. Cerir b. Hâzim'den rivayette bulun-nuştur. Kendisinden de İbn Ebi'd-Dünya, Begavî, İbn Saîd, Mehâmil, İbn ıbî Hatim ve başkaları hadis rivayet etmişlerdir. İbn Hacer'in zikrettiğine ;öre (Tehzîb, vn,281) onun hakkında Ebû Hatim, "ondan hadis yazdım", Dâ-jekutnî ise "güvenilirdir" demişlerdir. Ebû Halid Yezid b. Harun el-Vâsıtî lüvenilir, rivayetlerinde titiz ve ibadete düşkün bir ravidir. Rivayetleri Kü-İb-i sitte'dc bulunmaktadır, (ibn Hacer, Takrîb, s. 241) Ebû Hanife (r.a.) ise im olduğu sorulmayacak kadar güvenilirliği bilinen bir âlimdir. İsnadda-i diğer raviler hakkında gerekli bilgiler da yukarıda zikredilmiştir. Habe-n konuya delâleti ise açıktır.
154. Ubeydullah b. Musa > Süfyan > Halid el-Hazzâ isnadıyla rivayet edildiğine göre Muhammed b. Şîrîn, ResûiuİIah (s.a.v.)'in cünüplük sebebiyle yapılan gusülde burna üç defa su verilmesini emrettiğini haber vermiştir.
Hadisi Dârekutnî rivayet etmiş, Beyhakî ise sahih olduğunu söylemiştir.[56]
Yukarıda da zikrettiğimiz üzere Muhammed b. Sîrîn'in mürselleri sahih ve muttasıl hükmündedir. İbn Abbas (r.a.)'in "Cünüplük sebebiyle guslederken ağız ve burna su vermeyi unutan kimse ağız ve burna su verir ve namazını yeniden kılar" şeklindeki açıklamasının delâleti de söz konusu hadisteki emrin gereklilik (vücup) ifade ettiğini göstermektedir. Hadiste zikredilen suyun burna üç defa verilmesi, daha iyi temizlenmesine yöneliktir. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nÎn Hz. Ömer (r.a.)'den rivayeti de bu durumu desteklemektedir. Buna göre Hz. Ömer (r.a.), "Guslettiğinde ağzını üç defa yıka, bu ağzın daha iyi temizlenmesini sağlar" demiştir. (İbn Ebî Şeybe, el-Mu-sannef, I, 67; Ali el-Muttakî, Kenzü'l-ümmâl, V, 34) Bu rivayetin isnadını bulamadım ancak ağız ve burna üç defa su vermenin farz olmadığı hususunda ic-mâ bulunmaktadır. Bu da hadiste kastedilenin üç defa değil en az bir defa yıkanması olduğunu göstermektedir.
155. Süfyan es-Sevrî > Yunus b. Ubeyd > Hasan-ı Basrî isnadıyla rivayet edildiğine göre ResûiuÎlah (s.a.v.), "Muhakkak her saçın dibinde cü-nüplük vardır. Bu itibarla her bir saçı yıkayınız, teni temizleyiniz" buyurmuştur.[57]
İbnü't-Türkmânî'nin befirttiğine göre (el-Cevherü'n-nakî, 1,47) Bu rivayet Hasan-i Basrî'den mürsel olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisi veya Ebû hüreyre (r.a.)'in sözü olarak rivayet edilmiştir.
Tespitlerimize göre Abdürrezzak b. Hemmam'ın isnadında yer aian ra-'iler sahih hadis ravileridir. Hasan-ı Basrî'nin mürseilerinin sahih olduğu 3e yukarıda ifade edilmişti. Buna göre o, Ebû Hüreyre (r.a.)'den mevkuf ılarak rivayet edilen sözle de takviye edilmiş sahih bir mürseldir. O, Ebû)âvûd, Tirmizî ve İbn Mâce tarafından muttasıl olarak rivayet edilmiştir. •l-Mişkâfta (1,81) zikredildiği üzere isnadında bulunan Haris b. Vecih hakanda Tirmizî, "(zabt bakımından) o kadar güçlü bir ravi değildir" demiş-ir. İbn Hacer'in nakline göre (Tehzîb, I, 122) Ya'kub b. Süfyan el-Fesevî m un hakkında, "Basra'lıdır, rivayetlerinde gevşektir" açıklamasını yapmışın Daha önce de ifade edildiği gibi muttasıl rivayetle desteklenen mürsel ladis bütün âlimlere göre delildir.
"el-Beşer" kelimesi, cildin dış kısmı, ten anlamına gelmektedir. Ağız ve urun da cildin iç değil dış kısmındandır. Zira onlar derinin altındaki organ-ırdan değillerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Teni temizleyiniz" emrinden areketle cünüplük sebebiyle yapılan gusülde ağza su vermenin farz oldu-u sonucuna varmak yerinde bir istidlaldir. Burna su vermenin farz oldu-u ise burunun içinde kıl bulunması sebebiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Her kılın dibinde cünüplük vardır, bütün kılları yıkayınız" sözlerinden çı-arılmaktadır. Aişe bint Acred rivayeti de bu durumu desteklemektedir, ibû Hanife (r.a.)'in rivayet edip amel ettiği hadisin -ki bu onu sahih kabul ttiği anlamına gelir- ravisi Aişe bint Acred'in meçhul olduğu iddiası İbn ıaîn'in ondan iki ravinin rivayet ettiğini ifade etmesiyle ortadan kalk-ı aktadır.
Konuyla ilgili İbn Teymiye'nin el-îmâm'daki açıklaması şöyledir: Bu onuda Ebû Hüreyre (r.a.)'in rivayet ettiği "Bütün kılları yıkayınız, teni

'mizleyiniz" hadisi[58] ile Atâ b. Saib>Zâzân >Ali b. EbîTalib (r.a.) isnadıyla nakledilen "Kim kıl dibi kadar bir yer yıkamayıp cünüp bırakırsa ona (terk edilen yere veya bu yeri yıkamayıp terk eden kişiye) şöyle böyle (veya şu kadar süre) azap edilir" ve Ebû Zerr'in naklettiği "Ancak su bulunduğunda onu vücuduna döker (gusledersin)" hadisleri delil olarak kullanılmıştır. Ali b. EbîTalib (r.a.) hadisini İbn Mâce ("Taharet", 106) ve Ebû Dâvûd ("Taharet", 98) rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd sıhhatiyle ilgili açıklama yapmamış, İbn Hacer ise et~Telhîsü'l-habîr'de onun sahih olduğunu söylemiştir.[59] Ebû Zerr (r.a.) hadisini ise İbn Mâce dışındaki Sünen müellifleri rivayet etmişlerdir.[60]
el-Bahrü'r-râik'te (1,46) şöyle denilmektedir: Güslün temel şart;, suyu bir defa olsun vücudun her tarafına dökmektir. Suyun değmediği yer iğne ucu kadar az da olsa gusül yapılmış olunmaz. Çünkü Allah (c.c), "Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alınız"[61] âyetinde bedenin tamamını temizlemek anlamına gelen "tatahhur" fiilini kullanmıştır. Beden kelimesi ise görüneni-görünmeyeni ile bütün vücudu kapsamaktadır. Sadece suyun ulaşamayacağı yerler bunun dışında kalır.. Suyun zorlukla ulaşabileceği yerler de böyledir. Çünkü zorluk doğuran yükümlülükler de imkânsız olanlar gibi teklif dışı tutulmuştur. Göz içlerine suyun ulaştırılması böyledir. Onların yıkanmasında güçlük bulunduğu herkes tarafından bilinmektedir. Çünkü göz suyu tutmayan bir yağ tabakasıdır. Bu konuda' tekellüfe giren ve gusül esnasında gözlerinin içlerini de yıkamaya çaba gösteren İbn Ömer (r.a.) ve İbn Abbas (r.a.) gibi sahâbîlerin gözleri bu yüzden kör olmuştur. Bu sebeple gusülde sadece yıkanmalarında güçlük bulunmayan ağız ve burnun yıkanması farz olmaktadır. Gerek Kur'an gerekse Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Muhakkak her kılın dibinde cünüplük vardır. Bütün kılları yıkayınız, teni temizleyiniz" hadisi bunları kapsam dışı kılacak herhangi bir karşı delil olmaksızın ağız ve burun temizliğini kapsamaktadır. Hadiste zikredilen "el-beşere" kelimesi vücudun dışı anlamındadır.
Abdestsiz kimsenin Kur'an okurken, cünüp kimsenin okuyamaması da cünüplük sebebiyle yapılan gusülde ağzın yıkanmasının farz olduğuna delâlet etmektedir. Zikrettiğimiz bütün bilgiler cünüplük sebebiyle yapılan gusülde ağız ve burun temizliğinin farz olduğunu göstermektedir. Bu, İmam Ebû Hanife (r.a.) ve tabilerinin görüşüdür.

4. Guslün Şehvetle ve Dışarı Atılarak Çıkan Meni Sebebiyle Farz Olduğu

156. Ebû Ahmed ez-Zübeyrî > Rezzâm b. Saîd et-Teymî > Cevab et-Teymî > Yezid b. Şerik et-Teymî isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: Ben mezisi çok gelen biriydim. Bu durumu sorunca Resûlullah (s.a.v.), "Şehvetle dışarı çıkarsa guslet. Şehvetle çıkmazsa gusletme" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, I, 107) Cevab et-Teymî dışındaki ravileri güvenilirdir.
Cevab et-Teymî ise sadûk (doğru sözlü) olmakla birlikte mürciilikle itham edilmiştir. İsnad hadisin delil olabileceği seviyededir.
157. Abdurrahman b. Mehdî> Zaide b. Kudâme > Rekîn b. Rebi' > Hu-sayn b. Kabîsa isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: Ben mezisi çok gelen biriydim. Bu durumu sorunca Resûlullah (s.a.v.), "Meziyi gördüğünde abdest al ve erkeklik organını yıka. Su atılarak çıktığında (meni geldiğinde) ise, guslet" buyurdu.[62]
İsnadındaki ravilerin hepsi güvenilirdir. Ebû Dâvûd hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Onun rivayeti, "Suyu (meniyi) atılarak çıkardığında guslet şeklindedir..[63]
Hadisle ilgili Neylü'l-evtâr'da şöyle denilmektedir: Hadiste yer alan "hazefte" kelimesi atmak anlamındadır. Konuyla ilgili kullanıldığında ise bu, ancak şehvetle erlik suyunun atılması halinde mümkündür. Bundan dolayı İbn Teymiye, "Hadis, meninin hastalık ve ağır kaldırma gibi sebeplerle şehvetsiz gelmesi durumunda guslün farz olmayacağına işaret etmektedir" demiştir.
İkinci hadiste geçen "fadaha" kelimesiyle ile ilgili el-Kâmûs'ta, "fada-ha'l-mâe difkaten: su atılarak fışkırdı" şeklinde ifade edilmek suretiyle onun suyun fışkırması anlamına geldiği söylenmektedir. Gerek bu gerekse bir sonraki hadisin konuya delâletleri açıktır.
Hadisle ilgili es-Siâye'de, (s. 311) şöyle denilmektedir: İmam Şafiî, "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" hadisini delil alarak şehvetsiz çıkan meni sebebiyle de guslün farz olduğu görüşünü benimsemiştir. Zira hadiste şehvet söz konusu edilmemektedir. Hadis temel hadis kaynaklarında yer almaktadır.[64] Mezhep âlimlerimiz bu görüşe farklı şekillerde cevap vermişlerdir. Öncelikle Hz. Ali (r.a.) hadisiyle çelişmemesi için bu hadisteki suyun (meninin) gelmesi, şehvetle gelmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Bu hadiste meninin gelmesi mutlak olarak ifade edilirken Hz. Ali (r.a.) hadisinde şehvetle gelmesinden söz edilmektedir. Mutfakm mukayyede göre yorumlanması mezhebinin temel prensiplerinden olan İmam Şafiî'nin burada prensibini uygulamaması anlaşılamamaktadır. İkincisi, Nevevî'nin de ifade ettiği gibi İmam Şafiî'nin delil olarak kullandığı söz konusu hadis sahabe, tabiîn ve daha sonraki âlimlerin çoğuna göre nesh edilmiştir. Bu hadise göre İslâmın ilk yıllarında meni gelmedikçe cinsel organların birleşmesiyle gusül farz olmamaktaydı. Hadis, söz konusu dönemde guslün cinsel organların birleşmesiyle değil, meni gelmesiyle farz olduğunu ifade etmektedir. Ancak daha sonra cinsel organların birleşmesiyle guslün farz olması hükmü getirilmiş ve böylece hadis nesh edilmiştir. Konu detaylarıyla ileride ele alınacaktır.
158. Hakem b. Amr'ın rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.), "Guslettikten sonra erkeklik organında bir şey gören abdest alsın" buyurmuştur.
Taberânî Mu 'cemü 'l-kebîr'âe (III, 217) rivayet etmiştir. Mecmaü 'z-zevâ-id'de ifade edildiği üzere hadisin isnadında bulunan Bakıyye b. Velid mü-dellistir ve burada da hadisi "an" lafzıyla rivayet etmiştir. Ancak bize göre başka rivayetle desteklenen tedlis bir kusur değildir.[65]
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Guslettikten sonra erkeklik organında bir şey gören" ifadesi şehvetsiz çıkan meninin guslü gerektirmediğine delâlet etmektedir. Zira hadiste geçen "şey" kelimesi diğerleriyle birlikte meniye de şamildir. "Guslettikten sonra" ifadesinin zahirinden cünüplük sebebiyle yapılan gusül olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda da hadis Ebû Yusuf'un görüşüne delil olmaktadır. Zira İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muham-med'in aksine o, guslün farz olması için meninin hem şehvetle yerinden kopmasını hem de şehvetle dışarı çıkmasını şart koşmaktadır. Buna göre İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed ise guslün farz olması için şehvetle hareket etmesini yeterli görmektedirler. İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed'e göre küçük abdestini bozmadan cinsel ilişki sebebiyle guslettikten sonra cinsel organında kalan menisi dışarı çıkan kimsenin yeniden gusletmesi gerekmektedir. Ebû Yusuf'a göre ise cinsel organında kalan meni şehvetle çıkmadığı için gusletmeye gerek yoktur. Cünüp kimsenin genellikle küçük abdestini bozduktan sonra gusletmesi sebebiyle İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed söz konusu hadisteki guslü, bu şekilde anlamışlardır. Saîd b. Mansur'un Sünen'indç, gusülden sonra erkeklik organından bir şeyler çıkan kimseyle ilgili Hz. Ali (r.a.)'den yaptığı rivayet de bu durumu teyit etmektedir. Buna göre Hz. Ali (r.a.), "Erkeklik organından bir şeyler çıkan kişi gusülden önce idrarını yapmışsa abdest alır, küçük abdestini bozmadan gusletmişse o zaman yeniden gusletmesi gerekir" demiştir. (Kenzü'l-ummâl, IX, 543) Bu rivayetin isnadını bulamadım. Suyûtî de sıhhati hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamaktadır.
Konuyla ilgili el-Bahrü'r-râik'tzki (1,55) açıklama şöyledir: Küçük abdestini bozduktan, uyuduktan veya bir miktar yürüdükten sonra çıkan meniden dolayı gusül gerekmediği hususunda icmâ bulunmaktadır. Küçük ab-desti bozmak, uyumak veya bir miktar yürümekle şehvet ortadan kalkacağı için bu, meni değil mezidir. el-Mustasfâ*da zikredildiği üzere başkasının evinde ihtilam olup utanan veya hane halkı hakkında kendisinden şüphe edileceği endişesi taşıyan kimsenin Ebû Yusuf'un görüşüne göre hareket etmesi uygundur. es-Sirâcü"l-vehhâc\a da misafirlikte Ebû Yusuf'un, diğer zamanlarda ise İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed'in görüşlerine göre hareket edilmesinin uygun olacağı ifade edilmektedir.
Bu durum Reddü'l-muhtâf da (i, 661) şöyle açıklanmaktadır: Bu ihtilaf ihtilam olan veya bir kadına şehvetle bakması sonucu menisi yerinden kopan kişinin cinsel organını sıkıca tutarak meninin dışarı atılmasına engel olması, şehveti kırıldıktan sonra yavaş yavaş dışarı çıkması hakkında önem arz etmektedir. Zira bu durumda İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed'e göre gusül gerekirken Ebû Yusuf'a göre gusül gerekmemektedir. Erkeklik organında kalan meninin uyumadan veya bir miktar yürümeden gusül aldıktan sonra çıkması durumunda da aynı husus söz konusudur. Erkeklik organını tutamayıp boşalan kimsenin cünüp olduğunda ise ittifak bulunmaktadır. Bu durumda Ebû Yusuf'un görüşüne göre hareket etmek için utanmak veya şüphe endişesi mazeret olarak kabul edilmez. Zira bu durumda Ebû Yusuf guslün gerekmediğini söylememektedir.
159. Mücahid şöyle anlatmaktadır: İbn Abbas (r.a.)'in talebeleri Atâ, Tavus ve İkrime ile birlikteydik. İbn Abbas (r.a.) de namaz kılıyordu. Bu esnada gelen bir adam, "Soruma cevap verecek kimse var mı?" diye sordu. Ben, "Sor bakalım" dedim. Adam, "Ben ne zaman idrarımı yapsam, ardından atılan su geliyor" dedi. Biz, "Çocuk dünyaya gelenden mi?" diye sorduk. Adam, "Evet" dedi. Bunun üzerine biz, "Bu durumda gusletmen gerekir" dedik. Adam bir musibete maruz kalmış gibi "İnnâ lillahi ve innâ iley-hi râciûn" diyerek dönüp giderken İbn Abbas (r.a.) aceleyle namazını tamamlayıp selam verdikten sonra, " İkrime! Adamı geri çağır" dedi. Adam gelince İbn Abbas (r.a.) bize dönerek, "Bu adama verdiğiniz cevapla ilgili Allah'ın Kitabından, Resûlullah (s.a.v.)'in sünnetinden veya sahabeden herhangi bir deliliniz var mı?" diye sordu. Biz, "Hayır, bu bizim görüşümüz" dedik. Bunun üzerine İbn Abbas (r.a.), "İşte bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Şeytana karşı birfakih, bin âbidden daha güçlüdür' buyurmuştur" dedi. Sonra adama yönelerek, "Bu durumda şehvet duygusu hissediyor musun?" diye sordu. Adam, "hayır" dedi. Bu defa İbn Abbas (r.a.), "Vücudunda zaaf ve gevşeme hissediyor musun?" diye sordu. Adam, "Hayır" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas (r.a.), "Bu, öylesi bir ıslaklıktır, sadece abdest alman yeterlidir" dedi. Haberi, Hâkim en-Nîsâbûrî 7an7ı'inde zikretmiştir. Kenzü'l-ummârdo zikredildiği gibi isnadı hasen seviyesindedir.[66]

Söz konusu haberin guslün gerekmesi için meninin şehvetle çıkmasının şart olduğuna delâleti açıktır. Zira İbn Abbas (r.a.) haberde sözü edilen adamla ilgili guslün gerektiğini söyleyene karşı çıkmış ve abdesti yeterli görmüştür. İbn Abbas (r.a.)'in adama, "şehvet duygusu hissediyor musun?" diye sorması ona göre şehvetsiz çıkan meninin guslü gerektirmediğini göstermektedir. Bu, Ebû Hanife (r.a.) ve taraftarlarının da görüşüdür. İbn Abbas (r.a.)'in adama, "Vücudunda zaaf ve gevşeme hissediyor musun?" şeklindeki sorusu ise, meni çıktıktan sonra erkeklik organında gevşeme olup olmadığını tespite yöneliktir. Küçük abdesti bozduktan sonra çıkan meniyi takiben erkeklik organında öncesine göre gevşeme bulunması onda az da olsa bir değişkenliğin varlığına işarettir. Bu ise şehvetin varlığını gösterir. Kâdihân'ın, "Küçük abdesti bozduktan sonra meni gelmesi halinde bakılır; eğer cinsel organ kalkık ise gusül gerekir, uyanık değilse gusül gerekmez" demesi de bundan dolayıdır. Aynı husus el-Bahr'da (1,55) zikredilmektedir. Adamın olumsuz cevap vermesinin doğru anlaşılması bu şekilde mümkündür. Adamın vücudunda zaaf ve gevşeme olmadığını söylemesi mutlak olarak alındığında ise doğru değildir. Çünkü ister şehvetle ister şehvetsiz olsun vücuttan meninin çıkması şöyle ya da böyle bir zaafa sebep olur.
İbn Abbas (r.a.)'in, "Bu, öylesi bir ıslaklıktır" açıklaması, bunun sebebi şehvet değil içerdeki bürûdet (soğukluk) mânasına gelmektedir. Bu, "Su (gusül), sudan (meniden) dolayı gerekir" hadisini delil göstererek şehvetsiz gelen meni sebebiyle de guslün farz olduğu görüşünü benimseyen İmam Şafiî ve taraftarları aleyhine bir delildir. Bu görüşün yanlışlığını yukarıda ortaya koymuştuk.
160. Abdülaziz b. Refî' > Ebû Seleme b. Abdurrahman isnadıyla nakledildiğine göre Abdurrahman, Mücahid ve Atâ şöyle anlatmışlardır: Resûlullah (s.a.v.)'in huzuruna çıkan Ümmü Süleym (r.anhâ), "Kadın da erkek gibi ihtilam olduğu zaman gusletmesi gerekir mi?" dedi. Resûlullah (s.a.v.), "Kadın şehvet hissediyor mu?" dedi. Ümmü Süleym (r.anhâ), "Muhtemelen" diye karşılık verdi. Resûlullah (s.a.v.), "Kadın ıslaklık hissediyor mu?" dedi. Ümmü Süleym (r.anhâ), "Belki" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), "O halde gusletsin" buyurdu. Onunla karşılaşan kadınlar, "Ümmü Süleym (r.anhâ)! Resûlullah (s.a.v.)'e karşı bizi rezil ettin" dediler. Ümmü Süleym (r.anhâ), "Böyle bir durumda haram veya helal olanları da soracaktım" diye karşılık verdi.
Kenzü'l-ummâVdt belirtildiği üzere hadisi Saîd b. Mansur Sünen'inde rivayet etmiştir.
İbn Hacer'in ifade ettiği üzere (Takrîb, s. 128) isnadda yer alan Abdülaziz b. Refi' ve Ebû Seleme b. Abdurrahman Kütüb-i sîîte'de rivayetleri bulunan güvenilir ravilerdir. Eğer musannifler bir hadisin isnadının bir kısmını zikredip bir kısmını zikretmiyorlarsa terk edilen kısım eleştiriden uzak olur. Bu onlar arasında yaygın bir adettir. Buna göre hadis güçlü bir mürseldir. Bize göre de irsal hadise zarar vermez. Hadis Kadın şehvet hissediyor mu? kısmı dışında asıl itibariyle Sünen ve Sahih'terde muttasıl olarak bulunmaktadır. Bu kısmın da güvenilir ravinin ziyadesi olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere özellikle başka rivayetlerle desteklenmiş bu tür ziyadeler makbul sayılmaktadır.
Guslün farz olması için meninin şehvetle çıkmasının şart olduğu görüşünü benimseyen el-Bedâi' (1,37) müellifi delil olarak bu hadisi zikretmiş ve "meninin şehvetle gelip gelmemesinin hükmü farklı olmasaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kadına bu durumu sormasının bir anlamı bulunmazdı" demiştir.
Şöyle bir itiraz yöneltilebilir. Hadis ihtilam hakkındadır. Hanefîlere göre ise ihtilam olma durumunda şehvet şartı aranmamakta ve şöyle demektedirler: Kişi uyandığında uyluğunda veya yatağında ıslaklık bulur ve bunun meni ya da mezi olduğundan şüphe eder fakat ihtilam olduğunu da hatırlayamazsa o kimseye de gusül gerekir. Bu, İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed'in görüşüdür. Ebû Yusuf'a göre ise bu durumda meni olduğu hususunda kesin bir kanaate ulaşmamışsa gusül gerekmez.
Buna cevaben diyoruz ki: Bunun böyle olması İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed'in ihtilam halinde gusül için şehveti şart koşmadıkları anlamına gelmez. Buradaki ihtilaf, Ebû Yusuf'a göre şüpheli durumda guslün gerekmeyeceği görüşünü benimsemesi ile İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed'in ihtimali dikkate alarak ihtiyatı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muham-med'e göre şehvetsiz meni yoktur. Islaklığın meni olduğunun kesinleşmesi durumunda guslün gerektiğinde ittifak bulunmaktadır. Islaklığın meni veya mezi olduğunda şüphe bulunması durumunda sıcaklık ve havanın meniyi İyice inceltebileceği ihtimalinden dolayı guslü gerekli görmek ihtiyata daha uygundur. Islaklığın mezi olduğunun anlaşılması ve ihtilamın hatırlanmaması durumunda guslün gerekmediğinde de ittifak bulunmaktadır. İhtilam hatırlanır ve ıslaklığın mezi olduğu kesinleşirse İmam Ebû Ha-nife (r.a.) ve İmam Muhammed'e göre gusül gerekir. Zira ihtilam genellikle meninin gelmesine sebep olmaktadır. Bu durumda meninin şehvetle çıkma ihtimali de bulunmaktadır. Ancak daha sonra sıcaklık ve hava meniyi iyice incelteceği için mezi zannedüebilir.
Bunlara ilave olarak el-Bahr'da (I, 56) şöyle denilmektedir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Kadın şehvet hissediyor mu?" sorusunun amacı, ona göre çıkanın meni olup olmadığını tespittir. Çünkü şehvet meni geldiğinin belirtiierindedir. Ümmü Süleym (r.anhâ)'nın "belki" şeklinde ihtimal ifade eder şekilde cevap vermesi üzerine Resûlullah (s.a.v.) gusül yapmasını emretmiş ve hükmünü görülen ıslaklığa dayandırmıştır. Daha önce detayları zikredildiği üzere mezhebimizin görüşü de bu şekildedir.
Netice itibariyle bize göre ister rüyada isterse uyanıkken olsun şehvetsiz gelen meni sebebiyle gusül gerekmez. Ancak şehvet bulunması ihtimali durumunda hüküm ihtiyata göredir. Uyku halinde de kesinlik bulunmasa da şehvet ihtimali söz konusu olduğu için sadece ıslaklığın görülmesiyle guslün gerekliliğine hükmettik. Görüşümüzün delili, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kadının şehvet hissedip hissetmediğini sorması ve verdiği hükmü görülen ıslaklığa dayandırmasıdır.
Bu hususta el-Hidâye'de "Eğer cünüp olduysanız, boy abdesîi alınız"[67] âyeti delil gösterilerek şöyle denilmektedir: Âyetteki emir cünüp olan kadın ve erkeğe yöneliktir. Cünüplük sözlükte, meninin şehvetle çıkması anlamına gelmektedir. Kadına yaklaşarak şehvetle menisi gelen adam için "Ecnebe'r-racül/cünüp oldu" denilmektedir. el-Bahr'da ise âyet zikredildikten sonra "guslün farz olması, meni çıkmasına değil cünüplüğe bağlıdır" denildikten sonra devamla, öyle anlaşılıyor ki istidlal mefhû-mu'ş-şarta[68] göredir" demekte ancak buna cevap vermemektedir.
Bu konuda şöyle denilebilir: Bu, mefhûmu'ş-şarta göre bir istidlal değildir. Hüküm şarta bağlı fakat şart bulunmadığında, hüküm ademi aslî ile yok olur. Bu durumda şartın bulunmayışı, hükmün yokluğunu gerektirmez. Bu, mezhebimizin usulünü bilenlere gizli olmayan bir hususturur. Nitekim et-Tenkih'tt, "Bize göre yokluk hükmü bir şeye bağlamakla sabit olmaz.
Aksine hüküm ademi aslî üzerine baki kalır" denilmektedir.
Şafiî mezhebindeki, "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" hadisinin delil alınarak şehvetsiz çıkan meni sebebiyle de guslün farz olduğu görüşü el-Hidâye'do. şöyle cevaplandırılmaktadır. Hadiste şehvetle çıkan meni kastedilmektedir. Hadis sarihleri de bu şekilde yorumlamışlardır. Zira onların ifade ettikleri gibi bir lafzın umumî üzere alınmasının mümkün olmaması halinde kapsamı dâhilinde olduğu kesin bilinen şeyle tahsisi yoluna gidilir. Mezi, vedi ve idrardan dolayı guslün vacip olmadığında icmâ bulunması sebebiyle hadiste zikredilen lafzın burada en genel anlamının kastedilerek kullanılması mümkün değildir. Bu durumda hadiste şehvetsiz değil, şehvetle gelen meninin kastedildiği icmâ ile tespit edilmiş demektir. Bu yaklaşımın yerinde olması halinde Ebû Yusuf'un guslün gerekmesi için meninin şehvetle hareket etmesi ve şehvetle çıkması şeklindeki görüşü bu anlayışa tam denk düşerdi. Zira icmâ ile tespit edilen hadisteki en hususî mâna budur. Mamafih bu noktada tercih edilmesi gereken daha önce ifade ettiğimiz üzere hadisin nesh edildiği veya hadisle ihtilâmm kastedildiğidir. Sözünü ettiğimiz hususun varid olduğunu görmüş olmalı ki -Allahu a'lem-İbnü'l-Hümam hadis sarihlerinin yolundan çark etmiş ve şöyle demiştir: Hadiste şehvetle gelen meni kastedilmektedir. Zira hadiste zikredilen "elma" kelimesinin başındaki "lam" harfi ahdi zihni içindir. Başka bir ifadeyle Hz. Peygamber (s.a.v.) "mine'l-mâ: sudan dolayı" buyurduğunda muhatapları bunun şehvetle gelen meni olduğunu bilmekteydiler. İnsanların çoğu ömürleri boyunca sözü edilen suyun (meninin) şehvetsiz gelmediğini tecrübe ile bilmektedirler. Kaldı ki meninin şehvetsiz olması olacak bir şey değildir. İbnü'l-Münzir'in nakline göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Meni, şehveti gerektiren en büyük sudur ve guslü gerektirir" demiştir. Katâde ve İkri-me'nin de, "meni şehvetsiz çıkmaz" dedikleri rivayet edilmiştir. Tespitlerimize göre Zeylaî, "Aişe hadisinin "garib" olduğunu, Abdürrezzak es-San'ânî'nin nakline göre Katâde ve İkrime'nin 'erkeklik organından meni, mezi ve vedi olmak üzere üç ayrı sıvı gelir' diyerek bunu açıkladıklarını rivayet ettiğini" (el-Musannef, I, 159) söylemiştir. Buna göre meni, yerinden şehvetle kopan ve çocuğun doğmasını sağlayan erlik suyudur ve guslü gerektirir. Mezi, erkeğin hanımıyla oynaşması esnasında çıkan sıvı olup sadece erkeklik organını yıkamayı ve abdest almayı gerektirir. Vedi ise, idrarla birlikte veya takiben gelen sıvı olup sadece erkeklik organını yıkamayı ve abdest almayı gerektirir.
(İbn Hacer, ed-Dirâye, s. 24) Bize göre özellikle Kur'ân'ın tefsirinde otorite olan Katâde ve İkrime'nin hadislerde geçen garib kelimelerle ilgili açıklamaları dikkate alınması gereken iki âlimdir. Bu durumda Fethü'l-kadir'de zikredilen, "meni şehvetsiz çıkmaz" açıklamasının isabetliliği ortaya çıkmaktadır.

5. Gusül Esnasında Vücutta Kuru Yer Kalması

161. Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'in nakline göre bir adamın cünüplük sebebiyle yıkanıp vücudunda bilmeden kuru yer bırakan kimsenin durumunu sorması üzerine Resûlullah (s.a.v.), "Sadece kuru kalan yeri yıkayıp namazım kılar" buyurdu.
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de rivayet etmiştir. Mecmau'z-ze-vâid'de belirtildiğine göre ravileri güvenilirdir. Hadis, "Abdestte Tertibin Farz Olmadığı" başlığı altında zikredilmişti. Hadisin konuya delâleti açıktır.

6. Cinsel Organların Birbirine Temasıyla Meni Gelmese Bile Guslün Gerekeceği

162. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Erkek, kadının dört dalı (kolları ve bacakları) arasına oturur ve onu yorarsa gusül gerekir" (Müslim, "Hayz", 87) buyurmuştur. Matar rivayetinde "meni gelmese de" ilavesi bulunmaktadır,
Nevevî'nin nakline göre hadisle ilgili Kadı Iyaz şöyle demiştir: Hadiste zikredilen c-h-d fiiline verilecek en uygun anlam "olanca gücünü harcadı" olmalıdır. Çünkü cehd, çabalamak manasına gelmekte olup harekete ve cinsel ilişkinin biçimine işaret etmektedir. Burada erkeğin harekete geçmesi ve cinsel ilişkiye başlaması kastedilmektedir. Bu fiil, hareketiyle kadını yorgun düşürdü anlamına gelen h-f-z fiili gibidir. Aksi takdirde cinsel ilişkide hangi meşakkatten bahsedilebilir ki?
Aynı konuyla ilgili Hz. Peygamber (s.a.v.), (erkek) sünnet mahalli, (ka-dinin) sünnet mahalline değerse gusül gerekir" de buyurmuştur. [69] Alimler, bunun sünnet mahallerinin birbirine dokunması manasına değil, erkeklik organının sünnet mahallinin kadının cinsel organına girmesi anlamına geldiğini söylemişlerdir. Zira kadının sünnet mahalli, cinsel organının en üst kısmında bulunduğu için ilişki esnasında erkeklik organının ona dokunması söz konusu değildir. Nitekim âlimler erkeğin cinsel organının kadının cinsel organına girdirmeden sadece sünnet mahalline dokundurmasıyla ka-
|dma da erkeğe de guslün gerekmeyeceğinde icmâ etmişlerdir. Böylece hadişte kastedilen ma'nânın açıkladığımız gibi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bitiştirmekle aynı hizaya getirmek kastedilmektedir. Nitekim diğer rivayet, "Sünnet mahalleri karşılaşırsa" yani aynı hizaya gelirse şeklindedir.
Konuyla ilgili Fethu'l-bârfde şöyle denilmektedir: Ebû Dâvûd sözü ediien hadisi c-h-d fiilini zikretmeden Şu'be ve Hişam vasıtasıyla Katâ-de'den "(Erkek) Sünnet mahallini, (kadının) sünnet mahalline değdirirse" lafızlarıyla rivayet etmiştir. (Ebû Dâvûd, 'Taharet", 83) [70] Bu, c-h-d fiilinin erkeklik organını kadının cinsel organına sokmak için çabalaması anlamında kullanıldığını göstermektedir. Bize göre Ebû Davud'un isnadı İbn Hacer'in ölçüleri çerçevesinde sahih veya hasendir. Zira o Fethu'l-bârî mukaddimesinde şöyle demektedir: Söz konusu hadisi, müdeliis ravisinin hadisi semâ yoluyla aldığını ve ravinin hadisi hocasından hafızası zayıflamadan önce işittiğini göstermek gibi metin ve isnadla ilgili ek bilgiler vermek amacıyla Müsned, Cami, Müstahrec, Fevâid, Cüz türü eserlerden sahih veya ha-sen olmaları şartıyla tekrar araştırdım ve onları burada zikrediyorum.
Fethu'l-bârVdt hadisle ilgili şu bilgiler de verilmektedir: İmam Müslim'in Matar el-Verrâk > Hasan isnadıyla rivayetinin sonunda "Meni gelmese de" ziyadesi bulunmaktadır. Bu ilave Katâde rivayetinde de vardır. Nitekim İbn Ebî Hayseme'nin Tarihimde Affan > Hemmâm Ve Ebân > Katâde isnadiyla rivayetinin sonunda "Meni gelsin veya gelmesin" ilavesi bulunmaktadır. Bu kısmı Dârekutnî de Ali b. Sehl > Affan isnadıyla (Dârekutnî, Sünen, 1,113) rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Aynısını Ebû Dâvûd et-Tayâlisî de Hammad b. Seleme > Katâde isnadıyla rivayet etmiştir.
163. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Erkek, kadının dört dalı (kolları ve bacakları) arasına oturur ve (kadın ile erkeğin) sünnet mahalleri bitişirse gusül gerekir." (Müslim, "Hayz", 88)
Hadisin konuya delâleti açıktır.
164. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'nin Ebû Muaviye > Haccac > Amr b. Şu-ayb > Babası > Dedesi isnadıyla nakline göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "(Kadın ile erkeğin) sünnet mahalleri bitişir ve erkeğin cinsel organı kadının cinsel organına haşefe miktarı girerse gusül gerekir. "[71]
Hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Muaviye > Haccac isnadiyla rivayet etmiştir. (Kenzü'l-ümmâl, I, 3) Ahmed b. Hanbel'in Müsned'\nâ& bulunan hadislerin tamamı makbuldür. Ondaki zayıf hadisler biie hasen seviyesine yakındır. Ebû Bekir b. Ebû Şeybe ve Ebû Muaviye Muhammed b. Hazim Kü-tüb-i siîte ravilerindendir. Haccac b. Ertat ise İmam Müslim'in ravilerin-dendir. Nesâî ve diğer âlimler onun zayıf ravilerden tedlis yaptığını söylemişlerdir. İbn Hacer de onu müdellis raviler arasında zikretmekte ve sadûk (doğru sözlü), çok hatası bulunan ve tedlis yapan bir ravi olarak nitelemektedir. (İbn Hacer, Takrîb, s. 35) İbn Hacer'in Haccac b. Ertat hakkında Tehzîb'tt (II, 197-198) verdiği bilgiler ise şöyledir: İbn Ebî Hayseme'nin nakline göre onun hakkında İbn Maîn, "sadûk (doğru sözlü), pek kuvvetli değil, Amr b. Şuayb'dan rivayetlerinde tedlis yapmaktadır"; Ebû Zür'a, "sadûk (doğru sözlü), tediis yapmaktadır"; İbnü'l-Mübarek, "tedlis yapmaktadır, Amr b. Şuayb'ın hadislerini metruk ravilerden Muhammed b. Ubeydullah el-Azremî vasıtasıyla rivayet ederdi" açıklamalarını yapmışlardır. Onun bir rivayeti Buhârî'de Kitabü'1-ıtk bölümünde mütabaat amacıyla muallak olarak yer almıştır. Onun hakkında Bezzâr, "hadis hafızı müdellis bir ravidir, kendini beğenen bir kimseydi, Şu'be onu överdi" açıklamasını yapmıştır. Zehebî'nin onun hakkında "onun en zayıf noktası tedlis yapmasıdır, ilim ehline yakışmayan yönleri bulunmaktadır" dediğini kendi el yazısından okudum.
Bütün âlimlere göre zayıf ravilerden irsal ile tedlisin hükmü ravinin cerh edilmesidir. Tedrîbü'r-ravfde zikredildiği üzere meşhur rivayete göre İmam Malik, Ebû Hanife (r.a.) ve yine meşhur rivayete göre Ahmed b. Hanbel mürselin sahih olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Müellif de Şer-hu'l-mühezzeb'de, "İbn Abditber ve diğer âlimler bunu irsal yapan ravinin zayıf ravilerden rivayetten sakınmamasıyla sınırlamışlardır. Eğer böyle değilse reddedilmesi hususunda ihtilaf yoktur" demiştir.
İbnü'İ-ArabîTirmizî şerhinde, "İmam Malik sadece Medine âlimlerinin mürsellerini kabul etmektedir" açıklamasını yapmaktadır. Nuhbetü'l-fi-ker'dt ise, "Ebû Bekir er-Râzî Hanefîlerden ve Ebü'l-Velid el-Bacî Mali-kîlerden hem güvenilir hem de zayıf ravilerden mürsel rivayette bulunan ravinin mürsellerinin ittifakla kabul edilmediği naklinde bulunmuşlardır" denilmektedir. Bize göre hadisi semâ ve kıraat yollarıyla aldığına delâlet eden haddesenâ ve ahberenâ fafızlarıyla rivayet etmedikçe Haccac b. Er-tat'ın rivayetlerinin delil olamayacağında herhangi bir şüphe yoktur. Ancak biz burada Suyutî'nin yukarıda zikredilen prensibini esas almaktayız.
Amr b. Şuayb hakkındaTirmizî Sünen'mde ("Salât", 123) şu bilgileri vermektedir: Amr b. Şuayb, Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. As'tır. Buhârî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye ve diğer âlimlerin onun rivayetini delil olarak kullandıklarını gördüğünü söylemiştir. Buhârî ayrıca Şuayb b. Muhammed'in Abdullah b. Amr'dan hadis işittiğini de ifade etmiştir. Tirmizî de onun hakkındaki görüşünü, "Amr b. Şuayb'ın zayıf olduğunu ileri sürenler dedesinin sahifesinden rivayette bulunduğunu gerekçe göstermişlerdir. Böylece onlar Amr b. Şuayb'ın rivayet ettiği hadisleri dedesinden işitmediğini ifade etmek istemişlerdir" şeklinde açıklamıştır. İbn Hacer ise onu sadûk (doğru sözlü) olarak nitelemiştir. (Takrîb, s. 159) Bize göre onun hakkında Buhârî gibi bir otoritenin onun rivayetlerinin delil olabileceğini söylemesi yeterlidir. Daha Önce de ifade edildiği gibi böylesi durumlarda ravi hakkındaki ihtilaf onu rivayetlerine zarar vermez.
165. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın rivayetine göre Resûluilah (s.a.v.), "Sünnet mahalli sünnet mahallini aştığında gusül gerekir" buyurmuştur.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olduğunu söylemiştir. (Tirmizî, "Taharet", 80)[72]
Hadisin konuya delâleti açıktır. Hadis, âlimlerin "gusül erkeğin cinsel organının kadının cinsel organına girmesiyle gerekir" şeklindeki görüşlerini açık bir şekilde ifade etmektedir.
Konuyla ilgili sözü edilen hadislere muarız rivayetler de bulunmaktadır. Burada onları da zikredip hadisler arasındaki ihtilafı gidermek ve hangisinin esas alınacağını ortaya koymak gerekmektedir.
es-Siâye'Ğe zikredildiğine göre Suyutî el-Ezhârü'l-mütenâsire fi'l~ah-bârVI-mütevâtire isimli eserinde "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" hadisini zikretmektedir. Hadisi Müslim, Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den; Ahmed b. Hanbel, Übey b. K'ab, Rafı' b. Hadîc, Rifaa b. Rafı', İtban el-Ensârî ve Ebû Eyyüb (r.a.)'den; Bezzâr, [73] Abdurrahman b. Avf, Cabir b. Abdullah, Abdullah b. Abbas ve Ebû Hüreyre (r.a.)'den; İbn Şahin İse en-Nasih ve'l-mensuh'da Enes b. Malik (r.a.)'ten rivayet etmişlerdir. (Müslim, "Hayz" 80; Ahmed b. Hanbel, IV, 143, 342; V, 115, 416, 421) Bu hadisin konuyla ilgili delil olduğunu söyleyenlere verilecek cevap onun men-suh olduğudur. Nitekim Tirmizî'nin Übey b. Ka'b'dan rivayet ettiği, "Re-sûlullah (s.a.v.) İslâm'ın ilk yıllarında (meni gelmeden) yıkanmamaya müsaade etmekteydi. Daha sonra isa (guslü emretti) bu ruhsatı kaldırdı"[74] şeklindeki haber de buna delâlet etmektedir. Tirmizî hadisi hasen sahih olarak nitelemiştir. Bu haber guslün meniden dolayı gerektiği hükmünün İslâm'ın ilk yıllarında uygulandığını daha sonra ise nesh edildiğini göstermektedir. Ayrıca haber başta Übey b. Ka'b (r.a.) ve Rafi' b. Hadîc (r.a.) olmak üzere daha başka birçok sahâbîden rivayet edilmiştir.
Diğer bir rivayet Rafi' b. Hadîc (r.a.) hadisidir. Neylü'l-evtâr'da. (1,216) da zikredildiği gibi hadis Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilmiştir. Buna göre Rafi' b. Hadîc (r.a.) şöyle anlatmıştır: Ben cinsel ilişki halinde tam eşimin üzerinde iken Resûlullah (s.a.v.) beni çağırdı. Henüz meni gelmeden cinsel ilişkiyi bırakarak yıkandım ve bu durumu Resûlullah (s.a.v.)'e anlattığımda, "Gusletmen gerekmezdi, Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" buyurdu. Rafi' b. Hadîc (r.a.) sözlerine devamla, "Daha sonra Resûlullah (s.a.v.) böyle bir durumda meni gelmese bile yıkanmamızı emretti" demiştir. Neylü'l-evtâr'da Hazimî'nin hadisin hasen olduğunu söylediği de nakledilmektedir. Ancak bu tartışmaya açıktır. Zira hadisin isnadında bulunan Rişdin b. Sa'd hasen hadis ravilerinden olmadığı gibi isnadda meçhul bir ravi de yer almaktadır. îsnadda yer alan "Rafi' b. Ha-dîc'in oğullarından biri" ifadesi isnadda meçhul bir ravinin bulunduğuna delâlet etmektedir. Bunlar hadisin hasen değil zayıf olduğunu göstermektedir. Ancak biz yaptığımız araştırmada Suyutî'nin yukarıda sözü edilen prensibine göre hadisin

"makbul" olduğu sonucuna vardık. Alimlerin çoğuna göre Rişdîn b. Sa'd zayıf kabul edilse de Heysem b. Harice onun güvenilir olduğunu söylemiştir. (İbn Hacer, Tehzîb, III, 277) Daha önce de defalarca ifade edildiği üzere ravi hakkındaki bu tür ihtilaf onun güvenilir olmasına zarar vermez. İsnadda meçhul ravi bulunduğu iddiası hakkında da şunları söylemeliyiz. Zeylaî'nin Nasbu'r-râye'de. (1,44) zikrettiğine göre bu hususta İbn Teymiye, "Hafız Silefî'nin aslında Rafi' b. Hadîc (r.a.)'in oğlunun isminin zikredildiğini gördüm" demiş ve hadisin senedini Rişdin b. Sa'd > Musa b. Eyyüb (r.a.) > Sehl b. Rafi' b. Hadîc > Rafi' b. Hadîc (r.a.) olarak açıklamıştır. Ancak ben ravilerle ilgili kitaplarda onun hakkında bilgi bulamadım. Bu durumda hadisin Suyutî'nin yukarıda sözü edilen prensibine göre "makbul" olduğu sonucuna vardık. Özellikle aynı konuda Übey b. Ka'b (r.a.) hadisinin de bulunması görüşümüzü desteklemektedir.

Başka bir rivayet Müslim'in Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ettiği hadistir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) ensardan birinin yanına uğrayıp onu çağırttığında adam başından su damlayarak çıktı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), "Galiba sana acele ettirdik" buyurdu. Adamın, "Evet" diye cevap vermesi üzerine ise Hz. Peygamber (s.a.v.), "Aceleyle yarıda bırakır veya meni gelmeden şehvetin kırılır ve ilişkiyi bitirmeden sonlandır ir san sana gusül değil sadece abdest gerekir" buyurdu. (Müslim, "Hayz", 83) Bu hadis hakkında verilecek cevap da onun nesh edildiği hususudur. Nitekim Müslim'in Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayetine göre kendisi de orada bulunduğu bir esnada adamın biri hanımıyla cinsel ilişkide bulunup şehveti kırıldığı için meni gelmeden ilişkiye son veren kimseye gusül gerekip gerekmediğini sordu. Resûlullah (s.a.v.) de, "Sununla ben, ikimiz bunu yapıyoruz sonra da yıkanıyoruz" buyurdu. (Müslim, "Hayz", 89)

İlgili olduğu olaydan dolayı "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" hadisinin ihtiiam hakkında olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira olayı Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Pazartesi günü Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte Küba'ya gitmek üzere yola çıktım. Salim oğullarının bulunduğu yere geldiğimizde Resûlullah (s.a.v.) Itban'ın kapısı önüne durarak ona seslendi. Itban elbisesini sürükleyerek çıktı. Resûlullah (s.a.v.), "Adama acele ettirdik galiba!" buyurdu, İtban, "Hanımıyla cinsel ilişkide iken acele ettirildiği için menisi gelmeden bırakan kimseye ne gerekir?" diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" buyurdu. (Müslim, "Hayz", 80) Nasbu'r-râye'de (i, 40) hadisin oluşum şekli İbn Abbas (r.a.)'in "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" hadisinin ihtilam hakkında olduğu görüşünün isabetsizliğini ortaya koymaktadır" denilmektedir. Tespitimize göre Fethu'l-bârfde (I, 339) İbn Ebı Şeybe (el-Musannef, I, 89) ve başka âlimlerin sahih veya hasen bir isnadla İbn Abbas (r.a.)'iıı Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir hadisinin ihtilam hakkında olduğunu söylediğini rivayet ettikleri kaydedilmektedir.

166. Haris b. Nebhan > Muhammed b. Ubeydullah > Amr b. Şuayb > Babası > Dedesi isnadıyla rivayet edildiğine göre, "Guslü gerektiren nedir?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.), "(Kadın ile erkeğin) sünnet mahalleri buluşur ve erkeğin cinsel organı kadının cinsel organına haşefe miktarı girerse meni gelse de gelmese de gusül gerekir" şeklinde cevap vermiştir. (Ahmed b. Hanbel, II, 178, 247,470)

Zeylaî'nin nakline göre (Nasbu'r-râye, i, 44) söz konusu hadisi Ebû Muhammed Abdullah b. Vehb Müsned'inde rivayet etmiştir. Onun isnadında kişilik olarak iyi biri olmasına rağmen âlimlerin zabt bakımından tenkit ettikleri Haris b. Nebhan bulunmaktadır. İbn Adiy onun hadislerinin yazılabileceğini söylemiştir, (bk. ibn Hacer, Tehzîb, II, 158) Âlimlerin çoğu kitaplarını kaybetmesi sebebiyle hadisin isnadında bulunan Muhammed b. Abdullah el-Azremî'nin de zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ancak sadece güvenilir ravilerden hadis alan Şu'be b. Haccac ondan hadis rivayet etmiştir, (ibn Hacer, Tehzîb, IX, 322) Bize göre onu destekleyen başka rivayetler de bulunması sebebiyle hadis hasen seviyesindedir.

İbn Hacer hadisi ed-Dirâye'dz (s. 22) naklederek şöyle demiştir: Abdül-hak da hadisi zikrederek isnadının son derece zayıf olduğunu söylemiştir. Bununla o isnaddaki Haris b. Nebhan'ı kastetmektedir. Ancak o hadisi rivayette tek kalmamış, Taberânî de onu Ebû Hanife > Amr b. Şuayb isnadıyla Mu'cemü'l- evsafta rivayet etmiştir.[75] İbn Hacer'in bu açıklaması, bizim "başka rivayetlerle de desteklenmesi sebebiyle hadis hasen seviyesindedir" şeklindeki görüşümüzü teyit etmektedir. Ahmed b. Hanbeî ve İbn Mâce'nin nakillerine göre (Ahmed b. Hanbel, II, 178; İbn Mâce, "Taharet", 111)[76] Haccac b. Ertat, Amr b. Şuayb > Babası > Dedesi isnadıyla rivayette Muhammed b. Ubeydullah'a mütabaat etmiş, ancak o, "ğâbet el-haşefe: haşefe miktarı girerse" yerine daha önce geçtiği üzere "tevâret el-haşefe" lafızlarıyla rivayet etmiştir. Bu isnadın Haccac b. Ertat dışındaki ravileri güvenilirdir. Haccac b. Ertat ise müdellistir ve burada hadisi "an" sigasıy-la rivayet etmiştir. Saîd b. Mansur ise söz konusu hadisi Ebû Hüreyre (r.a.)'den "Erkeklik organının yuvarlak kısmı (başı) girerse gusül gerekir" lafızlarıyla rivayet etmiştir.[77] Aynı rivayet isnadsız bir şekilde Kenzü'l-um-mâVda (V, 132) da bulunmaktadır. Biz onu diğer rivayetleri desteklemesi amacıyla burada zikrettik. Netice itibariyle erkeğin cinsel organının kadının cinsel organına haşefe miktarı girmesi durumunda gusül gerekir. Bu hususta Hz. Ömer (r.a.) zamanında icmâ gerçekleşmiştir.

167. Abdullah b, Muhammed es-Saffâr et-Tüsterî > Yahya b. Gayİan > Abdullah b. Büzey' > Ebû Hanife > Amr b. Şuayb > Babası > Dedesi isna-dıyia rivayet edildiğine göre sahabeden biri, "Su (gusül) sadece sudan (meniden) dolayı gerekmez mi?" diye sorması üzerine Resûlullah (s.a.v.), (Kadın ile erkeğin) sünnet mahalleri bitişir ve erkeğin cinsel organı kadının cinsel organına haşefe miktarı girerse meni gelsin veya gelmesin gusül gerekir buyurdu.

Zeylaî'nin belirttiği üzere hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Tespitlerimize göre ravileri hasen hadis raviieri seviyesindedir. Mîzânü'l-i'tidaVdt zayıf olduğu zikredilmediğine göre Taberânî'nin hocası güvenilir bir ravi-dir. Yahya b. Gaylan er-Râsibî et-Tüsterî'yi ise İbn Hibbân es-Sikâfmd& zikretmektedir, (ayrıca bk. İbn Hacer, Tehzîb, XI, 264) İbn Hacer'in Lisânü'l-Mî-zân'da (in, 263) zikrettiği üzere Abdullah b. Büzey' hakkında Dârekutnî, "leyse bi'1-metrûk: terk edilmesi gerekenlerden değildir", es-Sâcî ise, "leyse bi'1-hucce: rivayetleri delil olarak kullanılmaz" demişlerdir. Bize göre bu, onun zabt bakımından gevşek bir ravi olduğunu ifade etmektedir. Dârekutnî'nin, "leyse biM-metrûk: terk edilmesi gerekenlerden değildir" ifadesi ta'di! lafızlarındandır. Hadis hafızlarından Talha b. Muhammed'in Müsnea" indeki rivayete göre Carûd b. Yezid ve Ebû Abdurrahman el-Mukrî mütabaat etmişler ve onlar da hadisi Ebû Hanife (r.a.) vasıtasıyla nakletmişlerdir. (bk. Câmiu'l-mesânîd, I, 257) Hadisin isnadındaki diğer ravi-İerİ ise araştırmaya bile gerek yoktur. Bu durumda hadis, hasen seviyesindedir.

168. Ebû Hanife > Avn b. Abdullah > Şa'bî isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Mehir gerektirir, tahlilde üç talakın mevcut halini yıkarak eski hale çevirir, iddet gerektirir fakat bir sa' su bile gerektirmez öyle mi?"[78] (Câmiu'l-mesânîd, I, 257) Haberi İmam Muhammed el-Asâr'mda rivayet etmiş ve bunu "(erkeğin) sünnet mahalli, (kadının) sünnet mahalli ile buluştuğunda meni gelse de gelmese de gusül gerekir" şeklinde açıklamıştır. Tespitlerimize göre ravüerinin hepsi güvenilirdir. Şa'bî'nin Hz. Ali (r.a.)'den hadis işittiği ise ihtilaflıdır. Ancak bu haberin sıhhatine zarar vermez. Zira İbn Hacer'in de (Tehzîb, V, 67) açıkça ifade ettiği üzere Şa'bî'nin mürselleri sahihtir.

Bitirilmemiş ilişkiden de guslün gerektiği hususunda icmâ bulunmaktadır. Bu hususu Tahâvî'nin rivayeti açıklamaktadır. Tahâvî'nin Ravh b. Fe-rec > Yahya b. Abdullah b. Bükeyr > Ma'mer b. Ebî Habîbe > Ubeydullah b. Adiy b. Hıyar isnadıyla rivayetine göre sahabe cünüplük sebebiyle gusül konusunu Hz. Ömer (r.a.)'in yanında müzakere etmişlerdir. Sahabenin bir kısmı, "(erkeğin) sünnet mahalli, (kadının) sünnet mahalli ile buluştuğunda gusül gerekir", diğerleri de "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" görüşünü iieri sürmüşlerdir. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), "siz Bedir savaşına katılan hayırlı kimseler olduğunuz halde.ihtilaf ettiniz, sizden sonra gelen insanların durumu ne olacak?" dedi. Hz. Ali (r.a.), "Ey Mü'minlerin Emiri! İstersen birini bunu öğrenmek üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarına gönder" teklifinde bulundu. Hz. Ömer (r.a.), durumu öğrenmek üzere Hz. Aişe (r.anhâ)'ya birini gönderdi. Hz. Aişe (r.anhâ), '(erkeğin) sünnet mahalli, (kadının) sünnet mahalli ile buluştuğunda gusül gerekir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), "Bundan sonra 'Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir' görüşünden söz edeni işitirsem cezalandırırım" dedi. (Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I,59) Bunu nakleden Ta-hâvî, "Hz. Ömer (r.a.) bunu sahabenin huzurunda ilan etmiş herhangi biri de ona karşı çıkmamıştır" açıklamasını yapmaktadır.. (Ayrıca bk. Aynî, Umde, II, 77)

Tespitlerimize göre söz konusu haberin isnadında bulunan ravilerin hepsi de güvenilirdir. Bu hususta tabiîn ve daha sonraki dönemlerde de icmâ bulunmaktadır. Nitekim bununla ilgili Aynî'nin açıklaması şöyledir: Guslün gerekli olması meninin gelmesine bağlı değildir. Aksine erkekük organı kadının cinsel organına haşefe miktarı girmesi durumunda meni gelse de gelmese de gusül gerekir. Bu hususta günümüzde herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Konuyla ilgili ihtilaf İslâm'ın başlangıcında söz konusuydu. (Aynî, Umde,11,69) İbn Kudâme'nin açıklaması ise şöyledir: Erkeklik organının kadının cinsel organına haşefe miktarı girmesi guslü gerektirir. Cinsel organa arkadan veya önden girmesi, organın insan veya hayvana ait olması, ölü veya diri olması, isteyerek veya zorlamayla olması, uykuda veya uyanıklık halinde olması guslü gerektirmesi açısından herhangi bir fark yoktur. (el-Muğnî, II, 76) el-Bahr'dakı (I, 58) açıklama ise şöyledir: Meni gelmese bile erkeklik organının kadının cinsel organına girmesiyle guslün gerekeceğine dair sünnet ve icmâ delili daha önce geçmişti. Bu, küçükleri ve hayvanları da kapsamaktadır. İmam Şafiî de bu görüştedir. Ancak bize göre bunun dübür ve hayvanlara şamil olduğu söylenemez. Zira konuyla ilgili hadisler erkeğin sünnet mahallinin kadının sünnet mahalline girmesinden veya erkeğin cinsel organının haşefe miktarı girmesinden bahsetmektedir. Bunun dübürden sünnet mahallerinin birleşmesine veya hayvanlarla cinsel ilişkiye de şamil olduğu düşünülemez. Bu durumlarda guslün gerektiği hadislerle değil kıyas yoluyla tespit edilmiştir. Biz söz konusu hadislerin çocuklarla ilgili olduğunu da düşünmemekteyiz. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.)'in konuyla ilgili açıklamaları "Erkek, kadının dört dalı (kolları ve bacakları) arasına oturur ve (erkek) sünnet mahallini, (kadının) sünnet mahalline girdirirse gusül gerekir" şeklindedir. Şu halde guslü gerektiren durum, erkeklik organının kadının cinsel organına normal yoldan girmesidir. Burada söz konusu edilen meşru cinsel ilişki için yetişkin kadının cinsel organıdır. Hadislerde

bahsedilenle ilgili ilk akla gelen budur. Zira hadiste zikredilen "el-hitâneyn: sünnet mahalleri" kelimesinin başındaki cins ve kapsamlılık ifade etmesi söz konusu olmayan "eİif-Jam" takısı bilinen bir şeyden bahsedildiğine delâlet etmektedir. Aksi takdirde sünnet mahallerinin birleşmesiyle çocuklarda da gusül gerekirdi. Halbuki bunu ileri süren herhangi bir âlim bilinmemektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) sözü edilen açıklamaları yaptığında zihinlerde canlanan akıl baliğ olmuş erkek ve kadının sünnet mahalleriydİ. Buluğ çağına girmek üzere olan erkek ve kız çocuklarının (mürahik ve mürahika) durumu da aynıdır. Bu vasıflara sahip erkeğin sünnet mahallinin kadının cinsel organına girmesi durumunda gusül gerekmektedir. Dübür, hayvanların cinsel organları, ölü kadının cinsel organı ve cinsel ilişkiye uygun olmayan küçük kız çocuklarının cinsel organları ise adeten cinsel ilişki amacıyla kullanılmamaktadır. Bu sebeple de sözü edilen hadislerde bunlarla cinsel ilişkide bulunma durumunda guslün gerektiğine dair bir delâlet bulunmamaktadır. Ancak "Su (gusül) sudan (meniden) dolayı gerekir" hadisinde ifade edildiği üzere meni gelmesinin hakikaten veya erkeklik organının şehvet mahalline haşefe miktarı girmesiyle hükmen gusİün gerekmesi sebebiyle biz, dübür yoluyla cinsel ilişkide bulunulması durumunda fail ve mefule ihtiyaten guslün gerektiğini söylemekteyiz. Nitekim "Erkek, kadının dört dalı (kollan ve bacakları) arasına otururs a (meni gelsin veya gelmesin) gusül gerekir" hadisi de buna delâlet etmektedir. Sonuç itibariyle sebep açısından erkekle dübürden cinsel ilişki de böyledir. Zira önden cinsel ilişkide guslü gerektiren erkeğin sünnet mahallinin kadının cinsel organına girmesi olduğu gibi bu.durumda guslü gerektiren de meni gelmesidir. Nitekim bu işi yapan günahkarların amacı da kadının cinsel organından elde ettikleri şehvete bu yolla ulaşmaktır. Üç mezhep imamı ile mezhebimiz imam-i Ebû Hanife (r.a.)'in Önde gelen iki talabesi bu durumda had cezasının gerektiğine hükmetmişlerdir. Haddi gerektiren bu durumun guslü gerektirmesi ise daha önceliklidir.
Ebû Hanife (r.a.) bu durumda had olmayacağını da gusül gerekeceğini de ihtiyaten benimsemiştir. Ancak insanı hayvanla bir tutmanın ve her konuda ihtiyatlı davranmanın zorlama olduğu açıktır. Nitekim üç mezhep imamına göre de hayvanla cinsel ilişkinin cezası ta'zir, erkeğin erkekle ilişkisinin sonucu ise had cezasıdır. Bize göre ölü kadınla veya uygun olmadığı halde küçük kız çocuğuyla cinsel ilişki adeten şehvetin tatmini için uygun olmamaları sebebiyle meni gelmedikçe guslü gerektirmezler. Böylece Fethu'l-kadir'dz (1,56) söz konusu edilen, "(Kadın ile erkeğin) sünnet mahalleri buluşur ve erkeğin cinsel organı kadının cinsel organına haşefe miktarı girerse gusül gerekir" hadisinin zahiri erkeğin cinsel organının haşefe miktarı girmesi durumunda buluğ çağına ermeyen kız çocuğu ve ölü ile cinsel ilişki sebebiyle de guslün gerekeceğini ifade etmektedir. Mezhebimiz âlimleri ise meni gelmedikçe guslün gerekmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir. Ancak bu hadisi başlangıçta bir manaya tahsis anlamına gelmektedir" şeklindeki açıklama geçerliliğini kaybeder. Zira bilindiği gibi cinsel ilişkide ilk akla gelen kadının cinsel organı yoluyla yapılması olduğu için hadis, buluğ çağına ermeyen kız çocuğu ve ölü ile cinsel ilişkiyi kapsamamaktadır. Hadisin bunları kapsadığı kabul edilse bile mezhebimiz âlimlerinin yaptığı hadisi başlangıçta kıyas yoluyla tahsis etmek değil, hadisteki illeti uygulamaktır. Hocalarımızın "guslü gerektiren hakikaten veya hükmen meni gelmesidir" şeklindeki açıklamaları illeti uygulamakla ilgilidir. Başka bir deyişle umumilik ifade eden lafzın delâleti zannî ise onun başlangıçta kıyas yoluyla tahsisi mümkündür. Delâleti kesin olsa da sübu-tu zannî olduğu için bizim yaptığımız da aynı uygulamadır. (et-Bahr, I, 59)
Nevevî Şerhu'l-Mühezzeb'de şöyle demektedir: Yaşlı, kör, abraş, kötü-rüm son derece çirkin bir kadınla cinsel ilişkide bulunulması durumunda ittifakla gusül gerektiği halde onunla adeten zevk almak istenmeyeceği için size göre gusül gerekmemesi gerekir. Buna şöyle cevap verilebilir. Biz, çirkin kadınla cinsel ilişkiden zevk alınmayacağı görüşüne katılmamaktayız. Nitekim İmam Şafiî'nin şehvet duygusu uyandırmayan küçük kız çocuğuna değil de çirkin (yaşlı) kadına dokunmaktan dolayı abdest almayı gerekli görmesi de buna delâlet etmektedir. Yaşlı bir adamın yaşlı bir kadını öptüğünü gördüğünde İmam Şafiî, "her malın bir alıcısı olur" demiştir. Sizin dediğinizi kabul etsek bile bir kadında bu kadar çirkin vasıflar nadirdir. Nadire ise itibar edilmez. (el-Bahr, 1,59)
Mezhebimiz âlimleri konuyla ilgili söz konusu hadislerin kadın ile erkeğin çırılçıplak birbirlerine temasının abdesti bozacağına dair delil olduğunu söylemişlerdir. Bunu şöyle açıklamak mümkündür. Din, erkeklik organının kadının cinsel organına girmesini meni gelmesi gibi kabul etmiştir. Zira bu durum genellikle meninin gelmesine sebep olmaktadır. Havanın sıcak olması onu kuruttuğu veya oynaşma esnasında olunduğu için fark edilmese de kadınla oynaşmak da genellikle mezi gelmesine sebep olmaktadır. Meni çıkmasına sebep olan onun hükmünde kabul edilip guslü gerektirdiği gibi genellikle mezi çıkmasına sebep olan durum da onun hükmünde kabul edilir ve abdest almayı gerektirdiğine hükmedilir. Özellikle ihtiyatı gerektiren yerlerde sebebin müsebbep yerine konulması bilinen bir hususdur.
Nitekim evlilik yoluyla evlenme haramlığının meydana gelmesinde nikah cinsel ilişki, yatarak uyumak da abdesti bozan hususlar yerine konulmuştur. Burada da durum aynıdır. (el-Bedâi\ I, 30)

7. Hayız ve Nifas Sebebiyle Guslün Farz Olması

169. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre uzun süreli hayız olduğunu düşünen Fatima bint Ebî Hubeyş bu durumu Resûlullah (s.a.v.)'e sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu, hayız değil damardan gelen başka bir kandır. Hayız vaktin geldiğinde namaz kılmayı bırak, hayız vaktin tamamlandığında guslet ve namazını kıl" buyurdu. (Buhârî, "Vudû" 63; "Hayz", 24; Müslim, "Hayz", 62)
Müellif, hadisin konunun birinci kısmına delaletinin açık olduğunu söylemiştir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) hadiste hayız kam kesilince guslün farz olacağını belirtmiştir.
170. Muaz (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Doğumdan sonra yedi gün geçer de kan kesilirse kadın gusletsin ve namazını kılsın" buyurmuştur.
Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek\e rivayet etmiştir. Kenzü'l-ummâVĞQ de yer alır ve mukaddimesinde zikredilen şartlara göre isnadı sahihtir.[79]
Hadisle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Ali el-Muttakî'nin fıkıh konularına göre yeniden düzenlediği Suyutî'nin Cem'u'l-cevâmi' eserinde bulunması da hadisin isnadının sahih olduğunu göstermektedir. Nitekim Suyutî eseriyle ilgili, "Hâkim en-Nîsâbûrî'nin el-Müstedrek"inden nakilde bulunur da herhangi bir açıklama yapmazsam o hadis sahihtir" açıklamasını yapmıştır. Hadiste yer alan "yedi gün" kaydı öylesine zikredilmiş olup ihtirazı bir kayıt değildir. Zira loğusa kadının kanının daha önce kesilmesi halinde gusledip namaz kılacağına dair icmâ bulunmaktadır.
Tirmizî'nin konuyla ilgili açıklaması şöyledir: Sahabe, tabiîn ve daha sonraki âlimler daha önce kanı kesilmedikçe loğusa kadının kırk gün namaz kılmayacağında icmâ etmişlerdir. Daha Önce kanı kesilen loğusa kadm ise gusleder ve namazını kılar. (Tirmizî, "Taharet", 105)
Neylü'l-evtâr'Ğz belirtildiğine göre (I, 273) eZ-Ba/ir'da zikredildiği üzere âlimler haram-helâl, mekruh-mendup ve benzeri hükümlerde nifasın hayz gibi olduğunda icmâ etmişlerdir. Hadisin konuya delâleti açıktır.

8. Ölü Yıkamanın Guslü Gerektirmeyeceği

171. Hakim > Ebû Ali el-Hâfız > Ebü'l-Abbas el-Hemedânî el-Hâfiz > Ebû Şeybe > Halid b. Mahled > Süleyman b. Hilal > Amr > İkrime > İbn Abbas isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ölülerinizi yıkamanız sebebiyle gusletmeniz gerekmez. Zira ölüleriniz temiz olarak ölmüşlerdir veya onlar necis (pis) değildir. Şu halde sadece ellerinizi yıkamanız yeterlidir. "[80]
Hadisi Beyhakî rivayet etmiş ve "Bu hadis zayıftır. Sebebi ise isnadda yer alan Ebû Şeybe'dir" açıklamasını yapmıştır.
Ebû Şeybe, İbrahim b. Ebî Bekir b. Ebî Şeybe'dir. Nesâî onun rivayetlerini delil olarak kullanmış, diğer âlimler de onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Buhârî, önemli hadis hafızlarından İbn Ukde diye de tanınan Ebü'l-Abbas el-Hemedânî isnadda yer alan diğer ravilerin rivayetlerini delil olarak kullanmışlardır. et-Telhîsü'l-habir'de belirtildiğine göre âlimlerin Ebû Şeybe'yi eleştirileri rivayet ettiği metinle değil mezhebi ve diğer bazı sebeplerden dolayıdır. Hadisin isnadı hasendir. Mevlevi Sirâc Ahmed'in Tirmizî şerh*inde ise (II, 286) Hâkim en-Nîsâbûrî'nin söz konusu hadisin Buhârî'nin şartlarını taşıdığını söylediği ve Zehebî'nin de ona katıldığı ifade edilmektedir.
172. Abdullah b. Ahmed b. Hanbei anlatmaktadır: Babam bana Ubey-dullah > Nafi' isnadiyla İbn Ömer (r.a.)'nın, "Biz ölüyü yıkardık. Daha sonra bazımız gusleder bazımız ise gusletmezdik" dediğini yazdığını söyledi. Ben, "Hayır!" dedim. O, bunu "Şurada Ebû Hişam el-Mahzûmî > Vüheyb isnadıyla rivayette bulunan Muhammed b. Ubeydullah diye bir genç var ondan da yaz" dedi. et-Telhîsü'l-habîr'de belirtildiğine göre bu sahih bir isnaddir.
Azîzî, es-Sirâcü'l-münîr şerhu'l-Câmiu's-sağîr'de (III, 221) "Ölü yıkayan gusletsin" hadisindeki guslün farz değil mendup olduğu şeklinde yorumlanması gerektiğini söylemiştir. es-Siâye'de (1,27i) nakledildiğine göre Hattâbî Şerhu Süneni Ebî Dâvûd'da, "Ölü yıkamadan dolayı guslün, ölü taşıma sebebiyle de abdestin farz olduğunu benimseyen herhangi bir âlim bilmiyorum. Bunları yapmak olsa olsa menduptur" açıklamasını yapmıştır. et-Telhîsü'l-habîr'de söz konusu hadis nakledildikten sonra şöyie denilmektedir: Söz konusu hadisle ölüyü yıkadıktan sonra gusletmeyi emreden Ebû Hureyre hadisi arasındaki çelişki, guslün mendup olduğu veya bu hadiste açıkça ifade edildiği üzere gusül ile ellerin yıkanmasının kastedildiği şeklinde yorumlanarak giderilir. Hatîb ei-Bağdâdî'nin açıklaması da gusül emrinin mendupfuğa delâlet ettiğini

desteklemektedir. Nitekim o, Muhammed b. Abdullah el-Mahremî hakkında bilgi verirken Abdullah b. Ahmed vasıtasıyla sözü edilen hadisi nakletmekte, gusül emrinin men-dupluğa delâlet ettiğini ifade etmekte ve "Konuyla ilgili hadisler arasındaki çelişkiyi gideren en güzel yorum budur" demektedir. Biz sözü edilen hadisler arasındaki ihtilafın, hadislerden merfû olanın merfû olanı açıkladığını kabul ile daha güzel şekilde giderilebileceğini düşünmekteyiz. Buna göre bir hadiste zikredilen gusül diğer hadiste ellerin yıkanması olarak açıklanmıştır. Bazı sahâbîlerin gusletmeleri ise akıl yoluyla açıklanabilecek bir durum olmadığı gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yapıldığına dair herhangi bir açıklama bulunmadığı için hükmen merfû olarak da nitelendirilemez. Ancak buna Ebû Hureyre hadisi izin vermez gibi gözüküyor denilebilir. Çünkü o, gusülden ellerin yıkanması manasının çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Konuyla ilgili hadisler arasındaki çelişkiyi gidermenin en isabetli yolu Hatîb el-Bağdâdî'nin rivayetidir. Buna göre hadiste yapılması istenen asgari şey ellerin yıkanmasıdır. Sözü edilen Ebû Hureyre hadisini Tirmizî merfû olarak rivayet etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayet ettiği hadise göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ölüyü yıkayana gusül, taşıyana ise abdest gerekir" buyurmuştur.[81]
Ziyâüddin el-Makdisî'nin Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Gusül ölüyü yıkamaktan, abdest ise onu taşımaktan dolayı gerekir" buyurmuştur. Azîzî'nin de belirttiği üzere (III, 7) Kenzü'l-ummâl müellifinin mukaddimesinde zikrettiği şartlara göre hadisin isnadı sahihtir.[82] Hadis et-Telhîsü'l-habîr'de (I, 50) Abdullah b. Salih > Yahya b. Eyyüb > UkayI > Zührî > Saîd b. Müseyyeb > Ebû Hureyre isnadıyla merfû olarak nakledilmektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ölü yıkayan kimse gusletsin" buyurmuştur. İbn Hacer hadisi Dâ-rekutnî'nin zikrettiğini ve "Hadisin sahih olması tartışmaya açıktır" açjk-lamasini yaptığını haber vermektedir. Tespitlerimize göre hadisin ravileri sikadır. İbn Dakîki'1-îd el-İmâmfî ehâdîsi'l-ahkâm isimli eserinde hadisle ilgili şöyle demektedir: Sonuç itibariyle hadis iki noktadan illetlidir. Birisi ravileri yönündendir. Zira hadisin tenkide uğramayan isnadı bulunmamaktadır. Hadisin isnadlarının en iyisi Süheyl > babası > Ebû Hureyre isnadıdır. İbn Hibbân ve İbn Hazm isnadın sahih olduğunu ifade etmişlerse de bu da illetlidir. Zira isnad Süfyan > Süheyl > babası > Zâide'nin azatlısı İshak > Ebû Hureyre şeklinde olmalıdır. Burada İmam Müslim'in Zâide'nin azatlısı İshak'in hadisini eserine aldığını dolayısıyla onun rivayetini sahih kabul ettiğini hatırlatmalıyız. et-Telhîsü'l-habîf de. Mâver-dî'nin bazı muhaddislerin söz konusu hadisi yüz yirmi farklı senedle rivayet ettiklerine dair verdiği bilgi de nakledilmektedir. Bize göre de bu uzak bir ihtimal değildir.
Huccetullahi'l-bâliğa'da (I, 118) şöyle denilmektedir: Ölü yıkamaktan dolayı gusletmek, aslında yıkayan üzerine suların sıçraması sebebiyledir. Ancak ben, ölmek üzere olan birinin yanında bulundum. Ruhların alınmasıyla görevli meleklerin, orada hazır bulunanların üzerinde şaşılacak derecede ağırlığının olduğunu gördüm ve anladım ki, (gusül ile) nefsin yarılması ve içinde bulunduğu haleti ruhiyeden kurtarılması gerekmektedir. Hadisteki emri işte bu manada anlamak gerekir.
Mecmau'l-bihâr'da şöyle denilmektedir: Ölü yıkamaktan dolayı gusletmek müstehaptir. Bazı âlimler bunun farz olduğunu söylemişse de çoğunluk guslün ölü bedenindeki pisliklerin yıkayan kimse üzerine sıçrayarak bulaşması ve nereye bulaştığının bilinmemesi durumunda gerekebileceğini belirtmişlerdir. Bu yorum Ebü't-Tayyib'in Şerhu S'üneni't-Tirmizf'sinde de bulunmaktadır.
Cenazeyi taşımaktan doiayı abdest almanın müstehap olmasının hikmetini ise hocam şöyle açıklamıştır: Cenazeyi taşıyan kimse genellikle korku ve dehşete kapılabilmektedir. Böyle bir durumda abdest alarak gönülleri rahatlatmak uygun olmaktadır.
Bize göre ölü yıkamaktan doİa>ı en asgari müstehap elleri yıkamak, azamisi ise gusİetmektir. Cenaze taşımaktan dolayı abdest almak da müs-tehaptır. Bu durumlarda abdest ve guslün hikmeti temizliğin yanında gönülleri rahatlatmaktır. Ölü yıkamaktan dolayı gusletmek ise hem temizlikte hem de gönlü rahatlatmaktda etkin ve daha uygun olur. Çünkü ölüyü yıkarken, onu taşıyorkenkinden daha yakın olunur, bu da daha çok etkilenmeye sebep olur. Bulûğu'l-merâm'da (I, 18) nakledilen Ebû Saîd e!-Hudrî rivayeti de abdestin gönül rahatlığı ve zindelik verdiğine delâlet etmektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hanımıyla cinsel ilişkide bulunup onu tekrarlamak isteyen ikisi arasında abdest alsın" buyurmuştur. (Müslim, "Hayz", 27) Hâkim en-Nîsâbûrî rivayetinde "Bu, gönül rahatlığı ve zindelik için daha uygundur" {el-Müstedrek, \, 152) ilavesi bulunmaktadır.[83]

9. Kan Aldırmak ve Cuma Günü Sebebiyle Gusletmenin Sünnet Olduğu

173. Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivayetine göre Resûluliah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Güzelce abdest alıp cuma namazına gidip hutbeyi konuşmadan dikkatlice dinleyen kimsenin iki cuma arasındaki günlerinin ve ayrıca üç gününün daha günahları bağışlanır. Hutbeyi dinlerken çakıl taşlarına dokunan kimse ise, lakırdı etmiş gibidir."
Hadisi, Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olarak nitelemiştir.[84]
Ney UV I-ev târ" da (I, 232) şöyle nakledilir: Söz konusu hadisin cuma günü gusletmenin müstehap olduğuna dair delil oluşunu Kurtubî şöyle izah eder: Bu hadiste abdest ile kılınan cumanın sevaba vesile olduğu ifade edilmiştir. Sevabın hâsıl olması öncelikli olarak cumanın sahih olmasını gerektirir. Bu da cuma günü abdest almanın yeterli olduğuna delâlet etmektedir. İbn Hacer de et-Telhîsü'l-habîr'de cuma günü guslün farz olmadığının en güçlü delilinin bu hadis olduğunu ifade etmiştir.
174. Semüre b. Cündüb'ün nakline göre Resûluliah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cuma günü abdest alan gerekeni yapmıştır ve bu yeterlidir. Gusleden ise daha faziletli davranmıştır."[85]
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen olarak nitelemiştir. Azîzî'nin (in, 327) belirttiğine göre İbn Huzeyme de Sahih'ine almıştır. Hadisin konuya delâleti açıktır.
175. Hz. Aişe (r.anhâ)'nm nakline göre Resûluliah (s.a.v.) cünüplük, cuma günü, kan aldırmak ve cenaze yıkamak olmak üzere dört sebepten dolayı guslederdi.
Bulûğu'l-merâm* da ifade edildiği üzere hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş, İbn Huzeyme de sahih olduğunu söylemiştir.[86]
Hz. Aişe (r.anhâynın anlatımı sözü edilen durumlarda gusletmenin sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Cünüplük sebebiyle gusiün farz olduğuna dair müstakil delil bulunmasından dolayı o farzdır. Cuma günü gusletmek ise bu hadisten dolayı sünnettir. Kan aldırmakta da durum aynıdır. Huccetullahi'l-bâliğtfda (I, 118) şöyle denilmektedir: Kan aldırma esnasında kan çoğu kez vücudun birçok yerine sıçrayabilir. Fakat kanın sıçradığı her yeri ayrı ayrı yıkamak oldukça zordur. Zira bu iş için kullanılan araçla kanın emilmesi, vücudun her yerinden kanı çekmektedir. Bu durumda sadece kan alınan uzvun yıkanmış olması yeterli olmaz. Buna mukabil yıkanmak hem kanamayı durdurur hem de kanın vücuda yeniden yayılmasını sağlar.
Ancak Kütüb-i sitte ve Ahmed b. Hanbel'in Müsnea"\x\dz rivayet edilen Ebû Saîd el-Hudrî hadisi cuma günü gusletmenin vacip olduğunu ifade etmektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Cuma günü gusletmek, ergenlik çağma ulaşan herkese vaciptir" buyurmuştur.[87]
Bulûğu'l-merâm'da (I, 18) zikredildiği üzere konuyla ilgili meşhur hadis, Tedrîbü'r-ravf deki "Cumaya gelen gusletsin" lafzıyla rivayet edilen hadistir. Bu lafızla hadisi Tirmizî, İbn Mâce ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. [88] Beyhakî'de "Cuma namazına gelmeyene gusül gerekmez" (esSüne-nü'l-kübrâ, III, 188) ilavesi de bulunmaktadır. Nevevî el-Hulasa'da, Zeylaî de Nasbu'r-râye'âe hadisin senedinin sahih olduğunu söylemişlerdir. Tirmizî hadisin hasen sahih olduğunu belirtmiş, Buhârî'nin ise hadisi sahih olarak nitelediğini nakletmiştir. [89] Kenzü'l-ummâV'de belirtildiği üzere (IV, 162) hadis, İbn Hibbân'ın Sahihti ile Beyhakî'inin es-Sünenü'l-kübra'sında "Cuma namazına gelmek isteyen erkek ve kadın gusletsin. Cumaya gelmeyecek olan erkek ve kadına ise gusül gerekmez"lafzıyla rivayet edilmiştir.
Bulûğu'l-merâm'da yer alan hadis, el-Müntekâ1'da "Ergenlik çağına •ren herkese cuma günü gusletmek, misvak kullanmak ve imkânları ölçüsünde güzel koku sürünmek vaciptir" lafzıyla rivayet ediimiştir. (Neylü'l-ev-tar, i, 293) Bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "vaciptir" ifadesi ile cuma günü gusletmenin müstehap olduğunu tekitli bir şekilde belirttiğini göstermektedir. Burada zikredilen "vacip" ifadesi, "Senin hakkın bana vaciptir", "Vaat borçtur" cümlelerinde olduğu gibidir. Bunun böyle olduğunun delili, cuma günü gusletmenin vacip olmayan misvak kullanmak ve güzel koku ile birlikte zikredilmiş olmasıdır. (Neylü'l-evtâr, I, 226-227) Konuyla ilgili ;ahâbeden nakledilen açıklamalar da cuma günü gusletmenin vacip olmadığına delâlet etmektedir. Nitekim Mecmau'z-zevâid'de (I, 211) zikredildi-ğine göre Abdullah b. Mes'ud (r.a.), "Cuma günü gusletmek sünnettir" demistir. Haberi Bezzâr (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, II, 173; Keşfü'l-esiâr, s. 672) rivayet etmiş olup ravileri güvenilirdir. Konuyla ilgili Hz. Ali (r.a.)'in açıklaması da, "Cuma günü gusletmek vacip değil sünnettir" şeklindedir. Haberi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsaf ta rivayet etmiş olup ravileri güvenilirdir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, II, 175)
176. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Resûllullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bugün Allah'ın müslümanlara bahşettiği bir bayramdır. Bu iti-barla cuma namazına giden gusletsin, kokusu varsa sürünsün. Ayrıca misvak kullanmanız da gerekir."
Hadisi İbn Mâce hasen bir isnadla rivayet etmiştir. (Münzirî, et-Terğîb, s. 124) Hadisin cuma günü gusletmenin sünnet olduğuna delâleti açıktır. Hadisteki emir vücup ifade etmez. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) cuma günü gusletmeyi vacip olmayan koku sürünmek ve misvak kullanmakla birlikte zikretmiştir. Dolayısıyla gusletmek de vacip değildir. Hadis bayram günleri gusletmenin de sünnet olduğunu göstermektedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu gün Allah'ın müslümanlara bahşettiği bir bayramdır" buyurmak suretiyle gusletmenin bayram gününde olacağını ifade etmiştir. Cuma ve bayram günlerindeki illet aynıdır. İlletin umumi oluşu hükmün de umumiliğini gerektirir. Nitekim el-

Hidâye'dt (I, 59) şöyle denilmektedir: Bayram günleri de cuma günü gibidir. Zira onlarda da bir araya gelmek söz konusudur. Pis kokuyla insanlara eziyet vermemek için bu gibi günlerde gusletmek müstehaptır.

177. İbn Merzuk > Yakub b. İshak > Şu'be > Amr b. Mürre isnadıyla nakledildiğine göre Zâzân şöyle anlatmıştır: Hz. Ali (r.a.)'e gusletmeyi sordum. O, "İstediğin zaman guslederseni" diye cevap verdi. Ben, "Yıkanmak demek olan guslü soruyorum" deyince o, "Cuma günü, hacıların Ara-fata çıktığı gün, ramazan ve kurban bayramları" diye karşılık verdi.

Haberi Tahavî Şerhu meâni'l-âsâf'inda (I, 71) zikretmiştir. İbn Merzuk dışındaki ravileri İmam Müslim'in kendilerinden rivayette bulunduğu ravilerdir. et-Takrîb'de (s. 11) ifade edildiği üzere İbn Merzuk da Nesâî'nin rivayette bulunduğu bir ravidir ve sikadır. Haber sahihtir.

Zâzân'ın "Yıkanmak demek olan guslü soruyorum" ifadesi, "Gerekli olmayan ancak yıkanilması halinde daha faziletli olan guslü soruyorum" anlamındadır. İbn Ebî Şeybe (II, 94) ve diğer kaynaklardaki rivayeti de bunu desteklemektedir. Nitekim bu rivayetlerde Zâzân, "Hayır! Müstehap olan guslii soruyorum" demekte Hz. Ali (r.a.) de, "O halde cuma günü, hacıların A raf ata çıktığı gün, ramazan ve kurban bayramlarında yıkanırsın" karşılığını vermiştir. Haber Kenzü'l-ummâVde (V, 139) de bu lafızlarla yer almaktadır. Bize göre bu, merfû hükmünde mevkuf bir haberdir. Zira imamlarımız bir şeyin müstehap olduğuna kendiliklerinden hükmetmezler. Ayrıca onların, "Cuma günü, hacıların Arafata çıktığı gün, ramazan ve kurban bayramlarında ve ihramda gusletmek Resûlullah (s.a.v.)'ın sünnetidir" şeklindeki açıklamalarında sünnetle kastettikleri sünnetü'I-âde de denilen zaid sünnetlerdir. Hüküm açısından nafile ibadetlerle zevaid sünnetler arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Zira her ikisinin de terki mekruh görülmez.

Söz konusu günlerde gusletmenin zaid sünnet olduğu îbnAbidin'de (I, 106) şöyle açıklanmaktadır: Bu, müekked sünnet ofan sünnetü'1-hüdâ cinsinden değildir. Zira sünnetü'1-hüdâ vacibe yakın bir hükümdür. Onun terk edilmemesi gerekir. Çünkü ezan, cemaat, kamet gibi sünnetü'l-hüdâları terk etmek dini hafife almaktır. Bu sebeple de terk eden sapıklığa düşmüş olur. Halbuki sözü edilen günlerde yıkanmak böyle değildir. Bu günlerde gusletmeyen dini hafife almadığı gibi terk eden de sapıklığa düşmüş olmaz. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen hadisler de bunu desteklemektedir. Bunlardan biri İmam Müslim'in rivayet ettiği hadistir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Güzelce abdest alıp cuma namazına gidip hutbeyi konuşmadan dikkatlice dinleyen kimsenin iki cuma arasındaki ve ayrıca üç gününün daha günahları bağışlanır" buyurmuştur. (Müslim, "Cuma", 26; Tebrî-zî, Mişkâtü'l-mesâbîh, 1,99) Hadiste abdest ve arkasından zikredilen şeyler büyük sevap kazanılacağı ifade edilmektedir. Bu ise cuma namazı için abdes-tin yeterli olduğunu, gusül yapmamanın günah olmadığını sadece abdestle yetinenin de sevap kazanacağını göstermektedir. Konuyla ilgili diğer rivayet Semüre hadisidir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Cuma günü abdest alan gerekeni yapmıştır ve bu yeterlidir. Gusleden ise daha faziletli davranmıştır" buyurmuştur. [90] Azîzî'nin de (III, 372) belirttiği üzere Tirmi-zî hadisin hasen olduğunu söylemiş, İbn Huzeyme de onu Sahih*\nf\s rivayet etmiştir. Konuyla ilgili bir başka rivayet İbn Ömer hadisidir. Buna göre cuma hutbesini okurken ilk muhacirlerden birinin camiye girdiğini gören Hz. Ömer (r.a.) ona tepki göstererek namaza niçin böyle geç kaldığını sordu. Söz konusu sahâbî, "Meşguldüm, ezan sesini duyana kadar eve dönemedim. Ezan sesini duyunca da sadece abdest alabildim" şeklinde karşılık verince Hz. Ömer (r.a.), "Resûlullah (s.a.v.)'in gusletmeyi emrettiğini bildiğin halde üstelik sadece abdest mi aldın?" diye çıkıştı. (Buhârî, "Cuma", 2) Aynî'nin nakline göre (Umdetü'l-kârî, üi, 239) İmam Şafiî bu haberle ilgili şu açıklamayı yapmıştır: Hz. Ömer hadisi Resûlullah (s.a.v.)'in cuma günü gusülle ilgili emrinin vücup için değil müstehaplik olduğunu göstermektedir. Zira Hz. Ömer (r.a.) cuma namazına geç gelen Hz. Osman (r.a.)'e, "Re-sûlullah'ın (s.a.v.) gusletmeyi emrettiğini bildiğin halde üstelik sadece abdest mi aldın?" diye çıkışmakla yetinmiştir. Eğer Hz. Ömer (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'in söz konusu emrinin vücup ifade ettiği görüşünde olsaydı, Hz Osman (r.a.)'e gidip gusledip gelmesini mutlaka söylerdi. (Umdetü'l-kârî, III, 239) Bize göre onlar, cuma günü gusletmenin sünnetli müekkede olduğu görüşünü benimserlerdi, vacibe yakınlığı ve terk edenin yanlış yapmış olması dolayısıyla bunu da mutlaka belirtirlerdi. Aynî de, "Mezhebimizin meşhur olan görüşü, cuma günü camiye gitmek isteyenin gusletmesinin müstehap olduğu yönündedir" açıklamasını yapmıştır. (Umdetü'l-kârî, III, 343)

el-Hidâye'dç, şöyle denir: "el-Kudûrfde cuma günü gusletmenin sünnet olduğu ifade edilmektedir. Ancak başka bir değerlendirmeye göre bu dört zamanda gusletmenin müstehap olduğu da söylenmiştir. İmam Muham-med el-AsıV da, "Cuma günü gusletmek güzeldir" demiştir. Îbnü'l-Hümam el-Feth'de (1,57) bunun tartışmaya açık olduğunu söylemiş ve detaylı bilgiler vermiş, el-İnâye'dt ise bunları destekleyici bilgiler zikredilmiştir, ed-Dürr'de de, "Cuma ve bayram için gusletmek sünnettir" açıklamasını yapılmıştır. İbn Abidîn, "el-Kuhistânî d& zikredUdiği üzere cuma günü gusletmek zevaid sünnetlerdendir ve terkinden dolayı kınama yoktur" demiştir.

Konuyla ilgili şöyle bir itiraz ileri sürülebilir: Bulûğu'l-merâm'da (1,17) ifade edildiği üzere Ebû Davud'un rivayet ettiği, (Ebû Dâvûd, "Taharet", 127) İbn Huzeyme'nin de sahih olduğunu söylediği habere göre Hz. Aişe (r.an-hâ) "Resûlullah (s.a.v.)'in cünüplük, cuma günü, kan aldırmak ve cenaze yıkamak olmak üzere dört sebepten dolayı guslettiğini" belirtmiştir. Bu, sözü edilen durumlarda gusletmenin sünneti müekkede olduğunu göstermektedir. Çünkü metinde geçen 'kâne yağtestlü' ifadesi söz konusu edilen hususun müekked olduğuna delâlet eder. Farz olduğuna dair ayrı bir delil bulunduğu için cünüplük sebebiyle gusletmek diğerlerinden ayrılır. Cuma günü gusletmek ise bu hadis sebebiyle sünnet olur. Kan aldırmak da cuma günü gusletmek gibidir.

Bu itiraza cevabımız şöyledir: Hadiste cenaze yıkamak da söz konusu edildiği halde itirazcının da kabul ettiği gibi bu sünnet-i müekkede değildir. Metindeki "kâne" cenaze için yıkanmanın sünnet olduğuna delâlet etmiyor da bu durumda hadiste zikredilen diğer hususların sünnet olduğuna nasıl delâlet ediyor? Bunu bir an için kabul etsek bile onun sünnet-i müekkede olduğu nasıl iddia edilebilir? Aksine söz konusu edilen sebeplerden dolayı gusletmek nihayet zevaid sünnet kabilinden olur. Bu da haberde bulunan "kâne" lafzının fiilin sürekli yapıldığına delâlet ettiğini varsaymamız takdirinde söz konusu olabilir. İleride de zikredileceği üzere "kâne" lafzının fiiiin sürekli yapıldığına delâleti ise söz konusu değildir. Ayrıca şunu da belirtelim ki Kenzü" l-ummâV da (VIII, 1310) zikredildiği üzere İbn Hib-bân'ın Sahihimde (I, 163) Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edilen "Cuma günü gusletmek, sünnet olmak ve burnu temizlemek fıtrattandır" hadisi de cuma günü gusletmenin zevaid sünnet olduğunu göstermektedir.

Fethu'l-kadîr'dt (1,58) açıkça ifade edildiği gibi bize göre kan aldırmak ve cenaze yıkamaktan dolayı gusletmek müstehaptır. Sözü edilen Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi fiilin sürekli yapıldığına delâlet etmez. Zira hadiste cenaze yıkamaktan dolayı gusletmek de "kâne" lafzıyla ifade edilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cenaze yıkamadığı ise bilinmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) cenaze yıkamamıştır ki bu sebeple yıkanmış olsun. Sindi' nin de Ebû Dâvûd Haşiye's'mdz (I, 56) hadisle ilgili açıklaması özetle şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.) dört sebepten dolayı yıkanmayı emrederdi. Hadis, cü-nüplükten dolayı yıkanmanın farz, diğer üç sebeple gusletmenin ise men-dup olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Hattâbî de, "Bir lafızla farklı hükümleri birlikte ifade etmek mümkün olabilir. Bu durumda diğer lafız ve mâna karineleri dikkate alınarak sözü edilen lafzın ifade ettiği farklı hükümler belirlenir ve her biri kendi yerine konulur. Cünüplük sebebiyle gusletmenin farz olduğu bilinmektedir" demektedir.

178. Ebû Hureyre (r.a.)'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cuma günü cünüplükten dolayı yıkandığı gibi yıkanıp er-kenden mescide giden kimse, bir deve tasadduk etmiş gibi sevap kazanır."

et-Terğîb'de (I, 124) de zikredildiği üzere hadisi İmam Malik, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir[91] Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Cuma günü cünüplükten dolayı yıkandığı gibi yıkanan" ifadesi zahiri itibariyle cünüplükten dolayı yıkanmanın, cuma günü guslü nyerine de geçeceğine delâlet etmektedir. Mezhebimizin görüşü de bu yöndedir. Nitekim el-Bahr ve Mi'râcü'd-dirâye'de (1,65), "Bir kimse cuma, bayram veya arafenin aynı güne rastladığında cinsel ilişkide bulunur ve guslederse bu, diğerleri için de gusül yerine geçer" denilmektedir. Genel kural budur. el-Bahr da (1,64) açıkça ifade edildiği gibi cuma günü gusletmek, diğer insanlara sıkıntı verici vücuttaki kirleri temizlemeye yöneliktir. Ebû Davud'un İbn Abbas (r.a.)'tan yaptığı rivayet de bunu desteklemektedir. Buna göre Iraklılardan bazı kimseler, "Cuma günü gusletmenin vacip olduğunu söyleyebilir misin?" diye sorduklarında İbn Abbas (r.a.), "Hayır, fakat o daha çok temizlenmeye vesile olur ve gusleden için daha hayırlıdır" şeklinde karşılık vermiştir. Daha sonra İbn Abbas (r.a.), "Size cuma günü gusletmenin nasıl başladığını haber vereyim" diyerek şöyle anlatmıştır: İnsanlar darlık ve meşakkat içinde idiler. Yün abalar giyerler, sırtlarında yük taşıyarak çalışırlardı. Mescitleri dar, tavanı basıktı. Sıcak bir günde, Resûlullah (s.a.v.) mescide geldi. Yün abalar içinde insanlar terlemiş, kendilerinden ağır kokular yayılmıştı. Bu kokularla birbirini rahatsız ediyorlardı. Bunu hisseden Resûlullah (s.a.v.): "Ey insanlar! Bugün olduğunda guslediniz" buyurdu.[92]

Cuma günü gusletmenin istenme gerekçesi bu olduğuna göre ister cuma için isterse cünüplük sebebiyle olsun yapılacak her gusül bu amacı gerçekleştirecektir. Ebû Dâvûd da, "Bir kimse cünüplük sebebiyle de olsa fecirden sonra guslederse, bu Cuma için ona yeterlidir" (Ebû Dâvûd, "Taharet" 127) açıklamasını yapmıştır. Hadisteki ifade, cuma günü cünüplük sebebiyle yıkandığı gibi guslederse anlamına da gelebilir. Buradaki benzetme ile kastedilen bedeninde iğne deliği kadar kuru yer kalmayacak şekilde gusletmek olur. İbn Sa'd'in Ebû Vedîa'dan rivayet ettiği hadis de bunu teyit etmektedir. Bu hadiste, "Cuma günü cünüplükten dolayı yıkandığı gibi yıkanan ve yanında varsa yağ veya güzel koku sürünen kimse..." buyrulmak-tadır. (Kenzü'l-ummâl, IV, 162) Ebû Bekir el-Âkûlî'nin Fevâid* inde Hz. Ömer (r.a.)'den rivayetinde ise, "Biriniz cuma namazına geleceği zaman cünüplükten dolayı yıkandığı gibi gusletsin" buyrulmaktadır. (Kenzü'l-ummâl, IV, 161) Bu iki hadisin

senedini bulamadım. Buna göre söz konusu hadis, cünüplük sebebiyle gusletmenin cuma günü yapılacak guslün yerine de geçeceğine dair bir delil olmaz. Çünkü ihtimal delil olmasına engel teşkil eder. Ancak el-Bahr'da zikredildiği üzere cünüplük sebebiyle gusletmenin cuma günü yapılacak gusül yerine de geçeceğine kıyas yoluyla hükmedilir.

179. Abdullah b. Ebî Katâde anlatmaktadır: Cuma günü guslederken babam geldi ve "Cünüplükten dolayı mı yoksa cuma için mi guslediyorsun?" diye sordu. "Cünüplükten dolayı" dedim. Bunun üzerine babam, "Bir gusül daha al" dedi ve "Ben Resûiullah (s.a.v.)'in, "Cuma için gusleden diğer cumaya kadar temizdir' buyurduğunu işittim" diye ilave etti.

Hadisi Taberânî el-Mu'cemü"l-evsaf ında hasen denilebilecek bir isnad-la rivayet etmiştir. İbn Huzeyme hadisi Sahihimde rivayet etmiş ve hadisin garib olduğunu söylemiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisi el-Müsted-rek'ına Taberânî isnadıyla almış ve hadisin Buharı ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Hadisi İbn Hibbân da Sahih'ına almıştır. (et-Terğîb, I, 124)[93]

Hadis, cünüplükten dolayı gusledilse büe cuma için ayrıca gusletmenin faziletine delâlet eder. Beyhakî ve Deylemî'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadise göre Hz. Peygamber (s.a.v.): "Her cuma günü hanımınızla cinsel ilişkide bulunamaz mısınız? Zira böylece siz, hem kendinizin hem de hanımınızın gusletmesinin sevabını alırsınız" buyurmuştur. Beyhakî hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. [94] Zekâsı olan herkesin kolayIıkla anlayacağı üzere hadis, cünüplükten dolayı yapılan guslün cuma için de yeterli olduğuna delâlet etmektedir. Hadis Kenziİ'l-ummâFda da bulunmaktadır.

Ebû Nuaym'ın Muaviye b. Yahya b. Muğire b. Haris b. Hişam > babası > dedesi isnadıyîa naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Mü'minin ayda bir cinsel ilişkide bulunması yeterlidir" buyurmuştur. Kenzü'l-um-mâFda da (VIII, 255) yer alan hadisin bazı ravileri hakkında herhangi bir bilgi tespit edemedim.

180. Sehl b. Yusuf > Humeyd > Bekir b. Abdullah el-Müzenî isnadıyla rivayet edildiğine göre İbn Ömer (r.a.), "İhrama girmek istenildiğinde gusletmek sünnettir" demiştir.

Haberi İbn Ebî Şeybe Musannef inde (IV, 74) rivayet etmiş olup isnadı Sahih'in ravilerindendir. Haberi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek"ine (I, 447) almış ve Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 474)

Haberin ihram için gusletmenin sünnet olduğuna delâleti açıktır. Daha Önce de zikredildiği gibi sahabenin "Şu sünnettendir" şeklindeki açıklamaları merfû hadis hükmündedir. Haberi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek'İnde (1,447) rivayet etmiş ve "Mekke'ye girmek istediğinde" ilavesini zikretmiş, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Ze-hebî de bu konuda ona katılmıştır. [95] Fethu'l-kadir'de (I, 58) zikredildiği üzere mezhep âlimlerimiz ihrama girmek amacıyla yapılan guslün de müs-tehap olduğunu söylemişlerdir. Tercih edilen ise onun sünnet olmasıdır. Zira İbn Ömer (r.a.) ihram için yapılan gusül gibi diğerlerini de sünnet kabul etmiştir. Ancak burada kastedilen sünnet daha önce de zikredildiği üzere başka bir delil bulunmadığı için müekked değil zevâid sünnettir,

"Kâne" Fiilinin Sürekliliğe Delâleti

Aynî, Hz. Aişe (r.anhâ)'mn "İhrama girdiğinde Resûiullah (s.a.v.)'e koku sürerdim" haberi hakkında şöyle demektedir: Hz. Aişe (r.anhâ)'nın "koku sürerdim" ifadesinden hareketle "kâne" fitlinin sürekliliğe delâlet etmediği söylenmiştir. Zira o bunu sadece bir defa yapmıştır. Urve rivayetinde bunun veda haccında olduğu açıkça ifade edilmiştir. Müslim Şerh'inde Ne-vevî de aynı görüşü ifade etmiştir. Bu görüşe karşı çıkanlar ise bu olayda

tekrar edenin ihram değil koku sürmek olduğunu belirtmişlerdir. İhram bir defa bile olsa koku sürmenin tekrarlanması pekâla söz konusu olabilir.

Fahrüddin er-Râzî "kâne" fiilinin tekrar ve süreklilik ifade etmediğini ileri sürerken İbnü'l-Hacib söz konusu fiilin tekrar ve süreklilik ifade ettiğini söylemiştir. Bazı âlimler ise tekrar ve süreklilik ifade etmesi için ayrı bir karineye ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Bize göre "sâre" fiilinin aksine "kâne" süreklilik ifade eder. Bu sebeple "kâne'llah" ifadesinde "kâne" yerine "sare" fiili kullanılması uygun değildir. İbnü'l-Hacib el-Kâfiye'de "Kâne, geçmişte devamlılık göstererek ya da zaman zaman olup bitmiş olan durumu bildirmesi sebebiyle nakıstır" demekte onun eserini şerh eden el-Câmî ise "daha öncesinin olmadığına daha sonrasının da olmayacağına delâlet etmeksizin" açıklamasını yapmaktadır. el-Kâfiye'yt haşiye yazan da "kâne" fiilinin aksine dair bir delil bulunmadığından dolayı devamlılık İfade ettiğini, başka bir ifadeyle devam ve sürekliliğin "kâne" fiilinin medlulü olmadığını ancak aksine dair bir delil bulunmadığı için buna delâlet ettiğini söylemiştir. er-Radî'nin el-Kâfıye şerhinde verdiği bilgiye göre bazı âlimler "kâne" fiilinin haberinin içeriğinin geçmişin her anında sürekliliğe delâlet ettiğini söylemişler ve buna da "Kâne'llahu semîan hasıra: Allah işiten ve görendir" âyetini delil göstermişlerdir. Ancak bunlar yanılmıştır. Çünkü sözü edilen âyette işitme ve görmenin devamlılığı "kâne" fiilinden değil, Allah'ın işitme ve görmesinin zati sıfatı ile vacip olmasındandır.

Dikkat edilirse "Kâne Zeydün nâimen msfe saatin fe'steykaza: Zeyd yarım saattir uyumaktaydı ve uyandı" denilebilmektedir. Aynı şekilde "Kâne Zeydün dâriben: Zeyd dövmekte idi" denildiğinde de devamlılık ifade etmemektedir. Onun söylediğine göre kânenin muzari ve emir kipleri olan "Yekûnu ve kün" de aynı olmalı ve süreklilik ifade etmelidir. Oysa İbnü'I-Hacib'in " Kâne, geçmişte devamlılık göstererek ya da zaman zaman olup bitmiş olan durumu bildirmesi sebebiyle nakıstır" açıklaması bunu reddetmektedir. Buna göre kâne fiili bizatihi ne sürekliliğe ne de kesikliğe delâlet etmemekte, bunlardan hangisine delâlet edeceği hususunun ayrı bir karineyle tespit edileceği görülmektedir. Bize göre "Kâne" fiilinin sürekliliğe delâleti ancak müctehidin tespit edeceği ayrı bir delil ile olur.

10. Bayramlarda Gusletmek

181. Şa'bî'nin nakline göre Ziyad b. îyad el-Eş'arî (r.a.): "Bayramlarda gusletmeyisiniz dışında Resûluilah (s.a.v.)'den gördüğüm her şeyi uyguladığınıza şahit oldum" demiştir.

Haberi İbn Mende ve İbn Asakir rivayet etmişlerdir. İbnAsakir, "Haberin Ziyad'ın sözü olarak nakli sahih değildir. Sahih olan İyad'm sözü olarak naklidir" demiştir. "Haberin Ziyad'ın sözü olarak nakli sahih değildir." kısmı Kenzü'l-ummâl'de (I, 338) de zikredilmektedir. Haberin isnadının tamamını tespit edemedim.

182. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Şu günlerde gusletmek gereklidir. Cuma günü, ramazan bayramı günü, kurban bayramı günü ve Arafat günü" buyurmuştur. (Kenzü'l-ummâl, VII, 109)

Azîzî'nin de (111,7) zikrettiği gibi hadisi DeylemîMüsnedü'l-firdevs' m~ de zayıf bir isnadla rivayet etmiştir.

183. Nafi'in nakline göre Abdullah b. Ömer (r.a.) ramazan bayramı günü namaza gitmeden önce guslederdi.

Haberi İmam Malik el-Muvattd'ında en sahih senedle rivayet etmiştir (el-Muvatta, 384) İsnadı son derece sahihtir. Tehzîbü't-Tehzîb'de (1,413) zikre-dildiği üzere Buhârî, Malik > Nafi > İbn Ömer (r.a.) isnadının en sahih se-ned olduğunu söyler.

184. İbrahim b. Muhammed b. Ebû Yahya el-Esiemî > Seleme b. Ek-va'ın azatlısı Yezid b. Ebî Ubeyd'in nakline göre Seleme b. Ekva bayram günü guslederdi.

Haberi İmam ŞafiîMüsnea"inde (s. 142) rivayet etmiştir. İmam Şafiî'nin hocası zayıftır. Ancak et-Telhîsü 'l-habîfâe (1,56) ifade edildiği üzere İmam Şafiî'ye göre o rivayetleri delil olabilecek biridir. Ravi hakkındaki ihtilâfın hadisin sıhhatini ortadan kaldırmadığı ise bilinmektedir. İsnaddaki diğer ra-viler Kütüb-i sitte ravilerindendir.

185. İbrahim b. Muhammed > Cafer b. Muhammed > babası isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Ali (r.a.) bayram günleri, cuma günü, Arafat günü ve ihrama girmek istediğinde guslederdi.

Haberi İmam Şafiî Müsned'lndç, (s. 42) rivayet etmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi İmam Şafiî'nin hocası zayıftır. İsnaddaki diğer raviler sika ve meşhurdur. Ancak Muhammed'in Hz. Ali (r.a.)'den rivayeti mürseldir. Çünkü o Hz. Ali (r.a.)'e yetişmemiştir.

186. Cübâre b. Muğallis > Haccac b.Temim > Meymun b. Mihran isnadıyla nakledildiğine göre İbn Abbas (r.a.), "Resûluilah (s.a.v.) ramazan ve kurban bayramlarında guslederdi" demiştir. (İbn Mâce, "İkâme", 169; Beyhakî,

es-Sünenü 'l-kiibrâ, III, 78)

Haberi İbn Mâce rivayet etmiştir. İsnadı kabul edilebilir durumdadır.[96]

Müellif konuyla ilgili hadis ve haberlerin delâletinin açık olduğunu söylemiştir. Arafat günü gusletmeyle ilgili detaylı bilgi hac bölümünde zikredilecektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Şu günlerde gusletmek gereklidir"[97] hadisiyle ilgili şunlar söylenebilir: Bir kere cuma ve bayram günleri guslün vacip olmadığını bilmekteyiz. Çünkü sözü edilen günlerde gusletmenin vacip olmadığında icmâ bulunmasının yanında hadis bu lafızla sahih olarak da rivayet edilmemiştir. Hadis sahih olarak rivayet edilseydi, o takdirde de sözü edilen günlerde gusletmenin müekked sünnet olduğu şeklinde yorumlanırdı.

Konunun sonunda zikredilen hadisin isnadında ise tenkide uğrayan ve haklarında ihtilaf bulunan Cübâre ve Haccac bulunmaktadır. Nitekim

İbn Hacer Tehzîbü't-Tehzîb'de (II, 58) Cübâre hakkında şöyle demektedir: Ebû Hatim onu alâ yedey adlin (onun işi bitmiştir) lafzıyla nitelemiş ve onun Kasım b. Ebî Şeybe seviyesinde olduğunu ifade etmiştir. Müslime b. Kasım, "Bölgemiz âlimlerinden Baki b. Mahled ondan hadis rivayet etmiştir. Cübâre sikadır inşallah" açıklamasını yapmıştır. Osman b. Ebî Şeybe ise, "Cübâre en çok hadis talep edenimiz ve en çok hadis ezberleyenimizdir" demiştir. İbn Hacer onun hakkındaki cerh âlimlerinin açıklamalarını da zikretmiştir. İbn Hacer onun hakkında Tehzîbü't-Tehzîb' de (I, 22) Ahmed b, Cevvas el-Hanefî başlığı altında da bilgi vermekte ve şöyle demektedir: Baki b. Mahled ondan hadis rivayet etmiştir. O, kendisinin sadece güvenilir ravilerden rivayette bulunduğunu söylemiştir. Bu durumda Cübâre ona göre de güvenilir bir ravidir.
İsnadda bulunan Haccac b. Temim el-Cezerî'yi ise İbn Hibbân dışındaki âlimler zayıf olarak nitelemişlerdir. İbn Hibbân onu es-Sikâf ma almıştır. Tehzîbü't-Tehzîfrde (II, 199) zikredildiği üzere Haccac b. Temim, Mey-mun b. Mihran'dan hadis rivayet etmiş, kendisinden de Ebû Muaviye ed-Darîr rivayette bulunmuştur. Bizce İbn Hibbân'ın onu es-Sikâf ına alıp eleştirmemesi ona göre güvenilir olduğunu göstermektedir. Daha önce defalarca zikredildiği üzere ravi hakkındaki ihtilaf hadisin sıhhatini etkilememektedir.

11. Müslüman Olmak İsteyen Kimsenin Gusletmesinin Müstehap Olduğu

187. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Sümâme b. Asal (Asâle) müslüman olduğunda Resûlullah (s.a.v.), "Onu falanın bahçesine götürün ve gusletmesini söyleyin" buyurmuştur.
Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr rivayet etmiştir. Bezzâr rivayetinde "Su ve sidir ile" ilavesi bulunmaktadır. Ebû Ya'lâ rivayeti, "Sümâme b. Asal müslüman olduğunda Resûlullah (s.a.v.) kendisine gusletmesini ve iki rekât namaz kılmasını emretmiştir" şeklindedir. (Ahmed b. Hanbel, II, 304; Hcysemî, Mecmaü'z-zevâid, I, 629; Ebû Ya'lâ, Müsned, XI, 424) Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr'in isnadında Abdullah b. Ömer el-Amrî vardır. Yahya b. Main ve Ebû Ahmed b. Adi, onun sika olduğunu belirtirken diğer âlimler zayıf olduğunu ifade etmişler, ancak yalan söylediğinden bahsetmemişlerdir. Ebû Ya'lâ'nın bir ravi vasıtasıyla nakline göre Saîd el-Makburî, "Eğer hadis el-Amrî vasıtasıyla naklediliyorsa hasendir" demiştir. Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr'ın isnadı Ebû Ya'lâ'ya göre hasendir. Buradaki ihtilaf hadisin güvenilirliğine zarar verecek seviyede değildir.
Hadiste yer alan "Esleme: müslüman oldu" ifadesi, konunun sonunda zikredilecek Ebû Davud'un rivayet ettiği Kays olayında olduğu gibi "müslüman olmayı istedi" anlamındadır. Bu, hadisin sonunda yer alan "iki rekât namaz kılsın" ifadesiyle çelişmez. Zira hadisle kastedilen anlam, gusletmesi, müslüman olması ve namaz kılmasıdır. Hadisteki "vav" edatı tertibi gerektirmez. Söz konusu olay Nesâî rivayetinde şöyledir: Sümâme b. Asal el-Hanefî yakındaki bir hurmalığa gidip guslettikten sonra mescide girerek, "Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resulün (Ben Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna inanır ve tanıklık ederim)" dedi.[98] Nesâî hadişin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Ancak onun şartlarına göre hadis sahihtir. Bu hadise göre Sümâme müslüman olmadan önce gusietmiştir.
Hadisin zahirine göre gusül emri vücuba delâlet etmektedir. Neylü'l-ev-târ'âa (1,225) zikredildiğine göre Ahmed b. Hanbel gusül emrinin mutlak olarak vücuba delâlet ettiği görüşündedir. Bize göre ise küfür, guslü gerek-tirici bir hades (manevi pislik) değildir. Eğer küfür hades olsaydı, kafir mescide giremezdi. Konusu geldiğinde eîe alınacağı gibi bize göre kafir mescide girebilir. Bu durumda müslüman olmadan önce guslün vacip olması tartışmaya açık bir konudur. Ebıı't-Tayyib Şerhu't-Tirmizfdc (I, 549) hadisteki gusletmeyi "İç temizliğine uygun düşsün diye dış temizliği yapmaktır" diye açıklamıştır. Bize göre kişi İslam'a girerken cünüp ise gusül ile cünüplükten kurtulmuş olur. Cünüp olduğu halde İslam'a gusletmeden girerse cünüplükten kurtulmak için gusletmesi gerekir.
188. Katâde Ebû Hişam şöyle anlatmaktadır: ResûluJlah (s.a.v.)'e geldiğimde bana, "Katâde ! Su ve sidirle yıkan, kafir iken bitmiş kılları tıraş et" buyurdu. Resûlullah (s.a.v.), müslüman olan kimseye seksen yaşına ulaşsa bile sünnet olmasını emrederdi.
Hadisi Taberânî el-Mu' cemiVl-kebîfde rivayet etmiştir.[99] Mecmau'z-zevâid (I, 117) ve Azîzî'de zikredildiği üzere ravileri sika, isnadı hasendir.
189. Kays b. Asım şöyle anlatmaktadır: Müslüman olmak gayesiyle Re-jûlullah (s.a.v.)'e geldiğimde, su ve sidir ile yıkanmamı emretti.[100]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş, sihhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Münzirî de hadisi Tİrmizî ve Nesâî'nin rivayet ettiğini söylemekte ve Tirmizî'nin, "Bu, hasendir. Onu sadece bu tarikten bilmekteyiz" dediğini nakletmektedir. Hadisi İbn Hibbân ve İbn Huzeyme de rivayet etmiş, İbnü's-Seken ise sahih olduğunu söylemiştir. Neylü'l-evtâr* da hadis, "Müslüman olduğumda Resûluliah (s.a.v.) bana su ve sidir ile yıkanmamı emretti" şeklinde Kays b. Asım'dan rivayet edilmekte ve hadisin İbn Mâ-ce dışında Kütüb-i siîte müellifleri tarafından rivayet edildiği belirtilmektedir. Tespitimize göre hadisin bu lafızlarla rivayeti Tirmizî'de bulunmaktadır.
Müellif hadisin zahiri itibariyle konuya delâlet ettiğini belirtmekte ve daha önce de zikredildiği üzere hadiste yer alan "Esleme: müslüman oldu" ifadesinin, "müslüman olmayı istedi" anlamında olduğunu söylemektedir.

12. Bayılan Kimsenin Ayıldığında Gusletmesinin Müstehap Olduğu

190. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hastalığı ağırlaşınca, "İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu. Biz, " Hayır, seni bekliyorlar Ya Resûlallah!" deyince, "Benim için leğene su hazırlayın" buyurdu. Suyu hazırladık ve Resûlallah (s.a.v.) gusletti. Kalkmaya çalışırken bayıldı. Bir müddet sonra ayıldı ve "İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu. Biz, " Hayır, seni bekliyorlar Ya Resûlallah!" deyince, "Benim için leğene su hazırlayın" buyurdu. Suyu hazırladık ve Resûlullah (s.a.v.) gusletti. Kalkmaya çalışırken tekrar bayıldı. Bir müddet sonra ayıldı ve "İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu. Biz, "Hayır, seni bekliyorlar Ya Resûlullah!" deyince, "Benim için leğene su hazırlayın" buyurdu. Suyu hazırladık ve Resûlullah (s.a.v.) oturdu ve gusletti. Hadisi, hadis dünyasının en önde gelen imamı Buhârî rivayet etmiştir. (Buhârî, "Ezan", 51)
Müellif hadisin konuya delâletinin açık olduğunu ve ed-Dürrü'l-muh-tar'da (I, 175) bu guslün mendup olduğunun belirtildiğini söylemektedir.

13. İnsanların Görmeyeceği Şekilde Gusledilmesi Gerektiği

Bu başlık altında guslün insanların görmeyeceği bir yerde yapılması, yalnızken çıplak bir şekilde gusledilebileceği ve bu durumda bile örtülü olarak yıkanmanın müstehap olduğu hususları incelenecektir.
191. îbn Abbas (r.a.)'in rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah size çıplaklığı yasaklamıştır. Büyük abdest, cinsel ilişki ve gusletmek olmak üzere üç durum dışında sizden ayrılmayan Allah'ın meleklerinden utanın. Biriniz çıplak bir arazide gusledeceği zaman elbisesine hürünsün, bir duvarı ya da devesini siper alarak yıkanmak suretiyle kendisini gizlesin. "[101]
Hadisi Bezzâr rivayet etmiş ve hadisin îbn Abbas (r.a.)'den sadece bu isnadla nakledildiğini, senedindeki Ca'fer b. Süleyman'ın leyyin (zabtı açısından zayıf) olduğunu söylemiştir. Bizim tespitlerimize göre gerek Ca'fer b. Süleyman gerekse diğerleri Sahih* ıı ravilerindendir.
192. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bir gün Eyyûb Peygamber (a.s.) çıplak olarak yıkanırken, üzerine altından çekirgeler yağmaya başladı. Eyyûb da onları elbisesine toplayıp doldurmaya koyuldu. Bunun üzerine Allah (c.c), "Eyyûb/ Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?" diye seslendi. Eyyûb (a.s.) da, "Evet, izzetine yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat senin lütfettiğin berekete doyum olmuyor ki!" dedi.[102]
193. Behz b. Hakîm'in babası vasıtasıyla nakline göre dedesi şöyle anlatmıştır: "Ey Allah'ın Resulü! Avret yerimizi kimlerden sakınmamız gerekir?" diye sordum. ResûÎullah (s.a.v.), "Esin ve cariyen dışındakilerden sakın" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! İnsanlarla birlikte olunduğunda ne buyurursun?" dedim. Resûlullah (s.a.v.), "İmkân ölçüsünde avret yerini hiç kimseye gösterme" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! Yalnız olduğumuzda nasıl davranalım?" dedim. "Allah utanılmaya insanlardan daha lâyıktır" buyurdu.[103]
Azîzî (I, 62) hadisi Ahmed b. Hanbel, Hâkim en~Nîsâbûrî, Beyhakî ve Ebû Ya'lâ'nın rivayet ettiğini ifade ederek sahih olduğunu söylemiştir.
194. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Musa (a.s.) çok hayalı bir kimseydi. Vücudunu kimsenin görmemesi için giyimine dikkat ederdi. Benî İsrail'den bazı kimseler 'Vücudunda abraş hastalığı veya husyelerinde fıtık ya da başka bir kusur bulunduğu için örtüsüne bu kadar dikkat ediyor' demeye başladılar. Allah (c.c.) Ez. Musa'nın iddia ettikleri gibi kusurlu olmadığını onlara göstermek istedi. Bir gün Musa (a.s.) yalnız bulunduğu bir sırada yıkanmak istedi ve elbiselerini bir taşın üstüne koydu. Yıkandıktan sonra elbiselerini almak istediğinde taş yuvarlanmaya başladı. Musa (a.s.) asâsıyla 'elbiselerim!' diyerek taşın peşinden koşmaya başladı ve Benî İsrail'den bir topluluğun içine dalıverdi. Böylece onlar Hz. Musa'yı çıplak olarak gördüler ve onun Allah'ın kulları içinde en güzeli olduğunu anladılar. Allah (c.c.) de Musa (a.s.)'ın onların iddia ettikleri gibi olmadığını göstermiş oldu." (Buhârî, "Ehâdîsü'I-enbiyâ", 28)

Müellif, Ebû Hureyre (r.a.) rivayetinin tenhada yıkanma hakkında olduğunu ve bu durumda bile örtülü olarak yıkanmanın müstehaplığına delâletinin açık olduğunu söylemiştir. ed-Dürrü'l-muhtâr'da (1,419) ifade edildiği gibi bize göre de açılmasını gerektiren bir durum olmadığı sürece yalnız başına oiunsa bile avret yerinin örtülmesi genel bir hükümdür. Behz b. Ha-kîm rivayeti buna delâlet etmektedir. İbn Abbas (r.a.)'den rivayet edilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Allah size çıplaklığı yasaklamıştır. Büyük abdest, cinsel ilişki ve gusletmek olmak üzere üç durum dışında sizden ayrılmayan Allah'ın meleklerinden utanın" şeklindeki açıklaması da bu durumu daha açık bir tarzda ortaya koymaktadır. Daha önce de ifade edildiği üzere hadisin ravileri Sahih'in ravilerindendir. Hadiste meleklerden utanıl-ması emredilmekte ve çıplaklık yasaklanmaktadır. Bu, yasaklık hükmüne riayetin vacip olduğunu göstermektedir.
Büyük âlim İbn Abidîn'nin açıklaması şöyledir: Namaz dışında insanlarla birlikte iken avret yerinin örtülmesinin vacip olduğunda icmâ bulunmaktadır. Doğru olan görüşe göre yalnız iken de avret yerinin Örtülmesi vaciptir. Hadisin zahirinden namaz dışında yalnız iken sadece diz ile göbek arasının örtülmesinin kastedildiği anlaşılmaktadır. O yüzden yalnız iken, avret yeri olsa da kadının bunun dışındaki yerlerini örtmesi vacip değildir. el-Kınye* nın kerâhiye bölümünde ve Garîbü'r-rivâye'd& zikredilenler de buna delâlet etmektedir. Buna göre evinde yalnız iken kadın başını açabilir. Mahremlerinin yanında altını gösteren ince bir başörtüsü giyinmesi daha uygundur. Ancak bu mahremlerinin kendisine bakması helâl olan yerleri hakkında böyledir. Karnı ve sırtı gibi mahremlerinin bakması helâl olmayan yerlere gelince bunları yalnız iken örtmenin vacip olduğu konusu tartışmaya açıktır. İfadelerin mutlakljğından bunun mümkün olduğu sonucuna varılabilir.
ed-Dürrü'l-muhtâr'da (V, 365) şöyle denilmektedir: Müslüman bir kadın diğer kadının vücuduna bir erkeğin diğer erkeğe bakabileceği kadar bakabilir. Erkeğin mahremi olan kadının bakabildiği yerleri kadar ancak bakabileceği de söylenmiştir. Birinci açıklama daha sahihtir. Kadının diğer kadınlara karşı avreti, erkeğin diğer erkeğe karşı avreti gibi olduğuna göre aynı yerlerin kendi nazarına karşı da avret sayılması uygun olur. Doğru olan görüşe göre kadın yalnız iken karnı ve sırtını açabilir. Hz. Eyyûb (a.s.)'ın çıplak olarak yıkanmasından yalnız iken örtünmeden gusledilebile-ceği sonucuna varılabilir. Ahmed b. Hanbel'in (III, 262; Heysemî, Mecmau'z-zevâid. I, 127) Enes b. Malik (r.a.)'den rivayeti de bu durumu desteklemektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Musa b. İmran (a.s.) yıkanmak istediğinde suyun içine girip avret yeri kapanıncaya kadar elbiselerini çıkarmazdı" buyurmuştur. Mecmau'z-zevâid'âe belirtildiği gibi Ali b. Zeyd dışında hadisin ravileri sikadır. Ali b. Zeyd*in rivayetlerinin delil olarak kullanılacağında ise ihtilaf edilmiştir. Bizim tesbitlerimize göre ise Ali b. Zeyd hasenü'I-hadis (rivayetleri hasen) olarak nitelenebilecek bir ravidir. Hadis su, duvar ve benzeri şeylerle gizlemesi sebebiyle başkalarının görme imkânı bulunmadığı durumlarda yalnız iken çıplak olarak yıkanabilece-jğine delâlet etmektedir.
Taberânî'nin Mu'cemü'l-kebir'ds (XXIV, 712) Zeynep bint Ümmî Sele-[me'den rivayeti de bu durumu teyid etmektedir. O şöyle demiştir: Yıkanır-cen Resûluilah (s.a.v.)'in yanına girmiştim. Bir avuç su alıp yüzüme attı ve eW dur seni kendini bilmez.'" buyurdu.[104] Mecmau'z-zevâid'de belirtil-liği gibi hadisin isnadı hasendir. Hadis zahiri itibariyle Hz. Peygamber ^s.a.v.)'in çıplak olarak guslettiğini ifade ettiği gibi yuvarlanan taşın elbiselerini alıp götürmesi de Hz. Musa (a.s.)'in çıplak olarak yıkandığını gös-ermektedir. Bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Allah size çıplaklığı yasaklamıştır. Allah'ın meleklerinden utanın" ve "Allah utanmaya insanlardan daha layıktır" hadislerindeki umumiliği tahsis etmekte ve çıplaklık yasağını zaruretin bulunmadığı durumlarla kayıtlamaktadır. Burada küçük ve büyük abdest bozmak, gusletmek ve benzeri zaruri durumlar söz konusu olduğunda, tenhada çıplaklık caiz olacaktır. Bununla birlikte edebe riayet etmek ve Allah'tan utanmak amacıyla sözü edilen durumlarda bile imkân ölçüsünde örtünmek daha faziletlidir. Resûluilah (s.a.v.)'in, "Allah hayalıdır ve Örtücüdür, hayayı ve örtünmeyi sever. O halde guslettiğinizde örtünün " hadisi de bu duruma delâlet.etmektedir. Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî Ya'Iâ b. Umeyye'den rivayet etmişlerdir.[105] Neylü'l-evtâr'da (1,243) ifade edildiği gibi hadisin ravileri Sahihsin ravilerindendir. İncelediğimiz hadis genel ve mutlak olarak gusül esnasında örtünmeye delâlet etmektedir. Yalnız iken guslün nasıl olacağıni soran kimseye Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Allah utanmaya insanlardan daha layıktır" şeklinde verdiği cevapta da aynı durum söz konusudur.
Sonuç olarak diyebiliriz ki açılmasını gerekli kılacak bir durum bulunmadığında yalnız iken avret yerini örtmek vacip, açmayı gerektirici bir zaruretin bulunması halinde elinden geldiğince örtünmek ise menduptur. İbn Abi-dîn ed-Dür hamişinde (haşiyesinde) (1,419) yalnız iken olsa bile gusül esnasında örtünme emrinin vacipliğinin genel olduğunu belirtir. Onun açıklaması şöyledir: Gerçi Allah (c.c.) çıplağı da örtülüyü de görür. Ancak çıplak olanı edebe riayet etmemiş, örtüneni ise edebe riayet etmiş görür. İmkanlar ölçüsünde Allah (c.c.)'e karşı edebli davranmak ise vaciptir. Zeylaî'nin çoğu kimsenin yalnız iken avret yerini örtmeyi şart koşmadığına dair açıklaması namazla İlgilidir. Bu, ileride konusu geldiğinde açıklanacaktır. Burada olduğu gibi o konuda düzeltilmesi gereken bir durum söz konusu değildir.
ed-Dür müellifi (1,425) daha sonra avret yerini örtme şartının başkasına karşı gerekli olduğunu, söz gelimi karanlık bir yerde namaz kılıyor bile olsa avret yerini örtmesi gerektiğini, çünkü açık olması halinde hükmen görünmüş olacağını, buna mukabil avret yerini kendi nazarından örtmesi gerekmediğini, söz gelimi gömleğinin yakasından avret yerini görmesi halinde namazının bozulmayacağını ancak bunun mekruh olduğunu ve fetvanın da bu şekilde verildiğini söylemektedir. Söz konusu durumda namaz kılmak mekruh olsa da bozulmaz. İbn Abidîn müellifin "mekruh olsa da" ifadesinin es-Sirâc'daki "Seleme b. Ekva (r.a.) rivayeti sebebiyle elbisesinin
uçlarını birbirine iliştirmesi gerekir" açıklamasına dayandığını belirtir. Nitekim Seleme b. Ekva (r.a.)'in, "Tek parça giysi içinde namaz kılabilir miyim?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bir dikenle bile olsa onun uçlarını birbirine iliştir" cevabını vermiştir.[106] Bu terki mekruhluk olan bir va~ cipliktir. Seleme b. Ekva (r.a.) hadisinin farklı lafızlarla Hâkim en-Nîsâbû-rî tarafından el-MüstedreWXt (I, 25) rivayet edildiğini, sıhhati konusunda Zehebî'nin de ona katıldığını hatırlatmalıyız.
Ebû Hureyre (r.a.) rivayetinin evde çıplak olarak yıkanmanın caiz olduğuna deiâleti açıktır. Şöyle ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önceki peygamberlerden bir olay anlatıp onu olduğu gibi nakletmesi ve yapılanın yanlışlığına dikkat çekmemesi söz konusu tavrın dinimize de uygun olduğunu gösterir. Şayet dinimize uygun olmasaydı Hz. Peygamber (s.a.v.) onu mutlaka açıklardı. Sonuç itibariyle Neylü'l-evtâr*da (1,244) belirtildiği gibi konuyla ilgili hadisler gusül esnasında örtünmenin daha faziletli olduğunu öğretmeyi amaçladığı ve adaba ilişkin açıklamalar şeklinde olduğu anlaşılmalıdır.

14. Rüyasında Meni Gelmeksizin İhtilam Olan Kimseye Gusül Gerekmeyeceği

195. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Çamaşırında islaklık bulunduğu halde düş azıttığını hatırlamayan kimsenin durumu sorulduğunda Re-sûlullah (s.a.v.), "Gusletsin" buyurdu. Düş azıttığını hatırlayıp çamaşırında ıslaklık bulunmayan kimsenin durumu sorulduğunda Resûlullah (s.a.v.), "Ona gusül gerekmez" buyurdu. Ümmü Süleym, "Bunu gören kadına da gusül gerekir mi?" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.), "Evet, çünkü kadınlar da erkeklerin benzeridirler" buyurdu.[107]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ("Taharet", 94) ve sıhhati hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. "Müslüman Olunca Gereken Gusül" başlığı altında zikredildiği.üzere hadisin isnadında yer alan el-Ömerî hakkında ihtiiaf edilmiştir. Ancak bilindiği gibi Ebû Ya'lâ onu "hasenü'I-ha-dîs: rivayetleri hasen seviyesinde" olarak nitelemiştir. Özellikle önde gelen hadis imamlarından birinin sıhhati hakkında olumsuz yönde açıklamada bulunmadığı bir hadis hakkındaki ihtilaf onun sıhhatine zarar vermez.
196. Havle bint Hakîm (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Erkek gibi düş azıtan kadının durumunu sorduğumda Resûlullah (s.a.v.), "Erkeklerde olduğu gibi meni gelmedikçe gusül ona gerekmez" buyurdu.
Hadisi İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, 1,80,81) rivayet etmiştir. Kenzü'l-um-mâVde (V, 132) zikredildiği üzere hadis sahihtir.
Müellif her iki hadisin de konuya delâletlerinin açık olduğunu söylemiştir. Avnü'l-ma'bûd'da (1,96) nakledildiğine göre Hattâbî Meâlimü's-sü-nen isimli eserinde hadisle ilgili şu açıklamayı yapmıştır: Hadisin zahiri meninin geldiğini kesin olarak hatırlamasa da uykudan kalktığında çamaşırında ıslaklık gören kimseye gusül gerektiğini ifade etmektedir. İçlerinde Ata, Şa'bî ve Nehaî'nin de bulunduğu bazı tabiîn âlimlerinin bu görüşü benimsedikleri rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel bu durumda gusül edilmesinin daha isabetli olduğunu söylemiştir. Alimlerin çoğu ise meni geldiği kesin olarak hatırlanmadığında gusül gerekmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir. Bunlar böyle bir durumda gusletmenin ihtiyata uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Düş azıttığı halde çamaşırında ıslaklık görmeyen kimseye gusül gerekmediğini de belirtmişlerdir.
Mezhebin görüşüne aykırı bir şekilde uykudan sonra çamaşırında ıslaklık görülmesinin yanında meninin şehvetle atıla atıla çıktığını hatırlamayı da şart koşmanın gerek rivayet gerekse dirayet bakımından doğru bir yaklaşım olmadığını söylemeliyiz. Bu anlayışın mezhebin görüşüne aykırı olduğu "Guslün Gerekmesi İçin Meninin Şehvetle Çıkmasının Şart Olduğu" başlığı altında yaptığımız açıklamalardan anlaşılmaktadır. Söz konusu anlayışın rivayete aykırılığı ise konuyla ilgili hadislerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in düş azıttığını hatırlamasa da ıslaklığı görmesiyle guslün gerektiğini emretmesi ile anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetinde bu açıkça ifade edilmektedir. Düş azıttığını hatırlamamanın meninin şehvetle atıla atıla gelmiş olmasını da hatırlamamak anlamına geleceği açıktır. Hadiste düş azıttığını hatıriamasa da ıslaklığı görmesiyle guslün gerektiği emredilmektedir. Hâl böyle iken bunları hatırlamanın şart olduğu nasıl ileri sürülebilir? Bu durumda "hadisler şehveti şart koşmaktadır" denilemez.
"Şehvetin ve meninin atılarak gelmesinin şart koşulmasına delâlet eden hadisler hem uyku hem de uyanık hale şamildir" şeklindeki itiraza

gelince bir kere bunun uyku haline de şamil olması mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Meziyi gördüğünde, tenasül organını yıka ve abdest al. Meni gördüğünde ise, yıkan " (Ebû Dâvûd, "Taharet", 82; Nesâî, "Taharet", 129; İbn Huzeyme, Sahih, I, 15) hadisinde[108] yıkanmak görmek şartına bağlanmıştır. Bu ise sadece uyanıkken mümkün olur. Ayrıca hadiste yer alan görmenin bilmek anlamına geldiği ileri sürülerek uyku haline de şamil olduğu kabul edilse bile, bu durumda onun tahsise bundan daha açık olduğunu kabul etmek gerekir. Zira hadis, uyku halinin hükmünü, umumun işaret delâleti ile açıklamış olur. Oysa konu hakkındaki hadisler özellikle uykuda meni gelmesiyle ilgili olup bunun hükmünü açık bir şekilde belirtmektedir. Usulde genel prensip hususiyet ifade eden hüküm umumî hükme, anlamı açık hükmün de işaret yoluyla elde edilene tercih edilmesidir.
Uykuda iken meninin şehvetle geldiğinin farkedilmesi şartının dirayete aykırı oluşuna gelince, uyku halinde bir kimsenin şehvet duygusunu ve meninin atıla atıla gelişini kesin olarak bilmesi imkansız bir durumdur. Böyle imkânsız bir durum üzerine hüküm bina edilmez. Buradan hareketle şehvetsiz çıkan meniden dolayı, guslün gerekeceği gibi bir durum ileri sürülemez. Çünkü biz, meninin şehvetle gelip gelmediğini hatırlamamanın böyle olmadığı anlamına da gelmeyeceğini söylemekteyiz. Bizim asıl söylemek istediğimiz, meninin olmamasının değil meninin şehvetle gelip gelmediğini kesin ofarak hatırlamamanın şart olmadığıdır. Bizim dediğimiz şudur: Uykudan uyandığında elbise veya vücudunda bir ıslaklık görüp hiçbir şey hatırlamayan fakat onun kesin meni olduğu kanaatini taşıyan veya meni mi mezi mi olduğunda şüphe eden kimseye şehvet söz konusu olduğu için gusül gerekir. Çünkü uykuda düş azıtmış olması ihtimali ağır basmaktadır. Hüküm de ona göredir.
Islaklığın meni mi mezi mi olduğunda şüphe edilmesi halinde de guslün gerekli olması, meninin hava yahut alınan besinler sebebiyle incelmiş olabileceği ihtimaline binaendir. Bu durumda biz görülen ıslaklığın meni olduğunu düşünerek ihtiyaten hüküm vermekteyiz. Sonuç itibariyle şehvet bazan gerçekten söz konusu olmakta bazan da olduğu zannı bulunmaktadır. Birincisi uyanık iken ve düş azıtmanın hatırlanması halinde, ikincisi ise uykuda iken ve düş azıtmanın hatırlanması durumunda söz konusudur.

15. Guslün Geciktirilmesi

Bu başlık altında cünüp iken uyumak, bir şey yemek ve içmek veya tekrar cinsel ilişkide bulunmak isteyen kimsenin nasıl davranması gerektiği konulan ele alınacaktır.
197. Hz. Ali (r.a.)'in rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "içinde, resim, köpek ve cünüp kimse bulunan eve melekler girmez."[109]
Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Hibbân Sahih'inde rivayet etmiştir. (Münzirî, et-Terğîb, I, 38)
198. İbn Abbas (r.a.), "Cünüp, sarhoş ve halûk kokusu[110] sürünmüş kimse olmak üzere üç kişiye melekler yanaşmaz" demiştir.
et-Terğîb''de belitildiği üzere haberi Bezzâr rivayet etmiştir ve isnadı sahihtir.[111]
199. Ammar b. Yasir (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöy-^ le buyurmuştur: "Kafir ölüsü, halûk kokusu sürünmüş kimse ve cünüp olmak üzere üç kişiye melekler yanaşmaz. Ancak cünüp kimse yemek yemek ve uyumak istediğinde namaz için abdest aldığı gibi abdest alır"[112]
Azîzî'de (II, 183) belirtildiğine göre hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-ke-fcîr'de hasen bir isnadla rivayet etmiştir.
Avnü'l-ma'bûa"da (I, 90) zikredildiğine göre hadisle ilgili Hattâbî'nin Meâlimüs-sünerfdeki açıklaması şöyledir: Hadiste zikredilen melekler, insanların iyi ve kötü fiillerini kaydeden ve onları koruyan hafaza melekleri değil insanlara bereket ve rahmet indiren meleklerdir. Zira hafaza melekleri insan cünüp olsa da ondan ayrılmazlar.
200. Hz. Aişe (r.anhâ)'nm nakline göre Resûluliah (s.a.v.) cünüp iken uyumak istediğinde namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. (Buhârî, "Gu-sül", 27; Müslim, "Hayz", 21, 22; Ebû Dâvûd, "Taharet", 87)
el-Müntekâ1 da (I,208) ifade edildiği üzere hadis Kütüb-i sitte'dt bulunmaktadır. Gerek bu hadis gerekse aşağıdaki hadislerin konuya delâletleri açıktır.
201. Hz. (r.anhâ)'nın nakline göre Resûluliah (s.a.v.) cünüp iken uyumak istediğinde abdest alır veya teyemmüm ederdi.
Fethü'l-bârfdt (1,337) zikredildiği üzere hadisi Beyhakî (es-Sünenü'l-küb-râ, I,200) hasen bir isnadla rivayet etmiştir.
202. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre Resûiullah (s.a.v.) eşlerinden biriyle cinsel ilişkide bulunup hemen yıkanmak istemediğinde duvara ellerini vurarak teyemmüm ederdi.
Mecmau'z-zevâicFde ifade edildiği üzere hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsafta rivayet etmiştir. İsnadında bulunan Bakıyye b. Velid ise müdelles-tir.[113] Tabakâtü'l-müdellisîn'de (s. 17) belirtildiği gibi Bakıyye b. Velid zayıf ve meçhul ravilerden birçok tedliste bulunan bir ravidir. Biz bu hadisi öncekileri teyit için zikrettik.
203. Ümmü Seleme (r.anhâ)'nın nakline göre Resûluliah (s.a.v.) cünüp olduktan sonra uyur, uyanır sonra tekrar uyurdu.[114]
Mecmau'z-zevâid'de (I, 114) belirtildiği üzere hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. İsnadı Sahih'm ravilerinden meydana gelmektedir.
204. İbn Ömer (r.a.)'nın, "Bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.) "Evet, isterse abdest alır" şeklinde cevap vermiştir.
Hadisi İbn Huzeyme ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir. et-Telhîsü'l-haMr'de belirtildiği üzere "isterse" kısmı hariç hadisin aslı Sahihayn'da bulunmaktadır.[115]
205. Abdullah b. Ebî Kays (r.a.) anlatmaktadır: Hz. Aişe (r.anhâ)'ya Resûluliah (s.a.v.)'in vitir namazını sordum. Daha sonra ona, "Cünüp olunca ne yapıyordu, önce gusledip sonra mı uyuyordu yoksa uyuyor daha sonra mı guslediyordu?" diye sordum. Hz. Aişe (r.anhâ), "Bunların her ikisini de yapıyordu. Bazen yıkandıktan sonra uyuyor, bazen de abdest alıp uyuyordu" şeklinde cevap verdi. (Müslim, "Hayz", 26)
206. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre Resûluliah (s.a.v.) cünüp iken yemek yemek veya uyumak istediğinde namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı.
et-Telhîsü'l-habîr'dz belirtildiğine göre hadisi bu lâfızlarla Müslim rivayet etmiştir. (Müslim, "Hayz", 21, 22)
207. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre Resûluliah (s.a.v.) cünüp iken uyumak istediğinde önce namaz için abdest aldığı gibi abdest alırdı. Cünüp iken yemek yemek istediğinde ise önce ellerini yıkar, ağzını çalkalar sonra yerdi.
Hadisi Dârekutnî rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir.[116]
208. Ebû Râfi (r.a.)'in nakline göre Resûluliah (s.a.v.) bir gün her birinin yanında ayrı ayrı yıkanmak suretiyle, hanımlarını dolaştı. Ebû Râfi (r.a.), "Ey Allah' in Elçisi! Hepsi için bir kere gusül etsen olmaz mıydı?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu, (sevap yönünden) daha iyi, (kalbin tatmini için) daha güzel, (vucud için) daha temizdir" şeklinde cevap verdi.[117]
Fethu'l-bârfde (1,222) zikredildiği üzere hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir. İbn Hacer'in prensiplerine göre hadis sahih veya hasendir.
209. Enes b. Malik (r.a.)'in rivayetine göre Resûfullah (s.a.v.) hanımlarını dolaşır sonunda bir defa guslederdi. (Müslim, "Hayz", 28)
210. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'in rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz hanımıyla cinsel ilişkide bulunduğunda tekrar etmeyi isterse ikisi arasında abdest alıversin."
Bu lâfızlarla hadisi Müslim rivayet etmiştir. et-Telhîsü'l-habîf'de ifade edildiği gibi hadis Ahmed b. Hanbel, İbn Huzeyme, İbn Hibbân, Hâkim en-Nîsâbûrî ve Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak bunlardan, "Tekrar için bu daha zindeliktir", İbn Huzeyme'nin bir rivayetinde ve Beyhakî'de ise "Namaz abdesti gibi abdest alsın" ilaveleri bulunmakta-dır.[118]
211. Hz. Aişe (r.anhâ), Resûlullah (s.a.v.)'in abdest almadan yeniden cinsel ilişkiye girdiğini söylemiştir.
Fethu'l-bârfde (I, 313) ifade edildiği gibi haber Tahavî (Şerhu meâni'i-âsâr, i, 127) tarafından rivayet edilmiştir.
212. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre Resûlullah (s.a.v.)'in suya dokunmadan cünüp olarak uyurdu[119]
Aynî'nin belirttiği üzere (Umdetü'l-kârî, II, 64) sahih bir isnadla nakledilen İbn Mâce rivayetine göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûlullah (s.a.v.) eşiyle cinsel ilişkide bulunur, suya dokunmadan olduğu gibi uyurdu" demiştir.
213. İmam Muhammed'in Ebû Hanife > Ebû İshak es-Sebîî > Esved b. Yezid isnadıyla nakline göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v.) gecenin ilk vakitlerinde ailesiyle cinsel ilişkide bulunur, uyur ve suya dokunmazdı. Gecenin sonunda uyandığında tekrar cinsel ilişkide bulunur ve öyle guslederdi.
Hadisi Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî hem el-Âsar (s. 8) hem de el-Muvatta'âa (s. 71) rivayet etmiştir. Ancak el-Muvatta'da "uyurdu ve suya dokunmazdı" şeklindedir. Hadisle ilgili Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, "Biz bu hadise göre amel etmekteyiz. Buna göre hanımıyla cinsel ilişkide bulunduktan sonra kişinin gusül etmeden veya abdest almadan uyumasında bir sakınca yoktur. Bu, Ebû Hanife (r.a.)'in görüşüdür" açıklamasını yapmıştır.
Tesbitlerimize göre isnaddaki ravilerin hepsi güvenilirdir. Ayrıca müç-tehid bir âlimin bir hadisle amel etmesi onun sahih olduğuna hükmetmesi

anlamına gelmektedir. Bu usulde bilinen bir prensiptir.
214. Sahabeden Şeddad b. Evs şöyle demiştir: Gece cünüp olan kimse uyumak istediğinde abdest alsın. Çünkü abdest guslün yarısıdır.
Aynî (Umdetü'l-kârî, II, 166) ve İbn Hacer'in (Fethu'l-bârî, 1,337) belirttiklerine göre haberi İbn Ebî Şeybe, raviieri güvenilir bir isnadla rivayet etmiştir. (el-Musannef, I, 60)
215. İbn Huzeyme > Haccac > Hammad > Eyyüb > Nafi isnadıyla nakledildiğine göre İbn Ömer (r.a.), "Cünüp olan kimse yemek, içmek veya uyumak istediğinde ellerini yıkar, ağız ve burun temizliği yapar, yüzünü, kollarını ve edep yerini yıkar ayaklarını ise yıkamaz" demiştir.
Haberi Tahâvî rivayet etmiştir. (Şerhu meâni'l âsâr, I, 128) İbn Huzeyme hariç raviieri Sahih1 m ravileridir. Daha Önce de zikredildiği üzere İbn Huzeyme ise güvenilirliği ile tanınan bir ravidir. Haberi İmam Malik Muvat-ta'ında ("Taharet", 86) İbn Ömer (r.a.) vasıtasıyla Hz. Aişe (r.anhâ)'den rivayet etmektedir. Buna göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmıştır: Bazen Resûlullah (s.a.v.) cünüplük sebebiyle guslederdi. Daha sonra gelir kendisini ısıtmamı isterdi, ben de gusletmediğim halde onu kucaklardım.
Bu açıklamayı lafızlarla Tirmizî de rivayet etmiş ("Taharet", 91) ve "Hadisin isnadında bir kusur yoktur" açıklamasını yapmıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gusletmeyi namaz vaktine kadar geciktirdiği sabittir. Hatta İbn Hacer'in verdiği bilgiye (Fethu'l-bârî, II, 102) ve Dârekut-nî'nin rivayetine (Sünen, I, 361) göre bir defasında O (s.a.v.) namaza başladıktan sonra evine yöneldi ve "Yerinizden ayrılmayın'"dedi. Sonra başından sular damlayarak döndü ve "Ben cünüptiim gusletmeyi unutmuşum" buyurdu.[120] Söz konusu olay Sahîhayn'da da rivayet edilmektedir. Unutma
elbette geciktirme sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Hz. Aişe ve Ümmü Seleme (r.anhümâ)'nın rivayetlerine göre de ResuluİIah (s.a.v.) hanımıyla cinsel ilişkide bulunduktan sonra sabaha kadar cünüp olarak gecelemekte sonra gusledip orucunu tutmaktaydı. (Buhârî, "Gusl", 17) Bu durumda Allah'a inanan bir müsiüman Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı bilinen bir hususu kötü olarak niteleyebilir mi? Dinen cünüplük sebebiyle hemen yıkanmamak mümkün olduğuna göre guslü geciktirmenin caiz, hemen yapmanın ise daha faziletli olduğunu söylemek en uygun olanıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in geciktirmesi de bunun caiz olduğunu açıklamak içindir. Alimler, cünüp bulunan eve meleklerin girmeyeceğine dair Hz. Ali (r.a.) hadisinin, (Ahmed b. Hanbel, I, 83)[121] namaz vaktine kadar geciktirenler hakkında değil, cünüp gezmeyi adet haline getiren kimselerle ilgili olduğunu söylemişlerdir. Sindî, Nesâî haşiyesinde, Suyûtî de Zehrü'r-rubâ'da (I, 51) bunu açıkça ifade etmişlerdir.
Gusletmeden cünüp olarak uyunabileceği konusundaki görüşümüz budur. Abdest almadan cünüp olarak uyunabileceğine ise İbn Mâce'de rivayet edilen Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi delâlet etmektedir. Buna göre ResuluİIah (s.a.v.) arzu duyduğunda eşiyle cinsel ilişkide bulunur, sonra suya dokunmadan olduğu gibi uyurdu. Yukarıda açıklandığı üzere hadisin senedi sahihtir. Hz. Aişe (r.anhâ)'nin "Suya dokunmadan olduğu gibi uyurdu" ifadesi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bazan abdest almadan ve gusletmeden cünüp olarak uyuduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İbn Hacer'in et-Telhî-sü'l-habîfdt naklettiği Tirmizî'nin hadisi "gusül için suya dokunmazdı" şeklindeki yorumunun yanlışlığı Hz. Aişe (r.anhâ)'nin bu açıklamasından anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in iki durumun da caiz olduğunu göstermek üzere farklı zamanlardaki uygulamaları olarak yorumlanması, söz konusu hadisler arasındaki çelişkiyi gidermenin en doğru yoludur. İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'de (1,52) naklettiğine göre sözü edilen çelişkiyi gidermede İbn Kuteybe de aynı usulü uygulamıştır. İbn Mâce ve İbn Hibbân'ın İbn Ömer (r.a.)'den rivayetleri de bu yorumun isabetliliğini teyit etmektedir. Nitekim et-Telhîsü'l-habîr'de belirtildiği üzere İbn Ömer (r.a.)'nın "Bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.) "Evet, isterse abdest alabilir" şeklinde cevap vermiştir.[122]
Bize göre Şeddad b. Evs (r.a.)'in hadisinde cünüp kimsenin uyumadan önce abdest almasının hikmetinin, hükmî kirliliğin hafifletilmesi olduğu açıklanmaktadır. Cünüp kimsenin abdest alarak veya teyemmümle uyumasının daha faziletli olduğunda şüphe yoktur. Meymûne bint Sa'd (r.anhâ) rivayeti de buna delâlet etmektedir. Onun "Cünüp olarak uyunabilir mi?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v,), "Abdest almadan cünüp olarak uykuya yatılmasından hoşlanmam. Ben kişinin bu halde iken vefat etmesinden ve bu durumda Cebrail'in gelmemesinden endişe ederim" şeklinde cevap vermiştir. Hadisi Taberânî rivayet etmiştir. (el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV, 36, 37; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 275) Ancak isnadında Abdulhamid b. Yezid'den rivayette bulunan Osman b. Abdurrahman bulunmaktadır. Osman b. Abdurrahman, el-Harrânî et-Terâikî'dir. Yahya b. Main onun sika olduğunu söylemiş, Ebû Hatim ise onu sadûk lafzıyla nitelemiştir. İbn Ebî Arûbe el-Harrânî ve İbn Adi, "Meçhul ravilerden rivayette bulunmakla birlikte onda önemli bir kusur yoktur" demişlerdir. Buhârî ve Ebû Ahmed e!-Hâkim ise, onun bazı zayıf ravilerden rivayette bulunduğunu ifade etmişlerdir. (Mecmau'z-zevâid, I,114) Abdülhamid b. Yezid hakkında ise bilgi bulamadım.
Cüniip kimsenin uyumadan abdest alması ile ilgili olarak İbn Ebî Şey-be de (el-Musannef, I, 60) Hz. Aişe (r.anhâ)'nın "Cüniip olarak uyumak isteyen abdest alsın. Belki de uyurken eceli gelir" dediğini rivayet etmiştir. Bu haber isnadsız olarak Zehrü'r-rubâ'da (I, 51) da bulunmaktadır. Söz konusu her iki haber de cüniip kimsenin abdest alarak da olsa belirli bir temizlik yapmasının daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir. Zira abdest hükmî kirliliği hafifletmektedir. Beyhakî'nin hasen bir isnadla Hz. Aişe (r.an-hâ)'den rivayetine göre teyemmüm de onun yerine geçmektedir.
İbn Huzeyme rivayeti, cünüp kimsenin yemeden ve uyumadan önce abdest almasının vücudun zindeleşmesi ve hükmî kirliliği kısmen de olsa hafifletmesi konusunda etkin olduğuna delâlet etmektedir. İbn Ömer (r.a.)'nın hem sözlü hem de fiili olarak eksik abdestie yetinmiş olması buna sebep olmaktadır. Bize göre böyle bir durumda abdestin eksiksiz alınması daha faziletlidir. Nitekim Kütüb-i sitte'de Hz. Aişe (r.anhâ)'den rivayet edilen hadise göre Resûlullah (s.a.v.) cünüp iken uyumak istediğinde namaz abdesti gibi abdest alırdı. Bu durumda İbn Ömer (r.a.)'nm söz konusu açıklaması, cünüp kimsenin gusletmeden ve abdest almadan uyumasının da caiz olduğuna, bunun mekruh olmadığına delâlet için olmaktadır. Zira onun söz konusu ettiği abdest dini anlamda tam bir abdest değildir.
Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onun gusletmeden uyumasını ve guslü daha sonraya bırakmasını onayladığını göstermektedir. Haberin zahirinden Hz. Aişe (r.anhâ)'nm abdest de almadığı anlaşılmaktadır. Çünkü kış mevsiminde kadın abdest aldıktan sonra ondan erkeğin kendisini ısıtmasını istemesi makul gözükmemektedir.

III. SULARIN HUKMU

1. Az Suyun Kirlenmesi

Bu başlık altında az suyun içine düşen pisliğin az da olsa suyu kirleteceği konusu işlenecektir.
216. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Herhangi biriniz sakın durgun suya küçük abdest bozup da sonra oradan yıkanmaya kalkmasın" buyurmuştur.[123]
Hadisle ilgili müellif el-Bahr'dak\ (1,83) şu açıklamayı nakletmektedir: Bol miktardaki suya karışan az bir miktardaki idrarın onun rengini ve kokusunu değiştirmeyeceği malumdur. Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.v.) böyle bir suda yıkanmayı yasaklamıştır. "Biriniz uykudan uyandığı zaman su kabına sokmadan elini üç kere yıkasın. Çünkü elinin gece nerelerde bulunduğunu bilmez"[124] hadisi de buna delâlet etmektedir. O (s.a.v.), tenasül organına dokunmadan dolayı pislik bulaşma ihtimalini dikkate alarak ihtiyaten elleri yıkamayı emretmektedir. Böyle bir dokunmadan dolayı bulaşabilecek pislikle suyun değişmeyeceği bilinmektedir. Bununla birlikte içine düşen az da olsa pislik hakikatte onu ifsad etmiş olmasaydı, o takdirde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in köpeğin yaladığı kabı ihtiyaten yıkamayı emretmesinin bir mânası olmazdı. Nitekim köpeğin yalamasıyla içinde bulunan suda bir değişiklik meydana gelmediği halde Resûlullah (s.a.v.), "Köpek yaladığı zaman kabınızın temizliği yedi kere yıkanmakla olur" buyurmuştur.[125] Netice itibariyle bu deliller, suya pislik karıştığı kanaati oluştuğunda onun kullanılmayacağını göstermektedir. Bu noktada suyun iki kulleden daha az veya daha çok olması, suyun evsafının değişmesi veya değişmemesi arasında herhangi bir fark yoktur. Bu, İmam Ebû Hanife (r.a.)'in görüşüdür.

Kulleteyn Hadisi:

Bir şeyin bir şekilde sınırlandırılmaya gidilmesi ve ona bir konulması ancak nasla olabilir. Ne var ki biz konuyla ilgili herhangi bir nas bilmemekteyiz. Aşağıda ayrıca zikredileceği üzere konuyla ilgili nakledilen kulleteyn hadisinin muhtevası ise doğru olarak tespit edilememiştir. Hadisin konuyla ilgili iddia edildiği şekilde delil olması da mümkün değildir. Hadis, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Sünen-i erbaa müellifleri, İbn Huzey-me, îbn Hibbân, Hâkim en-Nîsâbûrî, Dârekutnî ve Beyhakî tarafından Abdullah b. Abdullah vasıtasıyla Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd rivayeti şöyledir: Evcil ve yabanî hayvanların uğrağı olan suyun durumu sorulduğunda Resûluliah (s.a.v.), "İki külle miktarında olan su pislik tutmaz" şeklinde cevap vermiştir.[126] Hâkim en-Nîsâbûrî rivayeti, "İki külle miktarında olan suyu hiçbir şey pisletemez", Ebû Dâvûd'daki diğer bir rivayetin ve İbn Mâce rivayetinin lafzı ise "Çünkü su pis olmaz" şeklindedir.

Hâkim en-Nîsâbûrî, "Hadis, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir, her ikisi de tüm ravilerinin rivayetlerini delil olarak zikretmişlerdir" demiştir. İbn Mende'nin açıklaması ise şöyledir: Hadis Müslim'in şartlarını taşımaktadır. Hadis Velid b. Kesir'e dayanmaktadır. Onun hadisi aldığı kimselerle ilgili Muhammed b. Ca'fer b. Zübeyr, Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer, Ubeydullah b. Abdullah b. (Büyük) Ömer ve Abdullah b. Abdullah b. (Küçük) Ömer olmak üzere farklı isimler zikredilmiştir. Bize göre bu durum hadisin sıhhatini engelleyen bir kusur değildir. Zira sözü edilen ra-vilerin hıfz sahibi oldukları düşünüldüğünde hadisin güvenilir raviler vasıtasıyla nakledildiği sonucuna varılır. Araştırma sonucu tespit edilen hadisin gerçek isnadı ise; Velid b. Kesir > Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer > Ab-duliah b. Abdullah b. Ömer ve Muhammed b. Ca'fer b. Zübeyr > Ubeydul-İah b. Abdullah b. Ömer şeklindedir. Bu iki isnad dışında nakledenler yanılmıştır. Kütüb-i sitte müellifleri Ebû Üsâme > Velid b. Kesir isnadıyla iki farkı yoldan da rivayet etmişlerdir.
Hâkim en-Nîsâbûrî ve diğer müelliflerin nakilde bulundukları Hammad b. Seleme > Asım b. Münzir > Abdullah b. Abdullah b. Ömer > babası şeklinde hadisin üçüncü bir isnadı daha vardır. Bu isnad hakkındaki soruya İbn Maîn "ceyyid: sağlamdır" diye cevap vermiştir. İbn Uleyye'nin hadisi merfû olarak rivayet etmediği hatırlatıldığında ise, "İbn Uleyye hadisi doğru ezberlemese de hadisin isnadı ceyyiddir" demiştir.
İbn Abdilberr'in et-Temhid'deki açıklaması şöyledir: Kulleteyn hadisi hakkında İmam Şafiî'nin görüşü usul açısından zayıf, rivayet açısından ise sahih değiidir. Zira âlimlerden bir grup hadisi eleştirmiş, kulleteynin mahiyeti ve miktarı hususunda rivayet veya icmâ yoluyla herhangi bir bilgi bulunamamıştır. el-İstizkar'da ise, "Hadis illetlidir, İsmail el-Kâdî onu eleştirmiş ve reddetmiş" demiştir. Tahâvî de 'kuileteynin mikdarı belirli olmadığı için ona göre amel edemeyiz' açıklamasını yapmıştır.
Hadisle ilgili İbn Dakîki'İ-Id'in açıklaması şöyledir: Bazı âlimler hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Fakihlerin metoduna göre hadis sahihtir. Zira bazı lafızları sebebiyle isnadında problem bulunsa da bunlarla ilgili rivayetler arasındaki çelişkiler giderilmek suretiyle makul açıklama yapılabilir. Ancak ben, kulleteynin seran itibara alınması gereken miktarını tespitte dinen delil olabilecek bir veriye sahip olunmadığı için onu terk ettim.
İbn Dakîki'1-îd problemli rivayetle İbn Adi'nin rivayet ettiği İbn Ömer (r.a.) hadisini kastetmiş olmalıdır. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Su Hecer küpleriyle iki külle (küp) miktarına ulaşınca pislik tutmaz" demiştir.[127] et-Telhîsü'l-habir'de (1,5) zikredildiği üzere bu hadisin isnadında bulunan Muğire b. Saklâb münkerü'l-hadîs (rivayetlerinin çoğu münker) olarak nitelenmiştir. Onun hakkında Nüfeylî, "Rivayetine güvenilmez", İbn Adi ise, "genelde rivayetleri desteklenecek durumda değildir" demişlerdir. et-Telhîsü'l-habir'dz (I, 6) şu bilgilere de yer verilmektedir: Ebû Ubeyd'in Kitabu 't-tuhûr' da belirttiği üzere Şafiîler Arapların şiirlerindeki yaygın kullanımı esas alarak hadiste kastedilen kullenin Hecer küpleri olduğunu söylemişlerdir. Hattâbî Hecer küplerinin Araplarca bilindiğini, kapasitelerinin belirli olduğunu, kullenin ise müşterek bir lafız olduğunu söylemiştir. Onun anlamlarından biri olan "kap" şeklinde anlaşılması halinde geriye ondan maksadın büyük mü yoksa küçük mü olduğu meselesi kalmaktadır. Onun büyük olduğunun delili ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in limit belirlerken sayı kullanmasıdır. Zira büyük bir kabı ölçü olarak belirlemesi mümkün iken iki küçük kulleyi esas almasının bir manası olmaz.
İbn Hacer'in Fethu'l-bârfâçkı (I, 300) açıklaması ise şöyledir: Büyük kuüenin ne olduğu konusunda Hicaz bölgesinin örfü esas alınır. Tâbiu'l-âsâr'da (s. 68) şöyle denir: Nakledilen kulleteyn hadisleri, havuzlarda olduğu gibi suyun yerdeki yaygınlığı şeklinde anlaşılmalıdır. Konuyla ilgili hadisler sorulan bir soruya cevap olarak söylenmiştir. İki kule su derinliği avuçlandığında dibi görünmeyecek tarzda yayvan bir şekilde yayılması halinde bir ucundaki hareket diğer uca sirayet etmeyecek kadar bir alan tutar. Mezhebimizde çok suyun ölçüsü de işte budur. Halkın anlaması için âlimler bunu 10x10 zira (arşın) olarak belirlemiştir. Bu, asrının önde gelen âlimlerinden muhaddis Reşid Ahmed el-Kenkevî'nin açıklamasıdır. Onun anlattığını biz de denedik, aynen dediği gibi olduğunu gördük. Suyun çokluğu için 10xl0'luk alan belirleme yoluna gidilmesinin hikmeti, içine düşen pisliğin dağılıp yok olması ve avuçlanarak alındığı yüzeyde etkisini göstermemesidir. Suyun alanının azalması halinde, suyun yüzeyinde pisliğin gözükmesi ve etkisini her yerde göstermesi söz konusudur.
217. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Köpek birinizin kabını yaladığı zaman önce içindekini döksün sonra da yedi kere yıkasın" buyurmuştur.[128]
Dârekutnî hadisin isnadının hasen, ravilerinin ise güvenilir olduğunu söylemiştir. et-Telhîsü'l-habifdt zikredildiği üzere hadisi İbn Huzeyme Sahih'inde "Fe'lyuhrikhu" lafzıyla rivayet etmiştir.
Hadiste, suyun evsafından herhangi bir değişiklik bulunmadığı halde Hz. Peygamber (s.a.v.) köpeğin yaladığı kaptaki suyun pislendiğini haber vermekte ve dökülmesini emretmektedir. Bu durum, küp dâhil küçük veya büyük kaplarda bulunan suyun içine düşen pislik sebebiyle değişiklik meydana gelmese de pislendiğini göstermektedir. Kulleteyn hadisi ise gerek metninde gerekse isnadında bulunan kusurları sebebiyle sahih değildir. Konuyla ilgili geniş bilgi edinmek isteyen önde gelen âlimlerden NîmevÎ'ninÂçâ-rü's-sünen (1,4-6) isimli eserine bakabilir. Bu konuda Zehebî'nin açıklaması esas itibariyle yeterlidir. O Mîzânü'l-i'tidâVde Hasan b. Muhammed b. Yahya el-Alevî isnadıyla Cabir b. Abdullah (r.a.)'den merfû olarak nakledilen, "Ali insanların en hayırlısıdır. Ondan yüz çeviren kafir olur" rivayeti hakkında Hatîb el-Bağdâdî'nin, "Bu, münker bir hadistir, onu el-Alevî'den başkası bu isnadla rivayet etmemiştir. Dolayısıyla böyle bir hadis sabit değildir" der. Zehebî der ki, Hatib el-Bağdâdî'nin "sabit değildir" demesi kulleteyn, dayıların mirasçı olacağı ve benzeri rivayetler hakkındadır, yoksa uydurma olduğunda şüphe bulunmayan yukarıdaki el-Alevî haberi gibi rivayetleri dikkate almaya bile değer bulmaz. Bu tür saçmalıkları benimseyen nasipsizlerden Allah (c.c.)'e sığınırız. Kulleteyn hadisinin sahih olduğunu bir an kabul etsek bile o takdirde Tirmizî'nin rivayetinden de anlaşıldığı gibi kulleden yerdeki su birikintisi kastedilmektedir. Nitekim onun rivayetine göre İbn Ömer (r.a.) şöyle anlatmıştır: Çöldeki evcil ve yabanî hayvanların uğrağı olan suyun durumunu sorduklarında Resûlullah (s.a.v.)'e, "İki külle miktarında olan su pislik tutmaz" buyurmuştur. (Tirmizî, "Taharet", 50) Çöldeki suların genellikle yayvan su birikintisi şeklinde olduğu ve kulleteynin de enine ve boyuna on arşınlık bir alam kapsadığı bilinmektedir. Üstat bu bilgileri Tâbiu'l-âsâr'da muhaddis Kenkevî'den nakletmektedir.
Çöldeki suların genellikle yayvan su birikintisi şeklinde olduğunu kabul edelim. Ancak her zaman böyle olmayacağı düşünülmelidir. Yüzeyi az, derinliği fazla su da olabilir. Bu durumda hadisin umumiyet ifade eden lafzı nasıl tahsis edilecektir? sorusu akla gelebilir. Bu sorunun cevabı suda değişiklik meydana getirmese de içine pislik düşen kuyunun pisleneceğine dair deliller çerçevesinde zikredilecektir. Kuyu suları genellikle iki kulleden fazla olur. Özellikle suyu kesilmeyen zemzem kuyusu böyledir. Böylece kulleteyn hadisinin kuyular gibi derin sular hakkında değil, hadisteki bazı ifadelerin de işaret ettiği gibi yayvan su birikintileri ile ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Buzâa Kuyusuyla İlgili Hadis

Burada Buzâa kuyusuyla ilgili rivayeti de zikretmeliyiz. Tirmizî'nin Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den rivayetine göre, "Hayız bezlerinin, köpek leşlerinin ve kokuşmuş nesnelerin atıldığı bir kuyu olan Buzâa kuyusundan abdest alabilir miyiz?" sorusuna Resûlullah (s.a.v.), "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez" diye cevap vermiştir.[129] Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Buzâa hadisini en güzel rivayet eden Ebû Üsame'dir. Buzâa kuyusu hakkında Ebû Saîd hadisi Ebû Üsâme tarikinden daha sağlam bir yolla rivayet edilmemiştir. Bu hadis Ebû Saîd'den birkaç tarikle rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Muhammed b. Hazm hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. İbn Mende ise hadisin isnadının meşhur olduğunu belirtmiştir. (et-Telhîsü'l-habîr, I, 3-4)
Buna şöyle cevap verilin et-Telhîsü'l-habîf de (1,3-4) nakledildiğine göre hadisle ilgili İmam Şafiî'nin açıklaması şöyledir: Buzâa kuyusu gerçekten büyük ve geniştir. İçerisine atılan pislikler onun kokusunu ve rengini değiştirmiyor, bunlardan dolayı kuyuda pis kokular da oluşmuyordu. "İçerisine bazı pisliklerin atıldığı zikredilerek Buzâa kuyusundan abdest alabilir miyiz?" diye sorulduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.), "Suyu hiçbir şey pisletmez" diye cevap vermiştir.[130] Ebû Davud'un rivayetindeki, "Kuyudaki suyun renginin değişmiş olduğunu gördüm" (Ebû Dâvûd, "Taharet", 34) şeklindeki beyanı hakkında AwuT/-ma'£«<i'daNevevî'nin, "Hadiste kastedilen suyun içine düşen pislikle bozulmayacağı değil, suyun uzun süre durması ve kaynak olması itibariyle bozulmayacağıdır." şeklindeki açıklamasına yer verilmektedir.
İbnü'l-Münzir'in, "Az olsun çok olsun içine düşen pislikle tadı, rengi ve kokusu değişen suyun pis olacağı hususunda âlimler icmâ etmişlerdir" açıklaması sebebiyle hadisi söz konusu şekilde açıkladık. Bir sonraki başlıkta konuyla ilgili başka bir hadis zikredilecektir. Onun konuya delâleti açıktır. Akmayan sudan kastedilen "az su" dur.
218. İbn Sîrîn'in nakline göre zenci bir adam Zemzem kuyusuna düştü ve öldü. İbn Abbas (r.a.) adamın cesedinin kuyudan çıkarılmasını ve kuyunun boşaltılmasını emretti. Rükün tarafındaki gözeden gelen suyu boşaltamadılar. Bunun üzerine kuyunun suyunun boşaltıiabilmesi için İbn Abbas (r.a.) gözenin kıbtî ve ipekli şal ile tıkanmasını emretti. Kuyuyu boşalttıklarında fışkırarak yeniden doldu.
Haberi Dârekutnî rivayet etmiştir. (Sünen, I, 33) Âsârü's-sünen'de (I, 9) ifade edildiği üzere isnadı sahihtir.
Zemzem kuyusunun suyunun iki kulleden fazla olduğu ve içerisinde bir kimsenin ölmesiyle değişiklik meydana gelmeyeceği bilinmektedir. Buna rağmen İbn Abbas (r.a.) kuyunun mendup olacağı için değil, vücubiyet ifade ettiği için boşaltılmasını emretmiştir. O kadar ki o, rükün rafmdaki gözenin kıbtî ve ipekli şal ile tıkanmasını emretmiştir. Mendup olan hususlarda bu derece mübalağa etmek dinde aşırılık anlamına gelir -ki sahabe böyle bir tavırdan uzaktır- Üstelik böyle bir durumun sahabenin huzurunda meydana geldiği ifade edilmektedir. Bu, suyunda

değişiklik meydana getirmese de içine düşen pislik sebebiyle kuyunun boşaltılmasına dair sahabenin icmâının bulunduğu anlamına gelmektedir. Sahabenin böylesi aşırılıklarda bulunması ise düşünülemez. Mezhebimizin görüşü budur.
Beyhakî, el-Ma'rife'de, İbn Sîrîn'in söz konusu rivayetini mürsel olduğu gerekçesiyle eleştirmiştir. Zeylaî de onun bu eleştirisini naklettikten sonra İbn Sîrîn'in İbn Abbas (r.a.)'i görmediğini dolayısıyla ondan işitmediğini, ondan rivayetlerinin "belağ" sigasıyla olduğunu (rivayetlerinde kopukluk bulunduğunu) zikrederek Beyhakî'yi desteklemiştir. Bu eleştirileri değerlendiren Nîmevî sözü edilen rivayetin isnadının muttasıl kendisinin de sahih olduğunu belirtmiştir. Onların rivayetle ilgili mürsel iddialarının yanlışlığını da şöyle açıklamıştır: İbn Şîrîn İbn Abbas (r.a.)'in vefatında 35 yaşlarmdaydı. Onunla görüşmesine engel bir durum da söz konusu değildi. Ayrıca Zehebî de İbn Sîrîn'in İbn Abbas (r.a.)'den hadis işittiğini açık bir şekilde ifade etmiştir. Nitekim o, "İbn Şîrîn, Ebû Hureyre, İmran b. Husayn, îbn Abbas, İbn Ömer ve benzeri sahâbîlerden (r.a.e.) hadis işit-mistir" demiştir. (Âsârü's-sünen, 1,9)
Bize göre söz konusu haberin mürsel olduğu kabul edilse bile bu, onun delil olmasına engel değildir. Çünkü bazı âlimlere göre îbn Şîrîn gibi Saîd b. Müseyyeb'in mürselleri de sahihtir. Nitekim el-Cevherü'n-nakî'dz (I, 343) nakledildiğine göre İbn Abdilber et-Temhîd'in başlarında şöyle demektedir: Sadece sika ravilerden hadis aldıkları bilinen âlimlerin mürsel ve müdelles rivayetleri de makbuldür. Âlimler Saîd b. Müseyyeb, Muhammed b. Şîrîn ve İbrahim en-Nahaî'nin mürsellerini bu sebeple sahih kabul etmişlerdir.
219. Atâ'nın nakline göre Habeşli bir adam Zemzem kuyusuna düştü ve öldü. İbnü'z-Zübeyr (r.a.)'in emriyle kuyunun suyu boşaltıldı. Fakat kuyunun suyu bir türlü bitmiyordu. Bu durumun Hacerü'l-esved tarafından gelmekte olan bir gözeden kaynaklandığı anlaşıldı. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr (r.a.), "Bu kadarı yeterli" dedi.
Haberi Tahâvî (Şerhu meâni'l-âsâr, I, İ7) ve İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, I, 162) rivayet etmişlerdir. Tahâvî isnadının sahih olduğunu söylemiştir. İbn Ebî Şeybe'nin isnadı da SahihayrCm ravilerinden meydana gelmektedir.
Âsârü's-sünen'de (I, 9) nakledildiğine göre İbnü'l-Hümam da Fethu'l-ka-dîr'de haberin sahih olduğunu söylemiştir.
Haberin bir önceki gibi aynı hususa delâlet ettiği açıktır. Nimevî söz konusu haberle ilgili birbirini destekleyen birçok isnad zikretmektedir. Geniş bilgi için onun haşiyesine bakılabilir. Beyhakî'nin, "Bu haber Mekkeliler tarafından bilinmemektedir. İmam Şafiî'nin 'Bu haber İbn Abbas (r.a.)'den sabit değildir' şeklindeki açıklamasının olduğu tarzındaki beyanlar bizleri yanıltmamalıdır. Bir haberin isnadı sahih olduktan sonra sabit olmaması da ne demek oluyor?
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez" şeklindeki açıklamasının, Buzâa kuyusu hakkında olduğu bazı şüpheler uyan-dırsa da esasen çok su veya akan su ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Üç Sünen müellifi ve diğer hadis âlimlerinin rivayet ettiği, Ahmed b. Hanbel'in sahih, Tirmizî'nin ise hasen olduğunu belirttikleri hadis Ebû Saîd el-Hud-rî (r.a.)'den rivayet edilmektedir. Buna göre sahabe, "Hayız bezlerinin, köpek leşlerinin ve kokuşmuş nesnelerin atıldığı bir kuyu olan Buzâa kuyusundan abdest alabilir miyiz?" diye sormuştur. Resûlullah (s.a.v.) de, "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez" demiştir. (Âsârü's-sünen, 1,6,7) Evet rivayet Buzâa kuyusu hakkındadır. Ancak bu hadis onun suyunun akıcı olduğuna yorulur. Nitekim Tahâvî onun akarı olan bir kuyu olduğunu ileri sürmüştür. O, Buzâa kuyusunun akarsu kabilinden olduğunu Ebû Ca'fer Ahmed b. Ebî İmrân > Ebû Abdullah Muhammed b. Şuca'es-Selcî isnadıyla Vâkidî'den de rivayet etmiştir. Buna göre Buzâa kuyusundan bahçelerin sulanması için bir su yolu (ark) vardı. (Âsârü's-sünen, 1,7) Tespitlerimize göre Tahâvî'nin hocası güvenilir bir ravidir. Nitekim Suyûtî'nin Husnü'l-mu-hâdara'da (1,198) naklettiği üzere İbn Yunus Târîh'inde onun sika olduğunu belirtmektedir. Muhammed b. Suca' es-Selcî ise olgun bir insan olarak tanınmakla birlikte hadis rivayeti açısından muhaddisler tarafından zayıf bulunmuştur. Nitekim Zehebî Siyerü a'lâmi'n-nübelâ'smda on dördüncü tabakada zikrettiği Muhammed b. Suca' es-Selcî hakkında şöyle demektedir: Muhammed b. Suca' Bağdatlı önde gelen Hanefî fakihlerden biridir. İbnü's-Selcî diye tanınır. İbn Uleyye, Veki, Ebû Üsâme ve akranlarından hadis işitmiştir. Arapçayı Yahya b. Adem'den, fıkhı Hasan b. Ziyad'dan öğrendi. Teheccüd namazını ihmal etmeyen, sıkça Kur'an okuyan abid ve âlim bir kimseydi. "Ehi-i hadis onu ağır bir şekilde eleştirmektedir. İbnü'l-Cevzî'nin onun hakkında İbn Adî'nin 'teşbihle ilgili hadisler uydurur ve onları ehl-i hadise nispet ederdi' açıklamasını nakletmektedir" şeklindeki iddialara Aynî, el-Binâye şerhu'l-Hidâye isimli eserinde şöyle cevap vermektedir: Onun er-Red ale'l-müşebbihe isimli bir eseri bulunmaktadır. Müşebbiheye reddiye yazmış bir âlimin teşbihle ilgili hadis uydurduğu nasıl iddia edilebilir? O, dindar, abid, salih bir kimse olup döneminde ehl-i re'yin önde gelen bir fakihi idi. Ali el-Kârî de Tabakâfmda abid bir kimse olarak nitelediği Muhammed b. Şuca'ın kendi döneminde ehl-i re'yin önde gelen bir fakihi olduğunu, fıkıh, hadis ve kıraatta önde gelen âlimler arasında yer aldığını söylemektedir. Hâkim ise Muhammed b. Ahmed b. Musa el-Kummî'nin babası vasıtasıyla onun altmış küsur cüzlük Kitâbü'U menâsik isimli eserini rivayet ettiğini, ayrıca onun Tashîhu'l-âsâr isimli hacimli bir eserinin bulunduğunu haber vermektedir. Aynı bilgiler el-Be-hiyye'de (s. 70) de zikredilmektedir. Sonuç itibariyle o, mezhebimizin dikkate aidığı önde gelen âlimlerdendir.
Mecmau'z-zevâid'de (I, 288) belirtildiği üzere birçok âlim güvenilir olduğunu belirtmesine rağmen Vâkidî hakkında da eleştiriler bulunmaktadır. Üstad'ın Tâbiu'l-âsâf daki (s. 68) açıklaması şöyledir: Vâkidî'nin güvenilir olmadığını kabul etsek bile zayıf ravi, en azından bir ihtimalin varlığını ortaya çıkarır. Bu kadarı da tearuzun giderilmesinde ve konu ile ilgili rivayetin mutlak hakikatmiş gibi kabulüne engel olmada etkin olur. Nîmevî'nin açıklaması ise şöyledir: Vâkidî, her ne kadar muhaddislere göre hadis rivayetinde cerh edilen biri olsa da o, megâzî, siyer Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında ve vefatından sonra meydana gelen olaylar hakkında otoritedir. Üstelik o, Medinelidir. Medine ve kuyularını başkalarından daha iyi bileceği şüphe götürmez bîr gerçektir. Dolayısıyla onun verdiği bilgiler İbnü'l-Cevzî ve konunun başında zikredilen Ebû Davud'un haberindeki kim oldukları belli olmayan ravilerin bildirdiklerinden daha makbuldür. Nitekim Buzâa kuyusu hakkında el-Akta' diye tanınan Ebû Nasr'ın açıklaması da şöyledir: Güzel koku kullanmaktan hoşlanan, temizliğe önem veren, suyun içine sümkürmeyi bile yasaklayan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü edilen özellikleri taşıyan kuyudan abdest aldığı sanilmamahdır. Bu durum kuyunun sözü edilen özelliklere cahiiiye döneminde sahip olduğunu göstermektedir. (Önceki halini dikkate alarak) Müslümanlar kuyudaki suyun kullanımından şüphelenmişler, Hz. Peygamber (s.a.v.) de kuyudan bol miktarda suyun çekilmesiyle bunların etkisinin kalmadığını açıklamıştir. (Âsârü's-sünen, I, 7-8)
Bize göre "Hayız bezlerinin, köpek leşlerinin ve kokuşmuş nesnelerin atıldığı bir kuyu olan Buzâa kuyusundan abdest alabilir miyiz?" sorusunu soran bununla söz konusu pisliklerin vaktiyle atılmış olduğunu kastetmiştir. Onun kuyu hakkındaki açıklamalarının aşırı kötüleyici bir üslup kullanmasından, kuyunun geçmişteki durumunu kastederek şu anda abdest alınıp alınmayacağını sorduğu anlaşılmaktadır. el-Câmî'nin Şerhu'l-Kâfiye'de (s. 287) zikrettiği gibi bu, "Dün şehre girinceye kadar gece boyunca yürüdüm" sözündeki gibi mübalağalı bir ifadedir. Bu, gerçekten güzel bir yorumdur.
Beyhakî'nin el-Ma'rife'dc nakline göre İmam Şafiî, "Buzâa suyu bol geniş bir kuyu idi. İçerisine atılan pislikler suyunun rengini ve tadını değiştirmediği gibi onda pis koku da oluşturmazdı" demiştir. (Âsârü's-sünen, I, 6) Bu, günümüzdeki büyük havuzlarda olduğu gibi eni ve boyu on arşından fazla olması halinde söz konusu olabilir. Zira daha küçüklerinde pislik kısa zamanda suyun tamamını kaplayabilir. Hayız bezleri, köpek leşleri ve kokuşmuş nesneler atılmasına rağmen suyunda bir değişiklik meydana gelmediğine göre Buzâa kuyusu günümüzdeki havuzlardan daha büyük olmalıdır. Abdürrezzak b. Hemmam'm Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den yaptığı rivayette bu kuyudan söz ederken "gölet" kelimesini zikretmesi de bunu destekler mahiyettedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) içerisine köpek leşleri ve kokuşmuş nesneler atılmış olan bir göletten abdest almış veya su içmişti. Kendisine bu durum hatırlatılınca "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez" buyurmuştur. (Abdürrezzak b. Hemmam, el-Musannef, I, 78; Ali el-Mutta-kî, Kenzü'l-ummâl, V, 140) Bu rivayet en azından bir ihtimal oluşturur. Şafiîle-rin Buzâa hadisine sarılmaları ve kendi görüşlerini onunla temellendirme-ye çalışmaları uygun olmaz.

2. Evsafı Değişmedikçe Suyun Temiz Olduğu

220. Muhammed b. Haccac > Ali b. Ma'bed > İsa b. Yunus > Ahvas b. Hakîm > Raşid b. Sa'd isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Rengi, tadı veya kokusu değişmedikçe suyu hiçbir şey pislete-mez" buyurmuştur. (Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 16; Dârekutnî, Sünen, I, 29)
et-Telhtsü'l-habtr'de, (I, 4) zikredildiği üzere hadisi Tahâvî ve Dârekutnî, Raşid b. Sa'd vasıtasıyla "Kokusu veya tadı değişmedikçe suya hiçbir şey pisletemez" lafzıyla mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Tahâvî "tadı" kelimesinin ilâvesiyle rivayet etmiştir.
Ebû Hatim, Raşid b. Sa'd'ın söz konusu mürselinin sahih olduğunu söylemiştir. Belirli şartları taşıyan mürsel bize göre delil olmaktadır. Bu da o kabildendir. Müellif, Zeylaî'nin Nasbu'r-râye'de (I,50) Beyhakî'nin Ahvas b. Hakîm hakkında eleştiri bulunduğunu ifade ettiğini naklettiğine dikkat çekmektedir. Ancak biz, sözü edilen hadisin sahih olduğunu söyleyen âlimlerin bu eleştiriyi dikkate almadıklarını ve böylesi ihtilafların sıhhate engel olmadığına işaret etmeliyiz.
221. Ebû Ümâme el-Bâhilî'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kokusunu veya tadını değiştirmedikçe suyu hiçbir şey pisletemez" buyurmuştur.

Hadisi Taberânî Mu'cemü'l-kebîr ve Mu'cemü'l-evsafta rivayet etmiştir. İbn Mâce'nin Ebû Ümâme el-Bâhilf'den rivayeti, "Kokusu, tadı ve rengi değişmedikçe" şeklindedir.[131] İsnadında Rişdîn b. Sa'd bulunmaktadır. Mecmau'z-zevâia"de (I, 87) ifade edildiği üzere o zayıf bir ravidir. Ancak Tehzîbü't-Tehzîfrde (III, 377) de zikredildiği gibi Heysem b. Harice onun güvenilir olduğunu söylemiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere özellikle de hadis sahih mürsel ile desteklendiğinde böylesi ihtilaflar hadisin sıhhatine engel teşkil etmez.
Hadisle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: İbn Mâce rivayetindeki "vav" harfi birinci hadiste zikredilen ve çeşitleme bildiren "ev" edatı mânasındadır. Buna göre suyun pislenmesi için bu üç özellikten sadece birinin değişmiş olması yeterlidir. Bir önceki konu başlığında az suyun, içine düşen pislikle bozulacağı hususu ele alınmıştı. Sözü edilen hadis umumiyet ifade etmekteydi. Onun bir kısmı tahsis edilmiştir. Böylece konuyla ilgili hadislerin başlığa delâleti de ortaya çıkmıştır.

3. Akıcı Kanı Olmayan Hayvanın Ölmesiyle Suyun Kirlenmeyeceği

222. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Birinizin kabına sinek düştüğünde, önce kaba tamamını daldırsın sonra çıkartıp atsın. Çünkü sineğin bir kanadında dert diğer kanadında ise devası bulunur" buyurmuştur. (Buharı, "Tıp", 58)
Hadisle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Akıcı kanı olmayan hayvanların hükmü de sinek gibidir. Sineğin hükmü hadisle belirlenmiş, benzeri hayvanların hükmü ise ona kıyasla tespit edilmiştir. Aşağıda zikredilecek
olan Dârekutnî'nin Selman (r.a.)'den rivayeti de bu kıyası desteklemektedir. Ebû Hureyre (r.a.) hadisinin konuya delâleti açıktır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) öiüp ölmediğine bakmaksızın içine düşen sinek sebebiyle kapta bulunan nesnenin pis olduğuna hükmetmemiştir.
223. Bakıyye > Saîd b. Ebû Saîd ez-Zebîdî > Bişr b. Mansur > Ali b. Zeyd b. Ced'ân > Saîd b. Müseyyeb > Selman (r.a.) isnadiyla nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ona, "Selman! Kanı olmayan bir canlının içine düştüğü ve öldüğü her yiyecek ve içeceğin yenmesi, içilmesi helâldir. Ayrıca onunla abdest de alınabilir" buyurmuştur.
Hadisi Dârekutnî rivayet ettikten (Sünen, I, 37) sonra, "Onu Saîd b. Ebî Saîd ez-Zebîdî'den Bakıyye'den başkası rivayet etmemiştir. O ise zayıf bir ravidir" açıklamasını yapmıştır. İbn Adî de onu el-Kâmil'inde (III, 406) rivayet etmiş ve Saîd b. Ebî Saîd ez-Zebîdî'in meçhul bir ravi olduğunu ve hadisinin sahih olmadığını söylemiştir.[132]
Burada Saîd b. Ebî Saîd ez-Zebîdî ve isnadla ile ilgili tespitlerimizi zikretmemiz yerinde olacaktır. Şöyle ki, İbnü'l-Hümam'm el-Feth'dekı açıklaması şöyledir: Bu, Hatîb el-Bağdâdî'nin söz konusu ettiği Saîd'dir. O, babasının isminin Abdüicebbar, kendisinin de sika olduğunu söylemiştir. Böylece onun meçhul olmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen hadisi hasen seviyesindedir. Bakıyye b. Velid ise sika olup îmam Müslim'in ravilerin-dendir. O, tedlis yapabilen biridir ancak burada "haddesenî" diyerek hadisi semâ yoluyla aldığını açıkça ifade etmiştir. İsnaddaki diğer raviler ise güvenilirdir. İsnadla ilgili sözü edilen tenkitler bulunmakla birlikte bunlar hadisin hasen olmasını engelleyecek durumda değildir.
Hadisin konuya delâleti açıktır. Hadis hakkındaki problem Saîd b. Ebî Saîd ve Saîd b. Abdüicebbar'in aynı kişi zannedilmesidir. İbn Hacer'in Tehzîbü't-Tehzîb'te zikrettiğinin aksine onlar ayrı iki kimsedir. Tespitlerimize göre İbn Hacer onunla ilgili bilgiyi İbn Adî'den almış fakat onun verdiği bilgiyi doğru bulmayarak onların ayni şahıs olduğu sonucuna varmıştır. Tehzîbü't-Tehzîb'te (IV, 37) yer alan "Saîd b. Ebî Saîd ez-Zebîdî, İbn Ab-dülcebbar'dır" açıklaması da buna delâlet etmektedir, et-Takrîb'deki (s. 70-71) açıklaması ise şöyledir: Saîd b. Ebî Saîd, İbn Abdülcebbar'dir. Saîd b. Abdüicebbar ez-Zebîdî, Ebû Osman Saîd b. Ebî Saîd el-Hımsf dir. Ebû Osman el-Himsî zayıftır, Cerir onun yalan söylediği görüşündeydi. Bilindiği gibi İbn Hacer et-Takrtb'ını Tehzîbü't-Tehzîb''ten sonra telif etmiştir, et-Takrîb'dek'ı açıklaması, Saîd b. Ebî Saîd ve Saîd b. Abdülcebbar'ın aynı kişi olduğuna delâlet etmektedir. O, bunun dışında bir açıklamada da bulunmamıştır. Lisânü'l-Mîzârfdaki (VI, 560-561) açıklaması ise şöyledir: Ebû Osman Saîd b. Abdüicebbar ez-Zebîdî el-Hımsî, Saîd b. Ebî Saîd'dir. Başka bir yerde de Saîd b. Ebî Saîd ez-Zebîdî, İbn Abdülcebbar'dır demektedir. İbnü'l-Hümam'ın açıklamaları da bu yöndedir. Doğrusu da budur. İbnü'l-Hümam'm açıklamalarından, Hatîb el-Bağdâdî'ye göre İbn Abdülcebbar'ın güvenilirliği ve onun kesinlikle meçhul olmadığı da anlaşılmaktadır. Böylece o, İbn Abdüicebbar hakkındaki tenkitleri cevaplamıştır.

4. Mâ-i Müsta'melin Temiz Fakat Temizleyici Olmadığı

Bu başlık altında abdest, gusül gibi hükmî temizlikte kullanılmış suyun (mâ-i müsta'melin) maddî bakımdan temiz olmakla birlikte ikinci defa hükmî temizlikte kullanılamayacağı konusu incelenecektir.
224. Muhammed b. Münkedir'in nakline göre Cabir b. Abdullah (r.a.) şöyle anlatmıştır: Resûlullah (s.a.v.) hastalığımda beni ziyarete gelmişti. Ben baygındım. O (s.a.v.) abdest almış ve abdest suyundan üzerime dökmüş, ben de ayılmışım. (Buhârî, "Vudu", 44)
Hadisin kullanılmış suyun (mâ-i müsta'mel) temiz olduğuna delâleti açıktır. Şöyle ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) bereketiyle şifa bulması amacıyla abdest suyunu Cabir (r.a.)'in üzerine dökmüştür. Pis olan şeyde ise bereket olmaz. Şu halde kullanılmış su temizdir. Hadisle ilgili Fethu'l-bârf deki (i, 261) açıklama şöyledir: Hadisten Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest aldığı sudan ya da abdestten arta kalan kısımdan döktüğü anlaşılabilir. Burada kastedilen abdest için kullandığı sudur. Nitekim Buhârî İ'tisâm bölümünde "üzerime abdest suyunu döktü", Ebû Dâvûd'da "abdest aldı ve üzerime döktü" lafizlanyla rivayet etmişlerdir.
225. Ca'd'in nakline göre Saib b. Yezid şöyle anlatmıştır: Teyzem beni Resûlullah (s.a.v.)'e götürerek düştüğümü söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) başımı okşadı, bana hayır duada bulundu. Daha sonra abdest aldı. Ben de abdest suyundan içtim. (Buhârî, "Vudu", 40)
Yukarıdaki hadiste açıklandığı üzere Hadisin kullanılmış suyun (mâ-i müsta'mel) temiz olduğuna delâleti açıktır.
226. Ebû Hureyre (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.)'e, "Cünüp iken durgun suda yıkanmayın" buyurdu. Hadis ravisinin, "O zaman nasıl yapsın?" sorusuna Ebû Hureyre (r.a.), "Alıp (dökünerek) yıkansın" şeklinde cevap vermiştir.
Hadisi, Müslim ("Taharet", 97) ve Ebû Dâvûd ("Taharet", 36) rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. İbn Hacer Fethu'l-bârî'de (I,299), "Durgun suya küçük abdest bozmayın ve cünüplük sebebiyle onda gusletmeyin" lafzıyla rivayet etmektedir.
Hadisle ilgili İbn Hacer'in Fethu't-bârf deki açıklaması şöyledir: Resû-luilah (s.a.v.)'in yıkanmamayı istemesi durgun suyun kirlenmesine engel olma amacıyladır. Müslim rivayetindeki "Nasıl yapsın?" sorusuna Ebû Hureyre (r.a.)'in, "Alıp (dökünerek) yıkansın" şeklinde cevap vermesi de buna delâlet etmektedir. Böylece durgun suya dalınarak yıkanmanın yasaklanmasının sebebinin başkalarının kullanımına engel olunmaması olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir sözü hangi amaçla söylediğini en iyi sahabe bilir. Bu hadis, kullanılmış suyun (mâ-i müsta'mel) temizleyici olmadığına dair en güçlü delildir.
İbnü'l-Hümam'm Fethu'l-kadîf dzki (i, 75) açıklaması şöyledir. Irak âlimleri, "Mezhebimize göre kullanılmış su temizdir. Kullanılmış suyun temizliğinden maksat, söz gelimi onun üzerimize dökülmesi halinde namaza engel olmayacağıdır. Muhakkik Mâverâünnehir âlimlerinin tercihi de kullanılmış suyun temiz olduğu şeklindedir. Fetva da buna göredir" demişlerdir. Şöyle ki, Allah tarafından bize bildirilen farzın yerine getirildiği ve bir ibâdetin yapılmasına vesile olan araç (su) kullanılması itibariyle kirlenmektedir. Bu o şeyin kendisinin özü itibariyle pis olması anlamına gelmemektedir. Suyun dinen bizzat necis (necîsü'1-ayn) olması mümkün değildir. Burada su, zekât malına benzemektedir. Kişinin malından ayırıp verdiği zekât o malın kiridir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) zekât olarak verilen malı malın kiri saymıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ailesine zekât verilmesi de bu sebeple haram kılınmıştır. Kirli olmakla birlikte söz konusu mal özü itibariyle necaset derecesine ulaşmamıştır. Söz gelimi bir kimse üzerinde bir dirhem zekât malı bulunduğu halde namaz kılsa namazı sahih olur. Suyun da necaset derecesine varmayacak şekilde kirlenmiş olması gerekir. Bu hüküm onun sadece temizleyici olma özelliğini giderir. Bu tespitimiz yukarıdaki kıyasın dışında özel bir delil bulunmaması durumunda geçerliliğini korur.
Konu hakkında üstadımızın açıklaması ise şöyledir: Bu hususta en açık ve şüpheye mahal bırakmayacak delil, sahabenin elbiselerini, kaplarım ve vücutlarını kullanılmış sudan (mâ-i müsta'mel) sakınmamaları ve pis oldukları düşüncesiyle onları yıkamamalarıdır. Sadece bu, kullanılmış suyun (mâ-i müsta'mel) temiz olduğuna dair yeterli bir delildir. Bazen şartlar zorladığı halde sahabeden herhangi birinin mukim veya seferî iken kullanılmış suyla abdest aldığı da nakledilmemiştir. Abdest alırken suyu bir kapta biriktirip aynı suyla bir başkasının hatta hemen herkesin abdest alması mümkündür. Buna rağmen onlar Hicaz bölgesi gibi suyun kıt olduğu bir yerde özellikle seferî iken teyemmümle ibadet ettikleri bir zamanda kullanılmış suyla neden abdest almamışlardır? Çünkü sahabe kullanılmış suyun temizleyici olmadığına dair yeterli delile sahipti.
227. Muhammed b. Fudayl > Ebû Sinan Dırar > Muharib isnadıyla nakledildiğine göre İbn Ömer (r.a.), "Cünüp kimsenin avuçlayıp kullandığı sudan arta kalanı necistir (pistir)" demiştir.
Umdetü'l-kârfde (II, 23) zikredildiği üzere haberi İbn Ebî Şeybe (el-Mu-sannef, i, 82) rivayet etmiştir. Tespitlerimize göre isnadı sahih, Ebû Sinan dışındaki ravîleri Sahthayn ravileridir. Ebû Sinan ise Müslim ravisidir.

Tespitlerimize göre İbn Maîn ve Nesâî, Muhammed b. Fudayl'ı sika olarak nitelemiş, İbn Hibbân da onu es-Sikâfmdi almıştır. Onun hakkında İbn Sa'd, "sika, sadûk, çok hadis rivayet eder, şia yanlısı", İclî "Kufeli, sika ve şîî", Ali b. Medînî "Hadis rivayetinde sika ve sebt", Dârekutnî "Hadis rivayetinde sağlamdı. Fakat Hz. Osman (r.a.)'den yüz çevirmişti" açıklamalarım yapmışlardır. Ebû Hişam er-Rifâî ise Muhammed b. Fudayl'ı, "Allah Hz. Osman'a rahmet etsin. Ona merhamet etmeyene ise merhamet etmesin" derken ve ehl-i sünnet taraftarı olduğuna yemin ederken işittiğini söylemiştir. Ayrıca Ebû Hişam er-Rifâî mest üzerine mesh ettiğini gösteren parmak izlerini gördüğünü, arkasında defalarca namaz kıldığı halde besmeleyi açıktan okuduğunu işitmediğini de ifade etmiştir. (Tehzîbü't-Teh-zîb, IX, 406)

Aynî, bunun Hanefîlerden kullanılmış suyun necis olduğunu benimseyenlerin en güçlü delillerinden biri olduğunu söylemiştir. (Umdetü'l-kârî, il, 23) Bazıları sözü edilen suyun avuçta pislik olması halinde necis olacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak bize göre bu doğru değildir. Zira bu durumda ibn Ömer (r.a.)'nın cünüplükten söz etmesinin bir mânası olmaz. Nitekim pisliği yıkamak sadece cünüp kimselere özel bir durum değildir. Aksine mevcut bir pisliği cünüp olsun veya olmasın herkesin yıkaması gerekir ve elin pis olarak batırılması da suyu pisler. İbn Ömer (r.a.)'nm cünüplükle sınırlaması, sözü edilen hükmün onunla ilgili olduğunu göstermektedir. Bu ise kullanılmış su hakkında Hanefîlerin görüşüyle aynıdır. Ayrıca İbn Ömer (r.a.)'nin açıklamasında avuçla alınıp kullanılan suyun necis olduğundan söz edilmektedir. Avuçta bulunan pislik sebebiyle yıkanan sudan arta kalan da ise böyle bir durum söz konusu olamaz. Sonuç itibariyle bu, son derece zorlama bir yorumdur. Doğrusu ise, Aynî'nin de zikrettiği gibi bu hadisin kullanılmış suyun pis olacağına dair en güçlü delillerden biri oluşudur. Bu, Hasan'ın Ebû Hanife (r.a.)'den rivayeti olmaktadır. Fethu'l-ka-dîr'de (1,74) zikredildiğine göre Ebû Yusuf da Ebû Hanife (r.a.)'in bunu hafif bir necaset olarak gördüğünü rivayet etmiştir.

Konuyla ilgili İbnü'l-Hümam'ın açıklaması şöyledir: Kullanılmış suyun necis kabul edildiğine dair Hanefî görüşün izahı esas itibariyle sidik ve dışkı gibi hakiki pisliklerin izalesinde kullanılan suyun pis olmasına kıyas edilmesidir. Hakiki necasette kullanılmış suyun durumu hakkında herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Hükmî necasette kullanılmış su da ona kıyaslanmaktadır. Bunların ortak noktası, her ikisinin de necaseti gidermekte kullanılmış olmasıdır. Bu ortak payda bir şeyin necis olmasının gerçek manada necis olmasına dayanmadığı prensibine binaendir. Şöyle ki, hakiki olmasının anlamı belirli bir cismin necasetle vasıflanması manasına gelmektedir. Onların dışındakiler için necasetin kullanımı mecazî anlamdadır. Necasetin anlamında bizim kesin olarak bildiğimiz onun dinî bir kabul olduğudur. Böyle bir necaset bulunduğu sürece temiz suyu kullanana kadar din namaz, secde gibi ibadetlere yaklaşmayı yasaklamıştır. Kişi temiz suyu kullandığında bu niteleme ortadan kalkar. Bütün bunJar birer imtihan vesilesidir. Burada hakikî, aklî bir vasıftan söz edilemez. Böyle bir iddia kabul edilmez. İddiada bulunan da bunu ispat edemez. Dinlere göre farklılık arz etmesi de bu necasetin hükmî ve itibarî olduğunun bir başka delilidir. Nitekim hamr (şarap) bizim dinimizde necis, diğer muharref (değiştirilmiş) dinlerde ise temiz kabul edilmektedir. Böylece onun itibari olduğu ve imtihan için yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bu noktada (hakikî pislik olan) kan ile hades (hükmî kirlilik) arasında bir fark bulunmamaktadır. Böylece hükme etkili olanın bizzat necaset vasfı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu ise hem kıyasa esas kabul edilende hem de ona göre hüküm verilende mevcuttur. Bu sebeple aynı hüküm onun için de söz konusu olmaktadır. Bu hüküm ise hükmî kirlilikte (hades) kullanılan suyun necis (pis) olduğudur, (bk. Fethu'l-kadîr. İ, 75)

228. Abdullah (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.)'e içki içmiş bir adam getirildiğinde, "Ey İnsanlar! Allah'ın koyduğu kurallara uymak zamanı gelmedi mi? Kim bu pislikten içerse Allah gizlediği sürece ortaya çıkarmasın. Çünkü bu durumda biz ona Allah'ın kitabını uygularız" buyurdu.[133]

Hadisi Rezîn b. Muaviye rivayet etmiştir. et-Terğîb'de de ifade edildiği gibi bu lafızlarla temel hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Ancak Münzi-rî'nin hadisin başına, mukaddimesinde belirttiği "an" işaretini koymak suretiyle onun hasen olduğunu ifade ettiğini de hatırlatmalıyız.

229. Abdullah es-Sanâbihî (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.), "Kul abdest alırken mazmaza yaptığında ağzıyla işlediği, burnunu temizlediğinde burnuyla işlediği, yüzünü yıkadığında yüzüyle işlediği günahlardan kurtulur..." buyurmuştur.

Hadisi İmam Malik, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmiştir.[134] el-TerğW d<z de belirtildiği üzere Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin isnadının sahih olduğunu ve illetinin bulunmadığını söylemiştir. Hadisin tamamı "Ağız ve Burnu Ayrı Ayrı Temizlemek" başlığı altında zikredilmiştir.

Mezhebimizin bazı âlimleri Rezîn b. Muaviye'nin naklettiği Abdullah (r.a.) rivayetini, Abdullah es-Sanâbihî (r.a.) rivayeti ve benzerleri ile birlikte kullanılmış suyun necisliğine dair delil olarak zikretmişlerdir. Bunlara göre necis olan azalardaki günahlar suyla temizlenmektedir. Bu sebeple kullanılmış su da necis olmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), "Mü'min abdest aldığında tırnaklarının dibindekiler de dâhil vücudundaki bütün günahlar temizlenir" hadisinde küçük günahları, "Kim bu pislikten içerse Allah gizlediği sürece ortaya çıkarmasın" hadisinde ise büyük günahları söz konusu etmiştir. Bu hadiste günahı "kâzûrât" kelimesiyle ifade etmesi de buna delâlet etmektedir. Bu görüşün yanlışlığına hadiste zikredilen "kâzûrât" kelimesiyle büyük günahların kastedilmediği hatırlatılarak cevap verilebilir. Ayrıca kâzûrât kelimesinin sözlük anlamı bilinmekte olup böyle bir mâna çıkmayacağı da açıktır. İçki içen kimsenin gusül yapmadan sadece abdest alarak namaz kılabileceği de söz konusu iddianın dinen yanlışlığını ortaya koymaktadır. (Feihu'l-kadîr, 1,75) Bize göre de Rezîn b. Muaviye'nin naklettiği hadisin bağlamı da "kâzûrât" kelimesinin işlenilen günahı değil içkinin kendisini ifade ettiğini göstermektedir. Böylece sözü edilen iddia temelden çürümektedir. Doğrusu bu konuda delil olarak İbn Ömer (r.a.) hadisiyle yetinmektir. Burada Celâleddin el-Habbâzî'nin el-Kifâye*te abdest ve teyemmümün söz konusu edildiği âyetteki "Fakat Allah sizi tertemiz kılmak ister." (el-Mâide, 5/6) kısmında buna işaret edildiğine dair açıklamasını da zikretmeliyiz. Buna göre âyetteki "tertemiz kılmak" ifadesi abdest uzuvlarında necaset bulunduğuna delâlet etmektedir. Sözü edilen necaset abdest alırken suya geçmektedir. Bu durumda suyun necis olduğuna hükmetmek gerekir. (el-Bahr, I, 95)

230. Şa'bî, "Sahabe cünüp oldukları halde ellerini yıkamadan önce suya sokuyorlardı" demiştir.

Fethu'l-bârfde (I, 32) zikredildiği gibi haberi İbn Ebî Şeybe (el-Musan-nef, i, 82) rivayet etmiştir. Onun şartlarına göre hadis hasen veya sahihtir. Haberi Aynî de zikretmiş (Umdetü'l-kârî, II, 23) ve haberi "kadınlar da böyle davranırlar fakat bu, suyun kullanımını diğeri için pis hale getirmezdi" ilavesiyle nakletmiştir. Ayrıca o benzeri görüşlerin İbn Şîrîn, Atâ, Salim, Sa'd b. Ebî Vakkas, Saîd b. Müseyyeb ve Saîd b. Cübeyr (r.a.e.)'den nakledildiğini kaydetmiştir.

Haber, zahiriyle kullanılmış suyun temiz olduğuna delâlet etmektedir. İmam Muhammed'in rivayetine göre bu, İmam Ebî Hanife (r.a.)'in de görüşüdür. Onun bu rivayeti İmamın yaygın görüşü olarak bilinmektedir. Bu, muhakkik âlimlerin de tercih ettikleri görüştür. Fetva da buna göredir. Bu hususta abdestsiz ile cünüp arasında bir fark yoktur. et-Tecnîs\& cünüp istisna edilmiştir. Fakat ayrım yapılmaksızın her ikisinin de aynı hükümde olması daha doğrudur. Konu hakkında İmam Ebî Hanife (r.a.)'den kullanılmış suyun necaseti hafife ve necaseti gaiiza olduğu şeklinde iki rivayet bulunmaktadır.

Iraklı âlimler bu konuda İhtilaf bulunmadığını, kullanılmış suyun temizliğinde görüş birliği olduğunu söylemişlerdir. el-Müctebâ'da şöyle denmektedir: Kullanılmış suyun temiz ancak temizleyici olmadığına dair imamlarımızın tümünden sahih rivayet bulunmaktadır. Bu durumda en-Nehr'de zikredildiği üzere suyun necaseti hafife ve necaseti gaiiza ile kirlendiğini açıklayarak izahlar getirmeye çalışmak faydasızdır. el-Bahf da konuyla ilgili rivayetler detayıı bir şekilde ele alınmış, delilinin kuvvetli olduğu belirtilerek necis olacağı görüşü tercih edilmiştir. (İbn Abidîn, 1,207)

231. Buhârî'nin muallak olarak rivayetine göre, îbn Ömer (r.a.) ve Be-râ b. Âzib (r.a.) bir defasında ellerini yıkamadan su kabına sokmuşlar sonra da onunla abdest almışlardı. İbn Ömer (r.a.) ve İbn Abbas (r.a.), cünüp-lük sebebiyle yıkanırken sıçrayan (ve yıkanılan suya düşen) serpintilerde bir sakınca görmezlerdi.[135]

İbn Ömer (r.a.) ve İbn Abbas (r.a.)'in cünüplük sebebiyle yıkanırken sıçrayan serpintilerde bir sakınca görmemeleri aşağıda zikredileceği üzere, kullanılmış suyun temizleyici olmadığına delâlet etmektedir. "Bu, yukarıda İbn Ömer (r.a.)'nın kullanılmış suyun necis olduğuna dair görüşüyle çelişmektedir" şeklinde bir soru sorulabilir. Burada ellerin abdest suyuna sokulmasıyla ilgili çelişkili rivayetlerin bulunduğunu hatırlatmalıyız. Nitekim Saîd b. Mansur, Buhârî'nin muallak rivayetine benzer bir haberi nakleder. İbn Hacer'in de belirttiği üzere (Fethu'i-bârî, i, 310) Abdürrezzak b. Hemmam ise İbn Ömer (r.a.)'in, abdest suyuna sokmadan önce ellerini yıkadığını rivayet eder. söz konusu iki rivayet birbiriyle çeliştiğinde her ikisi de delil olarak kullanılmaz. Bu durumda geriye yukarıdaki haber kalmaktadır. İki rivayetten birini tercih etmek gerekirse yukarıdaki haberle de desteklendiği için Abdürrezzak b. Hemmam rivayeti Saîd b. Mansur'un nakline tercih edilir. Saîd b. Mansur rivayetini destekleyen başka bir haber ise yoktur. İbn Hacer'in de belirttiği üzere (Fethu'l-bârî, I, 320) Berâ b. Âzib (r.a.)'le ilgili haberi İbn Ebî Şeybe, "Ellerini yıkamadan su kabına sokardı" lafzıyla rivayet etmiştir. (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 99)

Kullanılmış suyun necis olduğu görüşünü benimseyenler, İbn Ömer (r.a.) ve Şa'bî'nin rivayetlerine şöyle cevap verirler: Söz konusu durumda zaruret bulunduğu için kaptaki su kullanılmış su olmaz. (el-Bahr, 1,91) Bunlara göre cünüp, hayız veya abdestsh kimsenin zaruret sebebiyle kaptaki suya elini daldırması gibi olur. Aslında onlara göre abdestsizliği giderdiği için kıyasa göre bu, kullanılmış su olmalıdır. Ancak ihtiyaç sebebiyle kıyas hükmü geçersiz olmuştur.

Bize göre böylece, "Söz konusu iki haber kullanılmış suyun hem temiz hem de temizleyici olduğunu göstermektedir" görüşüne cevap da

verilmiş oldu. Nitekim sahabe yıkamadan ellerini soktukları suyla hem abdest alırlar hem de gusledenlerdi. Ayrıca bize göre, böyle bir durumda kullanılmış su fazla veya eşit seviyede bulunmadığından suyun temizleyici özelliğini ortadan kaldırmamakta ve el batırılan su kullanılmış su kabul edilmemektedir. Temiz fakat temizleyici olmadığını benimseyenlere göre, az da olsa kullanılmış su zarar vermektedir. Sözü edilen iki haberde bunlara yönelik bir cevap bulunmamaktadır.

232. Hafs > Alâ b. Müseyyeb > Hammad > İbrahim en-Nehaî isnadıy-la nakledildiğine göre cünüplük sebebiyle yıkanan kimsenin su kabına damlayan serpintileri sorulduğunda îbn Abbas (r.a.), "Bunda bir sakınca yoktur" diye cevap vermiştir.

Umdetü'l-kârfdt (II, 23) zikredildiği üzere haberi İbn Ebî Şeybe el-Musannef inde (I, 72) rivayet etmiştir. Bize göre bu isnad İmam Müslim'in şartlarına uygundur. İbrahim en-Nehaî, İbn Abbas (r.a.)'den hadis işitme-mişse de daha önce zikredildiği üzere onun mürselleri sahih olarak kabul edilmektedir.

Sözü edilen haberin kullanılmış suyun temiz olduğuna delâleti açıktır. Çünkü cünüplük suyu etkileseydi, İbn Abbas (r.a.) cünüp kimsenin vücudundan su kabına damlayan suyla yıkanılmasına engel olurdu. İbn Abbas (r.a.)'in, "Bir sakınca yoktur" ifadesi vücuttan damlayan suyun temizlik açısından ilk özelliğini taşımadığını göstermektedir. Aksi takdirde bu ifadenin bir mânası olmaz, vücuttan damlayan suyla sınırlandırılmaz ve İbn Abbas (r.a.) açıklamasını, "Gusül suyunun tamamı temizdir" şeklinde yapardı.

Cünüp kimsenin vücudundan su kabına damlayan suyun necis olduğunu ileri süren, görüşünü şöyle savunabilir; Söz konusu sahâbî bundan sakınmak mümkün olmadığı için bir sakınca olmadığını ifade etmiştir. Bu, Allah (c.c.)'ün bağışlayacağı ümit edilen bir durumdur. Nitekim İbn Ebî Şey-be'nin nakline göre Hasan-ı Basrî de, "Böyle bir durumda (vücuttan) suyun damlamasını engellemek mümkün değildir. Bundan Allah (c.c.)'ün engin rahmetine sığınıyoruz" demiştir.[136] el~Bahr (I, 93) müellifinin el-Bedâi'den nakline göre kullanılmış suyun necis ve temiz olduğunu söyleyenler abdest alan kimsenin elbisesine sıçrayan kullanılmış sudan dolayı günah kazanılmayacağı ve bunu Allah (c.c.)'ün bağışlayacağı hususunda ittifak etmişlerdir.

233. Ebû Meryem İyas b. Ca'fer'in, ismini zikretmediği bir sahâbîden nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest aldığında yüzünü sildiği bir bez parçası veya mendili bulunmaktaydı.

Umdetü'l-kârî'de zikredildiği üzere haberi Nesâî el-Künâ isimli eserinde sahih bir isnadla rivayet etmiştir. İsnadında sahâbî ravinin zikredilme-mesi âlimlerin çoğuna göre hadisin sıhhatine engel teşkil etmez. Hadis, kullanılmış suyun temiz olduğuna delâlet etmektedir. Aksi takdirde kurulanırken temizlenmiş olan yüz tekrar kirletilmiş olurdu. Bu ise istenmeyen bir durumdur.

234. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre Resûluliah (s.a.v.)'in abdest aldıktan sonra yüzünü sildiği bir bez parçası (havlusu) bulunmaktaydı.

Umdetü'l-kârfde, (II, 8) zikredildiği üzere hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve zayıf olduğunu söylemiş, Hâkim en-Nîsâbûrî ise onu sahih olarak nitelemiştir. Ancak tespitimize göre Hâkim en-Nîsâbûrî onun sahih olduğunu ifade etmemiş, sadece ravilerinin güvenilirliğini belirtmiştir. Zehebî de Telhîs'inde (1,154) ona katılmıştır. Yukarıda zikredilen sahih rivayet de onu desteklemektedir.[137]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest sebebiyle kurulandıktan sonra mendilin yıkanmasını emrettiğine dair herhangi bir sahih haber de bilinmemektedir. Kullanılmış suyun necis olduğu görüşünü benimseyen, "Necis olan abdest aldıktan sonra uzuvlardan akan sudur. Daha sonra uzuvlarda kalan ıslaklık ise kullanılmış su olmadığı gibi necis de değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in elbisesiyle sildiği de bundan başkası değildir" diyecektir. Ancak abdest alan kimsenin uzuvlarından akan suyun kesilmesi ancak belirli bir sürede olacaktır. Özellikle gür sakallı kimselerde bu süre daha da uzayacaktır. Halbuki hadisin bağlamından Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest aldıktan hemen sonra kurulandığı anlaşılmaktadır. Bu esnada uzuvlardan henüz damlamaya devam eden su kullanılmış sudur. Aksi takdirde kullanılmış su uzuvlardan ayrılıp yerde veya bir kapta toplanandan başkası olmayacaktır. Nitekim Süfyan es-Sevrî de bu görüştedir. el-Kenz'dt de tercih edilen görüş budur. el-Hulasa'da. ise şöyle denilmektedir: el-Bahr'da (1,93) nakledildiği gibi aralarında Ebû Hafs el-Kebîr, Zahîrüddin el-Merğinânî, Fahru'l-İslam el-Pezdevî ve el-Câmiu's-sağır sarihlerinden bazılarının da bulunduğu bir kısım Belhli âlim de bu görüştedir. Bu durumda kullanılmış suyun temiz olduğu bu hadisle belirlenemez.

Kullanılmış suyun temiz fakat temizleyici olmadığını benimseyenlere İbn Mâce'nin rivayet ettiği hadisle itiraz edilebilir. İbn Mâce'nin Müstelim b. Saîd > Ebû Ali er-Rahbî > İkrime > İbn Abbas (r.a.e.) isnadıyla rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) cünüplük sebebiyle gusletmişti. Vücudunda su değmeyen bir yer gördü. Orayı - ravi omuzuna sarkan saçları olduğunu söyler - ıslattı.[138] İshak rivayetinde kuru kalan yeri saçlarını sıkarak ıslattığı da belirtilmektedir. Ebû Ali er-Rahbî, Haneş lakabıyla tanınan Hüseyin b. Kays'tır. Ahmed b. Hanbei, Nesâî, Dârekutnî onun metruk, Ebû Zür'a ise zayıf olduğunu söylemişlerdir. Tespitlerimize göre Hâkim en-Nîsâbûrî'nin el-Müstedrek'tek\ (I, 275) açıklaması, "Haneş b. Kays Ebû Ali olarak da tanınmaktadır. Aslen Yemenli olup daha sonra Kûfe'ye yerleşmiştir. Güvenilir bir ravidir" şeklindedir.[139] Tehzîbü't-Tehzîb'te (il, 365) hakkında detaylı biigi verildikten sonra Ebû Muhsin'in onun sadûk olduğunu sandığı, Ebû Bekir el-Bezzâr'ın da leyyinü'l-hadis diye nitelediği bilgisi verilmektedir. Ebû Davud'un MerâsU'lnde (s. 130)[140] onu destekleyen rivayet de Ebû Ali er-Rahbî'nin hasenü'l-hadis (rivayetleri hasen) bir ravi olduğunu göstermektedir. Bu rivayette Alâ b. Ziyad'ın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) guslettikten sonra omzunda su değmemiş bir yer olduğunu tespit etmiş, saçlarının bir kısmını sıkarak suyunu omuzu üzerine akıtmış ve su değmeyen yeri onunla ıslatmıştır.

Ebû Dâvûd rivayetinin kullanılmış suyun temizleyici olduğuna delâlet ettiği söylenebilir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), kuru kaian kısmı saçından sıktığı suyla yıkamıştır. Bu durum kullanılmış suyun hem temiz hem de temizleyici olduğunu göstermektedir. Çünkü, yıkanma ancak temizleyici su ile olur. Bu görüşe kullanılmış suyun vücuttan ayrılan su olduğu şeklinde cevap verilebilir. Su hakikaten veya hükmen bir uzuvda bulunduğu sürece kullanılmış olamaz. Aksi takdirde insan büyük sıkıntıya sokulmuş olur. el-Bahr'da. (I, 93) açıklandığı gibi gusül esnasında vücut hükmen tek bir uzuv gibidir. Gusül esnasında vücudun bir uzvundan diğerine ulaşan su bütünüyle vücuttan ayrılmadığı sürece kullanılmış su olmaz. Buna göre vücudun tamamı hükmen tek bir uzuv olduğu için saçtan sıkılıp başka bir uzva dökülen de kullanılmış su değildir.

Bazı âlimler kullanılmış suyun temizleyici olduğuna dair sıhhati hakkında açıklamada bulunmadığı Ebû Dâvûd rivayetini delil olarak zikretmişlerdir. Rubeyyi' bint Muavviz'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), elinde arta kalan suyla başını mesh etmiştir. [141] Ancak bu, bilenlerin hemen fark edeceği üzere bizim görüşümüzü reddedecek durumda değildir. Bize göre bir uzvu yıkadıktan sonra ondan arta kalan ıslaklıktan diğer organı mesh etmek mümkündür. Çünkü el-Bahr'da (I, 93) zikredildiği üzere yıkamak farzı, arta kalan ıslaklıkla değii, uzuv üzerinden akıtılan su ile olur. Bu itibarla yıkanmadan arta kalan ıslaklık, kullanılmış su olmaz. Böylece İbn Mâ-ce'nin zayıf bir isnadla Hz. Ali (r.a.)'den naklettiği merfû hadis de anlaşılmaktadır. Buna göre bir adam, "Cünüplük sebebiyle guslettim, sabah namazını kıldım. Daha sonra vücudumda parmak kadar bir yere su değmedi-ğini fark ettim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), "Su değmeyen yeri elinle mesh etseydin yeterli olurdu" buyurdu. (İbn Mâce, "Taharet", 138) Bu hadis de aleyhimize delil getirilemez. Çünkü gusüide vücudun tamamı bir uzuv gibi olduğu için kuru kalan yerin elde kalan damlalarla ıslanması mümkün olur. Hafif yıkamaya çoğunlukla mesh denilmektedir. Hadiste geçen meshten maksat işte budur.

Sonuç itibariyle Hanefilere göre tercih edilen görüş, İbn Abidîn'den nakledildiği üzere kullanılmış suyun temizleyici değil sadece temiz olduğudur. İbn Ömer (r.a.)'nm "Cünüp kimsenin avuçlayıp kullandığı sudan kalan necistir (pistir)" açıklaması (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 82) ise, hükmen necis yani temizleyici olmadığı şeklinde yorumlanmalıdır. Onun buradaki kastı kendisiyle elbisenin kirlendiği, içilmesinin ve yemek yapılmasının yasak olduğu hakiki necis değildir. Bu, sahabenin çoğunun görüşüne de uygundur. Şa'bî'nin açıklaması da sahabenin çoğunun cünüp oldukları halde ellerini yıkamadan suya soktuklarına ve bunda bir sakınca görmediklerine delâlet etmektedir. Bu durum kullanılmış suyun onlara göre temiz olduğunu göstermektedir.

5. Tabaklanmış Derinin Temiz olduğu

Bu başlık altında bazı istisnaları bulunmakla birlikte derilerin tabaklanmakla temiz olacağı konusu incelenecektir.

235. Abdullah b. Abbas (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, "Deri tabaklandığında temiz olur" buyururken işittiğini haber vermiştir. (Müslim, "Hayız",105)

Müellif, saygınlığı sebebiyle insan derisinin, necis olmasından dolayı domuz derisinin söz konusu hükümden istisna edildiğini söylemiştir, el-Hidâye müellifinin belirttiği gibi domuz derisinin tabaklanma yoluyla temizlenmemesi aynî necis olması yüzündendir. Nitekim bu durumu ifade eden "Domuz eti ki pisliğin kendisidir"[142] âyetindeki "hu" zamiri kendisinden hemen önceki domuz kelimesiyle ilgilidir. İnsan derisinin haram olması ise saygınlığı sebebiyledir. ed-Dürrü'l-muhtar'da (I, 210) saygınlığı sebebiyle insan derisinin tabaklanmayacağı, kullanılması haram olmakla birlikte tabaklandığı takdirde temiz olacağı belirtilmekte, insan kemiklerinin un haline getirilmesi durumunda da doğru olan görüşe göre gene saygınlığı gereği yenemeyeceği ifade edilmektedir.

Müellif, konuyla ilgili Tirmizî'nin naklettiği hadisi zikrederek gerekli açıklamayı yapmaktadır. Buna göre Abdullah b. Ukeym (r.a.) şöyle demiştir: Bize Resûlullah (s.a.v.)'in mektubu geldi. Onda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Murdar hayvanın derisinden de sinirinden de yararlanmayınız" talimatı bulunmaktaydı.[143] Tirmizî, hadisin hasen olduğunu söylemiştir. (Tirmizî, "Libas", 20) Hadisi İbn Adî ve Taberânî şöyle rivayet etmişlerdir: Biz Cüheyne bölgesinde iken gelen mektubunda Resûlullah (s.a.v.), "Ben, leşin derisinden ve sinirinden yararlanmanıza müsaade etmiştim. Artık leşin derisinden de sinirinden de yararlanmayınız" buyurmaktaydı. et-Telhîsü'l-habîr'd$ zikredildiği üzere hadisin isnadındaki raviler güvenilirdir. Bu hadisle ilgili şunları söylemek gerekmektedir: Hadiste zikredilen "ihâb" kelimesi tabaklanmamış deri anlamına gelmektedir. İbn Abdilber ve Beyhakî'nin de belirttikleri gibi tabaklanmış deriye ise Arapçada "şen" ve "kırba" gibi başka adlar verilmektedir. Bu, Nadr b. Şümeyl'den de nakledilmiştir. Cevheri de bunun böyle olduğunu söyler (et-Telhîsü'l-habtr, i, 17). Tespitlerimize göre İbn Hibbân da aynı görüştedir, (bk. Nasbu'r-râye, I, 63) Bize göre hadisle ilgili bu açıklama hadisin sıhhati tespit edildikten sonra yapılmalıydı. Zira et-Telhîsü'l-habîr (1,17) ve Nasbu'r-râye'ât (1,63) detaylı bir şekilde ele alındığı gibi hadisin sıhhatiyle ilgili eleştiriler bulunmaktadır. İbn Hibbân ise hadisin sahih olduğunu ispata çalışmış ve onu Sa-/»'A'ine almıştır.

ed-Dürrü'l-muhtâr''da (I, 211) şöyle denmektedir: Tabaklanma yolu ile temiz olan deri usulünce boğazlanma yolu ile de temiz olur. Mezhebimizin görüşü böyledir. Ancak çoğunluğa göre eti yenilmeyen hayvan ise temiz olmaz. el-Feyz'dekinin aksine fetvanın buna göre olduğu zikredilmektedir. Reddü'l-muhtâr*da el-Burhart'dan naklen şöyle denilmektedir: İçinde ve üzerinde namaz kılmak, soğuk ve sıcaktan korunmak, avret yerini Örtmek gibi değişik amaçlarla kullanımına ihtiyaç bulunduğu için boğazlanma işleminin deri için temizleyici sayılması uygun ve caizdir. Etinin temiz sayılmasına ise bir ihtiyaç yoktur. Çünkü yenilmesi haramdır. Bir şeyin yenilmesinin haramlığı da onun pisliğinin bir göstergesidir.

Bize göre Neylü'l-evtâr'da nakledilen Seleme b. Ekva (r.a.) rivayeti konuyla ilgili en doğru olanı belirtmektedir. Buna göre müslümanlar Haybe-r'in fethedildiği günün akşamı çok sayıda ateş yakmışlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu ateşler niçin yakıldı? Bunlar üzerinde ne pişiriyorsu-nuz? " dedi diye sordu. Onların, "Et pişiriyoruz" demeleri üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ne eti pişiriyor sunuz?" dedi. Onlar, "Ehli eşek eti" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Onları dökün, kapları da kırın" buyurdu. İçlerinden birinin, "Ey Allah'ın Elçisi! İçindekileri döküp kaplarını yıkayabilir miyiz?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de "Veya Öyle" buyurdu. Başka bir rivayet, "Yıkayınız" şeklindedir. (Buhârî, "Edeb", 90; Müslim, "Cihad", 123) Enes b. Malik (r.a.) rivayeti şöyledir: Hayberin fethinde eşek eti elimize geçmişti. Resûlullah (s.a.v.)'in habercisi, "Allah ve Resulü eşek eti yemenizi yasaklamaktadır. Çünkü o murdar veya necistir" diye ilan etti. Hadisi Buhârî ("Megâzî", 39) ve Müslim ("Cihad", 123) rivayet etmişlerdir. İbn Teymiye, bu iki hadisi eti yenmeyen hayvanların etlerinin necis olduğuna delil olarak zikretmiştir. Zira ona göre içinde bulundukları kapların önce kırılmasının sonra yıkanmasının emredilmesi ayrıca onun pis veya necis olduğunun ifade edilmesi eti yenmeyen hayvanların etlerinin necis olduğunu göstermektedir. Ancak hadis ehlî eşeklerle ilgilidir. Eti yenmeyen diğer hayvanların necisliği ise eti yenmemekte ortak olduklarından kıyasla sabit olmaktadır.

6. Eti Yenmeyen Hayvanların Derilerinin Boğazlanarak Temizlenmesi

236. Hz. Aişe (r.a.)'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Murdar hayvanın derisi tabaklanmakla temizlenir" buyurmuştur. (Nesâî, "Fera", 4)[144]

237. Azîzî'nin Abdullah b. Hars'tan sahih bir isnadla nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Her türlü derinin temizlenmesi tabaklanmasıyla gerçekleşir" buyurmuştur.[145]

Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmiş olup sahihtir. (Azîzî, II, 273)

238. Seleme b. Muhabbık (r.a.)'in nakline göre Tebük gazvesinde Hz. Peygamber (s.a.v.) bir kadından su istedi. Kadın, "Ölü derisinden yapılmış kırbadakinden başka yanımda su yok" deyince Hz. Peygamber (s.a.v.), "Onu tabaklamadın mı?" diye sordu. Kadının "Evet" cevabı üzerine, "O tabaklanmak suretiyle temizlenmiş olur" buyurdu.[146]

Hadisi Nesâî ("Fera", 4) rivayet etmiş, sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. et-Telhîsü'l-habîr'de hadisin isnadının sahih olduğu, başta İbn Sa'd ve îbn Hazm olmak üzere birçok âlimin Seleme b. Muhabbık (r.a.)'in sahâbîliğini ifade ettikleri kaydedilmektedir.

Müellifin açıklaması şöyledir: Aynî'nin Şerhu'l-Hidâye* de (I, 232) belirttiği üzere hadislerin konuya delâleti açıktır. Nitekim o, "Derilerin temizliğinde asıl olan boğazlamaktır. Bu mümkün olmadığı takdirde tabaklamak onun yerine geçer" demektedir.

7. Murdar Hayvanın Yün ve Benzeri Parçalarının Kullanılması

Bu başlık altında murdar hayvanın derisinin tabaklanmak suretiyle temizlenmesi ve kılı, yünü, boynuzu, kemikleri ile sinirlerinin kullanılması incelenecektir.

239. İbn Abbas (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) murdar hayvanın sadece etini haram kılmıştır. Ölü hayvanın derisini, kılını ve yününü kullanmakta ise bir sakınca yoktur. (Dârekutnî, Sünen, 1,47)

Dârekutnî hadisi rivayet etmiş ve ravilerinden Abdülcebbar'ın zayıf olduğunu söylemiştir. Nasbu'r-râye'dz belirtildiğine göre İbn Hibbân onu rivayet ettiği hadisle birlikte es-Sikâf ma almıştır. Bu tür ihtilafların hadisin sıhhatine zarar vermediği ise bilinmektedir.

Müellifin açıklaması şöyledir: Hadisin başlıktaki bazı hususlara delâleti açıktır. Aralarında fark bulunmadığı için hayvanın diğer organları bunlara kıyas edilir. Aşağıdaki İbn Abbas (r.a.) hadisi, başlıktaki bütün konulara delâlet eden açıklamaları ihtiva etmektedir. Nitekim onda murdar hayvanın sadece etinin haram olduğu ifade edilmektedir.

240. İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Şevde bint Zema (r.anhâ)'nın bir koyunu ölmüştü. Bu durumu haber verince Hz. Peygamber (s.a.v.), "Derisini almadınız mı?" diye sordu. Onlar, "Murdar olduğu halde koyunun derisini alalım mı?" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.), "De ki: Bana vah-yolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah 'tan başkası adına bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum"[147] âyetini okuduktan sonra, "Siz onu yemiyorsunuz, tabakladığınızda derisinden sadece yararlanıyorsunuz" buyurdu. Şevde bint Zema (r.anhâ)' "Koyunun derisi yüzüldükten sonra onu tabakladım, ondan kırba edindim ve yırtıiincaya kadar kullandım" demiştir.[148]

Buhârî'nin nakline göre Hammad, "Ölmüş hayvanın tüylerinden yararlanmakta sakınca yoktur" demiştir. Zührî, selef âlimlerinin ölmüş fil ve benzeri hayvanların kemiklerinden tarak yaparak ve yağlarını sürünmek suretiyle yararlanmakta sakınca görmediklerini haber vermiştir. İbn Şîrîn ve İbrahim en-Nehaî de fil dişinin ticaretinde mahzur bulunmadığını söylemişlerdir.

Müellif, Hammad'ın açıklamasının konunun bir kısmına delâlet ettiğini ve onu destek amacıyla zikrettiğini söylemiştir.

241. Sevbân'm nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine Fatıma (r.anhâ) için kemik boncuklu bir gerdanlık ve fil dişinden iki bilezik almasını emretmiştir. (Ebû Dâvûd, "Tereccül", 21)

Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ve sıhhatiyle ilgili açıklama yapmamıştır. Avnu'I-ma'bûd'da (IV, 141) zikredildiği üzere Münzirî bazı raviferinin meçhul olduğunu söylemiştir.[149] Bu tür ihtilafların hadisin delil olmasına engel teşkil etmediğini daha önce de ifade etmiştik.

Müellif, Sevbân rivayetinin konunun bir kısmına delâlet ettiğini söylemiştir.

8. İçerisine Temiz Bir Nesne Karışmış Suyla Yıkanma

242. Ümmü Hâni (r.anhâ)'nın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Meymûne (r.anhâ) içerisinde hamur (bulaşığı) bulunan bir kaptan yıkanmışlardır.

et-Telhîsü'l-habîffa (I, 5) belirtildiği üzere hadisi Nesâî ("Taharet", 149) ve İbn Huzeyme rivayet etmişlerdir.

Müellifin açıklaması şöyledir: Hadisin konuya delâleti açıktır. Zira hamur temizdir. Hüküm bakımından temiz olan diğer nesnelerle onun arasında herhangi bir fark bulunmadığı da ortadadır. ed-Dürrü'l-mutâfda. (1,192) temizlik malzemesi amacıyla çöğen ve zaferan gibi maddelerin yıkanılan suya karıştırabileceği mutlak olarak ifade edilmektedir. el-Bahr'da. ise suya rengini verecek hurma nebizi (özsuyu) gibi nesnelerin katılması halinde caiz olmadığı belirtilir. Akıcılığı devam ettiği ve ismi değişmediği sürece suya meyve ve ağaç yapraklarının karışması daha sahih olan görüşe göre onun temizleyici özelliğini ortadan kaldırmaz. Reddü'l-mutâf da metin üzerine şu açıklama yapılır: Suya karışan temiz nesnenin toprak gibi yeryüzü cinsinden olması ile, sabun, çöğen gibi temizlik kasdıyla kullanılan bir malzeme olması yahut zaferan gibi başka bir şey olması arasında fark yoktur. Bu, İmama göre böyledir. Meyve Özsuyunun karışması halinde caiz olmayışı, suyun evsafını kaybedişi ve su olmaktan çıkışı sebebiyledir.

9. Sıcak Suyla Yıkanma

243. İbn Abbas (r.a.), "Sıcak suyla gusletmekte ve abdest almakta sakınca yoktur" demiştir.
et-Telhîsü'l-habîr'de zikredildiği üzere haberi Abdürrezzak b. Hem-mam (el-Mmannef, i, 175) sahih bir isnadla rivayet etmiştir.
244. Seleme b. Ekva (r.a.)'in ısıttığı suyla abdest aldığı rivayet edilmiştir.
Haberi İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, 1,25) ve Ebû Ubeyd rivayet etmiştir. et'Telhîsü'l-habîr'de (1,7) zikredildiği üzere isnadı sahihtir.
245. Ma'mer > Eyyüb > Nafi isnadıyla nakledildiğine göre İbn Ömer (r.a.) sıcak suyla abdest alırdı.
et-Telhîsü"l-habîr*dz (I, 7) zikredildiği üzere hadisi Abdürrezzak b. Hemmam (el-Musannef, I, 175) rivayet etmiştir. Tespitlerimize göre haberin isnadı Kütüb-i süte şartlarını taşımaktadır,
246. Azatlısı Eslem'in anlattığına göre Hz. Ömer (r.a.) bakır bir ibrikte ısıttığı suyla gusİederdi. Haberi Dârekutnî (Sünen, I, 37) rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
Rivayetlerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Söz konusu haberlerin konuya delâleti açıktır. Mecmau'z-zevâid'de zikredilen ve güneşte ısınmış suyla abdest almak hakkında nakledilen hadise göre ise Hz. Aişe (r.a.) söyle demiştir: Suyu güneşte ısıtıp, abdest alması için Resûlullah (s.a.v.) 'ege-tirdiğimde, "Böyle yapma çünkü bu, cilt hastalığına sebep olur" buyurdu.
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsafta. rivayet etmiştir. İsnadında yer alan Muhammed b. Mervan es-Süddî'nin zayıf olduğunda âlimler ittifak etmişlerdir. Ayrıca hadis Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sadece bu isnadla rivayet edilmiştir.[150]
Hadis İbn Abbas (r.a.)'den da rivayet edilmiştir. Tespitlerimize göre Meşyohatu KâdV I-Moristân* dan nakledilen İbn Abbas (r.a.) hadisi et-Tel-hîsü'l-habîfdz (I, 6, 7) farklı lafızlarla rivayet edilmektedir. İbn Hacer, isnadında bulunan Ömer b. Subeyh'm yalancı olduğunu ve Dahhak'ın da İbn Abbas (r.a.)'i görmediğini söylemiştir. Dârekutnî'nin İsmail b. Ayyaş > Safvan b. Amr > Hassan b. Ezher isnadıyla nakline göre Hz. Ömer (r.a.), "Güneşte ısınmış suyla gusletmeyin. Çünkü o, abraş (alaca) hastalığına sebep olmaktadır" demiştir. (Dârekutnî, Sünen, 1,39) Şamlılardan yaptığı rivayetlerde İsmail b. Ayyaş sadûk (doğru sözlü) bir ravidir. Ayrıca İbn Hibbân'm Hassan hakkında bilgi verirken es-Sikâf mda yaptığı nakle göre Ebu'l-Mu-ğîre de Safvan b. Amr'dan yaptığı rivayetle ona mutabaat etmiştir. et-Ta-akkubât ale'l-Mevzûâf'ta, (s. 10) "Dârekutnî Hz. Ömer (r.a.)'den onu Mün-zirî ve başka âlimlerin hasen olarak niteledikleri başka bir isnadla da rivayet etmiştir" denilmektedir. Bu, et-Telhîsü'l-habîr'de zikredilmektedir.
Konuyla ilgili Reddü'l-muhtâr'daki (1,186) açıklama şöyledir: Bize göre güneşte ısıtılmış suyla abdest almakta esas olan sahih olarak nakledilen Hz. Ömer (r.a.) rivayeti sebebiyle mekruhtur. Buradaki mekruhluk müellifin menduplar bahsinde getirmiş olduğu deliller sebebiyle tenzihen mekruhtur. Bu durumda bizimle Şafiîler arasında bu konuda herhangi bir fark bulunmamaktadır.
Bize göre doğrusu güneşte ısıtılmış suyu kullanmanın dinen değil tıbbî açıdan mekruh olmasıdır. et-Tahrtrü'1-muhtâr li Reddi'l-Muhtâr'da (s. 23) şöyle denilmektedir: Bize göre esas olan mekruh olmasıdır. Fakat Sindî'nin nakline göre el-Minehu'I-gaffar müellifi Timurtaşî'nin "mekruh denildi" ifadesinden mekruh görüşünün ve konuyla ilgili rivayetin zayıflığı anlaşılmaktadır. Konuyu geniş bir şekilde inceleyen İbnü'l-Mulakkin sonuç ola-
rak şöyle demektedir: Güneşte ısıtılmış suyun kullanımını yasaklayan rivayetin isnadlarmın tamamı batıldır. Dolayısıyla herhangi bir kimsenin bu rivayetleri delil olarak kullanması doğru değildir. Bize göre bu, sözü edilen mekruhluğun dini olmadığını göstermektedir. Doğru olan da budur.

10. Pislenen Kuyuların Boşaltılması

Bu başlık altında içinde insan veya hayvan ölen kuyunun suyunun tamamıyla boşaltılması incelenecektir.
247. Salih b. Abdurrahman > Saîd b. Mansur > Hüşeym > Mansur > Ata isnadıyla nakledildiğine göre Habeşli bir adam Zemzem kuyusuna düştü ve öldü. İbnü'z-Zübeyr'in emriyle kuyunun suyu boşaltıldı. Fakat kuyunun suyu bir türlü bitmiyordu. Bu durumun Hacerü'l-esved tarafında bir gözeden kaynaklandığı anlaşıldı. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr, "Bu kadarı yeterli" dedi.
Haberi Tahâvî (Şerhu meâni'l-âsâr, I, 17) rivayet etmiştir. İbn Dakiki'l-îd'in el-İmam'da zikrettiğine göre isnadı sahihtir, (bk. İbniPl-Hümam, Fethu'l-kadîr, I, 91)
Müellif, Atâ rivayetiyle ilgili Tahâvî'nin açıklamalarını {Şerhu meâni'l-âsâr, i, 10) nakletmektedir. Tahâvî şöyle demektedir: "Siz içerisine düşen necasetle kuyunun suyunun necis olacağını söylüyorsunuz. Bu durumda pis suyun duvarlara iyice sinmesi sebebiyle asla temizlenemeyeceği dolayısıyla kuyunun kapatılması gerekir" diye itiraz edilebilir. Bu itiraza, "Böyle bir uygulama söz konusu değildir. Nitekim Abdullah b. Zübeyr kuyunun suyunu sahabenin huzurunda boşaltmakla yetinmiş, her hangi bir kimse de ona karşı çıkmamıştır. Daha sonraki âlimlerden de buna itiraz eden olmamış, kuyunun kapatılmasını söyleyen bir kimse de bulunmamıştır" şeklinde cevap verilebilir.
İbnü'z-Zübeyr'in, "Bu kadarı yeterli" ifadesi, "Necaset düştüğü andaki suyu boşaltmanız yeterlidir, sonradan gelen su temizliğe engel teşkil etmez" mânasına gelmektedir.
Sözü edilen rivayetin konuya delâleti açıktır. Söz konusu haber aynı zamanda kuyunun suyunun derin de olsa az su sayılacağına ve az suyu pisleten şeyin kuyuyu da pisleteceğine delâlet etmektedir. Haberin İbn Ebî Şey-be ve Tahâvî rivayetleri Âsârü's-sünen'â& (1,8) de zikredilmekte ve isnadının sahih olduğu ifade edilmektedir.

Konuyla İlgili Diğer Rivayetler:

el-Hidâye*'de nakledildiğine göre Enes b. Malik (r.a.) içine fare düşüp Ölen kuyudan hemen çıkarılması halinde yirmi kova su çekileceğini söylemiş, Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) ise içine tavuk düşen kuyudan kırk kova su çekileceğini ifade etmiştir. el-Hidâye"nin hadislerini tahriç eden Zeylaî, "el-Cevherü'n-nakî müellifi hocamız İbnü't-Türkmânî bunları Tahâvî'nin farklı tariklerle rivayet ettiğini söylemiştir. Fakat ben onları Tahâvî'nin Şerhu meâni'l-âsâr isimli eserinde bulamadım" demiştir. (Nasbu'r-râye, 1,67) Ancak bize göre bu hususta Zeylaî yanılmıştır. Çünkü ileride zikredeceğimiz üzere Tahâvî onları sahabenin değil İbrahim en-Nehaî ve Hammad b. Ebî Süleyman'ın sözü olarak rivayet etmiştir.
el-İnâye (I, 89) müellifi şöyle demektedir: Enes b. Malik (r.a.)'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'den "İçine fare düşüp ölen kuyudan yirmi veya otuz kova su çekilir" lafzıyla rivayet ettiği hadise göre sünnet olan budur. Hadisi aynı isnadla Ebû Ali es-Semerkandî rivayet etmiştir. Tespitlerimize göre el-İnâye müellifi söz konusu açıklamayı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nispette yanılmıştır. Tahâvî'nin Muhammed b. Huzeyme > Haccac b. Minhal > Hammad b. Seleme > Ata b. Saib > Meysere isnadıyla nakline göre Hz. Alî (r.a.) içine fare düşüp ölen kuyunun suyunun tamamen boşaltılacağını söylemiştir. Muhammed b. Humeyd b. Hişam er-Ruaynî > Ali b. Ma'bed > Musa b. A'yun > Ata > Meysere > Zâzân isnadıyla rivayetine göre ise Hz. Ali (r.a.) içine fare veya herhangi bir hayvan düşen kuyunun suyunu elden geldiğince boşaltılacağını ifade etmiştir, (bk. Şerhu meâni'l-âsâr, I, 10) Birinci rivayet Âsârü's-sünen'de (I, 9) rivayet edildikten sonra, "İsnadı hasendir" açıklaması yapılmaktadır. İkinci rivayetin isnadı tenkit edilmişse de birinciyi desteklemektedir.
Tahâvî daha sonra konuyla ilgili tabîîn âlimlerinin açıklamalarını zikretmektedir. Şa'bî kuş, kedi ve benzeri hayvanların kuyuya düşmeleri (ve canlı olarak çıkarılmaları) durumunda kırk kova başka bir rivayete göre yetmiş kova boşaltılacağını söylemiştir. Abdullah b. Sebre el-Hemedânî kuyuya tavuğun düşüp ölmesi durumunu sorduklarında Şa'bî'nin, "Yetmiş kova su çıkarılır" dediğini nakletmiştir. İbrahim en-Nehaî İçine köstebek veya kedi düşüp ölen kuyudan kırk kova su çekileceğini ifade etmiştir. Haberi İbrahim en-Nehaî'den nakleden Muğîre'nin ise, "Su değişinceye kadar çekilir" başka bir rivayette, "Kovalarca su çekilir" dediği nakledilmiştir. İmam Ebû Hanife (r.a.)'in hocası Hammad b. Ebî Süleyman içine tavuk düşüp ölen kuyudan kırk veya elli kova su çekildikten sonra ondan abdest alınabileceğini ifade etmiştir. İlk rivayeti İbnü'l-Hümam Fethu'l-kadir'de (I, 90) zikretmiş ve el-lmam'da isnadının sahih olduğunun ifade edildiğini belirtmiştir.
İbn Ebî Şeybe'nin nakline göre (bk. el-Musannef, i, 163) Ata içine köstebek düşen kuyudan yirmi kova su çekileceğini söylemiştir. Bu rivayet el-Binâye şerhu'l-Hidâye'de (1,250) isnadı hakkında bilgi vermeksizin aynen nakledilmektedir. Ma'mer b. Raşid içine fare düşen kuyuyu sorduğunda Zührî'nin, "Ölmeden hemen yerinden çıkarılmışsa bir şey gerekmez. Eğer ölmüşse kuyunun tamamen boşaltılması gerekir" şeklinde cevap verdiğini nakletmiştir. Haberi Abdürrezzak b. Hemmam el-Musannef de (1,81) rivayet etmiştir. Haber es-Siâye'dt (I, 425) de nakledilmiştir. Tespitimize göre haberin isnadı Kütüb-i sitte ravilerinden meydana gelmektedir. Konu hakkında zikredilen diğer rivayetlerin isnadlarını gerek olmadığı için incelemedim. Zira bunlar tabîîn açıklamalarıdır ve delil olmazlar. Ancak kıyasla elde edilemeyen konularda tabîînin açıklamaları merfû mürsel olarak kabul edilir. Sonuç itibariyle İmamımız Ebû Hanife (r.a.) bu konuda şahsi görüşüne göre hükmetmemiş, selef âlimlerinin açıklamalarını esas almıştır.

11. Artıklar

a. Köpek Artığı

Bu başlık altında köpeğin battığı bir kabın üç defa yıkanacağı konusu incelenecektir.
248. Ebû Hureyre (r.a.), "Köpek kabını yaladığında, içindekini dök ve üç defa yıka" demiştir.
Hadis mevkuftur. Dârekutnî'nin açıklamasına göre (Sünen, I, 66) haberi Atâ'dan Abdülmelik'ten başkası bu şekilde rivayet etmemiştir. Nasbu'r-râye'de (1,68) zikredildiğine göre İbn Dakîkî'1-îd el-Imam'da. haberin isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
Müellif haberin konuya delâletinin açık olduğunu ifade etmiştir. Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, "Köpek kabını yaladığında, ilki toprakla olmak üzere yedi defa yıkanmakla temizlenir. Kedi yaladığında ise bir veya iki defa yıkanmakla temizlenir" (Dârekutnî, Sünen, 1,64) ve "Köpek birinizin kabını yaladığında, onu döksün sonra da yedi defa yıkasın" (Dârekutnî, Sünen, 1,64) hadislerini de rivayet etmiştir. Birinci rivayette şüphe ravilerinden Kurre'ye ait olup hadis sahihtir. İkinci rivayetin ravileri güvenilir sahih bir hadistir. Bu rivayetlerde zikredilen yedi defa yıkamanın müstehap olduğu anlaşılmalıdır. Zira Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayet ettiği hadise aykırı açıklamada bulunması düşünülemez. Muhtemelen o, yedi defa yıkamanın müstehap, üç defa yıkamanın ise farz olduğunu düşünmekteydi. Açıkça ifade etmese de Ebû Hureyre (r.a.)'in uygulaması ona göre üç defa yıkamanın da Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait bir açıklama olduğunu göstermektedir. Tahâvî'nin, "İbn Sîrîn'e göre Ebû Hureyre (r.a.)'in her rivayeti merfûdur" şeklindeki açıklaması da bunu teyit etmektedir. Nitekim Tahâvî'nin İbrahim b. Ebî Dâvûd > İbrahim b. Abdullah el-Herevî > İsmail b. İbrahim > Yahya b. Atîk isnadiyla nakline göre Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğinde kendisine, "Bu Peygamber (s.a.v.)'den midir?" diye sorulduğunda İbn Şîrîn, "Ebû Hureyre (r.a.)'in her rivayeti Hz. Peygamber (s.a.v.)'dendir. Ravileri de güvenilirdir" şeklinde cevap vermiştir. Bununla Ebû Hureyre (r.a.)'in kendi görüşüyle fetva vermediğini, her söylediğinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisine dayandığını kastetmekteydi. (Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 20)
249. Hüseyin b. Ali el-Kerâbisî > İshak el-Ezrak > Abdülmelik > Ata > Ebû Hureyre (r.a.) isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Köpek birinizin kabını yaladığında, onu döksün sonra da üç defa yıkasın " buyurmuştur.
Hadisi İbn Adî rivayet etmiş (el-Kâmil, II, 366) ve "Hüseyin b. Ali el-Kerâbisî dışında hiçbir kimse onu merfû olarak rivayet etmemiştir. Bunun dışında onun münker bir rivayetini bilmiyorum. Ahmed b. Hanbel, onu Kur'ân'ın okunuşunun mahluk olduğunu benimsemesi sebebiyle eleştirmiştir. Hadis rivayetinde bir sakınca görmüyorum (lem ere bihî be's)" açıklamasını yapmıştır (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 68).[151] Burada er-Ref ve't-Tek-mf/'de (s. 11) Zehebî ve diğer âlimlerden naklen açıklandığı gibi lâ be'se bih (onda bir sakınca yoktur) ve benzeri lafızların ta'dîl lafzı olduğuna işaret etmeliyiz. Ayrıca zayıf olmayan ravinin münker rivayetinin mutlak te-ferrüd olarak değerlendirildiğini de hatırlatmalıyız. Nitekim er-Ref ve't-Tekmîl'de nakledildiğine göre (s. 12) İbn Adî hadisin merfû olarak rivayetinin ziyâde olduğunu, güvenilir ravinin ziyadesinin ise makbul kabul edildiğini ifade etmektedir. Şu halde hadisin merfûluğu eleştiriye mahal değildir. İsnaddaki diğer ravilerin de güvenilir ve İmam Müslim'in ravilerinden olduklarına da işaret etmeliyiz.
İbn Hacer'in Lisânü'l-Mîzân'da. İbn Adî'den nakline göre Hüseyin b. Ali el-Kerâbisî'nin değişik görüşlerinin yer aldığı kitapları vardır. Kerâbi-sî onları ezberlemişti. İbn Hacer, Kerâbisî'nin Kitâbü'l-kadâ isimli kitabını gördüğünü, onun büyük bir cilt olduğunu, içerisinde birçok hadis ve haber bulunduğunu, muhaliflerle tartışmalı konulan içerdiğini ve onun geniş ilmine delâlet eden bilgiler ihtiva ettiğini haber vermektedir. Kerâbisî'nin el-Câmiu's-sahih müellifi Buhârî'nin hocaları arasında bulunduğu söylenmiştir. Buna göre Buhârî Kur'an okunuşu esnasındaki lafızların yaratılmış olduğu anlayışını ondan almıştır. Bu görüşünden dolayı Ahmed b. Hanbel Kerâbisî'yi tenkit ettiği gibi hocası Muhammed b. Yahya ez-Zühlî de Buhârî'yi eleştirmiştir. İbn Hibbân es-Sikâfmda (II, 304-305) onu şöyle anlatmaktadır: Hasan b. Süfyan'ın nakline göre o hadis ve fıkıhta otorite, eser telif etmiş bir âlimdir. Hakem el-Mustansır el-Emevî onun hakkında, "Kerâbisî, sika ve hadis hafızı bir âlimdir. Ancak Ahmed b. Hanbel ve taraftarları onu Kur'an okunuşu esnasındaki lafızların yaratılmış olduğu anlayışını benimsediği gerekçesiyle tenkit etmişlerdir. Bu ise durumu bilmeyen bazı cahil hadis taraftarlarını onun hakkmda şüpheye düşürmüştür" şeklinde açıklama yapmıştır. İbn Hacer de, "Sadûk, faziletli bir kimsedir. Ahmed b. Hanbel onu Kur'an okunuşu esnasındaki lafızların yaratılmış olduğu anlayışını benimsediği gerekçesiyle tenkit etmişlerdi" demiştir. (et-Takrîb, s. 41) Bütün bunlar Kerâbisî'nin sika olduğunu ve onu eleştirenlerin haklı gerekçelerinin bulunmadığını göstermektedir. Onun hadisi merfû olarak rivayette tek kalması hadisin sıhhatine engel olmaz. Zira daha önce de ifade edildiği üzere güvenilir ravinin ziyadesi makbuldür. Üstelik ihtilaf halinde merfû rivayet mevkuf olana tercih edilir.

Münker Hadis Hakkında Önemli Açıklamalar

Suyûtî Tedrîbü'r-râvfdz şöyle demektedir: Hadis zayıf olmasa da onun hakkında âlimler, "Enkerü mâ revâhu fulan keza: Falanın en münker rivayeti şudur" şeklinde açıklama yaparlar. Nitekim İbn Adî "Allah bir ümmet hakkında hayır dilerse Peygamberlerini kendilerinden önce alır" hadisinin Yezid b. Abdullah b. Ebî Bürde'nin en münker rivayeti olduğunu belirttikten sonra, "Bu hasen bir isnaddır, ravileri güvenilirdir. Bazı âlimler onu Sahih'lennde rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. O, Kur'ân'ın ezberlenmesiyle ilgili hadis hakkında da, "Bu Velid b. Müslim'in en münker rivayetidir" demiştir. Suyûtî söz konusu hadisi Tirmizî'nin rivayet ettiğini ve hasen olarak nitelediğini,[152] Hâkim en-Nîsâbûrî'ye göre ise Sahî-hayn'mn şartlarını taşıdığını söylemiştir.
Konuyla ilgili er-Ref ve't-tekmîV deki (s. 15) açıklama ise şöyledir: Ahmed b. Attab el-Mervezî hakkında Zehebî'nin, "Ahmed b. Saîd b. Ma'dân onun fezail ile ilgili haberleri ve münker rivayetleri bulunan salih bir ravi olduğunu söylemiştir" açıklaması da aynı hususu ifade etmektedir. Zira İbn Hacer'in FethuH-bârî mukaddimesinde belirttiği gibi münker hadis rivayet eden her ravi zayıf değildir.
Tespitlerimize göre başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere bazı âlimler münker ile kendisini destekleyen başka bir rivayet bulunmayan ferd hadisi kastetmektedirler. Nitekim İbn Abdullah hakkında bilgi verilirken Lek-nevî de, "Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı âlimler "Menâkîr" kelimesiyle ferd hadisleri kastetmektedirler" demektedir. (er-Ref've't-tekmîls. 14)
Leknevî'nin sözü edilen terim hakkındaki uyarısı şöyledir: Başta Mîzâ-nü'l-i'tidâl olmak üzere ravilerle ilgili kitaplardan istifade etmek isteyen kimseyi hadis münekkitlerinin söz konusu terimi kullanmaları yanıltma-malıdır. tl-Kâmil ve Mîzânü'l-i'tidâVdz bu tabiri gören kimse, hakkında kullanılan ravinin zayıf olduğuna hemen karar vermemeli, hangi anlamda kullanıldığını araştırmalıdır. Zira bazı âlimler ravisinin teferrüd ettiğini ifade etmek üzere hasen ve sahih hadisleri münker olarak nitelemektedirler. Özellikle "Bu, münker bir hadistir" tabirinin ilk dönem ile sonraki âlimlerin farklı mânada kullandıklarına dikkat edilmelidir. Zira söz konusu tabiri ilk dönem âlimleri genellikle ravisi güvenilir bile olsa rivayetinde teferrüd edilen hadisler hakkında kullanırken sonrakiler güvenilir ravilere aykırı olarak nakledilen rivayetlerle ilgili kullanmışlardır.
Bu durumda İbn Adî'nin, "Kerâbisî'nin bundan başka münker hadisini bilmiyorum" şeklindeki açıklaması söz konusu rivayetinin zayıf olduğunu belirttiği anlamına gelmez. Nitekim İbn Hibbân ve başka âlimler gibi o da,
"Hadis rivayetinde bir sakınca görmüyorum" diyerek onun sika olduğunu söylemiştir. Şu halde hadis hasen've merfûdur. Konuya delâleti de açıktır.
250. Atâ'nın nakline göre Ebû Hureyre (r.a.), köpek kabını yaladığında, onu döküp üç defa yıkamıştır.
Haberi Dârekutnî rivayet etmiştir.[153] Âsârü's-sünen'de (i, 12) ifade edildiği üzere isnadı sahihtir. Tespitlerimize göre Dârekutnî ve Tahâvî bunu Ebû Hureyre (r.a.)'in sözü olarak da rivayet etmişlerdir. Asârü's-sünen'de (1,12) ifade edildiği üzere bunun da isnadı sahihtir.
Görüldüğü gibi Ebû Hureyre (r.a.)'in konuyla ilgili fetva ve uygulaması Kerâbîsî'nin rivayet ettiği merfû hadisle uyum halindedir. Bunların her biri diğerini desteklemektedir. Yedi defa yıkanması ve rivayeti erde ki tertibin vacip olduğu şeklindeki yorum isabetli değildir. Böyle olsaydı, sahabenin ona muhalefeti söz konusu olmazdı. Aksine o, bunu mendup olduğu şeklinde yorumlamıştır.
251. İbn Cüreyc'in nakline göre Atâ ona, "Köpeğin yaladığı kap yedi, beş veya üç defa yıkanır" demiştir.
Haberi Abdürrezzak b. Hemmam (el-Musannef, I, 97) rivayet etmiştir. Âsârü's-sünen'de (1,12) ifade edildiği üzere isnadı sahihtir.
Haber, bu konuda İmamımız Ebû Hanife (r.a.)'in yalnız olmadığını, aksine döneminde fakih ve muhaddislerin önde gelenlerinden tabiînin büyüklerinden Atâ'nın da onunla aynı görüşü paylaştığını göstermektedir.
252. Abdullah b. Muğaffel (r.a.) anlatmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v.) köpeklerin öldürülmesini emretti. Sonra, "Onların köpeklerle ne işi var?" buyurdu. Daha sonra av köpeği ile çoban köpeğine izin verdi ve "Köpek kabınızı yaladığında, yedi defa yıkayın, sekizincisinde toprakla ovalayın" buyurdu.
Âsârü's-sünen'de (I, 11) zikredildiği üzere hadisi Müslim ("Taharet", 93) rivayet etmiştir.
Bu, Sehâvî'nin muhalif görüş sahiplerine karşı kullandığı bir hadistir. O şöyle demektedir: Yedi defa yıkamak mensuh değil de onunla amel etmek vacip olsaydı, Abdullah b. Muğaffel (r.a.) rivayetinin Ebû Hureyre (r.a.)

hadisine tercih edilmesi gerekirdi. Çünkü onun rivayetinde Ebû Hureyre (r.a.) hadisinde bulunmayan bilgiler vardır. İlave bilgi ihtiva eden rivayet ise diğerine tercih edilir. Bu durumda hadisler arasındaki çelişkinin ortadan kalkması için muhalifimizin bize, "Köpeğin yaladığı kap yedinci ve sekizincisi toprakla olmak üzere sekiz defa yıkamadıkça temizlenmez" demesi gerekir. Eğer Abdullah b. Muğaffel (r.a.) rivayeti terk edilecek olursa, muhalifinin yedi defa yıkanmasıyla ilgili rivayeti terk ettiğinde söylenenler onun için de geçerli olacaktır. Halbuki biz, en ağır bir pisliğin bile üç defa yıkanmakla temizleneceğini, daha hafiflerinin ise üç defa ile daha da temiz olacağını ifade etmiştik. (Sehâvî, 1,13)
İbn Hacer Fethu'l-bârfde (I, 242) Sehâvî'yi eleştirerek şöyle demiştir: İbn Dakîkî'l-îd'in belirttiği gibi Şafiîlerin Abdullah b. Muğaffel (r.a.) hadisinin zahirini esas almamaları hadisle tümden amel etmemeleri mânasına gelmemektedir. Eleştiri Şafiîlerin hadisle amel etmedikleri hakkında ise bu doğru değildir. Aksi takdirde söz konusu eleştiri açısından her iki mezhep de hadisle ameli terk etmekle itham edilmelidir.
Bize göre Hanefîler sözü edilen hadisi asla terk etmemişlerdir. Onlar üç defa yıkamanın farz, yedi defa yıkama ve tertibin ise mendup olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Onlar, yedi defa yıkamayı belirten rivayetlerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in farz olan sayıyı belirtmediğini ifade etmişlerdir. Aksi takdirde temizlik için yıkamanın yedi olduğuna dair rivayetler farklılık göstermez. Konu ile ilgili daha az sayıda yıkamadan bahseden herhangi bir rivayet bulunmamaktadır. Bu sebeple onlar fazla yıkamanın mendup olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Üç defa yıkamayı belirten rivayetin isnadı yedi defa yıkamayı ifade edenin isnadı kadar sağlam değilse de Tahâvî'nin belirttiği gibi temizlik konusundaki genel kurala uygun düştüğü için tercih edilebilir. Daha önce zikredildiği üzere üç defa yıkamayı belirten rivayetin isnadı hasen, ravileri güvenilirdir. Bu durumda onu esas ve asıl kabul etmek kınanmamalıdır.

b. Kedi Artığı

Bu başlık altında kedi artığının tenzihen mekruh olduğu hususu incelenecektir.
253. Hz. Aişe (r.a.)'nm rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.), "Kedi necis değildir, O ev halkından biri gibidir" buyurmuştur.
et-Telhîsü'l-habîr'ds (I, 9) ifade edildiği üzere hadisi İbn Huzeyme Sakih* inde rivayet etmiştir.[154]
254. Ebû Hureyre (r.a.)'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Köpek yaladığında kap, îlki veya sonuncusu toprakla olmak üzere yedi defa yıkanır. Kedi yaladığında ise bir defa yıkanır" buyurmuştur.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ("Taharet", 68,69) ve onun hasen-sahih olduğunu söylemiştir.[155]
255. Kebşe bint Ka'b b. Malik (r.a.) anlatmaktadır: Ebû Katâde'nin gelini idim. Bir defasında yanıma geldi. Ona abdest suyu dökerken bir kedi gelip abdest suyundan içmeye başladı. Ebû Katâde su kabını eğdirerek kediye tuttu ve böylece kedi suyunu içti. Benim ona (hayretle) baktığımı görünce, "Yeğenim! Tuhafına mı gidiyor?" diye sordu. "Evet" diye karşılık vermem üzerine O, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Kedi pis değildir. O devamlı olarak etrafınızda dolaşan hayvanlardandır" buyurduğunu nakletti.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olduğunu söylemiştir.[156]
256. Enes b. Malik (r.a.) anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) Medine'den şehir dışına çıktı ve Bathan denilen mevkiye gelince, "Enes! Bana abdest suyu-hazırla" dedi. Ben ona abdest suyu hazırladım. Hz. Peygamber (s.a.v.) ihtiyacını giderdikten sonra su kabına yöneldi Bu arada bir kedi gelmiş ve kaptan su içmeye başlamıştı. Resûlullah (s.a.v.) onu bekledi sonra abdest aldı. Kedinin abdest suyundan içtiği hatırlatılınca Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ey Enes! Kedi ev hayvanıdır. O herhangi bir şeyi pisletmez ve kirletmez" buyurdu.
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü's-sağîr'de rivayet etmiştir. Mecmau'z-ze-vâid*de zikredildiği üzere İbn Hibbân isnadında bulunan Ömer b. Hafs el-Mekkî'nin sika olduğunu söylerken Zehebî onun kim olduğunu bilmediğini belirtmiştir. Bize göre İbn Hibbân'ın onun hakkındaki bilgisi Zehebî'nin tanımadığına dair verdiği bilgiye tercih edilir. Daha önce de ifade edildiği üzere bu tür ihtilaf hadisin sıhhatine engel teşkil etmez.[157]
257. İbn Ebî Dâvûd > Rebi b. Yahya el-Üşnânî > Şu'be > Vakıd b. Muhammed > Nafi isnadıyla rivayet edildiğine göre İbn Ömer (r.a.), "Eşek, köpek ve kedi artığıyla abdest almayın" demiştir.
Haberi Tahâvî rivayet etmiştir. (Şerhu meâni'l-âsâr, 1,12) Ravileri güvenilirdir. Rebi b. Yahya el-Üşnânî hakkında ihtilaf bulunmakla birlikte o Sahih'in rav iler indendir. Böylesi bir ihtilaf hadisin sıhhatine engel teşkil etmez.
Hadislerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Söz konusu hadisler kedinin necis olmadığına ve artığının da temizliğine delâlet etmektedir. Bunlara göre kedinin yaladığı kap bir kere yıkanır. Kedi artığı sudan abdest alınması uygun değildir. Burada sözü edilen yıkamanın hükmü müstehaphktır. İmam Muhammed el-Muvatta'da (s. 82) kedi artığı sudan abdest almakta bir sakınca olmadığını, başka suyla abdest almanın ise daha iyi olacağını ifade etmiştir. Bu, Ebû Hanife (r.a.)'in görüşüdür.
Reddü"l-muhtâryd& (I, 23) zarurete binaen kedi artığından necaset hükmünün düşeceği, ancak necasetten sakınmadığı için mekruhluk hükmünün devam edeceği belirtilmektedir. ed-Dürrü'l-muhtâr'"da ise onu kullanmanın tenzihen mekruh olduğu zikredilmektedir. Hidâye'dz ise Ebû Yusuf'un onun mekruh olmadığı görüşünü benimsediği nakledilmektedir.

c. İnsan Artığının Temizliği

258. Ebû Ubeyde > Abdullah isnadıyla rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.), "Şeytan bana uğradı. Onu yakalayıp dilinin serinliğini elimde hissedecek kadar boğazını sıktım. O 'canımı acıttın, canımı acıttın' dedi" buyurmuştur.
Hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. İsnadda bulunan Ebû Ubeyde babasından hadis işitmemiştir. Diğerleri Sahih'in ravilerindendir. Tespitlerimize göre Tehzîbü't-Tehzîb'de (V, 76) Dârekutnî, "Ebû Ubeyde babasının rivayetlerini Hanif b. Malik ve benzerlerinden daha iyi bilmektedir" demektedir. Ayrıca Dârekutnî Sünen'inde Ebû Ubeyd'den babası vasıtasıyla birçok sahih haber rivayet etmektedir.
259. Buhârî'nin rivayetine göre Hz. Ömer (r.a.) Hıristiyan birinin evinde sıcak suyla abdest almıştır.
Fethu'l-bârfde zikredildiğine göre söz konusu haberi İmam Şafiî, Ab-dürrezzak b. Hemmam ve diğer âlimler İbn Uyeyne > Zeyd b. Eşlem > babası isnadıyla muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. İmam Şafiî, "Hz. Ömer Hıristiyan birinin testisinden abdest aldı" lafzıyla rivayet etmiştir. Ancak İbn Uyeyne Zeyd b. Eslem'den hadis işitmemiştir. Haberi Beyhakî, Sa'dân b. Nasr > Zeyd b. Eşlem isnadıyla detaylı bir şekilde rivayet etmiştir. İsmailî ise İbn Zeyd b. Eşlem > babası şeklinde yukarıdaki isnadda düşen raviyi de zikrederek rivayet etmiştir. Zeyd b. Eslem'in Abdullah, Üsa-me ve Abdurrahman olmak üzere üç oğlu bulunmaktadır. Abdullah onların en büyüğü ve en güvenilir olanıdır. İbn Uyeyne'nin hadisi ondan işittiğini zannediyorum. Bu sebeple Buhârî haberi kesinlik ifade eden cezm (malum) sigayla rivayet etmiştir.[158]
260. İmran b. Husayn'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabı müşrik bir kadının su kabından abdest almışlardır.
Bulûğu'l-merâm'âa (I, 6) zikredildiği üzere hadisi Buhârî ("Teyemmüm", 6) ve Müslim ("Mesâcid", 312) rivayet etmişlerdir.
Konu ile ilgili birinci hadis, şeytanın salyasının temiz olduğunu göstermektedir. Şeytan ise kâfirdir. İkinci rivayet ehl-i kitaptan olan kimsenin temiz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) ehl-i kitaptan olan kimsenin kabından abdest almıştır, imran b. Husayn rivayeti ise müşrik olan kimsenin ve artığının temiz olduğunu göstermektedir. el-Hidâ-ye'de, "İnsanoğlunun ve eti yenen hayvanların artığı temizdir. Çünkü bir kaptan içildiği zaman ona salya karışır. Salya ise etten oluşur. Et temiz olunca salya, dolayısıyla artık da temiz olur.
261. Ebû Hureyre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gönderdiği süvari birliği müşriklerden birini yakalamıştı. Onu mescidin direklerinden birine bağladılar.
Bulûğu'l-merâm'da (1,41) zikredildiği üzere hadisi Buhârî ("Salât",76) ve Müslim ("Cihad", 59) rivayet etmişlerdir.
Müellif, Ebû Hureyre (r.a.) hadisinin kâfirin temiz olduğuna açıkça delâlet ettiğini ve yukarıda temiz olanın artığının hükmüne değinildiğini belirtmektedir.
262. Huzeyfe b. Yeman (r.a.)'in nakline göre kendisi cünüp iken Resû-lullah (s.a.v.) ile karşılaştı ve Hemen yolunu değiştirip ondan uzaklaştı. Gusledip geri döndükten sonra, "Ben cünüp idim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Müslüman necis olmaz" buyurdu.
Neylü'l-evtar'da (I, 20) zikredildiği üzere hadisi Buhârî dışındaki Kütüb-i sîfte müellifleri rivayet etmiştir.[159]
Müellif, Huzeyfe b. Yeman hadisinin cünüp müslümanın zahiren necis olmadığına delâletinin açık olduğunu söyler. Buna göre az önce anlatıldığı üzere onun artığının da temiz olduğu anlaşılır. Burada müslüman necis derken kastedilen, bir başkasına temasa mani olan hakiki pisliktir. Yoksa hükmi pislik değildir. Çünkü cünüp kişi hükmi olarak pistir. Söz konusu hadislerle konu aydınlanmıştır. el-İnâye'de zikredildiği üzere sözü edilen hadis "Müşrikler necistir"[160] âyetiyle çelişmez. Çünkü âyette kastedilen necaset inançla ilgilidir. Bize göre de bu gayet açıktır.

d. Eşek ve Yırtıcı Hayvanların Artığı

263. Ebû Katâde (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.), "Kedipis değildir. O devamlı olarak etrafınızda dolaşan hayvanlardandır" buyurmuştur.[161]
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olduğunu söylemiştir. (Tir-mizî, "Taharet", 69)
Üstadımız Eşref Ali Tehanevî'nin belirttiği gibi kedinin pis olmamasının gerekçesi insanların etrafında dolaşması olarak zikredilmesi aslında onda necaset bulunduğunu ancak ihtiyaç sebebiyle affedildiğini göstermektedir. Zaruret dışında yırtıcı hayvanların artıkları necistir. Kedinin artığının necis olmaması ise zaruret sebebiyledir.
264. Cabir b. Abdullah (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber günü eşek etinin yenmesini yasaklamış, at etine ise izin vermiştir.
Hadisi Buhârî ("Zebaih", 27) rivayet etmiştir.
265. İbn Ömer (r.a.)'mn rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber günü ehlî eşek etinin yenmesini yasaklamıştır. (Buhârî, "Megâzî", 39)
Konuyla ilgili el-Hidâye'de şöyle denilmektedir: Eşek, katır gibi tek tırnaklı hayvanların artığı necistir. Çünkü onların etleri necistir. Salya da etten oluşur. Öyle ise salyası da necistir. Bu konuda hüküm etin temiz ya da necisliğine dayanarak verilmelidir. Buna göre eşeğin artığı da necistir. Ancak biz, el-Burhan'm yazma nüshasında verilen bilgiler ışığında bu görüşü doğru bulmamaktayız. Şeyhu'l-İslâm'a göre eşeğin artığının necis olup ol-madığındaki tereddüdün sebebi zaruretin bulunup bulunmamasıyla ilgilidir. Zira eşek ev ve civarında insanlarla birlikte bulunması, kullanılan kaplardan içmesi açısında kediye; insanlardan uzak durması, kedi ve fare gibi her yere girememesi bakımından ise köpeğe benzemektedir. Asıl itibariyle onun artığı zaruret söz konusu olmadığı sürece köpek artığı gibi necistir. Kedi de olduğu gibi zaruret bulunduğunda ise artığının temiz olduğu hükmü geçerlidir. Hangisi olduğunda karar verilemediğinde problem devam edecektir. Ancak onunla abdestsizlik veya cünüplük giderilemese de şüpheyle suyun necis olduğuna karar verilemez. Katır attan da olabilir. Eşek tarafından dünyaya getirilen katırın hükmü de aynıdır. Sonuç olarak eşeğin artığı şüpheli sulardan olmaktadır.
Abdürrezzak b. Hemmam'in (el-Musannef, I, 77; Kenzü'l-ummâl, V, 140) Cabir b. Abdullah (r.a.)'den hasen bir isnadla rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) yırtıcı hayvanların artığı suyla abdest almıştır. İmam Şafiî'nin Abdürrezzak > İbrahim b. Ebû Yahya > Davud b. Husayn > babası > Cabir (r.a.) isnadıyla nakline göre, "Eşek artığı suyla abdest alabilir miyiz?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.), "Evet, yırtıcı hayvanların artığı suyla da abdest alabilirsiniz" şeklinde cevap vermiştir. (Abdürrezzak b. Hemmam, el-Musannef I, 77) et-Telhîsü'l-habîr'dz (I, 10) zikredildiği üzere bu hadisi İmam Şafiî, Saîd b. Salim > İbrahim b. Habîbe > Davud b. Husayn > babası > Cabir (r.a.) isnadıyla da rivayet etmiştir. Daha önce zikredildiği üzere birinci isnadda bulunan İbrahim b, Ebî Yahya rivayetleri delil olarak kullanılan bir ravidir. Davud b. Husayn Kütüb-i sitte ve Muvatta ravilerin-dendir. Babası tenkit edilmişse de Zehebî onun sünnete bağlı bir âlim olduğunu söylemiştir. (Mîzânü'l-i'tidâl, I, 260) Tehzîbü't-Tehzîb'te (IV, 35) belirtildiği gibi ikinci isnadda bulunan Saîd b. Salim hakkında ihtilaf edilmiştir. Tehzîbü't-Tehzîb"te (1,104) zikredildiği üzere İbrahim b. Habîbe hakkında da ihtilaf bulunmaktadır. Sonuç itibariyle sözü edilen hadis delil olacak seviyededir. el-İnâye (I, 95) müellifine verilecek cevap, hadiste zikredilenle kastedilenin yabanî eşek ve yırtıcı kuşlar veya çok su olduğunu hatırlatmak olacaktır.
Reddü'l-muhtâr'da (I, 334) zikredildiğine göre nebiz hakkında İmam Ebû Hanife (r.a.)'den üç farklı görüş nakledilmiştir. Buna göre:
a. Nebizle abdest alınabilir. Ancak ayrıca teyemmüm edilmesi daha uygundur. Bu, onun ilk görüşüdür.
b. Eşek artığında olduğu gibi hem abdest almalı hem de teyemmüm edilmelidir. Bu, İmam Muhammed'e göre en uygun olanıdır.
c. Sadece teyemmüm edilmelidir. Bu onun en son görüşüdür. Ebû Yusuf ve diğer üç İmam da bu görüştedir. Tahâvî de bunu tercih etmiştir.
Bize göre de doğru olan görüş budur.
266. Malik > Yahya b. Muhammed > Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymî > Yahya b. Abdurrahman b. Hatıb b. Ebî Belta isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Ömer (r.a.), içlerinde Amr b. As (r.a.)'in de bulunduğu bir heyetle yola çıkmıştı. Bir havuz başına vardıklarında sahibine Amr b. As (r.a.), "Havuzuna yırtıcı hayvanlar uğruyor mu?" diye sordu. Bunun üzerine havuz sahibine Hz. Ömer (r.a.), "Bu soruya cevap verme. Suya hayvanlar da, biz de geliriz" dedi.
Haberi İmam Muhammed Muvatta'da. (s. 8; ayrıca bk. Abdürrezzak b. Hemmam, el-Musannef, 1,77) rivayet etmiş olup ravileri güvenilirdir, ne var ki isnadda kopukluk bulunmaktadır. Zira Yahya b. Abdurrahman Hz. Ömer (r.a.)'e kavuşmamıştır. Ancak bu noktada inkıta haberin kullanılmasına engel değildir.
Amr b. As (r.a.)'in sahibine havuza yırtıcı hayvanların uğrayıp uğramadığını sorması, onların içmesiyle suyun temizliğinin gideceği görüşünde olmasındandır. Aksi takdirde soru sormasının bir anlamı olmayacaktır. Hz. Ömer (r.a.) ise açıklamasıyla, "Bunu söyleme. Açıklama yaptığında sıkıntıya girebiliriz. Çünkü bilmediğimiz sürece yırtıcı hayvanların gelmesi bizi engellemez ve bunu araştırmamız da gerekmez" demek istemiştir. Yırtıcı hayvanların artığı temiz olsaydı, Hz. Ömer (r.a.) havuz sahibinin açıklamasına engel olmazdı. Ancak Şafiî ve Malikîler Hz. Ömer (r.a.)'in sözünü "Açıklama yapıp yapmaman bizim için fark etmez" şeklinde yorumlamış-lardır. Ancak bu yorum sözün bağlamına uygun değildir. Bu yorum doğru kabul edilecek olursa biz, sözü edilen havuzun büyük olması sebebiyle sahibinin bilgi vermesiyle vermemesi arasında fark bulunmadığı şeklinde anlarız.
İbn Abdilberr'in, "Hz. Ömer (r.a.) dinde ihtiyatlı davranırdı. Yırtıcı hayvanlar, eşek ve köpeğin su içmesi havuzun suyunu kirletseydi durumu sahibine mutlaka sorardı. Ancak o bunların suya zarar vermeyeceği görüşündeydi" şeklindeki açıklaması tartışmaya açıktır. Zira ihtiyat her şeyi sormayı gerektirmez. Dinde genişlik hakimdir. Onun bu açıklamaları Muvatta kenarında (s. 66) bulunmaktadır. Havuz büyük olduğunda köpeğin içmesinin onu kirletmeyeceğinde görüş birliği bulunmaktadır. Dolayısıyla sözü edilen havuzun küçüklüğünü tespit etmedikçe haber onlar için delil olmaz.
Konuyla ilgili eleştiriye açık bir senetle îbn Mâce'nin rivayetine gelince o, Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den şöyle bir rivayette bulunur: Eşek ve yırtıcı hayvanların uğrak yeri olan Mekke ve Medine arasında bulunan havuzlar ve bunların temiz olup olmadığı sorulduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.), "Karınlarına doldurdukları onların geriye bıraktıkları temiz su ise bizim-dir"[162] demiştir. (et-Ta'lîku'l-mümecced, s. 66) Bu itiraza Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz konusu ifadesinin mutlak değil çok suyla mukayyed olduğu hatırlatılarak cevap verilebilir. Nitekim ehlî ve yabanî hayvanların uğrağı olan suyun durumu sorulduğunda Resûlullah (s.a.v.), "İki külle miktarında olan su pislik tutmaz"[163] şeklinde cevap vermesi, yırtıcı hayvanların artığının temiz olmadığını, bunun ancak su iki külle miktarına ulaştığında söz konusu olduğunu göstermektedir. İki külle ile eni on genişliği on arşın (75 cm.) olan yeri kaplayan suyun kastedildiği daha önce ifade edilmişti.
Konuyla ilgili İmam Muhammed'in Muvatta'dakı (s. 66) açıklaması şöyledir: Havuz bir taraftaki dalgalanmanın diğer tarafı etkilemeyeceği kadar büyük ise içine düşen pislik veya yırtıcı hayvanın oradan içmesi kokusunu ve tadını değiştirmedikçe suya zarar vermez. Havuz bir taraftaki dalgalanmanın diğer tarafı etkileyeceği kadar küçük ise içine düşen pislik veya yırtıcı hayvanın oradan içmesi sebebiyle oradan abdest aiınmaz. Sahibinin havuza yırtıcı hayvanların uğrayıp uğramadıklarını açıklamasına Hz. Ömer (r.a.) bundan dolayı engel olmuştur.
267. İmam Ebû Hanife (r.a.)'in Hammad'dan nakline göre İbrahim en-Nehaî şöyle demiştir: Katır ve merkebin artığında hayır yoktur. Onİarm artığıyla abdest alınmaz. At, kadana, koyun ve deve artığıyla ise abdest alınır.
Bu bilgiyi, İmam Muhammed el-Âsâr'da rivayet etmiş, isnadının sahih olduğunu söylemiş, "Bu, Ebû Hanife (r.a.)'in görüşüdür. Biz de buna göre amel etmekteyiz" açıklamasını yapmıştır.
268. Nafi'in nakline göre İbn Ömer (r.a.) merkeb, köpek ve kedi artığıyla abdest almayı mekruh görürdü.
Kenzü'l-ummâVda (V, 142) zikredildiği üzere haberi Abdürrezzak b. Hemmam el-Musannef'inde (I, 105) rivayet etmiştir. Haberin detaylı isnadına ulaşamadım. Onu sadece destek amacıyla zikrettim.
Gerek Ebû Hanife (r.a.) gerekse Nafi rivayetlerinin merkep ve katır artıklarının mekruh olduğuna delâletleri açıktır.
269. Ebû Sa'lebe, Resûlullah (s.a.v.)'in ehlî eşek etlerini haram kıldığını haber vermiştir. (Buhârî, "Zebaih", 28)
270. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre bir adam Resûlullah (s.a.v.)'e gelerek eşek eti yenildiğini haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) emretti ve sahabeden biri insanlar arasında dolaşarak, "Allah ve Re-sûlu ehlî eşek eti yemenizi yasaklamaktadır. Çünkü o necistir" diye ilan etti. İçerisinde et pişirilen kazanlar ters çevrilerek boşaltıldı. (Buhârî, "Mega-zf\ 39; "Zebaih", 28)
271. Seieme b. Ekva (r.a.) anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte Hayber fethine katılmıştık. Hayberin fethedildiği günü akşamı insanlar birçok ateş yakmıştı. Resûlullah (s.a.v.), "Ateşte ne pişiriyorlar? " diye sordu. "Et" denilince Hz. Peygamber, "Ne eti?" diye sordu. "EhÎÎ eşek eti" diye cevap verilince, "Onları dökün, kapları da kırın" buyurdu. Bir adamın, "Ey Allah'ın Elçisi, Döküp de kazanları yıkasak olmaz mı?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de, "Veya öyle yapın" dedi. (Buhârî, "Megâzî", 39)
Ebû Sa'Iebe ve Seleme rivayetlerinin ehlî eşeklerinin etlerinin haram ve necis olduklarına delâleti açıktır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), "O necis-tir" buyurmuş ve içerisinde eti pişirilen kapların da kırılmasını emretmiştir. Ancak daha sonra içindekilerin dökülmesini ve kapların yıkanmasını yeterli görmüştür. Bütün bunlar onun etinin necis olduğunu göstermektedir. Eşekten dünyaya gelmesi sebebiyle katır için de aynı hüküm geçerlidir. Söz konusu rivayetler etten oluşan salyalarının da necis olduğuna delâlet etmektedir. Tercih edilen görüş budur. Buna göre

onların artıklarının da necis olması uygun düşer.
272. Muaz b. Cebel (r.a.) şöyle demiştir: Ben Resûlullah (s.a.v.)'in Ufeyr denilen eşeğinin terkisinde idim. (Buhârî, "Cihad", 46)
273. Üsame b. Zeyd (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.) üzerinde kadife örtülü semer bulunan eşeğe binmiş, Üsame (r.a.)'i de terkisine almıştı. (Buhârî, "Cihad", 126)
274. Berâ b. Âzib (r.a.) Huneyn hakkında bilgi verirken Resûlullah (s.a.v.)'in Ebû Süfyan b. Haris (r.a.)'in yularını çektiği beyaz bir katıra bindiğini ve "Ben peygamberim, yalan yok. Ben Abdülmuttalib'in torunuyum" dediğini de nakletmektedir. (Buhârî, "Cihad", 52)
275. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Hay-ber'de yuları kendirden bir eşeğe binmiştir.
Hadisi Abd b. Ubeyd rivayet etmiştir. İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi isnadı tenkide uğramıştır. (Fethu'l-bâri, VI, 88)
Sözü edilen rivayetlerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşek ve katıra bindiği, Ebû Süfyan (r.a.)'in de O (s.a.v.)'in katırının yularını tuttuğu anlaşılmaktadır. Gerek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gerekse sahabenin katır ve eşeğe bindikleri inkâr edilemez bir gerçektir. "Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) ziynet olsun diye yarattı"[164] âyetinde bu hayvanların Allah'ın insanlara lütfettiği nimetlerinden olduğu ifade edilmektedir. Bu hayvanlara binen kimsenin elbise ve vücudunu onların ter veya salyalarından korumasının güç olacağı bilinen bir gerçektir. Özellikle sözü edilen hayvanların yularını tutan kimsenin onların salyalarından korunması son derece zordur. Hadiste bu sebeple elbise ve vücudun yıkanmasından söz edilmemesi, onların temiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu, özellikle zaruret ve kaçınılmaz bir durum söz konusu olduğunda önem arz etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) kedi hakkındaki, "O devamlı olarak etrafınızda dolaşan hayvanlardandır" (Tirmizî, "Taharet", 69; İbn Mâce, "Taharet", 32) şeklindeki açıklaması da bu duruma işaret etmektedir. Daha önce de zikredildiği üzere Tirmizî hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda eşek ve katırların etlerinin haram ve necis olduğunu ifade eden hadislerle onlara binme, ter ve salyaları hakkındaki hadisler birbiriyle çelişmektedir. Birinciler onların necis, ikinciler ise temiz olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple biz, onlarla ilgili tereddüde düşerek artıklarının temizliğinde şüphe ettik, ter ve salyalarının mutlak olarak temiz olduklarını söylemedik. Nitekim onlara binileceği hakkındaki hadisler temiz olduklarını ifade etmediği gibi necis olabileceklerini de belirtmektedir. Onların ter ve salyalarının temizliği, korunulmasının güçlüğünden dolayı zaruret sebebiyledir. Zaruret hükmü ise zaruretin miktarına göredir. Onlara binen kimsenin güç durumda kaldığı ve zaruretin meydana geldiği hususlar artıkları olan su değil, vücudu ve elbisesidir. Bu durumda biz, onların artığının değil, ter ve salyalarının bulaştığı vücut ve elbisesinin temiz olacağına hükmederiz. Yukarıda zikredildiği üzere sahabe ve tabiînden bazı âlimlerin onların artıklarıyla abdest almayı doğru bulmamaları da bizim görüşümüzü desteklemektedir.
Merakı'l-felâh haşiyesinde (s. 20) el-BahfĞ&n nakledildiğine göre konuyla ilgili Tahâvî şöyle demiştir: Kabul gören görüşe göre eşeğin ter ve salyası temizdir ve bulaştığı elbise ile vücudu necis hale getirmez. Az miktardaki suya karışmaları durumunda onu necis yapacağı ise şüphelidir. Buradaki şüphe ter ve salyanın temiz olup olmadığıyla ilgilidir. Artık konusunda şüphe ise temizleyiciliğindedir. Artığın temiz olduğunda şüphe yoktur. Zira suyun önceden temiz olduğu kesindir. Eşeğin ter ve salyasının temiz olup olmadığı ise şüphelidir. Bu durumda su şüpheyle kirlenmez. Ancak böyle durumlarda suyun temizleyiciliği hususunda ihtiyatlı davranmak gerekir. Söz gelimi kullanılmış suyun karışmasından olduğu gibi az miktardaki suya karışan eşek artığının daha az miktarda olması halinde bu durum abdest almaya engel olmaz.
Mezhep âlimlerimizin tamamı, eşek ve katır ter ve salyalarının temiz ol-malarındaki şüphenin etlerinin haram ve helâl olması hakkındaki delillerin çelişmesi sebebiyle olduğu görüşündedirler. Onların etlerinin haram olduğuna dair delili yukarıda zikredilmişti. Nûru'l-envâr (s. 194) ve et-Tav-dîh'Ğc (II, 104) zikredildiğine göre Galib b. Ebcur rivayeti ise onların etlerinin helal olduğunu ifade etmektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bana sadece eşeklerin etleri kaldı" diyen birine, "Malının semiz olanından ye" buyurmak suretiyle onun etinin helâl olduğunu ifade etmiştir.
Konuyla ilgili Merakı'l-fe lâh'daki (s. 20) açıklama şöyledir: Dördüncü kısım temizleyiciliğinde şüphe bulunan artıktır. Onun temizleyici olduğuna kesin bir şekilde hükmedilemediği gibi temiz olmadığı da söylenileme-mektedir. Bu, eşek ve katırın artığıdır. Çünkü doğru olan görüşe göre bunların salyaları temizdir. Şüphe ise, onların etlerinin helâl veya haram olduğu hususunda birbiriyle çelişen iki farklı haberin bulunması sebebiyledir. Bilindiği gibi katır eşekten dünyaya gelmektedir. Dolayısıyla onun hükmü de eşek gibidir. Abdesti olmayan kimse onun artığı olan sudan başkasını bulamıyorsa önce onunla abdest alır sonra da teyemmüm ederek namazını kılar. Üstadımız da Câmiu'l-âsâr'mda. (s. 60) mezhep âlimlerine uyarak konuyu aynı şekilde açıklamaktadır. Ancak bu açıklama tartışmaya açıktır. Nitekim bu görüşün zayıf olduğunu söyleyen et-Telvîh müellifi şöyle demektedir: Eşek etinin helâl olduğunu ifade eden deliller haramlığını belirtenler kadar sağlam değildir. Hatta eşek etinin haramlığı hususunda icmâ olduğu bile söylenebilir. Ayrıca sırtlanda olduğu gibi bir şeyin helâl ve haram ol-duğundaki deliller tearuz ettiğinde haram olan tercih edilir. Nitekim sırtlanın artığının necis olduğuna hükmedilmiştir. Bize göre de Buhârî ve Müslim başta olmak üzere Kütüb-i sitte müelliflerinin rivayetlerinden eşek etinin haramlığına dair delilin daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim îbn Hacer'in ifadelerinden konuyla ilgili rivayetlerin tevatür seviyesine ulaştığı anlaşılmaktadır.
Eşek etinin helâl olduğuna dair delilin zayıflığı ise konuyla ilgili zikredilen Galib b. Ebcur rivayetini nakleden Ebû Davud'un isnadında problem bulunduğunu açıklamasıdır. Onun Ubeyd Ebü'I-Hasen > Abdurrahman is-nadıyla nakline göre Galib b. Ebcur şöyle anlatmıştır: Bir sene kıtlık olmuş aileme eşek etinden başka bir yiyecek bulamamıştım. Resûlullah (s.a.v.) ise ehli eşek etini haram kılmıştı. Resûlullah (s.a.v.)'e gelerek, "Ey Allah'ın Elçisi! Bu sene bize kıtlık isabet etti, ailemin eşek etinden başka bir yiyeceği de bulunmuyor. Sen ise ehlî eşek etini haram kılmıştın" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.)'e, "Eşeğin etlerinden ailene yedirebilirsin. Ben onu rasîgele dolaşıp pislik yemelerinden dolayı haram kılmıştım" buyurdu.[165] Ebû Dâvûd hadisin Şu'be > Ubeyd Ebü'Î-Hasen >Abdurrahman b. Ma'kıl > Abdurrahman b. Bişr > Müzeyne kabilesinden bazı kimseler > Müzeyne kabilesinin reisi Ebcur veya İbn Ebcur isnadıyia da rivayet edildiğini söylemiştir. Nevevî, hadisin problemli olduğunu, isnadı hakkında birçok ihtilafın bulunduğunu ve sahih kabul edilirse de eşek etinin sadece zaruret anlarında yenilebileceği şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemiştir. Münzirî de hadisin isnadı hakkında birçok ihtilafın bulunduğunu belirterek Beyhakî'nİn de isnadının problemli olduğunu ifade ettiğini haber vermektedir. (Avnü'l-ma'bûd, III, 420)
Hadisle ilgili îbn Hacer'in açıklaması şöyledir: İsnadı zayıf, metni de sahih hadislere aykırı olduğu için şazdır. Dolayısıyla delil olarak kullanılamaz. Bu konuda başka rivayetler de bulunmaktadır. Taberânî'nin Ümmü Nasr el-Muhâribiyye'den nakline göre bir adam ehlî eşek etlerini sorduğunda Resûlullah (s.a.v.), "Onları otlayıp ağaç yapraklarıyla beslenmiyor mu?" diye sormuş adamın "Evet" diye karşılık vermesi üzerine ise, "O halde etini yiyebilirsin" buyurmuştur. (el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV, 161) [166] Aynı hadisi İbn Ebî Şeybe de "Benî Mürre kabilesinden bir adam" şeklinde rivayet etmiştir. (el-Musannefy\U\, 76) Her iki isnad da eleştiriye açıktır. Hadisin sahih olduğu kabul edilecek olursa bunun eşek etinin haram kılınmasından önce meydana geldiği düşünülmelidir.
Eşek etinin helâl olduğuna dair bir başka haber ise Buhârî'nin naklettiği Amr b. Dînar rivayetidir. Buna göre o, bazı kimselerin Resûlullah (s.a.v.)'in ehlî eşek etlerini yasakladığını ileri sürdüklerini hatırlatınca Ca-bir b. Zeyd, "Bu görüşü Basra'da Hakem b. Amr el-Gıfârî ileri sürmekteydi. Fakat bunu duyduğunda büyük âlim İbn Abbas (r.a.), "De ki: Bana vah-yolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti - ki pisliğin kendisidir -ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum"[167] âyetini okumuştur. (Buhârî, "Zebaih", 28) İbn Hacer'in bu haberle ilgili açıklaması şöyledir: Megâzî bölümünde de geçtiği üzere İbn Abbas (r.a.)'in ehlî eşek etinin yasaklanması konusunda çekimser kaldığı zikredilmisti. Bunun geçici bir durum için mi yoksa ebedi olarak haram mı kılındığı ona göre net değildir. Bu hususta Şa'bî'nin bir rivayeti bulunmaktadır. Buna göre İbn Abbas (r.a.), "Hz. Peygamber (s.a.v.) ehlî eşek etini Hayber gününde yüklerin taşınmasında kullanıldığı için ihtiyaçtan dolayı mı yasakladı yoksa kesin olarak mı haram kıldığını bilemiyorum" demiştir. İbn Abbas (r.a.)'in bu tereddütlü rivayeti ehlî eşek etinin helâl olduğuna dair yukarıda zikredilen ve kesinlik ifade eden açıklamasından daha sahihtir. Böylesine mütereddit bir haberin ehlî eşek etinin helâlliğine dair delil olabilmesi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onu haram kıldığı hakkında herhangi bir bilginin bulunmaması durumunda söz konusu olabilir. Halbuki bu konudaki haberler tevatür seviyesine ulaşmaktadır. Bu durumda, ehlî eşek etinin haram olduğuna dair hüküm, helâl olduğunu ifade eden hükme ve konuyla ilgili kıyasa tercih edilir. Konuyla ilgili söz konusu edilen âyet Mekke'de nazil olmuştur. Haramlık hükmü ise daha sonradır. Bu da haramlık hükmünün tercih edilmesini gerektirir. Ayrıca âyet nazil olduğu andaki hükmü haber vermektedir. O dönemde yiyeceklerden âyette zikredilenlerden başka haram bulunmamaktaydı. Âyette daha sonra başka yiyeceklerin haram kılınmasına engel bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla Medine döneminde Mâide süresindeki içki ve benzeri şeylerin haram kılınması gibi sözü edilen âyette zikredilmeyen başka şeyler de haram kılınmıştır. Mâide süresinde (5/3) ayrıca Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, tokmakla vurulup öldürülmüş, yukarıdan aşağı yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş hayvanlar ile canavarların yediği hayvanların da haram kılındığı ifade edilmektedir. Keza yırtıcı hayvanlarla haşaratın yenmesi de haramdır. Nevevî, "Sahabe ve sonraki âlimlerin çoğu ehlî eşek etinin haram olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Abbas (r.a.) dışında bu konuda farklı bir görüşe sahip olanı bilmiyorum. Konuyla ilgili Mâlikîlerden üç farklı görüş nakledilmektedir. Üçüncüsü ehlî eşek etinin mekruh olduğu şeklindedir" demektedir. {Fethu'l-bârî, IX, 565)
Doğrusu gerek binerken gerekse onları bağlarken korunması mümkün olmadığından tereddüde düşülecek konu eşeğin artığı ve teridir. Ancak

Hz. Peygamber (s.a.v.) ile sahabenin açıklama ve uygulamaları bunun caiz olduğunu ortaya koymaktadır. Onların bu konudaki uygulamaları meşhurdur.
Konuyla ilgili et-Telvîh'de nakledildiğine göre Serahsî el-Mebsufta. (II, 105) şöyle demektedir: Haramlığı gerektiren delillerin tercihi ilkesi gereği ehlî eşek etinin haram olduğunu tercih etmekte hiçbir sorun yoktur. Şu kadar var ki o, battığı suyu pisletmez. Çünkü bunda zaruret ve çoğunluğu ilgilendiren bir ihtiyaç vardır. Zira eşek barınaklarda ve avlularda bulunması sebebiyle kaplardan içerler ve buna engel olunamaz. Ancak kedi evin her yerine girebildiği için onun artığı konusundaki zaruret daha belirgin haldedir. Eşekle ilgili zaruret ise kedi kadar olmadığı için artığının temiz olduğuna hükmedilemez. Onunla ilgili zaruret köpekten daha fazla olduğu için artığının necis olduğuna da karar verilememektedir. Bu durum meselenin çözümsüz kalmasına sebep olmaktadır. Bu durum, onun necis olduğuna hükmetmekten daha ihtiyatlıdır. Çünkü o durumda hem o suyla abdest al-masma hem de teyemmüm etmesine hükmedilmektedir. Bu ise ihtiyata daha uygundur. Pis kabul edilmesi halinde ise temiz olması muhtemel suyun bulunmasına rağmen sadece teyemmüm etmiş olacaktır.

12. Nebiz (Hurma Şırası) İle Abdest Alınabileceği

276. Ebû Saîd Mevlâ Benî Haşim > Hammad b. Seleme > Ali b. Zeyd b. Ced'ân > Ebû Rafi' > İbn Mes'ûd (r.a.) isnadıyla nakledildiğine göre Re-sûlullah (s.a.v.) dinlerini öğretmek üzere cinlere gittiği gece İbn Mes'ûd (r.a.e.)'a, "Yanında su var mı?" diye sormuş, onun "hayır" demesi üzerine bu defa Hz. Peygamber (s.a.v.), "Peki nebiz var mı?" diye sormuştur. Hadisi nakleden ravi, "Zannediyorum İbn Mes'ûd (r.a.) "Evet" cevabını verdi Hz. Peygamber (s.a.v.) de onunla abdest aldı" demiştir.[168]
Tespitlerimize göre isnaddaki Ebû Saîd Buhârî ravilerinden olup güvenilirdir. Tehztbü't-Tehzîb'te. (VI, 209) zikredildiği üzere Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Taberânî, Begavî, Dârekutnî ve İbn Şahin onun sika olduğunu söylemişlerdir. İsnaddaki Hammad b. Seleme de Kütüb-i sitte ravilerinden olup sikadır.
Hadisin konuya delâleti açıktır. İsnadda bulunan Ali b. Zeyd b. Ced'ân hakkında ihtilaf edilmiştir. Ancak Mecmau'z-zevâid'&t (1,197) de zikredildiği üzere onun sika olduğu söylenmiştir. O İmam Müslim ve dört Sünen müellifinin ravi 1 erin dendir. Tehzîbü't-TehzîPtc (VII, 324) zikredildiği üzere onun hakkında Ya'kûb b. Şeybe sika salihu'l-hadîs, Tirmizî ise sadûk tabirlerini kullanarak güvenilir olduğunu ifade etmişlerdir. Sâcî ise," O doğruluğu ile bilinen ravilerdendir. Birçok âlim ondan hadis almıştır. Ancak güvenilirliğinde icmâ edilen raviler seviyesinde de değildir" açıklamasını yapmıştır. Münzirî de et-Terğîtf ĞQ Tirmizî'nin onu "sadûk" lafzıyla nitele-
diğini, selâm hakkındaki hadisinin sahih olduğunu belirttiğini ve onun birçok rivayetini de hasen olduğunu ifade ettiğini söylemektedir. Bize göre onun rivayeti hasen seviyesinden aşağıda değildir. İsnaddaki Ebû Râfi'in ismi Nufey'dir. Hem cahiliyye hem de İslâm döneminde yaşamış tabiînin Önde gelen meşhur âlimlerdendir. Zeylaî'nin de belirttiği üzere (Nasbu'r-râ-ye, 1,74) Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Ebû Hureyre (r.a.e.)'den rivayette bulunmuştur. Onun İbn Mes'ûd (r.a.)'den de hadis alması mümkündür. Nitekim el-Kemâl müellifi onun İbn Mes'ûd (r.a.)'den hadis işittiğini söylemektedir. Aynı bilgi el-Cevherü'n-nakfde de bulunmaktadır. Şu halde hadis hasendir. Böylece Dârekutnî'den naklettiğimiz söz konusu hadisin isnadında bulunan Ali b. Zeyd b. Ced'ân hakkındaki iddialara cevap verildiği gibi Ebû Râfi'in îbn Mes'ûd (r.a.)'den hadis işittiği de tespit edilmiş oldu.
277. Abbas b. Velid ed-Dımaşkî > Mervan b. Muhammed > İbn Lehîa > Kays b. Haccac > Hınş es-San'ânî isnadıyla nakledildiğine göre Abdullah b. Abbas (r.a.) şöyle anlatmıştır: Resûlullah (s.a.v.) dinlerini öğretmek üzere cinlere gittiği gece İbn Mes'ûd (r.a.)'e, "Yanında su var mı?" diye sormuş, onun "Hayır, matarada nebiz var" demesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hurma hoş ve temiz, suyu da temizleyicidir. Dök de abdest alayım" buyurdu. Ben de onu döktüm ve Resûlullah (s.a.v.) onunla abdest aldı.
Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir.[169] İbn Lehîa dışındaki ravileri güvenilirdir. Onun güvenilirliği hakkında ise ihtilaf bulunmaktadır. Dârekutnî de Sünen* ındt hadisin İbn Lehîa sebebiyle illetli olduğunu söylemiştir. Ancak daha önce de defalarca zikrettiğimiz üzere o, rivayetleri hasen olan bir ra-vidir. Birçok âlim onun rivayetlerini delil olarak kullanmıştır. Heysemî Mecmau'z-zevâid'de (I, 5) onun hadislerini hasen olarak nitelemiş ve Tir-mizî'nin de aynı şekilde değerlendirdiğini belirtmiştir. Buhârî de ct-Târî-hu's-sağîr'inde (I, 20) Yahya b. Saîd'in onda bir sakınca görmediğini nakletmiş ve hadisin hasen olduğunu ifade etmiştir.
Hadisin konuya delâleti açıktır.
278. Muaviye b. Sellâm > kardeşi Zeyd > dedesi Ebû Sellâm > İbn Ğaylan es-Sekafî isnadıyla nakledildiğine göre Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) şöyle anlatmıştır: Resûlullah (s.a.v.) dinlerini öğretmek üzere cinlere gittiği gece benden abdest suyu istedi. Ben de bir kap almıştım. Bir de baktım içindeki nebiz. Resûlullah (s.a.v.) onunla abdest aldı.
Hadisi rivayet eden Dârekutnî (Sünen, 1,78) İbn Ğaylan'ın meçhul olduğunu söylemiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 74) Bu hususta ki açıklama aşağıda yapılacaktır. Bize göre hadis hasendir.
Dârekutnî îbn Ğaylan'ın meçhul olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu doğru değildir. Halife, Müstağfirî ve daha başkaları onu sahabe arasında zikretmişlerdir. İbnü's-Seken, ona sahabe dendiğini ve bazılarının onu sahabe arasında zikrettiğini söyler. İbn Mende, "Onun sahabeden olduğunda İhtilaf edilmiştir" açıklamasını yapmıştır. İbn Semî' ise onu Şamlı tabiîlerin ilk tabakasında zikretmiş ve onun cahiliye dönemine de kavuştuğunu ifade etmiştir. Bize göre cahiliye dönemine kavuştuğuna göre onun sahabe olması gerekir. Müslim b. Mişkem'in ondan rivayeti İbn Mâce'de bulunmaktadır. Abdurrahman b. Cübeyr el-Mısrî ve Katâde de ondan rivayette bulunmuşlardır. Buhârî Târîh'mde Amr b. Ğaylan es-Sakafî'nin Basra valisi olduğunu ve Ka'b'dan hadis işittiğini Saîd b. Katâde'nin Abdullah b. Amr b. Gaylan'dan nakli olarak zikretmektedir. Bize göre de doğru olan budur. (Ayrıca bk. İbn Hacer, el-İsâbe, III, 10) Görüldüğü gibi Dârekutnî naklinde ondan Ebû Sellâm el-Habeşî de rivayette bulunmuştur. Bu durumda kendisinden dört kimsenin rivayette bulunduğu ravi meçhul olmaz. Sahabe olduğunda ihtilaf bulunsa da o en azından güvenilir bir tabiîdir. Özellikle İbn Semî'in onu Şamlı tabiîlerin ilk tabakasında zikretmesi ve hakkında herhangi bir cerhten bahsetmemesi bu durumu teyit etmektedir. et-Tak-rîb'dt (s. 64, 210, 214) zikredildiği üzere Muaviye b. Sellâm, kardeşi Zeyd ve dedesi Ebû Sellâm sika olup hepsi İmam Müslim'in ravilerindendir. Şu halde hadisin hasen olduğunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Hadisin nebizle abdest alınacağına delâleti ise açıktır.
279. Muhammed b. İsa b. Hayyan > Hasan b. Kuteybe > Yunus b. Ebî İshak > Ubeyd ve Ebü'l-Ahvas isnadıyla nakledildiğine göre İbn Mes'ûd (r.a.) şöyle anlatmıştır: Resûlullah (s.a.v.) bana uğradı ve "Yanına su kabı al" diye emretti. Sonra birlikte gittik. İbn Mes'ûd (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in dinlerini öğretmek üzere cinlere gittiği geceden bahsederek şöyle devam etti: Hz. Peygamber (s.a.v.)'e elimdeki kaptan döktüğümde onun nebiz olduğunu fark ettim ve "Ey Allah'ın Elçisi! Yanlışlıkla nebiz almışım" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.)'in, "Hurma tatlıdır, suyu da hoştur" buyurdu.
Hadisi Dârekutnî rivayet etmiş (Sünen, I, 78) ve Hasan b. Kuteybe'nin Yunus b. Ebî İshak'tan rivayette tek kaldığını ayrıca Hasan b. Kuteybe ile Muhammed b. İsa'nın zayıf olduklarını söylemiştir.
Tespitlerimize göre Lisânü'I-Mîzân'da (II, 246) zikredildiği üzere İbn Adiy Hasan b. Kuteybe hakkında, "Onda bir beis olmadığını ümit ediyorum" demiştir. Berkânî, Muhammed b. İsâ el-Medâinî'nin güvenilir olduğunu belirtmiş, İbn Hibbân da onu es-Sikâfmda zikretmiştir. Lisânü'l-Mt-zân'da. (II, 246) zikredildiği üzere Lâlekâî de onu salih olarak nitelemiş ve semâ yoluyla hadis almak isteyenlere engel olmadığını ifade etmiştir. Hadis hasen olmasa bile istişhad amacıyla zikredilebilecek seviyededir.

İbn Mes'ûd (r.a.)'in Cin Gecesine Katılmasıyla İlgili Rivayetler

İmam Müslim'in Sahih'ındt İbn Mes'ûd (r.a.)'in cin gecesinde Resûlullah (s.a.v.)Te birlikte olduğu hususundaki haberleri inkâr ettiğine dair rivayete aykırı olması sebebiyle muhaddisler İbn Mes'ûd (r.a.)'in söz konusu hadisinin illetli olduğunu söylemişlerdir. İmam Müslim'in Şa'bî'den rivayetine göre Alkame'nin, "Cin gecesine Resûlullah (s.a.v.)'la birlikte sizden biri var mıydı?" sorusuna İbn Mes'ûd (r.a.), "Hayır" diye cevap vermiştir. (Müslim, "Salât", 150. Ayrıca bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1,73) Tahâvî'nin lafzı, "Cin gecesi bizden herhangi bir kimse onunla değildi" şeklindedir. (Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, i, 96) Tahâvî'nin isnadı sahihtir. İmam Müslim'in diğer rivayetinde İbn Mes'ûd (r.a.), "Ben cin gecesi Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte değildim. Ama onunla olmayı arzu ederdim" demiştir. (Müslim, "Salât", 152. Ayrıca bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 73) Tahâvî'nin sahih bir isnadla nakline göre Amr b. Mürre şöyle anlatmıştır: Ebû Ubeyde'ye, "Cin gecesi Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte miydi?" diye sordum. O, "Hayır" diye cevap verdi. Ebû Ubeyde ile babası arasındaki inkıta hakkındaki iddialara Tahâvî, "Biz bu haberi delil olarak kullandık. Çünkü Ebû Ubeyde uzun süre onunla birlikte olması sebebiyle konumu ve bilgisi itibariyle diğerlerinden daha fazla Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) hakkındaki bilgilere sahiptir. Bu nedenle onun açıklamasını görüşümüzün delili olarak zikrettik. Zira bu evin sahibinin evdekileri daha iyi bilmesi kabil indendir. (Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 95)
Bütün bu rivayetler hakkında yapmamız gereken açıklama şöyledir: Biz Resûlullah (s.a.v.)'in cinlerle görüştüğünde İbn Mes'ûd (r.a.)'in onunla

birlikte olduğunu iddia etmiyoruz. Aksine İbn Mes'ûd (r.a.) onlardan uzak bir yerde bulunuyordu. Bu konudaki delilimiz, Tirmizî'nin Ebû Osman en-Nehdı vasıtasıyla İbn Mes'ûd (r.a.)'den yaptığı rivayettir. Buna göre İbn Mes'ûd (r.a.) şöyle anlatmıştır: Resûlullah (s.a.v.) yatsı namazını kıldıktan sonra elimi tutarak beni Mekke'nin Bathâ mevkiine götürdü ve orada oturttu. Yere bir çizgi çizdikten sonra, "Bu çizgiyi geçme. Sana bazı kimseler gelecek onlarla konuşma. Onlar da seninle konuşmazlar" buyurdu. Sonra Resûlullah (s.a.v.) gitti. Ben istenilen yerde otururken Zut kabilesi mensuplarına benzeyen insanlar geldi. Hadisi naklettikten sonra Tirmizî, "Hadis hasen-sahih ve bu isnadla garibtir" açıklamasını yapmıştır.[170] Bey-hakî'nin Ebû Osman en-Nehdî'den muttasıl bir isnadla nakline göre İbn Mes'ûd (r.a.) yolda Zut kabilesine mensup bazı kimselerle karşılaştığında, "Bunlar kim?" diye sordu. "Bunlar Zut kabilesinden kimselerdir" denilince, "Onların benzerlerini sadece cin gecesinde gördüm" demiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye,\, 140)

Tirmizî Câmi'inde İbn Mes'ûd (r.a.)'in cin gecesine katıldığını muallak olarak rivayet etmiştir. Onun, "Hayvan Tersiyle Taharetlenmenin Mekruh Olduğu" başlığı altında Hafs b. Gıyas > Dâvûd b. Ebî Hind > Şa'bî > Al-karne > İbn Mes'ûd (r.a.) isnadıyla rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hayvan tersi ve kemikle taharetlenmeyin. Çünkü onlar kardeşleriniz olan cinlerin yiyecekleridir" buyurmuştur. Hadisi İsmail b. İbrahim ve başkaları da İbn Mes'ûd (r.a.)'in cin gecesi Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte olduğunu ifade eden hadisi Dâvûd b. Ebî Hind > Şa'bî > Alkame > İbn Mes'ûd (r.a.) isnadıyla nakletmişlerdir. İsmail b. İbrahim'in rivayetinin Hafs b. Gıyas naklinden daha sahih olduğu anlaşılmaktadır.[171]

Konuyla ilgili el-Kifâye'deki (i, 105) açıklama şöyledir: "İbn Mes'ûd (r.a.) cin gecesi Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte değildi" görüşünü doğru bulmuyoruz. Bize göre İbn Mes'ûd (r.a.) cin gecesi Resûlullah (s.a.v.)'le birlikteydi. Nitekim Buhârî onun cin gecesi Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte olduğunu on iki ayrı isnadla ortaya koymuştur.

Tespitlerimize göre Buhârî hadisle ilgili üç isnadı et-Tânhu's-sağîr'ın-de zikretmektedir. Onun, Ali > Ya'kub > babası > Salih > Ebû Ubeyde > Talha b. Abdullah b. Mes'ûd > İbn Mes'ûd (r.a.) isnadıyla birinci rivayetin göre cin gecesi Hz. Peygamber (s.a.v.) hazırlandıktan sonra evden çıkmıştır. İsnadda bulunan Talha'nın babası Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den hadis işittiği bilinmemektedir. Onun, Ebû Ali Beyyâü'l-enmât Ca'fer b. Meymûn ei-Basrî > Ebû Temime > Ebû Osman > İbn Mes'ûd (r.a.e.) İsnadiyla ikinci rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'de Bathâ mevkiinde (İbn Mes'ûd (r.a.)'in ileri geçmeyeceği) bir sınır çizmiştir. O, Ârim > Mu'temir > babası > Ebû Temime > Âmr > el-Bekkâlî > İbn Mes'ûd (r.a.) isnadıyla da aynısını rivayet etmiştir. Muhtemelen Buhârî et-Târîhu'l-ke-öfr'inde hadisin bütün isnadlarını zikretmiştir.

Bize göre İbn Mes'ûd (r.a.)'in cin gecesinde Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte olmasıyla kastedilen O (s.a.v.)'le Bathâ mevkiine kadar gitmesidir. İbn Mes'ûd (r.a.)'in cin gecesinde Resûlullah (s.a.v.)'le birlikte olmadığım ifade eden rivayetlerde kastedilen ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cinlerle konuşması esnasında orada bulunmadığıdır.

Nasbu'r-râye'de (I, 143) nakledildiğine göre Tahâvî, Yahya b. Osman > Esbağ b. Ferec ve Musa b. Harun el-Berdî > Cerir b. Abdülhamîd > Kâbus > babası isnadıyla İbn Mes'ûd (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) çöl bir araziye gitti, orada bir çizgi çizdi, beni çizginin bir tarafına geçirdi ve "Ben gelinceye kadar yerinden ayrılma" buyurduktan sonra gitti. Sabah oluncaya kadar gelmedi. Burada ben bazı sesler duyuyordum. Hz. Peygamber (s.a.v.) geldiğinde, "Neredeydin?" diye sordum. O (s.a.v.), "Cinler beni çağırmıştı" dedi. Ben, "Bazı sesler işittim" deyince, "Onlar cinlerin sesleridir. Bana selam verip veda ediyorlardı" buyurdu. Tahâvî, "İbn Mes'ûd (r.a.)'in cin gecesi Hz. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte bulunduğuna dair Küfe âlimleri için bundan daha kabul edilebilir bir hadis bilmiyoruz" demiştir. Bize göre bu açıklama Tahâvî'nin söz konusu isnaddaki ravilerin güvenilir olduklarını ifade etmesi anlamına gelmektedir. İsnad, Buhârî ve Müslim'in veya her ikisinin ravilerinden oluşmakta olup Tahâvî'nin hocası Yahya b. Osman dışındakilerin hepsi güvenilirdir. Yahya b. Osman, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce ravilerinden olup sadûk lafzıyla nitelenmektedir. Ancak et-Takrîb"de (s. 236) zikredildiği üzere bazı âlimler onun hadis rivayetinde gevşek olduğunu ifade etmişlerdir. Tehzî-bü't-Tehzîb'te (XI, 257) nakledildiğine göre onun hakkında İbn Ebî Hatim, "Bazıları onu tenkit etmişlerdir. Ben de babam da ondan hadis yazdık", İbn Yunus, "O bölgelerin haberlerini ve âlimlerin ölümlerini bilirdi, hadis hafızı idi" açıklamasını yapmışlardır. Kâbus ise Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce ravilerinden olup sadûk lafzıyla nitelenmekte, rivayette biraz gevşek olduğu belirtilmektedir. (Tehzîbü't-Tehzîb,vm, 304) Sonuç itibariyle İbn Mes'ûd (r.a.)'in cin gecesine katıldığı inkâr edilemeyecek kadar birçok isnadla rivayet edilmiştir. Bu rivayetler arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmak da zor değildir. Bu sebeple rivayetlerden herhangi birini devre dışı bırakmak doğru değildir.

İbn Hacer'in Fethu'l-bârVdt (I, 305) hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Hadisin sahih olması durumunda nesh edildiği söylenmiştir. Zira sözü edilen olay Mekke döneminde meydana gelmiş, "Su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin"[172] mealindeki teyemmüm âyeti ise ittifakla Medine'de nazil olmuştur. Ya da hadiste zikredilen nebizin, içerisine özelliklerini değiştirmeyecek kadar bir miktar kuru hurma katılmış su olarak yorumlanması gerekecektir. Nitekim Araplar tatlandırmak amacıyla suya hurma katmaktaydılar. Çünkü suları genellikle tatlı değildi.

el-Hidâye müellifi cin gecesinin birkaç defa meydana geldiğini ifade ederek nesh görüşünün yanlış olduğunu belirtmiştir. Muhakkik âlim İb-nü'1-Hümam da el-Feth'de şöyle demektedir: Nesh görüşü tartışmaya açıktır. Zira Nusaybin heyetinin gelişi hicretten üç sene öncedir. Halbuki onun açıklaması cin gecesinin Medine'de meydana geldiğini ima etmektedir. Böyle bir bilgi hadis kitaplarında bulunmamaktadır. Bunu sadece Âkâ-mü'l-mercânftahkâmi'l-cân müellifi zikretmiştir. Cin heyetinin gelmesiyle ilgili rivayetlerden bunun altı defa gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bir defa Bakîü'l-ğarkad mevkiinde gerçekleşmiş ve İbn Mes'ûd (r.a.) bunda hazır bulunmuştur. İki defa Mekke'de, bir dördüncüsü Medine dışında gerçekleşmiş ve birinde Zübeyr b. Avvâm hazır bulunmuştur. Bu durumda neshten kesin olarak söz edilemez.

Bize göre Ebû Nuaym'ın Delâilü'n-nübüvve' de zikrettiği üzere cin heyetinin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmeleri hicretten sonra Bakîü'l-ğarkad mevkiinde gerçekleşmiştir. Ancak isnadında ismi zikredilmeyen bir ravi bulunmaktadır. Ebû Nuaym, Zübeyr b. Avvâm'in da hazır bulunduğu Medine dışındaki buluşmayı da zikretmiştir. Bunun isnadında bîr problem bulunmamaktadır. Bu rivayet Nasbu'r-râye'de (1,144,145) daha detaylı bir şekilde zikredilmektedir.

Cin heyetinin hicretten sonra geldiklerinin bir başka delili de Buhâ-rî'nin Saîd b. Amr'dan yaptığı rivayettir. Buna göre Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest ve ihtiyaç suyunu taşımakta ve bu amaçla O (s.a.v.)'i takip etmekteydi. Gene bir gün arkasına düşmüş ve ona yetişmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) ona, "Sen kimsin?" diye sormuş, "Ben Ebû Hureyre" cevabını alınca, "îstincâ etmem için bana taş getir, kemik ve hayvan tersi getirme" buyurmuştur. Olayın devamını Ebû Hureyre (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Eteğimle taşlan getirip yan tarafına koydum. İhtiyacını giderip ayağa kalkınca O (s.a.v.)'i takip ettim ve "Ey Allah'ın Elçisi! Kemik ve hayvan tersini neden istemediniz?" diye sordum. O (s.a.v.), "Bana Nusaybin cinlerinin temsilcileri geldiler ve kendileri için yiyecek talep ettiler. Ben de rastladıkları hayvan tersi ile kemikte onlara yiyecek halk etmesi için Allah'a dua ettim" buyurdu. (Buhârî, "Menâkib", 32) Zeylaî'nin nakline göre (Nasbu'r-mye, I, 75) Beyhakî, "Bu hadis cin heyetinin hicretten sonra geldiklerine delâlet etmektedir" demiştir.

İbn Hacer Fethu'l-bârfde (VIî, 131) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Bana Nusaybin cinlerinin temsilcileri geldiler" açıklamasının sözü edilen geceye veya daha önce meydana gelen olaya delâletinin söz konusu olabileceğini ifade etmektedir. Bize göre, yukarıdaki bilgilerden cin heyetinin hicretten sonra geldiğinin tespit edilmesi birinci ihtimali güçlendirmektedir. İkinci ihtimal hakkında ise şöyle denebilir: Sözü edilen nebiz suyun içine akşamdan atılan hurmaların sabaha kadar bekletilmesiyle meydana gelmiş, Hz. Peygamber (s.a.v.) de sabah namazı için abdestini onunla almıştır. Suyun içine akşamdan atılan hurmaların sabaha kadar bekletilmesiyle su tatlılaşmakta ve hurma galip gelerek su özelliğini kaybetmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Yanında su var mı?" sorusuna İbn Mes'ûd (r.a.)'in "Hayır" şeklinde cevap vermesi de buna delâlet etmektedir. Çünkü içine atılan hurmayla su önemli ölçüde değişmiştir. Bu sebeple de ona su denilmemiştir. Zeylaî'nin açıklamaları da bu şekildedir. (Nasbu'r-râye, i, 76) Şu halde içine hurma atılan suyun değişmeyeceği şeklindeki yorum isabetli değildir. Nitekim bu doğru olsaydı ve suda değişiklik meydana gelmeseydi sahabe ve sonraki âlimler bu hususta ihtilaf etmezlerdi.

"Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cin heyetiyle buluşması birden fazla gerçekleşmiştir. Hicretten sonra Medine'de de vuku bulmuştur" diyelim. Ancak bu âhâd haberlerle sabittir. Bunlarla Kur'ân'm neshi mümkün müdür? Konuyla ilgili âyet imkân bulunduğunda abdestin suyla alınmasını, su bulunmadığında ise teyemmüm edilmesini emretmekte üçüncü bir ihtimale yer vermemektedir. Nebiz ise isminden de anlaşıldığı üzere su değil ayrı bir şeydir. Ayette su bulunmadığında teyemmüm edilmesi emredilmesine itiraz edilebilir. Bu itiraza şöyle cevap verilebilir: Konuyla ilgili haberlerin âhâd olduğu doğru değildir. Nitekim Umdetü'l-kârfde (I, 949) hadisi İbn Mes'ûd (r.a.)'den ondört ravi naklettiği tespit edilmiştir. Ayrıca ondan Ebû Zeyd'in de rivayet ettiğini hatırlatarak bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Tahâvî ve Hâkim en-Nîsâbûrî Ebû Rafı' vasıtasıyla
2. Taberânî'nin el-Mu'cemü" l-evsaf mda Ebû Ali Rebah vasıtasıyla
3. Ebû Musa el-îsbahânî'nin Kitâbu's-sahabe 'sinde Abdullah b. Ömer (r.a.) vasıtasıyla
4. Ebû Ahmed'in el-Kunâ'smda sahih bir isnadla Amr el-Bekkal vasıtasıyla
5. Muhammed b. İsa el-Medînî rivayetinde Ebû Ubeyde b. Abdullah vasıtasıyla
6. Muhammed b. İsa el-Medâinî rivayetinde Ebu'l-Ahvas vasıtasıyla

7. Hafız Ebü'l-Hasan b. Muzaffer'in Kitâbu garaibi Şu'be'sın&t Abdullah b. Mesleme vasıtasıyla
8. Ebü'l-Muzaffer rivayetinde kusuru yok denebilecek bir isnadla Kabus b. Ebî Zübyan > babası vasıtasıyla
9. İsmâilî'nin Yahya b. Ebî Kesir'in Yahya'dan rivayetlerini topladığı eserinde Abdullah b. Amr b. Gaylan es-Sekafî vasıtasıyla
10. İbn Mâce ve Tahâvî rivayetlerinde Abdullah b. Abbas (r.a.) vasıtasıyla[173]
11. Dârekutnî rivayetinde Ebû Vail Şakik b. Seleme vasıtasıyla (Dârekut-nî, Sünen, I, 77)
12. Ebû Ubeyde > Abdullah b. Abdullah > babası isnadıyla nakledilen İbn Abdullah rivayeti
13. Ebû Hafs b. Şahin'in Kitâbü'n-nâsih ve'l-mensûh"unda sahih bir isnadla ve Hâkim en-Nîsâbûrî'nin el-Müstedrek?İnde Ebû Osman b. Senne vasıtasıyla
14. Devrakt'nin Müsned'inâe kusuru yok denebilecek bir isnadla Ebû Osman vasıtasıyla Zikredilen ondört ravi İbn Mes'ûd (r.a.)'den sözü edilen hadisi rivayet etmiş Hz. Ali (r.a.) ve İbn Abbas (r.a.)'in azatlısı İkrime de buna göre fetva vermişlerdir. Ebû Halde de cin gecesini de hatırlatarak nebizi sorduğunda Ebu'l-Âliye ona karşı çıkmamış, "Sizin şu nebizleriniz temiz değildir. Oysa söz konusu edilen sadece kuru üzüm ve sudan ibaretti" şeklinde karşılık vermiştir. Bu haber de cin gecesi hadisinin sahih olduğuna ve Ebu'l-Âliye ile Ebû Halde'nin olayı bildiklerine delâlet etmektedir. Bütün bunları yukarıda zikrettik. Bu durumda açıktır ki hadisin meşhur olduğu söylenebilir. Kaldı ki onlar için Kur'an'da bir delil bulunmamaktadır. Çünkü yolculuk esnasında hurma nebizinin bulunmayışı, suyun bulunmayışından önce gelir. Çünkü hurma nebizi sudan daha az ve ender bulunur. Bu durumda su bulunmadığında teyemmüm edilmesini ifade eden âyetin hükmü nebiz bulunmamasıyla da dolaylı olarak ilgili olur. Buna göre âyet, "Su ve hurma nebizi bulamadığınızda teyemmüm edin" anlamındadır. Ancak âyette bu, adet üzere sabit olduğu için açıkça ifade edilmemektedir. Vahiy sona erdikten sonra nasih ve mensuhu en iyi bilen sahâbilerin yukarıda zikrettiğimiz fetvaları da bu durumu desteklemektedir. Bu konuda ayrıca Kâ-sânî'nin Bedâiyiu's-sanâyi'inc (1,16) bakılabilir. Aynî'nİn Umdetü'l-kârfde nakline göre konuyla ilgili İbn Kudâme el-Muğnfde şöyle demektedir: Hz. Ali (r.a.)'in hurma nebiziyle abdest almakta bir sakınca görmediği, Ha-san-i Basrî ve Evzâî'nin de aynı görüşte oldukları rivayet edilmiştir. İkrime, "Su bulunmadığında nebiz su yerine geçer", İshak "Tatlı nebizie abdest almak bana teyemmümden daha doğru geliyor. Hem nebizie abdest almak hem de teyemmüm yapmak ise daha da hoşuma gidiyor" demişlerdir. İk-rime'nin söz konusu açıklaması Ebû Hanife (r.a.)'den de rivayet edilmiştir. Ebû Bekir er-Râzî'nin Ahkâm'mda. (i, 948) konuyla ilgili Ebû Hanife (r.a.)'den üç görüş nakledilmektedir.
Bunlar:
a. Bu durumda niyet şart olmak kaydıyla nebizie abdest alınır, teyemmüm edilmez. Bu Ebû Hanife (r.a.)'den nakledilen meşhur görüştür. Kâ-dîhan bunun Ebû Hanife (r.a.)'in ilk görüşü olduğunu, Züfer'in de aynı görüşü paylaştığını söylemektedir.
b. Bu durumda teyemmüm edilir, abdest alınmaz. Bu görüşü Ebû Hanife (r.a.)'den Nuh b. Ebî Meryem, Esed b. Amr ve Hasan b. Ziyad rivayet etmişlerdir. Kâdîhan sahih olanın ve Ebû Hanife (r.a.)'in son görüşünün bu olduğunu söylemiştir. Başta İmam Ebû Yusuf olmak üzere birçok âlim de bu görüşü benimsemiştir. Tahâvî de bu görüşü tercih etmiştir.
c. Bu durumda hem abdest alınır hem de teyemmüm edilir. Bu İmam Muhammed'in de görüşüdür.
Fethu'l-kadir'de nakledildiğine göre (I, 105) konuyla ilgili el-Hızâne müellifinin açıklaması şöyledir: Alimlerimizin görüşleri duruma göre farklılık arz etmektedir. Zira nebizde su galip olduğunda sorulmuş, "onunla abdest alınır", hurma tadı galip olduğunda sorulmuş, "Teyemmüm edilir abdest alınmaz", hangisinin daha fazla olduğu belirsiz olduğunda soruimuş, "Hem abdest alınır hem de teyemmüm edilir" şeklinde cevap verilmiştir. Kâsânî'nin Bedâiyiu's-sanâyFdek\ (I, 17) açıklaması şöyiedir: Bu noktada hakkında ihtilaf edilen nebizin ne olduğunu açıklamak gerekmektedir. Nebiz, suya hurma atılması ve hurma tadının suya karışmasıyla meydana gelmektedir. Cin gecesi Resûlullah (s.a.v.)'in abdest aldığı nebiz hakkında İbn Mes'ûd'un açıklaması da bu şekildedir. Nitekim o, "Suya birkaç hurma atmıştım o kadar" demiştir. Bu durumda tadı hurma tadı vermekle birlikte akıcı yahut ekşimtırak olması durumda Ebû Hanife (r.a.)'e göre nebizie abdest alımr. Ancak hurma suda erir ve su kalınlaşır ince kıvamını yitirirse onunla abdest alınmayacağında ihtilaf bulunmamaktadır. Hurmanın suda erimekle birlikte keskinleşip köpük atması durumunda da abdest alınmaz. Zira bu durumda nebiz sarhoş edici özellik kazanmış olur. Bilindiği gibi sarhoş eden maddelerin kullanımı ise haramdır. Bu sebeple de onunla abdest alınmaz. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest aldığı nebiz ise ince, akışkan tatlı sudan ibaretti. Bu itibarla kıvamını kaybetmiş ve tadı değişmiş nebizin hükmü bundan farklıdır. Bu açıklamalar, kaynatmaksızın tabii halde oluşan nebizie ilgilidir. Az da olsa kaynatılarak elde edilen nebizierin akışkanlığım kaybetmemek şartı ile henüz tatlı ya da ekşimsi olması halinde ise onunla abdest alınması ihtilaflıdır. Kudûrî'nin el-Muhtasar şerhinde verdiği bilgiye göre hurmanın suda erimekle birlikte keskinleşip köpük atması durumunda ise Kerhî ile Ebû Tahir ed-Debbâs arasında ihtilaf bulunmaktadır. Kerhî'ye göre onunla abdest alınabilirken Ebû Tahir ed-Debbâs bunu doğru bulmamaktadır. Bu sonuncusu daha isabetli görülmektedir.

Ebû Hanife (r.a.)'in Kendi Görüşünden Vazgeçip Âlimlerin Çoğunluğunun Görüşünü Benimsemesi

Bütün bu açıklamalardan sonra Reddü'l-muhtar (I, 334) müellifinin el-Bahr'dan naklettiği üzere Ebû Hanife (r.a.)'in kendi görüşünden vazgeçip âlimlerin çoğunluğunun görüşünü benimsediği sorulursa buna şöyle cevap verebiliriz. Bize göre konuyla ilgili tereddüt, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ne-bizle abdest aldığına dair olayın Mekke'de Mâide süresindeki abdest âyetinden önce veya Medine'de söz konusu âyetten sonra olduğuna dair farklı haberlerden kaynaklanmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cinlerle buluşmasının birkaç defa meydana gelmesi ve Medine'dekinde İbn Mesûd (r.a.)'in hazır bulunması Resûlullah (s.a.v.)'in nebizie abdest almasının Medine'de olduğu anlamına gelmez. Nitekim bu durum herhangi bir haberde açıkça ifade edilmemiştir. Konuyla ilgili tereddüdün bir diğer sebebi de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest aldığı nebizin özelliğiyle ilgilidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest aldığı nebizde su mu yoksa hurma mı daha çoktu ya da ikisi eşit seviyede miydi? Bu sorulara verilecek cevaba göre hüküm farklılık arz edecektir. Bilindiği gibi nebizie abdest kıyasa muhalif olarak hadislerle sabit olmuş bir konudur. O yüzden de kıyasa açık değildir. Bağlamına özgülenmesi gerekir. Bağlamı ise net olarak bilinmemektedir. Bu durumda onunla genel kural (kıyas) terk edilemeyeceği gibi Kur'ân âyeti de nesh edilemez. Yukarıda İbn Hacer'e verdiğimiz cevap hurma tadının suya galip gelmesiyle ilgilidir. Aslı su olmasına rağmen içerisine hurma karıştığını belirtmek üzere İbn Mes'ûd (r.a.)'in ona su dememesinde olduğu gibi aksi ihtimalin söz konusu olmayacağı da kesin bir şekilde söylenemez. Suya akşamdan hurma atıp sabaha kadar bekletilmesi durumunda hurma tadının suya galip geleceği konusu mutlak değil itibaridir. Çünkü bu durum, mevsim şartlarına ve hurmanın özelliğine göre değişiklik gösterir. Söz gelimi hurma kuru, mevsim soğuk gece de kısa olursa hurmanın tadı suya galebe çalmaz.
280. Ebû Bekir eş-Şafiî > Muhammed b. Şâzân > Muallâ b. Mansur > Ebû Muaviye > Haccac > Ebû İshak > Haris isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Ali (r.a.) nebizie abdest alınmasında sakınca görmezdi.
Haberi Dârekutnî (Sünen, 1,78,79) rivayet etmiştir. Haccac b. Ertat dışındaki ravileri güvenilirdir. Dârekutnî onun rivayetlerinin delil olamayacağını söylemiştir. Ancak tespitlerimize göre İmam Müslim ondan rivayette bulunmuş, Ahmed b. Hanbel de onun hadis hafızlarından olduğunu ifade etmiştir. Şu'be, "Ondan ve İbn İshak'tan hadis yazın, çünkü onların ikisi de hadis hafızıdır" açıklamasını yapmıştır (etTerğîb, s. 529) Tadrîbü'r-râvî'de (s. 52) rivayetlerinin hasen olduğu belirtmiş, Haris ve îbn Maîn onu tevsik etmişlerdir. Tehzîbü't-Tehzîb'te (II, 142) zikredildiği üzere İbn Şahin onu es-Sikâfmda. zikretmiş ve Ahmed b. Salih el-Misrî'nin onun güvenilirliği hakkındaki görüşünü nakletmiştir. Şu halde haber hasendir. Aynı haberi Dârekutnî'de Mezîde b. Cabir'in Hz. Ali (r.a.)'den rivayet etmesi de bu durumu desteklemektedir. Tehzîbü't-Tehzîb'te (X, 101) zikredildiği üzere İbn Hibbân Mezîde b. Cabir'in güvenilir olduğunu ifade etmekte, Ahmed b. Hanbel de onu ma'rûf (muhaddisler tarafından tanınan bir ravi) olarak nitelemektedir.
Haberin bazı ileri gelen sahabenin nebiz ile abdest alınabileceği görüşünde olduklarını ortaya koyduğu açıktır.
281. Muhammed b. Mahled el-Attar > Abdullah b. Ahmed b. Hanbel > Ahmed b. Hanbel > Velid b. Müsüm > Evzâî > Yahya b. Ebî Kesir isnadıyla nakledildiğine göre İkrime, "Su bulunmadığında nebizie abdest alınır", Evzâî de "Nebiz sarhoş edecek seviyede ise onunla abdest alınmaz" demişlerdir.
Haberleri Dârekutnî (Sünen, I, 75) rivayet etmiştir. Dârekutnî'nin hocası dışındaki raviler güvenilir olup hepsi aynı zamanda İmam Müslim'in de ra-vileridir. Gerek İkrime gerekse Evzâî güvenilir ravilerdendir.
282. Ebû Bekir eş-Şafiî > Muhammed b. Şâzân > Muallâ b. Mansur > Mervan b. Ebî Muaviye isnadıyla nakledildiğine göre Ebû Halde şöyle anlatmıştır: Ebu'l-Âliye'ye, "Yanında su bulunmayıp nebiz bulunan kimse onunla cünüplükten dolayı gusledebilir mi?" diye sordum. Onun "Hayır" demesi üzerine ona cin gecesini hatırlattım. O, "Sizin şu nebiziniz temiz değildir. Oysa söz konusu edilen sadece kuru üzüm ve sudan ibarettir" şeklinde karşılık verdi.
Haberi Dârekutnî (Sünen, I, 78) rivayet etmiştir. Ravilerinin hepsi güvenilirdir. İbn Hacer de Fethu'l-bârVût Ebû Ubeyd vasıtasıyla Hasan-ı Bas-rî'nin, "Nebizie abdest almakta bir sakınca yoktur" dediğini nakletmektedir. Bu, ona göre hasen veya sahihtir.

Söz konusu haberlerin tabiînin önde gelen âlimlerinin bu konuda Ebû Hanife (r.a.) ile aynı görüşte olduklarına ve Ebû Hanife (r.a.)'in tek kalmadığına delâlet ettikleri açıktır.

IV. TEYEMMÜM

1. Teyemmümün Toprak Cinsinden Nesne ile Yapılabileceği

Bu başlık altında teyemmümün mutlaka toprakla yapılmasının şart olmadığı toprak cinsinden olan diğer nesnelerle de yapılabileceği konusu incelenecektir.
283. Cabir b. Abdullah (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) uzunca bir hadisinde, "Yeryüzü benim için mescit ve temizleyici kılındı" buyurmuştur. (Buftârî, "Teyemmüm", 1)
284. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Yeryüzünün temiz olan her yeri benim için mescit ve temizleyici kılındı" buyurmuştur.
Fethu'l-bârfde, (I, 522) zikredildiği üzere hadisi İbnü'l-Münzir ve İb-nü'1-Cârûd sahih bir isnadla rivayet etmişlerdir.
Her iki hadisin de konuya delâleti açıktır. Zira hadislerde zikredilen "el-ard" kelimesi toprak cinsinden olan diğer nesneleri de kapsar. Ancak et-Telhîsü'l-habîr'de (I, 55) zikredildiğine göre Beyhakî (es-Sünenü'l-kübrâ, 1,214) Kâbus b. Ebî Zübyân > babası isnadıyla İbn Abbas (r.a.)'in hadiste zikredilen "et-Tayyib" kelimesini farklı şekilde yorumladığı nakledilmektedir. İbn Abbas (r.a.) "et-Tayyib" kelimesini tarım amacıyla sürülen toprak olarak yorumlamıştır. İbn Ebî Hatim Tefsirimde haberi, "Toprağın en temiz olanı tarım amacıyla sürülen topraktır" lafzıyla nakledeken îbn Merdûye de Tefsirimde aynı haberi İbn Abbas (r.a.) vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü olarak rivayet etmektedir. Ancak bu haberler sahih ise, hadiste toprağın verimli arazi olması şart koşulmadiği anlaşılmaktadır. Nitekim et-Telhîsü 'l-habîr'de (1,55) naklettiğine göre İbn Abdilber, '"Tayyib' eğer tarım toprağı ise bu, 'saîd' in toprağı dışında başka anlamı demektir" demiştir.
Şerhu'l-Muvatta'da Zürkânî, hadiste zikredilen toprağın ekmek amacıyla sürülen toprak (münbit toprak) olduğunu söyleyenlerin delillerini zikretmekte ve konuyla ilgili açıklamaları nakletmektedir. Buna göre Ahmed b. Hanbel (L 98, 158) ve Beyhakî'nin (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 213, 214) Hz. Ali (r.a.)'den hasen bir isnadla rivayet ettikleri, "Toprak benim için temizleyici kılındı" hadisi Cabir b. Abdullah (r.a.) rivayetindeki "et-türâb" kelimesinin "el-ard" kelimesinin umumiliği tahsis ettiğine delâlet etmektedir.[174] Kurtubî ise bu görüşün doğru olmadığını hadiste geçen "turab: toprak" kelimesinin genel ifade olan "yeryüzü: el-ard" kelimesinin kapsamına giren bir örneğin zikredilmesi gibi olduğunu söylemiş ve buna delil olarak da şu âyeti göstermiştir: "İkisinde de her türlü meyve, hurma ve nar vardır."[175] Âyette hurma ve nar, "meyve" yi tahsis etmiyor, aksine onun kapsamına giren örnekler oluyor.

2. Teyemmümün Yapılışı

285. Cabir b. Abdullah (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Teyemmüm bir defa yüz, bir defa da dirseklere kadar kollan mesh etmek için elleri iki kez toprağa vurmaktır" buyurmuştur.
Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, 1,179) ve Dârekutnî (Sünen, 1,180) rivayet etmiştir.[176] Hadisle ilgili Hâkim en-Nîsâbûrî, "İsnadı sahih olduğu halde hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmemişlerdir", Dârekutnî de "Ra-vilerinin tamamı güvenilirdir" açıklamasını yapmışlardır. Zeyiaî'nin nakline göre (Nasbu'r-râye, I,79) hadisle ilgili İbnü'I-Cevzî et-Tahkîk'tQ şöyle demektedir: İsnadında bulunan Osman b. Muhammed tenkit edilmiştir. İbn Dakîki'l-Id'in e I- İmâm' daki açıklamasına tabi olan tt-Tenkîh müellifi bu eleştiriyi kabul etmemiş ve eleştirinin tenkit eden kimseyi açıklamadığı için bu kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Nitekim Ebû Dâvûd, Ebû Bekir b. Ebî Asım ve diğer âlimler ondan rivayette bulunmuşlardır. Ayrıca İbn Ebî Hatim'de onu el-Cerh ve't-ta'dîF'mç, aldığı halde hakkında herhangi bir cerh lafzı zikretmemiştir.
286. İbn Ömer (r.a.)'nın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Teyemmüm, biri yüzü diğeri dirseklere kadar kolları mesh etmek için elleri iki defa toprağa vurmaktır" buyurmuştur.
Bulûğu'l-merâm'da (1,20) zikredildiği üzere hadisi Dârekutnî rivayet etmiş, hadis imamları da onun sahih olduğunu söylemişlerdir.
Cabir b. Abdullah (r.a.) rivayetiyle ügili müellifin açıklaması şöyledir: Aynî Ümdetü'l-kârî'de (II, 372) hadisi naklettikten sonra Hâkim en-Nîsâbûrî {el-Müstedrek, I, 179) ve Dârekutnî'nin (Sünen, I, 180) İshak el-Harbî vasıtasıyla rivayet ettiklerini ifade etmekte ve "İsnadı sahihtir. Zehebî de isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Bu durumda hadisin sahih olmadığına dair görüşlere iltifat edilmez" açıklamasını yapmaktadır. et-Ta'lîku'l-ha-sen'de nakledildiğine göre İbn Hacer ed-Dirâye'de, "Hâkim en-Nîsâbûrî ve Dârekutnî, Cabir b. Abdullah rivayetini İbn Ömer (r.a.)'den de benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. İsnadı ise sahihtir" demiştir. İbn Hacer'in et-Telhisti'I-habîr'dtki (1,40) açıklaması ise şöyledir: İbnü'l-Cevzî hadisin isnadında bulunan Osman b. Muhammed'in tenkit edildiğini ve bu hususta hata yapıldığını ifade etmiştir. Nitekim İbn Dakîki'l-îd onu herhangi bir kimse tenkit etmemiştir. Ancak Ebû Nuaym onu Azere'den mevkuf olarak naklettiği için onun rivayeti şazdır. Onu Hâkim en-Nîsâbûrî ve Dârekutnî de rivayet etmişlerdir. Ancak bize göre hadisin şâz olması tartışmaya açıktır. Zira onun merfû olarak nakli ziyadeli rivayettir ve makbuldür. Merfû ve mevkuf farklı oldukları için onun Ebû Nuaym rivayetine aykırı olduğu söylenemez. Zira hadis olmaları açısından aynı olsalar da anlamlan (kaynakları) bakımından farklıdırlar. Ayrıca Osman b. Muhammed el-Enmâtî Azere'nin ravilerinden herhangi birine aykırı rivayette de bulunmamıştır. Her ikisi de güvenilir ravilerdir. Bu durumda rivayetin şâz olmasından söz edilemez. Netice itibariyle Dârekutnî'nin, "Doğrusu onun mevkuf olmasıdır" şeklindeki açıklaması yanlıştır.
Burada Tirmizî ve Müslim'in rivayetlerini zikrederek onlarla ilgili açıklamaya da yer vermeliyiz. Tirmizî'nin Ammar b. Yasir (r.a.)'den naklettiği hadise göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ona yüz ve ellerini teyemmüm etmesini emretmiştir.[177] Bulûğu'l-merâm'da (I, 20) da zikredilen Müslim'in Ammar b. Yasir (r.a.)'den rivayetine ("Hayz", 110) göre ise Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ellerinle şöyle yapman yeterdi" buyurduktan sonra ellerini bir defa yere vurarak sol eliyle sağ kolunu, avuçlarının dışını ve yüzünü mesh etmiştir. Şerhu Müslim'de (I, 161) Nevevî bu hadislerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amacının teyemmümün neyle yapılacağını değil, ellerin toprağa vuruluşunu öğretmeyi amaçladığını söylemiştir.

3. Toprak Cinsinden Olup Üzerinde Toz Bulunmayan Nesnelerle Teyemmüm Yapılabileceği

287. Ammar b. Yasir (r.a.)'in naklettiği uzun hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine, "Ellerini yere vurup silkeleyerek yüzüne ve kollarına mesh etmen yeterliydi" buyurmuştur. (Müslim, "Hayz",l 11)
288. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "On seneye kadar bile olsa su bulamadığı sürece temiz toprak müslümanın ab-destliğidir. Ancak suyu bulduğu zaman Allah'tan korksun ve onu vücuduna döksün" buyurmuştur.[178]
Bulûğu 'l-merâm 'da (I, 20) zikredüdiğine göre hadisi Bezzâr rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Ancak Dârekutnî'ye göre doğrusu onun mürsel olduğudur. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu tür ihtilaflar hadisin sıhhatine zarar vermemektedir. Dolayısıyla hadis merfû ve sahihtir.
289. Ebû Zerr (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "On seneye kadar bile olsa temiz toprak müslümanı temizleyicidir. Ancak suyu bulduğu zaman onu vücuduna döksün. Bu, onun için daha hayırlıdır" buyurmuştur.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ("Taharet", 92) ve hasfen olduğunu söylemiştir. Bulûğu'l-merâm'da. (1,21) zikredüdiğine göre isö Tirmizî ve Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu ifade etmişlerdir.
290. Ebû Zerr (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Temiz toprak müslümanın abdestliğidir" buyurmuştur. Ebû Dâvûd ve Tirmizi, "Su bulunmadığında on seneye kadar bile olsa temiz toprak müslümanın temizleyiçişidir" lafzıyla rivayet etmişlerdir.
Zeylaî'nin Nasbu'r-râye'de (I, 77) zikrettiğine göre hadisi İbn Hibbân Sahîh'inde, Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedreky inde rivayet etmiş, Tirmizî de onu hasen-sahih olarak nitelemiştir. İbn Hacer'in Fethu'l-bârVdt (I, 378) belirttiğine göre de Dârekutnî hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir. Kenzü'l-ummâl'de (V, 134) belirtildiğine göre Abdürrezzak b. Hemmam ve Saîd b. Mansûr hadisi "Su bulunmadığında temiz toprak yeterlidir" lafzıyla rivayet etmişlerdir.[179]
Hadislerin konu başlığında ifade edilen iki hususa delâleti de açıktır. Hadiste zikredilen ellerini yere vurup silkelemek teyemmümün vasfını ortaya koymak suretiyle konunun ikinci kısmına delâlet etmektedir. Ellerin silkelenmesi, teyemmüm edilecek toprak cinsinden nesnede toz bulunması şartının olmadığını göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadiste "saîd: temiz toprak" kaydını zikretmesi ve "Yeryüzü benim için mescit ve temizleyici kılındı" hadisi konunun birinci kısmına delâlet etmektedir. Bu-lûğu'l-merâm'ddL (1,20) zikredildiğine göre bu son hadisi Buhârî ("Teyemmüm", 1; "Salât", 56) ve Müslim ("Mesâcid", 3, 5, 8) rivayet etmişlerdir. Üstat Eşref Ali Tehânevı, Ebû Hureyre (r.a.)

ve Ebû Zerr (r.a.) rivayetlerinin konunun üçüncü kısmına (yani teyemmümü gerektirici mazeretin belli bir sınırı olmadığına) elâlet ettiğini de ifade etmektedir.
Ebû Zer (r.a.) rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Su bulunmadığında" ifadesi teyemmümün amacını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla konuya delâleti de açıktır. "Su bulunmadığında" ifadesi o ana ve daha sonraki zamana da şamildir. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v.) teyemmümü müslümanm abdestliği ve onu temizleyici olarak ortaya koymuştur. Bu ise, su bulunmadığında teyemmümün tam bir temizlik yerine geçtiğini göstermektedir.
291. İbn Abbas (r.a.), "Kişi bir teyemmümle dilediği kadar namaz kılabilir" demiştir.
el-Cevherü'n-nakt do, (1,56) nakledildiğine göre bunu İbn Hazm zikretmiştir. İbn Hacer'in Fethu'l-bârfdc (I, 378) verdiği bilgiye göre haberi İb-nü'1-Münzir de rivayet etmiştir. İbn Hacer'in açıklamalarından haberin sahih olduğu kanaatinde olduğu anlaşılmaktadır. Buhârî'nin muallak olarak rivayetine göre İbn Abbas (r.a.) teyemmümle imamlık yapmıştır. İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, I, 160), Beyhakî (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 234) ve diğer bazi âlimler bunu muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. Fethu'l-bârfde de belirtildiğine göre isnadı sahihtir.
292. Amr b. As (r.a.) anlatmaktadır: ZâtüVselâsil gazvesinde iken soğuk bir gecede ihtilâm oldum. Teyemmüm ettim ve orduya sabah namazını kıldırdım. (Medine'ye döndükten sonra) bunu Resûlullah (s.a.v.)'e haber verdiler. Ben de yıkanmaktan alıkoyan şeyi (soğuk havayı) zikrederek, "Ben Allah'ın 'Kendi kendinizi öldürmeyiniz, muhakkak Allah size karşı merhametlidir'[180] buyurduğunu işittim" dedim. Hz. Peygamber (s.a.v.) güldü ve hiçbir şey demedi.
Hadisi Ebû Dâvûd ("Taharet", 124) ve Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, I, 177) rivayet etmiştir. Fethu'l-bârfdz (I, 385) belirtildiğine göre isnadı sağ-İamdır. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarını taşıdığı-nı ve sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de oha katılmıştır.
İbn Abbas (r.a.)'in açıklamasının konuya delâleti açıktır. İbn Hacer'in Fethu'l-bârfdcki (I, 378) açıklaması şöyledir: Tabiîn ve daha sonraki âlimlerden bir kısmı İbn Abbas (r.a.)'e muhalefet etmiştir. Onların delili, teyemmümün namazı vakti çıkmadan kılmak için zaruret sebebiyle mubah kılınmasıdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) cünüplüğü sebebiyle namaz kıla-mayan kimseye, "Toprakla teyemmüm etmen gerekir, bu senin için yeterlidir" dedikten sonra gusletmesi için bir kab ile su vermiştir. Zira su bulunduğu zaman teyemmüm bozulmuştur. Ancak bunun bir teyemmümle istendiği kadar farzın yerine getirilemeyeceğine dair delil olarak ileri sürülmesi tartışmaya açıktır. Bize göre tartışmaya açık olan nokta, teyemmümün tam bir temizlik olduğunu benimseyenlerin suyun bulunmasıyla bozulduğuna dair hadiste delillerinin bulunmamasıdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) sözü edilen kişiye suyu teyemmüm etmeden vermiş olabilir. Nitekim hadiste söz konusu kimsenin teyemmüm ettiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca Zeylaî'nin belirttiği {Nasbu'r-râye, I, 84) gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) onun gusletmesini farz değil, müstehap olarak emretmiş olabilir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gusletmeyi farz namaz amacıyla emrettiği kabul edilirse, teyemmümle kıldığı değil de, daha sonra kılacağı farz namaz için de emretmiş olabilir.
İbn Hacer'in nakline göre (Fethu'l-bârî, 1, 378) Beyhakî her iki görüşü de destekleyen sahih bir hadis bulunmadığını itiraf etmiştir. O, her farz ibadet için teyemmümün farz olacağına dair îbn Ömer (r.a.)'den sahih rivayet bulunduğunu ve sahabeden buna muhalefet eden olmadığını da söylemiştir. Ayrıca o, İbnü'l-Münzir'in teyemmümün farz olmayacağına dair İbn Abbas (r.a.)'den yaptığı nakli de eleştirmiştir. Bize göre bu, yukarıdaki İbn Abbas (r.a.) rivayetinin sahih olduğunu göstermektedir. Zira sahih bir rivayet ancak kendisi gibi sahih rivayetle eleştirilebilir.
Bize göre Beyhakî'nin söyledikleri de tartışmaya açıktır. Onun her iki görüşü de destekleyen sahih bir hadis bulunmadığına dair açıklaması yanlıştır. Nitekim biz, yukarıda biri Ebû Zerr (r.a.) rivayeti diğeri Amr b. As (r.a.)'in orduya teyemmümlü olarak namaz kıldırdığını haber alan Hz. Pey-gamber (s.a.v.)'in güldüğüne ve hiçbir şey demediğine dair olmak üzere iki sahih merfû hadis zikrettik. Bu ikinci hadisin açıklaması aşağıda zikredilecektir. Onun her farz ibadet için teyemmümün farz olacağına dair İbn Ömer (r.a.)'dan sahih rivayet bulunduğunu söylemesi de yanlıştır. Zira İbn Ömer (r.a.)'nın sözünde böyle bir açıklama bulunmamaktadır. Beyhakî'nin Nafı vasıtasıyla rivayetine göre (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 221) İbn Ömer (r.a.), "Abdesti bozulmasa da her namaz için teyemmüm edilir" demiştir. Zey-laî'de de zikredildiği üzere (Nasbu'r-râye, 1,83) Beyhakî haberin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Ancak onun açıklamasında her namaz için teyemmümün farz olduğu ifade edilmemektedir. Aksine bunun müstehap olduğu şeklinde anlaşılması da mümkündür. Metin de buna engel bir durum bulunmamaktadır. Onun açıklamasında her namaz için teyemmümün farz olduğunun ifade edildiği kabul edilse bile bunun nafilelerin dışında sadece farz namazlar hakkında olduğuna dair delil bulunmamaktadır. Onun ifadesinin zahirinden anlaşılan farz veya nafile olsun bir teyemmümle bir namazın kılınacağıdır. Bu ise hem Beyhakî hem de bizim görüşümüze aykırıdır. Geriye şurada burada bazı detayla ilgili bazı hususlar kalmış oluyor ki, biz onlara hiç temas etmemeyi uygun görüyoruz.
tbn Abbas (r.a.)'in teyemmümlü olarak namaz kıldırdığına dair haberin teyemmümün abdest yerine geçtiğine dalâleti açıktır. İbn Hacer'in de belirttiği (Fethu'l-bârî, I, 387) gibi teyemmümde temizlik tam olmasa da İbn Abbas (r.a.) teyemmümlü olarak abdestli kimselere namaz kıldırmıştır. Böylece söz konusu hadisin konuya delâleti de ortaya çıkmıştır.

4. Bedeli Olmayan İbadetlerde Teyemmüm

Bu başlık altında cenaze namazı gibi bedeli bulunmayan ibadetlerde abdest aldığında namazı kaçırma durumu söz konusu olduğunda su bulunsa da teyemmüm yapılabileceği konusu ele alınacaktır.
293. Ömer b. Eyyüb el-Mevsılî > Muğire b. Ziyad > Atâ > isnadıyla rivayet edildiğine göre İbn Abbas (r.a.), "Abdest aldığında cenaze namazını kaçıracağın endişesi söz konusuysa teyemmüm alarak namazı kıl" demiş-Itir.
Zeylaî'nin de belirttiği üzere (Nasbu'r-râye, I,81) haberi İbn Ebî Şeybe ri-|vayet etmiştir. (el-Musannef, IH, 305) İsnadda bulunanlardan Müğire b. Ziyad Jışındakiler İmam Müslim'in ravileridir. Müğire b. Ziyad da rivayetleri delil olarak kullanılan bir ravidir.
Söz konusu haberi Tahâvî Şerhu meâni'l-âsâr'da nakletmiş, Nesâî de leâfâ b. İmrân > Müğire b. Ziyad isnadıyla Kitâbü'l-künâ'da mevkuf ola-ak rivayet etmiştir. İbn Ebî Şeybe benzeri bir açıklamayı İkrime > İbrahim in-Nehaî isnadıyla Hasan-ı Basrî'den rivayet etmiştir. (el-Musannef, IH. 305) •l-Cevherü'n-nakfdç. (I, 59) nakledildiğine göre Beyhakî şöyle demiştir:
Konuyla ilgili Müğire b. Ziyad'ınAtâ vasıtasıyla İbn Abbas (r.a.)'den yaptığı rivayet sahih değildir. O sadece Atâ'nın sözüdür. İbn Cüreyc'in Atâ'dan nakli de aynı şekildedir. Bu, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn'e göre Müğire b. Ziyad'ın münker rivayetlerinden biridir. Tespitlerime (İbnü't-Türkmânî) göre Müğire b. Ziyad'm rivayetlerini Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek''ine, Sünen müellifleri de eserlerine almışlardır. Veki b. Cerrah ve Yahya b. Maîn onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Yahya b. Ma-în'in onun hakkında "Leyse bi sika: güvenilir değildir", "Sadece bir tane münker rivayeti bulunmaktadır" açıklamalarını yaptığı da rivayet edilmiştir. Hüseyin b. İdrisin nakline göre Ahmed b. Abdullah, Ya'kûb b. Süfyan ve İbn Ammar da onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Adî'nin onun hakkındaki açıklamaları ise şöyledir: Onun rivayetlerinin hemen hepsi sağlamdır. Leyse bİhi be's (rivayetlerinde sakınca yoktur) diye nitelenen raviler gibi o da bazı rivayetlerinde yanılmış olabilir. İbn Cüreyc'in Atâ'dan yaptığı nakil de onun rivayetiyle çelişmez. Zira Atâ fıkıh âlimidir ve onun bu şekilde fetva vermesi mümkündür. İbn Cüreyc ondan işitmiş ve rivayet etmiştir. Bir başka defa Atâ bu görüşü İbn Abbas (r.a.)'den nakletmiş Muğire b. Ziyad da ondan işitmiş ve bu şekilde rivayet etmiştir. Böyle bir izah varken Muğire'nin yanıldığını kabul edip onun rivayetini münker görmek pek doğru değildir.
294. Nafî'in nakline göre îbn Ömer (r.a.) abdestsiz olduğu bir sırada cenazeye rastladı ve teyemmüm ederek cenaze namazını kıldı.
el-Cevherü'n-nakVdt zikredildiği üzere haberi Beyhakî el-Ma'rife'de rivayet etmiştir. (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 230)
el-Cevherü'n-nakfde (1,59) zikredildiği üzere haberi naklettikten sonra Beyhakî, "Haberin bu isnaddan başka bir yolla rivayet edildiğini bilmiyorum. Bu haliyle hadis şaz değil de mahfuz ise haberin zahirine aykırı gözükse de olayın yolculuk esnasında meydana gelmesi mümkündür" açıklamasını yapmıştır. Görüldüğü üzere Beyhakî zikrettiği yorumun es-Sünenü'l-kübrâ'da naklettiği haberin zahirine aykırı olduğunu ifade etmektedir. O prensibine uygun olarak burada isnadın zayıflığından söz etmemiş sadece hadisin şaz mı yoksa mahfuz mu olduğu hususundaki şüphesini dile getirmiştir. O, haberin sahih olmadığını ifade etseydi bu, onun haberin zayıf olmadığı görüşünü benimsediği anlamına gelmezdi.
Sözü edilen iki haberin cenaze namazını kaçırmamak için teyemmüm edildiğine delâletleri açıktır. Birinci haberi Zeylaî de Nasbu'r-râye'de îbn Adiy'in el-Kâmil'mden nakletmektedir. Yeman b. Saîd > Veki' > Muâfî b. İmran > Muğire b. Ziyad > Atâ > İbn Abbas (r.a.) isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Abdestsiz olduğun bir zamanda cenaze ile karşılaşırsan teyemmüm alıver" buyurmuştur. İbn Adiy bunun merfû olarak sahih olmadığını ve onun İbn Abbas (r.a.)'e ait bir açıklama (mevkuf) olduğunu söylemiştir.[181] Ömer b. Eyyiib el-Mevsilî'ye gelince İbn İmran onun 188 yılında vefat ettiğini söylemiştir. Aynı biigiyi İbn Hibbân da es-Sikâfmda. (VII, 429) vermektedir. Şu halde onun Muğire b. Ziyad'ı gördüğünde ve ondan hadis işittiğinde herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Konuyla ilgili İbrahim en-Nehaî'nin açıklaması da Muhammed tarafından şöyle nakledilmiştir. Nitekim Ebû Hanife > Hammad isnadıyîa nakledildiğine göre abdestsiz iken cenazeye rastlayan kimse hakkında o, "Toprakla teyemmüm eder ve cenaze namazını kılar. Ancak kadın hayız halinde teyemmüm ile cenaze namazı kılamaz" demiştir. İmam Muhammed, "Bu, bizim tercih imizdir. İmam Ebû Hanife (r.a.) de bu görüştedir" demiştir. (Ki-tâbü'l-âsâr, s. 39)

Haberin ravileri güvenilirdir.

5. Teyemmümle Kılınan Namazın Su Bulunması Halinde Tekrar Kılınmayacağı

295. Atâ b. Yesâr'ın nakline göre Ebû Saîd e!-Hudrî (r.a.) şöyle anlatmaktadır: İki kişi bir yolculuğa çıktılar. Namaz vakti geldiğinde yanlarında su yoktu. Temiz toprakla teyemmüm edip namazlarını kıldılar. Fakat namaz vakti çıkmadan su buldular. Bunun üzerine onlardan biri abdest alarak namazını yeniden kıldı. Diğeri ise bunu yapmadı. Daha sonra durumu anlattıklarında namazını tekrar kılmayana Resûlullah (s.a.v.), "Sünnete uygun davrandın, namazın sahihtir"; namazını tekrar kılana ise, "Sen de iki kat sevap aldın" buyurdu.[182]
Hadisle ilgili Ebû Dâvûd şu açıklamayı yapmaktadır: İbn Nâfi'den başkaları bu hadisi, Leys > Amîre b. Ebû Naciye > Bekr b. Sevâde > Atâ b. Yesâr isnadıyla doğrudan Resûlullah (s.a.v.)'den rivayet etmişlerdir. Dolayısıyla söz konusu isnadda Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'in zikredilmesi hatalıdır ve hadis mürseldir.
Hadisle ilgili İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'dzkı açıklaması şöyledir: Bu hadisi İbnü's-Seken Sahih'ınfa Ebü'l-Velid et-Tayâlisî > Leys > Amr b. Haris > Amîre b. Ebî Naciye > Bekr b. Sevâde isnadıyla muttasıl olarak rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, "Hadisi İbn Lehîa Bekr b. Sevâde'den rivayet etmiş ve isnada Atâ ile Ebû Saîd arasına İsmail b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Abdullah'ı ilave etmiştir" açıklamasını yapmıştır. Ancak İbn Lehîa zayıf bir ravidir ve onun yaptığı ilave dikkate alınmaz. Burada dikkate alınması gereken sika ravi olan Amr b. Haris ile Amîre b. Ebî Naciye rivayetleridir. Nitekim Nesâî, Yahya b. Maîn, İbn Bükeyr ve İbn Hibbân Amîre b. Ebû Naciye'nin sika bir ravi olduğunu ifade etmişler, Ahmed b. Salih, İbn Yunus ve Ahmed b. Ebî Meryem de ondan Övgüyle bahsetmişlerdir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Sünnete uygun davrandın, namazın sahihtir" açıklamasından da anlaşıldığı üzere hadisin teyemmümle kılınan namazın su bulunması halinde tekrar kılınmayacağına delâleti açıktır. Burada açıklanması gereken Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namazını tekrar kılana, "Sen de iki kat sevap aldın " sözünden dolayı bunun müstehap olup olmadığı meselesidir. Resûlullah (s.a.v.)'in, ilSünnete uygun davrandın" ifadesinden bunun müstehap olmadığı ve sünnetin namazı tekrar kılmamak olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışındaki uygulamanın müstehap olması bir tarafa sünnete aykırı olacağında şüphe yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namazını tekrar kılana, "Sen de iki kat sevap aldın" şeklindeki açıklamasının sebebi ise bu konuda o dönemde henüz bir hükmün bulunmaması, içtihat alanına bırakılmasıdır. Konuyla ilgili dinî bir açıklamanın bulunmadığı konularda müçtehidin isabet veya hata etmesi ise mümkündür. Dinî açıklamanın bulunduğu konularda ise müçtehidin hatasından söz edilmez.

6. Selam Almak Gibi Abdestsiz Yapılabilecek Şeyler İçin Teyemmüm Almak

296. Ebü'l-Cüheym b. Haris b. Sımme el-Ensârî (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Cemel kuyusu tarafından gelirken karşılaştığı bir adam ona selam verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) adamın selamına duvara doğru gidip ellerini ve yüzünü mesh ederek teyemmüm aldıktan sonra karşılık verdi. (Buhârî, Teyemmüm, 2)
Hadisin konuya delâleti açıktır. Ancak hadis selam almak hakkındadır. Abdest gerektirmeyen diğer konular ona kıyas edilmektedir. Abdest gerektirmeyen diğer konularda teyemmüm alınabileceği Hanefî mezhebi kitaplarında ifade edilmektedir, (bkz. Reddü'l-muhtar, I, 355) el-Münye'de mescide girerken teyemmüm alınmayacağını ima eden ifade ise, üstadımın da zikrettiği üzere camiye girildiğinde Kur'ân-ı Kerime dokunulacağını dolayısıyla abdest almadan girilmeyeceğini belirtmeye yöneliktir.
el-Mişkât'ta. (i, 141) nakledildiğine göre Ebü'I-Cüheym b. Haris b. Sim-me el-Ensârî (r.a.) şöyle anlatmıştır: Küçük abdestini bozarken Resûlullah (s.a.v.)'e selam verdim. O (s.a.v.) duvara doğru gidip yanındaki sopayla onu eşeledi, ellerini duvara koydu kollarını ve yüzünü mesh ederek teyemmüm aldıktan sonra selamıma karşılık verdi.[183] Şerhu's-sünne'de hadis nakledildikten sonra, "Bu hadis hasendir" açıklaması yapılmaktadır. Bu rivayet yukarıdaki hadis metninde yer alan "ellerini" ifadesini açıklamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sopayla duvarı eşelemesi, teyemmümde mutlaka tozun gerekli olduğuna delâlet etmez. Üstadımın da ifade ettiği üzere onunla duvarın temizlenmesi amaçlanmış olabilir. Zira çoğunlukla duvarların dışı temiz değildir.

7. Vakit Çıkmadan Su Bulunacağım Uman Kişinin Teyemmümü Namaz Vaktinin Başında Alması

297. İmam Malik'in Nâfi'den nakline göre Abdullah b. Ömer (r.a.) ile birlikte Curf mevkiinden dönüp Mirbed mevkiine geldiklerinde İbn Ömer (r.a.) devesinden indi, yüzünü ve dirseklerine kadar kollarını mesh ederek temiz toprakla teyemmüm alıp namazını kıldı.
Haberi İmam Malik el-Muvatta-mda (Taharet, 121) rivayet etmiştir. Zür-kânî'nin Şerhu'l-Muvatta'da (1,101) zikrettiği üzere söz konusu hadis Bu-hârî'nin güneş iyice yükseldikten sonra Medine'ye gelen İbn Ömer (r.a.)'in namazı tekrar kılmadığını ifade eden rivayetiyle (Buhârî, Teyemmüm, 2) birlikte değerlendirildiğinde, vakit çıkmadan su bulunacağı ümidi olsa da namaz vaktinin başlangıcında teyemmüm alınabileceği söylenebilir. Nitekim İmam Ebû Hanife (r.a.) de bu görüştedir.

8. Bir Teyemmümle Birden Fazla Farz Namazı Kılınabileceği

Bu başlık altında bir teyemmümle birden fazla farz namaz kılınabileceği ve namaz vaktinin çıkmasıyla teyemmümün bozulmayacağı ele alınacaktır.
298. Ebû Zerr (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Su bulunmadığı sürece on seneye kadar bile olsa temiz toprak müslümanın abdest suyudur" buyurmuştur.
Azîzî'nin (Şerhu'l-Câmii's-sağîr, II, 370) belirttiği üzere Nesâî hadisi hasen bir isnadla rivayet etmiştir.
299. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Su bulunmadığı sürece on seneye kadar bile olsa temiz toprak müslümanın abdest suyudur. Ancak suyu bulduğu zaman onu vücuduna döksün. Çünkü bu daha hayırlıdır" buyurmuştur.
Azîzî'nin (Şerhu'l-Câmii's-sağîr, II, 370) belirttiği üzere Nesâî hadisi sahih bir isnadla rivayet etmiştir.[184]
Bu rivayetler teyemmümün de abdest gibi temizleyici olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. el-Mâide (5/6) suresinde abdest, gusül ve teyemmümü zikrettikten sonra, "Allah size güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki sükre-deşiniz" buyrulması da buna delâlet etmektedir. Zira abdest, gusüf ve teyemmümün hepsi birlikte nimet olarak zikredilmiştir. Bu ise teyemmümün de abdest ve gusül gibi temizleyici olduğunu göstermektedir. Her üçü de temizleyici olmakta müşterektir. Böyle olmasaydı Allah "sizi tertemiz kılmak" ifadesini abdest ve gusülden sonra zikrederdi. Zeylaî Nasbu'r-râ-ye'dt (1,83) Beyhakî'den Nafi vasıtasıyla İbn Ömer (r.a.)'nın, "Abdesti bozulacak bir durum olmasa da her namaz için ayrı teyemmüm eder"[185] dediğini nakletmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir. İbn Ömer (r.a.)'nın söz konusu açıklaması müstehaplığa yorumlanmahdır.

9. Su Bulunmadığında Cinsel İlişki Sebebiyle Teyemmüm Edilmesi

300. Hakim b. Muaviye'nin nakline göre amcası şöyle anlatmıştır: "Ey Allah'ın Elçisi, bir ay boyu susuz kaldığımız oluyor. Ailemle cinsel ilişkide bulunabilir miyim?" diye sorduğumda Hz. Peygamber (s.a.v.), "Evet" dedi. Ben tekrar, "Bir ay boyu su yüzü görmüyoruz" dedim. liz. Peygamber (s.a.v.), "Üç sene susuz kalsan da" buyurdu.
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebir'de (XX, 797) rivayet etmiştir. Mec-mau'z-zevâid'de (1,263) hadisin isnadının hasen olduğu ifade edilmektedir.
Hadisin konuya delâleti açıktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) söz konusu saha-bînin uygulamasına karşı çıkmamak suretiyle onu onayladığı açıktır.

10. Soğuk veya Yara Sebebiyle Teyemmüm

301. Amr b. As (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Zâtü's-selâsil gazvesinde soğuk bir gecede ihtilâm oldum. Gusledersem helak olacağımdan korktum ve sabah namazını (orduya) teyemmümle kıldırdım. Medine'ye döndükten sonra bunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e haber verdiler. Resûlullah (s.a.v.), "Ey Amr, sen cünüp olarak mı namaz kılardın?" diye sordu. Yıkanmama engel olan durumu zikrederek, "Ben Allah'ın 'Kendi kendinizi öldürmeyiniz, Allah size karşı merhametlidir' buyurduğunu işittim" dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) güldü ve hiçbir şey demedi.

Fethu'l-bârfdt zikredüdiği üzere hadisi Ebû Dâvûd ("Taharet", 124) ve Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, I, 177) rivayet etmişlerdir. İsnadı sağlamdır.[186]

302. 'Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız'[187] âyetini İbn Abbas (r.a.), "Kişi Allah yolunda yaralı iken cünüp olduğunda guslederse ölmekten korkarsa teyemmüm eder" şeklinde açıklamıştır.

Bulûğu'l-merâm'da (s. 21) zikredüdiği üzere haberi Dârekutnî mevkuf, Bezzâr ise merfû olarak rivayet etmişlerdir. îbn Huzeyme ve Hâkim en-Nîsâbûrî de haberin sahih olduğunu söylemişlerdir.[188]

Her iki hadisin soğuk veya yara sebebiyle teyemmüm edilebileceğine delâleti açıktır.

11. Abdest veya Teyemmümsüz Namazın Olmayacağı

Bu başlık altında abdest ve teyemmümü bozulan kimsenin namazının sahih olmayacağı ve bu şekilde kılınan namazın kaza edilmesi gerektiği incelenecektir.

303. İbn Ömer (r.a.)'mn nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Allah ab-destsiz namazı ve ganimetten aşırılan maldan verilen sadakayı kabul etmez" buyurmuştur.

Neylü'l-evtâr'da (I, 198) zikredüdiği üzere hadisi Buharı dışında Kütüb-i süte müellifleri rivayet etmiştir.[189]

304. İmran b. Husayn (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Allah abdestsiz namazı ve ganimetten aşırılan maldan verilen sadakayı kabul etmez" buyurmuştur.[190]

Mecmau'z-zevâid'de zikredüdiği üzere hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebir'dt rivayet etmiştir. Ravileri de Sahihim ravileridir.

Neylü"I-evtâr'da. (I, 181),burada kabul ile kulun borcunun düşmesi yani namazın sahih olması kastedilmektedir. Suyûtî'nin Kutu'I-muğ'tezi"de (I, 20) naklettiğine göre konuyla ilgili İbn Dâkîki'I-İd'in açıklaması şöyledir: Hadis metnindeki "Kabul etmez" ifadesi namazın sahih olmadığına delil

---

[1] Dârekutnî, Sünen, I, 165; İbn Adiy, el-Kâmil, III, 168. Zeylaî şöyle demektedir: Dârekutnî İmran b. Husayn hadisini rivayet etmiştir. Nitekim Beyhakî'nin İsmail b. Ayyaş > Ömer b. Kays ei-Mckkî > Amr b. Ubeyd > Haşan > İmran b. Husayn isnadıyla nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) "Namazda kahkaha ile gülen yeni den abdest alıp namazını tekrar kılsın" buyurmuştur. Beyhakî Ömer b. Kays el-Mekkî'nin Sendel diye tanındığını belirtmekte onu zahibü'l-hadîs lafzıyla niteleyerek son derece zayıf olduğunu ifade etmektedir. Amr b. Ubeyd'in de yalancı olduğu ifade edilmiştir. Beyhakî hadisi Abdurrahman b. Sellam > Ömer b. Kays isnadıyla da rivayet etmektedir. İbn Adiy ise hadisi farklı bir isnadla nakletmektedir. Buna göre Bakıyye > Muhammed el-Huzâî > Hasan > İmran b. Husayn isnadıyla nakledildiğine göre namazda iken gülen bir adama Hz. Peygamber (s.a.v.) "Yeniden abdest al" buyurmuştur. Muhamed el-Huzâî, Bakıyye'nin meçhul hocalarından biri olup Muhammed b. Raşid vasıtasıyla Hasan-ı Basrî'den rivayette bulunmaktadır. Muhammed b. Raşid de meçhul bir ravidir (bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 49).

[2] Hadis sahihtir.

[3] Ebû Dâvûd, "Taharet", 71. Ayrıca bk. Azîmâbâdî, Ğayetü'l-maksûd, I, 190. Hadis sahihtir. Bkz. Buhârî, "Et'imc", 53; Müslim, "Hayz", 90; Tirmizî, "Taharet", 41, 58; Nesâî, "Taharet", 121, 122; îbn Huzeyme, Sahih, I, 28; İbnü'l-Cârûd, el-Miin-takâ, s. 23; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr. I, 67; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 155-156.

[4] Buhârî, "Mevâkît", 9, 10; "Ezan", 18; Müslim, "Mesâcid", 180-184, 186; Ebû Dâ-vûd, "Salât", 4; Tirmizî, "Mevâkît", 7; Nesâî, "Mevâkît", 5; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 238, 256, 266, 285, 318; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 347-348.

[5] Hadis hasendir. Ahmed b. Hanbel, III, 494 (hasen bir isnadla); Dârimî, "tsti'zân", 38; İbn Hibbân, Sahih, IV, 602; VI, 411; Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, III, 160.

[6] Benzeri lafızlarla rivayeti için bk. Ahmed b. Hanbel, V, 55. İsnadında bulunan Ubeydullah b. Talha'ntn makbul bir ravi, Hasan~ı Basrî'nin ise güvenilir olmakla birlikte tedlis yaptığını, burada da hadisi "an" sigasıyla naklettiğini hatırlatmalıyız.

[7] Buhârî, "Vudû", 51; Müslim "Hayz", 93; Ahmed b. Hanbel, VI, 331.

[8] İsnadı hasendir. Ubeydullah b. İyad dışındaki ravileri güvenilirdir. O da sadûk (doğru sözlü) dür. Âlimlerin çoğu onun güvenilir olduğunu söylerken Bezzâr onu leyyinü'l-hadîs lafzıyla zayıf olduğunu belirtmiştir.

[9] Hadîs sahihtir. Heysemî'nin Mevmaü'z-zevâid'de (I, 203) belirttiğine göre Bezzâr da rivayet etmiştir.

[10] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, VIII, 427; Heysemî, Mevmaü'z-zevâid, I, 252; Ali el-Muttakî, Kenzü'l-ümmâl,lX, 331;Temmâmb. Muhammed, el-Fevâid, II, 122. Hadis zayıftır. Taberânî hadisi Süleyman b. Abdurrahman > Abdurrahman b. Sevvâr el-HİlâlÎ > Husayn b. Esved el-Hilâlî > Ebû Ümâme Sudey b. Aclân el-BâhİlÎ İsnadıy-la "Resûlullah (s.a.v.) ashabına şöyle buyurdu" şeklinde rivayet etmiştir. Heysemî söz konusu hadisin isnadı hakkında bilgi vermemekte ve "Taberânî'nin isnadmdaki raviler hakkında bilgi bulamadım (Mevmaü'z-zevâid, I, 252) demektedir. Ayrıca Heysemî hadisin Taberânî ve Ziya el-Makdîsî tarafından rivayet edildiğini belirtmektedir.

[11] Hadisle ilgili İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: Habib > Urve > Aişe (r.anhâ) isnadıyla "Resûlullah (s.a.v.) hanımlarından birini öperdi ve sonra abdest almadan namaza çıkardı" lafızlariyla rivayet edilen hadisin illetli olduğu Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dâ-rekutnî, Beyhakî ve İbn Hazm tarafından ifade edilmiştir. Bu konuda sahih bir rivayet bulunmamaktadır. Sahih olduğu kabul edilirse bunun kadına dokunmaktan dolayı abdestin gerekeceğini belirten âyetin nazil olmasından önce uygulandığı şeklinde anlaşılmalıdır (et-Telhîsü'l-habîr, I, 133). Hadisi Nesâî de rivayet etmiş olup (Taharet, 120,121) aslı Sahthayn'da bulunmaktadır.

[12] Dârekutnî, Sünen, I, 137.Dârekutnî'nin rivayeti "(Kadını) öpmek abdesti ve orucu bozmaz" şeklindedir. İshak b. Râhûye Müsned'inde (IV, 77) Bakıyye b. Velid > Abdülmeük b. Muhammed > Hişam b. Urve > babası > Aişe (r.anhâ) isnadıyla nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), oruçlu iken Aişe (r.anhâ)'yi öpmüştür. Hadiste zikred İldiği ne göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Aişe (r.anhâ)'ya hitaben, "Ey Hümeyra dinimizde genişlik vardır" buyurmuştur. İshak b. Râhûye, "Burada bir hata yapıldığı endişesini taşıyorum" demiştir. Zehebî bu hadisi Mîzânü'l-i'tidaVde Dârekutnî'nin aşağıda zikredilecek lafızlarıyla özet olarak zikretmiş ve "Hadisi Bakıyye'an' lafzıyla rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. Dârekutnî de hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Aynı bilgiler Lisânü'l-Mîzân'da da bulunmaktadır. Ancak orada "an" lafzı söz konusu edilmemektedir. Bu lafzı zikretmekten amaç İse Bakıy-ye'nin hadisi muan'an olarak rivayet ettiğini ifade etmektir. Böylece Dârekutnî'nin hadisi söz konusu lafızla rivayet ettiğine işaret edilmektedir. İbn Ebû Dâvûd da hadisi İbnü'l-Musaffa > Bakıyye > Abdülmelik b. Muhammed isnadıyla "(kadını) öpmek abdesti bozmaz" şeklinde özet olarak rivayet etmiştir. Zeylaî, İshak b. Râhûye'nin, "burada bir hata yapıldığı endişesini taşıyorum" kısmı hariç hadisi Nasbu'r-râye'de (I, 73) zikretmiştir. Ancak o hadisin sıhhatiyle İlgili açıklama yapmamış, illetinden de söz etmemiştir. ed-Dirâye'de (s. 20) de onun bu tavrı takip edilmiştir. Hadisin tahrici ve illeti hakkındaki açıklamalar bunlardan ibarettir. Hadisin anlamı bir sonraki hadiste olduğu gibi sahih ise bu ve benzeri hadisler, "muhaddislerin sahih veya zayıf olduğunu belirlemediği bir hadis yoktur" iddiasında bulunanların cehaletlerini ortaya koyan en büyük delildir. İshak b. Râhûye'nin, "burada bir hata yapıldığı endişesini taşıyorum" açıklamasıyla, Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetinin diğer kısımlarının sahih olduğunu ve Resûlullah'(s.a.v.)'in sözünü değil fiilini naklettiğini ifade etmektedir. Buna göre Resûluliah (s.a.v.), hanımlarından birini öpmüş ve abdest almadan namazını kılmıştır. Diğer bir rivayette de Resûlullah (s.a.v.) oruçlu iken hanımını öpmüştür. Bunların Resûlullah (s.a.v.)'in sözü olarak nakledilmesi yanlıştır. Bu hata İse raviden kaynaklanmaktadır.

[13] en-Nisâ 4/43

[14] Buhârî, "Saiât", 22; Müslim, "Salât", 267. Ayrıca bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 37.

[15] en-Nisâ 4/43

[16] Hûd] 1/114

[17] Dârekutnî, Sünen, I, 134; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 135; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 125. Hadis zayıftır. Tirmizî, "Tefsir", 12; Ahmed b. Hanbel'in (V, 244) Abdülmelik b. Umeyr > Abdurrahman b. Ebî Leyla > Muaz b. Cebel İs-nadıyla rivayetine göre Muaz b. Cebel (r.a.) Resuluilah (s.a.v.)'in yanında otururken bir adam gelerek, "Ey Allah'ın Elçisi, yabancı bir kadınla cinsel ilişki dışında hanimiyla yaptığı her şeyi yapan kimse hakkında ne dersin?" diye sordu. Hz. Peygamber, (s.a.v.) "Güzelce abdestini al sonra da kalk namaz kıl" buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c.) "Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl" (Hûd 11/114) âyetini indirdi. "Bu, bütün müslümanlar için geçerli mi?" sorusuna Resuluilah (s.a.v.) "Bütün müslümanlar için geçerli" diye cevap verdi. Tirmizî hadisin isnadı hakkında şöyle demektedir: Hadisin İsnadı muttasıl değildir. Zira Abdurrahman b. Ebî Leyla, Muaz b. Cebel (r.a.)'den hadis işitmemiştir. Muaz b. Cebel (r.a.) Hz. Ömer (r.a.)'in hilafet döneminde vefat etmiştir. Hz. Ömer (r.a.) ise Abdurrahman b. Ebî Leyla altı yaşında İken şehit edilmiştir. O, küçüklüğünde Hz. Ömer (r.a.)'İ görmüş ve sonraları ondan hadis rivayet etmiştir. Söz konusu hadisi Şu'be de Abdülmelik b. Umeyr > Abdurrahman b. Ebî Leyla > Hz. Peygamber (s.a.v.) isnadıyla mürsel olarak rivayet etmiştir. Dârekutnî ise hadisi naklettikten sonra sahih olduğunu ifade etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Doğrusu Tirmizî ve Beyhakî'nin kesin bir şekilde ifade ettikleri gibi hadis munkatıdır, isnadı zayıftır. Hadiste sözü edilen olay Sahîhayn, Sünenler, Müsned ve diğer hadis kitaplarında değişik sahâbîlerden birçok farklı isnadla rivayet edilmektedir. Ancak bunların herhangi birinde Resuluilah (s.a.v.)'İn sözü edilen kimseyle İlgili abdest alıp namaz kılmasını emrettiği zikredilmemektedir. Bu durum "abdest alıp namaz kılma" kısmının bulunduğu rivayetin münker olduğunu göstermektedir. Ebû Musa el-Medî-nî'nin ehLetâif 'inde (II, 66) hadisi Ahmed

b. Hanbel isnadıyla naklettikten sonra, hadisin aslının bulunduğunu ifade etmek üzere "Bu meşhur bir hadistir, birçok isnadı bulunmaktadır" şeklindeki açıklaması hadisin birçok isnadla rivayet edilmesi açısından doğrudur. Ancak sözü edilen ziyadeii rivayeti munkatıdır ve tek isnadla gelmektedir.
Hadisin durumu ortaya çıktıktan sonra kadınlara dokunmanın abdesti bozacağına dair onu delil olarak kullanmak doğru değildir. Nitekim İbnü'l-Cevzî et-Tahkîk'te (I, 113) şöyle demektedir: Öncelikle hadis zayıftır. îsnadı sahih bile olsa onu kesin bir delü olarak kullanamayız. Zira hadiste abdest alma emri kadına dokunmasından dolayı değildir. Hatta sözü edilen adam abdestli bile değildir ki onun abdestinin bozulduğu ve abdest alması emredilsin. Başka sahih bir hadisten anlaşıldığına göre burada sözü edilen adama abdest alması işlediği bir günaha keffaret olması sebe biyle emredilmiştir. Nitekim Sünenler ve diğer hadis kitaplarında bulunan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.), "Günah isledikten sonra abdest alıp iki rekât namaz kılan her müslümanın günahı bağışlanır" buyurmuştur. el-Muhtâre'n'm hadislerini incelerken ifade ettiğim üzere hadisin sahih olduğunu birçok âlim belirtmiştir. Diğer taraftan eğer abdest alma emri kadına dokunma sebebiyle ise, bunun özei bir durumla İlgili olma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim anlatılan olaydan adamın me-zisinin gelebileceği anlaşılmaktadır. Mezi İse şehvetle veya şehvetsiz olsun abdesti bozmaktadır. Bütün bunlar hadisin delil olarak kullanılamayacağını göstermektedir. Aksine Ebû Dâvûd diğer hadis âlimleri Hz. Peygamber'in hanımlarından birini öptükten sonra abdest almadan namaz kıldığını sahih olarak rivayet etmişlerdir. Sahihi Süneni Ebî Dâvûd'âa (s. 170-173) açıkladığım üzere hadisin bir kısmı sahih çok sayıda isnadı bulunmaktadır. Kadını öpmekte ise genellikle şehvet söz konusudur.
[18] İbn Mâce, "Taharet", 69. Hadis sahihtir.
[19] Nesâî, "Taharet", 121. Hadis sahihtir.
[20] en-Nİsâ 4/43
[21] en-Nisâ 4/43
[22] Dârekutnî, Sünen, I, 136;Taberânî, Mu'cemü'l-evsat, I, 984; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 247.
[23] Hadis zayıftır. Bûsîrî, "bu isnad zayıftır. Haccac, Haccac b. Ertat'tır. Müdelüs bir ra-vidİr. Buradaki rivayeti de 'an' sİgasıyla yapmıştır. Dârekutnî, Zeynep hakkında "rivayetleri delil olmaz" açıklamasını yapmıştır" demektedir (Misbâhu'z-zücâce, I, 200).
[24] en-Nîsâ4/43
[25] Ebû Dâvûd, "Taharet", 70; Tirmizî, "Taharet", 62; Nesâî, "Taharet", 119; îbn Mâ-ce, "Taharet", 64; Ahmed b. Hanbel, IV, 22,23; İbn Hibbân, III, 402,403; İbn Hu-zeyme, Sahih, I, 23; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 165. Hadis sahihtir.
[26] Hadisin isnadında buİunan Eyyüb b. Utbe sadûk (doğru sözlü) fakat çok hata yapan bir ravidir.
[27] Taberânî, Mu'cemü'l-evsat, II, 272; Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, I, 245.
[28] İbn Hibbân, Sahih, III, 400; İbn Mâce, "Taharet", 63. İbn Maîn, Tirmizî, Dârekut-nî, Hâkim en-Nîsâbûrî, Beyhakî, Hazimî, gibi âlimler hadisin sahih olduğu görüşündedirler.
[29] Ümmii Habibe hadisi sahihtir. Onu Hâkim en-Nîsâbûrî (et-Müstedrek, I, 138) ve İbn Mâce ("Taharet", 63) rivayet etmişlerdir. Aynca bk. İbn Hacer, et-Telhîsü'l-ha-bîr, I, 124.
[30] Abdürrezzak es-San'ânî, el-Musannef, I, 113; Ahmed b. Hanbel, V, 194; Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, V, 243; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 137; Heysemî, Keş-fü'l-estâr, İ, 148; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 244. Hadis sahihtir. Hadis birçok isnadla rivayet edilmiştir.
[31] Ahmed b. Hanbel, II, 223; Dârekutnî, Sünen, I, 147; Beyhakî, es-Sünenü'Ukübrâ, I, 132. Hadis sahihtir. Hadisin sıhhatiyle ilgili Buhârî'nin yaptığı açıklama yeterlidir. Tirmzî'nİn el-İler'mdo naklettiğine göre Buhârî, "Abdullah b. Amr'm cinsel organa dokunmakla ilgili rivayeti bana göre sahihtir" demiştir (Tirmizî, el-îlel, s. 49).
[32] Musannifin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere hadisin isnadı zayıftır.
[33] Ahmed b. Hanbel, II, 223,333; IV, 22,23; Ebû Dâvûd, "Taharet", 69; Tirmizî, "Taharet", 61, 62; Nesâî, "Taharet", 117; İbn Mâce, "Taharet", 63, 64. Hadis sahihtir.
[34] Taberânî, Mu'cemü'l-evsat, II, 272; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 137; Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, I, 245. Beyhakî, Dârekutnî'nin görüşlerini de nakletmiştir.
[35] Ahmed b. Hanbel, II, 333; İbn Hibbân, Sahih* HI, 400; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müs-tedrek, I, 138. Hadis hasendir. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin isnadı hasendir.
[36] Ebû Dâvûd, "Taharet", 70; İbn Mâce, "Taharet", 64; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 76. Hadîs sahihtir.
[37] Tirmizî, "Taharet", 62; Nesâî, "Taharet", 119; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 75. Hadis sahihtir.
[38] Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, IX, 248; Heysemî, Mecmaü'z-zevâİd, I, 244.
[39] Hadisin ravileri güvenilirdir.
[40] Haberle ilgili müellifin görüşlerine ben de katılıyorum.
[41] Tahavî, Salih b. Abdurrahman > Saîd b. Mansur > Hüşeym > A'meş > HabİbB. Ebî Sabit > Saîd b. Cübeyr isnadıyla ise "İbn Abbas erkeklik organına dokunmadan dolayı abdestin bozulmayacağı görüşündeydi" şeklinde rivayet etmiştir. (Şerhu Me-âni'l-âsâr. I, 77-78). İbn Ömer (r.a.) dışında Katâde'nin Atâ vasıtasıyla İbn Abbas (r.a.)'den rivayetine uygun fetva veren her hangi bir sahabe bilmiyoruz. Sahabenin çoğu bu hususta ona muhalefet etmiştir.
[42] Söz konusu rivayetler için bk. Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 77.
[43] Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, I, 78; İbnü't-Türkmânî, el-Cevherü'n-nakî, I, 136. İb-nü't-Türkmânî, söz konusu haberin İbn Fudayl > Veki > Mis'ar > Umeyr b. Saîd İsnadıyla İbn Ebî Şeybe'nin e I- Musannef inde rivayet edildiğini ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
[44] İsnadı sahihtir. Ahmed Muhammed Şakir de isnadının sahih olduğunu söylemiş ve geniş açıklamalarda bulunmuştur.
[45] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI, 177, 270 (Benzeri lafızlarla rivayet edilmiş olup ravileri Buhârî ravilerİdır); Heysemî, Keşfü'l-estâr, I, 147; Mecmaü'z-zevâid, I, 242. Hadisin aslı Abdullah b. Zeyd (r.a.) rivayetiyle Buhârî ("Vudu", 4) ve benzeri lafızlarla Ebû Hiireyre (r.a.) rivayetiyle Müslim'de ("Hayz", 98) bulunmaktadır.
[46] Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 134; İbn Hibbân, Sahih, V, 489. Her ikisinin isnadında da bulunan İyad meçhul bir ravidir. Hâkim en-Nîsâbûrî Sahîhayn'm şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmiş, Zehebî de ona katılmıştır.
[47] Buhârî, "Gusl", 1, 6; Tirmizî, 'Taharet", 76. Hadisi rivayet ettikten sonra Tirmizî, "Bu hadis hasen sahihtir. Cünüplük sebebiyle gusül konusunda ilim ehlinin tercih ettiği hadistir" açıklamasını yapmıştır (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 429). Müellif, Buhârî'nin rivayetini aktarırken bazı hatalar yapmıştır. Doğru rivayeti şöyledir: Resûlullah (s.a.v.) cünüplük sebebiyle gusül aldığında önce ellerini yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya sokar ve saç diplerini ovalar, avuçlarıyla başına su dökerdi. Daha sonra ise suyu bütün vücuduna dökerdi.
[48] İsnadı zayıftır. İbn Hacer'in Takrîb'mde belirttiği üzere isnadında bulunan İbn Ebî Leylâ sadûk fakat zabtı son derece zayıf bir ravİdir. Ebü'z-Zübeyr de sadûk olmakla birlikte tedüs yapan bir ravidir ve burada da haberi tedlise delâlet eden "an" lafzıyla rivayet etmiştir.
[49] İbn Mâce, "Taharet", 124. Hadis sahihtir.
[50] Hadis zayıftır. Nasbu'r-râye'Ğe belirtildiği üzere (I, 80) Dârekutnî onu el-EfracTm-da, Beyhakî es-Sünenü'l-kiibrâ's\r\d& (I, 182), Taberânî el-Mu'cemii'l-kebîr'ınde (I, 260), Heysemî Mecmau'z-zevâid''inde (I, 273) rivayet etmişlerdir. Taberânî rivayetinde İsnadda Seleme b. Subayh el-Yahmudî bulunmaktadır. Ben onu zikreden birini bulamadım. Hatîb el-Bağdadî* nin nakline göre Dârekutnî; "Bu, Hammad b. Seleme > Sabit > Enes isnadıyla rivayet edilen garib hadistir. Çünkü onu Ham-mad'dan rivayette Müslim b. Subeyh tek kalmıştır. Ben de onu sadece bu tarikten yazdım" açıklamasını yapmıştır. Kütüb-i sitte'de rivayetleri bulunan Müslim b. Subeyh el-Hemedânî başka bir ravidir. Zira bu hadisin isnadında zikredilen Müslim, Ahmed b. HanbeİI'in hocaları neslindendir. Müslim b. Subeyh el-Hemedânî ise İbn Abbas (r.a.) ve diğer sahâbîlerden rivayette bulunan güvenilirliğiyle tanınan bir ra-vidir. İbn Hacer Tehzîb'de onun hakkında bilgi vermektedir. İbn Hacer'in karışmayı engellemek amacıyla genelde yaptığı gibi tanınan ve sika olarak bilinen Müslim b. Subeyh el-Hemedânî'den sonra meçhul olan söz konusu raviyi de zikretmesi son derece güzel olurdu, Ne var ki bu ravi hakkında genel uygulamasına aykırı davranmıştır. Ancak ben, İbn Hacer'in hakkında cerh ve ta'dil ifadesi zikretmeden onu Tabsîrü'l-müntebih (III, 833) isimli eserine aldığını gördüm. Aynı hadisi Ziya el-Makdisî de Taberânî isnadıyla el-Ehâdîsü'l-muhtâre'de nakletmiştir. Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de (I, 260) sözü edilen hadisi Ahmed b. Davud ei-Mekkî > Seleme b. Subeyh el-Yahmudî > Hammad b. Seleme isnadıyla rivayet etmiştir. Görüldüğü gibi Ahmed b. Davud el-Mekkî de 'Müslim' yerine 'Seleme' şeklinde rivayet etmiştir. Bu, yanlış bir yazım hatası değildir. Heysemî'nin Mecmau'z-zevâid'd&ki (I, 273) açıklaması, "Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de rivayet etmiştir. İsnadında Seleme b. Subeyh el-Yahmudî yer almaktadır. Onun hakkında ise bilgi bulamadım" şeklindedir.
Şevkânî hadisin sıhhaüyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamış (Neylü'l-evtâr, I, 217), ancak illeti bulunmadığı izlenimini vermiştir. Bu duruma işaret etmek ve hadisle ilgili araştırma ihtiyacının bulunduğuna dikkat çekmek gerekmektedir.
[51] Ebû Dâvûd, "Taharet", 97; İbn Mâce, 'Taharet", 106; Ahmed b. Hanbel, 1,94, 101, 133. Hadis zayıftır. Hadisi Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimler Hammad b. Seleme > Alâ b. Saib > Hz. Ali (r.a.) isnadıyla merfû olarak rivayet etmişlerdir.
[52] Ebû Dâvûd, "Taharet", 123; Tirmizî, "Taharet", 92; Nesâî, "Taharet", 203; Ahmed b. Hanbel, V, 146, 147, 155, 180; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 176. Tirmizî, Ebû Hatim, İbn Hibbân, Dârekutnî, Hâkim en-Nîsâbûrî, Zehebî ve Nevevî hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.
[53] Bü ifade Ebû Dâvûd'da yer alan münker bir hadiste geçmektedir.
[54] Dârekutnî, Sünen, I, 115. Dârekutnî, Muhammed b. Mahled > Muhammed b. İsmail > Veki' > Süfyan es-Sevrî > Halid el-Hazzâ İsnadıyla Muhammed b. Sîrîn'in cünüplük sebebiyle gusülde burnu üç defa yıkamanın Resûlullah (s.a.v.)'in sünneti olduğunu söylediğini rivayet etmiştir. Ancak doğrusu, bu mürsel

rivayetten Önce Veki' vasıtasıyla kaydettiğimiz Muhammed b. Sîrîn'in cünüplük sebebiyle gusülde burnu üç defa yıkamanın Resûlullah (s.a.v.)'in sünneti olduğu şeklindeki rivayettir. Ubeydullah b. Musa ve diğer raviler de Veki'e mütabaat etmişlerdir.

[55] Dârekutnî, Sünen, I, 116. "Müellifin kendisinden iki kişinin rivayette bulunduğu ravi meçhul olmaktan kurtulur" şeklindeki kanaati İbn HİbbÂn'm benimsediği bir görüş olup âlimlerin çoğunluğuna aykırıdır.

[56] Dârekutnî, Sünen, 1,115 (mürsel olarak); Beyhakî, es-Sünenül-kübrâ, I, 52. Hadisle İlgili Zeylaî'nin açıklaması şöyledir: Dârekutnî, "Onu Hammad'dan Hüdbe dışında müsned olarak rivayet eden olmamıştır. Diğer raviier İse mürsel olarak rivayet etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır. Beyhakî bir defasında Hüdbe'nin onu mürsel olarak rivayet ettiğini, isnadda Ebû Hüreyre (r.a.)'i zikretmediğini söylemiştir. Hüdbe'nin hem mürsel hem de müsned olarak rivayet ettiğini zannediyorum. Hammad'dan muttasıl olarak rivayette Davud b. Muhabber onu desteklemiş, Ya'kub b. Süfyan'ın hocası İbrahim b. Süleyman el-Hallâl ise onlara muhalefet etmiştir. İbrahim b. Süleyman el-Hallâl, Hammad > Ammar > İbn Abbas isnadıyla rivayet etmiş, Ebû Hüreyre (r.a.) yerine İbn Abbas (r.a.)'i zikretmiştir (Nasbu'r-râ-ye, I, 77).

[57] Abdürrezzak es-Sanânî, el-Musannef, I, 262; Ebû Dâvûd, "Taharet", 97; Tirmizî, "Taharet" 78, İbn Mâce, "Taharet" 106.

[58] Ebû Dâvûd. "Taharet", 97; Tirmizî, "Taharet", 78; İbn Mâce, "Taharet", 106; İbn Adiy, el-Kâmil, II, 612; Ebû Nuaym, Hılyetü'l-evliyâ, II, 387; Beyhakî, es-Süne-nül-kübrâ, I, 175. Hadis zayıftır. Hadisle ilgili îbn Hacer'in açıklaması şöyledir: Hadis Haris b. VecİH'e dayanmaktadır. O son derece zayıf bir ravidir. Ebû Dâvûd, "Haris b. VecİH'in kendisi zayıf, hadisi münkerdir" demiştir. Tirmizî, "Bu hadis ferddir, biz onu sadece Haris isnadıyla bilmekteyiz. Haris ise şeyh seviyesinde bir ravidir" açıklamasını yapmıştır. Hadisle ilgili Dârekutnî'nin el-lleVindeki açıklamaları şöyledir: Hadis Malik b. Dinar vasıtasıyla Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak rivayet edilmektedir. Saîd b. Mansur onu Hüşeym > Yunus > Hasan-ı Basrî İsnadıy la Resûlullah (s.a.v.)'den rivayet etmiştir. Ebü'l-Attar ise Katâde > Hasan-ı Basrî isnadıyla Ebû Hüreyre (r.a.)'in sözü olarak rivayet etmiştir. İmam Şafiî, "bu hadis sahih değildir" demiş, Beyhakî de Buhârî, Ebû Dâvûd ve diğer âlimlerin onu mün-ker bulduklarını ifade etmiştir (et-Telhîsü'i-habîr, I, 142).

[59] Hadisle ilgili İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: İsnadı sahihtir. Çünkü Atâ b. Saib hadisi Hammad b. Seleme'den hafızası zayıflamadan önce işitmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce sözü edilen hadisi Hammad'dan rivayet etmişlerdir. Doğrusunun onun Hz. Ali (r.a.)'in sözü olduğu da söylenmiştir. {et-Telhîsü'i-habîr, I, 142)

[60] Ebû Dâvûd, 'Taharet", 123; Tirmizî, "Taharet", 92; Nesâî, "Taharet", 203.

[61] el-Mâîde 5/6

[62] Ahmed b. Hanbel, I, 109; Ebû Dâvûd, "Taharet", 82.

[63] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd rivayeti şöyledir: Ben mezisi çok gelen biriydim, (meniye kıyas ederek) yıkanmaya başladım. Öyle ki sırtım çatladı. Bunun üzerine durumu Resûlullah'a (s.a.v.) anlattım veya anlatıldı. Resûlullah'a (s.a.v.), "Böyle yapma, meziyi gördüğünde, erkeklik organım yıka ve namaz için abdest aldığın gibi abdest al. Meni çıktığında ise, yıkan" buyurdu. Hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tayalisî ve Tahâvî Husayn b. Kabîsa > Hz. Ali (r.a.) isnadiyla rivayet etmişlerdir. '

[64] Müslim, "Hayz", 81; Ebû Dâvûd, "Taharet", 83; Tirmzî, "Taharet", 81; Nesâî, "Taharet", 131; İbn Mâce, "Taharet", 110; Ahmed b. Hanbel, III, 29, 36; Dârimî, "Vu-dû", 74; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 167; İbn Huzeyme, Sahih, I, 117; Ebû Avâ-ne, Müsned, I, 286; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 54, 55.

[65] Bize göre ise müellifin tedlisi bir kusur kabul etmemesi hadis âlimlerine muhalefet etmek anlamına gelmektedir. İbn Hacer'İn Takrîb'inde ifade ettiği üzere özellikle Bakıyye b. Velid zayıf ravilerden bol miktarda tedlis yapmakla tanınmaktadır. O çoğunlukla isnaddaki zayıf ravileri düşürmektedir. Dolayısıyla müellifin İsnadda tedlisin bir kusur sayılmayacağı görüşü isabetli değildin

[66] "Şeytana karşı birfakih" lafzıylaTirmizî ("İlim", 19) ve İbn Mâce ("Mukaddime", 17) rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadisin garib olduğunu belirtmiştir. Hadisin mün-ker olduğunu başka âlimler de söylemişlerdir. İbn Abdilber hadisi Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiştir (et-Temhîd, 1,26). Ancak İsnadında bulunan Yezid b. İyaz hadis uyduran bir ravidir. Nitekim Münâvî'nin nakline göre Irakî de, "İsnadı son derece zayıftır" demiştir. Bizim tespitimize göre Hâkim en-Nîsâbûrî'nin Târîhu Nî-sâbûr'unda isnadı bulunmaktadır.

[67] el-Mâide 5/6

[68] Mefhûmu'ş-şart, hükmü şart edatlarından biriyle belirli bir şarta bağlanmış nassın bu şartın bulunmadığı durumlarda o hükmün geçerli olmadığına delâlet etmesidir. (Bk. Zekiyyüddin Şa'bân, İslâm Hukuk İlminin Esasları, s. 346).

[69] Buhârî, "Gusl", 28; Müslm, "Hayz", 88; Ebû Dâvûd, "Taharet", 83.

[70] Hadisin aslı Buhârî ve Müslim'de bulunmaktadır.

[71] İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 89; Ahmed b. Hanbel, II, 178; İbn Mâce, "Taharet",111. Hadis sahih 1 i-gayri hi d İr.

[72] Tirmizî, İbn Hibbân ve İbnü'l-Kattân hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Buhârî ise Evzâî'nin hata yaptığını söyleyerek illetli olduğunu İfade etmiştir. Hadisi diğer ravi Kasım b. Muhammed'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Nitekim Ebü'z-Zinad'm, "Bu konuda Kasım b. Muhammed'den işittin mi?" sorusuna o, "Hayır" diye cevap vermiştir. Bu iddiaya karşı hadîsin sahih olduğunu söyleyenlerin cevabı, "Kasım b. Muhammed'in önce unutup hatırladığında rivayet etmesi veya önce rivayet edip sonra unutması mümkündür" şeklinde olmuştur. Ancak söz konusu cevap tartışmaya açıktır. İbn Hacer sözü edilen hadisin aslının Müslim'de bulunduğunu ve orada "Erkek, kadının dört dalı (kollan ve bacakları) arasına oturur ve (kadın ile erkeğin) sünnet mahalleri bitişirse gusül gerekir" (Müslim, "Hayz", 88) şeklinde rivayet edildiğini söylemiştir. Nevevî de, "Hadisin aslı sahihtir, rivayet esnasında lafızlarında bazı değişiklikler yapılmıştır" açıklamasını yapmış, İbnüVSa-lah da onun bu görüşüne katılmıştır.

[73] Onun rivayeti zayıftır. Hadis hakkında Heysemî, "onu Ahmed b. Hanbel ve Tabe-rânî el'Mu'cemü'l-evsaî'ta Sehl b. Rafi' > Babası > Rişdîn b. Sa'd isnadıyla rivayet etmişlerdir. Rişdîn b. Sa'd zabtı zayıf bir ravidir." açıklamasını yapmıştır (Mec-maü'z-zevâid, I, 266).

[74] Tirmizî, "Taharet", 81; Ebû Dâvûd, "Taharet", 83; İbn Mâce, "Taharet", 111; Ahmed b. Hanbel, V, 115, 116. Hadis sahihtir. İbn Hacer de Fethü'l-bârVde hadisle ilgili, "İsnadı delil olabilecek seviyededir. İbn Huzeyme ve İbn Hibbân onun sahih olduğunu söylemişlerdir" açıklamasını yapmıştır. Ayrıca bk. Mübârekfûrî, Tuhfe-tü'l-ahvezî, I, 309.

[75] Hadis sahihtir. Taberânî, "Onu Amr'dan sadece Ebû Hanife, ondan da sadece Abdullah rivayet etmiştir" demiştir. Bize göre Ebû Hüreyre (r.a.) hadisi Ebû Raft'den de sahih bir isnadla rivayet edilmekte ve onda da "meni gelse de gelmese de" kısmı bulunmaktadır (Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 163; Müslim, "Hayz", 87, 88)

[76] Hadis hasendir. Her ikisinin isnadında da müdellis bir ravi olan Haccac b. Ertat bulunmakta ve hadisi "an" lafzıyla rivayet etmektedir. Ancak daha önce geçtiği üzere Ebû Hanife > Amr b. Şuayb isnadıyla rivayetle Abdullah b. Büzey' ona müteba-at etmektedir. Sonraki hadis de onu desteklemektedir.

[77] Müellifin söz konusu hadisin senedini zikretmemesi garipsenecek bir durumdur. Zira bu hadisin senedi Hanefîlerin temel kaynaklarında zikredilmektedir. Nitekim Tahâvî sözü edilen hadisi Habib b. Şihab > Babası isnadıyla nakletmektedir ve isnadı sahihtir (Kenzü'l-ümmâl, IX, 540).

[78] Burada bir sa' su ile kastedilen gusüldür (Çev.).

[79] Hadis zayıftır. Hadisi Dârekutnî, {Sünen, I, 221) Beyhakî vasıtasıyla (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 342) rivayet etmiştir. Hadisin isnadı Ebû İsmail et-Tİrmizî >Abdüsselam b. Muhammed el-Hımsî -lakabı Süleym'dİr- > Bakıyye b. Velid > Ali b. Ali > Es-ved > Ubâde b. Nesiy > Abdurrahman b. Ğanem > Muaz b. Cebel > Hz. Peygamber (s.a.v.) şeklindedir. Süleym şöyle demiştir: Ali b. Ali ile karşılaştım. O bana Esved > Ubâde b. Nesiy > Abdurrahman b. Ğanem > Muaz b. Cebel > Hz. Peygamber isnadıyla aynı hadisi rivayet etti.

Dârekutnî isnadda yer alan Esved'in, Şamlı Esved b. Sa'lebe olduğunu söylemiştir. Hadisi aynı isnadla Beyhakî de rivayet etmiştir. Deyiemî ise hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî vasıtasıyla rivayet etmiştir (Firdevsü'l-ahbâr, I, 152). el-Müstedrek'ûe. (I, 176) hadis (Bağdad'da) Ebû Selıl Ahmed b. Muhammed b. Abdullah en-Nahvî > Ebû İsmail Muhammed b. İsmail es-Sülemî isnadıyla nakledilmiştir. Ancak Deyiemî isnaddakİ Ali b. Ali'yi düşürmüştür. Beyhakî birinci isnadın daha sahih, bu senedin ise çok güçlü olmadığını ifade etmiştir. İbnü't-Türkmânî, "Bu senedi Bakıyye b. VelİD'in müdellis olması sebebiyle güçlü görmüyorsa o bu hadisi semâ yoluyla aldığını açıkça ifade etmiştir. Müdellis ravi hadisi semâ yoluyla aldığını açıkça ifade ettiğinde İse rivayeti makbuldür" diyerek Beyhakî'yi eleştirmiştir. Biz de şunları İlave etmeliyiz: Beyhakî'nin söz konusu eleştirisi isnadda yer alan Esved b. Sa'lebe eş-Şâmî'ye yöneliktir. Mîzânü'l-i'ttdâl'de zikredildiği üzere İb nü'l-Medînî onun tanınmadığını söylemiştir. Tehzîbü't-Tehzîb'dz de onun Ubâde b. Samit'İn, "Ehl-i suffadan bazı kimselere Kur'an Öğrettim..." şeklindeki açıklamasını naklettiği Ubâde b. Nesiy'in de kendisinden rivayette bulunduğu belirtilmektedir. İbnü'l-Medînî de, "Ondan bu hadisten başkasını bilmiyorum" açıklamasını yapmıştır.

[80] Konuyla ilgili İbn Hacer'İn açıklaması şöyledir: "Ölü yıkayan gusletsin" hadisini Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî İbn EbîZi'b> Salih mevle't-Tev'eme> Ebû Hurey-re isnadıyla rivayet etmişlerdir. Hadiste "Ölüyü taşıyan da abdest alsın" ilavesi de bulunmaktadır. Salih, zayıf bir ravidir. Hadisi Bczzâr, Alâ > babası, Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân; ayrıca Ebû Bahr cd-Dekrâvî > Muhammed b. Amr, Ebû Seleme İsnadlarıyla Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiştir. Hadisi Tirmizî ve İbn Mâce, Abdülaziz b. Muhtar vasıtasıyla ve Süheyl b. Ebî Salih > babası > Ebû Hureyre İsnadıyta; İbn Hibbân, Hammad b. Seleme vasıtasıyla; her İkisi de Ebû Hu-reyre'den olmak üzere Ebû Dâvûd Amr b. Ümeyr, Ahmed b. Hanbel İse Ebû İshak vasıtasıyla rivayet etmişlerdir. Beyhakî hadisin birçok isnadını zikretmiş ve hepsinin de zayıf olduğunu ifade ettikten sonra, "Doğrusu hadisin mevkuf olduğudur" demiştir. Buhârî'yc göre de doğru olan hadisin mevkuf olmasıdır. Tİrmİzî'nin Buharı vasıtasıyla nakline göre Ali b. Medînî ve Ahmed b. Hanbel bu konuda sahih bir rivayetin bulunmadığını söylemişlerdir. Buveytî'nİn belirttiğine göre İmam Şafiî sözü edilen haberin sahih olduğunu ifade etmiştir. Zühlî, "Bu konuda sahih bir hadis bilseydik onunla amel ederdik" açıklamasını yapmış, İbnü'l-Münzir de konuyla ilgili sahih bir hadis bulunmadığını belirtmiştir. İbn Ebî Hatim de el-İlel'ın-de babasının güvenilir ravilerin hadisi merfû olarak rivayet etmediklerini, haberin mevkuf olduğunu söylediğini nakletmiştir. Dârekutnî de İbn Ebû Zi'b rivayetinin Salih'dcn mi yoksa Makbûrî'den mi nakledildiği,

Süheyl > babası veya Kasım b. Abbas > Amr b. Umeyr isnadıyla rivayet edildiği konusunda ihtilaf bulunduğunu söylemiştir. Ona göre Makbûrî rivayeti daha sahihtir. Rafiî de âlimlerin konuyla ilgili sahih merfû hadisin bulunmadığı görüşünde olduklarını söylemiştir. Biz burada TirmİzI'nin hadisi hasen, İbn Hibbân'ın ise sahih olarak niteledikleri hatırlatmalıyız. Hadis Abdullah b. Salih > Eyyüb > Ukayl > Zührî > Saîd b. Müsey-yeb > Ebû Hureyre (r.a.) isnadıyla da merfû olarak rivayet edilmiştir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "ölü yıkayan kimse gusletsin" buyurmuştur. Hadisi Dâre-kutnî'nin zikretmiş ve "Hadisin sahih olması tartışmaya açıktır" açıklamasını yapmıştır. Tespitlerimize göre hadisin ravileri sikadır. İbn Dakîki'l-îd el-İmâmfî ehâ~ dîsi'l-ahkâm İsimli eserinde hadisle ilgili şöyle demektedir: Sonuç İtibariyle hadis iki noktadan illetlidir. Birisi ravileri yönündendİr. Zira hadisin tenkide uğramayan isnadı bulunmamaktadır. Hadisin isnadlarınm en iyisi Süheyl > babası > Ebû Hureyre isnadıdır. îbn Hibbân ve İbn Hazm İsnadın sahih olduğunu ifade etmişlerse de bu da illetlidir. Zira isnad Süfyan > Süheyl > babası > Zaide'nin azatlısı İshak > Ebû Hureyre şeklinde olmalıdır. Burada İmam MUslim'in Zâide'nin azatlısı İshak hadisini eserine aldığını dolayısıyla onun rivayetini sahih kabul ettiğini hatırlatmalıyız, tbn Hacer açıklamalarına şöyle devam etmektedir. Muhammed b. Amr'ın Ebû Seleme > Ebû Hureyre rivayetinin isnadı hasendir. Ancak Muhammed b. Amr'dan rivayet eden hadis hafızları hadisi mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Sonuç İtibariyle isnadlannın çokluğu sebebiyle en kötü ihtimalle hadis hasendir. Nevevî'nin hadisle ilgili Tİrmİzî'nin hasen hükmünü eleştirmesi de tenkit edilmiştir. Nitekim Zehebî Muhtasarü'l-BeyhakVĞe şöyle demektedir; Bu hadisin isnadlan birçok ha-disinkinden daha güçlüdür. Fakihler onu delil olarak kullanmışlar, mevkuf değil merfû rivayetini esas almışlardır.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Beyhakî konuyla ilgili Hz. Aişe (r.anhâ)'dan da rivayet etmişlerdir. Ancak isnadında bulunan Mus'ab b. Şeybe tenkit edilmiştir. Ebû Zür'a ve Buhârî onun zayıf olduğunu, İbn Huzeyme ise hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Konuyla ilgili Hz. Ali'den -Cenâiz bölümümde zikredİIecektir- ve Huzeyfe'den de hadis rivayet edilmiştir. Onu İbn Ebî Hatim ve //e/'inde Dârekutnî zikretmişler ve sahih olmadığını söylemişlerdir. Ancak onların hadisle ilgili verdikleri hüküm muhaddİslerin metoduna göredir. Fakihîerin metoduna göre ise hadis güçlüdür. Zira ravileri güvenilirdir. Beyhakî onu Ma'mer > Ebû İshak > babası > Huzeyfe isnadıyla rivayet etmiş ve Ebû Bekir b. İshak es-Sebîî sebebiyle za yıf olduğunu söylemiştir. Ali b. Medinî de bu konuda sahih hadis bulunmadığını söylemiştir. Yukarıda açıkladığımız üzere hadisle ilgili söz konusu eleştiri onun sıhhatine zarar verecek seviyede değildir. Bunların dışında Ebû Saîd rivayetini İbn Vehb Cami'inde, Muğire rivayetini Ahmed b. Hanbel Müsned'inde rivayet etmişlerdir. Mâverdî, bazı muhaddİslerin söz konusu hadisi yüz yirmi farklı senedle rivayet ettiklerini haber vermiştir. Bize göre de bu uzak bir ihtimal değildir. Ahmed b. Hanbel sözü edilen hadisin mensuh olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd da aynı görüştedir. Beyhakî'nin Hakim > Ebû Ali el-Hâfiz > Ebü'I-Abbas el-Hemedânî el-Hâfız > Ebû Şeybe > Halid b. Mahled > Süleyman b. Hilal > Amr > İkrime > İbn Abbas isnadiyla rivayet hadis de bunu göstermekledir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; "Ölülerinizi yıkamanız sebebiyle gusletmeniz gerekmez- Zira ölüleriniz temiz olarak ölmüşlerdir ve onlar necis (pis) değildir. Şu halde sadece ellerinizi yıkamanız yeterlidir." Hadisi naklettikten sonra Beyhakî, "Bu hadis zayıftır. Sebebi İse isnadda yer alan Ebû Şeybe'dir" açıklamasını yapmıştır. Ebû Şeybe, İbrahim b. Ebî Bekir b. Ebî Şeybe'dir. Nesâî onun rivayetlerini delil olarak kullanmış, diğer âlimler de onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Buhârî, önemli hadis hafızlarından İbn Ukde diye de tanınan Ebü'l-Abbas el-Hemedânî isnadda yer alan diğer ravilerin rivayetlerini delil olarak kullanmışlardır. Âlimler Ebû Şeybe'yi rivayet ettiği metinle değil mezhebi ve diğer bazı sebeplerden dolayı eleştirmişlerdir. Yoksa hadisin İsnadı hasendir. Söz konusu hadisle ölüyü yıkadıktan sonra gusletmeyi emreden Ebû Hureyre hadisi arasındaki çelişki, guslün mendup olduğu veya bu hadiste açıkça ifade edildiği üzere gusül ile ellerin yıkanmasının kastedildiği şeklinde yorumlanarak giderilir. Hatîb el-Bağdadî'nin açıklaması da gusül emrinin mendupluk için olduğunu desteklemektedir. Nitekim o, Muhammed b. Abdullah el-Mahremî hakkında bilgi verirken Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in şöyle anlattığını nakletmektedir: Babam bana Ubeydullah > Nafi' isnadıyla îbn Ömer (r.anhümâ)'nın, "Biz ölüyü yıkardık. Daha sonra bazımız gusleder bazımız ise gusletmezdik" dediğini yazdığını söyledi. Ben, "Hayır!" dedim. O, bunu "Şurada Ebû Hişam el-Mahzûmî > Vüheyb isnadıyla rivayette bulunan Muhammed b. Ubeydullah diye bir genç var ondan da yaz" dedi. Ben, "Bu sahih bir İsnad-dır" dedim. Konuyla ilgili hadisler arasındaki çelişkiyi gideren en güzel yorum budur.

[81] Tirmizî, "Cenâiz", 17; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 35; İbn Mâce; "Cenâiz", 8; Ahmed b. Hanbei, II, 272. Hadis hakkında detaylı açıklama yukarıda zikredilmiştir.

[82] Hadis müellifin naklettiği gibidir (Kenıü'l-ummâl, XV, 886). Burada "Bu hadis sahihtir" İle "Bu hadisin İsnadı sahihtir" açıklamaları arasındaki farka işaret etmeliyiz.

[83] Hadis sahihtir. Bu hususta Zehebî de Hâkim en-Nîsâbûrî'ye katılmaktadır. Hadis için ayrıca bkz. İbn Huzeyme, Sahih, I, 109; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 204; İbn Hibbân, Sahih, IV, 12 (sahih isnadla).

[84] Tirmizî, "Cuma", 5; Ebû Dâvûd, "Salât", 203; İbn Mâce, "İkâme", 81. Hadis sahihtir. Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemişdır. Hadisin aslı Müslim'de ("Cuma", 27) bulunmaktadır.

[85] Ebû Dâvûd, 'Taharet", 128; Tirmizî, "Cuma", 5; Ncsâî, "Cuma", 9; Ahmed b. Hanbel, V, 8; İbn Huzeyme, Sahih, III, 128). Hadis sahihtir.

[86] Ebû Dâvûd, "Taharet", 127. Hadis zayıftır.

[87] Buhârî, "Ezan", 161; "Cuma", 2, 3, 12; Müslim, "Cuma", 5; Ebû Dâvûd, "Taharet", 127; Nesâî, "Cuma" 7, 8; İbn Mâce, "İkâme", 80; Ahmed b. Hanbel, III, 6, 30, 60. Hadis Tîrmizî'de bulunamamıştır.

[88] Tirmizî, "Cuma", 3, 29; İbn Mâce, "İkâme", 80.

[89] Hadis sahihtir. Tirmizî, "Cuma", 5; İbn Mâce, "İkâme", 80; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 188. Nevevî, Beyhakî'nin söz konusu ilaveli kısmının da sahih olduğu görüşündedir. Hadisi İbn Hibbân (Sahih, IV, 27) ve İbn Huzeyme (Sahih, III, 126) rivayet etmiştir. Ancak tespitlerimize göre İsnadında hakkında ihtilaf bulunan Osman b. Vakıd bulunmaktadır. İbn Hacer, hadisi Fethu'l-bârVdc (II, 358) zikretmiş, onu Ebû Avâne'nİn de rivayet ettiğini ifade ettikten sonra şöyle demiştir: Ravİlerİ güvenilirdir. Ancak Bezzâr, "İsnadında yer alan Osman b. Vakıd'ın hata yapmasından endişeleniyorum" demiştir. İbn Huzeyme ise onun sahih olduğunu söylemiştir.

[90] Tirmizî, "Cuma", 5; İbn Huzeyme, Sahih, III, 128. Hadis sahihtir.

[91] Buhârî, "Cuma", 4; Müslim, "Cuma'MO; Ebû Dâvûd, " Taharet" 127; Tirmizî, "Cuma", 6; el-Muvatta, "Cuma", 5.

[92] Ebû Dâvûd, " Taharet" 128. Hadis hasendir.

[93] Hadis İbn Huzeyme (Sahih, III, 129), İbn Hibbân (Sahih, IV, 24), Hâkim en-Nîsâ-bûrî (el-Müstedrek, I, 282) ve Taberânî (el-Mu'cemü 1-evsat, VII, 135, 245) tarafından Harun b. Müslim el-İclî el-Basrî > Eban b. Yezid > Yahya b. Ebî Kesir > Abdullah b. Ebî Katâde isnadiyla rivayet edilmiştir. Buna göre Abdullah b. Ebî Katâde şöyle anlatmıştır: Cuma günü guslederken babam geldi ve "Cünüplükten dolayı mı yoksa cuma için mi guslediyorsun?" diye sordu. "Cünüplükten dolayı" dedim. Bunun üzerine babam, "Bir gusül daha al" dedi ve "Ben Resûiullah (s.a.v.)'in, 'Cuma için gusleden diğer cumaya kadar temizdir' buyurduğunu işittim" diye ilâve etti. İsnadla ilgili Taberânî, "Hadisi Yahya b. Ebî Kesir'den sadece Eban b. Yezid, ondan da sadece Harun b. Müslim rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır.. İbn Ha-cer'in et-Takrîb'tçkı açıklaması da aynıdır. İsnaddaki diğer raviler Buhârî ve Müslim'in ravilerinden olup hepsi güvenilirdir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. el-Cinâî nisbesiyle de tanınan Harun b. Müslim el-İclî güvenilir bir ravidir. îbn Huzeyme İse hadisin Yahya b. Ebî Kesir'İn "an" sigasıyla rivayet etmesinden dolayı illetli olduğunu ifade etmek üzere, "Yahya b. Ebî Kesir Abdullah b. Ebî Katâde'den hadisi İşİtmişse" kaydı ile açıklamasını yapmıştır. Münâvî'nin Feyzü'l-kadir'dç Hâkim en-Nîsâbûrî1 nin sözü edilen açıklamaları ile Zehebî'nin el-Mühezzeb'tekı eleştirilerini naklettikten sonra, "Bu hadis münkerdir, isnadda bulunan Harun'un kim olduğu bilinmemektedir."

[94] Tespitlerimize göre hadisin Deylemî'ye nispeti de zayıftır.

[95] Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek'ine (I, 447) almış ve Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

[96] Beyhakî isnadındaki Haccac'! "Leyse bi'I-kavi" lafzıyla niteleyerek bu sebeple hadisin illetli olduğunu söylemiştir. İbn AdİY onu "Rivayetleri sağlam değildir" sözleriyle eleştirmiştir. İbnü't-Türkmânî, Haccac'tan daha zayıf olduğu halde Cübâre hakkında eleştiride bulunmadığını ileri sürerek İbn Adiy'İ tenkit etmiştir. Nitekim Cübâre hakkında Buhârî "muzdaribü'I-hadis", Nesâî ve başka âlimler "zayıf, İbn Maîn ise "kezzâb" demiştir.

[97] Suyûtî Câmiu'l-kebîr'İnde söz konusu haberin Deylemî'nİn Müsnedü'l-firdevs'm-de rivayet edildiğini ve zayıf olduğunu söylemiştir.

[98] Nesâî, 189/1, 40. Aynı hadisi Beyhakî, Abdürrezzak b. Hemmam > Ubeydullah ve Abdullah b. Ömer > Saîd el-Makburî (r.a.e.) isnadıyla rivayet etmiştir (es-Süne nü'l-kiibrâ, I, 171). Sözü edilen olayı Buhârî ve Müslim de eserlerine almıştır. Ancak onların rivayetinde gusül emri bulunmamaktadır (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 441; VIII, 71).

[99] Taberânî, el-Mu'cemü'lkebîr, XIX, 14. Hadisi Ebû Dâvûd ("Taharet", 129) ve onun vasıtasıyla Beyhakî (es-Sünenü'l-kübrâ, III, 172) rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in rivayeti ise şöyledir: İbn Cüreyc'in LJseym b. Kuleyb > babası > dedesi isnadiyla nakline göre dedesi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip, "Ben müslüman oldum" dediğinde Resûlullah (s.a.v.) ona, "Kendinden küfür kıllarım at" buyurmuştur. (Ahmed b. Hanbel, III, 415)

[100] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd, "Taharet", 129; TİrmizI, "Cuma", 72; Nesâî, "Taharet", 125; İbn Hİbbân, Sahih, IV, 45 (sahih bir isnadla); İbn Huzeyme, Sahih, I, 126; Ab-durrezzak b. Hemmam, el-Musannef, VI, 9, X, 318; Ahmed b. Hanbel, V, 61; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII, 338; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 171; İb-nü'1-Cârûd, el-Müntekâ, I, 17. Hadisi İbn Hacer Tehzîbü't-Tehzîb'de Halife b. Hu-sayn'ın tercümesinde nakletmektedir. Hadisle ilgili Ebü'I-Hasen İbnü'l-Kattân el-Fâsî'nin, "Halife b. Husayn'in dedesinden rivayeti mürseldir. Zira o, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet etmektedir" şeklindeki açıklamasına da yer vermektedir. Daha sonra İbn Hacer, "Bu, yanlıştır. Zira İbn Ebî Hatim söz konusu isnada Halife b. Husayn'ın dedesinin ilavesinin yanlış olduğunu kesin bir şekilde ifade etmiştir" diyerek Ebü'I-Hasen İbnü'l-Kattân cl-Fâsî'nin açıklamalarını reddetmiştir.

[101] Heysemî, Keşfü 'l-estâr, s. 317. Hadisle ilgili Heysemî'nin açıklaması şöyledir: Hadisi Bezzâr rivayet etmiş ve hadisin İbn Abbas (r.a.)'den sadece bu İsnadla nakledildiğini, senedindeki Ca'fer b. Süleyman'ın ise leyyin (zabtı açısından zayıf) olduğunu söylemiştir. Tespitlerimize göre gerek Ca'fer b. Süleyman gerekse diğerleri Sa/ii7?'in ravileritidendir. Bezzâr'ın da zikrettiği gibi isnaddaki ravi Ca'fer b. Süleyman değil Hafs b. Süleymandır (Mecmau'z-zevâid, I, 268-

269).
[102] Buhârî, "Gustll", 20; "Enbiyâ", 20; "Tevhid", 35.
[103] Tirmizî, "Edeb", 39; Ahmed b. Hanbel, V, 3, 4; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Miistedrek, IV, 180; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 199; Rûyânî, Müsned, XXVII, 169. Hadis hasendir.
[104] Hadis hasendir. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 269. Ancak Heysemî hadisin Mu'cemü'l-evsafta. rivayet edildiğini söylemiştir.
[105] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd, "Hammâm", 1; Nesâî, "Gusül", 7.
[106] Hadis hasendir. Şafiî, el-Üm, 1,78; Ebû Dâvûd, "Salât", 80; Nesâî, "Kıble", 15; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 250; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 240. Abdü-laziz b. Muhammed ed-Derâverdî > Musa b. İbrahim İsnadıyla rivayet edildiğine göre Seleme b. Ekva (r.a.), "Ey Allah'ın Elçisi! Ben avcılık yapan bir adamım. Tek parça giysi içinde namaz kılabilir miyim?" diye sordum. Hz. Peygamber (s.a.v.) diye cevap verdi şeklinde rivayet edilmektedir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona katılmıştır. Nevevî de el-Mecmuâa. (III, 174) hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir. Bize göre de bu doğrudur. Zira AIİ b. Medînî'nin de belirttiği gibi isnadda yer alan Musa b. İbrahim -ki o, İbn Abdurrah-man b. AbdİIlah b. Ebî Rebîa'dır- orta seviyede bir ravidir.
[107] Hadisin Ümmü Süleym'le ilgili kısmı hariç hasendir. Hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel (VI, 256, 377) rivayet etmiştir. Hadisin asıl ravisi olan Abdullah el-Öme-rî hıfzı zayıf bir ravidir.
[108] Hadis sahihtir.
[109] Ebû Dâvûd, "Taharet", 89; Nesâî, "Taharet", 167; İbn Hibbân, Sahih, IV, 5. Hadis zayıftır. İsnadında bulunan Neciy, rivayetleri mütabaat olduğunda makbuldür. Mü-tabaat olmadığında ise isnad zayıf kabul edilir. Burada da durum bu şekildedir.
[110] Zaferan ve diğer kokuların karışımı ile elde edilen kadınlara özel bir çeşit parfümdür.
[111] Haber sahihtir. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, V, 72. Haberi Bezzâr (Müsned, III, 99) rivayet etmiştir. Abbas b. AbdülmuttalİIb dışındaki ravileri Sahih'in ravileridir. Abbas b. AbdülmuttalİIb de güvenilir bir ravidir.
[112] Hadisi Bezzâr, Abbas b. Ebû Talib > Ebû Seleme > Ebân > Katâde > îbn Büreyde > Yahya b. Ya'mer > İbn Abbas (r.a.) isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etmiş ve "Abbas b. AbdülmuttalİIb dışında mürsel olarak da rivayet edilmiştir. İbn Abbas (r.a.)'den sadece bu isnadla nakledilmiştir" açıklamasını yapmıştır.
[113] Hadis zayıftır. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1,202; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 264, 274; Ali el-Muttakî, Kenzü'l-ummâl, VIII, 77.
[114] Hadis hasendir, onu Ahmed b. Hanbel (VI, 298) rivayet etmiştir.
[115] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, I, 24, 25; Humeydî, Müsned, II, 291; Dârimî, "Taharet", 73; İbn Huzeyme, Sahih, I, 106; İbn Hibbân, Sahih, IV, 18; Tahavî, Şer-hu meânİ'l-âsâr, I, 127.
[116] Hadis sahihtir. Hadisi Dârekutnî rivayet etmiş (Sünen, I, 126) ve sahih olduğunu söylemiştir. Hadisi Nesâî de sahih bir isnadla rivayet etmiştir. Bazı hadis âlimlerinin Esved vasıtasıyla Hz. Aişe (r.anhâ)'dan "Resûluliah (s.a.v.) cünüp iken hiç suya dokunmadan uyurdu" lafzıyla naklettikleri rivayet hakkında Ahmed b. Hanbel "sahih değildir", Ebû Dâvûd "Yanılma söz konusudur", Yezid b. Harun ise "hatadır" açıklamalarını yapmışlardır. İmam Müslim bunu, "hiç suya dokunmadan" kısmını zikretmeden "Resûluliah (s.a.v.) cünüp iken uyurdu" lafzıyla rivayet etmiştir.
[117] Ebû Dâvûd, "Taharet", 85; İbn Mâce, "Taharet", 102. Hadis hasendir.
[118] Hadis için bk. Müslim "Hayz", 27; Ebû Dâvûd, "Taharet", 85; Ahmed b. Hanbel, III, 28; İbn Huzeyme, Sahih, I, 109; İbn Hibbân, Sahih, IV, 12; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 152; Beyhakî, es-Sünenü'î-kübrâ, VII, 192. Hâkim en-Nîsâbûrî, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.
[119] Ebû Dâvûd, "Taharet", 89; Tirmizî, "Taharet", 87; İbn Mâce, "Taharet", 98; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 153; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 201; Ebû Ya'İâ, Müsned, II, 224. Hadis sahihtir.
[120] Hadis sahihtir. Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Zührî > Ebû Seleme(r.a.) isnadıyla Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir. O şöyle anlatmjştır: Namaz için kamet getirildi, namaz safları düzeltildi ve Hz. Peygamber (s.a.v.) gelerek namaz kıldırmak üzere yerine geçti. Bu esnada cünüp olduğunu hatırladı ve "Yerinizden ayrılmayın" buyurdu. Sonra gitti, gusletti ve başından su damlayarak geri geldi. Namaz için tekbir aldı ve birlikte namaz kıldık. Hadisi Müslim "Namaz" diğerleri İse "Taharet" bölümünde rivayet etmişlerdir. Buhârî, hadisi "Cünüp Olduğunu Camide Hatırlayan Kimsenin Oradan Teyemmüm Etmeden Olduğu Gibi Çıkacağı" başlığı altında rivayet etmiştir. Hadisin Müslim rivayetine Nevevî'nİn koyduğu bab başlığı "Kamet Getirildikten Sonra İmamın Gusül Amacıyla Camiden Çıkması" şeklindedir. Ebû Dâvûd ve Nesâî hadisi "Cünüp Kimsenin Unutarak Namaz Kıldırması" başlığı altında zikretmişlerdir. Doğrusu Hz. Peygamber (s.a.v.) cünüp olduğunu namaza başlamadan Önce hatırlamıştır. Bu durum Müslim rivayetinde açıkça ifade edilmiştir. Onun rivayeti, "ResuluİIah (s.a.v,) namaz kıldırmak için tekbir almadan cünüp olduğunu hatırladı ve gusül İçin evine döndü" şeklindedir. Hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cünüp olduğunu unutarak namaz kıldırdığına dair herhangi bir delâlet bulunmamaktadır. Ebû Davud'un, Hasan > Ebû Bekre isnadıyla rivayeti şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.) sabah namazı için mescide girdiğinde eliyle işaret ederek "yerinizden ayrılmayın" buyurdu. Sonra başından su damlayarak geldi ve namaz kıldırdı. Namazdan sonra, "Ben de bir insanım, cünüp İdim" dedi. Beyhakî el-Ma'rife'de hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. İbn Mâ-ce'nin Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân > Ebû Hureyre (r.a.) İsnadıyla rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kılmak üzere tekbir aldıktan sonra onlara yerlerinde beklemelerini işaret etti. Onlar da bekledilerr. Hz. Peygamber (s.a.v.) gidip gusletti ve başından su damlayarak geldi ve namaz kıldırdı. Namaz bitince, "Ben yanınıza cünüp olarak gelmiştim. Bu durumu namaza başlayana kadar unutmuşum" buyurdu. Nevevî el-Hulâsa'âa, "Rivayetler arasındaki İhtilâf, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tekbir almadan veya tekbir aldıktan sonra gusletmeye yöneldiği iki ayrı olay şeklinde yorumlanabilir" demiştir.
[121] Müsned'i şerh eden Ahmed Şakir, hadisin İsnadının sahih olduğunu söylemiştir
[122] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, I, 24, 25; Humeydî, Müsned, II, 291; Dârimî, "Taharet", 73; İbn Huzeyme, Sahih, I, 106; İbn Hibbân, Sahih, IV, 18.
[123] Buhârî, "Vudu", 68; Müslim, "Taharet", 94-96; Ebû Dâvûd, "Taharet", 36.
[124] Buhârî, "Vudu", 25; Müslim, "Taharet", 87; Ebû Dâvûd, "Taharet", 49.
[125] Müslim, "Taharet", 93; Ebû Dâvûd, "Taharet", 37.
[126] Ahmed b. Hanbel, II, 12; Ebû Dâvûd, "Taharet", 33; Tirmizî, "Taharet", 50; Nesâî, "Taharet", 43; İbn Mâce, "Taharet", 75; İbn Huzeyme, Sahih, I, 49; îbn Hibbân, Sahih, IV, 54 (Sahihhayn'm şartlarına uygun bir isnadla); Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 132; Dârekutnî, Sünen, I, 14; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 262. Hadis sahihtir.
[127] Farklı lafızlarla, Ebû Dâvûd, "Taharet", 33; İbn Mâce, "Taharet", 75.
[128] Müslim, "Taharet", 89; Nesâî, "Taharet", 63; Dârekutnî, Sünen, I, 64.
[129] Tirmizî, "Taharet", 49; Ebû Dâvûd, "Taharet", 34.
[130] Tirmizî, "Taharet", 49; Ebû Dâvûd, "Taharet", 34. Hadis sahihtir.
[131] Hadis zayıftır. Taberânî, Mu'cemü'l-kebîr, VIII, 104; İbn Mâce, "Taharet", 76. Hadisin isnadı zayıftır. Heysemî hadisin zayıf olduğunu söylemişdir.
[132] İbn Adî'nin Saîd b. Ebî Saîd ez-Zebîdî hakkındaki açıklaması şöyledir: O meçhul bir ravidir. Hımslı olduğunu zannediyorum. Ondan Bakıyye ve başkaları rivayette bulunmuştur. Hadisi sahih değildir (el-Kâmil, III, 405J.
[133] Münzirî, et-Terğtb, III, 234. Hadisi Beyhakî, Şuabü'l-iman'da (III, 13) Zeyd b. Es-lem'den mürsel olarak rivayet etmiştir.
[134] el-Muvattâ, "Taharet", 60; Ahmed b. Hanbel, IV, 348, 349; Nesâî, "Taharet", 85; İbn Mâce, "Taharet", 6; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 129. Hâkim en-Nîsâbûrî, hadisin Sahîhayn'ın şartlarını taşıdığını ve sahih olduğunu söylemiştir.
[135] Buhârî, "Gusül", 9. Söz konusu haberleri Buhârî gusül bölümünde "Cünüp Kimsenin Elini Yıkamadan Abdest Alınacak Suyun İçine Sokması" başlığında muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer'in de belirttiği üzere (Fethu'l-bârî, I, 444) sözü edilen haberleri Saîd b. Mansur Sünen'mâe muttasıl isnadla rivayet etmiştir. Haberde yer alan, "İbn Ömer ve Berâ b. Âzib elini sokmuşlar" ifadesiyle her ikisinin de ellerini soktukları kastedilmektedir. Bu, Ebü'1-Vakt rivayetinde "ellerini" şeklinde açıkça belirtilmektedir. "Tahûr" kelimesi gusül için hazırlanan su manasınadır. Saîd b. Mansur, İbn Ömer (r.a.) ile ilgili haberi aynı mânada ve muttasıl olarak rivayet etmiştir. Abdürrezzak b. Hemmam ise İbn Ömer (r.a.)'nın abdest suyuna sokmadan önce ellerini yıkadığını rivayet etmiştir. Rivayetlerde ki çelişki İbn Ömer (r.a.)'nın duruma göre iki farklı şekilde davrandığı şeklinde giderilebilir. Şöyle ki, elleri temiz iken yıkamamış, ellerinin kirli olduğu zaman ise önce yıkayıp ondan sonra su kabına sokmuştur. O, ellerini mendup olduğu İçin yıkamış, caiz olduğu için ise terk etmiş de olabilir. Berâ b. Âzib (r.a.)'le ilgili haberi İbn Ebî Şeybe, "Ellerini yıkamadan su kabına sokardı" lafzıyla rivayet etmiştir. İbn Ebî Şeybe ayrıca Şa'bî'nin, "Sahabe cünüp iken yıkamadan ellerini gusül için hazırlanan suya sokarlardı" dediğini de rivayet etmiştir.
[136] Ayrıca bkz. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 320.
[137] Hadis hasendir ve iki İsnadla rivayet edilmiştir. Birincisi, Zeyd b. Habbab > Ebû Muaz > Zührî > Urve > Hz. Aişe (r.anhâ)'dan nakledilmektedir (Tirmizî, "Tahâ ret", 40; İbn Adî, el-Kâmil, I, 154; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 154; Bey-hakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 185) Begavî, bunun isnadının zayıf olduğunu söylemiştir (Şerhu's-sünne, I, 37). Hâkim en-Nîsâbûrî de Ebû Muaz hakkında bilgi vererek, "O Fudayl b. Meysere el-Basrî'dir, Yahya b. Saîd ondan övgüyle söz etmiş ve rivayette bulunmuştur" açıklamasını yapmıştır. Hadîsin ikinci İsnadı Hz. Ebû Bekir (r.a.)'den rivayet edilmektedir. Onu İbn Uleyk en-Nisâburî el-Fevâid'ında (I, 239) rivayet etmiştir. Beyhakî de Ebu'l Ayna Muhammed b. Kasım > Ebû Zeyd Said b. Evs > Ebû Amr b. Alâ > Enes b. Mâlik > Hz. Ebû Bekir (r.a.) isnâdiyla rivayet etmiştir. Bütün isnadları birlikte düşünüldüğünde bize göre hadis hasendir. Hâkim en-Nîsâbûrî'inin Ebû Muaz'la ilgili, "O Fudayl b. Meysere el-Basrî'dir" açıklamasına dayanarak Ahmed Şakir'in Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetinin sahih olduğunu söylemesi garipsenecek bir durumdur. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin

bu husustaki hatası yukarıda zikredilmişti. Ayrıca Ahmed Şakir, Tirmizî ve Beyhakî'nin aksine Muaz b. Cebel (r.a.) rivayetinin de hasen olduğunu söylemiştir. Bize göre bu, hadisin sıhha-tiyle İlgili verilen hükümde titiz davranmamaktan kaynaklanmaktadır.
[138] İbn Mâce, "Taharet", 138. Hadis zayıftır.
[139] Bu hususta Zehebî ona katılmamış ve "aksine âlimler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir" açıklamasını yapmıştır.
[140] Hadis hasendir.
[141] Ebû Dâvûd, "Taharet", 51. Hadis hasendir.
[142] el-En'âm, 6/145
[143] Hadis sahihtir. Hadisi Ahmedb. Hanbel (IV, 311) Muhammed b. Ca'fer> Şu'bo Hakem > İbn Ebî Leylâ > Abdullah b. Ukeym (r.a.) isnadıyla rivayet etmiştir. Onun bu rivayetinde "yararlanmayınız" yerine istifade etmeyiniz mânasında "lâ testem-tiû" kelimesi yer almaktadır. Veki' ve İbn Ca'fer > Şu'be (r.a.) isnadıyla rivayetinde ise "yararlanmayınız" mânasjndakİ "lâ tentefiû" kelimesi zikredilmektedir. Hadis için bkz. İbn Sa'd, et-Tabakât, VI, 113; Ebû DâvÛd, "Libas", 39; İbn Mâce, "Li-. bas", 25, 26; Tayalisî (I, 183); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 271; Beyhakî, es-Sü-nenü'l-kübrâ, I, 14.
[144] Hadis sahihtir.
[145] Hadis sahihtir. Onu Hâkim en-Nîsâbûrî, zayıf bir isnadla İbn Abbas (r.a.)'den rivayet etmiş, sahih olduğunu belirtmiştir {el-Müstedrek, IV, 124). Zehebî de ona katılmıştır. Nesâî ise onu Hz. Aişe (r.anhâ)'dan sahih bir isnadla rivayet etmiştir (Nesâî, "Fera", 4).
[146] Hadis sahihtir.
[147] el-Enâm, 6/145
[148] Ahmed b. Hanbel, I, 327. Hadisi Buhârî, Vudû bölümünde muallak olarak rivayet etmiştir. Abdürrezzak b. Hemmam ise onu Musannef'inde muttasıl olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer'in açıklaması şöyledir: Buhârî'nin zikrettiği "İbn Şîrîn ve İbrahim dedi ki" kısmındaki "İbrahim" başta Serahsî olmak üzere Firebrî'den rivayet edenlerin çoğunda bulunmamaktadır. Abdürrezzak b. Hemmam, İbn Sîrîn'in açıklamasını, "Fil dişinin ticaretinde sakınca görmezdi" şeklinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nisbet etmiştir. Bu ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onu temiz olarak kabul ettiği mânasına gelmektedir. Zira zeytin yağı hakkındaki beyanından anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) necis olan ve temizlenmesi mümkün olmayan bir nesnenin ticaretine İzin vermezdi. "el-Âc" kelimesi fil dişi anlamındadır. Nitekim İbn Sîde fil dişinden başka bir şeyin bu kelimeyle isimlendirilemeyeceğini belirtmiş, Kazzâz da Halil b. Ahmed'İn aynı görüşte olduğunu nakletmiştir. Ancak İbn Fâris ve Cevheri söz konusu kelimenin filin sadece dişine tahsis edilemeyeceğini daha genel anlamıyla fil kemiği mânasına geldiğini ifade etmişlerdir. Hattâbî, İbn Kutey-be ile aynı görüşü paylaşmış ve sözü edilen kelimenin deniz kaplumbağasının kabuğu anlamına geldiğini söylemiştir. Ancak bu, tartışmaya açıktır. Nitekim es-Sı-hah'ta "Deri bilezik fil dişinden veya deniz kaplumbağasının kabuğundan yapılır" demek suretiyle ikisinin farklı şeyler olduğunu ifade etmiştir. Ancak el-Kâlî, "Araplar her kemiği 'âc' olarak isimlendirirler" demiştir. Bu doğru ise, söz konusu haber fil dişinin temiz olduğuna dair delil olmaz. Buhârî'nin hemen onun ardından Zührî'nin "fil gibi ölmüş hayvanların kemikleri" ifadesini zikretmesi, Halil b. Ahmed'İn görüşünü benimsediğini göstermektedir. Âlimler hayat olup olmadığı açısından filin kemiği hakkında ihtilaf etmişlerdir. "Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek'diyor. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı ga yet iyi bilir" (Yâsîn, 36/78-79 âyetini esas alan İmam Şafiî birincisini kabul etmiştir. Bunun kemiklerin içinde hayat olduğunu ifade ettiği ortadadır. İkincisini benimseyen İmam Ebû Hanife (r.a.), kemiklerin mutlak olarak temiz olduğu görüşünü benimsemiştir. İmam Malik ise, tezkiye edildiğinde temiz olacağı görüşündedir. Bunu eti yenmeyen hayvanların boğazlanması (tezkiye) halinde etlerinin temiz olacağı esasına bina etmiştir. Bu görüşü İmam Ebû Hanife (r.a.) de benimsemiştir.
[149] Hadis zayıftır.
[150] Hadis uydurmadır. Zührî > Hişam > Urve > Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet edilmiştir. Hişam'dan beş, Zührî'den ise bir İsnadla rivayet edilmiştir. Buna göre Halid b. İsmail el-Mahzûmî > HİŞam > Urve > babası isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmıştır: Güneşte su ısıtırken Resûlullah (s.a.v.) yanıma geldi ve "Böyle yapma ey Hümeyrâ..." dedi. Hadis için bkz. Sekafî, es-Sekafiyyât, III, 21; Dârekutnî, Sünen, 37; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 6. Dârekutnî hadisin ga-rib, isnadmdaki Halid b. İsmail'in de metruk olduğunu söylemiştir.
[151] Müellif İbn Adî'nin açıklamasını manen nakletmiştir (bkz. İbn Adî, el-Kâmil, II, 367).
[152] Hadis zayıftır. Tirmizî rivayet etmiş ("Daavât", 115) hasen-garib olarak nitelemiş ve "Biz onu sadece Veüd b. Müslim tarikiyle bilmekteyiz" demiştir. Hâkim en~Nî-sâbûrî hadisin Sahîhayn'nm şartlarını taşıdığını söylemiştir. Onun "hadis münker-şâzdır" açıklamasını eleştiren Zehebî, "Uydurma olmasından endişe ediyorum. İsnadının ceyyid olmasına da şaşırıyorum" demiştir (bkz. el-Müstedrek, I, 316).
[153] Dârekutnî, Sünen, I, 66; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 23. Bu sözü Dârekutnî Ebû Hureyre (r.a.)'İn kendi sözü olarak da rivayet etmiştir (bkz. Sünen, I, 66).
[154] Hadis zayıftır. İbn Huzeyme, Sahih, 102; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 160. Hadisi Dârekutnî, Ebû Hatim er-Râzî > Süleyman b. Mesakı' b. Şeybe el-Hacebî > Mansur b. Safiyye bint Şeybe > Safiyye >Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet etmiştir (bkz. Sünen, I, 69). Tespitlerimize göre Zehebî, Süleyman b. Mesakı' hakkında, "Ravi olarak tanınmamaktadır. Münker hadis rivayet etmektedir" demektedir (bkz. Mîzânü'l-Vtidâl, II, 223).
[155] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd, "Taharet", 37). Daha önce zikredildiği üzere hadisin aslı Müslim'de bulunmaktadır.
[156] Hadis sahihtir. Tirmizî, "Taharet", 69; İbn Mâce, "Taharet", 32.
[157] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 216. Hadis zayıftır.
[158] Buhârî sözü edilen haberi Kitabü'l-vudu 'da "Erkeğin Hanımıyla Abdest Alması ve Kadının Abdest Suyunun Artığı" başlığı altında kesinlik ifade eden (cezm) sigasıy-la rivayet etmektedir. Dârekutnî ise haberi Sünen'inde muttasıl olarak rivayet etmektedir.
[159] Müslim, "Hayız", 115, 116; Ebû Dâvûd, "Taharet", 91; Tirmizî, "Taharet", 89; Ne-sâî, "Taharet", 171; Ibn Mâce, "Taharet", 80; Ahmed b. Hanbel, V, 384.
[160] et-Tevbe 9/28
[161] Yukarıda zikredildiği üzere hadis sahihtir.
[162] Hadis zayıftır. İbn Mâce, "Taharet", 76; Tahâvî, Müşkilü'l-âsâr, III, 267; Beyhakî, es-Sünenü'l'kübrâ, I, 258. Beyhakî, hadisi Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem > babası > Atâ b. Yesar > Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) isnadiyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'e eşek ve yırtıcı hayvanların uğrak yeri olan Mekke ve Medine arasında bulunan havuzların temiz olup olmadığı soruldu... şeklinde rivayet edilmektedir. Hadisle ilgili Ta-hâvî'nin açıklaması şöyledir: Bu hadis delil olarak kullanılamaz. Çünkü hadis Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'e dayanmaktadır. Hadis âlimlerine göre o son derece zayıftır. Bûsîrî'nin açıklaması ise şöyledir: Bu, zayıf bir isnaddır. Hâkim en-Nîsâbû-rî, Abdurrahman b. Zeyd'in babasından uydurma hadisler rivayet ettiğini, İbnii'l-Cevzî de âlimlerin onun zayıflığında icmâ ettiklerini söylemişlerdir. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe onu Hasan-ı Basrî'nin sözü olarak rivayet etmiş, Abdürrezzak b. Hem-mam da (el-Musannef, I, 77, 253) onu İbn Cüreyc vasıtasıyla belağ sigasıyla nak-1 etmiştir.
[163] Ahmed b. Hanbel, II, 12; Ebû Dâvûd, "Taharet", 33.
[164] en-Nahl, 16/8
[165] Hadsin isnadı zayıf ve problemlidir. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Et'İme", 34.
[166] Heysemî hadisin isnadında bulunan İbn İshak'ın müdellis olduğunu belirtmiş, diğer ravİlerin güvenilirliklerini İfade etmiş ve bazıları hakkında yapılan eleştirilerin ise Önemsizliğine işaret etmiştir. Hadis İçin ayrıca bkz. Mecmau'z-zevâid, V, 47; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, VIII, 76.
[167] el-En'am, 6/145
[168] Ahmed b. Hanbel, I, 455; Dârekutnî, Sünen, I, 77).
[169] İbn Mâce, "Taharet", 37. Hadis zayıftır. Dârekutnî .Sönen'inde (1,76) rivayet etmiş ve illetli olduğunu belirtmiştir.
[170] Hadis sahihtir. Tirmizî, "Emsal", 1.
[171] Hadis sahihtir. Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî, "Taharet", 14;
[172] en-Nisâ, 4/43
[173] İbn Mâce, "Taharet", 37; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 94. Hadisin isnadında zayıf ravilerden İbn Lehîa bulunmaktadır.
[174] Söz konusu hadis bütün isnadlarıyla sahihtir ve konu müellifin açıkladığı gibidir.
[175] er-Rahmân, 55/68
[176] Hâkim en-Nîsâbûrî ve Dârekutnî hadisi Ali b. Zübyân > Ubeydullah b. Ömer > Na-fi > İbn Ömer (r.a.) isnadiyla rivayet etmişlerdir. Hâkim en-Nîsâbûrî, "Hadisi Ubeydullah'tan Aü b. Zübyân'dan başka muttasıl olarak rivayet eden başka bir kimse bilmiyorum. O sadûk (doğru sözlü) bir ravİdir" açıklamasını yapmış, Zehe-bî onu tenkit ederek Ali b. Zübyân'ın son derece zayıf bir ravi olduğunu söylemiştir. Onun hakkında İbn Maîn, "Leyse bi şey: Beş para etmez", Nesâî, "Leyse bi sika: güvenilir değildir" demişlerdir. Tespitlerimize göre de onun hakkında Ebû Hatim "metruk", Ebû Zür'a "vâhi'l-hadis: son derece zayıf, İbnü'n-Nümeyr "hemen bütün rivayetlerinde hata ederdi", İbn Hibbân "rivayetleri delil olamaz" açıklamalarını yapmışlardır. Dârekutnî hadisi rivayet ettikten sonra, "Ali b. Zübyân onun merfû olarak rivayet ederken Yahya'I-Kattan, Hüşeym ve diğer âlimler onu mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Doğrusu da budur" açıklamasını yapmakta ve merfû rivayeti nakletmektedir. İbn Adî de Süfyan es-Sevrî ve Yahya'l-Kattân gibi güvenilir ravilerin onu mevkuf olarak rivayet ettiklerini haber vermektedir. Beyhakî {es-Sünenü'l-kübrâ, I, 207) söz konusu hadisi Yahya'l-Kattân ve Hüşeym vasıtasıyla Abdullah b. Ömer (r.a.)'den mevkuf olarak rivayet ettikten sonra, "Ali b. Züb yân onu merfû olarak rivayet etmiştir. Ancak bu yanlıştır. Doğru olan onun İbn Ömer (r.a.)'in sözü olmasıdır" açıklamasını yapmıştır. Tespitlerimize göre Beyhakî onu muttasıl olarak nakletmemiş, sadece hatalı rivayete İşaret etmek amacıyla zikretmiştir. Bu sebeple İbn Hacer'in et-Telhîsu'l-

habîr'de (1,151) hadisi Beyhakî'nin rivayet ettiğini söylemesi hatalıdır. Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, I, 179-180) ve Dârekutnî (Sünen, I, 181) Süleyman b. Ebî Dâvûd el-Harrânî> Salim ve Nafi > İbn Ömer (r.a.) isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etmişlerdir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), 'Teyemmüm bir defa yüz, bir defa da dirseklere kadar kolları mesh etmek için elleri toprağa vurmaktır" buyurmuştur. Hadisle ilgili Hâkim en-Nîsâbûrî, "Buhârî ve Müslim İsnadında bulunan Süleyman b. Ebî Dâvûd'dan hadis rivayet etmemişlerdir. Biz de burada onu şevâhid cinsinden naklettik" açıklamasını yapmıştır. Bize göre Beyhakî'nin de (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 207) işaret ettiği gibi o rivayeti istişhad amacıyla bile zikredilecek seviyede değildir. Nitekim Beyhakî onun zayıf olduğunu ve rivayetinin delil olamayacağını söylemiştir. Ebû Zür'a, "Bu, batıl bir rivayettir" demiş, İbn Hazm da el-Muhallâ''da rivayetinin delil olamayacağını ifade etmiştir.

[177] Tirmizî, "Taharet", 10.

[178] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, V, 146, 147, 155, 180; Ebû Dâvûd, "Tahâ-ret",123; Tirmizî, 'Tahâret",92; Nesâî, "Tahâret'\203; Dârekutnî, Sünen, I, 187; Hâkim en-Nîsâbûrî, et-MUstedrek, I, 176, 177; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 212; Bezzâr, Keşfü'l-estâr, I, 157.

[179] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd, "Taharet", 123; Tirmizî, "Taharet", 92; İbn Hibbân, Sahih, IV, 135; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 170. İbn Hibbân, Dârekutnî, Ebû HâtİM, Hâkim en-Nîsâbûrî, Zehebî, Nevevî hadisin sahih olduğunu söylemişdir.

[180] en-Nisâ, 4/29

[181] İbn Adiy, el-Kâmil, VII, 182. O hadisi Muhammed b. Ubeydullah b. FudayI > Yeman b. Saîd > Veki b. Cerrah > Muâfî b. İmrân > Muğîre b. Ziyad > Atâ > İbn Abbas (r.a.) isnadıyla rivayet etmektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.)," Abdestsiz olduğun bir zamanda cenaze ile karşılaşırsan teyemmüm alıver" buyurmuştur. Bu, merfû olarak sahih olmayıp İbn Abbas (r.a.)'e ait bir açıklamadır.

[182] Ebû Dâvûd, "Taharet", 126. Hadis sahihtir.

[183] Muhammed b. Abdullah el-Hatîb et-Tebrîzî Mişkâtü'l-mesâbîh'te (I, 165) hadisin Şerhu's-sünne'de rivayet edildiğini ifade ederek, "Bu hadis hasendir" açıklamasını yapmıştır.

[184] Hadis sahihtir, sahih bir isnadla rivayet edilmiştir. Her iki hadis için bkz. Nesâî, 'Taharet", 203; Tirmizî, "Taharet", 92; Ebû Dâvûd, 'Taharet", 123; Abdürrezzak b. Hemmam, el-Musannef, I, 238; Ahmed b. Hanbel, V, 155; İbn Hibbân, Sahih, IV, 135; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 284; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 220.

[185] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 221.

[186] Hadis sahihtir. Hadis için ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, IV, 203.

[187] en-Nisâ, 4/43

[188] Haberi Dârekutnî (Sünen, I, 177), Hâkim en-Nîsâbûrî {el-Müstedrek, I, 165) ve İbn Huzeyme (Sahih, I, 138) Cerir > Atâ b. Saib > Saîd b. Cübeyr > İbn Abbas (r.a.) isnadıyla merfû olarak rivayet etmişlerdir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız' (el-Mâide 5/6) âyetini "Kişi Allah yolunda yaralı iken cünüp olduğunda guslederse ölmekten korkarsa teyemmüm eder" şeklinde açıklamıştır. İbn Huzeyme, "Bu haberi Atâ'dan başka merfû olarak nak-letmemiştir" açıklamasını yapmıştır. Tespitlerimize göre Cerir b. Abdülhamid'in son zamanlarında hafızası zayıflamıştır. Ondan bu döneminde de hadis rivayet edilmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin Ebü'l-Ahvas Sellâm b. Süleym > Atâ b. Saib > Saîd b. Cübeyr isnadıyla rivayetine göre İbn Abbas (r.a.), "Kişi hasta veya yaralı İken cünüp olur ve guslettiğinde helak olmaktan korkarsa temiz toprakla teyemmüm eder" demiştir. (el-Musannef, I, 96)

[189] Müslim, "Taharet", 2; İbn Mâce, "Taharet", 2; Ahmed b. Hanbel, II, 20.

[190] Hadis sahihtir. Tayalisî, Müsned, I, 256; Ahmed b. Hanbel, II, 20; Müslim, "Taharet", 2; TirmİzÎ, "Taharet", 1; İbn Mâce, "Taharet", 2; Hâkim en-Nîsâbûrî, Ma'ri-fetü ulûmİ'l-hadîs, s. 129; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 42. Bu kaynaklarda hadis îbn Ömer (r.a.) vasıtasıyla rivayet edilmektedir. Tirmizî konuyla ilgili en sahih hadisin bu olduğunu söylemiştir. Suyûtî'nin el-Ezhârü'l-mütenâsire'd& (s. 12) zikrettiği üzere hadisin mütevâtir seviyesine ulaştıracak birçok rivayeti bulunmaktadır. Onu Müslim ve Ebû Dâvûd ("Taharet", 121) İbn Ömer (r.a.), Nesâî ("Taharet", 104) Üsâme b. Umeyr, İbn Mâce ("Taharet", 2) Enes ve Ebû Berke, Taberânî Zü-beyr b. Avvam (r.a.) (el-Mu'cemü'l-kebîr, I, 358) İbn Mes'ûd (r.a.) (el-Mu'cemü'h kebîr, 1, 160-f 61) İmran b, Husayn (r.a.) ve Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Bezzâr Ebû Hureyre (r.a.) (Kesfü'l-estâr, I, 133), Hatîb el-Bağdâdî el-Müttefik ve'l-müfterik'te Ebû Hureyre (r.a.) ve Hasan b. Ali (r.a.) vasıtasıyla rivayet etmişlerdir. Haris b. Ebî Üsâme Müsned'İnde Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak ve Ebû Kılâbe'den, İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, I, 4-5) İbn Ömer (r.a.) ve İbn Mes'ûd (r.a.)'den mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

96. Savaş Gününde Harpten Kaçmak
97. Küfre Zorlanan Esirin Durumu
98. (Kafirlerin Hesabına) Casusluk Yapan Kimsenin Müslüman Olduğu Ortaya Çıkınca Nasıl Muamele Yapılır?
99. Zımmi Casusların Durumu
100. Pasaportla İslam Ülkesine Girip Casusluk Yapan Kimselerin Durumu
101. Düşmanla Karşılamak İçin En Uygun Olan Vakit Hangisidir?
102. Düşmanla Savaşırken Sessiz Olmak Tavsiye Edilmiştir.
103. Kişi Savaşta Düşmanla Karşılaşınca (Orduyu Cesaretlendirmek İçin Hayvanından İnip Düşman Üzerine) Yürüyebilir
104. Savaşta (Düşmana Karşı) Çalım Satmak Caiz Midir?
105. İnsan Eline Düştüğü Düşmanın Kendisini Esir Etmesine Boyun Eğebilir Mi?
106. Pusu Kuran Birlikler
107. (Savaşta) Saflar(ın Düzeni)
108. Düşmanla Karşılaşınca Kılıç Çekmek
109. (Savaştan Önce Taraflardan) İki Kişinin Vuruşması
110. El, Ayak, Kulak, Burun Keserek Cezalandırmak (Müsle) Yasaktır
111. Harpte Kadınları Öldürmek (Yasaktır)
112. Düşmanı Ateşle Yakmanın Keraheti
113. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye (Hayvanla Kazanacağı Kârın) Yarısı Karşılığında Yahut Da (Savaştan Elde Edeceği) Ganimet Karşılığında Hayvan Kiraya Vermesi Caizdir
114. Esir Zincir Ve Bukağılarla Bağlanabilir
115. Esirlere Sözlü Hakarette Bulunma, Onları Dövme Ve İtirafa Zorlama
116. Esirin Müslümanlığı Kabule Zorlanması
117. İslâm'ı Telkin Etmeden Esîri Öldürmenin Hükmü
118. Bir Esîri (Elini Kolunu Bağlayıp) Hedef Yaparak Öldürmenin Hükmü
119. Esiri Okla Öldürmenin Hükmü
120. Esir(Ler)i Karşılıksız Olarak Serbest Bırakmanın Hükmü
121. Esirin Mal Karşılığında Serbest Bırakılması (Nın Hükmü)
Hevazin Temsilcilerin İsteklerini Dile Getirişleri:
Peygamberimizin Hevazin Temsilcilerine Teklif Ve Tavsiyesi:
Muhacirlerin Ensar'ın Hisselerini Peygamberimiz İçin Bağışlamaları
Akra B. Habis, Uyeyne B. Hısn Ve Abbas B. Mirdas'ın Hisselerini Bağışlamaktan Kaçınmaları
122. Ordu Kumandanı Yenmiş Olduğu Düşmanın Toprağında Bir Süre Kalabilir
123. (İki) Esiri Birbirinden Ayırmak
124. Ergenlik Çağına Gelmiş Olan Esirleri Birbirinden Ayırmak Caizdir
125. Müslümanların Elinde Bulunan Bir Mal (Düşmanlarca Gaspedilip) Sonra Tekrar Ganimet Olarak Müslümanların Eline Geçerse Eski Sahibi O Malı Alabilir Mi?
126. Müşriklere Ait Olup Da Müslümanlara Sığınarak Müslümanlığı Kabul Eden Kölelerin Durumu
127. (Harpten Sonra İslam Ülkesine Dönmeden Önce) Düşman Toprağında İken (Ganimetler Arasında Bulunan) Yiyecekleri Yemek Mubahtır
128. Düşman Ülkesinde Yiyecek Az Olduğu Zaman Orada Yağma Yapmak Yasaktır
129. (Ganimet Olarak Ele Geçirilen) Yiyecek Maddelerini Düşman Ülkesinden (İslam Ülkesine) Götürmek
130. Düşman Ülkesinde (Ganimetlerden Artan) İhtiyaç Fazlası Yiyecekleri Satmanın Hükmü
131. Bir Mücahidin (Henüz Paylaşılmamış) Ganimet Mallarından Yararlanmasının Hükmü
132. Ganimetlerin Taksiminden Önce Ganimetler Arasında Bulunan Silahların Savaşta Kullanılması Caizdir
133. Ganimet Malını Çalmak Büyük Bir Günahtır
134. Bir Kimsenin Ganimetlerden Çaldığı Malın Az Olması Durumunda Devlet Başkanının Onu Serbest Bırakacağı Ve Eşyasını Yakmayacağı
135. Ganimet Malı Çalan Kimsenin Cezası
Ganimetten Mal Çalan Bir Kimsenin Bu Suçunu Saklamak Yasaktır
136. Seleb Düşmanı Öldürene Verilir
137. Devlet Reisi Uygun Gördüğü Takdirde Bir Gaziye Öldürmüş Olduğu Kafirin Zati Eşyasını (Selebini) Vermeyebilir At Ve Silah Da Selebten Sayılır
138. Selebden Hazine İçin Beşte Bir Hisse Ayrılmaz
139. Çökertilmiş Yaralı Bir Düşmanı Öldüren Kimse Onun Selebinin Bir Kısmını Alabilir
140. Ganimetler Dağıtıldıktan Sonra Savaşa Gelen Kimse Ganimetten Bir Pay Alamaz
141. Ganimetten Kadınla Köleye De Pay Verilir
142. (Müslümanların Safında Çarpışan) Bir Müşrike De (Ganîmet Mallarından) Pay Verilebilir (Mi?)
Açıklama
143. Atlı Mücahitlerin Ganimetlerdeki Payları
143-144. (Savaşa Katılan) Bir At İçîn (Ganîmetlerden)Bîr Hisse Verileceğini Söyleyen Kimselerin Delilini Teşkil Eden Hadisi İhtiva Eden Bab
144-145. Nefel (Gazilere Ganimet Hissesinden Fazla Olarak Verilen Mükafat)
145. Ordu İçerisinden Gönderilen Seriyye Birliklerine Nefel Verilmesi
146. Humusun Nefelden Önce (Ganimetlerden)Avrılması Gerekir Diyenlerin Delillerini Teşkil Eden Hadisler
147. Seriyye (Baskından) Ele Geçirdiği Ganimetleri Orduya Gönderir
148. Altın, Gümüş Ve (Harp Ülkesine Girince Daha Düşmanla Savaşmadan Önce) İlk (Ele Geçen) Ganimetlerden Nefel Vermenin Hükmü
149. Devlet Başkanı Ele Geçen Ganimetlerin Bir Kısmını Kendisi İçin Ayırabilir
150. Ahdi Yerine Getirmek
151. Devlet Başkanı (Savaşta Ve) Barışta Kendisine Sığınılan Bir Kalkandır
152. Düşmanla Sulh Yapan Bîr Devlet Başkanının Sulh Süresi Sona Erer Ermez Hemen Düşman Lkesine Erişmek Ve Düşmana Saldırmak Üzere, Daha Sulh Süresi Sona Ermeden Önce) Düşmana Doğru Yola Çıkması
153. Kendisiyle Antlaşma Yapılan Kimseye Karşı (Antlaşma Şartlarına) Uygun Hareket Etmek Ve Kendisine Verilen Söz Ya Da Emana Saygı Göstermek (Gerekir)
154. Elçiler
155. Kadının Eman Vermesi
156. Düşmanla Barış Yapmak
157. Kılıklarına Girilerek Ansızın Düşman Üzerine Yapılan Baskın (Hakkında Hadisler)
158. Yolculukta, (Çıkılan) Her Tepe Üzerine Tekbir Getirmek
Açıklama
159. Yasaktan Sonra (Allah Ve Rasûlü Tarafından, Yasaklanan Fiile Tekrar) Dönme İzni (Verilebilir)
160. Müjdeci(Ler) Göndermek

161. Müjde Vermek
162. Şükür Secdesi
163. Yoldan Gelen Kimsenin (Evine) Geceleyin Girmesi (Mekruhtur)
164. (Seferden Dönenleri) Karşılamak
165. Savaşta (Sarfetmek Üzere Hazırlanan) Bir Malzemeyi Vaz Geçilince Onu (Yine Allah Yolunda) Bir Savaşta Harcamak Müstehaptır
166. Yolculuktan Dönünce Namaz Kılmak
167. Hisselerin (Ayırdetme) Ücreti
168. Savaşta Ticaret Yapmak
169. Düşman Ülkesine Silah Götürmek
170. Şirk Ülkesinde İkamet Etmek

96. Savaş Gününde Harpten Kaçmak

2646. ...îbn Abbas (r.a.)'dan demiştir ki: "...Eğer sizden sabreden yirmi kişi olsa (onlar) ikiyüz kafiri yenerler..."[1] (ayeti) indi (ğinde), Allah (bu ayetle) bir müslümanın on kafirden kaçmamasını müslümanlara farz kılınca bu (durum) müslümanlara (çok) ağır geldi. Sonra (Allah'dan) hafifletmek (üzere başka bir ayet) geldi (Allah Teâlâ bu ayetinde); "Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti..."[2] buyurdu.
(Ravi) Ebû Tevbe (inen bu ayeti bildirmek maksadıyla başından itibaren) "İkiyüz (kafiri) yenerler.”[3] cümlesine kadar okudu.
(Ibn Abbas rivayetine devam ederek) dedi ki: "Allah, onlar (müslü-manlar)dan (yapmakla mükellef oldukları) harp hazırlığını hafifletince, kendilerinden hafifletilen (yük) kadar (göstermekle mükellef oldukları) sabr (in mikdannıda) azal(t)dı.[4]

Açıklama

Enfâl sûresinin 65. ayeti Bedir savaşında harp başlamadan önce Beydâ denilen yerde nazil oldu. Bu ayet-i kerime ile müslümanlar, kendilerinin on misli olan bir düşman kuvveti karşısında sebat edip yılmadan çarpışmakla emrediliyorlar ve kendilerinden on kat fazla olan bir düşman kuvveti karşısında harp sahasını terketmeleri halinde sorumlu tutuluyorlardı. Bu yük onlara çok ağır geliyordu. Bunun üzerine Yüce Allah, "Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti. Sizde zayıflık bulunduğunu bildi. Bundan böyle sizden sabreden yüz kişi olsa, ikiyüz (kafir)! yenerler ve eğer sizden bin kişi olsa Allah'ın izniyle iki bin (kafir)i yenerler. Allah sabredenlerle bareberdir."[5] mealindeki ayet-i kerimeyi indirerek mü'minlerin yükünü hafifletmiş oldu. Bu âyet-i kerîmeye göre, müslümanlar kendilerinin iki katı olan düşman kuvvetleri karşısında savaşmakla mükellef tutulmuşlardır. Binâenaleyh harp sahasında müslüman kuvvetleri düşmanın yansı derecesinde az ve zayıf olsalar yine de düşmanla çarpışmak üzerlerine vacib olur. Böyle bir durumda korkuya kapılarak kaçmaları caiz olamaz. Fakat müslümanlar bundan da az ve zayıf bir duruma düşecek olurlarsa o zaman düşmana karşı saldırıya geçmek Üzerlerine vacib değildir. Belki düşmanın harp vesilesi olabilecek bazı tutumlarına göz yumarak harp tehlikesini atlatmaya çalışmaları kendileri için caiz olur.[6]
Bezlü'l-Mechûd yazarı eş-Şeyh Halil Ahmed'in açıklamasına göre, metindeki Enfâl sûresinin altmışaltıncı ayetinde geçen; "Allah sizde zayıflık olduğunu bildi" cümlesindeki "bildi" kelimesinden maksat, "Allah'ın ezelden ebede mevcut olan ilminin taalluk etmesidir." Yoksa bu kelimeyi, "Allah daha önce bunu bilmiyordu da daha yem bildi" şeklinde anlamak son derece yanlış olur ve küfrü gerektirir.[7]

2647. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Rasûlullah (s.a.)'ın (düşmana baskın yapmak üzere gönderdiği) seriyyelerinden birinde imiş. (Hz. Abdullah bu seriyyede bulunduğu sırada başından geçen olayları) şöyle anlattı: "Askerler tamamen bozguna uğradılar. Ben de bu bozguna uğrayanlar arasında idim. (Bu kargaşalıktan kurtulup da bir kenara) çıkınca; "(şimdi) ne yapacağız? Biz harpten kaçtık (Allah'ın) gazab(ı) ile geri döndük" demeye başladık ve; "Medine'ye girelim (gündüzün) orada kalalım, (geceleyin) bizi hiç bir kimse görmeden (evlerimize) gideriz." dedik. Ve (Medine'ye gir(meye kesinlikle karar ver)dik. (fakat) hemen arkasından da; "Eğer biz Rasûlullah (s.a.)'a (varıp da) durumumuzu arzetseydik, (daha hayırlı olurdu. O zaman) eğer bize tevbe gerekiyor idiyse (tevbe eder ondan sonra tevbekâr olarak Medine'de) kalırdık. Eğer bundan başka bir şey (yapmamız gerekiyor) idiyse (Medine'den) gider (o görevi yerine getirir)dik." dedik. Bunun üzerine sabah namazından Önce Rasûlullah (s.a.)(ı beklemek) için oturduk. (Evinden) çıkınca kendisine (doğru) ayağa kalktık ve; Biz (savaştan) kaçanlarız! dedik.
"Hayır! Bilakis siz tekrar savaşa dönen kimselersiniz." buyurdu. Biz de yaklaşıp elini öptük. Bunun üzerine;
"Ben de müslüman birliğinden bir kimseyim." buyurdu. [8]

Açıklama

kelimesi: Meyletmek, kaçmak için yer aramak maksadıyla sağa sola gidip gelmek, geri dönmek, hamle yapmak gibi manalara gelir. Eğer metinde geçen cümlesindeki dan maksat düşman askerleriyse o zaman kelimesi, "hamle yapti..." anlamına gelir. Ve bu cümleye, "düşman bizim üzerimize bir hamle yaptı biz de bozguna uğradık." şeklinde mana vermek icâbeder.
Fakat metnin daha aşağısında gelen, "harpten kaçtık" ve, "Hz. Peygamberin huzuruna vardık" mealindeki cümleler, sözü geçen cümledeki kelimesiyle, müslüman askerlerin kasdedildiğini ortaya koyuyor ki o zaman bu kelimeye, "kaçmak geri dönmek, düşman karşısında durmayıp geri çekilmek" manası vermek gerekir. Nitekim "İşte onların varacağı yer cehennemdir. Oradan kaçacak bir yerde bulamazlar."[9] mealindeki âyet-i kerimede de "hasa" kelimesi bu mânâda

kullanılmıştır. el-Cevherî'nin şu sözü de bu gerçeği ifâde etmektedir: "Hasa, kelimesi dost birliklerin yenilgisini anlatmak için kullanılır. "İnhezeme" kelimesi de düşman birliklerinin yenilgisini ifade etmek için kullanılır."[10]
Metinde geçen, "Ben de müslüman birliğinden bir kimse)yim" cümlesindeki kelimesi aslında cemaat, takım, birlik manalarına geldiği gibi: Ordunun bozulması halinde onu takviye etmesi ve hezimete uğrayan askerlere bir sığınak olması için ordunun arkasında bulundurulan özel birlikler anlamına da gelir. Hz. Peygamber bu cümlede geçen kelimesini ikinci manada kullanmış ve "Siz aslında savaştan kaçmadınız, tekrar savaşa dönmek için, müslüman birliklerin bozulmaları halinde onları korumakla görevli olan özel bir birliğe sığınmış oldunuz. İşte ben o birliğin fertlerinden biriyim." demek istemiştir. Hadis sarihlerinin açıklamasına göre Hz. Peygamber bu sözüyle kendisine sığınan müslüman askerlerin kafasında doğan, "Acaba biz bu savaştan kaçmakla; "Kim o gün savaşmak için bir tarafa çekilmek, ya da başka bir birliğe katılmak dışında arkasını döner (de savaştan firar eder)se o Allah'dan bir gazaba uğrar, onun yeri cehennemdir. O, ne kötü bir varılacak yerdir."[11] ayet-i keri-mesindeki tehdide hedef olma korkusunu gidermek istemiş ve onların bu hareketleriyle ayet-i kerimedeki, "savaşmak için bîr tarafa çekilen ve başka bir birliğe katılan" cümleleriyle bu tehdidin dışında bırakılan kimselerin içine girmiş olduklarını ifade buyurmuştur.[12]

Bazı Hükümler

1. Harpten kaçmak büyük günahlardandır.
2. Abdullah b. Mes ud un açıklamasına göre kendisinden üç misli fazla olan bir düşmandan kaçan bir askeri birlik harpten kaçmış sayılmaz. Fakat kendisinden iki misli fazla olan düşman kuvvetinden kaçan bir birlik savaştan kaçmış sayılır. Dolayısıyla bu kaçış esnasında gayr-i meşru bir iş peşinde olduğundan bir nevi asi ve yol kesici durumuna düşeceği için ima ile namaz kılmak gibi seferin sağladığı ruhsatlardan yararlanamaz.
3. Savaş yapan müslüman askerlerin arkasında, onlardan hezimete uğrayanların sığınabilecekleri özel birlikler bulundurmak caizdir. Bu birliğe sığınan kimseler harpten kaçmış sayılmazlar.[13]

2648. ...Ebû Sâid (r.a.)'den demiştir ki:
"Kim o gün savaşmak için bir tarafa çekilmek ya da başka bir birliğe katılmak dışında arkasını döner (de savaştan firar eder)se"[14] (mealindeki ayet-i kerime) Bedir (savaşı) günü indi.[15]

Açıklama

Bazı kimseler bir önceki hadisin şerhinde mealini tüm olarak sunduğumuz ve mevzumuzu teşkil eden hadisin metninde geçen ayet-i kerîmedeki = bugün"kelimesine bakarak bu ayetin hükmünün sadece Bedir mücahidleri için geçerli olduğunu fakat daha sonra bu ayetin hükmünün, "Şimdi Allah sîzden yükü hafifletti."[16] ayet-i kerimesiyle neshedildiğini, bu ayetin inmesinden sonra bir müslüman birliğin kendinin iki katından daha fazla olan bir düşman birliğinden kaçabilmesine izin verildiğini söylemişlerdir. İmam Ebu Hanife (r.a.) ile Nafi, Hasen, Katade, Dahhak ve Yezid b. Ebi Habib bu görüştedirler.
Ulema'nın büyük çoğunluğuna göre, bu ayet-i kerimede geçen kelimesiyle Bedir savaşı gününde değil,)[17] ayet-i kerimesinde geçen ve kıyamete kadar müslümanların düşmanla karşılaşacakları tüm zamanları ifade eden, cümlesine işaret edildiğini söylemişlerdir. Bu ayetin Bedir savaşı günü savaş bittikten sonra inmiş olmasını da bu görüşlerine delil olarak göstermişlerdir. İmam Malik ile İmam Şafii, de bu görüştedirler.[18]

97. Küfre Zorlanan Esirin Durumu

2649. ...Habbab'dan elemiştir ki: Rasûlullah (s.a.) Ka'be'nin gölgesinde çizgili bir kumaşı başının altına yastık olarak koymuş bir halde (dinlenir) iken (yanına) varıp kendisine (kafirleri) şikayet ettik.
"Sizden önceki (ümmetlerde) bir kimse (küfre zorlanırdı kabul etmeyince) tutulur ve kendisi için yerde bir çukur kazılır (sonra bu çukurun içine yatırılır) di. (Daha) sonra bir testere getirilip başının üzerine konur (onunla) başı iki parça edilirdi de bu (işkence) onu dininden çeviremezdi. Kemiği üzerinde (bulunan) etten ve sinirden (ne varsa hepsi) demir taraklarla taranırdı da (yine) bu (işkence) onu dininden çevir (e) mezdi. Allah'a yemin olsun ki Allah bu dini tamamlayacak. Öyle ki (Hayvanına) binen bir kimse Allah'tan (başka) ve koyunları hakkında da kurttan başka hiç kimseden korkmadan (yalnız başına) San'a ile Hadramevt arasında yolculuk yapabilecektir. Fakat siz acele ediyorsunuz." buyurdu [19]

Açıklama

Hz.Peygamber bu sözleriyle, ashâb-ı kiramın çektikleri sıkıntıların acısını dindirmek, onları teselli etmek, karşılaşacakları sıkıntılara sabrettikleri takdirde huzurlu ve emniyetli günlere kavuşacaklarını müjdelemek istemiştir.
Hafız İbn Hacer'in ifadesine göre: Arabistan çevresinde birisi Şam'da diğeri de Yemen'de olmak üzere iki tane San'a vardır. Hadramevt'te Yemende'dir. Bu hadis-i şerifte müslümanların gelecekte çok uzun mesafeli yolculukları yalnız başına yapabilecekleri bir güven ve huzur ortamına kavuşacakları müjdesi verilmek istendiğine göre, buradaki San'a'dan maksadın Şam'da bulunan San'a olması gerekir. Çünkü Hadramevt ile Şam'da bulunan San'a arasındaki mesafe Hadramevt ile diğer Sana arasındaki mesafeden daha uzundur ve hadis-i şerifte anlatılmak istenen uzun yolculuğa daha uygundur.
Sahabe-i Kiramdan bazılarının Rasûl-i Ekrem'e gelerek kendilerinin çekmiş oldukları sıkıntıların sona ermesi için dua

etmesini rica ettikleri halde Hz.Peygamberin bu ricayı kabul etmemesinin sebebini Hafız îbn Hacer şöyle açıklıyor:
Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde "... Bana dua edin, duanızı kabul edeyim..."[20] "Hiç olmazsa kendilerine böyle şiddetimiz geldiği zaman yalvarsalardı!"[21] buyurduğu halde Hz.Peygamber ashâb-ı kiramın acılarının sona ermesi için dua etmekten kaçınmasının sebebi Allahu Teâlâ'-nın diğer peygamberlerin ve sahabelerinin başına da gelmesini takdir ettiği belâların kendinin ve sahabelerinin başına da gelmesini takdir etmiş olduğunu, diğer peygamberlerinin ümmetlerinin çektiği sıkıntılar sayesinde ermiş oldukları nimetleri ve yüksek makamları bilmesidir. İşte Hz. Peygamber haklarındaki Allah'ın takdirini ve Allah'ın bu takdiri sayesinde yüksek derecelere erişeceklerini bildiğinden dolayı ümmetinin de başına gelecek olan belaların dinmesi için dua etmedi. Allah'ın o takdirine razı oldu. Bu sayede umduğunu elde etti. Korktuğundan kurtuldu.
Ancak şurasını da unutmamak gerekir ki her ne kadar Allah'ın takdiri karşısında peygamberlerin bu şekilde davranması icab ediyorsa da, peygamberlerin dışındaki kimselerin başlarına gelen musibetler hakkında Allah'a el açıp bu belalardan kurtulmaları için dua etmeleri vaciptir. Çünkü peygamberlerin dışında kalanlar Peygamberlerin muttali oldukları kaza ve kaderle ilgili sırlara muttali olamazlar.
İbn Battal'ın açıklamasına göre: Ulema ölümle küfür arasında bir tercih yapmaya zorlanıp da Ölümü küfre tercih eden bir kimsenin ecrinin, küfür lafızlarını mecburen söylemeyi ölüme tercih eden kimsenin ecrinden daha fazla olduğunda ittifak etmişlerdir. Fakat domuz eti yemek, şarap içmek gibi bir günahı işlemekle küfretmek arasında bir tercih yapmaya zorlanıp da domuz eti yemeyi veya şarap içmeyi ölüme tercih eden kimsenin sevabı, ölümü bu günahlardan birini işlemeye tercih eden kimsenin sevabından daha azdır. Maliki ulemasından bazılarına göre ölümle, leş yemek arasında bir tercih yapmaya zorlanan kimse eğer ölümü leş yemeye tercih ederse günahkâr olur. Bu mevzuda Hanefi ulemasının görüşü de şöyledir; Leş yemek, şarap içmek, domuz eti yemek gibi günahlardan birini işlemekle hapsedilmek dövülmek, zincire vurulmak gibi işkencelerden birini tercihe zorlanan bir kimsenin, bu günahlardan herhangi birini işlemeyi hapsedilmeye veya dövülmeye ya da zincire vurulmaya tercih etmesi helal olmaz.
Fakat bu günahlardan biriyle ölüm arasında bir tercih yapmaya zorlanan bir kimsenin, sözü geçen günahlardan birini öldürülmeye ya da organlarından birinin kesilmesine tercih etmesi caizdir. Eğer ölümü yahut ta herhangi bir organının telef edilmesini bu günahlardan birine tercih edecek olursa günahkâr olur. Çünkü aslında domuz eti veya leş yemek gibi fiiller insan vücuduna zararlı oldukları için haram kılınmışlardır. Zaruret durumlarında bunları yemekten kaçınmak ise vücudu büsbütün imha etmek demektir. Yine Hanefî ulemâsına göre Allah'ı veya Rasûlünü inkâr etmek ya da onlara sövmekle öldürülmek veya organlarından birini kaybetmek şıklarından birini tercih etmeye zorlanan bir kimse, zorlayan kimselerin bu tehdidi yerine getireceklerini kesinlikle anlarsa o zaman Allah'a ve Rasûlüne olan îmânını kalbinde saklayarak zahiren Allah'ı ve Rasûlünü inkâr ederek onların emrini yerine getirmek suretiyle kendisini kurtarır. Bundan dolayı asla günahkâr olmaz. Fakat ölümü tercih edecek olursa çok büyük ecre nail olur.[22]

98. (Kafirlerin Hesabına) Casusluk Yapan Kimsenin Müslüman Olduğu Ortaya Çıkınca Nasıl Muamele Yapılır?

2650. ...Ali b. Ebi Talib'in katibi olan Ubeydullah b. Ebi Rafi' dedi ki: Ben Ali (r.a.)'yi (şöyle) derken işittim: Rasûlullah (s.a.) benî Zübeyr ve Mikdad-ı; "Haydin Hâh bahçesine gidin! Orada, yanında mektup bulunan bir câriye vardır. Mektubu ondan alın"
diyerek gönderdi. Atlarımızı koşturarak yola koyulduk. Bahçeye vardık. Derken ansızın cariye karşımıza çıkıverdi. Bunun üzerine: Mektubu getir, dedik.
Bende mektup yok, cevabını verdi. Ben de: Ya mektubu çıkarırsın, yahut da elbiseleri bırakırsın! dedim. Bunun üzerine örülü saçlarının arasından mektubu çıkardı. Biz de onu peygamber (s.a.)'e getirdik. Bir de ne görelim mektup Hatıb b. Ebi Beltea (tarafın)dan Rasûlullah (s.a.)'in bazı işlerini haber vermek üzere bazı müşriklere (hitaben yazılıp gönderilmiş) Rasûlullah (s.a.);
"Ey Hatıb! Bu nedir?" diye sordu. (Hatıb);
Ey Allah'ın Rasûlü! Benim hakkımda (hüküm vermekte) acele etme. Ben Kureyş'in müttefiki idim. Ama onlardan değildim. Şurası bir gerçek ki (Muhacirlerden) Kureyş (kabilesine mensup bazı kimseler) in Mekke'de hısımları vardır. (Bu akrabalar) hısımlıkları sebebiyle (muhacirlerin) Mekke'de bulunan ailelerini koruyorlar. Benim (Mekkelilerle olan hısımlığım) kalmayınca onlara bir iyilik yapmayı ve bu iyilik sebebiyle (oradaki) akrabalarımı korumalarını (sağlamayı) arzu ettim. Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın Rasûlü bende küfürde yok, dinden dönme de yok dedi. Rasûlullah (s.a.)'de;
"(Bu adam), size doğru söyledi" buyurdu. Bunun üzerine Ömer;
Beni bırak ta şu münafığın boynunu vurayım, dedi. Rasûlullah (s.a.) de;
“Gerçekten o Bedir (muharebesin) de bulunmuştur. (O'nun katle layık olduğunu nereden biliyorsun. Allah onların durumuna muttali olduğu için Bedir ehli hakkında;
"İstediğinizi yapınız. Ben sizi affettim." buyurmuştur." cevabını verdi.[23]

Açıklama

Hz. Hâtıb'ın babası Ebu Beltea'nın ismi Amr b. Umeyr b. Seleme'dir. Hz. Hâtıb'ın başından geçen bu hadise üzerine yüce Allah onun hakkında; "Ey iman edenler Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri veliler (dostlar) edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkar ettikleri, Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Rasûlü ve sizi (yurdunuzdan sürüp) çıkardıkları halde siz onlara sevgi (belirtecek mektup) ulaştırıyorsunuz. Eğer benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için çıktınızsa içinizde onlara sevgi (mi) gizliyorsunuz? Oysa ben sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz h erse yi

bilirim. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur."[24] mealindeki ayet-i kerimeyi indirdi. Müfessirlerden Ebü Ömer'e göre bu ayette geçen "Ey mü'-minler!..." hitabına Hz. Hatıb da dahil bulunduğundan Cenab-ı Hak bu ayet-i kerime ile Hz. Hâtıb'ın imanına şahitlik etmiştir. Aslında Hatıb mühim hizmetlerde bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi hicretin altınca yılında Hudeybiye dönüşünde Peygamber efendimiz tarafından bir mektupla Mısır ve İskenderiye Meliki Mukavkıs'e elçi olarak gönderilmesidir. Bu elçiliğinde Hz. Hatıb Mukavkıs'm yanında beş gün kalmış ve bir takım hediyelerle dönmüş gelmiştir. Bu hediyeler Düldül adındaki meşhur beyaz katır, gufeyr adında bir merkep, elbise vesaire ile Peygamberimizin oğlu İbrahim'in anası Mariye ve hemşiresi "Şirin" idi. Rasûlullah Sirin'i Hassan b. Sabit'e hediye etti.
Hz. Hâtıb, Ebu Bekr Sıddık'ın hilafeti zamanında Mısır'a gönderilmiş ve Mısırlılarla sulh akdetmiştir. Bu sulh, Mısır'ın, hicretin 20. yılında Amr b. As tarafından fethi zamanına kadar yürürlükte kalmıştır. Hz. Hâtıb tacirdi. Vefatında dört bin dinar nakit ile birçok servet bıraktı. Hicretin otuzuncu yılında vefat etmiş ve namazı Hz. Osman tarafından kıldırılmıştır.[25]
Hz. Hatıb'ın sözü geçen mektubu gönderdiği kimseler, Mekkeli müşriklerden Süheyl b. Amr ile Safvan b. Ümeyye ve İkrime b. Ebi'Cehl idi. Hz. Hatıb bu mektubunda Hz. Peygamberin bir savaş hazırlığı içinde bulunduğunu ve Mekke üzerine yürümesi ihtimalinin çok kuvvetli olduğunu yazmıştır. Hz. Ali'nin rivayetine göre Yüce Allah peygamberini bu mektuptan haberdar etti ve Mekke'yi fethetme düşüncesinin Mekkeli müşriklere ulaşmasına engel oldu. Buhârî sarihlerinden Bedrüddin Ayni'nin bildirdiğine göre bu mektup şu mealde idi:
"... Ey Kureyş cemaatı! Rasûlullah (s.a.) size karşı mühim bir kuvvetle varıyor ki gece karanlığı gibi korkunç olan bu ordu sel gibi akacaktır. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah üzerinize yalnız başına gelse bile Allah onu size galip kılacaktır ve verdiği va'di yerine getirecektir. Vaktinde başınızın çâresine bakınız! vesselam."Sözü geçen mektubu Mekke'ye iletmek isterken yakalanan kadının ismi Sârâ'dır. Hatib bu kadını on dinara tutmuştu. Hz.Peygamber bu kadının Ebu Süfyan'ın karısı Hind ile beraber öldürülmesini emretmişti. Fakat bu kadın Abdülmuttalip oğullarının azatlı cariyelerinden bulunduğundan affolunması rica edilince affolunmuştur. Hz. Ömer'in hilafeti zamanına kadar yaşamış nihayet bir süvarinin atının ayakları altında çiğnenerek ölmüştür.[26] Metinde her ne kadar Hz. Peygamber, Hz. Hatıb'ın doğru söylediğini ifade ettikten sonra, Hz. Ömer'in Hz. Peygamberin bu açıklamasıyla yetinmeyip Hz. Hatıb'ın boynunu vurmak için izin istediği ifade ediliyorsa da, İbn Hacer'in bildirdiğine göre Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in emrine aykırı hareket eden bir kimsenin boynunun vurulacağını zannettiği için onu öldürmeye niyetlenmiş, fakat bu düşüncesinin isabetli olup olmadığını iyice kestiremediği için de Hz. Peygamber'den izin istemiştir. Yoksa Hz. Ömer'in Hz. Peygamberin sözü veya hükmünden kılpayı ayrılması bile düşünülemez. Tarih buna şahittir.
Ayrıca Halebî'nin siyerinde Hz. Ömer'in bu çıkışının aslında Hz. Peygamberin yaptığı açıklamadan önce olduğu, fakat ravilerden bazılarının yanlışlıkla takdim ve tehir suretiyle bu sırayı değiştirdikleri ifade edilmektedir.
Yine Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre bazı kimseler, Rasûl-i zişan efendimizin metinde geçen, "İstediğinizi yapın sizi affettim*' anlamına gelen cümlesindeki, Bedir mücahidlerinin günahlarının affedilmesi ile ilgili müjdenin Bedir mücahidlerinin geçmiş günahlarıyla ilgili olduğunu, Bedir savaşından sonra işleyecekleri günahların da affın kapsamına girmeyeceğini iddia etmişlerse de aslında bu müjde, Bedir mücahidlerinin ölünceye kadar işleyecekleri günahları kapsamına almaktadır.
Binaenaleyh metinde geçen, "Affettim" kelimesinin geçmiş zaman sığasıyla (kipiyle) kullanılmasından maksat, Bedir mücahidlerinin sadece geçmiş günahlarının affedilmiş olduğunu bildirmek değil, Bedir mücahidlerinin günahlarının kesinlikle affedileceğini bildirmektir. Çünkü istikbale ait bir haberin mazi sığasıyla bildirilmesi o haberin kesinlikle meydana geleceğini ifade eder. Nitekim Hz. Peygamberin, Hz. HatnVın, bu günahı Bedir savaşından sonra işlemesine rağmen, Bedir mücahidlerinden olduğu için onun bu günahının affedilmiş olabileceğinden bahsetmesi de bu gerçeği tekid etmektedir.
Yine metinde geçen, "İstediğinizi yapınız." anlamındaki cümleyle Bedir mücahidlerinin şerefi, büyüklüğü ve işleyecekleri günahların affedildiği ifade edilmek istenmiştir. Yoksa, "size herşey helaldir her istediğinizi yapınız." gibi bir mânâ kasdedilmemiştir.[27]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse te'vile müsait bir suç işlerse suçlu olması ihtimali kuvvetle muhtemel bile olsa bu durumda bu sanığın yapacağı açıklamaya itibar edilir. Zann-ı galibe itibar edilmez.
2. Düşman hesabına casusluk yaptığı tesbit edilen bir müslümanm Öldürülmesi caiz değildir. Böyle bir casusun ölüm cezasının dışında bir ceza ile cezalandırılıp cezalandırılmayacağı hususu ulema arasında ihtilaflıdır.
Rey taraftarlarına göre eğer bu kimse müslümanların sırlarını düşmana bildirmişse şiddetli bir şekilde dövülür ve uzun zaman hapsedilir.
İmam Evzai'ye göre, eğer bu casus müslüman ise, devlet reisi veya onun vekîli bu casusu ibret teşkil edecek şekilde cezalandırır ve onu sürgün eder. Eğer zımmî ise müslümanlarla olan antlaşması bozulmuş olur. İmam Mâlik kendisine bu mevzuda hiç bir hadis ulaşmadığını söylüyor ve bu gibi casusların devlet reisinin yapacağı içtihadla cezalandırılması gerektiğine inandığını ifade ediyor.
İmam Şafiî'ye göre ise, eğer bu casus müslümanlara hizmet etmiş ve hizmetiyle onların güvenini kazanmış biri olursa ve bu suçu yanlışlıkla yaptığı anlaşılırsa ona ceza verilmez. Eğer bu özellikleri taşımıyorsa ta'zir cezasıyla cezalandırılır.
3. Müctehid seviyesinde bulunan bir kimse kendi içtihadına dayanarak bir kimsenin kâfir ya da münafık olduğunu söyleyecek olursa bu isnadından dolayı cezalandırılması gerekmez.
4. Gerçeğin meydana çıkarılması hususunda lüzumlu belgeleri ele geçirmek üzere veya haddlerin infazı için kadınların kendiliğinden açılan yerlerini gözden geçirmek caizdir.
5. Müşavirler hükümdara ve hâkimlere fikirlerini söyleyebilirler.

6. Casusların mektuplarını okuyarak sırlarını ortaya çıkarmak caizdir.
7. Bedir mücâhidlerinin geçmiş ve gelecekleri günahları affedilmiştir.[28]

2651. ...Şu (bir önceki hadis-i şerifte geçen) olay Ali (k.v.)'den de rivayet olunmuştur. (Ali r.a.) dedi ki: (Hz. Peygamberin Mekke üzerine yürümeyeceğini Öğrenen) Hatip (meclisten kalkıp) gitti ve Mekke halkına;
Muhammed sizin üzerinize bir sefer yapmak üzere kesin karar aldı diye bir mektup yazdı. (Ebu Abdirrahman) dedi ki; (Hz. Ali'nin rivayet ettiği) bu hadiste şu (sözler) bulunmaktadır: (Mektubu götüren kadın yakalandığında);
"Benim yanımda herhangi bir mektup yoktur dedi.
Biz de onu (n devesini) çöktürdük. (Fakat) yanında herhangi bir mektup bulamadık. Bunun üzerine AH b. Ebi Talib;
"Kendisine yemin edilen zata yemin olsun ki seni öldürürüm. Yahut da (bu) mektubu çıkarırsın dedi. (Vehb b. Bakıyye bu sözlerden sonra bir önceki) hadisi (aynen) rivayet etti.[29]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiş olduğundan burada tekrara lüzum görülmemiştir.[30]

99. Zımmi Casusların Durumu

2652. ...Fürat b. Hayyan'dan rivayet edildiğine göre kendisinin öldürülmesi için Rasûlullah (s.a.) emir vermiş. Fürat o sırada Ebu Süfyan'ın casusu imiş ve Ensar'dan bir adamla da müttefik imiş. (Bir gün) Ensardan bir topluluğun yanına varıp; "Ben müslümanım demiş. Bunun üzerine (orada bulunan) Ensardan bir adam (Hz. Peygambere varıp);
Ey Allah'ın Rasûlü o adam ben gerçekten müslümanım, diyor demiş. Rasûlullah (s^a.) da;
Sizden bazı kimseler var ki, iman etmeleri konusunda biz onlara güveniriz. Fürat b. Hayyan da onlardandır." buyurmuş.[31]

Açıklama

İbni'l-Esîr'in Üsdu'1-Gâbe isimli eserinde açıklandığına göre Hz. Peygamber, Fürat b. Hayyan'ın delaletiyle yolculuk yapan bir ticaret kervanını vurmak üzere Zeyd b. Harise'yi görevlendirmişti. Bu baskında yakalanan Fürat, Rasûlü Ekrem'in huzuruna getirilmiş, Rasûl-i zîşan efendimiz de onu Öldürmemişti. Fürat o sıralarda En-sardan bir topluluğun yanına varıp kendisinin müslüman olduğunu kesin bir dille ifade edince Hz. Peygamber onun bu ikrarını kabul etmiş ve Fü-rât'ın kendisine güvendiği kimselerden biri olduğunu söylemiştir.
Fakat Sünen-i Ebû Davud'un bütün nüshalarında ve İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Hz. Peygamberin onur öldürülmesini emrettiği fakat sonradan onun müslüman olduğunu ifade etmesiyle onu serbest bıraktığı ifade edilmektedir. Aynı şekilde, İbn Abdilberr'in, Elistiabı ile Hafız İbn Hacer'in el-İsabe* sinde de, Hz. Peygamberin onun öldürülmesi için emir verdiği fakat sonradan onun müslüman olduğunu öğrenmesiyle bu kararından vazgeçtiği kaydedilmektedir. Netice itibariyle istiabda, Fürat b. Hayyan'ın öldürüldüğünden bahsedilmediği gibi, el-Isabe'de de onun Ensardan bir adamın müttefiki olduğundan bahsedilmiyor. Görülüyor ki mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif bütün bu rivayetlerde gözden kaçan kısımları tesbit etmekte ve bu mevzuda rivayet edilmiş olan tüm hadiseleri içerisinde toplamaktadır.
Ancak müellif Ebu Davud bu hadîs-i şerifi, "Zımmî casusların durumu" başlığı altında rivayet ettiği halde bu hadis-i şerifte Hz. Fürat'ın zimmiliğine dair hiçbir kayıt yoktur.
Ancak bu hadisin Neylu'l-evtâr'da geçen lafızlarında, Hz. Fürat'ın zimmî olduğu ifâde ediliyor ve kaynak olarak da Ahmed b. Hanbel'in müsnedine dayanılıyor.[32] Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu kaynağa dayanarak Hz, Fürat'ın zımmîliğine hükmetmiş ve mevzumuzu teşkil eden hadisle bab arasındaki İlgiyi kurmuştur. Aynı şekilde Tâc yazan da, bu hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki lafızlarında Hz. Fürat'ın zımmî olduğu ifâdesi bulunduğunu söylüyor.[33] Bezlû'l-mechûd yazan ise, bütün bu rivayetlerin kaynağı olarak gösterilen Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Hz. Fürat'ın zımmîliğine dâir bir ifâde bulunmadığını ve sözü geçen müs-nedde bu ifâdenin bulunduğu herhangi bir hadise rastlayamadığını, binâenaleyh Hz. Fürat'ın o günkü haliyle zımmî bir casus değil harbî bir casus sayılması gerektiğini söylüyor ve bir müslümanla anlaşmış olan bir müşrik zımmi hükmüne girdiği için, Musannif Ebu Davud'un bu hadisi "zımmî casusların durumu" başlığı altında rivayet etmiş olması ihtimali üzerinde duruyor. Ahmed el-Bennâ'nın verdiği bilgiye göre, Hz. Fürat, Hendek savaşında Ebu Süfyân hesabına müslümanlar arasında casusluk yapmış, bu yüzden Hz. Peygamber onu ölüme mahkum etmiştir. Fakat sonradan müslüman olmuş, Hz. Peygamberin yanma göç etmiş Hz. Peygamberin vefatına kadar ondan ayrılmamış ve harplere iştirak etmiştir. Hz. Peygamberin vefatından sonra ise Kûfe'ye göçetmiş hayatının sonuna kadar orada yaşamıştır.[34]
Bu hadîs-i şerif casusluk yapan bir zımminin öldürülmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Fethu'l-Bârî'de ifâde edildiğine göre casusluk yapan kafir bir harbînin öldürülmesinin caiz olduğunda ulema ittifak etmişlerse de müslümanlarla antlaşması olan kimselerle zımmîler hakkında ihtilaf vardır. Bunlardan biri casusluk yaparsa imam Mâlik ile el-Evzâî'ye göre öldürülmez fakat antlaşması bozulmuş olur. Şafîlere göre ise eğer antlaşmalarında casusluk yapmamak şart koşulmuş olursa bu şarta riayet etmediğinden antlaşması bozulmuş olur. Eğer böyle bir şart yok ise o takdirde mesele Şafîî ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Münzîrî'nin açıklamasına göre bu hadîsin senedinde, kendisine güvenilmeyen Muhammed b. Mu-habbeb bulunduğundan bu hadis delil olma niteliğinden uzaktır.[35]

100. Pasaportla İslam Ülkesine Girip Casusluk Yapan Kimselerin Durumu

2653. ...İbn Seleme b. el-Ekvâ'mn babasından; demiştir ki: Peygamber (s.a.) (Huneyn) sefer(in) de iken huzuruna müşriklerden bir casus geldi ve ashabın yanında oturdu. Sonra çıkıp gitti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Onu arayıp bulun ve Öldürün" buyurdu. (Seleme) dedi ki; Ben (bazı sahabelerden) önce yetişip onu öldürdüm ve eşyasını aldım. (Hz. Peygamber de) ganimet olarak onun eşyasını bana verdi.[36]

Açıklama

Bu hadis-i şerif kısa bir şekilde rivayet edilmiştir. Hatta mevzubahis olan casusluk hadisesinin hangi seferde oldu ğu bile açıklanmamıştır. 2654 numaralı hadisle Müslim'in rivayetinden bu hadisenin Huneyn seferinde cereyan ettiğini, casusun süvari olduğunu İslâm ordusu içinde dostça konuşup görüştüğü ve yiyip içtiği sırada inceden inceye ashabın halini gözden geçirdiğini anlayabiliyoruz.
Metinde geçen "Nefl" kelimesi lügatta ziyâde manasınadır. Gazilere, paylarına düşen ganimetten fazla olarak verilen mallara da Nefl denir.[37]
Yine metinde geçen Se'leb kelimesi Fıkhi bir terim olarak maktulün elbisesine, binitine, silahına, heybesine, hayvanı üzerinde yüklü olan malına denir. Maktulün bunlar haricindeki malı Seleb değildir. Yine böyle maktulün başka hayvan üzerinde bulunan kölesi ile hizmetçisi ve yüklü malı da selebten sayılamaz.
Bu, İbn-i Ekva' hadisini Buhâri, düşman diyarından emansız ve izinsiz olarak gelen bir harbî, islam memleketine girdiğinde bunun hükmünün ne olabileceğine dâir açtığı bir babında rivayet etmiştir. Fakat Buhâri: "Bu harbi öldürülür mü, öldürülmez mi? Bu konuda nefyen ve isbâten hiç hüküm bildirilmemiştir. Sebebi de meselenin mezheb sahibi âlimler arasında ihtilaflı olmasındandır. İmam Mâlik, İslam diyarına izinsiz gelen harbî hakkında tayin edilecek cezayı devlet reisinin ve hükümetin re'yine bırakmıştır ve bu makule harbînin hükmü, diğer muhariplerin tabi oldukları hüküm gibidir," demiştir.
Evzâî ile îmam Şâfiî; "Eğer emansız ve izinsiz gelen harbî, elçilikle ve düşman tarafından siyâsi bir vazife ile geldiğini iddia ederse bu iddiası kabul olunur," demişlerdir. îmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yûsuf ve Ahmed İbn Hanbel; "Harbî'nin bu tür bir iddiası kabul olunmaz. Bu, müslümanlar için fey'dir kendisi esir ve selebi ganimettendir," demişlerdir. İmam Muhammed de: "Harbî ve mallan, onu yakalayan gaziye aittir," demiştir.
Eğer emansız ve izinsiz gelen harbî casus olursa mevzumuz olan İbni Ekvâ hadisinden istifâde edilen hükme göre bu casus öldürülür. Bu babda ulemânın icmâı vardır. Casus harbi olmaz da, muâhid bir devlete mensup, yahut zımmî veya haraca bağlanmış birisi olursa, Mâlikle Evzâi'ye göre bu casus, ahdini bozmuş sayılır. Devlet isterse onu köle yapar, dilerse katleder, katli caizdir; demişlerdir. Fakat ulemânın cumhuruna göre bu kimsenin ahdi bozulmuş olmaz. Fakat ahitnamede taraflardan birinin casusluk yapması halinde ahdinin bozulacağı zikredil m işse o zaman ahdi bozulur.[38]

2654. ...İyâs b. Seleme'nin babası Seleme'den; Rasûlullah (s.a.) ile birlikte Hevâzin'de savaşa katıldım. Kahvaltı yapıyorduk. Çoğumuz yaya idi ve bizde bir zayıflık hâli vardı. Ansızın kırmızı bir erkek deve üzerinde bir adam çikageldi. Devenin boşböğründen deriden yapılmış bir ip çıkardı, onunla devesini bağladı, sonra geldi cemaatle birlikte kahvaltı yapmaya başladı. (Cemaatin) zayıflığım ve hayvanların cılızlığını görünce, (birdenbire) çıkıp devesine doğru koştu ve onu çözdü sonra çöktürüp üzerine oturdu, sonra da onu koşturmaya başladı. Boz bir dişi deve üzerinde Eşlem (kabilesin)den bir adam da onun ardına düştü. Bu deve cemaatin hayvanlarının en iyisiydi. Ben de koşarak çıktım ve o (birinci adamı takip eden) adama yetiştim. Dişi devenin başı erkek devenin kalçası hizasında idi. Ben de dişi devenin kalçası hizasında idim. Sonra ilerledim erkek devenin kalçası hizasına geldim. Sonra daha da ilerledim, devenin yularını yakalayıp onu çöktürdüm. Deve dizini yere koyunca kılıcımı çekip (adamın) başına vurdum. Derhal (yere) düştü. Hayvanı yüküyle birlikte çekip getirdim. Rasûlullah (s.a.) (yüzünü) dönerek beni karşıladı ve
"Bu adamı kim öldürdü?" diye sordu. (Oradakiler);
Seleme b. el-Ekva (öldürdü) dediler. Bunun üzerine Rasûlullah;
"Bunun bütün eşyası onundur." buyurdu.[39]
Râvi Harun dedi ki; bu rivayet Hâşime aittir.[40]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi, yan, böğür ve kemer gibi mânâlara gelir. Burada devenin böğrü anlamında kullanılmıştır. Bu durumda sözü geçen kimsenin devenin böğründe sarih olan bir ipi çözüp aldığı anlaşılıyor. Bu kelime Müslim'in sahihinde şeklinde rivayet edilmiştir ise; "Develerin bağlanmasına yarayan deriden yapılmış ip" demektir.[41]

Bazı Hükümler

1. Harbden dönen bölükleri karşılamak, başarılı işler yapanlara, medh-u senada bulunmak müstehabdır.
2. Küfür diyarının kâfir casusu öldürülür. Bu hususta bütün ulemânın ittifakı vardır. Hatta Nesaî'nin rivayetinde Peygamber (s.a.) in ashabına bu adamı arayıp öldürmelerini emir buyurduğu bildirilmektedir.
3. Tekellüfsüz olmak ve maksada halel getirmemek şartıyla cinaslı konuşmak caizdir.[42]

101. Düşmanla Karşılamak İçin En Uygun Olan Vakit Hangisidir?

2655. ...En-Nu'man b. Mukarrin dedi ki: Ben (bazı savaşlarda) Rasûlullah (s.a.) ile birlikte bulundum. Gündüzün evvelinden savaşa başlamazsa güneşin (tepeden batıya) kayıp ta rüzgarlar esmeye ve (Allah'ın) yardım(ı) ininceye kadar savaşı ertelerdi.[43]

Açıklama

Hz. Peygamberin, savaşa girmek için güneşin tepe noktasıhdan batıya kayıp da öğle namazı vaktini ve rüzgarların esmesini beklemesinin sebebi Farz namazlarından sonra duaların kabul olmasıdır. Genellikle rüzgarlar, öğle namazından sonra esmeye başladığı için Hz. Fahr-i Kâinat efendimiz öğle namazını kıldıktan sonra zafer için dua ederdi. O sırada da rüzgarlar esmeye başlardı. Dolayısıyla sıcağın şiddeti de kaybolur mücahidler harbe daha canlı ve istekli olarak girmiş olurlardı.
Nitekim Hendek savaşında, Allah'ın yardımı rüzgarların esmeye başlamasıyla geldiğinden dolayı, Hz. Peygamber savaşa başlamadan önce rüzgarların esmeye başlamasını arzu eder ve bunu zafer alameti sayardı. Nitekim Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu gerçeği açık bir şekilde ifade etmektedir.
"...Hz. Peygamber fecir doğduğu zaman güneş doğuncaya kadar savaşı durdurur ve güneş doğunca savaşı başlatırdı. Gündüz yarılandığı vakit, zeval vaktine kadar savaşı durdurur ve güneş tepe noktasından batıya kayınca savaşa başlar, ikindi vaktine kadar savaşırlardı. Sonra ikindi namazını kıhncaya kadar savaşı durdurur .namazdan sonra tekrar harbederdi. O (savaşı durdurduğu) sırada, "Zafer rüzgarları esiyor" denir ve müslü-manlar namazlarında ordularına dua ederlerdi."[44]
Ancak Tirmizi'nin bu hadisinin senedinde inkıta vardır. Çünkü Katâ-de, En-Nu'man b. Mukarrin'e ulaşmamıştır.[45]

102. Düşmanla Savaşırken Sessiz Olmak Tavsiye Edilmiştir.

2656. ...Kays b. Ubad'dan dedi ki: "Peygamber (s.a.)'ırı sahabeleri (düşmanla) savaşırken ses çıkarmayı çirkin görürlerdi."[46]

Açıklama

ŞevkânFnin de ifâde ettiği gibi bu hadis, düşmanla savasırken lüzumsuz yere bağırıp çağırmanın, gürültü-patırdı yapmanın, feryâdü figân etmenin mekruh olduğuna delalet etmektedir. Çünkü savaşırken bağırıp çağırmak, düşmandan korkma ve paniğe kapılma alâmetidir. Sessizlik ise azimlilik, kararlılık, cesaret ve metanet alâmetidir.[47]
Ancak Aliyyü'l-kârî, savaş esnasında yüksek sesle Allah'ı zikretmeyi bundan istisna etmiştir. Bezlü'I-Mechüd yazarı, 1528 numaralı hadisi delil göstererek harpte yüksek sesle zikrin de uygun olmadığını söylemiştir. Nitekim bir numara sonra gelecek olah hadiste bu görüşü te'yid etmektedir.[48]

2657. ...Şu (bir önceki) hadisin bir benzeri Ebû Bürde'nin babası, Ebû Musa el-Eş'arî'den de rivayet olunmuştur.[49]

Açıklama

Bezlü'l-mechûd yazarına göre burada kasdedilen, Ebu Mûsâ (r.a.)'dan rivayet edilen şu mealdeki hadis-i şeriftir:
"Biz Rasûlullah (s.a.) ile beraber (seferde) bulunurduk da her vadi üzerine çıktıkça sesimizi mutadından ziyade yükselterek tehlil ve tekbir ederdik. Bunun üzerine Nebi (s.a.):
"Ey Nâs canınıza acıyın, sesinizi yükseltmeyin. Şüphesiz siz ne sağın çağırıyor, ne de gaibe bağırıyorsunuz! Dua ettiğiniz O (Allah), muhakkak sizinle beraberdir. Hem o sesinizi çok iyi işitir. O, size (uzak değil) çok yakındır." buyurdu.[50]
Musannif Ebu Davud'a göre bu hadis-i şerifte bir önceki hadis-i şerif gibi düşmanla savaş esnasında bağırıp çağırmanın mekruh olduğuna delâlet etmektedir.[51]

103. Kişi Savaşta Düşmanla Karşılaşınca (Orduyu Cesaretlendirmek İçin Hayvanından İnip Düşman Üzerine) Yürüyebilir

2658. ...el-Bera (r.a.)'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) Huneyn gününde müşriklerle karşılaşınca müşrikler bozguna uğradılar. (Sonra Hz. Peygamber) katırından inip (düşman üzerine) yürüdü.[52]

Açıklama

Bu hadise Huneyn savaşında olmuştur. Buhari'nin rivayetinde hadise şöyle anlatılıyor. el-Bera' b. Azîb (r.a.) den
rivayet olduğuna göre kendisine, (Kays kabilesinden) bir kişi: "Huneyn günü Rasûlullah (s.a.)'ın yanından kaçtınız mı?" diye sormuştu. O da şöyle cevap verdi:
"Huneyn günü Rasûlullah (s.a.) kaçmadı (düşmanımız) Hevazin (halkı) iyi ok atan bir kabileden idiler. Biz (harp meydanında) bunlarla yüzyü-ze gelince bunların üzerine atıldık. Bunlar hemen perişan oldular. Bunun üzerine, müslüman askerler ganimete yöneldiler. Hevazin ise (bundan istifade ederek) bizi oklarla karşıladılar. (Biz kaçtık) Fakat Rasûlullah (s.a.)

kaçmadı. Onu pek iyi gördüm ki, o beyaz katırın üstünde fütursuzca duruyordu. Ebu Süfyan da katırın gemini tutuyordu. Bu sırada peygamber (s.a.);
"Ben peygamberim yalan yok. Ben Abdulmuttalib oğluyum." diyordu.[53] Bu savaşta Hz. Peygamberin yanında Ebû Süfyân oğlu Cafer, Ali b. Ebî Tâlib, Rebîa b. Haris, Fadl b. Abbâs, Üsâme b. Zeyd, Eymen b. Ümmü Eymen, Ebû Bekr ve Öme (r.a.) dan başka kimse kalmamıştı.
Fakat Hz. Peygamberin bu metin azim ve iradesi ordunun sağ kanadını bozguna uğramaktan kurtaramamıştı. Bu sırada gür sesli olan Abbas vasıtasıyla:
"Ey Akâbede bey'at eden Ensâr! Ey şecere-i rıdvân altında söz veren Aslı ab!" diye davet etti. (Lebbeyk) diyerek döndüler ve Rasûlullah'ın yanına gelip toplandılar.Bozulan asker bu sûr&le toplandı ve zafer kazanıldı.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre bu hadis-î şerif ordu kumandanının veya askerlerden birinin orduyu cesaretlendirmek maksadıyla hayvanından inip düşmana piyade olarak saldırmasının caiz olduğuna delildir.[54]

104. Savaşta (Düşmana Karşı) Çalım Satmak Caiz Midir?

2659. ...Cabir b. Atik'den rivayet olunduğuna göre, Allah'ın peygamberi (Muhammed) (s.a.) şöyle buyururmuş:
"Allah kıskançlığın kimisini sever, kimisine de öfkelenir. Allah'ın sevdiği kıskançlık, şüphe (doğuran işler) hakkındaki kıskançhk(lar)dır. Allah'ın kızdığı kıskançlık ise şüphe (doğurmayan işlerin) dışındaki kıskançlık(lar)dır.
Yine Allah büyüklük taslamaların kimisine kızar, kimisini de sever.
Sevdiği, büyüklük taslama kişinin savaş esnasında büyüklük taslaması ile sadaka verirken büyüklük taslamasıdır. Allah'ın kızdığı büyüklük taslama ise zulümden büyüklük taslamadır.
(Bu hadisin ravilerinden) Musa (b. İsmail son cümleyi zulümde ve) övünmekte (büyüklük taslamadır, şeklinde) rivayet etti.[55]

Açıklama

Yüce Allah, insanın annesi, bacısı ve eşi hakkında duyduğu kıskançlık duygularının bir kısmını sevdiği halde bazı kıskançlıklardan hoşlanmaz ve bu tür kıskançlıkların sahibine buğzeder, öfkelenir.
Allah'ın hoşlandığı kıskançlıklar, kadınların kendilerine nikah düşen kimselerle şakalaşıp karşılıklı gülüşmelere kadar varan samimiyet kurmaları karşısında duyulan kıskançlıklardır.
Yabancı bir kadınla erkek arasında kurulan ve karşıdan bakan, insanların kalbinde haklı olarak bir şüphe tevlid eden bu çeşit samimiyetler ve senli benli olmaları, karşısında duyulan kıskançlıklar Allah'ın hoşuna giden davranışlardır. Yüce Allah yabancı erkek ve kadınlar arasında kurulan bu gibi ahbablıklar için; "Allah'dan daha kıskanç kim olabilir? İşte Allah zinayı da bu kıskançlığından dolayı haram kılmıştır." buyurmaktadır.
Allah'ın hoşlanmadığı ve sahibine buğzettiği kıskançlıklar ise Allah'ın caiz kıldığı meşru davranışlar ve muameleler karşısında duyulan kıskançlıklardır. Bir kimsenin, annesinin, kızkardeşinin veya yakını olan diğer kadınların evlenmeleri karşısında duyduğu kıskançlık gibi.
Müslümana yaraşan Allah'ın razı olduğu herşeye razı olmak, razı olmadığı şeylere de razı olmamaktır.
Aynı şekilde büyüklük taslama, bir başka tabirle kibirlenme veya büyüklenme de iki kısımdır. Bunlardan Allah'ın sevdiği btiyüklenmeler; harpte düşmana karşı gösterilen buyüklenmeler, çalım satmalar ve kasılmalardır. Çünkü harpte düşmana karşı takınılan bu gibi tavırlar, müslümamn heybetli görünmesini sağlayıp düşmanın moralini bozmaya yaradığı gibi, müslümanların da cesaretini yükseltir. Bu bakımdan harp esnasında büyüklük taslamak Allah'ın hoşuna gider. Harp esnasında düşmana karşı gösterilecek tevazu ise, kibrin tam tersine düşmanın moralini yükseltmeye ve mtislümanın cesaretini kırmaya yarayacağından makbul değildir, mezmûmdur.
Allah'ın hoşlandığı büyüklenmelerden biri de sadaka verirken gösterilen büyüklüktür. Bir başka ifadeyle sadaka veren kimsenin verdiği sadakanın mikdarına hiç önem vermemesi ve verdiği sadakayı devamlı olarak küçük görüp kendisinin ona hiçbir ihtiyacı olmadığını içinde hissetmesi içten gelerek vermesi ve dolayısıyla hiçbir zaman verdiği sadakayı başa kakmamasıdır.
Allah'ın gazabettiği büyüklenmeler ise, kişinin yaptığı zulümlerle asalet ve soy iddialarıyla övünmesi gibi, böbürlenme ve başkalarını küçük görmeleridir. Oysa şan, şeref, soy ve sopta değil takvadadır. Allah Teâlâ, insanların biribirlerine övünmeleri için değil biribirlerini rahatlıkla tanıya-bilmeleri için, onları ayrı ayrı kabileler halinde yaratmıştır.[56]

105. İnsan Eline Düştüğü Düşmanın Kendisini Esir Etmesine Boyun Eğebilir Mi?

2660. ...Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (Mekke'ye) on (kişilik) casus göndermişti. Asım b. Sabit'i de onlara komutan tayin etmişti. Huzeyl (kabilesi) de bunlar (ı takib) için yüze yakın okçu çıkardı (ve peşlerine taktı). Asım (r.a.) onları(n kendilerini izlediğini) hissedince Karded (denilen yüksekçe bir yer)e sığındı-larsa da okçular (oradan) ininiz ve bize elinizdekile(süahla)rı teslim ediniz. Sizden hiçbir kimseyi öldürmeyeceğimize dair söz ve teminat veriyoruz, dediler. Bunun üzerine Asım:
Bana gelince ben bir kafirin sözüne güvenerek (buradan) inmem (ve onlara teslim olmam) dedi. Bunun üzerine (kafirjer) müslümanlar üzerine ok yağdırıp Asımla birlikte yedi kişiyi şehid ettiler. (Geriye kalan) üç kişi ise (kafirlerin verdiği) söz ve teminattan dolayı (bulundukları yerden) indiler. Bu üç kişiden (birisi) Hubeyb, (birisi) Zeyd b. ed-Desinne, (birisi de) başka

bir adamdı. (Kâfirler) bunları ele geçirince oklarının tellerini çözüp o iplerle kendilerini (sımsıkı) bağladılar. Bunun üzerine üçüncü zat;
İşte (bize) ilk ihanet budur. Vallahi size teslim olmam. Bu şehidler benim için bir örnektir, dedi. Onu sürükledüerse de onlarla gitmeye razı olmadığı için onu da şehid ettiler. Hubeyb bir süre esir olarak kaldı. Nihayet (haram aylar çıkınca) onu da öldürmeye ittifakla karar verdiler. Bu jöldürme kararı üzerine Hubeyb ödünç olarak bir ustura aldı. Onunla bir etek tıraşı yaptı onu öldürmek için (harem-i şerif haricindeki tenim'e) çıkardılar. Hubeyb onlara;
Beni bırakınız da iki rekat namaz kılayım, dedi ve sonra:
Allah'a yemin olsun ki, eğer bende olan şu halin bir korku eseri olduğunu düşünmeyecek olsaydınız (bu namazı) daha da artırırdım. dedi.[57]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte casus olarak gönderildikleri halde muşrikler tarafından pusuya düşürülerek şehid edildiklerinden bahsedilen on kişinin, bazı rivayetlerde, Uhud muharebesinden sonra, Adal ve Kare kabilelerinin peygamber efendimize müracatları üzerine o kabilelere dini tebliğle vazifeli mürşid ve muallim olarak gönderilen kişiler olduğu açıklanmaktadır.
Ebu'I-esved'in Urve'den naklettiğine göre, Hz. Peygamber bu kimseleri Kureyş hakkında haber toplamak üzere Mekke'ye göndermişti.
İbni Hacer'in de ifade ettiği gibi, İbn İshâk sözü geçen zatların altı kişi olduğunu ifade ettikten sonra isimlerini şu şekilde açıklıyor:
1. Âsim b. Sabit, **2.** Mersed b. Ebî Mersed, **3.** Hubeyb b. Adiyy, **4.** Zeyd b. ed-Desinne, **5.** Abdullah b. Târik, **6.** Halîd b. El-Kebîr.
İbn Sa'd'da bunların on kişi olduğunu ve yedinci kişinin adının da Hatb. b. Ubeyd olduğunu söylemiştir. Ulemâdan bazılarının kanaatine göre on kişiden üç kişinin isminin açıklanmamasımn sebebi onların bu on kişiye tabi kişiler olmasıdır. Bu sebeble onların ismi üzerinde durulmamış ve açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu zatların şehid edilmesi Beni Lihyan gazvesinin vuku bulmasına sebeb olmuştur.
Hz. Peygamberin, bu on kişilik cemaatin başına emir tayin ettiğinden bahsedilen Asım b. Sabit;Hz. Ömer'in oğlu, Âsım'ın ana tarafından dedesidir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Huzeyl kabilesinden yüz kadar kişinin müşriklerin yardımına koştuğu ifade edilirken bazı rivayetlerde bu yardımcı kuvvetin ikiyüz kişi olduğu ifâde edilmektedir.
Fakat îbn Hacer'in de açıkladığı gibi aslında bu ifâdeler arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü Müellif Ebu Davud'un rivayet ettiği yüz kişi sadece okçulardır. Diğer yüz kişi okçuların dışında ayrı bir birlik oluşturduğu için Ebu Davud onlardan bahsetmemiş, sadece Hz.Âsım'ı ok yağmuruna tutan okçulardan bahsetmekle yetinmiştir.[58]
Buharî'nin rivayetine göre Hz. Âsim, müşriklerin, Teslim olun!" çağrısını reddedikten sonra; "Ey Allahım halimizden peygamberin (Muhammed) (s.a.)i haberdar et" diye dua etmiş.
Tayalîsî'nin rivayetine'göre de Allah (c.c.) hazretleri, Hz. Âsım'in bu duasını kabul buyurarak Hz. Peygamberi Hz. Asım'ın ve arkadaşlarının bu durumundan haberdar etmiş ve onların başlarına gelen musibeti o gün ashabına anlatmıştır.[59]
Büreyde'nin rivayetine göre, Hz. Âsim şehid olmadan önce Cenâb-ı Hakk'a, "Ey Allah'ım ben bugün senin dinini nasıl koruyorsam sen de benim vücudumu öylece koru." diye dua etmiştir. Buhârî'nin şu rivayeti yüce Allah'ın, onun da duasını kabul ettiğini ifâde ediyor: "Âsim b. Sabit hazretlerinin katledildiğini haber alan Kureyş'den bazıları, cesedinden onu tanıtacak bir parça getirmek üzere şehidin yanına haber gönderdiler. Çünkü Âsim b. Sabit hazretleri Bedir'de Kureyş'in ileri gelenlerinden birini, Ukbe b. Ebi Muayt'ı öldürmüştü.
Cenab-ı Hakk'ın Âsım'ı hıfz-ü himaye için arı nevinden kara bir bulut halinde gönderdiği mahlukların müdafaaları karşısında kâfirler, Hz. Asım'ın yanına bile sokulmadıklarından onun naşından bir şey kesip götürmeye kadir olamadılar.[60]
Hz. Asım ile birlikte altı arkadaşı müşriklerin, "teslim olunuz" çağrısını reddederek şehid olduktan sonra geriye kalan üç kişi müşriklerin can güvenlikleri hususunda verdikleri söz ve teminata inanarak teslim olmuşlardı. Bunlardan birisi Bedir savaşında müşriklerden Haris b. Amir'i öldüren Hubey o.Adiyy idi. Diğeri Zeyd b. ed-Desinne, öbürü de Abdullah b. Tarık idi.
Metinde açıklandığı gibi bunlardan Abdullah b. Tarık müşriklerin ihanetini görünce onlarla birlikte gitmeyi kabul etmemiş ve daha önce şehid olan arkadaşları gibi o da şehid olmuştu. Bunun üzerine müşrikler Hubey b ile Zeydi Mekkelilere esir olarak sattılar. Onları satın alanlar birikmiş intikam hislerini tatmin için almışlardı. Bir müddet hapse attılar. Hu-beyb, bilâhere müslüman olan Maviyye isimli hizmetçi kadının bulunduğu bir evde hapsedilmişti. Maviyye Hubeyb'in hapis hayatını şöyle anlatırdı:
i Yemin ederim ki Hubeyb'den daha hayırlı bir insanı ömrümde görmedim. Bir gün kapı aralığından hücresine bakmıştım, zincirlere vurulmuş oturuyordu. Mevsimi olmadığı halde elindeki kocaman salkımı yiyordu. Bunun kudretten olduğuna şüphe yoktu. Geceleri yüksek sesle Kur'an okurdu. Kadınlar onun sesini duyar acıyarak ağlaşırlardı. Mukaddes aylar geçtikten sonra onları öldürmeye karar verdiler. Ben hemen koştum, Hubeybe haber verdim. Hiç aldırış etmedi. Benden tıraş için keskin bir bıçak istedi. Bununla etek tıraşı yaptı.
Ertesi sabah Hubeyb ile arkadaşı Zeyd'i ölüm meydanına götürdüler. Kadın, erkek, köle... bütün Mekke halkı oradaydı. Kimi intikam hislerini tatmin etmek, kimi de seyretmek için gelmişti. Her ikisi için de bağlanıp öldürülebilecekleri birer kazık hazırlanmıştı. Hubeyb'i ölüm kazığına götürürlerken iki rek'at namaz kılmak için izin istedi kabul ettiler. Erkanına uyarak iki rekat namaz kıldı ve:
"Ölümden korktuğum için uzattığımı zannetmeseydiniz daha uzatırdım." dedi.

İslam tarihinde öldürülmeden önce iki rek'at namaz kılma adetini ilk defa başlatan Hz. Hubeyb oldu.
Hz. Hubeyb'i kazığa bağladılar. İlim yolunun bu bahtiyar şehidinin son sözleri şunlardı: "...Allah'ım bu merhametsiz inkarcıların neslini tüket topluluklarını dağıtarak mahvet onlardan hiç kimseyi sağ bırakma."
Hafız îbn Hacer'in ifadesine göre bir yıl sonra Hz. Hubeyb'i şehid edenlerden bir kişi dahi hayatta kalmadı. Çünkü Allah Hz. Hubeyb'in bu duasını kabul etmişti.
Nihayet her ikisini de şehid ettiler. Bu acıklı hadiseden sonra Rasûlü Ekrem efendimiz, Mekke'ye gizlice iki komando casus gönderdi. Bunlardan Umeyye oğlu Amr Mekke müşriklerine gözdağı vererek bazı işler becerdikten başka hâlâ ölüm kazığında bağlı duran Hubeyb'in cesedini çözerek gömmeye de muvaffak oldu.[61]

Bazı Hükümler

1. İdama mahkum edilen bir kimsenin idam edilmeden önce iki rekat namaz kılması müstehabdır.
2. İdama mahkum edilen bir kimsenin idamdan önce etek tıraşı yapması sünnettir.
3. Bir müslümanın kendisini esir etmek isteyen düşman kuvvetlerine teslim olması caizdir. Hanefî ulemâsından Bedrü'ddîn-i Aynî, Hubeyb ve arkadaşlarının müşriklere teslim olmasının bu manaya geldiğini ifade etmiştir. Bu mevzu da el-MÜhelleb şunları söylüyor:
"Eğer insan kendisini öldürmek ya da esir etmek isteyen düşmandan canını kurtarmak için bir ruhsat yolu ararsa Hz. Hubeyb ve arkadaşlarını örnek alarak kendisini esir etmek isteyen kafirlere teslim olarak canını kurtarabilir."
Hasen el-Basri de bir müslümanın kendisine galip geleceğinden korktuğu düşmana teslim olmasında, herhangi bir sakınca olmadığını söylüyor. İmam-ı Sevri ise, bir müslümanın mecbur olmadıkça kafire teslim
olmasının mekruh olduğu görüşündedir.
İmam-ı Evzâi bir müslümamn kafire köle olmamak için kendisinden daha güçlü düşman kuvvetleriyle Hz. Asım gibi şehid oluncaya kadar savaşmasında bir sakınca olmadığını söylüyor.[62]

2661. ...(Şu bir önceki) Hadisi Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından Amr b. Ebî Sufyan b. Esîd b. Cariyetes-Sakafî de rivayet etmiştir.[63]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde yer aldığından açıklama için oraya bakılabilir.[64]

106. Pusu Kuran Birlikler

2662. ...el-Berâ'dan demiştir ki: Uhud (savaşı) günü Rasûlullah (s.a.) elli kişi (den ibaret) olan okçuların başına, Abdullah b. Cu-beyr'i koymuş ve (onlara);
"Bizi kuşların kaptığını bile görmüş olsanız ben size haber gönderi nce> e kadar sakın şu yerinizi terketmeyiniz. Bizim onları bozguna uğratıp yendiğimizi görseniz bile ben size bir haberci iletinceye kadar (sakın şu bulunduğunuz yerden) ayrılmayınız." diye emretti. (el-Berâ b. Azîb) dedi ki: Allah müşrikleri bozguna uğrattı, ve Allah'a yemin olsun ki ben (müşriklerin safında bulunan) kadınları (korkularından) dağa tırmanırlarken gördüm. Bunun üzerine Abdullah b. Cübeyr'in arkadaşları:
Ey arkadaşlar ganîmet ganimet! Arkadaşlarınız galip geldi. Siz ne bekliyorsunuz?" dedi(ler) Bunun üzerine Abdullah b. Cübeyr;
Siz Rasûlullah (s.a.)'ın size ne dediğini unuttunuz mu? dedi. Onlar da;
Müslüman askerlerin yanına varacağız, biz de ganimetten pay alacağız! diye karşılık verdiler ve müslüman askerlerin yanına varır varmaz yüzgeri edildiler. Müslümanlar da bozulmaya başladı.[65]

Açıklama

tbn Aziz'e göre Uhud savaşı hicretin üçüncü yılında Şevval'in onbirine tesadüf eden Cumartesi gününde vâki olmuştur. Uhud Medine'ye bir fersahtan az bir mesafede bir dağdır. İslam tarihinde büyük bir yeri vardır. Rasûl-i zîşân efendimiz birçok vesilelerle "Uhud bir dağdır, o bizi sever biz de onu severiz." buyurmuştur. Uhud savaşı, Kur'an-ı Kerim'de Al-i İmran suresinin pek çok ayetlerinde tasvir edilmiştir. İbn İshak'a göre, ÂI-i İmrân suresinin altmışyedi âyeti Uhud savaşıyla ilgilidir. İbn Ebi Hatem'in rivayetine göre Abdurrahman b. Avf, "ÂI-i İmran sûresinin yüzyirminci âyeti Uhud savaşıyla ilgilidir" dermiş. Buharî bu hadisi tefsir bölümünde; "Hani sen (bir sabah) erkenden (Uhud'da) müminleri savaş üslerine yerleştirmek üzere ailen(Âişe'nin evin)den ayrılmıştın. Allah hakkıyla işiten ve bilendir."[66] başlığını taşıyan on numaralı babda rivayet etmiştir.
Hadisin metninden anlaşıldığına göre kafirlerle birlikte Kureyşli kadınlar da savaşa katılmışlardır.
tbn tshak bu kadınların kimliklerini açıklarken şu isimleri veriyor:
1. Hind Bint-i Utbe (Ebû Süfyân'ın karısı).
2. Ümmü Hâkim binti el-Haris b. Hişam (tkrime b. Ebu Cehrin karısı).
3. Fatımâ binti Velid b. Muğîre; (Haris b. Hişâm'ın karısı).

4. Berze binti Mes*ûd es-Şakafi (Safvan b. Ümeyye'nin karısı)
5. Reysâ binti Şeybe es-Sehmiyye (Amr b. As'ın karısı).
6. Sülâfe. binti Sa'd (Talha b. Ebi Talha el-Hacbi'nin karısı).
7. Hannâs binti Mâlik (Musab b. Umeyr'in annesi).
8. Umre binti Alkâme b. Kinâne
bazılarına göre, müşrikler safında Uhud savaşına katılan müşrik kadınların sayısı onbeş idi.
Yine bu hadisin metninde Hz. Peygamber, harp için büyük bir stratejik Önemi haiz olan bir gediği tutmaları ve Kureyş'in arkadan yapacakları çevirme hareketini önlemeleri için elli kadar okçuyu görevlendirmiş ve başlarına da Abdullah b. Cübeyr'i yerleştirmişti.
Her ne kadar îbn Kayyim el-Cevziyye, "Zâd'iil-meâd" isimli eserinde elli kişilik kuvvetin okçular değil süvariler olduğunu söylemişse de, tbn Hacer'in dediği gibi bu söz tamamen yanlıştır. Çünkü İslam tarihçilerinin açıklamalarına göre o gün müslümanlann elinde bulunan at sayısı yok denecek kadar azdı.[67]

Bazı Hükümler

1 . Savaştan önce stratejik önemi haiz olan yerlerin belirlenip oralarda düşmana pusu kurulması zaferin kazanılması bakımından son derece önemlidir.
2. Harp halinde ordu içinde bir ihtilafın başgöstermesi ve ordu kumandanına veya onun vekiline isyan edip emirlerini dinlememek düşmana yenilmeye sebep olur. Nitekim Buharî de bu hadisi cihad bölümünde, "Harp halinde ordu içinde muhasame ve ihtilafın fenalığına ve başkumandana karşı isyankâr hareketin ukubeti ve hezimeti tevlid edeceğine dair" başlıklı 164 numaralı babda rivayet etmiştir.[68]

107. (Savaşta) Saflar(ın Düzeni)

2663. ...Hamza b. Ebî Useyd'in babası Ebû Useyd (Mâlik b. Rabîate'I-Ensâri's-Sâidi)'den; demiştir ki: Biz Bedir (savaşı gününde saf tuttuğumuz zaman, Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu: "(Düşman askerleri) Size yaklaştıkları zaman yani sizi (iyice yakından) sardıkları zaman onlara ok atınız. (Ok menzilinin dışında kalacak kadar uzak oldukları zaman ise) oklarınızı (atmayınız, yanınızda) muhafaza ediniz."[69]

Açıklama

Yüce Allah Kur'ân-ı Keîm'de; "Allah kendi yolunda kurşunla kaynatılmış binalar gibi saf bağlayarak çarpışanları sever."[70] buyurarak kendi yolunda saf bağlayarak savaşanları övmüştür. Hz. Peygamber de Allah'ın bu emrine uyarak İslam mücâhidlerini harpteki görevlerine göre saflar halinde mevzilendirerek Allah'ın nzasına uygun bir harp düzeni kurduğu gibi, her saf için gerekli talimatı vermiş ve bu suretle Allah'ın yardımına kavuşup büyük zaferler kazanmıştır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber Bedir savaşında da askerlerini saflar halinde harp düzenine soktuktan sonra, okçulara hitaben, "Ok menzili içine girmedikçe düşmana ok atmamalarına, çünkü uzakta bulunan düşmana atılan okların isabet etme ihtimallerinin zayıf olduğuna," dair bir konuşma yapmış ve, "Okların hedefini bulup zaferin kazanılması için sadece kendilerine yaklaşan ve ok menzili içine giren düşman askerlerine ok atmaları gerektiğini" hatırlatmıştır.[71]

108. Düşmanla Karşılaşınca Kılıç Çekmek

2664. ...Malik b. Hamza b. Ebî Üseyd es-Saidi'nin dedesi (Malik b. Rabiâ el-Ensârîs-Sâîdî) den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) Bedr (savaşı) gününde;
"Size yaklaştıklarında onlara ok atınız. Onlar sizi iyice yakından sarıncaya kadar da kılıç çekmeyiniz/' buyurmuştur.[72]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifte de açıklandığı gibi Hz. Peygamber her silahın kendi tesir sahası içerisinde kullanılması gerektiğini ifade etmiş ve buna riayet edilmediği takdirde malzeme ve enerji israfına yol açılacağı için harbin kaybedileceğine dikkati çekmiştir.[73]

109. (Savaştan Önce Taraflardan) İki Kişinin Vuruşması

2665. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Utbe b. Rabîa (düşman saflarından çıkıp harp meydanına) ilerledi oğlu ile erkek kardeşi de onun arkasından yürüdüler. Utbe (Benimle) Kim savaşacak? diye haykırdı. Ensar'dan bazı gençler (biz savaşacağız, diye) ona cevap verdiler (Utbe);
Siz kinsiniz? dedi. Onlar da kendilerini ona bildirdiler. Bunun üzerine (Utbe);
Bizim sizinle (döğüşmeye) ihtiyacımız yok. Biz (kendileriyle vuruşmak için karşımıza) sadece amca oğullarımızı istiyoruz, dedi. Peygamber (s.a.) de;

"Ey Hamza kalk, ey Ali kalk, ey Ubeyde b. el-Hâris sen de kalk"buyurdu. Hamza Utbe'ye yöneldi. Ben de Şeybe'ye yöneldim. Ubeyde ile Velîd arasında karşılıklı iki darbe inip kalktı ve her ikisi de hasmını yaraladı. Sonra biz (Hamza ile ben) Velid'in üzerine çullanıp onu öldürdük, Ubeyde'yi de (yine birlikte) yüklendik (yakaladık) geldik.[74]

Açıklama

Yapılan bunrabareze neticesinde Hz. Ali ile Hz. Hamza hasımlarım öldürmüşlerdi. Ancak Hz. Ubeyde hasmını ya-ralamışsa da hasmından gelen bir kılıç darbesi dizine isabet ettiği için kendisi de yaralanmış ve yaranın tesiriyle "Safra" denilen yerde vefat etmiştir.[75]

Bazı Hükümler

1. Savaş başlamadan önce müslüman mucahıdlerden bazılarının er dileyerek ya da kafirlerden er dileyen kimselerin karşısına çıkarak onlarla vuruşması caizdir.
Devlet reisinin veya vekilinin izin vermesi halinde yapılacak olan bu vuruşmanın caiz olduğunda tüm ulemâ ittifak etmişlerdir. Hatta bâzıları; "Bunlar Rableri hakkında birbirlerine husûmet eden iki hasımdır.'[76] ayet-i kerîmesinin savaştan önce bu şekilde mübâreze yapan mücahidler hakkında indiğini söyleyenler vardır.
Ancak devlet reisinin veya vekilinin izin vermemesi hâlinde yapılan mübârezenin caiz olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, Süfyân-ı Sevrî, "devlet reisinin veya vekilinin izni olmadan yapılan mübârezenin mekruh olduğunu" söylemiştir. İmam Ahmedle İshâk (r.a.) da bu görüştedirler. İmam Mâlik ile İmam Şafîî (r.a.) ise devlet reislerinin veya vekilinin izni olsun veya olmasın savaştan önce mübâreze yapmakta bir sakınca olmadığını söylemişlerdir.
2. Mübâreze yapan müslüman bir mücâhidin hasmı karşısında acze düşmesi halinde ona yardım etmek caizdir. Çünkü Hz. Ubeyde Velid karşısında yaralanıp acze düşmüş Hz. Ali ile Hamza (r.a.) onun imdadına koşmuşlardır. Ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedirler.
Ancak İmam el-Evzâî bunun caiz olmadığını söylemiştir.[77]

110. El, Ayak, Kulak, Burun Keserek Cezalandırmak (Müsle) Yasaktır

2666. ...Abdullah (tbn Mes'ûd)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) "Öldürme yöntemi yönünden insanlann en iffetlisi (merhametlisi) iman sahihleridir.[78]

Açıklama

kelimesi insanın kendisini, Allah'ın haram kıldığı fiillerden ve davranışlardan koruması anlamına gelir.Metinde gecen, kelimesi ise, en şefkatli ve en merhametli mânâsına veya yaratıkların organlarını kesmek ve dağlamak suretiyle onlara işkence etmekten en çok sakınan kimse mânâlarına gelir. Çünkü İslâmiyet: "Şüphesiz Allah herşeyde iyiliği farz kılmıştır. O halde siz öldürdüğünüz vakit, öldürmeyi iyi yapın. Kestiğiniz zaman da kesmeyi iyi becerin. Her biriniz bıçağını bilesin ve kestiği hayvanı dinlendirsin."[79] gibi buyruklarla müslümanların kalplerine merhameti ve şefkati yerleştirmiştir. Binâenaleyh, gerçek müslümanlar bir şefkat ve merhamet timsali oldukları için harpte ellerine geçen düşmanları öldürürken dahi, onun organlarını keserek onu dayanılmaz işkencelere tabi tutmaktan son derece kaçınırlar. Kâfirler ise, duygulardan tamamen mahrumdurlar. Onlar ellerine geçirdikleri düşmanlarına en feci işkence metodlarını uygulamaktan geri kalmazlar. Hatta bundan zevk alırlar. Bu eskiden beri böyle olmuştur, günümüzde de böyledir.
İşte Hz. Peygamber bu hadis-i şerifte iman sahiplerinin en iffetli en merhametli kimseler olduğunu söylemekle gerçek mü'minlerin böyle olması gerektiğini anlatmak istemiş ve mü'minleri böyle olmaya davet etmiştir.[80]

2667. ...el-Heyyac b. îmran'dan dedi ki: İmrân b. Havayn'ın bir kölesi kaçmıştı. Köleyi eline geçirdiği zaman onun elini keseceğine dair Allah için nezretti. Bunun üzerine beni (bu mes'eleyi) kendi adına sormam için (Hz. Peygamberin sahabelerine) gönderdi. Bende Semûre b. Cündüb'e gelip (meseleyi) ona sordum. O da;
"Rasûlullah (s.a.) bizi sadaka vermeye teşvik ederdi. Canlıların organlarını keserek onlara işkence yapmaktanda nehyederdi." diye cevap verdi. Sonra İmran b. Husayn'a varıp bir de O'na sordum. O da;
"Rasûlullah (s.a.) bizi sadaka vermeye teşvik ederdi. Yaratıkların organlarını keserek onlara işkence yapmaktan nehyederdi, cevâbım verdi.[81]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde, tslamda canlıları işkence yaparak organlarını keserek öldürmenin yasaklanmış olduğunu açıklamıştık.
Bu mevzuda Hanefî fıkhının meşhur kitaplarından Reddü'l-Muhtâr isimli eserde şöyle deniliyor: "Harp devam ederken burun ve kulaklar gibi azaların kesilmesinde beis yoktur... Fetihde zikredilmiştir ki: Harp sırasın da bir müslüman kılıcıyla bîr kafire vurup kulağını kesebilir, ikinci sefer vurup gözünü çıkarabilir. Üçüncü sefer vurup elini kesebilir. Bir müslüman harp devam

ederken bir kafiri yakaladığında onun azalarını kesme-yip doğrudan doğruya öldürür.[82]
Sahih-i Buhârî ile, Sahih-i Müslim'de ve diğer önemli kitaplarda harp halinde kafirlerin azalarının kesilmesi yasaklanmıştır.
Nitekim Hattabi de; "Müsle yasağı daha önce bir müslümanın herhangi bir uzvunu kesmemiş olan kimseler hakkında geçerlidir. Fakat bir müslümanın herhangi bir organını kesen bir kimseye aynı cezayı vermekte sakınca yoktur. Nitekim Yüce Allah Kurân-ı Keriminde "Kim size saldırırsa, onun size saldırdığı kadar, siz de ona saldırın."[83] buyurarak, bu mânâya işaret etmiştir buyurmaktadır.[84]

111. Harpte Kadınları Öldürmek (Yasaktır)

2668. ...Abdullah (b.Ömer) den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) in gazalarından birinde bir kadın ölü olarak bulunmuş, bunun üzerine Rasûlullah (s.a) kadınlarla çocukların öldürülmesini yasaklamıştır.[85]

Açıklama

Bu hadis"i Şerifte, savaşta kadınlarla çocukları öldürmenin yasak olduğu ifade edilmektedir.
Bu mevzuda ed-Dürrü'1-muhtar yazarı şunları söylüyor: "Savaşta kadınlar, çocuklar, deliler, harpte bağırıp çağıramayacak ve (mürted bile olsalar) çocuğu olmayacak derecede yaşlı olanlar, körler, topallar, kötürümler,bunamışlar, insanlara karışmayan rahipler Ve kilise hademesi öldürülmez. Ancak bunlardan biri kral, yahut savaşabilir, yahut harpte rey sahibi olur, yahut mal sahibi olup, malıyla savaşa yardım ederse öldürülür.[86]
Peygamber efendimiz, Durey b.Sımne'nin harp işlerinde görüşünden istifade edilen bir kimse olduğu için yüzyirmi yaşında ve kör olduğu halde öldürülmesini emretmiştir. Çocuk ve deliller savaşırlarken öldürülürler. Kadınlar, rahipler vesaire esir edildikten sonra savaştıkları takdirde öldürülürler. Hükümdar olan kadın her ne kadar savaşamasa bile öldürülür. Keza hükümdar olan çocuk ta öldürülür. Çünkü hükümdarların öldürülmesinde karşı tarafın önemli bir dayanağı yıkılmış yıkılmış olur."[87]

2669. ...Rebâh b.Rebî'den, demiştir ki: Biz Rasülullah (s.a) ile bir savaşta idik. Halkı bir şeyin etrafında toplanmış halde görünce; "Bunlar neyin etrafında toplanmışlar, bak gel." diyerek (oraya) bir adam gönderdi. (Bu adam oraya bakıp) geldi ve; Öldürülmüş bir kadının etrafında (toplanmışlar) dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Bu (kadın) öldürülmez " buyurdu. (Ravi devamla şöyle dedi) İleri birliğin başında da Halid b. el-Velid vardı. (Hz.Peygamber oraya tekrar) bir adam gönderip;
"Halid'e söyle hiç bir kadını ve (savaşın dışında bir iş için) kiralanmış (ve emir altında) olan bir kimseyi öldürmesin/' diye emir verdi.[88]

Açıklama

Bu hadisenin Mekke'nin fethi esnasında vuku bulmuş olması ihtimali kuvvetlidir.Nitekim Taberânî'ninlbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadiste Hz.Peygamberin Mekke'ye girişinde böyle bir olayın meydana geldiğinden bahsedilmektedir.
Her ne kadar mevzûmuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte savaş esnasında hiç bir kadını öldürmenin caiz olmadığı ifade ediliyorsa da, İbn Mâce'nin rivayetinde geçen; "... Bu kadın savaşanlar içinde savaşmış değildi..." ifadesi, harpte öldürülmesi yasaklanan kadınların, sadece savaşa katılmayan kadınlar olduğunu, bilfiil harbe katılmış olan kadınları öldürmekte bir sakınca bulunmadığını ifade etmektedir. Nitekim Musannif Ebû Dâvûd'un mürsellerinde, îkrime'den rivayet ettiği şu hadis-i şerifte bu gerçeği te'yid etmektedir: "Peygamber (s.a) Taif'te öldürülmüş bir kadın gördü. Bunun üzerine
"Ben sizi kadınları öldürmekten menetmedim mi? Bunun sahibi kim? dedi. Müteakiben bir adam:
Ya Rasûlallah, ben bu kadını terkime aldım, o ise beni yere vurarak öldürmeye kalkıştı. Artık ben de onu öldürdüm, dedi.
Rasûlullah (s.a.) kadının gömülmesini emir buyurdu."
Rasûlullah (s.a.)'in katile birşey demeyip onu takrir buyurması çarpışmaya iştirak eden bir kadının öldürülebileceğine delâlet etmektedir.[89]
Hafız İbn Hacer el-Askalâni'nin açıklamasına göre, İmam Malik ile İmam Evzâî; düşman, müslümanlara karşı kalkan olarak kullansa bile yine de savaşta kadın ve çocukların öldürülemeyeceği görüşündedirler.
İmam Şafiî ile Küfe ulemasına göre ise, savaşta savaşan kadınlarla münafık çocukları öldürmek caizdir.
Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi İmâm-ı Şafiî ile Küfe ulemâsının delilini teşkil etmektedir.
Yine mevzûmuzu teşkil eden bu hadisi şerifte savaşta harple ilgisi olmayıp ta, harple ilgisi olmayan işleri görmek üzere kiralanan kimseleri öldürmenin de yasak olduğu ifâde edilmektedir. Hanefî ulemâsından Aliy-yü'1-Kârî'nin açıklamasına göre bir kimsenin harple ilgisi olmayan ücretli bir kimse olduğunun alâmeti silahsız olmasıdır.[90]

2670. ...Semûra b. Cündüb'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.); "Müşriklerin yaşlılarını öldürün, çocuklarını bırakın" buyurmuştur.[91]

Açıklama

Henüz bulûğa ermeyen çocuklardır.Kendişinde yaşlılık alâmetleri beliren, yahut 50-51 yaşlarına varan kimsedir. Burada

kastedilen, gücü kuvveti yerinde olup harbe yarayacak adamlardır. Yahut mutlak surette bulûğa erenler kasdedilmiştir. Yoksa elden ayaktan düşmüş ihtiyarlar kasdedilmemiştir. Şu halde "Buluğa ermeyen çocuklarla işe yaramayan ihtiyarlar öldürülmeyecek," demek olur ve hadis, çocukların öldürülmesini yasaklayan hadise muvafık düşer.
Şerh sözünden, bıyıkları yeni terlemiş delikanlılar da kastedilmiş olabilir. Böyleleri müslüman olurlar ümidi ile öldürülmeyebilir. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel: "Yaşlılar hemen müslüman olmazlar; gençler İslâmi-yeti kabule daha yakındırlar" demiştir. Binâenaleyh bu hadis vergi karşılığında kâfir olarak bırakılanlarla tahsîs edilmiş olur.[92]

2671. ...Âişe (r.anha) den demiştir ki; Kureyza oğullarının, bir tek kadınından başka hiçbir kadın öldürülmedi. Rasûlullah (s.a.) (Kureyza oğullarının) erkeklerini kılıçla öldürürken bu kadın benim yanımda, sarsıla sarsıla gülüyor ve (kendi kendine) söyleniyordu. Derken sahibini göremediğim bir ses
Falanca kadın nerededir? diye, kadının ismiyle çağırdı. Kadın da;
Benim! diye cevap verdi. (Hz. Âişe diyorki); "Ben (o kadına);
Bu hâlin ne? dedim.
Ben bir iş yaptım (da ondan dolayı aranıyorum), dedi ve hemen götürülüp boynu vuruldu. Ben o kadına olan şaşkınlığımı hala unutamıyorum. Çünkü öldürüleceğini bildiği halde sırtı ve karnıyla (sağa sola döne döne) gülüyordu.[93]

Açıklama

Bilindiği gibi, Benû Kureyza Medine'deki yahudi kabilelerindendi. Medine İslam devletine tabi idiler. Fakat hicretin beşinci, (milâdi 627) senesinde Hendek Savaşında düşmanla birleşerek İslam devletine ihanet ettiler.
Hz. Peygamber, Hendek savaşından sonra Benû Kureyza mahallesini kuşattı ve eli silah tutan tüm erkekleri idam etti. Kadınlardan da sâdece bir kadının boynunu vurdu.
Hattâbî'nin beyânına göre, kadının suçu Hz. Peygambere sövmekti. Hanefî ulemâsı da bu kadının suçunun Hz. Peygambere sövmek olduğuna hükmetmiş ve Peygamberlerden herhangi birine sövmenin cezasının ölüm olduğunu söylemişlerdir.
Ulemâ peygambere söven bir kimsenin had vurularak mutlaka öldürülmesi mi gerektiği, yoksa ceza vermeden kendisine tevbe etmesi için bir teklifte bulunmak mı gerektiği hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bâzıları onun tevbesinin makbul olmadığı ve dolayısıyla hemen cezalandırılması lâzım geldiğini söylerken bir kısmı da bu kimsenin de mürted gibi tevbesinin makbul olduğunu binâenaleyh tevbe ettiği takdirde kendisine had vurulamayacağını söylemişlerdir.
Hanefî fıkıh kitaplarından ed-Dürrü'1-Muhtâr isimli eserde deniliyor ki: "Musannifin Fetavâsında zikredilmiştir Ki; Peygamber efendimize dil uzatma cür'etinde bulunan veya ona kalbiyle buğzeden müslüman hadden öldürülür. Nitekim yukarıda geçmiştir, fakat Kitabü'ş-Şifâ'da: "Peygamber Efendimize dil uzatma cür'etinde bulunan veya kalbiyle buğzeden müslümanın hükmü mûrted'in hükmü gibidir." diye zikredilmiştir. Bundan anlaşılmıştır ki, o müslümanın tevbesi kabul edilir yani hadden öldürülmez. Nitekim akıl sahiplerine gizli değildir.
Musannif kendi şerhinde: "Ben Mısır'da Hanefi müftüsü Şeyhülislam İbnAbdülaFden işittim ki, kemal ve diğer fukaha, Bezzâziye sahibine tabi olmuşlar. Bezzâziye sahibi de es-Seyfu'1-MeslûI sahibine tabi olmuş. es-Seyfül-Meslûl sahibi Peygamber efendimize dil uzatan veya buğzeden müslümanın tevbesinin kabul edilmeyeceğini kendisine nisbet edip, kendisinden başka Hanefî âlimlerinden hiçbir kimseye nisbet etmemiştir." diye zikretmiştir. Netf, Muînu'l-hükkam, Şerhü't-Tahâvi, Haviz-Zâhidi ve diğer mu'teber fıkıh kitaplarında: "Peygamber efendimize dil uzatan müslümanın hükmü, mürtedin hükmü gibidir." diye açıklanmıştır.
Netf'in ibaresi şöyledir: Peygamber efendimize dil uzatan müslüman mürteddir. Hükmü mürtedin hükmü gibidir. Mürted'e tatbik edilen ceza ona da tatbik olunur. Bundan anlaşılmıştır ki; Peygamberimize dil uzatan kişinin tevbesi kabul edilir, hadden öldürülmez. Nitekim evvelce geçtiği vecihle Kitabü'şşifa'da da böyle zikredilmiştir.[94]

2672. ...es-Sa'b b. Cessâme'den rivayet olunduğuna göre; Kendisi (bir gün) Peygamber (s.a.)'e, (savaşta) üzerlerine gece baskını düzenlenen müşriklerin saldırıya uğrayan, kadın çocuk ve evlerinin durumunu sordu. Peygamber (s.a.)'de:
“Onlar da onlardandır'1 buyurdu. Amr b. Dinar (bu son cümleyi) “Onlar babalarındandır." diye rivayet ederdi.
ez-Zührî dedi ki; Daha sonra Rasûlullah (s.a.) (savaşta) kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı.[95]

Açıklama

Buhârî sarihlerinden Kastalânî'nin açıklamasına göre metinde geçen; "Onlar da onlardandır" cümlesinden maksat; "Savaşta çocuklar ve kadınlar da mutlak surette müşrik erkekler gibi öldürülür" demek değildir. Ancak savaşta, gece baskını gibi müşriklerin kadın ve çocuklarını kendilerinden ayırdetmenin mümkün olmaması gibi hallerde çocuklar ve kadınlar da öldürülebilir. Bu gibi haller dışında çocuklar ve kadınlar Öldürülemez, demektir. Kastalânî'nin bu izahı bu mevzuda gelen hadisler-deki farklı ifadelerin arasını uzlaştırmaktadır.
Hattâbî de bu cümleyi açıklarken, "Müşriklerin çocukları ve kadınları din bakımından müşrikler gibidirler ve harpte onlar, ancak müşriklerden ayır-dedilemedikleri zaman öldürebilirler, aksi takdirde öldürülemezler" demek suretiyle Kastalânî'nin bu sözlerini te'yid etmiştir.
Biz mezheb imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 2667-2669 numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz. Metinde geçen, "Onlar da onlardandır” cümlesi, Müslim'in Amr b. Dînâr'-dan naklettiği hadiste; "Onlar babalarindandır"[96] şeklinde geçmektedir.

Her ne kadar Zührî mevzuumuzu teşkileden bu hadisin neshedildiğini söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü yukarıda da açıkladığımız gibi bu hadis müşriklerin kadınları ile çocuklarının öldürülmesini mutlak surette emretmiş değildir. Müşriklerin Öldürülmesi cevazı gece baskını gibi çoklarla kadınları erkeklerden ayırdetmenin mümkün olmadığı hallerle ilgilidir ve bu hüküm kıyamete kadar geçerlidir.[97]

Bazı Hükümler

1. Düşmana gece baskını düzenlemek caizdir.
2. Daha önce dine davet edilen kafirlere, bılahere habersiz olarak baskın yapılabilir.
3. Kâfirlerin çocukları dünyevi muamelelerde babalarına tabidirler.Hadisin Âhiretle ilgili hükümleri hakkında ise üç görüş vardır:
a) Kâfirlerin çocukları ergenlik çağına varmadan ölürlerse cennetlik olurlar,
b) Cehennemliktirler,
c) Bu mevzuda birşey söylenemez.[98]

112. Düşmanı Ateşle Yakmanın Keraheti

2673. ...Muhammed b. Hamza el-EsIemî'nin babasından rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) onu bir seriyye'nin başına başkan tayin etmiş (Bu zat başından geçen hadiseyi) şöyle anlattı: Seriyyenin yanma vardım. Rasûlullah (s.a.);
"Eğer falan kimseyi bulursanız onu ateşle yakınız," buyurdu. Sonra ben (seriyyenin yanından) geri döndüm. (Rasûlü Ekrem) beni çağırdı. Huzuruna varınca;
"Falan kimseyi bulursanız onu öldürünüz. (Fakat) onu yakmayınız. Çünkü ateşle ancak ateşin sahibi (olan Allah) azâbeder." Buyurdu.[99]

Açıklama

Şevkâni'nin açıklamasına göre ulemâ ateşle cezalandırma mevzuunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Hz. Ömer ile İbn Abbas (r.a.) bunun mutlak surette mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hz. Ali (k.v. ile Halid b. Velîd'e göre ise mahlûkatı bu şekilde cezalandırmak caizdir.
el-Mühelleb, bu hadis-i şerifte geçen yasağın tahrim ifade etmediğini ve canlıları bu şekilde cezalandırmanın da buna delâlet ettiğini söylemiştir. Mühelleb, Hz. Peygamberin Arenîlerin gözlerine mil çekmesini, Hz. Ebû Bekr'in bazı kimseleri sahabenin huzurunda yakmasını ve Halid b. Velîd'-in dinden dönen bazı kimseleri ateşle cezalandırdığı gibi Hz. Ali'nin de bu cezayı tatbik edişini delil olarak göstermiştir.[100]
Ateşle cezalandırmanın caiz olduğunu söyleyenler, Hz. Peygamberin, hadis uyduran bir kimse hakkında diri yakalandığı takdirde öldürülmesi, ölü olarak yakalandığı takdirde yakılması için emir verdiğini ve neticede, o kimsenin yılan sokması neticesinde ölü olarak bulunup cesedinin ateşte yakıldığını ifade eden hadis-i şerifle Buhari'nin rivayet ettiği şu hadisi de delil olarak gösterirler.[101]
"Nebilerden birini bir karınca ısırdı. O peygamber, karıncaların ocağının yakılması)nı emretti de (onların ocağı) yakıldı. Bunun üzerine Allah Teâlâ o peygambere:
"Seni bir karınca soktu değil mi? Ya sen Allah'ı teşbih eden ümmetlerden bir ümmeti yakmadın mı?" diye hitâb etmiştir.[102]
Tirmiziyyü'l-Hâkim bu hadis hakkında, "Allah bir karıncanın yakılmasına izin verdiğine göre bu karıncanın dışında kalan canlıları yakmanın da caiz olduğu ortaya çıkar." demiştir.[103] Canlıları yakmanın caiz olmadığını söyleyen ulemaya göre, canlıları yakmanın caiz olduğuna dâir deli! olarak ileri sürülen hadislerin hiç birinde de böyle bir cevaza delâlet eden bir mânâ yoktur. Çünkü Hz. Peygamberin Arenîlerin gözlerine kızgın mil çekmesi bir kısas idi. Çünkü onlar daha Önce bâzı müslümanların gözlerine kızgın mil çekmişlerdi. Ayrıca bu uygulama sonradan neshedildi. Her ne kadar sahabilerden bazısı ateşle cezalandırmayı caiz görmüşlerse de, bâzıları bunun yasak olduğunu söylemiştir. Oysa bilindiği gibi sahabilerin bazılarının muhalefetiyle karşılanan bir sahabinin uygulaması delil olma niteliğinden mahrumdur. Ayrıca bu hadis canlıları ateşle cezalandırmanın haram olduğunu ifade etmekte, canlıları ateşle cezalandırmaya cevaz veren baş taraftaki cümleler, son cümleyle neshedilmiş bulunmaktadır:[104]
Kâmil Miras bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: "Hadiste adlan açıkça söylenmeyip kinaye târiki ile zikredilen bu iki şerirden birisi Hebbar İbn Esved'dir. Ve bunda ravilerin ittifakı vardır. Ötekini tayinde ihtilaf edilmiştir. İbn Hişam, Siyretinde Halid İbn Abdi Kays diye gösterir. Peygamberimizin bunlar hakkında ateşte yakmak gibi ağır bir ceza tayin buyurması, peygamberin kerimesi Zeyneb'in ölümüne sebeb olmaları ile suçlu olmalarındandır. Şöyle ki: Rasûlullah hicretten evvel kızı Zeynebi, Ebü'l-Âs îbn Rebi' ile evlendirmişti. Ebü'l-As müşrik olduğundan Zeyneb, peygamberimizle hicret edemeyip Mekke'de kalmıştı. Bedir harbinde, Ebû Cehil ordusunda, Ebu*l-As da bulunup esir düşmüş ve Zeynebi Medine'ye göndermek şartıyla bırakılmıştı. Ebu'l-As bu şarta bağlı kalarak Zeyneb'i rahat bir şekilde Medine'ye göndermek için mükemmel teçhiz ederek yolcu etmiş ve kendisine hizmet etmek üzere bu iki şahsı refakatine vermişti. Bunlar yolda Zeyneb'in bindiği deveye mü-dahele ederek o sırada hamile olan Hz. Zeynebi mahfesinden düşürmüşler ve karnındaki çocuğuyla birlikte ölümüne sebeb olmuşlardır. Bu ağır cinayetin cezasının da o nisbette ağır olacağı tabii idi. O devirde ihrak (yakma) cezası da vahşet sayılmazdı. Bu cihetle Rasûlullah ilk önce böyle bir cezanın tatbikini emretmişken bunu, İslam dîninin tesis etmekte olduğu yüce medeniyetle bağdaştırmadığından bilahere ölüm cezasıyla cezalandırılmalarını emir

buyurmuştur.[105]

Bazı Hükümler

1. Bir hükümle amel edilmeden önce, o hükmün neshedılmesı caizdir.
2. Hadlerde ateşle yakma cezası yoktur. Hadler kılıçla yerine getirilir. Küfe ulemâsıyla en-Nehâî, es-Sevrî, Ebû Hanîfe ve taraftarları ile Hicaz ulemâsından Atâ bu görüştedirler.
Ulemadan bir topluluk ta, Hz. Ali'nin görüşüne tabi* olarak dinden dönenleri yakmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da, ancak bir kimseyi yakmış olan kimselerin yakılabileceğini, bunların dışında kimsenin yakılamayacağını söylemişlerdir. İmam Mâlik ile Medîneliler, Şafiî ulemâsı İmam Ahmed ve îshak (r.a.)'de bu görüştedirler.
3. Bir müctehîdin kendi içtihadıyla vermiş olduğu bir hükümden dönmesi caizdir.
4. Bir hüküm verdikten sonra delilini zikretmek müstehabdır.
5. Sünnet, sünneti neshedebilir. Bu mevzuda ittifak vardır.[106]

2674. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den demiştir ki: Rasûluliah (s.a.) bizi (bir miktar askerle birlikte savaşa) gönderdi ve gönderirken (şöyle) buyurdu: "Eğer, falan kimse ile falan kimseyi bulursanız...” (Hz. Ebû Hureyre rivayetinin bundan sonraki kısmında bir önceki hadîsin) mânâsını nakletti.[107]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde bu hadisle ilgili açıklama bulunduğundan burada tekrara lüzum görülmemiştir.[108]

2675. ...Abdullah b. Mes'ûd'dan; demiştir ki: Rasûluliah (s.a.) ile bir seferde idik, bir ihtiyacından dolayı (yanımızdan) uzaklaşmıştı. O sırada iki tane yavrusuyla birlikte bir kaya kuşu gördük ve yavrularını yakaladık. Bunun üzerine (anne) kuş gelip kanatlarını (onların üzerine) germeye başladı. Derken Peygamber (s.a.) geldi ve;
"Bunu yavrularıyla üzen kimdir? Onları kendisine geri veriniz!" buyurdu. Yine (Fahr-i kainat efendimiz) bizim yakmış olduğumuz bir karınca yuvasını gördü de;
"Bunu kim yaktı" diye sordu. Biz de,
Biz dedik.
"Ateşle cezalandırmak, ateşin yaratıcısından başka hiçbir kimse için uygun değildir," buyurdu.[109]

Açıklama

2673 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi bu hadis-i şerifte yaratıkları ateşle cezalandırmanın yasak olduğuna delalet etmektedir.
Metinde geçen hummare kelimesi başı ve gagası kırmızı olan ve Türkçede kaya kuşu diye bilinen bir kuş türü anlamına gelir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre bu hadis eşek arılarının ocağını yakmanın mekruh olduğuna delalet etmektedir. Karıncalara gelince bunların ocağım yakmak için bir sebep yok gibidir. Çünkü bunların yuvalarım yakmadan da zararları önlenebilir.
Esasen karıncalar iki kısımdır. Bunlardan bir kısmı insanı rahatsız eder ve zararlıdır. Bunların zararını önlemek için ateşle yakma yoluna gidilmeden öldürülmeleri caizdir.
İkinci kısım karıncalar ise uzun bacaklıdırlar. Bunlar zararsız oldukları için Öldürülmeleri caiz değildir.[110]

Bazı Hükümler

1. Karıncaların yuvalarını ateşe vermek caiz değildir.
2. Hayvanların kendilerine muhtaç olan yavrularını yakalayarak onları rahatsız etmek yasaktır.[111]

113. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye (Hayvanla Kazanacağı Kârın) Yarısı Karşılığında Yahut Da (Savaştan Elde Edeceği) Ganimet Karşılığında Hayvan Kiraya Vermesi Caizdir

2676. ...Vasile b. el-Eşkâ'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) Tebûk savaşma (gidilmek üzere) çağrıda bulundu. Bunun üzerine ben hemen (harp için gerekli malzemeyi temin etmek için) ailemin yanına vardım. Geri döndüğümde Rasûlullah (s.a.)m sahâbilerinin ilki (savaş için yola) çıkmış bulunuyordu. Bunun üzerine Medîne'de
Bir adama (savaştan kazanacağı) ganimeti karşılığında kiralık at verecek kim vardır? diye bağırmaya başladım. Derken Ensardan yaşlı bir adam;
Savaştan kazanacağı ganimetin bizim olması şartıyla ona bizimle nöbetleşe bineceği bir hayvan veririz, yemesi de bizimledir diye haykırdı.
Ben de;
Kabul dedim. (Yaşlı adam);
Yüce Allah'ın bereketi üzere (savaş için) yürü dedi. Ben de (bu) hayırlı arkadaşla (yola) çıktım. Nihayet Allah bize (bu yolculuktan) bir fey nasibetti. Benim hisseme de birtakım genç develer isabet etti.Develeri sürüp ona getirdim. (Arkadaşım)

çıkıp develerin (arkasına konan) heybelerinin birinin üzerine oturdu. Sonra;
Bunları geriye, doğru sür dedi. Sonra da;
İleri doğru sür dedi. Arkasından da;
Senin genç develerinin kıymetli olduklarım görüyorum, dedi. (Ben de ona);
Bu(nlar) benim sana şart koştuğum sana ait ganimet(Ier)dir dedi(m).
Ey kardeşim (bu) genç develerini al (götür). Bizim arzumuz (aslında) senin ganimetinden başka (Ahiret sevabı ve senin arkadaşlığın) idi. cevâbını verdi.[112]

Açıklama

Bir fıkıh terimi olarak "fey", savaşmaksızın müslümanlann, düşmanlar dan ele geçirdikleri mal demektir.
Hadîs-i şerifte açıkça belirtildiğine göre bu hadise hicretin dokuzuncu yılında cereyan eden Tebûk seferinde geçmiştir.
Bilindiği gibi Tebûk seferi, Bizanslıların müslümanlara karşı besledikleri düşmanca niyyetlerin bertaraf edilmesi maksadıyla yapılmıştı. Fakat bu sefer Bizanslıların harp sahnesinde görülmemeleri üzerine herhangi bir çatışma olmadan sonuçlanmıştı.
Ancak Halid b. Velid bu seferden sonra, DûmeCül-Cendel'e gidip orada Ukeydir'i esir etmiş ve onu iki bin deve sekizyüz at, dörtyüz zırh ve dörtyüz mızrak karşılığında serbest bırakmıştı. Hz. Vâsıla da Hz. Ha-lid'in birliğinde olduğu için kendisine bu fey'den birtakım genç develer isabet etti.
Her ne kadar Hz. Vâsılâ'nın elde edeceği ganimet karşılığında bir hayvan kiraladığından bahseden bu hadisin, bab başlığındaki, "Bir kimsenin bir kimseye (savaştan elde edeceği) ganimet karşılığında hayvan kiraya vermesi" cümlesiyle ilgisi açıksa da bu hadisin, yine bab başlığındaki; "Bir kimsenin diğer bir kimseye (hayvanla kazanacağı kârın yarısı karşılığında) hayvan kiraya vermesi cümlesiyle bir ilgisi görülmemektedir.
Demek ki Musannif Ebû Dâvûd şu noktadan hareket ederek bu hadisle başlıktaki sözkonusu cümle arasında şöyle bir ilgi kurmuştur: "Madem ki miktarı meçhul olan bir ganimet karşılığında bir hayvanı kiraya vermek caiz oluyor o halde bu hayvanla kazanılacak miktarı meçhul bir kârın yarısı karşılığında hayvanı kiraya vermenin de caiz olması gerekir."
Fakat hadis sarihleri; "Hz. Peygamber, Hz. Vâsılâ'nın bu şartlarla hayvan kiraladığını, ne görmüştür ne duymuştur, ne de takrir veya emretmiştir. Binâenaleyh, Hz. Peygamberin böyle bir kiralama olayını tasvib ettiği sabit değildir. Hem de Hz. Vâsılâ'nın yaptığı bu kiralama, kiralamanın sıhhatinin şartlarına uygun olmadığından sahih değildir." gerekçesiyle Musannif Ebû Dâvûd (r.a.)'in bu görüşünü tenkid etmişlerdir.
Hadis ulemâsından Hattâbî (r.a.) bu mevzuda şunları söylüyor: "Bir kimsenin diğer bir kimseye savaşta kazanacağı ganimet karşılığında hayvanını kiraya vermesinin caiz olup olmadığı mevzuunda ulemâ İhtilâfa düşmüşlerdir." Ahmed b. Hanbel (r.a.) bunda herhangi bir sakınca görmediğini söylemiştir.
İmam Evzâî de bunu caiz görmektedir. Malik b. Enes'e göre hayvanı bu şartla kiraya vermek mekruhtur. İmam Şafîî de bunun caiz olmadığını, ancak hayvanını bu şekilde kiraya veren kimsenin işi bittikten sonra pazarlık ettiği kirayı değil de o gün için o hayvanın benzerlerinden alınan binme ücretini alabileceğini söylemiştir.[113]

114. Esir Zincir Ve Bukağılarla Bağlanabilir

2677. ...Ebû Hüreyre, Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittiğini söylüyor:
"Azîz ve Celîl olan Allah bukağılarla bağlı olarak cennete sürüklenen bir toplumdan hoşnut olmuştur."[114]

Açıklama

Metinde geçen "acibe" kelimesi kıymet verdi, Önem verdi memnun ve hoşnut oldu gibi mânâlara gelir.
Bu cümlede ise, değer ve önem verdi mânâsında kullanılmıştır. Buna göre, cümlesi; "Bukağılarla bağlanmış olarak cennete sürüklenip götürülen kimselere Allah çok değer verir. Onların Allah yanındaki değeri büyüktür," mânâsına gelir. Bu cümlenin; "Allah bukağılar içerisinde cennete sürüklenen kimselerden memnun ve razı olur, onlara çok sevab verir," anlamına geldiği de söylenmiştir.
Hanefi ulemasından Alüyyü'l-kari'ye göre bu cümle ile övülmek istenenler savaşta esir edilerek zorla kelepçelenip tslam ülkesine getirilen, sonra Allah'ın lütfuyla kendilerine îmân nâsib olan ve bu sayede cennete girmeye hak kazanan kimselerdir.
Binâenaleyh burada bukağılarla cennete sürüklenen kimselerden maksat elleri ve ayakları bağlı olarak, İslâm ülkesine getirilen ve sonra da kendi arzularıyla "İslam dinine giren kimselerdir". İslam insanı cennete götürdüğü için hadisi şerifte, "İslama girme" yerine, "Cennete girme" tabiri kullanılmıştır.[115]
Kirmânî ile Bermavî'ye göre ise bu hadîs-i şerifte övülmek istenenler, "Savaşta kafirlere esir düşerek elleri ayakları bağlanıp şehid edilen ve kıyamet gününde de bu haliyle Allah'ın huzuruna çıkartılan müslüman mü-câhidlerdir."
Bu mevzuda Hafız Münziri de şunları söylüyor: "Aslında bu cümle ile övülmek istenen kimseler, zorla İslama sokulan esirlerdir. Ulemâdan bâzıları hayırlı bir işe zorlanan herkesi bu hadisin hükmü içerisine sokmuşlardır."[116]
AIiyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre, burada övülen kimselerin nefs-i emmârenin tuzaklarına düşüp elleri ayakları bağlanan, nevasının bataklıklarına saplanıp kalan fakat Allah'ın cezbesiyle hidâyet yoluna sürüklenen, sûflî duygulardan kurtulup ulvî duygulara ve dolayısıyla cennete yol bulan kimseler olması ihtimali de vardır.
Pranga ve kelepçelerle hastalık, fakirlik, musîbet gibi insanı dünyevi lezzetlerden ve günahlardan koruyup da Allah'a sığınmaya zorlayan haller de kasdedilebilir.[117]

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, Aliyyü'l-kârî (r.a.) bu hadisin zahiri ve batınî mânâsım en güzel ve doğru bir şekilde açıklamıştır. Buna göre harp esirlerinin ellerini ayaklarını bağlayarak İslam ülkesine sevket-mek caizdir.[118]

2678. ...Cündûb b. Mekis'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.), Abdullah b. Gâlib el-Leysî'yi bir seriyye ile (savaşa) göndermişti. Seriyye de ben de vardım. (Seriyyeyi oluşturan) askerlere el-Kedîd (denilen yer) de,bulunan el-Mülevveh oğullarına ayrı ayrı kollardan baskın yapmalarını emretti. (Yola) çıktım. el-Kedîd (denilen yer)e varınca el-Haris b. el-Bersa el-Leysi'yle karşılaştık ve onu yakaladık.
Ben (buraya) sadece Islamı isteyerek geldim ve ancak Rasûlullah (s.a.)'a (varmak) için (yola) çıktım, dedi. Biz de;
Eğer sen (gerçekten) müslüman isen bizim seni bir gün ve bir gece bağlamamız sana zarar vermez. Eğer bunun aksine ise biz de seni bağlıyoruz, dedik ve onu sıkıca bağladık.[119]

Açıklama

Bezlu'l-mechûd yazan, Eş-Şeyh Halil Ahmed es-Sehârenfûrî'nin ifadesine göre, Rasûl-i zîşân efendimizin sözü geçen seriyyenin başına kumandan olarak tayin ettiği kişinin adı metinde geçtiği gibi Abdullah b. Galib değil, Galib b. Abdillah'dır. Her ne kadar, bazı kayıtlarda bu kişinin ismi mevzumuzu. teşkil eden hadiste olduğu gibi Abdullah b. Gâlib şeklinde geçiyorsa da kayıtlara bir yanlışlık eseri olarak böyle geçmiştir. Doğrusu Gâlib b. Abdillah'dır. Siyer ulemâsının verdiği bilgilere göre mevzumuzu teşkîl eden hadîs-i şerifte anlatılan hadise hicretin beşinci yılında vuku bulmuş ve seriyye onbeş kişiden ibaretmiş.
Hattâbi'nin de ifade ettiği gibi bu hadis-i şerif, kâfir olan bir esîri, bukağı ve kelepçelerle bağlamanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Serbest bırakıldığı takdirde şerrinden emin olunamayan veya kaçmasından korkulan tüm esir, cani ve mahbuslar da bu hükme girerler.[120]

2679. ...Sâid b. Ebi Said'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Ebû Hüreyre'yi (şöyle) derken işitmiş; Rasûlullah (s.a.) Necid taraflarına bir süvari birliği gönderdi. (Bu birlik) Hanife oğullarından olan ve Semâme b. Üsal diye anılan Yemâme halkının başkanını (yakalayıp) getirdi. Onu mescidin direklerinden birine bağladılar. Rasûlullah (s.a.) onun karşısına geçti ve;
"Ey Sümame içinde taşıdığın (gerçek düşünce) nedir?" dedi.
Ey Muhammed içimdeki hayırdır. Eğer öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun. Eğer bir iyilikte bulunursan (iyiliğe) şükreden bir kimseye iyilik etmiş olursun. Eğer mal istiyorsan. îşte ondan sana istediğin kadar verilir. Cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onu öylece bıraktı. Ertesi gün olunca (Hz. Peygamber) ona;
“Ey Sümame içinde taşıdığın (gerçek düşünce) nedir?" diye (tekrar) sordu. O da (bir gün önceki) sözün aynısını tekrarladı. Rasûhıllah (s.a.) onu tekrar bırakıp gitti, ertesi gün olunca (burada ravi daha önce geçen) şu (yukarıdaki soru ve cevab)ların aynısını anlattı (ve rivayetine şöyle devam etti); Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"Sümame'yi serbest bırakınız" dedi (Serbest bırakılan Sümame) Mescide yakın bir hurmalığa gitti. Orada yıkandı sonra mescide girip "Eşhedüenlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdü-hû ve rasûluhu" diyerek şehadet getirdi (Bu) hadisi (bu şekliyle Ku-teybe) rivayet etti.
İsa (bu hadisdeki -Eğer öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun- cümlesindeki "kan sahibi'* lafzını); Bize el-Leys*in haber verdiğine göre, (Sümame Hz. Peygambere;)
Eğer öldürürsen söz sahibi birini (öldürmüş olursun) cevâbını vermiştir, diye rivayet etti.[121]

Açıklama

Beni Hanîfe Yemâme'de yaşayan meşhur bir kabiledir. Hz. Sümame bu kabilenin reîsi idi. Islâmiyeti kabulünden sonra da sahabe-i kiramın büyüklerinden olmuştur. Kıssa, Mekke'nin fethinden evvel geçmiştir. Onun için de "Sümame'yi esir edip getiren Abbas b. Abdi'l Muttalib'dir." diyenlerin sözüne itibar edilmemiştir. Çünkü Hz. Abbas o zaman henüz müslüman olmamıştı. O müslümanlığı Mekke'nin fethinde kabul etmiştir.[122]
Metinde geçen ve "...İçinde taşıdığın duygu nedir?" manasına gelen cümleye "Kalbinde İslama rağbet veya nefret hislerinden hangisi vardır?"
"Sana nasıl muamele yapacağımı zannediyorsun?" gibi değişik manalar verilmiştir. Aslında bu cümlede bulunan istifhamiyye, ism-i mevsul, de sıla olur. Bununla beraber bu cümleyi daha başka şekillerde tahlil etmek te mümkündür. Şöyle ki: Hz. Üsame'nin bu soruya, "Ey Muhammed içimdeki hayırdır." diye cevap vermesi; "Sen Zalimlerden değilsin; afvını ve ihsanını umarım." manasınadır. Peygamber (s.a.) bu soruyu üç gün tekrarlamış, Sümame (r.a.) de üç gün aynı cevâbı vermiş, "Eğer öldürürsen kan sahibi birini Öldürmüş olursun..." demiştir.
Kadı Iyâz'ın beyânına göre bundan maksat; "Öldüreceğin adam şerefli bir reis olduğu için kanı dava edilecek ve katilinden öç alınacak bir adamdır..." demektir. Diğer ulemâ: "Sümame'nin bu sözü kanı heder olmaya lâyık, ölümü haketmiş birini öldürmüş olursun. Binaenaleyh onu öldürmekle mes'ûl olmazsın manasına gelir." demişlerdir.[123] "Zademin" kelimesinin "za zemmin" şeklindeki rivayeti nazar-ı itibara alınacak olursa o zaman bu cümleye "Eğer öldürürsen kendisine hürmet edilen, sayılan ve sözü dinlenen bir kimseyi öldürmüş olursun." şeklinde mânâ vermek gerekir.
Hz. Peygamberin aynı suali üç gün tekrar etmesi kalpleri İslâmiyete yatıştırmak ve müslüman olması ümit edilen eşrafa bir lütufkarlık göstermek içindir. Zira bu gibi zevatın ardından onlara tabi bir çok kimselerin müslüman oldukları bilinen bir şeydir.[124]

Bazı Hükümler

1. Esiri bağlayıp hapsetmek ve kafiri mescide sokmak caizdir. Halife Ömer b. Abdılazız ile Katade ve İmam Malik'e göre kâfirin mescide girmesi caiz değildir.
İmam-ı Âzam, kitab ehli olanların girmesine cevaz vermiş, imam Şafiî ise müslümanın izin vermesi şartı ile ehl-i kitap olsun, olmasın, bütün kâfirlerin mescide girebileceğini söylemiştir. Müşriklerin Mescid-i Harama girmelerini yasak eden âyete gelince, Şâfiîler bunu, Mescid-i Harama mahsus kabul etmiş ve oraya girmelerinin caiz olmadığını söylemişlerdir. Hanefî-lere göre bu âyetten murad, müşriklerin istila için yâhud kendi âdetleri olan çırılçıplak tavaf etmek maksadı ile girmeleridir. Ehl-i kitabın ziyaret için girmelerinde sakınca yoktur.
2. Esiri karşılık almadan serbest bırakmak caizdir.
3. Kâfir müslüman olunca yıkanması gerekir. Ancak bu kısım ihtilaflıdır. Hanefiler'den rivayet edilen bir kavle göre cünüb iken müslüman olan kâfirin yıkanması farz; diğer kavle göre, müstehaptır. Şâfiîlere göre müslüman olmak isteyen bir kâfirin hemen İslâmı kabul etmesi, şayet küfür halinde cünüp oldu ise ondan sonra yıkanması icâb eder. Küfür halinde iken yıkanması yeterli değildir. Bazıları yeterli olacağını söylemişlerdir. Yine Şâfiîlerden bazıları ile, Mâlikîler hiç gusul icâbetmeyeceğine kail olmuşlardır; onlara göre cünüblük hükmü, müslüman olunca sükût etmiştir. Fakat bu kavil zâif görülmüştür.- Cünüb olmayan bir kâfir müslüman olursa, îmam Mâlik ile Şâfiîlere ve diğer ulemâya göre yıkanması müste-hâb olur.
İmam Ahmed'le bazı ulemâ: "Müslüman olan kâfirin mutlak surette yıkanması vacibtir." demişlefdir.[125]

2680. ...Yahya b. Abdillah b. Âbdirrahman b. Sa'd b. Zürâre'-den; demiştir ki: (Kureyşli) esirler (Medine'ye) getirildikleri zaman, Şevde binti Zem'a, Afrâ'nın (o anda) evlerinde bulunan Avf ve Muavvız isimli oğullarının yanında idi. Bu (hadise) Hz. Peygamber'in hanımları hakkında örtünme (emri) gelmeden önce (olmuş) idi. Şevde (r.anha) diyor ki; Ben (o gün) onların yanında idim. (yanıma) gelindi ve (o anda Medine'ye getirilen esirlere işaret edilerek);
Şu esirler (Bedir'den) getirildiler, denildi. Ben de evime döndüm. Rasûlullah (s.a.) evde idi. Bir de ne göreyim, Ebû Yezîd Süheyl b. Amr odanın bir köşesinde elleri bir iple boynuna bağlanmış bir halde duruyor: (Ravi Yahya rivayetine devam ederek) hadisi (sonuna kadar) nakletti.
Ebû Dâvûd der ki; Avf ile Muavvız (Bedir'de) Ebû Cehl b. Hişâm'ı öldürdüler. Onunla karşılaştıklarında (onu) tanımamışlar bile. Her ikisi Bedir'de şehid edildiler.[126]

Açıklama

Ebû Abdillah el-Hakîm'in Müstedreki ile Zehebi'nin Telhîsinde de rivayet edilen bu hadisin devamı şöyledir: "Al
lah'a yemin olsun ki ben Ebû Yezid'i bu halde görünce;
Ey Ebû Yezid şerefle Ölmekten kaçtınız da kendi ellerinizle kendinizi teslim mi ettiniz? demekten kendimi alamadım. Ancak Rasûlullah (s.a.) in evden
"Ey Şevde! Bu sözü Allah'a ve Rasûlüne karşı mı söylüyorsun?" diye seslenmesiyle kendime gelebildim. Bunun üzerine;
Ey Allah'ın Rasûlü seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki: Ebû Yezid'i iple elleri boynunda kavuşturulmuş görünce kendime hakim olamadım da onun için bu sözleri söyledim, dedi.
Hakîm'in bu rivayeti Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd bu hadiste Ebu Cehl'in Afra isimli kadının oğullarından Muavviz ile Avf tarafından öldürüldüğü ifade ediliyorsa da aslında musannif Ebû Dâvûd'la İbn Sa'd'dan başka Ebu Cehli öldürenler arasında Hz. Avf'ın ismini zikreden yoktur. Bezlü'I-Mechûd yazarı, Ebu Cehli öldürenler Afra hatunun Muaz ve Muavviz isimli oğullarıdır. Ancak Ebû Cehl'in Muaz b. Amr b. Cemûh ile Muaz b. Afra tarafından öldürüldüğüne dair rivayetler de vardır.[127]
Buhârî'de bu hadise şöyle anlatılıyor: Muâz b. Amr b. Cemûh ile Muaz b. Afra peygamberimizin huzuruna geldiler ve hadiseyi anlattılar. Peygamberimiz onlara;
“Kılıçlarınızı şildiniz mi?" diye sordu.
Hayır silmedik dediler. Bunun üzerine, peygamberimiz onların kılıçlarını gözden geçirdi.
"İkiniz de öldürmüşsünüz" dedi. Fakat Ebu Cehl'in kılıcını ve eşyasını Muaz b. Amr b. Cemûh'a verdi."[128] doğrusu da budur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi şerifte Bedir'de ele geçirilen esirlerin Medine'ye getirildiği sırada, Hz. Muavviz b. Afra ile Avf b. Afra'nın Medine'de bulundukları ifâde edilmektedir. Oysa bazt haberlerde Muavviz b. Afra ile Avf b. Afra'nın Bedir'de Ebu Cehil tarafından şehid edildiği ifade edilmektedir.[129] İşte mevzûmuzu teşkil eden hadîste geçen bu ifâdenin tarihi gerçeklere aykırı olduğunu ifade etmek için musannif Ebû Dâvûd hadisin sonuna bir ta'lik ilâve ederek, "Avf ile Muavvız Bedir'de şehid edildiler." demek lüzumunu hissetmiştir. Bu hadis-i şerifte anlatılmak istenen şudur: "Bir esirin kaçmasını önlemek, ya da tehlikesinden emin olmak için ellerini, kelepçelemek veya bağlamak caizdir."[130]

115. Esirlere Sözlü Hakarette Bulunma, Onları Dövme Ve İtirafa Zorlama

2681. ...Enes'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) es-hâbını (Bedr'e gitmeye) davet etmiş, onlarda Bedr'e (doğru) yola çıkmışlar, (yolda) Kureyş'in su taşıyan develeriyle karşılaşıvermiş-ler, (develerin idarecisi olarak) başlarında da Haccac

oğullarına ait siyah bir köle varmış, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'ın ashabı onu yakalayıp
"Ebû Süfyân nerededir? diye köleyi sorguya çekmişler. O da;
"Vallahi benim, onun işi hakkında hiçbir bilgim yoktur. Fakat işte Kureyş geldi, içlerinde Ebû Cehîl, Râbiâ'nın iki oğlu Şeybe ile Utbe ve Umeyye b. Halef de vardır, diyordu. O bunu söylüyor (sahabe-i kiram da) onu dövüyordu. Bunun üzerine (köle korkusundan);
Beni (dövmeyi) bırakınız, beni bırakınız, size (gerçeği) haber vereceğim." diyordu. Bıraktıkları zaman da;
Vallahi benim Ebû Süfyân hakkında hiçbir bilgim yok. Ama işte Kureyş (size doğru) yola çıktı içlerinde Ebu Cehil, Râbiâ'nın iki oğlu Utbe ile Şeybe ve Umeyye b.Halef de var. (Size doğru) yöneldiler." diyordu. Peygamber (s.a) de namaz kılıyor ve bu konuşmayı işitiyordu. Namazı bitince;
"Nefsim yedi elinde olan Zât'a yemîn olsun ki, siz onu doğru söylediği zaman dövüyürsunuz, yalan söylediği zaman da bırakıyorsunuz. İşte Kureyş Ebu Süfyam (sizin saldırınızdan) korumak için (size) yönelmiş (üzerinize gelmektedir." buyurdu.
(Daha sonra) Enes şöyle devam etti; Rasûlullah (s.a.) (onlara bu ikazı yaptıktan sonra);
"Şurası yarın falanın düşeceği yerdir." deyip elini yere koydu "ve şurası da yarın falanın düşeceği yerdir." deyip elini tekrar (bir başka) yere koydu. "Şurası da yarın falanın düşeceği yerdir." deyip elini tekrar (bir başka) yere koydu. Şurası da yarın falancanın değeceği yerdir." deyip elini (bir başka) yere (daha) koydu. (Enes) dedi ki: Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki ertesi gün müşriklerden hiçbiri Rasûlullah (s.a.)'m elini koyduğu yerden öteye geçemedi. (Hepsi de işaret edilen yerlere düştüler). Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onlar hakkında emir verdi ayaklarından tutulup çekilerek Bedr'in Kuleyb isimli kuyusuna atıldılar.[131]

Açıklama

Metinde geçen Ravâyâ kelimesi, Râviye kelimesinin çoğuludur. Râviye ise, "Su taşıyan deve" demektir. Bu hadis mürseldir. Fakat bilindiği gibi sahabinin mürsel haberi merfu' hükmündedir.[132]

Bazı Hükümler

1. Kendisine eman verilmeyen kâfir esir, fayda temın edileceğine inanıldığı zaman dövülebilir.
2. Hz. Peygamber bir mucize olarak istikbâle âit bâzı haberler verirdi ve bu haberler aynen onun ağzından çıktığı şekilde vukua gelirdi.[133]

116. Esirin Müslümanlığı Kabule Zorlanması

2682. ...İbn-i Abbas (r.a.)'den demiştir ki: (İslam'dan önce) çocuğu yaşamayan (bir) kadın çocuğu yaşadığı takdirde onu yahudi olarak yetiştireceğine dair adakta bulunurdu. İçlerinde Ensar çocukları da bulunan (yahudilerden) Nâdir oğulları (Medine'den) sürgün edilince (Ensâr);
"Biz çocuklarımızı bırakmayız, dediler. Bunun üzerine Azız ve Celîl olan Allah;
"Dinde zorlama yoktur. Gerçek hak, bâtıldan iyice ayrılmıştır...”[134] ayet-i (kerimesi)ni indirdi.
Ebû Dâvûd dedi ki; Miklât, çocuğu yaşamayan kadın demektir.[135]

Açıklama

Metinde geçen âyet-i kerîmenin iniş sebebi hakkında çeşitli rivayetlerden birine göre; İslâm'dan önce çocuğu yaşamayan ensâr kadınları, çocuğu olduğu takdirde onu yahûdîler arasında yetiştirip yahûdî yapacaklarını adarlardı. Çünkü Yahudileri, din bakımından kendilerinden üstün görürlerdi. Böylece bazı ensar çocukları, yahûdîler arasında büyümüş ve yahûdî olmuşlardı. İslam gelip de yahudilerden, Na dır oğullan yurtlarından sürülünce Ensarlılar: "Biz çocuklarımızın onlarla beraber gitmesine izin vermeyiz" dediler ve çocuklarını müslüman olmaya zorlamak istediler. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Nitekim mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerifte de bu rivayete yer verilmiştir.
Diğer bir rivayete göre ise bu âyet yine ensârın bir kolu olan Salim b. Avf oğullarından el-Husayn hakkında inmiştir.
Bu zâtın iki oğlu vardı. Bunlar Şam'dan Medine'ye kuru üzüm götüren iki tüccarın telkiniyle hristiyan olmuşlardı. Bu çocuklar da o tüccarla beraber Şam'a gitmek isteyince babaları, bunları zorla İslama sokmak istedi ve Allah'ın Rasûlünden, arkadan adam gönderip bunları İslama döndürmesini rica etti. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.
Bu iniş sebeplerine dayanarak bazı müfessirler bu ayetin ancak kitap ehlinden olan kimselerin müslüman olmaya zorlanamayacakları görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bâzılarına göre de âyet önce bütün insanlara şâmil olmak üzere inmiş, sonra kıtal âyetiyle müşriklerle olan ilişkisi neshedilmiş ve hükmü yalnız kitap ehline ilişkin olmak üzere baki kalmıştı.[136]
Şöyle ki Ehl-i kitap cizye vermeyi kabul etmeleri halinde dinleri üzerinde bırakılırlar. İslama girmeleri için zorlanmazlar. Fakat arap müşrikleri doğrudan doğruya İslam'a girmeye zorlanırlar. İslam'a girmedikleri takdirde 2640 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği gibi, "La ilahe illallah" deyinceye kadar onlarla savaşılır. Cizye vererek kendilerini kurtaramazlar.[137] Ancak bu mesele mezhebler arasında ihtilaflıdır. Biz bu görüşleri 2612 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan tekrara lüzum görmüyoruz. Müşrikleri bu şekilde İslama girmeye zorlayarak cihâd etmek aslında hak din olan İslâmın ulviyyetini fiilen isbât eden bir beyyine-i haktır. Çünkü aklî ve ilmî beyyineleri dinlemeyen kâfir ve zâlimlerin tecâvüzleri böyle fiili bir beyyine (açık

delil) olmadan önlenemez. Ayrıca küffâra karşı ilân edilen bu savaş, ikrahın yasak olduğu İslâm ülkesi hâricinde cereyan edeceği için bunu, "İslam inançlara baskı yapıyor" şeklinde değerlendirmek yanlış olur. Aslında îslâmın bu baskıyı, insanlığın tek alternatifi ve kaçınılmaz hayat düzeni olan islâmı kabul etmeyip, hakkın kabul ve intişarına engel olmaya çalışan ve gücünün yettiği kadar başkalarının inancına baskı yapmaktan geri durmayan kâfirlere uyguladığını unutmamak gerekir.[138]
Binaenaleyh İslâmın bu mücadelesi, hakkın kabulüne zorla engel olan zorbalığa karşı, yapılan bir mücadeledir. Hadis ulemasından Hattabi'nin açıklamasına göre İslâmiyet gelmeden önce hrıstiyanlığa veya yahûdîliğe giren kimseler ehli kitaptan sayılırlarsa da islamiyet geldikten sonra hrıstiyanlığa ya da yahûdîliğe giren bir müşrik ehl-i kitap sayılamaz, yine müşrik olarak kaldığına hükmedilir. Çünkü İslâmiyet geldikten sonra hrısti-yanlık ve yahûdîlik neshedilmiş olduğundan artık hrıstiyanlığa veya yahu-diliğe girmenin bir hükmü yoktur.
Binâenaleyh, islâmdan önce yahûdîlik veya hrıstiyanlığa giren bir kimse ehl-i kitaptan sayılacağı için cizye vermeyi kabul ettiği takdirde kendisine kılıç kaldırılmaz. Kendi dîni üzere kalmasına izin verilir, müslümanlar tarafından kızları alınabilir ve kestikleri yenilebilir.
Fakat İslamiyyet geldikten sonra hrıstiyanlığı veya yahûdîliği kabul eden bir müşrik böyle değildir. Onun yine müşrik olarak kaldığı kabul edilir ve hakkında müşriklik hükümleri uygulanır. Bazılarına göre de, "dinde zorlama yoktur' ayeti, "Fitne kalmayıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaş."[139] âyetinden sonra inmiş ve bundan sonra hiçbir kimsenin zorla dine sokulamayacağını açıklamıştır. Fakat kıymetli alimlerimizden Elmalık Muhammed Hamdi Efendinin de açıkladığı gibi müfessirlerden, Süddi; "Fitne kalmayıncaya kadar., onlarla savaş."[140] ayet-i kerîmesi, Arap müşriklerinin tslâmı kabul etmemeleri halinde kılıçtan geçirmeleri icabettiğini açıklamak için; "Dinde zorlama yoktur."[141] âyet-i kerîmesi de cizye veren ehl-i kitabın İslama girmeye zorlanamayaca-ğtnı açıklamak üzere ve Arap Yarımadasındaki müşrikler tamamen müslü-man olduktan sonra nazil olmuştur." Fakat bu ayetlerin iniş tarihleri belli olmadığından birinin diğerini nesh ettiğini söylemek mümkün değildir. "Dinde zorlama yoktur." ayet-i kerimesini; "savaşarak müşrikleri İslama zorlamak, İslam'a girmeyen hnstiyanları da vergiye bağlamak yoktur." şeklinde değilde; "genel olarak islamın daire-i hükmünde zorlama yoktur" şeklinde anlamak icâbeder. Binâenaleyh harp ve harbî mes'elesi esâs itibariyle bu âyetin hükmünden hâriç kaldığı gibi, zorlamaya karşı zor kullanma ve suça karşı ceza uygulama da bu hükmün dışında kalır. Ancak bu ayeti, "Fitne kalmayıncaya kadar ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar savaşın."[142] ayetiyle birlikte mütâlâa etmek gerekir. O zaman İslâm'ın daire-i hükmünde zorlama olmamasının fitnenin bulunmasına bağlı olduğu, fitnenin ortaya çıkmasıyla gerekli zorlamanın yapılabileceği anlaşılır.[143]

117. İslâm'ı Telkin Etmeden Esîri Öldürmenin Hükmü

2683. ...Sâ'd'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.), Mekke'nin fethi günü dört erkek iki kadının, dışında (Mekke'de bulunan tüm) halka eman verdi. (Ravi Mus'âb) bunların (hepsinin) isimlerini verdi ve (bu isimler arasında) İbn Ebî Şerhi de zikretti. Sonra hadisi (sonuna kadar) rivayet etti. (Ravi Sa'd rivayetine devam ederek) dedi ki:
İbn Ebi Şerh'e gelince o, Osman b. Affân'ın yanında gizlendi. Rasûlullah (s.a.), halkı kendisine beyat (etmeleri) için çağırınca (Osman b. Affân) onu ta Rasûlullah (s.a.)'in yanına kadar getirdi ve;
"Ey Allah'ın elçisi Abdullah ile de bey'atlaş" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) başını kaldırıp (Abdullah'a) üç.defa baktı bu bakışların hiç birinde de (Osman r.a)'ın ba(sözü) nü kabule yanaşmadı ancak üçüncü (defa baktık)dan sonra onunla bey'atlastı. Sonra ashabına dönüp:
"İçinizde Abdullah'ın (benimle) bey'atlaşmasın(ı istemediğimden (dolayı) ellerimi sakındığımı görünce kalkıp da onu öldürecek anlayışlı birisi yok muydu?" buyurdu. (Orada bulunanlar da:)
Ey Allah'ın Rasûlü, biz senin içindekini ancak bize gözle işaret edersen (o zaman) anlayabiliriz dediler. (Hz. Peygamber de);
"Bir peygambere hain gözlere sahip olmak yakışmaz." buyurdu.[144]
Ebû Dâvûd der ki: Abdullah, Osman*in sütkardeşiydi, Velid b. Ukbe ise Osman Un anne bir kardeşiydi ve Osman ona şarap içtiğinden dolayı hadd vurmuştu.[145]

Açıklama

Fahr-i kâinat efendimiz Mekke'ye girince Mekkelilere hitâben yaptığı bir konuşmada;
"Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse o, emindir. Kim silahı bırakırsa o da emindir, kim kapısını kaparsa o da emindir." buyurmuş[146] ve isimlerini sayarak istisna ettiği kişilerin dışında tüm Mekkelilere emân vermiştir. Hadis ve siyer ulemâsının verdikleri bilgilere göre bu emân'ın dışında kalan kimselerden bazıları şunlardır:
1. Abdullah b. Sa'd b. Ebisserh; onu Hz. Osman evinde himaye etmişti. Metinde de açıklandığı gibi daha sonra Hz. Peygamberin huzuruna gelip müslümân oldu.
2. Abdullah b. Hatal; Bunu da Ebu Berze öldürdü.
3. 1krime b. Ebî Cehl: İkrime gemiye binerek kaçtı. Bir ara gemi fırtınaya tutuldu. Bunun üzerine gemide bulunan bazı kimseler;
Hak dînine ihlasla sarılın çünkü burada ilahlarınızın (putlarınızın) size hiç bir faydası olmaz, deyince îkrime;
Vallahi denizde beni ihlasdan başka bir şey kurtaramazsa burada da kurtaramaz. Allahım sana söz veriyorum, eğer beni bu tehlikeden kurtarırsan Muhammed'e gidip eline yapışacağım. Mutlaka beni affeder, dedi. Gemiden kurtulunca gidip müslümân oldu.[147]

4. El-Huveyris b. Nakid: Bunu Hz. Ali öldürdü
5. Mekîs b. Subabe: Bunu da müslümanlar çarşıda yakalayıp öldürdü.
6 . Hebbar b. Esved; Hz. Peygamberin kızı Zeyneb Medine'ye hicret ederken devesini ürküterek bir kayanın üstüne düşmesine ve karnındaki çocuğunun düşmesine sebeb olan kimsedir. Bu zat daha sonra müslümân oldu.
7. Ka'b b. Zübeyr: Bu zatta sonradan müslümân oldu.
8. Vahşi b. Harb: Bu da müslümanhkla müşerref oldu.
9. Safvan b.Ümeyye:, Bu zat da Umeyr b.Vehbel Cümehi'ye sığınarak onun delaletiyle Hz. Peygamberin huzuruna geldi ve müslüman oldu.
10. Haris b. Talatıle: Bu herif Hz. Peygamberi hicvederjji. Kendisini Hz. Ali öldürdü.
11. Abdullah b. ez-Zebâri; Bu zat kendisinin öldürüleceğini işitince Necrân'a kaçıp buraya yerleşti. Fakat bir süre sonra kalbine İslam sevgisi düştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in huzuruna gelip müslüman oldu.
Hz. Peygamberin emân vermediği kadınlar da şunlardı:
1. Ebû Süfyân'ın karısı Hind binti Utbe'dir. Bu kadın Unut savaşında Hz. Hamza'nın şehadetinden sonra, karnım yardırıp ciğerlerini çıkarttırmış, ağzında çiğnemiş, yutamayınca da yere atmış, şehidlerin, burun ve kulaklarını kestirerek halhal ve gerdanlıklar yapmış ve böylece hıncını almıştı.[148]
Hind kocası Ebu Süfyan'a gelerek:
Ben gidip Muhammed'e bey'at etmek istiyorum deyince Ebu Süfyan;
Dün senin bu sözünü yalanlar bir şekilde davrandığını görmüştüm, dedi. Hind de;
Vallahi şu mescidde, bu geceden öncesine kadar Allah'a hakkıyla ibâdet olunduğunu görmedim. Vallahi onlar geceyi namaz kılarak geçiriyorlar, dedi. Ebu Süfyan da;
Sen yapacağın şeyi muhakkak yaparsın kavminden bir adamı yanına al da bey'at etmeye onunla birlikte git, dedi. Hind tanınmamak için peçe-lenmiş, kılık değiştirmişti.[149]
Babam anam sana feda olsun. Sen bizi ne kadar güzel şeylere davet ettin, diyerek müslüman oldu.[150]
2. Fertena (veya Kureyna); Bu kadın, Fetih günü Mekke'den kaçmıştı. Sonradan emân diledi. Kendisine eman verilince kılık kıyafet değiştirerek gelip müslüman oldu.
3. Kureybe (veya erneb); Bu kadın fetih günü yakalanarak öldürüldü. Aslında bu iki kadın tbn Hatal'ın cariyesi idiler, tbn Hatal kafayı çeker, peygamberimizi hicv ve tahkir eden şiirler söyler onları bu cariyelere okuturdu.
Kureyş müşrikleri de İbn Hatal'ın ve bu şarkıcı karıların yanlarına gelirler, içki içerlerdi, İbn Hatal'ın söylediği hicv şiirleri okunurdu.[151]
Her ne kadar mevzumzu teşkil eden hadis-i şerifte bu kendisine eman verilmeyen kimselerin dördü erkek, ikisi kadın olmak üzere altı kişi oldukları rivayet edilmişse de, bu rivayet sözü geçen kişilerin daha fazla olamayacağı anlamına gelmez. Çünkü râvi hatırlayabildiklerini rivayet etmiştir.
Hz. Osman Abdullah b. Ebi Şerh'e eman verdiği halde Hz. Peygamberin; "İçimizde... onu öldürecek anlayışlı biri yok muydu?" diyerek onun öldürülmesini arzu etmiş olması;"müslümanların-kısas ve diyet açısından-kanları müsâvîdir. Onların en azı veya en aşağı tabakadaki ferdi bile ahd ve emân verme hakkına sahiptir."[152] mealindeki hadis-i şerife aykırı değildir. Çünkü Hz. Osman, ona eman vermeden önce Hz. Peygamber onun öldürülmesini istemiş ve kanını heder etmişti. Bilindiği gibi Hz. Peygamberin kanını heder ettiği bir kimseye, başka birisi eman veremez. Metinde geçen; "Bir peygambere hain gözlere sahip olmak yakışmaz." sözü, "Bir peygamberin göz ederek konuşması ona yakışmaz." anlamında kullanılmıştır. Çünkü göz ederek konuşmak karşısındakileri aldatmaktır. Bu bir peygambere yakışmaz.[153]

Bazı Hükümler

1. Mekke-i Mükerreme'nin evlerini satmak ve kiraya vermek caizdir. Hanefilerle Şafiler ve bazı ulema bu görüştedir.
Çünkü bu hadiste Ebu Süfyân'ın ikâmet ettiği ev, Ebu Süfyân'a izafe edilmiştir. Bilindiği gibi bir insana izafe edilen bir şeyin o insanın mülkü olması kaidedendir. Bilindiği gibi bir insan mülkünde meşru çerçeve içerisinde olmak şartıyla istediği gibi tasarrufta bulunabilir.
2. Mekke'nin harple mi sulhla mı alındığı meselesi ihtilaflıdır. İmam Ebû Hânife ile İmam Mâlik ve Ahmed (r.a)'e göre ve ulemânın büyük çoğunluğuna göre harple alınmıştır. îmam-ı Şafiî'ye göre ise sulh yoluyla alınmıştır.
3. Bir esirin kendisine İslam telkin edilmeden öldürülmesi caizdir. Çünkü harpten önce gereken davet yapılmıştır.
4. Hz. Peygamberin, huzurunda işlenen bir fiili sükutla karşılaması onu tasvib ettiği anlamına gelir.
5. Ebû Süfyân, İslam ile müşerref olmuş şerefli bir kimsedir.[154]

2684. ...Sâid b. Yerbu'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) Mekke'nin fethi günü (şöyle) buyurmuştur:
"Dört kişi vardır ki onlara harem dışında da harem içinde de eman vermiyorum." buyurmuş ve (onların) isimlerini vermiş. (Râvî) dedi ki; (Hz. Peygamber bu isimler arasında) Makîs'e ait şarkıcı iki cariye (nin isimlerini) de (yerdi). Bunlardan birisi öldürüldü, diğeri de (önce) kurtulup kaçtı. Bir süre^sonra da müslüman oldu.
Ebû Dâvûd der ki: Bu hadisin (Şeyhim) Ibnü'l-Ala'dan (gelen) isnadını iyice anlayamadım.[155]

Açıklama

Her ne kadar metinde sözü geçen cariyelerin Makyes'e ait oldukları ifade ediliyorsa da siyer ulemasının açıklamasına göre bu

cariyeler İbn Hatal'a aittir. Bu iki cariyenin hayat hikayeleri bir önceki hadisin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[156]

2685. ...Enes b. Malik'den (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a.) fetih yılında Mekke'ye başında miğferle girmiş. Miğferi çıkarınca yanına bir adam gelip;
İbn Hatal Ka'be'nin örtüsüne sarılmış (duruyor), demiş. (Bunun üzerine Hz. Peygamber),
"onu öldürün'* diye emir vermiş.[157]
Ebû Dâvûd dedi ki: İbn-i Hatal'ın ismi Abdullah 'dır. O'nu Ebû Berze el-Eslemî öldürdü.[158]

Açıklama

İbn-i Hatal, Ka'be'nin örtüsü altına sığınmış olarak bulunsalar bile, öldürülmeleri emr ve kanlan heder edilen kişiler arasında idi.
Heder lügatta, lağv ve bâtıl anlamına gelir. Boşa gitmeye ve boşa gidene denir.
Devlet başkanınca, kanı heder edilip öldürülen kimse için, ne kısas ne de diyet gerekir.
İbn Hatal, BeniTeymülEdrem b. Galiplerden idi. Asıl adı, AbduFuzza b. Hatal idi. Bazı kaynaklara göre ismi, Hilâl b. Abdullah b. Abd-i Menafü'l-Edremî idi.
İbn Hatal, müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmişti.
Peygamberimiz, onu, zekat ve sadaka toplayıcılığı vazifesine tayin etmişti. İbn-i Hatal'ın hizmetini gören, azadlı, Müslüman bir kölesi vardı. Hu-zaalardandı. Peygamberimiz, bu köleyi de yanına katarak İbn Hatal'ı tahsilata yollamıştı. Köle, îbn Hatal'ın hizmetini görüyor, yemeğini yapıyordu.
Bunlar, bir konak yerinde konakladılar. İbn Hatal, kendisi için erkek bir davar kesip yemek yapmasını köleye emretti. Öğle vakti, yatıp uyudu. Uyandığı zaman kölenin kendisi için yapacağı yemeği yapmadığını gördü. Çünkü, köle de uyuya kalmıştı. İbn Hatal, son derece öfkelendi. Kölenin üzerine atıldı. Onu döve döve öldürdü. Öldürdüğü zaman "vallahi Muhammed'in yanma varırsam, bu suçumdan dolayı, muhakkak beni öldürür!*' dedi. İrtidad etti, islamiyetten müşrikliğe döndü. Topladığı zekat ve sadaka mallarını da sürerek Mekke'ye kaçtı. MekkelİIer, İbn HataPa, "Seni bizim yanımıza geri çeviren nedir?" diye sordular.
îbn Hatal, "Sizin dininizden daha iyisini bulamadım" dedi. Müşrik kalmakta devam etti.
tbn Hatal, tepeden tırnağa kadar silahlanmış, uzun kuyruklu bir at üzerinde ve mızrağı elinde olduğu halde, Mekke'nin yukarısından çıkıp gelirken Said b. As'ın kızları, peygamberimizin, Mekke'ye girdiğini İbn-i HataFa haber verdiler.
Îbn Hatal onlara "Fakat, vallahi göreceksiniz ki: Vücudları kılıç darbelerinden, su tutmayan tulumların ağızlarına benzemedikçe, Mekke'ye giremeyeceklerdir!" dedi. Handeme'ye kadar çıkıp gitti.
Handeme'de İslam süvarilerini ve yapılan çarpışmaları görünce içine korku düştü. Titremeye başladı. Ka'be'ye kadar gitti. Atından indi silahlarını çıkardı. Ka'be'nin örtüleri arasına girdi.
Beni Ka'b'dan birisi, tbn Hatal'in zırhını, zırh altına giydiği gömleğini, miğferini, tulgasını, kılıcını aldı. Atına binip Hacûn'a Peygamberimizin yanına geldi.
İbn Hatal'ı Ebu Berzetü'l-Eslemî ile Said b. Hureys'ül Mahzumî'nin elbirliğiyle öldürdükleri bildirildiği gibi, Şerik bir AbdetüTadanî veya Am-mar b. Yasir'in öldürdüğü de, rivayet edilir.
Ebû Berzetü'l-Eslemî'nin öldürdüğü sabittir deniliyor.
Ebû Berzetü'l-Eslemî, onu, kendisinin öldürdüğünü açıklamış, "İbn Hatal'ı Kâ'be'nin örtüsüne sarılmış olduğu halde yakalayıp, Rükünle Makam arasında boynunu vurdum" demiştir.[159] Hattabi'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin fetih günü Mekke'ye başında miğferle girmesi tecavüze uğrayacağından bir kimsenin ihramı terkederek zırh ve miğfer gibi kendisini koruyacak elbiseler giymesinin caiz olduğuna delalet ettiği gibi, hac veya umre niyyeti olmaksızın herhangi bir ihtiyacını görmek isteyen bir kimsenin de ihrama girmesi gerekmediğine delalet etmektedir. Biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini 1738 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[160]

Bazı Hükümler

1. Mekke harp yoluyla fethedilmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüşte olduğu gibi mezheb imamlarından İmam-ı Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik ve İmam Ahmed (r.a.) bu görüştedirler. İmam Şafiî (r.a.)'e göre ise sulh yoluyla alınmıştır.
2. Harem-i şerifde had ve kısas cezalarının uygulanabileceğini söyleyenler bu hadisi şerifi delil getirirler.
3. Harpte miğfer giymek caizdir
4. Taarruza uğrayacağından korkan bir kimsenin harem sınırları içine ihramsız olarak girmesi caizdir.
5. Fesad çıkaranları, yetkili makam ve mercilere şikâyet etmek caizdir. Bu hareket gıybet veya koğuculuk olarak nitelendirilemez.[161]

118. Bir Esîri (Elini Kolunu Bağlayıp) Hedef Yaparak Öldürmenin Hükmü

2686. ...İbrahim en-Nehai'den; demiştir ki: Dahhak b. Kays, Mesrûk'u vali tayin etmek istediği zaman Umare b. Ukbe Dahhak'a;
Hz. Osman'ın katillerinden arta kalan birini mi vali tayin ediyorsun? dedi. Mesrûk da, Umâre'ye:

Bizce sözüne güvenilir bir kişi olan Abdullah b. Mesud(un) bize haber verdi (ğine göre); Peygamber (s.a.) babanı öldürmek isteyince (baban Ukbe);
(benim) çocuklara kim? (kefil olacak) diye sormuş. Rasûlullah sal-lallahü aleyhi ve sellem de:
"ateş (kefil olacak)! buyurmuş, cevâbını verdi (Bunu işiten mesrûk Umâre'ye):
Rasûlullah (s.a)'ın senin için hoş gördüğünü biz de hoş görürüz" dedi.[162]

Açıklama

Ukbe b. Ebi Muayt Mekke döneminde Hz.Peygambere zulmetmekten zevk alan ve bunu kendine görev edinen kimselerin başında gelenlerinden biri idi. Bir gün Rasûli zişân efendimiz, Kabenin yanında namaz kılarken secdede bulunduğu bir sırada yeni boğazlanmış olan bir devenin işkembesini getirerek onu kanlı kanlı peygamberimizin iki küreğinin arasına koymuştu.[163]
Bu yüzden, Bedir savaşında esir edilince, elinden bütün silahları ve kendini müdafaa imkanları alınarak öldürülmüştü.[164]
Bu hadise dayanarak ulemâdan bazıları, esirlerin ellerini ayaklarını bağlayıp onları hedef yaparak Öldürmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. İmam Buhari'ye göre ise herhangi bir canlıyı bu şekilde öldürmek mekruhtur.[165]
Hz.Peygamberin, Bedir savaşında bu şekilde öldürdüğü Ukbe ile aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir: Ukbe b. Muayt, peygamberimizin, Mekke'den Medine'ye hicreti üzerine:
Hicret edip bizden uzaklaştın ey Kasvâ adındaki devenin binicisi, Göreceksin pek yakında beni atlı olarak karşında!
Saplayıp duracağım size mızrağımı, sulayacağım onu kanınızla
Kılıç da bırakmayacak sizin hiç bir örtülü yerinizi.” kıt'asını söylemişti. Peygamberimiz onun bu sözlerini işitince:
"Allahım onu, yüzükoyun, burnunun üzerine düşür", diyerek beddua etmişti.
Ukbe b. Ebi Muayt, Bedir'de Kureyş ordusunun hezimete uğradığı sırada kaçıp kurtulmak isterken atı, hırçınlaşarak onu yere vurmuş, Abdullah b. Seleme de esir etmişti.
Peygamberimiz, Irkuz-Zubya'dan çıkıldığı sırada Âsim b. Sâbit'e, Ukbe b. Ebî Muayt'ınboynununvurulmasını emretti. Ukbe:
Yazıklar olsun sana ey Kureyş Cemaati. Şunlar arasında burada, neden bir tek ben öldürülüyorum dedi. Peygamberimiz;
"Allah'a ve Rasûlüne olan düşmanlığından dolayı" dedi. Ukbe:
Yâ Muhammed! Kavmimden, herkese yaptığım bana da yap, onları öldürürsen beni de öldür. Onlara, eman verirsen, bana da eman ver. Onlardan kurtulmalık akçesi alırsan, benden de onlar gibi kurtulmalık akçesi al!
Ya Muhammed! Sen beni öldürürsen, küçüklere kim bakacak?" dedi. Peygamberimiz;
"Ateş! Git, ey Asım! Vur onun boynunu!" dedi. Asım gidip Ukbe'nin boynunu vurunca Peygamberimiz;
"...Allah'a hamdolsun ki o seni öldürdü. Senin ölümünden dolavı eözünü aydınlattı." dedi.[166] Aliyyü'l-kari'nin ifadesine göre Ukbe'nin, "Benim çocuklara kim kefil olacak" sözüne Rasulullah'ın "ateş" diye cevap vermesi şu iki manaya da gelebilir:
1. Kimse kefil olmayacak. Onlar zayi olup gidecekler.
2. Sen kendini bekleyen ateşi düşün, onları düşünme çünkü yüce Allah;
"Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın...”[167] buyurarak herkesin rızkına kefil olduğunu bildirmiştir. Binâenaleyh sen onları düşünme de kendini bekleyen cehennem ateşini düşün. Uygun olan da bu ikinci manadır.[168]

119. Esiri Okla Öldürmenin Hükmü

2687. ...İbn-i Ti'lî'den; Demiştirki; Abdurrahman b. Halid b. Ve-lid ile birlikte savaşa girmiştik. Dört düşman (askeri) getirildi. (Abdurrahman) onlar hakkında (öldürülmeleri için) emir verdi. Bunun üzerine bir yere bağlanıp (üzerlerine ok atılmak suretiyle) öldürüldüler.
Ebû Dâvûd der ki; Said'den başka birisi bu hadisi bize, îbn-i Vehb'den, (rivayet eden Şeyhlerimizden) birisi (îbn Ti'UJ'nin şöyle dediğim rivayet etti -(onlar) bir yere bağlanıp (üzerlerine) ok (atılmak suretiyle) öldürüldüler. Bu durum Ebû Eyyub el-EnsarVye ulaşınca;
Rasûluüah (s.a.)dan, eli kolu bağlı kişinin öldürülmesini neh-yettiğini duydum. Nefsim elinde olan zata yemin olsun (öldürmek istediğim canlı) bir tavuk bile olsa onu bağlayıpta hedef yaparak öldürmem dedi. (Ebû Eyyûb el-Ensâri'nin söylediği) bu (söz) Abdur-rahman b. Halid'e ulaşınca (bu cinayetine karşılık olmak üzere) dört tane köleyi azad etti.[169]

Açıklama

Sabr, bir canlıyı nişan alıp öldürmek için hapsetmek veya bağlayıp hedef yapmak anlamına gelir.Hareket halindeki bir av hayvanını veya savaş alanındaki düşmanı öldürmek bu hükmün dışındadır. Burada kasdedilen ise bir düşmanın elini kolunu bağlayıp iyice hareketsiz bir hale getirilerek atış hedefi yapmak ve ok yağmuruna tutarak öldürmektir. Bir canlıyı bu şekilde hedef alarak öldürmek İslamiyette yasaklanmıştır. Nitekim mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte canlıları bu şekilde öldürmenin Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı ifâde edilmektedir.
Enes b.Malik hazretleri de bir tavuğu dikip atış yapan çocukları görünce "Rasulullah hayvanların hedef olarak dikilmesini yasaklamıştır" diyerek çocukları ikaz etmiştir. Aynı şekilde Îbn Ömer'in de bir ikazı sözkonusudur.
Canlıyı hedef alarak öldürmek ona işkencedir. İşkence ise yasaktır. İbn Ömer(r.a); "Nebi(s.a)hayvanaişkence veazabedene lanetetti" demektedir.
Öte yandan dinimizde her konuda, îhsan-iyilik ikram emredilmiştir. Şed-dad b. Evs, "Rasulullahtan iki haslet öğrendim"

dedikten sonra Rasulul-lah'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Şüphesiz Allah herşeyde iyiliği farz kılmıştır. O halde siz öldürdüğünüz vakit, öldürmeyi iyi yapın. Kestiğiniz zaman da kesmeyi iyi becerin. Her biriniz bıçağını bilesin. Ve kestiği hayvanı rahat ettirsin"[170]

120. Esir(Ler)i Karşılıksız Olarak Serbest Bırakmanın Hükmü

2688. ...Enes (r.a) den; demiştir ki: Sabah namazı vaktinde Mekkelilerden seksen kişi Tenim dağlarından Peygamber (s.a) in ve ashabının üzerine, onları öldürmek için. (ansızın) indiler. Rasûlullah (s.a) onları esir olarak ele geçirdi. Sonra serbest bıraktı. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah, "Mekke'nin göbeğinde onlara karşı size zafer verdikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken odur."[171] ayet-i kerimesini sonuna kadar indirdi.[172]

Açıklama

Tenîm, Mekke ile Şerif arasında, Mekke'ye üç ya da dört rriil uzaklıkta bir yerdir. Mekke'ye en yakın mikat burası olduğu için harem dairesi içerisinde bulunup da Umre yapmak isteyenler, ihrama girmek için buraya gelirler. Bu sebeple halk arasında burası "umre" ismiyle anılır.
Mekkeli müşriklerin Hudeybiye musalehası yılında müslümanlara saldırmak için sabah namazı vaktini seçmiş olmalarının sebebi, kendilerince müslümanları ansızın ve gafil olarak yakalamaktı. Fakat aslında gafil olan kendileri oldukları için müslümanlar tarafından kıskıvrak yakalandılar.
Metinde geçen kelimesi "selem" ve "silm" şeklinde okunabilir.
"Selem" şeklinde okunduğu zaman esir etmek, "silm" şeklinde okunduğu zaman da sulh yapma, uzlaşma anlamına gelir. Hattabi ile Ibnü'1-esir bu kelimeyi esir etme anlamına gelen "selm" şeklinde okumanın daha doğru olacağını söyledikleri için biz de tercümemizde bu manayı tercih ettik.
Bu hadisri şerif esiri karşılıksız olarak serbest bırakmanın caiz olduğunu söyleyen İmam-ı Şafiî'nin delilidir.
Hanefi ulemasına göre ise esiri meccânen serbest bırakmak caiz değildir. İsterse bu esir islamiyeti kabul etmiş olsun.
İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre de esirleri serbest bırakmak caiz değildir.
İmam Şafiî (r.a)'e göre ise veliyyüM-Emr, göreceği bir gerekçeye bağlı olarak, esirleri bir bedel mukabilinde olmaksızın serbest bırakabilir.[173]

2689. ...Muhammed b. Cübeyr b. Mut'îm'in babasından-rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) Bedir esirleri hakkında; "Eğer Mut'îm b. Adiyy sağ olsaydı da şu kokmuşlar hakkında şefaatta bulunsaydı onun hatırına bunları serbest bırakırdım." buyurmuştur.[174]

Açıklama

Hz.Peygamber'in müşrik Mut'îm'i, oğlunun yanında bu şekilde saygıyla anması, Mut'îm'in oğlu Cübeyr'in gönlünü İslam'a ısındırma gayesine matuf olabileceği gibi, gerçekten mut'imin yaptığı iyilikleri dile getirmek için onu bu şekilde yadetmiş de olabilir.
Çünkü Mut'im b. Adiy aslında Hz. Peygamber'e kötülük eden müşriklerden biri olmakla beraber, müşriklerin müslümanları açlığa mahkum etmek için uyguladıkları boykot kararının metnini yırtan kimsedir.[175]
Ayrıca Hz.Peygamber, taif seferinden sonra Nahle'ye gelip geceleyin namaza durmuştu. O sırada Nusaybin cinlerinden yedisi oradan geçerken Hz.Peygamberin okuduğu Kur'an-ı Kerim'i dinleyip müslüman oldular. Hz.Peygamber orada birkaç gün kaldıktan sonra Mekke'ye yöneldi. Fakat yalnız başına Mekke'ye girmesi çok tehlikeliydi. Mutlaka birisinin himayesine ihtiyacı vardı. İşte Mut'im bu görevi de yüklenerek Hz.Peygamberin Mekke'ye sağ-salim girmesini sağladı.[176]
Ulemâ, savaşçı esirlere yapılacak muamele hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam Şafîî'ye göre devlet reisi esirleri isterse öldürtür, isterse karşılıksız olarak serbest bırakır, ister fidye karşılığında serbest bırakır, isterse köle yapar. Hasan-ı Basri (r.a)'ye göre ise, esirleri öldürmek mekruhtur. Binâenaleyh, esir ya fidye karşılığında ya da karşılıksız olarak serbest bırakılır. Atâ (r.a) da bu görüştedir. Rivayete göre ıstaharın ileri gelenlerinden bir esir öldürülmek üzere Hz.İbn Ömer'e gönderilmişti .İbn Ömer (r.a), "...Ondan sonra artık (esirleri) ya lütfen bırakır veya karşılığında fidye alırsınız.'[177] ayet-i kerimesini okuyarak o esiri öldürmekten imtina etti. İbn Şîrîn ile Mü-câhid (r.a)'in esirleri öldürmenin mekruh olduğu görüşünü taşıdıkları rivayet edilmektedir. Hanefi ulemâsının bu mevzudaki görüşü Ed-Durru'1-muhtar isimli eserde özetle şöyle açıklanıyor:
Hükümdar, esir aldığı kafirler, islamiyeti kabul etmezlerse muhayyer olup dilerse onları öldürür, dilerse köle olarak kullanır, dilerse müslüman-lara haraç ve cizye vermek üzere kendilerini hür ve zımmî olarak bırakır. Arap olan müşrikler ile mürtedler ehl-i zimmet olarak bırakılmaz (kılıçtan geçirilir)
Kafirleri yenip esir ettikten sonra, islamiyeti kabul ettikten sonra olsa bile meccanen salıverilmeleri haramdır. Çünkü gazilerin hakkı taalluk etmiştir. İmam Şafii Allahu Teâlâ'nın:
"Ya iyilik (karşılığında hiçbir şey almayarak azâd) edin, yahut fidye (alın)" nazm-ı cehlinin gereğince esirlerin meccanen bırakılmasını caiz görmüştür..
Hanefîler; İmam Şafii'ye, "bu ayet-i kerime, "Müşrikleri, nerede bulursanız öldürün" ayet-i kerimesiyle neshedilmiştir." diye

cevap verirler, Harb ettikten sonra kafirlerden biraz mal alıp da esirlerini salıvermek şer'an haramdır. Ama harb bitmeden önce mal karşılığında esirlerin bırakılması caizdir. Müslüman esir karşılığında caiz değildir. Imameyn'e göre caizdir. İmam-ı A'zam'ın iki rivayetinden kuvvetli olanı da budur.[178]
Bu mevzuda İbn Abidin de şöyle diyor; "Hatta (esirlerin) mal veya müslüman esir karşılığında bırakılmaları da caiz değildir, ihtiyaç zamanında mal karşılığında bırakılmaları caizdir. İmam Muhammed'e göre çocuğu olmayacak. derecede yaşlı olursa mal karşılığında bırakılması caizdir, tmameyn'e göre ise müslüman esir karşılığında bırakılması caizdir. Diğer üç mezheb imamlarının kavilleri de böyledir. Nitekim RasûM Ekrem Efendimiz, bir müşrikle iki müslümanı değiştirmiştir. Bir müşrik kadınla Mekkelilerin esir ettiği müslümanları değiştirmiştir."[179] Ben derim ki; Kâfir esirlerin mal karşılığında bırakılmalarının haram olması ihtiyaç olmadığına göredir. Ama ihtiyaç olursa mal veya müslüman esir karşılığında bırakılmaları caizdir."[180]

121. Esirin Mal Karşılığında Serbest Bırakılması (Nın Hükmü)

2690. ...Ömer b. el-Hattabdan; demiştirki: Bedir günü Peygamber (s.a.) (serbest bıraktığı esirler için) bir karşılık alınca, Aziz ve Celil olan Allah; “Yeryüzünde ağır bas (ip küfrün belini iyice kır) ıncaya kadar hiçbir peygambere esirler sahibi olmak yaraşmaz.”[181] ayetini "...Aldığınız (fidye) dan dolayı size mutlaka bir azab dokunurdu."[182] ayetiyle birlikte indirdi. Sonra Allah ganimetleri onlara helal kıldı. Ebu Dâvûd der ki; Ahmed b. Hanbeİ'e Ebu Nuh 'un isminden soruldu da onun; "Onun ismini ne yapacaksın? Onun ismi çirkin bir isimdir" diye cevap verdiğini duydum. Ebu Nûh 'un ismi "kuradadır. (Fakat onun isminin) doğrusu Abdurrahman b. Gazvan'dır.[183]

Açıklama

Bedir savaşı müslümanların zaferiyle neticelendikten sonra Hz.Peygamber esirler hakkında Hz.Ebûbekir ve Ömer ile istişare etti. Bu istişare Müslim'in rivayetinde şöyle anlatılıyor; "Müslümanlar esirleri aldıktan sonra, Rasûlullah (s.a.) Ebû Bekir'le Ömer'e;
Bu esirler hakkında rey'iniz nedir?" diye sordu. Ebû Bekir:
Ya Nebiyyallah! Bunlar amca oğulları ve akrabadırlar; ben onlardan fidye almanın doğru olacağı fikrindeyim. Bu suretle, kafirler üzerinde kuvvetimiz olur. Umulur ki Allah, onları İslâm'a hidâyet buyurur, dedi. Müteakiben Rasûlullah (s.a.);
"Sen ne fikirdesin ey Hattâb oğlu?" diye sordu. Ömer diyorki; Ben:
Hayır, vallahi ya Rasûlullah, Ben Ebû Bekir'in fikrinde değilim. Lâkin ben, bize müsaade buyursan da şunların boyunlarını vuruversek fikrindeyim. Ukay'le karşı Ali'ye müsaade buyurmalısın ki onun boynunu vursun! Bana da filana karşı müsaade buyurmalısın, ben de onun boynunu vurmalıyım. Zira bunlar küfrün imamları ve eşrafıdırlar, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) Ebu Bekir'in söylediğine meyletti. Benim söylediğimi beğenmedi. Ertesi gün olunca ben geldim. Bir de ne göreyim Rasûlullah (s.a.) ile Ebû Bekir oturmuş ağlıyorlar! Bunun üzerine ben;
Ya Rasûlallah, bana haber ver; sen ve arkadaşın neden ağlıyorsunuz? Ağlayacak bir şey bulursam ben de ağlarım, ağlayacak bir şey bulamazsam siz ağladığınız için ben de ağlar görünürüm» dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
"Bana senin arkadaşlarının teklif ettiği fidye alma meselesine ağlıyorum. Gerçekten onların azapları bana şu ağaçtan daha yakın bir şekilde arz olundu." dedi ve yakın bir ağaca işaret etti.[184]
Mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinden anlaşılıyor ki, Bedir esirlerine uygulanacak muamele hakkında çıkan bu farklı görüşlerin ortaya çıkması üzerine Yüce Allah, "yeryüzünde ağır bas (ip küfrün belini iyice kır) ıncaya kadar hiçbir peygambere esirler sahibi olmak yakışmaz. Siz, geçici dünya malım istiyorsunuz, Allah ise (sizin için) ahireti istiyor. Aliah daima üstün ve hikmet sahibidir.” (İslâm iyice yerleşip küfür ezilmedikce, sizin esirleri tutup onlardan fidye almayı beklemekle uğraşarak vakit kaybetmeniz doğru değildir)
"Eğer Allah'tan (yanılma ile verilen hükümlerden ötürü azabetmemek hakkında) bir yazı geçmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azab dokunurdu." (Ama Allah, islam için çarpışan sizleri desteklemeye ve korumaya söz vermiştir. Bunun için size azab etmeyecektir)[185] ayet-i kerimesini indirmiştir.
Hz. Peygamberin Bedir esirleri hakkında böyle bir istişarede bulunması bazı hadis kitaplarında şöyle anlatılıyor;
"Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki: Cebrail, kendisine inerek şöyle dedi: "Onları -yani ashabını- Bedir esirleri hakkında muhayyer kıl; ya öldürülmelerini veya gelecek yıl kendilerinden onlar kadar öldürülmek şartı ile fidyeyi ihtiyar etsinler." Ashab, "fidyeyi ve bizden de öldürülmesini ihtiyar ediyoruz." Dediler.[186]
Görülüyor ki Tirmizi'nin rivayeti ile Müslim'in rivayeti arasında zahirde bir çelişki mevcuttur. Şöyle ki, Allahu Teâlâ hazretleri, Cebrail (a.s) aracılığıyla müslümanları, esirleri öldürmekle fidye karşılığında serbest bırakmak arasında muhayyer bırakmışla bu tercihlerden her ikisinin de mubah olması gerekirdi ve dolayısıyla, esirleri fidye karşılığında bırakma yolunu tercih ettiklerinden dolayı mesul tutulmamaları gerekirdi.
Oysa Müslim'in rivayetinde, bu yolu tercih eden müslümanların mes'ul oldukları ve bu yüzden hak ettikleri azabın Hz.Peygambere çok yakından gösterildiği ifâde edilmektedir. Ulemâ bu meseleyi şöyle açıklamışlardır. Bu tercihi yapmalarından dolayı azaba müstehak olanlar, bu tercihe katılanların tümü değildir. Sadece dünya menfaati temin etmek gayesiyle bu tercihe katılanlardır. Fakat, esirleri ve onların nesillerini kazanmak, rahmet yoluna sarılmak, esirlerden alınacak mallarla müslümanları düşmana karşı daha güçlü hale getirmek gibi sebeplerle, bu tercihe katılanlar, tercihlerinden dolayı sorumlu değillerdir. Metinde bu mevzu ile indiği ifade edilen; "...sîz, geçici dünya malını istiyorsunuz. Allah ise (sizin için) ahircti istiyor..."[187] ayet-i ke-rimesiyle kasdedilenler, dünya menfaati elde etmek gayesiyle bu tercihe katılanlardır. Bedir savaşına katılanların büyük çoğunluğu bu sorumluluğun dışındadır. Hz.Fahr-i kainat ile, Ebû Bekr Sıddık'ın bu tercihe

katılmala-rındar dolayı mesul olmaları ise asla sözkonusu değildir.
Hz. Pey amberin, bu tercihe katıldıklarından dolayı mesul olan kişiler hakkında ağlaması ise onların bu günahlarının bağışlanması için olmuştur ve Yüce Allah sevgili peygamberinin döktüğü gözyaşları neticesinde onları azaba çarptırmayacağını ve küfrün belini kırıp düşmanı tamamen mağlup etmeden hiçbir peygamberin elinde esirler bulundurarak bunların karşılığında fidye almasının doğru olmadığını, bunun ancak kafirleri zelil, müslümanlan aziz kıldıktan sonra meşru olacağını[188] bildirmiştir.
İbn Kayyım el-Cevziyye'nin ifâde ettiğine göre ulemâ Bedir esirlerini kılıçtan geçirme, ya da fidye karşılığında serbest bırakma şıklarından hangisinin daha isabetli olduğunda ihtilafa düşmüş, bir kısmı kılıçtan geçirilme şıkkını tercih ederken bir kısmı da fidye karşılığında serbest bırakılmaları şıkkını tercih etmeştir. Bu ikinci şıkkı tercih edenler, şu gibi sebeblerden dolayı bu görüşü tercih etmişlerdir:
1. Çünkü daha sonra hüküm bu görüş üzerinde karar kılmıştır.
2. Enfal suresinin 68. ayetinde ifade edilen, Allah'ın ezeli yazgısına uygun düştüğü ve bu uygulama müslümanlara helal kılındığı için,
3. Allah'ın gazabına galip gelen rahmet sıfatına uygun düştüğü için,
4. Hz.Peygamberin bu görüşü tercih eden Hz.Ebu Bekir'i Hz.İbrahim ve İsaya (a.s.) benzettiği için,
5. Sözkonusu esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılmaları pek çok kimselerin müslüman olmasına vesile olduğu için,
6. Elde edilen fidyelerle müslüman mücâhidler takviye edildikleri için,
7. Allah ve Rasûlü bu görüşü tercih ettikleri için.
Yine metinde geçen "...sonra Allah ganimetleri onlara helal kıldı..." cümlesiyle, daha önce yaşayan ümmetlere ve peygamberlere ganimetleri yemenin haram olduğu, ganimet yemenin ancak ümmet-i Muhammed'e helal kılındığı İfade edilmek istenmiştir. Çünkü geçmiş ümmetler ele geçirdikleri ganimetleri yiyemezlerdi. Nitekim, "...Eğer Allah'dan bir yaa geçmemiş olsaydı size mutlaka büyük bir azab dokunurdu..."[189] ayet-i kerimesiyle bu gerçeğe işaret edilmiş ve; "...Artık elde ettiğiniz ganimetleri helal ve temiz olarak yeyin..."[190] ayet-i kerimesiyle ganimetlerin bu ümmete helal kılındığı açıkça ifade edilmiştir.
Esirlerin mal karşılığında bırakılması hakkında fıkıh ulemâsının görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[191]

2691. ...Ibn Abbas'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.), Bedir (savaşı) günü (fidyeyle serbest bıraktığı) her bir müşrik hakkında dört bin (dirhem para) takdir etmiştir.[192]

Açıklama

es-Sfretü'l-Halebiyye'de ifâde edildiğine göre, Bedir savaşında esirlere mali güçlerine göre fidye takdir edilmiştir. Binâenaleyh, takdir edilen fidyelerin miktarı 1000 dirhem ile 4000 dirhem arasında değişen mikdarlarda olmuştur. Takdir edilen bu mikdarı ödemeye gücü yetmeyenlerde, okuyup-yazma bilmeyen bir müslümana okuyup yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılmışlardır. Hz.lbn Abbas sadece bildiği miktarı anlatmakla yetinmiştir. Aslında esirlerden alınan fidye mikdarı 2000-4000 dirhem arasında değişmektedir. Bu hadisle ilgili hükümler 2689 ve 2690 numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görülmemiştir.[193]

2692. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Mekkeliler (Bedir'de müs-lümanların eline geçen) esirlerine fidye olmak üzere (mal) göndermeye başlayınca (Hz.Peygamberin kızı) Zeyneb de kocası Ebu'İ-As'ın fidyesi olmak üzere (bir miktar) mal gönderdi. (Hz.Zeyneb'in gönderdiği) bu mallar arasında kendisine ait bir de gerdanlık vardı. (Aslında) bu gerdanlık Hz. Hatice'nin idi ve Zeyneb'i Ebu'l-As ile evlendirirken bu gerdanlığı ona vermişti. Rasûlullah (s.a) gerdanlığı görünce Zeynep için çok üzüldü ve (yanındaki Müslümanlara);
"Eğer Zeyneb'in esirini serbest bırakmayı (uygun) görürseniz (onu şerbet bırakın) ve Zeyneb'e ait olan (mal) ı da kendisine iade ediniz" dedi. Onlar da;
Olur, diye cevap verdiler. Rasûlullah (s.a) Ebu'l-As'dan (Zeyneb'i kendisine göndereceğine dair) söz almıştı. -Yahut da- Ebu'l-Âs (Zeyneb'i Hz.Peygambere göndereceğine dair) söz vermişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Zeyd b. Harise İle ensardan bir adamı (Hz.Zeyneb'i getirmek üzere Mekke'ye) gönderdi, (gönderirken onlara) "Ye'cic (denen yer)in çukurunda bekleyin. Nihayet sizin yanınıza gelince beraberce yola çıkar ve onu alıp getirirsiniz." buyurdu.[194]

Açıklama

Bedir esirleri arasında Peygamberimizin damadı ve Hz.Zeyneb'in kocası Ebu âs b.Rebi'de bulunuyordu.
Ebu'l-As; Mekke'de zengin, güvenilir ve ticarette sayılı kişilerdendi. Annesi Hâle binti Huveylid, Hz.Hatice'nin kızkardeşi idi. Hz.Hatice, yeğenini, kızı Hz.Zeyneb'le evlendirmesini Peygamberimizden istemiş, Peygamberimiz de buna muhalefet etmemişti. Bu, peygamberimize, peygamberlik ve vahiy gelmeden önce idi.
Peygamberimiz Hz.Zeyneb'i Ebu'1-As'a nikahladı. Hz.Hatice yeğeni Ebu'1-As'ı oğlu yerinde tutardı.
Yüce Allah, Peygamberimizi peygamberlikle şereflendirdiği zaman Hz.Hatice ile kızları peygamberimize iman ettiler. Peygamberimizin Allah'tan getirip tebliğ ettiği şeyleri tasdik, peygamberimizin dinini kabul ettiler. Ebu'l-As ise, müşriklikte kaldı.

Peygamberimiz, kızı Hz.Rukiyye'yi veya Ümmü Külsüm'ü de Utbe b Ebî Leheb'e nikahlamıştı.
Kureyş müşrikleri, yüce Allah'ın emirlerine karşı koymaya ve düşmanlığa başladıkları zaman;
Siz Muhammed'in kızlarını almakla onu derdinden kurtardınız. Kızlan geri çevirip onlarla kendisini meşgul ediniz, dediler. Ebul As'a gittiler, ona,
Aileni kendinden ayır. Biz, seni Kureyş kadınlarından*hangisini istersen, onunla evlendiririz, dediler.
Ebu'l-As;
Hayır. Vallahi, ben zevcemden ayrılmam. Onun yerine Kureyş kadınlarından bir kadının, benim karım olmasını da istemem, dedi...
Müslümanların karşılıksız olarak serbest bıraktığı Ebu'l-As, Mekke'ye gidince, birkaç gece Mekke'de oturduktan sonra, bir gece, Hz.Zeyneb'le birlikte Mekke'den yola çıktı. Onu, Zeyd b.Harise'ye ve arkadaşına teslim etti. Onlar da Zeyneb'i peygamberimize getirdiler.[195] Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, "Esirleri mal karşılığında serbest bırakmak caizdir." diyenlerin delilidir. Biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini 2690 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[196]

2693. ...Urve b. ez-Zübeyr (in) el-Misver b. Mahreme ile Mervan'dan naklettiğine göre; Rasûlullah (s.a) Hevâzin (kabilesi) elçileri müs-lümanlığı kabul ederek kendisine gelip de mallarının kendilerine geri verilmesini istedikleri zaman onlara (şöyle) konuştu:
Benim yanımda şu gördüğünüz (askerler) vardır." (onların hepsinin de bu mallarda hakkı vardır) söz (ler)den en hoşuma gideni en doğru olanıdır. (Binaenaleyh) ya esir (leriniz)i tercih ediniz ya da mallarınız)!" Bunun üzerine (Hevazin elçileri);
Biz esir(ler)imizi tercih ediyoruz dediler. Rasûlullah (s.a) de (onlara bir hitabede bulunmak üzere ayağa) kalktı Allah'a (hamd-ü) senada bulunduktan sonra dedi ki:
"...Gelelim mevzumuza! Sizin şu (Hevazinli) kardeşleriniz (müslümanlığı kabul edip) tevbe ederek geldiler. Ben onlara esirlerini (karşılıksız olarak) geri vermeyi uygun görüyorum. Sizden kim kendi arzusuyla bunu yapmayı istiyorsa (bunu) yapsın. Kim de bizim kendisine Allah'ın bize vereceği ilk feyden (biraz mal) vermemize kadar (esirler üzerindeki) hakkını elinde tutmak istiyorsa (o da bunu) yapsın" (orada bulunan) halk;
Ey Allah'ın Rasûlü biz kendi gönlümüzle bu esirleri onlara (karşılıksız olarak) veriyoruz, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)
"Biz (esirleri karşılıksız olarak bırakmamız hususunda bize) izin verenle vermeyeni biribirindcn ayırdedemiyoruz. Gidiniz başkanlarınıza (danışınız) sizin kararınızı bize onlar getirsinler." dedi. Halk da (başkanlarının yanına) gitti. Başkanları onlarla konuştular ve hepsinin de esirleri karşılıksız olarak bırakmayı gönülden istediklerini ve (buna) izin verdiklerini bildirdiler.[197]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte mevzuu bahis edilen olayın özeti şudur: Hz.Peygamber hicretin sekizinci yılında Mekke'yi fethedip de sonra Huneyn üzerine bir sefer düzenlemiş ve neticede Hevazinlerden pek çok kimseyi esir etmişti.[198] Bu seferi müteakip yapılan Taif gazasından sonra da zilkade ayının altıncı günü Cirâne'ye geldi ve orada on üç gece kaldı. Hevazinden alınan harp esirleriyle ganimet mallan da Cirane'de bulunuyordu.[199] Bir temsilci gelmeyince Hz. Peygamber, Hevazinden alınan ganimetleri mücahitler arasında taksim etti. Nihayet Hevazin temsilcileri peygamberimizin yanına gelip müslüman oldular ve gerilerdeki kavimlerinin de müslüman olduklarını haber verdiler.
Bunlar başlarında Ebu Sured Züheyr b. Sured olmak üzere ondört kişi idiler.
Peygamberimizin süt annesinden amcası olan Ebu Burkan da aralarında bulunuyordu.[200]

Hevazin Temsilcilerin İsteklerini Dile Getirişleri:

Hevâzin temsilcileri; Ya Rasûlullah! Biz, köklü bir kabileyiz.
Sana meçhul olmadığı üzre biz bu musibete uğramış bulunuyoruz. Allah'ın sana lutfu ihsanda bulunduğu gibi, sen de bize karşı lutufkâr ol! dediler.
Benî Sa'd b. Bekir oğullarından Ebû Sured Züheyr, ayağa kalktı.
Ya Rasûlallah! Şu gölgeliklerde bulunanlar, senin süt halaların, teyzelerin ve sana süt emdirip bakmış olan kadınlardır. Eğer biz, Şam kralı Haris b. Ebi Şimr'i veya Irak kralı Numan b. Münzir'i emdirmiş ve şimdiki duruma düşüp te kendilerinin şefkat ve ihsanlarını dilemiş olsaydık, bize esirgemezlerdi. Halbuki, sen süt emdirip bakılanların en hayırhsısın! dedi. Bu hususta bir de şiir söyledi.
Hevazin temsilcileri mallarının ve esirlerinin kendilerine geri verilmesini istediler.[201]

Peygamberimizin Hevazin Temsilcilerine Teklif Ve Tavsiyesi:

Peygamberimiz;
"Ben, sîzin için gelmeyeceğinizi sanıncaya kadar -işi bekletmiş- geciktirmiştim. Fakat siz çok geç kaldınız. Esirler bölüşülmüş bulunuyor. Bana sözün en sevimli, en güzel olanı, doğru olanıdır. Görüyorsunuz ki yanımda bunca müslümanlar var onların hepsini haklarından vazgeçirmek zordur. Şimdi siz iki şıkkın birisini; ya esirleri, ya da malları tercih ediniz! Size çocuklarınızla kadınlarınız mı daha sevgilidir, yoksa mallarınız mı?" buyurdu.

Temsilciler, Peygamberimizin ancak ikisinden birisini geri verebileceğini anlayınca,
Ya Rasûlallah! Sen bizi, mallarımızla, çoluk çocuklarımız arasında onlardan birini seçmekte serbest bıraktın. Sen bize kadınlarımızı ve çocuklarımızı geri ver! Çünkü onlar bizim yanımızda maldan daha sevgilidir, dediler. Peygamberimiz:
"Benim hissemi ve Abdulmuttalip oğullarının hisselerine düşenleri size bağışladım. Halka öğle namazını kıldırdığım zaman, sizler ayağa kalkıp:
("Biz çocuklarımız ve kadınlarımız hakkında Rasûlullah'ın müslüman-lar katında müslümanların da Rasûlullah katında şefaatini diliyoruz") deyiniz.
Bunun üzerine ben de (bana ve Abdulmuttalip oğullarına düşenleri size bağışladım) derim.
Müslümanlardan da sizin için istekte bulunurum." buyurdu.[202]

Muhacirlerin Ensar'ın Hisselerini Peygamberimiz İçin Bağışlamaları

Peygamberimiz, müslümanlara öğle namazını kıldırınca, Hevazin temsilcileri Peygamberimizin kendilerine emrettiği üzre ayağa kalktılar;
Biz çocuklarımızla kadınlarımız hakkında Rasûlullah'ın, Müslümanlar katında, Müslümanların da Râsulullah katında şefaatini diliyoruz dediler.
peygamberimiz;
"Benim hisseme ve Abdulmuttalip oğullarının hisselerine düşenler, sizin olsun" buyurdu.
Bunun üzerine, muhacirler;
"Biz de hisselerimize düşenleri, Rasûlullah Aleyhisselam için bağışladık, dediler.
Ensar;
Biz de hisselerimize düşenleri, Rasûlullah Aleyhisselam için bağışladık dediler.[203]

Akra B. Habis, Uyeyne B. Hısn Ve Abbas B. Mirdas'ın Hisselerini Bağışlamaktan Kaçınmaları

Akra b. Habis;
Ben ve kabilem olan Temim oğulları adına hayır, bağışlamayız, dedi. Uyeyne bin Hısn,
Ben ve kabilem olan Fezare oğullan adına hayır, bağışlamayız, dedi. Abbas b. Mirdas ü's-sülemî;
Ben ve kabilem olan Beni süleymler adına; "hayır, bağışlamayız dedi. Fakat her iki kabile halkı, Akra ile Abbas'ın;
Hayır, bağışlamayız sözleri üzerine onlara;
Hayır, yalan söylüyorsun. Esirler, Rasûlullah Aleyhisselama bağışlanmıştır, dediler. Süleymoğullan; Biz hissemize düşenleri Rasûlullah Aleyhisselama bağışladık." dedikleri zaman, Abbas b. Mirdas, onlara Siz, beni, zaif ve küçük düşürdünüz, diyerek çıkıştı.[204]

Bazı Hükümler

1. Ganimetler bölüşüldükten sonra, askerlerin özel mülJcü durumuna geçer.
2. Arap ırkından olan kâfir esirleri köleleştirmek caizdir.
3. Süresi belli olmayan bir zaman için borçlanmak caizdir. Çünkü Hz. Peygamber, esirleri fidye karşılığında bırakmak isteyenlere, fidyelerini Allah'ın nasibedeceği ilk feyden vermeyi vadetti. Allah'ın ilk feyi ne zaman nasibedeceği de belli değildi.
4. Ganimetler, müslümanlar arasında paylaştırıldıktan sonra düşman kuvvetleri müslümanlığı kabul ederek gelirler de mallarını isteyecek olurlarsa devlet reisi veya vekili, bir yarar gördüğü takdirde ganimetleri geri verebilir.
5. Müslümanların güvendikleri kişileri kendilerine rehber edinip işlerini onlara danışmaları caizdir.
6. Haber-i vahide itimad etmek caizdir.
7. Vekilin müvekkili adına yaptığı ikrar makbuldür. İmam-ı Ebu Hanife (r.a)'ye göre ise vekilin müvekkil adına yapacağı ikrar sadece hakim huzurunda geçerlidir. Bunun dışında geçersizdir.[205]

2694. ...Amr b. Şuayb'ın dedesinden, demiştirki: Şu, (hevazin el-çileriyle ilgili) hadisede Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem;
“Onların kadınlarını (ve oğullarını) kendilerine geri veriniz (içinizden) her kim şu ganimetten bir hisse ele geçirir (de sonra onu geri verir) se (şunu bilsin ki iade edeceği) bu ganimet karşılığında ona Allah'ın bize vereceği ilk ganimetten altı deve vermek üzerimize borçtur." buyurmuş sonra bir deveye yaklaşıp hörgücünden bir tüy kopararak:
"Ey insanlar benim için şu ganimetten ve şu (elimdeki)nden hiç bir pay yoktur" (demiş) ve (tüy tuttuğu) iki parmağını kaldırıp (sözlerine devam ederek), "Ancak beşte biri müstesna. O beşte bir de (tarafımdan) size geri verilmiştir. Binaenaleyh (ganimetten almış olduğunuz mallardan her şeyi hatta) iplik ile iğneyi (bile sahiplerine iade edilmek üzere geri) veriniz." buyurmuş. Bunun üzerine elinde kıldan yumak olan bir adam kalkıp;
Ben Devemin palanı altında bulunan çulu tamir etmek için (ganimet mallarından) şu yumağı almıştım dedi. Rasûlullah (s.a.)'da;
"Benim ve Abdulmuttalib oğulları için olan (ganimet) senindir" buyurdu. (O adam da bir yumak hukuki bakımdan şu)
Gördüğüm (hal)e erişmişse artık benim ona ihtiyacım yoktur dedi ve onu (elinden) atıverdi.[206]

Açıklama

Hevazin elçileriyle ilgili olayı bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık. Bilindiği gibi Hz.Peygamberin ganimetlerde üç hakkı vardır:
1. Ganimetlerin tümünün beşte birinin beşte biri. Yani ganemitlerin tümünün beşte biri ayrılınca bu beşte bir de tekrar beşe ayrılıp şu beş sınıf arasında paylaştırılır:
a) Hz.Peygamber
b) Hz.Peygamberin yakınları
c) Öksüzler
d) Miskinler
e) Yolcular
2. Safiyy; Hz. Peygamberin bir peygamber olarak seçip alabileceği pay
3. Mücahidlerle birlikte onlardan birine denk olarak aldığı pay
Ancak Hz.Peygamber Hevazinlilerden elde edilen ganimetlerden sadece beşte birden düşen hakkını almış onu da geri vermiş ve ileri de eline ganimetten yada feyden geçecek olan payını da yine esirlerini karşılıksız olarak bırakmak istemeyen mücahidlere, bırakacakları esirler için fidye olarak vermeyi vadetmek suretiyle borçlanmıştır.
Biz bu hadisle ilgili hükümleri bir önceki hadisin şerhinde ve fıkıh ulemasının bu meseleyle ilgili görüşlerimde 2690 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Ancak şurasını ilâve etmek isteriz ki, bu hadis-i şerif "Hz.Peygamberin vefatıyla ganimetlerden aldığı payı ve dolayısıyla, akrabalarının payı yürürlükten kalkmıştır. Bu paylar ayet-i kerimede hak sahibi oldukları Rasulü ek-remle birlikte zikredilen öksüzlere, miskinlere ve yolculara intikal etmiştir." diyen Hanefi ulemasının delilidir. Bazıfarına göre ise Hz.Peygamberin ve akrabalarının bu payı Rasûlüllah'ın hayatında harcadığı yerlere harcanmak şartıyla devlet reisine bırakılmıştır. Devlet reisi onu, islamm savunması için gerekli olan hazırlıkları yapmak için sarfeder. Metinde geçen "...İplik ile iğneyi (bile) veriniz." cümlesi, "ganimetler arasında bulunan az miktardaki malların da taksime tabi olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca bundan yiyecek maddeleri müstesnadır." diyen İmam Şafii (r.a) in delilidir. îmam Malik ise ganimet malları arasında bulunan kıymetsiz şeylerin taksimden önce alınmasında bir sakınca görmemiştir.[207]

122. Ordu Kumandanı Yenmiş Olduğu Düşmanın Toprağında Bir Süre Kalabilir

2695. ...Ebû Talha'dan; Dedi ki: Rasûlullah (ş.a) bir kavmi yendiği zaman (onlara ait olan) toprak (lar) da üç (gün) kalırdı. (Ebu Davud'un diğer şeyhi) İbnü'l-Müsenna (bu hadisi); "Bir kavmi yendiği zaman onların toprağında üç (gün) kalmayı severdi" diye rivayet etmiştir.
Ebû Dâvud der ki; Yahya b. Sâid bu hadisi tenkid ederdi. Çünkü bu hadis Said'in (Kaîade'den rivayet ettiği) ilk hadis (ler) den değildir. Oysa Said kırkbeş yaşında iken bunamıştır. Bu hadisi de ömrünün son zamanlarında rivayet etmiştir. (Fakat) Veki'in de Said'den bunak halinde iken (hadis) aldığı söylenir.[208]

Açıklama

Metinde, ömrünün son zamanlarında bunadığından bahsedilen Said, Said b. Ebi Urube'dir. Bu Said'den rivayet edilen hadislerin bazılarını tenkid eden Yahya ise; "Yahya b. Said el-Kattan"dır.
Ve bu hadisi rivayet eden kişilerin hepsi de Said b. Ebi Urube'den rivayet etmişlerdir. Kavilerden birisi Muaz b. Muaz, diğeri Ravh, öbürü de Abdü'l-A'la'dır Gerçi bunların hepsinin de bu hadisi Said'den rivayet ettiği doğru olmakla beraber bu hadisi Said'den bunaklığı döneminde aldıklarına dair bir delil yoktur. Ayrıca bu hadisi Buhari ile Müslim de hiçbir tenkide uğramadan sahihlerine almışlardır. Binaenaleyh bu hadisi, Said b. Ebî Urube'-den rivayet edildiği gerekçesiyle reddetmek doğru olmaz.
el-Mühelleb'in açıklamasına göre Hz. Peygamberin, zafer kazandıktan sonra düşman topraklarında üç gün daha kalmasının hikmeti, savaşın verdiği yorgunluğu gidermektir. Ancak orada böyle bir istirahatı göze almak için ortamın müsait olması ve düşmanın yeni bir saldırıya geçmesi ihtimalinin olmaması gerekir. Bu istirahat süresinin üç günle kayıtlanması ise, bir yerde konaklayan bir yolcunun orada üç gün kalmakla misafirliğinin ikamete dönüşeceğindendir. Bu bakımdan Hz.Peygamber fethettiği düşman topraklarında üç günden fazla kalmamıştır.
Îbnü'l-Cevzi'ye göre Rasûlullah'ın zaferden sonra düşman topraklarında üç gün kalmasının hikmeti müslümanların güç ve kuvvetini küffara göstermek, orada infaz edilecek ahkamı infaz etmek ve müslümanların, kafirlerin güç ve kuvvetine hiçbir değer vermediklerini bilfiil isbat etmek içindir.
İbnu'l-Munîs'e göre ise, Rasûlü ekremin düşman topraklarında zaferden sonra üç gün kalması, o güne kadar isyana sahne olan o topraklar üzerinde Allah'a taatta bulunarak ve Allah'ı zikrederek ziyafette bulunmak ve müslümanların şiarını izhar etmektir. Ziyafetin süresi en fazla üç gün olduğu için de dördüncü gün orayı terketmeyi uygun bulmuştur.[209]

123. (İki) Esiri Birbirinden Ayırmak

2696. ...Ali (k.v) den rivayet olunduğuna göre, kendisi bir cariye ile çocuğunu birbirinden ayırmış da Rasûlullah (s.a) onu bu

işten neh-yetmiş ve (yaptığı bu) satışı da reddetmiştir.
Ebu Davud der ki; (Bu hadisi Hz. Ali'den rivayet eden) Meymun Ali'ye kavuşmadı. Cemacim (savaşın) de öldürüldü. Cemacim (savaşı hicretin) yetmişüçüncü sene (sin) de oldu. Hine (savaşı da hicretin) altmışüçüncü sene (sin) de (olmuştur). îbn Zübeyrde (hicretin) yetmişüçüncü sene (sin) de katledildi.[210]

Açıklama

Tirmizî bu hadîs-i şerif hakkında şunları söylüyor; "Bu hadis hasen garibdir. Peygamber (s.a)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları akraba olan savaş esirlerini satışta biribirinden ayırmayı mekruh görmüşlerdir. Bâzı ilim adamları İslam diyarında dünyaya gelen akrabaları birbirinden ayırmayı caiz görmüşlerdir. Birinci kavi daha sahihdir. İbrahim'den, satışta anne ile çocuğunu birbirinden ayırdığı, bunun sebebi kendisine sorulunca –"Ben,o anneden bu hususta izin istedim de razı oldu-" dediği rivayet edilmiştir.[211]
Şevkanî'nin ifâdesine göre bu hadis harp esirlerinden anne ile çocuğu ya da kardeş olan iki çocuğu ayrı ayrı kimselere satmak suretiyle veya benzeri yollarla birbirinden ayırmanın haram olduğuna delildir. Anne ile çocuğu birbirinden ayırmanın haram olduğunda ittifak vardır. Anne ile çocuğun birbirinden ayrılmasına sebep olan bu satışın sahih olup olmadığı ihtilaflıdır. İmam Şafii (r.a)'e göre bu satış sahih değildir. Ebu Hanife (r.a)'ye göre ise sahihdir. Diğer akrabaları birbirinden ayırmak da buna kıyasla haram sayılmıştır. İmam-ı Şafii'ye göre ise diğer akrabaları birbirinden ayırmak haram değildir.
Hanefi fıkhının meşhur kitaplarından "Hidâye" isimli eserde bu mevzuda şöyle deniliyor: "Biribirleriyle evlenmeleri haram olan iki küçük köleye sahip olan bir kimsenin bunları biribirinden ayırması caiz olmadığı gibi biribirleriyle evlenmeleri haram olan biri küçük diğeri büyük iki köleyi birbirinden ayırmakda caiz değildir. Biribirinden ayrılmaları yasaklananlar, biribirlerine nikah düşmeyen ve aralarında akrabalık bulunan kölelerdir. Biribirleriyle akraba olduğu halde evlenmeleri caiz olan ya da evlenmeleri haram olduğu halde aralarında akrabalık bulunmayan köleler bu hükme girmezler. Onları biribirinden ayırmak caizdir. Binaenaleyh karı-koca olan iki köleyi satmakta bir sakınca yoktur.
Fakat aralarında hem akrabalık bulunan, hem de biribirleriyle evlenmeleri caiz olmayan ikisi de küçük ya da biri büyük diğeri küçük iki köleyi biribirinden ayırmak mekruhtur. Fakat cinayet ve bunlardan birinin ayıplı çıkması gibi hallerde birini diğerinden ayırmakta bir sakınca olmadığı gibi bunlardan birinin satılması halinde yapılan satış da sahihtir. İmam Ebu Yusuf'a göre ise, iki köleyi biribirinden ayırmanın veya birini satmanın haram olması, sadece aralarında doğum sebebiyle akrabalık bulunan köleler için geçerli, bunların dışındaki akrabalıklar için geçerli değildir. Fakat aralarında doğum sebebiyle akrabalık bulunan köleleri, iki ayrı kişiye satarak birini diğerinden ayırmak mekruhtur ve yapılan satış fâsiddir. Çünkü Hz.Peygamberin bu satışı reddetmesi onun fasit olduğunu ifade eder. Bu mevzuda İbn Abidin de şunları söylüyor: "Allame Nuh Dürer haşiyesinde Ebu Yusuf'tan bu konuda iki rivayetin olduğunu nakletmektedir. Bir rivayette ıralarında doğma akrabalığı olan ana, baba torun, dede gibi olanlar da caiz değil, diğerlerinde caiz olduğunu söylemektendir. Şafii mezhebinde sahih olan da budur. Bir rivayete göre de akrabalık isterse doğum sebebiyle olsun hiç bir suret de caiz olmayacağı istikametindedir. Bu da aym zamanda İmam-ı Ahmed'-in görüşüdür. Zira hadis-i şerifin yasaklaması ancak böyle bir akdin fasid olmasını gerektirir, imam Malik ise anne ile çocuk arasında bir ayırma caiz değildir, bunun dışındakiler de caizdir demektedir..."[212]
Birbirlerinden ayırmanın yasak olduğu köleler hakkındaki bu hükmün ne zamana kadar devam edeceği hususu da ulema arasında ihtilaflıdır.
1. İmam Şafii'ye göre köle yedi yaşına girinceye kadar bu yasak devam eder.
2. İmam Evzai'ye göre babasına ihtiyacı kalmayıncaya kadar devam eder.
3. İmam Ebu Hanife ve arkadaşlarına göre baliğ oluncaya kadar devam eder. Ancak İmam Ahmed'e göre akraba olan köleleri ergenlik çağına varsalar bile biribirlerinden ayırmak caiz değildir.[213]
Ebu Dâvûd, metnin sonuna ilave ettiği ta'likte, bu hadisi Hz. Ali'den rivayet eden Meymun'un aslında Hz.Ali'ye yetişmediğini söylemekte, buna delil olarak da Meymun'un İbnü'l-Eş'as ile Haccac arasında vukubulan "Deyrül-cemacım" savaşında öldüğünü göstermektedir. Musannif Ebu Da-vud bu sözüyle hicretin yetmişüçüncü yılında vefat eden Meymun'un hicretin kırkıncı yılında vefat eden Hz.Ali ile görüşmesinin mümkün olamayacağını ifade etmektedir. Ancak Meymun'un hicretin yetmişüçüncü yılında vefat etmesi aslında Hz.Ali ile görüşememiş olduğunu ifade etmez. Çünkü Meymun'un Hz.Ali'nin vefatından yedi veya sekiz yıl önce dünyaya gelmiş olması görüşebilmeleri için yeterlidir. Musannif Ebu Dâvûd burada Meymun'un doğum yılını tesbit etmediği için delili yeterli değildir.
Yine sözü geçen ta'likte sözkonusu edilen Hirre savaşının ve İbn Zü-beyr'in hicretin yetmişüçüncü senesinde şehid edilmesinin bu hadisle hiçbir ilgisi yoktur. Musannif ebu Davud bu olayları sadece söz arasında zikretmiş olmak için sözkonusu etmiştir.[214]

124. Ergenlik Çağına Gelmiş Olan Esirleri Birbirinden Ayırmak Caizdir

2697. ...Selemeden; dedi ki: Biz Ebu Bekir'le birlikte (bir sefere) çıktık. Rasûlullah (s.a) onu bizim başımıza kumandan tayin etmişti. Fezâre (kabilesi) ile savaşa başladık. Süvarileri (hücum için) dağıttık sonra içlerinde çocuk(lar) ve kadınlar bulunan bir topluluğa bak (maya başla) dım. (Onlara doğru) bir ok attım, (ok) onlarla dağm arasında düştü. (Okun düştüğünü görünce ileri gidemeyip orada) durdular. Ben de onları (alıp) Ebu Bekr'e getirdim. İçlerinde üzerinde deriden bir yaygı (elbise) bulunan Fezare (kabilesin) den bir kadın vardı. Yanında da bir kızı vardı ki arabın en güzel (ler) indendi. Ebu Bekir de bana o kadının kızını nefel (fazladan) olarak verdi. Bunun üzerine Medine'ye geldim. Derken Rasûlullah (s.a) bana

rastladı ve;
"Ey Seleme! Bu kadını bana bağışla” dedi. Ben de;
Vallahi (o) benim hoşuma gitti. Ve daha elbisesini bile açmadım, dedim. Sükut etti. Ertesi gün olunca Rasûlullah (s.a) çarşıda (yine) bana rastladı ve;
"Ey Seleme! Bu kadını bana bağışla" dedi. Ben de;
Vallahi (o) benim hoşuma gitti. Ve daha elbisesini bile açmadım dedim. Sükut etti. Ertesi gün olunca Rasûlullah (s.a) çarşıda (yine) bana rastladı ve;
"Ey Seleme! Baban Allah'a emanet (Bu) kadını bana bağışla." dedi. Ben de;
Ey Allah'ın rasûlü ben henüz onun elbisesini bile açmadım. O senin olsun, dedim. Bunun üzerine o kızı Mekkelilere gönderdi. Mekkelilerin elinde (müslüman) esirler vardı. O esirleri de (Mekkelilerden) bu kadına karşılık olarak aldı.[215]

Açıklama

Metinde geçen "lillahi Ebûke" sözü, "senin baban tamamen Allaha emanettir. Bu bakımdan O Allah'ın izniyle senin gibi asil bir evlada sahib olmuştur." gibi manalara gelir ve karşıdakini övgü için kullanılır. Ebu'1-Baka bu tabirin yemin makamında kullanıldığını söylemiştir. "Ben henüz onun elbisesini bile açmadım" sözü ise, "daha onunla hiç cinsi münasebette bulunmadım." demektir.[216]

Bazı Hükümler

1. Askere nefel (yani harbe teSvik etmek için bahşiş) vermek caizdir.
2. Cinsi münâsebeti kinayeli sözlerle anlatmak müstehabdır.
3. Müslüman erkekleri kurtarmak için kâfir kadınları fidye olarak vermek caizdir.
4. Esir edilen bir anne ile yetişkin (akıl baliğ) çocuğunun arasını ayırmak caizdir.
5. Kumandanın, askerinden bazı ganimet hisselerini isteyerek, onları bir müslümam kurtarmak için fidye vermesi, veya daha başka amme menfaatlarında kullanması caizdir. Rasûl-i Ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem) Efendimiz bunu Huneyn savaşında da yapmıştır.
6. "Baban Allah'a emanet, ceddine rahmet... gibi sözleri söylemek caizdir.[217]

125. Müslümanların Elinde Bulunan Bir Mal (Düşmanlarca Gaspedilip) Sonra Tekrar Ganimet Olarak Müslümanların Eline Geçerse Eski Sahibi O Malı Alabilir Mi?

2698. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, kendisine ait bir köle düşman (tarafın) a kaçmış, bir süre sonra da müslümanlar düşmana galip gelmişler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) o köleyi îbn Ömer'e geri vermiş ve (o köle) taksime tabi tutulmamıştır.
Ebu Dâvûd der ki, bu hadisi Yahya'dan başka bir ravi de, "O, köleyi'Halid b. Velid, îbn Ömer*e geri Verdi" şeklinde rivayet etti.[218]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "İslam ülkesini istilâ eden müşrikler müslümanlardan ele geçirmiş oldukları mallara hiçbir zaman malik olamazlar” diyen ulemânın delilidir. Ancak İslam ulemâsı bu meselede ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Ahmed ile Hanefî ulemâsına göre, kâfirler istila ettikleri İslam ülkelerindeki müslümanlara ait malları kendi ülkelerine götürmekle bu mallara malık olurlar. İmam Ahmed'den gelen ikinci rivayete göre ise, mâlik olamazlar.
İmam MahVe göre, Kafirler müslümanlar in ellerinde bulunan bir ülkeyi istila edip oradaki müslümanlara ait malları ele geçirmekle, o mallara sahip olurlar. Onlara sahip olabilmeleri için, kendi ülkelerine götürmüş olmaları şart değildir. Delilleri ise, "Akil bize bir ev bıraktı mı da?" manasına-gelen 2010 numaralı hadis-i şeriftir. Bu görüşte olan kimselere göre; Hazreti Peygamber bu sözüyle, Mekke'yi ele geçiren müşriklerin oradaki mallara sahip olduklarını ifâde etmek istemiştir.
İmam Şafii'ye göre ise; Kafirler bir ülkeyi istila edip orada müslümanlara ait mallan ele geçirmekle asla onlara malik olamazlar. Binâenaleyh müslümanlar bir küfür ülkesini istilâ edip de orada daha önce kafirlerin eline geçen mallarım tekrar ellerine geçirecek olurlarsa, İmam Şafii'ye göre bu mallar derhal ilk sahiplerine iade edilir. Mücâhidler arasında taksim edilmiş bile olsa yine hüküm böyledir. Hanefî ulemâsıyla İmam MahVe ve İmam Ahmed'den bir rivayete göre ise bu mal mücahidlere taksim edilmeden önce sahibinin eline geçerse meccanen ona verilir. Fakat taksimden sonra eline geçecek olursa değerini ödeyerek alır.
Kâfirlerin, savaşta müslümanlara galib gelerek ehl-i İslamdan hür kadın veya kızları ele geçirmeleri halinde onlara hiçbir zaman sahip olamayacakları hususunda müetehidler ittifak etmişlerdir. Kâfirlerin, Müslümanlara ait Müdebber Hükateb ve Ümmü veled denilen köle ve cariyeleri ellerine geçirmeleri halinde onlara sahip olup olamayacakları meselesi de ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemanın pekçoğuna göre kafirler savaşta müslümanlardan ganimet olarak elde ettikleri sözü geçen köle ve cariyelere sahip olurlar. Hanefi ulemâsına göre sahip olamazlar.
Efendisinden kaçıp da küffarın eline geçen kölenin, onların mülkiyetine girip girmeyeceği meselesi hanefi uleması arasında da ihtilaflıdır. İmam Ebû Hanife (r.a)'ye göre, bu köleye düşman sahip olamaz. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile diğer

üç mezheb imamına göre ise, bu köle düşmanın mülkü olur. Fakat mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte bu kölenin kafirlerin mülkiyetine geçemeyeceği açıkça ifade edilmektedir.
Sunuda belirtmek isterizki; "savaşçı bir topluluk müslümanların mallarını, kadınlarını, çocuklarını elde ederek dar-ı harbe götürmek isterse ve böyle bir girişimde bulunursa buna engel olmaya çalışmak bütün müslümanlar için bir vecibedir."[219]
Ebu Davud'un açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) o köleyi İbn Ömer'e geri verdi." anlamına gelen cümleyi Yahya b. Zaide'den başka bir ravi de; "O köleyi Halid b. Velid İbn Ömer'e geri verdi." anlamına gelen lafızlarla rivayet etmiştir. 2699 numaralı hadis-i şeriften anlaşılıyor ki: Hadisi bu şekilde rivayet eden ravi İbn Numeyr'dir.[220]

2699. ...İbn Ömer'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) zamanında, kendisinin(Ibn.Ömerin) bir atı (düşman ordusu tarafına) kaçınca, düşman (lar) da onu yakalamıştı. Akabinde müslümanlar onları yenmişler ve o (at) kendisine geri verilmiştir. Ve (yine) kendisine ait bir köle, Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellemin vefatından sonra kaçıp Rum topraklarına girmiş, bir süre sonra müslümanlar rumlara galib gelince Halid b.Velid o köleyi İbn-i Ömer'e geri vermiş.[221]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, efendisinden kaçarak kafirlerin eline geçen bir kölenin, hiçbir zaman eline geçtiği kafirlerin mülkü olamayacağını ve o kölenin müslümanların eline geçtiği anda esas sahibine geri verilmesi icab ettiğini söyleyen İmam Ebu Hanİfenin ve bir müslüman ülkesini istilâ eden kafirlerin orada ellerine geçirdikleri müslümanlara ait mallara sahip olamayacaklarını binaenaleyh, müslümanların tekrar o ülkeyi ellerine geçirmeleri halinde düşman elinden geri alınan malların eski sahiplerine verilmesi gerektiğini söyleyen imam Şafiinin delilidir. Bu meselelerle ilgili ayrıntılı bilgi bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[222]

126. Müşriklere Ait Olup Da Müslümanlara Sığınarak Müslümanlığı Kabul Eden Kölelerin Durumu

2700. ... Ali b. Ebi Talib'den; dedi ki: (Mekkeli müşriklere ait birtakım) köleler Hudeybiye gününde, sulhtan önce Rasulullah (s.a)'ın yanına çıkageldiler. Bunun üzerine onların efendileri (Hz Peygambere),
Ey Muhammed Allah'a yemin olsun ki onlar sana senin dinine (karşı) bir istek duymuş değildirler. Onlar sadece kölelikten kaçmak için (sana) gelmişlerdir, diye bir mektup yazdılar (orada bulunan Ku-reyş'ten) bazı kimseler,
Ey Allah'ın Rasûlü (bu mektubu yazanlar) doğru söylemişler.
Binaenaleyh bu köleleri onlara geri'ver. dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) öfkelendi ve;
"Ey Kureyş topluluğu Allah şu tutumunuzdan dolayı boynunuzu vuracak bir kimseyi gönderinceye kadar (bu hareketinizden) vazgeçeceğinizi zannetmiyorum." dedi, onları geri vermeyi kabul etmedi ve
"Bunlar aziz ve celil olan Allah'ın hürriyete kavuşturduğu kimselerdir." buyurdu.[223]

Açıklama

Müslümanlarla savaş halinde olan kâfirlere ait bir köle, müslümanlığı kabul ederek gelip müslümanlara sığınacak olursa, yahut da müslümanlar kafirleri yenerek müslüman olmuş bir köleyi ele geçirecek olurlarsa bu köle kölelikten kurtulmuş, hürriyetine kavuşmuş olur. Bu hüküm Hanefilerin fıkıh kitaplarından, Hidaye isimli eserde şöyle ifade edilmektedir; "İmam Ebu Hanife'ye ve taraftarlarına göre düşmana ait bir köle müslüman olarak gelip bize sığınacak olursa, yahut da kafirlerin ülkesi ele geçirilecek olursa bu köle hürriyetine kavuşmuş olacağı için serbest bırakılır. Düşmanlardan kaçarak müslüman karargahına sığınan bir köle de aynı şekilde hürriyetine kavuşmuş olur."
Düşmandan kaçarak müslümanlara sığınan köleler, sahibinin veya herhangi bir şahsın yardımı ya da isteği olmadan, sadece Allah'ın emri icabı hürriyetine kavuşmuş olduklarından Rasûl-i zîşan efendimiz mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte bu köleler için, "Allah'ın hürriyete kavuşturduğu kimseler" kelimesini kullanmıştır.
Aslında bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen olay hicretin sekizinci yılının şevval ayında cereyan edenTâif seferinde vukua gelmiştir. Fakat râviler-den birinin hatası yüzünden Ebu Davud'un Sünen'i ile Tirmizi'nin süneninde ve Hakim'in Müstedrekinde bu olayın Hudeybiye musalehasında meydana geldiği ifade edilmiştir. Oysa Bezlü'l-mechûd yazarının da ifade ettiği gibi, bu olayın Taif seferinde meydana geldiğinde siyer ulemasının tümü ittifak etmişlerdir.
Hafız Zeylai'nin tahrıc ettiği bir hadis-i şerifte bu olay şöyle anlatılıyor; "Peygamberimiz,
"Ne zaman bir köle, kaleden iner ve yanımıza gelirse, o hürdür diyerek nida ettirdi.
Bunun üzerine kaleden bazı köleler inip müslüman olunca Peygamberimiz, onları azâd etti.
Kaleden inen köleler 10-19 kadardı.Onlardan bazılarının isimleri şöyledir
1. Münbaas, ismi Muztaca iken müslüman olunca Peygamberimiz onun ismini Münbaas koydu. Münbaas, Osman b. Ammar b. Muattibin kölesi idi.
2. Ezrak b. Ukbe b. Ezrak, Benî Maliklerden Kaledetü's-Sakafînin kölesi idi. Sonra Benî Ümeyyelerin müttefiki oldu.
Beni ümeyyeler, Ezrâk'ı kendilerinden bir kadınla evlendirdiler.
3. Verdan, Abdullah b. Rebiatü's-Sakafînin kölesi idi.
4. Yuhannes ünnebbal, Yesar b. Malik'in kölesi idi. Sonradan Yesar Müslüman olunca, Yuhannes'i Peygamberimiz ona geri verdi

5. İbrahim b. Cabir Hareşetü's-Sakafînin kölesi idi.
6. Yesâr, Osman b. Abdullah'ın kölesi idi.
7. Ebû Bekre Nüfey b. Mesrûh, Haris b.Kelede'nin kölesi idi. Kendisi Makaradan yararlanarak kaleden indiği için Ebû Bekre diye anıldı.
Ebu Bekre Taifden Peygamberimizin yanına inen yirmi üç kölenin üçüncüsü idi.
8. Nafi Ebü's-Sâib Gaylan b. Seleme'nin kölesi idi. Sonradan Gaylan müslüman olunca, Peygamberimiz, onu, Nafi'ye ger verdi.
9. Merzûk, Osman'ın kölesi idi.
Peygamberimiz, kaleden inen kölelerin hepsini azâd etti.[224] Hafız Zeylâi bu hadisi naklettikten sonra dört hadis daha zikretmiştii ki dördü de bu hadisenin Taif savaşında cereyan ettiğini ifâde etmektedir.
Müslümanlara sığınan kölelerini istemeye gelen Kureyşli müşriklerin, Hz.Peygambere, bu kölelerin müslümanlara sığınmasının esas sebebinin kölelikten kaçmak olduğunu, aslında müslümanlığa hiç de rağbet etmediklerini söylemeleri üzerine, orada hazır bulunanlardan bunları tasdik eden kimseler Hz.Peygamberin ashabından değillerdi. Bunlar fcureyş'ten orada hazır bulunan bazı müşriklerdi. Esasen ashab-ı kiramın Hz.Peygambere rağmen ku-reyş müşriklerinin iddialarını tasdik etmeleri düşünülemez.
Kureyş kâfirlerini tasdik eden bu kimselerin Rasûl-i zîşan efendimize, "Yâ Rasulallah" diye hitabetmeleri ise müslümanların Hz.Peygambere hitap tarzına riayet etmelerinden ileri gelmektedir. Yoksa onların Hz. Peygamberi Allah'ın Rasûlü olarak tanımadıkları malumdur.
Ayrıca Kureyşli müşrikleri tasdik edenler eğer müslümanlar olsaydı, içtihadlanna dayanan yanlış kanaatlarından dolayı onları böyle ağır bir şekilde azarlamazdı.
Nitekim Useyd b. Hudayr ile Abbad b. Bişr kendi ictihadlanna dayanarak, Hz.Peygambere gelip; "Ey Allah'ın Rasûlü biz kadınları hayızhiken nikahlamaz mıyız?"[225] demelerini ve Hz. Ömer'in Hudeybiye musalehâsın-daki sulh metnine itiraz etmesini müsamaha ile karşılaması da bunu gösterir. Ancak müşrikleri tasdik eden bu kimselerin o anda orada bulunan müellefe-i kulûbden bazı kimselerin olması da düşünülebilir.[226]

127. (Harpten Sonra İslam Ülkesine Dönmeden Önce) Düşman Toprağında İken (Ganimetler Arasında Bulunan) Yiyecekleri Yemek Mubahtır

2701. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) zamanında (yapılan bir savaşta) ordu ganimet olarak (bir mikdar) yiyecek ve bal ele geçirmiş de onlardan beşte bir hisse alınmamıştır.[227]

Açıklama

Bilindiği gibi savaş esnasında düşmandan ele geçen ganimetlerin beşte biri Hz.Peygambere, yakın akrabalarına, öksüzlere, miskinlere ve yolda kalmışlara vermek üzere ayrılır. Geriye kalan beşte dördü de mücahidler arasında usulüne göre paylaştırılır.
Ancak ganimetler un, buğday gibi yiyecek maddelerinden ibaret olursa daha islam ülkesine taşınmadan önce mücahidler yiyip bitirirler. Yenmiş olan bu yiyecek maddeleri mücahidlere ödetilmez. Hanefi ulemasından Hafız Zeylâi de böyle demiştir. Hattabi'nin açıklamasına göre ise; "Mücahidlerin düşman ülkesinde kaldıkları sürece düşmandan ganimet olarak ele geçirdikleri yiyecek maddelerini, ihtiyaçlarını giderecek kadar yiyebilirler. Bunlardan beşte bir hisse alınmaz. Çünkü ganimetlerden Allah'ın, Rasulullahın, Rasulullah'ın .yakınlarının, öksüzlerin, miskinlerin ve yolda kalmışların hakkı olarak beşte bir hisse ayrılmasını emreden ayet-i kerime[228] nin genel hükmü dışında kalan özel bir durumdur. Bu sebeple ordunun ganimetten az mikdarda olmak üzere ihtiyaçlarını gidermek için tükettikleri yiyecek maddelerinden beşte bir hisse (humus) alınmaz. Aynı şekilde Hz.Peygambere ganimetlerden ayrılan, mücahidük ve başkanlık paylarından da beşte bir hisse alınmaz. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre mücâhidlerin ganimet mallarından hayvanlarına yedirdikleri yiyeceklerde böyledir. İmam Şafii eğer hayvanlarına ihtiyaç mikdanndan fazla yedirecek olurlarsa kıymetini öderler. Aynı şekilde yiyecek maddesinden sayılmayan meşrubat ve ilaçları içen kimseler de kıymetlerini öderler, demiştir. Bu mevzuda Hanefi fıkhının meşhur kitaplarından Hidaye'de şöyle deniyor: "Askerlerin düşman topraklarında kaldıkları sürece ganimet malları içiresinde bulunan yemleri hayvanlarına yedirmelerinde ve kendilerinin buldukları yemekleri yemelerinde bir sakınca yoktur. Çünkü Rasulullah (s.a), Hayber savaşında ele geçen yiyecekler hakkında, "onları kendiniz yiyiniz, hayvanlarınıza da yediriniz fakat onları alıp götürmeyiniz. Odunları ve silahları kullanabilirsiniz.'* buyurmuştur. Fakat obütün bu izinler sözügeçen maddelere ihtiyaç duyulması halinde taksime tabi tutulmadan öncedir. Bu maddelerin satılmaları caiz olmadığı gibi taksimden önce elbise gibi maddelerden ihtiyaç duyulmadan yararlanmak ta mekruhtur." Ancak bu hüküm kıyasa göredir. Siyer-i kebirde gazilerin taksim edilmedik ganimet malları içindeki yiyecek maddelerini yemelerinin istihsa-nen caiz olduğu ifade edilmektedir.[229]

2702. ...Abdullah b. Muğaffel'den; demiştir ki: Hayber (savaşı) günü atılmış (dolu) bir yağ tulumunu (gördüm) ve varıp onu aldım ve sırtıma attım. Sonra:
"Bugün bundan kimseye birşey vermem" dedim, derken (etrafıma) bakındım ve bir de ne göreyim Rasulullah sallallahü aleyhi ve sellem bana gülümseyip duruyor.[230]

Açıklama

Tîbî*nin açıklamasına göre yağ tulumunu bulan kimse, "Bugün bundan kimseye birşey vermeyeceğim" demekle o gün o yağa zaruret derecesinde muhtâc olduğunu ve bu zaruretin kendisini mü'min kardeşlerine tercih edecek kadar elzem olduğunu ifâde etmiştir. Her ne kadar böylesine ihtiyaç içinde bulunan bir kimsenin ihtiyaç duyduğu meselede kendisini mü'min kardeşine tercih etmesi caizse de sözü geçen zat, kendisini tercih ettiği için "...Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler..."[231] ayet-i kerimesiyle övülen kimselerin faziletinden mahrum kalmıştır. Bununla beraber Rasulü zişan efendimiz onun bu yağa olan zaruri ihtiyacını bildiği için onun bu halini tebessümle karşılamış ve Ebu Davud et-Tayalisi'nin rivayetinden anlaşıldığına göre yağ tulumunu ona vermiştir.[232]

Bazı Hükümler

1. Müslüman savaşçılar harp ülkesinde kaldıkları sürece ganimetler içerisinde bulunan yiyecek maddelerinden ihtiyaç miktarı yiyebilirler. Bu mevzuda tüm ulemâ ittifak etmişlerdir. Bu cevazı kumandanın iznine bağlayan el-Ezher'den başka bir ilim adamı da yoktur. Sâdece Evzai bu cevaz için kumandanın iznini şart görmektedir.
2. Harb ülkesinden İslam ülkesine yiyecek götürmek caiz değildir. Şayet götüren olursa o yiyeceğe sahip olamaz. Mücahidler arasında usulüne göre taksime tabi tutulur. Cumhuru ulemâ bu görüştedirler. Evzâi'ye göre ise İslam ülkesine taşınan bu mal taşıyan kimsenin olur taksime tabi tutulmaz.
3. Yahudilerin kestiği hayvanları ve o hayvanların iç yağlarını yemek caizdir. îmam-ı Azam, Malik, Şafii ve Cumhur buna kaildirler. îmam-ı Azam'la Şafii'ye göre, bunda kerahet dahi yoktur. İmam Malik mekruh olduğunu söylemiştir. Hanbelilerden bazıları ile Malikilerden Eşheb ve tbni Kaâsim'e göre haramdır. Bu kavil İmam Malik'ten de rivayet olunmuştur.
4. Ehli kitabın kestikleri de yenir. Bu hususta ehl-i sünnet ulemâsı müttefiktir. Yenmez diyen yalnız Şiilerdir.
5. Hadis-i şerif sahabenin Peygamber (s.a.)*e karşı gösterdikleri saygı ve hürmete işaret etmektedir.[233]

128. Düşman Ülkesinde Yiyecek Az Olduğu Zaman Orada Yağma Yapmak Yasaktır

2703. ...Ebû Lübeyd'den; Dedi ki: Biz Abdurrahman b. Semure ile beraber Kabilde idik. Halk bir ganimete rastgeldi ve onu yağma ettiler. Derken (Abdurrahman) söze başlayıp; "Ben Rasûlullah sallalIahtt aleyhi ve sellemi, yağmacılığı yasaklarken işittim." dedi. Bunun üzerine (Halk da) aldıkları mallan geri verdiler ve (Abdurrahman) malları onlara bölüştürdü.[234]

Açıklama

Nühbfc: Ganiroet mallarının gaziler arasında usûlüne uygun olarak taksim edilmeyip, gaziler tarafından yağma edilmesidir. Bu ise, askerlerden bir kısmı hakkından daha fazlasını alırken bir kısmının da hak ettiği ganimeti alamamasına sebep olduğundan ve adaletli bir taksimi engellediğinden Rasûlü zîşan efendimiz tarafından yasaklanmıştır. Bilindiği gibi ganimet mallan taksim edilirken piyadelere iki hisse süvarilere de bir hisse verilir .Yağmacılıkta ise bu şer'î ölçü kaybolduğu gibi piyadelerin süvarilerden daha çok ganimet ele geçirmesi bile mümkündür. Bezlü'l-Mechûd yazarı Şeyh Halil Ahmet'in açıklamasına göre, bu hadis-i şerifte yağma edildiğinden bahsedilen mallar, yiyecek maddeleridir. Çünkü yiyecek maddelerinin taksim edilmeden yağma edilmesi caizdir. Ancak yiyecek maddesi az olup asker yiyecek sıkıntısı içinde bulunursa o zaman devlet yetkilisi tarafından taksim edilmeden önce askerlerin ganimetler arasındaki yiyecek maddelerini yağma etmeleri de yasaktır. Böyle bir durumda gaziler taksim edilmedik yiyecek maddelerinden sadece ihtiyaçları kadar alabilirler.
Fazla alamazlar. Nitekim Musannif Ebû Dâvud da bu görüşte olduğu için bu hadisi, "Düşman ülkesinde yiyecek az olduğu zaman, orada yağma yapmak yasaktır" başlığı altında rivayet etmiştir. Diğer malları yağma etmenin hiçbir zaman caiz olamayacağı kesin olarak bellidir. O mallar burada söz-konusu değildir.[235]

2704. ...(Muhammed b. Ebu'l-Mücâhid) dediki:Ben Abdullah b. Ebi Evfaya;
Siz, Rasûlullah (s.a.) zamanında (ganimet olarak ele geçen) yiyecek maddelerinden beşte bir hisseyi çıkanrmıydınız? diye sordum da;
Biz Hayber (savaşı) günü (ganimet olarak) yiyecek maddesi ele geçirmişdik. Adam gelip ondan kendisine yetecek kadarını alıyor sonra dönüp gidiyordu.[236]

Açıklama

Hz. Peygamber in Hayber savaşında ganimet olarak ele geçi-rilen yiyecek maddelerini nasıl bir işleme tabi tuttuğuna dâir soru soran kimse Muhammed b. Ebi'l-Mücâhid'dir.
Bu sorunun, yöneltildiği kimse de, Hz.Abdullah b. Ebî Evfâ; (r.a) hazretleridir. Bu husus Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde gayet açık bir şekilde ifâde edildiği halde Avnü'l-Ma'bud yazan bu meselede hata etmiş, Bezlü'l-Mechud yazarı da bu hataya işaret ederek tashihi cihetine gitmiştir.
Bu hadis-i şerifte ganimet olarak ele geçirilen yiyecek maddeleri dağıtılmadan önce mücahidlerin onlardan faydalanmasının caiz olduğu ifade edilmektedir. Hanefi ulemâsından Ibn Abidin bu mevzuda şunları söylüyor; "Gaziler, insan yiyeceği,

odun,silah ve yağ kabilinden olarak ele geçen şeylerden dar-ı harpte taksim edilmeden istifâde edebilirler."[237]
"Bu yiyecek, yenilmek için hazırlanmış olsun veya olmasın, gazilerin alması caizdir. Hatta koyun sığır gibi hayvanları kesip yemeleri caizdir. Ancak, derilerini ganimet mallarına koyarlar. Gazilerin taksim edilmedik ganimet malı içindeki yenilecek maddelerden istifade edebilmeleri için bunlara muhtaç olmaları şart değildir."
"Ben derim ki; Mültekâ sahibi bu kavli tercîh etmiştir. Bilindiği gibi hak olan da budur."[238] "Velhasıl hükümdarın taksim edilmedik ganimet malları İçerisinde bulunan silahdan hayvanlardan ve ilaçdan faydalanmayı menetmesi bunlara muhtaç olunmadığı takdirdedir.[239]
Ibn Abidin'in bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere taksim edilmeyen mallar içerisinde bulunan silah, hayvan ve ilaçlardan gazilerin faydalanmalarının caiz olabilmesi için o anda sözü geçen mallara ihtiyaç duymuş olmaları şarttır. Yoksa o mallardan faydalanmaları caiz olmaz.[240]

2705. ...Ensar'dan bir adam dedi ki; Biz Rasûlullah (s.a) ilebir-likte bir yolculuğa çıkmıştık. Halka şiddetli bir açlık ve sıkıntı arız oldu. Bir süre sonra bir koyun sürüsüne rastladılar ve onu yağma ettiler. Tencerelerimiz kaynıyordu. Derken Rasûlullah (s.a.) (elindeki) yayına dayanarak çıkageldi ve yayıyla (tüm) tencerelerimizi devirdi. (Ten-cerelerdeki) etleri de toprakla karıştırmaya başladı. Sonra (şöyle) buyurdu:
"Yağmacılıktan elde edilen bir mal(ı yemek) ölü (eti yemek) den daha helal değildir." Yahut da (şöyle buyurdu);
“Ölü (eti yemek) yağmacılıktan elde edilen bir mal (ı yemek) dan daha helal değildir." (Buradaki) tereddüt (ravi) Hennâd'a aittir.[241]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi darü'l-harpte ganimet malları içerisinde bulunan koyun, sığır gibi hayvanları mücâhidlerin kesip yemelerinde herhangi bir sakınca yoktur. Hatta buna ihtiyaçları olmasa bile yine de bu hayvanları kesip yemeleri caizdir. Çünkü bunlar, "yiyecek maddesi" hükmündedirler. Dört mezhep imamının görüşü de budur. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ise, Hz.Peygamberin bir seferde iken kendilerine şiddetli bir açlık arız olan mücâhidlerin ganimet olarak ellerine geçirdikleri koyunları kendilerine taksim edilmediği halde, keserek etlerini pişirmek üzere tencereye koyduklarını görünce gelip kaynamakta olan tencereleri devirdiği etleri de kumlara buladığı ifâde edilmektedir. Mezheb imamlarımızın bu meseledeki görüşleriyle, mevzumuzu teşkil eden hadis arasında bir çelişki olduğu iddia edilemez. Çünkü Hanefi ulemasından Ayni (r.a) nin tahkikine göre hicretin sekizinci senesinde, Huneyn savaşında vukua gelen bu olay müstesna bir olaydır, bu sebeple bu olayı diğerleriyle kıyas etmemek icâbeder. Zira bu olayın vukua geldiği günlerde orada yiyecek kıtlığı vardı. Bu bakımdan o gün herkesin o koyunların etlerine aynı derecede ihtiyacı vardı. Aliyyü'l-kari'nin İbnü'l-Humam'dan naklettiği açıklamaya göre böyle bir durumda mücâhidlerin hazır yiyecek maddelerinden ya da bu hükümde olan koyun ve keçi gibi hayvanlardan taksim edilmeden önce faydalanamazlar. îşte Hz.Peygamber bu yüzden sözkonusu etlerin yenilmesine izin vermemiştir.
Bazıları da bu meseleyi şöyle açıklamışlardır: Müslümanlara harp ülkesinde şiddetli bir açlık isabet edecek olursa, o zaman ganimet malları içerisinde bulunan hazır yiyecek maddelerinden ya da bu hükümde olan koyun, keçi gibi hayvanlardan, ganimet malları taksim edilmeden önce ihtiyaçları nisbetinde faydalanabilirler. Daha fazlasından faydalanamazlar. Oysa sözkonusu hadise de mücahidler ihtiyaç miktarını gözününde bulundurmadan o malları yağma suretiyle rastgele paylaşmışlardı. Kimisi ihtiyacı kadar et elde edememişken, kimisi ihtiyacından kat kat fazlasını ele geçirmişti. Hz.Peygamber de bu yüzden onlara tencerelerini devirmelerini emretti.
Bu hadis-i şerifte izaha muhtaç olan diğer bir mesele de Hz.Peygamberin tencereleri devirmesi meselesidir. Rasûlü zişan efendimiz tencereleri devirmekle ve tencerelerdeki etleri kumlara bulamakla askerin fevkalade muhtaç olduğu yiyecek maddelerini imha edip, aynı zamanda bir israfa mı yol açmıştır. Yoksa bunun bir başka anlamı mı vardır?
Hiç şüphesiz ki Hz.Peygamberin bu hareketiyle bir israfa yol açtığı söylenemez. Çünkü Hz.Peygamber tencereleri devirmeyi emretmekle onların içinde bulunan suyu dökmelerini emretmiş ve bununla onları yaptıkları gayr-i meşru işten dolayı cezalandırmak istemiştir. Etlerin kumlara bulanmasını istemekle de onların taksimden önce yenmesini önlemiştir. Yoksa etleri imha etmemiş bunları daha sonra usulüne göre taksim ederek tekrar mücahidlerin istifadesine sunmuştur.[242]

129. (Ganimet Olarak Ele Geçirilen) Yiyecek Maddelerini Düşman Ülkesinden (İslam Ülkesine) Götürmek

2706. ...Peygamber sallallahü aleyhi ve sellemin ashabından birisi (şöyle) dedi: "Biz savaşta iken (ganimet malları içerisinde bulunan) kesilmiş deve (ve koyun) etlerini yerdik, onları taksime tabi tutmazdık. Hatta yerlerimize (veya evlerimize) heybelerimiz bu etlerle dolu olarak dönerdik."[243]

Açıklama

Metinde geçen "rihâl" kelimesi ile mücahidlerin savaş esnasında konakladıkları yerler kasdedilmiş olabileceği gibi, Medine'deki evleri de kasdedilmiş olabilir.
Eğer burada bu kelimeyle gazilerin savaş esnasında ikâmet ettikleri yerler kasdedilmişse o zaman mücahidlerin ganimet malları arasında bulunan etleri ganimetler taksim edilmeden önce ihtiyaçları kadar alıp istirahat ettikleri yerlerde yedikleri anlaşılır. Daha önceki hadislerin şerhinde de açıkladığımız gibi savaş meydanında kalındığı sürece ganimet mallan içerisinde

bulunan yiyecek maddelerini devlet reisi veya vekili tarafından yasaklanmamış olmak şartıyla taksim edilmeden önce alıp yemek caizdir. Bu durumda meselede kapalı kalan bir taraf yoktur. Fakat eğer bu kelimeyle mücahidle-rin Medine'deki evleri kasdedilmişse o zaman mesele izaha muhtaçtır. Çünkü Aliyyü'l-Karinin de ifade buyurduğu gibi Harp ülkesinde ganimetler arasındaki yiyecek maddelerin taksimden önce yenmesinin caiz oluşunun sebebi orada bulunmanın verdiği zaruret halidir. Fakat islam ülkesi sınırlarına girildiği andan itibaren bu zaruret hali ortadan kalkmış olacağı cihetle, devlet reisi veya vekili tarafından ganimet mallan taksim edilmedikçe onlardan hiçbir şey alınamaz ve daha önce harp bölgesinde usulüne göre taksim edilmedik ganimet mallarından alınan malların da tekrar yerine iadesi gerekir.59
Hadis-i şeriflerden anlaşılan bu mana gözönünde bulundurulursa, mü-cahidlerin Medine'deki evlerine götürdükleri et çuvallarını, ganimet mallan dağıtıldıktan sonra götürdüklerini kabul etmek icâbeder. Bu mevzuda Hat-tabi (r.a) şöyle diyor: "Harb ülkesinde ganimet malları dağıtılmaksızın ganimetler arasında bulunan yiyecek maddelerini İslam ülkesine götürmenin caiz olup olmadığı meselesinde ulema ihtilafa düşmüşlerdir. Süfyan-ı Sevrî'ye göre, harp bölgesinde böyle bir malı alan kimsenin İslam ülkesi sınırlarına girer girmez devlet reisine geri vermesi gerekir. İmam Ebû Hanife (r.a) de bu görüştedir. İmam Şafii'den bu mevzuda iki görüş rivayet edilmiştir.
İmam Evzâi (r.a)'ye göre ise böyle bir malı harp bölgesinde taksimden önce almış olan bir mücâhid İslam ülkesine döndükten sonra da o mala sahip olur. Devlet reisine iade etmesi icâbetmez. Ancak o malı satamaz. Çünkü o mal sadece yemesi için o kimsenin mülkü olmuştur.[244]

130. Düşman Ülkesinde (Ganimetlerden Artan) İhtiyaç Fazlası Yiyecekleri Satmanın Hükmü

2707. ...Abdurrahman b.Ganm'den; demiştirki; Biz Şürahbil b. es-Simt ile birlikte Kinnasr'ın şehri (sınırı) nde (savaşmak üzere) hazır kıta olarak bulunuyorduk. (Şürahbil) orayı fethedince orada (düşmandan bir mikdar) koyun ve sığır ele geçirdi. Bunun üzerine ganimetin bir kısmını bizlere bölüştürdü, kalanını da ganimetlerin toplandığı yere koydu. Kısa bir süre sonra ben Muaz b Cebel (r.a) ile karşılaştım ve bu durumu ona anlattım. Bunun üzerine Muaz (r.a):
Biz de Rasûlullah {s.a) ile birlikte Hayber'de savaşa katılmış ve orada (bir mikdar) ganimet ele geçirmiştik Rasûlullah (a.s.) (ganimetlerin) bir kısmını bize bölüştürmüş, kalanını da ganimetlerin toplandığı yere koymuştu, diye cevap verdi.[245]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'a göre bu hadis-i şerif, düşman ülkesinde ele geçirilen ganimet malları arasında bulunan ve zaruri ihtiyaca binâen, ganimetlerin taksiminden önce gazilere dağıtılan yiyecek maddelerinden ihtiyaç fazlasının, gaziler tarafından orada satılmasının caiz olduğuna delalet etmektedir. Çünkü aslında ganimet mallarının taksiminde gerçekten bir "değişim" manası vardır. Zira ganimet mallarının her birinde ayrı ayrı her gazinin hakkı vardır. Ganimet malları gaziler arasında taksim edilince, gaziler ganimet mallarının her birine yayılmış olan haklarını kendi aralarında değişmiş sayılırlar. Binaenaleyh aslında alış-veriş anlamı taşıyan böyle bir taksim neticesinde ele geçmiş olan yiyecek maddelerinin ihtiyaç fazlasını henüz İslam ülkesine taşımadan düşman ülkesinde satmakta da bir sakınca olmaması gerekir.
Ancak Hattabi'nin de açıkladığı gibi ganimet mallarındaki Allah ve Ra-sûlünün beşte bir hakkı öncelikle ayrılmadan ganimet malları gaziler arasında bölüştürülemez. Fakat zaruretten dolayı yiyecek maddeleri bu hükmün dışındadır. Yiyecek maddeleri zaruretten dolayı daha ganimetler düşman ülkesinde iken ihtiyaç mikdan nisbetinde gazilere bölüştürülebilir. İhtiyaç mik-darından fazlası ise satılamaz. Yine ganimet mallan arasına konmak üzere geri verilir. Sonra İslam ülkesine nakledilerek usulüne göre bölüştürüıuı. Hadis-i şeriften anlaşılan da budur. Nitekim Hanefi fıkıh kitaplarından ed-Dürrü'l-Muhtar isimli eserde de bu mevzu şöyle açıklanıyor; "Dar-i harpte ganimet malı taksim edilemez. Ancak hükümdar ganimet malının gaziler arasında taksim edilmesinin faydalı olduğu içtihadında bulunur veya gazilerin ona ihtiyacı olursa bu takdirde taksim sahih olur..."[246]
"Gerek hükümdar gerekse başkası.mülk edinmek için ganimet malını taksim edilmeden önce satamaz. Ama yenilecek şey için ganimet malından bir mikdar satılsa caizdir. Satılması caiz olmadığı halde, ganimet malı satılmış olursa fesadı önlemek için geri alınır. Geri alınması mümkün olmazsa ganimete konulmak üzere parası alınır."[247]

131. Bir Mücahidin (Henüz Paylaşılmamış) Ganimet Mallarından Yararlanmasının Hükmü

2708. ...Ruveyfi' b. Sâbiti'l-Ensarî'den; Peygamber (s.a.) in şöyIe buyurduğu rivayet olunmuştur: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse, müslümanların (henüz dağıtılmamış) ganimet mallarından olan bir hayvana, zayıflatıncaya kadar binip de onu, (bu haliyle) gerisin geriye ganimet malları arasına bırakmasın. Vine Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimse müslümanların (henüz dağıtılmamış) ganimet mallarından olan bir elbiseyi eksikitinceye kadar giyip de onu (bu haliyle) gerisin geriye ganimet malları arasına bırakmasın."[248]

Açıklama

Sübülu's-selâm yazarı bu hadisi açıklarken şöyle diyor; "Bu hadis-i şerif, ganimet olarak düşmandan alman hayvana bi-nilebileceğine, ganimet malları arasında bulunan elbiselerin giyilebileceğine delalet ediyor. Ancak yasak olan, hayvanı zayıflatmak ve elbiseyi eskitmektir."[249]
Musannif Ebu Davud bu hadis-i şerifi delil getirerek harp bittikten sonra yiyecek maddeleri ile hayvan yemi dışında henüz

dağıtılmamış olan ganimet mallarının hiçbirinden yararlanmanın caiz olmadığını söylemiştir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre Hanefi uleması harpten sonra henüz paylaştırılmamış olan ganimet malları içerisinde bulunan yiyecek maddelerinden ve hayvan yemlerinden gazilerin ihtiyaçları nisbetin-de faydalanmaları caiz olduğu gibi, ganimet mallan içerisinde bulunan elbise, silah ve hayvanlardan da ihtiyaç nisbetinde faydalanıp, ihtiyaçları sona erdikten sonra onları tekrar ganimet malları arasına iade etmelerinin de caiz olduğunu söylemişlerdir.
Bu mevzuda imam-ı Malik'den iki görüş rivayet edilmiştir:
1. Harp sona erdikten sonra henüz dağıtılmamış olan ganimet mallan arasındaki yiyecek maddelerinden faydalanmak mutlak surette caizdir.
2. İkincisi sözü geçen maddelerden yararlanmak altın ve gümüş gibi caiz değildir.
İmam-ı Şafii (r.a)'ye göre ise harbin sonunda henüz dağıtılmamış olan ganimet mallarından istifade etmenin cevazı sadece silahlar içindir. Bunun dışındaki mallar için geçerli değildir. Şayet herhangi bir mücahid ganimet maddelerinden silahın dışında bir maldan yararlanmak isterse ücret karşılığında ondan yararlanır veya kendi payına düşecek olan eşyalardan yararlanma yoluna gider.
Fethü'l-bari sahibi İbn Hacer el-Askalanî*nin açıklamasına göre, "Harp süresince mücahidlerin ganimet olarak ele geçen hayvanlara binmelerinin ve elbiseleri giymelerinin, silahları kullanmalarının caiz olduğunda ulema ittifak etmişlerdir."
tmam-ı Evzai ise bu cevazı devlet reisinin yahut da onun vekilinin iznine bağlamıştır. Harp halinde ganimetler arasında bu mallardan yararlanan bir mücahidin ihtiyacını gördükten sonra bu malı iade etmesi icâbeder. Harp sona erdikten sonra bu mallan kullanmaya devam etmek caiz değildir.[250]

132. Ganimetlerin Taksiminden Önce Ganimetler Arasında Bulunan Silahların Savaşta Kullanılması Caizdir

2709. ...Ebû Ubeyde, babası (Abdullah)dan; demiştir ki: (Bedir savaşı sona erince ölüler arasında) dolaşmaya başladım. Bir de ne göreyim Ebu Cehil ayaklan kesilmiş bir halde yere yıkılmış yatıyor. Bunun üzerine:
Ey Allah'ın düşmanı Ebu Cehl, gerçekten Allah hayırdan uzak olan (senin gibi) bir kimseyi (nihayet bu şekilde) rezil etti dedim ve bunu söylerken kendisinden (hiç) korkmadım. O, da
Bir kimseyi kavminin öldürmesinde şaşılacak ne vardır? diye cevap verdi. Bunun üzerine işe yaramaz bir kılıçla ona vurdum bu darbeyi önleyemedi. Kılıcının elinden düşmesi üzerine kılıcıyla ölünceye kadar vurdum.[251]

Açıklama

Bu hadis-i §erif, bir mücahidin henüz taksim edilmemiş olan ganimet mallan arasındaki bir silahı düşmana karşı kullanmak için almasının bir sakıncası olmadığına harp bittikten sonra da onu ganimet mallan arasına iade etmek gerektiğine delil teşkil ediyor. Her ne kadar Hz. Abdullah b. Mes'ud, Ebu Cehlin silahını alıptâ ona kendi silahıyla vurduğu zaman Hz. Peygamber orada yoktuysa da Hz. Abdullah'ın bu silahı Ebu Cehl'e karşı kullanmasından Rasulullah'ın habersiz olduğu ve dolayısıyla buna izin verip vermediğinin belli olmadığı anlamına gelmez.
Çünkü Rasûlullah (s.a.), taksim edilmemiş olan ganimet malları arasındaki silahları düşmana karşı kullanma hususunda izin vermemiş olsaydı veya bu silahları düşmana karşı kullanmanın hükmü üzerinde kesin bir açıklama yapmamış olsaydı Hz. Abdullah bu kılıcı Ebu Cehl'e karşı kullanamazdı.
Ayrıca bu hadiseyi Hz. Peygamberin sonradan işitip de Hz. Abdullah*-ın bu davranışını tasvip etmiş olması da mümkündür.[252]

133. Ganimet Malını Çalmak Büyük Bir Günahtır

2710. ...Zeyd b. Halid el-Cüheni'den (rivayet olunduğuna göre) Hayber (savaşı) günü Peygamber (s.a.)'in sahabilerinden birisi vefat etmiş. (Sahabe-i Kiram) bunu Rasûlullah'a haber vermişler. (Fahri kainat efendimiz de):
"Arkadaşınızın üzerine (cenaze) namaz(ın)a durunuz. (Ben bu namazda bulunmayacağım)" buyurmuş. Bu sözden dolayı halkın yüzlerinin fengi,değişmiş. Bunun üzerine (Hz. Peygamber)
"Gerçekten sizin (bu) arkadaşınız Allah yolunda (savaşılırken elde edilen) ganimet malından çalmıştır." buyurmuş (Ravi Zeyd b. Halid dedi ki:) Bu açıklama üzerine biz o kimsenin eşyasını araştırdık ve iki dirhem bile etmeyen bir Yahudi boncuğu bulduk.[253]

Açıklama

Hz. Peygamberin "Arkadaşınızın cenaze namazını kılınız*' sözü üzerine sahabe-i kiramın yüzlerinin kızarıp bozarmasının sebebi, onun sözü geçen kişinin cenaze namazım kıldırmayacağını ve bu namaza katılmayacağını anlamış olmalarıdır.
Fıkıh âlimleri bu hadisi delil getirerek, "Halkın her hususta kendisini örnek kabul ettiği müslüman ilim adamlarının, günahta ısrar eden kimselerin cenaze namazlarını bizzat kıldırmaktan kaçınıp, halka onun cenaze namazını kılmalarını emretmesinin caiz olduğunu ve kafirlere ait bir boncuğun dahi savaşta müslümanların eline geçmesi halinde ganimetten sayılacağını söylemişlerdir. Ayrıca bu hadis çok az bile olsa ganimet malını çalmanın sorumluluğunun büyüklüğünü vurgulamaktadır.[254]

2711. ...Ebû Hureyre'den demiştir ki: Hayber yolunda Rasûlullah (s.a) ile birlikte (Hayber gazvesine) çıktık. (Allah'ın izniyle Hay-ber'i fethettik. Fakat) Ganimet olarak altın ve gümüş elde edemedik. Ancak giyecek yiyecek (birtakım) mallar aldık derken Rasûlullah (s.a) Vadi'1-Kura tarafına yöneldi ve (orada) kendisine Midam isimli siyah bir köle hediye edildi. Nihayet (tüm müslüman gaziler) Vadi'l-Kura'ya vardıkları zaman, (bu köle) Rasûlullah (s.a.)'in (hayvanının) palanını indirirken birden bir ok gelip köleyi öldürdü. Bunun üzerine halk
Ona cennet mübarek olsun, dedi(ler). Rasûlullah (s.a.) de
"Hayır, asla! Hayatım elinde olan Allah'a yemin olsun ki Hayber günü henüz paylaştırılmayan ganimetlerden aldığı hırka onun üzerinde alev alev yanıyor." buyurdu. Halk bunu duyunca bir adam Rasûlullah sallallahü aleyhi ve selleme bir nalin tasması getirdi. Rasûlullah (s.a.)'da;
"Ateşten bir nalin parçası!" ya)ıut da "Ateşten iki nalin tasması!" buyurdu.[255]

Açıklama

Metinde ismi geçen vadi Medine'ye yakın bulunan : "Vadi'l- kura ismiyle maruf koydur.
Rasûlullah (s.a.)'ın kölesinin ismi Mid'amdı. Bu köleyi Kifa'a b. Zeyd. Hudeybiye musalehasında bir cemaatla Hz. peygamber'e gelerek müslümanlığı kabul ettiği sırada hediye etmişti.
Rasûlullah (s.a.)'ın "Hırka ateş olmuş, onun üzerinde alev alev yanmaktadır." "Ateşten bir nalin tasması -yahud ateşten iki nalin tasması../* buyurması ganimet malları arasından bu malı çalan kimseye bu ihanetinden ötürü verilecek uhrevi cezadan kinayedir. Yani çalınan eşyanın ateş haline getirilerek çalanın bu ateşle azab edileceği anlatılmak isteniyor. Bununla birlikte ibarenin böyle gelişiyle manâ şu şekilde de olabilir. "Hıyanet edenler, ganimetten çaldıkları eşya yüzünden cehennemde azab olunurlar."[256]

Bazı Hükümler

1. Ganimete ihanet edilerek o maldan birşey çalmak BAZI HÜKÜMLER kesinlikle haramdır.
2. Bu babda çalınan eşyanın az veya çok olmasının farketmeyeceği belirtiliyor. İmam Ebû Hanife ile İmam Şafii ve İmam Ahmed (r.a) bu görüştedirler.
3. Hain harpde öldürülse bile ona şehid denilemez.
4. Kâfir olarak ölen bir kimse cennete giremez. Bu hususta islam ulemâsının icmâı vardır.
5. Zaruret yokken de yemin edilebilir
6. Ganimetten çalınan bir malın tekrar ganimete geri verilmesi iade edildiği takdirde de kabul edilmesi icâbeder.
7. Ganimet mallarına ihanet eden kimse çaldığı eşyayı iade etsin etmesin kendi eşyası yakılamaz. İmam Ebû Hanife ile İmam Şafii ve İmam Malik bu görüştedir.[257] Nitekim 2713 Nolu hadisin şerhinde de açıklanacaktır.
8. Bir kimse hakkında cennetlik veya cehennemliktir diye kestirip atmak doğru değildir.[258]

134. Bir Kimsenin Ganimetlerden Çaldığı Malın Az Olması Durumunda Devlet Başkanının Onu Serbest Bırakacağı Ve Eşyasını Yakmayacağı

2712. ...Abdullah b. Ömer'den Demiştirki: Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem (bir seferde) ganimet elde edince halkın ellerinde bulunan ganimetleri getirmelerini ilan etmesi için Bilal'e emir verdi. Bunun üzerine (Hz. Bilal ellerindeki ganimetleri getirmelerini) halka ilan etti. (Halk ellerinde bulunan) ganimetlerini getirince(Hz. Peygamber) bu ganimetlerin beşte birini (kendine) ayırıp (geri kalanını gazilere) paylaştırdı. Taksimden hemen sonra bir adam kıldan bir yular getirdi ve
Ey Allah'ın Rasûlü işte bizim ele geçirdiğimiz ganimet budur. dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) üç defa:
"Sen Bilali ilan ederken duymadın mı?" dedi. (O zat da)
Evet (duydum) diye cevap verdi. (Hz. Peygamber de)
"Onu (zamanında) getirmene engel olan neydi?" diye sordu. Bunun üzerine (adam) Hz. Peygamber'den özür diledi ama Rasûlullah (s.a.)
"Sen bunu kıyamet gününde getirirsin (şimdi) bunu senden asla kabul etmeyeceğim." buyurdu.[259]

Açıklama

Hz. Peygamber her mücahidin yanında bulunan ganimet eş-yasım getirip ona teslim etmesini Hz. BilaFe ilan ettirdiği halde mücahidlerden birinin yanında bulunan ganimet mallarını, zamanında getirmeyip, ancak ganimetlerin taksiminden sonra getirdiği için bu mallan ondan teslim almayı reddetmesi ve ona "Sen bunu kıyamet gününde getirirsin" diyerek, onu tehdit etmesi sebebiyle, İslam ulemâsı, ganimet eşyalarından mal çalmanın haram olduğuna ve bu hususta aşırıları malın az ile çoğu arasında bir fark olmadığı görüşüne varmışlardır. Şafii ulemâsından Nevevi'nin açıklamasına göre ganimet mallarından çalmanın büyük günahlardan olduğunda icma vardır.[260]
Nitekim Cenab-ı Hak Kur'an-ı Keriminde: "... kim böyle bir hainlik ederse, kıyamet günü hainlik ettiği şey ile gelir..."[261] buyurarak bu meseleyi açıkladığı gibi, Hz. Peygamber de "... sizden hiçbirinizle kıyamet gününde bir omuzunda meleyen bir koyun, diğer om uzunda da kişneyen bir at olduğu halde karşılaşmayayım. O kimse bana ya Muhammed, yetiş, diye feryad eder ben de ona -Benim elimden birşey gelmez, ben sana bunu dünyada iken haber vermiştim- diye karşılık veririm."[262]

buyurarak bu gibi kimselerin kıyamet gününde düşecekleri acıklı durumu haber vermiştir.
Şevkanî'nin açıklamasına göre, bir kimse yanında bulunan ganimet malını zamanında getirmeyip de ganimet malları paylaştırıldıktan sonra getirirse bu malın devlet yetkilisi tarafından kabul edilip edilmeyeceği meselesi ulema arasında ihtilaflıdır.
İmam Mâlik ile İmam Sevrî, Evzâi ve el-Leys'e göre yanında bulunan ganimet malını zamanında teslim edemediği için pişman olup tevbe ederek teslim etmek üzere gelen bir kimsenin elindeki bu malın beşte birini devlet başkanı veya temsilcisi alır, geriye kalan kısmını da kendisi sadaka olarak fakirlere dağıtır. Ancak İmam Şafii; "Eğer bu mal gerçekten o kimsenin kendi malı ise başkasına sadaka olarak vermeye mecbur değildir. Yok eğer bu mal kendisine ait değilse o zaman sadaka olarak dağıtmasının hiçbir anlamı yoktur. Kanaatime göre bu kişinin, bu malı buluntu bir malmış gibi devlet yetkilisine teslim etmesi gereklidir." diyerek bu görüşe itiraz etmiştir.
Hanefilerin meşhur ve muteber fıkıh kitaplarından biri olan es-Siyeru'l-Kebîr şerhinde zikredilmiştir ki, ganimetten gizlice bir şey çalan kimse, pişman olup ordu dağıldıktan sonra çalmış olduğu şeyi emir'e getirse, emir isterse onu tekrar getirene verip hak sahiplerine vermesini emreder, istersede ondan alıp beşte birini hak sahiplerine verir. Geri kalan dört kısmı buluntu gibi olur. Hak sahiplerini bulamazsa onu ya tasadduk eder veya beytülmala koyup üzerine emrini yazar. Ganimete ihanet ederek birşey çalan kimse çaldığı şeyi devlet başkanı veya kumandana getirmezse bakılır; eğer hak sahipleri bulunmazsa tasadduk etmesi müstehabdır. Hak sahiplerini bulursa, ondan beşte biri alınıp hak sahiplerine verilir. Bir mücahidin ganimet malı taksim edilmeden Önce kendi payım satması doğru değildir. Taksim edilmeden önce payından vazgeçmesi de doğru değildir.[263]
Kendisindeki ganimeti ganimetlerin taksiminden önce teslim etmek üzere getiren kimse için Münziri, o malın bu kimseden kabul edileceğinde ulemânın ittifak ettiğini söylemiştir."[264]
Mevzûmuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, bir rahmet peygamberi olan Hz. Muhammed'in ganimetlerin taksiminden sonra, yanındaki ganimet mallarım taksime getiren bir kimseden getirdiği bu malı kabul etmeyerek, cezasını çekmek üzere o malla birlikte ahirete gelmesine razı olup onun bu müşkilini dünyada halletmeye yanaşmaması izaha muhtaç bir husustur. Tîbî'nin açıklamasına göre aslında, Hz. Peygamber böyle bir tavır takınmakla, onun Allah'ın huzuruna suçlu olarak çıkmasını arzu etmiş değildir. Bilakis ona yaptığı işin ne büyük bir suç olduğunu anlatarak bu malı sahiplerine teslim edip sonra da tevbe etmesini sağlamak istemiştir.
el-Muzhir'e göre ise bu kimsenin elindeki ganimet malında hakkı olan gaziler dağıldığı için bu malı hakkı olan kimselere dağıtması veya onlarla helalleşmesi imkansız olduğundan Hz. Peygamber o kimseyi günahıyla baş-başa bırakmaktan başka çare bulamamış ye ona böyle davranmak zorunda kalmıştır. Hanefî ulemâsından Aliyyü'1-Kâri de Muzhîr'in görüşünü desteklemiştir.[265]

Bazı Hükümler

1. Ganimetlerin beşte biri toplum yararına tahsis edilmıştır.Nitekim Yüce Allah (c.c); Biliniz ki ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, peygambere, yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir."[266] buyurmaktadır.
2. Ganimet mallarından bir eşya çalmak büyük günahlardandır.
3. Yanında bulunan bir ganimet malını ganimetler paylaştırıldıktan sonra getiren bir kimseden o mal kabul edilmez.[267]

135. Ganimet Malı Çalan Kimsenin Cezası

2713. ...Salih b. Muhammed b. Zaide'den, demiştirki; [Ebû Davud dediki; sâlih denen kişi Ebû Vakid'dir.
Mesleme ile Rum topraklarına girmiştik. (Ganimetten) mal çalmış bir adam getirildi (Mesleme) Salim'e bu adamı (n nasıl cezalandırılması gerektiğini) sordu. ((Salim de)
Babamı, Ömer b. Hattab'dan naklen, Peygamber (s.a.)'in; "Ganimet eşyalarından mal çalan bir kimseyi ele geçirecek olursanız eşyasını yakınız. Kendisini de dövünüz." buyurduğunu rivayet ederken işittim." diye cevap verdi. (Salih b. Muhammed sözlerine devam ederek) şöyle dedi: O esnada (sözü geçen) adamın eşyaları arasında bir Kur'ân-ı Kerim bulduk. Bunun üzerine (Mesleme) Salime bunu sordu. O da
Sen onu sat parasını da sadaka olarak dağıt diye cevap verdi.[268]

Açıklama

Hattabi (r.a)'nin açıklamasına göre, ganimet mallarından bir eşya çalan kimsenin bedeni üzerinde bir te'dip cezası uygulanmasının caiz olduğunda ulema ittifak etmişse de, malî bir cezaya çarptırılmasının caiz olup olmayacağı konusunda ayrı görüşleri vardır.
Hasan-ı Basri (r.a)'ye göre ganimetten mal aşıran bir kimsenin mallan elinden alınarak yakılır. Ancak hayvan ve Kur'an-ı Kerim bu hükmün dışındadır. Bunlar yakılamazlar. İmam Evzâi ile İmam Ahmed ve İshak da bu görüştedirler. Fakat bu imamlara göre o kimsenin şahsi mallan yakılırsa da ganimetten çaldığı mallar yakılamaz. Çünkü onlar gazilerin hakkıdır ve bu mallar gazilere dağıtılır.
İmam Kurtubî'nin açıklamasından anlaşıldığına göre, İmam Mâlik, İmam Şafîî, Ebû Hanife ve taraftarlarıyla el-Leys, "Böyle bir suçu işleyen kimsenin şahsi malları veya ganimet mallarından çalmış olduğu mallar asla yakılamaz. Ancak ganimetten aşırmış olduğu mallar o kimsenin elinden alınıp gazilere dağıtılır, kendisi de tazir cezasıyla cezalandırılır şeklinde görüş

bildirmişlerdir. Ancak İmam Şafii ile el-Leys ve Davud'a göre, bu kimsenin sözkonusu suçtan dolayı tazir cezasına çarptırılabilmesi için işlediği bu suçun cezayı gerektiren bir suç olduğunu bilmesi şarttır. Bu mevzuda İmam Evzâî'de şöyle diyor:
"Bu kimsenin silahı, üzerindeki elbisesi, hayvanı ve hayvan üzerinde bulunan eğerinin dışındaki tüm şahsi mallan ceza olarak yakılırsa da ganimet mallarından çalmış olduğu mallar yakılamaz. Nitekim İmam Ahmed ile İshak da bu görüştedirler. Hasan-ı Basrî (r.a) ise, o kişinin yakılması icabeden şahsi malları içerisinde Kur'an-ı Kerim ile hayvanları bu hükmün dışındadır." görüşündedir.
İbn Adi'l-Berr'in bildirdiğine göre Mekhûl ile Said b. Abdul-Aziz de ganimet malı çalan bir kimsenin şahsi eşyasının yakılabileceğini söyleyenlerdendir."[269] Ganimet malı çalan bir kimsenin eşyasının yakılabileceğini söyleyen ulemâ delil olarak konumuzu teşkil eden hadisi şerifi göstermişlerdir. Ancak bu hadis kendisinden daha kuvvetli hadis-i şeriflere aykırı olduğundan kendisiyle amel edilerek haram sınırları çiğnenemez ve ona dayanılarak kendisinden daha kuvvetli hadislerin hükmüne aykırı bir hüküm verilemez.[270]
Nitekim bu hadis hakkında İmam Tirmizî de şunları söylüyor: "Bu hadis garibdir. Onu yalnız bu vecihden bilmekteyiz. Bazı ilim adamları bu hadise göre uygulama yapmışlardır. el-Evzaî, Ahmed ve İshak'ın görüşü de budur. Muhammed Buharî'ye bu hadisi sordum, dedi ki: "Bu hadisi yalnız Salih b. Muhammed b. Zaide rivayet ediyor. Salih, Ebu Vâkıd el-Leysî'dir. Ve onun rivayeti miinkerdir." Muhammed (Buhari), "Ganimette hıyanet hakkında Rasûlullah (s.a.)'den birden çok hadis rivayet edilmiş ve hadislerle hıyanet edenin metaı (eşyası)nın yakılması emredilmemiştir." dedikten sonra "Bu hadis garibdir."[271] demiştir. Hanefi ulemâsından Tahavî ise, "Hadîs-i şerif sahihse, insanları mali cezaya çarptırarak cezalandırmanın Islamın ilk yıllarına ait olduğunu kabul etmek gerekir." diyerek bu hadisin mensuh olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur.[272]
Hafız Şemsüddin İbn-i Kayyim (r.a.) de, bu hadisin ravisi Salih b. Muhammed'in güvenilir bir ravi olmadığından onun rivayet ettiği hadislerin herhangi bir hükme delil olamayacağını Buhârî ve benzeri hadis alimlerinin de onun zayıf bir ravi olduğunu söylediklerini ifade etmiştir.[273]
Dârekutni ise, "Salih olan bu hadis aslında Sâlim'in Fetvalarından biridir."[274] demiştir.[275]

2714. ...Salih b. Muhammed'den; demiştirki; Biz Velîd b. Hişam ile birlikte savaşıyorduk. Yanımızda Salim b. Abdillah b. Ömer'le, Ömer b. Abdilaziz de vardı. Bir adam (ganimet mallarından) bir eşya çaldı. Bunun üzerine Velid onun eşyasım(n getirilmesini) emretti. Ve (getirilen eşyayı) yaktı sonra o kimse (halk arasında) dolaştırılarak teşhir edilmek suretiyle cezalandırıldı. (Velid) ona (ganimetten payına düşecek olan) hissesini vermedi.
Ebû Dâvûd der ki: Bu hadis (Salih b. Muhammed'den rivayet edilen 2713 ve 2714 numaralı) iki hadisin en sahihidir. Bu hadisi birçok ravi -Velid b. Hişam, Ziyad ibn Sa'd'ın çalmış olduğu eşyasını yaktı ve onu dövdü- şeklinde rivayet etti.[276]

Açıklama

Velîd b. Hişam, Emevi halifelerinden Velid b. Hişam b. Abdil Melik b. Mervan'dır.
Bilindiği gibi mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif 1713 numarada merfu' olarak rivayet edilmişti. Burada ise mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Musannif Ebû Davud, konumuzu teşkil eden ve mevkuf olarak rivayet edilen bu hadisin merfû' olarak rivayet edilen bir önceki hadisten daha sahih olduğunu ve bu hadisi daha birçok ravilerin de mevkuf olarak rivayet ettiğini söylüyor.
Bir Önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi İmam Ahmed b. Hanbel ve arkadaşlarından ona tabi olanlar mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahirine göre fetva vermişler, İmam Ebû Hanife, İmam Mâlik, Şafiî (r.a) ve ulemânın büyük çoğunluğu bu görüşe karşı çıkarak; "Ganimet malından çalanın eşyası yakılmaz, ancak çaldığı mikdardan dolayı ta'zir cezası verilir, demişlerdir. Buharı de; "Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem ganimet malından çalanın üzerine cenaze namazı kılmayı reddetmiş, fakat eşyasını yakmamıştır" demiştir.[277]

Bazı Hükümler

1. Ganimet malı çalanı, devlet başkanı veya yardımcısı mallarını yakmak suretiyle cezalandırabilir.
2. Devlet yetkilisi sözügeçen kimsenin mallarını yaktıktan sonra ayrıca onu dövme yoluyla ikinci defa cezalandırabilir. Nitekim İmam Ahmed (r.a) ve taraftarları bu görüştedirler.
3. Bu suçtu ganimetlerdeki hissesinden de mahrum edilir. Ancak Muvaffık, bir kimsenin kazanmış olduğu haktan hiçbir zaman mahrum edilemeyeceğini ve bunun bir hadis-i şerifle de sabit olduğunu ifâde etmiştir.[278]

2715. ...Amr b. Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Amr b. el-As'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellemle Ebu Bekr ve Ömer (r.a.) ganimetten mal çalan bir kimsenin eşyasını yakmışlar ve onu dövmüşlerdir.
Ebû Dâvud der ki: "(Şeyhim) Ali b. Bahr'ın bu hadise ilave olarak Velid (b. Müslim) deh> (bazı cümleler rivayet ettiği söyleniyorsa da ilave (edildiği iddia) edilen "ona hissesini vermediler" cümlesini kendisinden duymadım."
Bu hadisi bize ayrıca el-Velid b. Udbe ile Abdullah b. Necde rivayet ettiler ve (şöyle) dediler: "Bize bu hadisi Velid (îbn Müslim) Zü-heyr b. Muhammed'den o da Amr b. Şuayb'dan (Amr b. Şuayb'ın) sözü olarak rivayet etti. " (Diğer şeyhim) Abdulvehhab b. Necdet el-Havtıyy ise (metinde geçen) -Ona hissesini vermedi(ler)- (Cümlesini) rivayet etmedi.[279]

Açıklama

Senedde de görüldüğü gibi bu hadis-i şerifi, Musannif Ebu Davud'a metinde geçtiği şekilde rivayet eden ravi, Musannifin Şeyhlerinden olan Muhammed b. Avf'dır. Bu zat Musannif Ebu Davud'a bu hadisi; "Rasûlullah (s.a.) ile Ebû Bekr ve Ömer (r.a.) ganimetten mal çalan bir kimsenin eşyasını yaktılar ve onu dövdüler." anlamına gelen ibarelerle rivayet etmiştir.
Ebu Dâvûd (r.a)un ifadesine göre, kendisi şeyhlerinden Ali b. Bahr'in bu hadise ilaveten "... Ve ona ganimetten payına düşen hissesini vermediler." anlamına gelen bir cümle rivayet ettiğine dair bir söylenti duymuşsa da kendisi bu cümleyi Şeyhinden bizzat işitmemiştir. Ve yine musannif Ebu Davud'un ifade ettiğne göre, şeyhlerinden el-Velid b. Utbe ile Abdul Veh-hab b. Necde metinde geçen ".. Rasûlullah (s.a.) ile Ebû Bekr ve Ömer (r.a) ganimetten mal çalan bir kimsenin eşyasını yaktılar ve onu dövdüler." anlamına gelen hadisi Amr b. Şuayb'ın bir sözü olarak bir başka ifadeyle mevkuf hadis şeklinde rivayet etmişlerdir. Ancak bu iki şeyhin mevkuf olarak rivayet ettiği bu hadis-i şerifte, el-Velid b. Utbe'nin rivayetinde "Ve ona ganimetten payına düşen hissesini vermediler." anlamına gelen bir ilave de vardır. Fakat bu ilave cümle Musannifin diğer şeyhi Abdülvehhab b. Necde'in rivayetinde bulunmamaktadır.
Fıkıh ulemasının bu hadisle ilgili görüşlerini ve yine bu hadisle ilgili fıkhı hükümleri bu babın daha önce gecen hadislerinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Hafız Şemsüddin b. Kayyim (r.a.)'in açıklamasına göre bu hadis illetlidir. Çünkü senedinde Züheyr vardır. Züheyr ise zayıf bir ravidir. Beyhaki'-ye göre bu zatın kimliği meçhuldür.[280]

Ganimetten Mal Çalan Bir Kimsenin Bu Suçunu Saklamak Yasaktır[281]

2716. ...Semura b. Cündüb'den demiştir ki Rasûlullah (s.a.); "Ganimetten mal aşıran bir kimseyi saklayan kimse onun gibidir." buyurdu.[282]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşıldığına göre ganimetten mal çalan kimsenin işlediği bu suçu bildiği halde onu yetkili mercilere haber vermeyen kimse de hırsızın bu suçuna ortak gibidir. Dolayısıyla ganimet hırsızına uygulanan ceza hırsızın suçunu saklayan kimseye de aynen uygulanacağı gibi, ahirette de bu hırsızın yaptığım saklamak suçundan Allah'ın huzurunda hesaba çekilecektir.
Abdurrauf el-Münavi de; "Bazı ilim adamları bu kimsenin sadece ahirette, hırsız gibi hesaba çekileceğini, fakat dünyada ona hırsız muamelesi yapılamayacağım söylemişlerse de seleften bazı kimselerin o kimsenin hem dünyada hem de ahirette aynen ganimetten mal çalan hnırsız gibi muamele göreceğini söylediklerini" ifade etmektedir.[283]
Ancak Hafız ez-Zehebî, Mizanü'l-İtida) isimli eserinde, Musannif Ebû Davud'un süneninde, Semûra b. Cündüb isnâdıyla alt hadis rivayet ettiğni ve bunların hiç birinde de hükme medar olma niteliği olmadığını söylüyor.
Şurasını da belirtmek isteriz ki, "Her kim bir müslümanın dünya gus-salarından bir gussasını giderirse, Allah onun kıyamet günü gussalarından bir gussasını giderir. Kim başı sıkılan birine kolaylık gösterirse Allah ona dünya ve ahirette kolaylık ihsan eder. Kim bir müslümanın ayıbım örterse Allah onun hem dünyada hem de ahirette ayıbını örter. Kul din kardeşinin yardımında bulundukça Allah da onun yardımında bulunur."[284] anlamındaki hadis-i şerifle bu hadis-i şerif arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. Çünkü müslümanların günahlarını saklamayı emreden müslim hadisinin hükmü vacib değil menduptur. Binaenaleyh, bir müslümanın gizli b ir suçunu bilen onu hakime haber verse günahkar olmaz. Ancak bu hüküm fitne ve fasetçılığıyla tanınmış kimseler hakkındadır. Bir defa bir suç işleyerek tevbe eden ve bir daha yapmayan kimsenin kusurunu gizlemek icabeder. Çünkü fesatçının kusurunu gizlemek, onu daha başka fitne ve fesatlar çıkarmaya teşvik olur. Bir defe suç işleyenin hali ise böyle değildir.
Buraya kadar verilen izahat suç işlendikten sonraya aittir. Onu işlerken görenin hükmüne gelince, menetmeye iktidarı olursa derhal müdahelede bulunarak menetmesi vaciptir. Çünkü bu müdahale münkeri yasaklamak demektir. MUdahale etmemekse helal değildir. Mesela hırsızı birinin malını çalarken görenin mal sahibine haber vermesi icabeder aksi takdirde hırsıza yardım etmiş olur.[285]

136. Seleb Düşmanı Öldürene Verilir

2717. ...Ebû Katade'den; Dedi ki: Huneyn (harbi) yılında Rasû-Iullah (s.a) ile birlikte (savaşa) çıkmıştık. Biz düşmanla karşılaşınca müslümanlarda bir bozulma oldu. O sırada müşriklerden bir adamın müslümanlardan birini altına aldığını gördüm ve hemen arkasından dolanıp yanına vardım ve kılıçla boynuna vurdum. Bunun üzerine (o kafir) beni yakalayarak öyle bir sıktı ki onun bu sıkışından ölümün kokusunu duydum. Sonra (aldığı yaradan ötürü) ölünce beni bırakıverdi. Derken Ömer b. Hattab ile karşılaştım ve kendisine;
Bu insanlara ne oluyor (da böyle bozguna uğruyorlar) dedim.
Allah'ın işidir, diye cevap verdi. Sonra (bozguna uğrayan) halk geri dönüp geldi. Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem de oturdu ve;
"Her kim birini öldürür de onu öldürdüğüne dair bir delili olursa Ölenin üzerindeki eşya ona aittir." buyurdu. Bunun üzerine ayağa kalktım ve;
Bana kim şahitlik edecek? dedim. Ve oturdum. Sonra (Fahr-i kainat efendimiz);
"Her kim birini Öldürür de onu öldürdüğüne dair bir şahidi bulunursa ölenin (üzerinde bulunan) eşyası öldürene aittir."

(diyerek) bu sözünü ikinci defa tekrarladı. Bunun üzerine ben (tekrar ayağa) kalkıp;
Bana kim şahidlik edecek dedim ve tekrar oturdum. Sonra (Hz. Peygamber bu sözünü üçüncü defa (olarak tekrar) söyledi. Ben de (yine) ayağa kalktım. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem;
"Ey Ebu Katade sana ne oldu?" dedi ben de (başımdan geçen) olayı kendisine anlattım. Topluluktan bir adam;
Ey Allah'ın Rasulü (Ebu Katade) doğru söyledi. Bu Ölen kişinin zati eşyası da benim yanımdadır bu eşyadan (payına düşeni kendisine 'vererek gerisini de bana bırakarak onu razı et, diye seslendi. Bunun üzerine Ebu Bekr es-Sıddık:
Hayır vallahi bu olmaz. Hiç Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem, Allah ve Rasulünün yolunda savaşan Allah arslanlarından bir ars-lanın hakkını çiğneyerek onun eşyasını sana verir mi? dedi. Rasûlullah salallahü aleyhi ve sellem de (Bana şahitlik eden Ebû Bekir'i tasdik ederek)
“Doğru söyledi. Bunu ona ver" buyurdu ve bana verdi. Sonra zırhı sattım da onunla beni Seleme (kabilesin) de bir bahçe aldım. İşte İslamda ilk edindiğim mal budur.[286]

Açıklama

Huneyn Mekke'ye üç mil uzaklıkta bir vadidir. Burada hicretin sekizinci yılında müşriklerle müslümanlar ara sında harb olmuş, müslümanlar çokluklarından dolayı gurura kapıldıkları için harbin başında bozulmuşlar, fakat sonra Allah üzerlerine sekinet ve yardımcı melekler indirerek kafirlerin cezasını vermişti. İşte Ebû Katade'nin "Bu insanlara ne oldu?" demesi bozulduklarına şaştığı içindir. Bazılarına göre bu sözün manası: "Etu bozgundan sonra acaba halleri ne olacak?" demektir. Buna mukabil Hz. Ömer'in: "Allah'ın emri" diye cevap vermesi "Allah'ın emri geldi" yahut: "Allah'ın emri galibtir, Netice Allah'tan korkanların lehinedir." manasınadır.
Bu gazada müslümanlar genel bir bozguna uğramadılar. Resûl-i Ekrem (sallalahü aleyhi ve sellem) ile mü'minlerden bir grup yerlerinden ayrılmamışlardı. Bu hususta meşhur hadiseler vardır ki, yeri geldikçe görülecektir. Nevevi diyor ki: "Peygamber (s.a.) bozguna uğramıştır demenin doğru olmadığında, müslümanların görüş birliğine vardıkları nakledilmiştir. Onun hiç bir yerde bizzat yenildiğini hiç bir kimse rivayet etmemiştir. Bilakis sahih hadisler daima ikdam ve sebatını isbat etmektedir.
ifadesi bütün rivayetlerde bu şekilde tesbît edilmiştir. Hat-tabî ile lisân ulemâsı ise, bunun raviler tarafından yanlışlıkla yapılmış bir değişiklik olduğunu, doğrusunun şeklinde olması gerektiğini ve bunun lâ vallahi manâsında yemin olduğunu söylemişlerdir.[287]
Cumhur; Selebi: Savaşçının yanında taşıdığı giyecek, silah ve diğer eşyalarıdır, şeklinde tarif etmiştir. Ahmed'e göre savaşan kişinin hayvanı selebten'sayılmaz. Şafii'ye göre ise seleb, silahtan ibarettir. Yani savaşçının beraberinde bulunan diğer eşya selebe dahil değildir. Bu hadislere göre savaşta müslüman mücahidin öldürdüğü düşman üzerinde ve beraberinde bulunan eşya selebe dahil değildir.
Bu hadislere göre savaşta müslüman mücahidin öldürdüğü düşman üzerinde ve baraberin,de bulunan eşya ganimet malına dahil edilmeyip öldüren mücahide verilir;.
Tirmizi, Ebu Katade(r.a.)'nin hadisini rivayet ettikten sonra; "Peygamber (Aleyhi's-salatü ve's-selam)'in ashabından ve başkalarından teşekkül eden alimlerden bir grub bu hadisle amel etmişlerdir. Evzâî, Şafîî ve Ahmed'in fetvaları da böyledir. İlim adamlarından bazıları da, "Devlet başkanı Se-leb'den beşte bir hisseyi çıkarabilir, yani dilerse seleb'in beşte dördünü öldüren mücahide verir ve kalan beşte birini uygun gördüğü yolda harcayabilir." demiştir. Tuhfe yazarının beyanına göre Hanefiler ile Malikiler: "kafiri öldüren mücahid, selebi alma hakkına sahip değildir. Ancak devlet başkanı selebin öldürene ait olduğunu söylemişse o zaman seleb öldürenin hakkı olur," demişlerdir.
Tuhfe yazarı bu arada şöyle der: "Cumhura göre öldüren mücahid, selebi alma hakkına sahiptir. Mücahidlerin başında bulunan kumandan selebin öldürene ait olduğunu önceden söylemiş olsun veya olmasın netice değişmez. Cumhur bu görüşünde Ebû Katade (radıyallahü anh)'ın hadisine dayanır. Açık olan hüküm de budur.[288]

Bazı Hükümler

1. "Seleb yani öldürülen kimsenin üzerindeki eşya, ganimetin aslındandır, beşte birden değildir, diyenler bu hadisle istidlal etmişlerdir. Çünkü Peygamber (s.a.)'in Hz. Ebû Kata-deye bu eşyayı vermesi, ganimetin taksiminden önce idi. Fakat Hanefilerle İmam Malik bu istidlale cevap vermiş: "Hadis size değil, bize hüccettir. Zira bu konuşma harp bitip ganimetler toplandıktan sonra olmuştur ki, o halde gazilerin hakkı olan beşte birin dördü ayrılmış olur. Binaenaleyh selebin beşte birden sayılması icabeder." demişlerdir. Kurtûbî ise; "Bu hadis Malik ile Ebû Hanife'nin görüşlerinin sahih olduğuna en büyük delildir, "demiştir.
2. tabiri yemindir.
3. Kumandandan istenilen bir şeyi onun cevabını beklemeden yardımcısı verebilir. Nitekim Hz. Ebu Bekr böyle yapmıştır.
4. Öldürdüğü düşmanın üzerinden eşyayı almak isteyen gaziye bu eşyanın beyyinesiz verilip verilemeyeceği hususunda görüş ayrılığı vardır. Bir grup ulema, beyyine. mutlaka lâzımdır. Delilleri bu hadistir. Leys, İmam Şafii ve cemaatin görüşü budur. Evzai ise beyyineye gerek olmadığını söylemiştir.
5. Seleb, düşmanı öldüren gazinin hakkıdır, velek ki, bir kadın öldürsün. Başında bulunmak kafi değildir. Ebû Sevr ile ibnü'l-Münzîr'in görüşleri böyle. Cumhura göre ise, bunun şartı, öldürülen kimsenin harb eden asker olmasıdır. İbn Kudâme: "Öldürülenlerin üzerlerindeki eşya alınarak çıplak bırakılmaları caizdir" demiş Sevri ile İbn Münzîr bunu kerih görmüşlerdir.[289]

2718. ...Enes b. Malik'den; dedi ki Rasûlullah (s.a.) Huneyn (savaşı) günü;
"Kim bir kâfiri öldürürse eşyası onundur." buyurdu. O gün Ebû Talha yirmi kişi öldürdü ve onların (üzerlerinde) bulunan şahsi eşyalarını aldı. Ebû Talha (o gün orada karısı) Ümmü Süleym ile karşılaştı. Ümmü Süleym'in elinde bir hançer vardı. Ebû Talha ona:
Ey Ümmü Süleym yanındaki şey nedir? dedi. Ümmü Süleym de:
Allah'a yemin olsun ki eğer bana o düşmanlardan biri yaklaşacak olursa bununla karnını yarmak istiyorum, diye karşılık verdi. Ebû Talhâ da bunu Rasûlullah (s.a.)'a haber verdi.[290]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis hasendir. Biz bu hadisle (savaşta) hançer kullanmanın caiz olduğunu belirtmek istedik.[291]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, savaşta düşmanın silah, at, elbise gibi eşyasının, onu öldüren gaziye ait olduğunu söyleyen ulemanın delilidir.
Hanefî ulemâsından îbn Abidin'in beyânına göre bu hadis-şerifte geçen kâfir kelimesinin kapsamına harpte öldürülmeleri caiz olan kâfirler girinektedir. Bu bakımdan bu ifâde içerisine kafirlerin kiraladıkları askerler,kafir olan tacirler, efendilerine hizmet eden köleler, dar-ı harbe kaçmış olan mürtedler veya zimmîler, harb edemese bile hasta ve yaralı olan kafirler, rey sahibi veya çocuğu olması umulan yaşlı kafirler girer. Çünkü bunların öldürülmeleri caizdir. Bir müslüman kafirlerin safında savaşan müslümanı öldürse, öldürülen müslümanın eşyası öldüren müslümanın olamaz. Çünkü her ne kadar kafirlerin safında savaşan müslümanın öldürülmesi caiz ise de eşyası ganimet olmaz. Hükümdara isyan eden müslümanların malları ganimet olmadığı gibi ancak kafirlerin safında savaşan müslümanın eşyası kafirlerin blup o eşyayı müslümana ariyet olarak vermişler ise bu takdirde bu müslümanın eşyası Öldüren müslümanın olur.[292]
Bu mevzuda Bidâyetü'l-Müctehid isimli eserde de şu satırlar yer almaktadır: "İmamın ganimetten, istediği kimseye payından fazlasını vermesi konusunda ulemâ caizdir görüşünde birleşmiştir. Fakat hangi şeyden ve ne kadar verebildiği, bu konuda savaştan önce herhangi bir kimseye söz verebilip veremeyceği bir kimsenin öldürdüğü kişinin üzerindeki eşyanın imam tarafından kendisine verilmese bile bu eşya üzerinde hakkı olup olmadığı mevzularında ayrılığa düşmüşlerdir ki, bunlar bu bab'ın dört ana meselesidir.
Birinci mesele:
Kimisi: İmam herhangi bir kimseye hissesinden fazla olarak ancak Beytül-mal'ın hissesi olan ganimetin beşte birinden verebilir" demiştir, tmam Malik te buna kaildir. Kimisi: "Ancak kendi payı olan beşte birin beşte birinden verebilir" demişlerdir. İmam Şafîî de bu görüşü seçmiştir.
Bazıları da; "Ganimetin mecmuundan çıkarır" demiştir. İmam Ahmed ile Ebu Ubeyd de bu görüşe sahiptirler. Ulemâdan kimisi de; "İmam isterse ganimetin hepsini istediği kimseye verebilir." demiştir. Bu ihtilâfın sebebi; "Biliniz ki ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, peygambere, yakın arka balara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir."[293] ayet-i kerimesi yle "Sana ganimetlerin hükmünü sorarlar. De ki: Ganimetler Allah'ın ve Paygamberinindir (istediklerine verebilirler).)Şu halde Allahtan korkun da bunun için aranızda bulunan gerginliği kaldırın."[294] ayeti arasında zıtlık var mıdır, yok mudur? diye ihtilaf etmeleridir.
Birinci ayet, ikinci ayeti neshetmiştir, diyenler: "Her hangi bir kimseye hissesinden fazla olarak verilen şey, ancak ganimetin beşte birinden veya beşte birinin beşte birinden verilebilir" demişlerdir.
Bu iki ayet arasında zıtlık yoktur ve ayetlerin ikisi de muhayyerliği ifade ederler, yani imam isterse, gamimetin hepsinden verir, isterse kimseye fazladan bir şey vermez de ganimetin beşte dördünün tamamını askerlere verir, diyenler: "Fazla olarak verilen şey ganimetin toplamından verilebilir" demişlerdir. Bu ihtilafın sebeplerinden biri bu mevzudaki hadîslerin çeşitli olmasındandır. Zira bu mevzuda iki hadis bulunmaktadır. Biri; imam Malik'in İbn Ömer'den "Rasulullah (s.a.v) bizi Necit tarafına gönderdi, ganimet olarak bir çok develer ele geçirdik. Her birimize on iki deve düştü. Bundan başka her birimize ayrıca birer deve daha verildi." mealinde rivayet ettiği hadistir. Bu hadis fazladan ve/ilen develerin, ganimet taksim edildikten sonra kendilerine verildiğini göstermektedir. İkinci hadisde, Habip b. Mesleme'nin "Ra-sûlullah (s.a.)'in seriyelere savaşa çıkarken ganimetlerin beşte birini ayırdıktan sonra, kalanın dörtte birini ve dönüşlerinde de beşte birini çıkardıktan sonra üçte birini verirdi" mealindeki hadisidir.
İkinci Mes'ele
Ganimetten hisselerden fazla vermenin cevazına inananlar, fazla olarak ne verilebilir? diye ihtilaf etmişlerdir. Kimisi: "Habib b. Mesleme'nin hadisinde geçtiği üzere ganimetin üçte ya da dörtte birinden fazla verilemez" demiştir. Kimisi de yukarıda geçen Enfal süresindeki ayetin mensuh olmadığına ve âmm manasında olduğuna kail olup "imam seriyyeye ganimetin tamamını da verse caizdir" demiştir. Ayetin, Habip b. Mesleme'nin hadisi ile tahsis edildiğine inananlar ise: Üçte veya dörtte birinden fazla verilemez." demişlerdir.
Üçüncü Mesele
İmam, savaştan önce herhangi bir kimseye, ganimet vereceği vaadinde bulunup bulanamayacağı hususunda da ihtilaf edilmiştir.İmam Malik, bunu mekruh görmüş bir gurup ta caizdir demiştir. Bu ihtilafın sebebi, savaşın gayesinden anlaşılan mana ile hadisin zahiri arasında bulunan zıtlıktır. Çünkü savaştan gaye, Allah rızasını kazanmak ve Allah'ın dinini yüceltmek olduğuna göre, İmam birisine ganimet vereceğini va'dettiği zaman, o adamın kanını dünyevi bir maksat uğruna heder edeceği endişesi başgösterir. Bunun cevazını gösteren hadis ise yukarıda geçen Habip b. Mesleme'nin hadisidir. Zira bu hadiste "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz seriyelere ganimetlerin dörtte ya da üçte birini verirdi" denilmektedir. Bu ise savaşa teşvikten başka bir şey değildir..

Dördüncü Mesele:
Kişiye, öldürdüğü şahsın (seleb denilen) üzerindeki eşyasının (imam vermezse) düşüp düşmediğinde ihtilaf etmişlerdir. İmam Malik: "Savaş bittikten sonra maktulün selebini eğer İmam onu öldürene vermezse ona düşmez" demiştir. İmam Ebu Hanife ile Süfyan-ı Sevri buna kaildirler.
İmam Şafiî, İmam Ahmed, Ebu Sevr, İshak ve seleften bir grup: "İmam, kendisine verse de vermese de öldürdüğü kimsenin selebi ona aittir." demişlerdir. Ancak bunlardan kimisi, selebin kendisine düşmesi için, maktul savaşırken maktulu öldürmesini şart koşmuş ve "Eğer maktulu, kaçarken öldürürse selebi ona düşmez" demiştir. İmam Şafii buna kaildir. Kimisi de, selebin kendisine düşmesi için maktulu savaş başlarken ya da biterken öldürmesini şart koşmuş ve: "Savaşın hengamesi sırasında öldürülen kimsenin sebebi öldürene düşmez." demiştir. Bunu da Evzâî söylemşitir. Kimisi de : "Seleb öldürene aittir. Fakat imam Selebi çok görürse taksim edebilir' demiştir.
Bu ihtilafın sebebi, Peygamber (s.a.) Efendimizin Huneyn savaşının kargaşası dindiği sırada buyurduğu : "Kim bir kimseyi öldürüşe onun selebi onundur" hadisinin iki ihtimal mana taşımasındandır. Zira peygamber (s.a.) Efendimiz, bunu bir fetva olarak söylemiş olabildiği gibi, bir hüküm olarak da söylemiş olabilir. İmam Malik'e göre, hadisin bir hüküm olma ihtimali daha kuvvetlidir. Çünkü ona göre, Peygamber (s.a.) Efendimizin bunu başka savaşlarda ne söylediği, ne de bununla hükmettiğ sabit olmamıştır. Eğer fetva olursa yukarıda geçen Mâide suresinin 41. ayet-i kerimesi ile çelişir. "Eğer ölenin çocuğu olmayıp da ana ve babası ona varis olurlarsa terekesinden anasına üçtebir düşer.[295] ayet-i kerimesinden, nasıl terekenin geri kalan üçteikisinin ölünün babasına düşdüğü anlaşılıyorsa, bu ayetten de ganimetin geri kalan beştedördünün ganimet ele geçiren askerlere düştüğü anlaşılmaktadır. Ebû Ömer: Bu söz Peygamber (s.a.) efendimizden, Huneyn savaşından başka Bedir savaşında da işitilmiştir." demiştir.
Hz. Ömer'den de: "Peygamber (s.a.) Efendimiz zamanında selebi taksim etmezdik" diye söylediği rivayet olunmuştur.
Ebu Davud da Avfb. Malik el-Eşcai ile Halid b. Velid'ten: "Peygamber (s.a.) Efendimiz maktulün selebini katile verirdi" diye rivayet etmektedir, îbn Ebi ŞeybedeEnes b. Malik'ten "Bera b. AzıpDaresavaşındaMer-zuban'ı atı üzerinde mızrakla öldürdü ve Merzubanın selebi otuzbin dirhemi buldu. Bunu öğrenen Hz. Ömer Ebû Talha'ya "Biz selebleri taksim etmedik. Fakat Merzubanın selebi büyük bir meblağ tuttuğundan taksim edilmesinin gerektiği kanaatindeyim dedi." diye rivayet etmiştir.
İbn Ebî Şeybe, İbn Sîrîn'den: "Enes b. Malik bana: Bu, islamiyette ilk taksime tabi tutulan selebtir dedi" diye rivayet etmiştir.
Miktarı çok ve az olan selepler arasında ayırım yapanlar, buna dayanmışlardır. Âlimler, selebin ne olduğu hakkında da ihtilaf etmişlerdir. Kimisi: "Maktulun üzerinde bulunan bütün şahsi eşyası selebtir" demiştir. Kimisi: "Eğer bu eşya arasında altun ve gümüş bulunursa bunlar selebe girmezler" demiştir.[296]

Bazı Hükümler

1. Kafir olan düşmanın silah, at ve elbise gibi zati eşyası; onu öldüren gaziye verilir.
2. Harpte hançer kullanmak caizdir.[297]

137. Devlet Reisi Uygun Gördüğü Takdirde Bir Gaziye Öldürmüş Olduğu Kafirin Zati Eşyasını (Selebini) Vermeyebilir At Ve Silah Da Selebten Sayılır

2719. ... Avf b. Malik el-Eşcaîden demiştir ki:
Zeyd b. Harise ile birlikte Mûte savaşına çık (mış) tim. Yemen halkından gönüllü bir asker de bana arkadaş olmuştu. Yanında bir de kılıcı vardı. Derken müslümanlardan bir asker bir deve kesti. Gönüllü asker de onun derisinden bir kısmını ondan istedi. O da isteğini ona verdi. O gönüllü de bu deriden bir nevi kalkan şeklinde bazı şeyler yaptı. Yola koyulduk ve bir rum topluluğuyla karşılaştık. Onların arasında altın yaldızlı bir eğeri olan al bir at üzerinde birisi vardı. Bu rum askeri, müslümanlara müthiş bir şekilde saldırıyordu. O sırada gönüllü asker onu (vurmak) için bir kayanın arkasına oturdu. Rum askeri onun yanına varınca hemen (harekete geçip) atının ayaklarını kesti. Bunun üzerine rum askeri atından düştü. Gönüllü müslüman asker de üzerine çullanarak onu öldürdü ve atıyla silahım ele geçirdi. Aziz ve Celil olan Allah müslümanlara (zafer kapılarını) açınca Halid b. Velid, o gönüllüye (birisini) gönder (ip yanına çağır) di ve (elinde bulunan) selebin bir kısmını (ondan) aldı. (Daha sonra ravi) Avf (sözlerine devam ederek şunları) söyledi. Bunun üzerine Halid'in yanına varıp "Ey Halid sen Rasûlullah (s.a.)in, selebin katile ait olduğuna dair hüküm verdiğini bilmiyor musun?" dedim. O da "Evet, (biliyorum) fakat ben bu (kadar) selebi (onun için biraz) fazla buluyorum" diye cevap verdi. Ben de:
Ya bunu ona geri verirsin ya da seni Rasûlullah (s.a.)'in yanında cezalandırırım." diye (onu) tehdid ettim (Fakat selebi) ona geri vermeye yanaşmadı. Derken (ikimiz) Rasûlullah (s.a.) in yanında bir araya geldik. Ben Hz. Peygambere gönüllü askerin macerasını ve Halid'-in (ona) nasıl muamelede bulunduğunu anlattım. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.):
Ey Halid! Seni bu harekete sevkeden (sebep)nedir?" diye sordu (Hz. Halid de)
"Ey Allah'ın Rasulü bu (selebi onun için biraz) fazla buldum" cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (Hz. Halid'e)
"Ey Halid ondan aldığını ona geri ver." buyurdu. Ben de (bunu duyunca Halid'e)
"Al işte(dediğimi) yaptım mı ey Halid" diye karşılık verdim. (Bu sözümü işiten) Rasûlullah (s.a.):
Bu nedir? dedi. Ben de 'Halidle aramızda geçen münakaşayı) kendisine anlattım. Rasûlullah (s.a) (bana) öfkelendi ve
"Ey Halid (bu selebi) ona iade etme (dedi ve bana hitaben)siz kumandanlarımı bana bırakır mısınız hiç?Oysa onların işlerinin en temiz olanı sizin olur, bulanık oluna da kendi üzerlerinde kalır" buyurdu.[298]

Açıklama

Hadis âlimlerinden Hattâbî, bu hadisle ilgili olarak şunları söylüyor.Bu hadis-i şerifte atın da seleb sayılması gerektiği, az olsun veya çok olsun düşman askerinin üzerinde bulunan zati eşyanın (selebin) onu öldüren müslüman askere verilmesi lazım geldiği ve se-lebden, Rasûlullah (s.a.)'a akrabalarına, fakirlere, öksüzlere ve yolda kalmışlara verilmek üzere beşte bir hissenin ayrılması icabetmediği ifade edilmektedir. Çünkü Hz. Peygamberin; Hz. Halid'e Yemenli askerin, öldürmüş olduğu askerden aldığı zati eşyanın tümünü kendisine iade etmesini emretmesi, bunu ifade eder. Fakat Hz. Peygamberin sonradan Hz. Avf b. Ma-lik'in Hz.Halid b. Velid'e karşı takındığı saygısızca tavrı öğrenince, hükmünden dönüp Hz. Halide sözkonusu selebi, Yemenli askere iade etmemesini emretmesi ise, hem Hz. avf b. Maliki te'dib etmek ve hem de halkın kumandanlara karşı haksız bir şekilde saygısızlık yapmalarına imkan vermemek, kumandanlara isyan ve saygısızlık yolunu kapamaktır.
Esasen Hz. Halid b. Velid, bu mevzuda kendi içtihadıyla hüküm vermişti. Bu ictihad hatalı da olsa, Hz. Peygamber daha büyük hataları ve büyük tehlikeleri önlemek maksadıyla Hz. Halid'in bu içtihadını tasvib ederek içtihadının uygulanmasını emretti. Aynı zamanda Hz. Peygamber, bu tutumuyla Hz. Avf b. MalikM de bir nevi cezalandırmış oldu.
Hz. Peygamber, bu hükmü vermeden önce, selebini elinden almak istediği Yemenli askere kendi hissesinden onu razı edecek kadar mal vermek suretiyle onun gönlünü almış olması da düşünülebilir. Metinde geçen ,
"Oysa onların işlerinin en temiz olanı sizin olur, bulanık olanı da kendi üzerlerinde kalır." cümlesiyle Hz. Peygamber, halk her şeyin iyisini ve hoş olanını yer, içer rahatına bakar, çileyi ise amirler çeker, ganimet mallarını onlar toplar ve yerli yerince sarf ederler, halkı onlar korur, idare ederler sonra bu hususta bir soruşturma olursa hesaba yine onlar çekilir, demek istemiş olabilir.[299]

Bazı Hükümler

1. At da selebden sayılır.
2. SeleD az olsun, çok olsun, sahibini öldüren müslüman askere aittir.
3. Bir hükmün hiç uygulanmaya konmadan önce neshedilmesi caizdir.
4 . Hz. Peygamberin gazab halinde hüküm vermesi caizdir. Diğer insanların gazab halinde hüküm vermeleri, tenzihen mekruhtur.[300]

2720. ...(Musannif) Ebu Davud dedi ki: Bize Ahmed b. Hanbet (in) haber verdi (ğine göre) el- Velid (b. Müslim el-Kureşî şöyle) demiştir. : Ben, şu (bir numara önce geçen) hadisi Sevr (b. Yezid) 'e sordum. (O da) Bana, Halid b. Ma "den Cübeyr b. Nüfeyr (Cüber ibn Nüfeyr'-in) babası Avf b. Malik el-Eşcaî kanalıyla bu hadisin bir benzerini nakletti.[301]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd müellifi Şeyh Halil Ahmed'in açıklamasına göre; bu hadisin senedinde Cübeyr b. Nüfeyr'den sonra geçen "babasından" kelimesi bazı nüshalarda yoktur. Gerçekten de bu kelimenin bulunmaması gerekir. Çünkü Cübeyr, babasından hiç hadis rivayet etmemiştir. Esasen bu kelime Sünen-i Ebu Davud'un Mısır nüshasında ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yoktur. Bu ilave bazı katipler tarafından yazılmış olsa gerektir.
Bu hadisle ilgili diğer gerekli açıklamalar, bir önceki hadisin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[302]

138. Selebden Hazine İçin Beşte Bir Hisse Ayrılmaz

2721. ...Avf b. Malik el-Eşcaî ile Halid b. Velid'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) (maktulün) eşya (sı) nın (tümüyle onu) öldürene ait olduğuna ve bu eşyanın (beşte birinin hazineye konması için) beştebirinin ayrılmayacağına hükmetmiştir.[303]

Açıklama

Bilindiği gibi seleb; bir kimsenin üzerindeki elbisesi, silahı, parası ve bindiği hayvan ile bunun üzerindeki eşyasıdır.[304]
Mevzumuzla ilgili bu hadis-i şerif, savaş esnasında bir kafiri öldüren mücahidin bu kafirin selebinin tümüne malik olacağını ve diğer ganimetlerden Allah'a peygambere yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara verilmek üzere ayrılan beştebir hissenin[305] selebden ayrılması gerekmediğini selebin olduğu gibi onun sahibini Öldüren mücahide verilmesi icabettiğini ifade etmekte ve dolayısıyla "Seleb bölünmeden olduğu gibi mücahide verilir" diyen Hanefi âlimlerinin görüşünü teyid etmektedir. Çünkü Hanefi ulemasının görüşüne göre; bir kumandanın "Her mücahid harp sahasında Öldüreceği düşmanın selebine nail olsun" diye, askerleri harbe teşvik etmesi caizdir. Böyle bir emre uyarak düşman askerini öldüren bir mücahid, onun sele-binden sayılan mallarının tümüne sahip olur. Buna diğer gaziler iştirak edemezler."[306]
Ancak daha önce de açıkladığımız gibi , Maliki ve Hanefi ulemasına göre; mücahidin bu selebi hakkedebilmesi için kumandanın harp bitmeden önce herkesin ele geçirdiği selefin kendisine ait olacağını ilan etmesi gerekir. İmam-ı Malik'e göre; Devlet reisi isterse bu selebin tümünü mücahide verir, dilerse beşte birini beytü'l mal için alır. Kadı İsmail de bu görüştedir. İshak'tan rivayet edilen görüşe göre; eğer seleb çok ise devlet reisi beşte birini alabilir. Mekhûl ile es-Sevriye göre devlet reisi mutlak surette beşte birini alır. Bu hususda İmam Şafiî'den iki görüş rivayet edilmiştir. Seleb'in beşte birinin bölüneceğini söyleyenler, "Biliniz ki ganimet olarak aldığınız şeylerin beştebiri Allah'a, peygambere, yakın akrabalara,

öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aHtir."[307] ayetinin genel hükmüne dayanmışlardır.[308] Bezlül Mechûd yazarının açıklamasına göre İmam Ahmed'e ve İmam Şafii'nin meşhur olan görüşüne göre de, selebden beytü'1-mal için beşte bir hisse bölünemez. İmam Malik'e göre ise, mücahidin hak ettiği seleb, aslında ganimetten olmayıp humustan verildiğinden ondan ayrıca bir humus ayırmak gerekmez.[309]
Şurasını da belirtmek isteriz ki; Avn'el-Ma'bûd yazarının ifadesine göre; bu hadis-i şerifin senedinde İsmail b. Ayyaş bulunmaktadır. Bu ravi; hadis âlimleri tarafından tenkid edilmiştir. Bu hadis senedi cihetiyle cerh edil m -kiştir.[310]

139. Çökertilmiş Yaralı Bir Düşmanı Öldüren Kimse Onun Selebinin Bir Kısmını Alabilir

2722. ...Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet olunduğuna göre: "Bedir (savaşı) günü Rasûlullah (s.a.) Ebu Cehl'in kılıcını neflolarak bana verdi." (bu hadis İbn Mes'ud'dan nakleden ravi der ki) Onu (Abdullah b. Mes'ûd) öldürdü, (ama onu esas yaralayarak çökertenler Muavviz İbn Afra ile Muaz b. Afra'dır)[311]

Açıklama

"Nefl" kelimesi; lugatta ziyade manasına gelir.
Fıkıhta ise, gazilere ganimetteki hisselerinden fazladan verilen mala denir.
Bu hadis, bir kimsenin yaralayarak çökertmiş olduğu düşman askerini öldüren mücahidin o kafirin selebini alabileceğine delalet etmektedir. Bilindiği gibi Ebû Cehl'in kafasını keserek ölümünü gerçekleştiren Abdullah b. Mes'ud (r.a.) ise de, aslında onu yaralayarak çökerten ve kendini müdafaa edemez hale getirenler; Muavviz b. Afra ile Muaz b. Afra isimli iki kardeştir. Rasûli zişan efendimiz, Ebû Cehl'in kılıcını İbn Mes'ûd (r.a.) e vermiştir. Bu hadisin sonunda bulunan "Onu (Abdullah b. Mes'ûd) öldürdü." cümlesinin bu hadisi Hz. İbn Mes'ud'dan rivayet eden Ebu Ubeyde'ye ait bir söz olmasi ihtimali bulunmakla beraber Hz. tbn Mes'ud'un yukarıdaki cümlelerinden ayrı olarak, başlıbaşına ilave ettiği veya iltifat yoluyla söylediği bir cümle olması ihtimali de vardır. Avnu'l-Ma'bud yazarının el-Münziri'den naklettiğine göre, Ebû Ubeyde, aslında babası İbn Mes'ud (r.a.)'den hiç hadis işitmemiştir. Binaenaleyh bu hadis münkatıdır.
Bu hadisi şerif, Müslim'in sahihinde geçen "...Onu ikiniz de öldürmüşsünüz, buyurdu ve Ebû Cehl'in üzerindeki eşyanın Muaz b. Amr b. el-Cemuh'a verilmesine hükmetti."[312] mealindeki hadis-i şerife aykırıdır. Çünkü mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, Rasû!-ü Ekrem'in, Ebû Cehl'in kılıcını İbn Mes'ud'a verdiği ifade edilirken Müslim'in rivayet ettiği hadiste, Muaz b. Amr b. el-Cemuh'a verdiği ifade ediliyor.
Bezlü'l-Mechûd yazan bu mesele ile ilgili olarak şu açıklamayı yapıyor:
"Önce şurasını belirtmek isteriz ki, Ebu Davud hadisi münkatıdır. İkinci olarak; Zeylai'nin de Na,sbu'r-Raye'de ifâde ettiği gibi, eğer Ebû Dâvûd hadisinde ifadeedildiği gibi maktulün selebi onu yaralayana verilmeyip de öldürenlere verilseydi, o zaman Hz. Peygamberin Ebû Cehl'in selebini Afra isimli bir kadının oğlu olan Muaz ile Muaz b. Amr arasında bölüştürmesi icabederdi. Çünkü Buhari ile Müslim'in rivayetlerinde, Ebû Cehl'i bu iki gencin öldürdüğü ifade ediliyor. Yine Müslim ile Buhari'nin rivayetlerinde Hz. Peygamberin Ebû Cehl'in selebinin tümünü Muaz b. Amr'e verdiği ifade edilmektedir. Bu uygulama birkaç kişi tarafından öldürülmüş olan bir maktulün selebinin bunlardan hangisine verileceği hususunun devlet reisine bırakıldığını, binaenaleyh devlet reisinin bu selebi istediği kimseye vermekte muhayyer olduğunu ortaya koyar. Beyhaki ise el-Ma'rife adlı eserinde Hz. Pey gamberin bu tatbikatı Bedr muharebesinde ele geçen ganimetlerle ilgili özel bir tatbikattır. Çünkü yüce Allah, Bedr savaşında elde edilen ganimetlerin Hz. Peygambere ait olduğunu ve onu dilediği gibi taksim etmekte serbest bulunduğunu, Kur'ân-ı Kerim'in de açıkça bildirmişti. Hz. Peygamber Bedr ganimetlerini dilediği gibi dağıttı, hatta savaşa katılmayanlara bile ganimetten pay verdi. Sonra ganimetlerin nasıl taksim edileceğini belirleyen yeni ayetler nazil olunca, bu uygulama yürürlükten kaldırıldı ve Rasûlü Ekrem de sele-bin katile ait olacağına hükmetti. Daha sonra bu hüküm hiç değişmemek üzere yürürlükte kaldı[313] diyor.
Üçüncü olarak şunu belirtmek isteriz; aslında Ebû Cehl'in tüm selebi-nin Muaz b. Amr'in hakkı olduğu halde Hz. Peygamber onun gönlünü yaparak sadece kılıcını, İbn Mes'ûd'a verilmesine onu ikna etmiş, sonra da kılıcı İbn Mes'ûd (r..a.)'a vermiş olabilir."[314] Her ne kadar yukarıda mealini sunduğumuz Müslim hadisinin sonunda Ebû Cehl'i Muaz b. Amr ile Muaz b. Afra'nın öldürdükleri bildiriliyorsa da, Müslim ile Buhari'nin ittifakla rivayet ettikleri diğer bir hadis-i şerifte onun Afra isimli bir kadının iki oğlu öldürdüğü, Müslim'in diğer bir rivayetinde de Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'un başını kestiği kaydedilmektedir. Kadı Iyaz *'ekseriyetle siyer ulemasının kavli budur" diyor.
Nevevî, bu rivayetlerin arasını bulmuş ve Ebû Cehl'in katline, bunların hepsi iştirak etmiştir. Onu müdafaadan aciz hale getiren darbeyi Muaz b. Amr vurmuş, İbn Mes'ûd can çekişirken kafasını koparmıştır, demiştir.[315]
Selebin katile verilmesiyle ilgili görüşler 2712-2718 numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden, burada tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak şu kadarını ilave edilim ki, yaralı bir düşman askerini öldüren mücahid, İmam Ah-med ile İmam Şafiî'ye göre maktulün selebini alamaz. İmam Malik'e göre selebin kime verileceğini tayin etme yetkisi devlet reisine verilmiştir. Hanefi-lere göre ise, düşman askeri aldığı ilk yarayla kendini savunamaz bir duruma düşmüşse, onun selebini onu ilk yaralayan mücahid alır. Eğer aldığı yara onu güçsüz duruma düşürmemişse, ona ikinci darbeyi indirerek onu öldüren kimse alır.[316]

140. Ganimetler Dağıtıldıktan Sonra Savaşa Gelen Kimse Ganimetten Bir Pay Alamaz

2723. ...Ebu Hureyre (nin) Said b. elrAs'a anlattığına göre, Rasûlullah (s.a.) Eban b. Said b. el-As*ı bir seriyyenin başında

Medine'den Necid tarafına gönder (miş) di. Eban b. Said ve arkadaşları (Ne-cid'den dönerlerken) Hayberi fethettikten sonra (daha) Hayber'de (bulunan) Rasaûlullah sallallahü aleyhi ve sellemin yanına geldiler. Atlarının kemerleri lif (ten) idi. Eban:
"Ey Allah'ın Rasûlü (elinize geçen ganimetten) bize de bir pay ayır." dedi. Ebu Hureyre (sözlerine devam ederek hadiseyi şöyle) anlattı: Ben de
"Ey Allah'ın Rasûlü (sakın onlara bir) pay ayırma" dedim. Eban da bana
"Ey tavşan kılıklı sen (bize) bunu (söylüyorsun) dağın tepesinden üzerimize sarkıyorsun ha? diye karşılık verdi. Peygamber Sallal-lahü aleyhi ve sellem de:
“Ey Eban otur" buyurdu ve onlara pay ayırmadı.[317]

Açıklama

Eban, Ebû Hureyre'ye "Ey tavşan kılıklı sen bize bunu söylüyorsun ha?" demekle Ebû Hureyre'nin Rasul-ü Ekrem'in huzurunda ganimetler hakkında hüküm vermek salahiyetini haiz olmadığım ve Rasul-ü Ekrem'in huzurunda onun bir hiç mesabesinde olduğunu ifade etmek ve onu haddini aşmamaya davet etmek istemiştir.
Hadis-i şerif, harpte bulunmayan kimselerin harpte elde edilen ganimetten bir pay alamayacaklarını söyleyen ulemanın delilidir. Bu mevzuda Hattâbî şunları kaydetmiştir:
İmam Ebû Hanife (r.a.)'ye göre; düşman ülkesinde iken, ganimetler dağıtılmadan önce, savaşmak üzere gelip de mücahitlere katılan kimse ganimete ortak olur ve diğer gazilerle beraber ondan pay alır, yoksa alamaz.
İmam Şafîye göre; harbe bizzat katılan ya da bilfiil mücahidlere yardım eden kimse, ganimetlerden pay almaya hak kazanır. Aksi halde ganimetten pay almaya hakkı yoktur. İmam Ahmed ile İmam Malik(r.a.)de bu görüştedirler.
İmam Şafîî; "Bir mücahid harp bittikten sonra daha ganimetler taksim edilmeden ölecek olursa, onun ganimetteki hissesi varislerine intikal eder." derdi.
İmam Evzâî, Allah yolunda savaşmak üzere yola çıkan bir kimse harbe katılsa da, harbe katılmadan savaş sona erse de ganimetlerden pay almaya hak kazanır, demiştir.[318]

2724. ...Ebû Hureyre'den demiştir ki:
Ben Medine'ye geldiğim sırada, Rasûlullah (s.a.) Hayber'i fethetmişti ve orada bulunuyordu. Bunun üzerine (yanına varıp kendisinden, Hayber savaşında ele geçirdikleri ganimet mallarından) bana da pay ayırmasını istedim. Said b. el-As'in çocuğunun biri söze karışıp.
"Ey Allah'ın Rasûlü ona pay verme" dedi. Ben de "Bu (adam) İbn Kavkal'ın katilidir." (onun sözüne itibar edilmez) dedim. Said b. el-As (in oğlu Eban) da:
"Şu tavşan kılıklı kişiye hayret ediyorum, hurma ağacının tepesinden üzerimize sarkıyor da yüce Allah'ın ikramda bulunduğu, fakat beni onun önünde rezil olmaktan koruduğu müslüman bir kişinin benim önümde ölmesinden dolayı beni ayıplıyor." diye karşılık verdi.[319]

Açıklama

İbn Kavkal, en-Nu'man b. Kavkale b. Ahram b. Fihr b. Sa'-lebe b. Ğanem b. Amr b. Avf'dır. Musa b. Ukbe ile İbn İshak, onun Bedr savaşına katılıp Uhud savaşında şehid olduğunu, ifade etmişlerdir. Beğavünin açıklamasına göre, İbn Kavkal savaş esnasında güneş batmadan önce şehid olmayı arzu etmiş, güneş batmadan önce bu gayesine ermiştir. Rasulü zişan efendimiz bu hadise üzerine "Onun cennette arzu ettiği makamlara eriştiğini gözlerimle gördüm." buyurmuştur.
Ebû Hureyre'nin metinde geçen sözlerinden anlaşılıyor ki, İbn Kavkal'ı Uhud'da Eban b. Said b. el-As şehid etmiştir. O zaman Hz. Eban b. Said henüz müslüman olmamıştı. Kendisi Hz. İbn Kavkal'ı şehid etmekle, onun şehitlik mertebesine erişmesine sebep olmuştur. Fakat orada kendisi Hz. İbn Kavkal tarafından Öldürülmüş olsaydı, imansız olarak gideceği için ebedi cehennemlik olacaktı. İşte Ebû Hureyre'nin "Bu (adam) İbn Kavkal'ın katilidir." sözlerine karşılık olarak Hz. Eban"... Yüce Allah'ın ikramda bulunduğu, fakat beni onun önünde rezil olmaktan koruduğu müslüman bir kişinin benim önümde ölmesinden dolayı beni ayıplıyor" demekle bunu ifade etmek istemiştir.
Her ne kadar metinde Rasulü-Ekrem'in huzurunda cereyan eden bu münakaşa, Hz. Ebû Hureyre ile Hz. Eban b. Said b. el-As tarafından başla-tıldıysa da sonradan bu münakaşaya Said b. el-As'ın da katıldığı ifade ediliyor, aslında Said b. el-As bu münakaşaya karışmamıştır. Hafız İbn Hacer'-in el-Isabe isimli eserinde de ifade ettiği gibi, ravilerden birinin yaptığı bir yanlışlıktan dolayı, Eban b. Said b. el-Âs yerine Said b. el-As ismi rivayet edildiğinden bu hatalı durum ortaya çıkmıştır. Buharî'nin rivayetinde ise bu hata yoktur.
Yine Hafız İbn Hacer (r.a), bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapıyor: "Bu hadis-i şerifte Hz. Peygamberden ganimet isteyenin Ebû Hureyre ve ona ganimet verilmesine engel olmak isteyenin de Eban (r.a) olduğu, ifade edilirken bir önceki hadis-i şerifte, tam tersine Hz. Peygamberden ganimet isteyenin Hz. Eban, ona ganimet verilmesine engel olmak isteyenin de Ebû Hureyre (r.a) olduğu ifade ediliyor. Bu durum hadisin senedinde isimlerin yanlışlıkla yerlerinin değiştirildiğini, dolayısıyla bu hadisin maklub hadislerden olduğunu ortaya koyar. ez-Züheylî, bu duruma bakarak, bu iki hadisten doğru olanın bir önceki hadis olduğunu, ikinci hadisin de, ona göre düzeltilmesi gerektiğini söylüyor.
Aslında bu hadislerde böyle yanlışlıkla isimler arasında bir değişiklik yapılması sözkonusu olmayıp Ebû Hureyre ile Hz. Eban'ın her ikisinin de ganimetten pay istemesi ve ikisinin de biribirlerine mani olmaları da ihtimal dahilindedir. Nitekim Hz. Ebû Hureyre'nin "O İbn KavkaFın katilidir" demesi, buna karşılık Hz. Eban'ın da Hz. Ebû Hureyre'nin ganimette hiçbi

hakkı bulunmadığını ifade etmek üzere onun hakkında"... Hurma ağacının tepesinden üzerimize sarkan tavşan..." gibi sözler sarfetmesi de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.[320]
Hanefi âlimlerden1 Şeyh Halil Ahmed, Bezlii'l-Mechûd isimli eserinde, bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapıyor; "Eğer sen Hz. Eban ile Ebû Hureyre daha ganimetler dağıtılmadan önce düşmanla savaşmak üzere Hay-ber'e vardıkları halde, niçin kendilerine ganimetten pay verilmedi?" diye sorarsan ben de sana şu cevabı veririm: Hanefi ulemasına göre mücahidlere yardım için savaş alanına varıp onlara katılmak isteyen bir kişinin ganimetlerden hisse alabilmesi için ganimetler daha harp ülkesinde iken ve İslam ülkesine taşınmadan önce onlara katılmış olması gerekir. Halbuki sözü geçen sahabiler, Hayber'de savaşan mücahidlere katılmadan önce Hayber fethedilmiş, İslam topraklarına katılmış, harp ülkesi olmaktan çıkmıştı. Dolayısıyla ganimetler harp ülkesinde değil, İslam ülkesinde bulunuyordu. Bu bakımdan ganimetten pay almaya haklan yoktu. Şafîî ulemasına göre ise, mü-cahidlere sonradan katılan kimselerin ganimetten pay alabilmeleri için savaş bitmeden önce mücahidlere katılması gerekir. Ancak Hz. Peygamberin Hz. Ebû Musa el-Eş'arî gibi bazı zatlara savaşa katılmadıkları halde Hayber ganimetlerinden pay ayırması, ayrı bir meseledir. Çünkü Hz. Peygamber o payı onlara ya kendi payından vermiştir ya da diğer gazilerin gönüllerini alarak onların payından vermiştir.[321]

2725. ...Ebû Musa (el-Eş'arî) den demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.) Hayber'i fethettiği sırada, biz de Yemen'den gelip yanına vardık. (Ganimet mallarından) bize de hisse verdi." Yahut da (Ebû Musa el-Eşârî şöyle) dedi: "Ganimetlerden bize de hisse verdi. (Fakat) Hayber savaşına katılmayan kimselere ganimet mallarından hiçbir hisse vermedi. Ancak bizim gemi halkından olan Ca'fer ile arkadaşlarına (Hayber savaşma bilfiil katılan) kimselerle birlikte hisse verdi.[322]

Açıklama

Metindeki tereddüt ve şüphe ifadesi olan yahut kelimesi metnin aslından değil ravi tarafından ilave edilmiş bir kelimedir. Ravi Hz. Ebû Musa el-Eş'arî'nin sözlerini kesin bir şekilde hatırlayamadığı için bu şüphesini de ifade etmek maksadıyla bu kelimeyi de metine ilave etmek lüzumunu hissetmiştir.
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, aslında Şafîî ulemasına göre harp bitmeden önce, savaş alanına varıp mücahitlere katılamadıkları için, Hanefi âlimlerine göre de ganimet malları henüz harp ülkesinden İslam ülkesine taşınmadan önce mücahidlere katılamadıkları için, ganimet mallarından bir pay alamamaları gerekirdi. Onlar Hayber'e vardıkları zaman orası harp ülkesi olmaktan çıkmış, İslam ülkesi haline gelmişti. Fakat
Hz. Peygamber, onlara verdiği bu hisseyi, ya kendi rızasıyla kendi hissesinden vermiştir. Yahut da mücahidlerin rızasını alarak onların hakkından vermiştir. Ayrıca gemi halkının Hayber'in fethinden önce oraya vardıkları için ganimetten pay almayı hak etmiş oldukları da düşünülebilir.[323]

2726. ...İbn Ömer'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) Bedir (savaşı) günü (ayağa) kalarak: "Gerçekten Osman, Allah'ın ve Rasulünün yolunda hizmette bulundu. Ben de onun adına biat ediyorum." deyip (ganimet mallarından) ona da pay verdi. Oysa onun dışında, harbe katılmayan hiçbir kimseye (ganimetten) pay vermemişti.[324]

Açıklama

Her ne kadar metinde Hz. Peygamberin Hz. Osmanın dışında Bedir savaşına bilfiil katılmayan kimselerin hiçbirine ganimetten hisse vermediği ifade ediliyorsa da aslında, es-Siyerü'1-Kebir isimli eserde açıklandığına göre, Hz. Peygamber bilfiil Bedir harbine katılmayan Hz. Osman'a Bedr ganimetlerinden pay verdiği gibi, Şam taraflarına giden Kureyş Kervanım takib etmek ve onun hakkında haber getirmekle görevlendirdiği Talha b. Ubeydullah ile Said b. Zeyd (r.a)'e ve Medine'den gelen münafıklarla ilgili bir haberi tahkik etmek üzere, Medine'ye gönderdiği Ensar'dan beş mücahide de bilfiil savaşa katılmadıkları halde, Bedir ganimetlerinden hisse vermiştir. Bu mücahidler her ne kadar bilfiil savaşa katıl-mamışlarsa da aslında, bilfiil harp ülkesinde Rasul-i Ekrem'in ve tüm müs-lümanların hizmetinde bulunmuşlardır. Medine'ye gönderirken Hz. Talha ile Hz. Said'den Medine'de bulunduklarından dolayı harp ülkesinde değil, İslam ülkesinde bulundukları iddia edilemez.
Ayrıca bazı kimseler, "Allah Teâlâ hazretleri, Bedir ganimetlerinin paylaştırılmasını Rasulünün arzusuna bırakmıştı. O ganimetlerde kimsenin hakkı yoktu. Bu sebeple Hz. Peygamber sözkonusu ganimetlerden istediği kadarını istediği kimseye vermeye salahiyetli idi de onun için sözü geçen kimselere de Bedir savaşına katılmadıkları halde ganimetlerden pay verdi. Nitekim "... Ganimetler, Allah'ın ve Rasûliinündür..."[325] ayet-i kerimesi de bunu gösterir." demişlerdir. Siyer-i Kebir şerhinden naklettiğimiz bu ifadelerden de anlaşılıyor ki aslında Bedir savaşına bilfiil katılmadığı halde Bedir ganimetlerinden pay alan sadece Hz. Osman değildir. Fakat Hz. İbn Ömer bundan haberi olmadığı için "Savaşa katılmadığı halde ganimetlerden pay alan sadece Hz. Osman'dır..." diye rivayette bulunmuştur.
Hanefi âlimlerinden Ebû Ca'fer Tahavî, bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapıyor: *'Hz. Osman Hz. Peygamberin emriyle Medine'de kalarak ailesi Rukiyye'nin hastalığıyla ilgilenmek üzere görevlendirildiği ve bu yüzden de katılmayı çok istediği halde bilfiil katılamadığı, Bedir savaşının ganimetlerinden hisse aldığı gibi,devlet reisinin bir başka cephede savaşmak üzere müslümanların işleriyle görevlendirildiği bir kimse de müslümanların eline geçen ganimet mallarından pay almaya hak kazanır. Kumandan, harp malzemesi ikmal etmek üzere İslam ülkesine geri gönderdiği kimselerle, Harbe katılmayı çok arzu ettikleri halde devlet reisinin görevlendirdiği yeri terke-demeyen ve bu yüzden de savaşa katılmayan kimseler de ganimetten pay

almaya hak kazanırlar. Her ne kadar 2723 numaralı Ebû Hureyre hadisinde Hz. Ebanı, Necd taraflarına gitmek üzere bizzat Hz. Peygamber gönderdiği halde, dönüşte ona ve arkadaşlarına Hayber ganimetlerinden pay verilme-mişse de, aslında bunun sebebi Hz. Peygamberin Hz. Eban ile arkadaşlarını savaş başladıktan sonra değil de savaş başlamadan önce göndermiş olmasıdır. Bir başka ifadeyle, Hz. Eban'ı Hayber savaşına katılmaktan alıkoyan sebep kendisine Hz. Peygamberin vermiş olduğu görev değildi. İstese idi Hayber savaşı sona ermeden önce arkadaşlarıyla birlikte Hayber mücahidlerine katılabilirdi.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının ifade ettiğine göre, her ne kadar konumuzu ilgilendiren bu hadis-i şerifte Bedir muharebesinin sonunda Hz. Peygamberin, Hz. Osman'ın gıyabında onun adına bîat aldığı ifade ediliyorsa da, bu doğru değildir. Hadisin bu kısmını bazı raviler yanlış rivayet etmişlerdir. Hz. Peygamberin kendi sağ elini sol eli üzerine koyarak Hz. Osman'ın gıyabında, onunla biatlaşması hadisesi, Bedir savaşında değil, Hudeybiye gazvesinde olmuştur. Nitekim Buharı ve Tirmizi'de zikredilen şu hadis-i şerifte bu gerçeği ifade etmektedir:
"Osman b. Abdullah b. Mevhibden rivayet edilmiştir ki, Mısır halkından bir adam, Beytullah'ı haccetti ve (orada) oturmakta olan bir cemaat gördü.
"Bunlar kimlerdir?" diye sordu.
"Kureyşdir" dediler.
"Şu şeyh kimdir?" diye sordu.
İbn (i Ömer) dir." dediler. Yanına geldi ve:
"Sana birşey soracağım; şu ka'be'nin kutsiyeti hakkı için senden bana (gerçeği) söylemeni istiyorum. Uhud savaşı esnasında Osman'ın kaçtığını bilir misin?" dedi. Şeyh:
"Evet" diye cevap verdi. Adam:
"Rıdvan Matından geri kaldığını ve bu biate katılmadığını biliyor musun?" diye sordu. Şeyh:
"Evet" diye cevap verdi. Adam:
"Bedir savaşından geri kaldığını ve bu savaşa da katılmadığım bilir misin?" dedi. Şeyh:
"Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine adam "Allahü ekber" diye mukabele etti. İbn Ömer Ona:
"Gel" dedi "sorduğun hususları sana açıklayayım. Uhud günü esnasında Osman'ın firar etmesi ise şehadet ederim ki; Osman, Allah tarafından affedilmiş ve bağışlanmıştır.[326] Bedir savaşından geri kalmasına gelince, çünkü peygamber (s.a.)'in kerimesi Hz. Osman'ın yanında veya nikahı altında bulunuyordu. Peygamber, (s.a.v) ona "Bedir savaşına katılan kişinin sevabına ve (ganimet) payına sahip olacaksın." buyurmuştu. Rıdvan bi'atinden geri kalması da Mekke içinde Osman'dan daha kıymetli bir kişi olsaydı Rasûlullah (s.a) Osman'ın yerine onu gönderirdi. Rıdvan biati Osman Mekke'ye gittikten sonra oldu. Peygamber (s.a) sağ eli için "Bu Osman'ın elidir" buyurarak, onunla (so1 elinin üzerine vurdu ve (biat) Osman içindir- buyurdu." İbn Ömer, ona simdi bunu (izahı) da beraberinde götür" dedi.[327]

141. Ganimetten Kadınla Köleye De Pay Verilir

2727. ...Yezid b. Hürmüz'den rivayet olunmuştur ki: (Haricilerin başkanı) Necdet (b. Amir el-Harûrî), İbn Abbas'a (bir mektup) yazarak ona bazı şeylerle birlikte kölenin de ganimette bir hakkı olup olmadığım, kadınların da peygamber (s.a)le birlikte (savaşa) çıkıp çıkmadıklarını ve onların da ganimette bir hakkı bulunup bulunmadığını sordu. İbn Abbas (r.a) da:
(Eğer bu adamın) Ahmakça bir iş yapmayacağından emin olsaydım, ona mektupla cevap vermezdim- dedi (ve mektubunda ona şunları yazdı) "Kölelere gelince (onlara da ganimetten pay) verilirdi. Kadınlarsa onlar yaralıları tedavi ederler ve su verirlerdi."[328]

Açıklama

Metinde geçen "Eğer (bu adamın) ahmakça bir iş yapmayacağından emin olsaydım ona mektupla cevap vermezdim." anlamındaki cümle, Müslim'de "... Bir ilmi gizlemiş olma durumuna düşmesem buna (cevap) yazmazdım..."[329] anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.
Yine Müslim'in rivayetinden öğrendiğimize göre, Haricilerin reislerinden olan Necdet'in, îbn Abbas'a gönderdiği mektupta kendisine şu beş soru yöneltilmiştir:
1. Rasûlullah (s.a.) kadınlarla birlikte savaşa gider miydi?
2. Onlara da ganimetten hisse ayırır mı idi?
3. Çocukları öldürür müydü?
4. Yetimin yetimlik müddeti ne zaman sona erer?
5. Beştebir kimin hakkıdır?
Hz. İbn Abbas da ona şu cevabı vermiştir:
"Bana mektup yazarak; Rasûlullah (sallallahü Aleyhi ve sellem) kadınlarla birlikte gaza eder mi idi? diye sordun. (Evet) Onlarla birlikte gaza ediyordu. Onlar da yaralıları tedavi ediyor; kendilerine ganimetten bir şeyler veriliyordu. Hisseye gelince; onlara hisse ayırmamışlar, şüphesiz Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem çocukları da öldürmezdi. O halde sen de çocukları öldürme!
Bana yazarak; yetimin yetimlik müddeti ne zaman sona erer? diye sordun. Ömrüme yemin ederim ki adam vardır, sakalı biter de halâ kendi hakkını almaktan zayıf, kendi namına vermekten acizdir. İşte kendisi için başkalarının aldığının elverişlisini almaya başladı mı artık ondan yetimlik gitti demektir.
Bana yazarak; beştebirin kime verileceğini sordun. Biz: Bu bizim hakkımızdır, derdik, fakat kavmimiz bunu kabul etmedi."

Aslında Hz. tbn Abbas Necdet'in bu mektubuna cevap vermek istememiştir. Çünkü bu zat, İslam. alemine saçtıkları fitne tohumları ve ortaya attıkları bid'atlerle, İslam dairesinden çıkan ve sonu gelmez tartışma ve fitnelerin öncülüğünü yapan haricilerin liderlerinden di.
Fakat, -'Kim bildiği bir meseleyi kendisine soran bir kimseye açıklamaktan kaçınırsa kıyamet gününde onun ağzına ateşten gem vurulacaktır."[330] hadis-i şerifindeki tehdide hedef olmaktan korktuğu ve Necdet'in de açıkladığı gibi ahmakça bir uygulama yaparak, yeni birtakım bid'atlere yol açacağından çekindiği için, ona cevap vermeyi daha uygun görmüştür.
Konumuzla ilgili bu hadis-i şerifte kölelere ganimetten bir şeyler verildiği ifade edilmekte ise de, bunun mikdarı ve mahiyeti hakkında kesin bir açıklama olmadığı gibi, kadınlar hakkında da bu hususta bir açıklama yoktur. Ancak yukarıda tercümesini sunduğumuz Müslim'in rivayetinde ise; kadınlara ganimetten hisse mikdarına erişmeyen birşeyler verildiği açıklanmaktadır. Daha sonra gelecek olan 2728 numaralı hadis-i şerifte, kadınlara ganimetten verilen bu mikdarın razh denilen bir miktar olduğu ifade edilmektedir.
Ömer Nasuhi Bilmen Razh kelimesini şöyle açıklıyor: "Harpte hizmetleri görülen kadınlara, çocuklara, kölelere ve ziminilere ganimet mallarından verilen bir mikdar maldır. Savaşanların paylarından eksiltilir. Bu mik-darı tayin veliyyü'1-emre aittir.
Razh kelimesi; lügatte az birşey vermek ve az bir mikdarda verilen şey manasındadır. Kendileri savaşçı ve mücahidlerden sayılmadıklan halde harpte, bazı hizmetleri görüldüğünde dolayı ganimet mallarından razh namıyla birer mikdar mal alan kimselere de Ehl-i razh denilir.[331] Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte de "... Ganimet mallarının başında bulunan kölelerle kadınlara sade bir mikdar hediyye verileceği..."[332] ifade edildiğinden Hanefi âlimleri, ganimet mallarının başında bulunan kölelere, kadınlara ganimet mallarından bir hisse verilemeyeceğini, sadece "razh" adıyla bir hediyye verilebileceğini söylemişlerdir. Burhaneddin el-Merğınani el-Hidaye isimli eserinde, Hanefî âlimlerin bu meseledeki görüşünü şöyle ifade ediyor: "Köle ile kadına, çocuğa ve zimmiye ganimet mallarından bir hisse verilemez. Onlara ancak razh verilebilir. Razh'ın mikdarını da ancak devlet reisi tayin eder. Çünkü Hz. Peygamber, sözü geçen sınıflara, ganimetten bir hisse ayırma-mıştır. Zira cihad bir ibadettir. Zimmi ise ibadet ehlinden değildir. Çocukla kadına gelince, bunlar cihad etmekten acizdirler. Ancak köle savaşacak olursa, kadınlar da yaralıları tedavi edip hastalara bakacak olurlarsa, kendilerine razh denilen bir hediye verilir.[333] İbn Humam'm beyanına göre "Hanefi âlimleri bu Razh ganimetlerden Allah ve Rasulü için ayrılacak olan humus çıkarılmadan önce, sahiplerine verileceğini söylemişlerdir.
İmam Şafiî ile imam Ahmed (r.a) bu görüştedirler. İmam-ı Ahmed'den gelen diğer bir rivayete göre de, razh ganimetlerden humus çıkarıldıktan sonra kalandan alınır, tmam Şafiî'nin diğer bir görüşüne göre de humusun beşte birinden alınır.[334] İmam Malik'e göre ise bunlara nimetten hiçbir şey verilmez.[335]

Bazı Hükümler

1. Kadınlar harbe katılarak, yaralıların ve hastaların hizmetinde bulunabilirler.
2. Dar'ül-Harpte ganimetler dağıtılırken orada hazır bulunan kadınlara, ganimetten bir mikdar hediyye verilir, tmam Ebû Hanife ile es-Sevri, el-Leys, Şafii ve ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. İmam Evzâî'ye göre; eğer kadınlar hastaların veya yaralıların hizmetinde bulunmuşlarsa, mü-cahidler gibi ganimetten hisse alırlar, imam Malik'e göre, kadınlar ganimetten hiçbir şey alamazlar.[336]

2728. ...Yezid İbn Hürmüz'den demiştir ki:
Necdetü'l-Harûrî, îbn Abbas'a (bir mektup) yazarak ona "Kadınlar Rasûlullah (s.a)'le birlikte savaşa katılırlar mıydı? Rasûlullah (s.a) onlara (ganimetten) bir pay ayırır mıydı?" diye sordu. (Yezid b. Hürmüz rivayetine devam ederek şunları) söyledi: İbn Abbas'ın Necdet'e (gönderdiği) mektubunu ben (bizat kendi ellerimle ve şu şekilde) yazdım: "Kadınlar da Rasûlullah (s.a.)'la birlikte savaşa katılırlardı. (Ganimetlerden) pay (ayıimay)a gelince (işte bu) yoktu, fakat onlara razh verilirdi.[337]

Açıklama

Harûra: Küfeye iki mil uzaklıkta bir yerdir. Hariciler ilk toplantılarını burada yaptıkları için daha sonra, buraya nışbet edilerek Harûralılar diye anılmışlardır. Hariciler, çeşitli fırkalara ayrılır. Fakat üzerinde ittifak ettikleri esaslardan biri, mutlak olarak Kur'ân'ın emrine uymak ve hadisin Kur'ân'da bulunmayan emrini reddetmektir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[338]

2729. ...Haşrec b. ZiyacTın baba annesi (Ümmü Ziyad el-Eşçiyye) nden demiştir ki; kendisi Rasûlullah (s.a.) ile birlikte (Hayber savaşına katılan) altı kadının altıncısı olarak Hayber savaşına çıkmıştır. (Hz. Ümmü Ziyad sözlerine) şöyle devam etti: Bizim de. erkeklerle birlikte savaşa çıktığımız haber olarak Rasûlullah (s.a.)'e erişince bize (emir) gönderip (yanına çağırdı) Biz de (emre uyup huzuruna) vardık. Kendisinde öfke (alametleri) gördük. (Bu savaşa)
"Kiminle ve kimin izniyle çıktınız?" dedi. Biz de "Ey Allah'ın Rasûlü, biz yün eğirerek (savaşa) çıktık. Bununla Allah yolunda hizmet edeceğiz. Ayrıca bizim yanımızda yaralıları(tedavi) için (birtakım) ilaçlar da var, (ganimetlerden) hisse alırız (halka buğday ve arpadan yapılmış) sevk (denilen bir şurup) içiririz" dedik, (bu hadisi Hz. Ümmü Ziyad'dan nakleden Haşrec, sözlerine devam ederek şunları) söyledi (Bu konuşmadan sonra) "Kadınlar kalktılar" (gittiler, Hz. Ümmü Ziyad sözlerine devam ederek bana) "Allah, peygamberine Hay-ber'i (n kapılarım) açınca bize de erkekler gibi (ganimetten) pay

verdi." dedi. Ben de ona: "Ey nineciğim (Hz. Peygamberin size verdiği) bu şey ne idi?" dedim. "Hurma" (idi) diye cevap verdi.[339]

Açıklama

Şevkanî'nin açıklamasına göre bu hadisin senedinde bulunan Haşrec kimliği meçhul bir kimsedir. Bu bakımdan onun rivayet ettiği hadisler delil olmaz. Hafız tbn Hacer Telhis isimli eserinde bu ravi hakkında bu hükmü vermiştir. Hattâbî'nin bu hadisle ilgili açıklamalarını şu şekilde özetlemek mümkündür: "Fıkıh ulemasının büyük çoğunluğuna göre kadınlarla, kölelere ve çocuklara ganimetten bir pay verilemez. Ancak bunlara Razh denilen ve mikdarını kumandanın tayin edeceği, az bir hediyye verilir. Fakat imam Evzaî, savaşa katılan kadınlara da erkekler gibi ganimetten bir hisse verilmesi gerektiğini iddia etmiş. Kanaatimce imam bu hükmü verirken bu hadise dayanmıştır. Oysa bu hadis, delil olma niteliği taşımayan zayıf bir hadistir. Bilfiil savaşa katılan kadınların da erkekler gibi ganimetten hisse alabileceklerini iddia edenler olduğu gibi, harbe gücü yeten mürahiklik çağına gelmiş çocukların da, buluğ çağına ermiş mücahidlere denk hisse alacaklarını söyleyenler de vardır." Hafız Şemsüddin b. el-Kayyim (r.a) de bu mevzuda şunları söylüyor: Her ne kadar bu hadis-i şerifte "Rasûlullah ganimet eşyasından erkeklere verdiği gibi bize de verdi" anlamında bir ifade varsa da, burada erkeklerle kadınlara, ganimetten aynı miktarda mal verildiği kasdedilmiyor. Bir başka ifadeyle burada miktar üzerinde durulmuyor. Sadece ganimetten erkeklere verildiği gibi kadınlara da birşeyler verildiği ifade edilmek isteniyor."[340] Sözü geçen kadınlara ganimetten verilen bu malların, erkeklere verilen hisse gibi olmadığını anlamak için, onlara verilen bu malın, hurma olduğunu düşünmek yeterlidir. Çünkü hurma bir yiyecektir. Yiyecekler ise diğer mallar gibi değildir.[341]

2730. ...Âbîllahm'ın kölesi Umeyr demiştir ki:
Ben, efendilerimle birlikte Hayber savaşına katıl (mış) tim. Onlar benim hakkımda, Rasûlullah (s.a.) le konuştular. (Rasul-ü Ekrem de silahlanmam içip) bana emir verdi. Ben de bir kılıç kuşandım, bir de baktım ki (yaşımın küçüklüğü ve boynumun kısalığı sebebiyle)kılıcı yerde sürüklüyorum. Benim köle olduğum (Hz. Peygambere) haber verildi. Bunun üzerine bana (ganimetten) işe yaramaz ev eşyası (verilmesini) emretti.
Ebû Dâvûd der ki: (Bu son cümlenin) manası "Hz. Peygamber ona (ganimetten) pay vermedi" (demektir). Ebû Ubeyd kendisine et yemeyi yasakladığı için abillahm diye isimlendirildi.[342]

Açıklama

Metinde geçen Âbîllahmi kelimesi kaçınan imtina eden ânlamına gelen Abi kelimesiyle et anlamına gelen el-lahm kelimesinden meydana gelmiş birleşik bir kelimedir ki "et yemekten kaçınan kimse" demektir. İşte bu isimle anılan kimse ev halkının ileri gelenleriyle birlikte Hz. Peygamberin huzuruna vararak daha küçük yaşta ve dolayısıyla kısa boylu olan Umeyr'in de Hayber savaşına girip girmemesi hususunda istişarede bulunmuştur. Hz. Peygamber de bu çocuğun harp sanatını öğrenmesi için techizâtlanarak savaşa girmesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Hz. Umeyr, kılıcını kuşanmışsa da boyu kısa olduğu için kılıcın ucu yere değmiş ve etrafındakilerin dikkatini çekmiştir.
Savaştan sonra, ganimetler bölüşülmeden önce, Hz. Peygamber'e, Hz. Umeyr'in köle olduğu haber verilince ona diğer mücahidlere verdiği gibi bir hisse vermemiş, sadece tencere gibi kapkacak cinsinden döküntü bazı ev eşyası vermiştir.
Bu hadis-i şerif, köleye ve çocuğa ganimetten hisse verilmez, ancak sadece razh denilen bir hediye verilir, diyen Ebû Hanife (r.a.)»üe tmam Şafîî'nin ve ulamenan büyük çoğunluğunun delili olduğu gibi, köleye ganimetten hiçbir şey verilmez diyen İmam Malik ile "harbe iştirak eden köleye de diğer mücahidler gibi hisse verilir."diyen Hasan, İbn Şirin, Nehai ve Hakim'in aleyhine delildir.[343]

2731. ...Cabir'den demiştir ki:
Ben Bedr (savaşı) günü (orada bulunan ve tabanındaki su gayet az olduğu için içine atılan kova boş çıkan) bir kuyuya inip kovaya bizzat kendi ellerimle su doldururdum (ve) arkadaşlarıma (dağıtırdım).[344]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi ikinci babdan olan fiilinden gelen muzari bir fiildir.fiili tabanında su az olduğu için atılan kovanın, dolmadığı bir kuyuya inip kovayı elle doldurmak anlamında kullanılır. Buna göre hadis-i şerifte Hz. Cabir'in Bedir savaşında orada bulunan bir kuyuya inerek bizzat elleriyle doldurduğu kovalarla gazilere su taşıdığı.bu suretle hizmette bulunduğu ifade edilmektedir. Avnü'l-Ma'bud yazarının da ifade ettiği gibi, bu hadis-i şerifin mevzu-muzu teşkil eden "Kadınlarla kölelerin ganimet mallarından pay alıp almayacağı" mevzuundaki hadisleri ihtiva eden babla hiçbir ilgisi yoktur. Ancak bu hadis savaşta mucahidlere su dağıtarak da hizmet edilebileceğini ifade etmesi sebebiyle, savaşın bir ayrıntısını teşkil ettiğinden musannif Ebû Dâvûd onu da bu babdaki hadislerin sonuna ilave etmeyi uygun bulmuştur.[345]

142. (Müslümanların Safında Çarpışan) Bir Müşrike De (Ganîmet Mallarından) Pay Verilebilir (Mi?)

2732. ...Yahya (b. Meîn) Hz. Aişe'den naklen (şöyle) demiştir.
(Müslümanlar, Bedir savaşına çıktıklarında) Bir müşrik Hz. Peygamberle birlikte savaşmak için yanına vardı. (Hz.

Peygamber de onun bu teklifini reddederek)
"geri dön" dedi. (Hadisin bundan) sonra (ki kısmını Yahya b. Main ile Müsedded) aynı lafızlarla rivayet ettiler. (Bu iki ravinin ittifakla rivayet ettiklerine göre Uz. Peygamber o müşrike şöyle) buyurmuştur: - "Biz bir müşrikten yardım istemeyiz."[346]

Açıklama

Hanefi âlimlerinden Burhaneddin el-Merğaninî'nin açıklamasına göre; Hanefi âlimleri; "Müslümanlar safında kafirlere karşı savaşan bir kafirin ganimetten bir hisse alamayacağını, çünkü cihad bir ibadet olduğundan kafirlerin cihada katılmaya ve dolayısıyla ci-haddan elde edilen ganimetten pay almaya ehil olmadıklarını söylemişlerdir. Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriftir. Bu hadisle ilgili olarak Hanefi ulemasından İbn Abidin şunları söylüyor: Cihadda kafirden yardım istemek caiz değildir. Zira peygamber Efendimiz, Bedir gazasına çıktıklarında kendilerine bir kafir yetişip müslümanlar safında savaşmak için geldiğini söyledi. Peygamber Efendimiz kendisine
"Allah'a ve Rasûlüne iman ediyor musun?" diye sordu, o da: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Rasul-i Ekrem efendimiz
"Öyle ise dön! Ben bir kafirden asla yardım istemem" buyurdu. Bu hadis-i şerifi, Müslim rivayet etmiştir.
İmam Şafiî demiştir ki; Rasûl-i Ekrem Efendimiz, Bedir gazasında bir veya iki kafirin cihada katılmasını reddetmiştir. Sonra Peygamber Efendimiz, Hayber gazasında Beni Kaynuka yahudilerinden yardım istemiştir. Hu-neyn gazasında, Saffan b. Umeyyeh'den, kafir olduğu halde yardım istemiştir. Buna göre Peygamber Efendimiz, kafirden yardım istemekle istememek arasında muhayyer olduğu için, Bedir gazasında kafirin yardımını reddetmiş ise de iki hadis arasında ihtilaf yoktur. Bedir gazasında o kimsenin kafir olduğu için yardımını reddetmiş ise, sonra Hayber gazasında ve diğer gazalarda kafirlerden yardım istemesi hakkındaki hadis-i şerifleri Bedir gazasında kafirden yardım istemediğine dair hadis-i şerifin hükmünü neshetmiştir.[347]
Yine Hanefi âlimlerinden İbnü'l-Humam'ın açıklamasına göre; Peygamber Efendimizin Hayber gazasında yahudilerden yardım istuneleri hakkındaki hadis-i şerifin senedinde zayıflık vardır. Çünkü fukahadan bir çokları -cihadda kafirden yardım istemek caiz değildir- demişlerdir."[348]
Bezlü'l-Mechûd yazarının bildirdiğine göre İmam Şafiî ve diğer ulemaya göre, müslümanlar hakkında iyi düşündüğüne inanılan bir kafirin, yardımına ihtiyaç duyulduğu zaman, ondan yardım istemek caizdir. Böyle bir ihtiyaç yokken, ondan yardım istemek ise tahrimen mekruhtur. Bu şekilde müs-lümanların kendine güvenmesi ve imamın da kendisine izin vermesi neticesinde müslümanlar safında kafirlere karşı savaş veren bir kimse ganimetlerden pay alamaz sadece "razh" denilen az bir hediye alır. İmam Malik ile İmam Şafiî, İmam Ebû Hanife (r.a.) ve ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedirler.
İmam Şa'rânî ise Mizan'ül-Kiibra isimli eserinde "İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre kafirlerden asla yardım istenemez, İmam Şafiîye göre ise, kafirden yardım istenebilmesi için iki şart vardır: Birincisi müslümanlar az olması lazım, ikincisi de o kafirin müslümanlar hakkında iyi niyet beslediğinin bilinmesi gerekir.
Nitekim Bahrü'r-Raik isimli eserde, kendisine verilen talimata uygun hareket ettikleri takdirde savaşta kafirlerden ve fasıklardan yardım istenebilir. Küffara karşı yapılan savaşlarda münafıklarla, fasıklardan yardım istenebileceğinde icma vardır. Bağilere karşı yapılan savaşta da fasıklardan yardım istemek Hanefi ulemasına göre caizdir. Çünkü Hz. Ali, bağilere karşı Eş'as'dan yardım istemiştir. Kâfirlere karşı yapılan savaşlarda, kafirlerden yardım istemenin cevazına delâlet eden bir hâdisede Hz. Peygamberin kâfirlerle yaptığı bir savaşta kafir kısmına müslümanlar safında savaşması için izin vermesi ve sonra da
"Allah bu dinî facir kimselerle de kuvvetlendirir," buyurmasıdır.[349]

143. Atlı Mücahitlerin Ganimetlerdeki Payları

2733. ...İbn Ömer'den demiştir ki
Rasûlullah (s.a) mücahid ve atı için birisi kendisine ikisi de atma (olmak üzere ganimet mallarından) üç pay vermiştir.[350]

Açıklama

Ulema, bir mücahidin ganimet mallarından alması gereken pay hakkında ihtilafa düşmüşlerdir.
Esasen bir mücahid, savaşta ya süvari olarak bulunur ya da piyade olarak bulunur.
Savaşa piyade olarak katılan bir mücahidin, ganimet mallarından sadece bir hisse alması gerektiğinde tüm ulema ittifak etmişlerdir.
Fakat, süvari olarak katılması halinde, alması gereken hissenin mikda-rı hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Ebû Hanife (r.a) ile İmam Züfer (r.a)'e göre savaşa süvari olarak katılan bir mücahid, birisi kendisi, diğeri de hayvanı için olmak üzere ganimet mallarından iki hisse alır. Yine Hanefi imamlarından İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed (r.a.)'e göre; birisi kendisi için, ikisi de hayvanı için olmak üzere üç hisse alır. İmam Şafii ile İmam Malik, Ahmed, İshak, İbn Abbas, Mücahid, el-Hasen, İbn Şîrîn, Ömer b. Abdülaziz, el-Evzâî, es-Sevri, Ebû Ubeyd, İbn Cerir ve diğer ulema da İmam Ebû Yusuf'un görüşündedirler.
Şafiî ulemasından Hafız İbn Hacer ise, Hz. Ali (r.a) ile Hz. Ömer (r.a)'in de bu mevzuda cumhurun görüşünde olduklarını söylemiştir.
Süvari olarak savaşa katılan bir mücahidin, birisi kendisi için, ikisi de hayvanı için olmak üzere ganimet mallarından üç hisse

alacağını söyleyen cumhur ulemanın bu mevzudaki delili; konumuzu teşkil eden İbn Ömer hadisi ile benzeri hadislerdir. İmam Ebû Hanife (r.a)'nin bu mevzudaki delili ise 2736 numaralı Mücemmi b. Cariye hadisidir. İmam Ebû Hanife (r.a) kendisine göre tesbit ettiği bazı deliller sebebiyle mevzumuzu teşkil eden İbn Ömer hadisiyle amel etmeyi uygun görmemiştir. Çünkü İbn Ömer hadisinde, sözü geçen ganimet taksiminin hangi savaşta elde edilen ganimetlerle ilgili olduğu açıklanmamıştır. Bu ganimetlerin Hayber savaşından Önceki savaşlarda ele geçen ganimetlerle ilgili olması ihtimali vardır. Oysa Rasul-ü Zişan efendimizin Hayber savaşından önceki ganimetlerle ilgili uygulaması daha sonraki ganimetlerin taksimi için bir ölçü olamaz. Allahu Teâlâ Hayber ganimetlerini hiçbir ölçüye tabi olmaksızın istediği şekilde dağıtmak üzere Hz. Peygamberin arzusuna bırakmıştı. Ayrıca konumuzla ilgili bu hadis-i şerif te at için verildiği ifade edilen, iki hisseden birinin normal ganimet payı olarak diğerinin de tenfil olarak verilmiş olması, savaşta kullanılan atlar için iki hisse değil bir hisse verilmiş olması, ihtimal dahilindedir.
Buharî sahihinde, bu hadisi iki yerde rivayet etmiş. Bunlardan birisi ci-hâd bölümünde "Rasûlullah (s.a) Hayber günü at için iki, piyade için bir hisse verdi." anlamına gelen lafızlarla rivayet etmiştir. Ancak burada söz konusu ganimetlerin Hayber ganimetleri olduğu ifade edilmekle beraber, bu-•adaki at için verildiği ifade edilen iki hissenin sadece ata verilmiş olmayıp sahibiyle birlikte ata verilmiş olması ihtimali vardır. Bu durumda aslında ata ve sahibine birer hisse verilmiş demektir.
Ayrıca metinde geçen at anlamındaki Feres kelimesinin aslında atlı anlamına gelen faris olduğu halde yanlışlıkla elifi düşerek metne "feres" şeklinde geçmiş daha sonraki devirlerde gelen raviler bu metne itibar ederek, "bir ata iki hisse bir piyadeye de bir hisse verildiğine göre bir atlıya üç hisse verilmesi icabeder." mantığından hareketle, bu mevzudaki hadisleri "Bir süvariye üç hisse verilir" şeklinde rivayet etmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin Musannafındaki "Rasulullah (s.a.) süvariler için iki piyadeler için de bir hisse verirdi." mealindeki hadis-i şerifle benzerleri bu gerçeği te'yid etmektedir.
Darekutnî'nin el-Mü'telif ve'l-Muhtelif isimli eserinde de bu hadiste geçen el-feres kelimesi el-far(is şeklinde rivayet edilmiştir. Bu kelimeyi, Faris şeklinde rivayet eden ravilerin tümünü görmek isteyen okuyucularımıza Bezlü'l-Mechûd isimli Sünen-i Ebu Davud şerhinin 335-336. sayfalarına bakmalarını tavsiye ederiz.
Şevkanî'nin bu mevzudaki görüşünden dolayı İmam Ebû Hanife'ye saldırması, kendisine yakışmayan bir tutumdur.[351]

2734. ...(Ebû Umre'nin) babasından rivayet etmiştir ki: Biz dört kişi, yanımızda bir(er) atla Rasulullah (s.'a.)'in yanına gelmiştik. Bizden herkese bir hisse, her bir at için de iki hisse ayırdı."[352]

Açıklama

Münziri'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde el-Mesudı vardır. Bu ravı çeşitli yönlerden tenkit edilmiştir. Fakat Buharı bu zatın rivayetlerini şahid getirmiştir. Bu durum Buhari'-nin ona güvendiğini gösterir. Bu hadisle ilgili açıklamalarımız bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[353]

2735. ...(Şu bir önceki hadis-i şerifin) manası Ebû Ömer'den de (rivayet olundu) Ancak Ebû Umre (bir Önceki hadisten farklı olarak Hz. Peygamberin ganimet verdiği atlıların) üç kişi (olduklarını) söyledi (ayrıca) "Her bir atlı için üç hisse verildi" (cümlesini de) ilave etti.[354]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif, süvari olarak savaşa katılan bir mücahidin bir hisse kendisi için, iki hisse de atı için olmak üzere ganimetlerden üç hisse alması gerektiğini söyleyen cumhur ulemanın delilidir. Biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini 2733 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[355]

143-144. (Savaşa Katılan) Bir At İçîn (Ganîmetlerden)Bîr Hisse Verileceğini Söyleyen Kimselerin Delilini Teşkil Eden Hadisi İhtiva Eden Bab

2736. ...Kur*an-ı (Kerim-i en güzel bir şekilde) okuyanlardan biri olan Mücemmi b. Cariyeti'l-Ensarî'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) ile birlikte Hudeybiye'de bulunduk. Oradan döndüğümüz sırada, halk (Hz. Peygamber'in bulunduğu yere doğru) develerini koşturmaya başladı. Halkın bir kısmı, diğerlerine "Halka ne oluyor?" (da hayvanlarını böyle koşturuyor?) diye sormaya başladılar. Onlar da Rasûlullah (s.a.)'e vahy geldi." (de onu görmek için koşuyorlar) diye cevap verdiler. Bunun üzerine (bulunduğumuz yerden) koşarak çıktık ve peygamber (s.a.) Kürâf 1-Ğamîm (denilen yer) de devesi üzerinde dururken bulduk. Halk (tamamen) yanında toplanınca (Hz. Peygamber) onlara = Biz sana apaçık bir fetih verdik.'[356] (ayet-kerimesini) okudu, (orada bulunan) bir adam "Ey Allah'ın Rasûlü bu (ayet-i kerimede va'dedilen) bir fetih midir?" dedi. (Hz. Peygamber de) "Muhammed'in hayatı kudret elinde olan zata yemin olsun ki bu(sulh) bir fetihdir." buyurdu. Kısa bir süre sonra da (Hayber fethedildi ve) Hayber (ganimetleri) Hudeybiye mücahid-leri arasında paylaştırdı. (Bu taksimde) Rasalullah (s.a.) (ganimetleri) onsekiz pay üzerinden bölüştürdü. Asker (in sayısı ise) binbeşyüz (kadar) idi. İçlerinde üçyüz de atlı vardı. Her bir atlıya iki hisse, her bir piyadeye de bir hisse verdi.
Ebû DâvûÜ der ki: (Bir önceki) Ebû Muaviye hadisi daha sahihtir ve amel onunladır. Öyle zannediyorum ki MücemmVnin hadisinde hata var-dır. Çünkü Mücemmi (orduda) üçyüz atı olduğunu söylemiştir. Oysa (orduda) iki yüz atlı var idi.[357]

Açıklama

Bilindiği gibi, Hudeybiye sulhu görünüşte müslümanların aleyhine gibi idi. Bu sulh yürürlüğe girdiği andan itibaren, müslümanlığı kabul eden bir Mekkeli Medine'ye gelip müslümanlara sığınacak olursa, anlaşma gereği bu kimse Mekkeli müşriklere geri verilecekti. Bunun yanında bir müslüman dininden dönüp Mekke'ye sığınacak olursa Medine'ye geri gönderilmeyecekti. İlk bakışta bu anlaşma müslümanların aleyhine gibi görünüyordu. Hatta Hz. Ömer bu sulha itiraz eder gibi bir tavır takınmıştı. Fakat aslında bu sulh tamamen müslümanların lehine idi. Çünkü sözü geçen sulh maddeleri sayesinde, Müslümanlar Mekkeli müşrikler içinde kalma ve onlara İslâmı anlatma imkânı buldular. Dolayısıyla bu sulh Mekke'nin kapılarını müslümanlara açan bir anahtar vazifesi gördü.
İlk bakışta müslümanlar sulhun aleyhlerine olduğunu zannettikleri için, bu anlaşmanın Mekke'nin kapılarını kendilerine açacağını anlatmak çok zordu. Bu yüzden Rasûl-i Zişan Efendimiz Allah' in kendilerine fethi müjdelediğini bu anlaşmanın büyük bir fethin kapısını açacağını açıklarken sözlerini yeminle te'yid etmek lüzumunu hissetmişti.
Hazret-i Peygamberin feth hakkındaki kesin açıklamasından sonra, Sa-habilerden bazıları "ey Allah'ın Rasülü bu fetih sana mübarek olsun, peki Allah bizim için ne vahyetti diye sordular. Bunun üzerine de "O, imanlarına îman katsınlar diye mü* m ünlerin kalplerine huzur (ve sebat) indirdi...[358] mealindeki ayet-i kerimeyi indirdi.
İbn Kayyim'in Zâd'ül-Mead isimli eserinde belirttiğine göre, Hudeybi-ye'de Hz. Peygambere "Ey Allah'ın Rasûlü bu bir fetil midir?" sorusunu yönelten zat Hz. Ömer'dir.
Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd (r.a), savaşta süvarilere ikişer hisse verilir, diyen İmam-ı Ebû Hanife (r.a)'nin delilini teşkil eden bu hadisi senedinde Mücemmi b. Yakub isimli kimliği meçhul bir ravi olduğu gerekçesiyle, tenkid ederek Cumhurun bu mevzudaki delilini teşkil eden 2733 ve 2734 numaralı hadis-i şerifleri, bu hadise tercih etmişse de aslında, o tenkid isabetli değildir. Çünkü Hafız Zeylaî'nin de belirttiği gibi musannif Ebû Dâvûd bu tenkidini isbatlayacak bir delil de göstermemiştir. İmam Şafiî de bu
hadisi aynı gerekçe ile tenkid etmiştir. Hafız Zeylânî'nin ifadesine göre her-ne kadar bu hadis, ravisi Ya'kub b. Mücemmî'nin kimliğinin meçhulluğu gerekçesiyle tenkid edilmişse de Ya'kub b. Mücemmî'den hem kendi oğlu hem de başkaları hadis rivayet etmişlerdir. Oysa Ya'kub'un oğlu Mücemmî güvenilir bir ravidir. Hafız ibn Hacer de şu sözleriyle Ya'kub'un güvenilir bir ravi olduğunu ifade etmektedir. "Ya'kub'dan oğlu Mücemmî hadis rivayet ettiği gibi, kardeşinin oğlu İbrahim b. İsmail b. Mücemmî ile Abdüla-ziz b. Ubeyd b. Süheyb de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Ibn Hibban Ab-dülaziz'i güvenilir raviler arasında zikretmiştir. Bu durum onun kimliği meçhul bir ravi olmadığını, bilakis güvenilir bir ravi olduğunu gösterir."
Hafız İbn Hacer, İmam Şafii'nin bu hadise yönelttiği tenkitleri de cevaplandırırken şunları söylemiştir: "Ya'kub'dan Yunus b. Muhammed el-Müeddeb, Yahya b. Hassan, İsmail b. EbîÜveys, el-Ka'nebi, Kuteybe, Muhammed b. et-Tabba, gibi güvenilir raviler hadis rivayet etmişler. Böylesine sağlam ravileri olan bir kimsenin hüviyetinin meçhul olduğu nasıl iddia edilebilir. Sonra İbn Meîn, en-Nesâî, Ebû Hatim gibi hadis uleması, bu ravi-den hadis almakta bir sakınca olmadığını söyldikleri gibi, İbn Sa'd da onun güvenilir bir ravi olduğunu söylemektedir. İbnü'l-Katlan da İmam Ebû Ha-nife'nin delilini teşkil eden bu hadisin ravisi Ya'kub'un güvenilir bir ravi olduğunu ve bu hadisi Hakim'in de Müstedrek'inde rivayet ettiğini, senedi ci-hetiyle asla şüphe edilemeyecek sahih bir hadis olduğunu ortaya koymuştur."[359]

144-145. Nefel (Gazilere Ganimet Hissesinden Fazla Olarak Verilen Mükafat)

2737. ...îbn Abbas'dan demiştir ki:
Bedir (savaşı) günü Rasûlullah (s.a.):
"Kim (savaşta) şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, şu kadar mükafat var." buyurdu. Bunun üzerine gençler, ileri atıldılar, ihtiyarlar da bayraklara sarılıp onlardan ayrılmadılar. Allah, onlara fethi nasib edince, ihtiyarlar; (gençlere hitaben; bu savaşta) "Biz size yardımcı olduk, eğer siz bozguna uğrasaydınız (sizleri bayrakların altında bekleyen) bize dönecektiniz. Binaenaleyh (biz eliboş) kalırken sizler ganemitler (in hepsin) i, alıp götürmeyin" dedi (ler).
Gençlerse "Rasûlullah (s.a.) ganimetleri bize va'detti" diyerek (onların bu teklifini) kabul etmediler.
Bunun üzerine Allah, "Sana savaş ganimetlerinden sorarlar."[360] (ayetini) "... Nitekim hak uğruna (savaşa gitmek için)) Rabbin seni evinden çıkardığı zaman, mü'mirilerden birtakımı bundan hoşlanmıyorlardı...'[361] ayet-i kerimesine kadar indirdi. (İbn Abbas bunları anlatırken şöyle) diyor (du); "Bu (savaşa çıkmak) Bedir mücahidleri için çok daha hayırlı oldu . Ganimetlerin gençlerle ihtiyarlar arasında eşit olarak paylaştırılması da aynı şekilde (hayırlı oldu). Öyleyse (bu anlattığım hususlarda şimdi) siz de bana uyun. Çünkü ben bu (ganimetlerin paylaştırılması) işi (ni) sizden daha iyi bilirim."[362]

Açıklama

Kafirlerden ele geçen mallar hakkında üç tabir kullanılır:
1. Nefel: Gazilere, ganimet hissesinden fazla olarak verilen mükafatlar. Bu kelime mutlak olarak kullanıldığı zaman ganimet anlamına gelir.
2. Ganimet: Kafirlerden harp yoluyla ele geçirilen mallar için kullanılır. Çünkü nefl kelimesi ziyade anlamında kullanılır. Ganimetler, bizden önceki ümmetlere haram olduğu haelde, bize helal kılındığı için "nefl" ismini almıştır.
3. Fey': Kafirlerden savaşsız olarak ele geçirilen mallardır.
Bu hadis-i şerifle, ganimetlerin Allah'a ve Rasûlüne ait olduğu, onu paylaştırma işinin de Allah tarafından Hz Peygambere havale edildiği, Allah ve Rasûlünün dışında hiçbir kimsenin, ganimetlerin taksimi hususunda herhangi bir söz söyleme yetkisi olmadığı ifade edilmektedir.

Metinde geçen "... Ganimetler, Allah'ın ve Rasûlünündür."[363] ayet-i kerimesinin mensuh olup olmadığı konusunda ulema ihtilaf etmiştir.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre; bu ayet-i kerime ganimetlerin hükmünü icmali olarak açıklayan muhkem bir ayettir ve "...Bilin ki ganimet (olarak) aldığınız şeylerin beştebiri, Allah'a, Rasûlüne ve (Allah'ın rasulü ile) akrabalığı bulunan (lar)a, yetimlere, yoksullara ve yolcu(lar)a aittir. Allah her şeye kadirdir."[364] ayet-i kerimesi bu ayeti açıklamak üzere gelmiştir.
Bazılarına göre ise; sözkonusu ayet-i kerime mealini sunduğumuz En-fal suresinin 41. ayet-i kerimesiyle neshedilmiştir.
Ulema, devlet başkanının veya devlet yetkilisinin mücahidlerden bazılarına hisselerinin dışında gani-
metmallarından bağışta bulunmasını caiz görmekle beraber,bunun zamanı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre, devlet yetkilisinin humus ayrılmadan önce, gazilerden bazılarına hisselerinin dışında ganimet mallarından bir mikdarını bağış olarak vermesi caizdir. Delilleri ise; "Kim bir kafiri öldürürse ona şu kadar mükafaat vardır. Kim bir kafiri esir ederse ona da şu kadar mükafat vardır." mealindeki 2738 numaralı hadis-i şeriftir.
İmam Malik'e göre, nefel; caiz ve mekruh olmak üzere iki kısma ayrılır: Caiz olan nefel; savaş sona erdikten sonra verilen nefeldir. İmam Malik (r.a.)'in bu mevzudaki delili 2717 numaları hadis-i şeriftir.
Caiz olan nefel; savaş sona erdikten sonra verilen nefeldir. İmam-ı Malik (r.a.)'in bu mevzudaki delili 2717 numaralı hadis-i şeriftir.
Mekruh olan nefel; savaştan önce kumandanın, savaşta şöyle hareket edene şu kadar mükafaat var, diye vaadde bulunması neticesinde verilen nefeldir. Çünkü böyle bir mükafaata nail olmak için yapılan bir savaş dünyalık için yapılmış olur. Nitekim Rasûl-i zişan Efendimiz, savaşın Allah yolunda yapılıp yapılmadığını tesbit etmenin ölçüsünü verirken "Allah kelimeşini yükseltmek için savaşan kimse Allah yolundadır." Buyurmuştur.[365] Ayrıca ulema, nefelin ganimet mallarından mı, yoksa ganimet mallarından humus çıkarıldıktan sonra geriye kalan kısımdan mı veya humustan mı, yoksa humusun beşte birinden mi? verileceğinde de ihtilafa düşmüşlerdir.
İmam Şafiî'nin bu husustaki üç görüşünden en sahih olanına göre nefel, humusun beşte birinden, İmam Malik'e göre humustan, İmam Ahmed'e göre ise; humus çıkarıldıktan sonra ganimetin geriye kalanından verilir. Ancak İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in seleb hakkında görüşleri, buradaki görüşlerinden farklıdır. Bu iki mezheb imamına göre seleb, ganimetlerdendir, dolayısıyla, seleb, daha humus ayrılmadan önce mevcud ganimetin tümünden verilir. İmam Malik ile Hanefilere göre; nefel ile selebin taksimleri arasında bir fark yoktur. Hanefilere göre eğer, kumandan nefeli mevcud ganimetin tümünden değil de humus çıktıktan sonra, geriye kalan ganimetten vereceğini vadederse, nefeli bu kayda uyarak verir. Böyle bir şart koşma-mışsa; mevcut ganimetin tümünden verir.
Hanefi mezhebinin nefel hakkındaki görüşleri Durrü'l-Muhtar isimli eserde şöyle özetlenmiştir. "Hükümdarın, savaş zamanında mücahidleri harbe tergib ve teşvik için tenfili (nefel vereceğini vadetmesi) menduptur."[366] Bu ibare er-Reddü'1-Muhtar isimli eserde şöyle açıklanıyor: Kuduri sahibi, ten-fil harp devam ederken caizdir, harp bittikten sonra hükümdarın tenfilde bulunması caiz değildir, demiştir. Bazı fukaha hükümdarın dar-ı harpte olduğu müddetçe, tenfilde bulunması caizdir, demiştir. Bunların sözünü Peygamber Efendimizin, Huneyn muharebesi bittikten sonra "her kim bir kafiri öldürürse, eşyası öldürenin olacaktır" hadis-i şerifleri teyid etmektedir.
Ben derim ki; Bu söz şüphe götürür. Çünkü Peygamber efendimiz bu hadis-i şeriflerini, müslümanlar hezimete uğradıklarında onları tekrar savaşa teşvik etmek için buyurmuşlardır."[367]

2738. ...İbn Abbas'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a) Bedir (savaşı) günü:
"Kim bir kafir öldürürse ona şu kadar (mükafat) vardır. Kim de bir kafiri esir ederse ona şu kadar (miikafaat) vardır." buyurmuştur. (Daha) sonra (Hz. İbn Abbas bir önceki hadisin) bir benzerini rivayet etti. (Ancak bir önceki) Halid'in hadisi (bundan) daha da uzundur.[368]

Açıklama

Siyer-i Kebir'de, açıklandığına göre Bedir (savaşı) günü Hz.Peygamberin münadilerinden bir münadi ortaya çıkıp "kim bir kafiri öldürürse, Selebi öldürenindir. Kim de bir kafir esir ederse bu esir onun olacaktır." diye haykırmıştır. Nihayet savaş sona erdikten sonra Ebû Cehrin selebini, onu öldüren kimse almış ve ganimetler de eşit olarak paylaşılmıştır. O gün herkes öldürdüğü kafirin selebini almıştır. Asım b. Ömer b. Katade'den rivayet olunduğuna göre; o gün el-Velid b. Ukbe'nin Selebini Ali (r.a.), Utbe'nin selebini Hamza (r.a.), Şeybe'nin Selebini de Ubeyde b'. el-Haris hak etmiş iken savaşta aldığı yara sonucu Medine'ye varmadan yarı yolda vefat ettiğinden bu selep onun varislerine intikal etmiştir.[369]

2739. ...Şu (bir önceki) hadisi (yine bir önceki) senediyle Davûd da rivayet etti. (Davud'un bu rivayetine göre Hz. İbn Abbas şöyle) demişti:
Rasûlullah (s.a.) (ele geçirilen) ganimetleri (yaşlı mücahidlerle genç mücahidler arasında) eşit olarak paylaştırdı. Halid'in(2736 nolu)hadi-si (bu hadisden) daha tafsilatlıdır.[370]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 2736 numaralı hadis-i şerifte, Bedir savaşı sonunda elde edilen ganimetler, taksim edilmeden önce, ileri atılarak bu ganimetleri ele geçiren genç mücahidlerle, ordunun bayraklarını taşıyan ve bu sebeple de ileriye atılıp ganimet toplama imkanı bulamayan yaşlı mücahidler, arasında ihtilaf çıktığı ve neticede bu mevzuu ile ilgili,

ayet-i kerimelerin nazil olmasıyla Rasûl-i Zişan Efendimizin ganimetleri, harbe iştirak eden tüm mücahidler arasında, yaş farkı gözetmeden eşit olarak dağıttığı ifade edilmişti. Mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, yine aynı mevzu ile ilgilidir ve yine İbn Abbas (r.a.) den rivayet olunmuştur.
Bezlü'l-Mechûd, yazarının açıklamasına göre "Esasen, Bedir savaşında ganimetlerin taksimi hususunda anlaşmazlığa düşen üç grup vardı:
Birinci gurup, bozguna uğrayan düşmanı takibe koyulanlardı. Bunlar düşmanı daha da perişan duruma getirerek tam bir hezimete uğratmak ve tekrar toplanmalarına fırsat vermemek için, düşmanın peşinden gittiklerinden, ganimet toplamaya fırsat bulamadıkları gibi, bunu akıllarından bile geçirmemişlerdi.
İkinci grup , düşman bozguna uğrar uğramaz ganimet toplamaya koyulanlardı.
Üçüncü grup, da Hz. Peygamberi, düşmanın herhangi bir saldırı ve ihanetinden korumak için, onun etrafından ayrılmayanlardı.
Neticede ikinci grubu teşkil edenler, bütün harp ganimetlerini ele geçirince, bu ganimetlerin kendilerinin olması gerektiğini iddia ederek bunları diğer mücahidlerle paylaşmaya razı olmadılar. Bunun üzerine "Sana savaş ganimetlerinden sorarlar, de ki: "Ganimetler Allah'ın ve Rasûlünün-dür..."[371] ayet-i kerimesi indi de Hz. Peygamber ganimetleri Bedir Harbine iştirak eden tüm mücahidler arasında eşit olarak taksim etti."[372]

2740. ... (Mus'abb. Sa'd'ın) Babasından (rivayet olunmuştur ki:)
Bedir (savaşı) günü, peygamber sallallahü aleyhi ve selleme, bir kılıç getirdim ve "Ey Allah'ın Rasûlü, bugün Allah, düşman (la savaşmak) dan kalbime bir şifa verdi. Binaenaleyh şu kılıcı bana ver." dedim. "Bu kılıç benim de değildir. Senin de değil." buyurdu. Bende "Bugün bu kılıç (bugünkü) benim başıma gelenler, kendisinin başına gelmeyen bir kişiye verilecektir." diyerk (oradan uzaklaşıp) gittim.
Ben (böyle düşünüp durur) iken yanıma (Rasûlullah'ın göndermiş olduğu) bir elçi çıkageldi ve (Rasûlullah seni çağırıyor) "Haydi emrine icabet et" dedi. Ben de (Biraz önceki) sözümle ilgili olarak, bir ayet indiğini zannetim. Ve derhal (Hz. Peygamberin huzuruna) geldim. Bunun üzerine Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem bana "Sen (biraz önce) bu kılıcı benden iste(miş)tin. (O zaman) bu kılıç ne be-nimdi ne de senindi, (şimdi ise)Allah onu bana verdi (Ben de sana veriyorum) Binaenaleyh şimdi o senindir." buyurdu. Sonra da Sana savaş ganimetlerinden sorarlar, de ki: Ganimetler Allah'ın ve Rasûlü-nündiir..."[373] (ayetini) sonuna kadar okudu.[374]
Ebû Dâvûd der ki: İbn Mes'ud bu âyeti şeklinde okudu.[375]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, ganimet malından, kimseye bir şey vermenin helal olamayacağına delalet ediyorsa da Kadı lyaz:
"İhtimal bu hadis, ganimet ayeti inmezden ve ganimet helal kılınmazdan önce varid olmuştur. Doğrusu da budur. Hadis buna delalet ediyor. Zira hadisin tamamında peygamber sallallahü aleyhi ye sellemin ayet indikten sonra Hz. Sa'd'a:
"Al kılıcını! Sen onu istediğin vakit o ne benimdi ne senin. Şimdi Allah onu bana verdi, ben de sana veriyorum.'* buyurduğu rivayet olunmuştur." Diyor.[376] Bu mevzuda fazla tafsilat için 2740 numaralı hadisin şerhine de bakılabilir.
Konumuzla ilgili bu hadiste sözkonusu edilen Hz. İbn Mes'ud'un kıraati cumhurun kıraatından iki cihetten farklıdır:
a) Cumhur ulemanın; enfal şeklinde çoğul olarak okuduğu kelimeyi İbn Mes'ud tekil olarak "nefl" şeklinde okumuştur.
b) Cumhurun kıraatinde enfal kelimesinden önce harf-i cerri bulunduğu halde, İbn Mes'ûd'un kıraatinde ^ harf-i cerri yoktur.
Bu farklı iki kıraat tarzı, ayete iki ayrı mana vermeyi gerektirir.
Cumhur'un okuyuşuna göre âyete "Sana ganimetlerin hükmünü soruyorlar." şeklinde mana vermek gerekirken, İbn Mes'ûd'un kıraati Halk senden ganimet istiyor" şeklinde mana vermeyi gerektirir.
Müslim'in rivayetinde ise; mevzumuzu teşkil eden bu hadis, şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. "Babam (ganimetin) beşte bir (in) den bir kılıç aldı. Ve onu peygamber (s.a.)'e getirerek bunu bana hibe et dedi. Fakat o razı olmadı. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle): "Sana enfalin hükmünü soruyorlar. De ki: Enfâl Allah ve Rasûlüne aittir..'[377] ayet-i kerimesini indirdi."[378] Müslim'in bu rivayetinde bir kapalılık vardır. Çünkü Müslim'in bu rivayetinde "beşte bir" anlamına gelen "humus" kelimesi, bulunmaktadır. Oysa humusun hükmü ile ilgili olarak inen"... Bilin ki ganimet aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, rasûlüne ve (Allah'ın rasûlü ile) akrabalığı bulunan (lar)a, yetimlere, yoksullara ve yolcu (lar)a aittir..."[379] mealindeki ayet-i kerime, Bedir savaşından epey bir zaman sonra inmiştir. Hatta bu sebeple ulemadan bazıları, Enfal suresinin bu 41. ayet-i kerimesinin, yine Enfal suresinin 1. ayetini neshettiğini söylemişlerdir. Müslim'in, Bedir savaşı ganimetleriyle ilgili bu rivayetinde humustan bahsedilmesi izahı güç bir hususdur.
Bu hadis-i şerifte bulunan izahı güç meselelerden biri de, Bedir savaşında, daha ganimetlerin ve dolayısıyla selebin hükmüyle ilgili bir ayet inmemişken, Rasûl-i Zişan Efendimizin gazileri harbe teşvik için, "Kim bir kafiri öldürürse selebi öldürene olur."[380] ve buyurduğu halde, Sa-id b. el-As'ı öldüren ve onun kılıcını hakkeden Sa'd b. Ebi Vakkas hazretlerini bu kılıcı almaktan menetmesidir.
Herhalde, buna şöyle cevap vermek mümkündür: Bilindiği gibi eski ümmetlere harp ganimetlerini yemek haramdı. Onlar, ganimetleri yakarlardı. Ateşin ganimetleri yakmasıganimetlerin Allah tarafından kabulünün alameti sayılırdı. Hz. Peygamber, İslâm dininin kolaylık dini olduğunu bildiği için, Allah'ın birgün bu ümmete ganimetlerden faydalanmayı helal kılacağını ümid ediyordu. Ayrıca, Allahü Teâlâ'nın indirmiş olduğu "Allah yolunda savaş. Sen yalnız kendinden sorumlusun! İnananları da (savaşa) teşvik et..."[381] "Ey Peygamber, mü1 m inler i savaşa teşvik et..."[382] gibi ayetleri de, mü'minleri savaşa teşvik

etmeyi emrediyordu. Hz. Peygamber, bu ayetlerin tavsiyesine uyarak ve ele geçen ganimetlerin de helal kılınacağını ümid ederek "Kim bir kafiri öldürürse selebi onun olacaktır inşaallah" anlamındaki sözlerle, onlan harbe teşvik etti. Bir taraftan da ganimetlerin helal kılındığını haber veren bir ayetin inmesini de dört gözle bekliyodu. Sa'd b. Ebî Vakkas hazretleri öldürmüş olduğu Said b. el-As'ın kılıcını istediği sırada, henüz bu mevzuyu açıklığa kavuşturan bir ayet-i kerime gelmemişti. Fakat birz sonra AI-lahu Teâlâ "... Ganimetler Allah'ın ve Rasûlünündür..."[383] ayet-i kerimesini indirip ganimetlerin taksimini Rasûlünün takdir ve arzusuna bıraktığını açıklayınca, hemen Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın isteğini hatırlayıp derhal o kılıcı, kendisine teslim ederek onun arzusunu yerine getirdi.[384]

145. Ordu İçerisinden Gönderilen Seriyye Birliklerine Nefel Verilmesi

2741. ...İbn Ömer'den demiştir ki:
Rasûlullah, (s.a.) bizi bir askeri birlik içerisinde (seriyye olarak) Necid taraflarına göndermişti. Seriyye ordudan ayrıldı (yaptığımız baskın sonunda bizim) seriyyenin (fertlerinin herbirinin) hisseleri onikişer deve idi. (Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem) seriyye askerleri ne nefel olarak birer deve daha verdi de onların hisseleri on üçer (deve) oldu.[385]

Açıklama

Seriyye; dörtyüze kadar olan askerî bir bölüktür. "Seriyye" lafzı geceleyin yuruyuş demek olan seradan alınmıştır.[386]
Necd; Hicazın Irak tarafına düşen kısmıdır. Rivayete göre; Hz. Abdullah b. Ömer'in de iştirak ettiği bu seriyye, on kişiden ibaretmiş. Ganimet olarak 150 deve almışlar. Bunlardan otuz tanesini Peygamber (s.a.) almış. Kalan 120 deveyi, on kişi aralarında taksim etmişler. Kendilerine Peygamber (s.a.) tarafından birer deve de nefel olarak verilmiş. Ulemadan bazıları oniki devenin bütün gazilere verilen yekûn olduğunu söylemişlerse de Nevevî bunun hata olduğunu ifade etmiştir. Çünkü Ebû Davud'un bazı rivayetlerinde, oniki devenin bir gaziye isabet ettiği açıklanmıştır.
Rivayetlerin birinde oniki, yahut onbir denilerek şek edimiştir. İbn Ab-dilberr'in beyanına göre, *el Muvatta' ravilerinden Velid b. Müslim'den başkası onuşekk'li rivayet etmişlerdir. Nafi'in diğer ravileri ise "on ikişer" diye seksiz söylemişlerdir.
Bazı rivayetlerde: Nefel verildi" denirken bir rivayette de "Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellem nefel olarak verdi" deniliyor. Bunların arası şöyle bulunur: Seriyye kumandanı arkadaşlarına nefeli taksim etmiş; paygamber sallallahü aleyhi ve sellem de buna cevaz ve izin vermiştir. Bu suretle bu işin ikisine de nisbeti sahih olmuştur.[387]
Hafız İbn Hacer'in beyanına göre, bu hadiste seriyyeye iştirak eden askerlere onikisi ganimet olarak bir de nefel olarak verildiği ifade edilen on üç devenin tümünün seriyye kumandanı tarafından mı Hz. Peygamber tarafından mı yoksa bu develerden bir kısmının ganimet veya nefel olarak Hz. Peygamber tarafından, diğer bir kısmını da seriyye kumandanı tarafından mı verildiği hususunda, ganimet olarak verilenlerin de Hz. Peygamber tarafından mı, verildiği hususunda gelen rivayetler oldukça farklıdır. îbn îshak'ın rivayetinde, nefel olarak verilen develerin, seriyye kumandanı tarafından, ganimet olarak verilenlerin de Hz. Peygamber tarafından, verildiği açıkça ifade edilmektedir. el-Leys'in rivayetinin zahirinden anlaşılan manaya göre ise; tüm develerin seriyye kumandanı tarafından verildiği Hz. Peygamberin de seriyye kumandanının bu taksimini tasvib ettiği anlaşılmaktadır.[388] el-Leys'in bu rivayeti, bu mevzudaki farklı rivayetlerin arasını te'lif etmektedir. Rivayetten anlaşılıyor ki, aslında bu taksimi yapan seriyye kumandanıdır. Hz. Peygamber de bu taksimi geçerli kılmıştır. Netice itibariyle» bu mevzudaki rivayetlerin hepsi doğrudur." İbn Hacer'in sözleri burada sona erdi.
Ayrıca şurasını da ifade etmek isteriz ki; siyer ulemasını verdikleri bilgilere göre; sözkonusu seriyyenin bu baskında ellerine ikiyüz deve ile ikibin koyun geçmişti. îbn Abdil-Berr'in bildirdiğine göre; bu seriyye Necid taraflarına gönderilmeden önce, îslâm ordusunda bulunan askerlerin sayısı dört bin kişi idi. Askerlerin içinden seriyye birliği olarak ayrılan askerler ise, on-beş kişiden ibaretti. Bu durumda seriyyenin ele geçirdiği, İkiyüz devenin dört-bin asker arasında bölüştürülüp, her birinin nasibine, onikişer deve düşmesi imkansız görülmektedir. Ancak bu meseleyi şu şekilde açıklamak mümkündür: Sözü geçen ikiyüz deve ile ikibin koyun sadece seriyyenin ele geçirdiği ganimetlerdir. Seriyye Necid taraflarına gittikten sonra îslâm ordusu da bazı ganimetler elde etmiştir. İşte, bu iki ganimet birleştirilince, ordunun fertlerinden herbirine onikişer deve düşmesi ve fazladan seriyye fertlerine bir deve daha verilmiş olması, son derece mümkündür. Bu te'vil seriyyenin elde ettiği develerin tüm ordu arasında dağıtıldığını ifade eden bazı rivayetler içindir. Fakat seriyyenin elde ettiği ganimetlerin sadece seriyye fertleri arasında dağıtıldığı, sahih ve muteber rivayetler esas alınacak olursa o zaman bu tevile de lüzum yoktur.[389]

Bazı Hükümler

1. Seriyye göndermek müstehabdır.
2. Ordunun herhangi bir kısmı, görevli olarak ordudan ayrılacak olursa ordunun elde ettiği ganimete, görevli olarak ayrılan birlik de ortak olur. Ancak harple hiçbir ilgisi olmaksızın, harp sahası dışında, oturan kimselerin bu ganimette bir hakları yoktur. Bu şekilde ordudan ayrılan bir seriyyenin elde ettiği ganimetlerde de onları bekleyenin diğer ordu fertlerinin hakkı vardır. Ganimetler seriyye birliğiyle diğer ordu birlikleri arasında bölüştürülür.[390]

2742. ...Velid b. Müslim demiştir ki:
Ben (Abdullah) îbn el-Mubarek'e şu (bir önceki) hadisten bahsettim ve (bunu) "bize aynı şekilde îbn Ebî Ferve'de Nafi'den rivayet etti" dedim de (Bana) "Senin (Şuayb b. Ebî Hamza ve îbn Ebî Ferve diye) ismini zikrettiğin kimseler (adalet ve zapt yönünden) Malik b. Enes'e uymaz" (lar) şeklinde veya buna benzer şekilde bir cevap verdi.[391]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, bu hadisin ravilerinden Îbn Ebî Ferve ile bir önceki hadisin ravisi Şuayb b. Ebî Hamza'nın adalet ve zapt yönlerinden, Malik b. Enes'e denk olamadıkları, ifade edilmekte ve her ne kadar îbn Ebî Ferbe ile Şuayb'ın hadisleri birbirini teyid etse de, aslında Malik b. Enes'in rivayet ettiği hadisin daha sağlam ve muteber olduğuna işaret edilmektedir. Bilindiği gibi, tbn Ebî Ferve ile Şuayb'ın rivayet ettikleri hadis-i şerifte, önce savaş için bir ordu gönderildiği, sonra da bu ordu içerisinde bir grubun da Neeid taraftarlarına gönderildiği neticede ise ele geçen ganimetlerden ordu ve seriyye fertlerin herbirine ganimet olarak onikişer deve düştüğü, taksim sonunda, seriyye fertlerinin her birine de oni-kisi ganimet, biri de nefel olmak üzerfe, onüç deve düştüğü ifade edilmektedir.
Malik b. Enes'den rivayet edilen hadis-i şerifte; savaşmak üzere gönderilen bir askerî birlikten ve bir seriyyeden bahsedilmekle beraber gönderilen bu seriyyenin, sözü geçen askeri birlik içerisinden ayrılıp gittiğinden söz edilmemektedir. Sadece bir seriyye gönderildiğinden ve ganimet mallarında bu seriyye fertlerinin eline geçen miktardan bahsedilmektedir o kadar.[392]
Bir Önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, Malik b. Enes hadisi, diğerlerine tercih edildiği takdirde "Seriyyenin ganimet olarak ele geçirdiği ikiyüz devenin dört bin kişilik ordu fertleri arasında dağıtılıp her birine oni-ki deve düşmesi nasıl mümkün olur?" diye bir müşkil ve bu müşkili halletmek için bazı te'villere ihtiyaç kalmaz.[393]

2743. ...İbn Ömer'den; demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) Necid'e bir seriyye gönderdi. Bu seriyye ile ben de (yola) çıktım. Derken (ganimet olarak) birçok deve ele geçirdik. Kumandanımız nefel olarak içimizden her askere birer deve verdi. Sonra Rasûlullah (s.a.)'e geldik, ganimetlerimizi aramızda paylaştırdı da bizden her bir kişiye humus (çıktık)tan sonra (paylaştırılan bu ganimetten) onikişer deve düştü. Rasûlullah (s.a.) bize vermiş olduğu şeylerden dolayı kumandanımızı hesaba çekmedi. Yaptığı bu işten dolayı onu ayıplamadı. Neticede (seriyyeye katılmış olan) her adamın (kumandandan almış olduğu) ganimetiyle birlikte (toplam) onüç devesi oldu.[394]

2144. ...Abdullah b. Ömer'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) içerisinde Abdulah b. Ömer'in de bulunduğu bir seriyyeyi Necid taraflarına göndermiş ganimet olarak birçok deve ele geçirmişler. Kumandanlarının bu develeri paylaştırması neticesinde paylarına düşen (ganimet mikdarı) oniki deve olmuş kendilerine birer deve de nefel olarak verilmiş.
(Bu rivayete) İbn Mevhib (şu cümleyi de) ilave etmiştir: Rasûlullah (s.a.) (huzuruna vardığımız zaman, kumandanımızın yapmış olduğu) bu taksimi değiştirmedi.[395]

2745. ...Abdullah b. Abbas'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)bir seriyye ile beraber bizi (düşman üzerine akın yapmak üzere) göndermişti. (Ganimetlerden ele geçen) paylarımız oniki deveye ulaştı. Bize nefel olarak birer deve de Rasûlullah (s.a.) verdi.
Ebû Dâvûd der ki: Bürd b. Sinan da (bu hadisi) aynen Ubeydul-lah hadisi gibi (yani mevzumuzu teşkil eden hadis gibi) Nafi'den rivayet etmiştir. Bu hadisi Eyyub'da aynı şekilde Nafi'den rivayet etmiştir. Ancak (farklı olarak) Eyyub Peygamber (s.a.)'i hiç anmaksızın "bize nefel olarak birer deve verildi." dedi.[396]

2746. ...İbn Ömer'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (düşman üzerine baskın yapmak üzere) gönderdiği seriyyeler içerisinden bazı kimselere ordunun genel olarak hissesine düşen payın dışında özel olarak nefel verirdi. (İbn Ömer dedi ki): Ancak (ganimet payı ile nefelin) her ikisinin de (verilmesinden önce) humus (un ganimetlerden çıkarılması) gerekir."[397]

Açıklama

Bilindiği gibi "nefel" gazilere ganimet hissesinden fazla olarak verilen mükafattır.
Humus: Yoksullara, muhtaçlara ve yolculara verilmek üzere ganimetten ayrılan beşte bir mikdardır. Bu husus Elimize geçen ganimetin beşte biri Allah'a, Peygambere, onun akrabalarına öksüzlere, yoksulara ve yolculara aittir.”[398] ayet-i kerimesine dayanmaktadır.
2741 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Mekke'nin fethinden önce hicretin sekizinci senesinde Şaban ayında, Ebû Katade başkanlığında Necid taraftarlarına baskına giden bu akıncı birliğine dağıtılan ganimet malları ile nefel olarak verilen mükafatların hepsinin seri yy e kumandanı Hz. Ebû Katade tarafından mı yoksa Hz. Peygamber tarafından mı veya birinin kumandan tarafından da diğerinin Hz. Peygamber tarafından mı verildiği hususundaki rivayetler oldukça farklıdırlar. Nitekim tercümesini sunduğumuz ve mevzuumuzu teşkil eden 2745 ve 2746 numaralı hadislerde ganimetlerin kimin bölüştürdüğünden hiç bahsedilmeyip, sadece Hz. Peygamberin nefel olarak verdiği mükafattan bahsedilirken, 2743 numaralı hadis-i şerifte de nefelin kumandan tarafından ganimetlerin de Hz. Peygamber tarafından dağıtıldığı ve seriyyeye iştirak eden askerlerden herbirinin eline toplam olarak onüç deve düştüğü ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle rivayetler arasındaki ihtilafları bu hadis-i şeriflerde de görmek mümkündür. Ancak konumuzu teşkil eden 2744 numaralı hadis-i şerif rivayetler arasındaki ayrılıkları uzlaştıracak niteliktedir.
Bu hadis-i şerifte ganimetlerin ve nefel olarak verilen mükafatların aslında seriyye kumandanı tarafından dağıtıldığı ve Hz. Peygamberin de onun bu uygulamasını tasdik ve takrir ettiği ifade edilmektedir. Bu ifade gerek ganimetlerin gerekse nefellerin hem seriyye kumandanının hem de Hz. Peygamberin eliyle dağıtıldığı anlamına gelir ki, bu mevzudaki rivayetlerin hepsim de

uygun düşer.
Ayrıca bu hadisler, sözkonusu seriyyenin elde ettiği ganimetlerin tüm ordu mensupları arasında değil sadece seriyyeye katılan onbeş kişilik askerler arasında dağıtıldığını ifade etmektedirler. Bu durum, bazı rivayetlerin kafalarda doğurmuş olduğu "Acaba bu seriyyenin elde ettiği 200 deve 4000 kişilik ordu mensubu arasında dağıtıldığı halde nasıl olup ta herbirine oniki-şer deve düşüyor?" şeklindeki sorulan kafalardan sildiği gibi bu sorulara cevap aramaya da ihtiyaç bırakmıyor.
Ayrıca 2746 numaralı hadis-i şerifte ganimetler dağıtılmadan önce ganimetlerde bulunan Allah'ın ve peygamberin hakkı olan beşte bir (humus) un ganimetlerdan çıkarıp ayrılması icabettiği ifade ediliyor.
Avnu'l-Ma'bûd yazan el-Azimabadî'nin açıklamasına göre ganimetlerden öncelikle humus ayrılır sonra harpte fevkalade yararlılıklar gösterecek olanlara vadedilmiş olan nefel ayrılır. Daha sonra da kalan ganimetler usulüne göre gaziler arasında paylaştırılır. Mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 2737 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımızdan burada bu kadarla yetiniyoruz.[399]

2747. ...İbn Ömer'den demiştir ki;
Rasûlullah (s.a.) Bedir (savaşı) günü üçyüz onbeş (kişi) ile (savaşa) çıkmış ve;
“Ey Allahım bu askerler kendilerini taşıyacak bir binekten yoksundur. Onları sen taşı, çıplaktırlar, onları sen giydir, açtırlar, sen doyur." diye dua etmiş. Neticede Allah Bedir günü kendisine fetih nasi-betmiş (fetihden sonra harbe iştirak eden askerler) öyle bir değişikliğe uğramışlar ki onlardan herbiri mutlaka bir ya da iki deveyle elbiseli ve karınları tok olarak (Medine'ye) dönmüşlerdir.[400]

Açıklama

Metinde geçenHufâtünkelimesi sözlükte yalınayak, ayakkabısız olarak yürüyen kimseler, anlamına geldiği gibi binecek bir hayvanı veya vasıtası olmayan kimseler anlamına da gelir. Metne ikinci mana daha uygun düştüğü için biz de tercümemizde bu ikinci manayı tercih ettik. Ayrıca bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen Bedir savaşı hicretin ikinci yılı Ramazan ayının onyedisinde cuma günü (Miladi Mart 624) vukubulan ikinci Bedir savaşıdır. Buna "Büyük Bedir" de denir. Harbi kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür: Hz. Peygamber Mekke'li müşriklerin ticaret kervanlarının geliş ve gidişlerini engellemek için tedbirler alıyor, bunun için komşu kabilelerle ittifaklar yapıyordu.
Yine Hz. Peygamber Suriye'den dönmekte olan böyle bir kervanı üç-yüzü aşkın bir kuvvetle zabdetmek istemişti. Bunu haber alan kervan reisi Ebû Süfyân yolunu değiştirerek Mekke'den yardım istedi. Mekkeliler bin kişilik silahlı kuvveti kervanın yardımına gönderdiler. Bunlar kervanın Mekke'ye kaçıp kurtulduğunu öğrenmekle beraber yollarına devam edip Bedir'e kadar geldiler. Daha önce Mekkeli müşriklerin hareketini öğrenen Hz. Peygamber ashabıyla müşavereden sonra kervanı takibetmeyip savaşmaya karar verdi. Bunun üzerine İslam kuvvetleri Bedir'e gelmiş ve Hz. Peygamber harekat için en uygun yeri seçerek müşriklerin su ile de alakalarını kesmişti. Yine Hz. Peygamber îslam ordusunun savaş nizamını geceden tesbit etmişti. O gece Hz. Peygamber Allah'a şöyle dua etmişti: "Yarabbi! Bana va-dediğin yardımı bugün lütfet. Yarabbi bu İslam cemaati bugün telef olursa yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmayacaktır."
Ayrıca Hz. Peygamber mevzumuzu teşkil eden hadiste ifade edildiği şekilde de Allah'a yalvarıp dua ve niyazda bulunmuştur. Nitekim bu savaşta melekler müslümanlara yardım etmişlerdi. Savaşta düşman ağır bir yenilgiye uğradı. Yetmiş ölü ve bir o kadar da esir bırakarak kaçtılar.
Bu hadisin "Ordu içerisinden gönderilen seriyye birliklerine nefel verilmesi" anlamına gelen ve mevzuumuzu teşkil eden babla ilgisini şöyle açıklayabiliriz:
Bu hadis-i şerifte Bedir savaşına katılan mücahidlerin savaşa piyade olarak gittikleri halde dönerken düşmandan ele geçirdikleri ganimetten aldıkları hisseleri sayesinde kimisinin bir, kimisinin de iki deveyle döndükleri ifade edilmektedir.
Oysa harbe piyade olarak katılan askerlerin ganimetten eşit miktarda hisse almaları icabederdi. Burada kimisinin bir deve kimisinin de iki deveyle döndüğü ifade edildiğine göre, iki deve ile dönenlerin devenin birini ganimet hissesi olarak, ikinci deveyi de nefel olarak aldıkları ve bu kimselerin de seriyye birliklerine katılmak gibi yiğitlik gösteren müstesna kişiler olduğu ortaya çıkar.
İşte bu hadisin bab başlığı ile ilgisi burası olması gerekir.[401]

146. Humusun Nefelden Önce (Ganimetlerden)Avrılması Gerekir Diyenlerin Delillerini Teşkil Eden Hadisler

2748. ...Habib b. Meslem el-Fihrî'den, denilmiştir ki: Rasûlullah (s.a.) Humus (denilen beşte bir hisseyi ganimetlerden ayırdık) tan sonra (kalanın) üçte biri (ni) nefel olarak (müeahidlere) verirdi.[402]

Açıklama

Bu hadis-i şerife iki türlü mana vermek mümkündür:
1. Rasûlullah (s.a.) seriyye birliklerine "Elde edilen ganimetlerden humus denilen beşte bir hiseyi ayırdıktan sonra kalanın üçte-b irin i de size mükafat olarak vereceğim" diye va'dederdi. Sonra bu va'dine uyarak önce ganimetlerden beşte bir hisseyi ayırırdı. Kalanının üçte birini de va'dde bulunduğu seriyye birliğine nefel olarak dağıtırdı. Kalanı da tüm müeahidlere bölüştürürdü. Hanefi ulemasına göre Hz. Peygamber ancak vereceği nefeli bu şekilde kayıtladığı zaman bu şartlara uyardı.

Aksi takdirde nefeli humusu ayırmadan önce vermekte sakınca görmezdi.
2. Rasûlullah (s.a.) savaştan sonra ganimet olarak elde bulunan mallardan öncelikle humus denilen beşte bir hisseyi ayırırdı, sonra geriye kalan ganimetlerin üçte birini de (kahramanlıklarıyla dikkatleri çeken kimselere) nefel olarak verirdi. Kalanı da mücahidler arasında bölüştürürdü. Hadis ulemasından Hattâbî: "Bu hadisten nefelin humus ayrılmadan önce de ayrıldıktan sonra da verilebileceği anlaşılmaktadır" demiştir.
Fıkıh âlimlerinin nefelle İlgili görüşlerini 1337 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıklamış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[403]

Bazı Hükümler

1. Savaşta mücahidleri harbe teşvik için mükafat va'detmek mustehabdır.
2. Ganimetlerin taksiminde esas olan; önce ganimetlerden humus denilen beşte bir hisse ayrılır. Kalanın üçte biri harpte kahramanlıklarıyla dikkatleri çeken yiğitlere nefel olarak verilebilir.
3. Ganimetlerin üçte birine kadar olan kısmı nefel olarak verilebilir. Ancak ganimet mallarının nefel olarak verilebilecek miktarı ulema arasında ihtilaflıdır.
Ulamedan Mekhûl ile Evzâî'ye göre ganimetlerin üçte birinden fazlası nefel olarak verilemez. İmam Şafiî'ye göre ise nefel için bir sınır yoktur. Devlet reisi ganimetten istediği kadarını nefel olarak verebilir. Bunun takdiri devlet başkanının içtihadına bırakılmıştır.[404]

2749. ...Habib tbn Mesleme'den demiştir ki
Rasûlullah (s.a.) (bir seriyyeyi savaşa gönderirken) Humus (denilen beşte bir hisseyi ganimetlerden çıkardık) tan sonra (kalanın) dörtte birini nefel olarak vereceğini va'dederdi. (Seriyye savaştan) dönerken (bir nefel vadetmek isterse o zaman da) Humus (denilen beşte bir hisseyi ganimet mallarından çıkardık) tan sonra (kalanın) üçte biri(ni nefel olarak vereceğini va'dederdi).[405]

Açıklama

Hz. Peygamber; ordu içerisinden bazı kimselerden bir seriyye birliği ttşkil ederek düşman üzerine gönderirken, onlara ganimet paylarının dışında bir de nefel vereceğini vadettiğinde mevcut ganimetlerden Allah'ın ve Rasûlünün hakkı olan beşte bir hisse çıkarıldıktan sonra kalanın dörtte birini nefel olarak vereceğini va'dederdi. Fakat savaştan dönerken gösterilecek yeni bîr yiğitlik için bir nefel vadederse humus ayrıldıktan sonra kalan ganimetlerin üçte birini nefel (bağış) olarak vereceğini va'dederdi.
Hz. Peygamberin savaşa çıkan gazilere ganimet mallarından Allah'ın ve Rasûlünün beşte bir hissesi çıkarıldıktan sonra kalan ganimetin dörtte birini va'detttiği halde harpten dönerken düşmana ikinci defa galebe çalması halinde, beşte bir hisse çıkarıldıktan sonra kalan ganimetin üçte birini vermeyi va'detmesinin hikmetini İbnü'l-münzir şöyle açıklıyor: ".... Çünkü harbe girerken askerlerin hayvanları kuvvetli, harpten sonra ise daha yorgun ve zayıftırlar. Askerlerin kendi durumları da böyledir. Bu bakımdan mücahid-ler bir an önce, çoktandır kendilerinden uzak kaldıkları, ailelerine kavuşmak isterler. Bu sebeple dönüşte kendilerine daha fazla vermeyi va'detmiş-tir. Hattabi, İbnü'l-Münzir'in yukarıdaki sözlerini naklettikten sonra şu görüşlere yer veriyor:
"Bu söz vazih (açık) değildir. Çünkü hadisdeki dönüş tabirinin yurtlarına dönüş manasına geldiği kanaatini uyandırıyor. Halbuki hadisin manası bu değildir. Hadisteki sefere çıkmak sözüyle kastedilen bir müfrezenin gaza için sefere çıkmasıdır. Bunlar düşmandan bir gruba üstünlük sağlarlarsa aldıkları ganimetten dörttebiri kendilerine verilir. Geriye kalan kısmına da tüm ordu iştirak eder. O savaştan kendi birliklerine dönerlerken düşmanı ikinci defa daha yenilgiye uğratacak olurlarsa bu defa aldıkları ganimetten kendilerine üçte bir verilir. Zira düşman daha dikkatli ve uyanık olduğu için harpten sonra tekrar hezimete uğratmak daha güç olur." Hattâbî'nin bu görüşü daha çok kabul görmüştür. Hanefi ulemasına göre Hz. Peygamber seriyye mensuplarına "ganimetlerden beşte bir hisseyi ayırdıktan sonra kalan ganimet mallarının dörtte birini veya üçtebirinî size nefel olarak vereceğim" diye şart koştuğu için onların nefelini ganimetlerden beşte bir hisseyi çıkardıktan sonra vermiştir. Eğer devlet reisi bu durumda olan askerlere "Size nefelinizi beşte bir hisseyi ayırdıktan sonra ganimet mallarının kalanından şu kadarını vereceğim" diye bir şart koşmazsa onların nefellerini ganimet mallarından beşte bir hisseyi çıkarmadan önce verebilir. Nitekim Hattâbî bunun da caiz olacağını söylemiştir. Hanefilerin meşhur kitabı Hidaye Haşiyesinde açıklandığına göre İmam-ı Ahmed "Ganimetler ele geçmeden önce va'dedilen nefelin ganimetlerden beştebir hisse ayrıldıktan sonra ganimet mallarının kalanından verilir. Fakat ganimetler ele geçtikten sonra vadedilen nefeller sadece ganimet mallarından ayrılan humustan (beşte bir hisseden) verilebilir." demiştir. İmam Malik ile İmam Şafiî'ye göre ise nefeller hiçbir zaman ganimetlerden verilemezler. Ancak ganimetlerden ayrılan beşte bir hisseden verilirler. Hatta îmam-ı Şafiî'ye göre nefeller bu beştebir hissenin beşte birinden verilir. Bu sebeple İbn Raslan metinde geçen "üçtebir" kelimesini "beş-tebirin, beştebirinin üçtebiri" şeklinde te'vil ettiği gibi "dörttebir" kelimesini de" beşte birinin beşte bHnin dörtte biri" şeklinde te'vil etmişlerdir.[406]

2750. ...Mekhûl (şöyle) diyor: Ben Mısır'da Huzeyl oğullarından bir kadının kölesiydim. Beni hürriyetime kavuşturdu. Öyle zannediyorum ki, ben Mısır'da ilimden ne varsa hepsini alarak çıktım. Sonra Hicaza geldim. Orada da ilimden ne varsa hepsini aldım da öyle çıktım. Sonra Irak'a vardım. Irak'ta bulunan ilmi de toplayıp çıktım. Sonra Şam'a geldim. Şam

(halkm)ı iyice inceledim ve hepsine nefel sordum. Bana nefel hakkında bilgi verecek kimse bulamadım. Nihayet Ziyad b. Cariye et-Temimî denilen bir ihtiyarla karşılaştım. Kendisine hiç nefel hakkında birşey (ler) duydun mu? diye sordum. O da - evet Habib b. Mesleme el-Fihrî'yi "Ben Peygamber (s.a.)'in (harbe) başlarken (ganimetin) dörtte biri (ni) dönüşte de üçte biri (ni) verdiğini gördüm..." derken işittim, cevabını verdi.[407]

Açıklama

Metinde Bed'e ve Rac'a kelimeleri hakkında Hattâbî şunlan söylüyor: "Bede "savaş yolculuğunun başlangıcı demektir. Ordu savaş için yola çıktığı zaman içlerinden bir müfreze, kumandanın emriyle ordudan ayrılarak düşman kuvvetlerine saldırıp bir ganimet elde edecek olursa bunun dörtte biri müfrezeye ait olurdu. Geriye kalan kısım ise müfrezeyi teşkil eden askerlerle diğer ordu birlikleri ortak olurdu. Savaştan sonra eğer bu müfreze, kumandanın emriyle tekrar düşmana sal-rır da ikinci defa bir ganimet elde ederse üçte biri müfrezeye ait olup geri kalan kısım da müfreze fertleri ile geride bekleyen ordu mensupları arasında ortak olarak paylaşılırdı. İlk elde edilen ganimetlerden dörtte biri müfreze fertlerine verilirken ikinci ganimetlerin müfreze birliklerine daha fazlasının verilmesinin hikmeti; düşman üzerine ikinci defa saldırıya geçmenin ve onları ansızın yakalamanın birinciye nisbetle daha zor oluşudur."
Fıkıh âlimlerinin bu meseleyle ilgili görüşlerini bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıklamış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[408]

147. Seriyye (Baskından) Ele Geçirdiği Ganimetleri Orduya Gönderir

2751. ...Abdullah b. Amr b. As'dan rivayet olunmuştur ki: Ra-sülullah (s.a.)
"Müslümanların kanları (kıymetçe) birbirlerine eşittir. Müslümanların (sayıca)en azı(bile) onların zimmetleri uğrunda koşar. Müslümantarın en uzak olanı (dahi) onlar adına eman verebilir. Müslümanlar kendilerinin dışındaki kimselere karşı bir el (hükmünde) dirler. Onların kuvvetli olanı (elde ettiği ganimetleri ortaklaşa bölüşmek üzere) zayıf olana, gönderir. Seriyye olarak (düşman üzerine) giden(ler) de (ele geçirdikleri ganimetleri beraberce paylaşmak üzere, cephede kendilerini bekleyip) oturanlarına gönderirler. Bir mü'min, bir kafir karşılığında, öldürülemez. Ahdinde (sadık) olan bir zimmi de bir (harbi) kafir karşılığında öldürülemez" buyurdu. îbn îshak Kısası ve (kanlardaki) eşitliği rivayet etmedi.[409]

Açıklama

Zimmet sözlükte, eman, zaman ve ahd manalarını ifade eder. Ahdi bozmak, zemmi mucib olduğu için ahde "zimmet " denilmiştir. Çoğulu "zimem" dir.
İslâm zimmetini , ahd ve eman sahibi olan gayri müslimlere ehl-i zimmet denir. Bunların erkeklerinden her birine zimmî kadınlarından her birine de zımmiye denilir.[410]
Metinde geçen "müslümanların kanı biri birleri ne eşittir." cümlesinden maksat; kanları dökülen müslümanların diyetleri ve kısasları hususunda birinin diğerinden farkı yoktur. Bir kabilenin öldürülen en şerefli kimsenin kısası ve diyeti ne ise cemiyette itibarı en az olan bir kimsenin kısası ve diyeti de odur. Ayrıca öldüren kimse şerefli de olsa kendisine kısas cezası uygulanır. Cemiyetin en zayıf bir ferdi de olsa katili kısas cezasına çarptırılır. İslam gelmeden önce; cahiliye dönemi arapları kısası sadece zayıflara uygulayıp, itibarlı kişileri bağışlarlardı. Ayrıca bazan öldürülen şerefli kişilerin karşılığında, karşı kabilelerden birden fazla sayıda insan öldürülerdi.
İslâmiyet gelince insanlar arasındaki bu adaletsiziği kaldırdı ve kan ci-hetiyle hiçbir kimsenin diğerinden farkı olmadığını ilan etti.
Yine metinde geçen "Müslümanların en aşağısı" sözü burada "sayıca en aşağısı" yani "en azı" anlamında kullanılmıştır ki, müslümanların "tek bir tanesi" demektir. Bu kelimeyi "müslümanların en aşağısı olan bir köle" şeklinde anlamak doğru değildir.[411]
Metindeki kelimesine "Müslüman askerlerin derece itibarıyla en aşağısı olan, efendisinin harbe girmesine izin verdiği köle, diye mana verilmişse de Hattâbî'ye göre bu kelime "müslümanların, İslam diyarından en uzak olanları" anlamında kullanılmıştır. Hattâbî'nin verdiği bu manaya göre bu kelimenin geçtiği cümleyi şöyle anlamak, gerekir. "Savaş alanında bulunduğu için İslam ülkesinden uzak ve kafirlere yakınolan bir kimse bile bir kafire eman verecek olsa onun bu emanı geçerlidir. Hiçbir müslümanın bu emanı (emniyete nâiliyyet, hakkında düşmana verilen söz veya işareti) bozmaya hakkı yoktur."
Ancak yine Hattâbî'nin beyanına göre bir müslümanın diğer müslüman-lar adına vermeye yetkili olduğu eman sınırlıdır. Bu emanı sadece kafirlerin bazılarına verebilir. Kafirlerin tümü için böyle bir eman veremez. Kafirlerin tümüne birden eman verme yetkisi sadece devlet reisine aittir. Hanefi ulemasından el-Kasânı'nin el-Bedayî isimli eserinde bildirdiğine göre müslümanın eman verme yetkisine sahip olabilmesi için akıl ve baliğ olması gerekir. Delinin ve çocuğun verdiği eman geçerli değildir. Genel olarak ilim adamlarının görüşü budur. Ancak İmam Muhammed'e göre buluğ şart değildir. İslamı idrak eden mürahik bir çocuk da eman verebilir. Eman verecek bir kimsede aranacak şartlardan biri de islamdır. Müslümanların safında çarşıpan bir-kafirin vereceği eman geçerli değildir.
Ancak Şafiî âlimlerinden Hafız İbn Hacer'in beyanına göre, el-Evzâî; "müslümanlar safında kafirlere karşı çarpışan bir zımminin verdiği emanın geçerli sayılıp sayılmaması devlet başkanının kararına bağlıdır. Devlet başkanı, isterse bu emanı geçerli kılar, isterse iptal eder.*' demiştir.

Verilen bir emanın geçerli sayılabilmesi için, bu emanı veren kimsenin hür olması şart değildir. Efendisi tarafından harbe katılmasına izin verilmiş olan bir kölenin verdiği emanın geçerli olmasında icma vardır. Fakat efendisinin harbe girmekten men ettiği bir kölenin verdiği emanın geçerli sayılıp sayılmaması ulema arasında ihtilaflıdır. Ebû Hanife (r.a.) ile Ebû Yusuf (r,a.)e göre bu durumda olan bir kölenin verdiği eman sahih değildir. İmam Muhammed (r.a.) ile İmam Şafii (r.a.) e göre ise bu eman sahihdir. İmam Muhammed (r.a) ile İmam Şafii (r.a.) in bu mevzudaki delilleri mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen cümlesidir. Sözü geçen bu iki İmama göre hadiste geçen kelimesi "onların en aşağısı"anlamına gelir ki bundan maksat müslümanların köleleridir. Binaenaleyh, müslümanların kölelerinden herbirinin verdiği eman geçerlidir. Bu hususta kendisine harbe girmesi için izin verilen köleyle verilmeyen köle arasında bir fark yoktur. Eman da zimmet gibi bir ahd olduğundan her kölenin verdiği eman geçerlidir.
Ebû Hanife ile Ebû Yusuf'a göre metinde geçen sözkonusu cümle efendisinin harbe girmeye izin vermediği kölelere şamil değildir. Çünkü bu cümledeki edna kelimesi birisi aşağılık, horluk, diğeri de yakınlık olmak üzere iki manaya gelir. Curada bu kelimeye aşağılık ve horluk manası vermek mümkün değildir. Çünkü mü'minlerin hiçbirisi hor, hakir görülemez. Nitekim hadisin müslümanların kanları (kıymetçe) biribirlerine eşittir" anlamındaki ilk cümlesi de edna kelimesine hor ve hakir manası vermeye engeldir. Bu bakımdan bu kelime burada "yakın" anlamında kullanılmıştır ki "düşmana en yakın olan, yani kendisine harbe katılması için izin verilen ve bizzat savaşan köle manasına gelmektedir. Harbe girmesine izin verilmeyen kölenin verdiği eman geçerli değildir.
Ancak Hafız İbn Hacer âlimlerin büyük çoğunluğuna göre her kölenin verdiği eman geçerli olduğunu, bu hususta savaşa katılan bir köleyle katılmayan bir köle arasında bir fark olmadığını söylemiştir. Yine metinde geçen "Müslümanlar kendilerinin dışındakilere karşı bîr el (hükmünde) dirler." cümlesi adeta bir nevi kendinden önce geçen cümlelerin bir açıklaması hükmündedir. "Müslümanların birinin verdiği emanı hepsi kabul eder. Birine yapılan bir saldırıyı hepsi kendine yapılmş kabul eder. Bir anda hepsi sıkılmış bir yumruk haline gelirler/* anlamındadır.
"Müslümanların kuvvetli olanlarının ganimetleri zayıf olana göndermesi demek gerek vücut, gerekse mali cihetiyle daha kuvvetli olan askerlerle toprakları, ganimetleri kendilerinden daha zayıf olan müslüman askerlere bölüşmeleri, demektir. Gerçekten savaşta müslüman askerlerin toplamış oldukları ganimetler bir yerde toplanır, sonra tüm askerler arasmdada usulüne göre paylaştırılır. Aynı şekilde seriyye olarak gönderilen askerler de ele geçirdikleri ganimetleri kendilerini cephede beklemekte olan tüm müslüman askerlerle paylaşırlar. Metinde geçen "seriyye olarak (düşman üzerine) giden(ler) de (ele geçirdikleri ganimetleri beraberce paylaşmak üzere cephede kendilerini bekleyip) oturanlarına gönderirler." anlamındaki cümleden kasdedilen de budur. Rey taraftarlarına göre metinde geçen kelimesi ..." cümlesindeki "müminûn" kelimesi üzerine atfedilmiş-tir. Bir başka ifadeyle bu cümlenin aslı = hiçbir mü'min ve ahdinde duran bir zimmi kafir karşılığında öldürülemez." şeklindedir. Bu bakımdan İmam Ebû Hanife'ye göre her ne kadar harbi bir kafir karşılığında bir mü'min kısas olarak öldürülemezse de bir zimmi karşılığında bir mü'min öldürülebilir. Çünkü hadiste mü'minle zimmi arasında bir ayırım yapılmamış, kafirin karşısında birlikte zikredilmişlerdir. Ancak imam Şafîî ile İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed (r.a.)e göre bir mü'min kafir karşılığında öldürülemediği gibi ahdinde duran bir zımmî karşılığında da öldürülemez. Çünkü kelimesiyle cümlesi arasında bir ilgi yoktur. İkisi de müstakil iki ayrı cümledir. Bu ikinci cümle atıf olarak değil, ancak birinci cümleden sonra kafalarda doğacak olan "acaba zımmilerin kanını dökmek helal midir?" sorusuna Haramdır cevabını vermek ve her ne kadar bir zımmî karşılığında bir mü'min (kısas olarak) öldürülemezse de meşru bir sebep olmaksızın zimmilerin kanını dökmenin de haram olduğunu açıklamak üzere gelmiştir.[412]

2752. ...Seleme'den (şöyle) dediği rivayet edilmiştir: Abdurrahman b. Uyeyne Rasûlullah (s.a.)in develerine baskın yapıp, çobanını öldürmüş ve yanındaki süverilerle o develeri sürüp gitmişti. Bunun üzerine ben yüzümü Medine'ye doğru çevirdim sonra üç defa "yetişin" diye feryad ettim ve onları takibe koyulup (onlara ok) atmaya ve onları yaralamaya başladım. (Onlardan) Bir atlı (beni öldürmek için) geriye dönecek olursa bir ağacın dibine oturuyor (ve onlara ok atıyor) dum. Nihayet Allah'ın yaratmış olduğu develerden Peygamber (s.a.) e ait ne varsa onu (müşriklerin elinden kurtarıp) arkama almıştım. Otuzdan fazla mızrak ve otuz (kadar) elbise bıraktılar, hafiflemek istiyolardı. Sonra Uyeyne onlara yardımcı olarak geldi ve (onlara benim hakkımda) "Sizden bir grup onun yanına var (ip onunla anlaş) sın" dedi. Bunun üzerine onlardan dört kişi bana doğru gelmeye ve dağa tırmanmaya başladılar (onların bana yaklaşmasıyla sesimi) kendilerine işittir (ebilecek bir duruma gel) ince "Beni tanıyor musunuz?" diye seslendim. Onlar da: "Sen kimsin?" dediler (Ben de): "Ben el-Ekvâ'nın oğluyum,Muhammed (s.a.) in yüzünü şereflendiren zata yemin olsun ki; sizden beni (yakalamak) isteyip de yakalayacak bir adam olmadığı gibi (içinizde) ben (yakalamak) isteyince elimden kurtulabilecek (bir kimse) de yoktur." diye cevap verdim (Onlarla konuşmaya) devam ettim. Nihayet Rasûlullah (s.a.)'m süvarilerini ağaçların arasına girerlerken gördüm, onların başı(nda) el-Ahram ül Ese-di (var idi) ve Abdurrahman b. Uyeyne'nin üzerine varıyordu. Abdur-rahman b. Uyeyne'de onun üzerine çullandı. Karşılıklı vuruştular, der: ken el-Ahram Abdurrahmanı (n atını) yaraladı. Abdurrahman da el-Ahram'ı şehid etti ve onun atma geçti. Bu esnada Ebû Katâde de Ab-durrahman'ın karşısına çıktı. Karşılıklı olarak vuruşmaya başladılar. Derken (Abdurrahman) Ebu Katade' (nin atı) nı yaraladı. Ebû Kata-de de onu öldürdü ve el- Ahram'ın atına geçti. Sonra ben, onları kovduğum suyun başında bulunan Rasûlullah (s.a.) in yanına geldim. (Bu su) zü kared (denilen su idi) Bir de ne göreyim Peygamber (s.a) beş-yüz kişi ile birlikte (orada bekliyor. O gün Rasûlullah) bana hem süvari hem de yaya hissesi verdi.[413]

Açıklama

Zûkarad Sam vom üzerinde Medine ile Hayber arasında Medine'ye bir beridlik (oniki millik) uzaklıkta bir sudur. Sel dağına

sekiz mildir. Sık ağaçlı bir yerdir. İşte bu sudan, ismini alan Zalükarad gazvesi aynı zamanda Gazvetü'l-Ğâbe adıyla da anılır. Bu mevzuda siyer kitaplarında şöyle söylenmektedir: "Vakıdî, İbn Sa'd, îbn Kayyim ve daha başkalan bu gazayı Gâbe gazası diye andıkları gibi tbn İshak Ahmed b. Han-bel, Buhârî, Belâzurî, Taberî ve daha başkaları da Zûkarad gazası diye an-mışlardır. Hz. Peygamberin sağmal develerinin ğabe'de yağmalanıp, çobanın orada şehid edilmiş olması, Seleme b. Ekva ile ona yetişen tslam süvarilerinin öâbe'den itibaren baskıncıların ardına düşerek onlarla çarpışa çarpışa Zûkarad'a kadar ilerlemiş bulunmaları, bu gazanın Gâbe gazası olarak anılmasına tslam karargahının Zûkarad'de kurulmuş olması da ayrıca Zûkarad diye adlandırılmasına yol açmış olabilir.
Gazanın sebebi; peygamberimizin Ğâbe (orman) yaylımında yayılmakta bulunan sağmal ve doğurmaları yaklaşmış yirmi devesini, Uyeyne b. Hısn el-Fezari'nin Gatafan ve Fezarilerden kırk atlı salarak baskıp yaptırıp sürdürmesi ve Ebû Zerr el-Ğıfarî*nin oğlunu da $ehid ettirmesidir.[414]
Bu savaşın ne zaman yapıldığı hangi tarihte vukubulduğu meselesi ihtilaflıdır. Buhârî'nin rivayetine göre bu savaş Hayber savaşından üçgün önce vuku bulmuştur. Delili ise Seleme b. Ekva'nın "Biz bu savaştan döndükten sonra Medine'de ancak üç gün kaldık, üç gün sonra Hayber savaşına çıktık.*' sözüdür. Siyer uleması ise bu savaşın hicretin altıncı yılında vuku bulduğu noktasında birleşmektedirler.
Metinde geçen Ya sabâhahü (ey sabahım) sözü arapçada baskına uğrayan kimselerin yardıma çağırmak için kullandıkları bir tabirdir. Genellikle baskınlar sabaha doğru yapıldığı için baskına uğrayan kimselerin bu tabirle başkalarını yardıma çağırması Araplar arasında adet olmuştur. Bu şekilde feryad eden bir kimse sanki "Düşman sabahleyin etrafımızı çevirdi yetişin" diye haykırmış ve başkalarını yardıma çağırmış olur.
Her ne kadar siyer kitaplarında bu olayda yağma edilen develerin yirmi kadar olduğu ve Hz. Seleme'nin bunlardan sadece on kadannı düşmanın elinden kurtardığı ifade edilirse de metinde geçen "Nihayet Allah'ın yaratmış olduğu develerden peygamber (s.a.)'e ait ne arsa onu (müşriklerin elinden kurtarıp) arkama almıştım." sözü, Hz. Seleme'nin bu develerin tümünü düşman elinden kurtardığını ifade etmektedir.
Bu savaş hadis ve siyer kitaplarında çok ayrıntılı ve çok uzunca anlatıldığından okuyucularımıza oralara bakmalarım tavsiye ederiz.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin, "Serİyye, baskından ele geçirdiği ganimetleri orduya gönderir." anlamındaki bab başlığımızla ilgisi şöyledir "Hz. Seleme müşriklerden ele geçirdiği elbise, zırh gibi ganimetleri olduğu gibi cephede kendisini bekleyen İslam ordusuna göndermiş, Hz. Peygamber de ona bu ganimetlerden bir piyade hissesi vermiştir." Ancak Hz. Peygamber onun bu savaşta özel bir başarısı ve yiğitliği görüldüğü için ayrıca kendisine nefel olarak bir de süvari hissesi vermiştir. İşte bu hadisle bab başlığı arasındaki ilgi budur. 2737 ve 2738 numaralı hadislerin şerhinde de açıkladığımız gibi nefel humusdan yahut da humusun beşte birinden verilir. Ganimet payı ise humus çıkarıldıktan sonra, geriye kalan ganimet mallarından verilir. Bu duruma göre; Hz. Peygamberin, Hz. Seleme'ye nefel olarak verdiği bir süvari hissesi kadar olan mükafatı humustan veya humusun beşte birinden ganimet payı olarak verdiği bir piyade hissesi kadar olan payı da humus çıkarıldıktan sonra geriye kalan ganimet mallarından vermiş olabileceği kolayca anlaşılır.[415]

148. Altın, Gümüş Ve (Harp Ülkesine Girince Daha Düşmanla Savaşmadan Önce) İlk (Ele Geçen) Ganimetlerden Nefel Vermenin Hükmü

2753. ...Ebû'l-Cüveyriyet'ü Cermi'den demiştir ki Muaviye'nin emirliği zamanında Rum ülkesinde, içirde dinarlar bulunan bir küpe rastlamıştım. Başımızda da Peygamber (s.a.)'in sahabilerinden Süleym oğullarından Ma'n b. Yezid adında bir adam vardı. Dinarları ona getirdim (O da bunları) müslümanlar arasında paylaştırdı. Onlardan birine verdiği kadar bu dinarlardan bana da verdi. Sonra da "Eğer ben Rasûlullah (s.a.)ı “Nefel ancak humustan sonradır” derken işitmiş olmasaydım sana (nefel de) verirdim." dedi ve (kendi) payını bana vermeye kalktı. (Fakat) ben kabul etmedim.[416]

Açıklama

Altın ile gümüşten ve daha düşman ülkesinde savaş başlamadan önce harpsiz düşmandan ele geçirilen mallardan nefel vermenin caiz olup olmadığı; ulema arasında ihtilaflıdır.
Musannif Ebû Dâvûd bu mevzuya dair özel bir bab açmıştır. Bu mevzuda Hanefi fıkhının meşhur kitaplarından olan Siyer-i Kebir şerhinde şöyle deniyor: "Eğer devlet reisi (veya temsilcisi) - Kim kafir bir askeri öldürürse onun şahsi eşyası öldürenin olacaktır.- diye harbe teşvik eder de bunun üzerine bir mücahid bir düşman askerini öldürecek olursa; öldürülen askerin altın veya gümüş tüm şahsi malları öldüren mücahidin olur. Ancak Şam halkı altınla gümüş mallardan nefel verilemeyeceğini nefelin ancak; yiyecek, giyecek, altın ve gümüşün dışındaki mallardan verilebileceğini söylemişlerdir.
Musannif Ebû Dâvûd mevzumuzun bab başlığında bulunan "min evvel-il-mağnem" tabiriyle îslam askerlerinin harp ülkesine girdiği sırada savaştan önce harpsiz olarak ele geçirdikleri mallan kasdetmiş olması ihtimali kuvvetlidir. Bezlü'l-Mechûd sahibinin görüşü de budur. Bu durum Musannif Ebû Davud'un devlet reisi veya temsilcisinin ganimet malları içinde bulunan altın ve gümüşten nefel veremeyeceği gibi savaştan önce harp ülkesinde düşmandan ele geçirilen mallardan da nefel veremeyeceği görüşünde olduğu ihtimalini ortaya koymaktadır.
Esasen bu görüş imam Evzâî'nin görüşüdür. Bu bakımdan Musannif Ebu Davud aslında kendisi bu görüşte olmadığı halde sadece imam Evzai'-nin görüşüne işaret etmek istediği için bu görüşe temas etmiş de olabilir. Hafız İbn Hacer'in de açıkladığı gibi îmam Evzai'nin bu görüşü cumhur'un (ulemanın büyük çoğunluğunun) bu mevzudaki görüşüne aykırıdır.
Mevzumu-zu teşkil eden bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamberin sa-habilerinden olan Man b. Yezid'in,

Ebû Cüveyriye'nin Rum diyarında ele geçirdiği ganimetlerden kendisine nefel vermeyişinin sebebi bu malların altın veya gümüş oluşu değil, henüz bunlardan humusun ayrılmamış olmasıdır. Çünkü Ma'n b. Yezid Hz. Peygamberi humus ayrılmadıkça ganimet mallarından; nefel verilemez" derken işitmiştir. Nitekim 2748-2749 numaralı hadis-i şeriflerde de ifade edildiği üzere nefel; ganimetlerden humus ayrıldıktan sonra, kalan ganimet mallarından verilir. Hadisin zahirinden anlaşılan mana bu olmakla beraber, Hz. Ebu'İ Cüveyriye'ye nefel verilmeyişinin sebebini; bu malların savaşsız olarak ele geçmesi nedeniyle fey hükmüne girmiş olmalarına bağlamak da mümkündür. Çünkü fey savaşsız ele geçirilen ganimet demektir ve feyden nefel verilemez. Kadı Iyaz'ın da ifade ettiği gibi Şafii ulemasından bazı Sarihler Hz. Ma'n, nefelin humus ayrıldıktan sonra kalan ganimetlerden verilebileceğine ve verilecek mikdann sadece devlet reisinin takdirine bırakılmış olduğuna inanıyordu. Kendisi kumandan olunca bu düşünceden hareket ederek Hz. Ebû Cüveyriye'ye bu mallardan nefel vermedi." demişlerdir. Bazıları da "Bu hadis yanlış rivayet edilmiştir. Hadisin aslı -humustan sonra nefel yoktur- yanı ganimetler İslam ülkesine taşındıktan ve ganimetler içerisinden Allah Rasûlünün hakkı olan humusu ayırmak ica-bettikten sonra artık nefel va'detmek yoktur anlamına gelen -la nefele ba'delhumusu-şeklindedir." demişlerdir.[417] el-Muvaffık'ın açıklamasına göre; eğer bir kimse küfür diyarında define bulur da bunu kendi başına eline geçirmeye gücü yetecek olursa bu define İslam ülkesinde bulunan definelerin hükmüne girer. Dolayısıyla bu definenin beşte birini devlet alır, kalanı da bulan kimsenin olur. Eğer bu defineyi islam askerlerinin yardımı ile ele geçirecek olursa; o zaman bu define ganimet hükmüne girer, Ganimet taksimi esaslarına göre taksim edilir. İmam Malik ile el-Evzâî bu görüştedirler. İmam Şafîî'ye göre ise; bu define kafirlerin ölü arazisinde bulunmuşsa, İslam ülkesinde bulunan definelerin hükmüne tabi olur. Hanefi ulemasına göre ise, bu define ganimet hükmündedir. Gaziler arasında taksim edilir. Delilleri, mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. "Altın ile gümüşten ve düşman ülkesine girince savaşsız olarak ele geçirilen mallardan da nefel verilebilir" diyen Cumhur ulemanın delilini teşkil eden bu hadisin senedinde Asım b. Küleyb vardır. Ali b. el-Medenfye göre, bu ravinin yalnız başına rivayet ettiği hadisler delil olma niteliğinden mahrumdurlar. Ahmed b. Hanbel, Ebû Hatim er-Râzî, Nesâî gibi hadis alimleri ise onun rivayet ettiği hadislerde bir kusur görmemişlerdir.[418]

2754. ...(Bir Önceki hadisin) manası yine aynı senedle Asım b. Küleyb'den de (rivayet edilmiştir)[419]

Açıklama

Bu hadis mana itibariyle bir önceki hadisin aynısıdır. Bu bakımdan bir önceki hadis üzerinde yapmış olduğumuz acıklama bu hadis için de geçerlidir.[420]

149. Devlet Başkanı Ele Geçen Ganimetlerin Bir Kısmını Kendisi İçin Ayırabilir

2755. ...Amr b. Absete dedi ki; Rasûlüllah (s.a) ganimet olarak ele geçen develere doğru bize namaz kıldırmıştı. Selam verince, devenin yan tarafından bir kıl aldı. Sonra "Bana sizin ganimetlerinizden şu kadarı bile helal değildir (Bana helal olan) sadece humusdur. Humus da size sarfedilir." Buyurdu.[421]

Açıklama

Bu hadis-i şerif mana olarak 2694 numaralı hadiste geçmiş-ti. Ancak 2694 numaralı hadis üzerinde yaptığımız açıklama bu hadis için geçerli değildir. Çünkü Resulü Ekremin 2694 numaralı hadiste geçen sözleri, sadece Hevazin kabilesinden alınan ganimetlerle ilgili idi. Ve sözü geçen hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamber Hevazin kabilesinden alınan ganimetlerdeki haklarından sadece humus hakkını almış, peygamber olarak alabileceği safiyy hakkı ile bir mücahid olarak alabileceği ganimet payı hakkını almaktan feregat etmişti.
Hz. Peygamberin bu hadisteki ifadesi; belli bir ganimete tahsis edilemez: Buradaki ifade tüm ganimetlerle ilgilidir. Çünkü bu hadisin metninde geçen "sizin ganimetlerinizden" sözü tüm ganimetlere şamildir.
Fakat bu hadisin metninden bazı kısımlar atlanmıştır. Bu hadisin Ah-med b. Hanbel'in Müsnedindeki metnini incelediğimiz zaman, atlanan kısimIan orada görmemiz mümkündür. Sözü geçen Müsned'de bu hadisin tamamı şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a).bize bir gazvede -henüz takdim edilmemiş- bir deveye doğru namaz kıldırdı. Selam verince kalkıp (deveden) bir kıl aldı şu kıl sizin ganimetlerinizdendir. Benim bu ganimetlerde humusun dışında sizinle beraber alacağım paydan başka bir payım yoktur. Ancak (sizden fazla olarak bir humus alıyorum) humus'ta size sarfedilir. Binaenaleyh yanınızda iğne-iplik (iğne-iplikten) daha büyük veya daha küçük (ganimet namına ne varsa) getirip teslim ediniz." buyurdu.[422]
Buna göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin bir mücahid olarak, ganimetlerden diğer mücâhidler gibi bir pay alma hakkı yanında, devlet reisi olarak da humus (beştebir pay) alma hakkı olduğu ifade edilmektedir.
Bilindiği gibi Hz. Peygamberin peygamber olarak ganimetler taksim edilmeden önce alacağı bir pay daha vardır ki; buna "safiyy" denilir. Nitekim şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilen bir hadis bunu açıkça ifade etmektedir: "Siz namazı kılıp, zekatı, ganimetlerin beştebirini ve peygamberin hakkı olan safiyyi peygambere verirseniz, Allah'ın ve Rasûlünün ema-mnda olursunuz."[423] Hz. Peygamberin ganimetler dağıtılmadan önce, peygamber olarak Safiyy adıyla alacağı hisse, kendi seçimine bırakılmıştır. Şöyle ki; ganimetler dağıtılmadan önce bir köle, ya bir cariye veya bir at seçip alır. İşte safiyy budur.[424] Fakat mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte safiyyden bahsedilmemiş sadece bir devlet reisi olarak ganimetlerden alabileceği humustan ve almış olduğu bu humusu (beşte bir hisseyi de) yine müslümanla-rın ortak menfaatlerine sarf

ettiğinden bahsedilmiştir,
Hanefi âlimlerine göre ise Safiyy; Hz. Peygamberin, peygamber olarak ganimetlerin taksiminden önce onların içinden bir kılıç veya zırh ya da bir cariyeyi seçip alma hakkıdır. Hz. Peygamberin vefatıyla humustan alacağı beşte bir hisse ve safiyy hakkı düşmüştür.[425] Dolayısıyla Hz. Peygamberin, ganimetlerden ayrılan humustan, kendisi için aldığı beşte bir hisse de, yine ümmetine kalmıştır. Sağlığında ise ganimetler bölüşülmeden önce "... Bilin ki ganimet aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a Rasulüne ve (Allah'ın Rasû-lüne) akrabalığı bulunan (lar) a, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Allah herşeye kadirdir."[426] ayet-i kerimesi emrince humusu şu şekilde beş kısma ayırırdı:
1. Hz. Peygamber için,
2. Hz. Peygamberin akrabaları için
3. (Fakir olan) öksüzler için
4. Yoksullar için
5. Yolcular için.
Ayet-i kerimede her ne kadar bir de Allah'ın hakkından bahsediliyorsa da bu, Hz. Peygamber'in humustan alacağı beştebir paydan başka bir pay değildir. Allah ismi aslında ayet-i kerimenin başında teberrüken zikredilmiştir. Ayrıca Allah'a bir hisse daha ayrılması için zikredilmiş değildir.
Görülüyor ki, Hz. Peygamber sağlığında humusun tümünü kendi ihtiyaçları için harcamamıştır. Humusun sadece beşte birini kendi ihtiyaçları için harcamış, vefatından sonra alınan ganimetlerdeki hakkı düşmüştür. Hz. Peygamberin yakınlarının humustaki haklan, sağlığında kendisine yaptıkları hizmete bağlıydı. Bu yüzden, hem cahilliyye döneminde hem de islamiyet geldikten sonra Hz. Peygambere yardımda geri durmadıkları için Abdulmutta-lib oğullarına humustan pay verdiği halde» kendisine onlardan daha yakın olan Ümeyye oğullarına vermemiştir.
Hz. Peygamberin vefatından sonra, yakınlarının ganimetlerden pay almaları, fakir olmalarına bağlıdır. Eğer fakirlerse ganimetten pay alırlar, fakir değilseler alamazlar. Bir başka ifadeyle, Hz. Peygamberin vefatından sonra akrabalarının humustan beştebir hak alabilmeleri için, humustan beştebir hak alan diğer üç sınıftan birinin içine girmeleri gerekir. Yani ya yoksul, ya öksüz vey4.yolcu olmaları gerekir. Netice olarak Hz. Peygamberin vefatından sonra humustan üç sınıf beştebir pay alma hakkına sahiptir. Bunlar yoksullar, yolcular, yoksul olan öksüzlerdir. Humusun geriye kalan kısmı ise savaş malzemeleri gibi ümmetin ortak ihtiyaçlarına sarfedilir.[427]

150. Ahdi Yerine Getirmek

2756. ...İbn Ömer'den (r.a) demiştir ki: Rasûlullah (s.a) buyurdu ki; "Verdiği sözü tutmayan bir kimse için kıyamet günü, bir bayrak dikilir (ve) bu (bayrak) falan oğlu falanın ahdini bozması (nın alameti) dir, denilir."[428]

Açıklama

Verdiği sözü tutmayıp onu bozan kimseyi teşhir suretiyle, onu insanlar huzurunda, rezil ve rüsvay etmek için kıyamet gününde arkasına bir bayrak dikilir ve bir münadi; işte bu verdiği sözü bozan kimsedir, diye yüksek sesle bağırır.
Hadis-i şerif, ahdini bozan kimseleri kıyamet gününde bekleyen bu kötü akıbeti haber vermektedir.
Hafız İbn Hacer'in el-Fethu'l-Barî isimli eserinde yaptığı açıklamaya göre İbn Ebû Cemre bu hadis hakkında şunları söylemiştir: Kıyamet gününde ahdini bozan kimseler için, ahidlerini bozmaları sayısınca bayraklar dikilir. Bu kimselerin ahdi bozma işi dünyada genellikle gizli kaldığı için Allah, onları bu suçlarını teşhir etmek suretiyle cezalandırır. Aslında Araplar, bayrak dikme tabirini; bir işi en iyi şekilde teşhir etmek anlamında kullanırlar. Hadiste geçen "bayrak dikilir" sözünü "o kimse en iyi bir şekilde teşhir edilir/1 manasında anlamak gerekir.[429]

151. Devlet Başkanı (Savaşta Ve) Barışta Kendisine Sığınılan Bir Kalkandır

2757. ...Ebû Hureyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buluştur: "Devlet başkam bir kalkandır, savaşa ancak onunla girilir."[430]

Açıklama

Devlet başkanı bir kalkan gibi müslü-manları düşmanın tehlikelerinden korur. Bu görevini hakkıyla yerine getirebilmek için icabında, bazan düşmanla sulh yapar. Bazan da düşmana karşı savaş ilan eder veya düşmanlardan bazılarına eman verir. Bu yetkiler, sadece devlet başkanına verilmiştir. Devlet başkanı, tebaasını ileride zuhur edebilecek tehlikelerden korumak amacıyla, ilan ettiği harplere bizzat kendisi kumandanlık edebileceği gibi, bu görevi uygun göreceği başka bir kimseye de verebilir. Binaenaleyh, bir devlet başkanının müslümanların istikbalini düşünerek hak, adalet ve takva ölçüleri içerisinde harp ya da sulh ilan etmek gibi, devletler arası siyasi kararlarına, her müslümanın uyması gerekir. Devlet başkanının bu nevi kararlarına uyan bir müslüman, bu itaatinden dolayı ecir ve sevaba nail olacaktır.
Düşmana karşı savaş ilan etmek, düşmanla sulh yapmak, eman vermek yetkisinin sadece devlet başkanına ait bir yetki olduğuna işaret eden bu hadisle, "Müslüman tebeadan herhangi bir kimsenin bile eman verebileceğini" ifade eden (2751) numaralı hadis-i şerif arasında bir çelişki bulunduğu zan-nedilmemelidir. Çünkü müslüman tebeadan bir kimsenin, bütün müslüman-larca muteber sayılan emanı, o müslümanın bir köy, şehir veya kale halkı gibi kafirlerden bir gruba vermiş olduğu

emandır. Fakat kafirlerin tümüyle ve bazı nesilleriyle ilgili büyük çapta eman verme hakkı ise sadece devlet reisine aittir.[431]

2758. ...Ebû Rafı dedi ki: Kureys (halkı) beni Rasûlullah (s.a)'e (elçi olarak) gönderdi. Rasûlullah (s.a)'i görünce kalbime İslam (a girme arzusu) düştü. Bunun üzerine "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'a yemin olsun ki ben Kureyşlilere asla bir daha dönmeyeceğim" dedim. Rasûlullah (s.a) "Ben ahdimi bozmam ve (bana gelen) elçilere baskı yapmam. Fakat sen (Kureyşe) geri dön. Eğer şu anda kalbine gelen (İslam'a girme arzusu orada yine) kalbine gelecek olursa (o zaman buraya) dön gel" buyurdu. Bunun üzerine (gerisin geriye Mekke'ye) gittim. Sonra Peygamber (s.a.)'e (tekrar) geldim ve müslüman oldum. (Bu hadisin ravilerinden) Bekir dedi ki: (Hasen b. Ali) bana Ebû Rafi nin (islam'a girmeden önce) kipti olduğunu bildirdi.
Ebu Davud der ki: Bu (hüküm, Hz. Peygamberin yaşadığı) zamanda (geçerli) idi. Bu gün (için bu hüküm) uygun değildir.[432]

Açıklama

Devlet başkanına elçi olarak geldiği halde İslam ülkesinde müslümanlığı kabul eden bir kimsenin, İslam ülkesine sığınma isteğinin kabul edilmeyip onun gerisin geriye kendi ülkesine gönderilmesi, sadece Hz. Peygamber zamanına ait bir uygulamadır. Hatta böyle bir uygulama sadece Hz. Peygambere ait özel bir uygulamadır.
Fakat günümüzde böyle bir uygulama geçerli ve doğru olamaz. Çünkü Hz. Peygamber, karşısında bulunan kimselerin durumunu Allah'ın bildir-mesiyle biliyordu. Nitekim sığınma hakkı isteyen Ebû Rafi'nin Kureyş'e döndükten sonra, İslam'a girme arzusuyla tekrar Medine'ye geleceğinden kesinlikle emindi. Bu nedenle onun sığınma hakkını reddederek Kureyş'e dönmesini, isterse tekrar kendisine geri dönmesini tavsiye etti. Gerçekten de Hz. Ebû Rafi, Mekke'ye gittikten sonra bir süre sonra Medine'ye gelerek müslüman oldu.
Eğer Hz. Peygamber, Hz. Ebû Rafi'nin sığınma isteğini kabul edip onu Mekke'ye göndermeseydi, bu uygulama düşmanların "Muhammed, elçilere baskı yapıyor, insan haklarını çiğniyor, inanç hürriyetine saygı duymuyor milletlerarası siyasi teamüllere uymuyor" şeklinde aleyhte propaganda yapmalarına sebep olur ve bu yüzden de İslamın geniş kitlelere yayılmasına büyük bir engel teşkil ederdi. Bu yüzden Hz. Fahr-i alem, bir elçi olarak huzuruna gelen, Hz. Ebû Rafi'nin sığınma isteğini reddetmiştir. Musannif Ebu Davud'da bu görüştedir.
İbn Teymiyye Müntekâ'l-Ahbar isimli eserinde, Hz. Ebû Rafi'nin bu sığınma talebinin Hudeybiye musalahasının yürürlükte olduğu zamana rastladığı için kabul edilmediğini iddia etmişse de bu doğru değildir. Çünkü Hz. Ebû Rafi, Bedir, savaşından önce müslüman olmuş Uhud savaşıyla ondan sonraki savaşların tümüne katılmıştır.[433]

152. Düşmanla Sulh Yapan Bîr Devlet Başkanının Sulh Süresi Sona Erer Ermez Hemen Düşman Lkesine Erişmek Ve Düşmana Saldırmak Üzere, Daha Sulh Süresi Sona Ermeden Önce) Düşmana Doğru Yola Çıkması

2759. ...Himyer (kabilesin) den olan Süleym b. Amir'den, demiştir ki:
Muaviye ile Rum (lar) arasında bir (sulh) antlaşması vardı. (Muaviye bu antlaşma süresi sona ermeden önce) Rumların ülkesine doğru yola çıkmıştı. Sulh (süresi) sona erince onlarla savaşacaktı. Derken "Allahü ekber, Allahü ekber (Hayret doğrusu size) hıyanet (etmeniz) değil (ahde) vefa" (etmeniz gerekir) diyerek, at üzerinde veya acematı üzerinde bir adam çıkageldi. Bir de baktılar ki (bu adam) Amr b. .Absete(imiş).Bunun üzerine Muaviye ona (birini) gönderdi (ve huzuruna çağırttı) ve kendisine (bu meseleyi) sordu. (O da) :
Ben Rasûlullah (s.a)'ı
"Kimin herhangi bir kavimle arasında bir antlaşma varsa, süresi sona erinceye kadar ya da karşılıklı olarak (antlaşmayı) bozduğunu onlara bildirinceye kadar bu bağı ne (yeniden) bağlasın ne de çözsün" buyururken işittim. dedi. Bunun üzerine (Muaviye seferden) geri döndü.[434]

Açıklama

Metinde geçen "birzevn" acem atı demektir. Çoğulu "Berazin" gelir. Anası arap âtı, babası acem atı olan ata Mukrif babası arap atı anası acem atı olan ata da "hecîn" denilir.
Metinde geçen Bu bağı ne yeniden bağlasın, ne de çözsün" anlamındaki cümleden maksat, "oradaki antlaşmayı bozmamaya son derece dikkat etsin." demektir. Bilindiği gibi böyle bir ahdi yenilemekte hiçbir sakınca yoktur. Bu bakımdan ulema bu cümleye "aradaki ahdi bozmaktan son derece kaçınsın" manası vermişlerdir. Yine metinde geçen "ev yenbize ileyhim ala sevâin = Ya da karşılıklı olarak anlaşmayı bozduğunu onlara bildirsin" cümlesiyle "Her iki tarafta aralarındaki sulh antlaşmasının bozulduğunu bilmekte eşit olsunlar/' demek istenmiştir. Çünkü karşı tarafın haberi olmadan, sulhu bozarak saldırıya geçme ahde riayet etmemek ve karşı tarafa ihanet etmektir. Nitekim Allah'tı Teâlâ "Bir kavmin (antlaşmaya) hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onların seninle yaptıkları antlaşmayı) aynı şekilde onlara at. Çünkü Allah hainleri sevmez."[435] buyurmakla sulhun bozulduğunu karşı tarafa ilan etmeden onlara saldırıya geçmenin hainlik olduğunu haber vermiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, sulh süresi içerisinde sulh sona erince hemen saldırıya geçmek üzere, düşman sınırına kuvvet göndermenin de ahde vefasızlık ve hainlik olduğu ifade ediliyor. Amr b. Absete (r.a)'in bu hadis-i şeriften çıkardığı manaya göre, sulh süresi sona erip de sulhun sona erdiğini karşı tarafa ilan etmedikçe saldırıya geçmek veya saldırıya geçmek üzere yola çıkmak hainliktir. Bu bakımdan sulh süresi sona erince, sulhun sona erdiğini ve savaşın başlayacağını karşı tarafa haber verilmeli, ondan sonra eğer karşı taraf müslüman olmayı yahut da cizye vermeyi kabul

etmezse, ancak o zaman saldırıya geçmelidir. Fakat karşı tarafın bir hıyaneti görülünce onlara ansızın saldırmakta herhangi bir sakınca yoktur.[436]

153. Kendisiyle Antlaşma Yapılan Kimseye Karşı (Antlaşma Şartlarına) Uygun Hareket Etmek Ve Kendisine Verilen Söz Ya Da Emana Saygı Göstermek (Gerekir)

2760. ...Ebû Bekre Rasûlullah (s.a)'in:
"Her kim (kendisiyle) antlaşma yapan bir kimseyi (antlaşma süresi sona ermeden, yani savaş) vakti dışında öldürürse Allah ona cenneti haram kılar.[437] Buyurduğunu rivayet etti.[438]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte sulh süresi sona ermeden, antlaşmalı bir kav-me, sulhu bozmayı gerektiren hiç bir meşru sebep yokken saldırıya geçip onları öldüren kimseler hakkında büyük bir tehdid vardır. Bu gibi kimseler cennete ilk önce girme saadetine erişen, büyük günahlardan kaçan bahtiyar kimselerle birlikte cennete giremeyeceklerdir. Ancak, işledikleri bu günahın hesabını verdikten sonra cennete girebileceklerdir.[439]

154. Elçiler

2761. ...Nüaym b. Mes'ûd el-Eşceî'den demiştir ki:
Ben Rasûlullah (s.a) 'i (Müseylimenin elçileri, huzurunda) Mü-seylime'nin mektubunu okudukları zaman (Müseylime hakkında) siz ne diyorsunuz, derken işittim. (Onlar da) "Biz de (onun bu mektupta) dediği gibi (Peygamber olduğunu) söylüyoruz." diye cevap verdiler. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) "Şunu iyi biliniz ki: Eğer elçiler öldürülseydi ikinizin de boynunu vururdum.” buyurdu.[440]

Açıklama

Bilindiği gibi Müseylime, Hz. Peygamber devrinde Peygamberliğini ilan eden ve Kezzab = yalancı ismiyle meşhur olan kimsedir. Hanife oğullarından birçok kimseleri de kendine inandırmaya muvaffak olan bu kimse, Hz. Ebû Bekir es-Sıddık'ın halifeliği sırasında öldürülmüştür.
Şeyhü'l-islam İbn Teymiye'nin Musannafında Ahmed b. Hanbel (r.a)'e nisbet ederek rivayet ettiği bir hadiste Müseylime'nin Hz. Peygambere gönderdiği elçilerden birinin İbnü'n-Nevvaha diğerinin de İbn Üsal isminde olduğu ifade ediliyor.
Bu iki elçi Hz. Peygamberin huzurunda Müseylime'nin peygamberlik iddiasını tasdik etmekle, İslam dininden çıkmış olduklarından ölüm cezasını hak etmiş oldular. Fakat elçilik görevleri, öldürülmelerine engel teşkil ettiğinden onlara sadece "Şunu iyi biliniz ki: Eğer elçiler öldürülseydi ikinizin de boynunu vururdum." demekle yetindi.
Hz. Peygamberin bu sözü, küfür diyarından elçi olarak İslam ülkesine gelen bir elçinin, devlet başkanının veya diğer müslümanların huzurunda küfrü gerektiren bir söz söylemesi halinde bile öldürülemeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü elçilik, taraflar arasında anlaşmayı sağlayan bir görev olduğundan, elçiler kendileriyle antlaşma yapılan taraflar hükmündedirler. Bu sebeple kendilerine saldırılamaz.
Ancak elçiler fevkalade hallerde (gözaltında) tutulabilirler. Bu sebepten peygamber (s.a) Mekke'de alıkonulan müslüman sefir, kendisinin ordugâh kurduğu Hudeybiye'ye sağ ve salim avdet edinceye kadar Mekkeli murahhasları alıkoymuştu.[441]

2762. ...Harise b. Mudarrab'dan rivayet olunmuştur ki, Abdullah İbn Mes'ud (r.a) in yanına varıp "Bende hiçbir Araba karşı düşmanlık yoktur. Hanife oğullarının mescidine uğradım. Bir de ne göreyim, hepsi Müseyleme'ye. inanıyorlar." demiş. Bunun üzerine Abdullah (b. Mes'ûd) onlara haber gönder (ip huzuruna gelmelerini iste) di. Kısa bir süre sonra hepsi (huzuruna) getirildi. (Hz. Abdullah) İbnü'n-Nevvaha'dan başka hepsinden tevbe etmelerim istedi (ve) Îbnü'n-Nevvaha'ya dönerek -sen Müseyleme'nin elçisi olarak geldiğin zaman ben Rasûlullah (s.a)'ı (sana hitaben):
"Eğer sen elçi olmasaydın boynunu vururdum." derken işittim. Sen bugün (artık) elçi değilsin- dedi ve Karaza b. Ka'b'a (İbnü'n-Nevvaha'yı öldürmesi için) emir verdi. (Karaza da) Sokakta onun boynunu vurdu. Sonra (Hz. Abdullah veyahut Karaza) "Kim İbnti'n-Nevvaha'yı sokakta ölü olarak görmek istiyorsa" (Gitsin onu sokakta ölü olarak görsün) dedi.[442]

Açıklama

Hz. Harise b. Mudarrab'ın Abdullah b. Mes'ûd'un huzurunda "Bende hiçbir Arab'a karşı kin yoktur" demekten maksadı, herhangi bir düşmanlık ve kin tesiri altında konuşmadığını ve Hanife oğullan hakkında söyleyeceği sözlerde hissi olmadığını, anlatarak Hz. Abdullah'ın kendisine güvenini sağlamak ve söyleyeceği sözlerin doğruluğuna onu inandırmaktır.
Hz. îbn Mes'ûd, Rasûlü zişan efendimizin -"Eğer sen elçi olmasaydın, boynunu vururdum."sözünden İbn Nevvâha'nınöldürülmesi gerektiği halde elçilik görevinde bulunduğu için onu öldürmediği manasını çıkarmış, sonra da ondan elçilik görevi kalkınca, tevbeye davet etmeden onun boynunu vurmuştur.
Bu hadis-i şerif, küfrünü içinde gizleyip de tevbe etmediği anlaşılan bir kimseyi Öldürmenin caiz olduğunu söyleyen İmam Malik'in delilidir. Gerçi Hanife oğullarının bir îsjam ülkesi olan Kufe'de küfürlerini izhar etmeleri mümkün değildi. Hz. Harise

b. Mudarrab onların içlerine girerek hallerine yakından vakıf olmuştu. O sırada Kufe'de vali bulunan Abdullah bin Mes'-ud (r.a) durumu öğrenince onları tevbeye davet etmişti. Hz. İbn Mes'ud'un bunların Müseyleme'ye kesin bir şekilde iman etmeyip de sadece kalplerinde Müseyleme'ye karşı bir meyil olduğunu, fakat ona kesin bir şekilde iman etmediklerini hissettiği için onları tevbeye davet etmiş ve tevbeleri sonunda serbest bırakmış olabilir. Fakat onların, Müseyleme'ye kesin bir şekilde inanıp İslam'dan döndüklerine inanmış olsaydı İbnü'n-Nevvaha gibi onları da öldürürdü. Hattâbî'nin açıklamasına göre; Hz. Abdullah'ın, İbnü'n-Nevvaha'yı öldürdüğü halde diğerlerini tevbeye davet ederek tevbeleri sonunda onları serbest bırakmasının sebebi budur. İbnii'n-Nevvaha'yı ise tevbeye davet etmeye lüzum görmemiştir. Çünkü o küfrünü açıklıyor ve halkı açıkça Müseyleme'ye inanmaya davet ediyordu.[443]

155. Kadının Eman Vermesi

2763. ...İbn Abbas'dan demiştir ki:
Ebû Talib'in kızı Ümmü Hanî, kendisine (gelerek) -Fetih günü müşriklerden birini himayesine aldığını ve Peygamber (s.a)'e varıp bunu haber verdiğini (Hz. Peygamberin de)
"Senin himayene aldığın kimseyi biz de himayemize almışızdır. Senin eman verdiğin kimseye biz de eman vermişizdir." buyurduğunu-söylemiştir.[444]

Açıklama

Hz. Ümmü Hani'nin himayesine aldığı kimse Haris b. Hişam b. Muğire el-Mahzumi'dir.
Eman: Güvene ulaşması hususunda düşmana verilen söz veya yapılan işaretten ibarettir.[445] Emanın rüknü, emanı bildiren şeylerdir. Bu cihetten eman üç kısma ayrılır:
1. Eman-ı sarih (sarih eman): Bir kimseye karşı "Sana eman verdim", "Siz eminsiniz", "Size bir zarar yoktur" gibi bir tabirle verilen emandır.
2. Eman bilkitâbe (yazıyla verilen eman): Ehl-i harbe emanname gönderilmek suretiyle verilen emandır.
Şu kadar var ki: Bu emannameyi gönderen zatın emin, müslüman, diğer şartlan taşıyan kimse olduğu malum olmalıdır. Bunlar delilleriyle bilinmedikçe eman tahakkuk etmiş olmaz.
3. Eman bilkinâye (kinaye ile eman) Emanı işrab ve ifnam eden bir tabir veya bir işaretle verilen emandır. "Geliniz" "korkmayınız" diye kendilerine hitabedilen şahıslar, bunun eman olduğuna zahib bulundukları takdirde emana nail olmuş olurlar.[446]
Bu mevzuda Dürrü'1-Muhtarda şöyle deniyor: "Hür erkeğin veya kadının, her ne kadar fasık, yahut kör, yahut ihtiyar olsa bile, yahut cihad için kendilerine izin verilmiş çocuk veya köle de olsa, eman verdiği kafirler öldürülemez. Müslümanlar, emanı bildikten sonra her ne kadar kafirler o lisanı bilmeseler bile öldürülemezler. Ancak kafirlerin emanı müslümanlardan işitmeleri şarttır. Kafirler müslümanlardan uzak bir yerde oldukları için emanı işitmezlerse, bu emana itibar edilmez.[447]

Bazı Hükümler

1. Mekke harple fethedilmiştir. Eğer sulh ile fethedilmiş olsaydı, Mekkehlenn tumune eman verilmiş olurdu. Dolayısıyla Hz. Ümmü Hani'nin Mekkelilerden bir kişiye özel olarak eman verip ayrıca bu emanı Hz. Peygambere tasdik ettirmesine lüzum kalmazdı.
2. Kadının vermiş olduğu eman sahihtir. Nitekim ulemanın çoğuna göre kölenin vermiş olduğu eman da sahihtir. Ancak rey taraftarları, bu mevzuda köleyi savaşa katılan köle ve savaşa katılmayan köle olmak üzere ikiye ayırırlar. Savaşa katılan kölenin verdiği emanı sahih, savaşa katılmayan kölenin verdiği emanı da geçersiz sayarlar.[448]

2764. ...Aişe (r.a)'den demiştir ki:
"Eğer (müslüman) bir kadın mü'minlere karşı (bir kafire) eman verecek olursa (bu eman) geçerlidir."[449]

Açıklama

Şevkanî'nin yaptığı açıklamaya göre İmam Malik (r.a)'in arkadaşlarından olan Abdü'l-Melik b. Mecişun'ün dışında ulemanın tümü kadının verdiği emanın geçerli olduğunda görüşbirliğine varmışlardır. Ancak Abdülmelik b. Macişün eman verme yetkisinin sadece devlet başkanına ait olduğunu söylemiştir.
Hafız İbn Hacer'in Fethu'l-Bari sindeki açıklamasına göre bu mevzuda Sehnun'da İbn Mâcisün gibi düşünmektedir.[450]

156. Düşmanla Barış Yapmak

2765. ...Misver b. Mahreme'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) Hudeybiye yılında ashabından bin küsur (kişi) ile (birlikte Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı.) Nihayet Zülhu-leyfe'ye vardıkları zaman kurbanlığına gerdanlık taktı, onu işaretledi ve umre (yapmak niyetiyle) ihrama girdi, (ravi) Hadisi (ayrıntılarıyla) sevk(e devam) etti (ve daha sonra şunları söyledi): Peygamber (s.a) üzerinden Mekkeliler (karargahın)a inilen Seniyye mevkiine gelmişti ki, burada (kasva isimli) devesi çöktü. Halk "Yürü, yürü" dedi (ler ve) iki defa "kasva

huysuzlaşıp yürümez oldu." diye (bağırdılar). Bunun üzerine Peygamber (s.a) (kasva) -"Yürümemekte inatçılık etmez. Bu onun adeti değildir. Fakat onu (yürümekten) alakoyan (kuvvet) (Eb-rehe'nin) Fili (ni yürümekten) alakoyan (kuvvet) tir-" buyurdu. Ve (sözlerine devam ederek) "Varlığım elinde olan zata yemin olsun ki; Mekkeliler bugün Allah'ın (haram dahilinde) muhterem kıldığı şeylere tazim kasdederek benden ne kadar müşkül talebde bulunurlarsa ben onu (mutlaka) onlara vereceğim" buyurdu, sonra deveyi (yürümeye) teşvik etti. Bunun üzerine (hayvan) sıçra (yıp kalk)dı ve Mekkeliler (in bulunduğu yön) den (aksi istikamete) döndü. (Hudeybiye'ye doğru ilerlemeye başladı) Nihayet (Peygamber Efendimiz) Hudeybiye'nin suyu az olan Semed kuyusu üzerindeki son noktasında konakladı. Bu sırada yanına Büdeyl b. Verka el-Huzaî, sonra da Urve b. Mes'ûd geldi. (Urve Arapların adeti üzere Peygamber (s.a)'ın sakalından tutarak onunla konuşmaya başladı. Muğire b. Şu'be de başında miğfer ve yanında kılıç olduğu halde Peygamber (s.a)'in yanında bulunuyordu. Kılıcın sapıyla Urve'nin eline vurdu ve (Urve'ye): Elini onun sakalından geri çek!" diye haykırdı. Bunun üzerine (Urve) başını kaldırıp "Bu (da) kim?" dedi. (Oradakiler de kardeşinin oğlu) "Muğire b. Şu'be'dir" karşılığını verdiler. (Urve Muğire'ye hitaben): "Ey gaddar! Ben hala senin (cahiliyyetteki) hıyanetini ödemeye çalışmakla meşgul değil miyim?" dedi. Muğire (müslüman olmadan önce) cahiliyyette (Malik oğullarından) bazı kimselerle yol arkadaşlığı etmiş (ve yolda) bunları öldürüp mallarını almış, sonra (Medine'ye) gelip müslüman olmuştu. (Bu mallan getirip Hz. Peygambere arz edince) Peygamber (s.a) "Müslümanlığını kabul ediyoruz, fakat mala gelince, o hıyanet malıdır. Bizim ona ihtiyacımız yoktur." buyurdu (Ravi Misver bu) hadisi (tam olarak) rivayet etti (Fakat Musannif Ebu Davud onu kısaltarak nakletti. Kureyş'in Hz. Peygamber ile sulh yapmak üzere gönderdiği Süheyl, müslümanların yanına gelince Hz. Peygamber onunla on senelik bir sulh akdi üzerinde anlaştı) Bunun üzerine Peygamber (s.a) (Ali b. Ebû Talib(r.a)'ı çağırıp ona hitaben ev Ah*)"Şu, Muhammed'in üzerinde karar kıldığı hükümdür, diye yaz!" buyurdu. Süheyl'in, Allah'ın peygambere indirdiği kitapları inkar ettiğini, O'na anlattı (Hz. Ali Hz. Fahr-i Kainat'ın kabul ettiği sulh akdinin metnini (yazarken) Süheyl "Bizden bir kimsenin sana sığınamayacağına, (sana sığınmak için yanınıza gelen bu kimse) Senin dininde bile olsa (derhal) onu bize iade edeceğine dair." (anlaşmaya vardığımız da yazılsın) dedi. Hz. Peygamber (bu metnin) yazılmasını bitirdikten sonra sahabilerine "Kalkınız (hediyelik kurbanlarınızı) boğazlayınız, sonra da tıraş olunuz." buyurdu. Sonra mü'min muhacir kadınlar geldi(ler. Nitekim Yüce Allah, ey inananlar! mü'min kadınlar göç ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin)[451] ayet (i kerimesinde bu olaya işaret buyurmuştur. Yüce Allah mü'min kadınların muhacir olarak Medine'ye gelmeleri üzerine indirdiği bu ayet-i kerimeyle) bu kadınların Kureyşlilere geri verilmesini yasakladı ve kafir kocalarının bunlara sarfettikleri mehir kadarını onlara, müslümanların da ver(ererek onlarla evlen) melerini emretti. Daha sonra (Rasûlullah (s.a) Medine'ye döndü. Bu sırada Kureyş'ten Ebû Basir (isimli) bir adam (müslüman olarak) Hz. Peygamberin yanına geldi (Kureyşliler) onu istemek üzere iki elçi gönderdiler (Rasûlü-Zîşan Efendimiz de sulh hükümlerine uyarak) Ebû Basir'i (bu) iki adama geri verdi. (Onlar da) Ebû Basir ile birlikte (yola) çıktılar. Nihayet Zülhuleyfe'ye vardıkları zaman (yanlarında bulunan) hurmadan birazını yemek için oraya indiler. Ebû Basir (bu) iki kişiden birisine (yani Huneys'e): "Ey falanca vallahi ben senin şu kılıcını çok güzel zannediyorum." dedi (kılıcın sahibi olan) öbür kişi de kılıcı (kınından) çekerek: "Evet (öyledir) Ben de bu kılıcı (çok) denedim." diye karşılık verdi. Ebû Basir de "Onu bana göster de (iyice bir) bakayım" dedi (karşıdaki) ona bu imkanı verdi. (Ebû Basir, hemen) kılıcı ona vurdu. Nihayet (adam kılıcın darbesiyle) can verdi. (Ölünün yanında yol arkadaşı olarak bulunan) öbür adam kaçıp ta Medine'ye vardı ve koşarak mescide girdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) "Gerçekten şu adam bir korku görüp geçirmiştir." buyurdu, (o kimse Hz. Peygambere iyice yaklaştıktan sonra) (Vallahi) "Arkadaşım (Ebû Basir tarafından) öldürüldü (Ona engel olmazsanız) kesinlikle ben de öldürüleceğim" dedi. Bu sırada Ebû Basir de çıka geldi: (Ey Allah'ın Rasûlü vallahi) -"sana Allah ahdini yerine getirtti. Beni müşriklere geri gönderdin, sonra da Allah beni onlardan kurtardı." dedi. Peygamber (s.a)
"Harbi kızıştırması yönünden, Ebû Basir'a hayret doğrusu. Eğer onun yanında bir kişi daha olsa" (Kureyş ile aramızda olan sulhu bozup harbi yeniden başlatırdı) dedi. (Ebû Basir) Bu sözü işitince (Hz. Peygamber'in kendisini Kureyşlilere göndereceğini anladı ve hemen (Hz. Peygamberin) huzurundan) çıktı. (Yollara düştü) Nihayet deniz sahiline geldi. (Bu sırada) Ebû Cendel'de (müşriklerin elinden) kurtulup Ebû Basir'e iltihak etti. Nihayet (Ebû Cendel'in yanında müşriklerin elinden kurtularak kaçıp gelen) bir cemaat toplandı.[452]

Açıklama

Hudeybiye; Mekke yakınında bulunan bir köyün adıdır, is-mini burada bulunan bir kuyudan almıştır. Siyer ulemasının ihtilafsız beyanına göre, Hz. Peygamber Hudeybiye seferine hicretin altıncı yılı zilkade ayının ikisine tesadüf eden pazartesi günü çıkmıştır. Ramazanda hareket edipŞevval ayında Hudeybiye'ye vardığına dair Urve'den gelen bir haber varsa da sarih Aynî bu haberin garib olduğunu söylüyor. Metinde geçen Kurbanlığa gerdanlık takmak tabirinden maksat hacda kesilecek develerin, kurbanlık olduklarının bilinmesi için boyunlarına ip, nalın gibi birtakım alametler takmaktır. Kurbanlığı işaretlemek ten maksat ise kurbanlık devenin hörgücünün sağ ya da sol tarafını kanatmaktır. Bu işaret hayvanın-kurbanlık olduğunun bilinmesine yarar. İbn İshak'ın rivayetine göre Hz. Peygamber bu sefere Umre, yani ka'be-i muazzamayı ziyaret ve tavaf niyetiyle çıkmıştı, katiyyen harp etmek istemiyordu. Yola bu maksatla çıktığına herkesi inandırmak için sahabilerine harp malzemesi aldırmayıp sadece yolcu silahı olan birer kılıç taktırmıştı. Medine civarında bulunan, Müzeyne, Cü-heyne, Gifar, Eşca, Eşlem kabilelerini de birlikte hac etmek üzere davet etmişti. Fakat bu kabileler, Kureyş'ten korkarak: "Rasulullah kendisini harp tehlikesine atıyor. Herhalde Kureyş kendisini Ka'be'yi ziyaretten men edecektir." diye çoğu bu sefere katılmaktan kaçındı. Hz. Peygamber muhacirler ile, ensardan ve bunlara iltihak eden diğer araplardan teşekkül eden bir sahabi topluluğuyla yola çıktı ve Medine'nin mikatı olan "Zülhuleyfe" mevkiinde ihrama girdi, kurbanlık develerine gerdanlıklarım takıp şevketti.
Kureyş'in beyti ziyaret ve ta'zim maksadıyla yola çıkıldığından emin olmalarını istiyordu. İbn îshak, yetmiş tane kurbanlık

deve sevkedildiğini ve yediyüz kişi sefere katılıp, her on kişiye bir kurbanlık deve düştüğünü bildirmiş ise de İbn Ukbe'nin Hz. Cabir'den gelen rivayetinde her yedi kişiye bir deve alındığı ve bu sefere bin dörtyüz kişinin iştirak ettiği haber verilmiştir. Bu kurbanlık develeri Huzaa'dan Naciye isminde biri sevketmiştir, Kureyş'in Hal ve harekatını anlayıp bildirmek üzere de Büsr b. Süfyan maiyetine yeteri kadar kuvvet vererek gözcü gönderdi. Asfan mevkiine varınca Büsr b. Süfyan kendilerine yetişerek:
Ya Rasûlullah! Kureyş sizin hareketinizi işitmiş ve Mekke'den çıkıp Zîtuvâ mevkiine gelerek konaklamışlardır. Halid b. Velid de bir süvari müfrezesiyle, Gamım mevkiinde bulunduğunu söyledi. Bunun üzerine Rasûl-ü Ekrem beraberindekilere yolun sağ tarafını tutmalarım emretti.
Musannif Ebû Davûd, "Ravi hadisi şevketti." sözüyle, ravi Misver'in aslında tam olarak rivayet ettiği bu hadisi kendisinin kısaltarak naklettiğini ifade etmek istemiştir. Gerçekten musannif, hadisi kısaltarak rivayet etmiştir. Kısaltırken mevzuya ışık tutan bazı kısımlarını atlamıştır.
Mevzunun tam olarak anlaşılması ve hadis-i şeriften tam olarak istifade edilebilmesi için atlanan kısımların zikredilmesinde fayda görüyoruz. Bu-hârî'nin sahihinde Hudeybiye seferi, şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) Hudeybiye seferinde (Medine'den hareket ederek yola) çıkmıştı. Yolun bir kısmına vardıklarında (yanındakilere): -"Halid b. Velid birtakım Kureyş süvarileriyle gözcü olarak Gamım mevkiinde bulunmaktadır. Şimdi siz yolun sağ tarafını tutunuz!" buyurdu. Vallahi Halid (b. Velid) Peygamber (s.a) ile maiyyetinin hareketini anlamadı. Nihayet Halid, ordumuzun kaldırdığı kara tozu gördü de hayvanına ayağıyla vurup koşturarak (Rasul-ü Ekremin geldiğini) Kureyş'e bildirmek üzere (süratle) gitti. Peygamber (fi,a) de orduyla yürüdü. Nihayet Seniyye tepesine gelmişti ki oradan Kureyş üzerine inilirdi. Burada Rasûlullah (s.a) in bindiği (Kasva) isimli deve çöktü. Halk "Kasva huysuzlaşıp yürümez oldu. Kasva huysuzlaşıp yürümez oldu." demeğe başladı. Hayvan (ı sevk ettilerse de) çökmekte İsrar etti. Yİne halk "Kasva huysuzlaşıp yürümez oldu, kasva huysuzlaşıp yürümez oldu." demişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a):
"Kasva huysuzlaşıp da yürümezlik etmez. Onun çökme huyu da yoktur. Fakat (vaktiyle Mekke'ye girmekten) Fili meneden (kuvvet şimdi de) Kasva'yi men'etti." buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah:
"Varlığım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki Kureyş, Allah'ın (Harem dahilinde) muhterem kıldığı şeylere ia'zını kasdederek benden ne kadar müşkil talepte bulunursa ben onu muhakkak onlara vereceğim" buyurdu. Sonra kasva'yı sürdü. Hayvan hemen sıçrayıp kalktı.
Ravi demiştir ki: Bu defa, Rasûlullah Kureyş tarafından dönerek nihayet suyu az olan "Semed" kuyusu yolu üzerindeki Hudeybiye (mevkii) nin son bulduğu yere indi. (Daha önce oradan gelip geçen) halk bu az sudan birer parça almış orada kalmaya yetecek kadar su bırakmayıp, kuyunun suyunu tamamen çekmişlerdi. Şimdi Rasûlullah (s.a) e susuzluktan şikayet olundu. Bunun üzerine Rasûlullah ok torbasından bir ok çıkardı. Sonra onlara bu oku Semed kuyusuna koymalarım emretti. Vallahi o anda kuyunun suyu coşmaya başladı. Suyun bu feveranı Hz. Peygamberin sahabileri oradan dönünceye kadar onları suya kandırmak için devam etti. (Orada bulunanlar kuyunun kenarında oturarak su kaplarını doldururlardı) Rasûlullah ile beraberindeki sahabiler bu halde iken Huzaa kabilesinden olan Büdeyl b. Verka kendi kabilesinden birkaç kişi ile çıkageldi (Mekke ve havalisindeki) Tihane kabileleri arasında Huzâiler, ötedenberi, Rasûlullah (s.a) in sırdaşı idi. (Müslim olsun, müşrik olsun bütün Huzâîler Mekke'de olup biten herşeyi Rasul-ü Ekrem'den saklamazlar, gizlice bildirirlerdi.)
Büdeyl gelince Hz. Peygambere:
-(Haberiniz olsun, Kureyş'in) Ka'b b. Süheyl ile Amr b. Lüey kabileleri Hudeybiye sularının en zengin menbalarına kondular. Sütlü ve yavrulu develeri (kadınları ve çocukları) da yanlarında bulunuyor. (Maişetleri yolundadır) Şimdi ben onları bu halde bıraktım, geldim. Bunlar muhakkak size karşı harbedecekler ve sizi beyt-i şerife girmekten men edeceklerdir" dedi. Rasûlullah da şöyle buyurdu:
"Fakat biz, hiçbir kimse ile harbetmek için gelmedik. Biz yalnız umre etmek niyetiyle geldik. Bununla beraber (Bedr ve Hendek)harbi,Kureyş'in maddi ve manevi bütün kuvvetlerini za'fa ve onları hayli zarara uğratmıştır. Eğer Kureyş arzu ederse ben onlarla aramızda bir (sulh) müddeti tayin edeyim (şu
şartla ki bu müddet zarfında ben onlarla harbetmeyeyim); onlar da benimle diğer müşriklerin arasını serbest bıraksınlar, (karışmasınlar) Eğer ben, Araplara galip gelirsem, Kureyş müşrikleri de halkın girdiği bu (Hakka) itaat yoluna girmek isterlerse (kendi arzularıyla) girebilirler. Şayet ben (müşriklerin sandıkları gibi) Araplara galip g elemezse m, bu ihtimale göre de müşrikler (benimle harbetmek zahmetinden kurtulup) rahata ererler.
Eğer Mekke'liler böyle bir sulhu kabul etmez, ve diğer Araplarla beni kendi halimize bırakmayıp müdahale etmek isterlerse, hayatım kudret elinde olan Allah'a yeni in ederim ki; müdafaa ettiğim bu müslümanlık uğrunda, başım vücudumdan ayrılıncaya kadar, Mekkelilere karşı cihad edeceğim, bu muhakkaktır. Şu da kesindir ki; (o zaman) Allah (Kur'an-ı Mübin'deki) yardım va'dini yerine getirecektir."
Bunun üzerine Büdeyl İbn Verka, Rasûlullah'a
Şimdi bu sözlerinizi ben herhalde Kureyş'e tebliğ ederim, dedi ve ravi-nin beyanına göre gidip Kureyş'(m karargahın)a vardı ve:
Şimdi ben yanınıza şu adamın (Nebî Sallallahü aleyhi ve sellem) yanından geliyorum. Şöyle bir söz söylediğini işittim; isterseniz anlatayım, dedi, (tkrime b. Ebî Cehl ve Hakem b. Ebî'l-Âs gibi) Kureyş'in sefihleri:
Senin bize ondan birşey haber vermene ihtiyacımız yoktur, diye karşılık verdiler. Fakat içlerinden rey sahibi olan birisi:
“Haydi işittiğin söz ne ise söyle bakalım, dedi. Budeyl: Onun (Rasû-lullah (s.a) in) şöyle dediğini işittim:" diyerek Peygamber (s.a)'in söylediklerini onlara birer birer anlattı. Bunun üzerine Urve b. Mes'ûd kalkıp Kureyş'e (karşı bir hutbe irad ederek):
"Ey kavm! Siz benim babam yerinde değil inisiniz?" diye sordu, Ku-reyşliler de:

"Evet!" diye tasdik ettiler.-Bunun üzerine:
"Ben de sizin oğlunuz mesabesinde değil miyim?" dedi. Onlar da:
"Evet!" diye tasdik ettiler. Sonra Urve:
"Beni bir şüphe ile itham eder misiniz?" diye sordu. Buna da:
“Hayır!" diye cevap verdiler. Bu defa Urve:
Ukaz halkını tam bir seferberlik halinde size yardıma çağırdığımı ve onların imtina etmeleri üzerine kendim ehl-ü iyalimi çağırdığımı ve bana itaat eden etbaımla size yardıma koştuğumu pekala bilirsiniz değil mi? dedi. Onlar da (hep bir ağızdan:
Evet, biliriz diye tasdik ettiler. (Bu teminatı aldıktan sonra) Urve:
Bu adam (Nebi sallallahü aleyhi ve sellem) size hayrı, salah yolu gösteriyor. O yola yöneliniz! Ve beni bırakınız. Ona gideyim, dedi. Mekkeliler:
Haydi git, diye izin verdiler. Urve geldi. Durumu Peygamber (s.a)'e arz etti. Hz. Peygamber de Urve'ye, BüdeyPe söylediğ sözlere benzer şekilde bir fikir beyan etti. (Bu arada Hz. Peygamber'in Bir sulh antlaşmasını kabul etmezlerse Kureyş ile ölünceye kadar harbedeceğim- buyurması üzerine) Urve:
"Ey Muhammed! Sen kaviminin kökünü kazırsan bana söyler misin, senden önce Arapdan kendi kavmini (toptan) helak eden bir kimse işittin mi? Ya mesele öbür türlü neticelenirse (Kureyşk'in size ne fena bir muamelede bulunacakları belli değil midir?) Vallahi ben, (aranızda) eşraf ve ayandan bazı kimseler görüyorum.(Bu muhakkak olmakla beraber) yine ben bir takım kabilelerden toplanmış devşirme kimseler görüyorum ki; bunlar harp sırasında kaçıp seni yalnız bırakabilecek kabiliyettedirler." dedi.
Ebû Bekir (r.a) (Urve'nin, sahabileri Hz. Peygamberi harpte yalnız bırakıp kaçmakla itham etmesine dayanamayarak) Urve'ye:
"Haydi sen lât in kıçını yala!... Biz mi Rasûlullah'ı yalnız bırakıp kaçacağız? (Hâşâ) diye çıkışarak onun(n bu sözlerini) reddetti Urve:
"Bu da kimdir?" diye sordu. Sahabiler
"Ebû Bekir'dir." dediler. Urve:
"Ah Ebû Bekir! Hayatım kudret elinde olan zata yemin ederim ki, eğer üzerinde -henüz ödeyemediğim- bir iyiliğin olmasaydı elbette ben de sana cevap verirdim." diye karşılık verdi.
Ravi diyor ki: Urve Peygamber (s.a)'e söz söylemeye devam etti ve (arapların adeti üzere) her söz söyledikçe eliyle Rasûlullah'ın sakalını okşa(yarak iltifatta bulunu)yordu ve Urve ne zaman Hz. Peygamberin sakalını okşamaya başlasa derhal Muğire kılıcının kınının ucuyla Urve'nin eline vuruyor ve Urve'ye:
"Rasûlullah (s.a)'ın sakalından elini çek!" ihtarında bulunuyordu. Mu-ğire'nin bu ihtarları üzerine Urve başını kaldırarak:
"Bu da kimdir?" diye sordu. Sahabiler:
"Muğire b. Şu'be'dir." dediler. Bunun üzerine Urve:
"Ey gaddar! Ben hala senin (cahaliyyetteki) gadr-ü hıyanetini tazmine çalışmakla meşgul değilmiyim?" dedi. Muğire (müslüman olmadan önce) cahiliyyette (Malik oğullarından) bazı kimselerle yol arkadaşlığı etmiş ve yolda bunları öldürüp mallarını almış, sonra (Medine'ye) gelip müslüman olmuştu. (Rasul-û Ekrem'e bu malları arz ettiğinde) Nebi Sallallahü aleyhi ve sellem:
"Müslümanlığın bize kabule layıktır. Fakat bu mallar, (hıyanet mahsulüdür) biz bunlardan hiçbirini kabul etmeyiz." buyurmuştu.
Sonra Urve Nebi (s.a)'ın sahabilerini gözleriyle tetkike başladı ve
“(Bu ne tazimdir?) Vallahi Rasûlullah (s.a) birşey emredince sahabileri derhal emrini yerine getirmeye koşuyorlardı. Abdest aldığı zaman da abdest suyu(nun fazlası)nı almak için biribirleriyle yarışıyorlardı, peygamber söz söylerken huzurundaki bütün sahabiler, seslerini alçalt(arak cevap ver)iyorlar ona saygılarından, yüzüne de dikkatle bakmıyorlar." dedi. Daha sonra Urve Kureyş'in yanına geldi de gördüklerini şöyle anlattı:
"Ey ahali! Vallahi ben vaktiyle birçok padişahların huzuruna sefir olarak çıktım. (Netice olarak Rum meliki) Kayserin, (Fars Meliki) Kisra'nın, (Habeşe Meliki) Necaşi'nin divanlarına sefaretle girdim. Vallahi bunlardan hiçbir padişahın tebaasını, MuhammedMn sahabilerinin Muhammed'e tazim ettikleri derecede padişahlarına asla tazim eder görmedim. Muhammed'in sahabileri onun tükrüğü ile bile teberrük ediyorlar. O birşey emredince onun ashabı derhal, emrini yerine getirmeye koşuyorlar. O abdest aldığı zaman da abdest suyu (nun fazlası) m aşırı bir istekle paylaşıyorlar. O söz söylerken sahabileri saygılarından yüzüne dikkatle bakmıyorlar.
Şimdi Muhammed güzel bir sulh teklifinde bulundu, bunu kabul ediniz." dedi.
Bunun üzerine Kinane oğullarından birisi Kureyş'e hitaben "Beni bırakınız bir defa da Muhammed'in yanına ben gideyim" dedi. Onlar da:
"Pekala git" dediler. Kinane oğullarından olan bu zat Peygamber (s.a) ve ashabına doğru gelirken, Rasûlullah (s.a)
"Bu gelen, filan kimsedir. Öbür kabiledendir ki, onlar hac ve saygı kurbanlarına ta'zim ederler. Gerdanlıktı kurban develerini bu zatın gözü önüne salıveriniz!" buyurdu. Ashab bütün kurbanlık develeri (yayılmaları için) onun yolu üzerine salıverdiler ve yüksek sesle (Lebbeyk, Allahümme lebbeyk) diyerek Kinaneliyi karşıladılar. Kinaneli zat kurban develerini ve halkın telbi-ye ile (kendisini) karşıladığını görünce hayret ederek:
"Sübhanallah! Bu zatı beyt-i şerifi ziyaretten men etmek bunlara karşı layık olmayan bir muameledir." dedi. Kureyş'in yanına döndüğünde de:
"Ben bunları um i için kesecekleri kurban develerini (boyunlarına) gerdanlık takılmış ve işartilenmiş bir halde gördüm. Doğrusu bunları beyti ziyaretten men eımeyi uygun görmüyorum" dedi. Sonra Kureyşli-
ler arasından Mikrez İbn Hafs denilen birisi kalkıp izin veriniz de Muhammed'e bir de ben gideyim" dedi. Onlar da:
"Haydi git" dediler. Mikrez Hz. Peygamberle ashabına doğru gelirken, Peygamber (s.a):

"Şu gelen Mikrez'dir, gaddar bir kimsedir" buyurdu.
Mikrez, peygamber (s.a) ile görüşmeye başladı ve Rasulü ekreme (Kureyş'in) durumu (nu) arz etmek üzere iken Süheyl b. Amr çıkageldi (Süheyl gelince) Peygamber (s.a) (bu ismi hayra yorarak) sahabilerine karşı:
"Artık işimiz bir dereceye kadar kolaylaştı" buyurdu. Süheyl b. Amr gelince Rasûl-ü Ekrem'e:
"Haydi (hokka, kalem, kağıt) getir; sizinle aramızda (yazılması gereken) bir barış metni yaz!" dedi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a) katibi (ki Ali b. Ebi Talİb'dir) çağırdı ve:
"Bismillâhirrahmânirrahîm diye yaz buyurdu. Bunun üzerine Süheyl (cahiliyyet kavmiyyetçüiği tesiriyle) Rasulü Ekrem'e:
"İyi ama ben Rahman kelimesinin mahiyeti nedir, bilmiyorum; fakat vaktiyle senin de yazdırdığın gibi (bismikellahümme = Allah'ım senin isminle yazmaya başlarım) diye yaz!" dedi.[453] Müslümanlar da hep bir ağızdan:
"Vallahi biz onu yazmayız, ancak Bismillâhirrahmânirrahim yazılmasını isteriz." demişlerdi. Peygamber (s.a) (Hz. Ali'ye hitaben):
"Haydi "Bismikellahümme yaz!" buyurdu. Sonra da: "Bu metin Allah'ın Rasulü Mutıammed'in muhtevasına hüküm ve imza ettiği sulh-namedir" diye yazmasını emretti. Şimdi Süheyl (Buna da itiraz ederek):
"Vallahi biz senin Rasûlullah olduğunu bilmiş ve tasdik etmiş olsak seni beyt (i ziyaret) ten men etmez ve sana karşı savaşa kalkışmazdık. (Buraya) sadece Muhammed b. Abdullah yaz!" dedi. Bu teklif üzerine Rasulü Ekrem
“Vallahi siz yalanlasanız da ben Allah'ın Rasulüyüm." buyurdu ve Ali b. Ebî Talib'e,
"Haydi (Rasûlullah kelimesini sil de) Muhammed b. Abdullah yaz." diye emretti (Ali b. Ebi Talib):
"(Vallahi ben senin peygamberlik unvanını) katiyyen silemem!" dedi. Bunun üzerine Rasul-ü Ekrem yazıyı eline alıp Muhammed b. Abdullah yazdırdı.[454]
Sulhnamenin başlığı "Ya Rabb senin isminle başlarım. Bu yazı Muhammed b. Abdullah'ın muhtevasına hüküm ve imza ettiği bir sulh-namedir." şeklinde kararlaştırılıp yazıldıktan sonra Rasul-ü Ekrem antlaşma metninin şartlarım teklif ederek Süheyl b. Amr'e:
"Siz bizimle beytin arasını boş bırakın da biz beyti tavaf edelim" buyurdu. Süheyl, bu teklife de itiraz ederek,
"Vallahi sizinle beytin arasını boş bırakmayız. Çünkü Arap (milleti) Zorla ve kahren istila olunduk" diye hakkımda dedikodu eder; şu kadar ki bu beyt ile sizin aranızı boş bırakma meselesi gelecek seneden itibaren başlasın" dedi (ve anlaşma bu şekilde kabul olundu). Hz. Ali de (anlaşmayı böylece) yazdı. Şimdi de Süheyl b. Amr "Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse senin dininde olsa bile, onu bize geri vereceksin." diye yeni bir madde teklif etti. Bu teklife müslümanlar hayret ederek:
"Sübhanallah İslam camiasına sığman bir müslüman, müşriklere nasıl geri verilir? dedi (ler) Onlar bu halde iken Süheyl b. Amr'in oğlu Ebu Cen-del, ayaklan bukağılı seke seke geldi. (Ebu Cendel müslüman olmuştu ve bu cihetle habs olunmuştu. Bu sırada) Mekke'deki haps edildiği yerden kaçmış (ve türlü müşkülat ile gelip) nihayet kendisini müslümanlar arasına atmıştı. Bunun üzerine Süheyl:
"İşte ey Muhammedi Sana karşı imza edeceğim anlaşma metninin (protokolün) birinci maddesine uyarak bunu bana geri vermelisin" dedi. Peygamber (s.a) de
"Biz bu anlaşma metnini henüz imza etmedik bile." buyurdu. Süheyl: "Şu halde vallahi ben de seninle hiçbir madde üzerinde sulh olmam."dedi. Peygamber (s.a) ise:
"Haydi bunu bana bağışlayıp imza et" diye karşılık verdi. Süheyl de: "Ben bunu sana bırakmayı asla uygun göremem" diye reddetti. Rasul-ü Ekrem:
"Hayır bu işi (hatırım için) yap," buyurdu. Süheyl (ısrar edip): "Asla yapamam" dedi. Mikraz (İbn Hafs ki bu da Kureyş elçisi idi. O da) Rasul-ü Ekrem'e hitaben:
"Haydi bunu senin için kabul ettik." dedi (fakat imza yetkisi kendisinde olan Süheyl buna razı olmadı)[455] Şimdi Ebu Cendel (babası Süheyl'in inadından ümitsizliğe düşerek):
"Ey müslüman topluluğu! müslüman olarak geldiğim halde şimdi ben müşriklere geri mi veriliyorum? Benim uğradığım şu felaketi görmüyor musunuz?" diye haykırdı. Hakikaten zavallı Ebu Cendel Allah yolunda Kureyş'in en şiddetli işkencesiyle azab olunmuştu.
(İbn İshak şu rivayeti ziyade etmiştir: Rasûlullah (s.a):
"Ey Ebu Cendel! Sabret, Allah'dan ümidini kesme. Biz müslümanlar mağdur ve mağlub olmayız, Yüce Allah yakında sana da bir kurtuluş yolu nasibedecektir." buyurdu.)
Bu müşkül durumdan müteessir olan Ömer b. el-Hattab şöyle demiştir: Bunun üzerine ben Peygamber (s.a)'e varıp:
" Sen Allah'ın hak peygamberi değil misin?" dedim. Rasûlullah:
"Evet, hak peygamberiyim." buyurdu. Ben:
"Biz müslümanlar Hak, düşmanlarımız batıl üzere bulunmuyorlar mı?" dedim. Rasul-ü Ekrem:
"Evet öyledir" buyurdu. Ben:
"O halde dinimiz uğrunda bu alçaklığı niçin kabul edelim?" dedim. Rasul-ü Ekrem:
"Gerçekten ben Allah'ın peygamberiyim ve ben (bu maddeyi kabul etmekle Allah'a isyan etmiş değilim. Allah benim yardımcımdır." buyurdu. Ben yine:
"Vaktiyle sen bize; yakında Beyt(-i Şerif)'e varıp Beyt'i tavaf edeceğiz diye haber vermez mi idin?" dedim. Rasûlullah:
"Yok ben sana (vakit tayin ederek): Bu sene varıp tavaf edeceğiz diye haber verdim mi?" buyurdu. Ben de:
"Hayır" dedim. Rasul-ü Ekrem:
"Herhalde sen (yakın bir zamanda) Beyte' varıp tavaf edeceksin" buyurdu.
Ömer b. Hattab demiştir ki: Sonra ben Ebu Bekir'e vardım ve "Ey Ebu Bekir, bu adam Allah'ın hak Peygamberi değil midir?" dedim o da:

"Evet öyledir" diye cevap verdi. Tekrar ben:
"Öyle ise niçin dinimizi küçük düşürüyoruz?*' dedim. O da:
"Be hey adam! Muhammed Allah'ın Peygamberidir. O rabbine asi değildir. Allah O'nun yardımcısıdır. Sen hemen onun emrine sarıl. Vallahi Muhammed hak üzeredir." dedi. Ben tekrar
"O bize Medine'de: Beyt-i şerife varacağız, tavaf edeceğiz." demedim mi?" diye sordum. Ebû Bekir:
"Evet öyledir. Fakat sana bu sene varıp tavaf edersin diye mi haber verdi?" dedi ben de:
“Hayır" dedim. Ebû Bekir:
"Dur bakalım, yakın bir zamanda sen beyte varıp onu tavaf edeceksin! dedi. Ömer (r.a) bu itirazlarımdan dolayı keffaret olarak ileride bir çok salih ameller işledim." demiştir.
Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a) barış metninin yazılıp imza edilmesi sona erince sahabilere hitaben:
"Haydi artık kalkınız, kurbanlarınızı kesip sonra başlarınızı tıraş ediniz." buyurdu. Vallahi sahabilerden bir kişi olsun kalkmadı. Hatta Rasûlullah bu emrini üç defa tekrarladı.[456] Ashab-ı kiramdan hiçbirisi kalkmayınca (ezvac-tahirattan) Ümmü Seleme'nin yanına girdi ve (şu halkı görüyor musun? Onlara emrediyorum da icabet etmiyorlar diye) halktan gördüğü kayıtsızlığı ona anlattı. Ümmü Seleme:
"Ey Allah'ın peygamberi! emrini yerine getirmek istiyor musun? O halde şimdi dışarı çık. Sonra kurbanlık develerini kesinceye ve berberini çağırıp o seni tıraş edinceye kadar, ashabdan hiçbirisine bir kelime bile söyleme" dedi. (İbn İshak'ın rivayetine göre Ümmü Seleme (r.a) şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasulü sahabilerin emrinizi yerine getirmekte yavaş davranmalarından dolayı onları azarlamayınız. Çünkü nefsinize ağır gelen şartlarla bir sulh akdi yapılması ve Mekke fethedilmeden Medine'ye geri dönülmesi onlara çok güç gelmiştir. Onları mazur görünüz ve siz çıkın, kurbanınızı kesin tıraş olarak onlara örnek olunuz. Bunun üzerine Peygamber (s!a) Ümmü Seleme'nin yanından çıktı ve sahabilerden hiçbirisiyle görüşmeyerek menasiki ifa etti. Kurbanlık develerini kesti (Kurbanlık develeri yetmiş tane idi. Bunların arasında Bedir'de Ebû Cehil'den ganimet olarak alınan bir deve de bulunuyordu, fiu devenin boynunda "Büre" denilen bir gerdanlık takılıydı. Develeri kestikten sonra berberi (Huzaalı Hıraş b. Ümeyye'yi) çağırıp tıraş oldu.
Ashab, Hz. Peygamberi bu halde görünce hemen kalkarak kurbanlarını kestiler, biribirlerini tıraş etmeye başladılar. Hatta (Hz. Peygambere uymak için gösterdikleri çaba ve aceleden doğan izdihamdan dolayı) biribirlerini öldüreyazdılar. (îbn İshak'ın, İbn Abbas'a ulaşan bir senetle rivayetine göre, Hudeybiye'de, halkın bir kısmı tıraş olmuş, bir kısmı da saçlarını kestirmişti. Ve Rasûl-ü Ekrem - "Allah tıraş olanlara rahmet etsin** diye dua etmiştir. Bunun üzerine halk: Ya Rasûlullah, Allah saçını ki sal t anlara da rahmet etsin! demiş, fakat Rasûl-ü Ekrem - "Allah tıraş olanlara rahmet etsin"-diye duasını tekrarlamış. Ashab da ikinci defa saçlarını kısaltanlar hakkındaki temennilerini tekrar edince, Rasûl-ü Ekrem de üçüncü defa - * 'Allah tıraş olanlara rahmet etsin*'- buyurup ashabın üçüncü temennisi üzerine -"haydi saçını kestirenlere de”- demiştir.)
Rasûl-ü Ekrem tıraş olduktan sonra huzuruna müslüman kadınlar geldi.[457] Bu hususta tutulacak yolu öğretmek için de Cenab-ı Hak "Ey inananlar, mü'm in kadınlar göç ederek size geldiği zaman onları imtihan edin..."[458] âyet-i kerimesini "... Kâfir kadınlar (a gelince onlar) in da ismetlerine yapışmayınız..." (ve onları nikahınızda tutmayınız.[459] Kavl-i kerimine kadar indirdi (ki âyet-i kerimenin tam olarak) meali şöyledir: "Ey mü'minler size mii'min kadınlar (müşrikler tarafından) hicret edip geldiklerinde imanlarını sınayınız. -Allah onların imanı (nın mahiyeti)ni pek iyi bilir ya- denediğinizde onları mü'mine sanırsanız artık o kadınları, kafir (zevç) lere geri çevirmeyin (çünkü) ne müslüman kadınlar kafir (zevç) lere helaldir, ne de kafirler müslüman kadınlara helal olur. Bununla beraber siz kafirlerin sarfettik-leri mehri (muacceli) kendilerine veriniz..! Bir de (İslamiyetin kocalarından ayırdığı) bu müslüman kadir lan nikahlamanız da size günah değildir. Kafir kadınlar (a gelince onların) da ismetlerine yapışmayınız.”[460] (ve onları nikahınızda tutmayınız)
Bu ayetin inmesi üzerine Hz. Ömer henüz müşrik olan iki karısını boşadı (Bunlardan birisi Ebû Ümeyye kızı Kureybe idi. Öbürü de Huzaalı Cer-vel'in kızı Ümmü Gülsüm'dü) Bunlardan birisini (Kureybe'yi) Muaviye b. Ebî Süfyan, öbürünü de Safvan b. Ümeyye nikahladı. (Bir rivayete göre de Ümmü Gülsümü Ebû Cahm nikahlamıştır.)
Sonra Peygamber (s.a) Medine'ye döndü. Kureyş'in kendisiyle antlaşma yaptığı Ebû Basir müslüman olarak (Medine'ye) geldi. Bunu istemek üzere de Kureyş iki kişi gönderdi. (Bunlardan birisi Huneys b. Cabir öbürü de Ez-her b. Abdi Avf idi) Bunlar Rasûl-ü Ekrem'e "Bize karşı imza ettiğin antlaşmayı hatırlatırız." dediler. Rasûl-ü Ekrem de (anlaşma uyarınca) Ebû Ba-sir'i bu iki kişiye geri verdi. Bunlar Ebû Basir'le (yola) çıktılar. Nihayet Zul-huleyfe'ye eriştiler (Dağarcıklarmdaki) hurmadan bir mikdarını yemek için oraya indiler. Ebû Basir bu iki kişiden birisine (Humeys'e):
"Ey falanca! Vallahi şu kılıcını emin ol çok güzel zannediyorum." dedi (kılıcın sahibi olan) kimse de kılıcı (kınından) çekerek:
"Evet vallahi bu kılıç çok iyidir, onu ben defalarca denedim." dedi. Ebû Basir de:
"Müsaade et de bakayım" dedi. Ve bir fırsatını bulup elinden aldı ve hemen Huneys'e vurdu. Nihayet Huneys öldü. öbür arkadaşı (bir rivayete göre Huneys'in kölesi Kevser) kaçarak Medine'ye vardı, koşarak Mescid-i Saadete girdi. Rasûlullah (s.a) onun telaşla koşup mescide girdiğini görünce:
"Muhakkak şu adam bir korku görüp geçirmiştir." buyurdu. Kevser, peygamber (s.a) yaklaşınca:
"Vallahi efendim öldürüldü (engel olamazsanız) muhakkak ben de öldürüleceğim" dedi. Bu sırada Ebû Basir geldi ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü, vallahi sana Allah verdiğin sözü yerine getirtti. Beni müşriklere geri verdin. Sonra Allah beni onlardan kurtardı." Dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) sahabilere hitaben:
"Ebû Basir'e hayret doğrusu. Bu adam harbi kızıştırmaktadır. Eğer onun fikrine yardım eden bulunsa" (o fırın karıştırır gibi harbi ateşleyecek, sulhu bozacak) buyurdu. Ebû Basir Rasûl-ü Ekrem'in bu sözlerini işitince, kendisini müşriklere hemen teslim edeceğini anladı ve deniz sahiline kadar, firar etti. "îs" denilen yerde karar kıldı.[461]
Ravi der ki Süheyl'in oğlu Ebû Cendel de (yetmiş süvari ile birlikte)[462] müşrikler arasından kaçarak Ebû Basir'e katıldı. Şimdi artık müslüman olan herkes Kureyş arasından ayrılarak Ebû Basir'e iltihak etmeye başladı. Nihayet Ebû Basir'in

yanında mühim bir kuvvet toplandı. Vallahi bunlar, Kureyş'in Şam'a bir ticaret kafilesinin gittiğini duyar duymaz hemen onları çevirirler, kendilerini öldürüp mallarını alırlardı.
Kureyş, kendisini tehdid eden bu vaziyet üzerine Rasûlullah (s.a)'e (Ebû Süfyan'ı hususi salahiyetle) gönderdi. Şimdi Kureyş, Rasûl-ü Ekrem'den Allah rızası için. ve aradaki akrabalık bağına hürmeten Ebû Basir (emrindeki) cemaatın yaptığı soygunculuğa engel olunmasını ricaya başlamıştı. Artık bundan böyle Mekke'den Medine'ye kim giderse emindir, (iade edilmeyecektir) diye haber göndermişlerdi.
Peygamber (s.a) Ebû Basir Cemaatine (mektup) gönderdi (Medine'ye gelmelerini bildirdi)[463] Bunun üzerine yüce Allah "hüvvellezi keffe ey diye hûm an kûm, bibatni Mekkete min ba'di ezferaküm aleyhim" âyeti kerimesini ta "el-hammiyete, hamiyyetelcahiliyyeti" âyetine kadar indirdi. (Bu üç âyet-i kerimenin yüce meali şöyledir: "Mekke'nin göbeğinde onlara karşı size zafer verdikten sonra, onların ellerini sizden sizin ellerinizi de onlardan çeken odur. Allah yaptıklarınızı görmektedir. Onlar öyle kimselerdir ki, inkar ettiler, sizi mescid-i haram (ı ziyaret) den ve bekletilen kurbanları yerlerine varmaktan alakoydular. Eğer (orada) kendilerini bilmediğiniz için tepeleyeceğiniz ve bilmeyerek tepelemenizden ötürü kendileri yüzünden bir belaya uğrayacağınız inanmış erkekler ve inanmış kadınlar olmasaydı (Allah, sizin savaşmanıza engel olmazdı. Böyle yaptı) ki Allah, dilediğini rahmetine soksun. Şayet (inananlar ve inanmayanlar) birbirinden ayrılmış olsalardı, elbette onlardan inkar edenleri aci bir azaba çarptınrdık.
O zaman inkar edenler, kalblerine kızgınlık ve gayreti o cahiliyye (çağının) kızgınlık ve gayretini koymuşlardı. Allah da elçisine ve müzminlere huzur ve güvenini indirdi; onları takva kelimesine (sebata ve ahde vefaya) bağladı. Zaten onlar, buna layık ve ehil idiler. Allah, her şeyi bilendir.[464]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki atlanan kısımları ve hadisin tamamını göstermek maksadıyla yukarıda tercümesini sunduğumuz Buharı hadisi hakkında, merhum Kamil Mîras Efendi şunları söylüyor: Hudeybiye hadisi ilmî rivayet bakımından hadisi mürseldir. Yani tabii, ravinin sahabiyi atlayarak doğrudan Rasul-i Ekrem'den rivayet etmesidir. Şöyle ki; Hudeybiye hadisinin iki ravisinden biri bulunan Mervan sahabi değildir ve Hudeybiye seferinde bulunmamıştır. Çünkü Mervan gayri mümeyyiz çocukluk çağında iken babası Hakem, Hz. Peygamber tarafından taife sürüldüğünden o da babası ile Taife gitmiştir. Hazreti Osman'ın hilafet zamanına kadar Taif'te kalmış, Hz. Osman Halife olunca affa mazhar olarak baba, oğul Medine'ye gelmişlerdir. Binaenaleyh Mervan'ın Rasûl-i Ekrem'i ne görmesi ne de sohbeti sabit değildir.
Misver İbn Mahreme'ye gelince, gerçi Misver; sahabi oğlu şahabıdır. Rasûl-i Ekrem'den hadis işitmiş olması sahihtir. Fakat Misver de babası Mahreme ile beraber Mekke'nin Fethinden sonra çocukluk çağında Medine'ye gelmiştir. Hudeybiye vakası ise, Mekke'nin fethinden iki sene evvel cereyan etmiştir. Binaenaleyh gerek Mervanın, gerek Misver'in bila vasıta Rasûl-i Ekrem'den rivayette selahiyetleri yoktur.
Usuli rivayete göre; böyle olmakla beraber her iki ravi de Hudeybiye'-de hazır bulunmuş bir çok ashabı kirama mülaki olmuşlardır ki Ömer, Osman, Ali, Muğire b. Şu'be, Sehl İbn Hanîf, Ümmü Seleme ve emsalidir. Her halde bunlardan işitmişlerdir. Nasıl ki Buharı Şurut bahsinin ihtidasında bu Hudeybiye hadisinin bir rivayet tarikinde bu noktayı tesbit eder mahiyette: Misver ile Mervan, Nebi (s.a)'in ashabından rivayet ederek haber vermişlerdir, diye tahric etmiştir. Biz de senede ait bu mühim noktayı tercememizde gösterdik.
Şimdi bir cihet kalıyor ki şudur: Bu suretde Misverle Mervan, sahabe ismini açıklamayarak meçhulden rivayet etmiş bulunuyorlar. Bu da bir sebebi kadh olmaz mı? denilirse buna da: "Ashabı kiramın hepsi sahibi adalet bulunduklarından ravinin, sahabe isimlerini bilmemesi hadis hakkında vesi-lei kadh olamaz." diye cevap verilir.[465]

Bazı Hükümler

1. Vesikaların başına "Bu vesika falanca kişinin falan işiyle ilgilidir" gibi ibareler yazılabilir. Kadı Iyaz "Hadiste, vesikalarda ziyadeye hacet kalmaksızın, bir kimsenin meşhur olan adı ile yetinmenin caiz olduğuna delil vardır." diyor.
2. Hükümdar, müslümanlar için lüzumlu gördüğü bir sulhu bazı yakınlarına haber vermeden imza edebilir.
3. Büyük zararı önlemek veya büyük bir faydayı sağlamak için küçük zarara katlanmak caizdir. Hudeybiye antlaşmasını imzalamakla müslüman-ların zillete düştüklerini iddia etmek asla doğru olamaz. Her ne kadar Hudeybiye antlaşması ile müslümanlara o sene hac yolu kapanmışsa da bu antlaşmanın ardından, Mekke'nin fethi, insanların kitleler halinde müslüman oluşu gibi zaferler elde edilmiştir. Oysa bu antlaşmadan önce Araplar müs-lümanlann arasına karışmazlar, bu yüzden de peygamber (s.a)'ın yolunu tafsilatıyla bilmezlerdi. Sulh yapılıp karşılıklı temaslar başlayınca, onun mucizelerini gördüler, getirdiği dinin hak olduğuna gönülleri yattı ve birçokları Mekke'nin fethinden önce müslümanlığı kabul etti. Mekkeliler, müslüman olunca, çöllerde onların müslüman olmasını bekleyen bütün Araplar da müslümanlığı kabul ettiler. Kıymetli ilim adamlarımızdan Kamil Miras efendinin beyanına göre, Hudeybiye sulhundan Mekke'nin Fethine kadar geçen bir sene zarfında İslam camiasına girenlerin sayısı bi'seti Muhammediye'-den sulh gününe kadar takriben yirmi seneye yaknf zaman zarfincfâ-tnüslü-man olanlardan çok fazla idi... Haccetü'l-veda'da Rasûlü Ekrem'le hac edenlerin sayısını, ehl-i siyerin yüzyirmi bin olarak bildirmeleri, îslam nurunun, yayılış hızını anlamak için herkesin anlayabileceği bir mikyas olabilir.[466]
4 . Âlimlerden bazıları, bu hadisi delil getirerek Hudeybiye antlaşmasını, Peygamber (s.a)'in kendi eliyle düzelttiğini söylemişlerdir. Bu zatlara göre bu ahitnameyi Hz. Peygambere Cenab-ı Hak yazdırmıştır. Bu da, ya Rasû-lullah(s.a)'in neyazdığınıbilmedenAllah'ın izni ve emriyle elindeki kalemin hareket edip yazmasıyla olmuştur. Ya da Allah o anda ona yazmayı öğretmiştir. Bu takdirde yazıyı bir anda Öğrenmesi ümmilik mucizesine bir ziyade olur. Okumayı hiç bilmezken Cenab-ı Hak onu birden nasıl okur yaptı ise, bu sefer de yazı bilmezken yazar yapmıştır. Hz. Peygamber (s.a)'in yazıyı öğrenmeden dünyadan gitmediğini bildiren bir çok eserlerle de delil çıkarılmıştır.
Alimlerin çoğu, bu söylenenleri kabul etmemişlerdir. Zira kabul edilirse, Peygamber (s.a)'in ümmiliğinin batıl olması

icabedecektir. Halbuki Allah Teâlâ Hazretleri Kur'an-ı Kerim'inde onu ümmilikle vasıflandırmıştır. Onlara göre buradaki "yazdı" sözünden murad: "Yazma emrini vermesidir." Bu hususta her iki taraf sözü bir hayli uzatmışlardır.
5. Medinelilerin mikatı Zülhuleyfedir.
6. Ka'be'ye sevkedilen Kurbanlık develere gerdanlık takmak ve hörgüç-lerini bıçak gibi bir aletle kanatarak onları işaretlemek sünnettir.
7. Toplu seferlerde, düşman tehlikesinden emin olmak için önden gözcüler göndererek düşmanın halini gözetlemek müstehabdr.
8. Müslümanların, gerçekleştirmesi mümkün olmayan bazı casusluk ve gözetleme işlerinde, kendileriyle antlaşma yapılmış olan kafirlerden istifade etmek caizdir.
9. Önemli işlerde, ilim ve tecrübe sahipleriyle istişare etmek müstehabdır.
10. îhramlı bir kimsenin, kendisini beyt-i şerife girmekten, hac veya umre ibadetinden men eden bir kimseyle savaşması caizdir.
11. Hac ve umre yapmaktan men eden, bir kafirin elinden kurtulabilmek için onlarla savaşa girmemek caizdir. Bazı ilim adamlarına göre, eğer hacc ya da Umre yapmaktan men eden müslümansa onunla savaşmamak, savaşmaktan daha evladır.
12. Düşman tehlikesi sözkonusu olursa, bir kumandanın etrafına muhafızlar yerleştirmesi caizdir. "Etrafına insanları saflar halinde dikenler, cehennemde yerlerini hazırlasınlar." mealindeki hadis-i şerif ise keyfi olarak, büyüklük ve ihtişamım sergilemek için etrafında nöbetçi bulunduran kimselerle ilgilidir.
13. Savaşta, müşriklerin elinden zorla alınan mallar, ganimet olarak müs-lümanlara helal ise de sulh halinde, onların elinden alınan mal haramdır. Bu mal, sahibine geri verilmesi gerekir. Nitekim Hz. Muğire, cahiliyye döneminde yol arkadaşlığı ettiği bazı kimseleri öldürerek mallarını gasbetmiş-ti. Sonra kendisi müslüman olarak Hz. Peygamber'in huzuruna gelmiş ve bu malları da beraberinde getirmişti. Rasûl-ü Ekremse, hıyanet mahsulü olduğu gerekçesiyle bu mallan kabul etmedi.
14. Abdestte kullanılmış olan su temizdir.
15. Güzel bir ismi, uğurlu saymak caizdir. Fakat herhangi bir ismi, uğursuz saymaksa tahrimen mekruhtur.
16. İslama zarar getirmemek ve Allah'ın bir hakkını çiğnememek şartıyla, insanlara yumuşak davranmak ve güleryüz göstermek caizdir.[467]
17. Hz. Ebu Bekr'in, Ömer (r.a)e aynen Peygamber (s.a)'in cevabı gibi cevap vermesi, onun ilm-ü faziletinin büyüklüğüne ve bütün ashaba üstünlüğüne delalet eder.
18. Kafirlerle barış yapmakta bir fayda mülahaza edilirse, barış akdi caizdir. Yalnız, bazı alimlere göre; İslam kumandanı muzaffer olmuşsa, küf-farla ancak dört aylık barış imzalayabilir. Bazı alimler ise bir seneden az olmak şartıyla da barış yapılabileceğini söylemişlerdir. îmam Malik'e göre, bu işin muayyen bir vakti yoktur.[468]
19. Herhangi bir vakitle kayıtlamadan "Şu işi yapacağım" diye yemin eden bir kimse, o işi ne zaman yaparsa yapsın, yemininin sorumluluğundan kurtulmuş olur. Bu işi yapmak için önünde, Ölünceye kadar vakit vardır.
20. Bu falancanın falan kimseden aldığı (mal)dır, şeklinde bir kayıt koymak caizdir. Tutanakların başına veya uygun bir yerine, böyle bir ibare yazmanın caiz olmadığını söyleyen müteahhirin âlimlerinden bazıları yanılmışlardır. Çünkü metinde geçen "Bu yazı Allah'ın Rasûlü Muhammed'in muhtevasını imzaladığı bir yazıdır.*' anlamına gelen lafızlar da, bu görüşün yanlış olduğunu gösterir.
21. Hac ya da umre için ihrama girerek düşmanla karşılaşan bir kimse, kurbanı Mekke'ye erişmeden önce bulunduğu yerde tıraş olup ihramdan çıkabilir. Nitekim "Onlar öyle kimselerdir ki inkar ettiler. Sizi mescid-i Ha-ram(ı ziyaret) den ve bekletilen kurbanları yerlerine varmaktan alakoydular..."[469] âyet-i kerimesi de buna delalet eder.
22. Kadınlarla istişare etmek ve isabetli kararlarında onların görüşlerine uymak caizdir.[470]

2766. ...Mervan b. el-Hakem ile Misver b. Mahreme'den rivayet edilmiştir ki:
Halkın emniyetle yaşayacağı on sene süreyle savaşı bırakmak, içimizde (içerisine yaramaz eşyaların konulmadığı) kapalı bohça (gibi itimatsızlığın giremediği güven dolu bir kalp taşımak) ve (aramazda) hırsızlık ve hıyanet olmamak üzere (Hudeybiye'de müslümanlarla Mekke müşrikleri) barış yaptılar.[471]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, harbî denilen, gayr-i müslim düşmanlarla lüzumunda savaş yapılabileceği gibi, icabederse barış da yapılabileceğine delalet etmektedir. Uzun süreli barışlarda, seran bir antlaşma metninin hazırlanması gerekir. Hudeybiye antlaşması, bunun en güzel bir örneğidir.
Barış süresi; görülen lüzuma göre uzun veya kısa olabilir. Bu (veliyyülemrin içtihadına ve) görülen lüzumun derecesine bağlıdır.
Şafîî fakihlerine göre; fazla bir zaruret görülmediği takdirde, dört aylık bir barış yapılması caizdir. Zaruret halinde ise yapılacak barışlar, nihayet Hudeybiye barışına müsavi bir müddetle olmalıdır ki, bu müddet, meşhur olan kavle göre on senedir.[472]
Yine Şafîî Fakihlerine göre, on senelik barış süresi sona erince lüzumu halinde, onar sene olmak üzere yeni antlaşmalarla uzatılabilir.[473]

2767. ...Hassan b. Atıyye'den demiştir ki:
Mekhûl ile İbn Ebû Zekeriyya (bir gün) Halid b. Ma'dan (in ya-nın)a gitti (ler). Onlarla birlikte ben de gittim. (Halid b.

Ma'dan) bize Cübeyr b. Nüfeyr'den hadis nakletti. (Halid) dedi ki: Cübeyr (bir gün bana) -bizimle beraber gel (de) Zü Mihber'e gidelim- dedi. (Zü-Mihber) Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellemin sahabilerinden bir adam (idi). Kısa bir süre sonra yanına vardık. Cübeyr ona (ahir zamanda müslü-manlarla kafirler arasında yapılacak) barışı sordu (Zü-Mihber de şöyle) cevap verdi: Ben Rasulullah sallallahü aleyhi ve sellemi (şöyle) derken işittim: "Sizler Rumlarla güvenli bir barış yapacaksınız. (Sonra) Siz ve onlar (birleşip) arkanızdan (saldıran başka) bir düşmanla savaşacaksınız.[474]

Açıklama

Bu hadis-i şerif müşriklerle sulh yapmanın caiz olduğuna delildir. İbn Mace'nin Sünen'inde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde hadîs şu manaya gelen lafızlarla tamamlanmaktadır. ".... ve zafer kazanıp, ganimet mallarını alarak (savaştan) salimen çıkacaksınız. Sonra savaştan dönüp de tepeleri bulunan bir meraya varacaksınız (orada) haç ehlinden bir adam, haçı yukarı kaldırarak -Hac (yani hrıstiyanhk) galip geldi- diyecek, müslumanlardan bir adam da kızarak, kalkıp 6 haçı kıracaktır, tşte o zaman Rumlar, (aranızdaki) barışı bozarak (sizinle) büyük bir savaş yapmak üzere toplanacaklardır.
Bu hadisi, rivayet eden sahabinin ismi burada Zû-Mihber olarak zikredilmiş olmakla beraber İmam Tirmizî bu ismin doğrusunun Zû Mıhyer olduğunu söylemiştir. İmam Evzaî de bu ismi aynen Musannif Ebu Davud gibi Zu-Mıhber şeklinde rivayet etmiştir. İbn Sa'd da, doğrusunun Zu minber olduğu görüşündedir.
Sözü geçen sahabi, Habeşistan Kralı Necaşi'nin erkek kardeşinin oğludur. Müslümanlığı kabul ettikten sonra Medine'ye gelip Peygamber efendimizin özel hizmetinde bulunmuştur. Sonra, Şam'a gidip orada rahmet-i rah-man'a kavuşmuştur. Beş hadis rivayet etmiştir. Ravileri ise Cübeyr b. Nü-feyr ile Halid b. Ma'dan'dır.
Cübeyr bin Nüfeyr el-Hadrami Ebu Abdirrahman es-Şâmi (r.a): mu-hadramlardan; yani hem câhiliyet,hem İslamiyet devirlerine yetişenlerdendir. Ebu Bekr Sıddık (r.a), devrinde müslüman olmuştur. Kendisi Ubade, Muaz bin Cebel, Halid bin el-Velid, Ebu'd-Derda, Ebû Zer ve Zü Mıhmer (r.a)'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdurrahman, Halid bin Ma'dan, Mekhûl ve başka bir grup ta rivayette bulunmuştur. Müslim ve Sünen sahipleri, onun hadislerini rivayet etmişlerdir. H. 75. yılında vefat etmiştir.
Halid b. Ma'dan Ebu Abdillah (r.a) bir grup sahabiden mürsel rivayette bulunmuştur. Ayrıca Muaviye, Mıkdam b. Madikerib ve Ebû Ümame (r.a)'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Nur b. Yezid, Muham-med b. İbrahim et-Teymi, Hassan b. Atiyye ve Safvan b. Amr rivayet etmişlerdir. Bu zat, tabiilerin fıkıhçılarından ve seçkin simalarındandır. Yetmiş sahabiye yetiştiğini, söylediği kendisinden rivayet edilmiştir. Seleme b. Şe-bib: O günde kırk bin defa sübhanallah zikrini tekrarladı. Vefat edip cenazesi yıkanacağı zaman, parmağını şöyle kımıldatmaya başladı, demiştir. H. 100 veya 104, ya da 108. yılında vefat etmiştir.
Hassan b. Atiyye el-Muhâribi Ebû Bekir ed-Dımeşkî, fıkıhçı olup Ebû Umame (r.a)den mürsel rivayette bulunmuştur. Çünkü ondan hadis işitme-miştir. Ayrıca İbnü'l-Müseyyeb'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Evzaî ve Ebû Gassan Muhammed bin Ömer rivayet etmişlerdir. Ahmed ve İbn Main onun sıka, yani güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Zehebî'nin dediğine göre H. 130. yıla yakın zamana kadar yaşamıştır.[475]

157. Kılıklarına Girilerek Ansızın Düşman Üzerine Yapılan Baskın (Hakkında Hadisler)

2768. ...Cabir'den şöyle dediği rivayet edilir ki: Rasûlullah (s.a) "Ka'b b. Eşrefe (karşı) kim çıkacak? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlüne eza etmiştir." buyurdu. Muhammed b. M esleme kalkıp "Ben (karşı çıkacağım) ya Rasûlullah! Onu öldürmemi ister misin?" dedi. (Hz. Peygamber de) "Evet" (istiyorum) buyurdu. (Muhammed b. Mesleme) (onun hile ile öldürebilmek için ona sizden yakınarak) "Bir şeyler söylemem için (lütfen bana) izin verin." Dedi (Hz. Peygamber "evet (sana bu hususta izin veriyorum ona benim hakkımda gerekeni) söyle" (yebilirsin) buyurdu. (Muhammed b. Mesleme, Ka'b b. Eşrefin) yanına gelip (Hz. Peygamberi kasdederek); "Bu adam bizden sadaka istedi ve bizi dara düşürdü." dedi. (Ka'b b. Eşref de) "Siz ondan daha çok bıkkınlık getireceksiniz." karşılığını verdi. (Muhammed b. Mesleme de)
"Biz ona (bir defa) uy(muş bulun)duk. İşinin sonu nereye varacağını görünceye kadar, onu bırakmayı uygun görmüyoruz." Ve biz (senden) bize ödünç olarak bir vesk veya iki vesk (hurma) vermeni rica ediyoruz." dedi. Ka'b da: "Bana (bu borç karşılığında) rehin olarak ne vereceksin?" dedi. (Muhammed b. Mesleme) "Sen bizden (rehin olarak) ne istiyorsun?" diye sordu. (Ka'b):
"Kadınlarınızı" (istiyorum) dedi (Muhammed b. Esleme ile yanındakiler):
"Sübhanallah sen Arabın en yakışıkhsısın. (Böyleyken) biz sana kadınlarımızı (nasıl) rehin olarak vereceğiz (öyle mi?). Bu bizim için bir utanç (kaynağı) olur." dediler, (o da öyleyse), "çocuklarınızı rehin verirsiniz." dedi (Muhammed b. Mesleme ile arkadaşları ise)
"Sübhanallah! Birimizin oğMna(birgün) sövülür de (kendisine bu) bir vesk -veya İki vesk (hurma) karşılığında rehin verildi, denir. Biz sana zırhı yani silahı rehin olarak verelim." dediler, (o da): "olur" dedi. (Muhammed b. Mesleme geceleyin Ka'b'm) yanına gelince ona seslendi, O da güzel kokular sürünmüş bir halde başı(ndan kokular) saçarak, karşısına çıktı. (Muhammed b. Mesleme) üç veya dört kişiyle ^irlikte gelip, (Ka'b'ın) yanına oturunca ona (burunlarına gelmekte olan güzel bir kokudan) bahsetmeye başladılar. O da
"Üenim yanımda (nikahlım olarak) falanca kadın vardır. O, halkın en güzel kokulu kadınıdır." dedi. (Muhammed b. Mesleme)
"Bana izin verir misin (başındaki bu kokuyu) koklayım?" dedi (Ka'b da):
"Hv;t!" (izin veririm) dedi. Bunun üzerine (ibn Mesleme) elini (Ka'b'ın) başın(daki saçlarının arasın)a soktu ve (eline bulaşan

kokuyu) kokladı. (Sonra Ka'b'a bu hareketini) "Tekrar edeyim mi?" diye sordu o da da "Evet" dedi. Bunun üzerine (İbn Mesleme tekrar) elini onun başın (daki saçların arasın)a soktu Ka'b (ona) bu imkanı verince (îbn Mesleme) "Haydin!" (vurun!) diye bağırdı, onlar da hemen ona vurdular, nihayet onu öldürdüler.[476]

Açıklama

Ka'b b. Eşref, BenîKureyza yahudilerinin şairidir.Daima peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)le müslümanları hicveder, müsiuman lar aleyhine müşriklere yardımda bulunurdu. Bedir harbinde, maktul düşen müşriklere ağlamış ve haklarında şiirler yazmıştı. Zengindi. Hicretin üçüncü yılı Ramazanında öldürüldü.
Muhammed b. Mesleme (r.a.) Ashab-ı Kiramın büyüklerinden olup Bedr'de ve diğer gazaların hepsinde bulunmuş 43 veya 46 tarihinde Medine'de vali bulunduğu sırada vefat etmiştir.
Ulema, Ka'b'ın bu şekilde hile ile öldürülmesinin sebebi ve cevabı hususunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Mâzırî şöyle diyor: "İbn Mesleme'nin Ka'b'ı bu şekilde öldürmesi, Peygamber (s.a)'e verdiği ahdini bozduğu, ona hicvederek sövdüğü içindir. Rasûlullah (s.a) aleyhine kimseye yardım etmeyeceğine söz vermişti. Sonra onun aleyhine, düşmanlarla birleşerek onlara yardım etti..."
Kaadî Iyaz'ıh beyanına göre; ulemadan bazıları bu meseleye şöyle cevap vermişlerdir.
Muhammed b. Mesleme hiç bir sözünde Ka'b'a eman vermiş değildir. Onunla sadece alış-veriş hususunda konuşmuş bir de halinden şikayet etmiştir. Kendisine bir söz veya eman vermemiştir. Hiç bir kimsenin Onu gadren öldürdü demesi helal olamaz.
Ka'b b. Eşrefin katline bir rivayette dört, diğer rivayette beş kişi iştirak etmiştir. Bunlar Muhammed b. Mesleme, Ebû Naile Silkan b. Selame, Abbad b. Bişr, Ebû Abs b. Cebr ve Haris b. Evs'tir.[477]

Bazı Hükümler

1. Bazıları, bu hadisle istidlal ederek: "Evvelce tslamı kabule davet olunmuş bir kafire hile yapmak ve baskında bulunmak caizdir" demişlerdir.
2. Ta'riz caizdir. Ta'riz: Manası sahih ve kapalı olan fakat, muhatabın ondan daha başka bir mana anlaması mümkün olan sözdür. Şer'i bir hakka mani olmamak şartı ile harplerde ve sair yerlerde bu caizdir. Mesela: Muhammed b. Mesleme'nin: "Bu adam sadaka istedi ve bizi dara düşürdü.'* sözü caiz hatta müstehab bir ta'rizdir. Çünkü kapalı manası; bizi içinde yorgunluk ve darlıkla ve şeriat adabı ile te'dib ve terbiye etti. Ama bu yorgunluk Allah'ın rızası uğrundadır; bizim için makbuldür; demektir. Fakat muhatab bundan makbul olmayan yorgunluk anlamıştır.[478]

2769. ...Ebu Hureyre'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "İman ihaneti bağlamıştır. Mü'min, ihanet etmez."[479]

Açıklama

Yular. atın zararlı yerlere gitmesine engel olduğu gibi, iman da mü'mini şanına yakışmayan hak ve adalet ölçülerine uymayan hareketlerden alıkoyar.
Bu cümleden olmak üzere iman; mü'minin arkadaşına veya kendisine güvenen bir kimseye ihanet etmesine engeldir. Bir müslüman, şanına yakışmayan ihanet gibi çirkin bir işi yapamaz. Ona pusu kurarak, veya uygun bir ortamı bulunca zayıf bir anında karşısına çıkarak, üzerine saldırıp onu öl-düremez.
Metinde geçen "mü'min ihanet etmez." anlamına gelen cümlesini nehiy anlamında bir haber cümlesi olarak kabul etmek, mümkün olabileceği gibi litfl şeklinde meczum okuyarak nahy-i gaib olduğunu ve cümlenin mü'min ihanet etmesin anlamına geldiğini kabul etmek de mümkündür.
Her iki halde de, bu hadis-i şerifle, mü'minler, ihanetten men'edilmişlerdir. Dolayısıyla ihanet eden bir kimsenin, kamil bir mü'min olduğu söylenemez. Her ne kadar Ka'b b. Eşref ve İbn Ebî Hakik müslümanlar tarafından hile ile öldürülmüşlerse de, aslında bunlar Hz. Peygambere ve diğer müslümanlara dil uzatmakta çok ileri gitmiş kimselerdi ve müsrüman-larla onlar arasında herhangi bir anlaşma, sulh ve karşılıklı güven yoktu. Müslümanların, onlara verilmiş herhangi bir teminatı da yoktu. Bunlar hareketleriyle müslümanlan karşı bir harekete zorluyorlardı. Müslümanların da kendilerini onların zararından koruyabilmek için, onların vücudunu ortadan kaldırmaktan başka bir çareleri kalmamıştı. İşte, bu gibi şartlar altında» müslümanların onları hile ile öldürmelerini, ihanetle vasıflandırmak mümkün değildir.
Ayrıca sözü geçen kimselerin, müslümanlar tarafından öldürülmelerinin İslamda ihanetin yasaklanmasından önceki bir tarihe rastlamış olması da düşünülebilir.[480]

158. Yolculukta, (Çıkılan) Her Tepe Üzerine Tekbir Getirmek

2770. ... Abdullah b. Ömer'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) (herhangi bir) savaştan veya hacdan ya da umreden döndüğü zaman, karada (rastlayıp da üzerine çıktığı) tepe üzerinde üç defa tekbir getirir ve = Allah'dan başka hakiki ma'bud yoktur. O, birdir, ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd (yalnız) O'nadır. O'nun herşeye gücü yeter. (Biz seferden memleketimize) dönenleriz, tevbe edenleriz, (sadece Allah'a) ibadet

edenleriz, secde edenleriz ve (sadece) rabbımıza hamdedenle-riz. Allah va'dine sadıktır. Kuluna yardım etmiş bütün hizipleri tek başına o hezimete uğratmıştır." derdi.[481]

Açıklama

Metinde geçen "Allah va'dinde sadıktır" cümlesiyle, yüce Allah'ın "O, Rasûlunü hidayetle ve hak dinle gönderdi ki: (Allah'a) ortak koşanlar hoşlanmasa da, o (hak din) i bütün din(ler)in üstüne çıkarsın"[482] ayet-i kerimesindeki, yeryüzünde mevcut dinler arasında yegane hak din olan İslam dinini, bütün dinlere üstün kılacağına dair olan vadiyle "Müminlere yardım etmek üzerimize borç idi."[483] ayet-i kerimesindeki vadini gerçekleştirdiği, dolayısıyla mü*mirilere zafer nasibettiği ifade ve kas-dedilmiştir. Şüphesiz ki yüce Allah va'dinden dönmez.
Metinde geçen "Kuluna yardım et!" cümlesindeki "kul" kelimesiyle kas-dedilen, bizzat Rasûl-ü Zişan efendimizin kendisidir.
Şafîî ulemasından İmam Nevevi'nin açıklamasına göre, "Metinde geçen "Bütün hizipleri tek başına o hezimete uğratmıştır." cümlesindeki hizipler kelimesiyle kasdedilen, Hendek harbinde toplanarak müslümanlara karşı birleşen müşriklerdir. Bunlar, müslümanlan topyekün imha etmek için Medine'yi kuşatınca Allahü Teâlâ onların üzerine geceleyin korkunç bir fırtına ile birlikte göremedikleri birtakım melekler göndermekle, ateşlerini söndürmüş, yüzlerini gözlerini toz içinde bırakmış, onlara savaşı bırakıp kaçmaktan başka bir kurtuluş çaresi bırakmamıştır. Nitekim yüce Allah "Ey inananlar Allah'ın size olan nimetini hatırlayın, hani bir zaman size ordular gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgar ve sizin göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı bilir.[484] ayet-i kerimesiyle bu gerçeği ifade buyurmuştur.
Yine Kadı Iyaz'ın ifadesine göre, sözkonusu cümlede geçen Ahzab kelimesiyle, Hendek savaşına katılan kafir gruplarının yanısıra kıyamete kadar, müslümanların karşısında toplanacak olan grupların da kasdedildiğini söyleyenler de vardır.
Bazıları, Rasûl-ü Ekrem'in başkalarını seçili konuşmaktan men ettiği halde kendisinin, burada seçili konuşmasını izah etmenin mümkün olmadığını söylemişlerse de, kendilerine "Rasûlullah'ın menettiği seçili konuşma, kahinlerin yaptığı gibi özene bezene, yapılan seçili konuşmalardır. Tekellüf ve tasannu olmadan, ağızdan dökülüveren seçili konuşmaları ise yasaklamamıştır. Kendisinin buradaki secileri de bu kabilden olan secilerdir." diye cevap verilmiştir.[485]

159. Yasaktan Sonra (Allah Ve Rasûlü Tarafından, Yasaklanan Fiile Tekrar) Dönme İzni (Verilebilir)

2771. ...İbn Abbas'dan demiştir ki:
"Allah'a ve ahiret gününe inananlar -mallarıyla canlarıyla cihad etme hususunda- senden izin iste (yip geri kal)mazlar."[486] (mealinde ki) ayet-i (kerimenin hükmünü) Nûr (suresin)deki: (şüphesiz ki Allah) "... çok bağışlayan, çok merhamet edendir." sözüne kadar (devam eden) "mü'minler o kimselerdir ki; Allah'a ve peygamberine (gönülden) inanmışlardır..."[487] (mealindeki) ayet(i kerime) yürürlükten kaldırmıştır.[488]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte geçen, iki ayetin tefsirinde, ulema ihtilaf etmiştir. Hasan-ı Basrî ve İkrime'ye göre, metinde geçen Tevbe süresindeki ayet-i kerimenin hükmünü, Nur süresindeki ayet-i kerime yürürlükten kaldırmıştır.
Sözü geçen alimlere göre; Tevbe süresindeki ayet-i kerimede meşru bir sebeple de olsa, mü'minlerin cihada çıkmamak için Hz. Peygamberden izin istemeleri yasaklanırken "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah ve peygamberine (gönülden) inanmışlardır. İçtimai bir iş (görüşmek) üzere o, (Allah'ın Rasûlü ile) bulundukları zaman, ondan izin almadan gitmezler. (Ey Muhammed), senden izin alanlar, işte onlar, Allah'a ve Rasûlüne inanan kimselerdir. Bundan dolayı bazı işler için senden izin istedikleri zaman, onlardan dilediğine izin ver ve onlar için Allah'dan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.[489] mealindeki ayet-i kerimede ise, Hazret i Peygambere meşru mazaretleri olan mü'minlere, cihada çıkmamaları için izin vermesi emredilmektedir. Bu durum, Nur süresindeki ayet-i kerimenin yukarıda mealini sunduğumuz, Tevbe suresinin 44. cü ayet-i kerimesinin hükmünü yürürlükten kaldırdığını ortaya koymaktadır.
Mevzumuzu teşkil eden bab başlığından musannif Ebu Davud'un da bu görüşte olduğu anlaşılıyor.
Bazı ilim adamlarına göre ise; bu iki ayet-i kerimenin hükmü arasında bir çelişki olmadığından, birinin diğerinin hükmünü yürürlükten kaldırması da sözkonusu değildir.
Bu görüşte olan alimler; Tevbe suresinin 44. cü ayet-i kerimesi "Mü'minler asılsız mazeretler ileri sürerek cihaddan geri kalmak için Hz. Peygamberden asla izin istemezler. Ancak meşru bir mazaretleri çıkınca böyle bir izin isteme yoluna gidebilirler. Fakat münafıklar, birtakım uydurma mazeretler ileri sürerek harbe çıkmamak için Hz. Peygamberin huzuruna gelip izin isterler." anlamına gelir ki, Nur suresinin sözü geçen ayet-i kerimesinde buna aykırı bir hüküm bulunmadığı son derece açıktır. Hatta Nur suresinde mazereti olan mü'minlere yeteri kadar izin vermesi için, Hz. Peygambere emir vardır. Binaenaleyh sözkonusu iki ayetten, birinin diğerini neshetmesi düşünülemez.[490]

160. Müjdeci(Ler) Göndermek

2772. ...Cerir'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) bana (hitaben ey Cerir) "Zülhalasa hakkında (hayırlı bir haber getirsen) de bizi rahatlatsan" dedi. (Ravi Kays rivayetine şöyle devam etti) Bunun üzerine (Cerir yola düştü, Zülhalasa'-nın) yanma varıp onu parçaladı. Sonra Ahmes (kabilesin)den Ebû Er-tât künyesiyle anılan bir adamı müjde vermek üzere peygamber sal-lallahü aleyhi ve selleme

gönderdi.[491]

Açıklama

Zülhalasa: Devs, Hasam ve Becile kabilelerine ait bir putun bulunduğu evin ismidir. Hafız İbn Hacr'in görüşü budur. Bir rivayete göre bu putun adı zülhalasa idi, bu putun içinde bulunduğu evin ismi de Halasa idi. Mekke'nin fethinden sonra, Hz. Cerir müslüman olarak Hz. Peygamberin huzuruna gelmişti. Hz. Peygamber onu Zülhalasa ismindeki putu kırmaya teşvik edince, Hz. Cerir bu putu kırmak üzere yola çıkmış ve yanına, kendi kabilesi olan Ahmes oğullarını da alarak putu koruyan, Hasam kabilesi üzerine yürümüş ve onlarla savaştıktan sonra putu kırmaya muvaffak olmuş.
Rasûl-ü Zişan efendimizi memnun etmek için de bu haberi vermek üzere, Ebû Ertat künyesiyle anılan bir sahabiyi müjdeci olarak göndermiştir. Hz. Cerir'in bu hareketi ve Rasûl-ü Zişan efendimizin onun bu hareketini tasvib etmesi, Fetih ve zafer gibi hayırlı haberleri müslümanlara müjdelemenin, bu müjdeyi vermek için özel müjdeciler göndermenin, müstehab olduğunu gösterir.[492]

161. Müjde Vermek

2773 . ...Ka'b b. Malik demiştir ki:
Peygamber (s.a) bir yolculuktan geldiği zaman, ilk önce mescid-de iki rek'at namaz kılar, sonra da halkla otururdu. (Musannif Ebu Davud'un şeyhi) İbnü's-Serh (Ka'b b. Malik'in bu hadisini sonuna kadar) nakletti[493] (Ka'b b. Malik konuşmasına devam ederek şöyle) dedi: Rasûlullah (s.a) müslümanlara, bizim üçümüzle konuşmayı yasakladı. Nihayet, (onların bu küskünlüğü) bana (iyice) uzayınca (birgün). Amcamın oğlu olan Ebû Katade'nin bahçesinin duvarına tırmandım ve kendisine selam verdim. Daha sonra ellinci gecenin sabahında, sabah Alamazını evlerimizden bir evin damında kıldım ve hemen arkasından "Ey Malik'in oğlu Ka'b müjde sana!" diye bağıran birini işittim ve bana müjde vererek bağıran kimse yanıma gelince, (üzerimdeki) iki (kat) elbisemi çıkarıp ona giydirdim (ve) hemen arkasından (Rasûlü Ekrem'in huzuruna varmak üzere) harekete geçtim. Nihayet mescide girdim. Bir de ne göreyim, Rasûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem (orada) oturuyor. Talha b. Ubeydillah kalktı, koşarak bana (geldi) benimle, müsafaha etti (elimi sıktı) ve beni tebrik etti.[494]

Açıklama

Ka'b b. Malik (r.a) tamamı Buhari ve Müslim'de zikredilen bu uzun rivayetinde, Tebük seferine niçin iştirak edemediğini açıklarken, aynı zamanda bu şanlı seferin bir çok noktalarına da işaret etmiştir. Hz. Ka'b Ensardandır. Ebu Abdullah künyesini taşır. Akabe'de bulunan üç şairden biridir. Diğer iki şair de Abdullah b. Revaha ile Hassan b. Sabit'tir. Fahr-i kainat efendimizin bu güzide şairlerinden Hassan, şiirlerinde Kureyş'in nesilerini hedef alır. Abdullah b. Revaha da küfürlerini ayıplardı, Hz. Ka'b ise Kureyş'i daima harb ile tehdid eden kahramanlık şiirleri söylerdi.
Hz. Ka'b'ın Tebük seferine iştirak etmediği bir gerçek olmakla beraber, Hz. Peygamberin bu ateşli şairi, Tebük seferinden korkaklığı nedeniyle geri kaldığı söylenemez. Aslında, kendisi Bedir'den başka bütün seferlere iştirak etmiş, Uhud harbinde onbir yara almıştı. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin Buhari'de tam olarak zikredilen rivayetinden anlaşıldığına göre; Tebük savaşına katılmak için son derece istekli olduğu halde, savaş hazırlıklarını vaktinde yapamadığı için, müslümanlarla birlikte sefere çıkamamış ve daha sonraki günlerde de onlara yetişmemiştir.
Son ömründe gözleri görmez olmuştu. H. 50. tarihinde Muaviye'nin hilafeti zamanında, yetmişyedi yaşında vefat etmiştir. Medinelilerden sayılır. Tabiinden bir cemaat kendisinden hadis rivayet etmiştir.
Sarih Aynı: "Şair Ka'b'ın bu hadisi elliden ziyade hüküm ve faydayı muhtevidir" diyor ve birer birer bildiriyor. Bunlardan en mühimi nefiri âm (umumî seferberlik) ilanı üzerine devletçe vukubulan davete icabet edilmeyip, döneklik ve kaçaklık gösterilmesinin Allah Teâlâ ve Rasûlullah, tarafından en ağır nefret ve şiddetle karşılanmış olmasıdır. Dini ve milli bir mühimmeyi hiç bir izaha muhtaç olmaksızın hadis-i şerifin satırlarında ke-malî vuzuh ile okuyoruz.[495]

Bazı Hükümler

1. Hayırlı bir haberi ulaştırarak, müslümanian sevindırmek müstehabdır.
2. İkram için, faziletli bir kimseye karşı ayağa kalkmak mustehabdır.
3. Müslümanların birbirleriyle karşılaştıkları zaman musafaha yapmaları ve büyüklerin tabilerini sevindiren bir habere sevinmeleri mustehabdır.
4. Devlet tarafından ilan edilen seferberliğe katılmak her müslümana farz-ı ayndır.[496]

162. Şükür Secdesi

2774. ...Ebû Bekre'den demiştir ki:
Peygamber sallallahü aleyhi ve selleme, sevindirici bir haber ulaşınca veya kendisine bir müjde verilince Allah'a secde-i şükr ederek yere kapanırdı.[497]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, şükür secdesinin meşruluğuna bir delildir.Sübül'üs-Selam müellifi Sana'ni'nin beyanına göre; İmam Şafiî (r.a) ile İmam Ahmed (r.a) bu görüştedir. İmam Malik ile İmam Ebû Hanife'ye göre; şükür secdesinde bir kerahet olmadığı gibi mendup ta değildir. Şükür secdesi için, taharetin şart olup olmadığı hususunda ulema ihtilaf etmiştir. Bazıları, namaza kıyas ederek şükür secdesi için de taharetin şart olduğunu söylerken, bazıları da şart olmadığını söylemişlerdir. İmam Sammanî, taharetin şart olmadığı görüşündedir.
Neyl'iil-Evtar müellifi Şevkani; şükür secdesinde tekbir getirileceğine dair bir delilin bulunmadığını söylüyor.
Zad'ül-Mead müellifi İbn Cevzi; Hz. Ka'b b. Malik'in tevbesinin kabul edildiği haberini alınca, secdeye vardığım, bunun her hayırlı haberin gelmesinde secdeye varmanın sahabenin adeti olduğuna delalet ettiğini ve bu secdenin, yeni nimetlere erişilip, musibetlerden kurtulunca yapılan şükür secdesinden başka bir şey olmadığını söylüyor. Yine İbn Kayyim'in ifadesine göre; Ebû Bekir es-Sıddık, Müseylemetü'l-kezab'ın ölüm haberini alınca; şükür secdesine vardığı gibi Hz. Ali, Haricilerden Züssedyi denilen kişi ölü olarak bulunduğu zaman, Hz. Fahr-i kainat efendimiz de Hz. Cebrail'in "Kendisine bir defa salat okuyan bir kimseye, bu salatı karşılığında Allah'ın o kula on defa salatta bulunacağı" haberini getirdiği zaman ve ümmetine üç defa şefaatta bulunup da üçünün de kabul edildiğinde, şükür secdesine varmıştır. Nitekim Hz. Peygamberin şefaat duasının kabul edilmesi meselesi, (2775) numarada sunacağımız hadis-i şerifte açıklanacaktır.
Şükür secdesi, konusunda Hanefilerin ed-Dürrü'l-Muhtar isimli meşhur kitabında "Şükür secdesi müstehabdır. Bununla fetva verilir." diyor. Hanefî ulemasından, îbn Abidin de bu metni açıklarken şunları kaydetmiştir: Şükür secdesi, yeni bir nimete nail olan veya Allah Teâlâ kendisine mal, evlat ihsan eden, yahut bir musibetten kurtulan kimselere müstehaptır. Bu secde için kıbleye dönülür, Allah Teâlâ'ya şükür için secde edilir. Secdede Allah'a hamd ile teşbih ve tekbir getirilir. Ondan sonra secde-i tilavette olduğu gibi, secdeden baş kaldırılır. Sirâc sarihinin "bununla fetva verilir" sözü imameynindir.
İmam Azam'a gelince; Muhit'de onun "Ben bu secdeyi vacip görmüyorum. Çünkü vacip olsa, her an vacip olurdu. Zira Allah Telâlâ'nın kuluna verdiği nimetler, kesintisiz devam eder. Bunda; güç yetmeyecek şeyi teklif vardır." dediği rivayet olunmuştur. Zahire'de İmam Muhammed'den rivayet olunduğuna göre; İmam Azam, secde-i şükürü bir şey saymazmış. Mü-tekaddimin ulema bunun manası hakkında ihtilafa düştü; bazıları "Onu sünnet saymazdı" demek olduğunu; bazıları da "tam şükür olmaz" demek istediğini söylemişler. "Çünkü şükrün tamamı Mekke'nin fethi gününde Peygamber (s.a.)'in yaptığı gibi iki rek'at namazla olur" demişlerdir. İmam Azam, bu sözü ile secde-i şükür, vacip değildir, demek istemiştir, diyenler olduğu gibi, "Meşru değildir. Yapılması mekruhtur. Ondan dolayı sevap verilmez, bilakis terki evladır" manasına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Musaffa sahibi, bu kavli ekser ulemaya nisbet etmiştir. Ekser ulemanın bu kavli, İmam Azam'dan sübut bulmuş bir rivayete dayanıyorsa mesele yoktur. Aksi takdirde, yukarıdaki iki ibaresinden her ikisi de ihtimallidir. En zahir mana müstehap olmasıdır. Nitekim bunu imam Muhammed nassan bildirmiştir. Bu hususta birçok hadisler varit olmuş. Bu işi, Ebû Bekir Ömer ve Ali (r.a) hazeratı yapmışlardır. Peygamber (s.a.)'in fiilinden mensuhtur diye, bahsetmek doğru olamaz. "Hılye'de böyle denilmiştir." ibaresi kısaltılmıştır. Sözün tamamı Hılye ile İmdat'dadır. Onlara müracaat edebilirsiniz.
Münye şerhinin sonunda şöyle denilmektedir: "Bu hususta peygamber (s.a.)'den bîr çok rivayetler varit olmuştur. Ondan (secde-i şükürden) mene-dilmez. Çünkü onda (secdede) tevazu vardır. Fetva buna göredir."
Eşbah'ın çeşitli meseleler bahsinde şu satırlar vadır: "Secde-i .şükür, İmam Azam'a göre, vacip değil, caizdir. Ondan rivayet edilen "Secde-i şükür vacip olarak meşru değildir." sözünün manası da budur, ttimad edilen kavle göre, ihtilaf onun caiz olup olmadığında değil, sünnet olmasındadır."
"Lakin namazdan sonra yapılması mekruhtur." Münye şerhinde şöyle denilmiştir: "Sebebsiz dursa ibadet değildir. Ama mekruh da sayılmaz. Namazın ardından yapılan secde mekruhtur. Çünkü cahiller onun sünnet veya vacip olduğuna itikat ederler. Buna sebeb olan her mubah mekruhtur."
Hülasa şudur: Sebebsiz yapılan secde, cahillerin sünnet olduğuna itikadına vesile olmazsa mekruh değildir. Ben, vitir namazından sonra bu secdeye devam eden birini gördüm. Bunun aslının ve senedinin olduğunu söylüyordu. Kendisine buradakini söyledim. Hemen secdeyi terketti.[498]

2775. ...(Amir b. Sa'd'ın) babasından demiştir ki:
Rasûlullah (s.a)'le birlikte Medine'ye gitmek üzere Mekke'den (yola) çıktık.
Azver'e yaklaştığıız zaman (hayvanından) indi, sonra ellerini kaldırıp Allah'a bir süre dua etti, sonra secdeye kapandı, uzun bir süre (secdede) kaldı, sonra kalktı, ellerini kaldırıp bir süre daha Allah'a dua etti(kten), sonra (tekrar) secdeye varıp uzun süre (secdede) kaldı. Sonra (tekrar) secdeden kalktı, ellerini kaldırıp bir süre Allah'a dua ettikten sonra (yine) secdeye vardı. (Bu hadisi Musannif Ebu Davud'a nakleden) Ahmed İbn Salih Rasûlullah, ellerini kaldırıp bir süre Allah'a dua etti. Sonra secdeye vardı, anlamındaki) cümleyi üç defa zikretti ve sonra rivayetine şöyle devam etti:
Rasûlü Ekrem bu duaları ve secdeleri bitirdikten sonra) buyurdu ki:
"Ben Rabbimden (rahmet) diledim ve ümmetim (in günahlarının affolması, derecelerinin yükselmesi) için, şefaatte bulundum da bana ümmetimin üçtebirini bağışladı. Bunun üzerine Rabbime bir şükür olmak üzere secdeye vardım. Sonra başımı kaldırıp ümmetim için (tekrar) Rabbimden dilekte bulundum. Bana üçtebirini (daha) bağışladı. Bunun üzerine Rabbime şükür olmak üzere (ikinci defa) secdeye vardım. Sonra başımı kaldırıp ümmetim için Rabbimden (üçüncü defa olmak üzere bir) dilekte (daha) bulundum. Bunun üzerine bana (ümmetimin) son üçtebirini bağışladı. Rabbime şükür olmak üzere (üçüncü kez) secdeye vardım."
Ebû Dâvûd der ki: (Şeyhim) Ahmed b. Salih bu hadisi bize naklederken (bu hadisin sened zincirinde bulunan) Eş'âs b. İshâk'ı (zincirden) düşürmüştür, (Fakat) bu hadisi bana Ahmed b. Salih'ten, Musa b. Sehl er-Remli'de rivayet etti.) Onun rivayet senedinde ise, Eş'as b. İshak zikredilmiştir.[499]

Açıklama

Musannif Ebu Davud'un metnin sonuna ilave ettiği ta'likte mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde, Esas b. İshak'ın atlandığını ifade edilmektedir. Bilindiği gibi senedinden bir ravinin atlandığı bu gibi hadislere "munkatı" hadis denir. Ve munkatı hadisler zayıf hadislerdendir.
Ancak musannif kendisine bu hadisi aynı zamanda Musa b. Sehl'in de rivayet ettiğini ve Musa b. Sehl'in rivayet senedinde Esas b. İshak'ın da bulunduğunu ifade etmektedir. Merhum Musannif bu ifadesiyle mevzumuzu teşkil eden ve kendisine Ahmed b. Salih yoluyla gelen bu hadisin başka bir yoldan takviye edildiği için zayıflıktan kurtulup Hasen derecesine yükseldiğini ifade etmek istemektedir.
Tîbî'nin ifadesine göre; Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye giderken Azver denilen yere yakın bir yerde inip de orada ümmetine dua etmesi, oranın bir hususiyetinden değil, sadece orada kendisine inen bir vahiyden dolayıdır. Hanefi ulemasından Aliyyü'l-Kariye göre; ümmetin avamı ve havası için böylesine dua edilen bir yer hususiyetten uzak olamaz.
Konumuzla ilgili hadis-i şerifte Rasûl-ü Zişan Efendimizin daha dünyada iken, ümmeti için şefaatta bulunduğu ve bu şefaatinin kabul edildiği, ümmeti hakkındaki bu isteğinin kabul edildiğini görünce, şükür secdesine vardığı ifade edilmektedir.
Şefaat; birisi için ricacı, istirhamcı yalvarıcı ve aracı olmak demektir. Istılahta şefaat; Peygamber Efendimizin ve diğer büyük zatların ahifet gününde, bir kısım, günahkar mü'minlerin affedilmeleri ve itaatli mü'minlerin de yüksek mertebelere ermeleri için, Allah Teâlâ'dan niyaz ve istirhamda bulunmalarıdır.
Şefaat aslında Allah'a mahsus bir haktır.[500] Diğer insanların şefaatçi olmaları ancak onun izni iledir.[501] Kafirler şefaatten mahrum kalacaklardır.[502] Bir rahmet kapısı olan şefaatten istifade edemeyeceklerdir.
Ahirette, bütün insanlara muhakeme ve muhasebenin bir an evvel yapılması için, en büyük şefaatte bulunacak olan Peygamber Efendimizdir. Yani şefaat kapısını o açacaktır. Onun, bu şefaatine şefaat-i uzma (büyük şefaat) denir.Onun bu şekilde sahip olduğu yüksek makam ve imtiyaza da Makam-ı Mahmud denir.[503]
Allah Teâlâ bu şefaati kabul buyurup ahiret muameleleri için emir buyuracaktır.
İlk şefaatten sonra, diğer peygamberlere, alimlere, şehidlere şefaat etmek için izin verilecektir.[504] Yine meleklere ve bazı müminlere de şefaat etmeleri için müsaade edilecektir.[505] Yine kişinin tuttuğu oruç ve okuduğu Kur'an, Kıyamet gününde kendisine şefaatçi olacaktır.[506]
Rasûl-i Zişan efendimizin şefaatinden istifade etmeyecek bir kul bile yoktur. Az da olsa her kul onun şefaatinden istifade edecektir.
İmam Nevevi'nin açıklamasına göre; şefaat beş mertebede olacaktır.
1. Haşirde olan korkulardan kurtarmak için şefaat. Nitekim, bütün insanlar haşirde hesaba çekilmek üzere korkulu anlar geçirirken, önce Hz. Adem'e daha sonra sıra ile Hz. Nuh, İbrahim, Musa, İsa (a.s) hazretlerine şefaat etmeleri ricasıyla başvurup da bu ricalarından olumlu bir netice alamadıklarını görünce, Hz. Peygamber efendimize başvururlar ve onun ricasıyla hepsi oradan kurtulurlar.[507]
2. Bir topluluğu hesapsız olarak cennete koymak için şefaat.[508]
3. Hesabı görülmüş ve azaba müstehak olmuş bir topluluğu cehenneme girmekten kurtarmak için yapılacak olan şefaat.
Nitekim İmam Müslim'in naklettiği "Sizin peygamberiniz -Ya Rabb selamet ver- der." anlamındaki hadis-i şerif buna delalet eder.[509]
4. Asilerin cehenneme girenlerini cehennemden çıkarmak için yapacağı şefaat.. Nitekim Buhari'nin rivayet ettiği, "Muhammedîn şefaatiyle bir topluluk ateşten çıkarılıp cennete konur. Bunlar cehennemlikler diye isimlendirilmiş olanlardır"[510] anlamındaki hadis buna delalet eder,
5. Dereceleri yükseltmek için olacak şefaat; İmam Nevevi Ravza isimli eserinde bu şefaatin sadece peygamberimize has bir şefaat olduğunu zikretmekle yetinmiş, delilini zikretmemiştir.
Kadı Iyaz, bu şefaatlere bir altıncısını da ilave ederek "Rasûlullah efendimizin amcası Ebû Talib'e azabının hafifletilmesi için ettiği şefaat altıncı şefaattir" demiştir. Hz. Peygamber, şerefli kabrini ziyaret edenlere de şefaat edeceği gibi, ayrıca müezzine icabet edene ve salihlerin kusurlarım gördüğü halde onları görmezden gelenlere de şefaat edecektir. Ancak bu zümreler, yukarıda geçen beş sınıfın dışında değillerdir.[511]
et-Tâc musannifinin açıklamasına göre, yukarıda beş maddede zikrettiğimiz şefaat çeşitlerinden, birinci ile ikinci sadece Fahr-i kainat efendimize aittir.[512]
Bezlü'l-Mechûd yazarı eş-Şeyh Halil Ahmed'in beyanına göre, mevzu-muzu teşkil eden hadis-i şerifte Rasûl-ü zişan efendimizin ilk duasında, bağışlananların (icabet) ümmetinin üçtebirini teşkil ettiğinden bahsedilen zümre, sabikun denilen ve İslamî hakikatleri öğretmek için canla başla çalışan ve hayırda yarışı kazanan müslümanlardır. İkinci duadan sonra bağışlananlar-sa, Allah'ın kitabından ayrılmayarak ömürlerinin ekserisini adalet üzerine geçiren müslümanlardır. Üçüncü duadan sonra bağışlananlarsa nefislerine zulmedenlerdir.
Hz. Peygamberin bu üç zümreden birincisiyle, ikincisine şefaati, onları haşirde beklemekten kurtarma şeklinde olacaktır. İlk iki zümreye şefaatin onların makam ve derecelerinin yükselmesi şeklinde olabileceği düşünülebilir. Çünkü bu iki zümre cennete Rasûl-ü ekremin şefaatıyla değil Allah'ın rahmetiyle gireceklerdir. Nitekim Taberani'nin İbni Abbas'dan mevkuf olarak naklettiği bir hadis-i şerifte "Önce hesabı olmayanlar, adalet edenler, Allah'ın rahmetiyle cennete girerler. Sonra kendine zulmedenler ve Araf ehli Rasûlullah (s.a)'in şefaatıyla cennete girerler.[513] buyurmuştur.[514]

Bazı Hükümler

1. Sevindirici bir olayla karşılaşınca şükür secdesine varmak caizdir.
2. Şefaat haktır.[515]

163. Yoldan Gelen Kimsenin (Evine) Geceleyin Girmesi (Mekruhtur)

2776. ...Cabir b. Abdillah'dan demiştir ki: "Rasûlullah (s.a) (yoldan gelen) bir kişinin ailesinin yanına (geceleyin) girmesini çirkin görürdü."[516]

Açıklama

Turûk: Geceleyin gelmek demektir. Bu hadis-i şerifte uzun bir yolculuğa çıktığı için, uzun zaman ailesinden ayrı kalan bir kimsenin dönüşte ansızın evine gelmesi mekruhtur. Çünkü böyle uzun zaman ailesinden uzakta kalan bir kimse ailesinin yanına ansızın girecek olursa, onu çirkin bir kıyafetle, temizliğini ihmal etmiş ve kocası için gerekli temizliği yapmamış bir halde bulması mümkündür. Böyle bir hal ise o kimsenin karısından nefret etmesine yol açacaktır.
Nitekim ashabdan Abdullah b. Revana geceleyin bir seferden dönüp ansızın evine girmek isteyince, bir kadının karısının saçlarını taramakta olduğunu gördü, onu öldürmek için kılıcına sarıldı'. Fakat gerçeği anlayınca bundan vazgeçti. Durumu Hz. Peygambere anlatınca, Rasulü Ekrem, geceleyin seferden dönen bir kimsenin ansızın karısının yanına girmesini yasakladı.
Durum böyle olunca, geceleyin yoldan gelen bir kimsenin ansızın ailesinin yanına girmesi uygun değildir.
Fakat yolcu yakın bir yere gitmiş karısı gelmesini bekliyorsa, evine gece dönmesinde beis yoktur. Keza askerde veya benzeri kalabalık bir cemaat içinde seferde bulunur da dönmekte oldukları ve şimdi şehre girecekleri haber verilirse, istediği zaman evine girmesinde beis yoktur.[517]

2777. ...Cabir'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) (şöyle) buyurmuştur. "Seferden dönen kişinin ailesinin yanına gireceği vaktin en güzeli gecenin başlangıç zamanıdır."[518]

Açıklama

Metinde geçen ahsene kelimesinin başında bulunan ma kelimesi bazılarına göre ismi mevsuldur ve sıla cümlesinde bulunması gereken aid zamiri hazf edilmiştir. Bu takdirde hadise "seferden dönen bir kimsenin ailesinin yamna gireceği vakitlerin en güzeli, gecenin ilk vaktidir." şeklinde mana vermek icabeder.
Bazılarına göre ise bu "ma" masdariyyedir. Bu takdirde hadis: "Seferden dönen kişinin ailesinin yanına girmesinin en güzeli, gecenin ilk zamanındaki girişidir" anlamına gelir. Tîbîye göre, bu "ma" ile ilgili tevcihlerin en güzeli "ma"nın mevsufe olduğunu kabul eden tevcihtir. Bu tevcihe göre hadisin manası: "Seferden dönen kişinin ailesinin yanına girme vakitlerinin en güzeli gecenin başlangıcıdır" şeklindedir.
Görüldüğü gibi bu takdir ve tevcihlerin belirlediği manalar arasında önemli bir fark yoktur. Netice itibariyle hepsi de birdir.
Bir önceki hadis-i şerifte, seferden dönen birkimsenin, geceleyin ailesinin yanına ansızın girivermesi yasaklandığı halde bu hadis-i şerifte, seferden dönen bir kimsenin karısının yanına girebileceği en uygun vaktin; gecenin ilk saatleri olduğu ifade edilmektedir. Zahiren bu iki hadis arasında, bir çelişki bulunduğu kanaati uyanıyorsa da aslında bu iki hadis arasında bir asla bir çelişki yoktur. Hadiste "Seferden dönen kişinin karısının yanına gelmesinden maksat onun yanına ansızın girmek değil, onunla cinsî münasebette bulunmaktır."
Oysa bir önceki hadisi şerifte "geceleyin seferden dönen kişinin yanına girmesi" sözünden maksat; yerinde de açıklandığı üzere onun yanma ansızın girmektir.
Seferden dönen kimsenin ailesiyle cinsî münasebette bulunacağı en uygun saat, gecenin ilk saatleridir. Yolculuk sebebiyle karısından uzun süre ayrı kalan kimse, şehvetini teskin etmeye son derece muhtaçtır. Şehvetini gidermeden sakin bir uykuya varıp yorgunluğunu gidermesi, mümkün değildir. Bu bakımdan, daha gecenin ilk saatinde cima ederek uykuya varması tavsiye edilmiştir.[519]

2778. ...Cabir b. Abdillah'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir yolculukta idik (seferden dönüp ailelerimizin yanına) girmeye kalkıştığımızda (Rasûl-i Zişan Efendimiz):
"Yavaş olunuz, (kadınlarınızın yanına) geceleyin (yatsı vaktinde) girelim, dağınık saçlı olan (kadınlar) taransın, kocası gurbette olan (lar) da usturasını kullansın." buyurdu.[520]
Ebû Dâvûd der ki: Zühri "Geceleyin girmekten maksat yatsıdan sonra girmektir" dedi. Akşamdan sonra girmekte de sakınca yoktur.[521]

Açıklama

2776 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, geceleyin yoldan dönen bir kimsenin, ansızın ailesinin yanına

girmesi mekruhtur. Çünkü kadın, kocası için gerekli temizliği ve süslenmeyi yapmamıştır. Kişi, karısını bu halde görünce; ondan soğuyabilir. Bu sebeple, yoldan dönen bir kimsenin karısının yanına varmadan önce, onu geldiğinden haberdar ederek gerekli temizliği yapmasına imkan verecek kadar yanına varmakta, geç davranmalıdır.
Bu hadisin sonundaki ta'likten anlaşıldığına göre; musannif Ebû Dâvûd "Seferden dönünce ev halkına haber vermeden ansızın eve girmekle ilgili bu yasağın, seferden yatsıdan sonra dönen kimselerle ilgili olup, akşamdan sonra seferden dönen bir kimsenin yatsıdan önce ailesinin yanına ansızın girmesinde bir sakınca olmadığı" görüşündedir. Çünkü akşamdan sonra ve yatsıdan önce, evine dönen bir yolcunun karısı, gerekli temizliği yapma fırsatına sahiptir.[522]

164. (Seferden Dönenleri) Karşılamak

2779. ... es-Saib b. Yezid'den demiştir ki:
Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem Tebük gazvesinden döndüğü zaman, kendisini halk (yolda) karşıladı çocuklarla birlikte ben de onu Veda tepesinde karşıladım.[523]

Açıklama

Tebük; Medine ile Şam arasında bir yerin adıdır. Karayolu ile hacca gidenler, Tebük'ten geçerler. Tebük gazvesi, miladın 630. senesinde, (hicretin 9. senesinde) vuku bulmuştur.
Seniyyetü'l-veda: Medine'nin dışında bulunan bir tepedir. Cahiliyye devrinde, Medine'den taşraya gitmek isteyenler buradan uğurlandığı için bu tepeye Uğurlama tepesi anlamına Seniyyetü'l-veda ismi verilmiştir.
Çocukları, savaştan veya hacdan dönen kimseleri karşılamaya göndermekte onları güzel ahlaklara alıştırmak ve onlara seferden dönenlerin duasını kazandırmak gibi faydalar vardır. el-Mihleb'in beyanına göre hacıları ve gazileri yolda sevinçle karşılamakta emr-i maruf manası vardır. Bu iyi amellerden biridir.[524]

165. Savaşta (Sarfetmek Üzere Hazırlanan) Bir Malzemeyi Vaz Geçilince Onu (Yine Allah Yolunda) Bir Savaşta Harcamak Müstehaptır

2780. ...Enes b. Malik'den demiştir ki:
Eşlem (kabilesin)den biri (Hz. Peygamberin huzuruna gelip):
"Ey Allah'ın Rasûlü ben (Allah yolunda) savaşmak istiyorum, (fakat) benim savaş hazırlığı yapacak malım yoktur." demiş. (Hz. Peygamber de):
"Ensardan olan falan kimseye git (harp malzemelerini ondan iste). Çünkü b, gerekli hazırlığı yaptı ve hastalandı. Ona - Rasûlullah (s.a.)'in sana selamı var (harp için) hazırladığın malzemeleri bana ver (eceksin) de." buyurmuş. Bunun üzerine o (genç, gidip) Ensarlı zata bu sözü söylemiş, o zat da karısına "ey kadın harp için bana vermiş olduğun malzemeyi bu adama ver, onlardan hiçbir şeyi (yanında) bırakma. Allah aşkına ondan hiçbir şey bırakma ki Allah onun hakkında sana bereket versin." demiş.[525]

Açıklama

Şafiî alimlerinden Nevevî'nin açıklamasına göre; bir kimse malını Allah yolunda sarfetmek üzere ayırır, buna imkan bulamazsa, onu başka bir hayra sarfetmesi müstehabdır. Nezr etmedikçe, bu malı ilk niyyet ettiği yere sarfetmesi gerekmez. Fakat o malı ayırırken belli bir yere sarfetmek için nezretmişse, onu mutlaka nezrettiği yere sarfetmesi icabeder. Başka yere sarf edemez.
Hafız el-Münziri'ye göre; sözü geçen Ensarlı şahabının bu malzemeyi ayırırken Allah yolunda yapacağı savaşta sarfetmek üzere ayırdığı halde, hastalığı yüzünden buna muvaffak olamadı, yine Allah yolunda sarfetmiş olmak gayesiyle Eslemli gence verdiği düşünülebileceği gibi, Rasûlü zişan efendimiz, emrettiği için verdiği de düşünülebilir.
Ayrıca bu hadis, hayra delalet etmenin faziletini de ifade etmektedir.[526]

166. Yolculuktan Dönünce Namaz Kılmak

2781. ...Ka'b b. Malik'den demiştir ki
Hz. Peygamber, yolculuktan ancak gündüzün dönerdi. Hasan (b. Ali ise Hz. Peygamberin seferden ancak)kuşluk vakti(dönerdi dediğini) ve seferden dönünce (de ilk iş olarak doğruca) mescide varıp orada iki rek'at namaz kıldıktan sonra, (Müslümanlarla görüşmek üzere orada bir süre) oturduğunu söylemiştir.[527]

Açıklama

Bu mevzuda, ed-Dürrü'l-Muhtar'da şöyle deniyor: "Menduplardan bazıları da, yola çıkılacağı zaman kılınan iki rek'at ile, yoldan dönüldüğü zaman kılınan iki rek'at namazdır.1' Bu metinle ilgili olarak merhum İbn Abidin şu açıklamayı yapmıştır:
'Mukattam b. Miktam'dan rivayet edilmiştir ki, Rasûlullah (s.a.):
"Hiç bir kimse sefere çıkacağı zaman ailesine onların yanında kılacağı iki rek'at namazdan daha faziletli bir şey bırakmaz."

buyurmuştur. Bu hadisi Taberanî rivayet etmiştir. Ka'b b. Malik'den de şu hadis rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) ancak gündüzleyin kuşluk zamanında seferden dönerdi. Dönüşte mescidde iki rek'at namaz kılardı. Sonra orada otururdu.
Bundan anlaşılan, sefer namazının eve, dönüş namazının da mescide mahsus olmasıdır. Şafiiler bunu açıkça söylemişlerdir.[528]
Görülüyor ki, bu hadis-i şerif, sefere çıkan bir kimsenin memleketine gündüzün kuşluk vakti girmesinin ve ilk iş olarak mescide girip orada iki rek'at namaz kılmasının müstehab olduğunu ifade etmektedir.[529]

2782. ...îbn Ömer'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) (veda) haccından döndüğü zaman, Medine'ye girmiş, mescidinin önünde devesini çöktürmüş, mescide girip orada iki rek'at namaz kılmış, sonra evine girmiştir.
(Bu hadisi Îbn Ömer'den rivayet eden) Nafi; "îbn Ömer de böyle yapardı" dedi.[530]

Açıklama

Bu nacusi §erif» yoldan gelen bir kimsenin evine varmadan önce, mahalle mescidine uğrayarak orada iki rek'at namaz kılıp evine ondan sonra dönmesinin sünnet olduğuna delalet etmektedir.
Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız; bu dönüş namazı kılınınca, aynı zamanda sahibinin seferden döner dönmez ansızın eve girme gibi yasak bir işi işlemekten alıkoyar ve hanımına da kocasının dönüş haberini alarak onu karşılamak üzere gerekli hazırlığı yapma imkanı verir.[531]

167. Hisselerin (Ayırdetme) Ücreti

2783. ...Ebû Said el-Hudri(nin) haber verdiğine göre: Rasûlullah (s.a.) "Yaptığınız bir taksimden dolayı kendinize de bir pay ayırmaktan sakınınız." buyurdu. (Ebû Said sözlerine devam ederek) dedi ki: Biz (ey Allah'ın Rasûlü) "Kusame nedir?" diye sorduk. Rasûlullah:
"Bir şey, bazı kimseler arasında müşterek olur (Birisi de onu paylaştırmak üzere) gelir. (Bir kısmını kendisine ayırarak) onu eksiltir." (İşte Kusame budur) buyurdu.[532]

Açıklama

Bab başlığında bulunan mukasim kelimesi Bölüştürücü anlamına gelir. Eğer bu kelime başında bulunan "mim" harfinin fethasıyla mekasim şeklinde okunursa o zaman, bir mimli masdar olan ve kısmet anlamına gelen maksim kelimesinin çoğulu olur. Bilindiği gibi kısmet, (taksim) ortaklığa son vermek, birden fazla kimsenin bir maldaki karışık ve orantılı hisselerini birbirinden ayırdetmek demektir.
Taksimin meşruiyeti; kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Kur'an-ı Kerim'de de "Biliniz ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka beştebiri Allah'ın, Rasûlünün, hısımlarının, yetimlerin, yoksulların, yolcunundur. Allah herşeye hakkı ile kadirdir."[533] Duyurulmaktadır ki bu da taksimden ibarettir.
Hz. Muhammed de, ganimet ye mirasları taksim etmiştir. Hayber arazisini, sahabe arasında paylaştırdı. Hz. Ali de Abdullah b. Yahya'yı hane ve arazileri taksim etmekle vazifelendirmişti. Abdullah bu işin karşılığında bir ücret te alıyordu.[534]
Hattâbî'nin açıklamasına göre, hadis-i şerifte yasaklanan husus, bilir kişi olarak bir toplumun müşterek olan mallarını paylaştırma vazifesini üzerine alan bir kişinin, bu görevi yerine getirirken o malın bir kısmını kendisine ayırmasıdır. Fakat herhangi bir kimsenin, ortaklarla anlaşarak yapacağı taksim karşılığında belirli bir ücret isteyip onu almasında bir sakınca yoktur. Nitekim bu husus bir sonraki tercümesini sunacağımız hadis-i şerifte de açıklanmaktadır.
Fakat böyle bir anlaşma olmadığı halde, hisseleri ayırdeden bir kimsenin, o maldan bir kısmını kendisine ayırmasının haram olduğunda alimler ittifak etmiştir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, yasaklanan da bu muameledir, îbn Şîrîn, ortak bir malı, hissedarlar arasında paylaştıran kimsenin bu emeğine karşılık ücret almasında bir sakınca görmezdi. Ancak Hafız Îbn Hacer'in beyanına göre; İmam Malik (r.a) bu ücreti almanın mekruh olduğunu söylemiştir.[535]

2784. ...Peygamber (s.a.)'den (bir önceki hadisin) benzerini (miirsel olarak) Ata b. Yesar da (rivayet etmiştir. Ata b. Yesar)
Bir kimse, bir topluluk üzerinde (bilir kişi olarak görevli) olur da bir şunun bir de bunun hissesinden alır. (İşte hadiste yasaklanan budur) dedi.[536]

Açıklama

Gerek bu hadis-i şerifte, gerek bir önceki hadis-i şerifte bilir-kişi veya başkan olarak bir toplumun müşterek mallarım dağıtma görevini üzerine alan bir kimsenin, mal sahiplerinin hisselerinden ken: dişine birşeyler ayırarak az da olsa, onların haklarını ellerinden almasının yasak olduğu, ifade edilmektedir. Fakat bir kimsenin müşterek bir malı, hissedarları arasında dağıtması karşılığında ücret almasında herhangi bir sakınca yoktur. Hadis-i şerifte bunu yasaklayan bir ifade de yoktur.[537]

168. Savaşta Ticaret Yapmak

2785. ...Peygamber (s.a.) sahâbîlerinden bîr adam, Ubeydullah b. Süleyman'a (şöyle) demiştir: Biz, Hayber'i fethettiğimiz zaman (mü-câhidler) mal ve esirden (ele geçirdikleri tüm) ganimetlerini (ortaya) çıkar(ıp paylaş)tılar. Bunun üzerine halk ganimetlerini değişmeye başladı. Derken (Hz. Peygamberin huzuruna bir) adam geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlü! Bugün ben şu vadi halkından hiçbirinin benzerini kazanmadığı bir kazanç elde ettim." dedi. (Hz. Peygamber de): "Vay, yazıklar olsun sana! Sen ne kazandın?" dedi. (O zat ta) "Alışverişe devam ettim. Nihayet üçyüz okka kazanç elde ettim" cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a): "Ben sana kişinin kazandığı kazancın en hayırlısını haber vereyim mi? buyurdu (O zat ta):
" O nedir ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordu. (Hz. Peygamber de): (Farz olan) namazdan sonra (kılınan) iki rekat (nafile namaz) dır buyurdu.[538]

Açıklama

Ukiyye: 7 mıskal (33,6 gr) altın veya 40 dirhem (128 gr) gümüş demektir.
Bu hadis-i şerifte, savaşta ahş-veriş meselesi işlenmektedir.
Şafiî alimleri, bu hadisin zahirine bakarak, savaş alanında alışveriş yapmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu hadis-i şerifte, her ne kadar iki rekat nafile namaz kılmanın, savaş alanında alışveriş yoluyla elde edilecek en büyük maddi kazançtan daha kârlı olduğu ifade ediliyorsa da, bu alışverişin caiz olmadığına dair bir ifade yoktur.
Nitekim Musannif Ebû Dâvûd da bu görüşü tercih etmiştir.
Hanefilere göre; savaş alanında yapılan alışveriş sahihse de, bu fiili işlemek mekruhtur. Bu hadis-i şerifte, sözkonusu edilen alışveriş, Hayber ganimetleri ile ilgilidir. Bu husus metinde açıkça ifade edilmektedir. Ayrıca hadis-i şerifte, bu alışverişin ganimet mallarının mücahidler arasında taksim edilmeden ya da orası İslâm ülkesi haline gelmeden Önce yapılan başka bir alışveriş olduğuna dair bir ifade yoktur.
Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Hayber fethedildikten sonra orası harp ülkesi olmaktan çıkıp, islâm ülkesi olmuştu. Bu sebeble, orada ele geçmiş olan ganimetler, gaziler arasında paylaştırılmıştı. Artık bu ganimetlere tam manasıyla sahip olan gaziler, bu malları kendi aralarında değişiyorlardı. Bu bakımdan Hz. Peygamber onları bundan menetmedi. Sadece farzlardan sonra kılınacak iki rekatlık bir nafile namazın, cihadın ruhuna daha uygun ve ganimet mallarının değişiminden elde edilecek kârdan daha hayırlı olduğunu ifade buyurmakla yetindi. "Gerçi dar-ı harp'te ganimet malı taksim edilmez. Ancak hükümdar, ganimet malının gaziler arasında taksim edilmesinin faydalı olduğu içtihadında bulunur veya gazilerin ona ihtiyacı olursa bu takdirde taksim sahih olur.[539] Hz. Peygamber de, askerlerin ganimete muhaç olduklarını gördüğü için, ganimetleri Medine'ye nakletmeden mücahitler arasında paylaştırmış, gazilerde artık tamamen kendi mülkleri haline gelen bu mallan, Hayber tamamen fethedilip İslâm diyarı haline geldikten sonra, kendi aralarında değişmiş olabilirler.
Hanefi alimlerine göre; ganimetlerin mülk haline gelebilmesi paylaştı-rılmaları sonucu gazilerin eline geçmesiyle olur.[540]
Şafîîlere göre; ganimetler sadece kafirlerin elinden müslümanların eline geçmesiyle mülk haline gelir. Üzerinde alışveriş gibi tasarruflarda bulunabilirler. İşte, savaş alanında ganimetlerin taksimi ve satış meselesinin caiz olup olmaması meselesinde Hanefi alimleri ile Şafîî alimleri arasında ihtilafın aslı, ganimet mallarının ne zaman mülk haline geleceği meselesindeki bu anlayış farkından kaynaklanmaktadır.[541]

169. Düşman Ülkesine Silah Götürmek

2786. ...Dıbâb (oğulların)dan Zülcevşen lakabıyla anılan bir adamdan rivayet olunmuştur ki:
Ben (müşrik iken) Peygamber (s.a.), Bedir mücâhidlerinin işlerini bitirdikten sonra, kendisine bana ait Karha diye anılan bir kısrağın tayını götürdüm ve:
"Ey Muhammed sahiplenmen için sana, karhâ'nın erkek yavrusunu getirdim." dedim.
“Benim Ona ihtiyacım yok. Eğer sen onu Bedr'in zırhlarından seçilmiş bir zırhla değiştirmemi istersen (onu) yaparım" buyurdu. Ben de:
"Ben bugün onu (değil bir zırh) bir atla bile değiştirecek değilim" dedim. (Bunun üzerine)
"Benim (de) ona ihtiyacım yok" buyurdu.[542]

Açıklama

Metinde kendisinden Zülcevşen diye bahsedilen zatın ismi ihtilaflıdır. Bazıları bu zatın isminin Evs olduğunu bazıları da Osman olduğunu söylemişlerdir. Bu rivayetler arasında en meşhur olanı, bu zatın isminin Şurahbil olduğunu ifade eden rivayettir. Bu zât vaktiyle İran'a gidip Kisra'nın huzuruna varmış, kisra da ona bir zırh giydirmişti,
Bu hadiseden sonra araplar arasında, ilk defa zırh giyen bir kimse olarak bu zata zırh sahibi anlamına gelen Zülcevşen ismi verildi. Kendisi iyi bir binici ve şairdi.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde bu zatın, bir tay hediye etmek üzere Hz. Peygamberin yanına geldiği zaman, henüz müşrik olduğu ve Hz. Peygamber kendisini, islam'a davet ettiği halde İslâmı kabul etmediği ve Mekke'nin fethine kadar küfür üzerinde kaldığı ifade edilmektedir.
Konumuzla ilgili hadisin ifadesinden anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber, küfür diyarında yaşayan bir kimseye Bedir ganimetleri içerisinde bulunan harp malzemelerinden bir zırhı seçip vermek istemiş, fakat o müşrik buna ihtiyacı olmadığını belirtince bundan vazgeçmiştir. Bu durum, küfür diyarına düşmanın işine yarayacak bir silah götürmenin caiz olduğunu ifade eder. Eğer bu caiz olmasaydı, Hz. Peygamber, Bedir ganimetleri arasında bulunan güzel bir zırhı o müşriğe vermeye

teşebbüs etmezdi. Hanefi alimlerine göre; bir müslüman, düşman ülkesine at, silah, esir, demir gibi düşmanın harpte işine yarayacak şeyler götürmesi caiz değildir. Nitekim İbrahim En-Neha Ata b. Ebî Rebah, Ömer b. Abdül-Aziz (r.a) de bu görüştedirler.
Sözü geçen alimlere göre, düşman ülkesine götürülen harp malzemele ri, düşmanın eline geçmekle onları müslümanlara karşı daha güçlü hale getireceğinden, bu malzemelerin düşman ülkesine götürülmesi caiz olamaz. Çünkü müslümanlar düşmanın kuvvetlerini takviye ile değil onu kırmakla ve fitnelerine son vermekle mükelleftirler. Nitekim yüce Allah Kuran-ı Keriminde "Onlarla savaşın ki: Fitne ortadan kalksın, din yalnız Allah'ın dini olsun."[543] buyurarak bu mevzudaki hükmünü açıkça ortaya koymuştur. Ayetin sübutu ve hükmü daha kesin ve açıktır. Konumuz olan hadise tercih edilir.
Bir esir, düşmanın işine bilfiil yardımcı olacağından düşman ülkesine götürülmesi caiz olmadığı gibi, silah olarak kullanılabileceği için, düşman ülkesine demirin götürülmesi de mekruhtur. Bu hususta işlenmiş demirle ham demir arasında bir fark yoktur. Çünkü işlenmiş demirin aslı ham demirdir. Aynı asıldan çıkan şey hakkında sabit olan hüküm onun aslı hakkında da sabittir, geçerlidir.
Her ne kadar Hz. Peygamberin, düşman ülkesine yiyecek maddesi gönderdiğine dair Şemame b. Esan El-Hanefi'den rivayet edilmiş bir hadis varsa da, hadis munkati olduğundan, delil olma niteliğinden mahrumdur.[544]

170. Şirk Ülkesinde İkamet Etmek

2787. ... Semüre b. Cündüb'ten demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) "kim müşrikle beraber olur ve (müşrik diyarında) Onunla beraber ikamet ederse o da müşrik gibidir." buyurmuştur.[545]

Açıklama

Hadis-i şerifte, kafirlerle beraber olup, her hususta onlarla anlaşarak arkadaşlık ve dostluk kurduktan sonra, onlarla birlikte, onların ülkesinde kalan kimselerin, onlardan sayılacağı ifade edilmektedir.
Avnu'Mna'bûd yazarının açıklamasına göre; metinde geçen müşrik kelimesiyle kasdedilen kafirlerdir. Kafirler genellikle müşrik oldukları için, metinde kafir yerine müşrik kelimesi kullanılmıştır.
Abd-ür-rauf El-munavi'nin Feyzüi-Kadir'indeld ifadesine göre, metinde geçen câmea kelimesi evlendi anlamınadır. Bu hadis, müşrik bir kadınla evlenip te onunla birlikte yaşayan kimsenin kafirlerden sayılacağını ifade etmektedir.
Yine Avnu'l-Ma'bud yazarının açıklamasına göre, müşriklerle beraber ikamet etmekten maksat küfür ülkesine yerleşmek ve orada ölünceye kadar, onlarla beraber yaşamaya niyet etmektir.
Çünkü Allah düşmanlarına yönelmek ve onlarla dost olmak, Allah'dan yüz çevirmeye sebep olur. Allah'dan yüz çeviren kimseyle de şeytanlar dost olur ve onu küfre götürürler.
Zemahşeri'nin dediği gibi, bu kaçınılmaz bir sonuçtur: Zira dostu dost edinmekle, düşmanı dost edinmek birleşmesi mümkün olmayan iki zıttır.
Nitekim yüce Allah; "müminler, inananları bırakıp kafirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa, Allah ile dostluğu kalmaz."[546] buyurarak bu gerçeği açıkça bildirmiştir.
Müminlerin dostluğuna layık olanlar, yine müminlerdir. Fakat bir mümin, bir kafiri dost edinecek olursa, bu dostluk o müminin imanının zayıflayarak yok olmasına sebep olur. Bu sebeple, Cenab-ı Hak: "Ey inananlar, eğer inkâr edenlere itaat ederseniz, sizi gerisin geri (küfre) çevirirler. O zaman büsbütün kaybedersiniz."[547] buyruğuyla mümin kullarına, bu tehlikeyi açıkça haber vermiştir. Ahmed b. HanbeFin İbn Dinar'dan naklettiği bir hadis-i şerifte şu mealdedir: "Allahu Teala peygamberlerden birine Vahy edip: -Kavmine söyle düşmanlarımın girdikleri yerlere girmesinler, onların giydiklerini giymesinler, bindiklerine binmesinler (Eğer bunları yapacak olurlarsa) onlar da diğerleri gibi düşmanım olurlar- buyurmuştur.
Alkami Elcâmiu's-sağır üzerine yazdıği'(Elkevkebü'l-münir" isimli eserde, mevzumuzu teşkil eden hadisin hasen hadis olduğunu kaydettikten sonra, bu hadisin kafir diyarında yaşayıp ta İslam ülkesine göç etmeye gücü yeten fakat orada dinini açıklamaya gücü yetmeyen bir müminin İslam ülkesine göç etmesinin farz olduğuna delâlet ettiğini ve bir müslümamn kâfirler arasında herzaman aciz duruma düşmeye mahkum olduğunu söylüyor. Nitekim Ta-beranî'nin rivayet ettiği bir kudsi hadiste de: "Ben müşriklerle beraber olan her ntüslümandan beriyim." buyuruluyor.
Bezl-ül-mechûd yazarının açıklamasına göre, sözkonusu hadis-i şerifte, müminlerin sakındırılmak istendiği mesele, adette, merasimlerde kılık ve kıyafette müşriklere benzemekten ibarettir. Onlarla beraber olmak, dostluk kurup sohbet etmek zamanla onlara benzemeye sebep olduğundan hadis-i 'şerifte "Onunla beraber olursa" Cümlesi bu benzemenin sebebi olarak zikredilmiştir. Bu izaha göre hadis-i şerifin meali şöyledir: Kim müşriklerle birlikte ikamet ederek onlar gibi yaşarsa, tamamen onlardan olması yakındır."[548]

---

[1] el-Enfâl (8) 65.
[2] el-Enfâl (8) 66.
[3] el-Enfâl (8) 66.
[4] Buhârî, Tefsirü'l-Kur'ân suretü'l-Enfâl 6,7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/180.
[5] el-Enfal (8) 66.
[6] Miras Kâmil, tecrîd-i sarih VIII, 348 1.baskı.
[7] Bezlü'l-Mechûd, VII, 158.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/181.
[8] Tirmizî, cihâd 36; Ahmed b.Hanbel, 11,70,86,100,111.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/181-182.
[9] en-Nisa (4), 121.
[10] Aliyyü'1-kârî, Mirkatü'l-Mefâtîh IV, 238.
[11] el-Enfâl (8) 16.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/182-183.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/183-184.
[14] el-Enfâl (8) 16.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/184.
[16] el-Enfâl (8) 66.
[17] el-Enfâl (8) 15.
[18] Kurtûbi, el-Câmiu'l-ahkâm, VII, 381-382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/184.
[19] Buhari, menâkıb 25, ikrah 1; Ahmed, b.Hanbel, V,109-110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/185.
[20] el-Mü'min (40), 60.
[21] el-En'âm (6), 43.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/186-187.
[23] Buhari, cihâd 141; Tefsir sûre (60), 1; Meğazi 46; Müslim, Fezailu's-sahâbe 161; Tirmizi, Tefsir sûre, (60),l;Ahmed b.Hanbel 1,79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/187-189.
[24] el-Mümtehine (60), 1.
[25] Miras Kâmil, Tecrid-i sarih, X, 324.
[26] bk. Miras Kâmil, Tecrîd-i sarih, X, 322.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/189-191.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/191-192.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/192-193.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/193.
[31] Ahmed b.Hanbel IV, 236.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/193.
[32] Bk. Şevkâni, Neylü'levlâr, VIII, 9.
[33] Mansûr Ali Nâsûh, Et-Tâc, IV, 401.
[34] Bk. A. el-Bennâ, el-Fethurrabbânî, XIV, 112.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/193-195.
[36] Buhârî, cihâd 173; İbn Mâce, cihâd 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/195-196.
[37] Bilmen Ö.N. Hukuku İslâmiyye, III. 347.
[38] Miras Kâmil,Tecrid-i Sarih, VIII, 475, 476.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/196-197.
[39] bk. Müslim, cihâd 45.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/197-198.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/198.
[42] bk. Davudoğlu A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi VIII, 497.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/198.
[43] Buhârî, cizye 1; Tirmîzi, siyer 46; Ahmed b.Hanbel, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/199.
[44] Bk. Tirmizî, siyer 46.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/199-200.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/200.
[47] Şevkâni, Neylu'l-evtâr VII, 276
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/200-201.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/201.
[50] Bu hadis için bk. 1528 numaralı hadis; Miras Kâmil Tecrid-i Sarih, 1254 numaralı hadis.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/201.
[52] Buhârî, cihâd 167; Müslim, cihâd 78-80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/202.
[53] Ayrıntılı bilgi için bk. 1213 no'lu hadis.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/202-203.
[55] Nesâî, zekât 66; Ahmed b.Hanbel, V,63, 445-446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/203-204.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/204-205.
[57] Buhârî, cihâd 170, meğazi 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/205-206.
[58] İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'1-bârî, VII, 382-383.
[59] bk. Erdem H.H. Rıyaztı's-Sâlih'in 1 erce m esi, III, 101.
[60] Riyazu's-Sâlihin Terce m esi, III, 101.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/207-209.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/209-210.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/210.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/210.
[65] Buhârî, Tefsir III, 10; Buhârî, cihâd 164; Ahmed b.Hanbel, IV, 293,294; Buhârî, Meğazî 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/210-211.
[66] Âl-i İmrân (3), 121.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/211-212.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/212.
[69] Buhârî, cihâd 78; Megâzî 10; Ahmed b.Hanbel, III, 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/213.
[70] es-Saff (61), 4.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/213-214.
[72] Buhârî, Megâzî 10; Ahmed b.Hanbel III, 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/214.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/214.
[74] Buharı, meğâzi 8, 23; tefsir 22/3; Ahmed, I, 117. Hakka, (69), 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/215-216.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/216.
[76] el-Hacc (22), 19.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/216.

[78] Ibn Mâce, diyet 30; Ahmed b.Hanbel, I, 393.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/217.
[79] bk. 2815 numaralı hadis
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/217-218.
[81] Buhârî, meğazî 36; Müslim, ilim 15; Ebû Dâvûd, zekât 39; Nesaî, cum'â 26; Tahrim 10; Darimî, mukaddime 44; Ahmed b.Hanbel, II, 471, 560; III, 314, 318; IV, 361, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/218.
[82] bk. Davudoğlu Ahmed, tbni Abidîn, VIII, 387.
[83] el-Bakara (2), 194.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/218-219.
[85] Buhârî, cihâd 147, 148; Müslim, cihâd 25, 26; Tirmizi, siyer 19; lbn Mâce, cihâd 30; Dârimi, siyer 24; Muvatta, cihâd 9; Ahmed b.Hanbel II, 22, 23, 76, 91, 100, 115,122,123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/219.
[86] Davudoğlu Aımed, İbn Abidin, VIII, 384.
[87] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin, VIII, 387.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/220.
[88] İbn Mâce, cihâd 30; Ahmed b.Hanbel, III, 488; IV, 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/220-221.
[89] bk.Davudoğlu A.Selâmet Yollan IV, 110.
[90] Aliyyü'1-Kâri, Mirkâtü'l-Mefâtih, IV, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/221-222.
[91] Tirmizi, siyer 28; Ahmed b. Hanbel, V, 12, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/222.
[92] Davudoğlu Ahmed, Selamet Yollan, IV, 111.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/222.
[93] Ahmed b. Hanbel, VI, 277.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/222-223.
[94] Davudoglu Ahmed, İbn Âbidin, IX, 26, 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/223-224.
[95] Buhârî, cihâd 146; Müslim, cihâd 26-28; İbn Mâce, cihâd 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/224-225.
[96] Müslim, cihâd 28.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/225.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/226.
[99] Buhârî, cihâd 107, 149; Tirmizi, siyer 20; Dârimî, siyer 23; Ahmed b. Hanbel, II, 307, 338, 452.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/226.
[100] Şevkânî, Neylü'l-evtâr, VII, 283.
[101] Aynî, Umdetü'1-kâri, XIV, 220.
[102] bk. Miras kamil, Tecrid-i sarih, VIII, 449.
[103] Aynî, Umdetü'l-kârî, XIV, 220.
[104] Aynî, Umdetü'l-kârî, XIV, 220.
[105] Miras Kâmil, Tecrîd-i sarih, VIII, 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/227-228.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/228.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/229.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/229.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/229-230.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/230.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/230.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/230-232.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/232-233.
[114] Buhârî, cihâd 144; Ahmed b. Hanbel II, 302, 406, 448, 457; V, 249.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/233.
[115] bk. Aliyyü'1-kari, Mirkatü'l-mefâtih, IV, 238.
[116] Sünen-i Ebû Dâvûd, III, 127, 128.
[117] Aliyyü'1-kâri, Mirkâtül-Mefâtih, IV, 240.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/233-234.
[119] Ahmed b. Hanbel III, 468.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/235.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/235-236.
[121] Buhârî, Salât 76; el-Husumat 7; Müslim, cihad 59, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/236-237.
[122] bk. Davudoğlu, Ahmed, Sâhih-i Müslim tercüme ve şerhi, VIII, 524.
[123] Davudoğlu A., Sahih-i Müslim, tercüme ve Şerhi, VIII, 525.
[124] Bk. A.g.e.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/237-238.
[125] bk. A.g.e. s,526
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/238-239.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/239-240.
[127] İbn Hişam, Sîre 1,11,634,635; İbn Abdilberr, el-tstiâb III, 410.
[128] Buhari, IV, 57; V, 11; Müsned, 1673. hadis; Müslim V, 149.
[129] İbn Sa'd, Tabakat, III, 492-493; Vakidî, Meğâzî, 65.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/240-241.
[131] Müslim, cihâd 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/241-243.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/243.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/243.
[134] Bakara (2), 256.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/243-244.
[136] Ateş Prof. Dr. Süleyman, Kurân-ı Kerîm'in Yüce Mefilî ve Çağdaş Tefsiri, I, 304.
[137] bk. Taberi, Câmiü'l-beyân III, 16.
[138] Yazır Muhammed Hamdi, Hak dini Kur'an Dili, II, 864.
[139] el-Enfâl (8), 39.
[140] el-Enfâl (8), 39.
[141] el-Bakarâ (2), 256.
[142] el-Enfâl (8), 39.
[143] Yazır M.Hamdi, Hak Dîni Kuran Dili, II, 868.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/244-246.
[144] Nesâî, Tahrîmu'd-dem 14.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/246-248.
[146] Müslim, cihâd 86.
[147] Nesâî, tahrimü'd-dem 14.
[148] bk. Koksal A. İslam Târihi, VIII, 304.
[149] bk. A.g.e., 305.
[150] bk. A.g.e., 308.
[151] Koksal M. Asım, İslam Tarihi VIII, 258
[152] bk.-Nesâî, Kasâme 10, 13; îbn Mâce, diyat 31; Ebû Dâvûd, 4530 numaralı hadîs.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/248-250.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/250.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/250-251.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/251.
[157] Buhârî, cezaü's-sayd 18, cihâd 169, el-Meğâzî47 libâs 17; Müslim, hac 450; Tirmizi, cihâd 18; Nesâi, menâsık 107; ibn Mâce, cihâd 8; Dârimî, menâsık 88; siyer 20; Mu-vatta', hac 247; Ahmed b. Hanbel, III, 109, 163, 180, 186, 224, 231, 232, 240.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/251-252.
[159] bk. Koksal M. Asım, İslam Tarihi, VIII, 255-257.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/252-253.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/253-254.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/254.
[163] Koksal M.Âsim, İslam Tarihi Mekke Devri s. 189; Meylânî A, Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Hayat I, 334-335.
[164] bk. el-Benna A.A, el-Fethu'r-Rabbani XIV, 107.
[165] bk. Buhâri, sayd 25.
[166] bk. Koksal M.Âsim, İslam Tarihi, II, 140.
[167] Hud (11), 6.
[168] Aliyyü'1-kâri, Mirkatü'l-mefâtih, IV, 351.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/254-256.
[169] Ahmed b.Hanbel, V, 422; Darimi, edahi 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/256-257.
[170] Müslim, sayd 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/257.
[171] el-Fetih(48), 24.
[172] Müslim, cihad 133; Tirmizi, tefsir 48,24; Ahmed b.Hanbel III, 125, 290.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/258.
[173] Bilmen Ö.Nasuhi, Hukuki İslâmiyye, III. 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/258-259.
[174] Buhârî, hums 16; meğazi 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/259.
[175] bk. Koksal M.A., İslam Tarihi, Mekke Devri, 281.
[176] bk. Koksal MA.. Ulam Tarihi, Mekke Devri, 318.
[177] Muhammed (47), 4.
[178] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin Tercemesi ve şerhi, VIII, 399.
[179] Müslim, nezr 8.
[180] Bak Davudoğlu A. İbn-i Abidin Terceme ve şerhi, VIII, 401.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/259-261.
[181] el-Enfâl (8) 67.
[182] el-Enfâl (8) 68.
[183] Müslim, cihâd 58; Ahmed b.Hanbel, I, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/261-262.
[184] Müslim, cihad 58.
[185] el-Enfâl (8) 67,68.
[186] Tirmîzi, siyer 18.
[187] el-Enfâl (8) 67
[188] bk. Yazır M.Hamdi, Hakdini kuran Dili, IV, 2432.
[189] el-Enfâl (8), 68.
[190] el-Enfâl (8), 69.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/262-264.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/265.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/265.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/265-266.
[195] Koksal M.Asım, İslam Tarihi, II, 167-169.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/266-267.
[197] Buhârî, el-vekâle 7, hums 15, ıtk 13, hîbe 10,24, meğazi 54; Ahmed b.Hanbel, IV, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/267-268.
[198] Koksal M.Âsim, islam Tarihi, VIII, 433.
[199] Bk. A.g.e., s.483.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/268-269.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/269.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/269-270.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/270.
[204] Bak Koksal M.A., İslam Tarihi, V- 485-86.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/270-271.
[205] Ayni, Umdetü'l-kari, XII, 138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/271.
[206] Ahmed b.Hanbel, II, 184.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/271-272.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/272-273.
[208] Buhârî, cihad 185; meğazİ 8; Tirmizi, siyer 3; Dârimi, siyer 21; Ahmed b.Hanbel, 145; IV, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/274.
[209] el-Mubarekfûri, luhfelü'l-Ahvezi V, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/274-275.
[210] Tirmizi, büyü, 52; siyer 17; Ibn Mâce, ticara 46; DarİmÎ, siyer 38; Ahmed b.Hanbel, V, 413,414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/275-276.
[211] Molla Mehmetoğlu, O.Z.Sünen-i Tirmizi tercümesi, II, 413.

[212] Bk. Davudoğlu, A. İbn Abidin Terceme ve Şerhi X, 440.
[213] Bk. el-Mübarekfuri, tuhfetü'l-Ahvezi IV, 504.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/276-278.
[215] Müslim, cihad 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/278-279.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/279.
[217] Bk. Davudoğlu A. Sahih-i Müslim, Terceme ve Şerhi, VIII, 499.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/280.
[218] Muvatta, cihâd 17; Ahmed b.Hanbel, IV, 428, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/280-281.
[219] Bk. Bilmen Ö.N. Hukuk-u İslamiyye, III, 405; Davudoğlu A. Ibn-i Abidin Terceme ve Şerhi, VIII, 428.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/281-282.
[221] Buhari, cihâd 187, İbn Mâce, cihâd 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/282.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/282-283.
[223] 23 kişi oldukları da rivayet edilir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/283-284.
[224] bk. Zeylâî, Nasbu'r-Râye, III, 281.
[225] bk. 258. hadis.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/284-286.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/286.
[228] el-Enfal (8) 41.
[229] Bk. Davudoglu Ahmed, tbn-i Abidin Terceme ve Şerhi VIII, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/286-287.
[230] Buhârî, Farzu'l-Humûs 20; el-Meğazi 38; ez-Zebâih 22; Müslim, cihâd 72,73; Ahmed b.Hanbel, IV, 86; V,56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/287.
[231] Haşr (59), 9.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/288.
[233] Bk. Davudoğlu A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 546.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/288.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/289.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/289-290.
[236] Ahmed b.Hanbel IV, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/290.
[237] bk. Davudoğlu Ahmed, İbn-i Abidin Terecine ve Şerhi, VIII, 408.
[238] Bk. A.g.e. s.409.
[239] Bk. A.g.e. s.409.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/290-291.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/291-292.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/292-293.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/293.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/293-294.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/294-295.
[246] Davudoğlu A. İbn-i Abidin Terceme ve Şerhi VII, 402.
[247] Davudoğlu A. İbn-i Abidin Terceme ve Şerhi VIII, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/295-296.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/296-297.
[249] Davudoğlu A. Selamet Yolları, IV, 133.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/297-298.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/298-299.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/299.
[253] İbn Mace, cihad 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/299-300.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/300.
[255] Buharı, eymân 33; el-Meğâzî, 38; Müslim, el-İmân 183; Nesâî, eymân 38; Muvatta, cihad, 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/300-301.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/301.
[257] bk. Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, I, 441; Bezlu'l-mechûd, XII, 287.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/302.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/302-303.
[260] bk. Şevkanî, Neylü'l-evtâr, VII, 342.
[261] Âl-i İmrân, 3/161.
[262] Buhârî, cihâd 189; zekât 3, hibe 17, ahkâm 24; Müslim, imare 24; Nesâî, zekât 6, 61; Ahmed b. Hanbel, II, 462.
[263] bk, Davudoğlu A. İbn Abidîn, VIII, 426.
[264] Şevkânî, Neylii'l-Evtâr, VII, 342.
[265] Aliyyü'1-kari, MirkatiH-Mefâtih, IV, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/303-305.
[266] el-Enfâl, 8/41.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/305.
[268] Tirmizî, hudûd 28; Dârimî, siyer 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/305-306.
[269] bk. Kurtubî, el-Cami'li Ahkami'l-Kur'ân, IV, 260.
[270] bk. el-Cami'li Ahkami'l-Kur'ân, IV.
[271] Sünen-i Tirmizi tercemesi, III, 64.
[272] el-Azîmabâdî, Avnu'l-ma'bûd, VII, 381.
[273] el-Azîmabâdî, Avnu'I-ma'bûd, VII, 381.
[274] İbn kesir Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsiri, IV, 1410.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/306-307.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/307-308.
[277] İbn Kesir Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, IV, 1410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/308.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/308-309.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/309.
[280] Azımabadî, Avnü'l-ma'bûd, VII, 384.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/310.

[281] Bu bab'a, Concordance numara vermemiştir.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/310-311.
[283] Bk. el-Münâvî, Feyzu'l-kadir, VI, 212.
[284] Müslim, ez-Zikr ve'd-duâ 38.
[285]bk, Davudoğlu Ahmed, Selâmet Yollan, IV, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/311-312.
[286] Buhârî, hums 18; Meğâzî 54; Müslim, cihad 41; Muvatta, cihad 18; Tirmizî, siyer 13; İbn Mâce, cihad 29; Ahmed b. Hanbel V, 12, 295, 306.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/312-314.
[287] Sahih-i Müslim Terçeme ve şerhi, VIII, 489.
[288] Hatipoğlu Haydar, Sünen-i İbn Mace Terceme ve Şerhi, VII, 568.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/314-315.
[289] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VIII, 490.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/315.
[290] Müslim, cihad 134; Darımı, siyer 43; Ahmed b. Hanbel II, 114, 123, 190, 198, 279; IV, 46, 50; V, 295, 306.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/316.
[292] İbn Âbidin, VIII, 421-422.
[293] Enfâl (8), 41.
[294] Enfâl (8), 1.
[295] Nisa, 4/11.
[296] bk. Meylânî Ahmed, Bidayetü'l-Müctehid, I, 594, 597.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/316-319.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/320.
[298] Müslim, cihâd, 43, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/320-322.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/322-323.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/323.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/323.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/323.
[303] Ahmed b. Hanbel, IV, 90; VI, 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/324.
[304] Hukuk-u İslamiyye Kamusu, Bilmen Ömer Nasuhi, III, 350.
[305] bk. el-Enfâl8/41.
[306] A.g.e. 375.
[307] el-Enfâl, 8/41.
[308] bk. Şevkânî Neylii'l-Evtâr, VII, 299.
[309] Bezlü'l-Mechûd, XII, 313.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/324-325.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/325-326.
[312] Müslim, cihâd 42.
[313] Zeylaî, Nasbu'r-Raye, III, 432.
[314] bk. Bezlii'l-Mechûd c. 12, s. 315.
[315] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim, Tercemc ve Şerhi, VIII, 492-493.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/326-327.
[317] Buhârî, el-Meğazî 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/328-329.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/329.
[319] Buhari, el-meğazi, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/329-330.
[320] İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, IX,33.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/330-332.
[322] Buhârî, meğazî 38; TirmİzÎ, siyer 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/332.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/332-333.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/333.
[325] el-Enfâl 8/1.
[326] bk. Âl-i İmrân, 3/155.
[327] bk. Mollamehmetoğlu O. Zeki Sünen-i Tirmizî Tercümesi, VI, 261-262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/333-335.
[328] Ahmed b. Hanbel, I, 294-308; Müslim, cihâd 137-139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/336.
[329] Müslim, cihâd 137.
[330] bk. Ebû Dâvûd, ilim 9; TirmİzÎ, ilim 3; İbn Mâce, mukaddime 24; Ahmed b. Hanbel II, 263, 305, 344, 353, 490.
[331] bk. Hukuk-u İslamiyye Kamusu, Ömer Nasuhi Bilmen, III, 349.
[332] bk. Müslim, cihad 139.
[333] İbn Humam, Fethu'l-Kadir, IV, 326-327.
[334] Ibnü'l-Humam, Fethu'l-Kadir, IV, 326.
[335] Bezlü'l-Mechûd, XII, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/336-338.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/338-339.
[337] Ahmed b. Hanbel I, 224, 352.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/339.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/339.
[339] Ahmed b. Hanbel, V, 271; VI, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/340.
[340] Avnu'l-Ma'bûd, VII, 400.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/341.
[342] Tirmizi, siyer 9; İbn Mâce 37; Darimi, siyer 37; Ahmed b. Hanbel V, 223.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/341-342.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/342.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/342-343.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/343.
[346] Müslim, cihâd 142, 150; Tirmizî, siyer 10; İbn Mace, cihâd 27; Darimî, siyer 53; Ah-med b. Hanbel VI, 68, 149.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/343-344.
[347] bk. İbn Abidin Terceme ve Şerhi, VIII, 415-416.
[348] bk. A.g.e., 415.

[349] Bezlü'l-Mechûd, XII, 332, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/344-345.
[350] Buhârî, cihâd 51; meğazi 38; Müslim, cihâd 57; Tirmizi, siyer 6, 8; Muvatta, cihâd. 21; Ahmed b. Hanbel.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/345.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/346-347.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/347.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/347.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/348.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/348.
[356] el-Fetih 48/1.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/348-350.
[358] el-Feth, 48/3.
[359] Bezlü'l-Mechûd, Şeyh Halil Ahmed, XII, s. 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/350-351.
[360] el-Enfâl 8/1.
[361] el-Enfâl 8/5.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/351-352.
[363] el-Enfâl 8/1.
[364] el-Enfâl 8/41.
[365] bk. Revaiu'l-Beyân, Sabunî Muhammed Ali, I. 592, 593.
[366] bk. İbn Abidin Terceme ve Şerhi, VIII, 419.
[367] bk. İbn Abidin, VIII 420.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/352-354.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/354-355.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/355.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/355.
[371] el-Enfâl 8/1.
[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/355-356.
[373] el-Enfâl 8/1.
[374] Müslim, cihad 33, 34; Tirmizi, tefsir Enfal (8), 7.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/356-357.
[376] bk. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VIII, 481.
[377] el-Enfâl 8/1.
[378] Müslim, cihad 33.
[379] el-Enfâl 8/41
[380] bk. 2738 no'lu hadis ve şerhi.
[381] Nisa (4), 84.
[382] el-Enfâl 8/65.
[383] el-Enfâl 8/1.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/357-359.
[385] Buharı, meğazi 58; Müslim, cihad 37; Darimi, siyer 41; Muvatta, cihad 51; Ahmed b Hanbel, II, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/359-360.
[386] bk.İbn-i Abidin Terceme ve Şerhi, VIII, 421.
[387] bk. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 485.
[388] bk. Müslim, cihad 36.
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/360-361.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/361.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/361-362.
[392] Malik b. Enes hadisi için bk. Müslim, cihad 35.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/362.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/362-363.
[395] Buharı, farzu'l-humûs 6, meğazi 57; Müslim, cihad 35-37; Muvatta, cihad 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/363.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/364.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/364-365.
[398] Enfâl8/41.
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/365-366.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/366.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/366-367.
[402] İbn Mace, cihâd 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/368.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/368-369.
[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/369.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/369.
[406] bk. Bezlü'l-Mechûd XII, 363-364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/369-370.
[407] İbn Mâce, cihad 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/371.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/371-372.
[409] İbn Mâce, Diyât 31; Ebû Dâvûd, diyat ll;Nesâî,kasamelO; Darimî, siyer 58; Ahmed b. Hanbel, II, 365; IV, 197, V, 650; VI, 180, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/372-373.
[410] Hukuk-u İslamiyye Kamusu, Bilmen Ömer Nasuhi III. 422-423.
[411] bk. Bezlü'l-Mechûd.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/373-375.
[413] Buharî, cihad 166, meğazî 37; Müslim, cihad 131-132; Ahmed b. Hanbel, IV, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/376-377.
[414] İslam Tarihi, Koksal M. Asım, VI 19-20.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/377-379.
[416] Ahmed b. Hanbel, III, 470.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/379-380.
[417] Mirkatü'l-MefatİH Aliyyü'1-Kari IV, 277.
[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/380-381.
[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/381.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/381-382.
[421] Nesaî, fey 8; İbn Mace, cihad 34; Ahmed b. Hanbel, IV 127-128.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/382.
[422] bk. el-Fethu'r Rabbanî Benna A.A. XIV, 74.
[423] bk. A.g.e., 78
[424] bk. A.g.e., 12.
[425] bk. el-îhtiyar, el-Mevsilî IV, 131
[426] Enfâl (8), 41
[427] el-İhtiyar, Mevsıli IV, 131-132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/382-384.
[428] Buharî, cizye 22, edeb 99, hayl 9; Tirmizî, siyer 27, fiten 26; İbn Mace, cihad 42; Ahmed b. Hanbel II, 96, 103, 112 .
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/384-385.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/385.
[430] Buhari, cihad 109, Müslim, imare 43; Nesâî, beyat 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/385.
[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/386.
[432] Ahmed b. Hanbel, VI, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/386-387.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/387-388.
[434] Tirmizî, siyer 26; Ahmed b. Hanbel, IV, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/388-389.
[435] Enfâl (8), 58.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/389.
[437] Nesaî, kasame 14; Darimî, siyer 61; Ahmed b. Hanbel, V, 36, 38.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/390.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/390.
[440] Ahmed b. Hanbel, 111, 487.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/390-391.
[441] İslam'da Devlet İdaresi Hamidullah Muhammed 120-121.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/391-392.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/392.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/393.
[444] Buharî, cizye 9, Salat 21, edeb 94; Müslim, müsafirin 82; Tirmizî, siyer 25; Darimî, salat 151, siyer 58; Muvatta sefer 28; Ahmet b. Hanbel, VI, 341, 343, 423, 425.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/393-394.
[445] bk. Hukuk-u İslamiye Kamusu, Bilmen Ömer Nasuhi III, 336.
[446] A.g.e.
[447] bk. İbn Abidin, Terceme, Davudoğlu, A. VIII, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/394.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/395.
[449] Tirmizi, siyer 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/395.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/395.
[451] bk. el-Mümtehine, (60), 10.
[452] Buharı, cihad 59, şürût 15; Ahmed b. Hanbel, IV, 323, 329, 330.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/395-399.
[453] Gerçekten Hz. Peygamber tslamiyetin ilk günlerinde Arapların cahiliyyet devrinde yazdıkları gibi yazıların başlıklarında "Bismikellahümme" kelimesini kullanırdı. Daha sonra tnnehii min siileymane ve înnehii bismİIlahirrahmanirrahim" ayet-i kerimesi nazil olduktan sonra yazıların başında BismiHahirrahmanirrahim" kelimesini kullanmaya başlamıştır.
[454] Bu hadisin ravilerinden Zühri'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin, gerek besmelenin, gerekse sulh-namenin yazılış şekli hakkında Süheyl b. Amr'ın tekliflerine uyması, daha önce "Kureyş Allah'ın haremi içerisinde muhterem kıldığı şeylere saygı kasdederek benden ne kadar müşkil talebde bulunursa bulunsun ben onu mutlaka onlara vereceğim." şeklindeki verdiği kararının bir tecellisidir.
[455] İslam tarihinin mühim bir dönüm noktası olan Hudeybiye, antlaşmasını, Kureyş adına imzalayan Süheyl b. Amr'in tarihî simasını da burada açıklamakta fayda görüyoruz: Süheyl b. Amr Kureyş kabilesindendir ve Kureyş'in en beliğ ve hakim hatiplerinden sayılır. Mekke'nin fethi sırasında müslüman olmuş ve Rasûlü Ekrem tarafından kendisine Huneyn ganimet malından bir hisse verilmiştir. Hz. Süheyl Mekke'de kafir İken Rasûl-ü Zişan Efendimiz aleyhine hutbe irad ederdi. Bedir muharebesinde de Kureyş ile birlikte gelerek esir düşmüştü. Hz. Ömer bu fırsattan istifade ederek Rasûl-ü Ekrem'e:
"Ey Allah'ın Rasûlü! İzin veriniz de aleyhinizde söylediği sözlerin cezası olarak Süheyl'in iki ön dişlerini sökeyim. Aleyhinizde bir daha hutbe söyleyenlesin." dedi. Rasûlü Ekrem:- "Ey Ömer, Süheyl'i bırak! Belki o bir gün gelir bir hutbe irad eder de senin takdir ve şükranını kazanır." buyurdu. Hakikaten Rasûlü Ekremin bu sözleri vefatından sonra ortaya çıkan arapların dinden dönmeleri sırasında gerçekleşti. Bu dinden dönme olaylarının ortaya çıkardığı karışıklık sırasında,Kureyş'in iman ve iradesi de Mekke'de sarsılmaya başlamıştı. Hatta Mekke valisi Utabe b. Useyd kaçıp gizlenmeye mecbur olmuştu. Halkın iradesinin sarsıldığı böyle karışık bir zamanda iman ve kanaatine tamamıyle bağlı kalan Süheyl (r.a) mühim bir halk kitlesi karşısında beliğ bir hutbe irad ederek kısaca:
Ey Kureyş topluluğu, sakın siz iman edenlerin sonu dinden dönenlerin de ilki olmayınız! Vallahi bu İslam dini, güneşle ayın doğuşundan batışına kadar dünyayı aydınlattıkları gibi insanlığı aydınlatmaya devam edecektir." dedi.
Mekke'nin fethi sırasında müslüman olan Kureyşliler arasında Süheyl b. Amr (r.a) derecesinde metanet gösteren hiçbir kimse bulunmamıştır. Aynı zamanda Süheyl hazretleri Kur'an-ı Kerim karşısında son derece hassas bir kalbe sahipti. Kur'an-ı Kerim okunurken rengi sararır ve kendinden geçerek gözyaşı dökerdi.
Hz. Ömer'in halifeliği sırasında bütün akrabasıyla Şam'ın fethine katılmış, hepsi de bu gazada şehid olmuşlardır. Kendisi de Yermuk harbinde şehid düşmüştür. Bir rivayete göre de Taun'da vefat etmiştir. Vefatından sonra kızı HInd ile oğlu Utbe'nin kızı Fahte berhayat olup Fahte, Hz. Ömer tarafından Haris b. Hişam'ın oğlu Abdur-rahman'a nikahlanmıştır.
[456] Ashab-ı Kiram'm peygamberin emrine uymakta ağır davranmaları şartlarını ağır bulduk) vahy ile İbtal olunması ve bu yıl umre menasikinİ ifa etmenin kendiler plması, ümidinden kaynaklanıyordu. Hiç şüphesiz Rasûlü Ekrem'e karşı muhalif bir hareket değildi. Rasûl-ü Ekrem'in bu emri mutlaktı, bu emri anında yerine getirmek ;icabetmediği (fevrî olmadığı) ashabı kiramca malum idi.
[457] Hadisin metninde, Buharî'nin metninde "Sümme câe nisvetiin, mü'minatiin = Bundan sonra mii'min kadınlar geldi" denilmekte olup, hafiz tbn Hacer Fethu'l-Barî'de:
Bu kavlin zahirine göre Rasul-ü Ekrem henüz Hudeybiye'de iken müslüman kadınların huzuruna geldiği anlaşılırsa da gerçek böyle değildir. Müslüman kadınlar; Hz. Peygamberin huzuruna sulh müddeti İçerisinde ve Medine'de gelmişlerdir- diyor. Sarih Kas-talani de bu meselede Hafız İbn Hacer gibi düşünmektedir.
ŞarÎh Aynî ise, bu kadınlar Rasûl-ü Ekremin huzuruna sulh antlaşmasını müteakip kendisi daha Hudeybiye'de iken gelmişlerdi. Nitekim Buhari'nin rivayet ettiği "Sonra mü'min kadınlar da muhacir olarak getdi(ler). Ve Ukbe b. Ebî Muayt'ın kızı ÜmmÜ Gülsüm de kadınlık çağını idrak etmiş olduğu halde, o gün Rasûlullah'a gelenlerdendi. Müteakiben de aile halkı gelerek Ümmü Gülsüm'ün kendilerine geri verilmesini istediler. Fakat gelen bu kadınlar hakkında Yüce Allah "Ey inananlar, mii'min kadınlar göç ederek size geldiği zaman onları imtihan edin." (Mümtehine, 10) ayet-İ kerimesini indirdiği için, Rasûlü Ekrem, Ümmü Gülsüm'ü ailesine vermemiştir. (Bak Bu-hârî, Şurût, 15) mealindeki hadis-i şerif de Sarih Aynî'nin bu görüşünü te'yid etmektedir.
[458] el-Mümtehine, (60) 10.
[459] El-Mümtehine, (60) 10.
[460] Müntehine, (60) 10.
[461] İs; Şam'a giden Mekkelilerin yolu üstünde bulunan bir yerdir.
[462] Ebü'l-Esved'İn Urve'den gelen bir rivayet tarikinde, Ebû Cendel'in beraberinde kaçan müslümanların yetmiş kişi olduğu ifade edilmektedir. Süheyli İse bunların üçyüz kişi olduğunu iddia etmektedir. Kırk kişiden ibaret olduğunu söyleyenler de vardır. Yine Zühri'nin açıklamasına göre, Hudeybiye'de, Ebû Cendel'in babasına teslim edilmesine itiraz edenler tesliminden dolayı ortaya çıkan neticeyi gören Kureyşlilerin, sulh metninin bu mesele ile ilgili maddesinin kaldırılması için Rasûl-ü Zişan Efendimize geldiklerine şahid olunca Rasûl-ü Ekrem'e itaatin, kendi reylerine uymaktan daha hayırlı olduğunu anlamış oldular.
İbn-i Hacer, "Ebu Bâsır kıssasından ilmî birtakım hükümler çıkartılabilir" diyerek "Mütecaviz bir müşriki hile ile öldürmenin caiz olduğunu" bildiriyor ve Hz. Ebû Basır'm müşriki hile ile öldürmesinin asla bir hıyanet sayılamayacağını iddia ederek, şöyle isbat ediyor: Ebu Basir, Rasûl-ü Ekremle kureyş arasındaki antlaşmada bulunmamıştı. Çünkü Ebu Basir, o zaman Mekke'de mahbus İdi. Sonra Mekke'ye götürülüp müşriklere teslim edilince kendisini öldürecekleri kesindi. Bunlardan başka Rasû-lü Ekrem'e "Ey Allah'ın Rasûlü siz ahdinize vefa ettiniz ve beni Kureyş'e geri verdiniz,,fakat Allah beni Kureyş'in zulmünden kurtardı." dediğinde Rasûl-ü Ekrem, Ebû Bask'ın bu düşüncesini red etmemişti.
tbn-i Hacer (r.a)'e göre bu hadisten çıkarılacak hükümlerden biri de Ebû Basir'in kendisini Mekke'ye götürmekte olan iki kureyşliyi öldürmesinden dolayı kendisine bir kısas cezası lazım gelmediğidir. Nitekim Ibn îshak'ın rivayetine göre, AmÎrî'nin öldürüldüğü haberi Mekke'de duyulunca maktul, Süheyl b. Amr'ın kabilesinden olduğu için Süheyl onun diyetini taleb etmek istemiş fakat Ebû Süfyan: *"Bu diyeti kimden isteyeceksin?" Bunu Muhammed'den istemek doğru değildir. Çünkü o, sözünü yerine getirmiş ve Ebû Basir'i adamımıza teslim etmiştir ve Ebû Basir maktulü Muhammed'-in emriyle

öldürmemiştir." demiştir..
[463] Sarih Ibn Hacer Musa b. Ukbe'nin Zühri'den naklen şöyle btr açıklamada bulunduğunu bildiriyor: Rasûl-ü Ekrem, Ebû Basir'e mektup yazdı. Fakat mektup kendisine eriştiği sırada bu ateşli mücahid ölmek üzere idi. Okudu ve mektup elinde olduğu halde teslim-i ruh etti. Ebû Cendel, bu kahraman reisini, öldüğü yere defnetti ve kabrinin yanma bir mescid inşa etmek suretiyle son görevini yerine getirdi.
Zührî, sonra Ebû Cendel'in masiyetiyle birlikte Medine'ye geldiğini ve mücahid olarak Şam'a gidinceye kadar, Medine'den ayrılmadığını ve Hz. Ömer'in hilafeti zamanında Şam'ın fethi esnasında şehid olduğunu rivayet etmektedir.
[464] Feth, (48) 24, 25,26 (Bu hadisin metni, tercümesi ve açıklamaları için bk. Miras Kamil Sahih-i Buharı, VII. Hadis No. 1164 edenler.
[465] bk. Sahih-iBuhari, Miras Kamil, VIII, 208, 1. Baskı, 1941.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/399-413.
[466] bk. A.ğ.e., 215.
[467] bk. Sünen-i Ebû Dâvûd, III; 3, 199-203.
[468] bk. Sahih-İ Müslim Tercüme ve Şerhi, VIII, 592.
[469] Feth, (48) 25.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/413-415.
[471] Ahmed b. Hanbel, IV, 325.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/415-416.
[472] bk. Hukuk-u İslamİyye Kamusu, Bilmen Ö. Nasuhi, III, 387.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/416.
[474] Ebû Dâvûd, melahim 2; İbn Mace, fiten 35; Ahmed b. Hanbel, IV-91; V-372, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/416-417.
[475] Sünen-i İbn Mace Tercemesi ve Şerhi, Hatipoğlu H, X, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/417-418.
[476] Buhârî, cihad 158, errehn 3, el-Meğazi 15; Müslim, cihad 119.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/418-420.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/420-421.
[478] bk. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Davudoğlu A, VII, 621-622.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/421.
[479] Ahmed b. Hanbel, I, 166-167; IV, 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/421.
[480] bk. Feyzül-Kadir, el-Münavi, Abdur'rauf, III, 186.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/421-422.
[481] Buhârî, umre 12, meğazi 29; Tirmizi, hac 104; Muvatta, hac 243; Ahmed b. Hanbel, II, 5, 10, 15, 63, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/422-423.
[482] Tevbe, (9) 33.
[483] Rûm, (30)47.
[484] Ahzab, (33) 10.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/423-424.
[486] Tevbe, (9)44.
[487] Nur, (24) 62.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/424-425.
[489] Nur, (24) 62.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/425-426.
[491] Buhârî, cihad 154, 192; meğazi 62; Tirmizi, davat 18; Ahmed b. Hanbel, IV 360, 363, 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/426.
[492] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/426-427.
[493] Bu hadisin tüm metninin tercümesi için bkz. Miras Kamil Sahih-i Buhari muhtasarı, X, 474-485 (1. B) 1659 no'lu hadis.
[494] Buhârî, meğazi 79, İstizan 27; Müslim, Tevbe 53, Ahmed b. Hanbel III 459.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/427-428.
[495] bk. Miras Kamil Sah ili-i Buharı Muhtasarı X, 48S (1. B).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/428-429.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/429.
[497] Tirmizi, siyer 24; İbn Mace, İkame 192.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/429.
[498] bk Davudoğlu tbn AbidÎn III, 246-247.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/429-431.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/431-433.
[500] Zümer, (39) 44.
[501] Yunus, (10) 3.
[502] En'am, (6) 70.
[503] Ahmed b. Hanbel, II 444.
[504] İbn Mace, Zühd 7.
[505] Buhârî, tevhid 24.
[506] Ahmed b. Hanbel, II 74.
[507] Müslim, iman 326, 327, birr 55; Buharı, enbiya 3, 9.
[508] Buhârî, Enbiya 3, 9.
[509] bk. Şerh ale'l-mevahib, Zürkani, VIII, 380.
[510] bk. A.g.e.
[511] bk. A.g.e., 381.
[512] bk et-Tâc, eş-Şeyh Mansur Ali Nasıf V, 383.
[513] bk Şerh ale'l-mevahib, Zerkani, VIII, 381.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/433-435.
[515] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/435.
[516] Buhârî, nikah 120; Müslim, imare 182-183; Tirmizi, istizan 19; Ahmed b. Hanbel, III 299, 314, 355, 395, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/435-436.
[517] Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi IX, 147.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/436.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/436.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/437.
[520] Buhârî.cihad 196, nikah 10, 121, 122; Müslim, reda' 58, imare 181, 182; Darimi, nikâh 32; Ahmed b. Hanbel, III, 298, 303, 355.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/437-438.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/438.
[523] Buhârî, cihad 196; Tirmizî, cihad 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/438-439.
[524] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/439.
[525] Müslim, imare 134.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/439-440.
[526] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/440.
[527] Buhari, meğazi 79, cihad 198; sala 59, tefsir sure 9/18; Müslim, tevbe 53, salatü'l-Müsafirin 74; Nesai, mesacid 38; Ahmed, VI, 386, 388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/440-441.
[528] Tere. Davudoğlu A. İbn Abidin, III, 48, 49.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/441.
[530] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/441-442.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/442.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/442-443.
[533] Enfâl, 41.
[534] bk. el-Ibtiyar metni -el-Muhlar li'l-Fetva tercümesi 107.
[535] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/443.
[536] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/444.
[537] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/444.
[538] İbni Mâce, Cihad 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/444-445.
[539] bk. İbn-i Abidin, VIII, 402.
[540] bk. el-Mevsili el-İhtiyar, IV, 126.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/445-446.
[542] Ahmed b. Hanbel, III-484, IV-68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/446-447.
[543] el-Bakara 2/193.
[544] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/447-448.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/448.
[546] Al-i İmran, 3/28.
[547] Al-i İmran, 3/149.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/449-450.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Az Rivayet Eden Sahabeler (Mukillûn):

Binden az hadis rivayet eden sahabîler.
Sahabe, Hadis ve Sünnet bilgisi yönünden farklı olduğu gibi, kendilerinden rivayet edilen hadislerin azlığı ve çokluğu bakımından da aralarında fark vardır. Daha sonraki asırlarda, takriben beş ve altıncı asırlarda Sahabilerden nakledilen hadislerin yekünü tesbit edilmeye çalışılmış, rivayetleri binden çok olanlara "Müksirûn"; rivayeti binden az olanlara da "Mükillûn" (az rivayet edenler) denilmiştir. Fakat böyle bir tasnif ve tesbit, sahabenin hadis bilgisini tam olarak yansıtmada kesin bir ölçü değildir. Toplam sayıları tahminen yüz binin üzerinde olan sahabeden ancak bin-binbeşyüz kadarından hadis rivayet edilmiştir. Hadis rivayeti Hz. Peygamber (s.a.s)'in vefatından sonra başladığı, zamanla arttığı ve her sahabinin, çok çetin bir iş olan sağlam bir hadis bilgisi, kuvvetli bir hafiza, bilinen hadisleri ifade, güç ve yeteneği... gibi rivayet şartlarını taşıyamaması, bazılarının Rasûlullah (s.a.s)'ı bir-iki defa görüp memleketlerine dönmüş olması, bazılarının O'ndan (s.a.s) önce vefat etmiş bulunması gibi sebeplerle, hadis rivayet edenlerin toplam sayısı bin civarında kalmıştır.
Bu sahabilerin yedisinden rivayet edilen hadisler binin üzerinde, bunların dışında kalanlardan rivayet edilenler ise, binin altındadır. Mukillûndan olan dokuz yüz civarındaki sahabiden rivayet edilen hadis, kişi başına 25 veya daha az sayıdadır. Mukillûnden sayılan bazı sahabiler ve rivayet ettikleri hadis sayıları şöyledir: Abdullah İbn Mesud: Sekizyüz kırk sekiz hadis; Abdullah b. Amr, yediyüz hadis; Hz. Ömer ve Hz. Ali, beşyüzer hadis; Ümmü Seleme, üçyüz yetmiş sekiz hadis; Hz. Osman, yüz kırkaltı hadis; Hz. Ebu Bekir, yüzkırk iki hadis...
Rasûlullah (s.a.s) ile çok daha uzun süre sohbet ve beraberliği olan pek çok Sahabe, hatta Sahabenin en ileri gelenleri; Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali başta olmak üzere, Cennet'le müjdelenmiş on sahabi Abdullah İbn Mesud, Abdullah İbn Amr, Hz. Aişe dışındaki zevcât-ı tâhirat... vb. mukillûn arasında sayılmaktadır. Sünnet bilgisi hayli zengin olan bu sahabilerden daha fazla hadis rivayet edilememesinin sebepleri şunlar olabilir: Yanlış veya hatalı rivayet ederek Rasûlullah (s.a.s)'a iftira etme durumuna düşebilirim endişesiyle pek çok sahabi, kesin olarak bilmedikleri hadisleri rivayet etmemişler veya ancak çok mecbur olduklarında ihtiyaç duyulan kadar rivayet etmişlerdir. Bazı sahabiler Hz. Peygamber (s.a.s) hayattayken veya O'ndan az bir zaman sonra vefat ettikleri için rivayetleri hiç olmamış[1] veya az olmuştur. Rasûlullah (s.a.s)'dan sonra bazı Sahabiler devlet idaresi ve cihadla daha fazla ilgilendiği için rivayete fazla zaman ayıramamışlardır. Hz. Peygamber (s.a.s)'den sonra bazıları, Mekke, Medine... gibi ilim merkezlerinde kalırken, bazıları daha ücra yerlere yerleşmişler, böylece buralarda bulunan sahabilerden yapılan rivayetler azalmıştır. Ashab içinde en çok hadis rivayet eden Ebu Hüreyre'nin, kendisinden daha fazla hadis bildiğini ikrar ettiği tek sahabi olan Abdullah b. Amr, Mısır'a yerleştiği için kendisinden daha fazla rivayet edilememiştir. Her sahabinin hadisleri belleme ve rivayet etmede fitrî kabiliyeti aynı değildi. Bu farklılık da rivayete etki etmiştir. Sahabeden rivayet edilen hadislerin hepsi güvenilir hadis kaynaklarına ulaşmamıştır.[2]

---

[1] Meselâ Hz. Hatice.
[2] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/276.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Niçin Sâlih?

Ebu Dâvud'un yukarıda kaydettiğimiz açıklamasıyla ilgili iki noktaya dikkat çekeceğiz:
Birinci nokta: Sâlih'ten kastedilen şey nedir? Yani sükût edilen hadîs, kendisiyle ihticâc etmeye mi sâlihtir (uygundur, elverişlidir) yoksa i'tibâr etme'ye mi sâlihtir? Zira, sâlih tâbiri, kayıtsız olarak, bu mutlak hâliyle kullanılınca şuna sâlihtir diye ulema nezdinde oturmuş bir ıstılah değildir. Bu sebeple normalde böyle kullanılmaz. İşte belirttiğimiz bu durum, Ebu Dâvud'un sâlih tâbirinden neyi kasteddiği sorusuna sebep olmuştur. Bazı muhaddîsler "ihticâc'ı kasteddiği"ni söylerken bâzıları da "itibar'ı kasteddiğini" söylemiş ve ihtilaf etmişlerdir. Son Osmanlı muhaddislerinden Zâhidu'l-Kevserî de bu mevzuya mesâî sarfedenlerden biridir. O, özetle, bu çeşit hadîslerin hepsini aynı kategoriye sokmanın yanlış olduğu kanaatindedir. Yani ona göre bâzıları ihticâca, bazıları da itibâra sâlihtir. Hangisine salîh olduğunu tâyin de hadîsin incelenmesiyle elde edilecek karîne'ye bağlıdır. Bu da hadîsten hadîse değişebilir. O sözünü şöyle tamamlar: "Bundan maksad sâdece ihticâcâ salâhiyettir" diyen kimse Ebu Dâvud'u keyfine göre konuşturmuş olur".
İkinci Nokta'ya gelince, bu temâs edeceğimiz husus, en az önceki kadar ehemmiyet taşır: Ebu Dâvud'un hakkında sükût ettiği bütün hadîsler "sâlih" midir?
Yukarıda iktibas ettiğimiz pasajdan şu mâna çıkmaktadır: Salâhat ister itibâr'a ister ihticâc'a olsun, her hadîs sâlihdir, ifâdeden anlaşılan bu. Halbuki, mudakkik hadîsçiler, Ebu Dâvud'un sükût ettiği hadîsleri tahlîl edince şu neticeye varmışlardır: Durumu (ehli nezdinde) çok açık olan bir kısım fazla zayıf hadîslerin zaafına dikkat çekmeyi zâit addederek açıklama yapmadan geçmiştir, yâni haklarında sükut etmiştir.
Biz, ehemmiyetine binânen, bu mevzuya tahsis edilen genişçe bir tahlîli, kitabımızın Hadîsle İlgili Bâzı Meseleler bölümünde sunacağız. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/229-230.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Az Rivayet Eden Sahabeler (Mukillûn):

Binden az hadis rivayet eden sahabîler.
Sahabe, Hadis ve Sünnet bilgisi yönünden farklı olduğu gibi, kendilerinden rivayet edilen hadislerin azlığı ve çokluğu bakımından da aralarında fark vardır. Daha sonraki asırlarda, takriben beş ve altıncı asırlarda Sahabilerden nakledilen hadislerin yekünü tesbit edilmeye çalışılmış, rivayetleri binden çok olanlara "Müksirûn"; rivayeti binden az olanlara da "Mükillûn" (az rivayet edenler) denilmiştir. Fakat böyle bir tasnif ve tesbit, sahabenin hadis bilgisini tam olarak yansıtmada kesin bir ölçü değildir. Toplam sayıları tahminen yüz binin üzerinde olan sahabeden ancak bin-binbeşyüz kadarından hadis rivayet edilmiştir. Hadis rivayeti Hz. Peygamber (s.a.s)'in vefatından sonra başladığı, zamanla arttığı ve her sahabinin, çok çetin bir iş olan sağlam bir hadis bilgisi, kuvvetli bir hafiza, bilinen hadisleri ifade, güç ve yeteneği... gibi rivayet şartlarını taşıyamaması, bazılarının Rasûlullah (s.a.s)'ı bir-iki defa görüp memleketlerine dönmüş olması, bazılarının O'ndan (s.a.s) önce vefat etmiş bulunması gibi sebeplerle, hadis rivayet edenlerin toplam sayısı bin civarında kalmıştır.
Bu sahabilerin yedisinden rivayet edilen hadisler binin üzerinde, bunların dışında kalanlardan rivayet edilenler ise, binin altındadır. Mukillûndan olan dokuz yüz civarındaki sahabiden rivayet edilen hadis, kişi başına 25 veya daha az sayıdadır. Mukillûnden sayılan bazı sahabiler ve rivayet ettikleri hadis sayıları şöyledir: Abdullah İbn Mesud: Sekizyüz kırk sekiz hadis; Abdullah b. Amr, yediyüz hadis; Hz. Ömer ve Hz. Ali, beşyüzer hadis; Ümmü Seleme, üçyüz yetmiş sekiz hadis; Hz. Osman, yüz kırkaltı hadis; Hz. Ebu Bekir, yüzkırk iki hadis...
Rasûlullah (s.a.s) ile çok daha uzun süre sohbet ve beraberliği olan pek çok Sahabe, hatta Sahabenin en ileri gelenleri; Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali başta olmak üzere, Cennet'le müjdelenmiş on sahabi Abdullah İbn Mesud, Abdullah İbn Amr, Hz. Aişe dışındaki zevcât-ı tâhirat... vb. mukillûn arasında sayılmaktadır. Sünnet bilgisi hayli zengin olan bu sahabilerden daha fazla hadis rivayet edilememesinin sebepleri şunlar olabilir: Yanlış veya hatalı rivayet ederek Rasûlullah (s.a.s)'a iftira etme durumuna düşebilirim endişesiyle pek çok sahabi, kesin olarak bilmedikleri hadisleri rivayet etmemişler veya ancak çok mecbur olduklarında ihtiyaç duyulan kadar rivayet etmişlerdir. Bazı sahabiler Hz. Peygamber (s.a.s) hayattayken veya O'ndan az bir zaman sonra vefat ettikleri için rivayetleri hiç olmamış[1] veya az olmuştur. Rasûlullah (s.a.s)'dan sonra bazı Sahabiler devlet idaresi ve cihadla daha fazla ilgilendiği için rivayete fazla zaman ayıramamışlardır. Hz. Peygamber (s.a.s)'den sonra bazıları, Mekke, Medine... gibi ilim merkezlerinde kalırken, bazıları daha ücra yerlere yerleşmişler, böylece buralarda bulunan sahabilerden yapılan rivayetler azalmıştır. Ashab içinde en çok hadis rivayet eden Ebu Hüreyre'nin, kendisinden daha fazla hadis bildiğini ikrar ettiği tek sahabi olan Abdullah b. Amr, Mısır'a yerleştiği için kendisinden daha fazla rivayet edilememiştir. Her sahabinin hadisleri belleme ve rivayet etmede fitrî kabiliyeti aynı değildi. Bu farklılık da rivayete etki etmiştir. Sahabeden rivayet edilen hadislerin hepsi güvenilir hadis kaynaklarına ulaşmamıştır.[2]

---

[1] Meselâ Hz. Hatice.
[2] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/276.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİNCİ BÖLÜM
Sahabenin Sünnet Anlayışı
A- Sahabede Sünnete Yönelik Zahirî Yaklaşımlar
1- Lafzî Yaklaşımlar
2- Şeklî Yaklaşımlar
B- Sahabede Sünnete Yönelik Fıkhı Yaklaşımlar
1- Sahabenin Sünnete Menşei Açısından Bakışları
1- Kur'an-ı Kerim:
2- Kur'an Dışında Allah-Rasûl İletişimi: (Vahy)
3- Cebrâil:
4- Hz. Peygamber'in Rüyaları
2- Sahabenin, Hz. Peygamberin İctihadlarına Bakışları
A- Hz. Peygamber'in Bazı İçtihatlarının Tashih Edilmesi
a- Kur'an-ı Kerim'in tashihi:
b- Cebrail'in tashihi
c- Hz. Peypamber'in, kendi kanaatini bizzat kendisinin tashihi:
d- Sahabenin tashihi
B- Hz. Peygamber İçtihatlarında Nelerden Yararlanmıştır?
a- Kıyas:
b- Akıl, zan ve tahmin:
c- Hz. Peygamber'in kişisel zevk ve mizacı ile, toplumun zevkleri:
d- Tecrübe:
e- Toplumun kültür, gelenek ve tecrübesi
f- Tarihî Tecrübe:
g- Başka milletlere muhalefet etme, onlara benzememe:
h- İstişare:
ı- Sahabî içtihadı:
i- Sahabî rüyası:
3- Sahabenin Sünnete İllet Ve Maksatlar Açısından Bakışları
a- İlletleri Gözetmeleri
b- Maksadları Gözetmeleri
4- Sahabenin Sünnete Bağlayıcılık Açısından Bakışları
5- Sahabenin Sünnete Devamlılık Açısından Bakışları
a- Hz. Peygamber'in Devamlı Yaptığı Fiilleri
b- Hz. Peygamber'in Aynı Konuda Birden Fazla Uygulamaları
c- Hz. Peygamber'in Seyrek ve Nadir Yaptığı Fiilleri

İKİNCİ BÖLÜM

Sahabenin Sünnet Anlayışı

Bilindiği gibi sahabe, Hz. Peygamberin sözlerinin muhatapları ve davranışlarının şahitleridir. Onlar Allah'ın kendilerine göndermiş olduğu bu elçiyi titiz bir şekilde dinlemeye, onu izlemeye ve anlamaya çalışmışlardır. Hayatlarının her alanında kendileri için ideal bir örnek olan Peygamberlerinin bütün hâl ve hareketlerini müşahede etmeye, onun söz, davranış, onay ve terklerinden nelerin sünnet olup, nelerin sünnet olmadığını tespite gayret etmişlerdir.
Ancak birer insan olmaları hasebiyle sahâbiler; dinleme, zabt ve hıfz, anlama, kavrama ve muhakeme güçleri bakımından aynı seviyede olmadıkları gibi, yetişme tarzı, mizaç, zevk, kabiliyet vb. yönlerden de birbirlerinden farklı karekterler taşımaktadırlar. Bunların tabiî sonucu olarak da, herhangi bir hadis ve hâdise karşısında, İki sahâbînin tavrı, hatta baba ile oğulun, karı ile kocanın, dahası, Hz. Peygamberin eşlerinin yaklaşımları bile farklı farklı olabilmiştir. Aynı şekilde Hz. Peygamberi okuma, anlama ve yorumlamada, gençler ile yaşlılar arasındaki yaş ve tecrübe farkı, onunla sohbet sürelerindeki farklılık, dil, kültür, çevre ve köken farkı gibi değişik faktörler; onların Hz. Peygambere bakış açılarını ve neticede Peygamber telakkilerini farklılaştırabildiği gibi, sünnetleri tespit çabalarında da değişik eğilimler göstermelerine yol açmıştır. Biz bu araştırmamız neticesinde, onların üç farklı anlayış sergiledikleri kanaatine vardık:
a- Zahirî Yaklaşımlar: Hz. Peygamberin sözlerinin zahirine sarılan, onları tamamen lafzi ve harfi anlayan, davranışlarına ise daha çok şeklî ve yüzeysel yaklaşan eğilimler.
b- Fıkhı Yaklaşımlar: Hz. Peygamberden sadır olan bir söz veya davranışın kaynağının, gerekçesinin ve maksadının ne olduğunu, onu hangi ortam ve şartlarda söylediğini, bağlayıcı olup olmadığını kavramaya çalışan anlama ile ilgili yaklaşımlar.
c- İçtihadı yaklaşımlar: Bununla da, müctehit sahâbîlerin Hz. Peygamberin vefatından sonra, değişen şartlar muvacehesinde, sünnetleri ele alış tarzlarını, karşılaştıkları yeni problemlere çözüm getirişlerini, hakkında nebevi talimat ve tatbikat bulunan konularda onların ictihatlanna dayalı farklı tasarruflarını kastediyoruz.
Bu konu ile ilgili eski ve yeni çeşitli çalışmalarda, sahabenin rivayet veya dirayet yönleri gözetilerek, muhaddis ve fakih olmak üzere, genellikle iki katagoride ele alındıklarını ve buna bağlı olarak sahabenin sünnet anlayışının, başlıca iki farklı temayül halinde incelendiğini görmekteyiz. [1] Halbuki, bize göre müctehit sahâbîler, hem içtihadı, hem de fıkhı yaklaşımlar sergileyebilirken, fıkhı yaklaşımlarıyla bilinen fakih sahâbîlerin, öncekiler gibi yeni meselelere içtihatlarıyla çözümler ürettiklerini söyleyebilmemiz zordur. Zira fakih sahâbîler, daha çok Hz, Peygamberin talimat ve tatbikatlarını anlama ve yorumlama ile yetinmişlerdir. Dolayısıyla biz, yukarıda zikrettiğimiz gibi, sahabenin üç katagoride ele alınmasının daha isabetli olacağını düşündük.
Aslında bizim getirdiğimiz bu üçlü tasnifin bir benzerini II. Abbasî Halifesi Ebû Cafer el-Mansûr'un (ö. 158), hac esnasında görüştüğü İmam Mâlik b. Enes'ten (ö. 179) bir kitap tedvin etmesi teklifinde görmekteyiz. Halife, bu talep ve teklifinde İmam Malik'e şöyle demişti:
"Bu ilmi tedvin ederek ortaya koy ve çeşitli kitaplar oluştur. Yalnız bunu yaparken;
1. Abdullah b. Ömer'in (ö. 73) aşırılıklarından,
2. Abdullah b. Abbas'ın (ö. 68) ruhsatlarından,
3. Abdullah b. Mes'ud (ö. 32). Mutedil görüşleri, imamların ve sahabenin icma ettikleri hususları hedefle ki, Allah'ın izniyle insanları senin ilmine ve kitaplarına sevkedelim ve onları bütün bölgelere yayalı. [2] Görüldüğü gibi Mansûr, bizim tespit ettiğimiz sahabedeki üç temel eğilimin önde gelen şahsiyetlerine ve onların durumlarına dikkat çekmektedir. Zahiri yaklaşımın lideri addedilebilecek olan İbn Ömer'in aşırılıklarından, fıkhî yaklaşımın liderlerinden İbn Abbas'ın ise ruhsatlarından sakınmasını istemektedir. Mansûr bununla, İbn Abbas'ın, faizin ancak veresiye satışlarda olduğunu söylemesi, mut'a nikahına, ehlî merkeplerin yenmesine ve erkeklerin ipek giymesine cevaz vermesi vb. ruhsat içeren bazı görüşlerine işaret etse gerektir. [3] İbn Mes'ud ise, rey ve ictihadlarıyla bilinen üçüncü eğilime mensup bir sahâbîdir. Kanaatimizce Mansûr, özellikle Ebû Hanife (ö. 150) ile birlikte alevlenen rey rivayet tartışmalarından [4]etkilenerek, bazı rivayetlere muhalif gibi gözüken rey ve içtihatlardan da sakınılmasını istemiştir. Aslında bu tür içtihatlar ilk halifelerin hepsinde, bilhassa Hz. Ömer'de oldukça fazla olmasına rağmen, halifelerden birisinin değil de, Rey Ekolünün en büyük referanslarından olan İbn Mes'ud'un [5] özenle seçilmiş olması dikkatlerden kaçmamalıdır. Bu sebeple biz, Mansûr'un İbn Mes'ud'a izafe ettiği şaz görüşlerle, onun bazı fetva ve içtihatlarını kasdettiği kanaatindeyiz. Netice itibarıyla İmam Malik'in izlenimlerine göre, gerek icma edilen, gerekse ihtilaflı konularda çok bilgili, rivayet ettiğini belleyen, işittiğini kavrayan birisi olarak Halife Mansûr [6] bu sözüyle sahabedeki bizim de tespit ettiğimiz üç temel eğilime zımnen işaret etmiştir. Sahabenin sünnet anlayışı noktasında üçlü bir tasnif getirmesi itibarıyla Halife ile hemfikir isek de, adı geçen sahâbîlere ve temsil ettikleri eğilimlere bakış açımız farklı olacaktır. Bu girişten sonra şimdi üç temel eğilimden ilkine geçebiliriz.

A- Sahabede Sünnete Yönelik Zahirî Yaklaşımlar

Sahabenin sünnet anlayışını ortaya koyarken, herşeyden önce onların, Hz. Peyamberin her söz ve davranışını sünnet olarak görüp görmediklerini tespit etmemiz gerekecektir. Buradan hareketle, sahabede Hz. Peygamberi her yönü ile taklit etme gibi bir temayülün olup olmadığını ortaya koymaya çalışacağız. Kısaca zahirî yaklaşımlar diye isimlendirdiğimiz birinci temayülü, Hz. Peygamberin sözleri ve davranışlan itibarıyla yani lafzî ve şeklî olmak üzere iki başlık altında ele alacağız.

1- Lafzî Yaklaşımlar

Rasûlullah (s.a.v.), gerek bir insan olarak, gerekse insanları hakka davet etmek, onlara dini öğretmek ve hakikatleri beyan etmekle yükümlü bir peygamber olarak insanlarla konuşuyor, değişik vesilelerle onlara hitap ediyor, beyanatta bulunuyordu. Bilindiği gibi o, az, öz ve hikmetli sözler söylerdi. Genel olarak insanların kolayca anlayabilecekleri bir dil kullanırdı. İfade tarzı oldukça güçlü, ama yorucu değildi. Cümleleri çoğu defa kısa, ama anlaşılır bir tarzda kullanırdı. Oldukça fasih, beliğ ve gayet akıcı bir üslubu vardı. [7] Hz. Aişe'nin ifade ettiği gibi, "Rasûlullah (s.a.v.)'ın sözleri, işiten herkesin anlayabileceği kadar açık seçikti." [8]
Daha önce de söylediğimiz gibi sahabe, kendilerini eğiten-öğreten bu muallimden, yetiştirip yönlendiren bu mürebbî ve mürşitten, yöneten bu eşsiz liderden ve nihayet Allah'ın yoluna rehberlik yapan, onlara yepyeni bir hayat sağlayan Rasûlullah'tan sadır olan bütün söz ve talimatlara önem vermekteydiler. Bu sebeple, sadece onun hutbe, sohbet ve vaazlarını değil, her nerede ve ne zaman olursa olsun, onun beyanlarını dinlemeye, öğrenmeye çalışıyorlardı. Onun getirdiği mesaj ve açtığı yol uğruna mallarını ve canlarını adayan sahabe, onu, "Adeta başlarına birer kuş konmuşçasına" [9] sükûnet, ciddiyet ve zevkle dinliyorlardı. En ideal iletişimin, konuşan ve dinleyenin veya anlatan ve muhatabın ortak ideal ve düşüncelere sahip olması, aynı arzu ve istek içinde bulunmaları halinde gerçekleşeceğini [10] gözönünde bulundurduğumuz zaman, Hz. Peygamber ile sahabe arasında iletişimin en ideal şartlarının tahakkuk ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir tarafta tebliğ ve beyan görevini hakkıyla îfa edebilmek için, Kur'an'ın ifadesiyle kendini helak edercesine çalışıp çabalayan bir Peygamber, [11] diğer tarafta hayatını Kur'an-ı Kerim'in ruhuna uygun hale getiren bu rehber iradeye,
yani Hz. Peygamberin iradesine teslim etmiş sahabe olunca, elbette iletişim ve bildirişimin en ideali yaşanacaktı.[12]
Nitekim sahâbîlerden Abdullah b. Amr (ö. 65), Rasûlullah (s.a.v.)'dan işittiği her sözü ezberlemek kastıyla yazıyordu. Onun bu durumunu gören Kureyşliler, Rasûlullah'ın da bir beşer olduğunu, onun nza halinde konuştuğu gibi, gazab halinde de konuştuğunu hatırlatarak onu uyardılar. Bu uyarı üzerine yazma işini durduran Abdullah, durumu Hz. Peygambere zikredince Rasûlullah (s.a.v.) ona;
"Yaz, nefsim elinde olan (Allah')a yemin ederim ki, benden haktan başka birşey sadır olmaz!" buyurdu.[13]
Hz. Peygamberin değişik yer ve zamanlarda, çeşitli vesilelerle söylediği sözler, büyük bir yekûn teşkil eder. Sahabenin sünnet anlayışının teşekkülünde, onun sözleri en önemli malzemeyi oluşturur. Zira nebevi yasama ve yönlendirme sözlü gerçekleştiği gibi, onun eylemlerinden birçoğunun sünnet olup olmadığı da, ancak onun kendi beyanlarıyla belirlenmiştir [14]
Ancak, kabul etmeliyiz ki, Hz. Peygamber ile sahabe arasındaki bu ideal iletişim haline rağmen, sahabeden bazıları, onun sözlerini zaman zaman tamamen lafizcı bir yaklaşım ile anlayabilmişlerdir. Onlar bu lafzı ve harfi yaklaşımlarında, Hz. Peygambere ait bîr sözün zahiri neyi ifade ediyorsa, sadece onu anlamışlar, onun o söz ile "ne demek istediğini" ve "neyi amaçladığını" değil, yalnızca "ne dediğini" esas almışlar ve bu anlayışla da amel etmişlerdir. İşte biz bu bölümde, bazı sahâbîlerde görülen lafzî ve harfi anlayışı çeşitli misallerle ortaya koymaya çalışacağız.
Bilindiği gibi, Hz. Peygamberin sözlerinden bir kısmı haber tarzındadır. Bu haberler, bazen Allah, ahiret, melekler vb. akidevî konularda olabildiği gibi, bazen de geçmiş peygamberler ve ümmetleri ya da yakın gelecekle ilgili olabilmekteydi.
1- Abdullah b. Ömer'in (ö. 73) rivayet ettiği böyle bir haber, sahabeden bazılarının lafzî anlayışına güzel bir örnek teşkil eder. Hz. Peygamber hayatının sonlarına doğru bir yatsı namazını kıldırdıktan sonra ashabına,
"Bu gecenizden itibaren yüzüncü yılın başında bugün yeryüzünde bulunanlardan kimse kalmaz!" buyurmuştu.İnsanlar Rasûlullahın bu sözünü yanlış anladılar ve yüz sene sonrası hakkında (bütün alemin yok olacağı, kıyametin kopacağı vb.)[15] hadisler rivayet etmeye kalkıştılar. Halbuki, Hz. Peygamber *"Bugün yeryüzünde bulunanlardan kimse kalmaz"* derken, sadece bu neslin sona ereceğini kastediyordu. [16]
Aslında, Hz. Peygamberin yukarıdaki bu ifadesi, lafzın zahiri itibarıyla o şekilde anlaşılmaya müsait umumi bir ifadedir. Amm olmasına rağmen, onunla husus kastedilmiş [17]olduğunu anlayan İbn Ömer, muhtemelen kıyametin bilgisinin Allah'a ait olduğu, Hz. Peygamberin böyle bir hususu haber veremeyeceği şeklindeki kat'î bilgilerine dayanıyordu. [18] Yine Hz. Ali (ö. 40) de benzer bir haberi aynı şekilde lafzı ve umum olarak anlayan Ebû Mes'ud el-Bedri'ye (ö. 40), böyle fetva vermekle hata ettiğini, Hz. Peygamberin bunu, yalnızca o gün yaşayan insanlar için söylediğini hatırlatmıştır. [19]
2- Başka bir misal, Ebû Said el-Hudri'nin (ö. 64) şu lafzı anlayışında görülmektedir. O, öleceğini hissedince yeni bir elbise istemiş ve onu giydikten sonra,
"Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'im "Ölü, içerisinde öldüğü elbise ile dirilir" buyurduğunu işittim" demiştir. [20] Burada Ebû Said, Hz. Peygamberin bu haberinde zikrettiği elbise ile, kefeni kastettiği şeklinde bir anlayış sergilemiştir. Oysa Hz. Aişe (ö. 57) onun böyle anlamasına karşı çıkmış ve şöyle demiştir: "Allah Ebû Said'e rahmet eylesin! Hz. Peygamber bununla sadece kişinin hangi amel üzere öldüyse, o amelini kasdetmiştir. Zira Rasûlullah (s.a.v.) diğer bir hadisinde;
"İnsanlar, yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacakar" buyurmuştur. " [21]
Görüldüğü gibi Ebû Musa, hadisi tamamen zahiri üzere anlamış ve o doğrultuda amel etmiştir. Halbuki hadisin anlamı, lafzın zahirinden anlaşıldığı gibi, elbise veya kefen değildir. Bu sadece ölmezden önceki amelinden ve meşguliyetinden bir kinayedir. Nitekim araplar, elbisenin kirli ya da temiz oluşunu, amellerin iyi veya kötü oluşundan kinaye olarak kullanırlar. [22] Aynı şekilde her kulun öldüğü hal üzere ve amellerine göre dirileceğini ifade eden merfu rivayetler de bu görüşü desteklemektedir. [23]
Daha önce söylediğimiz gibi, Hz. Peygamberin sözleri, onu en yakından tanıyan kendi eşleri tarafından dahi, lafzî olarak anlaşılabilmiştir. Buna dair ilginç bir misali Hz. Aişe şöyle anlatır:
3- "Hz. Peygamberin hanımları birgün ona, kendisine içlerinden hangisinin en önce kavuşacağını sorunca O,
"Kolu en uzun olanınız" cevabını verdi. Bunun üzerine onlar, bir kamış parçasıyla kollarını ölçmeye başladılar. [24] Halbuki Hz. Peygamberin muradına göre, bizim kolu en uzun olanımız Zeynep idi. Çünkü o çeşitli el işleri yapar ve (kazancını) sadaka olarak dağıtırdı." [25]
Rivayetlerden de anlaşıldığı gibi, kollarını ölçmeye başlayan hanımlar, kol uzunluğundan muradın, hakikat anlamıyla gerçekten kolların uzunluğu olduğunu sanmışlardı. Uzuv olarak onların en uzunları Hz. Şevde (ö. 54), sadaka ve hayır yapma bakımından kolu en uzunları ise Hz. Zeynep (ö. 20) idi. Nitekim onlardan ilk önce Hz. Zeynep vefat etti ve onlar da kol uzunluğundan muradın sadaka ve cömertlik hususunda uzunluk olduğunu öğrenmiş oldular. [26]
Burada, Hz. Peygamberin "kol uzunluğu" ifadesini, Hz. Aişe mecaz olarak anladığı halde, diğer hanımların hakikat olarak anlamaları, peygamber eşlerinin dahi bazı nebevi beyanlan lafzî ve harfi olarak anladıklarını, lafizlardaki hakikat ile mecazı bazen birbirinden ayıramadıklarını göstermektedir. Aynı zamanda bu misal Peygamber eşleri de dahil, sahabenin anlayış ve kavrayış düzeylerinin birbirlerinden oldukça farklı olduğunu ortaya koymaktadır.
Hz. Peygamberin sözlerinden bir kısmı da, sahabeye yönelik bazı tavsiyelerden, iyi ve güzel olan şeylere teşvikten, bazen de onun çeşitli hususlarda verdiği emir ve direktiflerden oluşmaktadır. O'nun bu tür sözleri de bazı sahâbîlerce lafzî ve zahiri olarak anlaşılabilmiştir.
4- Ebû Ma'kıl'ın, binerek haccedecekleri deveyi Allah yoluna bağışlaması ve akabinde vefat etmesi sonucunda veda haccından geri kalan hanımı Ummu Ma'kıl'a Hz. Peygamber:
"Madem ki bizimle beraber haccı kaçırdın, öyleyse sen Ramazanda umre yap! Çünkü o, hac gibidir" buyurdular. Bunu duyan Ummu Ma'kıl ise şöyle diyordu: "Hac, hactır, umre de umredir. Rasûlullah (s.a.v.) bunu bana söyledi ama, bu sadece bana mı hastır yoksa herkes için umumimidir bilemiyorum."[27]
Aslında bu hanımın hac İle umre arasındaki farkı çok iyi bildiği anlaşılıyor. Önce, menasik, mevsim ve ecir-sevap bakımından umreden çok daha fazla faziletli olan hacca karşılık Ramazanda yapılan bir umrenin hac gibi olduğunu, ona denk olduğunu duyunca şaşırıyor, fakat Rasûlullah (s.a.v.) böyle buyurduğuna göre o, gerçekten Ramazan'da yapılan umrenin hac ile eşit, ondan farksız ve hatta onun yerine geçeceği şeklinde algılamaya başlıyordu. Böyle algılamaya başladığından dolayı olmalı ki, bu hükmün yalnızca kendisine mi has, yoksa herkese teşmil edilebilecek umumi bir hüküm olup olmadığını soruyordu.
Oysa Hz. Peygamber bu sözüyle, sadece Ramazan ayında yapılacak umrenin faziletini anlatabilmek için onu hacca teşbih etmiştir. İbn Huzeyme'nin (ö. 311) de dediği gibi, "Birşey, anlamlarından hepsinde değil de, bir kısmında diğer bir şeye benzediği zaman ona teşbih edilebilir, ona denk görülebilir. Burada şayet umre, bütün hükümleriyle hacca denk olsaydı, o zaman hac yerine geçerdi, ve İslam'ın kişiye yüklediği hac vazifesi, Ramazanda yaptığı umresiyle kendinden sakıt olurdu. [28]
Netice itibarıyla, Hz. Peygamber ona, Ramazanda yapacağı umrenin, haccın yerine kaim olacağını değil, sadece sevap bakımından ona denk olacağını bildirmişti. İşte bu ifadenin zahirinden anlaşılan, onun umuma hamledilmesi gerektiğidir. [29]
Hz. Peygamberin sözlerinden bir kısmı, hem mecaza, hem de hakikata hamledilebiliyordu. Bazen onun muradı mecaz olduğu halde, bazı sahâbîler bunu hakikat olarak alıp öylece uygulayabiliyordu.
5. Mesela, Mikdad b. Esved'in (ö. 33), Rasûlullah (s.a.v.)'ın:
"(İnsanları yüzlerine karşı öven) dalkavuklarla karşılaştığınız zaman, yüzlerine toprak serpin!" buyruğundan hareketle Hz. Osman'ı yüzüne karşı öven bir adamın yüzüne derhal toprak atmaya başladığını görmekteyiz. [30] Hattâbî'nin (ö. 388) de belirttiği gibi, Mikdad, hadisi zahiriyle almış ve bunu gerçek toprağı alarak meddahın yüzüne atma şeklinde hakikata hamletmiştir. Oysa hadisteki toprak atma ifadesi, diğer bir yönden "mahrum etme" anlamında yorumlanabilmektedir. O zaman hadisin manası, "Birisi, yüzünüze karşı sizi medh u sena etmek suretiyle sizden birşeyler almak isterse, ona istediğini vermeyin, onu mahrum edin!" şeklinde olur. Dolayısıyla burada toprak atma, mahrum etmekten bir kinayedir. [31]
Burada hemen belirtelim ki, Mikdad bu lafzî anlamasında yalnız da değildir. Bu hususta ona Abdullah b. Ömer'in de muvafakat ettiğini (ö. 73) [32] görmekteyiz. [33] Mikdad gibi o da Hz. Peygamberin, kendilerine bu şekilde meddahların yüzüne toprak atmalarını emretmesini, mecaz değil [34]de hakikat olarak almış ve o anlayış doğrultusunda da amel etmiştir.

Sahabenin Hz. Peygambere olan bağlılıktan, onun emir ve yasaklarına riayet etmede gösterdikleri titizlik, bazen onların ilginç durumlar sergilemelerine yol açabilmekteydi. Öyle ki, bazıları yalnızca Hz. Peygamberin ne dediğini işitmekle yetiniyor, onun kime ve niçin söylediğini düşünmeksizin, gereğini yerine getiriyordu.

6- Mesela, Rasûlullah (s.a.v.) Cuma günü minbere çıkınca ayakta gördüğü cemaata;

"Oturun" buyurmuştu. (Henüz mescidin dışında bulunan) İbn Mes'ud (ö. 32) bu emri duyar duymaz hemen mescidin kapısında olduğu yere oturdu. Bunu gören Rasûlullah ise, *"Ey Abdullah! İçeri gel!"* buyurdu. [35]

Başka bir rivayette ise, Hz. Peygamberin *"Oturun!"* emrini, mescide gelirken daha yolda duyar duymaz derhal orada yola oturan Abdullah b. Ravaha (ö. 8)'yı görmekteyiz. Daha sonra onun böyle yaptığını öğrenen Hz. Peygamberin ona *"Allah senin itaatini artırsın!"* diye hayır dua ettiği nakledilmektedir [36]

Her iki misalde de, bu nebevi emrin asıl muhataplan olmadıklan halde, bu kimselerin sadece duyduklan emir doğrultusunda bulunduklan yerlere çöküvermeleri, onların Hz. Peygambere itaatta ne kadar titiz olduklarını gösterir. Nitekim Hz. Peygamber de onların oturmalarından değil, kimler için söylendiğine bakmaksızın, bu emri, ânında uygulamalarındaki azim ve gayretlerinden hoşlanmış, bunun için de dua etmiştir.

Hz. Peygamberin emirlerinin zahiri bir şekilde anlaşılıp o minval üzere amel edilmesi, zaman zaman çeşitli sıkıntılara bile yol açabilmiştir. Böylesi yaklaşım sergileyen bazı sahabîlerin bu tutumlarında her ne kadar nebevi emirlerin zahirine harfi harfine bir ittiba var ise de, gerçekte nebevi sünneti bütüncül olarak göz önünde bulundurduğumuz zaman, onlann lafzî anlayış uğruna -belki de hiç farkında olmadan- sünnetin ruhunu ihmal ettikleri söylenebilir. Bu hususta ilginç bir misali, Ebû Said el-Hudrî'nin şu hadisesinde görmekteyiz:

7- Bir Cuma günü o, insanlarla kendi arasında sütre olacak birşeye doğru namaz kılarken. Benî Ebî Muayt Oğullları'ndan bir genç onun önünden geçmek isteyince o, gencin göğsüne vurur. Geçecek başka bir yer arayan genç, önünden geçmek üzere tekrar döner. Bu defa Ebû Said, gence birincisinden daha sert vurunca, canı yanan genç gidip onu Mervan'a (ö. 65) şikayet eder. Bunun üzerine Mervan, az sonra yanına gelen Ebû Said'e niçin böyle davrandığını sorunca, o şöyle cevap verir: "Ben Rasûlullah'ı şöyle derken işittim:

"Sizden biri, insanlara karşı sütre olacak birşeye doğru namaz kıldığında, şayet birisi önünden geçmek isterse, derhal onu defetsin! Eğer geçmekte israr ederse onunla mücadele etsin! (fel-yukâtilhu). Çünkü o, ancak bir şeytandır." [37]

Ebû Said'den gelen başka bir rivayette ise o, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermektedir: *"Sizden biri namaz kılarken, önünden kimsenin geçmesine izin vermesin, gücü yettiğince ona engel olsun!...Şayet diretirse, onunla mücadele etsin! (fel-yukâtilhu). Çünkü o, ancak bir şeytandır. "* [38]

Aynı şekilde Abdullah b. Ömer'in (ö. 73) de namaz kılarken önünden kimseyi geçirmediği, [39] ve "Namaz kılarken önünden kimsenin geçmesin; İzin verme! Eğer diretir de ona vurman gerekirse derhal vur!" dediği nakledilmektedir. [40]

Rivayetlerin tamamından anlaşılan, namaz kılan bir kimsenin, önünden geçmek isteyen kişiye önce el veya kol işaretiyle, ya da kolunu o kimsenin göğsüne doğru uzatmak suretiyle yumuşak bir tarzda engel olması, onu geri çevirmeye, defetmeye çalışması, şayet geçmekte israr eder diretirse, bu defa kuvvetle iteklemesi şeklinde bir tavsiye yapılmıştır.

Rivayetlerdeki *"fel-yukâtilhu"* ve *"kâtilhu"* lafızları, bazı alimlerimizin anladığı gibi "öldürme" anlamında değil,[41] daha sert bir şekilde defetme, kovma ve itekleme anlamlarına gelmektedir. [42] Nitekim İbnu'l Esir (ö. 606), "Yani, onu kıblenden kov!' demektir, çünkü her kıtal, öldürme anlamına gelmez" [43] açıklamasını yapmaktadır. Keza, cumhur da, bunun, öldürmenin cevazına değil, zorla defetmek manasına geldiğini, bundan, önden geçmenin kerahetinin mübalağalı bir şekilde ifadesinin kastolunduğu kanaatindedir. [44]

Hz. Peygamberin namaz kılanların önünden geçilmesinden sakındırmayı amaçladığı bu sözlerini zahiriyle anlayan Ebû Said, bunu, başka bir rivayette anlatıldığı üzere, iteklediği genci düşürecek kadar [45]sert bir şekilde uygulayabilmiştir. Oysa onun bu anlayış ve uygulamasının, hem namazına, hem de o gence verdiği zarar, gencin onun önünden geçmesi halinde ona ve namazına verebileceği zarardan çok daha büyüktür. [46] Sahabeden Ebû Said ile İbn Ömer'den başka kimsede göremediğimiz bu yüzeysel anlayışın, Hz. Peygamberin kasdettiği mana olabileceği düşüncesinde değiliz. Nitekim tatbikata dair bazı rivayetlerden, bazı sahâbîlerin safların önlerinden geçtiklerini, namazdaki diğer sahâbîlerin ise, buna karşı çıkmadıklarını öğrenmekteyiz. [47]

Yine sırf bu hadise dayanarak önünden geçen birisinin burnunu kıran şahıs, Hz. Osman'a şikayet edilince, Halife "Ey kardeşimin oğlu, senin bu yaptığın şerdir. Hem namazı zayi ettin, hem adamın burnunu kırdın!" diyerek [48]onu azarlamıştır. Görüldüğü gibi Hz. Osman, Hz. Peygamberin ilgili talimatını daha sağlıklı bir şekilde anlamış, harfi anlayış uğruna, önünden geçen şahsın burnunu kıran ve böylece namazını da ifsad eden kimsenin bu davranışını "şerr" olarak nitelendirmiştir.

Hz. Peygamber bazı sözleriyle ashabını iyi, güzel ve ideal olan davranışlara teşvik ediyor, onları kötü ve zararlı olabilecek hususardan da sakındırıyordu. Sahabe, daha sonraları "terğib ve terhîb hadisleri" denilen, Hz. Peygamberin bu tavsiyelerine de gereken değeri veriyorlardı. Onlardan bazıları, bu tür teşvik ve yönlendirmeleri içeren nebevi sözlerin ifade ettiği idealleri gerçekleştirmeye çalışıyorlardı. Oysa böylesi emir ve yasaklarında Hz. Peygamberin kastı, kesinlik değil, ümmetini hayır yollarına irşad etmek idi. [49]

8- Mesela Ebû Zerr el-Şıfârî (ö. 32), Hz. Peygamberin, kendisine;

"Köleleriniz sizin kardeşlerinizdir. Allah onları emrinize vermiştir. Kimin elinde böyle bir kardeşi varsa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, gücünün yetmeyeceği bir işi ona yüklemesin, şayet yüklerse ona yardım etsin!" [50] şeklindeki tavsiyelere harfi harfine uymuş ve sahip olduğu iki parça kumaşı, uşağıyla paylaşmıştır. Bunu görenlerin şaşırarak kendisine hatırlattıkları gibi, o iki parçayı bir araya getirerek kendisine bir takım elbise çıkartmayı, uşağına ise başka birşey satın almayı istememiş, [51] Hz. Peygamberin yukarıdaki tavsiyesine aynen uymuştur.

Aslında burada Ebû Zerr, Hz. Peygamberin gösterdiği büyük bir ideali gerçekleştirmiştir. Bu ideal ise, efendi ile köle, patron ile işçi, [52] âmir ile memur arasındaki kardeşliğin esas alınması, yeme-içme, giyim-kuşam vb. konularda sınıf ve statü farkına itibar edilmeden hayatın aynı şartlarda idame ettirilmesidir. Ebû Zerr'in eşitlikçi mülkiyet anlayışının temelinde de, Hz. Peygamberin bu konuya yönelik tergib ve terhibi hedefleyen bazı sözleri yatmaktadır. Zira Hz. Peygamber bazı hadislerinde, zarurî ihtiyaçlar dışında tüm malî varlığın Allah yolunda infak edilmesine teşvik etmiş, buna mukabil fazla mal-mülk edinmenin doğurabileceği muhtemel zararlara karşı sakındırmış, servet sahibi olup da, zekatlarını vermeyen müslümanları şiddetli cezalarla uyarmıştır. [53]

9- Rasûlullah (s.a.v.) bir akşam üzeri Ebû Zerr'e Uhud Dağını göstererek

"Uhud Dağı kadar altınım olsa, üç dinar hariç hepsini Allah yolunda infak etmekten başka birşey istemezdim..." buyurmuştu.[54] Yine Hz. Peygamber birgün Kabe'nin gölgesinde otururken, Kabe'nin Rabb'ine yemin ederek Ebû Zerr'e, mallarını çoğaltıp da, onları hayır yollarına sarfetmeyenlerin hüsrana uğrayacaklarını, deve sığır ve koyun sahibi olup da, zekatlarını vermeyenlerin kıyamet günü bu hayvanlarıyla kendilerine azap edileceğini haber vermişti. [55]

Aynı şekilde O, "Dostum (Allah Rasulu) bana keselerde bağlı tutulan her türlü altın ve gümüşün, Allah yolunda dağıtılıncaya kadar, sahibi üzerinde ateşten bir kor olduğu tavsiyesinde bulundu" diyerek kendisine devletin verdiği yıllık tahsisatın bir kısmı ile zaruri ihtiyaçlarını gördükten sonra hepsini dağıttırıyor, ısrarlara rağmen biriktirmiyordu. [56]

İşte Hz. Peygamberin bu ve benzeri beyanlarını zahirleri itibarıyla kesin nehiylermiş gibi anlayan Ebû Zerr, bu anlayışını bulunduğu her yerde başkalarına da telkin etmeye çalışmıştır.

"Altın ve gümüşü yığıp da, onları Allah yolunda sarfetmeyenleri acı bir azab ile müjdele!" [57] ayetinin Ehl-i Kitab hakkında indiğini söyleyen Hz. Muaviye ile Şam'da tartışmış, ayetin hem onlar, hem de kendileri hakkında indiğini iddia etmiş, Muaviye'nin Hz. Osman'a şikayeti üzerine Medine'ye çağırılmıştır. [58] Gerek yukarıdaki hadisler ve gerekse bu ayetten hareketle, zenginlerle karşılaştıkça servet biriktirenleri cehennem ateşinde kızdırılmış taşlarla dağlanacaklarını söyleyerek[59] zenginlerin tepkilerini üzerine çekmiştir. [60]

İfrata varan bu anlayışı yüzünden bazen Halife Hz. Osman'ın yanına girmesine izin verilmezken, [61] servet biriktirmeden nehyedip durmasından dolayı insanlar, ondan kaçar hale gelmişlerdi. [62] Bu şekilde Medine'de problem çıkarması sebebiyle, sahabe onun bu durumunu hoş görmemiş ve nihayet Hz. Osman'ın "İstersen bir tarafa çekil" uyarısı üzerine, gidip Rebeze'ye yerleşmiştir. [63]

Ebû Zerr'in hatalı olan bu görüşü [64] benimsemesinin sebebini sahabeden Şeddâd b. Evs (ö.41) şöyle izah ediyor: "Ebû Zerr, Rasûlullah (s.a.v.)'dan şiddet(li ceza) ifade eden bir hadisi işitiyor, çıkıp gittikten sonra halka bu aşırılığı telkin ediyordu. Oysa daha sonra Rasûlullah o konuda ruhsat veriyordu. Fakat Ebû Zerr bunu duymadığı için, önceki şiddetli emre takılıp kalıyordu." [65]

Kanaatimizce Ebû Zerr'in böylesi bir mülkiyet anlayışını sahiplenmesindeki sebeplerin başında, onun konuya bütüncül değil de, parçacı bir bakış açısıyla yaklaşmış olması gelmektedir. Oysa sünnetin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için, bir konuda gelen bütün sahih hadislerin toplanması gerekir. [66] Halbuki Ebû Zerr'in, mülkiyet konusunda Kur'an ve Sünnete bir bütün olarak yaklaştığını söyleyebilmek zordur. Zira Kur'an ve sünnete bütüncül olarak bakıldığında, İslam'ın mülkiyet anlayışının bu olmadığı görülecektir. Cezayı ihtiva eden âyet ve hadisler, zekatı verilmeyen, Allah yolunda infak edilmeyen mallar ve sahipleri hakkındadır. Nitekim zekatı verilen malların âyette ifade edilen biriktirilen bir "kenz" olmadığı çeşitli rivayetlerde Hz. Peygamber tarafından açıkça ifade edilmiştir. [67] Yine Rasûlullah (s.a.v.)'ın

"Salih bir kişi için, (helalinden kazanılmış) salih mal ne kadar güzeldir" buyurduğu bilinmektedir. [68]

Ebû Zerr'in zannettiği gibi yukarıdaki hadisler, "Peygamber (s.a.v.)'in fakirliği sevdiği ve insanları ona davet ettiği anlamına gelmez. Çünkü böyle bir tavır, İslam'ın, insanın yeryüzünü mamur kılmasındaki müsbet rolüne ilişkin temel nazariyesine aykırı düşer. Aynı zamanda, insanın temel ihtiyaçlarının giderilmesi, saadete ulaşabilmesi ve üzerine düşeni yapabilmesi amacıyla gerekli imkanların hazırlanması temeline dayalı olan İslam'ın sosyal adalet felsefesiyle de çelişki içindedir. [69]

İnceleyebildiğimiz kadarıyla Ebû Zerr'in bu görüşü, diğer sahâbîler tarafından tasvip görmemiştir. Dolayısıyla bunun yalnızca ona ait, kişisel bir kanaat olmaktan öteye geçemediğini söyleyebiliriz. Nitekim, gerek Hz. Peygamber döneminde, gerekse onun vefatından sonra sahabe arasında Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman, Hz. Ebû Bekir, Sa'd ve Talha gibi ticaret ya da ziraat ile meşguliyeti sebebiyle mal-mülk sahibi olan oldukça güçlü zenginler bulunduğu halde, onların servetlerine karşı çıkılmadığı gibi, kendilerinden zekattan başka birşey de istenmemiştir. Ayrıca, "Zekat mükellefi olabilmek için elde ihtiyaç fazlası bir miktar malın bulunması gerektiğine göre, ihtiyaç fazlası malın dağıtılması konusunda hassasiyet gösteren Ebû Zerr'in bu gerçeği bilmemesi ve burada sözü edilen fazla mal ile, zekat nisabından aşağı miktardaki malı kasdetmiş olması

düşünülemez." [70]
Ebû Zerr'in bu görüşlerini ilk iki halife döneminde değil de, Hz. Osman döneminde ve özellikle Hz. Muaviye'nin Şam valiliği esnasında seslendirmeye başlaması da dikkat çekicidir. Kanaatimizce bunun ve Ebû Zerr'in bu dönemde ciddiye alınmasının başlıca iki sebebi vardır:
a- Önceki yıllara nispetle, mukayese edilemeyecek kadar varlık içerisinde bulunan müslümanların, her geçen gün biraz daha zenginleşmesi, lüks ve israfa düşmesi, fakir ile zengin arasındaki ilişkilerin zayıflaması, kısaca toplumun sosyal adalet ve dayanışma cihetiyle olumsuz yönde değişmesi karşısında tepkisel bir tavır ortaya koymak istemesi,
b- Onun bu tepkisel tavrı, hem fakir halk, hem de yönetim aleyhtarları tarafından destek görüp, siyasî bir veçhe kazanınca,[71] önce Hz. Muaviye'nin, arkasından Hz. Osman'ın ona karşı koymak ve onu susturmak ihtiyacı hissetmeleri. Muhtemelen o, sırf bu tepkisel tavn sergileyebilmek için sadece mezkur terğib ve terhib hadislerinin lafızlarına sanlmış ve kendince toplumda gördüğü olumsuz gidişatı engellemek istemiştir.
Hz. Peygamberin, bazı sözlerinde umum ifadeler kullandığı halde, onunla husus kasdettiği olabiliyordu. Aynı şekilde sahabeden bazıları da, onun neyi kasdettiğinln farkında olsa bile, lafzı umum olarak anlayabiliyor ve öylece amel edebiliyordu.
10- Bir defasında Rasûlullah (s.a.v.), bir grup sahâbîden bey'at alırken, hafif bir sesle
"Bir de, insanlardan hiçbir şey istememek üzere" bey'at aldı. Bunu nakleden Avf b. Malik, "Bu gruptan bazılarının kırbacı düşüyordu da, kimseden onu alıp verivermesini dahi istemiyorlardı" [72] demektedir.
Rasûlullah (s.a.v.) bir gün,
"Kim, insanlardan birşey istemeyeceğini bana garanti ederse, ben de buna mukabil ona cenneti garanti ederim" buyurunca, Sevban, "ben" diyerek buna talip olmuş, ondan sonra da kimseden birşey istememişti. [73] Hatta Hz. Aişe'nin söylediğine göre, onun bastonu veya kırbacı düşüyordu da, kimseden onu vermesini istemiyor, bineğinden inip onu kendisi alıyordu. [74]
Hatta bu şekilde bir genellemeye gidenler arasında Hz. Ömer'i bile görebiliyoruz. Bir defasında Hz. Peygamberin kendisine gönderdiği bazı şeyleri geri çevirmiş ve "Ey Allah'ın Rasulü, kimseden birşey almamamızın bizim için daha hayırlı olduğunu bize haber vermemiş miydin ?" diye sorunca Hz. Peygamber,
"O, ancak istemekten dolayıdır. Ama istemeksizin olursa, o, Allah'ın sana verdiği bir rızıktır" buyurmuş, bunun üzerine Hz. Ömer de "Seni hak olarak gönderene yemin ederim ki, kimseden birşey istemeyeceğim, istemediğim halde bana gelen şeyleri de alacağım" demişti. [75]
Yine Rasûlullah (s.a.v.) Hakîm b. Hizâm'a ganimetten bir miktar pay vermiş, o biraz daha istemiş, Hz. Peygamber yine vermiş, o bir kez daha isteyince yine tekrar verdikten sonra Hz. Peygamber ona, malın tatlı olduğunu, ama hırsla değil de, gönül hoşluğu ile alınırsa bereketli olacağını, aksi takdirde bunun yiyip de doymayana benzeyeceğini, oysa üstteki (veren) elin, (alan) alttaki elden daha hayırlı olduğunu hatırlatınca Hakîm "seni hak olarak gönderene yemin ederim ki, senden sonra kimseden birşey istemeyeceğim" demiş ve ölünceye kadar insanlardan birşey almamıştır. Hatta gerek Hz. Ebû Bekir, gerekse Ömer, yıllık ödeneğini kendisine vermek üzere çağırdıklarında dahi o bunu asla kabul etmemiştir. [76]
Bütün bu rivayetlerde hoş görülmeyen istemeden maksat, hem "dilencilik", hem de kendisine ait olmayan birşeyi karşılıksız olarak uhdesine geçirmektir. Çünkü, insanlar bunu kerhen, gönül nzası olmaksızın vermek durumunda kalabilirler ki, bu Hz. Peygamber tarafından arzu edilmeyen bir durumdur. Bu nedenledir ki Hz. Peygamberin umum olarak ifade ettiği isteme, yukarıdaki misallerde olduğu gibi umuma hami edilmiştir. Oysa onlar yalnızca istemekten (dilenmekten) nehy edilmişlerdi. [77]
Yalnız şunu da hatırlatmalıyız ki, burada başkalarına yük olmadan, kendi iş ve ihtiyacını mümkün mertebe kendisinin görmesi gibi ideal bir tavrın tavsiyesi de sözkonusu olabilir. Ancak, müslümanların karşılıklı olarak iyilik ve takva üzere yardımlaşmaları emredildiğine göre, [78] burada nehyedilen isteme, bir kimsenin tek taraflı olarak iş ve ihtiyaçlarını kardeşine gördürmesi, adetâ onun üzerinden geçinmesi şeklinde olumsuz bir davranış tarzı da olabilir. Böyle de olsa, bu sahâbîlerin, devletin kendileri için tahsis ettiği yıllık payı dahi almaktan, düşen kırbacı bile istemekten kaçınmaları [79] onların, Hz. Peygamberin söz konusu nehyini oldukça genel bir tarzda ve lafzı olarak anladıklarını göstermektedir.
Hz. Peygamberin sözlerinden bir kısmı da, onun çeşitli konularda verdiği hükümlerini oluşturur. Sahabeden bazıları, onun diğer sözlerinde olduğu gibi, şer'i hüküm ifade eden sözlerini de zaman zaman zahirî ve lafzı olarak anlayabilmişlerdir.
11- Abdullah b. Ömer ve Hakim b. Hızam'ın rivayet ettiklerine göre Rasûlullah,
"Alıcı ile satıcı, ayrılmadıkları sürece satış akdini bozma hakkına sahiptirler" buyurmuştur. [80] İbn Ömer, lafzın zahirinin ifade ettiği gibi ayrılmayı, alıcı ile satıcının fizikî olarak birbirlerinden bedenleriyle ayrılmaları şeklinde anlamış, bunun sünnet olduğunu ifade etmiş [81] ve bunu, yaptığı alış-verişlerde bizzat uygulamıştır. Nitekim onun oturduğu halde herhangi birşey satın aldığında, bu alışverişi kesinleştirmek için ayağa kalktığı, [82] veya alış-veriş yaptığı adamın vaz geçmemesini istediğinde kalkıp biraz yürüdükten sonra tekrar döndüğü, [83] yahut hoşuna giden birşey aldığında, arkadaşının yanından ayrıldığı, [84] ya da vaz geçiverir korkusuyla, sırf alış-verişi bitirmiş olmak için satışın gerçekleştiği evden dışarı çıktığı [85]kaynaklarımızda yer alan rivayetler arasındadır.
Yukarıdaki nebevi hükmü anlamada Ebü Berze el-Eslemî'nin (ö. 60) yaklaşımı daha ilginçtir: Bir gazve dönüşü, akşam konakladıkları yerde iki adam arasında bir at alışverişi gerçekleşir. Ancak sabahleyin satıcı atı vermekten vazgeçince, alıcının teklifiyle meseleyi sahâbî Ebû Berze'ye götürürler. Diğer bir rivayete göre bir gemi içerisinde yaşanan [86] bu hadise karşısında o, Rasûlullah (s.a.v.)'ın
"Alış-veriş yapanlar birbirinden ayrılmadıkları sürece alış-verişi bozma hakkına sahiptirler" hükmünü hatırlatarak, "Sizin ayrıldığınızı görmüyorum" cevabını verir. [87] Buhârî, bu görüşte olanlardan, yalnızca İbn Ömer'in ismini verirken, [88] Tirmizi, bu babta, Ebû Berze, Hakîm b. Hızâm, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Amr, Semure ve Ebû Hureyre'den de rivayetler bulunduğunu, Hz. Peygamberin ashabından ve başkalarından bazı ilim ehli nezdinde amelin buna göre olduğunu, [89] onların da ayrılmayı bedenle ayrılma olarak anladıklarını, ilim ehlinden bazılarının ise, bunu sözle ayrılma [90] olarak anladıklarını söylemektedir.
12- Yine Abdullah b. Ömer'in nebevi hükümleri lafzı olarak anlayışına bir başka misal de şudur: O, çarşıdan bir miktar zeytinyağı satın alır. Alış gerçekleştikten sonra karşısına bir adam çıkar ve aldığı bu yağa güzel bir kâr verir. İbn Ömer satış için adamın elinden tutmak üzereyken, Zeyd b. Sabit dirseğinden yakalayarak ona "Evine götürmedikçe onu satın aldığın yerde satma! Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) tacirler evlerine götürmedikleri müddetçe, ticaret mallarının satın alındıkları yerlerde satılmasını yasakladı" [91]der. İbn Ömer muhtemelen bu veya benzeri müdahelelere değinerek şöyle der: "Biz Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yiyecek satın alırdık. Sonra bize onu satmazdan önce, aldığımız yerden bir başka yere nakletmemizi emreden kimseler gönderilirdi." [92] Başka bir rivayette de o, kendileri pazarın en üst tarafında ölçüp tartmaksızın (göz karan ile) gıda alış-verişi yaptıklarını, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'ın onu nakletmeden satmalarını yasakladığını haber vermektedir. [93] Hatta İbn Ömer, Rasûlullah döneminde ölçüp tartmadan tahmini olarak gıda maddelerini satın alıp da onlan aynı yerde satanların bu malları yükleyip nakledinceye dek dövüldüklerini gördüğünü haber vermektedir. [94] İşte bu rivayetlerden dolayı olmalı ki, oğlu Ubeydullah'ın anlattığına göre İbn Ömer, ölçüp tartmaksızın bir gıda maddesi satın aldığında onu derhal evine taşırdı." [95] Oysa, Tahavi'nin belirttiği gibi, "İbn Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'ın bundan kasdının, bir gıda maddesini teslim almadan satılmasını yasaklamak olduğunu anlamış ve şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'ın yasakladığı husus, gıda maddesinin tam olarak alınmadan, [96] teslim alınmadan satılmasıdır. [97]
İbn Abbas'ın, bu değerlendirmeyi yaparak naklettiği aynı hadisi İbn Ömer de rivayet etmiş olmasına rağmen, [98] gerek kendisinin ve gerekse diğer bazı sahâbîlerin, alınan gıda maddesinin evlere götürülmedikçe satılmaması şeklindeki nehyin zahiriyle amel etmeleri, İbn Abbas gibi gâî yorum yapmamaları, söz konusu lafzî anlayışın sonucudur. [99]

2- Şeklî Yaklaşımlar

Hz. Peygamberin sözlerinden sonra, sünnetin ikinci kısmını da, onun davranışları oluşturmaktadır. Yani onun gerek özel hayatında, gerek toplum içerisindeki hayatında ve gerekse dinî ve dünyevî hayatındaki pratik uygulamalarından oluşmaktadır. [100] Daha sonra efâlu'r-Rasül diye anılan Hz. Peygamberin pekçok davranışı, sahabe tarafından itina ile izlenmiş, bu davranışların birçoğu sünnet olarak değerlendirilmiştir.
Peygamberler, öğrettikleri ve davet ettikleri şeyler konusunda uygulamalı bir örnek olmaları için gönderilmişlerdir. Onların mesajları sadece sözlü öğretilerden ibaret değildir. Hayatta izlenilecek doğru yolun öğrenilmesi, bilinmesi ve takip edilmesi konusunda gösterilecek bir çabada, onların uygulamaları da (sözlü öğretileri kadar) önemlidir. Kur'an bu noktayı son derece açık bir şekilde ifade etmektedir: [101]
"Andolsun ki, Allah'ın Rasulünde sizin için, Allah'ı ve ahireti arzu eden ve Allah'ı çok anan kimseler için güzel bir örnek vardır. " [102]
"*De ki Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."* [103]
Yine Yüce Allah,
"Onlar ki yanlarındaki Tevratta ve İncil'de yazdı buldukları o elçiye, o ümmi Peygambere uyarlar" dedikten sonra, *"Ona uyun ki doğru yolu bulasınız"* [104] buyurmaktadır.
İttibâ, yani Hz. Peygamber (s.a.v.)'e uyma; onun hem söz, hem de fiil ve terklerinde olur. [105]
Sözlerine ittiba; vücubiyet, nedb ve mahzurluluk bakımından sözün gereğinin yerine getirilmesidir. Fiil veya terk konusunda ittiba ise, birşeyin, onun yapmasından dolayı, onun yaptığına benzer bir şekilde yapılmasıdır. [106]
Teessl, yani Hz. Peygamberi örnek alma ise, onun ya fiillerinde, ya da terklerinde olur. Fiillerini örnek alma; onun yaptığını, yaptığı şekil üzere ve onun yapmasından dolayı yapmamızdır. Onu terklerinde örnek alma ise; onun terket-tiğini, terkettiği surette, terkettiği şekil üzere ve onun terkinden dolayı terketme-mizdir. [107]
Teorik olarak, Hz. Peygamberi taklid ve ona benzeme (teşebbüh) kasdedilmemesi itibarıyla usulcülerimizin birçoğunun kanaatini yansıtan bu ittiba ve teessi anlayışı, Hz. Peygamberin cibillî, hususi, ümmetle müşterek, Kur'an'ı beyan eden ve kasden yapmış olduğu fiilleri sözkonusu edildiğinde, farklı boyutlar kazanmıştır. Birçok ilim adamı, onun fiillerini bu ve benzeri yönleriyle ele almış, onların nasıl anlaşılıp değerlendirilmesi gerektiğini tartışmışlardır. [108] Biz burada bu tartışmalara girmeksizin, sahabenin Hz. Peygamberin fiillerine genel bakış açılarını kısaca verdikten sonra, özellikle onlardan bazılarında görülen şeklî yaklaşımlardan söz edeceğiz. Burada şeklî bakış ve yaklaşımdan kastımız, Hz. Peygamberin yaptığı bir davranışı görüp müşahede ettikten veya yaptığı birşeyi duyduktan sonra, onun bunu hangi tasarruf cihetiyle yaptığına, davranışın

sebep, illet, hikmet ve maksadına bakmaksızın, sadece onun yaptığını aynen gördükleri gibi yapma eğilimleridir. [109] Bu eğilimler ise, Hz. Peygamberin çeşitli alanlarda ortaya koyduğu davranışlara ve sahabenin algılayışlarına göre bazen onu taklid etme, bazen de ona teşebbüh, yani benzemeye çalışma şeklinde tahakkuk edebilmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Hz. Peygamberin şahidlik, beyan, talim, tezkiye vb. görevleri, onun muhataplarına yapmış olduğu hitap ve beyanlardan ibaret değildir. Aksine o, ibadetlerden ahlaka, muamelattan ukubata varıncaya kadar hayatın her alanı ile ilgili İslam'ın ilke ve öğretilerini bizatihi yaşayarak beyan etmiştir. Diğer bir ifade ile o, yalnızca Kur'an'ı tebliğ etmekle kalmamış, söz ve fiilleri ile onu açıklamış, tatbik etmiştir.

Dehlevfnin (ö. 1176) de dediği gibi, "Rasûlullah (s) zamanında henüz ne fıkıh tedvin edilmiş, ne de çok daha sonra fukahanın ortaya koyduğu şekliyle hükümlerin rükün veya şartlarından bahsedilmişti. Rasul (s.a.v.) yaptığı birşeyin farz olup olmadığını beyan etmeksizin amel ediyordu. Mesela o abdest alıyor, sahabe onun abdestini görüyor ve neyin rükün, neyin âdâb olduğunu öğrenmeksizin aynı şekilde bunu ondan öğreniyorlardı. Yine o namaz kılıyor, sahabe de onu gördükleri gibi namaz kılıyorlardı. O haccediyor, insanlar da onu izleyip gözlemledikleri gibi haccediyorlardı. Bu, Hz. Peygamberin genel durumu idi ve abdestin farzları dört veya altıdır diye belirtmiyordu..." [110]

Biz, Dehlevi'nin tavsif ettiği bu durumun daha çok taabbudî alanlar için ve Hz. Peygamberin bütün davranışlarını şeklî bir yaklaşım ile izleyen sahâbîler için geçerli olduğunu düşünüyoruz. Zira bundan sonraki bölümlerde genişçe ele alacağımız gibi, fakih ve müctehid diye nitelendirdiğimiz sahâbîler, hemen her alanda Hz. Peygamberin talimat ve tatbikatlarının kaynağını, illetim, maksat ve maslahatını gözetmişler, soruşturmuşlar, onlardan bağlayıcı olan ile olmayanını tespit etmeye çalışmışlardır. Fakat lafzı ve şeklî eğilimleriyle meşhur olan sahâbîler, Hz. Peygamberin sadece neyi, ne zaman ve nerede yaptıklarına bakmışlar ve onu bu davranışlarıyla aynen taklid etmeye özen göstermişlerdir.

Fakat Hz. Peygambere aynen ittiba, özellikle ibadetler sahasında, bütün sahabe için sözkonusudur ve hatta bu, bizzat onun tarafından da emredilmiştir:

"*Beni namaz kılarken ne şekilde görüyorsanız, siz de öylece namaz taliniz.* [111]

"Hac menasikinizi benden alınız!"[112]

Aslında az önce zikrettiğimiz ayetlerde ifade edilen Hz. Peygamberin güzel örnek olarak tavsifinin mutlak, ona ittiba emirlerinin ise umum olması, sahabenin tüm ilgi ve dikkatlerini onun davranışları üzerine çekmiştir. Namaz ve hac mevzuunda olduğu gibi, Hz. Peygamberin mezkur direktifleri, sahabenin zaman zaman onu aynen taklid etmeleri neticesini doğurmuştur.

1- Nitekim bir defasında Rasûlullah ashabına namaz kıldırırken, ansızın terliklerini çıkartıp sol tarafına koydu. Bunu gören sahâbîler de derhal terliklerini çıkartıp koydular. Rasûlullah (s.a.v.) namazı bitirince,

"Sizi, terliklerinizi çıkartmaya sevkeden nedir?" diye sorunca onlar, "Seni terliklerini çıkartırken görünce bizler de çıkardık" dediler. Bunun üzerine O,

"Bana Cebrail geldi ve terliklerimde pislik olduğunu haber verdi (de ben onun için çıkardım)..." buyurdu. [113]

Görüldüğü üzere sahabe bu olayda, Hz. Peygamberin o davranışının illetini bilmeksizin, sadece onun yaptığını görüp, öylece taklid etmişlerdir. Her ne kadar Hz. Peygamberin belirttiği bu özel durumun, aslanda sahabe için belli bir bağlayıcılığı veya sünnet oluşu söz konusu değilse de, bu misal, Hz. Peygamber gibi namaz kılmakla emrolunan ashabın, onun fiillerine ittibada ne kadar titiz olduklarını göstermesi bakımından anlamlıdır.

2- Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Hz. Peygamberin geceleri seccade olarak kullandığı, gündüzleri de serip üzerine oturduğu bir hasırı vardı. Bazı insanlar, Hz. Peygamberin yanına toplanıp, onun kıldığı namazı kılmaya başladılar. Bir süre sonra bu insanlar çoğalınca, Hz. Peygamber onlara yönelerek,

"Ey insanlar! Amellerden gücünüzün yettiği kadarını yapın! Zira siz usanmadıkça Allah usanmaz. Allah katında amellerin en sevimlisi azda olsa, devamlı olanıdır" buyurdu. [114]

Buradan anlaşılmaktadır ki, amel ve ibadette ideal olan, Hz. Peygambere adeta taklid edercesine aynen uymak veya onun yaptığı kadar yapmak değildir. Bilakis asıl ideal olan, Hz. Peygamberin ikazında belirttiği gibi, gücü yettiği kadar olması, usandırıcı olmaması ve az da olsa devamlı olmasıdır.

3- Yine Ramazan ayının sonlarına doğru, Hz. Peygamberin visal orucu tuttuğunu gören sahâbîlerden birçoğunun da ona uyarak visal orucu tutmaya başlaması üzerine Rasûlullah (s.a.v.), kendisinin onlar gibi olmadığını hatırlatarak onlan nehyetmişse de, onlar tutmaya devam etmişler, ısrar ettiklerini görünce, visalin günlerini artırmak durumunda kalmıştı. [115] Bu misal de sahabeden bazılarının hem nafile ibadetlere, hem de nehyedilmelerine rağmen Hz. Peygambere bütün fiillerinde ittiba etmeye ne kadar düşkün olduklarını ortaya koymaktadır.

4- Fetih yılı Ramazan ayında yaptıkları bir yolculukta Hz. Peygamber ve sahabe oruçluydular. Ancak, yolda ashabın bir hayli susadıklarını gören Hz. Peygamber, bir tas su istedi ve insanların kendisini göreceği bir şekilde onu içince sahabe de derhal su içtiler. Ancak içlerinden bazılarının hâlâ oruç tutmaya devam ettiklerini duyunca üç defa *"Onlar âsilerdir!"* buyurdu. [116] Aynı şekilde Hz. Peygamberin bizzat orucu bozmak suretiyle, fiili olarak onlara göstermesine ve ashabın çoğunun derhal ona uymasına mukabil, oruç tutanları eleştirmesi de oldukça manidardır.

5- Hz. Ömer gibi, nebevi söz ve fiillerin illetlerini, maksatlarını, fiziki ve tarihi bağlamlarını gözeten fakih sahâbîler bile ibadetler söz konusu olunca, Hz. Peygambere aynen ittibayı yeğliyorlardı. Nitekim Hz. Ömer bir defasında Hacer-i Esved'e seslenerek "Biliyorum ki sen bir taşsın. Ne zarar, ne de fayda verirsin. Eğer ben, Rasûlullah'ın sana dokunduğunu görmeseydim sana el sürmezdim" dedi ve ona eliyle dokunarak selamladı. Sonra, "Biz neden hâlâ bu remele (yani tavaf esnasındaki heybetli ve çalımlı yürüyüşe) devam ediyoruz ki? Çünkü vaktiyle biz, bu remel ile (bizim zayıf düştüğümüzü söyleyen) müşriklere karşı (güçlü) görünmek isterdik. Halbuki Yüce Allah onlan helak etmiştir" dedikten sonra, "Ama biz, Hz. Peygamberin yapmış olduğu birşeyi terketmeyi sevmeyiz" demiştir. [117]

Hz. Ömer, Hacer-i Esved'e bu şekilde seslenirken, bir taşa karşı yaptığı bu davranışın, cahiliyye dönemindeki putlara tapınma gibi olmadığını, bunun sadece Hz. Peygamberin fiiline uyarak taşın şahsında Allah'a ta'zim ve yaklaşma için yapılan bir davranış olduğunu vurguluyordu. [118] Aynı şekilde Medine'den Kabe'ye yaptıklan ilk ziyaretlerinde, sırf müşrikler karşısında güçlü olduklarını gösterebilmek için, Hz. Peygamberin emriyle yaptıklan bu gövde gösterisinin illetinin, [119] müşriklerin helakiyle kaybolduğunu düşünmesine rağmen, yine de Hz. Peygamberin yapmış olduğu bir uygulamayı terketmek istemiyor ve aynen ittiba ediyordu. "Çünkü sahabe, Hz. Peygamberin Allah'a yaklaşma kastıyla yaptığına kanaat getirdikleri konularda ona uyma konusunda gayet haris davranıyorlardı." [120]

Abdullah b. Ömer'e bir şahıs Hacer-i Esved'e dokunup öpmenin hükmünü sorduğunda, Rasûlullah'ın ona dokunup öptüğünü haber vermişti. Bu defa adam, "Peki, ya kalabalık olursa ne dersin, kalabalığa yenik düşersem ne dersin?" deyince, "Sen şu ne dersin sorularını Yemen'e at! Ben Rasûlullah'ı ona dokunup öperken gördüm" dedi. [121]

Hatta, "Rasûlullah'ın (Kabe'nin güneyindeki) şu iki rüknü istilam ettiğini gördüğümden beri, onlan istilam etmeyi ne kalabalıkta, ne de tenhada terkettim" diyen [122]İbn Ömer'in, burnunun kanaması pahasına da olsa, istilamı gerçekleştirebilmek için izdihamdan hiç çekinmediği bildirilmektedir. [123]

Hz. Peygamberden gördüğü herşeyi, her hâl u kârda uygulamayı, hatta onu taklid etmeyi kendisine şiar edinen İbn Ömer'in, şartlar ne olursa olsun bunu yapması, şeklî ittibarını bir neticesidir. Oysa Hz. Peygamber, güçlü kuvvetli birisi olan Hz. Ömer'i zayıflara eziyet verebileceği gerekçesiyle, rüknü öpmek için izdihama dalmaması konusunda uyarmış, eğer boş ise istilam etmesini, aksi takdirde tehlil ve tekbir ile geçmesini söylemişti. [124] Nitekim İbn Abbas da "Rüknü kalabalık bulduğun zaman kimseye eziyet verme! Eziyet de çekme, geç!" tavsiyesinde bulunmaktadır. [125] Hz. Peygamberin tavsiyesinden sonra, izdihamın olduğu hallerde Hz. Ömer'in istilamı terkettiği, [126] Abdurrahman b. Avfin ise, bazen istilam edip, bazen de etmediği bildirilmektedir.

6- Abdullah b. Ömer'e "Ey Ebû Abdurrahman, biz korku namazı ile hazarda kılınan namazı Kur'an'da bulduğumuz halde, sefer namazını onda bulamıyoruz, (ne dersin?)" diye sorulunca o, "Ey kardeşimin oğlu, biz hiçbirşey bilmezken, Allah bize Muhammed'i (s.a.v.) gönderdi. Biz ancak onun yaptığını gördüğümüz gibi yapıyoruz" diye cevap verdi. [127] Diğer varyantlarda ise onun "Biz insanların en görgüsüzleri iken, Allah bize Peygamberini gönderdi. Artık Rasûlullah (s.a.v.) ne yapıyorsa, biz de öyle yapıyoruz. [128] Biz, sapıtmış kimselerdik, Allah onun vasıtasıyla bize hidayet etti. Tabii ki biz ona uyacağız" [129] dediği nakledilmektedir.

7- Keza, Rasûlullah'ın hac yolculuğunu ve menasikini anlatırken Cabir b. Abdullah da, sözünün bir yerinde "Rasûlullah (s.a.v.) her ne yaptıysa, biz de onu yaptık" demektedir. [130]

Hz. Peygamber ne yapmışsa, sahabenin de derhal onu yapmaları şeklindeki bu eğilimi, daha çok ibadetler sahasında görmekteyiz. Aslında bu eğilimin ibadetlerde sahabenin hepsi için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Hatta, sahabeden bazıları, Hz. Peygamberin yaptığını, onun yaptığı gibi yapmanın yanısıra, onun yaptığı yer ve zamanı gözetiyorlar, onun yaptığı miktarda yapmaya, onunla aynı hal ve durumları yaşamaya özen gösteriyorlardı.

8- Mesela, Zeyd b. Halid el-Cuhenî'nin ikindi namazından sonra iki rekat namaz kıldığını gören Hz. Ömer, yanına vararak ona elindeki kamçı ile vurunca Zeyd, "Vur! Vallahi ben Rasûlullah'ın o iki rekatı kıldığını gördükten sonra onu asla terketmeyeceğim" demiş, buna mukabil Ömer de "Ey Zeyd! Bunu insanların akşama kadar namaz kılmaya bir basamak edineceğinden korkmasaydım bu iki rekattan dolayı sana vurmazdım" cevabını vermişti. [131] Yine birgün Hz. Peygamberin ikindiden sonra evine gelip iki rekat namaz kılışına uyarak, onunla beraber kılan Ummu Seleme'ye şaşıran Hz. Peygamber, kendisine bir zekat memurunun geldiğini (onunla meşguliyetinden dolayı öğlenin farzından sonra edâ edeceği namazı ancak şimdi kıldığını) haber vermiştir. [132] Ancak daha sonra Ummu Seleme'nin, bu iki rekatın mahiyetini, Hz. Peygamberin kendisine açıkladığı şekilde haber vermesine rağmen Abdullah b. Zubeyr "Bir defa bile kılmış olsa, vallahi ben o iki rekatı asla terketmeyeceğim" demiştir. [133]

Hz. Peygamberin kıldığı bu namazın mahiyetini, kılış gerekçesini öğrendikten sonra bile İbn Zubeyr'in böyle bir namazı kılmakta ısrar etmesi, onun salt taklid derecesinde şeklî bir ittiba eğilimine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İleride tekrar üzerinde duracağımız üzere Hz. Ömer, İbn Abbas, Zeyd b. Sabit, Ummu Seleme ve Muaviye, gerek Hz. Peygamberin ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar olan kerahet vaktinde namaz kılmaktan nehyetmesine dayanarak, [134] ve gerekse bu iki rekat namazın Hz. Peygamberin öğleden sonra sürekli kıldığı halde o gün kaçırdığı namaz olduğundan hareketle ikindi sonrası namaza karşı çıkmışlardır. [135]

9- Cabir b. Abdullah, Hz. Peygamberin Fetih Mescidi'nde, Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri dua ettiğini ve duasına Perşembe günü iki namaz arası icabet edildiğini, bunun onun yüzündeki aydınlıktan anlaşıldığını haber verdikten sonra, kendisinin de önemli ve zor bir işi çıktığında o vakitleri kollayıp dua ettiğini ve icabet edildiğini ifade etmektedir, [136]

10- Cuma günü Medine Valisi Mervan hutbe okurken mescide gelen ve iki rekat namaz kılmaya çalışan Ebû Said el-Hudri, korumaların kendisini oturtmak için bir hayli uğraşmalanna karşın, ısrarla bu namazı kılmasını şöyle açıklıyor: "Birşeyi Rasûlullah'tan gördükten sonra terkedecek değilim. Cuma günü Rasûlullah (s.a.v.) hutbe irad ederken pejmürde haliyle bir adam girdi. Hz. Peygamber derhal ona emretti ve kendisi hutbe okurken o iki rekat namaz kıldı." [137]

Şekli yaklaşım temayülünde olan bu sahâbîler, Hz. Peygamberin fiillerinin gerçekleştiği yerlere bile ayrı bir önem atfetmişler, onun fiillerini aynen onun gibi ve onun yaptığı yerlerde yapmaya özen göstermişlerdir.
11- Mesela, mescidde mütemadiyen belli bir direğin yanında namaz kılmakta olan Seleme b. Ekva' (ö. 74), buna sebep olarak Hz. Peygamberin namazını o direğin arkasında kılmasını göstermektedir. [138]
12- Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamberin Kabe içerisinde nerede namaz kıldığını Bilal'dan Öğrenmiş ve onun gösterdiği yerde namazını kılmış, [139] ancak onun kaç rekat kıldığını sormayı unuttuğunu üzülerek haber vermiştir. [140]
13- Aynı şekilde İbn Ömer, Hz. Peygamberin hac ve umre için yapmış olduğu yolculuğunda, Medine yolu üzerinde nerelerde hangi vakit namazlarını kılmışsa onları bellemiş ve aynı yerlerde kılma titizliğini göstermiştir. [141] Söz konusu temayül İbn Ömer'den başka sahâbîlerde de görülmektedir. Nitekim Mekke Medine arasında yapılan bir yolculukta, Hz. Ömer bazı grupların inerek bir mescidde namaz kılmak üzere koşuştuklarını görünce sormuş, kendisine oranın, Hz. Peygamberin namaz kıldığı bir mescid olduğu haber verilince de şöyle demiştir: "Sizden önceki toplumlar, ancak peygamberlerinin izlerini eserlerini kiliseler haline getirdikleri için helak olmuşlardır. Şu halde, kim bu mescidlere vardığında namaz vakti girmişse, namazını kılsın, aksi takdirde geçip gitsin!" [142]
14- Hz. Peygamberin Zû Tuvâ denilen yerde geceleyip, sabah olunca namazını kıldığını, guslettiğini ve Seniyyetu'l-Ulya'dan Mekke'ye girdiğini haber veren İbn Ömer, aynı şekilde bunu bizzat uygulamayı ihmal etmiyordu. [143] Yine onun Mekke ile Medine arasında Hz. Peygamber'in gölgelendiği ağaca gidip, onu suladığı gelen rivayetler arasındadır. [144]
15- Yine İbn Ömer, Kurban Bayramı günü Akabe cemresini bineği üzerinden taşlar, ondan sonra diğerlerine yürüyerek gidip gelir ve Hz. Peygamberin de gidiş-dönüşte yürüyerek geldiğini ileri sürerdi. [145]
Burada üzerinde durulması gereken bir husus, Hz. Peygamberin yapmış olduğu ibadetlerle ilgili tüllerin cereyan ettiği yer ve zamanlar, acaba onun Allah'a yaklaşma kastıyla özellikle tercih ettiği bir seçim midir? Yoksa, o zaman ve mekanların herhangi bir özelliği, ayrıcalığı olmadığı halde, yapmak istediği fiile tesadüf eden, hatta rastgele uygun görülen bir zaman ve zemin midir? Sonra, bu fiillerin icra edildiği yer ve zamanlar hakkında, onların faziletine dair, Hz. Peygamber herhangi bir vurgu yapmış veya beyanatta bulunmuş mudur? Yine bu zaman ve mekanlarda yaptığı ibadetleri tekrarlamış mıdır?
[146]
Hz. Ömer ve diğer sahâbîler, kasıt, tafdil, tercih ve devamlılık arzetmeyen bu yer ve zamanların; Hz. Peygamberin yaptığı çeşitli ibadetlerine tevafukan bir zaman ve zemin teşkil ettiğine kanaat getirmiş olmalılar ki, bu doğrultuda bir eğilim göstermedikleri gibi, Hz. Ömer'in tavrında olduğu üzere, böylesi zaman ve mekan kollanarak yapılan ittibaya karşı bile çıkmışlardır.
Aslında Hz. Peygamberin fiillerine zaman ve mekan unsurlarıyla birlikte ittiba etmeye çalışan İbn Ömer ve diğer bazı sahâbîler, bunlara taabbüd kastıyla, şer'an onları sünnet gördükleri için değil, Hz. Peygambere olan sonsuz muhabbetlerinden kaynaklanan bir şevkle, onun yaptığı bir ibadeti, onun ifa ettiği yer ve zamanda yapmak suretiyle şeklen ona benzemeyi ve bununla tatmin olmayı arzulayarak ittiba etmişlerdir.
Kanaatimizce daha çok mizaçlarından ve Hz. Peygambere olan hasretlerinden kaynaklanan bu şeklî ittiba ile onlar, bir taraftan çok sevdikleri Peygamberlerinin hatırasını canlandırırken, diğer taraftan o yer ve zamanlarda işlenen fiillerle ilgili nice ayrıntılı malumatı, tatbikî olarak özenle yeni nesillere aktarmış oluyorlardı. [147]
Diğer bir husus ise, bu fiilleri herhangi bir yer ve zamanda yapacaklarına, Hz. Peygamberin yapmış olduğu yer ve zamanlarda yapmakla ayrı bir haz duyuyorlar ve bundan bereket umuyorlardı.
Sevgi boyutunun öne çıktığı böylesi duygusal ve şeklî bir ittibanın, o sahâbîler tarafından sünnet veya müstehab olduğu düşüncesiyle yapıldığını zannetmiyoruz. "Çünkü sahabe, bu tür yerlerden ancak Şâri'in ta'zim ettiği yerlerin ta'zim edilebileceği hususunda görüş birliği içindedirler." [148] Biz aynı ittifakın, zamanların ta'zimi hakkında da sözkonusu olduğunu sanıyoruz.
Bazı sahâbîlerde görülen bu tür şeklî ittiba veya taklidin en mahzurlu tarafı, teberrüken yapılan bu teşebbühün, daha sonraki nesiller tarafından yanlışlıkla müstehab, hatta sünnet olarak algılanabilmesidir. Muhtemelen bu endişelerle Hz. Ömer'in, Hz. Peygamberin namaz kıldığı yerlere bu şekilde bir ayrıcalık tanınmasına, ayrı bir değer atfedilmesine karşı çıkmasına rağmen; kısa bir süre sonra II. Ömer diye bilinen Ömer b. Abdulaziz (ö. 101), Medine civarındaki Hz. Peygamberin namaz kıldığı sabit olan yerlere mescitler inşa etmiştir. [149]
Yine şeklî yaklaşımın bir sonucu olarak bazı sahâbîler, Hz. Peygamberin ibadetlerindeki bazı fiil, hâl ve durumlarını da aynen ondan gördükleri gibi tatbik etmişler ve onun bu davranışlarını uygulamalı olarak haber vermişlerdir.
16- Mesela Rasûlullah'ın öyle yaptığını gördükleri gerekçesiyle İbn Ömer, entarisinin ön düğmeleri çözük bir vaziyette namaz kılarken [150]Cabir b. Abdullah da yanında (ikinci bir) giysisi bulunduğu halde bir tek giysi ile namaz kılmıştır. [151]
17- İbn Ömer ile birlikte Mekke'ye yolculuk yapan Said b. Yesar, devesinden inip de vitr namazını kılınca İbn Ömer ona "Senin için Allah'ın Rasulünde bir örneklik yok mu?" diye sormuş, o da "Evet, Allah'a yemin ederim ki var" demişti. Bunun üzerine İbn Ömer, "Rasûlullah, vitr namazını deve üzerinde kılıyordu" diyerek onun tatbikatını bildirmiştir. [152]
18- Hz. Aişe, Hz. Peygamberin oruçlu olduğu halde hanımlarını öptüğünü haber verdikten sonra "*Sizin için Rasûlullah'da güzel bir örnek vardır"* demektedir. [153]
19- Yine Abdullah b. Ömer, yolculukta gündüzleri hiç sünnet namaz kılmamış; Rasûlullah, Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile beraber bulunduklarını ve onların iki rekattan fazla kılmadıklarını hatırlattıktan sonra *"Muhakkak sizin için Allah'ın Rasulünde güzel bir örnek vardır"* demiştir. [154]
Bu son verdiğimiz örneklerde Hz. Peygamberin fiilleri taklid ve tatbik edilirken, ya da haber verilirken *"Sizin için Rasûlullah'ta güzel bir örnek vardır"* [155]ayeti hatırlatılmaktadır. Kanaatimizce bu ayetin zikredilmesi, haber verilen fiillerin ideal davranışlar olduğunu ifade etmek için değil, bilakis bu hususların Hz. Peygamber tarafından yapıldığını, dolayısıyla bunların müslümanlarca da yapılmasının caiz ve mubah olduğunu bildirmek içindir.
Genel olarak abdest, namaz vb. ibadetlerde Rasûlullah'ın nasıl yaptığını dikkatlice gözlemleyen birçok sahâbî, bu ibadetleri ifa ederken mümkün mertebe onun gibi yapmaya, aynen ona benzemeye çalışıyor, özellikle Hz. Peygamberi göremeyen, ya da çok az görenlere sözleriyle tarif edip anlatmak yerine, "İşte bu Rasûlullah'ın abdestidir", [156] veya "Size Hz. Peygamberin namazını göstereyim" [157]
demek suretiyle tatbiki olarak öğretmeyi amaçlıyorlardı.
20- Nitekim birgün Hz. Osman Rasûlullah'ın mescidinin ikinci kapısında otururken, bir koyun kol kemiğinin etini yemiş, (tekrar) abdest almadan kalkıp namaz kılmış ve şöyle demiştir: "Hz. Peygamberin oturduğu yerde oturdum, onun yediğini yedim ve onun yaptığı gibi yaptım." [158]
İbadetler alanında sahabenin birçoğunda görülen bu taklid, teşebbüh ve şeklî ittiba, bazı sahâbîler tarafından ibadetlerin dışında da kendini göstermekteydi. Hz. Peygamberi sadece dinî bir mürşid olarak değil de, hayatlarının her alanında bir rehber, önder ve örnek olarak gören sahâbîlerden bazıları, onun giyim-kuşamından yeme-içmesine, oturup-kalkmasından yolculuklardaki konaklama, kaza-i hacet vb. varıncaya kadar bütün hal ve hareketlerini taklid ederek tekrarlıyorlardı. Onlar, Hz. Peygambere son derece sevgi beslediklerinden ve her işinde ona uymaya olan aşın hırslarından dolayı, Allah'a yaklaşma ciheti olmasa dahi, onun bütün fiillerine uymaktaydılar. [159]
21- Hz. Peygamber altın bir yüzük edinmişti, bunu gören sahabe de altın yüzük edindiler. (Bir süre sonra) Hz. Peygamber;
"Ben altından bir yüzük edinmiştim, artık onu asla takmayacağım" buyurarak onu çıkartıp attı. Bunun üzerine insanlar da yüzüklerini çıkarıp attılar. Sonra o, gümüşten bir yüzük edinince, onu gören sahâbîler de gümüş yüzükler edindiler. [160]
22- İbn Ömer'e arkadaşlarının yapmadığı halde sadece kendisinde görülen şu dört şeyi niçin yaptığı sorulmuştu:
1- Sadece Kabe'nin güneyindeki iki köşeye (Rukn-i Yemânî) el sürmesi,
2- Tabaklanmış deriden terlikler giymesi,
3- (Elbise, saç, sakal vb. boyamada) sarı boya kullanması,
4- Mekke'de bulunduğu zaman, halk hilali görünce ihrama girip telbiye getirirken, onun Zilhicce'nin sekizinci günü ihrama girmesi. İbn Ömer bunlara sırasıyla şu cevapları vermişti:
1- Çünkü ben Rasûlullah'ın ancak güneydeki bu iki köşeye dokunduğunu gördüm.
2- Rasûlullah'ın üzeri kılsız (deriden mamul) terlikler giyip, onlar ayaklarında olduğu halde abdest aldığını gördüm ve bu yüzden ben onlan giymeyi seviyorum.
3- Yine ben Rasûlullah'ın sarı boya kullandığını gördüm.
4- İhrama gelince, Rasûlullah'ın bineği hareket edinceye kadar telbiye getirdiğini görmedim." [161] Bu haber, bir taraftan İbn Ömer'in, zikrettiği o dört hususu sırf Hz. Peygamberde gördüğü için yaptığını anlatırken, diğer taraftan ayrı davranışları arkadaşlarının yapmadığını ifade etmektedir. Bu ise, söz konusu davranışın, yalnızca İbn Ömer'de görülen kişisel bir bağlılığın ürünü olduğunu göstermektedir. Aynı haberden, İbn Ömer'in bu davranışları, Hz. Peygamberin yaptığı bu ve benzeri şeyleri aynen yapmaktan hoşlandığı, sevdiği (yani daha sonraki fıkhı değerlendirmeye göre müstahab gördüğü) için yaptığı, diğer sahâbîlerin yapmamalarından ise, onların bu nebevi davranışları sünnet olarak görmeleri şöyle dursun, müstahab bile görmedikleri anlaşılmaktadır. Aksi takdirde her birisinin tıpkı İbn Ömer'in yaptığı gibi, bu davranışları yapmaları gerekirdi.
23- İbn Ömer Hz. Peygamberin sarık kullandığında sarığını iki omuzunun arasına kadar uzattığını haber verirken, Nâfi' onun da aynı şekilde sarığını omuzları arasına kadar saldığını ifade etmektedir [162]
Görüldüğü üzere İbn Ömer ve diğer bazı sahâbîler, Hz. Peygamberin parmağına taktığı yüzükten tutun da, ayağına giydiği nalınlara, elbise rengine, sarık sarış tarzına varıncaya kadar kılık-kıyafetle ilgili Hz. Peygamberin kişisel, beşeri zevk ve tercihlerini dahi örnek almaya, bu davranışlarıyla ona benzemeye çalışmışlardır.
Hz. Peygambere benzeme çabası, bazen yiyeceklerde bile söz konusu olabilmektedir. Herhangi bir yiyeceği sevip-sevmemek, ona karşı iştah duyup-duymamak, tamamen insanın zevk, iştiha ve damak zevkine göre değişiklik arzetmesine rağmen, bazı sahâbîlerde görüldüğü üzere, yiyecekleri sırf Hz. Peygamber sevdi diye sevmek veya o

hoşlanmadı diye hoşlanmamak gibi tavırlara rastlamaktayız.
24- Mesela, Enes b. Malik, birgün Hz. Peygamberin kendisine ikram edilen kabak yemeğini iştahla yediğini gördükten sonra, o günden itibaren kabağı sevmeye başladığını söylemektedir. [163] Hatta onun kabak yerken "Be hey bitki! Seni sadece Rasûlullah sevdiği için seviyorum" dediği rivayet edilmektedir. [164]
25- Yine bir defasında Hz. Peygambere ikram edilmiş bir tabak etten tam yemek istediği anda eşi Meymûne o yemeğin keler eti olduğunu hatırlatınca O,
"Bu benim hiç yemediğim bir ettir" diyerek el çekmiş, oradakilere ise *"Siz yiyin!"* demiş ve bunun üzerine ondan Fadl b. Abbas, Halid b. Velid ve oradaki bir kadın yemiştir. Meymûne ise, "Ben ancak Rasûlullah (s.a.v.)'ın yiyeceği birşeyi yerim, [165] yemediğinden ben de yemem" demişti. [166]
Hz. Peygamberin el çekip yememesine rağmen, Fadl, Halid ve oradaki hanımın, kendilerine verilen izin doğrultusunda hareket ederek yemeleri açıkça göstermektedir ki, Hz. Peygamberin yememesi, onun böyle bir eti hiç tatmamış olması, ona karşı herhangi bir istek ve haz duymaması gibi tamamen kendi damak zevkiyle, midesi ve iştahı ile ilgili bir durumdur. Kendisi yememesine rağmen oradakilere müsade etmesi, kesin olarak yenilmesinin mubah olduğunu ve bunun insanların zevklerine bırakıldığını ortaya koymaktadır.
Öbür taraftan Hz. Meymûne'nin tavrı ise, böyle bir yemeği beğenip-beğenmemekten ziyade, Hz. Peygamber ile aynı doğrultuda hareket etmiş olmayı arzulamasından kaynaklanmaktadır. Onun ifadesinin mefhumu muhalifinden anlaşıldığına göre şayet Hz. Peygamber ondan yemiş olsaydı, o da yiyecekti, hatta Enes misali belki de zevkle, seve seve yiyecekti. Şu halde o bu tavrıyla, onun yemediğini yememe şeklinde harfi bir ittiba anlayışı sergilemiştir.
26- Benzer bir tavrı, Ebû Eyyub el- Ensari'de de görmekteyiz. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettiğinde onun evinde kalmaktaydı ve Ebû Eyyub ona yemek yapıp ikram etmekteydi. Birgün yaptıkları sarımsaklı bir yemeği, sarımsaktan dolayı yemediğini anlayınca, onun haram olup olmadığını sormuş, Hz. Peygamber de;
"Hayır, ancak ben kokusundan dolayı ondan hoşlanmıyorum" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Ebû Eyyub, "Gerçekten senin hoşlanmadığın şeyden ben de hoşlanmıyorum" demişti. [167] Başka bir rivayette, Hz. Peygamber, sarımsak kokusunu alınca yemekten el çekmiş, bunu gören ashab da ellerini çekmişlerdi. Hz. Peygamber onlara niçin el çektiklerini sorunca, ashab "Senin el çektiğini görünce biz de el çektik" demişler, bunun üzerine O,
"Siz Allah'ın ismiyle yiyin zira ben sizin konuşmadığınız kimselerle konuşuyorum" buyurmuştur. [168]
27- Hz. Peygamberin içtiğinde çok beğendiği ve;
"Güzel olmuş, işte böyle yapın." buyurduğu için aynı meşrubatı ikram etmeye devam eden İbn Abbas'a, bunun sünnet olup olmadığı sorulduğunda o, "Rasûlullah (s.a.v.)'ın bunu beğenmesi, benim için süt ve bal ikram etmekten daha sevimlidir" cevabını vermişti. [169]İbn Abbas'ın cevabında, Hz. Peygamber'in beğenisini kazanan bu meşrubatın sünnet olduğunu söylemeyip, sadece sevimli bulduğunu söylemekle yetinmesi, her takririn sünnet olamayacağını göstermesi açısından da ayrıca önem taşımaktadır.
28- Bazı sahâbîler, Hz. Peygamberin yatıp kalkmasıyla ilgili olarak ondan gördükleri bazı hal ve hareketleri de aynen onun gibi ve o yaptığı için yapmaya gayret ediyorlardı. Nitekim, İbn Abbas'tan [170]! ve Hz. Aişe'den gelen bazı rivayetlere göre, Hz. Peygamber gece namazını bitirdikten sonra müezzin sabah namazı için gelinceye kadar sağ tarafına yatıp uzanıverirdi. [171]Hz. Aişe'den gelen diğer rivayetlerde ise Hz. Peygamber, sabahın kısaca iki rekatını kıldıktan sonra, şayet Hz. Aişe uyanıksa onunla sohbet eder, değilse müezzin (farz) namaz için ezan okuncaya kadar sağ tarafına uzanıverirdi. [172]
Onun böyle yaptığını haber alan Ebû Musa el-Eş'ari, Rafi b. Hadic ve Enes b. Malik gibi bazı sahâbîlerin sabahın iki rekatından sonra yatıp uzandıkları, [173] hatta bunu emrettikleri gelen rivayetler arasındadır. [174] Bu konuda Ebû Hureyre'den gelen rivayetler ise, sözkonusu fiilin Hz. Peygamber tarafından emredildiğini ifade etmektedir. Onun naklettiği habere göre Hz. Peygamber,
"Sizden biriniz sabah namazından önceki iki rekatı kıldıktan sonra sağ yanı üzerine uzansın" buyurmuştur.[175] Hemen hemen Tirmizi ile aynı senedi paylaşan Ebû Davud, rivayetinde bazı tartışmalara da yer verir. Ebû Hureyre'nin bu rivayetinden sonra Mervan ona "(Nafile ile farzın arasını ayırmak için) birimizin mescide kadar yürümesi yetmiyor mu da, bir de sağ tarafına uzansın?!" diye itiraz etmiş ve karşılığında olumsuz bir cevap almıştır. Onun bu rivayeti İbn Ömer'e ulaştığı zaman o, "Ebû Hureyre de çok oldu, kendisini zora sokuyor" demiş, kendisine "Onun dediği birşeye karşı mı çıkıyorsun?" denildiğinde de, "Hayır, ama biz çekindiğimiz halde o (hadis rivayetinde) cür'etkar davranıyor" cevabını vermiştir. Onun bu sözlerini duyan Ebû Hureyre ise, "Onlar unuttuğu halde ben ezberlemişsem, benim günahım ne?" diyerek kendisini savunmuştur. [176]
Ebû Hureyre'nin bu haberiyle mübahlığın murad edilmiş olmasının muhtemel olduğunu söyleyen Beyhakî (ö. 458) bu hadisi, Muhammed b. İbrahim et-Teymi - Ebû Salih - Ebû Hureyre kanalıyla Hz. Peygamberin sözlü bir ifadesi olarak değil, onun fiilinin anlatımı olarak rivayet ettiklerini belirtir ve Ebû Hureyre'nin Medine Valisi Mervan b. Hakem'e şöyle haber verdiğini nakleder: "Rasûlullah (s.a.v.) fecirde kıldığı iki rekat (nafile) ile, sabah namazı (farzının) arasını sağ tarafına uzanmak suretiyle ayırıyordu." Beyhakiye göre bu rivayet, Hz. Aişe ve İbn Abbas'tan gelen diğer rivayetlere daha uygun olduğu için mahfuz olmaya daha layıktır. [177] Yine ona göre Ebû Hureyre'nin ilk haberinin ravilerinden olan Abdulvahid, bu konuda birçok raviye muhalefet etmiştir. Çünkü diğer raviler bunu Hz. Peygamberin sözü olarak değil, onun fiili olarak nakletmişlerdir. Binaenaleyh, bu lafzıyla A'meş'in güvenilir arkadaşlarından Abdulvahid burada tek kalmıştır. [178] Ancak gerek İbn Ömer'in, gerekse Mervan'ın Ebû Hureyre'ye yönelik itirazları, Beyhakî'nin bu iddiasını zayıflatmaktadır. Diğer bir ihtimal ise, Ebû Hureyre'nin, Hz. Peygamberin o fiilini sözlü bir ifadeye çevirerek Hz. Peygamberin lisanıyla nakletmiş olabilmesidir. [179] Durum ne olursa olsun, Ebû Hureyre'nin ilgili haberi netice itibarıyla şaz olmaktan kurtulamamaktadır.
Bu hususta ister kasten, ister unutarak olsun, bu şekilde uzanmayı terkedenler için sabah namazının caiz olmayacağını söyleyen İbn Hazm (ö. 478), [180] Hz. Ömer sabah namazı kıldırırken gecikerek gelen bazı kimselerin, mescidin arkasında iki rekat kıldıktan ve yerde yan tarafına uzandıktan sonra farz namaza katıldıklarını ve tabiundan birçoklarının da bu şekilde uzandıklarını nakletmektedir. [181]
Ancak ileri gelen sahâbîlerden bazıları bu uygulamaya karşı çıkmışlardır. Bunların başında Hz. Ömer, İbn Mes'ud, İbn Ömer ve Hz. Aişe gelmektedir. Hz. Ömer böyle yapan birisine halkın çakıl taşı atmalarını isteyebilmiş, [182] İbn Mes'ud ise bunu yapanları oldukça ağır bir dil ile eleştirmiştir. [183] Hz. Peygamberin neredeyse her hareketini taklid etme eğiliminde bulunan Abdullah b. Ömer dahi, uzanmakla sünnete uymak istediklerini söyleyen kimselere bunun bir bid'at olduğunu bildirerek onları nehyetmiş, [184] hatta daha da ileri giderek, uzanma hakkında soranlara "Şeytan sizinle oynuyor" diye cevap vermiştir. [185]
Hz. Peygamberin bu davranışının en yakın şahidi olan Hz. Aişe ise, onun bu hareketini en doğru bir şekilde anlayabilmiş ve bunu şu şöyle izah etmiştir: "O, bunu yaparken bir sünnet olsun diye uzanmadı. Lakin o, gece (ibadetiyle) yoruluyor ve dinlenmek istiyordu." [186]
Yukarıdaki nakillerden anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamberin sırf bir beşer olarak yorgunluğundan dolayı, ara-sıra sabah namazı öncesinde hafif yollu yatıp uzanması hususunda bile onun gibi davranmayı itiyat haline getiren bazı sahabîler mevcuttur. Onların böyle davranmalarının sebebi, cibillî bir davranışında dahi, teberrüken Hz. Peygambere benzemiş olma, şeklen de olsa ona uyma arzusudur. Yine gece ibadetine düşkünlükleriyle bilinen mezkur sahâbîlerin de tıpkı Hz. Peygamberin yorulup dinlenmek istediği gibi, aynı ihtiyaca binaen, aynı tarzda istirahat etmiş olmaları, Hz. Peygamberin fiiliyle mubah olan bir davranışı sergilemekten öteye geçmez. Ancak Hz. Ömer döneminde itibaren ilerleyen yıllarda, bu davranışın Ebû Musa, Rafi', Enes, Ebû Hureyre ve emsali bazı sahâbîler ile, tabiiler tarafından adeta sünnetmiş gibi algılanmaya başladığını görüyoruz. Bu nedenledir ki, Hz. Ömer, oğlu Abdullah, İbn Mes'ud ve Hz. Aişe, böyle bir yanlış anlayışa karşı oldukça sert bir şekilde karşı çıkmışlardır.
29- Sahabiler, Hz. Peygamberin günlük hayatında karşılaştığı bazı ender hadiseler karşısında ansızın yapmış olduğu bir fiilin gerçek illetini öğrenmeden, anlamadan, o anda onunla birlikte aynı davranışı sergileyerek onu taklid etmişlerdir. Tıpkı Hz. Peygamberin önünden geçirilen bir cenazeyi görür görmez ayağa kalkmasında olduğu gibi. Nitekim Hz. Ali, "Rasûlullah'ın ayağa kalktığını gördük, derhal biz de kalktık. Sonra onun (kalkmayıp) oturduğunu gördük ve biz de oturduk" demektedir. [187]
O anda Hz. Peygambere uyarak aynı fiili işleyen sahâbîlerden fıkhı yönleri ağır basan bazıları, ilerde bahsedeceğimiz üzere, onun niçin böyle davrandığı hususunda düşünmüşler, cenazeye kalkmanın illetini tespit etmeye çalışmışlardır.
Sahabeden kimi de Hz. Peygamberin yolculuklarına ve bu esnadaki hal ve hareketlerine varıncaya kadar onun neler yaptığını dikkatle izlemişler, ondan gördüğü bu fiilleri aynı yerlerde, aynı şekilde yapmaya özen göstermişlerdir. Özellikle Abdullah b. Ömer bu yöndeki gayretleriyle meşhurdur. Hatta Hz. Aişe "Hz. Peygamberin konakladığı yerlerdeki hatıralarına İbn Ömer'in tabi olduğu gibi kimse tabii olmuyordu" diyerek onun bu kişisel temayülünü dile getirmektedir. [188]
30- Gerçekten İbn Ömer Rasûlullah (s.a.v.)'ın hatırasına en çok ittiba eden kimseydi. Öyle ki, onun konakladığı yerlerde konaklar, namaz kıldığı yerlerde namaz kılardı. Hz. Peygamberin inip altında dinlendiği ağaca kurumaması için su dökerdi. [189] Mekke ile Medine arasındaki bir ağaca gelir, altında biraz uyur ve Rasûlullah'ın böyle yaptığını söylerdi. [190]
31- O, Arafat'tan dönüşte Me'zemin denilen yere varmadan boğaza gelip de hayvanını çöktürünce, onun namaz kılacağını zanneden beraberindeki insanlar da bineklerini çöktürmüşlerdi. Bunun üzerine İbn Ömer'in hayvanını tutan uşağı onlara şu açıklamayı yapma ihtiyacını duymuştu: "O, namaz kılmak için durmadı, Hz. Peygamberin buraya gelince ihtiyacını giderdiğini hatırladı ve o da orada ihtiyacını gidermek istiyor." [191]
32- Yine yolculuk esnasında, bir yere gelince devesi ile bir kavis çizmiş, sebebi sorulduğunda ise "Rasûlullah'ın böyle yaptığını görmüştüm, ben de böyle yaptım" cevabını vermişti. [192] Bir defasında Mekke yolunda devesinin başından tutup çevirmiş ve "Belki devemin ayakları, Hz. Peygamberin devesinin bastığı yerlere basar" demişti.[193]
Zikrettiğimiz bu birkaç misalden anlaşılacağı üzere İbn Ömer, neredeyse Hz. Peygamberden gördüğü her davranışı aynen tekrarlıyordu. Ahmed b. Hanbel'in Musnecfindeki hadislerin birçoğunda "Hz. Peygamber şöyle yaptı, İbn Ömer de böyle yapıyordu, İbn Ömer şu şekilde hareket etti ve Hz. Peygamberin böyle yaptığını, onu böyle yaparken gördüğünü haber verdi..." [194] şeklinde ifadeler kullanılması, onun Hz. Peygamberi ne denli izlediğini, ve gerekçesini ve sebebini bilmese de şeklen ona ittiba ettiğini göstermek için yeterlidir.
İbn Ömer bu tür davranışlarında o kadar ileri gitmiştir ki, onu gören birisinin, bu yönünden dolayı onda (delilik, anormallik vb.) birşeyler olduğu zannına kapılabileceği,[195] onun aklını yitirmiş olabileceğinden endişe edebileceği [196] hatta hakkında "bu bir delidir" denileceği[197] onu en yakından tanıyanlarca ifade edilmiştir.
İbn Teymiye (ö. 728), Hz. Peygambere, yolculukta bir yerde konaklaması, kabında bulunan fazla suyu ağacın dibine dökmesi veya devesini yolun bir tarafından yürütmesi vb. rastgele yaptığı fiillerinde ittibanın müstahab olup olmadığı sorusunu sorduktan sonra şöyle cevaplandırmaktadır: "İbn Ömer böyle yapmayı seviyordu amma, Raşid Halifeler ve sahabenin cumhuru, mutabaat olmadığı gerekçesiyle bunu hoş görmüyorlardı. Çünkü mutabaatta kasıt olması gerekir. Şayet böyle bir fiilde kasıt yok da, aksine rastgele meydana gelmişse, ona tabi olan kimse onun kastına uymuş olmaz. Burada İbn Ömer şöyle diyebilecektir: "O, bunu kasıtlı olarak yapmamışsa da, neden dolayı yaparsa yapsın, yaptığı fiilin kendisi güzel olunca, ben de onun gibi yapmayı seviyorum." Çünkü bu, ya ona karşı muhabbeti artıracak, ya da ona benzemenin bereketini bahşedecektir..." [198]

Bu hususta Reşid Rıza da benzer fikirler serdetmektedir: "Her kim Hz. Peygambere sevgisinden dolayı, onun şerefli hayatını hatırlayarak adetlerde ona uymak ister de, bunun dinden olduğuna kendisi inanmadığı gibi, başkalarını da böyle bir vehme düşürmezse, şer'an mubah olmayan bir zarar getirmezse, bunu şer'an kötü görülen şöhret sebebiyle yapmazsa, Hz. Peygamberi hatırlatacağından ve sevgisini artıracağından dolayı, onun bu ittibaı imanındaki olgunluğu da artıracaktır.." [199]
Pakistanlı şair Muhammed İkbal da "Hz. Peygamberi bütün yönleriyle taklid etmeyi sevgi felsefesi içerisinde değerlendirir. Zira sevgi, sevileni taklid ile kuvvetlendirilir." [200]
Suriyeli muasır ilim adamlarımızdan M. Saîd Ramazan el-Bûtî ise, insanların bu tür fiillerinde Hz. Peygamberi örnek almalarının ona karşı muhabbetlerinin bir tezahürü olduğunu belirttikten sonra, bu sevginin en bariz semeresinin; sevenin, sevdiği kimseyi taklid etmeye ve herşeyde ona uymaya düşkün hale gelmesi olduğunu, haddi zatında burada yaptığı amellerin değil, muhabbetin ecrini alacağını belirtir. [201] Bûtî, Abdullah b. Ömer gibi bazı sahâbîlerin bu hususa olan düşkünlüklerinin buna hamledileceğim ifade ederek, devamla şöyle der: "Onu Hz. Peygamberi birçok cibillî amellerinde taklid etmeye sevkeden şey, ona olan aşın sevgisidir. Neticede o, haddi zatında şer'î bir maksadı olmayan bu cibillî fiillere devamından dolayı değil de, onu bu fiillere sevkeden etkenden dolayı sevab görecektir." [202]
Bir şahsın diğer bir şahsı etkilemesi, onu fiil ve hallerinde taklid etmesi birkaç derecede olur:
a- Karşılıklı etkileşim,
b- Birinin diğeri üzerinde bir üstünlüğü, mevkii ve riyaseti varsa o etkiler, ikincisi etkilenir ve bunun sonucu olarak, giyim-kuşam, yeme-içme, konuşma, yürüme vb. âdetlerinde bile onu taklid eder. [203]
c- Eğer etkilenende, etkileyene karşı sevgi, ülfet ve muhabbet varsa, etki daha büyük olur. Muhabbet büyüdükçe, etki de büyük olur. Öyle ki bu muhabbet, mahbubun yaptığını yapmaya, sevdiğini sevmeye götürür...
Bu üç derece Peygamberine karşı her mü'minde bulunur. Onunla bir arada yaşadıkları ve Allah'ın Rasulüne verdiği nübüvvet, imamet vb. birçok üstünlüklerden dolayı onu daha fazileti gördükleri için bu dereceler sahabede daha mükemmeldir. Nitekim Yüce Allah, bir taraftan, Allah'ı ve ahiret gününü umanlar için Rasülullah'ı örnek olarak gösterirken, [204] bir taraftan da, ümmi bir Peygamber olan Rasule uyanları övmüştür. [205]
İşte bütün bunlar sahabe üzerinde etkili olduğundan onlar, Hz. Peygamberin ne yaptığını gözetiyorlar, nasıl yaptığına bakıyorlar, ona uyabilmek için çeşitli fırsatlar kolluyorlardı [206]Bu nedenledir ki, Rasûl-u Ekrem'in yüce şahsiyetinin, bu kişiler üzerinde bıraktığı büyük tesir, insanlık tarihinin en açık gerçeklerinden biri olarak kabul edilmektedir [207]
Kaynaklarımızda nakledilen bu davranışlannda, İbn Ömer'in bunları Allah'a taabbüd cihetiyle veya şer'an onu müstehab görerek yaptığı kanaatinde değiliz. O, bunu ancak Hz. Peygambere olan sevgisi sebebiyle yapmış, onun yapüğı biçimde yapmakla, onun bulunduğu mekanda bulunmuş olmakla kendisini teselli etmiş, ona olan iştiyakını depreştirmiş, "Belki devemin ayağı, onun devesinin bastığı yere basar" demiştir. Bu, tamamen kişisel bir tercihtir ve tıpkı âşık olan birinin, sevgilisinin hatırasına karşı yaptıklarına benzer, onun fotoğrafını veya elbisesinden bir parçayı muhafaza eder, onunla karşılaştığı yere gider vs... Ayrıca İbn Ömer'in bu tür davranışlara düşkünlüğü ve yaptıkları sebebiyle Hz. Peygamberin çeşitli yerlerde yapmış olduğu fiiller hakkında oldukça kıymetli târihî malumat nakledilmiştir. Mesela, Hz. Peygamberin Kabe içerisinde namaz kıldığı yeri tam olarak o tarif etmiştir. [208]
Hz. Peygamberi taklid eğilimini sevgi boyutu ile ele alan M. Said Hatiboğlu da bu hususta şöyle demektedir: "...Hatta, Hz. Peygamberi her işlerinde taklid edebilme arzusu bazı sahabede o dereceyi bulmuştur ki. Peygamber sevgisinden fazla bir nasibi olmayanların bunlan makul karşılayabilmeleri mümkün değildir. Mesela, İbn Ömer'in (ö. 74) Hz. Peygamberin kaza-i hacet ettiğini gördüğü bir mevkide, aynı hareketi kendisinin de yapmak istediğini bildiren rivayet, hiç şüphesiz, sünnete ittibaın ne derece kuvvetli olduğunu gösteren en açık misallerinden biridir. [209] Yani, Hz. Peygamberin tamamen beşeri ve cibillî olan böylesi davranışlarına bu denli bir ittiba gayreti gösteren İbn Ömer, onun risalet sıfatıyla, Allah'a yaklaşma kastıyla yaptığı ve örneklik arzeden davranışlarında, daha açık bir ifade ile sünnetlerinde elbette çok daha haris ve hassas olacaktır.
Aslında İbn Ömer, yaptığı bu taklid ve teşebbüh hareketlerini, sünnete ittiba adına, sünnet addederek yapmamıştır. Ondan sadır olan bu davranışlar, Rasülullah'ı çok seven bir Peygamber âşıkının, ona karşı duyduğu tarifi imkansız bir aşk, şevk ve hasretin tezahüründen başka birşey değildir. Dolayısı ile Hatiboğlu'nun bu değerlendirmesi, kiyas-ı celî kabilinden olsa gerektir. Yani, Hz. Peygamberin beşeri fiillerini bu şekilde önemseyen İbn Ömer ve emsali sahâbîler, Hz. Peygamberin emir ve yasaklarına, onun taabbudî fiillerine elbette sımsıkı sarılmışlardır. Bu tavır, onlann büyük-küçük demeden, Hz. Peygamberin bütün sünnetlerine riayet ettiklerini açıkça ortaya koymaktadır.
Kanaatimizce, adı geçen sahâbîlerde görünen bu taklid ve teşebbüh temayülü, bazılarının zannettiği gibi, onlann bunu dînî bir mahiyet içerisinde, [210] onlan bağlayıcı sünnet olarak görüp, sünnet diye yaptıkları anlamına gelmez. [211] Daha çok onların mizaçlarından kaynaklanan bu durum, ancak sevgi boyutu ön plana çıkartılmış duygusal bir yaklaşım ve samimi bir gönül bağıyla izah edilebilir. Ancak Hz. Peygamberin herhangi bir davranışında, onun hem beşeri yönü, hem de nebevi yönü sözkonusu ise ve bu davranışın sünnet olup-olmadığı, ya da bağlayıcılığı tartışılmışsa, böylesi fiiller o sahâbîlerin ictihadları doğrultusunda değerlendirilir. Fıkhı yaklaşımlar bölümünde tartışacağımız üzere, hac menasikinden remel ve Ebtah'ta konaklama, Cuma guslü, visal orucu ve tarlaları kiraya verme gibi konularda sahabe ihtilaf etmiş, kimisi bunların sünnet olduğunu söylerken, kimisi de sünnet olmadığını iddia etmişlerdir. İşte böylesi ihtilaflı konularda, şayet İbn Ömer, Ebü Hureyre, Ebû Said vb. sahâbîler bir davranışın sünnet olduğunu söylemişlerse, bu elbette onların reyine, anlayışına göre sünnettir. Ancak onlar, Hz. Peygamberin salt beşeri davranışlarından bir kısmını taklid ettikleri halde, bunun sünnet olduğunu iddia etmemişlerse, başkalarına sünnet olarak takdim ve teklif etmemişlerse, onların bu fiilleri sünnet addetmedikleri ve bu davranışların sadece kendilerinin kişisel ve duygusal temayüllerini yansıttığı gibi bir sonuca varabiliriz. Çünkü onlar bu davranışları yapmaya devam ettikleri halde, onları sünnet diyerek başkalarına dayatmadıkları gibi, aynı davranışları yapmayanları da sünnetleri terketmekle veya Hz. Peygambere muhalefet etmekle de itham etmemişlerdir.
Kanaatimiz o ki, Hz. Peygamberin söz ve fiilleri, genellikle sözlü olarak anlatılırken, İbn Ömer ve emsali, Hz. Peygamberin birçok fiilini, bizzat fiilî olarak uygulama ve canlandırma yöntemi ile nakletme cihetine gitmişlerdir. Bu sayede, Hz. Peygambere yetişemeyen nesiller, İbn Ömer'in şahsında âdeta Hz. Peygamberi görmüşler, onun fiillerinin canlandırılmış (animasyon) halini, tıpkı video kasetinden seyreder gibi seyretme imkanı bulmuşlardır.
Özellikle İbn Ömer bu yönüyle o kadar meşhur olmuştur ki, insanlardan birçoğu, onun yaptığı her fiilin, Hz. Peygamber tarafından yapıldığını veya onunla bir irtibatı olduğunu zannedebilmişlerdir. İbn Ömer, Hz. Peygamberi bu şekilde örnek almasıyla, başkaları için bir örnek haline geldiğini bildiğinden, kendisinden Rasûlullah'a uymayan fiillerin sadır olması halinde, insanları bu hususta uyarma ihtiyacı hissediyordu.[212] Nitekim bir defasında, berbere başını traş ettirdikten sonra, kol, boyun ve göğsünde bulunan bol miktardaki kılları da traş ettirirken, halkın toplanıp kendisine baktığını görünce onlara, "Ey insanlar, bu (yaptığım) sünnet değildir. Bu kıllarım beni rahatsız ettiği için kendi isteğimle kestiriyorum"
[213] şeklinde bir açıklama yapmıştır. Onun bu ifadesinin mefhum-u muhalifinden, Hz. Peygamberde görüp yaptığı diğer şeyleri sünnet olarak değerlendirdiği neticesi de çıkartılabilir. Ancak kendisi bu fiilleri İsrarla taklid ederken, sadece Hz. Peygamberi böyle gördüğünü haber vermekle yetinmesi, aynı fiilleri başkalarının da yapması için teşvik ve tavsiye cihetine gitmemesi, ileride zikredeceğimiz gibi, gerçekten sünnet olarak gördüğü konularda muhaliflere oldukça sert tepki göstermesine rağmen, bu fiilleri terkedenlere herhangi bir müdahelede bulunmaması, onun bu şeklî bağlılıkları sünnet olarak görmediğini ortaya koymaktadır.
Gelecek bölümlerde de zahiri yaklaşıma dair ilginç misallere, bu yaklaşımın farklı tezahürlerine yer verilecektir. Biz bu bölümü, bazı sahâbîlerde yoğun olarak görülen lafzı ve şeklî yaklaşımın genel bir değerlendirmesi ile noktalamak istiyoruz.
Herşeyden önce Hz. Peygamberin söz ve davranışlarına yönelik zahirî yaklaşımın en önde gelen simaları; Abdullah b. Ömer, Ebû Said el-Hudri, Ebû Hureyre, Enes b. Malik, Ebû Zerr, Ebu'd-Derda, Rafi' b Hadic, Abdullah b. Amr b. el-As, Hakim b. Hizam ve benzeri sahâbîlerdir.
Onların en dikkat çekici özellikleri, zabt ve hıfz ile meşhur olmaları, çok sayıda hadis nakletmek suretiyle rivayete ağırlık vermeleridir. Mesela bu sahâbîlerden Ebû Hureyre 5374, İbn Ömer 2630, Enes b. Malik 2286, Ebû Said ise 1170 hadis rivayet ederek, rivayet döneminin otoriteleri olmuşlardır. Dolayısı ile onlara muhaddis sahâbiler diyebiliriz. Çünkü onlar daha çok, Hz. Peygamberden duyduklarını ve gördüklerini sözlü ya da fiili olarak nakletmekle meşgul olmuşlardır.
Bu eğilimde olan sahâbîler, genellikle Hz. Peygamberin talimatlarını lafzı, tatbikatlarını da şeklî olarak anlamışlardır. Onlar için önemli olan, Hz. Peygamberin ne dediği ile ne yaptığıdır. Onlar için, Hz. Peygamberin herhangi bir tasarrufunun kaynağı, ondan hangi sıfatıyla sadır olduğu, bağlayıcı olup olmadığı fazla önemli değildir. Dolayısı ile, ne bunları, ne de o tasarrufun gerçek mahiyetini ortaya koyacak olan ilgili durumları, yani, hangi ortam ve şartlarda gerçekleştiğini, sebeb ve illetinin ne olduğunu, gözetilen maksadın ne olduğunu vb. araştırmaya fazla ihtiyaç hissetmemişlerdir.
Onlar, rivayete önem verdikleri kadar dirayete önem vermemişlerdir. İşittikleri hadisleri, müşahede ettikleri hadiseleri, genellikle ciddi bir tenkide ve tahkike tabi tutmadan zahirleri üzere almışlar, lafız ve şekle sarılmakla yetinmişlerdir. Bunlann sebepleri arasında, muhakeme güçlerinin zayıf olması, rey ile fetva vermekten çekinmeleri, taklid ve teslimiyete yatkın mizaçları zikredilebilir. İbn Kayyim'in de dediği gibi, Ebû Hureyre ve İbn Ömer, sahabenin en çok hadis ezberleyip rivayet edenleri olmalarına rağmen, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbn Mes'ud, Zeyd ve hatta İbn Abbas bile her ikisinden de, Abdullah b. Amr'dan da daha fakihtir. [214] Nitekim İbn Ömer İle İbn Abbas'ın müdavimlerinden olan Süleyman b. Yesar (ö. 104), İbn Abbas'ın, kendisine soran kimseyi cevapsız çevirmezken, İbn Ömer'in çoğunlukla "Bilmiyorum" dediğini, İbn Abbas'ın onun insanları bu şekilde göndermesine şaşırdığını ve şüpheli bir hususta varsa sünnete bakıp onunla, yoksa reyiyle fetva vermesi gerektiğini söylediğini anlatmaktadır. Yine İbn Ömer'in kendisine soru soranları, kendisinden daha fakih insanlar bulunduğu gerekçesiyle yanından uzaklaştırdığını görmekteyiz. [215] Şa'bi'nin (ö. 103) açıkça ifade ettiği gibi İbn Ömer, hadiste iyi (ceyyidu'l-hadis) olduğu halde, fıkıhta iyi (ceyyidu'l-fikh) değildi. [216] Meymun b. Mihran (ö. 118) ise, İbn Ömer'i daha vera' sahibi, İbn Abbas'ı ise daha ilim sahibi olarak nitelendirir. [217]
Onlar rey ve ictihaddan çekindikleri içindir ki, fetvaları, rivayetlerine nispetle fazla değildir. Fetvalarının çoğuda, Kur'an'dan ilgili bulduğu bir ayeti okumak veya o mesele ile ilgili olarak bildiği bir sünneti haber vermek, hadisi aynen rivayet etmekten ibarettir. Nitekim tabiilerden Cabir b. Zeyd (ö. 93), "Sahabeden bazı insanlara yetiştim, fetvalarının ekserisi Hz. Peygamberin hadisi idi" [218] derken bu hususa işaret etmektedir.
Mesela, iflas eden (ve elinde bedelini ödemediği başkalarına ait mal bulunan) [219] arkadaşlarının durumunu soran kimselere cevaben Ebû Hureyre: "Sizin hakkınızda Rasûlullah (s.a.v.)'ın hükmüyle hükmedeceğim" dedikten sonra, O'nun;
"Her kim iflas eder veya ölür de, bir kimse (bedelini almadığı) malını aynen orada bulursa, onu almaya herkesten daha fazla hak sahibidir" [220] buyurduğunu söylemiştir.

İbn Ömer'e, "Umre yapan birisi Beyt'i tavaf ettikten sonra Safa ile Merve arasında sa'yetmeden hanımına yaklaşabilir mi?" diye sorulunca o, "Rasûlullah (s.a.v.) geldi, Beyt'i yedi defa tavaf etti, Makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı ve Safa ile Merve arasını sa'yetti. "*Sizin İçin Rasûlullah (s.a.v.)'ta güzel bir örnek vardır*" şeklinde Hz. Peygamberin uygulamasını haber vermekle yetinirken, aynı soruya Cabir b. Abdullah "Safa ile Merve arasını sa'y etmeden ona yaklaşamaz" cevabını vermişti. [221]

Yine İbn Ömer'e birisinin gelerek, her Çarşamba günü oruç tutmayı nezrettiğini, ancak bu defa onun Kurban veya Ramazan bayramına denk geldiğini söyleyip, bu durumda ne yapacağını sorması üzerine, onun verdiği şu cevabı; anlayışını, metodunu ve meselelere nasıl yaklaştığını göstermesi bakımından oldukça ilginçtir: "Allah nezre vefa göstermeyi emretti, Rasûlullah (s.a.v.) da Kurban bayramı günü orucundan nehyetti. [222]

O, nassların dışına çıkmama temayülünün yanısıra, [223] Hz. Peygamberin idealize ettiği adaleti tam tesis edememe endişesiyle Hz. Osman'ın kendisine verdiği "insanlar arasında hüküm verme" görevini, affını isteyerek kabul etmemiştir [224]

Hatta İbn Ömer'in, kendisine sorulan bir meseleyi "Onu, Said b. Cubeyr'e (ö. 95) sorun, o bunu benden daha iyi bilir!" dediği, Enes b. Malik'in ise "Onu mevlamız Hasan-ı Basri'ye (ö. 110) sorun!" diyerek kendileri cevap vermek yerine, fıkıh ve ictihadlanyla meşhur olmuş bu tabiîlere gönderdikleri nakledilmektedir. [225] Keza, Rasûlullah (s.a.v.)'ın ashabının, çeşitli meseleleri, bir tabiî olan Urve b. Zubeyr'e (ö. 94) sordukları bilinmektedir. [226]

Ebû Zerr'e Müminlerin Emiri Hz.Ömer'in fetva vermesini yasakladığı hatırlatıldığında onun "Allah'a yemin ederim ki, kılıcı boynuma dayasanız dahi, Rasûlullah'tan işittiğim bir sözü (kelime) terketmez, mutlaka söylerim" demesinden,[227] onun da hadisler ile fetva verdiği anlaşılmaktadır. Daha önce zikrettiğimiz gibi, Ebû Zerr'in, Hz.Osman döneminde bazı terğib terhib hadislerine dayanarak ortaya koyduğu mülkiyet anlayışı, onun, Hz. Osman tarafından Rebeze'ye sürülmesine yol açmıştır. Hz.Ömer'in bu yasağı da muhtemelen onun benzer tavrını önlemeye yönelik idi.

Onlar, Hz. Peygamberin söz ve fiillerini, bütüncül olarak değil, parçacı bir anlayışla değerlendirmişlerdir. Onlara göre, her bir söz ve fiil, başlı başına bir değer taşıdığı için, herbirinin zahiriyle amel edilmelidir. Dolayısıyla böyle bir rivayeti, Kur'an'a, Hz. Peygamberin tatbikatına veya akla arzetmeye gerek yoktur. Buna bağlı olarak onlarda, fakih ve müctehid sahâbîlerde görünen tenkid, tahlil ve tahkik zihniyeti pek gözükmez. Tam aksine İbn Ömer ve Rafi' b. Hadîc gibi bazı sahâbîler, sünnet tarafından senelerce uygulanan bir tatbikata rağmen, kendilerine dolaylı olarak ulaşan bir haberi alıp, ihtiyatla hareket etme adına, duydukları bu haberle amel etmeye başlamışlardır. Yani, İbn Ömer senelerdir tarlaların kiraya verildiğini biliyor olmasına rağmen, söz konusu habere dayanarak, mevcut uygulamadan el çekmiştir. Bir anlamda bu tavır, haberin sünnete arzı yönteminin aksine, sünnetin rivayete feda edilmesidir. Dirayete fazla ağırlık vermemeleri, meselelere bütüncül yaklaşamamaları, lafzı ve şeklî anlayışları sebebiyle onlann rivayet ve fetvalarında hatalar görüldüğü gibi, uygulamalada da birçok aşırılıklar göze çarpmaktadır. [228]

Lafizcı ve şekilci olmaları hasebiyle onlar Hz. Peygamberden sadır olan en ince ayrıntıya kadar herşeyi izlemişler, tergib-terhib haberlerini dahi tamamen zahirleri üzere alarak aynen amel etme cihetine gitmişlerdir. Böylesi sözleriyle Hz. Peygamber, bazen bütün içerisinde bir ayrıntıya vurgu yaparak bazı hususlara teşvik veya ikaz etmeyi amaçlamış olabileceği gibi, bazen de bağlayıcı olmaksızın çeşitli davranışları idealize etmiştir. Bu teşvik ve ikazlar, bütün içerisinde değil de, parça olarak ele alınırsa, Ebû Zerr'in mülkiyet anlayışında olduğu gibi yanlış sonuçlara götürecektir. Öte taraftan, bağlayıcı olmadığı halde bu tavsiye ve ikazlara aynen uyma, yine Ebû Zerr'in uşağı ile aynı giysiyi paylaşmasında olduğu gibi, oldukça ideal davranışların uygulanması şeklinde olumlu sonuçlar doğurabilecektir.

Onların Hz. Peygamberin tasarruflarına yönelik lafizcı ve şekilci yaklaşımları, bize bazı detayların aktarılması bakımından faydalı olmuştur. Onlar sayesinde Hz. Peygamberin birçok davranışları tespit edilebilmiş, gelen nesillere fiilî olarak öğretilebilmiştir.

Özellikle şekli yaklaşımları onları, Hz. Peygamberi her hal ve hareketiyle taklid etmeye, bütün yönleriyle teşebbühe sevketmiş, gerek mizaçları ve gerekse benimsedikleri yaklaşım tarzı nedeniyle, Hz. Peygamberin çeşitli tasarruflarını tahkik etmek yerine, onu aynen taklid etmeyi yeğlemişlerdir. Hatta Hz. Peygamberin birçok davranışını, sebebini ve illetini bilmeksizin aynen taklid etmişlerdir.

Lafzı anlayışın bir neticesi olarak da, Hz. Peygamberin sözlerindeki mecazî ifadeleri hakikata hamledebilmişler, böylece Hz. Peygamberin murad ettiği manayı kaçırabilmişlerdir. Yine onlardan bazılarının Hz. Peygamberini sadece kendisine yapmış olduğu bir tavsiyeyi herkese teşmil edebildiklerini, onun kasdettiği özel bir hususu umumileştirebildikleri görülmektedir. Onların rivayetler karşısındaki tutumları, istisnaî olmanın yanında, metodik ve rasyonel bir tavırdan ziyade, özel, kişisel ve psikolojik bir meyildir. [229]

Onlar, hadis ve sünnete duygusal anlama yöntemi ile yaklaşmışlar, anlama ameliyesinde akıl ve tefekkür yerine, sevgi boyutunu ön plana çıkarmışlardır. [230] Gerçekten özellikle İbn Ömer'de görülen bu tavrın altında Hz. Peygambere duyulan aşk, sevgi, özlem vb. duygusal faktörler mevcuttur. Zannedildiği gibi o ve emsali sahâbîler, Hz. Peygamberin bu davranışlarını sünnet olarak kabul ettikleri için değil, bunları yapmaktan hoşlandıkları, zevk aldıkları, bu şekilde kendilerini tatmin ve teselli ettikleri için tekrarlamaktadırlar. Zira onlar bu davranışlara kendileri zevkle devam ettikleri halde, bunları kimseye sünnet olarak telkin etmezken; sünnet olarak kabul ettikleri nebevi fiiller hakkında tavırlarını net bir şekilde ortaya koymuşlar, bu hususta oldukça ciddi tartışmalara girmişler, muhaliflere karşı çıkmışlardır.

Hz. Peygamberin söz ve davranışlarına yönelik zahiri yaklaşımlar diye nitelendirdiğimiz bu temayül; başlangıçta sahabenin geneli içerisinde istisnaî bir eğilim olarak addedilebilir. Hz. Peygamber dönemindeki, beşeri zaafiyetlerden kaynaklanan yanlış anlamaları bir tarafa bırakacak olursak, bu temayülü; Hz. Peygamber dönemi ile ilk iki halife dönemlerinde, ancak İbn Ömer, Ebû Hureyre, Ebû Said ve onlara uyan bazı kimselerde görmekteyiz. Dolayısı ile onlann bu dönemlerde küçük bir azınlığın kişisel temayüllerini yansıttığını, en azından o dönemler için marjinal bir eğilim olmaktan öteye geçemediğini söyleyebiliriz.

Ancak bu konularda aşın hassasiyeti ile bilinen ve bu tür temayüllerin yayılması önünde en büyük engel konumunda bulunan otoriter Halife Hz. Ömer'in vefatından sonra, gerek hadis rivayetinde ve gerekse bu tür yaklaşımlarda büyük ölçüde bir serbestliğin yaşandığı bilinmektedir.

Hz. Peygamberin vefatından sonra, geride kalan yıllara parelel olarak ona karşı artan hasret, bu yaklaşımları beslemiş, güçlendirmiştir. Özellikle adı geçen sahâbîlerin, dönemlerinin hadis ve rivayet otoriteleri olmaları, kendilerine olan teveccühü artırmış, dolayısı ile bu yaklaşımın tabiûn nesline kolayca intikalini sağlamış ve böylece başlangıçtaki durumun aksine, sözkonusü temayül bu rivayetlerle yetişen yeni nesiller tarafından oldukça fazla ilgi görmüş, kısa sürede kitlelere yayılmıştır.

Netice itibarıyla onlar, bu yaklaşımlarıyla hem Ehl-i Zahir'in, hem Ehl-i Tasavvufun ve hem de yalnızca senedi esas alan ve böylece sahih gördüğü rivayetlere teslim olan bazı salt hadisçilerin [231] selefi haline gelmişler, onların bu anlayışlarının temellerini oluşturmuşlardır. Nitekim bu mezheb ve meşreplerin benimsedikleri yöntemlerde ve öğretilerde daha çok bu sahâbîleri referans gösterdikleri malumdur.

B- Sahabede Sünnete Yönelik Fıkhı Yaklaşımlar

Sözlükte "birşeyi bilmek ve anlamak" [232]manası verilen fıkıh kelimesi, daha çok "konuşanın kasdını bilmek ve anlamak" [233] diye tarif edilmektedir. [234] Hz. Peygamber döneminde "fıkıh" tabiri, ister inanç, ister şeriatın amelî kısmı ve isten ahlâkıyyat alanı olsun, bütün bunlara ilişkin Kitap ve Sünnet nasslarından anlaşılan herşeye ıtlak olunmaktaydı. Bu asırda hükümler, ya Kur'an-ı Kerim'den Rasûle vahyedilenler vasıtasıyla veya herhangi bir usûl ve kaidelerin kullanımına ihtiyaç duyulmaksızın bizzat Rasûlün söz, fiil ve takrirlerinden alınmaktaydı. [235]Ancak sahabenin hepsinin fıkhı melekeleri ve muhakeme güçleri aynı değildi. Onlardan kimi bu nebevi beyanları işittiği, bellediği halde, fakih ve müctehit sahâbîler kadar, o nassların fıkhına vakıf olamıyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber de fıkıh yüklü olmak ile fakih olmayı ayırt etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"...Nice fıkıh taşıyıcısı vardır ki, onu kendisinden daha kavrayışlı kimselere nakleder. Ve nice fıkıh taşıyıcısı da vardır ki fakih değildir." [236]

Bu rivayetten hareketle sahabe de dahil, fıkhı malzeme ve malumatı belleyenlerle, onlardan bilgi ve çözüm üreten fakih kimseleri ayrı mütalaa etme gereği duyulmuştur. Zaten sorumluluklarının bilinci içerisinde yaşayan sahabe-i kiram, kendi güçleri, kapasiteleri ölçüsünde hareket etmişlerdir. Öyle sahâbîler vardır ki, uzun yıllar Hz. Peygamber ile birlikte yaşadıkları halde, yanlış aktarma korkusu ile, fetva vermek şöyle dursun, hadis rivayetinden dahi sakınmışlardır. Yalnızca hadis rivayet etmekle yetinmiş, fetva istendiğinde ancak belleğinde olan ayet ve hadislerin zahirinde bulduğu ile cevap vermeyi tercih etmiş, rey ile fetva veya hüküm vermekten şiddetle kaçınmış sahâbîler de mevcuttur. Ayrıca meseleler karşısında, Kur'ân'a ve sünnete müracat ettikten ve diğer sahâbilerle gerekli istişareleri yaptıktan sonra sahip olduğu birikime dayanarak reyiyle ictihad etmekten çekinmeyenleri de olmuştur.

Nitekim Tabiûnun büyüklerinden olan Mesruk (ö. 63) ve Şa'bi (ö. 103)'ye göre Rasulullâh'ın ashabından ilim ve fetva ehil olanlar şu sahâbîler idi: Hz Ömer Ali, İbn Mes'ud, Zeyd b. Sabit, Ubey b. Ka'b ve Ebû Musa el-Eş'ari. [237]

"Şüphesiz sahâbîler içerisinde, hükümler hakkında ictihad ehli olmayan bedeviler de vardı ve sahâbî olmalarına rağmen icmada onların sözlerine itibar edilmezdi" [238] diyen Serahsî (ö. 490) ise sahâbîleri iki katagoride ele alır:

1- Fıkıh, re'y ve ictihadlarıyla bilinenler: Raşid halifeler (Hz. Ebû Bekir Ömer, Osman ve Ali), Abdullah'lar (İbn Mes'ûd, İbn Abbas, İbn Ömer) [239] Zeyd b Sabit, Muaz b. Cebel, Ebû Musa, Hz. Aişe ve fıkıhlarıyla meşhur olan diğer sahâbîler,

2- Adalet, zabt ve hıfzlarıyla bilinen, ancak fıkhı az olanlar: Ebû Hureyre, Enes vb. sahâbîler." [240]

Rivayet ettiği hadislerden sonra, o hadisle amel eden sahabe ve selef alimleri zikretme itiyadında olan Tirmizi (ö. 279) de, sahabeyi ilim ve fıkıhları açısından farklı değerlendirir. Hz. Peygamberin;

"Denizin suyu temiz, ölüsü helaldir" buyruğunu naklettikten sonra "Bu Hz. Peygamberin ashabından fakihlerin ekserisinin görüşüdür. Hz. Ebû Bekir, Ömer ve İbn Abbas onlardandır ve deniz suyunda bir beis görmemişlerdir. Hz. Peygamberin ashabından bazıları ise, deniz suyu ile abdesti kerih görmüşlerdir. İbn Ömer ve Abdullah b. Arar da onlardandır" [241] demektedir. Tirmizi, "Hz. Peygamberin ilim ehlinden" diye nitelendirdiği sahâbîler arasında en çok, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Aişe, İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Enes, Ebû Hureyre, İbn Ömer, Cabir b. Abdillah ve İmran b. Husayn gibi sahâbîlerin isimleri tekrarlamaktadır. [242]

Nesai'ye (ö. 303) göre fakih sahâbîler ve yaşadıkları yerler şu şekilde sıralanmaktadır:

Medine'de: Ömer, Zeyd, Abdullah b. Ömer, Aişe, Kufe'de: Ali ve Abdullah b. Mes'ud, Basra'da: Ebû Musa el-Eş'ari ve Imran b. Husayn, Şam'da: Muaz b. Cebel ve Uveymir Ebu'd-Derda. [243]

Sahabe arasındaki bu meleke, muhakeme, dirayet ve fıkıh farkının yanısıra, Haldun (ö. 808)'un daha çok onların ilmî durumlarını nazar-ı itibara alan şu kanatine de katılıyoruz:

"Sonra, sahabenin hepsi fetva ehli olmadığı gibi, din de her birisinden alınamazdı. Bu iş ancak, Kur'ân'a vakıf olan, onun nâsıhını menuhunu, muhkemini-müteşabihini ve Rasulullâh'tan veya onu (uzun yıllar) dinlemiş büyük sahâbîlerden öğrenmelerinden dolayı Kur'ân'ın diğer delaletlerini bilenlere mahsus idi..." [244]
Araştırmamız esnasında ilim ve dirayet yönü güçlü olan bazı sahâbîlerin Hz. peygamberin söz ve davranışlarını kavramaya çalışırken, çeşitli hususlara dikkat ettiklerini tespit ettik. Sünneti anlamaya yönelik bu çabalar fikhî yaklaşımlar olarak isimlendirmeyi uygun gördük. Hz. Peygamberin sadece ne dediğini ve ne yaptığını esas alan lafzî ve şeklî yaklaşımın aksine, fakîh sahâbîler, bununla yetinmeyip, nebevi tasarrufların menşeini, sebebini, maksadını, bağlayıcılığını, devamlılığını vb. hususları gözetmişler, sorup araştırabilmişlerdir. Diğer bir ifade ile Hz. Peygamberin niçin, ne amaçla, nasıl, hangi saikle, hangi bağlamda, hangi şartlar dahilinde söylediğine, yaptığına bakmışlar ve böylece o nebevi tasarrufun künhüne vakıf olmaya çalışmışlardır.
Bu sahâbîlerin sünneti anlamaya, kavramaya yönelik fikhî yaklaşımlarını birkaç başlık altında ortaya koymaya çalışacağız. Yine örnekleme yöntemiyle işleyeceğimiz bu kısımda, fikhî yaklaşım ile zahirî yaklaşım yer yer karşılaştırılacak, böylece iki anlayış arasındaki farklar daha açık bir şekilde gözükecektir.

1- Sahabenin Sünnete Menşei Açısından Bakışları

Burada öncelikle belirtelim ki, sünnetlerin kaynağından kastımız, Hz. Peygamberin söz, fiil, onay ve terklerine temel teşkil eden unsurlardır. Diğer bir ifade ile onun söylediği bir söz kaynağını nereden almaktadır? Herhangi bir fiili yaparken, ya da terkederken, onun bu davranışı veya çeşitli uygulamaları hangi kaynağa dayanmaktadır? Yine herhangi bir hususu onaylarken onun esas aldığı dayanak nedir? İşte burada sahabenin bütün bunları göz önünde bulundurup bulundurmadıklarını ortaya koymak istiyoruz.
Kırk yaşına kadar kendilerinden birisi olan Hz. Muhammed'in, Allah Rasûlu olduğuna inanırken sahabiler, ona Yüce Allah tarafından vahyler geldiğini de kabul etmiş oluyorlardı. Zaten kendisine Rabbinden indirilen vahyleri muhataplarına tebliğ etmekle emrolunan Hz. Peygamber, [245] misyonunu gerçekleştirebilmek için Kur'an vahylerini onlara okuyor, öğretiyor hatta yazdırıyordu. Sahabeden birçoğu, Kur'an vahyinin Hz. Peygamber'e değişik yer ve zamanlarda, muhtelif vesilelerle, çeşitli şekillerde inmesine şâhid olmuştu. Nitekim bazı sahâbilerin bu müşahedeleri, hadis kaynaklarımızın hemen hepsi tarafından rivayet edilmiştir. [246] Bizim burada sözünü edeceğimiz husus ise, Hz. Peygamberin sünnetlerinin vahye dayanıp dayanmadığı, vahy dışında sünnetlerinin menşeinin nelerin oluşturduğudur.
Sünnetlerin kaynağı veya menşei meselesi, on dört asırlık kültür tarihimizde ve hatta günümüzde en çok tartışılan konuların başında yer almaktadır. Yapılan bu tartışmalarda kimileri sünnetin tamamını vahye dayandırırken, kimileri Kur'an dışında hiçbir vahyin bulunmadığını ileri sürmekte, üçüncü bir eğilim ise bu iki görüşü telif ederek sünnetin bir kısmının vahyin ürünü, bir kısmının ise Hz. Peygamber'in içtihatları olduğunu kabul etmektedir. [247]
Burada bizi asıl ilgilendiren ise, bu konuda Hz. Peygamber'den sâdır olan bazı beyanları ile, O'nunla birlikte yaşayan sahabenin kanaatleridir.

1- Kur'an-ı Kerim:

Daha önce de zikrettiğimiz gibi Hz. Peygamber'in risalet vazifesi yalnızca Kur'an vahylerini tebliğ etmekten ibaret değildi. O, aynı zamanda insanlara indirilen bu vahyleri beyan etmekle de görevliydi.
[248] Beyan ise, bazı ayetlerin sözlü açıklamaları şeklinde, bazılarının da nasıl uygulanacağının bizzat onun tarafından pratize edilmesi şeklinde gerçekleşiyordu. "Çünkü, Hz. Muhammed'in hayatı, Kur'an'ın emir ve yönlendirilmelerini bizzat tatbik etmekten ibaretti. İbâdet, ahlâk, cihâd ve muamele hususunda O, yeryüzünü değiştirip yepyeni bir medeniyet tesis eden canlı bir Kur'an'dı." [249] Hz. Peygamber'in risâlet hayatı, aslında Kur'ânî zihniyetinin fiiliyata intikalinden ibaretti." [250]
Sünnet ise, Kur'an nurunun bir yansıması, [251] Kur'an'ın hayata bir açılımı [252]O'nun yaşanmış bir tefsiri, İslam'ın ise pratik ve örnek tatbikatıdır. Öyle ki, Hz. Peygamber, tefsir olunmuş bir Kur'an'ı, yaşayan bir İslami temsil etmekteydi. Nitekim müminlerin annesi Hz.Aişe, fıkhı, basireti ve Rasülüllah ile birlikte yaşaması sayesinde bu manayı anlamış ve Rasülüllah'ın ahlakından sorulduğunda net ve beliğ bir ifâde *ile "O'nun ahlâkı Kur'an idi"* [253] demiştir. [254]
Şatıbî'nin (ö. 790) de dediği gibi Hz. Aişe'nin bu anlayışı, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve ikrarının Kur'an'a râcî olduğuna delâlet eder. Zira ahlak bunların hepsini kapsamaktadır. [255]
Bu anlayışın Hz. Peygamber'in sahâbîlerinde mevcut olduğunu Hz. Aişe'nin bu rivâyetiyle delillendiren Kırbaşoğlu da şu değerlendirmeyi yapmaktadır. "Hz. Peygamber'i Kur'an'dan ayrı mutâla etmenin imkanı yoktur. Zira onun Sünnetinin, yani ortaya koyduğu modelin temel dayanağı Kur'an'dır; diğer bir ifade ile Sünnet temelde Kur'an'dan kaynaklanmıştır. [256]
Gerek Rivayet Tefsirlerine ve gerekse Hadis Koleksiyonlarından bazılarında yer alan tefsir bölümlerine bakıldığında pekçok âyetin Hz. Peygamber tarafından tefsir ve beyan edildiğini görürüz. Yine hem Hz. Peygamberin bizzat bazı söz ve fiilleri esnasında bazı âyetlere atıflarda bulunması, hem de bazı sahabenin daha sonra onun söz ve fiillerini Kur'an ile irtibat kurarak rivayet etmeleri Kur'an-Sünnet içiçeliğini veya bütünlüğünü göstermektedir. Bilindiği üzere bazı sahâbîler rivayetleri tahlil ve tenkid ederken herşeyden önce onlan Kur'an'a arzetmekteydi. Zira herhangi bir sünnetin habercisi olan rivayetlerin, Kur'an'a muvafık olması onlar nezdinde en vazgeçilmez bir kriterdi.
Suat Yıldırım'ın Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri adlı çalışması onlardaki bu anlayışın pekçok misâlini vermektedir. [257]
Yine Ebû Hureyre'den, Rasûlüllah'ın bu hususta şöyle buyurduğuna dair bir rivayet nakledilmektedir:
"İki türlü sünnet vardır: Bunlardan bir kısmı fariza, diğer kısmı ise fariza olmayan hususlar hakkındadır.
Fariza olan sünnetlerin aslı Allah'ın Kitabın'da olup, onlar ile amel etmek hidayet, terketmek ise dalâlettir. Aslı Allah'ın Kitabında olmayan sünnetlere gelince, onlar ile amel etmek bir fazilet iken, terkinde bir günah yoktur.[258]
Ne var ki bu rivayetin senedinde teferrüd bulunmakta olup, birinci dereceden hadis kaynaklarımızca rivayet edilmemekte ve metni uslûb itibarıyla biraz daha muahhar dönemlerin üslûbunu çağrıştırmaktadır. Söz konusu rivayet kabul edilecek olursa, sünnetlerin bir kısmının asıllarının Kur'an'da olduğu, Kur'an'a râcî veya diğer bir ifade ile menşeini Kur'an'dan aldığı kanaatinin tâ Hz. Peygamber tarafından açıkça ifade edildiği rahatlıkla söylenebilir. Ancak rivayete ihtiyatla yaklaşılacak olursa, bu anlayışın en azından İmam Şafii'den [259] daha önce dile getirildiği neticesine varılabilir. Nitekim Mekhûl (ö. 112)'un şu ifadeleri az önce zikrettiğimiz rivayetin âdeta başka bir versiyonudur.
İki türlü sünnet vardır:
1- Amel edilmesi farz, terkedilmesi küfür olan sünnet.
2- Amel edilmesi fazilet, terki ise sakıncalı olan sünnet [260]
Ebû Hureyre kanalıyla Hz. Peygamber'e nispet edilen bu rivayetin sıhhat durumu bir tarafa, gerçekten de çok hadis rivayet eden ashabdan Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik, Ebû Saîd el-Hudri, Abdullah b. Mes'ûd, Aişe gibi isimlerde daha çok rastlanmak üzere, sahabe, muhatablarını ikna etmek ve doğruluklarına şahid getirmek gayesiyle içtihatlarıyla hadise muvafık âyeti zikrediyorlardı. [261]
Şu halde Kur'an ve Sünnetlerle iştigal eden birçok sahâbînin, sünnetlerden önemli bir kısmının kaynağını Kur'an olarak gördüklerini ifâde edebiliriz. Özellikle Hz. Peygamber'in ibâdetler, muamelât ve ahlâka dair ortaya koyduğu birçok emir ve yasağın ya da kısaca sünnetlerin Hz. Peygamber'in Kur'an'dan anladıklarına dayandığı hususu, bu sahâbilerin gözünden kaçmamış olsa gerektir.
Nitekim sünnetlerin asıllarının Kur'an'da bulunduğunu ve Kur'an'a râci olduğu anlayışını sistemleştiren Şâtibî (Ö.790), bu fikri, verdiği birçok misâl ile yeterince aydınlatmıştır. [262]

2- Kur'an Dışında Allah-Rasûl İletişimi: (Vahy)

Burada asıl üzerinde durulması gereken husus, acaba Hz. Peygamber, Kur'an vahyi dışında herhangi bir vahy almış mıdır?
Öncelikle hatırlatalım ki, Kur'an'ın birkaç yerinde [263] Yüce Allah'ın Hz. Peygamber ile Kur'an vahyi dışında iletişim kurduğunun anlaşıldığı, çeşitli araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir. [264] Bu ayetlerden bir kısmından böyle bir neticeyi çıkarmak zor ve zorlama ise de, birkaç tanesi bu iddiaya delil olabilecek niteliktedir. [265] Bu âyetlerden birisi şöyledir:
"*Hani, Rasûl, eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti; o da bunu diğerine haber vermişti. Allah da bunu O'na açıklayınca, o bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmını da bildirmekten vazgeçmişti Peygamber bunu eşine haber verince eşi "Bunu sana kim haber verdi? demiş, o da, "Bana, herşeyi bilen ve herşeyden haberdar olan (Allah) haber verdi" demişti* [266]
İkinci âyetimiz şöyledir:
"*Hani Allah iki topluluktan birinin muhakkak sizin olacağını size va'detmişti..."* [267]
Üçüncü âyetimiz de aynı sûrededir:
"*Hani siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da "Şüphesiz ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim" diye cevap vermişti."* [268]
Bu üç âyette söz konusu edilen Allah'ın verdiği haber ve vaadleri Kur'an'ın hiçbir yerinde bulamamaktayız. Şayet Kur'an, bu âyetlerdeki Allah-Rasûl iletişiminden söz etmeseydi, belki bundan ancak Hz. Peygamberin anlatmasıyla haberdar olacaktık. Bu ise diğer haberlerin sıhhatlerinin tartışıldığı gibi, tartışmaya açık olacaktı. Oysa bu âyetlerden açıkça anlıyor ve kesin olarak inanıyoruz ki, birinci âyette, Allah, Peygamberine eşlerinin konuşmasını Kur'an vahyi dışında haber vermiş, ikinci âyette, ya Kureyş'in Şam'dan gelen ticâret kervanının, ya da Mekke'den savaşmak üzere gelmekte olan müşrik ordusunun müslümanlarca ele geçirileceğini, [269] üçüncü ayette ise mü'minlerin Bedir savaşı öncesi yaptıklan dualara karşılık Yüce Allah'ın bin melek ile yardım edeceğini va'detmlş ve her üç hususu da olayların yaşanmasından daha sonra, " il" geçmiş zaman zarfını kullanarak hatırlatmıştır.
Kur'anın haber verdiği bu birkaç ayetteki Allah-Rasûl iletişiminden sonra şimdi bizzat Hz. Peygamber'in söz ettiği ilâhi iletişimlere dair bazı misaller üzerinde duracağız.

1- Bu hususta ilk misalimiz Enes b. Mâlik'in şu rivayetidir:
"Allah bana sizin alçak gönüllü olmanızı ve birbirinize karşı azgınlık yapmamanızı vahyetti. " [270]
Iyâd b. Himâr da Hz. Peygamber'in bir gün kendilerine hitâbettiğini ve şöyle buyurduğunu nakletmektedir:
"Aziz ve ve Celil olan Allah bana sizin alçak gönüllü olmanızı ve kimsenin kimseye karşı kibirlenmemesini vahyetti." [271]
Müslim ve Ebû Dâvûd'da yer alan Iyâd rivayetleri ise, bu iki rivayetin birleştirilmiş şeklidir. [272] Şu kadar var ki, Müslim ilk önce, lafzın "Gerçekten Allah bana emretti ki" şeklinde olduğunu hatırlattıktan ve "Râvî şunu da ilave etti" dedikten sonra yukarıdaki haberi aktarmaktadır. Müslim'in verdiği bu ayrıntı, söz konusu haberin, mana ile rivayet edildiğini göstermektedir.
2- Yüce Allah'ın kendisine vahyettiğini ifâde eden Hz. Peygamberden gelen diğer bir haber de şudur: Hz. Ebû Bekr'in kızı Esmâ'nın rivayetine göre güneş tutulmasının vuku bulmasından hemen sonra Hz. Peygamber, mescidde ashabına bir hutbe irâd ederek şöyle buyurmuştu:
"Bana bu makamımda cennet ve cehenneme varıncaya kadar herşey gösterildi. Ayrıca bana sizlerin kabirlerinizde Deccâl fitnesi gibi veya ona yakın bir şekilde azab olunacağınız vahyedildi. " [273]
Humeydî'nin Hz. Aişe'den naklettiği başka bir rivayette ise vahyden söz edilmemekte ve Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu bildirilmektedir:
"Sizler kabirlerinizde Mesîh fitnesi veya Deccâl fitnesi ile sınandığınız gibi azab olunacaksınız." [274]
Hz. Aişe ise bir gün bir Yahudi hanımın "Siz kabirde azab göreceksiniz" dediğini, Rasûlullah'ın bundan dehşete kapıldığını ve "Ancak Yahudiler azab görecektir" buyurduğunu anlatmakta ve birkaç gece sonra Rasûlûllah'ında, "Bana vahyedildi ki sizler kabirlerde azab göreceksiniz" buyurduğunu, bundan sonra Rasûllullah'ın kabir azabından Allah'a sığınarak istiâzeye devam ettiğini haber vermektedir. [275]
Görebildiğimiz kadarıyla bu hususta Hz. Peygamber'e vahiy geldiğini anlatan haberler, Hz. Esma ve Hz. Aişe'den olmak üzere iki sahabî hanım tarafından rivayet edilmiştir. Ancak her ikisinden gelen haberler, muhtevaları itibarıyla farklılık arzetmekte olup, bazılarında vahyden söz edilirken, bazısında sadece kabir azabından bahsedilmekte, diğerlerinde ise bu konuya hiç temas edilmemektedir. [276] Bu ise, ilgili haberlerin de mana ile rivayet edildiğini, râvî tasarruflarına açık olduğunu göstermektedir."
3- Allah'ın, Peygamber (s)'e vahyettiğine dair nakledilen başka bir merfu rivayet de Cerir b. Abdullah'ın (ö. 51) şu haberidir.
"Allah bana şu üç şehirden hangisine göçersem, oranın Hicret Yurdum olduğunu vahyetti Medine, Bahreyn, Kınnesrîn."
Tirmizî, hadisi zikrettikten sonra "bu garib bir hadis olup, onu yalnızca el-Fadl b. Musa kanalından nakledildiğini bilmekteyiz" [277] değerlendirmesini yapmaktadır.
İlk dört tabakasıyla aynı senedden gelen başka bir varyantını nakleden Hâkim ise "İsnadı sahihtir ama Buhâri ve Müslim onu kitaplarında zikretmemişlerdir" derken, Zehebî "sahihtir" diyerek onaylamıştır.[278]
Hâkim ve Zehebî'nin sahih görmelerine karşın, Tirmizi'nin onu garib görmesi manidardır. Şam bölgesinde bir şehir olduğu söylenen Kınnesrîn ve Bahreyn'in rivayette olduğu gibi Allah'ın vahyiyle Medine'ye alternatifler olarak sunulması, rivayetin metni karşısında duraksamamız için yeterlidir. Kaldı ki, Buhari'nin zikrettiği rivayetlere de muhalif gözükmektedir. Hz. Aişe'nin anlattığına göre Hz. Peygamber bu hususta şöyle buyurmuşlardır:
"*Bana sizin hicret yurdunuz, iki kara taşlık arasında hurmaları olan bir yer olarak gösterildi."* [279]
Bunun nasıl gösterildiğini ise Ebû Mûsâ el-Eşâri'den gelen şu rivayette Hz. Peygamber açıkça ifâde etmiştir:
"Rüyamda Mekke'den hurmalıklı bir yere hicret edeceğimi gördüm. Önce oranın Yemâme ve Hecer olabileceğini düşündüm. Sonra (anladım ki) orası, Yesrib şehri (Medine) imiş." [280]
Şu halde işin aslı. Yüce Allah'ın Nebisi ile iletişimi, rüyasında gösterilmek şeklinde olmuştur. Bu son zikrettiğimiz rivayetler, hem sened itibarıyla daha sahih, hem de mânâ itibariyle daha uygundur. Dolayısıyla biz Hz. Peygambere hicret yurdu olan Medine'nin rüyada gösterildiği ifade eden rivayetleri direkt olarak vahyedildiği bildiren rivayetlere tercih ediyoruz. Söz konusu rivayetin, uydurma olmasa bile, büyük bir ihtimalle râvilerin yanlış algılama ve farklı anlatmalarının bir ürünü olabileceğini düşünüyoruz.
Daha önce de söylediğimiz gibi, sahabeden birçok kimse, vahylerin Hz. Peygambere inişini hissediyorlar, O'nun vahy karşısındaki tavır, hal ve hareketlerinden ona vahy geldiğini anlıyorlardı. Muhtelif sahâbilerin müşahedelerine göre Hz. Peygamber, vahiy esnasında bazen gözlerini bir noktaya dikip bakıyor, kaskatı kesiliyor, bazen benzi kızarıyor, rengi atıyor, üzerine ağırlık çöküyor, vücudu ağırlaşıyor, bazen sıkıntıya düşüyor ve soğuk günlerde bile terliyor, kendinden geçiyor, ya da uyuyan bir kimse gibi sesler çıkartıyor, dudaklarını kıpırdatıyor, üzerine bir şeyler örtüyor, hatta çoğu defa hafif bir uykuya dalıyordu. [281] Sonra o, aldığı bu vahyleri etrafindakilere haber veriyor, şayet bu Kur'an vahyi ise -ki çoğu böyleydi- derhal vahy kâtiplerine yazdırıyordu. [282]
Kaynaklarımızda, bazı sahâbilerin kendi müşahedelerine dayanarak, Hz. Peygamber'e Kur'an dışında da bazı vahylerin indiğine dair birkaç rivayete rastlamaktayız. Şimdi bunlardan bazıları üzerinde durmak suretiyle gerçekten vahyin inip inmediğini tespit etmeye çalışacağız. İlk misâlimiz, zina eden bekârlar ile evlilerin cezaları ile ilgili Hz. Peygamberin hükmünü ifade eden Ubâde b. Sâmit'in şu haberidir:
4- "Hz. Peygambere (vahy) indiği zaman bundan dolayı sıkıntıya düşer, yüzünün rengi değişirdi. Yine birgün vahy geldi ve aynı durumla karşılaştı. Sonra bu durum geçince şöyle buyurdu:
"Benden alın, Allah (zina eden) o hanımlara (uygulanacak) yolu ortaya koydu. Evli ile evli bekar ile bekardan, evli olanlara yüz sopa ve sonra taş ile recm, bekarlara ise yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası!" [283]
Ancak bu rivayette, açıkça Hz. Peygambere vahyin indiği ve bunun bazı tezahürleri anlatılırken yine Ubâde'den gelen diğer rivayetlerde böyle bir durumdan hiç bahsedilmemektedir. Bu rivayetler Rasülüllah'ın doğrudan doğruya "Benden alın, benden alın" buyurarak aynı hükmü bildirdiği ile yetinilmektedir. [284] Burada yapılması gereken şey ise, vahy geldiğini ifade eden rivayetlerin senedleriyle, diğer senedleri karşılaştırmak olacaktır.
Kaynaklarımızda bulabildiğimiz senedlerin ricali şöyledir:
1- Ubâde - Hıttân - Yunus - Katâde - Saîd b. Arûbe - Yahya - Bekir b. Halef - İbn Mace [285]
2- Ubâde - Hıttân - Hasan - Katâde - Saîd b. Arûbe - Yahya - Musedded - Ebû Davud [286]
3- Ubâde - Hıttân - Hasan - Katâde - Hammâd - Bişr b. Ömer- Dârimi [287]
4- Ubâde - Hıttân - Hasan - Mansur - Huşeym - Ahmed [288]
5- Ubâde - Hıttân - Hasan - Mansur - Huşeym - Kuteybe - Tirmizî [289]
6- Ubâde - Hıttân - Hasan - Mansur - Huşeym - Yahya b. Yahya - Müslim [290]
7- Ubâde - Hıttân - Hasan - Katâde - Şu'be - Muhammet b. Ca'fer - Ahmed [291]
8- Ubâde - Hıttân - Hasan - Katâde - Saîd - Abdulalâ - M. İbnu'l - Musennâ ve İbn Beşşâr - Müslim [292]
9- Ubâde - Hıttân - Hasan - Katâde - Saîd b. Arûbe - Abdullah b. Bekr - Ahmed [293]
10- Ubâde - Hıttân - Hasan - Katâde - Saîd b. Arûbe - Muhammed b. Ca'fer - Ahmed [294]
11- Ubâde - Hıttân - Hasan - Katâde - Hammâd - Affân - Ahmed [295]
12- Ubâde - Hasan - Cerîr - Şeybân b. Şeybe - Ahmed [296]
Yukarıdaki senetlere baktığımızda, sözkonusu rivayetin yalnızca Ubâde b. Sâmit tarafindan rivayet edildiği, onlardan birçoğunun 4. hatta 5. tabakaya kadar aynı şahıslardan, yani Ubâde- Hıttân- Hasan Katâde ve Saîd'den sonra farklı kanallara ayrıldığı dikkatimizi çekmektedir. Aynı menşe'den gelmesine rağmen ilk yedi rivayetin vahyden hiç söz etmemesi, ya belli bir tabakadan sonra bazı râvilerin ihtisar ederek vahyden bahsetmemeleri, yada Allah'ın gösterdiği yolun vahy yoluyla olduğunu düşünen son tabakalardaki bazı râviler tarafindan bunun idrac edilmiş olabileceği ihtimali ile açıklanabilir.
Her iki haberi de nakleden Müslim, vahyden sözetmeyen haberi diğerine takdim etmiştir. Ayrıca Ebü Dâvud, Tirmizi, İbn Mâce, Dârimi ve Ahmed b. Hanbel'in iki rivayetinin de haberi vahysiz nakletmeleri idrac olma ihtimalini artırmaktadır. Yine cumhurun bu habere rağmen recmedilen şahsa yüz sopa cezasını gereksiz görmeleri, [297] Hz. Ömer ve Ali'nin hilâfetleri dönemlerinde sürgün cezasından vazgeçmeleri unutulmamalıdır. [298] Son olarak Yüce Allah'ın bu şekilde Peygamberimize gösterdiği bu hükmü "*Benden alınız, benden alınız*" şeklinde takdim ettiği halde, böylesi önemli bir mevzuda "Allah bana vahyetti vb." bir ifade kullanması da gariptir.
5- Diğer bir misalimiz de, güzel koku sürünmüş bir vaziyette umre için ihrama girmek isteyen bir bedevinin bu hususta sorduğu soruya Hz. Peygamberin kendisine gelen vahyle cevap verdiğini anlatan Ya'la hadisidir. Olay bazı kaynaklarımızda kısaca şöyle anlatılmaktadır:
"Rasülullah'a Ci'râne'de iken, üzerinde bir cübbe bulunan, sakallı ve başı sarıya boyanmış bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben umre için ihrama girdim ve gördüğün gibiyim (ne yapmalıyım?) diye sorunca Hz. Peygamber buyurdular ki:
"Üzerinden cübbeni çıkart, şu (kokulu) boyayı da yıka ve haccında ne yapıyorsan, umrende de onu yap!" [299]
Bazı rivayetlerde bu soru üzerine Yüce Allah'ın derhal Hz. Peygambere vahy indirdiği, O'nun bu sebepten üzerine bir örtü aldığı ve vahy tamamlanınca *"Soru soran nerede!"* diye sorup, adama az önceki cevabı verdiği ifade edilmektedir. [300]
Diğer bazı varyantlarda ise Ya'lâ'nın Hz. Ömer'e "Hz. Peygamber'e vahy inerken bir görebilsem" diyerek, vahyin inişini kendisine göstermesini istediğini, sözkonusu adamın sorusundan sonra Hz. Peygamber'in bir müddet sustuğu, sonra vahy geldiği ve kafasını örtünün altına soktuğu, bunu gören Hz. Ömer'in Ya'lâ'yı çağırdığı, Ya'lâ'nın da başını örtünün altına soktuğu, Hz. Peygamber'in yüzünün Kızardığı, deve yavrusu gibi sesler çıkardığı anlatılmaktadır. Bir süre böyle kaldıktan ve o durum geçtikten sonra, soruyu soran kimseyi buldurmuş ve;
"Üzerindeki güzel kokuyu üç kere yıka, cübbeyi çıkart ve haccında yapaklarını umrende de yap" buyurmuşlardır. [301]
Bu rivayetlerin hepsi, aynı adamın sorusunu Peygamberimizin bu soru karşısındaki hâlini ve cevabını anlatmaktadır. Olay birçok sahâbînin arasında yaşanmış olmasına rağmen, görebildiğimiz kadarıyla çeşitli kanallardan olmak üzere yalnızca Ya'lâ'dan rivayet edilmektedir.
Birinci misâlimizde değindiğimiz ihtisar veya idrâc burada da ihtimal dahilindedir. Zira Hz. Peygamber Ata'-Humeyd b. Kays- Mâlik [302] şeklinde kopuk bir isnadla gelen

hadis, Ya'la oğlu Safvan Ata' senediyle de tek kanaldan gelmiş, yine Ata'dan sonra değişik kollara aynlmıştır. Bunu şema ile şöyle gösterebiliriz.
Ya'la
Safran
Ata'
Amr
Sufyân
Kays
Cerir
Hemmam
Rabah b. Ebî Ma'rûf
İbn Cureyc
Ebu'l'Velid [303]
Şeybân [304]
Ebû Ali
İsa Ebû Asım [305]
M. b. Mansûr [306]
Vehb b. Cerir
Ebû Nuaym [307]
M. b. Kesir [308]
İshâk b. Mansür [309]
Ali b. Haşrem [310]
M. b. İsmail [311]
İbn Rafi' ve Ukbe b. Mukrem [312]
Şemadan da açıkça görüldüğü üzere, rivayet Ata'dan sonra dağılmaktadır. İlk dört kanalda vahyden hiç söz edilmezken, diğerlerinde ise birbirine yakın lafızlarla vahyin inişi karşısında Hz. Peygamber ve Ya'la'nın tavırları detaylı olarak anlatılmıştır.
Acaba Hz. Peygamber gerçekten bunun gibi feri bir mesele karşısında vahye ihtiyaç duyar, vahy bekler miydi? Yoksa birinci rivayette olduğu gibi Allah'ın kendisine verdiği görevler muvacehesinde derhâl cevap mı verirdi? İleride bahsedeceğimiz gibi, günlerce vahy bekleyip, Kur'an vahyleri indikten sonra, ona göre cevap verdiği önemli meseleler ile karşılaştığı kadar, Hz. Peygamberin günlük hayatta çok değişik mevzularda çoğu kez içtihatlarıyla yüzlerce meseleye ânında çözüm getirdiği, pek çok emir ve yasaklar koyduğu vâkidir. Şüphesiz o bunları yaparken Yüce Allah'ın kendisine indirdiği Kur'an nurundan. Hikmet hazinelerinden ve kendisine bahşedilen nebevi fetânetin getirdiği engin tefekkür ve muhakeme gücünden azâmi miktarda yararlanmaktaydı. Netice itibariyle biz bu hadisede Hz. Peygamberin bedevinin sorusuna derhal cevap vermiş olduğu kanaatini taşıyoruz. Ya'la'nın şâhid olduğu durumun, Kur'an vahyinin indiği bir durum olması, ya da Hz. Peygamberin derin bir tefekkür hâlinin vahy olma hali olarak algılanması da muhtemeldir.
Nitekim Taberânî (ö. 360)'nin el-Evsat'ında naklettiği rivayete göre inen vahy, Kur'an vahyidir:
"Hz. Peygamber bir süre adama baktı, sonra sustu. Hemen ardından vahy geldi ve Allah Teâlâ;
"Allah için haccı ve umreyi tamamlayın" âyetini [313]indirdi. Sonra bu durum geçince O:
"Az önce bana umre hakkında soru soran kimse nerede?" dedi. [314]
6- Buna benzer bir misâl de Ebü Said el-Hudrî'den gelen şu haberdir: Bir gün Hz. Peygamber, minberi üzerinden ashabına hitabetmekte, ashab da çevresinde oturmuş onu dinlemektedir.
"Benden sonra sizin hakkınızda en çok korktuğum şey Allah'ın size bolca vereceği dünya nimetleri ve zinetleridir" deyince oradakilerden bir adam "Ya Rasûlallah! Hiç hayr, şer getirir mi? diye sorar. Bu soru üzerine o bir süre susunca, diğer sahâbiler soru sorana "Ne diye Rasülullah'la böyle konuşuyorsun, bak, sana, cevap bile vermiyor" diye çıkışırlar. Ebû Said burada şöyle demektedir: "(O susunca) gördük ki kendisine vahy geliyor. Sonra akmakta olan terlerini silerek açıldı." Sonra soru sorana dönerek',
"Hayr, şer getirmez. ancak baharın bitirdiği otlardan öldürecek veya ölüme sürükleyecek olanları da vardır... Bu mallar tatlıdır. Güzel görünür. Miskine yetime, ve yolda kalmışa verebilen için o mal ne güzel bir arkadaştır. Fakat o malı haksız kazanan kimse ise, yiyip de doymayan kimse gibidir ve o mal Kıyamet günü onun aleyhinde bir şâhid olacaktır" buyurdu. [315]
Buhârî'nin bir rivayetinde; "Ona vahyediliyor" dedik. İnsanlar da sanki başlarında kuş varmışçasına sustu. Sonra Hz. Peygamber yüzünden terini sildi" [316]denilirken başka bir rivayetinde ise sadece "Hatta biz ona vahy geldiğini zannettik. Sonra alnından terini sildi" [317] denilmektedir.
Müslim'in ilgili babta zikrettiği ilk hadiste bu soru üzerine yalnızca.
"Rasûlüllah bir süre sustu ve sonra şöyle buyurdu" denilirken, [318] ikinci hadisinde ise susmasından dahi bahsedilmeyip "*Hayr, ancak hayr getirir*" sözünü üç kez takrarlayarak yukarıdaki sözlerini söylediği bildirilmektedir. [319]
Rivayetlerin bütününden anlaşılan, Hz. Peygamber, bu soru üzerine kısa bir süre susmuş, bu süre İçerisinde tefekküre dalmış ve arkasından cevaplamıştır. Rivayetlerin bazısında ifade edilen vahy gelmesi ise, oradaki sahabeden bazılarının görüş ve zanlarına dayanarak söyledikleri kanaatlerinden başka birşey değildir. Yalnızca Hz. Peygamberin susmasından ve terlemesinden hareketle O'na vahy geldiğini zannetmeleri, O'nun tefekkür hâlini, vahy alışına hamletme yanılgısına düşmeleri de uzak bir ihtimâl değildir. Bazı rivayetlerin vahyden hiç söz etmemesi ise böyle bir algılamanın sonraki bazı râvilerden kaynaklanmış olma ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Önceki misallerde olduğu gibi, birçok sahâbînin huzurunda yaşanan bir olay olmasına ve yalnızca Ebû Said'den gelmiş olmasına rağmen bazı rivayetlerin vahyden bahsetmeleri aynı şekilde ihtisar veya idrâc ihtimalini ön plana çıkarmaktadır. Zira, başka sahâbilerden de gelse, sahabinin ilgi, dikkat ve hıfzına göre kısa veya uzun anlatımları mümkün ve gayet normaldir. Ancak aynı olayın, aynı sahâbîden bu şekilde önemli farklılıklar ile gelmesi bu tür bazı endişeleri doğurmakta veya en azından ihtiyatla hareket etmeyi gerekli kılmaktadır.
Burada bu endişelerimizde bizi haklı çıkaracak çok açık bir misal daha verelim:
7- Abdullah b. Ömer, Ebû Burde b. Niyâr (ö. 45) ve Ebû Hureyre'nin ayrı ayrı rivayetlerine göre Hz. Peygamber birgün Medine pazarında (buğday vb.) gıda maddesi satan birisine uğramış, ona nasıl sattığını sormuş, sonra üzeri gayet güzel gözüktüğü için beğendiği bu erzakın içerisine elini sokmuş, altından eline ıslaklık dokunup da alttakinin hileli ve farklı olduğunu görünce, sebebini sormuş, adam yağmurun ıslattığını söylemiş, bunun üzerine Hz. Peygamber;
"Öyleyse insanların görmesi için o kısmı üzerine koysaydın ya, bunu ayrı fiyata sat diğerini farklı fiyata sat! Bizi aldatan, bizden değildir" buyurmuşlardır. [320]
Ancak, Ahmed b. Hanbel ve ondan alan Ebû Davud'un Ebû Hureyre'den naklettikleri bir rivayet ise şöyledir:
"Rasûlullah erzak satan bir adama uğradı ve ona "*Nasıl satıyorsun*?" diye sordu, o da haber verdi, O anda Hz. Peygamber'e "*Elini içine sok*" diye vahyedildi. O da elini soktu. Onun ıslak olduğunu görünce Rasûlullah *"Aldatan bizden değildir"* buyurdu. [321]
Burada ilk akla gelen şey, "fe ûhiye ileyhi" ifadesinin, Allah-Rasûl arası bir iletişim olarak değil de, vahyin sözlük anlamıyla "işaret edildi" şeklinde anlaşılmasıdır.' Buradaki vahyin anlamı hangisi olursa olsun, bu ifadenin bütün rivayetlerde yer almaması bizim için önem arzetmektedir. Rivayetleri bir şema ile gösterecek olursak, şöyledir:
Ebu Hureyre
Abdurrahman
Alâ' b. Abdirrahman
İsmail b. Ca'fer
Sufyân b. Uyeyne
İbn Hucr [322]
Kuteybe
Yahya b. Eyyüb
Hişam b. Amraâr
A. b. Hanbel
Tirmizi
Müslim [323]
İbn Mace [324]
Ebu Davud [325]
Şemadan açıkça görüldüğü gibi *"Onun içine elini sok"* diye vahyedildi kısmı metne sonradan idrâc edilmiştir. Söz konusu idrac ise, ya Ahmed b. Hanbel'den ya oğlu Abdullah'tan yahut da büyük bir ihtimal ile nâsihlerden kaynaklanmaktadır. Zira diğer kanalların hiçbirisinde vahyedildiğinden asla bahsedilmemektedir. Dolayısıyle ne Hz. Peygamber'in ne Ebû Hureyre'nin ve ne de Ahmed b. Hanbel'e dek diğer râvilerin böyle bir vahyden bahsetmeleri sözkonusu değildir.
Hz. Peygamber'e Kur'an dışında vahy geldiğini ifade eden bu rivayetleri, aynı sahabîlerden veya aynı ortak isnadlardan gelen diğer rivayetlerle karşılaştırdığımızda, hemen

hepsinin mana ile rivayet edildiği, bazı rivayetlerde vahye dayandırılan bilginin, diğerlerinde böyle olmadığı gayet açıklıkla görülmektedir. Öteden beri, sünneti temellendirme arzusu, her bir sünnetin dayandığı iddiası, tabiatıyla bazı rivayetlerde de makes bulmuştur. Dolayısıyla yalnızca vahiy geldiğini ifade eden rivayetleri alıp, vahiyden söz etmeyenleri görmezlikten gelmenin veya bunun tam aksinin, objektif bir yaklaşım olmadığı açıktır. Rivayet geleneğimizde en önemli problemlerimizin menşei olan mana ile rivayet ile râvî tasarrufları daima dikkate alınmalıdır.
Ayrıca, Tahâvî'nin, Fehd b. Süleyman-Ebû Nuaym-Sufyan-Abdulaziz b. Rufay' isnadıyla naklettiği bir habere göre İbn Abbas *"Kur'an'dan başka vahy yoktur"* demiştir. [326] Sika ravilerden nakledilen İbn Abbas'ın bu sözü, onun vahyi, sadece Kur'an vahyi ile sınırlandırdığını göstermektedir. Ancak, Allah ile Rasulü arasındaki ilahî iletişim, yalnızca Kur'an vahyinden ibaret de değildir. Biz, İbn Abbas'ın bu kanaati doğrultusunda, sözkonusu iletişimleri vahy olarak değil, ilâhî iletişim, ilham, kalbe ilkâ vb. tabirlerle ifade edeceğiz.

3- **Vahy Dışında Allah-Rasül Arası İletişim: (İlham, İşaret, Kalbe İlkâ)**

Kaynaklarımızdan, sahabenin, Hz. Peygamber'in bazı söz ve kararlarının, hâl ve hareketlerinin ilâhı menşeli mi yoksa kişisel tasarruflarının bir neticesi mi olduğu hususunu ihtiyaç duydukça gözönünde bulundurdukları anlaşılmaktadır.

a- Nitekim Bedir Savaşı öncesinde Hz. Peygamberin orduyu yerleştirdiği yerin susuz ve kumlu olduğunu ve bu sebeple savaş stratejisi açısından pek uygun olmadığını düşünen Hubâb b. Münzir: "Ya Rasûlüllah! Konakladığımız bu yer, ileri veya geriye çekilmemiz mümkün olmayacak şekilde seni Allah'ın yerleştirdiği bir yer mi, yoksa bu bir görüş, harp (stratejisi) veya tuzak mı?" [327] diye sorarken kararının kaynağının ilâhi mi yoksa beşeri mi olduğunu sormaktaydı.

b- Yine ifk hadisesinde, en çirkin iftiralara maruz kalan Hz. Aişe, hayatının en sıkıntılı ve hüzünlü günlerini geçirdiği bir ay boyunca kendisinden emin olduğu için Yüce Allah'a olan güvenini hiç yitirmemişti. Kendi nezdinde bu durumunun, hakkında insanların namazda dahi okuyacakları Kur'an vahyinin inmesini gerektirecek kadar önemli olmadığını yemin ile ifade ettikten sonra şöyle diyor:
"Fakat benim temiz olduğumu bildiğinden dolayı, Yüce Allah'ın hakkımdaki yalancılann bu iftiralarını yalanladığı birşeyleri Rasûlüllah'ın rüyasında göreceğini, veya O'na bir haber verileceğini umuyordum, ama vallahi okunan bir vahy (Kur'an) inebileceğini zannetmiyordum." [328]
Görüldüğü gibi Hz. Aişe bu olay neticesinde Kur'an vahyini beklemiyor, aksine Hz. Peygamber'in, en azından beraatini bildirecek bir rüya göreceğini, ya da herhangi bir şekilde Rasûlullah'a haber verileceğini umuyordu.

c- Keza gittikçe şiddetlenen Ahzâb Savaşında Hz. Peygamber, savaştan geri çekilmelerine mukabil Gatafân Kabilesi'ne Medine hurmalarının 1/3 mahsûlünü vermeyi düşünmüştü. Bu düşüncesini sahabeye açarak onlarla istişare ettiğinde, Useyd b. Hudayr, Sa'd b. Muâz, Sa'd b. Ubâde ve Hz. Ömer O'na: "Şayet bu, semâdan (Allah'dan gelen) bir emir ise, onu derhal uygula! Eğer bu hususta emrolunmamışsan, ama kendi arzun varsa, arzuladığın gibi onu da uygula! Dinler, itaat ederiz. Yok bu sadece kişisel bir görüş ise, bizim onlara kılıçtan başka verebileceğimiz hiçbirşey yok!" dediler. Hz. Peygamber de;
"Şayet birşey ile emrolunsaydım bu hususta size danışmazdım. Bu, yalnızca size arzettiğim görüşümden ibarettir" dedikten sonra "Peki öyleyse" buyurarak [329] onların görüşünü kabul etti ve kendi düşüncesinden vazgeçti.
Bu sahâbîlerin sorulan da, Hz. Peygamber'in içinden geçen bu düşüncenin kaynağını tespite yönelik idi. Şayet Allah'tan gelen ilâhi bir emir veya Rasûlüllah'tan Peygamber sıfatıyla gelen bir istek ise derhal uygulamasını isterlerken, bir insan olarak O'nun şahsi bir görüşü ise buna katılamayacaklarını gayet açıklıkla ifade etmişlerdir.

d- Yine hiçbir mazereti olmadığı halde Tebük Savaşı'ndan geri kalanlardan birisi olan Ka'b b. Mâlik ve iki arkadaşı hakkında haftalar sonra affedildiklerine dair müjde verildiği zaman Ka'b derhal şunu sormuştu: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu müjde senin nezdinden mi? Yoksa Allah katından mı? Hz. Peygamber,
"Hayır, bilakis Allah katından" diye cevap vermişti." [330]
Verdiğimiz bu misallerden şu neticeleri çıkartabiliriz:
Sahabeden hepsi değilse de, en azından bir kısmı, zaman zaman Hz. Peygamberin söz ve kararlannm kaynağının ne olduğunu gözetiyor ve hatta açıkça soruyordu.
Verilen bu dört misalden ikisi, Hz. Aişe ve Ka'b b. Mâlik'in şahıslarıyla, diğer ikisi ise tamamen savaş ve barış ile alakalı hususlardır.
Bir ömür boyu Hz. Peygamberi en yakından tanıdığı gibi, Kur'an'a vukûfiyeti ile bilinen Hz. Aişe, kendi meselesinde Hz. Peygamber'e Kur'an vahyi ile değil de, gösterilecek bir rüya veya vahy dışı bir ihbar ya da ilham yoluyla Yüce Allah tarafından ona bildirileceğini ümit ediyordu. Ama ilâhi irâde onun şahsında ümmete dersler vermek üzere hakkında Kur'an âyetlerini indirmeyi uygun gördü. [331]
Hz. Aişe'nin bu beklentisi açıkça göstermektedir ki, onda Kur'an vahyi dışında da bir Rabb-Nebî iletişimi kanaati mevcuttur. Özellikle buradan Hz. Peygamberin bilgi kaynakları arasında rûyâ, ilâhi işaret, ihbar ve ilhamın da olduğunu anlamaktayız.
Ka'b b. Mâlik'in sorusu da, şahsı hakkındaki müjdenin Allah'tan gelen ilâhi bir müjde mi, yoksa Rasûlullah'tan gelen bir af mı olduğunu tespite yönelikti. Ka'b dürüst bir müslüman olduğu için, savaştan geri kalan diğer münafiklar gibi mazeret uydurarak kendisini Hz. Peygamber'e affettirmeyi değil de, Allah'ın affetmesini bekliyordu [332]Onun için önemli olan bu müjdenin Allah katından gelmiş olmasıydı ki bu rüya ya da ilham vasıtasıyla da gerçekleşebilirdi. Fakat Allah'ı onun hakkında da Kur'an vahyi indirerek müjde verdi. [333]
Diğer iki misal ise, ordunun yerleştirilmesi ve barış teklifi gibi tamamen askerî ve siyasî iki hususta dahi adı geçen sahâbilerin, onun, ilâhî bir emir gerem hareket etmiş olabilmesi ihtimalini de göz önünde bulundurduklarını gösterir, pemek ki onlar, Hz. Peygambere çok çeşitli hususlarda ilâhi iletişim, işaret, ilham vb. gelebileceğini imkân ve ihtimal dahilinde görmektedirler. Ancak gerek Hz. Peyamberin istişare ediyor olması ve gerekse meselenin savaş ve barış ile alakalı olması, bunun Hz. Peygamberin ilâhî bir emir ile değil de, şahsî görüşüyle hareket edebilme ihtimâlini güçlendirmektedir. Kanaatimizce onlar "Bu Allah'tan bir emir mi?" sorusunu ihtiyat ve edeble davranmak amacıyla sormuşlardır ve tahmin ettikleri gibi "şahsi görüş" ile hareket ettiği cevabını almışlardır. Tabi bu cevabı aldıktan sonra, kendi menfaat ve maslahatlarına daha uygun olan teklif veya alternatifi ileri sürmekten asla çekinmemişlerdir. Bu durum, sık sık ashabıyla istişare eden Hz. Peygamber karşısında dostlarının ne kadar rahat, serbest bir şekilde fikir beyan edebildiklerini gösterdiği kadar, Allah Rasûlünün de, ashabının uygun tekliflerini derhal kabul edip, kendi şahsî görüşünden hemen vazgeçecek kadar hoşgörülü bir lider, komutan ve Peygamber olduğunu da ortaya koymaktadır.
Bu dört misalin ortak noktalarını ise, Yüce Allah'ın Hz. Peygamberi ile Kur'an dışında rüya veya ilham vb. yollarla da ileşitim kurduğu kanaatinin, bu ve muhtemelen başka sahâbiler tarafından benimsendiği, bilinip gözetildiği hususudur. Onlara göre bir beşer olan Hz. Peygamber, nübüvvet sıfatıyla vahy, ilham, rûyâ vb. ilâhi menşeli kaynaklarla hareket ettiği kadar, bir beşer olarak da sırf kendi görüşüyle hareket edebilmektedir.
Bu noktada tartışılması veya tespit edilmesi gereken diğer bir husus, sahabenin Kur'an dışındaki bu ilâhi iletişimleri vahy olarak mı, yoksa vahyin lügat anlamı olan gizli bir bildirişim veya ilham olarak mı algıladıklarıdır.
Aslında vahyin bir çeşidi sayılabilecek ilham, bildirilmesi istenen şeyin bir defada ve süratle Hz. Peygamberin kalbine ilka edilmesidir." [334] Sünnetin bu şekilde vahyedilmesi ise, istılâhi anlamıyla değil de, lügat anlamıyla vahydir ki ona ilham denilmektedir. [335] Nitekim, kaynaklanmızda, ilâhi bir mesaj ya da mânânın, Hz. Peygamberin kalbine üfürülmesine, öyle bir fikrin onun kalbine doğmasına dair bazı rivayetlere rastlamaktayız. [336] Yine ilham, Allah tarafından, Hz. Peygambere yöneltilmiş bir irşâd ve işaret olabileceği gibi, ona uykuda veya uyanık iken herhangi bir vizyonun gösterilmesi ya da arzedilmesi şeklinde de olabilmektedir. Ancak sözkonusu arzedilme ve gösterilme şeklindeki ilhamlar, ekseriyetle, bir beşer olarak Hz. Peygamberin içtihat alanının dışında kalan hususlarda, özellikle ölüm ve ötesi, cennet ve cehennem, Kıyamet ahvâli ile amellerin ceza veya mükafat olarak karşılıkları vb. konularda olmaktaydı. [337]

1- Meselâ, birgün Yahudi bilginlerden birisinin sorduğu muhtelif sorulara cevap verdikten sonra Hz. Peygamberin;
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki adamın sorduğu hususlar da benim hiçbir bilgim yoktu. Ama Allah onları bana burada haber verdi, bildirdi" [338]buyurması ilhamın güzel bir misâlidir.

2- Yine Hz. Peygamberin, kendisine ümmetinin güzel ve kötü amellerinin arzedildiğini, bunlardan yoldaki rahatsız edici şeylerin atılmasının güzel ameller arasında gördüğünü haber vermesi de [339] böyledir.
Hadis litaratürümüzde ancak asırlar sonra "kudsi hadisler" olarak isimlendirilen [340]haberler de aynı şekilde ilâhi bir ilhamın neticesidir. Kısaca kudsî hadisler; ilham ya da rüya yoluyla Allah'tan gelen manaların, Hz. Peygamberin ümmetine aktardığı sözlerdir. [341]
Hz. Peygamberin bu tür sözlerinin ilham kaynağı; ister doğrudan kalbe ilka şeklinde Allah olsun, isterse başta Kur'an olmak üzere, geçmiş mukaddes kitaplar olsun, [342] neticeyi değiştirmez. Bizce burada önemli olan, -şayet Hz. Peygamber'den sahih olarak gelmişlerse- gerek Hz. Peygamberin ve gerekse ondan nakleden sahabenin netice itibarıyla Allah'a nispet edilen bir manayı nakletmiş olmalarıdır.

3- Meselâ orucun ve oruçlunun faziletine dair Hz. Peygamberin "*Allah şöyle buruyur*uyor" diyerek naklettiği Ebü Hureyre ve Ebû Said el-Hudrî hadisinde Yüce Allah'ın
"Oruç benim içindir ve onun mükafatını ben vereceğim. Çünkü o, şehvetini, ve yemeğini benim için terkediyor. Oruçlu için iki mutluluk vardır: Birisi iftar anındaki mutluluk, diğeri ise Rabbiyle karşılaşağındaki mutluluk. Ve oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir" [343] buyurduğu ifâde edilmektedir.

4- Muaz b. Cebel'in rivayet ettiği bir hadis ise şöyledir: "Rasûlüllah'ı şöyle derken işittim:
"Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Birbirlerini benim için sevenlere, benim için bir arada oturanlara, benim için birbirlerini ziyaret edenlere ve benim için karşılıklı fedakarlıkta bulunanlara muhabbetim vâcibtir." [344]

5- Ebu Zerr'den rivayet edilen meşhur bir hadis ise şu kalıpla nakledilmektedir: "Ebû Zerr'in Hz. Peygamber'den, O'nun ise Yüce Allah'tan rivayetine göre Allah Teâla şöyle buyurmaktadır:
"Ey Kullarım, ben zulmü kendime haram kıldığım gibi, onu sizin aranızda da haram kıldım. Öyleyse birbirinize zulmetmeyin!..' [345]
Bu misallerde görüldüğü gibi Hz. Peygamberin ilham yoluyla Allah'tan aldığı ve O'na nispet ederek aktardığı, sahabenin de aynı şekilde rivayet ettiği birçok kudsî hadis mevcuttur. [346]

Şayet bu tür hadislerin sıhhatlerinden emin olursak, sahabenin Hz. Peygamber'den işittikleri gibi manasını Allah'a izafe ederek yaptıkları bu rivayetlerde vahy lafzını kullanmamalarından hareketle, onların böylesi ilâhi iletişim veya bildirişimleri ilâhi ilham olarak görmüş olduklarını söyleyebiliriz. Fakat sahabenin bu tür hadislere, diğer nebevi hadislere nispetle herhangi bir ayrıcalık verdiklerine dair hiçbir ip ucuna da rastlayabilmiş değiliz. Nitekim Allah'a izafe edilen bu hadislere Kudsî, ilâhi, Rabbânî Hadisler gibi isim verilmesi de, ayrıca onlar üzerine müstakil çalışmalar yapılması da sahabe döneminden asırlar sonrasına rastlamaktadır. Sahabe asrındaki bu tavrın aksine, sonraki asırlardan günümüze dek kudsi hadislere olan ilgi fevkalâde artmış, hatta bu hususta da bir edebiyat oluşturulmuş, onlarca eser meydana getirilmiştir. [347]
Yine Hz. Peygamber'in, Yüce Allah'tan, meleklerden, peygamberlerden, ölüm ötesinden, Ahiret, hesâb, cennet, cehennem, ceza ve mükâfat gibi gaybî konular hakkında verdiği malûmat ile "Allah Teâlâ şunu farz kıldı, helâl veya haram kıldı, emretti, yasakladı, bunu sever, şunu sevmez vb." Allah hakkında, Allah adına söyledikleri de, şayet Hz. Peygamberin Kur'an vahyinden anlayıp çıkardığı mânâların kendi diliyle yeni bir ifâdesi, tefsiri ya da tekidi değilse -ki birçoğu böyledir- bunlar da kudsi hadisler gibi Hz. Peygamberin ilâhî bir iletişim yolu ile Allah'tan aldığı manâları kendi üslubuyla ifâde ettiği sözlerdir. Gerçekten de bu tür beyânlar Hz. Peygamberin içeriğini tamamen vahyden aldığı "tevkifi" denilen [348] Kur'an'a muvafık öğretilerdir. Ya da Rasûl'un bir insan olarak, akıl, tefekkür ve ictihadlarıyla ulaşması mümkün olmayan Yüce Allah'dan ve gaybî âlemden verdiği haberlerdir. Kudsî hadislerde olduğu gibi "Yüce Allah şöyle buyuruyor" denilmese de, Allah'ın herhangi bir fiilinden ya da tavrından söz eden bu haberlerin de aynı katagoride oldukları söylenebilir.
a- Bu hususta bir misâl vermemiz konuya açıklık getirecektir: Şeddâd b. Evs'in rivayetine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur:
"Allah herşeye iyi davranmayı yazdı (farz kıldı). Dolayısıyla (savaşta, kısasta vb. dahi) öldürdüğünüzde öldürme tarzını iyi yapın. Hayvanları kestiğinizde de kesim işini güzel yapın. Bu sebeple, sizden birisi bıçağını güzelce bilesin ve keseceği hayvanını rahatlatsın." [349]
İlk bakışta, Hz. Peygamber'in, Yüce Allah'ın herşeye iyiliği farz kıldığını söylerken, Rabbın'dan verdiği bu haberi, ilâhi bir iletişim yoluyla yine O'ndan aldığı akla gelebilir. Fakat Hz. Peygamberin, Yüce Allah'ın bu tavrını, O'nun Kur'an'da iyilik, güzellik veya kısaca ihsan hakkında zikrettiği çok sayıdaki âyetlerin [350] toplamından çıkardığı bir netice olduğu da düşünülebilir. Kaynak hangisi olursa olsun, burada bizim için önemli olan Hz. Peygamberin Yüce Allah'ın "herşeye iyilik" tavrından hareketle, ümmetine hayvan kesmeden tutun da, herhangi bir haddin uygulanması veya savaş esnasında öldürmeye kadar, eziyyet vermeden, en pratik ve kolay olan bir yol ile yapılmasını dahi ihsan prensibine dayandırması ve bunu emretmek suretiyle bir sünnet ortaya koymasıdır.
b- İkinci misâlimiz de Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan yapmış olduğu şu rivayettir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Allah, dile getirmedikleri veya yapmadıkları müddetçe, ümmetimin içlerinden geçen konuşmalarına gözyumup geçecektir. " [351]
Birinci misâlimizdeki her iki ihtimal burada da sözkonusudur. Ama;
"İçlerinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi onunla hesaba çeker, dilediğini bağışlar; dilediğine azâbeder [352]âyeti inince, içlerinde gizlediklerinden dolayı hesaba çekilecekleri hususu, sahabeye oldukça zor ve ağır gelmiş ve Hz. Peygamber'e başvurmuşlardı. Hemen arkasından şu âyetler inmişti:
"Allah kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zarannadır..." Ebû Hureyre inen bu âyetlerle Yüce Allah'ın (2 Bakara 283.) âyetini neshettiğini haber vermektedir [353]ki İbn Abbas da aynı kanaattedir. [354] Şu halde Hz. Peygamber, gerek konu üzerine inen bu âyetlerden, gerekse başka âyetlerden [355] hareketle böyle bir neticeye varmış olabilir. Ancak bu yalnızca bir ihtimaldir ve Yüce Allah'ın Peygamberine böyle bir müjdeyi ayrıca bildirmiş olmasına mâni değildir.
c- Üçüncü misâlimiz ise Kureyş'lilerin Câhiliye döneminden beri devam edegeldikleri babaları üzerine yemin etme yasağına dairdir. Abdullah b. Ömer'in anlattığına göre bir yolculukta, Hz. Ömer babası üzerine yemin ederken Rasûlullah onu duymuş ve onlara:
"Dikkat edin, Allah size babalarınız üzerine yemin etmenizi yasakladı. Her kim yemin edecekse, Allah üzerine yemin etsin, ya da sussun. " [356]diye seslenmiştir.
Kendi rivayetinden sonra Hz. Ömer "Vallahi Rasûlullah'ın yasakladığını duyduktan sonra ne kendim, ne de başkasına uyarak bir daha (babam üzerine) yemin etmedim." [357] demiştir.
Aslında, bir şirk toplumunda Rasûl olarak gönderilen Hz. Peygamberin, şirki tamamen yok edip, yerine tevhidi yerleştirmesi en büyük göreviydi. Bunu gerçekleştirirken onun ne kadar titiz ve hassas bir tavır ortaya koyduğunu, şirki çağrıştıracak bir çok şeyi yasakladığı, özellikle câhiliyye âdetlerinin birçoğuna son verdiği göz önünde bulundurulursa, kendi içtihadı ile de böyle bir yasağı koyabilirdi. Ancak O'nun bu nehyi Allah'a izafe etmesi yine yukarıdaki iki ihtimâli gündeme getirmektedir. Kur'an bir çok âyette *"Babalarına uymayı, onların izinden gitmeyi"* [358] yasaklamıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber ya bu âyetlerden esinlenerek ya da doğrudan Allah'tan aldığı bir direktifle bunu Allah'a nispet etmiş olabilir.
Burada hemen belirtelim ki, Hz. Peygamberin bu beyânlan karşısında sahabenin genel tavrı, herhangi bir ihtiyaç duymadığı müddetçe onu öylece alıp anmak ve o doğrultuda amel etmektir. Bu ister, doğrudan Allah'tan veya Kur'an'dan mülhem olsun, isterse kendi içtihadı olsun, onlar için pek farketmiyordu.

4- Cebrâil

Hadis Edebiyatımızda Cebrail'in de bazı sünnetlerin kaynağı olduğu, Hz. Peygambere Kur'an vahyi dışında bazı emir ve yasaklar getirdiği, bazı telkin ve tavsiyelerde bulunduğu, bazı hususları haber verdiği, öğrettiği ile ilgili bazı rivayetlere rastlamaktayız.
1- Hadis literatüründe Cibril Hadisi diye bilinen rivayet bu hususta en önemli bir belge niteliğindedir. Söz konusu rivayette Cibril (a.s.) kimsenin tanımadığı bir insan suretinde Hz. Peygamber'e gelmiş, ashabın huzurunda ona; iman, islam, ve ihsanın mâhiyetinden Kıyamet ve alâmetlerinden sormuş, Hz. Peygamberin verdiği cevapları tasdik ettikten sonra çıkıp gitmiştir. O gittikten sonra Hz. Peygamber: *"Bu Cibrildir ve insanlara dinlerini öğretmek için gelmiştir*" [359]buyurmuştur.
2- Zeyd b. Harise ve oğlu Üsâme'nin kanaatlerine göre "Hz. Peygambere ilk vahyler geldiğinde Cibril gelmiş ve ona abdest ve namazı öğretmiştir." [360]
3- Yine hem Ebû Mes'ûd el-Ensâriden yapılan nakile, [361] hem İbn Abbas [362] ve Ebû Said el-Hudrî'nin naklettikleri bizzat Hz. Peygamberin ifâdesine göre Cibril Kabe'de kendisine iki gün beş vakit namazda imamlık yaparak, namaz vakitlerinin ilk ve son vakitlerini tatbiki olarak gösterdikten sonra, namaz vakitlerinin bu vakitler arası olduğunu bildirmiştir. [363]
4- Ebû Saîd el-Hudrî'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber Kadir gecesini ihya için Ramazanın ilk ve ikinci onunda İtikafa girdiğinde Cebrail gelerek aradığının ileride olduğunu söylemiş, o da ashabıyla birlikte son on gün itikafa girmiştir. [364]
5- Bazen de Cebrail bazı hususlarda Hz. Peygamber'e bazı telkin ve tavsiyelerde bulunarak belli bir konunun ehemmiyetini vurgulamıştır. Hz. Aişe'nin rivayetine göre Hz. Peygamber bir defasında şöyle buyurmuştur.
"Cibril bana komşuyu tavsiye edip durdu. O kadar ki, neredeyse onu vâris kılacak zannettim." [365] Cebrail burada, yakın olsun, uzak olsun Yüce Allah'ın Kur'an'da da iyilik yapılmasını tavsiye ettiği komşuları ile iyi ilişkiler kurulmasını [366]pekiştirmiş, böylesine önemli bir hususun ihmâl edilmemesini sağlamak amacıyla Hz. Peygamber'e sık sık hatırlatmıştır.
Tabî ki hem Kur an'ın ilgili tavsiyesi, hem de Cibril'in bu ısrarlı telkinleri, onu Hz. Peygamberin bizzat hayatında en ideal bir şekilde uygulamasında ve bu hususta hiçbir din, ideoloji ve medeniyette rastlanmayacak bir ısrar ve kararlılıkta komşu haklarını, komşulara iyi davranılmasmı birçok hikmetli beyanâtında bildirmesinde, hatta bunu iman ile ilişkilendirmesinde [367] en büyük ilham kaynakları olmuştur.
Bazen de Cebrail'in Yüce Allah tarafından, bazı amellerin karşılığını Hz. Peygamber'e müjdeleyerek o amellere teşvik etmeyi amaçladığını görmekteyiz.
6- Ebû Zerr, Hz. Peygamber'den, Cibril'in kendisine geldiğini ve şöyle müjdelediğini rivayet etmektedir: *"Kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse cennete girer..."* [368] Gerçi Kur'an'da Yüce Allah kendisine ortak koşulması dışında dilediğine herşeyi bağışlayacağını açıkça ifade etmiş ise de [369] Hz. Peygamber bu müjdenin akabinden Ebû Zerr'in "Ya Rasûlallah! "Kişi zina etse, hırsızlık yapsa da mı?" sorusuna rahatlıkla olumlu cevap verebilmiştir.
Yukarıda verdiğimiz bu rivayetler, zaman zaman Cibril'in de Hz. Peygamber'in sünnetlerine ilham kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır. Şüphesiz rivayetlerimize yansıyan Cibril-Nebi iletişimi yalnızca bunlarla sınırlı değildir. Bu konuda isnadları itibarıyla sahih veya hasen görülebilecek bir o kadar daha rivayet bulunabilir. [370] Biz burada yalnızca rivayetlerde Hz. Peygamberin sözettiği iletişimlerden hareket ediyoruz. Böylesi bir iletişimden söz etmediği halde, Cibril ile irtibatı ne kadar olmuştur, sünnetlerinin bir kaynağı olarak O'ndan ne denli istifade etmiştir bilemiyoruz. Bu hususta, sahabenin şayet naklettiklerimizin sahih olarak geldikleri kabul edilirse söz konusu rivayetleri nakletmekten başka görebildiğimiz herhangi bir değerlendirmeleri de mevcut değildir.
Burada Cibril'in Hz. Peygamberin bazı sünnetlerinin kaynağını oluşturduğunu, Rasûlullah'ın bazı söz ve fiillerini onlara dayandırdığını söyleyebilirsek de, Hassan b. Atiyye'nin dediği gibi Kur'an misâli, bütün sünnetlerin de Cibril tarafından indirildiğini, öğretildiğini söylememiz mümkün değildir. İleride açıklayacağımız gibi, sahabenin, Hz. Peygamber'in beşerî yönünü daima gözönünde bulunduruyor olmaları, onun ictihadları ve tasarrufları karşısındaki dikkate şayan tavırları göstermektedir ki; sahabe onu hem vahy alan bir Peygamber, hemde kendileri gibi ictihâd eden bir beşer olarak tasavvur etmektedirler. Dolayısiyle bütün sünnetin kaynağının Cibril veya vahy olduğu fikriyatının sahabede bulunmadığı kanaatindeyiz.
Burada önemli addettiğimiz bir hususa da değinmek istiyoruz. Allah ile Rasûlü arasında bir vahy elçisi olduğu için Cibril unsuru, hadis uydurmacılığının başladığı dönemlerden itibaren, uydurma haberlerdeki önemli öğelerden biri olmuştur. Uydurmacılar, arzularını daha güçlü ve etkili kılabilmek için en komik yalanlarını ve iftiralarını dahi, Cibril'i indirerek, Hz. Peygamber'e göndererek söyletmişlerdir. [371] Tabi ki bu Allah'a Cebrail'e, Hz. Peygamber'e ve başta sahabe olmak üzere isnâd edilen kimselere yapılmış iftiradan başka birşey değildir. Az önce ifade ettiğimiz gibi Kur'an vahyi dışında Allah-Cebrâil-Rasülüllah arasındaki vahy iletişimi gayet sınırlıdır, zannedildiği gibi o kadar fazla değildir. Sahabe de daima bunun bilinci içerisinde hareket etmiştir.

5- Hz. Peygamber'in Rüyaları

Sünnetin ilâhi kaynaklarından bir tanesi de Hz. Peygamberin rüyalarıdır. Hatta Hz. Aişe'nin verdiği bilgilere göre bu rüyalar vahyin başlangıcını oluşturmaktadır: "Rasûlüllah'a vahyin ilk başlangıcı uykuda gördüğü sâlih rüyalardır. Hiç bir rüya görmezdi ki, sabah aydınlığı gibi çıkmış olmasın..." [372]
Ancak Hz. Aişe'nin burada sözünü ettiği rüyaların, Hz. Muhammed'e henüz vahy ve risâlet verilmezden önce, Hira'daki uzlet günlerinde ve daha önce gördüğü rüyalar olduğu anlaşılmalıdır. Kanaatimizce risâlet arefesinde onun gördüğü bu sadık rüyalar, onu vahye ve risâlete hazırlamaktaydı. Tabiri caiz ise bu rüyalarla sadece vahyin zemini ya da alt yapısı oluşturulmaktaydı. Böylece Hz. Peygamber'e kalb, rûh, ve zihin açısından güven telkin ediliyordu, denilebilir. [373]
Şu halde Hz. Aişenin en azından o aşamadaki nebevi rüyalara vahy demesini bizatihi vahy olarak değil de vahy öncesi hazırlama, vahye ısındırma şeklinde anlamamız daha doğru olacaktır. Dolayısıyla, neler gördüğü ve nasıl gün ışığı gibi ortaya çıktığı hakkında hiç malumatımız olmayan vahy öncesindeki bu rüyaları vahy olarak değerlendirenleyiz.
Vahyin şâhidleri oian sahabe Yüce Allah'ın, Peygamberi ile uykuda, rüyasında da iletişim kurduğunun farkındaydı. Nitekim İmrân b. Husayn bu hususta Şöyle demektedir: "Hz. Peygamber uyuduğu zaman kendisi uyanıncaya dek başkası tarafından uyandırılmazdı. Zira biz, uykusu esnasında kendisine (vahiy mi nazil olur, başka bir hâl mi arız olur, hâsılı) [374] ne olacağını bilemezdik." [375] İmran'ın bu ifadesi, sahabenin, Hz. Peygamberin rüya yolu ile ilâhi iletişim içerisnde olduğu kanaatini paylaştıklarını göstermektedir. Ancak bu, bazen Kur'an vahyi olabileceği gibi, [376] bazen de Kur'an'ın haricinde ilham şeklinde de olabilir.
Hz. Peygamberin rüyalarına geçmezden önce, Buhâri'nin nakletmiş olduğu bir görüş üzerinde durmak istiyoruz. Tâbiûn'un büyüklerinden olan Ubeyd b. Umeyr'in (ö. 74) [377] kanaatine göre, "Peygamberlerin rüyaları vahydir." [378] Tahâvî ise, hasen bir isnad ile İbn Abbas'ın 12 Yusuf 4. ayeti hakkında "Peygamberlerin rüyaları vahy idi" dediğini nakletmektedir. [379] Ancak bu görüş ile, ondan daha önce naklettiğimiz vahyi Kur'an ile sınırlayan görüşü çelişmektedir. Dolayısıyla, Peygamberlerin rüyalarının da vahy olduğunu ifade eden bu haberi, ya lüğavi anlamda işaret ve ilham olarak anlamak, ya da sozkonusu habere ihtiyatla yaklaşmak durumundayız.
Kur'an'a baktığımızda Yüce Allah'ın, Hz. İbrahim [380] ve Hz. Yusuf un [381]rüyaları ile Hz. Peygamberin [382] üç rüyasından bahsettiğini görürüz. Uyku ve rüyanın Yüce Allah'ın Peygamberleriyle kurduğu iletişim için bir yol olduğu herkesçe bilinmektedir. Ancak, Yüce Allah'ın peygamberlerden her birine bu yol ile vahy gönderip göndermediği hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Ayrıca, bir peygamberin her rüyasının vahy olduğu şeklindeki böyle bir genellemeye katılmamız da mümkün değildir. Bir kısım sahabenin, Hz. Peygamberin bir iki rüyası karşısındaki tavırları; onların bu rüyaları bir çeşit bilgi ve ilham kaynağı olarak gördükleri izlenimini verirse de, diğer bazılarının onlara mutlaka uyulması, itibar edilmesi gerektiği şeklinde bir kanaate sahip olmamaları oldukça manidardır. Misallerle daha iyi anlaşılacağını sandığımız sahabenin bu yaklaşımı, onların Hz. Peygamberin rüyalarını mutlak bir "vahy" olarak algılamadıklarının bir göstergesidir.
1- Hz. Peygamberin gördüğü bir rüya ile ilgili âyetlerden birisi şudur:
"Andolsun, Allah, Elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, güven içinde, başlarınızı traş ederek ve kısaltarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz..."
Kaynakların anlattığına göre Rasûlullah Medine'de iken rüyasında Mekke'ye girip tavaf ettiğini görmüş, bunu da ashabına haber vermişti. Hudeybiye yılında yola çıktıklarında rüyanın bu yıl gerçekleşeceğinden ashaptan hiç bir grup şüphe etmemişti. Fakat sulh yapılıp da gelecek yıl ziyaret etmek üzere geri dönünce ashabtan bazıları bundan dolayı sıkıntı duymaya başladı. Hatta Hz. Ömer Hz. Peygamber'e gelerek "Beyit'e geleceğimizi ve tavaf edeceğimizi bize sen haber vermemişmiydin?" diye sordu. Hz. Peygamber;
"Evet ama, ben sana bu yıl geleceğini haber verdim mi?" deyince o "Hayır" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber;
"Öyleyse sen ona geleceksin ve tavaf edeceksin" diye cevap verdi. Hemen ardından bu âyet geldi. [383]
Sahabenin, Hz. Peygamberin haber verdiği bu rüyanın gerçekleşeceğinden hiç şüphe etmemeleri, [384] onların Hz. Peygamberin rüyalarına ilâhi bir ilham olarak gereken değeri verdiklerini gösterir. Şu kadar var ki, sırf o rüyadan hareketle yola çıkıldığından dolayı, mutlaka tahakkuk etmesini umdukları rüyanın, yapılan sulh ile sekteye uğraması, ziyaretin ancak gelecek yıl ; yapılabilmesi ve geri dönmeleri, Mekke ve Kabe hasretiyle yanıp tutuşan bazı müslümanları hayal kırıklığına uğrattı. Anlaşmayı imzalamasına rağmen, ne Hz. Peygamber, ne de Ebû Bekr, [385] bu rüyanın gerçekleşmesinden herhangi bir endişeye kapılmış değillerdi. Kaygılanan ve hayal kırıklığına uğrayan sahabeyi ise ancak inen o âyetler yatıştırmıştı. Zira bir çeşit ilham olan rüya, bu defa Allah'tan gelen bir vahy ile tasdik edilmiş, böylece hiçbir şüpheye, endişeye mahal bırakılmamıştı.
İşte burada sahabenin ilham türü olan rüyalara bakışı ile vahye bakışlarının birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Şayet Hz. Peygamber burada rüya ile değil de Kur'an vahyiyle hareket etmiş olsaydı, muhtemelen sahabeden bu hususta herhangi bir itiraz gelmeyecekti. Oysa bunun bir rüya, rüyanın ise yoruma açık olması, gerçekleşip gerçekleşmemesi gibi çeşitli ihtimalleri de beraberinde getirmiştir.
2- Buna benzer bir olay da Uhud savaşı öncesinde yaşanmıştır. Rasûlullah cuma gecesi bir rüya görmüş ve rüyasını ertesi gün ashabına anlatmıştı. O, rüyasında kendisine sağlam bir zırh içinde gördüğünü, bunu Medine'de kalarak içerden savunma yapılması şeklinde tabir ettiğini bildirmişti. Hz. Peygamber bu rüyasından hareketle Medine'de kalmayı tercih ediyor, Medine dışına çıkmak istemiyordu. Fakat yine de âdeti olduğu üzere ashabıyla istişare etti. Muhacirler ve Ensar'ın büyükleri Hz. Peygamberin görüşündeydi. Ancak Bedir Savaşında bulunmamış gençler, Rasûlullah'tan düşmana karşı çıkmasını istemişler, şehitliğe ve düşmanla karşılaşmaya olan rağbetlerini ısrarla dile getirmişlerdi. Yaşlı ve tecrübeli sahâbîlerden bazıları da, Medine'de kalmanın düşman tarafından korkaklık şeklinde yorumlanabileceğini ve bunun onlara ayrıca cesaret vereceğini söylemişlerdi. Bazısı da Yüce Allah'ın ya zafer, ya da şehadet vereceğini ve kendilerinin her ikisine de hazır ve istekli olduğunu bildirdiler. Onların bu denli ısrarlı ve kararlı olduğunu gören Rasûlullah görüşünü değiştirdi ve Medine dışına çıkmaya karar verdi. Çıkmakta ısrar edenler O'nun bu kararına sevinirken, sahabeden birçoğu ise bu çıkışı hoş görmedi. Hz. Peygamber, evine girdiği zaman, Sa'd b. Muâz ve Useyd b. Hudayr onlara: "Rasûlullah'a bu dediklerinizi dediniz ve onu çıkmaya zorladınız. Oysa emir ona semadan (Allah'tan) gelmektedir. Dolayısiyle işi ona bırakın, size ne emrederse onu yapın, bu hususta onun arzu ve görüşüne itaat edin" deyince, çıkmakta ısrar edenler pişman oldular. Hz. Peygamber zırhını giyerek evinden çıkınca bu insanlar, ona pişmanlıklarını ifâde ettiler ve dilediğini yapmasını söylediler. Bunun üzerine O;
"Ben sizi bu hususa çağırdım ama siz ısrar ettiniz. Artık bir peygambere, [386] *Allah onunla düşmanları arasında hükmedinceye kadar, zırhını giydikten sonra çıkarması yakışmaz"* buyurdu..
Özetle aktardığımız bu misal, Rasûlûllah'ın rüyasının mahiyeti ile ashabın bu husustaki kanaatini belirlememiz açısından oldukça önemli bir belge niteliğindedir. Bu hadiseden şu neticelere varmamız mümkündür:
Yüce Allah, Nebisine rüyalarında, savaş da dahil, çeşitli konularda bazı irşâd, işaret ve ilhamlar vermektedir. Ancak bu rüyada olduğu gibi, rüyalardan bir kısmı açık direktifler niteliğinde değil, tabiri caiz ise Hz. Peygamberin aldığı bazı işaretlerden ve onları yorumlamasından ibarettir. Şayet rüya çok açık ve net olsaydı ve herhangi bir direktif verseydi, Hz. Peygamber istişareye ihtiyaç duymazdı. Nitekim daha önce zikrettiğimiz gibi, Hz. Peygamber Gatafan Kabilesine vermeyi düşündüğü Medine'nin 1/3 hurmasını verme hususunda aynı şahıslara yaptığı istişarede onlara:
"Eğer herhangi bir şey ile emrolunsaydım size danışmazdım" [387] demişti. Şu halde kesin emrolunduğu bir hususta O'nun ashabıyla istişâre etmesi belki ashabın kanaatini ve moral gücünü tespit için söz konusu olabilirse de, böylesi ilâhi bir emre aykırı hareket etmesi asla düşünülemez. Şu halde hem Hz. Peygamberin, rüyasına rağmen konuyu ashabıyla istişareye açması, hem de sahabeden önemli bir kısmının yine rüyaya rağmen çıkmakta ısrâr etmeleri, onların bu rüyaya bağlayıcılık niteliği verdikleri bir direktif olarak algılamadıklarını göstermektedir. Sa'd ile Useyd'in "emrin O'na semadan inmesi" şeklindeki beyanına gelince, kanaatimizce bu Rasûl'ün vahyin muhatabı olduğunun ve vahyin murakabasi altında olduğunun bir ifadesidir. Dolayısıyla onlara göre O bu rüyada bir ilham alabilir. Netice itibariyle O, ister vahy veya ilham ile hareket etsin, isterse kendi arzu ve görüşüyle hareket etsin ideal olanı, kararı ona bırakmak onun emrini yerine getirmek ve itaat etmektir. Şu halde Hz. Peygamber'in rüyası ve bu doğrultudaki Medine'de kalma arzusuna reğmen çıkmakta ısrar eden ve Hz. Peygamber'i de zorlayan bu kimseler belki Rasûl'e muhalefet etmiş sayılmazlar ama, en azından ideal olan tavrı da sergileyebilmiş değillerdir. Aslında onlann bu ikazlarından sonra, çıkma taraftarları da pişman olmuşlar, hadlerini aştıklarını anlamışlar ama, ne ilk pişmanlık, ne de son pişmanlık fayda vermiş, özellikle okçuların Hz. Peygamber'in kesin emrine rağmen, yerlerinden ayrılmasıyla savaşta hep birlikte ağır bir bedel ödemek zorunda kalmışlardır. [388]
Öte taraftan Hz. Peygamber'in bazı rüyalarının, onun çeşitli tasarruflarına kaynaklık ettiğini görmekteyiz.
3- Meselâ daha önce zikrettiğimiz gibi, müslümanların hicret yurdu olarak iki karataşlık arasında, hurmalıkları bulunan bir yer Hz. Peygamber'e rüyasında gösterilmiş, (gerekli araştırma ve görüşmeleri de yaptıktan sonra) o bunu zikredince, müslümanlar Medine'ye hicret etmişlerdir. [389]
4- Yine Kadir gecesinin ne zaman olduğunu Hz. Peygamber bir rüyasına dayanarak şöyle açıklamaktadır:
"Bana Kadir gecesi gösterilmişti ama sonra bana unutturuldu. Fakat siz onu son on tekli gecelerde arayın." [390]
Hatta ashabtan bazı kimselerin rüyalarında Kadir gecesinin Ramazanın son yedi gecesinde olduğunu gördüklerini haber verdiklerinde Hz. Peygamber:
"Görüyorum ki Kadir gecesinin, Ramazan'ın son yedi gecesinde olduğuna dair rüyalarınız birbirini tutuyor. Şu halde onu aramak isteyen, son yedi gecede arasın." buyurdu. [391]
İşte gerek bu rivayetlerde açıkça ifade edildiği gibi Hz. Peygamber'in bazı rüyaları, gerekse sahabeden kimilerinin gördükleri bazı rüyalar, Rasûlullah'ın sünnetine kaynak veya mesned, onun tasvib ve onayını aldıktan sonra ise birer sünnet olabilmektedir.
Buraya kadar zikrettiğimiz gerek sahabenin naklettiği bazı haberlerden ve gerekse yaptıkları çeşitli değerlendirmelerden şu neticelere ulaşmamız mümkündür:
Şüphesiz, Hz. Peygamberin pek çok tasarrufunun temelinde Kur'an vardır. Bu, bazen direkt ve açık bir şekilde herhangi bir ayetten anladığı veya ondan çıkarttığı bir hüküm olabileceği gibi, bazen de Kur'an'ın bütününden hareketle varmış olduğu bir sonuç da olabilir. Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber'in ahlakının Kur'an olduğuna dair ifadesi, kanaatimizce Kur'an'ın, inanç, ibadet, muamelât ve ukûbât olmak üzere onun hayatının her alanına kaynaklık etmekte olduğu şeklinde anlaşılmaya müsaittir.
Çünkü o tasarrufun vahye dayanması, sahabe için kabulü gerektiren kesin bir bilgi ifade etmekteydi. Oysa Hz. Peygamberin kendi görüşüne dayanan tasarrufları bazen sahabenin farklı talep, teklif veya itirazlarıyla karşılaşabiliyordu.
Onların, Kur'an dışında da Allah ile Rasûlü arasında ilâhî bir iletişimin mevcudiyetini kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu iletişim ise çeşitli yollarla gerçekleşebilmiştir. Bazen Hz. Peygambere Kur'an haricinde ilâhî iletişim biçiminde, bazen Cebrail'in gelmesi getirmesi şeklinde tahakkuk edebilmiştir. Ancak bu ilâhî iletişimin daha çok Hz. Peygamberin kalbine ilham veya ilka şeklinde cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Kudsî Hadisler bu tür iletişimin bir sonucu sayılabilir. Yine bu iletişimin başka bir tezahürü de Hz. Peygambere gösterilen rüyalardır. Bu rüyaların bir kısmı gayet açık ve net salih rüyalar iken, bazen de yoruma açık olabilmiştir.
Bazı sahabilerin sünnetin kaynağını sormaları veya gözetmeleri, onların bütün nebevi davranışların kaynağının vahiy olmadığı fikrini de sahip olduklarını gösterir. Aslında bu

ilahi iletişimlerin sünnete kaynaklık etmesi, Hz. Peygamberin içtihatlarına nispetle pek fazla değildir. Biz bu ilâhî kaynaklar dışında kalan ve sünnetin menşeinde en fazla yeri olan Hz. Peygamberin içtihatlarını ve sahabenin bu içtihatlara bakış açısını ayrı bir başlıkla işleyeceğiz.

2- Sahabenin, Hz. Peygamber'in İctihadlarına Bakışları

Yukarıdan beri zikrettiğimiz ilâhî iletişimlerden sonra, sünnetin en önemli bir kaynağı da Hz. Peygamberin içtihadıdır. Kısaca "nassların ibare, işaret ve mânâlarından şer'î hükümler çıkarma gayreti" [392] diye tarif edilen içtihat; aynı zamanda karşılaşılan herhangi bir yeni problem veya ortaya çıkan bir dâva vb. hususlarda ihtiyaç duyulan bir çözüm yoludur ki, ona ancak nasslarda açık bir hüküm bulunmaması halinde başvurulur.
Hz. Peygamber için bu nasslar, yalnızca Kur'an'dan ibaretti. Herşeyden önce Rasûlûllah, Rabbinden kendisine vahyolunanlara uymakla, [393] insanlar arasında Kitap ile, Allah'ın indirdikleriyle hükmetmekle emrolunmuştu. [394] Bu emirler gereği Hz. Peygamber kendisine arzedilen problemlere şu şekillerde çözümler getiriyordu:
a- Soruların akabinden âyetler inmişse, onlara inen bu âyetleri tebliğ ediyor, onlarla hükmediyordu. [395]
b- Vahy gelmemişse, cevap vermeden bekliyor, nihayet er veya geç, gelen vahylerle cevaplıyordu. [396]
c- Vahyin gelmemesi halinde daha önce inmiş olan mevcut âmm âyetlere dayanarak hüküm verebiliyordu. [397]
d- Yeni ortaya çıkan bir mesele hakkında şer'î [398] veya örfî [399] uygulamalara göre hüküm verdikten sonra, o hususlarda yeni âyetler iniyor, [400] o da bunlarla amel ediyordu.
e- Kur'an'ın yalnızca belli bir âyetine değil de, birçok âyetine bütüncül yaklaşmak suretiyle külli kaideler koyuyor, o doğrultuda hükümler vaz'ediyordu. [401] Ancak bütün bunlar, Hz. Peygamber' in Kur'an'dan hareketle ortaya koyduğu içtihatlarıydı.
Bizim burada üzerinde duracağımız husus ise, Hz. Peygamber'in kendi re'yiyle ortaya koyduğu içtihatları, onların isabet veya hata payı ve sahabenin bu ictihatlar karşısındaki tavırları olacaktır.
Hz. Peygamber, Kur'an'da açık veya kapalı, herhangi bir hüküm bulamadığı konularda reyiyle hareket ederdi. Nitekim Ummu Seleme'nin naklettiğine göre bu hususta onun kendi ifadesi şöyledir:
"Bana vahy indirilmeyen konularda, aranızda ben de ancak re'yim ile hüküm veriyorum " [402]
Hz. Peygamber reyi ile hüküm verdiğini bu şekilde ifâde ederken, başka bir vesile ile de kendisinin bir beşer olduğunu ve zahire göre hüküm verdiğim şöylece dile getirmiştir:
"Ben, ancak bir beşerim. Siz bana bâzı dâvalarla geliyorsunuz. Belki biriniz delilini diğerinden daha güzel ifade eder ve ben de ondan duyduğuma göre onun lehine hüküm vermiş olabilirim. Bu şekilde kime (yanlışlıkla) kardeşinin hakkından birşey vermişsem o asla onu almasın. Zira o takdirde ona ben ancak bir ateş parçası vermiş olurum." [403]
Şüphesiz Hz. Peygamber hayatı boyunca kendisine sorulan yüzlerce meseleye fetva vermiş, yüzlerce davaya hükmetmiş, hayatın değişik alanlarında birçok hükümler vaz'etmiştir. Bu hükümlerin pekçoğunu bir beşer olarak kendi içtihadıyla vermiştir.
Bu hususta Hz. Ömer'den şöyle bir kanaat nakledilir:
"Ey insanlar! Rey, ancak Rasûlullah'dan sâdır olmuşsa isabetlidir. Zira Allah ona gösteriyordu. Bizden sadır olan rey ise, ancak bir zann ve çaba (tekellüf) dır. " [404]
İbnu'l-Kayyim'in belirttiği gibi [405] Hz. Ömer bu sözüyle şu âyette göndermede bulunuyordu:
"Biz sana Kitabı hak ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin."[406] Ayetin zahirinden anlaşılan, buradaki *"Allah'ın gösterdiğe ibaresi*, Hz. Peygamberin Kur'an'dan kendi içtihadıyla çıkardığı hükümleri ifâde etmektedir. Ancak bu ve devamındaki âyetlerin nüzul sebebi olarak Hz. Peygamber'in verdiği yanlış bir hükmün son anda bu âyetlerle kendisine gösterildğini anlatan rivayetleri [407]göz önünde bulunduracak olursak, Yüce Allah'ın ona vahyle de gösterdiği neticesine varmamız gerekecektir. Bu durumda *"Allah'ın göstermesi*", yalnızca onun Kur'andan anladıklarıyla sınırlı olmayacak, vahy, ilham, rüya ve hatta kendi reyiyle ortaya koyduğu içtihatlarında dahi söz konusu olacaktır. Oysa onun sırf kendi içtihadıyla hüküm verdiğinin en büyük göstergesi ve delilleri olarak olarak kabul edebileceğimiz itab ayetleri, böyle bir genelleme yapmanın yanlış olduğunu isbatlamaya yeterlidir. Ancak "Allah'ın göstermesi", hüküm verme öncesi ilâhi bir gösterme olarak değil de, netice itibarıyla Yüce Allah'ın onun hatalarını doğrudan veya dolaylı bir düzeltmesi şeklinde *"isabetli olanın gösterilmesi olarak*" anlaşılırsa o zaman daha tutarlı olacaktır. Zira Rasûl'un bir beşer olması itibarıyla yaptığı içtihatlarında hata edebileceği, fakat hata üzere bırakılmayacağı şeklinde oldukça yaygın ve kabul gören bir kanaat vardır. [408]
Şu halde şayet Hz. Ömer'e izafe edilen bu kanaatle ilgili rivayet sahih ise, onun bununla Hz. Peygamberin içtihadının isabetsiz olması halinde, Allah tarafından tashih edilmesi neticesinde isabetli hale getirilmesini kasdetmiş olabileceğini düşünüyoruz. Yahut o bunu, geneli itibanyla isabetli olduğunu söylemiş de olabilir. Zira insan olmakla birlikte Hz. Peygamber, vahyin muhatabı, Kur'an'ın tebliğ, ta'lim, tebyin ve tatbikiyle görevli bir Rasûl olarak verdiği hükümlerin elbette isabetlidir.

A- Hz. Peygamber'in Bazı İçtihatlarının Tashih Edilmesi

a- Kur'an-ı Kerim'in tashihi:

Daha önce de söylediğimiz gibi, Hz. Peygamberin bazı söz, karar, hâl, teşebbüs ve tasarrufları Yüce Allah tarafından isabetli görülmemiş, gönderilen âyetlerde itâb edilerek tashih edilmiştir. Söz konusu tashih, bu kararların Hz. Peygamber'nin kendi içtihatlarının bir ürünü olduğunu gösterir. Şayet bunlar da vahy mahsülü olsaydı, vahyin birincisinin hatalı gelip ikincisi tarafından düzeltmesinin ve bazen de oldukça sert bir üslup ile Hz. Peygamber'in azarlanmasının bir anlamı olmazdı. Burada birkaçını zikredecek olursak:
1- Bedir Savaşı'nda düşmanları öldürmektense esir alarak, onları fidye karşılığında salıvermeye karar vermesi [409]
2- Tebûk Savaşı'na çıkarken bazı bahanelerle izin isteyen münafiklara izin vermesi, [410]
3- Münafikların reisi Abdullah b. Ubey b. Selûl'un cenaze namazını kılmaya teşebbüs etmesi, [411]
4- Hanımlarından bazısının gönlünü almak için bir daha bal şerbeti içmemeye karar vermesi. [412]
5- Kureyş'in ileri gelenlerinden birisiyle konuşurken, âmâ Abdullah b. Ummu Mektum'un gelip söze girmesi üzerine suratını asıp, yüzünü öbür tarafa çevirmesi. [413]

b- Cebrail'in tashihi

Bazen de Yüce Allah Hz. Peygamber'in zellelerini Cibril aracılığı ile düzeltiyordu. Düşmandan kaçmadan ilerleyerek, sabrederek ve Allah'tan ecir umarak Allah yolunda öldürülmesi halinde hatalarının örtülüp örtülmeyeceğini soran mücahide "Evet" dedikten sonra, Cebrail'in gelip "Borç hariç" [414] düzeltmesinde olduğu gibi.
Yine Hz. Peygamber'in Hendek Savaşı'ndan dönünce, silahı bırakıp da gusül yaptığında Cibril O'na gelmiş, "Sen silahı bıraktın ama vallahi biz bırakmadık, (Kurayza Oğulları tarafina işaret ederek) "Derhal o tarafa çık!" demiş ve Hz. Peygamber de hemen yola çıkmıştı. [415]

c- Hz. Peypamber'in, Kendi Kanaatini Bizzat Kendisinin Tashihi:

Bazen de Rasûlullah kendi kararını bir müddet sonra uygun görmüyor, önceki kararından vazgeçiyor ve onu kendisi düzeltiyordu.
Ebû Hureyre'nin anlattığına göre Rasûlullah ashabından bir grubu, Kureyş'den iki kişinin üzerine göndermek istemiş ve;
"Felan ile filanı bulursanız ikisini de ateşle yakın!" diye emretmişti. Onlar çıkmak istediklerinde ise, "*Size felan ile filanı yakın diye emretmiştim. Halbuki ateş ile ancak Allah azabeder. Şayet o ikisini bulursanız, onları öldürünüz"* buyurmuştu. [416]
Burada "Rasûlullah (s.a.v.), verdiği emirde üstün ahlak anlayışına ters düşen, insanı aşan, ulûhiyet iddiası taşıyan bir muhteva sezdiği için, onların yakılması emrinden vazgeçmiş ve normal bir yolla öldürülmelerini istemiştir." [417]
Buna benzer ikinci bir misâlimiz, Abdullah b. Muğaffel'in şu haberidir: "Rasûlullah, (bir ara) köpeklerin öldürülmesini emretmişti. Daha sonra;
"Sizin köpekleri öldürmenize ne gerek var ki?" buyurdu ve sonra av köpeği ile davar köpeği (edinilmesi)ne ruhsat verdi." [418]
Yine Hz. Aişe'nin anlattığı Hz. Peygamberin şu tavrı da böyledir. Birgün, Hz. Aişe'nin yanından oldukça huzurlu bir halde çıkmış, bilâhare hüzünlü olarak dönmüş, bunun sebebini sorduğunda Hz. Peygamber şöyle cevap vermiştir:
"Ben Ka'be'ye girmiştim. Sonra bunu yapmamış olmayı istedim. Çünkü, bununla benden sonraki ümmetimi yormuş olmaktan korkuyorum. " [419]
Burada Hz. Peygamber ibâdet kastıyla Kabe'ye girip namaz kılmış, duâ etmişti. Ancak çıktıktan sonra, kendisini örnek alan, fiillerine ittibâ eden ashabının ve daha sonraki ümmetlerin de aynı işi yapmak isteyeceklerini, yüzbinlerce müslümanın Kabe'ye girmelerinin ise onlar için sıkıntı olacağını düşünmüştü. Burada Hz. Peyganıber'in Kabe'ye girişinden pişmanlığını dile getirmesi, ümmetini sıkıntıya düşürmüş olabileceği illetine matuf gözükmektedir. Şayet böyle bir sıkıntı söz konusu olmazsa ona ittibâ ederek uymakta bir sakınca olmaz. Nitekim İbn Ömer gibi bazı sahâbîlerin bunu gerçekleştirdiklerini biliyoruz. Buna karşılık İbn Abbas ise "Siz ancak Ka'be'yi tavaf etmekle emrolundunuz, oraya girmekle emrolunmadınız" demiş, Ata'nın bildirdiğine göre Kabe'ye girişi yasaklanmazken, [420] İbn Ömer'in dediğine göre ise bunu yasaklamıştı. [421]
Bu verdiğimiz misallerden anlıyoruz ki, Rasûlullah, bazı karar veya tasarruflarını, bir müddet sonra bazı düşünce ve endişelerinden dolayı kendi idealine ıvgurı bulmamış, bunu bizzat kendisi ashabına ifâde ederek önceki tasarrufunu düzeltme cihetine gitmiştir. Hz. Peygamber'in içtihadıyla ortaya koyduğu bu tasarrufları, ister hata olsun, ister yalnızca ideale uygun görülmesin (evlâyı terk) netice itibariyle misallerimizde olduğu gibi bizzat kendisi tashih cihetine gitmiştir. Bu ise, söz konusu tasarrufların vahy ürünü değil de,

tamamen Peygamberin içtihadına dayandığını göstermektedir.
Hatta Rasûlullah'ın tasarladığı halde gerçekleştirmeden vazgeçtiği, düşünce aşamasında kalan bazı niyetlerini de bu kabilden saymamız mümkündür. Nitekim O, bir defasında şöyle buyurmuştur: *"Kocaların emzikli hanımlarıyla cinsel ilişki kurmalarını yasaklamayı düşünmüştüm.Sonra Bizans'lıların ve Fars'lıların yaptıkları halde bunun çocuklarına herhangi bir zarar vermediğini gördüm. "* [422]
Burada da Hz. Peygamber bu aşamadaki cinsel ilişkinin anneyi ve çocuğu olumsuz yönde etkileyeceği kanaatinden hareketle cinsel ilişkiyi yasaklamayı tasarlamıştı. Fakat, bu zann ve tahminin aksine, Bizans ve Fars'lıların tecrübesi, anne ve çocuk sağlığını bozmadığını ortaya koyuyordu. İşte bu tecrübeyi göz önünde bulunduran Hz. Peygamber zihninde oluşturduğu yasaklama tasarısından vazgeçti ve daha sonra bu tasarısından ve vazgeçişinden söz etti. Bu da gösteriyor ki, böyle bir yasağı tasarlarken tamamen kendi zannı, re'yi ile hareket etmekteydi. Tecrübe bunun doğru olmadığını gösterince, kendi kendisine bu tasarısını eyleme dönüştürmeden vazgeçmiş oldu.

d- Sahabenin tashihi

Rasûlullah'ın bazı kararlarının da sahabe tarafından tashih edildiğini görmekteyiz. "Sahabe de Rasûlullah'ın tasarruflarının hangi neviden olduğuna dikkat eder, rey veya içtihada dayandığını anladıkları zaman, mukabil reylerini beyan ederlerdi. Bedir savaşında (H. 2. ilk yerleşme yerine itiraz etmeden önce Hubâb b. Munzir (ö. 19) bu mevzilenmenin ilâhi bir emirle mi, yoksa içtihatla mı olduğunu sormuş, ikinci neviden olduğunu anlayınca daha başka bir yere mevzilenmelerinin uygun olacağını söylemişti." [423]
Daha önce zikrettiğimiz Sa'd b. Muâz ile Sa'd b. Ubâde'nin, Hz. Peygamberin Gatafan'lılara Medine'nin 1/3 hurmasını verme tasarısının vahye değil de, onun kendi görüşüne dayandığını öğrendiklerinde karşı fikir serdetmeleri böyledir. Hz. Peygamberi böyle bir düşünceye sevkeden husus ise, bütün arapların tek güç olup kendilerine her taraftan saldırdıkları bu sıkıntılı geçen Ahzâb savaşında, Gatafan'luları böylece savaş dışına çekme, düşman ordusunu bölme, böylelikle muhtemelen savaşın seyrini tamamen kendileri lehine çevirme veya en azından günlerdir gerek hendek kazmadan ve gerekse savaştan bir hayli yorgun düşen ashabını bu zor durumdan kurtarma fikriydi. Oysa onlar, İslam öncesi şirk koştukları yıllarda dahi Gatafan'ların kendilerinden böyle birşey umamadıklarını, Allah kendilerini İslami ikram edip, hidâyet ettikten ve Hz. Peygamber ile aziz kıldıktan sonra ise onlara mallarından herhangi birşey vermeye hiç ihtiyaç duymadıklarını ve onlara kılıçtan başka birşey vermeyeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber yazdırmış olduğu bu anlaşma teklifini Sa'd b. Muâz'a verdi, o da yırttı." [424]
Bazen Rasülulah'ın bir beşer olarak yanıldığı oluyor, bunu tespit eden sahâbîler bu durumu kendisine hatırlatıyor o da böylece düzeltiyordu. Nitekim o, bir öğle veya ikindi namazını kıldırırken yanılmış ve ikinci rekatta selam vermişti. Oradakilerden Zu'l-Yedeyn lakaplı bir sahâbi kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz mı kısaldı, yoksa sen mi unuttun?" diye sorunca Hz. Peygamber cemaate Zü'l-Yedeyn'in doğru söyleyip söylemediğini sordu. Cemaat onu tasdik edince kalktı, namazı tamamladı ve iki defa sehv secdesi yaptı. [425]Burada Rasûlullah'ın iki rekatta selam vermesi, sahabeyi, bir Rasûl olması hasebiyle, namazda bir kısaltma olabileceği ihtimalini; bir beşer sıfatıyla da unutmuş olabileceği ihtimalini gözönünde bulundurmaya sevketmiştir. Namazda bir değişiklik olmadığına göre Hz. Peygamberin yanılarak iki rekatta selam verdiği anlaşılmıştır. Hz. Peygamber de yanıldığını kabul etmiş namazı tamamlamış, sehv secdesi yapmış, bu vesileyle benzer durumda yapılması gereken sünneti de onlara göstererek öğretmiş oldu.
Abdullah b. Mes'ud'dan gelen bir başka rivayette ise Hz. Peygamber başka bir namazı beş rekat kılıp da, sahâbîler "Ey Allah Rasûlu! namazda bir artma mı oldu?" diye sorunca Hz. Peygamber beş rekat kıldırdığını anlamış ve onlara şöyle demiştir:
"Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Sizin hatırladığınız gibi hatırlar, sizin unuttuğunuz gibi unuturum, [426] *Şayet namazda herhangi bir değişiklik olsa, onu size mutlaka haber verirdim. Sizden kim namazda şüpheye düşerse, doğruya en yakın olanı tercih etsin ve onun üzerine tamamlasın, sonra da iki sehiv secdesi yapsın."* [427]
Hatırlatmalıyız ki sahabe, Hz. Peygamberin her tasarrufunu ilâhi bir emirle mi, yoksa kendi reyiyle mi yaptığını sormazdı. Fıkhı melekeleri güçlü olan sahâbîler başta olmak üzere, onlar Hz. Peygamber ile uzun süre beraber olduklarından, bu tasarruflarının menşeini çoğu zaman kestirebiliyorlardı. Diğer bir ifâde ile, gerek Hz. Peygamberin üslûbundan, gerekse nebevi tasarrufun muhtevasından, onun reyine dayanan görüşlerini rahatlıkla ayırdedebiliyorlardı. Dolayısıyla bu hususta herhangi bir soru sormaya ihtiyaç duymaksızın, çeşitli gerekçelerle uygun görmedikleri kararlara itiraz edebiliyorlar, onu düzeltme cihetine gidebiliyorlardı.
Rasûlullah'ın Ebû Hureyre'yi, Allah'tan başka ilâh olmadığına kalpten kesin olarak inanıp şehâdet getirenleri cennetle müjdelemesi için gönderdiğinde, Hz. Ömer onu geri çevirmiş hatta bizzat Hz. Peygamber'e gelerek: "(Ey Allah'ın Rasûlü) böyle yapma. Çünkü insanlann buna güvenerek gevşemelerinden korkuyorum. Bırak onlan, amel etsinler" demiş, Bunun üzerine Hz. Peygamber de *"Öyleyse bırakın onları (amel etsinler)"* buyurmuştu. [428]
Hevâzin Seferi'nde sahabenin yiyecekleri azalmış, aç ve muhtaç duruma düşmüşlerdi. Bunun üzerine develerini kesmek için Hz. Peygamber'e gelip izin istediler, o da onlara izin verdi. Az sonra Hz. Ömer onlara rastladı ve ona bunu haber verdiler. Bunu duyunca "Develerinizi kestikten sonra geriye neyiniz kalacak?" diyerek buna karşı çıktı. Sonra Hz. Peygamber'in yanma girerek ona da aynı şeyi söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah *"İnsanlara seslen! Fazla yiyeceklerini getirsinler...."* buyurdu. [429]
Bu iki misalde olduğu gibi Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in bu emirlerinin neticede sahabeye zarar vereceğini, birincisinde muhtemelen onları amelsiz, ikincisinde ise bineksiz ve oldukça uzun olan bu yolculukta takatsiz bırakabileceğini sezinlediği için duyar duymaz karşı çıkmış, bu riski Rasûlullah'a da anlatmış ve böylece onu bu hususta ilk baştan uyarmıştır. Hz. Peygamber de onun bu öngörüsünü mâkul ve ashabının maslahatına daha uygun gördüğü için önce verdiği kararlarından derhal vaz geçmiştir.
Yine Hayber'in fethinde, ehli eşek etlerini yasaklayan Hz. Peygamber içlerinde bu tür etlerin pişmekte olduğu çömlekleri dökmelerini ve çömlekleri de kırmalarını ashabına emretmişti. Oradakilerden bir adam "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlan döküp, yıkasak ya?" deyince Hz. Peygamber "*Ya da öyle (yapın) "* buyurmuşlardı. " [430]
O sahâbinin Rasûlullah'a arzettiği bu teklif, savaş ortamında, onların kap tencere sıkıntısı çekmemeleri için menfaat ve maslahatlarına daha uygun idi. Böylelikle hem, çömlekleri korunmuş olacak, hem de muhtemel bir sıkıntıya düşülmeyecekti. Kendi içtihadı emrine rağmen, getirilen bu öneriyi kabul eden Hz. Peygamber, kırılması yolunda verdiği direktifinden vazgeçti.
Sünnetin menşei konusunu işlerken. Yüce Allah ile Hz. Peygamber arasındaki iletişimlerden, yani ilâhî kaynaklardan söz ettikten sonra, onun içtihatlarını besleyen, sünnetlerine kaynaklık eden beşerî unsurların, diğer bir ifade ile onun ictihatlarındaki beşerî bilgi kaynaklarının neler olduğu konusu üzerinde sahabenin bakış açısını yansıtmak istiyoruz.

B- Hz. Peygamber İçtihatlarında Nelerden Yararlanmıştır?

a- Kıyas:

Rasûlullah'ın yapmış olduğu içtihatlarından bir kısmı kıyasa dayanmaktaydı. Hüküm verirken kıyas yolunu kullandığını sahabe rahatlıkla anlamaktaydı.
Müslüman olan, haccetmesi gerektiği halde ihtiyarlığından dolayı babasının buna gücü yetmediğini söyleyen,[431] aynı şekilde birisinin annesi,[432] diğerinin kızkardeşi[433] hakkında haccetmek için nezrettiklerini ancak haccedemeden öldüklerini söyleyen ve onlann yerine hacc yapıp yapamayacaklarını soran kimselere Hz. Peygamber, onların borçların bulunması halinde nasıl onu ödemeleri gerekiyorsa, bunu da yerine getirmelerini, zira Allah'a olan borcun ödenmeye daha layık olduğunu söylemişti.
Yine annesinin öldüğünü, üzerinde oruç borcu olduğunu söyleyen ve onu kaza edip edemeyeceğini soran hanımada Hz. Peygamber aynı şekilde borca kıyas yaparak yukarıdaki gibi cevap vermişti. [434]
Hz. Ömer oruçlu iken hanımını öpmüş, sonra bundan rahatsız olmuş ve durumu Rasûlullah'a sormuş, o da bunu oruçlunun abdest alırken ağzına su almasına kıyas yaparak bir sakınca olmadığını belirtmişti. [435]
Bu ve buna benzer birçok hususta Hz. Peygamber sorulan meseleyi, başka bir hükme benzeterek, ona kıyas yapıyor, ona göre cevap veriyordu. Nitekim onun kıyasa dayanarak çeşitli yeni hükümler verdiğini gören Hz. Ömer, Ali, Zeyd Sabit gibi hazı sahabiler de bu metodu kullanmışlar, kıyas yaparak onlar da hükümler vermişlerdir. [436]

b- Akıl, zan ve tahmin:

Rasülullah'ın bazı tasarrufları ise O'nun yalnızca bir insan olarak aklına kişisel görüşüne ya da zan ve tahminine dayanmaktaydı.
Hz Peygamber Medine'ye geldiğinde, birgün hurma ağaçları üzerinde bulunan bazı adamları görmüş, onların ne yaptıklarını sormuştu. Ona erkek hurma filizini, dişisine koymak suretiyle hurmalaı aşıladıklarını haber verdiklerinde Hz. Peygamber;
"Onun bir fayda vereceğini zannetmiyorum, bunu yapmasalar belki daha iyi olur" buyurdular. Bunun üzerine onlar o işi bıraktılar, fakat hurmaların meyveleri az verimi düşük olunca, bunu Hz. Peygamber'e söylediklerinde O:
"Ben ancak bir insanım. Size dininizden birşey emredersem onu alın. Ama kendi görüşümle birşey emredersem, nihayet ben de bir insanım. Çünkü ben sadece bir zanda bulundum. Bu zandan dolayı beni muaheze etmeyin. Siz kendi dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" buyurdular. [437]
Hz. Peygamberin açıkça belirttiği gibi, bu hususta o, bir insan olarak zannına dayalı bir kanaatini dile getirmişti. Mekke gibi ziraattan uzak bir ticâret merkezinde yetişen Hz. Peygamber'in bu işler hakkında herhangi bir tecrübesi yoktu. Muhtemelen o, meyvelerin bol ve bereketli olmasının sâdece Yüce Allah'ın elinde olduğunu, dolayısıyla böylesi bir girişimin herhangi bir fayda vermeyeceğini düşünerek böyle söylemişti. Fakat kanaatimizce Medine'ye daha yeni teşrif eden Rasûlullah'ı henüz bütün yönleriyle tanımayan ve onu daha çok bir "Peygamber" olarak kabul eden Ensâr, onun bu kanaatinin, beşeri yönüyle sâdır olduğunu düşünememişler, onu âdeta bir vahy veya dini bir emir sanmışlar ve aşılama işini terketmişlerdi. [438] Elbette bu, Hz. Peygamber'i yakından tanıyan ve onunla uzun süre beraber bulunan sahâbîler ile, onu az veya yeni tanıyan

kimseler arasında var olduğunu savunduğumuz Peygamber telakkisindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Şayet Hz. Peygamber ile yeni tanışan bu Medine'li ziraatçılar yerine Hz. Ebû Bekr, Ömer vb. onunla uzun yıllar birlikte yaşayan ve sünnet anlayışı onun tasarruflarının menşeini kestirebilen ve Rasûl sıfatı ile beşer sıfatını gözeten sahâbîler olsaydı, büyük bir ihtimal ile kendi tecrübelerini, onun bu zannına tercih ederlerdi. Nitekim Hz. Ebû Bekr, Hz. Peygamberin bir şairin [439] "yasaklayıcı olarak kişiye ağarmış saç ve İslam yeter!" beytini; "Yasaklayıcı olarak kişiye İslam ve ağarmış saç yeter" şeklinde İslamı ihtiyarlığa takdim ettiğini duyunca Hz. Peygamber'e şiirin doğrusunu hatırlatmış, fakat Hz. Peygamber aynı değişik ifâdeyi tekrarlayınca, "Şahadet ederim ki sen Allah'ın Rasûlüsün, senin şiir bilgin olmadığı gibi, sana gerekmez de!" diyebilmiştir. [440]
Yine Hz. Peygamber'in kendi görüşüne dayanarak ortaya koyduğu çeşitli tasarruflarına bazı sahâbîlerden gelen itiraz ve tashihler de bu telakkinin bir neticesidir.
Hurma aşılama meselesinde, Hz. Peygamberin bu zannına uyan Ensâr zahiri bir yaklaşım sergilemişler, sorgulayıcı bir anlayış yerine teslimiyetçi bir tutumla hareket etmişlerdir. "Allah'ın Rasulü böyle düşündüğüne göre, bir hikmeti olmalı" gibi bir düşünceye kapılmışlardır. Nihayet rivayetlere bakılırsa, Hz. Peygamberin bir beşer olduğunu, bu kanaatinde olduğu gibi yanılabildiğini ancak iyi bir mahsûl alamadıkları zaman anlayabilmişlerdi. Neticede Ensâr, hem yaşadıkları bu tecrübe ile, hem de bizzat Hz. Peygamberin bu olaydan dolayı yaptıkları açıklamalarıyla çok iyi anladılar ki, o, hurma aşılama, zirâat vb. işler konusunda, vahy ile değilde kendi görüşüyle herhangi birşey söylerse, bu tamamen onun beşeri yönüyle ilgilidir ve pekâla herhangi bir insan gibi yanılabilir. Ama risâlet sıfatıyla, vahye dayanarak Allah'tan herhangi dini bir emir ortaya koymuş veya içtihat ettiği halde herhangi bir şekilde tashih edilmemiş ise, o emrin gereğince amel edilmelidir.
Yine bu olaydan, bazılarının zannettiği gibi din dünya ayrımı şeklinde bir anlayış çıkarmak mümkün değildir. Eğer lafızlar doğru olarak gelmişse, Hz. Peygamberin "Allah'tan, zannımdan" veya "Dininizden, re'yimden" şeklinde iki farklı şeyden söz ettiği görülmektedir. Bu da, onun rasûl ve beşer şeklindeki iki yönünü ortaya koymaktadır. *"Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz"* sözü ise, dinin herhangi bir talimatı olmadığı konularda her meslek erbabının, kendi dünyası ile ilgili işlerini, Hz. Peygamber de dahil, diğer insanlardan iyi bildiğini ifade eder. [441]
Netice itibarıyla hurma aşılama hadisesinde Hz. Peygamber sadece "*Onun fayda vereceğini zannetmiyorum"* demiş, ne emretmiş, ne yasaklamış, ne Allah'tan bir haber vermiş ne de bu hususta herhangi bir sünnet koymuştur." [442] Hz Peygamberden bu hususta sâdır olan sözler gibi ihtima- delâlet eden ifâdeler olup, yalnızca tahmine dayalı kanaatinden ibarettir. İbn Teymiyye'nin dediği gibi onları aşılamadan nehyetmemiştir. Lakin onlar onun kendilerini nehyettiğini zannetmelerinde hata etmişlerdir." [443]
Bir beşer olarak Hz. Peygamberin de zaman zaman bu tür bazı zan, tahmin ve kanaat ifâde etmesini tabii karşılamak gerekir. Zannın neticesinde isabet etmek kadar, yanılmış olmak da bir ihtimaldir.
Ebû Humeyd es-Sâıdî (ö.60) [444] 'nin anlattığına göre, Tebûk Seferinde, Hz. peygamber ashabıyla beraber bir hanımın hurmalığına uğramışlardı. Hz. Peygamber mahsûlün ne kadar geleceği konusunda etrafindakilere tahmin etmelerini istemiş, onlar söyledikten sonra kendisi de on vasak olarak tahmin etmiştir. Hz. Peygamber, dönünceye dek hanıma onu ölçmesini tenbihlemiş, dönüşte uğrayıp sorduklarında o hanım, mahsulün on vasak geldiğini söylemiştir. [445]
Haberden anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber, sahâbîleri gibi bir insan olarak göz kararıyla hurmaların ne kadar gelebileceğini takdir ve tahmin etmiştir. Rivayetlerde ne kendisinin, ne de ashabının bu tahmininin mutlaka doğru çıkacağına dair herhangi bir beyanatını görmüyoruz. Fakat en azından hanımdan ölçmesini istemesi, dönüşte sorma gereği duymaları, yanılma payının göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. Bu olayda şayet yanılsaydı, sahabe bunun beşerî bir tahminden öteye geçmediğini bildikleri için hiç de şaşırmayacaklardı.[446]
Hz. Peygamber'in ihtimal ifade eden kanaat belirtmesine başka bir misal de şudur: Karısı siyah bir çocuk doğurunca onun kendinden olmadığı gerekçesiyle karşı çıkan bir bedevi, meseleyi Hz. Peygamber'e sordu. Rasûlullah ona kızıl develeri içinde bulanan boz develerin nereden geldiğini sorunca adam, "Soyundan bir damara çekmiştir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber *"Belki bu da onun çekmiş olduğu bir damardır"* buyurdu ve onun çocuğu reddetmesine müsade etmedi. [447]
Bu olayda Rasûlullah, *"Hayır, ben bir peygamber olarak söylüyorum, o senin çocuğundur"* şeklinde bir beyanda bulunmak yerine, adamın anlayacağı dilden konuşmuş, kendi tecrübesine dayalı olarak sonuca ulaştırıcı önermeyi, hem de karşısındakine söyettirerek ikna edici bir yol tutmuştur. [448]
Aslında Hz. Peygamber burada, çocuğun siyah oluşu dışında hiçbir delili olmayan bedeviye beraat-ı zimmetin asıl olması kaidesinden hareketle *"Belki o da bir damara çekmiştir"* şeklinde bir ihtimalden söz ederek onu yatıştırmıştır. Oysa o çocuğun bir damara çekmeyip, adamın şüphelendiği gibi başka birisinden olması da bir ihtimaldir. Ancak bunu ispatlayacak herhangi bir delil olmayınca, Hz. Peygamber bedevinin sû-i zannına itibar etmemiş ve böyle bir ihtimal ile beraatı korumuş oldu. Zira Rasûl olmasına rağmen o da bir hâkim olarak zahir ile hükmetmek ve şâhidlere, delillere itibar etmek durumundaydı.
Nitekim bir liân uygulaması sonrasında eşleri ayırdıktan sonra Rasûlullah,
"Bu kadın eğer kızıl gözlü bir çocuk dünyaya getirirse kocasının ona iftira ettiği kanaatindeyim. Şayet kara gözlü bir çocuk doğurursa, o zaman kocasının doğru söylediği kanaatindeyim" dedi. Netice kadın hoş olmayan vasıfta (kara gözlü) bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Rasûlullah;
"Allah'ın hükmü olmasaydı, adamın durumu açığa çıkmıştı..." buyurdu. Bu benzerlik adamın doğruluğuna delâlet etmiş olmasına rağmen, Hz. Peygamber onunla amel etmeyip, Allah'ın hükmünün zahirini uyguladı." [449]

c- **Hz. Peygamber'in kişisel zevk ve mizacı ile, toplumun zevkleri:**

Hz. Peygamber'in birçok tasarruflarının temelinde ise O'nun zevki, mizacı ve cibillî yönünün yanısıra içinde yaşadığı toplumun zevkleri, örf ve çevre kültürü gibi hususlar vardı. Bunun en çarpıcı misâlini kelerin yenilmesi hakkında takınmış olduğu tavrı oluşturmaktadır.
Hz. Peygamber, kendisine ikram olunan keleri yememiş, yenilmesini yasaklamamış, hatta huzurunda yiyenlere müsade etmiştir. İlgili rivayetlerde, O'nun yememesinde iki farklı sebeb vardır:
Birincisi, kendi yöresine ait bir yiyecek olmaması, bu yüzden onu içinin almaması, hatta tiksinti duyması [450],
İkincisi ise, kelerin önceki kavimlerden hayvana çevirilenlerden olma ihtimali. [451]
Birinci sebep, onun beşeri zevkine, içinde yaşadığı arap toplumunun yemek kültürüne, mutfak zevki ve anlayışına bağlıdır. Arabın bildiği, sevdiği ve haz duyduğu bir yiyecek olmadığı için, o toplumun bir ferdi olarak Hz. Peygamber de bundan hoşlanmamış ve yememiştir. Nitekim bugün çeşitli coğrafyalarda yaşayan müslümanlar rahatlıkla ve zevkle at kesip yerken, Pakistan'da görüntüsünden tiksindikleri için hindi, memleketimizde de bazı kesimlerce tavşan eti yenilmemektedir. Burada Hz. Peygamber kendi zevkine ve bu zevkin arkasında yatan toplum zevkine uygun görmediği için ikram edilen keleri yememiş olmasına rağmen, yasaklamadığı için huzurunda Hâlid b. Velid, Fadl b. Abbas ve bir hanım yemiştir. [452] Hz. Ömer "Allah onunla birçok kimseleri faydalandırır. O şu çobanların genelinin yiyeceğidir. Yanımda olsa onu ben de yerdim. Ancak Rasûlullah'ın midesi onu almamıştır" [453] demektedir. İbn Abbas ise, onun kelerden tiksindiği için terkettiğini, ancak haram olmadığını ifade etmektedir. [454] Bu rivayetlerde isimleri geçen sahâbiler, Hz. Peygamber'in sırf kendi cibilli zevkinden dolayı yemediğini anladıkları için bu hususta ona uymamışlar, tam tersine iştahla yemişlerdir.
Rivayetlerde ikinci sebeb olarak zikredilen kelerin önceki ümmetlerden mesholunmuş olabileceği ihtimali de anlaşıldığı kadarıyla çevre kültürünün bir neticesidir. Kanaatımızca Hz. Peygamber de içinde yaşadığı toplumun bazı yanlış bilgilerinden etkilenmiştir. Nitekim bu rivayetlerde O şöyle söylemektedir: *"Bana, İsrail Oğulları'ndan bir topluluğun hayvana çevirildiği söylendi", "Bana bir topluluğun mesholunduğu bilgisi ulaştı", "Bir gurup insan gördüm, beni bu hususta şüpheye düşürdü", "Bilmiyorum, belki o, önceki asırlarda mesholunanlardan olabilir.. ."* [455]
Şayet bu rivayetler sahih ise -zira ihtimal de olsa böyle bir gerekçe gösterdikten sonra sahâbilerin yemesi pek doğru olmazdı-, Hz. Peygamber, çevresindeki bazı inanışlardan etkilenmiş ve bir ihtimal olarak bunu zikredebilmiştir. Nitekim onun, deve sütü içmediği halde koyun sütünü içmesiyle farenin Yahudilere benzemesi, dolayısıyla, İsrâil Oğulları'ndan kaybolan topluluğun fareye çevrildiğini[456]de ya bir beşer olarak kendi zan ve tahmininden, ya da çevre kültüründen kaynaklanmıştır. Ancak kaynağı ne olursa olsun, zanna dayanan bu yanlış bilgi daha sonra Allah tarafından kendisine haber verilmek suretiyle düzeltmiş olmalı ki, [457] daha sonra maymun ve domuzların durumu sorulduğunda *"Allah mesholunanların nesillerinden hiç sağ bırakmamıştır. Maymunlar ve domuzlar ise daha önce de var idiler"* [458] şeklinde cevap vermiştir. İşte gerek çevre kültürünün telkinleri ve gerekse "Allah'ın lanet ve gazab ettiği kimselerden maymunlar ve domuzlar yaptığına" dair bazı âyetlerin inmesi [459] de onda böyle bir kanaat oluşturmuş olabilir. Ancak son olarak mesh düşüncesi hakkında nihâî kanaatini bildirmiş, onlardan hiçbirinin yaşamadığını ifâde etmiştir.
Rasûlullâh aynı şekilde çekirgeyi de ne yemiştir, ne de haram kılmıştır. [460] Oysa Abdullah b. Ebî Evfâ'nın (ö. 86) söylediğine göre onun Rasûlullâh ile beraber katıldığı 6-7 gazvenin hepsinde sahabe çekirge yemiştir. [461] Yine rivayetlere göre Hz. Ömer'in kızartılmış çekirgeyi özlediği, "Bir iki sepet olsa da yesek" dediği haber verilmektedir. [462]
Şu halde sahabe, Hz. Peygamberin, keleri, çekirgeyi sırf onun cibillî yönüyle, hoşlanmadığından dolayı yemediğini anlamışlar ve kendileri rahatlıkla yemişlerdir. Verdiğimiz bu misaller, Hz. Peygamberin bazı tasarruflarının onun beşeri zevki, mizacı ve toplum zevki ile şekillenebildiğini göstermektedir. Dolayısıyla onun bu tür tasarrufları, yalnızca kişisel tercihi olarak kalmış, sahabenin zevki üzerinde belirleyici bir rol oynamamıştır. Sahabe de bunun idrâki içerisinde, kendi zevk ve iştihalarıyla hareket etmişlerdir.
Tamamen sevgi tezahürü ve teberrük anlayışından hareketle Hz. Peygamber'in yeme-içme, giyim kuşam, yatıp- kalkma gibi cibillî konularda O'na benzeme ve taklid eğiliminde olan bazı sahâbiler dışında, ashabın çoğunun kendi zevk ve tercihleri doğrultusunda gayet serbest hareket etmeleri, onların Hz. Peygamber'in bu tasarruflarını onun beşeriyyetine bağladıklarının açık göstergesidir. Şüphesiz bu konularda da Hz. Peygamber'in âdâb kabilinden birçok ölçüler getirdiği, tavsiyeler ve sakındırmalarda bulunduğu ve bu kurallara ashabın hemen hepsinin uymaya çalıştıkları herkesin malumudur. Ancak bilinen bir husus daha var ki, o da Hz. Peygamber ashabına ne standart bir kıyafet belirlemiştir, ne de belli bir menü çıkarmıştır. Harama, israfa, kibire, günaha sevketmeme gibi ölçüler dışında, gerek Hz. Peygamber'in, gerekse ashabının bu alanlardaki tasarruflarında temel belirleyiciler, örf-âdet ve gelenekler, iklim ve coğrafî şartlar, onların mâli ve maddi düzeyleri, çevre kültürü ve toplum zevkleri olmuştur.
Nitekim Buhâri, Kitabu'l-Lihas'ın birinci babının başlığında;
"De ki; kullan için çıkardığı Allah'ın zinellerini haram kılan da kimdir?" âyetini [463] zikrettikten sonra muallak olarak şu iki habere yer vermiştir:
Hz. Peygamber : "*İsraf ve kibir olmaksızın yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz*" buyurmuş, İbn Abbas ise "Şu iki haslet seni hataya düşürmedikçe dilediğini ye ve dilediğini giy! Onlar; israf ve kibirdir" demiştir." [464]

d- Tecrübe:

Câbir b. Abdullah'ın anlatmış olduğu şu küçük hâdise de Hz. Peygamber'in tecrübesinin bazı tasarruflarına temel teşkil ettiğini gösterir. "Biz Rasûlullâh ile birlikte Merruzzehrân'da erâk ağacının meyvelerinden topluyorduk. Bize: *"Siyah olanlarını alın, çünkü onlar daha güzeldir"* buyurunca biz "Sen de koyun güdüyor muydun?" diye soru sorduk. O da *"Evet, koyun gütmeyen bir peygamber var mı?"* şeklinde cevap verdi. [465]
Burada sahabenin Hz. Peygamber'e koyun güdüp gütmediğini sormaları, onun bu tavsiyesi altında yatan tecrübenin nereden geldiğini öğrenmeye matuftur. Çünkü bu meyveler arasında gezip dolaştıkları için onları en iyi bilenler çobanlardır. "Peygamber de en iyisine işaret ettiğine göre böyle bir tecrübesi olmalı" diye düşündüklerinden, sahabe böyle bir soru yöneltmişlerdir [466]Sahabenin, Hz. Peygamber'in bu tavsiyesinin kaynağının vahy ilham vb. olabilme ihtimalini hiç düşünmeyip doğrudan çobanlık tecrübesi olabileceği ihtimalini vermeleri onu ne kadar gerçekçi olarak tanıdıklarını göstermektedir.
Hz. Peygamber'in tıbba dair, hastalıklar, tedavi yolları, yararlı veya zararlı bitkiler, gıdalar vb. beyânlarının birçoğunun yine onun tecrübesine ve çevre kültürüne dayandığı kanaatindeyiz. Ama bazen bu tür tasarruflarında Kur'an'dan ilham aldığını belirtmemiz gerekmektedir. Nitekim o, kardeşinin karnının ağrısından şikâyet eden kimseye ona bal (şerbeti) içirmesini tavsiye etmiş, ancak ağrının geçmemesi üzerine tekrar tekrar gelen adama yine bal (şerbeti) içirmesini öğütlemiş, dördüncü kez geldiğinde, içirdiği halde geçirmediğini hatta daha arttığını söyleyince Hz. Peygamber;
"Allah doğru söyledi, kardeşinin karnı ise yalanladı" diyerek tekrar aynı tavsiyede bulunmuş, adam bir kez daha içirmiş ve hasta iyileşmiştir. [467]
Bu haberde Rasûlullah'ın "Allah doğru söyledi" sözünden muradın Yüce Allah'ın bal arısından söz ederken
"Onların karınlarından renkleri çeşit çeşit bir içecek çıkar ki, onda insanlara şifâ vardır" [468]şeklindeki buyruğu olduğu açıktır.
Ancak Kur'an kalplere şifâ veren bir kitap olduğundan, bedenî hastalıklarla ilgili tedavi yollarına veya ilaçlara yer vermemiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber tıp ile ilgili bilgi ve birikimini yine kişisel tecrübesinden, Arap toplumundaki tecrübeden ve çevre kültürlerden edinmiş olsa gerektir. [469]
Nitekim Urve b. Zubeyr Hz. Aişe'nin sahip olduğu tıp bilgisine şaşırdığını, bunu nasıl ve kimden aldığını kendisine sorduğunda "Ey Urveciğim! Rasûlullah ömrünün sonlarına doğru rahatsız oluyordu. Her taraftan gelen Arap heyetler ona çeşitli tıbbî önerilerde bulunuyorlar, ben de onu bunlarla tedavi ediyordum, işte buradan öğrendim" [470] demişti.
Bu haber hem Hz. Peygamberin, hem de o vâsıtayla eşi Hz. Aişe'nin, sahip olduğu tıp bilgisini, değişik bölgelerden gelen bu kimselerden aldıklarını göstermektedir. Tabii Hz. Peygamberin ömrünün sonlarına doğru elde edilen bu malûmata, her toplumda bulunan ve çoğu, yılların hatta asırların tecrübesine dayanan yerli, mahallî tecrübeyi de ilâve etmemiz gerekmektedir. [471]

e- Toplumun kültür, gelenek ve tecrübesi

Rasûlullah (s.a.v.), içerisinde yaşadığı toplumun tecrübelerinden, kültüründen, örf âdet ve geleneklerinden de azami ölçüde yararlanmış, onlardan İslam'ın özüne uygun olanları aynen-kabul etmiş, bir kısmını bazı değişiklikler ve yeni anlamlar yüklemek suretiyle İslam'a yeni şekliyle adapte etmiş, İslam'a ters düşen bir çok hususu ise redddedip yasaklamıştır.
Bilindiği üzere İslam öncesi, Câhiliyye döneminde -şirk ile karışmış olsa da- Hz. İbrahim'den gelme birçok ibâdet, muamelât ve ukûbât şekillerinin yanısıra, birçok âdâb ve ahlakın var olduğu gibi, şirkten uzak, tevhide dayalı bir haniflik ve onların birçok uygulamaları mevcuttu. Abdest, gusül, namaz, oruç, itikâf, hacc ve kurban gibi ibâdetler, nikâh, talâk, iddet, birçok alış-veriş ve ortaklık tarzları, kısas, diyet, kasâme vb. birtakım cezalar câhiliyye döneminde bilinen ve zaman zaman bazıları tarafından tatbik edilen uygulamalar arasındaydı. [472]
Meselâ Hz. Aişe'nin haber verdiğine göre "Aşure günü, câhiliyyede Kureyş'in oruç tuttuğu bir gündü. Rasûlullah câhiliyye döneminde bu orucu tutardı. Rasûlullah Medine'ye geldiğinde de bu orucu tuttu ve tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılındığında ise, aşûrâ günü orucu terkedildi. Onu dileyen tuttu, dileyen de terketti." [473]
Bazı rivayetler onun bu orucu Medine'de emretmiş olmasını şöyle açıklamaktadır: "Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Yahudi'lerin, Allah'ın kendilerini o gün düşmanlarından kurtardığını ve Hz. Musa'nın o gün oruç tuttuğunu söylediklerini duyup da, o günü onların da mübarek bir gün kabul ederek oruç tuttuklarını görünce *"Biz Musa'ya sizden daha layıkız"* diyerek kendisi o orucu tutmuş, tutulmasını da emretmişti. [474]
Kureyşlilerin bu uygulamasında, İbrâhimi geleneklere mi, yoksa Yahudilere uyarak mı aşure orucunu tuttuklarını bilemiyoruz. Burada bizi ilgilendiren husus, kaynak ister Hz. İbrahim veya Hz. Musa olsun, ister Kureyş veya Medine Yahudileri olsun, Hz. Peygamber'in bu orucu aynen alıp tutması, bir süre ashabına da emretmiş olmasıdır.
Aynı şekilde özellikle erkeklerin sünnet olma geleneği, Hz. İbrahim'den beri [475] Arapların yapageldikleri bir uygulama idi[476] Hz. Peygamber de bu uygulamayı fıtratın bir gereği olarak algılamış [477] onu erkekler için "sünnet" olarak kabul ederek [478] müslümanlara emretmiştir. [479]
Yine câhiliyye döneminde faili mechûl cinayetlerde katilin kim olduğunu tespit için yöre halkından elli kişinin yeminine başvurulması şeklinde tarif edebileceğimiz [480] Kasâme uygulamasını da Rasûlullah'ın onaylayıp uyguladığı gelen rivayetler arasındadır. [481]
Hz. Peygamber bu misallerde olduğu gibi gerek İbrahimi gelenekten, gerekse önceki şeriatlardan ve hatta özellikle muamelâtta örfi uygulamalardan gelen birçok hususu onaylamak suretiyle [482]aynen kabul etmiştir. Tabii ki bu hususlar ancak Hz. Peygamber'in onay ve kabulünden sonra şer'î bir veçhe kazanmış, sünnette yerini alabilmiştir.
Ancak önceki şeriatlardan gelen bu tür uygulamalara şayet şirk, bâtıl inanç, tahrif, zulüm veya kısaca günah sayılabilecek bazı müdahaleler olmuşsa, Hz. Peygamber onları, sonradan kazandıktan bu haricî unsurlardan arındırarak ya da onlara yeni bir çehre veya muhteva yüklemek suretiyle İslam'a kazandırmıştır. Putlara ve şirke karışmış bir vaziyette devam edegelen hacc menasikinin, şirkten ve bâtıl inançlardan ve sırf câhiliyye müşriklerinin bazı tatbikatından arındırılarak, Kur'an ve sünnet tarafından tashih edilerek, ana unsurlarıyla aynen kabul edilmesi bunun en güzel misâlini oluşturur.
Bazen de tamamen câhiliyye kültürüne ait olan ve ırkçılığa, kabile taassubuna dayalı cahili düşüncelerin bile Hz. Peygamber'in dilinde yeni bir mânâ ve İslâmî bir muhteva kazandığına şahit olmaktayız. Nitekim ilk defa Cundub b. El-Anber b. Amr b. Temimin söylediği belirtilen [483]ve daha sonra kabile taassubu çok güçlü olan araplar arasında herkes tarafından benimsenip söylenen. "Zalim olsun, mazlum olsun kardeşine yardım et!" şeklindeki özdeyişi, Hz. Peygamber de kelimesi kelimesine sahabeye telkin etmiştir. Câhiliyye düşüncesinde önemli bir yer işgal eden bu deyişi Hz. Peygamber'den işiten sahabe, önce câhiliyye döneminde anlaşıldığı gibi zahiri üzere anlamışlar ve "Ey Allah'ın Rasülü, hadi mazluma yardım edelim, peki, zâlime nasıl yardım edebiliriz ki?!" diye haklı olarak sormuşlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber
"Onu zulümden men edersin, zulmüne engel olursun, bu da ona yardım demektir" buyurmuşlardır. [484]
Câhiliyye döneminde bu sözden kastedilen, bir kimsenin kendi kabilesinden olan kardeşine zâlim de olsa, mazlum da olsa arka çıkmak şeklinde mutlak bir yardım idi. Yani zâlim olsa bile ona bu zulmünde destek verme fikri, kabile taassubunun getirdiği câhiliyye hamiyyetinin en tipik bir göstergesiydi.
Rasûlullah ise, buradaki kardeş ifadesine din kardeşliği anlamını yükleyip, zâlime yardıma da, onu zulmünden alıkoymak şeklinde bir yorum getirerek, oldukça katı bir câhiliyye deyişinin lafzını korurken, ona bambaşka bir muhteva kazandırmıştır. Aynı kelimelere yüklenen bu farklı anlamlar, bir taraftan câhiliyye düşüncesi ile Hz. Peygamber'in yüce mefkuresi arasındaki açık farkı gözler önüne sererken, diğer taraftan da onun engin ve zengin kavramlar dünyasını göstermektedir.
Yine araplar arasında çoğunlukla câhiliyye taassubuna dayalı, "hılf" denilen sözleşmeler yapılmaktaydı. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince, Muhacirler ile Ensâr arasında İslam kardeşliğine ve karşılıklı yardımlaşmaya dayalı, geçici bir süre için kardeşlik sözleşmesi yapmıştır. Hem Muhacirlerin maddi ihtiyaçlarının karşılanması, hem de Medine toplumunda Muhâcir-Ensar kaynaşması amacına matuf bu sözleşmeye göre Hz. Peygamberin kardeş ilân ettiği kimseler önceleri birbirlerine vâris bile olabiliyordu. Ancak daha sonra inen bazı âyetlerle miras hususu kaldırılmış, amaç gerçekleştikten sonra ise, bu özel kardeşlik, yerini genel din kardeşliğine ve dayanışma ve yardımlaşmaya bırakmıştır. [485]

f- Tarihî Tecrübe:

Rasûlullah'ın tarihî tecrübeden de azâmi ölçüde yararlandığı, bazı tasarruflarına bunların da kaynaklık ettiği görülmektedir. O'nun;
"Allah'ım, İbrahim Mekke'yi harem (bölge ilân) etti. Ben de iki karataşlığın arası Medine'yi harem kıl-dım" [486] buyurarak Medine'yi korumaya alması, Hz. İbrahim'in yasaklamasına kıyas iledir.
Yine "*İçki, leş, domuz ve putların satışını Allah ve Rasûlünün haram kıldığı, içilmesi haram olanın satışının da haram olduğu" hükmünü verirken Yahudilerin şu tavırlarını nazar-ı itibâra almıştır: "Allah Yahudilerin canım alsın. Allah onlara hayvanlarının içyağlarını haram kılınca onlar iç yağlarını eritip sattılar ve parasını yediler.* [487]Hz. Peygamber Yahudilerin bu hilelerinden gereken dersi almış ve ümmetinin benzer durumlara düşmeleri için böyle bir hükme varmıştır.
Aynı şekilde Hz. Aişe ve İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'den naklettikleri:
"Allah'ın laneti, Peygamberlerinin kabirlerini mescidlere (tapınaklara) çeviren Yahudi ve Hristiyanların üzerine olsun" buyurarak onların yaptıklarından ümmetini sakındırması" [488] da böyledir.

g- Başka milletlere muhalefet etme, onlara benzememe:

Öte taraftan Rasûlullah'ın sünnetlerinden veya tasarruflarından bir kısmı ise başkalarına benzememe hatta kasıtlı olarak başta müşrikler, Mecûsiler olmak üzere Yahudilere ve Hristiyanlara muhalefet etme esprisine dayanmaktadır. Zira Hz. Peygamber'in yeni bir ümmet teşkil ederken esas aldığı prensiplerden birisi özgünlük olmuştur. Son ve kâmil bir dinin, mensublarına inançtan ahlâka ibâdetten muamelata, yeme-içme, ve giyim-kuşam âdabına kadar, diğer din, kültür ve medeniyetleri taklid etmeksizin, kendi alternatiflerini

oluşturmasından daha tabii birşey olamazdı.
Ancak ilk yıllarda bu tavrın sadece müşriklere karşı gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde müşriklere ve Mecûsilere karşı, Ehl-i Kitap'tan yana tavır koyma, Kur'an'ın da gözetmiş olduğu bir siyâsetti. [489] İbn Abbas'ın verdiği şu bilgi, aynı siyâseti Rasûlullah'ın da izlediğini göstermektedir: "Hz. Peygamber emrolunmadığı hususlarda, Ehl-i Kitab'a uymaktan hoşlanıyordu. Ehl-i Kitap saçlarını uzatıyor, müşrikler ise ortadan ayırıyorlardı. Bu yüzden Hz. Peygamber de perçemlerini uzattı. Fakat daha sonra ise, ortadan ayırdı." [490]
Ancak özellikle Yahudileri İslam'a çekmeyi hedefleyen bu siyâset, Yahudilerin yanlış değerlendirmelerine sebep oldu. Onlar, yeni bir din getirip peygamber olduğunu iddia eden Hz. Peygamber'in kendi kıblelerine yönelmesi başta olmak üzere saçları uzatma vb. bazı hususlarda kendilerine uymasını İslam'ın aleyhinde kullanmaya başladılar. İşte onların bu tavırları, Hz. Peygamberin uzun süreden beri arzulayıp beklediği kıblenin Kudüs'ten Kabe'ye değişimine sebep olmuştur. [491] Nitekim Hz. Peygamber cenaze lahde konuncaya dek oturmazken, bir Yahudi bilginin *"Biz de böyle yapıyoruz"* demesi üzerine oturmuş ve "*Onlara muhalefet edin!"* buyurmuşlardır. [492]
İlk yıllarda güdülen bu siyâsetin yerine, ümmetin kendi öz benliğini kazanmasına yönelen Hz. Peygamber
"Kim bir kavme benzerse, o,da onlardandır." [493] buyurmuş, müşrikler kadar, Ehl-i Kitab'a da benzemekten ashabını sakındırmıştır.
Bu anlayıştan hareketle Hz. Peygamber ashabına sakallarını uzatmak, bıyıklarını kısaltmak suretiyle müşriklere ve Mecûsilere, [494]saç [495] ve sakallarını boyatmak suretiyle de Yahudi ve Hristiyanlara muhalefet etmelerini söylemiştir, [496]
Diğer kavimlere benzememe ve onlara muhalefet esprisi yalnızca saç-sakal ve kılık-kıyâfetle sınırlı değildir. Rivayetlere baktığımızda değişik ibâdetlerde dahi bu telakkiyi görebilmekteyiz.
Meselâ, ezanın teşriinden önce Hz. Peygamberin ashabıyla yaptığı istişarede ashabından gelen teklifler arasında Mecûsilere benzememek için ateşi, Yahudilere benzememek için boruya üflenmesini, Hristiyanlara benzememek için de çan çalınmasını kabul etmemişti. [497]
Yine Aşure orucunu emreden Hz. Peygamber'in, birgün önce ve bir gün de sonra tutmak üzere Yahudilere muhalefet etmelerini ashabından istediği gelen rivayetler arasındadır. [498]
Aynı muhalefet esprisinin sahabede de görülmesi şaşırtıcı değildir. Meselâ Hz. Aişe, bir kimsenin namazda elini böğrüne sokmasını hoş görmüyor, gerekçe olarak da Yahudilerin böyle yaptıklarını söylüyordu. [499] Hz. Ömer de müşriklerin güneş Sebîr Dağı üzerine kadar yükselmedikçe Müzdelife'den Mina'ya dönmediklerini, Hz. Peygamber'in ise onlara muhalefet ederek güneş doğmazdan önce döndüğünü haber vermektedir. [500]
Verdiğimiz bu misâllerde görülmektedir ki, sünnetlerin bir kısmında belirleyici olan ana faktör, herhangi bir dinin uygulamasına benzememe, diğer din mensuplarına muhalefet etme ve İslam'ın kendine özgü alternatif uygulamalar sergileme şeklindeki nebevi prensiptir.
Kanaatimizce bu espri bir dinin, kültürün ve medeniyetin başkalarını taklid etmemesi, kendi kültür ve medeniyetini yine kendisinin tesis etmesi bakımından oldukça önemlidir. Bir medeniyetin mensupları ancak kendi değerlerine samimi olarak sahip çıkarlar, diğer kültürleri taklid etmeksizin kendi dil, örf, kültür, sanat, giyim-kuşam vb. hayatın her alanında -sahip olduğu ana ilkeler doğrultusunda- üretken olurlarsa varlığını, gücünü koruyabileceklerdir. Aksi taktirde güçlü olan kültür ve medeniyetlerin etkisi altında kalacaklar, muhalefet etmek şöyle dursun, onlara adapte olacaklar ve zamanla kültürlerini, kimliklerini, kişiliklerini ve nihayet dinleri de dâhil olmak üzere bütün öz değerlerini kaybedeceklerdir. Bugün halkı müslüman olan bütün ülkelerde yaşanan dejenerasyon ve beyin göçü bunun acı bir göstergesidir.

h- İstişare:

Hz. Peygamberin bazı tasarruftan da ashabıyla yaptığı istişareye dayanmaktadır. O, vahiy gelmeyen çeşitli konularda Yüce Allah'ın;
"İş(lerin)de onlara danış, karar verdiğinde ise Allah'a dayan!" [501] buyruğu gereği ashabıyla sık sık istişare ederdi. Nitekim Ebû Hureyre, "Rasûlullah'ın ashabıyla istişare ettiği kadar, ashabıyla istişare eden başka bir kimse görmedim" [502] demektedir.
Rasûlullah istişare esnasında gelen teklifleri değerlendirmiş, bazı teklifleri uygun görmemiş, bazısını ise kabul etmiş ve ona göre hareket etmiştir. Daha önce zikrettiğimiz gibi Hz. Peygamber, namaza çağrı konusunda yaptığı istişarede ateş, boru ve çan tekliflerini reddetmiş, Hz. Ömer'in adam gönderme fikrini ise kabul etmişti. [503] Yine Bedir esirleri hakkında yaptığı istişarede, Ebû Bekr'in teklifini beğenip kabul etmişti. Ancak ilâhi irâde bunu uygun bulmamış ve indirdiği itâb âyetleriyle bu istişare sonucu alman esirlerin fidye karşılığı salınması kararını düzeltmişti. Keza Hz. Peygamber'in Bedir ve Uhud Savaşı hakkında, Gatafan'lılara hurma verme planı hakkında sahabeyle istişare ettiğini ve neticelerini daha önce kaydetmiştik. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki Rasûlullah namaza çağrı gibi dini bir şiardan tutun da, ifk hadisesinde eşi Hz. Aişe'nin durumuna [504] varıncaya kadar, savaşa çıkıştan, savaş usûlüne, banş ve esirlere yapılacak muameleye kadar değişik alanlarda istişare etmekteydi. [505] Burada sünnet açısından oldukça önemli gördüğümüz şu hadiseyi zikretmeden geçemeyeceğiz.
Daha önce de ifâde ettimiz gibi, Rasûlullah Hudeybiye anlaşmasını yapınca, ashabına;
"Kalkın kurbanları kesin ve sonra traş olun" diye üç kez tekrarlamasına rağmen onlardan hiç kimse kalkmamıştı. Bu durum karşısında Hz. Peygamber Ummu Seleme'nin yanına girmiş ve insanların bu halini ona anlatmış, Vakıdi'nin rivayetine göre oda, "Ey Allah'ın Rasûlu! Sen git kurbanını kes, onlar mutlaka sana uyacaklardır" [506]demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber eşinin teklifi doğrultusunda haraket etmiş ve beklenen müspet neticeyi almıştır.
Burada belirtmeliyiz ki, Ummu Seleme'nin işaret ettiği görüş, isabetli olduğu tadar konumuz açısından da fevkalade mühimdir. Zira Hz. Peygamber sözlü olarak vermiş olduğu bu direktifi, ilk önce bizzat kendisi fiilî olarak onların huzurunda gerçekleştirirse, bu daha etkili olacak, onların beklentilerini ortadan kaldıracak, kararın kesin ve değişmez olduğunu hâli ile olara bildirmiş olacaktı. O bu teklifi ile, Hz. Peygamber'in fiilinin sahabe üzerinde daha etkili ve bağlayıcı olacağını ve kararının kesinleştiğini ifâde edeceğini çok iyi tespit ettiğini gösterdiği gibi, ashabın psikolojisini ve Hz. Peygamber'e karşı gerçek tavırlannı da çok iyi bildiğini ortaya koymaktadır. [507]
Bu olay, avam arasında yaygın olan "Kadınlarla istişare edin ama onlara muhalefet edin" [508] şeklindeki uydurma haberin tam aksine Rasûlullah'ın hanımlarla da istişare ettiğini ve bu istişareye uyarak karşılaştığı sıkıntıyı nasıl giderdiğini çok açık bir şekilde göstermektedir. Nitekim Ummu Seleme'nin bu fikrine binâen Hz. Peygamber'in fiilî uygulaması, onun fiilî beyânının, kavli beyanından daha açık ve etkili olduğunu savunan usûlcülerimizin en önemli argümanlarından birisi olacaktır. [509]
Rasûlullah istişareye önem verdiği gibi hemen her alanda ashabının fikirlerine, isteklerine ve tekliflerine de önem vermiş kendisine sunulan önerilerden uygun olanlarını kabul etmiştir. Nitekim Bedr savaşında, Hz. Peygamber'in korunmasına yönelik Sa'd b. Muaz'ın bir çardak yapılması teklifini memnuniyetle kabul etmiş, [510] Hendek Savaşı öncesinde Selman'ın hendek kazılması önerisini derhal tatbik etmiş [511] gerek yaşlanması ve gerekse insanların çoğalması üzerine, Temim-i Dâri'nin, minber edinme teklifini reddetmemiş, [512] çevre devletlerin başkanlarına davet mektubu göndermek istediğinde, ashabın acemlerin mühürsüz mektubu kabul etmediklerini söylemeleri üzerine de bir mühür edinmişti. [513]
Bu şekilde strateji, savaş, siyaset ve maslahata uygun gördüğü teklifleri kabul ederken, bazı teklifleri ise geri çeviriyordu. Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'e bayramlarda ve heyetler geldiğinde giymesi için bir ipek elbise önerisini kabul etmediği gibi [514] bir doktorun kurbağalardan ilaç yapma hususunu sorması üzerine onu kurbağaları öldürmekten nehyetmişti. [515]
Yine Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinde öldürülmesini istediği kimselerden Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'i Hz. Osman'ın şefaatiyle affetmiş [516] İslam'dan bahsetmekte olduğu gerekçesiyle, Süheyl b. Beydâ'yı, İbn Mes'ud'un ricasıyla onu istisna kabul etmiş, [517] Hz. Ali'nin öldürmek istediği halde Ummu Hâni'nin Fulan b. Hubeyre'ye vermiş olduğu güvenceyi kabul etmiştir. [518]
Şayet sahabeden gelen talepler Hz. Peygamber'in içtihadı dışında kalan hadlerin uygulanması, kul hakları vb. hususlarda olursa onları geri çeviyordu.
Nitekim kısası gerektiren bir yaralama suçundan sonra, Hz. Peygambere gelerek, kısasın uygulanmamasını isteyen Enes b. Nadr ile Ummu'r-Rubayyı' adlı sahâbilerin bu taleplerini Hz. Peygamber kısasın Allah'ın Kitabı'nın verdiği bir hüküm olduğunu hatırlatarak geri çevirmiş, ancak davacıların son anda diyeti kabul etmeleri üzerine kısas uygulanmamıştır. [519]
Yine Mahzûm Oğulları Kabilesi'nden hırsızlık yapan bir kadının eli kesilmemesi için Hz. Peygamber'in çok sevdiği bir kimse olan Usâme'yi ona şefaatçi olarak gönderdiklerinde Hz. Peygamber
"Allah'ın hadlerinden birisi hakkında aracı mı oluyorsun?" diye Usame'ye sert çıktıktan sonra ashaba hitab ederek
"Ey insanlar sizden öncekiler ancak şu yüzden helak oldular: Onlardan soylu biri çaldığında onu bırakıyorlardı. Allah'a yemin ederim ki, eğer Muhammed'in kızı Fâtıma dahi çalsa, onun elini de mutlaka keserdim!" buyurarak [520]şefaati reddetmiştir.
Aynı şekilde, pazarda malların fiyatlarının pahalandığını söyleyerek Hz. Peygamber'den fiyatları ayarlamasını - sınırlandırmasını isteyen sahâbîlere Hz. Peygamber
"Sadece dua ederim, fiyatları ucuzlatan da pahalandıran da Allah'tır. Ben kimsenin üzerimde bir hakkı olmaksızın Allah'a kavuşmak istiyorum" cevabı vererek [521]piyasaya müdahale etmemiştir. [522]
Sahabe, Rasûlullah'ın içtihadına dayalı hükümlerinin bir kısmını, maslahat gereği o hükmün kapsamı dışında tutmasını taleb edebiliyor, Hz. Peygamber uygun görmüşse kabul edebiliyordu. Nitekim Rasûllulah Mekke'nin kutsal bir şehir oluşundan bahisle riâyet edilmesi gereken yasakları sayarken: *"Orası, Allah'ın haram kılmasıyla kıyamete kadar haramdır. Onun dikeni koparılmaz, av ürkütülmez, ilân edenden başkası orada bulduğu eşyayı alamaz, yaş otu da kesilmez!*" buyurunca Hz. Abbâs: "Ey Allah'ın Rasûlü! Izhır (ayrık otu) hariç olsun, çünkü o, Mekke'lilerin demircilerine ve evlerine lazımdır" deyince Hz. Peygamber: "*Ayrık otu hariç"* buyurdu. [523]
Rasûlullah'ın, Allah'ın haram kılmasından sözetmesinin ardından zikretmiş olduğu somut yasaklann Allah tarafindan bildirilmiş hükümler olarak değil de, Hz. Peygamber'in kendi içtihadıyla belirlediği yasaklar olduğunu düşünmüş olmalı ki Abbâs böyle bir istisna talebinde bulunabilmiştir. Aynı şekilde eğer Allah Teâlâ Mekke'nin bütün bitkilerini haram kılmış olsaydı, Rasûlullah Abbas'ın arzusu doğrultusunda bir takdir yetkisi kullanamazdı. Şu halde Yüce Allah, ona bu konuda uygun gördüğü tasarrufta bulunabilme yetkisini vermiş, o da Mekke'lilere olan faydasından dolayı ayrık otunu mubah kılmıştır. [524] Şayet sözkonusu yasaklar, ilâhi kaynaklı olsalardı, ne Hz. Abbas böyle bir talepte bulunabilir, ne de Hz. Peygamber bunu hükmün kapsamı dışına çıkarabilirdi. [525]

Benzer bir durum Hz. Peygamberin Medine'yi harem ilân etmesinde de görülmektedir. Câbir b. Abdullah'ın nakline göre Medine'liler başka arazileri olmadığını söyleyerek bazı ihtiyaçlarını temin için ruhsat istemişler, oda onların zârûrî olan bu ihtiyaçlarına maslahatlar nispetinde müsâde etmiştir. [526]
Gerek Mekke'nin ve gerekse Medine'nin kutsal yasak şehir ilan edilmeleri, bu iki mübarek şehrin insanlarının güvenliği kadar, hayvan olsun bitki olsun tüm canlıların korunması, diğer bir ifâde ile çevre ve doğanın korunması amacına matuf idi. Ancak bu yasakların halkı sıkıntıya düşürmemesi için onların maslahatları, hükmün kapsamı dışında bırakıldı. Belirtmemiz gerekmektedir ki müsaade edilen ayrık otuna, çadır için direklere, yastıklar ve hayvanlar için ota bugün için Mekke ve Medine'liler artık ihtiyaç duymuyorlarsa, ya da bugün için aynı ihtiyaçlar, demir, yün, sünger ve suni yem vb. alternatiflerle karşılanabiliyorsa sözkonusu bitkiler tekrar yasak kapsamına girecektir.
Günümüzde pekçok şehrin çevre ve tarih dokusunun korumaya alındığı ve kendi arazisinde dahi olsa herhangi bir ağacın kesiminin yasaklandığı, kesenlerin cezalandırıldığı göz önünde bulundurulursa, Hz. Peygamber'in bu iki mübarek şehiri tam on dört asır önceden böyle bir korumaya alması ve buna hem dünyevî hem uhrevî müeyyideler getirmiş olması, [527] onun ne kadar uzak görüşlü, geniş ufuklu olduğunu ve ne denli büyük düşündüğünü de gösterir.

i- Sahabî içtihadı:

Rasûlullah'ın sünnetlerinden bir kısmı da bazı sahâbilerin içtihatlarından ve tasarruflarından haraketle ortaya çıkabilmektedir. İbâdetler de dâhil olmak üzere ashabından birinin ilk defa ortaya koyduğu bir davranışı, Hz. Peygamber beğenerek öylece kabul edebilmekte, neticede onun bu ikrarı ile, o davranış sünnet haline dönüşebilmektedir.
Meselâ Hz. Peygamberin müezzini Bilâl'in sabah ezanını okurken kendiliğinden ilk defa "Namaz uykudan daha hayırlıdır" şeklinde söylediği bu cümle onun ikrarı ile sabah ezanına dâhil edilmiştir. [528]
Rasûlullah döneminde bir adam geç gelmiş ve namazın bir kısmını kaçırmışsa, insanlar ona işaret eder, o da kaçırdığı rekatları kılar sonra imama uyarmış. Birgün Muâz b. Cebel geç gelmiş, insanlar ona da işaret etmişlerse de o, onları dinlemeden doğrudan namaza dâhil olmuş. Namazı kıldırdıktan sonra bunu Hz. Peygambere söylediklerinde o,
"Muaz sizin için bir sünnet ortaya koydu" buyurmuşlardır. [529]
Yine sahabe imama sonradan katıldıklarında, şayet imamın bir rekatı, kendilerinin ise iki rekatı kalmışsa, imam son rekatı için kalktığında onlar otururlar, imama uymazlardı. Birgün İbn Mes'ud, Hz. Peygamber'in arkasında ona uyarak birlikte ayağa kalkınca Rasûlullah (s.a.v.) yine;
"İbn Mes'ud sizin için bir sünnet koydu, bundan böyle bu sünnete uyun!" buyurmuşlardır. [530]
Tabi bu misallerde, Bilâl, Muâz ve İbn Mes'ud'un kendi ictihâdlarıyla ortaya koydukları bu davranışlar, ancak Rasûlullah'ın tasvibini, onayını aldıktan sonra sünnet olmuştur. Şayet Hz. Peygamber bunları kabul etmeseydi, bu sahâbîlerin reylerine dayalı bu davranışların sünnet olmasından söz edilemezdi. Dolayısıyla bunlar, sahâbîler yaptığı için değil, Hz. Peygamber'in emretmesinden dolayı sünnet olarak kabul edilmiştir. [531]
Yine bilindiği gibi sahabe, çeşitli nedenlerden dolayı Hz. Peygamber'den ayrı bulundukları yerlerde olduğu kadar, bazen onun huzurunda bile çeşitli görüşler serd etmişler, fetvalar vermişler, ictihâdlarıyla bazı dâvalarda hükümler vermişlerdir. Hz. Peygamber bunlara muttali olduğunda şayet hatalı ise derhal tashih etmiş, uygun gördüklerini ise onaylayıp kabul etmiştir. [532] Sahabi içtihadının bu şekilde Hz. Peygamber tarafından onaylanması, bu ictihâdların da takriri sünnet haline dönüşmesi demektir.

i- Sahabî rüyası:

Bazı kaynaklarda görüldüğü üzere bazı sahâbilerin rüyaları da Hz. Peygamberin onayıyla sünnete dayanak olabilmiştir. Bunun en güzel misâli, bazı sahâbiler tarafından rüyada görülen ezanın Hz. Peygamber tarafından kabul edilmesidir. Ancak bu konuda üç ayrı görüşü yansıtan, üç farklı rivayet gelmiştir.
Bunlardan birincisine göre Hz. Peygamber, ashabıyla namaza nasıl çağırabilecekleri konusunda istişare etmiş, çan, boru, ateş vb. tekliflerden sonra Hz. Ömer "Bir adam gönderseniz de namaza çağırsa!" demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber;
"Kalk ey Bilal! Namaza çağır!" buyurmuştu. [533]
İkinci rivayete göre böyle bir istişareden sonra Hz. Ömer rüyasında çan çalınmasını değil, ezan okunmasını gördü. Ömer gördüğü bu rüyayı Hz. Peygamber'e haber vermeye gitmişti ki, o şekilde bir vahy çoktan gelmişti. Ömer daha varmadan Bilâl ezan okumaya başladı. Ömer rüyasını haber verince Hz. Peygamber "*Bu konuda vahy seni geçti"* buyurdu. [534]
Üçüncü rivayete göre ise, ezanı rüyasında gören Abdullah b. Zeyd gelip Hz.Peygambere haber vermiş, o da bunu bir hak rüya olarak kabul etmiş ve Bilal'a ezan okutmuştur. Hz. Ömer bu çağrıyı duyunca Hz. Peygamber'e gelmiş ve "Ey Allah'ın Rasûlü seni hak olarak gönderene yemin ederim ki benzer bir rüyayı ben de gördüm" demiştir. Bunun üzerine Rasûlullah onun daha da sabitleştiğini ifade ile Allah'a hamdetmiştir. [535]
Birinci rivayette yer alan Hz. Ömer'in teklif ettiği şey, sadece birisinin çıkıp "Namaz, namaza vb. " çağırmasıdır ki ezanın teşriinden önceki uygulamanın temelini teşkil eder. [536]
İkinci rivayette ise ezanın Hz. Ömer'in rüyasından az önce Hz. Peygambere vahy ile bildirdiği ifâde edilmektedir. Ancak sözkonusu haber tâbiundan Ubeyd b. Umeyr tarafından rivayet edilmiş, dolayısıyla mursel bir haberdir. Bu rivayette yer alan vahyin gelmesi ve ifâdeleri bazı rivayetlerde hiç zikredilmezken, bazılarında ise onun yerine Hz. Ömer'in [537] ifadelerinin bulunması bu hususta Ömer'i geçenin vahy değil de rüyasını daha önce haber veren Abdullah olduğunu göstermektedir. Yine ezanın, namaz farz kılındığında Hz. Peygambere Cibril tarafından emredildiğine veya kendisine İsrâ Gecesi vahyedildiğine dair bazı zayıf ve münker rivayetlerden de söz edilmektedir. Fakat senet itibarıyla elimizde mevcut sahih rivâyetler vahyden hiç söz etmezken, bu tür zayıf haberlere dayanarak ezanın vahy ile bildirildiğini söylememiz doğru olmayacaktır. Bu, dinin şeâirinden biri olan ezan gibi bir sünnetin bir iki sahâbînin rüyasıyla ortaya çıktığını yeterli görmeyen bazı râvilerin, bunu da vahye dayandırma eğilimlerinin bir tezâhüra olsa gerektir. Elbette böylesine önemli ve de güzel bir sünnetin Kur'an dışı ilâhi bir iletişim ile doğrudan Allah tarafından Hz. Peygambere bildirilmesi imkânsız değildi. Ne var ki elimizdeki sahih rivayetlere göre ilâhi irâde bunu, üçüncü rivayetimizde olduğu gibi Abdullah b. Zeyd ile Hz. Ömer'in rüyalarının Hz. Peygamber tarafından onaylanması şeklinde teşri kılınmasını uygun görmüştür. Hatta daha sonra inen bazı Kur'an âyetlerinde [538] ezana atıflarda bulunulması, ezandan söz edilmesi, onu Kur'an vahyinin de onayladığını göstermektedir. Bu iletişimi şu şekilde formüle edebiliriz:
Kur'an'ın onayı olarak ashabın rüyasının da sünnete mesned olabildiğini, ancak bunun Peygamber'in onayından sonra sünnet niteliğini kazandığını söyleyebiliriz. Vine burada, gerek sahabe için ve gerekse bizler için, herhangi bir sünnetin sütunda vahy şart olmayıp, Hz. Peygamberin söz, fiil veya onayının olması yeterlidir.
Bu hususta bir başka misali de Zeyd b. Sabit şöyle anlatmaktadır: "Biz her namazın ardından 33 defa "sübhânallah", 33 defa "elhamdülillah" ve 34 defa da "Allahu ekber" demekle emrolunmuştuk. Ensar'dan birisine rüyasında "Size Rasûlullah her namazın ardından şöyle şöyle demenizi mi emretti? " diye sorulmuş, o "Evet" deyince "Onu 25, 25 yapın da 25 defa da "Lâ ilahe illallah" deyin" denilmiş Adam sabah olunca doğru Hz. Peygamber'e gitmiş ve gördüklerini ona haber vermiş, bunun üzerine Rasûlullah; "*Madem ki rüya gördünüz, öyleyse yapınız*" [539] buyurmuşlardır.
Buna benzer bir hadiseyi de İbn Abbâs nakletmektedir: Adamın birisi rüyasında bir ağacın arkasında namaz kıldığını, secde edince, oradaki ağacın da secde ettiğini ve "Allah'ım bana katında ecir yaz, benden günahımı sil, secdemi yanında saklı kıl ve onu Dâvûd kulundan kabul ettiğin gibi benden de kabul et!" şeklinde dua ettiğini Rasûlullah'a anlatmıştı. İbn Abbâs diyor ki "Ben daha sonra Hz. Peygamber'i secdesinde, o adamın haber verdiği bu ağacın sözlerini söylerken işittim" demektedir. [540]
Verdiğimiz bu birkaç misal göstermektedir ki bazı sahâbilerin gördükleri istisnaî bazı rüyalar Hz. Peygamber'in sünneti için ilham kaynağı olabilmiştir. Ancak tekrar belirtmeyiz ki, yukarıda naklettiğimiz Kadir Gecesinin son yedi gecede aranması, ezan, 25'li tesbîhât, ağacın duası şeklindeki rüyalar, salt birer rüya olarak; güzel, hak ve sâdık rüyalar olmaktan öteye geçemez. Ancak, onlar Hz. Peygamber'ce kabul edildikten sonra sünnete dönüşmüşlerdir.
Zikrettiğimiz bu rivayetler, gerek Hz. Peygamberin çeşitli tasarruflarında, gerekse sünnetin menşeinde beşerî unsurların da önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Bir beşer olarak Hz. Peygamber, hakkında vahiy bulunmayan çeşitli meselelerde kendi reyiyle içtihat etmiştir. Sahabe onun pekçok içtihadına şahit olmuşlardır. Hz. Peygamber gerek bu ictihatlarında ve gerekse bazı tasarruflarında akıl, kıyas, tecrübe, çevre kültürü, tarihî malumat, başka din mensuplarına muhalefet, istişare, sahabenin teklifleri, ictihatları ve hatta rüyaları gibi muhtelif vasıtalardan yararlanmış, bu hususlar bazı sünnetlere kaynaklık etmiştir. Ama bunlardan her biri Hz. Peygamberin sözlü veya fiilî tasvib ve onayını aldık sonra birer sünnet haline dönüşmüşlerdir.
Aynı şekilde sahabe Hz. Peygamberin bu ictihadlarında olsun, bazı davranışlarında olsun bazen yanıldığına da şahit olmuşlardır. Bir beşer olarak onun yanıldığı bazı hususları indirdiği vahiylerle Yüce Allah tashih etmiş, hatta bu yüzden bazen de onu eleştirmiştir. Benzer düzeltmelerin Cebrail ve zaman zaman da sahabe tarafındanda yapıldığı olmuştur. Şüphesiz bu tashihler, Hz. Peygamberin beşer vasfının tabiî bir sonucudur.
Ancak belirtmeliyiz ki, kaynağı, ister ilâhi, ister beşerî unsurlara dayansın, Hz. Peygamberin nihâî olarak ortaya koyduğu bir sünnet, sahabenin amel etmesi için yeterli olmuştur.

3- Sahabenin Sünnete İllet Ve Maksatlar Açısından Bakışları

a- İlletleri Gözetmeleri

Nebevi sünnetlerin, en güzel ve doğru bir şekilde anlaşılması için yapılması gerekenlerden birisi de; onların özel bir sebep üzerine bina edilip edilmediklerine, belirli bir illete bağlı olup olmadıklarına bakılmasıdır. [541]
Aslında bu durum, insanlar arası günlük iletişimde de söz konusudur. Sağlıklı bir iletişim için, söz ve davranışların gerekçelerinin bilinmesi adeta zorunludur. Buna hem meramını anlatabilmesi için konuşan, hem de onu doğru anlayabilmesi için dinleyen kişi ihtiyaç duyar. Aksi takdirde, orada yalnızca konuşanın birşeyler söylemesinden, dinleyenin ise onun dediklerini duymasından söz edilebilir. Oysa herhangi bir diyalogta amaç, belli bir hususun anlatılması ve anlaşılmasıdır. Böyle olunca konuşanın ne

dediğinden başka, onu niçin ve hangi sebeple söylediği, onunla neyi kastettiği ve amacının ne olduğu önemlidir. Dolayısıyla muhatabın bir sözü doğru olarak anlamasını sağlayacak belirleyici faktörlerin başında bu hususların kavranması gelir. Şayet bu faktörler anlaşılmazsa, söz eksik veya yanlış anlaşılabilecek, mana hatalı algılanabilecek, kastedilenden farklı bir mesaj alınabilecek, nihayet büyük bir ihtimalle harfi, yüzeysel bir anlamadan söz edilebilecektir. Aynı durum, davranışların anlaşılması için de fazlasıyla geçerlidir.

Bunların yanısıra, muhatapların ve gözlemcilerin dikkatleri, kavrayışları, muhakeme güçleri, mizaçları, eğilimleri, aklî ve kültürel düzeyleri, söz ve fiil sahibine bakış açılan vb. hususlar da, sağlıklı bir iletişim için en önemli unsurlardır. İşte bu ve benzeri unsurlar bakımından farklı farklı olmalarının tabii bir neticesi olarak sahabe, Hz. Peygamberin söz ve davranışlarını değişik şekillerde anlayabilmişler, farklı yorumlayabilmişlerdir. Nitekim Hz. Ebû Hureyre, İbn Ömer, trbû Saicl el-Hudrî, Ebû Zerr, Ebu d-Derda vb. bazı sahâbîlerde ağırlıklı olarak göüûlen temayül, duygusal anlama yöntemidir. Birçok misal ile açıkladığımız gibi onlara gerek sağlığında ve gerekse vefatından sonra Hz. Peygamberin söz ve davranışlarını çoğu zaman harfi ve şeklî bir yaklaşımla anlamışlardır. Bunun neticesinde de eksik ve yanlış algılayabilmişler, farklı değerlendirmeler yapabilmişlerdir.

Oysa fıkhı yönleri güçlü olan sahâbîlerin yaklaşımları ise öncekilerden çok farklıdır. Zira onların "Rasul (s.a.v.) ile uzun süre beraberliklerinden kazandıkları güçlü fikrî melekeleriyle tavsif edilmelerinin yanısıra, nasslardan hüküm çıkarma veya kıyas ile reyi kullanma ve maslahata itibar etme şeklînde temayüz etmiş bir metodu vardı. Çünkü onlar, Kur'an asrında yaşadılar, ayetlerin nüzul sebeplerine şahit oldular, Rasûlullah (s.a.v.)'in hadislerini dinlediler, onların illetlerini ve gayelerini anladılar. Onlar, aynı zamanda teşri maksatlarını ve özelliklerini müdrik oldukları gibi, hükümlerin illetlerini de biliyorlardı. Fesahat ve beyan ehli olmalarının yanısıra bütün bunlar, onlara fıkhı hazmetme gücünü kazandırmıştı. Bu sebepledir ki, onların hüküm çıkarmada uyguladıkları metodun kurallarını koyduklarını da göremiyoruz." [542]

Her ne kadar daha sonraki asırlarda telif edildiği gibi yazılı metodolojileri, usul ve kaideleri yok idiyse de, fakih sahâbîlerin Kur'an ve sünnete yaklaşırken, onlan anlarken ve hüküm çıkartırken dikkat ettikleri bazı kurallar ile, gözönünde bulundurdukları bir takım hususlar da yok değildi. İşte onların gözettiği en önemli hususlardan biriside, Hz. Peygamberin verdiği hükümlerinde, yaptığı davranışlarında itibar ettiği illetler ile maksadların tespit edilmesidir.

Öncelikle hatırlatmalıyız ki burada illetten kastımız, daha sonraki asırlarda birçok usulcünün değişik tarifler getirdiği, şartlarından ve çeşitlerinden bahsettiği ıstılahlaşmış "illet" değil, [543] sahabe dönemine de uygun olarak herhangi bir hükmün ya da fiilin sebebi, hikmeti, gaye ve gerekçesi şeklinde genel ve basit bir kullanımdır. Bilindiği gibi illetler; ya nassların ibare ve işaretlerinden anlaşılır, yada çeşitli karineler vasıtasıyla istinbat yoluyla ortaya çıkartılır. [544] Rasûlullah (s.a.v.), söz ve fiillerinde, illeti açıkça ifade ettiği gibi, bazen ihmal ettiği de olmuştur, mescidi için yeni yaptırmış olduğu minber yerine konulunca Hz. Peygamberin üzerine çıkıp namaza durdu. İftitah tekbirini aldı, rükuyu minberin üzerinde yaptı. Sonra geri-geri inip minberin dibinde secde yaparak tekrar minbere döndü. Bu şekilde namazı bitirince, oradakilere yöneldi ve şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! bunu ancak bana uymanız ve namazı öğrenmeniz için yaptım. " [545]

Ancak Rasûlullah (s.a.v.)'ın herhangi bir sebep veya illet belirtmeksizin ortaya koyduğu bazı talepleri ve hükümleri de mevcuttu. Bu tür talepler karşısında sahabeden birçoğu duyup anladığıyla amel ederken, kurban etlerine getirilen üç gün yenilebilmesi tahdidinde olduğu gibi kimileri de gelip ona sorabiliyordu. Bu arada hükümlerin illetlerini gözardı eden ya da anlayamadığı için illetlere muhalif hareket edenleri Hz. Peygamber uyarmış ve hükmün illetini hatırlatmıştır.

1- Mesela Kur'an-ı Kerîm, başkalarının evine izin istemeden girilmemesi prensibini getirmiş, Hz. Peygamber'inde talimat ve tatbikatı bu yönde olmuştur. [546] Fakat Sehl b. Sa'd es-Saidi'nin rivayet ettiğine göre, bir defasında, Rasûlullah (s.a.v.) odasında başını tararken, kapıdaki bir adamın içeriye baktığını görünce:

"Eğer senin baktığını bilseydim, gerçekten şunu gözlerine sokardım! İzin isteme, ancak bakmaktan (alıkoyması için) konulmuştur" diyerek çıkışmıştı. [547]

Görüldüğü gibi Rasûlullah (s.a.v.) izin isteme hükmünün illetini, bu olay üzerine açıkça ifade etmiştir. Buna göre izin, ev halkının, uygunsuz bir halde görülmemesi için meşru kılınmıştır. İzinsiz girmemenin, giriş için izin istemenin illeti, hükmün amacı, muhtemel bir harama bakışı önlemektir. İllet ihlal edildikten sonra, görünüşte hükme riayet etmiş olmak, yani evin içerisine baktıktan sonra izin istemek, anlamsız ve maksada muhalif bir hareket olmaktan öteye geçmez. Biz, burada Hz. Peygamberin o şahsa, *"Eğer senin baktığını bilseydim, şunu gözlerine sokardım"* sözünden kastının; onu sert bir şekilde azarlama, sakındırma ve tehdit olduğunu düşünüyoruz. [548] Ancak bu hadiseyi rivayet eden sahâbîlerin, Hz. Peygamberin o sözünden anladıkları ve ulaştıkları sonuçlar oldukça farklıdır. Mesela, Enes b. Malik'in rivayetine göre, Hz. Peygamber elindeki aleti adamın gözüne sokabilmek için fırsat kollamış, hatta harekete geçmiş, fakat adam geri çekilince *"Eğer yerinde öyle dursaydın, gözünü oyacaktım*" demiştir. [549]

Ebu Hureyre ise Hz. Peygamber'in bu hususta şöyle buyurduğunu soylemektedir:

"Her kim, izinleri olmaksızın bir kavmin evine bakarsa, onun gözünü çıkarmaları helal olur." [550] Diğer bir rivayetine göre Hz. Peygamber;

"*Şayet bir adam izinsiz olarak sana baksar bunun üzerine sen bir çakıl taşı atsan da, taş, onun gözünü çıkarsa, sana hiçbir günah (cünâh) olmaz,* [551] *gözü heder olmuştur*[552]*ona, ne diyet nede kısas gerekir"* [553]buyurmuştur.

Bu hususu nakleden diğer bir sahâbî Ebû Zerr'e göre ise Hz. Peygamber,

"Kim bir perdeyi açar, kendisine izin verilmeden içeriye bakar, aile mahremiyetini görürse, helal olmayan bir hadde varmış olur. Şayet o içeriye baktığında adam kalkıp onun gözünü çıkarsa, ondan diyet almam. Fakat bir adam, perdesi olmadığı gibi kapalıda olmayan bir kapıya uğrar da bakarsa, bu kez onun suçu yoktur, orada suç, ev sahibinindir." [554] demiştir.

"Rasûlullah şöyle buyurdu" şeklinde merfu olarak gelen bu haberler, kanaatımızca Hz. Peygamber'in yukarıda nakledilen te'dib ve tehdidinden, adı geçen sahâbîlerin anladıkları ve o söz ve eylemden çıkardıkları fıkhı bir neticeyi yansıtmaktadır. Hz. Peygamberin gerek bu ifadesinden ve gerekse Enes'in anlattığı hareketinden amaç, tamamen onu korkutma, caydırma ve sakındırma olmasına rağmen, özellikle Ebû Hureyre ve Ebû Zerr, onun maksadını pek dikkate almadan, hadis ve hadiseyi lafzı ve zahirî bir yaklaşım ile anlamışlar ve anladıkları bu manayı, sanki Hz. Peygamber aynen o şekilde söylemiş gibi merfu olarak rivayet edebilmişlerdir. Çünkü gerçekten Hz. Peygamberin amacı bu olsaydı, onlann lafızlarında ifadesini bulduğu gibi, hukuki cezayı gerektirecek bir suç bulunsaydı, Hz. Peygamberin o şahsı o anda veya biraz sonra cezalandırmasına kim engel olabilirdi? Hz. Peygamberin gördüğü ve bildiği halde, onu cezalandırmayıp, yalnızca azarlamakla yetinmesi veya Enes rivayetinde olduğu gibi, biraz üzerine yürümekle yetinmesi, onun amacının te'dib olduğunu ortaya koymaktadır. [555]

2- Bazı hükümlerin illetlerini anlayamayan sahâbîler, taaccüplerini dile getirmekten geri kalmıyorlardı. Nitekim İmam Malik, Hz. Ömer'in "Şaşılacak şey! halaya varis olunduğu halde, kendisi varis olmamakta?" dediğini nakletmektedir. [556] Aynı şekilde Hz. Ömer'in, müşriklere karşı güçlü görünme şeklindeki illetin, onların helakiyle ortadan kalkmasına rağmen, hâlâ neden remel yapmaya devam ettiklerine taaccüp ettiğini biliyoruz. [557]

3- Muâzetu'l-Adeviyye adlı bir hanım da Hz. Aişe'ye gelerek "Hayızlı kadının durumu nedir? Orucu kaza ettiği halde, namazı kaza etmiyor?" diye sormuştu Hz. Aişe ona "Sen Harûrî misin?" [558] deyince, o, "Hayır, ben sadece soruyorum" demiş, bunun üzerine Hz. Aişe, "Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber iken, biz bu hal ile karşılaşıyorduk ve orucu kaza etmekle emrolunuyor, ama namazı kaza etmekle emrolunmuyorduk" diye cevap vermişti. [559]

Görüldüğü üzere soran hanım, meselenin illetini öğrenmek üzere Hz. Aişe'ye kadar gelmiş, ancak ondan da bir cevap alamamıştı. [560] Şayet bu konuda Hz. Aişe'nin bildiği makul bir illet olsaydı, ona bunu mutlaka haber verir, yalnızca Rasûlullah'ın öyle emrettiğini söylemekle yetinmezdi.

4- Keza, mestlerin üzerine meshetme hususunda, Hz. Ali "Şayet din, akıl (rey) ile (tespit edilmiş) olsaydı, ayakların (mestlerin) altını meshetmek, üstünü meshetmekten daha evla olurdu" diyebilmiştir." [561]

Rasûlullah (s.a.v.), emir ya da yasak şeklindeki bir takım taleplerinde vaz'ettiği hükmün illetini, gerekçesini belirtmiyordu. Sahabe bir taraftan o talebi yerine getirirken, bir taraftan da o hükmün illetini anlamaya, öğrenmeye çalışıyor ve meseleyi kendi aralarında tartışıyorlardı.

5- Nitekim sahabe Hayber'de açlıkla başbaşa kalmış ve elde ettikleri ehlî merkepleri keserek pişirmeye başlamışlardı. Karavanaların bir kısmı kaynarken, bir kısmı pişmişti ki, Hz. Peygamberin tellalı gelerek "Ehli merkeplerin etlerinden birşey yemeyin ve onları dökün!" dedi. Abdullah b. Ebi Evfa (ö. 86) devamla, "Biz kendi aramızda bu yasağın sebebini konuştuk ve şöyle dedik:

a- Hz. Peygamber bunu olsa olsa, henüz ganimet taksim edilmediği için yasaklamıştır.

b- Bazıları ise, "Hz. Peygamber onları temelli yasakladı, çünkü bu merkepler pislik yemekteydi" dedi.[562]

Sözkonusu yasağın illeti hakkında bocalayan İbn Abbas ise, bu husustaki sahabenin sünnet anlayışı

tereddüdünü şöyle dile getirmektedir: "Rasûlullah (s.a.v.) onları, insanların yük taşıyan binekleri olmaları hasebiyle, bineklerinin bu surette kaybolmasını kerih gördüğü için mi yasakladı, yoksa, Hayber günü, ehlî merkep etlerinin yenilmesini haram mı kıldı bilmiyorum." [563] Yine bu konuda gelen rivayetlerden birisinde yasağı, tebliğ eden tellalın "Çünkü onlar murdardır" şeklinde gerekçeyi tasrih ettiği zikredilirken, [564] başka bir rivayette ise İbn Abbas'ın bu yasak iddiası karşısında

"De ki bana vahyolunanda leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki pistir- ve Allah'tan başkası adına kesilmiş fisk (hayvan) dan başka, yiyen kimseye haram edilmiş birşey bulamıyorum" ayetine dayanarak ehlî merkepleri helal addettiği bildirilmektedir. [565]

Görüldüğü gibi sahabe bu yasağın illetini tespit etmeye çalışmışlar ve çeşitli kanaatler ileri sürmüşlerdir. Onlardan kimisi, bu merkeplerin pislik yediği için, bir kısmı henüz ganimet taksim edilmediği için, kimi, Hz. Peygamberin bineklerinin bitmesinden korktuğu için, bazısı da illetlere bakmaksızın mutlak olarak haram kılındığını söylemişlerdir. [566]

Aslında İbn Hazm'ın da işaret ettiği gibi, binek olarak atlara, merkeplerden daha fazla ihtiyaç duyulmasına karşın, atların yasaklanmayıp yenilmesi; İbn Abbas'ın bu konuda zanna dayandığını ve yanıldığını gösterir. Keza tavuk vb. bazı hayvanların da pislik yedikleri halde helal olmaları, yasağın ganimetin teslim edilmemesinden dolayı olduğuna dair Hz. Peygamberin herhangi bir beyanatının olmamas[567] da, diğer sahâbîlerin illeti tespitte, kişisel tahmini kanaatlerini belirtmekten öteye geçemediklerini gösterir. Burada bizim için önemli olan husus; kanaatlerinin neticesine, isabet edip etmemesine bakmadan, sahabenin Hz. Peygamberin hükümlerinin altında yatan illetleri tespit etmeye, anlamaya çalışmaları, kendi aralarında bunu tartışmalardır. Hz. Peygamberin illetini belirtmediği veya sahabenin muttali olmadığı taleplerinin gerekçesini bilmeye yönelik tartışmalarını, ihtilaflarını ve neticede bazılarının yanılmış olmalarını gayet tabii karşılıyoruz.

Rasûlullah'm sözlü hükümlerinin illetleri hakkında farklı görüşler bildiren sahabenin, onun fiilleri karşısındaki ihtilaftan daha fazla olmuştur. Çünkü fiillerin sebep ve illetlerini kavrayıp tespit edebilmek, sözlere nispetle daha zordur, yine de bazı sahâbîler Hz. Peygamber'in fiillerinin sebebini araştırmışlar, illetini tespit etmeye çalışmışlar ve buna yönelik kanaatlerini dile getirmişlerdir. Bu hususta dikkat çekici bir misal olarak, götürülen bir cenazeden dolayı ayağa kalkıp kalkmama uygulamasını burada ele almayı uygun görüyoruz.

6- Kaynaklarımızdaki birçok rivayete göre, önünden bir cenazenin taşındığını görünce Rasûlullah (s.a.v.) derhal ayağa kalkmış, bunu sahabeye de emretmiş ve onlar da kalkmışlardır. [568] Bazı rivayetlerde Rasûlullah (s.a.v.) niçin kalktığını da ifade etmiştir.
Ebû Hureyre'den gelen bir habere göre, Hz. Peygamberin önünden bir cenaze geçirilmiş, bunun üzerine hemen ayağa kalkmış ve beraberindekilere [569]
"Kalkınız, çünkü ölüm korkunçtur" buyurmuştur. Başka bir rivayette, geçen cenazenin bir Yahudi cenazesi olduğu hatırlatılınca da *"O da bir insan değil miydi?"* cevabını vermişti. Yine Hz. Peygambere, *"Önümüzden geçen kafir cenazesi için de kalkalım mı?"* diye soran birisine O,
"Kalkın, siz, cenaze için kalkacak değilsiniz. Siz ancak canları alana tazim için kalkacaksınız" buyurmuştu. [570] Bu rivayetlerde Hz. Peygamber, oradaki sahabenin zannettiği gibi, bir müslüman cenazesi sanarak saygı ve ihtiramdan dolayı değil, ölümün dehşetinden ve inancı ne olursa olsun kaybedilmiş bir insana saygıdan dolayı kalktığını vurgulamıştır. Ancak orada bulunmayan veya Rasûlullah'ın bu açıklamasından haberdar olmayan sahâbîler, onun kalkış sebebi üzerinde çeşitli mülahazalar ileri sürmüşlerdir. Bunlardan birkaçını burada zikretmekte fayda görüyoruz.
Hz. Peygamber ile beraber bulunduğu halde, onun yukarıdaki sözlerini işitmemiş olacak ki, Yezid b. Sabit, Hz. Peygamber ve ashabının cenazeyi görünce ayağa kalktıklarını ve uzaklaşıncaya kadar ayakta kaldıklarını haber verdikten sonra şöyle demektedir: "Vallahi, cenazenin (verdiği kokunun) rahatsızlığından dolayı mı, yoksa oradaki yerin darlığından mı kalktı bilmiyorum. Onun erkek veya kadın, bir Yahudi cenazesi olduğunu sanıyorum. Hz. Peygambere neden dolayı kalktığını da sormadık." [571]
Torunu Hz. Hasan'dan gelen bazı rivayetlere göre Rasûlullah (s.a.v.) Yahudinin kokusundan rahatsız olduğundan dolayı, [572] bazı rivayetlere göre ise, oturmakta olan Rasûlullah'ın, bir Yahudi cenazesinin, başının üzerinde bir seviyeden geçmesini istemediğinden dolayı ayağa kalkmıştır. [573]
Ebû Musa el-Eş'ari'ye göre ise, melekler cenaze ile beraber oldukları için ayağa kalkılmalıdır. [574] Nitekim Ebû Musa, cenazeye kendisi ayağa kalktığı gibi, bunu başkalarına da emretmiştir. Oysa Hz. Ali onun bu yönde fetva verdiğini duyunca, Rasûlullah'ın cenaze için bir defa ayağa kalktığını, fakat bir daha yapmadığını [575] bundan nehyedilince de buna son verdiğini söylemektedir. [576] Rasûlullah (s.a.v.)'ın cenaze için önce kalktığını, kendilerinin de kalktığını, sonra ise oturduğunu, kendilerinin de oturduğunu haber veren Hz. Ali, [577] bilahare cenaze için ayağa kalkan birisine bunun, Yahudilerin işi olduğunu söylemiştir [578] Ebû Musa, Ebû Mes'ud ve Ebû Said gibi cenazeye kalkmaya devam eden sahâbîlerin aksine, [579] Hz. Ali, İbn Mes'ud ve arkadaşlarının cenaze için ayağa kalkmadıkları gelen rivayetler arasındadır. [580]
Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Rasûlullah'ın ilk uygulaması, cenazeye kalkma şeklinde gerçekleşmiştir. Yukarıdaki rivayetlere göre o, bunu ölümün dehşetinden ve ölüye saygıdan dolayı yapmıştır. Ancak bunu duyamayan sahâbîler, onun bu hareketini, cenazenin kokusu, yer darlığı, düşük seviyede kalmama gibi bazı harici sebeplere bağlarken, bazıları da cenazenin yanındaki meleklerin varlığını sebep göstermiştir. Bu sebeplerden herbiri, Hz. Peygamberin cenazeye kalkış sebebi hakkında o sahâbilerin kişisel tahmin ve düşüncesinden ibarettir. Halbuki ilk rivayetlerde Hz. Peygamberin belirttiği gibi, o, bunu ölüye ve ölüme karşı bir saygı davranışı kabilinden yapmış, ancak daha sonra bu haraketi Yahudilerin de yaptığını öğrenince, onlara muhalafet etmek üzere kalkmaktan vazgeçmiş ve oturmuştur. Aynı hareket şayet Yahudilerin bir adeti olmasaydı, muhtemelen Hz. Peygamber cenazeye kalkmaya devam edecekti ve bu sünnet olacaktı. Bu hususta sahabenin bu kadar ihtilaf etmesinde de, Hz. Peygamberin yalnızca bir defa kalkmış olmasının rolü büyüktür. Bir defa kalkmış olmasına rağmen daha sonra bunu terketmiş olması, cenaze için ayağa kalkmanın sünnet olmadığını göstermektedir.
7- Rasûlullah (s.a.v.)'ın sünnetlerindeki illetler ve sahabenin konuya yaklaşımına ilginç bir misal de, erkeklerin elbiselerini uzatmalarına dair Hz. Peygamberin getirdiği yasaklamadır.
Kaynaklarımızdaki birçok rivayette, Hz. Peygamber elbiseyi uzatmayı yasaklamış, [581] topukların altına salınması halinde, o kısımların cehennemde olacağı [582] ve bu şekilde elbisesini uzatan kimselerle, Yüce Allah'ın konuşmayacağını, onlara bakmayacağını ve onları temize çıkarmayacağını haber vererek ümmetini bundan sakındırmıştır. [583]
Bu rivayetlerde Hz. Peygamber, elbiseyi uzatmayı niçin yasakladığını tasrih etmeksizin bunu mutlak olarak yasaklamıştır. Oysa bu hususta varid olan diğer rivayetlere baktığımızda, Hz. Peygamberin, bu hükmün illetini açıkça ifade ettiğini görmekteyiz:
"Allah, elbisesini kibirlenerek uzatan-sürükleyen kimseye kıyamet günü bakmaz." [584] İbn Ömer'in elbisesini uzatmış bir adama, Rasûlullah'tan bizzat işittiğini söyleyerek hatırlattığı şu rivayet daha açıktır: *"Kim elbisesini uzatır ve bununla yalnızca kibirlenmeyi isterse, Allah ona kıyamet günü bakmaz."* [585]
Nitekim Rasûlullah'ın bu ikazlan üzerine Hz. Ebû Bekir, "Ey Allah'ın Rasûlü, bazen elbisemin eteği sarkıyor, ancak ben onu kaldırıyorum, (ne dersin?)" diye sorunca, Hz. Peygamber ona
"Sen onu kibir olarak yapanlardan değilsin" buyurmuşlardır . [586]
İşte bu rivayetlerden anlaşılmaktadır ki, Hz. Peygamber elbiseyi uzatmayı, kibirlilikten, kibir göstergesi olduğundan dolayı yasaklamıştır. Yani yasağın illeti kibir ve şöhrettir. Hz. Peygamberin bu hususta bildirdiği vaidler, bizzat elbisenin uzaltılmasından dolayı değil, kibirle ve şöhret için giyildiğinden dolayıdır. Şu halde asıl yasaklanan kibir ve şöhret arzusudur. Rasûlullah (s.a.v.) cahiliyyeden beri, Araplar arasında kibirliliğin en bariz göstergelerinden olan elbiseyi uzatmayı, müslümanların da kibirlenmelerine sebebiyet verebilir endişesiyle yasaklamıştır. Nitekim, Üsame b. Zeyd, İbn Ömer, Zeyd b. Erkam, Berâ b. Azib ve Ebû Said gibi birçok sahâbîler, bu yasağa riayet ederek elbiselerini baldırlarının ancak yarısına kadar salmışlardır. [587]
Öte taraftan hükmün illetinin kibir olduğunu gözönünde bulunduran bazı sahâbîler, farklı sebeplerle elbiselerini uzatmakta bir beis görmüyordu. Nitekim, edeb ve hayadan dolayı Hz. Ebû Bekir'in, çok zayıf cüsseli olduğu için incecik bacaklarından dolayı da İbn Mes'ud'un elbiselerini uzattıklarını biliyoruz. [588]
Burada yeri gelmişken, hükmün; varlığını illet ile beraber sürdürdüğü gibi illetin yokluğuyla da ortadan kalkacağı gerçeğini [589]sahabenin de çok iyi bildiğini ve buna göre farklı davranışlar sergileyebildiklerini söylemeliyiz. Yukandaki hükme medar olan kibirlilik illeti, o dönem Arap toplumunda elbisenin uzatılma
seklinde tezahür ediyordu. Ancak değişik zaman ve iklimlerde, farklı kültür geleneklerde aynı illet daha farklı, hatta tam tersi bir uygulama ile ortaya çıkabilir. Nitekim, sünnete ittibaı ile tanınan Tabiûnun büyük hafızlarından Eyyup Sahtiyanı (ö. 131)[590] elbisesini uzatmakta bir beis görmediği gibi, şu çarpıcı
tesbitte bulunmaktadır: "Geçmişte şöhret, elbisenin uzatılmasındaydı. Bugün ise şöhret, kısaltılmasındadır." [591]
Şu halde yasağın illeti olan kibir ve şöhret ile onun dışa yansıması toplumdan topluma değişebilir. Eyyûb es-Sahtiyanî'nin açıkça ifade ettiği gibi, cahiliyye sahabe toplumunda, elbisenin uzun olanı şöhret göstergesi iken, ikinci asır Basra'sında ise kısaltma, şöhret ve kibir göstergesi olabilmiştir.
İşte Hz. Peygamberin yukandaki yasağının lafzını ve şeklini değil de, onun altında yatan mana, ruh, illet ve maksadı görebilen sahâbîlerden İbn Abbas, Hz. peygamberin bütün sünnetlerinden hareketle, her yer ve zaman için geçerli, her toplum için elverişli olan şu ilkeyi ortaya koyabilmiştir: "Şu iki husus seni hataya düşürmedikçe, dilediğini ye, dilediğini giy! Bunlar; israf ve kibirdir." [592]
Hatta İbn Abbas'ın atlas (istebrak) elbise giyilmesi hususunda da aynı yaklaşım içerisinde olduğunu görüyoruz. Nitekim o hastalandığında ziyarete gelen Misver b. Mahreme, onun üzerinde atlas (kaim ipek kumaş) bir elbise, önünde de üzerinde figürler (temasil) bulunan bir örtü görünce, bunun neyin nesi olduğunu sorar. İbn Abbas ona şu manidar cevabı verir: "Vallahi, bildiğim o ki, Rasûlullah'ın bundan ancak büyüklenme ve kibirden dolayı yasakladığını sanıyorum. Allah'a hamdolsun biz öyle değiliz." [593]
Gerçekten İbn Abbas'ın da belirttiği gibi Hz. Peygamber, müslümanlan çeşitli ipek elbiseler giymekten yasaklamıştır. [594] Ancak o, bunu tıpkı elbise uzaltma yasağında olduğu gibi, kibirlilik illetine bağlamış, şayet rivayet sahih ise kendisinde böyle bir illetin olmadığını iddia ederek yasaklanan ipek atlası rahatlıkla giyebilmiştir.
Yine güzeli sevdiğini, terliklerinin bağcığından, kırbacının bağına kadar her şeyinin güzel olmasını sevdiğini, bunları yaparken hakkı bilen ve ona teslim olan kalp taşıdığını söyleyen ve bunun kibir olup olmadığını soran birisine Hz. Peygamber;
"Bunlarda kibir yoktur. Kibir, insanları küçük görmen, hakka karşı büyüklük taslayıp, onu kabul etmemendir" [595] buyurması da gösteriyor ki, kibir; kalpten kaynaklanmakta ve giyim kuşamdan çok, davranışlarda tezahür etmektedir. Dolayısıyla kibir olmaksızın elbiseyi uzatmak, ipek giymek mümkün olabildiği gibi, ipek giymediği, elbisesini kısa tuttuğu halde de kibir, gösteriş ve şöhret sözkonusu olabilir. [596]
Bunun içindir ki, İmam Buhârî, Safah'indeki Kitabu'l-Libas'ın başına "Allah Teala'nın;
"De ki: Kulları için çıkardığı Allah'ın zînetlerini haram kılan da kimdir?" buyruğu babı şeklinde bir başlık atmış ve hemen akabinden muallak olarak Hz. Peygamberin şu tavsiyesine yer vermiştir:
"İsraf ve kibir olmaksızın yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz." [597]
Yine İbn Abbas, Rasûllulah'ın;
"Her kim bir gıda maddesi satın alırsa, onu teslim almadan satmasın" şeklindeki buyruğunu rivayet ettikten sonra "Sanıyorum ki herşey gıda maddesi gibidir" değerlendirmesini yapmaktadır. Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, o dönemde en fazla alınıp-satılan buğday vb. gıda maddesini dile getirmiş, İbn Abbas ise fıkhı sayesinde o hükmün yalnızca gıda maddesine hasredilemeyeceği neticesine varmış ve bunun satın alman herşeye teşmil edilmesi gerektiği kanaatini belirtmiştir. O, gıda maddesiyle ilgili Hz. Peygamberin hükmünü genelleştirmiş ve alınıp-satılan herşeyi o hükmün kapsamına dahil etmiştir.
Netice itibarıyla, gerek şu ana kadar verdiğimiz ve gerekse daha sonra vereceğimiz misaller ortaya koymaktadırki, özellikle fakîh sahâbîler, sünnetlerin illetlerini gözetmişler ve hükümleri bu illetler üzerine bina etmişlerdir. Hatta bu kapıyı daha da geniş tutmuşlar ve nasslarda belirtilen illetlerden hareketle, yine onları esas alarak yeni hükümler ortaya koymuşlardır. Bu illetlerde ise genel olarak, o fiilden meydana gelecek fayda ya da zarar şeklindeki maslahata ve hikmete dayanmışlar, zahirî vasıfların peşinden gitmemişlerdir.
İleride işleyeceğimiz üzere, bu illetleri göz önünde bulunduran sahabe, hükmün meşru kılınmasında esas olan mana ve maksadın değişmesi üzerine bazı hükümleri değiştirebilmişlerdir. Böylece Rasûlullah'ın ashabı, şeriata bir bütün olarak bakmışlar, onun genel prensiplerini ve bütün olarak külli kaidelerini aynı anda mülahaza etmişler ve onları dondurmamışlardır
-[598]

b- Maksadları Gözetmeleri

Bilindiği gibi sahabe, hükümleri Hz. Peygamberin sözlerinden, fiillerinden, ikrarlarından, sükûtundan ve bütün hallerinden elde etmekteydi. [599] Sözlerdeki "lafızlar, ancak murad edilen manaya ulaşmak için bir vesiledir. Asıl kasdolunan şey ise manadır." [600] Sâri' de zaten ibadetler hariç, nasların lafızlarına değil, manalarına ittiba edilmesini

kasdetmiştir [601]
Emir ve nehiylerdeki şer'î maksad ya tümevarım yoluyla ya da emrolunan hususlardaki maslahata, yasaklanan hususlardaki mefsedete delalet eden sözlü veya hal ile ilgili karinelerden anlaşılır. [602] Bu münasebetle, Rasûlullah'ın söz ve davranışlarındaki kasdını doğru şekilde anlamada, sahabenin birkaç yönden avantaja ve imtiyazlı olduğunu düşünüyoruz. Önce fasih bir Arapça'ya sahip olduklarından, Kitap ve sünneti daha iyi anlayabiliyorlardı. Olaylara, sebeb-i nüzul ve sebeb-i vürudlara şahid olduklarından ve çeşitli karineleri gördüklerinden, durumları daha iyi biliyorlardı. Çünkü hazır bulunan, bulunmayanın göremediğini görür. Yine onlar, Rasûlullah'ı ilk kabul edenler oldukları gibi, vahyin de ilk muhatapları idiler. İşte olaylara şahit olan sahâbîler, Sârinin maksadını gözetiyorlardı. İhtimaller ortaya çıktığında ise, Rasûlullah'a sorabiliyorlardı. [603]
Daha Hz. Peygamber döneminden başlayarak sahabe ve ondan sonra gelen fukaha, nasların lafzı ile maksad ve ruhu arasında bir denge kurmaya çalışagelmişlerdir. Kimi lafzına ağırlık verirken, kimi de dengeyi özenle korumak istemiştir. Nitekim, tamamen ruha itibarla lafzı ihmal eden bir diğer aşırı uç da eksik olmamıştır. [604]
1- Nitekim Hz. Peygamber Ahzab günü, ashabını, Benî Kurayza Yahudilerine gönderirken onlara *"Herkes öğle / ikindi namazını ancak Kurayza Oğulları Yurdu'nda kılsın!"* direktifini vermişti. Yolda giderken namazın vakti girdi. Onlardan bir kısmı "Biz oraya varmadıkça kılmayacağız, vakit geçse bile biz ancak Rasûlullah'ın bize emrettiği yerde kılarız" dedi. Diğerleri ise namaz vaktinin geçmesinden korktular ve "Bilakis biz kılacağız, çünkü Hz. Peygamber sizin namazı terketmenizi kasdetmedi" diyerek Kurayza Oğulları Yurdu'na varmadan kıldılar.
Sonra bu husus Hz. Peygambere hatırlatıldı da, onlardan hiçbirini ayıplamadı. " [605]
Birinci grup sahâbîler; bu direktifin sadece lafzına göre hareket etmişler, onun ne dediğini esas almışlar ve bunu da hakikata hamlederek emrin zahirine uymuşlar ve vaktin çıkmasına aldırış etmemişlerdi. Onlar Hz. Peygamberin bu talimatını tevil cihetine gitmeksizin, onu özel bir hüküm olarak kabul etmişler ve namaz vakti geçmiş olmasına rağmen emre aynen uymayı yeğlemişlerdi.
İkinci grup sahâbîler ise; sözkonusu emri, hakikatinin dışında bir manaya hamletmişler, bunu, Kurayza Oğulları'na süratli bir şekilde gitmeleri için yapılan bir teşvikten kinaye olarak anlamışlar, Hz. Peygamberin kastının namazı mutlaka orada kılmaları olmadığı, bilakis oraya varmakta çok acele etmeleri, bir an önce ulaşmaları olduğunu düşünmüşlerdi. [606] Bu sahâbîler Hz. Peygamberin ne dediğini değil, bununla neyi kasdettiğini göz önünde bulundurmuşlar, lafzı değil, manayı, maksadı esas almışlardı. Hatta lafzın zahiri, namazın ancak orada kılınmasını ifade etmesine, Abdurrazzak'ın rivayetine göre "Size kesin olarak söylüyorum" [607]İbn Hişam'ın rivayetinde ise, "Kim söz tutar ve itaatkar ise..." [608] buyurmasına rağmen, bunu, oyalanmadan çabukça gitmelerini amaçlayan bir ifade olarak tevil etmişlerdir.
İbn Kayyim'in yerinde bir tespitiyle birinci grup, zahirilerin selefi, ikinci grup ise mana (maksad mekasıd) ve kıyas ehlinin selefidirler. [609] Yine onun naklettiğine göre, birçok fakih; birinci grubun, nassın zahirine bağlandıkları için mazur olduklarını, hatta emre inıtisali kasdettiklerinden dolayı bir ecir aldıklarını; oysa ikinci grubun, hem acele etmek suretiyle aynı emre, hem de ikindi namazı gibi bir namazı kılmakla Yüce Allah'ın rızasına muvafik hareket ettikleri için hem cihad, hem de vaktinde namaz kılma şeklinde iki fazileti cemederek iki ecir aldıklarını, diğerlerinden daha fakih olmaları hasebiyle kendilerinden istenilen hususu anlayabildiklerini açıkça ifade etmişlerdir [610]Her ne kadar Rasûlullah (s.a.v.), iki grubu da ayıplamamış ise de, netice itibarıyla, lafza değil de, mana ve maksada uygun hareket eden ikinci grup, birincilere nispetle hem daha isabetli, hem de daha kazançlı gözükmektedir. Zira birinciler, lafza uyarak namazın vaktini geçirdikleri için onu kaza ederken, maksada uyanların herhangi bir kaybı olmamıştır.
2- Sahabenin maksadlara itibar ettiğine dair başka bir misal de, fıtır sadakalarının hangi cins mallardan verileceği meselesidir. Abdullah b. Ömer'den gelen rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) fıtır sadakasını hurmadan bir sa' (2156 gr.) veya arpadan bir sa' olarak belirlemiştir. Buna dayanarak İbn Ömer, fıtır sadakasını arpadan verdiği bir defa hariç, sadece hurmadan vermiştir. [611] Hz. Ali ve İbn Abbas ise hurma ve arpanın yanısıra Rasûlullah'ın, buğdaydan da yarım sa' belirlediğini haber vermektedir. [612]
Burada cevap isteyen bir soru, acaba, Rasûlullah (s.a.v.) fıtır sadakası verilecek mahsulleri sadece bu üç sınıfa mı hasretmiştir? Yoksa bunları sahabe için kolaylık olsun diye örnek olarak mı zikretmiştir? Şayet Hz. Peygamberin kasdı, bizzat bu mahsullerin cinsleri değilse, diğer mahsullerden de sadaka verilebilir mi?
İbn Ömer'in aksine, diğer sahâbîlerin bu konuda daha geniş düşündüklerini, değişik mahsullerden de fıtır sadakası verdiklerini görmekteyiz. Ebû Said el-Hudri bu hususta "Biz fıtır sadakasını; buğday, arpa, hurma, keş/çökelek (eqıt) veya kuru üzümden Hz. Peygamberin sa'ı ile bir sa' verirdik. [613] Yediklerimiz de zaten arpa, kuru üzüm, keş ve hurma idi" [614] demektedir. Abdullah b. Şeddad ise, fıtır sadakasından sorulduğunda, buğday veya undan yarım sa' verilebileceğini söylemiştir. [615]
Buradan anlaşılıyor ki, aslında Rasul (s.a.v.), çevre ve zamanın şartlarına riayet etmiş ve böylece fıtır sadakasını, insanların ellerinde bulunan yiyeceklerden vermelerini vacip kılmıştır. Çünkü bu, verene daha kolay, alan için de daha faydalıdır. [616]
İşte Hz. Peygamberin hurma, arpa ve buğday şeklinde üç sınıf mahsul belirlemiş olmasına rağmen sahabe, onun kasdını esas almış, daha onun döneminde iken, [617] ellerinde bulunan keş ve kuru üzümden de sadaka vermekte hiçbir mahzur görmemişlerdir. Sahabenin bunu yaparken, Hz.Peygamberden izin aldıklarına dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Dolayısıyla onların büyük bir ihtimal ile, onun maksadı doğrultusunda hareket ettiklerini ve Hz. Peygamberin karşı çıkmamakla bunu onaylamış olduğunu düşünüyoruz. Özellikle keş ve un gibi değişik mamulleri bile verebilmelerinden, onların, fıtır sadakasından pratikte kasdolunan bayram günlerinde fakirlerin ihtiyacını giderme hikmetini gözettikleri anlaşılıyor.
3- Yine Abdullah b. Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'ın yağmur olmadığı ve yolculukta bulunmadığı halde, öğle ile ikindi, akşam ile de yatsı namazlarını cemettiğini haber vermiş, kendisine onun bununla neyi amaçladığı sorulunca "Ümmetine genişliği, güçlük vermemeyi" diye cevap vermiştir. [618]
4- Yolculukta namazları iki rekat kılmanın Hz. Peygamberin sünneti olduğunu söyleyen İbn Ömer, [619] yolculukta nafile namazları kılanları görünce "Eğer namazlardan önce veya sonra nafile kılacak olsaydım, (farz namazları) tam kılardım. Ben Hz. Peygamber ile, Ebû Bekir ile vefatlarına dek beraber bulundum, iki rekattan fazla kılmıyorlardı. Ömer ve Osman da böyle yapıyorlardı" [620]demiştir.
5- Aynı şekilde İbn Ömer, yolculukta sabah ezanı dışında başka ezan okumaz ve "Ezan, insanların imamın arkasına toplanmaları içindir" derdi. [621]
Hz. Peygamberin söz ve fiillerinin zahirlerine sımsıkı bağlılığıyla tanınan İbn Ömer bu iki meselede gâî yorum yapmakta ve onlara maksadlar doğrultusunda yaklaşmaktadır. Zira yolculukta namazların kasredilmesi, yolculara vakitten kazandırma, yolculuğun bir an evvel tamamlanması, kolaylaştırma gibi hikmet ve maksadlara mebni, meşru kılınmış bir ruhsattır. Aynı amaçla nafile namazlar da terkedilmiştir. Bu sebeple İbn Ömer haklı olarak, "Nafile kılacak olsaydım, farzları tamamlardım" demiştir.
Aynı şekilde ezan da, cemaatı namaz kılmak üzere mescide davet amacına matuf şer'î bir vesiledir. Yolculuk esnasında, mescide cemaatin davet edilmesi sözkonusu olmadığına göre, vaktin girdiğini ezan okumak suretiyle ayrıca ilan etmeye gerek yoktur. Usulcülerimizin de dediği gibi, "asıl, yani maksad düştüğünde, onu gerçekleştirmek için var olan vesile de düşecektir. [622]
Özellikle fakih sahâbîler, Rasûlullah (s.a.v.)'ın buyruklarını, onun hedeflediği maksadlar ve maslahatlar ışığında algılıyorlar ve bu doğrultuda uyguluyorlardı. Onlar gerek Hz. Peygamberin sağlığında, ve gerekse vefatından sonra, herhangi bir meselede fetva veya hüküm verdikleri zaman, fer'î meseleler ile ilgili nassların ifade ettiği lafzîliğe ve donukluğa takılmaksızın, şeriatin genel hedeflerini ve ilkelerini gözönünde bulunduruyorlardı. [623]
6- Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderdiği zaman, ona zekat toplama görevini de yüklemiş, bu hususta gerekli talimatı da vermişti. Bunlar arasında, Hz. Peygamberin,
"Tahıldan tahıl, davardan koyun, develerden deve, sığırdan da inek al!" emrini verdiği de rivayet edilmektedir. [624] Fakat sahabeden helal ile haramı en iyi bilen Muaz, tahıldan tahıl alınacağını ifade eden bu buyruğun zahirine takılmamış, zekatın alınışındaki hedefleri gözetmiş ki, o da zenginin nefsini ve malını temizlemesi, arındırması, fakir müminlerin ,ihtiyaçlarının giderilmesi, İslam'ın mesajının yücelmesi için yardımlaşmanın sağlanmasıdır. Bu hedefler doğrultusunda hareket eden Muaz, zekat vacip olan Yemen halkından, zekat mallarının kıymetini almakta hiçbir beis görmemiş, mensucat ve giyim-kuşamı bol olan bu insanlardan giyecek almayı tercih etmiştir. [625]
Buhârî'nin muallak olarak, Beyhakinin ise senediyle rivayet ettiğine göre Muaz onlara şu çağrıda bulunmuştur: "Zekatlardaki arpa ve tohum yerine elbise, aba veya müsta'mel giysi gibi mallardan bana getirin, alayım. Zira bu size daha kolay, Hz. Peygamberin ashabı içinse daha hayırlıdır." [626] Karadavi'nin dediği gibi, Muaz'ın Yemen'deki bu uygulaması, yani zekatın kıymetini alması, Hz. peygamberin sünnetine bir tearuz teşkil etmez. O, Kur'an ve sünnetten sonra, içtihadını üçüncü mertebede görmüştür. Sahabeden hiç kimsenin buna karşı çıkmaması da onların zımnen bu hükme muvafakat ettiklerini göstermektedir.
Sahabe, Hz. Peygamberin, özellikle namaz ve hac gibi ibadetler esnasında yapmış olduğu bazı fiillerin, onun tarafından kasıtlı olarak, ibadet amacıyla mı yapılmıştır, yoksa rastgele veya ârizî bazı sebeplerden dolayı mı yapılmıştır, bu hususlarda ihtilaf etmişler, o fiillerin teşrîî olup olmadığını tartışmışlardır.
Burada hemen belirtelim ki, tarihte ve günümüzde, "teşrîî ve gayr-i teşrîî" başlığı altında yapılan bu tartışmalar, sahabe tarafından "sünnetttir veya sünnet değildir" şeklinde nitelendirilerek yapılmaktaydı. Onlar, Hz. Peygamberin fiillerinden, kendisine uyulup, aynen onun yaptığı gibi yapılmasının matlup olduğunu düşündükleri bazı tasarruflarını sünnet diye nitelendirirken, Hz. Peygamber yaptığı halde, matlup olmadığını zannettikleri bazı tasarruflarının ise sünnet olmadığını söylemişler ve bunu izah etmeye çalışmışlardır. [627] Bunun en güzel misallerini hac menasiki esnasında Hz. Peygamberin yaptığı bazı fiillerinin mahiyeti hakkındaki ihtilaflarda görmekteyiz.
7- Nitekim Ebu't-Tufeyl [628] denilen bir zat, İbn Abbas'a gelerek, "Senin kavlin, Rasûlullah'ın Kabe'yi tavaf ederken remel yaptığını ve bunun da sünnet olduğunu iddia ediyorlar, ne dersin?" diye sorunca, İbn Abbas "Hem doğru, hem, yanlış söylüyorlar" cevabını verdi. O zat bununla ne demek istediğini sorunca İbn Abbas, "Doğru söylediler, çünkü Rasûlullah (s.a.v.) tavafta heybetli yürüdü. Yanlış söylediler, zira bu sünnet değildir. Rasûlullah Mekke'ye geldiğinde müşrikler "Muhammed ve ashabı zayıflıklarından dolayı Beyt'i tavaf etmeye güçleri yetmeyecek" demişlerdi, bunun üzerine Hz. Peygamber onlara ilk üç şavtında heybetli olarak, dört şavtında ise yürüyerek tavaf etmelerini emretti.
Ebu't-Tufeyl, "Kavmin, Rasûlullah'ın Safa ile Merve arasını devesinin üzerin, de tavaf ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyorlar, buna ne dersin?" diye sorunca İbn Abbas yine "Hem doğru, hem yanlış söylediler" diye cevap verdi. Soran şahıs yine ne demek istediğini sorunca, İbn Abbas şöyle dedi: "Doğru söylediler, gerçekten de Rasûlullah (s.a.v.) Safa ile Merve arasını deve üzerinde tavaf etti. Yanlış söylediler, çünkü bu da sünnet değildir. Zira Hz. Peygambere yaklaşmak isteyen insanlara engel olunmadığından, hem bu izdihamı önlemek, hem de onu görebilmeleri ve sözünü işitebilmeleri için deve üzerinde tavaf etti." [629]
Yine İbn Abbas'tan gelen diğer rivayetlerde de, müşriklerin, Medine'nin hummasının müslümanları zayıf düşürdüğünü söyleyerek onların bu halini seyretmek için oturduklarını, Hz. Peygamberin de sırf onlara karşı kuvvetli görünmek için gösterişli ve dinç yürümelerini emrettiğini ifade etmektedir. [630]
İbn Abbas sözkonusu fiilin yapılış sebebinin, diğer bir ifade ile illetinin müşriklere karşı bir güç ve gövde gösterisi olduğundan hareketle bunları söylemektedir. Ona göre bu

davranış, yalnızca o günlerde yapılan geçici bir illete mebni idi ve bu ârizî ve haricî sebep olan müşrikler kalmadığına göre, bu fiili yapmaya da gerek kalmamıştı. Dolayısıyla, Allah'a yaklaşma kastı olmayan ve sırf zikredilen bu özel ve geçici sebebe binaen yapılan heybetli yürüyüşün sünnet olmadığını belirtmiştir.
Ancak, Ahmed b. Hanbel'in yine Ebu't-Tufeyl'den naklettiği iki rivayette ise İbn Abbas yukarıdaki sebeb-i vürudu zikrettikten sonra "Hz. Peygamber ilk üç tavafta bu gösterişli yürüyüşü yaptı ve böylece sünnet oldu" demiştir. Devamla Ebu't-Tufeyl, İbn Abbas'ın, Hz. Peygamberin bunu Veda Haccı'nda da yaptığını rivayet ettiğini bildirmektedir. [631] Çelişkili gibi gözüken bu iki rivayeti, şöylece uzlaştırmamız mümkündür. Hz. Peygamberin bu yürüyüşü, başlangıçta ibadet kasdıyla, hac menasikinden bir cüz ve tavafın karakteristik bir özelliği olarak, sünnet olsun diye yaptığı bir eylem değildi. Aksine, müşriklere karşı güçlü görünme gibi çok özel ve geçici bir sebebe binaen yaptığı, yaptırdığı bir davranıştı. Ancak böyle bir sebep kalmadığı halde Hz. Peygamber onu Veda Haccı'nda da yapmışsa, bu defa geçmişin bir hatırası olarak kasıtlı bir davranışa, kalıcı bir sünnete dönüşmüş olacaktır. Dolarıyla bu yürüyüş Hz. Peygamberin ilk defa yaptığında değil de Veda Haccı'nda tekrarlaması ile sünnetleşmiştir. Nitekim aynı konunun Hz. Ömer'in zihnini de kurcaladığını görmekteyiz. O bu hususta şöyle demiştir: "Biz neden bu remele devam ediyoruz ki? O zamanlar biz remel ile sadece müşriklere gösteriş yapmışta. Halbuki Allah onları helak etmiştir. Fakat biz, Hz. Peygamberin yapmış olduğu birşeyi terketmek istemeyiz." [632]
Şu halde, gerek Hz. Peygamberin düşman bulunmadığı halde Veda Haccı'nda remel yapması, gerekse daha sonra sahabenin bunu yapmaları remelin sünnet haline geldiğini gösterir, [633] Özellikle hac menasikinin hemen her bir uygulamasının Hz. İbrahim ve Hacer'in yaptıkları bazı hal ve hareketlerinin sembolik olarak canlandırılması, tarihin yâdedilmesi olduğu hatırlanacak olursa, bu menasik içerisinde, müşriklere karşı gösteri gibi geçici, ama anlamlı bir uygulamanın kalıcı bir hale gelmemesi için bir sebep yoktur. Zira, tavaf, sa'y, şeytan taşlama, kurban kesme vb. ibadetler benzer niteliktedir ve herbiri haccın en önemli menasikini oluşturmaktadırlar.
Hz. Peygamberin deve üzerinde sa'y yapmasının sebeplerini, onun buna niçin ihtiyaç duyduğunu İbn Abbas açıklamıştır. Burada önemli olan diğer bir husus ise, soran şahsın ifadesine göre bazı sahâbîlerin bunu sünnet olarak değerlendirebilmiş olmasıdır. Halbuki Hz. Peygamber buna yalnızca ihtiyaçtan dolayı tevessül etmiş, ashabından da böyle birşey yapmalarını istememiştir. Ama buradan özürlüler için cevaz çıkartılırken, İbn Abbas'ın görüşü üzerinde de icma edilmiştir. [634]
8- Hz. Peygamberin yapmış olduğu fiillerin teşrîî ya da sahabenin ifadesiyle sünnet olup olmamasıyla ilgili ihtilaf edilen konulardan birisi de hacda Mina'dan inerken, Mina ile Mekke arasındaki Muhassab, Ebtah, Bathâ veya Hayf-i Benînane diye isimlendirilen yerde inip gecelemedir. Rasul-i Ekrem Mina'dan dönüşte buraya inmiş, Zühicce'nin ondördünde burada gecelemiştir. Ancak Hz. Peygamberin burada konaklaması, ibadet kastıyla mı, yoksa istirahat vb. herhangi bir sebeple mi vuku bulmuştur? Dolayısıyla bu, hac menasikinden bir adetmidir? Yoksa Hz. Peygamberin bir beşer olarak rastgele yaptığı sıradan bir konaklama mıdır? Bu hususta sahabenin farklı yaklaşımları, konumuz açısından fevkalade önem arzetmektedir. Burada konaklamanın sünnet olduğu kanaatinde olanlar, Ebû Hureyre'nin şu haberini ileri sürmektedirler: "Rasûlullah (s.a.v.) Mina'dan hareket ederken;
"İnşaallah yarın (müşriklerin) küfür üzere yeminleştikleri yer olan Kinane Oğulları Vadisinde konaklayacağız" buyurmuştur. Haberin râvîsi Zuhri'nin verdiği bilgiye göre,[635] Hz. Peygamber burayla Muhassab'i kasdetmektedir. Çünkü Kureyş ve Kinane Oğulları, Haşim ve Muttalib Oğullarına karşı, Rasûlullah'ı teslim edinceye kadar, onlarla evlenmemek, alış-veriş yapmamak üzere orada yeminleşmişlerdi. [636] Dolayısıyla Hz. Peygamber, müşriklerin küfür alametlerini, Allah ve Rasulüne düşmanlıklarını izhar ettikleri bu yerde, İslam'ın alametlerini izhar etmeyi kasdetti. Nitekim Taifte Lât ve Uzzâ'nın yerlerine Taif Mescidi'nin yapılmasını emretmesinde olduğu gibi, küfür ve şirk sembollerinin yerine, tevhid sembolünü ikame etmek Hz. Peygamberin bir adeti idi. [637]
İşte bundan dolayı Rasûlullah'ın bu fiiline uyarak Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbn Ömer gibi birçok sahâbî burada konaklamışlardır. [638] Hatta Nafi'in bildirdiğine göre İbn Ömer burada konaklamanın sünnet olduğu görüşündeydi. [639]Ebû Hureyre ve İbn Ömer, bunun Allah'a yaklaşma cihetiyle gerçekleştiği kanaatinde olduklarından onu haccın sünnetlerinden sayarken; onun tevafuk eseri olduğunu benimsemeleri hasebiyle sünnet olarak görmeyen Hz. Aişe ve İbn Abbas ise, [640] burada konaklamıyorlar ve oranın herhangi bir kurbet-ibadet kastı gözetilmeksizin, rastgele inilen bir yer olduğunu söylüyorlardı. [641]
Hz. Aişe bu hususta şöyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v.) Ebtah'a ancak (Medine'ye doğru yola) çıkışı kolay olduğu için indi [642] ama bu, sünnet değildir. [643] Dolayısıyla oraya dileyen iner, dileyen de inmez.[644]
Aynı kanaatte olan İbn Abbas ise: "Ebtah'ta konaklama, (hac menasikinden) birşey değildir. Orası sadece, Rasûlullah'ın (öylesine, rastgele) konakladığı bir yerdir." [645] "Rasûlullah (s.a.v.) bunu ancak Aişe'yi beklemek için yapmıştı" derdi ve kendisi Ebtah'ta konaklamazdı. [646]
Gerçekten de özellikle İbn Abbas'ın zikrettiği bu gerekçe konuya açıklık getirmektedir. Zira Hz. Peygamber bu gece hayız halinden dolayı kalan umresini yapması için Hz. Aişe'yi kardeşi Abdurrahman ile birlikte Ten'ım'e göndermiş, [647] dolayısıyla onların dönmesini beklemiştir. Nitekim bir rivayette bunu bizzat Hz.Aişe de tasrih etmiş ve "Vallahi O (s.a.v.), oraya yalnızca benim yüzümden indi" demiştir. [648]Sözkonusu konaklama yerinin bizzat Hz. Peygamber tarafından belirlenmediğini söyleyen Ebû Rafi' ise "Mina'dan çıktığında Rasûlullah (s.a.v.) bana Ebtah'a inmemi emretmemişti. Lakin ben kendim gelip onun çadırını kurdum, sonra o geldi ve indi" demektedir. [649] Bu rivayete göre, orada konaklama bizzat Hz. Peygamberin emriyle gerçekleşmemiş, önden giden ve çadırı kurmakla görevli olan Ebû Rafi' çadırı orada kurduğu için Hz. Peygamber gelip orada konaklamıştır. Buradan anlaşılıyor ki, Ebû Rafi', Hz. Peygamberin buraya inceklerini söylemesinden habersizdir ve kendi arzusuyla hareket etmiştir. Ancak, Hz. Peygamberin orada konaklama isteği ile Ebû Rafi'in orayı seçmesi güzel bir tevafukla neticelenmiştir. [650]
Bütün bu rivayetlerin genel bir değerlendirmesini yapacak olursak; Hz. Peygamberin istirahat için Ebtah'ı tercih etmesinde, oranın normalde Mina ile Mekke arasında konaklamaya ve tekrar hareket etmeye elverişli oluşu, umre yapmak üzere Ten'ım'e giden Hz. Aişe'yi bekliyor oluşu gibi tabiî ve haricî sebepler, burada konaklamanın herhangi bir yerde konaklamadan farksız olduğunu, binaenaleyh bunun hac menasikiyle de sünnetle de ilgisi olmadığını ortaya koymaktadır. Fakat, Rasûlullah'ın, özellikle müşriklerin yeminleştiği bu yerde konaklama isteği, İslam'ın ilk yıllarında düşmanlarının kendisi ve kabilesi hakkında reva gördükleri mezalimi hatırlamak ve henüz üzerinden çok geçmeden, tam tersine onların helak olup, İslam'ın bu denli güçlendiğini, o mekanda bir kez daha göstermek ve o günlerden bu günlere çıkaran Yüce Allah'a şükretmek gibi dînî ve târihî bir gayretten kaynaklanmış olması, buranın rastgele seçilmiş bir yer olmadığını göstermektedir [651]
Dolayısıyla, Hz. Aişe ve İbn Abbas gibi, onun sünnet olduğunu kabul etmeyenler, bunun hac menasikinden olmadığını, terkinden dolayı da birşey gerekmediğini söylemek istemişlerdir. İbn Ömer gibi onun sünnet olduğunu söyleyenler ise, Hz. Peygamberin fiillerini örnek alma şeklindeki genel temayülden hareket etmektedirler, ama bunu bağlayıcı görmemektedirler. [652]
Anlaşılan o ki, Hz. Peygamber buraya inmekle, abluka yıllarının hatırasını yâd etmiş, halifeler ise hem onu, hem de vefatından sonra, Hz. Peygamberin orada konaklamasını yâdetmişlerdir. Bu tarihî hatıra, orada konaklamayı sünnet yapacak bir gerekçe değilse de, diğer yerler arasında oranın seçilmesinde bir tercih unsuru olmuştur.
9- Yine İbn Abbas'ın, Safa ile Merve arasında koşulması ile ilgili kanaati de böyledir. Bu hususta da şöyle demektedir: "Safa ile Merve arasındaki vadinin içinde koşmak sünnet değildir. Orada ancak Cahiliyye halkı koşuyordu ve "Biz bu vadiyi ancak güçlü bir şekilde geçeriz!" diyorlardı." [653] Başka bir rivayette ise o, "Rasûlullah (s.a.v.) gerek Beyt'te ve gerekse Safa ile Merve arasında sadece müşriklere gücünü göstermek için koşmuştu" demektedir [654]Burada sa'y ifadesinden kasdolunan, onun lügat anlamı olan koşmaktır. İbn Abbas, Safa ile Merve arasında sa'y yapılırken, sadece, koşmanın veya hızlı yürümenin sünnet olmadığını söylemek istemektedir. [655] Zira Safa ile Merve arasında ilk sa'yin Hz. Hacer tarafından gerçekleştiğini ve hac menasikine yerleşen sa'yin de bunun bir hatırası olduğunu yine İbn Abbas haber vermektedir. [656] Bu durumda Hz. Hacer'in koşuşturması, cahiliyye insanlarının koşması ve Hz. Peygamberin koşarcasına yürümesi şeklinde üç ayrı sa'y sözkonusudur. Hz. Peygamberin sa'yinde ise, hem İbrahimi bir uygulamanın ihyası, hem de orada bulunan müşriklere karşı güçlü görünme gibi geçici bir sebep mevcuttur.
Öbür taraftan İbn Ömer, Rasûlullah'ın Safa ile Merve arasında tavaf ederken, selin aktığı kısımda hızla yürüdüğünü haber vermiş ve bunu kendisi yapmaya devam etmiştir. [657]
İbn Abbas ise, Hz. Peygamberin koştuğunu, ancak bunu sırf müşriklere güçlü görünmek amacıyla yaptığını söylemektedir. Ona göre bu da geçici bir illete bağlıydı ve müşriklerin yok olmasıyla, koşma uygulaması da kalkmıştır. Şu halde Hz. Hacer'in hatırası tavaf ile ihya edildiğine ve güçlü görünme illeti de ortadan kalktığına göre, İbn Abbas nezdinde orada koşmaya da gerek kalmamıştır. Hatta bu geçici durumdan sonra koşmak, uyulması gereken bir sünnet değil, cahiliyye halkının yapageldiği babalarının bir sünnetini ihya etmek olacaktı.
Şu halde, illetine bakılmaksızın, Hz. Peygamberin uygulamasına tâbi olarak İbn Ömer'in yaptığı Safa ile Merve arasında bir miktar hızlı yürüme, İbn Abbas'a göre hac menasikinden bağlayıcı nitelikte mutlaka yapılması talep edilen bir net değildir. Onun bu meseleye bakışı, aynen Beyt'i tavaf ederken remel yapılıp yapılmayacağına bakışı gibidir. [658]
Yine Tirmizî, İbn Ömer'in Safa ile Merve arasında yürüdüğünü, bunun sebebi sorulması üzerine onun "Eğer koşarsam, gerçekten ben Rasûlullah'ın koştuğunu gördüm. Şayet yürürsem, aynı şekilde onun yürüdüğünü de gördüm ve yaşlı birisiyim" dediğini rivayet etmektedir. [659] Bu da gösteriyor ki, Hz. Peygamber o gün müşriklerden dolayı koştuğu gibi, daha sonra koşmayıp yürüyek tavaf etmiştir. Ya da her iki uygulamayı da yapmıştır. Netice olarak, Safa ile Merve arasında asıl ve sünnet olan, yürüyerek tavaf edilmesidir. Koşma, bağlayıcı bir sünnet değilsede, cahiliyye geleneğini ihya amacı güdülmeksizin, hem Hz Hacer'in anısını, hem de Hz. Peygamberin müşriklere karşı güç gösterisini yadetmek üzere belirtilen yerde hızla yürünmesi müstahaptır.
Verdiğimiz birkaç misalden de anlaşılacağı gibi, fakîh sahabîler, Hz. Peygamberin söz ve davranışlarındaki maksadını tespit etmeye çalışmışlardır. Onlar onun ne demek istediğine ve ne yapmak istediğine bakmışlardır. Bu sebeple bazen nebevi talimatın lafzı dışına çıkmışlarsa da, tespit ettikleri nebevî maksadı aşmaksızın, aynı amaca matuf farklı davranışlar sergileyebilmişlerdir. Elbette bu, gâî yorumdan başka birşey değildir ve Hz. Peygamberin de bu tür yorumlara karşı çıkmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca fakîh sahabîler, Hz. Peygamberin bazı fiillerini, bir beşer olarak rastgele mi, yoksa Allah'a yaklaşma kasdıyla mı yaptığına bakmışlar ve o davranışın sünnet olup olmadığını bu kritere göre belirlemişlerdir.

4- Sahabenin Sünnete Bağlayıcılık Açısından Bakışları

Bilindiği gibi sahabenin İslam fıkhı ile ilgili bilgilerinin çoğunu, doğrudan doğruya Kur'an ve Hz. Peygamberin sünneti oluşturmaktaydı. Kabul etmek gerekir ki, her bir sahâbi, sahip olduğu anlayış ve muhakeme gücü nispetinde bu iki kaynaktan âzâmî şekilde yararlanıyordu. Bu dönemde, ilerleyen asırlarda alimlerin ortaya koydukları gibi herhangi bir

usûl veya metodolojiden bahsetmek mümkün değildir. Henüz bir doktrin oluşmadığı gibi, ıstılahların birçoğu da oturmamıştı. Buna rağmen, "Onları sonraki nesillerden üstün kılan meziyyetleri, hâlis bir Arapça selikasına ve teslimiyete çağıran saf bir İslam fıtratına sahip olmalarıdı. [660] Özellikle onlar, âyetlerin nüzul, hadislerinse vurûd sebeplerine şahit hükümlerin tatbik edildiği olayların yaşandığı ortam ve şartları bilme- târihî ve toplumsal bağlamlardan haberdâr olmaları sebebiyle ne fıkıh yazmaya, ne usûl oluşturmaya, ne de hükümlerin rükün veya şartlarını tespit etmeye ihtiyaç hissetmişlerdir. [661] Ekseriyet itibarıyla onlarda gördüğümüz genel eğilim; Kur'ân veya sünnet kaynaklı oluşuna, farz veya mendûb, haram ya da mekruh olmasına bakmaksızın istenilen herşeyi yapmaya, hoş görülmeyen tüm hususlardan da kaçmaya çalışmak şeklinde idi. Genel olarak sahabe, terğib e terhib de dâhil olmak üzere, Hz. Peygamberden her ne duymuşsa ve O'nun ne yaptığını görmüşse buna göre amel etme temayülü içerisindeydiler.

Sahip oldukları îmân, ittibâ ve itaat anlayışları, birçok sahabiyi, kesin olup olmadığına bakmaksızın genel olarak nebevi talepleri yerine getirmeye sevkediyordu. Bundan dolayıdır ki onlardan birçoğu, mendub hükmündeki bir nebevi tavsiyeyi, bir emir; mekruh hükmündeki bir terhibi de, bir yasak gibi telakki etmekte hiçbir beis görmüyorlardı.

1- Nitekim Berâ b. Âzib'in şu rivayeti bunun en tipik bir misalidir: "Rasûlullah bize yedi şeyi emretti, yedi şeyide yasakladı: Hasta ziyaretini, cenazeyi kabre dek götürmeyi, aksırana 'Allah sana rahmet etsin' demeyi, yemin edene yeminine riâyet etmeyi, haksızlığa uğrayanın elinden tutmayı, herkese selam vermeyi ve davete katılmayı emretti. Altın yüzük takmayı, gümüş kap kullanmayı, kırmızı eyer minderi kullanmayı, kabartma çizgili olsun, ince veya kalın olsun, ipek ve atlas elbise giymeyi yasakladı." [662]

Görüldüğü gibi burada, emrolunan ve yasaklanan şeylerin hepsi bir arada karışık olarak zikredilmiştir. Meselâ Tahir b. Aşûr'a göre emrolunan şeylerden, gücün yetmesi halinde mazluma yardım edilmesi farz; gümüş kaplardan içilmesi ise haramdır. Yine aksırana "Allah sana rahmet etsin" demek ve yemine riâyet farz olmadıkları gibi, kırmızı eyer minderi edinmek ile çizgili ipek kullanmak ta haram değildir. [663] Oysa Berâ b. Azib, emir ve yasaklardan herbirinin ne hüküm ifade ettiğine bakmaksızın yalnızca, "Rasûlullah bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı" diye nakletmiş, işitmiş olduğu bu emir ve nehiyler arasında katagorik bir ayırım gözetme gereği dahi duymadan hepsini bir arada sıralamıştır.

2- Ancak Hz. Peygamber, söz ve fiillerinin yanlış değerlendirilmemesi için zaman zaman kendisi bazı açıklamalar yapmaktaydı. Meselâ Muâviye'nin naklettiğine göre Aşure orucu hakkında;

"Bu Aşure günüdür ve bugün oruç tutmak size farz kılınmamıştır. Ben ise oruçluyum. İsteyen oruç tutsun, isteyen tutmasın" [664] buyurmuş, bunun üzerine insanlar da oruç tutmuştur." [665]

3- Fakat bazı sahâbilerin Hz. Peygamberin yaptığı veya sakındığı bazı tasarruflarının farz mı, ya da haram mı olduğunu sorduklarına şâhid olmaktayız. Nitekim Câbir'in rivayetine göre Hz. Peygambere, umrenin vacip olup olmadığı solduğunda O,

"*Hayır, ama umre yapmanız faziletlidir*" [666] buyurdular.

4- Yine Hz. Peygamberin, Ebû Eyyûb'un ikram ettiği bir yemeği, içerisinde sarımsak olduğu gerekçesiyle yememesi üzerine o, "Ey Allah'ın Rasûlü! o haram diye sormuş, Hz. Peygamber;

"Hayır, lâkin ben kokusundan dolayı ondan hoşlanmıyorum [667]cevabını vermişti.

5- Hatta Hz. Peygamberin bazı talepleriyle karşılaşan bir sahâbi, bunun bir emir olup olmadığını sorabilmekteydi. İbn Abbas'ın anlattığına göre, Hz. Aişe, cariyesi Berîre'yi âzâd edince, o köle olan kocası Muğis'ten ayrılmayı tercih etti. Eşini çok seven Muğis ayrılmaması için Medine sokaklarında ağlaya ağlaya onun peşinden dolaşıyordu. Nihayet Muğis, Hz. Peygambere gelerek "Ey Allah'ın Rasûlü ne olur benim için aracı oluver" demesi üzerine Hz. Peygamber;

"*Ey Berire! Allah'tan kork, o senin hem kocan, hem de çocuğunun babası, ne var ona geri dönsen?"* diyerek onu kocasına dönmeye teşvik etmeye başlamıştı. Bunları dinleyen Berire: "Ey Allah'ın Rasûlü! emir mi buyuruyorsun? diye sormuş, Hz. Peygamber ise;

"Ben yalnızca aracılık yapıyorum" cevabını verince de, "Benim ona ihtiyacım yok!" demişti. [668]

Dârimî'nin naklettiği bir rivayette ise Berire ile Hz. Peygamberin arasında şöyle bir diyalog gerçekleşmiştir: "Ondan ayrılmak benim (şer'î bir hakkım) değil mi?" diye Hz. Peygambere sorunca, o "*Tabii ki (hakkın)"* buyurdu. Bu cevabı alan Berire "Şu halde ben ondan ayrılıyorum" dedi. [669]

Berire'nin Hz. Peygamberin talebinin, diğer bir ifâde ile ricasının emir olup olmadığını sorması, onun, Hz. Peygamberin emrine imtisalın gerekliliğini (bağlayıcılığını) bildiğini gösterir. O, "Emir mi buyuruyorsun?" diye sorduğunda, şayet Hz. Peygamber "Evet" deseydi, O'nun aracılığını mutlaka kabul edecekti. [670]

Rasûlullah'ın ricasına rağmen, bunun ondan gelen ve uyması gereken bağlayıcı bir emir olmadığını, ayrılmasının şer'î bir hakkı olduğunu, Hz. Peygamber burada herhangi birisi gibi yalnızca bir aracı konumunda olduğunu öğrenen kararından vazgeçmemiş ve ondan ayrılmayı yeğlemiştir.

Hz. Peygamber onun bu kararlılığını görünce amcası Abbas'a

"Ey Abbas Muğis'in Berire'ye olan şu sevgisiyle, Berire'nin ona olan bu buğzuna şaşırmıyor musun?"

[671] diyerek hayretini ifade etmişse de, "Hz. Peygamber'in aracılığını kabul etmemesinden dolayı Berire'yi, ne Rasûlûllah ve ne de müslümanlar ayıplamışlardır." [672]

6- Hz. Peygamberin aracı vasfıyla giriştiği bu tür arabuluculuk teşebbüslerinde beklediği anlayış ve fedâkârlığı bulamadığı başka misâller de vardır. Aralarındaki bir hurma yüzünden anlaşmazlığa düşen bir yetim ile Ebû Lubâbe, davalarını Hz. Peygambere götürürler. Hz. Peygamber, Ebû Lubâbe'nin lehine hüküm verince yetim ağlamaya başlar. Bunu gören Hz. Peygamber ona;

"O hurma bahçesini ona ver, sana cennette onun gibisi verilsin" demişse de, o diretir, vermez. Nihayet sırf o cennet müjdesine ulaşabilmek için İbnu'd-Dahdâhâ, onu iki bahçe karşılığında satın alır ve yetime bağışlar. [673]

7- Yine Ka'b b. Mâlik'in naklettiğine göre Hz. Peygamber, Muâz b. Cebel'in alacaklılarından onun borçlarını düşmelerini istemiş, ancak onlar bunu kabul etmemişlerdir. "Şayet birisinden dolayı birisinin (borçlarını) bıraksalardı, Hz. Peygamberin hatırı için Muâz b. Cebel'in (borçlarını) terkederlerdi. Bundan dolayı Hz. Peygamber onun borcu için bütün malını sattı." [674]

8- Öte taraftan bu iki haberi nakleden ve bu hususta aktardığımız son cümlelerin sahibi Kâ'b b. Mâlik'in benzer bir durumda Hz. Peygamberin beklediği anlayışı gösterdiği bilinmektedir. İbn Ebî Hadred'de bulunan alacağını tahsilde tartışmalar çıkması üzerine Hz. Peygamber Ka'b'a seslenerek eliyle, alacağının yarısından vazgeçmesini işaret etmiş, o da bunu derhal kabul ederek yarısını almıştır. [675]

9- Aynı şekilde Hevâzin'den elde edilen ganimetler paylaşıldıktan sonra, bu kabileden bir heyet gelerek, Hz. Peygamber'den çocuklarını ve hanımlarını geri vermesini istemişler, Hz. Peygamber de kendisinin ve Abdulmuttalip Oğulları'nın paylarına düşenleri iade edeceğini, diğer müslümanlarla da bir aracı olarak görüşeceğini söylemişti. Görüşme üzerine Muhacirler, Ensâr ve bazı Arap kalibeleri onun bu arzusunu kabul edip verirken, bir grup paylarına düşenleri vermemişlerdir. Nihayet Hz. Peygamber onlara, bedel olarak develer verince, onları iade etmişlerdir. [676]

Verdiğimiz bu misallerde, Hz. Peygamber ashabından hak ve alacak sahibi olan kimseler karşısında sâdece bir arabulucudur. Kişilerin meşru hakları karşısındaki konumunu, herhangi bir yaptırım gücü ve yetkisi olmadığını hem Hz.Peygamber hem de onun güzide ashabı çok iyi bilmekteydi. Onlar, Allah'ın kendilerine verdiği bu haklar üzerinde, Peygamberleri ve aynı zamanda siyâsi liderli dahi olsa, kendi hür irâdeleri ve tercihleri dışında kimsenin tasarruf hakkı olmadığının bilinci ile gayet rahat hareket edebilmişlerdir. Kanaatimizce bu olayda Hz. Peygamber ve sâhâbe, hakkın herşeyden, her hatırdan daha üstün olduğunu tarihe altın harflerle yazmışlardır. Hem bir peygamber, hem bir devlet başkanı sıfatlarını hâiz bulunmasına rağmen Hz. Peygamber karşısında, herhangi bir sahâbî, hakkını, alacağını savunabiliyor, O'nun talebine rağmen vazgeçmemesi hâlinde ayıplanmıyor, kınanmıyorsa, işte bu gerçekten tarihin hiç bir döneminde görülmemiş ve de görülemeyecek ideal ve gerçek bir lider tebea ilişkisinden başka birşey ile izah edilemez. Hz. Peygamberin bağlayıcı olan emir veya yasakları doğrultusunda canlarını, mallarını feda etmekten asla çekinmeyen sahabenin, onun ricasına rağmen, haklarından yana tavır koymaları, kesinlikle canlarından çok sevdikleri Rasûlullah'a karşı bir saygısızlık veya onu tanımamazlık seklinde değerlendirilemez. Kısaca onlar Hz. Peygamberin bağlayıcı direktifleri ve tasarruftan muvacehesinde ona nasıl itaat ve iktidâ ediyorlarsa, kendi hakları üzerinde yegâne yetkili olarak da sadece kendilerini gördükleri için onun aracılığına da hiçbir şekilde bağlayıcılık niteliğini affetmiyorlardı. Bundan dolayı da gayet serbest bir şekilde kendi tercihlerini yapabilmekteydiler.

Diğer taraftan Rasûlulah'ın aracılığıyla, hatta onun bir el işareti ile kendi haklarından feragat etme faziletini ve fedâkârlığını gösteren sahabeyi de görmekteyiz. Hz. Peygamberin bu tür taleblerinin bağlayıcı olmadığını çok iyi bildikleri halde onların söz konusu taleplerini derhal yerine getirmeleri, ona karşı olan engin muhabbetlerinin ve özden bağlılıklarının bir göstergesi ve neticesi olarak görülmelidir.

Rasûlullah'ın değişik konulardaki bazı talepleri, kimi sahâbîler tarafından bağlayıcı bir emir ya da yasak gibi algılanırken, bazıları tarafındansa istişare, tavsiye ve irşâd gayesiyle söylenmiş istekler olarak anlaşılabilmiştir.

10- Abdullah b. Ömer, Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik ve Câbir b. Abdullah'tan gelen çeşitli rivayetlere göre Rasûlûllah meyvelerin olgunlaşıncaya kadar satışını yasaklamıştı, [677] oysa fakih olarak bilinen Zeyd b. Sabit bu yasağı şöyle anlatmaktadır. "İnsanlar meyveler olgunlaşmadan önce de alış-veriş yapıyorlardı. Alıcılar, meyveleri topladıktan sonra ödeme yaparken meyvelerin bozuk oluğunu, ham iken döküldüğünü, hastalıklı çıktığını söyleyerek tartışıyorlardı.Hz. Peygamberin yanında bu tür anlaşmazlıklar çoğalınca şöyle buyurdu:

"Madem ki böyle olmuyor, o halde meyve olgunlaşıncaya kadar alışveriş yapmayın." Zeyd hadisin sonunda şu değerlendirmeyi yapar: "Hz. Peygamber, husûmetlerin çoğalması üzerine bunu kendi görüşüne dayanarak ve istişârî rey kabilinden söylemişti." [678] Zeyd'in bu yorumu; Hz. Peygamberin bu tür satışı yasaklamasının, kesin bir nehiy olmayıp, sadece bir yol gösterme kabilinden olduğunu ima etmektedir. [679]

Burada hemen belirtelim ki, Zeyd bu nehyi bağlayıcı bir yasak olarak görmemekle beraber, kendisi hurmalığındaki mahsûl olgunlaşıncaya kadar meyvelerini satmazdı." [680] Şu halde o, meşveret kabilinden de olsa, Hz. Peygamberin bu ikâzının muktezâsınca amel etmiş, ancak bir fakih olarak sözkonusu yorumu yapmayı da ihmâl etmemiştir.

11- Buna benzer bir anlayışı tarlaların kiraya verilmesi konusunda görmekteyiz: Ebû Hureyre, Cabir b. Abdullah, Ebû Said el-Hudri, Râfi b. Hadic ve Abdullah b. Ömer nakletmiş oldukları rivayetlerde Rasûlullah'ın tarlaları kiraya vermeyi yasakladığını haber vermişlerdir. [681]

Öncelikle gerek Rasûlullah'ın bu yasağının bağlayıcılığı ve gerekse kiralamanın mâhiyeti ve hükmü hakkında sahabe döneminden beri birçok ihtilafın bulunduğunu belirtelim. [682] Söz konusu nehiy karşısında ashabın oldukça farklı değerlendirmelerine rastlamaktayız.

Yasak haberinin en önemli kaynaklarından birisi olan Râfi'nin bazen amcası Züheyr b. Râfi'den, [683] bazen de doğrudan Rasûlullah'tan rivayet ettiği [684] tarlaları kiralama

yasağından sonraki değerlendirmesi "Rasûlullah'ın söylediği haktır, işittim, itaat ettim, o, sizin için kolaylık ve fayda sağlayan birşeyi yasakladı ama Allah'a ve Rasûlüne itaat daha faydalıdır" şeklinde olmuştur. [685]
Abdullah b. Ömer ise, kendilerinin Rasûlullah döneminden Muâviye devrinin başlarına kadar tarlaları kiraya verdiklerini çok iyi bildiğini ifâde etmiş olmasına rağmen Hz. Peygamber'den kendisinin bilmediği yeni bir hüküm sâdır olmasından korkarak, tarlaları kiraya verme işini terketmiştir. [686]
Râfi'den gelen bu haberi duyan Zeyd b. Sabit ise onun hadisi eksik işittiginden bahisle şu açıklamayı yapmaktadır: "Allah, Râfi b. Hadic'e mağfiret etsin. İlâhi ben bu hadisi ondan daha iyi biliyorum. Rasûlullah'a Ensar'dan birbiriyle kavga etmiş iki adam gelmiş, Hz. Peygamber (onları dinledikten sonra) "*Eğer böyle ise tarlaları kiraya vermeyin!"* buyurmuştu. Râfi b. Hâdic isem sadece "*Tarlaları kiraya vermeyin*" sözünü işitmiştir." [687]
Bu haberde Zeyd. söz konusu yasağın vürûd sebebini, vürûd ortamını, yasağın hangi bağlamda söylendiğini bildiğini, oysa Râfi'in yalnızca sözün sonuna yeştiştiğini, söz-bağlam, ilişkisini kuramadığı için bunu bağlayıcı bir nehye hamlettiğini, dolayısıyla sebep-ortam bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermiş olmaktadır. Rafi' haberine İbn Abbâs'ın getirdiği yorum ise şöyledir: "Gerçekten Hz. Peygamber bunu yasaklamadı. Fakat "*Sizden birinizin (toprağını) kardeşine karşılıksız olarak vermesi belirli birşey almasından daha hayırlıdır"* [688] buyurdu. Tirmizi'nin bir rivayetinde ise o: "Rasûlullah ziraat ortaklığını haram kılmamıştır, sadece birbirlerine yararlı olmalarını emretmiştir" [689]demektedir.
Zeyd ile İbn Abbas'ın bu değerlendirmeleri, ister Hz. Peygamber'den bizzat duyduklarına dayansın, isterse fikhı muhakemelerinin neticesinde yapmış oldukları birer yorum olsun, netice itibarıyla yasağın gerçek mâhiyetini, söylendiği bağlamı ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Nitekim Câbir ve Ebu Hureyre'den gelen rivayetler, İbn Abbas'ın bu kanaatini destekler mahiyettedir:
"Arazisi olan onu ya eksin veya karşılıksız olarak kardeşine versin. Şayet istemezse yerini tutsun". [690]
Rivayetlerin tamamından anlaşılan, Hz. Peygamberin bu nehyi, bağlayıcı mâhiyette kesin bir yasak getirmemekte, bedelsiz olarak karşılıklı yardımlaşmayı teşvik etmektedir. Ne var ki bu, özellikle rivâyetçilikleriyle bilinen adı geçen sahabe tarafından bağlayıcı bir yasak olarak anlaşılmış, o şekilde rivayet edilmiş ve öylece amel edilmiştir.
Ancak İbn Ömer'in ifade ettiği gibi Rasûlullah döneminden tâ Muâviye idâresinin ilk yıllarına kadar sahabenin tarlalarını kiraya vermiş olmaları, Rafi' b. Hadic'in bile altın veya gümüş karşılığında kiraya vermede bir beis olmadığını söylemesi, [691] Zeyd b. Sabit ve İbn Abbas gibi iki fakih sahâbinin yapmış oldukları değerlendirmeler, söz konusu nehyin, bağlayıcı olmadığını, müslümanları birbirlerine yardıma teşvik etmeyi amaçlayan nedb niteliğinde bir tavsiye olduğunu ortaya koymaktadır. [692]
12- Yine aynı amaca matuf olan Hz. Peygamberin şu buyruğu da, bazı sahabîler tarafından bağlayıcı olarak görülmüştür:
"Bir kimse, komşusunu duvarına hatıl başı koymasına engel olmasın!" Ebû Hureyre bunu haber verip de oradaki insanların başlarını eğdiklerini görünce [693] şöyle der: "Ne oluyor ki ben sizin bundan yüzçevirdiğinizi görüyorum. Vallahi onu tâ omuzlarınızın arasına atacağım." [694]
Görüldüğü gibi Hz. Peygamberin komşulara gereken yardımın ve kolaylığın gösterilmesini teşvik ettiği bu sözü, Ebû Hureyre nezdinde bağlayıcı bir hükümdür. Muhtemelen içlerinde birçok sahabenin de bulunduğu muhataplarının başlarını eğmeleri, bundan yüzçeviriyor olmaları, sözkonusu yardımlaşmayı bağlayıcı olarak almadıklarını gösterir. Zira gerçekten bağlayıcı bir hüküm olsaydı, büyük bir ihtimalle sahabe bunu anlar ve yüzçevirmezlerdi. Bu ise onların o emri, istihbaba hamlettiklerine delâlet eder. [695]
İslam'ın genel mülkiyet anlayışına göre malın şahsa aidiyeti esas olup, mülk sahibi mülkü üzerinde söz sahibidir ve bu tür yardımlaşmalar onun iznine, rızasına bağlıdır. [696]
İşte ona bu salahiyeti veren İslam, komşuluğun gereği olarak da yardımlaşmayı tavsiye etmektedir. Nitekim başka bir rivayette Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu bildirilmektedir:
"*Duvarına, bir hatıl başını dayamasına kolayk göstermezse, komşu komşusundan, başka ne umar?* [697] Hatta haberin, Ebû Hureyre'den gelen başka bir versiyonu daha açıktır:
"Bir kardeşiniz, duvarınıza hatıl başı dayama konusunda sizden izin isterse ona müsâde etsin!" [698]
Bu rivayette beyan edilen izin istenmesi müsaade edilmesi de söz konusu emrin nedb ifâde ettiğini gösterir. Zira bağlayıcı bir hüküm, hakkı doğuracağından, kesin olarak hakk olan bir konuda izin istenmesinin bir anlamı olmazdı.
13- Yukarıdaki emri bağlayıcı olarak gören Ebû Hureyre'nin, Hz. Peygamber'in teravih namazı hakkındaki teşviklerini değerlendirmesi ise oldukça isâbetli ve yerindedir. O, bu hususta şöyle demektedir:
"Rasûlullah kesin olarak emretmeksizin Ramazanı (geceleri namazla) ihya ve teşvik ediyordu ve şöyle diyordu:
"Kim inanarak ve ecrini yalnızca Allah'tan bekleyerek onu ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır." [699]
Burada Ebû Hureyre'nin nebevi emri terğib olarak alıp, kesin olarak emrettiğini söylerken, Hz. Peygamberin mescidde üç-dört gece kıldıktan sonra, sahabenin uzun süre beklemesine rağmen çıkmayıp sebebini;
"Size farz kılınmasından ve sonra acizliğe düşmenizden korktum" [700]şeklindeki açıklamasına dayandığını düşünüyoruz.
Ancak Rasûlullah (s.a.v.)'ın bazı özel durumlarda vermiş olduğu bazı direktiflerin bağlayıcılığı muhtelif sahâbîler tarafından farklı farklı anlaşılabilmiştir.
14- Farklı anlama ve yorumlama konusunda en güzel misâl, Hz. Peygamber'in hicri 9. yılda [701] kurban etlerinin tüketimi ile ilgili talebidir. Hz. Aişe'nin anlattığına göre o yıl Kurban Bayramına çöllerden pekçok insan gelmiş, bunu gören Rasûlullah kurban kesenlere;
"Kendinize üç günlük et ayırın ve kalanını tasadduk edin!" buyurmuştu" [702] Rasûlullah'ın bu talebini duyan sahâbîlerden herbiri, bu emirden çıkardığı hükmü, bazen kendi yorumu doğrultusunda Hz. Peygamber'e izafe ederek aktarmış, bazen de anladığı neticeyi haber vermiştir. Meselâ Seleme b. Ekva' onun *"Sizden her kim kurban keserse, ondan evinde üç gün sonrasına birşey bırakmasın*!" [703], Abdullah b. Ömer ise, *"Kimse kurbanlığının etinden üç günden fazla yemesin*!" [704] buyurduğunu söylemiş, buradan "*Rasûlullah kurbanların etlerinden üç günden sonra yenilmesini yasakladı*" [705] şeklinde bir hükme varmış ve bununla amel ederek üç günden sonra, Mina dönüşünden itibaren etlerden hiç yememiştir." [706]
Ebû Said el-Hudrî ise Rasûlullah'ın şöyle dediğini nakleder:
"Ey Medine halkı! Kurbanların etlerinden üç günden fazla yemeyin!" [707]
Câbir b. Abdullah da, Rasûlullah'ın üç günden sonra kurban etlerini yemeyi yasakladığını ve kendilerinin Mina'dan yani üç günden sonra yemediklerini [708] haber veren sahâbiler arasındadır.
Görüldüğü gibi Rasûlullah'ın *"Üç gün yiyin, kalanını tasadduk edin*" şeklindeki direktifi, zikrettiğimiz sahâbîlerce bağlayıcı bir yasak olarak anlaşılmıştır. Oysa Hz. Aişe'nin değerlendirmesi, onlarınkinden tamamen farklıdır. Onun, Rasûlullah'ın bu sözünün bağlayıcı olmadığını, bunun onları tasadduk etmeye dair bir terğib-teşvik olduğunu ifâde eden şu yorumu rivayet edilmiştir: [709]
"Biz (hacdaki) kurban etlerinden bir kısmını tuzlar, Medine'de bulunan Hz Peygamber'e getirirdik. Bunun üzerine O *"Ancak üç gün yiyin!* " buyurdu. Ama bu kesin (bir emir) değildi. Allah daha iyi bilir amma O, kurban etlerini (muhtaçlara) yedirmek istedi." [710]
Kaynaklardaki rivayetlere dayanarak, ertesi yıl sahabenin etlerin tüketimi hususunda üç kanaata sahip olduklarını anlamaktayız:
a- Onlardan bir kısmı, bayramda çölden gelenlerin çok sayıda ve sıkıntı içinde olmalarına karşın kurbanların az oluşu gibi önceki yıla mahsus özel durumu görebilmişler ve bundan dolayı böyle bir hükmün verildiğini anlamışlardır. Onlar bu özel durumun ertesi yıl bulunmadığını görünce, illetin zevali ile yasağın da kalktığına kail olmuşlar ve bu sebeple kurbanlıklarından üç günden sonra da faydalanma cihetine gitmişlerdir.
b- Bazı sahâbiler ise zikredilen illeti, yaşanan şartlan göz önünde bulundurmamışlar, yasağın devamlı olduğunu düşünmüşler, hatta birinci grubun kurbanlardan faydalandıklarını görünce, gelip onları Hz. Peygamber'e şikâyet etmişlerdir. Hz. Peygamber onlara "*Bunda ne var*?" deyince ona, geçen yıl onu yasaklamış olduğunu hatırlatmışlar, bunun üzerine o da "*Ben sizi geçen yıl gelen yoksullardan dolayı nehyetmiştim, artık yiyin, biriktirin ve tasadduk edin*" buyurmuştu". [711] Nitekim Ebû Said el-Hudrî de yasağın devamlı olduğuna inanmış dışarıda olduğu için çok daha sonraları bile ikram edilen kurban etlerine el sürmemiş, meseleyi ona ancak Ebû Katâde anlatmıştır. [712]
c- Diğer bir grup ise, söz konusu emrin ne geçici olduğuna, ne de devamlı olduğuna karar verebilmişler, tereddüt içerisinde gelerek "Ey Allah'ın Rasûlû! yine geçen yıl yaptığımız gibi mi yapacağız?" diye sormuşlar, Hz. Peygamber de,
"*Yiyiniz, yediriniz, biriktiriniz. Geçen yıl insanların sıkıntısı vardı, bu yüzden ben sizin bu hususta yardımcı olmanızı istemiştim."* [713] cevabını vermiştir.
Hz. Peygamberin buradaki *"Bu hususta sizin yardım etmenizi istedim*" ifâdesi, Hz Aişe'nin değerlendirmesini desteklemektedir. Buna göre söz konusu talep bağlayıcı, devamlı kesin bir yasak değil, o yılkı özel şartlara binâen yardım etmeyi öngören geçici bir teşvik ve tavsiyeden ibarettir. [714]
Hz. Aişe'nin bu yorumunu kabul ettiğimiz takdirde, sözkonusu hükmün, mensûh [715]olduğu şeklindeki iddialara gerek kalmayacak, Hz. Ali'nin, hutbesinde insanlara Hz. Peygamberin mezkûr yasağını hatırlatarak etlerden yememelerini istemesi [716] de kolayca anlaşılabilecektir.
Kanaatimizce Hz. Ali de Hz. Aişe gibi Hz. Peygamber'in getirdiği sınırlamayı yardımlaşmaya teşvik olarak anlamış, kendisi de ihtiyaca binâen teşvik ve tavsiye kabilinden böyle bir talepte hiç sakınca görmemiştir. Dolayısıyla biz hükmün mensûh olduğuna da, "Hz. Ali'nin bu nesh ve ruhsattan haberi yoktu" şeklindeki izahlara da katılmıyoruz [717]Benzer hallerde, maslahata binâen gerek idarecilerin ve gerekse vaiz ve hatiplerin aynı teşvik ve tavsiyelerde bulunmalarının hem sünnetin ruhuna daha uygun olduğunu, hem de ona işlerlik kazandıracağını düşünüyoruz.
15- Sahabenin, bağlayıcılık açısından hakkında tartıştığı sünnetlerden birisi de vitir namazının şer'î durumudur.
Rasûlullah'ın yolculuk dahil her gece vitir namazı kıldığı, bu namaz için ailesini uyardığı,
"Gece namazınızın sonunda vitir kılın" buyurduğu bilinmektedir. [718] Hz. Peygamber'in:
"Kesin olmamakla birlikte [719] *farz kılınmadığı halde, vitr kılmakla, kurban kesmekle emrolundum"* [720] buyurmasına rağmen gerek sahabe, gerekse sonraki nesiller, vitrin bağlayıcı olup olmadığını tartışmışlardır. Onun farz gibi telakki edilmesinde, Rasûlulah ile ashabın yolculukta dahi terketmeksizin devam etmeleri ile -şayet sahih ise- bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in,

"Allah size bir namaz daha ziyâde etti ki, o da vitrdir" [721] şeklindeki açıklamasının vacipliğe hamledilmesinin payı olduğunu düşünüyoruz. Oysa bazı sahâbiler vitrin bir fariza gibi bağlayıcı olmadığını çeşitli vesilelerle açıklamışlardır.
Meselâ, Ebû Muhammed künyeli birisinin Şam'da "Vitir farzdır" dediği söylenince Ubâde b. Sâmit:
"Ebû Muhammed yanlış söylemiş, zira ben Rasûlullah'ın "*Beş vakit namaz var ki, Allah kullarına onları farz kıldı..."* buyurduğunu işittim" [722] diyerek bu görüşü reddetmiştir.
Sa'd b. Ebî Vakkas da merfû olarak "Vitr namazı haktır, ama akşam namazı gibi de değildir" [723] hükmünü nakletmektedir ki, kanaatimizce bu onun kendi görüşünü yansıtmaktadır. Bu konuda birçok kanaldan gelen Hz. Ali'nin kanaati de aynı doğrultudadır. O şöyle demektedir:
"Vitir namazı, farz kılınan namaz şeklinde mutlaka yapılması gereken bir vecîbe [724] değil, lâkin Rasûlullah'ın koymuş olduğu bir sünnettir." [725]
Ahmed b. Hanbel'in başka bir rivayetinde ise Hz. Ali'ye vitir namazı hakkında "O farz mı?" diye sorulunca,O:
"Fariza gibi (demek istiyorsan hayır öyle) değildi. Fakat o sünnet olup Rasûlullah ve ashabı onunla amel etmişler ve öylece devam etmişlerdir." [726]
"Hz. Peygamber bana uykudan önce vitr namazı tavsiye etti" [727]diyen Ebû Hureyre de sözkonusu namazın mutlaka kılınması gerereken bir namaz olmadığını iddia eden sahâbiler arasındadır. [728]
Vitir namazı hakkında İbn Ömer'in değerlendirmesi daha farklıdır. Kendisine soran bir adamla arasında geçen diyalog şöyledir:
O şahıs, "Ne dersin vitir sünnet mi?" diye sormuş, o "Sünnet ne? Rasûlullah vitir kıldı, müslümanlar da vitir kıldı" diye cevap vermiştir. Adam "Hayır, o sünnet mi?" diye tekrar sorunca İbn Ömer " Bırak şunu! Anlamıyormusun? Rasûlullah vitir kıldı, müslümanlar da kıldı" cevabını tekrarlamıştır." [729]
Mâlik'in muallak olarak naklettiği haberde ise adam İbn Ömer'e "O farz mı? " şeklinde sormuş, o da "Rasûlullah vitir kıldı, müslümanlar da vitir kıldı" diye cevap vermiş, soru ve cevap tekrarlanmıştır. [730]
Burada İbn Ömer, Rasûlullah'ın ve ashabın vitir kıldıklarını haber verdiği halde "Sünnet ne?" derken bundan acaba neyi kasdetmektedir?
Hem soranın, hem de İbn Ömer'in buradaki "sünnet" mefhumundan kasıtları, daha sonra fukahanın kullandığı anlamda sünnet ise bu, onun vitre, sünnetlerin üzerinde bir bağlayıcılık atfettiğini gösterir. Bu durumda vitri sünnet olarak değil de, kendi ıstılahıyla vâcib olarak alan Ebû Hanife'nin görüşü, İbn Ömer'in bu görüşüyle paralellik arzedecektir.[731] Nitekim onun İbn Abbas ile birlikte, yolculukta dahi vitrin sünnet olduğunu söylemeleri[732] de yukarıdaki ifadesinin bu şekilde anlaşılmasını desteklemektedir.
Şayet, Mâlik'in rivayetine de yansıdığı gibi, "sünnet'i farz gibi bağlayıcı olarak alıyorsa netice farklı olacaktır. Buna göre vitir bağlayıcı bir sünnet değildir ama, gerek Rasûlullah gerekse sahabe onu kılmışlardır. Bu değerlendirme, yukarıda görüşlerini naklettiğmiz sahabenin anlayışıyla da örtüşmektedir. Burada en önemli fark ise; İbn Ömer'in "sünnet'e de farz gibi kesin olarak yapılma sı gereken bir bağlayıcılık atfetmesidir. Yani o, herhangi bir hususu sünnet olarak görüyorsa, artık onun mutlaka yapılması gerekir, terkedilmez.
Kanaatimizce burada İbn Ömer, vitrin bağlayıcı olduğunu söylemeye cesaret edememiş, Rasûlullah ve ashabın tatbikatını haber vermekle yetinmiştir. Zaten onun için, bir amelin farz veya mendub olmasından ziyâde Hz. Peygamber'in, yapmış olması önemlidir ve bu kendisi için yeterlidir.
16- Nitekim onun kurban kesmenin hükmü hakkındaki tavn da aynen böyledir. Kendisine "Kurban farz mı?" diye sorulduğunda o"Rasûlullah da, müslümanlar da kurban kestiler" diye cevap vermiş, başka bir rivayette ise Rasûlullah'ın Medine'de on sene ikâmet ettiğini ve (her yıl) kurban kestiğini haber vermiştir. [733]
Bu haberi nakleden Tirmizi, onun, bu soruya "Evet" dememesinden kurban kesmeyi sünnet olarak gördüğü neticesine varmış, [734] Buhâri ise bab başlığında senedsiz olarak onun "O sünnettir ve (herkesçe) bilinmektedir" [735] dediğini nakletmiştir. Yine onun "Kurban (bağlayıcı) birşey değildir / veya farz değildir, dileyen kurban keser, dileyen kesmez" [736] şeklindeki görüşünü bildiren rivayete de ihtiyatla bakıyoruz. Zira her ne kadar o, kurbanın farz olmadığını söyleyebilirse de, Rasûlullah ve ashabın tatbikatından sonra, onun "Dileyen keser, dileyen kesmez" diyebileceğine fazla ihtimal veremiyoruz. Gerek vitir ve gerekse kurban hakkında Hz. Peygamber'in ve ashabın uygulamasıyla cevap verme onun gerçek sünnet anlayışına daha uygundur. Çünkü İbn Ömer oldukça ihtiyatlı birisi olduğu için sorulan sorulara, ya Hz. Peygamberin bir sözü ya da bir uygulamasıyla cevap verir; şayet herhangi bir sünnet yoksa re'ye başvurmaz ve "Bilmiyorum, bilgim yok" der, soranları cevapsız gönderirdi" [737]
Ancak zamanla kurban kesme âdeta bir vecibe gibi anlaşılmaya başlanmış olmalı ki bu durum karşısında endişelenen Ebû Mes'ûd el-Ensârî (ö. 61): "Sizin en zenginlerinizden olduğum halde, kurbanın mutlaka yapılması gereken bir farz zannedilmesi korkusuyla kesmemeyi düşündüm" [738]şeklinde bir açıklama yapma ihtiyacı hissetmiş, hatta başka bir rivayete göre "Zengin olduğum halde, komşularım, kurban kesmem gerektiğini düşünürler endişesiyle kesmiyorum" diyerek bunu gerçekleştirmiştir [739]
Aynı şekilde maddi durumları iyi olduğu halde Hz. Ebû Bekr ve Ömer'in de kurban kesmedikleri bize gelen haberler arasındadır. [740]
Rasûlulah'ın bağlayıcı olmasa dahi bütün tavsiyelerini dikkate alan ve gereğince amel etme temayülünde olan sahabe, kendileri amel ettikleri halde onlardan bir kısmının bağlayıcı olmadığını açıkça ifade ederken, daha çok yeni nesil Şer'î hükmünü öğretmeyi amaçlıyorlardı. Bununla, ümmetin yükümlü oldukları bağlayıcı hükümlerle, bağlayıcı olmayanlarını ayırdetmelerini istiyorlardı. Fakat bu doğrultudaki açıklamalarına rağmen, insanlar arasında yaşanan devam edegelen herhangi bir uygulama bazı insanlar tarafından fariza gibi algılanabiliyordu. Özellikle Hz. Peygamber'in yapmış olduğu tavsiye ve teşviklerin zamanla kesin emir veya yasak gibi anlaşılabilmesi de bu tür eğilimlere sebebiyet verebiliyordu.
İşte ilerleyen yıllarda bu tür temayüller karşısında bazı sahâbiler, sırf işin gerçek mahiyetini insanlara öğretebilmek, bazı yanlış kanaatleri tashih etmek amacıyla sünnet olduğuna inandıkları kimi uygulamaları terketme ihtiyacını hissediyorlardı. Şüphesiz onların bazı sünnetleri bu endişe ile terketmeleri, bunların farz gibi bağlayıcı olmadığını öğretme açısından en etkili bir yol idi. İşte şayet İbn Ömer kurban için "Dileyen keser, dileyen kesmez" demişse, böyle bir bağlamda söyleyerek farz olduğunu zannedenlere karşı söylemiş olmalıdır.
17- Bazı sûrelerde geçen secde âyetleri karşısında sahabenin tavrı da buna benzemektedir. Mesela İbn Abbas, "Hz. Peygamber'in orada secde ettiğini gördüğüm halde, Sâd sûresinde (24. âyette)ki secde, kesin yapılması gereken secdelerden değildir" [741]demektedir.
İbn Abbas bunu neye dayanarak söylediğini burada ifâde etmese de, biz onu Ebû Said el-Hudrî'den öğrenebiliyoruz: "Hz. Peygamber, minberde Sâd sûresini okudu. Secde âyetine gelince inip secde etti. İnsanlarda onunla beraber secde ettiler. Başka bir gün tekrar okudu. Secde ayetine gelince insanlar secde için hazırlanmaya başladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber;
"O, sadece bir Peygamber'in tevbesidir. Ama ben sizin secde için hazırlandığınızı gördüm" diyerek indi, secde etti, onlar da secde etti."[742] İşte muhtemelen İbn Abbas da böyle bir müşahedesine dayanarak, Hz. Peygamber'in fiiline rağmen, onun bağlayıcı olmadığını söylemiştir.
Nitekim Hz. Ömer, bir cuma günü, minberde okuduğu secde âyetinden dolayı inip secde etmiş, insanlar da secde etmişlerdi. Ertesi cuma tekrar okumuş, insanların secde için hazırlandığını görünce: "Yavaş olun, Allah onu bize farz kıldı. Ancak istersek (yaparız)" dedi ve kendi secde etmediği gibi, onları da secden menetti. [743]
Buhâri'nin rivayetinde ise Hz. Ömer'in Nahl Sûresi (49. âyet)ini okuduğunu ve "Kim secde ederse isabet etmiş olur. Kim de secde etmezse, ona da hiçbir günah yoktur" deyip secde etmediğini, hatta İbn Ömer'in de aynı kanaati paylaştı, ğmi öğrenmekteyiz.[744] İşte burada da Hz. Ömer bu secdeyi yapmanın bağlayıcı olmadığını hem açıklamasıyla, hem de bizzat terketmek suretiyle insanlara anlatmıştır.
18- Sahabe, Hz. Peygamber'in emirlerinde olduğu gibi, nehiylerinde de bağlayıcılığı gözetmiştir. Nitekim Ummu Atiyye (hanımlar)e cenazenin peşinden gitmemiz yasaklandı ama kesin bir şekilde değil! " [745] der.
Ummu Atiyye'nin bu ifadesi Hz. Peygamber'in kendilerine tâ mezarlığa kadar gitmeyi yasakladığını, ancak bu konuda fazla ısrar etmediğini, kararlılık göstermediğini îma etmektedir. Diğer bir ifâde ile o, nehyetmiş ama haram da kılmamıştır. Dolayısıyla söz konusu nehy, haram derecesinde bağlayıcı bir yasak değil, sakındırmayı, caydırmayı hedefleyen bir mekruh olarak anlaşılmalıdır. [746]
Ummu Atiyye'nin bunu neye dayanarak söylediğini tespit edebilmiş değiliz. Bu hususta yalnızca Hz. Ömer'in bir cenazede gördüğü kadına bağırması üzerine Hz. Peygamber'in ona
"Bırak onu ey Ömer, çünkü göz ağlar, can sıkılır, musibeti yenidir" [747]diyerek uyardığını, hanımın psikolojik durumunu dikkate alarak biraz müsahamalı davrandığını bilmekteyiz.
19- Bu hususta ilginç bir misâl de, umreyi yaptıktan sonra Hz. Peygamberin sahabeden ihramdan çıkmalarını istemesidir. Câbir b. Abdullah'ın anlattığına göre Zi'l-Hicce'nin 4. Sabahı Hz. Peygamber onlara ihramdan çıkmalarını emretmiş ve şöyle buyurmuştur:
"İhramdan çıkın ve hanımlara yaklaşın!" Sonra Cabir şöyle dedi: "O, bunu onlara kesin olarak emretmedi, sadece hanımları helâl kıldı." Câbir devamla "Arafat'a çıkmamıza yalnızca beş gün kalmışken, Hz. Peygamber bize hanımlarımızın koynuna girmemizi emretti, biz ise; Arafat'a zekerlerimizden mezî damlayarak mı varacağız?!" dedik... [748] diye anlatmaktadır.
Burada Câbir b. Abdullah'ın da açıkça ifade ettiği gibi Hz. Peygamber'in bu emrinden muradı, mutlaka yapılması gereken bağlayıcı bir emir vermek değil, biraz da mübalağalı bir şekilde eşleriyle cinsel ilişki de dâhil, herşeyin helâl olduğunu, ihram halindeyken mahzurlu ve yasak olan herşeyin artık mubah olduğunu ifâde etmekti. En azından sahabeden bir kısmı bunu zahiri itibarıyla anmışlar ki "Biz bunu nasıl yaparız, Arafat'a nasıl çıkarız?" diye sesli düşünmeye başlamışlar ve bundan dolayı olsa gerek, Câbir bunun kesin bir emir olmadığını, Luzca helal kıldığını ifade etme ihtiyacını hissetmiştir. Çünkü bazı Kur'an ayetlerinde de gördüğümüz gibi [749] bazı talepler emir kipinde olmasına rağmen, sadece ibâha ifade eder. Bağlayıcı bir hüküm ifade etmek şöyle dursun, yalnızca belli yasakların kalktığını, yasak olan bu şeylerin mubah kılındığını gösterir.
20- Sahabenin sünnetin bağlayıcılığı açısından farklı değerlendirmelerde bulunduğu diğer bir husus da Cuma guslü konusudur. Bir çok sahâbînin ayrı ayrı naklettiğine göre Hz. Peygamber, ashabından Cuma namazına guslederek gelmelerini talep etmiştir. Ancak bu talep, muhtelif sahâbîler tarafından değişik şekillerde anlaşılmış ve her biri anladığını aktarmıştır. Yine daha önce zikrettiğimiz bazı misallerde olduğu gibi, bu rivayetlerde de sahabeden kimi duyduğunu duyduğu şekilde, kimisi anladığını veya ondan çıkarmış olduğu neticeyi sanki Hz. Peygamber'den aynen o şekilde duymuşcasına haber verirken, kimisi ise sözkonusu talebin bağlayıcılığı hakkındaki kişisel kanaatini dile getirmiştir.
Mesela Hz. Ömer ve oğlu Abdullah Rasûlullah'ın bu hususta minberden şöyle buyurduğunu işitmişlerdir;

"Sizden biriniz cuma namazına geleceği zaman yıkansın!" [750]. Ebû Said el-Hudrî ise Rasûlullah'ın şöyle dediğini nakleder:
"Cuma günü yıkanmak her ergene farzdır. [751] Kanaatimizce Ebû Said'in Hz. Peygamber'e izafe ettiği bu söz, onun ilgili emirden anlamış olduğu bir mânâ, çıkarmış olduğu bir hükümdür. Tamamen kendi kanaati olduğunu zannettiğimiz bu ifadeyi Hz. Peygamber'den merfû olarak rivayet edenin kendisi mi, yoksa sonraki râviler mi olduğunu bilemiyoruz. Ondan gelen bu rivayet bütün kaynaklarımızda merfu olarak kaydedilmiştir. Bizi bu düşünüye sevkeden âmil ise aynı manayı kendi kanaati olarak aktaran Ebû Hureyre'nin şu hükmüdür:
"Cuma günü yıkanmak, cünüblükten dolayı yıkanma gibi her ergene farzdır." [752] Başka bîr rivayette adamın birisi Ebû Hureyre'ye "Bu Hz. Peygamber'den mi?" diye sorunca o, "Hayır" demiş ve kızmıştır."
[753]
Görüldüğü gibi Ebü Said'in merfû olarak naklettiği bu hüküm, Ebû Hureyre'nin burada tasrih ettiği gibi, Hz. Peygamber'den duyduğu bir söz değil, kendi kanaatidir. Onların kanaatine göre Hz. Peygamber'in yukarıdaki emri vûcûbiyet ifâde etmektedir ve ergenlik çağma gelen her müslüman hakkında bağlayıcı nitelikte bir hükümdür.
Ancak Hz. Peygamber'den böyle bir emrin vâki olduğunu bildikleri halde, onu bağlayıcı olarak görmeyen sahâbiler de vardır.
Birgün Hz. Ömer, minberde iken sahabeden namaza geç gelen birisine çıkışınca o, "Ey mü'minlerin emiri, pazardan döndüm, ezanı duydum ve hemen abdest alıp geldim" cevabını vermişti. Bunun üzerine Hz. Ömer ona:
"Rasûlullah'ın guslü emrettiğini bildiğin halde (sâdece) abdest ha?" diyerek tekrar çıkıştı. [754]
Kaynaklarımızdan öğrendiğimize göre Cumaya gecikerek gelen ve sadece abdest ile cuma namazını kılan bu sahâbî Hz. Osman'dır ve Hz. Ömer ona bunları söylemiş olmasına rağmen dönüp gusletmesini emretmemiştir. Hz. Osman'ın bu emri bildiği halde, cumaya abdest ile gelip kılması, gusülsüz de cuma kılınabileceği kanaatinde olduğunu göstermektedir. Rasûlullah'ın böylesine malum bir emri karşısında, Hz. Osman'ın gusül yapmadığı için, cumayı terketmeyip, abdestle kılması, keza Hz. Ömer'in de bunları hatırlattığı halde Cuma kılmasına göz yumması onların bunu ihtiyarî bir emir olarak anladıklarına delâlet eder. Neticede ne Hz. Ömer, ne de herhangi bir sahâbi onun, dönüp cuma için gusletmesini emretmiştir. Şu halde bunun, kesin bağlayıcı bir emir değil, nedb ifâde eden bir emir olduğu gayet açıktır. [755]
Diğer taraftan Hz. Peygamberin söz ve fiililerini en güzel bir şekilde anlama illetlerini kavrayıp yorumlamaları ile fakih sahabîler arasında ayrı bir konuma sahip olan İbn Abbas ve Hz. Aişe'nin değerlendirmeleri konuyu aydınlatma bakımından fevkalâde önemlidir. İbn Abbas'a bir adam Cuma guslünün vacib olup olmadığını sorunca o "Hayır, ama dileyen gusleder" dedikten sonra Cuma guslünün nasıl başladığını şöylece anlatır. "Hz. Peygamber'in zamanında insanlar yoksuldu. Yünlü elbiseler giyerler ve sırtlarıyla su taşıyarak hurma sularlardı. Hz. Peygamber'in mescidi ise dar, tavanı basık, minberi ise kısa ve üç basamaklıydı. İnsanlar namaza bu yünlü elbiselerle giderler ve terlerlerdi. Onların ter kokularıyla, yün kokuları birbirine karışıyor ve etrafa yayılıyordu. O kadar ki bu koku, birbirlerini rahatsız etmekle kalmadı, tâ Rasûlullah'a kadar vardı Bunu üzerine O:
"Ey insanlar Cumaya geleceğiniz zaman gusledin. Ve yanında güzel kokusu bulunan da ondan sürsün" buyurdu. [756] İbn Abbas devamla şöyle demektedir:
"Sonra Allah zenginlik verdi ve yün olmayan elbiseler giydiler, bizzat çalışmaktan el çektiler ve mescidleri de genişletildi." Bu son kısmı nakleden Tahâvî, şu yorumu yapmaktadır: "İşte İbn Abbas, Rasûllullah'dan sâdır olan bu gusûl emrinin bağlayıcı olmadığını, o illetten dolayı emredildiğini, illetin kaybolmasıyla guslün de kalkacağını haber vermektedir. Üstelik kendisi de Rasûlullah'ın guslü emrettiğini rivayet edenlerden birisidir." [757]
Tahavi'nin de dediği gibi, İbn Abbas talebin emir kipiyle olmasına ve kendisi de o şekilde rivayet etmiş olmasına rağmen emrin verildiği tabiî, tarihî, toplumsal bağlamı, emri gerektiren âmili bildiği için onu bağlayıcı olarak görmemekte ve "Dileyen gusleder" diyebilmektedir.
Biz Hz. Aişe'nin de meseleye aynı açıdan yaklaştığını görmekteyiz. O da bu talebi ve gerekçesini şöyle anlatır:
"O gün insanlar bizzat çalışırlar ve o halleriyle de (cumaya) giderlerdi. Bunun üzerine onlara (Hz. Peygamber tarafından) "Keşke yıkansanız" denildi." [758] Diğer bir rivayette de insanların uzak yerlerden Cumaya geldiklerini, dolayısıyla toz ve ter içinde kaldıklarını, bunun üzerine Hz. Peygamber'in:
"Keşke bugününüz için temizlenseniz" [759] buyurduğunu anlatmaktadır.
Başka bir rivayette ise Hz. Aişe şöyle demektedir. "İnsanlar cuma günü guslü hakkında çok ileri gittiler. Halbuki olay benim, evimde oldu. Sıcak birgünde, üzerlerinde yün elbiselerle, hurmalıklarında çalışmış Medine dışındaki yüksek yerlerden gelen bir grup Hz. Peygamberin yanına girdi. Üzerlerinde kötü kokular vardı. Bunun üzerine Rasûlullah: *"Bugün (cuma) olunca yıkanın*!" [760] buyurdu. Görüldüğü gibi Hz. Aişe de İbn Abbas gibi aynı perspektiften bakmakta, sebeb-bağlam ilişkisinden hareketle bu guslün bağlayıcı olmadığını savunmaktadır.
Zahiri itibarıyla cuma guslünün bağlayıcı olduğunu çağrıştıran haberlerin yanında, ona teşvik eden terğib bildiren haberler de vardır. Nitekim Ebû Hureyre "dostum bana cuma günü gusletmeyi tavsiye etti" [761] derken Enes b. Mâlik ve Semure b. Cundub Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu naklederler. *"Kim cuma günü abdest alırsa bu ne güzeldir, kim de gusledersе bu daha faziletlidir. "* [762]
Yukarıdan beri serdettiğimiz bütün bu rivayetlerden şu neticelere varmamız mümkündür:
Rasûlullah cuma namazı için toplanıldığında çalışan veya uzak yerlerden gelen kimselerin toz, kir, koku vb. ile başkalarını rahatsız etmemeleri için sahabenin geneline seslenerek, onlardan cuma için gusül yapmalarını talep etmiştir.
Söz konusu talep birçok sahâbî tarafından tavsiye niteliğinde algılanmış ve ona ekseriyetle uyulmuştur.[763] Bazıları ise bu talebi bağlayıcı addetmiş ve bir vecibe olarak görmüş ve bu kanaatini rivayetlere de yansıtmıştır. Bu rivayetlerde açıkça ifade edilen "vacip" hükmü ise daha sonra gelen nesiller tarafından dâima tevil edilmiş, bir vecibe veya fariza olarak anlaşılmamıştır. [764]
Cuma günü guslün vücubiyetinden söz eden sahâbiler sadece Rasûlullah'ın talebinde emir kipini kullanmasını esas alarak, lafzın zahirine sarılmışlar; bağlayıcı görmeyenler ise bu talebi doğuran sebepleri, âmilleri, hangi bağlamda söylediğini, mevcut şartları vb. gözetmişlerdir.
Netice itibarıyla, fıkıhlarıyla temayüz etmiş sahâbîlere göre cuma guslü farz değil, menduptur. Hz. Peygamber'ın tavsiye ve teşvik ettiği faziletli bir ameldir.Cuma günü ğusletmek sünnettir. [765]
Kaydettiğimiz bu misallerden anlaşıldığı gibi, sahabe Hz. Peygamberin bütün talimatlarına uymaya özen göstermişlerdir. Ancak fakîh sahâbiler, onun emir ve yasaklarının bağlayıcı olup olmadığını da gözetmişler, onun kesin direktifleri ile, tavsiye nitelikli sözlerini farklı değerlendirmişlerdir.
Hz. Peygamberin tasrih etmediği durumlarda bazı sahâbiler, bazen bunu bizzat sorarak kendisinden öğrendikleri gibi, bazen de sözün siyak ve sibakından yada onun hâl ve haraketlerinden çıkartabilmekteydiler. Çünkü onlar, nebevi tasarrufların cereyan ettiği şartları, ortamları ve hangi bağlamda gerçekleştiğini biliyorlardı. Diğer bir ifade ile sahip oldukları muhakeme güçleriyle onlar, hadiselerin arka planına, tabiî, fizikî ve tarihî bağlam veya çevreye vakıf idiler. Zahirî anlayışın hilafına onlar, bu hususları gözeterek, neyin sünnet olup olmadığını, hangi talimatın kesinlik arzedip hangisinin arzetmediğini kavramışlar, emir veya nehiy kipiyle varid olmasına rağmen Hz. Peygamberin bazı buyruklarının mutlaka yapılması gerekmediğini, bazen sözlü, bazen de o uygulamaları terketmek suretiyle fiilî olarak gelen nesillere öğretme, aktarma cihetine gitmişlerdir. Elbette burada anlayış ve içtihat farklılığından kaynaklanan değerlendirmeler de mevcuttur. Bir sahabîye göre bağlayıcı olan nebevi bir tasarruf, diğerine göre bağlayıcı kabul edilmeyebilmektedir.
Hz. Peygamber'in herhangi bir talimat ve tatbikatının, bağlayıcı bir sünnet olup olmadığını belirlemek amacıyla, kaydettiğimiz bu rivayetlerde, sahabenin kullanmış olduğu "*leyse bihatmin*", "*ve lem ya'zum aleynâ"* vb. ifadelerin, onlara ait orijinal ifadeler olduğu kanaatindeyiz. Buradan anlaşılıyor ki, özellikle fakih ve müctehid sahâbiler, Hz. Peygamberin tasarruflarını, bağlayıcı olup olmaması açısından ayırdetme ihtiyacı hissetmişlerdir. Sünnetin sağlıklı bir şekilde anlaşılıp yorumlanabilmesi açısından, günümüzde de benzer ayırımın göz önünde tutulması gerektiği kanaatindeyiz.

5- Sahabenin Sünnete Devamlılık Açısından Bakışları

Herhangi bir nebevî tasarrufun sahabe tarafından sünnet olarak kabul edilende, Hz. Peygamberin bu tasarrufunun, süreklilik arzedip arzetmemesi de önemli bir kriter konumundadır. Nitekim Kisâî (ö. 189) lügavî olarak sünnete devam anlamı verirken, [766] Amidî (ö. 551) de, bir kimsenin sünneti denilince, iyi
olsun olmasın, riâyet edilmesi ve çokça yapılması istenen hususların anlaşıldığını ifade etmektedir. [767] Aynı şekilde süreklilik faktörü, bir ıstılah olarak bazı sünnet tanımlarına da yansımıştır. Özellikle Hanefî ve Mâliki fukahâ ve usulcülerden birçoğu yapmış oldukları sünnet tanımlarında Hz. Peygamberin birşeyi devamlı olarak yapması üzerinde durmuşlar, sürekliliği bir fiilin sünnet olduğuna delil olarak görmüşlerdir. Onlara göre sünnet; Hz. Peygamberin sürekli olarak veya bazen terketmekle birlikte genellikle yaptığı ya da Hüsûf Namazı'nda olduğu gibi devamlılık anlaşılan hususlardır [768]Tabi ki, Hz. Peygamberin beşeri, cibillî tasarruflarıyla, bir Rasül olarak kendine has tasarrufları ayrı mütalaa edilmiştir [769]
Kadı Abdulcebbar (ö. 415), sünneti tarif ederken, "Sünnet, Allah Rasulünün ya sürekli yapılmasını emrettiği bir fiildir ya da sürekli kendisine uyulsun diye yaptığı bir iştir" [770] der. Yine ona göre "Sünnet kavramı, yalnızca vacipler dışındaki menduplara has değildir. O, vacip veya mendup olduğu, ya Hz. Peygamberin emriyle, ya da devamlılık ile bilinen her hususu içine alır." [771]
Ancak burada bizi ilgilendiren husus, Hz. Peygamberin tasarruflarından nelerin sünnet olduğunu belirlemede, süreklilik faktörünün sahabe tarafından da gözetilip gözetilmediğidir.
Hemen belirtelim ki, Hz. Peygamberin tasarruflarını değerlendirmede sahabe arasındaki farklı anlayışlar, bu açıdan da kendini göstermektedir. Daha önce kısmen zikrettiğimiz gibi, mahiyetine bakmaksızın Hz. Peygamberin yalnızca bir kere de olsa yaptığı birşeyi görmesi veya duyması üzerine onu aynen yapma gayreti içerisinde bulunan sahâbiler olduğu gibi, onun devamlı yapıp yapmamasına itibar eden, sürekli olarak yaptığı fiillere aynca önem atfederek, onları hiç terketmeme azminde olan sahâbîler de vardı. Elbette, Hz. Peygamberin hiç terketmediği veya arasıra terketmekle birlikte genellikle yaptığı bir fiil ile onun ancak bir-iki kez yapıp, genellikle terkettiği fiilleri arasında farklılık bulunacaktır.

a- Hz. Peygamber'in Devamlı Yaptığı Fiilleri

Hz. Aişe'nin Hz. Peygamberin amelinden soranlara verdiği cevapta olduğu gibi, onun en sevimli olan ameli, devamlı olanıydı. [772]
Sahabe Hz. Peygamberin sürekli olarak yapageldiği ve pek terketmediği birçok amel ve fiilini tespit etmiş, Hz. Peygamberin o fiili mütemadiyen yapmasına dikkat çekmişlerdir. Mesela Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre, Hz. Peygamberin nafile namazlar arasında en fazla devam ettiği namaz, sabah namazından önce kıldığı, iki rekattı.[773] Zira Hz. Peygamber o iki rekatı asla terketmezdi. [774]
Yine Hz. Peygamberi evinde en iyi tanıyan eşi Hz. Aişe, onun gece namazı hakkında da benzer ifadeler kullanmaktadır: "Gece ibadetini terketme! Çünkü (s.a.v.) onu terketmiyordu. Hasta ve yorgun olduğunda (bile) oturarak kılıyordu. [775] İbn Ömer ve İbn Abbas vitir namazının yolculuk esnasında dahi sünnet olduğunu belirtirken, [776] Hz. Ali ise vitirin vacip olup olmadığını soran kimseye, "Fariza gibi değil ama, o, Rasûlullah'ın ve ashabının yaptığı ve o şekilde devam edegeldikleri bir sünnettir" diye cevap vermişti. [777]
Daha sonra "sünnet-i müekkede" diye nitelendirilen bazı nafile namazlarda da Hz. Peygamberin sürekli kılması esas alınmıştır. İbn Ömer'in bildirdiğine göre, öğle namazından önce ve sonra ikişer rekat, akşam ve yatsı namazlarından sonra ikişer rekat ile sabah namazından önce iki rekat Rasûlullah'ın terketmediği ve sahabenin daima muhafaza ettiği namazlardır. [778]
İbn Abbas, "Rasûlullah (s.a.v.) o kadar çok misvak kullanıyordu ki, bu hususta vahy inecek zannettik" demektedir. [779]
Aynı şekilde bayram namazlarını ve hutbelerini, kurban bayramlarında kurban kesmeyi, farz namazları için ezan okutmayı, kamet getirtmeyi teşri kılmışlarından itibaren hiç terketmeyip, vefat edinceye kadar sürekli bu şekilde amel etmesi, Hz. Peygamberin bu amellere aynca özen gösterip önem verdiğini göstermek için yeterlidir.
Sahabe, Hz. Peygamberin genellikle tekrarladığı tasarruflara da ayrıca riayet etmiş, ayrıcalıklı gördükleri bu uygulamaları kendileri de tatbik etmişlerdir. Mesela İbn Ömer, Rasûlullah'ın sabah namazından önce kıldığı iki rekatlık nafile namazda, Kâfirûn ve İhlas surelerini okuduğuna yirmi veya yirmibeş defa şahit olduğunu haber vermiştir. [780] Nitekim İbn Abbas'ın da o iki rekatta bu sureleri okuduğu gelen rivayetler arasındadır. [781]
Sünnet süreklilik ilişkisini, diğer bir ifadeyle devamlılık faktörünü ortaya koyması bakımından Hz. Aişe'den gelen şu haber oldukça önemlidir: Bir defasında Hz. Peygamber bevletmiş, Hz. Ömer de peşinden abdest suyu götürmüştü. Bunu gören Hz. Peygamber;
"Her bevlettiğim zaman abdest almakla emrolunmadım. Şayet böyle yapsaydım mutlaka sünnet olurdu." [782] *"Ben ancak namaza kalktığımda abdest almakla emrolundum"* buyurmuştu. [783]
Bu rivayetten anlaşıldığı kadarıyla, Rasûlullah (s.a.v.) her abdest bozduktan, sonra tekrar abdest alma, dolayısıyla devamlı abdestli olma gibi kasti bir çaba sarf etmemiştir. Aksine böylesi sürekli bir uygulamanın sünnet olacağını, bunun ise ümmetine ağır ve zor geleceğini düşünerek abdest almamıştır. Nitekim O (s.a.v.), sırf ümmete merhametinden dolayı, onlara hafiflik ve kolaylık olsun diye daha evlâ ve daha faziletli olan bazı amelleri terkedebiliyordu. Eğer bunu devamlı yapsaydı, bu ümmet için mutlaka yapmaları gereken bağlayıcı bir sünnet olacaktı." [784] İşte bu endişe ile Hz. Peygamber namaz gibi zorunlu bir sebeb olmaksızın, abdest bozar bozmaz yeniden abdest almanın, namaza kalkarken olduğu gibi şerhan matlup olmadığını anlatmaya çalışırken, bunu bizzat fiilî olarak da göstermeyi ihmal etmedi. Burada olduğu gibi şayet terketmeseydi, bununla emrolunmadığım ifade etmeseydi, onun bu husustaki devamı, tıpkı önce saydığımız bayram namazları, vitir vb. hiç terketmediği bazı amellerde olduğu gibi, hem sahabe, hem de daha sonraki ümmet tarafından vacip veya müekked sünnetler kategorisine dahil edilirdi. Şüphesiz Bilal-i Habeşî uygulamasında olduğu gibi her abdest bozuşun ardından abdest alma işi, yani daima abdestli bulunma [785] oldukça güzel bir haslet, faziletli bir amel olmakla birlikte Rasûlullah (s.a.v.) tarafından sürekli tatbik ve tavsiye edilen, terkedilemeyecek nitelikte bir sünnetde değildir.
Şu halde Rasûlullah (s.a.v.)'ın Allah'a yaklaşmak kastıyla, devamlı olarak yaptığı ameller, ümmetinden yapması istenen sünnetleri oluşturur ve onlan terketmeleri doğru olmaz. Fakat herhangi bir nebevi uygulamada süreklilik yoksa, Hz. Peygamber onu kasten terkediyorsa, bu o amelin bağlayıcı olmadığını, Hz. Peygamberin yaptığı gibi, zaman zaman terkedilebileceğini gösterir.
Yukarıda zikrettiğimiz rivayetin sahih olduğu kabul edildiği takdirde, Rasûlullah (s.a.v.)'nin yaptığı bir fiilin sünnet addedilebilmesi için süreklilik kaydının Rasûlullah (s.av.) tarafından da getirildiği neticesine varmamız mümkündür.
Rasûlullah (s.a.v.)'ın abdestini anlatan rivayetlerde onun, abdest azalarını birer ikişer ve üçer defa yıkadığı zikredilmektedir. Hz. Osman, Ali ve diğer sahâbelerden gelen birçok habere göre Rasûlullah (s.a.v.) abdestte azalarını üçer defa yıkamıştır. [786] Abdullah b. Zeyd ve Ebû Hureyre'den gelen iki ayrı habere göre Rasulullah (s.a.v.)'ın ikişer [787]Cabir ve İbn Abbas'ın bildirdiğine göre de birer defa yıkadığı olmuştur. [788] Fakat birçok sahâbînin şehadetiyle çeşitli rivayetlere göre Hz. peygamberin üçer defa yıkamış olduğunun ifade edilmesi, onun genellikle bu şekilce abdest aldığını gösterir. Buradaki üçer kez yıkamaya devamı, ideal olan yıkama tarzını, birer defa yıkaması ise sünnet dairesinde caiz olan asgarî yıkama sayısını oluşturmaktadır. Nitekim Hz. Ömer, abdestin üçer üçer olduğunu, ikişer ikişer yıkamanın yeterli olmakla birlikte üçer kez yıkamanın daha faziletli olduğunu söylemiştir. [789] Yukarıdaki rivayetlere paralel olarak, sahabeden birçoğu üçer kez yıkamayı tercih ederken, az da olsa ikişer veya birer kez yıkayanlara rastlamaktayız. [790]

b- Hz. Peygamber'in Aynı Konuda Birden Fazla Uygulamaları

Rasûlullah (s.a.v.)'ın bazı uygulamaları ise farklı iki şekilde kendini gösterebilmiştir. Yani bir fiili işlerken bazen öyle, bazen de böyle olmak üzere çift uygulama sergileyebilmiştir. Hz. Aişe'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), vitir namazını bazen gecenin evvelinde, bazen de sonunda kılıyordu. (Nafile namazlarında) bazen gizli, bazen de cehri okuyordu. Bazen gusül yapıp uyurken, bazen de sadece abdest alarak uyuyordu. [791]
Yine sahâbîler, Rasûlullah (s.a.v.)'ın hem yalın ayak, hem de terlikle namaz kıldığını, yolculukta bazen oruç tuttuğunu, bazen tutmadığını, bazen (su vb. içecekleri) ayakta, bazen de oturarak içtiğini, namazdan sonra bazen sağ taraftan, bazen de sol taraftan ayrıldığını gözlemlemişler ve buna dikkat çekmişlerdir. [792]
Hz. Peygamber'in Medine'den Mekke'ye yaptığı bir yolculuğunda, Usfan'a kadar oruç tuttuğunu, oradan itibaren tutmadığını haber verdikten sonra İbn Abbas, yolculukta "İsteyen oruç tutsun, isteyen tutmasın" hükmünü vermektedir. [793]
Hz. Ali bir defasında ayakta olduğu halde su içtikten sonra, "Şayet ayakta iken su içmişsem, gerçekten ben, Rasûlullah'ın da ayakta iken su içtiğini gördüm. Eğer oturarak içersem, ben yine Rasûlullah'ı oturarak da su içerken gördüm" demiştir. [794]
Rasûlullah (s.a.v.), bu tür farklı uygulamalarından herbirini kasten yapmış da onlardan birisini tercih veya tafdil etmemişse, tekrarlanma bakımından aşağı yukarı aynı oranda yapmışsa, bu, her iki uygulamanın da sünnet dairesinde caiz olduğuna ve muhayyerliğe delalet eder. Ama birisini tercih veya tavsiye, ya da diğerinden sakındırma gibi bir durum söz konusu olursa, tafdil edilen davranış sünnet addedilir. Diğeri ise, az da olsa, Hz. Peygamber yaptığı için caiz olmakla birlikte, sünnet sayılamaz. Su içme misalini ele alırsak, Hz. Peygamber, bazen ayakta, çoğu kez de oturarak su içmiş, ayrıca ayakta su içmekten de sakındırmıştır. [795]Bu sebeple olmalıdır ki, sahabeden bazıları ayakta su içmeyi kerih görmeye başlamış, Hz. Ali ise Hz. Peygamberin fiiliyatına dayanarak bunun mekruh addedilemeyeceğini, caiz olduğunu onlara fiili olarak anlatmak istemiştir. [796]Şu halde, oturarak su içmek, sünneti, ayakta içmek ise, ruhsatı ifade eder. Hz. Peygamberin bir beşer vasfıyla, âdet kabilinden günlük işlerinde genel durum böyledir. Ancak Hz. Peygamberin bu fiillerinde Allah'a yaklaşma kasdedilmişse, ikisi de müstehap veya vacip olabilir, ancak birisinin yapılması yeterlidir. Mesela 11, 9 veya 7 rekat ile vitir kılınması, teheccüdde bazen cehri, bazen de gizli okunması, tekbirde ellerin kulaklara veya omuzlara kaldırılması vb. amellerden birisinin yapılması kafidir. [797]
Bu hususta en çarpıcı misal, namazdaki tekbirler esnasında ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağı meselesidir. Hz. Peygamberin hem ellerini kaldırdığına, hem de kaldırmadığına dair birçok rivayet bulunmaktadır. Hatta bu hususta İmam Buhâri özel bir cüz derlemiş ve orada önce Hz. Peygamberin ellerini kaldırdığını anlatan rivayetleri ve sahabeden bu doğrultuda amel edenleri zikretmiş, ardından da kaldırılmamasını savunanların delillerine yer verdikten sonra bu haberleri kritik etmiş ve neticede ellerin kaldırılması gerektiğini savunmuştur [798]Daha sonra bu konuda Bezzar (ö. 292), İmam Muhammed b. el-Mervezî (ö. 294), İb-nu'l-Kayyim (ö. 751) ve Takıyyuddin es-Subkî (ö. 756) gibi alimlerin eser yazdıkları bildirilmektedir. [799] Namazda ellerin kaldırılmamasını savunan Hanefiler ile kaldırılmasını savunan diğer mezhepler arasında bu mesele bir hayli tartışılmıştır. Her iki taraf, kendi tercihini çeşitli rivayetlerle desteklerken, sadece kendi görüşü doğrultuca amel edilmesi gerekliliğini savunmuştur. [800]
Oysa bu rivayetlerden Hz. Peygamberin zaman zaman her iki şekilde de namaz kıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu iki görüşten birini tercih edip, diğerini reddetmektense, Hz. Peygamberin yaptığı gibi, bazen kaldırarak, bazende kaldırmaksızın namaz kılmak, onun her iki tatbikatına uymak ve iki tarafın hadisleriyle de amel etmek kanaatimizce daha isabetli olacaktır. Nitekim sahabeden bir kısmının ellerini kaldırarak, bir kısmının da kaldırmadan kılmış olmalan, namazdaki bu konuda genişliğin bulunduğunu gösterir. Şayet böyle olmasaydı, sahabe günde en az beş defa namaz kılarken gördükleri Hz. Peygamberin bu hareketi hakkında farklı müşahedeler serdedemeyecekleri gibi, keyfi olarak farklı uygulamalara da gidemezlerdi. Şu halde ortada iki türlü tatbikat vardır ve her sahabî, kendi müşahadesine göre amel etmiştir. [801]
Kanaatimize göre Hz. Peygamberin bu tür farklı uygulamalan ümmet için bir genişliktir. Sahabe kendi müşahede ve tercihlerine göre onlardan biriyle veya her ikisiyle amel etmişlerdir. Oysa daha sonraki dönemlerde, herhangi bir ekol, bu uygulamalardan birini tercih ederken diğerini kabul etmemiştir. İnanıyoruz ki, namazda ellerin bağlanma biçimi, Besmele'nin Fatiha ile birlikte cehri okunup okunmaması, imamın sesli veya sessiz olarak "âmin" demesi, cemaatın imamın arkasında okuyup okumama meselesi gibi Hz. Peygamber ve sahabenin farklı tatbikatına dayalı, mezhebler arasında görülen ihtilaflı konulardan herbiri, bu şekilde bir yaklaşımla amel edilir hale getirilebilecektir. Zira bu durumda o nebevi uygulamalardan sadece biri değil, herbiri sünnet addedilecek, herhangi birisini tercih eden de, yalnızca birisinde ısrar etmeyip, herbir uygulama ile amel eden de neticede sünnete uymuş olacaktır. Hz. Peygamberin bu farklı uygulamaları şayet sabit ise, ilgili rivayetler de sahih ise, bunlar arasından birini tercih edip, diğerlerini terketmek ya da çeşitli mülahazalarla reddetmek yerine, yeri ve zamanı geldikçe herbiriyle amel etmek daha isabetli olacaktır.
Ancak Rasûlullah (s.a.v.) belli bir süre yapmış olduğu herhangi bir uygulamayı bilahare terkedip, ikinci bir uygulamaya geçmiş ve öncekini bir daha tekrarlamaksızın vefatına kadar bu hal üzere devam etmişse, burada önceki uygulaması yürürlükten kalkmış, sonraki uygulaması geçerli hale gelmiştir. Daha sonraki asırlarda "nâsih mensûh" olarak

değerlendirilecek olan bu durumu, bazen bizzat Hz. Peygamber ifade ederken, çoğu zaman da sahabenin şehadeti ortaya koymaktadır. [802]
Ebû Sald el-Hudrî ve Bureyde'den gelen rivayetlere göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır:
"Size üç günden sonra kurban etlerini saklamayı yasaklamıştım, artık yiyin, tasadduk edin ve biriktirin. Size çeşitli kaplarda nebiz edinmeyi de yasaklamıştım, artık nebiz edinebilirsiniz, ama her sarhoş edici şey haramdır. Size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım, artık ziyaret edin ama kötü sözler söylemeyin. [803] *Çünkü kabirler size ölümü / ahireti hatırlatır."* [804]
Bu rivayetten anlaşıldığı gibi Rasûlullah (s.a.v.) bu konularda çeşitli gerekçelerle bazı kısıtlama ve yasaklamalar getirmiş, ancak daha sonra o gerekçelerin kalkması üzerine bu hususlarda sahabeye ruhsat vermiş ve uygulama bu şekilde devam edegelmiştir. Dolayısıyla bu konularda ancak, daha sonra verilen bu ruhsatlara itibar edilecektir.
Rasûlullah (s.a.v.)'ın özellikle ilk yıllarda ateşte pişen et vb. yemekler yedikten sonra, temizliği gerçekleştirmek amacıyla hem kendisinin abdest aldığına, [805] hem de ashabından bunu istediğine dair rivayetler mevcuttur. [806] Hz. Peygamber Arapların adeti üzere ellerle yenilen bu tür ateşte pişen etli yağlı yemeklerin ardından gerekli temizliği bu şekilde yerleştirdikten bir müddet sonra abdest alma işini terketmeye başladı. Nitekim, İbn Abbas, Ummu Seleme ve Cabir gibi bazı sahâbîler Rasûlullah'ın özellikle hayatının son yıllarında bu çeşit yemekler yediği halde, bundan dolayı yeni bir abdest almaksızın namaz kıldığını haber vermişdir. [807] Hatta bu hususta Cabir, şu tespiti yapmaktadır: "Rasûlullah'ın bu konudaki iki farklı durumundan sonuncusu, ateşte pişen yemekleri yemekten dolayı abdesti terketmesiydi."[808] Enes ve Ebû Hureyre'nin önceki uygulamayla amel etmesine ve Ebû Hureyre'nin bu hususta ki rivayetine itiraz eden İbn Abbas'a şiddetle karşı çıkmasına rağmen, [809] Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali, Ebû Talha, Ubey b. Ka'b ve İbn Abbas gibi birçok sahabî, böylesi yemekleri yedikleri halde, abdest alma gereği duymamışlardır. [810] Öyle anlaşılıyor ki, Rasûlullah (s.a.v.) yemekten sonra temizlik alışkanlığını yerleştirmek üzere koyduğu bu sünnetini daha sonra ihmal etmiş, abdest alma itiyadını terketmeye başlamıştı. Nitekim Ebû Hureyre de dahil, bazı sahâbîlerin bildirdiğine göre Hz. Peygamber sonraları yalnızca ellerini yıkamak ve ağzını temizlemekle yetinmiş, abdest almamıştır. [811] Şu halde ilk yıllarda ateşte pişen yemeklerden sonra abdest alma şeklindeki sünnet, bir müddet sonra yerini, yalnızca el ve ağız temizliğine, hatta bu hususta ruhsat ve ibahaya bırakmıştır. Birinci durum, Hz. Peygamber ve sahabenin yıllarca devam ettikleri bir sünnet iken, ikinci durum, sünnetin ruhsata dönüşümüdür. [812]
Sahabe, Rasûlullah (s.a.v.)'in belli konulardaki farklı uygulamalarını bazen tarih olarak da tespit edebilmiştir. Bunun en güzel misali, kişinin sıhhî sebeplerle vücudundan kan aldırması demek olan hacamat ameliyesidir. Şeddad b. Evs ve Ebû Hureyre'nin rivayetlerine göre, Rasûlullah (s.a.v.) Mekke Fethi esnasında (H. 8) karşılaştığı bir hacamat ameliyesi üzerine;
"Hacamat yapanın da yaptıranın da orucu bozulmuştur" buyurmuştur. [813] Bu hükmün gerekçesi ile ilgili olarak, çeşitli görüş ve yorumlar yapılmaktadır. Bunlar içerisinde, yapanın, kanı ağzıyla emmesi ve yutma ihtimali ile, yaptıranın da bazen fazla kan vermesi neticesinde oruç tutamayacak bir duruma düşmesi, en makul izahlardır. [814]
İbn Abbas ise Rasûlullah (sa.v.)'ın ihramlı ve oruçlu olduğu halde kan aldırdığını haber vermektedir. [815] Burada Hz. Peygamberin ihramlı oluşu, hadisenin veda haccı esnasında, Mekke'nin Fethinden iki yıl sonra (H. 10) gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca rivayet eden sahâbînin İbn Abbas olması da bunu teyit etmektedir.
Şafiî'nin (ö. 204) de dediği gibi, "Şayet bu haberlerden her ikisi de sabit ise İbn Abbas hadisi nâsih, hacamat yapanın da, yaptıranın da orucunun bozulduğunu ifade eden hadis mensûhtur. [816] Hz. Peygamberin ilk hükmü, hacamatın orucu bozacağını ifade ederken, fiilî uygulamasıyla ortaya koyduğu ikinci hüküm, orucu bozmadığım, bu hususta ruhsat verildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim, Enes'in dediği gibi, sahabe zayıflık ve güçlük olmadıkça oruçlu iken hacamat yapmaktan geri kalmamışlar, bunu kerih görmemişlerdir. [817] Mesela, Sa'd b. Ebi Vakkas, İbn Zubeyr ve İbn Ömer oruçlu oldukları halde kan aldırmışlar ve oruçlarını da bozmamışlardır. Ancak İbn Ömer daha sonra bunu terketmiş, oruçlu olduğunda iftar edinceye kadar kan aldırmamıştır. [818]Anlaşılan oki İbn Ömer, bir müddet ruhsatla amel ettikten sonra, ihtiyatla hareket etmeyi tercih etmiş ve akşamdan sonra kan aldırmayı daha uygun görmüştür. [819]

c- Hz. Peygamber'in Seyrek ve Nadir Yaptığı Fiilleri

Rasûlullah (s.a.v.), cenaze namazlarını mescidde değil, genellikle musallada kılmıştır. Elimizdeki rivayetlere göre, onun mescidde kıldırdığına dair sadece bir-iki istisnası vardır. Sa'd b. Ebî Vakkas vefat edince, Hz. Peygamberin eşleri, Hz. Aişe aracılığıyla, namazını kılabilmeleri için cenazenin mescide getirilmesi doğrultusunda haber göndermişlerdi. Bu talep karşısında sahabe, önce karşı çıkmışsa da, sonra cenazeyi mescide getirmişlerdi. Sahabenin (öteden beri) cenazeler mescide sokulmazdı şeklindeki ayıplamalarını duyan Hz. Aişe, "İnsanlar ne kadar da çabuk unutuyor? Bilgileri olmadığı konularda ne kadar da çabuk ayıplıyorlar? Cenazenin mescide uğramasından dolayı bizi ayıplıyorlar? Halbuki Rasûlullah (s.a.v.), Süheyl b. el-Beydâ'nın (ö. 7) cenaze namazını mescidin içerisinde kıldırmıştı." Başka bir rivayette ise, "el-Beydâ'nın iki oğlunun, Süheyl ve kardeşinin cenazesini de mescidde kıldırmıştır" [820] demiştir.
Hz. Peygamberin, cenaze namazlarını sürekli olarak musallada kıldığını bilen sahâbîler, Hz. Aişe'nin bu talebine karşı çıkmışlar ve hatta onu bu isteğinden dolayı eleştirmişlerdir. Zira, Hz. Peygamberin cenaze namazlarını sürekli olarak musallada kılması şeklindeki uygulaması, yerleşmiş bir sünneti ifade eder. Hz. Peygamberin eşlerinin sözkonusu istekleri ise bu sünnete muhalif gibi görülmüş olmalıki sahabe buna karşı çıkmıştır.
Ancak böyle bir istekte bulunan Hz. Aişe de bu eleştirilere karşılık olarak, Peygamberin mescidde cenaze namazı kıldırdığına dair bir-iki uygulamayı hatırlatmış ve onları unutmakla, bilmeden ayıplamakla suçlamıştır.
Burada, cenazelerin sürekli olarak musallada kılınması, bunun uyulması matlup bir sünnet olduğunu Hz. Peygamberin bir iki defa istisnaî olarak mescidde kıldırması ise bunun sünnet dairesinde meşru ve caiz olduğunu, ihtiyaç halinde yapılabilir nitelikte bir ruhsatı ifade ettiğini gösterir. Nitekim sahabenin tatbikatı da devamlı böyle olmuş, genellikle cenaze namazlarını musallada kılmışlardır. Ancak Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in cenazelerinde olduğu gibi bazı durumlarda mescidde kıldıkları da vakidir. [821]
Sünnet-süreklilik ilişkisi bakımından güzel bir misal de, Hz. Peygamber'in oturarak ya da ayakta bevletmesi durumudur. Hz. Aişe'nin belirttiğine göre Hz. Peygamber daima oturarak bevletmiştir. Hatta bu hususta Hz. Aişe oldukça iddialı konuşmuş ve şöyle demiştir: "Her kim size Hz. Peygamber ayakta bevlediyordu' diye haber verirse, onu tasdik etmeyin. Çünkü ben O'nun (sürekli) oturarak bevlettiğini görürdüm." Başka bir rivayette ise "O, ancak oturarak bevlediyordu" demektedir. [822]
Yine Arabın âdeti ayakta bevletmek iken, Cabir b. Abdullah'ın rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) ayakta bevletmeyi yasaklamıştı. [823]
Hz. Aişe'nin rivayeti arasında bir çelişki varmış gibi gözüküyorsa da, gerçekte böyle bir durum sözkonusu değildir. Zira Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in sürekli olarak oturarak bevlettiğini, ayakta bevlettiğine hiç şahit olmadığını haber verirken, Hz. Aişe Rasûlullah'ın bu denli ısrarlı ve sürekli alışkanlığına dayanarak, onun ayakta bevledebileceğine ihtimal vermemiş, bu yönde bir haberin onun mutad alışkanlığını yansıtmayacağını, ifade etmek istemiştir. Rasûlullah'dan sabit olan ve mutad olarak yapageldiği şey oturarak bevletmesidir. Bu, onun tercih ettiği, güzel gördüğü alışkanlıkları arasındadır.
Burada Zerkeşi'nin (ö. 794) üzerinde durduğu önemli bir husus da Hz. Peygamber'in ayakta bevletmediğini ifade eden Hz. Aişe hadisi, genellikle süreklilik anlamı veren kipiyle varid olmuşken, aynı şey Huzeyfe hadisinde bulunmamaktadır. Bu ise bir kere de olsa o fiilin mutlak olarak yapıldığına delalet eder. [824]
Aynı şekilde isbatın nefye takdimi şekindeki usul kaidesince, Hz. Peygamber'in ayakta bevlettiğini haber veren Huzeyfe hadisi, görmediğini söyleyen Hz. Aişe hadisine takdim edilir. [825]
Netice itibarıyla buradan Hz. Peygamber'in sürekli oturarak bevletmesi, sünneti; bir kez mezbelede ayakta bevletmesi ise, benzer şartlarda ruhsatı ve cevazı ifade eder. Birincisi ideal bir davranış tarzı olarak sünnet iken, ikincisi zaruret, ihtiyaç vb. benzer durumlarda sünnet çerçevesinde Hz. Peygamberin fiiliyle ortaya konulmuş, yapılması caiz bir davranıştır. Nitekim Hz. Ömer, [826] Ali, Zeyd b. Sabit, İbn Ömer ve Ebû Hureyre'nin ayakta bevlettikleri görülmüştür. [827] Kanaatimizce adı geçen sahâbîler de bu fiili, ihtiyaç duydukları bazı şartlar dahilinde yapmışlardır. Onlar, Hz. Peygamber'in bir kez ayakta bevletmesinden haraketle bunu arasıra yapsalar da bu işi sünnet olarak görmemişlerdir. [828] Meseleye temizlik açısından yaklaşan Ebû Musa el-Eş'arTnin "İsrailoğullarından birisinin elbisesine (bevl, necaset vb.) isabet ettiğinde onu kesiyordu" diyerek aşırı hassasiyet göstermesine karşılık Huzeyfe'nin "Keşke bunu söylemekten vazgeçse. Zira Rasûlullah bir kavmin mezbelesine geldi ve ayakta bevletti" diyerek [829] caiz olduğuna işaret etmiştir.
Sünnet-süreklilik ilişkisine başka bir misal de, her namaz için bir abdest alması, şeklindeki Hz. Peygamber'in sürekli tatbikatıdır. Bazı sahâbîlerin verdiği bilgiye göre "Rasûlullah (s.a.v.) her namaz için (yeni bir) abdest alıyordu. Mekke fethi gününde (H. 8) ise öğle, ikindi ve akşam namazlannı tek bir abdest ile kıldı. [830]
Onun bir kaç namazı bir abdest ile kıldığını gören Hz. Ömer, "Ey Allah'ın Rasu lü! (Şimdiye kadar pek) yapmadığın bir şeyi yaptın?" diye hayretle sorunca Hz. Peygamber;
"Bunu kasten yaptım Ey Ömer!" şeklinde cevap vermiştir. [831]
Her ne kadar bu rivayette Hz. Ömer bunu Hz. Peygamber'in daha önce yapmadığı bir şey olarak niteliyorsa da, biz O'nun Hayber Yılı'nda (H. 6) bir abdest ile ikindi ve akşam namazlarını kıldığını, [832] zamanı belirtilmeyen bir başka rivayette ise öğle ile ikindi namazlannı tek abdestle kıldığını öğrenmekteyiz. [833]
Bu rivayetlerin tamamından Hz. Peygamber'in ekseriyetle her namaz için ayrı bir abdest aldığı, nadiren de bir abdest ile birkaç namaz kıldığı anlaşılıyor. Özellikle Mekke'nin Fethi Günü'nde O bunu sahabenin görmesi ve bilmesi için kasıtlı olarak yapmıştır. Ancak daha önceki misallerde de olduğu gibi Hz. Peygamber'in sürekli olarak her namaz için abdest alması ve hatta;
"Kim temiz olduğu halde yeniden abdest alırsa Allah ona on hasene yazar" buyurarak [834] buna teşvik etmesi, bu uygulamanın ideal bir davranış, yani sünnet olduğunu göstermektedir.
Fakat gerek yeterli suyun bulunup bulunmaması gibi bazı şartlardan ve gerekse ümmete kolaylığın gösterilmesinden hareketle, bozulmadıkça bir abdestle birkaç namazın kılınabileceği ruhsatı da yine bizzat O'nun fiili ile ortaya konulmuştur. Bu hususta sahabe tatbikatına baktığımızda, onlardan kimilerinin her namaz için abdest alma şeklindeki sünnete, kimilerinin ise verilen bu ruhsata uyduklarını görmekteyiz. Mesela Hz. Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali gibi halifelerin her namaz için abdest aldıkları rivayet edilmektedir. [835] Bu iş için kendisini gören İbn Ömer'in de her namaz için abdest aldığı bilinmektedir. [836] Ancak Hz. Ömer ile bu oğlunun zaman zaman öğle, ikindi, akşam namazlarını tek bir abdest ile kıldıkları da görülmüştür. [837] Bu ise, onların çoğunlukla sünnete, bazen de ruhsata uygun hareket ettiklerini gösterir.
Diğer taraftan Hz. Peygamberdin her namaz öncesinde abdest aldığını rivayet edenlerden Enes'e "Peki siz ne yapıyordunuz?" diye sorulunca, o "Biz abdestimizi bozmadıkça bir abdest ile bütün namazlarımızı kılıyorduk" [838]diğer bir rivayette ise "Bizden birine bozmadıkça tek abdest yetiyordu" diye cevap vermiştir. [839]Biz bu rivayetten, sahabenin

muhtemelen suyun azlığı, taşıma problem vb. durumlardan dolayı kolay ve yeterli olan ruhsat ile amel etmekle yetindiklerini sanıyoruz.
Oysa aralarında bazı sahabilerin de bulunduğu anlaşılan müslüman askerler, Dicle kenarında öğle namazını kılıp, halka halinde ilim, sohbet vb. yaparak bir süre oturduktan sonra ikindi namazını kılmak istediklerinde, orada bulunanların derhal yeni bir abdest almaya yöneldiklerini görüyoruz. Kanaatimizce onların abdest tazeleme arzuları, her namaz için abdest alma şeklindeki sünneti Dicle kenarında yerine getirme gayretlerini gösterir. Ne var ki orada komutan olan Ebû Musa el-Eş'ari tellalına emrederek abdest bozmayanların tekrar abdest almasına gerek, olmadığına dikkat çekmiştir.[840] Onun bu tavrının onlara her namaz için abdest almanın gerekli olmadığını, ikinci bir namazın kılınabileceğini öğretmeye veya yolculuk vb. başka bir sebebe matuf olabileceğini düşünüyoruz. Diğer insanların tekrar abdeste koşmaları ise, sünnete ittibaya yönelik bir tavır olsa gerektir.
Devamlılık açısından burada ele alacağımız başka bir husus da ikindi namazı sonrasındaki iki rekatlık namazın mahiyetidir. Hz. Ömer, Ebû Said el-Hudrî, Ebû Hureyre, Ummu Seleme ve daha başka sahâbîlerin naklettiklerine göre Hz. Peygamber ikindiden sonra, güneş batıncaya kadar ve sabah namazından sonra da güneş yükselinceye dek namaz kılmayı yasaklamıştır. [841]
Fakat bazı rivayetlere göre, Hz. Peygamber ikindiden sonra iki rekat namazı Hz. Aişe'nin yanında asla terketmemiş, son yıllarında oturarak dahi olsa kılmış, ruhunu teslim edinceye kadar o namazı bırakmamış, ancak ümmetine meşakkat vermemek için mescitte değil de evde kılmış, hatta kendisi kıldığı halde başkalarına bunu yasaklamıştır. [842] Hz. Aişe başka bir rivayette ise Hz. Peygamberin önce iki rekat namaz kılmakta olduğunu, ancak birgün, ya meşguliyeden ya da unuttuğundan dolayı kıldığı bu iki rekatı, ikindiden sonra kıldığı sonra da öylece kılmaya devam ettiğini söylemektedir. [843]
Başka bir rivayette Hz. Aişe kendisine gelen kimselere "Ben bunu Hz. Peygamber'den işitmiş değilim, fakat bunu bana Ummu Seleme haber verdi" demiş ondan yukarıdaki bilgileri nakletmiştir.
İbn Abbas da bu namazın, Hz. Peygamberin mal taksiminden dolayı kılamadığı öğle namazı sonrası iki rekat olduğunu, bir daha da böyle bir namaz kılmadığını haber vermiştir. [844] Hatta o ve Ebû Said el Hudrî, sözkonusu namazı kılanları bundan nehyetmişlerdir. [845]
Hz. Ömer de halife iken bu konu üzerinde hassasiyet göstermiştir. O kadar ki, ikindiden sonra iki rekat kılan Zeyd b. Halid el-Cuhenî'ye namazda iken kamçı ile vurmuş, namazı bitirdikten sonra Zeyd ona, "Vur ey müminlerin emin! Vallahi Rasûlullah'ın bu iki rekatı kıldığını gördükten sonra, onlan ebediyyen terketmem!" diye cevap vermesi üzerine Hz. Ömer yanına oturmuş ve "Ey Zeyd b. Halid! Eğer insanların bunu geceye dek namaz kılmak için bir basamak yapacaklarından korkmasaydım bu konuda seni dövmezdim" demiştir. [846]
Hz. Peygamberin sağlığında sahabe tarafından pek bilinmeyen bu namazın, onun vefatından nice sonra Hz. Ömer ve özellikle Hz. Muaviye zamanında oldukça rağbet görmeye başladığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamberin yasağına rağmen, yıllar sonra yaygınlaşan bu namaz, sahabe arasında hararetli tartışmalara yol açmıştır. Bu meselenin üzerine giden, konuyu tartışan ve araştıran sahâbîlerden biri olan Hz.Muaviye, bu namazı kılanlara "Siz bu namazı kılıyorsunuz amma, biz Hz. Peygamber ile beraber yaşadığımız halde onun bu namazı kıldığını görmedik. Üstelik o, ikindi namazından sonra iki rekattan nehyetmişti" [847]demekten kendin alamamıştı. Hatta bir defasında o, ikindi namazını kıldıktan sonra, insanların tekrar namaza kalktıklarını görünce İbn Abbas'a dönerek "Hz. Peygamberin ne kıldığını ve ne de emrettiğini görmediğim halde, insanların kıldıkları bu namaz da nedir?" diye sormuş, İbn Abbas "Bu, (Abdullah) İbn Zubeyr'in (kılınması yolunda) onlara fetva verdiği namazdır" demişti. [848] Muaviye bu defa İbn Zubeyr'e, "Ey İbn Zubeyr! Rasûlullah'ın kıldığını veya emrettiğini görmediğimiz halde, insanlara kılmalarını emrettiğin bu namaz da nedir?" diye sorunca, o bunu kendisine müminlerin annesi Hz. Aişe'nin haber verdiğini söyler. Bunun üzerine Muaviye birkaç kişiyi Hz. Aişe'ye gönderir ve haberi tahkik ederler. Hz. Aişe, İbn Zubeyr'in konuyu iyi belleyemediğini, ona şunu haber verdiğini açıklar: "Rasûlullah (s.a.v.) ikindiden sonra iki rekat namazı benim yanımda kılmıştı. Ona "Daha önce kılmadığın iki rekat namaz kıldın ?" diye sorunca O; "*Bana ganimet, hediye vb., bazı şeyler gelmişti de onların taksimi beni öğleden sonraki iki rekattan alıkoydu. Bilal gelip ikindi ezanını okuyunca ben o iki rekatı kılarak insanları bekletmek istemedim, dolayısıyla işte kılamadığım o iki rekatı kıldım"* buyurmuştu. [849]
Diğer bir rivayette ise konuyu Mervan (ö. 65) da araştırmaktadır. Burada, İbn Zubeyr, sözkonusu haberi Ebû Hureyre'nin Hz. Aişe'den naklettiğini, Hz. Aişe ise onu kendisine Ummu Seleme'nin haber verdiğini söylemiştir. Ummu Seleme'ye müracaat edildiğinde ise, o "Allah Aişe'ye mağfiret eylesin. Benim haberimi farklı anlamış..." diyerek söz konusu iki rekatın öğlenin sözkonusu taksim sebebiyle kalan iki rekatı olduğunu ve "Hz. Peygamberin o iki rekatı ne daha önce, ne de daha sonra kıldığını görmediğini haber vermiştir." [850] Diğer bir varyantta ise Ummu Seleme "Allah, Aişe'ye rahmet eylesin! Ben ona Rasûlullah'ın bu iki rekatı yasakladığını haber vermedim mi?!" demiştir. [851]
Bu namaz ile ilgili haberin asıl kaynağı olan Ummu Seleme'nin yapmış olduğu açıklamalar Muaviye, Mervan ve İbn Zubeyr'e aktarıldığında İbn Zubeyr'in gösterdiği tepki oldukça ilginçtir: "Allahu ekber! Tek bir kere de olsa o iki rekatı kılmış değil mi? Allah'a yemin ederim ki, bu iki rekatı ebediyyen bırakmayacağım, kılmaya devam edeceğim!" Bunun üzerine Muaviye ona "Sen zaten hep muhalif olmuşsundur ve daima hilafi sevmişsindir" diye mukabelede bulunmuştur. [852]
Bu rivayetlerin ışında şu neticelere varabiliriz:
1- Sahabenin çoğu Hz. Peygamber'in, ikindiden sonra güneş batıncaya kadar namaz kılınmaması şeklindeki nehyini dikkate almıştır. Hz. Aişe ise, Rasûlllah'ın bu nehyinden maksadın, özellikle namazın güneş doğuşu yada güneş batışı gözetilerek tam o vakitlerde kılınmasına yönelik olduğu kanaatindedir ve Hz. Ömer'in ikindi sonrası namazdan nehyedip dövmesini bir vehm olarak değerlendirmektedir.[853]
2- Hz. Aişe'den gelen çeşitli rivayetlere göre Hz. Peygamber, ikindiden sonra iki rekat ile, sabah namazından önceki iki rekat namazı gizli veya aşikâr asla terletmemiştir. Ancak bu, ondan gelen diğer rivayetlere göre çelişki arzetmektedir. Zira o rivayetlere göre onun bu namazla ilgili bilgisi Ummu Seleme'ye dayanmaktadır. Dolayısıyla bu rivayetler karşısında şu ihtimalleri göz önünde bulundurmamız gerekecektir.
a- Hz. Aişe'nin haber verdiği bu namaz, Hz. Peygamberin sabah öncesi kıldığı gibi, ısrarla devam ettiği bir namaz olduğu halde, bunu Hz. Aişe'den başka, kimse bu şekilde rivayet etmemişse, bu iki rekat, öğleden sonra kılmakta olduğu namaz olabilir.
b- Hz. Peygamberin hiç terketmediği böyle bir namaz olsaydı, sahabenin hepsi bundan haberdâr olur, asla tartışmazlar ve kendileri de kılarlardı.
Nitekim Ebû Said el-Hudrî, bunu Hz. Aişe'den duyunca, Hz. Peygamberin ilgili yasağını hatırlatmış, sonra da "Rasûlullah kendine emrolunanı, biz de kendimize emrolunanı yaparız" diyerek bunun O'na has olabileceği yorumunu yapmıştır [854]
c- Muaviye ve Mervan'ın tahkikatında, Hz. Aişe bu doğrultuda herhangi bir açıklama yapmamış, aksine meseleyi haberin kaynağı olan Ummu Seleme'ye havale etmiştir. Şayet Hz. Peygamberin kendine has olsun, ya da olmasın böylesine hiç terketmeden kıldığı bir namaz olsaydı, Hz. Aişe bunu onlara mutlaka har verirdi. Halbuki yapılan bu araştırmalarda o bundan hiç söz etmemişken,bunun hilafına yukarıdaki rivayetler varid olmuştur. Dolayısıyla yine kendisinden gelen rivayetlere muhalif olan bu haberleri ihtiyatla karşılamamız daha uygundur.
3- Hz. Peygamberin açıkladığı üzere bu özel sebep ve şartlardan dolayı istisnâî olarak kıldığı iki rekatı haber veren asıl kaynak, Ummu Seleme'dir. Ondan duyan Hz. Aişe bunu Zubeyr ailesine haber vermiş, onlar da bu namazı kılmaya başlamışlardır. Öğlenin son iki rekatının kazası olmasına rağmen, yanlış algılama neticesinde, bilahare başka sahâbîler tarafından da ilgi görmüş, Hz. Ömer ve Muaviye zamanlarında ise çoğu kimseler tarafından kabul görmüştür. Oysa Hz Peygamberin sağlığında sahabenin böyle bir tatbikatına rastlayamamaktayız.
4- Hz. Muaviye ve Mervan'ın yaptığı tesebbüt ve tahkik, her türlü takdirin üzerinde, gayet yerinde bir araştırma soruşturmadır. Burada, İbn Zubeyr- Ebû Hureyre- Hz.Aişe- Ummu Seleme- Hz. Peygamber şeklinde bir isnad kritiği, sema' takibi, sahabeye de tatbik edilmiş ve bundan fevkalade önemli bir netice elde edilmiştir. Haberin ilk kaynağı olan Ummu Seleme'nin vermiş olduğu bilgi ile, Hz. Aişe ve Ebû Hureyre vasıtası ile bilgilendirilen İbn Zubeyr'in anlayışı birbirinden oldukça farklıdır.
5- Yapılan tahkikat neticesini öğrendikten sonra bile İbn Zubeyr'in ısrarı gariptir. Konunun mahiyetini duyduktan sonra, Hz. Peygamberin bir kez kılışını, İbn Zubeyr, kılmayı itiyad haline getirdiği bu namazı için yeterli bir delil olarak görmektedir. Gerek İbn Zubeyr ve Zeyd b. Halid ve gerekse bu namaza devam eden diğer bazı sahâbîler, [855] Hz. Peygamberin sözkonusu bu özel durum sebebiyle bir defa kıldığı namazdan hareketle onu örnek almaktadırlar. Onlar, "Sözü edilen sebep ve namaz ne olursa olsun, madem ki Hz. Peygamber kılmıştır, biz de kılabiliriz" mantığıyla, hadiseye tamamen zahiri ve şeklî yaklaşmaktadırlar. Hz. Peygamberi örnek almakla birlikte, onların bu namazı, kılınması matlup bir sünnet olarak görüp görmediklerini tespit edebilmiş değiliz. Şayet onlar bunu sünnet olarak görseler bile, hadiseyi yanlış anladıkları için, bu hususta birkaç sahâbînin değil, diğerlerinin yaklaşımı daha muteber addedilecektir.
6- Bu meselede olduğu gibi, sika ve âdil olmalarına rağmen, onlardan herbiri insan olmaları hasebiyle zabt bakımından zaman zaman bazı, farklı algılamalara dûçâr olabilirler. Dolayısıyla onlardan birisinin sahabî olması, verdiği haberin mutlaka doğru olduğunu göstermez. Şayet öyle olsaydı, Muaviye ve Mervan'ın, İbn Zubeyr'in amelini, fetvasını ve haberini ilk kaynağına kadar soruşturmalarına hiç gerek kalmazdı. Onların bu tesebbüt ve tahkiki, ister direkt Hz. Peygamberden nakletsinler, isterse birbirlerinden nakletsinler, tek tek sahâbîlerin zabt hatası yapma ihtimalini göz önünde bulundurduklarını gösterir. Bu ise, özellikle, İbn Abbas, Hz. Aişe, Zeyd b. Sabit ve Muaviye gibi hadis ve hadiseleri anlamaya özen gösteren fakih sahâbilerin temayüz ettikleri, bizler için de örnek teşkil eden fevkalade önemli bir özelliklerini oluşturur.
Hz. Peygamberin arasıra veya hayatı boyunca ancak birkaç defa yaptığı, süreklilik arzetmeyen amellerinden biriside Duhâ, yani Kuşluk namazıdır. Sahabenin Hz. Peygamberin böylesi amelleri hakkında farklı yaklaşımlarını, ihtilaflara görmekteyiz.
Kaynaklarımızda, Hz. Ali, Hz. Peygamberin yalnızca Mekke'nin fethi günü iki rekat, [856] Ummuhânî ise, rükû ve secdesi tam ama gayet hafif olarak sekiz rekat Duhâ namazı kıldığını haber vermişlerdir. [857] Enes b. Malik, Hz. Peygamberin yemeğe davet edildiği bir evde iki rekat Duha namazı kıldığını ve onun bu namazı sadece o gün kıldığını gördüğünü söylemektedir. [858] Ka'b b. Malik ise "Hz. Peygamber, yolculuktan gündüzleri kuşluk vaktinde döner, mescidde iki rekat namaz kılar sonra otururdu" demektedir [859]Yine "Hz, Peygamber Duha namazı kılar mıydı?" diye sorulduğunda Hz. Aişe, "Hayır, ancak yolculuktan geldiğinde kılardı" cevabını vermiştir. [860]
Bu rivayetlerden anlaşılan, Hz. Peygamber bu namazı özellikle kuşluk vakti sebebiyle kılmamış, aksine, Mekke'ye giriş, ziyaret ve yolculuktan dönüş münasebetiyle Yüce Allah'a şükür kabilinden kılmış, bu vakitler ise kuşluk vaktine isabet etmiştir. Değişik vesilelerle O'nun sadece birkaç kez kıldığı bu vakitlere tesadüf eden namazının rekat sayıları da farklı olmuştur. Zerkeşi'nin (ö. 794) de dediği gibi "Hadislerin tamamı, Hz. Peygamberin, bu namaza devam etmediğini göstermektedir. [861] Dolayısıyla O'nun bu namazı hakkında sahabenin yaklaşımları ve değerlendirmeleri de farklı olmuştur. Mesela İbn Ömer, Hz. Peygamberi bu namazı kılarken hiç görmediği için, böyle bir namaz kılmazken, [862] Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in de kılmadıklarını, [863] hatta bu namazı, Hz. Osman'ın katline kadar kimsenin kılmadığını haber verdikten sonra, insanların ihdas

ettikleri şeyler içinde en beğendiği hususun bu namaz olduğunu belirtmektedir. [864]
İnsanların sonradan ihdas ettikleri bu namaz kendisine hatırlatıldığında Hz. Ali "Gücünüz nispetinde kılın, çünkü Allah böyle bir namazdan dolayı azab etmez" derken, [865] bu namazı kılmayan sahâbîlerden İbn Mes'ud ise, mescidde bii namazı kılanları görünce onlara, "Bunu illâ yapacaksanız, bari evlerinizde kılın demektedir. [866] Bu rivayetler, duhâ namazının da tıpkı ikindi sonrası namazda olduğu gibi Hz. Peygamberin sağlığında pek kılınmazken, çok daha sonraları yaygınlaştığını ortaya koymaktadır.
Duhâ namazını bazı âyetlerle irtibatlandırarak tasvib eden İbn Abbas'ın ise, [867] bunu birgün kılıp, on gün terkettiği nakledilmektedir. [868] "Rasûlullah'ın ancak bir defa kuşluk namazı kıldığını gördüm" diyen Ebû Hureyre [869] İle Ebu'd-Derdâ, Hz. Peygamberin kendilerine yaptığı tavsiyeler uyarınca bu namazı kıldıkları gibi, onu hiç terketmeyeceklerini de ifade etmişlerdir. [870]
Bu namaz hakkındaki en ilginç yaklaşım ise Hz. Aişe'den gelmektedir. O, "Rasûlullah (s.a.v.) duha namazı kılmazdı", [871]başka bir varyantta ise, "Rasûlullah'ın duha namazını kıldığını hiç görmedim" dediği halde, [872] bu namazı kıldığım söylemektedir. [873] Zira ona göre "Rasûlullah (s.a.v.) herhangi bir ameli yapmayı istediği halde, insanlar onunla amel eder de, onlara farz kılınıverir korkusuyla böylesi amelleri terkederdi." [874] Diğer kaynaklarda ise bu söz, şu şekilde nakledilmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) (yaptığı bir) ameli, insanlar (sürekli yaparak) sünnet edinir de, onlara farz kılınıverir korkusuyla bazı amelleri terkediyor, insanlara hafif gelecek şeyleri yapmayı seviyordu." [875] Onun bu sözü, İbn Ebi Şeybe'nin naklettiği şu rivayette ise daha açıktır: "O, bazı şeyleri, sünnet edinilmesini istemediği için terkediyordu. [876] Hz. Aişe'nin bu sözü, bütün kaynaklarımızda Aişe-Urve-Zuhri ortak senediyle rivayet edilmiş olmasına rağmen, İmam Malik ve ondan alan Müslim'de "farzolması"; Abdurrazzak ve ondan alan Ahmed b. Hanbel'de "İnsanların ona sünnet edinip de farz olması"; İbn Ebi Şeybe'de ise sadece "sünnetleşmesi" endişesi şeklinde dile getirilmektedir ki, bu rivayetlerden herbiri, o namazın sünnetleşmesi endişesinin, bazı tasarruflarla raviler tarafından dönemlerinin ıstılahlarıyla ifade edildiklerini gösterir.
Teravih namazında olduğu gibi, kuşluk namazını da kılmak istediği halde, peygamberin sırf ümmetine tarz kılınır da zorlanırlar endişesiyle terkettiği düşüncesinde olan Hz. Aişe, O'nun vefatıyla bu illetin yok olması üzerine, onunla amel etmiştir. [877] Hatta onun bu namazı sekiz rekat kıldığı ve "Anam babam mezardan kalksa bunları terketmezdim" dediği gelen rivayetler arasındadır. [878]
Şatıbî'ye göre, Hz. Aişe'nin, Rasûlullah'ın duha namazını kıldığını hiç görmemesi, Hz. Peygamberin bu ameli az yaptığına bir delildir. Yine sahabenin de bunu genel olarak yaptıkları nakledilmemiştir. Onlardan buna devam edenler ise, amellerde devamlılık ilkesince, evler vb. başkalarına örnek olmayacak yerlerde devam etmişlerdir. Hz. Aişe ise, "Hz. Peygamberin vücubiyet korkusu olmasaydı,
ona devam ederdi" şeklinde bir anlayışa sahiptir. [879]
Hz. Aişe'nin yaklaşımında hareket noktası olan, Hz. Peygamberin yapması ve sahabenin devam etmesi halinde farz kılınabilir endişesi, içerisinde Kadir Gecesi de bulunan Ramazan ayının ihyası demek olan teravih namazı için yerinde bir endişe ise de, biz aynı durumun duha namazı için geçerli olduğu kanaatinde değiliz. Zira Hz. Peygamberde gerçekten böyle bir endişe bulunsaydı, aynı husus, neredeyse hiç terketmediği sabah, öğle, akşam namazlarının sünnetleri, yatsının son sünneti ve vitr namazı için de sözkonusuydu. Oysa biz biliyoruz ki, gerek Hz. Peygamber, gerekse sahabe zikrettiğimiz bu namazları sürekli kılmalarına rağmen, böyle bir endişe taşımamışlardır.
Kanaatimizce burada, Hz. Peygamber şayet duha namazını da sürekli kılmış olsaydı, devam ettiği diğer amellerinde olduğu gibi, sahabenin iltizam edip terketmeyeceği matlup bir sünnet olacaktı. Bu sebeple eğer Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin dediği gibi, yapmayı istediği halde bunu yapmamışsa, farz oluverir korkusuyla değil, matlup veya bağlayıcı bir sünnet haline dönüşür de, ümmete zor gelir endişesiyle terketmiştir.
Hz. Peygamber, sırf ümmetine yeni bir meşakkat ve güçlük vermiş olmamak için bu namazı ancak birkaç kez değişik vesilelerle kılmış ve Ebû Hureyre ile Ebu-Derda'ya tavsiye etmişse de, onun kılınmasını ashabına emretmemiştir. Kendisi yapmak istediği halde, sünnetleşir endişesinden dolayı Hz. Peygamber bu namaza devam etmemiştir. Dolayısıyla bu namaz, O'nun tarafından iltizam edilen bir namaz olmayıp kişilerin arzu ve isteklerine bırakılmış ihtiyarî bir namazdır. Hz. Peygamberin kılmak istediği ve ancak isteyen bazı sahâbîlerin kıldığı bu namaz; daha sonraki alimlerin ıstılahıyla istihbab hükmünde, yani "müstehab = arzuya bağlı" bir namazdır. Şayet süreklilik arzeden bir "sünnet" algılansaydı, sahabenin hepsi bu namazı kılmaya çalışırdı. Oysa naklettiğimiz gibi, onu kimisi bid'at ve muhdes görebilirken, kimi hiç kılmamış, kimisi ise ancak arasıra kılmıştır. Hz. Peygamberin yaptığı gibi nadiren kılınmasının, O'nun hem fiil hem de terklerine muvafik olduğundan dolayı daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca bu tür ibadetlerin, özellikle Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra yaygın hale gelmesinin altında, o dönemlerde yaşanan üzücü hadiselerin sonucu ortaya çıkan çeşitli psikolojik, sosyolojik ve ahlaki sebeplerin bulunduğunu düşünüyoruz.
Yine Hz. Peygamberin Allah'a yaklaşma kastıyla yaptığı bir ameli, daha sonra ümmetine sıkıntı vereceği endişesiyle "keşke yapmasaydım" dediği ve yapmaktan vazgeçtiği de görülmektedir. Nitekim, Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Hz. Peygamber birgün onun yanından gayet neşeli bir şekilde çıktığı halde, üzgün olarak dönmüş, sebebini sorduğunda ise,
"Ben bugün Kabe'nin içine girdim, ama sonra bunu yapmamış olmayı istedim. Çünkü benden sonra ümmetimi yormuş olmaktan korkuyorum" buyurmuştur. [880]
Hz. Peygamberin bu sözleri, özellikle ibadet veya Allah'a yaklaşma kastıyla yapmış olduğu amellerinde sahabenin kendisine ittiba etme gayretlerini de göstermesi bakımından önemlidir. Zira O, Kabe'den çıktıktan sonra, kendisini gören sahâbîlerin de aynı amele koşuşturacaklarını, bunun ise izdihama yol açacağını düşünmüş, ashabını ve ümmetini zor duruma düşürmesin düşüncesiyle bunu yapmamış olmayı arzu etmiştir.
Gerçekten de İbn Ömer başta olmak üzere, bazı sahâbîler, Hz. Peygamberin girdiğini gördükten sonra, Kabe'ye girebilmek için can atmışlardır. [881]Oysa Hz. Peygamberin hem fiilini, hem de sonraki sözünü çok iyi değerlendiren İbn Abbas, Beyte girmeyi hac menasikinden saymadığı gibi [882]"Siz onu tavaf etmekle emrolundunuz, oraya girmekle emrolunmadınız" demektedir.. [883]İbn Ömer, İbn Abbas'ın bunu yasakladığını söylerken, [884]Atâ (ö. 114) ise onun yasaklamadığını haber vermektedir. [885]Buradan onun önceleri yasaklarken, sonra bundan vaz geçmiş olabileceği sonucuna varabiliriz. Ama iki durumda da İbn Abbas'ın Ka'be'ye girmeyi, sünnet olarak görmediği, hatta girmeye taraftar olmadığı anlaşılmaktadır. İbn Ömer, yalnızca Hz. Peygamberin ne yaptığını öğrenip, bu işi aynen O'nun gibi yapma gayreti içerisinde görülürken, İbn Abbas, Hz. Peygamberin fiili O'nun bu konudaki sözlü beyanını, ve muhtemelen aynı fiili tekrarlanmasını da göz önünde bulundurmuştur. Hakikaten Hz. Peygamberin bu açıklaması olmasaydı, Kabe'ye girme, sahabeden herbirinin yapmayı arzulayacakları faziletli bir amel olacaktı. Dolayısıyla, izdiham veya sıkıntı olmadığı müddetçe Hz. Peygambere uyarak Kabe'ye girmek caiz, hatta faziletli bir amel ise de, O'nun devam edip yapılmasını arzu ettiği bir amel yani, sünnet değildir.
O'nun bütün hayatı boyunca ancak, bir veya birkaç kez yaptığı bu davranışlar, o hususların yalnızca caiz olduğunu gösterir. Mesela, Hz. Peygamberin elini öptürmesi [886]kucaklaşması, [887]can çekiştirmekte olan oğlu İbrahim'i öpüp-koklaması [888]ve Osman b. Maz'ûn'un (ö. 2) ölüsünü öpmesi, [889]O'nun ender yaptığı davranışlar arasındadır. Bu ve benzer durumlarda yapmış olduğu ender davranışları, Hz. Peygamberin fiiliyle ortaya koyduğu ruhsatlardandır. Nitekim, Hz. Peygamber vefat edince, Hz. Ebû Bekir gelmiş ve O'nu (gözlerinin arasından) öpmüştür. [890]Hz. Peygamberin bir iki kez yapmasından dolayı el öptürme, kucaklaşma ve ölüyü öpme gibi bu ender nebevi davranışların sünnet olduğu şeklinde bir kanaate sahabede rastlayamıyoruz.
Aynı şekilde bir kimsenin, bir başkasına tazim için ayağa kalkma şeklinde sahabe arasında yaygın bir uygulama yoktu. Çünkü onlar, Rasûlullah'ın yanlarına geldiğini görüp ayağa kalktıklarında O, *"Farisilerin ululanna yaptıkları gibi sizde böyle yapmayın!"* diyerek ikaz etmişti. [891]Fakat Hz. Peygamber, Habeşistan'dan dönen amcasının oğlu Cafer'i ayağa kalkarak karşılamış, ona sarılıp kucaklamış ve gözlerinin arasından öpmüştür. [892]Yine Hz. Peygamber, Kurayza Oğulları hakkında hakem tayin ettiği Sa'd b. Muaz'a işaretle;
"Büyüğünüz için ayağa kalkınız!" buyurmuştu. [893]
Hz. Peygamberin nadiren yapüğı bu tatbikat ve talimatı; hasret çeken iki hsın birbirlerine kavuşmaları, oturması için yer gösterme vb. ihtimallerle ele dilmiştir. [894]Dolayısıyla böylesi özel durumla ayağa kalkma, kucaklaşma sünnet dairesinde bir ruhsat olarak görülebilir. Öte taraftan, Hz. Peygamberin tatbikat ve tavsiyesi doğrultusunda [895]bu hususta musafahanın sünnet oluşundan bahsedilebilir.
Örnekler de göstermektedir ki, Rasûlullah (s.a.v.)'ın fiilleri hep aynı düzeyde ve eşit değerde değildir. Devamlılık arzeden ya da sıkça işlenen fiilleri ile, ender olarak ve bir amaca mebnî işlenen fiilleri arasında fark bulunmaktadır. O genellemeye gitmek ve toptancı bir yaklaşımla, Rasûlullah (s.a.v.)'ın söz, fiil ve takrirlerine eş değerde "sünnet" demek, sünnete de yapılması mecburî olmaksızın matlup olan şey şeklînde bir anlam yüklemek her zaman için isabetli olmayabilir. Görüldüğü gibi, ender fiillerin böyle bir sonuç ifade etmeyeceği açıktır. [896]
Hz. Peygamberin herhangi bir zarurete mebnî olarak yapmış olduğu amelleri de mevcuttur. Mesela Rasûlullah (s.a.v.) Hayber gazvesinden dönüşte bir yerde ashabıyla gecelemişler, Bilal'ı de sabah namazına uyarmak üzere nöbetçi tayin etmişlerdi. Ne var ki, Bilal uyuyakalmış, güneş vuruncaya kadar ne Rasûlullah (s.a.v.), ne de herhangi bir kimse uyanabilmişti. Nihayet uyandıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Bilal'a ezan okuyup kamet getirmesini emretmiş ve onlara sabah namazını kıldırmıştı. Bu şekilde namazı kaza ettikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) onlara
"Kim uyuya kalır, ya da namazı unutursa, uyandığında tıpkı vaktinde kıldığı gibi onu kılsın" buyurmuştur. [897] Büyük bir ihtimalle aynı hadiseyi aktaran İbn Abbas, Hz. Peygamberin kıldığı iki rekatlık bu kaza namazı hakkında "Beni ne dünya, ne de dünyadakiler bundan, yani bu ruhsattan daha çok sevindiremezdi" demiştir.
Görüldüğü gibi, gayr-i ihtiyarî uyanamadıkları için vakti geçen namazını Rasûlullah'ın;
"Beni anmak için namaz kıl" ayetine [898] dayanarak telafi etme cihetine gitmesi, İbn Abbas'ı fevkalade sevindirmiş, ve o bunu bir ruhsat olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla unutma veya uyuklama vb. gayri ihtiyarî bazı mazeretleri sebebiyle namazını vaktinde eda edemeyenler, Hz. Peygamberin meşru kıldığı üzere aynı şekilde kaza ederler. O'nun tarafından ortaya konulan bu uygulama, sünnetin, ümmete verdiği bir imkan ve ruhsattır.
Aynı şekilde Hz. Peygamber Ahzab Günü, savaşın kızışmasından dolayı ikindi namazını kılamamış, ancak güneş battıktan sonra, [899] akşam ile yatsı namazları arasında kaza etmiştir. [900] Burada da zaruretten dolayı vaktinde kılamadığı namazı, Rasûlullah (s.a.v.) yine kaza ederek telafi etme cihetine gitmiştir. [901] Şu halde herhangi bir farz namazı evlâ olan vaktinde kılmak sünnet, bu tür mazeret ve zaruretler nedeniyle vaktinde kılınamayan namazların kaza edilmesi ise sünnetin meşru kıldığı bir ruhsattır.
Naklettiğimiz bu rivayetler, özellikle fakîh sahabîlerin Hz. Peygamberin davranışlarında devamlılığa da riayet ettiklerini göstermektedir. Onun sürekli yaptığı kasıtlı davranışları sahabe tarafından dikkatle izlenmiş, Hz. Peygamberin devam ederek özen gösterdiği, hiç terketmediği veya nadiren terkettiği amellerine sahabe de ayrı bir ehmmiyet vermiştir. Zaten sünnette esas olan devamlılıktır.

Hz. Peygamberin bir konuda birden fazla farklı uygulaması varsa, sahabe buradan muhayyerlik neticesi çıkarmış, isteyen istediği davranışı tercih etmiştir. Bu nebevi amellerden hangisini yapsa, neticede ona ittiba etmiştir.
Şayet bu tür uygulamalardan Hz. Peygamber tarafından tercih veya tavsiye edileni varsa, bunun sünnet olduğu, diğerine ise ruhsat verildiği anlaşılacaktır. Sayıca daha fazla tekrarlanan bir davranış, diğerine tercih edilecektir.
Hz. Peygamberin imkanı olduğu halde hayatında ancak bir-iki defa yaptığı davranışlar ise aynı benzer durumlarda aynı davranışın caiz olduğunu gösterir. Sünnetlere zahirî bir anlayışla yaklaşan bazı sahabîlere göre bir amelin sünnet olması için, o davranışın mutlak olarak bir defa yapılması yeterli görülmüştür. Oysa fakîh sahabîler, bu şekildeki istisnaî ve ender davranışları sünnet olarak görmek yerine, cereyan ettiği ortam, bağlam ve şartlar içerisinde değerlendirme cihetine gitmişlerdir.

---

[1] Bkz: Serahsî, Usûl, I. 338-9; Abdulmecid Mahmud Abdulmecid, el-İtticahatu'l-Fıkhîyye, Inde Ashâbi'l-Hadis, Kahire-1979, s.144-184. Yazar burada muhaddis sahâbîlerden Ebû Hureyre ile İbn Ömer'i, fakih sahâbîlerden de Hz. Aişe ile İbn Abbas"ı ele almış ve iki yaklaşımı misallerle karşılaştırmıştır. Oysa yalnızca fıkıhlarıyla değil, asırları kucaklayan ictihadlarıyla da meşhur olan Hz. Ömer ve Ali gibi asıl fakih ve müctehit sahâbîlerin yaklaşımları üzerinde ayrıca durulması daha isabetli olurdu. Yine bkz: Görmez Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 46-50.
[2] İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, el-İmâme ve's-Siyâse, Mısır-1904, II. 286. Burada belirtmeliyiz ki, İmam Mâlik, halifenin, insanları tek kitap etrafında birleştirme fikrine itiraz etmiş, ayrıca İbn Ömer başta olmak üzere her üç sahabiden de birçok hadisi kitabında rivayet etmiştir.
[3] Bu görüşlerin değerlendirilmesi için bkz: Abdulmecid Mahmud. a.g.e. s. 156-182. Ayrıca bkz: Müslim, Talâk 17, II. 1099.
[4] Bu hususta geniş bilgi için bkz: Ünal İsmail Hakkı, İmam Ebû Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu, Ankara-1994. s. 27-48.
[5] Bkz: A.g.e-, s. 19-20.
[6] İbn Kuteybe, a.g.e., a.y.
[7] Nebevi belagat hakkında bkz: Ahmed Muhammed Şakir, Miftâhu Künüzi's-Sünne'nin Mukaddimesi, s. Cc; Karadâvî. Yusuf, el-Medhal li Dirâsati's-Sünneti'n-Nebeviyye, Kahire-1991, s.21-3.
[8] Ebû Dâvud, Edeb 21, no: 4839. V. 172.
[9] Ahmed, IV. 278.
[10] Bkz: Başkan, Özcan, Bildirişim, İstanbul-1988, s. 21-2.
[11] Kehf: 18/6.
[12] Görmez, Mehmet. Metodoloji Sorunu, s. 170.
[13] Ebû Dâvud, Sunne 10, no: 4659, V. 46; Ahmed, V. 437-9; Darimî, Mukaddime 43, I. 125.
[14] Karadâvî, a.g.e., s. 24.
[15] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bari II. 88-9: Ayni, Umde, IV. 256; Abdurrazzak, XI. 395-6, no: 20829;
[16] Mamer, (Abdurrazzak. XI. 275-6. no: 20534); Buhâri, Mevakıtu's-Salat 40,1. 149; Müslim, Fedailu's-Sahabe 217, II. 1965-6; Ebû Dâvud, Melahim 18, no: 4348, IV. 516; Ahmed, II. 88. 121, 131.
[17] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, II. 90.
[18] Bkz; A'raf: 7/187; Naziat: 79/42, Yine hadisçilerin icmaı ile, en son vefat eden sahâbî Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile olup, H. 110 senesinde vefat etmiştir ki, bu, mezkur rivayete de uygundur. Bkz: İbn Hacer, a.y.
[19] Ahmed, I. 93, 140; Tahâvi, Muşkil, I. 347-8, no: 372.
[20] Ebû Dâvûd, Cenaiz, 18, no: 3114, III. 485; Hâkim, Mustedrek, I. 340.
[21] Müslim, Cenne 56. III. 2194; Ahmed, VI. 53. 90: Zerkeşi, Bedruddin, el-İcabe li İradi mâ'stedrakethu Aişe alâ's-Sahabe, tah. Bünyamin Erul, Beyrut-2004, Muessesetu'r-Risâle, s. 236-7. Ayrıca bkz: Buhâri, Enbiya 8, 48, IV. 110, 142.
[22] Benzer ve değişik yorumlar için bkz: Farisi, İbn Belban, İhsan, XVI. 307-314, no: 7316-22.
[23] Bkz; Müslim, Cenne 83-4, III. 2206.
[24] Buhari, Zekat 11, İl. 115.; Nesâi, Zekat 59, V. 66-7.
[25] Muslim, Fadailu's-Sahabe 101. II. 1907.
[26] Buhâri ve Nesâi'nin rivayetlerinde, çok sadaka verdiğinden dolayı kolu uzun sayılan ve Hz. Peygambere ilk kavuşan hanımın Hz. Sevde olduğu şeklinde bir vehm mevcuttur. Onların vefat tarihlerine de ters düşen bu bilginin, ravilerden veya metinde meyana gelen bir cümle düşüklüğünden kaynaklanmış olabileceği üzerinde durulmaktadır. Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, III. 336-8; Nevevî, Minhac, XVI. 9; Nesaî üzerine Suyûti'nin şerhi ve Sindi'nin haşiyesi için bkz: Nesâi, Zekat 59. V. 66-68; Ahmed.VI. 121; Hâkim, Mustedrek. VI. 25.
[27] Ebû Dâvûd, Hac 80, no: 1989, II. 504.
[28] İbn Huzeyme, Ebû Bekir b. Muhammed b. Ishak, Sahihu İbn Huzeyme, tah. Muhamnted Mustafa el-A'zamî, Beyrut-1975, el-Mektebu'l-İslamî, (I-IV), IV. 361. no: 884. Ayrıca bu tür hadislerin ne şekilde anlaşılacağına dair bkz: İbnu'I- Kayyım, el-Menâru'l-Munif fi's-Sahih ve'd-Daîf, tah. Abdulfettah Ebû Gudde, Mısır-t.y., Mektebetu İbn Teymiye, s. 38-40.
[29] Azimabadi, Avnu'l-Ma'bud, V. 464.
[30] Müslim, Zühd, 69, III. 2297; Ebû Dâvûd, Edeb 10, no: 4804, V. 153; Ahmed, VI. 5.
[31] Azimabadi. a.g.e., XIII. 159; Ebû Dâvûd, a.y. (dipnot)
[32] Ahmed. II. 94.
[33] Toprak atma emri rivayetinin Ebû Hureyre versiyonu için bkz: Tirmizî, Zühd 54, no: 2394. IV. 600.
[34] Bu tabiri Hz. Ebu Bekrin mecazî olarak kullanımı için bkz: Ahmed, III. 104. 205, 238.
[35] Abdurrazzâk, III. 211-2, no: 5368; Ebû Dâvûd, Salat 226. no: 1091, 1.656. Hadis mürseldir.
[36] Abdurrazzâk, III. 211. no: 5366-7; İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğâbe, III. 235.
[37] Abdurrazzâk, II. 20-1. no: 2328.; Buhâri, Salat 100, 1.129.; Müslim, Sakıt 259, I. 362-3.
[38] Mâlik, Sefer 33. I. 154.; Müslim, Salat 258, I. 362.
[39] Mâlik, Sefer 38. I. 155.; Abdurrazzâk, II. 20, no: 2326.
[40] Abdurrazzak. II. 20. no: 2325.; Buhârî, Salat 100, I. 129.
[41] Mesela, Şâfîlerden bir grup, bunu hakikaten öldürme şeklinde anlamışlar ve şöyle demişlerdir: "Önce kolay yollarla geri çevirir. Şayet diretirse, bu defa öldürülmesine varıncaya kadar, daha sert yollarla engeller. Eğer onu öldürmüş olsa, ona (diyet, kısas vb.) herhangi birşey gerekmez. Zira onun öldürülmesini Şari' mubah kılmıştır. Mubah olan öldürmelerde ise diyet yoktur." Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1. 695. Aynı şekilde namaz kılan kimseye, önünden geçen kimseyi defetmesini, vacip bir hak olarak gören İbn Hazm da, öldürmeyi kasdetmeksizin yapılan defetmenin, önden geçen kimsenin ölümüne sebebi -olması halinde, kanının heder olduğu, diyet, kısas ve keffaret gerekmediği kanaatindedir. Bkz: el-Muhallâ bi'l-Asâr, tah. Abdulgaffar Süleyman el-Bendâri, Beyrut-1988, Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, I-X1I, II. 130. Ayrıca bkz; Ünal İsmail Hakkı, Ebû Hanife'nin Hadis Anlayışı, s. 109.
[42] Bkz: İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, I. 695.
[43] İbnu'l-Esİr, Nihaye, IV. 13.
[44] Ayni, Umde, IV. 124.
[45] Abdurrazzâk, II. 20-1, no: 2328.
[46] Benzer değerlendirmeler için bkz: Şeybânî, Muvatta. s.98, no: 274.
[47] Bkz: Mâlik, Sefer 38-40, I. 155-6; Buhâri, Salat 90, 1. 126; Müslim, Salat 254, I. 362.
[48] Abdurrazzâk, II. 34, no: 2384. Buna benzer başka bir rivayet için bkz: Tahâvî, Muşkîl, I. 464.
[49] Tahir b. Aşûr, Makasıdu'ş-Şeria, s. 32.
[50] Buhâri, İman 22. I. 13; Tirmizi, Birr 29, no: 1945, IV. 334; Ahmed, V. 161.
[51] Buhârî, Edeb 44, VII. 85; Müslim, Eyman 38, 40, II. 1282-3; Ebu Dâvud, Edeb 133. no: 5157-8, V. 359-360.
[52] Bu hususta M. Umar Chapra'nın değerlendirmeleri için bkz: Kırbaşoğlu. M. Hayri. İslam Düşüncesinde Sünnet, Ankara-1993, Fecr Yay. s. 109-112.
[53] Bkz; Buhârî, Zekat 3-4, II. 110-112.; Müslim. Zekat 24-35, I. 680-690.
[54] Buhârî, Zekat 4, II. 112.; Müslim, Zekat 34.1. 690.; İbn Sa'd, II. 237-8.
[55] Müslim, Zekat 30, I. 686.
[56] İbn Sa'd, IV. 229-230.; Ahmed, V. 156. 176.
[57] Tevbe: 9/34.
[58] Buhârî, Zekat 4, II. 111.; İbn Sa'd, IV. 226.; Taberî, Tarih. IV. 283.
[59] Buhârî, Zekat A, II. 112.; Müslim, Zekat 34, I. 689.; Taberî. a.y.
[60] Buhârî, Zekat A, II. 111.

[61] İbn Sa'd, IV. 232.; Zehebî, Nuhela, II. 68.
[62] Ahmed, V. 164.
[63] İbn Sa'd, IV. 226.; Buhârî, Zekat 4, II. 111.; Taberî. a.g.e, IV. 284-5.
[64] Onun bu hatalı görüşünün eleştirisi için bkz: Miras Kamil, Tecrid Tercemesi, V. 26-7.; Erdoğan Mehmet, Akıl-Vahy Dengesi Açısından Sünnet, s. 87-8.
[65] Ahmed, IV. 125.
[66] Bkz: Karadâvi, Sünnet. 103.
[67] Mâlik, Zekat 21. I. 256.; Buhârî, Zekat 4. II. 111.; Ebû Dâvûd, Zekat 4, no: 1564. II. 212-3. Âyet: Tevbe: 9/34.
[68] Ahmed, IV. 197. 202.; Munzirî, Zekiyyuddin Abdulazim b. Abdulkavî, et-Tergib ve't-Terhib mine'l-Hadisi'ş-Şerif, Kahire-1987. Daru'l-Hadis, I-IV, IV. 140-1.
[69] Imaduddin Halil, Sosyal Adalet, ter. Said Aykut, İstanbul-1993, s. 87.
[70] Aydınlı, Abdullah, Ebû Zer el-Gifari maddesi, TDV İsl, Ans., X. 268.
[71] Aydınlı, Abdullah, a.y.
[72] Müslim, Zekat 108, I. 721.; Ebû Dâvûd, Zekat 27, no: 1642, II. 294.
[73] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 91, no: 20009); Ebû Dâvûd, Zekat, 27, no: 1643. 11.295.
[74] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 91, no: 20009)
[75] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 103-4, no: 20044.); Mâlik, Sadakat, II. 998.
[76] Abdurrazzak, IX. 76-7. no: 16407.; XI. 102. no: 20041.; İbn Ebî Şeybe, II. 426-7, no: 10687-10694.; Buhârî, Zekat 50, II. 129.; Müslim, Zekat 94-7. I. 717-8.
[77] Bkz: Nevevî, Minhâc, VII. 132.
[78] Mâide: 5/I.
[79] Aynı tavn, bunu nebevi bir emir telakki eden ve düşen kırbacını kimseden istemeyip, devesini çöktürerek alan Hz. Ebû Bekir'de de görmekteyiz. Bkz: Ahmed, I, 11.
[80] Mâlik, Büyü' 79, II. 671; Humeydi, II. 290, no: 255: Buhârî, Büyü 42-7. III. 17-9.; Müslim. Buyu' 43-7. II. 1163-4.; Tirmizî, Büyü 26. no: 1245-7, III. 547-550.; Ebû Dâvud, Büyü' 53, no: 3454.
[81] Buhârî, Büyü 47. III. 19.
[82] Tirmizî, Büyü 26, no: 1245. III. 548.
[83] Abdurrazzâk, VIII. 51. no: 14266.; Humeydî, II. 290, no: 254; Müslim, Buyu' 45, II. 1164.
[84] Buhârî, Buyu' 42. III. 17.
[85] Buhârî, Buyu' 47, III. 19.
[86] Tirmizi, Buyu' 26, no: 1246, III. 549.
[87] Ebü Dâvûd, Buyu' 53, no: 3457. III. 736-7.
[88] Buhârî, Büyü' 44. III. 18.
[89] Bu alimler ve görüşleri hakkında bkz: İbn Hacer. Fethu'l-Bâri IV. 385-9.; Hattâbî, Ebu Süleyman, Mealimu's-Sunen, Ebu Davud'un Sunen'i ile birlikte, İstanbul-1981, Çağrı Yay. III. 733-5; Şafîî, Risale, s. 313-4, no: 863,865; Beyhakî, Sünen. V. 268-272; İbn Hazm, Muhalla, VII. 233-252. mesele no: 1417; Şevkâni, Neylu'l-Evtâr, V. 184-8; Azimâbâdî, Avnıt'l-Ma'bûd, IX. 327-8
[90] İbrahim en-Nehai, Sufyan es-Sevri. Ebû Hanife, Muhammed eş-Şeybânî vb. alimlerin görüşleri için bkz: Şeybâni, Muvatta, s. 277; Tahâvî, Meâni, IV. 12-7; Cessâs, Ahkamul-Kur'an, II. 179-182.; Ayni, Umde, IX. 321-2; Tehânevî. İ'lâu's-Sunen, XIV. 5-29; Kevseri, en-Nuketu't-Tarife, s.70-2. Ayrıca Zeyd b. Ali de bu kanaattedir. Bkz: Musned, s. 235. Bu konuda İmam Mâlik ise, İbn Ömer rivayetini zikrettikten sonra "Bizim yanımızda bunun bilinen bir sınırı olmadığı gibi, bu hususta onunla amel edilme durumu da yoktur" değerlendirmesini yapmaktadır. Bkz: Mâlik, Buyu" 79-80. II. 671-2. Yine bkz: Tirmizi, Büyü 26, no: 1246, III. 548-9.
[91] Ebu Dâvûd, Buyu" 67, no: 3499, III. 765.; Tahâvî, Meani, IV. 38-9.
[92] Müslim, Büyü 38, II. 1161.: Ebû Dâvud, Buyu' 67, no: 3498, III. 764-5; Nesâî, Buyu' 57. V. 287.
[93] Ebû Dâvûd, Buyu' 67, no: 3494, III. 761-2.; Nesâî, a.y.
[94] Abdurrazzak, VIII. 130-1. no: 14598.; Buhâri, Buyu' 54, 56, III. 22-3; Müslim, Buyu' 38, II. 1161.; Ebû Dâvûd. Buyu' 67, no: 3498. III. 764-5.
[95] Müslim, Buyu' 38, II. 1161.
[96] Tahâvî, Meâni, IV. 39.
[97] Buhâri, Buyu' 55, III. 33.; Muslim, Buyu' 30, 11.1160.
[98] Muslim, Buyu' 32. 36, II. 1160-1.
[99] Suyûtî, satın alınan gıda maddesinin evlere götürülmesini, kabzın tekidli bir şekilde tamamlanmasına matuf olduğunu söylerken (bkz: Zehru'r-Rubâ alâ'l-Muctebâ, Nesâi, Sünen, VII. 287.), Şevkâni, bu hadiste yalnızca kabzın yeterli olmayacağına, bilakis alıcının oturduğu evine veya eşyalarının bulunduğu yere götürmesinin gerektiğine bir delil bulunduğunu ileri sürer ve İbn Hacer'in "buna, itibar edilmez" demesini eleştirir. Bkz: Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, V. 160.; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, IV. 411. Kamil Miras ise (ö. 1376) kabzdan önce satışın piyasaya etkisinden bahisle, satın alınan bir malın, kabz ve teslim alınmadan önce satış yolu açık bırakılırsa, bir ambarda depo edilmiş mal, yerinden oynamadan elden ele, dilden dile dolaşa dolaşa sebepsiz yere fiyatı yükselmiş olacağını söyler. Bkz: Sahihi Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Ankara-1978, D.İ.B.Yay. V. baskı. IV-XII, (I-III. Ahmed Nâim),Vl. 447-9.; Döndüren Hamdi, Deiüleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali, s. 154.
[100] Karadâvî, Medhal s. 24.
[101] Kırbaşoğlu M. Hayri. İslam Düşüncesinde Sünnet, s. 209. (M. Taqı Usmânî'den naklen)
[102] Ahzab: 33/21.
[103] AI-i İmran: 3/31
[104] A'raf: 7/157-8.
[105] Amidî, İhkâm, I. 246; Basri, Mu'temed. 1. 374.
[106] Basri. a.g.e., I. 374.
[107] A.g.e., I. 372.; Amidî, a.g.e., 1.245-6.
[108] Bu hususta sahip olduğumuz müstakil eserler şunlardır: Ebü Şame el-Makdisi, el-Muhakkak min İlmi'l-Usul fi ma Yeteallaku bi Efali'r-Rasul, Tah: Ahmed el-Küveyti. Amman-1989.; M. Süleyman el-Aşkar, Efalu'r-Rasul ve Delaletuha ala'l-Ahkami'ş-Ser'ıyye, Beyrut-1988, I-II.; M. el-Arusi Abdulkadir, Efalur-Rasul ve Delaletuha ala'l-Ahkam, Cidde-1984. Ayrıca eski ve yeni bütün usul çalışmalarında bu konulara yer verilmiş, çeşitli yönleriyle tartışılmıştır. Bu hususta oluşan literatür ve muhtevalarının değerlendirilmesi için bkz: Görmez Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 279-280.
[109] Sibai, Sünnet, s. 53.; Accâc, Muhammed el-Hatîb, es-Sunne Kable't-Tedvin, Kahire-1988, Mektebetu Vehbe, ll. baskı, s. 85.
[110] Dehlevî, Şah Veliyyullah b. Abdurrahîm, Huccetıdlahi'l-Bâliğa, tah. Muhammed Şerif Sükkar, Beyrut-1990, Daru İhyâi'l-Ulûm, III. I. 404.
[111] Buhârî, Ezan 18, I. 155.
[112] Ahmed, III. 366.
[113] Abdurrazzâk, I. 387-8, no: 1513-6.; İbn Sad. I. 480.; Ebû Dâvûd, Salat 89, no: 650. I. 426.; Ahmed, III. 92. Değerlendirmesi için bkz: Ebû Şame, Muhakkak, s. 99-100.
[114] Buhârî, Libas 43, VII. 50.
[115] İbn Ebi Şeybe, II. 330, no: 9585; Müslim, Siyam 56-60.1. 774-6.
[116] Abdurrazzak, II. 564, no: 4473-4.
[117] Buhâri, Hac 57, II. 161.; Ebu Dâvûd, Hac 51. no: 1887. II. 446-7.
[118] Bu hususta bkz: Miras Kamil, Tecrid Tercemesi, VI. 107-110.
[119] Remelin ilk yapılışı hakkında bkz: Buhâri, Hac 55, II. 161.
[120] Karadâvî, Medhal, s. 29.
[121] Buhâri, Hac 60. H. 162.
[122] Abdurrazzâk, V. 35, no: 8902.; Buhâri, Hac 57, II. 161.; Ahmed, II. 3.
[123] Abdurrazzâk, V. 35-6, no: 8904-7
[124] A.g.e., V. 36. no: 8910.
[125] A.g.e., V. 35. no: 8905.
[126] A.g.e., V. 36. no: 8905
[127] Mâlik, Sefer 7, 1.145-6.; İbn Mâce, İkame 73, no: 1066. I. 339
[128] Abdurrazzâk, II. 518, no: 4276.; Ahmed, II. 148, 66.
[129] Ahmed, I. 95, 100.
[130] Ebû Dâvûd, Hac 57, no: 1905, II. 459.
[131] Zerkeşi, İcabe, s. 157.
[132] A.g.e., s. 82.
[133] Ahmed, VI. 299-300. 311.
[134] Tirmizî, Salat 134, no: 183, I. 343-4.
[135] Geniş değerlendirme için bkz: Beyhakî, Sünen, II. 457-9.; Tirmizî, I. 345-350'deki dipnotlar.

[136] Ahmed. III. 332.
[137] Tirmizî, Salat 367. no: 511. II. 385.
[138] İbn Sad, IV. 307.; Buhâri, Salat 95. I. 127.
[139] Buhârî, Salat 96.97, I. 128.; Müslim, Hac 388-392, I. 966-7.
[140] Humeydî, I. 82, no: 149; II. 304-5, no: 692; Buhâri, Meğazi 49, V. 93.
[141] Buhârî, Salat 89. I. 124.
[142] Abdurrazzâk, II. 119, no: 2734.: İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, I, 448.
[143] Buhâri, Hac, 38, 39, 40. 41; II. 154.; Ahmed, II. 16.
[144] Humeydî, II. 293. no: 665.
[145] Ahmed, II. 138.
[146] Bu hususta usu usulçülerimizin yaptığı değerlendirme ve tartışmalar için bkz: Aşkar, Efakı'r-Rasul, I. 444-9.
[147] Bkz: A.g.e., 1.231.
[148] İbn Teymiye, Fetavâ, X. 410.
[149] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I. 680.
[150] İbn Sa'd, IV. 175.; İbn Huzeyme, I. 382, no: 779.; Beyhakî, Sünen, II. 240.; Heysemi, Mecma, 1.175. Oysa, avret yerlerinin görülebileceği endişesiyle Rasûlullah'ın bu şekilde namaz kılınmasını yasakladığına dair munkatı' rivayetler mevcuttur. Bkz: Beyhakî, a.y.
[151] Müslim, Salat, 283, I. 369.; Beyhakî, a.g.e., II. 239,
[152] Mâlik, Salatu'l-Leyl 15, 1. 124.; Buhârî, Vitr 5, II. 13-4.: Müslim, Musafirin 36, 1.487.
[153] Ahmed, VI. 192. Değişik rivayetler için bkz: Abdurrazzak, IV. 182-190, no: 8406-8431.
[154] Buhâri, Taksir 11, II. 38.; Müslim, Musafirin 8, I. 480.; Ebû Dâvûd, Salat 276. no: 1223. II. 20.
[155] Ahzab: 33/21.
[156] Abdurrazzâk, I, 38-9, 44-5, no: 121-2. 139-140.: Ahmed, I. 57, 59. 60. 61, 125.
[157] Abdurrazzâk, II. 547, no: 4042.; İbn Mâce, İkame 72, no: 1061, I. 337-8.; Ahmed. I. 388.
[158] Ahmed. I. 62, 70.
[159] Karadâvî, Medhal, s. 29.
[160] Buhârî, Libas 46-7, VII. 50-1.; İ'tisâm 4. VIII. 144.
[161] Mâlik, Hac 31, I. 333.; İbn Sad, IV. 179-180.; Humeydî, II. 289, no: 651; Buhârî, Vudû 30. I. 49-50; Libas 37, VII. 48-9.; Müslim, Hac 25. I. 844.; Ebû Dâvûd, Menasik 2l. no: 1772, II. 347.; Ahmed, II. 17-8, 66, 110.
[162] Tirmizî, Libas 12, no; 1736, IV. 225-6.
[163] Buhâri, Et'ıme 33, 35,36, 38. VI. 208-210.: Tirmizi, Et'ıme 42. no: 1850, IV. 284.; İbn Sad, 1. 391.
[164] İbn Sa'd, I. 392.; Tirmizi, Et'ıme 42, no: 1849. IV. 284.
[165] Müslim, Sayd 47, II. 1545.; Ahmed. I. 326.; İbn Sa'd, I. 395-9.
[166] Ahmed, I. 326.
[167] Müslim, Eşribe 170-1. II. 1623-4.
[168] İbn Sa'd, I. 395.: Buhâri, Ezan 160, I. 208.; Müslim, Mesacid 73, I. 394-5.; Tirmizî, Et'ıme 14, no: 1810, IV. 262.
[169] İbn Sa'd, II. 182-3.; Ahmed, I. 321, 336.
[170] Mâlik, Salatu'l-Leyl 11, I. 121-2.; Buhâri, Vudu 36. I. 53-4.; Müslim, Musafirin. 181-2, 186, I. 525, 527,528.; Ahmed, I. 242.
[171] Mâlik, Salâtu'l-Leyl 8, I. 120.; Müslim, Musafirin 121, I. 508.; Ebû Dâvud, Salat 293. no: 1262, II. 48.
[172] Abdurrazzâk, III. 43, no: 4721-2.; İbn Ebi Şeybe, II. 54. no: 6379.; Buhâri, Teheccüd 24. 26, II. 50, 52.; Müslim, Musafirin 133. I. 511; Ebû Dâvud, Salat 293, no: 1263, II. 48.
[173] Abdurrazzâk, 111.42. no: 4719.; İbn Ebî Şeybe, II. 54. no: 6380-1.
[174] Abdurrazzâk. III. 42, no: 4719.
[175] Ahmed, II. 415. Ebu Hureyre'den nakleden şahıs "an raculin" şaklinde meçhul bir ravidir.; Tirmizî, Salat 311. no: 420, II. 281. (Hadis bu vecihten hasen- sahih- garib bir hadistir.)
[176] Ebû Dâvûd, Salat 293, no: 1261, II. 47-8. Ravi Ebû Salih'in, Ebu Hureyre'den hadis işitmediği, dolayısı ile, hadisin munkatı" olduğu da söylenmiştir.(A.y. s. 48, 1 no'lu dipnot.)
[177] Beyhakî, Sünen, III. 45.
[178] Suyûtî, Tedrib, II. 235. Suyûtî bu haberi metindeki şaz'a misal olarak zikretmektedir.
[179] Bu yönde değerlendirmeler ve sözkonusu mesele ile ilgili tartışmalar için bkz: Görmez, Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 179-182.
[180] İbn Hazm, Muhalla, II. 227, mesele no: 341.
[181] A.g.e.;II. 230.
[182] İbn Ebi Şeybe. II. 54, no: 6388.
[183] Bkz: Ebû Yusuf, Asar, s. 49, no: 247. Onun, "Sizden birinize ne oluyor ki, merkebin yuvarlanması gibi yuvarlanıyor?" dediği ifade edilmektedir. Ayrıca bkz: İbn Hazm, Muhalla, 11. 228.
[184] İbn Ebî Şeybe, II. 55. no: 6395.; Beyhakî, Sünen. III. 46.
[185] İbn Ebî Şeybe. II. 55. no: 6390.
[186] Abdurrazzâk, III. 43, no: 4722.
[187] Ahmed, I. 83.; Nesâî, Cenaiz 81, IV. 78.
[188] İbn Sa'd, IV. 145.
[189] İbn Esir, Usdu'l-Gabe, III. 341.
[190] Heysemi, Mecma, I. 175.
[191] Ahmed, II. 131.; Heysemi, a. y.
[192] Ahmed. II. 32; Heysemi. a.g.e.. 1. 174.; Kadi Iyaz, Şifa, II. 558.
[193] Ebû Nuaym, Hılye, I, 310.
[194] Mesela bkz: Ahmed, II. 3. 4. 12, 17. 18. 53. 66, 110 vb.
[195] İbn Sa'd, IV. 144.
[196] Zehebî, Tezkira, I. 39.
[197] Ebû Nuaym, Hılye, I. 310.
[198] İbn Teymiye, Fetâva, X. 409-410.
[199] Reşid Rıza, Tefsiru'l-Menâr, IX. 317. (Maide: 5/3.)
[200] Siddıki, Mazharuddin, İslam Dünyasında Modemist Düşünce, ter. Murat Fırat, İstanbul-1990, s, 42-3.
[201] Bûtî, es-Sunnetu Masdaran li't-Teşri, (es-Sunnetu'n-Nebeviyyetu ve Menhecuhâ, II. 467)
[202] A.g.e., s. 467-8.; bkz: Karadavî, el-Canîbu't-Teşrîî fi's-Sunneti'n-Nebeviyye, (a.g.e., II. 1000.)
[203] Bkz:İbn Haldun, Mukaddime, I. 321-5.
[204] Ahzab: 33/21.
[205] A'raf: 7/157.
[206] Bkz: Aşkar, Efâlu'r-Rasül, /9-81.
[207] Esed, Muhammed, Yolların Ayrılış Noktasında İslam, ter. Hayrettin Karaman, İstanbul-1986, 5. baskı, s.101. Yazar, en küçük şeklî teferruatına kadar, Hz. Peygamberin bütün hayatını taklid etmenin aklı ve ruhu olgunlaştıracağını, nefsin kontrolünü sağlayacağını, davranışları düzene sokacağını, onun manevî tesir ve nüfuzu altında yaşamayı sağlayacağını savunur. Bkz: a.g.e.; s. 105, 108, 113-5, 120.
[208] Aşkar, a.g.e., I. 231.
[209] Hatiboğlu, M. Said, İslami Tenkid Zühniyetive Hadis Tenkidinin Doğuşu, A.Ü.İ.F. Basılmamış Doktora Tezi, s. 28.
[210] Bkz: Erdoğan, Mehmet, Akıl-Vahy Dengesi Açısından Sünnet, s. 249.
[211] Bkz: Görmez, Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 46-7. 180.
[212] Abdulmecid Mahmud Abdulmecid, el-İtticahatu'l-Fıkhiyye'inde Ashâbi'l-Hadis fi'l-Kami's-Sâlis el-Hicri, Kahire-1979. Mektebetu Hana, s. 177.
[213] İbn Sa'd, IV. 154-5.
[214] İbn Kayyim, İ'lâm, I. 305.
[215] Zehebî, Tezkiratu'l-Huffâz, Daru'l-Kütüb el-Ilmiyye, Beyrut-ty. I-V, 1. 38-40.; Darimî, Mukaddime 19, s. 57.
[216] İbn Sa'd, III. 373.

[217] İbn Kayyim, İ'lam, I. 14.
[218] Rabi'b, Habib, Musned, s. 11, no: 29. Cabir b. Zeyd hakkında bkz: Zehebi, Nubelâ, IV. 481-3.
[219] Azimabadi, Avnu'l-Ma'bud, IX. 436.
[220] Ebu Dâvud, Buyu' 76, no;3523. III. 793-4.
[221] Buhârî, Salat 30, 1.103.
[222] Ahmed, II. 260.
[223] Nitekim onun tabiilerden Cabir b. Zeyd'e "Sen Basra'nın fakihlerindensin, ancak Kur'ân-ı natık (sarih) ile veya yaşanmış bir sünnet ile fetva ver! Çünkü bundan başka birşey yaparsan hem kendin helak olursun, hem başkalarını helak edersin" dediği nakledilmiştir. Bkz: Darimî, Mukaddime 20, s. 59; Dehlevî, Hucce, I. 42.
[224] Tirmizi, Ahkam 1. no: 1322, III. 612.; Ahmed, I. 66.
[225] Serahsi, Usul, II. 115.
[226] Bkz: Zehebî, Nubela, IV. 425.
[227] İbn Sa'd. II. 354.
[228] Nitekim Hz. Aişe'nin en çok itiraz edip, hatalarını düzelttiği sahâbîler, İbn Ömer ve Ebû Hureyre'dir. Misaller için bkz: Zerkeşi, îcabe, s. 185-232.; Abdulmecid Mahmud, itticâhât, s. 150-6, 181-2.
[229] Bkz: Özfşar, M. Emin, Fıkhî Hadisler, s. 291.
[230] Bkz. Görmez, Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 47.
[231] Benzer kanaati dile getiren Mehmet Paçacı bu hususta şöyle demektedir: "Metnin zahirine bağlanmayı ve dini anlama sürecinde öznenin müdahelesini kısıtlamayı hedefleyen yaklaşımın dinde daha az yanlışın yapılması ve daha güvenli bir yolun izlenebilmesi kaygısının bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim İmam Şafîî de aynı temel kaygıyla metodunu oluşturmuştur." Bkz: Anlama (Fıkh) Usulüne Dair, İsl Arş. cilt: 8, sayı: 2-
[232] İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, V. 3450.
[233] Basrî, Mu'temed, I. 8.
[234] Bu hususta bkz: Bilmen Ömer Nasûhî, Hukuk-u İsiamiyye Kamusu, I. 13-4; Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, III. 1901; Özcan, Hanefi, Maturidi'nin Bilgi Teorisinde Fıkıh Terimi, Dokuz Eylülü. İ. F. D. İzmir-1987. !V.
236 143-150; Özafşar, M. Emin, Fıkhı Hadisler, s. 6-11; Görmez. Mehmet. Metodoloji Sorunu, s. 13-5.
[235] Desûkî, Muhammed, el-İmam Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybâni, ve Eseruhû fi'l-Fıkhî'l-İslami, Katar-1987, Daru's-Sekafe, s. 21.
[236] Değişik varyantlarıyla bkz: Ebû Dâvûd, İlim 10, no:3660. IV.68; Tirmizî, İlim 7, no: 2656. V. 33; İbn Mâce, Mukaddime 18, no: 230. 231, 236, 1.84-8; Ahmed. V. 77; Darimî, Mukaddime 24, I. 75.
[237] İbn Sa'd, II. 351; el-Medini Ali b. Abdullah, Ilelu'l-Hadis ve Ma'rifetu'r-Rical tah. Abdulmu'tî Emin Kal'acî, Halep-1980, Daru'l-Va'y, s. 40-3.
[238] Serahsî, Usul, II. 115.
[239] Abdullah'ların kimlerden oluştuğuna dair ihtilaflar için bkz: Küçük, Raşit, Abadile, İsl. Ans. TDV. I. 7.
[240] Serahsî, Usul, I. 338-9.
[241] Tirmizi, Tahare 52. no: 69. I. 101-2: ayrıca bkz: 1. 344.
[242] Bkz: Tirmizi I. 171. 183, 300: II. 14. 26, 37.
[243] Nesâî, Tesmiyetu Fukahai'l-Emsar, (Mecmuatu Resail fi Ulumi'l-Hadis içerisinde yer almaktadir.Tah.es-Seyyid Subhi el-Bedri es-Samurâî, 1969-Medine) s. 7-9.
[244] İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed, Mukaddime, tah. Ali Abdulvâhid Vâfî, Kahire-ty.. III. Baskı, Daru Nehdatu Mısr, l-lll, III. 1046; Ali Hasan Abdulkadir, Nazratun Amme fi Tarihi'I-Fıkhi'l-İslami, 1965-Khl s. 77.
[245] Mâide: 5/67.
[246] Bkz: Buhâri, Bed'u'l-Vahy 1-4, I. 2-4; Muslim, Fedail, 86-9, II. 1816-7; Mâlik, Kur'an 7, I. 202-3: Ahmed, VI. 118. 158, 163, 257, 455. II. 222; Tirmizî, Menâkıb 7 no: 3634 V. 597.
[247] Bkz: Abdulcelil İsa, Ebu'n-Nasr. İctihâdu'r-Rasûl Kuveyt-1969. Daru'l-Beyân, s. 37-64. Kırbaşoğlu, İslam Düşüncesinde Sünnet, s. 253-280; Nâdiye Şerif el-Umerî, İctihâdu'r-Rasül, Beyrut-1987, Muessesetu'r-Risâle, IV. baskı. s. 37-168.
[248] Nahl: 16/44.
[249] Gazzâli, Muhammed, es-Sünnetu'n-Nebeviyye, s. 143.
[250] Hatiboglu, M. Said, Gaybî Hadisler Meselesi, s. 40.
[251] Gazzali, a.g.e. 201.
[252] Kırbaşoğlu, a.g.e, s. 279.
[253] Müslim, Musâfirin 139, I. 513; Ebû Dâvûd, Salât 316, no; 1342 II. 87-8; Nesâi, Kıyâmu'l-leyl 2. ll. 199 Ahmed, VI. 54, 91, 111, 163, 188, 216.
[254] Karadâvi, Keyfe Neteâmel Maa's-Sunne, s. 23, Tâhâ Câbir Ulvânî, Muhammed Ammâra ve ve Bûtî'nin benzer ifade ve kanaatleri için bkz: Es-Sunnetu'n-Nebeviyye ve Menhecuhâ, sırasıyla s. 221. 228-229 461-2.
[255] Şâtıbî, Muvafakat, IV. 12-3.
[256] Kırbaşoğlu, M. Hayrl, İslam Düşüncesinde Sünnet, s. 84.
[257] Yıldırım, Suat, Peygamberimizin Kur'ân'ı Tefsiri, 77-115.
[258] Taberânî, el-Mu'cemul-Evsat, tah. Mahmud et-Tahhan, Riyad-1986, Mektebetu'l-Maârif, V. 18-9, no: 4023'te rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Onu Ebû Seleme'den yalnızca İsa b. Vâkıd rivayet etmiş, onunla Abdullah İbnu'r-Rumi ise tek kalmıştır. Onun hakkında bilgi veren görmedim" denilmektedir. Heysemî, Mecmau'z- Zevâid, I. 172'deki dipnotta ise, Abdullah'ın İbn Muhammed olduğu, İbn Ömer el-Yemânî denildiği ve İbnu'r-Rûmi diye tanındığı ve Ebû Hatim ve başkalarının onu güvenilir buldukları hatırlatılmaktadır.
[259] Şafîî, Risale, s. 79'da "Rasûlallah'ın sünneti Allah'ın murad ettiği manâları beyan eder," derken, s. 92 de ise "Hz. Peygamber, hiçbir sünnet ortaya koymamıştır ki, Kitap'ta onun (dayandığı) bir aslı bulunmasın" görüşünde olanlar vardır" demektedir.
[260] Dârimi, Mukaddime. 49, I. 145.
[261] Yıldırım Suat, a.g.e. s. 88 vd.
[262] Bkz: Şâtibî, Muvafakat, IV. 12-52.
[263] Bkz: Bakara: 2/143,187,231,239; Ahzâb: 33/37;Haşr: 59/5; Kıyamet: 75/16-9; Cuma: 62/9; A'lak: 96/9-10; Fetih: 48/15; Şûra: 42/51,17; Nisa: 4/113; Hadid: 51/25. vb.
[264] Mevdûdî, Hz. Peygamberin Hayatı I. 252-9, Muhammed Lukmân es-Selefi, es-Sunne, 54-7; Muhammed Habibullah Muhtar, es-Sunnetu'n-Nebeviyye s. 89- 96.
[265] İleri sürülen bu delillerin değerlendirilmesi için bkz: Kırbaşoğlu, a.g.e. 263-277.
[266] Tahrim: 66/3. İlgili rivayetler için bkz: Buhâri, Tefsir 66/1-3, VI. 68; Talak 8, VI. 166-7; Nesâî, Talâk 17-8, VI. 151-3; Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed en-Nîsâbürî, Esbabu'n-Nuzul, s. 244-5, Kahire-t.y, Mektebetu'l-Mutenebbî.
[267] Enfal: 8/7.
[268] Enfal: 8/9.
[269] Bkz: Vakıdî, Meğazi I, 131.
[270] İbn Mâce, Zühd 23, no: 4214, II. 1409.
[271] İbn Mâce, Zühd 16. no: 4179, II. 1399.
[272] Müslim, Cennet 64, III. 2198-9; Ebû Dâvûd, Edeb 48, no: 4895, V. 203.
[273] Mâlik, Kusuf 4. I. 188-9; Buhârî, İlim24.1. 29-30, Vudu' 37,1. 54, Cum'a 29, 1. 221, İ'tisâm 2. VIII. 141; Muslim, Kusûf II. 1.624.
[274] Humeydi, I. 94. no: 179.
[275] Nesâî, Cenâiz 115, IV. 104-5.
[276] Mâlik, Kusûf 3, I. 187-8; Ahmed, VI. 350-351, 354; Buhari, Kusûf 7, 12, II. 26-7, 29; Müslim, Kusûf 8. I. 621-2; Nesâî, Kusûf 11,12, III. 133-5; Dârimî, Salât 187, s. 359. İbn Mâce, İkâme 152. no: 1265. I. 402.
Bu konuda daha geniş bir tedkikimiz için bkz: Kur'an Dışında Vahiy Geldiğini İfade Eden Rivayetlerin Tahlil ve Tenkidi, İslamiyât Dergisi, c: 1, sayı: 1, yıl: 1998, s. 56,61.
[277] Tirmizî, Menâkıb 68 no: 3923 V. 721-2
[278] Hâkim, Mustedrek III. 2-3.
[279] Buhâri, Menakıbu'l-Ensâr 45, IV. 255, Kefâle 4, III. 59; Ahmed VI. 198
[280] Abdurrazzâk, V. 387, no: 9743 Buhâri, Ta'bir 39, VIII. 81; Müslim, Ru'yâ 20, II. 1779; İbn Mâce, Ru'yâ 10, no: 3921.11. 1292.
[281] Misaller için bkz: Buhârî, Bed'ul-Vâhy 4, I. 4, Şehâdât 15, III. 157, Tefsir 75/2. VI. 77.; Hacc 17, II. 144. Cihâd 37. III. 214. İ'tisam 3, VIII. 144 Müslim, Salât 53, I. 300, Hacc 6, 8, 10, I. 836-8, Hudûd 13, II. 1317. Tevbe 56, III. 2135-6 Ahmed, 1. 238, V. 190-1, VI. 103.
[282] Bkz: Tirmizî, Tefsiru Süre 9 no: 3086 V. 272; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VIII. 257.
[283] Muslim, Hudûd 13, II. 1316-7 ; Ahmed. V. 317, 318. 320-1. 327
[284] Müslim. Hudûd, 12, II. 1316; Ebû Dâvûd, Hudûd 23, no: 4415, IV. 570: Tirmizî, Hudûd 8, no: 1434. IV. 41; İbn Mâce, Hudûd 7, no: 2550, II. 852- 3 Dârimi, Hudûd 19, s. 577; Ahmed, V. 313,

320.
[285] İbn Mâce, Hudûd 7, no: 2550, II. 852-3
[286] Ebu Davûd, Hudûd 23, no: 4415, IV. 570
[287] Dârimi, Hudûd 19 s. 577.
[288] Ahmed, V. 313
[289] Tirmizi, Hudûd 8, no: 1434. IV. 41.
[290] Müslim, Hudûd 12, II. 1316.
[291] Ahmed, V. 320.
[292] Müslim, Hudûd 13. II. 1316-7. (Vahy ifadesi, + işareti olan rivayetlerde var, - işaretlilerde ise yoktur.)
[293] Ahmed, V. 320-1.
[294] Ahmed, V. 318.
[295] Ahmed, V. 317.
[296] Ahmed, V. 327.
[297] Bkz. İbn Rüşd, Bidayetu'l-Muctehid, II. 363.
[298] Geniş bilgi için ve değerlendirme için bkz: Tehânevî, İ'lâu's-Sunen, XI. 602-613. Bûtî, Davâbitu'l-Maslaha, fi'ş-Şeriati'l-İslamiyye, Beyrut-1990. ed-Daru'l-Muttahide, s. 157-9.
[299] Mâlik, Hacc 18, I. 328-9; Humeydî, II. 347, no: 790; Müslim, Hacc 9, I. 838; Nesâî, Menâsik 44, V. 142, 143.
[300] Ebû Dâvûd, Menâsik 31, no: 1819. II. 407-8; Nesâi, Menâsik 29, V. 130-1.
[301] Humeydî, II. 347-8. no: 791; Buhâri, Hacc 17, II. 144, Umre 10, II. 202, Sayd 19, II. 217; Müslim, Hacc 6.8,10, I. 836-8.
[302] Mâlik, Hacc 18, I. 328-9.
[303] Buhâri, Sayd 19.11.217.
[304] Müslim, Hacc 6, I. 836.
[305] Buhâri, Hacc, 17. II. 144.
[306] Nesâî, Menâsik 44. V. 143.
[307] Buhâri, Umre, 10, II. 202.
[308] Ebu Dâvûd, Menâsik 31, no: 1819, II. 407-8.
[309] Müslim Hacc, 10,1.838.
[310] Müslim, Hacc, S, 1, 837.
[311] Nesâî, Menasik 44, V. 143.
[312] Müslim, Hacc 9, I. 838.
[313] Bakara: 2/196.
[314] Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, II. 485, no: 1836: Bkz: İbn Hacer, Fethu'I-Bârî Ill 463.
[315] Humeydî, II. 325, no: 740; Buhâri, Zekât 47, II. 127; Müslim, Zekat 123,1. 728-9; Nesâi, Zekât 81. V. 90-91; Ahmed. III. 7, 21, 91.
[316] Buhâri, Cihad 37, III. 214.
[317] Mamer, (Abdurrazzak, XI. 96, no: 20028); Buhâri, Rikâk 7, VII. 173.
[318] Müslim, Zekât 121. I. 727; İbn Mâce, Fiten 18 Nı: 3995. II. 1323.
[319] Müslim, Zekat 122, I. 728.
[320] Humeydî, II. 447, no: 1033; Müslim, İman 164. I. 99; Tlrmizi, Buyu' 74, no: 1315, III. 606; İbn Mâce, Ticârât 36, no: 2224, II. 749; Dârimi, Buyu' 10, s. 644; Ahmed, II. 50, III. 466, IV. 45
[321] Ahmed, II. 242; Ebû Davud, Buyu' 52, no: 3452, III. 731.
Buna benzer başka misaller ve bu konuda bize yöneltilmiş bir eleştiriye karşı eleştirilerimiz için bkz: Bir Alan Taramasının Panoraması, İslâmiyat Dergisi, cilt: 3, sayı: 1. yıl: 2000, s. 161-184.
[322] Muslim' a.y. : Tirmizî, Buyu' 74, no: 1315. III. 606.
[323] Müslim, İman 164, I. 99.
[324] İbn Mâce, Ticârat 36, no: 2224. "749.
[325] Ahmd, II. 242; Ebû Dâvud, Buyu' 52. no: 3452. III. 731
[326] Tahâvî, Şerhu Muşkili'l-Asâr, XIV. 466.
[327] İbn Sa'd, Il. 15; Vâkıdî, Megazî l. 53; İbn Hişâm, I, 620; Taberi, Tarih, II. 440
[328] Vâkıdî, a.g.e. II. 433; Abdurrazzâk, V. 417, no. 9748; Buhârî, Şehâdât 15, III. 157; Müslim, Tevbe 56. III. 2135-6; Ahmed VI. 197.
[329] İbn Ebî Şeybe, VII. 378 , no: 36816; İbn Sa'd, II. 73; Vakıdî, II. 478; Abdurrazzâk, V. 367-8. no: 9737; İbn Hişâm, II. 223.
[330] Buhâri, Meğazî 79, V. 130-5; Müslim, Tevbe 53, III. 2127. Bkz. Tevbe: 9/118.
[331] Nur: 24/11,25.
[332] Bkz. Abdurrazzâk, V. 401, no; 9744.
[333] Tevbe: 9/94.
[334] Koçyiğit Talat, Hadis Istılahları, Vahiy maddesi s. 447. Ankara-1985, A.Ü.İ.F.Yay.. II. baskı. Bkz: Şûra: 42/51.
[335] Nasr Hamid Ebû Zeyd, el-İmam eş-Şâfiî ve Te'sisu'l-İdeolociyyeti'l-Vasatıyye, 1992- Kahire, (Sina li'n-Neşr)
[336] kalıbıyla nakledilen bir haber için bkz: Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 125 no: 20100); Şafiî, Risale, s. 93. no: 306 ve Hakim. Mustedrek II. 4; Heysemi, Mecma', IV. 71-2.
[337] Bkz: Buhâri, Hayz b. I, 78; Müslim, İman 271, I. 153: Ahmed. I. 4, II, 159, 188, 425, 528, III. 334, V. 138, 351, 452, VI. 361, 397, 423.
[338] Mamer, (Abdurrazzâk XI. 420. no: 20884); Müslim, Hayz 34, I. 252-3.
[339] Müslim, Mesacid 57, I. 390.
[340] Bu konudaki bir değerlendirme için bkz: Kırbaşoğlu, İslam Düşüncesinde Sünnet, s. 281 vd.
[341] Bkz: Kâsimi, Cemâluddin, Kavaidu't-Tahdis, min Fününi Mustalahi'l-Hadis, Beyrut-1979, Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye. s. 66; Kırbaşoğlu, bu hususta şöyle demektedir: "Kudsi Hadislerin ele aldığı konuların genelde ahlaki konular olduğu söylenebilir. Bu tür hadislerde ele alınan konuların ilke veya mânâ olarak Kur'an'da da yer aldığı; bir anlamda Kudsi Hadislerin Kur'ân'daki bu mânâların açılımı olduğu düşünülebilir... Bu durumda Hz. Peygamberin Kur'an'dan aldığı ilhamla bu âyetleri, farklı bir şekilde, kendi ifadeleriyle sunmuş olabileceği -en azından bir ihtimal olarak- düşünülebilir" a.g.e., s. 287-8.
[342] Kudsi hadislerin bir kısmının, kutsal kitaplardan alınmış olabileceği ihtimali üzerinde bir mutaala için bk. Kırbaşoğlu, a.g.e., s. 291- 296.
[343] Buhâri, Savm 9, I. 228; Müslim, Siyam 164-5, 1. 807.
[344] Mâlik, Şi'r 16, II. 954; Ahmed, V. 233; Ayrıca bkz: Muslim, Birr 37, III. 1988.
[345] Müslim, Birr 55, III. 1994.
[346] Mısır Vakıflar Bakanlığınca yaptırılan el-Ehâdisü'l-Kudsiyye adlı çalışma tekrarlarla birlikte 400 rivayeti İhtiva etmektedir. (Mısır- 1986 VI. baskı)
[347] Kudsi, Hadislerle ilgili yapılan 12 çalışmanın listesi için bkz: Erdem Hasan Hüsnü, İlâhi Hadisler, s. 5.
[348] Subhi Salih, Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân, İstanbul-t.y.4 Der Saâdât, s. 33.
[349] Müslim, Sayd 57, II. 1548; Ebû Dâvûd, Edâhî 12, no: 2815. III. 244.
[350] Bkz: M. Fuâd Abdul'bâki, el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim, İstanbul-1984, el-Mektebetul-İslamiyye, maddesi, s. 202-5 .
[351] Müslim, İman 201-2, I. 1116-7; Ahmed, II. 255, 393,425.474.481,491.
[352] Bakara: 2/283.
[353] Müslim, İmân 199-200, I. 115, Bakara: 2/286.
[354] Bkz: İbn Kesir, Muhtasara Tefsir, I. 257.
[355] Bkz: Bakara: 2/235; İsrâ: 17/25
[356] Müslim, Eyman 3, II. 1267: Ahmed, II. 7,8.
[357] Müslim, Eyman 1, II. 1266: Tirmizî, Nuzûr 8, no: 1533. IV. 109; Ahmed II. 7,8
[358] Bkz: Bakara: 2/170; Mâide: 5/104; A'raf: 7/28; Lokman: 31/21; Zuhruf: 43/22,23.
[359] Buhâri, İmân 37. I. 18; Müslim, İman 1.5,7.1. 36-40.
[360] Ahmed, IV. 161. V. 203 (oğlu Usâme'den)
[361] Mâlik, Vukut 1, 1. 3-4; Buhâri, Mevâkıt 1, I, 132-3 ; Müslim, Mesâcid 166-7.1, 425; Ahmed, IV. 121.V. 274.
[362] Ahmed, I. 333, 354.
[363] Ahmed, III, 30.
[364] Buhâri, Ezan 135.1. 198.

[365] Humeydî, II. 270-1, no: 593; Buhâri, Edeb 38. VII. 78; Müslim, Birr 140-1, III. 2025.
[366] Bkz: Nisa: 4/36.
[367] Bkz: Buhâri, Edeb 29-32. VII. 78-9; Müslim, Birr 142-3. III. 2025
[368] Buhâri, İstikrad 3, III. 82-3. İstizan 30, VII. 137, Rikâk, 13-4. VII. 177-8. Tevhid 33, VIII. 196; Müslim, İmân 153, I. 94.
[369] Bkz. Nisâ: 4/48,116.
[370] Bkz: Mâlik, Hacc 34, I. 334; Humeydî, II. 377. no: 853; Ahmed, I. 191; Buhâri, Bed'u'I-Halk 7, IV. 82, Libâs 88-98, VII. 64-67; Müslim, Libâs 81-103. II. 1664-1672; Selam 39-40, 46-65, II. 1718-9, 1721-7; Ebû Dâvud, Hacc 26, no: 1814, II. 405; Tirmizî, Hacc 15. no: 829. III, I9I-2: Nesâî, Menâsik 55, V. 162; İbn Mâce, Menâsik 16. no: 2922-3, II. 975.
[371] Meselâ Muâviye'nin fazileti hakkında Cibril'in indirilip, kendisine neler söylettirildiğine dair altı-yedi uydurma haber için bkz: Ayçan İrfan, Saltanata Giden Yolda Muâviye b. Ebi Süfyan, Ankara-1990, Fecr Yay. s. 50-52. 56.
[372] Buhâri, Bed'u'l-Vahy 2, I. 3.
[373] Benzer bir yorum için bkz: M. Reşid Rızâ, el-Vahyu'l-Muhammedi s. 61. (1. Dipnot). Kahire-1988.
[374] Parantez içi açıklama Ahmed Naim'e ait. Bkz: Tecrid Tercemesi, II. 256.
[375] Buhâri, Teyemmum 6, I. 88.
[376] Bkz: Müslim, Salât 53, I. 300.
[377] Bkz. Zehebi, Nubelâ, IV. 156-7.
[378] Buhâri, Vudû 5, I. 44. Ayrıca bkz. Şafîî, Risale, s. 154; Hâkim, Mu stedrek, IV. 396: Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VII. 176'da ise İbn Abbâs'ın görüşü olarak nakledilmiştir.
[379] Tahâvî, Şerhu Muşkili'l-Asâr, XIV. 465.
[380] Saffât: 37/102,106.
[381] Yusuf: 12/4,6,100.
[382] Enfâl: 8/43; İsrâ: 17/60; Feth: 48/27.
[383] İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir, III. 353 Feth: 48/27.
[384] Bkz: İbn Hişâm, II. 318.
[385] Hz. Peygamber'in umreden önce dönmesi ve zahiren müşriklerin lehine bir antlaşma yapması karşısından Hz. Ömer'in şüpheci ve sorgulayıcı tavrı ile Ebû Bekr"in son derece teslimiyetçi tavrı için bkz: Vakıdî, II. 606- 9; Abdurrazzâk V. 339-340. no: 9720: İbn Ebî Şeybe. VII. 384, 388-9, no: 36847, ve 36855, (Zaman, Ebû Bekri haklı çıkarmıştır)
[386] Vakıdi Meğazi, l, 213-4: Abdurrazzâk, V. 363-5 no: 9735 ; İbn Hişâm, II. 63: İbn Sa'd, II. 38, 45, 47.
[387] Abdurrazzak, V. 368, no. 9737.
[388] Bkz; Al-i İmrân: 3/120,122,140,144,157,172.
[389] Abdurrazzâk, V. 387, no: 9743; Buhâri, Ta'bir 39. VII. 81; Müslim, Ru'yâ 20, II. 1779; İbn Mâce, Ru'yâ 10, no: 3921, II. 1292.
[390] Buhari, Leyletu'l-Kadr 2, II. 253, Ezan 135. I. 198: Müslim, Sıyam 212, 216. 1. 824, 826; Bkz: Mâlik, İ'tikâf 9-10, I. 319.
[391] Mâlik, İ'tikâf 14. I. 321; Humeydî, II. 283, no: 634; Buhâri, Leyletu'l-Kadr 2, II. 253, Ta'bir 8, VIII. 70; Muslim, Siyam 205- 208, 1. 822-3; Ahmed, II. 5, 8.
[392] Şelebî, Muhammed Mustafa, Ta'lilu'l-Ahkâm, s. 11. Beyrut-1981, Daru'n-Nehda el-Arabiyye.
[393] Bkz: En'âm: 6/106; Ahzâb: 33/1-2.
[394] Bkz: Bakara: 2/213: Mâide: 5/48-50: Sâd: 38/26.
[395] Bkz: Bakara: 2/189, 215, 217, 220, 222; Nisâ: 4/11; Mâide: 5/4: Enfâl: 8/1.
[396] Bkz: Buhâri, İ'tisam 8, VIII. 148.
[397] Bkz: Mâlik, Cihad 3, II. 445; Buhâri, Cihad 48. III. 217: Muslim, Zekat 24-6, I. 682-3.
[398] Bkz: Buhârî, Tefsir 24 / 3. VI. 4; İbn Mâce, Talâk 27. no: 2066. 1. 668
[399] Bkz: İbn Kesir, Muhtasara Tefsir, lll. 458-9; Nâdiye, Ictihâdu'r-Rasûl, s. 74-6.
[400] Nûr: 24/6-10; Mucâdile: 58/1-4.
[401] Misaller için bkz: Şâtıbî, Muvafakat, IV. 32-52.
[402] Ebû Dâvud, Akzıye 7, no: 3585 IV. 15.
[403] Mâlik, Akzıye 1, II. 719; Buhâri, Şehadât 27, III. 162; Müslim, Akzıye 4.5. II.1337-8; Ebu Dâvud, Akzıye 7, no: 3583, IV. 12-4.
[404] Ebû Davûd, Akzıye 7, no: 3586. IV. 15 (İbn Şihâb'dan gelen munkatı' bir rivayettir.)
[405] İbn Kayyım, İ'lam, I, 45.
[406] Nisa: 4/105.
[407] Bkz: İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir, 1. 433-4.
[408] Bkz; Serahsî, Usûl, II. 90-96; İbn Humâm, Kemaluddin, Tahrir, y.y., t.y., Daru'l-Fikr, (Emir Padişah'ın Teysiru't-Tahrir'i ile birlikte), IV. 190. Nâdiye, İctihâdu'r-Rasid, 122-4. Şâtıbî, Muvafakat, IV. 21.
[409] Enfâl: 8/67-8 Bkz: İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir, II. 1117, 9.
[410] Tevbe: 9/43.
[411] Tevbe: 9/ 80-5; Munafikün: 63/6. Bu hususta ki rivayetlerin metin tenkidi bakımından bir değerlendirmesi için bkz: Tahâvi, Şerhu Muşkil-i'l-Asâr, I. 70-81.
[412] Tahrim: 66/1, bkz: İbn Kesir, a.g.e., III. 520-2.
[413] Abese: 80/1-1, Bkz; İbn Kesîr a.g.e., lll, 599-600-
[414] Mâlik, Cihad 31, II. 461; Humeydi, I. 204-5. no: 425; Müslim, İmâre 117, II. 1501.
[415] Buhârî, Meğazî 30. V. 40-50; İbn Hişâm, II. 233-4.
[416] Buhârî, Cihâd, 107, 149, IV. 7. 21; Ahmed, II. 307, 338, 453.
[417] Erdoğan Mehmet, Akil-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet s. 105. .
[418] Ahmed, V. 56; İbn Mâce, Sayd 1, no: 3200-1, II. 1068; Dârimî, Sayd2, s. 486. -
[419] Tirmîzî, Hac 45, no: 873' III 223; İbn Mâce' Menâsik 79, no: 3064, II. 1018-9; Ahmed VI. 138.
[420] Müslim, Hac 395, I. 968; Ahmed, V. 208; İbn Sad, II. 179T da İbn Abbas'ın bu sözü Hz. Peygamber'e izafe edilmektedir.
[421] Abdurrazzâk, V. 81 no: 9066.
[422] Mâlik, Rada, 16. II. 608; Müslim, Nikâh 140-2. II. 1066-7; Ebû Dâvûd, Tıb 16, no: 3882, IV. 211-2.
[423] Karaman, Hayrettin, İctihad, s. 39. Rivayet için bkz: İbn Sa'd, II. 15. Vakıdî, Megazî I. 53; İbn Hişâm, I. 620; Taberi, Tarih. II. 440.
[424] Bkz: Vâkıdî, II. 478; İbn Hişâm, I. 223.
[425] Mâlik, Salât 58-60. I. 93-4; Abdurrazzâk, II. 296-300. no: 3441-3448; Humeydî, H. 433. no: 983; Buhâri, Sehv 4,5, II. 66; Müslim, Mesacid 97-102, I. 403-5; Tirmizî, Salât 292 no: 399 II. 247.
[426] Muslim, Mesacid 92-4, I. 402; Ahmed, I. 379, 420. 424.
[427] Ahmed, I. 438.
[428] Müslim, İmân 52. I. 59-60; Ahmed, IV. 402-411.
[429] Buhârî, Şerike 1. lll, 109.
[430] Buhârî, Meğazi 38, V. 72, Zebâih 14, VI. 224; Müslim, Sayd 33. II. 1540; İbn Mâce, Zebâih 13, no: 3195, 11- 1065-6; Ahmed, IV. 48. Yıkama emrini Nevevi vahye dayandırırken, Bûti buna gerek olmadığını söyler ve onu Hz. Peygamberin hoşgörüsüyle açıklar. Bkz. Bûti, Davâbıt, s. 152.
[431] İbn Mâce, Menâsık 10, no: 2906-9 II. 970-1; Dârimi, Menasik 23-4, s. 436-7; Ahmed, I. 212. 359; İbnul-Hanbeli, Akyisetu'n-Nebî, s. 161, 164, 203-4.
[432] Buhâri, Sayd, 22. II. 218. İ'tisam 12, VIII. 150; Ahmed, I. 279: İbnu'l-Hanbeli, a.g.e. s. 98. 164.
[433] Buhârî, Eymân 30. VII. 233-4; Tirmizi, Savm 22, no: 716 III. 95; Ahmed, I. 240-345.
[434] Buhârî, Savm 42. II. 240; Müslim, Sıyam 154-6, I. 804; Tirmiz,. Savm 22. no: 716, III. 95; İbn Mâce, Sıyâm 51, no: 1758-9. I. 559; Dârimi, Savm 49, s. 420; Ahmed I. 224, 227, 258.
[435] İbn Ebî Şeybe, II. 315. no: 9406; Ebu Dâvûd, Savm 33, no; 2385, II. 779-780; Dârimi, Savm 21, s. 409.
[436] BkZ: İbnu'l-Kayyim, İ'lam, I. 52.
[437] Müslim, Fedâil, 139-141, II. 1835-6; Nevevî, Müslimin zikrettiği bu hadislerin başına "Rasûlullah'ın şer'an söylediklerine uymanın vacib olması; rey yoluyla dünya işleri hakkında söylediklerine ise uymanın gerekmemesi babı" şeklinde bir başlık koymuştur. Biz üç rivayeti birlikte kompoze etmeyi daha uygun gördük. Bkz: Ahmed, I. 162. III. 152; İbn Mâce, Ruhun 15 no: 2470-1. II. 825.
[438] Bkz: Karadâvi, Yusuf, Keyfe Neteâmel Maa's-Sunne, s. 126-7; Nâdiye, İctihadu'r-Rasûl, s. 83-6.
[439] Bkz: Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 267, no: 20508.)
[440] İbn Sa'd, I. 382-3. Burada *"Biz ona şiir öğretmedik, ona yakışmaz da"* Yasin: 36/69 âyetine telmih var. Yine Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamberin hatalı okuduğu başka bir şiirinin tashibi için bkz: Suyûti, Hasâis, II. 236.
[441] Geniş değerlendirme için için bkz: Karadavi Yusuf, Keyfe Neteâmel Maa's-Sunne, s. 126-7. ve el-Canibu't-Teşrii fi's-Sunne, es-Sunnetu'n-Nebeviyye ve Menhecuhâ, II. 976- 1026; Fethi

Abdulkerim, es-Sunne Teşriun Lâzimun ve Dâimun, Kahire-1985, Mektebetu Vehbe. s. 32-41; Subhi Salih, Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an, s. 34.
[442] Karadâvî, Yûsuf, a.g.e., es-Sunnetu'n-Nebeviyyetu ve Menhecuhâ II. 977.
[443] İbn Teymiyye, Fetava, XVIH. 11. 12.
[444] Hakkında bilgi için bkz: İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Ğâbe. VI. 78-9.
[445] Buhârî, Zekât 54, II. 132; Müslim, Fedail 11, II. 1785; Ebû Dâvûd, İmare 37, no: 3079, III. 456-7; Ahmed, V. 424-5. Müslim bu haberi, Hz. Peygamberin bazı mucizelerine dair haberlerle birlikte zikretmiş, Nevevi de "Mu'cizâtu'n-Nebîy" şeklinde bir bâb başlığı koymuştur. Oysa bizce, burada yapılan sâdece bir tahmindir.
[446] Nitekim Ebû Rayye, Hz. Peygamberinin benzer bir tahminde yanıldığını ve kendisinin bir beşer olduğunu, hata da, isabet te edebileceğini ifâde eden bir haber nakletmiştir. Ebu Rayye, Mahmud. Advâ ala's-Sunneti'l-Muhammediyye, Kahire-t.y.. Daru'l-Maârif, V. baskı, s. 16. Ancak, onun sadece "İbn Abbas Harami" diyerek muhtemelen Kadî Iyaz, eş-Şifâ, I. 78'den naklettiği bu rivayetin metninde, onun anladığı gibi tahminin ters çıkması gibi bir husus söz konusu değildir. Bkz; Hafâcî, Şihâbuddîn Ahmed, Nesimu'r-Riyaz, ala Şifâi'l-Kâdî Iyaz, IV. 293, Amire-1851. (Bezzâr, hasen bir sened ile rivayet etmiştir.)
[447] Buhâri, Hisam 12. VIII. 150;
[448] Erdoğan Mehmet, Akıl-Vahy Dengesi Açısından Sünnet, s. 165.
[449] Şafii, Risale, s. 155, Buhâri, İ'tisam 5, VIII . 146.
[450] Mâlik, İstizan 10, II. 968; Buhâri, Et'ime 10, IV. 200, Zebâih 33, IV. 231-2; Müslim, Sayd 42- 44, 47, II. 1543-5; İbn Mâce, Sayd 16, no: 3239-41. II. 1079-80.
[451] Muslim, Sayd 48-50-51, II. 1545-6; Ebû Dâvûd, Et'ime 28. no: 3795, IV. 155; İbn Mâce, Sayd 16, no: 460 3238' "' 1078: Ahmed, III. 323, 380, V. 19, 21
[452] Müslim, Sayd, 48, II. 1545.
[453] Muslim, Sayd, 50, II. 1546.
[454] Muslim, Sayd, 46. II. 1544-4.
[455] Muslim, Sayd, 48, 50.51,11. 1545-6; Ebû Dâvûd, Et'ıme 28, no: 3795, IV. 155; İbn Mâce, Sayd 16, 17. no: 3238, 3240-3245, II. 1078-1081; Ahmed; III. 323, 380, V. 19, 21
[456] Buhâri, Bed'u'l-Halk 15. IV. 98; Müslim, Zuhd 61, III. 2294
[457] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, IV. 407.
[458] Müslim, Kader 32, 33, III. 2051-2.
[459] Maide: 5/60; Bakara: 2/65; A'râf: 7/166. Bkz: İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir, 1. 73-4, 530.
[460] İbn Mâce, Sayd 9 , no: 3219, II. 1073.
[461] Buhârî, Zebâih 13, VI. 223; Muslim, Sayd 52, II. 1546; Tirmizî, Et'ıme 22. no: 1821-22, IV. 268; Ahmed, IV. 353, 357, 380.
[462] Mâlik, Sıfatu'n-Nebiyy 30. II. 933; İbn Sa'd, III. 317-8.
[463] Arâf: 7/32.
[464] Buhari, Libas 1. VII. 33; İbn Ebî Şeybe, V. 171, no: 24877-8 (mevsül olarak).
[465] Buhari, Enbiya 29, IV. 130, Et'ıme 50. VI. 213. Müslim, Eşribe 163. II. 1621
[466] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, VI. 505.
[467] Mamer, (Abdurrazzak, XI. 153, no: 20173); Ahmed, Ill. 19, 20, 92; Buhâri, Tıbb 4, 24, VII. 13, 18; Müslim, Selâm 91,11. 1737; Tirmizî, Tıbb 31. no: 2082, IV. 409.
[468] NahI: 16/69.
[469] Nebevi tıbba oldukça geniş yer veren İbnu'l-Kayyim, siyatikten söz ederken şöyle demektedir: Rasûlullah (s)'ın sözleri iki türlüdür:
1- Zaman, mekan, şahıs ve durumlara göre genel olanlar.
2- Bu hususlara veya bunlardan bazısına göre özel olanlar.
İşte bu siyatik konusu da bu kısma girer. Zira bu, Araba, Hicaz Ehline ve çevresindekilere, özellikle de çöl bedevilerine yöneltilmiş bir hitaptır. Çünkü bu, onlar için en yararlı tedavi yöntemidir. Ona göre, tıp vb. ile ilgili olarak varid olan hadislerden çoğu genel ve mutlak olarak alınamaz, bunlar çoğu defa, belli şartlar, belli mekanlar ve belli durumlarla ilgili oldukları için, başka durumlar hakkında geçerli olamazlar. Bkz: Zad, IV. 72, 98-9. Hatta onun Miftahu Dâri's-Saade, II. 282-3. Kahire-1323 adlı kitabında zikrettiği gibi onlar, Hz. Peygamber'in mahza beşerî görüş ve tecrübesinden sadır olmuştur.
Fakat, aynı İbnu'l-Kayyim, bir başka vesile ile "O'nun tıbbı, tabiplerin tıbbı gibi değildir. Zira Hz. Peygamber'nin tıbbı, kesin, kafi ve ilâhidir, vahyden sâdır olmuştur" şeklinde oldukça farklı bir kanaat serdederek bize göre çelişkiye düşmüştür. Bkz: Zâd, IV. 35.
[470] Ahmed IV. 57; Zerkeşî, İcâbe s. 49.
[471] Çöl sâkinlerinin de, büyüklerinden devraldıkları çoğunlukla bazı şahısların sınırlı tecrübelerine dayalı, ancak bir kısmı doğru olan bir tıbbı ve meşhur tabipleri bulunduğunu söyleyen İbn Haldun ise, şer'i kaynaklarda nakledilen tıbbın da bu kabilden olduğunu, bu hususta vahyden kaynaklanan birşey bulunmadığını ifâde ettikten sonra şu hatırlatmayı yapmadan geçemez:
"O bize şer'i bilgileri öğretmek için gönderilmiştir. Tıbbı veya diğer tabiî ilimleri öğretmek için gönderilmemiştir." Bkz: Mukaddime, III.1143-4. O dönemin tıbbı ile, İbn Haldun'un bu görüşlerinin geniş bir değerlendirmesi için bkz: Fazlur Rahman, Health and Medicine in the Islamic Tradition, New York-1987, 32-
[472] Bu hususta bkz: Ateş, Ali Osman, İslam'a Göre Câhiliyye ve Ehli Kitab Örf ve Adetleri, İstanbul 1996. Dehlevî, Hucce J. 367-370; Ahmed Emin, Fecru'l-İslam, Beyrut-1975, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Xl. baskı, s. 227; Uğur, Mücteba, İslam Toplumu 1-27. Bkz: Buhârî, Menâkibu'l-Ensar 27-28IV. 243-236: Darimî, Mukaddime 1, s. 3-4.
[473] Mâlik, Siyâm 33, I. 299; Buhâri, Savm 1, 69. II. 226. 250; Müslim, Siyam 113-125, I. 792-795; Tirmizî, Savm 49. no: 753, III. 127.
[474] Buhâri, Savm 69, ll. 251; Müslim, Siyam 127-130, I. 795-6.
[475] Buhâri, Enbiya 8. lV. 111; Müslim, Fedâil, 151. II. 1839; Ahmed, II. 322. 418. 435.
[476] Bkz: Buhâri, Bed'u'l-Vahy 6, I. 7.
[477] Bkz: Mâlik, Sıfatu'n-Nebiyy 3, II. 921; Ahmed, IV. 264, II. 229, 239, 283, 410. 489.
[478] Ahmed, V. 75.
[479] Ebu Dâvud, Tahâre 131. no: 356. I. 253.
[480] Geniş bilgi için bkz: Bilmen Ömer Nasûhi, Hukuki İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu, III. 156. 186; Miras Kâmil, Tecrid Tercemesi, VIII. 470-1.
[481] Abdurrazzâk, X. 27. no: 18252-3; Ebû Dâvud, Diyât 8-9, no: 4520-9. IV. 655-66; Nesaî, Kasâme 2-4, VI-II. 4-12, Ahmed, IV. 62, V. 375, 432. Geniş bilgi için bkz: Şâtıbî, Muvafakat, II. 78-9.
[482] Mesela alış-verişteki muhayyerlik, Hz. Peygamber'inin İslam öncesinde uyguladığı gibi, İslam'da da kabul ettiği bir uygulamadır. Bkz. Abdurrazzâk, VIII. 50, no: 14261.
[483] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri V. 118.
[484] Buhârî, Mezâlim 4. III. 98. İkrah 7, VIII. 59; Tirmizî, Fiten 668, no: 2255, IV. 523; Ahmed. III. 99, 201 bkz: Müslim, Birr 62-3, III. 1998.
[485] Buhâri, Kefale, 2. III 57. Edeb 67, VII. 92; Müslim, Fedau's-Sahâbe 203-206, II. 1960-1; Ebû Davud, Feraiz 17, no: 2925-6. III. 338-9: Ahmed; I. 190, 317, 329, II. 180, 205, 207 Ayrıca Bkz: Mîras Kâmil, Tecrid Tercemesi, VII. 73-8: Derveze İzzet, Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, ter. Mehmet Yolcu, İstanbul-1995, Yöneliş Yay., I-III. I. 160-4; Nisa: 4/33.
[486] Abdurrazzak, IX. 262, no: 17149; Buhâri, Meğazi 27, V. 40; Müslim, Hacc, 454-8 I. 991-2.
[487] Müslim, Musâkat, 68- 74, II. 1206-8; Buhâri, Enbiyâ, 50. IV. 145.
[488] Buhâri, Enbiyâ 50, IV. 144.
[489] Bkz: Rûm: 30/1-5, İbn Kesîr, Muhtasaru Tefsir, III. 46 -8.
[490] Mamer, (Abdurrazzâk XI. 271 no; 20518); İbn Sa'd, I. 430; Buhâri, Libâs 70, VII 59; Müslim, Fedail 90, II. 1818; Ebû Davûd, Tereccul 10. no: 4188, IV. 407-8; Ahmed, 1. 246-7. 261, 287, 320.
[491] Bkz: Bakara: 2/142-150, İbn Kesir, a.g.e., 1. 134-141. Hodgson. M.G.S. İslam'ın Serüveni, ter. Kurul. İstanbul-1995. (I-III), İz Yay. I. 119.
[492] Bkz: Ebû Davûd, Cenâiz 43. no: 3176, III. 520; İbn Mâce, Cenâiz 35. no: 1545. I. 493.
[493] Ahmed, II. 50.
[494] Buhârî, Libâs 64. VII. 56; Müslim, Tahâre 54. 55, I. 222; Ahmed, II. 366.
[495] Buhâri, Enbiyâ 50, IV. 145-6; Libâs 67, VTI. 57; Müslim, Libâs 80, II. 1663; Ebû Dâvûd, Tereccul 18, no: 4203. IV. 410. Ahmed, II. 240. 260, 309, 401, İbn Sa'd, I. 439.
[496] İbn Sa'd, I. 439-440, Humeydi, II. 471. no: 1108; Tirmizî, Libâs 20, no: 1752, IV. 232; Ahmed, I. 165, II-261,356, 499.
[497] Buhâri, Ezan 1, 2. I. 150-1; Tirmizî, Salat 139, no: 190.1. 362-3; Ahmed, II. 148; Dehlevî, Hucce, I. 538.
[498] Ahmed, I. 241.
[499] Buhâri, Enbiya 50, IV. 145.
[500] Buhari, Hacc 100, II. 179, Menakıbu'l-Ensâr 26. IV. 235; İbn Mâce, Menasik 61, no: 3022, II. 1006; Ahmed, I. 14, 29, 50.
[501] Al-i İmrân: 3/159.
[502] Abdurrazzâk, V. 331, no: 9720; Tirmizî, Cihâd 34, no: 1714, IV. 213-4; Ahmed, IV. 328.
[503] Bkz: Buhâri, Ezan 1, 2, 1. 150-1; Tirmizî, Salat 139, no: 190, I. 362-3; Ahmed, II. 148.
[504] Bkz: Buhari, Şehadat 15. II. 155-6; Müslim, Tevbe 56-8, II. 2128-2138: Ahmed, VI. 59-60.
[505] Bkz: Serahsî, Usûl, II. 93-4; İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir, I. 331-2. Buhâri, İ'tisam 28, VIII. 162-3.
[506] Vâkıdî, II. 613.
[507] Ümmü Seleme'nin uyarısı üzerine Hz. Peygamber'in verdiği kararını değiştirdiğine dair bir başka misal için bkz: Mâlik, Libas, 13. II 915; Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 82-3, no: 19984); Tirmizî,

Libâs 9, no: 1731, Iv- 223; Ahmed. II. 90: Ebû Dâvûd, Libâs 40, no. 4117, IV. 364-5; İbn Mâce, Libâs 13, no: 3580-3,11. 1185-6.
[508] Bkz: Sehâvî, Şemsuddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman, el-Mekâsıdu'l-Hasene fi Beyûni Kesîrin mine'l-Ahâdisi'l-Muştehera ala'l-Elsine, Kahire- t.y., Mektebetu'l-Hancî, s. 248, no: 585; Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafa ve Muzilu'l-İlbâs Ammâ İştehera mine'l-Ahâdisi ala Elsineti'n-Nâs, Beyrut- 517 i985' Muessesetu'r-Risale. (l-II), II. 4, no: 1529 .
[509] Bkz. Serâhsi, Usûl, II. 27.
[510] İbn Hişâm, 1. 620.
[511] İbn Hişâm, II. 224.
[512] Buhâri, Menakıb 25. IV. 173; Ebû Dâvûd, Salât 221, no: 1081, I. 653; İbn Mâce, İkame 199, no: 1414.1. 454; Ahmed. II. 109, III. 300, 306.
[513] İbn Sa'd, 258, 481; Buhârî, İlim 7, I. 24: Tirmizî, İsti'zan 25, no: 2718, V. 69. Cihad 101, VI. 235.
[514] Buhâri, Cum'a 7, 1-214, İdeyn 1,11.2. Ayrıca bkz: Müslim, Talâk 30, II. 1105-8; Ahmed, I. 391.
[515] Ebu Dâvud, Tıbb 11, no: 3871, IV. 204, Edeb 177, no: 5269. V. 420; Nesâi, Sayd 36, VII. 210.
[516] İbn Hişâm, II. 409.
[517] Ahmed, I. 384.
[518] Mâlik, Sefer 27, I. 152; Buhâri, Salât 4. I. 94. Cizye 9, IV. 67; Müslim, Musâfirin 82, I. 498; Ahmed, VI. 341. 343.423-5. İbn Hişâm, II. 411.
[519] Buhâri, Tefsir 5 / 6, V. 188; Müslim, Kasâme 23. II. 1302.
[520] Abdurrazzâk, X. 201*2 no: 18830-1; Buhâri, Hudûd 11, 12, VIII. 16; Müslim, Hudûd 8. II. 1315.
[521] Ebu Davûd, Buyu' 51- no: 3450-1. III. 731; Tirmizî. Buyu' 73, no: 1314, 113. 606.
[522] Geniş değerlendirme için bkz: Döndüren Hamdi, Ticaret ve İktisad İlmihali s. 283-6.
[523] İbn Ebi Şeybe, III. 268, no: 14091; Buhâri, Cenâiz 76, II. 95; Müslim, Hac 445-8; I. 986-9; Ebû Dâvud, Menasik 90, no: 2017. II. 518-520; Ahmed. 1253. 259. 316, 348, II. 238.
[524] İbn Kuteybe, Te'vil s. 132.
[525] "İzhır hadisi, kanaatimizce, kutsal kent yasakları hakkında daha sonrakilerin de içtihat yapabileceklerini ve yeni düzenlemelere gidebileceklerini gösterir. Bu düzenlemelerin içini doldurucak yasakların, bizzat yukarıda hadiste geçen "ot koparma yasağı... vb." gibi unsurlar olması gerekmez; buna mukabil günümüz şartları muvacehesinde, insanların bu kutsal kente gösterecekleri saygının nasıl ve hangi yolla olması gerektiği belirlenebilir. Örnek vermek gerekirse idaresinin özel bir statüye kavuşturulması ve hac âdetinin güven içerisinde edâ edilebilmesi için gerekli her türlü önlemin alınması, üzerinden uçak vb. uçurtulmaması, belirli bir çember (harem) içine motorlu araçların sokulmaması... gibi düzenlemeler bu türden olabilir." Erdoğan Mehmet, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, s. 128.
[526] Şelebi, Ta'lil, s. 33 (Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden naklettiği bu rivayeti biz bulamadık.)
[527] Bkz: Müslim, Hacc 467, I. 994-8: Ebu Dâvûd, Menâsik 99. no: 2034-8, II. 529-533.
[528] Abdurrazzâk, I. 472, no: 1820-1; İbn Ebî Şeybe, I. 189, no: 2162. 2167; İbn Sa'd. I. 248. Ancak İbn Ebî Şeybe, VII. 270, no: 35995'te Bilal'in bu şekilde ilk defa Hz. Ebû Bekr döneminde okuduğu; I. 189, no: 2159'da ise bu cümleyi beğenen Hz. Ömer'in onayladığı rivayet edilmektedir.
[529] Abdurrazzâk, II. 229, no: 3175; bkz: Serahsi, Usûl, II. 135.
[530] Abdurrazzak, ll. 229, no: 3176.
[531] İbn Kayyım, İ'lam, 11. 171-2.
[532] Nâdiye, İctihadu'r-Rasül, s. 171-215.
[533] Buhari Ezan, 150; Tirmizi, Salât 139, no: 190 I. 362-3; Ahmed, II. 148.
[534] Abdurrazzak, I. 456, no. 1775; İbn Hişâm, I. 509; Ebû Dâvûd, Merasil, s. 81. no: 20
[535] Ebu Dâvud, Salât 28, no: 499, I. 337-8; Tirmizî, Salât 139, no: 189. I. 359: Dârimî, Salât 3, s. 268-9; Ahmed, IV. 43.
[536] Bu hususta geniş bilgi için bkz: Ahmed Naim, Tecrid Tercemesi, II. 551-7.
[537] Abdurrazzâk, I. 456 no: 1774; Ebû Dâvûd, Salât 27, no: 498, I. 337; İbn Mâce. Ezân 1. no: 707, I. 233. Zayıf bir rivayette ise Hz. Peygamber: diyor. Bkz: İbn Hacer. Fethu'l-Bâri, H. 94.
[538] b.k.z. Maide: 5/58; Cuma: 62/9.
[539] Ahmed V.184, 190
[540] Tirmizî, Salât 407, no. 579, II, 473-4; Hâkim, Mustedrek, I. 219.
[541] Bkz; Karadâvî, Keyfe Neteamel maa's-Sunne, s. 125
[542] Nadiye, İctihadu'r-Rasul E, s. 223-4.
[543] Bkz. Basri, Mu'temed, II. 753-838: İbn Hazm, İhkâm, XIII. 76-132: Serahsi, Usul. II. 174-186; Amidî, İhkam, lV. 107-138;Şâtıbî, Muvafakat, II. 394-6; Şelebî, Ta'lil, s. 23-71: İbn Aşür, Tahir, Mekasıdu'ş-Şeriati'l-İslamiyye, Tunus-1985, el-Muessesetu'l-Vataniyye li'l-Kitab, s. 44-48.
[544] b.k.z. Basri, A.g.e 775-778
[545] Buhâri, Cuma 26, I. 220.
[546] Bkz: Nur: 24/27-9; Buhârî, İsti'zan 2, VII. 126; Müslim, Adab 33-7, II. 1694-6.
[547] Mamer, (Abdurrazzak, X. 383, no: 19431); Humeydi, II. 412, no: 924; İbn Ebî Şeybe, VII. 298, no: 36254; Buhârî, İsti'zan 11, VII. 129-130; Diyât 23, VIII. 45; Müslim, Adab 40-41,ll.1698; Ahmed, V. 330. 335.
[548] Bu yönde değerlendirmeler için bkz: Kevserî, en-Nuketu't-Tarife, s. 126. Kevserî, İmam Şafii'nin hadisin zahiriyle amel ettiğini, İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe'nin ise, böyle bir durumda göz çıkarmanın mubah olmadığını, dolayısıyla çıkartılan gözün tazmin edilmesi görüşünde olduklarını söylemektedir. Bkz: İbn Ebi Şeybe, VII. 299.
[549] Buhârî, Diyât 23, VIII. 44-5; Müslim, Adab 42, U. 1699; İbn Ebî Şeybe, VII. 298, no: 36255; Ebû Dâvûd, Edeb 136. no: 5171, V. 366; Tirmizi, İsti'zan 17, no: 2708, V. 64; Nesaî, Kasame 47, VIII. 60. Bu anlamda Ebû Kılâbe'den gelen mursel bir haber için bkz: Mamer, (Abdurrazzak, X. 383-4, no: 19432.)
[550] Mamer, (Abdurrazzak. X. 384. no: 19433); İbn Ebî Şeybe, VII. 298. no: 36256; Müslim, Adab 43, II. 1699;5 Ahmed, ll. 266.
[551] Humeydi, ll. 462 no. l078. Buhârî, Diyât 23,VTİl. 45; Müslim, Adab 44, II. 1699; Nesâi, Kasame 48, Vl-ll.61,
[552] Dâvûd, Edeb 136, no: 5172, V. 366: Ahmed, II. 414, 527,
[553] Nesâi, Kasame 48, VIII. 61; Ahmed. II. 385.
[554] Tirmizî İsti'zan 16, no: 2707, V. 63. Tirmizi'ye göre bu, garib bir hadistir.
[555] Farklı değerlendirmeler için bkz: Nevevî, Minhac, XIV. 137-8 ; İbn Hacer, Fethu'I-Barî, XII. 254-6; Ayni, Umde, XIX. 347-8; Şevkani, Neylu'l-Evtar, Vll. 26-7.
[556] Mâlik, Feraiz 9, II. 517.
[557] Buhârî, Hac 57, II. 161.
[558] Harûrâ, Küfe yakınlarında bir köy olup, Hz. Ali'ye karşı savaşan Hariciler'den bir grup orada toplanmışlardı. Dini konularda aşırılıkları ve çok soru sordukları için Hz. Aişe, o hanıma böyle demiştir. Bkz: İbnu'l-Esir, Nihaye, I. 366.
[559] Abdurrazzâk, I. 331-2, no: 1277; Buhârî, Hayz 20, I. 83; Müslim, Hayz 67-9, 1. 265.
[560] Şelebî, Ta'lil, s. 69-70.
[561] İbn Ebî Şeybe, I. 165, no: 1895; Ebû Dâvud, Tahare 63.no: 162-4,1, 114-5; Ahmed, I. 114, 116, 124.
[562] Buhârî, Meğazi 38, V. 78; İbn Ebî Şeybe, V. 122, no: 24333; Müslim, Sayd 26-7, ll. 1538-9.
[563] Buharî, Megazi 38. V. 79; Müslim, Sayd 32, II. 1539- 1540.
[564] Buhâri, Sayd 28. V. 230; Müslim, Sayd 34-5, II. 1540.
[565] Buhârî, Sayd 28, V. 230. Ayet: En'am: 6/145.
[566] Abdulmecid Mahmud, İtticâhât, s. 161.
[567] İbn Hazm, Muhalla, VI. 80. mesele: 997.
[568] Abdurrazzâk, III. 458-9, no: 6305-9; İbn Ebi Şeybe, III. 38, no: 11905; Buhâri, Cenaiz 47-8, II. 86; Muslim, Cenaiz 73-7, I. 659-660; Tirmizî, Cenaiz 51, no: 1042-3. III. 360-1.
[569] İbn Ebi Şeybe, III.39.no: 11907; Müslim, Cenaiz 78, I. 660-1; Ebu Dâvûd, Cenaiz 47, no: 3174. III. 519.
[570] Ahmed, II. 168.
[571] İbn Ebi Şeybe, III. 39, no: 11908.
[572] Ahmed, I. 200-1.
[573] İbn Ebî Şeybe, III. 39, no: 11917.
[574] A.g.e. III. 39. no: 11919; Tahâvi, Şerhu Muşkai'l-Asâr, I, 489.
[575] Ebi Şeybe, Ill. 39, no: 11917.
[576] Abdurrazzâk, lll. 459.no: 6311; İbn Ebi Şeybe, III, 40, no: 11919; Ahmed, I. 142.
[577] İbn Ebî Şeybe, Ill. 40, no: 11926; Müslim, Cenaiz 83-4. I. 662.
[578] İbn Ebi Şeybe, III. 40, no: 11920.
[579] Abdurrazzâk, lll, 549' no; 6310-1; İbn Ebî Şeybe, III. 38, no: 11912.
[580] İnb Ebi Şeybe, III. 40, no: 11922.

[581] İbn Ebi Şeybe, V. 165, no: 24806.
[582] Malik, Libas 12, II. 914-5; Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 83. no: 19987); İbn Ebî Şeybe, V. 166-7, no: 24819. 24824; Buhârî, Libas 4, VII. 34.
[583] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 81. no: 19981); İbn Ebî Şeybe, V. 166, no: 24813; Buhâri, Libas 1, VII. 33; Müslim, İman 171. I. 102.
[584] Mâlik, Libas 9-12, II. 914; Mamer, (Abdurrazzâk, XI, 81, no: 19980): İbn Ebî Şeybe, V. 165, no: 24807-24810; Buhârî, Libas 5, VII. 34-5; Müslim, Libas 42-8, II. 1651-3.
[585] Humeydi, II. 284, no: 636-7; Müslim, Libas 45, II. 1652.
[586] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 81, no: 19980); Humeydi, II. 288, no: 649; Buhâri, Libas 2, VII. 34.
[587] İbn Ebî Şeybe. V. 167, no: 24830, 24833.
[588] A.g.e. V. 166, no: 24816.
[589] Bkz: Serahsi, Usul II. 180; Gazzali, Mustasfa, II. 345-6; Şatıbî, Muvafakat, II. 138.
[590] Bkz: Zehebi, Tezkira, I, 131, Nubelâ, VI. 21,
[591] Mamer (Abdurrazzâk. XI. 84, no: 19992.)
[592] İbn Ebi Şeybe, V, 171, no: 24878; Buhâri, Libas 1, VII. 33.
[593] Ahmed, l. 353.
[594] İbn Ebi Şeybe, V 151-2, no: 24646, 24648, 24650; Buhâri, Libas 25, VII. 44-5; Müslim, Libas 5-22, II. 1638-1646.
[595] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 268-9, no: 20512.)
[596] Bu konuda geniş değerlendirmeler için bkz: Karadâvî, Keyfe Neteamel maa's-Sunne, s. 103-8.
[597] Buhârî, Libas 1, VII. 33. ayet: A'raf: 7/32. Değerlendirme için bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, X. 253.
* Abdurrazzâk, VIII. 38, no: 14210; Buhâri, Buyu' 55, III, 23; Müslim, Buyu' 29.30, II. 1159-1160: Ahmed, I, 270. 285. 368: Nesâî, Buyu' 55, VIL 286
[598] Şelebi, Ta'lil, s. 71.
[599] Şatıbi, Muvafakat, 111. 317.
[600] A.g.e.II.87
[601] A.g.e. II 3063
[602] a. g. e. 148-9
[603] B.k.z: A.g.e . 338. 75. İbn Aşur, Mekasıd, s. 28.
[604] Mehmet, İslam Hukukunda Ahkamın Değişmesi, İstanbul-1990, M.Ü.İ.F.Yay., s. 86.
[605] Vâkıdî, II. 497-500; Abdurrazzâk. V. 369-370. no: 9737; İbn Hişâm, II. 234-5; İbn Sa'd, II. 74-6; Buhâri, Salatu'l-Havf 5,1. 227, Meğazi 30, V. 50; Müslim, Cihad 69, II. 1391. Adı geçen kaynaklardan sadece İbn Sa'd ve Müslim'de sözkonusu namaz "öğle", diğerlerinde ise, "ikindi" şeklindedir. Rivayetteki bu ihtilafın sebeplerl ve değerlendirmeleri için bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, VII. 472-4: Aynî, Bedruddin Ebu Muammed Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhâri, Kahire-1972. Halebî baskısı, I-XX, V.360-1; Nevevî, Minhac, Xll, 97-8, Zahiri imamlardan İbn Hazm (ö. 478), lafza ve zahire göre amel eden bu sâhabîleri desteklemekte ve şöyle demektedir: "Eğer biz o gün orada hazır bulunsaydık, gece yarısından sonra dahi olsa, ikindi namazını ancak orada kılardık. Çünkü Rasûlullah'ın bu emri, yalnızca, o gün ve namaza mahsus özel bir durumdur...". Bkz: İhkam, III. 28-9.
[606] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, VII. 472-4 ; Aynî, Umde, V, 360-1
[607] Abdurrazzâk, V. 369-370, no: 9737.
[608] İbn Hişâm, II. 234.
[609] İbnu'l-Kayyim, İ'lam, I. 176.
[610] İbnu'l-Kayyim, Zad, III. 130-2.
[611] Mâlik, Zekat 52, 54, 1. 284: İbn Ebî Şeybe, II. 397, no: 10354-5; Buhârî, Zekat 70-1. II. 138; Muslim, Zekat 12-6. I. 677-8.
[612] Zeyd b. Ali, Musned, s. 175-6; İbn Ebî Şeybe, II. 395-6, no; 10334; Ahmed, I. 351.
[613] Mâlik, Zekat53, I. 284; Humeydî, II. 327, no: 742; Buhârî, Zekat73, II. 138; Müslim, Zekat 17-21, 1-678-9.
[614] Buhârî, Zekat 76, II. 139.
[615] İbn Ebî Şeybe, II. 397, no: 10349.
[616] Karadâvî, Keyfe Neteamel maa's-Sunne, s. 136.
[617] Bkz: İbn Ebi Şeybe, II. 397. no: 10356: Müslim, Zekat 18, 19, 21, I. 678-9.

[618] Mâlik, Sefer 4, I. 144; Müslim, Musafirin 49-54, I. 489-491; Ahmed, I. 346; Tirmizî, Salat 138, no: 187, ' 355. Bu konuyla ilgili rivayetler ve değerlendirmesi için bkz; Kırbaşoğlu M. Hayri, Namazların Birleştirmesi, Ankara- 1997.
[619] Ahmed, II. 20. 31. 57, 83-4. 86, 135. 154.
[620] Ahmed, II. 56; bkz: Mâlik, Sefer 22, I. 150; Müslim, Musafirin 8, I. 479-480.
[621] Mâlik, Salat 11,1. 73. Ancak, Hz. Peygamber, Ebû Said el-Hudri'ye, davar ile çölde bulunduğunda ezan okurken sesini yükseltmesini istemiş ve ezan okuyanın sesini işiten cin, insan ve herşeyin, kıyamet günü ona şefaat edeceğini söylemiştir. Bkz: Mâlik, Salat 5. 1. 69; Humeydî, II. 321, no: 732.
[622] Bkz: Karafi, Furûk, II. 33.
[623] Bkz: Karadâvi, Yusuf, el-Merciyyetu'l-Ulyâ fi'l-İslam li'l-Kur'ân ve's-Sunne, Kahire-1992, Mektebetu Vehbe, s. 236: Fıkhu'z-Zekat, Kahire-1986, Mektebetu Vehbe, XVI. baskı, MI, II. 810
[624] Ebû Dâvûd, Zekat 11. no: 1599. II. 253-4 ; İbn Mâce, Zekat 16, no: 1814, I. 580 ; Hâkim, Mustedrek, I 388.
[625] Kjradavî, a.,g,e., s. 236-7.
[626] Buhârî, Zekat 33, II. 122, Beyhakî, Sünen, IV. 113. Zekatın kıymetinden verilebileceğini savunan Hanefilerin en önemli delillerinden olan bu haberin mürsel olduğu, bunun cizye ile ilgili olduğu iddiaları ve bunlara verilen cevaplar ile bu konudaki tartışmalar için bkz: Karadâvi, Fıkhu'z-Zekat, II. 806-814; Keyfe Neteâmel maa's-Sunne, s. 136-7; İbnu't-Türkmânî, Alauddin b. Ali b. Osman, el-Cevheru'n-Naki Bey-
haki, Sunen ile birlikte, IV. 113; Miras Kamil, Tecrid Tercemesi, V. 203-4.
[627] Bkz: Karadâvi, el-Canibu't-Teşrii fi's-Sunneti'n-Nebeviyye, (es-Sunetu'n-Nebeviyyetu ve Menhecuha, II-636 1004-5.)
[628] İsmi, Amir b. Vasile'dir. Uhud yılı doğmuş, çocukluğunda Hz. Peygamberi görmüştür. Onu görenlerden en son vefat eden kimse olup 110 yılında vefat etmiştir. Bkz: İbnul-Esir, Usdu'l-Gâbe, III. 145, no: 2743.
[629] Müslim, Hac 237, I. 921-2; Ebû Dâvûd, Menasik 51, no: 1885. II, 444-5; Ahmed, I. 297, 373.
[630] Buhâri, Hac 55, II. 161; Müslim, Hac 240- 1, I. 923; Ebû Dâvûd, Menasik 51, no: 1886, 11.446; Ahmed, l, 290, 295.
[631] Ahmed, I. 305. 247; Ebü Dâvûd, Menasik 51, no: 1889, II. 448.
[632] Hac, 57, II. 161; Ebû Dâvûd, Menasik 51, no: 1887, II. 447.
[633] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Asâr, II. 181-2.
[634] Aunu'l-Ma'bud, V. 338. Ayrıca Hz. Peygamberin deveye binmesinin illeti olarak, rahatsızlığını, ve kilolu oluşunu da zikreden değişik rivayetler ve kritiği için bkz: Taberi, Ebû Cafer, Tehzibu'l-Asâr, Munedu İbn Abbas, tahric: Mahmud Muhammed Şakir, Kahire-t.y., Daru'l-Medenî, I-II.. I. 55-79.
[635] Rivayetteki bu idracın Zuhri'den geldiğini İbn Hacer söylemektedir. Bkz: Fethu'l-Bâri, III. 530.
[636] Buhari, Hac 45, II. 158; Müslim, Hac 343-4. 1. 952-3.
[637] Îbnu'l-Kayyim, Zad. II. 294-5.
[638] İbn Ebî Şeybe, III. 191, no: 13343; Müslim, Hac 337, I. 951; Tirmizî, Hac 81, no: 921, III. 262; İbn Mâce, Menasik 81, no: 3069, II. 1020; Ahmed, II. 87, 89, 112.
[639] Müslim, Hac 338.1. 951.
[640] Dehlevî, Hucce, I, 409-410.
[641] Bkz: Nevevi, Minhac, IX. 59; İbnu'l-Kayyim, Zad, II. 295.
[642] İbn Ebi Şeybe, III. 191, no: 13346; Buhârî, Hac 147, II. 196; Müslim, Hac 339-340, I. 951: Ebû Dâvûd, Menasik 87. no: 2008, II. 513; Ahmed, VI. 190.
[643] İbn Ebi Şeybe, a.y. ; Müslim, a.y.
[644] Ebu Dâvûd, a.y.; Ahmed, a.y.
[645] İbn Ebî Şeybe, III. 191, no: 13344; Buhâri, Hac 147,11. 196; Müslim, Hac 341, I. 952; Ahmed, I. 221.
[646] İbn Ebî Şeybe, III. 191. no: 13345; Ahmed, I. 369.
[647] Bkz: Buhârî, Hayz 15-6, I. 81: Müslim, Hac 115-136. I. 872-81; Ahmed, III. 394, VI. 266.
[648] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, III. 692 (Ahmed b. Hanbel'den nakletmektedir.) Ebu Dâvûd, Menasik 86, no: 2005, II. 512 "de ise Hz. Aişe şöyle demektedir: "Ben umremi kaza ettim ve Rasûlullah (s) umre bitinceye kadar beni Ebtah'ta bekledi."
[649] Muslim, Hac 342, l, 952; Ebû Dâvûd, Menasik 87, no: 2009, II. 513-4.
[650] Bkz: İbnu'l-Kayyim, Zad, II. 295.
[651] Bkz: Ayni, Umde, VIII 275.

[652] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, III. 692.
[653] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensar 27, IV. 238.
[654] Buhârî, Hac 80, II. 171; Tirmizî, Hac 39, no: 863, 111. 217.
[655] Ayni Umde, Xlll, 379.
[656] Bkz: Buhâri, Enbiya 9, IV. 114.
[657] Bkz: İbn Ebi Şeybe, III. 251-2, no: 13931, 13939: Buhârî, Hac 80, II. 170.
[658] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, VII. 195.
[659] Tirmizi, Hac 39, no: 864, III. 217-8.
[660] Buti, es-Selefiyye, Dımaşk-1988, Darul-Fikr, s. 27
[661] Bkz: Dehlevi, Hucce, I. 404.
[662] Buhârî, Cenâiz 81, II. 70; Libâs 45. VII. 51; Müslim, Libâs 3, II. 1635-6. Benzer bir hadis için bkz: Ahmed, IV. 101.
[663] Bkz: İbn Aşûr, Mekâsıd, s. 35-6.
[664] Mâlik, Sıyâm 34, I. 299; Buhâri, Savm 69, II. 250-1; Müslim, Sıyâm 126, I. 795.
[665] Ahmed, IV. 95.
[666] Tirmizî, Hacc 88. no: 931, III. 270; Ahmed, III. 316. 357.
[667] Muslim, Eşribe 170-1, II. 1623-4; Tirmizî, Et'ıme 13. no: 1807. IV. 261.
[668] Abdurrazzâk, VII. 250 no: 13010; Buhârî, Talâk 16, VI. 171-2; Ebû Dâvûd, Talâk 19. no: 2231. II. 670-1: Dârimi, Talâk 15. s. 566; Ahmed, I. 215. 361,VI. 180
[669] Dârimî, Talak 15. s. 565. Ayrıca farklı rivayetler ve açıklamalar için bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, IX. 320-6.
[670] İbn Hacer, Fetu'l-Bâri, IX. 325.
[671] Buhâri, Ebu Dâvûd, Dârimi, aynı yerler.
[672] Bkz: İbn Aşûr, Makâsıd, s. 30; İbnu'l-Kayyim, Zad. V. 175.
[673] Abdurrazzâk, V. 406-7. no: 9746. Benzer bir misâl için bkz: Ebu Dâvûd, Akzıye 31. no: 3636, IV. 50.
[674] Abdurrazzâk, VIII, 268. no: 15177.
[675] Buhârî, Salât 83, I. 121; Sulh 10. 14. III. 170-2; Müslim, Musâkat 20-1, II. 1192-3.
[676] Ebû Yûsuf, er-Radd Alâ Siyeri'l-Evzâî, s. 32-3; İbn Sa'd, I. 115.
[677] Malik, Buyu' 10-12, II. 618-9; Buhâri, Buyu' 85, II. 34: Müslim, Büyü 49-58, II. 1165-8; Ebû Dâvûd. Buyu' 23, no: 3367. 3373. III. 663-670.
[678] Buhârî, Buyu 85. III. 33; Ebu Dâvûd, Buyu' 23, no: 3372, IllI. 668-9.
[679] Bkz: Miras, Kâmil, Tecrid Tercemesi, VI. 499.
[680] Bkz: Mâlik, Buyu' 13, H. 619; Buhârî, Buyu' 85. III. 33.
[681] Buhârî, Hars 18. III. 71-2; Müslim, Buyu' 87-112, II. 1176-1181; Ebu Dâvûd, Buyu' 31-34, no: 3391' 3407, III. 684-695; İbn Mâce, Ruhun 7-11. no: 2449-2464, II. 819-823.
[682] Bkz: Mîrâs Kâmil, Tecrid Tercemesi, VII. 168-178.
[683] Buhârî, Hars 18. III. 71-2; İbn Mâce, Ruhun 10, no: 2459, II. 821-2.
[684] Bu yüzden Tirmizî "Rafi' hadisinde ızdırap vardır" derken (bkz: Ahkâm 42, no: 1385, IIl. 668) rivayetler deki ihtilaflar yüzünden Ahmed b. Hanbel de onun zayıf olduğunu söylemiştir. (Bkz: Hattabî, Mealimu's-Sünen. Ebû Dâvud, III. 683' teki 1 no'lu dipnot)
[685] Buhârî, Hars 18, III. 71-2; İbn Mâce, Ruhun 10. no: 2459, II. 821-2; Ebû Dâvûd, Buyu' 32, no: 3397. II. 689-690.
[686] Buhârî, Hars 18, III. 72; Müslim, Buyu' 109, II. 1180 112, II. 1181.
[687] İbn Ebi Şeybe, IV. 378. no: 21245; Ebû Dâvûd, Buyu' 31. no:6461-4;İbn Mace, Ruhun 10, no: 6461, ll, 822.
[688] Buhâri, Hars 10. 18, II. 69, 72: Ebû Dâvûd, Buyu' 31, no; 3389. II. 682; İbn Mâce, Ruhun, 1, no: 6465, ll. 823,;Ahmet, l. 286, 313.
[689] Tirmizi, Ahkâm 42, no: 1385, III. 668.
[690] Buhârî, Hars 18. III. 72; Muslim, Buyu' 88, 89, 91, 94, 95, 96, 102, II.1176-1178.
[691] Buhârî, Hars 19, III. 73: Ebu Dâvud, Buyu' 31 no: 3393. III- 686.
[692] Bkz: Şevkâni, Neylu'l-Evtar, V. 275-280.
[693] Ahmed, II. 240: İbn Mâce, Ahkam 15, no: 2335. II. 783.
[694] Mâlik, Akzıye 32, II. 745; Humeydî, II. 461-2. no: 1076-7: Buhâri, Mezâlim 20.11. 102: Müslim, Musâkât 136. II. 1230;Taberi. Tehzibu'l-Asâr / Musnedu İbn Abbas, II. 775-782. no: 1145-1160.
[695] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, V. 133.
[696] Geniş değerlendirme için bkz: Taberî, a.g.e. II. 787-797; Miras Kâmil, Tecrid Tercemesi, VII. 403- 406: Şeybânî, Muvâtta, s. 284.
[697] Taberî, a.g.e. II. 784, no: 1164; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, IV. 160.
[698] Taberî, a.g.e. II. 778, no: 1151 ve 780-1 no: 1154-55, farklı rivayetler için bkz: 772-792.
[699] Mâlik, Ramadân 2, I. 113; Abdmrazzâk, IV. 258. no: 7719; Müslim, Musâfirîn 174, 1.523; Ebû Dâvûd, Salât 318, no: 1371,ll. 102-3; Tirmizî, Savm 83, no: 808. III. 171-2 Ahmed. II. 281, 529. III. 35; İbn Ebî Şeybe, ll, 164-5, no: 7698, 7704.
[700] MâIık, Ramadan 1, I. 113; Buhârî, Teravih 1, II. 252; Ahmed, VI. 183, 267.
[701] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, X. 28.
[702] Malik Dahaya 7, I. 484; Müslim, Edahî 28, II. 1561.
[703] Malik Edâhi 16, VI. 239; Müslim, Edâhi 34, II. 1563.
[704] Muslim, Edâhi 26, II. 1560; Tahâvî, Şerhu Meani'l-Asâr, IV. 184.
[705] Müslim, Edahi 27, ll, 1561
[706] Müslim Edahi 27, ll, 1561; Buhâri, Edâhi 16, VI. 240.
[707] Müslim, Edahi, 33. II. 1562.
[708] Müslim, Edahi 29-31. II. 1562.
[709] Tahâvî, a.g.e. IV. 188.
[710] Buhâri, Edahi 16, VI. 239; Tahâvî, a.g.e. IV. 189.
[711] Müslim, Edâhi, 28, II. 1561.
[712] Mâlik, Dahayâ 8, I. 485; Buhârî, Edâhi 16. VI. 239.
[713] Buhârî, Edâhi 16, VI. 239; Müslim, Edâhi 34. II. 1563.
[714] İmam Şafiî, *"Onlardan yeyin, sıkıntı içinde bulunan fakire de yedirin"* (Hacc: 22/28,36) âyetlerine de dayanarak söz konusu nehyin farz anlamında olmadığını, ihtiyari anlamda olabileceği üzerinde durmaktadır. Bkz: Şafiî, İhtilâfu'l-Hadis, tah. Muhammed Ahmed Abdulaziz, Beyrut-1986, Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, s. 150.
[715] Bkz: Şafii, Risale s. 235-242. Ahmed M. Şâkir bunun bazen ihtiyari olduğunu, bazen de mensûh olduğunu söylemesi şeklindeki Şafiî'nin tereddüde dikkât çektikten sonra kendi kanaatini belirtir. "Bu nehy, Hz. Peygamberin devlet başkanı ve yönetici sıfatıyla insanların maslahatını gözeterek ortaya koyduğu bir tasarrufudur, genel bir teşri değildir. Buradan hareketle yöneticinin bunun gibi emredip-yasaklama yetkisi olup, kendisine itaat vacip olur ve kimse ona muhalefet edemez" bkz: Risale, s. 241 -2 dipnotlar.
[716] Humeydî, l, 7, no: 8; Müslim, Edâhi, 24-5, II. 1560; Buhâri, Edâhi 16, VI. 240.
[717] Bu görüşler ve farklı değerlendirmeler için bkz: Hâzimî, Ebu Bekir Muhammed b. Musa. İ'tibar fi'n-Nasih ve'l-Mensûh mine'l-Asdr, tah. Abdulmu'tî Emin Kal'aci, Halep-1982, Daru'l-Vay, s. 233-7; Koçkuzu, Ali Osman, Hadisde Nâsıh Mensûh, İstanbul-1985, M.Ü.İ.F.Yay., s. 320-6. Ayrıca gerek Zeyd b. Ali, gerekse Tahâvî, Hz. Ali'den merfû olarak nehy ve ruhsata dair hadisler nakletmektedir ki bu, onun haberi olmadıgı iddiasını çürütmeye yeter. Bkz: Zeyd, Musned, 219-220; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Asâr, IV. 185.
[718] Buhâri, Vitr 1-4, II. 12-3.
[719] Abdürrezzak, lll. 3, no: 4572.
[720] Ahmed, l, 234
[721] Bkz: Ahmed, II. 206, 180; İbn Mâce, İkâme 114, no: 1168, i.369-370; Ebû Dâvûd, Salât 337, no: 141S. II. 128.
[722] Mâlik, Salâtu'l-Leyl 14.1. 123; Abdurrazzâk, III. 5-6, no: 4575; İbn Ebî Şeybe. II. 91-2. no: 6852; İbn Mâ'ce, İkâme, 194. no: 1401. I. 448-9; Ebû Dâvûd, Salât 338, no: 1420: II.130-1 (Aynı yerde Hattâbî, Ebû Muhammed'in Ensar'dan olduğunu, Munzîri ise, onun isminin Sa'd b. Evs olup, Bedr'e katıldığını söylemektedir.)
[723] Abdurrazzâk, III. 3, no: 4568.
[724] Bu rivayetlerde geçen "hatm" ifadesini İbnu'l-Esîr "mutlaka yapılması gereken vecîbe" olarak açıklamatadır. Bkz: Nihaye, I. 338
[725] Fezârî, Siyer, s. 314, no: 600; Tirmizî, Salât 333, no: 454. II. 316; Nesâi, Kıyâmu'l-Leyl 27, III. 229: Ahmed, I. 98, 115, 86. 100, 107, 144, 145, 148; İbn Mâce, İkâme 114, no: 1169, I. 370.
[726] Ahmed, I. 120; benzer bir versiyon: Zeyd b. Ali, Musned, s. 118.
[727] Buhârî, Vitr 2, II. 13.

[728] Ahmed, ll,141.
[729] İbn Ebi Şeybe, ll, 91, no: 6850; Ahmed, Il, 29.
[730] Malik, Salatu'l-Leyl 17. I. 124.
[731] Hanefilerin bu değerlendirmesi için bkz: Tehânevî, Zafer Ahmed Osmânî, İ'lau's-Sunen, tah. Muhammed Taki Osmânî, Kabataş-Pakistan, t.y. İdaretu'l-Kur'an, VI. 13 ve 1-22.
[732] Ahmed, l, 241.
[733] Tirmizî, Edâhi 11, no: 1506-7, IV. 92.
[734] Aynı yerde, haberin akabinden şöyle demektedir: "İlim ehli yanında da amel buna göredir. Kurban değil, Rasülullah'ın sünnetlerinden, yapılması müstehab olan bir sünnettir" IV. 92 Ayrıca bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, X. 6.
[735] Buhâri, Edâhi, 1, VI. 234 Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, X. 6.
[736] Abdurrazâk, IV. 381. no: 81
[737] Bkz: Dârimi, Mukaddime 19, s. 57: Zehebî, Tezkiratu'l-Huffâz, I. 38-9.
[738] Abdurrazzâk, IV. 383, no: 8148.
[739] A.y. no: 8149.
[740] Bkz: a.g.e, IV. 381, no: 8139; Şâtıbî, İ'tisâm, Mısır-t.y., Mektebetu Mısır. (I-II). II. 32. (Burada ayrıca İbn Mes'ud'un da aynı tavrı gösterdiği rivayet edilmektedir).
[741] Buhârî, Sucud 3, II. 32; Tirmizî, Salât 405, no: 577, II. 469; Ebû Dâvûd, Salât, 332, no: 1409 II. 124.
[742] Ebû Davûd, Salât 332, no: 1410, II. 124.
[743] Malik, Kur'an 16, I. 206.
[744] Buhâri, Sucud 10, II. 34.
[745] İbn Ebî Şeybe, II. 482. no:11294; Buhâri, Cenaiz 30, II. 78; İ'tisam 27, VIII. 161: Şâtıbî, İ'tisâm, II. 49. (Isnadsız olarak); Müslim, Cenâiz, 34-5, I. 646; Ebû Dâvûd, Cenaiz 44, no: 3167, II. 515.
[746] Bkz; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, III. 173-4.
[747] Bkz: İbn Ebi Şeybe, II. 482. no: 11295.
[748] Buhâri, İ'tisam 27, VIII. 162; Müslim, Hacc 141, I. 883-4.
[749] Maide: 5/2; Cuma: 62/10.
[750] Mâlik, Cuma 5, 6. 1. 102; Şâfii, Risale, s. 302-3, no: 840; Abdurazzak III. 194. no: 5290: Humeydi, II. 276, no: 608; İbn Ebi Şeybe; I. 433-5, no: 4991. 4996, 5014; Buhârî, Cuma 5,1. 213; Müslim, Cuma 1,2, l, 579.
[751] Mâlik, Cuma 4,1. 102; Şafii, Risale, s. 302, no. 842; Abdurazzak III. 198, no: 5307; Humeydi, II. 323. no:
736; İbn Ebî Şeybe; I. 433, no: 4988; Buhâri, Cuma 3. 12. I. 212- 215: Müslim, Cuma, 5. 7, I. 580-1.
[752] Mâlik, Cuma 2,1. 101.
[753] Abdurrazzâk, III. 198, no: 5305. İbn Abdilberr buradaki "cünüblükten dolayı yıkanma gibi" ifâdesindeki teşbihi, farziyet bakımından değil, yıkanma şekli bakımından yapılmış bir teşbih olduğunu, Ebû Hureyre'nin böyle söyleyerek guslü emretmesine rağmen, onu farz görmediğinin bilindiğini ifâde etmektedir. Bkz: İstizkâr II. 271.
[754] Mâlik, Cuma 3, I. 102; Şafii, Risale, s. 303-4, no. 842; Abdurrazzak III. 195. no: 5292; İbn Ebi Şeybe; 1. 433-4, no: 4996; Buhârî, Cum'a 2, 5, 1. 22-3; Müslim, Cuma, 3-4, I. 580.
[755] Bkz: Şeybânî, Hucce, I. 282; Şafii, Risale 304-5. no: 843-4: İbn Abdilberr, İstizkâr, II. 272: İbn Belbân, el-İhsân, IV. 32.
[756] Ahmed, I, 268-9; Hâkim, Mustedrek, I, 280-1
[757] Tahâvi, Ş. Meâni'l-Asâr, I. 117.
[758] Şafii Risâle, s. 306, no: 846; Abdurrazzâk, III. 200, no: 5315; Humeydî, I, 93-4. no: 178; İbn Ebî Şeybe; l, 434, no: 50006; Buhârî, Cuma 16, 217,
[759] Buhâri, Cuma 15, ı. 217; Müslim, Cum'a 6, I. 581.
[760] Zerkeşî, İcâbe s. 277.
[761] İbn Ebi Şeybe, I. 433, no: 4995; Ayrıca bkz: Mâlik, Cuma I, I. 101: Muslim, Cuma 10, I. 582.
[762] Abdurazzak, III. 199. no: 5312; İbn Ebi Şeybe, I. 436. no: 5026; Tirmizi, Salât 375. no: 497, II. 369.
[763] Bkz: Abdurrazzâk, III. 197. no: 5299.
[764] Bkz: İbn Abdilberr, İstizkâr, II. 270-9; Şafiî; İhtılafu'l-Hadis, s. 108-11; Şeybâni, Muvatta, s. 47, Şevkâni' Neylu'l-Evtâr, I. 231-6; Goldziher Ignaz, Zahiriler Sistem ve Tarihleri, ter. Cihat Tunç, Ankara- 1982. A.Ü.İ.F.Yay. s. 53-4.
[765] Abdurrezak, lll, 200, no: 5316; İbn Ebi Şeybe, 1, 435, no: 5020.
[766] Şevkani, İrşad, s. 33
[767] Amidî, İhkâm, l. 241.
[768] Bkz: Cessâs, el-Fusul fi'l-UsûI, III. 235; Kemaluddin b. Humara, Tahrir, III. 20; Şevkânî, İrşad. s. 33-5; Leknevî, Tuhfe, s. 68-70; Abdulgani Abdulhalık, Hucciyye, s. 53-65.
[769] Bkz: Şevkânî, a.g.e., s. 35.
[770] Bkz: Fadlu'l-İ'tizal ve Tabakâtu'l-Mu'tezile, tah. Fuad Seyyid, Tunus-1986, Dirâsât Tûnusiyye, II. baskı, s. 185.
[771] Bkz: Basrî, Mu'temed, I. 367.
[772] Buârî, Teheccud 7, II. 44; Müslim, Musafirin 217, I. 531; Ebû Dâvûd, Salat 317. no: 1370. II. 102.
[773] Muslim, Musafirin 94, I. 501.
[774] Buhârî, Teheccud 22, II. 50.
[775] Ebu Dâvud, Salat 307, no: 1307. II. 73.
[776] Ahmed, I. 241.
[777] Ahmed, I. 120.
[778] Ahmed, II. 51; Ayrıca bkz: Mâlik, Sefer 69, I. 166; Abdurrazzâk, III. 64-5. no: 4808-4813; Buhârî, Teheccud 34, ll. 54; Müslim, Musafirin 104-5, I. 504.
[779] Ahmed, I. 285; I. 337; Ayrıca bkz: Ebû Dâvûd, Taharet 30, no: 55-8, I. 47-8; Müslim, Taharet 42-8, 1.
[780] Abdurrazzâk, III. 59. no: 4790.
[781] A,g,e, III. 59-60. no: 4791.
[782] Ebû Dâvûd, Taharet 22, no: 42. I. 38; İbn Mâce, Taharet 20, no: 327, I. 118.
[783] İbn Huzeyme, I. 23. no: 26, I. 109. no: 171.
[784] Bkz: Azimabadi, Avnu'l-Ma'bûd, I. 65.
[785] İbnu'l-Munzir, Terğib, I. 163.
[786] Ebî Şeybe, I. 16-8, no: 54-6, 58-63, 65, 80; Buhâri, Vudû 24. I. 48; Ebû Dâvûd, Taharet 50-1, no: 795 106-135, I. 78-94.
[787] İbn Ebi Şeybe, I. 16. no: 57; Buhârî, Vudu' 23, I. 48; Ebû Dâvûd, Taharet 51-2. no: 136. I. 94-5.
[788] İbn Ebi Şeybe, I. 17. no: 64-6; Buhâri, Vudû 22.1. 47-8; Ebû Dâvûd, Taharet 52-3, no: 137, I. 95-6.
[789] İbn Ebî Şeybe, I. 17. no: 68-9.
[790] A. g. e. l, 18, no: 73-5.
[791] Ebû Dâvûd, Salat 343. no: 1437. II. 140; İbn Kuteybe, Te'vil, s. 162
[792] Ahmed, II. 179, 206. Ayrıca bkz: İbn Sad, I. 481.
[793] Ahmed, I. 291.
[794] Ahmed. I. 134-6.
[795] Bkz. Müslim, Eşribe 112-6. II. 1600-1.
[796] Buhâri, Eşribe 16, VI. 248 ; Müslim, Eşribe 117-120, II. 1601-2.
[797] Bkz: Dehlevi, Hucce, I. 397-8.
[798] Buhârî'nin bu müstakil cüz'ü, Ebû Muhammed Bediuddin Şah er-Raşidî es-Sindî tarafından, Cilâu'l-Ayneyn bi Tahric-i Rivayâti'l-Buhâri fi Cüz'i Rafi'l-Yedeyn ismiyle neşredilmiştir, Kahire-1989, 1-202.
[799] Bkz: A.g.e., s.48-50.
[800] Bu artışmalar için bkz: A.g.e., s. 56-202; Şeybânî, Hucce, I. 94-6 ; İbn Ruşd, Bidaye, I. 104-5; İbn Hazin, Muhallâ, II. 264-5, mesele no: 358 ; III. 3-10, mesele no: 432; el-Hın Mustafa Said, Eseru'l-İhtilaf fi'l-Kavaidi'l-Usuliyye fi'htilafi'l-Fukaha, Beyrut-1982, Muessesetu'r-Risâle, III. baskı, s. 438-441.
[801] Araştırmamız esnasında, sayılan az da olsa, meseleye bu açıdan yaklaşan ve her iki görüş ile de amel edilmesini tasvib ederek, iki görüşü uzlaştıran alimlerimizin bulunduğunu gördük. İbn Hazm (ö. 478) bu alimlerin başında gelmektedir. O, bu husustaki bazı rivayetleri serdettikten sonra şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Hz. Peygamberin, iftitah tekbirinden sonra, her ruküya eğilip kalkmasında ellerini hem kaldırdığı, hem de kaldırmadığı (rivayetleri) sahih olunca, bunun herbirini yapmak farz değil, mubah olur ve bizim de böyle namaz kılmamız gerekir. Bu durumda, namazda ellerimizi kaldırsak da Rasûlullah (s)'ın namaz kıldığı gibi kılmış oluruz, kaldırmasak da onun gibi kılmış oluruz." Bkz: İbn Hazm, Muhalin, II. 265, mesele no: 358.

Şah Veliyyullah (ö. 1176) ise bu konuda şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Namazda ellerin kaldırılması, Hz. Peygamberin bazen yapıp, bazen yapmadığı fiillerindendir ve herbirisi sünnettir. Bu fiillerden herbirisiyle sahabe, tabiûn ve daha sonrakilerden birçok alim amel etmiştir. Ve bu mesele Medine Ekolü ile Küfe Ekolünün İhtilaf ettikleri konulardan birisi olup, iki tarafın da dayandığı esasları vardır. Benim nezdimde bu gibi hususlardan herbiri sünnettir. Bir veya üç rekat vitir kılma da buna benzer. Fakat ellerin kaldırılmasını öngören hadisler hem sayı olarak daha fazla, hem de sıhhat olarak daha sabit olduğu için, tenim, namazda ellerini kaldıran kimse, kaldırmayandan daha çok hoşuma gidiyor." Bkz: Dehlevî, Hucce, ll, 24-5.
Son dönem alimlerimizden M. Zahid el-Kevseri (ö. 1371/ 1952) de, bu konuda iki tarafın delillerinin neredeyse birbirine denk olduğunu, dolayısıyla bu delillerin muhayyerliği gerekli kıldığını ve bunun aynı zamanda tartışmayı da keseceğini söylemektedir. Bkz: Kevseri, Muhammed Zahid, en-Nuketu't-Tarife fi't-Tahaddusi an Rududi İbn Ebî Şeybe alâ Ebî Hanife, Kahire-1365, Matbaatu'l-Envâr, s. 8-9; Bkz: Te'nibu'l-Hatib ala mâ Sâkahu fî Tercemeti Ebî Hanîfe mine'l-Ekâzib, Beyrut-1981, Darul-Kitabil-Arabî, s. 122.
[802] Bu hususta bkz: Hazimi, İ'tibâr, (Mukaddime); Koçkuzu Ali Osman, Hadisde Nâsih Mensûh, s. 164-172.
[803] Mâlik, Dahâyâ 8, II. 485; İbn Ebî Şeybe, III. 30. no; 11813 ; Müslim, Cenaiz 106. I. 672.
[804] İbn Ebî Şeybe, III. 29, no: 11806-7. 11809.
[805] Rivayetlerdeki "vudü" kelimesi abdest anlamına geldiği gibi, Tahâvi ve Hattâbî gibi bazı alimlere göre el yıkama anlamına da gelmektedir. Bkz: Tahâvî, Maâni'l-Asâr, I. 66; Hattâbî, (Ebû Davud), I. 133; Görmez, Mehmet, Metodoloji Sorunu, s. 347-8.
[806] Müslim, Hayz 90,1. 272-3; Ebu Dâvûd, Taharet 76. no: 194-5, I. 134-5; Nesaî, Taharet 122,1. 105-7; İbn Mâce, Taharet 65. no: 486-7. I. 164.
[807] Mâlik, Tahâre 19,1. 25; Buhâri, Vudû 50.1. 59; Müslim, Hayz 91-4.1. 273-4 Ebû Dâvûd, Tahâre 75. no: 187-191; Nesâî, Tahâre 123, I. 107-8.
[808] Ebû Dâvûd, Tahâre 75, no: 192, I. 133: Nesâi, Tahâre 123, I, 108.
[809] Bkz: Mâlik, Tahâre 26, I. 27-8; Tirmizî Tahâre 58, no: 79, I. 114-6; Ahmed, I. 366.
[810] Mâlik, Tahâre 21-6, I. 26-8; İbn Mâce, Tahâre 66, no: 489, I. 164.
[811] Mâlik, Tahâre 20, I. 26; İbn Mâce, Tahâre 66, no: 492-3, I. 165.
[812] Geniş bilgi ve farklı yorumlar için bkz: Hazimî, İ'tibar, s. 78-86; A. Muhammed Şakir, (Tirmizî, Sünen), I. 115-122 arası dipnotlar; Koçkuzu, Ali Osman, a.g.e., s. 196-200.
[813] Buhârî, Savm 32, II. 236-7; Ebû Dâvûd, Savm 281 no: 2367-2371. II. 770-3: Tirmizi, Savm 60, no: 774, lll. 144-6: İbn Mâce, Siyam 18, no: 1679-1681, I. 537.
[814] Bkz: İbnu'l-Esîr, Nihaye, I. 347.
[815] Buhârî, Savm 32. II. 237; Ebû Dâvûd, Savm 29, no: 2372-3. II, 773-4; Tirmizî, Savm 61, no: 775-7, III. l46-7; İbn Mâce, Siyam 18. no: 1682, I. 537.
[816] Şafiî, İhtilafu'l-Hadis, s. 144.
[817] Buhârî, Savm 32, H. 237: Ebû Dâvûd, Savm 29. no: 2375. ll, 774.
[818] Mâlik, Siyam 30-2, I. 298.
[819] Tirmizî, İbnu'l-Mubarek'ten naklen, Ebû Musa ve İbn Ömer gibi bazı sahâbîlerin geceleyin hacamat yaptıklarını tasrih etmektedir. Bkz: Buhârî, Tıb 11, VII. 14; Tirmizî, Savm 60, no: 774, lll, 145: Hazimî, a.g.e-s. 211-9; Koçkuzu, Ali Osman, a.g.e., s. 259-262.
[820] Mâlik, Cenaiz 22. I. 229-230; İbn Ebî Şeybe, III. 44, no: 11970; Müslim, Cenaiz 99-101. I. 668-9; Ebû Dâvûd, Cenaiz 54, no: 3189-3190, III. 530-1; Tirmizî, Cenaiz 44, no: 1033. III. 351-2; Zerkeşi, İcabe, s-256-6. (Zerkeşi. Müslim'in bu rivayetinde vehm bulunduğunu, o şahsın sadece Süheyl olduğunu söylemektedir.)
[821] Malik, Cenaiz 23, l, 230; İbn Ebî Şeybe, III. 44, no: 11967-9.
[822] İbn Ebî Şeybe, I. 116, no: 1323; Tirmizi, Tahâre 8, no: 12,1. 17; Nesâî, Tahâre 25,1. 26; İbn Mâce, Tahâre 14, no: 307, I. 112; Ahmed, VI. 192, 213.
[823] İbn Mâce, Tahâre 14- no: 3O9- 112: Ayrıca bkz: Tirmizî, Tahâre 8 no: 12, I. 17.
[824] Zerkeşi, İcabe, s. 270. Oysa İbn Dakik el-İd (ö. 702) bu fiilinin bir defa yapılan fiil için de kullanılabileceğini sahabenin, Hz. Peygamber'in bir fiili sürekli yaptığı anlaşılsın diye böyle bir ifade tarzını özenle seçmiş olduklarını söyler. Bkz: İhkamu'l-Ahkâm Şerhu Umdetu'l-Ahkâm, Beyrut-t.y., Daru'I-Kitabi'l-Arabî, I-IV. I. 90. Ancak Zerkeşi'nin de belirttiği gibi bu, genellikle süreklilik ifade etmektedir ve sahabe de bunun farkındadır. Yine lafzının kesreti iktiza eden bir fiil olduğunu Şâtıbî de söylemektedir. Bkz. Muvafakat, III. 59.
[825] Zerkeşi, İcabe, s. 271.
[826] Ancak Hz. Ömer'in müslüman olduktan sonra hiç ayakta bevletmediği şeklindeki rivayetlerin yanısıra (bkz: İbn Ebî Şeybe, I. 116, no: 1324), Hz. Peygamber tarafından görülüp de uyarılmasından sonra bir daha yapmadığı yolunda bazı zayıf rivayetler vardır. Bkz: Tirmizi, Tahâre 8, no: 12, I. 17.
[827] Bkz: İbn Ebî Şeybe, I. 115-6, no: 1310-4.
[828] Aişe hadisini zikrettikten sonra Tirmizî şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Ayakta bevletme yasağı, tahrim değil, te'dib ifade eder. Nitekim İbn Mesud'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ayakta bevletmen, cefadır." Bkz: Tirmizî, Tahâre 8, no:12, I. 18.
[829] Buhâri, Vudu 62, I. 62
[830] Abdurrazzâk l, 54' no: 157: İbn Ebi Şeybe, l, 34, no: 298.
[831] Abdurrazzâk, I. 54-5 no: 158: Müslim, Tahâre 86, I. 32: Ebû Dâvûd, Tahâre 66, no: 172,1. 120; Tirmizî, 45. no: 61. I. 89.
[832] Malik, Tahâre 20, I. 26; Buhârî, Vudu 54. I. 60
[833] Tirmizi, Tahare 45, no: 61. I. 91.
[834] Tirmizi Tahâre 44, no: 59, l, 87.
[835] İbn Ebi Şevbe, l, 35, no: 302-3: Abdurrazzâk, I. 58. no: 168.
[836] Abdurrazzak, I. 58, no: 170: İbn Huzeyme, I. 11. no: 15 (Bu rivayette Hz. Peygamber'in önceleri her namaz için abdesti emrettiği, sonra bunu meşakkatli görünce bundan vazgeçtiği haber verilmektedir).
[837] İbn Ebî Şeybe, I. 34. no: 291-2.
[838] Ebû Dâvûd, Tahâre 66, no: 171. I. 120; Tirmizî, Tahâre 44. no: 58-60, I. 86-8.
[839] Abdurrazzâk, I. 56, no: 162; Buhârî, Vudu 54. I. 60.
[840] Abdurrazzâk, I. 55. no: 159.
[841] Abdurrazzâk, II. 427-8, no: 3958-61; İbn Ebî Şeybe, II. 134. no: 7356; Buhârî, Mevakit 31, I. 145-6; Muslim, Musafirin 285-8, I. 566-7; Tirmizi, Salat 135. no: 184, I. 343-4. 347-8.
[842] Abdurrazzâk, II. 434, no: 3978; İbn Ebî Şeybe, II. 133-4, no: 7345. 7349; Buhârî, Mevakit 33,1. 146; Müslim, Musafirin 296-301, I. 571-3; Tirmizî, Salat 135, no: 184, I. 347; Beyhaki, Sünen, II. 458-9.
[843] Müslim, Musafirin 298, I. 572.
[844] Tirmizî, Sakıt 135. no: 184, I. 345.
[845] Abdurrazzâk, II. 248. 433, no: 3960. 3975; Hatîb, Fatih, I. 146-7.
[846] Abdurrazzak, II. 431-2, no: 3972.
[847] Buhari, Mevakît 31, I. 146, Fedâilu'l-Ashâb 28, IV. 219.
[848] Zerkeşî, İcabe, s. 169'da, Taberani'nin el-Vasît'inden naklinde ise, İbn Abbas'ın "bu bir bid'attir. de bid'at sahibidir" dediği ifade edilmektedir.
[849] Humeydî, I. 1441-2, no: 295: Ahmed, VI. 183-4.
[850] Ahmed, VI. 299-300; Abdurrazzâk, II. 431, no:3970'te ise o "Bir defadan başka Rasûlullah'ın asla ikindiden sonra namaz kıldığını görmedim..." der.
[851] Ahmed, VI. 303; Ayrıca bkz: İbn Ebî Şeybe, II. 133, no: 7346.
[852] Ahmed, VI. 183-4, 299-300. 311.
[853] Müslim, Musafirin 295, I. 571; Nesaî, Mevakıt 35, I. 278-9.
[854] Humeydi, l, 99, no: 194; Muslim, Musafirin, 300, I. 571; Nesaî, Mevâkît 36, I. 281. Abdurrazzâk, II. 429, no: 3962. Nitekim bu rivayetlerden hareketle Beyhakî (ö. 458), Hz. Aişe'nin bu namazı Hz. Peygambere has bir namaz olarak algıladığını kaydetmektedir. Bkz: Beyhakî, Sünen, II. 458-9.
[855] Bkz: İbn Ebi Şeybe, 133, no7348.
[856] Zeyd b. Ali, Musned. s. 117.
[857] Mâlik, Sefer 27-8,1. 152; Abdurrazzâk, III. 75-7. no: 4858-4861; Humeydî, I. 159-160, no: 332-3; İbn Ebî Şeybe- Il, 174-5, no. 7806-9; Buhâri, Teheccud 31, II. 53; Müslim, Musafirin 80-3, I. 497-8.
[858] Buhâri, Ezan 41, I. 163; Teheccud 33. II, 54.
[859] Abdurrazzâk, III. 77, no: 4863-4.
[860] Müslim Musafirin 75-6, I. 496-7.
[861] Zerkeşi, İcabe, s-275.
[862] Abdurrazzâk, III. 81, no: 4877, 4879; İbn Ebî Şeybe, II. 172, no: 7774.
[863] İbn Ebî Şeybe, II. 172, no: 7773; Buhâri, Teheccud 31, II. 53.
[864] Abdurrazzâk, III. 78-9, no: 4868-9. Başka bir rivayette ise, İbn Ömer'e Duha namazı sorulduğunda dediği kaydedilmektedir. Bkz: İbn Ebi Şeybe, II. 172, no: 7782.
[865] Abdurrazzâk, III. 78, no: 4865.
[866]Abdurrazzâk, III. 80. no: 4873-4; İbn Ebi Şeybe, II, 172, no: 7776-7.
[867] Abdurrazzâk, III. 79. no: 4870-1; İbn Ebi Şeybe, II. 173, no: 7796. İlgili ayetler: Nur: 24/36; Sad: 38/18.
[868] İbn Ebî Şeybe, II. 173, no: 7791.

[869] İbn Ebî Şeybe, ll. 173, no: 7787.
[870] Abdurrazzâk, III. 74, no: 4849-4851; İbn Ebi Şeybe, II, 175, no: 7817; Buhâri, Teheccud 33, II. 54; Muslim, Musafirin 85-6, I. 499.
[871] Abdurrazzâk, III. 78, no: 4867; İbn Ebî Şeybe, II. 172, no: 7779.
[872] Mâlik, Sefer 29. I. 152.
[873] Öte taraftan Hz. Aişe'ye "Rasûlullah, duha namazını kaç rekat kılardı?" diye sorulduğunda, onun "Dört rekat kılar, dilediği kadar da artırırdı" dediğini nakleden rivayetler de mevcuttur. Şayet bu rivayetler sahih ise, o bu açıklamayı, Hz. Peygamberin kıldığını gördükten sonra yapmış olabilir. Bkz: Abdurrazzâk, III. 74, no: 4853; Muslim, Musafirin 78-9, I. 497.
[874] Mâlik, Sefer 29, I. 152-3: Buhâri, Teheccud 5, 31. II. 43-4, 53-4; Müslim, Musafirin 77. 1.497.
[875] Abdurrazzâk, III. 78, no: 4867; Ahmed, VI. 33-4, 86, 168, 170, 223.
[876] İbn Ebî Şeybe, II. 172, no:7779.
[877] Şatibi, Muvafakat, III, 60-1. Ancak, Ahmed, V. 187'deki Zeyd b. Sabitten gelen bir rivayette de Hz. Peygamber'in teravih ile ilgili sözü *"Size bu namazın yazılacağını zannettim..."* şeklindedir.
[878] Malik, Sefer 30 153; Abdurrezzak 78, no: 4886.
[879] Şatibi, a.g.e. lll, 62.
[880] Tirmizi, Hac 45. no: 873, III. 223; İbn Mâce, Menasik 79, no: 3064, II. 1018-9; Ebû Dâvûd, Hac 95, 2029; Ahmed, VI. 138.
[881] Abdurrazzâk, V. 80-1, no: 9064-5: Müslim, Hac 389-394,1. 966-7.
[882] İbn Ebî Şeybe, III. 173, no: 13168.
[883] Müslim, Hac 395, I. 968; Ahmed, V. 208: İbn Sad, II. 179(da merfu olarak)
[884] Abdurrezzak 81 no ;9066
[885] Muslim, a.y.
[886] Tirmizi, İsti'zan 33, no: 2733, V, 77; İbn Mâce, Edeb 16, no; 3704-5, II. 1221; Ahmed, II. 70, IV. 54-5.
[887] Buhari, Buyu' 49, III. 20; Tirmizî, İsti'zan 32, no: 2732. V. 76-7; İbn Mâce, Edeb 15, no: 3702; II. 1220; Ahmed, llI. 495.
[888] Buhari, Cenaiz 43, ll, 85; Eddeb 18, 109, VII. 74-5, 117.
[889] Ebu Davud, Cenaiz 40, no: 3163, lll. 513: Tirmizi, Cenaiz 14, no; 989, III. 314; İbn Mâce, Cenaiz 7, no: 1456, l, 468; Ahmed, Vl. 43,55,206.
[890] Buhari Meğazi 83, V, 143; Tirmizi, Cenaiz 14, no: 989, lll, 315; İbn Mace, Cenaiz 7, no: 1457, 468
[891] İbn Mace, Dua 2, no: 3836, ll, 1261.
[892] İbn Hişam, ll, 359; İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğabe, 1. 342 Şatibi Muvafakat, lll, 64.
[893] Buhari İsti'zan 26, Vll, 135.
[894] Bkz: Şatıbî, a.g.e. III. 64-5.
[895] Tirmizî, İsti'zan 31, no: 2727-2731, V. 74-6: İbn Mâce, Edeb 15, no: 3702-3. II. 1220.
[896] Erdoğan, Mehmet, a.y.
[897] Mâlik, Vukût 25-6, I. 13-5: Müslim, Mesacid 309-316. I. 471-7.
[898] Ahmed, I. 259. Taha: 20/14.
[899] Buhârî, Cihad 98, Ill, 233; Müslim, Mesacid 203-4, 206, I. 436-7; Tirmizi, Salat 132. no: 180, I. 338-9.
[900] Muslim, Mesacid 205, 209, I. 437-8.
[901] Tirmizi, Salat 132, no: 179. I. 337. ve Nesâî, Ezan 21, II. 17'deki rivayetlere göre müşrikler, öğle, ikindi ve akşam namazlarından alıkoymuşlar, Hz. Peygamber de gece önce sırayla bunları, sonra da yatsı namazını kılmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

66. Bir Kimseye Hz. Peygamberin Künyesi Olan Ebü'l-Kasım Künyesini Vermenin Hükmü
67. "Hz Peygamberin İsmiyle Künyesi Bir Kimsede Birleştirilemez" Diyenlerin Delilini Teşkil Eden Hadisler
68. Hz. Peygamberin Hem İsmini Hem De Künyesini Bir Adama Vermenin Caiz Olduğunu İfade Eden Hadisler
69. Çocuğu Olmayan Bir Kimsenin Künye Alması Konusunda Gelen Hadisler
70. Çocuğu Olmayan Kadına Da Künye Verilebilir
71. Ta'riz (Yoluyla Konuşmanın Hükmü)
72. Bir Kimsenin: "Bazı Kimseler Şöyle Bir İddiada Bulundular" Diyerek Konuşmasının Hükmü
73. Hutbe Esnasında: "Emma Ba'dü" Demenin Hükmü
74. Kerm (Kelimesi) Ve Dili Koruma Hakkında Gelen Hadisler
75. Köle Efendisine "Rabbim" Diyemez
76. İnsanın Kendisi İçin "Nefsim Pis Oldu" Demesi Doğru Değildir
77. Bâb
78. Yatsı Namazı (Nın İsmi Nedir)?
79. Şu (Yatsı Namazına Mecazen Atame İsmi Vermek Gibi Teşbih Ve Mecaz Yüklü Kelimeler Kullanmak İle İlili) Hususlara Ruhsat Veren Hadisler
80. Yalan Hakkında Gelen Şiddetli Tehdidler
81. Hüsn-i Zann (İyimserlik)
82. Va'detmek Konusunda (Gelen Hadisler)
83. Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle (Sanki Verilmiş De Onunla) Doymuş Gibi Görünmenin Hükmü
84. Şaka Hakkında Gelen (Hadisler)
85. Bir Kimsenin Malını Haberi Olmadan Şaka Diye Almanın Hükmü
86. Güzel Konuşmaya Özenerek Ağzı Doldura Doldura Konuşmak
87. Şiir Hakkında Gelen Hadisler
88. Rüya Hakkında Gelen Hadisler)
89. Esnemek Konusunda (Gelen Hadisler)
90. Aksırma Hakkında (Gelen Hadisler)
91. Aksırana Dua Etmek (Teşmit) Hakkında
92. Aksıran Kimseye Kaç Defa Yerhamükellah Diye Dua Edilir?
93. (Aksırdıkları Zaman) Gayr-İ Müslim Vatandaşlara Nasıl Teşmît (Dua) Yapılır?
94. Aksırıpda "Elhamdülillah" Demeyen Kimse Hakkında
Uyku Babları
95. Yüzü Koyun Yatan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)
Mescidde Uyumanın Hükmü:
96. Etrafı Çevrili Olmayan Bir Dam Üzerinde Uyumak Hakkında (Gelen Hadisler)
96-97. Yatağa Abdestli Halde Yatmak
(İnsan Yatağa Yatarken) Ne Tarafa Yönelir
97-98. İnsan Yatarken Hangi Duayı Okur?
98-99. Geceleyin Uyanan Kimse Hangi Duayı Okur?
99-100. Uyumadan Önce Yapılacak Tesbihat (Zikirler)
100-101. Kişi Sabahladığı Zaman Hangi Duayı Okur?
101-102. İnsan Yeni Ayı (Hilali) Görünce Hangi Duayı Okur?
102-103. İnsan Evine Girdiği (Çıktığı) Zaman Hangi Duayı Okur?
103-104. İnsan Rüzgar Estiği Zaman Hangi Duayı Okur?
104-105. Yağmur Hakkında (Gelen Hadisler)
105-106. Horoz Ve (Diğer) Hayvanlar Hakkında (Gelen Hadisler)
Eşeğin Anırması Ve Köpeklerin Havlaması
106-107. Çocuk Doğunca Kulağına Ezan Okunur
107-108. Kişinin Allah İsmini Vererek Diğer Bir Kişiye Sığınması
108-109. (Kalbe Gelen) Kuşkunun (Vesvesenin) Önlenmesi Hakkında (Gelen Hadisler)
109-110. Kişinin Nesebini Kendi Velilerinden Başka Birine Nisbet Etmesi Hakkında (Gelen Hadisler)
110-111. Soy-Sop İle Övünme(Nin Haramlığı) Hakkında Gelen Hadisler
111-112. Asabiyyet (Kavmiyetçilik) Hakkında Gelen Hadisler
112-113. Kişinin Sevdiği Bir Kimseye Sevgisini Bildirmesi (İyidir)
113-114. İstişare Etmek
114-115. Hayra Kılavuzluk Eden (Onu Bizzat İşlemiş Gibidir)
115-116..Nefsin Boş İstekleri (Ne Kapılmak Caiz Değildir)
116-117. Şefaat
117-118. Mektup Yazarken Kişi Önce Kendi İsminden Başlar
118-119. İslâm İdaresi Altındaki Azınlıklara (Zimmîlere) Mektup Nasıl Yazılır?
119-120. Anne Ve Babaya İyilik Ve İtaat
Baba Veya Annenin Emri Üzerine Evlad Karısını Boşamaya Mecbur Mu?
120-121. Yetimin Geçimini Üzerine Alan Kimsenin Fazileti Hakkında (Gelen Hadisler)
121-122. Yetimi Bağrına Basmanın Fazileti
122-123. Komşu Hakkı
123-124. Kölelerin Hakları

66. Bir Kimseye Hz. Peygamberin Künyesi Olan Ebü'l-Kasım Künyesini Vermenin Hükmü

4965... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Benim adımla adlanınız, fakat künyemle künyelenmeyiniz..."'
Ebu Dâvud dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Ebu Hüreyre'den Ebu salih de rivayet etmiştir. Ebu Süfyan'ın Cabir'den (olan) rivâyetiyle Salim İbn Ebu Ca'd'ın Cabir'den; Süleyman el-Yeşkerf nin ve İbnü'l Münkedir'in Cabir'den rivayeti de böyle

olduğu gibi, ve Enes b. Mâlik'in rivayeti de (yine böyledir).[1]

Açıklama

Künye: Kamus tercümesinde açıklandığına göre, bir kimseye anaı oğul kız kelimeleri muzaf kılınarak isim vermektir. Bugünkü manada "soyadı" demektir. Bedrüddin Aynî (r.a.) mevzumuzu teşkil eden hadisi açıklarken şu görüşlere yer vermektedir.
"Ulema, bu konuda ihtilafa düşmüştür. İmam Tahavî, Şerhü Meâni'l Âsâr isimli eserinde bu konu için özel bir bab açmış ve orada konuyla ilgili bir çok hadis-i şerif zikretmiştir. İmam Tahavî'nin sözü geçen babda zikrettiği hadislerden biri Hz. Ali'dendir ve şöyledir: "Hz. Ali diyor ki: Ben (birgün) Hz. Peygambere varıp:
Ey Allah'ın Resulü, eğer bir gün bir oğlum olursa O'na senin ismini ve künyeni verebilir miyim? diye sordum da:
Evet verebilirsin, buyurdu.
Görülüyor ki bu hadis-i şerif bir kimsenin Hz. Peygamberin künyesiy-le künyelenmekte bir sakınca olmadığım açıkça ifade etmektedir.
İşte bu gibi Hz. Peygamberin künyesiyle künyelenmeye izin veren bazı hadisler sebebiyle ulemadan bir cemaat, bir kimsenin "Ebü'l-Kasım" künyesini ve Muhammed ismini almasında bir sakınca görmemişlerdir. Delilleri ise İmam Tahavî'nin rivayet ettiği bu Hz. Ali hadisidir.
Bu görüşte olan ulema Muhammed İbn Hanefiyye ile İmam Malik ve bir rivayete göre İmam Ahmed'dir. Sonradan bu görüşte olan ulema kendi aralarında ikiye ayrılmışlardır:
1. Bir kimsenin Hz. Peygamberin künyesi olan Ebu '1-Kasım künyesiyle künyelenmesi asla caiz değildir. Bu konuda kişinin isminin Muhammed olup olmaması da önemli değildir.
Muhammed İbn Şirin ile İbrahim en-Nehai ve İmam Şafîî bu görüştedirler.
2. İsmi Muhammed olmayan kimselerin bu künyeyi almalarında bir sakınca yoksa da ismi Muhammed olan kimselerin bu künye ile künyelenmeleri asla caiz değildir. Zahirî uleması ve bir rivayete göre İmam Ahmed bu görüştedir.
Nitekim Hz. Cabir'den rivayet edilen hadis-i şerifte bir kimsenin Hz. Peygamberin ismiyle birlikte künyesini de alması yasaklanmaktadır.
Bu yasağın Hz. Peygamberi rahatsız edeceği için sadece O'nun sağlığında geçerli olup, vefatından sonra geçerli olmadığını söyleyenler olduğu gibi, Hz. Peygamberin sadece ismini almanın bile caiz olmadığını söyleyenler de vardır. Delilleri ise Salim İbn Ebi'l-Ca'd'ın rivayet ettiği, Hz. Ömer'in Hz. Peygamberin ismini koymamaları için Kûfelilere yazdığı mektup ile el-Hakerr İbn Âtiy.ye'nin sabit yoluyla Hz. Enes'den rivayet ettiği: "Çocuklarınıza Muhammed ismini koyuyorsunuz. Sonra da onlara lanet ediyorsunuz" şeklindeki merfu hadistir.
Taberi'ye göre ise Hz. Peygamberin künyesini almakla ilgili yasak ha-ramlık değil kerehat ifade eder. Bu mevzuda gelen Haberlerin hepsi de sahihdir, aralarında bir çelişki olmadığı gibi nesh de sözkonusu değildir. Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye bu konuda ruhsat vermesi, bunun kerahetle
caiz olduğunu ümmetine ilan etmesi içindir.[2] Avnü'l-Mabud yazarının açıklamasına göre Hanefi ulemasından İbn Melek "el Mebarik" isimli eserinde bu konuda şöyle demektedir:
"Hz. Peygamberin künyesini almakla ilgili yasaklar kerahet-i tenzihiyye ifade etmektedirler. Haram ifade ettiğini söyleyenler de vardır. Hadisin zahirinden anlaşılan şudur ki; yasak olan, mutlak surette Hz, Peygamberin künyesini almak ya da vermektir. Bu yasağı künyeyle ismi birleştirmeğe tahsis edenler de vardır. Bu görüşlerin arasını şu şekilde birleştirmek mümkündür: Hz. Peygamberin sadece künyesini almak mekruhtur. Künyesiyle birlikte ismini de almanın keraheti ise daha da şiddetlidir. İmam Malik bu kerahetin Hz. Peygamberin sadece sağlığına ait olduğunu söylerken İmam Şafîî vefatından sonra da geçerli olduğunu söylemiştir."[3]
Meseleyi özetlemek icab ederse, diyebiliriz ki, Hz. Peygamberin künyesini almanın caiz olup olmaması konusunda dört görüş vardır.
1. Mutlaka mekruhtur. Delilleri (4965) nolu hadis-i şeriftir.
2. Mutlaka mubahtır. Delilleri (4968) numaralı hadis-i şeriftir. Nitekim İbn Ebi Şeybe'nin rivayetine göre Hz. Aişe'nin kız kardeşinin
oğlu Muhammed İbn Eş'as Peygamberimizin ismini aldığı gibi künyesiyle de künyelenmiş ve kendisi bu künyeyle çağrılmıştır. Ayrıca İbn Ebi Hayseme'nin Zühri'den rivayetine göre Zühri şöyle demiştir:
"Resul-i Zişan efendimizin sahabilerinin çocuklarından şu dört kişiye yetiştim ki dördünün de ismi Muhammed, künyesi Ebü'l Kasım idi:
a. Muhammed İbn Talha İbn Abdullah,
b. Muhammed İbn Ebi Bekir.
c. Muhammed İbn Ali İbn Ebi Talib.
d. Muhammed îbn Sa'd İbn Ebi Vakkâs.
Bu görüşte olan ulemaya göre Ebu'l-Kasım koymak, mutlak surette caizdir. Sözü geçen künyenin alınmasını yasaklar mahiyetteki hadisler
nesh edilmiştir.
3. Hz. Peygamberin ismiyle künyesini bir adamda birleştirmek caiz değilse de bir adama Hz. Peygamberin sadece ismini ya da künyesini koymakta bir sakınca yoktur. Bu görüş Zahiri ulemasının görüşüdür. Aynı zamanda İmam Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Delilleri ise (4966) numaralı hadistir.

4. Rasûlullah (s.a.) efendimizin künyesiyle künyelenmek onun hayatında menedilmişti. Vefatından sonra bunda bir sakınca yoktur. ,. Delileri ise (4967) numaralı Ebu Davud hadisidir.'[4]
Bu konuda Merhum Kâmil Miras da şöyle diyor: "Hulasa, hadis-i şe-nfte, ne emir buyurulan tesmiye vücub içindir ne de nehyedilen tesmiye tahrime mevzudur. Bir de bu nehy Rasûl Ekremin hal-i hayatında mucib-i iştibah olmamak gayesine matuf olması da vârid-i hatırdır. Bu cihetle cumhuru ulema tesmiye ile tekniyenin ceminde hiçbir beis görmemiştir."[5]
Bütün bu açıklamalarımızdan da anlaşılıyor ki; bazılarına göre Hz. Peygamberin hem adını hem de künyesini koymak caizdir. Bunu meneder mahiyetteki hadislere gelince, İmam Malik'in dediği gibi, onlar, Peygamber (a.s.) efendimiz hayatta bulunduğu süreyle sınırlıdırlar. Sebebi de Muhammed ya da Ebu'l-Kasım diye çağrıldığında Rasûlullah (s.a.) efendimiz kendisi çağrılıyor diye dönüp sese yönelmesin ve muhatabın şahsiyetiyle Peygamber (s.a) efendimizin şahsiyeti hitab anında birbirine karışmasın diye böyle bir engel konulmuştur. Ama efendimizin vefatından sonra artık sözü edilen bir iltibasa imkân kalmamıştır. Bu da onun hem ismini, hem de künyesini bir çocuğa koymakta bir sakınca kalmadığını göstermektedir.
Bu bölümde açıklanan hadisleri öğrendikten sonra ana-babaların yapması gereken şudur: Çocuklarına isim korken en sağlıklı yolu tutmaları, çocukları küçük düşürecek, kişiliklerini zedeleyecek, ad ve künyelerden sakınmaları, onlara şeref ve itibar verecek kişiliklerini sağlam ayakta tutacak maneviyatlarına hep destek olacak isimleri seçmeleridir. Bunun gibi küçük yaşta çocukların kulaklarına sevgili Peygamberinin ismini ve künyesinin hoş gelmesini sağlamak, onları bu isim ve künyelere âşinâ kılmak için onlara efendimizin isimlerinden birini koymaları ve O'nun künyesiyle onları çağırmaları pek uygun olur. Çünkü bu durumda çocuklar hem birbirlerine hitap ederken taşıdıkları isim ve künyeye saygılı olurlar, hem de bu vesileyle sevgili peygamberini sık sık anma bahtiyarlığına erişirler.[6]

67. "Hz Peygamberin İsmiyle Künyesi Bir Kimsede Birleştirilemez" Diyenlerin Delilini Teşkil Eden Hadisler

4966... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Benim ismimle isimlenmiş olan kimse künyemi de almasın. Künyemi almış olan ismimi almasın."
Ebu Dâvud der ki: Bu hadisin manasım İbn Adan babası vasıtası ile Hz. Ebu Hür ey re den rivayet etti. Ebû Zur'a vasıtasıyla da Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir. Ancak diğer iki rivayetle arasında farklılık vardır. Abdurrahman fbn Ebi Amre'nin Ebû Hureyre'den rivayeti de böyledir. (Bu rivayette) Abdurrahman'a muhalefet edilmiştir.
Bu hadis-i şerifi, Es-Sevrî ile Ibn Cüreyc, Ebu z-Zübeyr'in rivayeti gibi rivayet ettiler. Ma'kıl Ibn Ubeydillah ise Ibn Şirin ink gibi rivayet etti. Bu hadisde Musa Ibn Yesar'm Ebu Hureyre' den olan rivayeti iki farklı şekilde gelmiştir. Bu farklılığın birisi Hammâd İbn Halid'e, diğeri de İbn Ebî Füdeyk' e aittir.[7]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hz. Peygamberin ismiyle künyesini bir adamda birleştirmenin caiz olmadığını, ancak bunlardan sadece birini almakta bir sakınca bulunmadığını söyleyen Zahirî ulemasının delilidir. Bu görüş, Ahmed İbn Hanbel (r.a.)'dan rivayet edilmiştir. Nitekim bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıklamıştık.[8]

68. Hz. Peygamberin Hem İsmini Hem De Künyesini Bir Adama Vermenin Caiz Olduğunu İfade Eden Hadisler

4967... Muhammed İbn el-Hanefiyye'den (rivayet edildiğine göre) Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (s.a.)'e:
Eğer senden sonra bir çocuğum dünyaya gelirse ona hem senin ismini hem de künyesini vereceğim, dedim de:
Evet (koyabilirsin) buyurdu.
(Ancak bu hadisi Ebu Davud a nakleden hocalarından biri olan) Ebu Bekir (b. Ebf Şeybe hadisi rivayet ederken, diğer ravi olan Osman b. Ebi Şeybe'nin rivayetinde bulunan ve bu hadisi Muhammed İbn el-Hanefiy-ye'nin bizzat Hz. Ali'den aldığına delalet eden): "Ben RasûlullaKa dedim (ki" sözünü) rivayet etmedi. (Bu sebeple Ebu Bekir'in bu rivayetinde, Osman'ın rivayetinde bulunan sözü geçen özellik yoktur. Ebu Bekir bu hadisi) Ali (a.s): "Peygamber (s.a.)'e dedi ki..." şeklinde rivayet etti.[9]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Hz. Peygamberin hem ismini, hem de künyesini bir kimseye vermenin yasaklığı Hz. Peygamberin sağlığında geçerli idi. Yasağı gerektiren sebeb, Hz. Peygamberin vefatıyla kalkmış olduğundan, Hz. Peygamberin vefatiyle bu yasak da yürürlükten kalkmıştır" diyen İmam Malik 'le cumhuru ulemanın delildir. Biz bu mevzudaki görüşleri (4965) nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrarla lüzum görmüyoruz.[10]

4968... Hz. Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:
Bir kadın Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ey Allanın Resulü! Ben gerçekten bir oğlan çocuğu dünyaya getirdim de ona Muhammed ismini ve Ebu'l-Kasım künyesini verdim. Bunun üzerine bana senin bundan hoşlanmayacağın haber verildi. (Ne buyurursun)? diye sordu.
(Hz. Peygamber de:) "Benim ismimi (koymayı) helal künyemi (vermeyi de) haram kılan şey nedir?" yahutta: "Benim künyemi

(vermeyi haram, ismimi (koymayı da) helal kılan şey nedir?" cevabını verdi.[11]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz.Peygamberin hem isminin hem de künyesinin bir şahısta toplanmasının mutlak surette caiz olduğunu söyleyenlerin delilidir. Biz; bu mevzuyu (4965) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[12]

69. Çocuğu Olmayan Bir Kimsenin Künye Alması Konusunda Gelen Hadisler

4969... Enes İbn Malik'ten demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (herkes gibi bizim aramıza da girerdi.Bir de benim Ebu Umeyr künyesiyle anılan bir küçük kardeşim vardı. Kırmızı gagalı serçe kuşuna benzeyen kuşuyla oynar dururdu. Bir süre sonra (bu kuş) öldü. Bir gün Peygamber (s.a.) onun yanma giriverdi de onu üzgün bir halde gördü. Bunun üzerine (Orada bulunanlara):
Bunun hali nedir? diye sordu (onlar da:)
Kuşu öldü, dediler. (Hz. Peygamber de:)
Ey Ebu Umeyr, kuşcağiz (a) ne oldu? diye Onunla şakalaştı.[13]

Açıklama

Nugar: Serçe kuşuna benzer kırmızı gagalı bir kuştur. Küçük gagah kırmızı başlı bir kuş türüdür" diyenler olduğu gibi Medinelilerin "bülbül" dedikleri bir kuş türüdür, diyenler de vardır. Nevevî'nin açıklamasına göre "Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, çocuğu olmayan bir kimseye ve çocuğa künye vermenin, günah teşkil etmeyen sözlerle şakalaşmanın, zorlamaksızın secîli konuşmanın, çocuklarla şakalaşmanın ve arkadaşlık kurmanın caiz olduğuna Hazret-i Peygamberin ahlâkının güzelliğine ve özellikle mütevaziliğine delâlet etmektedir."[14]
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre Şafîî ulemasından İbn el-Kasım, Ahmed İbn Ebu Ahmed et-Taberanî bazı kimselerin hadiscileri tenkid amacıyla, hadis kitaplarında faydasız rivayetler bulunduğunu söylediklerini ve misal olarak da mevzumuzu teşkil eden bu hadisi misal gösterdiklerini görünce bu hadis-i şerifin 60 tane ilmi ve edebi hüküm ve incelik ihtiva ettiğini tesbit etmiş ve bunları teker teker zikrederek, sözü geçen kişilerin bu iddialarının boşluğunu gerçekten isbat etmiştir.[15]
Hadis-i şerif, kuş beslemenin cevazına delâlet etmektedir.[16]

70. Çocuğu Olmayan Kadına Da Künye Verilebilir

4970... Âişe (r.anhâ)'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün Hz. Peygambere):
Ey Allah'ın Rasulii, benim her arkadaşınım künyesi var. (Ben de bir künye alabilir miyim?) diye sormuş da, (Hz. Peygamber: O'nun kızkarde-şinin oğlunu kast ederek):
Sen de oğlun (hükmüne olan) Abdullah'la künyelen, buyurmuş. (Ravi) Müsedded (bu Abdullah kelimesini) "Abdullah İbnü'z-Zübeyr"
diye rivayet etti. (Ravi Urve hadisinin kalan kısmını şöyle) rivayet etti: "Bunun üzerine (Hz. Aişe) "Ümmü Abdullah künyesini almıştı." Ebu Davud dedi ki: Bu hadisin benzerini de yine aynı şekilde (yani Hi~ şanı Ibn Urve'nin, babası Urve yoluyla Hz. Aişe'den rivayet ettiği gibi) Kurrân Ibn Temmam ile Ma'mer de Hişam'dan rivayet ettiler.
Ebu Üsâme ise Hişam ve Abbâdyoluyla Hamza'dan rivayet etti. Ham-mâd Ibn Seleme ile Mesleme Ibn Ka'nab da Ebı Üsame gibi yine Hişam'dan rivayetti.[17]

Açıklama

Bu hadis-i şerif çocuğu olmayan bir kadının da künye almasının caizliğini ıiade ve teyzenin anne mesabesinde olduğuna delalet etmektedir.[18]

71. Ta'riz (Yoluyla Konuşmanın Hükmü)

4971... Süfyan İbn Esîd el-Hadramî'den demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle derken işittim:
"Sana inandığı halde bir (din) kardeşine kendisini kandıracak yalan bir söz söylemen ne kadar büyük bir hıyanettir!"[19]

Açıklama

Edebiyatta "ta'riz" "kapalıca itiraz etmek" demektir. Bunu "bir tarafı gösterip diğer tarafı kast etmek" diye tarif ederler. "Kitabınızı o kadar muhafazaya çalışıyorsunuz ki sahifeleri dağılmasın diye kenarlarını kesmiyorsunuz" ibaresi bir tarizdir. Bundan maksûd olan "Ders çalışmadığınız kitaplarınızın kenarlarını kesmeyişinizden belli" ifadesidir. O ise bir itirazdır. Birinci fıkrada bir, taraf yani "kitapların kesilmediği" gösterilmiş, fakat onunla dîğer taraf yani "çalışmamak" anlatılmak istenmiştir.[20]

Fıkıh ulemasının dilinde ise bu kelime biraz daha farklı bir anlamda kullanılmaktadır. Nitekim fıkıh ulemasından İmam Nevevî, bu kelimeyi açıklarken şöyle diyor: "Tevriye ve ta'riz sözü zahiri manasına değil de zahiri manasına ters düşen diğer manasını kasd ederek söylemektir. Sözü bu şekilde kullanmak ise muhatabı aldatmaktan başka birşey değildir. Alimler şöyle dediler: Muhatabı aldatma kötülüğünü, üstün gelen seri bir maslahat veya yalandan başka çıkış yolu olmayan bir ihtiyaç gerektirirse tariz yapmakta bir mahzur yoktur. Böyle bir durum yoksa tariz mekruhtur. Fakat yine de haram değildir. Meğer ki bu yolla bir batıl elde etmek veya bir hakkı çiğnemek gibi mahzur bulunsun. O takdirde tariz yapmak haramdır. Mevzuun prensibi budur".
Bu konuda vârid olan eserlere gelince; bunlardan bir kısmı tarizi mubah, bir kısmı da mahzurlu gösteriyor. Bu değişiklik, zikrettiğimiz tafsilata göre olmaktadır. Tarizin men'ine dair gelen hadislerden bir tanesini Süfyan İbn Esed (r.a.)'den rivayet ettik. Buna göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:[21]
Onun seni tasdik edeceği ve senin yalancı olacağın bir sözü (din) kardeşine söyleme.
ibn Şirin (r.a)'den de: "Söz nükte ve incelik bilen bir insanı yalan söylemeye mecbur etmeyecek kadar geniştir" dediğini rivayet ettik.
Mubah olan tarize bir misal vererek en-Nehâî (r.a.) şöyle dedi:
"Hakkında söylediğin bir söz adama ulaşır ve senden bunu sorarsa ne söylediğimi[22] Allah bilir" de! Sen:
Allah söylediğim şeyi bilir, demek istediğin halde muhatabın senin bunu inkar ettiğini vehm edecektir. Yine en-Nehâî şöyle dedi:
Çocuğuna, sana şeker alacağım deme, sana şeker alsam güzel olur değil mi de ve birisi kendisini sorduğu zaman en-Nehâî cariyesine:
Ona kendisini mescidde ara, diye söyle, derdi. Bir başkası da (babasını) soran bir kimseye:
Babam bundan evvel bir vakitte çıktı, dedi. Eşa'bî de bir daire çizer ve cariyesine:
"Parmağını bunun içine koyarak o burada değildir" diye şöyle, derdi. Yemeğe davet edilenlerin adet olarak söyledikleri "ben niyetliyim" sözü de bir tarizdir. Çünkü onlar bununla "yemeğe niyyetliyim" demek istedikleri halde muhatabları oruçlu olduğunu anlar.."[23]
İmam Nevevî mevzumuzu teşkil eden hadisin zayıf olduğunu ifâde etmekle beraber Münavî'nin Ebu Davud'un rivayet etiğine göre onun "ha-sen olması gerekir" dediğini zikrederek bu görüşe katıldığını işaret etmek istemiş. Sonra bu görüşün doğruluğunu te'yid için bu hadis-i İmam Ahmed ile Taberanî'nin de En-Nevvâs İbn Sema'an'dan rivayet ettiklerini vurgulamıştır.[24]

72. Bir Kimsenin: "Bazı Kimseler Şöyle Bir İddiada Bulundular" Diyerek Konuşmasının Hükmü

4972... Ebû Kılabe'den demiştir ki: Ebu Mesûd, Ebu Abdullah'a - ya-hutta -Ebu Abdullah, Ebu Mesûd'a:
"Rasûlullah (s.a.)'ı; (Bazı kimseler) şöyle bir iddiada bulundular, sözü hakkında neler söylerken işittin? demiş de (Ebu Abdullah, yahutta Ebû Mesûd) şöyle demiş:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i (bu söz hakkında) şöyle buyururken ısıttım: "Zeamû (iddia ettiler) kelimesi kişinin ne kötü bir bineğidir!"
Ebu Davud dedi ki: (Sözü geçen) bu Ebu Abdullah, Huzeyfe'dir.[25]

Açıklama

Zu'm: Kuru iddia demektir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şedf kişinin maksadına erebilmek için bu iddialara sarılıp onları delil getirmesinin ve dayanak edinmesinin çirkinliğini açıkça ifâde etmektedir.
Gerçekten şuurlu bir müsliimana yakışan savunduğu bir fikrin delilini ve sarıldığı delilin sıhhat derecesini bilmek, şuursuz, bir taklidden sakınmaktır. Müslümanların ferdi ve içtimaî yönden, terakkileri buna bağlı olduğu gibi kör taklitçiliğin doğuracağı donukluk, tefrika ve zillet felâketlerinden kurtulmaları da buna bağlıdır. Bir müslümâna asla yaraşmayan kör taklid hakkında büyük mafessir Elmalılı Hamdi Yazır Bakara suresinin 170. âyet-i kerimesini tefsir ederken şöyle demektedir:
"...âyet gösteriyor ki: İcmali veya tafsili bir delili hakka isnad etmeyen taklid-i mahz din hakkında memnu'dur. Belli bir cehalete, dalâlete ittiba ü taklid aklen batıl olduğu gibi meşkuk olan hususatta da delilsiz taklid şer'an gayri caizdir. Bedaheten (açıkça) ma'lum olmayan hususatta delilsiz söz söylemek o yolda hareket etmek, bilmediği birşeyi Allah'a iftira olarak söylemek ve şeytana uyup cehl ile hareket etmektir... binaenaleyh böyle taassub ve taklidçilik, müşriklerin ve kâfirlerin şiarıdır."[26]
Resul-i zişan efendimiz bu hadis-i şerifte hiçbir fikri cehd içerisine girmeksizin Ahmed'in ve Mehmed'in temelsiz görüşlerine sarılarak hakika-ta erişmek isteyen kimseleri bir beldeye gitmek için takib edeceği yolu ve ciheti tayin etmeden rastgele bir bineğe biniverip de yolculuğa çıkan fikri bir cehd ve çileden uzak kişilerin yolculuğuna benzetmiştir. Artık bu bineğin onu hangi semte doğru götüreceği belli değildir.[27]

73. Hutbe Esnasında: “Emma Ba'dü" Demenin Hükmü

4973... Zeyd İbn Erkam'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kendilerine bir hutbe okumuş da (hutbe esnasında) "Emmâ ba'd" tabirini kullanmıştır.[28]

Açıklama

Hadis-i şerif, Resul-ü zişan efendimizin hutbe esnasında "emmâ ba'd" kelimesi kullandığını ifade etmektedir.
Bilindiği gibi, Hz. Peygamber bu kelimeyi Allah'a hamd-ü senadan ve şehadet kelimelerini okuduktan sonra kullanmıştır. Otuz kadar sahabiden gelen rivayetler buna delalet etmekte ve Hz. Peygamberin hutbelerinde bu kelimeyi bu şekilde kullanmaya devam ettiğini ifâde etmektedir.
Binaenaleyh bu kelimeyi hutbe esnasında bu şekilde okumaya devam etmek müstehabtır.[29]
"Ba'd" kelimesi izafetten kesildiği için zamm üzere mebnî olan zarflardandır. Bü kelimeyi önüne "emmâ" kelimesini getirerek okuduğumuz zaman "bundan sonra, gelelim mevzumuza" gibi manalara gelir.[30]

74. Kerm (Kelimesi) Ve Dili Koruma Hakkında Gelen Hadisler

4974... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "(Sizden) biriniz (üzüm çubuğuna) kernı demesin. Çünkü (hakiki) kerm müslüman kişidir, fakat siz (üzüm çubuklarına) üzüm bağlan deyiniz."[31]

Açıklama

Bu babda mevzumuzu teşkil eden bu hadisin dışında başka bir hadis yoktur. Görüldüğü gibi mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif üzüm çubuğuna "kerm" denilmemesi ile daha doğrusu dili İslam adabına aykırı sözleri sarf etmekten kaçınmakla ilgilidir. Hatta bu babtan sonra gelen bablarda yer alan hadis-i şeriflerin ekserisi dili bu gibi gayri İslami sözlerden korumakla ilgilidir. Bu bakımdan sözü geçen hadisler tek bir bab altında toplanabilirdi.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif üzüm çubuğuna "kerm" demeyi yasaklamakta ve kerm isminin ancak müslümana verilebileceğini ifade etmektedir. Çünkü araplar, içenlere cömertlik kazandırdığına inandıkları için şaraba kerm (cömert) ismini verdikleri gibi şarabın elde edildiği üzüme de üzüm kütüğüne de "kerm" ismini vermişlerdi.
Bu mevzuda Bezlü'l Mechud yazarı İbnu'l-Cevzî'den naklen şöyle diyor:
"Hz. Peygamberin üzüm kütüğüne kerm denmesini yasaklamasının sebebi şudur: Cahiliyye döneminde araplar üzüm kütüğüne cömert anlamına gelen "kerm" ismini vermişlerdi. Çünkü onlar üzüm şarabını, içen kimselere cömertlik kazandırdığına inanırlardı. Şarap yasaklandıktan sonra Resul-i zişan efendimiz üzüm kütüğüne cömertlik ifâde eden "kerm" ismi verilmesini yasaklamakla şarabın haramlığını ve kötülüğünü te'yid etmek ve bir defa daha vurgulamak ve bu ismin kalbi iman nuru ile dolu olan mü'mine verilmesinin daha uygun olacağını ifade etmek istemiştir."
Yine Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre hocası Muhammed Yahya merhum Sünen-i Ebu Davud üzerine yazdığı notlarında bu mevzuda şöyle demiştir:
"Üzüm kütüğüne "kerm" ismi verilmesinin yasaklanmasına sebeb câhiliyye araplarının üzüm şarabını, içenlere cömertlik ve güzel ahlâk kazandırdığına olan inançlardır. Hz. Peygamber ümmetini Cahiliyye araplarını bu inançlarından korumak için müsebbebin sebebe isim olarak verilmesi kabilinden olan bu isimlendirmeyi yasaklamıştır."
Hz. Peygamber kerm ismini üzüm kütüğüne verilmesini yasaklamakla kalmamış, bu isme en lâyık olan yaratığın kalbi iman nuru ile dolu mü'minler olduğuna dikkati çekmiştir. Çünkü aslında üzümde mevcud olan hayır, bereket ve tatların hepsi gerçek mü'minde mevcuttur. Mü'min hayırlıdır, bereketlidir, etrafına faydalar sağlar ve tatlıdır. Kerm (cömert) ismini almaya üzümden daha da layık olan gerçek mü'minin vasıflarını tanımaya yardım olacağı düşüncesiyle İbn Kayyim el-Cevziyye'nin üzümün vasıfları hakkındaki açıklamalarını burada kaydetmekte fayda görüyoruz.
"Aslında üzüm çok faydalı ve bereketlidir. Çünkü:
1. Meyveleri aşağıdadır, herkes onu kolaylıkla alabilir.
2. Dikensizdir, meyvesini alanları rahatsız etmez.
3. Başı yükseklerde değildir isteyen ondan yararlanabilir.
4. Kökleri ve dallan çok da kalın olmadığı halde kökleri ve dalları daha kalın olan ağaçlardan katkat fazla olan üzüm yüklerini taşıyabilir.
5. Başı kesildiği zaman diğer bazı ağaçlar gibi kuruyu vermez. Bilakis iyice kuvvetlenir ve erafa dal budak salar.
6. Meyvesi daha olmadan önce yenebildiği gibi olduktan ve kuruduktan sonra da yenebilir.
7. Kendisinden pekmez ve sirke gibi hem tatlı hem de ekşi meşrubat elde edilebilir. Bu özellikler diğer ağaçlarda yoktur.
8. Kurusu nzık, yiyecek ve katık olarak saklanabilir.
9. Üzüm meyvelerde aranan itidal özelliğine sahiptir. Yani kayısıda bulunan soğukluk özelliğiyle hurmada bulunan sıcaklık Özelliğinden uzaktır. İkisinin arasındadır."
Bu gibi özellikleri taşımakla birlikte bazı muamelelere tabi tutularak özünün değiştirilmesi sebebiyle kendisinden şarap elde edildiği ve bu yüzden de kendisinde bulunan hayırların unutulup sadece bir şarap kaynağı olarak görülmeye başlanması sebebiyle, Hz, Muhammed ona kerm ismini vermeyi yasaklayıp, bu ismi almaya hakiki mü'minlerin daha layık olduğunu ve gerçek hayır ve bereketin mü'minin kalbinde olduğunu ifade buyurmuştur.
Bu itibarla mevzumuzu teşkil eden bu hadis "hakiki pehlivan başkalarını yenen kimse değil öfkelendiği zaman öfkesini yenebilen kimsedir"[32] hadis-i şerifine benziyor.[33]

75. Köle Efendisine "Rabbim" Diyemez

4975... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Sizden) biriniz sahibi olduğu kimseye: Kulum, cariyem demesin, köle olan kimseler de (sahiplerine): Rabbını, demesin. Sahip olan (sahip olduğu kimseye): Oğlum, kızım diye hitap etsin. Kendisine sahip olunan kimse de (sahibine): Efendim diye hitab etsin. Çünkü sizler kölesiniz Rabb (rızık verip besleyip büyüten) de Aziz ve Celil olan Allah'dır."[34]

Açıklama

Hakiki kulluk ancak Allah'a yapılır. Çünkü kendine kulluk edilmeye müstehak olan yegâne varlık O'dur. Bu itibarla bütün erkekler Allah'ın âzad kabul etmez kölesi bütün kadınlar da câriyesidir. Bir kul için en tatlı hürriyet Allah'a kul, köle olmaktır. Durum böyle olunca, kendisine: Rabbim diye hitap edilmeye en layık olan varlık, herşeyin sahibi olan lutf-u keremi ile herkesi besleyip büyüten yüce Allah'dır. Dolayısıyla bir kölenin ve cariyenin sahibine: "Rabbim" diye hitab etmeyi alışkanlık haline getirmesi caiz olmadığı gibi, efendinin de kölesine: Abdim, emem (kulum) diye hitap etmesi caiz değildir, mekruhtur. Binaenaleyh caiz olan, cariyesine: Kızım diye hitap etmesi köle ve cariyelerin de sahiplerine: Efendim diye hitap etmeleridir.
Gerçi, Resul-i Zişan efendimiz kıyamet alâmetlerini açıklarken "Cariyenin, rabbini yahut rabbesini doğurmasidır.'[35] buyurmuştur. Fakat bu cevazı bildirmek içindir. Yasak olan, bu sözün kullanılmasını âdet haline getirmektir. Nadir kullanılmasında ise bir sakınca yoktur. Bir de bu kelimenin mutlak olarak kullanılması yasak edilmiştir. Yoksa başka bir şeye izafetle kullanılmasında beis yoktur. Binaenaleyh Rabbusselem, Rabbülmâl gibi terkibler hakkında sakınca yoktur.[36]
Bu mevzuda Avnü'l-Ma'bud yazarı el-Azimâbadî şöyle diyor: "İmam Buhari kölenin sahibine, "esseyyid" sahibin de kölesine abd (kul) demesinin caiz olduğunu ifade eden hadisleri "köleye dil uzatmanın ve ona abdim (kulum), emem (kulum) gibi sözlerle hitab etmenin keraheti" isimli özel bir babda[37] toplamıştır. Sözü geçen babda yedi tane hadis rivayet etmiştir ki yedisi de kişinin kölesine "abdim" cariyesine "emem" diye hitap etmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim Hafız İbn Hacer de "kölenin sahibine seyyidî: (efendim) demesinin caiz olduğunu" söylemiş, Kurtubî ve daha başkalarının da bu görüşte olduklarını fakat Rabb kelimesi Allah'ın isimlerinden olup "seyyid" ismi gibi olmadığından kölenin efendisine "rabbim" diye hitap etmesinin caiz olamayacağını söylediklerini ifade etmiştir.[38]
Kölenin sahibine seyyid (efendi) diye hitap etmesinin caiz olup olmaması konusunda ulema ihtilafa düşmüşlerdir. Fakat şurası muhakkak ki: "Seyyid" kelimesinin Allah'ın isimlerinden olduğuna dair Kur'an-ı Ke-rim'de bir âyet mevcut değildir. Bu bakımdan seyyid kelimesinin Rabb kelimesine benzemediği kesindir ve dolayısıyla kölenin efendisine: Sey-yidim diye hitap etmesinin sakıncası yoktur."[39]
Her ne kadar (4806) nolu hadis-i şerifte "Seyyidin Allah olduğu" ifade ediliyorsa da orada da açıkladığımız gibi Rasûlü Zişan efendimizin kendisine: Seyyidimiz diye hitap edenlere böyle "seyyid Allah'dır" diye cevap vermesinin hikmeti cahilliyyet döneminden yeni kurtulmuş olan müslümanlann o gün için cahiliyye araplarının "seyyid" diye çağırdıkları ağalarla Hz. Peygamber arasında bir benzerlik görerek ağalıkla Peygamberliği karıştırmalarını önlemektir.
Hattâbî'ye göre hadis-i şeriflerde yasaklanmak istenen "seyyid" ve "mevlâ" kelimelerinin bir yaratık hakkında mutlak olarak izafe edilmeksizin kullanılması, yani bir kimseye "seyyid", "mevlâ" şeklinde hitap edilmesidir. Fakat "seyyidî" "mevlaye" veya "mevlânâ" şeklinde hitap edilmesinde ise hiçbir sakınca yoktur. Allah hakkında kullanılması söz konusu olunca mutlak olarak kullanılmasıyla mukayyed olarak kullanılması arasında bii" fark yoktur. Her ikisini de kullanmak kerahetsiz olarak caizdir.
Binaenaleyh bu hadis-i şerif (4976) kölenin sahibine mevlâye (efendim) diye hitap etmesinin kerahetsiz olarak caiz olduğuna delalet etmektedir. Her ne kadar bu konuda gelen bir hadis[40] in sonunda: "Köle efendisine mevlanı demesin, zira sizin mevtanız Allah'dır" anlamında bir ziyade varsa da Kadı Iyaz bu ilâvenin hadisin aslında olmayıp raviler-den biri tarafından eklendiğini, sonunda bu ilave bulunmayan rivayetlerin daha doğru olduklarını söylemiştir. Kurtubî de bu görüştedir.[41]

4976... (Bir önceki hadisi) Hz. Ebu Hüreyre'den Ebu Yunus da (rivayet etmiştir. Ancak (Hz. Ebu Hüreyre) bu haberde Hz. Peygamber (s.a.)'i anmadı. (Yani hadisi kendi sözü olarak zikretti)1 ve şöyle dedi: (Fakat köle efendisine) "seyyidi (efendim) ve (yahutta) mevlâya (efendim) desin.[42]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[43]

4977... (Abdullah İbn Büreyde'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Münafığa seyyid (efendi) demeyiniz. Çünkü eğer (siz ona böyle seyyid demeye devam ederken birgün başınıza) seyyid oluverirse aziz ve celil olan Allah'ı öfkelendirmiş olursunuz."[44]

Açıklama

Hadis-i şerifte müslümanların münafıklara "efendi" diye nitap etmeyi alışkanlık haline getirmeleri ya-saklanmakta ve müslümanlar bir münafığa böyle; "efendi efendi" diye hitap ederlerken bu sayede onun birgün halk arasında nüfuzlu ve sayılan bir kişi haline gelerek mal-mülk köle, cariye sahibi ve kavminin seyyidi olu-vermesinin cenab-i Hakk'ın öfkesini celb edeceğini ifade etmektedir.
Çünkü müslümanlar bir münafığa bir saygı ifadesi olan efendi hitabiyle hitap etmekle Allah katında saygıya hiç de layık

olmayan bir kimseye saygı göstermiş, onu aralarında itibarlı ve sayılır bir kimse haline getirmiş olurlar. Bu münafık kendisine yapılan bu sözlü iltifatlar sayesinde öyle itibarlı bir hale gelmemiş bile olsa, müslümanlar ona karşı kullandıkları efendi sözünden dolayı yine de sorumluluktan kurtulamazlar. Çünkü bu durumda hiç de kendisinde efendilik vasfı bulunmayan kimseye karşı bu kelimeyle hitap etmekle yalancı ve münafık durumuna düşmüş olurlar.
Bir müslümanın bir münafığa bu kelimeyle hitap etmesinin Allah'ı öfkelendirmesinin sebebi ise gerçekten o münafığın birgün müslümanların başına efendi (idareci) olması halinde, müslümanların onun emirlerine boyun eğmek zorunda kalmalarıdır. Bir münafığın müslümanların başına idareci olup da müslümanların onun emrine boyun eğmeleri ise elbette Allah'ın hoşuna gitmez. Bilakis gazabına mûcib olur.
Bazılarına göre ise "münafığa seyyid (idareci, efendi) demeyiniz" sözünün manası "Onu başınıza idareci olarak getirip de efendim, efendim diye karşısında küçülmeyin" demektir. Allah'ın gazabını mûcib olan budur. Yoksa onu cemiyette hiçbir itibarlı mevkiye getirmeden kendisine sözle efendi demek değildir.[45]

76. İnsanın Kendisi İçin "Nefsim Pis Oldu" Demesi Doğru Değildir

4978... (Ebu Ümâme İbn Sehl İbn Huneyf'in) babasından (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sakın hâ!... Biriniz; nefsim pis oldu, demesin. Fakat; nefsim kötüleşti, desin."[46]

4979... Aişe (ranha)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sakın biriniz içim bulandı, demesin, fakat nefsim kötüleşti, desin."[47]

Açıklama

İmam Hattâbi'nin de açıkladığı gibi aslında "lekise" ve "nabuse" fiilleri arasında mana bakımından bir fark yoksa da, yani her ikisi de pis oldu, kötü oldu anlamına gelirlerse de Resulü Zişan efendimiz "habüse" kelimesinin çirkinliği ve insan üzerindeki nefret uyandırıcı olumsuz te'siri sebebiyle ümmetine bu kelimeyi bırakıp yerine daha edebî ve nefret uyandırıcı yönü daha az olan "lakıset" kelimesini kullanmalarını tavsiye etmiştir. Çünkü insanın kendi nefsi hakkında ya da belli bir şahıs hakkında böyle nefret uyandıran bir kelime kullanması hiç de akıllıca bir iş değildir.
"İçi dışına çıkacak, kusacak hale geldi" demek olan "Câşe" fiilini terk edip yerine "lakıset" fiili kullanmalarını tavsiye buyurması da yine aynı hikmete mebnidir. Resul-ü zişan efendimizin ümmetine olan bu tavsiyesinde onları sürekli edebli ve mantıklı olmaya, herşeyin güzelini kullanıp çirkinini terk etmeye teşvik gayesi mevcuttur.[48]

4980... Hz. Ebu Huzeyfe'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah ve falan kimse diledi demeyiniz. Fakat (önce) Allah sonra falan diledi, deyiniz."[49]

Açıklama

"Allah ve falan kişi diledi" cümlesinde bulunan «ve,, harfi birUk beraberlik ifade ettiğinden bu cümlede dileme işinde, kulu Allah'a ortak yapmak manası vardır. Oysa kul, hiçbir hususta Allah'a ortak olamaz, her ne kadar Allahu teâla hazretleri kulu sorumlu tutmak için ona hür bir irade vermişse de kulun bir iradeye sahip olması yine Allah'ın istemesiyle olmuştur. Binaenaleyh Allah O'na irade vermeyi dilemeseydi, o irade sahibi olamaz ve hiçbir şeyi dileyemezdi.[50] Öyleyse kula düşen ilme ve hikmete aykırı düşen bu sözü bırakmak, eğer mutlak surette bir kulun dilemesinden bahsetmek gerekiyorsa önce Allah'ın dilediğini sonra bu sayede kulun da dilediğini söylemektir. Yani "Allah diledi sonra da (Allah'ın izniyle) falan diledi" demesi daha uygun olur. Çünkü bu cümlede-bulunan "sonra (sümme)" kelimesi zaman itibariyle bir sırayı bildirir.
Görülüyor ki, bu hadis-i şerif kulun iradesini inkâr eden Cebriyye mezhebi ile ona Allah'ın iradesine eş bir bağımsızlık tanıyan Mu'tezÜe mezhebinin aleyhine, Allah'ın izn-ü iradesiyle kulunda hür bir iradeye sahip olduğunu söyleyen ehl-i sünnet ulemasının da lehine bir delildir.[51]

77. Bâb

4981... Adiyy İbn Hatem'den (rivayet edildiğine göre), bir hatip Peygamber (s.a.)'in huzurunda bir hutbe okuyarak: "Her kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse doğru yolu bulur, kim de onlara isyan ederse..." demiş de (Peygamber (s.a.) (o hatibe): "Kalk" yahutta "git! Sen ne fena bir hatipsin" buyurmuş.[52]

Açıklama

Bu hadisin tamamı Müslim'in Sahih'inde şu manaya gden lafızlarla rivayet edilmiştir:
"Bir adam Peygamber (s.a.)'in yanında hutbe okuyarak:
Her kim Allah ve Rasûlüne itaat ederse muhakkak doğru yolu bulmuştur. Onlara isyan eden ise muhakkak sapmıştır, demiş.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
Sen ne fena hatipsin (onlara isyan eden diyeceğine)- Allah ve Resulüne isyan eden- de!"buyurmuşlar.
Kadı Iyaz'ın beyânına göre ulemadan bir cemaat, "Rasûlullah (s.a.)'ın hatibe itiraz etmesine sebep o hatibin Allah ve

Resulüne ait zamirleri birleştirerek bir tesniye zamiri olarak kullanmasıdır. Çünkü Allah'a ait zamirle Rasûlüne ait zamirin birleştirilerek böyle birlikte beraberce zikredilmesi, en azından uluhiyyet ile nübüvvet arasındaki farkı kaldırıp ikisini birleştirmek gibi tehlikeli bir mana kokusu taşımaktadır. Hz. Peygamber'in uğruna baş koyduğu ve hayatı boyunca üzerine titrediği İslamın özünü teşkil eden tevhid akidesine böyle bir gölgenin düşürülmesi karşısında tepkisiz kalması düşünülemez.
Hadis-i şerifte de açıklandığı üzere Hz. Peygamber sözü geçen hutbeyi okuyan hatibe sert bir şekilde çıkışarak, Allah ve Rasulünden bu şekilde bahsetmekten onu nehyetmiştir. Bu mevzu (1099) numaralı hadisin şerhinde de geçtiğinden okuyucularımıza oraya da müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[53]

4982... Ebû'l-Melâh'dan (rivayet edildiğine göre) bir adam şöyle demiştir: Ben (bifgün) Rasûlullah (s.a.)'in terkisinde idim. Hayvanının ayağı sürçüverdi. Bunun üzerine ben "Hay burnu sürtülesice şeytan" dedim. (Hz. Peygamber de:)
Burnu sürtülesice şeytan, deme. Çünkü sen bunu söyleyince o, ev gibi oluncaya kadar büyür ve: "(Bu iş) benim kuvvetimle (oluyor)" der. Fakat sen "Bismillah (Allah'ın adıyla) de! Çünkü sen bunu söyleyince, o karasinek gibi kalıncaya kadar küçülür."[54]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, şeytana kızarak ona kötü sözler savurup lanetler yağdırmanın, onun kötülüğüne engel olmayıp bilakis, ona ümit ve kuvvet vereceğini, onu kibirlendireceğini, gücüne güç katacağını, onun gücünü kuvvetini götürüp, sinek kadar küçültecek olan yegâne silahın ise; "bismillah" demek olduğunu ifade etmektedir.
Şuurlu bir müslümana yakışan her işine besmele ile başlayıp Allah'ın ismini ağzından düşürmemek, her işinde gücü ve yardımı Allah'dan istemek, sıkıntılı işlerinde Allah'dan başka bir sığınak bulunmadığım bilerek başka yollara tevessül etmemektir.[55]

4983... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir adamı: 'Artık insanlar helak oldular' derken işittiğinde... (bil ki) onların en çok helakte olanı o adamdır."
Musa (İbn İsmail ise bu cümleyi) şöyle rivayet etti: "Bir adam: 'Artık insanlar helak oldular' dedi mi (bil ki) insanların en çok helak olanı o adamdır."
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisi hocam el-Ka'nebî'ye rivayet eden) Mâlik bu konuda şöyle dedi: İnsan bu sözü halkın dinî işlerindeki (gevsek) durumunu görüp de üzüldüğünden dolayı söyleyecek olursa, ben bunda bir sakınca görmem, kendini beğenip de başkalarını küçümseyerek bu sözü söylüyorsa o zaman bu yasaklanmış olan çirkin bir sözden başka birşey değildir.[56]

Açıklama

Metinde geçen "ehlek" kelimesini ism-i tafdil olarak «ehlekü" şeklinde okumak mümkün olduğu gibi fiil-i mazi olarak "ehleke" şeklinde okumak da caizdir. "Ehlekü" şeklinde okunduğu zaman -ki biz tercümemizi buna göre yaptık- bu kelime "en çok helak olan" anlamına gelir.
Bu birinci okunuş şekline göre "insanlar artık helak oldular" diyen kimse insanların en çok helak olanıdır" demek olur. Çünkü böyle diyen kimsenin insanların helak oldukları hükmüne varması onların kusurlarını ve ayıplarını teker teker araştırması neticesinde olmuştur. Gerçekte, insanlar, kusurlarından ve ayıplarından dolayı kendilerini cehennemlik olmaya, ve dolayısıyla manen helak olmaya arz etmiş olsalar bile, onların bu durumu insanların ayıplarını teker teker araştırıp da onların kesinlikle cehennemlik olduklarını söylemek kadar tehlikeli değildir. Çünkü bu sözü söyleyen kimse önce kulların kusurlarını araştırmakla sonra da Allah'ın onlara nasıl muamele yapacağını bilmediği halde Allah adına kesin bir hüküm vermekle ve bu hükmü verirken de onları küçük görüp kendini beğenmekle, kendini daha büyük bir tehlikeye atmıştır.
Söz konusu kelime fiil-i mazi olarak "ehleke" şeklinde okunduğu zaman ise "helak etti" anlamına gelir ve bu okunuş şekline göre; "İnsanlar helak oldu diyen kimse insanları helak etmiştir" demek olur. Bir başka ifadeyle aslında Allah onları hiç de helak etmiş değildir. Fakat bu sözü söyleyen kimse kendi karanlık ve ümitsiz dünyasında, kendi düşünce ve arzularına göre insanları helake mahkûm etmiştir. Oysa Allah, onları mahkûm ettiğini açıklamadığı için gerçek onun verdiği hükmün tam tersine olabilir.
Fakat Allah'ın vasıflarını açıkladığı ve helak olacaklarını bildirdiği insanları şahıs belirtmeden mücerred vasıflarıyla açıklayarak insanları uyarmak böyle değildir. Tersine bu iş, Allah'ın kullarına yüklediği bir görevdir.
Söz konusu kelime böyle fiil-i mazi olarak okunduğu zaman bu kelimenin yer aldığı cümleden şöyle bir mana anlaşılır: "İnsanlar artık helak olmuşlardır, diyen kimse insanların Allah'ın rahmetine karşı olan ümitlerini kırdığı ve onları ümitsizliğe düşürüp ibâdete karşı olan ilgilerini kestiği için onları cehenneme sürüklemiş ve helak etmiştir."
Nitekim musannif Ebû Davud'un da açıkladığı gibi bu hadisin râvilerinden Malik de bu görüştedir.[57]

78. Yatsı Namazı (Nın İsmi Nedir)?

4984... İbn Ömer (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sakın çöl arapları (şu yatsı) namazımızın ismi hususunda sizi tesir altına almasınlar, Uyanık olun! Bu (namaz) yatsı (namazı)dır. Fakat onlar develeri yüzünden yatsıyı gecenin karanlığına kadar geciktirirler."[58]

Açıklama

Sindî'nin açıklamasına göre "Ateme, karanlık demektir." Çöl arapları develerinin sütlerini sağmakla meşgul oldukları için yatsı namazını gecenin karanlığı iyice çökünceye kadar geciktirdiklerinden yatsı namazına mecazen ateme (karanlık) ismini vermişlerdir"
Oysa Müslim'in Sahih'inde rivayet edildiğine göre "bu namaz Allah'ın Kitabında İşâ diye isimlendirilmiştir. Araplar arasında bir işin veya bir şeyin ismi daha ziyade kendi kavimlerinin ileri gelenlerinin ağzından çıkan kelimelerle belirlenip şekillendiğinden, Resul-i zişan efendimiz çöl arapla-rının ileri gelenlerinin yatsı namazına ateme ismini vermelerinin, bu ismin bütün araplar arasında yaygınlaşarak, Allah'ın kitabında yatsı namazı için belirlenmiş olan "işa" ismini unutturacağından korkmuş.ve bu endişeyle yatsı namazı için ateme ismini kullanmayı âdet hâline getirmekten onları sakındırmıştır. Çünkü yüce Allah bu namaz için bir ismi belirledikten sonra o ismi bırakıp da O'na başka bir isim vermenin çirkinliği meydandadır.
Öyleyse uygun olan bu namaz için Allah'ın kitabında belirlemiş olduğu ismi kullanmayı âdet hâline getirmektir.Avnü'l-Ma'bud yazarının açıklamasına göre, "Hadis-i şerifte yasaklanmak istenen, yatsı namazı için "ateme"yi âdet hâline getirmekse tenzihen mekruhtur. İmam Nevevî bu görüştedir."[59]

4985... Salim İbn Ebi'l-Ca'd'den (rivayet edildiğine göre râvi Mis'ar'in (hakkında) -O'nun Huzaa (kabilesin)den olduğunu zannediyorum- dediği bir adam:
"Keşke şu namazı kılsaydim da bir rahata erseydim" demiş. (Orada bu lunan) bazı kimseler bu sözünden dolayı o adamı ayıplar gibi bir tavır ta kınmışlar, bunun üzerine (sözü geçen adam:)
Ben Rasûlullah (s.a.)'i - Ey Bilâl, kalk namaza (çağır da) bizi namazla rahatlat, derken işittim" demiştir.[60]

4986,.. Abdullah İbn Muhammed İbn el-Hanefiyye'den.demiştir ki: "Babamla birlikte ensardan olan bir damadımıza hasta ziyaretine gitmiştim. (Biz orada iken) namaz (vakti) geliverdi. Aile fertlerinden birine:
Ey Câriye, bana abdest suyunu getir (de abdestimi alayını); belki namazı kılarım da rahatlarım, dedi biz de onun bu sözünü tenkid ettik. Bunun üzerine (bize) şöyle dedi:
Ben Rasûlullah (s.â.)'ı "- Ey Bilal! Kalk (ezan oku da), bizi namazla rahatlat" derken işittim.[61]

Açıklama

Huzaa kabilesinden olduğu tahmin edilen kimsen "keşke şu namazı kılsaydım da bir rahata erseydim" anlamındaki sözleri orada bulunan sahabiler tarafından "şu namazı kılmak çok zoruna gidiyor keşke bir kılsamda bu yükten bir kurtulsam" şeklinde anlaşıldığı için o zatı bu sözünden dolayı ayıplar gibi bir tavır takınmışlar ve bu sözü beğenmediklerini kendisine hissettirmişlerdir.
Gerçi namazı bu şekilde bir angarya ve yük telakki etmek ancak münafıklara yaraşan bir özelliktir.[62]
Fakat sözü geçen zatın bu sözü "şu namazı vaktini geçirmeden bir kılsaydım da vaktinde kılamayacağım endişesini kafamdan atıp bir rahata erseydim" ve "şu namazı bir kılsaydım da Cenab-ı hakkın huzuruna varmanın ve O'na münacaatta bulunmanın manevi zevkim tadarak dünyanın sıkıntısından kurtulup mânevi bir rahata erseydim" gibi manalara da gelir.
Nitekim sözü geçen zat bu gibi sözleri Resul-i zişan efendimizden de duyduğunu söyleyerek, sözünün yanlış anlaşıldığını ifade etmeye çalıştığına göre, onun bu sözü olumsuz manada değil, olumlu manada kullandığı anlaşılmaktadır. Esasen Hz, Peygamberin sohbetinde bulunmak, O'nun mektebinde yetişip ondan doyasıya feyz almak bahtiyarlığına eren ve namazın esrarına hakkiyle vakıf olan sahabiden, namazın angarya olduğunu ifade eden bir sözün sudur etmesi mümkün değildir.
Yine bu sahabinin ve Abdullah tbn Muhammed el Hanefi'nin Hz. Peygamberden naklettikleri "Ey Bilal kalk, ezan oku da namazı kılalım, bu suretle bizi dinlendir" anlamındaki sözlerinin manası da gayet açıktır. Efendimiz bu sözleriyle "namaza duralım ve Rabbimizin huzuruna çıkalım da O'na münacatta bulunarak huzurunda bulunmanın zevkini yaşayalım, gerçek huzura erelim" demek istemiştir. Nitekim "En büyük huzurum namazdadır"[63] "namaz gözümün nurudur"[64] anlamındaki buyrukları da buna ışık tutmaktadır, Son iki hadisin zahirde bab başlığıyla bir alakasını görmek mümkün değildir.[65]

4987... Aişe (r.anhâ)'den demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.)'in herhangi bir kimseyi dinden başka birşeye nisbet ederken asla işitmedim"[66]

Açıklama

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis munkati'dir. Çünkü bu hadisi Hz. Aişe'den naklettiği ifâde edilen Zeyd îbn Eşlem aslında Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir. Ayrıca bu hadisin babla ilgisi yoktur. Fakat musannif Ebu Davud müslü-manların, her türlü sözlerinin kitaba ve sünnete uygun olmasına gayret sarf etmeleri için, Hz. Peygamberin ümmetinin isimlerine varıncaya kadar her türlü tutum ve davranışlarını dinin emirlerine uydurmaya çalıştığını ifade eden bu hadisi bu baba yerleştirmeyi uygun bulmuş ve bu maksatla bu hadisi de bu baba koymuştur.[67]

79. Şu (Yatsı Namazına Mecazen Atame İsmi Vermek Gibi Teşbih Ve Mecaz Yüklü Kelimeler Kullanmak İle İlili) Hususlara Ruhsat Veren Hadisler

4988... Hz. Enes'den (rivayet edilmiştir) demiştir ki:
Birgün Medine'de korkunç bir olay olmuştu. Peygamber (s.a.) Ebu Talha'nın atına bin(ip hadisenin üzerine doğru sür'atle git) di. Kısa bir süre sonra (yanımıza dönüp):
(Korkulacak) birşey görmedik, -yahutta- korkulu bir şey görmedik (fakat) bu atı bir deniz (gibi akıcı) bulduk," buyurdu.[68]

Açıklama

Bu hadis-i şerif İbn Mâce'nin Sünen'inde şu manaya gelen ıafızıarıa rjVayet edilmiştir: "O insanların en güzeli idi. İnsanların en cömerdi idi ve insanların en cesuru idi. Bir gece Medine-i Münevvere halkı, bir düşman baskını korkusuyla sesin geldiği tarafa doğru gittiler. Rasûlullah (s.a.) Ebû Talha'nın çıplak eğersiz bir atı üstünde boyununda kılıç bulunduğu vaziyette ve herkesten önce sesin olduğu yere varmış olarak (geri dönüp geldiğinde) onlara (yani sesin olduğu yere gitmekte olan Medinenilere) rastladı ve onları geri çevirip:. - Ey insanlar, korkutulmuyacaksınız, buyuruyordu. Sonra at için de: "- Biz onu bir derya gibi (akıcı) bulduk" veya; "O bir derya gibi akıcıdır" buyuruyordu."[69]
Aslında Peygamber efendimizin yedi tane atı vardı. Bunlardan birini O'na Hz. Ebu Talha hediye etmişti.[70]
İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Peygamberin üzerine atlayıp da tehlikenin üzerine doğru gittiğinden bahsedilen at bu "men-dub" isimli attır.
Görüldüğü gibi Resul-i zişan efendimiz söz konusu atı sür'atli koşmasından dolayı onu sür'atli hareket eden hareketli bir denize benzeterek ondan deniz, diye bahsetmiştir.
Bilindiği gibi teşbih edatı ile benzetme yönü hafzedilerek yapılan bu gibi teşbihlere "teşbih-i belîğ" denir.
İşte hadisin bab başlığıyla ilgili olan tarafı da burasıdır. Yani karışıklığa meydana vermemek kayıt ve şartıyla birşeyi teşbih veya mecaz yoluyla kendi isminin dışında başka bir isimle anmanın caiz olduğuna delalet eden kısımdır.[71]

Bazı Hükümler

1- Resulü Ekrem (s.a) insanların en cesuruydu.
2- Bir İslam beldesine düşman baskın yaptığı zaman ona karşı koymak için cihada çıkmak gerekir. Devlet adamları da bu cihada katılabilirler,
3- Cihada giden adam tedbirli ve techizatlı olmalıdır.[72]

80. Yalan Hakkında Gelen Şiddetli Tehdidler

4989... Abdullah (İbn Mesûd radiyallahü anh)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Yalandan sakınınız! Çünkü yalan (sahibini) fenalığa, fenalık ise cehenneme götürür. Gerçekten insan yalanı söyleye söyleye ve yalanı araya araya (o hale gelir ki) nihayet Allah katında en yalancı (kimse diye) yazılır. Doğruluktan ayrılmayanız. Çünkü doğruluk (sahibini) iyiliğe iyilik de cennete götürür. Gerçekten insan doğruyu söyleye söyleye ve doğruyu araya araya (o hâle gelir ki) nihayet Allah katında en doğru (insan diye) yazılır."[73]

Açıklama

Birr: Halis amel-i salih demektir. Bu kelime bütün hayırlara şamil bir isimdir. Bazıları "birr" den muradın cennet olduğunu söylemişlerdir.
Fücur: Doğruluktan ayrılmaktır. Günahlara dalmak manasına geldiğini söyleyenler.de vardır. Bu kelime de bütün serlere şâmildir. Ve birr'in zıddıdır. Kişinin doğrucu veya yalancı yazılmasından murad hakkında hüküm verilmesi ve kullara bildirilmesidir.
Hadis-i şerif doğruluğu araştırmaya yani daima doğru söylemeye teşvik etmekte, yalancılıktan ve bu hususta müsamaha göstermekten sakındırmaktadır. Çünkü yalan hususunda müsamaha gösteren yavaş yavaş yalana alışır ve nihayet yalan söylemeyi adet haline getirir ve yalancı damgasını alır. Doğru söylemeyi adet edinen de Allah teâlâ nezdinde doğrucu diye tescil edilir.[74]
Sıdk: Doğruluk altı şeyde aranır ve bunlar bulunduğu takdirde sıdkm kemal mertebesi husule gelmiş olur. Bu üstün dereceye sahip olan kimseye de "sıddîk" denir. Sıdk'ın altı kimi şöyledir:
1. Sözde doğruluk: Söylenen sözün gerçeğe uyması, vakıaya aykırı düşmemesi,
2. Niyyete doğruluk: Bunun manası ihlâsdır ki, hayırlı bir işe kalb ile niyyet edib gafil olmaksızın Allah'a yönelmekle olur.
3. Azimde niyyet: Hayırlı olduğuna inanılan birşeyi yapmaya koyulmak ve bundan güçlenmek,
4. Vefa göstermekte doğruluk: İşlemeye koyulduğu ve azmettiği hayırlı bir işi başarmakta sebat gösterip onu tamamiyle yerine getirmek.
5. Amellerde doğruluk: Gizli ve aşikâr yapılan bütün amelleri eşit tutup amellere riya karıştırmaksızın hareket etmek.
6. Makamatta doğruluk: Korku halinde ve emniyet halinde fark gözetmeksizin doğruluğa devam edip ondan ayrılmamak.
İşte bu altı vasıfla vasıflanan "sıddîk" olur. Bunlardan bir kısmı ile vasıflanan da "sâdık" ismini alır. Doğruluktaki özellik insanı iyi amellere, birre götürür. Esasen birrin manası Allah katında makbul olan ve kendine günah karışmayan ameller ve ibadetlerdir. Böyle makbul ve iyi ameller de insanı cennete götürür. Bu iyi ve güzel vasıfların zıddı olan yalan ise, insanı kötü amellere ve günah işlere götürür. Günahlar da büyüdükçe insanı, cehenneme iletir. Yalanın her çeşidini işleyip de bütün

günahlara düşen kimseye "kezzâb" büyük yalancı denir. Bu mertebeye düşenler yalancıların cezasını çekerler.[75]

4990... (Hakim, ibn Muaviye îbn Hayde'nin) babasından demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'i şöyle derken işittim: "Sözleriyle bir toplumu güldürmek için konuşup da yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun.
Yazıklar olsun, yazıklar olsun."[76]

Açıklama

Bu hadis-i şerif insanları güldürmek için yalan söylemenin vebalinin diğer yalanların vebalinden daha büyük olduğuna delalet etmektedir. Çünkü metinde bulunan "veyl" sözü akibeti son derece korkunç olan hâdiseler için kullanılır.
Esasen şu üç yalanın dışında yalan söylemek asla caiz değildir:
a. Kocanın geçimsiz eşini yatıştırmak için söylediği yalan,
b. Taktik olarak harpte düşmana karşı söylenen yalan,
c. İki kişinin arasını düzeltmek için söylenen yalan.[77] Bu konuda İmam Nevevî şöyle demiştir: Alimler mubah olan yalanları tayin edip tesbit etmişlerdir. Gördüğüm kadarıyla bunları en iyi zabt eden de imam Ebu Hamid el-Gazzalî'dir. O şöyle dedi: Söz maksatlara varma vasıtasıdır. Doğru ve yalanın ikisiyle de ulaşılabilen bir maksat için yalana ihtiyaç yoktur. Doğru söylemekle varılmayan ve ancak yalana ihtiyaç duyulan bir maksadın tahsili mubah ise onda yalan söylemek mubah, tahsili vacib ise yalan da vacibdir. Mesela bir müslüman bir zâlimden kaçıp saklandığı zaman zâlim, onun yerini sorarsa yalan söyleyerek onu gizlemek vacibdir. Bunun gibi kendisinin ya da başkasının yanında bir emanet bulunduğu zaman onu gasbetmek isteyen bir zalim, onu veya yerini sorarsa onu saklamak ve korumak için yalan söylemek vacibdir. Hatta yanındaki bir emaneti zalime söyler ve o da onu zorla alırsa onun tazminatını ödemek kendisinin üzerine vacip olur. Yanında bir emanetin olmadığını söylediği zaman zâlim yemin etmesini isterse, yemin etmesi ve fakat tariz yapması (yani kendini yeminin vebalinden kurtaracak şekilde bir söz söyleyip yemini doğru çıkaracak olan manayı kast etmesi) la-zımdıı'. Ta'riz yapmadan yemin ederse sahih görüşe göre keffâret ödemesi gerekir. Kimi âlimler de keffâret ödemesinin gerekmediğini söylediler ve yine harp maslahatı, arayı bulmak veya kendisine cinayet işlenen kimseyi , hakkını affetmeye yanaştırmak gibi maksatlar ancak yalanla hâsıl olursa onu söylemek haram değildir.
Fakat ihtiyat olarak (tevriye, tariz) yapmalıdır... Kendisine veya başkasına ait sahih bir gayenin.bağlandığı bir yalanın hükmü budur. Kendisine ait gayenin misali şudur: Bir zalim onu yakalar ve almak için malını sorarsa o bunu inkâr edebilir veya kendisi ile Allah arasında kalan bir günahı sultan sorarsa, inkâr edip "zina etmedim, içki içmedim" diyebilir. Had gerektiren suçlarını söyleyenlerin itiraflarından dönmelerini telkîn eden hadisler meşhurdur. Başkasına ait gayenin mahalli ise; tıpkı kendisinden bir müslümanın sırrının sorulması ve onun bunu inkar etmesi gibidir. Yalan söylemek durumunda olanın, yalanının kötülüğü ile doğru söylemekten doğacak zararı karşılaştırması gerekir. Doğru söylemekteki zarar daha büyükse yalan söyleyebilir. İş bunun aksi ise veya hangi tarafın daha zararlı olduğunu kestiremiyorsa yalan söylemesi haramdır. Yalanın caiz olduğu yerde onu mubah kılan maslahat kendi şahsına ait ise yalan söylemesi müstehabdır. Fakat bu, başkası ile ilgili ise onun hakkının zayi olmasına göz yumması caiz değildir. En sağlam hareket ise yalan söylemek vacib olmadıkça onun mubah olduğu heryerde doğru söylemeyi tercih etmektir.[78]

4991... Abdullah İbn Âmir'den demiştir ki: Birgün Resulullah (s.a.) evimizde otururken annem beni çağırıp: "Gel sana vereceğim (şu şeyi) al" dedi. Bunun üzerine Resul-ü Ekrem kendisine:
Ona ne vermek istiyorsun? dedi. Annem:
Ona bir kuru hurma vereceğim, cevabını verdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) O'na şöyle buyurdu.
Dikkat et, eğer ona bir şey vermemiş olsaydın (bu), senin hakkında bir yalan olarak yazılacaktı."[79]

Açıklama

Metinde geçen "kezibe" kelimesini kef'in fethiyle «kezbe" şeklinde Masdar-ı merre olarak okumak da caizdir.
Bu hadis-i şerif, ağlayan çocukları dindirmek için birşey vermeyi vâd ederek onları kandırmanın ya da cin, peri, hortlak gibi varlıklarla veya başka bir şekilde korkutmanın yalan hükmünde olduğunu ifâde etmekte ve çocuklara bu türden asılsız sözler söylemenin de haram olduğuna delâlet etmektedir. Binaenaleyh müslüman yalanın her çeşidinden kaçınmalıdır.[80]

4992... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur.
"Kişiye günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter."
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisi bana rivayet eden iki şeyhten biri olan) Hafs (bu hadisi rivayet ederken) Ebu Hüreyre'yi zikr etmedi. (Yani Ebu Hüreyre'yi atlayarak hadisi doğrudan doğruya Hz. Peygamberden rivayet etti.)
Hz. Ebu Hüreyre'yi senedde sadece Ali b. Hafs el- Medâinî zikretti.[81]

Açıklama

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre "kişiye günâh olarak her duyduğunu söylemesi yeter" sözünden maksat şudur: "İnsan genellikle doğruyu da yalanı da işitir. Bunları bir ayırım yapmadan her duyduğunu söyleyince ister istemez yalan haberleri de doğruymuş gibi nakletmiş olur. Dolayısıyla yalancı durumuna düşer. Çünkü yalan gerçeğe aykırı olan birşeyi gerçekmiş gibi

haber vermekten ibarettir. Bunda, bu haberi veren kimsenin yalan söylemeyi kast edip etmemesi de neticeyi değiştirmez. Yani onu yalan söylemiş olmaktan kurtarmaz."
Bu hadisi Musannif Ebu Davud'un şeyhlerinden Hafs, mürsel olarak Muhammed İbn el Huseyn de muttasıl olarak rivayet etmiştir. Her iki rivayet şekli de bulunduğuna göre, hadisin muttasıl olduğunu kabul etmekte bir sakınca yoktur.[82]

81. Hüsn-i Zann (İyimserlik)

4993... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Allah ve müslümanlar hakkında) iyi zann beslemek ibadetlerin iyisindendir."
Ebu Davud dedi ki: (Ravi) Mehne güvenilir bir râvidir ve Basrahdır.[83]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre "Allah'a iyi zan beslemek, Allah için salih ameller işlemekle, Allah'ın bu amelleri kabul edeceğine inanmakla ve Allah'a hakkıyla kul olmak için elden gelen gayreti sarf ettikten sonra elde olmayan kusurları da Allah'ın affedeceğine inanmakla bu hususta Allah'ın sonsuz affına güvenmekle olur. İşte bu güven de ibadettir ve hatta ibadetlerin en güzellerindendir.
Müslümanlara iyi zan beslemek ise onlara güven beslemek, haklanda iyi düşünmekle olur. Ancak bu güven ellerine geçen bir mal hususunda olursa ihtiyata aykırı olduğundan ibadet değildir."[84] Çünkü Peygamberimiz: "Her ümmet için bir imtihan (sebebi) vardır. Benim ümmetimin imtihanı da (mal yüzünden olacak) dır"-[85] buyurmuştur.
Fakat böyle ihtiyata aykırı düşmeyen hususlarda müslümanlara da hüsn-i zan beslemek ibadettir. Böylesi durumlarda kötü zan beslemek ise haramdır, günahtır.-[86]
Nitekim: "Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır..."[87] buyurulmuştur.[88]

4994... Hz. Safiyye (bint Huyey Validemiz)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) Ramazanın son on gecesinde i'tikâfta iken kendisini ziyaret için bir gece yanına varmıştım. Kendisiyle (bir süre) konuştuktan sonra kalkıp (evime) döndüm. Beni uğurlamak için benimle beraber o da kalktı. -(O sıralarda) Hz. Safiyye, Üsame İbn Zeyd'in evinde kalıyordu.-
(Hz. Peygamberle birlikte evin önüne vardığımız zaman) ensardan iki adam (yanımızdan) geçti. Peygamber (s.â.)'i görünce hızlandılar. (Onların hızlandığını gören) Allah Rasulü onlara: "(Bizi görünce böyle hızlanmanıza gerek yok, eski) haliniz üzere (yürüyünüz). Çünkü bu yanımda bulunan (kadın yabancı değil) Safiyye bint Huyyey'dir" buyurdu. (Onlar da):
Sübhanallah, (hâşa biz senin hakkında başka türlü nasıl düşünebiliriz) ey Allah'ın Resulü? dediler.
(Hz. Peygamber de):
Şeytan insan(ın vücudu)nda kanın dolaştığı heryerde dolaşır. Sizin kalplerinize (kötü) bir şüphe atmasından korktum" buyurdu - yahutta-:
“Bir şer (atmasından korktum)" dedi.[89]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre bu hadis-i Şerif insanın iyi sonuç vermeyeceği belli olan işlerden ve kendisi hakkında insanların kötü zann beslemelerine sebep olacak davranışlardan uzak durmasının ve hüsn-i zan beslemelerine sebep olacak davranışlarda bulunarak halkın kendine kötü zan beslemesi ihtimalini kaldırmasının müstehab olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadisle ilgili fıkhı açıklamalar 2470 no'lu hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[90]

82. Va'detmek Konusunda (Gelen Hadisler)

4995... Zeyd İbn ErkamMan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur; "Bir kimse yerine getirmek niyetiyle bir (din) kardeşine bir va'dde bulunur da (bunu bir mazereti sebebiyle) yerine getiremezse ... günahkâr olmaz.”[91]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre bu hadis-i şerifin delalet ettiği mana şudur: "Va'di yerine getirmek şer'an vâcib değildir. Fakat yerine getirmek niyetiyle edilen bir va'di yerine getirmek İslam ahlâkının bir gereğidir. Bir başka ifadeyle mekârim-i ahlâktandır.
Yerine getirmek niyeti olmadan vaadde bulunmak ve bu niyyetin icabı olarak da va'di yerine getirmemek ise münafıklık alâmetidir. Çünkü bu, hadis-i şerifte bir münafıklık alâmeti sayılmıştır.[92]
Bazıları ise meşru bir mazeret olmaksızın bir va'di yerine getirmenin haram olduğunu ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ifade edilmekte olan hususun da bu olduğunu, ayrıca va'di yerine getirmenin geçmiş dinlerde de dinî bir vecibe olduğunu söylemişlerdir."
Hanefi ulemasından Aliyyu'l-Kâri'nin açıklamasına göre ise "bu hadis-i şerif yerine getirmemek niyetiyle vâdde bulunan bir kimsenin bu va'dini yerine getirse de getirmese de günahkâr olacağına delâlet etmektedir. Esasen bu şekilde vaadde bulunmak münafıklık alâmetidir.

Yine bu hadis yerine getirmek niyyetiyle va'dedip de meşru bir mazeret sebebiyle bu va'dini gerçekleştiremeyen kimsenin bu halinden dolayı günahkâr olamayacağına delâlet etmektedir.
Şurası da bir gerçektir ki, va'di yerine getirmenin vâcib olmadığını söyleyen kimseler için bu hadisten bir destek yoktur. Çünkü bu hadiste bu hususla ilgili en küçük bir beyan yoktur ve hadiste bu hususa temas edil- . memektedir.
Bazılarına göre ise bu hadis yerine getirmemiş bile olsa kişinin sâlih niyyetlerinden dolayı sevab alacağına delalet etmektedir."[93]
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre; bir kimsenin va'dde bulunmasının caiz olduğunda icma vardır. Ancak vâdde bulunan kimsenin bu va'dini yerine getirmesi gerekir.
Va'di yerine getirmenin hükmü üzerinde ulemâ ihtilâfa düşmüştür. İmam Şafîî ile Ebû Hanife'ye ve cumhura göre va'di yerine getirmek müstehabtir. Yerine getirmediği takdirde günahkar olmamakla beraber çok çirkin bir iş yapmış olur.
Fakat eğer bu va'di karşısındakini üzmek ya da zarara uğratmak için yerine getirmemişse günahkâr olur.
Ulemadan bir cemaate göre ise va'di yerine getirmek farzdır. Ömer İbn Abdülaziz (r.a.) de bunlardandır. Bazılarına göre ise bir kimsenin va'dini yerine getirmemesinden de layı günahkâr sayılması ve bu va'di yerine getirmenin far:; olabilmesi için bir takım şartların bulunması gerekir. Bu şartların bulunmaması halinde bu va'din yerine getirilmesi farz olmadığı gibi, bu va'di yerine getirmeyen kimse de günahkâr olmaz. İhyada geçen "Hz. Peygamber hiçbir zaman kesin va'dde bulunmazdı, va'dde bulunduğu zaman belki kaydını koyardı. Hz. İbn Mesud'da bir söz verdiği zaman inşallah derdi'[94] mealindeki rivayetlerle (4996) numaralı hadis-i şerif, verilen sözü yerine getirmenin farz olduğunu söyleyenlerin görüşünün daha isabetli olduğunu göstermektedir.
Bütün bu açıklamalarımızdan da anlaşıldığı gibi, meşru bir mazeret bulunmadıkça verilen sözü yerine getirmek icab eder. Yerine getirmemek niyetiyle söz vermek ise münafıklık alâmetidir.[95]

4996... Abdullah İbn Ebi'l Hamsa'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'le (Peygamber olarak) gönderilmeden önce bir alış-veriş yapmıştım. Kendisine bir miktar vereceğim kalmıştı. Borcumu kendisine (sözleşme) yerine getireceğime dair söz vermiştim. Ama ben (bu sözümü) unuttum, (ancak) üç gün sonra hatırladım. Bunun üzerine hemen (yola çıkıp kararlaştırdığımız yere) vardım. Bir de ne göreyim! O, (sözleştiğimiz andaki) yerinde hâlâ duruyordu. (Beni görünce):
Delikanlı bana zahmet verdin. Ben burada üç gündür seni bekliyorum, dedi.
Ebu Davud dedi ki: Muhammed İbn Yahya (ravi Abdülkerim hakkında şöyle) dedi: Bize göre bu zat Abdülkerim İbn Abdullah İbn Şakik'dir. Ebû Davud dedi ki: Bu zatın ismi bana Ali İbn Abdullah'dan da bu şekilde erişti. Yine hana eriştiğine göre hu hadisi Bişr İbn el-Strrt, Abdülkerim Ihn Abdullah ibn Şakik'den rivayet etmiştir.[96]

Açıklama

Söz verme konusunda İmam Gazalî şöyle diyor:Dil va detmekte yaraşır. Fakat umumiyetle insanın nefsi verilen sözde durmaz. O zaman verdiği sözde durmamış olur. Bu ise nifak alâmetidir. Nitekim Allahü Teâla: "Ey iman edenler! Akidleri-nizi yerine getirin"[97] buyurmuştur. Resul-i Ekrem de şöyle buyurmuştur. "Va'd atiyyedir, verilmesi gerekir." Yine Resul-i Ekrem: "Va'd borç gibi ve belki borçtan daha mühimdir." buyurmuştur. Allahü teâlâ İsmail aîeyhisselamı övmek üzere; "O va'dinde sâdık idi"[98] buyurmuştur. Denildi ki: İsmail (a.s.) bir yerde buluşmak üzere biriyle sözîeşmişti. Adam unuttu, İsmail aleyhisselam yirmi gün adamı orada bekledi."[99]
Fıkıh ulemasının mevzumuzu teşkil eden bu hadis hakkındaki açıklamaları bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[100]

83. Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle (Sanki Verilmiş De Onunla) Doymuş Gibi Görünmenin Hükmü

4997... Esma bin Ebi Bekr'den (rivayet edildiğine göre) bir kadın (Hz. Peygamberin huzuruna gelip) kumaşım kasd ederek: Ey Allah'ın Rasulu, benim bir kadın komşum var; kocamın bana vermediği bir şeyle (sanki vermiş de onunla) doymuşum gibi görünmemde bana bir günah var mıdır? diye sormuş da (Hz. Peygamber):
"Kendisine verilmemiş birşeyle doymuş görünen kimse iki yalan elbîssi giyen kimseye benzer, buyurmuştur.[101]

Açıklama

Araplar, bir kimsenin karısından.komşusu diye bahsederler, kumalara da komşu kadınlar ismini verirler binaenaleyh (metinde geçen) "çâre (komşu)" kelimesi kuma, anlamında kullanılmıştır. Biz de böyle tercüme ettik.
Müteşebbî': Tok görünen demektir. Tok görünmek iki şekilde olur:
1- Yemek hususunda israfa kaçarak zengin görünmekle olur.
2- Aç olduğu halde tok görünmekle olur.
Burada bu kelimeyle istiare yoluyla faziletli olmadığı halde faziletli, görünmeye çalışan kimseler de kasd edilmiş olabilir.
Burada tok görünen kimsenin sahte elbise giyen kimseye benzetilirken sadece "yalan elbisesi" denmeyip "iki yalan elbisesi" denmesinden maksat, araplarm elbise olarak biri belden yukarısına (kamis) diğeri de belden aşağısına olmak üzere iki peştemal kulİanmalarındandır. Aslında bu iki parça elbise bir takım elbise demektir.
İbn el-Esir'in en-Nihaye'de açıkladığına göre, hadis-i şerifte kendisine verilmeyen bir şeyi sanki verilmiş gibi görünen bir kimsenin iki sahte elbise giyen kimseye benzetilmesine sebeb, böyle yapan bir kimsenin aslında bu davranışında iki yalanın

birden bulunmuş olmasıdır. Çünkü bu kimse böyle bir görüntü vermekle:
1- Kendisinde olmayan bir malı varmış gibi göstermektedir,
2- Bir malı Allah kendisine vermediği halde o Allah bu malı sadece kendisine vermiş gibi görünmektedir.
Bu bakımdan böyle bir kimse iki parça sahte elbise giyen kimseye benzetilmiştir.
Elbise aynı zamanda fazilet anlamına da geldiğinden, buradaki elbiseye bu manayı verdiğimiz takdirdi kendisinde böyle bir fazilet bulunduğu görüntüsü veren kimse yine:
1. Kendisinde olmadığı halde varmış gibi göründüğünden,
2. Özellikle kendisine böyle bir fazilet Allah tarafından sunulmuş gibi görünmeye çalıştığından, iki sahte elbise giyen kimseye benzetilmiş olur.[102]

84. Şaka Hakkında Gelen (Hadisler)

4998... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) adamın biri (Hz. Peygamberin huzuruna gelerek):
Ey Allah'ın Rasulu, beni bir binek hayvanına bindir! demiş Peygamber (s.a.)'de:
"Biz seni bir dişi devenin yavrusuna bindireceğiz" cevabım vermiş.(Adam):
Ey Allah'ın Rasulü.ben dişi devenin yavrusunu ne yapacağım? deyince Peygamber (s.a.):
Her deveyi bir dişi deve doğurmuş değil mi? diye şaka yapmış."[103]

Açıklama

Gerçekten, Hz. Peygamber son derece mütevazi ve insanlarla olan temaslarında son derece tabiî, yapmacıktan, gösterişten, yalandan uzak idi. Çevresiyle oturup sohbet etmekten, yeri geldiği zaman şakalaşmaktan, nükte yapmaktan da geri kalmazdı. Ancak ne var ki onun bütün şaka ve mükteleri de gerçeğe uygundu. Bir defasında yaşlı bir kadına "ihtiyar kadın cennete girmeyecek" diye şaka yapmıştı. Gerçekten de yaşlı kadınlar cennete ihtiyar olarak değil genç-leşerek gireceklerdir. Fakat bu kadın o anda bunu düşünemediğinden çok üzülmüş, ağlayarak dönüp gitmişti. Sonra Hz. Peyamber meselesinin aslını açıklayarak onu teskin etti.[104]
Binaenaleyh Hz. Peygamberin latifeleri de, latif ve gerçeğe uygun idi, onun şakaları arasında yalana ve kabalığa asla yer yoktu. Nitekim şu hadis-i şerif de bu gerçeği ifade etmektedir. ".... Ben yalnız gerçeği söylerim."[105]
Nitekim, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de bunun örneklerinden sadece bir tanesidir.
Hz. Peygamberin özel hayatında şı kaya yer verdiğini ifade eden bu hadis-i şeriflerde "kardeşinle münakaşa etme, onunla şakalaşma ve ona yerine getiremeyeceğin va'dde bulunma"[106] mealindeki hadis-i şerif arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. Çünkü Hz. Peygamberin yasaklamak istediği şaka, haddi aşan, kaba, içinde yalan bulunan şakalardır ve şakayı adet haline getirmektir. Zira şakayı adet hâline getirmek insanı Allah'ı zikretmekten, dini meseleleri düşünmekten alıkoyar, kalbi katılaştınr, insanı kırıcılığa, kindarlığa sürükler, heybet ve vakarı da giderir.
Bu gibi zararlardan arınmış olan şakalar ise mubahtır, Karşıdakinin gönlünü hoş eden ve onun yalnızlığını giderip rahatlatan şakalar yapmak ise müstehaptır.[107]

4999... en-Nu'mân ibn Beşir'den demiştir ki: Ebu Bekir (s.a.) Peygamber (s.a.)'in yanına girmek üzere izin istedi. Hemen arkasından (kızı) Aişe'njn. yükselen sesini işitti. Bunun üzerine içeri girince hemen yüzüne tokat atmak için Aişe'yi yakaladı ve:
Bir daha seni (böyle-) sesini Rasûlullah (s.a.)'in sesinden daha fazla çıkarırken görmeyeceğim (tamam mı)? dedi. O sırada Peygamber (s.a.) kendisine engel oldu (da Aişeyi dövülmekten kurtardı). Hz. Ebu Bekir de öfkeli olarak çıkıp gitti. Hz. Ebu Bekir, çıkınca Peygamber (s.a.) (Hz. Aişe'ye):
Adam(ın dayağm)dan seni nasıl kurtardım, gördün mü? diye şaka yaptı.
Hz. Ebu Bekir günlerce durduktan sonra (tekrar gelip) Rasûlullah (s.a.)'m huzuruna girmek için izin istedi ve Hz. Peygamber ile Hz. Aişe'yi barışmış olarak buldu. Bunun üzerine onlara:
Beni kavganızın arasına soktuğunuz gibi barışınıza da sokunuz! diye şaka yaptı, Peygamber de:
(Gel istediğin gibi) yaptık, (kavgamızın içine soktuğumuz gibi barışımızın içine sokma işini de) yaptık, cevabını verdi.[108]

Açıklama

Metinde geçen "elâ eraki" kelimesi aslında "seni daha) görmeyecek miyim?" anlamına gelir.Çünkü müzâri bir fiil olan "erâki" kelimesiyle başına gelmiş olan, nefy (olumsuzluk) "lâ"sı ve istifham (soru) hemzesinden oluşmaktadır. Bu haliyle bir kelime başında soru edatı bulunan olumsuz bir fiil-i müzari'dir. Ancak bu kelime bu haliyle olumsuz fiili muzari kalıbında bir "nehy-i hazır" da olabilir. Bu takdirde mana şöyle olur: "Seni (bir daha böyle) görmeyeceğim e mi?" Hemzesinin istifham-i inkari için olup asıl yerinin de "terfeîne" kelimesinin başı olduğu söylenebilir. Buna göre mana şöyledir:
"Seni bir daha böyle görmeyeyim, demek sen sesini Rasûlullah'ın sesinden daha fazla çıkartıyorsun, öyle mi?"
Tîbî (r.a.)'ye göre bu cümle "sus sakın bana bir de sesini yükseltmene sebep olan şeyleri anlatmaya kalkma"[109] anlamına gelir.
"Letama" kelimesi yüze tokat attı demektir. Aslında yüze tokat vurmak dinen yasaktır.[110] Fakat, henüz o sıralarda bu yasak gelmediği için Hz. Ebu Bekir buna yeltenmiş olabilir. Ya da aslında bu yasağı bildiği halde öfkesinin şiddetinden bu yasağı

bir anda hatırlayamamış fakat biraz sonra hatırladığı için bundan vazgeçmiş olabilir. Çünkü metinde her ne kadar Hz. Ebu Bekir'in Hz. Aişe'ye tokat atmaya teşebbüs ettiğinden bah-sediliyorsa da tokat attığından söz edilmiyor. Gerçi Hz. Peygamberin Hz. Aişe'yi dövmesine engel olduğundan söz ediliyor. Ama bu "eğer Hz. Peygamber araya girmeseydi mutlaka yüzüne tokat atacaktı" anlamına gelmez. Kesin olan şu ki, Hz. Ebu Bekir ona tokat vurmaya teşebbüs etmiş fakat her nasılsa bunu gerçekleştirememiştir.
Hz. Peygamberin Hz. Aişe'ye: "Gördün ya seni babanın elinden nasıl kurtardım demesi" gerekirken, "Gördün ya seni adamın elinden nasıl kurtardım" diyerek şaka yapması aslında bir şaka olmakla beraber aynı zamanda "Hz. Ebu Bekir'in Allah ve Resulü için öfkelenen kâmil bir erkek olduğu, hakiki mertliğin en şaşmaz ölçünün de sevdiğini Allah ve Rasulü için sevmek yerdiğini de Allah ve Rasulü için yermek olduğu" gerçeklerini de ifade eden bir vecizedir. Binaenaleyh bir önceki hadisin şerhinde de ayrıntılı biçimde açıkladığımız gibi Hz. Peygamber özel hayatında kabalıktan, yalandan uzak, lâtif olan latifelere yer verirdi. Fakat bunu sık sık yapmaz, tadında bırakırdı.[111]

5000... Avf İbn Malik el Eşcaî'den (rivayet edilmiştir) dedi ki: Tebük savaşında Rasululiillah (s.a.)'ın yanına vardım, deriden (yapılmış) bir çadırda (bulunuyor) idi. (Kendisine) selam verdim. (Selâmımı) aldı ve: "Gir" dedi. (Ben de):
Her tarafini(la rrii gireyim) ey Allah'ın Resulü? dedim.
Her tarafınla, cevabını verdi.[112]

5001... Osman İbn Ebi'l-Âtike'den (rivayet edilmiştir); dedi ki:
(Avf ibn Malik, bir önceki hadiste sözkonusu edilen) "Her tarafımla mı gireyim" sözünü sırf çadırın küçüklüğünden dolayı (şaka olsun diye) söyledi.[113]

5002... Hz. Enes den (rivayet edilmiştir); dedi ki: Rasülullah (s.a.) (birgün) bana: "Ey iki kulaklı!" diye şaka yaptı.[114]

Açıklama

Görüldüğü gibi, Hz. Peygamber, Özel hayatında lâtif şakalara yer vermiştir. Ashab-ı kiram da onun şakalarındaki incelikleri ve özellikleri kavrayarak yerinde, tatlı ve latif latifler yapmaktan geri durmamışlardır. (5000) numaralı hadis-i şerifle (5001) numaralı hadis-i şerifler, sahabe-i kiramın bu nevi şakalarına bir misal teşkil ederken, (5002) numaralı hadis-i şerif de Resulü Zişan efendimizin söz konusu şakalarından birini teşkil etmektedir.
Bilindiği gibi herkes iki kulaklıdır. Hz. Enes de herkes gibi iki kulaklıdır. Bu itibarla iki kulaklı olmak bir özellik teşkil etmediği için zikre değmez gibi görülmekle beraber, bu tabirle "söylenen sözleri çok dikkatlice dinleyip anlayan ve insanın iki kulaklı bir ağızlı olarak yaratılmasındaki hikmeti kavrayarak dilini lüzumsuz lakırdılardan koruyan, iki dinleyip bir söyleyen" gibi manalar kasd edildiği düşünülürse, bu tabirin muhatabın gönlünü ne kadar hoş edeceği, onun özelliklerini nasıl bir vecazetle ortaya koyacağı ve ne kadar lâtif bir şaka olduğu kolayca anlaşılır.Biz Hz. Peygamberin şakalarındaki Özellikleri (4998-4999) numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmedik.[115]

85. Bir Kimsenin Malını Haberi Olmadan Şaka Diye Almanın Hükmü

5003... (Abdullah b. es-Saib b. Zeyd b. Said'in) dedesinden rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Rasülullah (s.a.)'i şöyle buyururken işitmiş:
"Sizden biriniz (din) kardeşinin herhangi bir malını şaka ve ciddî olarak almasın" Süleyman (b; Abdurrahman bu hadisi); "şaka olsun diye de almasın ciddiyetle de (almasın" şeklinde yukarıdaki metnin manasına uygun olarak) rivayet etti. (Hadisin kalan kısmı şöyledir):
"Kim (din) kardeşinin bastonunu (bile haberli veya habersiz olarak) almışsa onu derhal geri versin"
Ebu Davud dedi ki; Bu hadisi, bana rivayet eden iki râviden biri olan Muhammed b. Beşşâr, İbn Yezid'(in isminji zikretmedi. (Yani onu atlayarak sanki hadisi, bizzat Hz. Peygamberin ağzından dinlemiş gibi;
"Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki:..." diye rivayet etti.[116]

Açıklama

Metinde geçen; "şaka ve ciddî olarak almasın" sözü şu manalara gelmektedir:
1. Sizden biriniz, din kardeşinin malını, sahiplenmek gayesiyle şakaya tutturarak veya oyunla elinden almasın.
2. Sizden biriniz sırf kardeşini kızdırıp onunla eğlenmek maksadıyla onun malını ciddiymiş gibi görünerek elinden almasın.
3. Sizden biriniz din kardeşinin malını elinden her ne maksatla olursa olsun ciddî olarak da almasın şaka veya oyunla da elinden almasın.
Bilindiği gibi değeri az bile olsa her kesin malı kendi yanında kıymetlidir.
Bir müslüman maimı haksız olarak elinden ciddî bir şekilde almanın haramhğı ve kötülüğü bellidir. Nitekim bu husus; "Bir kimsenin sahibinin izni olmaksızın başka birinin malını kullanması caiz değildir."[117]
ifadesiyle formüle edilmiştir.
Bu malı zahiren ciddi görünüp de aslında geri vermek niyetiyle almakta ise malın sahibini korkutmaktan, üzmekten başka birşey yoktur.

Bir müslümanı korkutmak ise haramdır.[118] Sonradan vermek niyetiyle şaka olsun diye almanın ise hiçbir anlamı yoktur. Bu bakımdan bir kimsenin malım bu yollardan biriyle elinden almak asla caiz değildir.[119]

5004... Abdurrahman İbn Ebi Leylâ'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)'in sahabilerinin bize haber verdiklerine göre, (kendileri birgün) Peygamber (s.a.)'le yolculuk ederlerken içlerinden biri uyuyakalmış. Bunun üzerine onlardan birisi varıp o sahabinin yanında bulunan ipi almış. (Adam uyanıp da yanında bulunan ipi göremeyince) korkmuş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Bir müslümanın, bir müslümanı korkutması helâl değildir" buyurmuş.[120]

Açıklama

Hadis-i şerif şakayla bile bir müslümanı korkutmanın haram olduğuna delâlet etmektedir.[121]

86. Güzel Konuşmaya Özenerek Ağzı Doldura Doldura Konuşmak

5005... Abdullah ibn Amr'den (rivayet olunmuştur) Rasûkıllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah erkekler arasından dilini, ineğin dilini (otlara) doladığı gibi (kelimelere) dolay(arak konuş)an edebiyatçıya mığzeder."[122]

Açıklama

Hadis-i şerifte edebiyat gösterişi yapmak için ağzını doldura doldura, dilini evire çevire konuşan erkekler, dillerini dolaya dolaya ot yiyen ineklere benzetilmiştir.
Hadis-i şerifte sadece böyle edebiyat gösterisi için ağzını doldura doldura konuşan erkeklerin yerilmesi ve kadınlardan söz edilmemesi kadınların bu şekilde konuşmalarının caiz olduğunu ifâde etmek için değil, bu tür gösteriler daha ziyade erkeklerde görüldüğü içindir.[123] Binaenaleyh hadis-i şerifteki bu yerme hem erkekler, hem de kadınlar için geçerlidir.
Edebiyat gösterisi yapmak için hadis-i şerifte tarif edildiği şekilde konuşanların hayvanlar içerisinden sığıra benzetilmesine sebep ise, diğer hayvanlar otları yerken dişleriyle koparıp alırken sığırların dillerine dolayarak almalarıdır.[124] Bu bakımdan sözkonusu kimselerin durumuna hayvanlanıı içerisinde en çok benzeyen hayvan türü sığırdır.[125]

5006... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim, insanların gönüllerini cezbetmek için lüzumundan fazla söz öğrenirse Allah kıyamet gününde onun nafilesini de farzını da kabul etmez."[126]

Açıklama

Sarfü'I-Kelâm: Sözün fazlası, yani maksadı ifâde için gerekli olan sözün dışında ihtiyaç fazlası sözdür. Nitekim Hattâbî de; "Para bozdururken, iki paranın değişimi neticesinde taraflardan birinde meydana gelen fazlalığa sarf ismi verilir" demiştir.[127]
Bu mevzuda Hidaye yazan Burhaneddin Mergınânî de şöyle demiştir: "sarf, sözlükte artış anlamına da gelir. İmam Halil böyle demiştir. Bu nedenledir ki nafile ibadete sarf adı verilmiştir."[128]
İbnü'I Esir de "en-Nihâye" isimli eserinde şöyle diyor: "Sarf: Tevbe ve nafile anlamlarına geldiği gibi adi de: Fidye ve fariza anlamına gelir."
Rasulü Zişan efendimizin ihtiyaçtan fazla sırf insanlar üzerinde te'sir yapabilmek, onların kalplerini cezbedebilmek amacıyla edebiyat öğrenmeyi yermesinin sebebi, insanların gönlüne hükmederek onları şahsî emellerine ajet etmek gibi bir bencillik duygusundan kaynaklanmış olması ve sırf bu duygu ve düşüncelerle edebiyat öğrenen kimselerin riya, yalan ve yapmacılıktan kurtulmasının mümkün olmamasıdır. Fakat Allah için, hak yolda hakkın muzaffer olması için insanları etkilemek ve onları halka iletmek gayesiyle ihtiyaç fazlası süslü yaldızlı, edebî sözler öğrenmek ise makbuldür ve gözettiği gaye kadar ulvidir.[129]

5007... Abdullah İbn Ömer'den demiştir ki: Doğu (tarafın) da iki adam gelip bir konuşma yaptılar. Halk onların (bu konuşmalarını) (çok) beğendi, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"Gerçekten söz(ler) den oluşan sihir (ler) de vardır" buyurdu. Yahutta (şöyle dedi): "Gerçekten bazı sözler sihir (gibi büyüleyici)dir."[130]

Açıklama

Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre: Metinde konuşmaları beğenilen iki misafirden birisi, ez-Züberkân İbn Ethemdir. Bunlardan Züberkân çok fasih bir dille kendi faziletlerini sayıp dökmüş, Amr de çok edebi bir uslûbla onu kötülemiş, bunun üzerine Züberkân, "Ey Allah'ın Rasulü, aslında bu zatın benim hakkımda bildikleri, hakkımda sarfetmiş olduğu bu sözlerden ibaret değildir. Aslında bu zat benim bir çok iyiliklerimi de bildiği halde sırf hasedinden dolayı onları söylemiyor, sadece kendine göre kötü olan taraflarımı anlatıyor" dedi.
Amr ise ikinci defa söz alarak birinci konuşmasından daha te'sirli bir söz söyledi. Bunun üzerine Resul-i Zişan Efendimiz:

"Gerçekten bazı sözler sihir (gibi büyüleyicidir" buyurdu İhyaü Ulûmi'ddin'de Resulü Zişan efendimizin bu sözü söylemesinin sebebi şöyle anlatılıyor:
Amr ibn Bühtem bir gün arkadaşını övdü. Ertesi gün de onu yerdi, Hz. Peygamber, kendisine bu çelişkili hareketinin sebebini sorunca:
Ey Allah'ın Rasulü, bu adam dün bana iyi davranıp beni memnun etmişti. Ben de hakkında bildiğim bütün iyilikleri sayıp döktüm. Bugünse beni öfkelendirdi. Ben de onun hakkında bildiğim bütün kötülükleri dile getirdim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Gerçekten sihir gibi büyüleyici sözler vardır," buyurdu.
Bir Önceki hadis-i şerifin şerhinde de ifade ettiğimiz gibi böyle parlak ve büyüleyici sözler hakkın ortaya konması uğrunda söylendiği zaman hakkın değeri nisbetinde makbul ve ulvi olmakla beraber batıl davalar uğrunda sarf edildiği zaman da uğrunda kullanıldığı zulüm ve batıl kadar merdûd ve değersizdir. Bunun için insan söylediği sözün nereye varacağını iyice hesabetmeli, batılı veya haksızlığı müdafaadan son derece kaçınmalıdır. Resulü Zişan efendimiz:
"Ben ancak bir beşerim. Bazılarınızın ifadesi, bazılarınızdan daha inandırıcı olabilir. Bu bakımdan beni kimin lehine, din kardeşi aleyhine bir hüküm verirsem, şüphesiz lehine hüküm verdiğim kimseye ateşten bir parça kesmiş olurum"[131] buyurmakla bu hususa işaret etmiş, özellikle mahkemelerde böyle yaldızlı konuşma ve savunmaların haksızlığın hakka galebe çalmasında ne derece müessir olduğunu ve sahibini ne denli korkunç akıbetlere sürükleyeceğini çok veciz bir şekilde haber vermiştir. Hz. Peygamber bu hadisinde hakkı batıl, batılı da hak gösterebilen sözleri sihire benzetmekle böylesi sözlerle daima batılın hizmetinde olan sihir arasındaki benzerliği ortaya koymak istemiştir.[132]

5008... Ebû Zabye'den demiştir ki: Bir gün bir adam ayakta, bir konuşma yapıp sözü uzatmıştı. Bunun üzerine Hz. Amr ibn el-Âs şöyle dedi:
Eğer (bu adam) konuşmasını fazla uzatmayıp yerinde kesse idi kendisi için daha hayırlı olurdu. (Nitekim) ben Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Ben özlü konuşmayı bilirim -yahutta (bu şüphe raviye-aittir) -özlü konuşmakla emr olundum. Çünkü özlü konuşmak daha hayırlıdır."[133]

Açıklama

Hadis-i şerif Rasulü Zişan efendimizin özlü ve kısa konuşmayı sevdiğini ve bunu tavsiye ettiğini ifade etmektedir. Gerçekten de bir konuşmanın sürçme ve noksanlıklardan sâlim kalabilmesinin şartlarından biri sözü gerektiği kadar, konuşup, uzatmamaktır.[134]
Rivayet olunur ki, bir bedevi arap Rasûlullah (s.a.)'in huzurunda konuştu ve sözü uzattı. Bunun üzerine Peygamber efendimiz ona: "Dilin Önünde kaç perde vardır?" buyurunca, bedevi arap:
Dudaklarım ve dişlerim vardır, diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.)'e
"Allah Teâlâ böyle uzun konuşmaya dalanları sevmez. Onun için Çenab-ı Allah, ihtiyaç nisbetinde konuşup sözü kısa kesen kimsenin yüzünü ak eylesin."dedi.
Bazı belagat ehli diyor ki:
"Kişinin sözü faziletinin belgesi ve aklının tercümanıdır. Onun için sözü yerinde bırak ve azıyla yetin. Sultanını kızdıracak ve kardeşlerini nefret ettirecek uzun konuşmalardan sakın. Çünkü sultanını kızdıran ölüme maruz kalır ve kardeşlerini nefret ettiren de hürriyetini yitirir."[135]

87. Şiir Hakkında Gelen Hadisler

5009... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre),RasûlulIah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Birinizin içinin irin ile dolması şiirle dolmasından daha hayırlıdır."[136]
(Musannif Ehıı Davud'un arkadaşlarından) Ebu Ali dedi ki: Bana ulaşan haberlere göfp Ebu Ubeyd şöyle demiştir:
(Bu hadisin) manası (şudur: Kişinin kafasında) Kur an{-ı Kerim) ve ilim daha fazla olunca bize göre bu kişinin içi şiir/e dolu değildir. "Muhakkak ki sözlerin bazıları sihir (gibi)dir." Sanki (bu cümle) deki mana şöyledir: (Bir kimsenin) diğer bir insanı övmekteki ifadesi o hale erişir ki (dinleyen kimse) onu doğrular nihayet (bu konuşan kimse) kalpleri kendi sözüne çevirir. Sonra (bu adam) daha önce övmüş olduğu kimseyi kötüler nihayet (bu sefer de yine bütün) kalpleri bu seferki sözüne çevirir (inandırır). Sanki bu haliyle dinleyenleri büyülemiş olur.[137]

Açıklama

Hafız el Münzirî'nin açıklamasına "öre metinde geçen; "Muhakkak ki, sözlerin bazıları sihir (gibi etkileyicidir." cümlesinin tesirli söz söylemenin ya da öğrenmenin aleyhine mi, yoksa lehine mi, delalet ettiği konusunda ulema ihtilâfa düşmüştür:
1. Bazılarına göre: Hz. Peygamber, bu sözünde böyle etkili sözleri, kalpleri büyüleyip tesir altına alan çirkini süsleyip güzel, güzeli de çirkin gösteren sihire benzettiğine göre; elbette bu hadisiyle sihir gibi etkili sözleri kötülemek istemiştir. İmam-i Malik'in bu hadisi söylenmesi mekruh olan sözler babında rivayet etmiş olması onun da bu görüşte olduğunu ifade eder.
Bazıları da sihir ile bu türlü sözler arasındaki benzerliği de sihirbazlar nasıl sihirleriyle insanları kandırarak günah kazanırlarsa, bu tür sözleri söyleyen kimseler de kişileri sözleriyle etkileyerek onlara hakkı batıl, batılı da hak göstermek suretiyle durmadan günah kazanırlar, derler.
2. Bazılarına göre ise efendimiz bu hadis-i şerifleriyle sihir gibi etkileyici sözleri övmek istemişlerdir. Çünkü bu gibi sözlerle kalpler te'sir altına alınabildiği gibi, öfkeli insanların öfkeleri de teskin edilebilir. İnsanlar bu gibi etkili sözlerin te'siriyle zor

işleri göze alıp büyük zorlukları yenip başarılı bir halâle gelebilirler.
Nitekim sihir gibi etkili olan sözlerle ilgili olan bu hadisin şiirin hikmet olduğunu açıklayan cümlelerle birarada yanyana zikr edilmiş olması da buna delâlet eder. Çünkü biri övmek diğeri de yermekle ilgili iki cümlenin bir arada zikredilmesi ihtimali oldukça zayıftır.
3. Bazılarına göre de insanın içini irinle doldurmasının şiirle doldurmasından daha hayırlı olduğunu ifade eden cümlede yerilmek istenen şiir, kâfirler tarafından Hz. Peygamberi zemmetmek için söylenmiş olan şiirlerdir. Fakat bu görüşün yanlışlığı açıktır. Çünkü böyle bir şiirin kötü olması ve yerilmesi için insanın içini dolduracak kadar çok öğrenilmesine gerek yoktur. Böyle bir şiirin bir mısrası bile insanı küfre götürmek için yeterlidir.
Bütün bu görüşler birlikte gözden geçirilince bu konuda en doğru olan görüşün, Hz. Peygamberin bu hadisiyle insanları batıla yöneltme, hakkı batıl batılı da hak gösterme yolunda kullanılan sihir gibi etkili sözleri yermek istediğini söyleyenlerin görüşü olduğu kolayca anlaşılır.
4. İmam Ebu Hilal el-Askeri'ye göre Hz. Peygamber bu hadisiyle sihir gibi etkili sözlere karşı duyduğu hayranlığı dile getirmiştir. Bu ise sözü geçen sözleri öğmekten başka bir anlama gelmez.
5. İmam Nevevî'ye göre şiir genellikle insanı Kur'ân okumaktan ve diğer dinî ilimlerden alıkoyar. Bu sebeble, Hz. Peygamber, bu gibi şartlar altında ekseriyetle şiirle meşgul olup şiir öğrenmeyi yermiştir. Fakat, insanın kafasını ve gönlünü meşgul eden ilimlerin çoğunluğunu Kur'an-ı Kerim ve diğer dinî ilimler olunca şiirle meşgul olmasında bir sakınca yoktur. Çünkü bu durumda o kimsenin içini şiirle doldurduğu da söylenemez.
6. Ebu Ubeyd el-Bekrî ise bu konuda şunları söylemiştir: Ulemadan bazıları, bu hadis-i şerifin sihir gibi tesirli sözleri övmek için söylenmiş olduğunu zannettiler ve kitaplarında bu görüşe uzun uzun yer verdiler.
Bazıları da bu hadisin sihir gibi etkileyici sözleri, yermek için söylenmiş olduğunu söylediler. Nitekim, İmam Malik de bu görüşte olduğu için bu hadisi Muvatta'da "söylenmesi mekruh olan sözler" babına yerleştirmiştir. En doğru olan görüş de budur. Çünkü Yüce Allah'ın: "... yaptığınız sihirdir, fakat Allah onu boşa çıkaracaktır. Allah bozguncuların işini elbette düzeltmez..."[138] mealindeki âyet-i kerimede sihre "fesat: bozgunculuk" ismini vermesi de buna delâlet eder.
Süyutî'nin ifade ettiği gibi musannif Ebu Davud'un bu konudaki görüşü de böyledir.[139]
Gerçek olan şudur ki; yapılan işler, vasıta oldukları gayenin hükmüne tabi olduklarından batıla vasıta olan şiir veya nesirlerle uğraşmak, batıl ve merdûd; hakka ve hikmete vasıta olan nesir ve şiirlerle meşgul olmak, makbuldür.
Bu konuda Hanefî ulemasından İbn Âbidin şöyle demiştir: ".... Mekruh olan ilim, Müvelledînin gazel ve betalet şiirleridir. ... Binaenaleyh nükte yapmak, letafet göstermek, üstün teşbihler ve ince manalar ifade etmek maksadıyla az miktarda şiir söylemekde beis yoktur."[140]

5010... Hz. Ubey b. Ka'b'da demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurrdu: "Şüphesiz ki bazı şiirler hikmettir."[141]

Açıklama

Şiir, sözlükte bir şeyi zekâ ve fatenetle iyice anlatmak, manasınadır ve bilmek anlamına gelen ilimden daha özel bir manaya gelmektedir.
Istılahta ise kasden ve irade ile söylenen vezinli, kafiyeli sözdür. Şiirde kast ve iradenin bulunması şart olduğundan vezinli ve kafiyeli olarak gelen âyetlere ve hadislere şiir denilemez.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi açıklarken merhum Kâmil Miras şöyle demiştir: "Bundan sonra Buharî, şiir ve recez inşâd eden şairlerin kötülüklerini ve iyiliklerini tarif eden Şuarâ suresinin sonundaki dört âyeti zikretmiştir ki mealleri şöyledir:
"Şairler ki bunların ardınca sapıklar, azgınlar giderler. Görmez misin onlar (söz sahasının) her vadisinde dolaşırlar. (Hissin, lezzet ve nefret cihetlerini gıcıklarlar) ve yapmayacakları şeyleri (yaparız diye yalan) söylerler. Ancak iman eden (şair)ler ve hayır işleyenler ve Allah'ı çok zikredenler ve kendilerine (müşrikler tarafından) zulüm edildikten sonra intikam alanlar başka. O zulüm edenler hangi bir inkılab vakıasında yuvarlanacaklarını yakında anlayacaklar."
Tefsir sahiplerinin beyanına göre "Şairler ki, bunların ardınca sapıklar gider..."[142] âyeti nazil olunca, İslam şâirlerinden Abdullah b. Revaha, Ka'b b. Malik, Hassan b. Sabit Rasûlullah'a gelmişler ve ağlayarak:
Ya Rasûlllah! Allah Teâlâ bu âyeti gönderdi. Allah bilir ki biz şairiz, diye şikâyet etmişlerdi. Rasulü Ekrem de:
Âyetin alt tarafını,"... ancak inanıp yararlı iş işleyenler Allah'ı çok çok ananlar... müstesna..."[143] kavl-i şerifini okuyunuz, buyurmuştur.
Bu âyetlerle, izanıyla meşgul bulunduğunuz Ubeyy b. Ka'b hadisinin delâletleri veçhile şiirin, hayra fazilete teşvik ve tergib eden menfaatleri olduğu gibi fuhşa, sefahete hizmet eden zararlıları da vardır. Birinciler medih, ikinciler zemmedilmiştir."[144]
Nitekim Rasulü Zişan efendimiz şair Lebid'in: "Dikkat et ki Allah'dan başka her şey batıldır..." mealindeki şiirini en doğru söz olarak vasıflandırması[145] da hayra ve fazilete tevsik eden hayırlı şiirlerin de olduğuna ve bunları Hz. Peygamberin takdir ettiğine delâlet etmektedir. Bu konuda daha fazla bilgi için bir önceki hadis-i şerifin şerhine de müracaat edilebilir.[146]

5011... İbn Abbas'dan demiştir ki: Bir çöl arabı Peygamber (s.a.)'e gelerek (huzurunda çok fasih) bir dille konuşma' yaptı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Kuşkusuz bazı sözler sihir, bazı şiirler hikmettir" buyurdu.[147]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklamalar (5009) ve (5010) numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tek-rara lüzum görmüyoruz.[148]

5012... (Sahr b. Abdullah İbn Büreyde'nin) dedesinden demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: "Kuşkusuz bazı sözler sihir (gibi tesirledir, bazı ilimler cehalettir. Bazı şiirler, hikmettir, bazı sözler de vebaldir." (Bu hadis-i şerif bu şekilde rivayet edilmiştir) bunun üzerine Sa'sa'a b. Sûhan şöyle dedi: "Kuşkusuz bazı sözler sihir (gibi etkili) dir" sözüne gelince (bunun manası şudur):
"Hak bir adamın aleyhine olur. (fakat bu adam) delilleri dile getirmekte hak sahibinden daha güçlüdür. (Bu adam) konuşmasıyla toplumu etkiler ve gerçeği alır götürür. "Bazı ilimler de cehalettir" sözüne gelince (bunun da manası şudur:)
Bir âlim kendini bilmediği bir konuda konuşmaya zorlar, bu da onun cahilliğini ortaya çıkarır.
"Bazı şiirler hikmettir" sözüne gelince, bu hikmet olan şiirler ise (şiirlerden oluşan) vaazlar ve halkın öğüt aldığı darb-i meselelerdir.
"Bazı sözler de (söyleyen kimseler için) bir vebaldir" sözüne gelince (bu) sözünü kendisini ilgilendirmeyen ve (dinlemek) istemeyen kimselere söylemendir."[149]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi musannif Ebu Davud, Sa'sa'a b. Suhan'ın anlayışına göre açıklamıştır. Sa'saVnın yaptığı bu açıklama Ebu Davud (r.a)'ın anlayışına da uygundur.
Biz "Bazı sözler sihir (gibi etkili)dir." sözünü (5009) numaralı hadisin şerhinde, "Bazı şiirler de hikmettir" sözünü ise (5010) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Biz burada ancak daha önce izahı geçmeyen cümleleri tahlil etmeye çalışacağız.
1. "Bazı ilimler cehalettir." sözüyle kasd edilen ilim, falcılık gibi, tarihin kesinlikle tesbit edemediği karanlık devirlere ait İsrailiyyat kabilinden asılsız haberler ve faydasız bilgiler yığınıdır. Bunları öğrenmek insana birşey kazandırmadığı gibi hem faydalı bilgiler öğrenmek için son derece kıymetli olan zamanın zayi olmasına sebep olacağı, hem de gerçekten lüzumlu olan bilgileri Öğrenmeye fırsat bırakmayıp, onların yerini alacağı için, bu bilgiler cehaletle özdeştir. Son derece kısıtlı olan ömrünü bunlarla geçiren kimse, gerçek ilmi öğrenmeye imkan bulamayacağından cahil kalmaya mahkûmdur. Onun için efendimiz bu tür bilgileri öğrenmenin insanın gerçek bilgileri öğrenmesine engel olacağını haber vererek ümmetini bu hususta ikaz etmiştir.
Bu cümleyi daha farklı şekillerde anlayanlar da vardır. Bazılarına göre bu cümle ile anlatılmak istenen kişinin ilmiyle amel etmemesidir. Çünkü kişi bilgisiyle amel etmeyince, hiç bilgisi olmadığı için amel edemeyen cahilden farkı kalmaz.
Bazılarına göre de bu cümle ile kast edilen, bilmediği konularda konuşmaya kalktığı için çelişkili tutarsız sözler söylemek durumuna düşen âlimdir. Çünkü her ne kadar diğer konularda bilgisi varsa da bilmediği konularda konuşarak bilgi vermeye kalktığı için onun vermeye çalıştığı bu sözde bilgiler aslında cehaletten başka birşey değildir.
2. "Bazı sözler de vebaldir." cümlesine gelince, bu cümle ile kast edilen: "Belanın gelmesini temenni eder mahiyette veballi sözler söylemek ve karşıdakine kendisini ilgilendirmeyen ya da seviyesinin üzerinde olan sözler söyleyerek onu bıktırmaktır."
Metinde geçen "... delil getirmekte hak sahibinden daha güçlü olur..." cümlesini (3583) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[150]

5013... Said b. el-Müseyyeb de demiştir ki:
(Bir gün Hz.) Ömer mescidde şiir söylemekte olan Hz. Hassan (b. Sabitle uğradı. (Onu şiir söyler vaziyette görünce) O'na (şöyle göz ucuyla) bir baktı, bunun üzerine Hz. Hassan (O'na hitaben):
Ben bu mescidde senden daha hayırlısı var iken de şiir söylerdim." dedi.[151]

5014... Hz. Said b. el-Müseyyeb Hz. Ebu Hüreyre'den de (bir önceki hadisin) manasını (rivayet etmiştir. Ancak bu rivayette ravilerden Ma'mer bir önceki hadisten fazla olarak şunu da) ilave etmiştir: (Hz. Ömer camide şiir okunuşuna karşı bakışlarıyla gösterdiği tepkiye, Hz. Hassan'ın) Rasûlullah (s.a.)'in bu hususta vermiş olduğu izne dayanmak suretiyle karşılık vereceğinden korktuğu için O'na (mescidde şiir söylemesi hususunda) izin verdi.[152]

Açıklama

Hassan b. Sabit (r.a)'ın kendisinden rivayet edilen eder. bir hadis-j şerifte açıklandığı üzere Rasûlullah (s.a.) O'na: "Onları hicvet (korkma) Cibril seninle beraberdir."[153] buyurmuştur.
Aynı şekilde mü'minlerin annesi, Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.), Hassan için mescidde bir minber kurdurur, Hz. Hassan da o minberin üstüne çıkıp kâfirleri hicv edermiş.[154]
Edebiyat meraklısı kimselerin gerek kendilerinin gerek başkalarının şiirlerini söylemeleri caiz olup olmadığı meselesi müctehidleri iki kısma ayırmıştır: Bir takımları şiir söylemenin mutlak surette caiz olduğunu söylemişlerdir. Şa'bî, Amr ibn Sa'd Becelî, Muhammed İbn Şirin, Said İbn el-Müseyyeb, Kasim, Sevrî, Evzâî, Ebu Hanife, Malik, Şafîî, Ahmed b. Hanbe Ebu Yusuf, Muhammed, İshak, Ebu Sevr, Ebu Ubeyd (r.a.) bu görüştedirler. Sözü geçen fıkıh imamlarına göre, Hicivden, fuhuşdan, müslümanlardan birinin şeref ve haysiyyetine taarruzdan uzak olan şiirleri söylemekte bir sakınca yoktur. Delilleri ise "Ey Allahım, Hassan'i rû-hü'l Kudüs ile te'yid buyur."[155] mealindeki hadis-i şerifle konumuzu teşkil eden hadisin şerhi esnasında geçen hadislerdir.

Mesrûk ile, İbrahim Nehaî, Salim İbn Abdullah, Hasan-ı Basrî ve Amr ibn Şuayb (r.a.) ise şiirin rivayetini de söylenmesini de mekruh görmüşlerdir. Delilleri ise "Şairlere gelince; onların ardınca ancak sapıklar gider."[156] mealindeki âyet-i kerime ile "Birinizin içinin irin ile dolup harap olması şiirle dolu olmasından daha hayırlıdır."[157] Mealindeki hadistir.
Şiir söylemekte bir sakınca olmadığını söyleyen fıkıh imamlarınca buradaki nehy her şiire şâmil olmayıp sadece fuhş-u kelâm ile karışık olan şiirlere şamildir.
Nitekim Rasulü Ekrem (s.a.)'in çok kere şiir dinlemiş olmaları, veznini değiştirerek bile olsa başkalarının şiirlerini okumaları ve Özellikle, Hz. Hassan'ı her fırsatta şiire teşvik buyurmaları da bu görüşü te'yid etmektedir.
Her ne kadar müşriklere karşı şiirle sebb ve hicivde bulunmak caiz ise de , kâfirlerin de buna karşılık vererek, ehl-i İslama küfretmeleri ihtimal dairesine gireceğinden, bunu müslüm anların başlatması caiz görülmemiştir. Fakat tecavüzü müşrikler, başlatırlar da aynı silahla müdafaa zarureti hasıl olursa o zaman bunda bir sakınca yoktur. Çünkü "müşriklerle, mallarınız, canlarınız ve dillerinizle mücadele ediniz." buyurulmuştur.[158]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Hz. Ömer mescidde şiir söylemenin caiz olmadığı görüşünde imiş. Hz. Hassan b. Sabit'i şiir söylerken görünce bunu tasvib etmemiş ve tasvib etmediğini bakışlarıyla belli etmiş. Hz. Ömer'in bakışlarındaki manayı sezen Hz. Hassan: "Ben'bu mescidde senden daha hayırlısı varken de şiir söylerdim" diyerek Hz. Ömer'e karşı kendini savunmaya başlamış. Hz. Ömer onun, kendisini savunmaya kararlı olduğunu ve bu hususta Hz. Peygamberin kendisiai tasvib ettiğini ileri sürerek kendisine cevap vermeye hazır olduğunu gördüğü için Hz. Peygamber'e dayanılarak kendisine cevap verileceği ve neticesiz kalacağı belli olan bir münakaşaya girmek istememiştir.
Bezlü'l-Mechud yazarına göre gerçekte bu konuda, Hz. Ömer'in görüşü daha isabetli idi. Çünkü Hz. Peygamber devrinde mescidde şiir söylemeyi gerektiren sebepler vardı. Hz. Ömer devrinde bu sebeplerden hiç birisi kalmamıştı.
Hassan b. Sabit el-Ensari (r.a.) Muhadramindendir (yani hem cahi-liyyet döneminde hem de İslamiyet döneminde yaşamıştır). 120 sene yaşamış bunun yarısını cahiliyye devrinde yarısını da İslamda geçirmiştir. Babasıyla iki ceddinin de yüzyirmişer sene yaşadıkları rivayet olunur. Künyesi Ebu'l-Velid, yahut Ebû Abdurrahman'dır.[159]

5015... Hz. Aişe'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) Hassan b. Sabit için mescide bir minber koy(dur)wuştu. (Hz. Hassan) o minberin üzerine çıkar, Rasûlullah (s.a.) aleyhine konuşanları hicvederdi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Muhakkak ki, Allah'ın Resulünü savunduğu sürece, Ruhulkudus Hassan ile beraberdir."[160] buyurdu.[161]

Açıklama

Hicviyye: Kusur ve aybın teşbih ve teşhiri için yazılan şiirler hakkında kullanılan bir tabirdir. Bu türlü nesir yazılara da o ad verilir. Birinin kusur ve ayıbını meydana koymak manasına gelen Arapça "Hecv" kökünden gelmektedir. Üstat Tahir Olgun'un dediği gibi "hiciv yahut hecv" maddesinin bu telaffuzu bizim ağzımıza zor gelmiş olmalıdır ki inceltilmiş "hicv" yapılmıştır.[162]
Ruhulkudus: Cebrail aleyhisselamdır.[163]

Bazı Hükümler

1. Hakkı ve hakikati ifade eden ve içerisinde dinen yasaklanmış sözler bulunmayan şiirleri yazmak ya da okumak caizdir.
2. Mubah şiirleri mescidde okumak caizdir. (Bu madde ile ilgili fıkhı görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladık).
3. Ruhulkudus, Cebrail aleyhisselamdır.[164]

5016... Hz. İkrime'den (rivayet edildiğine göre) Hz. Abbas: "Şairlere gelince onların ardınca azgınlar gider."[165] âyetini okumuş ve şöyle demiştir: (Yüce Allah) âyetin şairlerle ilgili olan bu hükümünden: "Ancak iman etmiş, salih amel işlemiş ve Alah'ı çokça zikretmiş olanlar...
müstesna"[166] buyruğu ile (anılan kimseleri, bu hükmün dışında tutarak) nesh istisna etmiş (onları hariç bırakmış)tır.[167]

Açıklama

Bu konuda İbn Kesir (r.a) şöyle diyor: Muhammed b İshak'ın Yezid İbn Abdullah İbn Kusayt'dan, onun ta Temim ed-Dari'nin kölesi Ebu'l-Hasan Salim el-Berrad'dan rivayetinde o, şöyle anlatmış: "Şairlere gelince, onlara da azgınlar uyar."âyeti nazil olduğunda, Hassan b. Sabit, Abdullah b. Revaha ve Ka'b b. Malik ağlayarak Allah Rasulü (s.a.)'ne geldiler ve:
Bu âyeti indirdiği sırada şüphesiz Allah Teâlâ bizim şair olduğumuzu biliyordu, dediler. Allah Rasulü (s.a.):
"Ancak iman etmiş, salih amel işlemiş olanları müstesnadır." âyetini okuyup: İşte bunlar sizlersiniz, "Allah'ı çokça zikretmiş olanlar müstesnadır." ayetini okuyup: İşte onlar sizlersiniz, "zulme uğratıldıktan sonra zafer kazananlar müstesnadır."ayetini okuyup: İşte onlar sizlersiniz, buyurdu.[168]

88. Rüya Hakkında Gelen Hadisler)

5017... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) sabah namazın(ı kıldık)tan (sonra yüzünü cemaate doğru) dönünce (onlara):

Bu gece sizden biri(niz) rü'ya gördü mü? diye sorar ve şöyle dermiş: "Muhakkak ki (artık) benden sonra Peygamberlikten, sadık rüyadan başka bir şey kalmayacaktır."[169]

5018... Hz. Ubâde b. Sâmit'ten (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Mü'minin rü'yası Peygamberliğin kırkalti cüz'ünden bir cüz'dür."[170]

Açıklama

(5017) numaralı hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin vefatı ile peygamberlik görevinin sona erdiği ve vahyin ebediyyen kesildiği, binaenaleyh artık bundan sonra sadık rü'ya-lardan başka istikbalde olacak hadiselere dair haberleri alma yolunun kalmadığı ifâde edilmektedir.
Buna göre, Hz. Peygamberin dar-i bakaya irtihali ile Peygamberlik sona ermiş ve gayba ait haberleri bilme hususunda ilham kabilinden olan rü'yadan başka bir yol kalmadığından artık gaybı bilme konusunda elde nübüvvet gibi kesin bir delil kalmamıştır. Çünkü her ne kadar rü'yayı sa-dıka ve ilham hak ise de bir kimsenin görmüş olduğu rüya ve almış olduğu ilham kendisi için bir delil olsa da başkaları için delil olamaz. Mevzu-muzu teşkil eden (5017) numaralı hadis ise sahibi için bir delil ve gayba ait sağlam bir bilgi kaynağı olması bakımından sadık rü'ya vahye benzetilerek Peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüz sayıldığı ifade edilmektedir. Bazılarına göre ise Peygamberlikten bir cüz olduğu söylenen sadık rü'yadan maksat, Yusuf (a.s.)'a verilen rü'ya tabiri ilmidir.
Hafız İbn Hacer'in Fethü'l - Bari'de açıkladığına göre sadık rü'yanıh Peygamberliğin kaç cüz'ünde bir cüz olduğuna dair rivayetler çok farklıdır. Bunlar içerisinde en sahih olan rivayetler sadık rü'yanın peygamberlikten; 1/26, 1/40, 1/45, 1/48, 1/47, 1/49, 1/50, 1/70, 1/76, cüz olduğuna dair rivayetlerdir. Peygamberlikten 1/24, 1/25, 1/27, 1/42, 1/72, cüz olduğuna ifade eden zayıf rivayetler de vardır.
Hattâbî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden (5018) numaralı hadis-i şerifi, rüya mselesinin aslını tahkik ve tetkik etmekte ve onun başkalarında değil de sadece peygamberlerde peygamberliğin cüz'lerin-den bir cüz olduğunu ve peygamberlerin uyanık iken vahy aldıkları gibi uyurken de rü'yalarmda vahy aldıklarını ifade etmektedir.
Yine Hattâbî'nin (r.a.)'in haber verdiğine göre İbn el-Arabî Umeyr'den naklen: "Peygamberlerin rü'yası vahiydir" mealinde bir hadis rivayet etmiş ve arkasından: "... yavrum ben rü'yamda seni boğazladığımı görüyorum. Artık bak ne düşünürsün? (çocuk ona şöyle) dedi:
Babacığım! Sana ne emr ediliyorsa yap..."[171] âyet-i kerimesini okumuş."
Sadık rü'yanın peygamberliğin cüzlerinden biri olarak bildirilmesi ve bu mevzudaki rivayetlerin farklı olması meselesine gelince; bu hususta çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:
"Bab'ımız rivayetlerinde salih rü'yanın peygamberliğin cüz'lerinden olduğu üç hadisle bildirilmektedir. Bunların en meşhuruna göre rü'ya peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür. İkinciye göre kırk beş, üçüncüye göre yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür. Müslim'den başkalarının rivayetlerinde cüz sayıları daha da değişmektedir. Meselâ İbn Abbas (r.a) bir rivayetinde: "Elli cüz'ünden bir cüz'ü": İbn Ömer rivayetinde: "Yirmi altı cüz'ünden bir cüz'ü"; Ubade rivayetinde; "kırkdört cüz'ünden bir cüz'üdür." denilmişir. Taberi bu ihtilâfın, rü'yayı görenlerin muhtelif olmasından ileri geldiğine işaret etmiştir.
Salih mü'minin rü'yası, Peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz, fasıkm rü'yasi ise yetmiş cüz'ünden bir cüz olur. Bazılarına göre bu ihtilâftan murad: Gizli rü'yalar yetmiş cüz'den bir cüz', aşikâr (açık) rü'yalar kırk altı cüz'den bir cüz'dür, demektir. Bir takımları da şöyle demişlerdir: "Peygamber (s.a.)'e yirmi üç sene vahy geldi. Bu yirmiüç senenin on üçü Mekke'de, onu Medine'de geçti. Daha önceki, altı ayda vahyi rü'yada görmüştür. Bu altı ay kırk altı ayın bir cüz'üdür.
Mâziri diyor ki: "Ulemadan bazıları rü'yaların peygamberlikle hasıl olan ve o sayede temyiz edilen şeylere kırk altıda bir cüz1 nisbetinde benzerliği olduğunu söylemişlerdir. Bazıları birinciye (yani altı ay rü'ya meselesine) itiraz etmiş. Rasûlullah (s.a.)'in peygamberlik gelmezden Önce, vahyi tam altı ay rü'yada gördüğü, tam sabit olmamıştır. Bir de peygamber olduktan sonra birçok rü'yalar görmüştür. Bunlar da altı aya katılınca nisbet değişir, demişlerdir. Bu ikinci itiraz batıldır. Çünkü vahyden sonraki rü'yalar melek vasıtasıyla olmuştur ki, bunlar da vahye dahil olur, ayrıca hesaba katılmazlar.[172]
Bu konuda İbn el Esir En-Nihaye isimli eserinde şöyle diyor: "Sadık rü'yanm peygamberlik cüz'lerinden bir cüz' olduğu açıklanırken Özellikle kırkaltı cüz'den bir cüz olduğu üzerinde durulmasının manası şudur: Bilindiği gibi sahih rivayetlerin ekserisine göre Hz. Peygam-ber'in peygamberlik görevi yirmiüç sene sürmüştür Bunun altı ayı (yani yarım yıl) sâdık rü'ya ile geçmiştir. Bu altı aylık dönemde Hz. Peygamber vahyi hep sadık rü1 yalarla almıştır. İşte bu altı ay peygamberlik süresinin tümüne nisbetle kırk altıda bir cüz' eder. Hadis-i şerifte anlatılmak istenen budur. Bu konuda gelen rivayetlerin kuvvetlisi de budur. Rü'yayı sadıkanın peygamberliğin kırk altı cüz'ünden biri olduğunu ifade eden rivayetler bir birbirlerini desteklemektedirler.
Ancak sadık rüya'mn peygamberliğin kırkbeş cüz'ünden bir cüz' olduğunu ifade eden rivayetler bulunduğu gibi, kırk cüzünden bir cüz' olduğunu ifade eden rivayetler de vardur. Bu rivayetlerin manası da şudur:
Bilindiği gibi Hz. Peygamber efendimiz vefat ettiği zaman tam 63 yaşını doldurmamıştı. Tam altmış iki buçuk yaşında vefat ettiğini söyleyenlere göre peygamberlik dönemi yirmi iki buçuk sene sürmüştür. Ki Hz. Peygamberin sadık rü'yalarla geçen altı aylık peygamberlik dönemi, bu yirmi iki buçuk yılın kırkbeş cüz'ünden bir cüz' eder. Hz. Peygamberin peygamberlik döneminin yirmi yıl sürdüğünü ifade eden rivayetler nazar-ı itibâra alınırsa sözü geçen sadık rüya dönemi peygamberliğin kırkta bir cüz'ü eder. Sadık rü'yanın peygamberliğin bir cüz'ü olduğu ifadesine bakarak peygamberliğin bir takım cüz'lerden meydana geldiğini ve bu cüz'lerden birine sahip olan kimsenin peygamberlikten bir cüz'e sahip olacağını zannetmek doğru değildir. Bu sözün manası peygamberliğin bir takım hasletleri vardır. Sadık rü'ya görmek de onların bu hasletlerinden biridir,

demektir.
Burada geçen "peygamberlik" sözüyle peygamberlerin getirip de ümmetini kabule çağırdıkları esaslar da kast edilmiş olabilir. Buna göre hadisin manası şudur: Sadık rü'ya peygamberlerin ümmetlerine tebliğ ettikleri kırk altı esasdan biridir."[173]

Bazı Hükümler

1. İmamın selam verdikten sonra cemaata karşı dönmesi müstehabtır.
2. Rü'ya gören olup olmadığını sormak ve günün evvelinde acele edip te'viline koşmak müstehabtır. Çünkü bu vakitte zihni henüz dünya işlerine dağılmamış, rü'yayı görende ara uzamadığı için henüz rü'yayı karıştırmamışur. Rü'yada hayra teşvik gibi acelesi müstehab olan şeyler de bulunabilir.
3. Sabah namazından sonra ilim ve rü'ya tabiri gibi şeyler hususunda konuşmak mubahtır.
4. İlim veya başka birşey için kıbleye arka çevirerek oturmak mubahtır.[174]
5. Sadık rü'ya peygamberlik cüz'lerinden bir cüz'dür.[175]
5019... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Kıyametin kopma) zaman(ı) yakalaşmca müslümanın rü'yasi hemen hemen yalan çıkmayacaktır. (Müslümanlar) rü'yası en doğru olanları, sözü en doğru olanlarıdır.
Rü'ya üç kısımdır: (Birincisi) Allah'dan bir müjde olan sâlih rü'yadır, (ikincisi) şeytanın üzüntü vermesinden ibaret olan rü'yadır. (Üçüncüsü de) kişinin kendi kendine içinden geçirdiği düşüncelerden oluşan rü'yadır.
Biriniz uykusu içinde hoşlanmadığı birşey görürse hemen kalksın namaz kılsın ve onu kimseye söylemesin."
(Hz. Ebu Hüreyre yahutta ravi Muhammed b. Şirin) dedi ki:
"(Rü'yada) köstek (görme)yi severim. Bukağı (görmek) den hoşlanmam, (çünkü) köstek dinde sebat demektir."
Ebu Davud Dedi ki: (Metinde geçen) "zaman yaklaşınca" (sözü) gece ile gündüz(ün süreleri birbirine) yaklaştığında yani eşit olduklarında anlamına gelmektedir.[176]

Açıklama

Bilindiği gibi "rü'yet" uyanık iken görmek demektir. Uyurken görmek ise "rü'yâ" kelimesi ile ifade edilir. Metinde geçen "zaman yaklaştığında" sözüyle kasd edilen, kıyametin kopma vaktinin yaklaşmasıdır. Buna göre kıyametin kopması yaklaştığı zaman müslümanların rü'yaları hemen hemen tamamen sadık rüya olacaktır. Rü'yalarinda gördükleri aynen çıkacaktır.
Bazılarına göre bu sözle kasdedilen, gece ile gündüz sürelerinin birbirlerine yaklaşmalarıdır. Hadisin sonundaki ilaveden de anlaşıldığı üzere Musannif Ebu Davud da bu görüştedir.
Bilindiği gibi gece süresi ile gündüz süresinin birbirine en çok yaklaştıkları aylar eylül ve mart aylarıdır. Bu sürelerin eşitleştiği tarihler ise sözü geçen ayların yirmibir ve yirmi ikinci günleridir.
Bu bakımdan rü'ya tabircileri en doğru rü'yaların bahar mevsimlerinde görülen rü'yalar olduğunu söylemişlerdir.
Bazılarına göre de sözü geçen "vakif'ten murad, kişinin ecelinin yaklaştığı vakittir, kişi bu çağda olgunluk dönemini yaşadığı için rü'yalarinda da doğruluk vardır.
"Müslümanların rü'yası, en doğru olanları; sözü, en doğru olanlarıdır" sözü ile anlatılmak istenen de şudur: "Sadık rü'yaları en çok görenler sözü en doğru olan kimselerdir." Çünkü sözüne yalan karışanların gönlü yalanla meşgul olacağından onların rü'yalarına da yalan karışır.
İmam Gazali (r.a.)'nin ifadesiyle yalan sözler, kalp aynasını lekelendireceğinden, yalan söyleyen kimsenin rü'yası da kalbine Levh-i Mahfuzdan aksedecek görüntüler, açık seçik bir şekilde netleşmeyecek, bilakis bulanık ve karışık olacaktır.
Merhum A. Davudoğlu mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlere yer veriyor:
"Rü'yada köstek görmeyi severim, bukağıdan hoşlanmam." cümlesi hakkında ulema şunları söylemiştir: - Köstek görmeyi sevmesi, köstek ayaklara takıldığı içindir. Bu da günahlardan, kötülüklerden ve bilumum batıl şeylerden vazgeçmeyi bildirir. Bukağıya gelince onun yeri boyundur. Hem bukağı cehennemliklerin sıfatıdır. Nitekim hak teâlâ hazretleri:
"Biz onların boyunlarına bukağı vuracağız..."[177] "Boyunlarına bukağılar vurulduğu vakit"[178] buyurmuştur. Tabiin uleması ise bu cümledeki iki sözü derecelere ayırmış ve -uyuyan kimse mescidde veya hayırlı bir kalabalık içinde yahut güzel bir halde ayaklarına köstek vurulduğunu görürse, bu onun iyi halde sebatine delildir. Söz sahibi bir kimsenin rü'yasında kendisini bu şekilde görmesi de iyi halde sebatına delildir. Kendisini ili'yasında bir hasta veya mahbus, yahut müsafir veya felaketzede bir kimse halinde görürse, görenin bulunduğu halde sabit olduğuna delildir.
Köstekle beraber bukağıda bulunmak gibi sevilmeyen bir şey de görürse bu sefer netice sevimsiz çıkar. Çünkü bukağı azab göreceklerin sıfatıdır.
Bukağıya gelince, boynuna takılmış görürse kötüdür. Mamafih karine bulunduğu takdirde, büyük mertebelere delalet eder. Elleri kelepçeli görmek iyidir. Onların kötülüğe uzanmayacaklarına delaletdir. Bazan cimriliğine bazan niyet ettiği işi yapamayacağına delil olur, demişlerdir."[179]
Rü'yalar konusunda merhum Ömer Nasuhi Bilmen efendi şöyle diyor:
"Rü'ya uyku halindeki görüş veya görülen şey demektir. Rü'ya ne suretle vuku buluyor ve kaç kısma ayrılır? Bu bir nevi idrak midir? Yoksa hayalet ve evhamdan ibaret midir? Bu hususa dair Hadis-i şerif kitaplarında, ilm-i kelâmda, psikolojide birçok tezler vardır. Bunların hülasası şöyledir: Rü'yalar İbn Mâce, İbn Avf Malik'den rivayet ettiği bir hadis-i şerife nazaran üç kısımdır:

1. İnsanları mahzun etmek için şeytan tarafından; îka edilen bazı korkunç rüyalardır. Yüksek bir yerden düşmek, köpek tarafından ısırılmak gibi, bunlar esassız şeylerdir. İnsan böyle bir rü'ya görünce Cenab-ı Hakka sığınmalı ve bunu başkalarına hikaye etmemelidir.
2. İnsanın uyanıkken ehemmiyetle meşgul olduğu şeylere ait gördüğü rü'yalardir. Bunlar da birer kuruntu veya inhiraf-i mizaç neticesi olduğun--dan esassız şeylerdir.
3. Nübüvvet'in kırk altı cüz'ünden bir cüz'ü addolunan rü'yalardır. Bunlar taraf-i ilâhiden birer beşaret (müjde) veya inzar (korkutma) mahiyetinde olup bunların bir kısmını melekler ilham ederler.
Birinci ve ikinci kısım rüyalar, birer rüya'yı batıladır. Bunlara lisan-ı dinde "hulüm" denir. Cem'i: "ahlâm"dır. Bunlar karma karışık şeyler olduğundan "adğâsu ahlâm" da denir, adgâs, yaşı kurusuna karışmış ot demetleri demektir. Üçüncü kısım rüyalara ise birer "rüya'-yi sadıka" denilir. Bu sadık rüyalar, doğru sözlü, temiz yürekli, nezih itikatlı zatlara alel ekser nasib olur ve bu halde bunlara "rü'yâyı saliha" da denir.
Resulü ekrem (a.s.) efendimize yirmi üç sene vahy-i ilahi nazil olmuş ve bu vahy ilk altı ay zarfında lihikmetin rü'yayı saliha suretiyle tecelli etmiştir. İşte bu itibar iledir ki bu kabil rü'yalar birer hakikate tercüman olarak ilm-i nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz sayılmıştır. Nitekim bir hâdis-i şerifte (Er rü'yaü's-Salihatü cüz'ün min sittetin ve erbaine cüz'en minen-nüvveti) buyurulmuştur."[180]

5020... Ebu Rezîn'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Rü'ya yorumlandığı sürece bir kuşun ayağı üzerindedir. (Yani istikrarsızdır) Yorumlandığı zaman (yorumlandığı şekilde) yerine
iner." (Ravi Ebu Rezin) dedi ki Öyle zannediyorum ki (Rasûlullah (s.a.), sözlerine devam ederek şöyle) buyurdu: "Sen onu (seni) seven ve (rü'ya tabirini) bilen kimseden başkasına anlatma."[181]

Açıklama

Avnü'l-Mabud yazan bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle Hattabî, "Rü'ya yorumlanmadikça bir kuşun ayağı üzerindedir" ifadesinden maksat, yorumlanmadıkça rü'yanın istikrarsız ve askıda oluşudur." demiştir. Maksad bu olunca mana şöyle olur: Rü'ya yorumlanmadıkça kuşun ayağına takılı birş'ey gibidir, istikrarsızdır. Rü'ya yorumlanınca da yorumlandığı şekilde vuku bulur.
Yani bir rü'ya birden fazla yorumlanabildiği takdirde bu işiten anlayan bir kimse onu nasıl yorumlarsa o şekilde gerçekleşir ve artık diğer ihtimallere göre vuku bulması beklenemez. Bu itibarla bir kimse gördüğü rüyayı râstgele kişilere veya kendisini sevmeyenlere anlatmamalıdır. Sevenlerinden birisine veya ilim ve dirayetine güvendiği, ehil ve liyakatli bir zata yorumlatmalıdır ki, iyi biçimde bir yorum alabilsin. en-Nihaye yazan böyle açıklama yapmıştır.
Hadisde geçen: "Vâddin" seven demektir, "zîre'y" sözcüğü ise akıllı veya alim manasına yorumlanmıştır, Zeccâc, bundan maksat rü'yayı yorumlama işinden anlayan ve bu sahada bilgi sahibi olan kimse demektir. Çünkü böyle bir kimse rü 'yanın hakiki yorumunu veya buna yakın bir yorum yapar, demiştir.[182]

5021... Ebu Katâde (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
"Rü'ya Allah'dandır. Hulm ise şeytandadır. Biriniz, hoşlanmadığı bir rü'ya görürse sol tarafına üç defa tükürüp sonra onun şerrinden Allah'a sığınsın. Çünkü (o zaman) o rü'ya kendisine zarar vermez."[183]

Açıklama

Rü'ya ile hulm, ikisi de uyuyan kimsenin gördüğü manasına gelirse de ekseriyetle güzel düşlere "rü'ya", korkunç ve çirkin olanlarına "hulm" denilmek âdet olmuştur. Bundan dolayı hadiste teşrif izafeti kabilinden rü'ya Allah'a izafe edilmiş, hulm ise şeytana nisbet olunmuştur.
İmam Maziri diyor ki Ehl-i sünnetin, rü'ya hakkındaki mezhebine göre Allah teâlâ uyanık kimsenin kalbinde bazı hisler yarattığı gibi uyuyan kimsenin kalbinde de bir takım inançlar halk eder. Allah dilediğini halk eder. Bütün görülenler, Allah'ın halk ettiği şeylerdir. Lâkin rü'yayı ve başka şeylere sevinç alamet olarak yarattığı itikatları, şeytanı orada bulundurmadan yaratır, zararıı şeylere alamet olanları şeytanın huzurunda yaratır. Böylece bunlar mecazen şeytana nisbet edilirler. İşte Peygamber (s.a.)'in: "Rü'ya Allah'dandır, hulüm ise şeytandadır" sözünün manası budur. Yoksa "şeytan bir şey yapar" manasına değildir. Binaenaleyh sevilen düşün adı rüya sevilmeyenin adı da hulm dür.
Rasûlullah (s.a.)'ın: "Çünkü o düş kendisine asla zarar verecek değildir." sözünden murad "Allah teâlâ üç defa sol tarafına tükürüp şerrinden Allah'a sığınmayı o kimsenin korktuğundan kurtulup selâmete ermesine sebep kılmıştır. Nitekim sadakayı da malı korumak ve belayı defetmek için sebep halk etmiştir" demektir.
Binaenaleyh bu rivayetlerde zikredilen hususları, toplayıp hepsiyle amel etmek gerekir. Bir kimse korkunç bir rü'ya gördü mü, eûzu çekerek sol tarafına üç defa tükürmeli bulunduğu taraftan öbür yana dönmeli, hatta iki rekat namaz kılmalıdır. Bu suretle rü'ya hakkında rivayet edilen bütün hadislerle amel etmiş olur. Mamafih hadislerdekinin bazısıyla amel etmek dahi biiznillah zararı defetmek için kâfidir.
Kadı Iyaz diyor ki "Üç defa üfürme emri gördüğü kötü rü'yada hazır bulunan şeytanı kovmak, onu tahkir ve rezil etmek içindir. Sol tarafa tükürmek de solun sevilmeyen kir ve paslar mahalli olmasındandır. Sağ bunun aksinedir..."[184]
Kadı Iyaz'ın sol tarafa üflemekle, sol tarafa tükürmeyi ayrı ayrı zikretmesine bakarak bunların iki ayrı fiil olduğu

zannedilmemelidir. Çünkü-mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "nefes" kelimesiyle kast edilen tükürükle birlikte üfürmektir. Binaenaleyh tükrükle birlikte üfürmek birlikte yapılan iki fiildir. Kadı Iyaz tükrüğün ve üfürmenin ifade ettikleri manaları ayrı ayrı izah edebilmek için bunları ayrı zikr etmiştir.
Netice itibariyle hoşa gitmeyen bir rü'ya gören kimsenin yapacağı işler şunlardır:
1. Uyandığı zaman derhal hafif nefesle birlikte sol tarafına tükürür (Bkz. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif)
2. Üç defa "Allahım, görmüş olduğum bu rü'yanın şerrinden ve rahmetinden kovulmuş olan şeytanın şerrinden sana sığınırım" diyerek Allah'a sığınır.[185]
3. Uyanınca öbür tarafına döner.[186]
4. Allah'ın bu rü'yayı hayırlara getirmesi için dua eder.[187]
5. Bu rü'yayı kendisini seven ve rü'ya tabiri ilmine vakıf olan kimselerden başkasına anlatmaz.[188]
6. Bu hususlara riayet eden kimseye görmüş olduğu korkulu, rü'ya hiçbir zarar vermez.[189]
Hoşa giden güzel br rü'ya gören kimse ise şu hususlara riâyet eder:
1. Görmüş olduğu bu güzel rü'yadan dolayı Allah'a hamd eder.[190]
2. Bu rü'yayı Allah'tan bir müjde olarak kabul eder ve bunu başkalarına anlatır.[191]

5022... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz bir rü'ya gördüğü zaman (uyanınca) hemen sol tarafına tükürsün ve üç defa şeytandan Allah'a sığınsın, bir de üzerinde olduğu taraftan öbür tarafa dönsün."[192]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[193]

5023... Hz. Ebu Hureyre Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
"Kim beni rü'yada görürse uyanıkken de görecektir. -Yahut da-: Sanki uyanık iken görmüş gibidir. (Çünkü) şeytan benim şeklime giremez."[194]

Açıklama

Metinde geçen "uyanık iken de görecektir.." sözü üzerinde çeşitli açıklamalar yapılmıştır... Bütün bu görüşleri yedi maddede toplamak mümkündür:
1. Bu cümlede teşbih vardır. "Beni rü'yada gören aynen uyanık iken görmüş gibidir. Binaenaleyh beni rü'yada gören eğer uyanık iken görmüş olsaydı, uyanık iken görmesi aynen rü'yada gördüğüne uygun olurdu" demektir.
Ancak bu izah Hz. Peygamberin rü'yada aslî sıfatına uygun olarak görülmesiyle ilgilidir. Rü'yada asli sıfatlarına aykırı biçimde görülürse o zaman bu rü'ya te'vile muhtaçtır. Meselâ yüzü, gören kimseye dönük olarak görülmüşse bu hayra alamettir. Sırtı dönük olarak görülmüşse şerre alâmettir.
2. "Beni rü'yasında gören kesinlikle kıyamet gününde de görecek" demektir. Ancak bu görüş tenkid edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamberi kıyamet gününde ümmetinin hepsi görecektir. Binaenaleyh Hz. Peygamberi kıyamet gününde görmeyi sadece onu rü'yada görenlere tahsis etmenin bir anlamı yoktur.
3. "Beni rü'yasında gören benim hakikatimi görmüş demektir." anlamına gelir. Ancak bu görüş Hz. Peygamberin hakikatini görmek onu vefatından önceki cismi ve ruhuyla görmekle mümkün olacağından Hz. Peygamberin, o anda vefatından önceki suretiyle o zatın önüne gelip te-cessüm etmiş olmasını gerektirir ki; bir kimsenin Hz. Peygamberi vefatından sonra bu şekilde görmesi mümkün olmayacağı gibi, kabri de boş kalacağından, kabrini ziyarete gelenler boş bir mezarı ziyaret etmiş olacaklardır, gerekçesiyle tenkid edilmiştir,
4. "Beni rü'yasında gören, sağlığımdaki suretimle görmüştür" anlamına gelir. Bu görüşe göre Hz. Peygamberi rü'yasında Şemail kitaplarında tarif edilen şekle aykırı olarak görenlerin rü'yalarının sadık rü'ya olmayıp karışık rü'ya olması gerekir. Oysa şurası bilinen bir gerçektir ki, Hz. Peygamberi rü'yasında Şemail kitaplarında tarif edilen vasıflara aykırı olarak görmüş bile olsa onun rü'yası haktır. Fakat te'vile muhtaçtır. Mesela bir kimsenin onu rü'yada evine girerken görmesi evinin hayırlarla dolacağına alâmettir.
5. "Beni rü'yasında gören beni sağlığımda kullandığım aynadan görebilecektir" anlamına gelir ve bu mevzudaki görüşler içerisinde isabet derecesi en az olan görüş budur.
6. "Benim asrımda yaşadığı ve bana iman ettiği ve beni rü'yasında gördüğü halde uyanık iken göremeyenler mutlaka Medine'ye hicret etmek suretiyle uyanık iken de görmeye muvaffak olacaklardır" anlamına gelir.
7 . "Beni rü'yada gören kimse uyanınca mutlak surette tâbir veya hakikat yoluyla bu rü'yanın te'vilini anlayacaktır" demektir.[195]
8. "Beni rü'yada gören benim manamı kavramaya yarayacak bir misal görmüştür, cesedimi görmüş değildir" demektir.Bu görüş imam Gazzali'nindir.[196]
Her ne kadar Hz. Peygamberi vefatından sonra, uyanık iken görmenin mümkün olup olmadığı meselesi ulema arasında ihtilaflı ise de aslında sa-lihlerden büyük bir cemaatin Resul-ü zişan efendimizi rü'yalarında gördükten sonra uyanık iken de görüp müşkillerini sorarak öğrendikleri rivayetleri meşhurdur. Bunlar evliyanın kerameti nev'inden olaylardır.
İmam Şar'anî (r.a.) bu mevzuda şöyle diyor: "Sallalahü aleyhi ve Sel-lemt/".fendimize çokça salat ve selam getirmeye

çalışmalısın böylece o çevreye girebilecek ve efendimizi görecek bir yol bulmuş olursun..
.... Bu iz üzerinde yürüyen herhangi bir kişi bütün kusur ve kabahatlerdendim cay a kadar Rasûlullah (s.a.) efendimize salat ve selamı çoğaltırsa, artık o kişi uyanık bir halde iken istediği an (s.a.)'le buluşabilir..."[197]
".... Şeyh Nureddin Şûnî hazretleri günde onbinkez salat ve selam getirirdi. Ahmed Zehavî de kırkbin salat okurdu. Birgün bana şöyle demişti:
Bizim yolumuz yüce Peygambere salat ve selamı çokça getirmektir. Bu sayede Rasûlullah meclisimize uyanık halde şeref verir, ashab-ı kiram gibi kendisiyle sohbet eder, dinimizin kapalı yönlerini, şüpheli, zayıf olarak anlatılan hadislerin doğruluk derecesini kendisinden öğrenir, sonra tavsiyeleriyle amel ederiz.."[198]
İmam Gazzalî hazretleri el-Münkizu Mine'd-Dalâl isimli eserinde bu gerçeği şöyle ifade eder:
"Tarikatın başlangıcından itibaren keşif ve müşahedeler başlar, hatta onlar uyanık halde bile melekleri ve nebilerin ruhlarını görürler, onlardan sözler işitir ve faydalar temin ederler."[199]
Yine İmam Gazzali hazretlerine göre rü'yasında Hz. Peygamberi gören kimse aslında Hz. Peygamberin kendini değil, misalini görmüştür. Tıpkı rü'yasmda Allah'ı gören kimse gibi. Gerçekten hak teâlâ hazretlerinin temiz zâtı, suretten ve şekilden münezzehtir. Fakat o görünen misal onu tanımaya bir vâsıta olabilir."[200]
Bezlü'l-Mechud haşiyesinde açıklandığına göre bu konuda üç görüş vardır:
1. Rü'yasmda Hz. Peygamberi Şemail kitaplarında tarif edilen şekliyle görmüşse bu kimse rü'yasmda gerçekten Hz. Peygamberi görüştür. Metinde geçen "Çünkü şeytan benim şeklime giremez" mealindeki cümlede anlatılmak istenen de budur. Buna göre, her kim Hz. Peygamberi sakahndaki 21 adet beyaz kıldan bir tanesini dahi eksik olarak görse Hz. Peygamber'i gerçek şekliyle görmemiştir. Nitekim ashab-i kirâm'da Hz. Peygamberi rü'yalarında gördükleri zaman bunun doğru olup olmadığını Hz. Peygamber'in bilinen sıfatlarına uygun olup olmadığına göre değerlendirirlerdi.
2. Hz. Peygamberi rü'yasmda gören bir kimse her ne surette görürse görsün mutlak surette Hz. Peygamberi kalp gözüyle görmüştü.
3. Rü'yasmda Hz. Peygamber'i temiz kimselerin şeklinde gören kimse de Hz. Peygamberi gerçekten görmüştür.
Hz. Peygamber, bir kimseye rü'yasmda şarap içmesini emretse, bu emir o kimsenin günahkârlığını kinayeli olarak dile getiren bir söz olarak kabul edilir. Bir kimsenin öfkelendiği zaman karşısındaki ağzına pislik doldur, demesi gibi..."[201]
Bu konuyu el-Mevâhibü'l-Ledünniyye'den aktaracağımız şu cümlelerle noktalıyoruz: "Bir kimse Rasûlullah efendimizi gayet güzel bir suret üzre görse, gören kimsenin dininde güzel olduğu delalet eder. Azasından birini noksan olarak görse, gören kimsenin dininde bir noksan bulunduğuna delalet eder." Doğru söz bu sözdür. Nice kere tecrübe edilip böyle bulunmuştur, dediler. Bu takdirde Peygamber efendimizi rü'yada görmenin çok büyük faydası olur. Her kişi kendi halini müşahede eder. Noksanı varsa tamamlamaya çalışır. Güzel hali varsa onları daha da arttırmaya heves eder, şükür üzere olur. Velhasıl Rasûlullah efendimiz hazretleri parlak bir ayna gibidir ki, onda asla bulanıklık ve keder tozlan bulunmaz. Ona bakan kimse kendi suretini müşahede eder.
Rü'yada işitilen sözü hakkında da böyle demişlerdir. Mesela bir kimse rü'yasmda Rasûlullah efendimizden bir söz işitmiş olsa, sünnetine tatbik eder, eğer uygun düşerse haktır, eğer aykırı gelirse o işitenin kendi bozukluğu yüzündendir. Şerefli zatını görmek haktır. Aykırılık ve noksanlık olursa gören kimsenin kendi halinin öyle olmasındandır. En iyisini Allah bilir.[202]

5024... İbn Abbas (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuş: "Her kim bir suret yaparsa, Allah ona kıyamet gününde (yaptığı) o surete ruh verinceye kadar azabedecektir ve o kimse o surete ruh vere(bile)cek (güce sahip) değildir. Kim de görmediği bir rü'yayi gördüğünü iddia ederse, o kimse bir arpa tanesini (iki ucunu bir araya getirmek suretiyle) düğümlemeye zorlanır. (Bunu yapması ise imkânsızdır) ve her kim de kendisinden (işitmesini istemedikleri için) söz kaçıran bîr cemaatin konuşmasına kulak verirse kıyamet gününde onun kulağına saf kurşun eriği dökülecektir."[203]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte üç önemli günah üzerinde durulmakta ve bu günahların kıyamet günündeki cezalan haber verilmektedir:
1. Suret yapanlara kıyamet gününde yaptıkları resmin canını vermeleri teklif edilecektir. Onlar bu emri yerine getirinceye kadar kendilerine azab edilecektir. Allah'dan başka hiçbir kimsenin can vermeye gücü yetmediğinden bu kimseler de asla kendilerinden istenen bu can verme işini yerine getiremeyeceklerdir. Dolayısıyla bu azab Allah'ın affı erişmediği takdirde sonsuza kadar sürüp gidecektir.
Biz, suretin ne manaya geldiğini ve fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini bu eserimizin birinci cildinde, 227 numaralı hadisin şerhinde, açıkladığımızdan burada tekrara luzüm görmüyoruz.
2. Görmediği bir rü'yayı, gördüğünü iddia eden kimseye kıyamet gününde bir arpanın iki ucunu bir araya getirip düğümlemesi emredilecek, bu yerine getirilmesi imkansız olan emri yerine getirinceye kadar kendisine azab edilecektir. Bir başka ifadeyle eğer Allah'ın affı yetişmezse sonsuza kadar azab edilecektir.
Bu hususta uyanık iken yaşanan olaylar hakkında yalan söyleyen kimseye bu kadar ceza verilmezken rü'ya hakkında yalan söyleyen kimseye niçin bu kadar ceza veriliyor, diye itiraz edilirse, şöyle cevap verilir: "Çünkü rü'ya peygamberlikten bir cüz'dür." Binaenaleyh böylesine Önemli bir hadiseye yalan karıştırmanın cezası da o nisbette büyük olur.[204]
3. Konuştuklarının kendi aralarında gizli kalmasını isteyen kimselerin konuşmalarını gizlice dinleyen kimsenin kulağına kıjamet gününde.saf kurşun eriyiği dökülecektir. Bu kimse kulağıyla böyle çirkin bir suçu işlediği için böyle büyük bir cezayı

hakketmiş olur. Ancak arzulan hilâfına konuşmalarını dinlemiş olduğu bu kimselerle dünyada helalleşirse yahut-ta Allah'ın lütfü imdadına yetişirse o zaman bu günahtan kurtulur.[205]

5025... Hz. Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bu gece rü'yamda (kendimizi) Ukbe İbn Râ-fi'in evinde imişiz gibi gördüm. (Orada) bize İbn Tabe hurmasından hurma getirildi. (Ben de bu rü'yayı): Dünyada yükselme, âhirette de (iyi) sonuç bizim içindir ve dinimiz kemâle ermiştir, diye yorumladım."[206]

Açıklama

İbn Tab hurması: Araplar arasında Rutabu b. Tab, temrü ibn Tâb azku ibn Tâb urcûnu ibn Tâb isimleriyle anılan meşhur ve makbul bir hurma türüdür.
İbn Tâb ise Medine'de yaşamış bir zattır. "Tâbe" fiili güzel oldu. Tamamlandı ve kemâle erdi anlamlarına gelir. Hz. Peygamber, rü'yasında kendisini İbn Râfi'in evinde görmesini tefe'ül yoluyla yükseklikle yorumlamıştır. Çünkü Râfi yüksek demektir. İbn Râfi'in ismi olan Ukbe'den de yine tefe'ülen (yanı uğurlu sayma yoluyla) iyi sonuç manasını çıkarmıştır. Çünkü Ukbe sonuç anlamına gelir.
Resulü Zişan efendimiz riT yasında görmüş olduğu "İbn Tâb hurmalarım da îslâmiyetin güzelliğine ve kemâline yorumlamıştır. Çünkü yukarıda da açıkladığımız gibi "tabe" güzel oldu ve kemâle erdi manalarına geldiği gibi, iman da aslında tadh hurmaya benzer.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif rü'yaları iyiye yorumlamak gerektiğine delâlet etmektedir.[207]

89. Esnemek Konusunda (Gelen Hadisler)

5026... (İbn Ebi Said el-Hudrî'nin) babasından (rivayet ettiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz esnediği zaman (eliyle) ağzını tutsun. Çünkü şeytan girer."[208]

5027.. Süheyl'in (yine İbn Ebi Said el-Hudrî' ve onun babası yoluyla yaptığı) diğer bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"(Birinizin) namazda esne(mesi gel) diği vakit gücü yettiği kadar ona engel olmaya çalışsın."[209]

Açıklama

Esnemek: Vücuda gevşeklik verir. Bu ise şeytanın işine yarar. Bu bakımdan esneyen bir kimse ister istemez, hayırlı işlerden uzak kalır ve başarısızlığa düşer. Bu da netice itibariyle şeytanın, o kimsenin içine girip kendisine hâkim olmasına denktir hadisedir.
Namaz içerisindeki esneme ise kişiye gaflet verip, onu namazın özü olan huşu ve hudû'dan alıkoyar. Şeytanın namaz kılan bir kimseye yapabileceği en büyük kötülük budur.
Hadis-i şerifi bu noktadan ele alarak açıklamamız mümkün olduğu gibi zahiri manasına alarak "esneyen bir kimsenin ağzından içerisine şeytanlar girip, ona zarar verebilir" şeklinde açıklamamız da mümkündür.
Binaenaleyh esnemesi gelen bir kimse gücü yettiğince onu önlemeye çalışmalı, mideyi şişirmek, gaflet meclislerinde bulunmak gibi esnemeye sebep olacak hallerden kaçınmalı ve eğer bütün gayretine rağmen buna muvaffak olamamışsa elini ağzına koyarak esneme anında yüzünün alacağı çirkin manzarayı gizleyerek şeytana fırsat vermemelidir. Hafız Irakî'nin Tirmizi üzerine yazdığı şerhindeki açıklamasına göre, bu hadisin bazı rivayetlerinde mutlak esnemeden bahsedilirken, bazılarında namazda esnemeden bahsedilmesi "namazda esneme" payının "mutlak esnemeyi" de kayıtladığını, binaenaleyh engellenmesi istenen esnemenin namazdaki esneme olduğunu gösterir. Çünkü şeytan namazda insana her zamankinden daha fazla zarar vermek ister. Ayrıca namazda esnemenin diğer zamanlardaki esnemeden daha çirkin olduğunda şüphe yoktur. Bu namaz dışında esnemenin bir sakıncası olmadığı anlamına gelmez. Çünkü ister namaz içerisinde olsun, ister namaz haricinde olsun esnemek şeytandandır, (bk. 5028 no-lu hadis). Öyleyse her iki halde de esnemek mekruhtur. Fakaz namaz içerisindeki o esnemenin keraheti daha da şiddetlidir. İbn el-Arabî de bu görüştedir.[210]

5028... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki Allah aksırmayı sever, esnemekten hoşlanmaz. Binaenaleyh, biriniz esne(mesi gel)diği zaman elinden geldiğince onu önlemeye çalışsın. (Esneyip de) hâh... hââh... diye ses çıkarmasın. Çünkü bu şeytandandır. Şeytan buna güler."[211]

Açıklama

Allah (c.c.) esnemeyi sevmez. Çünkü esneme bejene arız olan ağırlıktan ve duyu organlarında meydana gelen gevşeklikten doğar. İnsana gaflet, tenbellik verir. Anlayışı zayıflatır. Bu yüzden Allah (c.c.) onu sevmez. Şeytansa işine yaradığı için onu çok sever.
Aksırmak ise, vücutta fazladan olan lüzumsuz salgıların atılmasına, bu ifrazatın atılması neticesinde vücudun ve dimağın hafiflik kazanmasına, ruhun zindeleşmesine, duyu organların kuvvetlenmesine sebep olduğu için Allah onu sever, şeytansa

sevmez. Ancak, Allah'ın sevdiği aksırma nezle sebebiyle olan aksırma değildir. Nezle sebebiyle meydana gelen aksırmalar bir nevi rahatsızlıktan doğduğu için makbul değildir. Bununla beraber, imam Nevevî hangi sebeble olursa olsun aksıran bir müslümana "yerhamükellah: Allah sana rahmet etsin" diye duada bulunmak müstehabdir, demiştir.[212] Biz bu mevzudaki görüşleri (5030) numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıklayacağız; inşallah.
"Hadis-i şerifte esnemenin şeytandan olduğu haber verilmektedir. Esnemenin şeytandan olmasından maksat, şeytanın bundan memnun olması ve bunu çok arzu etmesidir. Bir başka ifadeyle esnemenin şeytana izafe edilmesindeki izafet, riza ve irade izafetidir. Yani şeytanın rızası ve iradesi sebebiyle esneme, ona izafe ve nisbet edilmiştir.
İbnü'l-Arabî'nin açıklamasına göre aslında şeriat her çirkin işi şeytana nisbed eder. Çünkü şeytanın işi insanın çirkin işler yapmasına vasıta olmaktır. Hayırlı işleri de meleğe nisbet eder. Çünkü meleğin işi insanın hayırlı işler yapmasına vasıta olmaktır.."
Buharı sarihi Bedriiddin Aynî de metinde geçen "Biriniz esn(mesi gel)diği zaman elinden geldiğince onu önlesin" cümlesini açıklarken şöyle der:
"Esnemesi gelen kimse ya eliyle ağzını kapatarak, dudaklarını kapatarak, esnemeyi önlemek suretiyle, şeytanın esneme esnasında yüzde meydana gelen çirkinliği görerek gülüp sevinmesine ya da şeytanın ağız boşluğundan sızarak içeri girmesine[213] fırsat vermemeli, esneme esnasında çıkan sesini alçaltmalı, esnemenin en kısa zamanda sona ermesine çalışmalıdır.
Aksırmanın da kendine göre edepleri vardır. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Aksıran kimse elden geldiğince sesini alçaltmalı,
2. Aksınnca elhamdülillah demeli,
3. Yüzünü eliyle kapatarak, ağzından ve burnundan saçılan salgıların sağa sola yayılmasını önlemeli,
4. Etrafında bulunan kişilerin üzerine doğru aksırmaktan kaçınmalı dır."[214]

90. Aksırma Hakkında (Gelen Hadisler)

5029... Hz Ebıı Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) RasÛlullah (s a) aks'İracağ, zaman elini ya da elbisesinin bir tarafını) yüzüne koyar, (böylece) aksırmayla (çıkan) sesi alçaltır yahut da kısarmış. (Ravı) Yahya (rivayet ederken "alçaktı ve kıstı" kelimelerinin hangisinin olduğunda) şüpheye düştü.[215]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadiste aksıran kimseye tavsiye edilen bu hususlar, etrafında bulunan kimseleri rahatsız etmemesi için, aksırmanın adabıyla ilgili hususlardır. Nitekim bir önceki hadis-i şerifde açıklamıştık.[216]

5030... Hz Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) RasÛlullah (s a.) şöyle buyurmuştur: "Bir müslümamn (muslüman) kardeş» üzerinde (ki hakkı) beştir:
1. Selamı almak
2. Aksırana (elhamdülillah demesi halinde) teşmît etmek (yerhamu-kallah: Allah sana merhamet etsin, demek).
3. Davete icabet etmek,
4. Hastayı ziyaret etmek,
5. Cenazeyi uğurlamak."[217]

Açıklama

Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte ise mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte sayılan haklardan fazla olarak bir de: "Senden nasihat istediği zaman ona nasihat et"[218] anlamında bir cümle daha yer almaktadır. Bu cümle ile bir müslümanın bir müslüman üzerindeki hakkı altıya çıkmaktadır.
Netice itibariyle bu haklardan:
1. Birinci hak selamını almaktır ki biz bu konuyu 5193-5210 numaralı hadislerin şerhinde açıklayacağız, inşaallah.
2. İkinci hak aksırana "elhamdülillah: Allah'a hamd olsun" demesi halinde "yerhamükellahü: Allah sana merhamet etsin" diye dua etmektir, şeklinde teşmitte bulunmaktır.
Bilindiği gibi teşmît: Aksıran kimseye "yerhamükellah: Allah sana merhamet etsin" diye dua etmektir.[219]
Teşmit ve tesmit kelimeleri aslında hayır ve bereketle dua etmek anlamına gelir. Fakat bu mana teşmit kelimesinde, tesmit kelimesinden da-hada fazladır. Bazıları teşmit "Allah seni düşmanlarına gülünç duruma düşmekten korusun" anlamına gelir[220] demişlerdir.
Bu mevzuda Avnü'l-Mabud yazarı şöyle diyor: "Teşmît, düşmanın sevinmesinden uzak kalmayı dilemektir. Tesmît ise hidayetin en güzelini dilemektir." Aksıran kimseye teşmit'in nasıl yapılacağı konusunda Hz. Ebu Hüreyre'den gelen bir hâdis-i şerif şu mealdedir:
"Biriniz aksırdığı vakit "elhamdülillah" desin, din kardeşi veya arkadaşı da "Yerhamükellah" diye mukabele etsin. O da bu sefer "Allah size hidayet versin ve halinizi ıslah etsin" desin."[221]
Cumhuru ulema bu hadis-i şerife dayanarak "aksırdıktan sonra "Elhamdülillah" diyen bir kimseye "Yerhamükellah" diye dua edilir. Aksıran kimsenin de kendisine bu şekilde dua eden kimseye "yehdikümüllah ve yüslihu belaküm1' diye dua etmesi

vacibdir" demişlerdir. Küfe ulemasına göre aksırınca "Elhamdülillah1' dediği için kendisine "yerhamükellah: Allah sana merhamet etsin" diye dua edilen kimse "Yağfirullahü lena ve le-küm (Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun)" diye mukabele eder. Delilleri ise Taberanî'nin ibn Mes'ud (r.a.)'dan rivayet ettiği "yağfirullahü lenâ ve leküm (Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun)"[222] hadisidir.
Ulemadan bazıları, aksıran kimse kendisine dua eden kimseye bu iki duadan biriyle mukabele edebilir, derken bazıları da her ikisiyle birden mukabele etmesi gerektiğini söylemişlerdir.
Zahirilerle, Malikilerden İbn eî-Arabî, Müslim'in rivayet ettiği "Allah'a hamd ederse dua et..."[223] mealindeki hadisteki "dua et", emrine dayanarak aksırdıktan sonra "elhamdülillah" diyen kimseye dua etmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, ulema aksıran kimsenin: "elhamdülillah" demesinin müstehab olduğunda ittifak etmişlerdir. Aksıran kimse hamdetmezse yanında bulunan kimselerin bunu kendisine hatırlatmaları müstehaptir. Bu sebeple de ona... hamd eder ve yanındakilerde ona tekrar dua etme fırsatı bulmuş olur. Bu emr-i bilma'rûf kabilinden hayırlı bir iştir.[224] Bu mevzuda Tuhfe yazarı da şu görüşlere yer vermektedir: "Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "aksırana dua eder" sözünün zahiri İbn Dakiki'l-İ'd'e göre vücûb ifade eder. Nitekim Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği "Biriniz aksınr da Allah'a hamdedecek olursa onu işiten her müslümamn ona: "Rahimekallah: Allah sana merhamet etsin" diye dua etmesi üzerine vacib olur"[225] mealindeki hadis de bu görüşü desteklemektedir.
Ayrıca Maliki ulemasından İbn Mezin ile Zahiri ulemasının büyük çoğunluğu da bu görüştedirler.
İbn Ebi Cemre: "Ulemamızdan bir cemaat, aksırıp "elhamdülillah" diyen kimseye dua etmenin farz-ı ayn olduğunu söylemişlerdir." demektedir. İbn el Kayyım el-Cevzî de bu görüştedir. îbn Kayyım'e göre gerek aksırınca "elhamdülillah" diyen kimseye dua etmeyi açıkça emreden hadisler ve gerekse bu konudaki şahabı sözleri aksıran kimseye dua etmenin farz-ı ayn olduğunu ifade etmektedir. Halbuki fıkıh uleması bazan bu kadar bol delili bir arada bulamadıkları halde, daha az delille bazı hükümleri tesbit etmişlerdir. Görüldüğü gibi bu mes'elede sözü geçen hükmün is* batı için pekçok delil bir arada bulunmaktadır.
Ebu'l-Velid İbn Rüşd ve Ebu Bekir İbn el-Arabî ile Hanefi ulemasına ve Hanbelîlerin büyük çoğunluğuna ve Malikilerden bir cemaate göre ise müstehabtır. Ve bir topluluktan birinin bu görevi yapmasıyla diğerleri sorumluluktan kurtulmuş olurlar.
Şafiî ulemasının görüşü de budur.[226]
İbn el-Kayyim, Zâdü'I Meâd isimli eserinde: "Muhakkak ki Allah aksırmayı sever, esnemektense hoşlanmaz. Binaenaleyh aksırınca Allah'a hamdeden bir kimseyi işiten herkese onun için dua etmek vacibdir."[227] mealindeki hadisi delil getirerek aksırınca: "Elhamdülillah" diyen kimseye dua etmenin farz-ı ayn olduğunu İbn Ebî Zeyd ile Malikilerden İbn el-Arabî'nin de aynı görüşü paylaştığını[228] söylemiştir.[229]
Rivayete göre: "Ebu Dâvud, bir gemide bulunuyormuş. Derken sahilde birinin akşınlığını işitmiş ve hemen bir dirheme bir kayık kiralayarak ak-sıranın yanına gitmiş. Ona teşmiti yaptıktan sonra tekrar geriye dönmüş. Kendisine neden tâ oraya kadar gittiği sorulunca:
Olur ki o zat duası makbul bir kimsedir. Diye cevap vermiş. Gemide-kiler o akşam uyudukları vakit bir ses işitmişler, birisi onlara:
Hiç şüphe yok ki Ebu Davûd, Allah'dan cenneti bir dirheme satın aldı, diyormuş.[230]
Aksıranın riâyet etmesi gereken bazı edebler vardır ki onları şu şekilde özetlemek mümkündür:
Aksıracağı zaman elini ya da elbisenin bir tarafını ağzına tutarak sesini kısmalıdır. (Bk. 5029 numaralı hadis-i şerif)-
Aksırınca hemen akabinde "Elhamdülillahi rabbi'î-âlemin" demelidir. Nitekim bir hadis-i şerifte "Biriniz, aksırır da: Elhamdülillah derse melekler: Rabbilâlemîn derler. O kimse: Rabbilâlenın de derse, melekler: Allah sana rahmet buyursun, derler" buyurulmuştur.[231]
c. Aksırık üç defa tekerrür ederse teşmit de tekrarlanır. Daha fazlası için teşmit yapılmaz. Çünkü daha fazlası nezledendir. (Bk. 5034 nolu hadis).
d. Etrafında bulunan kimselerin üzerine doğru aksırmaktan kaçınmalıdır.
3. Üçüncü Hak: Davete icabet etmektir.
Mevzumuzu teşkil eden hadisin zahiri, her davete icabet etmenin farz olduğunu ifade etmektedir. Ancak ulema: "Sizden biriniz düğün yeme-ğine'çağrildiği zaman, ona mutlaka gitsin"[232] hadis-i şerifini gözönüne alarak, bu farziyyeti düğün yemeğine tahsis etmişlerdir. Nitekim:
"Bu davete icabet etmeyen kimse Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiş olur"[233] hadisi de buna delalet etmektedir. Çünkü Peygamber (s.a.)'in bu hadiste geçen davet sözüyle düğün yemeğini kast ettiği bilinmektedir.
Hanefilerin el-İhtiyar isimli fıkıh kitabında bu konuda şöyle deniyor:
"Eğer davetli oruçlu ise davete gider ve dua eder, oruçlu değilse yemek yer ve dua eder, yemezse günaha girer ve ev sahibine eziyet etmiş olur.
Çünkü bu tutum onunla alay etmek demektir" düğüne davet edilenin bu davete uyması gerekir. Eğer düğüne gitmezse günahkâr olur.[234]
San'anî'nin açıklamasına göre bu mevzuda söylenecek en isabetli söz şudur: "Düğün yemeği dâvetine uymak farz, diğer davetlere uymaksa menduptur."[235]
4. Dördüncü hak: Bir müslüman nasihat istediği zaman kendisine nasihat etmektir. Ulema mevzumuzu teşkil eden hadîsin Müslim'in Sahih'inde yer alan rivayetindeki: "Senden nasihat isterse nasihat et" emrine bakarak nasihat isteyene nasihat etmenin ve onu asla aldatmamanın farz; nasihat istemeden nasihatta bulunmanın da mendup olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu hayra ve iyiliğe önder olmlak demektir.[236]
5. Beşinci hak ise, hastayı ziyarettir. Mevzumuzu teşkil eden hadisin Müslim'in Sahih'inde bulunan rivayetindeki:

"Hastalandığı zaman ziyaret" anlamındaki emir bunu ifade eder.
Buharî'ye göre söz konusu emir farziyet ifade ettiğinden hastalanan bir müslümanı ziyaret etmek farzdır. Farz-ı kifâye olduğunu söyleyenler de olmuştur. Cumhur-i ulemaya göre ise mendubtur Şafiî ulemasından İmam Nevevî bu ziyaretin farz olmadığına dair icma bulunduğunu söylemiştir. İbn Hacer el-Askalanî'ye göre İmam Nevevî bu sözüyle bu rivayetin farz-ı ayn olmadığına dair icmâ olduğunu söylemek istemiştir.
Hastalanan bir müslümamn ziyaret edilmesi konusunda, hastanın tanıdık olmasıyla tanıdık olmaması arasında bir fark olmadığı gibi, hastanın yakınlardan olup olmaması arasında da bir fark yoktur. Hatta hastalığın fazla acılı ve ağrılı olup olmaması da önemli değildir. Her ne kadar bazıları göz ağrısına tutulan bir kimseyi ziyaret etmek gerekmez diyerek, göz ağrısı hastalığını bu hükmden istisna etmek istemişlerse de bu doğru değildir. O da bu hükmün şümulüne dahildir. Çünkü Hz. Zeyd İbn Erkam: "Rasûlullah (s.a.) gözüm ağrıdığı için beni ziyaret etti" (bk. Ebu Davud 3102 numaralı hadis) demiştir.
Mevzumuzu teşkil eden hadiste yer alan: "Hastayı ziyaret" kelimesi ve bu hadisin Müslim'deki rivayetinde yer alan "Hastalandığı zaman ziyaret et" cümlesi, hastalanan bir müslümamn hastalığının ilk gününde bile ziyaret edilebileceğine delalet etmektedir.
Her ne kadar "Peygamber (s.a.) bir hastanın hastalığının üstünden üç-gün geçmedikçe onu ziyaret etmezdi"[237] anlamında bir hadis-i şerif varsa da bu hadis sahih bir hadis değildir. Çünkü senedinde güvenilmeyen bir râvi vardır.
Hadisin metninde geçen "Müslüman üzerindeki hakkı" kelimesinden zimmilerin (gayr-i müslimlerden olan vatandaşların) hastalandıkları zaman kendilerinin ziyaret edilmelerini beklemeye haklan olmadığı gibi bir mana anlaşılmakla beraber, Hz. Peygamber'in zimmî olan bir hizmetçisini hastalığı esnasında ziyaret ettiği ve duası bereketiyle onun da müs-lüman olduğu bilinmektedir.
Yine bilinen bir gerçektir ki Peygamber efendimiz ölüm döşeğinde yatmakta olan amcasını ziyaret edip onu müslüman olmaya davet etmiştir.[238]
6. Bir müslümamn bir müslüman üzerindeki haklarından biri de cenazesinin kaldırılıp uğurlanmasıdır. Mevzumuzu teşkil eden hadisin son cümlesi bu görevin yerine getirilmesinin farz olduğuna delalet etmektedir. Bu hususta cenazenin tanıdık olmasıyla olmaması arasısında bir fark yoktur.[239]
Bilindiği gibi Hanefi ulemasına göre, bir müslümamn cenaze namazım kıldırıp defnetmek farz-ı kifâyedir. Müslümanlardan bazılarının bu görevi yapmasıyla diğerleri bu görevden kurtulur.
Tirmizî'nin rivayetinde müslümamn müslüman üzerindeki hakları sayılırken: "Kendisi için sevdiğini, onun için de sevmektir"[240] şeklinde bir yedinci hak daha yer almaktadır. Ancak iyi dikkat edilirse sözü geçen bu cümlenin yeni bir hüküm ve hak getirmediği, ancak daha önce geçen altı maddeyi özetleyen ve altı maddeyi de kapsayan kapsamlı bir cümle olduğu anlaşılır.[241]

91. Aksırana Dua Etmek (Teşmit) Hakkında

5031... Hilâl b. Yesaf'dan demiştir ki:
(Birgün) Salim b. Ubeyd'le birlikte bulunuyorduk. (Orada bulunan) cemaatten biri aksirdı ve hemen arkasından: "esselamü aleykum" dedi. Bunun üzerine Salim:
Sana da, anana da, (selam olsun) diye mukabedele bulundu. (Bu mukabeleden) sonra (adamın bu mukabeleden alındığını hissettiği için) "Her halde sen benim söylediğim (bu söz)den alındın" dedi. (Adam da):
Annemin ismini hayırla da şerle de anmamanı isterdim, karşılığını verdi. (Bunun üzerine Salim) şöyle dedi:
Ben sana (bu hususta) sadece Rasûlullah (s.a.)'in söylediğini söyledim. Biz (bir gün) Rasûlullah (s.a.)'in yanında bulunuyorduk. Topluluktan birisi aksırmışti da akabinde "Esselâmu aleykum" demişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) (Ona): "Sana da anana da" diye karşılık vermişti ve sonra (bize hitab ederek):
"Sizden biriniz aksırdığı zaman Allah'a hamdetsin" (Ravi Hilal, Salim'in Hz. Peygamber'den naklettiği hamd şekillerini hafızasında iyice muhafaza edemediği için) bir takım hamdler rivayet etti. Sonra (rivayetine devam ederek, Salim'in Hz. Peygamber'den) şu sözleri (naklettiğini) söyledi:
"... ve yanında bulunan kimse de ona - Allah sana merhamet etsin-desin, (aksıran kimse de) onlara: "Allah bize de size de mağfiret etsin" diye karşılık versin."[242]

Açıklama

Bu hadis-i şerif aksırınca elhamdülillah dediği için kendisine dua edilen kimsenin "yağfirullahü lenâ ve leküm: (Allah bize de size de mağfiret etsin" diye mukabele etmesi gerektiğini söyleyen Küfe ulemasının delilidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde ayrıntılı bir şekilde açıklamıştık. Görüldüğü gibi hadis-i şerifte ismi açıklanmayan bir kimse Hz. Peygamber'in huzurunda aksırınca "elhamdülillah" demesi gerekirken "esselamü aleyküm" demiş, Hz. Peygamber de ona bu yanlış duayı annesinin Öğretmiş olduğunu tahmin ettiği için hem kendisinin hem de annesinin bu gibi yanlışlıklardan kurtulmak için duaya ihtiyaçları olduğunu düşünerek ona: "Allah'ın selamı senin ve annenin üzerine olsun" diye dua etmiştir. Bu durum gösteriyor ki aksıran bir kimsenin "elhamdülillah" yerine "esselamü aleyküm" demesi kötü bir bid'attir. Sünnete uygun olan aksıran kimsenin "elhamdülillah" demesidir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre ulema aksıran bir kimsenin aksırmasından sonra "elhamdülillah" demesinin vacib olmayıp müsteheb olduğunda ittifak etmişlerdir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık. Yine orada açıkladığımız gibi "Elhamdülillahi Rabbil âlemin" demek daha da faziletlidir.

Bu hadis-i şerif, aksırmanın aksıran kimseye Allah'ın büyük bir nimeti olduğuna delildir, Bu da aksırık üzerine terettüb ettirdiği hamdden anlaşılmaktadır.
Ayrıca hadiste Allah'ın kuluna olan fazl-u kereminin büyüklüğüne de işaret vardır. Şöyle ki:
1. Aksırık nimeti sayesinde ondan zararı gidermiştir,
2. Aksırana hamdetmeyi meşru kılmıştır.
3. Hamdedene yanındakilerin dua etmesini meşru kılmıştır.
4. Aksırık sebebiyle, o kimseye bir nimet ve menfaat hasıl olmuştur. Çünkü aksırık olmasa içerideki boğucu gaz ve buharlar dışarıya çıkamaz ve belki de içeride kalmış olsa çeşitli ihtilaflara, güçlüklere sebep olabilir. İşte yerin zelzelesine benzeyen bu beden zelzelesi ile o gaz ve buharlar birden dışarıya atılır. Fakat bu müthiş zelzeleden bedenin tek bir uzvunda en ufak bir arıza vuku bulmaz. Bu cidden şâyan-i şükran bir şeydir. Onun için de aksırıktan sonra hamdetmek meşru olmuştur.[243]

5032... Şu (bir Önceki) hadisi Hilal b. Yesaf, Peygamber (s.a.)'dan bir de Halid b. Arface ve Salim İbn Ubeyd el-Eşcaî yoluyla rivayet etmiştir.[244]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir. Bu hadisi Nesâî iki ayrı senedle daha rivayet etmiştir:
1. Mansur-bir adam- Halid b. Arfece - Salim
2. Mansur - Hilâl ibn Yesaf-Bir adam.
Nesâî'ye göre bu rivayetlerden doğru olanı ikincisidir. Birinci rivayetin senedi yanlıştır.[245]

5033... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz aksırdiği zaman "elhamdülillah alâ külli hâl (her halükârda Allah'a hamd olsun)" desin. (Onun bu hamdini işiten din) kardeşi veya arkadaşı (şüphe râvidendir): "Yerhamükellah (Allah sana merhamet etsin)" desin. (Arkadaşının bu duasına karşılık olarak) aksıran kimse de (ona:) "Yehdikümüllah ve yüslihu bâleküm (Allah size hidayet versin ve halinizi ıslah etsin)" diye dua eder."[246]

Açıklama

Bu hadis-i şerif aksıran kimsenin kendisine "yerhamükellah" diye teşmitte bulunan (dua eden) kimseye "yehdikümüHahü ve yüslihü bâleküm" diye mukabele etmesi gerektiğini söyleyen cumhuru ulemanın delilidir.
Biz bu mevzuyu (5030) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[247]

92. Aksıran Kimseye Kaç Defa Yerhamükellah Diye Dua Edilir?

5034... Hz. Ebu Hüreyre'den şöyle de(diği rivayet edil)miştir:
"(Din) kardeşine (aksırdığı zaman) üç defaya kadar (yerhamükelah diye) dua et. (Bundan) daha fazla olan aksırmalar ise nezle(den)dir.
(Artık nezleden olduğu anlaşılacağı için duaya devam etmek gerekmez.)"[248]

5035... Said b. Said'den demiştir ki:
Benim kesin bildiğim şu ki; Hz. Ebu Hüreyre bu (bir önceki) hadisi Hz. Peygamber'den (merfû olarak) mânası ile rivayet etmiştir. (Lafızlarını rivayet ettiğini bilmiyorum).
Ebu Davud dedi ki: Sözü geçen hadîsi (lafzıyla birlikte); Ebu Nuaym, Musa b. Kay s, Muhammed b. Adan, Said, Ebı Hureyre - senediyle Peygamber (s.a.)'den (merfu olarak) rivayet etmiştir.[249]

5036... Ubeyd b. Rifâe'z-Züraki'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Aksıran (bir müslüman)ı üç defa(ya kadar teşmit (etmeye devam) edersin, (üç defadan fazlasına gelince) eğer teşmit (dua) etmeyi istersen, teşmit (e devam) et. (Ama) istersen (bundan) vazgeç (e bilisin. Yani teşmite devam edip etmemek senin isteğine bağlıdır.)[250]

5037... (İyas b. Seleme'nin) babasından (rivayet edildiğine göre); Bir adam Peygamber (ş.a.)'in yanında aksirmış da Peygamber (s.a.) ona: "Yerhamükellah (Allah sana merhamet etsin)" diye dua etmiş. Sonra (adam yine) aksırmış. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Bu adam nezledir" buyurmuş (ve teşmitten vazgeçmiş.)[251]

Açıklama

Bu babda yer alan hadis-i şerifler bir mecliste aksıran bir kimseye, üçüncü defa aksırana kadar "yerhamükallah" diye dua etmeye devam edileceğini, dördüncü defa aksırmasının ise onun nezle olduğuna delalet edeceğinden, yanında bulunan kimselerin artık duaya devam edip etmemekte muhayyer olacaklarını, isterlerse bundan sonrakiler için dua edebileceklerini, istemezlerse dua etmeyi kesebileceklerini ifade etmektedir.

Hafız İbn Hacer, bu mevzuda gelen rivayetleri ayrıntılı bir şekilde tetkik ettikten sonra "bir mecliste üç defa aksıran bir kimsenin daha sonraki aksırmaları için dua etmek mecburiyeti yoktur" demiştir. Tahavî, Merâ-ki'l-Felâh haşiyesinde, Kâsânî, Bedayiüssanayi'de İbn Abidin, ed-Dur-rül Muhtar haşiyesinde, İbn Nüceym'de el-Bahrürâik'te tilavet secdesini açıklarken "bir mecliste birden fazla okunan secde ayeti için birden fazla secde etmek gerekmediği gibi, üçten fazla aksırmalar için de teşmit gerekmez." demişlerdir.[252]

93. (Aksırdıkları Zaman) Gayr-İ Müslim Vatandaşlara Nasıl Teşmît (Dua) Yapılır?

5038... (Ebû Bürde'nin) babasından şöyle de(diği rivayet edil)miştir: Yahudiler kendilerine "yerhamükellah (Allah size merhamet etsin)"
diye dua etmesi ümidiyle Peygamber (s.a.)'in yanında aksırırlardı da (Hz. Peygamber onlara): "Allah size hidâyet versin ve kalbinizi ıslah etsin" diye karşılık verirdi.[253]
Bab başlığında "gayr-i müslim vatandaş" diye mana verdiğimiz lafzın karşılığı olarak îslâmî ıstılahta; "zimnî" terimi kullanılır. Kısaca İslâm Devletinde, kendisi için öngörülen hukukî çerçeve içerisinde yaşamayı kabul eden başka dine mensup kişiler demektir.[254]

Açıklama

Hadis-i şerif, Hz. Peygamberin zımmı vatandaşlar yanında aksırdığı zaman onlara sadece: Allah size hidayet versin de inancınızı düzeltsin, diye dua etmekle yetinip müslü-manlar için yaptığı "yerhamükellah (Allah size merhamet etsin)" duasını onlardan esirgediğini ifade etmektedir.
Görüldüğü gibi Peygamber efendimiz: "Allah size merhamet etsin" duasını sadece müslümanlara tahsis etmiştir. Çünkü Allah'ın rahmeti kıyamet gününde sadece mü'minlere mahsustur.
Ayrıca bu hadis-i şerif, gayr-i müslim vatandaşlara (zımmîlere) aksırdıkları zaman metinde ifade edildiği şekilde dua etmenin caiz olduğuna da delalet etmektedir.[255]

94. Aksırıpda "Elhamdülillah" Demeyen Kimse Hakkında

5039... Hz. Enes'den demiştir ki:
İki adam Peygamber (s.a.)'in yanında aksırdı da, onlardan birine dua etti, diğerine etmedi. Bunun üzerine:
Ey Allah'ın resulü (sen bu adamların ikisi de aksırdığı halde bunlardan) birine dua ettin, diğerine ise dua etmedin (bunun hikmetini açıklar mısınız)? diye soruldu da, (Hz. Peygamber): "Çünkü bu Allah'a hamd etti (bu yüzden ben de kendisine dua ettim). Diğeri ise Allah'a hamd etmedi" cevabını verdi.[256]
(Bu hadisi Ebu Davud'a rivayet eden Şeyhlerden) Ahmed: Birine dua ettin (anlamına gelen: şemmette ehadehüma) kelimesini yine aynı manaya gelen) "semette ehadehüma" şeklinde de (işitmiş olabileceğim) söylemiştir.[257]

Açıklama

Taberânî'nin Mu'cem'indeki Sehl b. Sa'd hadisinden aksîrdığı halde Allah'a hamd etmediği için Hz. Peygamberin duasından mahrum kalan kimsenin, Amir b. Tufeyl b. Malik b. Cafer b. Kilâb el-Faris olduğu anlaşılmaktadır.
Hadis-i şerif aksırdığı halde hamdetmeyen kimseye dua etmek gerekmediğine delâlet etmektedir.
İmam Nevevî bu konuda "aksırdığı halde hamdetmeyen kimseye dua etmek gerekmezse de hamdetmesinin gereğini kendine hatırlatmak müs-tehabdır. Bu suretle hem o hamdetmiş olur, hem de yanındakiler teşmitte bulunurlar. Bu emr-i bilma'ruf kabilindendir" demiştir.[258]
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadisin hükmü umumididir. Binaenaleyh aksınnca Allah'a hamd etmeyen hiçbir kimseye dua etmek gerekmez. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Biriniz aksırdığı zaman Allah'a hamdederse teşmit yapın, hamd etmezse ona teş-mitte bulunmayın"[259] buyurulmuştur.
Yine Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre "Aksırdığı halde Allah'a hamd etmeyen kimseye teşmit edilmeyeceği konusundaki yasağın haram mı yoksa kerahet-i tenzihiyye mi ifade ettiği meselesinde ulema ihtilafa düşmüşlerdir. Cumhuru ulemaya göre bu yasak kerâhet-i tenzihiyye ifade etmektedir.
Malikî ulemasından İbn el-Arabî de teşmilin sadece aksırınca hamdeden kimseler için meşru kılındığını söylemiştir."[260]

Uyku Babları

95. Yüzü Koyun Yatan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

5040... Yaîş b. Tı'hfe b. Kays el-Gıfârî'den demiştir ki: Babam Suffe ashabından idi. (Birgün) Rasûlullah (s.a.); (bizim ev halkına): "Haydin bizimle beraber Aişe'nin evine siz de gelin" dedi. Bunun üzerine (tuttuk, Hz. Aişe'nin evine) gittik. (Hz. Peygamber):
Ey Aişe bizi doyur, dedi. (Hz. Aişe) de içine et ve hurma katılmış ince bulgurdan yapılmış bir yemek getirdi (onu) yedik, sonra (tekrar):
Ey Aişe bizi doyur, dedi. (Hz. Aişe) de hurma, kavut, keş ve yağ karışımı güvercin (eti) kadar (az) bir yemek getirdi. Onu

da-yedik sonra:
Ey Aişe bizi sula, dedi. (Hz. Aişe) de bir bardak süt getirdi. (Onu) içtik. Sonra (tekrar):
Ey Aişe bizi sula, dedi. Küçük bir bardak (dolusu süt daha) getirdi. (Onu da) içtik. Sonra:
İsterseniz (burada) uyursunuz, isterseniz mescide gidersiniz, dedi. Ben (mescidde) ciğer (ağrısın) dan dolayı yüzü koyun uzanmış yatarken, bir de baktım ki; bir adam ayağıyla beni dürtüklüyor. (Bana): "Bu yatış Allah'ın öfkelendiği bir yatıştır" diyor. Baktım, bit de ne göreyim! Rasûlullah (s.a.) miş"[261]

Açıklama

Hz. Peygamberin Medine'deki mescidinin sofasında yatıp kalkan arkadaşlarına "Ehlu's-Suffa" da denir. Suffe veya Sofa, meskenlerde bulunan eyvan demektir.
Evi barkı olmayan fakir sahabeler.[262] Medine camiisinin bitişiğindeki kapalı bir sofada yatar kalkarlar, zamanlarını ilim ve ibadetle geçirirlerdi.[263] Ashabü's-Suffa çoğunlukla su taşımak, odun kesmek gibi yollarla hayatlarını kazanırlardı. Bununla birlikte Hz. Peygamber ve onun tavsiyesi üzerine bazı sahabiler tarafından kendilerine yiyecek gönderilir.[264] dolayısıyla müslümanların müsafirleri sayılırlardı.[265] Bizzat Hz. Peygamber ve başka muallimler burada ders verirlerdi. Ashabü's-Suffa esas itibariyle Kur'ân tahsil eder ve Arabistanın muhtelif bölgelerine İslamı tebliğ etmek ve öğretmek için gönderirlerdi. Kısa zaman sonra tebliğ ve öğretim faaliyetleri için Suffa, artık kifayet etmemeye başlamış ve Hz. Peygamber Medine'nin çeşitli semtlerinde mektepler açma mecburiyetini duymuştur.
Ashab-ı Suffa'nın sayısı hakkında değişik rakamlar verilmektedir. Bazı rivayetlere göre doksanı aşan bu sayı, diğer rivayetlerde daha yüksektir ve 400'e kadar çıkmaktadır. Bu fakir sahabiler arasında 70 kişinin elbiselerinin son derece eskimiş ve kifayetsiz olduğunu Ebu Hüreyre'den öğreniyoruz.[266] Ashabü's-Suffa hakkında Hz. Peygamber'den nakledilen birçok hadis yanında, bizzat kendilerinin ve muasırlarının da bir hayli hatıraları bize gelmiştir. Ashabü's-Suffa arasında büyük hukukçular, Abdullah b. Mesûd, İbn Ömer, büyük hadisçi Ebu Hüreyre, Müezzin Habeşli Bilâl, bir papaz oğlu Hanzale, büyük zâhid Ebû Zer, Suheyb, İranlı Sel-man, Irak fatihi Sa'd b. Ebi Vakkas, gibi çok ünlü kişiler mevcuddu. Yine bunlar arasında Arabistan'ın uzak bölgelerinde yaşayan kabilelere mensup kimselerden bahsedilmektedir. Siyer, İslam tarihi, tabakât kitapları ve sahablerin hal tercümelerinden bahseden eserlerde ashab-ı suffaya geniş yer verilmiştir. Onlar hakkına müstakil hal tercümesi kitapları da vardır.
Ashabü's-Suffa tophıluğu, İslâmın Medine döneminde, özellikle siyasi, askeri, içtimaî, iktisadi ve dini sebeplerle ortaya çıkmıştı. Müslüman oldukları için kavimleri ve kabileleri arasına yaşama imkânını bulamayanlar, yurtlarını terk ederek Medine'ye geliyor ve burada kendilerine tahsis edilen mescidin Sofasında muhacir ve mülteci hayatı yaşıyorlardı. Geçimlerini temin eden bir iş bulanlar veya memleketlerine dönme imkânına kavuşanlar, kısa veya uzun süre Suffada kaldıktan sonra buradan ayrılırlardı. Bu arada yerlerine yenileri gelirdi. Suffadaki sahabinin sayılarının zaman zaman artmasının veya eksilmesinin sebebi budur.
Muhacir ve mülteci olarak Medine'ye gelerek kısa veya uzun süre mesciddeki suffada kalanların en açık ve ayırt edici özelliklerinin fakirlik ve yoksulluk olduğu tabidir. Ayrıca işi, gücü bulunmayan bu şahısların ibadete ve dini bilgileri öğrenmeye diğer sahabeden daha fazla zaman buldukları da muhakkaktır. Hz. Peygamber, komşuları olan bu zatlarla daha fazla sohbet etmiş, İslamın neşir ve tebliğinde kendilerinden faydalanmıştır.
Ayrıca İslamı yeni kabul etmiş kabilelerden Medine'ye gelen temsilcileri, Suffada müsâfir edilir, İslam dinini ana hatlarıyla öğrenene kadar burada ikamet ederlerdi.
Ashabü's-Suffa, eğitim ve İslamı yaymak ve duyurmak için özel suretle planlanmış ve yetiştirilmiş bir cemaat değildi. Nitekim, bu topluluğa vücut veren amiller ortadan kalktıktan sonra, bu topluluk da İslamı neşr ve tebliğ işi devam ettiği halde, ortadan kalkmıştı.
Ashabü's Suffa'nm dinî yaşayış itibariyle Öbür mü slü m ani ardan farklı ve onlara üstün hiçbir tarafı yoktur. Hatta en büyük ve en faziletli sahabi-ler Ashabü's-Suffa'dan değillerdi...
Çoğu muhacir ve mülteci olduğu için fakir, işi, gücü olmadığı için de fazla ibâdete daha çok zaman ayırabilen Ashabü's-Suffa bu iki özelliği sebebiyle mutasavvıflar tarafından örnek alınmış ve kendilerinin asr-i saadetteki temsilcileri saymışlardır. Hatta Sufî, mutasavvıf ve tasavvuf kelimelerinin bile bu kökten geldiği öne sürülmüştür..[267]

Mescidde Uyumanın Hükmü:

Suffe ehli mescidde yatar kalkarlardı. Onların orada yatıp kalkmaları mescidde uyumanın caizliğine delâlet eder.
"Bizler genç iken Rasûlullah (s.a.)'tn zamanında Mescidde uyurduk"[268] meâlindeki İbn Ömer (r.a.) hadisi de buna delâlet etmektedir.
İlim adamlarının bu konudaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Said b. Müseyyeb ile Hasan-i Basrî, Atâ, Muhammed b. Şirin ve Şafiîlere göre mescidde uyumak orada namaz kılanların yerlerini daraltmamak ve onların şaşırmalarına sebebiyet vermemek şartıyla, kerâhetsiz olarak caizdir. Aksi taktirde haramdır. Delilleri ise "Bizler Rasûlullah (a.s) zamanında mescidde uyurduk"[269] hadis-i şerifiyle "Hz. Peygamberin Hz. Ali'yi mescidde yatarken görüp de onu bundan nehyetmeyip "kalk ey Ebu Türab (toprağın babası)" diyerek[270] iltifatta bulunduğunu ifade eden hadistir.
Şafiî ulemasından İmam Nevevî de "Suffe ashabı ile sahabilerden bazılarının ve müslüman olmadan önce Sümame b. Üsal'ıı mescidde yatıp kalkmalarının bunun cevazına delalet ettiğini ve imam Şafiî'nin de bu görüşte olduğunu söylemiştir:

Hanefi ulemasından Bedrüddin Ayni'nin açıklamasına göre İbn el-Müseyyeb ile Süleyman b. Yesar'a mescidde uyumanın hükmü sorulmuş da "Suffe ashabı mescidde uyuyorlardı. Onlar meskenleri mescid olan bir cemaat idi. Durum böyleyken bunu bana niye soruyorsunuz?" cevabını vermiş. Taberî de El-Hasan'ın: "Osman b. Affan'ı başında nöbetçi falan olmadığı halde mescidde uyurken gördüm" dediğini nakletmektedir.
İmam Malik'e göre evi olan bir kimsenin mescidde gece veya gündüzün uyuması mekruhtur. Fakat yabancı bir müsafirin uyumasında herhangi bir sakınca yoktur.
İbn Mesûd ile Tavus, Mücâhid ve Evzaî de mescidde uyumayı mekruh görmüşlerdir. Nitekim 232 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Ayrıca mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, yüzü koyun yere yatmanın Allah'ın hoşlanmadığı bir yatış olduğuna da açıkça delâlet etmektedir.[271]

96. Etrafı Çevrili Olmayan Bir Dam Üzerinde Uyumak Hakkında (Gelen Hadisler)

5041... (Abdurrahman ibn Seyhan'ın) babasından rivayet edildiğine göre Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim etrafı çevrili olmayan (açık olan) bir dam üzerinde uyur (da düşüp öliir)se (Allah'ın ona yapılacak haksızlıklardan dolayı ilgilileri dünyada sorumlu tutacağına dair vermiş olduğu) ahidden (sözden) kendini uzaklaştırmış olur."[272]

Açıklama

Zimmet: Lügatta hıfz ve himayesi icab eden ahd, eman teahhud manalarına gelir ki, yerine getirilmemesi kötülenmeyi gerektirir.[273] Fakihler bu kelimeyle insanın bu ahdleşme neticesinde doğan sorumluluğu yüklendiği yeri, yani insanın kendisini kasdederler.
Kadı İmam Ebu Zeyd'in açıklamasına göre, şeriat lisanında zimmet, bir vasıftır ki insanın onunla lehine ve aleyhine olan hak ve vazifelere ehil olur. Yüce Allah insanı emaneti yüklenmeye bir mahal olarak yaratjnca bunun karşılığında ona akzl ve beden nimeti verdi de onu bir takım hak ve vazifeleri yüklenmeye ehil hale getirdi ve bu sayede mal, can, ırz namus dokunulmazlığına sahib oldu.[274]
Bu ahidleşme A'raf suresinde açıklandığı üzere ezelde Allah ile kullar arasında geçen: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurduğu vakit "Evet Rabbimizsûı. Şahid olduk'[275] icab ve kabulü ile olmuştur. Kısaca zimmet hak ve vazife ehliyetidir.[276]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen zimmet kelimesiyle kasd edilen Kak ehliyetidir. Binaenaleyh böyle etrafı çevrili olmadığı için üzerinde yatan bir kimsenin herhangi bir hareket neticesinde yuvarlanıp düşmesine müsait bir dam üzerinde yatan kimse, kendi kendini helake arz etmiş olacağından onun kanı heder olmuştur. Onun ölümünden kimse sorumlu tutulmaz.[277]

96-97. Yatağa Abdestli Halde Yatmak

5042... Muaz b. Cebel'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Abdestli olarak ve (Allah'ı) zikrederek yatıp da geceleyin uyanıp Allah'dan dünya ve âhiret işlerinden bir hayır isteyen hiç bir müslü-man yoktur ki, Allah ona o istediğini vermiş olmasın." Sabit el-Bunanî dedi ki: Ebu Zabye bizim yanımıza gelmişti de bu hadisi bize Muaz b. Cebel yoluyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişti.
Falanca da (bana) şöyle dedi: "Ben (bir gece) uykudan uyandığımda gece yapılacak olan bu duaları okumak istedim de muvaffak olamadım."[278]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, gece yatağa Allah'ı zikrederek ve abdestli olarak yatıp da gecenin herhangi bir saatinde uyanarak Allah'a el açıp dua eden bir müslümanın duasının kabul edileceğini ifade etmektedir.
Hadis-i şerifte bu duanın nasıl yapılacağına dair bir açıklama yoktur. Hadisin sonundaki ta'likten aslında Hz. Peygamber'in bu duanın nasıl yapılacağını da Öğrettiği, fakat raviler tarafından unutulduğu, hatta Sabit el Bunanî'nin bu duayı yapmak üzere bir gece uyanıp yatağından kalktığı fakat duayı unutmuş olduğu için buna muvaffak olamadığı anlaşılmaktadır. Biz bu konuyu (5060-5061) numaralı hadislerin şerhinde tekrar ele alacağız, inşallah.[279]

5043... Ibn Abbas'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) geceleyin (yatağından) kalktı da ihtiyacını görüp elini yüzünü yıkadı. Sonra (tekrar yatıp) uyudu.
Ebû Dâvud dedi ki: (Hz. İbn Abbas ihtiyacını gördü derken) Küçük abdest bozdu, demek istiyor.[280]

Açıklama

Bu hadisin şerhinde imam Nevevî şunları söylemiştir: Allahü a'lem kaza-i hacetten murad abdest bozmak olacaktır. Kadı lyaz da aynı şeyi söylemektedir. Yüzü yıkamaktaki hikmet uyku eserini gidermektir. El yıkamaya gelince Kadı lyaz "ihtimâl ellerine bulaşan birşeyden dolayıdır" demiştir."[281]

Bu hadis geceleyin uyandıktan sonra tekrar uyumanın mekruh olmadığına delildir. Selefin bazı âbid zevatından bunun mekruh olduğu nakledilmiştir. İhtimal onlar bundan vazifeye mani olacak derecede uyumayı kasd etmişlerdir. Çünkü Rasûlullah (s.a.) efendimiz vazife ve evradına mâni olacak derecede uykuya dalmazlardı.[282]

(İnsan Yatağa Yatarken) Ne Tarafa Yönelir[283]

5044... Ümmü Seleme'nin aile fertlerinin birinden (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.)'in yatağı(nın konumu) insanın kabrine konulusu gibiymiş. Mescid de baştarafında (kalır) imiş.[284]

Açıklama

Hadis-i şerif, Resul-i Zişan efendimizin yatağa yatarken aynen kabirde yatar gibi yüzü kıbleye gelecek şekilde, sağ kolu üzerine yattığını, yatağının da buna göre konmuş olduğunu ifade etmektedir.
Yine bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber yatağına bu şekilde yatınca Medine'deki Mescid-i Nebevi, baştarafma düşermiş. Bu mevzuda Bezi yazan şunları söylüyor: "İşte metinde geçen "mescid de baştarafında kalırdı" mealindeki cümle bunu ifâde etmektedir.
Fakat bu cümlede geçen "mescid" kelimesiyle Hz. Peygamberin medine'deki mescidi değil de evinde nafile namazlarını kılmak için tahsis edip seccadesini serdiği yer kasd ediliyorsa o zaman bu söz konusu cümleyle "Hazret-i Peygamber'in bütün düşünce ve gayesinin Allah'a kulluktan ibaret olduğu, yatağına yatarken geceleyin ilk fırsatta teheccüd namazına kalkmak niyyetiyle yattığı" ifade edilerek, Hz. Peygamberin yatağına kabre'girer gibi girmesine ilaveten aynı zamanda.teheccüd namazına kalkmaya niyyetlenmeden asla yatmadığı da anlatılmak istenmektedir. İmam Gazzâlî (s.a.)'da bu konuda şöyle demektedir: "İnsana gereken yatağına girerken kabre konulusunu ve oradaki ahvâlini düşünmektir. Özellikle kabre tek başına gireceğini sadece amelleriyle başbaşa kalacağını, bütün yaptıklarından hesaba çekileceğini düşünmek ve rahat yatağa yatmak için kendini uykuya hazırlamaktan kaçınmaktır. Çünkü uyku bir bakıma hayatın atalete uğraması demek olduğundan ölüme benzer."[285]

97-98. İnsan Yatarken Hangi Duayı Okur?

5045... Peygamber (s.a)'in zevcesi Hafsa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (a.s.) uyumak istediği zaman sağ elini (sağ) yanağının altına koyup sonra üç defa: "Ey Allahım, kıyamet günü kullarını (hesaba çekmek üzere tekrar) dirilttiğinde beni azabından koru!" diye dua edermiş.[286]

Açıklama

"Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, selim akıl sahipleri için ibret verici deliller vardır ki onlar ayakta iken, otururken ve yanları üzerine yatarken, Allah'ı anarlar ve göklerin ve yerin yapısındaki harikalar) hakkında inceden inceye düşünürler."[287] âyetinin en büyük mazharı Resul-i Zişan efendimizdir. Onun Allah'ı hatırlamadan geçen bir anı dahi yoktu. Nitekim (30) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Bu itibarla insanlığın hakka ve kurtuluşa ermesinin ancak, Hz. Peygamberin sünnetini her an pusula gibi önünde bulundurup ona göre hareket etmekle mümkün olabileceğinin idraki içinde olan bir müslüman da her an tefakkür içerisinde olup malayaniden, keyfilikten uzak durur. Kulluk icabı her zaman için onun kapısını çalıp ihtiyaçlarını ona arz eder. Sadece ona el açıp ihtiyaçlarını ondan ister. Hangi saatte hangi duaların yapılması lâzım geldiğini araştırır, ona göre hareket eder. Bu hususta yegâne örnek Allah'ın Resulüdür.[288]

5046... Sa'd b. Ubeyde'den (şöyle) dedi(ği rivayet edil)miştir: Berâ b. Âzib'in bana naklettiğine göre;Rasûlullah (s.a.)'ın kendisine şöyle buyurmuştur:
"Yatağına gir(mek iste)diğin zaman (eğer abdestin yoksa aynen) namaz için aldığın abdest gibi bir abdest al, sonra sağ tarafının üzerine yat ve: "Ey Allahım, ben yüzümü sana teslim ettim, işimi de sana havale ettim, (azabından) korkarak ve sevabını umarak (bütün İşlerimde) sırtımı sana dayadım. Senden kurtulup sığınılacak ancak sen varsın, indirmiş olduğun kitabına ve göndermiş olduğun nebî'nc iman ettim, diye dua et. (Böyle yaptığın takdirde) ölürsen İslam üzere ölürsün. Bunlar son sözlerin olsun."
el-Bera (b. Azib sözlerine devam ederek) demiş ki: Ben (kendi kendime): "Bu sözleri (bir daha) hatırlayayım" dedim. "Göndermiş olduğun Resulüne..." diye okudum da (fahr-i kainat efndimiz): "Hayır (öyle değil), göndermiş olduğun Nebine" buyurdu.[289]

5047... el Berâ b. Âzib'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) kendisine: "Yatağına abdestli olarak girince yastığı sağ tarafına al..." buyurmuş Hz. Berâ b. Azib daha sonra (bir önceki hadisin) benzerini rivayet etmiştir.[290]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte üç mühim sünnet göze çarpmaktadır:

1. Uykuya yatacak kimsenin abdest alması. Önceden abdestli ise yenilemesi şart değildir.
2. Sağ tarafına yatmak. Çünkü Râsulullah (s.a) her işinde sağdan başlamayı severdi.
3. Allah'ı zikretmek. Müslümanın son işi Allah'ı zikr olmalıdır. Rivayetlerdeki "yüz" kelimesinden maksat bütün vücuddur, "sırtını dayamak," tabiri de Allah'a itimad etmekten kinayedir.
Bu talimat dahilinde hareket eden kimse o gece ölürse, fıtrat üzere, yani müslüman olarak ölecek, sabaha sağ çıkarsa, hayra isabet edecek, yani bu sünnetlerin sevabını kazanacaktır. Rasûlullah (s.a.)'m "Rasulu" kelimesini kabul etmeyip onun yerine "Nebi" kelimesini kullanmasını emr buyurmasının sebebi, ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunun sebebi Rasul kelimesinin Peygamber (s.a.)'den başkasına da ihtimali olduğu içindir. Mazirî ve başkaları "bu bir zikir ve duadır, hangi sözlerle varid oldu ise harfiyyen onları okumak gerekir. İhtimal mükafat o harflere müteallikdir. Belki Peygamber (s.a.)'e bu harflerle okuması vahy edilmişti. Binaenaleyh aynı kelimelerle eda olunması icab eder" demişlerdir. Nevevî bu kavli beğenmiştir. Ulemadan bazıları da bu hadisle, istidlal ederek hadisi mana itibariyle rivayetin caiz olmadığını söylemişlerdir. Cumhura göre manayı bilen kimsenin manen rivayeti caizdir. Onlara göre burada mana muhteliftir. Böyle yerlerde ise mana itibariyle rivayet bilittifak caiz değildir.[291]

5048... Şu (bir önceki hadisi Sa'd b. Ubeyde ve el Berâ (b. Âzib) yoluyla A'meş ile Mansur da rivayet etti. (Bu hadisi A'meş ile Mansur'dan nakleden) Süfyan (-i Sevrî):
(Ancak A'meş ile Mansur'dan) birisi (sözü geçen hadisi): "Yatağına abdestli olarak girdiğinde" şeklinde rivayet etmişken diğeri: "(Yatağına gireceğinde) namaz için aldığın abdest gibi abdest al" şeklinde rivayet etmiştir, dedi ve (bir önceki 5046 nolu) Mu'temir (hadisin)in manâsını rivayet etti.[292]

Açıklama

Mansur hadisi, Müslim'in Sahih'inde: "Döşeğine yattığın vakit namaz için aldığın abdest gibi abdest al. Sonra sağ tarafına yat, sonra: Ey Allah'ım kendimi sana teslim ettim.. de..."anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.[293]

5049... Huzeyfe (r.a.)'den demiştir ki:
Peygamber (s.a.) uyu(mak istedi)ği zaman: "Ey Allah'ım, senin isminle ölür, senin isminle dirilirim" derdi. Uykudan uyanınca da "Bizi öldürdükten sonra (tekrar) dirilten Allah'a hamd olsun. (Yaratıkları) öldükten sonra diriltmek de ona (mahsus)tur" derdi..[294]

Açıklama

Metinde geçen "diriltti" ve "Öldürdü" kelimeleri uyandırdı ve uyuttu anlamlarında kullanılmıştır. İnsan uykuda tamamen hareketsiz kaldığı için uyku, ölüme; uyanıklık da canlılığa benzetilmiştir.
o Metinde'geçen "nüşûr" kelimesi de diriltmek ve yeniden hayata kavuşturmak demektir.
Hadis-i şerif Fahr-i kâinat efendimizin yatarken ve kalkarken nasıl hareket ettiğini açıkça ifade etmektedir.[295]

5050... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz yatağına gir(mek iste)diği zaman yatağını (önce) gömleğinin iç ucuyla bir silksin.. Çünkü o (daha önce o yataktan kalktığı zaman) yatak üzerinde kendi yerine (tozdan topraktan ve haşerelerden) nelerin yerleştiğini bilemez. Sonra sağ tarafı üzerine yatsın ve: (Ey Allahım!) 'Yanımı ancak senin isminle (döşeğe) koydum, onu ancak senin isminle kaldırırım. Eğer nefsimi (öldürüp de yanında) tutarsan ona merhametle muamele et. Eğer (öldürmez de tekrar bu âleme) gönderirsen salih (kul)ları(nı) koruduğun şeylerle onu da koru' desin..."[296]

Açıklama

Hadis-i şerif, yatağa yatmadan önce yatağı silkelemenin ve içinde bulunması muhtemel olan toz toprak ve zararlı böceklerden temizlemenin ve metinde geçen duayı okumanın sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Yatağın içerisinde zararlı böcek bulunması ihtimali, mevcut olduğundan onu çıplak elle silkelemek tehlikeli olabilir. Bu nedenle eğer yatağı silkelemek için mutlaka eli kullanmak icab ediyorsa ele bir bez parçası alıp bu işi o bezle yapmakta isabet vardır.
Fakat o anda ele bir bez parçası da geçmiyorsa bu iş için gömlekten veya pijamadan da yararlanılabilir. Fakat yatağı gömlek ya da-pijamanın dış tarafıyla silkelemek onları kirletebilir. Bu bakımdan yatağı onların iç kısmıyla yani vücuda temas eden yüzleriyle yapmakta fayda vardır.
İşte metinde geçen "gömleğinin iç ucuyla silksin" cümlesiyle anlatılmak istenen budur.[297]

5051... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) yatağına girdiği zaman şöyle dua edermiş:
"Ey göklerin, yerin ve herşeyin Rabbi olan, taneyi ve çekirdeği yaran, Tevratı, İncili ve Kur'ani indiren Allahım! Her şerlinin şerrinden sana sığınırım. (Çünkü) onun alnı senin elindedir. Evvel sensin, senden önce hiçbir varlık yoktur. Zahir sensin(zuhur yönünden) senin üstünde, hiçbir varlık yoktur. Bâtın (gizli) sensin, (gizlilik bakımından) senden ilerde hiçbir varlık yoktur. (Zahir olduğun halde zuhurunun şiddetinden seni herkes göremez, zatını idrâk edemez)" (Bu hadisin râvüerinden) Vehb (b. Bakiyye) rivayetine (şu sözleri de) ekledi: "Benden borçlarımı öde ve beni fakirlikten kurtar."[298]

Açıklama

Metinde geçen "Onun alnı senin elindedir" tabirincien murad, "herşey senin kudret ve saltanatının altındadır" demektir. Hadis-i şerifteki "borç" kelimesinin bütün kul ve Allah borçlarına şâmil olması ihtimali vardır.
Zahir ve bâtın kelimeleri, Allah'ın isimlerindendir. Bazıları buradaki zahirin kudret-i kâmile sahibi manasına geldiğini, birtakımları da zahirin "kat'î delillerle sabit olan", bâtının ise "mahlûkatına görünmeyen" manasına geldiğini söylemişlerdir. Bakıllanî'ye göre âhirin manası ilim, kudret vesâir sıfatlarıyla bakî olan demektir. Yani Allah teâla ezelde nasıl bu sıfatlarla mevsûf ise, mahlûkatı yok olup bittikten sonra da aynı sı-fatlarla müttasıftır..[299]

5052... Ali (r.a)'den (rivayet edildiğine göre) Resûlullah (s.a.) yatağına yatarken şöyle dua edermiş:
"Ey Aliahım, alnından tuttuğun şeylerin şerrinden kerem sahibi olan zâtına ve tam olan kelimelerine sığınırım. Allah'ım, borcu ve günahı sen giderirsin. Allah'ım, (Senin) askerin yenilmez, va'dinin aksi yapılmaz ve zenginlik sahibine senden (gelecek azaba karşı) zenginliği fayda vermez. Seni her türlü eksiklikten tenzih (ve takdis) ederim. Sana hamd(-ü senalar) ederim."[300]

5053... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) Rasûllullah (s.a.) yatağına gir(mek üzere yatağının üzerine otur)duğu zaman,- "Bizi doyurup sulayan, bize yeten ve bizi sığındıran Allah'a hamdolsun! Nice kimseler vardır ki, onların ne işlerini üzerine alıp kendilerine yeten(ler)i vardır, ne de barındıranları vardır" demiştir.[301]

5054... Ebu'l-Ezheri'l-Enmarî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) geceleyin yatağına yattığı zaman şöyle dua edermiş:
"Allah'ım! Adınla yanımı (yatağa) bıraktım. Ey Allah'ım! Günah(lar)ımı affet, şeytanımı (benden) uzaklaştır. Rehinelerimi çöz, beni (mukarreb meleklerin toplandığı) yüksek meclise koy!"
Ebu Davud der ki: Bu hadisi Sevr'den Ebu Hammâm eî-Ehvâzî de rivayet etti. (AncakEbu Hemmâm, Ebu'I Ezher el-Enmâı yerine): Ebu Züheyr el-Enmarî'yi zikretti.[302]

Açıklama

Hafız el-Münzirî'nin açıklamasına göre 5052 numaraları hadisin senedinde bulunan el-Hâris el-A'ver sağlam bir râvi değildir. Ancak sözü geçen hadis güvenilir bir râvi olan ve Ebu'l-Meysere künyesiyle şöhret bulan Ömer b. Şürahbîl.el-Hemadânî el-Kûfî tarafından da rivayet edildiği için delil olma niteliğini haiz bir hadistir.
(5053) numaralı hadis-i şerifte geçen: "Bize yeten" sözü "bize her türlü sıkıntılardan korunma gücü ve imkânı veren" anlamına geldiği gibi, "Bizi sığındıran" sözü de "bizi ev, bark sahibi ederek bize ağır tabiat şartlarına ve düşmanlara karşı koruma imkânı bahşeden" anlamına gelmektedir. Bu sözlerin Allah'a şükür ve sena makamında ve kulluk aczini itiraf gayesiyle söylendiği muhakkaktır. "Kendilerine yeten birisi de yok kendilerini barındıran da yok" sözü, nice insanlar vardır ki kendilerine yeten ve kendilerini barındıran Allah'dan haberleri yok, anlamına kullanılmış da olabilir.[303]
(5054) numaralı hadiste geçen "Rehinelerimi çöz" sözüyle "herkes kazancına bağlıdır"[304] âyet-i kerimesine işaret vardır. Bilindiği gibi bu âyet-i kerimede herkesin kendi kazancı karşılığında rehin olduğu, dolayısıyla kazancının hayır olması halinde azad olacağı, şer olması halinde ise cehennemlik olacağı ifâde edilmektedir. İşte metinde geçen söz konusu cümle ile cehennemlik olmaktan kurtularak cennetlik olmak istenmektedir.[305]

5055... (Ferve b. Nevfel'in) babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) Ferve'ye: "(Yatağına yattığın zaman) “Kul yâ eyyühel kâ-firûn" suresini (bir defa) oku; Bitirince uyu. Çünkü o, şirkten beraet etmektir" buyurmuştur.[306]

Açıklama

Her ne kadar İbn Abdil Berr bu Hadis-i şerifin muzdarip olduğunu söylemişse de Hafız Ibn Hacer, İbn Abdil Berr'in bu iddiasını tenkid ederek, bu hadisin sağlam olduğunu söylemiştir. Tirmizî de Hafız İbn Hacer'in görüşündedir.[307]

5056... Aişe (r.anha)dan rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) her gece yatağına girdiği zaman avuçlarını birleştirir, sonra onlara üfürerek içlerine:
"kulhuvellahü ehad," "kule ûzu birabbil-felak" ve "kul eûzü birabbin-nâs" sûrelerini okur, sonra ellerini cesedinden erişebildiği yerlere sürermiş. Önce, onları başına yüzüne ve cesedinin ön kısmına (sürmekle işe) başlar ve bu işi üç defa tekrarlarmış.[308]

Açıklama

Hadisin zahirinden fahr-i kâinat efendimizin yatağına yatacağı zaman, önce ellerini bitiştirdiği sonra onlara üfürdüğü, sonra onların içine İhlâs süresiyle Muavvizeteyn surelerini okuyup ellerini başına, yüzüne ve vücudunun ön tarafında bulunan kısmına sürmekle işe başlayıp, Ön tarafına meshetmeyi bitirdikten sonra vücudunun arka tarafına geçtiği ve bunu üç defa

tekrarladığı anlaşılmaktadır.
Münzirî'nin Şerhü'I-Mesâbîh isimli eserindeki açıklamasına göre "ellere okumadan Önce üfurmenin hiçbir anlamı yoktur. Doğru olan önce ellere okumak daha sonra da ellere üfürmektir. Bu sayede Kur'an'm bereketi ellere daha da fazla erişmiş olur. Esasen üfurmenin okumadan önce olması gerektiğini söyleyen bir ilim adamı da görülmemiştir. Bu bakımdan bu hadis-i şerifte üfurmenin okumadan Önce olduğundan bahsedilmesi râvilerden birine ait bir yanlışlıktan kaynaklanmış olsa gerektir."
Tîbî'ye göre ise "hadis-i şerifte ifade edilen sıra doğrudur. Esasen rivayeti doğru olan bir raviye hiçbir sebep yokken itiraz etmek doğru değildir. Binaenaleyh Hz. Peygamber ellerine önce üfürmüş sonra da okumuştur. Belki de bunu sihirbazlara muhalefet etmek için yapmıştır. Çünkü sihirbazlar kendilerine gövo. önce bir çok put ismi ve kelimeler okurlar, sonra üfürürler."[309]
Hz. Peygamberin, sözü geçen sureleri okurken ellerini bitiştirmeleri, namazdan sonra yapılan dualarda da ellerin bitiştirileceği anlamına gelmez. Çünkü, bunların yerleri ayrıdır. Bunun içindir ki Kütüb-i Sitte sahiplerinin hiçbiri mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi namaz bölümünde ya da namazdan sonra yapılacak dua bablannda zikretmemişlerdir.
Kur'ân'ın faziletleri ve tıb gibi bölümlerde zikretmişlerdir. Çünkü sözü geçen âlimlere göre Hz. Peygamberin bu uygulaması, Kur'an-ı Kerimde bulunan bazı âyet ve surelerin vücuda şifâ verdiğine delâlet eder. Namazdan sonra hangi duanın ve nasıl yapılacağına delâlet etmez.[310]

5057... Hz. İrbâd b. Sâriye'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) uyumadan önce el-Musebbihat (denilen sureleri) okur ve:
"Bu surelerin içerisinde bir âyet vardır ki bin âyetten daha faziletlidir" buyururdu.[311]

Açıklama

"el-Müsebbihât" ismi verilen sureler, Kur'ân-ı Kerimde "Sübhane" "Sebbeha" ve "Yusebbihu" kelimeleriyle başlayan surelerdir ki; bunlardan birincisi, İsrâ, ikincisi Ha-did, Üçüncüsü Haşr, dördüncüsü Saff, beşincisi Cum'a, altıncısı Teğabün, yedincisi A'lâ suresi olmak üzere yedi sureden meydana gelmişlerdir.
Bu mevzuda Aliyyü'I-Kâri (ra.) şöyle diyor: "Bazılarına göre bu âyetten murad Haşr suresinin sonunda bulunan "Lev enzelnâ hâzel Kur'âne alâ cebelin.,." diye başlayan âyet-i kerimelerdir. Bu âyetin diğer âyetler arasındaki yerini ism-i a'zamin diğer esmaü'l-hüsna arasındaki yeri gibidir. Hafız İbn Kesir'e göre metinde faziletinden bahsedilen âyet-i kerimeden maksat "-Huve'I evvelü ve'l âhirü vezzahirü vel bâtın ve nüve bilkülli şey'in alîm" âyet-i kerimesidir. Fakat en doğrusu şudur ki; söz konusu edilen âyet sadece bir âyetten ibaret değildir. Bu âyetten maksat sözü geçen surelerin herbirindeki sübhane, sebbaha, yüssebbihü kelimeleriyle başlayan yedi âyettir."[312]

5058... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) yatağına yattığı zaman şöyle dua edermiş:
"Bana yeten (ve halka muhtaç etmeyen, verdiği ev bark ile) beni barındıran, yediren ve içiren, bana iyilik edip iyiliğini arttıran, bana (nimetlerini) veren ve bollaştıran Allah'a hamdolsun. Allah'a her hâl(im)de hamdolsun, herşeyin besleyip büyütücüsü ve gerçek sahibi ve herşeyîn ma'bûdu olan Allah'ım! (Cehennem) âteş(in)den sana sığınırım."[313]

Açıklama

Metinde geçen "her hâl(im)de Allah'a hamd olsun» mealindeki duada bolluk ve darlık, refah ve sıkıntı hallerinin hepsi için Allah'a hamd manası bulunmakla beraber, aynı zamanda cehennemlik olan küfür ehlinin halinden Allah'a sığınmak manası da bulunmaktadır.
Çünkü müslümanm başına gelen sıkıntılar, onun ya bir günahını örter, ya da Allah yanındaki derecesini arttırır. Bu bakımdan şuurlu bir müslü-man her halinin kendisi için bir nimet olduğunu bilir ve her haline şükür eder. Kâfir ise böyle değildir. O daima isyan ve zarar içerisindedir. Müslüman bunun da şuurunda olduğu için kendisine iman nimetini ihsan eden Allah'a her halinden dolayı hamd ederken, aynı zamanda kâfirlerin hâline düşmekten de Allah'a sığınır.[314]

5059... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim bir yatağa yatar da orada Allah'ı zikretmezse (bu durum) kendisi için kıyamet gününde bîr hasret ve nedamet olur.
Kim de bir mecliste oturur da orada aziz ve celil olan Allah'ı zikretmezse (bu durum) kıyamet gününde kendisi için hasret ve nedamet olur."[315]

Açıklama

Tiretün: Noksanlık, demektir. Noksanlık ise hasret ve nedâmet getirir. Bu bakımdan biz "tire" kelimesini hasret ve nedamet diye tercüme ettik.
İmam Gazalî (r.a.)'nin açıklamasına göre, Allah'ı zikretmeden uyumak hayatın atalete uğraması demektir. Bu itibarla, uyku ölüme çok benzer. Bazan da insanların uykuda iken öldükleri görülmüştür. Kul hangi hal üzere olursa, o hal üzere diriltileceğinden, abdestli ve Allah'ı zikrederek uyumaya çaba göstermek icab eder. Kul bu halde uykuya varacak olursa ruhuyla Arşa yükselir ve uyanıncaya kadar namaz kılmış sayılır. Eğer kul bu halde iken ölecek olursa namaz kılar halde diriîtilecektir."[316]

98-99. Geceleyin Uyanan Kimse Hangi Duayı Okur?

5060... Ubâde b. Sâmit'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a,) şöyle buyurmuştur; "Her kim geceleyin uyanır da uyandığı zaman: 'La ilahe illallahü vehdehû lâ şerike leh, lehülmülkü ve lehül hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir, sübhanellahi vel hamdülillahi velâ ilahe illallahü vellahü ekber, velâ havle velâ kuvvete illa billah" (Al-lah'dan başka ilah yoktur, o tekdir ve ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd onundur ve o herşeye gücü yetendir. Ben Allah'ı hertürlü noksanlıktan tenzih ederim Hamd, Allah'a mahsustur. Allah'dan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür, (günahlardan) dönüş ve (kulluk görevine) güç (yetiriş) ancak Allah(ın izni ve inayeti) iledir) deyip sonra: "Rabbiğfirlî (Ey Al-lahım, Rabbim! Beni bağışla) diye dua ederse (o kimsenin günahları bağışlanır.)
el-Velîd (bu hadisi naklederken tereddüde düşerek) dedi ki: - Yahutta-(Hz. Peygamber) şöyle buyurdu: "Dua edecek olursa kabul edilir. Eğer kalkar da abdest alır sonra namaz kılarsa namazı kabul edilir."[317]

Açıklama

Aslında her dua ve her namazın kabul edilmesi Allah'dan umulur. İbn Melek'in açıklamasına göre bu hadis-i şerifte söz konusu edilen dua ya da namazın kabul edilmesi ümidinin diğer dua ve namazlardaki ümidin üzerinde olmasının kesinlik kazanmasıdır. Buna kesin nazarıyla bakılabilir.
Bazı ilim adamlarına göre burada anlatılmak istenen, sözü geçen dua ve namazın kesin bir şekilde kabulü değildir. Fakat kabul edilmesi ümidinin diğer vakitlerdeki dua ve namazlardan daha da fazla olmasıdır.
Metinde geçen "te'ârra" kelimesi uyanmak ve uyanık iken birşeyler söylemek, anlamlarına gelir. Eğer burada bu kelimenin uyanık iken bir şeyler söylemek anlamına geldiği kabul edilirse o zaman bu kelimeyi takib eden "fekale" kelimesinin başında bulunan fâ'nın "Tefsiriyye" olması mümkündür. Bu durumda söz konusu "fâ" uyanınca söylenen sözleri açıklamak için getirilmiş demektir. Öyleyse burada anlatılmak istenen geceleyin uyanınca rasgele bir takım kelimeleri okumak değil, mevzumuzu teşkil eden hadiste zikredilen kelimeleri okumaktır. Binaenaleyh daha sonra yapılacak dua ve namazın kabulünün kesin bir şekilde ümit edilmesi de bu kelimelerden sonra yapılmış olmasındandır. Öyleyse sut bu kelimelerdedir. Buna iyi dikkat etmek gerekir.[318] Şurasını da iyi bilmek gerekir ki, bu babda gelen zikirler, gece uyanıp da tekrar uyumak isteyen kimseler içindir. Uyandıktan sonra uyumak istemeyen kimselerin yapacakları zikirler ayrıdır.[319]

5061... Aişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) geceleyin (uykudan) uyanınca: "La ilahe illâ ente, Allah hümme estağfi-ruke lizenbî ve eselüke rahmeteke, ÂUâhümme zidnî ilmen, velâ tüziğ kalbî ba'de iz hedeytenî ve heb Iî minledünke rahmeten inneke entel-vehhâb (: Senden başka ilah yoktur seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Allahım, günâhlarım için senden af dilerim ve rahmetini isterim Allah'ım! İlmimi artır, bana hidayet verdikten sonra kalbimi saptırma ve kendi katından bana rahmet ver, şüphesiz ki sen çok bağışlayıcısın)" diye dua edermiş.[320]

Açıklama

Bu dua gece uykusu kaçıp da tekrar uyumak isteyen kjmse içinciir Gece uyandıktan sonra bir daha uyumak istemeyen kimseler için değildir. Gece uyandıktan sonra tekrar uyumak isteyen kimse için müstehab olan kendisini uyku tutuncaya kadar bu babda gelen duaları okumağa devam etmektir.
Bu babda gelen okunması, müstehab olan dualardan biri de şudur: "Nâ-metiluyûn ve gâretinnücûm ve ente hayyun kayyum (gözler uyumuş, yıldızlar batmıştır, sen ise diri ve yaratıkları devamlı gözetleyensin.)"[321]

99-100. Uyumadan Önce Yapılacak Tesbihat (Zikirler)

5062... Hz. Ali (İbn Ebî Tâlib) dedi ki: Hz. Fatıma değirmen taşından meydana gelen elindeki rahatsızlıktan Peygamber (s.a.)'e acınmıştı. Bu sırada Peygamber bazı esirler getirilmişti. Bunun üzerine Hz. Fatıma bir esir istemek üzere Hz. Peygamber'e geldi (fakat evinde olmadığı için) kendisini göremedi. Bu geliş sebebini Hz. Aişe'ye bildirdi. Peygamber (s.a.) gelince Hz. Aişe Hz. Fatıma'nın geldiğini (ve sebebini) kendisine haber vermiş. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) bize çıkageldi. Biz yataklarımıza yatmıştık. Biz (kendisini karşılamak için yataklarımızdan) kalkmaya davrandık.
Yerlerinizde durun, dedi ve aramıza oturdu. Hattâ göğsümün üzerinde ayaklarının serinliğini hissettim. Hemen arkasından:
Size istediğinizden daha hayırlısını göstereyim mi? Yataklarınıza yattığınız zaman otuz üç defa "Sübhanellah", otuz üç defa "elhamdülillah", otuzdört defa da "Allahü ekber" deyiniz. Bu sizin için bir hizmetçiden daha hayırlıdır.[322]

5063... Ebu'l Verd b. Sümame'den (rivayet edildiğine göre, birgün Hz. Ali (b. Ebi Tâlib, Ali) b. A'bed'e şöyle demiş:
Sana kendimden ve Rasûlullah (s.a.)'ın kızı Fatima'dan bahsedeyim. O Hz. Peygamber'in aile fertleri arasında en çok sevdiği kimse idi ve benim yanımda (fakir bir hayat sürüyor) idi. O (eliyle) değirmen çekerdi hatta değirmen elinde iz bırakmıştı. Tulumla (eve) su çekerdi, hatta (tulumun ipleri) boynunda iz yapmıştı. Ve evi (kendi elleriyle) süpürürdü, öyle ki elbisesi toz toprak içinde kalmıştı. (Yemek) tencere (sinin altında ateş) yakardı da elbiseleri işlenmişti. Bu sebeplerden dolayı onun başına (birçok) sıkıntı (lar) gelmişti). Derken (birgün) Peygamber (s.a.)'e bir takım kölelerin getirilmiş olduğunu işittik. Bunun üzerine ben (kendisine):

Babana gitsen de ondan (günlük işlerinde) senin çalışmana gerek bırakmayacak bir hizmetçi istesen dedim. O da (kalktı) Hz. Peygamber'e vardı. Hz. Peygamberin yanında onunla konuşan bir takım insanları görünce (derdini anlatmaktan) utanıp geri döndü. (Ertesi günü) kuşluk vakti (Hz. Peygamber) yanımıza çıkageldi. Biz yorganlarımızın içinde idik. Hz. Fatıma'nın başı ucuna oturdu. Hz. Fatıma babasından utandığı için başını yorganının içine çekti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na: Muhammed ailesine olan dünkü ihtiyacın ne idi? diye (iki defa) sordu. (Hz. Fatıma da) her ikisinde de sükût etti.
Bunun üzerine ben (söze başladım):
Ey Allah'ın Resulü, Allah için sana ben cevap vereyim: Bu (kadıncağız) benim yanımda (fakirlikten dolayı) un öğütmek için kendi elleriyle değirmen çekmektedir. Öyle ki (değirmen) eline iz yaptı. Tulum ile su taşıdı da (tulum) boynunda iz bıraktı. Ev süpürdü, elbiseleri toz toprak içinde kaldı. (Yemek) tencere(sinin altında nefesiyle ateş) yaktı da elbiseleri is içerisinde kaldı. Bu esnada bize, sana bir takım kölelerin, ya da hizmetçilerin- geldiği (haberi) ulaştı. Ben de kendisine: Git ondan (bir hizmetçi de) iste, dedim...." (daha sonra Ebu'l-Verd bir önceki) el-Hakem hadisinin manasını daha uzun olarak rivayet etti.[323]

Açıklama

el-Muhalleb gibi bazı âlimler mevzumuzu teşkil eden bu hadis-ı şeriflerin zahirinden yakın akrabaların izinsiz olarak birbirlerinin evlerine girebilecekeri hükmünü çıkar-mışlarsa da Hafız İbn Hacer -Darakutnî'nin Ilel'i ile Taberi'nin Tehzi-b'inden bu hadisin bazı rivayetlerinde "Hz. Peygamberin içeri girmek için izin aldığı ve Hz. AH ile Hz. Fatıma, Rasûlullah'ın içeriye girmesine izin vermeleriyle birlikte yataktan kalkıp elbiselerini giymeye davrandıkları fakat Hz. Peygamberin onları bu zahmete sokmak istemediği için yataklarında yatmalarını istediği" ifade edilmektedir, diyerek Mühelleb'in bu görüşünü reddetmiştir.[324]
Nitekim, Hafız ibn Hacer'in bu rivayeti "Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere sahiplerinden izin alıp selam vermeden girmeyin. Umulur ki iyice düşünür, (hikmetini hissedensiniz,
"Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar, oraya girmeyin şayet size: Geri dönün derlerse hemen dönüp gidiniz. Bu sizin için daha temiz (bir davramş)tır. Allah ne yaparsanız hakkıyla bilendir."[325] âyet-i kerimelerinin ruhuna uygundur.
Çünkü, bu âyet-i kerimeden anlaşılıyor ki hiçbir kimsenin ev sahibini haberdâr edip izin almadan ve selamdan sonra "buyur" şeklindeki bir hüsn-ü kabul görmeden başka birinin evine girmesi caiz değildir. Bu hususta yabancılar ile yakın akraba arasında da bir fark yoktur. Çünkü bu âyetlerin hükmünün Umûmî olduğunda
bütün müfessirler ittifak etmişlerdir.[326]

Bazı Hükümler

1. Hz. Ali nin Hz. Peygamber yanında çok büyük yeri ve manevi değeri vardır.
2. Kişinin, kendi ev halkından olan birinin yanında hanımıyla birlikte bir yatağa yatması, tesettüre riâyet etmek şartıyla caizdir.
3. Kişinin kendisi için daha hayırlı gördüğü bir işi başkalarına da tavsiye etmesi caizdir.
4. Gece uykuya yatarken hadis-i şerifte açıklanan tesbihatı okumanın fazileti çok büyüktür.
Bu tesbihat ile ilgili açıklamamız (2988) numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[327]

5064... Şu (bir önceki) haberi Peygamber (s.a.)'den Hz. Ali yoluyla Şebes b. ibî de (rivayet etmiştir). Bu rivayete göre Hz. Ali şöyle demiştir: Ben (faziletlerini) Rasûlullah (s.a.)'dan duyduğumdan beri, bu zikirleri Sıffîn gecesi dışında (hiçbir gecede) terk etmedim. Bu zikirleri ancak gecenin son saatlerinde hatırladım da, hemen onları söyleyiverdim.[328]

Açıklama

Hz. Ali, bir önceki hadiste seçen uykudan önce okunması tavsiye edilen zikirleri Hz. Peygamberde duyduğu günden itibaren hiç terk etmemiş, her gece uykuya yatarken okumuştur. Ancak Hz. Muaviye ile aralarında geçen Sıffîn savaşı gecesi bu zikirleri tam zamanında yapamamış biraz te'hirli olarak gecenin sonunda yapabilmiştir.
Mu'cemu'I-Büldân'da açıklandığı üzere, Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında geçen Sıffîn savaşı hicretin 37. senesinde Safer ayında vuku bulmuştur.
Sıffîn Fırat nehrinin batısında Rakka ile Bâlis arasında ve Fırat kıyısında bulunan bir yerdir.[329]

5065... Hz. Abdullah İbn Amr'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İki zikir çeşidi vardır ki, bunlara devam eden nıüslüman bîr kul mutlak cennete girer. Bunlar kolaydır. Ama bunları yapanlar azdır. Her namazın ardında on defa: "Sübhanellah", on defa: "elhamdülillah", on defa: "Allahü ekber" der. (Böylece) bunlar (günde) yüz elli defa söylenmiş olur. Mizanda ise binbeşyüz (eder).
Yatağına yattığında otuz dört defa: "Allahü ekber" otuzüç defa "Elhamdülillah", Otuzüç defa: "Sübhanellah" der. (Bu suretle) bunlar yüz defa dil ile söylenmiş olur. Mizanda ise bin (kabul edilir. Ravi Abdullah b. Amr dedi ki):
Rasûlullah (s.a.)'i bunları eli(nin parmakları) ile sayarken gördüm.
(Sahabe-i kiram):

Ey Allah'ın Resulü bunlar kolay olduğu halde yapanlar neden az oluyor? diye sordular da (Hz. Peygamber) şöyle cevap verdi:
Sizden biri yatağındayken şeytan ona gelir. Bunu söylemeye fırsat vermeden uyutur. Namaz kılarken gelir. (Namazın sonunda) bunları söylemeden önce ona bir ihtiyacını hatırlatıverir..."[330]

Açıklama

Hadis-i şerifte iki zikir çeşidinden söz edilmektedir:
1. Her vakit namazının sonunda okunan zikirlerden onar adet, beş vakitte toplam 150 adet eder. "Kim bir iyilik yaparsa on katı verilir."[331] âyet-i kerimesi gereğince her iyilik on misliyle mükâfat-landırılacağından bu yüz elli zikir, kulun mizanına 1500 zikir olarak konacaktır.
Aslında farz namazlardan her birinin ardında yapılan zikirlerin sayısının 99 adet olacağına dair pekçok sahih hadis vardır. Öteden beri yapıla gelen uygulama da bu hadislere göredir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ise söz konusu zikirlerin sayısının otuz olduğundan söz edilmektedir ki, bu mikdar farz namazların sonunda yapılması gereken yeterli zikrin en az olan sayısıdır.
2. Gece uykuya yatarken okunan yüz adet zikirdir. Bunlar da yine mealini sunduğumuz âyet-i kerime gereğince Mizana bin adet zikir olarak konacaktır.
Fakat yapılması kolay, sevabı fazla, dile hafif, terazide ağır olan bu zikirler, şeytanın hased damarlarını fazlasıyla tahrik ettiği için şeytan mutlaka bir yolunu bulup insanı bu kazançlı işten mahrum etmek ister. Çoğu zaman da buna muvaffak olur. Bu bakımdan bir müslüman, hiçbir zaman şeytana bu fırsatı vermemelidir.[332]

Bazı Hükümler

1. Farz namazlardan sonra on defa "Sübhanallan" on defa "elhamdülillah", on defa da "Allahü ekber" demek meşrudur.
2. Gece uykuya yatarken 33 defa sübhanalîah, 33 defa elhamdülillah, 34 defa da Allahü ekber demek meşrudur.
3. Her sevablı işe on kat sevab verilir.
4. Yapılan zikirleri parmaklarla saymak meşrudur.[333]

5066... (Hz. Peygamber amcası Ebu Talib'in oğlu ez-Zübeyr'in kızlarından Ümmü Hakem'in yahut da Dubaa'nm oğlundan rivayet edildiğine göre) bu iki kadından birisi şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.) birtakım esirler ele geçirmişti. Bunun üzerine ben, kızkardeşim ve Peygamber (s.a.)'in kızı Fatıma ile birlikte Peygamber (s.a.)'e gittik. Kendisine (hep birlikte) içinde bulunduğumuz sıkıntılardan yakındık ve kendisinden esirlerden bir kısmının bize verilmesi için emir buyurmasını istedik de:
Bedir (şehidlerinin) yetimleri sizi geçtiler, cevabını verdi. Sonra (ravi) Fazl b. Hasen (bir önceki hadiste anlatılan) teşbih hadisesini anlattı (ve bu teşbihlerin) her (farz) namazın arkasında (çekileceğini) söyledi, (fakat) uyku (ya yatarken çekilecek tesbihat)dan söz etmedi.[334]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama (2987) numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[335]

100-101. Kişi Sabahladığı Zaman Hangi Duayı Okur?

5067... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) (Hz. Peygamber'e):
Ey Allah'ın Resulü, sabaha ve akşama çıktığım zaman okuyacağım bazı kelimeler emr et, demiş de (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
Sabahladığın, akşamladığın ve yatağa yattığın zaman şunları oku: "AHahümme fâtırassamâvati vel erdi. Âlimelgaybi veşşehâdeti Rabbe külli şey'in ve melîkehü! Eşhadü en Iâilahe illa ente. Eûzü bi-ke min şerri nefsî ve şerrişeytani ve şirkini (:Ey Göklerin ve yerin yaratıcısı, gizliyi ve açığa bilen! Herşeyin Rabbi ve meliki olan Allah'ım! Senden başka ilah olmadığına şahidlik ederim nefsimin şerrinden şeytanın şer ve şirkinden sana sığınırım.)"[336]

Açıklama

Hadis-i şerifte, Allah'ın hıfz ve himayesi için sabah vaktine ve akşam vaktine çıkan bir kimsenin söz konusu duayı okuması tavsiye edilmektedir. Binaenaleyh sözü geçen vakitlerde bu duayı okumak müstehabtır.
Sabah vaktinden maksat fecrin doğuşundan, güneşin ufukta ikindi güneşinin batı ufkuna olan yüksekliği nisbetinde yükselmesine kadar geçen zaman dilimidir.
Mesâ (akşam) vaktinden maksat ise, ikindi vaktinden itibaren akşam . vaktine ya da gecenin ilk üçte birine veya yarısına kadar olan zaman dilimidir.[337] Yatarken yerine getirilecek olan bu sünnetin en kâmil şekli, bu Şuayı bir de yatağa yatınca okumakla gerçekleşir ki, Fahr-i kâinat efendimiz faydanın en mükemmel şekilde gerçekleşmesi için sormadığı halde, Hz. Ebu Bekr'e bunu da açıklamıştır.[338]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen duaları sözü geçen zamanlarda okumak müstehabür.
2. Bir alimin kendisine soru soran bir kimseye sorusuyla ilgili olmakla birlikte sormadığı kısımları da açıklaması meşrudur.[339]

5068... Hz. Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) sabaha çıkınca: "AHahümme bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike Nemû-tü ve ileyke'nnüşûr (: AHahım senin hıfz ve himayenle sabaha çıktık. Akşama da seninle çıktık, seninle yaşıyoruz seninle öleceğiz, ölümden sonra kalkış sanadır)" diye dua edermiş. Akşama çıkınca da:
"Allahümme bike emseyna ve bike nahyâ ve bike nemûtü ve iley-kennüşûr (Allah'ım seninle akşamladık, seninle yaşar, seninle ölürüz. Senin (iznin)le ölürüz. Ölümden sonra kalkış da sanadır" diye dua edermiş.[340]

Açıklama

Hayata gelen her canlının hayatı iki kısma ayrılır:
1. Dünya hayatı
2. Ahiret hayatı
Dünya hayatı da, iki safhadan oluşur:
1. Uyku hali,
2. Uyanıklık hali.
Netice itibariyle bütün bu durumlar, hep mutlak kudretin emir ve iradesiyle vücut bulur. Sabahın aydın ve uyanık durumuna giren insan o gün başına ne işler geleceğini bilemez ve günlük kaderini çizemez. Akşam olup gece karanlığına giren kimse de şuursuz ve herşeyden habersiz olarak uykuya yatınca sağlam olarak sabaha çıkacağını kestiremez. Yaşadıkça da dert ve musibetlerden sıyrılamaz ve akıbet ölümün pençesine teslim olur.
Bütün bu haller karşısında mü'min kula düşen vazife, hayatında ilâhi emirlere ilişkin görevlerini bilerek yapmak ve tam bir teslimiyet içinde akşam ve sabah Allah'a iltica edip Peygamber (s.a.)'in okumuş oldukları duaları okumaktır. Bu dualarda geçen ifadeler yüce Allah'a karşı kulun acizliğini ve tevekkül ve teslimiyet ihtiyacını itiraftan başka birşey değildir.
Bu itibarla samimi ve şuurlu bir müslümanın bu gibi duaları ezberleyip kendine vird edinmesi son derece lüzumlu ve kaçınılmaz bir görevdir.[341]

5069... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
Her kim sabaha ya da akşama çıktığında "Allahümme innî esbah-tü üşhidüke ve üşhidü hamelete arşike ve melâiketeke ve cemîe halkı-ke enneke entellahu İâ ilahe ifla ente ve enne Muhammeden abdüke ve rasülüke (Allahım (senin izin ve inayetinle) sabah vaktine eriştim, seni, arşını taşıyanları, (diğer) meleklerini ve yaratıklarının tümünü şâhid tutuyorum ki, sen kendinden başka ilah olmayan yegâne Allansın, Muhammed de senin kulun ve ekindir)" diye dua ederse Allah onun dörtte birini Cehennemden azad eder. Her kim bu duayı iki defa okursa Allah onun yarısını (cehennemden) azad eder. Üç defa okuyanın dörtte üçünü, dört defa okuyanın bütün vücudunu azad eder.[342]

Açıklama

Fahr-i kâinat efendimiz, hayatları boyunca sabah ve akşam çeşitli dualar okumuş ve sahabilerinin herbirine hallerine, ihtiyaçlarına göre bunlardan uygun olan bir duayı öğretmiştir. Bunların hepsini öğrenip okumağa ne hafıza müsaittir ne de zaman. Bu bakımdan müslüman bunlardan haline ve ihtiyacına uygun düşenleri .seçip kendine vird edinmelidir.
Bu hadisin şerhi için bir önceki hadisin şarhine de bakılabilir.[343]

5070... (İbn Büreyde'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim sabaha yahut da akşama eriştiğinde: 'AHahümme Rabbi lâ ilahe illa ente halaktenî ve ene abdüke ve ene alâ ahdike ve va'dike mesteta'tü, eûzü bike min şerri mâ sana'tü ebû'u bi ni'metîke ve ebû'ü bizenbt fağfirli innehü lâ yağfirüzzünûbe illâ ente (: Allahım sen Rabbimsin, senden başka ilah yoktur, beni sen yarattın ben senin kulunum ve gücüm yeterince ahdin ve va'din üzerindeyim. Yaptığım kötülüklerden sana sığınırım (üzerimdeki) nimetlerini ve günahlarımı itiraf ederim. Beni affet. Çünkü günahları ancak sen affedersin) der de (o günün) gündüzünde veya gecesinde ölürse (mutlaka) cennete girer."[344]

Açkılama

Buharî'nin rivayetinde Resulü Zişan efendimizin mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte öğretilen istiğfar için "Seyyidül istiğfar (istiğfar dualarının efendisi)" tabirini kullandığı ifade edilmektedir. Fahr-i kainat efendimiz bu tabiriyle "nasıl ki bir kavmin reisi o kavmin her türlü sıkıntılarında başvurduğu bir merci ise bu duada dünyada başı sıkılan, sırtında taşıdığı günah yüklerinin ağırlığı altında duyduğu sıkıntıdan ve bunalımdan kurtulmak isteyen kimselerin merciidir" demek istemiştir.
Kıymetli ilim adamlarımızdan Kamil Miras efendi mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi açıklarken şöyle diyor:
"Müellif Buharı, bu hadisin başlığında Nuh sûresinin dokuzuncu âye-tiyle onu takib eden âyetleri ve bir de Al-i İmran

suresinin yüz otuzbeşin-ci âyetini zikretmiştir ki; Nuh suresi âyetlerinin mealleri şöyledir:
"Sonra hem ilan ederek onlara söyledim. Hem gizliden gizliye söy-ledını onlara... Dedim ki: Gelin Rabbinizin mağfiretini isteyin. Çünkü o Gaffardır (mağfireti çok boldur, Rabbimizin mağfiretini dilediğiniz takdirde Allah) üzerinize bol bol yağmur suyu verir.
Hem Mallarınızı, hem de oğullarınızı çoğaltır ve size bahçeler yaratır size ırmaklar akıtır."[345]
Bu sure-i şerifede bildirildiği üzere Nuh'un kavmi Vedd, Süva, Yegus, Ye'ûk, Nesr adlarında bir takım hayvanları temsil eden putlara taparlardı. Hz. Nuh, kavmini bunlardan men edip yalnız Allah'a ibadet ve ona itaat etmelerini tebliğ ve gece gündüz bu da'vetle meşgul olduysa da bir türlü müessir (etkin) olamamıştı. Rivayete göre bunun üzerine Cenab-ı Hak, Nuh'un kavminden kırk sene yağmuru esirgedi. Kadınlarını da kısır bıraktı. Bunun üzerine Hz. Nuh tercümesini sunduğumuz ayetlerde haber verildiği üzere kavmine istiğfar etmelerini ve bu suretle kendilerine yağmur ve evlad ihsan olunacağını ve bu sayede refah ve saadete kavuşacaklarını tebliğ etti. Bununla da uyanmadıklarından kendilerine tufan alameti gönderildi.
Müellif Buhari, Hz. Nuh'un isyankâr kavminin vaziyetine tercüme ettiğimiz âyetlerle işaret ettikten sonra da Muhammed ümmetinin dua ve istiğfar hakkındaki mütaveatkârâne hallerini tasvir eden Ali İmran suresinin şu mealdeki âyetini zikretmiştir:
"Ve bir günah işledikleri veya nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı anarak hemen günahlarının bağışlanmasını isterler, hem de işledikleri günahda bile bile ısrar etmezler."[346]
Bu iki sureden meallerini sunduğumuz âyetlerde istiğfarın yüksek fazileti tebliğ bu vurulmuş tur. Bilhassa, Nuh suresinde istiğfarın herşeyin elde edilmesine vesile olduğu bildirilmiştir.,
Sa'lebî'nin beyanına göre Hasan-ı Basrî hazretlerine birisi gelerek fakirliğinden şikayet etmiş. Hazret ona "Allah'a istiğfar et" diye cevap vermiş. Başka birisi de: Dua buyursanız da Allah bir oğul verse diye rica etmiş. Hz. îmam buna da: "Allah'a istiğfar et" demiş. Bir başkası daha gelerek kuraklıktan bahçesinin kuruluğundan şikayet etmiş. Buna da: İstiğfar et, tavsiyesinde bulunmuş.
Mecliste hazır bulunanların Hasan-ı Basri Hazretlerine: "Ey Ustâd! Türlü şikayet ve başka başka dileklerde bulunanların hepsine de aynı tavsiyede bulundun, demeleri üzerine Hz. İmam - Ben bunu kafamdan atıp söylemedim. Nuh aleyhisselâm türlü âfet ve zaruretlere müptela olan kavmine bunlardan kurtulmaları için "Rabbinize istiğfar ediniz" dediği Kur'anda hikayet buyurulduğundan mülhem olarak ben de bana müracaat edenlerin hepsine istiğfar etmelerini tavsiye ettim" buyurmuştur ki; Hz. İmanın bu içtihadı bizim için de ibret alınmağa değer mahiyettedir ve her türlü sıkıntılı zamanlarımızda istiğfar ederek arınmak ve her çeşit maksadımızın husulü için Rabbimize müracaat etmek gerektir...
Pek ziyade mesûr olan bu istiğfar duası vaktiyle taşraların büyük camilerinde perşembe gibi eyyam-i mübarekede ikindi namazından sonra imam tarafından cemaatle birlikte okunurdu. Ne güzel adet idi."[347]
Şârih İbn Battal'ın açıklamasına göre metinde geçen "gücüm yettiğince ahdin ve va'din üzerindeyim" cümlesindeki ahd'den maksat: "Alla-hın insan neslini yaratmadan önce onları Adem aleyhisselamm sulbünden zerreler halinde çıkarıp: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"[348] şeklinde bir soru yönelterek onlardan: "Evet Rabbimizsin" cevabını almak suretiyle kendinin Rabb; onların da kullar olduğuna dair onları şahid tutup kendilerinin de bu şahidliklerinde sabit kalacaklarına dair aldığı söz ve ahiddir. Yine aynı cümlede geçen "va'd" sözünden maksat ise; Allah (c.c.) hazretlerinin Rasulü zişan efendimizin diliyle kullarına verdiği "Şirk koşmadan farzlarını yerine getiren kimseyi cennetine koyacağına"[349] dair verdiği sözdür.[350]
Hattabi'ye göre bu kelimelerle kasd edilen, kulun Allah'a bütün samimiyetiyle inanıp bu inancına uygun olarak, gücünün yettiğince kulluk görevini yerine getirmeye kararlı olduğunu itiraf etmesidir.
Hadis-i şerifte istiğfar duasının biri sabah biri de akşam olmak üzere günde iki vakitte okunacağı ifade edilmektedir ki, hadisin bab başlığı ile ilgili kısmı burasıdır.
Fahr-i kâinat efendimiz, ümmetine öğretmek üzere çok çok istiğfar etmiş ve: "Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'a tevbe ve istiğfar ederim"[351] "Amel defterinde bol bol istiğfar bulunan kimseye müjdeler olsun"[352] buyurmuştur.[353]

5071... Abdullah (b. Mesûd r.anh)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) akşam vaktine erişince şöyle derdi: "Emseynâ ve emsel mülkü lillahi vahdehülâ şerikeleh (: Akşam vaktine eriştik. Allah'a ait mülk de akşama erişti. Allah'a hamd olsun Allah'dan başka ilah yoktur o tekdir ve ortağı yoktur.) (Cerir'in rivayetinde şu ilave vardır. Zübleyd İbrahim İbn Süveyd'in şöyle dediğini söylerdi: Lâilâhe illalla-hü vahdehü lâ şerike leh, lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. Rabbi es'eluke hayra mafi hazıhilleyle ve hayra mâ ba'dehâ ve eûzu bike min şerri ma fi hâzihilleyleti ve şerri ba'dehâ Rabbi eûzü bike mine'I kese! ve min sûil kibr evilküfr. Rabbi eûzü bike min azabinnar ve azabil kabr (: Allah'dan başka ilah yoktur, o tektir ve ortağı yoktur mülk onundur hamd de ona mahsusdur, hem de o herşeye kadirdir. Allah'ım senden bu gecenin ve ondan sonraki gecelerin hayrını dilerim bu gecenin ve ondan sonraki gecelerin şerrinden de sana sığınırım. Ey AUahim, tenbellikten, ihtiyarlığın kötülüğünden -yahut ta küfrün kötülüğünden- sana sığınırım. Allah'ım, cehennem azabından ve kabir azabından sana sığınırım.)"
(Peygamber efendimiz) sabah vaktine erişince de aynı şekilde: "Sabahladık Allah'a ait olmak üzere mülk de sabahladı..."diye dua ederdi.
Ehu Davud dedi ki: Şu be bu hadisi Seleme b. KüheyTden naklen: "İhtiyarlığın kötülüğünden" diye rivayet etti. "Küfür kötülüğünden"sözünü rivayet etmedi.[354]

Açıklama

Biri sabahleyin biri de akşamleyin olmak üzere metinde geçen duaları yapmak müstehabtir. Tekellüfsüz olarak seçili dua yapmak makbuldür. Seci'in çirkini zorlanarak ve kasten yapılandır. Çünkü böyle bir seci' duanın huşûunu ve ihlâsını kaçırır.

Düşünmeden, tekeliüf yapmadan geliveren seci'de ise beis yoktur. Hatta gü2eldir. Çünkü bu fesahatin kemalinden ileri gelir. Yahutta evvelce ezberlendiği için böyle seci'li olur.[355]

5072... Ebû Sellâm'dan (rivayet edildiğine göre); kendisi Hıms mescidinde iken mescide bir adam gelmiş (Mescidde bulunan kimseler): "Bu adam (uzun süre) Peygamber (s.a.)'e hizmet etti" demişler. Bunun üzerine (Ebu Sellâm) kalkıp da bu adamın yanına varmış ve:
Bana Rasûlullah (s.a.)'dan seninle onun arasına râvilerin girmediği (ve doğrudan doğruya) kendisinden işittiğin bir hadis söyle, demiş.
(O adam da) şöyle demiş:
Ben Rasûlullah (s.a.a)'i şöyle buyururken işittim: "Her kim sabaha ve akşam vaktine eriştiği zaman: Rabb olarak Allah'dan, din olarak İslamdan ve peygamber olarak da Muhammed'den razıyım, derse onu memnun etmek Allah üzerine bir hak olur."[356]

Açıklama

Sabah ve akşam vakitlerinde mevzumuzu teşkil eden hadiste öğretilen duayı okumanın sevabı çok büyüktür. Sözü geçen vakitlerde bu duayı okuyan kimse Allah'ın rızasını kazanır.
Bu hadisin ravisi Ebu Sellâm Memtûrü'l Habeşî'nin Hıms mescidinde karşılaştığı kişiden Hz. Peygamberden araya bir rav girmeden doğrudan doğruya Hz. Peygamberin kendi mübarek ağzından işittiği bir hadis rivayet etmesini istemesi, araya girecek olan sahabilere olan güvensizliğinden değildir. Çünkü o sahabilerin hepsinin de güvenilir kişiler olduğunu bilmektedir. Bu nedenle o sahabilerin adalet bakımından fevkalâde güvenilebilecek kişiler olmaları cihetiyle işittikleri hadisleri mana olarak eksiksiz rivayet edeceklerinden emin olmakla beraber, beşer olmaları sebebiyle lafızları naklederken onları aynıyla aktarmaya muvaffak olamayip yanlışlıkla aynı manaya gelen kelimelerle değiştirerek rivayet etmiş olabileceklerine de ihtimal vermektedir. İşte sözü geçen kimseden araya ravi girmeyen bir hadis rivayet etmesini istemesinin sebebi budur.
Bezlu'l-Mechûd müellifi, (XX, 10'da) hadiste sözü edilen Peygamber Efendimiz'e hizmet etmiş kişinin adım tespit edene rastlamadığını belirtmektedir.[357]

5073... Abdullah b. Gannâmi'l-Beyâzî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim sabahı ettiği zaman: Alla-hümme mâ esbaha bî min ni'metin feminke vahdek, lâ şerike lek, fe-lekelhamdü velekeşşükrü (: Allahım, benimle birlikte sabah vaktine erişen nimetlerin hepsi de tek olan sendendir. Senin ortağın yoktur. Hamd de şükür de sana mahsustur), diye dua eder o gününün şükrünü eda etmiş olur. Akşam vaktine erişince bunun gibi dua eden kimse de o gecesinin şükrünü edâ etmiş olur."[358]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hakiki şükrün nimetin gerçek sahibini bilip bunu jütaf etmekten ve büyük, küçük bütün nimetleri onun verdiğine inanmaktan ibaret olduğuna ve metinde geçen duayı akşam ve sabah vakitlerinde okuyan kimsenin Allah'a karşı o günün şükrü, görevini yerine getirmiş olacağına delâlet etmektedir.[359]

5074... Cübeyr b. Ebî Süleyman b. Cübeyr b. Mut'ım'den demiştir ki:
Ben İbn Ömer'i şöyle derken işittim:
"Rasûlııllah (s.a.) akşam ve sabah vakitlerine eriştiği zaman şu duaları okumayı asla terk etmezdi:
"Allahümme inni es'elkülâfiyete fiddünya velâhira. Alfahünıme inni es'elükelafve velâfiyete fî dînî ve dünyaye ve ehli ve mâlî, Alla-hümmestür, avreti - (Osman bu kelimeyi)avrâtî diye rivayet etti- ve âmin rav'âtî Aliahümmehfaznî min beyni yedeyye ve min halfî ve an-yeminî ve an şimalî ve min fevkî ve eûzü bi azanıetike en uğtâle min tahtı (: Allahım, senden dünya ve âhirette afiyet dilerim. Allahım! Senden dinim, dünyam, aile fertlerim ve malım hakkında afv ve afiyet dilerim, Allah'ım ayıbımı ört, korkularımdan emin kıl, Allahım beni önümden, arkamdan, sağımdan solumdan ve üstümden (gelecek her türlü tehlikeden) koru. Altımdan (gelecek belalarla) helak olmaktan senin büyüklüğüne sığınırım.)"
Ebıı Davud dedi ki: Veki (Hz. Peygamber' in hadisin sonunda geçen altımdan helak olmaktan - sözüyle) yere batmayı kast ettiğini söyledi.[360]

Açıklama

Aslında insanın malı ve aile fertleri, dünyasının bir parçasını teşkil eder. Bu bakımdan insan hadiste öğretilen duayı okurken "dinim ve dünyam hakkında afv ve afiyet dilerim" diyerek aynı zamanda aile fertleri ve dünyası hakkında da afv ve afiyet istemesi aile fertleri ile malın insan hayatındaki fevkalâde önemlerindeııdır.
Bilindiği gibi afv, günahın silinmesi demek, afiyet ise hastalık ve bela gibi insanın dünyevi huzurunu kaçıran hadiselerden kurtulmak anlamına gelir.
Hz. Peygamber, bu duada altı yönden gelecek tehlikelerden Allah'a sığınmıştır. Esasen insanın sağ-sol, ön-arka, alt-üst olmak üzere altı yönü vardır. Gelecek olan bir felaket te mutlaka bu yönlerden birinden gelir.
Tîbî'nin açıklamasına göre Fahr-i kainat efendimiz bütün, bu yönlerden gelecek belalardan Allah'a sığınırken, aşağıdan

gelecek belalardan daha mübalağalı bir ifade ile Allah'a sığınması, alttan gelen belaların daha tehlikeli olmasındandır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif metinde geçen duayı sabah ve akşam vakitlerinde okumanın sünnet olduğunu ifade etmektedir.[361]

5075... (Hâşim oğullarının azatlı kölesi Abdül-Hamid'in Hz. Peygam-ber'in kızlarından birine hizmette bulunmuş olan annesinden rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) (sözü geçen) kızına (lüzumlu duaları) öğreterek: "Sabah vaktine eriştiğin zaman: SübhaneUahi ve bihamdihî lâ kuvvete illa billahi maşaallahü kâne ve mâ lem yese' lem yekun, a'lemü ennelfahe ala külli şey'in kadir ve ennellahü kad ehata bi külli şey'in ilmen (: Bana verdiği sayısız nimetlerinden' dolayı Allah'a hamd ederek onu her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. (Allah'a kulluğu) güç (yetirmek) ancak Allah'ın (yardımı) iledir. Allahın dilediği olur dilemediği olmaz. (Şuna) inanıyorum ki, Allah'ın herşe-ye gücü yeter ve Allah ilmiyle herşeyi kuşatmıştır) diye dua et. Çünkü bu kelimeleri sabahleyin söyleyen bir kimseyi Allah akşama kadar korur, onları akşam vakti söyleyen kimseyi de sabaha kadar korur" dediğini söylemiştir.[362]

Açıklama

Tîbî'nin açıklamasına göre: Metinde geçen "Allahü Teâlanın herşeye gücu yeter ve o ilmiyle her şeyi kuşatmıştır" mealindeki sözler, Allahın herşeyi kapsayan kudretini ve herşeyi kuşatan hudutsuz ilmini ifade etmektedir ki, bu iki sıfat tevhidin esasıdır. Binaenaleyh bu iki sıfata böylece inanan bir kimse inanç esaslarr içerisinde en önemli yeri olan ölümden sonra dirilme, haşire neşr gibi inanç esaslarına inanmış olduğu gibi, bu sıfatları burada ifade edildiği gibi söyleyen kimse de ölümden sonra dirilmeyi, haşri ve neşri inkâr eden kâfirleri reddetmiş olur."
Bu bakımdan bu duanın - Allah yanında- büyük bir değeri vardır. Dolayısıyla duayı akşam ve sabah okuyan kimse o günün gündüzünde ve gecesinde Allah'ın hıfz ve himayesinde olur.[363]

5076... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabaha eriştiğinde: "Akşama girerken ve sabaha ererken hepiniz Allah'ı teşbih edin ve hamd O'nadır. Göklerde de yerde de günün sonunda da öğleye eriştiğinizde de"[364] âyet-i kerimesini, "... İşte siz de böylece çıkarılacaksınız."[365] âyetine kadar okursa gündüzün kaçırmış olduğu hayrı telafi etmiş olur. Kim de bunu akşam vaktine eriştiğinde okursa gecesinde kaçırmış olduğu hayrı telâfi etmiş olur."
(Ebu Davud'un şeyhlerinden Ahmed b. Said el-Hemdânî'nin bu hadisi Leys'den ihbar sigasiyle: ahberanî diyerek rivayet etmesine karşılık, diğer şeyhi) er-Rebî (muanan olarak yani); Leys'den diyerek rivayet etmiştir.[366]

Açıklama

Bu mevzuda İmam Ahmed'in Muaz b. Enes el-Cühenî'den (rivayet ettiği) bir hadis-i şerif şu meâldedir: "Yüce Allah'ın Hz. İbrahimi niçin vefakâr bir dost olarak isimlendirdiğini size haber vereyim mi? Zira o: "Sabah ve akşamleyin akşama girerken ve sabaha ererken Allah'ı teşbih ederim. Göklerde ve yerde hamd Onadır. Gündüzün ardından öğle vaktine varınca da hamd ona mahsustur" derdi.[367]

5077... Ebû Ayyaş'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabaha eriştiğinde "lâ ilahe illâhü vahdehû Iâ-şerike leh lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir (: Allah'dan başka ilah yoktur, o tekdir ve ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd de O'na mahsustur ve o herşeye kadirdir)" derse (bu zikir) onun için (sevab bakımından) İsmail (Aleyhisselam)ın evladından bir köle âzad etmeye denk olur ve ayrıca o kimse için on iyilik (sevabı) yazılır, on (küçük) günahı silinir. (Cennetteki yeri) on derece yükseltilir. Akşama kadar şeytandan korunmuş olur. Eğer bu kelimeleri akşamleyin söyleyecek olursa onun için aynı şeyler sabaha kadar da o!ur."[368]
Bu hadisi Ebu Davud'a rivayet eden Musa İbn İsmail kendisine) bu hadisin Ham m ad'd an gelen rivayetinde (şu sözleri de) nakletti:
Bir adam rü'yasında Rasûlullah (s.a.)'i gördü de "Ey Allah'ın Resulü Ebu Ayyaş senden şöyle şöyle bir hadis rivayet etti (bu doğru mudur?)" diye sordu. (Hz. Peygamber de:)
Ebu Ayyaş doğru söylemiştir, cevabını verdi.
Ebu Davud dedi ki; Bu hadisi ismail b. Cû'fer ile Musa ez-Zem'î ve Abdullah b. Cafer de Süheyl ve (Süheyl'in) babası zinciriyle b. Ai-ş(e)'den rivayet eîti(ler.)[369]

Açıklama

Hadis-i şerifte, İsmail aleyhisselamın evladından bir köle azâd etmekten bahsedilmesi, İsmail (a.s.)'in evladından bir köle azad etme sevabının herhangi bir köle azad etme sevabından daha büyük olmasındandır. Hanefi ulemasından Aliy-yü'1-Kârî'nin açıklamasına göre, İbn Haçer'in zannettiği gibi bu hadis-i şerif İsmail Aleyhisselam'ın neslinden gelen kimselerin esir edilebileceğine delalet etmediği gibi, aksine de delâlet etmez.[370]
Bilindiği gibi Arapyarımadasında yaşayan arapların azad edilmesi İmam Şafîî'nin görüşüdür. Hanefilere göre, onlar köle edilmezler ki, azad olsunlar. Dolayısıyla bu gibi hadisler varsayıma hamledilir.[371] Daha Önce de açıkladığımız gibi, Hanefilere göre müşrik araplara cizye ödeyerek ya da köle olarak yaşamak hakkı tanınmamıştır, onlar ya müslüman olurlar ya

da kılıçtan geçirilirler. Onlar İslamın beşiğinde dünyaya geldikleri için kendilerine köle olarak bile olsa müşrik olarak yaşama hakkı tanınmamıştır.
Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına ravinin rü'yadan bahsetmesi, işittiğini aynen aktarmak hususunda ihtiyatla riayet etmiş olmak içindir. Rü'yanın delil olarak kabul edilmesi için değildir. Çünkü rü'yanın delil olamayacağı hususunda icma vardır..[372]

5078... Enes b. Malik Rasûlullah (s.a.) şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
"Her kim sabaha eriştiğinde: "Allahümme innî esbahtu üşhidüke ve üşhidü hamelete arşike ve inelâiketeke ve cemîa halkike, enneke entellahü lâ illahe illa ente vahdeka lâ şerike lek ve enne Muhanıme-den abdüke ve Resulük (: Ey Allahım ben (senin izin ve iradenle) sabaha eriştim, senin kendisinden başka bir ilah olmayan tek Allah olduğuna ve ortağın bulunmadığına (dair) seni, Arşının taşıyıcılarını, meleklerini ve tüm yaratıklarını şahit tutuyorum)" derse o günde kazanmış olduğu (küçük) günahları affedilir. Eğer bu kelimeleri akşamleyin söylerse geceleyin kazanacağı bütün (küçük) günahları affedilir."[373]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ve benzerlerinde geçen "bütün günahları affedilir" gibi ifadeler kişileri teşvik için söylenmiş sözlerdir. Gerçekten bütün günahları affedilecek demek değildir.[374]
Çünkü bilindiği gibi büyük günahlar ancak tevbe ile, kul hakları ile ilgili günahlar da ancak sahipleriyle helallaşmak suretiyle affedilirler.[375]

5079... Müslim b. el-Haris et-Temimi'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) kendisine gizlice şöyle demiştir:
Akşam namazını kıldığında yedi defa "Allahümme ecirnî min-nennâri (: Ey Allahim beni cehennemden kurtar)" diye dua et. Eğer bu duayı okuduktan sonra o gecede ölecek olursan senin için (cehennemden) kurtuluş (beratı) yazılır. Sabah namazını kılınca da aynı duayı oku. Çünkü eğer sen (sabah namazından sonra aynı duayı okuduktan sonra) ölecek olursan o gün (akşama kadar) senin için kurtuluş (beratı) yazılır. (Muhammed ibn Şuayb dedi ki:) Ebu Said'in bana bildirdiğine göre el-Haris şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.) bu duayı bize gizlice söyledi. Biz de bunu sadece (çevremizde bulunan) kardeşlerimize söyleriz.[376]

Açıklama

Bu hadisin ravilerinden el-Haris b. Müslim ile Müslim b. el-Haris'in hangisinin sahabi olduğu belli değildir. Bu konuda ihtilaf vardır. Aynı şekilde hangisinin tabiûndan olduğu da belli değildir.
Buhârî ile Ebu Hâtem, Ebu Zür'a, Tirmizî ve daha pek çok hadis âlimi, Müslim b. el-Haris'in sahabi olduğunu söylemişlerdir. Darekutnî O'nun kimliği meçhul bir kimse olduğunu söylemiştir. Hafız Münzirî ise bu hadis hakkında sükût etmiştir.
Hadis-i şerif söz konusu duayı akşam ve sabah namazlarından sonra okumanın faziletinin büyük olduğunu ifade etmektedir.
Hz. Peygamberin bu duayı gizlice öğretmesinin hikmeti, onu başkalarından saklamak için değil, onun öneminin iyice kavranması, kafalara ve gönüllere iyice yerleşmesi içindir. Çünkü bir sır havası içinde gizlice ve fısıltı ile söylenen sözlerin kalpler üzerindeki etkisi daha çok, bu sözlere gösterilen alaka ve dikkat da daha fazla olur.[377]

5080... (Müslim b. el-Haris b. Müslim et-Temimi'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (bir önceki hadisin) bir benzerini: "Ondan kurtuluş (beratı yazılır)" sözüne kadar söylemiş; şu farkla; ki (akşam namazını bitirince cümlesi ile sabah namazını bkirince anlamındaki) iki cümlenin başında (bir de) "Hiçbir kimse ile konuşmadan" sözüne ilave etmiştir.
(Bu hadisi Musannif Ebû Davud'a rivayet eden) Ali Ibn Sehl bu hadisi "Haris b. Müslim'in babası, Haris'e haber verdi ki...' sözleriyle rivayet etti.
Ali (b. Sehl) ile (Muhammed) b. el-Musaffa (Haris b. Müslim'in) şöyle dediğini rivayet ettiler: ""Rasûlullah (s.a.) bizi bir seriyye ile birlikte göndermişti. Baskın yapılacak yere yaklaşınca ben atımı (olanca hızıyla) koşturup arkadaşlarımı geçtim. Bunun (üzerine yaptığımız baskını gören) düşman askerleri, beni feryat sesleri ile karşıladılar. Ben de onlara "Lâ ilahe illallah sözüyle korununuz" dedim. Onlar da (hepsi) bu kelimeyi söylediler (ve dolayısıyla müslümari oldular. Müslüman oldukları içinde hem canlarını hem de mallarını kurtarmış oldular). Bunun üzerine arkadaşlarım: Bizi ganimetten mahrum ettin, diye beni kına(maya başla)dılar. Rasûlullah (s.a.)'ın huzuruna gelince benim yaptığım bu işi kendisine anlattılar, Rasûlullah (s.a.) beni çağırdı ve yaptığım işi (çok) beğendi. "Şunu unutma ki (yüce) Allah (bu yaptığın işten dolayı) sana (müslüman olan) o kimselerden her birine karşılık şu kadar (sevap) yazmıştır" dedi. (Ravi) Abdurrahman da bu hadisi, (Hz. Peygamberin bahsetmiş olduğu bu sevabıfn miktarını) unuttum-, şeklinde rivayet etti. (Bu hadisi Ebu Davud'a aktaran Şeyh Ali b. Sehl rivayetine devam ederek el-Haris b. Müslim'in sözlerine şöyle devam ettiğini söyledi): "Sonra Rasûlullah(s.a.) (bana)
Sana benden sonra (yapmaya devam edeceğin) bir vasiyet yazacağım, dedi ve (dediğini) yaptı. (Vasiyyetin) üzerini mühürIcyip bana verdi ve bana dedi ki: (Hadisin bundan sonraki kısmında Aîi b. Sehl, Ebû Davud'un diğer Şeyhlerinin bir önceki hadiste geçen: Ey Allahım, beni cehennem ateşinden kurtar- anlamındaki dua ile ilgili) hadislerinin manasını rivayet etti. (Muhammed) b. el-Musaffa ise ravi Abdurrahman İbn Hassân'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Ben el-Haris b. Müslim b. el-Haris el-Temimi'yi babasından hadis rivayet ederken işittim."[378]

Açıklama

Bilindiği gibi bir önceki hadis-i şerifte akşam ve sabah namazlarından sonra: "Allahümme ecirnî minennar (: Ey Allah'ım! Beni cehennem azabından kurtar)" anlamındaki duanın yedi defa okunması tavsiye edilmiştir. Fakat sözü geçen hadis-i şerifte bu duanın sözü geçeji namazlardan sonra hiçbir kimse ile konuşmadan yapılması şartından söz edilmemektedir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ise va'dedilen saadete erişmek için söz konusu duanın sözü geçen namazların sonunda hiç dünya kelamı konuşmadan yapılması şart koşulmaktadır.
Binaenaleyh bu duadan yararlanabilmek için bu şarta uyularak yapılması gerekmektedir.
Diğer râviler bu hadisin "Müslim el-Haris'in babasından rivayet edilmiştir" şeklinde muanan olarak rivayet ederken, Ali b. Sehl rivayet bakımından daha muteber ve makbul olan tahdis yoluyla yani "babası ona haber verdi ki" şeklinde rivayet etmiştir. Bilindiği gibi tahdis sigasiyle rivayet edilen hadisler "an" kelimesiyle yani "muanan" olarak rivayet edilen hadislerden daha makbuldür. Binanenaleyh Ali b. Sehl'in rivayeti Ebu Davud'un diğer şeyhlerinin rivayetinden daha sağlam ve makbuldür.
Hadis-i şerifte izaha muhtaç olan hususlardan biri de Haris b. Müslim'in bir akıncı birliği ile üzerlerine baskın yaptığı düşman birliğine kendilerini kurtarmaları için kelime-i tevhid okumalarını telkin etmesi üzerine, düşman askerlerinin bu teklife uyarak şehadet getirmeleriyle müslüman akıncı birliğinin onların mallarına ve canlarına dokunamamaları ve bu yüzden de akıncı müslüman askerleri: "Bizim elde edeceğimiz ganimete engel oldun" diyerek el-Haris'e çıkışmalarıdır.
Bilindiği gibi "Lâilahe ilallah Muhammedür Rasûlullah: diyen kimsenin canı da malı da taarruzdan korunmuştur[379] Bu kelimeyi söyleyen kimse harp meydanında bile olsa canını ve malını müslümanların taarruzlarından kurtarmış olur. Onun canına taarruz edilemediği gibi esir de edilemez. Mallan da ganimet olarak alınan işte bu sebepledir ki, müslüman akıncılar tevhid kelimesini söyleyen düşman askerlerinin canlarına dokunamadıkları gibi mallarına da dokunamamışlar ve onlardan ellerine geçecek olan ganimet mallarından mahrum kalmışlardır.
İşte bu yüzden arkadaşları ona çıkışmışlardır. Hz. Haris onların müslüman olarak gerçek hayata kavuşmalarını istediği için böyle hareket etmiştir. Niyeti gayet halistir. Aslında ona çıkışan arkadaşlarının niyetleri de onunki kadar halistir. Onların niyeti düşmana sessizce baskın yaparak onları esir edip mallarını ele geçirmek ve müslümanlara ganimet kazandırmak ve bu sayede aynı zamanda bu esirleri zamanla müslümanlaştırarak esas gayeye ermektir. Çünkü onların kanaatine göre müslümanların eline geçen esirler zamanla İslamiyeti tanıyacakları için ergeç müslüman olacaklardır.
Hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin Hz. Haris'e bu hareketinden dolayı müslüman olan her asker karşılığında pek çok sevap verileceğinden bahsedilmekle, beraber bu sevabın miktarı açık olarak ifade edilmemektedir.
Fakat "... kim de onu dir,. bırakırsa sanki bütün insanları diriltmiş gibidir."[380] âyet-i kerimesi bu sevabın derece ve miktarını anlamak için yeterlidir.
Hz. Peygamberin Hz. Haris'e yazdığı vasiyyet bir önceki hadis-i şerifte, akşam ve sabah namazlarından sonra 7 defa okunması tavsiye edilen "Ey Allahım, beni cehennem ateşinden kurtar" mealindeki duadır. Ancak Hafız İbn Hacer İsabe'de bu vas'yyetin valilere hitaben yazılmış Hz. Haris'in lehine bir vasiyet olduğunu söylemektedir.[381]

Bazı Hükümler

1. Lâilahe'.allah Muhammedür rasulullan kelimesini söyleyen kimsenin malıda canı do emniyettedir. İsterse bu kelimeyi harp meydanında söylemiş olsun.
2. Bir kimsenin kelime-i tevhidi söylemesine sebep olmanın sevabı çok büyüktür.
3. Akşam ve sabah namazlarından sonra hiç konuşmadan "Allahüm-me ecirnî duasını okumanın ecri büyüktür.
4. Ganimet almak meşrudur.[382]

5081... Ebu'd-Derdâ (r.a.)'dan demiştir ki:
Kim sabaha ve akşama erişdiği vakitlerde yedişer defa: "Hasbiyella-hü lâ ilahe illa hüve aleyhi tevekkeltü ve hüve Rabbü'1-arşi'l-azim (Ondan başka ilah yoktur. Ben O'na tevekkül ettim. O ulu arşın da sahibidir") diye dua ederse Allah onu üzen her şeye karşı ona yeter (bu kelimelere olan güveninde) ister sadık olsun, ister (sadık olmayıp) yalancı olsun.[383]

Açıklama

Bu kelimeleri sabah ve akşam vakitlerinde okumak, dünyevi ve uhrevi bütün sıkıntı ve üzüntülerden kurtarır. Bu kelimeler öyle bereketlidir ki, onları tesirlerine inanarak okuyan kimseler bir yana, onların yapacağı tesire güveni tam olmayan okuyan kimseleri bile sıkıntılarından kurtarır.[384]

5082... (Muaz b. Abdullah b. Huleyb'in) babasından demiştir ki:
Biz yağmurlu ve çok karanlık bir gecede bize namaz kıldırması için Rasûlullah (s.a.)'i aramak üzere (dışarı) çıkmıştık. Kısa bir süre sonra kendisini bulduk. (Bize): "Namazı kıldınız mı?" diye sordu. (Ben kendisinin söze devam edeceğini zannederek) birşey söylemedim. Bunun üzerine "Oku!" dedi. (Ben aynı düşünceyle yine) bir şey söylemedim. Sonra (tekrar) "Oku!" dedi (ben aynı düşünceyle yine) birşey söylemedim. Sonra (tekrar): "Oku!" dedi. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Resulü ne söyleyeyim" dedim. "Akşama ve sabaha eriştiğin zaman kulhüvallahü ehad (suresi) ile mutavvezeteyn (surelerini) üç defa oku! Her türlü şerre karşı sana yeter" buyurdu.[385]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sabah ve akşam vakitlerinde Ihlâs suresi ile Felak ve Nas surelerini üçer defa okumanın insanı her türlü serden koruyacağına delâlet etmektedir.
Ancak, kışın kar üzerinde ateş yakmanın zorlaştığı gibi günahlarımızın ve özellikle haram lokmaların da dualarımızın tesirini zayıflatacağından, okunan dua ve surelerin tesirininin okuyana göre değişeceğini unutmamamız gerek.[386]

5083... Ebû Mâlik'den demiştir ki: (Hz. Peygamber'e):
Ey Allah'ın Rasulü, bize sabah ve akşam vakitlerine eriştiğimizde ve (uyumak için) yatağa yattığımızda okuyacağımız bir dua öğret de okuyalım, dediler de onlara:
Allahümme fâtırassemavati velerdi, âlimel gaybi veşşehadeti, ente Rabbü külli şeyin vel mclaiketü yeşhüdüne enneke lâilahe illâ en-te, feinnâ neûzü bike min şerri enfüsinâ ve min şerri'ş-şeytanirracimi ve şirkihi ve en nakterife sûen alâ enfüsinâ ev necürrahü ilâ müsli-min: Ey göklerin ve yerin yatarıcısı, gizliyi ve aşikârı bilen Allahim! Sen herşeyin Rabbisin senden başka ilah olmadığına melekler de şahitlik ederler. Biz nefislerimizin şerrinden (Allah'ın rahmetinden) koğulmuş olan şeytanın şerrinden ve (şeytanın bizi) şirke düşürmesinden, nefislerimiz aleyhine (olacak) kötü (işler) yapmaktan yahut müs-lümana kötülük yapmaktan sana sığınırız..." diye dua etmelerini (tavsiye) buyurdu.[387]

5084... Ehu Dâvud dedi ki: Şu (bir önceki hadisteki) senetle Rasülullah (s.a.)'in şöyle buyurdu(ğu da rivayet edilmiştir:)
Biriniz sabah vaktine eriştiği zaman "esbahnâ ve esbehalmülkü lüla-hi Rabbil âlemin. Allahümme innî es'elüke hayra hâzetyevmi fethahû ve nasrahû, nurahû ve bereketehû ve hüdahii ve eûzü bike min şerri mâ fini ve şerri mâ ba'dehü. (: Biz sabah vaktine eriştik. Mülk de âlemlerin
Rabbi olan Allah'ın (mülkü olarak) sabaha erişti. Ey Allahım! Senden (bu günün) hayrını ve (düşmanlarıma karşı) zaferini ve yardımım, nurunu, berelini, hakka uymada sebat etme duygusunu isterim. Bugünün ve ondan sonraki günlerin şerrinden sana sığınırım" desin, akşama erişince de bunun benzerini söylesin."[388]

Açıklama

(5083) numaralı hadis-i şerifte geçen "ve şirkihi" kelimesini böyle harfinin kesrası ve "fa" harfinin de sükûnu ile "şirkini" şeklinde okuduğumuz zaman, bu kelimenin yer aldığı cümle "o şeytanın bizi şirke düşürmesinden sana sığınırım" anlamına gelir. Fakat bu kelime "Şin" ve "ra" harflerinin fethiyle "şerek" okuduğu zaman, sözü geçen cümle, "O şeytanın hile ve tuzağından sana sığınırız" anlamına gelir. Çünkü "şerek" kelimesi "şereke" kelimesinin çoğuludur.[389] Hile ve tuzak anlamlarına gelir. Biz tercümemizi bu kelimenin "şirk" şeklindeki okunuşuna göre yaptık.
(5083) ve (5084) numaralı hadislerde öğretilen duaları sabah ve akşam vakitlerinde okumak tavsiye buyuru I muştur. Ancak (5084) numaralı hadiste sabahleyin okunması tavsiye edilen dua, akşamleyin aynısıyla okun-mayıp: "Emseynâ ve emsel mülkü ve Hayra hazihilleyle" şeklinde yani "esbehnâ" kelimesi "emseynâ" kelimesiyle "esbaha'l-mülkü" kelimesi de "emelmülkü" kelimesiyle değiştirilerek ve müzekker zamirlerde "hazihilleyle" şeklinde müennes, zamirlerle değiştirilerek okunacaktır. Binaenaleyh (5084) nolu hadiste "akşamleyin de sabahki duanın aynısını okuyunuz" buyrulmayıp da "sabahki duanın benzerini okuyunuz" buyurması bundandır, Yani bu iki dua birbirinin aynısı değildir. Biraz farklıdır.
Yine (5084) numaralı duada "bugünden sonraki günlerin şerrinden sana sığınırını" demekle yetinilip sözü geçen günlerin hayırlarının istenmeyişinin hikmeti "şerri ve zararı önlemenin, hayır celbetmekten önde geldiğine" işaret etmek içindir. Çünkü şerri önlemeye muvaffak olan kimse aslında hayırı elde etmeye adaydır.
Şurasını da ifade etmek isteriz ki: (1584) numaralı hadiste geçen "fet-hahû, nasrahû, nurahû, bereketehû ve hüdâhü" kelimeleri kendilerinden önde geçmiş olan "hayra hazelyevmi" kelimesinin tefsiri mahiyetindedir.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşlal eden bu iki hadisin senedinde İsmail b. Ayyaş ile babası Ayyaş bulunmaktadır. Bu iki ravi muhaddislerce tenkid edilmişlerdir.[390]

5085... Şerik el-Hevzenî dedi ki: (Birgün) Aişe (radiyallahü anha)nın yanma girmiştim. Kendisine: "Rasûlullah (s.a.) geceleyin uykudan uyanınca (duaya) hangi dua ile başlardı?" diye sordum da:
Sen bana senden önce kimsenin sormadığı bir soru sordun, dedi. O gece uyandığı zaman on defa: "AHahu ekber (: Allah en büyüktür)" derdi ve on defa "elhamdülillah (: Hamd Allah'a mahsustur)", on defa: "Sübhanellahi ve bihamidih (: Allah'ı kendini tenzih ettiği şekilde bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim)" on defa da, "Sübhanel me-likil kuddûs (: Her türlü noksanlıklardan) münezzeh (olan) Malik(-i Hakikiy)i tenzih ederim)" derdi. On defa (Allah'dan) af dilerdi'on defa:
"Lailahe ilallah" derdi. Sonra da on defa: "Allahümme innî eûzu bike min dîkıddünya ve dîkı yevmil kıyeme (: Ey Allahim dünyanın ve kıyamet gününün sıkıntısından sana sığınırım) diye dua ederdi. Sonra (teheccüd) namaz(ın)a başlardı.[391]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Hz. Peygamber efendimizin gece teheccüd namazına kalktığı zaman önce sözü geçen duaları okuyup sonra teheccüd namazına durduğunu ifade etmektedir.[392]

5086... Ebu Hüreyre'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) yolculukta iken seher vaktinde (uykusundan) kalktığında şöyle dua ederdi.

"Semia sâmiun bilhamdilllah ve nimetihi ve husni belâihi aleynâ. Allahümme sâhibnâ fefdil aleyna Aizen billahi minennâri (: Nimetlerinden ve bizi tabi tuttuğu güzel imtihanından dolayı (yüce) Allah'a (olan) hamdimizi bir dinleyen işitsin (ve şahit olsun).
Ey Allahım, bize yardım et bize nimetlerini bol bol ver. (Bunu) Ce-hennem'den Allah'a sığınarak (söylüyorum)."[393]

Açıklama

Hattabî'nin açıklamasına göre "eshara" kelimesi
1. "Seher vaktinde uykudan kalktı"
2. "Seher vakti yolculuk yapmak üztre hayvana binmek,
3. Yolculuk yaptığı yere seher vakti vardı, gibi manalara gelir. Seher vakti ise gecenin son bölümüdür.
Biz bu kelimenin bu hadis-i şerifte birinci manada kullanılmış olduğuna kanaat getirdiğimiz için tercümeyi buna göre yaptık. Metinde geçen "semia" kelimesi Hattabî'ye göre ihbar suretinde gelmiş inşaî bir kalıptır. Bu bakımdan bu kelime"işitsin" anlamına gelir.
TurpuştFye göre bu kelime hem sureten hem de manen bir ihbar siga-sidir. Bu bakımdan bu kelime "duydu, duymuştur" anlamlarına gelir. Turpuştî'nin bu görüşüne göre söz konusu kelimenin yer aldığı cümlenin manası şöyledir: "Allah'a olan hamdimizi nimetlerini takdir ve tahsin ettiğimizi, nimetlerini bize bol bol ihsan ettiğini dile getirdiğimizi işitme kabiliyeti olan herkes işitti."
Bazılarına göre, burada bu kelimeyi mim harfini şeddeleyerek "sem-mea" veya "semmia" şeklinde okumak da mümkündür. Bu okunuş şekillerine göre sözü geçen cümlelerin manası şöyledir: "Üzerime bol bol nimetlerinden dolayı Allah'a olan hamdimi duyan herkes başkalarına da duyursun."
Hadis-i şerif seher vakitlerinde metinde geçen duayı okumanın müste-hab olduğuna delâlet etmektedir.[394]

5087... Kasım (b. Muhammed) den demiştir ki: Ebû Zer şöyle derdi:
"Her kim sabaha erişince: "Allahümme mâ haleftü min halfin ev kultu min kavlin ev nezertü min nezrin, femeşîetüke beyne yedey zâ-like küllini mâ şi'te kâne ve mia tem teşe' lem yekûn. Allahümmeğfir Iî ve tecâvez lî anhü. Allahümme femen salleyte aleyhi fealeyhi sa-lavâ'tî ve men leante fealeyhi la'netî kâne fistisnâ înyevmihî zâlike (ev zâlikel yevmi (Ey Allahım. Ettiğim hiç bir yemin, konuştuğum hiçbir söz, yaptığım hiçbir nezir yok ki, bunların tümünün önünde senin iraden bulunmasın. Senin istediğin olur, istemediğinse olmaz. Ey Allahım beni affet, benim için (bu yeminlerimin, söz ve nezirlerimin yapılmasında yada
yerlerine getirilmesindeki hatalarımı) bana bağışla! Ey Allahım, senin rahmetin kime ise benim acımam da onadır. Senin lanetin kime ise benim lanetim de onadır" derse (o kimse) bu gününde (dil sürçmelerinden kurtulma hususunda) bir istisna içinde olur.)"[395]

Açıklama

Bu hadisin ilk kaynağı Hz, Ebû Zer'dir. Senedi Hz. Peygambere erışmemektedır. Luluı nın rivayetinde bulunmadığından bu hadisi, Hafız Münzirî de kitabına almamıştır.
Hadis-i şerif metinde geçen duayı sabahleyin okuyan kişiyi Allah'ın akşama kadar dil sürçmelerinden koruyacağına delâlet etmektedir.[396]

5088... Hz. Osman b. Affân, Rasûlullah (s.a,)1! şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
"Her kim (akşamleyin) üç defa: "Bismillahillezi lâ yadurru mea ismini şey*ün fil ardi velâ fissemai ve hüvessemîül alîm (: İsminin anılması) ile yerde ve gökte (bulunan belâ ve musibet cinsinden) hiçbir şeyin zarar ver(e)mediği Allah'ın ismi ile (korunuyorum). O (hem her sözü işiticidir, hem de (herşeyi) bilicidir" dîyen kimseye (o gece) sabaha kadar ona ansızın bir musibet gelmez. Kim de bu kelimeleri sabahleyin söylerse akşama kadar ona ansızın bir musibet gelmez."
(Ebu Mevdud) dedi ki: (Bu hadisi rivayet eden) Ebân b. Osman'a (bu hadisi rivayet ettikten sonra) günlerden birgün (ansızın bir) felç geldi. Bunun üzerine hadisi (ondan bana) rivayet etmiş olan kimse (Muhammed b. Ka'b) Ebân'a bakmaya başladı. (Bunu gören Ebân): Niçin bana (böyle) bakıyorsun? Allah'a yemin olsun ki ben (Osman adına yalan bir söz uydurmadım. Osman da Peygamber (s.a.)'ın adına yalan söz uydurmadı. Fakat bugün benim başıma gelenler geldi. (Çünkü ben) öfkelenmiştim de bu duayı okumayı unutmuştum.[397]

5089... (Yine Ebân b. Osman ve Osman (b. Afvan) yoluyla Peygamber (s.a.)'den bir (önceki hadisin) bir benzeri rivayet edilmiştir.) fakat ravi hadiste bir önceki hadiste zikredilen) felç olayından bahsetmemiştir.[398]

Açıklama

Bu hadislerin râvilerinden Ebân b. Osman Raşid halifelerden Hz. Osman b. Afvan'm oğludur. Bu hadis-i şerif, söz konusu duayı sabah okuyan kimsenin akşama kadar, akşam okuyan kimsenin de sabaha kadar ansızın gelen belâlardan emin olacağım ifade etmektedir. Ancak duanın bu tesirinin görülebilmesi için sağlam bir inançla ve iyi bir niyyetle okunması gerekir. İşte o zaman bu kimse süflî ve ulvî âlemden malına ve canına gelecek olan bütün musibetlerden emin olur.

el-Camiüssağîr şerhindeki Kurtubî'nin rivayetine göre bu hadis-i şerifte tavsiye edilen dua tecrübe edilmiş ve doğruluğu tesbit edilmiştir. Kurtubî bu mevzuda şöyle demiştir: "Ben bu duayı işittiğim günden beri onunla amel ederim. Onu okumayı unutmadığım günlerde başıma asla ani bir felâket gelmedi. Bir gece Medine'de bu duayı unutmuştu. O gece beni bir akreb soktu. Düşününce o akşam bu duayı okumayı unuttuğumu bu yüzden akrebin sokmasından kurtulmadığımı anladım." Kemalüddin ed-Dümeyri ,de bu mevzuda şöyle diyor: Fahrüddin Osman b- Muhammed et-Tûzî'den rivayet edilmiştir: Dedi ki: Birgün Şeyhimle feraiz okuyordum. Bir de baktım ki bir akreb yürüyerek geldi. Şeyh hemen onu avucuna alıp onunla oynamaya başladı. Ben bu durumu görünce kitabı okumayı bırakıverdim. Şeyh: Durma devam et, dedi ben de "Bu meselenin sırrını bana açıklamadıkça okumam" dedim. Bu senin bildiğin birşeydir, deyip bu duayı bana öğretti.[399]

5090... Câer b. Meymûn'den (rivayet edildiğine göre) Abdurrahman b. Ebi Bekre, babasına: Ey babacığım her sabah seni: "Allahümme afinıı fi bedenî, Allahümme afini fi sem'i, Allahümme afim fi basan lâ ila illa ente (: Ey Allahım. Sen benim vücudumda (özellikle) kulağıma ve gözüme âiyet ver, senden başka ilâh yoktur)" diye dua ederken duyuyorum. Sabahleyin ve akşamleyin üç(er) defa okuyorsun- (Bunun hikmeti nedir?) diye sormuş da (babası):
-Çünkü ben Rasûlullah (s.a.)'i bu duayı okurken işittim. Onun sünnetine uymayı (gönülden) arzu ettim, diye cevap vermiş. (Hadisi Ebû Davud'a nakleden iki hocasin)dan biri olan Abbas (b.Abdulazim) bu hadis-i şerife (şu sözleri de) ilave etmiştir: -Sen sabahleyin ve akşamleyin üç(er) defa; "Allahümme innî eûzü bike minelküfri vel fakri, AHahümme in-ni eûzü bike min azabilkabri lailahe illa ente (: Ey Allahım! Küfürden ve fakirlikten sana sığınırım. Kabir azabından da sana sığınırım" diyorsun (yüce Allah'a) bu kelimelerle dua ediyorsun (bunun hikmeti nedir)? diye sordum da (bana): "Ben onun sünnetine uymayı (gönülden) arzu ediyorum da (onun için böyle yapıyorum)" cevabını verdi ve (sözlerine devam ederek) şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.) sıkıntıya düşenin duası şudur buyurdu. "AHahümme rahmeteke crcû fela tekilnî ila nesî taraf-te aynin ve aslih li şe'nî küllehü la ilahe illa ente (: Ey Allahım! Senin rahmetini umuyorum, beni göz açıp kapayıncaya kadar (bile olsa) nefsime bırakma. Halimi tümüyle düzelt senden başka ilâh yoktur.") Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi bana naklen şeyhlerimden) bazıları (bu hadisi bana rivayet ederken) arkadaşlarının rivayetlerini (daha başka kelimeler) ekleyerek rivayet ettiler.[400]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif metinde geçen duayı sabahleyin ve akşamleyin üçer defa okumanın sünnet olduğunu ifade etmektedir.
Hadis-i şerifte Rasulü Zişân efendimizin fakirlikten Allah'a sığındığı iffade edilmektedir. Oysa Hz. Peygamberin: "Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içerisinde hasret".[401] "Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir."[402] diye dua ettiği de bilinmektedir. Bu bakımdan zahirde bu dualar arasında bir çelişki varmış gibi görünmektedir. Bu mevzuda Şaiî ulemasından İbn Kuteybe şöyle demektedir: "Allah'a hamdolsun burada herhangi bir ihtilaf yoktur. Onlar te'vilde yanıldılar ve haksız yere itiraz ettiler. Çünkü onlar fakirlikle miskinliğin ikisi ayrı ayrı olduğu halde aynı olduğunu zannetmişlerdir. Eğer: "Allah'ım, beni fakir olarak yaşat, fakir olarak ruhumu al ve fakirler zümresinde hasret" demiş olsaydı q-zaman delikleri gibi bir tenakuz olurdu.
"Allahım, beni miskin olarak hasret" sözündeki miskinliğin manası tevazu ve boyun bükmektir. Yani Rasûlullah Allah'dan kendisini cebbarlardan ve mütekebbirlerden kılmamasını ve onların zümresinden kendisini haşr etmemesini istemiş gibidir...[403]
"Fakirlik mü'min için atın yağına sarkan perçemden daha güzeldir" sözüne gelince; şüphesiz fakirlik, dünyanın musibetlerinden büyük bir musibettir ve dünyanın acılarından büyük bir acıdır. Kim Allah nzası için musibete sabreder, kısmetine razı olursa Allah bununla dünyada onu süsler ve âhirette sevabını çoğaltır...[404]
Bu hadisin senedinde bulunan Cafer b. Meyimin sağlam değildir.[405]

5091... Hz. Ebu Hureyre:den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabahleyin yüz defa sübhanellahilazim ve bihamdih (: Ulu Allah'ı hamdiyle beraber tenzih ederim), derse ve akşamleyin de aynı şekilde hareket ederse onun elde ettiğinin bir benzerini yaratıklardan hiçbiri elde edemez"[406]

Açıklama

Hadis-i şerite geçen yüz adedi ziyadeyi iptal eden ve bu sebeple namaz rekatlarının sayısı gibi riayeti gereken hudut değildir. Hadis mutlaktır, binaenaleyh duayı arka arkaya yüz defa okumakla ayrı ayrı zamanlarda okunması arasında bir fark yoktur. Fakat duanın tesirini gün boyu görebilmek için sabahleyin hepsini birlikte yapmak daha faziletlidir.
Rivayetlerin zahirine bakılırsa teşbihin (Sübhanellah demenin) tehlil-den (lâ ilaha illallah demekten) daha faziletli olduğu anlaşılır. Fakat Kadı Iyaz tehlilin daha faziletli olduğunu söylemiştir. Nitakim bu kavli te'yid eden rivayetler de vardır. Bazıları tehlilin ism-i a'zam olduğunu söylemişledir.[407]

101-102. İnsan Yeni Ayı (Hilali) Görünce Hangi Duayı Okur?

5092... Katade(nin) haber verdi(ğine göre); kendisine Peygamber (s.a.)ın hilali (yine ayı) gördüğü zaman üç defa: "Hilâle hayrın ve rüşdin âmentü billezî halekake. (Allah'ım! Bu ayı) hayır ve düğruluk ayı kıl! Seni yaratana inandım" der, sonra: "El-hamdülillahillezi zehebe bi şehri keza ve câe bişehri, keza (falanca ayı götürüp falanca ayı getiren Allah'a hamd olsun)"

diye hamdettiği rivayeti ulaşmıştır.[408]

5093... Katade'den (rivayet edildiğine göre) Rasulullah (s.a.).hilali (yine ayı) gördüğü zaman yüzünü ondan çevirir (sonra dua eder) miş.
Ebu Davud der ki: Bu mevzuda Peygamber (s.a.)'den (rivayet edilmiş ve) senedi (Hz, Peygambere) ulaştırılmış sahih bir hadis yoktur.[409]

Açıklama

Hz. peygamberin yeni ayı görünce dua ederken yüzünü aydan çevirmesinin sebebi, kendisini ayı görünce dua ederken görenlerin aya dua ederek onu kutsallaştırdığını ve ondan birşeyler istediğini zannetmemeleri içindir. Çünkü aya ve güneşe tapan kavimler aya ve güneşe yönelerek onlara doğru dua ederlerdi.
Bilindiği gibi Resulü Zişan efendimiz başkaları tarafından yanlış anlaşılacak hareketlerde bulunmaktan titizlikle kaçınırdı.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin hilâli görünce nasıl dua ettiğini ifade eden bu hadislerin ikisi de mürseldir. Musannif "Ebu Davud'un (5093) numaralı hadisin sonunda yaptığı "bu mevzuda Hz. Peygamberdendi vay et edilmiş müsned ve sahih bir hadis yoktur" şeklindeki açıklamasıyla anlatmak istediği de budur. Yine Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre (5093) numaralı hadisin ravilerinden Ebu Hilâl'in rivayet ettiği hadisler delil olma niteliğinden mahrumdurlar.[410]

102-103. İnsan Evine Girdiği (Çıktığı) Zaman Hangi Duayı Okur?

5094... Hz.Ürnrnü Seleme'den demiştir ki: Rasulullah (s.a) benim evimden her çıktığında mutlaka gözünü göğe dikip şu duayı okurdu:
"AUahümme innî eûzu bike en edille ev udalle ev ezille ev üzelle ev ezlime ev uzleme ev echele ev yüchele aleyye (: AHlah'ım! dalalete (sapıklığa) düşmekten veya (başkalarını delalete düşürmekten, hataya düşmekten veya (başkasını) hataya düşürmekten, zulmetmekten veya zulme uğramaktan cahillik etmekten ve bana câhilce muamele edilmesinden sana sığınırım.)[411]

Açıklama

Dalâlet: Haktan, hidayetten ve doğruluktan sapmak demektir. Türkçe karşılığı sapıklıktır.
Zelle: Sözlükte ayak kayması demektir. Doğru yolda giderken kasıt olmadan işlenen küçük günahlara da zelle denir. Kişi bu günahı farkında olmadan işlediği için bu hata yolda giden bir kimsenin ayağının kayarak düşmesine benzetilmiş ve bu ismi alınıştır.
Zulüm: Adaletin zıddıdır. Allah'ın koyduğu ölçüleri bırakıp ona aykırı olan ölçülerle muamele etmektir.
Cehalet: Allah ile kulları arasındaki ve kullarının kendi aralarındaki ilişkileri ve bu ilişkilerle ilgili hakları bilmemek demektir.
Resulü Zişan Eendimiz evinden ayrılmak istediği zaman bir rnüslüma-na yakışmayan bu olumsuz davranışların tümünden Allah'a sığınmadan evinden dışarı çıkmamıştır. Bir müslüman için yegâne örnek Fahr-i kâinat Efendimiz olduğuna göre bir müslüman için bu hususta güzel davranış, evinden çıkarken Hz. Peygamberin bu sünnetine uymaktır.[412]

5095... Enes b. Mâlik'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur;
"Bir adam evinden çıkınca "Bismillah tevekkeltü alallah, lâ havle velâ kuvvete illa billah: Allah'ın ismiyle (daşırı çıktım) Allah'a tevekk-kül ettim, güç ve kuvvet sadece Allah'dandır" derse, o zaman kendisine (bir melek taramdan o adama: "Sen bu duanın bereketiyle) doğru yola iletildin, serlere karşı koymakta yeterli hale getirildin (ve onlardan) korundun" diye karşılık verilir. Bunun üzerine şeytanlar ondan uzaklaşır. Diğer bir şeytan da ona: Senin için doğru yola iletilen, yeterli hale getirilen ve korunulan bir kimseyi (yoldan çıkarmak) nasıl (mümkün olur)? der."[413]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, kişi evinde yalnız başına bulunduğu sürece fitnelerden ve insan ve cinn şeytanlarının hazırladığı tuzaklardan uzak kalır. Evinden çıkınca şeytanlar onun peşine düşerler ve sürekli olarak takip ederek onu kötülüklere sürüklemeye çalışırlar. Fakat adam evinden çıkarken mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen duayı okuyacak olursa şeytanlar o kimseye zarar vermekten ümitlerini keserek onun peşini bir akı verirler.[414]

5096... Ebu Malik el-Eş'arî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kişi evine girdiği vakit: "Allahümme innî es'elüke hayralmevlici ve hayral mahreci bismillahi velecnâ ve bismillahi haracnâ ve Alalla-hi Rabbena tevekkelnâ (: Ey Allahım, senden giriş ve çıkışın en hayırlısını istiyorum. Allah'ın adıyla girdik ve (yine) Allanın adıyla çıktı ve Rabbimiz olan Allah'a dayandık)" desin, sonra (ev) halkına selâm versin."[415]

Açıklama

Mevlic: Kelime mimli masdar zaman ve mekan ismi olarak girmek, girme zamanı, girilecek yer gibi manalara gelir.
Mahreç: Kelimesi de yine aynı şekilde bir mimli masdar, zaman ve mekan ismi olarak çıkmak, çıkma zamanı, çıkılacak yer anlamlarına gelir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, hadis-i şerifte bu kelimelerin iade ettikleri üçer mananın üçü de kast edilmektedir. Bu hadis-i şerifte "... Rabbim beni doğruluk yerine koy ve doğruluk yerinden çıkar ve katında bana destekleyecek bir kuvvet ver."[416] âyet-i kerimeşinin manasına işaret vardır.
Tîbî'ye göre Mevlic ve mahreç kelimeleriyle burada kast edilen giriş ve çıkış olabileceği gibi girelecek ve çıkılacak yer de olabilir.
Mîrek'e göre burada bu kelimelerin sadece masdar manaları kast edilmiştir. Binaenaleyh söz konusu dua "Ey Allahım senden girişten ve çıkıştan gelecek hayırları istiyorum" anlamına gelmektedir.[417]

103-104. İnsan Rüzgar Estiği Zaman Hangi Duayı Okur?

5097... Hz.Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: "Rüzgâr Allah'ın rahmet(ler)inden bir rahmettir. (Mü'minlere) rahmet, (kâfirlere de) azab getirir. Binaenaleyh onu görünce, ona sövmeyiniz de Allah'daiTonun hayrını isteyiniz. Şerrinden de Allah'a sığınınız."[418]

Açıklama

Rüzgâr: Allah'ın emriyle yaz günlerinde serinlik ve yağmur getirdiği gibi, kış günlerinde de bazan lodos şeklinde eserek karları eritir, buzlan çözer; bazan da gerek yazın ve gerekse kışın bir takım aşırı yağışları ve selleri, beraberinde getirerek zararlı ve tehlikeli neticelerin doğmasına sebebiyet verir.
Geçmiş kavimlerde Allah kâfirlerin toplu helâklannı rüzgarları vasıtasıyla almıştır. Âhir zamanda ise yine rüzgârları vasıtasıyla mü'min kullarının canını tatlı bir şekilde1 almak suretiyle onları kıyametin dehşetini görmekten koruyacak ve kıyamet geriye kalan şerli insanların üzerine kopacaktır.
Görülüyor ki rüzgâr mü'minlere genellikle rahmet getiren ve ancak Allah'ın emir ve iradesiyle esebilen bir varlıktır. Öyleyse ona Ökelenmek, Allah'a kafa tutmak anlamına geleceğinden akıl kârı bir iş değildir. Öyleyse onun esmesi zarar bile getirmiş olsa Allah'ın rüzgâr vasıtasıyla bu zararı verdiğini, gafil kullarını te'dip ederek onların uyanmasını sağlamak gibi bir çok hikmet ve maslahatlar dilediğini düşünerek rüzgâra sövmek-ten kaçınıp Allah'dan onun hayrını istemek, şerrinden de Allah'a sığınmak gerekir. Uyanık ve şuurlu bir miislümana yakışan da budur.
Hadis-i şerifte geçen "rahv" kelimesi "... Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin"[419] âyet-i kerimesinde olduğu gibi "Rahmet" anlamına gelmektedir. Bu hadis-i şerif rüzgâr estiği zaman onun hayrını isteyip şerlerinden Allah'a sığınmanın müstehap olduğuna ve rüzgâra spymenin.se küfür olduğuna delâlet etmektedir.[420]

5098... Heygamber (s.a.)'in zevcesi Hz. Âişe'den demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'i küçük dilini görebileceğim şekilde gülerken asla görmedim. Çünkü o sadece gülümserdi. Bir bulut yada rüzgâr gördüğü zaman bu(nun vediği sıkıntı) yüzünden belli olurdu. Bu sebeple ben (birgüri kendisine):
Ey Allah'ın Resulü, halk bir bulut gördükleri zaman onda yağmur bulunduğu ümidiyle sevinirler. Oysa onu gördüğün zaman senin yüzünde bir rahatsızlık (alameti) görüyorum (bunun hikmeti nedir?) diye sordum da:
Ey Âişe! O bulutta (helak edecek) bir azab bulunmadığından beni hangi şey emin kılabilir? Oysa (geçmişte) bir kavim rüzgârla helak edilmiştir, yine (geçmişte) başka bir kavim de azab (taşıyan bulutları) görmüş de: Bu (ufukta beliren) bize yağmur getirici bir buluttur" (Ah-kaf (46) 24) demişlerdi."[421]

Açıklama

Görülüyor ki Rasûlullah (s.a.) şiddetli rüzgâr ile kesif buluttan hoşlanmaz, bunların umumi bir ceza olmak üzere ümmetine bir musibet getireceğinden korkar ve bu hali yüzünden anlaşılıyormuş.
Burada şöyle bir sual vârid olabilir: Hak Teâla hazretleri Kur'an-i Keriminde: "Sen onların aralarında bulunduğun müddetçe Allah onlara azab edecek değildir"[422] buyururken, Rasûlullah (s.a.)'in bu endişesine mahal var mıdır?
Cevap: Bu âyet-i kerime hadis-i şerifte beyan buyrulan vukuattan sonra nazil olmuştur. Âyet nazil olduktan sonra bir daha Resul-i Ekrem (s.a.)'in endişesi kalmamıştır. Rasûlullah (s.a.) aralarında bulunduğu müddetçe ümmetini azab etmemek ve keza onun veatmdan sonra ümmeti istiğfara devam ettikçe kendilerine azab ve musibet göndermemek sırf Peygamber-i Zişan (s.a.) efendimizin yüzü suyu hürmetinedir. Aslında bu, Allah teâla taraından Resulü Zişanına bir ikram ve derecesini terfi'dir.
Sûfiye bu hadis-i şerifle istidlal ederek; Peygamber (s.a.)'in ümmeti arasında bulunması onların azab edilmesine nasıl mani olmuşsa kalplerde bulunan iman da mü'minlerin bedenlerini tazib etmeye öylece manidir, demişlerdir.[423]
Metinde rüzgârla helak edildiklerinden bahsedilen kavimden maksat, Hud aleyhisselâmın ümmeti olan "Ad" kavmidir.
Ufukta beliren bulutlan görünce: "İşte bize yağmur getirecek bulutlar" diye sevinip de o bulutlardan yağan azabla helak olduklarından bahsedilen kavim ise Salih aleyhisselâmın ümmeti olan Semûd kavmidir, nitekim bu olay Kur'an-i Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: "O korkutuldukları azabı vadilerine doğru gelen bir bulut halinde gördüklerinde: Bu ufukta beliren bir bulut, bize yağmur yağdıracak, dediler."[424]
Bilindiği gibi mevzu muzu teşkil eden hadiste "Kavm" kelimesinin tekrarlandığı gibi, nekre bir kelime yine nekre olarak

tekrarlanacak olursa, bu iki nekrenin medlulleri (ifade ettikleri şeyler) birbirinden ayrı şeyler olur. Biz bu kaideden hareketle metinde nekre olarak iki defa tekrarlanan kavim kelimesinin iki ayrı kavme delâlet ettiğne kanaat getirdik. Bu konuda daha azla bilgi için Ahkaf Suresinin 21-26, Fussilet suresinin 15 ve 16. âyetlerinin tesirlerine bakılabilir.[425]

5099... Âişe (r.anhâ)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a) ufukta belirmeye başlayan bir bulut gördüğünde namazda bile olsa (yapmakta olduğu) işi bırakır, sonra: "Allahümme innî eûzu bike min şerri* hâ (: Ey Allahim, (bunun) şerrinden sana sığınırım" derdi. Eğer yağmur yağarsa (o zaman da): "AHahümme sayyiben henîen (: Ey Allah'ım, (bu yağmuru) faydalı (bir şekilde inen (bir yağmur) kıl" derdi.[426]

Açıklama

Metinde geçen "sayyıb" kelimesi "sabe" fiilinden gelmektedir. Gökten inen anlamına gelir. Bu kelime İbn Mace'nin Sünen'inde "Sin" ile "Seyb" şeklinde rivayet edilmiştir. Netice itibariyle aralarında bir fark yoktur.
Bu hadis-i şerif havada beliren bir bulut görünce metinde geçtiği şekilde onun şerrinden Allah'a sığınmanın ve yağmur yağmaya başladığını görünce de yine metinde geçtiği şekilde dua etmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir.
İmam Şafiî (r.a.)'nin İbn Abbas (r.a.)'den rivayetine göre; O şöyle dermiş "Rüzgâr estiği zaman Râsûlullah (s.a.) dizleri üzerine oturur ve: "Allah'ım, onu rahmet kıl azab kılma! Allah'ım, onu rahmet rüzgârı kıl, azab rüzgârı kılma" diye dua edermiş.
"Nitekim o uğursuz günde üzerlerine insanların sökülmüş hurma kütüğü gibi yere seren dondurucu bir rüzgarı devamlı olarak gönderdik."[427]
"Ad kavminin başından geçende ibret vardır. Onların üzerine uğradığı herşeyi bırakmayıp toza çeviren kuru bir rüzgâr gönderdik."[428]
"Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik de yukardan su indirdik ve sizi onunla suladık."[429]
"Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi, O'nun varlığının alâ-metlerindendir."[430]
Şafiî Rahimetullah munkati' hadis olarak bir adamdan şöyle bahsetti:
"O,Rasûlullah (s.a.)'e fakirliğini şikâyet etti, Râsûlullah (s.a.)'de O'na:
Herhalde sen sürgâra sövüyorsun dedi" Şafiî (r.a.):
Rüzgara sövmek kimseye caiz ve uygun değildir. Çünkü o, Allah tealanın itaatkâr bir yaratığı ve askerlerinden bir askeridir. İstediği zaman onu rahmet ve azab haline getirir, dedi.[431]

104-105. Yağmur Hakkında (Gelen Hadisler)

5100... Hz. Enes (İbn Malik)'den demiştir ki: (Birgün) Râsûlullah ile birlikte iken yağmura tutulduk, Râsûlullah (s.a.) hemen (yağmurun altına) çıkıp (vücudunun) bir kısmından elbisesini sıvazladı, nihayet orası yağmurla ıslandı. Bunun üzerine biz:
Ey Allah'ın Resulü, bunu niçin yaptın? diye sorduk.
Çünkü bu Rabbimin katından yeni geliyor, buyurdu.[432]

Açıklama

Metinde geçen: "Çünkü bu Rabbimin katından yeni geliyor" cümlesinden murad "yağmur bir rahmettir. Allah teâlâ onu yeni yaratmıştır. Binaenaleyh bereketinden yararlanmağa değer" demektir.
İmam Nevevî diyor ki: "Bütün hadis-i şerifte yağmur yağmağa başladığı zaman avret yerlerinden maada her. yerini açarak yağmurun ilk dam-lalarıyla ıslanmak müstehap olduğuna; yine bu hadiste derecesi aşağı olan bir kimsenin üstün dereceli birinin bilmediği bir şeyi yaptığını görünce onu öğrenmek amel etmek ve başkasına da öğretmek için sorması gerektiğine delil vardır."
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Yeni yaratılmış olmayı gerekçe göstermek, (var ediliş, yaratılış) itibariyle değil, İslâmiyet itibariyle olan kıdeme göre yapılır.
Buradaki tercih ise yücud itibari ile olan yakınlığa göredir.[433]

105-106. Horoz Ve (Diğer) Hayvanlar Hakkında (Gelen Hadisler)

5101... Zeyd b. Halid'den (rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Horoza sövmeyiniz. Çünkü, o, (sizi) namaza uyandırır."[434]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Hafız Münavî şu görüşlere yer veriyor: "Horoz gece öttüğü için insanları geceleyin uykudan uyandırarak gece namazına kalkmaların yardımcı olur. Kuşkusuz ibadet ve taata yardımcı olan yaratıklar, sövülmeye değil, övülmeye müstellaktırlar. Tayâlisî'nin bu konudaki rivayeti ise "Horoza sövmeyiniz, çünkü o, namaz vakitlerini bildirir" meâlinde-dir. Halimi Tayalisî'nin rivayet ettiği bu hadisi açıklarken diyor ki: "Bu hadis kendisinden hayır görülen hiç birşeye sövülemeyeceğine ve onun küçük görülemeyeceğine, bilakis onun ikram ve şükre müstehak olduğuna, ona iyilikle mukabele

etmek gerektiğine delalet etmektedir.
Horozun namaza çağırmasından maksat, gerçekten onun açıkça, "Namaza kalkın" diyi nida etmesi değildir. Sadece, onun yaratılışı icabı sabah namazı vakti ve öğle vakti girerken peşi peşine öterek insanlara namaz vaktinin girmekte olduğunu hatırlatmasıdır.
Ancak bir horozun ötüşünün hiç şaşmadan namaz vakitlerine rastladığını iyice tecrübe etmedikçe sadece horozun Ötüşüne dayanarak, namaz vakitlerini belirlemek caiz değildir."[435]
Horoz, ötüşüyle farz namazların vakitlerinin girdiğini hatırlattığı gibi: geceleyin ötmeleriyle de teheccüd namazına kalkmanın zamanının geldiğini bildirir. Bu bakımdan horozlar sövülmeye değil, övülmeye layık yaratıklardır.[436]

5102... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Horoz ötüşünü duyduğunuzda yüce AI-Iah'dan fazlını (bereket ve ihsanını) isteyiniz. Çünkü o (anda) melek görmüştür. Eşek anırması işittiğiniz zaman ise şeytandan Allah'a sığınınız. Çünkü o (o anda) şeytan görmüştür."[437]

Açıklama

Kadı Iyaz dualarımızı, horoz öterken etmemizin emr olunması, meleklerin edilen duaya âmin demelerini ve duacı mü'min hakkında şehadet ve istiğfar etmelerini ve bu suretle dualarımızın icabete mazhar olmalarını temin içindir, demiştir.
Sa'Icbî'nin rivayetine göre Nebi (s.a.): "Üç sese, Allah muhabbet eder: Horoz sesi, Kur'ân okuyan mü'mimn sesi, bir de seher vakti Allah'a isti-ğar edenlerin sesi" buyurmuştur.
Bu hususta İbn Hibban'ın, Bezzar'dan da şu rivayetleri vardır. îbn Hibban, Sahih'inde Rasûlullah (s.a.)'in: "Horoza sövmeyiniz, ona seb etmeyiniz. O sizi namaza davet eder" buyurduğunu tahric etmiştir. Bezzar'in rivayetinde de bir kere Rasûlullah (s.a,) yakınında bir horoz ötmüş-tü de orada bulunanlardan bir kişi horoza:
Allah lanet etsin! demişti, bunun üzerine Peygamber efendimiz:
Hayır, sakın öyle söyleme, o seni namaza davet ediyor, buyurdu. Görülüyor ki horozun sair hayvanlarda bulunmayan müstesna bir hususiyeti vardır, ki o da, gecelerde fasıla ile zaman zaman ötmesi kronometre gibi hiç şaşmaksızın ve gece ister uzasın, ister kısalsın bu sayhaların şafaktan önce ve sonra muttarid bir halde tevsalî eylemesidir. Bu sebepten Kadı Hüseyn, Rafîî gibi bir kısım fukaha namaz vakitlerinin tecrübeli horozların sesiyle tayin ve ona itimad edilmesi caizdir, demişlerdir.
Davudi demiştir ki: Horozda bu hayvandan Öğrenilmeğe değer beş şey vardır ve şunlardır, güzel ses, seher vakti erken kalkmak, cömertlik, cinsî kıskançlık, aile bereketi.
Horoz sesi ne kadar güzelse merkep avazı da o derece çirkindir ve is-tâzeye layıktır. Ebu Musa el-İsfehanî'nin Tcrğib'inde Ebu Rafi'den tah-ricine göre. Rasûlullah (s.a.) merkep, şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep amrınca siz Allah Teâlâ'yı zikredin. Bana da salavat getiriniz, buyurmuştur.[438] Hadis-i şerif, salih insanların bulunduğu yere rahmet indiğine ve bu gibi zamanlarda duanın müstehablığına, masiyet ehlinin bulunduğu yere de Allah'ın gazabınının indiğine bu gibi zamanlarda Allah'a sığınmanın müstehaplığına delalet eder.[439]

Eşeğin Anırması Ve Köpeklerin Havlaması[440]

5103... Cabir b. Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: .
"Köpeklerin ulumasını ve eşeğin anırmasını duyduğunuzda Allah'a sığınınız. Çünkü sizin göremediğinizi görürler."[441]

Açıklama

Hadis-i şerif, köpeklerin ve eşeklerin sezgi güçlerinin biz insanların sezgi ve güçlerinden daha fazla olduğunu ve üzerimize inmekte olan felâket ve musibetleri bizden daha önce sezip sesler çıkarmak suretiyle tepki gösterdiklerini ve bunların acı acı sesler çıkarmağa başladıkları zaman üzerimize bir belânın yada musibetin inmekte olduğunu düşünerek Allah'a sığınmamız gerektiğini ihtar etmektedir.
Bu bakımdan hadis-i şerifteki ihtara kulak verip ona göre hareket etmek müstehaptir.[442]

5104... Câbir b. Abdullah ile Ali İbn Ömer İbn Huseyn İbn Ali'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Geceleyin yolda ve sokakta) ayak sesleri kesildikten sonra (evlerden dışarıya) çıkmayı azaltınız. Çünkü Yüce Allah'ın (geceleyin) yeryüzüne saldığı (birçok) canlı yaratıkları vardır."
(Ebu Davud der ki: Diğer şeyhim İbrahinı) b Mervan ise bu hadisi (bana): "Bu saatte Allah'ın (sokaklarda doksan) yaratıkları vardır." (şeklinde) rivayet etti. Sonra da bir önceki hadisteki gibi, köpek havlamasıy-la, eşeklerin anırmasısndan bahsetti ve rivayetine şunu da ilâve etti: (Bir Önceki hadisin) bir benzerini de Şurahbilü'l-Hacib, Cabir b. Abdullah zinciriyle Rasûlullah'a (s.a.)'den naklen, İbn'ül-Hadi rivayet etti.[443]

Açıklama

Hadisin iki senedi olup, bunlardan birinin ravilerinden Qİan Said b_ Ziyadî hayıftır. Ayrıca Ali b.Ömer, sahabi değildir.

Hadisi babasından nakletmiştir. Babası da sahabi olmadığına göre bu hadis munkatidir. Buna karşılık, Câbir b. Abdullah sahabidir ve onun senedi muttasıldır. Hadisin ravilerinden olan ve Ebu Davud'un metinden sonra işaret ettiği Şurahbil b. Sa'd da sağlam değildir. Hadisleri delil olma niteliğinden mahrumdur.
Ebû Davud, hadisin muhtelif sened ve lafızlarına değinmekle bir taratan hadisteki "ızdırab" a diğer taratan senedinin büsbütün zayıf olmadığına işaret etmek istemiş olmalıdır.
Bu hadis-i şerif geceleyin ayak sesleri kesildikten sonra Allah'ın yaratıklarından bilmediğimiz birçok zararlı haşerelerin cin ve şeytanların sokaklara çıkabilecekleri ve dolayısıyla yolda sokakta yalnız başına dolaşan kimselere zarar verebileceklerini haber vermekte ve bu saatlerde ihtiyaç olmadıkça dışarı çıkmaktan kaçınmayı ihtar etmektedir.
Hadis-i şerifteki ihtarı itibara alıp ona göre hareket etmek müstehaptir.[444]

106-107. Çocuk Doğunca Kulağına Ezan Okunur

5105... (Ubeydullah b. Ebi Rafi'in) babasından demiştir ki: "Ben Ra-sûlullah (s.a.)'i -Hasen b. Ali'nin kulağına Hz. Fatima'nın onu dünyaya getirdiği zaman namaz için (okunan ezan gibi) ezan okurken gördüm."[445]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Hz. Peygambenn, torunu Hz. Hasan doğduğu zaman yaptığı ilk telkinin kulağına ezan okumak olduğunu ifade etmektedir.
Bunun hikmeti başka bir hadis-i şerifte şu manaya gelen lafızlarla ifade edilmektedir: "kimin bir çocuğu olur da sağ kulağına ezan, kol kulağına ikamet okursa ona ümmü sıbyan zarar vermez."[446]
Ancak bu hadis sened yönüyle tenkid edilmiş, zayıf olduğu söylenmiştir.[447] Bununla beraber Hz. Ömer b. Abdil Aziz'İn bu hadis-i şerifle amel ettiği bilinmektedir.[448]
İbn Kayyım el Cevziyye bu konuda "Tuhfetü'I-Mevdûd" isimli eserinde şu görüşlere yer mermektedir.
"İnsanın dünyaya gözlerini açarken, kulaklarına çarpan ilk sesin, Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini iade eden sözler olması onun İslama girmesini sağlayan önemli bir hadisedir, bir bakıma dünyaya ayak basan çocuğa İslam şiarını telkin etmek anlamına da gelir. Tıpkı dünyadan ayrılırken de kelime-i tevhidin telkin edilmesi gibi. Çocuk anlamasa da ezan onun kaininin dp.rinlikle.rine inip tesir yapacağında şüphe yoktur.
Bununla beraber ezan ve ikamet okunmasının, diğer bir faydası daha vardır; o da şeytanın ezam duyunca uzaklaşıp beklemesidir. İlk anda şeytanı Öfkelendiren, onun gücünü kıran böyle bir sesin yankı yapması şeytanın çocuğa musallat olacağı ilk anlarda çok önemlidir.
Diğer bir ifadeyle çocuğun kulağına ezan okunmakta çocuğu Allah'a davet etmek, İslam dinine çağırmak, Allah'a kulluğa heveslendirmek, henüz şeytan bir dürtüş ve fısıltıda bulunmadan bunları gerçekleştirmek gibi manalar vardır.[449]

5106... Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:
"(Yeni doğan) çocuklar Rasûlullah (s.a)'e getirilirdi. (Hz. Peygamber de) onlara bereketle dua ederdi."
Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden diğer şeyhim) Yusuf (İbn Musa bu rivayette): "Ve onlara tahnikte bulunurdu" (cümlesini de) ekledi. Fakat (Osman b. Ebî Şeybe'nin rivayetinde bulunan "Onlara bereketle (dua ederdi" cümlesini) rivayet etmedi.[450]

Açıklama

Tahnîk: Hurma ve benzeri birşeyi ağızda çiğnedikten sonra çocuğun damağını onunla ovmak demektir.[451] İbn Hacer tahnikin çocuğu yemeye alıştırıp takviye etmek için yapıldığını, tahnikte en uygun olan gıdanın kuru hurma olduğunu, yokluğu halinde taze hurma veya tatlı birşey tatlılar arasında evleviyetle anbali, bunlar da yoksa ateş değmemiş birşey olması gerektiğini kaydeder.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, yeni doğan bir çocuğun, ağzına konacak ilk gıdaya çok önem verip bu işle Hz. Peygamberin bizzat ilgilendiğini ifade etmektedir. Hz. Ali'nin rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte de "Hz. Peygamberin torunu Hz. Hasan doğduğu zaman, onun ağzına Hz. Ali'nin tesbit edemediği bir şey koyduğunu bu sebeple de Hz. Ha-san'm Hz. Hüseyn'e nazaran daha bilgili olduğu ifade edilmektedir.[452]
İslam terbiyecileri bu sünneti çocuğu bir âlime götürerek tahnik ettirmek suretiyle ibka ettirmişlerdir."[453]
Bu sünnetteki hikmet çocuğun ağız kaslarını, çene nahiyyelerini harekete geçirip kuvvetlendirmek ve böylece anasının göğsnü daha çabuk tutmasını sağlamaktır. Ayrıca bunun ruh üzerinde bir takım olumlu tesirleri düşünebilir. Bu bakımdan belirtilen sünneti, takva ve salah ile bilinen, tanınan bir kişinin yerine getirmesi, böylece çocuğun mübarek ve takva ile mevsuf bir kişilik kazanması bakımından daha uygun olur.[454]

5107... Hz. Âişe'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "İçinizde mugarrebler görüldü mü?" buyurmuş, yahutta ("görüldü mü, kelimesi yerine) başka bir kelime (söylemiş); Ben de: "Ey Allah'ın Resulü) "Mugarrabler nedir? diye sordum; (Hz. Peygamber):
Kendilerine cinnileriii ortak olduğu kimselerdir, diye buyurmuştur.[455]

Açıklama

Hattâbî (r.a.)'nin açıklamasına göre "mugarrab" aslından ve neslinden uzaklaşmış kimseler dernektir.' Esasen bu kelimemin kökü olan "Gurb" kelimesi uzaklık anlamına gelir.
İşlerine kendi cinslerinden kendi yaratılışlarına ve şekillerine benzeyen kimselerin müdahale etmesinden dolayı, kendilerinde bir yabancılık şaibesi ve şüphesi sezilen kimselere bu isim verilir. İşte bu nedenle işlerine cin karışan kimselere de bu isim verilmiştir.
Nihâye'de açıklandığına göre "Mugarrabûn" kendilerinde yabancı bir' damar bulunan yahutta yabancı bir nesebden gelen kimselerdir.
Bazılarına göre ise bu. kelime ile işlerine şeytanın karışıp kendilerine zinayı caiz göstererek onu emrettiği ve neslini de doğru yoldan uzaklaştırmaya muvaak olduğu kimselerdir. Nitekim "mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol..."[456] âyet-i kerimesinde kasdedilen mana da budur.[457]
BezhVl-Mechud yazarının açıklamasına göre metinde geçen "mugarrabûn" kelimesinden maksat, besmelesiz yapılan cima mahsûlü çocuklardır. Şeytan cima esnasında onlara ortak olduğu için doğacak çocuk o kimsenin katıksız çocuğu olmayıp onda şeytanın da payı olur. İbn Kayyım el-Cevziyye ise Fethü'l-Vedud isimli eserinde bu konuda şöyle de-' mektedir: "Mugarrabûn" yüce Allah'ı zikretmeden cima eden ve böyle hareket ettikleri için de çımalarına şeytan ortak olan kimselerdir.
Bazıları ise mugarrabûn insan menisi ile cin menisinden meydana gelen kimselerdir. Yani damarlarına yabancı cinsten birinin kanı karışan kimsedir. Nitekim bir hadis-i şerifte Rasulü Ekrem Efendimiz: "Hel tehıssü minkün-ne imraetün ennel cinne tücâmiuhâ (Ey kadınlar, sizden bazı kadınlarla cinnilerin cima ettiğini biliyor musunuz?") buyurmuştur. Resul-i Zişan efendimizi su sözüyle bazı cinnilerin kadınlara aşık olup onlarla sık sık cima ettiğini ifade buyurmuştur.[458]
Şir'atü'I-İslâm yazarının Meâlimü't-Tenzil'den naklen yaptığı açıklamaya göre "şeytan erkeğin zekerinin tepesine oturur, besmele çekmezse onunla birlikte hanımıyla temas eder, aynı erkek gibi onda da o esnada inzal vuku bulur."[459]
Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere galeyan halindeki şehvetin şeytani saptırmalarla harama kanalize edilmesi pek mümkündür. Bu sebeble insan, cinsî münasebetten Önce şeytanın tehlikesinden Allah'a na-sıl sığınılacağını Resulü Zişan efendimiz bizlere şöyle açıklamıştır.
"Müzminlerden biri karısı ile cinsî münasebette bulunmak istediği zaman: Bismillahi Allahümme cennebişşeytane ve cennebişşeytane marazektenâ (: Bismillahi Allahım, bizi şeytandan şeytanı da bize vereceğin çocuktan uzaklaştır) diye dua ederse şeytan o çocuğa asla zarar veremez."122
Allah Rasûlünün aynı konudaki diğer bir hadisinde; "Şeytan o çocuğa asla zarar veremez" cümlesi "Allah o çocuğa şeytanı saldırtmaz."[460]
Fahr-i kâinat efendimizin açıkladığı üzere: "İnsan oğluna şeytanın vesvesesi olduğu gibi meleğin de ilhamı vardır. Bu sebeple kalpde hissedilen hayır, melekten şer de şeytandandır."[461]
Kişi cinsî münasebette bulunduğu zaman ona refaket eden meleklerde ondan ayrılırlar. Kişinin kendi şeytanı da ona daha çok zarar verme imkânı bulur. Ancak yukarıda mealiyle birlikte sunmuş olduğumuz duayı ci-madan önce okuyan kimseye şeytan bu konuda zarar veremez.
Cimadan önce bu şekilde dua okuyan bir kimseye şeytanın zarar veremeyeceği açıklığa kavuşturulmuş olmakla beraber, şeytanın bu duayı okuyan kimseye nasıl ve ne ölçüde zarar veremeyeceği açıklanmamıştır. Ancak İslam alimleri buna şu şekilde yorumlar getirmişlerdir:
"Şeytan besmelesiz ve duasiz yapılan cima mahsulü çocuğa zarar verebildiği halde, besmele ve dua ile yapılan cima mahsûlü çocuğa zarar veremez.
Şeytan, imandan saptırıp küür bataklığına düşüremez. Şeytan onu büyük günahları işlemeye sevk edemez. Şeytan dualı çocuğun bedenine zarar veremez. Şeytan işlediği günahlardan dolayı onun tövbesine engel olamaz. Şeytan bu çocuk üzerinde sürekli hakimiyet kuramaz."[462] Binaenaleyh nasıl ki çocuk yeni doğduğu zaman onun sağ kulağına ezan, sol kulağına ikamet okumak o çocuğu şeytanın zararından korursa (bk. 5105 nolu hadis) cimadan önce yukarıda mealini sunduğumuz duayı okumak da şeytanın cimaya iştirak etmesini önler.
Musannı Ebu Davud işte bu sebepten mevzumuzu teşkil eden hadisle yeni doğduğu sırada şeytanın şerrinden korumak için kulaklarına ezan ve ikamet okunması arasında bir alaka gördüğü için bu hadisi mevzumuzu teşkil eden "Çocuğun yeni doğduğu sırada kulağına ezan okunacağına dair" olan baba yerleştirmiştir.
Buda Musannif Ebu Davud'un "mugarrabun" kelimesiyle cimadan önce Allah'ı zikretmeyi terk eden kimselerin kasd"edildiği görüşünde olduğunu gösterir.[463]

107-108. Kişinin Allah İsmini Vererek Diğer Bir Kişiye Sığınması

5108... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah ismini vererek (size) sığınacak olursa ona yardım ediniz. Her kim sizden Allah'(ın yüzü suyu) hürmetine (birşey) isterse ona (istediği şeyi) veriniz."
(Ehû Davud dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden şeyhlerimden biri olan) UheyduUah (hu son cümleyi bana): "Sizden Allah için (birşey) isteyene (istediği şeyi) veriniz." (seklinde) rivayet etti. (Diğer şeyhimin ri-vavetinde geçen yüzü suyu hürmetine kelimesini rivayet etmedi.)[464]

5109... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah'ın ismini vererek size

sığınırsa onu himayeniz altına alınız kim de sizden Allah için birşey isterse ona (isteğini) veriniz."
(Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden üç şeyhden ikisi (Sehl ile Osman (bu cümleye ilave olarak): "Sizi davet eden (in dâvetin)e icabet ediniz." (cümlesini de) rivayet ettiler. Sonra (şu cümleyi rivayette üçüde birleştiler: "Kim size bir iyilikte bulunursa siz de onu mükâat-landırınız." (Sözü geçen üç şeyhimden) Müsedded ile Osman (yukarıdaki rivayetlere ilâve olarak: "Eğer (onu mükâfatlandıracak birşey) bulamazsanız, onun iyiliğini karşıladığınıza kanaat getirinceye kadar ona dua ediniz." (cümlesini de) rivayet etti(Ier).[465]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften başına gelen bir musibetten veya zulümden yada bir tecavüzden dolayı aciz kalıp da "Allah aşkına, Allah için" gibi sözlerle Allah adına dileyen bir kimseye Allah'ın ismini tazim için elden geldiğince yardım edip istediği-. ni yerine getirmenin farz olduğuna delâlet etmektedirler. Bazı hadis sarihlerine göre Metinde geçen: "Her kim Allah ismi vererek sîze sığınacak olursa onu koruyunuz." cümlesinin manası "Eğer bir kimseden, üzerine arz olmayan birşey istenir de yapamaz ve size iltica ederek özür dilerse onu kendi haline bırakın gidin" demektir.
Hadis-i şerifler artık böyle bir kimseden o şeyin istenmeyeceğine, Aî-lah aşkına isteyen kimseye istediğini vermek gerektiğine iyilik yapana mükâfat vermek lâzım geldiğine verilecek mükâfat bulunamadığı takdirde kendisine duada bulunmak icab ettiğine delildir. Ancak verilmesi veya istenilmesi memnu olan şeyleri vermek icab etmez. Bu babda Taberânî Hz. Ebû Musa el-Eş'arî'den şu hadisi rivayet etmiştir. "Allah aşkına isteyen (dilenci) mel'ûndur. Kendisinden kötü olmayan birşey Allah aşkına istenildiği halde vermeyen kimse de mel'ûndur."
dilenciye lanet edilmesi, bıktıracak derecede İsrar ettiği takdirdedir. Vermeyene lanet ise verilebilecek bir şeyi vermediği zamana mahsustur. Ulema bu hadisi kerahete hamletmişlerdir.[466]
Mevzumuzu teşkil eden (5109) numaralı hadis-i şerifte geçen "sizi davet edenin davetine icabet ediniz." cümlesi de davete icabet etmek gerektiğini ifâde etmektedir, bilindiği gibi, ulemadan bu davet düğün yemeği için olursa icabet etmek vacib, diğer davetlere icabet ise menduptur.
Nitekim (5030) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisler daha önce 1672 numarada da geçmişti. Daha fazla malumat için sözü geçen numaradaki hadisin şerhine müracaat edilebilir.[467]

108-109. (Kalbe Gelen) Kuşkunun (Vesvesenin) Önlenmesi Hakkında (Gelen Hadisler)

5110... Ebû Zümeyl'den demiştir ki: "Ben Hz. İbn Abbas'a: "Benim kalbimde hissettiğim bu duygu nedir? diye sordum."
Neymiş o! (Söyle de bilelim), dedi.
Ben de: Vallahi onu söylemem, dedim. Bunun üzerine bana:
Şüphe ile ilgili bir şey mi? (Yoksa) dedi ve gülerek: "Bundan hiçbir kimse kurtulamamıştır, buyurdu. Nihayet aziz ve celîl olan Allah: "Sana indirdiklerimizde şüphe ediyorsan, senden önce indirdiğimiz kitapları okuyanlara sor..."[468] âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine (Hz. İbn Abbas) bana:
Eğer içinde bir şüphe hissedecek olursan: "O hem evveldir, hem âhirdir, hem zahirdir, hem bâtındır ve o herşeyi bilendir."[469] de buyurdu.[470]

Açıklama

Bilindiği gibi, kalbe arız olan duygular ya şeytandarıdır yada meleklerdendir. Şeytandan gelene vesvese (kuşku), melekten gelene de ilham denir. Meîekden gelen ilhamlar, insanları devamlı doğru yola götürüp imanlarını takviye ederek gözlerini ve gönüllerini nurl andırdığı, ufuklarını aydınlattığı halde şeytandan gelen vesveselerin onların gönüllerini ve yollarını karartıp şüphelerin ve tereddüdün karanlık dehlizlerine sürükleyip huzurlarını kaçırır, azimlerini kırar ve onları korkuya düşürür.
Esasen, mevzuimizu teşkil eden bu hadis-i şerifte de açıklandığı gibi, bu vesveselerden insan kurtulamamıştır. Binaenaleyh, insanların bu vesveseden kurtulması kendi elinde olmadığından yüce Allah insanları kalplerine gelen bu vesveselerden dolayı sorumlu tutmamıştır. Kullarına olan bu lütfunu; "... Allah kimseye gücünün yeteceğinden azlasını yüklemez."[471] âyetiyle bildirerek kullarını büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştır.
Ancak, şurasını unutmamak lazımdır ki, ihtiyarsız olarak insanın kalbinden geçen bu düşüncelerden insanın sorumlu olmaması için onun doğruluğuna inanarak başkalarına anlatmış olmaması gerekir. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Şüphesiz ki dilleriyle söylemedikçe yahut filen yapmadıkça Allah ümmetinin gönüllerinden geçirdikleri şeyleri, onlara bağışlamıştır."[472] Duyurulmuştur.
Bu mevzuda Bezi yazarı şöyle diyor:
"Eğer metinde geçen Yunus suresinin 94. ayeti Hz. Peygamberi muhatap alıyorsa bundan Hz. Peygamberin bile vesveseden kurtulamadığı, vesvesenin insanlardan ayrılmayan beşeri bir hadise olduğu ve insanın imanına bir zarar veremeyeceği anlaşılır. Fakat şübhe mü'minin ayrılmaz vasfı değildir. Çünkü imanla şüphe bir arada barınamaz. Bazılarına göre de bu âyetten murat-muhakkak ki insan şu nedir, şu nedir diye (içinden kendi kendine) bir takım sorular sormakta devam edecektir. Nihayet haydi yaratıkları Allah yarattı ya Allah'ı kim yarattı, diyecektir"[473] Mealindeki hadisde anlatılmak istenen manadır, yani senin ümmetine şeytanlar vesvese vermeye devam edeceklerdir. Hatta onların kafalarına: "Haydi yaratıkları Allah'ın yarattığını kabul edelim ya Allah'ı kim yarattı" sorusunu dahi getireceklerdir. "İş bu dereceye gelince o kimse, hemen Allah'a sığınsın ve (kafasından geçen bu sorulara kulak vermekten) vazgeçsin."[474] demektedir.

Bezi yazarının bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere bu gibi vesveselere maruz kalan bir kimse "Eûzü billahi mineşşeytanirracim" diyerek Allah'a sığındığı sürece bu vesveseler ona hiçbir zarar veremeyecektir. Bu vesveselerden Allah'a sığınmak "Amentu billahi (Allah'a inandım)"[475] demek suretiyle de olabilir.
Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin zahirinden bu vesveselerden Hz. Peygamberin dahi kurtulamadığı anlaşılıyoısa da onun nezih kalbi imana zarar veremeyen bu vesveselerden de münezzehdir.
İsmail Hakkı Bursevi'nin de ifaede ettiği gibi "Yüce Allah'ın ona "sana indirdiklerimizden şüphe ediyorsan..." buyurması bir padişahın askerlere duyurmak istediği emri onların kumandanına hitaben vermesi kabilindedindir. Çünkü askerlere verilecek bir emri bu şekilde kumandana yönelterecek vermek, askerler üzerinde daha tesirli olur. Yüce Allah'ın Rasulimün şahsında ümetine yönelttiği bu buyruğunda ehl-i kitaba müracaat edilmesini istemesi, onların kitaplarında Hz. Peygamberin geleceğinin ve vasıflarının açıkça bulunmasmdandır..."[476]
Çünkü, o zamanlarda Hz. Peygamberin ümmeti arasında şüphe içerisinde bocalayan kimseler vardı. Bir numara sonra mealini sunacağımız hadis-i şerifte de açılanacağı üzere şeytanın insanın kalbine vesvese vermesi, neticesinde o insanın bundan rahatsız olup zararından korunmaya çalışma,ı iman zayıflığının alameti değildir. Bilakis iman alâmetidir. Bezi yazarının Ruhu'l-Beyan tefsirinden naklettiğine göre; Bir yahudi Hz. Peygamberin müslümanlara şeytanların namazda bile vesvese verebileceğine dair sözünü işitince kendilerine ibadet esnasında şeytanın asla vesvese veremediğini söyleyerek itiraz etmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber o yahudiye cevap vermek üzere, Hz. Ebu Bekir'i görevlendirmiştir. Hz. Ebu Bekir yahudiye "Bir hırsız girmek için içerisi altın gümüş ve mücevherlerle dolu bir evi mi tercih eter, yoksa içi bomboş olan harab bir evi mi tercih eder?" diye sormuş; o yahudi de "elbette içi altın ve gümüşlerle dolu mamur evi tercih eder" deyince Hz. Ebu Bekir: "İşte insanın en büyük düşmanı olan şeytan da kalbi böyle iman cevheriyle mamur olan insanların kalbine girmeye çalışır. Kalbi harab olan kimselerin kalbine niçin girsin? diyerek onu susturmuş.
Bu mevzuda Bediuzzaman Said Nursi de şöyle diyor: "Tedâî-yi hayalet, tahattür-i faraziyyât bir nevi irtisam-ı gayrî ihtiyaridir. İrtisam ise, eğer hayırdan ve nûrâniyyetten olsa, hakikatin hükmü bir derece suretine ve misaline geçen, güneşin ziya ve hararetinin ayinedeki misaline geçtiği gibi... eğer şerrden ve kesiften olsa asim hükmü ve hassası, suretine geçmez ve timsaline sirayet etmez. Meselâ necis ve murdar bir şeyin ayini-deki sureti ne necistir ne murdardır ve yılanın timsâli ısırmaz.[477]
Öyleyse kalbini böyle vesveseler gelen kimse telaşa kapılmadan bu vesveseleri defetmenin yolunu aramalıdır. Bunun en sağlam yolu tevhid âlimlerinin eserlerini okuyup onlardan en iyi şekilde yararlanmaktır.[478]

5111... Hz. Ebu Hüreyre'den demiştir ki: (Hz. Peygamberin) sahabîle-rinden bazı kimseler (gelip): "Ey Allah'ın Rasulü, biz içimizde söylenmesini (bile) büyük (bir suç) gördüğümüz birşey(ler) hissediyoruz, bi onu söyleyince (dünyanın tümüyle) bizim olmasını (bile) istemeyiz" dediler. (Bunun üzerine Hz: Peygamber):
Demek böyle birşey hissetiniz öyle mi? dedi.
Evet, dediler. (Hz. Peygamber):
İşte bu, açık bir imandır, buyurdu.[479]

Açıklama

Hattabî (r.a)'nin açıklamasına göre metinde geçen İşte bu açık bîr imandır" sözü "işte şeytanın sizin kalbinize attığı vesveselerden rahatsız olup onları kabul etmeyerek onları reddedişiniz imanın ta kendisidir. Artık şeytanın bu çabaları sizin kalbinize erişemeyecek ve size bir zarar veremeyecek" anlamına gelmektedir. "Vesvese açık bir imandır" manasına değildir. Nitekim bir numara sonra gelecek hadis-i şerifte "şeytanın vesvese vermek için kurduğu hilesini reddeden Allah'a hamdolsun" buyurulması da bunu gösterir.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Şeytanın vesvese vermek için imanlı kalpleri seçtiğinde şüphe yoktur. Binaenaleyh şeytanın bir kemseye vesvese vermeye çalışması o kimsenin iman sahibi olduğunun bir alâmeti olduğu gibi, şeytanın verdiği vesvese leri gidermeye çalışmak da bir iman işidir. Mümin şeytandan gelen vesveseleri gidermeye çalışmak da bir iman işidir. Mümin şeytandan gelen vesveselerden allah'a sığınmalı ve endişeye kapılmadan o vesveseyi ilmi delilerle gidermelidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.[480]

5112... Hz. İbn Abbas'dan demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ey Allah'ın Rasulü, birimiz içinde kendisine (sıkıntı) veren (öyle) bir duygu hissediyor ki; onun (yanıp) kömür olması kendisine onu (başkalarına) söylemesinden daha sevimlidir, dedi. (Hz. Peygamber de:)
Allahu ekber, AUahü ekber, Allahü ekber. (Şeytanın) vesvese vermek için (kurduğu) tuzağını bozan Allah'a hamdolsun" cevabını verdi.
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) İbn Kudâme (bu hadisi rivayet ederken) "tuzağını bozan" kelimesi yerine "işini bozan" kelimesini rivayet etti.[481]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama (5110) ve 5111 numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[482]

109-110. Kişinin Nesebini Kendi Velilerinden Başka Birine Nisbet Etmesi Hakkında (Gelen Hadisler)

5113... Ebu Osman dedi ki: Sa'd b. Malik bana dedi ki: Muhammed (s.a.)'in "Her kim babası olmadığını bildiği halde babasından başkasını (babam diye) iddia ederse ona cennet haram olur." dediğini kulaklarım duydu, kalbim iyi belledi. (Ebu Osman sözlerine devam ederek) dedi ki: (Bu hadisi Sa'd'den duyduktan) kısa bir süre sonra Ebu Bekre ile karşılaştım ve hadisi kendisine okudum da (bana ay-ren Sa'd'in dediği gibi): "Bunu Muhammed (s.a.)'den kulaklarım duydu, kalbim de iyice belledi" dedi.
(Ravi) Âsim dedi ki ben (Ebu Osman'a)
Ey Ebu Osman! Senin yanında (bu hadisin doğruluğuna dair) iki kişi şahidlik etmiştir. Bu iki adam kimdir? dedim de:
Birisi Allah yolunda -yahut İslam uğrunda- ilk ok atan kimsedir. Öbürü ise (Tai kalesi kuşatıldığı zaman) Tai'ten yaya olarak (Hz. Peygambere) gelip (Müslümanların safına katılan) yirmi küsur kişiden biridir" dedi ve (Ebu Bekre'yle ilgili bir takım) fazilet(ler)i anlattı.[483]
(Ebu Davud dedi ki;)
Ennüeylî de: "Bu hadisi (bana bizzat falan) haber verdi" sözünün geçtiği yerlerde (hadisin kesinlikle ravisinin ağzından işitilerek alındığını ifade eden) haddesenâ (bize bizzat kendisi haber verdi) ve haddesenî (bana bizzat kendisi haber verdi) kelimelerini kast ederek "Allah'a yemin olsun ki bu söz(ler) bana baldan daha tadıdır" derdi.
Ebû Ali dedi ki: Ben Ebu Davud'u söyle derken işittim;
Ben Ahmed b, Hanbel'i -Küfe'itlerin rivayeti açık değildir. (Bu hususta) Basralı'lar gibisini görmedim. Onlar bu hadisi Şube'den rivayet ettiler, derken işittim.[484]

Açıklama

Sa'd b. Malik cennetle müjdelenen on kişiden biri QİAn Rz SaM b Ebi VakkasMır.Hz. Ebu Bekre ise Taif kalesinin kuşatıldığı sırada yirmi küsur arkadaşıyla beraber mtislümanlara katılan mücahidlerdendir.
Ebu Osman'ın bu hadisi Ebu Bekre'ye sormasının sebebi şudur: "Hz. Ebu Süfyan cahiliyye döneminde Ebu Bekre'nin annesiyle zina etmiş, sonra da Ziyâd dünyaya gelmişti. Daha sonra Hz. Muaviye, Ziyad'ı Hz. Ebu Süfyan'm gayrimeşru oğlu olduğuna ve kendisinin de kardeşi olduğuna ikna ederek, onun nesebini bu şekilde tescil ettirmiş ve kendisini de vali tayin ederek, Hz. Ali'ye karşı onun desteğini sağlamıştı. Hz. Aişe ise Ziyad'ın Ebu Süfyan'ın oğlu olmayıp Ebu Bekre'nin babasının oğlu olduğuna kani idi. Ravi Ebu Osman, Ziyad'ın nesebinin Ebu Süfyan'a nisbet edilmesini Hz. Ebu Bekre'nin de tasvip ettiğini zannediyordu ve fırsatını bulup bu işin Islami olmadığını ifade eden, mevzumuzu teşkil eden bu hadisi ona hatırlatmak istiyordu. İşte bu maksatla bu hadisi ona sordu ve Hz. Ebu Bekre'nin bu hadisi bizzat Hz. Peygamber'den duyduğunu ve kardeşi Ziyad'ın nesebini Ebu Süfyan'a nisbet etmesini asla tasvip etmediğini bizzat kendi ağzından işitip öğrenmiş oldu.
Hz. Ahmed b. Hanbel, "Küfe halkının rivayeti açık değildir" demekle onların rivayetlerinde hadisleri senetlerindeki an'ane, ihbar, tahdis gibi incelikleri belirtmediklerini söylemek istemiştir.
Ancak, burada şunu belirtmek isteriz ki Hz. Ahmed b. Hanbel'in kast ettiği Kufe'lerden maksat hanefi fakihleri ve hadisçileri değildir. Çünkü onların içinde Hz. ali ve Hz. Abullah b. Mesud'un talebeleri ve arkadaşları vardır ki, onlar rivayetlerinde rivayetin bütün incelik ve ayrıntılarını titizlikle belirtirler.
Mucmu'l-Buldân'da Hz. Ali'den nakledilen bir hadis-i şerifte onların iman hazinesi İslamın hücceti Allah'ın kılıcı ve mızrağı oldukları, Hz. Selman-i Farisî'nin de onlar hakkında: "Onlar ehlü'llah'dır, Küfe İslâmın
kılıcıdır. Her Müslüman onları takdir eder" dediği ifade edilmektedir. Fakat İmam Ahmed, Kûfeliler için sarf ettiği bu sözle kendi zamanında yaşayan Kuelileri kast etmiş olabilir.
el-Feth yazarının beyanına göre İbn Battal bu hadis ile ilgili olarak şunları söylemiştir:
"Bu hadisten maksat, bir kimsenin bile ble kendi öz nesebini bir tarafa bırakıp kendisinin başka birinin oğlu olduğunu ve o kimsenin de kendi babası olduğunu iddia etmesidir. Bu olay cahiliyye döneminde çok yaygındı ve hiç yadırganmazdı. Bir kimse bu yolla başkasına ait bir çocuğu evlad edinirdi. O çocuk, bundan sonra artık "Falancanın oğlu" diye çağırılmaya başlanırdı. Nihayet İslamın gelmesiyle; "Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz. 8u, AEIah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmezseniz bu takdirde onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak kabul ediniz."[485] âyet-i kerimesi inince bu çirkin uygulama yürürlükten kaldırıldı ve artık herkes hakiki babasına nisbet edildi."[486]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte nesebini bile bile babasından veya efendisinden başka birine nisbet eden kimseye cennetin haram olacağı ifade edilmektedir. Sebebi ise şudur; bu kimseler bu hareketiyle ,ölümden doğan miras hakkının hakiki sahiplerinin eline geçmesine engel olmuş olurlar. Bu haksız uygulamanın tüm veballerini boyunlarına geçirmiş olurlar.
Ancak burada "cennet haramdır" sözünden maksadın ne olduğu iki şekilde açıklanabilir:
1. Hakikaten bu kimse asla cennete giremeyecektir, anlamındadır. Ancak bu durum babasından başka birine intisap etmeyi helal itikat edenler içindir.
2. Ehl-i necat olanlar cennete girerken bunlar cennete giremezler. Ancak dünyadaki bu gayrimeşru uygulamalarının cezasını çektikten sonra girebilirler, demektir.
Bu hadis-i şerifte bir kimsenin kendisini bile bile babasından başka birine nisDet etmesinin haram olduğuna işaret edildiği gibi bir kölenin kendisini bile bile başka bir efendiye nisbet etmesinin de haram olduğuna delâlet eder. İşte bu hadisin bab başlığıyla ilgili tarafı burasıdır.
İşte, bu sebeple Ebu Davud bu hadisi bu babda yer alıı hadisler arasına koymuştur.[487]

5114... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse kendini azad eden

kimselerin izni olmaksızın bir kavmi kendisine veli edinirse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Kıyamet gününde onun farz,ve nafile hiçbir ibadeti kabul edilmeyecektir."[488]

5115... Hz. Eıies İbn Malik'den demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.) şöyle derken işittim: "Her kim babasından başka bir adamın kendi babası olduğunu- iddia ederse yahutta (bir köle) kendisini efendilerinden başkasına nisbet ederse kıyamete kadar Allah'ın laneti sürekli olarak onun üzerine olsun."[489]

Açıklama

Sarf: Farz olan ibadetler demektir.
Adl: jsa nafüe ibadetlerdir Ancak bunım aksini iddia edenler de vardır. Esmaî'ye göre sarf tevbe, adi de fidye manasına gelir. Bazıları "Allah onun hiçbir ibadetini kabul etmez" demek, onun ibadetini rızasıyla kabul etmez, demektir. Fakat Allah ona yine de ibadetiyle hakkettiği mükafatı verir, demişlerdir.[490]
"Allah'ın laneti" kelimesinden maksat, Allah'ın bir kimseyi rahmetinden uzaklaştırma ve kovması demektir. Meleklerin ve insanların lanetinden maksat, bunların bir kimsenin ilâhi rahmetinden uzaklaştırılması için dua etmeleridir.
Kadı îyaz: "Buradaki lanet, kâfire olan lanetten farklıdır. Çünkü buradaki lanetten maksat bu suçu işleyen kimsenin müstehak olduğu ceza ve azabı görmesidir. Ebedi olarak ilahi rahmetten mahrum kalması anlamında değildir. Fakat kâfire yapılan lanet ise ebedi olarak rahmetten mahrum kalması manasında kullanılır" demiştir.[491]

110-111. Soy-Sop İle Övünme(Nin Haramlığı) Hakkında Gelen Hadisler

5116... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "(Aziz ve Celil olan) Allah, cahiliyye (döneminin) kibrini ve övünme adetini sizden giderdi. (İnsanlar iki kısımdır: Birincisi Allah katında övülmüş olan) takva sahibi mü'min (kimseler, ikincisi de Allah katında yerilmiş olan) bedbaht ve Allah'ın yolundan çıkmış (kimseler. Binaenaleyh) siz (hepiniz) Ademoğlusunuz. Adem topraktan (yaratürmş)tır. (Allah'a yemin olsun ki) insanlar (ya bu) kavimler(i) ile övünmeyi bırakırlar -ki o kavimler (böyle cahiliyye adeti üzere yaşadıkları için şimdi) cehennem kömürlerinden bir kömürdürler- yahud da Allah katında burnuyla dışkı yuvarlayan bokböceğinden (mayıs böceğinden) daha değersiz bir hale düşerler."[492]

Açıklama

Şafiî ulemasından Kemalüddin Dümeyrî'nin, Hayatü'I-Hayvanisimli eserindeki açıklamaya göre cual, (çoğulu; ci'lân); kurumuş tersleri toplayıp yuvasında depo eden bir böcektir. Özellikle hayvanların dışkılığında kalmış olan kurumuş dışkı kırıntılarını ararken hayvanların ferclerini ısırıp kaçmakla meşhurdur. Karnında kırmızı bir nokta olur. Daha ziyade sığır, camız ağıllarında ve tersliklerde yaşar. En büyük özelliği pislik toplamaktır. Onun garip hallerinden birisi de gül kokusundan ve benzeri güzel kokulardan ölmesi ve tekrar pislik üzerine konduğu zaman canlanmasıdır. En büyük zevki ve gıdası pisliktir.
Ebû Davud et-Tayalisrnin Müsned'i ile Şuabü'l-İman'da bu konuda İbn Abbas'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Cahüiy-yet hali üzere ölmüş olan babalarınızla övünüp durmayın. Varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bok böceğinin burnuyla yuvarlamış olduğu dışkı cahiliyye (adeti) üzere ölen babalarınızdan daha hayırlıdır."
Bezzâr'ın Hz. Huzeyfe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır:
"Hepiniz Adem oğlusunuz. Âdem ise topraktandır. Bir takım kavimler ya babalarıyla övünmeye son vereceklerdir, ya da Allah yanında bok böceğinden daha aşağı olacaklardır."
Aliyyü'l Kâri (r.a.)'nin açıklamasına göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte cahiliyye adeti üzere ölen atalarıyla övünen kimseler bok böceklerinin burunlanyla yuvarladıkları dışkıya benzetildiği gibi, övünmeleri de bok böceğinin dışkıyı yuvarlamasına benzetilmiştir. Onlar ya bu övünmelerini bırakıp bu vahim sonuçtan kurtulacaklardır ya da Allah yanında bok böceğinden daha aşağı bir duruma düşeceklerdir.
Nitekim, yüce Allah Kur'an-ı Keriminde bu mevzuyu şu âyet-i kerimesinde bizlere en veciz bir şekilde açıklamıştır: "Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir dişiden (Âdem ile Havva'dan) yarattık. Hem de sizi boylara ve kabilelere ayırdık ki, biribirinizi taniyasınız. Biliniz ki Allah katında en iyiniz, takvası en ziyade ölanınızdır.[493]

111-112. Asabiyyet (Kavmiyetçilik) Hakkında Gelen Hadisler

Asabiyyet: İsim" ve masdar şekliyle birlikte kullanılan "asab" kökünden türetilmiş bir ıstılahtır. İsim olarak âsâb, sinir ve sarmaşık manasına gelir. Masdarından türetilmiş bir çok kelime daha vardır ki hepsi de bağlamak, sarmak, sarıp bağlamak, toplanmak, birikmek, etrafını çevirmek, himaye etmek... gibi mana farklılıkları taşır. Asabiyyet ise aynı kökten gelen "asabe'Yıin nisbî masdarıdır. "Asaba" bir hukuk tâbiri oluşunun dışında, "bir kimsenin baba taramdan olan akrabaları" manasına geldiği gibi, bir şahsırThimaye etme ve yardım elini uzatma durumunda olduğu akrabası manasına gelmektedir. Bu noktadan hareket edilerek "akrabası ve soydaşı durumunda olan kimselerin yardımına koşma ve onları zulüm ve haksızlıktan koruma gayretinde olma" işi de asabiyyet ıstılahı ile ifade edilmiştir.
Ancak bu ıstılah, Hz. Peygamberin dilinde ayrı bir muhteva kazanmış ve tamamen özel bir durumu ifade etmek için kullanılmıştır. Kur'an'da rastlanmayan "asabiyyet" en eski ve belki de ilk olarak -kullanılışı hadis-i şeriflerde görülmektedir.

Eldeki hadis kaynaklarında asabiyetin geçtiği bir kaç rivayet vardır. Bunları, muhtevaları bakımından iki ana grubta toplamak mümkündür. Daha Önce söylenmiş olduğu tahmin edilen birinci grup hadisler asabiyyeti yasaklamaktadır.
Meselâ; ashabtan Cübeyr b. Mutîm kanalıyla rivayet edilen hadis: "Halkı asabiyyet için toplanmaya çağıran, asabiyyet uğrunda dövüşüp çarpışan ve asabiyyet yolunda ölen kimse bizden değildir."[494]
Bu hadisin söylenişinden sonra olmalıdır ki, ashabtan Vasile b. Aşka' (öl. 83/702) Asabiyyetin ne demek olduğunu ve şümulünü Hz. Peygamber'den sorar:
Ya Rasûlullah! Bir kimsenin kavmini sevmesi asabiyyetten sayılır mı? Hz. Peygamber:
Hayır, ancak kişinin, zulüm ve haksızlık halinde olan kavmine yardım etmesi asabiyyettir"[495] buyurur. Buna göre yasaklanan asabiyyet, bir kimsenin milletini sevmesi ve ona karşı özel ve meşru' bir ilgi göstermesi değil, sırf akrabalık ve soydaşlık gayretiyle zalimane ve haksız davranışları karşısında bile onları müdafaa ve himaye etme işidir. Öte yandan İbn Haldun (öl 808/1406) Mukaddime'de asabiyyete geniş bir şekilde yer verir. Ancak "Asabiyyetin yasaklanmasının sebebi, onun kötü ve yanlış işlerde kullanılmasına engel olmaktır" diyen îbn Haldun bu ıstılahı vatan, millet, memleket soy-sop akraba sevgisinin müsbet işlerde kullanılışı şeklinde değerlendirir. Ona göre "milli birlik şuurunu canlı tutan ve devlet kurup onu idare eden güç asabiyyet duygusudur." Asabiyyet duygusunun bulunmadığı yerde ne millet vardır ne de devlet. O duygu olmadan dinin yayılması ve devletin korunması mümkün değildir."[496]
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, İslamiyyetin yasaklamış olduğu asabiyyet, bir kimsenin milletini sevmesi ve ona karşı özel bir ilgi göstermesi değil, sırf, akrabalık ve soydaşlık gayretiyle onlardan sudur eden zalimane ve haksız davranışları dahi himaye etmeye kalkışma işidir.
Kişinin milletini sevmesinden dolayı kınanması, hiçbir zaman doğru değildir. Çünkü İslâmi manada millet, din ve şerifat kavramlarıyla eş anlamlıdır. Fakat kıymetli alimlerimizden merhum müfessir Muhammed Hamdi Yazır Efendi'nin dediği gibi "... din, şeriat, millet denilen şeyler vaki'de ve haddi zatında aynı şeydirler. Fakat itibaren ve mefhumen her biri bir haysiyyetle diğerinden terik olunur. İ'tikad haysiyeti ile din, amel haysiyyeti ile şeriat, içtima haysiyetiyle millet denilir. Filvaki itikad edilen ne ise, esas itibariyle amel edilen odur. Amel edilen ne ise esas itibariyle içtima edilen de odur. Binaenaleyh millet, bir heyeti ictimaiyyenin etraında toplandığı ve üzerinde yürüdüğü tabiri aharle fuh-ı içtimaisinin tabi olduğu ve cismi içtimaisinin merbut bulunduğu mebâdii hakime ve tarikat-i meslûkedir. Hakkı hak, nâ hakkı nâ hak, eğrisi eğri, doğrusu doğrudur. Şu kadar ki nâ hakları, hüsrana, hakkolan da hüsn-i akıbete götürür. Demek ki millet hey'et-i ictimaiyyenin kendisi değildir, ona cemaat, kavm, ümmet veya ehl-i millet denilir. Mesela Yahudiyet ve Nasraniyyet bir millettir ve fakat Yehud ve Nasara ehl-i millet, sahib-i millettirler."[497]

5117... (Hz. Abdurrahman b. Abdullah b. Mesud'un) babasından demiştir ki: Kavmine haksız yere yardım eden kimse (bir kuyuya yüzüstü) düşüp de kuyruğundan çekil(erek kurtarılmaya çalışd)an deve gibidir.[498]

Açıklama

Hattabî (r.a)'ye göre bu hadisin manası şöyledir:"Haksız yere kavmine yardım eden kimse günah kuyusuna düşerek helak olmuştur. Artık kurtarılması mümkün değildir. Bu haliyle o kuyruğundan tutulup da yukarı çekilerek kurtarılmaya çalışılan bir deveye benzer."
Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre bazıları bu hadis-i şerifte şöyle marja vermişlerdir:
Haksız yere kavmine yardım eden kimse zulme yardım ettiği için kendisini helak etmiştir. Gerçi o bu yardımıyla kendini ve kavmini yükseltmek istemiştir. Ama yükseltmek amacıyla koşarken günah kuyusunun dibine düşüp helak olmuştur.
Böyle bir kimsenin hali ise kuyuya yüzüstü düşüp de kuyruğundan asılarak kurtarılmaya çalışılan bir deveye benzer. Tabii ki bu deveyi bu şekilde kurtarmak mümkün değildir. Bazılarına göre de bu hadis-i şerifte kuyuya düşerek helak olup da kuyruğundan çekilerek kurtarılmaya çalışıldığı halde kurtarılamayan deveye benzetilen kinişe, haksız durumda olan kavmidir. Çünkü batıl ve zulüm üzerine olan herkes Ölmüş demektir.
Bu kavme kavmiyetçilik duygusuyla yardım etmek isteyen kimse de sözü geçen devenin kuyruğuna benzetilmiştir. Nasıl ki kuyuya yüzüstü düşerek ölen bir deveyi tutularak yukarı doğru çekilen kuyruğu kurtarmaya yetmezse bu adamın o kimseyi kurtarmak için devreye girmesi de o deveyi kurtarmaya yetmeyecektir.[499]
Netice itibariyle mevzumuzu teşkil eden Hadis-i şerif, bir kimsenin sırf akrabalık ve soy gayretiyle yakınlarından sudur eden haksızlıklara yardım etmesi haramdır. Yukarıda bab başlığının altında da açıkladığımız gibi buna "asabiyyet (kavmiyetçilik)" denir. İslam bunu kökünden kaldırmıştır.[500]

5118... (Abdurrahman b. Abdullah'ın) babasından demiştir ki; "Ben Rasûlullah (s.a.)'ın huzuruna varmıştım. Kendisi deriden (yapılmış) bir çadırda bulunuyordu..."
(Abdurrahman *ın babası Abdullah b. Mesud rivayetine devam ederek bir önceki hadisin) bir benzerini rivayet etti.[501]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama bab başlığının al-tında ve bundan önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[502]

5119... Vâsıla b. el-Eska'nın kızından (rivayet edildiğine göre) kendisi babasını şöyle derken işitmiş: (Ben Hz. Peygambere): Ey Allah'ın Resulü asabiyet nedir? diye sordum da:

Zulümde (haksızlıkta) kavmine yardım etmendir, buyurdu.[503]

Açıklama

Bu babın giriş kısmında "asabiyyet" kelimesinin ifade ettiği manaları genişçe açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, zulümde yardımlaşmayı ve ırkçlığı yasaklamaktadır. Bu babın başında da açıkladığımız gibi İslamiyet ırkçılık taassubunu kökünden yıkmıştır. Kur'an-ı Kerim'de "Tebbet" suresi diye anılan bir surenin Hz. Peygamberin en yakın akrabalarından amcası "Ebu Leheb" hakkında inmiş olması bile bir müslümanın, İslam çizgisi dışında olan bir yakımyla hiçbir bağı olamayacağını göstermek için yeterlidir.
Hele haksız bir işte ona yardım etmeye kalkmanın İslamda hiçbir yeri yoktur. İslam kendi müstesiplerine bile zulümde değil ancak iyilikte ve takvada yardımlaşmayı emreder.[504]

5120... Süraka b. Malik Cü'şüm el-Müdiicî'den demiştir ki: (Bir gün) Rasûlullah (s.a.) bize bir hutbe irad ederek şöyle buyurdu:
"Sizin en hayırlınız, günaha girmemek şartıyla yakınlarını savunan(ınız)dır."
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Eyyûb b. Süveyd zayıftır.[505]

Açıklama

Gerçekten ilahı müjde yavaş yavaş akan bir çeşmeve benzer. O önce çevresini ıslatır. Sonra, yavaş yavaş etrafa yayılır. Önce yakınlar sonra çevre daha sonra da biraz daha uzak olanlara ulaşır. Hz. Peygamber de tebliğ hususunda böyle bir metot takib etmişlerdir. Önce' kendi evine, sonra kendi akrabasına ve nihayet halka, ilahi tebliği bildirmiştir: "En yakın akrabanı korkut."[506]
Bu daire daha sonra gittikçe büyümüştür. Bunun için de önce Mekke'ye ve nihayet bütün dünyâya tebliği ulaştırmaya çalışmıştır.[507]
İlahî rahmet dalgalarının tebliğde görülen en yakından çevreye doğru genişleyen bu yayılma hareketi, İslamın sıla-ı rahim, sadaka ve zekat gibi diğer alanlardaki maddi-manevi yardımlaşma anlayışında da kendini gösterir.
Mevzumuzu teşkil eden, bu hadis-i şerif, İslamın bu anlayışına uymanın, hayırlılığm bir ölçüsü olduğunu ifade etmektedir. Kişi bu anlayışa uygun hareket ettiği nisbette hayırlı olacaktır. Ancak zulümde ve düşmanlıkta yardımlaşmanın İslamda yeri olmadığından İslamî bir yasağı çiğneyen veya bir günahı işleyen bir kimseye akraba bile olsa destek olmak asla caiz değildir. Böyle bir günaha destek veren kimse o suçun vebalini ortak olacağı için bu yardımı hayır olmaktan çıkar şerre dönüşür.
Ancak bu insanın, böyle zulmeden veya günah işleyen bir akrabasına yardımı, onu bu günahtan çevirmesiyle olur. Nitekim Hadis-i şerifte: "Kardeşine zâlim de olsa, mazlum da olsa yardım et. Zâlime yardım etmen onu zulümden alıkoymandır."[508] buyurulmuştur. Fakat akrabalık gayretiyle bir yakına haksızlıkta yardımcı olmanın İslamda asla yeri yoktur.[509]

5121... Cübeyrb. Mut'imden (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
(Halkı) asabiyyet (soy-sop) davasına çağıran bizden değildir. Asabiyyet (soy-sop) davası uğrunda savaşan bizden değildir. Asabiyyet (soy-sop) davası uğruna ölen bizden değildir.[510]

Açıklama

Asabiyyet kelimesinin ifade ettiği manalar mevzumuzu teşkil eden babın giriş kısmında geçmişti.Mevzumuzu teşkil eden bu hadiste geçen bu "asabiyyet" kelimesi bazı hadis kitaplarında "asabe" olarak rivayet edilmiştir.
Bilindiği gibi "asabe" baba taraından olan akrabadır. Sinirlerin bütün vücudu kaplaması gibi bir kimsenin asabesi de onu her taraftan kuşattıkları için kendilerine bu isim verilmiştir. Sırf asabe namına harbetmek, kızmak ve propaganda yapmak, hakka ve dine yardım değil, bilakis heva ve hevese göre harekettir. Bu da cahiliyyeî devri adetlerinden biridir, binaenaleyh böyle bir harpte öldürülen de şehit değil asi olur.[511]

5122... Hz. Ebu Musa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kavmin kız kardeşinin oğlu o kavimdendir."[512]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir kimsenin kızkardeşinin oğlunun kendi yakınlarından sayıldığını ifade etmekte ve diğer yakın akrabalarına yaptığı yardımı, gösterdiği yakınlık ve sevgiyi ondan da esirgememesi gerekliğine, sarılıp sır verebileceğine ve meşverette bulunabileceğine delalet etmektedir. Fakat vâris olacağına delalet etmemektedir. İbn Ebi Hamza'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şerifin söy-lenmesindeki hikmet, Cahiliyye döneminde halkı kızlarının ve kızkardeş-lerinin çocuklarına karşı takındıkları olumsuz tutumu önlemektir.[513] Nevevî'nin açıklamasına göre, bazıları, bu hadis-i şerifin zevilerham (teyze, hala, gibi kadın akrabalarla, kızın oğlu, ananın babası gibi kadın tarafından olan akrabaların varis olabileceğini söylemişlerdir ki; İmam Ebu Hanife (r.a.) ile İmam Ahmed (r.a.) ve daha başkaları bu görüştedirler. İmam Malik ile İmam Şafiî'ye göre ise bu

hadis-i şerifte anlatılmak istenen sadece bir insanın zevil erham ile arasında bir bağın bulunmasıdır.[514]
Resulü Zişan efendimizin bu hadis-i şerifi irad buyurmalarının sebebi, Hz. Enes'den gelen bir rivayette şöyle anlatılıyor:
Bir kere Resulü Ekrem hususi olarak ensarın meclisine davet etmişti. Ensar toplandığında "Aranızda gizden başka kimse var mıdır? diye sordu. Ensar da:
Hayır yoktur, ancak kızkardeşlerimizin oğulları vardır, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): bana bakarak:
Bir kavmin ve bir ailenin kızkardeşinin oğulları o soydandır, buyurdu.[515]

5123... Farslı (İranh)lardan azatlı bir köle olan Ukbe'den demiştir ki: Al bu da benden. Ben Farslı bir gencim diyerek müşriklerden birine bir darbe indirdim. Bunun üzerine Rasûlullah {s.a.): bana bakarak:
Al bu da benden, ben ensarlı bir gencim, deseydin ya? buyurdu.[516]

Açıklama

Hafız İbn Hacer'in "el-İsabe" isimli eserindeki açıklamasına göre "Ebû Ukbe" ensarın azad ettiği Farslı bir köledir. Haşimoğullarının azadlısı olduğunu söyleyenler varsa da bu doğru olamaz. Çünkü eğer bu zat gerçekten Haşim oğullarının azatlısı olsaydı, Resulü Zişan efendimiz O'na: "Ben ensarlı bir gencim" demesini değil, "Ben Haşim oğullarından bir gencim" demesini telkin ederdi. Nitekim (5114) ve (5115) numaralı hadislerle; "bir kavmin azatlısının onlardan olduğunu ifade eden hadis-i şerif[517] de bu gerçeği ispat etmektedir.
Bilindiği gibi, Farslıların savaşta düşmana kılıç sallarken "Al bu da benden ben Falancanın oğluyum!" diyerek kavimleriyle övünmeleri adetleriydi, Sözü geçen azadlı genç de darbesini indirirken kavminin bu eski adetine uyarak kendisinin Farsh olmasıyla ifftihar etmişti. Oysa o sırada Fars halkı kâfir idi. Hz. Peygamber bu gencin kendisini böyle kâfir bir kavme nisbet ederek öğündüğünü görünce onu bu yanlışlıktan kurtarmak gayesiyle; "Eğer mutlaka bu savaş meydanında darbeni indirirken mensup olduğun kavimle iftihar edeceksen, kâfir bir kavimle değil, müslüman bir kavimle iftihar et. Bu müslüman kavim de ancak ensar olabilir. Çünkü seni hürriyetine kavuşturanlar onlardır ve azatlı köle kendisini azad eden kavimdendir" anlamında: "Ben ensarlı bir gencim deseydin ya" buyurmuştur.[518]

112-113. Kişinin Sevdiği Bir Kimseye Sevgisini Bildirmesi (İyidir)

5124... el-Mikdam b. Ma'dikerib'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: Bir kimse (din) kardeşini sevdiği zaman kendisini sevdiğini ona bildirsin."[519]

5125... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) bir adam Peygamber (s.a.)'in yanında iken oradan birisi geçmiş de (O adam):
Ey Allah'ın Resulü, ben bu adamı seviyorum, demiş. Peygamber (s.a.) de ona:
(Peki sen bu sevgini) kendisine bildirdin mi? demiş.(Adam da):
Hayır, cevabım vermiş. Peygamber ona:
(Git) ona (sevdiğini) bildir, demiş.
(Hz. Enes rivayetine devamla) şöyle dedi: Bunun üzerine (bu adam) o kimseye varıp:
"Ben seni Allah için seviyorum" dedi, (öbür adam da):
Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin, cevabını verdi.[520]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde bir kimsenin kendinde gördügü nayir(3an dolayı sevdiği bir kimseye bu sevgisini bildirmesi tavsiye edilmektedir. Çünkü bu sevginin bildirilmesi hem onun kalbinde kendisini sevdiğini bildiren bu kimseye karşı bir sevgnin doğmasına, hem de sevgisini bildiren kimsenin kalbindeki sevginin artmasına yol açar.
Hattabî'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şeriften maksat, "müslümanları birbirlerini Allah için sevmeye teşviktir. Gerçekten bir kimse karşısında bulunan bir kimsenin herhangi bir çıkar olmaksızın ivazsız -garazsız, karşılıksız, sırf Allah rızası için kendisini sevdiğini bilirse, onun nasihatlanm can kulağıyla dinler, onun dediklerini rahatça kabul edip kendini düzeltebilir. Fakat karşıdakinin kendisini sevdiğinden emin olmazsa, onun iyiniyetle yaptığı bütün tavsiyeleri kötüye yorumlar, düşmanca söylenmiş bir söz olduğunu zanneder."
Kısaca müslüman toplumunda emr-i bilmaruf (iyiliğe davet) nehy-i anilmünker (kötülükten sakındırma) müessesesinin gayesine erişmesi büyük Ölçüde bu karşılıklı sevgi ve saygının gönüllere yerleşmesine bağlıdır.
Müslümanlar arasında sevgiyi tavsiye eden hadislerden bazıları şu mealdedir:
1. "Bir adamla kendi arasında bir kardeşlik kuracak olursa ona adını, babasının adını ve kimlerden olduğunu sorsun. Çünkü bu hareket samimiyet bağını daha da artırıcıdır."[521]
2. "Bir adam Rasûlullah (s.a.)'e gelerek: "Ey Allah'ın Resulü kıyamet ne zaman kopacaktır?" dedi. Rasûlullah (s.a.) hemen namaza kalktı ve namazını bitirince: "Kıyametin ne zaman kopacağını soran kişi nerede?" buyurdu. Adam: "Benim ya Rasûlullah!" dedi (Hz. Peygamber de:)
Kıyamet için ne hazırladın? diye sordu, adam:
Ey Allah'ın Resulü, kıyamet için fazla namaz veya fazla oruç hazırlayamadım, fakat ben Allah'ı ve onun Peygamberini

seviyorum, dedi. Bunun üzerine Rasûîullah (s.a.):
Kişi sevdiğiyle beraber (haşr olunacak)tır ve sen de sevdiklerinle beraber (haşr edilecek)sin, buyurdu. Müslümanlıktan sonra müslüman-lanh bu söze sevindikleri kadar (başka bir şeye) sevindiklerini görmedim."[522]
3. Safvân b. Assai (r.a.)'den demiştir ki: Tok sesli bir çöl arabı (Hz. Peygamberin huzuruna) geldi ve:
Ey Muhammed! İnsan bir cemaati seviyor, fakat kendisi henüz onlara (nasib olan seviyeye) ulaşamamış bulunuyor (ise ne olacak)?" dedi bunun üzerine Rasûlullah:
Kişi sevdikleriyle beraber (haşr edilecek)tir" buyurdu.[523]
4. Hz. Ebu Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdular: "Hiç şüphe yok ki kıyamet gününde Allah:
Nerede benim azametim için birbirini sevenler? Benim gölgemden başka hiçbir gölge bulunmayan bu günde ben onları (kendileri için özel olarak hazırlamış olduğum) gölgemde gölgelendireceğim, buyuracaktır."[524]
5. "... Allah buyurdu ki: Benim azametim için birbirlerini sevenler için (kıyamet gününde) nurdan minberler, vardır ki Peygamber ve şehidler onlara imrenirler."[525]
6. "Üç şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse imanın tadını bulur:
1. Kendisine Allah ve Rasulü başkalarından daha sevimli olmak,
2. Sevdiğinizi yalnız Allah için sevmek.
3. Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmekten ateşe atılmaktan tiksinir gibi tiksinmek."[526]
7. "Allah (özel olarak hazırlamış olduğu) kendi gölgesinden başka bir gölge bulunmadığı bir günde (yani kıyamet gününde) yedi kişiyi gölgesinde gölgelendirecektir: a. Adaletli hükümdar, b. Allah'a ibadetle yetişen genç, c. Mescidden çıktığı zaman (tekrar) dönünceye kadar gönlü mescide asılı (bağlı) olan kişi, d. Allah için biribirini seven ve bu sevgi üzerine toplanıp (bu sevgi üzerine) ayrılan kişiler, e. Yalnız başına iken (veya riyasız olarak) Allah'ı zikredip gözleri yaşla dolup taşan kişi, f. Güzel ve soylu bir kadının kendisini çağırması üzerine- Ben Allah'dan korkarım- diyen kişi, g. Sağ elinin verdiği sadakayı sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kimse."[527]
8. "Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de (tam) iman etmiş olmazsınız. Ben size birşey göstereyim mi onu yaparsanız sevişirsiniz, aranızda selamı yayınız."[528]
9. Ebû İdris el-Havlânî'den (rivyet edilmiştir): Dedi ki: Dımeşk Camisine girmiştim. Bir de baktım ki halk dişleri parlayan güler yüzlü bir adamın etrafında toplanmışlar, birşey hakkın-da ihtilaf edince ona müracaat ediyorlardı ve onun sözünü kabul ediyorlardı. Onun kim olduğunu sorduğumda;
Bu Muaz b Cebel'dir, dediler. Ertesi gün erkenden (mescide) gittim. Onu bulduğumda benden daha erken gelmiş, namaz kılıyordu. Namazını bitirinceye kadar onu bekledim. Sonra huzuruna gittim, selam verdim ve
dedim ki:
Vallahi ben seni Allah için seviyorum,
Vallahi mi, dedi.
Vallahi, dedim tekrar:
Vallahi mi, dedi,
Vallahi dedim, yine:
Vallahi mi, dedi,
Vallahi dedim. Bunun üzerine abamdan tuttu. Beni yanına çekti ve dedi ki:
Seni müjdelerim! -Ben Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu duydum. Yüce Allah buyurur ki: Benim rızam için birbirini seven, benim rızanı için bir arada oturan, benim rızam için birbirini ziyaret eden ve kendilerini benim rızama adayan kimselere benim muhabbetim vâcibtir."[529]
10. Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur;

Bir adam başka bir köydeki kardeşini ziyaret etmiş, bunun üzerine Allah onun için yoluna bir gözcü melek oturtmuş. Adam meleğin yanına gelince (O'na):
Nereye gitmek istiyorsun? diye sormuş. Adam:
Şu köydeki kardeşime gitmek istiyorum, cevabını vermiş.
Onun yanında ıslahına çalıştığın bir ni'metin var mı? diye sormuş. Adam:
Hayır şu kadar var ki ben onu Allah (Azze ve celle) için sevdim, cevabını vermiş; Melek:
O halde ben senin o kardeşini Allah için sevdiğin gibi Allah'ın da seni sevdiğini bildirmek üzere Allah'ın sana gönderdiği elçiyim, demiş.[530]

5126... Hz. Ebu Zer'den (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün kendisini kasdederek Hz. Peygamber'e): "Ey! Allah'ın Rasulü bir cemaati(n yaptığı salih amelleri) sevip onların amellerini yapamayan bir kimse (hakkında ne buyururursunuz?)" diye sormuş da (Hz. Peygamber):
Ey Ebû Zer! Sen sevdiğin kimseyle berabersin, buyurmuş, (Hz. Ebû Zer rivayetine devam ederek) şöyle dedi:
Bunun üzerine, gerçekten ben Allah'ı ve Resulünü seviyorum, dedim.
Kuşkusuz sen sevdiğinle berabersin, buyurdu.
Daha sonra (Ebû Zer rivayetine devam ederek şunları) söyledi: "Ebû Zer gerçekten ben Allah'ı ve Resulünü seviyorum, sözünü tekrarladı. (Buna karşılık) Rasûlullah (s.a.) de (: Kuşkusuz, sen sevdiğinle berabersin, sözünü) üç defa tekrarladı.[531]

5127... Hz. Enes b. Malik'den demiştir ki:

Ben, Rasûlullah (s.a.)'ın sahabilerinin (müslüman olduktan sonra) şu olaya sevindiklerinden daha azla sevindikleri birşey görmedim:
Bir adam (Hz. Peygamberin huzuruna gelip): "Ey Allah'ın Resulü, bir adam, işlediği hayırlı amellerden dolayı bir adamı seviyor, fakat onun gibi amel edemiyor, dedi. Rasûlullah (s.a.)'de:
"Kişi sevdiğiyle beraberdir," buyurdu.[532]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, miislümanlann cennette sevdileriyle beraber olacaklarını bildirmektedir. İbn Battal:
"Bir kimse bir kulu Allah için severse muhakkak Allah onları cennetinde bir araya getirecektir. Velev ki ameli, sevdiği zatın amelinden az olsun. Bunun sebebi o zatın salihleri taat ve ibadetinden dolayı sevmesidir. Allah teâlâ salihlere verdiği sevabı ona da verir. Çünkü niyet asıldır. Âmel niyete bağlıdır. Allah "adlu insanını dilediğine verir" demiştir.[533] Ancak şurasını iyi bilmek lazım gelir ki kişi sadece "Allahı ve Rasulünü seviyorum" demekle bu iddiasında sadık olamaz. Bu iddiasında sadık olabilmesi için dünyada Allah ve Rasulünün emirlerine ve nehiylerine hakkıyla riayet etmesi gerekir. Aksi takdirde bu sevgi iddiası asılsız bir davadan ibaret kalır. Esasen seven kimsenin kendini sevdiği kimsenin yoluna kaptırmaktan, onun peşinde gitmekten alıkoyması mümkün değildir.[534]
Ayrıca bu hadis-i şeriflerin bir başka yönü de dünyada kötüleri dost edinenlerin ahirette onlarla beraber olmasıdır. Nitekim şu âyet-i kerime de buna ifade etmektir: "Ve o gün zâlim iki elini ısırıp iki elini ısırıp ne olurdu ben o peygamberler ile bir yol edinip peşinden gideydim. Ne olaydı da alanı dost edinmeyeydim... der."[535]

113-114. İstişare Etmek

5128... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kendisiyle istişare edilen (yani bir mesele hakkında fikrini almak üzere kendisine başvurulan) kimse güvenilen birisi (olmalı)dır."[536]

Açıklama

Tîbî'nin açıklamasına göre bu hadis-i şerifte şunlara dikkat çekilmektedir. "Kendisiyle istişare edilen kimsenin emin olması ve fikrine müracaat eden kimseye bildiğini dosdoğru söylemesi, onu aldatmaması ve istişare esnasında istişare eden kimsenin dünyevî ve uhrevî meselelerde kendisine başvuran kimseye en doğru yolu göstermesi üzerine düşen bir görevdir. Bu esnada kendisine müracaat eden kişiye ait öğrenmiş olduğu sırlar kendisine verilen bir emanettir. Bunları ifşa ederek ihanette bulunmamalıdır.[537]

114-115. Hayra Kılavuzluk Eden (Onu Bizzat İşlemiş Gibidir)

5129... Ebû Mes'ud el-Ensarî'den demiştir ki; Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ey Allah'ın Rasulü benim hayvanım yola devam etmekten kesildi kaldı. Bana bir binek hayvanı ver, dedi. (Hz. Peygamber de):
Ben sana verebilecek bir at bulamam, fakat sen falan kimseye var, herhalde o sana bir binek hayvanı verebilir, buyurdu. (Söz konusu adam) sözü geçen kimseye vardı; O kimse de kendisine bir binek verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
Her kim bir hayra önderlik ederse ona da hayrı işleyen kimsenin sevabı gibi (sevab) vardır, buyurdu.[538]

Açıklama

Hadis-i şerif, hayra delâlet etmenin ve hayır yapmanın, yardımda bulunmanın, ilim öğretmenin faziletine delildir.
Metinde geçen: "Ona da hayrı işleyen kimsenin sevabı gibi sevab vardır." cümlesinden maksat "hayrı yapana nasıl sevap verilirse o hayrın yolunu gösteren kimseye de öyle sevap verilir" demektir. Bundan her iki sevabın da miktarca eşit olması lazım gelmez.[539]

115-116..Nefsin Boş İstekleri (Ne Kapılmak Caiz Değildir)

5130... Hz. Ebu'd-Derda'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Birşeyi (haddinden azla) sevmen (seni) kör ve sağır eder."[540]

Açıklama

Hadis-i şerif, birşeyi aşk edercesine severek onun sevgisinde fani olmanın insanı kör ve sağır durumuna düşürerek onun kusurlarını göremez ve işitemez hale getireceğini, hatta sevdiği o şeyden başşka hiçbir şeyi göremez ve işitemez hale geleceğini anlatmaktadır.
Her ne kadar Kazvinî bu hadisin mevzu olduğunu, soylemişse de Hafız Münzirî bu görüşü yanlış olduğunu ve aslında bu

hadisin Bilal b. Ebidderdâ'ya kadar ulaşan mevkuf bir hadis olduğunu söylemiştir.
Salahuddin.el-Alâî'ye göre ise her ne kadar bu hadisin mevzu olduğu söylenemezse de, aslında bu hadis hasen derecesine asla yükselemeyen zayi bir hadistir.
Nitekim, Hafız İbn Hacer de bu hadisin ravilerinden Ebû Bekir b. Ebî Meryem'in hafıza yönüyle zayıf bir ravi olduğunu söylemiştir.[541]

116-117. Şefaat

5131... Hz. Ebû Musa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: (Dünyevi ve uhrevî müşkillerini hallettirmek için huzuruma gelip soru sormak isteyen kimselerin) bana (gelebilmeleri için) aracı olunuz da sevaba erişiniz ve Allah da (bu vesileyle) Peygamberinin dilinde dilediği hükmü versin."[542]

Açıklama

Hadisin manası şudur: Birbirinize şefaatçi olun.Benden birşey istemeye gelen olur da sizde ona şefaatçilik yaparsanız Allah teâla onun hacetini benim vasıtamla görür. Bu suretle hem isteyen muradına erer, hem de siz sevap kazanırsınız.
Meşru istekler hususunda aracılık yapmak; gerek hükümdar, kumandan, vali gibi büyükler huzurunda; gerekse halkın birbirleri nezdinde şefaatta bulunmak müstehabtır. Fakat Hudud-ı şer'iyye hakkında şefaat haramdır. Batılı tamamlamak bir hakkı ibtal etmek gibi şeylerde dahi şefaat caiz değildir.[543]

5132... Hz. Muaviye'den (şöyle dediği rivayet edilmiştir): Hayra aracı olunuz da sevaba eriniz. Gerçekten biri işi yapmak istiyorum da sizin aracı olup da sevaba erişmeniz için geciktiriyorum. Çünkü Rasûlullah (s.a.): "Hayırlı islere vesile olunuz da sevaba erişiniz" buyurdu.[544]

5133... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de peygamber (s.a.)'den Hz. Ebu Musa yoluyla rivayet edilmiştir.[545]

Açıklama

Bu hadislerle ilgili açıklama 5131 numaralı hadisin şerhinde yapılmıştır.[546]

117-118. Mektup Yazarken Kişi Önce Kendi İsminden Başlar

5134... el-Alâ (b. Hadremî)'nin çocuklarının birinden (rivayet edildiğine göre) el-Alâ b. el-Hadremî Bahreyn'de Peygamber (s.a.)'in valisi imiş de Hz. Peygamber'e mektup yazdığı zaman (her defasında da mektubuna "el-Alâ'dan Allah'ın Resulüne" şeklinde) kendi ismiyle başlarmış.[547]

5135... el-Alâ b. el-Hadremî'den (rivayet edildiğine göre) kendisi Peygamber (s.a.)'e mektup yazmış da (sıra isminin zikrine gelince "el-Alâ'dan Allah'ın Rasulüne" şeklinde önce) kendi isminden başlamış.[548]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde el-Alâ b. Hadramî'nin Bahreyn'de vali iken Hz. Peygambere yazdığı mektuplara "Bismillahirrahmanirrahim, el-Alâ'dan Allah'ın Rasulüne" şeklinde Besmeleden sonra, önce kendi ismini zikrederek başladığı, Hz. peygamberin de onun bu uygulamasını iyi karşılanmasıyla kişinin yazdığı mektuplara besmeleden sonra kendi ismiyle başlamasının takriri sünnet halinde yerleştiği ifade edilmektedir.
Nitekim, Hz. Peygamberin Bizans kralı Herakliyüs'e yazdığı mektupta "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den Rumların büyük reisi Hekakliüs'e" şeklindedir.[549]
Hz. Peygamber'in bu uygulamayı; "O, Süleyman'dan geliyor. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla"[550] âyetinden aldığı şüphesizdir.
Hafız İbn Hacer'in Fethü'l Bâri'deki açıklamasına göre mektuplara bu şekil başlamak sünnettir. Cumhuru ulemanın görüşü budur. Her ne kadar en-Nehhas sahabenin bu konuda icmaı bulunduğu söylemişse de bu iddia doğru değildir. Çünkü sayıları az da olsa bu görüşe katılmayan sahabilerin bulunduğu bir gerçektir.[551]
Bazılarına göre, bu sünnet seviye itibariyle yüksek olan kimseler için geçerlidir. Fakat oğlun babaya mektup yazması gibi sıradan mektuplarda adaba uygun olan önce mektup yazılan kimsenin ismini zikretmektir. Fakat mektubu yazanın kendi ismiyle başlaması da caizdir. Nitekim mevzu-muzu teşkil eden hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.[552]

118-119. İslâm İdaresi Altındaki Azınlıklara (Zimmîlere) Mektup Nasıl Yazılır?

5136... İbn Abbâs'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) He-rakliüs'e (gönderdiği mektupla ona selâmı şöyle) yazdı: "Allah'ın Resulünden Rum'un ulusu Herakl'e! Selam, hidayete uyan(lar)ın üzerine olsun" (Muhammed) İbn Yahya'nın Hz. İbn Ab-bas'dan rivayetine göre Hz. Ebû Süfyan O'na şöyle demiş:

Biz Herakl'ın yanına girdik. Bizi önüne oturttu. Sonra Rasûlullah (s.a.)'m (kendisine göndermiş olduğu) mektubu istedi.
Bir de baktık ki mektupta (şu sözler var)! "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (başlarım)! "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (başlarım)! Allah'ın Resulü Muhammed'den Rum'un ulusu Hirakl'e. Selam hidayete uyanların üzerine olsun. Gelelim mevzumuza..."[553]

Açıklama

Hz. Peygamber, kafir Rum kralı Herakliüs'e yazdığı mektupta selamlarını sunarken müslümanlar için kullandığı "esselamü aleyküm" kelimelerini kullanmamış bu kelimelerin yerine "selâm hidayete tâbi olan kimselerin üzerine olsun" anlamına gelen "selâmün alâ mennittebeal hüda" kelimelerini kullanmıştır.
Bu durum, müslümanların kâfirlerle olan ilişkilerini insanlık duygu ve şartlan muvacehesinde sürdürmeleri gerektiğini gösterir.
Nitekim "... Yakın ve uzak komşuya ihsanda bulununuz..."[554] âyet-i kerimesini tefsir eden Taberi, Kurtubî ve Nesefî gibi müessirler, "uzak komşu"dan maksadın gayr-i müslimler olduğunu beyan etmişlerdir.
Bir toplum içerisinde mü s lü m ani ardan başka gayr-i müslimlerin de bulunması mümkündür. Hal böyle olunca bir arada yaşama ve insanlığın gereği olarak onlarla da sosyal ilişkileri insanî ölçüler içerisinde sürdürmek gerekir.
Onlarla karşılaştığı zaman selamlaşmadan geçilmeyeceği de muhakkaktır. Binaenaleyh bu durumda Rasûlullah'tn tavsiyesine uyarak öncelikle onların selam vermesini bekleyip selamlarından sonra "ve âleyke" demekle yetinmek gerekir.[555]
Şayet öncelikle müslümanın selam vermesi zoru ılu ise Rasûlullah (s.a.)'ın özellikle gayr-i müslim devlet başkanlarına yazarken uyguladığı ve Taha suresinde zikr olunduğu üzere "Esselamü alâ menittebealhüdâ"[556] şeklincıe selamlamak gerekir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften anlaşılan da budur. Çünkü bu selamlayış tarzı zahiren kâfirleri selamlama gibi görünürse de aslında bu selam gayr-i Müslimlere verilen bir selam değil gıyablannda müslüman-lara verilmiş olan bir selamdır. Çünkü "hidayete uyanlar, ve hidayet üzerinde olanlar ancak müslümanlardır."
Her ne kadar Rum kralı Herakliüs, zimmî değilse de kâfir olduğu için zimmilerle bu noktada aralarında bir yakınlık vardır. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle bâb başlığı arasındaki ilgi de burasıdır.[557]

Bazı Hükümler

1. Zimmilerle karşılaşınca, önce onların selâm vermesı beLnir.
2. Yazışmalarda "emma ba'd" ifadesini kullanmak müstehabtır.
3. Zimmilere önce selam vermek zorunda kalınınca "esselamü alâ minttebealhüda" şeklinde kinayeli selam verilir.
4. Bu hadis müslüman kâfire selam vermez, diyenlerin delilidir. Buharı ve başkaları bu hadise dayanarak bid'at sahipleriyle büyük günah işleyenlere selâm verilmez demişlerdir.[558]

119-120. Anne Ve Babaya İyilik Ve İtaat

5137... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Hiçbir çocuk babasının hakkını ödeyemez. Ancak onu köle olarak bulup da satın alıp azad etmesi müstesna."[559]

Açıklama

Anne ve babayla ilgili hadis-i şerifleri ve âyet-i kerimeleri gözden geçirecek olursak genellikle "birr ve ihsan" lafızlarının kullanılmış olduğunu görürüz. Bu sebeple lügat ve tefsirlerden bu kelimelerin anlam ve kullanılış şekillerini tesbit edersek anneye ve babaya yapılması gereken iyiliğin nasıl olması gerektiğini anlamış oluruz.
Birr: İyilik ve ihsanda ziyadelik, manasmdadır ki, karşıdakini razı eden bütün fiilleri içine alır.[560] Ayrıca Ukûkun (hakka riayetsizlik ve saygısızlığın zıddı olarak da tarif edilmiştir. Yani hakka riayet etmek ve saygı duymak demektir. [561] Rasûlullah (s.a.)'ın "Birr, güzel ahlaktır"[562] mealindeki hadisinin şerhinde ulemanın açıkladığı gibi "birr" sıla (akrabayı ziyaret etmek), lütuf, iyilik, güzel geçinmek ve taat manalarına gelir ki, hadisteki "ahlâk güzelliğidir" şeklindeki tarif bu manaların hepsini içine almaktadır.
İhsan ise, in'âm, ihlâs, sözde, fiilde güzellik manalarına gelir. Şu halde birr ve ihsan isteyerek ve samimiyetle iyilik etmek ve haklara riayet edip saygı göstermek anlamlarına gelmektedir. Anne ve baba kişiye Al-lah'dan sonra en çok iyiliği olan kimseler olarak evlât üzerinde pek çok haklara sahiptirler. Bu hakların ayniyle ödenmesi ise imkân dahilinde değildir.[563]
Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir. Şöyle ki; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte babanın hakkının onu ancak köle olarak bulup sonra onu satın alıp sonra da azad etmekle ödenmiş olacağı ifade buyurulmaktadır. Oysa Hattâbi'nin de ifâde ettiği gibi bir kimsenin köle olan babasını satın almasıyla babası hürriyetine kavuşmuş olur. Dolayısıyla onu ayrıca azad etmek fırsat ve sevabını elde edemez. Öyleyse bir kimse, hiçbir zaman köle olarak bulacağı babasını hem satın alma hem de onu azat etme fırsatı bulamayacağından babasının hakkını ödeyebilmesi için ona yapması gereken iyilikleri yapma imkânını, hiçbir zaman bulamayacaktır.
Başka bir hadis-i şerifte de bunun imkânsızlığı şöyle ifâde edilmektedir:
"Bir adam annesini sırtına almış, Kabe'yi tavaf ettiriyordu. O esnada Rasûlullah (s.a.)'i gördü ve:
Nasıl annemin hakkını ödeyebildim mi? diye sordu. Hz. Peygamber de:

Hayır, seni karnında taşırken bir nefes alma anındaki zahmetinin dahi hakkını ödeyemedin, buyurdu.[564]
Bu hadis-i şerifler, gösteriyor ki anne ve babanın haklan ödenemeyecek kadar büyüktür; ne kadar çalışırsa çalışsın, ödenmesi imkânsızdır. Bu nedenle bir kimse ancak onlarla hüsnü muaşerette bulunmak suretiyle gönüllerini razı eder ve bu yolla Allah'ın rızasını kazınırsa, o zaman anne ve babasının hakkını ödemiş.olabilir. Aksi halde onların haklan ödenebilecek cinsten olmadığı için onları razı etmenin dışındaki bir gayret fayda vermez.[565]
Anne ve babayı razı etmenin yollarına gelince; bunu da yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde bizlere şöyle açıklamaktadır: "Eğer onlardan birisi veya ikisi birden ihtiyarlılıklannda senin yanında olurlarsa onlara "Öf deme, azarlama da... güzel söz söyle merhametten dolayı tevazu kanatlarını ger ve: Ya Rabbi onlar küçükken beni nasıl büyütüp beslemişlerse sen de onlara öyle merhamet et, de"[566]
Binaenaleyh anne ve babadan biri çocuklarına mubah veya adabdan olan işin yapılmasını enir ederlerse bu emre itaat edip onu yerine getirmeleri üzerlerine farz olur.[567] Anne ve babanın emirleri itaatsizlik, Hz. Peygamber tardından; "şirkten sonra en büyük günah" olarak nitelendirilmiştir.[568]
Ancak bu emir ve yasaklar, İslamın koyduğu helâl ve haramlar doğrultusunda olmalıdır. Değilse Şafiî âlimlerinden İzzüddin b. Selam'in dediği gibi, onların her emrine itaat etmek yasakladıklarının da hepsini terk etmek gerekmez, ancak mubah olan şeylerde, ebeveynin emrine itaat edilir. Dinen yasak olan konularda değil, çünkü "masiyette itaat yoktur" kaisdesi, İslamın genel prensiplerindendir.
Emredilenin haramlığı şüpheli ise ona da itaat edilir mi, konusuna gelince, bu soruya Gazali "haram ve helal olduğu kesin olmayan şüpheli şeylerde anne ve babaya itaat lazımdır. Haramlığı kesin olarak biliniyorsa itaat gerekmez. Fakat, mubah ve şüpheli şeylerde ise itaat vacibdir. Çünkü onlar buna layıktır" demiştir.[569]

Bazı Hükümler

1. Anne ve babaya itaat etmek farzdır.
2. Onlann haklarını ödemek imkânsızdır.
3. Babanın hakkını Ödemek ancak onu köle olarak bulup satın alarak azat etmekle mümkündür.
Her ne kadar, hadisin zahirinden kişinin köle olarak bulduğu babasını satın alınca onun kölelikten kurtulması için azat edilmesine lüzum olduğu manası anlaşılırsa da ulemanın açıklamasına göre hadis-i şerifte anlatılmak
istenen mana bu değildir. Hadis-i şerifte anlatılmak istenen, yukarıda da açıkladığımız gibi, işinin anne ve babasının haklarını ödemenin imkansızlığıdır. Köle iken satın alınan bir babanın satın alınmakla hürriyetine kavuşmuş olup olmayacağı konusunda ulemanın görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:
Zahirîler, mevzumuzu teşkil eden bu hadisin mefhumu ile istidlal ederek; "Mücerred satın almakla hiçbir köle ve cariye, âzâd olmaz. Azâd etmek şarttır" demişlerdir.
Cumhur-u ulemaya göre ise usul ve fürû denilen anne ve babalar ile çocuklar mücerred satın almakla âzâd olurlar. Onları âzâd etmeye lüzum yoktur. Anne ve babalarla bütün ninelerle, dedeler, çocuklar ve bütün torunlar bu hükme dahildir. Bu babda müslim, gayr-i rriüslim uzak veya yakın hısım, mirasçı olan ve olmayan arasında fark yoktur. Hulasa neseb çizgisi yukarıdan aşağı doğru herhalde âzâd olur. Bu cihet ittifakıdır. Bunlardan maada akrabanın satın almakla âzâd olup olmayacağı ihtilaflıdır. İmam Azam: "Nikâhı birbirine haram olan bütün akraba satın almakla âzâd olur" demiştir. Şafiîlere göre usul ve fürû'dan başka hiçbir akraba satın almakla âzâd olmaz. İmam Malik satın almakla usul ve füru ile birlikte kardeşlerin de âzâd olacağına kaildir. İkinci bir rivayete göre Hz. Malik bu meselede İmam Azamla, üçüncü bir rivayete göre de İmam Şafiî ile beraberdir.
Cumhur bu hadisi te'vil etmişlerdir. Onlara göre akrabayı satın almakla azadına sebep olduğu için alan kimse hakkında mecazen azad etmek tâbiri kullanılmıştır.[570]

5138... (Hamza b. Abdullah b. Ömer'in) babasından demiştir ki: Nikâhımın altında bir kadın vardı. Kendisini seviyordum. (Babam) Ömer ise ondan hoşlanmıyordu. Bana:
Onu boşa dedi. Ben kabul etmedim. Bunun üzerine Ömer, Peygamber (s.a.)'e varıp bunu kendisine anlattı. Peygamber (s.a.)'de (bana):
Onu boşa, diye emretti.[571]

Açıklama

Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle diyor: "Baba oğluna karısını boşamasını emrettiği zaman oğlun babasının emrine itaatla, karısını sevmesi, onu nikah altında tutması için bir mazeret değildir. Bu hususta anne de baba hükmündedir. Çünkü annenin hakkının babanın hakkından fazla olduğu sahih hadislerle sabittir."
Ebu'd Derdâ'nm hadisini Tirmizî,, İbn Hibban, Hâkim ve Ebu Davud-i Tayalisî de rivayet etmişlerdir. Hâkim bunun sahih olduğunu da söylemiştir. Zehebi de desteklemiştir. Tirmizî'deki hadis meâlen şöyledir:
"Bir adam Ebu'd-Derda (r.anhüma)'ya giderek: Benim bir karım vardır. Annem onu boşamamı emrediyor, dedi. Bunun üzerine Ebu'd Derda: şu cevabı verdi:
Ben Rasûlullah (s.a.)'den işittim, şöyle dedi:
Baba cennet kapılarının en hayırlısından girmeye vesile)dir. Artık dilersen bu kapıyı zayi et veya hıfzet."
Tirmizî'nin şârihi Tuhfe yazarı bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: "Kadı Iyaz bu hadisin açıklaması hakkında şöyle

demiştir. Yani Cennete girmeye ve en yüce makamlarına erişmeye vesile olan en iyi hayır, babaya itaat ve hukukuna riayet etmektir.
Kadı Iyaz'dan başka bazı âlimler ise; cennetin müteaddid kapıları bulunur, en iyi ve en üstünü ortadaki kapıdır. Bu kapıdan girmeyi sağlayan şey babanın hukukuna riayettir, demişlerdir. Hadisteki baba tâbiri umumî olup anneye de şümullüdür. Çünkü bu kelime vâlid diye geçer, vâlid doğurucu demektir. Baba çocuğun doğmasına vesile olduğu gibi, anne de vesiledir. Bir de şu var, annenin hukuku babanın hukukundan daha önemlidir.
İbn Atiyye, baba ve anneye itaat için şu umumi hükmü ve prensibi söylemiştir: Mubah işleri yapmak veya yapmamak hususunda baba ve annenin emrine uymak vacibdir. Mendup ve farz-ı kiayelerde onlara itaat müs-lehabtir. Evlâd iki vâcib arasında kaldığı zaman yine baba ve anuesinin arzusu olan yönü tercih edecektir. Meselâ, anne hastadır. Oğlunun onun yanında durup bakımı ile meşgul olmasını ister. Adam orada durursa cemaatle namaz kılmayı kaçıracak veya namazı vaktinin son zamanına tehir edecek, anasının arzusuna uymasa cemaate yetişecek veya namazını ilk vaktinde eda edecektir. Bu durumda annenin yanında kalmayı tercih etmek gerekir. Fakat annenin emrini ve arzusunu yerine getirmek bir farzın terkine sebebiyet verirse ona itaat yoktur. Mesela annesinin bakımı ile meşgul olduğu takdirde farz namazı kazaya bırakmak mecburiyeti doğacaksa, bu durumda Önce farz namazı kılacak ve bunu tercih edecektir.[572]

Baba Veya Annenin Emri Üzerine Evlad Karısını Boşamaya Mecbur Mu?

Bu babdaki hadisler evladın kayıtsız ve şartsız bu emre uymak mecburiyetinde olduğuna delalet etmezler. Şöyle ki; İbn Ömer (r.a.) sevdiği karısını babasının emri üzerine Resul-i Ekrem (s.a.)'in emri ile boşamış ise de bu olaydan umumî bir hüküm çıkarılamaz. Çünkü Ömer (r.a.) gibi bir baba kendi gelininden hoşlanmamış ve oğlunun onu boşamasını istemiş ise, muhakkak bu istek Allah yolunda.,bir istekdir. Dünya ile ilgili bir istek değildir. Nitekim et-Tac el-Cami H'I-Usul adlı hadis kitabının V. cildinin başında bulunan "birrin nevileri" babında rivayet olunan bu hadisin haşiyesinde; "Ömer (r.a.)'in hoşlanmaması üzerine oğlu Abdullah'ın karısını boşaması için, Peygamber (s.a.)'in emir vermesi hükmü, Hz. Ömer ve onun gibi zatlara mahsus bir hükümdür. Çünkü Ömer'in hoşlanmaması muhakkak Allah içindir ve din açısından hoşlanmamayı gerektiren bir nedene dayanır. Bunun içindir ki, Peygamber (s.a.) Abdullah'a kadını boşamayı emretmiştir. Böyle bir özel durum olmadıktan sonra kadını boşama hususunda erkek kimseye itaat etmekle mükellef değildir. Ancak boşamayı gerektiren meşru bir sebeb varsa, bu ayrı bir meseledir. Bilindiği gibi "boşama, Allah katında en çirkin helâldir" mealinde sahih hadis vardır" denilmiştir.
îbn Hacer Heytemi de ez-Zevâcir kitabının "baba ve anneye itaat" babında, bu babdan önceki babda, baba ve anneye itaatsizliğin ölçüsü hakkında geniş bilgi vermiştir. Orada ezcümle ve özetle şöyle der: "Baba ve anneye ukuk diye ifade edilen asilik ve itaatsizlik, onlara örf ve adette basit sayılmayacak derecede eziyet etmek ve incitmektir. Eziyet ve incitme konusunda muteber olan şey baba ve annenin durumudur. Yani baba ve anne bir şeyden inciniyorsa, evlâd bundan sakınmalıdır. Lâkin baba ve annenin ikisinin veya birisinin aklı noksan olduğu ve iyi ile kötüyü seçemediği için evlâdına bir şey emreder veya menederse, buna muhalefet etmek de Örf ve adette asilik itaatsizlik sayılmazsa, evlad bu durumda muhalefet edebilir ve bu muhalefetten dolayı fasık sayılmaz. Çünkü mazurdur. Mesela adam, karısını seviyor ve ondan ayrılmak istemiyor, babası veya annesi yahut ikisi de onun karısını boşamasını istiyorlar. Bu istek kadının diyanetinin noksanlığından bile ileri gelse adam baba ve annesinin isteğine uymaya mecbur değildir. Ebu Derdâ'nm hadisinden bu hüküm çıkarılır."
Yazar "baba cennet kapılarının en hayırlısından girmeye vesiledir artık dilersen baba ve annenin hukukunu iyice koru veya iyice korumayı terk et"[573] mealindeki hadisi kast ediyor,
"Çünkü Ebu'd-Derda (r.a.) soru sahibini serbest bırakıyor. Ama babanın emrine uyulup boşamanın daha iyi olduğuna işaret ediyor. İbn Ömer (r.a.) hadisi de böyle yorumlanır."
(Yazar 5138 numaralı Ebû Davud hadisini kasd ediyor) "Baba ve annenin diğer emir ve yasaklan da böyledir. Yani sırf akıllarının noksanlığı ve meseleyi kavrayamama medeni ile verecekleri emir veya yasak, akıllı adamlara arz edildiği zaman bu noktada baba ve anneye itaat etmemeyi eziyet ve incitmek saymazlarsa, evlât o işte muhalefet edilebilir."
Şu halde, baba ve annenin evlâdına kanlarını boşamaları için verecekleri emre uyma zorunluluğu yoktur ve bu emri yerine getirmemekle evlâd, haram bir iş yapmış sayılmaz.[574]

5139... (Behz b. Hakîm'in) dedesinden demiştir ki: (Hz. Peygambere):
Ey Allah'ın Rasulü kime iyilik edeyim? diye sordum da,
Annene, sonra annene, sonra (yine) annene, sonra babana sonra da sıra ile en yakınına ve en yakımna"dedi ve şöyle buyurdu: "Bir adam (kendisini hürriyete kavuşturan) efendisinden (yahutta yakınından) yanında bulunan ihtiyaç fazlası o mal kıyamet gününde sahibinin yanına (zehirinin çokluğundan dolayı) başının kılları dökülmüş (zehirli) bir yılan olarak çağn(lıp getiri)Iir."[575]
Ebu Davud der ki; "Akra" tehirinden başının kılları dökülen demektir.[576]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle birlikte Allah'ın en çok sevdiği amelin vaktinde kılman namazdan sonra anne ve babaya iyilik olduğunu ifade eden hadis-i şerif[577] ve Resulü Ekrem eendimzin cihada katılmak isteyen bir sahabiye: "Git yaşlı anne ve babana hizmet et"[578] buyurması, ayrıca "Rabbin yalnız kendisine ibadet etmenizi, anne ve babaya ihsanda bulunmanızı emretti."[579] ayet-i kerimesi gibi âyet-i kerimeler, anne ve babaya iyilik ve ihsanın Allah'a itaattan sonra ikinci

derecede gelen büyük bir görev olduğunu açıkça ortaya koyan delillerdir. Özellikle mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte dayanarak Kurtubî (r.a) der ki:
"Bu hadis gösteriyor ki, anneye yapılacak ihsan ve şefkatin, babaya yapılandan üç misli azla olması gerekmektedir. Çünkü anne babadan fazla olarak, hamilelik, doğum ve emzirme zahmetlerine katlanmıştır. Babanın bu üç konuda hiçbir yardımı olmamıştır."[580]
Nitekim, şu âyet-i kerime de bu gerçeği ifade etmektedir: "Biz insana anne ve babasını tavsiye ettik (Çünkü) annesi kendisini (gebelik zahmeti, doğum sancısı ve emzirme) zaaf üzerine zaafla taşımış, sütten ayrılması da iki yıl sürmüştür. Bana, anne ve babana şükret. Dönüşünüz banadır."[581]
Hadis-i şerifte fakir düşüp de kendisini azad eden ve elinde ihtiyaç fazlası mal bulunan efendisine veya yakın akrabasına müracaat ettiği halde onu eli boş geri çeviren efendinin veya yakın akrabanın karşısına o malın, zehrinin çokluğundan başının kılları dökülmüş kel bir yılan suretinde çıkarılacağı haber verilmektedir. Binaenaleyh ihtiyaç fazlası bir malı, özellikle el açmış olan yoksul bir yakından esirgemenin vebali çok büyüktür.
Hadis-i şerifin sonundaki bu tehdidin, kendisini azat ettikten sonra fakir düşerek kendisine el açan eski efendisine, yanında bulunan ihtiyaç fazlası malı vermekten imtina eden kimse hakkında olması da mümkündür.[582]

5140... (Kuleyb b. Menfaa'nın) dedesinden (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Peygamber (s.a.)'e gelip:
Ey Allah'ın resulü kime iyilik edeyim? demiş de, (Peygamber efendimiz):
Annene, (sonra) babana, (sonra) kizkardeşine, (sonra) erkek kardeşine ve (sözü geçen bu kimselerden) sonra gelen yakınma (iyilik et). Bu (yapılması) gereken bir vazifedir. (Bunlar) ilişkileri devam ettirilmesi gereken yakınlardır."[583]

Açıklama

Hadis-i şerif baştan anııe-baba ve kardeşler olmak üzere bütün akrabaya karşı iyilikte bulunmayı tavsiye etmekte, babadan önce annenin, erkek kardeşten önce de kizkardeşin zikredilmesiyle de annenin iyiliğe babadan, kızkardeşin de erkek kardeşten daha çok muhtaç olduklarına işaret edilmektedir.
Metinde geçen "mevlâkellezî yelî" kelimesiyle de derece itibariyle sözü geçen yakınlardan sonra gelen akrabalardır. Kızkardeşin oğlu, erkek kardeşin oğlu, hala, amca, hala oğlu ve hala kızı gibi. Nitekim bir önceki hadis-i şerif de buna delalet eder. Avnü'I-Mabud yazarının açıklamasına göre "bir adam Rasûlullah (s.a.)'a gelerek:
Benim hüsnü sohbetime en layık olan kimdir? diye sordu.
Annendir, buyurdular.
Sonra kimdir? dedi,
Sonra annendir, buyurdu.
Sonra kimdir? dedi,
Sonra annendir, buyurdu.
Sonra kimdir? dedi,
Sonra babandır, buyurdu"[584] mealindeki hadis mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "ve" harfinin "sümme (sonra)" anlamında kullanıldığına, bu da "mevlâkellezî yelî" kelimesiyle sözü geçen kimselerin kast edildiğine delalet eder.
Nitekim, Kur'an-i Kerim'in muhtelif âyetlerinde sılâ-yi rahim (yakınlarla ilişkiyi sürdürmek) teşvik edilmiştir.[585] Hz. Peygamber de çeşitli hadislerinde bunu ısrarla emretmiştir.[586]
Bu mevzuda gelen hadis-i şeriflerden biri şu mealdedir: "Şüphesiz Allah mahlukatı yaratmıştır. Onlardan fariğ olduğu vakit, rahm ayağa kalkmış, bu katledilmekten sığınan bir makamdır, demiş. Yüce Allah'da: Evet! Sana sıla yapana, benim de sıla yapmama, senden ilgiyi kesene benim de ilgi kesmeme razı değil misin? buyurmuş, rahm:
Evet razıyım, demiş Yüce Allah da:
Bu sana verilmiştir, buyurmuştur."[587]
Sılanın hakikati; atiyye, şefkat ve merhamet manalarına gelir ki, Al-lahın kullarına bir lütfü, ihsanı ve bir rahmetidir. Daha açık tabirle sıla-i rahim akrabayı ziyaret ederek hallerini sormak, gerekirse yardımlarına koşmak uzakta iseler mektuplaşmak, selam göndermek suretiyle aradaki mânevi bağın kopmamasına dikkat etmektir. Bağın kopmasına "kat-ı rahim" denir ki; büyük günahtır. Mamafih süa-i rahimin dereceleri vardır.
En yüksek derecesi farzdır, bunu terk eden günahkâr olur. En aşağı derecesi de selamı kelamı kesmektir. Sılanın kimlere farz olduğuna gelince; taraflardan biri erkek, diğeri kadın olsa birbirlerine nikâh düşmeyecek derecede yakın akrabaya farz olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde amca-oğulları ile dayı oğullarına farz değildir. Bir takımlarına göre miras babında zevil ehram denilen bütün akrabaya arzdır. Nevevî bu ikinci kavlin daha doğru olduğunu söylüyor.[588]

5141... Abdullah b. Amr)dan (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.); "Kişinin anne ve babasına lanet etmesi en büyük günahlardandır" buyurmuş da (kendisine); "Ey Allah'ın Resulü, insan anne ve babasına nasıl lanet eder? demiş. (Rasûlullah (s.a.)'de): "Kişi bir adamın babasına lanet eder, o da onun babasına lanet eder. O (bir başkasının) annesine lanet eder, o da (onun) annesine lanet eder" buyurmuştur.[589]

Açıklama

Hz. Peygamber'in insanın kendi babasına lanet etmesinden bahsedince sahabe-i kiramın bunu hayretle karşılayarak: "Ey

Allah'ın Rasulü, insan kendi babasına nasıl lanet edebilir?" diye sormaktan kendilerini alamamaları, o devirde babaya isyan ve lanet etme olaylarının İslâm cemaati arasında hiç kalmadığından tam tersine cemiyette anne ve babaya saygının hakim olmasındandır.
Fakat günümüzde maalesef anne ve babalar dövüp sövmeler, her günkü görülen olağan hadiselerden olmuştur. Hadis-i şerif bir kimsenin anne veya babasına lanet etmek suretiyle onun da aynı şekilde karşılık vermesine sebep olmanın, o kişinin yapmış olduğu bu lanet günâhının altına girmeyi icabettireceğini ifâde etmektedir.
Nitekim bir âyet-i kerimede de: "Allah'dan başka yalvardıklarına sövmeyin ki onlar da bilmeyerek, aşırı gidip Allah'a sövmesinler..."[590]

Bazı Hükümler

1. Sebebe hüküm izafa edilebiler.
2. Zflnn_ı galibe göre amd edüir Çünkü babasına sövülen adam da şovenin babasına sövebilir. Fakat sövmemesi de mümkündür. Ancak böyle hallerde çoğunlukla nasıl muamele görülürse öyle muamele edilir. Öyleyse sövmenin karşı taraında sövmekle mukabele etmesine sebep olması ihtimâli kuvvetli olduğundan bundan kaçınmak icabeder.
3. Anne baba hakkı pek büyük ve onlara itaat farzdır.[591]
4. Anne ve babaya sövmek en büyük günâhlardandır.
5. Sedd-i Zeray'i (kötülüğe vasıta olan yolları kapatmak) ve feth-i zerayi (iyiliğe vasıta olan yolları açmak) farzdır. Yerine göre vâcib, mendup mubah ve mekruh da olabilir. Çünkü zeria vesile demektir. O halde harama vesile olan haramdır. Cuma namazına gitmek gibi vacibe vesile olan vacibtir.[592]

5142... Ebû Üseyd Malik b. Rabia'dan demiştir ki: Biz (birgün) Rasû-lullah (s.a.)'ın yanında iken huzuruna Seleme oğullarından bir adam gelip:
Ey Allah'ın Rasulü, anne ve babama ölümlerinden sonra da yapabileceğim iyilik kaldı mı? dedi.
Evet, onlara dua etmek, onlar için Allah'dan mağfiret dilemek, ölümlerinden sonra (varsa) ahidlerini (vasiyyetlerini) yerine getirmek, yakınlığı ancak onlar vasıtasıyla olan akrabalarla ilgilenip onlara karşı üzerine düşeni yapmak ve (onların) arkadaşlarına ikram ve hürmet etmek" buyurdu.[593]

Açıklama

Hadis-i şerif anne ve babanın vefatlarından sonra da kendilerine iyilik yapmanın mümkün olduğunu ifade etmekte ve bu iyilikleri beş maddede özetlemektedir:
1. Onlara dua etmek; Aliyyül-Kari'nin açıklamasına göre cenaze namazı da bu duaya girer.
2. Onlar için istiğfar etmek, yani günahlarının ve kusurlarının bağışlanması için Allah'a el açıp yalvarmak.
Bilindiği gibi "Ey Allah'ım! Ben küçükken onlar beni nasıl büyütüp beslemiş, rıfkü mülâyemetle muamele etmişlerse sen de onlara acı, nfk ve yumuşaklıkla muamele et."[594] âyetini dua maksadıyla okursa, mezkur âyette kasd edildiği şekilde anne ve babası için dua etmiş olur.[595]
3. Vasiyyetlerini yerine getirmek.
4. Dostlarına ikramda bulunmak.
5. Akrabaları ile ilgilenmek, onlara sıla-i rahimde bulunmak. Bilindiği gibi sıla-i rahim, anne ve baba, vesair akrabayı ziyaret edip
onlara gerekli yardımı yapmak, demektir. Bunun aksine kat-ı rahm denir. Ibn Ebi Cemre demiştir ki: Sıla-i rahim, akrabaya mali yardımda bulunmak, ihtiyaçlarını gidermek, başlarına gelmesi muhtemel zararı defetmek, güler yüz göstermek ve dua etmekle olur. Hulasa, mümkün olan her iyiliği yapmak ve şerri defetmek gayretini göstermektir. Akraba kısmı dürst ve dindar olduğu sürece anılan iyi ilişkileri devam ettirmelidir. Şayet kâfir veya fasık, yani kötülüklere dalan tiplerden olursa, önce gerekli nasihat yapılır. Yollarının yanlış olduğu anlatılarak doğru yola yönelmelerine gayret edilir. Buna göre akraba durumundaki kişi veya kişiler kendilerine çeki düzen vermedikleri takdirde olumsuz tutum ve davranışları gerekçe gösterilerek ve uyarıda bulunarak, onlarla münasebet veya ilişki kesilir. Bu kesinti, Allah yolunda olduğu için sala-i rahim sayılır. İlişki kesmekle beraber doğru yola yönelmeleri için Allah'a dua etmeye devam edilir."[596]
(5140) numaralı hadisin şerhinde de bu mevzuda malumat vermiştik.[597]

5143... İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kişinin babası öldükten sonra baba dostlarına sılada bulunması iyiliklerin en iyisindendir."[598]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, baba dostalarına sılada bulunmanın faziletine delildir. Sılada bulunmaktan murad onların ziyaretlerine gitmek, kendilerine ihsan ve ikramda bulunmak, gerekirse yardımlarına koşmaktır. Buna sebep baba olduğu için, dostuna yapılan her nevi ihsan ve ikram babaya da yapılmış gibi olur. Annelerle dedelerin, hocaların, karı ve kocaların dostlarına yapılan ikram da bu hükümdedir.
Hadis-i şerif baba hakkının pek büyük olduğuna da işaret etmektedir. Çünkü babanın dostlarına yapılan ikram ve ihsan

iyiliğin en faziletlisi olunca bizzat babaya yapılan ikramın faziletini dille tarife imkân kalmaz.[599]

5144... Ebu't Tufeyl)den demiştir ki: Ben Peygamber (s.a.)'i Ci'râne'de (ganimetler arasında bulunan) etleri bölüştürürken gördüm. O gün ben (yeni yetişmiş) bir gençtim ve (kesilmiş) deve kemikleri taşıyordum. O sırada karşıdan bir kadın çıkıverdi, Peygamber (s.a.)'in yanma geldi. Hz. Peygamber de abasını ona serdi. O da (abanın) üzerine oturdu. Ben (orada bulunanlara):
Bu da kim? diye sordum.
Kendisini emzirmiş olan süt annesidir, dediler.[600]

5145... Ömer b. es-Sâib'in haber verdiğine göre (birgün) Rasûlullah (s.a.) otururken süt babası çıkagelmiş, bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun için elbisesinin bir ucunu yere sermiş, o da üzerine oturmuş, sonra süt annesi çıkagelmiş, (bu sefer de) elbisesinin öbür tarafını yırtıp onun altına sermiş, o da bunun üzerine oturmuş, sonra süt biraderi çıkagelmiş, Rasûlullah (s.a.) onun için ayağa kalkmış ve onu önüne oturtmuş.[601]

Açıklama

Ci'râne: Haram sınırları içerisinde bulunan bir hill dâiresidir. Mekke'de, yani Harem dahilinde bulunan kimseler Umre için buradan ya da yine harem dahilinde bulunan bir hıll dairesi olan "Ten'im" den ihrama girerler. Ten'im'den ihrama girmek daha efdaldir.[602]
Ci'râne Mekke'ye bir merhale uzaklıkta meşhur bir yerdir. Hz. Peygamber, Huneyn savaşından sonra ganimetleri gazilere bölüştürmek için on günden daha fazla bir zaman süresince burada kalmıştır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler insanın süt annesi ve süt babası, süt hemşiresi ve süt biraderinin öz annesi, babası, kizkardeşi ve erkek kardeşi gibi iyilik ve sılaya lâyık olduklarına delâlet etmektedir. Hz. Peygamberin süt annesi "Halime bint Abdullah b. el-Hâris b. Sa'd b. Bekr b. Hevâzin'dir. İbn Abdil Berr'in açıklamasına göre Hz. Peygamberin küçükken emzirmiş ve kendisinde Peygamberliğine delalet eden harikulade (olağanüstü) olaylar müşahede etmiştir. Kendisi Hz. Peygamber'in peygamberliğini tasdik ederek müslüman olmuş ve Hz. Peygamberden hadis rivayet etmiş, kendisinden de bu hadisleri kızı Şeyma ve Abdullah b. Cafer nakletmiştir.
Hz. Peygamber'in süt babası el-Hâris b. Abdi'1-Uzzâ b. Rifa es-Sa'dîdir.
Süt hemşiresi: eş-Şeymâ bint el-Hâristir.
Süt biraderi ise Abdullah b. Haris'tir. Hepsi de İslam ile müşerref olmuşlardır."
Münzirî'nin açıklamasına göre Ömer b. es-Saib'in bu hadisi mu'daldir.[603]

120-121. Yetimin Geçimini Üzerine Alan Kimsenin Fazileti Hakkında (Gelen Hadisler)

5146... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Her kimin bir kızı olur da onu diri diri toprağa gömmez, hor görmez, çocuğunu, -yani erkek çocuğunu- ona tercih etmezse, Allah onu cennete sokar."
(Bu hadisi rivayet eden iki raviden biri olan Osman:) "Yani erkek çocuğunu" kelimesini rivayet etmedi.[604]

Açıklama

Metinde geçen "Onu diri diri toprağa gömmez, hor görmez ve erkek çocuğunu ona tercih etmezse" cümleleriyle câhiliyye döneminde araplann kız çocuklarına reva gördükleri yürekleri parçalayıcı ve yüz kızartıcı insanlık dışı vahşi uygulamaya işaret edilmektedir.
Bilindiği gibi câhiliyye dönemi arapları harbte ve soygunculukta işe yaramadıkları düşüncesiyle onları hor gördükleri için küçükken diri diri toprağa gömerlerdi.
Nitekim: "Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza: Hangi günâh(ı) yüzünden öldürüldü? diye"[605] âyet-i kerimesi de bu gerçeği ifâde etmektedir.
İslâmiyet araplann bu katı kalplerini rahmet ve şefkatle doldurdu. Bütün bu vahşi ve acımasız uygulamalar yerlerini sevgi ve adalete terk etti.
Darimî, Müsned'inin baş tarafında der ki: Adamın birisi Hz. Peygambere geldi ve:
Ey Allah'ın Rasulü, biz cahiliyyet ehli puta tapan kişilerdik. Çocuklarımızı öldürürdük. Benim bir kızım olmuştu. Konuşacak yaşa gelmişti. Kendisini çağırdığımda, sesini duyunca sevinçle dolardım. Bir gün onu çağırdım ve peşime taktım, birlikte yürüdük. Sonunda çok uzak olmayan bir akrabamın kuyusunun başına geldik. Elimle tutup onu kuyuya attım. Ondan hatırladığım son söz "-Babacığım, babacığım!... çığlığıydı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) ağladı...[606]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bir kız çocuğunu aynen erkek çocuğu gibi besleyip büyüten bir kimsenin cennetlik olduğu ifade edilmektedir.
Kendi çocuklarını bu şekilde hor görmeden terbiye edip yetiştirmenin sevabı cennet olduğuna göre, başkasına ait bir çocuğu besleyip büyütmek daha zor olduğundan elbette onun sevabının daha da çok ve büyük olması gerekir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadisin "yetimlerin geçimini üzerine alan kimsenin fazileti" isimli bab başlığımızla ilgili tarafı da burasıdır. Bu ilgiden dolayı musannif bu hadisi bu başlığın altına yerleştirmiştir.[607]

5147... Ebû Said el-Hudrî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim üç kızın geçimini üzerine alarak onları (İslam terbiyesi üzere), terbiye eder, evlendirir ve (evlendirdikten sonra da) onlara (olan) iyiliğini sürdürürse onun için (mükâfat olarak) cennet vardır..."[608]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bu müjdeye erişebilmek için yetiştirilen kızların insanın kendi kızı olması veya yetim olması şartı aranmadığına göre; kendi üç kızını İslam terbiyesi üzere yetiştirip evlendiren kimseler bu müjdeye nail olabilecekleri gibi, kimsesiz, yetim kız çocuklarını İslâm terbiyesi üzerine yetiştirip evlendiren kimselerin de bu müjdeye erişecekleri anlaşılmaktadır. Bu mevzuda gelen hadislerin bazıları şu mealdedir:
"Birgün yanıma iki kız çocuğu ile birlikte dilenen bir kadın girmişti. O sırada yanımda bir hurmadan başka birşey yoktu. O hurmayı ona verdim. Kadın hurmayı iki çocuğu arasında taksim etti ve kendisi ondan birşey yemedi. Sonra kalkıp çıktı (gitti). Arkasından yanıma Peygamber (s.a.) girdi. Bu olayı kendisine anlattım.
1. "Her kim şu kız çocukları yüzünden bir sıkıntı çekerse (bunu kendisi için bir hayır bilsin. Çünkü) kız çocukları (kıyamet gününde) kendisi için cehennem ateşinden koruyan birer perde olurlar."[609]
2. Rasûlullah (s.a.): "Üç yetimin geçimini üzerine alan kimse gecelerin; ibadetle, gündüzlerini de oruçla geçiren, kılıcını çekerek Allah yolunda cihâd eden kimse gibi (sevaba erişmiş) olur. Ve benimle o şu iki kardeş (parmak) gibi cennete kardeş oluruz" buyurdu. Ve Şehadet parmağıyla orta parmağını yapıştırdı.[610]
3 . "Müslüman toplumundaki evlerin en hayırlısı, kendisine iyilik edilen bir yetimin bulunduğu evdir. Ve müslüman toplumundaki evlerin en şerlisi kendisine kötülük edilen bir yetimin bulunduğu evdir."[611]
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde ihtilaf edilmiştir.
Musannif Ebu Davud bu hadisi Süheyl b. Ebi Salih, Said b. Abdurrah-man b. Mükmil el-A'şâ, Eyyüb b. Beşir el-Ensari el Meâdî, Ebu Said el-Hudri kanalıyla rivayet ederken Tirmizî, Süheyl, Said b. Abdurrahman, Ebu Said el-Hudrî kanalıyla rivayet etmiş ve "Bazı raviler, bu hadisin senedine bir kişi daha ilave etmişlerdir" demiştir.
İmam Tirmizî'nin bazı kişiler tarafından bu hadisin senedine ilave edildiğinden bahsettiği kişi Said b. Abdurrahman ile Ebu Said el Hudri arasında yer alan Eyyüb b. Beşîr'dir.[612]

5148... (Yine) aynı senetle Süheyl (b. Ebi Salih)'den (bir de bir önceki hadisin) manası (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. peygamber: "Her kim) üç kız kardeşin yada üç kızın yahutta iki kızın veya iki kız kardeşin (geçimini üzerine alır da onları büyütür ve evlendirirse onun mükafatı cennettir)" buyurmuştur.[613]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, üç kız çocuğu besleyip büyüttükten sonra evlendiren bir kimsenin cennetlik olduğunu ifade etmektedir. Yetiştirilen kız çocuğun, insanın qz kızı veya kendi kız kardeşi olması arasında fark yoktur. Sözü geçen müjdeye erebilmek için herhangi bir üç kız çocuğun besleyip büyütülüp evlendirilmesi ve evlendirildikten sonra da aradaki ilişkilerin devam ettirilmesi yeterlidir. Nitekim bir önceki hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.[614]

5149... Avf b. Malik el-Eşcaî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Asil ve güzel olduğu halde kocasından dul kalıp da yetim çocukları için (onlar ev bark sahibi olup kendisinden) ayrılıncaya kadar yahutta (onlar) ölünceye kadar, kendini (kocaya varmaktan) alıkoyan (ve bu hususta karşılaştığı sıkıntılar sebebiyle) yanakları kararan kadınla ben kıyamet gününde (biribirimize yakınlıkta) şu ikisi gibiyiz."
(Ravi) Yezid, (bu hadisi rivayet ederken Hz. Peygamber'in bu hadisi söylerken yaptığı hareketi aynen göstermek için) orta parmağıyla şehadet parmağına işaret etti.[615]

Açıklama

Sa'fâ: rengin değişip kararması veya bozarmasıdır.
Hadis-i şerifte bu kelimeyle, kasd edilen dul kalıp da yetim çocuklarını düşünerek evlenmeyi bile terk edip onları yetiştirmek için her türlü sıkıntıyı çeken ve bu sıkıntılar neticesinde de tazeliğini ve güzelliğini kaybeden kadındır. Hadis-i şerif, yetim çocukları koruyup gözetmenin onları İslam terbiyesi üzere yetiştirmek üzere gösterilen çabaların ve bu hususta çekilen sıkıntıların mükafatının büyüklüğüne, yetim çocukların yetişmesi hususuna bütün bu bir gençliğini feda eden yetim annelerin cennetteki makamlarının yüksekliğine bir delildir.
Bu mevzuda gelen hadislerden bazıları şu mealdedir:
1. "Cennetin kapısını ilk açan ben olacağım, bununla birlikte bir kadının (cennetin kapısını açmak üzere) beni geçmeye çalıştığını görünce:
Ne oluyor sen kimsin? diye soracağım. O da:
Dünyadayken yetim kalan çocuklarımın başını bekleyen bir kadınım" diye cevap verecek.[616]
2. Uz. Yâkub (a.s.)'a:
"Gözünü kör eden, belini büken nedir?" dediler. Hz. Yakub:

Gözümü kör eden Yusuf'a ağlamam, belimi büken ise kardeşi Bün-yamin'e olan üzüntümdür" dedi. Bu sırada Yakub (a.s.)'a Cebrail geldi ve:
Allah'ı (kullara) şikayet mi ediyorsun, dedi. Yakub aleyhisselam da:
Ben sadece' gam ve kederimi Allah'a arz ediyorum, dedi. Cebrail (a.s.):
Söylediğin şeyi Allah senden iyi bilir, dedi. Sonra Cebrail geçip gitti. Yakub (a.s) evine girdi ve:
Ya Rabbü... Yaşlı ihtiyara merhamet etmez misin? Gözümü görmez ettin, belimi büktün, reyhan çiçeği, kokulu iki oğlumu bana geri ver de onları bir defacık koklayayım, sonra bana ne istersen yap dedi, arkasından Cebrail geldi ve:
Ey Yakub! Allah sana selam ediyor ve buyuruyor ki: Müjdeler olsun, onlar ölü bile olsalardı, gözlerin aydın olsun diye onları diriltirdim. Ey Yakub, biliyor musun, gözünü neden görmez ettim ve belini niçin büktüm. Yusuf'a kardeşleri neden o yaptıkları işi reva gördüler? Yakub (a.s.):
Hayır, dedi. Cenab-ı Hak da (ona) şöyle buyurdu:
Sana oruçlu, karnı aç fakir bir yetim gelmişti, ailenle bir koyun kesip yediniz ve ona yedirmediniz, ben yarattıklarımın arasında yetim ve fakirleri sevdiğim gibi hiçbir şey sevmedim. Bir yemek hazırla ve fakirleri davet et."
Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle devam etti. Bundan sonra her akşam Yakub (a.s.) adına bir kişi:
Oruçlu olan varsa Yakub'un yemeğine buyursun diye çağırır, sabah olunca da:
Oruca niyet etmeyen Yakub'un yemeğine buyursun, diye bağırırdı.[617]

121-122. Yetimi Bağrına Basmanın Fazileti

5150... Hz. Sehl'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) orta parmağıyla baş parmağının yanında yer alan şehadet parmağını bitiştirerek: "Yetimin geçimin üzerine alan ile ben cennette işte böyleyiz." buyurdu.[618]

Açıklama

Hadis-i şerif, bir yetimi İslam terbiyesi üzere yetiştirip büyüten bir kimsenin cennete orta parmakla,şehadet parmağının beraberliği gibi Hz. Peygamberle beraber ve ona yakın olacağını ifade etmektedir. Bu yakınlıktan maksat Cennetteki yerlerini yakınlığı olabileceği gibi, derecelerinin yakınlığı yahut da hem yerlerinin hem de derecelerinin yakınlığı olabilir. Cennete girerken öncelik hakkına sahip olmadaki yakınlık da kast edilmiş olabilir.[619]

122-123. Komşu Hakkı

5151... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Cibril, komşu hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki sonunda (kendi kendine) onu mirasçı kılacak, dedim."[620]

Açıklama

Metinde geçen "kesinlikle onu bana mirasçı yapacak sandım" sözünden murad "Bana bu hususta yakında Allah Man bir emir gelecek sandım" demektir. Bu cümle komşu hakkının şiddetle riayet ve muhafazasını ifade için mübalağa mevkiine çıkmıştır. Komşu ismi, müslüman, kâfir, âbid, fâsık, dost, düşman, yabancı, hemşehri, faydalı zararlı, akraba ve ecnebi bütün çevre halkına şamildir. Bunların hukuku en yakından başlamak üzere sırayla uzaklara doğru gider. Komşuluğun hududu hakkında ihtilaf vardır. Hz. Ali'den bir rivayete göre; birbirlerinin seslerini duyanlar komşudurlar. Bazıları sabah namazını mescidde birlikte kılanlar komşudur, demişlerdir.
Bir rivayete göre[621] komşuluk hakkı evin her tarafından kırk haneye kadar devam eder. Evzaaî'den de Öyle bir kavil rivayet edilmiştir.[622]
Komşuların hakkı her birine, haline göre muamele yapmak, hayır dilemek, zarar vermemek, nasihat etmek, gibi şeylerdir. Buradaki emir güzel ahlâka irşad ve nedb içindir.[623]
Hafız İbn Hacer el Askalanî'nin açıklamasına göre sahâbiler: "Ey Allah'ın Resulü, komşunun komşu üzerindeki hakkı nedir?" diye sormuşlar da Hz. Peygamber şöyle cevap vermiş:
Komşu senden birşeyi ödünç olarak isterse onu vereceksin. Senden yardım dilerse, yardım edeceksin. Hastalanmışa ziyaret edeceksin. İhtiyacı olursa yardım edersin. Hayırlı bir işi olursa tebrik edersin. Başına bir musibet gelirse taziyet ve tesellide bulunursun. Öldüğü zaman cenazesine iştirak edersin. Evinin önüne izin almadan hava almasına engel olacak şekilde evinden yüksek ev yapmazsın. Tencerenin yayacağı yemek kokusuyla onu rahatsız etmezsin. Pişirdiğin yemekten ona da gönderirsen o başka. Meyve alırsan ona da hediye edersin. Şayet hediye etmeyeceksen meyveyi dışarı çıkarmazsın. Komşunun çocuğu da görmez."[624]

5152... Mücâhid'den (rivayet edildiğine göre) Abdullah b. Amr, bir koyun kesmiş de (aile fertlerine: "Bu koyunun etinden) yahudi komşuma da verdiniz mi? (Bundan ona da vermeyi unutmayınız) Çünkü ben Rasû-lullah (s.a.)'i:
Cibril bana komşuyu o kadar (çok) tavsiye etti ki; neticede ben onu (bana) varis kılacak zannettim, derken, işittim." demiş.[625]

Açıklama

Şuurlu müslüman iyiliği sadece, akraba veya müslüman olan komşularına değil, gayr-i müslim komşularına da yapar. Çünkü İslamin hoşgörüsü, bütün insanlığı dinlerine ve mezheplerine bakmaksızın içine alır. Bu yüzden de kitap ehli olanlar müslümanların yanında can, mal, namus ve inançlarından emin vaziyette güven içinde yaşıyorlar ve iyi komşuluk, güzel muamele ve inanç hürriyeti içinde hayatlarını sürdürüyorlardı.
Asırlar boyunca etrafında binlerce müslümanın yaşadığı kiliselerin hala ayakta durması, bunun en bariz şahididir. Müslümanlar, ehl-i kitaptan olan komşularını gözetiyorlar, onları koruyorlar ve adaletle muamele ediyorlardı. Çünkü, dinleri bunu emrediyordu:
"Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı âdil davranmanızı yasak kılmaz. Doğrusu Allah âdil onları sever."[626]
İnsanlığı her yerde sarmış olan bedbahtlığın sebebi, gerçek müslüma-mn hayat sahnesinden çekilmesi, İslamin insanî ve âdil ilkelerinin gözar-di edilmesidir. İnsanlık feza çağında, uydular çağında fakirlik, sömürü, açlık ve çıplaklıkta yüzyüzedir. Birleşmiş milletlere bağlı Uluslararası Gıda ve Ziraat Örgütü, 1975 senesinde Asya ve Afrika'da yirmi ilâ yüzrnil-yon insanın açlık yüzünden ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu -açıkladı...
Afrika ve Asya'da açlık kol gezerken dünyanın yüzde yirmisini oluşturan batı dünyası dünya servetinin yüzde seksenini ellerinde bulundurmakta ve bu serveti muhafaza için delicesine işler yapmaktadır. Asya ve Afrika açlıktan kıvranırken, ortak Pazar (AET) ülkeleri fiyatların yüksek tutulmasını sağlamak amacıyla gıda ve ziraat ürünlerinin fazlasını imha için, elli milyon dolar ödedi. Öte yandan medeni ülke Amerika, fiyatların yüksek tutulması amacıyla fazla gıda maddesi üretilmemesi için her sene üç milyon dolar tazminat ödemekte, yine et fiyatlarını yüksek tutmak için Amerika'lı çiftçiler binlerce sığın öldürüp toprağa gömmektedirler. Öte yandan ise Güney Amerika, Asya ve Afrika)da onbinlerce insan açlıktan ölmektedir. Komşusunun yemek kokusundan etkilenmesine rıza göstermeyen İslâm[627] medeniyeti ile milyonlarca insanı açlıktan ölümün pençesine terkeden batı medeniyeti arasındaki fark işte budur.[628]
Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre mevzurnuzzu teşkil eden bu hadis-i şerifte: "Sizin ışığınızla onların ışığı birbirini görmesin" gibi müslüman1arla azınlıkların komşu olmasını nehyeden hadisler arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. Çünkü kâfirle komşu olmak, haneler arasında birbirini görmelerine engel olacak bir maninin olmaması anlamına gelmez.
Hadis-i şerifte anlatılan olayı yaşayan Abdullah b. Hazretleri evinin, müslüman mahallesiyle azınlıklar mahallesinde sınır teşkil eden ve sırtı azınlık mahallesine dönük bir ev olması da mümkündür. Büyük ihtimalle bu olay Hz. Abdullah b. Amr, Şam'da veya Mısır'da geçici olarak kaldığı sırada vukua gelmiştir. Çünkü Hz, Abdullah o sıralarda oralarda geçici olarak kalmıştı. Geçici olarak, azınlıklar mahallesinde kalmakta ise bir sakınca yoktur. Hadis-i şeriflerdeki nehyler ise devamlı olarak kalmakla ilgilidir.[629]

5153... Hz. Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Bir adam, Peygamber (s.a.)'e gelerek komşusundan acındı. (Hz. Peygamber de): Git ve ondan gelen sıkıntılara sabret! buyurdu. Sonra (adam) iki veya üç defa daha geldi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber): Git, eşyanı yola at! buyurdu. Bunun üzerine (adam gidip) eşyasını yola attı. (Eşyayı yolda gören) halk ona (bunun sebebini) sormaya başladı. (Adam da) olayı onlara anlatıyordu. (Olayı Öğrenen kimseler de o kötülük yapan) komşuyu "Allah bunu onun da başına getirsin!" diyerek lanet ediyorlardı. Derken o kötü komşu geldi ve eşyalarını sokağa atan kimse: ("Artık evine) dön benden bir daha hoşlanmayacağın bir davranış görmeyeceksin" dedi.[630]

Açıklama

Kalbi İslam nuruyla aydınlanmış olan bir kimse komşusunun kötülüklerine kötülükle değil, sabırla karşılık verir. Ondan zuhur edecek herhangi bir şen* ve fitneden dolayı hemen öfkelenmez. Komşusunun düştüğü bir hatayı hemen yüzüne vurmaz, onu affeder ve bağışlar. Bu af ve bağışının Allah nezdinde zayi olmayacağını bilakis bu sayede Allah'ın muhabbet ve rızasını kazanacağını bilir. Resûl-i Zişan efendimizin sahabeye komşusunun kötülüklerine kötülükle karşılık vermemelerini, bilakis ezasında sabretmelerini Öğretmesi, bu dinin yüceliklerinden biridir. Çünkü eza veren o kötü komşu kendisinin kötülüklerine sabır gösteren komşusunun bu olgun hareketinden etkilenerek ona kötülük etmekten vazgeçmesi mümkündür.[631]

5154... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve ârihet gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Ulah'a ve ârihet gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin. Vllah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya hayır söylesin yada susun."[632]

Açıklama

Kadı Iyaz, bu hadis hakkında şunları söylemiştir: "Hadisin manası şudur: İslamın semtlerini benimseyen bir kimsenin komşusu ile misafirine ikram etmesi gerekir. Allah teâlâ hazretleri de kitab-i keriminde bunu tavsiye etmiştir.[633]
Ziyafet, yani misair ağırlamak, İslam adabından, Peygamberlerle salih-lerin ahlakındandır. Leys müsafire bir günlük ziyafeti vacib saymıştır. Delili ise; "Müsafire bir geceli gündüzlü bir günlüğüne ikram etmek her müslüman üzerine vacib olan bir görevdir." anlamındaki (3749) numaralı Ebu Davud hadisiyle, "Eğer bir kavme müsafir olur da sizin için misafirliğin hakkını yerine getirmek isterlerse, onu hemen kabul edin, bunu yapmazlarsa üzerlerine düşen müsairlik hakkınızı onlardan kendiniz

alın." mealindeki (3752) nolu Ebu Davud hadisidir.
Umumiyetle fukahaya göre müsafirperverlik güzel ahlaktan mâduttur. Delilleri ise; "Onun cizyesi birgünle bir gecedir." mealindeki (3748) nolu Ebu Davud hadisidir. Caize bahşiş, ihsan, armağan demektir. Armağan ise ancak ihtiyarî olur.[634]
Biz, fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini (3750) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan, burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Müsafire ikramdan maksat, onu güleryüzle karşılamak, onu ağırlamak ve hizmetini yerine getirmekte acele etmektir.
Metinde geçen "komşusuna eziyet etmesin" sözü ile yerine getirilmesi gereken komşuluk haklarının en aşağı derecede olanı istenmektedir.
Nitekim bazı hadislerde; "komşusuna iyilik etsin."[635] bazılarında "komşusuna ikram etsin."[636] Duyurulması da bunu gösterir.
Cumhuru ulemaya göre müsafire ikram hususundaki emr, nedb ifade eder. Bu bakımdan komşuya iyilik ulemanın büyük çoğunluğuna göre menduptur.
İmam-i Şafiî ile İmam Ahmed'e göre ise vâcibtir. İmam Ebu Hanife de mendup olduğu görüşündedir.[637]
İnsanın komşusuna eziyet etmekten sakınması, İslam adabından önemli bir vazife olduğuna görre insan komşusundan daha yakın olan koruyucu melekleri, rahatsız etmemek için nasıl bir çaba sarfetmesi gerektiği ra-hatça anlaşılır.[638]
Müslümanın, son derece dikkatli ve uyanık olması gereken hususlardan biri de bir mekruha veya bir günaha veya bir fitnenin çıkmasına sebep olacağı korkusuyla ağzından çıkacak sözlerdir; bunlara dikkat etmesi ve kesinlikle hayır olacağından emin olmadıkça söylemek istediği sözü söylememesidir. Çünkü ağzından çıkacak bir söz, sebeb olacağı neticeye göre hüküm alır. Harama sebep olmuşsa haram, sevaba sebeb olmuşsa sevab hükmünü alır.
Nitekim, bir hadis-i şerifte de: "Kişinin faydasız sözleri terk etmesi onun müslümanlığının güzelliğindendir." buyurulmuştur.[639]
Bu mevzuda İmam Gazzali hazretleri şöyle diyor: "Mubah olan sözlere gelince, bunları konuşmakta dört tane mahzur vardır:
1. Kiramen kâtibin melekleri, hayırsız ve faydasız şeylerle meşgul edilmiş olur.
Kişi, onlardan haya etmesi ve onlara eziyet etmemesi ne kadar doğru bir harekettir. Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "O bir söz atmaya dursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır."[640]
2. Allah'ın huzuruna, saçma-sapan ve boş sözlerden ibaret bir kitap gönderilmiş olur. O halde kul bundan sakınsın. Ve Allah (c.c.)'de korkınsun.
3. İnsanların konuştuğu şeyler, kıyamet günü şahidlerin yanında ve Allah'ın huzurunda, sözün sahibi, aç-susuz, çıplak ve cennet nimetlerinden mahrum olduğu halde okunur.
4. Konuştuğun sözden dolayı ayıplanır ve Allah'dan utanırsın. Bundan dolayı şöyle denmiştir: "Lüzumsuz sözleri konuşmaktan sakın, çünkü onun hesabı uzun sürer."
Öğüt almak isteyen kimseler için şu dört esas vaiz olarak yeter.[641] Hadis-i şerifte vurgulanmak istenen bu üç önemli görevin yapılmasının Allah'a ve ahiret gününe imana dayandırılması, bu işlerin önemine dikkati çekmek içindir. Yoksa bu görevleri yerine getirmeyenlerin imansız olduğunu ifade etmek için değildir.
Bu tıpkı bir kimsenin kendi çocuğunu kendine itaata teşvik için, "Eğer sen, benim çocuğumsan emirlerime itaat et" demesine benzer.[642]

5155... Âişe (r.anhâ)'den demiştir ki: Ben (Hz. Peygambere:)
Ey Allah'ın Resulü! Benim iki tane komşum var. (Ziyaret etmem veya hediye vermem icab ettiği zaman bunların) hangisinden başlayayım? dedim de,
Kapısı en yakın olandan, buyurdu.[643]
Ebu Davuddedi ki: Şu'be bu hadisi rivayetinde: "Talka Kureyş'ten bir adamdır" dedi.[644]

Açıklama

Bir semtte yaşayan kimselerin kaç haneye kadar birbirlerine komşu sayıldıkları, komşuluk sınırının nereye kadar uzandığını (5155) nolu hadisin şerhinde açıklamıştık.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ise, komşuluk haklarından olan iyi geçinmek, içinde bulundukları hale göre yardımlarına koşmak, kendileri için hayır dilemek kendilerine gelecek zararları önlemeye çalışmak ve nasihat etmek gibi hakları[645] yerine getirirken öncelik hakkının kapısı en yakın olan komşuya ait olduğunu ifade etmektedir.
Ulemadan bazılarına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis: "Allah'a ibadet edin. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa yolcuya ve elinizin altında bulunanlara iyilik edin..."[646] ayet-i kerimesinde geçen "yakın komşu" tabirinin bir tefsiridir. Buna göre yakın komşudan maksat kapısı en yakın olan komşudur. Yine aynı ayet-i kerimede geçen "uzak komşu"dan maksat da kapısı uzak olan komşudur ve her komşu, şuf'a hakkına sahiptir. Çünkü Hz. Peygamber: "Komşu şuf asına (başlarından) daha çok müstehaktır" buyurmuştur.[647]
Fakat-mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu görüşte olan ulemanın aleyhing Pir rierüdir. ÇünKü mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte komşuluktan doğan haklara birinci derecede müstehak olanların duvar duvara bitişik komşular olduğu ifade edilmektedir. İbn el-Münzir'in açıklamasına göre bu hadis-i şerif komşuluğun duvar duvara bitişik olmayan yakın çevre için de cari olduğuna delalet etmektedir. Ulemanın büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Binaenaleyh şüf'a hakkına en müstehak olan en yakın komşudur. O bu hakkından feragat edince bu hak yakınlık sırasına göre diğer komşulara intikal eder. Fakat

İmam Ebu Hanife bu hususta ayrı bir görüş ileri sürerek bitişik olan komşudan başka hiçbir kimsenin şuf'a hakkına sahip olamayacağını söylemiştir.[648]
Hafız el-Münzirî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadisin senedinde bulunan Talha'dan maksat Talha b. Abdullah b. Osman b. Ubeydullah b. Ma'mer el-Kureşi et-Teymî'dir.
Musannif Ebu Davud da metnin sonuna ilave ettiği açıklama ile bunu ifade etmek istemiştir.[649]

123-124. Kölelerin Hakları

5156... Ali Aleyhisselam'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.)'in son sözü: "namaza (sarılın) namaza!... (Bir de) sağ ellerinizin sahip olduğu kimseler hakkında Allah'dan korkun"oldu.[650]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasulü zişan efendimiz son nefesini verirken beş vakit namaza devam edilmesini ve müslümanlann ellerinde bulunan kölelerin haklarına eksiksiz bir şekilde riayet edilmesini vasiyyet etmiştir.
Görüldüğü gibi mallar genellikle el ile kazanıldığı ve alışverişlerde çoğunlukla sağ el kullanıldığı için köleler "sağ ellerinizin malik olduğu" tabiriyle ifade edilmiştir.
Efendimiz son nefesinde bu iki hususu vasiyet etmekle bunların dindeki önemini son bir defa daha vurgulamak istemiştir. Çünkü bilindiği gibi namaz dinin direği,[651] Cennetin anahtarı[652] gözlerin nuru,[653] mü'minlerin can ve tenlerinin rahatlama yeri[654] bütün kötülüklerden alıkoyucudur.[655]
Köleler ise çaresiz ve zayıf kimselerdir. İnsanların ellerinde esirdir.. Bu mevzuda gelen hadislerden bazılarının meali şöyledir:
1. "Biriniz için hizmetçisi yemeğini hazırlayıp da getirdiği zamanki o hizmetçi yemeğin sıcağına, dumanına katlanmıştır; onu kendisi ile beraber oturtsun! O da sensin! Şayet yemek az olursa eline ondan bir yudum yahut iki yudum koyuversin."[656]
2. "Yiyeceği ve giyeceği kölenin hakkıdır. Kendisine iş olarak da ancak gücünün yettiği şey yüklenir."[657]
3. Hz. Ebu Bekir Sıddîk'ten rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.): "Mülkiyet; altındaki (köle ve cariye)lere kötü davranan kimse cennete girmeyecek" buyurmuş da sahabiler:
Ey Allah'ın Resulü! Köle ve cariyeleriyle yetimleri en çok bulunan ümmetin bu ümmet olduğunu bize sen haber vermedin mi? demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
Evet, artık evladınıza değer verdiğiniz gibi onlara da ikramda bulununuz ve yediğiniz yemekten ona da yediriniz, buyurmuştur. (Bu defa da) sahabiler:
Peki ama köle ve cariyeler bize dünyada ne menfaat sağlar? demişler. Rasûlullah (s.a.)da:
Bağlayıp beslediğin bir at üstünde Allah yolunda savaşırsın, senin memlûkünde senin ihtiyacını giderir. Namaz kıldığı zaman artık o senin kardeşindir." buyurmuştur.[658]
4. "Köle Allah'ın hakkını ve sahiplerinin hakkını eda ettiği vakit ona iki ecir verilir."[659]

5157... Ma'rur b. Süveyd'den demiştir ki:
Ebu Zerr'i, Rebeze'de üzerinde kalın bir aba olduğu halde gördüm. Kölesinin üzerinde de (o abanın) bir eşi vardı. (Orada bulunan) cemaat:
Ey Ebû Zer! Kölenin üzerinde bulunan abayı alsan da onun (senin üzerinde bulunan) şu abayla birleştirsen (güzel) bir elbise olur. Kölene de başka bir elbise giydirsen (olmaz mı)? dedi. Ebu Zer de şu cevabı verdi;
Ben annesi Acem olan (Arap olmayan) bir kimseyle atışmış ve onu annesiyle ayıplamıştım. Bunun üzerine (gidip) beni Rasûlullah (s.a.)'e şikâyet etti. Rasûlullah (s.a.)'da:
Ey Ebû Zer! Sen kendisinde cahiliyyet (izleri) bulunan bir kişisin. Muhakkak ki bu köleler, sizin kardeşlerinizdir, Allah (bazı dünyevi imkânlar vererek) sizi (dünyada) onlara üstün kılmıştır. Eğer siz (in 2mirleriniz)e uygun hareket etmezlerse onları satınız. (Fakat) Allah'ın yarattıklarına işkence etmeyiniz, buyurdu.[660]

5158... el-Ma'nir b. Süveyd'den demiştir ki:
Biz Rebeze'de Ebu Zer.'in yanına girmiştik. Bir de gördük ki üzerinde bir kumaş var ve aynısından kölesinin üzerinde de var. Bunun üzerine (kendisine):
Ey Ebu Zer! Kölenin kumaşım alıp da kendi kumaşına (ilave etsen sana bir takım) elbise olur. Kölene de başka bir elbise giydirsen" dedik. (Bize) şöyle cevap verdi:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i: "(Köleleriniz) Allah'ın kendilerini sizin ellerinizin altına koyduğu kardeşlerinizdir. Kimin kardeşi kendi elinin altına ise, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin ve ona gücünü aşan bir iş yüklemesin. Şayet ona gücünü aşan bir iş yüklerse kendisine yardım etsin" derken, işittim[661]
Ebu Davud dedi ki, hu hadisi yine aynı şekilde İbn Numeyr de el A'meş'ten rivayet etti.[662]

5159... Ebû Mesud el-Ensarî'den demiştir ki:
Ben bir kölemi dövüyordum. (Birden bire) arkamdan: "(Şunu) bilki (ey) Ebû Mesûd! diye bir ses işittim. -İbn el Müsennâ (bu sesi) iki defa (işittim) diye rivayet etti.- (Sonra bu ses): "Allah'ın gücünün sana olan üstünlüğü, senin gücünün bu köleye karşı olan üstünlüğünden daha fazladır" (diye devam etti). Bunun üzerine hemen (sesin geldiği tarafa doğru) dönüp baktım bir de

ne göreyim; Peygamber (s.a.)!
Hemen: "Ey Allah'ın Rasulü, yüce Allah'ın rızası için bu köle hürdür" dedim.
Şunu iyi bil ki, eğer sen (bu azad etme işini) yapmasaydın (kölene yaptığın bu işkenceden dolayı) cehennem ateşi seni saracaktı, dedi.
(Ravi bu son cümlede tereddüd etti de sonra şöyle dedi:) Yahutta: "Sana cehennem ateşi dokunacaktı" dedi.[663]

5160... (Bir önceki hadisin) manası aynı şekilde ve aynı senedle A'meş'den de (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Ebû Mes'ûd):
" Ben kendime ait siyah bir köleyi kamçıyla dövüyordum..." demiş (fakat bir önceki hadiste geçen) azad etme olayını anlatmamıştır.[664]

5161... Hz. Ebu Zerr'den demiştir ki:
RasÛlullah (s,a.) şöyle buyurdu: "Kölelerinizden, siz(in emirlerinizle uygun hareket edenlere, yediklerinizden yedirin, giydiklerinizden de giydirin, onlardan siz(in emirleriniz)e uygun hareket etmeyenleri ise satınız. Allah'ın yarattıklarına işkence etmeyiniz."[665]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde:
1. Bir kimseyi annesinin veya babasının milliyetinden ya da renginden dolayı ayıplamanın cahiliyye adetlerinden olduğu açıklanmakta,
2. Köleleler dayak atılması veya işkence edilmesi yasaklanmakta, kölelere yapılan haksız muamelelerin insanı cehenneme sürükleyeceği haber verilmekte,
3. Onların din kardeşlerimiz olduğu ifade edilerek Allah'ın köle sahiplerine verdiği bazı imkânların kendilerine emanet olarak verildiği hatırlatılmakta ve bu nimetlerin kölelerin aleyhine kullanılmaması, efendinin, yediğinden kölesine de yedirmesi, giydiğinden ona da giydirmesi emre-dilmektedir. Ayrıca, kölelere efendilerinin meşru emirlerini yerine getirdikleri sürece kendilerine bu şekilde muamele etmeye devam edilmesine rağmen verilen emirleri yerine getirmemeye başlamaları halinde ise, işkence ve sopaya başvurmadan satılmaları istenmekte,
4. Takat getiremeyecekleri şeyleri onlara yüklemek haram kılınmakta, onlara böyle bir yük yüklendiği takdirde onlara yardım etmek icabettiği açıklanmaktadır.
Kadı Iyaz'ın açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şe-riflerdeki kişinin yediği yemekten kölesine de yedirmesi ve giydiğinden kölesine de giydirmesi ile ilgili emirler farziyyet için değil, istihbab içindir. Öyleyse kişinin kölesine karşı bu emirleri yerine getirmesi farz değil, müstehabtir. Ve "min ma'ye külü', "min mâ yelbesü" cümlelerinin başında bulunan "min" kelimesi "temyiz" için olduğundan kişinin müstehabbi yerine getirmiş olması için her yediğinden ona yedirmesi, her giydiğinden önada giydirmesi gerekmez. Ona yedirdiğinin kendi yediklerinden giydirdiğinin de kendi giydiklerinden olması yeterlidir."[666]
Metinde "felyüt'im min ma ye'külü (yediğinden tattırsın)" Duyurulup da "fel yü'kil mimma ye'kül: Yediğinden yedirsin" denmesi efendinin yediğinden kölesine karnını doyuruncaya kadar olmasa bile bir miktar tattırmakla görevini yerine getirmiş olacağına delâlet ettiği gibi "fel yut'im mimmâ yet'umu: Tattığı herşeyden tattırsın" denmemesi ise kişinin tattığı her nefis yemekten yedirmesi gerekmediğine delalet eder. Çünkü "taame" tattı, "et'ame" de "tattırdı" anlamına gelir.[667]
Binenaleyh, insan çırağa, çobana, hizmetçiye ve köleye yediğinden yedirmeli, giydiğinden giydirmeli, onlara hoş muamelede bulunmalı, yapamayacakla ı işi teklif etmemeli; gönüllerini kırmamalıdır. Bir evin yemeğini pişiren hizmetçi elbette o yemeğin kokusunu duyacaktır, pişirdiği yemeği yemekten ona da yedirmek) hele sofraya çağırarak onu ayrı tutmamak ahlâkın en güzellerinden ma'dûddur ki, bu hadislerin ifade ettiği mana da budur
İşte esir ve köle denilince gözlerinin önüne eziyet, işkence tahkirden başka birşey gelmeyen din düşmanları bu hadisleri ve müslümanlann bu husustaki muamelelerini bilseler herhalde kıyas binnefs yapmakla müthiş yanıldıklarını anlar, biraz olsun yüzleri kızarırdı!
Müslümanlar, hiçbir vakit aldıkları esirlerin gözlerini çıkarmamış, onlara işkence ederek öldürmemiştir... Fakat bu işi şimdi bize yalandan çeşitli suçlar isnad ederek ayıplayan, Avrupalı'lar yapmışlardır.
Müslümanların ellerindeki esir ve kölelere gösterdikleri evlad ve kardeş muameleleri her tarif ve tasavvurun üstündedir. Bu sayede İslam âfa-kını güneşler gibi aydınlatan nice benam ulema kölelerden yetişmiştir. Bunlar saymakla bitmez. Biz yalnız bir misal verelim. İmam Şafiî'nin hadiste altın silsile diye isim verdiği, İmam Malik, Nafi ve İbn Ömer (r.a) üç kişiden ibaret olup bunlardan Hz. Nafi kölelikten yetişmedir.[668]
Hz. Ebu Zer'in, kendisini "siyah kadının oğlu" diye ayıpladığı köle Hz. Bilal-i Habeşî'dir.
Hz. Ebu Zer hakkında bilgi için bu eserimizin ikinci cildinin 34. sayfasına, Hz. bilal için ise birinci cildin 280. sahifesine bakılabilir. Rebeze, Medine'ye üç konak uzaklıkta bir köydür.[669]

5162... Peygamber (s.a.)'le birlikte Hudeybiye'de bulunmuş olan Rafi b. Mekîs'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Elinin altındakilere iyi muamele etmek uğurdur. Kötü ahlâklı olmak ise uğursuzluktur."[670]

5163... Cüheyne'den olan ve Rasûlullah (s.a.)'le birlikte Hudeybiye'de bulunmuş olan Rafi b. Mekîs'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Elinin altındakilere iyi muamele etmek uğurdur. Kötü ahlâklılık ise uğursuzluktur."[671]

Açıklama

Bir kimsenin idaresi altındakilere iyi muamele edip onlara güler yüzlü ve tatlı sözlü olması işlerinin uğurlu ve bereketli ve verimli olmasına sebep olduğu gibi, insanın kötü ahlâklı olup etrafına sert ve kırıcı davranması işlerinin bozulmasına, sonuçsuz ve bereketsiz kalmasına sebep olur.
Hafız Münzirî'nin açılamasına göre (5162) numaralı hadisin senedinde meçhul bir ravi vardır. Binaenaleyh sözü geçen hadis zayıftır ve (5163) nolu hadisin senedinde bulunan Haris b. Rafi de tabiin olduğundan Hz. peygamber'den hadis alması mümkün olamayacağına göre bu hadis de mürseldir.[672]

5164... el-Abbas b. Ciileyd el-Hacrî'den demiştir ici: Ben Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işittim: "Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ey Allah'ın Resulü hizmetçiyi kaç defa affedelim? dedi.
(Hz. Peygamber) sükût etti. Sonra (adam) bu soruyu Hz. Peygambere tekrar sordu. (Hz. Peygamber yine) sükût etti. Bu sözü üçüncü kez tekrarlayınca: "Onu günde yetmiş defa affediniz" buyurdu.[673]

Açıklama

Hz. Peygamber aslında hizmetçinin suçunu bağışlamak mendup olmakla beraber bu bağışlamanın kaç defa olacağına dair bir sınır tayin etmeye lüzum olmadığı cihetle bu soruyu beğenmediği için sözü geçen birinci ve ikinci soruları sükûtla karşılamış olabileceği gibi, bu mevzuda bir vahyin gelmesini beklediği için de susmuş olabilir.
Yetmiş rakamı, burada tayin ve tahdid için değil, çpklıık içindir. Çünkü bir hizmetçinin veya kölenin hergün yetmiş defa suç işlemesi düşünülemeyeceğine göre buradaki yetmiş kelimesinden maksat çokluktan başka birşey olamaz. Bir başka ifadeyle bu hadis-i şerifte "Hizmetçilerinizi çok affediniz!" denilmek istenmektedir.[674]

5165... Hz. Ebu Hüreyre'den demiştir ki:
(Günde yetmiş defa tevbe eden, tevbe için huzuruna pek çok insan gelen) Tevbe Peygamberi Ebü'l-Kasim bana şöyle dedi:
Her kim kölesine hakkında söylediği sözden beri olduğu halde zina isnad ederse kendisine kıyamet gününde hadd (cezası) olarak celde yapılır.
Müemmel bu hadisi rivayet ederken şöyle dedi: (Bu hadisi) bize İsa, el-dayl b. Gazvan'dan rivayet etti.[675]

Açıklama

Celd: Lügatta deri üzerine vurmaktır. Her bir vuruşa «ce» denir Deri üe yani kamçı gibi deriden yapılmış birşey ile vurmak manasına da gelir.
Fıkıh ıstılahmca celd, "muhsan olmayan mükelle zânî veya zâniye-nin muayyen uzuvlarına vech-i mahsus üzere değnek veya kamçı vurmaktır" Bu ceza mücrimin cildi yani derisi üzerine tatbik edildiği cihetle celde adını almıştır.[676]
"Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan sonra (bu hususta) dört şahit getiremeyen kimselerin (herbirine) de seksen deynek vurunuz. Onların ebedi olarak şahitliklerini kabul etmeyiniz. Onlar fasıklarıı ta kendileridir."[677] âyet-i kerimesi bu cezasının yüz deynek olduğunu açıklamaktadır. Bu âyet-i kerimede bu cezanın kadınlara zina iftirası atanlara verileceğinden bahsedilmesi, bu iftiraya daha ziyade kadınların maruz kalmasındandir. Aslında bu iftirayı namuslu ve hür erkeklere yapanlar da aynı cezaya müstehakk olurlar.[678]
Mealini sunduğumuz âyet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere iftiracının bu konuda cezaya çarptırılabilmesi için iftiraya uğrayan kimsenin muhsan, yani namuslu olması gerekir. Bir kimsenin namuslu sayilabilmesi için de âkil, baliğ, hür müslüman ve iffetli olması gerekir.
Binaenaleyh köle hürriyetine sahip olmadığından köleye zina isnadında bulunan kimse, dünyada tazir cezasına çarptırılırsa da celde cezasına çarptırılmaz."[679] Bu hususta kölenin tam köle, müdebber veya Ürrimu-veled olması neticeyi değiştirmez.
Mevzumuzu teşkil eden hadis bu gerekçelere işaret ettiği gibi, aynı zamanda herhangi bir köleye zina iftirasında bulunan bir kimsenin dünyada tazir cezasıyla kurtulsa bile ahirette mutlaka celde cezasına çarptırılacağını da ifade etmektedir.
İnsanlar kölenin iffetli olduğundan emin olamadıkları için ona bu konuda iffetli bir insan muamelesi yapmamakta mazurdurlar. Ama âhirette hakikatler, bütün çıplaklığıyla ortaya çıkacağı için o günde dünyada namuslu bir köleye iftira eden kimse de bu suçunun cezasını çekecektir.[680]

5166... Hilal b. Yesafdan demiştir ki: Biz Süveyd b. Mukarrin'in evine inmiştik. İçimizde öfkeli bir ihtiyar vardı, yanında da cariyesi vardı. (Derken ihtiyar cariyesinin) yüzüne bir tokat vurdu. Süveyd'i o günkünden daha gazablı görmemiştim. (Süveyd bu kızgınlığıyla ihtiyara) şöyle dedi:
Sen, tokatlamak için bula bula onun korunmuş olan yüzünü mü buldun? Vallahi ben bizi(m herbirimizi) Mukarrin oğullarından yedi kardeşin yedincisi olarak gördüm de bizim sadece bir tane de cariyemiz vardı. En küçüğümüz onun yüzüne bir tokat

vurdu da (ceza olarak) Peygamber (s.a.) bize (onun) azad edilmesini emretti.[681]

Açıklama

İmam Nevevî metinde geçen "aceza aleyke illa hiirrü vechihâ" cümlesine "yüz kısmından başka vuracak bir yer bulamadın mı?" manasını vermiştir. "Hurr" kelimesi
"yüzey" anlamına gelir. Yani "yüz düzlemi, yüz kısmı" demektir. Çünkü "hurr" diye birşeyin en faziletlisine ve en yükseğine denir. İnsan vücudu için bu yüzdür.
Hurr kelimesinin burada korunmuş ve masum anlamında kullanılmış olması da mümkündür. Nitekim biz de tercümeyi buna göre yaptık. Her iki manaya göre de bu cümle ile "Biriniz kardeşiyle dövüştüğü zaman yüzüne vurmaktan sakınsın."[682] mealindeki yüze tokat vurmayı yasaklayan hadis-i şerife işaret edilmek istenmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, köleye karşı işlenen bir suçun keffâretinin onu azad etmek olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim (5168) numaralı hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.
Metinde geçen "ben bizi yedi kardeş olarak gördüm bizim bir tane de hizmetçimiz vardı" sözüyle "Biz yedi kardeştik. Bu yedi kardeşin sadece bir tane hizmetçisi vardı. Ona çok ihtiyacımız vardı. Böyleyken, ona küçük kardeşimiz tokat vurduğu için Hz. Peygamber ceza olarak onu azad etmemizi emretti" denilmek istenmiştir.
Burada "madem ona tokatı vuran en küçük kardeşleriydi de Hz. Peygamber sadece tokadı vuranı cezalandırmakla kalmayıp niçin kölenin tümüyle azad edilmesini isteyerek hepsini cezalandırdı?" diye bir soru yöneltilebilir. Bu soruya birkaç şekilde cevap verilebilir:
1. Köleyi döven kimsenin öteki kardeşleri de onun köleyi dövmesini tasvib etmek suretiyle, onun dövmesine yardımcı oldukları için, Hz. Peygamber böyle emretmiş olabilir.
2. Aslında, Hz. Peygamber, sadece köleyi döven kimsenin köle üzerindeki payının azad edilmesini emretmek istediği halde, köle bolünemediği için kölenin tümünün azadım istemek durumunda kalmış olabilir. Belki de sonunda, diğer hisse sahipleri hisselerini köleyi döven kardeşlerine bağışlamışlardır. Yahut da ondan hisselerinin bedelini almışlardır. Ancak Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre sözü geçen yedi kardeş Hz. Peygamber o gün kendilerine bu köleyi azad etmelerini emredince kendisine bu köleye çok ihtiyaçları olduğunu arz etmişlerler, bunun üzerine Hz. Peygamber de zenginleşinceye kadar onu ellerinde tutmalarına izin verip zenginleşince azad etmelerini emretmiştir. Nitekim bir numara sonra gelen hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.[683]

5167... Muaviye b. Süveyd b. Mukarrin'den demiştir ki: Ben bir kölemize bir tokat atmıştım. Bunun üzerine babam onu ve beni çağırıp (ona beni göstererek): "Bunun sana yaptığının aynısını sen de buna yap!" dedi.
Biz Mukarrin oğullan - Peygamber (s.a.) zamanında sadece bir cariyeye sahiptik. İçimizden birisi ona bir tokat attı da bunun üzerine Rasûlul-lah (s.a.):
Onu azadediniz, buyurdu. (Bu emri alan kardeşlerim Hz. Peygambere):
Bizim bundan başka bir cariyemiz yok, diye mazeret beyan ettiler. (Hz. Peygamber de:)
Öyleyse zenginleşinceye kadar (bu cariye) kendilerine hizmet etsin. Zenginleştikleri zaman onu azad etsinler, buyurdu.[684]

5168... Zâzân'dan demiştir ki: Ben (Abdullah) b. Ömer'in yanına varmıştım. Kendisine ait bir köleyi azat etmişti. Yerden bir çöp -yahutta- bir-şey (buradaki şüphe raviye aittir) alıp:
(Bu azad işinde) benim için şu (yerden aldığım) şey kadar bile sevap yoktur. (Çünkü ben) Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) buyururken işittim:
Kim köleye bir tokat atarsa yahut da onu döverse keffâreti onu azat etmesidir.[685]

Açıklama

îbn Ömer Hazretleri, kölesini tokatladığı için bu yaptığına keffâret olmak üzere onu azat etmişti.Buradaki sözünden maksat da bunu anlatmaktır. Yani "ben köleyi azad etmekle teberrük suretiyle yapılan köle azad etme sevabını kazanamam, ben bunu ancak vurduğum tokada keffâret olsun diye âzâd ettim" demek istemiştir.
Bu hadisler kölelere ve hizmetçilere iyi muamele edilmesi lazım geldiğine delildir.
Ulema bu kadarcık dövmekle köleyi âzâd etmenin vâcib değil, mendup olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunun yapılan hatâya keffâret olacağı ümid edilir. Fakat sebepsiz olarak fazlaca dövüp bir yerini kırmak veya koparmak bir tarafını yakmak gibi ağır tecziyeler hususunda ihtilâf edilmiştir.
Malikîlerle İmam Leys'e göre böyle bir köle, sahibine rağmen azad olur. Ve sahibi hükümet tarafından cezalandırılır. Diğer ulema kölenin azad olunacağına kail olmuşlardır.[686]

---

[1] Buharî, ilim 38, menakib 20, edeb 106, 109; Müslim, edeb 1, 3-5, 8; Tirmizî, edeb 68; İbn Mace, edeb 33; Darimî, istizan 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/201.
[2] Aynî, Umdetü'l-Kâri, XXII, 206-207.
[3] el-Azimâbadî, Avnü'l-Ma'bûd, XIII, 305.
[4] A. Nâsıh Ulvan, İslamda Aile Eğitimi, Çeviren, Celâl Yıldırım, 1-103.

[5] Kamil Miras, Tecrid-i Sarih, V, 525, birinci baskı.
[6] A. Nasıh Ulvan, İslamda Aile Eğitimi, çeviren, Celal Yıldırım I. 103-104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/201-204.
[7] Tirmizî edeb 68; Ahmed b. Hanbel, 1,95, II, 312, 455,433, 111,450, V-364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/205-206.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/206.
[9] Tirmizî, edeb 68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/206-207.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/207.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/207-208.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/208.
[13] Buhâri, edeb 81,112, Müslim, edeb 30, Tirmizî, sala 131, birr 57; İbn Mâce, edeb 24; Ahmed b. Hanbel, IH, 115, 119, 171, 188, 190, 201, 212 ,223, 278, 288.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/208.
[14] Eş-Şerkavî. Fethü't Mübd-i bişerhi Muhtasarizzebidî, III, 346.
[15] İbn Hacerel-Askalânî, Fethü'l Bârı, XIII, 205-208. Mısır 1959.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/208-209.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/209-210.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/210.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/211.
[20] Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lügati, s. 161.
[21] Ebû Dâvud.
[22] Arapçada "ma" kelimesi fiilin başında bazen şey manasını, bazan da olumsuzluk ifade eder. Söylemek fiilinin başına "ma" getirerek bu cümleyi kullanan adam "ma"dan şey kastederken dinleyici bunun olumsuzluk edatı olduğunu zanneder, ve böyle anlar.
[23] Abdulhâlik Duran, el-Ezkâr Tere. s. 443-444.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/211-213.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/213.
[26] Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I, 586-587.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/213-214.
[28] Müslim Fedailüssahabe 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/215.
[29] Itr Nüreddin, Diraselun Tatbikıyye, 15.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/215.
[31] Buhârî edeb 101, Müslim elfz 6-10-12, Darimi, eşribe 16; Ahmed, 11-239, 259. 272, 316, 464,476,509.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/215-216.
[32] Buharî, edeb. 102, Müslim, birr 106-108; Muvatta, hüsnü'l-huluk 12; Ahmed b. Hanbel, I, 382,11,236,368,517.
[33] Azimâbadî, Avnü'l-Mabud XIII, 318-319.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/216-217.
[34] Müslim, elfaz 13-15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/218.
[35] Buharî, iman 37. ıtk 8, tefsir sure 31/2; Müslim, iman 1, 5-6; Ebû Davud, sünne 16; Tirmizî, iman 4, Nesâî, İman 5-6.
[36] A. Davudoğlu , Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 711.
[37] Buharı, ıtk, 17.
[38] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, VI, 105, Mısır 1959.
[39] el-Azîmabâdî, Avnü'l-Ma'bud, XIII, 322.
[40] Müslim, elfâz 14.
[41] el-Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, XIII, 322-323; Fethu'l-Bârî, VI, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/218-220.
[42] Buharı, ıtk 17; Müslim, elfaz 14-15; Ahmed b. Hanbel, II, 316, 423, 444, 496.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/220.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/220.
[44] Nesâî, Amelü'l yevmi velleyleti, 248, hadis nu. 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/220.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/221.
[46] Buharı, edeb 100; Müslim, elfaz 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 51, 66,209,231,281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/221-222.
[47] Buhari ,edeb 100; Müslim, elfaz 17: Ahmed b. Hanbel. VI. 51.66. 209. 231, 281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/222.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/222.
[49] Ahmed b, Hanbel, V, 384, 394, 398; Nesâî, Amelülyevmi ve'n-Nehâr, 544, hadis no. 985.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/222-223.
[50] Tekvîr (81), 29.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/223.
[52] Müslim, cumua 48: Ebü Davud, hadis no. 1099.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/223.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/223-224.
[54] Ahmed b. Hanbel, V, 59, 71, 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/224-225.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/225.
[56] Müslim, birr (39; Muvatta, kelâm 2; Ahmed b. Hanbel, 11-272, 342, 465, 517.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/225-226.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/226.
[58] Müslim, mesâcid 228-229; Nesâî, mevakît 23; îbn Mâce, sala 13; Ahmed b. Hanbel, II, 10, 19,49, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/227.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/227.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/228.
[61] Ahmed b. Hanbel, V, 364, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/228.
[62] Nisa (4), 142.
[63] Nesâî, Nisa 1; Ahmed III, 128, 199, 285.
[64] Ahmed b. Hanbel, 11-340.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/229.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/229-230.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/230.
[68] Buhârî, cihâd 46, 50, edeb 116, hibe 33; Müslim, fedai! 99; İbn Mace, cihad 9; Tirmizî cihad 14; Ahmed b. Hanbel, III; 171, 180, 185, 274, IV; 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/230.

[69] İbn Mace, Cihâd 9.
[70] Aynî, Umdetü'l-Kûrî, XIII, 178.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/230-231.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/231.
[73] Buhârî, edeb 69; Müslim, birr 103-105; Tirmizi, birr, 46; İbn Mâce. mukaddime 7; Darimî, nikah 7; Muvatta, kelam 17; Ahmed b. Hanbel, I, 384, 405, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/231-232.
[74] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 568.
[75] Buharî, el-Edebu'1-Müfred (tercümesi), Ahlak Hadisleri, A.Fikri Yavuz, I, 399-400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/232-233.
[76] Darimî, istizan 66; Ahmed, V, 3, 5, 7; Tirmizî, zühd 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/233.
[77] Tebrizî, Mişkâtu'l-Mesabih, II, 400, hadis no 5033; Tirmizî, Birr 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 459, 461.
[78] Durad Abdulhalik, el-Ezkar Tercümesi, 441-442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/234-235.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/235.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/235-236.
[81] Müslim, Mukaddime bab/3 hadis no. 5, 1-10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/236.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/236-237.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/237.
[84] Bezlü'l-Mechud, XIX. 231.
[85] El-Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, VI, 630; Süyûti, el-Camiüssâgîr, I, 98.
[86] Bezlu'l-Mechud, XIX-231.
[87] Hucurât (49), 12.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/237-238.
[89] Buharî, ahkâm 21, bed'ü'1-halk II, i'tikaf 11-12; Ebû Dâvud, savm 78, sürme 17; İbn Mâce, siyam 65; Darimî, rikak 66; Ahmed b. Hanbel, III, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/238-239.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/239.
[91] Tirmizî iman 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/239.
[92] Tirmizî, iman 14.
[93] Aliyu'1-kâri, Mîrkatü'l-Mefatih, IV, 647.
[94] Gazzali, İhyaü Ulûmi'd-Din, 111,133.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/239-241.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/241-242.
[97] Maide (5), 1.
[98] Meryem (19), 54.
[99] A. Serdaroğlu, İhyaü Ulûmi'd-Din, (tercemesi), II, 2961 Bedir Yayınevi.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/242.
[101] Buharı, nikah 106; Müslim, libas 126-127; Tirmizî, birr 87; Ahmed b. Hanbel, VI, 167, 345, 348,353.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/242-243.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/243-244.
[103] Tirmizî, birr 57; Ahmed b. Hanbel. III, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/244.
[104] Zürkanî, el-Mevâhibü'l-Ledünniyye, IV, 274.
[105] Tirmizî, birr 57.
[106] Tirmizi, birr 58.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/244-245.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/245-246.
[109] Aliyyu'l-Kürî, a.g.e., IV.452.
[110] Ebû Davud, nikah 41, hudud 38.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/246-247.
[112] Buharî cizye 51; İbn Mâce, fiten 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/247-248.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/248.
[114] Tirmizî, Birr57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/248.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/248-249.
[116] Tirmizî fiten 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/249.
[117] Mecelle 96. Madde; Hadimi Melâmi1, 370-371.
[118] Bk. 5004 numaralı hadis-i şerif.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/250.
[120] Ahmed b. Hanbel, V, 362; Tirmizî, fiten 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/250-251.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/251.
[122] Tirmizî, Edeb 72; Ahmed b. Hanbel, II, 165, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/251.
[123] el-Mübârekfûrî, Tuhfetu'l-Ahvezî, VIII, 146.
[124] Azimâbadî, Avnü'l Ma'bûd XIII, 348.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/251-252.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/252.
[127] Azimâbadî. Abnü'l-Ma'bud, XIII, 348.
[128] Aynî, el-Binaye VI, 687-688.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/252.
[130] Buharî, tıbb 51, nikâh 48; Müslim, cuma 47; Ebu Davud, edeb 86-87; Tirmizî, Biri 79; Darimî, sahi 199; Muvatta. kelam 7; Ahmed b, Hanbel. I. 269, 273. 303. 309, 313. 323, 332. 397. 454. II, 16, 59, 62, 94.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/252-253.
[131] Bkz. 3583. numaralı hadis-i şerif.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/253-254.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/254.
[134] İslamda Dünya ve Din Edebi, (Çeviren: Ali Akın), 446.
[135] İslamda Dünya ve Din Edebi, (Çeviren: Ali Akın),450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/254-255.
[136] Buharî edeb 92: Muslini, şiir 7-9; İbn Mace, edeb 42; Tirmizî. edeb 71: Darimî, istizan 69: Ahmed b. Hanbel. I. 17-1 177. 181. II. 39, 96, 288. 331. 355, 391. 478. 486.

[137] Buharî edeb 92: Muslini, şiir 7-9; İbn Mace, edeb 42; Tirmizî. edeb 71: Darimî, istizan 69: Ahmed b. Hanbel. I. 17-1 177. 181. II. 39, 96, 288. 331. 355, 391. 478. 486.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/255-256.
[138] Yunus (10), 81.
[139] Avnu'l-Mabud, XIII, 349-353.
[140] İbn Âbidin, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, I, 47-48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/256-258.
[141] Buharı, edeb 90; Tirmizî edeb 69; İbn Mâce, edeb 41; Darimî, istizan 68; Ahmed b. Hanbel, I, 269, 273, 303, 309, 313, 327, 332, III, 456, V, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/258.
[142] Şuara(26), 224.
[143] Şuara (26). 227.
[144] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, XII, 169-170 birinci baskı.
[145] Müslim, şiir 2-5.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/258-259.
[147] Buharî, edeb 90; Tirmizî, edeb 69; İbn Mâce, edeb 41; Darimi, istizan 68; Ahmed b. Hanbel. 1. 269, 273, 303, 309, 313, 327, 332, II, 456, V, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/259.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/259.
[149] Buharı, şehadat 27, hiyel 10; ahkâm 20; Müslim, akdiye 4; Ebu Davud, akdiye 7: Tirmizî, ahkâm 11, 18; Nesâî, kada 12, 33; İbn M-3ce, ahkam 5; Muvatta, afediyye 1; Ahmed b. Hanbel, II, 332, VI. 203, 290, 307, 308, 320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/260-261.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/261.
[151] Nesâî, mesacid 24; Müslim, tedailüssahâbe 151; Ahmed V, 222; Buharî, edeb 91.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/262.
[152] Buharî, edeb 91; Müslim, fedailüssahâbe 151; Nesâî, mesacid 24; Ahmed b. Hanbel, V, 222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/262.
[153] Buharî, edeb 92; Müslim, Fedailüssahabe 153.
[154] Sünen-i Ebû Dâvud, hadis nu. 5015; Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, II,326-327. Birinci baskı.
[155] Buharî, sala 68, bed'ül-halk 6; Müslim, fedailüssahâbe 151-152, 157; Nesâî mesacid 24; Ahmed b. Hanbel, V, 222.
[156] Şuarâ (26), 224.
[157] Ebu Davud, hadis nu. 5009.
[158] A. Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, II, 327-328.
[159] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 387-388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/262-264.
[160] Tirmizî, edeb 70.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/264.
[162] M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, 814.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/264-265.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/265.
[165] Şuara(26), 224.
[166] Şuara (26),227.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/265.
[168] Bekir Karlığa, Hadislerle Kur'an-i Kerim Tefsiri İbn Kesir, XI, 6115.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/265-266.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/266.
[170] Buharı, tabir 2, 4, 10, 26; Müslim, rü'ya 6-9;Tirmizî, rü'ya 1-2, 6, 10; İbn Mâce, rü'ya 1,3, 6, 9; Darimi, rü'ya 2; Muvatta, rü'ya 1, 3;Ahmed b. Hanbel, II, 18, 50, 219, 232, 233, 269,314,342,369,438,495,507, IV, 10-13 V, 316, 319.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/266.
[171] Saffat (37), 102.
[172] A. Davudoğlu, Sahih- Müslim Terceme ve Şerhi, X, 23.
[173] İbn el-Esir, en-Nihâye, I, 265-266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/266-269.
[174] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi, X. 40.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/269.
[176] Buharı, tabir 26, Müslim rü'ya 6; Tirmizî, rü'ya, 1, 7, 10, İbn Mâce, rü'ya 3, 9, Darimî, rü'ya 6-7; Ahmed II, 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/269-270.
[177] Yasin (36), 8.
[178] Gâfir (40),71.
[179] Sahih-i Müslim Tercenıe ve Şerhi, X, 24.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/270-273.
[181] Tirmizî rü'ya 6; İbn Mâce, rü'ya 6; Darimî, rü'ya 11; Ahmed b. Hanbel IV, 10-13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/273.
[182] H. Hatipoğlu, ibn Mâce Terceme ve Şerhi, X, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/273-274.
[183] Buharı, tabir 3-4, 10, 14, bedu'1-halk 11, tıbb 39; Müslim, rüya i; İbn Mâce, rüya 4; Darimî rü'ya 5; Muvatta, rü'ya 4; Ahmed, V, 296, 300, 305, 310.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/274.
[184] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 17.
[185] Sünen-i Ebu Davud hadis no. 5022; İbn Mâce, rüya 4; Buharı, tıbb 39.
[186] Ebû Davud, hadis nu, 5022.
[187] İbn Mâce, abirü rü'ya 4.
[188] Ebu Davud, hadis nu. 5020.
[189] Ebu Davud, hadis nu. 5021.
[190] Buhârî, ta'bir 3.
[191] Buharî,ta'bir 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/274-275.
[192] Buharî, ta'bir 4, 14, bedii'1-halk II buyu I ,5; İbn Mace Rü'ya 4; Darimî, rü'ya 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276.
[194] Buharî, ilim 38, edeb 109, ta'bir 10; Müslim, rü'ya 10-11; Tirmizi, rü'ya 4,7; İbn Mâce, rü'ya 2; Darimî rü'ya 4; Ahmed b. Hanbel, I. 375, 400, 440, II, 232, 41 I, 442, 463, III, 269, 530.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276.
[195] İbn Hacer, Fethü'l Bari, XVI, 39-40.
[196] Zürkanî, Şerhü'l-Mevahibi'l-Ledünniyve, V, 293.
[197] Şar'anî, el-Uhûd'ul-Kübra, 16.
[198] Şarânî, Levâkihu'l-Envâri'l-kudsiyye, s.284.
[199] A. S. Furat, Dalaletten Hidayete (el-Munkızu... tercemesi) 75 Şamil Yayınevi.
[200] Zürkani, ŞerhuM-Mevâ'hibi'I-Ledunniyye, V, 293.
[201] Bezlü'l-Mechud, XIX. 260.

[202] Mevahib-i Ledünniyye, Sadeleştiren H. Rahmi Yananlı, I, 731-732.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276-279.
[203] Buharî, tabir 45; Tirmizî, libas 19, rü'ya 8; İbn Mâce, rü'ya 8; Darimî. rikak 3; Ahmed b. Hanbel, I, 246, 359, II, 504.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/279-280.
[204] İbn Esîr, en-Nihâye, I, 443.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/280-281.
[206] Müslim, rü'ya 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/281.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/281.
[208] Müslim, zühd 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/282.
[209] Müslim, zühd 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/282.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/282-283.
[211] Buharı, edeb 125, 128; Tirmizî, edeb 7; Ahmed b. Hanbel, II, 265, 428, 517.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/283.
[212] Aynî. Umdetü'1-Kârî, XXII, 227.
[213] Bknz. 5026 numaralı hadis-i şerif.
[214] Aynî, a.g.e., XXII, 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/283-284.
[215] Tirmizî,edeb 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/285.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/285.
[217] Buhârî cenaiz 2; Müslim, selam 4; Tirmizî, edeb I; Nesâî, cenaiz53; İbn Mâce, cenaiz 1; Darimî, istizan 5; Ahmed b. Hanbel, I, 89, II, 68, 332, 388, 412, 540, V. 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/285-286.
[218] Müslim; selâm 5.
[219] Tuhfetu'l-Ahvezî. VIII, 4.
[220] en-Nihaye, II, 499-500.
[221] Buharî, edeb 126; Tirmizî, edeb 3; İbn Mâce, edeb 20; Ahmed b. Hanbel, I, 120. 122, II, 353, V, 419, 422, VI, 8; Ebû Dâvud, 5033 no'lu hadis.
[222] F. Yavuz, Ahlâk Hadisleri, (Buharı, el-Edebu'1-Müfret, tercemesi), II, 295-296; Heytemî, Mecmeuzzevaid, VIII, 57; Ebû Dâvud 5031 numaralı hadis-i şerif.
[223] Müslim, selam 5.
[224] Kahtan Abdurrahman ed-Durî, Safvetü'l-Ahkâm min Neyli'l-Evtar ve Sübül'is Selam, 232-233.
[225] Buharî, edeb 125; Müslim, selam 5; Ebû Dâvud, sala 167.
[226] İbn Hacer el-Askalanî. Fethü'l-Barî, XIII. 226, Mısır 1959.
[227] Buharı edeb 125. 128; Tirmizî, edeb 7; Ahmed b. Hanbel, II, 265. 428, 517.
[228] İbn Kayyım el-Cevzî, Zadü'l-Meâd, II, 29-30, Mısır 1972.
[229] Mübârekfûri, Tuhfetü'l-Ahvezi, VIII, 6-7.
[230] A. Davudoğlu, Selamet Yolları, IV, 316.
[231] Heytemî, Mecmeuzzevâid, VIII. 57; Eddûrî Kahtan Abdurrahman, Safvetü'l-Ahkâın inin Neyli'I Evtar ve Sübüli's Selam 234.
[232] Buhari, nikah 7i; Müslim, nikah 96-98; Ebu Davud, et'ime 1; İbn Mace, nikah 25; Darimî, nikah 23; Muvatta. nikah 49; Ahmed b. Hanbel. II, 20. 22. 37.
[233] Buharı, nikah 72, Müslim, nikah 107, 110;; Ebu Dâvud. et'ime I; Darimî, et'ime 28; Muvatta, nikah 50; Ahmed b. Hanbel, 11-61.
[234] Meysılı. el-lhtiyar, IV, 176.
[235] ed-Düri Kahtan. Abdurrahman, a.g.e., 232.
[236] A. Davudoğlu, Selâmet Yolları, IV, 315.
[237] İbn Mâce, cenaiz I.
[238] Eddürî Kahtan, Safevetü'l-Ahkâm, 235.
[239] Aynı yer.
[240] Tirmizî, edeb 35.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/286-291.
[242] Tirmizî edeb, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/291-292.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/292-293.
[244] A. Davudoğlu, Selamet Yolları, IV, 317-318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/293.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/293.
[246] Buhârî, edeb 126; Tirmizî, edeb 3; İbn Mâce, edeb 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/294.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/294.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/294-295.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/295.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/295.
[251] Müslim, zühd 55: Tirmizî, edeb 5; İbn Mace, edeb 20, Darimî, istizan 32; Ahmed b. Hanbel IV, 46, 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/296.
[252] İbn Nüceym, Bahru'r-Râik II, 135; İbn Abidin, Reddü'l-Muhar, I, 522 Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/296.
[253] Buharı, edeb 126; Tirmizî, edeb 3.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/296-297.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/297.
[256] Buharı, edeb 123. 127; Müslim, zühd 53; Tirmizî, edeb 4; İbn Mâce, edeb 20; Darimî istizan 31; Ahmed b. Hanbel, III, 100, 117, 176.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/297-298.
[258] ed-Durî Kahtan, a.g.e., 233.
[259] Müslim, Zühd 53, 54.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/298-299.
[261] Tirmizî edeb 21; İbn Mace, mesâcid 6, edeb 27; Ahmed b. Hanbel, II. 287, 304, III, 430, IV, 426, 427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/300-301.
[262] Buharı, sahi 58, mevakit 41, menakıb 25; Tirmizî, tefsir 2/34.
[263] Ebû Davud, buyu 36; İbn Mace, tîcare 8.
[264] Müslim, İmare 147: Tirmizi. tefsir 2/34.
[265] Buhari, rikak 17; Tirmizî, kıyame 36.
[266] Buhari, sala 58.
[267] İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi, Dergah Yayınları I, 251-252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/301-302.
[268] Tirmizî, sala 122; İbn Mace, mesâcid 6; Ahmed b. Hanbel, II, 12.
[269] Tirmizî, sala 122; İbn Mâce, mesâcid 6.
[270] Buhârî, sala 58; Müslim, fedailüssahabe 38.

[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/303.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/304.
[273] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 2664.
[274] M. Ali İbn et Tehânevi, Keşşafü İstilahati'I-Fünun, 11,516.
[275] A'raf (7), 172.
[276] Yazır M. Hamdi, a.g.e., IV, 2465.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/304-305.
[278] İbn Mâce. dua 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/305.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/305-306.
[280] Buhârî, Dea'vât 10; Müslim, Hayz 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/306.
[281] Nevevî, Şerhü Müslim, III. 215.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/306.
[283] Bu babın Concordance'da numarası yoktur.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/307.
[285] el Münâvî, Feyzü'l-Kadir, V, 172.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/307.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/308.
[287] Al-i İmran (3), 190-191.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/308.
[289] Buharî, vudü75, de'va. 7,9 tevhid 34, Müslim, zikr 56-57;Tirmizi, deavat 16, 32, 116; İbn Mâce, dua 15; Darimî, istizan 5 i; Ahmed b. Hanbel, IV, 285,290, 292, 296, 299, 300, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/308-309.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/309-310.
[291] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, XI, 48-49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/310.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/310-311.
[293] Müslim, zikr 56-57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/311.
[294] Buhârî, Dea'vât 7, 16; îbn Mâce, dua İ6; Tirmizî, dea'vat, 28; Darimî, istizan 53; Ahmed b. Hanbel, IV, 294, 302, V, 154, 385, 387, 397, 399, 407.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/311.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/311.
[296] Buhârî, tevhid 13, dea'vât 12 Tirmizî, dea'val, 20; İbn Mâce, dua 15; Darimî, istizan 51; Ahmed b. Hanbel, II, 246, 283, 295, 422, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/312.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/312.
[298] Müslim, zikr 60; Tirmizî, dua 19; 67; İbn Mâce, dua 15; Ahmed b. Hanbel. 11-281, 404, 536.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/313.
[299] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, XI, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/313.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/314.
[301] Müslim, zikr 65; Tirmizî daavat 16;Ahmed b. Hanbel, II, 17,111, 153, 167,253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/314.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/314-315.
[303] Aliyyü'I Karî, Miftahü'l-Mefatih, III, 97.
[304] Tur (52) 21.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/315-316.
[306] Tirmizî, Daavât 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/316.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/316.
[308] Buhârî, tıbb fedailü'l-Kur'an 14, Tıbb 39; Da'vât 11; Tirmizî Dua 21; İbn Mâce, dua 15: Ahmed b.Hanbel.Vl-l 16, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/316-317.
[309] Aynî, Umdetü'l Kari, XX,35; Şerkavi, Fethü'l Mübdî, IV.120.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/317.
[311] Tirmizî, sevâbü'l Kur'an.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/317-318.
[312] Aliyyü'I Kârı, Mirkatü'I-Mefâtih, II, 598.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/318.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/318-319.
[314] Aliyyü'l Kâri, a.g.e., 111,110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/319.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/319-320.
[316] el Münâvî. Feyzü'l-Kadir, VI, 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/320.
[317] Buhârî, teheccüd 21; Tirmizî, daavat 26; İbn Mâce, dua 16: Darimî istizan 53; Ahmed h. Hanbe.1, V, 313.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/320-321.
[318] el Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX,360.
[319] Allan, el-Fütûhatü'r-Rabbaniyye, III, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/321.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/321-322.
[321] Muvatta, Kur'ân 43; Allan, el-Futuhatü'r-Rabbaniyye, 111,176.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/322.
[322] Buharî, nefakat 6, fedailüsaahabe 9, daavât 11; Müslim, zikr 80-81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/322-323.
[323] Buharî, nakafat 6, fedailülashâb 9, Daavât 11; Müslim, zikr 80-81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/323-325.
[324] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XIII, 372, Mısır 1959.
[325] Nûr (24), 27.
[326] M. Zeki Duman, Kur'an-i Kerim'de Adab-ı Muaşeret, Görgü Kuralları, 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/325-326.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/326.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/326.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/326-327.
[330] Ahmed ibn Hanbel. I, 147, II, 160-161, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/327-328.
[331] En'âm (6). 160.

[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/328.
[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/328.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/328-329.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/329.
[336] Tirmizi, Daavat 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/329-330.
[337] el-Futûhatü'r-Rabbaniyye, III, 74.
[338] a.g.e.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/330.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/330.
[340] Tirmizî, Deavât 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/330-331.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/331.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/331-332.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/332.
[344] Buharı, Daavat 2, 15; Tirmizî, Daavât 15; Nesaî, istiâze 57; İbn Mâce, dua 14; Ahmed b. Hanbel IV. 122, 125, V. 356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/332-333.
[345] Nuh (71), 9-12.
[346] Ali İmran (3), 135.
[347] K. Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, XII, 364-365. Birinci baskı ist.
[348] A'raf(7), 172.
[349] Buharî, cenaiz 1, istikraz 3, bedu'l-haik 6, rikak 13-14, istizan 30, tevhid 33; Müslim, iman 150-151, 153, zekat 32-33; Tirmizî iman 18; Nesâî, eihad 18, İbn Mâce, zühd 37; Ahmed b. Hanbel, II, 426, IV, 345, 346, V, 152, 159, 161-162, 240-241, 416, 419, 423.
[350] Aynî, Umdetül Kâri, XXII, 278.
[351] Buharî Daavât 3.
[352] İbn Mâce, edeb 57.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/333-335.
[354] Müslim, zikr 74-75; Tirmizi, Daavât 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/336-337.
[355] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceıne ve Şerhi XI, 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/337.
[356] Tirmizî, Daavât 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/337-338.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/338.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/338-339.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/339.
[360] Nesâî, istiaze 60; İbn Mâce, dua 14; Ahmed b. Hanbel, II, 25, III, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/339-340.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/340.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/341.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/341-342.
[364] Rûm (30), 17-18.
[365] Rûm (30), 19.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/342.
[367] Ahmed b. Hanbel, 111,439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/342-343.
[368] İbn Mâce, dua 14; Nesâî Amelu'l-yevmi ve'n-Nehâr, s.149, hadis nr. 27.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/343-344.
[370] Aliyyül Kâri, Mirkatü'I-Mefatih, 111,102.
[371] M. Zihnî. Ni'met-i İslâm, s. 159 Sönmez Neşriyat.
[372] Aliyyü'l Kâri. Mirkât, III. 103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/344.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/344-345.
[374] Aliyyü'l Kâri. Mirkatü'l-Mefâtîh, 111,104.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/345.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/345-346.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/346-347.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/347-348.
[379] Buhârî liân 17, i'tisam 2X; Müslim, iman 34-36; Tirmizî, İman I, Teftir Sure 77; Nesaî.cihad I, tahrim I; İbn Maca fiten 1; Ahmed b. Hanbel III, 19,36.48. II,314.377.423.439.475, 482,502.528,111. 295, 300, 332, 394. V, 246.
[380] Mâide (5), 32
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/348-350.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/350.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/350.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/351.
[385] Nesaî, İstiâze 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/351.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/351-352.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/352.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/352-353.
[389] el-Azimâbadî. Avnü'l-Mabûd, XIII, 428.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/353-354.
[391] Nesâî, istiâze 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/354-355.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/355.
[393] Müslim, zikr 68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/355.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/355-356.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/356-357.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/357.
[397] Tirmizi, Daavât 12; İbn Mâce, Duâ; II; Ahmed b. Hanbel, I, 62, 66, 72.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/357-358.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/358.
[399] Allan, el-Fühuhatürrabbaniyye, III, 100, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/358-359.

[400] Nesaî. Amelu'l-Yevmi Ve'1-Leyle 146, hadis nu. 22; Ahnıed b. Hanbel, V, 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/359-360.
[401] Suyûtî, el-Leaü el-Masnûa. II. 324. 25, Lisan, XVII. 79, Tâcu'u-Arus, IX, 238.
[402] Tacü'l-Arus. III, 387.
[403] İbn Kuteybe, Hadis Mudaası, (Çeviren: M. Hayri Kırbasoğlu), 223.
[404] Aynı eser, s. 225.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/360-361.
[406] Buharı, daeva 65; Muslin, zikir 28-29; Tirmizî daevât 59; İbn Mace. edeb 56: Muvalla, Kur'ân 21; Ahmet b. Hanbel, II, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/361.
[407] A. Davudoglu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, XI, 30; Nevevî, Şerhü Müslim, XVII, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/361.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/362.
[409] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/362.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/362-363.
[411] Tirmizi, Daevât 28; İbn Mace, Daevât 28; Nesaî, istiâze 30, 65; Ahmed b. Hanbel. II, 306, 318,322.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/363.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/363-364.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/364.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/364-365.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/365.
[416] İsra (17), 80.
[417] Aliyyü'l-Kârî, Mirkatü'İ Meatih III, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/365-366.
[418] îbn Mâce, edeb 29; Ahmed b. Hanbel, II, 26K, 408, 518; Nesaî, Amelü'l Yevmi ve'l-Leyleti, 519 hadis, nu. 929.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/366.
[419] Yusuf (12), 87.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/366-367.
[421] Buharı, tefsir XI. VI. 2: Müslim, isiiska 15-16; Ahmed h. Hanhcl, VI. 66; Tıırmizi. Tefsir XI-VI, 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/367-368.
[422] Enfal (8), 33
[423] A. payudoğlıı. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, V. 56-57.
[424] Ahkaf (46), 24.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/368-369.
[426] Buharı, istiska 23; Nesaî, İstiska 15; İbn Mâce, dua 21; Ahmed b. Hanbel. VI, 41. 90. 119, 129, 138, 166, 190,223.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/369.
[427] Kamer (54), 19-20.
[428] Zâriyât (5), 41-42.
[429] Hıcr (15), 22.
[430] Rum (30), 46.
[431] Abdulhalik Duran, el Ezkâr Tercemesi, 220-211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/369-370.
[432] Müslim, istiska 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/370-371.
[433] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, V, 53-54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/371.
[434] Ahmed b. Hanbel. V. 193. 195, Ne.saî, amelü'l-Yevmi ve'I-Levltiti, 525. hadis nu. 945-946.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/371-372.
[435] el-Münâvi. Feyzü'l-Kadir, VI, 399.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/372.
[437] Buharı. bedü''l-Halk 15p Müslim, zikr 82; Tirmizî. Daavat 56: Ahmed b. Hanbel, II, 306, 321, 364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/372-373.
[438] K. Miras. Tecrid-i Sarih Terecine ve Şerhi, IX. 76-77 birinci baskı.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/373.
[440] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/374.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/374.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/374-375.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/375.
[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/376.
[446] İbn Hacer, el Askalanî. el-Metalihü'l Âliyye, II-289; d-Heysemî. Mecmeıızzevaid, IV, 59; el Münâvi, Feyzül-Kadir, VI. 238.
[447] Aynı yerler.
[448] Azimâbadî, Avnü'l-Mabûd, XIV. 9; el Mübarekfuri. Tuhfetu'l-Ahvazi, V. 107.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/376-377.
[450] Müslim. Uilıare 101; Ahmed b. Hanbel. VI, 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/377.
[451] İbn Kesir. en-Nihaye, 1. 541: İbn Hacer. Fethu'l-Bârî, XII. 4. Mısır 1959.
[452] Heybemi. Mecmeuzzevaid, IX, 175; el-Mülteki. Kenzu'l-Ummal, XVI, 284.
[453] İ. Canan (Doç. Dr.), Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 81.
[454] Abdullah Nasırı Ulvân, İslanıda Aile Eğitimi, (Çeviren: C. Yıldırım), I, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/377-378.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/378.
[456] İsrâ (17) 64.
[457] İbn Esir, en-Nihâye, III, 349.
[458] Avnü'l-Mabud, XIV, II.
[459] Naim Erdoğan, Tam Şia'atü'l-lslâm, 841.
[460] Ibn Mace. nikah 27.
[461] Tirmizî. Tesirül Kur'an 2991.
[462] el-Münâvî, Feyzü'l-Kadir, V, 307; Aynî, Uındetü'l-Kari, II. 266.
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/378-380.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/381.
[465] Ebû Davud, zekât 38; Ne.saî, zekat 72; Ahmed b. Hanbel, II, 68, 96, 99, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/381-382.
[466] A. Davudoğlu, Selamet Yolları, IV, 357-358.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/382-383.
[468] Yunus (10), 94.

[469] Hadid (57)3.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/383.
[471] Bakara (2). 286.
[472] Müslim iman 201;Buharî iman 15, talak 11; Ebu Davud, talak 15.
[473] Müslim, iman 136: Buharî, bcd'u'l-halk 11.
[474] Müslim, iman 134 (214).
[475] Müslim, iman 134 (212).
[476] İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan, IV. 80.
[477] Mektubat, Onbirinci mekfub s. 36.
[478] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/384-386.
[479] Müslim, iman 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/386.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/386-387.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/387.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/387.
[483] Buharî, megazi 56. feraiz 29; Müslim, iman 114-115; İbn Mace, hudud 36; Darimî, siyer 82; Buyü 62, feraiz 2; Ahmed b. Hanbel, I, l69, 174, 170, V. 38, 46.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/388-389.
[485] Ahzâb(33), 5.
[486] İbn Hacer el-Askalanî, Fethü'I-Bâri, XV, 57, Mısır 1959.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/389-391.
[488] Müslim. Itk 18-19; Tırmizî, Vesaya5; Darimî, siyer 83; Ahmed b. Hanbel, IV, 238, V, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/391.
[489] Müslim, Itk 18-20; Tirmizî, Vesaya 5; Darimî, siyer 83: Ahmed b. Hanbel, IV,187, 238, V, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/391-392.
[490] Davudoğlu, Sahih-i Müslim, VII, 580.
[491] H. Hadipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, VII, 248.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/392.
[492] Tirmizî. menakıb 74; Ahmed b. Hanbel, II, 361, 524.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/392-393.
[493] el Hucurat (49), 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/393-394.
[494] Ebû Davud, edeb 5121; Müslim, imare 57; Ahmed İbn Hanbel, II, 488; İbn Mâce, iten 3948; Abdurrezzak, el-Musannef 20707.
[495] İbn Mâce, iten 3949; İbn Hanbel, IV, 117, 160; Ebû Davud, edeb 5119.
[496] İslamî Bilgiler Ansiklopedisi, I, 243, Asabiyye md., Dergah yayınları.
[497] Hak Dini Kur'an Dili, I, 484.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/394-396.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/396.
[499] Mirkatü'l-Mefâtîh, IV, 661.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/396-397.
[501] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/397.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/397.
[503] İbn Mâce, fiten 7;Ahmed b. Hanbel, IV. 107, 160.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/397-398.
[504] Mâide (5), 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/398.
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/398.
[506] Şuara(26), 214.
[507] Eşref Edip, Asr-ı Saadet, IV, 317, Şamil Yayınevi Neşri.
[508] Buharı, mezâlim 4, ikrah 7, Müslim, birr 62; Tirmizî, fiten 68; Darirni, rikak 40; Ahmed b. Hanbel, 111,99, 201,324.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/398-399.
[510] Müslim, imare 57; Nesaî tahrim 28; İbn Mace, fiten 7; Ahmed b. Hanbel, II, 306, 488.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/399-400.
[511] A. Davudoğlu, Suhih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/400.
[512] Buharî, feraiz 24; Tirmizi, mcnakıb 65; Nesaî zekat 96; Darimi siyer. 81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/400.
[513] el Munavî. Abdurrauf. Fevzıı'l Kadir, I, 87-88.
[514] el Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, X, 402.
[515] Buharı, feraiz 24; Tirmizî, menâkıb 65; Nesaî, zekat 96; Dârimi, diyet 81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/400-401.
[516] İbn Mâce, hadis no: 2784.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/401.
[517] Buharı, eraiz 24.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/401-402.
[519] Tirmizî, zühd 54; Ahmed b. Hanbel, IV, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/402.
[520] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/403.
[521] Tirmizî, zühd 54.
[522] Buharı, edailü aşna bin nebi yy 6, edeb 95-96, akkanı 10; birr 161-164; Tirmizi, Zühd 50; Ahmed b. Hanbel, III, 104, 110, 165, 167-168, 172-173, 178, 192,200,202,207-208,213, 226, 228, 255, 276, 283, 288.
[523] Ebû Davud, 5127 nolu hadis; Tirmizî, zühd 50.
[524] Müslim, birr 37.
[525] Tirmizi, zühd 53.
[526] Buhari,iman 9, 14, ikrah I, edeb 42; Müslim,, iman 67; Ebû Davud, zekat 5; Nesai, iman 2-4, İbn Mace. iten 23; Ahmed b. Hanbel, II, 103, 114, 172, 174, 230, 248, 275 288.
[527] Buharî. ezan 36, zekât 16. rikak 24, hudud 19; Müslim, zekât 9l;Tirmizî, Zühd 53; Nesai kudât 2; Muvatta, şea'r 4; Ahmed b. Hanbel, II, 439.
[528] Ebû Davud, edeb 131.
[529] Muvatta, şear 16; Ahmed b. Hanbel, V, 229, 233, 237, 239, 328.
[530] Müslim, birr 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/403-406.
[531] Buhârî, edeb 95-96. ahkâm 10, edailüssahabe 6; Müslim birr 161-161-164, Tirmizî, zühd 50;Darimî, rikak 71; Ahmed b. Hanbel, III, 104, 110, 165, 167-168, 172-173. 178, 192, 197, 200, 202-203, 207-208, 226-228, 255, 276, 283, 288, V, 154, 166.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/406-407.
[532] Buharı, edeb 96; Müslim, birr 165; Tirmizî, zühd 50; daavat 98; Darimî, rikak 71; Ahmed b. Hanbel, 1,392, III, 104, 110, 159, 165, 167-168, 172-173, 178, 102^ 198,200,202,207-108, 2İ3, 222, 226-228, 336, 394, IV, 107, 239-241, 392, 395, 398, 405.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/407.

[533] Davudoğlu Ahmed. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 610-611.
[534] Münâvî, Feyzü'l-Kadir, VI, 265-266.
[535] Furkan (25), 27-29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/407-408.
[536] Tirmizî, zühd 39, edeb 57; İbn Mâce. edeb 37; Darimî, siyer 13; Ahmed b. Hanbel, V, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/408.
[537] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/408-409.
[538] Müslim, imare 133; Tirmizî, ilim 14; Ahmed b. Hanbel, IV, 120, V, 274, 357.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/409.
[539] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/409-410.
[540] Ahmed b. Hanbel, V, 194, VI, 450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/410.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/410.
[542] Buhârî, zekât 21; edeb 36-37, tevhid 31; Müslim, birr 145; Tirmizî, ilim 14,65; Ahmed b. Hanbel, IV, 400, 403, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/411.
[543] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 593.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/411.
[544] Nesaî, zekat 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/411.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.
[549] Ebû Davud, 5136 nolu hadis; M. Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 219.
[550] Neml (27), 30.
[551] El Askalanî, İbn Hacer, Fethü'l Bârî, I, 455, Mısır 1959.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412-413.
[553] Buharî, bedü'1-vahy 6, cihad 102, tesir süre 3/4; Müslim, cihad 73; Ahmed b. Hanbel. I, 263, VI, 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/413-414.
[554] Nisa (4), 36.
[555] Buharî, edeb 35.
[556] Taha (20), 47.
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/414-415.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/415.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/415.
[560] Mütercim Asım, Kamus, II, 152.
[561] Muhammed er-Razi, es-Sihah, 38.
[562] Müslim, birr 14.
[563] Duman Dr. M. Zeki. Kur'an-ı Kerim'de Adabı Muaşeret, 174.
[564] Buhârî, el-Edebu'1-Müfred Tercemesi, A. Fikri Yavuz, 1, 15.
[565] Duman, M. Zeki, a.g.e.s. 175.
[566] İsra (17), 23-24.
[567] Kurtubî, el-Cami, X, 209.
[568] Buharı, istizan 35.
[569] Duman M-Zeki. a.g.e.s 170-171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/416-417.
[570] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 586.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/418.
[571] Ebu Davud. talak 10; Tirmizî talak 36; İbn Mâce, talak 36; Ahmed b. Hanbel, IV, 33, 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/418-419.
[572] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/419-420.
[573] İbn Mâce, talak 36.
[574] H. Hadiboğlu, Sünen-i İbn Mâce Terecine ve Şerhi, VI, 24-26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/420-421.
[575] Tirmizî, birr 1, İbn Mâce, edeb 1; Ahmed b. Hanbel, V, 3, 5.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/421-422.
[577] Buharî, edeb 3.
[578] a.g.e.
[579] İsrâ (16), 23.
[580] Kurtubî, el-Câmi, X, 209.
[581] Lukman (31), 14.
[582] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/422-423.
[583] Müslim, birr 1; İbn Mâce, edeb 1; Ahmed b. Hanbel, V, 3, 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/423.
[584] Müslim, birr I.
[585] Ra'd (13),21.
[586] Buharı, edeb 10, bed'ül-Vahy 6; Müslim, cihad 73; Ahmed b. Hanbel, 1,81, 202.
[587] Müslim, birr 16.
[588] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 496.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/424-425.
[589] Buharî, edeb 4; Müslim, iman 146; Tirmizî, birr 4; Ahmed b. Hanbel II, 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/425.
[590] En'âm (6), 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/425-426.
[591] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, I, 380.
[592] M. Ebu Zehra, İslam Hukuku Metodolojisi, (Çeviren: A. Şener), 278.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/426.
[593] İbn Mâce, edeb 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/426-427.
[594] İbrahim (14), 41.
[595] Cemel, Şerhü'I Cemel, III, 405.
[596] el Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IV, 315.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/427-428.
[598] Müslim, birr 11-13; Tirmizî, birr 5; Ahmed b. Hanbel, II, 88, 91, 97.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/428.
[599] A, Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 493.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/428.
[600] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/429.
[601] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/429.
[602] A. Davudoğlu, İbn Âbidin Tercemesi, IV, 464.
[603] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/429-430.
[604] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/430-431.
[605] Tekvir (8l).8-9.
[606] Bekir Karlığa,, Çetiner Bedreddin, Hadislerle Kur'an-i Kerim Tefsiri, XV, 8326.
[607] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/431-432.
[608] Tirmizî, birr 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/432.
[609] Buharı, zekat 10; Müslim, birr 147; Tirmizî, birr 13; Ahmed b. Hanbel, IV, 33, 88, 166, 243.
[610] İbn Mâce, edeb 6, hadis nu. 3578.
[611] İbn Mace. edeb 6, hadis nu. 3679.
[612] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/432-433.
[613] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/433.
[614] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/433-434.
[615] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/434.
[616] Münzirî, et-Tergib ve't-Terhib, III, 249.
[617] a.g.e III, 300.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/434-435.
[618] Buhari, takık 25, edeb 24; Müslim, zühd 42; Tirmizî, biır 14; Muvatta, şea'î 5; Ahmed b. Hanbel, II, 375, V, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/435-436.
[619] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/436.
[620] Buharı, edeb 28, Müslim bin. 140- 141; Tirmizî, birr 28; İbn Mace. edeb 4; Ahmed b. Hanbel, 11,85, 160, 259, 305, 445,458, 514. V, 32, 365. VI, 52.91, 125, 187,238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/436.
[621] Heytemî, Mecmeuzzevaid, VlIİ, 168; el Münziri, et-Tergib, XIII, 353.
[622] Aynî, Umdetü'1-Kari, XXII, 108.
[623] A Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 591-592.
[624] İbn Hacer d-Askalanî, Fethul Bari, XIII, 5X Kahire 1959; Heytemî, Mecmeuzzevaid, VIII, 165.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/437.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/437-438.
[626] Mümtehine (60), 8.
[627] Heytemî. Mecmeuzzevâid, VIII, 165.
[628] Prof. Dr. M. Ali Haşimî, Kur'an ve Sünnette Müslümanın Şahsiyeti, s. 112. Risale
[629] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/438-439.
[630] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/439-440.
[631] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/440.
[632] Buharı, edeb 31, 85, rikak 23; Müslim, lukata 14, iman 74-75, 77; Ebû Davud, el'ime 5; Tirmizi, bin; 43, kıyame 50: İbn Mace, edeb 5; Darimî, et'ime 11; Muvatta, sıfatüinnebiy 22; Ahmed b. Hanbel, II, 1/4,267,269,463, III. 76, IV, 31. V, 412, VI. 69, 384, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/440.
[633] Bk. Nisa (4), 36.
[634] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, I, 271-272.
[635] Müslim; iman 76.
[636] a.g.e. 74.
[637] Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, VII, 549-551. Birinci baskı.
[638] Es Serkavî, Fethu'l-Mübdi, III, 329.
[639] Tirmizî, zühd il; Ibn Mace fiten 12; Muvatta, hüsnü'l-huluk 3; Ahmed b. Hanbel, I, 201.
[640] Kaf (50), 18.
[641] Çöğenli M. Sa'di, Bayram Ali, Abidler Yolu, s. 107-108.
[642] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/441-442.
[643] Buharı, edeb 32, şüf a 3, hibe 16.
[644] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/442-443.
[645] Aynî, Umdetü'l, Kari, XXII, 108.
[646] Nisa (4), 35.
[647] Buharı, hiyel 14-15; Ahmed, VI, 390.
[648] Kurtubi, el Cami li âhkami'l-Kur'an, V, 184-185.
[649] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/443-444.
[650] İbn Mace, vesaya I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/444.
[651] Aclûnî. Keşfü'l-Hafâ, II. 31.
[652] Ahmed b. Hanbel.II. 340.
[653] Nesaî, işretü'n-nisa 1.
[654] Ebu Davud 4985 nolu hadis.
[655] Ankebût (29), 45.
[656] Ebu Davud, et'ime 50.
[657] Müslim, eymân 41.
[658] İbn Mace, edeb 10.
[659] Müslim, eymân 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/444-445.
[660] Buhari. iman 22, cdeb44; Müslim, eyman 38,40: Tirmizî, birr 29, tefsir 22/1; Ahmed b. Hanbel, V, 161, İbn Mace. edeb 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/446.
[661] Buharı, iman 22, edeb 44; Müslim, eyman 38, 40, Tirmizî, birr29. Ahmed b. Hanbel. V, 161, İbn Mace. edeb 10.
[662] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/446-447.
[663] Müslim, eyman 35; Tirmizi birr 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/447-448.
[664] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/448.
[665] Ahmed b. Hanbel; V, 168, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/448-449.
[666] Aynî, Umdetü'I-Kari, XXII, 208.
[667] a.g.e.
[668] A. Davudoğlu. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 265-266.
[669] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/449-450.

[670] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/450-451.
[671] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/451.
[672] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/451.
[673] Tirmizi, bîrr 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/451-452.
[674] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/452.
[675] Buharı, hudud 45; Müslim, eyman 37; Tirmizî, birr 30; Ahmed b. Hanbel, II, 431, 500.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/452-453.
[676] Bilmen, Ö. Nasuhi, Hukuk-ı İslamiyye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu, II, 10.
[677] Nur (24), 4.
[678] es-Sabûnî, Kur'an-i Kerim'in Ahkâm Tefsiri, (Çeviren: Mazhar Taşkesenlioğlu), II, 97.
[679] Bilmen, Ö.N.a.g.e., 111,231.
[680] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/453-454.
[681] Müslim, eyman 31-33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/454.
[682] Buharı, ıtk 20; Müslim, birr 112-116; Ebu Davud, hudud 38.
[683] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/454-455.
[684] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/455-456.
[685] Müslim, eyman 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/456-457.
[686] A Davudoğlu Sahih-î Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/457.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabelerin Değişik Sayıda Hadis Rivayet Etmesine Etki Eden Sebepler:

Sahabilerin değişik sayıda hadis rivayet etmiş olmalarının pek tabii olarak muhtelif sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepleri sıralamaya geçmeden önce şu noktanın öncelikle bilinmesi gerekmektedir. Sahabelerin sünnet bilgisi, rivayet ettikleri hadis sayısıyla ölçülemez. Çünkü hadis rivayeti konusuna etki eden bir çok sebep bulunmaktadır. Bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
1) Ashabın hepsi aynı anda müslüman olmamışlardır.
2) Hz. Peygamber'i bir iki kere görüp yurduna dönen bedevi müslümanlar olduğu gibi, O'ndan hemen hiç ayrılmayanlar da vardı.
3) Ashabın bir çoğu iş-güç sahibi idiler. İşlerinde çalışıyorlardı. Kimileri de karın tokluğuna Hz. Peygamber'in meclisinde bulunuyor, adeta yatılı okul öğrencileri gibi bütün vakitlerini Mescidde geçiriyorlardı.
4) Kimileri hadisleri yazıyor, kimileri ise ezberlemekle yetiniyordu.
5) Bazı sahabiler hakkında Hz. Peygamber ilim-irfan sahibi olması için dua etmişti.
6) Sahabelerin vefat tarihleri de farklıydı. Kimileri daha Hz. Peygamber hayattayken vefat etmiş kimisi Hz. Peygamberden hemen sonraki yıllarda, kimileri de uzun yıllar sonra vefat etmişlerdi.
7) Hz. Peygamberden sonra sahabeler değişik ülkelere dağılmışlardı. Bazıları da Mekke-Medine gibi İslam'ın merkezlerinde kalmışlardı.
8) Herkesin ilim öğrenmek ve öğretmekteki kabiliyeti aynı değildir. Bu da rivayet sayısına tesir etmektedir.
9) Bazı sahabiler bildiklerini ancak ihtiyaç halinde ve ihtiyacı karşılayacak miktarda söylemekle yetinirlerdi.
10) Ayrıca her sahabinin rivayet ettiği her hadisin, hadis kitaplarına intikal ettiği de mutlak olarak söylenemez.
11) Kimileri de yönetimin çeşitli kademelerinde görev aldıkları için meşgaleleri gereği hadis rivayetine fazla vakit bulamamışlardır.
Bütün bu tabii sebepleri görmezden gelerek, büyük sahabelerin daha fazla hadis rivayet etmiş olmaları gerektiği varsayımından hareketle, genç sahabilerden bazılarının fazla hadis rivayet etmiş olmasını şüphe ve tereddütle karşılamak doğru değildir. Hele böyle bir oluşumu "hadis uydurduğu" şeklinde yorumlamaya hiç imkan yoktur.
Rivayet sayıları ne olursa olsun sahabiler derin bir sorumluluk duygusu, ilmi titizlik ve dini dikkat içinde olmuşlardır. O neslin özellikleri kavranmadan, bugünlerin anlayışıyla hüküm vermeye kalkışmak asla bilimsel bir davranış olamaz.
Ehli sünnetçe, sahabilerin hadis rivayetinde udul kabul edilerek tenkid dışı tutulmalarının gerekçeleri de budur. Unutma ve yanılma cinsinden önüne geçilmez insani haller dışında, sahabilerin sonraki nesillerde görüldüğü gibi yalancılık vs. cerh sebeplerinden uzak kaldıkları kesindir. Aslında şiiler, ehl-i beyte mensup olanları hadis rivayetinde adil kabul ederler. Diğerleri için böyle bir adalet vasfı düşünmezler.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 84-86.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünen'in Tertîbi:

Ebu Dâvud tertib yönüyle Buhârî'ye benzerlik arzeder. Öncelikle fikha ve dolayısıyla metne ehemmiyet verir. Bu sebeple, hadîsin fazla turuk'u varsa bir kısmını verir, her birinde vâki ihtilaf ve ziyâdelerini kaydeder. Onun esâs gâyesi, hadîslerde mevcut olan fikhî ahkâmı bildirmektir. Bu sebeple, bir babta zikredeceği hadîslerin, senedce en sahîh olanını önce kaydeder. Bâzı kereler muallel senedleri hiç kaydetmez. Mekke ehline hitâben yazdığını belirttiğimiz kıymetli Risâle'sinde eserinin tertib yönünü de aydınlatan şu teknik açıklamayı yapar:
"Siz, benden Sünen kitabındaki hadîsleri soruyor ve: "Bunlar, bu mevzuda bildiğin hadîslerin en sıhhatli olanları mı?" diyorsunuz. Biliniz ki, bir kısmı hâriç hepsi öyledir. Hâriç olanlar da iki vecihle gelmiştir. Bunlardan hangisi senedce âli ise, diğerine takdîm edilmiştir. Diğeri de hıfz yönüyle daha kuvvetli bir râvinin rivayetidir...
Bir babta çok hadîs bulunmasına rağmen bir veya iki tanesini yazdım. Zira hepsini yazmak kitabı uzatırdı. Böyle yapmakla (hacmi daraltıp) istifâdeyi kolaylaştırmayı düşündüm... Eğer bir babta hadîsin iki üç vechine yer vermiş isem, bu davranışım rivâyetlerdeki bâzı ziyâdelerden dolayıdır. İkinci rivâyette, birinciye nazaran ziyâde bir kelime bulunabilir. Bazan uzun bir hadîsi kısalttığım da olmuştur. Zira tamamını yazacak olsam onu dinleyen kimselerden bir kısmı, bundaki fikhî yönü anlamayacak ve bilemiyecekti. Buna meydan vermemek için kısalttım...
Sana benim kitabımda bulunmayan bir sünnet zikredilecek olursa bil ki o, vâhi (zayıf bir hadîstir. Aksi takdirde kitabımda bir başka tarîkle gelmiş olmalıdır. Zira ben, okuyucuya uzun kaçmasın diye bütün tarîkleri vermedim."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/230-231.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabelerin Değişik Sayıda Hadis Rivayet Etmesine Etki Eden Sebepler:

Sahabilerin değişik sayıda hadis rivayet etmiş olmalarının pek tabii olarak muhtelif sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepleri sıralamaya geçmeden önce şu noktanın öncelikle bilinmesi gerekmektedir. Sahabelerin sünnet bilgisi, rivayet ettikleri hadis sayısıyla ölçülemez. Çünkü hadis rivayeti konusuna etki eden bir çok sebep bulunmaktadır. Bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
1) Ashabın hepsi aynı anda müslüman olmamışlardır.
2) Hz. Peygamber'i bir iki kere görüp yurduna dönen bedevi müslümanlar olduğu gibi, O'ndan hemen hiç ayrılmayanlar da vardı.
3) Ashabın bir çoğu iş-güç sahibi idiler. İşlerinde çalışıyorlardı. Kimileri de karın tokluğuna Hz. Peygamber'in meclisinde bulunuyor, adeta yatılı okul öğrencileri gibi bütün vakitlerini Mescidde geçiriyorlardı.
4) Kimileri hadisleri yazıyor, kimileri ise ezberlemekle yetiniyordu.
5) Bazı sahabiler hakkında Hz. Peygamber ilim-irfan sahibi olması için dua etmişti.
6) Sahabelerin vefat tarihleri de farklıydı. Kimileri daha Hz. Peygamber hayattayken vefat etmiş kimisi Hz. Peygamberden hemen sonraki yıllarda, kimileri de uzun yıllar sonra vefat etmişlerdi.
7) Hz. Peygamberden sonra sahabeler değişik ülkelere dağılmışlardı. Bazıları da Mekke-Medine gibi İslam'ın merkezlerinde kalmışlardı.
8) Herkesin ilim öğrenmek ve öğretmekteki kabiliyeti aynı değildir. Bu da rivayet sayısına tesir etmektedir.
9) Bazı sahabiler bildiklerini ancak ihtiyaç halinde ve ihtiyacı karşılayacak miktarda söylemekle yetinirlerdi.
10) Ayrıca her sahabinin rivayet ettiği her hadisin, hadis kitaplarına intikal ettiği de mutlak olarak söylenemez.
11) Kimileri de yönetimin çeşitli kademelerinde görev aldıkları için meşgaleleri gereği hadis rivayetine fazla vakit bulamamışlardır.
Bütün bu tabii sebepleri görmezden gelerek, büyük sahabelerin daha fazla hadis rivayet etmiş olmaları gerektiği varsayımından hareketle, genç sahabilerden bazılarının fazla hadis rivayet etmiş olmasını şüphe ve tereddütle karşılamak doğru değildir. Hele böyle bir oluşumu "hadis uydurduğu" şeklinde yorumlamaya hiç imkan yoktur.
Rivayet sayıları ne olursa olsun sahabiler derin bir sorumluluk duygusu, ilmi titizlik ve dini dikkat içinde olmuşlardır. O neslin özellikleri kavranmadan, bugünlerin anlayışıyla hüküm vermeye kalkışmak asla bilimsel bir davranış olamaz.
Ehli sünnetçe, sahabilerin hadis rivayetinde udul kabul edilerek tenkid dışı tutulmalarının gerekçeleri de budur. Unutma ve yanılma cinsinden önüne geçilmez insani haller dışında, sahabilerin sonraki nesillerde görüldüğü gibi yalancılık vs. cerh sebeplerinden uzak kaldıkları kesindir. Aslında şiiler, ehl-i beyte mensup olanları hadis rivayetinde adil kabul ederler. Diğerleri için böyle bir adalet vasfı düşünmezler.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 84-86.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31. İhramlının Giyebileceği Şeyler
32. İhramlı Bir Kimsenin Silah Taşıması Caiz Midir?
33. İhramlı Kadının Yüzünü Örtmesi
34. İhramlı Bir Kimsenin Gölgelenmesi
35. İhramlı'nın Kan Aldırması
36. İhramlı Kimsenin Sürme Çekmesi
37. İhramlı Kimse Yıkanabilir
38. İhramlının Evlenmesi
39. İhramlının Öldürmesi Caiz Olan Kara Hayvanları
40. İhramlı Av Eti Yiyebilir Mi?
41. İhramlının Çekirge Avlaması
42. Fidye
43. Hac Veya Umre Yolcusunun Engelle Karşılaşması (İhsâr)
44. Mekke'ye Girmek
45. Beyti Şerifi Görünce El Kaldırmak Caiz Midir?
46. Hacer-i Esvedi Öpmek
47. Ka'be'nin Rükünlerini Selamlamak
48. Vacib Olan Tavaf
49. Tavafta Iztıbâ' Yapmak
50. Remel Caiz Midir?
51. Tavafta Dua
52. İkindiden Sonra Tavaf
53. Hacc-ı Kıran Yapanın Tavafı
54. Mültezem
55. Safa İle Merve Arasında Yapılan Say
56. Peygamber'in (s.a.)'in Haccı
57. Arafat'ta Vakfe
58. Minâ'ya Hareket
59. (Minâ'dan) Arafat'a Hareket
60. Zevalden Sonra Nemire Mescidinden Vakfe İçin Arafat'a Gidiş
61. Arafat'ta Hutbe Okumak
62. Arafat'ta Vakfe Yapılacak Yer
63. Arafat'tan (Müzdelîfe'ye) Hareket
64. Müzdelife'de Namaz
65. Müzdilefe'den Dağılmakta Acele Etmek
66. Hacc-ı Ekber Günü
67. Haram Ayları
68. Arafat'ta Vakfeye Yetişemeyen Kimse
69. Mina'da Konaklama (Yerleri)
70. Mina'da Ne Zaman Hutbe Okunur?
71. (Resûlullah'ın Mina'da) Bayramın Birinci Günü Hutbe Okuduğunu Söyleyenlerin Delilleri)
72. (Kurban Bayramının Birinci Günü Minâ'da) Hutbe Ne Zaman Okunur?
73. İmamın Minâ Hutbesinde Bahsedeceği Konular

31. İhramlının Giyebileceği Şeyler

1823. ...İbn Ömer'den; demiştir ki: Bir adam Resûlullah (s.a.)'e; -İhramlı (bir kimse) elbiselerden hangilerini (giymeyi) terkeder? diye sordu. (Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemde);
"Gömlek, bornoz, don, sarık, alaçehre veya safran çiçeğiyle boyanmış elbise ve mest giyemez. Ancak (dikişsiz) ayakkabı bulamayan kimse müstesnadır. Kim (dikişsiz) ayakkabı bulamazsa mest giysin(Ama) onları topuklardan aşağı olacak şekilde kessin,"[1] buyurdu.[2]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'e bu soruyu soran zatın kim olduğu hak-kında kaynaklar bir bilgi vermiyor. Hadisin zahirinden sözü geçen zatın bu soruyu daha ihrama girmeden önce sorduğu anlaşılıyor. Nitekim İbn Ömer'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu ihtimali te'yid etmektedir: Adamın biri Resûhıllah (s.a.)'e. yüksek sesle:
"İhrama girdiğimiz zaman ne giyelim? diye sordu...[3] Beyhâkî'nin rivayet ettiği şu hadisten de bu sorunun Peygamber (s.a.)'in mescidinde sorulduğu anlaşılıyor: Adamın biri.şu yüksek makamda -yani mescidin giriş yerinde- Resûlullah (s.a.)'e hitaben;
"Ya Resûlullah, ihramlı kimse hangi elbiseleri giyebilir? dedi. (Resûlullah sallallahu aleyhi ve selem);
"Don giyemez" diye cevap,verdi.[4] Bu hadis-i şerifle İbn Abbâs'ın rivayet etmiş olduğu: Peygamber (s.a.) bize Arafat'ta bir hutbe irâd etti de: "Kim eteklik bulamazsa, don giyinsin" buyurdu.[5] anlamındaki hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu hâdisenin iki kere tekerrür etmiş olması mümkündür. İbn Hacer'in beyânına göre, İbn Ömer hadisinin soru soran bir zata cevap mâhiyetinde oluşu, İbn Abbâs hadisinin ise, herhangi bir soruya cevap vermek maksadı taşımaksızın bu mevzuyu açarak söze başlamış olması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.[6]
Metinde geçen, "İhramlı bir kimse elbiselerden hangilerini (giymeyi) terkeder?" cümlesi, değişik şekillerde rivayet edilmiştir. Ebû Davud'un bu rivayeti şâz bir rivayettir. Bu rivayetler içerisinde tercih edilen (mahfuz olan) rivayet Buhârî ile Beyhâkî'nin Mâlik vasıtasıyla Nâfi'den naklettikleri, "ihramlı bir kimse elbiselerden (hangisini) giyebilir?" diye başlayan rivayettir. Çünkü

bu rivayette ihtilâf yoktur.[7] Ulemânın beyanına göre, hadis-i.şerif Peygamber (s.a.)'in bedi ve veciz sözlerinden biridir. Çünkü kendisine hacca niyet eden bir kimsenin neler giyebileceği sorulmuş, cevaben "filân ve filân şeyleri giymeyiniz" buyurmuştur. Bu suretle cevaptan, hadisde zikri geçen şeylerin giyilemeyeceği, onlardan maada her şeyin giyilebileceği anlaşılmıştır.
Giyilmeyecek şeylerin tasrîh buyurulması evlâdır. Çünkü bunlar mahduttur. Giyilecek şeyler ise, çok olup teker teker sayılması zordur. Nevevî diyor ki: "Ulemâ bu hadiste geçen şeylerin ihram halinde giyilemeyeceğinde ittifak etmişlerdir. Resûlullah (s.a.) gömlek ve don ile onlara benzer dikişli ve bedeni sımsıkı saran herşeyin giyilemeyeceğine işaret buyurduğu gibi, kavuk ve bornoz ile dikişli veya dikişsiz başı örten her şeye hatta sargıya dahi dikkat çekmiştir. Sargıya ihtiyacı olan hacı, onu sarar, fakat fidye vermesi icab eder.
Mestlerle ayakları örten her şeyin ihram halinde giyilmesinin yasak olduğunu ifade buyurmuştur. Bütün bunlar erkeklere mahsustur. Kadına gelince: Dikişli veya dikişsiz her şeyle, -yüzünden maada- bütün bedenini örtmesi mubahtır. Fakat ne ile olursa olsun, yüzünü örtmesi haramdır. Ellerini eldivenle örtmesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şafiî'nin bu hususta iki kavli vardır. Esah olan kavline göre ihramlı bir kadının eldiven giymesi haramdır.
Resûlullah (s.a.) alaçehre ve safranı zikretmekle bu türden şeylere, yani güzel koku sürünmeye işaret buyurmuştur. İhram halinde erkek ve kadın bütün hacılara her nevi koku sürünmek haramdır. Lâkin meyve ve çiçek gibi şeyleri koklamak haram değildir. Zira bu gibi şeyler kokulanmak maksadıyla kullanılmazlar. Ulemânın beyânına göre hacca niyet eden kimseye zikri geçen şeylerin haram kılınması onu refah halinden uzaklaştırmak, huşu ve mezellet sıfatıyla vasıflandırmak içindir.
Hacı bütün hacc müddetince ihramlı olduğunu hatırlayacak bu suretle daha ziyâde zikir ve ibâdetle meşgul olacak kendini murâkebe edecek, ibâdetini koruyacak, haram olan şeylerden sakınacak ihram elbisesiyle ölümü, kefeni ve kıyamet gününde insanların yalınayak baş açık huzur-u ilâhiye çıkacaklarım hatırlayacaktır.
Koku sürmenin ve kadınlara yaklaşmanın haram kılınmasındaki hikmet, dünya ziynetleriyle dünya lezzetlerinden ve refahdan uzak kalarak bütün düşüncesini uhrevî maksatlara tahsis etmektir.
Vers: Yalnızca Yemen'de yetişen sarı oir çiçektir. Elbise boyamakta kullanılır. Safran dahî sarı bir çiçektir. Arap memleketlerinde yetişmez. cümlesindeki "lâ" kelimesi nâfiye ve nahiye olabilir. Nâfiye olduğu takdirde dahil olduğu fiil-i muzârî' merfû', nahiye olduğuna göre mecnûm okunur.[8]

Bazı Hükümler

1. Hacca niyet eden kimsenin dıkışh elbise, serpuş, eldiven ve dikişli ayakkabı giymesi haramdır.
Niyet ederken üzerinde bu gibi elbise bulunanlar onları çıkarırlar. Bazıları elbiseyi yırtarak çıkarmak icâb ettiğine kaail olmuşlarsa da Cum-hûr'a göre yırtmadan başından çıkarmak caizdir.
İmam A'zam, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'nin mezhebleri de budur. Gömleği giymeden sarınmak caizdir.
2. Mest giymenin caiz olması için konçlarının kesilmesi şarttır. Yalnız İmam Ahmed'e göre kesmeden de giyilebilir.
Atâ'dan da böyle bir görüş rivayet olunmuştur.
3. Bazıları İbn Ömer (r.a.) hadisinin mensûh olduğunu iddia etmişlerdir.
4. İbnü'l-Cevzî ile diğer bir takım ulemâ İbn Ömer hadisinin mefkûf mu, yoksa merfû mu olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Maavfiafih hadis ulemâsı bu hadisin merfû olduğunu söylemiş, mevkuf rivayetinin şâzz olduğunu bildirmişlerdir.
5. Safran ve vers gibi şeylerle boyanmış elbise giymek hadisin zahirine göre mutlak surette memnû'dur.
Rivayete nazaran İmam Mâlik'e, koku sürülmüş, fakat rüzgâr sebebiyle kokudan eser kalmamış elbisenin hükmü sorulmuş, Hz. İmam: "Safran veya vers ile boyanmamışsa bunda bir beis yoktur. Mekruh olan boyayı içmiş elbise giymektir" demiştir.
İmam Şafiî'ye göre, elbise ıslandığı vakit koku salacak şekilde boyanmışsa giyilmesi caiz değildir. Yalnız rengi kalan elbise hakkında İmamü'l-Haremeyn iki kavil rivayet etmiştir.
Şâfiîler'den Râfiî', "Sahih olan kavle göre yalnız renk muteber değildir" diyor.
Hanefiler'e göre yıkandıktan sonra silkmekle rengi dağılmayan elbiseyi ihramda giymekte beis yoktur. Bu görüş, Said b. Cübeyr, Atâ b. Ebî Rabâh, Hasan el-Basrî, Tavus, Katâde, İbrahim en-Nehâî, Sevrî; İmam Ahmed, İshâk ve" Ebû Sevr'den de nakledilmiştir.
Bazılarına göre elbiseyi yıkayıp sildikten sonra dikkat edilecek cihet, koku salmamasıdır. Muteber olan görüş de budur.
Elbisenin yıkandıktan sonra boyası yayılmasa bile kokusu çıkmamışsa giyilmesi yasaktır. Çünkü kokması, koku veren şeyin orada kaldığına delildir.
6. Hacca gitmeyen kimseler safran vs. ile boyanmış elbise giyebilirler. Çünkü Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) hadisdeki beyanâtım ihramlı kimsenin ne giyebileceği suâline cevap olarak ifâde buyurmuştur. Binaenaleyh ihrama girmeyenler mezkûr eşyayı giyebilirler. Aynî diyor ki: "Üstadımız Zeynüddîn, vers'in koku sayılıp sayılmadığı hususunda ulemânın ihtilaf ettiğini söylemiştir.
Îbnü'l-Arabî'ye göre vers (alaçehre) koku değildir. îbnü'I-Arabî: "Vers koku olmasa da onun güzel bir kokusu vardır. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bununla halis kokudan ve kokuya benzer şeylerden kaçınılmasını anlatmak istemiştir" demiştir.
Râfiî; "söylenildiğine göre alaçehre Yemen'in en güzel kokularmdanmış" demektedir.
Nevevî'nin sözü dahi alaçehrenin koku sayıldığım andırıyor![9]

1824. ...Önceki hadisin manasını İbn Ömer Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[10]

Açıklama

Bilindiği gibi bir önceki hadis-i şerifi ez-Zührî, Salim'den, Salim,İbn Ömer'den, İbn Ömer de Hz.Peygamberden rivaye etmişti. Sözü geçen hadisi aynı lâfızlarla olmamakla beraber mânâ olarak İmâm Mâlik de rivayet etmiştir. İmam Mâlik'in rivayeti Hz. Peygambere Nâfi ve İbn Ömer vasıtasıyla erişmektedir.[11] Ve şu mânâya gelen lâfızlardan ibarettir: "Bir adam; Yâ Resûlullah, ihramlı bir kimse elbiselerden hangisini giyemez? diye sordu da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Gömlek, sarık, don,.bornoz, mest giyemez. Ancak (dikişsiz) ayakkabı bulamayan kimse müstesnadır. Kim (dikişsiz) ayakkabı bulamazsa mest giysin. (Ama) onları topuktan aşağı kessin. Safran veya alaçehre sürülmüş elbiselerden birini de giymeyin" buyurdu.[12] Bu hadisin diğer kaynaklarını ve şerhini görmek için bir önceki hadisle ilgili açıklamalara bakılabilir.[13]

1825. ...İbn Ömer vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den (iki numara) önceki hadisin manası rivayet edilmiştir. Ancak (Nâfi bu rivayetine) şunları ilâve etmiştir: "İhramlı kadın yüzünü örtemez ve eldiven giyemez."[14]
Ebû Dâvûd dedi ki:
1. Şu (bir önceki) hadisi (aynen) el-Leys'in rivayet ettiği gibi, Mûsâ vasıtasıyla Nâfi'den (merfû olarak) Hatim b. İsmail ile Yahya b. Eyyûb de rivayet etti:
2. Bu hadisi Musa b. Târik da, Mûsâ b. Ukbe vasıtasıyla mevkuf olarak İbn Ömer'den rivayet etti.
3. Bu hadisi aynı şekilde (İbn Ömer'den) mevkuf olarak Ubey-dullah b. Ömer ile Mâlik ve Eyyûb de rivayet etmiş(ler)dir.
4. İbrahim b. Saîd el-Medînî de (bu hadisi) Nâfi' ve İbn Ömer vasıtasıyla Peygamber (s.a.) den (merfû' olarak ve şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etti:) "İhramlı bir kadın yüzünü örtemez ve eldiven takınamaz."
5. Ebû Dâvûd dedi ki: İbrahim b. Saîd el-Medinî, Medine halkından bir râvîdir.Kendisinden (rivayet edilen) fazla bir hadis yoktur.[15]

Açıklama

el-Leys b. Sa'd'in, Nâfi', vasıtasıyla merfû' olarak rivâyet ettiği bu hadis-i şerifin tamamı şu anlama gelmektedir:
Bir adam ayağa kalkarak;
Yâ Rasûlullah, bize ihramlı iken hangi elbiseyi giymemizi emir buyurursunuz? dedi. Rasûlullah (s.a.) de:
"Gömlek, don, sarık, bornoz ve mest giymeyiniz. Ancak bir kimsenin (dikişsiz) ayakkabı bulamaması müstesnadır. (O takdirde o kimse) mest giysin (ama) topukların aşağısından kessin, safran veya alaçehre sürülmüş bir elbiseyi de giymeyiniz. İhramlı bir kadın yüzünü örtemez ve eldiven giyemez" buyurdu.[16]
Görülüyor ki, bu hadis-i şerif daha önce geçen 1825 numaralı Zührî hadisinin aynısıdır. Ancak Onlardan fazla olarak, "ihramlı bir kadın yüzünü örtemez ve eldiven giyemez" cümlesini ihtiva etmektedir.[17]

Bazı Hükümler

1. İhramlı bir kadın yüzünü örtemez. Bu konuda ıcma vardır. Inşaallah ileride 33 numaralı babda bu konuyu daha ayrıntılı bir biçimde yeniden ele alacağız.
2. İhramlı bir kadının eldiven giymesi veya ellerim dikişli bir paçavra ile örtmesi caiz değildir.
Mâlikî ulemâsı ile Hanbelî ulemâsı, İbn Ömer, İshâk, sahih olan görüşüne göre İmâm Şafiî bu görüşte olduğu gibi, Hanefî ulemâsının meşhur olan görüşü de budur. Nitekim, ileride gelecek olan; "Rasûl-i Ekrem'in, ihramlı kadınları eldiven giymekten, yüzlerini örtmekten, alaçehre ve safran sürülmüş elbise giymekten nehyettiğini" ifâde eden 1827 numaralı İbn Ömer hadisi de bu görüşü doğrulamaktadır.
Bu konuda Hattâbî şunları söylüyor: İhramlı bir kadının eldiven takınması konusunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ulemânın çoğunluğuna göre ihramlı iken eldiven giyen kadın için herhangi bir ceza lazım gelmez. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre, metinde geçen "eldiven" kelimesi, Hz. Peygamberin değil, Hz. ibn Ömer'in sözüdür. İmâm Şafiî'ye göre ise, ihramlı bir kadının ellerini kınalamasında herhangi bir sakınca yoksa da ellerini herhangi bir paçavra ile örtmesi fidye vermesini gerektirir.
Muhammed b. Hasen ve es-Sevrî'ye göre ihramlı bir kadının eldiven giymesi haram değildir. Sahâbe-i kiramdan Hz. Ali ile Hz. Âişe de bu görüştedir. Şafiî ulemâsından Müzem, İmâm Şafiî'nin de bu görüşte olduğunu rivayet etmiştir. İmâm Mâlik'in de bu görüşte olduğuna dâir bir rivayet vardır. Çünkü İbn Ömer (r.a.); "Kadının ihramı sadece yüzünde, erkeğinki ise, başındadır" buyurmuştur. Bu hadisi Dfekutnî ile Beyhakî rivayet ettiler. Bu hadisle ilgili olarak Beyhakî şunları söylemiştir: "Bu^ hadisi ed-Dâreverdi ve başkaları Hz. İbn Ömer'in sözü olarak rivayet ettiler. Dâreverdî bu hadisi Eyyûb b. Muhammed ve Nâfı' kanalıyla İbn Ömer'den merfû bir hadis olarak rivayet etmiştir. Hadisin metni (meâlen) şöyledir: Resûluİlah (s.a.) buyurdu ki:
"-Kadının ihramı sadece yüzündedîr". Dâreverdî bu hadisle ilgili görüşlerini şu şekilde dile getiriyor: "Eyyûb b. Muhammed Ebu'l-Cemei Yahya b. Main ve başkaları tarafından zayıf görülmektedir."[18]
Fakat Beyhakî'ye göre Eyyûb b. Muhammed güvenilir bir râvidir. Ebû Hatim O'nun hakkında " = zararı yok, iyice" tabirim kullanmış. Zehebî ise, "Zuafâ" isimli eserinde sözü geçen râvi hakkında şunları söylemiştir: "Yahya b. Maîn O'nun zayıf olduğunu söylerken başkaları O'nun güvenilir bir râvi olduğunu ifâde etmişlerdir."
Hanefî ulemâsından el-Kâsânî de eldiven giymek konusundaki görüşlerini şu şekilde dile getiriyor: "Bu konuda bizim için

delil "Saîd b. Ebî Vakkas'ın ihramlı kızlarına eldiven giydirdiğine" dâir rivayet edilen hadis-i şeriftir. Çünkü eldiven giymek elleri dikişli bir paçavra ile örtmek demektir. İhramlı bir kadının ellerini Örtmesinde bir sakınca olmadığı ise, bilinen bir gerçektir. Kadının ihramlı iken ellerini gömleğiyle örtmesinde bir sakınca olmadığına göre başka bir şeyle örtmesin de de bir sakınca olmaması icabeder. Fakat yüz bunun aksinedir. "Kadın ihramlı iken eldiven takamaz," anlamındaki nehye uymanın hükmü menduptur. Bu yasağa uymamanın hükmü haram değildir. Bu mevzuda gelen hadislerin arasını uzlaştırmak ancak hadisin hükmünü bu şekilde anlamakla mümkündür.[19]

1. İhramlı bir kadının eldiven giymesinin caiz olmayacağım savunan ve delil olarak konumuzu teşkil eden hadise dayanan cumhûr-ı ulemâya göre bu hadis Peygamber (s.a.)'e ulaşan merfû' bir hadistir. "Kadının ihramı ancak yüzündedir," anlamındaki İbn Ömer hadisi ise mevkuftur ve zayıftır. Merfû' ve sahih olan bir hadisin karşısında mevkuf ve zayıf olan bir hadise yer yoktur. Ayrıca konumuzu teşkil eden hadis mânâya sözle delâlet ettiği halde İbn Ömer hadisi mefhumuyla delâlet etmektedir. Bu sebeple konumuzu teşkil eden hadis ibn Ömer hadisine tercih edilir.

2. Eyyûb b. Muhammed Ebu'l-Cemel hadisi tenkide uğramıştır. Ebû Dâvûd hadisi karşısında bir değeri yoktur.

3. Sa'd b. Ebî Vakkas hadisi sağlam bir senetle rivayet olunmamıştır ve mevkuf bir hadistir. Bu itibarla konumuzu teşkil eden hadis karşısında
hükümsüzdür.

Konumuzu teşkil eden hadise dayanarak, ihramlı bir kadının eldiven giymesinde bir sakınca görmeyen kimseler ise, cumhurun ileri sürdüğü delillere şu cevaplan veriyorlar:

1. el-Leys'in Nâfi vasıtasıyla merfû' olarak rivayet ettiği Ebû Dâvûd hadisini aynı zamanda Mûsâ b. Ukbe ile birlikte, Ubeydullah b. Ömer, Mâlik ve Eyyûb da yine Nâfi' vasıtasıyla İbn Ömer'den rivayet etmişlerdir.

2. İhramlı kadınlara eldiven giymeyi yasaklayan ibn Ömer hadisinin senedinde İbn İshâk vardır. Bilindiği gibi İbn İshâk Ubeydullah b. Ömer'e nisbetle hafıza yönünden daha aşağı derecelerde kalır.

Ayrıca Buhâri kadınların ihramlı iken eldiven giyemeyeceklerini ifade eden İbn Ömer hadisini rivayet ettikten sonra "Kadının eldiven giyemeyeceğini" ifade eden cümlenin İbn Ömer'e ait olduğunu ifade etmiştir.[20] Her iki tarafın görüşleri incelendikten sonra görülüyor ki deliller ihramlı bir kadının eldiven giymesinin caiz olmayacağını isbât etmektedirler.

a. Ebû Davud'un, metnin sonuna ilâve ettiği birinci taliki Nesâî merfû' olarak şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: İbn Ömer anlatıyor: Adamın biri ayağa kalkarak:

Yâ Resûlullah! İhramda nasıl bir elbise giymemi emredersiniz? diye sordu. Rasûlullah (s.a.) de:

"Gömlek, şalvar, mest giymeyin. Yalnız dikişsiz ayakkabısı bulunmayan yan taraflarını kestiği mestleri giyebilir. İhramlı kimse za'feran ve alaçehre sürülen hiçbir elbiseyi de giyemez, ihrama giren kadınlar da peçe ve eldiven takamazlar" buyurdu.![21]

b. Bu taliki aynı zamanda Beyhakî de Hafs b. Meysere, Musa b. Ukbe ve Nâfi vasıtasıyla Rasûl-i Ekrem'e ulaştırmıştır:[22]

c. Yine Beyhakî bu ta'liki ayrıca Hz. Peygambere bir de Fudayl b. Süleyman, Mûsâ b. Ukbe, Nâfi' ve ibn Ömer vasıtasıyla eriştirmiştir.[23]

İkinci ta'likden anlaşılıyor ki, konumuzu teşkil eden ibn Ömer hadisinin bir kısmını da mevkuf olarak Mûsâ b. Târik, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da ibn Ömer'den rivayet etmiştir. Menhel müellifi bu ta'liki Hz. Peygambere eriştiren bir rivayete rastlayamadığını ifâde ediyor.

jÜçüncü ta'liki isejBuhârî muallak olarak rivayet etmiş ve "ihramlı kadın eldiven giyemez" sözünün İbn Ömer'e ait olduğunu ifâde etmiştir.[24]

Buhârî'nin ifâdesine göre konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisini Ubeydullah "alaçehre" kelimesine kadar merfû olarak, gerisini de İbn Ömer'in sözü olarak rivayet etmiştir.[25]

Dördüncü ta'lik ise, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin mânâ olarak ve senedi Rasûl-i Ekrem'e kadar ulaşan bir rivayetini göstermektedir. Ancak musannif Ebû Davud'un beşinci ta'likte ifâde ettiği gibi bu ta'likin senedinde Ebû İshak el-Medînî vardır ve bu râviden fazla bir hadis rivayet eden olmamıştır. Çünkü zayıf bir râvidir. İbn adiy'in beyânına göre; "bu râvi merfû bir hadis rivayet etmemiştir. Bü sebeple kendisine uyup da o'nun hadis rivayet ettiği şeyh'den hadısırivâyet eden olmamıştır. Zehebî, Mizânü'l-İ'tidâl'inde "bunun hadislerinin metruk olduğunu", İmâm Nevevî, "Et-Takrîb" isimli eserinde bu zâtın kimliğinin mec-hûl olduğunu söylüyor.[26]

1826. ...İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) "4hramlı bir kadın yüzünü örtemez ve eldiven takamaz" buyurmuştur.[27]

1827. ... Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Resûlullah (s.a.)'ı kadınları ihramlarında iken eldiven ve peçe takmaktan, alaçehre ve safran sürülmüş şeyleri giymekten nehyederken ve;

"Kadınlar bunun dışında kalan giyeceklerden (ister) aspurla boyalı (olsun, ister) ipekli zinet, don, gömlek veya mest (olsun) istedikleri türden elbiseleri giysinler" (derken) işitmiştir.

Ebû Dâvûd dediki: Bu hadisi İbn İshak vasıtasıyla îbn Ömer'den Abde (b. Süleyman) ile Muhammed b. Seleme de "ve ma mes-selversu vezza'ferânüfninessiyâbi" cümlesine kadar rivayet ettiler. Fakat daha gerisini nakletmediler.[28]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ihramlı bir kadının eldiven ve peçe takmasının ve alaçehre ve safran gibi kokular sürülmüş olan elbiseleri giymesinin yasak olduğu, bunların dışında giyilmesi meşru olan her çeşit elbiseyi giyebilecekleri ifâde

edilmektedir.[29]

Bazı Hükümler

1. İhramlı bir kadının bilezik ve gerdanlık gibi ziynet eşyalarını takmasında ve dikişli, geniş ve uzun elbiseler giymesinde herhangi bir sakınca yoktur. Ancak alaçehre, safran gibi esanslar sürülmüş elbiseleri giymekle eldiven ve peçe takması yasaklanmıştır;
2. ihramlı bir kadının aspurla boyanmış bir elbiseyi giymesi caizdir. Câbir ve İbn Ömer'le Şafiî ve Hanbeli uleması bu görüştedir, delilleri ise, konumuzu teşkil eden Ebu Dâvûd hadisiyle İbn Ebî Müleyke'nin rivayet ettiği ve Beyhâkî'nin tahrîc ettiği "Âişe (r.anhâ) ihramlı iken aspur ile hafifçe boyanmış elbiseler giyerdi."[30] anlamındaki hadis-i şeriftir. Ve Kasım b. Muhammed de "Âişe (r.anhâ) ihramlı iken aspurlu elbiseler giyerdi," dedi.[31]
Ebû'z-Zubeyr'in Câbir'den rivayet ettiği, "Kadın ihramlı iken esanslı elbiseler giyemez ama aspur ile boyalı elbiseleri giyebilir. Ben aspuru bir esans olarak görmüyorum,"[32] anlamındaki hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir.
3. Mâlikî ulemâsına göre ise, ihramh bir kadının vücudunu boyayacak şekilde aspurlu bir elbiseyi giymesi mekruhtur. Böyle bir elbiseyi giyen bir kadın bir kerahet işlemiş olursa da üzerine fidye vermek gerekmez.
Fakat konumuzu teşkil eden hadis-i şerif böyle bir hüküm çıkarmaya müsait değildir.
4. Hanefî ulemâsına göre ise, aspurla boyanmış bir elbiseyi, ihramh bir kimse ancak boyası çıkmayıncaya kadar yıkanmış olmak şartıyla giyebilir. Aksi takdirde giyemez. Delilleri ise Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilen "kocası ölen kadın aspurla veya kırmızı çamurla boyanmış elbise giyemez," anlamındaki 2304 numaralı hadis-i şeriftir.
Hanefî ulemâsından Tahâvî'nin beyânına göre "bu hadis-i şerif aspurun esans cinsinden olduğuna ve bu yüzden kocası ölen bir kadının iddet beklerken aspur sürünmekten nehyedildiğine delâlet eder: Çünkü eğer aspur esans değil de zinet olduğundan dolayı yasaklanmış olsaydı ondan önce "asb" denilen kumaşları giymek yasak edilirdi. Çünkü "asb" denilen kumaşların ziynet olma niteliği aspura nisbetle daha fazladır. Oysa "asb", giymek hadis-i şeriflerde ihramh kadınlar için yasaklanmamıştır. Yine Hanefi ulemâsına göre İbn Ömer'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de aspurun ziynet olmadığını ifade eder:
Ömer (r.a.) Talha b. Ubeydullah'ın ihramh olduğu halde boyalı bir elbise giydiğini görünce;
Ey Talha bu nedir? diye sordu. Hz. Talha da:
Ey mü'minlerin emiri, bu kurumuş kırmızı çamurdur, diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer;
Ey topluluk sizler halkın kendisine örnek aldığı kişilersiniz. Fakat cahil birisi bu elbiseyi (üzerinizde) görecek olursa Talha b. Ubeydullah ihramh iken boyalı elbise giydi, der. Öyleyse ey topluluk sakın şu boyalı elbiselerden herhangi birini giymeyiniz! dedi.[33]
Hanefi ulemâsından Kemaleddin b. el-Humâm'a göre de aspur güzel kokulardandır. Dolayısıyla ihramh bir kimse aspurla bir elbise giyemez. Kına da güzel kokulardan olduğu için ihramh bir kimsenin kına yakması da caiz değildir.
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi hakkında da İbnul-Hümâm şunları söylüyor: "Bu hadisin "Kadınlar bunun dışında kalan giyeceklerden aspurla boyalı, ipekli, zinet, don, gömlek veya mest istedikleri türden elbiseleri giyebilirler," kısmı müdrecdir. Yani Resûl-i Ekrem'in sözü değildir, râvilerden biri tarafından metne sıkıştırılmış bir ilâvedir."[34] Nitekim musanıf Ebû Davud'un metnin sonuna ilave ettiği talikta bu kısmın bulunmayışı ibn Hümâm'ın bu görüşünü te'yid etmektedir.
Tekmiletu-Menhel yazarına göre, ihramlı bir kimsenin aspurlu elbise giymesinin caiz olduğunu söyleyenlerin görüşleri daha isabetlidir. Metinde bulunan ilâvenin talikta bulunmayışı o ilâvenin kesinlikle müdrec olduğuna delâlet etmez. Çünkü bu hadiste olduğu gibi güvenilir bir râvinin başka râvilere nisbetle ziyâde olarak yaptığı rivayetler hadis ulemâsınca makbuldür. Çünkü bu ziyâde hafızası sağlam bir kimsenin hafızasında tutmaya muvaffak olduğu bir ziyâde demektir. Şayet söz konusu cümlenin Resûl-i Ekrem'e ait olmadığı kabul edilse bile, bir sahâbî sözüdür. Sahabi sözü ise, Hanefîlerce delildir.
Konumuzu teşkil eden hadis Muhammed b. İshâk'tan çeşitli şekillerde rivayet edilmiştir. Bu rivayetler içerisinde en uzun ve tam olanı tercümesini sunduğumuz metindir.
Ebû Dâvûd metnin sonuna ilâve ettiği talik ile bu rivayetler ve aralarındaki farklara işaret etmek istemiştir. Talikte ifâde edildiği gibi bu hadisi Muhammed b. İshâk'tan rivayet eden sadece İbrahim b. Sa'd değildir. Söz konusu hadisi Muhammed b. İshâk'tan bizzat rivayet eden iki. râvi daha vardır:
1. Abde b. Süleyman,
2. Muhammedb. Seleme.
Ancak bunların her ikisi de rivayetlerinde, İbrahim b. Sa'd'in rivayet ettiği metnin sonunda buhman "Kadınlar bunun dışında kalan giyeceklerden aspurla boyalı, ipekli, zinet, don, gömlek veya mest, istedikleri türden elbiseleri giyebilirler," anlamındaki cümleyi nakletmemişlerdir. Musannifin bu açıklamayı yapmaya lüzum görmesi, Muhammed b. İshâk hakkındaki tenkitlerden ileri gelmiştir. Musannif talikteki iki rivayeti de göstermekle bu hadisin zayıf olmadığını ifade etmek istemiştir.
Bu hadisi ta'likte görüldüğü şekliyle yani metindeki ziyâdeliği zikretmeden rivayet edenlerden biri de Ahmed b. Hanbel (r.a.)'dır. Yezîd b. Ebî Habib, İbn İshâk, Nâfi' ve İbn Ömer senediyle merfû' olarak ve şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: Ben Rasûlullah (s.a.)'ı şu minber üzerinde ihramlı olan kimseleri kendilerine haram olan şeylerden nehyederek:
"Sarık, gömlek, don, bornoz ve mest giymeyiniz. Ancak mest giymek mecburiyetinde kalan kimse onu topuklarının altından kessin. Ala-çehre veya safran sürülmüş elbise de giymeyiniz" derken ve kadınları da eldiven ile peçe takmaktan ve alaçehre veya safran sürülmüş elbise giymekten nehyederken işittim.[35] Hadisin merfû ve mevkuf olarak rivayet edildiği senedleri görmek için Tekmiletu'l-Menhel (I, 140)'e bakılabilir.[36]

1828. ...Nâfi'in İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre İbn Ömer Üşümüş de, "Ey Nâfi, üzerime bir elbise atıver" demiş. (Nâf diyor ki): Ben de üzerine bir bornoz attım. Bunun üzerine; "Sen bunu benim üzerime atıyorsun ama, Rasûlullah (s.a.) ihramlı bir kimsenin onu giymesini yasak etti dedi.[37]

Açıklama

Aslında bornoz denilen parke, kollu hamam havlusu, palto ve benzeri dikişli giyecekleri örtünmek, bir ihramlı için sakıncalı değildir. Sakıncalı olan bu giyeceklerin giyilmesidir. Örtünmek, giyinmekten tamamen farklıdır. Bu bakımdan Hz. Ömer'in bu sözü bir ihramlınm bornoz ve benzeri dikişli giyecekleri örtünmesinin haram olduğunu göstermez. Ancak bu konudaki titizliğini, zühd ve takvasını, yahut da onunu ihramlı bir kimsenin, dikişli elbise giymesini mekruh saydığını gösterir. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz bu çeşit elbiseleri ör-tünmekten hiçbir zaman nehyetmemiştir. Nitekim Beyhâkî'nin rivayet ettiği "Bu nedir? dedi. Ben de "Bornozdur" dedim. Bunun üzerine "Onu benden uzaklaştır" dedi'[38] anlamındaki hadis-i şerif ile Ahmed b. Han-bel'in rivayet ettiği; "İbn Ömer üşümüştü üzerine bir bornoz attım. Bunun üzerine, "bu nedir?" dedi. Ben de "bornoz" deyince, "onu benden uzaklaştır. Sen Rasûlullah (s.a.)'ın ihramlı bir kimsenin bornoz giymesini yasakladığını bilmiyor musun?" dedi."[39]

1829. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: "Ben Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) buyururken işittim;
"Don, eteklik bulamayan (ihramlı kimseler) içindir. Mest de dikişsiz ayakkabı bulamayan (ihramlı kimseler) içindir."[40]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu, Mekkelilerin hadisidir. Kaynağı ise, Basra'lı Câbir b. Zeyd'dir. Zeyd donu zikretmekle teferrüd etmiş, mestleri kesmekten hiç bahsetmemiştir.[41]

Açıklama

Bu hadis ihramlı bir kimsenin eteklik ve dikişsiz ayakkabı bulamadığı zaman don ve mest giyebileceğini ifâde ediyor. Dikişsiz mesti topukların altından kesmeyi de şart koşmuyor.
Atâ, Ahmed, İshâk (r.a.) bu hadis-i şerifle amel etmişlerdir. Süfyân es-Sevrî'nin de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Sözü geçen ulemâya göre, don eteklik olarak kullanılmaya müsait bile olsa, eteklik bulunmadığı için giyilmesinde bir sakınca yoktur ve giyildiğinden dolayı fidye de lâzım gelmez.
İmâm Şafiî ile Mâlik de eteklik bulamayan kimsenin don giymesinin caiz olduğu görüşündedirler. Ancak bu iki imâma göre dikişsiz ayakkabı bulamayan kimsenin mest giyebilmesi için mesti topuktan aşağısı kalacak şekilde kesmek şarttır.
Hanefi ulemâsına göre, dikişsiz ayakkabı bulamayan kimsenin mest giyebilmesi için mestleri topuktan aşağısı kalacak şekilde kesmeyi şart koştukları gibi, eteklik bulamayan bir kimsenin eline geçirdiği donu eteklik ojarak kullanabilmesi için eğer müsaitse, dikişlerini söküp ondan sonra eteklik yapmasını şart koşmuşlar ve "madem ki, (1823 numaralı) hadiste dikişsiz ayakkabı bulamayan kimsenin eline geçirdiği mesti topukların altından kesmesi şart koşulmaktadır. Öyleyse donun da meste kıyasla dikişlerinin sökülerek eteklik yapılması gerekir" diyorlar.
Yine Hanefi ulemâsına göre, don eteklik yapmaya müsaitken eteklik yapmadan ve mestler topukların altından kesilmeden giyilecek olursa fidye lâzım gelir.[42]

1830. ...Mü'minlerin annesi Âişe (r.anhâ) dedi ki: Biz Peygamber (s.a.)'le birlikte Mekke'ye (gitmek üzere yola) çıkmıştık. îhrama gireceğimizde alınlarımıza kokulu madde(ler) sürdük. Birimiz terlediği zaman kokulu madde yüzüne akardı. Peygamber (s.a.), bunu görürdü de o kimseyi (bu kokuyu sürünmekten) nehyetmezdi.[43]

Açıklama

Metinde geçen "sükk" kelimesi terkibinde mazı ve nar kabuğu bulunan "râmîk" ten yapılan bir misk çeşididir. Kamus Tercümesi'nde açıklandığına göre râmiki un edip elden geçirdikten suyla karıp gereği gibi ovduktan sonra , kaba yapışmaması için bir mikdar yağ ilâve edip bir gece beklettikten sonra üzerine bir mik'-dar misk dökerek elde edilir. Hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Rasûl-i Ekrem, kadınların ihramdan önce sözü geçen esansı süründüklerini ve ihramdan sonra bu kadınlar terledikleri zaman sürünmüş oldukları esansın terle birlikte yüzlerine aktığını gördüğü halde onları bundan nehy etmemiştir.[44]

Bazı Hükümler

İhramdan önce sürülmüş olan bir miskin tesirinin ihramdan sonra da devâm etmesi, ihrama aykırı değildir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir.
İmâm Mâlîk'le, Hanefi imamlarından Muhammed b. el-Hasen'e ve Şafiî'lerden bazılarına göre ihrama girerken esans sürünmek caiz değildir. Çünkü ihrama girdikten sonra devâm edecek olan kokusu ihrama aykırıdır. Fakat hadis-i şerif, bu

görüşte olanların aleyhine bir delildir.[45]

1831. ...Muhammed b. İshâk'dan; demiştir ki: Ben İbn Şihâb'a (ihramh bir kadının mestleri topukların altından keserek giymesinden) bahsettim de bana (şöyle) dedi:
Salim b. Abdullah(ın) bana haber verdiği(ne göre), Abdullah İbn Ömer böyle yaparmış. Yani ihramh kadın(lar) için mestleri kesermiş. Sonra (ailesi) Safiyye bint Ubeyd O'na, Âişe (r.anhâ)'nın;
"Gerçekten Rasûlullah (s.a.) mest hususunda kadınlara izin vermişti" dediğini söyledi. Artık (İbn Ömer) bu (tutumu)nu bıraktı.[46]

Açıklama

Abdullah b. Ömer (r.a.) 1823 no'lu hadis-i şerifte "ihramlı bir kimsenin topukları aşağısından kesilmeyen bir mesti giymesinin caiz olmayacağına" dâir yer alan ifâdenin genelliğine bakarak, ihramlı kadınların da kesilmemiş mestleri giymesinin caiz olamayacağına hükmetmiş ve kendisinden bu mevzuda fetva isteyenlere bu istikâmette fetva vermeye başlamıştır. Ancak zevcesi Safiyye, "Rasûl-i Ekrem'in ihramlı kadınların mest giymelerine izin verdiğine" dâir Hz. Âişe'den duyduğu hadisi kendisine haber verince artık bu görüşünden ve bu yönde fetva vermekten vazgeçmiştir.[47]

32. İhramlı Bir Kimsenin Silah Taşıması Caiz Midir?

1832. ...Ebû İshâk'dan; demiştir ki: Ben el-Berâ b. Âzib'i şöyle derken işittim:
"Rasûlullah (s.a.), Hudeybiye (de Mekke) halkı İle barış yapınca, Mekke'ye sadece silah dağarcığı ile girmek şartıyla onlarla anlaşma yaptı... (Şu'be der ki: Ben Ebû İshâk'a);
Silah dağarcığı nedir? diye sordum. (Ebû îshâk da);
"Kın ve içindeki (kılıç)dır, diye cevâb verdi."[48]

Açıklama

Hudeybiye, Mekke'nin kuzey-batısında ve Mekke'ye 15 km. uzaklıkta bir köydür. İsmini orada bulunan bir kuyudan veya eğri bir ağaçtan almıştır. Haram hududları içerisindedir. Bu köyün bir kısmının haram hududları içerisinde, bir kısmında haram hududları dışında kaldığım söyleyenler de vardır. Bilindiği gibi Hudeybiye anlaşması hicretin 6. yılında ve Zilkâ'de ayında yapılmıştı.[49]
Cülbân, içerisine kını ile birlikte kılıç, kamçı ve benzeri şeyler konulan, deriden yapılmış bir mahfazadır.
Hattâbî'nin beyânına göre, müşriklerin, müslümanların Mekke'ye kılıçları kınlarında olarak girmelerini şart koşmaları şu iki sebepten kaynaklanmaktadır:
"**1.** Müslümanlar Mekke'li müşriklere güvenemiyor ahidlerini bozacaklarından korkuyorlardı. Bu bakımdan kılıçları kınlarında olarak Mekke'ye girmekle, ihanetle karşılaştıkları anda silaha sarılmak imkânına sahip olmak istiyorlardı.
2. Kılıçların kınlarında oluşu barış alâmeti sayılırdı." Hattâbî'nin bu sözleri, müşriklerle, müslümanlar arasındaki sulh şartlarım Hz. Peygamberin ileri sürdüğü kabul edildiği takdirde, güzel bir tesbittir.
Ancak söz konusu şartlan, müşriklerin ileri sürdüğü düşünülürse, o zaman bu şartların sebebi şu şekilde açıklanabilir:
1. Müşrikler, müslümanların Mekke'ye kılıçları kınlarında olarak girmelerini istemekle, galib bir edâ ile girmelerini önlemek ve müslümanları Mekke'ye girerken görenlerin, müslümanların oraya galib olarak girmediklerini anlamalarını sağlamaktır.
2. Hz. Peygamber'in ve Ashabının kılıçları kınında olarak Mekke'ye girmelerini sağlamakla bir anda kılıçlarıyla müşriklerin üzerine saldırmalarını önlemek.[50]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaç sebebiyle veya zaruret anında Mekke'de sılan taşımak caizdir. Bundan dolayı fidye de lazım gelmez. Ulemâ'nın büyük çoğunluğu bu görüştedir.
2. İhtiyaç olmadığı halde Mekke'de silah taşımak caiz değildir. Nitekim şu hadis-i Şerif de bu gerçeği ifâde etmektedir. "Hiç birinize Mekke'de silâh taşımak helâl değildir."[51]
Bu konuda Nevevî diyor ki: "Bu nehy, ihtiyaç olmadığına göredir. İhtiyaç bulunduğu takdirde Mekke'de silâh taşımak caizdir. Bizim mezhebimiz (Şafüler) ve cumhuru ulemânın mezhebi budur. Kadı İyaz ise, şunları söylüyor: "Ulemâya göre bu hadis zaruret ve ihtiyaç olmaksızın taşınan silâhla ilgilidir. İhtiyaç olursa silah taşımak caizdir. İmâm Mâlik, Şafîî ve Atâ'da bu görüştedir. Hasan el-Basrî ise, hadisin zahirine sarılarak; Mekke'de silah taşımayı mutlak surette mekruh görmüştür."[52]

33. İhramlı Kadının Yüzünü Örtmesi

1833. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Biz Rasûlullah ile birlikte ihramlı iken yanımıza süvariler gelirdi. Karşımıza geldikleri zaman (her) birimiz çarşafım başından yüzüne sarkıtır (ve yüzünü örter)di. Bizden uzaklaştıkları zaman da (yüzünü) açardı.[53]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Veda haccında bulunan kadınların yabancı erkeklerle karşılaştıkları zaman çarşaflarını başlarından aşağıya doğru sarkıtarak yüzlerini onlardan gizlediklerini ve onların bulunmadığı yerlerde yüzleri açık olarak gezdiklerim ifâde etmektedir.[54]

Bazı Hükümler

1. İhramlı kadının yabancı bir erkekle karşılaştığında ve ihtiyaç duyduğu zamanlarda yüzünü örtmesi caizdir. Dört mezhep imamıyla birlikte Atâ, Sevrî ve îshâk'da bu görüştedirler. Fakat Hanefî ulemâsıyla, Şafîî ulemâsına göre, ihramlı bir kadının yüzünü örtmesinin caiz olabilmesi için kadının başından yüzüne doğru sarkıttığı çarşafın veya peçenin kadının tenine dokunmaması şarttır. Hanbelî ulemâsından bazıları da bu görüştedir. Şayet sarkıttığı örtü tenine değer değmez, hemen teninden uzaklaştınrsa, bir şey lâzım gelmez. Fakat gücü yettiği halde kaldırmayacak olursa, o zaman kurban kesmesi icâb eder. Bu konuda Hanbelî ulemasından İbn Kudâme şunları söylüyor:
"Ben İmâm Ahmed'in kadının yüzüne örttüğü çarşafın tenine değmemesi gerektiğine dair bir şart koştuğunu görmedim. Bu örtünün ihramlı kadının tenine değmemesi gerektiğini ifâde eden bir hadis de yoktur. Bu mevzuda gelen haberler de bunun aksini ifâde etmektedirler. Esasen yüzü Örtmek üzere baştan aşağı doğru sarkıtılan bir örtünün tene değmemesi mümkün değildir. Hem de eğer söz konusu Örtünün cilde değmemesi şart olsaydı, Rasûl-i Ekrem (s.a.) hadis-i şeriflerinde bu noktayı açıklamaktan geri durmazdı. İhramlı kadın yüzüne peçe ve benzeri şeyleri tutmaktan menedilmiştir."
Her ne kadar, İbn Kudâme "Eğer sözkonusu örtünün cilde değmemesi şart olsaydı, Rasûl-i Ekrem (s.a.), hadis-i şeriflerinde bu noktayı açıklamaktan geri durmazdı" demişse de, aslında Rasûl-i Ekrem efendimiz, ihramh bir kadının peçe kullanamayacağını ifâde eden (1825-1826) numarah hadislerle ihramlı bir kadının yüzünü, tenine değecek şekilde bir peçeyle örtmesinin caiz olmadığını beyân etmiştir.
Konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, ihramh bir kadının yabancı bir erkekle karşılaştığı zaman yüzünü örteceği ifâde edildiği halde 1825-1826 numaralı hadislerde, kadının yüzünü peçe ve benzeri şeylerle örtmesinin yasak olduğundan bahsedilmektedir. Bu iki hadisin arasını şu şekilde uzlaştırmak mümkündür.
a. İhramlı bir kadının yüzünü tenine değecek şekilde bir peçe ile örtmesi caiz değildir.
b. Fakat tenine değmeyecek şekilde başından aşağı sarkıtarak örtmesi caizdir. Bu durumda kadın evde bir çatı altında veya şemsiye altında gölgelenen bir erkeğin durumundadır.
c. Yüzü örtmek üzere baştan aşağı sarkıtılan bir örtünün tene değmemesinin imkânsız olduğunu iddia etmek de doğru değildir. Çünkü karşıdan gelen yabancı bir erkeğin uzaklaşıp gidinceye kadar ihramlı bir kadının başından aşağı sarkıtacağı bir örtü ile tenine dokundurmadan yüzünü örtmesi mümkündür.
2. Kadının yabancı erkeklerle karşılaştığı zaman yüzünü örtmesi gerekir. Yüzünü açması yasaklanmıştır.[55]

34. İhramlı Bir Kimsenin Gölgelenmesi

1834. ...Ümmu'l-Husayn'dan; demiştir ki: Veda Haccında Peygamber (s.a.) ile birlikte haccettik, de Usâme ile Bilâl'i gördük. Biri Peygamber (s.a.)'in devesinin yularını tutuyor, diğeri de elbisesini kaldırarak O'nu sıcaktan koruyordu. Böylece cemre-iakabe'de(taşları) attı.[56]

Bazı Hükümler

1. Hayvan üzerinde cemerat'ı taşlamak caizdir.
2. İhramlı bir kimsenin elbise veya benzen şeylerle gölgelenmesi caizdir. Bu konuda ihramhnın hayvan üzerinde bulunması ile yerde bulunması arasında bir fark yoktur. İçlerinde Hanefî ulemâsı ile İmam Şafîî'nin de bulunduğu cumhur-ı ulemâ bu görüştedir. Mâlikî ulemâsına göre ise, ihramhnın, tenine.dokunmamak şartıyla bina, ağaç, çadır, tavan, deve ve benzeri şeylerle başını ve yüzünü koruması caizdir. Kubbesi sabit olan taht-ı revanla gölgelenmesinde de bir sakınca yoktur. Fakat sabit bir kubbesi olmayan, tavanı elbise veya benzeri şeylerden oluşan taht-ı revanla gölgelenmek kurban kesmeyi gerektirir. Bu kimsenin üzerine kurban kesmek yâ vâcib olur, yâ da mendûp olur. Hastalığı sebebiyle gölgelenmek mecburiyetine düşmüş olması da bu hükmü değiştirmez. Gölgelenmek için bir süre elini başına veya yüzüne koyması da caiz değildir. Fakat bu durumun devam etmemesi, elin başın üzerine ve yüze konur konmaz kaldırılması ise zarar vermez. Bir sırık üzerine konup asılan bir elbise ile gölgelenmek, bir şemsiye ile yağmurdan veya doludan korunmak da caizdir. Fakat yağmur ve dolunun dışında güneşten veya yağmur gibi şeylerden korunmak için yürürken şemsiye kullanmanın caiz olmadığı Mâlikî ulemâsınca ittifakla kabul edilmiştir.
İmâm Ahmed'e göre ise, ihramlı bir kimsenin başını elbise veya benzeri şeylerle korumasında bir sakınca yoktur. Fakat devenin üzerine yerleştirilen portatif çadırla ve taht-ı revanla gölgelenmesi tenzihen mekruhtur.
İmâm Mâlik ile İmâm Ahmed'in ve İbn Ömer (r.a.)'ın; "İhramlı bir kimsenin binitli iken gölgelenmesini mekruh gördükleri ve delil olarak da; "Ben Hz. Ömer'le birlikte haçta bulundum. (Hacdan) dönünceye kadar hiçbir şekilde çadır kurduğunu görmedim?"[57] anlamındaki Abdullah b. Ayyaş b. Ebî Rabîa hadisi ile "Hz. Ömer deve üzerinde giderken gölgelenmekte olan bir adam gördü de ona; "Sen gölgeden dışarı çık" dedi"[58] anlamındaki İbn Ömer hadislerini gösterdikleri rivayet

olunmuştur.
Ulemânın çoğunluğuna göre ise:
1. Hz. Ömer'in hac seferinde çadır kurmamış olması gölgelenmenin kerahetine delâlet etmez.
2. İbn Ömer hadisi ise, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinden sonra vârid. olduğu kabul edilse bile, yine de ihramlı bir kimsenin gölgelenmesinin yasaklığına delâlet etmez. Çünkü ihramlı bir kimsenin gölgelenmesinin caiz olduğu görüşünün dayandığı deliller daha kuvvetlidir. Esasen ihramlı bir kimsenin çadır veya tavan altına oturmasının câizliğinde icma' olduğu gibi başına veya yüzüne değmemek şartıyla Ka'be'nin örtüsüne bürünmesinde bile bir sakınca bulunmadığında, fakat başına veya yüzüne dokunduğu takdirde tahrimen mekruh olacağında da icma' vardır.
3. Hattâbî'ye göre bu hadis ihramlı bir kimsenin yorgunluktan dolayı duyulan ihtiyaç karşısında hayvana binebileceğine delâlet etmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimizin; "Hayvanların sırtını oturak edinmeyiniz" anlamındaki hadis-i şerif ise, hayvanır sırtına hiç ihtiyacı yokken binen ihramlı kişilerle ilgilidir.[59]

35. İhramlı'nın Kan Aldırması

1835. ...İbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) ihramlı iken kan aldırmıştır.[60]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Rasûlallah (s.a.)'m ihramlı iken kan aldırdığını ifâde etmektedir. Müslim'in rivayetinde bu hadisenin Mekke yolunda vukua geldiği kaydedilirken îbn Adiyy'in tahric ettiği İbn Ömer hadisinde Rasûlallah (s.a.)'m kan aldırırken oruçlu olduğu ve haccâmın ücretini verdiği ifâde edilmektedir. Buhârî'nin rivayetinde ise, olayın "Lahy-ı cemel" denilen yerde geçtiği kaydediliyor. Burası Mekke ile Medine arasında olup, Medine'ye daha yakındır.
Hadisin Müslim'deki rivayetinde başının ortasından, el-Muvatta'daki rivayetinde ise, başının üzerinden kan aldırdığı ve bir başka hadiste de bunun uyuklamaya, baş ve diş ağrılarına şifa olduğu bildirilmektedir.[61]

Bazı Hükümler

1. ihtiyacı olmasa bile, ihramlı bir kimsenin kan aldırması caizdir. Ata, ibrahim, Nehaı, Tavus, Şa'bî, Sevrî, Ebû Hanife, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'ın görüşü de böyledir.
Sözü geçen ulemâya göre saç kesilmemek şartıyla kan aldırmadan dolayı fidye vermek gerekmez. Ancak kan aidinken saç kesilecek olursa, o zaman sahibine fidye vermek gerekir. Delilleri ise, "Kurban yerine (Mi-nâ'ya) varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur, yahut başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yahutta kurbandan (biriyle) fidye (vâcib olur)"[62] mealindeki ayet-i kerimedir.
1836-1837 numaralı hadis-i şeriflerde Resûl-i Ekrem'in ihramlı iken kan aldırması başındaki rahatsızlığa bağlı olarak zikredildiğinden İmam Mâlik, zaruret olmadıkça ihramımın kan aldırmasının caiz olmadığını söylemiştir.[63] Mâliki ulemâsından Zürkânî de bu konuda şunları söylüyor: "kan aldırmak kuvvet za'fına ve yorgunluğa sebeb olduğundan, ihramlı-nın kan aldırması mekruhtur. Nitekim kan aldırmaktan daha hafif olduğu halde hacılar için Arefe günü oruç tutmak bile mekruh sayılmıştır."[64]
Hasan Basrî'ye göre ise, saç kesilmeden yapılsa bile, ihramhnm kan aldırması fidyeyi gerektirir.
Zahirî ulemâsına göre başını tıraş ettirmedikçe ihramhya kan aldırmasından dolayı fidye gerekmez.
İbnu't-Tîn kan aldırmanın iki nevi olduğunu söylemiştir. Bunların birincisi başta olur ve saçları kesmek icâbeder. Bu tür kan aldırmadan dolayı fidye lâzım gelir.
İkinci nevi, vücudun başka bir yerinden, kıl keserek kan almakla olur. Bu takdirde yine fidye lâzımdır.
el-Mebsût'da, "başla vücudun sair yerlerinin saçları hükmen müsavidir," deniliyor. îmâm-ı Azam'la İmâm Şafiî'nin kavilleri de budur.
Zahirîlere göre fidye yalnız başı tıraş etmekle lâzım gelir.
Kan, saç kesmeyi gerektirmeyen bir yerden alınırsa zarurete binâen alındığı takdirde fidye lâzım değildir. Zaruret yokken alınırsa, İmâm Mâlik'e göre câîz değil, Sahnûn'a göre caizdir. Sahnûn'un kavli Atâ'dan da rivayet olunmuştur.

2. Damar kesmek, diş çıkarmak vs. gibi tedavi çârelerine baş vurmak ihram halinde de caizdir. Yalnız bunları yaparken ihramhya memnu' olan koku sürünmek, saç kesmek gibi şeylerden sakınmak şarttır.
3. Nevevî diyor ki: "Bu hadis ihram meselelerine ait bir kaideyi beyan ediyor. Kaide şudur: Zarurete binaen tıraş olmak elbise giymek ve av vurmak gibi şeyler ihramhya mubah olur, fakat fidye vermesi icâbeder."[65]

1836. ...İbn Abbâs'tan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) ihramlı iken başındaki bir rahatsızlıktan dolayı kan aldırmıştır.[66]

Açıklama

İhramlı bir kimsenin başından kan aldırması caizdir. Bu hadis Nesâî'nin rivayetinde; "Rasûlullah (s.a.) ayağındaki bir

ağrıdan dolayı ihramlı iken kan aldırdı," şeklinde ifâde edilirken, İbn Mâce'nin rivayetinde, "tabanında bulunan bir ağrıdan dolayı ihramlı
iken kan aldırdı" şeklinde ifâde edilmektedir. Buhârî'nin rivayetinde ise, bu ağrının Resûl-i Ekrem'in başında olduğu kaydediliyor.[67]

Bazı Hükümler

1. îhramlının bir özründen dolayı kan aldırması caizdir. Bu konuda ıcma vardır.
2. İhramlının vücûdunda bulunan bir yarayı veya çıbanı açarak kan aldırması caiz olduğu gibi damarı yarması, diş çektirmesi ve benzeri tedavi yollarına baş vurması caizdir. Ancak bu tedavi yolları uygulanırken koku sürünmek, saç kestirmek gibi ihramh için yasak olan fiillerden birini işlememek şarttır. Aksi takdirde sahibine fidye lâzım gelir.[68]

1837. ...Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Resülullah (s.a.) ihramlı iken ayağının üzerinde bulunan bir ağrıdan dolayı kan aldırmıştır.[69]
Ebu Dâvûd dedi ki: Ben Ahmed'i, "İbn Ebî Arûbe bu hadisi Katâde'den mursel olarak rivayet etti," derken işittim.[70]

Açıklama

Ebû Davud'un ifâde ettiği gibi râvi Katâde bu hadisi iki şekilde rivayet etmiştir:
1. Enes'i atlamak suretiyle mürsel olarak rivayet etmiştir.
2. Enes'i zikretmek suretiyle mevsül olarak rivayet etmiştir.
Hadisle ilgili geniş açıklama 1835 ve 1836 numaralı hadislerde geçmiştir.[71]

36. İhramlı Kimsenin Sürme Çekmesi

1838. ...Nübeyh b. Vehb'[72]den; demiştir ki: Ömer b. Ubeydullah b. Ma'meiy gözlerinden rahatsız oldu. Bunun üzerine (Ömer) Ebân b. Osman'a -ki Süfyân, Ebân'ın (o sene) hac emiri olduğunu söylüyor- gözlerine ne yapacağını (sormak üzere bir adam) gönderdi. Ebân da;
Onlara sabr çek. Çünkü ben Osman (b. Affân)'ı bunu Rasûlullah (s.a.)'den rivayet ederken işittim, diye haber gönderdi.[73]

Açıklama

Sabır, acı bir ağacın usaresi (özü)'dir. Hadis-i şerif, ihramının "tedavi maksadıyla gözlerine sabr denilen ilâç ve sürme gibi kokusuz şeyleri çekmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Şafîî ulemâsından Nevevî'nin beyânına göre; "Ulemâ gözleri ve vücudun diğer organlarını sabır gibi koku sayılmayan bir ilâçla tedavi etmenin caiz olduğunda birleşmişlerdir. Bundan dolayı fidye dahi lâzım gelmez. Fakat koku sürünmek icâb ederse, sürünür ve fidyesini verir. Ulemâ ihramlı bir kimsenin kokusuz olmak şartıyla sürme çekinmesinde herhangi bir sakınca bulunmadığı konusunda ve bundan dolayı fidye lâzım gelmeyeceği görüşünde de birleşmişlerdir. Fakat ziynet için sürme çekmek İmâm Şafîî ile diğer birtakım ulemâya göre mekruhtur. Ulemâdan bazı kimseler d bunun yasak olduğunu söylemişlerdir. İmâm Ahmed ile İshâk da bu görüştedirler. İmâm Malik'ten bu iki görüşe uygun iki gürüş rivayet olunmuştur. Fidye lâzım gelip gelmeyeceği konusunda Malikî ulemâsı ihtilaflıdır."[74]
Mâliki mezhebinin bu mevzûdaki meşhur olan görüşüne göre, ihramlı bir kimsenin süs için sürme çekmesi haramdır ve sahibine fidye lâzım gelir. Hanefî mezhebine göre ise, ihramlı bir kimsenin kokusuz sürme çekmesinde hiçbir sakınca yoktur. Bundan dolayı fidye vermek de gerekmez. Evlâ olan zaruret olmadıkça bundan kaçınmaktır. Çünkü sürmede ziynet özelliği vardır. Fakat ihramlı bir kimse kokulu bir sürmeyi üç defa.çekecek olursa, kurban kesmesi gerekir. Bir veya iki kere çekecek olursa, fıtır sadakası kadar sadaka vermesi icab eder. Kurban olarak sadece bir koyun kurban etmek yeterlidir. Eğer buna gücü yetmezse bayramdan önce üç-gün, hac farizasını tamamen edâ ettikten sonra 7 gün oruç tutmak gerekir.[75]

1839. ....(Şu önceki) hadis Nubeyh b. Vehb'den de rivayet olunmuştur.[76]

Açıklama

Ebû Dâvûd, bu rivayeti sevketmekle önceki hadisi takviye etmek istemiştir. Zira Nubeyh b. Vehb'den bu hadis Eyyub b. Musa ve Nafî' kanalıyla iki ayrı senedle rivayet edilmiştir.[77]

37. İhramlı Kimse Yıkanabilir

1840. ...Abdullah b. Huneyn'in babası (Huneyn)'den rivayet ettiğine göre Abdullah b. Abbâs ile el-Misver (el-Ebvâ" (denilen yer)de görüş ayrılığına düştüler. İbn Abbâs, "îhramlı kimse başını yıkayabilir" dedi. el-Misver de "İhramlı kimse başını yıkayamaz" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Huneyn'i (bu meseleyi sormak üzere) Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye gönderdi. (Abdullah b. Huneyn) onu kuyunun iki direği arasında bir örtü elbise ile örtülü olduğu halde yıkanırken buldu. (Abdullah b. Huneyn) dedi ki:

Kendisine selâm verdim. "Sen kimsin?" dedi.
Abdullah b. Huneyn'im. Rasûlullah'ın ihramlıyken başını nasıl yıkadığını sormam için beni sana Abdullah b. Abbâs gönderdi, dedim. Ebû Eyyûb elini örtünün (elbisenin) üzerine koyarak onu biraz aşağı indirdi, Nihayet başı göründü. Sonra kendisine su döken adama:
Dök! dedi. O da başına su döktü. Sonra başını elleriyle ovarak ellerim öne ve arkaya götürdü ve;
Resûlullah (s.a.)'ı işte böyle yaparken gördüm, dedi.[78]

Açıklama

Ebvâ: Cuhfe'nin kuzeyinde ve Cuhfe'ye 23 mil (42.665 mt) uzaklıkta bir köyün adıdır.Resûl-i Ekrem (s.a.)'in annesi Âmine bint Vehb'in kabri buradadır. Yağmurlardan oluşan seller buraya indiği için bu ismi almıştır. Abdullah b. Abbâs ile Misver arasında geçen bu tartışmanın sebebi başta saçların bulunmasıdır. Çünkü başı yıkarken saçların dökülmesi veya kırılması söz konusudur.
Buhârî'nin rivayetinde bu hadisin sonunda şu ilâveler vardır: "Daha sonra ben onların yanına döndüm ve (Ebû Eyyûb el-Ensârî'den duyduklarımı) haber verdim de Misver, İbn Abbas'a "ben seninle hiçbir zaman tartışamam" dedi."[79]

Bazı Hükümler

İlmî meseleler üzerinde tartışmak ve netice alınamadığı zaman yetkili kimselere başvurmak, ilmi meseleler üzerinde çıkan anlaşmazlıklarda Kitâb ve Sünnete müracaat etmek gerekir.
2. Güvenilir bir kimsenin verdiği haber kabul edilir.
3. Guslederken örtünmek gerekir.
4. Yıkanırken başkasından yardım istemek caizdir.
5. Guslederken konuşmak ve selâm vermekte herhangi bir sakınca yoktur.
6. İhramlı bir kimsenin saç dökülmemesinden emin olduğu takdirde başını yıkarken eliyle sürtmesi1 caizdir. Hanefi ulemâsıyla, İmâm Şafiî, Ahmed, İshâk ve cumhur bu görüştedir. Ömer, Câbir, İbn Abbas ve İmâm Mâlik (r.a.)'ın de bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur. Ancak İmâm Mâlik'in ihramlının başını yıkamasının mekrûhluğu görüşünde olduğuna dair İmâm Mâlik'ten bir görüş daha rivayet olunmuştur. Çünkü baş yıkanırken bazı kılların düşmesi söz konusudur. Hz. Abdullah b. Ömer'in ihtilâm olmadıkça başını yıkamadığı rivayet olunmaktadır.
Şafiî ulemâsından Hattâbî bu mevzuda şöyle diyor: "İlim adamlarının çoğunluğu ihramlının başını yıkamasını caiz görmektedirler. Ancak İmâm Mâlik bunu mekruh görmekte ve "ihramlı başını suyun içine sokamaz," elemektedir. Öyle zannediyorum ki İmâm Mâlik başını elleriyle sürterken bazı kılların kopacağından korktuğu için bu hükmü vermiştir. Fakat ihramlının gusül iktiza ettiği zaman başını yıkamasının caiz olduğunda ulemâ ittifak etmiştir. İmâm Mâlik'in ihramlı bir kimsenin başını suya sokarak gözden kaybetmesini mekruh görmesi ise, bunu başını elbise ve benzeri şeylerle örtmeye benzetmesinden kaynaklanmış olabilir. Ancak İmâm Mâlik'in bu görüşünün doğruluğu kabul edildiği takdirde çıplak bir kimsenin avret mahallini, su içine girmek suretiyle örterek namaz kılmasının caiz olması gerekir. Fakat ben sözüne itibar edilmeyen birkaç kişinin dışında bunun caiz olduğunu söyleyen bir kimse görmedim. Ancak bazı ilim adamları elbise bulamayan bir kimsenin avretini toprakla örterek namaz kılmasının müstehâb olduğunu söylüyorlar."
Netice olarak: Mâlikî mezhebine göre ihramlının başını yıkaması ya keyfî olur, ya kirden pastan temizlenmek için olur, ya da pislikten temizlenmek için olur. Bu üç halin her birisi içinde ihramlının başında haşerelerin bulunması veya bulunmaması veya haşere bulunma ihtimali söz konusudur. Ayrıca baş ya sadece su ile yıkanır yahutta sabun ve benzeri şeylerle yıkanır.[80]

38. İhramlının Evlenmesi

1841. ...Abdü'd-dâr oğullarının kardeşi Nübeyh b. Vehb'den rivayet olunduğuna göre, Ömer b. Ubeydullah, Ebân b. Osman b. Affân'a -ki o gün Ebân hac emriydi ve her ikisi de ihramlı idi-(şu soruyu) sormak üzere (bir adam) gönderdi: "Ben Talha b. Ömer'i Şeybe b. Cübeyr'in kızıyla evlendirmek istiyorum, senin de nikahta hazır bulunmanı arzu ediyorum (ne dersin)?"
Ebân bu isteği uygunsuz buldu ve;
Ben babam Osman b. Affan'ı;
Resûlullah (s.a.) ihramlı bir kimse ne evlenebilir ne de evlendirebilir, " derken işittim," cevabını verdi.[81]

Açıklama

Bu hadisin bazı rivayetlerinde Ömer'b. Ubeydillah'ın oğlu Talha'yı, Şeybe b, Osman'ın kızıyla evlendirmek istediği ifade edilirken burada Şeybe b. Câbir'in kızıyla evlendirmek istediği ifade ediliyor. Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd, "Kendi rivayetinin doğru olduğunu "Şeybe b. Osman'ın kızı" şeklindeki rivayetin, "İmâm Mâlik'in vehminin eseri olarak ortaya çıkmış bir yanlış olduğunu" söylüyorsa da ulemânın büyük çoğunluğu İmâm Mâlik'in rivayetinin daha doğru olduğu kanaatindedirler. Cumhurun tespitine göre evlendirmek istenen kız, Şeybe b. Cübeyr b. Osman el-Haccî-nin kızıdır. Zübeyr b. Bekkâr'ın tespitine göre bu kızın ismi Emetü'I-Hamîd'dir. Kadı İyaz şu sözleriyle rivayetler arasındaki ihtilâfı uzlaştırmaktadır. "Evlendirilmek istenen kızın Şeybe b. Osman'ın kızı olduğunu rivayet edenlerin o kızı babasına değil de dedesine nisbet ettikleri için böyle rivayet etmiş olabilirler. Binaenaleyh rivayetler arasında çelişki yoktur."[82]

Bazı Hükümler

İhramlı bir kimsenin nikâhlanması veya başkalarını nikahlaması helal değildir, içlerinde imam Mâlik ile Şafiî ve İmâm Ahmed'in de bulunduğu cumhûr-u ulemâ bu görüştedir. Sözü geçen ulemâya göre ihramlının nikâhlanması sahih değildir. Zifaf yapılmış olsa bile bu nikâh feshedilir. İmâm Mâlik'e göre ise zifaf olmuşsa bu nikâhın feshedilebilmesi için bir kerre talâk vermek gerekir. Cumhura göre ise, talaksız olarak bozulmuş olur. Binâenaleyh bu nikâhı fesh için talâk vermeye lüzum yoktur.
Hanefî ulemâsına göre ise ihramlı bir kimsenin nikâhlanması caiz olduğu gibi başkasını nikahlaması da caizdir. Delilleri ise, 1844,numaralı hadistir.[83]

1842. ...Osman (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullari (s.a.) önceki hadisin bir benzerini ifâde buyurmuştur. (Ancak Ku-teybe bu rivayete şu cümleyi de) ilâve etti:İhram)ı bir kimse dünürlükte yapmasın.[84]

Açıklama

Her ne kadar musannif Ebû Dâvud, bu hadisin Mâlik'ir Nâfi'den rivayet ettiği metninde "dünürlük de yapmasın" sözünün bulunmadığını ifâde ediyorsa da Tahâvî, Müslim ve Beyhakî'nir Mâlik'den rivayet ettikleri metninde "dünürlük de yapmasın" ibâres vardır.[85]
Bu hadis-i şerif, bir önceki hadiste geçen "ihramlının evlenmesinir caiz olmadığı" hükmüne ilâve olarak "ihramlının dünürlük yapmasının caiz olmadığı" hükmünü de getirmektedir.
Şafiî, Hanbelî ve Hanefî ulemâsına göre buradaki nehy, kerâhet-i ten zihiyye ifâde etmektedir. İmâm-ı Mâlik'e göre ise, buradaki nehyin hükmü haramdır.[86]

1843. ...Meymûne (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a. benimle evlendi(ği zaman ikimiz de) Şerifte ihramsızdık.[87]

Açıklama

Şerif, Mekke'nin kuzey-batısında bir yerdir. Bazılarına göre Rasûlullah (s.a.)'ın bu nikâhı hicretin 7.senesinde kaza umresinden dönerken kıyılmıştır. Bu rivayetin doğruluğu kabul edildiği takdirde, nikâh kıyıhrken Hz. Meymûne ile Rasûl-i Ekrem'in ihram-sız oldukları ortaya çıkar. Nitekim, Hz. Meymûne'den rivayet olunan; "Rasûlullah(s.a.) benimle Mekke'den döndükten sonra Şerifte evlendi. İkimiz de ihramsızdık"[88] anlamındaki hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir.
Bazılarına göre de bu nikâh, Rasûl~i Ekrem'le Hz. Meymûne ihrama girmeden Medine'de kıyılmıştır. Süleyman b. Yesar'ın rivayet ettiği "Peygamber^.a.)'in azatlısı Ebû Râfi ile ensârdan iki kişiyi elçi ta'yin etti. Onlar da Rasûl-i Ekrem'i daha Medine'de iken (ve hac için henüz yola) çıkmadan önce Meymûne ile evlendirdiler,"[89] anlamındaki hadis-i şerif de bu görüşü te'yid ediyor.
Hattâbî'nin beyânına göre, "konumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvûd hadisi "Rasûl-i Ekrem (s.a.),Hz.Meymüneile ihramlı iken evlenmiştir,"[90] diyen Hz. İbn Abbas'm aleyhine en büyük bir delildir.[91]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (s.a.) ile Hz, Meymûne, Şerifte ve ihramsız iken nikahlanmışlardır. Ancak bir numara sonra gelecek olan hadise bakarak cumhûr-ı ulemâ Rasûl-i Ekrem'le Hz. Meymûne'nin ihramlı iken evlendikleri hükmüne varmışlardır. İnşaallah bu mevzu 1844 numaralı hadisin şerhinde genişçe ele alınacaktır.[92]

1844. ...İbn Abbâs'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) Hz. Meymûne ile ihramlı iken evlenmiştir.[93]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hz.Peygamber'in Hz. Meymûne ile kaza umresi için çıktıkları Mekke yolculuğunda ve ih ramh iken evlendiğini ifâde etmektedir. Nitekim, Mücâhid ile Atâ'nm İbn Abbas'dan rivayet ettiklerine göre, "Peygamber (s.a.) Hz. Meymûne ile Mekke'de ihramlı iken evlenmiş ve Hz. Meymûne'nin yanında üç gün kalmıştır. Bu esnada Huveytib b. Abdiluzza, Kureyş'den bir neferle gelip Rasûlullah ile görüşmek istemiştir. Bu üç gün bittikten sonra bu heyet Rasül-i Ekrem'e haber göndererek kendisiyle görüşmek istediklerini bildirmiş ve bunun üzerine Rasûl-i Ekrem çıkıp onlarla görüşmüş ve Mekke dönüşünde Şerifte Hz. Meymûne ile zifafa girmiştir."[94] Tahâvî'nin bu rivayeti, Rasül-i Ekrem'in ihramlı iken Mekke'de Hz. Meymûne ile evlendiğini ve Mekke dönüşü Şerif de zifâfâ girdiğini ifâde, etmemekte ve bu konuda gelen hadisler arasındaki ihtilâfı gidermektedir.[95]

Bazı Hükümler

1. İhramlı bir kimsenin nikâhlanması caizdir. İbrahim en-Nehaı, Sevn ve Hanefi uleması bu görüştedirler. Delilleri ise,

konumuzu teşkil eden bu hadisle, Mesrûk'un Hz. Âişe'den rivayet ettiği, "Rasûlullah (s.a.) ailelerinden biriyle ihramh iken evlendi" anlamındaki hadistir. Bilindiği gibi bu hadiste Rasûl-i Ekrem'in ihramlı iken evlendiğinden bahsedilen ve ismi açıklanmayan ailesinden maksat, Hz. Meymûnedir.
el-Leys, el-Evzâî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve îshâk (r.a.)'a göre ihramlı-nın evlenmesi caiz olmadığı gibi, başkasını evlendirmesi de caiz değildir. Şayet evlenecek veya başkasını evlendirecek olursa kıyılan nikâh bâtıl olur. Sözü geçen bu ulemânın delilleri de "İhramh bir kimse evlenemez ve başkasını da evlendiremez," anlamındaki .1841 numaralı hadis-i şerif ile Yezîd b. el-Asamm'ın Hz. Meymûne'den rivayet ettiği, "Resûlullah (s.a.) benimle evlendiğinde Şerifte ikimiz de ihramsız idik," anlamındaki 1843 numaralı hadis-i şerif ve Süleyman b. Yesâr'ın, Ebû Râfi'den rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Rasûlullah (s.a.) Hz. Meymûne ile ihramsız iken evlendi ve ihramsız iken gerdeğe girdi."[96] Tırmizî bu hadisle ilgili olarak şunları söylüyor: "bu hadis hasendir. Onu Hammâd b. Zeyd'den başka Matar el-Varrâk tarikiyle Râbia'dan müsned olarak rivayet eden kimse tanımıyoruz."[97]
İhramlı kimsenin evlenemediği ve başkasını da evlendiremediği görüşünde olan ulemâ, aksi görüşte olan Hanefî ulemâsına ve taraftarlarına karşı kendi görüşlerini şöyle savunuyorlar:
a. İhramlının nikahlan masının caiz olmadığını ifade eden hadisin raisi Ebû Râfi'bu hadisi rivayet ettiği zaman bulûğ çağına ermiş ve rüşdüıü ikmâl etmiş bir kimse idi. Aksi görüşte olanların senedini teşkil eden iadisin râvisi Hz. İbn Abbâs ise, Hz. Meymûne Resûl-i Ekrem'le evlendiği zaman henüz on yaşında bir çocuktu ve üstelik bu nikâhın kıyıldığı taza umresinde de yoktu.
b. 1843 numaralı hadiste Hz. Meymûne, Resûl-i Ekrem'le evlendiği :aman ihramsız olduklarını ifade etmektedir. Hz. Meymûne'nin olayı bizzat yaşayan bir kimse olarak başkalarından daha iyi bilmesi kadar tabii 3İr şey olamaz. Bu konuda Şafiî ulemâsından İmâm Nevevî de şunları söylüyor: "ihramlı bir kimsenin evlenmesinin caiz olmadığı görüşünde olan cumhûr-i ulemâ kendi görüşlerinin doğruluğunu isbât için pek çok deliller leri sürmüşlerdir. Bu deliller içerisinde en kuvvetli olanı, Peygamber(s.a.)'in flz. Meymûne ile evlendiği zaman ikisinin de ihramsız olduğunu ifade eden ıadis-i şeriftir. Sözü geçen hadis-i şerifi pek çok sahâbi rivayet etmiştir."
Bu konuda Kadı İyâz da görüşlerini şu anlama gelen cümlelerle ifâde ediyor: "Resûl-i Ekrem'in Hz. Meymûne ile evlendiği zaman ihramh olduğunu Hz. İbn Abbas'tan başka rivayet eden yoktur. Hz. Meymûne, Ebû Râfi' ve daha başkaları ise, Resul-i Ekrem'in Hz. Meymûne ile evlendiği zaman ihramsız olduğunu rivayet etmişlerdir. Aynı zamanda bu kimseler bizzat olayın içinde bulunan kimselerdir. Çünkü Hz. Ebû Râfi bu evlilik esnasında bizzat Hz. Peygamber ile Hz. Meymûne arasında elçi idi.[98] İbn Abbâs (r.a.) ise, böyle değildi. Bu sebeple sözü geçen râviler hem olayın ayrıntılarını İbn Abbâs (r.a.)'den daha iyi biliyorlardı, hem de sayıca daha kalabalık idiler."[99]
Bu konuda İbn Abdilberr'in görüşü de şöyledir: "Resûl-i Ekrem'in Hz. Meymûne ile evlendiğinde ihramsız olduğunu ifâde eden hadisler tevatür derecesine ulaşmaktadır. Ayrıca bu râvilerden biri olan Yezîd b. el-Asamm Hz. Meymûne'nin kız kardeşinin oğludur. Bu sebeple hadiseye yakından vukufu vardır. Aksini rivayet eden sadece Hz. İbn Abbâs'tır. İnsanın gönlü râvisi daha çok olan hadisi kabule daha meyyaldir. Çünkü .bir kişinin yanılma ihtimâli daha fazladır."[100]
Mâlikî ulemâsından Zürkânî ise, bu konuda gelen hadis-i şerifler arasındaki tearuzdan dolayı bir tarafa bırakılacak olursa o zaman Hz. Peygamber'in Hz. Meymûne ile evlenmesini konu almayan ve dolayısıyla o mevzûdaki hadislerle çelişmeyen "ihramlı kimse evlenemez ve başkasını da evlendiremez," anlamındaki 1841 numaralı hadis-i şerife müracaat etmek gerekir.[101] Meymûn b. Mehrân ise, bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getiriyor: "Ben ihtiyarlığı sırasında bir gün Safiyye bint Şeybe'nin yanına varıp Resûl-i Ekrem'in. Hz. Meymûne ile evlendiği zaman ihramlı olup olmadığını sordum da bana kendisinin de Resûl-i Ekrem'in de.ih-ramsız olduklarını ifade etti."[102]
İhramlı bir kimsenin evlenmesinin caiz olduğunu söyleyen Hanefî, ulemâsı ise, kendi görüşlerini şu şekilde savunmaktadırlar.
a. İbn Abbas (r.a.)'ın hem Ebû Râfi'den hem de Hz. Meymûne'den hafıza itibariyle daha kuvvetli olduğunda ulemâ ittifak etmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, Hz. Meymûne ile evlendiği zaman ihramsız olduğunu ifade eden hadisin râvisi Yezîd b. el-Esamm zayıftır. İbn Abbâs hadisini hadis ulemâsından 7 imâm ve daha başkaları rivayet etmiştir.
b. Her ne kadar Hz. ibn abbâs Hz. Peygamberce Hz. Meymûne'nin izdivacında hazır bulunmamışsa da, olayı bizzat şahid olan ve ayrıntılarıyla bilen sahâbîlerden öğrenmiş ve rivayet etmiştir. Bu konuda söylenmesi gerekir şudur: İhramlının evlenmesinin caiz olmadığım ifade eden 1841 numaralı Osman hadisi Resûl-i Ekrem'le değil ümmetiyle ilgilidir. Söz konusu nikâhın ihramsız iken kıyıldığını ifade eden hadis ise fiili bir hadistir. Resûl-i Ekrem'in fiiliyle sözü arasında bir aykırılık görülürse o zaman fiilin kendisine mahsus olduğu, sözün de ümmetine mahsus olduğu kabul edilir. Bu Mâliki ve Şâfîîlerce kabul edilen bir usûl kaidesidir. Binaenaleyh Mâliki ve Şafiî ulemasına göre bu mevzuda muteber olan görüşün, "ihramlı iken evlenmenin Resûl-i Ekrem'e has özel bir durum olduğu" görüşü olmak gerekir.[103]
Hanefî ulemâsına göre ise, bir hükmün Resûl-i Ekrem'e ait olduğunu kabul edebilmek için, o hükmün Resûl-i Ekrem'e özel bir durum olduğuna dair bir delil bulunması gerekir. Burada ise böyle bir delil yoktur.[104]

1845. ...Said b. el-Müseyyeb'den; demiştir ki İbn abbâs (Resûl-i Ekrem'in) Hz. Meymûne ile ihramlı iken evlendiği(ne dair rivayetinde yanılmıştır.[105]

Açıklama

Her ne kadar senedinde kimliği belli olmayan bir râvi bulunduğundan bu haber zayıfsa da İsmail b. Umeyye'nin Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiği, "Rasûlullah (s.a.) Meymûne ile evlendiği zaman kesinlikle ihramsızdı," anlamındaki hadis bu hadisi takviye etmektedir. Hanefî ulemâsından Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin beyanına göre imâm Şafiî, "Hz. Ömer'le Zeyd b.

Sâbit'in ihramlı bir kimsenin nikâhım reddetmeleri ve Hz. îbn Ömer'in, "İhramlı bir kimse evlenemez ve birisine dünürlük yapamaz," demeleri bu hadisi desteklemektedir." demiştir.
Ebû Dâvûd ile Münzirî bu hadis hakkında sükût etmişlerdir. Zürkânî ise, bu hadisle ilgili olarak şunları ifade ediyor: Buhârî'de ve daha başka eserlerde Said b. el-Müseyyeb'in şöyle dediği kaydediliyor: Her ne kadar Hz. Meymûne kendisinin teyzesi ise de İbn Abbas "Rasûl-i Ekrem Hz. Meymûne ile ihramlı iken evlenmiştir, " derken yanılmıştır. Çünkü Resûl-i Ekrem Hz. Meymûne ile ihramdan çıktıktan sonra evlendi."[106]
Tekmiletu'I-Menhel yazarı ise, bu konuda şunları söylüyor: "Her ne kadar Zürkânî böyle diyorsa da ben Buhârî'nin rivayet ettiği böyle bir hadise rastlamadım. Fakat Hafız İbn Hacer bu hadisi İmâm Ahmed'in rivayet ettiğini söylüyor ve sonra da Eslem'den şu sözleri rivayet ediyor: Ben İmâm Ahmed'e, Ebû Sevr: "İbn-i Abbas hadisini kabul etmek için hangi engel var ki? diye soruyor" dedim de; "İbn Müseyyeb'e göre İbn Abbas yanılıyor. Çünkü Hz. Meymûne bizzat kendisi Resûl-i Ekrem'le evlendiği zaman ihramsız olduğunu söylüyor" diye cevap verdi."
Mezhep imamlarının bu mevzu ile ilgili görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[107]

39. İhramlının Öldürmesi Caiz Olan Kara Hayvanları

1846. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.)'e ihramlının öldürmesi caiz olan kara hayvanları sorulmuş da Peygamber (s.a.):
"Beş (çeşit) hayvan vardır ki onları harem dışında da haremde de Öldürmekte herhangi bir günah yoktur: Akrep, fare, çaylak, karga ve saldırgan köpektir" buyurmuş.[108]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte bahsedilen ve ihramlının avlanmasında bir sakınca olmadığı ifade edilen hayvanların kara hay-
vanları olduğu malumdur. Çünkü ihramlının deniz hayvanlarını avlamasında bir sakınca olmadığı, "Deniz avı yapmak ve onu yemek kendinize de misafire de bir faide olmak üzere sizin için helâl kılındı. İhramda bulunduğumuz müddetçe ise, kara avı haram kılındı."[109] ayet-i kerimesiyle açık bir şekilde ifade edilmiştir. Binâleyh ihramlının deniz hayvanlarını avlamasında bir sakınca bulunmadığında ulemâ ittifak etmiştir. Ancak bazı kimseler; "Yerde yürüyen hiç bir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş hariç olmamak üzere hepsi sizin gibi ümmetlerdir."[110] âyet-i kerimesini delil getirerek kuşları kara hayvanlarından saymamışlarsa da kendilerine bu âyeti kerîmede kuşların kara hayvanlarından sonra özel olarak sayılmış olmaları onların kara hayvanlarından ayrı olduklarını göstermek için değil, kara hayvanları genel olarak ifade edildikten sonra "zikrulhâss iba'de'l-ânımi" kabilinden özel olarak zikretmek içindir. Nitekim Ebû Dâvûd hadisiyle; "Yerde yürüyen hiçbir canlı hariç olmamak üzere hepsinin nzıkla-nnı Allah verir."[111] "Allah her hayvanı sudan yarattı"[112] âyet-i kerime-lerindeki bütün hayvanları içine alan genel ifâdeler de kuş nevinin deniz ve kara hayvanları dışında kalan ayrı bir hayvan türü olmadığını isbat eder.
"Beş çeşit hayvan vardır" cümlesindeki "beş" sözü ihramlının avlamasında sakınca olmayan kara hayvanlarının sadece beş türden ibaret olduğuna delâlet etmez. Ulemânın pek çoğuna göre buradaki "beş" kaydı nihâi tahdidi belirleyen bir kayıt değil, ancak ihramlının öldürebileceği türlerden sadece beşini ifade etmek için gelmiştir. Bundan sonra gelen iki hadis-i şerifte burada sayılmayan yılan ve yırtıcı hayvanların sayılması da buradaki beş adedinin sınırlayıcı bir kayıt olmadığını gösterir.
"Günah yoktur" ifâdesi ihramhnin bu hayvanları avlamasının caiz. olduğunu gösterir. Hatta "Azgın köpekle, fare, akrep, çaylak, karga ve yılanın öldürülmesini emir buyurmuştur"[113] anlamındaki bir hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in bu hayvanları öldürmeyi emrettiği ifade edilmektedir.
Müslim'in bu hadisindeki emrin mübahlık ifade etmesi mümkün olduğu gibi mendûpluğa delâlet etmesi de mümkündür. Ayrıca bu emrin farziyyet için gelmiş olması, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisindeki "günah yoktur" sözünün ise, bu hayvanları öldürmeden sabredip zararlarına katlanmanın zorluğunu kaldırmak için gelmiş olması mümkündür. Binaenaleyh bu mesele, "kim o Beyti hac veya umre (kasdı) ile ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir beis yoktur."[114] ayet-i kerimesine benziyor ve bu meselede nehy'den sonra gelen emrin hükmü câridir.
Hadis-i şerifte sayılan hayvanlardan:
1. Akrep: Zehirli bir.böcektir. Sokmasıyla fili ve deveyi öldürebilen türleri vardır. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre, Resûl-i Ekrem namazda iken bir akrep sokmuştu. Namazı bitirdikten sonra "Allah akrep türüne lanet etsin. Namazda olanıda namazda olmayanıda sokar," buyurmuştur.[115]
2. Farenin çeşitleri çoktur. Fakat gerek, yenilmesinin haram, gerekse öldürülmesinin caiz olması hususunda bütün nevilerin hükmü birdir.
3. Hide'e: Çaylak demektir. Bu zararlı bir kuştur. Civcivleri kaptığı gibi et zannıyla insanın elinde bulunan kırmızı renkteki şeyleri de kapar
4. el-Kelbu'l-Akûr: Saldırgan ve ısırgan köpek demektir.Bu köpeğin nasıl bir köpek olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır, İmâm Mâlik, Şafîî, Ahmed (r.a.) ve pek çok ulemâya göre bu kelimeyle kasdedilen köpek, insanlara saldıran, aslan, kaplan ve kurt gibi nsanları ısıran ve korkutan köpektir. Ebû Akrab'dan rivayet edilen, "Peygamber (s.a.) Uteybe b. Ebî Leheb'e; "Ey Allah'ım ona köpeklerinden bir köpeği musallat et!" diye beddua etti de, bir aslan saldırıp onu öldürdü."[116] anlamındaki hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir.
İmâm Ebû Hanife'ye göre ise, buradaki köpekten maksat her saldırgan köpek değil herkesçe malum olan bildiğimiz köpektir.

Aslan, pars, kaplan ve kurt da bu hükümde onun gibidir. Çünkü bu hayvanlar ve benzerleri de insanlara eziyet vermekte köpek gibidir.
Ayrıca ulemâ, insana saldırmayan köpekler hakkında da ihtilâf etmişlerdir. Kadı Hüseyin ile Mâverdfye göre saldırgan olmayan köpeklerin öldürülmesi haramdır. İmâm Şafiî (r.a.) ise, "el-Ümm" isimli eserinde böyle köpekleri öldürmenin caiz olduğu hükmüne varmıştır. ,
Yine Şafiî ulemâsından İmâm Nevevî ise, el-Mühezzeb şerhinin alışveriş bölümünde "köpeğin faydalı bir hayvan olup öldürülemeyeceği hususunda ulemânın arasında hilaf yoktur" derken, aynı eserin teyemmüm ve gusl bölümünde ise, bunun aksini iddia etmiştir. Hac bölümünde de saldırgan olmayan köpekleri öldürmenin tenzihen mekruh olduğunu ifâde etmiştir. Râfiî ise, böyle köpekleri öldürmenin tahrimen mekruh olduğu hükmüne varmıştır.
İmâm Şafiî'ye ve İmâm Ahmed'e göre, insanların malına ve canına zarar veren ve yenilmesi haram olan, şahin, doğan, kartal gibi kuşlarla sivrisinek, eşek arısı, pire, karasinek, bit gibi haşereler de konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte zikredilen hayvanların hükmüne girerler.
Hanefî ulemâsı ise hadis-i şerifte geçen beş hayvanın hükmüne arı, maymun, kaplumbağa, kirpi ve zehirli keler'i de sokmuşlardır. Çünkü sözü geçen ulemâya göre bu hayvanlar av hayvanı değildirler.
Mâliki ulemâsı ise, hadis-i şerifte sayılan hayvanların hükmüne arıyı . da katmışlardır. Çünkü onlara göre arı akrebe benzemektedir.[117]

Bazı Hükümler

1. İhramlı bir kimsenin akrep, fare, çaylak, karga ve saldırgan köpek öldürmesinde herhangi bir sakınca yoktur. İhramlının bu hayvanları öldürmesinde bir sakınca olmayınca, ihramsız bir kimsenin bu hayvanları öldürmesinin caiz olduğu kendiliğinden anlaşılır. Bu hayvanlardan akrebin mutlak surette hatta namazda bile öldürülebileceğinde ittifak vardır. Ancak İbn Abdilberr'in rivayetine göre, Hammâd b. Süleyman ile Hakem, ihramlının yılanla akrebi öldüremeyeceği görüşündedirler, delilleri ise, bu hayvanların av hayvanı olmayıp böcek türünden olmalarıdır. Ancak konumuzu teşkil eden hadis-i şerif bu görüşü reddetmektedir.
2. Karganın bütün türlerini, gerek haremde gerekse harem hududları dışında öldürmek mutlak surette caizdir. Mâlikî ulemâsının meşhur olan görüşleri budur. Müslim'in rivayetinde yer alan "Gurâb-ı ebka- alaca karga"[118] kelimesinde "alaca" kaydı ihramlının öldürmesi caiz olan karga türünü belirleyen bir kayd-ıitirâzî' değildir. Bu kayıt karga türlerinden sadece birini belirleyen bir kayd-ı ittifâkîdir. Ulemâdan bazılarına göre ise, hadisteki "alaca" kaydı bir kayd-ı ihtirâzîdir. Binâenaleyh, ihramlı bir kimse bu vasfı taşımayan bir kargayı avlayamaz. Mâlikî ulemâsından Kur-tubî bu görüşten hareket ederek "Müslim'in bu rivayeti alaca kelimesi zikredilmeyen mutlak rivayetleri takyid eder" diyor.
Hanefî ulemâsı ile İmâm Şafiî'ye ve Ahmed'e göre alaca kargadan maksat leş yiyen alaca kargadır. İhramlı bir kimse karga türleri arasında sadece leş yiyen alaca kargayı öldürebilir. ^Sözü geçen ulemâya göre kuzgun da bu hükme dâhildir. Fakat ekin kargası onlar gibi değildir. Mâlikîlere göre ise öldürülecek karga türleri arasında bir ayırım yapmak doğru değildir.
3. Farenin öldürülmesi ise, mutlak surette caizdir. İbnu'l Münzir: "Farenin öldürülebileceği konusunda ulemâ arasında ittifak vardır. Yalnız ibrahim en-Nehâî'ye göre ihram hâlinde bulunan bir kimse fare öldüremez. Fakat bu kavil şazdır" diyor. Gerçektende konumuzu teşkil eden hadis de İbrahim en-Nehâî'nin bu görüşünü reddetmektedir.[119]

1847. ...Ebû Hureyre(r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûluîlah (s.a.); "Beş (çeşit hayvan vardır ki, bunlar) harem hududları dışında da haremde de öldürülebilirler: Yılan, akrep, çaylak, fare ye saldırgan köpek" buyurmuştur.[120]

Açıklama

1. Sözü geçen beş çeşit hayvanı ihramlı iken öldürmek caizdir, ihramlı halde Öldürmek caiz olunca ihrama girmeyenlerin öldürmesi haydi haydi caizdir. Öldürülecek hayvanların beş adediyle takyid edilmesi mefhûm itibârı ile zikredilen beş neviden maadasının öldürülemeyeceğini gösterirse de mefhûm-ı aded ekser-i ulemâya göre hüccet değildir. Bilfarz hüccet kabul edilse bile Rasûlullah (s.a.)'ın evvela beş hayvanın Öldürebileceğini bilahâre aynı hükümde onlarla müşterek olan şâir hayvanları bildirmiş olması muhtemeldir. Filhakika bir rivayette, öldürülecek hayvanların dört, diğer rivayette altı olduğu beyân edilmiştir. Bazı rivayetlerde ise, ötekilerinde zikredilmeyen hayvanlardan bahsolunmuştur. Bu suretle öldürülecek hayvan nevilerini dokuza çıkaranlar vardır1. Bunlar arasında yılan, kurt ve kaplan da vardır.
Tahâvî diyor ki: "İşte Peygamber(sallallahü aleyhi ve sellem)'in ihramda olana da olmayana da Harem-i Şerifte öldürmeyi mubah kıldığı hayvanlar bunlardır. Bunların beş çeşit olduklarını beyân etmiştir. Ancak bu beyân, bu konuda ortaya çıkacak bir benzerlik dolayısıyla bu hayvanların hükmünün onlara verilmesini gerektirmez. Peygamber (s.a.)'in maksadının bu tür hayvanları da kapsamına almak olduğunda ittifak bulunması hali ise müstesnadır.
Tahâvî bu sözü ile şunu anlatmak istemiştir: Aded bildirerek öldürülecek hayvan çeşitlerinin beyân buyrulması, benzerlerinin bu hükümde olmadığını gösterir. Zira aynı hadiste çaylak ile karganın öldürülebileceği ifâde buyurulmuştur. Halbuki bunların ikisi de yırtıcı kuşlardandır. Onların hükmü özellikle belirlendiği için atmaca, şahin ve doğan gibi yırtıcı kuşlara aynı hüküm verilemez.
Bu cihet ittifakı ise de öldürmeyi eziyetle ta'lil edenler: "Eziyetin çeşitleri çoktur. Binâenaleyh, Rasûlullah (s.a.) akrebi zikretmekle eziyette ona ortak olan yılan arı gibi şeylere; fare ile kemirmekte ona ortak olan gelincik gibi hayvanlara; karga ve çaylak ile bir şeyi kapmakta onlar gibi olan atmaca vs. ye, kudurmuş köpekle saldırganlık ederek ısırmakta olan köpeğe

benzeyen arslan ve pars gibi yırtıcılara işaret buyurmuş olacaktır" derler.
Öldürmeye sebep bu hayvanların etinin yenilmemesi olduğunu söyleyenlere göre ise, hadis-i şerifte beş hayvanın zikredilmesi insanların arasında çok bulundukları içindir.
Tahâvî'nin beyânından, yılanın da öldürülemeyeceği hatıra gelebilirse de Tahâvî, "Peygamber(s.a.)'in maksadının....ittifak bulunması hali müstesna" sözüyle Rasûlullah(s.a.)'ın yılanın öldürülmesini kasdettiğine işarette bulunmuştur.
Bu cihet İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet olunan bir hadiste açıkça belirtilmiştir. Mezkûr hadiste; "Peygamber (s.a.) ashabına Minâ'da bir yılanı öldürmelerini emir buyurdu," denilmektedir.
Rivayetlerin birinde dahi yılan öldürülecek beş hayvan meyâninda zikredilmiştir.
2. Kargadan bu hayvanın hangi çeşidinin murad edildiği' ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefîlerden "Hidâye" sahibine göre leş kargasıdır. Buna alaca yahut benekli karga da denilir. Bu kavil İmâm Ebû Yûsuf'dan rivayet olunmuştur.
İmâm Ebû Yûsuf'un delili Hz. Âişe rivayetlerinden birinde öldürülecek hayvanlar meyanında gurab-ı ebkâ'ın zikredilmiş olmasıdır. Ulemâdan bir cemaat İmam Ebû Yûsuf'un kavlini tercih etmiş, ihrâmlının karga nev'ilerinden yalnız alaca kargayı öldürebileceğini söylemişlerdir. Diğer bir takım ulemâya göre ise, bütün karga nevilerini öldürmek caizdir. Hadiste alaca karganın zikredilmesi çokluğundan dolayıdır. Fakat Aynî bu kavle itiraz etmiş ve: "Öldürülmesi emredilen karga rahatsızlık veren türüdür. Bu da yalnız alaca kargadır. Ekin kargası ile saksağan doğrudan doğruya eziyet etmezler. Binaenaleyh hadisin mutlak rivayetleri alaca karga mânâsına alınmalıdır." demiştir.
Kuzgun dahi alaca karga nev'indendir.
Şâfiîlerle Hanefilerin görüşü budur. Zira bunların ikisi de leş kargasıdır. Ekin kargası onlar gibi değildir.
Karga ile çaylak hakkında Malikîyye ulemâsının ihtilâf ettikleri bazılarına göre bu hayvanların saldırgan olan ve büyükleri öldürebileceği rivayet olunduysa da meşhur olan kavle göre bu hususta Mâlikîler dahi cumhûr-ı ulemâ ile beraber idiler. Cumhura göre öldürülecek karga nev'ileri arasında böyle tasnif yoktur. Saksağan dahi karga nev' iler indendir. Araplar onun ötüşünü uğursuzluk kabul ederlermiş.
Ulemâdan bazıları saksağana alaca karga, bazıları da ekin kargası hükmünü vermişlerdir.
İmâm Ahmed b. Hanbel, "Saksağan leş yemişse öldürmesinde beis. yoktur," demiştir.
3. Hide'e: Çaylak demektir. Rivayetlerin bazılarında bu kelimenin yerine "hudeyya" denmiştir. Hudeyya: Hide'enin ism-i tasgiridir. Yani çaylak demektir. Çaylak eziyet eden ve insanların elinden eti kapan bir kuş olduğundan onu ihramlı ihramsız herkesin öldürmesi helâldir. Yalnız İmâm Mâlik'den bir rivayete göre çaylak ile karga eziyet vermeye davranmadıkça ihramlı bir kimsenin onları öldürmesi caiz değildir. Fakat bu rivayet zayıftır. İmâm Mâlik'in meşhur olan görüşü, cumhur-ı ulemânın görüşü gibidir. Ona göre bu hayvanların etleri de yenir.
4. Farenin öldürülmesi mutlak surette caizdir. İbnu'l-Münzir; "İhramlının fare öldüreceği hususunda ihtilâf yoktur. Yalnız İbrahim en Nehaî'ye göre ihram halinde bulunan bir kimse, fare öldüremez. fakat bu kavil şâzzdır" diyor.
Kadı İyâz dahî: "Sâcî'nin Nehaî'den rivayetine göre ihramlı bir kimse fare öldüremez, öldürürse fidye verir. Fakat bu kavil nassa ve bütün ulemânın1 kavline aykırıdır" demiştir.
Beyhâkı'nin sahih bir isnâdla Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiği bir haberde: "Nehâî'nin bu sözü Hammâd'a rivayet olunduğu vakit Hammâd: "Kûfe'.de İbrahim en-Nehâî'den başka eserleri çirkin bir şekilde reddeden bir kimse yoktu. Çünkü onları az işitınişti. Şâbî'den başka da eserlere güzel bir şekilde lâbî olan bulunmazdı. Çünkü onları çok duymuştu;" mukabelesinde bulunmuş" denilmektedir.
Farenin nev'ileri çoktur. Fakat gerek yenilmesinin haram, gerekse öldürülmesinin caiz olması hususunda bütün nev'ilerinin hükmü birdir.
5. Akrebin mutlak surette hatta namazda bile öldürülmesi caizdir. Zira zehirli bir hayvandır ve insanları sokar.
İbn Abdilberr'in rivayetine göre Hammâd b. Ebî Süleyman ile Hakem, ihramlının yılanla akrebi öldüremeyeceğine kailmişler. Delilleri bu hayvanların böcek nev'inden olmamahrıdır.
Fakat Kadı İyaz: "Yılanla akrebin ve keza ihramda bulunmayan bir kimsenin harem-i şerif de kertenkele öldürmesinin caiz olduğunda ihtilaf yoktur," dediği gibi İbn Abdilberr dahi: "Gerek harem dışında gerekse harem içinde yılanla akrebin öldürülebileceği hususunda ne İmâm Mâlik'den ne de cumhûr-i ulemâdan bir hilaf nakledilmemiştir" demektedir.
6. el-Kelbu'l-akûr: Yırtıcı köpek demektir. Süfyân b. Uyeyne'ye göre bundan murâd: Bütün yırtıcı hayvanlardır. Köpeğin dahi kudurmuş olması şart değildir. Saldırgan ve dalayıcı olması kâfidir. Süfyân b. Uyeyne; "Bu kelimeyi bize Zeyd b. Eşlem tefsir etti," demiştir. Hz. Ebû Hureyre'-den bir rivayete göre kuduz köpekten murâd arslandır.
İmâm Mâlik'den bir rivayete göre: İnsanlara saldırarak yaralayan arslan, kaplan ve pars gibi yırtıcılardır. Sırtlan ve tilki gibi insana hücum etmeyen yırtıcılar bu hükme dâhil değildir. Binâenaleyh onları ihrâmlı bir kimse öldüremez, öldürürse fidye verir. İmâm Nevevî, saldırgan köpeği ihramlı ve ihrâmsız herkesin harem dışında olsun, harem içinde olsun öldürebileceğinde bütün ulemânın ittifak ettiklerini söyler.
Yine Nevevî'nin beyânına göre, ulemâ kuduz köpekten murâd'ın nebi olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Bâzıları, "Bundan murâd: Malum ve mâruf köpektir" demişlerdir. Kaadî İyâz bu kavli Ebû Hanife ile Evzâî ve Hasen b. Hayy'den naklet-miştir. Bu zevata göre kurt dahi köpek hükmündedir. Hanefîlerden İmam Züfer köpeği, kurt manasına almıştır. İmâm Şafiî, İmam Ahmed ve cumhûr-ı ulemâya göre köpekten murâd; ekseriyetle yırtıcılık yapan hayvanlardır.
İmâm Mâlik "el-Muvattâ" nâm eserinde; "İnsanlara hücum ederek yaralayan ve korkutan arslan, kaplan, pars ve kurt gibi hayvanlar saldırgan köpek hükmündedir" demiştir.
İmâm A'zam'a göre buradaki saldırgan köpekten murâd: Hassaten köpektir. Bu hükümde ona yalnız kurt iltihâk eder.
Zira bazı rivayetlerde köpek mutlak zikredilmiş, "akûr" vasfı ile nitelenmemiştir.
Bundan da anlaşılır ki, kelb-i akûrdan murâd, her saldırgan yırtıcı değil, malûm olan köpektir.

Ulemâ insana saldırmayan köpekler hakkında ihtilâf etmişlerdir.
İmâm-i Şafîî, el-Ümm isimli eserinde öldürmenin caiz olduğunu söylemiştir.
İmâm Şafîî ile Şafîî mezhebinin sair âlimleri ihramlı bir kimseye nis-betle hayvanları üç kısma ayırmışlardır.
a. Hadis-i şerifte zikri geçenlerle o kabilden olan eziyet verici hayvanları öldürmek müstehabdır.
b. Şâir eti yenmeyen hayvanlar gibi öldürülmesi caiz olanlar iki kısımdır: Bir kısmının faydası da, zararı da vardır. Bunları av menfaati için öldürmek mubahtır. İkinci kısmının faydası da zararı da yoktur. Bunları öldürmek mekruh, fakat haram değildir.
c. Yenilmesi mübâh kılman yahut öldürülmesi yasak edilen hayvanları öldürmek caiz değildir. İhramlı bir kimse böyle bir hayvanı öldürürse ceza lâzım gelir.
Haneliler, "Öldürülmesi caiz olan hayvanlar yalnız hadiste isimleri bildirilenlerdir" demişlerse de bazı haberlerde yılan zikredildiği için onu da öldürülecek hayvanlara attıkları gibi, kurdu köpeği ve doğrudan insana saldıran vahşileri de aynı hükmün kapsamına sokmuşlardır.
Fakat Aynî buna itiraz etmiş, hadis-i şerifte öldürülmesi caiz olan beş nevi hayvanın beyân edildiğini, binaenaleyh başka hayvanların mezkûr beş çeşide dahil olmadığını aksi takdirde beş adediyle yapılan tahdidin bir faydası kalmayacağını söylemiştir.
Kadı İyaz diyor ki: "Cumhur ulemânın kavlinden anlaşıldığına göre hadisten murad: Zikri geçen hayvanların kendileridir."
İmâm Mâlik'le, Ebû Hanife'nin zahir olan kavilleri de budur. Onun içindir ki İmâm Mâlik ihramlı bir kimsenin kentenkele öldüremeyeceğini, öldürürse fidye lâzım geleceğini, lugaten köpek ismi verilmeyen, domuz ve maymun gibi hayvanları dahi öldüremeyeceğini söylemiştir. Bütün ulemânın kavilleri de budur. Resûlullah (s.a.) ancak beş nev'i hayvanın öldürülebileceğini söylemiştir. Bunları altıya veya yediye çıkarmak kimsenin elinde değildir.
Kurdun öldürülebileceği bazı rivayetlerde nassan sabit olmuştur. Binaenaleyh onun hükmünü köpeğe ilhak etmeye lüzum yoktur.
Hasan el-Basrî ile Atâ; "İhramlı bir kimse harem-i şerifte kurt ile yılanı öldürebilir. Fakat ihramlıya bir hayvan saldırırsa hangi nev'iden olursa olsun öldürülür. Çünkü takdirde o hayvan saldırgan köpek hükmünde olur," demişlerdir.[121]

1848. ... Ebû Said-el-Hudrî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.)'e ihramlının neleri öldürebileceği sorulmuş da;
"Yılan, akrep, fare (öldürebilir), kargaya atış yapabilir fakat öldüremez. Yırtıcı köpek, çaylak ve saldırgan hayvan da (ihramlı tarafından öldürülebilir.) buyurmuştur.[122]

Açıklama

Metinde geçen "el-Füveysika" kelimesiyle fare kasdedilmiştir Bu kelime "el-Fâsika" kelimesinin ism-i tasgîridir. Farenin "fâsik" olarak tavsif edilmesi, herşeyi ifsâd eden zararlı bir hayvan oluşundandır. Tahâvî'nin rivayet ettiği bir hadis şu anlamdadır: Ben Ebû Said'e "fareye niçin füveysika (= küçük fesatçı) ismi verilmiştir?" diye sordum da bana: "Bir gece Resûlullah (s.a.) uyanmıştı. Bir farenin ağzından sürüklediği bir fitille yangın çıkarmakta olduğunu gördü ve hemen onu öldürdü ve ihramlı-ihramsız herkesin onu öldürmesini caiz kıldı." dedi.[123] Bu konuda Mâlikî ulemasından Zürkânî de şunları söylüyor: "Hayvanlar içerisinde fareden daha fesatçı bir hayvan yoktur. Çünkü büyük-küçük herşeyi bozar ve helak eder."[124]
Bu hadis-i şerifte sayılan beş hayvan arasında fasıklıkla vasıflandırılan sadece faredir. Şu rivayette ise, bu hayvanların beşi de fasıklıkla vasıflandırılmaktadır: "Resûlullah (s.a.):
"Fasık olan beş şey vardır ki, bunlar haremde Öldürülürler: Fare, akrep, karga, çaylak ve saldırgan köpek."[125]
"Fısk" kelimesi sözlükte "çıkmak" anlamına gelir. Nitekim şu âyet-i kerimede bu anlamda kullanılmıştır: "Hani biz meleklere; "Âdem için secde edin" demiştik de İblîs'den başkası hemen secde etmişlerdi. O ise cinden olduğu için Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı."[126]
"Fısk" kelimesi çıkmak anlamına geldiği için Allah'ın emrinden ve tâatından çıkan kimselere "fâsık" ismi verilir. Hadis-i şerifte zikredilen hayvanlar ihramlı tarafından öldürülmeleri caiz kılınmakla diğer hayvanların hükmü dışına çıktıklarından "fasık" sıfatıyla nitelendirilmişlerdir. Bazılarına göre bunlara "fasık" denilmesinin sebebi başkalarına eziyet ve zarar vererek diğer hayvanların özellikleri dışına çıkmalarıdır. Metinde geçen ve ihramlı tarafından öldürülemeyeceği ifâde edilen kargadan maksat, bazılarına göre leş yiyen karga değil, ekin kargasıdır. Çünkü leş yiyen kargaların ihramlı tarafından öldürülebileceği 1846-1847 numaralı hadis-i şeriflerde ifâde edilmiştir.
Bu hadisin senedinde Yezîd b. Ebî Yezîd vardır ve onun aleyhinde bazı tenkidler yapılmıştır.
Hafız ibn Hacer'in "Telhis" isimli eserindeki beyânına göre bu hadiste geçen "kargaya atış yapabilir fakat öldüremez" sözü, münker bir sözdür. "es-Sebü'u'l-âdî = yırtıcı hayvan" sözü ise, İmâm Ebû Hanife hazretlerinin bir önceki hadisteki el-Kelbu'l-akûr = yırtıcı köpek" kelimesine "bildiğimiz köpek" mânâsı verip, "akûr kelimesi köpek kelimesini nitelendirmez" demesini doğrulamaktadır. Çünkü "es-Sebu'u" kelimesinde yırtıcılık mânâsı bulunduğundan "el-'âdî= saldırgan" sıfatına ihtiyacı yoktur. Yani burada "el-'âdî" kelimesi "es-Sebu'u" kelimesini nitelendirmiyor. Dolayısıyla bu durum 1846-1847 numaralı hadislerdeki "akûr-yırtıcı" kelimesinin "kelb = köpek" kelimesini nitelendirmediğine delâlet eder ve îmâm Ebû Hanife hazretlerinin görüşünü te'yid eder.[127]

40. İhramlı Av Eti Yiyebilir Mi?

1849. ...Abdullah b. el-Hâris'in babası el-Hâris'den rivayet edildiğine göre -ki Haris, Tâif'te Osman (r.a)'in amili idi- Hz. Osman için içerisinde keklik ve yaban eşeği eti bulunan bir yemek yaptı. (Hz. Osman, yemeğe davet etmek üzere) Hz. Ali'ye (bir elçi) gönderdi. (Elçi) geldiği zaman Hz. Ali develeri için (ağaçtan yaprak) silkmekteydi. Biraz sonra ellerinden yapraklan silkeleyerek (yemeğe) geldi. Kendisine "sen de ye" dediler. "Siz onu ihramsız olan kimselere yediriniz. Çünkü biz ihramlıyız. Burada bulunan en cesur kimselere (yani size) soruyorum; Allah aşkına siz, rasûlullah'a ihramlı iken bir adamın vahşi eşek hediye ettiğini fakat onu yemedeği-ni biliyor musunuz" dedi. Onlar da "evet" cevabım verdiler.[128]

Açıklama

Hz. Ali Resûl-i Ekrem'in ihramh iken vahşî eşek eti yemediğini bildiği için kendisine ikram edilen vahşi eşek etini yememiştir. Çünkü kendisi de o anda ihrarıh idi. Kendisini bu yemeğe davet eden ve içlerinde Hz. Osman'ın da bulunduğu cemaatin de Resûl-i Ekrem'in ihramh iken vahşi eşek eti yemediğini bilmeleri gerekiyordu. İşte Hz. Ali Resûl-i Ekrem'in ihramh iken vahşi eşek eti yemediğini onlara hatırlatmak istedi ve hadiseyi metinde geçtiği şekilde hatırlattı. Orada "hazır bulunanlar olayı hatırlayarak Hz. Ali'yi tasdik ettiler.
Hz. İbn Abbas'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifde şu anlamdadır: es-Sa'b b. Cessâme, Rasûlullah (s.a.)'e Ebvâ'da yahut Veddân'da iken bir yaban eşeği hediye etti de bu hediyeyi kabul etmedi. es-Sa'b'ın üzüldüğünü yüzünden anlayınca, "Almanıazlık etmezdim, alırdım, ama ihramhyız" buyurdu.[129]
Hafız İbn Hacer'in beyânına göre bazıları bu hadise bakarak ihramlı-nın av eti yemesinin kesinlikle haram olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü bu hadiste Resûl-i Ekrem'in av eti yemekten kaçınması sadece ihramh oluşuna bağlanmıştır. Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, el-Leys, es-Sevrî (r.a.) bu görüştedirler, fakat Müslim'in rivayet ettiği; "İhramlı olarak Talha b. Ubeydillah'ın yanında bulunuyorduk. Kendisine bir kuş hediye ettiler. Talha uyuyordu. Bazımız bundan yedik, bazımız da yemekten çekindik. Talha uyanınca yiyenlerin hareketini doğru buldu ve "Biz onu Resûlullah (s.a.) ile beraber yedik" dedi,"[130] anlamındaki hadis-i şerif ile Ebû Kata-de'nin rivayet ettiği, "Ya Resûlallah! Ben bir av vurdum, ondan artan bir parçayammdadır." dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) yanındaki cemaate ihramh oldukları halde "yeyin" buyurdular,"[131] anlamındaki hadis-i şerif ve Umeyr b. Seleme'nin, el-Behzî Peygamber (s.a.)'e bir vahşi eşek hediye etti de Hz. Peygamber Hz. Ebu Bekr'e arkadaşları arasında paylaştırmasını emretti,'[132] anlamındaki hadis, ihramhmn av eti yemesinin caiz olduğunu ifade etmektedirler. Küfe ulemâsıyla Seleften bir cemaat de hadis-i şeriflere bakarak ihramhmn av eti yemesinin caiz olduğuna hükmetmiştir.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, bu hadislerin arasını şu şekilde telif etmek mümkündür.
1. İhramlının av eti yemesinin helâl olduğunu ifade eden hadisler, ihramsız bir kimse kendisi için avlayıp da daha sonra ihramlı kimselere ikram ettiği avın etleriyle ilgilidir. İhramlının av eti yemesinin yasak olduğunu ifade eden hadisler ise, ihramsız bir kimsenin ihramlı bir kimseye ikram etmek üzere avladığı avlardır.
2. Bu konuda İmâm Mâlik daha başka telif şekilleri göstermiştir. Şöyle ki:
a. îhramh, daha ihrama girmeden önce avlanan avın etinden yiyebilir. Çünkü ihramlının av eti yemesinin helâl olduğunu ifâde eden hadisler ihramhnm ihrama girmesinden önce avlanan avların etidir.
b. İhramlının av eti yemesinin haram olduğunu ifade eden hadis-i şerifler ise ihramlının ihrama girmesinden sonra avlanan avlarla ilgilidir.
3. Osman (r.a.)'ın yaptığı bir başka te'lif şekli de şöyledir:
a. İhramlının av eti yemesinin caiz olmadığım ifade eden hadisler bizzat ihramlının kendisine ikram etmek üzere avlanan avlarla ilgilidir.
b. İhramlının av eti yemesinin helal olduğunu ifâde eden hadisler ise, ihramda olmayan kimselere ikram etmek üzere avlanan avlarla veya kendisine ikram edilmek üzere avlandığı halde başka bir ihramlıya ikram edilen avlarla ilgilidir.
Bu konuda "Bezlu'I-mechûd" yazarı şunları söylüyor: "Ben derim ki; biz Hanefilere göre Resülullah'ın kendisine hediye edilen vahşi eşeği kabul etmeyişinin sebebi o eşeğin canlı olarak hediye edilmiş olmasıyla ilgilidir. Çünkü Buhârî'nin rivayet ettiği hadis[133] bunu ifade etmektedir. Eğer bu eşeğin avlanmış olarak hediye edildiği kabul edilirse, o zaman da bu hayvanı avcıya Resûl-i Ekrem'in gösterdiği ve bu sebepten ihramlı iken bu hayvanın etini yemekten kaçındığı düşünülebilir. Yoksa ihramlının av eti yemesinde bir sakınca yoktur. Nitekim es-Sa'b'dan rivayet edilen ve Beyhâkî'nin "sahih senedle rivayet edilmiştir" dediği "-Resülullah'ın kendisine ikram edilen bir vahşi eçek etinden yediğini" ifade eden hadiste bu ihtimali te'yid etmektedir."[134]

1850. ...İbni Abbas (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, kendisi (Zeyd'e hitaben)
Ey Zeyd b. Erkam, sen Resûlullah (s.a.)'e bir av parçası hediye edildiğini ve onu kabul etmeyip "Biz ihramhyız" dediğini biliyor musun? demiş. (Zeyd de):
Evet, cevabını vermiş.[135]

Açıklama

Bu hadisle bir önceki hadis ihramlı bir kimsenin av eti yemesinin caiz olmadığım mutlak surette ifâde etmektedirler. Onu avlayan kimsenin ihramlı olup olmamam arasında bir fark olmadığı gibi o hayvanı kendisi için veya başkasına ikram etmek için avlamış olması da önemli değildir. Bu hallerin hepsinde de ihramlının av eti yemesi haramdır. Çünkü hadiste ihramlının

av eti yemesinin sebebi ihramlı olmasına bağlanmıştır. Hz. Ali ile İbn Abbas ve İbn Ömer (r.a.) bu görüştedirler. Ayrıca el-Leys b. Sa'd, es-Sevrî ve İshâk (r.a.) de bu görüştedirler. Delilleri ise, bu hadisle birlikte; "deniz avı yapmak ve onu yemek kendinize de misafire de bir faide olmak üzere sizin için helâl edildi. İhramda bulunduğunuz müddetçe ise, kara avı haram kılındı,"[136] anlamındaki âyet-i kerime ile bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçen İbn Abbâs'-ın es-Sa'b b. Cessâme'den rivayet ettiği hadistir.[137]

İmâm Şafiî, Ahmed ve ulemânın büyük çoğunluğuna göre ihramlının, ihramlı bir kimsenin avladığı kara avmm etini yemesi haramdır. Fakat ihramlı bir kimse ihramsız olan bir kişinin kendisi için avlamış olduğu avın etini yiyebilir. Fakat ihramlı bir kimsenin ihramsız avcıya o avı avlaması için avın yerini göstermek gibi bir yardımda bulunmamış olması şarttır. Delilleri ise 1851 numaralı hadis-i şerif ile Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri şu hadistir: "Resûlullah (s.a.) hac niyetiyle yola çıktı. Onunla beraber biz de çıktık. Derken içlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu bazı ashabını ayırarak:

"Bana kavuşuncaya kadar deniz sahilini takip edin," buyurdu. Ayrılanlar deniz sahilim tuttular. Resulullah (s.a.)'den ayrılınca hepsi ihrama girdiler. Yalnız Ebû Katâde girmedi. Yolda giderlerken ansızın bir takım yaban eşekleri gördüler. Ebû Katâde hemen üzerlerine hücum ederek onlardan bir dişi eşeği vurdu. Arkadaşları hayvanlarından inerek onun etinden yediler. Sonra:

(Eyvah) ihramlı iken et yedik, dediler. Eşek etinin kalan kısmını yanlarına aldılar. Resûluilah (s.a.)'e gelince:

Ya Resulullah! Bizleri ihrama girmiştik. Ebû Katâde ihramlanmamıştı. Derken bir takım yaban eşekleri gördük. Ebû Katâde derhal bunlara hücum ederek içlerinden dişi bir yaban eşeğini vurdu. Biz de hayvanlarımızdan inerek onun etinden yedik. Sonra da;

(Eyvah) ihramlı olduğumuz halda av eti yiyoruz, dedik. Etinin kalan kısmım da getirdik, dediler.

Bunun üzerine Resûluilah (s.a.):

"Sizden biriniz Ebü Katâde'ye emretti, yahut bir şeyle işarette bulundu mu?" diye sordu. Ashâb:

"Hayır" dediler.

"Öyle ise, kalan etini yeyin," buyurdular.[138]

Anılan âlimler bu hadislerden başka 1852 numaralı hadisi de kendi görüşlerine delil olarak gösterirler.

İmâm Mâlik de bu görüştedir. Ancak kendisine "İhramlı iken ölü eti yemek zaruretinde kalan bir kimsenin avlamış olduğu av etiyle ölü hayvan etlerinden hangisini yiyebileceği" sorulunca, bu etlerden sadece ölü hayvan etini yiyebileceğini söylemiş ve "Çünkü Allah teâlâ ihramlımn av eti yemesine hiçbir zaman müsaade vermemiş fakat zaruret halinde ölü hayvan eti yemesine izin vermiştir," demiştir. Allah teâlâ'mn ihramhya hiç bir zaman av hayvanı! eti yeme izni vermediğine delil olarak: "Ey imân edenler, siz (hac ve umre için) ihramlı bulunurken av öldürmeyin"[139] âyetiyle "ihramda bulunduğunuz müddetçe ise kara avı haram kılındı,"[140] âyetini, ihramlımn zaruret halinde ölü hayvan eti yemesine izin verdiğine delil olarak da, "Kim (bunlardan bir şeyi yemeye) muztar kalırsa, tecâvüz etmemek ve (zaruret miktarını) aşmamak üzere (yiyebilir). Çünkü Rabbin çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir,"[141] ayetini göstermiştir.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ifâde edilen "Resûl-i Ekrem'in kendine ikram edilen av etini yemekten kaçınması", mezkûr ulemaya göre iki şekilde açıklanabilir:

a. Resûl-i Ekrem bir ihramlı olarak bu avın kendisi için avlandığını bildiğinde dolayı;

b. Yahutta bu avın avlanmasına bir ihramlımn yardımcı olduğunu bildiği için onu yemekten kaçınmış olabilir.

İmâm Şafiî, İmâm Ahmed ve cumhur-u ulemâya göre tercümesini sunduğumuz Mâide Sûresinin 195 ve 196 âyet-i kerimelerinin genel anlamlan 1851 numaralı hadisie tahsis edilmiştir.

Hanefî ulemâsına göre ise; ihramlı bir kimse kendisi için ihramsız, avcı tarafından avlanmış olan bir avı yiyebilir. Ancak o avı avcıya kendisinin göstermemiş olması şart olduğu gibi avcıya başka bir ihramlının da o avı avlamakta yardım etmemiş olması şarttır. Bu konudaki delilleri, 1852 numaralı hadis-i şeriftir. Çünkü sözü geçen hadiste "Resûl-i Ekrem'in ihramlı olanlara kendilerine sunulan bir avı yemeye izin verdiği" ifade ediliyor. Hanefî ulemâsına göre bu avı takdim eden avcı avı kendisi için değil, Resûl-i Ekrem ve ashabı için avlamıştı.

Hz. Ömer'in konu ile ilgili kanaatleri de Hanefilerin görüşünü desteklemektedir. Hz. Ebû Hureyre'nin rivayetine göre, "Bir kimse, Hz. Ömer'e ihramlı av eti yiyebilir mi?" diye sormuş da Hz. Ömer ona yiyebileceğini söylemiştir. Daha sonra Hz. Ebû Hureyre, Hz. Ömer'in bu fetvasını Hz. Abdullah b, Ömer'e nakletmiş, İbn Ömer bu fetvanın doğru olduğunu ifade etmiştir."[142] Hanefî ulemâsı bu görüşlerinin doğruluğuna delil olarak ayrıca, "ihramlı olarak Talha b. Ubeydillah'm yanında bulunuyorduk. Kendisine bir kuş hediye ettiler de Talha uyuyordu. Bazımız bundan yedik, bazımız da yemekten çekindik. Talha uyanınca yiyenlerin hareketini doğru buldu ve "Biz onu Resûllah (s.a.) ile beraber yedik" dedi,"[143] anlamındaki hadis-i şerif ile Umeyr b. Seleme'nin rivayet ettiği "el-Behzî Peygamber (s.a.)'e bir vahşi eşek hediye etti de Peygamber (s.a.), Hz. Ebû Bekr'e arkadaşları arasında paylaştırmasını emretti"[144] anlamındaki hadis-i şerifi delil gösterirler.

Hanefî uleması cumhurun delilini teşkil eden "Size ihramda iken kara avı(mn eti) helâldir. Onu kendiniz avlamadığınız veya o sizin için avlanmadığı takdirde" anlamındaki 1851 numaralı hadisteki "ev = yahut" harfinin "illâ = müstesna" anlamında kullanıldığını söyleyerek hadîse "ihramlı iken kendiniz avlamadığınız takdirde size kara avı(mn eti) helâldir. Kendiniz avlamışsanız, o zaman haramdır. Fakat o avın sizin için avlanmış olması müstesna. O zaman helâldir," mânâsını vererek söz konusu hadisin de kendi görüşlerini desteklediğini savunurlar.

Cumhur-i ulemâ ise, Hanefî âlimlere şu cevabı vermişlerdir:

1. Hanefilerin iddia ettiği gibi Ebû Katâde, Talha ve el-Behzî hadisleri "yenmesi helâl olan avın, ihramlı için avlanan av olduğunu açıkça ifade eden birer metin değillerdir. Ancak bu mânâya gelmesi ihtimali vardır. Başka bir ifâdeyle hadisin bu mânâya gelmesi, sadece bir ihtimalden başka birşey değildir. Buna kesin bir netice gibi sarılmak doğru değildir.

2. 1851 numaralı Câbir hadisinde geçen "ev = yahut" kelimesine "illâ = müstesna" mânâsı vermek delilsiz ve karinesiz olarak zahirî mânâyı terk etmek demektir.[145]

1851. ...Câbir b. Abdillah'dan; (demiştir ki:) Resûlullah (s.a.)'ı;
"Kendiniz avlamadığınız veya sizin için avlanmadığı takdirde, ihramlı iken size kara avı(nın eti) helâldir/' buyururken dinledim.[146]
Ebû Dâvud dedi ki: Peygamber (s.a.)'den (gelen) iki haber çeliştiği zaman, (bunlardan) sahabenin sarıldığı habere itibar edilir.)[147]

Açıklama

Bu metin imam Şafîî'nin Müsned'inde; "İhramlı iken av (eti yemeniz) size helaldir" şeklindedir.Biz tercümeyi herne kadar tercümeye esas aldığımız Sünen-i Ebû Dâvûd nüshasına göre yapmış isek de Tekmiletu'l-Menhel yazan Emin Mahmud Hattâb Sünen-i Ebû Dâvûd nüshalarının çoğunda bu hadisin metninin son cümlesinin şeklinde bulunduğunu ifâde ediyor.[148] Bu nüshalara göre hadis-i şerifi şu şekilde tercüme etmek gerekir: "Siz ihramh İken kendiniz avlamadığınız takdirde size kara avı(mn eti) helaldir. Kendiniz avlanırsanız o zaman haramdır. Fakat o avın sizin İçin (ihramh olmayan başka birisi tarafından) avlanmış olması müstesna. O zaman helaldir." Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi bu mânâ, "ihramh bir kimse kendisi için avlanmış olan avı yiyebilir, ancak o avı avcıya kendisinin göstermemiş olması şarttır" diyen Hanefî ulamasının görüşünü te'yid eder.
İmam Ahmed ile Tirmizî'nin rivayetlerinde bu cümle bizim tercümeye esas aldığımız nüshadaki gibi şeklinde tesbit edilmiştir.
Ebû Dâvûd bu hadisin sonuna ilâve ettiği talik ile, "iki hadis arasında bir aykırılık görülür de bunların arasını uzlaştırmak mümkün olmazsa o zaman, sahabe-i kiram bu hadislerden hangisiyle amel etmişse o tercih edilir" demek istiyor. Böylece o, konumuzu teşkil eden Câbir hadisiyle 1849 ve 1950 numaralı hadisler arasında çelişki bulunduğunu, binaenaleyh bu hadislerde ihramlımn av eti yemesinin yasak olduğunu ifâde eden 1849 numaralı Hz. Ali hadisiyle 1850 numaralı İbn Abbâs hadisinin tercih edilmesi lâzım geldiğini vurguluyor.
Fakat Tekmiletu'l Menli el yazarının beyânına göre mevzumuzu teşkil eden Câbir hadisiyle 1849 ve 1850 numaralı hadislerin arasını uzlaştırmak mümkündür. Çünkü 1849 ve 1850 numaralı hadislerin hükmü geneldir. Mevzumuzu teşkil eden Câbir hadisi onların hükmünü tahsis etmiştir. Ayrıca sahâbe-i kiram bu konuda 1849 ve 1850 numaralı hadislerle amel etmekte ittifak sağlayamadıklarından bu mevzuda Ebû Davud'un talikinin hükmünü uygulamak mümkün değildir. Çünkü Talha b. Ubeydillah ile Ebû Katâde bu konuda Hz. Câbir ile beraberdirler.[149]

Bazı Hükümler

1. îhramlı bir kimsenin avladığı hayvanının etim yemesi haramdır. Bu konuda ulema ittifak etmiştir.
2. İhramlı olmayan bir kimsenin ihramlı bir kimse için avlamış olduğu bir avı o ihramlımn . emesi de ulemanın büyük çoğunluğuna göre haramdır. Hanefî ulemasına göre ise bu avı o ihramlımn yemesinde bir sakınca yoktur.
3. Fakat ihramlımn herhangi bir yardımı olmadan o avı ihramsiz bir kimse kendisi için avlamışsa o avı herhangi bir ihramlımn yemesinde sakınca yoktur. Bu konuda cumhuru ulemâ ile hanefî ulemâsının görüşü birdir.[150]

1852. ...Ebû Katâde'den rivayet olunduğuna göre kendisi Resülullah (s.a.) ile beraberdi ve Mekke yolunun bir bölümünde bir kaç ihramlı arkadaşıyla birlikte geri kaldı. Kendisi ihramlı değildi. Derken bir yaban eşeği gördü ve atının üstünde doğrularak arkadaşlarından kamçısını kendisine vermelerini istedi, vermek istemediler. Onlardan mızrağını istedi, kabul etmediler. Bunun üzerine onu kendisi aldı sonra eşeğin üzerine, saldırarak onu öldürdü. Resûlullah (s.a.)'ın ashabından bazıları ondan yediler. Bazıları da yemediler. Resûlullah (s.a.)'e ulaşınca bu meseleyi O'na sordular da (Resul-i Ekrem);
"Bu Allah'ın size ikram ettiği bir rızıktır," buyurdu.[151]

Açıklama

Buharî, Nesâî ve Dârekutnî'nin rivayetlerinden açıkça anlaşıldığına göre metinde anlatılan hâdise Hudeybiye umresinde cereyan etmiştir. Her ne kadar Ebû Katâde hadisinde bu hâdise anlatılırken "Rasûlullah (s.a.) hac niyyetiyle yola çıktı"[152] deniyorsa da gerçek olan budur. Hacc kelimesiyle mecazî umre kast edilmiştir. Beyha-kî'nin rivayetinde ise bu cümle "Resûlullah (s.a.) hac veya umre niyetiyle (yola) çıkmıştı"[153] şeklindedir. Hafız İbn Hacer'in beyânına göre, "Beyhakî'nin bu rivâyetindeki şüphe ravî Ebû Avâne'ye aittir. Oysa Yahya b. Ebi Kesîr bu hâdisenin kesinlikle Hudeybiye umresinde vuku bulduğunu ifade ediyor ki, işin doğrusu da budur."[154]
Ebu Katâde hadisinde açıklandığına göre bu yolculukta Ebû Katâde (r.a.) ile bazı arkadaşlarının geride kalmalarının sebebi, "Resûl-i Ekrem'in, içlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu bazı sahâbileri ayırarak;
"Bana kavuşuncaya kadar deniz sahilini takib edin" buyurmasıdır.[155] Arkadaşları ihrama girdiği halde bu yolculukta Ebû Katâde (r.a.)'nin ihrama girmemesi, henüz o tarihlerde mikatlerin tayin edilmeyişinden ileri gelmiş olabilir. Ebû Katâde kamçısını ve mızrağım ahvermelerini rica ettiği halde arkadaşlarının bundan kaçınmasının sebebi ise, onların ihramlı bulunmalarıdır. Hafız İbn Hacer'in beyânına göre bu hâdise Muhammed b. Cafer'in rivayetinde şöyle anlatılıyor: "Atın yanına varıp onu eğerleyip üzerine bindim. Fakat, kamçıyı ve mızrağı unutmuştum. Onlara (arkadaşlarıma), "bana kamçıyı ve mızrağı alıverin" dediysem de; "Vallahi biz sana hiçbir işte yardım etmeyiz" cevabını verdiler. Bunun üzerine ben de kızarak indim, ikisini de kendim aldım. Ve (hayvana bindim).[156] Müslim'in rivayetinde ise, "bir ara baktım ki arkadaşlarım

bir şey görmeye çalışıyorlar. Ben de baktım, bir de ne göreyim bir yaban eşeği... Derhal atımı eğerleyerek mızrağımı aldım sonra hayvana bindim kırbacım düştü de ihramh bulunan arkadaşlarıma:
Şu kırbacı bana alıverin, dedim. Onlar:
Vallahi bu hususta sana hiç bir yardım yapamayız dediler,[157] şeklindedir. Bu iki rivayet arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir.. Çünkü birinci hadisteki "kamçımı ve mızrağımı unuttum" sözü mecazen "kırbacımı ve mızrağımı düşürdüm" anlamında kullanılmıştır. Bilindiği gibi unutmak, düşürmenin sebebi olduğundan aralarında sebep-sonuç alâkası bulunmaktadır.
Ebû Katâde'nin avladığı avın etinden arkadaşlarının yememeleri ise, şüpheli işlerden kaçınmak gayesine matuf olabileceği gibi "ihramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılınmıştır."[158] âyeti kerimesinin genel hükmüyle amel etmek istemiş olmalarından kaynaklanmış da olabilir. Resûl-i Ekrem'in, "Bu ancak Allah'ın size ikram ettiği bir rıziktır" buyurması yakalayıp kesmek mümkün olmayan bir hayvanı yaralayarak öldürmenin onu boğazlamak yerine geçtiğini ifâde eder.[159]

Bazı Hükümler

1. İhramlı bir kimsenin ihramsız olan bir kimseye bir hayvanı avlaması için yardım etmesi caiz değildir.
2. Hz. Peygamber hayatta iken sahâbîlerin ictihadda bulunmaları caizdir.
3. İhramlı bir kimsenin ihramsız bir kimsenin avladığı avdan yemesi caizdir. Biz bu konuyla ilgili mezhep imamlarının görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[160]

41. İhramlının Çekirge Avlaması

1853. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.):
"Çekirge deniz avı (türün)dendir." buyurmuştur.[161]

Açıklama

Çekirge'nin avı deniz hayvanlarının avı türünden kabul edilmiştir. Bu bakımdan hükümleri arasında fark görmemiş olan alimler vardır. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.) "Gerçekten çekirge denizdeki balığın denizde saçtığı bir yaratıktır"[162] buyurmuştur. Atâ b. Yesâr'dan rivayet olunduğuna göre, Kâbü'l-Ahbâr bir kafile ile birlikte Medine'ye müteveccihen yola çıkmışır. Yolda bir av etine rastladılar. Ka'b yanındakilere bu avın yenilebileceğine dâir fetva verdi. Medine'ye vardıkları zaman bunu Hz. Ömer'e haber verdiler. O da;
Size bu fetvayı kim verdi? diye sordu. Onlar "Ka'b" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Ömer;
Ben Ka'b'ı memleketinize dönünceye kadar size başkan tayin ediyorum, dedi. Sonra Mekke'ye müteveccihen yola çıktılar. Yolda karşılarına bir çekirge sürüsü çıktı. Ka'b onlara bu çekirgeleri tutup yemelerini söyledi. Sonra tekrar Hz. Ömer'in yanına geldikleri zaman, bunu da haber verdiler. Hz. Ömer Ka'b'a;
Bu fetvayı neye dayanarak verdin? diye sordu. Yani Hz. Ömer ihramlı oldukları halde çekirge yemelerinin delilini sordu. Ka'b da; -Çünkü o deniz avmdandır, diye cevap verdi. Hz. Ömer'de: -Çekirgenin deniz avından olduğunu ne biliyorsun? diye sordu. Ka'b: -Ey mü'minlerin emîri! Allah'a yemin olsun ki, çekirge senede iki kere aksıran balığın saçtığı bir yaratıktır, diye cevap verdi.[163]
Aliyyu'1-Kârî de bu hadis ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "İlim adamları derki: Bu hadiste Hz. Peygamber'in çekirgeyi deniz avı türünden kabul etmesi, ölüsünün yenmesinin helal kılınması açısından aralarındaki benzerlik dolayısıyladır.[164]

Bazı Hükümler

1. İhramlı bir kimsenin avlayıp yemesinin caiz olması ve kesilmeden yenmesinin caiz olması bakımından çekirge deniz av hayvanlarına benzer.
2. İhramlı bir kimsenin çekirgeyi avlayıp yemesinden dolayı o ihramlıya herhangi bir ceza gerekmez. Urve b. ez-Zübeyr, Ebû Said el-Hu.drî (r.a.) bu görüştedirler.
Hz. Ömer, Osman, İbn Abbas, İmam Mâlik, Hanefî uleması, İmam Şafîî ve İmam Ahmed (r.a.)'e göre ise, çekirge kara avlarındandır. Binaenaleyh çekirgeyi avlayan veya öldüren bir ihramhya ceza lâzım gelir. Nitekim Abdullah b. Ebî Ammâr'ın rivayet ettiği biri hadîse göre, Ka'b b. Ahbâr'ın ihramlı iken unutarak öldürdüğü iki çekirge karşılığında Hz. Ömer ceza olarak iki dirhem takdir etmiştir.[165]
Bu haber de gösteriyor ki, Hz. Ömer ihramlı iken iki çekirge öldüren Ka'b'a, ceza olarak iki dirhem sadaka takdir etmiştir ve bunun üzerine Hz. Ka'b, "ihramımın çekirge avlamasında herhangi bir sakınca yoktur,"[166] görüşünden dönmüştür.
Ayrıca el-Kasım b. Muhammed'in rivâyet'ine göre; birgün Hz. Abbâs'm yanında idim bir adam ona ihramlı iken öldürmüş olduğu çekirgenin hükmünü sordu İbn Abbâs da, "bir avuç buğdaydır", diye cevap vermiş.[167]
Çekirgenin kara hayvanlarından olduğunu, binaenaleyh ihramlı iken çekirge avlayan veya öldüren bir kimseye ceza lazım geldiğini savunan ulemâya göre konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi zayıftır ve delil olma niteliğinden uzaktır.[168]

1854. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Biz bir çekirge sürüsüne rastlamıştık. İçimizden birisi ihramlı olduğu halde kamçıyla (çekirgelere) vuruyordu. Kendisine bunun uygun (bir hareket) olmadığı söylendi. Bu olay Peygamber (s.a.)'e haber

verildi de Peygamber (s.a.):
"O ancak deniz av(lar)ındandir" buyurdu.[169]
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebu'l-Mühezzim zayıftır, (bu ve önceki) her iki hadis de hatalıdır.[170]

Açıklama

"Çekirge deniz av(Iar)ındandır" sözüyle onun deniz avı hükmünde olduğu, yani ihramlının çekirge avlayıp yemesinde hiçbir sakınca olmadığı kast edilmiştir. Bilindiği gibi Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'inde; "Deniz avı ve onu yemek size de yolculara da geçimlik olarak helâl kılınmıştır."[171] buyurarak ihramlı veya ihramsız herkesin deniz hayvanlarını avlamasında bir sakınca olmadığını beyan buyurmuştur.
Fakat çekirgenin deniz hayvanları hükmünde olduğunu ifâde eden bu hadis zayıftır, delil olma niteliğinden uzaktır. Nitekim Ebû Dâvûd da hadisin sonuna ilâve ettiği talikte bu hadisle birlikte bir önceki hadisin de zayıf olduğunu ifâde etmiştir. Çünkü yine musannifin açıkladığı gibi bu hadisin senedinde "Ebu'l-Mühezzim" vardır. Bir önceki hadisin senedinde ise, "Meymûn b. Câbân" vardır. Nevevî'nin beyânına göre konumuzu teşkil eden hadisin zayıf olduğunda bütün ilim adamları ittifak etmişlerdir.
Bu hadis hakkında Tirmizî de şunları söylüyor: "Bu hadis garibdir. Bunu yalnız Ebu'l-Mühezzim'in Ebû Hüreyre'den rivayetinden bilmekteyiz. Ebu'l-Mühezzim'in adı Yezid b. Süfyân'dır. Şu'be onun aleyhinde konuşmuştur. İlim adamlarından bazıları, ihramlının çekirgeyi avlayıp yemesine ruhsat vermişler. Kimi de çekirgeyi avlar veya yerse sadaka vermesi lâzım geldiği görüşündedirler."[172]

1855. ...Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki: -Çekirge deniz av(lar)ındandır.[173]

Açıklama

Ka'bu'l-Ahbâr önceleri çekirgenin deniz hayvanlarından olduğu, binaenaleyh ihramh bir kimsenin çekirge avlayıp yemesinde veya öldürmesinde bir sakınca bulunmadığı kanaatinde iken 1853 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıklandığı, gibi kendisi ihramh iken öldürdüğü iki çekirgeden dolayı Hz. Ömer'in kendisinden sadaka olarak iki dirhem vermesi gerektiğini söylemesi üzerine bu fikrinden vazgeçmiştir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ihramlı iken çekirge avlayan kimseye ceza lâzım gelir. Ancak bu cezanın miktarı konusunda da ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik'e ve Hanefî ulemâsına göre, ihramh iken çekirge öldüren bir kimsenin vermesi gereken sadakanın miktarı ile ilgili olarak belli bir ölçü yoktur. Binaenaleyh bu kimse dilediği kadar sadaka vermekte muhayyerdir. Delilleri ise, 1853 numaralı hadisin şerhinde geçen İbn Abbas'ın bu cezayı onun için "bir avuç buğday" olarak takdir ettiğine dâir hadistir. İmam Şafiî ve Ahmed'e göre ise, bu cezanın miktarı çekirgenin kıymeti kadardır. Bir fakire birer müdd veya bir fıtır sadakası kadar buğday verilir. Yahutta her bir fakire verilecek mezkûr miktarlar karşılığında birer gün oruç tutulur. Bu görüş imam Mâlik'den de rivayet olunmuştur.[174]

.

42. Fidye

1856. ...Ka'b b. Ucre'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.) Hudeybiye (seferi)' sırasında Ka'b'ın yanına gelip: "Başının bitleri sana eziyet verdi mi?" diye sormuş. O da: Evet, cevabını vermiştir. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) "Başını tıraş et sonra da bir kurbanlık koyun kes yahut üç gün oruç tut, yahut da altı fakire üç sa' hurma yedir", buyurmuştur.[175]

Açıklama

Hevâm, hâmmenin çoğuludur. Hâmme ise, yılan gibi zehirli olan hayvan demektir. Sinek ve böcek gibi şeylere de "hâmme" denirse de burada kast edilen bittir. Zekât bölümununde de açıklandığı gibi bir sa', örfî dirhemle 3,333 kg. ağırlığındaki ölçüdür.[176]

Bazı Hükümler

1. Hac veya umre için ihrama §iren bir kimsenin ihramlı iken başında bulunan bir rahatsızlığı sebebiyle saçını tıraş etmesi ve fidye olarak bir koyun kesmesi veya üç gün oruç tutması veya altı fakire 3 sa' (9,999 kg.) hurma yedirmesi caizdir. Vücudun diğer kısımlarındaki kılları tıraş etmenin hükmü de baştaki kılları tıraş etmenin hükmü gibidir. Saçları veya kılları kesmekle tıraş etmek arasında bir fark yoktur. Davud-ı Zâhirî'ye göre ise, fidye ancak saçların giderilmesinden dolayı lâzım gelir. Vücudun diğer kıllarını gidermekten dolayı fidye ihramlıya gerekmez.
Hadisin zahirinden ihramlı iken tıraş olan bir kimseye fidye lâzım gelmesi için saçlarının hepsini tıraş etmiş olması veya kesmesi gerektiği anlaşılıyor. Bu bakımdan saçlarının tümünü.kesen veya tıraş eden bir ihramhya fidye lâzım geldiği konusunda icmâ vardır. Ancak saçların bir kısmını kesen ihramlıya fidye lâzım gelip gelmemesi konusunda ulemâ arasında ihtilâf vardır.
a. Hanefî ulemasına göre ihramlı bir kimseye saçlarını izâle etmesinden dolayı fidye gerekmesi için saçlarının en az dörtte birini tıraş etmesi veya kesmesi gerekir. Dörtte birinden daha azını kesen ihramh içinse sadaka olarak yarım sa' (1667 gr.)

buğday vermek gerekir. Bilindiği gibi bu bir sadaka-i fıtr mikdarıdır. Hanefî mezhebine göre bir organın dörtte biri, bütünü hükmündedir.
b. Şafiî ulemasına göre ise, başın üç kılını üstüste kesen veya tıraş eden bir ihramh için fidye lâzım gelir. Çünkü çoğulun en azı üç sayıdır. Binaenaleyh bundan üç veya daha fazla kıl izâle eden ihramh bir kimseye fidye gerekir. Bir kıl izâle eden ihramh için bir müdd, iki kıl izâle eden ihramh için iki müdd sadaka vermek gerekir. Bir müdd bir sa'ın dörtte birine, eşittir.
c. Hanbelî ulemâsına göre ise, ihramhnın başındaki saçları izâle etmekten dolayı fidye gerekmesi için saçlarından en az dört kılı tıraş etmiş olması gerekir. Binaenaleyh başından dört teli izâle eden bir ihramıı fidye olarak bir kurban keser. Başındaki kıllardan bir kıldan üç kıla kadarım izâle eden bir ihramh ise her kıl için bir müdd sadaka verir.
d. Mâliki ulemâsına göre ise, bir ihramhya saçlarını izâle etmekten dolayı fidye gerekmesi için izâle ettiği saç telleri sayısının en az onbir olması lâzımdır. Onbir adetten daha az sayıda izâle ettiği kıllara gelince:
a. İhramh olan kimse bu kılları başındaki bir rahatsızlığı gidermek için izâle etmişse kendisine fidye (kurban) lâzım gelir.
b. Eğer bu kılları izâle etmekten böyle bir maksadı yoksa, bir avuç buğday tasadduk etmesi gerekir.
Tekmiletu'l-Menhel yazarına göre mezheb imamlarının bu konudaki ayrıntılı hükümlerine Kitab veya Sünnetten bir delil bulmak mümkün görünmüyor. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın "Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz."[177] meâlindeki âyet-i kerimesinde "baş" kelimesiyle başın tümü kast edilmiştir. Başından üç veya dört kıl izâle eden bir kimse için "başını tıraş etti" demek lügat bakımından da örf bakımından da doğru değildir. Zahir olan şudur ki: "Baştaki bir rahatsızlığı gidermek için tıraş olmak" denilince başın her tarafını tıraş etmek anlaşılır.
İhramh bir kimsenin ihramsız bir kimsenin saçlarını tıraş etmesi meselesine gelince:
İmam Şafiî, Mâlik, Ahmed ve Ebû Hanife (r.a.)'e göre bu ihramhnın sadaka vermesi gerekir.[178]
Bu durum ihramhnın saçlarını ortada bir zaruret yokken, bile bile tıraş etmesi veya kesmesi haliyle ilgilidir. Ancak bir zaruretten dolayı tıraş etmişse bunda herhangi bir vebal yoktur. Bilmeyerek tıraş etmişse ilim adamlarının büyük çoğunluğuna göre bu tıraştan dolayı herhangi bir vebâl olmadığı gibi fidye de gerekmez. Zahirî mezhebinden îbn Hazm'a göre ise, herhangi bir zaruret olmadan bile bile başını tıraş eden bir ihramlı-mn haccı fâsid olur.
"Üç gün oruç tut" sözünde bu orucun hangi günlerde tutulacağı açıklanmadığı gibi peşi peşine tutulup tutulmayacağı da söz konusu edilmemiştir. Ancak bu orucun da diğer oruçlar gibi bayram günlerinde tutulmasının haram olduğu oruç konumundaki genel hükümlerden anlaşılmaktadır.
Bu üç günlük orucun teşrik günlerinde tutulması meselesine gelince bu konuda ihtilâf vardır. (Bilindiği gibi teşrik, eti güneşletip kurutmaktır. Zilhiccenin on birinci on ikinci ve on üçüncü günleri kurban etlerini güneJ şe sererek kurutmak Araplarca âdettir. Onun için bu üç güne teşrîk günleri denir.)
İmam Mâlik'e göre saçları tıraş etmeden dolayı fidye olarak tutulacak oruç, teşrik günlerinde tutulur. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır. İmam Mâlik'in meşhur olan mezhebi budur. Hanefî ulemâsına ve İmam Şafiî'ye göre ise, teşrîk günlerinde fidye olarak tutulacak orucu tutmak caiz olmadığı gibi başka oruçları tutmak da caiz değildir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır.
3. "Yahutta altı fakire üç sâ' hurma yedir" cümlesine bakarak ulemânın büyük bir kısmı fidye olarak verilecek üç sâ hurmanın her birine yarımşar sâ olmak üzere altı fakire, dağıtılmasına hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe (r.a.)'ye göre ise, üç sâ'ın hepsi birden bir fakîre verilir.
Nâfi', el-Hasen ve İkrime (r.a.) hazretlerine göre ise, ihramlı iken kıllarını kesen veya tıraş eden bir kimse ongun oruç tutar, ayrıca on fakiri de doyurur. Fakat bu hadis, onların aleyhine bir delildir.
Her ne kadar bu hadis-i şerifte fakirlere fidye olarak bir ölçek hurma yedirilmesi emredilmiyorsa da ileride gelecek olan 1860 numaralı hadiste fidye olarak fakirlere bir ferak (3 sa') kuru üzüm yedirilmesi emredilmek-tedir. Bu da buğday, hurma ve arpanın kuru üzümle aynı hükme tabi olduğunu gösterir. Çünkü her yerde buniar birbirlerinin yerini tutmaktadırlar. Ve bunlardan hiç birinin üç sa'dan aşağısının fidye olarak kâfi geldiği görülmemiştir. Mâîikî ve Şafiî ulemâsı bu görüştedir. İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur.
Yine İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre fidye olarak altı fakirin her birine buğdaydan bir ölçek hurma, kuru üzüm ve arpadan yarım ölçek yardım kâfidir, i
Hanefî ulemâsına göre ise, altı fakirden her birine buğdaydan yarım ölçek diğerlerinden bir ölçek yedirilir.
4. Hadisin zahirine göre fidye olarak kurban kesmek, üç gün oruç tutmak, ve fakirlere yemek yedirmek olmak üzere üç çeşit ödeme yolu tavsiye edilmiş fakat bunların nerede edâ edileceği konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır.
a. İmam Mâlik'e göre bunlardan istenileni istenilen yerde edâ edilebilir. Herhangi bir yer ile kayıtlı değildir.
b. Hanefî ulemâsına göre yemek yedirmek için belli bir yer yoksa da kurban kesmek için belli bir mekân' tâyin edilmiştir. Bu da haremin hudududur. Zaman tayini ise kurban için söz konusu değildir.
Oruca gelince, oruç içinde belli bir zaman ve mekân tayin edilmediği görüşünde bütün ulemâ ittifak etmiştir.
İmam Şafiî'ye göre yemek yedirmek ve kurban kesmek için yer olarak Harem tayin edilmiş, Haremin dışında yedirilen yemek veya kesilen kurban fidye olarak makbul değildir.[179]
Bu hadiste Hz. Ka'b oruç tutmak veya fakir doyurmak yahut hayvan kesmekte muhayyer bırakıldığı gibi âyet-i kerimeden dahi bu mânâ anlaşılır. İbn Abdilberr, belli başlı bölgelerin ulemâsının (ulemau'l-emsâr) bu şekilde amel ettiklerini söylemiştir.
İmam A'zam, İmam Şafiî ve Ebû Sevr muhayyerliğin zaruret zamanına mahsus olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre zaruret yokken kendi ihtiyarına göre hareket eden kimseye hayvan kesmek icab eder. Hadisin Abdullah b. Muğaffel rivayetinden; muhayyerliğin ancak hayvan kesmeğe kudreti olmayana bahsedildiği anlaşılmaktadır. Böylesi fakir doyurmakla oruç tutmak arasında muhayyerdir.

Hadisin lafzı şöyledir: Rasülullah (s.a.) Ka'b'a: "Öyleyse ya oruç tut ya fakir doyur." buyurdular. Bundan dolayıdır ki Ebu Avâne: "Bu hadis hayvan kesmeye kudreti olanın oruç tutamayacağına ve fakir doyurarna-yacağına delildir. Lâkin ulemadan buna kail olanı bilmiyorum. Yalnız Taberânî ile başkalarının rivayetine göre said b- Cübeyr:
"Nüsük, koyun kesirîektir. Koyun bulunamadığı takdirde kıymeti dirhem olarak, dirhem de yiyeceğe çevirilerek kıymet biçilir ve tasadduk edilir. Yahut her yarım sâ' için bir gün oruç tutulur, demiştir" diyor.
. Taberânî bu rivayeti A'meştarikiyle tahriç etmiştir. A'meş: "Ben bunu İbrahim'e söyledim, o da bunun mislini Alkame'den işittiğini anlattı" demiştir.
Bu takdirde iki rivayetin arasını bulmak icab eder. Ulemâ bunların
arasını muhtelif şekillerde cemetmişlerdir. Şöyle ki:
a. İbn Abdilberı'e göre, hadiste tertibin vâcib olduğuna değil, tercihine işaret vardır.
b. Nevevî'ye göre, maksat oruç veya fakir doyurmanın yalnız kurban bulamayana mahsus olduğunu anlatmak değil, hayvan kesmeye iktidarı
olanın kesmekle oruç tutmak veya fakir doyurmak arasında muhayyer olduğunu bildirmektir. Hayvan bulamayan ise yalnız oruçla fakir doyurmak arasında muhayyerdir.
c. Bazılarına göre ihtimal ki, Peygamber (s.a.) Hz. Ka'b'a başım tıraş etmesi için izin verince âyet-i kerime inerek bu gibilerin hayvan kesmek fakir doyurmak ve oruç tutmak arasında muhayyer olduğunu bildirmiş Resûlullah (s.a.) de Hz. Ka'b'ın hayvan kesemeyeceğini bildiği için kendisini oruçla fakir doyurmak arasında muhayyer bırakmıştır.[180]

1857. ...Ka'b. b. Ucre'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) O'na;
"İstersen bir kurban kes, istersen üç gün oruç tut, istersen alü fakire üç sâ' hurma yedir" buyurmuştur.[181]

Açıklama

Burada geçen "kurban" sözüyle "koyun" kast edilmiştir. Nitekim bir önceki hadisin metninde "kurban" kelimesi yerine "koyun" kelimesi kullanılmıştır. Bir rivayette bu kelime, " = kurban kes" şeklinde geçtiği halde diğer bir rivayette de " = bir koyun kes" şeklînde geçmektedir. Kurtubî'ye göre hadis-i şeriflerde bu kurbanlıktan "koyun" diye bahsedilmesi,onun hedy kurbanlığı olmadığını ifâde etmektedir. Bu kurbanlığın hedy,kurbanı olmayışı, onun harem hududları dışında da kesilmesinin caiz olduğunu gösterir. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi imam Mâlik bu görüştedir.
Ancak Şafîî ulemâsından Hafız İbn Hacer, "bu kurbanlıktan nüsük veya nesîke diye bahsedilmesi onun hedy kurbanlığı hükmüne girmesine mâni değildir. Nitekim Buhârî'nin bir rivayetinde de bu cümle "yahutta Hedy kurban!- ı olarak bir koyun gönderir"[182] şeklinde geçiyor. Bu cümle
Taberî'nin rivayetinde de "hedy kurbanlığın var mı?" şeklinde geçmektedir. Ancak Taberî'nin bu rivayetindeki değişiklik râvilerin kelimeler üzerindeki tasarrufundan ileri gelmimş olabilir. Nitekim Müslim'de bulunan "yahut ta bir koyun kurban et,"[183] rivayeti, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Eğer gerçekten Kurtubî'nin dediği gibi bu kurbanlıktan maksat, hedy kurbanlığı değilse, o zaman ihramda iken kesilen saçlara fidye olarak kesilecek olan bu kurbanı harem hududları dışında kesmek de caizdir. Nitekim tabiînin ekserisi bu görüştedir.[184] Fakat Taberânî'nin rivayet ettiği "Ka'b b. Ucre başından rahatsız oldu da Peygamber (s.a.)'e ne kurban edeyim", diye sordu. (Resûl-i Ekrem de);
"Harem-i şerife, boynuna tasma takacağı bir hedy kurbanlığı göndermesini emretti", anlamındaki Ka'b b. Ucre hadisinde[185] nüsük'den "hedy" diye bahsedilmektedir. Fakat bu hadisin senedinde ismi açıklanmayan bir râvî vardır.[186]

Bazı Hükümler

1. İhramda iken saçlarım tıraş eden bir kimsenin fidye olarak bir koyun kurban etmesi veya üç gün oruç tutması veya altı fakire üç ölçek hurma yedirmesi yeterlidir.
2. İhramlı bu üç çeşit fidyeden istediğini uygulayabilir. Nitekim "İçinizden hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulunan (bundan ötürü tıraş olmak zorunda kalan) kimse oruçtan, sadakadan veya kurbandan
(biriyle) fidye (versin)"[187] anlamındaki âyet-i kerime de bu görüşü te'yid eder. Ulemânın ekserisi de bu görüştedir. Biz bir önceki hadis-i şerifin şerhinde bu konuyu etraflıca açıklamış bulunmaktayız.[188]
1858. ...Ka'b b. Ucre'den rivayet olunduğuna göre) Hudeybiye (seferi) sırasında Ka'b (başındaki rahatsızlıkla ilgili bu) olayı yanına gelen Rasûlullah (s.a.)'e anlatmış bunun üzerine (Hz. Peygamber)
"Yanında kurban var mı?" diye sormuş. O da;
"Hayır, cevabını vermiş. (Resul-i Ekrem de:)
"O halde üç gün oruç tut yahutta her iki fakire bir sâ' olmak üzere altı fakire üç sâ' hurma tasadduk et" buyurmuştur.[189]

Açıklama

Hudeybiye seferi esnasında Resul-i Ekrem (s.a.) Hz. Ka'b'ın yanına vardığı bir sırada Ka'b ona başındaki rahatsızlığı anlatmış, bunun üzerine Resûl-i Ekrem saçlarını kesmesini ve bunun fidyesi olarak metinde ifâde edildiği şekilde üç yoldan birini uygulamasını emir buyurmuştur. Her ne kadar burada Resul-i Ekrem'in Hz. Ka'b'in yanına uğradığı ifade ediliyorsa da Buhârî'nin bir rivayetinde Resûl-i Ekrem'in Hz. Ka'b'ı yanına çağırttığı ve Hz. Ka'b geldikten sonra başındaki ağrıyla ilgili olarak onunla konuştuğunun belirtilmesi durumu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü önce Resul-i

Ekrem'in Hz. Ka'b'ın yanına uğrayıp onun rahatsızlığını öğrenmesi daha sonra da O'nu yanına çağırıp saçlarını kesmesini ve fidye ödemesini emretmesi mümkündür. Metinde Kurban kesmesinin üç günlük oruçtan ve üç ölçek-lik hurma tasadduk etmekten önce zikredilmesine bakarak bazı ilim adamları, yanında kurban bulunan bir kimsenin fidye olarak üç gün oruç tutmasının veya altı fakire üç ölçek hurma tasadduk etmesinin, efdali terk olduğu kanaatine varmışlardır. Said b. Cubeyr ile İbn Abdilbefr bu görüştedirler. Gerçekten metinde kurbanın daha önce zikredilmiş oiması bu tertibe uymanın vâcib olduğuna değil, fakat daha faziletli oldğuna işarettir. 1856 ve 1857 numaralı hadis-i şeriflerde bu üç çeşit fidye ödeme yollarından her hangi birini uygulamakta muhayyerlik ifâdesi bulunduğu halde bu hadiste kurbana öncelik tanınması bu hadîsle sözü geçen iki hadis arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Çünkü Resûl-i Ekrem bu hadiste önce kurban kesmeyi zikretmekle öncelikle kurban kesmenin vâcib olmadığına fakat daha faziletli olduğuna dikkati çekmek istemiş olabilir. Nitekim Atâ'nın Ka'b'dan rivayet etmiş olduğu şu hadis de bu görüşü te'yîd etmektedir: Rasûlullah (s.a.) beni çağırdı.
"Yanında altı fakire taksim edebileceğin bir farak (üç sa') hurma veyahut kurbanlık bir koyun var mı? Veya üç günlük oruç tutabilir misin?" diye sordu Ben de,
Ya rasûlullah! Benim için bu üçünden birini tercih et? dedim. Bunun üzerine;
"Altı fakire yedir?" buyurdu.[190]
Ayrıca Resul-i Ekrem'in Hz. Ka'b'a; "Yanında kurbanlık var mı?" diye sormaktan maksadı, öncelikle kurban kesmenin vacib olduğunu vurgulamak değil, onu bu üç yol arasında muhayyer bırakmak olabilir. Ya-hutta Resûl-i Ekrem kendi içtihadıyla Hz. Ka'b'a önce kurban kesmesini tavsiye etmişken sonra bu üçyol arasında muhayyerlik bulunduğunu ifâde eden âyetin inmesiyle ve Hz. Ka'b'm yanında kurban olmadığını da bildiği için ona oruçla ifam arasında muhayyer olduğunu bildirmiş olabilir. Gerçekten Abdullah b. Ma'kıl'ın şu rivayeti de bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir:
Ka'b (r.a.) mescidde iken yanına oturdum da şt âyeti sordum:
"Oruçtan, yahut sadakadan, yahut kurbandan bir fidye lâzımdır." Ka'b (r.a.);
O benim hakkımda nazil olmuştur. Başımdan rahatsızdım. Bu sebeple bitler yüzüme saçıla do küle Rasûlullah (s.a.)'e götürdüldüm de:
"Meşakkatin bu gördüğüm dereceyi bulacağını zannetmezdim. Bir koyun bulabilecek misin?" buyurdu. Ben:
Hayır, cevabını verdim. Bunun üzerine şu: "Oruçtan yahut sadakadan yahut kurbandan bir fidye lâzım gelir." âyet-i kerimesi nazil oldu. Üç gün oruç yahut her fakire yarım sa' yiyecek vermek suretiyle altı fakir doyurmak hassaten benim hakkımda nazil olmuştur. Ama o sizin umûmunuza şâmildir, dedi.[191]

1859. ...Başına arız olan bir rahatsızlıktan dolayı (başını) tıraş etmiş olan Ka'b b. Ucre'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) O'na, (beyt-i şerife) bir sığır hediye etmesini emretmiştir.[192]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ihramlı iken başındaki rahatsızlığı dolayısıyla saçlarını kesen Hz. Ka'b'a Resûl-i Ekrem Efendimizin bu hareketinden dolayı fidye olarak bir sığır kurban edip etini Harem-i Şerifte bulunan fakirlere dağıtmasını emrettiği ifâde ediliyor. Oysa bundan önceki hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in Hz. Ka'b'a bu hareketinden dolayı bir koyun kesmesini emrettiği ifâdesi vardır. Resul-i Ekrem'in Hz. Ka'b'a sığır kurban etmesini emrettiğine dair daha başka hadisler de vardır. Bunlar şu hadislerdir:
1. İbn Ömer dedi ki: Ka'b b. Ucre başını tıraş etmişti. Resul-i Ekrem O'na bir sığır kurban etmesini emretti."[193]
2. İbn Ebû, Leylâ, Nafi' yoluyla Süleyman b. Yesâr'dan rivayet etmiştir. Hz. Ömer Ka'b b. Ucre'nin oğluna:
Baban başına arız olan hastalıktan dolayı ne yaptı? diye sordu. O da: Bir sığır boğazladı, diye cevap verdi. Bu hadisi Sâid b. Mansûr da tahrîc etmiştir. Süleyman b. Yesâr Hz. Ömer'e yetişmemiştir.[194]
3. Ebu Ma'şer Nâfi yoluyla İbn Ömer'den rivayet etmiştir. İbn Ömer dedi ki:
Ka'b başına arız olan rahatsızlıktan dolayı başım tıraş ettiği için boynuna tasma geçirdiği ve sırtına alâmet koyduğu bir sığır kurban etti. Bu hadisi Âbd b. Humeyd de rivayet etmiştir. Fakat Ebu Ma'şer zayıftır.
Her ne kadar bütün bu rivayetler Hz. Ka'b'ın fidye olarak bir sığır kurban ettiğini açıkça ifâde ediyorlarsa da daha Önce geçen 1856 numaralı Ebû Kılâbe hadisinde Resûli Ekrem'in Hz. Ka'b'a; "Yahut bir koyun kes"[195] buyurduğu, yine Müslim'in Abdullah b. Ma'kıPdan rivayet ettiği hadis-i şerifte de Resûl-i Ekrem'in Hz. Ka'b'a; "Bir koyun bulabilecek misin?"[196] buyurduğu ifâde ediliyor. Bütün bu rivayetler de Hz. Ka'b'ın fidye olarak kestiği kurbanlığın koyun olduğunu, sığır olmadığını ortaya koyuyorlar. Gerçekten de söz konusu kurbanlığın sığır olmayıp koyun olduğunu ifâde eden rivayetler daha sahihdir. Nitekim Kadı Iyaz, Aynî ve İbn Hazm de bu görüştedirler.[197]

1860. ...Ka'b b. Ucre'den; demiştir ki Ben Hudeybiye yılında Resûlullah (s.â.) ile birlikte iken başıma bitler musallat oldu. Öyle ki gözlerimden endişelenmeye.başladım. Derken Allah Teâlâ benim hakkımda; "içinizden hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulunan (ve bundan ötürü traş olmak zorunda kalan) kimse...[198] (anlamındaki âyet-i kerimeyi) indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) beni çağırdı ve;
"Başını tıraş et ve üç gün oruç tut, yahut attı fakire bir farak kuru üzüm yedir, yahut da bir koyun kurban et" buyurdu. Bunun üzerine başımı tıraş ettim sonra da bir koyun kurban ettim.[199]

Açıklama

Hz. Ka'b, Hudeybiye seferinde ihramlı olması sebebiyIe başını yıkamamıştı.Çünkü başındaki bitleri öldürmekten korkuyordu. Bir taraftan da sıcakların şiddetinden dolayı gözlerine bir zarar geleceğinden endişelenmeye başlamıştı ki, Allah Teâlâ onun durumuyla ilgili olarak; 'içinizden hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulunan kimse oruçtan, sadakadan veya kurbandan biriyle fidye (versin)" mealindeki âyet-i kerimeyi inzal buyurdu.
Bu bâbda daha önce geçen hadis-i şeriflerde Resûl-i Ekrem'in Hz. Ka'b'a fidye olarak üç sâ' hurma tasadduk etmesini emrettiği ifâde edilirken burada üç sâ' yerine "üç farak" sözünün kullanılmış olması, bu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü bir farak on altı ntla eşittir. Bir sâ' ise, 5 1/3 ntla eşittir ki, bu da bir farakın üç sâ'a eşit olduğunu gösterir.
Ancak buradaki "kuru üzüm" sözü bir önceki hadiste geçen "üç sâ' tankıyla Abdullah b. Malik'den rivayet ettiği "altı fakire herbirine yarımşar sâ' olmak üzere (üç sâ') yemek yedirmektir."[200] anlamındaki hadis-i şerifle hafız İbn Hacer'in zikrettiği Bişr b. Ömer'in Şu'be'den rivayet ettiği "yarım sâ' (ölçek) buğday" anlamındaki hadise de aykırıdır. İbn Hazm bir kişi ile ilgili olan ve belli bir yerde cereyan eden bir hâdise hakkındaki bu birbirine aykırı rivayetler arasında bir tercih yapılması lâzım geldiğini söylemiş, İbn Hacer de bu tercihle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir: "Bu rivayetler arasında tercihe en lâyık olanı Şube'nin rivayetidir. Çünkü onun rivayetinde, "Altı fakirden her birine yarım sâ' (ölçek) yemek yedirmek" tâbiri geçmektedir. Yemek ise, buğdaydan olabildiği gibi hurmadan da olabilir. Bu bakımdan râvîler bu mevzudaki hadîsleri rivayet ederken "yemek" kelimesi üzerinde tasarrufta bulunarak kimi "hurma" kimisi de "buğday" diyerek rivayet etmişlerdir. Ama "kuru üzüm" rivayetine gelince, ben buna (Ebû Davud'un rivayet ettiği) Hakem b. Uteybe hadisinden başka bir hadiste rastlamadım. Bu hadisin de senedinde İbn İshak vardır. O meğazî ile ilgili konularda kendisine güvenilen bir kimse olmakla beraber, ahkâmla ilgili konularda güvenilir râvilere ters düşmektedir,
Buğdayla hurma rivayetleri arasında da tercihe lâyık olan hurma rivayetidir. Nitekim Müslim'in Ebû Kilabe yoluyla naklettiği hadiste "hurma" kelimesi geçmektedir."[201]
"Sonra bir koyun kurban ettim" cümlesi de 1858 numaralı hadis-i şerifte geçen "Bunun üzerine (Hz. Peygamber) "Yanında kurban var mı?" diye sormuş o da, "Hayır" cevabını vermiş" cümlesine aykırı olduğu gibi İmam Ahmed ve Müslim'in rivayet ettikleri "bir koyun bulabilecek misin?" buyurdu ben de "hayır" cevabını verdim"[202] anlamındaki hadis-i şerife de aykndır. Bu rivayetlerin arasım şu şekilde uzlaştırmak mümkündür. Hz. Resul-i Ekrem'in Hz. Ka'b'a ilk defa, "yanında kurban varını?" diye soruşunda Hz. Ka'b'ın yanında kurbanlık yoktu. Daha sonra bir kurbanlık bulup onu kesti.[203]

Bazı Hükümler

İhramlı bir kimse başındaki bir rahatsızlıktan dolayı saçlarını kesip sonra oruçtan sadakadan veya kurbandan biriyle fidye verebilir.[204]

1861. ...Abdülkerim b. Mâlik el-Cezerî de bir önceki olayı Ka'b b. Ucre (r.a.)'den Abdurrahman b. Ebî Leylâ yoluyla rivayet etmiştir. Ancak bu rivayete (şu sözleri) ilâve etmiştir: "Bunlardan hangisini yaparsan sana yeter."[205]

Açıklama

Burada söz konusu olan hâdiseyi İmam Mâlik Muvatta'ında şöyle anlatır: Ka'b b. Ucre ihranıh olarak Resûl-i Ekrem'in yanında bulunduğu bir sırada başından rahatsız olmuş, Re-sûl-i Ekrem de; Ona saçlarını kesmesini emretmiş ve;
"Üç gün oruç tut, yahut da (altı fakirden) her birine ikişer müd (yarım sâ') yemek yedir ya da bir koyun kurban et (kes), buyurmuştur.[206] Bilindiği gibi bir sâ' dört müddür ve kilo cinsinden hesap edilirse bir sâ' 3.333 kg.'dır.
Aslında bu hadisi Ka'nebî ile Mutarrif da Mâlik ile Abdülkerim vasıtasıyla îbn Ebî Leylâ'dan rivayet etmişlerdir. Fakat Abdülkerim, İbn Ebi Leylâ ile görüşmemiştir. Ayrıca bu hadisi aynı senedle İbn Vehb ile îbn Kasım da rivayet etmişlerdir. Fakat bunların senedinde Abdülkerim ile İbn Ebî Leylâ arasında Mücâhid vardır ki, bu sened doğrudur.
"Bunlardan hangisini yaparsan sana yeter." cümlesi, ihrâmh iken saçını kesen bir kimsenin fidye olarak bu üç yoldan birini tutmakta muhayyer olduğunu ifâde etmektedir. Altı fakirden her birine ikişer müdd olarak yedirilecek olan yemek İbn Hacer'e göre hurma yemeğidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.[207]

43. Hac Veya Umre Yolcusunun Engelle Karşılaşması (İhsâr)

1862. ...el-Haccâc b. Amr el-Ensârî demiştir ki: Rasûlullah (ş.a.) şöyle buyurdu:
"Kimin (bir tarafı) kırılırsa veya ayağı sakatlanırsa, hemen ihramdan çıkar ve gelecek sene hac yapması gerekir."
(Râvî) İkrime dedi ki: Ben bunu İbn Abbâs'la Ebû Hureyre'ye sordum da "(Haccâc)" doğru söylemiş" diye cevap verdiler.[208]

Açıklama

İhsâr'ın lügat mânâsı hisar (abluka) altına almak ve kişiyi hareketten menetmektir. Bir fıkıh terimi olarak ihsâr, "hac için ihrama girmiş bir zâtın Arafat'ta vukuf ile tavaf-ı ziyaretten umre için ihrama girmiş bir zatın da tavaftan menedilmesi" demektir.
Ebû Hanife ve taraftarlarına göre hastalık, düşman, sakatlanmak, nafakanın elden çıkması gibi Beytullah'a kadar yolculuğa

devam etme im-, kânı bırakmayan bütün durumlar ihsâr sayılır. Bu görüş İbn Abbâs, İbn Mesûd ve Zeyd b. Sabit (r.a.)'den de rivayet olunmuştur.
Leys b. Sa'd, İmam Mâlik, Şafîî, Ahmed ve İshak (r.a.)'e göre ise, ihsâr ancak düşmanın engel olmasıyla gerçekleşir. Bu görüş aslında İbn Abbâs (r.a.) den gelen sahih bir hadise dayanmaktadır.[209]

Bazı Hükümler

1. Hastalık, vücudun bir tarafının kırılması veya ayağın sakatlanması gibi haller ıhsar sebeplerinden sayılırlar. İbn Mesûd, Zeyd b. Sabit, Atâ b. Ebî Rebâh, Süfyân es-Sevrî veya Hanefi uleması bu görüştedirler. Bu görüş aynı zamanda İmam Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Sözü geçen ulemâya göre müslüman bile olsa, her türlü düşman, hayvana inip-binerken veya yolculuk sebebiyle artacak olan hastalıklar, yol harçlığının kaybolması bir kadının yanında bulunan mahreminin veya kocasının yolda Ölmesi gibi ihramın icabettirdiği görevleri yerine getirmeye engel teşkil eden haller ihsâr hükmündedirler.
Bu konudaki delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi ile "Eğer (düşman veya hastalık gibi bir engelle) çevrilmiş olursanız (size) kolay olan kurbanı (gönderin)"[210] mealindeki âyet-i kerimedir.
Bu mevzuda İbn Abbas (r.a.)'de şunları söylemiştir: "Kim hac veya umre için ihrama girer sonra da yakalandığı bir hastalık kendisini Beyt-i Şerifi ziyaret etmekten âciz bir duruma düşürürse veyahut bir özür sebebiyle yola devam edemezse gelecek sene bu haccı kaza etmesi gerekir."[211]
İmâm Mâlik ve İshak'a göre ihsâr ancak düşmanın engellemesiyle meydana gelir. Çünkü "Eğer çevrilmiş olursanız (size) kolay olan kurbanı gönderin." âyet-i kerimesi Hudeybiye'de düşman tarafından kuşatılan Peygamber (s.a.) ve ashabı hakkında nazil olmuştur.
İmam Şafîî'ye göre Beyt-i, Şerife gitmeye engel teşkil eden bir hastalık ihsâr sebebi olarak bu âyet-i kerimenin kapsamına girmemektedir. Çünkü âyet-i kerime düşmanın teşkil ettiği engelden bahsetmektedir ve âyet-i kerimenin devamında, "güvene kavuştuğunuz zaman"[212] buyrulması da bu durumu açıklamaktadır. Zira güvene kavuşmak, ancak düşman tehlikesinden kurtulmakla gerçekleşir.[213]
Sahabeden Abdullah b. Ömer'e göre de Beyt-i Şerife varamayacak şekilde yolda hastalanan bir kimse Beyt-i Şerifi tavaf edip Safa ile Merve arasında sâ'yetmedikçe ihramdan çıkamaz. Şayet bir elbise giymek veya ilaç kullanmak zorunda kalırsa, bunu yapar, sonra da. fidyesini öder.[214] Eyyûb-i Sahtiyânî'nin rivayetine göre Basralı bir adam şöyle demiştir: "Ben Umre niyetiyle Mekke'ye doğru yola çıkmıştım. Yolda bacağım kırıldı. Mekke'ye haber gönderdim. Orada Abdullah b. Abbâs ve İbn Ömer ile birlikte halktan bir cemaat da bulunuyordu. Bunlardan hiçbirisi ihramdan çıkmama izin vermedi. Ben de (ayağımın kırıldığı) suyun başında yedi ay bekledim. Nihayet umre yaptım da ihramdan öyle çıkabildim."[215]
Düşmanın dışındaki engellerin de ihsâr sayılabileceği görüşünde olan ulemâ ise, aksi görüşte olanlara karşı kendi görüşlerini şu 'şekilde savunmuşlardır:
a. Âyet-i kerimede düşman tarafından kuşatılma anlamına gelen "hasr" kelimesi yerine hastalık tarafından engellemeyi ifâde eden "ihsâr" kelimesinin kullanılmış olması, âyet-i kerimede kast edilen engelin hastalık ve benzeri şeyler olduğunu gösterir. Ayrıca bu âyetin Hudeybiye seferinde Rasûl-i Ekrem ve ashabının düşman tarafından kuşatılmasıyla ilgili olarak inmiş olması, hastalık ve benzeri şeylerin de âyetin kapsamı içine girmesine engel değildir. Çünkü "sebebin özel oluşunun hükmün genelliğine engel olmadığı" genel bir kaidedir. Binaenaleyh itibar lâfzın genelliğinedir, nüzul sebebinin özelliğine değildir.
b. "Güven" kelimesi düşmandan kurtulmak hakkında kullanıldığı gibi hastalık ve benzeri tehlikelerden kurtulmak hakkında da kullanılabilir.
c. İbn Ömer ve yanında bulunan sahâbîlerin, "düşman tehlikesinden başka, hiçbir tehlikenin engel sayılamayacağı" şeklindeki sözleri ise, bir sahâbî sözü olarak Resûl-i Ekrem'den gelen, merfû hadisler karşısında bir hüküm ifâde etmek salâhiyetinden uzaktırlar.
İmam Şafîî ile İmam Ahmed'e göre herhangi bir rahatsızlık sebebiyle ihramdan çıkabilmek şartıyle ihrama giren bir kimse için kendisini Beyt-i Şerife varmaktan âciz bırakan bir hastalık ve benzeri şeyler de ihsârdan sayılır. Aksi takdirde sayılmaz. Delilleri ise, Hz. Âişe'nin rivayet ettiği, Dubâ'a bint ez-Zübeyr'in Resûl-i Ekrem'e; "Ben hac için ihrama girmek istiyorum. Fakat rahatsızım" demesi üzerine Resûl-i Ekrem'in de; "öyleyse yolda engellenip kaldığın yerde ihramdan çıkabilmen şartıyla" diyerek ihrama gir" buyurduğuu ifâde eden hadistir.[216]
Daha önce tercümesini sunduğumuz 1776 no'lu hadis de bu görüşü desteklemekte ve hastalığın ihsâr sayılamayacağına delâlet etmektedir. Çünkü eğer hastalık mutlak surette ihsâr sayılsaydı, hastalanan bir kimsenin ihramdan çıkabilmesi için ihrama şartlı olarak girmesine lüzum kalmazdı.
Düşman dışındaki engellerin ihsâr sayılamayacağını söyleyen İmam Şafîî ve taraftarlarına göre konumuzu teşkil eden ve "vücudunun bir tarafı kınlan veya ayağı sakatlanan bir kimsenin ihramh sayılabileceğini" ifâde eden Ebû Dâvûd hadisi herhangi bir hastalığa yakalandığı ve Beyt-i Şerife varmaktan aciz kaldığı zaman ihramdan çıkmayı şart koşarak ihrama giren kimselerle ilgilidir.
Ancak bu te'vîl aksi görüşte olan ulemâ tarafından reddedilmiş ve Dubâ'a hadisi de Hz. Dubâ'a'ya ait özel bir durum olarak nitelendirilmiştir. Gerçekten de Şafîî ulemâsının bu iddiaları hadisin zahiri mânâsına aykırı düşüyor. Ayrıca bu görüş İbn Hazm tarafından da reddedilmiştir.[217]
2. İhsâr sebebiyle ihramdan çıkmak zorunda kalan bir kimse eğer o sene hac mevsimi çıkmadan edaya imkân bulamamışsa gelecek sene kaza etmesi icab eder. Hanefî ulemâsı bu görüştedir. Hanefî ulemâsının bu konudaki görüşünü şöylece sıralamak mümkündür.
a. Gerek nafile gerekse farz olan hac için ihrama girdiği halde haccın rükünlerini ifâ ederken bir engelle karşılaşan bir kimse o

sene hac mevsimi sona erinceye kadar engeli aşamamışsa, gelecek sene hac imkânı bulduğu taktirde bir de umre yapar. Hac yapmasının sebebi hac fiiline başlamış olmasıdır. Umre yapmasının sebebi ise, başlamış olduğu bir haccı yarıda kesip ihramdan çıkmasıdır. Bu konudaki delilleri de şu hadis-i şeriftir.
İbn Ömer hacda şart ileri sürmeyi kabul etmeyerek, "Rasûlullah'ın sünneti size yetmiyor mu? Eğer herhangi birinizin hac yapmasına bir mania çıkarsa, Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y ettikten sonra ertesi sene hac yapıncaya kadar ihramdan çıksın, bir de Hedy (kurbanlık) göndersin. Bulamazsa yerine oruç tutun." dedi.[218]
b. Umre için ihrama girdiği halde bir engelle karşılaşan kimse ise, ihramdan çıkar ve o sene ilk fırsatta bu umresini iade eder. Hanefî ulemâsının bu konudaki delilleri de İbn Abbâs (r.a.)'den rivayet, edilen şu hadis-i şeriftir: "Hz. Peygamber niyet ettiği umreden engellenince başım tıraş etti, ailelerine yaklaştı ve bir de kurban kesti, gelecek sene yeniden umre yaptı."[219]
c. Hem hacca hem de umreye (yani hac-ı kıran'a) niyet eden bir kimse ise, bir engelle karşılaştığında gücü yettiği halde umre yapmadan ihramdan çıkacak olursa ona da bir hac ile iki umre lâzım gelir. Bunlardan bir hac ile bir umre kazası olarak icâb eder. Çünkü bunlar, ihrama girmesiyle kendisine lâzım gelmiştir. Diğer umre de bunlara ait ihramdan çıktığı içindir. Hacc-ı Kırana niyet eden ve engelle karşılaşan kimseye o sene umreyi iade etmek gerekmez.
Merhum Ömer Nahushî Bilmen bu konuda şunları söylüyor:
İhsardan dolayı ihrama nihayet vermek için iman A'zam ile İmam Muhammed'e göre yalnız kurban kesilmesi kâfidir. Ayrıca halk veya taksir (tıraş olmak veya saç kesmek) icabetmez. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Şafiî'ye göre halk veya taksirde lazımdır. Bunlar haccın menâsikindendir.
Bir kavle göre de haram dahilinde vuku bulan bir ihsardan dolayı ihramdan çıkmak için halk veya taksir lâzımdır. Nitekim Resûl-ı Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem Efendimiz Hudeybiye'de böyle yapmıştı.
Muhsar'a ait kurbanın eyyâm-ı nahirden, birinde kesilmesi imam Azam'a göre şart değildir, daha evvel ve sonra kesilebilir.
Bir muhsar fakir olsa da kurban kesmedikçe ihramdan çıkmış olamaz.
Haçtan men'edilen ihramlı bir kimse hacc'ı kırana niyet etmiş bulunduğu takdirde Mekke-i Mükerreme'nin hareminde kesilmek için iki kurban gönderir. Bunlardan biri haccı, diğeri de umresi içindir. Böyle iki kurban kesilmedikçe ihramdan çıkmış olmaz.
Hac veya umreden men edilen ihramlı bir kimse gönderdiği kurban ile ihramdan çıktıktan sonra aynı mevsimde hacca veya umreye imkân bulsa, men' edildiği hacca veya umreye bedel, hac veya umre etmesi icab eder. Bunları yapmadıkça ihramdan çıkmış olmaz. Çünkü bu ihramlı bir kimse, adeta başlamış olduğu bir haccı veya umreyi fevt etmiş kimse mesabesinde bulunur.
Haccı kırana niyet etmiş olan bir zat hac ile umreden men'edildiği cihetle Mekke-i Mükerremenin haremine kurban göndermek suretiyle ihramdan çıktıktan sonra engelin ortadan kalkmasından dolaya Harem-i Şerife gidip umresiyle haccmı ifâya imkân bulsa, üzerinde bir hac ile iki umre lâzım gelir. Bunlardan bir hac ile bir umre kaza olarak icab eder. Çünkü bunlar, ihrama girmesiyle kendisine lâzım gelmiştir. Diğer bir umre de bunlara ait ihramdan çıkmak tahallül etmek için lâzım gelmiş olur. Bu hac ile bu iki umre müteferrik zamanlarda da yapılabilir.
Yalnız umre için ihrama giren bir zat, umresinin rükünleri olan tavaf ile sa'ydcn men'edilecek olsa ihramdan çıkmak için Mekke-i Mükerremenin haremine bir kurban gönderir. Ve bu umresini ileride imkân bulunca kaza eder. Buna "Ümretü'UKaza" denir."[220]
"Her ne suretle olursa olsun gerek hac, gerek umre için ihrama girdikten sonra sonra Ka'beye varması engellenmiş olan insan, ihramdan çıkabilmek için kesilmek üzere bir hedy (kurban) gönderir. Bu kimse harem bölgesinde ise, bir kurban keserek, bu bölgenin dışında ise birine kurban parası verip Harem içinde belirttiği günde kestirerek ihramdan çıkar, Şâfi-îlere göre kurbanın Harem içinde kesilmesi şart değildir. Kişi engellenmiş olduğu yerde kurbanını kesip ihramdan çıkar.
Kurban kesilmeden ihramdan çıkan engellenmemiş olan ihramhnm çekeceği cezayı çeker. Kurban kesildi zannıyla ihramdan çıkıp da sonradan kurbanın kesilmediğini anlayan muhsar, vaktinden önce ihramdan çıktığından dolayı ayrıca bir kurban keser.
Kurban kesemeyen oruç tutmakla ihramdan çıkmaz. Kurban kesince-ye yahut engel kalkıncaya kadar ihramda kalır. Sonra Mekke'ye gelip umre yaparak ihramdan çıkar. Böyle yapana kurban lâzım gelmez.
Kıran hacca niyyet eden engellenirse kesilmek üzere iki kurban gönderir. Kurbanı gönderdikten sonra engel kalkarsa, henüz kurban kesilmeden ve hac zamanı geçmeden yetişirse gidip haccını yapar. Yalnız birine yetişirse, ihramdan çıkar."[221]
İmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre ise muhsara yarım kalan haccını itmam etmesinin gerekmesi için o yarım kalan daha önce üzerine farz olmuş bir hac olması gerekir. Yarım kalan nafile haccın veya umrenin kazası gerekmez. Çünkü her ne kadar unutularak geçirilen bir farizayı hatırlandığı zaman kaza etmek vacibse de Allah'ü Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'inde "Kaza" dan bahsetmemiştir."
Her na kadar sözü geçen imamlar böyle diyorlarsa da gerçekte bu görüş zayıftır. Çünkü kaza'mn Kur'an-ı Kerim'de zikredilmemiş olması onun farz olmamasını gerektirmez. Bununla beraber İbn Abbas, "Eğer engellenmiş olursanız size kolay olan kurbanı gönderin"[222] âyet-i kerimesine "kim hac veya umre için ihrama girer de kendisine arız olan güçsüz bırakan bir hastalık veya bir özür sebebiyle buna muvaffak olamazsa kendisine kolay gelen (deve, sığır, davar cinsinden) bir kurban keser. Eğer bu hac üzerine farz olmadan yapılan bir hac idiyse bu haccı kaza eder. fakat hac farizasını ifâ ettikten sonra yapılan bir hac idiyse veya umre idiyse kazası lâzım gelmez,[223] diye mana vererek kaza kelimesinin bu âyetin şümulü içerisine girdiğini ifâde etmiştir. Sözü geçen ulemâ bu tenkidle-re karşı kendilerini şu şekilde savunmuşlardır: "Bir nesilde bir sahâbînin tek başına kalan görüşü delil olamaz. Binaenaleyh böyle bir sözün Hz. Peygamberden gelen merfû hadisler karşısında hiç bir önemi yoktur."
Fakat ulemânın büyük çoğunluğuna göre Hudeybiye'de düşmanın engellemesiyle karşılaşan Resûl-ü Ekrem'in ve ashabının

ihramdan çıktıklarını ve gelecek sene bu umreyi kaza ettiklerini delil getirerek "bir engelle karşılaşan kimsenin yarım kalan umresini kaza etmesi lâzım geldiği" görüşünü tercih etmişlerdir.
Karşılaştığı engel sebebiyle ihramdan çıktıktan sonra hac zamanı geçmeden engelden kurtulan kimse eğer yarım kalan hacc üzerine farz olmadan niyetlendiği bir hac idiyse veya farz olan bir hac idiyse yemden hac yapması lâzım gelir. Fakat hac farizasını yaptıktan sonra niyetlendiği bir hac idiyse, o kimseye sadece, bir ihsâr kurbanı kesmek lâzım gelir. Başka hiç bir şey gerekmez.
Şafiî ulemâsına göre ise bu mesele ayrıntılıdır. Şöyle ki: Eğer bir engelden dolayı hacca muvaffak olamayan kimse daha önceki yıllardan da hac borçlusu idiyse, engelden kurtulunca her ne kadar mâlî imkânı varsa da bu haccı ihsâr senesi değil, gelecek sene fevrî olarak kaza etmesi icab eder. Fakat ihsâr senesi mâlî imkânı yoksa, malî imkâna kavuşunca kaza etmesi icab eder. Böyle bir imkâna kavuşmadığı müddetçe haccetmesi icabetmez.
Eğer ihsara, hac farizasının ifâsından sonra yapılacak nafile bir hac idiyse Şafiî ulemâsının pek çoğuna göre hiçbir şey lâzım gelmez. Bazılarına göre ise, o haccı gelecek sene kaza etmesi icab eder. İmâm Ahmed'den bu konuda birbirine zıd iki görüş rivayet olunmuştur.
Ebû Hanîfe'ye göre ise, engel ortadan kalktıktan sonra ve kurbanı Harem'e göndermeden önce hac vakti henüz sona ermemişse, sadece bir hac yapar, umre yapması gerekmediği gibi kurban kesmesi de gerekmez. İmam Ebû Yûsuf'a göre ihramdan çıktığı için hacla birlikte kurban da lâzım gelir. Eğer ihsâr senesi haccetmeyecek olursa hem hac hem de umre gerekir. el-Hasan'ın İmam Ebû Hanîfe'den rivayet ettiğine göre o sene hac yapsa da yapmasa da üzerine hem hac hem de umre lâzım gelir. İmam Züfer de bu görüştedir.
Eğer engel, kurbanı harem-î şerîfe gönderdikten sonra ortadan kalkacacak olursa" Hanefî ulemâsına göre dört durum vardır:
1. Eğer kesilmeden önce kurbana ve Arafat'da vakfeye yetişecek olursa, ihramdan çıkması caiz değildir. Haccını tamamlaması icâbed eder. Kurban üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunabilir.
2-3. Eğer, kesilmeden kurbana ve Arafat'da vakfeye, veya sadece kurbanlığa yetişemezse ihramdan çıkabilir. Ka'beye varıp hac yapması gerekmez. Ancak umre yaparak ihramdan çıkmak için ka'beye varması daha faziletlidir.
4. Ebu Hânife'ye göre engel kalktıktan sora sadece hacca erişebilecek kimsenin de ihramdan çıkması caiz, fakat ka'beye varıp umre yaparak ihramdan çıkması ise evlâdır. Kıyasa göre bu dördüncü şekilde ihramdan çıkmanın caiz olmaması gerekirdi. Fakat bu durumda hedyi kurban etmesinin bir anlamı kalmayacağından Ebû Hanîfe bunu istihsânen caiz görmüştür. İmam Züfer ise açık kıyasa göre hüküm vererek, bu durumda^ kalan bir kimsenin ihramdan çıkmasının caiz olmadığını söylemiştir. Çünkü açık kıyasa göre asıl olan hacca, gaye olmayan kurbandan önce yetişil-mistir. Binaenaleyh ihramdan çıkmak caiz değildir. îmam Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise bu dördüncü durumun gerçekleşmesi mümkün değildir. Çünkü bunlara göre söz konusu kurbanın bayram gününden önce kesilmesi caiz değildir. Bu bakımdan hacca yetişen bir kimse kurbana da kesilmeden, önce yetişmiş olur. Umre için ihrama giren bir kimsenin engeli -kurbanı gönderdikten sonra kalkacak olursa:
a. Eğer hem umreye hem de kesilmeden önce kurbana yetişecek ise, Kabe'ye varıp umreyi edâ etmesi gerekir,.
b. Eğer sâdece umre'ye yetişebilecekse ihramdan çıkması caiz olmakla beraber Beyt-i şerife vararak umreyi edâ etmesi daha da faziletlidir.[224]

1863. ...Haccâc b. Amr'dan, Peygamber (s.a.)'in; “Kim(in bir tarafı) kırılır, veya ayağı sakatlanır veya hastalanırsa..." buyurduğu rivayet edilmiş (ve Ma'mer bir önceki hadisin) manasını nakletmiştir.
(Râvi) Seleme b. Şebîb, (Abdurrezzak'ın); "Enbe enâ Ma'mer" bize Ma'mer haber verdi" tabirim kullandığım söyledi.[225]

1864. ...Ebû Meymün b. Mihrân, demiştir ki: Ben Şamlıların İbnü'z-Zübeyr'i Mekke'de kuşattıkları sene umre yapmak üzere (yola) çıkmıştım. Kavmimden bazı kimseler benimle birlikte hedy kurbanlığı göndermiş(ler)di. Şamlıların yanına vardığımız zaman bizim hareme girmemize engel oldular. Bunun üzerine bulunduğum yerde kurbanlığı kestim ve ihramdan çıktım. Sonra geri döndüm. Ertesi sene (hac zamanı) olunca (yarım kalan) umremi kaza etmek için. (yola) çıktım ve İbn Abbâs'a varıp durumumu anlattım.
(Geçen yıl kestiğim) kurbanın yerine bir başkasını kes, çünkü Resûlullah (s.a.) ashabına Hudeybiye'de kestikleri kurbanın yerine kaza umresinde yeniden kurban kesmelerini emretti, dedi.[226]

Açıklama

Şamlıların Mekke'yi kuşatması hicretin 73. yılma rastlar. O yıllarda Abdulmelik b. Mervân, Irak. ve Şam emîri idi. Haccâc b. Yusuf kumandanlığında Abdullah b. ez-Zübeyr üzerine askeri bir kuvvet gönderdi. Abdullah b. ez-Zübeyr'in Mekke'ye sığınması üzerine Haccâc kuvvetleri Mekke'yi kuşattılar. Neticede Mekke ve civarı savaş alam hâline geldiğinden Şamlılar umre yapmak maksadıyla yola çıkan Ebû Meymûn'un yolunu keserek savaş alanı içerisine ve dolayısıyla Mekke'ye girmelerine engel oldular. Bunun üzerine Ebû Meymûn yanında bulunan hedy kurbanlığını keserek ihramdan çıkıp geri döndü. Bir sene sonra yarım kalan umresini kaza etmek için yola çıktı ve Hz. İbn. Ab-bas'a varıp durumunu anlatınca İbn Abbas ,geçen sene kestiği kurbanın yerine yenisini kesmesi gerektiğini, çünkü Resul-i Ekrem'in Hudeybiye yılında yarım kalan umrelerini bir sene sonra kaza eden ashabına geçen yıl ihramdan çıkarken kestikleri -kurbanların yerine yenisini kesmelerini emrettiğini hatırlattı. Bilindiği gibi Hudeybiye anlaşması Hicretin 6. yılında olmuştur. O sene müşrikler müslümanların Mekke'ye girmelerine engel oldular. Bunun üzerine müslümanlar umre yapamayacaklarını anlayınca Resül-i Ekrem'in de emriyle kurbanlarım kestiler ve tıraş olarak ihramdan çıktılar. Bir sene sonra da bu umreyi kaza ettiler ki, bu

umreye İslâm tarihinde "kaza umresi" denir.
Ancak burada şu noktaya dikkat çekmek gerekir: Abdullah b. Abbâs hicretin 68. yılında vefat etmiştir. Söz konusu muhasara ise, az önce belirttiğimiz gibi H. 73 yılında olmuştur. Bu durumda Ebû Meymûn'un söz konusu olay ile ilgili soru sorduğu kişi İbn Abbâs olamaz. Acaba bu hata ravilerden birisinin, "Abdullah b. Ömer" diyecek yerde, "Abdullah b. Abbâs" demesinden kaynaklanmış olabilir mi? Bilemiyoruz. Ancak Abdullah b. Ömer'in H. 74 yılında vefat etmiş olduğuna dair rivayetler bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.[227]

Bazı Hükümler

1. Hac veya umre için ihrama girdiği halde bir engelle karşılaştığı için muvaffak olamayan, bir kimse kaldığı yerde kurban keserek ihramdan çıkar da bu ibâdetini ileriki yıllarda kaza edecek olursa, bir önceki kestiği kurbanın yerine bir yenisini kesmesi icab eder. Mâliki ulemasıyla Şafiî ulemâsı bu hadisi delil kabul ederek bu hükme varmışlardır. Bu görüş aynı zamanda Ahmed b. Hanbel (r.a.)'den de rivayet olunmuştur.
Hanefî ulemâsına göre ise, engelle karşılaşan kimse ihramdan çıkmak için kestiği ihsar kurbanını harem sınırları içerisinde kesmişse, yarım kalan haccını kaza ederken bir yenisini kesmeğe lüzum yoktur. Fakat ihsâr kurbanını Harem sınırları dışında kesmişse o zaman kaza esnasında bir yenisini daha kesmesi icab eder. Çünkü kurban "Kurban mahalline varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin"[228] âyet-i kerimesi uyarınca yerine ulaşmamıştır. Hanefî ulemasına göre, konumuzu teşkil eden hadisi şerifte geçen Hz. İbn Abbas'ın sözü Hudeybiye yılında kurbanlarım Harem bölgesi dışında kesen sahabe ile ilgilidir. Resûl-i Ekrem'le sahabeden bazıları ise, kurbanlarını Hudeybiye'nin Harem sınırları içinde kalan kesiminde kesmişler. Bilindiği gibi Hudeybiye'nin bir kısmı Harem bölgesi içerisinde bir kısmı da Harem sınırları dışında kalmaktadır. Nitekim Tahâvî'nin rivayet ettiği bir hadis şu anlamdadır: "Peygamber (s.a.) Hudeybiye'de iken çadırı "Harem sınırları dışında, namazgahı ise Harem bölgesi içerisinde idi."[229] Bu bakımdan Harem hududları içerisine girme imkânı bulunan bir ihramlının bir engel sebebiyle ihramdan çıkmak zorunda kalmasıyla kurbanını harem bölgesi dışında kesmesi caiz değildir.
Şayet Resul-i Ekrem'in hudeybiye'de kurban kesmediği farz edilecek olursa, o zamari Resûl-i Ekrem'in bu kurbanlığım kesilmek üzere Hareme göndermiş olduğu söylenebilir. Çünkü Cündüb b. Naciye diyor ki: "Ben kurbanını (Mekke'de) kesmekten menedildiği sene Resul-i Ekrem'in yanına vardım ve,
Ya Resülallah kurbanını Harem de kesmek üzere benimle gönderebilirsin, dedim.
"Bunu nasıl yapabilirsin?" buyurdu. Ben" de;
"Onu alır kimsenin varmaya güç yetiremediği vadilerden ve sarp yerlerden aşırıp Harem'e varır orada keserim, diye cevap verdim."[230]
Şafiî ulemâsından Hattâbî'nin beyânına göre ise, "Engelle karşılaştığı için ihramdan çıkmak zorunda kalan kimsenin yarım kalan haccı nafile idiyse, bir daha kaza etmesi gerekmez," diyen ulemâya göre bu kimse için hedy kurbanım yeniden kesmek de söz konusu değildir. Fakat Allah Teâlâ Kur'an-ı Keriminde; "Kabe'ye erişmiş bir kurbanlık olmak üzere"[231] buyurduğu için kurbanlığını harem bölgesinin dışında kesen bir kimsenin haccını kaza ederken kurbanını da yenilemesi icab eder", diyenlere göre ise, kaza esnasında bu kurbanı da yenilemek icab eder. Ebû Davud'un rivayet ettiği bu hadis ikinci görüşte olanlar için bir delildir.
Biraz önce de ifâde ettiğimiz gibi Hz. Peygamber Hicretin 6. senesinde ashâbıyle birlikte umre yapmak üzere yola çıkmışken müşriklerin engellemesi sebebiyle buna muvaffak olamadan ihramdan çıkıp Medine'ye dönmüşlerdi. Hicretin 7. senesinde Resûl-i Ekrem ve ashabı Mekke'ye girerek yeniden bir umre yaptılar. Bu umreye "kaza umresi" denir. Bu umrenin gerçekten kaza umresi mi, yoksa başlı başına bir umre mi olduğu ulemâ arasında ihtilâf konusudur.
a. İmam Ebû Hanîfe'ye göre bu umre kaza umresidir.
b. İmam Mâlik'e göre bu umre başlı başına bir umredir.
c. İmam Ahmed'den bu konuda da iki ayrı görüş rivayet olunmuştur. İnşallah ileride umre bölümünde bu görüşleri tekrar ele alacağız.[232]

44. Mekke'ye Girmek

1865. ...Nâfi'den rivayet edildiğine göre, İbn Ömer (r.anhuma) Mekke'ye gireceği zaman geceyi sabaha kadar Zû Tuvâ'da geçirir, yıkanır. Sonra Mekke'ye gündüzün girerdi ve Peygamber (s.a.)'in de böyle yaptığım söylerdi.[233]

Açıklama

Abdullah b. Ömer teberrük kasdıyla Resûl-i Ekrem'in namaz kıldığı yerleri araştırır ve oralarda namaz kılardı. İşte bu maksatla Mekke'ye girmeden önce Zû Tuvâ denilen yerde geceler orada ibâdet eder, sabahleyin yıkanıp gündüzün Mekke'ye girerdi. Bilindiği gibi Zû Tuvâ, Mekke'nin batısında ve Kedâ denilen giriş yolu üzerindedir. Resûl-i Ekrem (s.a.) Veda Haccında Mekke'ye girerken geceyi burada geçirmişti.[234]

Bazı Hükümler

1. Mekke'ye girmek isteyen ihramlı bir kimsenin geceyi Zu Tuva da geçirmesi müstehab olduğu gibi İmam Mâlik'in dışında diğer mezheb ulemasına göre hayızlı veya nifaslı bir kadın bile olsa herkesin gusletmesi müstehabdır. Yıkanılma-

dığı takdirde fidye gerekmez. Ulemanın pek çoğuna göre alınacak bir ab-dest de yeterlidir. Aynı zamanda Zû Tuvâ'mn hizasına gelen ihramlı bir kimsenin de gusletmesi müstehabtır. İmam Şafîî'ye göre Zû Tuvâ'ya veya hizasına uğrayan bir kimse şayet gusletmekten âcizse teyemmüm eder.
Mâliki ulemasına göre ise, hayızlı ve nifaslı olan kimselerin dışında Zû Tuvâ'ya uğrayan bir ihramhnm orada gusletmesi menduptur. Çünkü Mâlikilere göre gusül Mekke'ye girmek için değil, mescide girmek ve tavaf için lâzımdır.
2. İhramlının Mekke'ye gündüzün girmesi müstehabdır. İbn Ömer, Atâ, İshak ve Hanefî ulemâsı bu görüştedirler. Şafîî ulemâsına göre de en sahih plan görüş budur. Mekke'ye gündüzün girilmesinin hikmeti, dinin alâmetlerinin izhar edilmesidir. Bunun için en uygun zaman da gündüzdür. Bilhassa Mekke'ye giren dinî bir önder ise, o zaman dinî alâmetlerin izharı daha da önem kazanır.
Âişe ve Said b. Cübeyr'e göre ise, Mekke'ye geceleyin girmek müste-haptır. Çünkü Muharriş el-Ka'bî'nin rivayetine göre Peygamber (s.a.) Ci'râne'den umreye niyet ederek geceleyin çıkmış, Mekke'ye geceleyin girmiş ve umresini edâ ettikten sonra aynı gece (Mekke'den) çıkarak sabahı ci'râne'de yapmıştır."[235]
Tavus, Sevrî ve el-Mâverdî'ye göre ise, Mekke'ye gece girmekle gündüz girmek arasında bir fark yoktur. Bununla beraber hadisin zahirine uyarak Mekke'ye geceleyin girmek daha uygun bir hareket olur. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'ye gece girişi, bunun caiz olduğunu göstermek içindir.[236]

1866. ...İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) Mekke'ye yukarı yoldan girermiş. (Müsedded ile İbn Hanbel'in) Yahya'dan naklettiklerine göre ise, Peygamber (s.a.) Mekke'ye Kedâ'dan (yani) Bathâ yolundan girer, aşağı yoldan çıkarmış, (Râvî) el-Bermekî (buraya şu cümleyi de) ekledi: "Yani Mekke'nin iki sarp yolundan" (girer çıkardı). Müsedded'in hadisi ise daha tamdır.[237]

Açıklama

Seniyye: Aslında her dağın sarp yeri, yahut yüksek yoludur. Burada "seniyye" kelimesiyle kast edilen Mekke'nin el-Muallât denilen meşhur kabristanının yukarısındaki yoldur. Bu yol vaktiyle çıkılması güç sarp bir yermiş. Sonra Hz. Muâviye tarafından düzeltilmiş. Daha sonra Abdülmelik ve Mehdî zamanlarında ve 811 tarihlerinde mevziî tamirler yapılmış Mısır sultanı el-Müeyyed zamanında kamilen tamir olunmuştur. Mekke'ye inen yukanki yola "Kedâ", Mekke'den çıkarken takip edilen alt yola da "Küdâ" derler.
Resûlullah (s;a.)'in Mekke'ye yukanki yoldan girip aşağıki yoldan çıkmasının hikmeti, İbrahim aleyhiselâm'ın nidası yüksek yerden yapıldığı içindir. Bir de yüksek yerden girmek ve alçak yerden çıkmak maksada daha uygundur. Bazılarına göre Mekke'ye üst yoldan girilince Kabe'yi Muazzama karşı geldiği için girerken bu yol tercih edilmiştir. Münafıklara İslâmiyetin kuvvet ve şevketini göstererek onları korkutmak için bu yoldan girdiğini söyleyenler olduğu gibi Hicret esnasında gizlenerek gittiği için şimdi de açıktan girmek maksadıyla göze çarpmaya en müsait olan tepelerden girmeyi tercih ettiğini söyleyenler ve her iki yolla da teberrük etmek maksadıyla girerken ve çıkarken iki ayrı yoldan girmeyi tercih ettiğini ileri sürenler de vardır.[238]
Hadisin senedinden de anlaşıldığı gibi bu hadis müellif Ebû Davud'a üç ayrı yoldan gelmiştir:
1. Abdullah b. Cafer el Bermekî yoluyla,
2. Müsedded ve İbn Hanbel yoluyla,
3. Osman b. Ebî Şeybe yoluyla.
Hadisin metni en uzun olanı Müsedded yoluyla gelenidir.Çünkü bu rivayette Resûl-i Ekrem'in Mekke'ye girerken Bathâ'daki yukarı yolu tâkib ettiği ilâvesi yani Kedâ denilen yukarı yolun Bathâ'da olduğu ilâvesi vardır.[239]

1867. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) (Medine'den çıkarken) ağacın bulunduğu yoldan çıkar, (girerken de) Muarras yolundan girerdi.[240]

Açıklama

Aslında bu hadisin Mekke'ye giriş ve çıkışı konu alan bu babla bir ilgisi yoktur. Çünkü bu hadis Mekke'ye giriş çıkışla değil, Resul-i Ekrem'in Medine'ye hangi yollardan girip-çıktığı ile ilgilidir. Aslında bu babın ismi "Mekke ve Medine'ye giriş-çıkış babı" olması gerekirdi. Nitekim Müslim'de bu hadisle bir önceki hadisi birleştirmiş ve bab başlıklarını koyan Nevevî tarafından "Mekke'ye yukarı yoldan girip aşağı yoldan .çıkmanın ve bir yere değişik yollardan girip- çıkmanın müstehab oluşu" başlığı altında rivayet etmiştir.
"Ağaç"tan maksat, Medinelilerin mîkatı olan Zülhuleyfe Mescidinin yanındaki ağaçtır. "el-Muarras" ise, Medine'ye altı mil (11.130 km.) uzaklıkta Zülhuleyfe'nin kuzey doğusunda Medine'nin güneyinde bir yerdir. Resul-i Ekrem (s.a.)'in Medine'den Mekke'ye gitmek istediği zaman ismini Zülhuleyfe'deki ağaçtan alan ve oradan geçen yolu tâkib ederdi. Mekke'den Medine'ye dönerken de Muarras'dan geçen yolu tâkib ederdi. Fakat Medine'den bir savaş maksadıyla çıkmış olursa o zaman Muarras'da konaklardı. İşte bu sebeple buraya Muarras ismi verilmiştir. Çünkü bilindiği gibi "ta'rîs" bir yere istirahat maksadıyla inmek demektir.[241]

Bazı Hükümler

1. Mekke'ye girmek isteyen her ihramhnın Batha'daki yukarı yoldan girmesi, çıkarken de aşağı yoldan çıkması müstehabtır.
2. Sefere çıkacak olan bir kimsenin memleketinden çıkarken bir başka yolu, memleketine girerken de başka bir yolu tâkib etmesi müstehabtır.[242]

1868. ...Âişe (r.anhâ)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) Fetih yılında Mekke'ye Mekke'nin yukarısındâki Kedâ (denilen yol)dan, (kaza) umre(sinde) de Küdâ (denilen aşağı yol)dan girdi.
(Hişam b. Urve) dedi ki: Urve, (Mekke'ye) her ikisinden girerdi. En çok Kudâ'dan girerdi. İki yolun evine en yakın olanı (Küdâ) idi.[243]

Açıklama

Resul-i Ekrem (s.a.) hac için ihramlı olarak Mekke'ye girerken "Kedâ" demlen yukarı yolu izlemiştir. Ancak umre için Mekke'ye girerken bu yolu izlemeye hızûn görmemiş, herkesin her zamanki takibettiği "küdâ" denilen aşağı ki yolu tâkib etmiştir. Resû1-i Ekrem'in hac ve umre esnasında Mekke'ye girerken izlediği yolların farklı oluşu bu konuyla ilgili rivayetler arasında çelişki olduğunu göstermez. Çünkü Resûl-i Ekrem'in umresiyle haccı iki ayrı olaydır. Ancak bu hadis Buhârî'nin rivayetinde geçen; "Resûlullah (s.a.) çıkarken Mekke'nin yukarısında bulunan Küdâ'dan çıktı" şeklinde geçtiğinden konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine üç cihetten aykırıdır. Şöyle ki:
1. Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine "Resûlullah (s.a.) Feth yılında Mekke'ye Mekke'nin yukarı sındaki Küdâ'dan girdi" denilirken, Buhârî'nin rivayetinde "Mekke'den çıkarken "Mekke'nin yukarısındâki Küdâ denilen yerden çıktı" tâbiri kullanılmıştır."[244]
2. Buhârî'nin bu rivayetinde umreden bahsedilmemektedir.
3. "Küdâ'nm Mekke'nin yukarısında bulunduğu ifâ'de edilmektedir ki bu açık bir hatadır. Hafız İbn Hacer'in beyânına göre bu hadisin aslı Amr b. el-Hâris ile Hâtem b. İsmail'in Hişâm'dan naklettikleri ve "Resûlullah (s.a.) Mekke'ye Mekke'nin yukarısındâki "Kedâ" denilen yoldan girdi" anlamına gelen ibaredir. İbn Hacer daha.sonra bu yanlışlığın Ebu Üsâme'den daha aşağıda bulunan râvilere ait olduğuna hükmetmiş ve İmam Ahmed'in Ebû Üsâme'den naklettiği rivayetin doğru bir rivayet olduğuna dikkati çekmiştir.[245]

Bazı Hükümler

1. Hac maksadıyla Mekke'ye girecek olan bir kimsenin Keda demlen yukarı yoldan girip Kudâ" denilen aşağı yoldan çıkması müstehabtır.
2. Umre maksadıyla Mekke'ye girmek isteyen bir kimsenin de "Küdâ" denilen aşağı yoldan girmesi müstehabtır.[246]

1869. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) Mekke'ye gireceği zaman yukarısından girerdi. (Çıkacağı zaman da) aşağısından çıkardı.[247]

Açıklama

Bilindiği gibi Mekke'ye iki yoldan girmek mümkündür.Bunlardan yukarı yola "Kedâ" aşağı yola da "Küdâ" derler. 1867 numaralı hadisin şerhinde de ifade ettiğimiz gibi Resul-i Ekrem Efendimiz, hac maksadıyla ihramli olarak Mekke'ye girerken "Kedâ" denilen yukarı yoldan girmiş, çıkarken de "Küdâ" denilen aşağı yolu izlemiştir. Binaenaleyeh ulama bu hadis-i şerife bakarak her ne maksatla olursa olsun, Mekke'ye girmek isteyen kimselerin yukarı yoldan girmelerinin ve çıkarken de aşağı yoldan çıkmalarının müstehab olduğuna hükmetmişlerdir.[248]

45. Beyti Şerifi Görünce El Kaldırmak Caiz Midir?

1870. ...el-Muhâcir el-Mekkî'den; demiştir ki: Câbir b. Abdullah'a;
Beyt-i (şerifi) gören bir adam ellerini kaldırırını? diye soruldu da;
Ben yahudilerden başka bunu yapan kimse görmedim. Ve Resûlullah (s.a.)'la birlikte hac ettik bunu o da yapmadı, diye cevap verdi.[249]

Açıklama

Her ne Kadar hadiste beyt-i şerifi görünce sadece Yahudilerin el kaldırdıkları ifâde ediliyorsa da 1872 numaralı hadis-i şerifte de ifâde edildiği gibi Beyt-i Şerifi görünce onu müslü-inanların da selâmladığı bir gerçektir. Ancak yahudiler Beyt'i görünce ona hakaret maksadıyla el kaldırırken müslümanlar ta'zîm ve ihtiram maksadıyla el kaldırırlar.[250]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşıldığına göre Beyt-ı Şerir ı görünce tazım için el kaldırmak meşru değildir. Nitekim İmam Mâlik (r.a.) bu hadisin zahirine bakarak Beyt-i Şerifi görünce el kaldırmanın meşru olmadığına hükmetmiştir.

İmam Şafiî, Ahmed, Sevrî ve İshak'a göre ise, Beyt-i Şerifi görünce el kaldırmak meşrudur. Bu görüş Abdullah b. Ömer ile İbn Abbas'tan da rivayet olunmuştur. İbn Cüreyc'den gelen bir hadiste Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu ifâde edilmektedir: "Eller namazda kaldırıldığı gibi Beyt-i şerifi görünce, Safa ile Merve üzerinde, Arafat'ta, Müzdelife'de Cemre-ler'de ve ölü üzerine (kılınan namazda) de kaldırılır."[251] Tahâvî'nin açıklamasına göre bu hadîse, "Beyt'i görünce ellerin kaldırılması" ile ilgili kısmının dışında itiraz eden olmamıştır. Beyhakî'ye göre ise, bu hadis mun-katı'dır. Çünkü İbn Cüreyc bu hadisi almış olduğu Mukassim ile görüşmemiştir. İbn Ebî Leylâda bu hadisi İbn Abbas'tan ve İbn Ömer'den mevkuf ve merfu olarak rivayet etmemiştir. Ancak İbn Ebî Leylâ'nın rivayetinde "ölü üzerine" ifâdesi yoktur ve îbn Ebî Leylâ hadis rivayetinde güvenilir bir râvi değildir. Zehebî Mizân'da onun hafızasının zayıf olduğunu söylüyor.
Said b. Salim'in İbn Cüreyc'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte ise, "Resûl-i Ekrem'in Beyt-i Şerifi görünce:
"Ey Alla İn m, bu Beyti Şerifinin azametini ve saygınlığını ve heybetini artır. Hac ye umre maksadıyla bu Beyt'e gelip de ona saygı ve ta'zim gösteren kimselerin de şeref ve haysiyetleriyle birlikte saygınlıklarını artır"
anlamında du,a ettiği ifade ediliyor.[252] Beyhakkî'ye göre bu hadis munkatı'dır. Fakat Ebû Said eş-Şâmî'nin Mekhûl'den rivayet ettiği "Peygamber (s.a.) Mekke'ye girip de Beyt'i görünce ellerini kaldırır ve tekbîr getirip;
diyerek duâ ederdi," anlamına gelen mürsel bir şahidi vardır.
Bu mesele Hanefî ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Hanefî ulemâsından Aliyyü'I-kârî'nin açıklamasına göre her ne kadar Tîbî "Ebû Hanife, İmâm Mâlik ve Şafiî, beyt-i Şerifi görünce el kaldırmanın meşru olmadığını" söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü İmam Ebû Hanife ile Şafiî de "Beyt-i Şerifi görebilecek bir yere geldiği halde körlük veya sis gibi sebeplerle göremeyen bir kimsenin ellerini kaldırarak dua etmesinin sünnet olduğunu açıkça ifâde etmişlerdir.
Bezlü'l-mechûd yazarı Şeyh Halil Ahmed'in beyânına göre, "Hanefî ulemâsından Aliyyü'1-karî, Beyt-i şerifi gören bir kimsenin ellerini kaldırarak duâ etmesinin meşru olduğu görüşündedir." Hanefîlerin Şerhü'l-Liibâb isimli meşhur fıkıh kitabında dua halinde bile olsa el kaldırmanın meşru olmadığı ifade edilmektedir. "Kudürî, el-Hidâye, el-Kâfî, Bedâyi' gibi meşhur hanefi kaynaklarında bu hareketin meşruluğuna dair bir ifâdenin bulunmayışı" da bu görüşün doğruluğuna delil gösterilmektedir. Nitekim es-Sürûcî de Hanefî mezhebine göre Beyt-i Şerifi görünce el kaldırmanın meşru olmadığını ifâde ediyor. Yine Hanefî ulemasından Tahâvî de Şerhü Meâni'1-âsâr isimli eserinde imam Ebû Hanife, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre Beyt-i Şerifi görünce el kaldırmanın mekruh olduğunu ifâde ediyor.[253]
Bu konuda Beyhakî de şunları söylüyor: "Bu gibi ihtilaflı konularda müsbet olan görüşü tercih etmek kaidedir. Çünkü müsbeti ifâde eden hadisler menfiye nisbetle fazla bir ilim ifâde ediyor demektir." Aliyyü'1-Karî de bu konudaki farklı hadisleri ve görüşleri naklettikten sonra bu hadislerin arasım uzlaştırmak maksadıyla şunları söylemiştir: "El kaldırmanın meşru olduğunu ifâde eden hadisler Kâbe-i Muazzama'yı ilk defa gören kimselerle ilgilidir. El kaldırmanın meşru olmadığını ifâde eden hadisler ise, daha sonra Kabe'nin huzuruna varıldığı zamanlarla ilgilidir."[254] Meşru olduğunu ifâde eden hadislerin duâ haliyle ilgili olduğu, meşru olmadığını ifâde eden hadislerin de Kabe'yi ta'zim maksadıyla iftitah tekbiri alır gibi elleri kulaklara kadar kaldırmakla ilgili olduğu da düşünülebilir.[255]

1871. ...Ebû Hureyre(r.a.)'den rivayet olımduğuna göre, Peygamber (s.a.) Fetih günü Mekke'ye girince Beyt'i tavaf etmiş ve (Hz.. İbrahim'e ait) Makam'ın' arkasında iki rekat namaz kılmıştır.[256]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz.Peygamberin Beyt-i Şerife gelince tavaf edip tavaftan sonra da Makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldığını ifade ediyor. Bu bakımdan hadis "Kabe'yi görünce el kaldırmayı" konu alan bu babla pek ilgili görünmüyor. Ancak bu hadiste Rasûl-i Ekrem'in Kabe'ye gelince sadece tavaf edip daha sonra da iki rekat tavaf namazı kıldığı ifâde edildiği, Beyt-i Şerife geldiği zaman el kaldırmadığının da zımnen ifâde edilmiş olduğu düşünülürse, o zaman bu hadisle bab arasında bir ilgi olduğu görülür.
Kabe'yi tavaf ettikten sonra Makâm-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kılmak Hanefi ulemâsına göre vâcib, Şâfiîlere göre ise, sünnettir.[257]
Nitekim Kur'an-ı kerim'de; "Sizde İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (Orada namaz kılın)"[258] buyuruluyor.
İbrahim'in Makamı, Hz. İbrahim'in Kabe'yi yaparken üzerine çıktığı taştır, diye tefsir olunduğu gibi, Haremin tamamı diye de tefsir olunmuştur.[259]

1872. ...Ebû Hüfeyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) (Medine'den Mekke'ye gitmek üzere) yöneldi, Mekke'ye girince Hacer-i Esved'e varıp onu selâmladı sonra Beyt-i tavaf etti. Sonra Safa'ya varıp Beyt'i görebilecek şekilde üzerine çıktı, ellerini kaldırıp Allah'ı zikretmeye ve dilediği duayı okumaya başladı (Hz.Ebu Hüreyre) dedi ki: "Ensar (topluluğu)da (Resûlullah'ın) alt tarafında bulunuyordu." (Bu hadisi Ebu Davud'un şeyhine ulaştıran iki râvîden birisi olan) Hâşim dedi ki: "(Hz.Peygamber) Dua etti, Allah'a hamdetti ve dilediği duayı okudu."[260]

Açıklama

Bu olay Mekke'nin fethi günü cereyan etmiştir. Dolayısıyla Hz peygamber'in Mekke'ye girmekten maksadı umre yapmak olmadığı gibi Safa tepesine çıkmaktan maksadı da sa'y yapmak değildi. Kabe'yi tavaf etmesi ve Hacer-i Esved'i selâmlaması nafile bir tavaftı. Bilindiği gibi hac veya umre maksadı olmaksızın yapılan tavaflardan dolayı Safa ile Merve arasında sa'y yapmak gerekmez.

Bu hadisi Ebû Davud'un şeyhi İbn Hanbel'e ulaştıran iki râvi vardır: Bunlardan birisi Behz b. Esed'dir ki tercümesin sunduğumuz metin ona aittir. Diğeri de Hâşim'dir Hâşim'in rivayeti ile Behz'in rivayeti arasında esaslı bir ayrılık yoktur. Ancak Hâşim'in rivayetinde çok küçük bir farklılık vardır. Ebû Dâvûd bu farka "Haşim dedi ki: Duâ etti, Allah'a hamdetti ve dilediği duayı okudu." cümlesiyle işaret etmek istemiştir.[261]

Bazı Hükümler

l. sessizce ve kimseyi rahatsız etmeden Hacer-i Esyed'e el sürüp veya öperek onu selamlamak sünnettir. İnsanları rahatsız etmek haram, bundan kaçınmak ise, farzdır.
2. Muallim ve müşridin öğreticilik veya eğiticilik görevini yaparken yüksekçe bir yerde bulunması caizdir.
3. Kabe'yi gören kimsenin ona saygı maksadıyla ellerini kaldırması müstehabtır.
4. Mekke'ye giren bir kimsenin ihramsız bile olsa ilk iş olarak Beyt4 şerifi tavaf etmesi gerekir. Çünkü peygamber (s.a.) Fetih günü mekke'ye ihramsız girdiği halde ilk iş olarak Kabe'yi tavaf etmiştir. Bunda icmâ vardır.[262]

46. Hacer-i Esvedi Öpmek

1873. ...Abis b. Rebia'dan rivayete göre Ömer (b.el-Hattab) Hacer-i Esved'in yanına gelmiş onu öpmüş ve şöyle demiştir: Biliyorum ki sen bit taşsın. Fayda da veremezsin zarar da. Eğer Peygamber (s,.a.)'i seni öperken görmeseydim, seni (asla) öpmezdim.[263]

Açıklama

Hz. Ömer, "tayda da veremezsin zarar da demekle "Allah'ın izni olmazsa zarar ve fayda veremezsin" demek istemiştir. "Öpülmekle dünyada bir fayda veremezsin" demek istemiş de olabilir. Fakat Hacer-i Esved'in âhirette kendisini selamlayanlara Allah'ın izniyle fayda vereceği kesin delillerle sabittir. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyâmet gününde Hacer-i Esved, iki gören gözü ve konuşan bir dili olduğu halde getirilecek ve kendisini İslama uygun olarak selamlayanların lehine şahitlik edecektir.[264]
Durum böyleyken Hz. Ömer'in bu sözü söylemesine sebep, müslümanların putperestlik devrinden yeni kurtulmuş olmalarıdır.
Hz. Ömer şayet Hacer-i Esved'i öperse câhillerin bu işin eski hâl üzere devam ettiği zannına kapılmalarından korkmuş ve istilâmdan maksadın yalnız Allah'ı tazim ve Peygamber emrine itaat olduğunu, istifamın câhiliyet devrindeki putperestlik olmadığını anlatmak istemiştir. Çünkü câhiliyye devrinde araplar putların insanı Allah'a yaklaştırdığına inanırlardı. Resul-i Ekrem'in Hacer-i esved'i öpmesini İbn Ömer şöyle anlatır: "Resûlullah (s.a.) Hacer-i Esved'in yanına vardı sonra dudaklarını üzerine koyup uzun süre ağladı. Sonra başını çevirince bir de ne görsün Hz. Ömer! Bunun üzerine:
"Ey Ömer, işte burada gözyaşı dökülür" buyurdu.[265] Ancak Mecmeu'z-zevâid'de açıklandığına göre bu İbn Mâce hadisinin senedinde Muhammed b. Avn vardır. Bu râvî, Ebû Hatim gibi hadis âlimlerince zayıf kabul edilmektedir. Fakat Hâkim bu hadisi sahih senedle rivayet etmiştir.[266]

Bazı Hükümler

1. Hacer-i Esved'i, elle dokunmak veya öpmek suretiyle selamlamak meşrudur ve Hacer-i Esved diğer cansızlar arasında özel bir şerefe ve fazilete sahiptir. Bu konuyla ilgili pek çok hadis-i şerif vardır:
a. Abdullah b. Amr b.el-Âs'dan rivayet edilen merfu bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Gerçekten Hacer-i Esved ile Makam(-i İbrahim) Cennet yakutlarından birer yakut idiler. Allah onların nurunu aldı eğer Allah bunların nurunu almamış olsaydı, bu nur hak ile bâtıl arasını aydınlatırdı."[267]
b. Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: "Hacer-i Esved Cennetten indiği zaman sütten daha beyazdı fakat insan oğlunun günahları onu karartttı."[268] Her ne kadar bu hadisin senedinde bulunan Atâ b. es-Sâib cerh edilmişse de İbn Huzeyme'nin Sahih'inde bu hadis sahih senedle rivayet olunmuştur. Bu hadisi kısa olarak ve "Hacerü'l-Esved cennetten gelmiştir" anlamına gelen lâfızlarla Nesâî de rivayet etmiştir.[269]
Hafız \b. Hacer, bu konuda şunları söylüyor: "Bazı inkarcılar "Hacer-i Esved, müminlerin ibâdetleriyle iyice beyazlaşmayıp da niçin müşriklerin günahlarıyla siyahlaşıyormuş" diyerek bu hadis-i şerifi inkâr etmişlerdir. Bu anlamsız söze İbn Kutebye'nin verdiği şu cevabı verebiliriz: "Eğer Allah Hacer-i Esved'in cennetten geldiği gibi beyaz kalmasını istemiş olsaydı, tabiattaki kanunlarını ona göre yaratırdı. Oysa Allah teâlâ Hacer-i Esved'in eski hâlinde kalmasını istemediği için siyah rengi beyaz renk üzerinde efkili yaratmıştır." Muhibbu't-Tâberî de bu konu da şunları söylüyor: "Hacer-i Esved'in zamanla bu şekilde kararmasında akıl ve basiret sahipleri için büyük ibretler vardır. Şöyle ki: İnsanların hataları taş gibi sert bir cisim üzerinde dahi böyle olumsuz bir iz bıraktığına göre insanın kalbi ve ruhu üzerinde nasıl bir olumsuz tesir yapacağını anlamak son derece kolaydır." Ayrıca bu konuda İbn Abbas (r.a.)'ın da şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Dünya ehlinin Cennet zinetlerini görmelerini önlemek maksadıyla Allah Teâlâ onu karartttı" Eğer bu sözü İbn Abbas'ın söylediği sâbitse, inkarcılara karşı çok güzel bir cevap teşkil eder."[270]
2. Resûl-i Ekrem'in hadisleriyle amel etmek gerekir. Ancak bir haberin gizli bir kusurunun ortaya çıkması veya bilinmesi hali müstesna, Nitekim Resûl-i Ekrem'in de Hacer-i Esved'i öptüğü bilinen bir gerçektir. Binaenaleyh bu uygulama mü'minler için

uyulması gereken bir örnektir. Resul-i Ekrem'in o taşı öpmesi onun diğer cansız yaratıklar arasında ayrı bir değer ve şerefe mazhar olduğuna bir işarettir. Gerçekten Allahu teâlâ'-nın bazı ülkeleri bazısından daha şerefli, bazı geceleri ve gündüzleri de bazılarından daha faziletli yarattığı malumdur. Aynı şekilde bazı taşları da bazılarından daha şerefli ve faziletli yaratmış olması gayet tabiîdir. Fatih devri Şeyhülislâmlarından Molla Hüsrev Hacer-i esved'i istilâm etmeyi şöyle anlatıyor: "Mekke'ye girdiği zaman Mescid-i Haram'a girmekle (işe) başlar Beyt-i Şerifi gördüğü vakitte tekbir ve tehlîl eder[271] Ondan sonra tekbir ve tehlîl ederek ve namazdaki gibi ellerini kaldırarak Hacer-i Esved'e yönelir ve onu istilâm eder. Yani iki elleri ile Hacer-i Esved'e yapışır ve öper.
İstilâm Fukahaya göre iki avuç içini taşın üzerine koyup ağzı ile öpmeğe derler. Eğer öpemez ise, iki avuç ile mesheder. Eğer müslümanlara ezâ etmeksizin istilâma kadir olursa yapar, eğer kadir olamazsa eli meshedip elini öper eğer bu ikisini de yapamazsa tekbir, tehlîl, yüce Allah'a hamd ve Nebiyy-i Ekrem(s.a.)'e salavât okuyarak Hacer-i Esved'e yönelir."[272]
M. Zihnî Efendi de bu konuda şöyle diyor: "Mekke'ye ulaştığında müstehab olan boy abdesti almaktır. Boy abdesti veya sadece abdest aldıktan sonra Harem-i Şerife girilir. Müstehab olduğu üzere Babüs'selâma varıp oradan kalb ürpertisi ve tevazu içinde îelbiye getirilir. Salevât-i şerife okuyarak ve sıkışanlara şefkatle muamele ederek Mescid-i Haram'a girilir. Beyt-i Muazzama görüldüğünde dilediği kadar dua edilir.[273] Mescid-i Haram'ın saygı ve tahiyyâtı tavaf .olduğu için tehiyette-i mescid namazı kılmadan hemen tavaf-ı kudüm teşebbüsünde bulunulur. Şöyle ki telbiyeyi keserek tekbir tehlîl ve salavat-ı şerife ile Hacer-i Esved'e yönelir, ellerini namaza durur gibi kaldırarak mümkün ise, Hacer-i Esved'e dokunulur ve sesini çıkarmadan onu öpmeye çalışır orası pek sıkışık bir durum arz edecek olursa, kimseyi incitmemek için onu uzaktan selâmlar. Tavafın başlangıcı bu olur."[274]

47. Ka'be'nin Rükünlerini Selamlamak

1874. ...İbn Ömer(r.a.)'den; demiştir ki: Ben Resûlullah (s.a.)'i iki Rükn-i Yemânî'den başkasını meshederken görmedim.[275]

Açıklama

Bilindiği gibi Kabe-i Muazzama'mn dört rüknü vardır; dört rükün üzerine oturur. Allah'ın Kâbesi;
1. Hacer-i esved'in bulunduğu rükne "Rükn-i Hacerî" denildiği gibi,
2. Güney batısındaki rükne "Rükn-i Yemânî",
3. Kuzey-batısındakine "Rükn-i Şâmî",
4. Kuzey-doğusundakine de "rükn-i Irâkî" denilir.
Ayrıca bu rükünlerden ilk ikisine "Yemâniyyân (Yemânî rükünler)" denildiği gibi son iki rükne "eş-Şâmiyyân (Şâmî rükünler)" de denilir.
Konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte de açıklandığı üzere resul-i zîşân Efendimiz bu rükünlerden sadece Yemânî rükünleri selâmlamiştır. Rükünler içerisinde istilâm için bu iki rüknü tercih etmesi sebepsiz değildir:
a. İstilâm için Rükn-i Hacerî'yi seçmesinin birinci sebebi Hacer-i Esved'in o rükünde bulunmuş olmasıdır. Diğer sebebi de bu rüknün Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerine oturmuş olmasıdır. Bu sebeple Resulü Ekrem bu rüknü hem eliyle selâmlamış hem de öpmüştür.
b. Rükn-i Yemânî'ye gelince, bunun da faziletçe son iki rükne üstünlüğü sadece Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerine oturmasından ileri gelir. Bu sebeple Resûl-i Ekrem bu rüknü sadece selamlamakla yetinmiştir. Fakat İmam Mâlik ile Ahmed (r.a.)'e göre bu iki rükün de Rükn-i Hacer gibi öpülür.[276]

Bazı Hükümler

Tavaf esnasında Rükn-i Hacer ile Rükn-i Yemânî' yi selamlamak sünnettir. Rukn-ı Irakı ile Rukn-ı Şâmî'yi selâmlamak veya öpmek gerekmez. Çünkü bu iki rükün Hz. İbra-, him'in attığı temeller üzerinde değildir. Hz. Ömer, İbn Abbas, Hanefi ulemâsı, İmam Mâlik, İmam Şafîî ve îmam Ahmed bu görüştedirler.
Hz. Muâviye ile Abdullah b. ez-Zübeyr, Câbir b. Zeyd, Urve b. Zübeyr ve Süveyd b. Gafele'ye göre ise, rükünlerin hepsi ve her tarafı selâmlanır, fakat konumuzu teşkil eden hadis-i şerif bu görüşte olanların aleyhine bir delildir. Çünkü Peygamber Efendimizin Rükn-i Şâmî ile Rükn-i Irakî'yi selamlamadığı bilinen bir gerçektir. O halde sünnete uymaktan başka takip edecek bir yol olamaz.[277]

1875. ...İbn Ömer'den (rivayet olunduğuna göre) kendisine Hz. Âişe'nin; "Hıcr'ın bir kısmı Beyt'dendi (Beytin sınırları içerisine dâhildi)" dediği haber verilmiş bunun üzerine (İbn Ömer de) Allah'a yemin ederim ki, Âişe'nin bunu Resullüllah (s.a)'den duyduğuna kesinlikle inanıyorum. (Şimdi) kesinlikle anlıyorum ki Resûlullah (s.a.)'in (Kabe'nin dört rükününden) ikisini selamlamayışı sadece bu iki rüknün (Beyt'in Hz. İbrahim tarafından atılan) temelleri üzerinde olmayışındandır ve halen (Beyt'in), Hicrin dışından tavaf edişinin sebebi de bundan başka bir

şey değildir.[278]

Açıklama

Bilindiği gibi Kabe'nin kuzey tarafında yarım dâîre şeklinde bir duvar vardır ki buna "Hatîm" denir. Kabe'nin Kuzey cephesinin bir köşesine "Rükn-i Şâmî, diğer köşesine de "Rükn-i Irakî" denir. Bu Hatîm'in kuşattığı ve Hatimle Kabe arasında kalan yere "Hıcr" denir. Kabe'nin altınoluğu bu kısmın üzerine akar. Kâbe-i Muaz-zama'yı tavaf ederken Kabe ile Hatîm arasındaki açıklıktan geçmeyip bu duvarın dışından geçerek tavaf edilmesi vâcibtir.
Bu,duvarın yüksekliği 131 cm.'dir. Yarım daire şeklinde kuşatmış olduğu kısma "Hıcr-i İsmail" denir. Çünkü İsmail aleyhisselam buraya def-nedilmiştir. Kabe ile bu duvarın doğu ucu arasında 230 cm.lik bir mesafe bulunduğu gibi Kabe ile batı ucu arasında 223 cm.lik bir mesafe vardır Hatîm'in iki ucu arasındaki mesafe ise 8 m.dir Beyt-i Şerifin kuzey cebhe-sinin orta noktasından Hatime doğru indirilecek bir doğrunun uzunluğu ise, 844 cm.dir.
Kureyş, Peygamber Efendimize Peygamberlik verilmeden beş sene önce Kabe'yi yeniden bina etmişlerdi. Malî imkanları yetişmediği için Kabe'yi Hz. İbrahim'in yaptığı genişlikte yapmamışlar, bu sebeble Kabe'nin kuzey kısmında bulunan ve aslında Kabe'den olan bir bölüm yeni inşaatın dışında kalmıştı. Metinde geçen "Hıcr'ın bir kısmı Beyt'dendi" cümlesiyle bu gerçeğe işaret edilmek istenmiştir. Nitekim Müslim'de şu anlama gelen bir hadisi şerif vardır: "Ey Âişe! Eğer kavmin şirkten yeni kurtulmuş olmasaydı, ben Kabe'yi yıkar da yere yapışık (alçak) yapardım. Ona biri doğuda biri batıda iki kapı açardım. Hıcr tarafından da ona altı arşın yer katardım, çünkü Kureyş Kabe'yi bina ederken onu küçültmüştür."[279]
Metinde geçen "ezunnu" kelimesi "eteyekkanu, kesinlikle biliyorum" anlamında kullanıldığı gibi "in" harfi de şartiyye olarak değil, "inne"den muhaffef bir harf olarak tahkik anlamında kullanılmıştır. Biz de tercümeyi buna göre yaptık.[280]

Bazı Hükümler

1. Rükn-i Şâmî ile Rükn-i Irakî'yi selamlamadan tavaf etmek caizdir.
2. Kabe'yi tavaf ederken Hatîm'in dışarısından dolaşmak gerekir.[281]

1876. ...Abdullah b. Ömer'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) hiçbir tavafta Rükn-i Yemânî (denilen köşe ile) Hacer(-i Esved)i selamlamayı terk etmezdi.
(Nâfi) dedi ki: Abdullah b. Ömer de (aynen) böyle yapardı.[282]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yedi şavttan oluşan tavafın her şavt (tur)unda Rükn-i Yemânî ile Hacer-i Esved'i selamlamanın müstehab olduğunu açıkça ifâde etmektedir.
Bu sebeple ulemâ sözü geçen yerleri her şavtta selamlamanın müstehab olduğunda ittifak etmişlerdir.
Hacer-i esved hakkında 1873, Kabe-i Müazzama'mn diğer rükünleri hakkında da 1875 numaralı hadisin şerhinde yeterli açıklama bulunmaktadır.[283]

48. Vacib Olan Tavaf

1877. ...İbn Abbâs'tan rivayet olunduğuna göre Resulullah (s.a.) Veda Haccında deve üzerinde (ve Hacer-i Esved'in bulunduğu) rüknü bastonla selamlayarak (Beyt'i) tavaf etmiştir.[284]

Açıklama

1. Kabe'yi özürsüz olduğu halde hayvan üzerinde tavaf etmek caizdir. İmam Şafiî ile İbn'I-Münzir ve İbn Hazm bu görüştedirler. İmam Ahmed'deri sahih olarak rivayet edilen görüş de budur. Özür bulunmadığı halde hayvan üzerinde tavaf edilmesinden dolayı kurban da gerekmez. Fakat tavafın yürüyerek yapılmasıı deve üzerinde yapılmasından daha faziletlidir. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.) ve ashabı Veda Haccının dışındaki tavaflarını yürüyerek yapmışlardır.
İmam Mâlik'Ie Hanefî ulemâsına göre ise özür bulunmadıkça tavafı yürüyerek yapmak vâcibtir. Özürsüz olarak hayvan üzerinde yapılan tavafın iadesi gerekir, iade edilmeyecek olursa, sahibine kurban gerekir.
İmam Ahmed'den rivayet edilen diğer bir görüşe göre ise özürsüz olarak hayvan üzerinde yapılan tavaf caiz değildir. Çünkü tavaf Beyt-i Şerîf ile ilgili bir ibadettir, namaz gibi ayakta icra edilmesi gerekir.
Özürsüz olarak hayvan üzerinde tavafın yapılmayacağı görüşünde olan ulemâya göre Resûl-i Ekrem'in Veda Haccı'nda hayvan üzerinde tavaf etmesi bazı mazeretleriyle ilgilidir. Delilleri ise, şu hadis-i şerîflerdir:
a. Peygamber (s.a.) Veda Haccı'nda insanların kendisini kolayca görebilmeleri, kendisinin de onları görebilmesi ve halkın kendisine (müşkullerini) kolayca sorabilmeleri için Beyt'i ve Safa ile Merve'yi hayvan üzerinde tavaf etti.[285]
b. Resûlullah (s.a.) Mekke'ye geldiği zaman-rahatsızdı. Hayvanı üzerinde tavaf etti.[286]
İbn Hacer'in beyânına göre özürsüz bir kimsenin Beyt-i Şerifi hayvan üzerinde tavaf etmesi tenzîhen mekruhtur. Yürüyerek tavaf etmek ise daha faziletlidir. Resul-i Ekrem'in Beyt-i Şerifi hayvan üzerinde tavaf etmesi ise, Beyt'in etrafının duvarlarla çevrilmesinden önce olmuştur. Artık Beyt'in etrafı çevrildikten sonra mescidin içerisine hayvan sokulması ca'iz değildir. Çünkü hayvanlar mescidi kirletirler.[287]
2. Hacer-i Esved'i baston ve benzeri şeyler ile selâmlamak caizdir. Ancak bu cevaz elle dokunmak veya selamlamak mümkün olmadığı zamanlara aittir. Yoksa elle selamlamanın daha faziletli olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü Peygamber (s.a.)

ekseriyetle elle selâmlamıştır. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. İnsan mümkün olduğu kadar Hacer-i Esved'e elle dokunmah yoksa asâ ve benzeri bir şeyle dokunmalı, o da mümkün değilse ona doğru işarette bulunarak tekbir getirmelidir. İbn Ab-bâs'tan rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) (Veda Haccı'nda) Beyt'i hayvan üzerinde tavaf etmiş ve Rükn-i Hacere her gelişinde yanında bulunan bir şeyle ona işaret ederek tekbir getirmiştir.[288] Eğer işaret de edemezse ona doğru yönelerek tehlîl ve tekbir getirir Çünkü Peygamber (s.a.); "Ey Ömer, sen kuvvetli bir adamsın Hacer-i Esved'in yanında sıkışıklık ve darlığa sebebiyet verme. Çünkü zayıflan incitirsin fırsat bulunursa onu selamla. Bulamazsan, ona yönelerek tehlîl ve tekbirde bulun" buyurmuştur.[289] Ancak Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bu hadis-i şerifin senedinde kimliği mechül bir şahıs vardır. Hacer-i Esved'in istilâmı konusunda ayrıntılı malumat için 1889 no'lu hadisin şerhine bakılmalıdır.
3. İhtiyaç hâlinde Mescid'e deve sokmak caizdir. Ancak bu Cevaz, hayvanın mescidi kirletmesinden emin olunmasına bağlı görülmüştür.[290]

1878. ...Safiyye bınt Şeybe'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) Fetih yılında Mekke'yi fethedince (Beyt'i) hayvan üzerinde elindeki bastonla (Hacer-i Esved'in bulunduğu) rüknü selamlayarak tavaf etti. Ben de kendisine bakıyordum.[291]

Açıklama

Bu hadis Buhârî ve Müslim tarafından da şu anlama gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.) Mekke'ye girdiği zaman Kabe'nin etrafında 360 put vardı, onlara elindeki bir sopa ile dokunarak "Hak geldi, batıl zail oldu! Bâtıl zaten zail olucudur"[292] (âyetini okuyor ve:) "Hak geldi bâtıl ne yoktan var eder, ne de yok olanı iade eder"[293] diyordu, putlar da yere düşüyordu.[294]

Bazı Hükümler

1. İhramsız bile olsa Mekke'ye her girenin Beyt-i Şerifi tavaf etmesi lazımdır.
2. Beyt-i Şerifi hayvan üzerinde tavaf etmek caizdir. Bu konuda özürlü olmakla olmamak arasında bir fark yoktur.
3. Hacer-i Esved'i baston veya benzeri şeylerle selâmlamak caizdir. Bilindiği gibi Hacer-i Esved'i öpmekten âciz kalan bir kimse onu eliyle yahut bastonu ile selâmlayarak elini veya bastonunu öper. Kadı İyaz, "Bu hususta yalnız İmam Malik'in cumhûr-ı ulemâdan ayrıldığını ve elin öpülemeyeceği görüşünde olduğunu" söylüyor. Tavaf esnasında bunlardan hiçbirini yapmayana birşey lâzım gelmez. el-Muhelleb: "Peygamber (s.a.)'in bastonla istilâmda bulunması istilâmın farz değil, sünnet olduğunu gösterir diyor. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz "Resûlullah (s.a.)'in öptüğünü görmüş olmasaydım seni öpmezdim" anlamındaki 1873 numaralı hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir.[295]

1879. ...Ebu't-Tufeyl'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'i hayvanı üzerinde (Hacer-i Esved'in bulunduğu) rüknü selamlayarak Beyt'i tavaf ederken gördüm.
(Bu hadisi Ebû Davud'a rivayet eden diğer râvi) Muhammed b. Râfi de (bu rivayete şunu) ekledi: Sonra Safâ'ya ve Merve'ye çıktı, yedi defa (Safa ile Merve arasını) hayvanı üzerinde tavaf etti.[296]

Bazı Hükümler

1. Tavaf esnasına Hacer-ı Esved ı eliyle selamlayamayan kimse onu baston ve benzen şeylerle selâmlayarak elini veya bastonu öper. Ulemanın ekserisi bu görüştedir. İbn Ömer, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, es-Sevrî, Hanefî uleması, İmam-ı Şafiî ve İmam Ahmed de bu görüştedir. Aynı şekilde eğilip ağzıyla Ha-cer-i Esved'i öpmeye muvaffak olamayan bir kimse de ona eliyle dokunur sonra da elini öper.
İmam Mâlik'e göre ise Hacer-i Esved'i öpmeye muvaffak olamayan kimse Hacer-i Esved'i selamlayan elini veya başka bir şeyi öpemez. Sadece öpmeksizin ona ağzını koyar, ağzıyla o şeye temas eder.
2. Safa ile Merve arasında hayvan üzerinde sa'y yapmak caizdir.[297]

1880. ...Ebu'z-Zubeyr, Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken işit-mistir. Rasûlullah (s.a.) Veda Haccında haİka kendisini görsünlerde soru sorabilsinler diye yüksekte bulunmak için Beyt'i ve Safa ile Merve'yi hayvan üzerinde tavaf etti. Çünkü halk etrafına üşüşmüşlerdi.[298]

Açıklama

Müslim'in bu mevzu ile ilgili olarak rivayet ettiği bir hadis de şu anlamdadır: Peygamber (s.a.) halk kendi-sinden men'edilmesin diye Kabe'nin etrafında devesi üzerinde tavaf etti. Rüknü selamlıyordu.[299]

Bazı Hükümler

1. Rasûl-i Ekrem (s.a.) Veda Haccı'nda tavafı ve sa'yi hayvan üzerinde yapışının bazı sebepleri vardır. Binaenaleyh meşru mazereti bulunan kimselerin sa'yi ve tavafı hayvan üzerinde yapması caizdir. Nitekim bu mesele 1877 numaralı hadis-i şerifin şerhinde geçti.

2. Mâliki ve Hanbeli ulemâsına göre bu hadis eti yenen hayvanların sidiklerinin ve terslerinin temiz olduğuna delâlet eder. Çünkü eğer devenin sidiği ve tersi pis olsaydı, Resûl-i Ekrem deveyi Mescid-i Haram'a sokmazdı. Ancak bu görüş; şu delillerle reddedilmiştir:
a. Resûl-i Ekrem tavafı ve sa'yı deve üzerinde yaptığı zaman Mescid-i Haram'ın etrafı duvarlarla çevrilmemişti. Binaenaleyh Hz. Peygâmber'in Hareme deveyle girişinin esas sebebi budur, hayvanın tersinin temiz olması değildir.
b. Deve üzerinde tavaf etmiş olması devenin kesinlikle mescide işediğine delâlet etmediği gibi şayet deve mescide işemiş olsa bile o sidiğin orada kaldığına ve dolayısıyla sidiğin temizliğine delâlet etmez. Çünkü devenin oraya işememiş olması mümkündür. Ayrıca işemiş olsa bile üzerine su dökülüp orasının temizlenmiş olması da mümkündür.[300]

1881. ...İbn Abbâs'tan rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.) Mekke'ye rahatsız olarak geldi. (Beyt'i) hayvanı üzerinde tavaf etti. (Hacer-i Esved'in bulunduğu) rüknü her gelişinde onu asayla selâmladı. Tavafını bitirince (devesini) çöktürüp iki rekat namaz kıldı.[301]

Açıklama

Tavaftan sonra kılınan bu iki rekatlık. namaza "tavaf namazı" denir.Bu konuda Hanefi ulemâsından Aliyyü'1-Kârî şunları söylüyor:
Bu namaz başlı başına vâcib bir namazdır. Sünnet değildir. Her tavaftan sonra kılınmalıdır. Yapılan tavafın farz, vâcib, sünnet veya nafile olması neticeyi değiştirmez. Ayrıca bu namaz bir zaman ve mekâna da mahsus değildir. Bu itibarla bu namazın vaktinin geçmiş olması da söz konusu değildir. Bu namaz ancak ölümle fevt olur. Çünkü müstakil bir namazdır. Haccın vacipleriyle ilgisi yoktur. Bazı menasikte olduğu gibi yerine kurban kesilerek borçtan kurtulmak mümkün olmadığı için bu namazın terki de düşünülemez. Bu iki rekat kılınmadıkça zimmette borç olarak kalır. Çünkü bu iki rekatın kılınması herhangi bir zaman ve mekânla kayıtlı değildir. Bu bakımdan Harem dışında kılınabileceği gibi vatana döndükten sonra kılmak da caizdir. Fakat tenzîhen mekruhtur. Sünnet olan tavaf ile bu namazın arasını ayırmamak, hemen tavaftan sonra kılmaktır. Bu tavaf namazının edası için efdal olan yer Makam-ı İbrahim'in arkasıdır. Birinci rekatte Fatiha'dan sonra Kâfirûn Suresini, ikinci rekatta da ihlâs Suresini okuyup namazın sonunda nefsi, sevdikleri ve diğer müslümanlar için dua etmek müstehabtır.
Tavaf namazının Kabe'yi tazimle hiç bir ilgisi yoktur. Bu namaz sadece Allah'ı tâ'zim ve O'na kulluk için meşru kılınmış ve bu hikmete mebni olarak da bu namazda Allah'ın zâtından ve sıfatlarından bahseden Kafirûn ve İhlâs surelerinin okunması müstehab olmuştur.[302]

Bazı Hükümler

1. m Farz olsun nafile olsun her tavafın sonunda iki rekat namaz kılmak meşru kılınmıştır.
2. Resul-i Ekrem'in tavafı ve Sa'yi deve üzerinde yapmasının sebebi o zamanki rahatsızlığıdır. Ancak İmam Şafiî bu görüşte değildir. Çünkü bu hadisin senedinde Yezid b. Ebî Ziyâd vardır, Münzirî'ye göre bu râvi güvenilir bir kimse değildir. Beyhakî'nin ifâdesine göre bu hadisin metninde bulunan "Resûlullah (s.a.) Mekke'ye hasta olarak geldi" sözü, Yezid'-in bu rivayetinin dışında hiçbir rivayette yoktur. Bu fazlalık Yezid'e aittir. Biz bu konuyla ilgili görüşleri 1877 numaralı hadisin şerhinde naklettiğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[303]

1882. ...Peygamber (s.a.)'in zevcesi Ümmü Seleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.)'a rahatsızlığımdan şikâyet ettim de, "Hayvana binerek halkın arkasından tavaf et!" buyurdular. Ben de (o şekilde) tavaf ettim. O anda Resûlullah (s.a.) Beyt(-i Şerif)'in yanmasında namaz kılıyor ve Tûr Sûresini okuyordu.[304]

Açıklama

Hz. Ümmü Seleme'nin hayvan üzerinde tavaf ederken Resul-ı hkrem Efendimizin kıldığı namaz sabah namazıın farzı idi. Hz. Ümmü Seleme'nin yaptığı tavaf ise, Veaâ tavafı idi. Resül-i Ekrem Mekke'den ayrılma hazırlıkları içerisinde bulunuyordu. Bu hadis-i şerif özürlü olan bir kimsenin tavafı hayvan üzerinde yapmasının caiz olduğunu ifâde ediyor ki bunda ittifak vardır.[305]

49. Tavafta Iztıbâ' Yapmak

1883. ...Ya'lâ (b.Umeyye)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) bir ucunu sağ koltuk altından alarak sol omuz üzerine almak suretiyle yeşil bir kumaşa bürünmüş olduğu halde (Beyt'i) tavaf etti.[306]

Açıklama

"Iztıbâ" kelimesi, sözlükte pazuları göstermek anlamına gelir.Bir hac terimi olarak "iztıbâ" tavafa başlamadan önce üste alınan örtünün bir ucunu sağ koltuk altından alarak sol omuz üzerine atmaktır.
İslâm tarihinde kaydedildiğine göre, Peygamber Efendimiz ashabıyla birlikte hicretin yedinci senesinde umre yaparken müşrikler gerek Peygamber Efendimiz ve gerekse ashabının bitkinlikten zorlukla yürüdüklerini söy leyerek onları seyre

başlamışlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber rîdâlarını "ıztıba" yaparak ve sağ omuzlarını açıkta bırakarak yürümüşler ve remel ve hervele yapmışlardı.
Hz. Peygamber bu esnada "Bu gün kendisini onlara kuvvetli gösteren kişiye Allah rahmet etsin" buyurdular. Hanefi mezhebine göre erkekler için ıztıbâ' ve remel arkasında sa'y olan her tavafta yapılır. Nafile olan tavaflardan sonra sa'y olmadığı için ıztıbâ' ve remel yapılmaz. Kudüm tavafında remel yapılabilirse de remelin ziyaret tavafında yapılması daha iyidir.[307]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerif erkekler için ıztıbâ'ın sünnet olduğuna delalet etmektedir, içlerinde imam Ahmed, İmam Şafîî ve Hanefî ulemâsının da bulunduğu cumhûr-ı ulemâya göre tavafın her turunda erkekler için ıztıbâ' yapmak-sünnettir. Bu konudaki hadislerin tümünün ifâdesi hac ve umre tavaflarında ıztıbâ'ın sünnet olduğunda birleşmektedir. Bu konuda kudüm tavafından sonra sa'y yapılmış olması da şart değildir. Hanefî ulemâsıyla İmam Şafîî'nin görüşü budur, Hanbelî ulemâsına göre ise, ıztıbâ' sadece kudüm tavafında yapılır ki, bu görüşü destekleyen bir delil mevcut değildir.
İmam Mâlik'e göre ise, tavafta ıztıbâ' sünnet değildir. Fakat pek çok sahih hadislerle sabit olan Resûl-i Ekrem'in uygulaması İmam Mâlik'in bu görüşünün isabetsizliğini açıkça ve kesinlikle ortaya koymaktadır. Tavaf namazı esnasında ıztıbâ'ın sünnet olmadığında ulemâ arasında görüş birliği bulunduğu gibi kadınlara ıztıbâ' gerekmediğinde de ittifak vardır. Çünkü kadınlar örtünmekle yükümlüdürler.[308]

1884. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (s.a.) ve sahabîleri Cî'râne'den (ihrama girerek) ve Beyt'i (tavaf esnasında) koltuk altlarından geçirdikleri peştemallerini sol omuzları üzerine atmış oldukları halde adımlarım kısaltarak ve omuz silkeleyerek umre yapmışlardır.[309]

Açıklama

Ci'râne Müzdelife ile Arafat arasında Mekke'nin doğu Harem sınırı üzerinde ve Mekke'ye 16 km. uzaklıkta bir yerdir Resûl-i Ekrem (s.a.) hicretin 8. senesinde Tâif'ten dönerken buradan ihrama girip umre yapmıştır. Metinde.ifade edildiği gibi umre esnasında bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız şekilde ıztıbâ' ve remel yapmıştır. Bilindiği gibi remel kelime olarak koşmak demektir. Bir hac terimi olarak remel: "Iztıbâ' hâlinde iken yani ihramın üst kısmının bir ucunu sağ kolun altından geçirip sol omuz üzerine atarak tavafın ilk üç devresini kısa adımlarla ve omuzlan silkeleyerek çalımlı1 bir-şekilde tamamlamak" demektir.
Resûl-i Ekrem'in bu umresini Muharriş el-Ka'bî şöyle anlatır: "Peygamber (s.a.) umre yapmak niyyetiyle geceleyin Ci'râne'den çıktı. Yine geceleyin Mekke'ye girdi, umresini edâ etti ve sonra da aynı gece (Mekke'den çıkarak) Ci'râne'de sabahladı.[310]

Bazı Hükümler

1. Umre tavafında remel yapmak meşrudur. Bir numara sonra gelecek olan hadiste bu konu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.
2. Umre tavafında da ıztıbâ1 yapılması gerekir.[311]

50. Remel Caiz Midir?

1885. ...Ebu't-Tufeyl'den; demiştir ki: Ben, İbn Abbâs'a;
Senin kavmin Resûlullah (s.a.)'in Beyt'i (tavaf ederken) remel yaptığım ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyorlar, dedim.
Hem doğru söylemişler, hem de yanlış söylemişler, dedi. Ben de;
Hem doğru hem de yanlış söylemişler ne demektir? dedim.
Doğru söylemişler. (Çünkü) gerçekten Resûlullah (s.a.) Beyt'i (tavaf ederken) remel yaptı. Yanlış söylemişler. (Çünkü) o sünnet değildir. Kureyş (müşrikleri) Hudeybiye gününde; "Şu Muhammed'i ve ashabım bırakınız da nağf (denilen ve develerin burnundan düşen kurtların sebeb olduğu deve) ölümüyle ölsün" dediler. (Kureyşlüer, müslümanların) gelecek sene Mekke'de üç gün kalmaları şartıyla Resûlullah (s.a.) ile barış yapınca, Resûlullah (ashabıyla birlikte Mekke'ye) geldi. Müşrikler de Kuaykıân (denilen sıradağlar) tarafında idiler. Resûlullah (s.a.) ashabına;
"Beyt'i tavaf ederken üç (turda) remel yapınız." buyurdu. Ve (İbn Abbas, işte) bu sünnet değildir, dedi. Ben;
Senin kavmin ResûIIah (s.a.)'m Safa ile Merve arasında devesine binerken sa'y yaptığım ve bunun (sa'yı deveye binerek yapmanın) sünnet olduğunu iddia ediyorlar, dedim. Bunun üzerine (İbn Abbas):
Hem doğru söylemişler hem de yanlış söylemişler, dedi. Ben de;
Hem doğru hem de yanlış söylemişler ne demektir? dedim.
Doğru söylemişler. (Çünkü) gerçekten Resûllah (s.a.) Safa ile Merve arasında devesi üzerinde olduğu halde sa'y etti. Yanlış söylemişler. (Çünkü) bu (sa'yederken deveye binmek) sünnet değildir. (Zira) halk(ın Resulü Ekrem'e yaklaşmasın)a engel olunamazdı ve (halk bundan) vazgeçirilemezdi. Bunun üzerine sözünü (halkın rahatça) işitmeleri, yerini görmeleri ve ellerinin kendisine erişmemesi için tavafı deve üzerinde yaptı, cevabını verdi.[312]

Açıklama

"Nağf", develerin burnundan düşen bir kurttur. Bu kurtların tevlid ettiği hastalık develerin ölümüne sebep olur. Binaenaleyh "nağf ölümüyle ölsünler" cümlesi "hastalıktan ve zayıflıktan deve ölümüyle ölsünler" anlamında kullanılmıştır.
"Kuaykıan" ise, Mekke'nin kuzeyinde bulunan bir dağ silsilesidir. Mekke'nin güneyinde bulunan Ebû Kubeys dağının karşısına düşmektedir.
Sa'yı deve üzerinde yapmak sünnet değildir. Bu konuda ilim adamları ittifak etmişlerdir.[313]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerifte Hz. İbn Abbas'm tavaf esnasında remel yapmaya lüzum olmadığı kanaatini taşıdığı ifade ediliyor. Fakat İbn Abbâs'ın bu görüşü tüm ilim adamlarının bu konudaki görüşlerine aykırıdır. Çünkü ilim adamlarına göre tavafın ilk üç turunda remel yapmak sünnettir. Abdullah b. ez-Zübeyr'e göre ise, tavafın her turunda remel sünnettir.[314]
"Tavafın ilk üç turunda remel yapmak sünnettir," diyen cumhûr-ı ulemâyı ileride tercümesini sunacağımız ve Resûl-i Ekrem'in Veda Hac-cın'daki uygulamasıyla ilgili olan 1905 numaralı hadisle İmam Ahmed'in rivayet ettiği "Resûlullah (s.a.)' haccında ve umrelerinin tümünde remel yaptı. Ebû Bekir, Ömer ve (diğer) halifeler de böyleydi,"[315] anlamındaki hadis desteklemektedir. Bu sebeple İbn Abbâs (r.a.) bu görüşünden dönmüş ve "remel sünnettir" diyen cumhurun görüşünü benimsemiştir. Remel'in hikmeti ise, müslümanların düşmanlarına karşı sıhhat ve kuvvet gösterisinde bulunmalarıdır.
Hanefî ulemâsına göre remel yapmak ancak umre tavafıyla kendisinden sonra sa'y yapılan ifâza ve kudüm tavaflarında sünnettir. Bunların dışındaki tavaflarda sünnet değildir. Terkedilen remelin telâfisi de mümkün değildir. Bu bakımdan tavafın ilk üç turunda remeli terk eden bir kimsenin, bunu telâfi maksadıyla geriye kalan-dört turda remel yapması caiz değildir. Çünkü kalan dört turun özelliği, yavaşlığı ve sükûneti gerektirir. Remel yapmak kadınlar için meşru kılınmamıştır. Bunun en büyük delili Hz. Ömer'in şu sözüdür: "Beyt'i tavaf ederlerken kadınlar üzerine remel olmadığı gibi Safa ile Merve arasında hefvele de yoktur."[316]
Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî ulemâsına göre ise, hac veya umreye niyyet eden kişiler için remel, sadece kudüm tavafında sünnettir. Delilleri ise "Re-sûlullah (s.a.) Beyt'i ilk defa tavaf ederken üç defa remel yapar, dört defa da âdı adımla yürürdü,"[317] mealindeki hadistir. Bu konuda remelin sadece kendisinden sonra sa'y yapılan tavaflarda yapılacağına dair de Şafiî'den bir rivayet daha vardır. İmam Şafiî'nin bu kavline göre; Remel sadece kudüm tavafı ile ifaza tavafında yapılabilir. Kudüm tavafından sonra sa'y yapmayan bir kimse ifâza tavafında ıztıbâ' ve hervele yapar, sonunda da sa'y yapar.
2. Tavaf esnasında son dört tur adi adımlarla yapılır.
3. Kendisine bir mevzu ile ilgili soru sorulan bir kimse, bu sorunun cevabını verirken nedenlerini ve niçinlerini de açıklamalıdır.
4. Yaya olarak yapılan sa'y bir vasıta üzerine binerek yapılan sa'ydan daha faziletlidir.[318]

1886. ...İbn Abbâs'tan: demiştir ki: Resülullah (ashabıyla birlikte) Mekke'ye geldi. Kendilerini Yesrib'in sıtması zayıflatmıştı. Müşrikler;
(Yarın) size öyle bir kavim gelecek ki, sıtma kendilerini bitirmiş, ondan çok elem çekmişler, dediler. Allah teâlâ hazretleri de Müşriklerin söylediklerini Peygamberine bildirdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber müşrikler müslümanların dinçliğini görsünler diye) ashabına tavafın üç turunda remel yapmalarını iki köşe arasında da âdi yürüyüşle yürümelerini emir buyurdu. Müşrikler onları (bu halde) görünce, "sıtmanın kendilerini bitirdiğini söylediğiniz kimseler bunlar mı? Bunlar bizden daha sağlammışlar" demeye başladılar. İbn Abbâs (sözlerine devamla) dedi ki: (Resülullah saHallahü aleyhi ve sellem) onlara şefkatinden her turda remel yapmalarını emretmedi.[319]

Açıklama

"Yesrib"den maksat, "Medine"dir. İslâmiyetten önce "Medine", Yesrib ismiyle anılırdı. İslâmiyetten sonra "Dâr", "Medîne", "Taybe" ve "Tâbe" isimleriyle anılmaya başlamıştır. Nitekim Allah teâlânın "Daha önceden Darı yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler,"[320] anlamına gelen âyeti kerimesinde "Dâr" kelimesi dâr-i hicret, yani Medine anlamında kullanılmıştır. Yine Allah teâlâ şu âyet-i kerimesinde de eski Yesrib'den "Medine" diye bahsediyor: "Eğer bu savaştan Medine'ye dönersek şerefli kimseler alçakları and olsun ki oradan çıkaracaktır."[321]
Ebü Hüreyre'den rivayet edilen bir hadisi şerifte de şöyle buyuruluyor:
Resülullah (s.a.)
"Ben Yesrib denilen ve bütün beldeleri yiyen bir beldeye (hicret etmekle) emrolundum. Bu belde körüğün demirin pasını atması gibi (kötü) insanları atan Medine'dir." buyurdular.[322] Ebû Ya'lâ ve İmam Ahmed'in sahih senetle rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte ise, Resûl-i Ekrem'in Medine'ye Yesrib denilmesini hoş karşılamadığını ve; "Her kim Medine'ye Yesrib derse hemen Allah'a tevbe istiğfar etsin"[323] buyurduğu ifade edilmektedir. Her ne kadar İbn Cevzî, bu hadisi Mevzuât'ında uydurulmuş hadisler arasında göstermişse de İbn Hacer bunu reddetmiştir.[324]
Medine kelimesi aslında "boyun eğdi" anlamına gelen "dâne" kökünden veya bir mekâna yerleşip orada ikâmet etmek anlamına gelen "medene" kökünden gelmektedir. Çoğulu müdün ve medâin şekillerinde gelebilir.

Yesrib ise, başa kakmak ve zemmetmek anlamına gelen "S-R-B" kökünden gelmektedir. Meselâ, “Bugün azarlanacak değilsiniz., Allah sizi bağışlar"[325] âyet-i kerimesinde "tesrîb" kelimesi "başa kakmak" anlamında kullanılmıştır. Bu bakımdan Malikîler'den İsa b. Dînâr, "Medine'ye Yesrib diyene günah yazılır" demiştir. Gerçi Kur'an-ı Kerim'de de Med'ine için Yesrib denilmişse de bazı ulemâya göre bu, münafıkların sözünü nakilden ibarettir. Bazılarına göre bu kelimenin fesad mânâsına gelen "serb'-'den alınmış olması, ihtimali de vardır. Her iki halde de bu kelime mânâ itibarıyla çirkindir. Resul-i Ekrem ise, güzel ismi sever çirkinden hoşlanmazdı.
Medine ayrıca hoş kokulu ve şirk pisliğinden uzak olduğu için Taybe ve Tâbe isimleriyle de isimlendirilmiştir.
Hicretten önce Medine veba gibi salgın hastalıkların en çok bulunduğu bir beldeydi. Müslümanlar oraya hicret edince Hz. Ebû Bekir'le Bilâl (r.a.) derhal hastalandılar. Bu durumu gören Resûl-i ekrem Efendimiz; "Ey Allah'ım bize Mekke'yi sevdirdiğin gibi veya daha fazla bir şekilde Medine'yi de sevdir. Onu hastalıklardan arındır, ölçeklerine bereket ver, ondaki sıtma hastalığını da Cuhfe'ye gönder" diye dua etti.[326] Bunun üzerine Allah teâlâ hazretleri oradaki sıtmayı Cuhfe'ye gönderdi. O sırada Cuhfe'de yahudiler bulunuyordu. Kaza umresinde Resûl-i Ekrem'in ashabına Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacerî arasında âdi yürüyüşle yürüyüp diğer iki rükün arasında kısa ve hızlı adımlarla yürümelerini emretmesinin sebebi müşriklerin Kabe'nin kuzeyinde bulunmalarındandır. Bu yüzden müşrikler, müslümanları Rükn-i Hacerî ile Rükn-i Yemânî arasında göremi-yorlardı. Resul-i Ekrem de ashabına sadece müşriklerin görebildiği rükünler arasında koşar adımlarla diğer iki rükün arasında ise, âdi adımla yürümelerini emretti.[327]

Bazı Hükümler

1. Remel, Asr-ı saadetten sonraki nesiller için de bir sünnet olarak kalmıştır. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. İbn Abbas (r.a.) remel'in sünnet olmadığı kanaatinde idi, fakat sonradan bu görüşünden vazgeçti.
2. Tavafın her bir turuna "şavt" ismini vermek caizdir ve insanın düşmanlarının kendisine karşı besledikleri kötü emelleri yok etmek için kuvvet gösterisinde bulunması caizdir. Bu, riyadan sayılmaz.
3. Her ne kadar metinde geçen "tavafın üç turunda remel yapmalarını iki köşe arasında da âdi yürüyüşle yürümelerini emretti" sözü, Rükn-i Yemânî ile Hacer-i Esved arasında remel yapmanın sünnet olmayıp bu mesafe içerisinde âdi yürüyüşle yürünebileceğini ifade eden, "Resûlullah (s.a.)'in, (Veda Haccı'nda) Mekke'ye geldiği zaman ilk tavaf ettiğinde Hacer-i Esved'i selâmladığını, yedi şavttan ilk üçünde biraz hızlıca yürüdüğünü gördüm"[328] anlamındaki hadise aykırı ise de Hafız İbn Hâcer'in beyânına göre, "konumuzu teşkil eden ve Rasûl-i Ekrem'in ve ashabının Rükn-i Yemânî ile Hacer-i Esved arasında remel yapmadıklarını ifade eden Ebû Dâvud hadisi "kaza umresi" ile ilgilidir. Buhârî'nin rivayet ettiği ve Rasül-i Ekrem'in tavafın ilk üç turunda, tur boyunca yani Hacer-i Esved'den başlayıp yine Hacer-i Esved'e gelinceye kadar aralıksız remel yaptığını ifâde eden İbn Ömer hadisi ise, Veda Haccı'yla ilgilidir. Binaenaleyh Rasûl-i Ekrem'in Veda Haccı'ndaki bu uygulaması kaza umresindeki ilk uygulamasını neshedip başlıbaşına bir sünnet olarak kalmıştır."
Biz de İbn Hâcer'in bu beyânım esas alarak bu hadisenin kaza umresinde geçtiğine tercümemizde parantez içerisinde işaret ettik.
4. Müşriklerin müslümanlar aleyhine yaptıkları propagandayı Allah'ın Resulüne bildirmiş olması Resul-i Ekrem Efendimiz için bir mu'cizedir.
5. Başkanlık mevkiinde bulunan bir kimsenin idaresi altında bulunan kimselere merhametli davranması gerekir.[329]

1887. ...Eşlem (r.a.)'den; demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb'ı (şöyle) derken işittim: "Allah teâlâ İslâm'ı (sağlam temeller üzerine) yerleştirdiği, küfrü ve küfür ehlini de (aramızdan) yok ettiği halde, bugün remel yapmakta ve omuzbaşmı açmakta ne fayda var? Bununla beraber biz Resûlullah (s.a.) zamanında yaptığımız (remel ve ıztıbâ-dan) hiçbir şeyi terk etme(meli)yiz."[330]

Açıklama

Bu hadisin Buharî'deki metni şu anlamdadır: "Biz neden bu remele devam ediyoruz? (Vaktiyle) biz müşriklere (kuvvetli) görünmek isterdik. Halbuki Cenab-ı Hak onları mahv-ü helak etmiştir." Bundan sonra Hz. Ömer sözlerine şöyle devam etti: "Remel, Peygamber (s.a.)'in yaptığı bir iştir. Biz Peygamber'in bu sünnetini terk etmeyi sevmeyiz."[331]
Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki Hz. Ömer, bir zamanlar, remelin bir sebeb neticesinde meşru kılındığını ve bu sebebin ortadan kalkmasıyla remelin de terk edilebileceği neticesine varmanın doğru olup olmadığı meselesi, üzerinde uzun uzun durmuş ve sonunda, remelin meşru kılınmasında düşmana kuvvet gösterisinde bulunmanın dışında, başka hikmet ve maslahatların da bulunabileceğini hesab ederek, "Remel, Hz. Peygamberin işlediği bir sünnettir. Biz Peygamber'in bu sünnetim terk etmeyi sevmeyiz," diyerek bu konudaki en son vardığı hükmü ifâde etmiştir.[332]

Bazı Hükümler

1. Bazan Resûlullah (s.a.) bilinen bir hikmet ve maslahat gereği bir fiili işlemeyi ümmeti için sünnet kılar daha sonra bu hikmet ve maslahat ortadan kalkınca bu fiilin işlenmesi yine sünnet olarak kalır. Çünkü o fiilin işlenmesinde bilinmeyen daha nice hikmet ve maslahatlar olabilir. Süfyan es-Sevrî'ye göre remel sünneti müekkededir. Terk edene kurban kesmek gerekir. Ulemânın pek çoğuna göre ise, remeli terk eden kimse için hiçbir ceza yoktur.
2. Sahâbe-i kiram Resûl-i Ekrem'in sünnetine son derece bağlı idiler. Her sünnette pek çok hikmet ve maslahat bulunduğunu çok iyi kavramışlardı.

3. Remel, tavafın sünnetler indendir.[333]

1888. ...Âişe (r.anhâ) demiştir ki: Resûlullah (s.a.); "Beyt'i tavaf etmek ve Safa ile Merve arasında sa'y etmek ve Cemreleri atmak ancak Allah'ı zikretmek için meşru kılınmıştır" buyurdu.[334]

Açıklama

Aslında her ibâdet Allah'ı zikretmek için meşru kılınmıştır.Beyt'i tavaf etmek Safa ile Merve arasına sa'y etmek ve cemreleri atmak da her ne kadar görünüşte bir ibâdet gibi değilse de aslında bu fiiller de cereyan ettikleri yerleri takdis ve ta'zim maksadıyla değil, ancak Allah teâlâ ve takaddes hazretlerini zikretmek için, onun zikrini devam ettirmek için meşru kılınmışlardır. Binaenaleyh bu ibâdetleri yapmakta olan bir hacı adayı etrafında bulunan taş ve topraklarla meşgul olmak yerine bizzat buraları ziyareti emreden Allahı zikir ile ve ona kullukla me'mur olduğunun şuur ve idrâki içinde bulunmalı ve bir an dahi Allah'tan gafil kalmamalıdır.[335]

1889. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) (kaza umresinde Beyt'i tavaf ederken) ıztıbâ' yaptı, (Hacer-i Esved'i) selâmladı ve tekbir getirdi. Sonra (ilk) üç turda Rükn-i Yemânî'ye vardıkları zaman (ashabıyla birlikte) remel yaptı. Kureyşin gözlerinden kayboldukları zaman âdi yürüyüşle yürüdüler. Sonra (tekrar) onların karşısına çıktıkları zaman remel yaptılar (Bunu gören) Kureyş (müşrikleri), bunlar ceylan yavrusu gibiler, demeye başladılar.

İbn Abbâs (r.a.) dedi ki:
(Tavafın ilk üç turunda remel yapmak o günden itibaren) sünnet oldu.[336]

Açıklama

Bir hacı adayı Mekke'ye varınca önce telbiye getirerek Şeybe kapısına gelip oradan Mescid-i Haram'a girmelidir. Mekke'ye girerken de şu duayı okumalıdır:
Yani: "Allah'ım burası Senin Harem'in ve Senin güvenli kıldığın emin beldendin*. Sen; "Kim oraya girerse emniyettedir" diye buyurdun ve esasen senin (her) buyruğun haktır. O halde ey Allah'ım, etimi ve kanımı ateşte yakma, kullarını dirilteceğin gün beni azabından koru!"
Mümkünse Mescid'e yalınayak girer ve girerken de şu duayı okur:
Yani: "Allah'ın adıyla ve Allah Rasûlü'nün dini üzerine (giriyorum). Beni Beyt-i Harâm'ına kavuşturan Allah'a hamd ederim. Allah'ım, bana rahmet ve mağfiretinin kapılarını aç ve o kapılardan girmeyi nasip eyle! Sana isyana götüren kapılan da yüzüme kapat ve bu kapılarda(n girip) amel etmekten uzak tut!"
Mescidi görünce de;
"Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allah'ım Selâm (her türlü eksiklikten münezzeh olan) sensin. Esenlik de sendendir. Rabbimiz Sen bizi (kendi katından) selâm ile şereflendir, bizleri Esenlik Yurdu olan Cennete koy. Allah'ım, şu Beyt'inin şerefini, heybet ve azametini artır; ey Hannân ve Mennân olan Rabbim, hatalarımı bağışla!"
diye tekbir ve tehlîlde bulunur, bu müstehabdir. Atâ'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) Beyt-i Şerife her varışında;Yani, "Borçtan, fakirlikten, sıkıntı ve kederden birde kabir azabından bu Beytin Rabbine sığınırım."[337] Diye dua edermiş.
Bu konuda "el-Cevheretun Neyyire" isimli eserde de şöyle deniyor: "Beyt'i Şerifi görünce; diyeokumak müstehabdır.Sonra kapıdan Hacer-i Esved'e doğru yürürken; diyerek tekbir ve tehlil getirir ve ellerinin içini Hacer-i Esved'e doğru kaldırarak onu selâmlar."[338] Gerek tavafa başlarken ve gerek tavaf esnasında Hacer-i Es-ved'in önüne geldikçe ona istikbal edilir, namazda durur gibi tekbir ve tehlil ile bu mübarek taşa eller kaldırılıp sürülür ve mümkün ise, öpülür. Bunlar mümkün olmayınca karşıdan el sürme işareti yapılır. Buna "istilâ = selamlamak" denilmektedir. Hacer-i Esved'e böyle el koymak Hak teâlâ Hazretleriyle ibâdet ve taat hususunda ahidleşmenin ve bu ahde vefa edileceğinin bir remzi demektir.[339]

Bazı Hükümler

1. Tavafta İ2tıbâ' Yapmak meşrudur.
2. Hacer-ı Esved ı öperek selamlamak ve karşısında tekbir getirmek meşrudur.
3. Tavafın ilk üç turunda Kabe-i Muazzamanın kuzey cebhesinin köşelerini teşkil eden Yemanî rükünlerin dışında kalan kısımlarında remel yapmak sünnettir. 1886 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi Veda Haccı'nda bu durum neshedilerek tevâfın ilk üç turunda Kabe-i Muazzam'nın bütün kısımlarında remel yapmak sünnet olmuştur.[340]

1890. ...İbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) ve ashabı Ci'râne'de umreye niyyet etmişler, Beyt'i (tavaf ederlerken ilk) üç turda remel yapmışlar, dördünde de âdi yürüyüşle yürümüşlerdir.[341]
1891. ...Nâfi'den rivayet olunduğuna göre İbn Ömer (r,a.) Ha-cer(-i Esved) den (başlayıp yine) Hecer(-i Esved)'e kadar remel yapmış ve Resûlullah (s.a.)'in de böyle yaptığını söylemiştir.[342]

Açıklama

Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi her ne kadar Resûl-i Ekrem Efendimiz ve ashabı kaza umresinde tavafın ilk üç turunda sadece Kabe'nin kuzeyinde bulunan müşriklerin gözlerine çarpan kısımlarda remel yapıp müşriklerin gözlerine çarpmayan Yemanî rükünlerde âdi yürüyüşle yürümüşlerse de konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte de ifâde edildiği gibi Resul-i Ekrem ve ashabı Veda haccında haccın ilk üç turunda Kâbe-i Muazzama'nın bütün kısımlarında remel yapmışlardır. O günden itibaren bu şekilde remel yapmak sünnet olarak kalmıştır ve daha önceki uygulama neshedilmiştir.[343]

51. Tavafta Dua

1892. ...Abdullah b. es-Sâib'den; demiştir ki: Ben Resûlullah (s.a.)'i iki rükün arasında; "Ey Rabbimiz bize dünyada da âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azzâbından koru"[344] diye dua ederken işittim.[345]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in arkalarında dua ettiği iki rükünden maksat, Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacerîdir. Dua içerisinde geçen "Dünyadaki iyilik"den maksat, insanın tab-i selimine, zevk-i selimine uygun düşen ve insanın âhiret amellerini işlemesine vesile olan hayırlardır. Sâliha kadın da bu hayırlardan birisidir. "Âhiretteki iyilik"den maksat ise, hesaba çekilmeden ve azaba uğramadan cennete girmek ve Cemalullahı müşahede etmektir.
Bu hadisten anlaşılıyor ki Resûl-i Ekrem (s.a.) tavaf esnasında Rükn-i Yemanî ile Rükn-i Hacerî arasında dua etmiştir. Bu bakımdan ümmetinin de Resül-i Ekrem'in yaptığı gibi dünya ve âhiret nimetleriyle ilgili dualarda bulunması müstehabtır. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre bu iki rükün arasında dua etmek sünnettir. Fakat terkinden dolayı bir ceza gerekmez. Hasan el-Başrî ile Süfyan es-Sevrî'ye ve Maliki ulemâsından el-Mâcişûn'a göre ise, bu sünnetin terkinden dolayı kurban lâzımdır.[346]

1893. ...îbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a. Mekke'ye) ilk geldiğinde hac ve umre için tavaf ederken Beyt'i üç defa hızlıca dolaşır* sonra dört defa normal yürür daha sonra da iki rekât namaz kılarmış.[347]

Açıklama

Burada kastedilen tavaftan maksat, Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında yaptığı kudüm tavafı ile Cırane umresinin dışında kalan umrelerdir. Ci'râne umresinin kastedilmiş olması mümkün değildir. Çünkü İbn Ömer (r.a.) Ci'râne umresinde bulunmamıştı. Geriye Kaza Umresiyle Veda Haccındaki umresi kalır. Ancak Veda Haccında müstakil bir umre yapıp yapmadığı meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Müslim ve Nesâî'nin rivayetinde bu hadisin sonunda, "Arkasından Safa ile Merve arasında sa'y yaparmış" ilâvesi vardır.[348]

Bazı Hükümler

1. Kudüm ve umre tavaflarında remel yapmak ve tavaftan sonra iki rekat namaz kılmak meşrudur. Bilindiği gibi bu namaz, İmam Mâlik ile Hanbelî ulemâsına ve Dâvûd-i Zâhirî'ye göre sünnet, Hanefî ulemasıyla İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre vâcibdir. Çünkü Allah teâlâ Kur'an-ı Kerîminde; "Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin"[349] buyurmuştur.
Şafiî ulemâsının meşhur olan görüşüne göre de bu namaz sünnettir.[350]

52. İkindiden Sonra Tavaf

1894. ...Cübeyr b. Mut'im (r.a.)'ın merfu olarak rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Geceden veya gündüzden dilediği saatte şu Beyt'i tavaf edecek veya namaz kılacak olan bir kimseye engel olmayınız."
(Bu hadisi Ebû Davud'a ulaştıran ikinci râvi) Fazl (da şöyle) rivayet etti: Resûlullah (s.a.);
"Ey Abdu Menâf oğulları! Hiç bir kimseyi (dilediği saatte tavaf etmekten ve namaz kılmaktan) menetnıeyiniz."[351]

Açıklama

Bu hadis Ebû Dâvûda iki ayrı râvî tarafından ulaştırılmıştır.Bunlardan biri İbnü's-Serh; diğeri ise, FazI'dır. Fazİ'ın rivâyetindeki: "Ey Abdu Menâf oğullan" hitabından anlaşılıyor ki, Resûl-i Ekrem'in bu,hitabı, Abdu Menâf oğullarına yöneltilmiştir. Tirmizî'nin rivayetinde de bu hitab "Ey Abdü Menâf oğulları! Gecenin veya gündüzün dilediği saatinde bu Beyt'i tavaf edene ve namaz kılana engel olmayınız" şeklinde yine Abdu Menâf oğullarına yöneltilmiştir.[352]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerde Beyt-ı Şerifi tavaf etmek caizdir.Bunda ittifak vardır.
2. Tavaf namazı her vakitte kılınabilir. Şafiî ulemasıyla îmam Ahmed bu görüştedirler. Delilleri ise, bu hadisle birlikte Mücâhid'in Ebû Zer (r.a.)'den rivayet ettiği "Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılınamaz, ikindi

namazından sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılınamaz. Ancak Mekke müstesnadır. Mekke müstesnadır. Mekke müstesnadır"[353] anlamındaki hadis-i şeriftir. Fakat bu hadis-i şerifin senedinde Abdullah b. Müemmel isimli zayıf bir râvi bulunmaktadır. Fakat İbrahim b. Tahmân bu râviye uyarak aynı hadisi bunu şeyhi Humeyd'-den rivayet etmiştir.
Beyhâkfnin beyânına göre buradaki namazdan maksadın tavaf namazı olma ihtimâli kuvvetlidir. Çünkü bu konudaki hadisler bunu göstermektedir. Fakat bununla beraber diğer namazların kastedilmiş olması ihtimâli de vardır. İmam Ahmed'in meşhur olan görüşüne göre burada kast edilen namaz tavaf namazıdır. Binaenaleyh tavaf namazı için keharet vakti söz konusu değildir. İmam Şafiî de bu görüştedir.
Hanefî ulemasına ve İmam Mâlik'e göre ise, bu konuda Mekke'nin diğer beldelerden farkı yoktur. Binaenaleyh Mekke'de ikindi ve sabah namazlarından sonra namaz kılmanın mekruh olduğunu ifâde eden hadislerin[354] kapsamı içine girer. İmam Mâlik'le Hanefî ulemâsı sözü geçen vakitlerde namaz kılmayı yasaklayan hadis-i şerifleri bu vakitlerde namaz kılmaya cevaz veren hadislere tercih etmişlerdir. Tirmizî konumuzu teşkil eden hadisler ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getiriyor: "Cübeyr b. Mut'-im'in hadisi hasen-sahihdir. Abdullah b. Ebî Necîh de bu hadisi Abdullah b. Bâbâh'dan rivayet etmiştir. İlim adamları ikindiden sonra ve sabah namazından sonra Mekke'de namaz kılınması hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları, "ikindiden sonra ve sabah'tan sonra namaz kılmakta ve tavaf etmekte beis yoktur" dediler. Şafiî, Ahmed ve İshak'ın kavli budur. Bu görüşlerinin isabetli olduğuna da mevzumuzu teşkil eden hadisi delil olarak göstermektedirler. Kimi de ikindiden sonra tavaf ederse, güneş batıncaya kadar namaz kılamaz. Sabah namazından sonra tavaf ederse, güneş doğuncaya kadar namaz kılamaz, diyor. (Bunlar) Hz. Ömer'in hadisiyle istidlal etmektedirler. Şöyle ki: Ömer (r.a.) sabah namazından sonra tavaf etti de namaz kılmadan Mekke'den çıktı ve Zü Tuvâ'ya inince güneş doğduktan sonra namaz kıldı. Süfyân es-Sevri ve Mâlik b. Enes'in görüşü de budur."[355]
Merhum M. Zihnî Efendi güneş doğarken, tepedeyken ve batarken tavaf namazı kılmanın sahih olmayacağı gibi şafak ile güneşin doğması arasında ve ikindi namazı ile güneşin sararması arasında da bu namazı kılmanın mekruh olduğunu şu cümlelerle ifâde etmiştir: "İkinci nevi olan kerahet vakitlerinde, yukarıda geçen altı namazın kılınmasında kerahet yoktur. Ancak bunlardan yalnız nafile namaz ile vâcib ligayrihî (sehv secdesi, tavaf namazı, bozulan nafilenin kazası ve nezir namazı) kısmı müstesnadır. Bunlar kerahetle sahih olur ve fakat bunun da sehv secdesinden başkası yarıda kesilerek mekruh olmayan bir vakitte kazası-gerekir."[356]

53. Hacc-ı Kıran Yapanın Tavafı

1895. ...Ebü'z-Zubeyr dedi ki: Câbir b. Abdullah'ı, "Peygamber (s.a.) ve ashabı, Safa ile Merve arasında ilk (yaptıkları) sa'ydan başka bir sa'y yapmadı(lar)" derken işittim.[357]

Açıklama

Bilindiği gibi hem haccı hem de umereyi bir ihramla yapmaya "Hacc-ı Kıran" denir. Ulemâdan bazılarına göre umre için ihrama girdikten sonra umre tavafının dört turunu tamamlama-dan'önce hac için de ihrama niyetlenen kişi kıran haccına niyetlenmiş sayılacağı gibi sadece hacca niyetlendiği halde kudüm tavafının henüz birinci turunu tamamlamadan umreye de niyet eden kimse, kıran haccına niyet etmiş sayılır. Ebû Davud'un bu hadisi burada nakletmekten maksadı; "Kıran haccına niyet eden bir kimsenin umre tavafının veya hac tavafının sonunda yapacağı sa'y yeterli midir, yoksa hem umre tavafının hem de hac tavafının sonunda sa'y yapması gerekli midir?" konusunu aydınlatmaktır.
Bu hadisin ifâdesinden anlaşıldığına göre Resûl-İ Ekrem ve ashabı Veda Haccmda bir sa'y yapmakla yetinmişlerdir. Resul'i Ekrem'in ve ashabının Veda Haccında hacc-ı ifrâd yaptığını kabul eden Mâlikî ve Şâfiîlere göre, bu sa'y kudüm tavafından sonra yapılmıştır. Hadis-i şerîf bu şekilde açıklanacka olursa, o zaman bu hadisin bab başlığıyla bir alâkası kalmaz. Başlıkta kıran haccı yapan kimsenin sa'y'i söz konusu ediliyor. Resul-i Ekrem'in Veda Haccında kıran haccına niyet ettiği kabul edilirse, bu hadisin başlıkla alâkası sağlanmış olur ki o zaman bu hadis, "kıran haccında sadece bir sa'y yapılır" diyen Şafiî ulemâsının bu görüşünü destekler. Musannif kendisi bu görüşte olduğu için bab başlığına bu ismi uygun görmüştür. "Kıran haccında hem umretavâfınınhem de hac tavafının sonunda sa'y yapılır" diyen Hanefî ulemâsına göre, bu hadisin mânâsı "Veda Haccında Resul-i Ekrem ve ashabı hac tavafından .sonra yapılacak olan sa'yı, kudüm tavafından sonra yaptılar ve bu sa'yi hac tavafından sonra tekrar yapmaya Iüzûm görmediler," demektir. Esasen hac tavafı için birden fazla sa'y yapılamayacağı tüm ulemâ tarafından ittifakla kabul edilmektedir.
Netice olarak, Hanefî ulemâsına göre, Resul-i Ekrem Veda Haccında hac tavafı için bir kerre sa'y yapmıştır. Metinde "ilk sa'y" tabiri geçtiğine göre, hac tavafından sonra yapılacak olan sa'yın öne alınarak kudüm tavafından sonra yapıldığı anlaşılıyor. Bilindiği gibi hac tavafından sonra yapılan sa'yın öne alınarak kudüm tavafından sonra yapılması da caizdir. Kendisinden sonra bir sa'y bulunan umre tavafının 'da kudüm tavafından önce. yapıldığı düşünülürse bu şekilde Hanefîlerin dediği gibi Veda Haccında Resul-i Ekremle birlikte hacc-ı kıran yapan kimseler için biri umre için biri de hac için olmak üzere iki sa'y yapıldığı ortaya çıkar. Ve metindeki "ilk (yaptıkları) sa'ydan başka sa'y yapmadılar" sözünün mânâsı anlaşılmış olur. Hz. Peygamberin Veda Haccmda hangi haccı yaptığı mevzuunda mezheb imamlarının görüşü 1777 numaralı hadisin şerhinde açıklanmıştır.[358]

1896. ...Âişe (r.anM)'dan rivayet olunduğuna göre, Veda Haccında Resulullah (s.a.)'ın yanında bulunan ashabı, (Akabe'deki) cemreye (taş) atıncaya kadar (gerek hac gerekse umre için) tavaf etmezlerdi.[359]

Açıklama

Bilindiği gibi Minâ'da birbirine birer ok atımı uzaklıkta üç taş kümesi (Cemre) vardır. Bunlara:
a. Akabe Cemresi (Cemretu'l-Akabe),
b. Orta Cemre (el-Cemrtfu'l-vustâ),
c. Küçük Cemre (el-Cemretu'1-ulâ)
Metinde geçen "cemreye (taş) atıncaya kadar" sözüyle "Akabe cemresine taş atıncaya kadar" denilmek istenmiştir.
Bu hadis-i şerifin zahirinden Veda Haccında Resûl-i Ekrem ile yanında bulunan ashabının birinci bayram günü Akabe cemresine taşları atıncaya kadar ziyaret tavafını yapmadıkları ifâde ediliyor.
Bilindiği gibi yedi çeşit tavaf vardır:
a . Kudüm tavafı: Mekke'ye geliş tavafı demektir. İfrâd veya kıran haccı yapan afakîlerin ilk defa yapacakları tavaftır. Temettü' haccı yapacak olanlar ile mîkât sınırları içinde bulunanlar kudüm tavafı yapmazlar.
b. Ziyaret tavafı: Buna "İfâza" tavafı da denir. Hacda farz olan tavaf budur. Arafat vakfesinden sonra yapılır.
c . Veda tavafı: "Sader tavafı"da denilir. Mîkat sınırları dışından gelen hacıların hacdan-sonra Mekke'den ayrılırken yaptıkları tavaftır.
d. Umre tavafı: Sadece umre yapmak üzere Mekke'ye gelenler ile temettü veya kıran haccı yapanların Mekke'ye geldiklerinde ilk yapacakları tavaftır. Bu tavaftan sonra umrenin sa'yi yapılacağından bu tavafta iztıbâ ve remel de yapılır.
e. Nezir tavafı: Her hangi bir sebeble tavaf etmeyi adayan kimsenin bu tavafı yapması vâcib olur.
f. Tehiyyetü'l-Mescid tavafı: Tahiyyetü'l-Mescid namazı yerine, Mescid-i Haram'a her namaza gidişinde hurmeten ve mescidi selâmlamak için yapılan nafile bir tavaftır.
g. Nafile lavaf: Mekke'de bulunulan süre içerisinde hacla ilgili olarak yapılması gereken tavaflar dışında fırsat buldukça ve arzu ettikçe yapılan tavaflardır.
Metinde sözkonusu edilen tavaflardan maksadın hangi tavaf olduğu lemâ arasında ihtilaflıdır. Esasen bu hadis-i şerif Veda Haccında Resul-i Ekrem'in yanında bulunan J4z- Âişe ve diğer sahâbîlerin bu konudaki rivayetlerine aykırıdır. Çünkü sözü geçen rivayetlerde "Resul-i Ekrem (s.a.)'in Mekke'ye girer girmez Beyt'i tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptığı beraberinde bulunan ashabdan yanında kurbanlık bulunanların hem Beyt'i tavaf ettikleri, hem de Safa ile Merve arasında sa'y yaptıkları fakat ihramdan çıkmadıkları; yanında kurbanlık bulunmayanlarınsa, aynı şekilde hem Beyt'i tavaf ettikleri hem de Safa ile Merve arasında koştukları ve ihramdan çıktıkları" ifâde ediliyor.[360]
Öyleyse konumuzu teşkil eden bu hadisi te'vil etmek ve bu konudaki diğer rivayetlerle arasını uzlaştırmak gerekir. Bu te'vil şu şekillerde yapılabilir.
a. Veda Haccında Resul-i Ekrem'in yanında bulunan ve yanlarında kurbanlık bulunmayan sahâbîler Akabe Cemresine taşlan atıncaya kadar ziyaret tavafını yapmadılar.
b. Veda tavafında Resul-i Ekrem'in yanında bulunan ve yanlarında kurbanlık bulunan ashab-ı kiram, Akabe Cemresine taşları atıncaya kadar ihramdan çıkmamak maksadıyla tavaf yapmadılar. Ancak Akabe Cemresini taşladıktan sonra ifaza (ziyaret) tavafını yapıp ihramdan çıktılar.
c. Veda tavafında Resûl-i Ekrem'in yanında blunan ashâb-ı kiramın hiçbirisinin yanında kurbanlık yoktu. Hacc-i kıran yaptılar ve ihramdan Akabe Cemresini taşjayıncaya kadar çıkmamak amacıyla herhangi bir tavaf yapmadılar veya Akabe Cemresini taşlaymcaya kadar ziyaret (ifaza) tavafım yapmadılar.
d. Buradaki tavafın "sa'y" anlamında kullanılmış olması da mümkündür. Bu ihtimâl yanlarında kurbanlık bulunmayan sahâbîler için söz konusudur. Çünkü onların hacdan önceki yaptıkları sa'y umre sa'yidir. Hacla ilgili sa'ylerini ise, Akabe Cemresini taşladıktan sonra yapmışlardır. Dördüncü ihtimâle göre, sözü geçen uygulamada bulunanlar temettü haccı yapan ashâb-ı kirâmdır.[361]

1897. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) kendisine;
"Haccın ve umren için Beyt'i (bir kere) tavaf etmen, (bir kere de) Safa ile Merve arasında koşman sana yeter" buyurmuştur.
Şafîî (r.a.) dedi ki; (Bu hadisi) Süfyan (bir kere) A tâ vasıtasıyla Hz. Âişe'den; bir (kene de Hz. Âişe'yi atlayarak) Ata vasıtasıyla (doğrudan doğruya) "Peygamber (s.a.) Âişe (r.anha)'ya buyurdu ki" (şeklinde mürsel olarak Hz. Peygamberden) rivayet etti.[362]

Açıklama

"Haccm ve umren için Beyt'i (bir kerre) tavaf etmen (bir kerre de) Safa île Merve arasında sa'y etmen sana yeter" sözünün anlamı üzerinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
Şafîî ulemasına göre, Resul-i Ekrem bu sözü Hz. Âişe'ye söylemekle, "Hac niyyetini umre niyyeti üzerine bina et, bu suretle umren ile ilgili fiiller hac menâsiki içerisine girsin ve neticede hac menâsikini işlemekle onun zımmında umre fiillerini de işlemiş olacağından Hac-ı Kıran yapmış sayılırsın" demektir. Bilindiği gibi Resul-i Ekrem (s.a.) bu sözü Veda Haccı yolculuğunda Serîf denilen yerde hayızlanan Hz. Âişe annemizin şikâyeti üzerine söylemiştir.[363] Hanefi ulemâsına göre Hz. Âişe hayızlamp da tavaf ve sa'y yapamaymca durumunu Resul-i Ekrem'e arz etmiş. Efendimiz de O'na "Saçlarını çöz ve tara, hac için ihrama gir, umreyi bırak" buyurmuştur.[364] Bu sözün mânâsı, "Sen umreyi bırak sadece hac yap, aslında daha

önce umre yapmaya da niyetlenmiş olduğun için hac yapmakla, hem hac hem de umre sevabı alacaksın" demektir. Bu sözün Şâfiîlerin dediği gibi hac fiilleri içinde gizlenmiş olan umrenin terkediîmesi için söylenmiş olması düşünülemez. Çünkü zahirde olmayan bir şeyin terkini emretmeye lüzum yoktur. Şâfîilerin iddialarının doğruluğu kabul edilirse, O zaman Hz. Âişe'nin hacc-ı kıran değil, hacc-ı ifrad yapmış olması gerekir ki, bunu kendileride kabul etmezler.
Yahut da Hz. Peygamber Hz. Âişe'ye, "Haccın ve umren için Beyt'i (bir kerre) tavaf etmen (bir kerre de) Safa ile Merve arasında koşman sana yeter," dediği zaman, Hz. Âişe'nin daha önce bir tavaf ile bir sa'y yaptığını zannediyordu. Bir tavaf ile bir sa'y daha yapmasını emretmekle hacc-ı kıran için gerekli olan iki tavaf ile iki sa'yi tamamlayacağını hesab ediyordu. Gerçekten Resûlullah (s.a.)'ijı Hasbe gecesinde Hz. Âişe'ye hitaben; "sen Mekke'ye geldiğimiz gecelerde tavaf etmedin miydi?" diye - sorması[365] da Resûl-i Ekrem'in Mekke'ye ilk geldikleri gecelerde Hz. Âişe'nin bir tavaf ile bir sa'y yaptığı kanaatinde olduğunu gösterir. Hanefî-lerin bu konuda kendi görüşlerini isbat için daha başka te'villeri varsa da biz bunlardan sadece ikisini nakletmekle yetindik. Diğer te'vil şekillerini de görmek isteyenler, "Bezlu'l-mechûd" isimli eserin 9. cildinin 161-162, sahifelerine bakabilirler.
Metnin sonuna ilâve edilen İmam Şafiî Hazretlerinin sözü kısaca şu manaya gelmektedir: Süfyân es-Sevrî bu hadisi bir defa merfu olarak, bir defa da mürsel olarak Atâ'dan rivayet etmiştir.
Bilindiği gibi İmam Şafiî, Şafiî mezhebinin imamıdır. Nesebi Abdu Menaf'ta Resul-i Ekrem Efendimizin nesebiyle birleşir. Annesi Fatıma bint Abdillah b. el-Hasen b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib vasıtasıyla da Ab-dulmuttalib'de yine Peygamber Efendimizin nesebiyle birleşmektedir.
İbn Abdilhakem'in beyânına göre annesi Hz. İmama gebe kaldığı zaman rüyasında kendisinden müşteri yıldızı gibi bir yıldızın çıkıp önce" Mısır'a indiğini sonra bu ışıktan çıkan huzmelerin bütün cihana yayıldığını görmüş. Bu rüyayı işiten tâbirciler Hz. Fatıma'nın büyük bir âlim namzedi dünyaya getireceğini ve onun ilminin önce Mısır'da yayılacağını oradan da bütün cihana yayılacağını söylemişlerdir.
Ebû Naim Abdulmelik b. Muhammed'e göre, "Kureyş'ten gelecek' olan bir âlim yeryüzünü ilimle dolduracaktır'[366] mealindeki hadis-i şerif İmam Şafiî hazretleri hakkında vârid olmuştur. ez-Zeynü'1-Irakî'ye göre bu hadisin bir şahidi Ebu Dâvûd et-Tayâlisî tarafından rivayet edilmiştir.[367] Ayrıca bu hadisi Bezzâr da rivayet etmiş ve onun hakkında "hasen-sahih", demiştir.
es-Şeyh Takiyüddin es-Sübkî'nin et-Tabakâtü'1-Kübrâ'sındaki beyânına göre, Ebû Nuaym'ıh ve daha başkalarının rivayet ettiği bu hadisin sıhhatinde ittifak vardır ve "Allah teâlâ her yüz yılın başında bu ümmete mahsus olmak üzere bu dinin aslını ortaya çıkaracak bir müceddid gönderir."[368] anlamına gelen hadis-i şerif de İmam Şafiî'nin durumuna uygun görülmüştür. İmam Ahmed'in rivayetinde bu hadis: "Allah teâlâ her yüzyılın başında bu ümmetin dinini hey el-i asliyesi üzere tanıtmak üzere Ehl-i Beytimden bir adam gönderir" şeklindedir. Birinci yüzyılın başında ehl-i Beyt'ten müceddid olarak Ömr b. Abdülaziz, ikinci yüzyılın başında da yine Ehl-i Beyt'ten İmam Şafiî gönderilmiştir. İmam Ahmed de kendisine bir mesele sorulduğu zaman bu mesele ile ilgili bir delil bulamayacak olursa İmam Şafiî'nin bu konudaki görüşüne müracaat ettiğini söylemiştir."[369]
Bu konuda arif-i billah İmam Şârânî de şunları söylüyor: İmam-i Şafiî daha çocukluk devresinde iken ilim meclislerinde oturmaya meraklıydı. Daima ilim meclislerini tâkib eder duyduklarını kağıt almaya imkânı olmadığından kemik üzerine yazardı. Yazdığı kemikleri de belirli bir yere yığardı.
İlmini Mekke'de Müslim b. Halidü'z-Zencî'den tahsil etti. Sonra Mekke ile Medine arasında bir yere gitti. Bu yerin adına "Şuûbü'1-Hîf" derlerdi. Orada bir müddet kaldıktan sonra Medine'ye geldi. Medine'de İmam Mâlikin derslerine devam etti. Muvatta' adlı eserini ezbere dinletti. İmam Mâlik onun bu kavrayışına hayran oldu ve ş,öyle dedi: "Takva yolunu tut. İstikbâl sana çok şeyler vâdediyor. Büyük bir şöhret ve sâna sahib olacaksın." İmam Şafiî o sırada 13 yaşındaydı.
Bundan sonra Yemen 'e gitti. Yemene gitmesinin sebebiyse amcasının Yemen kadısı oluşuydu. Onun yanında kalacaktı. Yemen'de bir hayli şöhret yaptı. Sonra Irak'a taşındı. Burada ciddi bir şekilde kendisini ilmî çalışmalara verdi. Irak'ta bir çok ilim adamıyla tanıştı. Bazılarıyla da münazaraya tutuştu. Muhammed b. Hasan ilmî münazara yaptığı âlimler arasındadır.
Bundan sonra Mısır'a geldi. Burada yeni yeni eserler vermeye başladı. Mısır'a geliş tarihi H. 199 yılı idi. Burada şöhreti zirveye ulaştı. Halk her yandan ona gelir derslerinde bulunup onu dinlemek isterdi. Rebî' b. Süleyman buna dair bir müşahedesini şöyle anlatıyor:
"İmam Şafiî'nin evi civarında bazan yedi yüz kadar konuk görürdüm. Bunların hepsi onun derslerinde hazır bulunup dinlemek için gelirdi. Fakat o bu kalabalığa aldanmaz, şöyle derdi: "Benim mezhebim doğru ve sahih hadis-i şeriflerdir. Kendime mâl edecek bir şeyim yok" Hiç bir şeyi kendine mal etmek istemez, "İsterim ki bu ilmi halk benden duya, öğre-ne, bir harfini dahi bana mâl etmeye, benden aldığını demeye." derdi.
Ebû Yahya Zekeriyya el-Ensârî anlatıyor: "İmam Şafiî'nin yukarıda anlatılan cümledeki temenni şeklinde izhar ettiği duası kabul oldu. Mezhebine ait hükümler sanki onun değilmiş gibi anlatılır". "Rafü böyle dedi", "Nevevî şöyle dedi" ve "Zerkeşî şöyle anlattı" şeklindedir. Böylece onun mezhebi başkalarının görüşleriyle dile getirildi.[370]

Bazı Hükümler

1. Hacc-ı kıran yapan bir kimse hac ve umresı için sadece bir taval ile bir tek sa y yapar. İmâm Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Delilleri ise konumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir ki, "Hac ve umre için ihrama giren bir kimseye ihramdan çıkıncaya kadar bir tavaf ile bir sa'y yeter"[371] anlamındaki hadis-i şeriftir.
Hanefî uleması ile İmam Sevrî ve el-Hasen b. Salih'e göre ise, hacc-ı kıran yapan bir kimse için birisi umre diğeri hac için olmak üzere iki tavaf iki de sa'y lâzım gelir. îbn Mesûd ile Şa'bî ve en-Nehâî de bu görüştedir. Delilleri ise, Hz. Ali'den

rivayet edilen "Hac ve umre için ihrama girdiğin zaman o ikisi için iki tavaf yap, iki kere de Safa ile Merve arasında sa'y yap"[372] anlamındaki hadis-i şerif ile Ziyâd b. Mâlik'in Hz. Ali ile İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet ettiği "Hacc-ı kıran yapacak olan bir kimse iki tavaf iki de sa'y yapar"[373] mealindeki hadistir.[374]

54. Mültezem

1898. ...Abdurrahman b. Safvân'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) Mekke'yi fethedince (kendi kendime); "elbisemi giyeceğim -evim de yol üzerinde idi- Resûlullah (s.a.)'in nasıl hareket edeceğini göreceğim" dedim. Bunun üzerine gittim. Peygamber (s.a.)'i yanaklarını Beyt'in (duvarları) üzerine koyarak kapıdan Hatime kadar Beyt'i selamlamakta olan ashabıyla birlikte Ka'be'den çıkarken gördüm. Resûlullah (s.a.) onların arasında bulunuyordu.[375]

Açıklama

Ka'be'nin kuzeybatı duvarı (Rükn-i Irakî ile rükn-i Şamî arası)nın karşısında zeminden bir metre kadar yüksek yarım daire şeklinde bir duvar vardır ki, buna "hatîm" denir. Bu duvar ile Beyt-i Şerif arasındaki boşluğa "Hıcr" (Hıcr-i Ka'be, Hıcr-i İsmail veya Hazıra) denir.
Kabe'nin kuzey doğu duvarında (Rükn-i Hacerî ile Rükn-i Irakî arasında) zeminden iki metre kadar yükseklikte "Kabe Kapısı" Vardır. Bu duvarın Rükn-i Hacerî ile kapı arasında kalan kısmına da Mültezem de-: nir. Hatîm'in "Hatîm" diye isimlendirilmesi halkın burada yemini çok yapmasındandır. Burada yapılan dualar makbuldür. Fakat kim burada yalan yere yemin ederse, Allah en kısa zamanda onun cezasını verir. İbn Abbas'tan rivayet olunan bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu ifade ediliyor: Rükn(-i Hacer) ile makam(-ı İbrahim) arası mülte-zemdir. Burada duâ eden hastalar şifâ bulur."[376] Ancak bu hadisin senedinde rivayeti metruk olan Abbâd b. Kesîr vardır. Mültezem "duâ yeri" anlamına gelen "el-Müddeâ" ismiyle de anılır. Ashâb-i kiramın Kabe kapısı ile Hatîm'in sonu arasında kalan duvarları öperken Resul-i Ekrem'in onların arasında bulunmuş olması, aynı fiile O'nun da iştirak ettiği anlamına gelmez. Metinde Resûl-i Ekrem'in de bu fiile iştirak edip etmediğine dair bir açıklık yoktur.
Bu hadisin bab başlığı (terceme) ile ilgisi "Ashab-i Kiramın Kabe ka-pısıyla hatîmin sonu arasında kalan duvarları istilâm etmeleri ve bu kısma yüzlerini sürmeleri caiz olduğuna göre Hacer-i esved ile Kabe kapısı arasında kalan Mültezemi istilam etmek ve bu kısma yüz sürmek de caiz olur." şeklindeki kıyas ile kurulacak ilgiden ibarettir.[377]

Bazı Hükümler

1. Kabe'ye girmek caizdir.İbn Abbas'tan rîvâyet edilen 'Kim Kabe'ye girerse, iyiliğin içine girmiş kötülükten çıkmış olur. Kabe'den çıkan kimse, günâhları affedilmiş olarak çıkar"[378] anlamındaki hadis de bunu gösterir. Ancak bu hadis zayıftır. Bununla beraber Kabe'ye girmek hac fiillerinden bir fiil değildir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Çünkü İbn Abbâs (r.a.) "Kabe'nin içine girmenizin baççınızla hiçbir ilgisi yoktur." demiştir.
2. Teberrük maksadıyla Kabe'nin duvarlarını istilâm etmek ve üzerlerine yüz sürmek müstehabtır.[379]

1899. ...Şuayb (b. Muhammed)'den; demiştir ki: Abdullah (b. Amr b. el-As) ile birlikte (Beyt'i) tavaf ettim. (Tavaf namazı kılmak için) Kabe'nin arkasına geldiğimiz zaman;
(Burada Cehennem ateşinden Allah'a) sığınmayacak mısın dedim. (Bunun üzerine Abdullah):
Atehten Allah'a sığınırız, dedi. (Namazdan) sonra gitti.Hacer(-i Esved)İ istilâm etti. Rükn(-i Hacer) ile kapı arasında durarak göğsünü yüzünü, kollarım ve avuçlarını şu şekilde (Mültezem üzerine) koydu ve onları iyice açtı sonra; "Ben Resûlullah (s.a.)'i böyle yaparken gördüm." dedi.[380]

Açıklama

"Rükn ile kapı arasında durarak göğsünü, yüzünü, kol- larını ve avuçlarım şu şekilde koydu" ifâdesi Mültezem'i istilâm etmenin meşru olduğuna delâlet eder. Çünkü bilindiği gibi Mültezem Kâbe'-i Muazzama'nın kapısı ile Hacer-i Esved arasında kalan duvardır. Yine metinde geçen "Kabe'nin arkasına geldiğimiz zaman" sözünden maksat, "tavaf bittikten sonra tavaf namazı kılmak üzere Makam-ı İbrahim'in arkasına geldiğimiz zaman" demektir. Bu ibare İbn Mâce'de; "Yedi turu tamamladığımız zaman Kabe'nin gerisinde iki rekat namaz kıldık," anlamıma gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. Biz tercümemizde parantez içindeki kelimelerle bu manalara işaret ettik.[381]

Bazı Hükümler

1. Mültezem'e varınca ağlayıp, yalvararak kollarının birini kapı tarafına diğerim de Hacer-ı esved tarafına gererek karnını ve göğsünü Kabe'nin duvarına yapıştırmak ve yüzünü duvara sürmek, dünya ve âhiret saadeti için duada bulunmak müstehabtır. Beyhakî'nin rivayetine göre okunması müstehab olan dua şudur:
Manası: "Allah'ım bu ev senin evindir. Bu kul senin kulundur, kulunun ve cariyenin oğludur. Beni, yarattıklarından verdiğin bir vasıta ile taşıyarak buralara kadar getirdin, ülkelerinde gezdirdin, nimetine kavuşturdun. Emrettiğin ibadetleri yapmama yardım ettin. Ya Rabbi eğer benden razı isen, rızânı artır, eğer razı değilsen şu mübarek evinden ayrılmadan önce benden

razı ol, Seni ve senin evini başka bir şeyle değiştirmeden senden ve senin evinden hiç yüz çevirmeden evime dönmeyi bana nasibetmişsen buradan ayrılmadan bana rızanı lütfet. Allahım vücûduma sağlık, dinime sağlamlık ver, sonumu güzel yap, yaşadığım sürece sana ibâdet ve taatta bulunmayı nasibeyle. Bana dünya ve âhiret hayrını birlikte ver, sen herşeyi yapabilensin"[382] Bu duadan sonra mescitten çıkmak istiyorsa veda kapısından çıkılır.
2. Tavaftan sonra Makam-i İbrahim'in arkasında iki rekât tavaf namazı kılmak meşrudur.
Hasan el-Basrî (r.a.)'in Mekkeliler için hazırladığı özel bir risalede onbeş yerde duanın kabul edildiği ifâde ediliyor:
1. Tavaf ederken, **2.** Mültezemde, **3.** Altın oluğun altında, **4.** Kabe'nin içinde **5.** Zemzemin başında, **6.** Safa tepesinde, **7.** Merve tepesinde, **8.** Sa'y ederken, **9.** Makam-ı İbrahim'in arkasında, **10.** Arafat'ta, **11.** Müzdelife'de, **12.** Mina'da, **13-14-15.** Üç cemrenin yanında.[383]

1900. ...Abdullah b. es-Sâib'den rivayet edildiğine göre, kendisi (hayatının son zamanlarında gözlerini kaybeden) İbn Abbas'a delîllik ederken İbn Abbas'i Hacer(-i Esved) ile -onu kapıya doğru takib eden- Rükn(i Irakî) arasında bulunan üçüncü kısımda oturtmuş. (Bunun üzerine İbn Abbâs O'na);
Sana Resulûllah (s.a.)'in burada namaz kıldığı haber verildi mi? diye sormuş. (O da) "evet" diye cevap vermiş. Bunun üzerine İbn Abbas kalkıp namaza durmuş.[384]

Açıklama

Ka'be-i muazzama'nın doğu cephesi üç kısma ayrılır: Bunlar Hicr-i İsmail ile kapı arasında kalan birinci kısmı, kapının bulunduğu yer ikinci kısmı, kapı ile Hacer-i Esved arasında kalan yer de üçüncü kısmı teşkil eder. Burası Mültezemdir. Hz. İbn Abbâs hayatının son zamanlarında gözlerini kaybedince Beyt'i tavaf esnasında Abdullah b. es-Sâib O'na rehberlik etmiştir. Abdullah b. es-Sâib namaz kılmak maksadıyla Hz. İbn Abbâs'ı Mültezemde oturtunca, Hz. İbn Abbas O'nun maksadını anlayıp "Burada Resul-i Ekrem namaz kılardı da sen onun için mi burada durdurdun?" diye sormuş Hz. Abdullah da "evet" cevabım vermiş. Bunun üzerine Hz. İbn Abbas da kalkıp iki rekat namaz kılmıştır.
Bazılarına göre Hz. İbn Abbas'ın namaz kıldığı bu yer Makam-i İbrahim'in arkasıdır. Hz. İbn Abbas tavaf esnasında Resûl-i Ekrem'in namaz kıldığı ve istilam ettiği yerleri arıyordu. Makam-ı İbrahim'e gelince orada da namaz kıldı.[385]

55. Safa İle Merve Arasında Yapılan Say

1901. ...Urve b. ez-Zübeyr'den; demiştir ki: Ben küçük yaşta bir çocuk iken Peygamber (s.a.)'ü ailesi Hz. Âişe'ye;
Aziz ve celil olan Allah'ın, "Safa ile Merve, Allah'ın nişanlarındandır. Kim evi (Kabe'yi) hacceder ya da umre yaparsa ikisi arasında sa'y etmesinde kendisine bir günah yoktur." sözü hakkında görüşün nedir? Ben bugün bir kimsenin Safa ile Merve arasında sa'yetmemesinde bir sakınca görmüyorum", dedim. Âişe (r.anhâ) da bana;
Hayır (mesele) senin dediğin gibi olsaydı (âyet); "O kimseye Safa ile merve arasında sa'y etmemekte bir sakınca yoktur" şeklinde inerdi. Bu âyet-i kerime ensar(dan bazı kimseler) hakkında nazil olmuştur. Bunlar (câhiliyet devrinde ihrama girerlerken) Kudeyd'in karşısında bulunan Menât için telbiye getirirlerdi ve (Menât'a saygir lanndan dolayı) Safa ile Merve arasında sa'y etmekten çekinirlerdi. İslâm gelince bunu Resûlullah (s.a.)'e sordular bunun üzerine: "Azîz ve celîl olan Allah; "Safa ile Merve Allah'ın nişânlarındandır" (âyet-i kerimesini) indirdi" diye cevap verdi.[386]

Açıklama

Menât: Mekke ile Medine arasında bulunan ve suyu bol olan Kudeyd isimdeki yerin karşısına ve Kızıl denizin yakınına Amr b. Luhây tarafından dikilmiş bir puttur. Cahilliyet devrinde Ezd ve Gassân kabileleri hac için ihrama girerlerken bu puta telbiye getirirlermiş. Bu hâdise Müslim'in rivayetinde şu mânâya gelen lâfızlarla anlatılıyor: "Müslüman olmazdan önce Ensar ile Gassân, Menat için telbiye getirirler, Safa ile Merve arasında Sa'y yapmaktan çekinirlermiş. Bu onların babalarından kalma bir adetmiş. Menat için ihrama giren, Safa ile Merve arasında sa'y yapmazmış. İslâmı kabul ettikleri vakit, bunu Resûlullah (s.a.)'e sormuşlar. Bunun üzerine Azîz ve celîl olan Allah, "Şüphesiz ki Safa ile Merve Allah'ın alâmetlerindendir. Her kim Beyi i hacceder yahut umre yaparsa, bunlann arasında sa'y yapmasında bir sakınca yoktur" âyet-i kerimesini indirmiş.[387]
Tercümesini sunduğumuz Müslim'in şu hadisi ise konumuzu teşkil eden-hadise aykırıdır: "Hz. Âişe'ye:
Ben öyle zannediyorum ki bir adam Safa ile Merve arasında sa'y yapmasa zarar etmez, dedim. Hz. Âişe:
Niçin ? diye sordu.
Çünkü Allah teâlâ, "Şüphesiz ki Safa ile Merve Allah'ın şeârindendir..." buyuruyor, dedim. Bunun üzerine Hz. Âişe (r.anhâ) şunu söyledi:
Allah Safa ile Merve arasında say yapmayan bir kimsenin haccını da, umresini de tamam kabul etmez. Eğer mesele senin dediğin gibi olsaydı, âyet-i kerime "Onların arasında sa'y yapmaması ona zarar vermez" şeklinde olurdu. Sen bu âyetin ne hususta indiğini bilir misin? Âyet-i kerime şu hususta nazil olmuştur. Çâhiliyyet devrinde ensâr deniz kenarında bulunan iki put için telbiye getirirlerdi. Bunlara "İsaf" ve "Naile" denirdi. Sonra (Mekke'ye) gelerek Safa ile Merve arasında sa'y yaparlar, daha sonra da traş olurlardı. İslâmiyet gelince cahiliyye devrinde yaptıklarına bakarak Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan çekindiler"[388] Görülüyor ki, konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte câhiliye devrinde ensardan bazı kimselerin Menât denilen put için telbiye getirdikleri ifâde edelirken Müslim'in bu rivayetinde deniz kenarında bulunan İsaf ve Naile isimli iki put adına telbiye getirdikleri ifâde ediliyor. Kadı Iyâz'ın beyânına göre, Müslim'in bu rivayetinde yanlışlık vardır. Çünkü

Naile ve İsaf adındaki putlar deniz kenarında değillerdi. Bu iki puttan erkek suretinde olan İsaf Safa tepesinde, diğeri de kadın suretinde ve Merve tepesinde idi. Ehl-i Kitabın inancına göre bunlar vaktiyle Kabe'de zina ettikleri için Allah'ın taş hâline getirdiği bir erkekle bir kadındı ve insanların görüp ibret almaları için buraya konmuşlardı. Daha sonra bu heykellerin aslı unutularak ilâhlaştırılmaya başlanmıştı. Tercümesini sunduğumuz Müslim bu iki rivayetinin birincisinde Ensar'dan bazı kimselerle Gassân'ın Câhiliyye döneminde Safa ile Merve arasında sa'y etmekten çekindikleri ifâde ediliyor. Burada sa'y yapmaktan çekinmelerinin sebebi ise, Buhârî'nin rivayetinde Menât'a olan saygılarına bağlanıyor.[389] Müslim'in diğer rivayetine göre ise, ensardan bazı kimselerin câhiliyye döneminde Safa ile Merve arasında sa'y ettikleri ifâde ediliyor. Her iki hadis-i şeriften çıkan netice şudur ki, Câhiliye döneminde ensardan bir kısmı Menat'a saygısından dolayı Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan uzak kalırken bir kısmı da burada sa'y ederdi. İslâmiyet geldikten sonra bütün bu putlar kırıldığı için En-sâr'ın her iki grubu da buralara ait bütün hatıraların silinip gitmesi lâzım geldiğini düşünerek artık İslâmiyetten sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmenin kaldırılacağını zannediyorlardı. Bu düşüncelerle Hz. Peygamberden Safa ile Merve arasında sa'y etmenin hükmü sorulunca Allah teâlâ; "Şüphesiz ki Safa ile Merve Allah'ın nişanlarındandır (alâmetlerindendir). Kim evi (Kabe'yi) hac eder, ya da umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yokîur."[390] âyet-i kerimesini indirdi. Çünkü bu iki tepe arasında koşmak aslında, Hz. İbrahim'in karısı Hz. Hacer'le ilgili bir hatıradır. "Hz. İbrahim karısı ile oğlu İsmail'i Mekke'ye bırakıp gitmişti. Hz. İsmail'in annesi Hacer, su bulmak için çocuğunu Harem'in bulunduğu yere koyup tepeden tepeye koşmaya başladı. Bu sırada Allah'ın yardımı yetişmiş ve Zemzem kuyusunun yerinden su fışkırmıştı. İşte O'-nun hâtırası için bu iki tepe arasında koşmak haccın ibâdetleri arasına konulmuştur. Bu koşma Allah'ın yardımını aramanın ve bunaldıkları zaman Allah'ın yardımının insanlara yetişeceğinin bir simgesidir. Safa ile Merve arasında koşmak Malikî ve Şafîî mezheplerine göre farz, Hanefî mezhebine göre, vâcibdir. Çünkü "günah yok" ifâdesi mendup bildirir. Ancak bu koşmanın farz olduğunu bildiren hadisler de mevcud oldüğundan, Hanefîler

sa'yi vacib kabul etmişlerdir."[391]

Bazı Hükümler

1. Safâ ile Merve aracında sa'y etmek meşru-dur. Bunda ittifak vardır. Ancak sayın hükmünde ihtilâf edilmiştir. İmam Malik, Şafîî, Ebû Sevr ve Davûd-ı Zâhirî'ye göre sa'y hac ve umrenin rükünlerinden bir rükündür. Sa'y yapılmayan umre veya hac bâtıldır. Bu görüş aynı zamanda Hz. Âişe ile İmam Ahmed'den rivayet edilmiştir. Terk edilen sa'y için kurban da kesilmez. Bu konudaki delilleri ise konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisiyle; "Ben Resûlullah (s.a.)'ı önünde kalabalık bir halk topluluğu bulunduğu halde Safâ ile Merve arasında sa'y ederken gördüm, öyle ki sa'y esnasındaki hızından dolayı diz kapaklarını bile gördüm. Kendisiyle birlikte eteklen de hareket ediyordu ve sa'y esnasında şunları söylüyordu: "Sa'y ediniz çünkü Allah teâlâ size sa'y etmeyi farz kılmıştır."[392] Ancak bu hadisin senedinde Abdullah b. Müemmel vardır. Bu râvi Ibn Hibbân'a göre güvenilir bir kimse ise de İbn Hibban'ın dışındaki mühaddislere göre zayıf bir râvidir. İbnu'l- Mühzir'e göre bu hadis Safiyye bint Şeybe'nin rivayet ettiği, "Ben Resûlullah (s.a.)'i: "Allah sa'y" sizin üzerinize farz kılmıştır, sa'y ediniz." derken işittim" anlamındaki hadis[393] tarafından takviye edilmiştir. Fakat bu hadisin senedinde de "Musa b. Ubeyde" isimli zayıf bir râvi vardır. İmam Mâlik ile İmam Şafîî'ye ve onların taraftarlarına göre Resûl-i Ekrem sa'y yapmayı emretmiştir. Emir ise, farziyyet ifâde eder. Bu emrin farziyyetin dışında bir hüküm ifâde etmesine ihtimal verecek bir karine de yoktur. Çünkü Resûl-i Ekrem'in sa'y yapmadan edâ ettiği bir hac veya umre rivayet edilmiş değildir. Bu konuda esas olan Resul-i Ekremin uygulamasıdır. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz şu sözleriyle bu meseleye işaret etmek istemiştir: "Hac ibâdetlerinizi (benden) almalısınız! Çünkü bilmiyorum. Belki bu haccımdan sonra bir daha haccedemem."[394]
Hanefî ulemâsına ve Süfyan es-Sevrî'ye göre ise hac ve umre için safâ ile Merve arasında sa'y etmek vâcibdir. Eğer terk edilecek olursa, yerine bir kurban kesmek yeterlidir. Çünkü Allah teâlâ Kur'an-ı Keriminde, "gerçekten Safâ ile Merve Allah'ın alâmetlerinden (birer alemet)dir. Kim Kâbe'i hacceder, ya da umre yaparsa bu ikisini de tavaf (sa'y) etmesinde bir sakınca yoktur"[395] buyurmuştur. Âyet-i kerimede Safâ ile Merve arasında sa'y etmenin farziyyetine delâlet eden bir ifâde yoktur. Sadece sa'y yapmanın günah olmadığı ve insanların burada sa'y yapıp yapmamakta muhayyer oldukları ifâdesi vardır. Nitekim İbn Mesûd'un Mushaf'ında bu âyet-i kerime; "Safa ile Merve arasında sa'y yapmamanızda bir sakınca yoktur" anlamında tesbit edilmiştir. Her ne kadar İbn Mesûd'un Mushafındaki bu ifade tevâtüren sabit olmuş bir Kur'ân sayılmasa da, kuvvet itibariyle ahad hadisten de aşağı değildir. Safa ile Merve arasında sa'y etmenin gerekli olduğunu ifâde eden hadis-i şerifler de aynı şekilde tevatür derecesine ulaşamadıklarından kesinlik değil zan ve dolayısıyla farziyyet değil, vücûb ifâde ederler. Bu konuda Tirmizî şunları söylüyor: "İlim adamları Beytullahı tavaf edip de safa ile Merve arasında sa'y etmeden dönen kişiler hakkında ihtilaf ettiler. Bazı ilim adamları şöyle diyorlar: "Safa ile Merve arasında sa'y etmeden ayrılan kişi Mekke'ye yakın iken hatırlarsa, dönüp Safa ile Merve arasında sa'y eder. Şayet ülkesine dönünceye kadar hatırlamazsa, caizdir ve üzerine kurban vâcib olur. Süfyan es-Sevrî'nin kavli budur. Kimi de diyor ki: "Safa ile Merve arasında sa'yi terkederek ülkesine dönerse imdi bu hac, kendisi için geçerli değildir. Şafîî bu görüştedir. "Safa ile Merve arasında sa'y farzdır ve hac ancak onunla caiz olur," demektedir."
İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre de sa'y sünnettir, terkinden dolayı kurban gerekmez. İbn Abbâs ile Enes'in ve İbnu'z-Zübeyr'in de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Sözü geçen bu üç sahâbiye göre konu ile ilgili âyet-i kerimedeki; "O ikisini tavaf etmenizde bir günah yoktur" ifâdesi, sa'yin mubah olduğunu ifade eder. Nitekim konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadiside Hz. İbnu'z-Zübeyr'in bu görüşte olduğunu ifade ediyor. Ancak metinde geçen, "Ben küçük yaşta iken" ifâdesi İbnu'z-Zübeyr'in çocuk yaşta iken böyle düşündüğünü gösterdiğinden Hz. Âişe'nin bu konudaki açıklamasından sonra Hz. İbnuz-Zübeyr'in bu görüşünden döndüğü anlaşılıyor. Sa'yin farz olduğunu kabul eden cumhûr-ı ulemâya göre ise,

konu ile ilgili âyetin sa'yin hükmü ile ilgisi yoktur. Bu âyet sadece o tarihte kafalarda bulunan "acaba sa'y yapmak günah mıdır?" şeklindeki istifhamı izâle için indirilmiştir. Ve İbn Mesûd'un mushafındaki konu ile ilgili âyet-i kerimedeki "enlâ yettavvefe" kelimesindeki "lâ" zâiddir. Çünkü meşhur ve mütevâtir olan kıraatlerde bu "lâ" yoktur. Öyleyse bu kıraata itibar etmek doğru değildir. Dolayısıyla "sa'y yapmak" haccın ve umrenin rükünlerinden bir rükündür.[396]

1902. ...Abdullah b. Ebî Evfâ'dan rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (s.a.) umre yapıp Beyt'i tavaf etmiş ve beraberinde kendisini (kâfir) halktan koruyan kimse(ler) olduğu halde Makam-(ı îbrahim)in arkasında iki rekat (namaz) kılmıştır. Abdullah (r.a.)'e;
Resûlullah (s. a.) Kabe'ye (de) girdi mi? diye sorulmuş. (O da);
Hayır diye cevap vermiştir.[397]

Açıklama

Resûlullah'ın bu umresinden maksat Mekke'nin Fethinden önce ifa ettiği umre-i kazadır. Resul-i Ekrem'in bu umre sırasında Kâbe'-i Muazzama'mn içine girmediği anlaşılıyor. Buharı'-nin rivayetinde de şu anlama gelen lafızlarla bu gerçeğe işaret ediliyor: "Resûlullah (s.a.) umre yaptı, Beyti tavaf etti ve Makâm-i İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı. Beraberinde kendisim halktan koruyan kimseler vardı. Bir adam İbn Ebî Evfâ'ya:
Resûlullah (s.a.) Kabe'ye girdi mi? diye sordu. İbn Ebi Evfâ; "Hayır" diye cevab verdi.
"Beraberinde kendisini halktan koruyan kimseler olduğu halde" cümlesindeki Resûlllah'ın korunduğu halktan maksat, Kureyş müşrikleridir. Müslümanlar, Küreyş müşriklerinin ok ve benzeri şeyler atarak Resul-i Ekrem'e bir zarar vermeleri endişesiyle O'nun etrafını çevirip kendi vücutlarım siper etmek şeklinde bu tehlikeyi ortadan kaldırmışlardır.
Ulemânın beyânına göre Resûlullah (s.a.)'in sözü geçen umre esnasında Beyt-i Şerife girmemesine sebeb, içinde bulunan putlardır. Zaten müşrikler, bunları değiştirmek için O'nun Kabe'ye girmesine müsaade etmezlerdi. Mekke fethedilince Resûlullah bu putların kaldırılmasını emretti. Ondan sonra da Kabe'ye girdi. Binaenaleyh Resûlullah'ın Kabe'ye girdiğini ifâde eden hadisler[398] Resûlullah'ın fetihten sonra Mekke'ye girmesiyle ilgilidir.[399]

Bazı Hükümler

1. Umre yapmak için Beyt-i tavaf etmek gerekir. Bir tavaf, Beyt etrafında yedi defa tur atmakla gerçekleşir. Her tur Haçer-i Esved'den başlar, yine Hacer-i Esvedde sona erer. Tavaf umre'nin bir rüknü olduğundan tavaf kurbanla telâfi edilemediği gibi başka şeylerle de telâfi edilemez. İmam Mâlik ile İmam Şafîî, İmam Ahmed ve cumhur-ı ulemâ bu görüştedirler. Hanefi ulemâsına göre ise, tavafın rüknü dört turdur. Geri kalan üç tur ise, vâcibdir. Vacib olan turlar terk edildiği zaman yerine bir kurban kesmek yeterlidir.
2. Umre tavafını tamamladıktan sonra makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat tavaf namazı kılmak meşrudur. Bu tavafın hükmüyle ilgili görüşler 1893 numaralı hadis-i şerifin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.
3. Düşmanların su-i kastlarına ve tuzaklarına karşı son derece tedbirli ve uyanık olmak gerekir.[400]

1903. ...İsmail b. Ebî Hâlid'in (bir Önceki hadisi kast ederek) "Ben (şu hadisi) Abdullah b. Ebi Evfâ(dan) işittim" dediği (ve bir önceki hadise) "sonra Safa ile Merve'ye gelip bunların arasında yedi defa sa'y etti. Sonra başını tıraş etti" (sözlerini) ilâve ettiği şerîk'-ten (naklen) rivayet olunmuştur.[401]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmişti. Ancak şerîk'in bu rivayetinde bir önceki hadisten fazla olarak, "Resûlullah (s.a.)'in kaza umresinde iki rekatlık tavaf namazından sonra Safa ile Merve arasında yedi defa sa'yedip sonra başını tıraş etti" ifâdesi vardır.[402]

Bazı Hükümler

1. Umre esnasında Sâfâ ile Merve arasında yedi defa sa y yapmak gerekir. Sayın hükmü, imam Mâlik, Şafîî ve Ahmed'e göre farzdır. Hanefî ulemasına göre vâcibdir.Terk edildiği zaman yerine kurban kesilerek telâfi edilmesi gerekir.
2. Umre yapan bir kimsenin umresini tamamladıktan sonra traş olması gerekir. Bu traş Şafîî ulemasına göre umrenin rüknü (farzı), diğer mezheb ulemâsına göre ise, vâcibdir ve saçları kısaltmak traş etmek gibidir.[403]

1904. ...Kesîr b. Cümhân'dan rivayet olunduğuna göre, bir adam Abdullah b. Ömer'e Safa ile Merve arasında iken:
Ey Ebû Abdurrahman! Ben halk koşarken seni yürür görüyorum, demiş. (O da):
Eğer yürüyorsam muhakkak ki Resülullah'ı yürürken görmüşümdür. Eğer koşuyorsam, muhakak ki Resûlullah (s.a)'i koşarken görmüşümdür ve ben yaşlı bir ihtiyarım, cevabım vermiştir.[404]

Açıklama

îbn Ömer'e soru sorduğundan bahsedilen kimse, Kesîr b. Cümhân'dır. Her ne kadar burada bu soruyu soran kimsenin Kesîr b. Cümhân olduğu açıklanmıyorsa da, Tirmizî'nin rivayetinde bu şahsın Kesîr b. Cümhân olduğu açıkça ifâde edilmektedir. Bu hadisin diğer rivayetlerinde ise, Hz. İbn Ömer'e yöneltilen bu sorudan söz edilmiyor.

"Halkın koşması" Safa ile Merve arasında bulunan iki yeşil direk arasında olur. Ebû Davud'un bir nüshasında metinde geçen "eğer yürüyorsam, muhakkak ki Resülullah'ı yürüyorken görmüşümdür," anlamındaki ibarede "eğer burada yürüyorsam (bunda) benim için bir vebali yoktur." şeklinde bir ilâve de bulunmaktadır.
Anlaşılıyor ki Hz. İbn Ömer Safa ile Merve arasında sa'y ederken orada sa'y etmekte olan diğer insanlara aykırı hareket ettiği için bu soruyla karşılaşmıştır. Bu soruya verdiği cevapta, "Ve ben yaşlı bir ihtiyarını" demekle, "şayet benim bu yürüdüğüm yerlerde, Resûlullah koşmuş olsa bile, ben yaşlı bir adam olduğum için mazurum. Çünkü yaşlılık herveleyi terketmek için bir mazeret sayılır," demek istemiştir.
Safa ile Merve arasında sa'y yapılan yer 420 m. uzunluğunda ve 12 m. eninde bir caddedir. Safa tepesinin eteğinden itibaren hervelenin başlangıç noktasını teşkil eden birinci yeşil direğe kadar olan mesafe 80 m.'dir. İki yeşil direk arasındaki uzunluk ise, 70 m.'dir. İkinci yeşil direkten Merve eteğine kadar olan mesafe de 270 m.'dir.
Tirmizî her ne kadar konumuzu teşkil eden hadis için "haseri-şahih" hükmünü vermişse de ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu hadisin senedinde çeşitli yönleriyle cerh edilen Atâ b. es-Sâib vardır. Bu durum hadisin sıhhatine engeldir.[405]

Bazı Hükümler

1. Safa ile Merve arasındaki iki yeşil direk arasında hervele yapmak (koşmak) caiz olduğu gibi âdi adımla yürümek de caizdir.
2. Sözü geçen iki yeşil direk arasında koşmak gücü yeten kimseler için sünnettir. Yaşlı ve âciz kişiler için sünnet değildir.
Safa ile Merve arasında sa'y yaparken iki yeşil direk arasında koşmak sünnet olduğu gibi, bu iki direğin belirlediği alanın dışında âdi adımlarla yürümek de ulemânın ittifakıyla sünnettir. Çünkü Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunduğuna göre, "Hz. Peygamber Safa tepesinden inerken ağır ağır yürür vadinin derin kısmına inince süratlenir, (hervele yapar) vadinin derin kısmından çıkınca yine ağır ağır yürürmüş."[406]

56. Peygamber'in (s.a.)'in Haccı

1905. ...Muhammed (b. Ali) dedi ki Câbir b. Abdülah'm yanına girmiştik. Girenlerin kimler olduğunu sordu. Sıra bana gelince:
Ben Muhammed b. Ali b. Hüseyin'im, dedim. Bunun üzerine eliyle başıma uzanarak üst düğmemi çıkardı, sonra alt düğmemi de çıkardı, sonra avucunu memelerimin arasına koydu. Ben o zaman küçük bir çocuktum. (Bana):
Merhaba hoş geldin, kardeşim oğlu! (Bana) istediğini sor, dedi. Ben de sordum. Kendisi âmâ idi. Namaz vakti gelince dokuma bir elbiseye sarınarak (namaza) kalktı. Dokuma küçük olduğu için omuzlarına koydukça iki ucu geriye dönüyordu. Bize namazı kıldırdı. Cübbesi de yanıbaşında askıda duruyordu, (kendisine):
Bana Resûlullah (s.a.)'in haccını anlat, dedim. Eliyle dokuz işareti yaptı, sonra:
Gerçekten Resûlullah (s.a.) haccetmeden dokuz sene durdu, sonra onuncu (yıl) da kendisinin haccedeceğini halka ilan etti. Bunun üzerine Medine'ye birçok insan geldi. Bunların hepsi Resûlullah (s.a.)'e uymanın çaresini arıyor ve onun yaptığı gibi amel etmek istiyorlardı. Derken Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem (yola) çıktı. Onunla birlikte biz de çıktık. Zülhuleyfe'ye varınca, Esma bint Umeys, Muhammed b. Ebî Bekr'i doğurdu da "ben ne yapacağım?" diye Resûlullah (s.a.)'a haber gönderdi. Peygamber (s.a.)'de O'na:
"Yıkan, hayız bezi ile (bağlı) bir kuşak kuşan ve (hacca) niyet et" cevabını verdi. Müteakiben Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem (oradaki) mescidde namaz kıldı. Sonra Kasvâ'ya bindi. Devesi kendisini "Beydâ" düzüne çıkardığı vakit, onun önünde gözüm görebildiği kadar binekli ve yaya(lar) gördüm. Bir o kadar sağında, bir o kadar solunda bir o kadar da arkasında vardı. Resûlulallah (s.a.) aramızda bulunuyordu. Kur'ân O'na iniyor, te'vilini de o biliyordu. O ne yaparsa biz de onu yapıyorduk. Derken tevhid'i ifade eden kelimelerle telbiye getirdi:
"Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbi! Tekrar icabet sana, tekrar icabet sana; senin ortağın yoktur, tekrar icabet sana, gerçekten haınd de, nimet de sana mülk de sana mahsustur. Senin ortağın yoktur." Halkda hâlen getirmekte oldukları telbiyeye devam ettiler. Resûlullah (s.a.) bundan dolayı kendilerine bir şey demedi. O da kendi telbiyesine devam etti. (O sıralarda) biz ancak hacca niyet ediyor umreyi bilmiyorduk. Onunla birlikte Kabe'ye varınca, rüknü istilâm etti ve üç tur hızlı dört de (âdi) yürüyüşle tavaf yaptı. Sonra İbrahim (aleyhisselâm)'ın makamına gelip:
"İbrahim'in makamında namazgah ittihaz edin"[407] âyetini okudu. Makamı kendisiyle Beyt-i Şerif arasına aldı.
(Bu hadisin râvilerinin arasında) îbn Nüfeyl (Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî) ile Osman'ın rivâyet(ler)ine göre (Cafer b. Muhammed) dedi ki: "Babam (Muhammed b. Ali Şöyle) derdi: (Câbir'in) bunu (yani tavaf namazında okunan sûreleri) ancak Resûlullah'tan duyduğu için zikrettiğini zannediyorum." (Diğer râvi) Süleyman da (Muhammed b. Ali'den naklettiği rivayetinde); "Ben Câ-bir'in sadece "Resûlullah (s.a.)'in (tavafdan sonra kıldığı) iki rekatlık namazda İhlâs ve Kâfirûn (surelerini) okurdu" dediğini biliyorum," dedi.
Sonra yine Beyt'e dönerek rüknü istilâm etti. Sonra (Safa) kapı(sın)dan çıktı Safâ'ya yaklaşınca "Gerçekten Safa ile Merve Allah'ın alâmederindendir."[408] âyet-i kerimesini okudu ve Allah'ı tevhîd eyledi ve;
"AHalı'dan başka hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tekdir. Onun şeriki yoktur, mülk onundur, ham de O'na mahsustur. Hayat

veren de öldüren de odur. O herşeye gücü yetendir. Allah'dan başka ilâh yoktur. O, bir ve tekdir. Vadini yerine getirdi, kulunu muzaffer kıldı. Yalnız başına bütün hizipleri bozguna uğrattı/* dedi. Bu arada dua okudu ve söylediklerinin aynısını üç defa tekrarladı. Sonra Merve'ye indi, vadinin ortasına varınca, remel yaptı. Vadiden çıkınca normal yürüyüşüne devam etti. Nihayet Merve'ye geldi. Merve'-de de Safâ'da yaptığı hareketi tekrarladı. Merve üzerinde son tavafını yaparken:
"Arkamda bıraktığım iş tekrar karşıma çıksaydı, kurbanlığı getirmez, bu haccı umre yapardım (Binaenaleyh) sizden hanginizin yanında kurbanlık yoksa, hemen, ihramdan çıksın ve hacemi umreye çevirsin," buyurdu. Peygamber (s.a.) ile yanında kurbanlık olanların dışında herkes ihramdan çıktı ve saçlarını kısalttı. Bunun üzerine Süraka b. Çu'şum ayağa kalkıp:
Ya Rasûlullah! bu iş bizim bu senemize mi mahsus yoksa ilelebed devam edecek mi? diye sordu. Rasûlullah (s.a.)'de parmaklarını biribirine kenetledi ve iki defa:
"Umre hacca dâhil olmuştur" dedi. (Ve devamla); "hayır ebedi olarak devam edecektir, hayır ebedî olarak devam edecektir" buyurdu.
Ali Yemen'den Rasûlullah (s.a.)'in develerini getirdi. Fâtıma (r.anhâ)'yı ihramdan çıkanlar arasında buldu. Fâtıma boyalı elbiseler giymiş ve sürme çekinmişti. Hz. Ali bunu beğenmedi ve; Bunu sana kim emretti? diye sordu. Hz. Fâtıma da, "babam (s.a.)" cevabım verdi. Hz. Ali Irak'ta iken şöyle derdi:
Bunun üzerine ben Fâtıma'yı bu yaptığından dolayı azarlamak ve Resûlullah (s.a.) adına söylediklerini sormak için Resûlullah (s.a.)'a gittim ve Fâtıma'nın yaptıklarını beğenmediğimi haber verdim de; "Doğru söylemiş, doğru söylemiş, sen hacca niyyellenirken ne dedin" buyurdu. Ben de:
Ya Rabbi! Resulün neye niyyetlendiyse ben de ona niyyetlendim dedim. "Benim yanımda kurbanlık var, sen ihramdan çıkma" buyurdu.
Hz. Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanlıklar ile Peygamber (s.a.)'in Medine'den getirdiği kurbanlıklar yüz adettiler. Derken Peygamber (s.a.) ile yanlarında kurbanlık bulunanların dışında herkes ihramdan çıktı. Terviye günü gelince Mina'ya doğru yola çıktılar ve hacca niyyellendiler. Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem (hayvana) binmişti. Minâ'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. Sonra güneş doğuncaya kadar biraz bekledi ve kendisine bîr çadır kurulmasını istedi. Bunun üzerine Nemire'de (bir çadır) kuruldu. Müteakiben Rasûlullah (s.a.) yola çıktı. Kureyş câhiliyye döneminde kendilerinin yaptığı gibi O'nun da Müzdelife'de bulunan Meş'ar-i Haram'da duracağından şüphe etmiyorlardı. Oysa Rasûlullah (s.a.) o yeri geçerek Arafat'a vardı ve Nemire denilen yerde kendisine ait çadırın kurulduğunu görerek oraya indi. Güneş (batıya) kayınca Kasvâ'nın hazırlanmasını emir buyurdu ve hayvana semer vuruldu. Az sonra (hayvana) binip (Urane denilen) vadinin ortasına geldi ve halka hitaben (şöyle) dedi:
"Şüphesiz ki sizin kanlarınız ve mallarınız şu beldenizde, şu ayınızda, şu gününüzde haram olduğu gibi biribirinize haramdır. Dikkat edin! Câhiliyyel işleriyle ilgili herşey ayaklarımın altına konmuştur. Câhiliyye devrinin kan davaları yürürlükten kalkmıştır. Bize ait kan davalarında yürürlükten kaldırdığım ilk kan (davası)...
(Son cümlenin baş tarafını bütün râviler aynı şekilde rivayet ettikleri halde cümlenin sonunu) Osman; "(kaldırdığım ilk kan davası) İbn Rabia'nın kanıdır" diye Süleyman da; "-Rabia b. el-Hâris b. Abdi'l-Muttalib'in kanıdır." diye rivayet etmiştir. (İyas b. Rabia) beni Sa'd kabilesinde süt anadaydı. O'nu Hüzeyl kabilesi öldürdü.
"Câhiliyyet döneminin ribâsi da yürürlükten kaldırılmıştır. İlk yürürlükten kaldırdığım riba bizim -(yani) Abbas b. Abdullmuttalib'in- ribâsıdır. Bu ribâmn hepsi kesinlikle yürürlükten kaldırılmıştır. Kadınlar hakkında Allah'dan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emânetiyle (Allah'a verdiğiniz söz karşılığında) aldınız ve onları Allah'ın kelimesi ile kendinize helâl kıldınız. Evlerinize sevmediğiniz bir kimseyi ayak bastırmamaları sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Bunu yaparlarsa onları zarar vermemek şartıyla dövün. Onların sizin üzerinizdeki hakkı da yiyeceklerim ve giyeceklerini uygun bir şekilde vermenizdir. Size öyle bir şey bıraktım ki O'na sımsıkı sarılırsanız bir daha asla sapmazsınız: Allah'ın kitabı. Benim hakkımda size sorulacak, acaba ne diyeceksiniz? (Ashab-ı kiram):
Risâletini tebliğ, vazifeni edâ ettiğine ve nasihatta bulunduğuna şahitlik ederiz, dedikten sonra şehâdet parmağını semaya kaldırıp onunla insanlara işaret ederek üç defa, "-Şahid ol ya Rabb! Şâhid ol ya Rab! Şahid ol ya Rab!" buyurdular. (Hutbe bittikten) sonra Hz. Bilâl ezan okudu. Sonra kamet getirdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) öğleyi kıldırdı, sonra (Hz. Bilâ tekrar) kamet getirdi, (Hz. Peygamber de) hemen arkasından ikindiyi kıldırdı. İkisi arasında başka bir namaz kılmadı. Sonra Kasvâ'ya binip vakfe yerine geldi. Devesi Kasvâ'nın göğsünü kayalara çevirdi. Yayaların toplandığı yeri önüne aldı ve kıbleye döndü. Artık güneş neredeyse batacak hâle gelinceye kadar vakfe hâlinde kaldı. Güneşin sarılığı biraz gitmişti. Nihayet bütün cirmi de kayboldu. (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem) Üsâme'yi arkasına aldı ve yola revân oldu. Kasvâ'mn yularını o kadar kısmıştı ki neredeyse başı semerinin altındaki deriye çarpıyordu. Sağ eliyle de:
"Ey cemaat! Sükûneti muhafaza edin, sükûneti" diye işaret buyuruyordu. Kum tepeciklerinden birine geldikçe hayvanının dizginini düze çıkıncaya kadar biraz gevşetiyordu. Nihayet Müzdelife'ye vardı. Akşamla yatsıyı bir ezan ve iki kametle birleştirip kıldı.
(Râvi) Osman dedi ki: Aralarında hiç bir sünnet kılmadı.
Sonra Resûlullah (s.a.) fecr doğuncaya kadar uzandı. Sabah aydınlanınca sabah namazını kıldı.
(Râvi) Süleyman, "(sabah namazını) bir ezan ve bir ikâmetle kıldı" diye rivayet etti. (Bundan sonraki cümleyi rivayet ederken bütün râviler) birleştiler: Sonra Kasvâ'ya binerek Meş'ar-i Haram'a geldi sonra Meş'ar-i Haram'ın üzerine çıktı.
(Burada) Osman'la Süleyman (şöyle) dedi(ler): Hemen kıbleye dönerek Allah'a hamd etti. Tekbir getirdi ve tehlilde bulundu. (Bu cümleye) Osman; "ve tevhidde bulundu" (cümlesini de) ilâve etti.
Ve ortalık iyice ağarıncaya kadar vakfeye devam etti. Sonra Resûlullah (s.a.) güneş doğmadan yola koyuldu. Arkasına da Fadl b. Abbas'ı aldı. (Fadl) güzel saçlı, beyaz tenli ve yakışıklı bir adamdı. Resûlullah (s.a.) yola çıkınca (yanından) koşarak bir takım kadınlar geçtiler Fadl, onlara bakmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah elini Fadl'ın yüzüne koydu. Fadl

da yüzünü öbür tarafa çevirip bakmağa başla)dı. Bu sefer Resûlullah (s.a.) da elini öbür tarafa çevirdi. Nihayet Muhassir (denilen yer)e vardı ve (hayvanı) biraz sürdü, sonra seni büyük cemreye çıkaracak olan yola düştü. Nihayet ağacın yanındaki cemreye vardı. Oraya yedi ufak taşı attı. Her birini atarken tekbir getiriyordu. Bunlar küçük çakıl taşları gibiydi ve onları vadinin içinden attı. Sonra kesim yerine giderek kendi eliyle altmışüç deve boğazladı. Sonra Ali (r.a.)'ya emretti kalanı da o kesti. (Râvi bu son cümlenin tefsirinde) diyor ki: (Yüz deveden) geriye kalanı (Hz. Ali kesti,) (ve Resûl-i Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem O'nu) kurban(lar)ına ortak etti. (Kesim bittikten) sonra her deveden bir parça (et getirilmesini) emr etti, (bunlar) bir tencereye konarak pişirildi. İkisi de develerin etinden yiyip suyundan içtiler. (Râvi) Süleyman dedi ki. Sonra (Hz. Peygamber devesine) binip oradan hızla Beyt-i Şerife doğru yola çıktı. (Tavaftan sonra) öğleyi Mekke'de kıldı. Arkasından Zemzem sâkîliği yapan Beni Abdilmuttalib'e gitti ve onlara:
"Ey Abdulmuttalib oğulları! (Suyu) çıkarınız. Siıyu çıkarmanız hususunda başkalarının size galebe çalacağından endişe etme-sem, ben de sizinle beraber çıkarırdım" buyurdu. Onlar da kendilerine bir kova su takdim ettiler (sallallahü aleyhi ve sellem de) bu sudan içti.[409]

Açıklama

Hz. Câbir'in Muhammed b. Ali'ye hususî bir muamele yaparak onun düğmelerini çözmesi ona iltifat içindir. Çünkü Muhammed b. Ali küçüktü, aynı muameleyi büyüklere yaparak onların düğmeleriyle ilgilenmek doğru değildir.
Resûlullah (s.a.)'ın Hz. Esmâ'ya "Kuşak kuşan" buyurmasından maksat, beline kuşak gibi birşey dolayarak kan gelen yerin üzerine genişçe bir bez koyduktan sonra bezin iki ucunu önce, arkadan o kuşağa bağlamaktır. Buna hususi tabiriyle "istisfâr" derler.
Kasvâ: Peygamber (s.a.)'indevesidir. Esas itibariyle bu kelime kulağı kesilmiş mânâsına gelir. Hadisin diğer rivayetlerinde bunun yerine "Harmâ", bazı rivayetlerde "Ced'â", bu rivayette de "Adbâ" denilmiştir. "Harmâ" kulağı yenilmiş, "adbâ" kulağın dörtte birinden fazlası kesilmiş, Muhadrame: Kulakları kesilmiş mânâlarına gelir.
Tabiîn'den,, Muhammed b. İbrahim et-teymî ile diğer bazılarına göre Adbâ, Kasvâ ve Cedâ Peygamber (s.a.) Efendimizin devesinin ismidir. Fakat bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, Kasvâ ile Adbâ ayrı ayrı iki devenin ismidirler.
Rüknü istilâmdan maksat, Hacer-i Esved'i tekbîr ve tehlîl ile öpmek, yahut buna imkân yoksa, eliyle veya sopa gibi bir şeyle dokunarak, dokunduğu şeyi Öpmektir. İstilâm kelimesi selâmdan alınmadır..Binaenaleyh lügat itibariyle istilâm, Hacer-i Esved'i selamlamak mânâsına gelir.
Remel: Sık sık adım atmak suretiyle hızlı yürümektir.
Safa ile Merve; Kabe civarında buluiian iki küçük dağdır. "Sa'y" denilen hac ibâdeti bunların arasında yapılır. Safâ'dan başlayarak Merve'-ye gitmek bir, gelmek de bir sayılmak şartıyla bu iki dağın arasında yedi defa gidip gelmeye "sa'y" derler.
Nemire: Arafat civarında bir yerdir. Arafat'tan sayılmaz.
Meş'ar-î Haram: Müzdeiife denilen yerde bulunan bir dağdır. Ulemâdan bazılarına göre Müzdelife'nin her yeri Meş'ar-i Haram'dır. Câhiliyyet devrinde Araplar hac esnasında Müzdelife'ye iner orada vakfe yaparlarmış.
Vakfe: İbâdet yapmak için belirli bir zaman Arafat'ta durmaktır.
Resûlullah (s.a.)'ın yanında bulunan Kureyş kabilesi mensupları eski âdetleri mucibince Meş'ar-i Haram'da mutlaka vakfe yapacağım zannet-mişlerse de, Peygamber (s.a.) orada durmayarak doğruca Arafat'a gitmiştir. Çünkü Allah Teâlâ hazretlerinden aldığı emir buydu. Câhiliyyet devrinde Kureyş'in Müzdelife'de vakfe yapmaları, Müzdelife'yi Harem-i Şeriften saydıkları içindi. Kureyşliler: "Biz Haremullah ahâlisiyiz, ondan dışarı çıkamayız" derlerdi.
Batn-ı Vadi: Urane vâdisidir. Bu yer Arafat'tan değildir. Ulemâ'dan onu yalnız İmam Malik, Arafat'tan saymıştır.
Metinde geçen "Allah'ın kelimesi" sözünden muradın, ne olduğu ihtilaflıdır. Bazıları: "bundan murad, Kelime-i tevhiddir." Bir takımlarına göre, bundan murat, "si/e helâl olan kadınları nikâh edin"[410] âyet-i kerimesi ile, "içinizden bekârları kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin"[411] âyet-i kerimesidir. Sahih olan da budur.
"Kayalar"dan murat: Cebelü'r-Rahme denilen bir dağdır. Vakfeyi burada yapmak müstehabtır.
Müzdelife: Arafat'dan dönen hacıların geceleyip vakfe yaptıkları yerdir.
Muhassir: Vaktiyle Fil Ordusunun darmadağın edildiği vadidir.
Büyük Cemre: Taş atılan üç yerden birinin ismidir. Vaktiyle burada bir ağaç varmış. ,
Kadı Iyaz diyor ki: "Müslim'ini bazı râvileri "İbn Râbia'mn kan davası" yerine "Rabi'a'mn kan davası" demişlerdir. Her ne kadar Ebû Davud'un bir rivayeti de bu şekildeyse de bunun vehim olduğu söylenir. Doğrusu "İbn Rabi" adır. Çünkü Rabîa Peygamber (s.a.)'den sonra Hz. Ömer' devrine kadar yaşamıştır."
İbn Rabîa çocukken evlerin arasında emekleyip gezdiği bir sırada başına bir taş isabet ederek ölmüştür. Bu taş Benî Sa'd ile Benî Leys kabileleri birbirleriyle harb ederken çocuğa isabet etmiştir.
Ribâ: Alış-verişteki karşılıksız ziyâdedir. Bugün faiz dediğimiz şeydir. Resûlullah (s.a.)'in "hoşlanmadığınız bir kimseyi evlerinize ayak bastırmamaları kadınlar üzerinde sizin hakkınızdır" ifâdesi hakkında Mâzirî şunları söylemiştir: "Bazılarına göre bundan murad, kadınların erkeklerle baş-başa kalmamalarıdır. Zinâlarrmaksûd değildir. Çünkü zina için hadd-i şer'î icab eder ve erkek hoşlansın hoşlanmasın, karısının bir adamla zina etmesi zaten haramdır."
Kadı İyaz'ın beyânına göre, İslâmiyetten önce araplarm âdeti erkeklerle kadınların beraberce oturup sohbette bulunmalanymiş. Bu onlarca ayıp sayılmadığı gibi hiçbir şüpheye de sebeb olmazmış. Tesettür âyeti nazil olunca kendilerine bu tür sohbetler yasaklanmış. Hâsılı bu cümlenin şâyân-ı tercih lolanl mânâsı: Kadınların evlerine kocaları yokken erkek-kabul etmemeleridir. Bu hususta eve giren kimsenin yabancı bir erkek olmasıyla kadının veya kocasının yakın akrabasından

olması arasında hiçbir fark yoktur. Biz de bu hususu göz önünde bulundurarak "döşek" anlamına gelen "firaş" kelimesini "ev" diye tercüme ettik. Kadı Iyaz diyor ki, "Ulemâ bu husustaki fıkıh meseleleri hakkında pek çok sözler söylemiştir.
Ebû Bekr İbnu'l-Münzir, bu hususta büyük bir kitap te'lif etmiş ve 150 küsur, mesele tehrîc etmiştir.[412]

Bazı Hükümler

1. Gelen misafir veya ziyaretçiye kim olduğunu sorarak ikramda bulunmak ve layık olduğu yere oturtmak müstehabdır. Bu hususta Hz. Âişe'den hadis rivayet edilmiştir.
2. Resûlullah (s.a.)'ın Ehl-i Beyti'ne hürmet ve ikramda bulunmak gerekir.
3. Âma bir kimse gözü görenlere imam olabilir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir. Yalnız efdaliyyet hakkında ihtilâf edilmiştir.
4. Ev sahibi imam olm&ya daha lâyıktır.
5. Fazlasına imkân varken bir elbise içinde namaz kılmak caizdir.
6. Mühim işler karşısında hazırlıkta bulunmak için imamın ilânda bulunması müstehabtır.
7. Kadı Iyaz'a göre bu hadis Peygamber (s.a.) ile birlikte yola çıkanların hacca niyet ettiklerine delildir. Çünkü Resûlullah (s.a.) hacca niyet etmişti. Ashâb-ı kirâm'ı ona muhalefette bulunmazlardı. Onun için Câbir (r.a.): "Resûlullah ne yaparsa, biz de onu yapardık" demiştir. Yukarıdaki rivayetlerde görüldüğü gibi Resûlullah (s.a.)'in ihramdan çıkmadığına bakarak umreden çıkmamaları da bunu gösterir.
8. Nifaslı kadınların ihrama girmek için yıkanmaları müstehabtır.
9. Nifaslı bir kadın ihrama girebilir. Bu meselede ulemâ ittifak etmişlerdir.
10. İhrama girmek için iki rekat namaz kılmak müstehabtır.
11. Hacca giderken yürümek ve hayvana binmek caizdir. Ulemâ bu meselede ittifak etmişlerdir. Çünkü cevazına Kitab, Sünnet ve icma-i ümmet delâlet etmektedir. Yalnız yürümek mi, yoksa binekle gitmek mi efdal olduğu ihtilaflıdır. Cumhûr-ı ulemâya göre Peygamber (s.a.)'e uymuş olmak için vasıtaya binerek gitmek efdaldir. Bir de vasıtayla gitmek vücûdu yıpratmayacağı için hacc vazifelerinin kolaylıkla ifâsına yardım eder.
Dâvud-ı Zahiriye göre yürüyerek gitmek evlâdır.
12. Telbiyyeye Resûlullah (s.a.)'in sözlerinden fazla kelimeler katmak caizdir. Nitekim Hz. Ömer, oğlu Abdullah ve Enes (r.a.) hazerâtının fazla kelimelerle telbiye yaptıklarım geçen rivayetlerde görmüştük. Bununla beraber ekser-i ulemâya göre, Resûlullah (s.a.)'in telbiyesiyle iktifa etmek müstehabtır.
13. Hadis-i şerif Hacc-ı ifradı efdal görenlere delildir. Ulemânın bu bâbdaki kavillerini yukarıdaki rivayetlerde görmüştük.
14. Mekke'ye Arafat'a gitmeden girerek tavaf-ı kudum'u yapmak sünnettir.
Bunda da ittifak vardır.
15. Tavaf, yedi turdan ibarettir.
16. Tavafın ilk üç turunda remel yapmak yani sık adımlarla sür'atlice yürüyerek omuzlarını sallamak kalan dört turunda âdi yürüyüşle yürümek sünnettir.
Ulemâ remelin yalnız hac veya umrede bir defa müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hac veya umreden gayrı zamanlarda yapılan tavaflarda bilittifak remel yoktur. .
17. Tavafda ıztıbâ sünnettir.
Iztıbâ: Üzerindeki örtüyü sağ omuzunun altından geçirerek sol omuzunun üzerine atmak bu suretle sağ omuzunu çıplak bırakmaktır.
18. Kabe'yi tavaftan sonra Makâm-ı ibrahim'e giderek iki rekat namaz kılmalıdır.
Ulemâ, bu namazın hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hanefîlere göre vâcibtir. Şâfiîlerden bu hususta üç kavi rivayet olunmuştur: Bunların esah olanına göre tavaf namazı sünnettir. İkinci kavle göre vâcib, üçüncü kavle göre yapılan tavaf vacibse namaz da vacib, sünnet ise namaz da sünnettir. Bu namazı Makam-ı İbrahim'de kılmak sünnettir.
İmkân bulamayanlar Hıcr-ı İsmail'de, ona da imkân bulamayanlar mescidin neresinde olursa olsun kılarlar.
Bir kimse birkaç defa tavaf ederse her tavafın arkasından iki rekat namaz kılması müstehabtır. Evvelâ tavafları yapıp sonra her tavaf için iki rekat namaz kılmak caiz ise de evlânın hilâfınadır. Fakat mekruh değildir. Ashâb-ı kiramdan Misver b. Mahreme ve Âişe (r.anhâ) ile Tâvûs, Atâ, Saîd b. Cübeyr, İmam AHmed, İshak ve Hanefîlerden İmam Ebü Yûsuf'un kavl budur.
İbn Ömer (r.a.) Hasan el-Basrî, Zührî, İmam-ı A'zam, İmamı Muhammed, İmam Mâlik, Münzir ve Sevrî, bunun mekrul olduğunu söylemişlerdir. Kadı İyaz bu kavli Cumhur-ı fukahadan nakletmiştir.
19. Tavaf namazının iki rekatında Fatihadan sonra Kâfirûn ve İhlâs surelerini okumak sünettir.
20. Ulemâdan bazıları bu hadisle istidlal ederek: "Tavaf-ı kudûmu müteakiben iki rekat namaz kıldıktan sonra Hacer-i Esved'e dönerek onu istilâmda bulunmak, daha sonra Safa kapısından çıkarak sa'y yapmak sünnettir" demiştir.
21. Sa'ye Safâ'dan başlamak icab eder. Cumhur-ı ulemânın kavli de budur. Çünkü Resûlullah (s.a.) "Allah'ın başladığından başlıyorum." bu-yururarak sa'ye Safâ'dan başlamıştır.
Nesâî'nin sahih bir isnadla rivayet ettiği bir hadiste: "Allah'ın başladığından başlayın!" buyurulmuş ve bu konudaki ayete işaret edilmiştir.
22. Safa ile Merve'nin üzerine çıkmak gerekir. Bu çıkışın hükmü ihtilaflıdır.
Bazıları şart olduğunu söylemişse de ekser-i ulemâya göre, şart değil, sünnettir.

23. Safa ile Merve'nin üzerine çıkıpta Kabe'ye karşı dönerek Resûlullah (s.a.)'ın yaptığı gibi zikirde bulunmak sünnettir. Meşhur olan kavle göre üç defa zikir ve duâ etmelidir.
24. Safa ile Merve arasındaki vadiden hızlıca geçmek geri kalan yerlerde âdı yürüyüşle gitmek müstehabtir. İmam Mâlik'den bir rivayete göre Safa ile Merve arasındaki vâdîden sür'atle yürümeden geçenlerin o sa'yi iade etmeleri vâcibtir.
25. Cumhur-ı ulemâya göre Safa ile Merve arasında yapılacak yedi turdan her biri, birinden diğerine varmakla olur. Dönüş ayrı turdur. Bu suretle sa'y Safâ'dan başlar Merve'de biter. Şâfiîlerden İbn Bint eş-Şâfiî ve Ebû Bekr-i Sayrâfî'ye göre Safâ'dan Merve'ye gidiş ve dönüş bir tur sayılır ve sa'y Safâ'dan başladığı gibi yine Safâ'da biter.
Bu hadis onların aleyhine delil olduğu gibi yüzyıllarca müslümanlann ameli dahi onların aleyhine delildir.
26. Terviye gününden önce Minâ'ya gitmemek sünnettir. Hatta İmam Mâlik'e göre gidilirse, kerahet işlenilmiş olur. Maamafih Selef-i Sâlihin-den bazıları bunda beis görmemişlerdir.
27. Minâ'ya ve sair yerlere giderken vasıtaya binmek efdaldir.
28. Minâ'da beş vakit namaz kılmak sünnettir.
29. Zilhicce'nin 9. gecesini Minâ'da geçirmek sünettir.
30. Güneş doğmadan Minâ'dan hareket etmemek, bütün ulemâya göre sünnettir.
31. Minâ'dan hareket ettikten sonra Nemira denilen yere inmek sünnettir. Arafat'a zevalden sonra varmalıdır.
32. İhramda bulunan bir kimsenin çadır ve ağaç gibi şeylerin gölgesinde oturması caizdir. Yalnız yolda giderken şemsiye gibi bir şey kullanarak gölgelenmenin câzi olup olmadığında ihtilâf edilmiştir. Ekser-i ulemâya göre bu caizdir. İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre ise, mekruhtur.
33. Hac esnasında çadır kurmak caizdir.
34. Arafe günü imamın hacılara hutbe okuması cumhur-ı ulemanın ittifakı ile sünnettir.
Bu hususta muhalefet edenler yalnız Mâlikîlerdir.
İmam Şafiî'ye göre hac esnasında dört yerde hutbe okumak mesnûn olmuştur. Bunlardan birincisi Zilhicce'nin yedinci günü Beyt-i Şerif de öğle namazını kıldıktan sonra okunur.
İkincisi: Arafat'da Batn-i Urane denilen yerde,
Üçüncüsü: Bayram gününde,
Dördüncüsü: Teşrik günlerinin ikincisindedir.
Hanelilere göre hacda üç yerde hutbe meşru olmuştur: Bunlardan birincisi Zilhicce'nin yedisinde, ikincisi Arafe günü Arafat'da, üçüncüsü de Zilhicce'nin onbirinci günü Minâ'da okunur.
35. Resûlullah (s.a.)'in, "Şüphesiz ki sizin kanlarınız ve mallarınız birbirinize şu gününüzün hürmeti ibi haramdır..." buyurması, bîr şeyi misalle anlatmanın ve kıyâsın caiz olduğuna delildir.
36. Câhiliyye zamanından kalma fiil ve âdetler bâtıldır.
37. Kadınların hakkına riâyet ve onlara iyi muamelede bulunmak lâzımdır. Onların hukukuna riâyet hususunda birçok hadisler vârid olmuştur.
38. Te'dib ve terbiye için bir kimse karısını dövebilir. Ancak bu hususta şeriatin verdiği izin sınırını aşmamak şarttır. Nevevî "döverken kadın ölürse, diyet ve kefaret, lâzımdır," diyor.
39. Vakfe günü ArafaPtfer öğle ile ikindiyi beraberce kılmak meşru^ dur. Bu hususta icma-i ümmet vardır. Yalnız sebebinde ihtilâf edilmiştir.
îmam-ı A'zam'ia bazı Şâfiîlerîn görüşü de budur.
Ekser-i Şâfiîlere göre sebeb, seferdir. Onlara göre Arafat'da mukim olanlarla iki konaktan az mesafeden gelenler, iki namazı bir vakitte kılamazlar.
40. Birleştirme, evvelâ öğleyi, sonra ikindiyi kılmak suretiyle yapılır.
41. Öğle ile ikindiyi öğle zamanında beraberce Ihıldıktan sonra hemen vakfe yerine gitmek âdabtandır.
42. Vakfeyi hayvan üzerinde mi yoksa yerde mi yapmanın efdâl olacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır.
43. Vakfeyi Cebelürrahme. nâmı verilen-dağın eteklerindeki kayalar üzerinde yapmak müstehabtır.
44. Vakfe hâlinde Kabe'ye karşı dönmek müstehabtir.
45. Vakfeyi güneş kavuşuncaya kadar uzatmalıdır. Maamafih güneş kavuşmadan yola çıkmak da caizdir. Şâfiîlerden bu hususta iki kavil rivayet olunur:
Birincisi: Güneş kavuşmadan yola çıkan kimsenin bu kusurunu bir hayvan kesmek suretiyle tamamlaması müstehabtır.İkincisine göre, vâcibtir.
Cumhur-ı ulemâya göre vakfenin zamanı, Arafe günü güneşin zevalinden başlayarak bayram gününün fecrine kadar devam eder. Bu müddet zarfında az da olsa, bir müddet Arafat'da dalmakla vakfe edâ edilmiş olur. Vakfeyi yapmayanın haccı sahih değildir. İmam Mâlik'e göre yalnız gündüzün yapılan vakfe sahih değil, gecenin bir cüz'ünü de vakfeyle geçirmek icab eder. Fakat yalnız gece yapılan vakfe kâfidir.
46. Hayvan güçlü kuvvetli olmak şartıyla terkisine bir kimseyi almak "ti- " caizdir. Bu hususta bir çok hadisler vardır.
47. Arafat'tan çekilirken sükûnetle hareket etmek sünnettir.
48. Arafât'dan Müzdelife'ye gelenlerin akş'amla yatsı namazlarını yatsı zamanında birleştirerek kılmaları meşrudur. Hanefîlere göre iki namazı bir vakitte kılmak yalnız hac esnasında caizdir. Bunların birincisi Arafat' ta, ikincisi Müzdelife'dedir. Arafat'takine cem-i takdim, Müzdelife'dekine cem-i te'hir, denilir. Şâfiîlerle Evzâî, Eşheb, hadis ulemâsı ve Hanefîler-den Ebû Yûsuf'a göre akşamla yatsı namazını Arafat'ta yahut yolda akşam namazının vaktinde kılmak caiz olduğu gibi her iki namazı vakitlerinde kılmak dahi câzidir. Yalnız efdalin hilafına hareket edilmiş olur. Bu kavil'sahabe ve tabiînin

bazılarından da rivayet olunmuştur. İmam Azam ile diğer Küfe ulemâsına göre bu namazları yatsıdan önce kılmak caiz olmadığı gibi Müzdelife'den başka bir yerde kılmak da sahih olmaz. İmam Mâlik'in kavli de budur. Ancak ona göre kendisi yahut hayvanı özürlü olanlar güneş kavuşmuş olmak şartıyla bu namazları Müzdelife'ye varmadan kılabilirler.
49. Cemi' suretiyle kılınan namazların peşipeşine edâ edilmesi meşru olmuştur. Bu hususta ulemâ ittifak etmişlerdir.
Yalnız namazların bu şekilde kılınması şart mıdır, değil midir meselesi ihtilaflıdır. Bazıları şart olduğunu iddia etmiş bazıları da müstehab olduğuna kail olmuştur.
50. Arafât'dan dönüşte bayram gecesini Müzdelife'de geçirmek bilit-tifâk hac ibâdetlerinden mâduttur. Yalnız bunun farz veya vâcib yahut sünnet olduğunda ihtilâf vardır.
51. Müzdelife'de sabah namazını erken kılmak sünnettir.
52. Müzdelife'de Kuzah denilen yerde vakfe yapmak, hac ibâdetlerin-dendir. Bu husus ittifakı ise de, oradan ne zaman yola çıkmak icâb ettiği meselesi ihtilaflıdır. İbn Mesûd, İbn Ömer (r.anhumâ), Ebû Hanife, Şafiî ve cumhur-ı ulemâya göre ortalık iyice aydınlanıncaya kadar vakfe hâlinde kalınır.
İmam Malik'e göre iyice aydınlamadan yola çıkmak caizdir.
53. Hadis-i şerîf ecnebi erkek ve kadınların biribirlerine bakmamasını teşvik etmektedir.
54. Münkerâttan birşey işlendiğini gören kimse, imkan nisbetinde onu izâleye çalışmalıdır.
55. Arafat'tan dönerken orta yolu tutmak sünnettir. Bu yol Arafat'a gidilen yoldan başkadır.
56. Müzdelife'den Minâ'ya gelince taşatmaya Cemre-i Akabe'den başlamak sünnettir.
57. Taş atmaya fasulye büyüklüğünde yedi taş atmak suretiyle yapılır.
58. Her taşı atarken tekbir getirmek ve taşlan birer birer atmak sünnettir.
59. Taşları atarken Minâ, Arafat ve Müzdelife'yi sağına, Mekke'yi soluna almak sünnettir. Bazıları taş atarken Kabe'ye karşı durulacağını söylemişler. Bayram günü yalnız Cemre-i Akabe'de taş atılır. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.
60. Kadı İyaz, "Bu hadiste kurban kesilecek yerin Minâ'da muayyen bir yer olduğuna delil vardır. O yerin yahut Harem-î Şerifin neresinde kesilirse kesilsin caizdir" diyor.
61. Çok kurban kesmek müstehabtır. Resûlullah (s.a.)'in o sene hedy kurbanı olarak götürdüğü develerin sayısı yüzdü.
62. Hedy kurbanını bizzat kesmek müstehabtır. Maamâfih başkasına kestirmek de bilittifak caizdir. Yalnız kesenin müslüman olması şarttır.
Nevevî "Bize göre Kitabî olan bir kâfir de kesebilir. Yalnız sahibinin kurbanı teslim ederken yahut keserken niyet etmesi şarttır." diyor.
63. Kurbanı keserken acele davranmak müstehabtır. Kesilecek kurbanı çok bile olsa, onları teşrik günlerinden sonraya bırakmamalıdır. Resûlullah (s.a.) Efendimiz beraberinde Medine'den getirdiği altmışüç deveyi bizzat kendisi boğazlamıştır. Geri kalan develeri Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Ali, Yemen'den getirmiş, Yüz adedi bunlarla tamam olmuştu.
64. Gerek hedy gerekse nafile kurbanından sahibinin yemesi müstehabtır. Ulemânın beyânına göre Resûlullah (s.a.)'in kendi namına kesilen her kurbandan yemesi sünnet, yüz deveden ayrı ayrı yemesi ise, külfetli bir iş olduğu için develerin etlerini bir çömlekte pişirterek çorbasından yemiş, bu suretle her kurbandan yemiş sayılmıştır.
65. Resûlulah (s.a.)'in kurban etini yedikten sonra Mekke4ye giderek yaptığı tavaf "tavaf-ı ifaza"dir. Buna'"tavaf-i ziyaret" ve "tavaf-ı yevm-i nahr"da derler.
Tavaf-i İfaza bi'1-İttifak haccın rükünler indendir.
Bayram günlerinden sonraya bırakılması, mekruhtur. Bundan maada iki nevi tavaf daha vardır. Bunlardan birine, "tavaf-ı kudüm" yahut "tavaf-ı tahiyye", diğerine de "tavaf-ı sader" yahut "tavaf-ı veda" denilir. Tavaf-ı kudüm: Uzaktan gelenler için sünnettir. Mekkelilere sünnet değildir.
Tavaf-ı veda: Hanefîlere göre vâcibdir. Bu uzaktan gelenler için meşru olmuştur.
66. Minâ'dan Mekke'ye ve Mekke'den Minâ'ya gidip gelirken vasıtaya binmek müstehabtır.
67. Zemzem şakiliğinde bulunmak ve Zemzem suyu içmek müstehabdır.
Zemzem: Kabe'ye otuz sekiz arşın kadar mesafede bulunan meşhur su kuyusudur. Bazıları suyunun çokluğundan dolayı bir takımları da hacıların kalabalığı sebebiyle ona bu ismin verildiğini söylemişlerdir. Başka sebepler gösterenler de vardır.[413]

1906. ...Muhamrned (b. Ali b. Huseyn el-Bâkır)dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) Arafat'ta öğle ile ikindiyi aralarında sünnet kılmaksızın, bir ezan ve iki kametle, kılmıştır. Akşam ile yatsıyı da (Müzdelife'de) aralarında sünnet kılmaksızın, birleştirerek bir ezan ve iki kametle kılmıştır.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hatim b. îsmaü de (muttasıl bir senetle) uzunca bir hadiste (Resûlullah'a) ulaştırdı. Bu hadisi Cafer, babası (Muhammed) ve Câbir senediyle (muttasıl olarak Resûl-i Ekrem'e) isnâd etmekte, Muhammed b. Ali el-Cu'fî de Hatim b. İsmail'e uymuştur. Ancak Muhammed b. AH el-Cu'fî (ondan farklı olarak) "Akşam namazıyla yatsıyı bir ezan ve bir kametle kıldırdı" demiştir.[414]

Açıklama

Bilindiği gibi hacı adayları Araf e gününde öğle ve ikindi namazlarını öğle vaktinde namazdan önce okunacak bir ezan ve bir kametle ikişer rekât olarak Nemire mescidinde kılarlar. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıklandığı gibi Nemire Arafat civarında bir yerdir. Fakat Arafat'tan sayılmaz. Her ne kadar metinde "Arafat'ta kıldı" denmişse de aslında Nemire Arafat sınırları içinde değildir, fakat Arafat sınırına yakın olduğu için mecazen "Arafat'ta kıldı" tabiri, kullanılmıştır.
Aslında konumuzu teşkil eden bu hadis mürsel bir hadistir. Musannif Ebû Dâvûd hadisin sonuna ilâve ettiği talik ile bu

hadisin Hatim b. İsmail tarafından muttasıl bir senedle Resûl-i Ekrem'e ulaştırılan bir önceki uzunca hadis içerisinde bulunduğunu ve dolayısıyla bu hadisin kesiksiz bir senetle resûl-i Ekreme ulaştığını ayrıca bu hadisin Muhammed b. Ali el-Cu'fî tarafından da yine kesiksiz bir senetle Resul-i Ekrem'e ulaştırıldığını, binaenaleyh bu hadisin aslında, merfu ve muttasıl bir hadis olduğunu ifâde etmek istemiştir. Yine Musannif bu talikte Muhammed b. Ali el-Cu'fî'nin rivayet ettiği bu hadisin metninde Hatim b. İsmail'in rivayet ettiği metinden farklı olarak, "ResûluUah (s.a.)'in Müzdelife'de birleştirilerek kıldığı akşam ve yatsı namazlarını bir ezan ve bir kametle kıldığı" ifâdesi vardır ki, bu ifâde, "Müzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazı birleştirilerek bir ezan ve bir kametle kılınır" diyen İmam Ebû Hanife, Ebû Yûsuf ve Muhammed (r.a.)'in meşhur olan görüşünü te'yid etmektedir. Ayrıca ileride gelecek olan, "Ben İbn Ömer ile birlikte Arafât'dan Müzdelife'ye hareket ettim de Müzdelife'ye varıncaya kadar tekbir ve tehlîle aralıksız devam etti. (Orada) ezan okuyup kamet etti veya birisine emretti de o kimse ezan okuyup kamet getirdi. Hemen arkasından bize akşam namazını üç rekât olarak kıldırdı. Sonra bize dönüp "Namaz" dedi ve iki rekat olarak yatsıyı kıldırdı. Sonra da akşam yemeğini istedi. Kendisine bu konuda bazı sorular soruldu o da, "ben ResûluUah (s.a.)'le böyle kıldım, cevabını verdi" anlamındaki 1933 numaralı hadis-i şerifte bu görüşü te'yid etmektedir.
Muhammed b. Ali'nin rivayetinde geçen "bir ezan ve iki kametle kılmıştır" ifâdesi ise, "Müzdelife'de birleştirilerek kılınan akşam ve yatsı namazları için bir ezanla iki kamet gerektiğine" delâlet etmektedir. Hanefî imamlarından Züfer ile Mâliki ulemâsından Abdulmelik b. el-Mâcişûn, Ebû Sevr eş-Şâfîî ve İmam Ahmed (r.a.) bu görüşte olduğu gibi yine Hanefî ulemâsından Tahâvî de bu görüşü tercih etmiştir.
İmam Mâlik ile İshak b. Rahûye, Ömer b. el-Hattab, Abdullah b. Mesûd'a göre ise, Müzdelife'de birleştirilerek kılınan akşam ve yatsı namazları için iki ezanla iki kamet gerekir. Bu görüş aynı zamanda İmam Şafîî ile İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise, Abdurrah-man b. Yezid'den rivayet olunan şu hadistir: "Abdullah b. Mesud hacca niyyet etmişti. Müzdelife'ye geldiğimiz zaman yatsı namazı için ezan vakti gelince yahut da .yaklaşınca birisine emretti de o adam ezan okuyup kamet etti. (Ezan ve kamet bittikten) sonra İbn Mesûd akşam namazını kıldı. Ondan sonra iki rekat daha kıldı. Sonra akşam yemeğini istedi. Yemeğini yedikten sonra bir adama ezan okumasını emretti. O adam ezanı okuyup kameti getirince İbn Mesûd iki rekat olarak yatsı namazını kıldı."[415] Ancak bu görüş, Peygamber (s.a.)'in uygulamasına aykırı bir sahâbî sözü olduğundan iki cihetten reddedilmiştir:
1. Birleştirilerek kılınması gereken akşam namazıyla yatsı namazlarının arasında yemek yemek ve nafile namaz kılmak Resul-i Ekrem'in bu mevzudaki tatbikatına aykırıdır.
2. "Her iki namaz için de ayrı'ayrı ezan okundu" sözü delil olma niteliğinden uzaktır.
İmam Şafîî'nin yeni mezhebine ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre her iki namaz için sadece bir kamet getirilir. Ezan okunmaz İmam Ahmed'in iki görüşünden sonuncusu budur.[416] Ancak bu görüş delilini teşkil eden hadisin kısaltılarak rivayet edildiği iddiasıyla reddedilmiştir.
İmam Sevrî'ye ve Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer bir rivayete göre de Müzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazı sadece akşam namazı için getirilen bir kametle birleştirilerek kılimr. Delilleri ise, "Resûlullah (s.a.) Müzdelife'de akşamla yatsıyı toptan kıldı. Akşam üç yatsıyı da iki rekat olarak bir kaametle edâ etti"[417] anlamındaki hadis-i şeriftir. Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında musannif Ebû Davud'un, "Ahmed bana Hâ-tim'in bu uzun hadiste -yani bir önceki hadiste- yanıldığını söyledi." dediği kaydediliyorsa da, İmam Ahmed'in böyle bir sözü söylemesi, Ebû Dâ-vûd'un da onu nakletmesi son derece uzak bir ihtimaldir. Çünkü Hâtım'-in rivayet ettiği bu hadisi mütekadimînden ve müteahhirînden pek çok ilim adamı rivayet etmiş ve hiçbirisi de Hatim b. İsmail'i yanılmakla itham etmemiştir. Şayet Hâtim'in bu rivayetinde yanıldığı kabul edilse bile, bu hatâ hadisin tümüyle ilgili değil, sadece, "Hz. Ali Kûfe'de iken şöyle derdi: ve Resûlullah (s.a.) namına söylediklerini sormak için Resûlullah (s.a.)'a gittim. Fatıma'nın yaptıklarını beğenmediğimi haber verdim de "doğru söylemiş , doğru söylemiş/' buyurdu." cümleleriyle ilgilidir. Çünkü bu sözün hadisin aslında bulunmadığı 1909 numaralı hadis-i şerifte açıkça ifâde edilmektedir. Yahut da Hatim b. İsmail'in söz konusu hadisteki (yani bir önceki hadiste) yanılması, "Nihayet Müzdelife'ye vardı ve orada akşamla yatsıyı bir ezan iki kametle kıldı" anlamındaki cümlelerle ilgili olabilir. Çünkü bu cümle sözü geçen, 1909 numaralı Yahya b. Said eî-Kattân hadisinde yoktur.[418]

Bazı Hükümler

1. Arafat'ta öğle ile ikindi, öğle vaktinde birlikte kılınabilir. Aralarında sünnet kılınmaz.Sözü geçen namazların bu şekilde kılınmasıyla ilgili icmâ vardır.
2. Bu iki namazdan birincisi için ezan okunur ve her ikisi için de ayrı ayrı kamet edilir.
3. Akşam ile yatsı namazları Müzdelife'de yatsı namazı vaktinde birlikte ve aralarında sünnet kıhnmaksızın edâ edilir. Bu namazları tarif edildiği şekilde kılmak Hanefî ulemâsına göre vâcib, diğerlerine göre sünnettir.[419]

1907. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) sonra (şöyle) buyurdu:
"Ben (kurbanlarımı) burada kestim. Minâ'nın her tarafı kesim yeridir." ve Arafat'da durdu da (şöyle) buyurdu:
"Gerçekten ben şurada vakfe yaptım. Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir." Müzdelife'de de durdu ve (şöyle) buyurdu:
"Gerçekten ben şurada durdum, Müzdelife'nin her taraf (ında) durulabilir."[420]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimizin Veda Haccıridan kurbanını Akabe Cemresinin yanında kesmiş ve halkın, buranın dışında

kurban kesilemeyeceği kanaatine varmasını önlemek için "Gerçi ben kurbanlarımı burada kestim ama Minâ'nın her tarafında kurban kesilebilir" buyurmuştur. Bu bakımdan Mihâ vadisinin her tarafında kurban kesmek caiz olmakla beraber kurbanı Hz. Peygamber'in kurbanlarını kestiği yer olan Akabe Cemresi yakınında kesmek daha faziletlidir. Hz. Peygamber Arafat'ta Cebel-i Rahme denilen dağda bulunan kayaların arasında vakfe yapmıştır ve; "Gerçekten ben şurada vakfe yaptım (fakat) Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir" buyurarak, Arafat'ın her yerinde vakfe yapmanın caiz olduğunu beyân etmiştir. Binaenaleyh Arafat'ın her tarafında vakfe yapmak caiz olmakla beraber Resûl-i Ekrem'in vakfe yaptığı yer daha faziletlidir. Fakat fevkalâde kalabalık hallerde bile sanki Arafat'ın diğer yerlerinde vakfe yapmak caiz değilmiş gibi ille de Cebel-i Rah-me'de vakfe yapmakta ısrar etmek sünnete aykırıdır. Arafat'tan Müzdelife'ye inince geceleyin yapılacak olan vakfe de Müzdelife'nin her tarafında yapılabilir ancak bu vakfenin "Meş'ar-i Haram" denilen "Kuzen" tepesi yanında yapılması daha faziletlidir.[421]

1908. ...(Bir önceki hadis oradaki) senediyle Cafer (b. Muhammed)'den de rivayet olundu (ve Cafer'şu cümleyi de) ilâve etti: "-Siz konakladığınız yerde kurbanı kesin!"[422]

Açıklama

Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisi kurbanlarını halk arasında "Büyük Şeytan" diye bilinen Akabe Cemresi yanında kestiği halde ümmetin Minâ sınırları içerisinde istedikleri yerde kesebileceklerini bildirmesi onları izdihamdan, dolayısıyla sıkıntı ve meşak-ketten kurtarmak içindir. Çünkü herkes kurbanını Akabe Cemresi civarında kesmeye kalkışacak, orada kurbanı kesebilmek içiri günlerce sıra beklemek icabedecekti. Resûl-i Ekrem ümmetine olan merhamet ve şefkati icabı Minâ bölgesinin her tarafında kurban kesmeyi meşru kılmıştır. Fakat bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi kurbanı Akabe Cemresi yakınında kesmek daha faziletlidir.[423]

1909. ...Yahya b. Said el-Kattân şu (bir önceki) hadisi Cafer (b. Muhammed) ve Muhammed b. Ali vasıtasıyla Câbir'den rivayet etmiş ve hadisteki "İbrahim'in makamını namazgah edininiz!"[424] âyetinden sonra (şu cümleleri) ilâve etmiştir: (Cafer b. Muhammed b. Ali) dedi ki:
O iki rekatde Tevhid (İhlâs).ve Kâfirûn (surelerini) okudu ve (her ne kadar bu hadiste Hz. Âli Kûfe'de dedi ki... (ifadesi) varsa da babam (Muhammed Hz. Ali'ye nisbet edilen) bu "-Ben Fâtıma'-yı azarlatmak için gittim" sözünü.Gâbir'in rivayet etmediğini ve (Câbir'in sâdece) Fâtıma (r.anhâ) ile ilgili hâdiseyi anlattığını söyledi.[425]

Açıklama

Bu hadisi Yahya b. Said, Cafer b. Muhammed b. Ali'den, O da babası Muhammed b. Ali'den, O da Hz. Câbir'den rivayet etmiştir.
Bilindiği gibi Câbir hadisi 1905 numarada tercümesini sunduğumuz hadistir. Ancak Yahya b. Sa'd'ın bu rivayetinde 1905 numaralı hadise nisbetle bazı ayrıntılar vardır. Bu ayrıntıları şöylece sıralamak mümkündür:
a. Bu hadisin metninde "İbrahim'in makamım namaz yeri edinin" âyetinden sonra, "Bu iki (rekat) te Tevhid (İhlâs) süresiyle Kâfirûn suresini okudu" cümlesinin bulunduğu ifade edildiği halde Câbir hadisinde sözü geçen âyet-i kerimeden sonra bu cümle yoktur.
b. Bu hadisi rivayet eden Yahya b. Saîd'in rivayetine göre Cafer b. Muhammed kendisine şöyle demiştir: "Her ne kadar Câbir hadisinde, Hz. Ali Küfe'de dedi ki: "...diye başlayan bir söz varsa da, babam Muhammed'in bana bildirdiğine göre, aslında Câbir hadisinde böyle bir söz yokmuş. Hz. Câbir o hadiste sâdece Hz. Fâtıma ile ilgili hadiseyi anlatmış. Hz. Ali'nin Kûfe'de, "Bunun üzerine ben Fâtıma'yı bu yaptığından dolayı azarlatmak ve Resûlullah (s.a.) adına söylediklerini sormak için Resullah (s.a.)'e gittim. Fâtıma'nın yaptıklarını beğenmediğimi O'na haber verdim de, "doğru söylemiş, doğru söylemiş" buyurdu" dediğinden bahsetmemiştir.[426]

57. Arafat'ta Vakfe

1910. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Kureyş ile onların dinine tâbi olanlar Müzdelife'de vakfe yaparlardı. Kendilerine "hums-kahraman" denirdi. Öbür.araplar da Arafat'ta vakfe yaparlardı. İslâm gelince Allah, Peygamberine Arafat'a giderek orada vakfe yapmasını, sonra oradan akın etmesini emretti. Bu Allah Teâlâ'nın; "sonra insanların akın edip döndüğü yerden siz de akın edin"[427] âyetidir.[428]

Açıklama

Arafat,[429] Urane vadisinden başlayarak karşıki dağlara doğru uzanan sahadır. Ezrakî'nin Hz. İbn Abbas'tan rivâyetine göre Arafat'ın sınırı Urane vadisine bakan dağdan başlayarak Arafat dağlarına ve Vâsik denilen yere kadar uzanan sahadır. Urane vadisi Arafât'dan sayılmaz. Bilindiğe gibi "vakfe yapmak" ibâdet için durmak demektir. Arafat'ta vakfe yapmak, haccın en büyük rükünlerindendir.
Hak yapmak isteyenler için Arafat'ta durma zamanı Arafe günü zeval vaktinden kurban bayramının birinci gününün fecrinin doğuşuna kadar olan herhangi bir zamandır. Bu süre içinde bir an dahi durmakla vakfe yerine getirilmiş olur. Arafat ve Arafe günü hakkında Hz. Peygamberin hadisleri vardır. Bunlardan birisi şöyledir: "Arafe gününde olduğu kadar Allah'ın ateşten

çok kul azad ettiği başka bir gün yoktur. Şüphesiz ki o gün Allah Arafat'ta vakfe yapanlara yakınlaşır, sonra onlarla Meleklere karşı iftihar ederek; "Bunlar ne istediler(ki bütün hac işlerini bırakıp burada toplandılar)" buyurur."[430]
Mü/delile, Minâ ile Arafat arasındadır. Aralarındaki mesafe iki saattir. Arafat yolu üzerinde Mekke'den iki saat sonra Mina ve ondan iki saat sonra da Müzdelife ondan iki saat sonra da Arafat bulunur. Bu yerde Minâ'ya yaklaşıldığı veya Allah'a yakınlık elde edildiği için O'na Müzdelife denilmiştir.[431]
Arab kabilelerinden olan Nadr kabilesi Harem dahilinde birbirleriyle karışıp toplandıkları için kendilerine Kureyş denilmiştir. Çünkü "Kureyş" kelimesi "toplamak" demektir.
Kureyş kabilesiyle onların dinine tabi olan Kinâne'den ve Kays Kabilesinden bazı kimseler Müzdelife'de vakfe yaparlardı. Kuvvet, cesaret ve kahramanlıkları sebebiyle de kendilerine "Hums" denirdi. Gerçekten bu kabile dinlerine çok bağlı idi. Bu hususta her türlü fedâkârlık ve feragat kendilerinde mevcuttu.
Hacca veya umreye niyet ettikleri zaman et yemedikleri gibi kıldan yapılmış çadırlara da girmezlerdi. Evlere de kapılarından girmezlerdi. Diğer Arab kabileleri de Arafat'ta vakfe yaparlardı. Resul-i Ekrem (s.a.) ise, kendisine peygamberlik gelmeden önce Arafe gününde Arafat'ta vakfe yapanlarla birlikte vakfe yaptığı gibi ertesi günü sabahleyin de Kureyşli-lerle birlikte Müzdelife'de vakfe yapardı.[432]
Muhamed b. Cübeyr b. Mut'im'in babasından rivayet ettiği bir hadis-i şerif şu anlamdadır: "Bir arafe günü Arafat'ta devemi kaybetmiştim. Onun ararken orada vakfe yapmakta olan Hz. Peygambere rastladım ve (kendi kendime) "Vallahi bu adam Hums (denilen Kureyşliler) dendir. Burada işi ne?" dedim.[433] Bu hadise Hicret'ten önce vuku bulmuştur. Hz. Cübeyr henüz o günlerde İsiâmiyyete girmemişti. Mekke'nin fethinden sonra müslüman oldu ve Hayber günü vefat etti.
İslâmiyet gelince, Allah teâlâ haccı farz kıldı haccın rüknü olarak Arafat'ta vakfe yapılmasını emretti. Oradan da Müzdelife'ye akın edilmesini istedi.[434]

Bazı Hükümler

1. Arafat'ta vakfe yapmak haccın rükünlerindendir. Çunku Abdurrahman b. Yamur'un rivâyet ettiği şu hadis-i şerif bunu açıkça ifade etmektedir: "Peygamber (s.a.)'i Arafat'ta vakfe hâlinde iken kendisine gelip "Ya Resulallah! Hac nasıl yapılır" diye soran bazı Necidlilere:
"Hac Arafat'tır. Müzdelife gecesinde, sabah namazından önce Mü-zedelife'ye gelmiş olursa hacca yetişmiş olur" derken işittim."[435]
Tirmizî bu hadisle ilgili olarak şunları söylüyor: "Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir. Şöyle ki "Fecrin doğuşundan önce Arafat'ta vakfeye durmayan kişi haccı kaçırmıştır. Fecrin doğuşundan sonra gelmesi kâfi değildir. Onu umre olarak yapar ve seneye hacetmesi gerekir. Süfyân es-Sevrî, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın görüşü budur. Diğer ulemâ da bu görüştedirler..."
2. Arafat'da durmanın vakti, Arefe günü güneşin (batıya) kaymasıyla başlar, ertesi gün güneşin doğmasıyla sona erer. Hanefî ulemâsı ile imâm-Mâlik, Şafiî ve ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Çünkü Peygamber (s.a.) ve Hulefâ-i Râşidînin Arafat'taki vakfelerinin başlangıç noktasını arefe günü güneşin batıya kayması ânı teşkil eder.
Hanefî ulemasıyla İmam Şafiî'ye göre başlangıç ve sona eriş noktalarını verdiğimiz zaman suresi içerisinde geceden veya gündüzden herhangi bir zamanda vakfe yapmak yeterlidir. Maliki ulemâsından bir cemaat de bu görüştedirler. Ancak Hanefi ulemasıyla bazı Malikilere göre vakfe gündüz yapılacak olursa, onu güneş batıncaya kadar sürdürmek vâcib olur. İmam Şafiî'nin meşhur olan görüşüne göre, bu vakfeyi geceye kadar sürdürmek sünnettir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşüne göre ise, bu vakfenin kısa da olsa, geceleyin de bir süre devam etmesi gerekir. Eğer gecenin bir kısmında devam etmeyecek olursa, o zaman hac bâtıl olur. Vakfenin sadece gündüzün"yapılması yeterli değildir. Çünkü İbn Ömer'den gelen bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Her kim Müzdejife gecesinde Arafat'ta fecr doğmadan önce bir süre durmazsa haccı bâtıl olur., kim de Müzdelife gecesi Arafat'ta fecrden önce bir süre durmaya yetişecek olursa, hacca yetişmiş olur."[436]
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, Hz. İbn Ömer bu' sözlerle "Arafe günü güneşin batıya kaymasıyla başlayarak ertesi gün güneşin doğuşuna kadar devam eden herhangi bir süre içerisinde vakfe yapılmayan hac bâtıldır" demek istemiştir. "Geceleyin vakfe yapılmayan hac bâtıl olur" demek istememiştir. Nitekim "Her kim daha önce gece veya gündüz Arafat'tan akın edip de şu (sabah) namazı(nı) da.Müzdelife'de bizimle kılmaya yetişecek olursa, haccını tamamlamış ve vazifesini yapmış olur" anlamındaki 1950 numaralı hadis-i şerif de bunu ifâde eden İmamTirmizî bu hadis hakkında "Hasen-sahih" demiştir.
İmam Alımed'e göre ise, Arafat'ta vakfe yapmanın vakti Arafe günü fecrin doğmasıyla ertesi gün fecrin doğması arasında geçen süredir. Bu süre içerisinde herhangi bir zamanda yapılacak vakfe yeterlidir. Çünkü Peygamber (s.a.):
"Her kim daha önce gece veya gündüz Arafat'tan akın edip de şu (sabah) namazı(nı) Müzdelife'de bizimle kılmaya yetişecek olursa haccını tamamlamış, ve vazifesini yapmış olur."[437] buyurmuştur. İmam Ahmed'in beyânına göre sözü geçen hadisteki "gece veya gündüz" sözü Arafe günü ile Mü/delilc gecesinin tümüne şâmildir. Ulemânın çoğunluğuna göre ise, buradaki yundu/den maksat, zev'alden güneşin batmasın? kadar süren zamandır Oıılkıı Hz. Peygamber ve onun râşid halifeleri güneşin batıya kaymasından önce vakfe yapmamışlar. Vakfeye ancak güneşin batıya kaymasından sonra başlamışlardır.
Arafat'ta vakfe yapmak "o gün gelince Allah'ın izni olmaksızın hic kimse konuşamaz. İçlerinde bedbaht olanlar da mesud olanlar da vardır."[438] âyet-i kerimesinde tasvir edilidği şekilde insanların ümit ve korku arasında Allah'ın huzurunda toplanacakları günün bir simgesidir. Çünkü dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen çeşitli insan toplulukları ümit ve korku ile

buraya toplanıp dua ederler.
Ayrıca burada toplanma müslüman cemaatlerin bir araya gelip ietimâî bünyelerinde meydana gelen çözülmelerin tamiri ve aralarında tesânü-dün te'mini için kararlar alma imkânı bulurlar.[439]

58. Minâ'ya Hareket

1911. ...İbn Abbâs'tan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) terviye günü öğle namazını (ve ertesi gün) sabah namazını Minâ'da kıldı (sonra Arafat'a hareket etti).[440]

Açıklama

Minâ: Harem dahilinde bulunan bir köydür.Mekke'nin kuzeyinde ve Babü's-selâm'dan 1042 m. uzakta bulunan Me'lâ adındaki mezarlıkla Minâ arasındaki mesafe 5507 m.'dir. Mekke cihetinden buraya gelen bir kimse buraya girerken önce sol kolu üzerine düşen Akabe,Cemresiyle karşılaşır. Burası Minâ sınırının başlangıç noktasını teşkil eder. Daha sonra yine sol tarafına gelen Bey'at Mescidiyle karşılaşır. Burası Resul-i Ekrem'in Ensardan bey'at aldığı yerdir. Buradan itibaren vadi genişlemeye başlar .Akabe cemresinden başlayarak Muhas-sar vadisine kadar uzanan vadi 3528 m. uzunluğundadır. Bu vadiyi batıdan doğuya doğru uzanan bir yol ikiye ayırır. Yolun başlangıç noktasında Akabe cemresi vardır. Akabe cemresini Orta Cemre, onu da küçük Cemre takibeder. Yolun güney tarafında Hayf Mescidi vardır.
Terviye günü: Hacıların Mekke'den Minâ'ya hareket ettikleri Zilhicce'nin 8. günüdür. Minâ'da su bulunmadığı için de kendilerini ve hayvanlarını iyice suya kandırırlar. Bu mânâ ile ilgili olarak bu güne "Terviye Günü" denmiştir.[441]

Bazı Hükümler

1. Zilmcce'nin 8. günü güneş doğduktan sonra vasıtaya binip telbıye getirerek ve dua ederek Mekke'nin kuzeyine yönelerek yola çıkmak ve bu istikamette ilerlerken sol kol üzerine düşen ve Mekke'nin nihâyetinde bulunan Muallâ mezarlığına daha sonra sağ kol üzerinde bulunan Abdulmuttalib köşküne uğramak müstehabtır. Bu köşkün güney doğusunda "Cebelü'l-Hacûn" denilen bir dağ vardır ki, "Muhassab" denilen düzlüğün Mekke tarafındaki sınırı o dağdan başlar. Sonra doğuya doğru gidilip Nur dağına varılır. Bu dağ Mekke'nin kuzey doğsuna düşer. Bu istikâmette bir süre daha gidilince sol kol üzerine düşen sebili's-sitt'e varılır. Burası da Muhassab düzlüğünün Mina tarafına düşen sınırını teşkil eder. Minâ'ya varınca şu dua okunur:
(ile- Allah'ım burası Minâ'dır ve bu (ibadet) Senin bize göstermiş olduğun hac ibadetidir. Burada dostun Hz. İbrahim'e ve habibin Muhammed'e lütfettiğin nimetlerle birlikte bütün hayırları bize de lütfet!"
Bu duâ sona erdikten sonra Hayf Mescidinde vakitleri gelince öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazını kılar ve geceyi orada geçirir. Ertesi günü sabah namazını da orada kılıp Arafat'a hareket eder. Bu şekilde hareket etmek sünnettir. Ama bugün hacıların ekserisi Minâ'ya uğramadan Arafe günü doğrudan doğruya Arafat'a gidip bu sünneti terk ediyorlar.
2. Zilhicce'nin 8. gününü 9. gününe bağlayan geceyi Minâ'da geçirmenin sünnet olduğunda icmâ' vardır. Ancak terkinden dolayı bir ceza lâzım gelmez. İbnu'l-Münzir'in Hz. Âişe'den rivayet ettiğine göre, Hz. Aişe terviye günü akşam olup da gecenin üçte biri geçinceye kadar Minâ'da kalmıştır. Bir hacı adayının Minâ'ya terviye gününden bir kaç gün önce gelmesinde de herhangi bir sakınca yoktur. İmam Mâlik'e göre ise, Minâ'ya terviye gününden Önce gelmek mekruh olduğu gibi Terviye gününü akşama kadar Mekke'de geçirmek de mekruhtur. Ancak bundan cuma günü müstesnadır. Eğer terviye günü cuma gününe tesadüf edecek olursa,, o zaman cuma namazını kılmadan Minâ'ya hareket edilmez.[442]

1912. ...Abdulaziz b. Râfi'den; demiştir ki: Enes b. Mâlik'e; Resûlullah (s.a.)'den anladığın bir şeyibana haber ver! dedim ve şunu sordum;
Allah Rasûlü Terviye günü öğle namazım nerde kıldı? Minâ'da; cevabını verdi.
Nefir (dağılma) günü ikindiyi nerede kıldı?" dedim. Ebtah'da, cevabım verdi sonra; Âmirlerin ne yapıyorsa sen de onu yap! buyurdu.[443]

Açıklama

"Nefr günü"nden maksat cemreleri attıktan sonra Minâ'dan Mekke'ye inmek demektir. Burada Zilhicce'nin 13. günü kast ediliyor. Bu güne "İkinci Nefr günü"de denir. Her ne kadar Zilhicce'nin 12. gününde de cemreleri taşladıktan'sonra Mekke'ye inmek caizse de-Resül-i Ekrem Efendimiz efdal ile mal etmek için Zilhicce'nin 12. günü de Minâ'da durup 13. günü taşlan attıktan sonra inmiştir.
Bu hadis-i şerif Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde; "Resûlullah (s.a.) terviye günü öğle ve ikindi namazlarını nerede kıldı? diye sordum" şeklinde geçiyor.
Ebtah; "Bathâ" ve "Hayfü Beni Kinâne" adlarıyla da anılan bir yerdir. Burası aslında Cebel-i Nur ile el-Hacûn arasında bulunan ve "el-İvluhassab" ismiyle tanınan vadidir.
Metinde geçen ve Enes b. Mâlik'e ait olan "âmirlerin ne yapıyorsa, sen de onu yap," sözü terviye günü öğle namazını Minâ'da, Nefr günü de ikindi namazını Ebtah'da kılmanın vâcib olmayıp sünnet olduğunu ve o zamanlar ümerânın bu sünnetleri işlemekte olduklarını ifâde etmektedir.[444]

Bazı Hükümler

1. Hac adaylannm terviye günü denilen zilhiccenin 8. gününde öğle, ıkındı, akşam ve yatsı namazını ve Arafe gününün sabah namazını Minâ'da kılmaları sünnettir. İbnu'l-Münzir'in beyânına göre bu sünneti terk etmekten dolayı herhangi bir ceza gerekmez.
2. Zilhicce'nin 12. günü taşlan attıktan sonra veda tavafı yapmak üzere Mekke'ye inmek meşrudur. Esasen Nefr yani Mekke'ye inmek iki kısımdır:
a. Zilhiccenin 12. bayramın üçüncü günü taşları attıkta nsonra veda tavafını yapmak üzere güneş batmadan önce Mekke'ye inmek. İmam Malik'le Şafiî ve Ahmed'e göre bu günde taşları attıktan sonra Mekke'ye inmek caizdir.
Hanefî ulemâsına göre ise, Zilhiccenin 13. gününün fecri doğmadan önce Mekke'ye inmek caizdir. Ancak Zilhiccenin 12. günü güneş battıktan sonra inilmesi mekruhtur. Güneş batmadan önce inilmesinde bir sakınca yoktur. Eğer 13. günü fecr doğduktan sonra (o güne ait taşlan atmadan) Mekke'ye inilecek olursa sünnet terk edilmiş olur.[445]
b. Zilhicce'nin 13. günü taşlan attıktan sonra Mekke'ye inmeye (her iki nefr gününe) de şu âyeti kerimede işaret buyrulmuştur: "Sayılı günlerde Allah'ı anın (tekbir alın), kim hemen iki gün içinde (Minâ'dan Mekke'ye) dönerse ona günah yoktur. Kim geri kalırsa, korunduğu takdirde ona da günah yoktur..."[446] Âyet-i kerimede emredilen zikr tekbirdir, O'mın büyüklüğünü yad etmektir. Hacılar bayram günlerinde Minâ'da şeytanı taşlarlar ve geceleri de orada geçirirler. Bayram gecelerini Minâ'da geçirmek sünnettir. Burada birinci günü Akabe Cemresi'ne taş, diğer günler üç cemreye yedişerden "yirmibir", toplam 70 (yetmiş) taş atılır. Acelesi olan Zilhiccenin 12. günü taşlan atınca döner. Acelesi olmayan 13. günü taşları atınca döner.[447]
3. Hacı adaylarının Zilhiccenin 13. günü Minâ'dan Mekke'ye inerlerken Ebtah'a inerek orada öğle ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmaları ve geceleyin orada bir süre uyuduktan sonra Mekke'ye girip Veda tavafını yapmaları sünnettir. Çünkü Hz. Enes'ten rivayet olunan bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Peygamber (s.a.) öğle, ikindi ve yatsı namazlarını kıldı ve Muhassab denilen yerde bir süre uyudu sonra hayvanına binip Beyt-i Şerife yöneldi ve Beyt'i tavaf etti."[448]

59. (Minâ'dan) Arafat'a Hareket

1913. ...İbn Ömer'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) Arafe günü sabahı sabah namazını kılınca Minâ'dan (Arafat'a) hareket etti. Nemire'de konakladı. Burası Arafat (yakının)da imamın konakladığı yerdir. Resûlullah (s.a.) öğle namazı vakti olunca öğle sıcağında gidip öğle ve ikindiyi birleştirdi. Sonra halka hutbe okudu, sonra gidip Arafat'ta vakfe yerinde vakfe yaptı.[449]

Açıklama

1905 numaralı hadis-i şerifte de açıklandığı gibi Zilhiccenin 8. günü Minâ'ya varan Resûl-i Ekrem Efendimiz ertesi günü sabah namazım kıldıktan sonra güneşin doğmasına kadar bekleyip güneşin doğmasıyla Arafat'a hareket etmiştir. Arafat'a yaklaşınca "Nemire" denilen yere inmiştir. Burası hac imamının inmesi sünnet olan yerdir. Resul-i Ekrem Efendimiz burada öğle namazı vakti girinceye kadar beklemiş vakit gelince öğle sıcağında devesine binerek Urane vadisine gelmiş ve öğle ile ikindiyi birleştirerek bir ezan ve iki kametle ikişer rekat olarak küdırmıştır. 1905 numaralı hadis-i şerifte de açıklandığı gibi bu iki namaz arasında nafile cinsinden her hangi bir namaz kılmamıştır. Namaz bittikten sonra halka bir hutbe okumuştur.
Her ne kadar hadisin zahirinden Resûl-i Ekrem'in hutbeyi namazdan sonra okuduğu anlaşılıyorsa da 1905 numaralı hadis-i şerifte hutbeyi namazdan evvel okuduğu ifâde ediliyor. Diğer bir hadis-i şerifte ise, bu konunun ayrıntılarına da temas eden şu ifâdeler yer alıyor: "Resûlullah (s.a.) yürüdü, Arafat'a vardı ve Nemire denilen yerde çadırının kurulduğunu görerek oraya indi. Güneş batıya dönünce Kasvâ adındaki devesinin hazırlanmasını emretti ve hayvana semer vuruldu. Nihayet Batnu'l-Vâdi'ye (Urane vadisine) gelince orada bir hitabede bulunduktan sonra Hz. Bilâl ezan okudu ve kaamet etti. Öğleyi kılınca tekrar kamet etti. İkindi namazım kıldı. Bu iki vaktin namazı arasında başka bir namaz kılmadı."[450]
Zikredilen iki farklı ifadenin aralarını şu şekilde uzlaştırmak mümkündür: Aslında Fahr-i Kainat Efendimiz mezkûr hutbeyi, namazdan önce okumuştur. Fakat namaz bittikten sonra da halka bazı tavsiyelerde bulunmuş ve va'z-u nasihat etmiştir. Râvîlerden bazıları Resûl-i Ekrem'in hutbesini kasd ederek, "Resul-i Ekrem halka namazdan önce bir hutba irad etti" derken diğer bir kısmı da Resul-i Ekrem'in namazdan sonraki va'z-u nasihatini kast ederek "Resul-i Ekrem namazdan sonra halka hitab etti" demişlerdir. Bu iki hadisin arasım bu şekilde uzlaştırmanın doğru olmadığı farz edilecek olursa, o zaman 1905 numaralı hadisin konumuzu teşkil eden hadise tercih edileceğimi söylemek mümkündür. Çünkü ilim erbabının tümü 1905 numaralı hadisle amel edegelmişlerdir. Hz. Peygamber'in vakfe yaptığı yer ise, Cebel-i Rahme ismi verilen dağın eteğinde bulunan kayalardır. Burada vakfesine güneş batıncaya kadar devam etmiştir.[451]

Bazı Hükümler

1. Hacıların Arafe günü güneş doğduktan sonra M ma dan Arafat a hareket edip Nemire vadisine varınca inmeleri ve güneş batıya dönünceye kadar orada kalmaları, sonra Nemire'den kalkıp Urane vadisine gitmeleri müstehabtır. Bu konuda ulemâ arasında görüş birliği vardır.
2. Urane vadisinde öğle vaktinde öğle ile ikindiyi birleştirerek kılmak sünnettir. Bu konuda da icmâ vardır. Hanefî ulemâsıyla İmam Şafiî'ye göre bu namazlardan birincisi için bir ezan okunur. Her ikisi için de ayrı ayrı birer kamet getirilir. Bu görüş

İmam Ahmed'den de rivayet edilmiştir. İmam Ahmed'den her iki namazın da ezansız olarak kılınacağına dair ayrı bir görüş daha rivayet edilmiştir. İmam Mâlik'e göre ise, her iki namaz için ayrı ayrı ezan okunur ve kamet getirilir.
3. İmamın Urane vadisinde cemaate hutbe okuması sünnettir. Bunda icmâ' vardır.
4. Daha Önce aldığımız 1905 numaralı Câbir hadisi söz konusu ezanın hutbeden sonra okunduğunu ifâde etmektedir. İmam Mâlik ile İmam Ahmed de bu hadîsi esas alarak ezanın hutbeden sonra okunacağı hükmüne varmışlardır. Yine bu iki imama göre hutbeler bittikten sonra imam minberde otururken önce bir ezan okunur, hutbeden sonra öğle namazı için bir kamet getirilir. Kametten sonra imam minberden inip öğleyi kıldırır. Sonra bir ezan okunup bir de kamet getirilerek ikindi namazı edâ edilir.
İmam Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göre ise, aynen cuma namazında olduğu gibi imam minbere çıktıktan sonra daha hutbeyi okumadan önce bir ezan okunur, sonra imam ayağa kalkarak hutbeyi okur. Daha sonra ikâmet edilip önce öğle namazı edâ edilir, sonra bir kamet daha getirilerek ikindi namazı edâ edilir.
İmam Şafiî'ye göre ise, ezan ikinci hutbe esnasında okunur. Delili ise, Hz. İmamın rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Peygamber (s.a.) Arafat'ta iken vakfe yerine gittj, önce halka birinci hutbeyi okudu, sonra Hz. Bilâl ezan okumaya başladı. Peygamber (s.a.)'de ikinci hutbeye başladı. Hz. Peygamber hutbeyi bitirirken Hz. Bilâl de ezanı bitirmişti. Sonra Hz. Bilal kamet etti. Resül-i Ekrem de öğleyi kıldırdı. Sonra Hz. Bilâl ikinci bir kamet getirdi, Resul-i Ekrem de ikindiyi kıldırdı.
Bu namazlarda mümkün olduğu kadar kısa sûreler okunur ve iki namaz arasında nafile cinsinden bir namaz kılınmaz. Bunda icmâ' vardır. Eğer iki farz namaz arasında başka bir namaz kılınacak olursa veya başka bir işle meşgul olunursa, ikindi namazı için yeniden bir ezan okunması gerekir. Çünkü asıl olan her farz namaz için ezan okunmasının sünnet oluşudur. Bu namazlar Resûl-i Ekrem'in kıldığı gibi fasılasız olarak kılındıkları zaman caizdir. Binaenaleyh iki namazın arasına başka bir namaz yahut başka bir iş girdiği zaman ikindi namazı için ayrı bir ezan daha gerekir.[452]
İmam Ebû Hanife (r.a.)'ye göre öğle ile ikindi namazını Arafat'ta birleştirerek kılmanın caiz olması için bu namazların hac imamı veya vekili tarafından kıldırılmış olması, kılan kimsenin hac için ihrama girmiş olması ve ikindiden önce kıldığı öğle namazının sahih olması şarttır. Eğer öğle namazı fasit olursa öğle namazını kendi vaktinde ikindi namazını da yine kendi vaktinde ayrı ayrı kılmak gerek.
Öğleyi ikindiyle birleştirmeden tek başına kılan Veya hac imamının dışında bir imamın arkasında cemaatle kılan, veya hac için ihrama girmeksizin ikisini birleştirerek öğle vaktinde kılan bir kimsenin kıldığı ikindi namazı sahih değildir. Çünkü kıyasa aykırı olarak ikindi namazının vaktinden evvel kılınması ihramh kimse için ve belli şartlar dışında caizdir. Kıyasa aykırı olarak nas ile sabit olan bir şey nassın tayin ettiği sınırların dıışna çıkamaz. en-Nehaî ile İmam Sevrî de bu görüştedirler.
Şâfiîler İmam Mâlik ve İmam Evzâî'ye göre ise, sözü geçen namazların Arafat'ta birleştirilerek öğle vaktinde edâ edilebilmeleri için sadece ihramh olmak yeterlidir. Cemaatle kılmak da şart değildir. Çünkü Hem-mâm'ın Nâfi'den rivayet ettiği bir hadiste ifâde edildiğine göre; İbn Ömer (r.a.) (Arafât'da) arafe günü cemaate yetişemeyince Öğle ile ikindiyi, öğle vaktinde birleştirerek kılmıştır. Cumhura göre ise, bu namazları birleşti-rebilmek için sadece müsâfir olmak da yeterlidir.[453]
M. Zihnî Efendi Hanefî ulemâsının bu konudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor: "Arafat'taki cem-i takdîm âdete uyularak Nemire mescidinde kılınır. Burada büyük cemaatle kılınan öğle ve ikindi namazları böylece cem'edilmiş olur. Bir ezan okunur iki kamet alınır. İkinci kamet ikindinin zamanı henüz girmemiş olduğundan iki namazın cemedileceğini hatırlatmak içindir. Bu iki farzın arasını nafile ile -müekked sünnet bile olsa-ayırmak uygun olmaz. Molla Miskîn, Zahîre, Muhît ve Kâfi kitaplarına uyarak yalnız öğle sünnetini istisna etmiştir. Hem belirtilen cem'in (iki namazın öğle vaktinde kılınmasının) sahih olabilmesi, için hem ihramın hem de büyük cemaatin şart kabul edilmesi imam Azam mezhebidir. İma-meyne göre onun ihramda bulunmaktan başka şartı yoktur. Muhaşşî der ki, eimme-i selâse (Şafiî, Mâlikî, Hanbelî) de böyle demişlerdir. Daha zahir olan da budur."[454]
Ayrıca 1926 numaralı hadisin şerhinde bu mevzuu tekrar ele alınacaktır.[455]

60. Zevalden Sonra Nemire Mescidinden Vakfe İçin Arafat'a Gidiş

1914. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki:
Haccâc, İbn'z-Zubeyr (r.a.)'i öldürünce, İbn Ömer'e (bir adam) göndererek:
Resûlullah (s.a.) bu günde hangi saatte hareket ederdi? diye sordu. (İbn Ömer de:)
O vakit gelince beraber gideriz, diye cevap verdi.
İbn Ömer (vakfe yerine) gitmek isteyince (Said b. Hassân'm) dedi(ğine göre İbn Ömer'in yanında bulunan kimseler) "güneş (batıya) kaymadı" demişler. (Bir süre sonra İbn Ömer);
Güneş (batıya) kaydı mı? diye sorunca:
Kaymadı, diye cevab vermişler (Said b. Hassan) dedi ki:
İbn Ömer'in yanında bulunan kimseler kendisine; "güneş batıya) kaydı" dedikleri zaman hareket etti.[456]

Açıklama

Bilindiği gibi Haccâc b. Yûsuf Hz. Abdullah b. ez-Zübeyr'i Cumade'l-ahîre'nin ikinci yarısında ve hicretin 73. yılında şehid etmiştir. Abdullah b. ez-Zübeyr hazretleri o zaman 72 yaşında bulunuyordu. Haccâc kati haberiyle birlikte hac yapmak arzusunda olduğunu bir mektupla Abdulmelik b. Mervân'a bildirerek fikrini almak isteyince Abdulmelik de O'na bir mektup yazarak hac esnasında İbn Ömer'in görüşüne ve talimatına eksiksiz olarak uymasını tavsiye etmişti. Bu hadise Nesâî'nin Sünen'inde şöyle anlatılıyor:

Salim b. Abdillah b. Ömer demiştir ki:
Abdulmelik b. Mervan Haccâc b. Yusuf'a hacla ilgili konularda İbn Ömer'in emirlerine uymasını emretmişti. Arefe günü güneş zeval vaktinde iken İbn Ömer geldi. Ben de beraberindeydim. Çadırın yanına gelince, "Hac emîri nerede?" diye bağırdı. Üzerinde sarı renkli bir güneşlikle Haccâc göründü. İbn Ömer'e:
Ne var Ebû Abdirrahman! dedi. İbn Ömer:
Sünnete uymak istiyorsan, haydi vakfeye! deyince, Haccâc:
Bu saatte mi? dedi İbn Ömer de:
Evet, cevabını verdi. Bunun üzerine Haccâc:
Bir duş alayım hemen geliyorum dedi. O gelinceye kadar İbn Ömer bekledi. Gelince benimle babam arasında yürüyordu. Ben kendisine:
Eğer sünnete uymak istiyorsan hutbeyi kısa oku, vakfede acele et, dedim. Bunun üzerine İbn Ömer'in birşey söyleyip söylemeyeceğine baktı. Bunu gören İbn Ömer:
Doğru söylüyor, dedi.[457]

Bazı Hükümler

1. Hz. İbn Ömer'in fıkıh ilmindeki salâhiyyeti herkes tarafından kabul edilmiş ve fetvaları, umumun tasvibine mazhar olmuştur.
2. Arafat'da vakfe zevalden sonra yapılır.[458]

61. Arafat'ta Hutbe Okumak

1915. ...Damra oğullarından bir adam, babasından yahut amcasından rivayetle demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.)'i Arafe günü minber üzerinde (hutbe okur) iken gördüm.[459]

Açıklama

Aslında minber mescidde hutbe okunan basamaklı yerin adıdır.Peygamber efendimiz önceleri hutbeleri mes-ciddeki bir hurma direğine dayanarak okurlardı. Sonraları cemaat çoğalınca arkada ve uzakta olanların Hz. Peygamberi görebilmeleri için üç basamaklı bir minber yapıldı. Sonraki devirlerde minber, mescid ve camilerin diğer kısımları gibi sanatkârâne bir şekilde yapılmaya başlandı.
Metinde geçen minberin bu anlamda bir minber olduğu düşünülemez. Esasen "minber" kelimesinin yükselmek ve sesi yükseltmek anlamına gelen "ne-be-ra" kökünde geldiği düşünülürse, buradaki minber sözüyle mutlak olarak "yerden yükseklik" kasd edilmiş olduğu anlaşılır. Bir numara sonra tercümesini sunacağımız hadis-i şerifte Resul-i Ekrem'in o günkü hutbesini deve üzerinde irad ettiği ifade edildiğine göre burada "minber" sözüyle devenin sırtı kast edilmiş olmalıdır.[460]

Bazı Hükümler

1. Arafat'ta vakfe yaparken yüksekçe bir yerde bulunmak meşrudur.Ulemanın büyük çoğunluğuna göre yüksekçe bir mekân üzerine çıkarak vakfe yapmak yerde ayak üstünde dikilerek vakfe yapmaktan daha faziletlidir.
Şafiî ulemâsına göre ayakta dikilmek kendisine zor gelen kimselerin bir hayvan üzerine binerek vakfe yapmaları yerde ayak üstünde dikilerek vakfe yapmasından daha faziletlidir. Yine Şafiî ulemâsına göre ayakta vakfe yapmak kendisine zor gelmeyen bir kimse hakkında üç görüş vardır:
a. Peygamber Efendimizin tatbikatına uygun olacağı için bir hayvan üzerine binerek veya yüksek bir yere çıkarak vakfe yapmak daha faziletlidir.
b. Huşu, huduya ve tevâzuya daha uygun olduğu için bir hayvan üzerine binmeyi veya yüksek bir mekân üzerine çıkmayı terk ederek yerde ve ayak üzerinde vakfe yapmak daha iyidir, daha faziletlidir.
c. Yüksek bir mekânda bulunmakla yerde ayak üzerinde bulunmak arasında bir fark yoktur. Bu konuda Hanbelî ulemâsı da Şafiî ulemâsının görüşünü aynen paylaşmaktadır. Nitekim İbn Kudâme, Hanbelî ulemâsının bu konudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "Arafat'taki vakfeyi deveye binerek yapmak daha faziletlidir. Çünkü Hz. Peygamber deveye binerek vakfe yapmıştı. Bu şekildeki vakfe dua için daha elverişlidir. Yerde ayak üstü vakl'e yapmanın daha faziletli olduğu da söylenmiştir. Çünkü bu şekildeki vakfe, hayvana yük olmaktan uzaktır. Her iki durum arasında bir fark bulunmama ihtimali de vardır.[461]

1916. ...Nubayt'tan rivayet edildiğine göre, kendisi Arefe günü Peygamber (s.a.)'i , kızıl bir deve üzerinde konuşma yaparken görmüş.[462]

Açıklama

İmam Nesâî ve Ahmed (r.anhumâ) bu hadisin senedinde Seleme ile babası arasında bir vasıta zikretmedikleri halde Ebû Davud'un bu rivayetinde hadisi, doğrudan doğruya babası Nubayt'tan değil de Hay kabilesinden bir adam vasıtasıyla aldığı

ifâde edilmektedir. Hafız İbn Hacer bu senedde aslında Seleme ile babası Nubayta arasında herhangi bir kimsenin bulunmadığını söyleyerek İmam Nesâî ile İmam Ahmed'in verdikleri senedi Ebû Davud'un bu senedine tercih etmiştir.
1905 numaralı Câbir hadisinde Resül-i Ekrem'in Veda Haccında Arafat'ta Kasvâ isimli devesi üzerinde konuşma yaptığı ifâde edildiği halde, burada "kırmızı bir deve üzerinde konuşma yaparken gördüm" denilmesi, bu iki ifâde arasında bir çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü Nubayt, Hz. Peygamber'i uzaktan gördüğü için altındaki devenin Kasvâ ismindeki dişi deve olduğunu fark edememiş, kızıl tüylü bir yük devesi olduğunu zannetmiştir.[463]

Bazı Hükümler

1. Arefe günü Arafat'ta yüksekçe bir yerde butbe okumak meşrudur. Bu hutbenin sünnet olduğunda icmâ' vardır. Hanefî ulemâsiyla İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre Hac imamının Arefe günü öğle namazından önce halka iki kısa konuşma yapması ve bu konuşmalarda Arafat'ta Öğleyle ikindiyi birleştirerek öğle vaktinde kılmak, Arafat'ta vakfe yapmak, Arafat'tan Müzdelife'ye akın etmek ve orada akşamla ikindiyi birleştirerek yatsı vaktinde kılmak, orada geceleyip vakfe yapmak, Minâ'da cemrelere taş atmak, Bayram günü kurban kesmek, haccın rüknü olan ziyaret tavafını yapmak gibi hac menâsikiyle ilgili konulara temas etmesi ve halkı bu mübarek mekânlarda bulundukları sürece bol bol duâ edip tehlîl ve telbiyede bulunmaya teşvik etmesi müstehabtır. Resûlullah'm Veda hutbesinin metni 1905 numaralı hadis-i şerifte bulunmaktadır.
jmam Ahmed (r.a.)'c göre ise, sünnet olan hac imamının zevalden sonra tekbirlerle başlayan bir hutbe okuması, bu hutbede halka hac menâsikini öğretmesi, sonra ezan okunmasını ve namazın erkenden kılınmasını emretmesidir. İmam Ahmed'in bu konudaki delili 1914 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de nakl ettiğimiz gibi; "Eğer sünnete uymak istiyorsan hutbeyi kısa oku, vakfede acele et."[464] anlamındaki ifadeler Salim b. Abdullah b. Ömer'in sözüdür. Hz. İmama göre sözü geçen hadisteki "hutbeyi kısa oku" sözü "kısa bir hutbe oku" demektir.[465]

1917. ...Hâlid b. el-Addâ b. Hevze demiştir, ki: Arafe günü Resulullah (s.a.)'i bir deve üzerinde, özengiler üzerinde ayağa kalkmış olduğu halde halka hitab ederken gördüm.[466]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hennâdfın rivayet ettiği) gibi İbnu'l-alâ da Vekî'den rivayet etti.[467]

Açıklama

Hadisin senedinden de anlaşılacağı üzere, Musannif Ebû Dâvud (r.a.) bu hadisi üç kişiden almıştır.
1. Hennad İbn Seriyy,
2. Muhammed İbn el-Alâ,
3. Osman İbn Ebî Şeybe.
Bu üç râvîden Muhammed İbn-ül-Alâ ile Hennâd İbn Seriyy, bu hadisi Abd-ül-mecid vasıtasıyla Hâlid İbn-el-Addâ'dar aldıklarını söylerlerken, Osman İbn Ebi Seybe Abdülmecid vasıtasıyla el-Addâ ibn Hâlid'den aldığım söyleyerek onlardan ayrılmıştır. Doğru olanda Osman İbn Ebi Şeybe'nin dediğidir.
Bu hadis-i şerifte Arai'o günü Arafat'ta deve üzerinde özengiler üzerine basıp ayağa kalkarak halka hitab etmesinin caiz olduğu ifade edilmektedir.[468]

1918. ...Önceki hadisin manası el-Addâ b. Hâlid'den de rivayet olunmuştur.[469]

Açıklama

İmam Şâfî'ye göre hac imamı, hac esnasında dört hutbe okur:
1. Zilhicce'nin yedinci günü Mekke'de;
2. Arefe günü Arafat'ta,
3. Bayramın birinci günü Minâ'da,
4. Bayramın üçüncü Zilhicce'nin 12. günü Minâ'da, çünkü Câbir b. Abdullah'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif şu anlamdadır: "Resülullah (s.a.) Ci'râne'den döndükten sonra hac imamı olarak Hz. Ebû Bekr'i hacca gönderdi. Beraberce Mekke'ye geldik, Terviye gününden bir gün önce (yani Zilhicce'nin 7. günü) Mekke'de bir hutbe irad etti. Bu hutbesinde halka hac ibadetini (ve nasıl edâ edileceğini) anlattı. Hutbe bittikten sonra Hz. Ali'de Berâe Sûresini okudu. Sonra beraberce (Minâ'ya müteveccihen yola) çıktık. Arafe günü gelince Ebû Bekr (r.a.) kalktı, halka hitaben bir konuşma yaparak onlara hac ibâdetini anlattı. Konuşma bitince Hz. Ali halkın huzurunda Berâe Sûresini sonuna kadar okudu. Bayram günü Minâ'ya akın ettik. Hz. Ebû Bekr, Minâ'ya gelince halka Minâ'ya gelmenin önemi, kurban ve diğer hac menasikiyle ilgili bir hutbe irad etti. Hutbeden sonra Hz. Ali kalktı ve Berâe Sûresini sonuna kadar okudu. Nefr günü (denilen Zilhiccem 12. günü) gelince Ebû Bekr (r.a.) bir hutbe daha irad edip bu hutbesinde halka Mekke'ye nasıl döneceklerini ve cemrelere nasıl taş atacaklarını ve diğer hac menâsikini anlattı. Hutbe sona erince Hz. Ali de Berâe Sûresini okudu.'[470] Ancak Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadisin senedinde Abdullah b. Osman b. Huseyn vardır. Ali b. el-Medînî'ye göre bu zatın naklettiği hadisler makbul değildir.
Hanefî ulemâsıyla İmam Mâlik'e göre hacda üç defa hutbe okunur:
1. Zilhiccenin yedinci günü Mekke'de irad olunur ki, bu hutbede halka Minâ'ya gidişin âdab ve ahkâmı anlatılır.
2. Arafe günü Arafat'ta irad olunur ki, bunda da Müzdelife'de yapılacak vakfe'nin, cemreleri atmanın, kurbanın ve tavafın hükümleri anlatılır.

3. Minâ'da Zilhicce'nin onbirinci günü irad olunur. Bunda Allah'a hamd edilerek hac menâsikinin faziletinden bahsedilip halk ibâdete teşvik edilir, günahlardan sakındırılır.
İmam Züfer'e göre bu hutbeler terviye, arafe, bayram günlerinde iradedilmelidir.[471]
İmam Ahmed'e göre birincisi arafe günü ikincisi bayramın birinci günü, üçüncüsü de Zilhicce'nin onikinci günü olmak üzere üç hutbe irad edilir. Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki Hanefî ulemâsı ile İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre, imamın yahud hac emirinin Zilhiccenin yedinci günü Mekke'de öğle namazından sonra bir hutbe okuması ve bu hutbede hac menâsikinden Minâ'ya varıştan ve orada gecelemekten ve Arafat'ta yapılacak görevlerden bahsetmesi sünnettir. Delilleri ise, İbn Ömer'den rivayet olunan şu hadis-i şeriftir. "Peygamber (s.a.) Terviye gününden bir gün önce halka hitabederek onlara hac ibâdeti hakkında açıklama yaptı."[472]
Eğer bu hutbenin irâd edildiği Zilhicce'nin 7. günü cuma gününe tesadüf edecek olursa söz konusu hutbe cuma namazından sonra okunur. Cuma hutbesinin okunmuş olmasından dolayı tyu hutbe terk edilmez. Çünkü bu hutbenin namazdan sonra okunması sünnettir. Cuma hutbesi ise, namazdan önce okunur. İmam Ahmed ise bu hutbeden bahsetmiyor. Çünkü O'na göre bu hutbeye mesned teşkil eden İbn Ömer hadisi sahih değilidr. Gerçekte ise, sözü geçen hadis hasen bir senetle rivayet olmuştur. Bilindiği gibi Resul-i Ekrem Efendimizin Arafe günü Arafat'ta irad ettiği hutbenin metni 1905 numaralı hadis-i şerifte geçmiştir.[473]

62. Arafat'ta Vakfe Yapılacak Yer

1919. ...Yezîd b. Şeybân'dan; demiştir ki: Biz Arafat'ta Amr (b. Abdullah b. Safvân)'ın imam(ın vakfe yerin)den uzak saydığı bir yerde iken, İbn Mirba' el-Ensarî yanımıza gelip:
Ben Resûlullah (s.a.)'iii size (gönderilen) elçisiyim. (O size); "İbâdet yerlerinizin üzerinde olun. Gerçekten siz atanız İbrahim'den kalma bir miras üzerinde bulunuyorsunuz" buyuruyor, dedi.[474]

Açıklama

"Arafat'ta vakfe yaparken imamın durduğu yer"den maksat, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in vakfe yaparken bulunduğu yerdir. Gerçekte burası Arafat'ın ortasındaki Cebel-i Rahme'nin eteğinde bulunan kayaların olduğu yerdir. Arafat'ın her yerinde vakfe yapmak caiz olmakla beraber vakfeyi burada yapmak müstehabtır. Halkın başka yerde vakfe yapılmaz zannıyla Cebel-i Rahme'nin tepesine çıkmaları doğru değildir. Çünkü Arafat sınırlan içinde kalan her yerde vakfe yapılabilir.[475] Veda Haccında Arafat'ta vakfe yaparken Resul-i Ekrem'in durduğu Cebel-i Rahme'den uzakta bulunan kimseler, Amr b. Abdillah b. Safvân'ın; "Biz Resûlullah'ın bulunduğu yerden çok uzakta duruyoruz," demesinden dolayı vakfelerinin kabul olunmayacağı endişesine kapıldılar. Resûlullah (s.a.) onların bu endişesini gidermek için İbn Mirba'ı kendilerine elçi olarak gönderip; Hz. İbrahim'in dininde Arafat'ın her tarafında vakfe yapmanın caiz olduğunu müslümanların da Hz. İbrahim'in dini üzerinde olduklarım bildirmiştir. VeyaHut da Resûlullah'ın kendilerine elçi göndermesinin sebebi, bulundukları yerin ataları Hz. İbrahim'in vakfe yaptığı yer olduğunu bildirmektir.[476]

Bazı Hükümler

Arafat'ın sınırları içinde bulunan her yerde vakfe yapılabilir. Çünkü Resûlullah (s.a.); "Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir. Fakat (Urane Arafat'tan değildir). Urane'de durmayınız" buyurmuştur.[477] İmam Mâlik'in dışında tüm ilim adamları Urane vadisinde vakfe yapmanın caiz olmadığını söylemişlerdir.[478] İmam Mâlik'e öre burada vakfe yapan kimsenin haccı sahihtir, fakat üzerine kurban lâzım gelir.[479]

63. Arafat'tan (Müzdelîfe'ye) Hareket

1920. ...İbn Abbâs'tan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) (hayvanının) arkasında Usâme (b. Zeyd) olduğu halde (Arafat'tan Minâ'ya) ağır ağır indi ve;
"Ey İnsanlar! Yavaş olunuz. Çünkü at(ları) ve develeri koşturmak hayır değildir" buyurdu. (İbn Abbâs) dedi ki: Artık ben Müzdelife'ye varıncaya kadar (hayvanların) şahlanıp koştuklarını görmedim.
(Diğer râvi) Vehb (de bu hadise şunları) ilave etti: Sonra (hayvanının) arkasına el-Fadl b. Abbas'ı bindirdi ve; "Ey insanlar, at(ları) ve deve(leri) koşturmak hayır değildir. Yavaş olunuz" buyurdu. (İbn Abbâs) dedi ki: Artık ben Minâ'ya varıncaya kadar (hayvanların koşmak için) ön ayaklarını kaldırdıklarını görmedim.[480]

Açıklama

Buhârî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) Veda Haccında Arafat'tan Müzdelife'ye hareket edilirken arkadan gelmekte olan bazı hacıların bağırıp çağırarak develerini döğdüklerini görünce bu sözü söylemiştir. Hanefî ulemâsından Aliyyü'l-Kârî'nin beyânına göre Resul-i Ekrem Efendimiz bu sözüyle "Hayvanlara eziyet etmek gibi dince yasak edilen hareketlerle ne kadar da acele edilse hayra erişilemez. Aslında hayırda yarışmak ve hayra koşmak dince makbul bir harekettir. Fakat bu hayra koşuş aynı zamanda bir günâhı irtikâbı da beraberinde getirmemelidir" demek istemiştir.[481]
Resul-i Ekrem Efendimizin hayvanları zorlayarak koşturmayı yasaklaması üzerine bu hayvanların bir daha koştuklarının

görülmemesinden, sürücülerinin onları bundan sonra zorlamadıkları anlaşılıyor.
Metinde iki defa geçen "Artık ben Müzdelife'ye varıncaya kadar hayvanların şahlanıp koştuklarını görmedim" sözü tbn Abbas'a ait olabileceği gibi, Üsâme b. Zeyd'e ait de olabilir. Çünkü Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde bu sözün Hz. Üsâme'ye ait olduğu belirtiliyor.[482]

Bazı Hükümler

1. Arafat'tan Müzdelife'ye giderken hacıların vakar ve sükunet içerisinde hareket etmesi sünnettir.
2. Kuvvetli hayvana iki kişinin binmesi caizdir.[483]

1921. ...Kureyb'in haber verdiğine göre, kendisi Üsâme b. Zeyd'e;
Resûlullah (s.a.)'ın (hayvanının) arkasına bindiğin gece nasıl hareket ettiniz? -yahut- ne yaptınız? diye sormuş. O da (şöyle) demiş:
Halkın gece istirahati için develeri çöktürdükleri dağ yoluna geldiğimiz zaman Resûlullah (s.a.)'de devesini çöktürdü, de küçük abdest bozdu.
Züheyr (Hz. Üsâme'den bu hadisi naklederken); "su döktü" demedi, de "küçük abdest bozdu" tabirini kullandı, Hz. Üsâme sözlerine şöyle devam etmiş.
Sonra abdest suyu isteyip gayet hafif bir abdest aldı. Ben (kendisine):
Ya Resûlullah! Namaz (vakti geldi), dedim,
"Namaz ilerdedir", diye cevap verip (devesine) bindi. Nihayet Müzdelife'ye geldik. (Orada) akşam namazı (için) ikâmet (edilmesini emr)etti (ve akşam namazını edâ etti). Sonra halk konak yerlerinde develerini çökerttiler ama yüklerini çözmemişlerdi. Nihayet yatsı namazı (için) ikâmet (edilmesini emr) etti ve (yatsıyı da) edâ etti. Sonra halk (yüklerini) çözdüler.
Muhammed (b. Kesîr) bu hadîse (şunları da) ilâve etti: Ben (Üsâme'ye):
Sabahladığınız zaman ne yaptınız" diye sordum. Üsâme: (Bu sefer) onun terkisine Fadl b. Abbâs bindi. Ben yaya olarak Kureyş'in önden gidenleriyle birlikte yola düştüm, diye cevap verdi.[484]

Açıklama

"Muarras" kelimesi "yolcunun istirahat için indiği yer" anlamma gelir.Bu hadis Müslim'in Sahih'inde, "halkın akşam namazı için devlerini çöktürdükleri dağ yoluna geldik" anlamına gelen sözlerle rivayet edilmiştir.
Buhârî'nin Sahih'ide ise, "Atâ dedi ki: Peygambe r(s.a.) Usâme'yi terkisine aldı ve bugünkü halifelerin akşam namazı kıldıkları yere geldi."[485] anlamına gelen lafızlarla rivayet olunmuş ve Atâ "bugünkü halifeler" derken kendi devrindeki Emevî halîfelerini kastetmiştir. Müslim'in bu rivayetinde geçen "akşam namazının dağ yolunda kılınması" meselesi, önce konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine aykırıdır. Çünkü konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "Namaz ilerdedir" sözü, Resûl-i Ekrem'in akşam namazım sözü geçen dağ yolunda kılmadığını ifâde ediyor. Müslim'in rivayetinde ise, Emevî halifelerinin akşam namazını burada kıldığı ifâde ediliyor.
Ayrıca müslim'in bu rivayeti yine Buhârî tarafından nakledilen "Abdullah b. Ömer Resûl-i Ekrem'in izlemiş olduğu dağ yolunu geçtikten sonra Müzdelife'de akşam ile yatsıyı birleştirerek kılardı. Müzdelife'ye gelince orada cemreleri toplar, sonra abdest alırdı. Müzdelife'ye girinceye kadar namaz kılmazdı."[486] anlamındaki hadis-i şerife de aykırıdır, el-Fâkıhî'nin İbn Ebî Necih'den rivayetine göre Hz. İkrime akşam namazını dağ yolunda kılan kimselerin bu uygulamasına karşı çıkarak onlara "Re-sûlullah (s.a.) dağ yolunu kendisine hela olarak seçmişti, siz ise orayı kendinize akşam namazı için mescid edindiniz."[487] demiştir. Sözü geçen dağ yolundan maksat bugünkü hacıların Müzdelife'ye giderken tâkibettikleri yoldur. Hafız İbn Hacer Buhârî'nin bu hadisini açıklarken "Müzdelife'de akşam namazı ile yatsıyı birleştirerek kılmayan kimselerin bu hareketini de Resul-i Ekrem'in sözlerine ve fiillerine aykırı olduğu için ben reddediyorum." demektir.
Metinde Hz. Züheyr'in Usâme'den duyduğu sözü hiç değiştirmeden "küçük abdest bozdu" diye nakletmesinden bahsetmesi, Hz. Züheyr'in bu hadisi işittiği gibi dikkatli bir şekilde rivayet ettiğini bazı kelimeleri yumuşatarak nakletme yoluna gitmediğini anlatmak içindir. Gerçekten işi-tileni aynen rivayet etmek ilke ve prensibi bir tarafa atılacak olsaydı, "küçük abdest bozdu" tâbiri yerine "su döktü" tâbirini kullanmak daha uygun olurdu.
Resûlullah'ın aldığı "hafif abdesf'ten muradın ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre abdest organlarını birer kerre yıkayarak abdest almıştır. .
Bazıları "abdest" kelimesini lügat mânâsında kullanarak "bazı uzuvlarını yıkamıştır" demişlerse de, bu uzak bir ihtimaldir. Hele "Buradaki abdest almaktan maksat taharetlenmektir," diyenlerin görüşü son derece uzak bir ihtimâldir. Çünkü biraz sonra Hz. Usâme'nin "Ya Resûlullah namaz vakti geldi" demesi, Resul-î Ekrem'in abdestli olduğunu ve birinci görüşün daha isabetli olduğunu gösterir. Bununla beraber 1925 numaralı hadis Resûl-i Ekrem'in Müzdelife'ye varınca yeniden bir abdest daha aldığını ifâde ediyor.
Resûlullah (s.a.)'in hafif abdest almasını Müzdelife'ye hareket için acele ettiğine hamledenler de vardır. 1905 numaralı hadis-i şerifte de beyân edildiği gibi Veda haccında Peygamber Efendimiz Müzdelife'ye varınca (orada akşamla yatsıyı birleştirerek bir ezan ve iki ikametle kılmış ve bu iki namaz arasında hiçbir nafile nama? kılmamıştır."
Bazıları birleştirilerek kılınan bu iki vaktin arasında namaza aykırı bir işle meşgul olmanın namazı bozacağı görüşünden hareket ederek metinde geçen "ama yüklerini çözmemişlerdi" cümlesine "tamamen yerlerine yerleşmemişlerdi" mânâsı

vermişlerdir ki, bu mümkündür. Fakat metinde geçen "sonra halk konak yerlerinde develerini çökerttiler" cümlesinin gerçek ve zahirî-mânâsında kullanıldığı düşünülürse, Müzdelife'de birleştirilerek kılmanın bu iki namaz arasında kısa süreli bir meşguliyette bulunmanın bu namazları birleştirerek kılmaya engel teşkil etmediği anlaşılır.[488]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber Veda Haccında Arafat'tan Müzdelife'ye giderken bir ara yolda def-ı hacet için inmiştir. Bunun hac menasikiyle bir ilgisi yoktur. Tabiî ve beşerî bir ihtiyaç olmaktan öte bir anlamı yoktur.
2. Hacıların Müzdelife'ye varmadan akşam ve yatsı namazlarını kılmaları caiz değildir. Eğer kılacak olurlarsa, İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre bu namazların iadesi gerekir. Çünkü hadisle sabit olan vakit girmeden kılınmıştır.[489] Bu görüşten hareket ederek İmam Ebû Ha-nîfe ile İmam Muhammed "Bu iki namazın birleştirilerek yatsı vaktinde kılınmalarının caiz olabilmesi içiin Müzdelife'de kılınmaları ve hacının,ih-ramlı olması şarttır," demişlerdir.
İmam Mâlik'e göre ise, bu .iki namazı birleştirerek kılmanın caiz olması için, Arafat'ta imamla birlikte vakfe yapılmış olması, özürsüz olarak imamla birlikte Arafat'tan hareket edilmiş olması ve bu namazların Müzdelife'de yatsı vakti girdikten sonra birleştirilerek kılınması şarttır. Eğer şafak kaybolmadan bir başka ifâd eyle yatsı vakti girmeden kılınacak olurlarsa, yatsı namazı fasit olur. Bu bakımdan yatsının yeniden kılınması icab eder. Akşamı da yeniden kılmak menduptür. Eğer şafak kaybolduktan sonra fakat Müzdelife'ye varmadan önce kılınacak olurlarsa, Müzdelife'ye varınca ikisini birden iade etmek mendup olur. Hanefî ulemâsından imam Ebû Yusuf, İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre ise, bu namazların birleştirerek kılınabilmeleri için sadece müsâfir olmak yeterlidir. Binaenaleyh şer'an yolcu sayılan bir kimsenin bu namazları akşam veya yatsı vaktinde Müzdelife'de veya Müzdelife haricinde birleştirerek kılması caizdir. Netice olarak imam Ebû Yûsuf, Şafiî ve îmam Ahmed'e göre bu iki namazı birleştirerek kılmanın sebebi müsâfirliktir. Diğer imamlara göre ise, hac için ihrama girmiş olmaktır.
3. Müzdelife'de akşamla yatsı namazını birleştirerek yatsı namazı vaktinde kılmak caizdir.[490]

1922. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Sonra Üsâme'yi terkisine aldı ve devesini âdi yürüyüşte sürmeye başladı. Halk ise, develerin sağına-soluna vurmaktaydılar. Resülullah (s.a.) onlara dönüp bakmadan:
"Ey insanlar! Sakin olunuz" diyordu güneş batınca (Müzdelife'ye) hareket etti.[491]

Açıklama

"Rasûlullah (s.a.) onlara dönüp bakmıyordu" cümlesi Tirmizi, İmam Ahmed ve Beyhâkî'nin rivayetlerinde "Resûlullah ı (s.a.) onlara bakıp diyordu:.." şeklindedir. Bu durum rivayetler arasında çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü Resul-i Ekrem bazan dönüp onlara bakmış bazan da hiç dönüp bakmamıştır. Resul-i Ekrem'in onlara dönüp baktığını gören kimseler; "Resul-i Ekrem onlara dönüp bakıyordu" diye rivayet ederlerken dönüp baktığını görmeyen kimseler de "onlara dönüp bakmıyordu" şeklindedir. Bununla beraber metinde geçen bu "Resülullah (s.a.) onlara dönüp bakmıyordu" cümlesine "Resûlullah onların bu şekildeki acele yürüyüşlerine bakmadan ve aldırış etmeden devesini normal yürüyüşle sürüyordu" şeklinde mânâ vermek de mümkündür.[492]

Bazı Hükümler

1. Arafat'tan Müzdelife'ye giderken acele etmeden sükunet ve vakar içerisinde ve normal yürüyüşle hareket etmek sünnettir.
2. İmam veya hac emiri cemaate bu durumu hatırlatmalıdır.
3. Arafat'tan Müzdelife'ye güneş batmadan hareket etmemelidir.[493]

1923. ...Urve'den; demiştir ki: Ben (birgün Üsâme b. Zeyd ile) otururken Üsâme b. Zeyd'e:
Resûlullah (s.a.) Veda Haccında (Arafat'tan Minâ'ya) giderken nasıl yürüyordu? diye soruldu. O da:
Orta bir yürüyüşle yürürdü, meydan buldu mu koştururdu, diye cevap verdi.[494]
Hişâm dedi ki: Nass (denilen yürüyüş), anak (denilen yürüyüş)den daha hızlıdır.[495]

Açıklama

Bu hadis 1921 numaralı hadisin bir parçasıdır.Hadisin bütününü görmek için 1921 numaralı hadise bakılabilir. "Anak" kelimesi, hayvanın kendi halinde bırakıldığı zamanki tabii yürüyüşü için kullanılır. "Nass" kelimesi aslında hayvanı kuvvetlice ve olanca hızıyla koşturmak anlamına gelirse de burada İbn Hişam'ın da açıkladığı gibi hayvanın normal yürüyüşünden daha hızlıca yürümesi anlamında kullanılmıştır. Türkçemizde hayvanın bu tür yürüyüşünü ifâde etmek için "tırısa kalkmak" tâbiri kullanılır. İbn Battâl'a göre, "Arafat'tan Müzdeüfe'ye gidilirken acele edilmesinin sebebi vaktin darlığıdır. Çünkü hacıların akşamla yatsı namazını Müzdelife'de kılmaları icabettiği halde Arafat ile Müzdelife arasında üç millik bir mesafe vardır.[496]

Bazı Hükümler

1. Resûl-i Ekrem (s.a.) Arafat'tan Müzdelife'ye girerken yolun durumuna göre bazan yavaş, bazan orta, bazan da ortanın üstünde bir hızla hareket etmiştir.
İbn Abdilberr'in beyânına göre bu yolculukta acele etmesinin sebebi Müzdelife'de yatsı vaktinde kılınacak olan akşam namazıyla yatsı namazına yetişmektir. Bu yolculukta bu şekilde hareket edilirken iki nokta gözetilir:
a. Kalabalık yerlerde yavaş hareket etmekte sükûnet ve yakar gözetilir.
b. Meydan müsait olunca da namaza yetişmek gayesiyle acele edilir.
2. Selef-i Salihîn kendilerine örnek almak için Resûl-i Ekrem'in her hareketini araştırmaya büyük bir önem verirlerdi.[497]

1924. ...Usâme (r.a.)'den; demiştir ki: Ben (Arafat'tan Müzdelife'ye gidilirken) Peygamber (s.a.)'in terkisinde idim. (O gün Peygamber Efendimiz) güneş batınca (Arafat'tan Müzdelife'ye) hareket etti.[498]
1925. ...Abdullah b. Abbas'ın azatlısı Kureyb, Usâme b. Zeyd'i şöyle derken işitmiştir:Resulullah (s.a.) Arafat'tan (Miizdelife'ye) hareket etti. Dağ yoluna varınca inip küçük abdestini bozdu ve hafif bir abdest aldı. Ben kendisine,
Namaz (kılacak mısın?) dedim.
"Namaz ilerdedir (namaza daha var)" buyurdu ve hemen hayvanına bindi. Müzdelife'ye gelince inip güzelce bir abdest aldı. Sonra namaz (için) ikâmet edildi. Hemen arkasından akşam namazını eda etti. (Namazdan) sonra herkes devesini olduğu yere çökertti. Sonra yatsı namazı (için) ikâmet edildi. Hemen arkasından yatsıyı edâ etti. Bu iki namaz arasında başka bir namaz kılmadı.[499]

Açıklama

1921 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Resul-i Ekrem'in 'hafif bir abdest almasından maksad abdestli bulunmak gayesiyle abdest organlarım sadece birer kere yıkayarak abdest almasıdır. Her ne kadar İbn Abdilberr "buradaki hafif abdest almaktan maksad, istilânı mânâda abdest almak değil, sözlük anlamında temizlik yapmak, eli yüzü yıkamaktır," demişse de, Buhârî'nin rivayet ettiği "küçük abdestini bozdu, sonra ben abdest suyunu döktüm, hafifçe abdest aldı"[500] anlamındaki hadis-i şerif, Resul-i Ekrem'in dağ yolunda aldığı abdestin, abdest organları birer kere yıkanarak alınan bir abdest olduğunu ve buradaki abdest kelimesinin sözlük anlamında değil, istilânı anlamda kullanıldığını ifâde eder.
"Namaz ileridedir" sözü, "namazı Müzdelife'de kılacağım" demektir. Akşam namazı kıldıktan sonra halkın develerini çöktürmeleri daha önce de ifâde ettiğimiz gibi hayvanlara olan merhametlerinden ileri gelmiştir. Bu da gösteriyor ki, Müzdelife'de akşam namazıyla yatsı namazını birleştirerek kılarken iki namaz arasında kısa süreli olmak şartıyla bir işle meşgûlı olmak söz konusu namazların sıhhatine zarar vermez. 1921 numaralı hadis~i şerifte "halkın develerini çöktürmesinden sonra yatsı namazına durulup namazdan sonra develerin yüklerini indirilmesi'nden bahsedil-memesinde Rasûl-i Ekrem'in bu namazlarda kıraati kısa kestiğine bir işaret vardır. Çünkü ashabın develere olan merhameti develerin.namaz süresince ayakta durmalarına dahi müsaade etmediğine göre bu merhametin, develerin uzunca sürecek olan bir namaz boyunca yük altında kalmalarına asla müsaade edemeyeceği aşikârdır. Ancak kıraatin çok kısa olacağını ve dolayısıyla namazın kısa süreceğini bildikleri için develerin namaz bitinceye kadar yük altında kalmalarında bir sakınca görmemişlerdir.
İki namaz arasında başka bir namazın kılınmadığından bahsedilesi, bu namazları sanki bir namaz gibi arka arkaya ve ara vermeden kılmanın vâcib olduğunu gösterir. Çünkü eğer bu iki namaz arasında başka bir namaz kılmak bu namazların sıhhatine zarar vermeseydi, Resul-i Ekrem müekked olan sünnetleri iki namaz arasında kılmayı terk etmezdi.[501]

Bazı Hükümler

1. Müzdelife'de birleştirilerek yatsı vaktinde kılınan akşam ile yatsı namazlarını Muzdelıfe dışında kılmak caiz değildir. Eğer kılınacak olursa iadesi gerekir. Çünkü metinde geçen "namaz ileridedir" sözü, bunu ifâde eder. Biz bu konudaki ayrıntıları 1921 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
2. Müzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazı birleştirilerek kılınırken iki namaz arasında kısa süreli bir iş yapmak bu namazların sıhhatine bir zarar vermez.
3. Müzdelife'de kılınan söz konusu namazlar için sadece bir ikâmetle yetinilebilir. Yeni kavlinde İmam Şafiî ve İmam Ahmed de bu görüştedirler. Diğer mezhep imamlarının bu konudaki görüşlerini 1906 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[502]

1925/1. ...Yâkub b. Asım b. Urve, eş-Şerîd (r.a.)'ı şöyle derken işitmiştir: Ben (Arafat'tan Müzdelife'ye) Resûlullah (s.a.) ile birlikte gittim. Müzdelife'ye varıncaya kadar ayağı hiç yere değmedi.[503]

Açıklama

Ebû Dâvûd nüshalarının pek çoğunda bulunmayan bu hadis Resul-i Ekrem'in Müzdelife'ye varıncaya kadar hiç hayvandan inmediğini ifâde ediyor.[504]

64. Müzdelife'de Namaz

Arafat'tan sonra ikinci bir vakfe için halkın toplandığı bir yer olması bakımından Müzdelife'ye "cem"' adı da verilir. Burası-vaktiyle Ebrehe ordusu'nun fillerinin geçmekten âciz kaldığı, tehassür ve nedamete uğradığı "Muhassır" denilen yerden başlayan, doğuda ise iki dağ arasında bir yoldan ibaret olan ve "Mi'zemeyn vadisi" denilen yere kadar uzanan 4 km. uzunluğunda bir yerdir. Müzdelife'de "Kuzeh dağı" üzerinde Meş'ar-ı Haram denilen ve zirvesinde "mîkâde" adı verilen bir tepe vardır. Müzdelife'de yapılan vakfenin Meş'ar-i Haram yakınında yapılması sünnettir.[505]

1926. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (s.a.) akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de birlikte kılmıştır.[506]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını birleştirerek kılmanın meşru olduğuna delâlet etmektedir. İki namazı bu şekilde birinin vakti geçtikten sonra kılmaya "cem-i te'hîr" denir.
Hanefî mezhebine göre, hacda Arafe günü akşam ile yatsı namazlarını bir ezan ve kametle, yatsı vakti girdikten sonra Müzdelife'de cem-i te'hîr ile kılmak vâcibtir. Cem-i te'hîrin yapılabilmesi için-de şartlar vardır:
a. Hac İçin ihrama girmiş olmak;
b. Arafeyi bayrama bağlayan gece Müzdelife'de olmak,
c. Yatsı vakti girmiş olmak.
Cem'-i te'hirde cemaat şart değildir. Cemaatle kılanların cem yapmaları vâcibdir. Birlikte kılınan söz konusu iki namaz arasında başka bir namaz kılınması mekruhtur. Bu bakımdan akşam namazının sünnetiyle yatsının ilk sünneti kılınmaz. Sevrî ile Dâvûd-ı Zâhirî'ye göre de bu iki namazın birleştirilerek kılınması vâcibtir. Bunların dışında kalan diğer ule-ma'ya göre ise, sözü geçen namazları Müzdelife'de birleştirerek kılmak sünnettir. Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi Hanefî ulemâsından Ebû Yûsuf ile imam Şafîî ve İmam Ahmed'e göre bu namazları birleştirerek kılmanın sebebi müsafirlik olduğundan, dinen müsâfir sayılmayan bir kimsenin bu namazları bileştirerek ve kısaltarak kılması caiz değildir. Bunların dışında kalan ilim adamları içinse bu namazları kısaltarak ve birleştirerek kılmanın şartı müsafirlik (yolculuk) değil, hac için ihrama girmiş olmaktır. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.) Müzdelife'de bu namazları kısaltarak ve birleştirerek kılarken müsâfir olanlarla olmayanı ayırdetmemiştir. Eğer müsafirlik şartı aransaydı, Resûl-i EKrem'in bu durumu açıklaması icab ederdi.[507]

1927. ...(Önceki hadis aynı) senediyle ve manasıyla Zührî'den de rivayet olunmuştur. İbn Ebî Zi'b dedi ki:
(Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem bu namazları) birer ikâmetle birleştirerek kıldı.
Ahmet (b. Hanbel) dedi ki:
Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) her'(iki) namazı birtek ikâmetle kıldı.[508]

Açıklama

Bu hadis Buhârî ile Nesâî'de; "Peygamber (s.a.) akşam ile yatsıyı Müzdelife'de her biri için bir ikâmet getirtip birleştirerek kıl(dır)dı. Aralarında ve arkalarında nafile bir namaz kılmadı şeklindedir. Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[509]

1928. ...(Bir önceki hadisin) mânâsı Hammâd'dan da (rivayet olunmuştur. Hadisi rivayet eden Şebâbe b. Süvâr) dedi ki:
(Resulullah sallalahu aleyhi ve sellem akşam ve yatsı namazlarını) her birisi için bir ikâmet getirip birleştirerek kıldı. Birincisi için ezan okunmadığı gibi hiç birisinin arkasında tesbihât da okumadı.
Mahled (de şöyle) dedi:
Onlardan hiçbirisi için ezan okumadı.[510]

Açıklama

“Birincisi için ezan okumadı" sözünden maksat Müzdelife'de yatsı namazı ile beraber kılınan akşam namazı için ezan okumadığını dolayısıyla söz konusu namazların ezansız kılındığını ifâde etmektedir. Çünkü ilk defa eda edilen akşam namazı için ezan okunmayınca onun arkasından kılınan yatsı için de okunmadığını söylemeye lüzum yoktur. Zira ezan okunmuş olsaydı, ilk kılınacak olan akşam namazından önce okunurdu.[511]

Bazı Hükümler

1. Müzdelife'de birleştirilerek kılınan akşam ve yatsı namazları için sadece bir ikamet getirilir, ezan okunmaz. Ancak bu hadis "Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında Müzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazını bir ezan ve iki ikâmetle birleştirerek kıldığım" ifâde eden 1905 numaralı hadise aykırı olur. Bilindiği gibi manası olumlu bir hadis, olumsuz anlam taşıyan hadise tercih edildiğinden 1905 numaralı hadis bu hadise tercih edilir.
2. Birleştirilerek kılınan namazlar peşi-peşine edâ edilir, aralarında başka bir namaz kılınmaz. Bu hususta ulemâ ittifak etmiştir. Yalnız namazların bu şekilde kılınması şart mıdır, değil midir? meselesi ihtilaflıdır. Şâfîîlere göre, sünnettir. Bazılar ma göre de şarttır, fakat cem-i takdim sünnetiyle Arafat'ta kılınan öğle ve ikindi namazlarını aralıksız olarak peşi-peşine

kılmak şarttır. Bu konuda ittifak vardır. Şafiî mezhebine göre hacda akşamla yatsı namazını Arafat'ta akşam namazı vaktinde birleştirerek kılmak caiz olduğu gibi, Müzdelife yolunda veya herhangi bir yerde birleştirerek kılmak veya her ikisini de kendi vaktinde kılmak da caizdir. Lâkin Müzdelife'de yatsı vaktinde birleştirerek kılmak daha faziletlidir.[512] Bu mevzuyu 1921 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[513]

1929. ...Abdullah b. Mâlik'den; demiştir ki: İbn Ömer'le beraber (Müzdelife'de) akşam namazını üç (rekat), yatsıyı da iki rekat olarak (birleştirip) kıldım. Mâlik b. el-Hâris Abdullah b. Ömer'e:
Bu namaz da nedir? dedi. O da:
Ben bunları Resûlullah (s.a.)'le birlikte burada (bu şekilde) bir ikâmetle kıldım, diye cevap verdi.[514]

Açıklama

Bu hadis Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde; "Abdullah b. Ömer'e Hâlid b Mâlik dedi ki:" şeklinde rivayet edilmiştir.[515] Ebû Davud'un rivayetinde "Mâlik b. el-Hâris" diye geçen bu zat, Hz. İbn Ömer'e "Bu namaz da nedir?" diye sormakla akşam namazıyla yatsı namazının bir ikâmetle birleştirilerek kılınmasını yadırgadığını ifâde etmek istemişse de Hz. İbn Ömer sözü geçen namazları bu şekilde kılmanın Resûl-i Ekrem'in sünnetiyle sabit olduğunu söyleyerek onu ikna etmeye çalışmıştır.[516]

Bazı Hükümler

1. Hacı adayları Müzdelife'de akşamla yatsı namazlarım yatsı namazı vaktinde akşam namazından önce getirecekleri bir ikâmetle birleştirerek kılarlar. İmam Şevrî ile İmam Ahmed bu görüştedirler. Ancak bir önceki hadisin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi sözü geçen namazların bir ezan iki ikâmetle kılındığını ifâde eden 1905 numaralı hadis-i şerif bu hadise tercih edilir. Çünkü 1905 numaralı hadis bu hadiste olmayan bazı fazlalıkları ihtiva etmektedir. Sika râvilerin rivayet ettikleri ilâveler makbuldür. Ayrıca 1905 numaralı hadis müsbettir. Bu hadis ise bir ezan ile ikinci bir ikâmetin varlığını nefyetmektedir. İsbat hadisleri Nefy hadislerine tercih edilir
2. "Akşam namazını üç, yatsıyı da iki rekat olarak kıldım" sözü bir hacı adayının dinen müsâfir sayılamayacak kadar kısa bir yolculuğa çıkmış bile olsa, bayram gecesi Arafat'ta akşamla yatsıyı birleştirerek kılacağına işarettir. İmam Mâlik ile Evzâî ve İbn Uyeyne'nin görüşü budur. Sözü geçen imamlara göre bir hacı adayı mukim olmadıkça Minâ'da, Mekke'de, Müzdelife'de ve Arafat'ta dört rekatlı namazları kısaltarak kılar. Çünkü onlara göre buralarda sözü geçen namazları kısaltarak kılmanın sebebi yolculuk değil, hac veya umre için ihrama girmiş olmaktır. Delilleri ise konumuzu teşkil eden hadis-i şerîf ile İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunan şu hadis-i şeriftir:
"Resülullah (s.a.) Minâ'da namazı iki rekat kıldı, ondan sonra Ebû Bekir, Ebû Bekr'den sonra Ömer ve hilâfetinin ilk zamanlarında Osman da hep ikişer rekat kıldılar. Bir müddet sonra Osman, dört rekat kılmağa başladı. îbn Ömer imamla kıldığı vakit dört, yalnız kıldığında iki rekat kılarmış."[517]
İbn Mesud (r.a.)'da şöyle dermiş: "Ben Resülullah (s.a.)'la Minâ'da namazı iki rekat kıldım. Ebû Bekr es-Sıddîk' ile Minâ'da namazı iki rekat kıldım. Ömer b. Hattâb'la da Minâ'da namazı iki rekat kıldım"[518] Bu hadisle ilgili olarak İmam Tirmizî şunları söylüyor: "İlim adamları Mek-kelilerin Minâ'da namazı kısaltmaları meselesinde ihtilâf ettiler. Bazı ilim adamları şöyle diyorlar: "Mekkeliler için Minâ'da namazı kısaltmak yoktur. Minâ'da ancak seferi olanlar (namazı kısaltabilirler)" Bu İbn Cüreyc, Süfyan es-Sevrî, Yahya b. Said el-Kattân, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın görüşüdür. Kimi ilim adamları da şöyle diyorlar: "Mekkelilerin Minâ'da namazı kısaltmalarında bir sakınca yoktur" el-Evzaî, Malik, Süfyan b. Uyeyne ve Abdurrahman b. Mehdî de bu görüştedir."[519]
İbnu'l-Münzir'e göre kısa yoldan gelen kimselerin buralarda dört rekatlı namazları kısaltarak kılmalarının hikmeti, Allah'ın buralarda bulunan kullarına özel olarak lütufta bulunması ve fazlu ihsanını izhar etmesidir. Allah teâlâ bu özel lütfunun bir neticesi olarak buralarda bulunan kullarının kısa yolculuklarını bile uzun yolculukmuş gibi kabul etmiş ve buralara gelen kişilerin yolculuklarım, başlı başına üç ayrı yolculuk olarak değerlendirmiştir:
a. Arafat bölgesinden olup da Müzdelife'ye gelenlerin yolculuğu çok kısa olmasına rağmen, dört rekatli namazları iki rekat olarak kılmayı gerektiren sefer kadar uzun olduğu kabul edilmiştir.
b. Müzdelife halkının Minâ'ya olan kısa yolculuğunu da sefer uzunluğunda kabul etmiştir.
c. Mina'dan Mekke'ye kadar olan yolculuğu da kasr mesafesinde kabul etmiştir. Çünkü hac için buralara gelen kimseler Allah'ın özel konukları olduklarından hepsi aynı derecede ikrama lâyıktırlar.
Hanefî ulemasıyla İmam Şafiî ve İmam Ahmed'in de içlerinde bulunduğu cumhûr-ı ulemâya göre ise kasr mesafesinde bulunan memleketlerden gelen hacılar sözü geçen yerlerde dört rekatli namazları iki kılarlar. Daha kısa mesafelerden gelen yolcular ise, bu namazları tam kılarlar. Bir başka ifâdeyle, sözü geçen ulemâya göre bu namazların iki rekât mı, dört rekât mı kılınacağı konusunda katedilmesi gereken mesafe, hac yolculuğuyla diğer yolculuklar bakımından fark etmez. Hepsi aynı hükme tâbidir. Bunlara göre Resul-i Ekrem (s.a.)'in Veda Haccında dört rekatli namazları ikişer rekat olarak kılmasının sebebi şer'an müsâfir olmasıdır. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir: Biz Resûlullah ile birlikte Medine'den Mekke'ye (doğru yola) çıktık da Resûlullah (s.a.) dönünceye kadar namazları ikişer rekat kıldı. (Yahya dedi ki:) Enes'e:
Resûlullah (s.a.) Mekke'de ne kadar kaldı? diye sordum da:
On gün, diye cevap verdi.[520]
İmam Nevevî'ye göre ise, Resûlullah (s.a.)'in bu hadisteki on günlük ikâmetinden maksat sadece Mekke'deki ikâmeti değildir.

Bu ikâmete Mekke ciyannda bulunan yerlerdeki ikâmet de dahildir ve bu ikâmetle kastedilen Veda Haccındaki ikâmetidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) Veda Haccında Zihhiccenin dördüncü günü Mekke'ye gelmiş 5, 6, 7. günlerde orada kalmış Zilhicce'nin 8. günü de Mekke'den Minâ'ya 9. günü Minâ'dan Arafat'a, onuncu günü de Müzdelife'den Minâ'ya hareket etmiş 10. 11. ve 12. günleri Minâ'da ikâmet etmiş, 13. günü de Mekke'ye 14. günü de Mekke'den Medine'ye hareket etmiştir. İşte bunların toplamı on gün eder. Resûl-i Ekrem bu günlerde dört rekatli namazları ikişer rekat olarak kılmıştır. Öyleyse sefere çıkan bir kimse bir yerde dört günden daha az kalmaya niyy'et ederse, 4 rekatli namazların ikişer rekat olarak kılar. Giriş ve çıkış günleri de ikâmet günlerinden sayılmaz.[521] Şafîî ulemâsından İmam Nevevî'nin de bu sözlerinden anlaşıldığı gibi seferde dörtlü namazların ikişer rekat olarak kılınıp kıhnmaması meselesinde, belli bir mesafenin katedilmiş olması şartının aranması hususunda hac yolculuğuyla diğer yolculuklar arasında bir fark yoktur. Bu görüşte olan ilim adamlarına göıe Resûl-i Ekrem'in Arafat'ta ve Mekke'de dörtlü namazları ikişer rekat olarak kıldırırken Arafat ve Müzdelife halkına namazlarını tam kılmalarını ihtar etmemesinin sebebi de budur. Nitekim Mekke'nin fethi günü Mekke-lilere yaptığı bir konuşmasında bu hususu açıkça ifâde etmiştir. Şöyle ki; İmrân b. Husayn'dan rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber Fetih yılında Mekke'de kaldığı sürece namazlarını ikişer rekat olarak kılmış ve; "Ey Mekkeliler, siz namazlarınızı dörder rekat olarak kılınız. Biz (Medîneliler) seferî bir cemaatiz" buyurmuştur.[522]

1930. ...Said b. Cübeyr ile Abdullah b. Mâlik'den; demişlerdir ki: Biz akşam namazıyla yatsı namazını İbn Ömer ile birlikte Müz-delife'de bir ikâmetle (birleştirerek) kıldık.
(Daha sonra bu hadisi Ebû Davud'a nakleden Muhammed b. Süleyman, önceki) Muhammed b. Kesîr hadisinin mânâsını rivayet etti.[523]

Açıklama

Bu hadisin Müslim'deki metni şu anlamdadır: "İbn Ömer'le birlikte Arafat'tan döndük Müzdeüfe'ye gelince bize akşamla yatsıyı bir ikâmetle kıldırdı, sonra namazdan çıktı ve;
Bu yerde Resûlullah (s.a.) bize bu şekilde namaz kıldırdı, dedi."[524] Bu hadisle ilgili açıklama daha önceki hadîsin şerhinde geçti.[525]

1931. ...Said b.Cübeyr'den; demiştir ki: İbn Ömer'le birlikte (Arafat'tan Müzdelife'ye) hareket etmiştik. Müzdelife'ye varınca akşam ve yatsı namaz(lar)im bize bir ikâmetle üç ve iki (rekat) olarak kıldırdı. Namazdan çıkınca: "Burada Resûlullah (s.a.) bize bu şekilde namaz kıldırdı" dedi.[526]

Bazı Hükümler

1. Seferde akşam namazı kısaltılamaz. Bunda icmâ vardır.
2. Seferde dört rekatlı namazları kısaltarak kılmak daha faziletlidir.[527]

1932. ...Seleme b. Küheyl dedi ki: Ben Said b. Cübeyr'in Müzdelife'de ikâmet getirip akşam namazını üç rekat, sonra yatsıyı iki rekat olarak kıldığım gördüm. (Said b. Cübeyr namazdan) sonra da şöyle dedi:
Ben İbn Ömer'i burada böyle yaparken ve; "Ben Resûlullah (s.a.)'i burada böyle yaparken gördüm" derken gördüm.[528]

Açıklama

Bu hadis Müzdelife'de akşam namazıyla yatsı namazının bir ikâmetle yatsı namazı vaktinde birleştirilerek ve yatsı namazının kısaltılarak kılınacağını ifâde etmektedir. Konu ile ilgili ayrıntılı açıklama 1929 numaralı hadisin şerhinde verilmiştir.[529]

1933. ...Süleyman (b. el-Esved)'den; demiştir ki: Arafat'tan Müzdelife'ye İbn Ömer'le birlikte gitmiştim. (Müzdelife'ye kadar) yorulmadan tekbir ve tehlüe devam etti. Nihayet Müzdelife'ye gelince, ezan okudu ve kamet getirdi. -Yahut da bir adam emir verdi de o ezan okudu ve kamet getirdi- (ve İbn Ömer) bize üç rekat olarak akşam namazını kıldırdı, sonra bize dönüp "(şimdi yatsı) namaz(ı)" dedi ve bize yatsıyı iki rekat olarak kıldırdı. (Namazdan) sonra akşam yemeğini istedi. (Bu hadisi Süleym'den nakleden Eş'as b. Sü-leym) dedi ki: Babamın bu hadisinin bir benzerini bana İbn Ömer'den İlâç b. Amr de nakletti. (İlâç) dedi ki: Bu (namaz) hakkında İbn Ömer'e (bazı sorular) soruldu da; "Ben Resûlullah (s.a.) ile böyle kıldım." diye cevap verdi.[530]

Açıklama

Tekbîr: Kelime olarak "ululamak" demektir. İstılahta ise, "Allahu ekber, Allahu ekber, lâilâhe illallahu vellahu ekber, Allahu ekber, velilâhi'1-hamd" cümlesini okumak demektir. Tehlîl: Kelimesi de bir terim olarak "Lâilâhe illallahu vahdehû lâ şerike leh Iehu'l-mulku ve lehu'1-hamd ve huve alâ küllî şey'in kadir" cümlelerini okumak demektir.
İbn Ömer'in akşam namazını kıldırdıktan sonra "namaz" demesi iki anlamdadır:
a. Şimdi de yatsı namazını kılınız.

b. Şimdi de yatsı namazı vakti geldi.
Hz. İbn Ömer'in sadece "namaz" demekle yetinmesi, yatsı namazı için ayrıca bir ezan ve ikâmete lüzum olmadığını gösterir. Musannif Ebû Dâvûd, hadîsin sonuna Eşâs'ın, bu hadisin bir benzerini bir de İlâç b. Amr'dan rivayet ettiğini ifade eden bir ta'Iik ilâve etmekle, bu hadisin başka rivayetlerle takviye edildiğini ifâde etmek istemiştir.
Hz. İbn Ömer'e bu namaz hakkında sorulan sorulardan maksat, Müzdelife'de yatsı vaktinde birleştirilerek kılınan akşamla yatsı namazlarının tekbîr "ezan ve ikâmetle kılınmalarıyla ilgili sorulardır. Hz. İbn Ömer, "Ben bu namazları Resûlullah'la birlikte bu şekilde kıldım" diyerek bu konudaki kesin hükmünü ve delilini açıklamıştır.[531]

Bazı Hükümler

Akşam namazı ile yatsı namazı Müzdelife'de bir ezan ve bir kametle birleştirilerek yatsı namazı vaktinde kılınır. Nitekim Hanefî mezhebinde de meşhur olan görüş budur. Ancak bu hadis bu konuda İbn Ömer'den rivayet edilen ve Resûl-i Ekrem'in Müzdelife'de bu namazları ezansız olarak sadece bir ikâmetle birleştirerek kıldığını ifâde eden sahih hadislere aykırıdır.[532]
Ayrıca bu hadis Resûl-i Ekrem'in, akşamla yatsıyı Müzdelife'de bir ezan, iki kametle birleştirerek kıldığını ifâde eden 1905 numaralı Câbir hadisine de aykırıdır. Bu sebeple Hanefî ulemâsından İmam Tahâvî, İbn Ömer'den gelen bu hadislerin arasını uzlaştırmanın mümkün olmadığını bir başka tabirle bu hadislerin muzdarib olduğunu söyleyerek bu konuda "Resul-i Ekrem'in sözü geçen namazları bir ezan ve iki ikâmetle birleştirdiğini" ifâde eden 1905 numaralı hadis-i bunlara tercih.ettiğini ifâde etmiştir.[533]

1934. ...îbn Mesûd (r.a.)'dan; demiştir ki: Ben Resûlullah (s.a.)'in namazı(nı) namaz vaktinin dışında kıldığını görmedim. Yalnız Müzdelife'deki müstesna. Çünkü orada akşamla yatsıyı birlikte kıldı. Ertesi gün sabah namazını da vaktinden önce kıldı.[534]

Açıklama

Metinde geçen "sabah namazını da vaktinden önce kıldı" sözünden maksat, sabah namazını çok erken yani alaca karanlıkta kıldı, demektir. Yoksa "vakti girmeden Önce kıldı" demek değildir. Çünkü hiç bir namaz, vakti girmeden kılınamaz. Bunda icma vardır.
Nitekim şu hadis-i şerifde buna delâlet eder: Abdullah b. Mesûd'la birlikte Mekke'ye sonra Müzdelife'ye geldik. Akşamla yatsı namazlarından her birini başlı başına birer ezan ve ikâmetle kıldı ve bu iki namazın arasını akşam yemeğiyle ayırdı. Bundan sonra İbn Mesud Şafak söktüğü sırada (çok erken) sabah namazını kıldı. Öyle ki kimisi, sabah oldu, kimi de olmadı diyordu. Sonra Abdullah b. Mesud Resûlullah (s.a.)'in, "Akşamla yatsıdan ibaret olan bu iki namaz Müzdelife'de (normal) vakitlerinden tahvil edilmişlerdir. Sakın halk yatsı vakti girmedikçe Müzdelife'ye gelmeye çalışmasın. Sabah (namazının vakti)de (şafağın söküşüne işaret ederek) "şu saattir" buyurduğunu haber verdi.[535] Buhârî'nin bu hadisinde "Kimisi sabah oldu, diyordu..." cümlesi "sabah namazım sabah olur-olmaz, alaca karanlıkta kıldı" anlamına gelmektedir.[536]

Bazı Hükümler

1. Müzdelife'de akşam namazıyla yatsı namazını yatsı namazı vaktinde birleştirerek kılmak meşrudur. Bunda icmâ vardır,
2. Müzdelife'de bayram günü sabah namazını fecr doğar-doğmaz, alaca karanlıkta kılmak sünnettir. Bunda da icmâ' vardır.
İmam Nevevî'nin beyânına göre bu hadis "bayram günü Müzdelife'de kılınan sabah namazının dışında diğer sabah namazlarının ortalık aydınlanınca kılınması müstehabtır" diyen İmam Ebû Hanife'yi destekleyen bir delildir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, senenin bütün günlerinde sabah namazını alaca karanlıkta kılmak kuvetli bir müstehabdır.
Çoğunluğu teşkil eden ulemâya göre Hz. Peygamber'in diğer günlerdeki sabajı namazını Müzdelife'de kılınan sabah namazına nisbetle geciktirerek kılmasından maksat ortalık ağarıncaya kadar geciktirerek kılması demek değildir. Çok kısa bir süre beklemesi ve yine de alaca karanlıkta kılması demektir. Çünkü bayram günü cemrelere taş atma, kurban kesme, traş olma, Beyt-i Şerifi tavaf etme gibi menâsikin ifası gerektiğinden Resul-i Ekrem Bayram günü Özellikle Müzdelife'de sabah namazını fecr doğar doğmaz kılmakta son derece acele etmiştir.
Hanefî ulemâsına göre bu hadis Arafat ve Müzdelife'nin dışında diğer yolculuklarda iki namazı birleştirerek kılmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Çünkü İbn Mesûd (r.a.) Resûl-i Ekrem'den hiç ayrılmayan bir sahabî olarak, "Hz. Peygamber'in Arafat ve Müzdelife'nin dışında hiçbir namazı vaktinin dışında kılmadığını" ifâde ediyor. Ulemânın büyük-çoğunluğuna göre ise, dinen sefer kabul edilen diğer yolculuklarda da iki namazı birleştirerek kılmak caizdir. Her ne kadar Hanefî ulemâsı İbn Me-sud hadisinden diğer yolculuklarda iki namazı birleştirerek kılmanın caiz olmadığı hükmünü çıkarmışlarsa da, aslında onların çıkardığı bu hüküm hadisin lafzından değil, mefhumundan çıkarılmıştır. Oysa lâfızları diğer seferlerde de iki namazı birleştirerek kılmanıncâiz|olduğunu]ifade eden pek çok sahih hadis vardır ve lâfızla mefhum arasında bir çelişki bulunduğu zaman, lâfız mefhuma tercih edilir. Ayrıca Arafat'ta öğle ile ikindi namazlarını birleştirerek kılmanın caiz olduğunda icmâ bulunduğundan Hanefî ulemâsının dayanağı olan İbn Mesud hadisinin zahiri mânâsı terk edilmiştir.[537]

1935. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) (Müzdeli-fe'de) sabahladı ve (orada) Kuzeh (denilen yer)de vakfe yaptı

ve;
"Burası Kuzeh'dir ve vakfe yeridir. Müzdelife(nin) de her tarafı vakfe yeridir!" buyurdu. (Minâ'ya varınca da şöyle buyurdu); "Ben kurbanı şurada kestim. Minâ(nın) her tarafı kesim yeridir. Binaenaleyh (kurbanlarınızı) konak yerlerinizde kesiniz!"[538]

Açıklama

Kuzeh: Mekke civarında Müzdelife'nin sonunda Meş'ar Haram'ın yakınında bir tepedir. Bir görüşe göre Meş'ar-ı Haram'la Kuzeh aynı yerdir. Hacıların Müzdelife'dekı vakfeyi burada yapmaları daha faziletlidir. Çünkü Hz. Peygamber vakfesini burada yapmıştır. Ancak Ebrehe ordusunun hazimete uğradığı yer olan Muhassar vadisinde vakfe yapılamaz. Çünkü burası Müzdelife'den değildir.
Minâ sınırlan içerisinde kalan her yerde kurban kesmek caizdir. Ancak Minâ mescidinden sonra gelen Cemre-i Ûla yanında kesmek daha faziletlidir. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz kurbanlığını burada kesmiştir.[539]

Bazı Hükümler

1. Bayram sabahı Müzdeli.fe'de yapılması vâcib olan vakieyı Kuzeh tepesinde yapmak daha laziletlidir.
2. Müzdelife sınırları içerisinde kalan her yerde vakfe yapmak caizdir.Ancak Muhassar vadisinde vakfe yapılamaz.
Nitekim Cübeyr b. Mutim'in rivayet ettiği; "Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir. Fakat Urane vadisi müstesna. Oradan uzaklasınız. Müzdelife'nin de her tarafında vakfe yapılabilir. Ancak Muhassar vadisine yaklaşmayınız" anlamındaki hadis de bu gerçeği te'yid etmektedir.[540]
Müzdelife'de vakfe yapmanın hükmü hakkında ulemâ ihtilâf etmiştir. Şöyle ki:
Hanefî ulemâsıyla İmam Ahmed, İshâk ve Sevrî'ye göre, bayram günü fecrin doğmasıyla güneşin doğması arasında Müzdelife'de bir süre vakfe yapmak vâcibdir. Bu görüş, İmam Şafiî'den de rivayet edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamberin tatbikatı bu şekilde olmuştur ve Urve b. Müderris et-Tâî'nin rivayet ettiği şu hadis de bu görüşü desteklemektedir: "Bizimle birlikte Müzdelife'de sabah namazım kılan, Minâ'ya hareketimize kadar bizimle birlikte vakfe yapan ve daha önce gece veya gündüz Arafat'da vakfesini yapıp da Minâ'ya gelen kimse haccını tamamlamıştır."[541]
Görüldüğü gibi bu hadiste haccın kabulü Müzdelife'de vakfeye bağlanmıştır. Bu sebeble sözü geçen imamlar Müzdelife'de vakfe yapmanın vâcib olduğuna ve terkinden dolayı kurban kesmek lâzım geldiğine hükmetmişlerdir.
İmam Mâlik'e göre ise, buradaki vakfe sünnettir. Terkinden dolayı herhangi bir ceza lâzım gelmez. Esasen Şafiî mezhebinde meşhur olan görüş de budur. Hanefî ulemâsından Kâsânî de hanefî ulemâsının bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ifâde ediyor: "Bizim Hanefî ulemâsı Müzdelife'de vakfe yapmanın hükmünde ihtilâf ettiler. Bunlardan bazıları vâcib olduğunu söylerken Leys de farz olduğunu ileri sürdü."[542]
Müzdelife'de yapılan vakfenin rüknü hac edenin burada isbat-i vücud etmesidir. Bu konuda hacının uyanık olmasıyla uykuda olması arasında bir fark olmadığı gibi ayık ve baygın olması arasında da bir fark yoktur. Hatta buraya başkası tarafından taşınarak gelmesi ile kendi gelmesi arasında da bir fark yoktur. Zira burada vakfe yapmak için niyet şartı yoktur. Müzdelife'de durmaksızın geçip gitmek de vakfe yerini tutar.
Müzdelife'de vakfe yapan bir kimse için şunlar sünnettir:
a. Gecenin yarısından sonra vakfe için yıkanmak, su yoksa teyemmüm etmek ve bu geceyi çeşitli ibâdetlerle ihya etmek,
b. Vakfeyi zaman kazanmak için sabah namazını kılmakta son derece acele etmek. (Nitekim 1934 numaralı hadis de bunu ifâde etmektedir.)
c. Vakfeye,Meş'ar-i Haram'ın yanındaki Kuzeh tepesi üzerinde ve kıbleye karşı yönelip dua, zikir ve telbiye'de bulunarak yapmak. Nitekim "Müz-delife'ye vardı, sabah olunca bir ezan ve bir kaametle sabah namazını kıldı. Sonra Kasva'ya binerek Meş'ar-i Haram'a geldi. Kıbleye karşı dönerek Allah'a dua etti. Tekbîr getirdi, tehlîl ve tevhîdde bulundu ve ortalık iyice aydınlanıncaya kadar vakfeye devam etti. Sonra güneş doğmadan yola düştü" anlamındaki 1905 numaralı hadis-i şerifte bunu ifade ediyor. Burada okunacak dualardan biri de şudur:
Ey Allah'ım, bize buralarda vakfe yapmayı ve buraları görmeyi nasip ettiğin gibi bize öğrettiğin şekilde seni zikretmeyi de nasib eyle ve bize "Arafat'tan indiğinizde, Allah'ı Meşar-i haram'da anın, Onu size gösterdiği şekilde zikredin. Nitekim siz önceleri hiç şüphesiz sapıklardandınız. Sonra insanların toplu olarak akın ettiği yerden siz de akın edin. Allah'-dan mağfiret dileyin. Allah bağışlar ve merhamet eder"[543] diyerek ettiğin va'de uygun bir şekilde merhamet et!" diye duâ eder ve bol bol; duasını okur.[544]

1936. ...Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Ben Arafat'ta şurada vakfe yaptım. Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir. Müzdelife'de şuracıkta vakfe yaptım. Müzdelife'nin de her tarafı vakfe yeridir. (Kurbanı) şurada kestim. Minâ'nın her tarafı kesim yeridir. Binaenaleyh (kurbanlarınızı) konak yerlerinizde kesiniz!"[545]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) Arafat'ta iken halka Cebel-i Rahme'nin eteğinde bulunan kayaları göstererek; "Ben vakfeyi işte şurada yaptım. Bununla beraber Arafat'ın her tarafında vakfe yapılabilir" buyurmuştur. Ancak daha önce de açıkladığımız gibi Arafat sınırlan içerisinde kaldığı halde Arafat'tan sayılmayan Urane vadisinde vakfe yapmak caiz değildir. Çünkü îmam

Mâlik'in dışında mezheb imamlarından hiçbirisi orayı Arafat'tan saymamışlardır. Resûl-i EKrem Efendimiz Müzdelife'de Kuzeh tepesini göstererek; "İşte ben vakfeyi şuracıkta yaptım. Fakat Müzdelife'nin her tarafında vakfe yapılabilir" buyurmuştur. Ancak bir önceki hadisin şerhinde tercümesini sunduğumuz Cübeyr b. Mut'im hadisinde geçen; "Ancak Muhasser vadisine yaklaşmayınız"[546] cümlesine bakarak ulemâ, Muhasser vadisini Müzdelife'den saymamış ve orada vakfe yapmanın caiz olmadığı hükmüne varmıştır.
Fahr-i Kâinat Efendimiz Minâ'da da kabe Cemresini göstererek; "Gerçi ben kurbanımı burada kestim ama Minâ'nın her tarafında kurban kesilebilir. Siz şu anda Minâ sınırları içerisinde bulunduğunuz için kurbanlarınızı bulunduğunuz yerde kesebilirsiniz." buyurarak Minâ'nın istisnasız her tarafında kurban kesilebileceğini ifâde etmiştir.[547]

Bazı Hükümler

1. Urane vadisinin dışında Arafat'ın her yerinde vakfe yapılabilir.
2. Muhasser vadisinin dışında Müzdelife'nin her tarafında vakfe yapılabilir.
3. Minâ'nın -istisnasız olarak- her tarafında vakfe yapmak caizdir.[548]

1937. ...Câbir b. Abdillah (r.al)'ın haber verdiğine göre Resülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir. Minâ'nın her tarafı kesim yeridir. Müzdelife'nin her tarafı da vakfe yeridir. Mekke'nin her yolu (Mekke'ye giriş-çıkış için uygun) bir yoldur ve kesim yeridir."[549]

Açıklama

1886 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Mekke'ye girerken es-Seniyyetü'I-Ulyâ denilen yukarı yoldan girmek, çıkarken de es-Seniyyetü's-Süflâ denilen aşağı yoldan çıkmak daha faziletlidir. Bununla beraber Mekke'ye girip çıkarken diğer yollardan girip çıkmak da caizdir. Hatta bütün bu yollarda kurban kesmek de caizdir. Çünkü buralar harem sınırları içerisindedir.[550]

Bazı Hükümler

1. Mekke'ye girerken ve çıkarken Resul-i Ekrem' in gırdıgı ve çıktığı yolları takip etmek daha taziletli olmakla beraber, diğer yollardan giriş ve çıkış yapmak da caizdir.
2. Her ne kadar Umre yapan kimselerin hedy kurbanlarım Merve'de kesmeleri daha faziletli ise de Mekke'nin her tarafında kurban kesmek caizdir. Mirkatu'l-Mefâtlh'de beyân edildiğine göre hac kurbanlarını kesmenin en faziletli olduğu yer Minâ'dır. Umre kurbanlarının kesimi için en faziletli olan yer de Merve'dir[551]

1938. ...Ömer b. el-Hattâb'dan; demiştir ki: Câhiliyye döneminin halkı Sebir (dağı) üzerine güneşin doğduğunu görünceye kadar (Müzdelife'den) dağılmazlardı. Peygamber (s.a.) onlara muhalefet ederek güneş doğmadan önce (Minâ'dan) hareket etti.[552]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.) Allah'ın; "Ey iman edenler, mü'-mini eri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin. Kendi aleyhinizde Allah'a apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?"[553] emrine sarılarak kâfirlere ait belirgin bir özellik taşıyan meselelerde ve genellikle dinî bir karakter arz eden hususlarda onlara benzemekten son derece sakınmış ve; "sizler karış-karış, adım, adım, sizden önceki toplumların yolunu izleyeceksiniz (Onlar bâtıl inançlarından ilham alacak bu inançlarından kaynaklanan faiz müessesesi gibi sosyal durumlan ve ahlâk dışı yaşayışları ölçü edineceksiniz). Hatta onlar (insanın giremeyeceği küçük) bir keler deliğine girecek olsalar, bunların ardından gideceksiniz."[554] buyurarak ümmetini de sözü geçen hususlarda kâfirlere benzemekten şiddetle sakıridirmıştır. Bu İslâmî esasın gereği olarak Peygamber (s.a.) Müzdelife'den güneş doğmadan önce Minâ'ya hareket etmek suretiyle câhiliyye döneminin müşriklerine muhalefet etmiştir.[555]

Bazı Hükümler

1. Bayram sabahı hacıların Müzdelife'den Mina ya güneş doğmadan hareket etmeleri meşru kılınmıştır.
2. Müzdelife'den Minâ'ya hareket etmek için ortalığın iyice ağarmasını beklemek müstehabdır. Hanefîlerle, Şâfiîler, İmam Ahmed ve cumhûr-ı ulemâ bu görüştedir. Çünkü 1905 numaralı hadis-i şerifte, "Resûlullah (s.a.) sabah olunca bir ezan ve bir kametle sabah namazını kıldı, sonra Kasvâ'ya binerek Meş'ar-i Harama geldi Kıbleye karşı dönerek Allah'a duâ etti, tekbîr getirdi, tehlîl ve tevhîdde bulundu ve ortalık iyice aydmla-mncaya kadar vakfeye devam etti. Sonra güneş doğmadan yola düştü" denilmektedir.
İmam Mâlik (r.a.); "Ortalık iyice aydınlanmadan Minâ'ya hareket edilir" demişse de birinci görüşün daha isabetli olduğu açıktır.[556]

65. Müzdilefe'den Dağılmakta Acele Etmek

1939. ...Ubeydullah b. Ebî Yezîd b. Abbâs'ı,şöyle derken dinlediğini haber vermiştir: Ben Resûlullah (s.a.)'in Müzdelife gecesinde ailesinin zayıfları arasında önden gönderdiklerindenim.[557]

Açıklama

Resûl-i Ekrem Efendimiz Bayram gecesi Müzdelife'de iken kalabalığa tahammülü olmayan kadınlara ve çocuklara ortalığın ağarmasını beklemeden Minâ'ya gidip sabah namazım orada kılmalarına ve halk Akabe'de yığılmadan önce gidip orada, cemrelerini rahatça atmalarına izin vermiştir.
Hanefî ulemâsından Tahâvfnin rivayetine göre Atâ (r.a.) ihtiyarlayıp da acze düştükten sonra devamlı böyle yaparmış.[558]

Bazı Hükümler

Zavıflık, acizlik kalabalıkta telef olma veya arkadaşları bir daha bulamayacak şekilde kaybetme tehlikesi gibi mazeretler sebebiyle bir kimsenin Müzdelife'de gecelemeyi terk ederek sabah namazını Minâ'da kılması ve ortalık tenha iken Akabe Cemresini taşlaması caizdir. Tîbî'ye göre acizlerin ye zayıfların önden gönderilmesi müstehabtır. Zayıfların önden gönderilmelerine ruhsat bulunduğunda ittifak vardır.[559] İbn Hazm'a göre ise, bu izin sadece kadınlara ve çocuklara aittir. Fakat hadisin zahirine bakılırsa, kadınlar ve çocuklarla birlikte bu hükmün içerisine ihtiyarlar, âcizler ve hastalar da girmektedir.[560]

1940. ...İbn Abbâs (r.a.)'tan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) Müzdelife gecesinde Abdulmuttalib oğulları(ndan) biz(im gibi) çocukları (Minâ'ya) eşeklerle önden gönderdi. (O esnada) uyluklarımıza hafifçe vurarak; "-Ey yavrularım, güneş doğuncaya kadar Cemre(-i Aka-be)'ye (taş) atmayınız."[561] diyordu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (kelimesi) hafifçe vurmak demektir.[562]

Açıklama

Burada "yavrularım" kelimesiyle çocuklar ve kadınlar kast edilmiştir.Çünkü bayram gecesi Resul Ekrem'in Müzdelife'den erkence gönderdiği çocuklar arasında kadınlar da vardı. Çocuklara hitab edilmiş, fakat tağlib yoluyla kadınlar da kast edilmiştir.[563]

Bazı Hükümler

1. Çocukların ve kadınların sabahın olmasını beklemeden Müzdelife'yi terk edip Mına ya gitmeleri caizdir.
2. Bayram günü güneş doğduktan sonra Akabe Cemresini taşlamak caizdir. Çünkü güneşin doğmasıyla buraya taş atma vakti girmiş olur. Ancak bu konu ulemâ arasında tartışmalıdır. Bu sebeple inşallah bu konuya 73 numaralı bâbta yine döneceğiz.[564]

1941. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ailesinin zayıflarını gece karanlığında (Minâ'ya) önden gönderirdi ve onlara güneş doğuncaya kadar Cemre(-i Akabe)'ye taş atmamalarını emrederdi."[565]

Açıklama

İbn Abbâs Resûl-i Ekrem'in gece yarısı Minâ'ya gönderdiği kadın ve çocuklara o anda verdiği emri kelime kelime hatırlayamadığından bu emri mânâ olarak nakletmiştir.[566]

Bazı Hükümler

1. Geceleyin ihtiyarlar ve çocuklar gibi zayıf kimselerin sabahın olmasını beklemeden Mına ya hareket edip kalabalık çökmeden önce usûlüne uygun olarak Minâ'daki görevlerine başlamaları caizdir.
2. Resûl-i Ekrem'den vârid olan bir hadisi kelime kelime nakletmmek mümkün olmadığı zaman mânâ olarak nakletmek caizdir.
Manâyı koruyarak başka ifâde ve kelimelerle hadis nakletme konusu ulemâ arasında tartışmalıdır. Şöyle ki:
a. Bazılarınca Hadisin mânâsına kelimeler arasındaki ince farklara, hadiste gözetilen maksada tam manâsıyla âşinâ olmayan bir kimsenin hadîsi duyduğu gibi aynı ifâde ile nakletmesi şart koşulmuş, aksi caiz görülmemiştir.
b. Bütün bunları iyiden iyiye bilen kimseye gelince:
Hadis, fıkıh ve usûl âlimlerinden çoğu, bunun da mânâ yoluyla hadis nakl etmesini caiz görmemişlerdir.
İmam Mâlik Resûlullah'a nisbet edilen merfû hadislerde bunun caiz olmadığını, başkalarında olabileceğini ileri sürmüştür.
Bazıları da ancak bir kelimenin başka bir kelimeyle yer değiştirebileceğini söylemişlerdir.[567]
Bütün bunlara rağmen, hadislerin manen rivayetinin caiz olduğu görüşünde olanlar da vardır... Nitekim Ebû Said el-Hudrî şunları söylemiştir: "Hadis dinlemek için 8-10 kişi Hz. Peygamberin etrafında oturur, onu dinlerdik. İçimizden ondan

dinlediklerimizi aynen tekrar eden belki iki kişi çıkmazdı. Fakat hepimizde tekrar ettiğimiz zaman mânâlarda hiçbir fark olmazdı." Tanınmış tabiî el-Hasen el-Basrî kendisine; "Bugün bize bir hadis rivayet ediyorsun, ertesi gün aynı hadisi başka lâfızlarla naklediyorsun" diyen birine şu cevabı ermiştir: "Mânâda isabet etmişsem bunda hiç bir mahzur yoktur."
Yine Meşhur tâbiîleren Muhammed b. Şîrîn şöyle demiştir:
"On kadar sahâbîden hadis, işittim. Hepsi de lâfızlarda ihtilâf ederlerdi, fakat mânâ aynı idi."[568]
Görülüyor ki konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi de "bu konuda öngörülen şartlara uymak kaydıyla bir hadisi mana olarak nakletmek caizdir," diyenlerin görüşünü desteklemektedir.[569]

1942. ...Âişe (r.anha) dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) Kurban (bayramında) geceleyin Ümmü Seleme'yi (Müzdelife'den Minâ'ya) gönderdi de (Ümmü Selme) fecirden önce (Akabe Cemresine) taş(lar)ı attı, sonra (Mekke'ye) gidip ifâza tavafım yaptı. O gün Resûlullah (s.a.)'in Ümmü Seleme'nin yanında olacağı (nöbet) gün(ü) idi.[570]

Açıklama

Bu hadis "Bayram günü fecir doğmadan önce Akabe Cemresine taş atılabilir" diyen Şafîî ulemâsının delilidir. İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur. Sözü geçen imamlara göre bu görüşün aksini ifâde eden 1940 ve 1941 numaralı hadis-i şerifler bayram günü fecr doğmadan önce cemreleri atmanın caiz olmadığını değil, bu cemreleri güneş doğduktan sonra atmanın müstehab. olduğunu ifâde etmektedirler.
İmam Mâlik ile Hanefî ulemâsına göre ise, bayram günü güneş doğmadan önce Akabe Cemresine taş atmak, hacıların develerini gütmekle görevli kimselerin dışında hiç bir kimse için caiz değildir. Çünkü İbn Ab-bâs'dan rivayet edilen bir hadiste ifâde edildiğine göre; "Peygamber (s.a.) ailelerine ve hacıların eşyalarım taşıyan kimselere sabahleyin alaca karanlıkta Minâ'ya gitmelerini fakat güneş doğmadan taşları atmamalarını emretmiştir."[571] Nitekim İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edilen bir hadiste de; "Peygamber (s.a.) cemreleri geceleyin atmaları için deye çobanlarına izin verdi"[572] denilmektedir.
Cemrelerin güneş doğmadan atılabileceği görüşünde olan ilim adamlarına göre de bayram günü Minâ'da fecr doğmadan önce cemreleri atmayı yasaklayan hadisler o gün cemreleri güneş doğmadan önce atmanın caiz olmadığını değil, onları güneş doğduktan sonra atmanın müstehab olduğunu ifade eder. Yine sözü geçen ilim adamlarına göre konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisindeki "Ümmü Seleme cemreleri fecrden önce attı" sözüyle "sabah namazından önce attı" denilmek istenmiş de olabilir. Fakat gerçekten de söz konusu cümlelerle bu ulemânın anladığı mânâ kast edilmiş olsa bile, bu söz, «güneş, doğmadan önce cemreleri atmanın caiz olduğuna delâlet etmez. Ayrıca Hz. Ümmü Seleme'nin bu uygulamasının Resûl-i Ekrem'in 'izniyle olduğuna dâir bir delil de mevcut değildir.
Bu bakımdan Hz. Ümmü Seleme'nin bu fiili bir delil niteliği taşımaktan uzaktır.
Hz. Ümmü Seleme'nin bu tatbikatının kendisine ait özel bir tatbikat olması ihtimali de vardır.[573]

1943. ...Esma (r.anhâ'nın haccın)'dan bahseden (bir râvi) O'nun (Akabe Cemresine) taş(ları fecrden Önce) attığını haber verdi (ve) dedi ki: Ben (kendisine);
Biz taşları geceleyin attık, dedim de; "Biz Resûlullah (s.a.) zamanında böyle yapardık" diye cevap verdi.[574]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.)'in baldızı olan Hz.Esmâ'mn bu haccı, Veda Haccından ve Resûl-i Ekrem'in Dâr-ı Bekâ'ya irtihalinden sonra yapmış olduğu bir hacdır. Esma (r.anhâ) Akabe Cemresine bayram günü atılacak olan taşlan güneşin doğmasını beklemeden geceleyin (yahutta alaca karanlıkta) attığı için hürriyetine kavuşturduğu kölesi Abdullah b. Keysân kendisine; "biz bu taşlan vaktini beklemeden geceleyin attık" diyerek ondan bu hareketinin açıklamasını istemiştir. Esma (r.anhâ) da - kadınları ve acizleri kasdederek, "Biz Resûlullah (s.a.) zamanında böyle yapardık" diye cevap vermiştir. "Hz. Esma (r.anhâ'nın haccm)dan bahseden "(ravî)" sözüyle, Hz. Esmâ'mn hürriyetine kavuşturduğu eski kölesi Abdullah b. Keysan kasd edilmiştir.[575]

Bazı Hükümler

1. îmam Sâfiî'ye ve Ahmed b. Hanbel'in meşhur olan görüşüne göre bayram günü Akabe Cemresine atılacak olan taşlan sabah olmadan geceleyin atmak caizdir, delilleri ise metinde geçen; "biz taşlan gece yarısı attık" sözüdür.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise bu taşlan güneş doğmadan önce atmak asla caiz değildir. Delilleri ise, Buhârî'nin. rivayetinde geçen "biz bu taşlan alaca karanlıkta attık"[576] cümlesidir. Daha önce de açıkladığımız gibi 1940 no'lu hadis gibi güneş doğmadan önce cemreleri atmayı yasaklayan hadislerin cemreleri güneş doğduktan sonra atmanın müstehab olduğu anlamına geldiği, bu taşların alaca karanlıkta atıldığını ifade eden Buhârî hadisi gibi hadislerin de sözü geçen taşlan alaca karanlıkta atmanın caiz olduğu anlamına geldiği de söylenmektedir. Bu görüşler için 1942 numaralı hadisin şerhine bakılabilir.[577]

1944. ...Câbir (r.a)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) (Müzdelife'den Minâ'ya) ağır ağır gitti ve ashabına da fiske taşı gibi (küçük çakıl taşlan) atmalarını ve Muhassır vadisinden de hızlıca geçmelerini emretti.[578]

Açıklama

Bilindiği gibi kelimesi şehâdet parmağı ile baş-parmak arasına konularak, başparmağın ileri doğru sert bir hareketiyle fırlatılabilen küçük taşlar için kullanılır. Buna Türkçemizde "fiske taşı" denir. Resul-i Ekrem Efendimiz Müzdelife'den Minâ'ya inerken yavaş yavaş sükûnet ve vekar içerisinde hareket ettiği gibi, İmâm Ahmed ve îbn Mâce'nin rivayetlerine göre ashabına da aynı şekilde hareket etmelerini tavsiye etmiştir. Cemrelere atılacak taşların da fiske taşı büyüklüğünde olmasını emretmiştir ve Ebrehe'nin ordusunun hezimete uğradığı vadiden geçerken de sür'atlice geçmiştir. İmâm Mâlik ve Beyhakî'nin ifâdesine göre, Resûl-i Ekrem'in bu vâdîden geçerken hızla geçtiği yer bir taş atımlık mesafedir.[579]

Bazı Hükümler

1. Müzdelife'den Mına'ya giderken yavaş yavaş sükunet ve vekar içerisinde gitmek ve Muhassır vadisinde hızlanmak müstehabdır. Muhassır vadisinden geçmekte olan yayalar Resûl-i Ekrem'e uymuş olmak için koşarlar. Binitli olanlar da hayvanlarım veya vasıtalarını süratlendirirler. Câhiliyye döneminde hıristiyanlar burada vakfe yaparlardı, Resûl-i Ekrem Efendimiz de onlara muhalefet etmek için buradan geçerken sür'atlice geçmiştir.[580]

66. Hacc-ı Ekber Günü

1945. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.), Veda haccında:
"Bu(gün) hangi gündür?" diye sordu. (Ashâb-ı kiram da): Kurban (bayramı) günüdür diye cevap verdiler. (Bunun üzerine): "Bu(gün) Hacc-i Ekber günüdür" buyurdu.[581]

Açıklama

Cemre: Mekke'ye iki saat mesafede Minâ'da bulunan üç taş yığınına verilen isimdir. Bunlar Cemre-i Ülâ, Cemre-i Vustâ ve Cemre-i Akabe'dir. Buralarda yapılan taş atma işi haccın vâciblerindendir.
Atılan taşların adedi yetmiştir. Yedisi kurban bayramının birinci günü kalanları iki, üç ve dördüncü günleri atılır, Taşların teker teker her atılışında tekbîr getirilmesi gerekir, ileride bu konuya tekrar dönülecektir.
Hac fiillerinin çoğu nahr gününde yani bayramın birinci gününde toplandığı için bu güne "Hacc-ı Ekber" denmiştir. Şöyle ki akabe Cemresi, tıraş, kurban kesmek, tavaf-i ziyaret ve daha başka vazifeler bugün yapılır. Halk arasında yaygın olan "arafe günü cumaya rastlarsa, hacc-i ekber olur" rivayetinin aslı yoktur. Ancak arafe günü cumaya rastlarsa, o haccın yetmiş haccdan efdal olduğuna dair Cemü'I-fevâid isimli eserde mürsel olarak rivayet edilen bir hadis vardır.[582]
İbn Sîrîn'in beyânına göre Hacc-ı Ekber gününden maksat, Resul-i Ekrem'in Veda Haccındaki birinci bayram günüdür. Resûl-i Ekrem Efendimiz Veda hutbesini irâd etmiş ve o hutbede İslâm'ın anahatlarıyla bir özetini vermiştir. Kıymetli âlimlerimizden M.Zihnî Efendi de bu konuda şunları söylüyor: "Hac iki kısımdır: Hacc-i Ekber, Hacc-i asgar. Birincisi, İslam hacadır yani müslümanlara farz olan hacdır. İkincisi ise, umredir. Hacc-ı Ekber'in cuma gününe rastlaması dolayısıyle özel bir durum alması yoktur. Ancak cumaya rastlayan Arafe gününün fazlaca sevabı vardır. "Günlerin en üstünü Arefe günüdür. Bu gün cumaya rastlarsa, cuma günü dışında yapılan yetmiş hacdan efdaldir." mealindeki hadis-i şerîfle bu husus açıklanmıştır."[583]

Bazı Hükümler

1. Genel olarak kurban bayramının birinci günü hacc-ı ekber günüdür. Ulemanın büyük çoğunluğu ile birlikte dört mezhep imamı bu görüştedir. Nitekim bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir. Bu mevzu-daki hadislerden bazıları şunlardır:
a. Ali (kerremallahu vecheh)'den rivayet edilmiştir. Dedi ki: resûlullah (s.a.)'a hacc-ı ekber'in gününü sordum da, "Nahr günüdür" diye cevap verdi.[584]
b. "Kurban (Bayramının birinci) günü hacc-ı ekber günüdür. O günde kurbanların kanları akıtılır, tıraş olunur ve temizlik yapılır."[585]
c. "Resûlullah(s.a.) Arafat'ta bir hutbe okudu da Allah'a hamd ü senâ'dan sonra "İmdi gelelim sadede; bugün hacc-ı ekber günüdür" buyurdu."[586]
Bu son hadisle ilk iki hadis arasında bir çelişki bulunduğu zannedil-memelidir. "Hac arafat'ta vakfeden ibarettir" anlamındaki 1949 numaralı hadisin, "Arafat'ta vakfe yapmak haccın önemli bir rüknüdür" şeklinde te'vil edildiği gibi bu son hadis de "Cuma gününe rastlayan arafe gününün fazileti çok büyüktür" şeklinde te'vil edilmiştir.;
2. Hac imamının 1. Kurban bayramı günü bir hutbe okuyarak o hutbede hacılara o günde ve daha sonraki günlerde hacıların Minâ'da ve Mekke'de yapacakları hacla ilgili görevleri anlatması sünnettir. İmam Şafiî ile Ahmed bu görüştedirler. İnşallah ileride bu konuyu etraflıca ele alacağız.[587]

1946. ...Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki: Eb'" Bekr, kurban bayramı günü Minâ'da;
Bu seneden sonra hiçbir müşrik hac etmesin ve hiçbir çıplak kimse de (çıplak olarak Kabe'yi) tavaf etmesin. Hacc-ı ekber günü, kurban bayramı günüdür. Hacc-i ekber, Hac(dan ibâret)tir, diye ilân edecek olan kimseler arasında beni(de)

gönderdi.[588]

Açıklama

Müşriklerin Mescid-i Haram'a girmelerinin yasaklandığını ifâde eden bu hadis-i şerifin hükmü, "Ey inananlar, doğrusu puta tapanlar pistirler. Bu sebeple bu yıllarından sonra Mescid-i haram'a yaklaşmasınlar"[589] âyet-i kerimesiyle de desteklenmektedir. Mescid-i Haram'dan maksat, Mekke ve etrafında bitkileri koparılmamak ve hayvanları avlanmamak üzere sınırlan belirlenmiş olan Harem bölgesinin tümüdür. Bilindiği gibi harem bölgesinin sınırları Cibril (s.a.)'in göstermesiyle Hz. İbrahim tarafından belirlenmiş bu sınırları gösteren işaretler, Resülullah (s.a.) tarafından yenilenmiştir.
İşte bu sınırlar içerisine elçilik göreviyle dahi gelmiş olsa, her hangi bir müşrikin girmesine izin verilemez. Şayet herhangi bir müşrik bu bölgeye gizlice girmeye muvaffak olduktan sonra orada hastalanıp ölecek olsa, cenazesinin oraya gömülmesine izin verilmediği gibi kabre gömülmüş bile olsa, kabri açılarak cenaze, harem bölgesi dışına çıkarılır. Hicretin dokuzuncu senesinde Resûl-i Ekrem'in müşriklerin Mescid-i Harama gelip Beyt-i Şerîfi çırıl çıplak tavaf ettiklerinden bahsedilince, "bu hâl sona erinceye kadar haccetmek istemiyorum" buyurdu ve o sene Hz. Ebû Bekr-i hac emîri tayin etti. Hz. Ali'yi de Tevbe sûresi'nin baş taraflarını halka okumak üzere görevlendirdi. Zilhiccenin 7. günü Hz. Ebû Bekir bu görevini yerine getirmek üzere Harem-i Şerifte bir hutbe irâd ederek halka menâsik-i hacla ilgili görevleri ve ahkâmı anlattı. Bayram günü de Hz. Ali Minâ'da ayağa kalkıp Berâe Sûresi'nin baş tarafındaki âyetleri okuyarak görevini yerine getirdi. Yezid b. Yüsey' diyor ki: "Ali (kerremallahü veche)'ye:
Hangi şey (talimat) ile(mekke'ye) gönderildin?" diye sordum, (O da:)
Dört şey ile:
a. Cennete ancak müslüman olan kimse girecektir,
b. Hiçbir çıplak kimse Beytullah'ı tavaf edemeyecektir,
c. Bu yıldan sonra Müslümanlar ve müşrikler (Harem-i Şerifte) bir araya gelemeyeceklerdir.
d. Peygamber (s.a.) ile aralarında ahd(andfaşma) bulunanların ahdi, müddeti dolana kadar geçerlidir ve müddeti belli olmayanların müddeti de dört ay olarak belirlenmiştir; diye cevap verdi."[590]
İbn İshâk'm rivayet ettiğine göre Kureyş, kendilerinin dışında Kabe'yi tavaf etmek üzere Mekke'ye gelen bir kimsenin kendi elbisesiyle tavaf etmesine izin.vermemek, ancak Kureyş'ten bir kimsenin elbisesiyle hac yapmasına izin vermek üzere karar almışlardı. Yine bu karar gereğince Ku-reyşli bir kimseden elbise alamayan kimse, Beyti çıplak olarak tavaf edecekti. Şayet kendi elbiseleriyle tavaf edecek olursa, bu elbiseler bir daha kullanılmamak üzere bir tarafa atılacaktı. Fil yılından önce veya sonra alman bu kararla Kureyşliler, güya kendisiyle günâh işlenen elbiselerle tavaf yapmayı önlemek istiyorlardı. İbn Abbâs(r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, câhiliyye döneminde kadınlar da beyitler ve kasideler söyleyerek çıplak halde Beyt'i tavaf ederlermiş. Bu hâdise Müslim'de şöyle anlatılıyor: "Vaktiyle kadın Beyt'i çıplak olarak'tavaf eder, "bana kim ödünç bir tavaf elbisesi verecek?" derdi. Onu Tercinin üzerine koyar '"Bugün bir kısmı ya da hepsi görünür ama, onun görünen kısmını helâl etmem" derdi. Bunun üzerine "Her Mescide giderken zînetinizi alınız"[591] âyet-i kerimesi nazil oldu."[592]

Bazı Hükümler

1. Müşrikin Harem bölgesine ve dolayısıyla Mescid-i Haram a girmesine izin verilemez, imam Malik ile Şafîî'lerden Müzeni bu görüştedirler. Buna göre müşrikin Harem bölgesi dışındaki mescidlere de ihtiyaç duyulmadıkça girmesine izin verilemez. Biz bu konuyu 487 numaralı hadîsin şerhinde açıklamış bulunmaktayız. **2.** Tavafta avret mahallini örtmek gerekir. Bu konuda ulemâ ihtilâf etmiştir. İmam Mâlik, Şafîî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel, "Beyt-i Şerifi çıplak kimse tavaf edemez" cümlesiyle isdidlâl ederek tavaf esnasında avret yerini örtmenin şart olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife ile ikinci rivayete göre İmam Ahmed çıplak tavaf eden kimsenin kurban kesmek suretiyle haccını tamam edilebileceğine fakat Kabe'yi çıplak olarak tavafından dolayı günahkâr olacağına hükmetmişlerdir.[593]

67. Haram Ayları

1947. ...Ebû Bekre (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) (Veda) haccında (halka) bir hutbe irad edip (şöyle) buyurmuştur:
(Takvim düzeni açısından) zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki (ilk) durumuna dönmüştür. (Artık) sene on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır, (ve) üçü peşi peşinedir ki, Zilka'de, Zilhicce ve Muharremdir. Bir de Cümade'l- (âhir) ile Şaban arasında yer alan Müdar'in Receb'i dir."[594]

Açıklama

Yukarıdaki dört aya Kur'ân-ı Kerimde "el-Eşhuru'l-Hurum= Yasak ayları" adı verilmiştir, ki bu aylarda harp ve kıtal haramdır. Araplar câhiliyye döneminde bu aylardan bazılarının, meselâ Muharrem'in haramlığını Safer ayına naklederlerdi. Sebebi de çapulculuktu. Şöyle ki, bu yasak aylarında mal ve can dokunulmazlığı harp, kıtal yasaklığına güvenerek tacirlerin ticâret mallarını alıp Ukaz, Zülmecâz, Mecenne gibi meşhur Panayır ve pazarlarda satmak üzere yola çıktıkları sırada çapulcular tarafından o ayın haramhğımn, meselâ Şaban'a nakledildiği ilân edilir ve o günlerde vurgunculuk ve soygunculuk yapmak mübâh sayılırdı. Arapları buna zorlayan en büyük sebeb onların geçimlerini soygunculuk ve çapulculukla te'min

etmeleri idi ki, üç haram ayın peşi peşine gelmesi ve üç ay vurgunculuk yapmadan beklemeleri onlara çok zor geliyordu. Kurtuluşu ancak bu aylardaki vurgunculuk, harp ve soygun yasağım ilerideki aylardan birine kaydırmakta buluyorlardı.
Kur'ân dilinde buna (Nesî) denilmiştir. Zemahşerî bunu "Bir ayın hürmetini öbür aya te'hirdir" diye tefsir etmiş ve şöyle açıklamıştır: Bu suretle Arablar haram ayları helâl sayarlar ve onun yerine helâl ayları da haram sayarlardı. Çok defa da on iki aya bir iki ay ilâve ederek seneyi onüç, ondört aya çıkarırlardı. Peygamberimizin, Veda Haccından bir sene önce Hz. Ebû Bekr'in Hac emiri olarak yapmış olduğu hac, Zülka'de, ayına, Resûlullah'ın Veda haccı ise, Müşriklerin o sene Haram ayı olarak ilan ettikleri zülhicce'ye tesadüf ve tevâfuk etmişti. Fahr-i Kâinat Efendimiz bu haccında Arafat dağında deve üzerinde irâd ettiği hutbelerinin birinde bir cümlesi de "yıl ve ay hesabı Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı zamanki ilk hâline dönüp eski yerini bulmuştur. Sene on ki aydır" buyurmasıyla bu câhiliyye âdetinin kökünü kazıdığını bildirmiştir. "Esasen daha önce de; "sapıtmak için hürmetli ayların yerlerini değiştirip geciktirmek, küfürde gerçekten ileri gitmektir."[595] âyetiyle de bu durum nehyedilmiş bulunduğundan bu bâtıl câhiliyye âdeti kaldırılmış oldu. "Bunlardan dördü haram aylardır" denilmekle, o aylarda bu gibi ma'siye(leri işlemek büsbütün haramdır. Binaenaleyh "O aylarda kendinize Zulmetmeyiniz"[596] denmek istenmiştir.
Hadîsin sonunda "Mudar kabilesinin Receb ayı" denilerek, bu ayın Mudar'a nisbet olunması, Mudar kabilesinin Receb ayma öbür kabilelerden daha çok hürmet göstermesindendir.
Receb ayının Cumadelâhir ile Şaban ayının arasında olduğunun ifâde edilmesi ise kamerî takvim yılı içerisinde ayların sıralanışını açıklığa kavuşturarak bir daha yanlışlığa düşülmesini önlemek içindir. Bu duruma göre Kamerî aylarının birincisini Muharrem ayı teşkil ederken, Receb ayı ayların ortasında, Zilka'de ile Zilhicce de senenin en sonunda yer almaktadır. Bazılarına göre ayların bu şekilde sıralanışında şöyle bir nükte vardır: Haram ayların diğer aylar yanında ayrı bir değeri olduğuna göre, en uygun olanı senenin bu aylardan birisiyle başlamasıdır. İşte bu sebeple Muharrem ayı senenin birinci ayı olmuştur. Yine bu ayların diğer aylara nisbetle daha büyük bir değer taşımaları sebebiyle haram aylardan biri olan Receb ayı da senenin ayları arasında orta yeri almıştır. Aynı zamanda hac aylarından olan diğer iki haram ayı da yani Zilkade ve Zilhicce aylan da senenin ayları içerisinde en son yeri almışlardır. Nitekim bu aylarda edâ edilen Hac ibadeti de İslâm'ın üzerinde yükseldiği esaslar arasında son sırayı alır.[597]

Bazı Hükümler

1. Hac imamının, kurban bayramının birinci günü Mina da hutbe okuyarak hac ibadeti ile ilgili konularda halkı aydınlatması sünnettir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed(r.a.) bu görüştedirler. İnşallah bu konu ileride daha ayrıntılı olarak yeniden ele alınacaktır. ,
2. Haram aylarında savaşmak yasaklanmıştır. Ulemâ bu konuda ittifak etmişlerdir. Ancak bu hükmün neshedilip edilmediği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre, "sana haram ayından, onda savaştan, soruyorlar. De ki: Onda savaş büyük günahtır"[598] âyet-i kerimesi "topyekûn sizinle savaşan putperestlerle siz de topyekûn savaşın"[599] âyet-i kerimesiyle neshedilmiştir. Atâ'ya göre, haram aylarında savaşı yasaklayan âyet-i kerime muhkemdir, dolayısıyla neshe ihtimâli yoktur. Binâenaleyh "sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez"[600] âyet-i kerimesine uygun olarak düşman saldırıya geçmedikçe haram aylarında savaşa girişmek caiz değildir. Fakat savaşı düşmanlar başlatacak olursa, o zaman nefis müdafaası için savaşa girmek vâcib olur.
Bu konuda Süleyman Ateş Bey şunları söylüyor: "Sana haram ayından, onda savaştan soruyorlar. De ki: Onda savaş büyük günahtır."[601] âyet-i kerimesi haram ayında savaşmanın caiz olup olmadığı hakkındaki bir soru üzerine indirilmiştir. Peygamber (s.a.) halasının oğlu Abdullah b. Cahş'ı muhacirlerden yedi-sekiz kişilik bir bölüğün başında yola çıkarmış, gönüllü olmayanın götürülmemesini kendisine emretmiş ve bir mektub vererek bu mektubu açan Abdullah şöyle yazıldığını görmüştür: "Mekr tubumu okuyunca Mekke ile Taif arasındaki Nahle'ye kadar ilerle, buradan Kureyş'i gözetle ve bize onlardan haber getir."
Abdullah ile arkadaşları Nahîe'ye vardılar. Bu sırada Kureyş'e ait bir ticaret kervanı oradan geçiyordu. Recebin birinci günü idi. Fakat müslümanlar, Cumad el-âhir'in son günü olduğunu sanıyorlardı. Eğer o gün, onlara bir şey yapmazlarsa, ertesi gün Haram ayı girer, hiç birşey yapamazlar, diye düşündüler. Kureyşlilerin kendilerine yaptıkları fenalıkları hatırlayınca, dayanamayıp kervana saldırdılar. Kervanın başkam Abdullah el-Hadramî'yi öldürüp iki kişiyi de esir aldılar, bir adam da kaçtı. Kervanı sürüp Medine'ye getirdiler. Allah'ın Resulü: "Ben size haram ayında savaşmayı emretmem iştim" dedi ve ganimetten kendisine ayrılanı almadı. Ashâb-i kiram tarafından da kınanan savaşçılar, çok üzüldüler. Receb ayı savaşmanın yasak olduğu, haram ayların en saygılısı idi. Kureyş, olayın Receb ayının başında olduğunu iddia edip "Muhammed haram ayını helâl saydı" diye aleyhte propaganda yapmaya başladılar. Savaşa katılan müslümanlar ise, Cumada'l-âhir'in sonunda savaştıklarını söylediler. Nihayet inen Bakara Sûresi'nin 217 ve 218. âyetler, Seriyye savaşçılarının fitneye karşı baskınlarını haklı çıkardı. Onların Allah'a inanan, hicret eden, Allah yolunda savaşan faziletli insanlar olduğunun Allah'ın rahmetini.uman insanlara karşı Allah'ın bağışlayan ve esirgeyen olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) kabul etmeyip beklettiği ganimeti aldı ki, İslâm'da alınan ilk ganimet budur. İki esir de müşriklerin yakalayıp esir almış oldukları Sa'd b. Ebî Vakkas ve Utbe İbn Gazvân ile değiştirildi.
Müfeasirler Bakara Sûresinin 217. âyetini haram ayında savaşmanın haram olduğuna delil sayarlar. Fakat neshedilip edilmediği konusunda ihtilâf vardır. Atâ, bu âyetin neshedilmediğini söyler ve bu hususta yemin edermiş. Diğer bilginlere göre âyet mensûhtur. Ancak nâsihi üzerinde ihtilâf vardır. Tevbe Sûresi'nin 5, 29. veya 36. âyetlerinin nâsih olduğunu söyleyenler yanında, Peygamber'in uygulamasının âyeti neshettiğini söyleyenler de vardır. Çünkü Allah'ın Resûlu (s.a.) huneyn'de Hevâzin kabilesiyle Tâif'te Sakîf kabilesiyle haram ayında savaşmış Ebû Âmir'i de yine haram ayında müşriklerle savaşması

için Evtâs'a göndermiştir.
İbnu'l-Arabî'ye göre bu âyet, müşriklerin yukarıda sözü edilen haram ayında vuku bulmuş savaştan dolayı Hz. Peygamber ve müslümanları şiddetle kınamalarını reddetmektedir. Yüce Allah onlara diyor ki: "Allah yolundan men'etmek, Allah'ı inkâr etmek, halkını Mescid-i Haram'dan çıkarmak, Allah katında daha büyük bir günâhtır. Haram ayında fitne çıkarmak yani küfre sapıp ortalığı karıştırmak, adam öldürmekten daha ağır bir suçtur." Siz bunları yaptığınız için sizinle savaşmak gerekmiştir. Buna göre âyet, haram ayında savaşmayı yasaklamıyor, tersine savaş kaçınılmaz hale gelince, o aylarda da savaşmanın günah olmayacağını anlatmış oluyor. Zaten âyetin sözlerinden de bu anlaşılmaktadır. Artık âyette bir nesh aramanın mânâsı yoktur. Davet hürriyetini korumak, saldırıyı püskürtmek, saldırganlarla savaşmak her zaman ve şartta vâcibtir."[602]

1948. ...İbn Ebî Bekre (r.a.), Peygamber (s.a.)'den (önceki hadisin) mânâsını rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: İbn Avn, İbn Ebî Bekre (diye bilinen Râvijnin ismini bu hadisfin senedinde açıkladı. Dedi ki: (Bu hadis) Abdurrahman b. Ebî Bekre'den rivayet olunmuştur. O da Ebû Bekre'den rivayet etmiştir.[603]

Açıklama

Bu hadisin senedinde kendisinden İbn Ebî Bekre künyesiyle bahsedilen râvînin asıl adından bahsedilmemektedir. Bu sebeple Ebû Dâvûd bu râvînin kimliğini tanımak maksadıyla "Abdullah b. Avâne isimli râvinin bu hadisi naklederken İbn Ebî Bekre künyesiyle anılan zâtın ismini Abdurrahman b. Ebî Bekre olarak kaydederek lîbnj Ebî Bekre'nin esas isminin Abdurrahman olduğunu açıkladığım" söylemiştir. Bu hadis Müslim'de şu anlama gelen lafızlarla rivayet olunmuştur: "O gün gelince Peygamber (s.a.) devesinin üzerine oturdu. Birisi de devenin yularından tuttu:
"Bilir misiniz bugün hangi gündür?" buyurdu. Ashâb: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dediler. Biz ö güne esas adından başka bir isim verecek sanmıştık. Sonra:
"Kurban (bayramı) günü değil mi?" buyurdu.
Evet, evet (öyledir) ya Resûlullah, dedik.
"Ya bu ay nedir?" diye sordu.
Allah ve Resulü daha iyi bilir dedik.
"Zülhicce değil midir?" buyurdu.
Evet, evet (öyledir) ya Resûlallah dedik.
"Ya şu belde neresidir?" diye sordu.
Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Hatta ona başka bir isim verecek sandık.
"Malûm belde değil mi?" buyurdu.
Hay, hay (öyledir) ya Resûlallah, dedik.
"İşte sizin kanlarınızı mallarınız ve ırzlarınız birbirinize şu beldenizde, şu ayınızda, şu gününüzün haram olduğu gibi haramdır. Burada bulunan bulunmayana iletsin" buyurdular.[604] İşte Müslim'in bu rivayetinde de İbn Ebî Bekre'nin adı Abdurrahman b. Ebî Bekre diye zikredilmiştir.[605]

68. Arafat'ta Vakfeye Yetişemeyen Kimse

1949. ...Abdurrahman b.Ya'mur ed-Deyl(em)î'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.) Arafat'ta iken yanına varmıştım. Necid halkından da bazı kimseler ^Yahut bir grup- geldiler. (İçlerinden) birine (Hz. Peygamber'e hacla ilgili sorular sormasını) emrettiler. (O da) Resûlullah (s.a.)'e, (Arafat'ta vakfeye yetişemeyen kimsenin) hacc(ı) nasıldır? diye sordu. Resûlullah (s.a.) de birisine emretti. (O adam da aldığı emre uyarak)
"Hac, hac, Arafe günü (vakfe yapmak) demektir, kim Müzdelife gecesi sabah olmadan (Arafat'a) gelirse haccı tamdır. Minâ günleri üçtür, kim acele eder de iki gün de (Mekke'ye dönerse) ona bir günah yoktur. (Minâ'da) geciken de günahkâr olmaz" diye yüksek sesle bağırdı. Sonra (o bağıran adamın) arkasından bir başka adam gönderdi. O da aynı şeyleri yüksek sesle ilân etmeye başladı.[606]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Mihrân da Süfyân'dan (hac kelimesini) -iki-defa tekrarlayarak- "Hac, hac (Arafat'ta durmaktır)" dedi, (şeklinde) rivayet etti. Yahya b. Safd el-Kattân ise Süfyân 'dan (hac kelimesini) bir kerre (söyleyerek) "hac (Arafat'ta durmaktır) ded", (şeklinde rivayet etti).[607]

Açıklama

Minâ günlerinden maksat, kurban bayramının 2, 3, 4 üncü günleridir.Bir başka tâbirle Zilhicce'nin 11, 12, 13 üncü günleridir. Bayramın ilk günü (10 Zilhicce) yalnızca Akabe cemresine yedi taş atılır. Diğer iki cemereye taş atılmaz. Bayramın 2, 3 ve 4 üncü günleri ise her üç cemreye de yedişerden yirmibir taş atılır. Böylece atılan taşların sayısı 70 olur. Ancak bayramın 4. günü şafak sökmeden önce Minâ'dan ayrılanlara dördüncü günün taşlarım atmak vâcib olmaz. Bu durumda atılan taş sayısı 49 olur. Hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi Zilhiccenin 12. günü taşları attıktan sonra Minâ'yı terk ederek Mekke'ye gitmekte herhangi bir sakınca yoktur. Buna ruhsat verilmiştir. Bu ruhsatı terk etmekten dolayı da bir günah yoktur. Fakat bayramın dördüncü günü de Minâ'da beklemek ve o gün cemrelere 21 taş atmak, daha faziletlidir. Musannif Ebû Dâvûd bu hadisin sonuna ilâve ettiği talikte, metinde geçen "hac hac, Arafat'ta vakfe yapmaktır" cümlesini Mihrân'ın

"hac" kelimesini iki defa tekrarlayarak rivayet ettiğini fakat Yahya b. Saîd'in bu cümleyi rivayet ederken "hac" kelimesini sadece bir kere söylediğini ifâde etmek istiyor.[608]

Bazı Hükümler

1. Arafat'ta vakfe yapmak haccın rükünlerindendir. Binaenaleyh vakte yerine getirilmedikçe hac farizası ifâ edilmiş olmaz.
2. Arafat sınırlan içerisinde çok kısa bile olsa bir süre vakfe yapmakla bu rükün ifâ edilmiş olur. Ulemâ'nın büyük çoğunluğunun görüşü de budur. İmam Sevrî'den geceleyin vakfe yapmanın caiz olmadığı ve vakfeyi geceleyin yapan bir kimsenin haccının kabul olmayacağı rivayet olunmuşsa da bu görüş sahih hadislere aykırıdır.
3. Arafat'ta vakfe yapma vakti Bayram gecesi fecrin doğmasıyla sonra erer. Mezhep imamlarının bu konudaki görüşlerini 1910 numaralı hadisin şerhinde nakletmiş olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
4. Zilhiccenin 12. günü Minâ'yı terkederek veda tavafı yapmak üzere Mekke'ye hareket etmek caizdir. Ancak Minâ'yı bugünde terk edebilmek için. şu şartların bulunması gerekir:
a. Zevalden sonra yola çıkılması gerekir.
b. Güneşin batmasından önce Minâ'yı terk etmiş olmak gerekir. Eğer Minâ sınırları içeriside iken güneş batacak olursa, o geceyi de Minâ'da geçirmek ve ertesi gün de cemrelere taş atmak icabeder. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir, tmam Şafîî ile imam Mâlik ve Ahmed'in görüşü de budur. Hanefî ulemâsına göre ise, zilhiccenin 13. günü fecir doğmadan önce Minâ'yı terk etmek caizdir. Çünkü fecr doğmadıkça cemrelere taş atma vakti girmiş olmaz. Fakat bununla beraber, Minâ sınırları içerisinde bulunan bir kimsenin güneş battıktan sonra Minâ'yı terk etmesi mekruh olur. Çünkü güneş battıktan sonra Minâ sınırları içerisinde bulunan bir kimsenin geceyi orada geçirmesi sünnettir. Bu bakımdan güneş battıktan sonra Minâ'yı terkeden bir kimse sünneti terk etmiş olur, fakat sünneti lerk etmekden dolayı üzerine kurban kesmek gerekmez.[609]

1950. ...Urve b. Mudarris et-Tâî'den; demiştir ki: Ben Resûlullah (s.a.)'a geldim (ve):
Ya Resûlullah, ben Tayy dağlarından geliyorum. Hayvanımı da kendimi de yordum. Vallahi (yol boyunca) üzerinde vakfe yapmadık tek bir kum yığını bırakmadım. Benim için hacdan (bir nasib) var mıdır? dedim. Resûlullah (s.a.):
"Kim bizimle beraber şu (sabah) namaz(ın)a yetişecek olursa ve bundan önce de gündüzün veya geceleyin Arafat'a gelmiş olursa, haccı tamam olur ve (ihramdan çıkış) temizliğini yapar." buyurdu.[610]

Açıklama

Tayy dağlarından maksat Medine civarında bulunan iki dağdır. Bunlardan birisi Medine'nin doğusunda bulunan ve Selmâ adıyla anılan dağdır. Diğeri de Medine'ye üç konaklık mesafede ve Mekke yolu üzerinde bulunan ve "Ece" ismiyle anılan bir dağdır. Metinde geçen " = Habl" kelimesi çölden kum yığınlarının oluşturduğu tepe anlamına gelir ki, bu kelime Tirmizî, Tahâvî ve Dârekutnî'nin rivayetlerinde " = Cebel = dağ" şeklinde geçmektedir.
Bu hadis-i şerîfte gündüzün veya geceleyin Arafat'ta vakfe yapıp da bayram günü Müzdelife'de kılınan sabah namazına yetişebilen, bir başka tabirle, sabah namazı vakti girmeden önce Arafat'ta vakfe yapmaya muvaffak olan bir kimsenin haccın daha sonraki vecibelerini de yerine getirmek şartıyla hac farizasını yaptığından emin olabileceği ifade edilmektedir. "Ve (ihramdan çıkış) temizliğini yapar" şeklinde tercüme ettiğimiz cümlesiyle "artık usulüne uygun olarak ihramdan çıkıp tırnakları kesmek, bıyıkları kırpmak, kasıkları ve koltuk altlarını tıraş etmek veya yolmak gibi temizlikleri yapabilir" denmek istenmiştir. Mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşleri 1910 numaralı hadiste açıklanmıştır.[611]

Bazı Hükümler

1. îmam Ahmed, metinde geçen "kim bizimle beraber şu namaza yetişecek olursa ve bundan önce de gündüzün veya geceleyin Arafat'a gelmiş olursa, haccı tamam olur" cümlesini delil getirerek, Arafat'ta vakfe vaktinin Arefe günü fecrin doğmasıyla başlayıp ertesi gün fecrin doğmasına kadar devam ettiğini, çünkü metinde geçen "gece" ve "gündüz" kelimeleri mutlak olarak kullanıldıkları için gece ve gündüzün sadece bir bölümüne değil, tümüne şâmil olduklarını söylemiştir, ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, metinde geçen "gündüzün ve geceleyin" sözünden maksat, Arafe günü zevalden sonra başlayıp ertesi gün fecrin doğuşuna kadar devam eden vakittir. Çünkü Hz. Peygamber'in ve onun Râşid halifelerinin tatbikatı böyle olmuştur ve ayrıca fahr-i Kâinat Efendimiz:
"Ey cemaat! Haccın menâsikini iyi öğreniniz. Çünkü belli olmaz, belki bu hacdan sonra,, daha hac yapamam"[612] buyurarak, Veda haccındaki tatbikatının örnek alınmak ve esas ittihaz edilmek üzere iyice bellenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.[613]

69. Mina'da Konaklama (Yerleri)

1951. ...Ashab'dan birinin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.) Minâ'da halka bir hutbe irad edip onları (Kendileri işin/tayin ettiği) yerlerine yerleştirdi (ve yine bu maksatla kıble (cihet)nin sağına işaret ederek,
"Muhacirler buraya konsun";
Kıble (jbîhetı)nin soluna işaret ederek:
"Ensâr da buraya konsun, (diğer) halk onların çevresine yerleşsinler" buyurdu.[614]

Açıklama

1951 numaralı hadiste de ifade edildiği gibi Fahri Kâinat Efendimiz Minâ'da halka bir hutbe irad ederek Muhacirlerin "Mescid-i Hayf" denilen Minâ Mescidinin ön tarafına, Ensar' ın da bu mescidin arka tarafına yerleşmelerini bu iki cemaatin dışında kalan kimselerin de Muhacir ve Ensar'ın çevresine dağılıp yerleşmelerini emretmiştir.
Resul-i Ekrem, Muhacirleri bir yere, Ensârı bir başka yere, diğer halkı da onların çevresine yerleştirirken ümmete, Muhacirlerle Ensar'ın bu dindeki hizmetlerinin büyüklüğünü, dolayısıyla bu ümmetin diğer fertlerinin onların kadir ve kıymetlerini bilmeleri gerektiğini öğretmek maksadını gözetmiş olabilir. Bunun yanında her kesimin iman bağı ile birlikte mevcut olan akrabalık bağı dolayısıyla birbirleriyle daha kolay yardımlaşa-caklarını da düşünmüş olabilir.[615]

Bazı Hükümler

1. Hac imamının bayramın birinci günü halka bir hutbe irad ederek onları hac menasıkı ile ilgili konularda aydınlatması sünnettir.
2. İdareci durumunda olan bir kimsenin emri altında bulunan kimselerin maddi-mânevî çıkarlarım gözetmesi gerekir.[616]

70. Mina'da Ne Zaman Hutbe Okunur?

1952. ...Bekroğullarından iki kişiden; demişlerdir ki: Biz Resûlullah (s.a.)'i teşrik günlerinin ortasında hutbe okurken gördük. Biz onun hayvanının yanında idik. Bu hutbe Resülullah'ın Minâ'da irad ettiği hutbe idi.[617]

Açıklama

"Teşrik", eti güneşletip kurutmak demektir. Arablarca Zilhiccenin onbirinci, on ikinci ve on üçüncü günleri kurban etlerini güneşe sererek kurutmak âdettir. Onun için bu üç güne "teşrik günleri" denilmiştir .Teşrik günleri üç gün olduğuna göre ikinci teşrik günü bunların ortasında yer alır. Bu durumda, metinde "teşrik günlerinin ortasında" cümlesinden maksat, kurban bayramının üçüncü, Zilhiccenin on ikinci günüdür.
Bu hadisi rivayet eden Bekroğullarından iki sahâbîdir. Bunların isimlerinin bilinmemesi, hadisin sıhhatine bir zarar vermez. Çünkü sahâbîlerin hepsi güvenilir kimselerdir.
Sözü geçen sahabiler, "biz onun hayvanının yanında idik" sözüyle, "Resûl-i Ekrem'in bu hutbesini çok yakından, net olarak ve eksiksiz olarak dinleyebildik" demek istemişlerdir.[618]

Bazı Hükümler

Hac imamının Minâ'da bayramın üçüncü gününde bir hutbe irad ederek Mina da yapılacak hac görevleri ile ilgili konularda halkı aydınlatması müstehabtır. İmam Şafiî ile İmam Ahmed de bu görüştedirler. Hanefî ulemâsı ile İmam Mâlik'e göre ise, hac hutbeleri üçtür:
a. Bunlardan birincisi Zilhiccenin 7. günü Mekke'de Harem-i Şerif de okunur. Bu hutbede hac hükümleri, özellikle terviye günü Minâ'ya çıkılaması ve orada geceledikten sonra Arafat'a çıkılacağı meseleleri anlatılır. Hutbenin arasında oturulmaz. Tek hutbe olarak okunur.
b. İkinci hutbe Arefe günü Arafat'ta Nemire mescidinde cem-i takdîm ile kılınan öğle ve ikindi namazlarından önce okunur. Cuma hutbesinde olduğu gibi arasında oturulup iki hutbe hâlinde okunur. Bu hutbelerde hac hükümleri özellikle Arafat ve Müzdelife vakfeleri cem-i takdim, cem-i te'hîr.... anlatılır.
c. Üçüncü hutbe Bayramın ikinci günü (11 Zilhicce) öğle namazından sonra Minâ'da okunur. Bu hutbenin de arasında oturulmaz. Tek hutbe hâlinde okunur. Nitekim Nevevî'nin "Şerhü'l-menâsik" isimli eserinde İbn Sa'd'ın Tabakât'ından naklen, Resûl-i Ekrem'in Minâ'daki bu hutbeyi bayramın ikinci günü irad ettiği ifâde ediliyor.[619] Şafiî ulemâsına göre ise hac hutbeleri dörttür:
Birincisi Zilhiccenin yedinci günü Mekke'de, ikincisi Arafe günü Arafat'ta, üçüncüsü Bayramın birinci günü irad edilir. Dördüncüsü de bayramın üçüncü günü okunur. Bayramın birinci günü hac imamının hutbe okumasının müstehap olduğuna dair Şafiî ulemâsının delili ise 1945 numaralı hadistir. Hanefî ulemâsından Tahâvî'ye göre 1945 numaralı hadis-i şerifte söz konusu edilen konuşma, ümmet-i Muhammedi'n istikbali ile ilgili bir vasiyyet niteliği taşıdığından o konuşmaya bir hutbe gözüyle bakılamaz.[620] Daha fazla bilgi için 1956 numaralı hadisin açıklamasına bakılabilir.[621]

1953. ...Câhiliyye döneminde (puthanelerden) bir evin sahibesi olan Serrâ bint Nebhân dedi ki: Başlar gününde Resûlullah (s.a.) bize bir hutbe irad ederek "bu hangi gündür" dedi. Biz de:
Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. (Bunun üzerine):
"Teşrik günlerinin ortası değilimdir?" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: EbûHarre er-Rekâşî'nin amcası da aynı şekilde (Resûlullah bize:) "Teşrik günlerinin ortasında hutbe irad etti" diye rivayet etti.[622]

Açıklama

Bir önceki hadisin açıklamasında da ifade ettiğimiz gibi Zilhiccenin İl, 12 ve 13, üncü günlerine "leşrîk günleri" denir. Metinde "teşrik günleri" yerine "başlar günü" denilmesinin sebebi teşrik günlerinde kurban kellelerinin bol bol yenmesidir.
Hadisin sonunda bulunan taliki İmam Ahmed Müsned'inde Resûl-i Ekrem'e kadar ulaşan bir senedle rivayet etmiştir. Hadîs "Hac imamının Zilhiccenin 12 nci günü Minâ'da hutbe okuması sünnet dir" diyen İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in görüşünü te'yid etmektedir. Mezhep imamlarının bu mevzu ile ilgili görüşlerini bir önceki hadiste açıklamış bulunmaktayız.[623]

71. (Resûlullah'ın Mina'da) Bayramın Birinci Günü Hutbe Okuduğunu Söyleyenlerin Delilleri)

1954. ...el-Hirmâs b. Ziyâd el-Bâhilî (r.a.)'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'i kurban bayramı 'günü Minâ'da Adbâ isimli devesi üzerinde halka hitâb ederken gördüm.[624]

Açıklama

el-Esmâî'nin beyânına göre " = Adbâ" kelimesi ku-lağının dörtte birinden fazlası kesik olan hayvanlar için kullanılır. Ebû Ubeyd'e göre ise, bu kelime kulağının yansı veya daha fazlası kesik olan hayvanlar için kullanılır. İmam Halil'e göre, kulağı yarık olan hayvanlara verilen isimdir.
Aslında Resûl-i Ekrem'in bu devesinin kulakları kesik ya da yarık değildi. Fakat doğuştan kulakları çok küçük olduğıs için "el-Adbâ" diye isimlendirilmişti. Bu hadis "kurban bayramının birinci günü hac imamının Minâ'da hutbe okuması sünnettir" diyen Şafiî ulemâsının ve imam Ahmed'in delilidir. Biz bu konuyu 1952 numaralı hadiste açıkladık.[625]

1955. ...Süleym b. Âmir el-Kilâ'î dedi ki: Ben Ebu Ümâme'yi, "Resûlullah'ın kurban bayramı günü Miriâ'daki hutbesin dinledim" derken işittim.[626]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 1952 numaralı hadisin şerhinde geçti.[627]

72. (Kurban Bayramının Birinci Günü Minâ'da) Hutbe Ne Zaman Okunur?

1956. ...Râfi b. Amr el-Müzenî dedi ki: Ben Resûlullah (s.a.)'ı Minâ'da kuşluk vakti boz bir dişi katır üzerinde halka hitab ederken gördüm. AH (r.a.) da O'ndan (işittiklerini yüksek sesle uzakta-kilere) aktarıyordu. Halkın kimisi ayakta kimisi de oturmakta idi.[628]

Açıklama

1954 numaralı hadis-i şerifte Resûlullah (s.a.)'in, bayramın birinci gününde irad ettiği hutbesini "el-Adbâ" isimli devesi üzerinde irad ettiği ifâde edilirken bu hadiste o günkü hutbeyi boz bir dişi katır üzerinde irad ettiğinin ifâde edilmesi bu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü o gün Resûlullah'ın birden fazla hutbe irad etmiş olması mümkündür. Zira o sene Minâ'da 130.000 hacı adayı bulunuyordu ve hac tatbikatıyla ilgili açıklamalara her zamankinden daha çok muhtaçtılar. Her ne kadar Resül-i Ekrem'in konuşmasını belli aralıklarla yerleştirilen görevliler anında tekrarlayarak dalga dalga daha uzaklara iletiyorlar idiyse de, bu kadar büyük bir kalabalığın bütün konuşmaları eksiksiz olarak işitmeleri mümkün değildi. Bu sebeple o gün hutbelerin tekrar tekrar okunmasına şiddetle ihtiyâç vardı. Bu bakımdan Resûl-i Ekrem'in birçok defalar hutbe okumuş olması ve her hutbeyi de ayrı bir hayvan üzerinde okuması gayet tabiîdir.
Metinde geçen "kuşluk vakti" kelimesi Hz. Peygamberin bu hutbesini zeval vaktinden önce okuduğunu gösterir ki bu da "Hutbeler ancak öğle namazından sonra okunabilir, bundan sadece Arafe günü Nemire Mescidinde okunan hutbe müstesnadır. Çünkü o mescidde biri öğle namazından önce biri de sonra olmak üzere iki hutbe okunur" diyen Şafiî ulemasının aleyhine bir delildir.[629]

Bazı Hükümler

1. Hac imamının bayramın birinci günü hutbe okuması müstehabtır. Bilindiği gibi Şahı uleması ile Hanbelî ulemâsının büyük bir kısmı bu görüştedirler. İmam Mâlik ile Hanefî ulemâsına ve bazı Hanbelîlere göre ise, bayramın birinci günü hutbe okunmaz. Resûl-i Ekrem'in halka o günkü hitabı bir hutbe niteliğinden ziyâde bir vasiyyet ve hacla ilgili bir fetva özelliği taşımaktadır. Ancak Bezlu'l-mechûd yazarının beyânına göre Hanefî ulemâsı "Hac imamının, birincisi Zilhiccenin yedinci günü Mekke'de, ikincisi Arefe günü Arafat'da, üçüncüsü de bayramın ikinci günü Minâ'da olmak üzere üç defa hutbe okuması müstehabtır" derken, "bu üç hutbeden fazla hutbe irad etmek caiz değildir, bid'attir." demek istememişlerdir.
Aslında Hanefî ulemâsı hac mevsiminde hac imamının sık sık hutbe okumasının lüzumuna inanmakla beraber, başta Resûl-i Ekrem'in uygulamasını ve halkın kalabalık bir zamanda hergün hutbe dinlemelerindeki zorluğu göz önünde bulundurarak üç hutbenin kâfi geleceğini söylemişlerdir.[630]

2. Kurban bayramının birinci günü okunacak hutbe kuşluk vakti okunur. İmam Nevevî'nin beyânına göre, bu hutbeleri dinlemek ve hutbe dinlemeye ihramdan çıkıp yıkanarak ve güzel kokular sürünerek gitmek mustehabtır.[631]
3. Hutbeyi hayvan üzerinde okumak caizdir.
4. Hatibin sesi duyulmadığı zaman konuşmalarının münâdiler tarafından yüksek sesle daha uzaklara iletilmesi caizdir. İhtiyaç duyulduğu zaman aynı şekilde namaz kıldırırken imamın sesinin daha arkada bulunanlara duyurulması maksadıyla münâdîler tarafından tekrarlanması da caizdir.[632]

73. İmamın Minâ Hutbesinde Bahsedeceği Konular

1957. ...Abdurrahman b. Muâz et-Teymî'den; Biz Minâ'da iken Resûlullah (s.a.) bize bir hutbe irâdetti de işitme gücümüz (öyle) genişledi ki söylediği şeyleri evlerimizin içinde iken bile işitebiliyorduk. Halka hacla ilgili görevlerini anlatmaya başladı. Nihayet (söz sırası) cemrelere geldi. (Bu sırada sesinin daha uzaklara erişmesini sağlamak maksadıyla) şehâdet parmaklarının uçutarını kulak deliklerine) koydu, sonra (onlara); "fiske taşları (büyüklüğünde taşlar atınız)" dedi. Sonra Muhacirlere emretti, bu emir üzerine (muhacirler) Mescidin ön tarafına indiler; Ensâra da emir verdi. Onlar da Mescidin arkasına konakladılar. Bundan sonra da diğerleri yerlerini aldılar[633] demiştir.[634]

Açıklama

Veda Haccında Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Minâ'da halka hitaben yaptığı bir konuşması bir özür sebebiyle bu konuşmayı dinlemeye gidemeyip de çadırlarında kalan kimseler tarafından bile rahatça işitilip dinlenebilmiştir. Bu durum Resul-i Ekrem için bir mucizedir. Söz konusu hutbenin Zilhiccenin 8. günü irâd edilmiş olması ihtimali bulunduğu gibi, bayramın birinci gününde veya daha sonraki teşrik günlerinde irad edilmiş olması ihtimali de vardır. Bu hutbenin bayram günlerinde okunduğu kabul edilirse metinde geçen "Nihayet (söz sırası) cemrelere geldi" cümlesini “Resul-i Ekrem'(s.a.) cemrelerin yanına geldi" şeklinde düzeltmek gerekir.
Sünen-i Ebü Davud'un bazı nüshalarında "şehâdet parmaklarını kulaklarına koydu" ifâdesi vardır ki, bu ifade Resûl-i Ekrem'in sesini daha uzaklara eriştirebilmek için parmak uçlarını kulak deliklerine koyup bu hususta ellerinden de yararlandığını gösterir. Nitekim Hz. Bilâl de ezan okurken böyle yapardı. Beyhakî'nin rivayetinde ise bu cümle: şehâdet parmaklarının birini diğeri üzerine koydu"[635] şeklindedir ki "cemrelere atılacak olan taşların büyüklüğünü parmaklarıyla gösterdi" anlamına gelmektedir. Metinde geçen "fiske taşlan (büyüklüğünde taşlar atınız) dedi" şeklinde tercüme etmek de mümkündür.
Bir başka tâbirle cümlesindeki fiili, "attı" anlamında kullanılmıştır.Buna göre bu cümle, Resûl-i Ekrem Efendimizin cemrelere taş atışım beyan eden ve râviye ait bir cümle olur.[636]

Bazı Hükümler

1. Hac imamının Müıâ'da bir hutbe okuyarak hacla ilgili görevlerinde halkı aydınlatması sünnettir.
2. Resûl-i Ekrem'in Minâ'da okuduğu hutbeyi, yakında bulunanlar gibi tâ uzakta bulunanlar da rahatça dinleyebilmişlerdir.
3. İdareci durumunda bulunan kimseler, idaresi altında bulunanların maddî ve manevî çıkarlarını düşünmelidir.[637]

---

[1] Buhârî, hac 21. Cezau's-sayd 13, 15, libâs 8, 13, 15; Müslim, hac 1, 2; Tirmizi, hac 18; Nesâî, hac 30, 33, 34, 35; ibn Mâce, menâsik 19; Dârimî, menâsik 9; Muvatta', hac 8; Ahmed b. Hanbel, II, 29, 32, 34, 54, 63, 65, 77, 119.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/131-132.
[3] Nesâî, menâsik 35.
[4] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 49.
[5] Buhârî, cezâü's-Sayd 16.
[6] İbn Hacer, Fethü'1-Bârî, IV, 144, 145.
[7] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, IV, 145.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/132-133.
[9] Davudoğlu A., Sahilı-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VI, 277, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/134-135.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/135.
[11] bk. Muvatta', hac 8.
[12] Muvatta', hac 8.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/135.
[14] Buhârî, cezâu's-sayd 13; Tirmizî, hac 18; Nesâî, menâsik 33, 39; Muvatta, hac 15; Ah-med b. Hanbel, VI, 119; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübra, V, 47.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/135-136.
[16] Buhârî, cezâu's-Sayd 13.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/136-137.
[18] Beyhâkî, es-Sünenii'1-kübrâ V, 47.
[19] Bedâiu's-Sanâi1, II, 186.
[20] Buhârî, cezâü's-Sayd, 13.
[21] Nesâî, menâsik 39.

[22] bk. Beyhâkî, es-Sünenü'1-Kübrâ, V, 46, 47.
[23] Beyhâkî, es-Sünenü'1-Kübrâ, V, 46, 47.
[24] bk. Buhârî, cezâü's-Sayd 13.
[25] Bu ta'lîkin diğer rivayetleri İçin bk. Buhârî,.cezâüVSayd 13.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/137-140.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/140.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/140-141.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/141.
[30] Beyhâkî, es-Sünenii'l-kübrâ, V, 59.
[31] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV, 149.
[32] Beyhâkî, es-Sünenü'l-kiibrâ, V, 59.
[33] Zürkânî, Şerhü'l-muvaUa', IH, 17; Beyhâkî es-Sünenül-kübrâ, V, 60; Muvatta' hac 9.
[34] İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, II, 144.
[35] el-Fethü'r-Rabbânî, XI, 194.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/141-143.
[37] Buhârî, hac 21; Nesâî, menâsik 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/144.
[38] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 52.
[39] el-Fethu'r-Rabbânî, XI, 196; Beyhâkî, es-Sünenü'l-Kübra, V, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/144.
[40] Buhârî, haç 6; Müslim, hac 4; Nesâî, Menâsik 32; Tirmizî, hac 19.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/144-145.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/145-146.
[43] Ahmed b. Hanbel, VI, 79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/146.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/146.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/146.
[46] el-Fetlu'r-rabbânî, XI, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/147.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/147.
[48] Buharı, sulh 6, 7, umre 3, cezâü's-sayd 17, megâzî 43; Müslim, cihâd 90, 92; Ahmed b. Hanbel, IV, 289, 291, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/148.
[49] Sünen-i Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Cihâd, bab, 194.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/148-149.
[51] Müslim, hac 449.
[52] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/149.
[53] İbn Mâce menâsik 23; Ahmed b. Hanbel, VI, 30; Beyhaki; es-Sünenii'1-kübrâ, V, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/150.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/150.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/150-151.
[56] Müslim, hac 312; Nesâî, İydeyn 17; Ahmed b. Hanbel V, 417; VI, 402.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/151-152.
[57] Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 70.
[58] Beyhâkî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 70.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/152-153.
[60] Buhârî, cezau's-sayd 11, savm 22, tıb 12, 14, 15; Müslim, hac 87, 88; Tirmm, hac 22, savmöO; Nesâî, hac 92, 93, 95; İbn Mâce, siyanı 18, menâsik 87, tıb 21; DârİmÎ, menâ-sik 60; Muvatta', hac 74; Ahmed b. Hanbel, I, 215, 221, 222, 236, 244, 248, 249, 250, 258, 260, 280, 283, 286, 292, 299, 305, 306, 315, 333, 344, 346, 351, 372, 374; III, 164, 267,305,357,363,382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/153-154.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/154.
[62] el-Bakara (2), 196.
[63] Zürkânî, Şerhü'l-Muvatta', III,. 85.
[64] Zürkânî, Şerlıü'l-Muvatta', III, 85.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/154-155.
[66] Nesâî, hac 94; Ahmed b. Hanbel, III, 164, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/155.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/155.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/156.
[69] el-Fethu'r-rabbânî, XI, 208; Hakîm, el-Müstedrek, I, 453.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/156.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/156.
[72] Nubeyh b. Vehb b. Osman el-Abderî el-Medenî. Güvenilir bir tabiîdir. Eban b. Osman, Saîd b. el-As'm azadhsı Ka'b, Muhammed b. el-Fanefiyye ve Ebû Hureyre'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Nâfi', Muhammed b. İshak, Ebu'z-Zinâd ve Eyyub b. Musa el-Kureşî hadis rivayet etrfiişlerdir. H. 126 tarihinde vefat etmiştir. Hadisleri Müslim ve dört sünen'de yer almıştır. [Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât', IV, 113].
[73] Müslim, hac 89, 90; Tirmizi, hac 104, Nesâî, menâsık 45; Dârimi, menâsik 83; Müs-ned, Ahmed b. Hanbel, I, 60, 65, 68, 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/157.
[74] Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 124.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/157-158.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/158.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/158.
[78] Buhârî, cezâu's-sayd 14; Müslim, hac 91; Nesâî, menâsik 27; İbn Mâce, menâsik 22, Muvatta', hac 4; Ahmed b. Hanbel, V, 418.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/159-160.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/160.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/160-161.
[81] Müslim, nikâh 41, 45; Tirmizî, hac 23; Nesâî, menâsik 91, nikâh 38; îbn Mâce, nikâh 45; Dârimî, nikâh 17; Muvattâ',-hac 70, 73; Ahraed b. Hanbel, I, 57, 64, 65, 68, 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/161-162.
[82] el-Fethü'r-Rabbânî, XI, 226, 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/162.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/162.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/163.
[85] Nevevî, Ştyhu Müslim, IX, 193; Tahâvî, Şerhu, Meâni'1-Asâr, II, 268. Beyhâkî, e; Sünenü'l-kübrâ, V, 65.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/163.
[87] bk. 275. Müslim, hac 48; Tirmîzî, hac 23; Ahmed b. Hanbel, VI, 333, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/163.
[88] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-asâr, II, 270.

[89] Tahâvî, Şerhu meâni'1-âsâr, II, 270.
[90] bk. 1844 numaralı hadis.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/164.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/164.
[93] Buhârî, Cezâu's-sayd 12, nikâh 30, megazî 43; Müslim, nikâh 46, 48; Tirmizî, hac 24; Nesâî, menâsik 90; Dârimî, menâsik 21; Ahmed b. Hanbel, I, 245, 266,270, 275, 283, 285, 286, 324, 330, 333, 336, 346, 351, 354, 360, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/164.
[94] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, II, 269.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/165.
[96] el-fethu'r-rabbanî, XI, 229; Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 66; Tahâvî, Şerhu mean'i âsâr, II, 270; Mübârekfurî, Tuhfel-ül-ahvezî, III, 579.
[97] Tirmizî, hac 23.
[98] bk. Tirmizî, hac 23.
[99] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 194.
[100] bk. Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta' III, 80, 81.
[101] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta' III, 81.
[102] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta' III, 81.
[103] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta1, III, 83.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/165-167.
[105] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/167-168.
[106] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta' III, 81.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/168.
[108] Buhârî, Cezau's-sayd 7; bedu '1-halk 16; Müslim, hac 66 69, 71, 77, 79: Tirmizî, hac 21; Nesâî, hac 82, 84, 86, 88, 113, 114, 116, 119; Ibn Mâce, menâsik 91 Dârimî, menâsik 19; Muvatta', hac 88, 90; Ahmed b. Hanbel, II, 3, 8, 30, 32, 37, 48, 50, 54, 56, 77, 138; III, 3, 80; VI, 98, 164, 203, 231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/169.
[109] el-Mâide (5), 96.
[110] el-Enâm (6), 38.
[111] Hûd (11), 6.
[112] en-Nûr (24), 45.
[113] Müslim, hac 75.
[114] el-Bakara (2). 158.
[115] Münavi, Feyzu'l-kadîr, V, 270.
[116] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV, 28.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/169-171.
[118] bk. Müslim, hac 67.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/172.
[120] Tahâvî, Şerhu meâni'1-âsâr, I, 384; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/172-173.
[121] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VI, 350, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/173-177.
[122] Tirmizî, hac 21; İbn Mâce, menâsik 91; Ahmed b. Hanbel, III, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/177.
[123] Tahâvî, Şerhul Meâni'1-asâr, II, 166, 167.
[124] Zürkâni, Şerhu'l-Muvatla', III, 102.
[125] Müslim, hac 69; Bühârî cezaü's-sayd 7; Tirmizî, hac 21.
[126] el-Kehf (18), 50.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/177-179.
[128] Tahâvî, Şerhu meâni'1-âsâr, I, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/179-180.
[129] el-Fethu'r-rabbâni, XI, 237; Buhârî, cezâu's-sayd 6; Nesâî, hac 80.
[130] Müslim, hac 65.
[131] Müslim, hac 59.
[132] Zürkânî, Şerhu'l-Muvaîta', III,'88, Fethu'r-rabbânî, XI, 246; Nesâî, hac 78; Beyhâkî es~Sünenü'l-kübrâ, V, 188.
[133] Buhârî, cezau's-sayd 6
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/180-181.
[135] Müslim, hac 55; Nesâî, hac 79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/181-182.
[136] el-Mâide (5), 96.
[137] hadis için bk. Nesâî, hac 80; Buhârî, cezau's-sayd 6.
[138] Müslim, hac 60; Buhârî, cezau's-sayd 5.
[139] el-Mâide (5), 95.
[140] el-Mâide (5), 96.
[141] el-Enam (6). 145.
[142] bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'1-âsâr, II, 174.
[143] Müslim, hac 65.
[144] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta' III, 88; Nesâî, hac 78.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/182-185.
[146] Tirmizî, hac 25; Nesâî, menâsik 81; Ahmed.b. Hanbel, III, 362.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/185.
[148] Tekmiletu'l-Menhel, I, 173.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/185-186.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/186.
[151] Buhârî, cihâd 88, zebâih 10-11; Müslim, hac 57, Tirmizî, hac 25; Nesâî, menâsik 78; Dârimî, ferâiz 21; Muvatta, hac 76; Ahmed b. Hanbel, V, 301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/186-187.
[152] Buhârî, cezau's-sayd 5; Müslim, hac 60.
[153] Beyhakî; es-Sünenu'l-kübrâ, V, 189.
[154] İbn Hcer, Fethu'1-Bârî, IV, 400.
[155] Müslim, hac 60.
[156] İbn Hacer, Fcthu'1-Bâri, IV, 395.
[157] Müslim, hac 56.
[158] el-Mâ'ide (5), 96.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/187-188.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/188.
[161] Beyhakî, es-Siinenı'1-kübrâ, V, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/189.

[162] İbn Mâce, sayd 9.
[163] Zürkânî Şerhü'l-Muvatta, III, 91.
[164] Avnu'l-Ma'bûd, V, 307.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/189-190.
[165] Beyhakî, es-Sünenii'1-kübrâ, V, 206.
[166] bk. 1855. no'Iu hadis.
[167] Beyhakî es-Sünenü'1-kübrâ, V, 206.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/190.
[169] Tirmizî hac-27.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/190-191.
[171] el-Mâide, (5) 96.
[172] Mübârek-fûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 111, 586.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/191.
[173] bk. BeyhakİI, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/192.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/192.
[175] Buhârî, mıuhsar 5, 6, 8, meğâzî 35, merdâ 16, tıb 16, keffârat 1; Müslim, hac 80-84; Tirmizî, hac 105; tefsîr sûre (2), 21; Muvatta', hac 238; Ahmed b. Hanbel, IV, 241-243.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/192-193.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/193.
[177] el-Bakara (2), 196.
[178] Aynî, Umdetu'l-kaarî, X, 152.
[179] Tekmiletu'l-Menhel, I, 180-181.
[180] bk. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi, VI, 362-363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/193-197.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/197.
[182] Buhârî, muhsar, 8.
[183] Müslim, hac 73.
[184] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, IV, 391.
[185] Mecmeu'z-zevâid, III, 234.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/197-198.
[187] el-Bakara (2), 196.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/198.
[189] bk. İbn Hazm, el-Muhallâ, VII, 209 (Mes'ele 874).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/198-199.
[190] Mecmeu'z-zevâid, IV, 235.
[191] Müslim, hac 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/199-200.
[192] İbn Hazm, el-Muhallâ, VII, 211 (mesele; 874).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/200.
[193] İbn Hacer, Fethu'l-Barî, IV, 389.
[194] bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bari IV, 389.
[195] Müslim, hac 83.
[196] Müslim, hac, 85.
[197] İbn Hacer, Fcthü'I-Bârî, IV, 13; Aynî, Umdetü'l-kaari, X, 156; İbn Hazm, el-Muhalla, VII, 211, (mesele 874).
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/201.
[198] el-Bakara (2) 196.
[199] Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 55.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/201-202.
[200] el-Fethü'r-rabbânî, XI, 221.
[201] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV, 388-389.
[202] Müslim, hac 85; Fethü'r-rabbânî, XI, 221.
[203] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/202-203.
[204] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/203.
[205] Buhârî, muhsar 6; Müslim, hac 82; Muvatta', hac 237.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/204.
[206] Zürkanî, Şerhü'l-Muvalta', III, 246.
[207] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/204.
[208] Tirmizî, hac 94; Nesâî, menâsik 102; İbn Mâce, menâsik 85; Dârimî, menâsik 57; Ahmed b. Hanbel, III, 450.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/205.
[209] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/205-206.
[210] el-Bakara (2) 196.
[211] Taberî, Câmiü'l-beyân, II, 124.
[212] el-Bakara (2), 196.
[213] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 219.
[214] Zürkâni, Şerhu'i-Muvatta, II, 113; Muvatta, hac 100.
[215] Zürkânî, Şerhu'l-Muvatta, II, 203.
[216] el-Fetlıu'r-rabbanî, II, 135.
[217] el-Muhallâ, VIII, 203, (mesele 872).
[218] Buhârî, muhsar 2; Nesâî, mcnâsik 61.
[219] Buhârî, muhsar 1.
[220] Büyük İslam İlmihali, s. 401-402.
[221] Ateş, Hac Rehberi, 59-60.
[222] el-Bakara (2), 196.
[223] İbn Cerir, Câmi'ül-beyân, II, 130.
[224] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/206-212.
[225] Tirmizî, hac 94; Nesâî, menâsik 102; İbn Mâce, menâsik 85; Dârimî menâsik 57; Ahmed b. Hanbel, III, 450.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/212.
[226] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/213.
[227] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/213-214.
[228] el-Bakara (2), 196.
[229] Tahâvî, Şerlıu Meâni'l-âsar, 11, 242.
[230] Teysîru'l-Vusûl, I, 288; Tahavî, Şerhu meâni'1-asâr, II, 242.
[231] el-Mâide 95.
[232] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/214-215.

[233] Buhari, hac 39, 42, 29, 38, 148-149; Müslim, hac 226-227; Dârimî, menâsik 80; Muvatta', hac 6; Ahmed b. Hanbel, VI, 14, 16, 48.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/216.
[234] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/216.
[235] Nesâî, menâsik 104; Tirmizî, hac 90; el-Fethur-rabbanî, II, 28.
[236] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/216-217.
[237] Buhrani, hac 40-41; Müslim, hac 223-225; Nesâî, menâsik 105; İbn Mâce, menâsîk 26.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/217-218.
[238] Davudoğlu, SahÎh-i Müslim Terceme ve Şerhi VI, 517.
[239] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/218.
[240] Müslim, hac 223.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/218-219.
[241] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/219.
[242] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/219.
[243] Buharı, hac 41; meğâazî 49; Müslim, hac 224; Tirmizî, hac 30; Nesâî, menâsik 26; Ahmet b. Hanbel, II, 14, 21.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/219-220.
[244] Buharî, hac 41.
[245] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 6.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/220.
[246] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/220.
[247] Buhârî, hac 40-41, Müslim, hac 224; Tirmizî, hac 30; Nesâî, menâsik 105; İbn Mâce, menâsik 26; Ahmed b. Hanbel, II, 14, 21.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/221
[248] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/221.
[249] Tirmizî, hac 32; Nesâî, hac 122.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/221-222.
[250] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/222.
[251] Beyhakî-, es-Sünenül-kübrâ, V, 72; Tahavî, Şerhu meâni'1-asâr, II, 176.
[252] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 73.
[253] Tahâvî, Şerhü meâni'l-asâr, II, 178.
[254] Aliyyü'l-Kârî, Mirkatu'l-Mefâtîh, III, 208.
[255] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/222-223.
[256] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/224.
[257] Şerhü fethi'l-Kadîr, II, 153.
[258] el-Bakara (2) 125.
[259] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/224.
[260] Müslim, cihad ve siyer 84.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/224-225.
[261] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/225.
[262] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/225-226.
[263] Buharî, hac 50, 60; Müslim, hac 248-251; Tirmizî, hac 37; Nesâî, menâsik 147; İbn Mâce, menâsik 27; Muvatta', hac 115; Ahmed b. Hanbel, 1, 17, 26, 34-36, 53-54.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/226.
[264] el-Fethu'rrabbânî, XII, 25; Hâkim, el-Müstedrek, I, 457; İbn mâce menâsik 27; Tirmizî, hac 111; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, 111, 242.
[265] İbn Mâce, menâsik 27; Hâkim, el-Miistedrek, I, 454.
[266] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/226-227.
[267] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 28; Hâkim, el-Müstedrek, I, 456.
[268] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 26.
[269] Nesâî, menâsik 145.
[270] İbn Hacer, Felhu'l-Bârî, IV, 208-209.
[271] bk. 1889 numaralı hadisin şerhi.
[272] Erkan, Arif, Gurer ve Dürer tercemesi, I, 378.
[273] Buradaki dua kabul olan dualardandır. Hesaba tabi tutulmadan cennete girmeyi istemek en Önemli dualardan biridir. "Borçtan, fakirlikten, gönül sıkıntısından ve kabir azabından bu Beyt'in sahibine sığınırım" demek sünnettir.
[274] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, 643.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/227-229.
[275] Buharı, hac 60; Müslim, hac 242; İbn Mâce, menâsik 27.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/229.
[276] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/229-230.
[277] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/230.
[278] Buharı, hac 42; Müslim, hac 39.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/230-231.
[279] Müslim, hac 401.
[280] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/231.
[281] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/231.
[282] Nesâî, hac 156.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/232.
[283] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/232.
[284] Buhârî, hac 58; Müslim, hac 253-254, 257; Nesâî, mesâcid, 21, 140, 159; İbn Mâce, me-nâsik 28; Ahmed b. Hanbel, I, 214, 237-238, 304; III, 413.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/232-233.
[285] bk. 1880 no'lu hadis.
[286] bk. 1881 no'lu hadis.
[287] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV, 236
[288] Buhârî, hac 62.
[289] el-Fethu'r-rabânî, XII-34.
[290] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/233-234.
[291] Buhârî, hac 58; Müslim, hac 253-254, 257; Nesâî, mesâcid 21, 140, 159; İbn Mâce, menâ-sik 28; Ahmed b. Hanbel, I, 214, 237, 238, 304; III, 413; V, 454.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/234.
[292] el-İsrâ (17), 81.
[293] Müslim, cihâd 87; Buharı, meğâzî 48.
[294] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/234-235.
[295] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/235.
[296] İbn Mâce, menâsik 28, Müslim, hac 255.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/235.
[297] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/236.
[298] Nesâî, menâsik 173; Ahmed b. Hanbel III, 317, 334.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/236.

[299] Müslim, hac 256.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/236.
[300] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/236-237.
[301] Ahmed b. Hanbel, I, 237; Tirmizî, hac 40; İbn Mâce, menâsik 28; Dârimî, menâsik 30; Müslim, hac 254-255.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/237.
[302] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/237-238.
[303] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/238.
[304] Buhârî, ıhac 64, 71, 74; edcb 68; tefsîr 52; Müslim, hac 258; Nesâî, hac 138; Ibn Mâce, mukaddime 11; Muvatta', hac 123.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/238-239.
[305] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/239
[306] Tirmizî, hac 36; îbn Mâce, menâsik 30; Darimî, menâsik 28; Ahmed b. Hanbel, IV, 222-224, Bcyhâkî, es-Sünenü'l-Kübrâ, V, 79.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/239.
[307] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/239-240.
[308] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/240.
[309] Ahmed b. Hanbel, I, 306, 371; Beyhâki, es-Sünenü'1-Kübrâ, V, 79.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/240-241.
[310] el-Fethü'r-rabbanî, II, 68; Ebû Dâvûd 1996 no'lu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/241.
[311] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/241.
[312] Müslim, hac 237.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/241-243.
[313] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/243.
[314] Nevevî, Şerhü Müslim, IX 10.
[315] el-Fethur-rabbânî, XII, 17.
[316] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 84.
[317] Müslim Hac 230, 231; el-fethü'r-Rabbânî, XII,18.
[318] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/243-244.
[319] Buhârî hac 55: meğâzî 43; Müslim, hac 240; Nesâî, menasik 155; Ahmed b. Hanbel, I,290, 306,-373.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/244-245.
[320] el-Haşr (59), 9.
[321] el-Münâfikûn (63), 8.
[322] Müslim, hac 488; Buharî, fedailü'l-Medine 2.
[323] Mecmeu'z-zevâid, III, 300.
[324] Münâvî, Feyzu'I-Kadîr, VI, 156.
[325] Yûsuf (12), 92.
[326] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 150.
[327] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/245-247.
[328] Buhârî, hac 56.
[329] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/247.
[330] Buhârî, hac 57; İbn Mâce, menâsİk 29; Ahmed b. Hanbel, I, 45.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/247-248.
[331] Buhârî, hac 57.
[332] İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, IV, 217.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/248.
[333] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/248-249.
[334] Tirmizî, hac 64; Dârimi, menâsik 36; Ahmed b. Hanbel, VI, 64, 75, 139.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/249.
[335] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/249.
[336] İbn Mace, hac 29.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/249-250.
[337] Mevkufâl, I, 182.
[338] Cevhere, I, 197-198.
[339] Bilmen Ö. N. Büyük İslam İlmihali s. 369; Ayrıca bk, 1873 no'lu hadisin şerhi.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/250-251.
[340] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/251.
[341] İbn Mace, hac 29.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/251-252.
[342] Müslim, hac 233-236; Tirmizî, hac 34; Nesâî, hac 154; İbn Mace, menâsik 29; Darîmî, menâsik 28, 34 Muvatta, hac 107, 108; Ahmed b. Hanbel. II, 40, 59, 71, 100, 114, 123, 125, 157; V, 455, 456.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/252.
[343] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/252.
[344] el-Bakara (2), 102.
[345] Ahmed b. Hanbel, III, 411.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/253.
[346] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/253.
[347] Buhârî, hac 63; Müslim, hac 23); Nesâî, menâsik 151; Ahmed b/Hanbel, II, 30.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/254.
[348] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/254.
[349] el- Bakara (2), 125.
[350] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/254.
[351] Tirmizî, hac 42; Nesâî, mevâkît 41; İbn Mâce, mukaddime 2; Dârimî menâsik 79; Ah-med b. Hanbcl, IV, 80.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/255.
[352] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/255.
[353] Fethür'r-rabbânî, II, 299; Dârekutnî Sünen, I, 425; Beyhakîes-Sünnenü'l-kübrâ, II, 461.
[354] Hadisler için bk. Zeylaî, Nasbur-râye, I, 250; İbn Hümam, Fethu'l-Kâdîr, I, 161.
[355] Tirmizî, hac 41.
[356] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, 165.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/255-257.
[357] Müslim, hac 140, 265; İbn Mâce, menâsik 39; Ahmed b. Hanbel, I.II, 317.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/257.
[358] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/257-258.
[359] bk. Beyhakî, es-Süncnü'i-kübrâ, V, 106.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/258-259.
[360] Bu rivayetler için bk. 1781, 1783, 1788, 1788, 1789, 1792 no'lu hadis-i şerifler.
[361] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/259-260.

[362] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/260-261.
[363] bk. 1785 no'lu hadis.
[364] bk. 1791 no'lu hadis.
[365] Müslim, hac 128.
[366] Münâvî, Feyzü'l-kadîr, II, 105.
[367] et-Tayalisî, Müsned, s. 39, 40.
[368] Feyzu'l-Kadir, II, 281.
[369] Takıyyüddîn es-Sübkî, Tabakatü'ş-Şaffiyyeti'I-Kübrâ, I, 104, 105.
[370] bk. Tekmiletu'l-Menhel, I, 236.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/261-263.
[371] el-Fethü'r-rabânî, XI, 154; Nevevî, Şerhu Müslim, VIII, 214; Ibn Mâce, menâsik 118.
[372] Zeylâî, Nasbu'r-râye, III, 111; Tahavî, Şerhu meâni'1-âsâr, II, 205.
[373] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 111; Tahavî, Şerhu mâni'I-âsâr, II, 205.
[374] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/263-264.
[375] Ahmed b. Hanbel, III, 431.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/264-265.
[376] Mecmeu'z-zevâid, III, 246.
[377] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/265.
[378] Mecmeu'z-zcvâid, III, 293; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 92.
[379] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/265-266.
[380] İbn Mâce, mînâsik 35.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/266.
[381] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/266.
[382] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 164.
[383] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/267.
[384] Nesâî, menâsik 133.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/267-268.
[385] Felhu'r-rabbânî, XII, 73.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/268.
[386] Buhârî, hac 79; umre 10, tefsir (2), 21; Müslim, hac 259-264; Tirmizî, tefsir (2) 12; Nesâî, menâsîk 169; İbn Mâce, menâsîk 43; Muvatta, hac 129; Ahmed b. Han'bel, VI, 144, 162, 227.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/269-270.
[387] Müslim, hac 263.
[388] Müslim, hac 259.
[389] Buhârî, tefsîr (53) 3.
[390] el-Bakara (2), 158.
[391] Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsir I, 146.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/270-272.
[392] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 77; Mecmeu'z-zevâid III, 247; Dârekulnî 270; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 98.
[393] Mecmeu'z-zevâid, III, 247.
[394] Müslim,.hac 310.
[395] el-Bakara (2), 158.
[396] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/272-273.
[397] Buhârî, Hac 53; Müslim, hac 397 tbn Mace, menâsik 44.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/274.
[398] Müslim, hac 388-396.
[399] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/274.
[400] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/275.
[401] Buhârî, umre 11; hac 53; meâzî 35, 43, Müslim, hac 397; İbn Mâce, menâsik 44.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/275.
[402] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/275.
[403] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/275-276.
[404] Tirmizî, hac 39; Nesâî, menâsik 174; İbn Mâce, menâsik 43; Ahmed b. Hanbel, II, 53, 60, 61, 119, 120.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/276.
[405] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/276-277.
[406] Müslim, hac 147; Nesâî, menâsik 178, Muvatta, hac 131; el-Fethu'r-rabbani, XII, 80.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/277.
[407] el-Bakara (2), 125.
[408] el-Bakara (2), 158.
[409] Müslim, hac 147; Nesâî, menâsik 46; İbn Mâce, menâsîk 84; Dârimî, menâsik, 34.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/279-289.
[410] en-nisa (4), 3.
[411] en-Nur (24), 32.
[412] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/289-291.
[413] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi; VI, 431, 441.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/291-297.
[414] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/298.
[415] Buhârî, hac 97.
[416] Bk. Ebû Dâvûd bu cilt. Hadis No, 1925.
[417] Müslim, hac 290.
[418] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/298-300.
[419] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/300-301.
[420] Müslim, hac 149; İbn Mâce, menâsik 55, 73; Nesaî, menâsik 202; Dârimî, menâsik 50; Muvatta, hac 166-167; Ahmed b. Hanbel, I, 72, 75, 76, 81, 157; III, 321, 326; IV, 82.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/301.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/301-302.
[422] Müslim, hac 149.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/302.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/302.
[424] el-Bakara (2), 125.
[425] Ahmed b. Hanbel, III, 320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/302-303.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/303.
[427] el-Bakara (2), 199.
[428] Buhârî, tefsir sûre (2), 35; hac 91; Müslim, hac 151; Nesaî, menâsik 202.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/304.
[429] Buraya Arafat denmesinin sebebi olarak ileri sürülen görüşlerden bazıları şunlardır:

a. insanlar burada gerçek manada kulluklarını gösterdikleri için buraya bu isim verilmiştir.
b. Hz. Âdem ile Havva burada buluştukları için buraya bu isim verilmiştir.
c. Çeşitli ülkelerden gelen hacı adayları burada toplanıp tanıştıkları için buraya bu isim verilmiştir.
d. Cebrail (a.s.) Hz. Peygamber'e hac ibâdetini burada öğrettiği ve sonunda "Earifte hazâ: Öğrendin mi?" dediği için,
e. Allah teâlâ'nın kullarına ikramını, affını ve mafiretini burada tanıttığı için bu isim verilmiştir. Nitekim "Onları kendilerine anlattığı Cennete koyar" (Muhammed (47), 6) âyet-i kerimesi de bunu ifâde eder.

[430] Müslim, hac 436.
[431] M. Zihni Efendi, Nimet-i İslâm s. 622.
[432] Fethü'l-Bâri, IV, 263.
[433] Fethü'r-rahbânî, XII, 123.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/304-306.
[435] bk. 1949 no'lu hadis.
[436] Zürkanî, Şehru'l-Muvaîîâ, III, 178; Muvattâ, hac 169.
[437] bk. 1950 numaralı hadis.
[438] Hûd (11), 105.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/306-307.
[440] Tirmizî, hac 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/308.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/308.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/308-309.
[443] Buhârî, hac 83, 146; Müslim, hac 336; Tirmizî, hac 112; Nesâî, menâsik 190; Dârimî, menâsik 46; Ahmed b Hanbel, III, 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/309-310.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/310.
[445] Kasanı, Bedâyiü's-sanâyi', II, 159.
[446] el-Bakara (2), 203.
[447] S. Ateş, K. Kerimîn Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, I, 209.
[448] Buhârî, hac 146; Beyhakî, V, 160.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/310-311.
[449] Ahmed b. Hanbel, II, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/312.
[450] Nesâî, mevâkît 48.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/312-313.
[452] Kâsânî, Bedâyiü's-sanayi', II, 152.
[453] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, IV, 260.
[454] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, 155, 645.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/313-315.
[456] İbn Mâce, menâsİk 54; Ahmed b. Hanbel II, 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/315-316.
[457] Buhârî, hac 87, Nesâî, menâsik 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/316-317.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/317.
[459] Ahmed b. Hanbel, V, 430.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/317.
[460] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/317-318.
[461] İbn Kudâme, el-Muğnî III, 410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/318.
[462] Nesâî, menâsik 199; Ahmed b. Hanbel, IV, 306.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/318-319.
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/319.
[464] Buhârî, hac 87; Nesâî, menâsik 196.
[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/319-320.
[466] Ahmed b. Hanbel, V, 30.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/320.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/320.
[469] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/321.
[470] Nesâî, menasik 188; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 111.
[471] Miras, Tecrid Tercemesi, VI, 172.
[472] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ V, 111.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/321-322.
[474] Tirmizî, hac 53; Nesâî, menâsik 202; tbn Mâce, menâsik 55; Ahmed b. Hanbel, IV, 137.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/322-323.
[475] el-Fethu'r-rabbânî XII, 115.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/323.
[477] Mecmeu'z-zevâid, III, 251.
[478] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 153.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/323.
[480] Buhârî, hac 94; Ahmed b. Hanbel, I, 269, 277.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/324.
[481] Aliyyu'1-Kârî; Mirkâtu'l-Mefâtîh, III, 222.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/324-325.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/325.
[484] Buhârî, vudû 6, 35, hac 93, 95; Müslim, hac 266, 276, 278, 281; Nesâî, menâsik 206; tbn Mâce, tahâre 23, menâsik 59; Muvatta', hac 197; Ahmet b. Hanbel, II, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/325-326.
[485] Buhârî hac 93.
[486] Fethu'1-Bâri, IV, 267.
[487] Fethu'1-Bâri, IV, 267.
[488] Şemsü'l-Hak Azimâbudî, Avnu'1-Ma'bûd, V, 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/326-328.
[489] İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, II, 171.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/328-329.
[491] Tirmizî hac 54; Ahmed b. Hanbel, I, 75, 157; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 122.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/329.
[492] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/329-330.
[493] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/330.
[494] Buhârî, hac 92; cihâd 136; Müslim, hac 284; Nesâî, mçnâsik 205; İbn Mâce, menâsik 58; Dârimî, menâsik 51; Muvatta, hac 176; Ahraed b. Hanbel, V, 205, 210.

[495] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/330.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/330-331.
[497] Bilgi için bk. İbn Hacer, Felhu'l-Bfirî, III, 336.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/331.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/331.
[499] Buhârî, vudû 6, 35, hac 93, 95; Müslim, hac 266; Nesâî, menâsik 206; Muvatta, hac 198; Ahmed b. Hanbel, II, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/331-332.
[500] Buhârî, hac 93.
[501] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/332-333.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/333.
[503] Ahmed b. Hanbel, IV, 389.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/333-334.
[504] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/334.
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/334.
[506] Buhârî, hac 96; Müslim, müsâfirîn 42-48, hac 286; Nesâî menâsik 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/334.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/334-335.
[508] bk. Fethu'l-Bârî, III, 339; Nesâî, menâsik 207; Beyhaki, es-Sünenü'I-kübrâ, V, 120.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/335.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/336.
[510] Ahmed b. Hanbel, II, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/336.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/336.
[512] Neveî, Şerlıu Müslim, VIII, 187.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/336-337.
[514] Tirmizî, hac 56; Ahmed b. Hanbel, I, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/337.
[515] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 146.
[516] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/337-338.
[517] Müslim, Müsâfirîn 17; İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, II, 381.
[518] Müslim, müsâfirîn 19.
[519] Tirmizî, hac 52.
[520] Müslim, müsâfirîn 15.
[521] Nevevî, Şerhü Müslim, V, 202.
[522] bk. 1229 no'lu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/338-340.
[523] Buhârî, hac 96; Müslim hac 291; Nesâî, ezan 20, salât 20, menâsik 207; Ahmed b. Hanbel, I, 418, 449; II, 18, 33-34, 56, 59, 62, 78, 152; V. 421.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/340-341.
[524] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 36.
[525] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/341.
[526] Müslim, hac 291; Tirmizî, hac 56; Nesâî, menâsik 207; Ahmed b. Hanbel, I, 418; II, 18, 33-34, 56, 62, 78, 152, V, 421.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/341.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/341.
[528] Müslim, hac 291; Tirmizî, hac 56; Nesâî, menâsik 207; Ahmed b. Hanbel, I, 418; II, 18, 33-34, 56, 62, 78, 152, V, 421.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/341-342.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/342.
[530] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/342-343.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/343.
[532] Sözü geçen hadisler için bk. Buhârî hac 96; Nesâî, menâsik 207.
[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/343-344.
[534] Buhârî, hac 99; Müslim, hac 292; Nesâî, menâsik 207; Ahmed b. Hanbel, II, 4, 7-8, 34, 51, 54, 77, 80, 106, 120, 148, 150, 152, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/344.
[535] Buhârî, hac 99.
[536] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/344-345.
[537] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/345.
[538] Tirmizî, hac 54; Ahmed b. Hanbel, I, 75, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/346.
[539] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/346.
[540] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 122; MecmeuVzevaîd, III, 251.
[541] Nesâî, menâsik 211; el-Fethu'r-rabbânî, XII, 120.
[542] Kâsânî, Bedâyi', II, 135.
[543] el-Bakârâ (2), 198-199.
[544] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/346-348.
[545] İbn Mâce, menâsik 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/348.
[546] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 122.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/348-349.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/349.
[549] İbn Mâce, menâsik 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/349.
[550] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/349-350.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/350.
[552] Buhârî, hac 100, menâkıbul-ensâr 26; Tirmizî, hac 60t Nesâî, menâsik 213 İbn Mâce, menâsik 61; Ahmed b. Hanbel, I, 29, 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/350.
[553] en-Nisâ (4), 144.
[554] Mansûr Ali Nâsıf, et-Tâc, I, 43.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/350-351.
[556] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/351.
[557] Buhârî, hac 98; Müslim, hac 301, 302, Nesâî, menâsik 208, 214; İbn Mâce, menâsik 62; Ahmed b. Hanbel, I, 221-222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/351.
[558] Tahâvî, Şerhu Me'ani'1-âsâr, II, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/352.
[559] AIiyyü'1-Kârî, Mirkâtü'J-Mefâtih, III, 223.

[560] Fethu'r-rabbânî, XII, 164.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/352.
[561] Tirmizî, hac 58, Nesâî, menâsik 222, ibn Mâce, menâsik 62; Ahmed b. Hanbel, I, 311, 326, 343.
[562] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/352-353.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/353.
[564] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/353.
[565] Nesâî, menâsik 222; îbn Mâce, menâsik 62; Ahmed b. Hanbel I, 311, 326, 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/353.
[566] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/353.
[567] H. Karaman, Hadis Usûlü, 36.
[568] bk. M. Uğur, Hadis Dersleri, (Lise IV), 117.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/353-354.
[570] Nesâî, menâsik 223.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/354-355.
[571] Tahavî, Şerhü meâni'1-âsâr II, 216; Beyhaki, es-Siinenü'1-Kübrâ, V, 132.
[572] Mecmeu'z-zevâid, III, 260.
[573] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/355-356.
[574] Buhârî, hac 98; Müslim, hac 297; Ahmed b. Hanbel. VI, 347, 351.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/356.
[575] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/356.
[576] Buhârî, hac 98.
[577] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/356-357.
[578] Nesâî, menâsik 204, İbn Mâce, menâsik 61; Dârimî, menâsik 59; Ahmed b. Hanbel, III, 332, 367,.391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/357.
[579] Zürkânî, Şerhu'1-Muvatta, III, 183; Beyhakî es-Sünenü'1-kübrâ, V, 126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/357.
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/358.
[581] Buhârî, hac 132; cizye 16, tefsîr süre (9) 4; Tirmizî, fiten 2; Ibn Mâce, menâsik 76; Ahmed b. Hanbel, III, 473; V. 412.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/358.
[582] Mübârekfârî, Tufetu'l-ahvezî, IV, 31.
[583] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm,, 612.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/358-359.
[584] Tirmizî hac, 110.
[585] Teysîru'l-vüsûl, I, 125.
[586] Aynî Umdetü'1-Kârî, X, 83.
[587] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/359-360.
[588] Buhârî, saİat 2, 10; hac 67; cizye 16, meğâzî 66, tefsir sûre (9) 2-4; Müslim, hac 435; Tirmizî, hac 44, tefsir sure (9) 6-7; Nesâî, menâsİk 161; Dârimî, salât 140; siyer 62; menâsik 74; Ahmed b. Hanbel, I, 3, 79; VI-299.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/360.
[589] et-Tevbe (9), 28.
[590] Tirmizî, hac 44.
[591] el-A'râf (7) 31.
[592] Müslim, tefsir 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/360-361.
[593] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/362.
[594] Buhârî, tefsir (9) 8; beď'ü'1-Halk 2; meğâzî 77; edâhî 5: tevhîd 24: Müslim, kasâme 29; Ahmed b. Hanbel, V, 37, 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/362.
[595] et-Tevbe (9), 37.
[596] et-Tevbe (9), 36.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/363-364.
[598] el-Bakârâ (2), 217.
[599] et-Tevbe (9), 36.
[600] el-Bakârâ (2), 190.
[601] el-Bakârâ (2), 217.
[602] Ateş Süleyman Kur'an-ı KerimMn Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, I, 225, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/364-366.
[603] Buhârî, ilim 9; Müslim, kasâme 30; Ahmed b. Hanbel, V, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/366.
[604] Müslim, kasâme 30.
[605] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/366-367.
[606] Tirmizî, hac 57, tefsir sûre (2), 22; İbn Mâce, menâsik 57; Nesâî, menâsik 211, Ahmed b. Hanbel IV, 309-310, 335; Beyhakî, es- Sünenu'1-kübrâ, V, 116; Hâkim, el-Müstedrek, I, 464; İbn Hıbbân, Sahih, VI, 76.
[607] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/367-368.
[608] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/368-369.
[609] Kâsânı, Bedâyi'ü's-sanâyi, II, 159.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/369.
[610] Tirmizî, hac 57; nesaî, hac 211; İbn Mâce, menâsik 57; Ahmet b. Hanbel, IV, 15, 261, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/370.
[611] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/370-371.
[612] bk. 1970 numaralı hadis.
[613] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/371.
[614] Ahmet b. Hanbel, IV, 61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/371-372.
[615] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/372.
[616] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/372.
[617] Beyhaki, es-Siinenu'1-kübrâ, V, 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/373.
[618] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/373.
[619] bk. Sehârenfûrî, Bezlu'l-mechûd, IX, 265.
[620] FethıTr-rabânî, XII, 215, 216; Ahmet b. Hanbel, de Şafiî'nin görüşündedir, bk. İbn Küdâme, el-Mugnî, III, 445.
[621] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/373-374.
[622] Ahmet b. Hanbel, V 72; Beyhaki, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/374-375.
[623] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/375.
[624] Ahmet b. Hanbel, V, 7; Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 140.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/375-376.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/376.
[626] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 140.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/376.
[627] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/376.
[628] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 140.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/377.
[629] Sehârenfûrî, Bezlu'l-mechûd, IX, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/377-378.
[630] Seharenfûrî Bezlu'l-mechûd, IX, 269.
[631] Neveî, Şerhu'-l Mühezzeb, VIII, 219.
[632] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/377-378.
[633] Nesâî, menâsik 189; Ahmet b. Hanbel, V, 374.
[634] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/379.
[635] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 127.
[636] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/379-380.
[637] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/380.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Rivayeti ve Sahabiler:

Tebliğ görevi ve fazileti yanında "bile bile Rasulullah'a yalan isnad etmenin cehennemdeki yerine hazırlanmak" anlamına geldiği gerçeği ashab-ı kiram'da "ihtiyatlı davranıp kesin kanaat edinmedikçe hadis rivayet etmemeyi (tesebbüt)" prensip haline getirmiştir. Buna halifelerin meseleyi takibi, sahabilerin birbirlerini kontrolleri, şüphelendikleri konularda onu en iyi bilene götürmeyi alışkanlık haline getirmiş olmalarını da ilave etmek gerekmektedir. Ashab-ı kiram'da Hz. Peygamber'in hadislerini bellemek ve yaşamak için ne derece ciddi ve samimi bir istek varsa, O'ndan bir bilgi nakletmekte de o derece bir titizlik görülmektedir. Bu titizliktir ki, onlardan kimilerini bir aylık yolu teperek bildikleri hadisleri tekid etmeye veya bilmediklerini öğrenmeye sevketmiş, "rihle" denen ilim yolculuklarını, ilk kaynağından ilim alma usulünü başlatmalarına vesile teşkil etmiştir. Bütün bu gayretlerin temelinde yatan dini hamiyeti, dine hizmet ve sağlam bilgi edinme niyet ve disiplinini görmekteyiz. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 84.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Farklı Nüshaları:

Ebu Dâvud'un Sünen'ini, kendisinden tahammül edîp rivâyet izni olan yedi kişi mevcuttur. Bunlardan dört tânesi ulema arasında yaygınlık kazanmıştır. Nüshalar arasında bazı farklar mevcuttur. Bu nüshalar şunlardır.

1- Ebu Ali Muhammed İbnu Ahmed İbn-i Amr el-Lü'lü'î (333/944) nüshası: Bu nüsha en ziyade şöhret ve yaygınlık kazanan nüshadır. Bilhassa Meşrik memleketlerinde yazılmıştır. El-Lü'lü'î, Sünen'i, Ebu Davud'dan bir kaç sefer dinleme fırsatı bulmuştur. Son defa, müellifin vefat ettiği sene olan 275'te dinlemiş olması, bu nüshaya ayrı bir itibâr kazandırmıştır.

2- Ebu Bekr Muhammed İbnu Bekr İbni Abdirrezzâk İbni Dâse et-Temmâr (v. 346/957) nüshası: Kısaca: İbnu Dâse nüshası diye bilinir. Bu nüsha Mağrib beldelerinde şöhret yapmıştır. İbnu Dâse nüshası el-Lü'lü'î nüshası'na muhteva itibariyle benzerlik arzeder. Farklı yönleri bir kısım takdîm ve te'hirlerdir. Hadîslerin ziyâde-noksanlığı söz konusu değildir.

3- Ebu Îsa İshâk İbnu Mûsa İbn-i Sâ'îd er-Remlî (320/932) nüshası. Bu da er-Remlî nüshası olarak yâdedilir.
Bu zât, Ebu Dâvud'un verrâkı (hususî kâtibi) dir. Bunun rivayeti tertîb itibâriyle İbnu Dâse nüshasına benzer.

4- İbnu'l-A'râbî nüshası. Daha çok sûfi olan Ebu Sa'îd Ahmed İbnu Muhammed İbni Ziyâd İbni'l-A'râbî'nin (vefat tarihi 340/951) dir. Bunun nüshası diğerlerine nazaran eksik bir nüshadır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/231-232.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Rivayeti ve Sahabiler:

Tebliğ görevi ve fazileti yanında "bile bile Rasulullah'a yalan isnad etmenin cehennemdeki yerine hazırlanmak" anlamına geldiği gerçeği ashab-ı kiram'da "ihtiyatlı davranıp kesin kanaat edinmedikçe hadis rivayet etmemeyi (tesebbüt)" prensip haline getirmiştir. Buna halifelerin meseleyi takibi, sahabilerin birbirlerini kontrolleri, şüphelendikleri konularda onu en iyi bilene götürmeyi alışkanlık haline getirmiş olmalarını da ilave etmek gerekmektedir. Ashab-ı kiram'da Hz. Peygamber'in hadislerini bellemek ve yaşamak için ne derece ciddi ve samimi bir istek varsa, O'ndan bir bilgi nakletmekte de o derece bir titizlik görülmektedir. Bu titizliktir ki, onlardan kimilerini bir aylık yolu teperek bildikleri hadisleri tekid etmeye veya bilmediklerini öğrenmeye sevketmiş, "rihle" denen ilim yolculuklarını, ilk kaynağından ilim alma usulünü başlatmalarına vesile teşkil etmiştir. Bütün bu gayretlerin temelinde yatan dini hamiyeti, dine hizmet ve sağlam bilgi edinme niyet ve disiplinini görmekteyiz. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 84.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Medine'den Hoşlanmayan Kimseler [Makbul İnsanlar Değildir]
6- İman Medine'ye Yığılacaktır
7- Medinelileri Aldatanlar Günahkar Olur
8- Medine Surları / Kaleleri
Medine Pis Olanı Barındırmaz
[Hz. Peygamberin Medine Sevgisi]
11- Resûlullah (S.A.V) Medine Çevresinin Boşaltılmasını Hoş Görmemiştir
12- Bab
30- BÖLÜM ORUÇ
1- Ramazan Orucu Farzdır
3- Oruç Keffârettir
4- Reyyân Kapısı Oruç Tutanlar İçin Tahsis Edilmiştir
5- Sadece Ramazan Demek Mümkün Müdür Yoksa Ramazan Ayı" Demek Mi Gerekir?
6- Ramazan Orucunu İman Ederek, Sevabını Allah'tan Umarak Ve Niyetli Bir Şekilde Tutmak
7- Resûlullah (S.A.V) Ramazanda Diğer Günlere Nazaran Daha Cömert Olurdu
8- Oruçlu İken Yalan Söylemeyi Ve Bu Yalan Doğrultusunda Amel Etmeyi Bırakmamak
9- Oruçlu Olan Bir Müslüman Kendisine Kötü Söz Söyleyen Birisi Olursa "Ben Oruçluyum!' Der Mi?
10- Harama Düşeceğinden Korkan Kimsenin Oruç Tutması Gerekir
11- "Hilali Gördüğünüzde Oruç Tutun Ve Hilali Yeniden Gördüğünüzde Oruç Tutmayı Bırakın" Hadisi
12- Ramazan Ve Kurban Bayramlarının Bulunduğu Aylar Eksik Olmaz
13- Hz. Peygamberin (s.a.v): "Biz Ne Yazarız Ne De Hesap Ederiz" Hadisi
14- Ramazan Dan Bir Ve İki Gün Önce Oruç Tutulmaz
15- "(Ey Kocalar), Oruç Tuttuğunuz Günlerin Gecelerinde, Eşlerinize Yaklaşmak Size Helâl Kılındı. Eşleriniz Sizin Elbiseleriniz, Siz De Eşlerinizin Elbiselerisiniz. Allah Nefsinize Güvenemeyeceğinizi Bildiği İçin Yüzünüze Bakıp, Size Bu Lütufta Bulundu. Artık Bundan Böyle Onlara Yaklaşın Ve Allah'ın Sizin İçin Takdir Buyurduğu Neslin Arayışı İçinde Olun." Ayeti
16- Şafak Vaktine, Günün Ağarması Gecenin Karanlığından Fark Edilinceye Kadar Yeyin İçin. Sonra Gece Girinceye Kadar Orucu Tamamlayın Ayeti
17- Hz. Peygamberin: Bilalin Ezanı Sizin Sahur Yapmanıza Son Vermesin!' Hadisi
18- Sahurda Acele Etmek
19- Sahur İle Sabah Namazı Arasındaki Süre Ne Kadardır?
20- Sahurun Bereketi
21- Gündüz Vaktinde Oruca Niyet Etmek
22- Oruçlunun Cünüp Olarak Sabahlaması
23- Oruçlunun Eşiyle İlişkisi (Mübaşeret)
24- Oruçlunun Eşini Öpmesi
25- Oruçlunun Banyo Yapması
26- Oruçlu Bîr Kimsenin Unutarak Yemesi Veya İçmesi
27- Oruçlunun Yaş Ve Kuru Misvak İle Dişlerini Temizlemesi
28- Hz. Peygamberin (S.A.V): "Bir Kimse Abdest Aldığında Burnuna Su Çeksin" Hadisi
29- Ramazan Da Oruçlu İken Cinsel İlişkiye Girmek
30- Ramazanda Cinsel İlişkiye Girdiği Halde Keffâreti Ödemek İçin Hiçbir Şeyi Olmayan Birisinin Kendisine Verilen Sadakayı Keffâreti Ödemek İçin Kullanması
31- Ramazanda Cinsel İlişkiye Giren Bir Kimse Keffâreti Muhtaç Olan Ailesine Yedirebilir Mi?
32- Oruçlunun Kan Aldırması (Hacamat) Ve Kusması
34- Ramazanda Bir Kaç Gün Oruç Tuttuktan Sonra Yolculuğa Çıkmak
36- Resûlullahın (S.A.V) Aşırı Sıcaklar Dolayısıyla Birşeyin Gölgesine Girenlere: "Yolculuk Sırasında Oruç Tutmak Birr (Erdem / İyilik) Değildir" Demesi
37- Hz. Peygamberin (s.a.v) Arkadaşları (Sahabe) Yolculukta İken Oruç Tutup Tutmama Konusunda Birbirlerini Kınamazlardı
38- Yolculukta İken İnsanların Görebileceği Şekilde Orucu Bozmak
39- Oruç Tutmaya Gücü Yetmeyenlerin Fidye Vermeleri Gerekir' Ayeti
40- Ramazan Orucu Ne Zaman Kaza Edilir?
41- Kadın Adet Döneminde Orucu Ve Namazı Bırakır
42- Kaza Orucu Borcu İle Ölen Kimse
43- Oruçlunun İftar Etmesi Ne Zaman Helal Olur / Oruç Yasakları Ne Zaman Serbest Olur?
44- Oruçlu Su Veya Başka Ne Bulabildiyse Onunla İftar Eder
45- İftar Vakti Girer Girmez Orucu Açmak
46- Ramazan Da İftar Ettikten Sonra Güneşin Batmadığının Anlaşılması

47- Çocukların Oruç Tutması
48- Visal Orucu Ve "Geceleyin Oruç Tutmak Yoktur Diyenler
49- Çokça Visal Orucu Tutan Kişileri Sakındırmak
Hz. Peygamber'in Oruçlu İken Allah Tarafından Yedirilip İçirilmestnin Anlamı
50- Seher Vaktine Kadar Visal Orucu Tutmak
51- Kardeşine Nafile Orucunu Bozması İçin Yemin Eden Ve Bu Kendisi İçin Daha Uygun Olduğunda Onun Üzerine Kazayı Gerekli Görmeyen Kişi
52- Şaban Orucu
53- Hz. Peygamberin Orucu Ve İftarı Hakkında Zikredilenler
54- Misafirin Oruç Konusundaki Hakkı
55- Oruç Konusunda Bedenin Hakkı
56- Bütün Yılı Oruçlu Geçirmek
57- Kişinin Ailesinin Oruç Konusundaki Hakkı
Tüm Ömrü Oruçlu Geçirmenin (Savmu'd-Dehr) Hükmü
58- Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Bırakmak
59- Davud Aleyhisselam'ın Orucu
Abdullah'ın Olayından Çıkarılacak Bazı Sonuçlar
60- Aydınlık Günler Orucu: Her (Kamerî Ayın) On Üç, On Dört Ve On Beşinci Günlerinde Oruç Tutmak
61- Bir Topluluğu Ziyaret Edip Onların Yanında İftar Etmemek
62- Ayın Sonundan Oruç Tutmak
63- Cuma Günü Oruç Tutmak, Kişi Cuma Günü Oruçlu Olarak Sabahladığında İftar Edebilir.
64- Kişi Oruç Tutmak İçin Belirli Günleri Tahsis Edebilir Mi?
65- Arefe Günü Oruç Tutmak
66- Ramazan Bayramında Oruç Tutmak
67- Kurban Bayramı Gününde Oruç Tutmak
68- Teşrik (Kurban Bayramının İkinci, Uçuncu Ve Dördüncü) Günlerinde Oruç Tutmak
69- Âşûra Günü (Muharrem Ayının Onuncu Günü) Oruç Tutmak
31- BÖLÜM
TERAVİH NAMAZI
1- Ramazan Ayında (Teravih) Namaz(I) Kılmanın Fazileti
32- BÖLÜM
KADİR GECESİNİN FAZİLETİ
1- Kadir Gecesinin Fazileti
2- Kadir Gecesinin, Ramazanın Son Yedi Gecesinde Aranması
3- Kadir Gecesini, Ramazanın Son On Gününün Tekli Gecelerinde Aramak
Kadir Gecesinin Alametleri
Kadir Gecesinin Zamanı
Kadir Gecesinin Zamanının Gizli Tutulmasının Hikmeti
4- Kadir Gecesinin Zamanına Ait Bilginin, İnsanların Tartışması Sebebiyle Kaldırılması
5- Ramazanın Son On Gününde (Salih) Amel Yapmak
33- BÖLÜM
İTİKÂF
1- Ramazanın Son On Gününde İtikâf Yapmak Bütün Mescitlerde İtikâf Yapmak
İtikâfın Mescitte Olması Şart Mıdır?
İtikâfın Süresi
İtikâfın Bozulduğu Durumlar
İtikâfın Hükmü
2- Adetli Kadının, İtirafta Olan Eşinin Başını Taraması
3- İtikâfta Olan Kişi Ancak Bir İhtiyacı İçin Evine Girebilir
4- İtirafta Olanın Gusletmesi
5- Geceleyin İtikâf Yapmak
İtikâfta Oruç Şart Mıdır?
6- Kadınların İtikaf Yapması
Hz. Peygamber'in Itikâfı Terk Etmesinin Sebebi
7- Mescitte Çadırlar Kurmak
8- İtikafta Olan Kimse İhtiyaçları İçin Mescidin Kapısına Çıkabilir Mi?
9- İtikaf Ve Hz. Peygamberin Ramazanın Yirminci Gününün Sabahında Çıkması
10- Müstehaza Olan Kadının İtikaf Yapması
11- Kadının İtikafta Olan Kocasını Ziyaret Etmesi

12- İtirafta Olan Kimse Kendisini Savunur Mu?
13- İtikaftan Sabahleyin Çıkmak
14- Şewal Ayında İtikaf Yapmak
15- İTİKAF YAPTIĞINDA ORUÇ TUTMAYI GEREKLİ GÖRMEYENLER
16- Cahiliye Döneminde İtikaf Yapmayı Adayan, Sonra Müslüman Olan Kimse
17- Ramazanın Ortasındaki On Gün İtikaf Yapmak
Hz. Peygamber'in Vefat Ettiği Yıl Yirmi Gün İtikâf Yapmasının Sebebi
18- İtikaf Yapmak İsteyen, Ancak Sonradan Bundan Vazgeçip İtikaftan Çıkan Kimsenin Durumu
19- İtirafta Olan Kişinin, Başını Yıkamak İçin Evine Uzatması
34- BÖLÜM
ALIM-SATIM İŞLEMLERİ
1- Alım Satım İle İlgili Âyetler
2- Helal Bellidir, Haram Da Bellidir. Bu İkisi Arasında Şüpheli Bazı Şeyler Vardır.
3- Şüpheli Şeylerin Açıklanması (Tefsiri)
4- Şüpheli Şeylerin Hangilerinden Kaçınılır?
5- Vesvese Vb. Şeyleri Şüpheli Olarak Görmemek
6- Yüce Allah'ın Onlar Bir Ticaret Veya Eğlence Gördüklerinde Hemen (Dağılıp) Ona Giderler Âyeti
7- Kişinin Nereden Kazandığına Aldırış Etmemesi
8- Kumaş Vb. Şeylerin Ticaretini Yapmak
9- Ticaret İçin (Yolculuğa) Çıkmak
10- Deniz Ticareti
11- "Onlar Bir Ticaret Veya Eğlence Gördükleri Zaman Hemen Dağılıp Ona Giderler
12- Yüce Allah'ın "Kazandıklarınızın İyilerinden İnfak Edin" Âyeti
13- Rızkının Genişlemesini İsteyen Kimse
14- Hz. Peygamberin Sallallâhu Aleyhi Ve Sellem Veresiye Olarak Satın Alması
15- Kişinin Çalışarak Kendi Eliyle Kazandıkları
16- Alışverişte Kolaylık Ve Müsamaha Göstermek, Hakkını İsteyen Kimse, İffetli Bir Şekilde İstesin
17- Ödeme Gücü Olan Kişiye Süre Tanımak
18- Ödeme Zorluğu İçinde Olan Borçluya Süre Tanımak
19- Alıcı Ve Satıcının (Satım Akdinde Açıklaması Gereken Şeyleri) Açıklayıp, Bir Şey Gizlememeleri, Samimi Olmaları
20- Karışık Hurmanın Satımı
21- Kasaplar Ve Et Satıcıları Hakkındaki Görüşler
22- Yalan Ve Gerçeği Gizlemenin, Satıştaki Bereketi Gidermesi
23- Yüce Allah'ın: Ey İman Edenler Kat Kat Arttırılmış Olarak Faiz Yemeyin' Sözü
24- Faiz Yiyen, Faizli İşlemlere Şahitlik Eden Ve Bunu Yazan Kimse
25- Faiz Yediren Kimse
26- Allah Faizi Tüketir, Sadakaları İse Bereketlendirir. Allah Küfürde Ve Günahta Israr Eden Hiç Kimseyi Sevmez
27- Satım Akdinde Yemin Etmenin Kötü Görülmesi
28- Dökümcülük
29- Demircilik
30- Terzilik
31- Dokumacılık
32- Marangozluk
33- Devlet Başkanının, İhtiyacı Olan Şeyleri Kendisinin Satın Alması
34- Binek Develerinin Ve Merkeplerin Alımsatımı
35- Câhiliye Döneminde Mevcut Olan Ve İslam Geldikten Sonra Da İnsanların Alış-Veriş Yaptığı Çarşı / Pazarlar
36- Suya Kanmayan Ve Uyuz Hastalığına Müptela Devenin Alım-Satımı
37- Kargaşa (Fitne) Vb. Dönemlerde Silah Satmak
38- Attarlık, Misk Satmak
39- Hacamatçılık (Kan Alma)
40- Erkekler Ve Kadınların Giymesi Mekruh Olan Şeylerin Ticaretini Yapmak
41- Mal Sahibi, Pazarlık Yapma (Malına Fiyat Belirleme) Konusunda Başkalarından Daha Çok Hak Sahibidir.
42- Muhayyerlik Ne Kadar Süreyle Geçerlidir?
43- Muhayyerlik İçin Bir Süre Belirlenmediğinde Satım Akdi Geçerli Olur Mu?
44- Alıcı Ve Satıcı Birbirinden Ayrılmadığı Sürece Muhayyerdirler.
45- Alıcı Ve Satıcıdan Biri Akıtten Sonra Diğerine Muhayyerlik Tanışa Satım Bağlayıcı Hale Gelmiş (Kesinleşmiş) Olur.
46- Satıcı Muhayyer Olduğunda Satım Akdi Caiz Olur Mu?
47- Bir Şey Satın Alan Kimsenin İki Taraf (Alıcı İle Satıcı) Birbirinden Ayrılmadan Önce Onu Hibe Etmesi, Satıcının Da Buna Tepki Göstermemesi, Köle Satın Alan Bir Kimsenin Satın Alır Almaz Onu Azat Etmesi

48- Alış Verişte Hilenin Mekruh Olması
49- Çarşı - Pazarlar

Açıklama

İmam Buhârî'nin bu bab başlığı altında naklettiği hadiste Ebû Hureyre Medine'de bir ceylan görse onu avlamak için peşine düşmek şöyle dursun yayıldığını veya yatıp dinlendiğini görse bile ürkütmeye kalkışmayacağını belirtmektedir. Aslında burada vurgulamak istediği, bu ceylanı kesinlikle avlamayacağıdır. Ebû Hureyre Medine'deki hayvanların avlanmayacağına dair bu görüşü için Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Medine'nin iki kara tepesi arası harem (yasak) bölgedir" hadisini delil olarak arz etmiştir. Gerçekten de Medine biri doğu diğeri batı tarafında bulunan iki tepe arasında yer almaktadır.
Ebû Hureyre'nin bu sözü Hz. Peygamber'in saUaiiâhu aleyhi ve sellem şu hadisine de işaret etmektedir: "Medine'deki av hayvanlarının peşine düşülmez!"

5- Medine'den Hoşlanmayan Kimseler [Makbul İnsanlar Değildir]

1874- Ebû Hureyre radıy&natıu anh şöyle demiştir: Resûlullah'ın saiiaiıshu aleyhi ve ieiiem şöyle buyurduğunu işittim:
"Siz öncesine göre daha iyi bir duruma geleceği halde Medine'yi terk edeceksiniz. Hatta Medine yırtıcı hayvanların ve kuşların başıboş dolaştığı ıssız bir }er haline gelecek. Buradan hasredilenlerin en sonuncusu Müzeyne kabilesine nensup iki çoban olacaktır. Bu çobanlar davarlarını sürüp Medine'ye getirecek-er fakat Medine'yi ıpıssız bir halde bulacaklardır. Veda tepesine geldiklerinde ise mzlerinin üzerine yere düşüp can vereceklerdir."
1875- Süfyân İbn Ebû Züheyr radiyallâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah'ın âhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurduğunu işittim:
"Yemen fethedilecek ve bir grup insan ailesini ve kendisine itaat edip tabi olanları toplayıp oraya göçecek. Fakat Medine onlar için daha hayırlıdır; ah keşke bilseler! Şam fethedilecek ve bir çok insan çoluk çocuğunu ve kendisine itaat edip tabi olanları toplayıp oraya yerleşmek üzere yola çıkacak. Halbuki Medine onlar için daha hayırlıdır; ah keşke bilseler! Irak fethedilecek ve bir çok insan çoluk çocuğunu ve kendisine itaat edip tabi olanlan toplayıp oraya yerleşmek üzere yola çıkacak. Halbuki Medine onlar için daha hayırlıdır; ah keşke bilseler!"

Açıklama

İmam Buhârî bu bab başlığı altında Medine'den hoşlanmayan ve yüz çeviren kimselerin kınandıklarını anlatmaktadır.
Ebû Hureyre hadisinde Hz. Peygamber »ıiaııshu aleyhi ve seiiem "... terk edeceksiniz..." ifadesini kullanmıştır. Bu ifadenin muhatapları o anda orada bulunan gerçek muhataplar değildir; Medine'de yaşayan bazı kimselere veya o anda orada bulunan gerçek muhatapların soyundan gelenlere hitap edilmiştir.
"... öncesine göre daha iyi bir duruma geleceği halde..." ifadesiyle ilgili olarak Kurtubî - Kâdî Iyâd'a uyarak - şöyle demiştir:
"Bu durum gerçekten meydana gelmiştir. Zira Medine hilafetin merkezi iken insanların akın akın geldiği ve sığındığı bir yer olmuş, değişik ülkelerden alınan vergiler ve cizyeler buraya getirilmiş ve Medine en bayındır kentler arasında yer almıştır. Ancak daha sonra hilafetin merkezi Medine'den Şam'a oradan da Irak'a taşınınca burası bedevilerin elinde kalmış, fitne ve kargaşa yayılmış ve insanlar burayı terk etmeye başlamıştır. Sonunda yırtıcı hayvanların ve kuşların başıboş dolaştığı ıssız bir yer haline gelmiştir."
Nevevî konu hakkında şunları söylemiştir:
'Tercih edilen görüş Medine'nin terkedilmesinin kıyamet kopacağı zaman / dünya hayatının sona ereceği âhir zamanda gerçekleşeceğidir. Zaten Hz. Pey-gamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem anlattığı iki çobanla ilgili kıssa bu görüşü desteklemektedir. Zira gerek İmam Müslim'in naklettiği hadiste "sonra iki çoban haaşroiacok. ibaresiyle gerekse Buhârî'nin naklettiği hadiste "hasredilenlerin en sonuncusu /en son haşrolacak..." şeklindeki ibaresiyle bu çobanların haşredileçekleri hususu anlatılmaktadır."
İmam Mâlik'in İbn Hamâs'ın, amcası Ebû Hureyre'den merfû olarak naklettiği şu hadis de bu görüşü desteklemektedir:
"Siz öncesine göre daha iyi bir duruma geleceği halde Medine'yi terk edeceksiniz. Hatta şehre kurtlar inecek ve mescidin duuarlannın veya minberinin üzerine çıkıp ulunacaktır. I" Orada bulunan sahabiler: "Peki bu durumda meyveler ve ürünler kime kalacak?" diye sorunca Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem: "Kurda kuşa yem olacak!" buyurdu.
"Yemen fethedilecek..." İbn Abdilberr ve başka alimler şöyle demişlerdir: "Yemen Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ve Hz. Ebû Bekir zamanında fethedildi. Sonra da sırasıyla Şam ve Irak'ın fethi gerçekleştirildi. Bu hadis Resûlul-lah'ın saiiaitâhu aleyhi ve seiiem peygamber olduğunu gösteren açık deliller arasında yer alır. Gerçekten de bu fetihler tıpkı Resûl-i Ekrem'in saüaiiâhu aleyhi ve seiiem bildirdiği gibi gerçekleşmiştir. Hatta söz konusu bölgelerin fetih sırası da aynen Hz. Pey-gamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hadisindeki gibi olmuştur. Bu fetihlerin ardından bazı insanlar meydana gelen zenginlik ve rahatlıktan yararlanmak amacıyla Medine'yi terk ettiler. Halbuki sabredip Medine'de kalsalardı kendileri için daha iyi olurdu. Bu hadis ayrıca Medine'nin diğer bütün kentlerden daha üstün olduğunu da göstermektedir. Zaten bu konuda görüş birliği bulunmaktadır. Bu hadise dayanılarak çıkarılan bir sonuç da bazı yörelerin diğer yörelerden üstün olabileceğidir. Zaten alimler Medine'nin diğer yörelerden üstün olduğu konusunda ortak görüş beyan etmişlerdir. Bu konudaki tek tartışma Medine'nin mi yoksa Mekke'nin mi daha üstün olduğu yönündedir."
"... ah keşke buseleri" Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu sözü "Keşke, Mescid-i Nebevî'de namaz kılmak, Medine'de yaşamanın sevabına nail olmak ve diğer pek çok üstünlüklere ermek gibi özellikleri düşünerek Medine'nin faziletini anlayıp kavrasalar" anlamına gelir."
Beydâvî fethedilen ülkeler hakkındaki bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:
"Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Yemen fethedildikten sonra bazı insanların bu ülkenin şehirlerinden ve oradaki halkın yaşayışından hoşlanıp etkileneceklerini anlatmıştır. Bu hayranlık ise onların ailelerini de yanlarına alarak Medine'den ayrılmalarına sebep olacaktır. Halbuki Medine'de kalmak aslında onlar için daha hayırlıdır. Çünkü Medine, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem harem bölge tayin ettiği (Haremü'r-Resûl), vahye beşiklik eden ve bereketlerin yağdığı bir şehirdir. Keşke bu kimseler Medine'de kalmanın dînî ve uhrevî faydalarını, yararlarını bilselerdi. Çünkü Medine'nin sağladığı bu dîni yararlar karşısında başka yerlere göçerek bu dünyanın gelip geçici faydalarını elde etmenin lafı bile olmaz."

6- İman Medine'ye Yığılacaktır

1876- Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve şöyle buyurmuştur:
"Yılanın yuvasına kıvrılıp çöreklenmesi gibi iman da Medine'ye güçlü bir şekilde yığılacaktır."

Açıklama

[Yığılacaktır diye tercüme edilen] Ye'rizu kelimesi birbirine kenetlenmek, bir araya gelmek ve toplanmak anlamına gelir.
Yılan avlanıp karnını doyurmak için yuvasından nasıl dışan çıkar ve kendisini korkutup ürküten bir canlı gördüğünde yuvasına dönerse iman da aynı şekilde Medine'ye döner.
Gerçekten bütün müminler Resûl-i Ekrem'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem olan engin muhabbetleri dolayısıyla Medine'ye gitmeye büyük bir arzu duyar. Hatta bu duygu Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yaşadığı zamandan bu yana hep Imuş ve olacaktır. O yaşarken insanlar, dini öğrenmek için Resûlullah'ın saiiaiiâhu 3yhi ve seiiem yanına gelirlerdi. Hayırlı ilk üç neslin yani sahabe, tâbiûn ve tbâu'tâbîînin yaşadığı dönemlerde ise insanlar Medine'ye bu güzel İnsanların ;Iâm'a göre yaşadıkları güzel hayatı görmeye geliyorlardı. Ardından gelen çağ-ırda yine

bu ziyaretlerin arkası kesilmedi. Çünkü Müslümanlar, Resûlullah'ın ıiaiiâhu aleyhi ve seiiem kabrini ziyaret etmek, mescidinde namaz kılmak, O'nun saiiaiiâhu 3yhi ve seiiem ve ashabının bıraktığı izleri müşahede ederek bunların bereketlerin-en istifade etmek üzere akın akın Medine'ye geldiler.

7- Medinelileri Aldatanlar Günahkar Olur

1877- Sa'd radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah'm saiiaiiâhu aieyhi ve seiiem şöyle uyurduğunu işittim:
"Medinehlen aldatıp onlara hileli yollarla kötülük yapmaya kalkışan her kim iursa olsun tuzun suda eriyip yok olduğu gibi eriyip yok olur."

8- Medine Surları / Kaleleri

1878- Üsâme İbn Zeyd radıyaiiâhu anh anlatıyor: "Resûl-i Ekrem saiiatiâhu aleyhi ve Medine surlarından birisine yaklaştığımız bir tepeden bakıp bize: "Benim gördüklerimi görüyor musunuz? Şüphesiz ben fitnelerin evlerinizin çevresine sağanak yağmurlar gibi yağdığı yerleri görüyorum!"[1] buyurdu.

Açıklama

Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'de ortaya çıkacak olan kargaşa ve fitnelerin çokluğunu yağmura benzetmiştir. Bu, O'nun saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem peygamberliğinin alametlerinden biridir. Çünkü ileride olacakları haber vermiş ve gerçekten de Medine Hz. Osman'ın şehit edilmesi, Harre olayları gibi pek çok istenmeyen kargaşa ve fitnelere sahne olmuştur.
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu hadîste "... görüyorum..." demesi kendisine bu bilginin verilmesi anlamına gelebileceği gibi fitnelerin O'nun saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem gözü önünde canlandırılmış olması da mümkündür; yani bu görme ya bilmek anlamına gelir ya da Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem gözü önünde canlandırılan sahneyi gerçekten baş gözüyle görmesi demektir. Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem namaz kılarken kendisine cennet ve cehennemin kıble tarafında gösterilmesi de böyledir. [2]
1879- Ebû Bekre'nin radıyaiiâhu anh naklettiğine göre Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur:
"Deccâl'in saldığı korku ve fitne Medine'ye giremeyecek. O gün Medine'nin yedi kapısı olacak ve her kapısında iki melek nöbet tutacak."[3]
1880- Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûl-i Ekrem ^siiaUâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurmuştur:
"Medine'nin geçit yerlerinde melekler nöbet tutar; oraya veba hastalığı ve Deccâl giremez."[4]
1881- Enes İbn Mâlik Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi w senem şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Mekke ve Medine dışında Deccâl'in ayak basmadığı hiçbir yer kalmayacak. Deccâl'm aşmaya çalıştığı her bir gedikte melekler Medine'yi korumak üzere saf tutacaklar. Sonra Medine'de, orada yaşayanları sarsan üç deprem olacak ve Allah Teâlâ bütün kâfir ve münafıkları oradan çıkaracak."[5]
1882- Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Bir gün Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bi2e Deccâl hakkında uzun bir konuşma yaptı. O'nun saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bize anlattıklarından bir kısmı şöyleydi:
"Medine'nin geçitlerini aşması kesinlikle engellenmiş olan Deccâl, Medine civarındaki boş bir araziye gelecek. O gün onun karşısına insanların en hayırlısı - en hayırlı insanlardan olan birisi- çıkacak ve şöyle diyecek: "Ben kesinlikle şahidim ki, sen Resûlullah'ın saiiaüâhu aleyhi ve seiiem bahsettiği Deccâl'sin!" Bunun üzerine Deccâl çevresindekilere: "Ne dersiniz, ben şimdi bu adamı öldürüp sonra tekrar diriltirsem artık benim iddiamdan herhangi bir kuşku duyar mısınız?" der. Onlar da: "Asla kuşku duymayız!" diye cevap verirler. Bu konuşmanın ardından Deccâl o adamı öldürür ve sonra diriltir. Adam da diriltilince şöyle der: "Allah'a yemin ederim ki, (senin yalancılığın hakkında) şu ana kadar hiç böylesine kesin bir inanca sahip olmamıştım!" Bunun üzerine Deccâl: "Bu adamı yine Öldüreceğim ve bir daha başıma iş açamayacak!" diye karşılık verecek."[6]

Açıklama

"Mekke ve Medine dışında Deccâl'in ayak basmadığı hiçbir yer kalmayacak" ifadesini alimlerin çoğunluğu açık (zahir) ve genel (umûm) anlamını esas alarak bizzat Deccâl'in her yere gireceğini kabul etmişlerdir. Sadece İbn Hazm bu konuda farklı düşünmüştür. Ona göre her yere girecek olan Deccâl değil onun birlikleri ve ordusudur. İbn Hazm Deccâl'in hüküm süreceği günlerin az olacağını dikkate alarak onun her yere girmesinin mümkün olmasını uzak bir ihtimal olarak görmüş gibidir. Fakat İbn Hazm, İmam Müslim'in sahihinde nakledilen ve Deccâl'in hüküm süreceği günlerden birinin bir yıl kadar olacağını anlatan rivayeti gözden kaçırmış olmalıdır.
"Sonra Medine'de, orada yaşayanları sarsan üç deprem olacak' Bu üç deprem peşpeşe olacak ve imanında samimi (ihlas sahibi, şirksiz iman ehli) olmayanları Medine'den çıkaracak. Bu depremlerin ardından Medine'de sadece samimi müminler kalacak ve Deccâl de onların başına musallat olamayacak.

Medine Pis Olanı Barındırmaz

1883- Câbir İbn Abdullah anh anlatıyor:
"Bir gün bir bedevi Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem gelerek Müslüman olmak üzere beyat etti. Fakat ertesi gün telaşlı bir halde adeta çıldırmış gibi geldi ve: "Sana verdiğim bey'atı boz!" dedi. Resûl-i Ekrem saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem adamın bu talebini üç defa geri çevirdi ve şöyle buyurdu: "Medine körük gibidir; pis ve işe yaramaz olanları sürüp atar, temiz ve iyi olanları ise ortaya çıkarır."[7]
1884- Zeyd İbn Sabit anlatıyor: "Resûlullah saDaiiâhu aleyhi ve seiiem Uhud savaşına çıkınca onunla birlikte hareket edenlerden bir kısmı[8] ordudan ayrılıp geri döndü. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte devam eden ashabından bir kısmı: "Onları öldürelim!" derken diğer bir kısmı ise "Hayır, öldürmeyelim!" diyordu. Bu olayla ilgili olarak "Siz ne diye münafıklar hakkında böyle iki farklı gruba ayrılırsınız ki! [9] ayeti indi ve Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seıiem şöyle buyurdu:
"Ateş naşı! demirin kirini pasını temizlerse Medine de insanların iyisini kötüsünü öyle ayıklar!"[10]

Açıklama

Medine iyi olmayanları sürüp atmak ve ortaya çıkarmak suretiyle kendi top raklannda barındırmaz.
Bedevînin bey'atmın geri alınmasına yönelik talebi hakkında görüş aynlıklaı vardır. Bazılan onun Müslüman olmasıyla ilgili bey'atmdan vazgeçmek istediğin söylerken başkaları ise hicret ile ilgili bey'attan vazgeçmek istediğini savunmuştuı Bu ikinci görüş sahipleri şöyle bir açıklama yapmışlardır: "Bu bedevi Müslümaı olmaktan vazgeçme yönünde bir talebi olsaydı dininden dönmüş (irtidat) olacakı ve dolayısıyla dinden dönme suçu yüzünden öldürülmesi gerekecekti."[11]
[Ayıklar diye tercüme edilen] tenseu fiili saflaştırmak, kurtarmak anlam
larına gelir. Bu fiil ile Medine kötü olanları ayıklayınca temiz olanların ortaya çıka cağı anlatılmaktadır.

[Hz. Peygamberin Medine Sevgisi] [12]

1885- Enes îbn Mâlik'in rad!yaıiâhu anh naklettiğine göre Resûlullah nMahu
ve seiiem şöyle buyurmuştur:
"Allahım, Mekke'ye verdiğin bereketin iki katını Medine'ye ver!"
1886- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûl-i Ekrem sdiaiiâhu aleyhi ve seiiem bir yolculuktan dönerken Medine'nin bahçelerini görünce Medine'ye olan sevgisinden dolayı yüklerini taşıyan hayvanı hızlandırır ve binek üzerinde ise bineğini dört nala koştururdu."

Açıklama

"Allahım, Mekke'ye verdiğin bereketin iki katını Medine'ye ver!" Hz. Pey-gamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem burada Medine için dilediği bereket dünyevî bereketlerdir. Biz bunu Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Allah'ım, sâımtza ve müddümüze bereket veri" diye yaptığı duadan anlıyoruz. Ancak Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine için Mekke'den daha fazla bereket dilerken dünyevî bereketlerden daha genel bir bereket de dilemiş olabilir. Yalnız böyle genel bir bereket dilenmiş olsa bile Mekke'nin üstünlüğüne ve bazı açılardan bereketinin Medine'den daha fazla olduğuna işaret eden rivayetleri de göz önüne almamız gerekecektir. Nitekim Mekke'de kılman namazın Medine'de kılman namazlardan daha faziletli ve sevap olduğunu biliyoruz.
Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu duası Medine'nin Mekke'den daha faziletli ve üstün olduğunu gösterir. Fakat herhangi bir yer, nesne veya kişinin herhangi bir konudaki üstünlüğü onun her bakımdan (mutlak anlamda) üstün olduğu anlamına gelmez. "Eğer bu açıklamayı kabul edersek Şam'm ve Yemen'in Mekke'den üstün olduğunu kabul etmemiz gerekecektir. Çünkü Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve seiiem üç defa dua ederek "Alîahım Şam'ımızı bizim için bereketli kül" demiştir" diyenlere ise şöyle cevap vermek mümkündür: "Pekiştirme ifadesi ifadede geçen özelliğin çoğalmasını gerektirmez."

11- Resûlullah (S.A.V) Medine Çevresinin Boşaltılmasını Hoş Görmemiştir

1887- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Seleme oğullan kendi mahallelerini bırakıp Mescid-i Nebevî'nİn yakınlarına taşınmak İstemişti. Fakat Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine çevresinin boşaltılmasını hoş karşılamadı ve şöyle buyurdu: "A Seleme oğullan, (attığınız her adımda bıraktığınız) izleriniz için sevap alacağınızı hesaba katmaz mısınız?!" Bunun üzerine taşınmaktan vazgeçip mahallelerinde yaşamaya devam ettiler."[13]

12- Bab

1888- Ebû Hureyre'nin radıyaiiâhu anh naklettiğine göre Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve şöyle buyurmuştur: "Evim ile minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim ise havzımın başındadır."
1889- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve Bdiem Medine'ye hicret ettiğinde Ebû Bekir ve Bilal (r.anhümâ) şiddetli hummaya yakalanmışlardı. Hatta Ebû Bekir radıyaiiâhu anh kendisini humma tuttuğu zaman şöyle derdi:
"Her kime sorulursa sabah olduğunda sıhhati
Ölüm ona ayakkabısının bağından daha yakındır."
Bilâl ise rahatsızlığı biraz dindiği zamanlar ağlamaklı bir sesle:
"Keşke bir kez olsun geçirsem geceyi
İzhirlerle ve Celillerle dolu bir vadide.
Acaba görecek miyim bir gün Micenne pınarlarını
Bir gün tüm görkemiyle karşıma dikilecek mi Şâme ve Tafîl dağlan"
diye mırıldanır ve Mekke'li müşriklerin ileri gelenlerine şöyle beddua ederdi:
"Allah'ım onlar bizi nasıl yurdumuzdan atıp bu vebalı topraklara gönder-dilerse, sen de Şeybe İbn Rebîa'yı, Utbe İbn Rebîa'yı ve Ümeyye İbn Halefi rahmetinden kov!"tir:
Bu yaşananlardan sonra Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle dua etmiş-
"Allah'ım Medine'yi bize Mekke'yi sevdiğimiz gibi hatta Mekke'ye olan sevgimizden daha fazla sevdir. Allah'ım sâımıza ve müddümüze bereketler ver, Medine'yi hastalıklardan temizle, sağlıklı bir yer eyle. Buradaki hummayı Cuhfe'ye gönder!"
Hz. Aişe şöyle demiştir: "Biz Medine'ye geldiğimizde burası yeryüzünün en vebalı bölgesi İdi. Buthân'dan akan pis sular hastalık saçıyordu." [14]
1890- Hz. Ömer'in şöyle dua ettiği nakledilmiştir:
"Allah'ım bana senin yolunda şehit olmayı nasip et, şehadet nimeti ile rızıklandır beni ve Resulünün şehrinde ölmeyi lütfet!"

Açıklama

Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem evi İle minberi arasını cennet bahçelerinden bir bahçe olarak nitelendirmesi şu anlamlara gelir:
1- "Burası inen rahmet, huzur ve özellikle Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyh, ve seiiem zamanında burada kurulan zikir halkalarına devam etmek suretiyle hasıl olan manevi mutluluk (saadet) açısından cennet bahçesi gibidir." Bu açıklamaya göre Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hadisi benzetme edatı kullanılmadan yapılmış bir benzetme (teşbih) olur.
2- "Burada ibadet etmek kişinin cennete girmesine vesile olur." Bu durumda Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hadisi mecazî bir anlam taşır.
3- Hadis açık anlamı ne ise o yönde anlaşılır ve burasının ahiret gününde cennete taşınması suretiyle gerçekten bir cennet bahçesi olacağı kabul edilir.
Alimlerin bu hadisle ilgili olarak yaptıkları yorumların özeti bundan ibarettir. Açıklamaların kuvveti ve doğruya yakınlığı da yukarıdaki sıraya göredir.
"Minberim ise havzanın başındadır1' ifadesi şu anlama gelir: "Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem minberi kıyamet gününde oraya taşınıp Havzınm başına dikilecektir." Alimlerin çoğunluğuna göre Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu sözü söylediği sırada kullandığı minberin bizzat kendisi oraya nakledilecektir. Bazıları ise kıyamet gününde kendisi için kurulacak olan minberin kasdedildiğini söylemişlerdir. Ancak İlk açıklamanın daha açık olduğunu söylemek mümkündür.[15]

30- BÖLÜM ORUÇ

1- Ramazan Orucu Farzdır

Allah Teâlâ şöyls buyurmuştur: "£y iman edenleri Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz."
1891- Talha İbn Ubeydullah (r.a) anlatıyor; "Saçı başı dağınık çölden gelen bir A'rabî Resûlullah'ın (s.a.v) yanma geldi ve aralarında şöyle bir konuşma geçti:
- Ey Allah'ın Resulü, Allah'ın bana farz kıldığı namazlar hakkında bana bilgi veriniz!
- "Sadece beş vakit namazdır. Ancak nafile kılmak istersen o başka".
- Peki Allah'ın bana farz kıldığı oruç hakkında bilgi verir misiniz?
- "Ramazan orucudur. Ancak nafile oruç tutmak istersen o başka".
- Allah'ın bana farz kıldığı zekât hakkında bilgi veriniz!
Talha İbn Ubeydullah sözlerine şöyle devam etti: Bu sorunun ardından Hz. Peygamber (s.a.v) ona dinimizin emirlerini tek tek anlattı. Bunun ardından o A'rabî şöyle dedi: "Seni hak ile gönderip yücelten Allah'a yemin ederim ki ne nafile ibadet ederim ne de bu söylediklerinin dışına çıkıp farz görevleri eksiltirim!" Resûlullah (s.a.v) de adamın verdiği bu karşılıktan sonra:
"Eğer doğru söylüyorsa kurtuldu! - başka bir rivayete göre de - Eğer doğru söylüyorsa cennete girdi" buyurdu."
1892- Abdullah İbn Ömer'in (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah (s.a.v) Aşure günü oruç tuttu ve ashabına da bu orucu tutmalarını emretti. Ancak Ramazan orucu farz kılınınca Aşure orucu terk edildi. Abdullah İbn Ömer bu günde ancak devamlı olarak tuttuğu oruca denk gelirse oruç tutardı."[16]
1893-Hz. Aişe'nin (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir: "Kureyşliler cahiliyye döneminde Aşure günü oruç tutarlardı. Daha sonra Hz. Peygamber

(s.a.v) de Aşure orucunun tutulmasını emretti. Bu, Ramazan orucu farz kılınana kadar böyle devam etti ve Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Artık dileyen bu orucu tutsun dileyen tutmasın!"

Açıklama

Ayette farz kılındığı bildirilen oruç Ramazan orucudur. Alimler Ramazan orucundan önce farz olan bir oruç bulunup bulunmadığı konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Şâfiîlerin de aralarında bulunduğu alimlerin çoğunluğuna göre Ramazan orucundan önce farz kılınan hiçbir oruç olmamıştır. Hanefilerin de kabul ettiği diğer görüş ise farz kılınan ilk orucun Aşure orucu olduğu ve bu hükmün Ramazan orucunu farz kılan ayet ile neshedildiği yönündedir.
Şâfiîlerin kendi görüşlerini desteklemek üzere gösterdikleri delillerden biri Muaviye'den merfû olarak nakledilen şu hadistir: "Allah size bu orucu tutmanızı farz kılmadı." Bu hadis hakkında ayrıntılı açıklama oruç konusunun sonlarında yapılacaktır.
Hanefîler, zikrettikleri deliller arasında ise yukarıda geçen İbn Ömer ve Aişe hadisleri bulunmaktadır. Zira bu hadislerde Aşure günü oruç tutulması Resûlullah (s.a.v) tarafından emredilmiştir. Emir ise bu orucun farz olduğunu gösterir. Ayrıca ileride gelecek olan ve aynı zamanda İmam Müslim tarafından da nakledilen Rebî Binti Muavviz hadisi ile merfu olarak nakledilen Mesleme hadisi Hanefilerin delilleri arasındadır. Rebî Binti Muavviz hadisi şöyledir: "Kim sabaha oruçlu olarak girerse orucunu tamamlasın!" Rebî Binti Muavviz şöyle demiştir: "Biz bu orucu tutar ve küçük yaştaki çocuklarımıza tuttururduk." Mesleme hadisi ise şöyledir: "Kim herhangi bir şey yemişse günün kalan kısmında orucu tutsun; hiçbir şey yemeyenler de orucu tutsun!"
1894- Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuş-
"Oruç bir kalkandır. Oruçlu olan kimse oruca uygun olmayan işler yapmasın ve (aklı başında insana yakışmayan) cahilce işlere kalkışmasın! Eğer birisi kendisi ile kavga etmeye yellenirse veya kendisine söverse 'ben oruçluyum' desin! Canımı elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağzının kokusu, Allah katında miskin kokusundan daha güzel kokar. (Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur) Oruçlu kimse yemeyi ve içmeyi benim için terk etmiş, benim için şehvetinden I isteklerinden vazgeçmiştir. Oruç tamamen benim içindir ve bu ibadetin karşılığını bizzat ben veririm. İyiliklere de on katı mükafat verilir"[17]

Açıklama

"Oruç bir kalkandır" ifadesi ile ilgili olarak Kurtubî şu açıklamaları yapmıştır: "Oruç kurallarına uyulması, meşruiyyet sınırlarına riâyet edilmesi bakımından bir örtüdür. Dolayısıyla oruçlu bir kimsenin orucunu bozacak ve sevabını azaltacak herşeyden (her türlü söz, davranış ve düşünceden) uzak durması gerekir. Zaten "Sizden biri oruçlu olduğu gün oruca uygun olmayan işler yapmasın, şehvetini bir tarafa bıraksın..." hadisi de bunu gösterir. Ancak orucun örtü ve kalkan oluşu ile ilgili olarak şu açıklamaları yapmak da mümkündür:
1- Oruç, sağladığı yarar yani şehevî arzuları dizginlemesi ve zayıflatması bakırcımdan bir örtüdür. Nitekim bu hadisin başka rivayetlerinde oruç tutanın, şehevî İstek ve arzularına gem vurmasına işaret edilmiştir.
2- Oruç, oruç tutmak sayesinde kazanılan sevap ve İyiliklere kat kat karşılık verilmesi bakımından bir örtüdür".
Kâdî Iyâz "el-İkmâl" adlı eserde şöyle der: "Oruç günahlardan veya cehennem ateşinden ya da bunların tamamından koruyan bir kalkandır." İmam Nevevî orucun hem günahlardan hem de cehennem ateşinden koruyan kalkan olduğu yorumunu çok açık ve kesin bir ifade ile belirtmiştir.
İbnü'l-Arabî konu hakkındaki görüşlerini şöyle arz eder: "Oruç cehennem ateşinden koruyan bir kalkandır. Çünkü oruç şehevî isteklerden (hatta meşru bazı İhtiyaçlardan) uzak durmak anlamına gelir. Cehenneme giden yol İse şehevî arzularla döşenmiş ve etrafını şehvetler kuşatmıştır. Dolayısıyla bir kimse dünyada iken canının çektiği şehevî arzulardan uzak durursa, nefsini dizginlerse bu tavrı ahirette kendisi için cehennem ateşinden koruyan bir örtü olacaktır."
Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrâh'tan nakledilen rivayette geçen ek bir bilgi gıybetin (insanların arkasından konuşup onları çekiştirmenin) oruca zarar vereceğini göstermektedir. Hz. Aişe'den de bu doğrultuda bir rivayet nakledilmiştir. Hatta el-Evzâî gıybetin oruca verdiği zarar hakkında şöyie demiştir: "Gıybet orucu bozar ve o günkü orucun kaza edilmesini gerektirir."
Zahirî mezhebinin en önemli şahsiyetlerinden olan Ibn Hazm daha da ileriye giderek şöyle demiştir: "Bir kimsenin oruçlu olduğunu unutmaksızın kasıtlı olarak işlediği sözlü veya fiilî her türlü günah orucu bozar. Çünkü Resûlullah (s.a.v) herhangi bir kayıt getirmeksizin: "Oruçlu olan kimse oruca uygun olmayan işler yapmasın ve (aklı başında insana yakışmayan) cahilce işlere kalkışmasın!" buyurmuştur. Ayrıca "Bir kimse yalan I boş söz söylemeyi ve bu doğrultuda iş yapmayı terk etmezse, Allah'ın o kişinin yemeyi ve içmeyi bırakmasına ihtiyacı yoktur!" hadisi de bunu gösterir."
Ancak alimlerin çoğunluğu bu hadisleri esas alarak başta gıybet olmak üzere diğer günahların haram olduğunu kabul ederler ancak orucu bozan şeyler arasında sadece yemeye, içmeye ve cinsel ilişkide bulunmaya yer verirler.
İbn Abdilberr bu hadise bakarak orucun diğer ibadetlere göre daha özel bir konumunun bulunduğunu ve onlara üstün kılındığını söylemiştir: "Orucun cehennem azabından koruyan bir kalkan olması bu ibadetin üstünlüğünü göstermesi açısından sana yeter!"
Nesâî'nin sahih bir senedle naklettiği bir rivayete göre Ebû Ümâme şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resulü, bana yapmam gereken bir vazife verin ve ben bunu uygulayayım" dedim. Bana şu emri verdi: "Oruca devam et. Zira orucun bir benzeri (misli) yoktur." Başka bir rivayette ise bu ifade şöyle geçmektedir: "Zira orucun bir dengi yoktur!"
Ancak alimlerin çoğunluğu tarafından yaygın olarak kabul edilen görüş, namazın diğer ibadetlerden daha üstün olduğu yönündedir.
["Oruçlu olan kimse oruca uygun olmayan işler yapmasın" diye tercüme edilen] Fe lâ yerfüs ifadesine şu anlamlar verilmiştir: "Kötü söz söylemesin, cinsel ilişkide bulunmasın, cinsel arzulan uyaracak sevişme, öpüşme gibi işlere kalkışmasın!"
Hz. Peygamber'in (s.a.v) ikinci yasağı ise cahilce işlere kalkışmamaya yöneliktir. Kurtubî bu yasaklarla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Bu hadiste getirilen yasakların sadece oruç tutulan günlere has olduğu sanılmamalıdır; bunlar her zaman için yasaktır, asla mubah görülemez. Hadiste oruçlu iken bu şekilde dav-ranılmamasının emredilmesi yasağın oruç ile daha da pekiştiğini göstermektedir."
"Canımı elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağzının kokusu Allah katında miskin kokusundan daha güzel kokar." Allah Teâlâ koku almaktan münezzeh olduğu halde[18] hadiste oruçlunun ağız kokusunun Allah'a misk kokusundan daha güzel olduğunun ifade edilmesi farklı açıklamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İbn Abdilberr'in de katıldığı bir açıklamaya göre hadiste kasdedilen şudur:"Size göre misk nasıl değerli bir koku ise Allah katında da oruçlunun ağız kokusu öyledir; misk nasıl size çok yakın ve çekici geliyorsa oruçlu da Allah'a öyle yakın olacaktır."
Aslında bütün ibadetler Allah için olduğu ve bunların karşılığını yine Allah vereceği halde oruç hakkında özellikle "Oruç tamamen benim içindir ve bu ibadetin karşılığını bizzat ben veririm" buyurulması alimlerin farklı görüşler ileri sürmesine neden olmuştur.
1- Bu görüşlerden biri şöyledir: "Başka ibadetlere riya / gösteriş unsuru girebileceği halde oruca riya karışmaz. Mâzirî'nin naklettiği bu görüşü Kâdî Iyâz Ebû Ubeyd'den rivayet etmiştir. Ebû Ubeyd'in "Ğarîbül-Kufân" adlı eserindeki ifadesi şöyledir: "... Buraya kadar söylediklerimizden bütün iyi amellerin Allah için yapıldığını ve bunların karşılığını da Allah'ın vereceğini öğrenmiş olduk. Anladığımız kadarıyla hadiste orucun özellikle zikredilmesinin sebebi, bu ibadetin herhangi bir eylem ile dışarıya yansıyan bir yönünün bulunmamasıdır; oruç tamamen kalpte gerçekleşen bir ibadettir."
Kurtubî şöyle der: "Bütün amellere riya karışabildiği halde oruç sadece Allah tarafından bilinebilecek bir ibadettir. İşte bu yüzden Allah Teâlâ bu ibadeti kendisine izafe ederek kudsî hadisle şöyle buyurmuştur: "Oruç benim içindir... benim için şehvetinden / isteklerinden vazgeçmiştir."
İbnü'l-Cevzî'nin açıklamaları da bu yöndedir: "Bütün ibadetlerin dışarıya yansıyan eylemsel bir yönü vardır ve bu ibadetlerin görünen yönü bile kusurdan uzak (selîm) değildir. Halbuki oruç bu açıdan diğer ibadetlerden farklıdır." Mâzirî bu cevabı beğenip yerinde bulduğunu belirtmiştir. Kurtubî de şu açıklamaya yer vererek bu görüşü destekler: "İnsanların İşlemiş oldukları amellere riya karışma tehlikesi her zaman bulunduğu İçin bu ameller doğrudan insanlara nispet edilir. Halbuki oruç böyle değildir. Zira dış görünüşü açısından değerlendirildiğinde tok olduğu için yemek yemeyen kişi ile Allah'a yaklaşmak maksadıyla yemek yemeyen kimse arasında fark yoktur."
2- "... bu ibadetin karşılığını bizzat ben veririm" ifadesi şu anlama gelir: "Oruca verilecek sevabın miktarını ve oruçlunun yaptığı iyilikler karşılığında kaç kat mükafat alacağını sadece ben bilirim. Diğer ibadetlerin durumu hakkında ise bazı insanlar bilgi sahibi olabilir." Kurtubî şöyle demiştir: "Yapılan iyi işlerin karşılığının/sevabının on katından yedi yüz katma hatta Allah'ın dilediği kadar fazlasıyla verileceği insanlara açıklanmıştır. Ancak oruç ibadetinin konumu çok farklıdır. Çünkü Allah Teâlâ bu ibadete sınırsız bir sevap verecektir."

Alimler böylesine büyük mükafat vâdedilen orucun, her türlü sözlü ve fiili günahtan korunmuş bir oruç olduğunda ittifak etmişlerdir.

3- Oruç Keffârettir

1895- Huzeyfe (r.a) anlatıyor: Birgün Hz. Ömer; "Resûlullah'm (s.a.v) fitneler hakkında bir şey söylediğini duyup öğrenen var mı?" diye sordu. Ben: "Resûlullah'm bu konu hakkında şöyle buyurduğunu işittim:
"Kişinin kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve verdiği sadaka; ailesi, malı ve komşusu konusunda düştüğü hatalara ve çektiği sıkıntılara (fitne) keffâret olur" deyince aramızda şöyle bir konuşma geçti:
- "Ben bunu sormamıştım ki! Ben denizin dalgaları gibi etrafımızı kuşatacak fitneleri soruyorum!"
- "Fakat seninle bu fitneler arasında kapalı bir kapı var!"
- "Peki bu kapı açılacak mı yoksa kırılacak mı?"
- "Kırılacak!"
- "Öyleyse kıyamet gününe kadar bir daha hiç kapanmayacak demektir!"
Bu hadisin râvilerinden Şakîk şöyle demiştir: "Biz, Mesrûk'tan "Hz. Ömer kapının kim olduğunu biliyor muydu?" diye Huzeyfe'ye sormasını rica ettik. Mesrûk İbnü'1-Ecda bu soruyu yöneltince Huzeyfe: "Tabi ki, hem de dünün bu günden önce olduğunu bildiğinden daha iyi biliyordu!" diye cevap verdi."

4- Reyyân Kapısı Oruç Tutanlar İçin Tahsis Edilmiştir

1896- Sehl (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Cennette Reyyân adında bir kapı vardır. Kıyamet gününde bu kapıdan sadece oruç tutanlar girecektir; onlardan başka hiç kimse bu kapıdan geçemeyecektir, O gün: "Oruç tutanlar nerede?" diye sorulacak. Oruçlular da ayağa kalkacak ve bu kapıdan geçip cennete girecek. Onlar girdikten sonra bu kapı kapanacak ve hiç kimse bir daha bu kapıdan giremeyecek."[19]
1897- Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Kim Allah yolunda bir çift mal infâk ederse I hayır yaparsa cennetin kapılarından şöyle seslenilir: Ey Allah'ın kulu, senin bu yaptığın gerçekten bir hayırdır. Namaza devam edenler (namaz ehli) namaz kapısından çağırılırlar, cihad edenler (cihad ehli) cihad kapısından çağırılırlar, oruçhnnı aksatmayanlar (oruç ehli) Reyyân kapısından davet edilirler, sadaka verenler (sadaka ehli) sadaka kapısından ağırlanırlar."
Hz. Peygamber (s.a.v) böyle buyurduktan sonra Hz. Ebû Bekir: "Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Bu kapılardan çağırılan kimselere hiçbir sıkıntı olmayacağı belli. Peki bahsettiğiniz kapıların hepsinden çağırılan biri olacak mı?" diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
''Evet, umarım sen onlardan biri olursun!"[20]

Açıklama

Reyyân, cennet kapılarından birisinin özel ismidir. Bu kapıdan sadece oruçlu olanlar girecektir. Bu kelime susuzluğa kanmak anlamındaki "reyy djj)" kelimesinden türemiştir. Dolayısıyla bu isim ile oruçluların genel durumu arasında bir uyum söz konusudur. İleride bu kapıdan geçen kimselerin bir daha hiç susuzluk çekmeyeceklerine dair bilgiler de verilecektir.
"Kim Allah yolunda bir çift ma! infâk ederse/hayır yaparsa" ifadesinde geçen "Allah yolunun" ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre burada kasdedilen cihaddır. Bazı alimler ise "Allah yolunda " terkibinin daha genel bir anlama geldiğini söylemişlerdir.
Allah yolunda harcanan bir çift mal ise ileride açıklanacağı gibi hangi türden olursa olsun bütün mallan ifade etmektedir.[21]

5- Sadece Ramazan Demek Mümkün Müdür Yoksa Ramazan Ayı" Demek Mi Gerekir?

Her iki ifadenin kullanılabileceğini söyleyenler de vardır. Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim Ramazarıı tutarsa..." Başka bir hadiste ise şöyle geçmektedir: "Ramazan'ı öne almayın!..."
1898- Ebû Hureyre'nİn naklettiğine göre Resûl-i Ekrem (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ramazan geldiğinde cennetin kapıları açılır."[22]
1899- Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Ramazan ayı girince göklerin kapıları açılır, cehennemin kapılan kapatılır ve şeytanlar zincirlere vurulur."
1900- Abdullah İbn Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Hilali gördüğünüzde oruç tutun ve hilali yeniden gördüğünüzde oruç tutmayı bırakın. Haua bulutlu olduğu zaman hilali göremezseniz o ayı hesaplayarak belirleyin!1'[23]

Açıklama

Ramazan kelimesinin ay kelimesi ile tamlanabileceğini söyleyenler, Kur'an'daki kullanımını delil olarak gösterirler. Nitekim Kur'an'da "Ramazan ayı.."[24] tamlaması kullanılmıştır. Hadislerde "ay" kelimesinin hazfedilmesi ise râvilerden kaynaklanmış olabilir. İşte belki de konu hakkında tam bir netlik bulunmadığı için İmam Buhârî buradaki başlıkta kesin bir ifade kullanmamıştır.
Mâlikîler Ramazan kelimesinin "ay" ile tamamlanmadan kullanılmasını mekruh kabul etmişlerdir. İbnü'l-Bâkıllânî ve Şâfiîlerin çoğunluğu ise şu görüşü savunmuşlardır: "Herhangi bir cümlede Ramazan kelimesi, tamlanan {yani ay kelimesi) olmadan kullanılmış olsa bile eğer "ay"m kasdedildiğini gösteren bir karine varsa mekruh olmaz." Buna karşılık alimlerin çoğunluğuna göre Ramazan kelimesini tek başına kullanmakta herhangi bir sakınca yoktur.
Oruç ayına "Ramazan" adının niçin verildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür:
1- Ramazan denmesinin sebebi bu ayda günahların yakılıp yok edilmesidir.
2- Ramazan denmesinin sebebi oruç başlangıcının çok sıcak günlere denk gelmesidir.[25]
Şeytanların zincirlere vurulması ile ilgili olarak Halîmî şunları söylemiştir: "Burada kasdedilen şeytanların, Allah katında tutulan kayıtları dinlemek çabasına giren şeytanlar olması ihtimal dahilindedir. Çünkü Kur'an'ın nazil olduğu zamanlarda bu şeytanların yükselip olan biteni dinlemeleri engellenmiştir. Ra-mazan'da ise bu korumayı daha da güçlendirmek için ayrıca zincirlere vurulurlar. Şeytanların zincirlere vurulması için şöyle bir ihtimalden de söz etmek mümkündür: Şeytanlar Müslümanlara vesvese verme konusunda daha da sınırlandırılmışlardır. Bu açıdan diğer insanlara vesvese verme konusundaki serbestlik ve rahatlıkları Müslümanlar hakkında söz konusu değildir. Çünkü Müslümanlar şehevî arzuların belini kıran ve bu arzuları kökünden koparan oruç, Kur'an okuma ve Allah'ı zikretme gibi ibadetlerle kendilerini korumaktadırlar.

6- Ramazan Orucunu İman Ederek, Sevabını Allah'tan Umarak Ve Niyetli Bir Şekilde Tutmak

Hz. Aişe ResûlulİAh'm (s.a.v) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "{Kabe'ye saldıran orduda yer alanlar) niyetlerine göre diriltilecekler."
1901- Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Kim Kadir gecesini iman ederek ve sevabını Allah'tan umarak ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır. Kim Ramazan orucunu iman ederek ve sevabını Allah'tan umarak tutarsa geçmiş günahları bağışlanır."

Açıklama

Başlıkta geçen "iman ederek " ifadesi "bu ayda oruç tutmanın farz olduğuna inanarak" anlamına gelir. "Sevabını Allah'tan umarak" anlamında yorumlanan "ihtisâb" kelimesi ile ilgili olarak Hattâbî şu açıklamayı yapmıştır: "Bu kelime azimet anlamındadır. Azimet ise orucu tutarken sevap

kazanma arzusu ve tam bir gönül hoşnutluğu içinde olmaktır. Bu da orucu bir yük ve angarya olarak görmemek, oruç tutulan günlerin çok uzun olduğundan şikayet etmemekle mümkün olur."
[Hz. Aişe'den nakledilen rivayet İmam Buhârî tarafından Kitâbü'l-Büyû'un başlarında tam olarak zikredilmiştir. Bu rivayet şöyledir: "Bir ordu Kabe'ye saldıracak. Ancak bunlar (Mekke ile Medine arasındaki) Beydâ denen yere geldiklerinde yerin dibine geçirilecekler. Fakat bu orduda yer alanlar niyetlerine göre diriltilecekler."] [26] İmam Buhârî niyetin amele etkisini göstermek İçin bu rivayete yukarıdaki başlık altında yer vermiştir. Çünkü söz konusu rivayetten anlaşıldığı kadarıyla Kabe'ye saldıran orduya herkes isteyerek katılmayacaktır; bazı kimseler zorla (ikrah altında) bu orduya sokulacaklardır. İşte kıyamet gününde, bu orduda yer alanlar diriltildikleri zaman niyetlerine göre hesaba çekileceklerdir; isteyerek katılanlar cezalandırılacak, fakat zorlandıkları İçin orduya katılmaktan başka çıkar yolları olmayanlar cezalandırılmayacaktır.

7- Resûlullah (S.A.V) Ramazanda Diğer Günlere Nazaran Daha Cömert Olurdu

1902- Abdullah İbn Abbâs'ın (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir:
"Hayır yapma konusunda Resûl-i Ekrem (s.a.v) insanların en cömerti idi. Hele Ramazan girip Cebrail (a.s) İle buluştuğunda daha da cömert olurdu. Cebrail (a.s), Ramazan ayında her gece Hz. Peygamber (s.a.v) ile buluşurdu ve Resûlullah (s.a.v) ona Kur'an'ı arz ederdi. İşte Cebrail (a.s), Resûl-i Ekrem (s.a.v) ile buluştuğu zaman Hz. Peygamber (s.a.v) rüzgarla sürüklenen yağmur yüklü bulutlar gibi cömert olurdu."

Açıklama

Bu rivayetle ilgili ayrıntılı açıklama "Bedü'1-vahy (vahyin başlangıcı)" başlığı altında yapılmıştı. Zeynüddîn İbnü'l-Müneyyir, Abdullah İbn Abbâs'ın yaptığı benzetme hakkında şu açıklamayı yapmıştır:
"Resûluliah'ın (s.a.v) hayır yapma konusundaki cömertliği ile rüzgarla sürüklenen yağmur yüklü bulutların cömertliği arasında kurulan benzetmenin yönü hakkında şunları söyleyebiliriz: Buradaki rüzgar rahmet rüzgarıdır. Allah Teâlâ bu rüzgarı susuzluktan çatlayan ölü topraklara ve verimli arazilere yağmur yüklü bulutlar taşıması için gönderir. İşte Hz. Peygamber'in (s.a.v) gerek yoksulları ve ihtiyaç sahiplerini gerekse zenginleri ve herhangi bir İhtiyacı olmayanları kuşatan cömertliği, rahmet rüzgarlarıyla taşman bulutların cömertliğinden ve bereketinden daha fazladır."

8- Oruçlu İken Yalan Söylemeyi Ve Bu Yalan Doğrultusunda Amel Etmeyi Bırakmamak

1903- Ebû Hureyre'den (r.a) nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Yatan söylemeyi ve bu yalana şahidhği bırakmayan kimsenin yemeyi ve içmeyi bırakmasına Allah'ın asla ihtiyacı yoktur."

Açıklama

Böyle bir kimsenin yemeyi ve içmeyi bırakmasına Allah'ın ihtiyacının bulunmaması hakkında İbnü'l-Müneyyir şu açıklamayı yapmıştır:
"Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu ifadesi, bir kinayedir. Anlatılmak istenen ise söz konusu orucun kabul edilmeyeceğidir. Bu yönüyle söz konusu ifade, "ihtiyacı dolayısıyla birisinden yardım isteyen fakat beklediği karşılığı tam olarak alamadığı için öfkelenerek; "Bana bunu mu reva görüyorsun? Ben bunu istemem, ihtiyacım yok benim!" diyen kimsenin sözüne benzer. "Kestiğiniz kurbanların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Sizden O'na ancak takva u/aşır"[27] ayetinde ifade edilen durum bu hadisle yaklaşık olarak aynı anlamı ifade etmektedir. Burada anlatılmak istenen şudur: "Allah razı olduğu amelleri kabul eder; kabul rızanın bir sonucudur. Halbuki böyle durumlarda Allah'ın rızası tecelli etmez; dolayısıyla söz konusu ameller kabul de edilmez."
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir:
"Bu tür işleri yapanlar tuttukları oruç karşılığında herhangi bir sevap alamazlar. Bu şu anlama gelir; yalancılık ve yalan doğrultusunda amel etmek karşılığında kazanılan günah karşısında tutulan orucun sevabı mizanda bir şey ifade etmez.
Beyzâvî ise konu hakkında şunları söylemiştir:
"Orucun farz kıltınmasındaki maksat, bizatihi aç ve susuz kalmak değildir. Amaç bunun da ötesindedir. Zira aç ve susuz kalmakla sağlanmak istenen; şehevî arzuların belini kırmak ve nefs-i emmâreyi (devamlı olarak kötülüğü emreden nefsi) nefs-i mutmainneye (Allah'ın zikri ile huzur bulan nefse) boyun eğdirmektir. Eğer oruç bunu sağlamıyorsa Allah Teâlâ ona kabul nazarıyla bakmaz. Bu bakımdan "Allah'ın böyle bir oruca ihtiyaç duymaması", o orucun kabul edilmeyeceğini anlatan mecazî bir İfadedir.

9- Oruçlu Olan Bir Müslüman Kendisine Kötü Söz Söyleyen Birisi Olursa "Ben Oruçluyum!' Der Mi?

1904- Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Oruç dışında insanların işlemiş olduğu bütün amelleri kendileri içindir. Oruç ise benim içindir ue onun karşılığını bizzat ben veririm. Oruç bir kalkandır, içinizden biri oruçlu olduğu gün oruca uygun olmayan işler yapmasın ue bağırıp çağırarak kavga etmesin! Eğer birisi kendisine söverse veya kendisi ile kavga etmeye yellenirse 'ben oruçluyum' desin! Canımı elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağzının kokusu Allah katında miskin kokusundan daha güzel kokar. Oruçlunun iki sevinç anı vardır: Orucunu açtığı zaman iftar vaktinde sevinir ve Rabbine kavuştuğu zaman tuttuğu oruç dolayısıyla sevinç duyar."

Açıklama

Oruçlu iken kötü söz söyleme ve uygun olmayan işler yapma yasağı daha önce de açıklandığı gibi oruç anında bu tür işlere kalkışmanın yasaklığını pekiştirmeye yöneliktir. Zira bu tür fiiller ve sözler oruçlu olmayanlar için de yasaktır.
Oruçlunun ilk sevinç anıyla ilgili olarak Kurtubî şunları söylemiştir:
"Oruçlu iftar saatinde orucunu açtığında artık açlığına ve susuzluğuna son verir. Bu vakitte artık orucu açmak mubah olduğu için bir neşe duyar. İşte bu neşe ve sevinç tabîîdir / doğaldır." İlk anda akla gelen anlam bu olmakla birlikte şu görüş de ileri sürülmüştür: "Oruç açıldığı anda duyulan sevinç; orucun tamamlanmasından, bu ibadetin sona ermesinden, Allah'ın kuluna lütfettiği rahatlıktan ve bir sonraki oruç için destek olmasından kaynaklanır." Fakat bana göre bu sevinci daha kapsamlı bir şekilde yorumlamak da mümkündür. Bu yorum, herkesin sevincinin kendi makamına göre olacağını öngörmektedir. Dolayısıyla; kimisi açlık ve susuzluğunu giderdiği İçin mubah olan bir yolla doğal olarak sevinirken kimisi de burada sayılan müstehap yollarla neşe duyacaktır.
İkinci sevinç anıyla ilgili olarak da "Rabbine kavuştuğu zaman tuttuğu orucun mükafatı ve sevabı dolayısıyla sevinç duyar" denmiştir. Ayrıca: "Kişinin Rabbine kavuştuğu anda duyduğu neşenin iki sebepten ileri gelme ihtimali vardır. Bunlar ise ya kişinin Rabbi ile mesrur olmasıdır veya Rabbinin lütfettiği sevap ile neşe duymasıdır" şeklinde açıklamalar da yapılmıştır. Bana göre İkinci ihtimal daha açıktır. Çünkü ilk ihtimal sadece oruca has bir durum değildir. Kişi o gün orucu kabul olduğu ve karşılığında bol bol mükafat aldığı için sevinir.

10- Harama Düşeceğinden Korkan Kimsenin Oruç Tutması Gerekir

1905- Alkame İbn Kays en-Nehaî şöyle demiştir: Abdullah İbn Mesûd (r.a.) ile birlikte yürüyordum. Bu sırada şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.v), kendisi ile beraber bulunduğumuz bir sırada şöyle buyurdu:
"Evlenmeye gücü yeten ve imkanı olan kimse hemen evlensin. Çünkü gözü ue namusu (haramdan) korumada evlilik en etkili yoldur. Evlenmeye gücü yetmeyen ve imkanı olmayanlar ise oruç tutsunlar. Çünkü oruç kişinin şehvetini kırar."[28]

Açıklama

[Başlıkta geçen ve harama düşme korkusu diye çevirdiğimiz] el-Uzbetü kelimesi başka rivayetlerde el-Uzûbetü diye nakledilmiştir. Kelimenin anlamı bekarlık olmasına rağmen burada kasdedilen kişinin gayri meşru ilişkiye girme korkusu taşımasıdır.[29]
[Şehveti kırar diye tercüme edilen] Vicâu kelimesi ise yorgun düşmek, bitkinleşmek, fiziki olarak cinsel organın gücünü yitirmesi gibi anlamlara gelir. Böyle olunca da şehvet kırılır. Bu rivayet orucun cinsel arzuyu dizginlediğini gösterir. Bununla birlikte orucun harareti artırdığı, hararetin ise şehevî arzuları depreştirdiği ileri sürülebilir. Fakat bu durum orucun başlangıcında söz konusudur; kişi oruca devam ettiği ve alıştığı zaman vücut dinginlik kazanır, hararet yok olur. Allah en doğrusunu bilendir.

11- "Hilali Gördüğünüzde Oruç Tutun Ve Hilali Yeniden Gördüğünüzde Oruç Tutmayı Bırakın" Hadisi

Sıla Ammâr'dan naklen şöyle demiştir: "Şek gününde oruç tutan, Hz. Pey-gamber'e (s.a.v) isyan etmiştir."
1906- Abdullah İbn Ömer'den (r.anhümâ) nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir gün Ramazan hakkında konuşmuş ve şöyle buyurmuştu:
"Hilali görünceye kadar sakm oruç tutmayın ve hilali yeniden görünceye kadar da oruç tutmayı bırakmayın. Hava bulutlu olup da hilali göremezseniz o ayı hesaplayarak belirleyin!"
1907- Abdullah İbn Ömer'den (r.anhümâ) nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur;
"Ay yirmi dokuz gecedir. Hilali görünceye kadar oruç tutmayın. Hava bulutlu olduğundan hilali göremezseniz o ayı otuz güne tamamlayın!"
1908- Abdullah İbn Ömer'in (r.anhümâ) naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) iki eliyle iki defa on sayısını işaret etmiş ve üçüncüsünde baş parmağını katlayarak: "İşte bir ay bu kadardır" buyurmuştur.[30]
1909- Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber {s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Hilali gördüğünüzde oruç tutun ve hilali yeniden gördüğünüzde oruç tutmayı bırakın. Hilali göremezseniz Şaban ayını otuz güne tamamlayın!"
1910- Ümmü Seleme'den (r.anhâ) nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir defasında eşlerine bir ay boyunca yaklaşmayacağına dair yemin etmişti (îlâ). Yirmi dokuz gün geçtikten sonra eşlerine yaklaşınca kendisine: "Fakat bir ay boyunca eşlerinize yaklaşmamaya yemin etmiştiniz!" denince şöyle buyurdu: "Ay yirmi dokuz gün de olur!"[31]
1911- Enes İbn Mâlik'in (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir:
"Resûlullah (s.a.v) eşlerine yaklaşmayacağına yemin etmişti (îlâ). Yeminin ardından bir odada yirmi dokuz gece kaldı ve sonra oradan çıktı. Kendisine: "Ey Allah'ın Resulü, siz bir ay boyunca eşlerinize yaklaşmayacağınıza yemin etmiştiniz?" dediklerinde şöyle buyurdu: "Ay yirmi dokuz gün de olur!"

Açıklama

Sıla'nın Ammâr'dan: "Şek gününde oruç tutan, Hz. Peygamber'e (s.a.v) isyan etmiştir" şeklindeki sözüne dayanılarak şek gününde oruç tutmanın haram olduğu söylenmiştir. Çünkü hiçbir sahâbî bu tür bir hükmü herhangi bir delile dayanmadan kendi görüşü gibi söylemez. Dolayısıyla bu rivayet Hz. Peygamber'e (s.a.v) ulaşan merfû bir hadis gibi değerlendirilir.[32]
"Hilali görünceye kadar sakın oruç tutmayın!" Bu emrin ilk bakışta anlaşılan açık anlamı ister gece olsun ister gündüz, hilal görüldüğü anda oruç tutmanın vacip olduğudur. Fakat burada kasdedilen hilal görüldükten sonra gelen gün oruç tutulmasıdır. Bazı alimler ise güneşin tepe noktasından batıya doğru meylettiği zeval vaktinden önce hilalin görülmesiyle bu vakitten sonra görülmesi arasında fark bulunduğunu belirtmişlerdir.
"Hava bulutlu olduğu için hilali göremezseniz o ayı hesaplayarak belirleyin!" Bazı alimlere göre Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu emri hesaplama sırasında ayın hareketlerini ve evrelerini dikkate almayı öngörmektedir. Şâfiîlerden Ebü'I-Abbâs İbn Süreye, tâbiûn alimlerinden Mutarrif İbn Abdullah ve muhaddislerden ibn Kuteybe hadisi bu anlamda yorumlamışlardır.
[İbnü'l-Arabî'nin naklettiğine göre İbn Süreye, hadisteki "hesaplayarak belirleyin" emrinin ayın hareketlerini ve evrelerini bilen, bu konuda uzman kişilere yönelik olduğunu; "otuza tamamlayın" emrinin ise genel halk kitlesine hitap ettiğini söylemiştir. İbnü'l-Arabî: "Bu durumda ona göre Ramazan orucu, güneşin ve ayın hareketlerine göre hesap yapmayı bilenler ile bunu bilmeyip sadece günlerin sayısını hesaplayarak hareket edenlere göre farklılık arzedecektir" der ve skler: "Bu ise akla yatkın olmaktan çok uzak bir açıklamadır."[33]
İbnü's-Salâh şöyle der: "Ayın evrelerini bilmek, ayın hareketlerini bilmeye ve :akip etmeye bağlıdır. Fakat bunun hesaplanması ise daha ayrıntılı ve özel bilgi gerektirir. Bunu da ancak uzmanları bilir. Astronomi ile ilgilenen kişiler ayın evreleri hakkındaki bilgiyi gözlem yoluyla elde ederler. Zaten İbn Süreyc'in ^asdettiği de budur. Ayrıca İbn Süreyc'in bu görüşü ayın evrelerini ve hareketleini bilen kişi ile ilgilidir. Rûyânî'nin naklettiğine göre ise İbn Süreye hesaplama yöntemiyle hilali belirlemenin vacip / zorunlu olduğunu kabul etmemiştir; o,)unun caiz olduğu yani böyle bir yönteme başvurulabileceği görüşündedir. El-affâl ile Ebü't-Tîb da bu görüşü tercih etmişlerdir."
İbnül-Münzir, el-tşrâf adlı eserde şöyle demiştir: "Gökyüzü açık olduğu hal-ie eğer hilal görülmemişse Şaban ayının otuzuncu günü oruç tutmak vacib de-jildir. Bu konuda icma vardır. Zaten ilk iki neslin çoğunluğu bu günde oruç tut-nayı hoş görmemişlerdir." İbnü'l-Münzir burada hesap bilen ile bilmeyen kişiler ırasında herhangi bir ayırım yapmadan mutlak bir ifade kullanmıştır. Böyle bir lyırım yapanlara karşı sürülecek delil ise daha önce gerçekleşmiş olan bu cmadır. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklama ileride gelecektir.
Hz. Peygamber'in (s.a.v), ayın yirmi dokuz gün olduğuna dair sözünden ilk akışta anlaşılan açık anlam, ayın daima yirmi dokuz gün çektiğidir. Ancak kimi aman bir ayın otuz gün olduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda zorunlu olarak u açıklamalara başvurmak gerekecektir:
1- Ay, kimi zaman yirmi dokuz gün çeker.
2- Ay kelimesinin başında bulunan elif-lâm takısı ahd içindir.)olayısıyla Hz. Peygamber'in (s.a.v) kasdettiği ay, içinde bulundukları aydır.
3- Hz. Peygamber (s.a.v) burada ayların genelde yirmi dokuz gün çektiğine urgu yapmıştır. Nitekim Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin naklettiğine göre Abdullah >n Mesûd buna işaret ederek şöyle demiştir: "Bizim Resûlullah (s.a.v) ile birlikte irmi dokuz gün oruç tuttuğumuz Ramazanlar, otuz gün çeken Ramazanlara öre daha fazladır." Ahmed İbn Hanbel buna benzer bir rivayeti sağlam bir snedle Hz. Aişe'den nakletmiştir.
Ibnü'l-Arabî Hz. Peygamber'in {s.a.v) bu sözüyle ilgili olarak şöyle demiştir: tesûlullah (s.a.v) ayın sadece yirmi dokuz gün süreceğini söylemiştir. Ancak bu ade ayın en az ve en çok kaç gün olduğunu bildirmektedir. Buna göre ay, en az yirmi dokuz, en fazla otuz gündür. Öyleyse söylenmek istenen şudur: "ihtiyat düşüncesi ile kendi kendinize otuz gün oruç tutma sorumluluğu yüklemeyin ve kolaylık sağlayacağı düşüncesi ile her zaman yirmi dokuz gün oruç tutmaya kalkışmayın. İbadetinizin vaktini belirlerken hilali esas alın ve bu şekilde ayın girişi ile çıkışını tespit edin!"
"Hilali görünceye kadar oruç tutmayın..." Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu buyruğu, oruç tutmanın farz olması için herkesin ayrı ayrı hilali görmesi gerektiği anlamına gelmez. Burada kasdedilen Müslümanlar arasından bir veya daha fazla kişinin hilali görmesidir. Dolayısıyla önemli olan hilalin görüldüğüne dair bilginin sabit olmasıdır. Alimlerin çoğunluğuna göre hilalin görüldüğünü tespit için bir kişinin hilali gördüğünü söylemesi yeterli iken bazılarına göre hilali görenlerin en az iki kişi olması gerekir. Hanefîlere göre ise "Eğer gökyüzü bulutlu ve kapalı ise bir kişinin hilali gördüğünü söylemesi yeterli iken gökyüzünün açık olması durumunda büyük bir topluluğun hilali görmesi gerekir. Burada önemli olan da söz konusu topluluğun sayısının, verilen haberle ilgili bilgi düzeyini ilim (kesin bilgi) derecesine çıkaracak kadar çok olmasıdır."
Belli bir yörede bulunanların hilali görmesi durumunda başka yerleşim birimlerinde yaşayanların da oruç tutmasının gerekli olup olmadığı konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Bazı bilginlere göre bir yöre halkı, hilali başka yerleşim birimlerinde yaşayanlar görse bile, oruca başlamakla yükümlü olur. Çünkü önemli olan hilalin görülmesidir.
Buna karşılık böyle bir yükümlülüğün olmadığını her yörenin bizzat kendi halkından birilerinin hilali görmesi gerektiğini söyleyenler de olmuştur. Çünkü hadiste "siz görünceye kadar {*jj; j>-)).." buyurulmuştur. Bu ise belirli bir kesime yapılmış bir hitabtır. Dolayısıyla o anda muhatap olanlar dışındaki kimseleri bağlamaz. Ancak bu ifade ilk bakışta anlaşılan açık anlamında (zahir) alınmamıştır. Buna göre herkesin ayrı ayrı hilali görme şartı aranmayacağı gibi hilalin görülmesini bir yerleşim birimine bağlama şartı da aranmaz, islam alimlerinin bu konuda ileri sürdükleri farklı görüşler bulunmaktadır:
1- Her yerleşim birimi kendi bölgesinde görülen hilale bağlıdır. İmam Müslim'in Sahih'inde İbn Abbâs'tan nakledilen hadis bu görüşü desteklemektedir. İbnü'l-Münzir'in naklettiğine göre İkrime, Kasım, Salim ve İshâk bu görüşü benimsemiştir. Tirmizî isim vermeksizin bu görüşü ilim ehli dediği bir gruba nispet etmiş, Mâverdî ise Şâfiîlerin bir görüşü olarak bu görüşü nakletmiştir.
2- Bir yerleşim biriminde görülen hilal bütün bölgeleri bağlar. Mâlikîlerde meşhur ve yaygın olan görüş budur. Fakat Mâliklerden İbn Abdilberr

Mâlikîler arasında bu görüşün aksi yönde icma bulunduğunu naklederek şöyle demiştir:
"Mâliki fakihler, Horasan ve Endülüs gibi uzak yerleşim birimlerinde görülen hilalin dikkate alınmayacağı konusunda görüş birliğine varmışlardır (icma)." Kurtubî konu hakkında şunları nakletmiştir: "Mezhebimizin önde gelenleri şöyle demişlerdir: Hilalin bir yerde görüldüğü açık ve kesin olarak belirlendikten sonra iki kişi hilalin görüldüğüne dair şahitlik ederek bu bilgiyi başka yörelere iletseler, bu yörelerde yaşayanlar da oruç tutmakla yükümlü olurlar." Buna karşılık İbnü'l-MâcİşÛn şöyle demiştir: "Söz konusu yörelerde yaşayanlar böyle bir şahitlik neticesinde oruç tutmakla yükümlü olmazlar; böyle bir şahitlik sadece hilalin görüldüğü yörede bulunanları bağlar. Fakat devlet başkanı hilalin görüldüğüne dair bilgi kendisine göre sabit olduktan sonra halkının tamamını oruç tutmakla yükümlü kılabilir. Çünkü devlet başkanı açısından tüm ülke tek bir yerleşim birimi gibidir. Devlet başkanının kararlarının tüm ülkede geçerli olması da bunu gösterir."
Kimi Şafiî alimler ise konu hakkında şu görüşü benimsemişlerdir: "Eğer yerleşim birimleri birbirine yakınsa tek bir şehir gibi değerlendirilirler. Fakat birbirinden uzak olan yerleşim birimleri hakkında şu iki görüş ileri sürülmüştür: Şâfiî-lerin çoğunluğuna göre bir yerde görülen hilal oradan uzakta olan bölgeleri bağlamaz. Ebü't-Tîb ve bir grup Şafiî âlime göre ise bu durumda uzak yerleşim birimlerinde yaşayanların da oruç tutması farz olur. Beğavî bu görüşü İmam Şafiî'ye isnad ederek nakletmiştir."
Uzaklığın ölçüsü ile ilgili olarak ise şu görüşler nakledilmiştir:
1- Ayın doğuş yer ve vakitlerinin değişmesi (ihtilâf-ı metali) uzaklığın ölçüsüdür. Iraklı Şâfiîler ve Saydallânî bu görüşü kesin olarak kabul etmişlerdir. imam Nevevî de "er-Rauda" ve "Şerhu'l-Mühezzeb" adlı eserlerinde bu görüşün sahih olduğunu söylemiştir.
2- Namazların kısaltılarak kılınmasına imkan veren yolculuk mesafesi (seferî-lik) uzaklığın ölçüsüdür. Râfiî, "es-Sağîr" adlı eserinde ve İmam Nevevî "Şerh-u Müs!im"de bu görüşün sahih olduğunu nakletmiştir.
3- Bölgelerin (ekâlîm) değişmesi uzaklığın ölçüsüdür.
4- Serahsî şöyle bir görüş nakletmiştir: "(Bulut ve sis gibi) herhangi bir engel bulunmadığı takdirde hilalin muhakkak görülebileceği yerleşim birimleri orucu tutar fakat bu niteliklere sahip olmayan yerler tutmaz."
5- Ibnü'l-Mâcişûn'dan nakledilen ve yukarıda zikredilen görüş. Bu görüş esas alınarak, hilali tek başına gören kişinin - hilali gördüğüne dair verdiği haber dikkate alınmasa bile - orucu tutmasının (Ramazan hilalini görünce) ve orucu bırakmasının (Şevval hilalini görünce) farz olduğu söylenmiştir. Dört mezhep imamı böyle birisinin orucu tutmasının farz olduğunda görüş birliğine vardığı halde, orucu bırakıp bayram etmesi konusunda farklı görüşler ileri sürmüştür; İmam Şafiî'ye göre bu kişi orucu bırakır fakat oruçlu gibi davranır. Buna karşılık âlimlerin çoğunluğu böyle bir kimsenin ihtiyatî olarak oruca devam etmesi gerektiğini söylemişlerdir.

12- Ramazan Ve Kurban Bayramlarının Bulunduğu Aylar Eksik Olmaz

İshâk şöyle demiştir: "Bu aylar gün olarak eksik olsa bile tamdır."
Muhammed (İbn İsmail - İmam Buhârî) şöyle der: "Ramazan ve Kurban bayramlarının bulunduğu ayların her ikisi birlikte eksik olmaz."
1912- Abdurrahmân İbn Ebû Bekre'nin babasından naklettiği bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
İki ay vardır ki bunlar eksik olmazlar. Bu aylar bayram aylan olan Ramazan ile Zülhicce'dir."

Açıklama

Bayram aylarının eksik olmaması konusu hakkında alimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir:
1- Bazı alimlere göre bu ifade ilk bakışta anlaşılan zahir anlamına göre ele alınmalıdır. Dolayısıyla gerek Ramazan gerek Zülhicce her zaman otuz gün olur.
Ancak gerçeklere ters olan bu görüş kabul edilemez. Hz. Peygamber'in (s.a.v): "Hilali görünce oruç tutun ve hilali yeniden görünce oruç tutmayı bırakın. Eğer hava kapalı olduğu için hilali gömmezseniz ayı tamamlayın!" şeklindeki hadisi bu görüşü reddetmek için yeterli bir delildir. Zira eğer Ramazan ayı her zaman otuz gün çekseydi bu hadiste ifade edildiği gibi tamamlamaya gerek kalmazdı.
2- Bazı alimler ise bu ifadeyi uygun bir şekilde tevil etmişlerdir. Ebü'l-Hasen'in söylediğine göre İshâk İbn Râhûye şöyle demiştir: "Bayram aylan yirmi dokuz veya otuz gün olsa bile faziletleri açısından herhangi bir eksiklik olmaz."
3- Bayram ayları aynı sene içinde ikisi birlikte eksik olmazlar şeklinde bir görüş de söylenmiştir. Buna göre bayram aylarından birisi yirmi dokuz gün olursa diğeri muhakkak otuz gün olacaktır.
4- Bu aylarda işlenen amellerin sevaplarında bir eksiklik olmayacağı görüşü de dile getirilmiştir. Bu son iki görüş seleften nakledilen meşhur görüşlerdendir. Bu hadisin sağladığı yarar, Ramazan orucunu yirmi dokuz gün tutan veya Arafe günü dışında vakfe yapan kişilerin kalplerinde doğabilecek olan şüpheyi ortadan kaldır maşıdır. Bazı alimler İçtihatlarına dayanarak Zilhicce'nİn sekizinci gününde vakfe yapılmasının mümkün olmadığını düşünmüşlerdir. Fakat sekizinci günde vakfe yapma İhtimali söz konusu olabilir. İki kişinin hilali gördüklerine dair şahitliklerine dayanılarak Zilhicce'nİn ilk günün Perşembe olduğuna karar verildiğini ve hacıların da [bu bilgi doğrultusunda Zilhicce'nİn dokuzuncu günü sandıkları] Cuma günü vakfe yaptıklarını ancak daha sonra bu iki kişinin yalan şahitlik ettiklerinin ortaya çıktığını varsayalım. İşte bu durumda hacılar aslında sekizinci günde vakfe yapmış olacaklardır.

13- Hz. Peygamberin (s.a.v): "Biz Ne Yazarız Ne De Hesap Ederiz" Hadisi

1913- Abdullah İbn Ömer'in naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Biz ümmî bir topluluğuz; ne yazanz ne de hesap ederiz. Ay şu kadar ue şu kadardır; yani ya yirmi dokuz, yahut da otuz gün çeker."

Açıklama

Hz. Peygamber (s.a.v) birinci çoğul şahıs kipi (biz) kullanmıştır. Burada kasdedilen kişiler Resûlullah (s.a.v) bu sözü söylediği sırada orada bulunanlardır. Fakat herkes bu durumda değildir. Bu bakımdan yazma ve hesap bilmeyen kişiler ya orada bulunanların çoğunluğudur ya da Hz. Peygamber (s.a.v) kendisini kasdetmiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v) bu sözü söylerken o dönemdeki Arap toplumunun genel yapısını anlatmıştır. Arap toplumunda yazmayı ve hesabı bilenlerin varlığına dayanarak Resûlullah'm (s.a.v) dile getirdiği bu duruma karşı çıkılamaz. Çünkü o dönemde yazmayı ve hesabı bilenler çok azdır. Bu hadiste hesap ile kasdedilen yıldızların hareketleri hakkındaki bilgidir. Arapların o dönemde yıldızlar hakkındaki bilgisi de çok az bir bilgidir.
İşte oruç ve başka hususların başlangıcına veya bitişine karar verebilmek için hilalin görülmesi şartı aranmıştır. Böylece gök cisimlerinin hareketlerini ve evrelerini hesap etme zorluğu da kaldırılmıştır. Daha sonraki dönemlerde gökcisimlerinin hareketlerini ve evrelerini hesaplama yöntemlerini bilenler olmuşsa da oruçla ilgili bu hüküm devam etmiştir. Zaten hadisin söyleniş tarzına baktığımızda hesaplama yoluyla bu ayların girişine ve çıkışma karar verilmemesi gerektiği de anlaşılmaktadır. "Hava kapalı olursa ayı otuz güne tamamlayın!" hadisi de bunu açıklar niteliktedir. Zira Resûlullah (s.a.v,) "havanın kapalı olması durumunda hesabı bilenlere sorun!" dememiştir. Ayrıca hava kapalı olduğu zaman ay otuz güne tamamlandığında herkes aynı süreyi esas alacağından insanlar arasında görüş ayrılıklarının ve çekişmelerin çıkması da önlenmiş olacaktır. Zaten hava kapalı olunca ayın otuz güne tamamlanmasının hikmetlerinden biri de budur.

14- Ramazan Dan Bir Ve İki Gün Önce Oruç Tutulmaz

1914- Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi biriniz Ramazan'dan bir veya iki gün önce oruç tutmasın. Ancak (öteden beri alışkanlık haline getirdiği) orucunu tutmakta olan bir kimse o günde orucunu tutsun!"

Açıklama

Başlıkta geçen ifade şu anlama gelir: "İhtiyat düşüncesiyle hareket ederek Ramazan'dan önceki günü Ramazan ayma sayacak şekilde oruç tutulmaz. Çünkü orucun başlaması hilalin görülmesine bağlıdır. Bu bakımdan kişinin aslında yükümlü olmadığı sorumluluklar altına girmesine

gerek yoktur."[34]
İslam bilginleri konu hakkında şunları söylemişlerdir: "Bu hadis, ihtiyat düşüncesiyle hareket edip Ramazan'dan önceki günü Ramazan ayma sayarak oruç tutmayı yasaklamaktadır." Tirmizî bu hadisi naklettikten sonra şunları söylemiştir: "İslam alimleri, bir kimsenin Ramazan ayı girmeden önce oruca başlamasını hoş görmemişler, mekruh saymışlardır. Bu da Ramazan orucunun kendine has özelliğinden kaynaklanmaktadır."
Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu yasağının sebepleri hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır:
1- Burada güdülen gaye Ramazan'dan önce oruç tutmamak suretiyle Ra-mazan'a daha dinç ve güçlü bir şekilde girmektir. Fakat bu açıklama tartışmaya açıktır. Çünkü hadisteki ifade Ramazan'dan üç veya dört gün önce oruç tutmakta bir sakınca olmamasını gerektirmektedir.
2- Nafile ibadeti farz olan bir ibadete karıştırma riski söz konusudur. Bu açıklama da ikna edici olmaktan uzaktır. Çünkü hadis alışkanlık olarak orucunu tutmakta olan kişinin bu günlerde oruç tutabileceğini ifade etmektedir.
3- Ramazan orucunun başlaması için hilalin görülmesi hükmü getirilmiştir. Buna rağmen Ramazan'dan bir veya iki gün önce oruca başlamak bu hükmü göz ardı etmek ve önemsememek anlamına gelir. Konuyla İlgiiİ itimada şayan ve ikna edici açıklama da budur.
Hz. Peygamber'in (s.a.v) bir veya İki gün diye özellikle belirtmesi, insanların Ramazan'dan Önce genelde bir veya iki gün oruç tutmalarından ileri gelmektedir.
Bazı alimler Ramazan'dan önceki oruç yasağını Şaban ayının on altıncı gününe kadar uzatmışlar ve şöyle demişlerdir: "Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu yasağı Şaban ayının on altıncı gününe kadar uzanır. Alâ İbn Abdurrahman'ın babası yoluyla Ebû Hureyre'den merfû olarak naklettiği hadis de bunu göstermektedir. Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Şaban ayının yansı olduğunda artık oruç tutmayın!" "Sünen" türü meşhur hadis kitaplarının çoğunda nakledilen bu rivayetin zayıf olduğunu söyleyen ve çoğunluğu teşkil eden alimler ise Şaban ayının yansından sonra nafile oruç tutulabileceği görüşünü kabul etmişlerdir, Nitekim Ahmed İbn Hanbel ve İbn Maîn: "Bu hadis münkerdir" demişlerdir. Beyhakî de yukarıdaki konu başlığı altında zikredilen Ebû Hureyre hadisini esas alarak Alâ hadisini zayıf bulduğunu belirtmiş ve şöyle demiştir: "Alâ hadisinden daha sahih olan bu hadis Şaban ayının yarısından sonra nafile oruç tutulabileceğini göstermektedir."

15- "(Ey Kocalar), Oruç Tuttuğunuz Günlerin Gecelerinde, Eşlerinize Yaklaşmak Size Helâl Kılındı. Eşleriniz Sizin Elbiseleriniz, Siz De Eşlerinizin Elbiselerisiniz. Allah Nefsinize Güvenemeyeceğinizi Bildiği İçin Yüzünüze Bakıp, Size Bu Lütufta Bulundu. Artık Bundan Böyle Onlara Yaklaşın Ve Allah'ın Sizin İçin Takdir Buyurduğu Neslin Arayışı İçinde Olun." Ayeti[35]

1915- Berâ İbn Azib (r.a) şöyle demiştir:
"Hz. Muhammed'in (s.a.v) ashabı orucu önceden şöyle tutardı: İçlerinden birisi oruçlu İken İftar vakti geldiğinde İftar etmeksizin uyuyacak olursa gece birşeyler yemediği gibi ertesi gün akşama kadar yine hiçbir şey yemezdi. Bir defasında Kays İbn Sırma el-Ensârî oruçlu idi. İftar vakti geldiğinde hanımına: "Yiyecek birşeyimiz var mı?" diye sordu. Hanımı: "Yok, fakat gidip senin için birşeyler isteyebilirim!" dedi ve çıktı. Ancak Kays gündüz ağır İşlerde çalıştığı için yorgunluktan uyuya kalmıştı. Hanımı döndüğünde onu bu halde görünce: "Zavallı, fırsatı kaçırdın!" dedi. Ertesi gün Kays günün yarısı geçtikten sonra açlıktan bayıldı. Bu durum Resûlullah'a (s.a.v) anlatıldıktan sonra "(Ey kocalar), oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde, eşlerinize yaklaşmak size helâl kılındı" ayeti indi. Müslümanlar bu ayetin inişine çok sevindiler. Ayrıca ayetin "Günün ağarması gecenin karanlığından fark edilinceye kadar yeyin için" diye devam eden kısmı da nazil oldu."

Açıklama

İmam Buhârî başlıkta yukarıdaki ayeti zikretmiş ve ayet inmeden önceki durumu anlatmak istemiştir.
Rivayette geçen "Hz. Muhammed'in ashabı" ifadesi orucun ilk farz kılındığı dönemdeki sahabileri anlatmaktadır.
"İftar etmeksizin uyuyacak olursa" ifadesiyle ilgili olarak Ebü'ş-Şeyh, Ze-keriyya İbn Ebû Zaide - Ebû İshâk yoluyla şöyle bir rivayet nakletmiştir: "Müslümanlar önceden iftar ettikten sonra uyumadıkları sürece yerler, içerler ve eşleriyle birlikte olurlardı. Fakat uyudukları zaman bunlardan hiçbirini yapamazlardı."
"Bu durum Resûlullah'a (s.a.v) anlatıldıktan sonra "(£y kocalar), oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde, eşlerinize yaklaşmak size helâl kılındı" ayeti indi. Müslümanlar bu ayetin inişine çok sevindiler.
Ayrıca ayetin j "Günün ağarması gecenin karanlığından fark edilinceye kadar yeyin için" diye devam eden kısmı da nazil oldu." Kirmanı rivayetin bu bölümü İle İlgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: "Daha Önce oruç gecelerinde cinsel ilişki haram iken bu ayetle söz konusu yasakhk kaldırılmıştır. İşte Müslümanlar oruç gecelerinde cinsel İÎİşkİ-ye müsaade eden bu ayetten yeme ve içmeye de izin verildiğini anladıkları için çok sevinmişlerdir. Zira cinsel İlişki yasağı kaldırıldığına göre yeme ve İçme yasağı öncelikle kaldırılmış olacaktır. Zaten başlık ile Ebû Kays hakkında nakledilen rivayet arasındaki uyum da burada ortaya çıkmaktadır. İşte mefhûmun delaleti[36] yoluyla yeme ve içmeye de izin verildiği bu şekilde anlaşıldıktan sonra Allah Teâlâ "Yiyiniz ue içiniz" buyurarak, yeme ve içmeye yönelik izni açıkça (sarahaten) beyan etmiştir. Burada mantûkun delaleti söz konusudur."

16- Şafak Vaktine, Günün Ağarması Gecenin Karanlığından Fark Edilinceye Kadar Yeyin İçin. Sonra Gece Girinceye Kadar Orucu Tamamlayın Ayeti

Bu konuda Berâ İbn Azib'in Hz. Peygamber'den (s.a.v) naklettiği bir rivayet vardır.
1916- Adiyy İbn Hâtim'in (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir:
"...günün ağarması gecenin karanlığından fark edilinceye kadar..." ayeti inince biri siyah diğeri beyaz olan iki ip aldım ve yastığımın altına koydum. Gece boyunca da bu İplere baktım, fakat bu ipleri birbirinden İyice ayırdedemedim. Ertesi gün Hz. Peygamberin (s.a.v) yanına gidip yaptıklarımı anlattım. Resûlullah (s.a.v) bana şöyle dedi: "Bu ayette kasdedilen gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır."[37]
1917- Sehl İbn Sa'd'ın şöyle dediği nakledilmiştir:
"Günün ağarması gecenin /caran/ığmc/an /arfc edilinceye kadar yeyin için. Sonra gece girinceye kadar orucu tamamlayın" ayeti inmiş fakat y>JıİI\ ^ (şafak vaktine kadar) kısmı inmemişti. Bu ayet indikten sonra bazı kimseler oruç tutmak istediklerinde ayaklarına beyaz ve siyah ipler bağlarlar ve ipler birbirinden ayırdedilinceye kadar yemeye devam ederlerdi. Bundan sonra Allah Teâlâ , (şafak vaktine kadar) kısmını vahyetti ve insanlar ayette o,ece ve gündüzün kasdedildiğini anladılar."[38]

Açıklama

İmam Buhârî bu başlıkta ayeti JJJl ^1 (geceye kadar) ifadesine kadar zikretmiştir. Buradaki amacı daha önce yasak olan yeme, içme ve cinsel ilişki gibi işlerin artık hangi vakte kadar yapılabileceğini açıklamaktır.
Hz. Peygamber (s.a.v) Adiyy Ibn Hâtim'e "Bu ayette kosdedüen gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır1' diye cevap vermiştir. Ebû Ubeyd konuyla ilgili olarak şöyle bir ek bilgiye yer verir: "Hz. Peygamber (s.a.v} ona: "Senin yastığın amma da genişmiş hat'[39] diye karşılık verdi." Ahmed İbn Hanbel de rivayeti bu şekilde nakletmiştir.
Hattâbî, "el-Meâlim" adlı eserde Hz. Peygamberin (s.a.v): "Senin yastığın amma da genişmiş ha!" şeklindeki sözüyle ilgili olarak şunları söylemektedir: "Resûlullah'ın (s.a.v) bu sözünün anlamı hakkında iki görüş bulunmaktadır:
1- "Senin uykun amma da ağırmış!" Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v) yastı/c kelimesini uyku'dan kinaye olarak kullanmıştır. Çünkü uyuyan bir kimse ba-Şini yastığa koyar.
2- "Senin gecen amma da uzunmuş!" Zira Adiyy yastığının altına koyduğu iplikleri birbirinden ayırdedene kadar uzunca bir süre geçtiği halde yemeye ve içmeye devam etmiştir.
"... ve insanlar ayette gece ve gündüzün kasded ildiğin i anladılar." Ayet, gündüzün aydınlığı ile gecenin karanlığının birbirinden ayrıldığı vakte kadar yeme ve içmeye devam edilebileceğini gösterir. Gece ile gündüzü birbirinden ayıran ise ufka paralel olarak beliren ikinci şafaktır (fecr-İ sadık). Bu hüküm bize dolaylı olarak ikinci şafaktan sonraki zaman diliminin gündüz sayıldığını gösterir."
Ebû Ubeyd ayette geçen siyah ve beyaz ip terkiplerine şu anlamları vermiştir: "Siyah ip gece, beyaz ip ise fecr-İ sadıktır. Burada (ip diye tercüme edilen) kelimesi renk anlamına gelir."

Zemahşerî ise konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: "Beyaz ip, ufka yatay olarak uzanan ikinci şafağın başlangıç anıdır. Şafakta ortaya çıkan bu aydınlık ufka paralel uzanmış bir ip gibidir. Siyah ip ise bu şafakla birlikte ufukta görülen gecenin alaca karanlığıdır; bu alaca karanlık da adeta bir ip gibi uzanmıştır."
Bu ayet ve hadis ikinci şafak doğana kadar yemeye ve içmeye devam edilebileceğini gösterir. Bir kimse yerken veya içerken şafak doğduğunda yemeyi ve içmeyi bırakırsa orucunu tamamlar. Bu konuyla ilgili olarak alimler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır:
Bir kimse şafağın doğmadığı hakkındaki kanaati daha ağır bastığı için yemeye veya içmeye devam ederse alimlerin çoğunluğuna göre orucu bozulmaz. Çünkü ayet, gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığının birbirinden ayrıldığı vakte kadar yemeye ve içmeye devam edilebileceğini gösterir. İbn Ebû Şeybe, Ebü'd-Duhâ senediyle şöyle bir rivayet nakletmiştir: "Birisi Abdullah İbn Abbâs'a sahuru sordu. Orada bulunanlardan birisi: "Vaktin çıktığına dair şüphen kalma-yıncaya kadar ye!" dedi. Abdullah İbn Abbâs ise bu cevabı veren kişiye karşılık şöyle dedi: "O, bu cevap ile bir şey söylemiş olmadı. Vakit konusunda şüphen varsa yemeye devam et, şüphen kalmadığında İse yemeyi bırak!" İbnü'l-MünzİR alimlerin çoğunluğunun bu görüşte olduğunu belirtmiştir. İmam Mâlik ise bu durumda orucun kaza edilmesi gerektiğini söylemiştir.
İbn Bezîze "Şerhü'l-Ahkâm" adlı eserde alimler arasındaki görüş ayrılığını anlatırken şöyle demiştir: "Alimler, oruç yasaklarının şafağın doğmasıyla mı yoksa tan yerinin iyice ağarmasıyla mı başlayacağı konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir."

17- Hz. Peygamberin: Bilalin Ezanı Sizin Sahur Yapmanıza Son Vermesin!' Hadisi

1918 ve 1919- Hz. Aişe'nin (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir: "Bilal, ezanı gece vakti okurdu. Resûlullah (s.a.v) (insanların zihinlerindeki soru işaretlerine son vermek İçin) şöyle buyurdu:
"Abdullah İbn Ütnmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyin ve için!"
Hadisin ravilerinden Kasım İbn Muhammed şöyle demiştir: "Bilal ile İbn Ümmi Mektûm'un ezanları arasında biri çıkıp diğeri inecek kadar bir süre vardı."

18- Sahurda Acele Etmek

1920- Sehl İbn Sa'd'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben ailemle birlikte sahur ederdim ve sonra Resûlullah (s.a.v) ile beraber sabah namazını kılabilmek için hızla mescide giderdim."

Açıklama

Sahurda acele etmek, sahur vaktinde yemeği hızla yemek anlamına gelir. Bu da sahur vaktinin, ikinci şafağın doğmasından az bîr süre önce olduğunu gösterir. İmam Mâlik, Abdullah İbn Ebû Bekir - Ebû Bekir senediyle şöyle bir rivayet nakletmiştir: "Biz gece namazını kıldıktan sonra şafağın doğmak üzere olduğu endişesiyle yemeğimizi aceleyle yerdik."

19- Sahur İle Sabah Namazı Arasındaki Süre Ne Kadardır?

1921- Zeyd İbn SâbİT'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Biz Hz. Peygamber (s.a.v) İle birlikte sahur yaptık. Sahur bittikten sonra Resûlullah (s.a.v) namaza kalktı."
Hadisin ravilerinden Enes: "Peki ezan İle sahur arasında ne kadar süre geçti?" diye sorunca Zeyd İbn Sabit şu cevabı verdi: "Elli ayet okunabilecek kadar bir süre!"

Açıklama

Burada sahur vaktinin bitişi ile sabah namazının girişi arasındaki süre ele alınmıştır.
Zeyd İbn Sâbit'in "elli ayet okunabilecek kadar bir süre" şeklindeki cevabını şöyle açıklamak gerekir: Bu okuyuş ne çok hızlı ne de çok yavaştır. Ayrıca okunacak ayetler uzun değil orta uzunluktadır.
Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
İbn Ebû Cemre şöyle demiştir: "Bu hadisten şu sonuçlar çıkarılabilir:
1- Ashâb-ı kiram vakitlerini ibadetle dolu dolu geçirirdi.
2- Sahur vaktini geciktirmek daha iyidir. Çünkü bu şekilde hareket edilirse oruç daha rahat tutulur. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v) ümmeti için en rahat uygulanabilecek, onları sıkıntıya sokmayacak yolları tercih eder ve kendisi de bun-lan yapardı. Çünkü O (s.a.v) sahur yapmayacak olsa ümmeti de ona uyardı. Bu ise onların bir kısmı için büyük sıkıntılara ve zorluklara yol açardı. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v) gece yansı sahur yapacak olsa ümmetinin bir kısmı yine sıkıntıya düşebilirdi. Zira böyle bir durumda uykuya yenik düşmeleri ve hatta sabah namazını kaçırmaları bile söz konusu olabilirdi.
3- Sahur yapmak, vücut direncini ve gün boyunca çekilecek olan açlığa ve susuzluğa karşı dayanıklılığı artırır. Sahur terkedilecek olursa özellikle bedence zayıf olan ve açlığa fazla katlanamayan kimseler çok zorlanırlar. Hatta bu kişilerin bayılmaları ve sonuçta Ramazan orucunu tutamamalan bile söz konusu olabilir.
4- Fazilet sahibi kimselerin dostları ve yârânı ile birlikte yemek yiyerek daha sıcak ilişkiler kurmaları iyi bir davranıştır. Gerek olduğu zaman hatta bir yemek için geceleyin bir yerden bir yere gitmek caiz ve mümkündür. Çünkü Zeyd İbn Sabit Hz. Peygamberle aynı evde gecelemiyordu.
5- Sahur için bir araya gelmek mümkündür.
6- Kullanacağımız söz ve ifadeleri çok dikkatli seçmemiz gerekir. Nitekim burada Zeyd İbn Sabit: "Biz ve Resûlullah (s.a.v) sahur yaptık" ifadesi yerine "Biz Hz. Peygamber {s.a.v) ile birlikte sahur yaptık" cümlesini kullanmıştır. Zeyd İbn Sabitin kullandığı ifade güzel ahlâkın ve edebin de bir göstergesidir. Çünkü burada beraberlik, tâbi olmayı ve bağlılığı anlatır. Halbuki diğer ifade şekli aynı statüde olma anlamını da çağnştırabilir.

20- Sahurun Bereketi

Sahur farz değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) ve ashabının sahur ve iftar yapmaksızın peşpeşe oruç tuttuklarına (savm-ı visal) dair rivayetlerde sahur zikredilmemiştir.
1922- Abdullah İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) hiçbir şey yemeden ve içmeden aralıksız oruç tuttu. Bunun üzerine ashâb-ı kiram da aynı şekilde peşpeşe oruç tuttu. Resûl-i Ekrem {s.a.v) ise onlara şöyle dedi:
"Ben sizin durumunuzda değilim. Zira bana yediriliyor ve içirihyor."[40]
1923- Enes İbn Mâlikin naklettiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Sahur yapml Çünkü sahurda bereket vardır."

AÇIKLAMA

İbnü'l-Münzir sahurun mendup olduğuna dair icma bulunduğunu nakletmiştir.
İmam Buhârî'nin başlıkta kullandığı "Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) ve ashabının peşpeşe oruç tuttuklarına (savm-ı visal) dair rivayetlerde sahur zikredilmemiştir" şeklindeki ifade bana öyle geliyor ki, yaklaşık yirmi konu sonra gelecek olan Ebû Hureyre hadisine[41] işaret etmektedir. Bu rivayette anlatıldığına göre Hz. Peygamber (s.a.v) sahur ve iftar yapmadan peşpeşe oruç tutmayı ashabına yasakladıktan sonra yine de visal orucu tutmak isteyenleri caydırmak için onların üzerine iki gün daha visal orucu tutmuş ve üçüncü gün hilal görülünce orucu bırakarak şöyle demiştir: "Eğer hilal gecikseydi oruca devam edecektim!" Bu da sahurun zorunlu olmadığını göstermektedir. Çünkü sahur zorunlu olsaydı onların üzerine iki gün daha visal orucu tutmazdı. Zaten visal orucu sahursuz olur; visal orucunu yasak veya serbest kabul etsek bile durum böyledir. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklama ileride yapılacaktır.[42]

Enes İbn Mâlikten nakledilen rivayette geçen bereketin anlamıyla ilgili farklı açıklamalar yapılmıştır:
1- Bereket, sahurun mükâfat ve sevaba vesile olması anlamına gelir.
2- Bereket, gün boyunca oruçlu iken vücut direncinin artması, bedenin dinç olması ve oruç sırasında karşılaşılan zorlukların hafiflemesidir.
3- Bereket, seher vaktinde kalkmak ve dua etmek gibi fiiller dolayısıyla hasıl olur.
Ancak daha yerinde ve uygun olan açıklama şudur: Seherde bereket çeşitli açılardan meydana gelir. Bunları da şöyle sıralamak mümkündür: Sünnete uymak, ehl-i kitap olan gayri müslimlere muhalefet, ibadetleri eda ederken zayıf düşmemek, vücut direncini ve dinçliğini artırmak, açlık sebebiyle ortaya çıkabilecek olan huysuzluk, aksilik gibi psikolojik rahatsızlıkları önlemek, açlığın nasıl bir sıkıntı olduğunu anlayacağı için sadaka ve yemek isteyenleri boş çevirmemek, duanın kabul edileceği icabet vakitlerine denk geleceği düşüncesiyle zikir ve duaya devam etmek ve ertesi günün orucuna niyet etmeksizin yatanların niyet etmelerini sağlamak.
İbn Dakîkil-Id şöyle demiştir: "Burada sözü edilen bereketin uhrevî bir yönü olabileceği gibi dünyevî bir yönü de olabilir. Nitekim sahur, sünnet yerine getirildiğinden dolayı sevaba ve mükâfata sebep olacağı için uhrevî bir bereket, orucu herhangi bir sıkıntıya düşmeden dinç bir bedenle tutmayı sağladığı için de dünyevî bir bereket söz konusu olur."

21- Gündüz Vaktinde Oruca Niyet Etmek

Ummü'd-Derdâ şöyle demiştir: "Ebü'd-Derdâ bazen 'yemeğiniz var mı?' diye sorardı. Biz yemeğin olmadığını söylediğimizde: "O halde ben bu gün oruç tutuyorum!" derdi.
Ebû Talha, Ebû Hureyre, İbn Abbâs ve Huzeyfe (r.anhüm) de aynı şeyi yapmışlardır.
1924- Seleme İbnü'1-Ekva' şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) Aşure günü birisini görevlendirerek ashaba şu duyuruyu yapmasını söylemişti: "Kim birşeyler yemişse (günün kalan kısmını oruç tutarak) tamamlasın veya oruç tutsun, kim şu ana kadar herhangi birşey yememişse bundan sonra da yemesin!"[43]

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında gündüz vaktinde oruca niyet etmenin sahih olup olmadığını ele almaktadır. Konuyla ilgili olarak alimler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı alimlere göre farz olan oruçlar İle nafile oruçlar arasında bu bakımdan fark bulunmaktadır. Alimlerin bir kısmı ise güneşin tepe noktasından batıya doğru meyletmeye başladığı zeval vaktinden önce sadece nafile oruca niyet edilebileceğini söylemişlerdir.
İmam Nevevî şöyle demiştir: "Bu hadis alimlerin çoğunluğu tarafından savunulan şu görüşe delil teşkil etmektedir: Güneş tepe noktasına varmadan önce niyet edilerek nafile oruç tutulabilir."
İbnü'l-Münzir konuyla ilgili görüş ayrılıklarına değinirken şunları söylemiştir: "Sabah kalktığında oruç tutma düşüncesinde olmayan bir kimsenin şartlar değiştiği için nafile oruç tutmaya niyet etmesi konusunda alimler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bazılarına göre kişi, şartlar değiştiği için oruç tutmaya karar verdiği andan itibaren oruç tutabilir. Nitekim Ebû Talha, Ebû Hureyre, İbn Abbâs, Huzeyfe, Abdullah İbn Mesûd ve Ebû Eyyûb (r.anhüm) gibi sahâbiler bu görüştedir. İmam Şafiî ile Ahmed İbn Hanbel de bu görüşü kabul etmiştir. Buna karşılık Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir: 'Bir kimse geceden niyet etmedikçe veya sahura kalkmadıkça nafile oruç tutamaz.1 İmam Mâlik'in nafile oruç hakkındaki görüşü şöyledir: 'Kişi geceden niyet etmedikçe nafile oruç tutamaz. Fakat alışkanlık olarak belirli günlerde oruca devam eden kimsenin geceden niyet etmesine gerek yoktur.' Ehl-i rey'in (rey taraftarlarının) konu hakkındaki kanaati ise şöyledir: Sabah kalktığında oruç tutma düşüncesinde olmayan bir kimse gün ortasından önce şartlar değiştiği için oruç tutmaya niyet ederse tuttuğu oruç geçerli olur. Ancak zeval vaktinden sonra oruca niyet ederse bu caiz olmaz.'
Şafiî ekolünde diğer görüşlere göre daha doğru olarak kabul edilen görüş budur. [Niyetin zevalden önce veya sonra edilmesi arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın {yani mutlak olarak) orucun sahih olacağına dair İbnü'l-Münzir tarafından İmam Şafiî'ye isnad edilerek nakledilen görüş İmam Şafiî'nin iki farklı görüşünden biridir. Ancak kitaplarının çoğunda bu iki durumun birbirinden ayrı olarak değerlendirildiğine dair açık ifadeler vardır.
İmam Mâlik, Leys ve İbn Ebu'z-Zi'b ise nafile oruç için gece niyet edilmesi gerektiği görüşündedir.[44]
Seleme İbnü'l-Ekva'dan nakledilen bu hadisin, gece niyet edilmese bile orucun geçerli olacağına delil teşkil ettiği söylenmiştir. Bu bakımdan Ramazan orucu ile diğer oruçlar arasında herhangi bir fark yoktur. Çünkü Hz. Peygamber {s.a.v), gün içinde oruç tutulmasını emretmiştir. Bu da niyetin gece vakti yapılmasının şart olmadığını göstermektedir.
Fakat Aşure orucunun daha önce farz olduğu ileri sürülerek bu görüşe karşı çıkılmıştır. Bununla birlikte Aşure günü orucunun farz olmadığını söyleyen alimlerin görüşleri daha doğru görünmektedir. Aşure günü orucunun önceden farz olduğunu varsaysak bile bu hükmün neshedildiği konusunda şüphe yoktur. Dolayısıyla bu hükümle İlgili şartlar da neshedilmiş olur. Zaten Hz. Peygamber'in (s.a.v) "Kim birşeyler yemişse tamamlasmjyani oruca başlasın" şeklindeki sözü de bunu göstermektedir. Gece vakti niyet etmenin şart olduğunu söyleyenler, gündüz vakti birşeyler yiyen kimsenin orucunun geçerli olacağını kabul etmezler.
ibn Kudâme şöyle demiştir: "Alimlerin çoğunluğuna göre Ramazan ayında günün her anında oruca niyet edilebilir, Hatta Ahmed İbn Hanbel'e göre kişinin bütün bir Ramazan ayı için bir defa (toptan) niyet edebileceği nakledilmiştir." Bu görüş, İmam Mâlik ile İshâk'm görüşlerine benzemektedir.

22- Oruçlunun Cünüp Olarak Sabahlaması

1925-1926. Ebû Bekir İbn Abdurrahman'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Ben babamla birlikte Aişe ve Ümmü Seleme'nin yanına giderdim." [Bu rivayetin bundan sonraki kısmı başka bir senedle de rivayet edilmiştir. Buna göre Ebû Bekir İbn Abdurrahmân İbnü'l-HârÎs İbn Hişâm, babası Abdurrahmân'm Mervân İbnü'l-Hakem'e şöyle dediğini nakletmiştir: Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'nin haber verdiğine göre[45]: "Resûlullah (s.a.v) eşiyle cinsel ilişkide bulunduğu için cünüp olduğu halde, şafak doğduktan sonra boy abdesti alır ve oruç tutardı."
Bunun üzerine Mervân, Abdurrahmân İbnü'l-Hâris'e: "Allah'a yemin ederim ki, bunu söyleyerek Ebû Hureyre'yi uyaracaksın!" dedi. Mervân, o sırada Medine valisi idi. Fakat babam Abdurrahmân böyle bir şey yapmayı istemedi. Sonra biz bir şekilde Ebû Hureyre ile Zülhuleyfe'de bir araya gelme imkanı bulduk. Ebû Hureyre'nin orada arazisi vardı. Babam, Ebû Hureyre'ye: "Sana bir konuyu arzetmek istiyorum. Eğer Mervân bana bu konuda yemin ettirmeseydi ben de sana arzetmeye gerek duymazdım" dedi ve Hz. Aişe ile Ümmü Seleme'nin söylediklerini nakletti. Ebû Hureyre ise (kendisinin aksi yönde görüş benimsemesine sebep olan durumu anlatmak için); "Fadl İbn Abbâs bana böyle anlatmıştı. Fakat Hz. Peygamber'in (s.a.v) hanımları bunu daha iyi bilirler" dedi.[46]
Ebû Hureyre'den nakledilen rivayet şöyledir: "Resûlullah (s.a.v) cünüp olarak sabaha çıkan kimsenin oruç tutmamasını emrederdi."[47] Fakat ilk rivayetin senedi daha güçlüdür.

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında şu konuları ele almaktadır:
1- Cünüp olarak sabahlayan kişinin orucunun geçerli olup olmayacağı.
2- Oruç tutacak kişinin bilinçli bir şekilde cünüp olarak sabahlaması ile cünüp olduğunu unutarak sabaha kadar beklemesi arasında bir fark bulunup bulunmadığı.
3- Cünüp olarak sabaha kadar beklemek bakımından farz oruç ile nafile oruç arasında herhangi bir fark olup olmadığı.
Tüm bu konularda önceki alimler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Alimlerin çoğunluğuna göre cünüp olarak sabah vaktinin girişine kadar beklemek mutlak olarak caizdir. Herşeyin en doğrusunu sadece Allah [c.c) bilir.
"Resûlullah (s.a.v) eşiyle cinsel ilişkide bulunduğu için cünüp olduğu halde, şafak doğduktan sonra boy abdesti alır ve oruç tutardı" ifadesiyle ilgili olarak Kurtubî şunlan söylemiştir; "Biz bu rivayetten iki sonuç elde ederiz:
1- Hz. Peygamber (s.a.v} Ramazan ayında eşleriyle cinsel ilişkide bulunur ve boy abdestini de şafak doğduktan sonra alırdı. O (s.a.v) böyle davranarak bunun caiz olduğunu açıklamış olmaktadır.
2- Hz. Peygamber (s.a.v) ihtilam dolayısıyla değil cinsel ilişki dolayısıyla boy abdesti almıştır. Çünkü ResûÎullah (s.a.v) ihtilam olmazdı. Zira

ihtilam şeytandandır ve Hz. Peygamber (s.a.v) şeytandan mutlak olarak korunmuştur."
Buna karşılık başka birisi de bu rivayetin farklı varyantlarında geçen "İhtilam dolayısıyla değil cinsel ilişki dolayısıyla cünüp olarak sabahlardı" ifadesine dayanarak şunları söylemiştir: "Bu rivayet Hz. Peygamber'in {s.a.v) de ihtilam olabileceğini gösterir. Zira eğer hiç ihtilam olmayan biri olsaydı böyle bir açıklamaya ihtiyaç duyulmazdı." Bu görüşe karşı çıkanlar, ihtiiamın şeytandan olduğunu Hz. Peygamber'in (s.a.v) ise şeytandan mutlak olarak korunduğunu söylemişlerdir. Fakat Resûl-i Ekrem'in (s.a.v) ihtilam olabileceği görüşünü savunanlar bu açıklamaya karşılık şöyle cevap vermişlerdir: "İhtilam meninin çıkmasıdır. Rüyada herhangi birşey görmeksizin de ihtilam olmak mümkündür. Hz. Aişe ve Ümmü Seleme, Ramazan gecelerinde cinsel üişkide bulunduktan sonra boy abdesti almaksızın kasıtlı olarak şafağın doğmasına kadar bekleyen kimselerin oruç tutmamaları gerektiğini düşünenlerin görüşlerini reddetmek amacıyla cinsel ilişkiyi Özellikle vurgulamışlardır. İşte cünüp olduğunu bile bile şafağa kadar bekleyen kimsenin oruç tutması gerektiğine göre boy abdesti almayı unutan veya boy abdesti almadan uyuyan kimsenin orucu tutması öncelikle mümkün olacaktır."
"Sana bir konuyu arzetmek istiyorum. Eğer Mervân bana bu konuda yemin ettirmeseydi ben de sana arzetmeye gerek duymazdım" Bu söz, büyüklerle konuşurken dikkat edilmesi gereken edep kurallarına işaret etmektedir. Buna göre bir kimse, söyleyeceği şeylerin muhatabı tarafından hoş karşılanmayacağını düşünüyorsa önce gerekli açıklamaları yapmalıdır.
[Ebû Hureyre, oruçlu bir kimsenin cünüp olarak sabahlaması halinde artık orucu tutamayacağı yönünde rivayetler nakletmiş ve kendisi de bu yönde görüş beyan etmiştir. Fakat daha sonra bu görüşünden vazgeçmiştir. Ancak Tirmizî'nin naklettiğine göre tâbiûn bilginlerinden bir kısmı Ebû Hureyre'nİn önceki görüşünü kabul etmişlerdir. Fakat daha sonra bu konuyla ilgili görüş ayrılıkları sona ermiş ve İmam Nevevî'nin de ifade ettiği gibi cünüp olarak sabahlayan bir kimsenin oruç tutabileceğine dair icma oluşmuştur.
İbn Dakîki'1-Id konuyla ilgili olarak şu açıklamaları yapar: "Bu görüş üzerinde icma veya neredeyse icma gibi bir görüş birliği gerçekleşmiştir. Ancak Ebû Hureyre'nİn naklettiği hadisi esas alanların bir kısmı bilinçli bir şekilde cünüp olan kişi ile uykuda herhangi bir iradesi olmaksızın ihtilam olan kişi arasında ayırım yapmışlardır." İbn Battal, Ebû Hureyre'nİn iki farklı görüşünden birisinin bu yönde olduğunu söylemiştir. Ancak bu görüşün ona nispeti doğru değildir.
İbnü'l-Münzir'in naklettiğine göre Hasan-i Basrî ve Salim İbn Abdullah İbn Ömer gibi alimler bu durumda o günün orucunun tutulması ve daha sonra kaza edilmesi gerektiği kanaatindedirler. Abdürrezzâk'ın İbn Cüreyc'den naklettiğine çjöre Atâ'ya bu konu sorulmuş ve o da şu cevabı vermiştir: "Ebû Hureyre ile Hz. Aişe arasında bu konuda görüş ayrılığı vardır. Bana göre bu durumda olan bir kimse o günkü orucunu tamamlar ve daha sonra kaza eder." Anlaşıldığı kadarıyla Atâ, Ebû Hureyre'nİn bu görüşünden vazgeçtiğine dair bilgiyi sağlam görmemiştir. Fakat Atâ'nın bu görüşü, kazanın vacib olduğunu açıkça beyan etmemektedir.
Müteahhir alimlerden bazıları, Hasan İbn Salih İbn Hayy'a göre kazanın da gerekli olduğunu nakletmişlerdir. Fakat Tahâvî, Hasan İbn Salih'e göre bu orucu kaza etmenin müstehab olduğunu nakletmiştir.[48]
İbn Abdilberr ise hem Hasan İbn Salih'ten hem de Nehaî'den böyle bir durumun farz oruçlarda meydana gelmesi halinde kazanın vacip olduğunu, nafile oruçların ise bu şekilde geçerli olacağını nakletmiştir.
İbn Battal, İbnü't-Tîn, Nevevî, Fâkihî ve daha pek çok alim bu konuda ortaya atılan farklı görüşleri sahiplerine nispet ederken birbirine uymayan açıklamalar yapmışlardır. Bu konuda itimat edilecek açıklama tarafımızdan yapılan değerlendirmelerdir.
Mâverdî'nin naklettiğine göre bu meseleyle ilgili olarak ortaya çıkan görüşler cünüple ilgilidir. İhtilam olan kişinin orucunun geçerli olacağı konusunda ise zaten alimler görüş birliği içerisindedirler.
Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
1- Alimler, devlet yöneticilerinin huzuruna çıkarak ilmî meseleleri müzakere edebilirler.
2- Bu rivayet Mervân İbnü'l-Hakem'in faziletli / erdemli bir insan olduğunu göstermektedir. Çünkü ilmî ve dînî konulara karşı hassas bir kişiliğinin olduğunu bu rivayetten anlıyoruz.267
3- Herhangi bir konudaki rivayetin sağlam olup olmadığını araştırmak ve gerçek anlamı veya hükmü bilinmeyen meselelerde uzman kişilere başvurmak gerekir. Özellikle bu meselelerde görüş ayrılıkları ve tartışmalar söz konusu ise, konu hakkında bilgi sahibi olanlara müracaat edilmelidir.
4- Kadınlara özel olan ve erkeklerin bilme imkanı bulunmayan konularda kadınların rivayetleri erkeklerin rivayetine tercih edilir. Tersi söz konusu olduğunda ise erkeklerin rivayetleri esas alınır.
5- Bir konuyla doğrudan ilgili olan kişiler, söz konusu olay hakkında başkalarının naklettiği haberlere dayananlara göre daha fazla bilgi sahibi olurlar.
6- Hz. Peygamber'e (s.a.v) has olduğuna dair bir delil bulunmadıkça O'nun (s.a.v) her fiiline uymak, tâbi olmak gerekir.
7- Bir kimse sahip olduğu bilginin, kendisinden ilim ve fazilet bakımından daha üst derecede bulunanların bilgilerine muhalif olduğunu görürse bunu araştırmalı ve onların bakış açılarını ve gerekçelerini öğrenerek konuyu aydınlığa kavuşturmalıdır.
ibn Hacer çok iyi niyetle Mervan'ın faziletinden söz etmektedir. Mervan'ın hayatı boyunca yaptığı yanlışlıklan ve İslam'a verdiği zararı bütün ilim adamları bilmektedir. Bu konuyu, fazilet sahibinin kim olduğunu daha iyi bilen Allah'a havale edelim.
8- Herhangi bir konuda görüş ayrılığı olursa müracaat edilecek iki ana kaynak Kur'an ve sünnettir.
9- Haber-i vâhid (mütevatir ve meşhur derecesinde olmayan rivayetler) dini konularda delil teşkil eder. Bu açıdan kadınların naklettiği rivayetler İle erkeklerin naklettiği rivayetler arasında herhangi bir fark yoktur.
10- Ebû Hureyre, hakkı / doğruyu öğrendikten sonra yanlışta ısrar etmeyen ve kendi görüşünden vazgeçme erdemini gösteren üstün bir sahâbîdir.
11- İlk iki nesilden olan selefimiz, eğer rivayeti güvenilir ve adil kişilerden almışlarsa irsal yoluna[49] başvururlardı. Onların rivayetleri bu şekilde nakletmeleri hiç yadırganmazdı. Nitekim Ebû Hureyre, doğrudan Resûlullah'tan (s.a.v) işitme imkanı bulunmasına rağmen[50], naklettiği rivayeti doğrudan Hz. Peygam-ber'den (s.a.v) işitmediğini itiraf etmiş ve konu hakkında görüş ayrılıkları çıkınca bu durumu açıklamıştır.
12- Alimlerle görüşürken edep kurallarına riayet etmek gerekir.
13- Devlet yöneticilerinin Allah'a isyan niteliğinde olmayan emirlerine uymak gerekir. Kimi zaman yapılması istenen iş zor da olsa onlara itaat edilmelidir.
Not: Konumuz açısından hayız ve nifas halleri de cünüplük gibi değerlendirilir. Dolayısıyla hayız veya nifas olan bîr kadın şafak doğmadan Önce hayız kanı kesilse ve henüz boy abdesti almadan şafak doğsa orucunu tutabilir.

23- Oruçlunun Eşiyle İlişkisi (Mübaşeret)

1927- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah (s.a.v) oruçlu iken eşini öper ve tenini tenine dokundururdu. Ancak O (s.a.v) cinsel ihtiyaçları konusunda hepinizden daha çok kendisine hakim idi."
İbn Abbâs [cinsel İhtiyaç diye tercüme edilen kelimesiyle aynı kökten gelen] kelimesinin "ihtiyaç/hâcet" anlamına geldiğini söylemiştir. Tâvûs ise[51] terkibine: "Kadınlara İhtiyacı kalmayan ve ilgi duymayan İyice yaşlanmış, bunamış veya spastik/ebleh kimse" anlamını vermiştir.
Câbir İbn Zeyd şöyle demiştir: "Oruç tutan bir kimse, bakma dolayısıyla bo-şalsa bile orucunu tamamlar."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında eşlerin çıplak olarak birbirlerine sarılmalan konusunu ele almaktadır. Zaten "mübaşeret" çıplak olarak tenin tene değmesi-dir. Bu kelime cinsel ilişki anlamında da kullanılmaktadır. Fakat burada kelimenin cinsel ilişki anlamı kasdedilmemiştir.
İmam Buhârî'nin Hz. Aişe'den munkatı' olarak naklettiği "oruçlunun eşiyle cinsel ilişkide bulunması yasaktır" sözünü İmam Tahâvî, Ebû Mürra (Akîl'in kölesi) - Hakîm İbn Ikâl yoluyla mevsûl olarak nakletmiştir. Bu rivayete göre Hakim, Hz. Aişe'ye oruçlu iken eşinin neresinin kendisine haram olduğunu sormuş o da: "Cinsel organı!" diye cevap vermiştir. Bu rivayetin Hakîm'e kadar olan isnadı sahihtir. Abdurrezzâk'ın sahih bir senedle Mesrûk'tan naklettiği rivayet de Ha-kîm'den nakledilen rivayetin anlamını desteklemektedir: Mesrûk, Hz. Aişe'ye oruçlu olan bir kimsenin eşiyle ne tür ilişkilerinin helal olduğunu sormuş, o da: "Cinsel ilişki dışında her şey helaldir" diye cevap vermiştir.
Hz. Peygamber'in (s.a.v) oruçlu iken eşini öpmesi ve çıplak olarak sarılması konusundan kaynaklanan bazı görüş ayrılıkları vardır. Bazıları oruçlunun eşini öpmesini ve çıplak olarak ona sarılmasını herhangi bir ayırım yapmaksızın mutlak olarak mekruh görmüşlerdir. Malikîlerde meşhur olan görüş budur. İbn Ebû Şeybe'nin sahih bir senedle naklettiğine göre Abdullah İbn Ömer oruçlunun eşini öpmesini ve ona çıplak olarak sarılmasını mekruh görmüştür. İbnü'l-Münzir ve başka bir bilginin naklettiğine göre bazıları " Artık bundan böyle onlara yaklaşın"[52]

ayetini esas alarak bunların haram olduğunu söylemişlerdir. Zira bu ayet oruçlunun gündüz eşine mübaşeretini yasaklamaktadır. Ancak bu görüşe şu şekilde cevap vermek mümkündür: "Resûlullah (s.a.v), Allah Teâlâ'nın vahyettiği Kur'an ayetlerini açıklayan mercidir. Hz. Peygamber (s.a.v) bir kimsenin oruçlu İken çıplak olarak eşine sarılmasını mubah saydığına göre bu ayette "mübaşeret" ile kasdedilen cinsel ilişkidir. Cinsel ilişkiye varmayan öpme, sarılma ve sevişme bu ayette kasdedilmemiştir. HerşeyİN en doğrusunu sadece Allah bilir."
Oruçlu bir kimsenin sarılarak, öperek veya bakarak boşalması ya da cimel organından mezi gelmesi konusunda alimler farklı yorumlar yapmışlardır. Kûfeli alimler ve Şâfiîler bakma dışındaki öpme, sarılma ve sevişme dolayısıyla boşalma hallerinde orucun kaza edileceği, buna karşılık ne sebeple olursa olsun mezi gelmesi durumunda kaza gerekmediği görüşündedirler. İmam Mâlik ve İshâk'a göre ise bunların tamamında hem kaza hem de keffâret, mezi gelmesi halinde ise sadece kaza gerekir. İmam Mâlik bu görüşünün gerekçesini açıklarken boşalma durumunun, cinsel ilişki sonucunda alınan zevkin doruk noktası olduğunu ve dolayısıyla cinsel ilişki ile aynı kategoride değerlendirilmesi gerektiğini düşünmüştür. Fakat bu açıklamaya şöyle karşılık verilmiştir: "Oruç keffâretinin gerekmesi için cinsel ilişkide bulunmak gerekir. Hatta boşalma olmasa bile cinsel ilişki olursa keffâret gerekecektir. Dolayısıyla boşalma durumu ile cinsel ilişki birbirinden farklı iki konudur."
İbn Kudâme'nin: "Oruçlu bir kimse öpme sonucunda boşalsa artık orucunu bozmuş olur; bu konuda herhangi bir görüş ayrılığı yoktur" şeklindeki sözü tartışmaya açıktır. Nitekim İbn Hazm boşalma olsa bile öpme durumunda orucun bozulmayacağına dair görüşler nakletmiş ve kendisi de bu görüşü destekleyerek benimsemiştir. Allah nasip ederse bir sonraki başlık altında bu konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alacağım.

24- Oruçlunun Eşini Öpmesi

1928- Hz. Aişe'nin: "Gerçekten Resûlullah (s.a.v) oruçlu iken eşlerinden birini öpmüştü" dediği ve ardından da güldüğü nakledilmiştir.
1929- Hz. Peygamber'in (s.a.v) eşlerinden Ümmü Seleme'nin kızı Zeynep annesinin şöyle dediğini nakletmiştir: "Ben, Resûlullah {s.a.v) ile birlikte kadife bir örtünün altında uzanıyordum. Bu sırada benden adet kanı gelmeye başladı. Ben de yavaşça örtünün altından çıkıp adetli iken kullandığım elbiseleri giydim. Hz. Peygamber (s.a.v) bana: 'Ne oldu sana, adet mi oldun?' diye sordu. Ben de: 'Evet' deyip tekrar kadife örtünün altına girdim."
Ümmü Seleme ve Resûlullah (s.a.v} aynı su kabından boy abdesti alırlardı ve Hz. Peygamber (s.a.v) oruçlu iken Ümmü Seleme'yi öperdi.

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında oruçlu iken öpmenin hükmünü ele almaktadır. Said İbn Mansûr bu rivayeti Yakub İbn Abdurrahmân - Hişâm senediyle farklı bir lafızla nakletmiştir: "Hz. Aişe: 'Resûlullah (s.a.v), oruçlu iken eşlerinden birini öpmüştü' dedi ve ardından güldü." Urve şöyle demiştir: "Öpmenin, hayırla sonuçlandığını görmedim." İmam Mâlik, söz konusu rivayeti naklettikten
sonra Urve'den nakledilen sözün aynısını Hişam'dan nakletmiş fakat rivayette; "... ve ardından güldü" İfadesini zikretme mistir.
Hz. Aişe'nin bu rivayeti naklettikten sonra niçin güldüğü konusunda farklı açıklamalar yapılmıştır:
1- Kişinin, oruçlu iken eşini öpebileceğini kabul etmeyenleri yadırgadığı için şaşkınlık duyarak gülmüştür.
2- Kendisiyle ilgili çok özel bir konuyu, dile getirildiği zaman kadınların utanacağı bir meseleyi erkeklere anlattığı için kendi kendisine şaşırarak gülmüştür. Ancak burada ilmi / dînî bir meseleyi insanlara aktarma zorunluluğu söz konusu olduğu için kendisiyle ilgili bu durumu anlatmak zorunda kalmıştır.
3- Kendisiyle ilgili bir konuyu insanlara anlattığı için utanarak gülmüştür.
4- Resûlullah'ın (s.a.v) öptüğü eşinin kendisi olduğunu göstermek maksadıyla gülmüştür. Böylece muhatapları nakledilen rivayet konusunda ona daha fazla güvenecektir.
5- Hz. Peygamber'in (s.a.v), kendisine duyduğu ilgiyi ve sevgiyi hatırlayarak duyduğu sevinç ve neşeden dolayı gülmüştür.
Mâzirî şöyle demiştir; "Bu konuda öpen kişinin durumunu göz önünde bulundurmak gerekir; Eğer öpme kişinin boşalmasına yol açıyorsa onun öpmesi haramdır. Çünkü boşalma, oruç tutmaya engel teşkil eder. Bu bakımdan boşalmaya yol açan hususlar da boşalma gibi değerlendirilir. Eğer kişinin cinsel organından öpme dolayısıyla mezi geliyorsa, mezi gelmesi durumunda orucun kaza edileceği görüşünü savunanlara göre öpmek söz konusu kişi için haram olur. Fakat mezi yüzünden kaza gerekmeyeceğini söyleyenlere göre İse mekruhtur.
Buna karşılık öpme dolayısıyla kişide boşalma veya mezi gelmesi gibi herhangi bir hareketlenme olmuyorsa öpmekte bir sakınca olmaz. Yalnız sedd-i zerîa prensibi açısından bunu yasaklamak mümkün olabilir."
Bu konuyla ilgili en can alıcı rivayet, Hz. Peygamber'in (s.a.v) kişinin oruçlu iken eşini öpüp öpemeyeceği konusunu soran birisine: "Oruçlu iken ağzını suy/a çafkalasa bir şey olur mu?" diye cevap vermesidir. Burada gerçekten eşsiz bir anlam vardır; Aslında ağzı suyla çalkalamak su içmeden önceki eylemdir ve bu açıdan su içmeye açılan bir kapı gibidir. Buna rağmen ağzı çalkalamak orucu bozmamaktadır. Öpmek de cinsel ilişki öncesi bir eylemdir ve cinsel ilişkiye götüren bir aşamadır. İşte nasıl ağzı çalkalamak gibi su içme öncesi bir eylem orucu bozmazsa, cinsel İlişkiye varmayan cinsel ilişki öncesi eylemler de orucu bozmaz. Su içmek ve cinsel ilişkiye girmek ise bilindiği gibi orucu zaten bozar.

25- Oruçlunun Banyo Yapması

Abdullah İbn Ömer oruçlu İken elbisesini ıslatır ve üzerine alırdı. Şa'bî oruçlu iken hamama girmiştir.
Ibn Abbâs: "Oruçlunun pişmekte olan yemeğin veya herhangi bir şeyin tadına bakmasında sakınca yoktur" demiştir.
Hasan-i Basrî şöyle demiştir: "Oruçlunun ağzını suyla çalkalamasında ve üzerine su döküp serinlemesinde bir sakınca yoktur."
Abdullah Ibn Mesûd: "Oruç tutacak olursanız başınızı yağlayın ve tarayın!" demiştir.
Enes Ibn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Benim bir havuzum var ve oruçlu iken bu havuza girerim."
Resûlullah'ın (s.a.v) oruçlu İken dişlerini misvakla temizlediği nakledilmiştir.
Ibn Ömer şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) günün başında ve sonunda dişlerini misvakla temizler fakat tükürüğünü yutmazdı."
Atâ: "Oruçlu dişlerini misvakladıktan sonra tükürüğünü yutsa orucunun bozulduğunu söylemem" demiştir.
İbn Sîrin: "Oruçlu iken yaş misvak kullanmakta bir sakınca yoktur" deyince orada bulunanlardan biri: "Fakat onun bir tadı var!" diye karşılık verdi. Bunun üzerine İbn Sîrin ona: "Suyun da tadı var! Fakat sen suyla ağzını çalkalıyorsun!" diye mukabelede bulundu.
Enes İbn Mâlik, Hasan-ı Basrî ve İbrahim en-Nehaî oruçlunun sürme sürebileceğini söylemişlerdir.
1930- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah (s.a.v), Ramazan gecelerinde ihtilam dışında bir nedenle (cinsel ilişki yoluyla) cünüp olur ve bu şekilde şafak doğduktan sonra boy abdesti alarak orucunu tutardı."
1931- Ebû Bekir İbn Abdurrahmân anlatıyor: "Babamla birlikte Aişe'nin yanına gittik. Bize şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.v) üzerine şahitlik ederim ki, kendisi ihtilam yoluyla değil cinsel ilişki sebebiyle cünüp olarak sabahlar ve sonra orucunu tutardı."
1932- Sonra Ümmü Seleme'nin yanına da gittik. O da aynı şeyleri söyledi.

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında oruçlu iken banyo yapmanın / boy abdesti almanın caiz olduğunu açıklamaktadır. Zeynüddin İbnü'l-Müneyyir: "İmam Buhârî başlıkta banyo yapmak ifadesini herhangi bir şekilde kayıtlamadan mutlak olarak kullanmıştır. Dolayısıyla bu ifade sünnet, vacip ve mubah olan tüm yıkanma türlerini kapsamına almaktadır" diyerek başlıkla ilgili görüşünü açıklamıştır.
Enes İbn Mâlik'in sözünde geçen [ve havuz diye çevirisi yapılan] dy\ ! Ebzen kelimesi aslında Farsça'dır ve havuz şeklinde yapılan taş tekne (kurna) anlamına gelir. Anlaşıldığı kadarıyla Enes İbn Mâlik sıcak günlerde serinlemek maksadıyla bu tekneyi suyla doldurup içine girerdi.

26- Oruçlu Bîr Kimsenin Unutarak Yemesi Veya İçmesi

Atâ İbn Ebû Rabâh şöyle demiştir: "Bir kimse burnuna su çeker ve suyun boğazına kaçmasına mani olamazsa bunun herhangi bir sakıncası olmaz."
Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Oruçlunun boğazına sinek kaçsa, oruç açısından bir sorun teşkil etmez."

Hasan-ı Basrî ve Mücahid şöyle demişlerdir: "Bir kimse oruçlu olduğunu unutarak cinsel ilişkide bulunacak olursa, herhangi bir şey gerekmez."
1933- Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Oruçlu bir kimse unutarak yer ue içerse orucunu tamamlasın. Zira ona Allah yedirmiş ve içirmiştir,"

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında unutarak yiyip içen bir kimsenin orucunu kaza etmekle yükümlü olup olmayacağı konusunu ele almaktadır. Bu konuda alimler arasında görüş ayrılıkları vardır. Alimlerin çoğunluğuna göre unutarak yiyip İçen bir oruçlu, kaza etmekle yükümlü değildir, böyle birisine kaza farz olmaz. Buna karşılık İmam Mâlik'ten nakledilen bir görüşe göre böyle bir kimsenin orucu geçersiz olur ve o orucu kaza etmek farzdır. Kâdî Iyâz, İmam Mâlik'in bu görüşüyle ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: "İmam Mâlik'in kanaatine dair yaygın olarak bilinen görüş budur. Zaten hocası Rebî' ile Mâlik'in öğrencilerinin tamamının görüşü de bu yöndedir. Ancak bunlar farz oruç ile nafile orucu bu hüküm açısından birbirinden ayırmışlardır."
Dâvûdî şöyle demiştir: "Belki de bu hadis İmam Mâlik'e ulaşmamıştır. Ayrıca hadis ulaşmış olmasına rağmen, hadisi, unutarak yeme içme durumunda günahın olmayacağı anlamında yorumlamıştır.
Atâ İbn Ebû Rabah'ın sözü, burnuna su çeken kişinin, suyun boğazına kaçmasını engelleyemeyecek durumda olmasını anlatır. Oruçlu, suyun boğazına kaçmasına engel olabilecek durumda olmasına rağmen, buna engel olmadığı İçin su boğazına kaçarsa orucu bozulur. İbn Ebû Şeybe'nin Muhalled'den naklettiğine göre İbn Ebû Cüreyc şöyle demiştir: "Birisi, Atâ İbn Ebû Rabah'a: "Ben ağzımı suyla çalkalıyorum ve boğazıma su kaçıyor, ne yapayım?" diye sordu, o da: "Bunda herhangi bir sakınca yoktur, boğazına kaçan suyu tutamamışsın demektir!" diye karşılık verdi."
İmam Buhârî'nİn başlık altında Atâ'nın boğaza su kaçması ve Hasan-ı Basrî'nin sinek kaçması ile ilgili sözlerini zikretmesinin bir anlamı vardır. Buna göre bu sözler ile başlık arasındaki İlişki şöyle açıklanmıştır: "Boğazına su veya sinek gibi herhangi bir şeyin kaçmasına engel olamayan kimselerin bu durumda irade ve ihtiyarları yoktur. Bu bakımdan söz konusu kişiler, unutarak yiyip içen kimseler gibi değerlendirilirler."
(Hasan-ı Basrî ve Mücahid şöyle demişlerdir: "Bir kimse oruçlu olduğunu unutarak cinsel ilişkide bulunacak olursa, herhangi bir şey gerekmez.") Sevrî -Adı verilmeyen bir ravi senediyle nakledildiğine göre Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Unutarak cinsel ilişkide bulunmak, unutarak yemek veya içmekle aynı kategoride değerlendirilir."
Nakledildiğine göre İbn Cüreyc bir defasında Atâ İbn Ebû Rabah'a: "Bir kimse Ramazan'da oruçlu olduğunu unutarak eşiyle cinsel ilişkiye girse ne gerekir?" diye sormuş o da şu cevabı vermiştir: "Bu adam oruçlu olduğunu tamamen de unutamaz ya! Kaza etmesi gerekir." Evzâî, Leys, İmam Mâlik ve Ahmed ibn Hanbel de bu konuda Atâ'nın görüşünü kabul etmişlerdir. Şâfiîlerden nakledilen iki farklı görüşten biri de bu yöndedir. Bu alimlerin tamamı unutarak yemek ile unutarak cinsel İlişkide bulunmayı birbirinden ayırırlar.
Ahmed İbn Hanbel'in bu konudaki kanaatine dair yaygın olarak bilinen görüş, unutarak cinsel ilişkiye giren kişinin kazaya ek olarak keffâret de tutmasının farz olduğu yönündedir. Onlann bu konudaki delili, unutarak cinsel ilişkide bulunan kişinin durumunun, unutarak yiyene göre daha sıradışı olmasıdır. Bazı ŞâfÎîler, çok fazla yiyen kimseyi de aynı kapsamda değerlendirmişlerdir. Çünkü unutkanlığın bu derece çok olması pek rastlanan bîr durum değildir.
İbn Dakîki'1-Id konu hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır: "İmam Mâlik, unutarak yiyen veya içen bir oruçlunun kaza ile yükümlü olduğunu söylemiştir. Bu hüküm kıyas deliline dayanmaktadır. Fakat Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadisinde Allah Teâlâ'nın kullarına olan lütfü görülmektedir. Burada Cenâb-ı Hak, kullarına kolaylık sağlamakta, onlardan sıkıntıyı, meşakkati ve zorluğu kaldırmaktadır."

27- Oruçlunun Yaş Ve Kuru Misvak İle Dişlerini Temizlemesi

Anlatıldığına göre Âmir İbn Rebîa şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'i (s.a.v) sayamayacağım kadar çok kez oruçlu olduğu halde dişlerini misvaklarken gördüm."
Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetimi sıkıntıya sokacağına dair endişelerim olmasaydı, onlara her abdest alışlannda dişlerini misvaklamalarını emrederdim."
Cabîr ile Zeyd İbn Halid de benzeri bir rivayeti Hz. Peygamber'den (s.a.v) nakletmîşlerdir. Bu hadiste Resûlullah (s.a.v) oruç tutan ile tutmayan arasında herhangi bir ayırım yapmamıştır.
Hz. Aişe'nin naklettiğine göre ResûluÎlah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Misvak ağzı temizler ve Allah Teâlâ'nın nzasını kazanmaya vesile olur."
Ata ve Katâde: "Oruçlu, tükürüğünü yutabilir" demişlerdir.
1934- Humrân'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Osman'ı abdest alırken gördüm: Önce ellerine üç defa su döküp yıkadı. Sonra ağzını çalkalayıp burnuna su çekti. Ardından üç defa yüzünü yıkadı. Sonra sağ kolunu üç defa dirseğine kadar yıkadı. Peşinden sol kolunu üç defa dirseğe kadar yıkadı. Sonra başına meshetti. Sonra sağ ayağını üç defa yıkadı ve son olarak da sol ayağını üç defa yıkadı. Abdestini bitirince şöyle dedi: "Ben Resûlullah'ın (s.a.v) işte benim aldığım bu abdest gibi abdest aldığını gördüm. O (s.a.v) abdest aldıktan sonra şöyle buyurmuştu:
"Kim benim aldığını gibi abdest alır ve ardından içinden (dünyevi) hiçbir şey geçirmeden iki rekat namaz kılarsa geçmiş günahları kesinlikle bağışlanır."

28- Hz. Peygamberin (S.A.V): "Bir Kimse Abdest Aldığında Burnuna Su Çeksin" Hadisi

Hz. Peygamber (s.a.v) burada abdest alan kişinin oruçlu olup olmaması arasında herhangi bir ayırım yapmamıştır.
Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Boğaza kaçmadığı sürece oruçlunun burnuna ilaç damlatmasında bir sakınca yoktur. Oruçlu sürme de sürebilir."
Ata İbn Ebû Rabah şöyle demiştir: "Oruçlu, ağzını çalkaladıktan sonra suyu tükürse, tükürüğünü yutmadığı sürece bunun bir zararı olmaz. Kişi ağzını çalkalayıp tükürdükten sonra ağzında ne kalabilir ki!? Oruçlu, sakız çiğnemez. Buna rağmen sakız çiğneyip biriken tükürüğü yutsa orucu bozulur da demem. Ancak bu, oruçluya yasaklanmıştır. Oruçlu burnuna su çekse ve boğazına suyun kaçmasına engel olamasa bir sakıncası olmaz."

Açıklama

Ibnü'l-Münzir: "Oruçlunun, dişlerinin arasında kalan ve çıkaramadığı için tükürükle birlikte boğaza giden şeyleri yutması durumunda herhangi bir yükümlülük doğmayacağı konusunda alimler görüş birliği (icma) içerisindedir. Ebû Hani-fe'ye göre oruçlu bir kimse dişlerinin arasında kalan eti bilinçli olarak yese kaza gerekmez. Buna karşılık alimlerin çoğunluğu ona karşı çıkmış ve bu durumu yemek yemekle aynı kategoride değerlendirmişlerdir. Alimlerin çoğunluğu, özünde başka bir madde olmayan doğal/sade sakızın çiğnenmesine de müsaade etmişlerdir. Fakat oruçlu, Özünde başka hülasalar ve maddeler bulunan bir sakız çiğnerse orucu bozulur."
/ ilk kelimesi, sakız ağacından elde edilen müştaka (mastix), kenger sakızı, damla sakızı gibi sakızları kapsamına alır. Bu sakızlar çiğnendiği zaman başka hülasalar ve özsular da çıkıyor ve bunlar yutuluyorsa, bu durumda oruç bozulur. Böyle bir durum söz konusu değilse zaten ağzı kurutan ve susuzluğu artıran özellikleri olduğu için bunları bunları çiğnemek mekruhtur.

29- Ramazan Da Oruçlu İken Cinsel İlişkiye Girmek

Ebû Hureyre'nin merfû olarak şöyle bir rivayet naklettiği zikredilmiştir: "Herhangi bir zorunlu sebep ve hastalık olmadığı halde Ramazan'da bir gün oruç tutmayan kişi ömrü boyunca oruç tutsa o günün orucunu kaza etmiş olmaz." Abdullah İbn Mesûd da bu görüştedir.
Saîd İbnü'I-Müseyyeb, ŞaTsî, İbn Cübeyrf İbrahim en-Nehaî, Katâde ve Hammâd ise, tutulmayan orucun kaza edileceğini söylemişlerdir.
1935- Hz. Aişe'den nakledildiğine göre yandığını söyleyen bir sahâbî Hz. Peygamber'e (s.a.v) geldi. Resûlullah (s.a.v): "Ne oldu sana?!" diye sorunca, o sahabi; "Ben Ramazan'da eşimle cinsel ilişkiye girdim" dedi. Bu sırada Resûl-i Ekrem'e (s.a.v) bir sele hurma getirildi. Hz. Peygamber (s.a.v): "Nerede o yanan adam?" deyince, o zat: "Buradayım" diyerek ortaya çıktı. Resûlullah (s.a.v) da ona: "Bunu sadaka olarak dağıt!" buyurdu.

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında kendi isteğiyle ve şuurlu olarak Ramazan ayında oruçlu iken cinsel ilişkiye giren kişinin keffâretle yükümlü olacağını ele almaktadır. İbn Battal şöyle demiştir: "İmam Buhârî, bu hadisi naklederek, Ramazan'da bilerek yemenin veya içmenin de cinsel ilişkiye kıyasla keffâreti gerektirdiğine işaret etmiştir. Burada cinsel ilişki ile yeme veya içme arasındaki ortak nokta, kasıtlı olarak orucu bozan yollarla Ramazan ayının saygınlığını çiğnemektir."
Zeynüddin İbnü'l-Müneyyir'İn konuyla ilgili açıklamaları da aynı doğrultudadır: "İmam Buhârî başlıkta sadece cinsel ilişkiye değinmiştir. Çünkü keffâretle ilgili olarak nakledilen müsned rivayetlerde söz konusu edilen cinsel ilişkidir. Fakat İmam Buhârî başlık altında genel olarak orucu bozmayı ele alan rivayetlere değinmek suretiyle yeme ve cinsel ilişki yoluyla orucu bozmanın aynı kapsamda değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmiştir."
Ancak bana kalırsa İmam Buhârî başlık altındaki rivayetleri nakletmekle, orucun bozulması durumunda orucu kaza etmenin vacip olup olmadığı konusunda selef-i salihin arasında görüş ayrılıklarının bulunduğuna ve cinsel ilişkinin kesinlikle keffâreti gerektirdiğine İşaret etmiştir.
İbnü'l-Müneyyir konu hakkında özetle şu değerlendirmeyi yapmıştır;
"... ömrü boyunca oruç tutsa o günün orucunu kaza etmiş olmaz." Bu ifade, Ramazan'da oruç tutmayan kişinin, orucun vaktinde eda edilmesi dolayısıyla elde edilen sevap ve fazileti kaza yoluyla asla elde edemeyeceği anlamına gelir. Bu konunun özel yönüdür. Fakat genel anlamda baktığımızda tutulmayan oruçlar kaza edilir. Bu ifadeye bakarak orucu kaza etmenin asla olmayacağı söylenemez."
Ibnü'1-Müneyyir'in bu değerlendirmesinin zorlama bir yorum olduğu açıktır.
Ebû Hureyre'nin naklettiği rivayette yandığını söyleyen adamın: "Tükendim, bittim!" dediği kayıtlıdır. Buna göre, Hz. Aişe rivayetinde geçen yanmak ifadesi, Ebû Hureyre rivayetindeki "Tükendim, bittim!" sözünü açıklamaktadır. Anlaşıldi-S1 kadarıyla bu sahabi, herhangi bir günah İşleyen kişinin cehennemde azap göreceğine inandığı için yaptığı iş dolayısıyla yandığını söylemiştir. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v) de: "Nerede o yanan adam?" diye sorarak yanma vasfını ona isnat etmiştir. Bu da söz konusu kişinin böyle bir fiilde ısrar ederse gerçekten de yanma cezasını hak edeceğine İşaret etmektedir. Ayrıca bu ifade olayın kahramanı olan sahabinin ileride açıklanacağı gibi kendi isteğiyle ve bilinçli olarak cinsel ilişkiye girdiğini göstermektedir.

30- Ramazanda Cinsel İlişkiye Girdiği Halde Keffâreti Ödemek İçin Hiçbir Şeyi Olmayan Birisinin Kendisine Verilen Sadakayı Keffâreti Ödemek İçin Kullanması

1936- Ebû Hureyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Biz Resûlullah'ın {s.a.v) huzurunda otururken bir adam çıkageldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, ben tükendim, bittim!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v): "Ne oldu sana?!" diye sorunca adam: "Ben oruçlu iken eşimle cinsel ilişkiye girdim!" diyerek karşılık verdikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v) ile aralarında şu konuşma geçti:
- Azat edebileceğin bir köle bulabilir misin?
- Hayır!
- Peki iki ay hiç ara vermeden oruç tutabilir misin?
- Hayır!
- Altmış yoksulu doyurma imkanın var mı?
- Hayır!
Bundan sonra Resûlullah {s.a.v) bir süre bekledi. Biz de orada iken Hz. Peygamber'e (s.a.v) bir sele dolusu hurma getirildi. Resûl-i Ekrem (s.a.v): "Soruyu soran adam nerede?" deyince adam: "Buradayım" diyerek ortaya çıktı. Resûlullah (s.a.v) da ona: "Bunu al ve sadaka olarak dağıt!" buyurdu. Adam: "Benden daha fakir olanlara mı ey Allah'ın Resulü?! Allah'a yemin ederim ki, Medine'nin şu iki kara tepesi arasında benim ailemden daha fakir ve yoksul bir aile bulamazsın!" deyince Resûl-i Ekrem (s.a.v) dişleri görünecek kadar güldü ve ardından: 7yi öyleyse, bunu ailene yedir!" buyurdu."[53]

Açıklama

İmam Buhârî'nİn konu başlığında kullandığı ifade, bu bölümde kişinin bilinçli ve iradeli olarak Ramazan'da cinsel ilişkiye girmesinin ele alınacağını göstermektedir. Bu başlıkta ayrıca keffâreti ödeme imkanına sahip olmayan kimselere, bu keffâreti karşılayacak kadar sadaka verilmesi durumunda bunun keffâreti ödemek için kullanılması gerektiği belirtilmektedir. İmam Buhârî'nİn başlıkta kullandığı ifade, kişi kefareti ödeme imkanından yoksun olsa bile bu sorumluluğun zimmetinden düşmeyeceğini göstermektedir.
Ebû Hureyre'nin naklettiği rivayete göre olayın kahramanı olan sahâbî, daha önce geçen Hz. Aişe rivayetindeki "yandım" lafa yerine "tükendim, bittim" demiştir. İbn Ebû Hafsa rivayetinde ise bu sahabinin sözü: "Ben kendimi tükenip bitmiş biri olarak görüyordum" demiştir. Bu ifadeler göz önünde bulundurularak söz konusu sahabinin şuurlu ve iradeli olarak cinsel ilişkiye girdiği sonucuna varılmıştır. Çünkü yanmak (ihtirâk) ve bitip tükenmek (helak) kelimeleri, sonuç itibariyle yanmaya ve helak olmaya götüren İsyan anlamında kullanılan mecazi ifadelerdir. Burada bu ifadeleri kullanan sahabî, adeta olması beklenen sonucu olmuş, gerçekleşmiş gibi anlatmış ve konu üzerine daha fazla vurgu yapmak maksadıyla geçmiş zaman kipi kullanmıştır. Bu durum açıkça göstermektedir ki, bu hadis unutarak cinsel ilişkiye giren kimseye keffâret gerekmeyeceğini söyleyen alimlere karşı bir delil olarak kullanılamaz. Alimlerin çoğunluğuna ve İmam Mâlik'in konuyla ilgili yaygın olarak bilinen kanaatine göre unutarak cinsel ilişkiye giren kimseye keffâret gerekmezken, Ahmed İbn Hanbel ile bazı Mâlikîler keffâret gerektiği görüşün kabul etmişlerdir. Keffâret gerektiğini söyleyen alimler, konuyla ilgili olarak nakledilen rivayetlerde kişinin iradeli olarak veya unutarak bu fiili gerçekleştirdiğine dair herhangi bir açıklama yapılmamış olmasını gösterirler. Bilinen kaide gereğince hakkında ayrıntılı açıklama yapılmayan herhangi bir fiil, genel hüküm (umûm) ifade eden sözlü bir İfade gibi değerlendirilir.
Fakat bu görüşe şöyle karşılık vermek mümkündür: "Olayın kahramanının, tükendim - bittim, yandım demesi onun durumunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu da onun bu işi iradeli ve bilinçli olarak yaptığını ayrıca böyle bir fiilin oruçluya haram olduğuna dair bilgisinin var olduğunu göstermektedir."
Bu rivayet, herhangi bir günah işledikten sonra bunun hükmünü sormak üzere gelen kişiye ta'zir cezası uygulanmayacağını gösterir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), söz konusu kişi işlediği günahı itiraf ettiği halde ona ceza uygulanmasını emretmemiştir. Zaten İmam Buhârî bu rivayete had cezalarını ele aldığı bölümde de yer vererek buna İşaret etmiştir.
Ebû Sevr ve İbnü'l-Münzir'in de aralarında bulunduğu alimlerin çoğunluğuna göre cinsel ilişki durumunda kadın da keffâretle yükümlü olur. Bununla birlikte kadının hür veya cariye olması ile isteyerek cinsel ilişkiye girmesi veya cinsel ilişkiye zorlanması arasında kadına keffaretin gerekip gerekmediği konusunda alimler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Şâfiîler, Ramazan'da cinsel ilişkiye giren kadının keffâretle yükümlü olmadığını kabul etmişlerdir. Onlar bu görüşlerine delil olarak, bu rivayette Hz. Peygamber'in (s.a.v), konu hakkında ayrıntılı açıklamaya ihtiyaç bulunmasına rağmen kadının keffâretle yükümlü olduğuna dair bir açıklama yapmamasını gösterirler.
Rivayetin kahramanı olan sahabinin: "Benden daha fakir olanlara mı ey Allah'ın Resulü?!" demesi, "bu sadakayı benden daha fakir olanlara mı dağıtayım ey Allah'ın Resulü?!" anlamına gelir. Bu da söz konusu sahabinin, Hz. Peygamber'in (s.a.v) hurmaların sadaka olarak damıtılmasıyla ilgili emrini, fakir olanlara dağıtmak şeklinde anladığını gösterir.
Hz. Peygamberin (s.a.v) dişleri görünecek kadar güldüğünü ifade eden bu rivayet, O'nun (s.a.v) gülmesinin kahkaha değil, tebessüm ve gülümseme şeklinde olduğunu vurgulayan rivayetlerle birlikte değerlendirilmelidir. Dolayısıyla burada da Resûlullah'm (s.a.v) gülmesini tebessüm etmek / gülümsemek şeklinde anlamak gerekir. Bununla birlikte Resûl-İ Ekrem'in (s.a.v) gülmesiyle ilgili olarak şu açıklamalar da yapılmıştır:
1- Hz. Peygamber (s.a.v) ahiretle ilgili bir mesele söz konusu ise güler, fakat dünya hakkındaki meselelerde tebessümün ötesine geçmezdi.
2- Olayın kahramanı olan şahıs, Hz. Peygamberin (s.a.v) huzuruna gelirken işlemiş olduğu fiile verilecek cezanın korkusu yanında imkan ölçüsünde kendisini bu durumdan kurtaracak bir çözüm yolunun bulunması ümidini taşıyordu. Resûlullah (s.a.v) ona kolaylık sağlayacak farklı çözüm yollan Önerdikçe keffâret olarak dağıtılması için verilen hurmalara da göz dikti. İşte Resûl-i Ekrem (s.a.v) onun durumundaki bu değişikliği görünce güldü.
3- Hz. Peygamber {s.a.v), adamın olayı çok güzel ve esprili bir üslupla anlatması, maksadına ulaşmak için etkili yöntemlere başvurması karşısında gülüm-semekten kendisini alamamıştır.

(Resûlullah (s.a.v): "İyi öyleyse, bunu ailene yedir!" buyurdu.) Bu konuyla İlgili olarak İbn Dakîki'1-îd şu açıklamaları yapmıştır: "Oruç keffâreti hakkındaki bu olay esas alınarak farklı görüşler ileri sürülmüştür:
1- Bu rivayet, keffâretin, ödenmesinin neredeyse imkansız olması durumunda düşeceğini göstermektedir. Çünkü kişi keffâreti kendisi ve ailesi yararına kullanamaz; kendisine ve ailesine bunları harcayamaz. Zaten bu rivayette Hz. Peygamber (s.a.v), söz konusu kişiye keffâreti yerine getirme imkanına kavuştuğu zaman bu yükümlülüğü ifa etmesi, o ana kadar bu yükümlülüğün bir zimmet Dorcu olarak kalacağı yönünde bir açıklama yapmamıştır. Şâfiîlerden nakledilen görüşlerden biri bu doğrultudadır. Mâlikîlerden İsâ İbn Dinar da kesin bir ifade le bu görüşü dile getirmiştir.
2- Evzâî'ye göre böyle bir durumla karşı karşıya kalan oruçlu Allah'tan af, nağfiret diler ve bir daha böyle bir işe kalkışmaz.
3- Alimlerin çoğunluğu ise keffâretin bir yükümlülük olarak devam edeceğimi ve ifa imkanının güçleşmesi halinde dahi düşmeyeceğini kabul etmişlerdir, burada Hz. Peygamber (s.a.v) söz konusu kişiye hurmaları verirken bunları ^effâret olarak ailesine yedirmesini öğütiememistir.
Ancak bu görüşün ardından ayrıntılarda görüş ayrılıkları olmuştur:
1- Zührî'ye göre bu hüküm rivayette sözü geçen kişiye hastır. İmamü'l-Harameyn de bu görüşe meyletmiştir. Fakat "Aslolan hükümlerin kişiye has olmamasıdır" kaidesi gereğince bu görüş kabul edilmemiştir.
2- Bazı bilginlere göre bu rivayet neshedilmiştir. Fakat bunlar bu rivayeti nesheden delili açıklamamışlardır.
3- Hz. Peygamber (s.a.v): "İyi öyleyse, bunu ailene yedir!" derken, kişinin nafakasını karşılamakla yükümlü olmadığı yakınlarını kasdetmiştir. Şâfiîlerden bir kısmı da bu görüşü kabul etmiştir."
Hadisten Çıkarılan Sonuçlar
1- Kişi, dinin emirlerine aykırı davrandığı zaman bunun hükmünü sorup öğrenmelidir.
2- Herhangi bir konu hakkında bilgi öğrenmek üzere gelenlere yumuşak davranmak, konuyu öğretirken ve anlatırken kaba davranmamak ve bu kimselere dini sevdirecek bir yöntem geliştirmek gerekir.
3- İşlenen günahlar için pişmanlık duymak ve günahlar dolayısıyla korkup ürpermek güzel bir haslettir.
4- Mescitte ilim öğrenmek, Allah'ı zikretmek gibi namaz dışındaki bazı dînî İşler İçin oturulabilir.
5- Gülmeyi gerektiren bir sebep varsa mescitte gülmek mümkündür.
6- Eğer gerekli İse kişinin ailesi ile olan özel durumunu anlatması mümkündür.
7- Kişi, söylediği sözün muhatap nezdinde kuvvet kazanması için yemin edebilir.
8- Başka yollarla öğrenme imkanı yoksa kişinin kendisi hakkında verdiği bilgilere itibar edilir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v), kendisine soru sormaya gelen sahabinin herkesten fakir olduğunu ifade eden haberine dayanarak: "İyi öyleyse, bunu ailene yedir!" buyurmuştur. Bununla birlikte söz konusu kişinin gerçekten doğru söylediğine dair bazı karineler de bulunmuş olabilir.
9- İbadet konusunda insanlara yardımcı olmak ve müslümanı zor durumdan kurtarmak için çalışmak iyi bir davranıştır.
10- Kişi ihtiyaç fazlasını dağıtabilir.
11- Ödenecek keffâretler tek bir aileye verilebilir.
12- Zor durumda olan bir kimse, elinde bulunan malzemenin veya gıdanın tamamını veya bir kısmını zor durumda olan başka birisine vermekle yükümlü değildir.

31- Ramazanda Cinsel İlişkiye Giren Bir Kimse Keffâreti Muhtaç Olan Ailesine Yedirebilir Mi?

1937- Ebû Hureyre'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah'ın (s.a.v) huzuruna bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, işe yaramaz bir adam Ramazanda eşiyle cinsel ilişkiye girdi!" dedi ve sonra Hz. Peygamber (s.a.v) ile aralannda şu konuşma geçti:
- Bir köleyi hürriyetine kavuşturma imkanı bulabilir misin?
- Hayır!
- Peki iki ay hiç ara vermeden oruç tutmaya gücün yeter mi?
- Hayır!
- Altmış yoksulu doyurma imkanın var mı?
- Hayır!
Bu sırada Hz. Peygamber'e (s.a.v) bir sele dolusu hurma getirildi. Resûl-i Ekrem (s.a.v): ona: "Bunu al ve kendi adına muhtaçlara yedir!" buyurdu. Adam: "Bizden daha muhtaç olanlara mı ?! Medine'nin şu iki kara tepesi arasında bizden daha yoksul olanı yok ki!" deyince Resûl-i Ekrem: "İyi öyleyse, bunu ailene yedir!" buyurdu."

32- Oruçlunun Kan Aldırması (Hacamat) Ve Kusması

Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Oruçlu kustuğu zaman orucu bozulmaz. Kustuğu zaman çıkarmıştır, içeriye bir şey sokmamıştır ki..." Ebû Hureyre'den bu durumda orucun bozulduğuna dair bir görüş de nakledilmiştir. Fakat birinci görüş daha sahihtir.
İbn Abbâs ve İkrime şöyle demişlerdir: "Oruç, (insanın ağzından dışarı) çıkan şeyler dolayısıyla değil (ağzından karnına) giren şeyler dolayısıyla bozulur.
Abdullah İbn Ömer, oruçlu iken kan aldınrdı. Fakat daha sonra bunu terk 3tti; geceleri kan aldırmaya başladı.
Ebû Mûsâ gece kan aldırmıştı.
Sa'd İbn Ebû Vakkas, Zeyd İbn Erkam ve Ümmü Seleme'nin oruçlu iken <an aldırdıkları nakledilmiştir.
Bükeyr, Ümmü Alkame'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Biz Hz. Aişe'nİn ya-ında kan aldınrdık. Buna rağmen bu davranışımızı yasaklamazdı."
Hasan-ı Basrî pek çok sahabîden merfû olarak şu rivayeti nakletmiştir: "Kan ilan da aldıran da orucunu bozmuş olur."
Ayyaş İbnü'l-Velîd bana şöyle dedi: "Abdüla'lâ, Yunus İbn Ubeyd yoluyla 4asan-ı Basrî'den benzeri bir rivayet nakletti. Hasan-ı Basrî'ye: "Bu rivayet Hz. ^eygamber'e (s.a.v) ulaşıyor mu, O'ndan (s.a.v) mı nakledildi?" diye soruldu. 0 la: "Evet" dedikten sonra: "Allah en doğrusunu bilir!" diye ekledi.
1938- Abdullah İbn Abbas'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) ih-amlı iken kan aldırdığı gibi oruçlu iken de kan aldırmıştır.
1939- Abdullah İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber s.a.v) oruçlu iken kan aldırdı."
1940- Enes İbn Mâlik'e: "Siz oruçlu iken kan aldırmayı uygunsuz (kerih) bir avranış olarak görür müydünüz?" diye sorulmuş o da: "Hayır, oruçluyu zayıf üşüreceği söz konusu olmadıkça görmezdik" diye karşılık vermiştir.
Ravilerden Şebâbe İbn Süvvâr el-Fezârî şöyle bir eklemede bulunmuştur:
"Şube bize (soruda): "Hz. Peyganber {s.a.v) zamanında..." ifadesinin bulunduğunu söyledi."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında kan aldırma ve kusma dolayısıyla orucun bozulup bozulmayacağı konusunu açıklamaktadır. Selef alimleri bu konuda
görüş ayrılığına düşmüşlerdir:
1- Kusmak: Alimlerin çoğunluğuna göre kişi isteyerek kusarsa orucu bozulur. Fakat elinde olmadan kusacak olursa oruç bozulmaz. Hatta İbnü'l-Münzir, isteyerek kusan kişinin orucunun bozulacağı konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir. İbnü'l-Münzir ayrıca elinde olmadan kusan kişinin orucu kaza etmekle yükümlü olmayacağına dair de icma bulunduğunu nakletmiş ancak, Hasan-ı Basrî'den nakledilen iki farklı görüşten birine göre kaza gerektiğini belirtmiştir.
2- Kan aldırmak (Hacamat): Alimlerin çoğunluğuna göre kan aldırmak dolayısıyla oruç bozulmaz. Buna karşılık Hz. Ali, Atâ İbn Ebû Rabah, Evzâî, Ahmed İbn Hanbel, İshâk İbn Râhûye ve Ebû Sevr kan alanın ve aldıranın orucunun bozulacağını söylemişlerdir. Bu alimlere göre kan aldırma dolayısıyla bozulan oruçların kaza edilmesi gerekir. Şâfiîlerden İbn Huzeyme, İbnü'l-Münzir, Ebü'l-Veîîd en-Nîsâbûrî ve İbn Hibbân da Ahmed İbn Hanbel'in görüşünü benimsemişlerdir.
1941- Abdullah İbn Ebû Evfâ'nm şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta bulunuyorduk. Bu sırada Resûlullah {s.a.v) birisine: İnip bana suyla karıştırarak biraz sevîk[54] hazırlar mısın?' dedi. Adam: 'Ama ey Allah'ın Resulü, güneş!' diye karşılık verdi. Hz. Peygamber (s.a.v) tekrar: İnip bana suyla karıştırarak biraz sevîk hazırlar mısın?' dedi. Adam da aynı karşılığı verdi:: 'Ama ey

Allah'ın Resulü, güneş!' Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) aynı talebini üçüncü kez iletti: inip bana suyla karıştırarak biraz sevîk hazırlar mısın?' Adam da bineğinden indi ve suyla karıştırarak sevikî hazırladı. Hz. Peygamber (s.a.v) bunu içtikten sonra elini (doğu tarafına)[55] uzatarak: 'Gece karanlığının bu taraftan bastırdığını görürseniz artık oruçlunun iftar etme vakti gelmiştir' buyurdu.[56]
1942- Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Hamza İbn Amr el-Eslemî şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resulü, ben devamlı oruç tutuyorum."
1943- Hz. Aişe'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v), çok oruç tutan bir sahabi olan Hamza İbn Amr el-Eslemî'nin: "Yolculukta iken oruç tutulur mu?" şeklindeki sorusuna: "Di/ersen oruç tutarsın, dilersen tutmazsın" diye cevap verdi.

Açıklama

İmam Buharı bu başlık altında yolculukta iken kişinin farz veya nafile oruçları tutup tutmamakta serbest (muhayyer) olduğunu açıklamaktadır.
Ham-, İbn Amr el-Eslemî'nin: "Ben devamlı oruç tutuyorum" şeklindeki sözüne dayanılarak hiç ara vermeksizin ömür boyunca oruç tutmanın (savmu'd-dehr) mekruh olmadığı söylenmiştir. Fakat bu rivayet, böyle bir hükme delalet etmez. Çünkü, kişi ömür boyunca hiç ara vermeksizin oruç tutmadan da devamlı oruç tutabilir; devamlılık bu açıdan hiç ara vermeksizin sürekli aynı şeyi yapmak anlamına gelmeyebilir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in (s.a.v), ömür boyunca oruç tutmakla ilgili yasağı ile burada devamlı oruç tutulmasına müsaade etmesi arasında herhangi bir çelişki yoktur.[57]
Hamza İbn Amr'ın "Yolculukta iken oruç tutulur mu?" şeklindeki sorusu ile ilgili olarak İbn Dakîki'1-îd şunları söylemiştir: "Burada yolculukta oruç tutmanın hükmü sorulurken mutlak bir ifade kullanılmış ve Ramazan orucunun kasdedildiği hakkında açık seçik (sarih) bir ifadeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu rivayet, yolculukta iken Ramazan orucunun tutulmayacağını söyleyenlere delil olmaz."
İbn Dakîki'l-îd'ın konuyla ilgili değerlendirmesi hadisteki ifadenin bize aktarı-lış kalıbını esas aldığımızda doğrudur. Fakat İmam Müslim'in Ebû Merâvih yoluyla naklettiği rivayette bu konu şöyle anlatılmaktadır: "Hamza İbn Amr: 'Ey Allah'ın Resulü, ben yolculukta iken oruç tutacak güç ve kuvveti kendimde buluyorum. Oruç tutmamın bir sakıncası var mı?' diye sordu ve Resûl-i Ekrem (s.a.v) ona şu cevabı verdi: "Bu Allah'ın tanıdığı bir kolaylıktır (ruhsat). Kim bu ruhsata göre hareket ederse iyi bir iş yapmış olur; kim de oruç tutmak isterse kendisine bir günahı olmaz" İşte bu rivayet Hamza İbn Amr'ın sorusunun farz oruç hakkında olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Çünkü ruhsat kelimesi, farzın karşıtı olarak kullanılır.

34- Ramazanda Bir Kaç Gün Oruç Tuttuktan Sonra Yolculuğa Çıkmak

1944- Abdullah İbn Abbâs'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) Ramazan'da oruçlu olarak Mekke'ye doğru yola çıktı. Kedîd'e[58] varınca orucunu bozdu. Bunun üzerine insanlar da oruçlarını bozdular.[59]
İmam Buhâri: "Kedîd, Usfân1 ile Gudeyd arasında su kaynağı (göze) bulunan bir yerdir."

Açıklama

imam Buhârî bu başlık altında Ramazan'da bir kaç gün oruç tuttuktan sonra L/olculuğa çıkan kimsenin yolculuk sırasında orucunu bozup bozamayacağı konusunu işlemektedir.
Hz. Peygamberin (s.a.v) bu yolculuğu ileride açıklanacağı gibi Mekke'nin Fethi için çıktığı yolculuktur.
Bazıları bu rivayete dayanarak yolculuğa çıkıldığı zaman orucun kesinlikle bozulması gerektiğini söylemişlerdir. Ancak ileride de açıklayacağımız gibi bu "ivayetten böyle bir sonuç çıkarılamaz; bu rivayet böyle bir hükme delalet etmez.
Bu rivayete göre bir yolcu, Ramazan hilalini mukîm iken görmüş olsa bile jündüz vaktinde orucunu bozabilir. Zira bu hadis, bunun caiz olduğunu açıkça je doğrudan (nass) ifade etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v) Mekke'nin -ethi yılında Ramazan hilalini Medine'de iken gördüğü ve daha sonra Ramazan lenüz çıkmadan yola çıktığı konusunda hiçbir görüş ayrılığı yoktur.
Bu rivayet yolcunun, geceden oruca niyet edip sabaha oruçlu olarak girse bile, gündüz vaktinde orucunu bozabileceğini göstermektedir. Alimlerin çoğunluğunun benimsediği görüş budur. Şâfiîlerin çoğunluğu da bu görüştedir. Bundan daha da ilginç ve şaşırtıcı olanı İbn Ebû Şeybe ve Beyhakînin naklettiğine göre Enes Tbn Mâlik'in yolculuğa çıkmaya niyetlendiği zaman daha bineğine binmeden yaşadığı yerde orucunu bozmasıdır.
Yolculuk sırasında orucun bozulabileceğini söyleyenlere göre oruç herhangi bir şey ile bozulabilir.
1945- Ebü'd-Derdâ'nın şöyle dediği nakledilmiştir; "Resûlullah (s.a.v) ile birlikte çok sıcak bir günde sefere çıkmıştık. İnsanlar kavurucu sıcaktan korunmak için ellerini başlarının üzerine koymak zorunda kalıyorlardı. O gün İçimizde Hz. Peygamber (s.a.v) ile Abdullah İbn Revâha dışında oruçlu kimse yoktu."

36- Resûlullahın (S.A.V) Aşırı Sıcaklar Dolayısıyla Birşeyin Gölgesine Girenlere: "Yolculuk Sırasında Oruç Tutmak Birr (Erdem / İyilik) Değildir" Demesi

1946- Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Resûlullah (s.a.v) seferlerinden birinde, gölge altına alınmış bir adamın başına toplanan bir kalabalık gördü ve: 'Nedir bu?' diye sordu. Oradakiler: 'Bu adam oruçlu' dediler. Hz. Peygamber (s.a.v) de: "Yolculuk sırasında oruç tutmak birr (erdem / iyilik) değildir" buyurdu.

Açıklama

İmam Buhârî kullandığı bu başlık ile şuna işaret etmiştir: "Resûlullah'in (s.a.v): Yolculuk sırasında oruç tutmak birr (erdem I iyilik) değildir' diye buyurmasının sebebi burada söz konusu olan meşakkat ve sıkıntılardır." Buna göre, hadisi sıcak vb. dolayısıyla çekilen sıkıntılara yer vermeksizin nakledenler, özetle nakletme yolunu tercih etmişlerdir. İşte İmam Buhârî'nin şiddetli sıkıntıların ve meşakkatlerin dikkate alınacağına dair bu işaretine dayanarak, işlemekte olduğumuz hadis ile bir önceki konu başlığı altında nakledilen hadisleri uzlaştırmak (cem' etmek) ve şu sonuca ulaşmak mümkün olacaktır: "Yolculukta oruç tutabilecek güçte olanlar için oruç tutmak daha faziletli iken, oruç tutacak gücü olmayan ve zorlanan kişilerin veya ruhsatı kullanmaktan kaçındığı yönünde izlenim uyandıracak kimselerin oruç tutmaması daha iyidir. Meşakkatin, sıkıntının kesin olmadığı durumlarda ise kişi oruç tutmak veya tutmamak arasında serbesttir (muhayyer)."
Selef bilginleri bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir:
1- Bazılarına göre yolculukta tutulan oruç, farz olan orucun yerine geçmez. Dolayısıyla bir kimse yolcu iken oruç tutacak olursa bunu yaşadığı yere dönünce kaza etmesi farzdır. Bu bilginler "Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günler sayısınca, başl j günlerde oruç tutar"[60] ayetinin ilk bakışta anlaşılan açık anlamı (zahir) ile "Yolculuk sırasında oruç tutmak birr (erdem / iyilik) değildir" hadisini delil olarak göstermişlerdir. Hadiste yolculukta iken oruç tutmak birr değildir diye ifade edildiğine göre, oruç tutmak günah olacaktır. Çünkü birr'in karşıtı günahtır ($). Buna göre kişi tuttuğu oruç ile günahkâr olacağına göre bu oruç farz oruç yerine geçmeyecektir. Bazı zahirî bilginlerin görüşü bu yöndedir. Bu görüş, Hz. Ömer, Abdullah İbn Ömer, Ebû Hureyre, İbn Şihâb ez-Zührî ve İbrahim en-Nehaî gibi alimlerden de nakledilmiştir.
Bu alimler "Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde oruç tutar"[61] ayetinin ilk bakışta anlaşılan açık anlamına dayanarak şöyle demişlerdir: "Bu ayetin zahirine bakılacak olursa hasta veya yolcu olan kimselerin orucu bir başka gün kaza etmeleri farzdır." Buna karşılık alimlerin çoğunluğu bu ayeti şu şekilde yorumlamışlardır: "Hasta veya yolculukta olup oruçlarını bozanlar başka bir gün oruçlarını kaza ederler."
2- Taberî'nin naklettiğine göre bir grup, yolculukta iken sadece çok fazla sıkıntı çekecek olanların oruç tutmasının caiz olduğunu söylemiştir.
3- Ebû Hanife, İmam Mâlik ve İmam Şafiî gibi mezhep imamları başta olmak üzere alimlerin çoğunluğuna göre, yolculuk sırasında oruç tutabilecek güçte olanların oruç tutması, buna karşılık oruç tutmakta zorlananların ise tutmaması daha faziletlidir.
4- Evzâî, Ahmed İbn Hanbel ve İshâk İbn Râhûye, Allah'ın tanıdığı ruhsattan yararlanarak oruç tutmamanın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.
5- Kişi, yolculuk sırasında oruç tutup tutmamakta mutlak olarak serbesttir.
6- Bazıları ise ayetteki, "Allah size güçlük değil, kolaylık diler"[62] ifadesini esas alarak, kişi için oruç tutmak veya tutmamaktan hangisi daha

kolay ise onun daha faziletli olacağını söylemişlerdir. Buna göre bir kimse oruç tutmadığı zaman daha rahat oluyorsa, onun için oruç tutmamak daha faziletlidir. Buna karşılık yolculukta iken rahatlıkla oruç tutabilecek durumda olanların oruç tutması daha iyidir. Örneğin bir kimse sonradan kaza etmesinin daha zor olacağını düşünüyorsa yolculukta iken oruç tutması daha yerinde olur. İbnü'l-Münzir'in de tercih ettiği bu görüş Ömer İbn Abdülaziz'e aittir.
Bu görüşler içerisinde tercihe şayan olan alimlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen görüştür. Bununla birlikte kimi zaman oruç tutması halinde çok büyük sıkıntılar çekecek ve zor durumda kalacak olanların oruç tutmaması daha iyi olabilir. Bir kimse, Allah'ın tanıdığı bu ruhsatı kullanmaktan kaçındığı yönünde olumsuz bir izlenim uyanıyorsa, yolculukta iken oruç tutmasa daha iyi olur.
Bu rivayet, ihtiyaç durumunda ruhsatlarla amel etmenin müstehab, buna karşılık kişinin kendisini fazla zorlayarak ve aşırılığa kaçıp inat ederek ruhsattan kaçınmasının mekruh olduğunu da göstermektedir.

37- Hz. Peygamberin (s.a.v) Arkadaşları (Sahabe) Yolculukta İken Oruç Tutup Tutmama Konusunda Birbirlerini Kınamazlardı

1947- Enes İbn Mâlik'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Biz Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte yolculuk yapardık ve bu sırada oruç tutanlar tutmayanları, oruç tutmayanlar da tutanları kınamazdı."

Açıklama

İmam Buhârî, bir önceki konu başlığı altında yer verdiği hadisle ilgili yorumunu desteklemek için bu rivayete yer vermiştir. Çünkü ona göre yolculukta iken oruç tutmanın iyi olmayışı, oruç tuttuğu takdirde çok zor durumda kalanlar içindir. Bu şekilde zor durumda kalmayanlar ve rahatlıkla oruçlarını tutabilenler ise oruç tutup tutmamaları dolayısıyla kınanmaz.

38- Yolculukta İken İnsanların Görebileceği Şekilde Orucu Bozmak

1948- Abdullah İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Usfân'a ulaşıncaya kadar oruçlu idi. Fakat daha sonra su istedi ve İnsanların görmesini sağlamak için aldığı suyu eliyle kaldırdı ve orucunu bozdu. Mekke'ye kadar böyle devam etti. Tüm bunlar Ramazan'da olmuştu."
Abdullah İbn Abbâs şöyle derdi: "Resûlullah (s.a.v) kimi zaman oruç tutmuş kimi zaman da tutmamıştı. Bu bakımdan isteyen oruç tutar, isteyen tutmaz."

Açıklama

Halkın kendisine itibar ederek uyduğu kimseler böyle davranabilir. İmam Buhârî bu başlık altında orucu bozmanın daha faziletli oluşunun sadece;
1- Oruç tutması halinde zor durumda kalacak olanlarla,
2- Veya kendini beğenme (ucub) ve gösteriş (riya) gibi kötü özelliklerden çekinenlerle
3- Ya da ruhsatı kullanmaktan kaçındığı izlenimi doğacak olanlarla ilgili olmadığına işaret etmiştir. Çünkü halkın itibar ederek kendisine uyduğu kimselerin orucu bozması da yerine göre daha uygun ve faziletli olabilir. Dolayısıyla yukarıda sayılan üç durumdan biri bir kimsenin başına gelir ve orucunu bozan liderine tabi olursa daha da faziletli bir iş yapmış olur.

39- Oruç Tutmaya Gücü Yetmeyenlerin Fidye Vermeleri Gerekir' Ayeti[63]

Abdullah İbn Ömer ve Seleme İbnül-Ekva' bu ayetin, "O Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi. Artık sizden kim Ramazan ayının hilâlini görürse, o gün oruç tutsun. Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde oruç tutar. Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez. Oruç günlerini tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden ötürü Allah'ı tazim etmenizi ister. Şükredesiniz diye bu kolaylığı gösterir. [64] ayetiyle neshedildiğini söylemişlerdir.
İbn Nümeyr, el-A'meş - Amr İbn Mürra - İbn Ebî Leyla senediyle Hz. Pey-gamber'in (s.a.v) ashabının şöyle dediğini nakletmiştir: "Ramazan orucu hakkındaki ayet inince ashap epey zorlandı. Sahabiler içerisinde her gün bir yoksulu doyurab ilenler oruç tutmuyor ve bu ibadeti oruç tutabilecek güçte olanlara bırakıyorlardı. Onlara bu konuda kolaylık gösterilmiş ve ruhsat tanınmıştı. Sonra bu hüküm, 'Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.'[65] ayetiyle neshedildi. Böylece onlara oruç tutmaları emredildi."
1949- Abdullah İbn Ömer'in (ayetini) "[66] ([Oruç tutmayanlara] yoksulları doyurma fidyesi gerekir)" diye okuduğu ve "Bu ayet neshedilmiştir" dediği nakledilmektedir.

Açıklama

Bu konuyla ilgili rivayetlerin ve nakledilen haberlerin ortak noktası ayetinin mensuh olduğudur. Fakat Abdullah İbn Abbâs bu görüşe karşı çıkmış ve söz konusu ayetin muhkem olduğunu savunmuştur. Ona göre bu ayet muhkem olmakla birlikte sadece iyice yaşlanan ihtiyarlar ve benzeri durumda olanlarla ilgilidir. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar "Kitâbü't-Tefsîr" bölümünde gelecektir.[67]

40- Ramazan Orucu Ne Zaman Kaza Edilir?

Abdullah İbn Abbâs şöyle demiştir: 'Ayette 'tutamadığı gün/er sayısınca, başka günlerde oruç tutar'[68] buyurulduğu için kazaya bırakılan oruçlar ayrı ayrı tutulabilir."
Saîd İbnü'l-Müseyyeb Zilhicce'nin ilk on gününde tutulan on günlük oruç hakkında şunları söylemiştir: "Ramazan'dan kalan oruçların kazasına başlamadıkça bu orucu tutmak uygun değildir."
İbrahim en-Nehaî şöyle demiştir: "Tam bir Ramazan kazası olup da sonraki Ramazan gelene kadar bunu kaza etmeyenler her ikisini de tutarlar." İbrahim en-Nehaî böyle birisinin yoksulu doyurma (fidye) yoluna başvuramayacağı görüşünü kabul etmiştir.
Abdullah İbn Abbas'tan ve mürsel olarak Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre tam bir Ramazan kaza borcu olup da bir sonraki Ramazan'a kadar kaza etmeyen kimse yoksulu doyurma (fidye) yoluyla kaza borcundan kurtulur.
Halbuki Allah Teâlâ, ayette yoksulu doyurma konusunu zikretmemiş ve sadece "tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde oruç tutar"[69] buyurmuştur.
1950- Hz. Aişe'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Benim Ramazan'da tutamayıp kazaya kalan oruçlarım olurdu ve bunları ancak Şaban aymda kaza edebilirdim."
Hadisin ravilerinden Yahya: "Hz. Aişe'nin kaza orucunu bu şekilde geciktirmesi Hz. Peygamber'den (s.a.v) kaynaklanıyordu" demiştir.

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında Ramazan'da tutulamayıp kazaya kalan oruç-lann ne zaman tutulacağı konusunu ele almaktadır. Açıklanmaya çalışılan temel iki soru şudur: Kazaya kalan oruçların peşpeşe tutulması mı gerekir yoksa ayrı ayrı tutulması mümkün müdür? Kazaya kalan oruçların Ramazan'dan sonra derhal kaza edilmesi mi gerekir yoksa daha sonra kaza edilmesi mümkün müdür?
İmam Buhârî'nin konuyu ele alış şekline baktığımızda ona göre kaza orucunun Ramazan'dan sonra herhangi bir dönemde ve ayrı ayrı tutulabileceğini anlarız. Çünkü konu başlığı altında naklettiği rivayetler bunu göstermektedir. Zaten alimlerin çoğunluğunun kabul ettiği görüş de budur. Bununla birlikte kaza orucunun ayr ayrı tutulabileceğini söyleyenler, peşpeşe tutulmasının daha iyi olduğu konusunda görüş birliği içerisindedirler.
İbnü'l-Münzir ve başka bazı alimler Hz. Ali ve Aişe'ye göre kaza oruçlarını peşpeşe tutmanın gerekli olduğunu nakletmişlerdir. Zahirî

mezhebine mensup olan bazı bilginler bu görüşü benimsemişlerdir. Abdürrezzâk, Abdullah İbn Ömer'in: "Kaza oruçlarını peşpeşe tutar" dediğini nakletmiştir. Hz. Aişe'nin de: "Bu ayet, 'başka günlerde peşpeşe kaza edilir' şeklinde lafzı düştü" dediği nakledilmiştir.[70]
nazil oldu ve daha sonra 'peşpeşe
"... bunları ancak Şaban ayında kaza edebilirdim." Hz. Aişe'nin bu sözüne dayanarak onun Zilhicce'nin on günü, aşure gibi nafile oruçları hiçbir zaman tutmadığı söylenmiştir. Bu görüşlerini desteklemek İçin de Hz. Aişe'nin, 'bir kimse, Ramazan'dan kalan kaza orucu borcu varsa nafile oruç tutamaz' şeklindeki görüşünü ileri sürmüşlerdir. Fakat bu iddia sahiplerinin yukarıdaki rivayetten böyle bir sonuç çıkarmaları dayanaktan yoksundur. Çünkü bu hadis Ramazan'da tutulamayan oruçların, herhangi bir mazeret olsun veya olmasın, mutlak olarak daha sonraki bir vakitte kaza edilebileceğini gösterir. Ayrıca bu rivayette Hz. Aişe'nin Şaban ayında tüm kaza oruçlarını tutmak için büyük bir çaba göstermesi, ona göre bir sonraki Ramazan girmeden tüm kaza oruçların tutulması gerektiğini gösterir. Dolayısıyla ona göre kaza oruçlannı bir sonraki Ramazan'a kadar geciktirmek caiz değildir.

41- Kadın Adet Döneminde Orucu Ve Namazı Bırakır

Ebü'z-Zinâd şöyle demiştir: "Sünnetler ve dinin hükümleri[71] çoğu zaman kıyasa / akla (rey) aykırı olarak gelir. Bu özellikte olup Müslümanların kesinlikle uymaları gereken hükümlerden biri de adet dönemindeki kadının orucu kaza etmesi fakat namazı kaza etmemesidir,"
1951- Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Resûlullah (s.a,v) şöyle buyurmuştur:
"Kadın, adet dönemine girdiği zaman namaz kılmadığı gibi oruç da tutmuyor, değil mi? İşte bu da onun dininin eksik olduğunu gösterir"

42- Kaza Orucu Borcu İle Ölen Kimse

Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Otuz kişiden her biri ölen adına birer gün oruç tutsa caiz olur."
290 Bu ifade ana metinde (hakkın çeşitli yönleri) diye geçmektedir.
1952- Hz. Aişe'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse ölür ve tutması gereken oruç borcu olursa velisi onun adına tutar."
1953-Abdullah İbn Abbas anlatıyor: "Birisi Hz. Peygamber'in (s.a.v) yanma gelerek: 'Ey Allah'ın Resulü, annem öldü ve tutması gereken bir aylık oruç borcu var. Ben onun adına bu bir ayı kaza edebilir miyim?' diye sordu. Resûlullah (s.a.v) da:
"Evet tutabilirsin. Kaza edilmesi bakımından Allah'ın borcu daha önemlidir."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık alünda kaza borcu olduğu halde ölen kimse adına başka birisinin oruç tutmasının caiz olup olmadığını ele almaktadır. Ayrıca burada şu soruların da cevabı aranmaktadır: Eğer ölen kişinin oruçlarını başkasının kaza etmesi caiz İse bu durumda sadece belli bir oruç çeşidi mi kaza edilebilir yoksa bütün oruçlar bu kapsama girer mi? Ölen kişi adına fidye olarak yoksulları doyurmak da mümkün müdür yoksa sadece oruç tutmak mı gerekir? Kaza orucu tutacak kişinin, ölenin velisi olması şart mıdır yoksa başkaları da onun adına kaza edebilir mi? İleride açıklayacağımız gibi tüm bu konularda alimler farklı yorumlar yapmışlardır.
Alimlerin çoğunluğuna göre kaza borcu olduğu halde ölen kimseler adına oruç tutmak farz değildir. Hatta İmamü'l-Harameyn ve onunla aynı görüşü paylaşanlar bu konuda icma olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu icma iddiası tartışmaya açıktır. Çünkü bazı zahirî alimlere göre kaza borcu olduğu halde ölen kimseler adına bu oruçları tutmak farzdır. Anlaşıldığı kadarıyla Imamü'l-Harameyn bu grubun aykırı görüşünü, icmayı bozacak nitelikte görmemiş ve dikkate almamıştır.
Ölen adına oruç tutma konusu bilginler arasında tartışmalıdır. Hadis ekolü mensupları (ashâbü'I-hadis) bunu caiz kabul etmişlerdir. e!-Marife adlı eserde Beyhakî'nin naklettiğine göre, İmam Şafiî önceki görüşünü (mezheb-kadîm) açıklarken, başkası adına oruç tutmanın caiz olmasını, hadisin sahih olması kaydına bağlamıştır.
Buna karşılık Ebû Hanife, İmam Mâlik ve sonraki görüşünde (mezheb-i cedîd) İmam Şafiî, ölen adına oruç tutulamayacağını söylemişlerdir. Leys, Ahmed İbn Hanbel, İshâk İbn Râhûye ve Ebû Ubeyd ise sadece adak oruçlarının ölen adına tutulabileceği görüşünü benimsemişlerdir.
"Gece karanlığı bu taraftan bastırıp, gündüz şu taraftan geri çekilir ve güneş batarsa artık oruçlunun iftar etme vakti gelmiştir."

43- Oruçlunun İftar Etmesi Ne Zaman Helal Olur / Oruç Yasakları Ne Zaman Serbest Olur?

Ebû Saîd el-Hudrî güneşin (ışınları değil) kendisi baüp kaybolduğu zaman iftar etmiştir.
1954- Asım İbn Ömer İbnü'l-Hattab'ın babasından naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
1955- Abdullah İbn Ebû Evfâ'nın şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte bir yolculukta bulunuyorduk. Resûl-i Ekrem (s.a.v) bu yolculuk sırasında oruçlu idi. Resûlullah (s.a.v) güneş batınca orada bulunanlardan birisine: 'Kalkıp bize suyla karıştırarak biraz seuf[72] hazırlar mısın?' dedi. Adam: 'Ey Allah'ın Resulü, akşam olmasını bekleseydiniz!' diye karşılık verdi. Hz. Peygamber (s.a.v) tekrar: İnip bize suyla karıştırarak biraz sevtk hazırlar mısın?' dedi. Adam da aynı karşılığı verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v), aynı talebini üçüncü kez iletti: 'İnip bize suyla kanştırarak biraz seuîk hazırlar mısın?' Adam bu sefer: 'Fakat hala gündüz vaktindesiniz!' dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) de yine: İnip bize suyla karıştırarak biraz sevîk hazırlar mısın?' dedi. Bunun üzerine adam bineğinden indi ve suyla karıştırarak sevîki hazırladı. Hz. Peygamber (s.a.v) bunu içtikten sonra (doğu tarafını)[73] göstererek: 'Gece karanlığının bu taraftan bastırdığını görürseniz artık oruçlunun iftar etme vakti gelmiştir' buyurdu."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlığı kullanarak, güneş battıktan sonra akşam vaktinde de oruca bir süre devam etmenin farz olup olmadığını açıklamak istemiştir. Onun konuyu ele alış tarzına baktığımızda ikinci görüşü tercih ettiğini, yani ona göre güneş battıktan sonra oruca bir süre devam etmenin farz olmadığını anlıyoruz. Ebû Saîd hakkındaki rivayete başlık kısmında yer vermesi de bunu göstermektedir. Fakat güneşin battığını kesin olarak bilmek gerekir.
"Gece karanlığı bu taraftan bastırırsa" Hz. Peygamber (s.a.v) burada doğu tarafını kasdetmiştir. Nitekim peşinden gelen ikinci hadis de bunu göstermektedir. Resûlullah (s.a.v) bu sözüyle gece karanlığının gözle görülür şekilde fark edilmesi durumunu anlatmak İstemiştir.
Resûl-i Ekrem (s.a.v) Abdullah tbn Ömer'den nakledilen hadiste üç unsura vurguda bulunmuştur: Gece karanlığının doğu tarafından bastırması, gündüzün batı tarafından geri çekilmesi ve güneşin batması. Bu üç unsur aslında birbiriyle karşılıklı ve zorunlu bir ilişki içindedir. Ancak kimi zaman görünüş bakımındaı. böyle karşılıklı ve zorunlu bir ilişki olmayabilir. Nitekim güneş ışınlarının yeryüzüne vurmasına engel olan bazı nedenlerle doğu tarafından karanlık bastırabilir ve bu gerçekte gece karanlığı değildir. Gündüzün batı tarafından geri çekilmesi için de aynı durum söz konusu olabilir. İşte Resûlullah (s.a.v) gece karanlığının doğu tarafından bastırması ile gündüzün batı tarafından geri çekilmesinin kesin olarak anlaşılabilmesi için güneşin batması gerektiğini söyleyerek bu duruma açıklık getirmiş ve gece ile gündüzün başka bir sebeple değil ancak güneşin bat-masıyla birbirinden ayrılacağını belirtmiştir.
["Fakat hala gündüz vaktindesiniz!"] Öyle anlaşılıyor ki, söz konusu sahabi ortalık hala aydınlık olduğu ve güneş ışınları tam olarak kaybolmadığı için güneşin batmadığını düşünmüş ve Hz. Peygamber'e (s.a.v) bu şekilde karşılık vermiştir. Belki de dağ, tepe veya başka bir nedenle güneş görünmemiş ya da hava bulutlu olduğu için güneşin battığı kesin olarak bilinememiştir. Olayı nakleden ravinin güneşin battığını söylemesi mevcut durumu anlatmaktan ibarettir. Zira bu olayın kahramanı olan sahabi güneşin battığını kesin olarak bilseydi Hz. Peygamber'in (s.a.v) talebi karşısında asla duraksamazdı. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v) herhangi bir emri karşısında duraksayacak olursa itirazcı[74] konumuna düşerdi. Söz konusu sahabi, olayın tam olarak açıklığa kavuşmasını istediği ve ihtiyata göre amel etme düşüncesinde olduğu için böyle davranmıştır.
Zeynüddin Ibnü'l-Müneyyir olayın kahramanı olan sahabinin bu tutumuyla ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Görünen, somut bazı olayların gerçek yüzünü anlamak için çaba gösterilebilir. Çünkü somut durumun, görüldüğü gibi olmaması ihtimal dahilindedir."
Ibnü'l-Müneyyir bu değerlendirmeyi yaparken büyük ihtimalle, söz konusu sahabinin "talebe hemen uymama" konusunda Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından onaylanmasına dayanmıştır.

Hadisten Çıkan Sonuçlar
1- İftar vakti girince orucu daha fazla beklemeden derhal açmak müstehabtır. Bu bakımdan hadis, ehl-İ kitaba uymaktan da sakındırmaktadır. Çünkü onlar oruç tuttukları zaman güneş battıktan sonra da beklerler.
2- Güneş battıktan sonra akşam vaktinde bir süre boyunca oruçlu olmak farz değildir. İftar etmenin serbest olması için güneşin battığının kesin olarak bilinmesi yeterlidir.
3- Konu hakkında bilgi sahibi olanlara (alimlere) unutmuş olabileceklerini düşünerek üç defa hatırlatmada bulunulur ve bundan sonra bir şey söylenmez.
4- Şer'î hükümler, hissî hükümlere göre daha üstün ve etkindir. Akıl hiçbir şeriatın önüne geçemez, şeriata hâkim olamaz.
5- Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için birbiriyle karşılıklı ve zorunlu ilişki içerisinde olan unsurlar (lâzım ve melzûm) söylenmelidir.

44- Oruçlu Su Veya Başka Ne Bulabildiyse Onunla İftar Eder

1956- Abdullah İbn Ebû Evfâ'nm şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte bir yolculuğa çıktık. Resûl-i Ekrem (s.a.v) bu yolculuk sırasmda oruçlu idi. Resûlullah (s.a.v) güneş batınca orada bulunanlardan birisine: 'İnip bize suyla karıştırarak biraz sevîk[75] hazırlar mısın?1 dedi. Adam: 'Ey Allah'ın Resulü, akşam olmasını bekleseydiniz!' diye karşılık verdi. Hz. Peygamber {s.a.v) tekrar: 'İnip bize suyla karıştırarak biraz seuîk hazırlar mısın?' dedi. Adam: 'Fakat hala gündüz vaktindesiniz!1 dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) de yine: 'İnip bize suyla karıştırarak biraz seuîk hazırlar mısın?' dedi. Bunun üzerine adam bineğinden indi ve suyla karıştırarak sevîki hazırladı. Hz. Peygamber (s.a.v) de parmağıyla doğu tarafını göstererek: 'Gece karanlığının bu taraftan bastırdığını görürseniz artık oruçlunun iftar etme uakti gelmiştir' buyurdu."

Açıklama

Oruç sadece su ile veya suyu başka gıdalarla karıştırarak da açılabilir. Ayrıca İmam Buhârî'nin bu başlığı kullanarak "Kim bir hurma tanesi bulursa bununla orucunu açsın. Hurma bulamayan ise suyla iftar etsin!" hadisindeki emirden elde edilen hükmün, farz olmadığına işaret ettiği de düşünülebilir. Bu konuda aykırı düşünen ve tek kalan bilgin ise îbn Hazm'dır. Ona göre orucu hurma ile, hurma bulunmadığında ise suyla açmak farzdır.

45- İftar Vakti Girer Girmez Orucu Açmak

1957- Sehl Ibn Sa'd'dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v} şöyle :>uyurmuştur;7/tar vakti girer girmez oruçlarını açtıkları sürece insanlar hayır üzerindedir."
Sevık: Buğday {ya da arpa), hurma vs şekerle yapılan bir çeşit püre,
1958- Abdullah İbn Ebû Evfâ'nm şöyle dediği nakledilmiştir: "Bir yolculukta Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte idim. Resûl-i Ekrem (s.a.v) akşam vaktine kadar orucunu tuttu. Sonra birisine: 'İnip bize suyla karıştırarak biraz seuîk[76] hazırlar mısın?' dedi. Adam: 'Ey Allah'ın Resulü, akşam olmasını bekleseydiniz!' diye karşılık verdi. Hz. Peygamber (s.a.v) tekrar: İnip bize suyla karıştırarak biraz seuîk hazırlar mısın?' dedi ve ekledi: 'Gece karanlığının bu taraftan bastırdığını görürsen artık oruçlunun İftar etme vakti gelmiştir' buyurdu."

Açıklama

İbn Abdilberr, iftar vakti girer girmez oruç açmak ve sahur vaktini sonuna kadar geciktirmek hakkındaki hadisler sahih ve mütevatir rivayetlerdir, demiştir. Abdürrezzâk'm sahih bir senedle naklettiğine göre Amr İbn Meymûn şöyle de-miştir: "Resûlullah'm (s.a.v) ashabı iftar konusunda en aceleci, sahur konusunda ise en yavaş insanlardı."
"... İnsanlar hayır üzerindedir" ifadesi Ebû Hureyre rivayetinde "... din baskın (ve üstün) bir konumdadır' şeklinde geçmektedir. Zaten dinin baskın ve üstün bir konumda oluşu hayır üzerinde olmayı zorunlu olarak gerektirir.
Ahmed İbn Hanbel'in Ebû Zer'den naklettiği rivayette "İftar uakti girer girmez oruçlarını açtıkları sürece..." ifadesine ek olarak "ve sahuru geciktirdikleri sürece..." ifadesi vardır.
[sürece diye çevirisini yaptığımız] ^ edatı zarftır ve hadise şu anlamı katmıştır: "Sünnete tam anlamıyla uyup, sünnetin belirlediği sınırları aşmadıkları ve kendi akıllarına / kafalarına göre hareket edip bu kuralları değiştirmedikleri sürece hayır üzerindedirler."
Ebû Dâvûd, İbn Huzeyme ve diğer bazı hadisçilerin Ebû Hureyre'den naklettikleri rivayette ek olarak: "Çünkü Yahudiler ve Hıristiyanlar iftarı geciktirirler" ifadesi yer almaktadır. Ehl-i kitap oruç tuttukları zaman iftarı yıldızlar çıkana kadar geciktirirlerdi. İbn Hibbân ve Hâkim ise bu hadisi yine Sehl'den şu ifadelerle nakletmişlerdir: "İftar etmek için yıldızların çıkmasını beklemedikleri sürece ümmetim sünnetime göre hareket ediyor demektir." Bu rivayetlerde orucu bir an önce açmanın niçin hayırlı olduğu açıklanmış, bu hükmün gerekçesi belirtilmistir. Mühelleb konu hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bu hükmün hikmeti, gündüz tutulan oruca geceden herhangi bir miktarda süre eklememek-tir. Çünkü bu durum oruçlunun daha rahat etmesine ve ibadetlerini daha dinç bir şekilde yapmasına imkân sağlar." Fakat burada alimlerin şu ortak görüşlerine işaret etmek gerekir: "Orucu bir an önce açma hükmü, güneşin battığına dair kesin bilginin elde edilmesinden sonrasıyla ilgilidir. Bu bilgi ise görme veya iki adil kimsenin tanıklığı ile sağlanır." Bununla birlikte tercih edilen görüşe göre adil olan bir kimsenin güneşin battığına dair tanıklığı da yeterlidir.
İbn Dakîki'1-Id şöyle demiştir: "Bu hadis, iftarı yıldızların ortaya çıkmasına kadar geciktiren Şiilerin uygulamasının yanlış olduğunu göstermektedir. Belki de güneş battıktan sonra hiç beklemeden iftarı yapmanın hayırlı oluşunun sebebi de budur. Çünkü İftarı geciktiren kimseler sünnete aykırı bir tutum sergilemiş olurlar."
İmam Şafiî ei-Ümm adlı eserinde, iftarı bir an önce yapmanın müstehab olduğunu ve kasıtlı olarak geciktirilmedikçe mekruh olmayacağını söyledikten sonra iftarı geciktirmeden hemen yapmanın daha faziletli olduğuna değinmiştir. Onun bu açıklamasını esas aldığımızda iftarı geciktirmenin, mutlak olarak mekruh olmadığı sonucu çıkar. Gerçekten de herhangi bir şeyin müstehab olması, bunun tersinin/zıddınm mutlak olarak mekruh olmasını gerektirmez.

46- Ramazan Da İftar Ettikten Sonra Güneşin Batmadığının Anlaşılması

1959- Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında havanın kapalı olduğu bir gün orucumuzu açmıştık. Fakat daha sonra güneşin batmadığını anladık." Bu olayı nakleden ravilerden Hişam (İbn Urve Ibnü'z-Zübeyr İbnü'l-Awâm)'a: 'Peki oruçlarını kaza etmeleri emredildi mi?' diye sorulunca: 'Kaza etmeleri zorunlu mu ki!' diye karşılık vermiştir.
Ma'mer şöyle demiştir: "Hişâm'ın, oruçlarını kaza edip etmediklerini bilmiyorum, dediğini işittim."

Açıklama

İmam Buhârî bu başlık altında güneşin battığını zannederek iftar eden ve daha sonra güneşin batmadığını anlayan kimselerin oruçlarını kaza etmekle yükümlü olup olmadıklarını ele almaktadır. İleride açıklanacağı gibi tartışmalı olan bu konuda Hz. Ömer'den de farklı görüşler nakledilmiştir. Bununla birlikte âlimlerin çoğunluğuna göre bu şekilde İftar edilmesi durumunda o günün orucunun kaza edilmesi farzdır.

47- Çocukların Oruç Tutması

Hz. Ömer radıyaiiâhu anh Ramazan'da sarhoş gezen bir adama "Sana yazıklar olsun. Çocuklarımız bile oruçlu" demiştir, sonra da ona (had cezası olarak seksen) sopa vurmuştur.
1960- Rübeyyi' binti Muavviz radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem aşure gününün sabahı ensann oturduğu köylere şu haberi gönderdi:
"Oruçsuz olarak sabahlayan günün geri kalan kısmını (bir şey yiyip içmeksi-zin) tamamlasın. Oruçlu olarak sabahlayan ise orucunu tutsun".

Rübeyyi' şöyle dedi: Bundan sonraki zamanlarda biz o günü oruçlu geçirir, çocuklarımıza da oruç tutururduk. Onlara (açlığı unutturmak için) yünden oyuncaklar yapardık. Onlardan biri açlıktan ağladığında kendisine oyuncağı verir, böylece iftara kadar onları oyalardık.

Açıklama

Bu konuda çocukların orucunun meşru olup olmadığı ele alınmaktadır. Çoğunluk orucun, ergenlik çağına ulaşmamış çocuklara farz olmadığı görüşünü benimsemiştir. Seleften, aralarında İbn Şîrîn ve ez-Zührî'nin de bulunduğu bir grup ile İmam Şafiî çocukların oruç tutmasını müstehap görerek şöyle demişlerdir: "Oruç tutmaya güç yetirmeleri halinde onları oruca alıştırmak için kendilerine oruç tutmaları emredilir".
Çocuklardan Kaç Yaşında Oruç Tutmaları İstenir?
Şafiî mezhebine mensup alimler bunun için namazda olduğu gibi yedi ve on yaş sınırını belirlemişlerdir.
İshak ise on iki yaşı sınır olarak belirlerken, bir rivayete göre de Ahmed İbn Hanbel on yaşı sınır olarak belirlemiştir.
el-Evzâî ise şöyle demiştir: "Çocuk zayıf düşmeksizin (zorlanmaksızm) üç gün ardı ardına oruç tutabiliyorsa oruç tutmakla yükümlü tutulur."
Birinci görüş çoğunluğun görüşüdür. Mâlikîlerdeki meşhur görüşe göre çocukların oruç tutması meşru değildir. Buharı onların bu görüşünü eleştirmek amacıyla konu başlığında Hz. Ömer'in sözüne yer vererek onlara nazire yapmıştır. Çünkü onların hadislere karşı çıkarken en önemli dayanakları bu hadislere aykırı olarak sabit olan "Medine halkının uygulamasıdır. Hz. Ömer'in dini hükümleri araştırma konusundaki ciddiyeti ve sahabenin çoğunun o dönemde hayatta olması sebebiyle Hz. Ömer dönemindeki uygulamadan daha güçlü bir uygulama esas alınamaz. Bununla birlikte Hz. Ömer Ramazanda oruç tutmayan kişiyi azarlamak maksadıyla "Çocuklarımız bile oruç tutarken sen nasıl oruç tutmazsın" demiştir.

48- Visal Orucu Ve "Geceleyin Oruç Tutmak Yoktur Diyenler

Çünkü Yüce Allah: "orucu geceye kadar tamamlayın" buyurmuştur.[77]
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de sahabeye olan merhametinden, onlara acımasından ve fazla derine dalmanın (gerekli olmayan tekellüfün/sorumluluğun üstlenilmesinin) hoş karşılanmamasından dolayı yasaklamıştır.
1961- Enes radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
'Visal orucu tutmayın".
Sahabe: "Sen orucu (iftar etmeden diğer oruca) birleştiriyorsun" deyince,
Hz. Peygamber: "Ben sizden biriniz gibi değilim. Bana yediriliyor ve içirili-yor (yahut ben yedirildiğim ve içirildiğim halde geceliyorum)" buyurmuştur.[78]
1962- Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah visal orucunu yasakladı.
Sahabe: "Sen visal orucu tutuyorsun" dediler.
Hz. Peygamber: "Ben sizin gibi değilim. Ben yedirilir, içirilirim" buyurdu.
1963- Ebû Saîd radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in saiiaMhu aleyhi ve seiiem şu sözünü işittiğini söyledi:
"Visal orucu tutmayın. Biriniz visal orucu tutmak istediğinde seher vaktine kadar tutsun".
Sahabe: "Sen visal orucu tutuyorsun ey Allah'ın Resulü" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Ben sizin durumunuzda değilim. Ben gecemi beni doyuran ve bana su verenin yedirmesi ve içirmesiyle geçiririm" buyurdu.
1964- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem visal orucunu sahabeye olan merhametinden dolayı yasakladı.
Sahabe "sen visal orucu tutuyorsun" deyince, Hz. Peygamber; "Ben sizin durumunuzda değilim. Beni Rabbim yedirir ve içirir" buyurdu.
(Buharı şöyle dedi): Osman "onlara olan merhametinden" ifadesini zikretme mistir.

Açıklama

Visal orucu, orucu bozan şeyleri oruç gecelerinde kasten terk etmektir. Bunun kapsamına gecenin tümünü veya bir kısmını, orucu bozan şeylerden uzak durarak geçiren kimseler girer. Buhârî, bu konudaki meşhur görüş ayrılığı sebebiyle bunun hükmünü zikretme mistir.
Geceleyin oruç tutma diye bir şeyin olmadığına dair Beşîr İbn Hasâsiyye hadisi vardır. Bu hadisi, Ahmed İbn Hanbel, Taberânî, Said ibn Mansur, Abd İbn Humeyd, İbn Ebû Hatim (son ikisi tefsirlerinde) sahih bir senetle Beşîr İbn Hasâsiyye'nin hanımı Leylâ'dan şu şekilde rivayet etmişlerdir: "Ben iftar etmeden iki gün oruç tutmak İstedim. Beşir bana genel olarak şöyle dedi: Hz. Peygamber bu orucu yasaklayarak "Bunu Hristiyanlar yapar. Siz Allah'ın size emrettiği gibi oruç tutun. Orucu akşama kadar tamamlayın. Akşam olunca da iftar edin" buyurdu.
Konu başlığında geçen derine dalma (taammuk yani gerekli olmayan tekel-lüfün/sorumluluğun üstlenilmesi) ifadesi, kişinin yükümlü tutulmadığı bir şey İle kendini yükümlü tutmasıdır.
Bu hadislerin tümü, visal orucunun Hz. Peygamber'e aaibiiâhu aleyhi ve seiiem mahsus olduğuna ve başkasının bu orucu tutmasının yasak olduğuna, ancak sehere kadar tutma konusunda izin söz konusu olduğuna delil getirilmiştir.
Daha sonra visal orucunun yasaklığınm ne ifade ettiği konusunda şu farklı görüşler ileri sürülmüştür:
- Haramdır.
- Mekruhtur.
- Zorlukla tutabilenlere haram, zorlanmayanlara mekruhtur.
Seîef bu konuda farklı ictihadlarda bulunmuştur. Bu konuda Abdullah ibn Zübeyr'in ayrım yaptığı rivayet edilmektedir. İbn Ebî Şeybe sahih senetle ondan on beş gün iftar etmeden oruç tuttuğunu rivayet etmiştir. Sahabeden Ebû Said'in kız kardeşi,ile tabiinden Abdurrahman İbn EbîNaam, Amir İbn Abdullah İbn Zübeyr, İbrahim İbn Zeyd et-Teymî ve (Ebû Nuaym'ın el-Hilye adlı eserinde naklettiğine göre) Ebu'l-Cezvâ'da bu görüştedir. Bunu Taberî ve diğer alimler de rivayet etmiştir. Bu görüşte olanların delilleri bir sonraki konuda gelecek olan şu husustur: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ashabına visal orucu tutturmuştur. Şayet yasak haramlık ifade etseydi, onların fiilini onaylamazdı. Bu da gösteriyor ki Hz. Âişe'nİn de dediği gibi Hz. Peygamber bunu onlara olan merhametinden ve yüklerini hafifletme isteğinden yapmıştır. Bu şuna benzer: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ümmetine farz kılınır korkusuyla gece namazına kalkmayı onlara yasaklamış, ancak bunu yapması kendisine zor gelmeyecek kimi sahabelerin gece namazına kalktığı kendisine ulaştığında bunu yasaklamamıştır. Bunun benzeri, tüm yılı oruçlu geçirme konusunda gelecektir.
Bu açıklamalara göre; visal orucu tuttuğunda zorlukla karşılaşmayan, bununla ehl-i kitaba benzemeyi kastetmeyen ve iftarı çabuk yapma konusundaki sünnetten yüz çevirme niyetinde olmayan kimsenin visal orucu tutması yasak değildir.
Alimlerin çoğunluğu ise visal orucu tutmanın haram olduğu görüşünü benimsemiştir. Şafiî'den bu konuda, haram ve mekruh olduğuna dair iki görüş nakledilmektedir. Nevevî de bununla yetinmiştir. İmam Şafiî e!-Ümm'de bunun yasak (haram) olduğunu açık bir İfadeyle belirtir.
Ahmed İbn Hanbel, İshak, İbnü'l-Münzir, İbn Huzeyme ve Mâlikîlerden bir grup, Said'in yukarıda zikredilen hadisi sebebiyle seher vaktine kadar visal orucu tutmanın caiz olduğu görüşünü kabul etmişlerdir.
Bunun caiz olduğunun delillerinden biri, Hz. Peygamberin yasağından sonra da sahabenin visal orucu tutmasıdır. Bu, onların yasağı haramlık olarak değil tenzih için olduğunu anladıklarını gösterir. Aksi taktirde buna teşebbüs etmezlerdi. Haram olmadığını şu husus da desteklemektedir: Hz. Peygamber Beşîr Ibnü'l-Hasâsiyye'nin hadisinde visal orucu tutma yasağı ile iftarı geciktirme yasağının gerekçelerinin aynı olduğunu belirtmiş her ikisi hakkında da "Bu ehli kitabın fiilidir" demiştir. Görüşleri muteber olmayan Zahirîler dışında hiç kimse iftarı geciktirmenin haram olduğunu söylememiştir. Ayrıca mahiyeti açısından bakıldığında visal orucu tutmak nefsi şehvetlerinden alıkoyma, lezzetlerinden koparma anlamına gelir. Bu sebeple yukarıda adı geçen alimler bunun mutlak olarak veya mukayyed olarak {belirli şartlar altında) caiz olduğu görüşünü sürdürmüşlerdir.

Hadislerden Çıkan Bazı Sonuçlar

Mükellefler hükümlerde eşittir.
Bir delille istisna edilenler dışında Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hakkında sabit olan her hüküm, ümmeti hakkında da sabittir.
Müftünün verdiği fetva, kendisinin hali ile çelişkili ise ve fetva isteyen kişi bu çelişkinin sırrını bilmiyorsa müftünün fetvasına aykırı davranabilir.
Yasağın hikmetini araştırmak,
Hz. Peygamber'e özgü hükümler vardır, Yüce Allah'ın "Sizin için Allah resulünde en güzel örnek vardır"[79] âyetinin genel ifadesi tahsis edilmiştir.
Sahabe, Hz. Peygamber'in niteliği bilinen fiiline müracaat eder ve Hz. Pey-gamber'in yasakladıkları hariç buna uyardı.
Hz. Peygamber'e özgü hükümlerin bütününe uyulmaz.
Yüce Allah görünürde bir sebep olmaksızın onların sıradan sonuçlarını yaratma kudretine sahiptir.

49- Çokça Visal Orucu Tutan Kişileri Sakındırmak

Bunu Enes Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir.
1965- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem visal orucu tutmayı yasakladı.
Bunun üzerine Müslümanlardan bir adam: "Ey Allah'ın resulü! Sen visal orucu tutuyorsun" dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w seiiem: "Hanginiz benim gibi olabiliri Ben gecemi, Rabbim'in beni yedirip içirmesiyle geçiriyorum" dedi.
Sahabe visal orucunu bırakmaktan kaçınınca Hz. Peygamber onlara bir gün visal orucu tutturdu, ertesi gün de tutturdu. Sonra (şevvalin) hilal(i) görüldü. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w sellem şöyle buyurdu:
"Eğer hilal gecikseydi, size daha çok tutturacaktım".
Bunu onlar visal orucu tutmaktan vazgeçmedikleri için âdeta ceza olarak söyledi.[80]
1966- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem iki kere:
"Visal orucu tutmaktan sakının" buyurdu. Kendisine; "Sen visal orucu tutuyorsun" denilince,
"Ben gecemi Rabbimsin beni yedirip içirmesiyle geçiriyorum. Amellerden gücünüzün yeteceği şeyleri yapın" buyurdu.

Açıklama

Konu başlığında "çokça" kaydı konulmasından, az visal orucu tutanın bundan sakındınlmadığı anlaşılabilir. Çünkü az visal orucu tutmak, daha az zorlukla karşılaşmak demektir. Ancak sakındırmanın olmaması, o şeyin caiz olmasını gerektirmez.
Hadisten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber salisilata aleyhi ve seiiem ashabına iki gün visal orucu tutturmuştur.
Hz. Peygamber'in "Eğer hilal gecikseydi..." ifadesi "eğer" sözcüğünün kullanılabileceğine delil olarak getirilmiştir. "Eğer" sözcüğünün kullanımı konusundaki yasak, şer'î konularla alakalı konuların dışında kullanıma yorulmuştur.
"Size daha çok oruç tutturacaktım" yani aciz kalıp da, terk etmek suretiyle hafifletme talep edinceye kadar oruç tutturacaktım demektir. Bu şuna benzer: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ashabı ile istişare yapmış ve istişare sırasında Tâifin kuşatmasının kaldırılması yönünde görüş belirtmişti. Sahabe bu görüşten hoşlanmadı. O zaman Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ertesi sabah erkenden savaşmayı emretti. Savaş sırasında pek çok sahabe yaralandı, zorlukla karşılaştılar. Bunun üzerine kuşatmadan dönmek istediler. Hz. Peygamber de ertesi sabah onları geri çevirdi, bu onların hoşuna gitti. Bunun ayrıntısı Megazî konusunda gelecektir.[81]

Hz. Peygamber'in Oruçlu İken Allah Tarafından Yedirilip İçirilmestnin Anlamı

"Ben gecemi Rabbimsin beni yedirip içirmesiyle geçiriyorum" ifadesinin ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre bunun hakiki anlamı kastedilmiştir. Ona oruç tuttuğu günlerde bir ikram olarak Allah katından yiyecek ve içecek getirilirdi.
İbn Battal ve onunla aynı görüşte olanlar bunu eleştirmişler ve şöyle demişlerdir: "Böyle olsaydı, Hz. Peygamber visal orucu tutmamış olurdu. Yine hadiste yer alan "zaile" ifadesi bu yeme içmenin gündüz olduğunu gösterir. Şayet bu hakikat anlamında olmuş olsaydı o zaman Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem oruç tutmuş olmazdı."
Bu itiraza şu şekilde cevap verilmiştir: Rivayetlerde geçen tercihe şayan kelime "ezailü" değil "ebîtu" kelimesidir. Üstelik "ezallu" kelimesi geçmiş olsa bile, yeme içmeyi mecaz anlamına yormak, "ezallu" kelimesini mecaza yormaktan daha öncelikli değildir. Üstelik karşı tarafın söylediği kabul edilse bile bu zarar vermez. Çünkü Hz. Peygamber'e keramet olarak cennet yiyecek ve İçeceğinden verilmesinde mükelleflere ait hükümler cereyan etmez. Nitekim onun göğsü altından bir kapta yıkanmıştır, oysa dünyadaki altından kapları kullanmak haramdır.
İbnül-Müneyyir el-Hâşiye isimli eserinde şöyle demiştir: Dinen kişinin orucunu bozan, insanlar tarafından bilinen normal yiyecektir. Olağanüstü bir yolla örneğin cennetten gelen bir yiyecek ise bu özellikte değildir. Onu yemek, tıpkı cennet halkının yemesinde olduğu gibi ameller cinsinden değil amellerin sevabı cinsinden bir şeydir. Keramet ibadeti iptal etmez.
Diğer bazıları şöyle demiştir: Yemek ve içeceği hakikat anlamına almayı engelleyen bir durum yoktur. Bu durumda yukarıdaki itirazlara da gerek kalmaz. Sahih rivayet "gecelerim" şeklinde olduğuna göre, cennetten getirilen şeyi geceleyin yemek ve içmek Hz. Peygamber'e özgü olmak üzere onun visal orucunu bozmaz. Bunu şöyle anlamak gerekir: Hz. Peygamber'e "sen visal orucu tutuyorsun" denildiğinde adeta o şöyle demiştir: "Ben bu konuda sizin durumunuzda değilim. Çünkü sizden biri yiyip İçtiğinde onun visal orucu bozulur. Oysa Rab-bim beni yedirir ve İçirir, bununla benim visal orucum bozulmaz. Benim yiyecek ve içeceğim hem şekil hem de mahiyet bakımından sizinkinden farklıdır".
Çoğunluk şöyle demiştir: "Beni rabbim yedirir ve içirir" sözü mecaz olup, yeme ve içmenin sağladığı kuvvet anlamına gelir. Yani bu ifade "Rabbim beni yiyen ve içen kişinin sahip olduğu kuvvete sahip kılar. Bana yiyecek ve içecek yerine geçecek şeyi verir. Kuvvetimde bir zayıflama ve duyularda bir usanma olmaksızın türlü taatleri yapmama imkan verir" anlamına gelir. Yahut da bunun anlamı, Allah'ın onda, yemek ve suya ihtiyaç bırakmayacak bir doygunluk ve suya kanma hali yaratması, bu sayede onun açlık ve susuzluk hissetmemesidir. Bununla önceki arasındaki fark şudur: Birincide açlık ve susuzluk bulunmakla birlikte tokluk ve suya kanma durumu olmaksızın Allah'ın ona kuvvet vermesi ifade edilmekte, ikincide ise kuvvetle birlikte tokluk ve suya kanma hissi de verilmektedir. İkincisi oruç tutan kimsenin durumuna aykırı ve visal orucunun amacını ortadan kaldırdığı gerekçesiyle birinci görüş tercih edilmiştir. Çünkü orucun ruhu açlıktır.
Bu ifadenin anlamı "Rabbim, kendi azameti hakkında tefekkür etmek, kendisini müşahede ile doldurmak, marifeti ile gıdalandırmak, muhabbetini, müna-catına dalmayı ve ona yönelmeyi göz aydınlığım kılmak suretiyle beni yemek ve içmekle meşgul olmaktan uzak kılmıştır" şeklinde olabilir. İbnü'l-Kayyim bu manaya meylederek şöyle demiştir: Bu gıda, bedenlerin aldığı gıdalardan daha yüce olabilir. En ufak bir zevke ve tecrübeye sahip olan kişi, bedenin kalp ve ruh gıdası sayesinde pek çok bedenî gıdaya ihtiyaç duymadığını bilir, özellikle de talep ettiği şeyi elde etmekten dolayı sevinçli ve mutlu olan, sevdiği sebebiyle gözü aydın olan kişinin böyle olduğunu bilir.

50- Seher Vaktine Kadar Visal Orucu Tutmak

1967- Ebû Said el-Hudrî radıyaiiâhu anh, Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle dediğini duymuştur:
"Visal orucu tutmayın. Biriniz visal orucu tutmak istediğinde seher vaktine kadar tutsun".
Sahabe: "Sen visal orucu tutuyorsun ey Allah'ın Resulü" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Ben sizin durumunuzda değilim. Ben, beni doyurucu beni doyurduğu halde ve bir su veren bana su verdiği halde gecelerim" buyurdu.

51- Kardeşine Nafile Orucunu Bozması İçin Yemin Eden Ve Bu Kendisi İçin Daha Uygun Olduğunda Onun Üzerine Kazayı Gerekli Görmeyen Kişi

1968- Avn İbn Ebû Cuhafe babasından şunu nakletmiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Selman ile Ebû Derda'yı radıyaiiâhu anh birbirine kardeş kıldı.
Selman birgün Ebû Derda'yı ziyaret etti. Ümmü Derda'nın üzerinde eski püskü elbiseler görünce ona "bu halin de neyin nesi?" diye sordu.

Ümmü Derda: "Kardeşin Ebû Derda'nın dünyaya ihtiyacı yok" dedi.
Ebû Derda gelince, ona yemek yapıp önüne koydu. Selman: "buyur ye" dedi.
Ebû Derda: "Ben oruçluyum" dedi.
Selman: "Sen yemedikçe ben de yemeyeceğim" dedi. Bunun üzerine Ebu'd-Derda yedi. Gece olunca Ebu Derda namaza kalkmak İstedi. Selman ona "uyu" dedi, Ebu'd-Derda uyudu. Bir süre sonra yine kalkmak istedi, Selman yine "uyu" iedi. Ebu'd-Derda da uyudu. Gecenin sonuna doğru gelince Selman "şimdi <alk" dedi. İkisi birlikte kalkıp namaz kıldılar.
Selman, Ebu'd-Derda'ya: "Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır, nefsinin ienin üzerinde hakkı vardır, ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Her hak sahibi-ıe hakkını ver" dedi.
Ebu'd-Derda, Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi w nitem gelerek durumu ona an-attı. Hz. Peygamber saibiiâhn aihi ve sdkm "Selman doğru söylemiş" buyurdu.[82]

Açıklama

Bu konu başlığında Selman ile Ebu'd-Derda'nın olayından bahsedilmiş, an-ak bu rivayette yeminden bahsedilmemiştir. Kaza etme meselesine gelince halısın rivayet yollannda bu konuya dair bir bilgi bulamadım. Şu var ki aslolan bu •ruam kaza edilmemesidir, nitekim Sâri (Hz. Peygamber) de bunu onaylamıştır.
Şayet kazasını tutmak farz olsaydı Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem açıklamaya ihtiyaç duyulan böyle bir durumda bunu açıklardı. Buharî, Ebû Said hadisine işaret etmiş gibidir. Bu hadiste şöyle denilmektedir:
Hz. Peygamber için yemek yaptım. Yemek Hz. Peygamberin önüne konulunca onunla birlikte gelenlerden biri "ben oruçluyum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kardeşin seni yemeğe dauet etti ve senin için zahmete katlandı. Orucunu boz ve onun yerine istersen oruç tut". Bunu İsmail İbn Ebû Üveys, babasından o da İbnü'l-Münkedir aracılığıyla Ebû Said'den rivayet etmiştir. Senedi hasen olup Beyhakî bunu kitabında rivayet etmiştir. Bu hadis, bozulan nafile orucun kazasının farz olmadığını gösterir.
Konu başlığındaki "daha uygun olduğunda" ifadesi, Buharî'nin şu düşüncede olduğunu göstermektedir: Nafile orucu bozmak ve kaza etmemek, bozma konusunda bir özrü olan içindir. Sebepsiz olarak kasten bozan için değil.
Megazî (Siyer) yazarları, sahabe arasındaki kardeşliğin iki kere yapıldığını belirtmişlerdir: Birincisi hicretten önce yalnızca muhacirler arasında yardımlaşma üzerine yapılmıştır. Bunda Zeyd İbn Harise ile Hamza İbn Abdülmuttalib kardeş olmuştur. Sonra Hz. Peygamber muhacirler ile ensarı hicretten sonra kardeş kılmıştır. Bu da Medine'ye geldikten sonra olmuştur. Satım bölümünün başında Abrurrahman İbn Avfm şu hadisi gelecektir: "Medine'ye geldiğimizde Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem benimle Sad İbn Rebi'yi kardeş kıldı".
Selman, Ebu'd-Derda'yı Hz. Peygamber hayatta iken ziyaret etmiş ve Ebu'd-Derda'nın evde olmadığını görmüştür. Hanımının ise üzerinde iş elbisesi bulunduğunu görmüştür. Bunun anlamı eşinin kocası için süslü elbise giymemiş olmasıdır.
Gecenin sonunda kalkmaları, seher vaktinde olmuştur.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Allah için kardeş olmanın meşruluğu,
Kardeşleri ziyaret etmek ve onların yanında kalmanın meşruluğu,
İhtiyaç durumunda yabancı kadınla konuşmak caizdir.
Görünürde soran kişiye ilişkin olmasa bile maslahatı gerçekleştirecek şeyi sormak.
Müslümana öğüt vermek, gafil olanı uyarmak, Gecenin sonunda kalkmanın fazileti, Kadının kocası için süslenmesi meşrudur.
Kadının iyi gsçinme konusunda kocası üzerinde hakkı vardır.
Selmanın "ailenin (eşinin) senin üzerinde hakkı vardır" ifadesinden, kadının kocası üzerinde cinsel ilişkide bulunma hakkı olduğu anlaşılır. Nitekim Hz. Peygamber, Selman'm bu sözünü onaylamıştır.
Müstehap olan işler; bıkkınlığa, usanmaya, yapılması müstehap olan bu işlerden daha iyi olan vacip veya mendup olan hakların kaybedilmesine yol açtığında bunları yasaklamak caizdir. Namaz kılan kişiyi engelleyen hakkında Kur'an'da geçen tehdit ifadesi bunu haksızlık ve düşmanlık üzere yapanlara özgüdür.
ibadet yaparken insanın nefsine yüklenmesi mekruhtur.
Nafile orucu bozmak caizdir. Bu çoğunluğun görüşüdür. Çoğunluk bu durumda kazayı gerekli görmemekle birlikte kişinin orucunu kaza etmesi müste-haptır.

52- Şaban Orucu

1969- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem öyle oruç tutardı ki "artık oruçsuz zaman ge-çirmeyecek" derdik. Bazen de öyle bırakırdı ki "bir daha oruç tutmayacak" derdik. Resûlullah'ın Ramazan ayı dışında tüm ayı oruçlu geçirdiğini görmedim. Şaban ayından daha çok oruç tuttuğunu da görmedim.[83]
1970- Hz. Âişe radıyaiiâhuanh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hiçbir ayda Şaban ayından daha çok oruç tutmazdı. Şaban ayının tümünü oruçlu geçirirdi. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Şöyle buyururdu:
"Amellerden gücünüzün yettiğini yapın. Şüphesiz ki siz usanmadıkça Allah usanmaz (yani siz usanırsınız ama Allah usanmaz)".
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem en sevdiği (nafile) namaz, az da olsa devamlı kılmanı idî. O, bir namaz kıldığında buna devam ederdi.

Açıklama

Bu bölümde Şaban ayında oruç tutmanın müstehap olması konusu ele alınmaktadır.
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Şaban ayında çok oruç tutmasının hikmeti konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bazıları şunlardır
- Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem her aydan üç gün oruç tutardı. Yolculuk vb. sebeplerle bu oruçları tutamadığında hepsini birlikte Şaban ayında kaza ederdi. İbn Battal bu görüşe işaret etmiştir.
- Hz. Peygamber'in başka aylarda değil de Şaban ayında çok oruç tutmasının hikmeti şudur: Hz. Peygamber'in eşleri Ramazandan kazaya kalan oruçlarını Şaban ayında tutarlardı. Bu, onların Ramazan ayından kazaya kalan oruçlarını Şaban'a ertelemelerinin hikmeti konusunda söylenen görüşün aksidir. Çünkü orada belirtildiğine göre onların kaza oruçlarını Şaban'a ertelemelerinin sebebi, Hz. Peygamberle meşgul olmaları sebebiyledir.
- Bunun sebebi Şaban ayının ardından orucu farz olan Ramazan ayının gelmesidir. Şaban ayında başka iki ayda tuttuğu oruç kadar tutardı, çünkü Ramazan ayı farz olan oruçla dolu olduğundan o ayda nafile oruç tutamazdı. Bunun orucunu da Şaban'da tutardı.
- Bu konuda en evla görüş yukarıda geçenlerden daha sahih olan; Nesaî ve Ebû Davud'un rivayet ettiği, İbn Huzeyme'nin de sahih gördüğü Usame İbn Zeyd'den rivayet edilen şu hadistir:
Dedim ki: Ey Allah'ın resulü! Şaban ayında tuttuğun oruç kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunu görmedim.
Resûlullah'saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bu, Recep ile Ramazan arasında çoğu insanın gafil kaldığı bir aydır. Bu, amellerin alemlerin Rabbine yükseltildiği bir aydır. Ben de amelimin oruçlu olduğum halde yükseltilmesini isterim" dedi.
Bu hadis Şaban ayında oruç tutmanın faziletini göstermektedir.

53- Hz. Peygamberin Orucu Ve İftarı Hakkında Zikredilenler

1971- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve Ramazan ay'ı dışında hiçbir ay'ı tam olarak oruçlu

geçirme mistir. O, "vallahi galiba bir daha orucu bırakmayacak" dedirtecek kadar oruç tutar, "vallahi galiba bir daha oruç tutmayacak" dedirtecek kadar orucu bırakırdı.
1972- Enes radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiıem ay içinde öyle iftar ederdi ki (günlerini oruç tutmaksizm geçirirdi ki) bir daha oruç tutmayacağını zannederdik. Öyle oruç tutardı ki o ay içinde bir daha iftar etmeyeceğini zannederdik. Geceleyin onun namaz kılmasını görmeyi İstesen mutlaka görürdün, uyuduğunu görmek istesen de mutlaka görürdün.
1973- Humeyd şöyle demiştir: Enes'e Hz. Peygamber'in saBailâhu aieyhı ve seiiem orucunu sordum o şöyle dedi:
Ay içinde onu oruçlu görmek istesem görürdüm. Oruçsuz görmek istesem mutlaka görürdüm. Geceleri namaz kılarken görmek istesem görürdüm, uyurken görmek istesem mutlaka görürdüm. Resûlullah'm saiiaiiahu aleyhi ve seiiem avucundan daha yumuşak bir ipeğe asla dokunmadım. Resûlullah'm kokusundan daha güzel bir misk koklamadım.

Açıklama

Bu hadisler Hz. Peygamber'in oruç ve gece namazı konusunda farklı durumları bulunduğunu göstermektedir. Bazen gecenin başında bazen ortasında bazen de sonunda namaz kılardı. Yine bazen ayın başında bazen ortasında bazen de sonunda oruç tutardı. Gece vakitlerinden bir vakit onu namaz kılarken görmek isteyen yahut ay içinde oruçlu görmek isteyen illa ki onun namaz kıldığı ve oruç tuttuğu vakte rastlardı. Haberin manası budur. Bu haber, Hz. Peygamber'in sürekli oruç tuttuğu ve tüm geceyi namaz kılarak geçirdiği anlamına gelmez. Hz. Âişe'nin önceki konuda söylediği şu söz bununla çelişmez: "Namaz kıldığı zaman buna devam ederdi". Daha sonra gelecek konuda ise "onun ameli sürekli idi" denilmektedir. İşte ele aldığımız hadisler bunlarla çelişmez. Çünkü bununla kastedilen Hz. Peygamber'in mutlak olarak kıldığı nafileler değil düzenli olarak yaptıklarıdır. İki hadis bu şekilde uzlaştırılmaktadır. Uzlaştırılmazsa görünürde aralarında çelişki vardır.
Bu hadis, Hz. Peygamber'in hem yaratılış (fizikî özellikler) hem de ahlâk bakımından en üstün niteliklere sahip olduğunu göstermektedir. O, olgunluğun tümü, yüceliğin zirvesi, güzelliğin özüdür. Bu hadisin içerdiği diğer hususlar Hz. Peygamberin Niteliği konusunda gelecektir.[84]

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Bu iki hadis, her ay nafile oruç tutmanın müstehap olduğunu, mutlak nafile orucun yasak olan vakitler dışında belirli bir vaktinin bulunmadığını gösterir.
Hz. Peygamber tüm seneyi oruçlu geçirme mistir. O, bu konuda kendisine uyulup da ümmetine zorluk çıkarmamak İçin bunu terk etmiş olabilir. Oysa bunu yapmaya kalkışsaydı yapabilecek kudret kendisine verilmiştir. Ancak o ibadet konusunda orta yolu tutmuştur. Bazen oruç tutmuş, bazen tutmamış, bazen gecenin bir kısmında namaz kılmış bazen de kalkmamıştır. Gecenin tümünü namaz kılmakla geçirdiği görülmemiştir, Mühelleb buna işaret etmektedir.
İbn Abbas'm hadisi, işiten kimse açısından haberi pekiştirmek maksadıyla ortada inkar eden kimse bulunmasa bile yemin etmenin caiz olduğunu göstermektedir.

54- Misafirin Oruç Konusundaki Hakkı

1974- Abdullah İbn Amr İbn As rachyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah saUaitehu aleyhi veseiiem benim yanıma girerek ...deyip hadisin devamını söylemiştir. Burada kastedilen şu hadistir:
"Seni ziyaret edenin senin üzerinde hakkı vardır. Zevcenin senin üzerinde hakkı vardır".
Ben: "Dâvud orucu nedir?" diye sordum.
Hz. Peygamber: "Senenin yarısını oruçlu geçirmektir".

55- Oruç Konusunda Bedenin Hakkı

1975- Abdullah İbn Amr İbnü'1-Âs şöyle demiştir:
Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve seiiem bana: "Ey Abdullah! Senin gündüzleri oruç tuttuğun ve geceleri namaz kıldığın bana bildirilmedi mi zannediyorsun?" dedi.
Ben: "Evet ey Allah'ın resulü (sana bildirilmiştir)" dedim.
Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve seiiem: "Böyle yapma. Bazen oruç tut, bazen bırak. Bazen namaz kıl, bazen uyu. Çünkü bedeninin senin üzerinde hakkı vardır. Gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Zevcenin senin üzerinde hakh vardır. Seni ziyarete gelenin senin üzerinde hakkı vardır. Her aydan üç gün oruç tutman yeter. Yaptığın her bir iyilik on katı iledir. Öyleyse bu bütün yılı oruçlu geçirmek gibidir".
Ben bununla yetinmeyerek daha çok ibadet etmeye çalıştım. Bana da sonradan ağır oldu.
Ben: "Ey Allah'ın resulü! Ben (daha fazlasını tutacak) kuvvete sahibim" dedim.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem: "O zaman Allah'ın peygamberi Davud'un orucunu tut, bundan daha fazla tutma" dedi.
Ben: "Allah'ın peygamberi Davud'un orucu nasıldır?" diye sordum. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Yıhn yarısını oruçlu geçirmektir". {Hadisi rivayet eden kişi diyor ki):
Abdullah yaşlandıktan sonra şöyle dedi: "Keşke Hz. Peygamber'in ruhsatını kabul etseydim".

Açıklama

Konu başlığındaki oruç ile kastedilen "nafile oruç"tur. Haktan kasıt ise talep edilen şeydir. Bu vacibi de mendubu da içine alır. Nefsin farz olan hakkı, karşılanmadığında kişinin ölümünden korkulan durumdur ki burada o kastedilme-mektedir. İbn Huzeyme'nin rivayetinde şöyle denilmektedir:
"Her amelin doruğa çıktığı bir dönem, bir de kesintiye uğradığı dönem vardır. Kimin amelinin kesintiye uğraması benim sünnetime doğru olursa o doğru yolu bulmuştur, kimin amelmin kesintiye uğraması bundan başka bir şeye olursa helak olur".
Nevevî Abdullah'ın yaşlandıktan sonra söylediği sözün anlamı hakkında şöyle demiştir: Bu, Abdullah'ın yaşlanınca daha önce Resûlullah'ın huzurunda kendi üzerine aldığı şeyi yerine getirmekten aciz kaldığını, acizliği sebebiyle bunu yapmanın da kendisine zor geldiği, ancak bunu yapmayı üstlendiği için terk etmeyi de hoş görmediği anlamına gelir. Abdullah bu sebeple Hz. Peygamber'in ruhsatını kabul ederek daha hafif olanı uygulamış olmayı temenni etmiştir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Abdullah aciz olmasına ve ruhsatı almış olmayı temenni etmesine rağmen yapmayı üstlendiği ameli terk etmemiştir. Aksine Husayn'm rivayetinde yer aldığına göre bir tür hafifletmeden yararlanmıştır. Şöyle ki:
Abdullah yaşlanıp da zayıf düşünce birkaç gün oruç tutuyor, sonra bu günler sayısınca iftar ediyordu. Yine bazı geceler namaz kılıyor, bu geceler sayısınca da namaz kılmayı terk ediyor, bu sayede oruç ve namaz için kuvvet topluyordu.
O şöyle diyordu: "Ruhsatı kabul etmiş olmayı, ona denk bir şeyden daha çok isterdim. Ancak ben Hz. Peygamber'den ayrıldığımda (Hz. Peygamber vefat ettiğinde) bu ameli yapıyordum. Şimdi bunu terk ederek, yaptığıma muhalif düşmek istemiyorum".

56- Bütün Yılı Oruçlu Geçirmek

1976- Abdullah İbn Amr şöyle demiştir:
Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem benim "vallahi yaşadığım sürece gündüzleri oruç tutacak, geceleri de namaz kılacağım" dediğim haber verilmiş. Ben "evet bunu söyledim, anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü" dedim.
Hz. Peygamber saMâhu aleyhi ve seikm: "Buna güç yetiremezsin. Bazen oruç tut, bazen terk et. Bazen namaz kıl bazen uyu. Her aydan üç gün oruç tut. İyiliklere on kat sevap verilir. Bu ise bütün yılı oruçlu geçirmek gibidir" buyurdu.
Ben: "Ey Allah'ın resulü benim bundan daha faziletlisini yapmaya gücüm yeter" dedim.
Resûlullah: "O halde bir gün oruç tut, iki gün bırak" dedi. Ben: "Ben bundan daha faziletlisini de yapabilirim" dedim.

Resûlullah: "Bir gün oruç tut, bir gün bırak. Bu Dovud aieyhisselam'ın orucudur. Bu en faziletli oruçtur" buyurdu.
Ben: "Ben bundan daha faziletlisini yapabilirim" dedim. Resûlullah: "Bundan daha faziletlisi yoktuf buyurdu. ,

Açıklama

Konu başlığı, bütün yılı oruçlu geçirmenin meşru olup olmadığı meselesi ile ilgilidir.
Hz. Peygamber'in "Buna güç getiremezsin" ifadesi, sözün söylendiği zamanla ilgili olabilir. Bu durumda Hz. Peygamber onun bunu üstlenerek, kendisini zorluk altına sokacağını ve bundan daha önemli şeyleri ise zayi edeceğini bildiğinden Hz. Peygamber bunu söylemiştir. Hz. Peygamber bununla yaşlandığında ve bunu yapmaktan aciz hale geldiğindeki durumu da kastetmiş olabilir, nitekim bu da olmuştur. Resûlullah onun, bir ibadeti yapmayı üstlenip sonra aciz düşerek terk etmeyi kötü saymıştır, çünkü bunu yapanlar kınanmıştır.

57- Kişinin Ailesinin Oruç Konusundaki Hakkı

Bunu Ebû Cuhayfe, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem rivayet etmiştir.
1977- Abdullah İbn Amr radıyallâhu anh şöyle demiştir:
Benim peşpeşe (sürekli) oruç tuttuğum ve geceleri namaz kıldığım Hz. Pey-gamber'e saibilâhu aleyhi ve seiiem İletilmiş. Ya o bana haber gönderdi yahut da ben onunla karşılaştım. Bana şöyle dedi:
"Senin sürekli oruç tutup, iftar etmediğin ue sürekli namaz kıldığın bana iletilmedi mi zannediyorsun? (Böyle yapma). Bazen oruç tut, bazen bırak. Bazen namaz kıl, bazen uyu. Çünkü gözlerinin senin üzerinde payı vardır. Nefsinin senin üzerinde payı vardır. Ailenin senin üzerinde payı vardır".
Ben: "Ben bundan daha fazlasını yapabilecek güçteyim" dedim.
Hz. Peygamber: "Öyleyse Dâvud aieyhisselam'ın orucundan tut" buyurdu.
Ben: "O nasıldır?" diye sordum.
Hz. Peygamber: "Dâvud bir gün oruç tutar, bir gün bırakırdı. Düşmanla karşılaştığında kaçmazdı".
Ben: "Ben kim bu mertebe kim ey Allah'ın nebisi!" dedim.
(Hadisi rivayet eden) Atâ dedi ki: 'Tüm ömrü oruçla geçirme hakkında ne dedi bilmiyorum". Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve seiiem iki kere şöyle buyurdu: "Tüm ömrünü oruçla geçiren kişinin orucu yoktur".

Açıklama

Hattabî şöyle demiştir: Abdullah İbn Amr'ın olayında kastedilen özetle şudur: Yüce Allah kulunu yalnızca oruçla yükümlü tutmamıştır, faklı türlerde ibadetlerle yükümlü tutmuştur. Kişi bütün gücünü oruca harcarsa diğer ibadetlerini aksatır. Öyleyse evla olan oruç konusunda orta yolu izlemek, böylece gücünün kalan kısmını diğer ibadetlere harcamaktır. Hz. Peygamber'in, Davud aieyhisselam'ın orucu ile ilgili şu sözü buna işaret etmektedir: "Düşmanla karşı-laştığında kaçmazdı1' yani cihad edebilecek gücü sağlayabilmek için Davud'un oruç tutmadığı da olurdu.

Tüm Ömrü Oruçlu Geçirmenin (Savmu'd-Dehr) Hükmü

Bu hadis, tüm ömrü oruçlu geçirmenin mekruh olduğuna delil olarak getirilmiştir. İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Bu hadiste yer alan olay şu yönlerden tüm
ömrü oruçlu geçirmenin mekruh olduğunu göstermektedir: Hz. Peygamber'in daha fazla oruç tutmayı yasaklaması, hem oruç tutmayı hem iftar etmeyi (günü oruçsuz geçirmeyi) emretmesi, "bundan daha faziletlisi yoktur" buyurması, sürekli oruç tutan kişiye beddua etmesi. Îshak ve Zahirîler de tüm ömrü oruçlu geçirmenin mekruh olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Bu, Ahmed'den de rivayet edilmiştir. İbn Hazm, bu konuda tek kalarak bunun haram olduğunu söylemiştir.
Bazıları İse tüm ömrü oruçlu geçirmenin caiz olduğu görüşünü kabul etmişler, bunu yasaklayan haberleri ise gerçek anlamda tüm ömrü oruçla geçirmeye yormuşlardır. Çünkü bu durumda tutulan oruca, haram olan bayram oruçlan da girmektedir. İbnü'l-Münzir ve bir grup alim bu görüşü tercih etmiştir. Hz. Aişe'den bunun benzeri bir görüş rivayet edilmiştir. Ancak bu görüş itiraza açıktır. Çünkü Hz. Peygamber tüm ömrü oruçlu geçirme hakkında soru soran kişiye "tüm ömrünü oruçlu geçirenin orucu yoktur" buyurmuştur. Bu, o kişinin ecir ve sevap kazanamayacağı anlamına gelir. Bu ifade, oruç tutulması haram olan günlerde oruç tutan kimse hakkında söylenmez.
Diğer bir grup ise tüm ömrü oruçlu geçirmenin, buna güç yetiren ve başka bir hakkı zayi etmeyen kimse için müstehap olduğu görüşünü kabul etmiştir. Alimlerin çoğunluğu bu görüştedir.

58- Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Bırakmak

1978- Abdullah İbn Amr radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber safeiiâhu aıeyhi ve »fan bana: "Her aydan üç gün oruç tut" buyurdu.
Ben: "Bundan daha fazlasına gücüm yeter" dedim.
Ben böyle demeye devam ettim, nihayet Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bir gün oruç tut, bir gün bırak. Her ay Kur'an'j oku (hatmet)". "Bundan daha fazlasını yapabilirim" dedim. Hz. Peygamber: "Öyle ise Kur'an'ı üç günde bir hatmet" buyurdu.

59- Davud Aleyhisselam'ın Orucu

1979- Abdullah İbn Amr İbnü'1-As radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bana: "Sen sürekli oruç tutuyor ue geceleri de namaz kıhyormuşsun" dedi.
Ben: "Evet" dedim.
Hz. Peygamber: "Böyle yaparsan gözlerin yorulur, nefsin aciz kalır. Ömür boyu (veya senenin tümünü) oruç tutan kişinin orucu yoktur. Ayda üçgün oruç tutmak zaten bütün yılı oruçlu geçirmek gibidir".
Ben: "Bundan daha fazlasını yapabilirim" dedim.
Hz. Peygamber: "Madem öyle o zaman Dauud aleyhisselam'ın orucunu tut. O bir gün oruç tutar, bir gün bırakırdı. Düşmanla karşılaştığında da kaçmazdı".
1980- Ebu'l-Melîh (kendisine hadis rivayet ettiği kişiye) şöyle demiştir; Babanla birlikte Abdullah İbn Amr'ın yanına gittik. Bize şunu anlattı:
Benim oruç tuttuğum Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem İletilmiş. O benim yanıma geldi. Ben hemen içi lifle dolu deriden bir minderi onun için serdim. O ise yere oturdu. Minder ikimizin arasında kaldı. Bana şöyle buyurdu:
"Her aydan üçgün oruç tutmak sana yetmiyor mu?".
Ben: "Ey Allah'ın resulü! Daha fazlasını yapabilirim" dedim.
Hz. Peygamber: "Beş gün tut" dedi.
Ben: "Daha fazlasını yapabilirim" dedim.
Hz. Peygamber: "Yedi gün tut" dedi.
Ben: "Daha fazlasını yapabilirim" dedim.
Hz. Peygamber: "Dokuz gün tut" dedi.
Ben: "Daha fazlasını yapabilirim" dedim.
Hz. Peygamber: "On bir gün tut" dedi.
Ben: "Daha fazlasını yapabilirim" dedim.
Hz. Peygamber: "Dâuud aieyhissehm'm orucunun üzerinde bir oruç yoktur. Bu da yi/m yarısını oruçlu geçirmektir. Buna göre bir gün oruç tut, bir gün bırak" buyurdu.

Açıklama

Hz. Peygamber'in aaiiaiiâhu aleyhi ve seiiem mindere oturmaması onun alçakgönüllülüğünü ve kendisini arkadaşına tercih etmediğini göstermektedir. Minderin içi lif dolu bir deri olması da Hz. Peygamber saiiaiiâhu akyhi ve seiiem zamanında sahabenin mütevazı bir yaşantıya sahip olduğunu göstermektedir. Çünkü Abdullah'ın evinde bundan daha iyi bir minder olsaydı mutlaka bunu Hz. Peygamber'e ikram ederdi.

Abdullah'ın Olayından Çıkarılacak Bazı Sonuçlar

Abdullah İbn Amr'ın bu olayından, yukarıda geçenlerden ayrı olarak çıkarılacak bazı sonuçlar bulunmaktadır:
Hz. Peygamber'in ümmetine olan merhamet ve şefkati, Onları kendileri için yararlı olacak şeylere yönlendirmesi, Devam ettirmeye güç yetirebîleçekleri amellere teşvik etmesi,
ibadeti tamamen veya kısmen terk etmeye yol açabilecek usanma ve bıkkınlığa düşmemeleri için ibadette aşırıya gitmelerini yasaklaması. Nitekim Yüce Allah önce ibadete devam eden sonra ise bu konuda tefrite düşerek ibadetlerini aksatan bir grubu kitabında kınamıştır.
İnsanın yapmayı üstlendiği ibadet görevlerini sürdürmesi menduptur.
Kişinin yaptığı salih amelleri, okuduğu virdleri söylemesi caizdir. Ancak hiç şüphesiz bu riyadan emin olma durumuna özgüdür.
Kişinin ibadet etmeyi üzerine almak için yemin etmesi caizdir. Bunun yaran, yemin sayesinde kişinin ibadete daha istekli ve dinç olmasıdır. Bu, niyetin sıhhatini ve ibadetteki ihlası zedelemez. Bu konuda yemin etmek, kişinin yerine getirilmesi gerekli olan adak hükmüne geçmez.
Kişiden yemin etmesi istenmediği halde onun yemin etmesi caizdir.
Mutlak nafilenin sınırlandırılması uygun değildir. Bu, şahıslara, zamanlara ve durumlara göre değişiklik gösterir.
"Anam babam sana feda olsun" demek cai2dir.
Hadiste, farklı ibadet türlerinde peygamberlere uymaya işaret bulunmaktadır.
İbadeti terk etme konusunda babaya itaat etmek gerekli değildir. Bu sebeple Amr, oğlu Abdullah'ı Hz. Peygamber'e şikayet etme gereği duymuş, Hz. Peygamber İse Abdullah'ın, babasının sözüne itaat etmemesine tepki göstermemiştir.
Üstün bir kişinin, kendisinden daha düşük bir kimseyi evinde ziyaret etmesi caizdir.
Misafire, altına minder sermek vb. fiillerle ikramda bulunulur.
Ziyaret eden kişinin, altına serilen mindere oturmamak suretiyle alçak gönüllülük göstermesi şayet gerçekten alçakgönüllülükten ve ziyaret edilen kişiye olan ikramdan kaynaklanıyorsa bunun bir zararı yoktur.

60- Aydınlık Günler Orucu: Her (Kamerî Ayın) On Üç, On Dört Ve On Beşinci Günlerinde Oruç Tutmak

1981- Ebû Hureyre şöyle demiştir:
Dostum bana üç şeyi tavsiye etmiştir: Her aydan üç gün oruç tutmak, günde iki rekat kuşluk namazı kılmak ve vitir namazını uyumadan önce kılmak.

61- Bir Topluluğu Ziyaret Edip Onların Yanında İftar Etmemek

1982- EneS radıyallâhu anh ŞÖyle demiştir: Hz. Peygamber sallaltthu aleyhi ve sellem
Ümmü Süleym'İn evine gitti. Ümmü Süleym, Hz. Peygamber'e hurma ve yağ getirdi.
Hz. Peygamber: 'Yağınızı yağdanlığa, hurmanızı da kabına geri bırakın. Ben oruçluyum" buyurdu. Daha sonra da evin bir köşesinde farz namazı dışında bir namaz kıldı, Ümmü Süleym ve ev halkı için dua etti.
Ümmü Süleym şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi, benim özel bir isteğim var.
Hz. Peygamber: "Nedir?" diye sordu.
Ümmü Süleym: "Hizmetçin Enes (için dua etmen)" dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sellem dünya ve ahiret için hayırlı olan ne varsa benim için bunları zikrederek dua etti ve şöyle dedi: "Allah'ım ona mal ve çocuklar ver. Onu bereketli kıl".
(Enes şöyle dedi): "Gerçekten ben ensann malı en çok olanlanndanım. (Evlatlarıma gelince) Kızım Ümeyne bana, Haccac'ın Basra'ya gelişine kadar yüz yirmi küsur tane öz çocuğumun vefat ederek toprağa gömüldüğünü söyledi".[85]

Açıklama

Konu başlığında kastedilen nafile oruçla ilgili olan iftardır.
Bu başlık, "Nafile orucunu bozması için kardeşine yemin veren kişi" şeklinleki konu başlığının mukabilidir. Burada şu kastedilmektedir: Kişinin nafile oruç-a kardeşinin gönlünü hoş tutmak için orucunu bozması kendisine farz değildir. \ksine bu konuda dikkate alınacak olan, orucu tutma veya bozmanın hangisinin dşiye zor geldiğidir. Şayet kişi oruç tutmanın kendisine zor gelmediğini bilirse ;v!a olan orucuna devam etmesidir.
Haccâc'ın Basra'ya gelişi hicrî 75 yılında olmuştur. Enes, o zamanlar seksen /aşının üzerindeydi. Enes bundan sonra hicrî 93 yılına kadar yaşamıştır. Enes'in ıicrî 91 yılma kadar yaşadığı ve yüz yaşına yakın vefat ettiği de söylenmiştir.
Hadisten Çıkan Sonuçlar
Hadiste yukarıda geçenlerden ayrı olarak şu hususlar da bulunmaktadır:
Küçümsemek değil, latife yapmak amacıyla "-cik, -ak" gibi ifadeler kullan-nak caizdir.
Ziyarete gelen kimseye, kendini zora sokmayacak şekilde evde mevcut olan eyin ikram edilmesi,[86]
Hediye veren kimseyi üzmeyecekse verilen hediye reddedilebilir. Bu du-umda hediye eden kimsenin verdiğini geri alması, hibeden dönme olarak gö-ülmez.
Yiyeceği korumak ve bu konuda tefritten uzak bulunmak,
Kişi ziyaret ettiği kimsenin yanında bir şey yemediğinde, dua etmek suretiy-> onun gönlünü hoş tutmalıdır.
Namazdan sonra dua etmek meşrudur.
Allah'tan bir ihtiyaç talebinden bulunmadan önce namaz kılmak,
Dünya ve ahiretin hayrına kavuşmak için dua etmek,
Kişinin mal ve evladının çok olması için dua edilebilir. Bu, ahiret hayrı ile slişmez.
Dünya konusunda az ile yetinmenin fazileti kişiden kişiye değişen bir du-imdur.
Devlet başkanı, idaresi altmdakileri ziyaret eder. Kişinin çocuğunu kendisine tercih etmesi, Bir şey isterken edebe riayet etmek,
İnsanın çok çocuğunun ölmesi, onun çok çocuğu olması ve onların bereketli kılınması için yapılan duaya Allah'ın icabet etmesi İle çelişmez. Çünkü onların ölümü sebebiyle oluşan musibetten dolayı bile kişi sevap alır.
Allah'ın nimetlerini başkasına anlatmak,
Hz. Peygamberin, nadiren gerçekleşen bir konuda -mal ve çocuğun çok olması konusunda- yaptığı duanın kabul edilmesi onun mucizelerindendir.

62- Ayın Sonundan Oruç Tutmak

1983- İmran İbn Husayn radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve seiiem Imran'a (yahut da İmran dinler iken bir adama) şunu sordu: "Ey falan! Bu ayın sonunda oruç tutmadın mı?".
(İmran dedi ki): Hz. Peygamber'in "Ramazan ayı" dediğini zannediyorum.
Soru sorulan adam: "Hayır Ey Allah'ın Resulü" dedi.

Hz. Peygamber: "Oy/eyse iftar edince iki gün oruç tut" buyurdu.
(Hadisi rivayet eden Salt "Ramazan ay'ı dediğini zannediyorum" ifadesini rivayet etmemiştir).
Sabit, Mutarrıf aracılığıyla İmran'dan, o da Hz. Peygamber'den "Şaban ayının sonunda oruç tutmadın mı?" İfadesini rivayet etmiştir.

Açıklama

Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Hadiste Şaban ayı kastedildiği halde Buharı konu başlığında "ay" kelimesini mutlak olarak zikrederek bunun Şaban ayına özgü olmadığına işaret etmek istemiştir. Hadisten, mükellefin adet edinmesi için her ayın sonunda oruç tutmanın mendup olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in, Ramazan ayından bir ya da iki gün önce oruç tutmayı yasaklaması bununla çelişmez. Çünkü o hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ancak bir kimsenin oruç tutmak âdeti ise o kişi tutsun".
Buharı ve âlimlerin çoğunluğu hadisin Arapçasında yer alan "serer/j^" kelimesinin ayın sonu olduğu görüşünü benimsemiştir. Ebû Dâvud bunun, "ayın ortası" anlamına geldiği görüşünü rivayet eder. Bazıları da o görüşü tercih etmiştir.
Hadis, nafile orucu kaza etmenin meşru olduğunu göstermektedir. Bundan, yasaklayanların aksine farz orucunun öncelikle kaza edilmesi gerektiği sonucunu çıkarırız.

63- Cuma Günü Oruç Tutmak, Kişi Cuma Günü Oruçlu Olarak Sabahladığında İftar Edebilir.

1984- Muhammed İbn Abbâd şöyle demiştir:
Câbir'e radıyaiiâhu anh sordum: "Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve seiiem Cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı?".
Câbir: "Evet" dedi.
(Hadisi rivayet eden Ebû Âsim dışındaki râviler şöyle demişlerdir: Bununla tek olarak Cuma günü oruç tutulmasını kastetmiştir).
1985- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi w seiiem şöyle dediğini işittim:
"Sizden biri (yalnızca) Cuma günü oruç tutmasın. Ancak bir gün öncesi veya bir gün sonrası ile birlikte tutsun".
1986- Cüveyriye bintü'l-Hâristen radıyaiiâhu anh rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Cuma günü, oruçlu olan CüveyrİYe'nin yanma geldi.
Ona "Dün de oruç tuttun mu?" diye sordu. Cüveyriye: "Hayır" dedi.
Hz. Peygamber: "Yarın oruç tutmak istiyor musun?" diye sordu. Cüveyriye: "Hayır" dedi. Hz. Peygamber: "O zaman orucunu boz" dedi.
Ebû Eyyûb'un rivayetine göre Cüveyriye kendisine bu konuyu anlatmış, buna göre Hz. Peygamber onun orucunu bozmasını emretmiş, o da orucunu bozmuştur.

Açıklama

Bu hadisler, tek başına Cuma günü oruç tutmanın yasak olduğuna delil olarak getirilmiştir. Ebû Tayyib et-Taberî bu görüşü Ahmed İbn Hanbel, İbnü'l-Münzir ve bazı Şâfiîlerden nakletmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla o bunu İbnü'l-Münzir'in şu sözünden almıştır: "Bayram günü oruç tutmanın yasak olduğu sabit olduğu gibi, Cuma günü oruç tutmanın yasak olduğu da sabittir. Yalnızca Cuma günü oruç tutma hakkında fazladan, oruç tutan kişiye onu bozması emredilmistir". İbnü'l-Münzir'in bu ifadesi, onun tek olarak Cuma günü oruç tutmayı haram gördüğü izlenimini uyandırmaktadır. Ebû Cafer et-Taberî şöyle demiştir; "Bayram orucu ile Cuma orucu arasında şu fark vardır: İster öncesini ister sonrasını oruçlu geçirsin bayram günü oruç tutmanın haram olduğu konusunda icma gerçekleşmiştir. Cuma günü ise böyle olmayıp, önceki veya sonraki gün ile birlikte oruçlu olarak geçirilebilir".
İbnü'l-Münzir ve İbn Hazm, tek olarak Cuma günü oruç tutmanın yasak olduğu görüşünü Hz. Ali, Ebû Hureyre, Selman ve Ebû Zer'den rivayet etmişlerdir.
İbn Hazm şöyle demiştir: Sahabeden, bunlara muhalif görüş belirten hiç kimseyi bilmiyoruz.
Çoğunluk ise buradaki yasağın tenzihen mekruhluk ifade ettiği görüşünü kabul etmiştir.
Mâlik ve Ebû Hanife'den bir rivayete göre bu mekruh değildir.
Mâlik şöyle demiştir: "Görüşlerine uyulan bir ilim adamının bunu yasakladığını işitmedim".
Dâvudî şöyle demiştir: "Bu konudaki yasağın Mâlik'e ulaşmadığı anlaşılmaktadır".
Kadı Iyaz, tek başına Cuma günü oruç tutmanın yasak olduğu görüşünün Mâlik'in sözünden anlaşılabileceğini söylemiştir. Çünkü Mâlik, belirli günleri ibadete tahsis etmeyi mekruh görmüştür. Bu durumda Mâlik'ten konu ile ilgili iki görüş rivayet edilmiş olmaktadır.

64- Kişi Oruç Tutmak İçin Belirli Günleri Tahsis Edebilir Mi?

1987- Alkame şöyle demiştir: Hz. Âişe'ye radıyaiiâhu anh sordum: "Resûlullah hu aleyhi ve seüem oruç için belirli günleri tahsis ediyor muydu?". Hz. Âişe şöyle cevap verdi: "Hayır. Onun ameli sürekli idi. Hanginiz Resûlullah'm saOaUâhu aleyhi ve sellem güç yetirebildiğİ şeyleri yapmaya güç yetirebilir ki!".[87]

Açıklama

Hz. Aişe'nin sözü şu anlama gelir: Çok oruç tutma ve çokça iftar etme konusunda Hz. Peygamber'in durumu sürekli idi. Bazen bir ibadeti yapmayı üstlenir, her hangi bir sebeple bunun bir kısmını yapmaya bir şey engel olursa bunu peşpeşe kaza ederdi. Bunu gören kimse ise durumu anlayamadığından iş kendisine karışırdı.
Hz. Aişe'nin sözü, kendisine ibadeti yükleme konusundaki haline yorulur.
İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Bu hadis, haftanın belirli bir gününü oruca ayırmanın mekruh olduğuna delil getirilmiştir.

65- Arefe Günü Oruç Tutmak

1988- Ümmü'l-Fadl'ın azatlısı Umeyr, Ümmü'l-Fadl'ın kendisine şunu anlattığını söylemiştir:
Birileri, Ümmü'l-Fadl'ın yanında Arefe gününde Hz. Peygamber'in oruçlulup olmadığı hakkında tartıştılar. Bazıları "Hz. Peygamber oruçlu" dediler, bazı-m da "oruçlu değil" dediler. Bunun üzerine Ümmü'1-Fadl devesi üzerinde vakfe apan Hz. Peygamber'e bir bardak süt gönderdi. Hz. Peygamber de bunu içti.
1989- Meymûne radiyaiiâhu anh şöyle demiştir:
İnsanlar Hz. Peygamber'in saüaiiâhu aleyhi ve seiiem arefe günü oruç tutup tutma-ığı konusunda şüphe ettiler. Bunun üzerine Meymûne, Vakfe alanında vakfe apan Hz. Peygamber'e bir süt kabı ile süt gönderdi. Hz. Peygamber de insanlar endisine bakarken sütü içti.

Açıklama

Bu konu, Arefe günü oruç tutmanın hükmü ile ilgilidir.
Anlaşıldığı kadarıyla, arefe günü oruç tutmaya teşvik eden hadisler luharî'nin şartlarına uymadığı için onun nezdinde sabit değildir. Bu hadislerin n sahihi Ebû Katâde'nin rivayet ettiği şu hadistir: "Bu (arefe günü oruç tutmak) elecek ve geçmiş seneye kefaret olur". Hadisi Müslim ve diğerleri rivayet etmiş-r. Bu hadisi, hacda olmayan kişiye yormak suretiyle, bu hadisle yukarıdakini zlaştırmak mümkündür. Yahut da bunu, oruç tutmak hacda yapılması istenen ikir ve duaları yapmasına engel olmayacak kişinin oruç tutmasına yormak nümkündür.
Bu hadis, arefe günü hazarda iken oruç tutmanın sahabe tarafından bilindi-ini ve bunun onların adeti olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in oruçlu ıldığunu düşünenler, onun İbadeti konusunda bildikleri duruma dayanmışlarlır. Onun oruçsuz olduğunu düşünenler ise, onun yolculuk halinde bulunduğu arinesine dayanmışlardır.
Bu iki hadis, Arafatta Arefe günü oruç tutmamanın müstehap olduğuna de-1 getirilmiştir. Ancak bu itiraza açık bir görüştür. Çünkü mücerret

olarak Hz. eygamber'İn fiili, bir şeyin müstehap olmadığını göstermez. Çünkü Hz. Pey-;amber, terk etmenin caiz olduğunu göstermek amacıyla müstehap bir fiili terk debilir. Bu, tebliğ maslahatı sebebiyle onun hakkında daha faziletli olur. Evet •bû Dâvud, Nesâî, İbn Huzeyme ve Hâkim İkrime aracılığıyla Ebû Hureyre'nin şunu anlattığını rivayet etmişlerdir: "Resûlullah, Arefe günü Arafatta oruç tutmayı yasakladı". Selefin bir kısmı bu hadisten ilk anda anlaşılan anlamı esas almıştır.
Yahya İbn Said el-Ensarî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hac yapan kimsenin Arafatta oruç tutması vaciptir (farzdır)".
İbnü'z-Zübeyr, Üsâme İbn Zeyd ve Hz. Âişe'nin bu orucu tuttukları rivayet edilmiştir.
Hasan-ı Basrî'de bu orucu tutmayı sever ve bunu Hz. Osman'dan rivayet ederdi.
Katade'ye ait diğer bir görüş ise şudur: "Bu oruç, hac yapan kişinin dua yapmasını zayıflatmıyorsa bunda bir sakınca yoktur". Beyhakî ei-Ma'rife isimli eserinde bunun Şafiî'nin eski görüşü olduğunu söylemiştir. Hattabî ve Şâfiîler-den Mütevelli de bu görüşü benimsemiştir.
Çoğunluk ise bu günde oruç tutmamanın müstehap olduğu görüşünü benimsemiştir. Hatta Atâ şöyle demiştir: Zikir için kuvvetini muhafaza etmek amacıyla o gün oruç tutmayan kişi, oruç tutmuş gibi sevap alır.
Taberî şöyle demiştir: Resûlullah'm Arafatta oruç tutmamasının sebebi, hac yapan kişinin Arafatta yapması istenilen dua ve zikri yapmaktan aciz duruma düşmemesi için oruç tutmayabileceğin i göstermek içindir.

Hadisten Çıkan Sonuçlar

Gözle görmek, her türlü şüpheyi giderecek kadar kesin bir delil olup bu haberin üzerindedir.
İnsanların bulunduğu bir toplulukta yemek ve içmek mubahtır, zaruret sebebiyle bunda bir mekruhluk yoktur.
İnsanların Hz. Peygamber'in fiiline uyması,
Hz. Peygamber'in hayatını araştırma,
İlim konusunda erkekler ve kadınlar arasında görüş ahş-verişinin yapılması,
Bir konunun hükmünü öğrenmek için soru sorma dışında başka yollara başvurulması,
Ümmü Fadl'm zekası. Çünkü o, şer'î hükmü bu vesile ile duruma uygun bir vesile ile ortaya çıkarmıştır. Çünkü bu olay, sıcak bir gün öğleden sonra yaşanmıştı.

66- Ramazan Bayramında Oruç Tutmak

1990- İbn Ezher'in azaltası Ebû Ubeyd şöyle demiştir:
Ömer İbn Hattâb radıyaiiâhu anh ile bir bayrama şahit oldum. O şöyle dedi: "Şu İki gün Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve sellem oruç tutmayı yasakladığı günlerdir: Birisi orucunuzdan iftar ettiğiniz bayram günü, diğeri de kurbanınızdan yediğiniz gun".[88]
1991- Ebû Said radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
H2. Peygamber »ıiaiiahu aleyhi ve senem Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde oruç tutmayı, tek bir elbiseye bürünmeyi, (altına don giymeyip) tek bir elbise giyen kimsenin makadını yere koyup bacaklarını dikerek oturmasını yasakladı.
1992- (Ebû Said sözüne devamla) Sabah ve ikindi namazlarından sonra (nafile) namaz kılmayı da yasakladı.

Açıklama

Zeyn İbnül-Müneyyir şöyle demiştir: Buharı bu konu başlığı ile şuna işaret etmiş olabilir: Belirli bir günde oruç tutmayı adayan kimsenin bu adağı bayram gününe denk gelse adak gerçekleşir mi gerçekleşmez mi? Bu konuda söylenenleri ileride belirteceğiz.
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
Ramazan ve Kurban bayramlarında; adak, kefaret, nafile, kaza, temettü vb. her türlü oruç haramdır. Bu konuda icma vardır.
Bir kimse temettü orucunu öne alıp bayramda tuttuğunda Ebû Hanife bunun gerçekleşeceğini söylemiş, çoğunluk ise ona muhalefet etmiştir.
Bîr kimse "Zeyd'in geleceği gün" oruç tutmayı adaşa, Zeyd de bayram günü gelse çoğunluğa göre adak gerçekleşmez. Hanefîler'den rivayet edildiğine göre adak gerçekleşir, bu kişinin kaza etmesi gerekir.
Bu meseledeki görüş ayrılığının temeli "yasak, yasaklanan şeyin sahih olmasını gerektirir mi?" konusuna dayanmaktadır. Çoğunluk buna "hayır" şeklinde cevap vermiştir. Muhammed İbnü'l-Hasen'den rivayet edildiğine göre o "evet" demiştir.

67- Kurban Bayramı Gününde Oruç Tutmak

1993- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: İki oruç ve iki satım yasaklanır: Ramazan ve kurban bayramı günlerinde oruç tutmak, mülâmese ve münâbeze satışı yapmak.
1994- Ziyad İbn Cübeyr şöyle demiştir:
Bir adam İbn Ömer'e gelerek şöyle dedi: Bir kimse örneğin Pazartesi günü oruç tutmayı adadı. Bu gün de bayrama denk geldi. Bu durumda ne olur?
İbn Ömer şöyle dedi: Allah adağı yerine getirmeyi emretmiştir, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem de bugün oruç tutmayı yasaklamıştır.[89]
1995- Ebû Said el-Hudrî radıyaiiâhu anh Hz. Peygamberle birlikte on iki gazaya katılmıştır. O şöyle demiştir: Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hoşuma giden dört şey işittim. O saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu:
1- Kadın yanında kocası veya mahremi bulunmaksızın iki günlük yola, yolculuğa çıkmasın.
2- Şu iki günde oruç tutmak caiz değildir: Ramazan bayramı ve kurban bayramı günlerinde.
3- Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindiden sonra da
güneş batıncaya kadar (nafile) namaz kılınmaz.
4- İbadet niyetiyle yolculuk ancak üç mescide gitmek için yapılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim mescidim".

Açıklama

Hattabî şöyle demiştir: İbn Ömer kendisine sorulan meselede kesin bir fetva vermekten kaçınmıştır. Farklı şehirlerin önde gelen fakihleri bu konuda görüş ayrılığına düşmüştür.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: İbn Ömer bununla şunu kastetmiş olabilir: Her iki delille de amel edilir. Buna göre kişi adadığı günün yerine bir gün oruç tutar, bayram gününde oruç tutmaz. Bu durumda İbn Ömer, bayram günü oruç tutmayı adayan kimsenin bu adağını kaza etmesini söyleyenlerin de temennisi olmuş olur.
Zeyn'in kardeşi İbnü'l-Müneyyir el-Hâşiye İsimli eserinde şöyle demiştir: îbn Ömer, adağı yerine getirme emrinin genel, bayram günü oruç tutma yasağının ise özel olduğuna dikkati çekmiş ve bu durumda hâssın esas alınması gerektiğini anlatmaya çalışmıştır.
Kardeşi Zeyn bunu şu şekilde eleştirmiştir: Bayram günü oruç tutma yasağı da hem muhataplar, hem de tüm bayramlar açısından geneldir. Bu durumda, İbn Ömer'in görüşü hâssın amma hamli türünden kabul edilemez. İbn Ömer'in diğer bir kaideye işaret etmiş olması mümkündür. Bu da şudur: Emir ve nehiy bir noktada buluştuğunda hangisi tercih edilir? Tercihe şayan olan nehyin öne alınmasıdır. Bu durumda İbn Ömer soru soran kişiye "oruç tutma" demiş olmaktadır.
Bu hadislerde Ramazan ve Kurban bayramının ilk günlerinde oruç tutmanın yasak olduğu bildirildiğinden bu hadisler, teşrik günlerinde (kurban bayramının iki, üç ve dördüncü günlerinde) oruç tutmanın caiz olduğuna delil getirilmiştir.

68- Teşrik (Kurban Bayramının İkinci, Uçuncu Ve Dördüncü) Günlerinde Oruç Tutmak

1996- Hişam, babasının şöyle söylediğini bildirdi: Hz. Âişe md.yaiiâhu anh Mina günlerinde (teşrik günlerinde) oruç tutardı. Hişam'ın babası Urve de o günlerde oruç tutardı.[90]

1997- 1998- Hz. Âişe'den ve İbn Ömer'in oğlu Sâlim'in İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre onlar şöyle demişlerdir: Teşrik günlerinde, hedy kurbanını bulamayan kimseler dışındakilerin oruç tutmasına ruhsat verilmedi.
1999- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Teşrik günlerinde oruç tutma, Umre yaptıktan sonra Arefe gününe kadar ihramdan çıkan sonra hac için yeniden ihrama giren (yani temettü haccı yapan) kimse içindir. Bu kişi hedy kurbanı bulamaz ve daha önce de oruç tutmamış olursa Mina günlerinde oruç tutar.

Açıklama

Teşrik günlerinin İki gün mü üç gün mü olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Bu günlere teşrik denilmesinin sebebi kurban etlerinin bu günlerde güneş ışığında kurutulmasıdır.
Kurban kesimi, hac fiilleri gibi şeyler bakımından kurban bayramının ilk günü ile diğer üç gün arasında bir fark yoktur. Acaba orucu terk etme bakımından da bu üç gün kurban bayramının ilk günü gibi midir? Yoksa bu günlerde mutlak olarak oruç tutmak caiz midir? Yahut da bu günlerde oruç tutmanın caiz olması yalnızca temettü haca yapana mı özgüdür? Yahut da temettü haca yapan ve onunla aynı durumda olan kimselere mi özgüdür. Bu konuların tümünde alimler arasında görüş ayrılığı vardır. Buhari'nin tercih ettiği, o günlerde oruç tutmanın temettü haccı yapan kimse için caiz olmasıdır. Çünkü o bu konuda Hz. Âişe ve ibn Ömer'in bunu ifade eden hadisini zikretmiş başka bir hadis zikretmemiştir.
Ibnü'I-Münzir ve diğer alimler, sahabeden Zübeyr İbn Avam ve Talha'nın bunu mutlak olarak caiz gördüklerini, Hz. Ali ve Amr İbn As'ın ise mutlak olarak haram gördüklerini -Şafiî'nin görüşü de budur- rivayet etmişlerdir.
İbn Ömer, Hz. Âişe ile sonrakilerden Ubeyd İbn Umeyr, hediy kurbanı bulamayan temettü haccı yapan kişi dışındakiler için bunu yasak görmüştür. Bu İmam MâlİK'in ve aynı zamanda Şafiî'nin önceki görüşüdür.
Evzâî ve diğer bazı alimlere göre muhsar olan ve kıran haccı yapan kimseler de bu orucu tutar.
Bu günde oruç tutmayı yasaklayanların delilleri Müslim'de Nebîşe el-Hüzelî'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadistir: "Teşri/c günleri yeme ve içme günleridir". Yine Müslim'de Kâb İbn Mâlik'ten "Mina günleri, yeme ve içme günleridir" diye rivayet edilmiştir. Yine Amr İbn As, teşrik günlerinde oruç tutan oğluna şöyle demiştir: "Bunlar Resûlullah'm oruç tutmayı yasakladığı, oruçsuz geçirmeyi emrettiği günlerdir". Bu hadisi Ebû Dâvud, İbnü'l-Münzir, İbn Huzeyme ve Hâkim rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, teşrik günlerinin bayram günü dışında üç gün olduğuna delil getirilmiştir. Çünkü bayram gününde oruç tutulmayacağında ittifak vardır. Caiz olup olmadığında ihtilaf olan ise teşrik günlerinde oruç tutulup tutulmayacağıdır.
Bu günlerde oruç tutmanın caiz olduğuna, âyetin genel ifadesi delil getirilmiştir. Bu da, teşrik günlerinin üç gün olduğunu gösterir, çünkü ayette yer alan budur.

69- Âşûra Günü (Muharrem Ayının Onuncu Günü) Oruç Tutmak

2000- Salim, babası (İbn Ömer) aracılığıyla Hz. Peygamber'den saiyiâhu iem şunu rivayet etmiştir:
"Kişi isterse Âşûra günü oruç tutar".2001- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem önceleri Âşûra günü oruç tutmayı emretmişti. Ramazan orucu farz kılınınca dileyen âşûra gününde oruç tuttu, dileyen tutmadı.
2002- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Kureyş cahiliye döneminde Âşûra gününde oruç tutardı. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem da cahiliye döneminde bu orucu tutardı. Medine'ye gelince bu orucu kendisi tuttu ve o gün oruç tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılınınca, âşûra orucu terk edildi. Dileyen o gün oruç tuttu, dileyen tutmadı.
2003- Muâviye İbn Ebû Süfyan radıyaiiâhu anh hac yaptığı yıl âşûra gününde minberde şöyle dedi:
Ey Medineliler! Alimleriniz nerede? Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle dediğini işittim:
"Bu aün âşûra günüdür, Allah bu günün orucunu farz kılmamışür, ancak ben oruçluyum. Dileyen oruç tutsun, dileyen tutmasın".
2004- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'ye gelince Yahudilerin âşura günü oruç tuttuğunu gördü.
Onlara: "Bu nedir?" diye sordu.
Yahudiler: "Bu güzel bir gündür. Allah İsrailoğullarını düşmanlarından bu gün kurtardı, bu sebeple Musa bugün oruç tuttu" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Ben Musa'ya (Musa'nın yaptığını yapmaya) sizden daha layığım" dedi. O gün oruç tuttu ve Âşura gününde oruç tutulmasını emretti.[91]
2005- Ebû Musa radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Yahudiler âşûra gününü bayram olarak kabul ederlerdi. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de (ashabına): "Siz de bugün oruç tutun" buyurdu.
2006- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in, diğer günlerden faziletli bulduğu hiçbir günde âşura orucuna devam ettiği gibi oruca devam ettiğini görmedim. Yine bu ayda, yani Ramazan ayında oruca devam ettiği gibi de hiçbir ayda oruca devam ettiğini görmedim.
2007- Seleme İbnü'1-Ekva' radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saKaHâhu aleyhi ve seiiem Eşlem kabilesinden bir adama şunu emretti: "İnsanlara şunu Han et: Kim bir şey yiyip içtiyse günün geri kalan kısmında oruç tutsun. Kim bir şey yiyip içmediyse bu günü oruçlu geçirsin. Çünkü bu gün Âşûra günüdür".

Açıklama

Bu bölümde, âşura günü oruç tutmanın hükmü ele alınmaktadır.
Fakihler âşura gününün hangi gün olduğunda ihtilaf etmiştir. Çoğunluk bunun Muharrem'İn onuncu günü olduğunu söylemiştir.
Zeyn İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Çoğunluk, âşuranın Muharrem ayının onuncu günü olduğunu kabul etmiştir.
Bazı alimler şöyle demişlerdir: Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Müslim'de yer alan "Önümüzdeki yıl hayatta olursam dokuzuncu günü oruçlu geçireceğim" sözü iki anlama gelebilir: Birincisi, Hz. Peygamber bu sözle onuncu gün Druç tutmayı dokuzuncu güne nakletmeyi istemiştir. İkinci ihtimale göre ise Dnuncu güne dokuzuncu günü de eklemeyi istemiştir. Hz. Peygamber bunu açıklamadan vefat ettiğinden ihtiyat her iki gün de oruç tutmayı gerektirir. Buna 3öre âşûra orucu üç mertebedir: En azı tek başına onuncu günü oruçlu geçirmek, ortası dokuz ve onuncu günü oruçlu geçirmek, bunun da üzerinde olanı iokuz, on ve onbirincİ günleri oruçlu geçirmektir.
Ibn Abdilberr âşura orucunun artık farz olmadığı, müstehap olduğu konusunda icma bulunduğunu nakletmiştir. İbn Ömer özel olarak o günde oruç tutmanın mekruh olduğu görüşünde idi. Ancak bu görüş sonradan ortadan kalk-nıştır.

31- BÖLÜM

TERAVİH NAMAZI

Teravih "tervîha" kelimesinin çoğulu olup rahatlama, dinlenme anlamına gelmektedir. Ramazan gecelerinde cemaatle kılınan namaza teravih denilmiştir, çünkü sahabe, ilk olarak bu namazı kıldıklarında her selam verdiklerinde dinleniyorlardı.

1- Ramazan Ayında (Teravih) Namaz(I) Kılmanın Fazileti

2008- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in saiyı&hu aleyhi ve seiiem Ramazan hakkında şöyle dediğini söylemiştir:
"Kim (Allah'ın vaadine) inanarak ve sevabını Allah'tan umarak onda (Ramazan gecelerinde) namaz kılarsa geçmiş günahları bağışlanır".
2009- Ebû Hureyre dediğini söylemiştir:
"Kim (Allah'ın vaadine) inanarak ve sevabını Allah'tan umarak Ramazan gecelerini ihya ederse geçmiş günahları affedilir",
İbn Şihab şöyle demiştir: insanlar bu halde iken Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve seiiem vefat etti. Hz. Ebû Bekir dönemi ile Hz. Ömer döneminin ilk yıllarında da durum bu şekilde devam etti.

2010- Abdurrahman İbn Abdülkâri şöyle demiştir:
Bir ramazan gecesi Hz. Ömer ile birlikte mescide gittik. Baktık ki insanlar bölük bölük bir halde kimi kendi başına namaz kılıyor, kimilerine bir kişi namaz kıldırıyor. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Ben bunları tek bir imamın arkasında toplasam daha iyi olur". Sonra buna niyet edip, insanları Übey İbn Kâb'ın imamlığında topladı. Sonra bir başka gece yine Hz. Ömer'le birlikte mescide gittik. İnsanlar Übey İbn Kâb'ın imamlığında namaz kılıyorlardı. Hz. Ömer "Bu ne güzel bidat, ancak bunların uyuduğu vakitte kılmak, şu anda kıldıklarından daha faziletlidir" dedi. İnsanlar o zaman gecenin başında teravihi kılıyorlardı.
2011- Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem eŞİ HZ. ÂİŞe radıyallâhu anh Şöyle demiştir: Resûlullah saUaiiâhu aleyhi ve seiiem (teravih) namazı kıldı. Bu, Ramazan aynıdaydı.
2012- Hz. Aişe rivayet etmiştir: Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve seiiem bir gece ortasında çıkarak mescitte namaz kıldı. Bazı kimseler de onun namazına uyup namaz kıldılar. Ertesi gün insanlar bundan bahsettiler. İkinci gece daha çok kimse toplandı. Hz. Peygamber saibn&hu aleyhi ve sellem namaz kıldı, insanlar da onunla birlikte namaz kıldılar. Ertesi gün yine insanlar bundan bahsettiler. Üçüncü gece mescittekilerin sayısı daha da çoğaldı. Hz. Peygamber çıkıp namaz kıldı, insanlar da onunla birlikte namaz kıldılar. Dördüncü gece olunca mescit o kadar doldu ki İnsanları almadı. Ancak Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve senem sabah namazına kadar çıkmadı. Sabah namazını kıldırınca insanlara döndü, şehadet getirdi sonra şunları söyledi:
"Sizin yaptığınız bana gizli kalmadı. Ancak ben bu namazın size farz kılınmasından ue sonra da bu namazı kılamamanızdan korktum".
Hz. Peygamber, durum bu halde devam ederken vefat etti.
2013- Ebû Seleme İbn Abdurrahman Hz. Aişe'ye "Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi veseiiem Ramazan ayında kıldığı namaz nasıldı?" diye sordu.
Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Ne Ramazanda ne de diğer zamanlarda on bir rekattan fazla kılmazdı. Önce dört rekat kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra dört rekat daha kılardı ki bunların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma gitsin! Sonra üç rekat daha kılardı.
Ben: Ey Allah'ın resulü! Vitir namazı kılmadan önce uyuyor musun? Diye sordum.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve kalbim uyumaz" şöyle buyurdu: "Benim gözlerim uyur, ancak

Açıklama

Bu bölümde Ramazan gecelerini ihya etmekten kasıt mutlak olarak geceleri ibadetle geçirmektir. Nevevî ise burada kastedilenin teravih namazı olduğunu, teravih namazı kılınması durumunda gecenin ihya edilmiş olacağını ancak gecenin yalnızca teravih ile değil başka türlü de ihya edilebileceğini söylemiştir.
Bu hadislerden ilk anda, küçük ve büyük tüm günahların affedileceği anlaşılmaktadır. İbnü'l-Münzir bu görüştedir. Nevevî şöyle demiştir: Bilinen odur ki bu yalnızca küçük günahlara özgüdür. İmamü'l-Harameyn bu görüşü benimsemiş, Kadı Iyaz da bu görüşü ehli sünnete nisbet etmiştir.
Bazıları şöyle demiştir: kişi küçük günahlar işlememişse büyük günahlarının hafifletilmesi de mümkündür.
Geçmiş ve gelecek günahların bağışlanması konusunda pek çok hadis bulunmaktadır. Ben bunları müstakil bir kitapta topladım. Gelecek günahların affedilmesi ise şu açıdan problemli görünmüştür: Affetme, öncesinde bir günahın bulunmasını gerektirir. Sonradan işlenen günah henüz ortada olmadığına göre onun affediljnesi nasıl mümkün olabilir? Bunun cevabı, Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sdiem Allah'tan Bedir savaşına katılanlarla ilgili olarak aktardığı şu sözde bulunmaktadır: "Dilediğinizi yapın, sizleri bağışladım". Cevap özetle şudur: Bu söz, onların büyük günahlardan korunması, bu sayede onların büyük günah işlememesi anlamına gelir. Diğer bir görüşe göre ise bunun anlamı onların günahları, bağışlanmış olarak meydana gelir. Arefe günü oruç tutma ile ilgili hadisi, yani Arefe günü tutulan orucun geçmiş ve gelecek yılın günahına kefaret olacağına dair hadisi Mâverdî bu şekilde yorumlamıştır.
Resûlullah vefat ettiğinde, insanlar teravih namazını cemaatle kılmıyorlardı.
İbnü't-Tîn şöyle demiştir: Hz. Ömer cemaatle teravih'in daha güzel olduğu sonucunu Hz. Peygamberin kendisi ile üç gece boyunca bu namazın kılınmasını onaylamasından çıkarmıştır. Hz. Peygamberin daha sonra bunu yapmaması onlara farz kılınması korkusundandır. Buharî'nin Hz. Ömer hadisinden sonra Hz. Aişe hadisini vermesinin sırrı da budur. Hz. Peygamberin vefatı ile teravih namazının farz kılınmayacağı kesin olarak ortaya çıkmış oldu. Bu namazı ayrı ayrı kılmak, toplumun birliğini bozduğu için Hz. Ömer insanların bunu cemaatle kılması görüşünü tercih etti. Ayrıca tek bir imam arkasında toplanmak, namaz kılanların pek çoğu için dinçliğe daha uygundur. Alimlerin çoğunluğu da Hz. Ömer'in görüşünü tercih etmiştir.
Mâlik'ten iki rivayetin birine göre, Ebû Yusuf ve bazı Şafiî'lere göre "Farz namaz dışında en faziletli namaz kişinin evinde kıldığı namazdır" sözünün genel ifadesi sebebiyle teravihin evde kılınması daha faziletlidir. Bu hadis, Müslim'in Ebû Hureyre'den rivayet ettiği sahih bîr hadistir.
Tahavî mübalağa ederek şöyle demiştir: Teravih namazının cemaatle kılınması farz-ı kifayedir.
Ibn_Battal şöyle demiştir: Ramazan ayında teravih namazı kılmak sünnettir. Çünkü Ömer bunu Hz. Peygamberin fiilinden almıştır. Hz. Peygamber de bunu farz olma korkusu sebebiyle terk etmiştir.
Şâfiîlere göre bu meselenin aslında üç farklı görüş vardır. Bu görüşlerin üçüncüsü şudur: Kur'an'ı ezbere bilen, tembellikten korkmayan, kendisinin cemaate gitmemesi cemaat açısından bir problem oluşturmayan kişinin camide ve evde kılması eşittir. Bu şartların bir kısmını taşımayanların cemaatle kılması daha faziletlidir.
Anlaşıldığı kadarıyla Hz. Ömer'in, Übey'i imam seçmesinin sebebi Hz. Pey-gamber'in "Cemaate Allah'ın kitabını en iyi okuyan imamlık eder" hadisidir.
Bid'at aslında, daha önce bir örneği bulunmaksızın ortaya konulmuş şey demektir. Dinde sünnetin zıddı olarak, yergi anlamında kullanılır. İşin hakikati şudur: Şayet fiil dinde güzel görülen bir prensibin altına sokulab iliyorsa bu güzel, çirkin görülen bir şeyin altına giriyorsa kötüdür. İkisinden de değilse mubahtır. Şu halde bidat beş hükme de konu olur.[92]
Hz. Ömer'in sözü teravih namazının gecenin sonunda kılınmasının, gecenin başında kılınmasından daha faziletli olduğunu açık olarak ifade etmektedir. Ancak bu söz, teravihi tek basma kılmanın cemaatle kılmaktan üstün olduğu anlamına gelmez.

32- BÖLÜM

KADİR GECESİNİN FAZİLETİ

1- Kadir Gecesinin Fazileti

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
1- Biz onu (Kur'arıı) Kadir gecesinde indirdik.
2- Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?
3- Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır.
4- O gecede, Rablerinin izniyle melekler ue Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar.
5- O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar. Kadir sûresi
Süfyan İbn Uyeyne şöyle demiştir: Kur'an'da "ve mâ edrâke / sana ne bildirdi?" denilen yerleri Allah bildirmiştir. "Ve mâ yüdrîke / sana ne bildirir?" dediği yerleri ise bildirmemiştir.
2014- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaMhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
"Kim (vaadine) inanarak ve sevabını Allah'tan umarak Ramazan ayını oruçlu geçirirse onun geçmiş günahlan affedilir.
Kim (vaadine) inanarak ve sevabını Allah'tan umarak Kadir gecesini ihya ederse onun geçmiş günahları affedilir".

Açıklama

Kur'an'ın belirli bir zamanda indirilmesi, bu zamanın faziletli olmasını gerektirir. Kadir suresinde geçen "Biz onu kadir gecesinde indirdik"

âyetindeki "onu" sözcüğü Kur'an'ı ifade etmektedir. Çünkü Yüce Allah bir başka âyette "Ramazan ayı, içinde Kur'an'ın indirildiği aydır" buyurmuştur. Kadir suresinde kadir gecesinin faziletini gösteren unsurlardan biri de o gece meleklerin indirilmesidir.
Kadir Gecesi İfadesindeki "Kadir" Ne Anlama Gelmektedir?
"Kadir gecesi" ifadesindeki "kadir" kelimesinin ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler İfade edilmiştir. Bu görüşlerin bir kısmı şunlardır:
* Bundan kastedilen "yüceltme"dir. Nitekim kadir kelimesi bu anlamda "Allah'ı hakkıyla takdir edemediler" âyetinde kullanılmıştır. Bu durumda, Kur'an'ın bu gece indirilmesi yahut meleklerin İnmesi sebebiyle bu gece "kıymetli bir gece" olmaktadır.
* Burada "kadr" kelimesi "daraltma ve sıkıştırma" anlamına gelmektedir. Nitekim kadir kelimesi "/cimin rızkı kendisine daraltıhrsa" âyetinde de bu anlamda kullanılmıştır. Daraltma ve sıkıştırma, bu gecenin hangi gece olduğunun açıkça belirtilmemiş olmasından, yahut da o gece inen meleklere yeryüzünün dar gelmesinden dolayıdır.
* Burada "kadr" kelimesi "kader" anlamındadır. Bunun anlamı, o sene meydana gelecek olaylara dair hükümlerin o gece takdir edilmesidir. Nitekim Yüce Allah "Her hikmetli iş o gece birbirinden ayrılır" buyurmuştur.
Nevevî söze bu göflpşle başlayarak şöyle der: Âlimler şöyle demişlerdir: "Her hikmetli iş o gece birbirinden ayrılır" âyetinde ifade edildiği üzere melekler o gece insanların kaderlerini (Allah'ın emriyle) yazdıklarından bu geceye "kadr" gecesi denilmiştir. Bunu Abdürrezzak ve diğer hadis alimleri sahih senetle Mücâhid, İkrime, Katâde ve diğer tefsir alimlerinden nakletmişlerdir.

2- Kadir Gecesinin, Ramazanın Son Yedi Gecesinde Aranması

2015- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'in saiiaıı&hu aleyhi ve seiiem ashabından birkaç kişiye kadir gecesi rüyalannda Ramazan ayının son yedi gecesinde gösterildi. Bunun üzerine Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu:
"Rüyalarınızın son yedi gece üzerinde birleştiğini görüyorum. Öyleyse kadir gecesini araştıran kişi onu son yedi gecede araştırsın".
2016- Ebû Seleme şöyle demiştir:
Arkadaşım Ebû Said'e (kadir gecesini) sordum. Bana şunları anlattı:
Hz. Peygamberle satiaiiâhu aleyhi ve seiiem birlikte Ramazan'm ortasındaki on günde itikâf yaptık. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yirminci günün sabahında minbere çıkarak bize hitap ederek şöyle dedi:
"Bana kadir gecesi gösterildi, sonra da unutturuldu (yahut ben unuttum). Kadir gecesini Ramazan'm son on gününün tek gecelerinde araştırın. Ben (rüyamda kadir gecesinde) su ue çamur içinde secde ettiğimi gördüm. Benimle birlikte itikâf yapanlar, itikâjma geri dönsün".
Bunun üzerine biz itikâfa geri döndük. Gökyüzünde hiçbir bulut görmüyorduk. Sonra bir bulut geldi ve yağmur yağdı. O kadar yağdı ki mescidin tavanından aktı. Mescidin tavanı hurma dallarından yapılmıştı. Namaz için kamet getirildi. Resûlullah'ın su ve çamur içinde secde yaptığını gördüm. Öyle ki çamurun izini onun alnında gördüm.

Açıklama

Bu ve bundan sonraki konu başlıkları, kadir gecesinin hangi gece olduğunu açıklamak için konulmuşlardır. İlim adamları bu konuda farklı görüşlere sahiptirler. Biz bunu, iki konuya ait hadisleri açıkladıktan sonra belirteceğiz.
Hadisten Çıkan Sonuçlar
Rüya önemlidir. Dinin kurallarına aykırı olmamak şartıyla meydana gelen olaylarda rüyaları delil olarak göstermek caizdir. Bu konuda Rüya tabirleri bölümünde geniş bilgi verilecektir.[93]
Ebû Said'in rivayet ettiği hadislerde şu hususlar yer almaktadır: Namaz kılan kişi, alnını silmeyi bırakır.
Bir engel üzerine secde edilir. Çoğunluk bunu hafif bir iz şeklinde yorumlamışlardır.
Çamura secde etmek caizdir.
Evla olanını talep etme emredilmiş, daha faziletli olan ameli elde etme hususu tavsiye edilmiştir.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem hakkında unutma söz konusu olabilir. Bu, özellikle de tebliği İle ilgili olmayan konularda onun için bir eksiklik sayılmaz. Hatta bunda, hüküm koyma konusu ile ilgili bir maslahat bile bulunabilir. Nitekim namazdaki yanılması sebebiyle "sehiv secdesi" hükmü konulmuştur. Yahut da bu hadiste olduğu gibi bunun bir yararı, ibadeti yapmak için elden gelen gayreti göstermeye vesile olmasıdır. Nitekim kadir gecesinin zamanı kesin olarak belirtilmiş olsaydı, diğer gecelerde ibadet yapma (azalacak yahut) ortadan kalkacaktı.
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem "belki de bu sizin için hayırlıdır" sözü ile kastedilen de bu olmalıdır.
"Ramazan ayı" demeksizin sadece "Ramazan" denilebilir.
Ramazan'da itikâf müstehaptır, bu itikâfm son on günde yapılması tercih edilir.
Rüyalardan bir kısmı, yapılan yorumdaki gibi aynen çıkar. Peygamberlerin rüyalarına hükümler bağlanabilir.
Ebû Seleme'nin Ebû Said ile arasında geçen olayda ilim öğrenmek için bir yerden bir yere gitmek, soru sormak için kalabalık olmayan yerleri seçmek, soru sorana cevap vermek, birinden yararlanırken zorluk çıkarmamak, Önce öğrenmek İsteyenin soru sorması gibi hususlar vardır.
Bir şey öğretmeden önce hutbe okumak (konuşma yapmak),
Yumuşak davranma ve tedricilik esasına bağlı kalmak suretiyle uzak görülen İtaat ve ibadeti yaklaştırmak, zorluğu kolaylaştırmak gerekir.
Bu hadisten şu hükmün de çıkarılabileceği söylenmiştir: Vakıf binalarının, daha güçlü ve daha yararlı olanı ile değiştirilmesi caizdir.

3- Kadir Gecesini, Ramazanın Son On Gününün Tekli Gecelerinde Aramak

Bu konuda Ubâde'den bir rivayet vardır.
2017- Hz. ÂİŞe radıyallâhu anh, ResÛlullah'in saiiaiiâhu aleyhi ve sellem Şöyle ğunu söylemiştir: "Kadir gecesini, Ramazan'ın son on gününün tekli gecelerinde arayınız".[94]
2018- Ebû Said el-Hudrî radiyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saüaiiâhu aleyhi ve seüem Ramazan ayının ortasındaki on günde İtikâf yapardı. Yirminci gece bitip de yirmi birinci gün başlayınca evine gider, kendisi ile birlikte itikâfta olanlar da evlerine dönerdi. Bir Ramazan ayında, daha önce evine döndüğü zamanda itikâfta kaldı. İnsanlara hitap ederek onlara bazı hususları emretti. Sonra şöyle buyurdu:
"Ben (ayın ortasındaki) bu on günde itikâf yapardım. Sonra aklıma bu son on günde de itikâf yapmak geldi. Benimle birlikte itikâf yapanlar, itikâf yaptıkları yerde kalmaya devam etsinler. Kadir gecesi(nin hangi gece olduğu) bana gösterildi, sonra unutturuldu. O halde kadir gecesini son on günde arayın. Onu son on günün tekli gecelerinde arayın. Ben, (kadir gecesinde) su ve çamur içinde secde yaptığımı gördüm."
Hz. Peygamber'in bunu söylediği gece şiddetli bir yağmur yağdı ve Ramazanın yirmi birinci gecesi Hz. Peygamber'in namaz kıldığı yere mescidin tavanından yağmur suları akü. Ben gözlerimle Resûlullah'ı saiiaiiâhu aleyhi ve seüem gördüm, ona baktım. Sabah namazını bitirdiğinde çamur ve su alnını kaplamıştı.
2019- Âişe radıyaiiâhu anh Hz. Peygamber'den "Kadir gecesini Ramazanın son on gününün tekli gecelerinde araştırınız" dîye rivayet etmiştir.
2020-Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem rama-zanın son on gününde itikâfa girer ve şöyle buyururdu: "Kadir gecesini Ramazanın son on gününde araştırınız".
2021- İbn Abbas radıya]iâhu anh, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi w seiiem şöyle dediğini söylemiştir: "Kadir gecesini Ramazanın son on gününde; dokuz gün kaldığında, yedi gün kaldığında ve beş gün kaldığında araştırın".[95]
2022- İbn Abbas radıyaiiahu anh, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle dediğini söylemiştir:
"Kadir gecesi Ramazanın son on günündedir; Dokuz gün geçince veya yedi gün kalınca."
İbn Abbas şöyle demiştir; Kadir gecesini Ramazanın yirmi dördüncü gününde arayın.

Açıklama

Kadir Gecesinin Alametleri

Kadir gecesi ile ilgili pek çok alamet zikredilmiştir ki bunların bir çoğu ancak kadir gecesi geçtikten sonra anlaşılmaktadır.
Bunlardan birisi Müslim'in Übey İbn Kâb'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Güneş o gün, ışığı olmadığı halde dogaf.
Ahmed İbn Hanbel, Übey'den "tas gibi doğar" şeklinde rivayet etmiştir.
Ahmed İ^n Hanbel, Avn aracılığıyla İbn Mesud'dan "saf olarak doğar" diye rivayet etmiştir. İbn Abbas'tan da buna benzer rivayette bulunulmuştur.
İbn Huzeyme, İbn Abbas'tan merfu olarak "Kadir gecesi ılıktır, ne sıcak ne de soğuktur. O günün sabahında güneş zayıf bir şekilde kızıl olarak doğar" hadisini nakletmiştir.
Yukarıda İbn Abbas'tan yapılan rivayete şu açıdan itiraz edilmiştir: Bu hadisin merfu olan (Hz. Peygamber'e ait olan) kısmını Abdürrezzak mevkuf (sahabe sözü) olarak rivayet etmiştir. Ma'mer, Katâde ve Âsim, İkrime, İbn Abbas aracılığıyla şunu rivayet etmiştir:
Hz. Ömer radıyaiiahu anh, Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ashabını çağırarak onlara kadir gecesi hakkında sordu. Onlar kadir gecesinin Ramazanın son on gününde olduğunda icma ettiler,
(İbn Abbas dedi ki): Ömer'e: "Ben kadir gecesinin hangi gece olduğunu biliyorum (veya zannediyorum)" dedim.
Ömer: Hangi gece? diye sordu.
Ben: Son on günden yedi gün geçtiğinde yahut yedi gün kaldığında, dedim.
Ömer: Bunu nereden biliyorsun? Diye sordu.
Ben: Allah yedi kat gök ve yedi kat yer yarattı. Bir haftada yedi gün vardır. Bir yıl yedi gün içinde (hafta hafta) deveran eder. İnsan yedi şeyden yaratıldı, yedi şey yer, yedi azası üzerine secde eder. Tavaf ve şeytan taşlama sayısı yedidir (bunun dışında başka şeyler de var), dedim.
Ömer: Sen bizim aklımıza gelmeyen bir şeyi düşünmüşsün, dedi.
Buna göre yukarıdaki hadisteki sözün Hz. Peygamber'e mi yoksa İbn Ab-bas'a mı ait olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Buharı bunun Hz. Peygamber'in sözü olduğu görüşünü tercih ederek bunu rivayet etmiş, İbn Abbas'ın sözü olduğuna dair rivayeti ise almamıştır.

Kadir Gecesinin Zamanı

Alimler kadir gecesinin zamanı hakkında çok farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Cuma namazında duaların kabul edildiği an konusunda olduğu gibi bu meselede de onların görüşlerinin sayısı kırkı bulmaktadır. Hem Cuma günündeki bu an hem de kadir gecesi, bunu talep etme konusunda insanların ciddi olmalarını sağlamak amacıyla gizli tutulma noktasında birleşmişlerdir.
Kadir gecesinin zamanı hakkında yirmi birinci görüş bunun yirmi yedinci gece olduğudur. Bu Ahmed İbn Hanbelln ve (kendisinden rivayet edildiğine göre) Ebû Hanife'nin görüşüdür. Übey İbn Kab bu görüşü kesin olarak kabul edip, Müslim'de yer aldığına göre bunun üzerine yemin bile etmiştir. Yine Müslim, Ebû Hâzim aracılığıyla Ebû Hureyre'den radıydiâhu anh şunu rivayet etmiştir:
Aramızda kadir gecesinin zamanını müzakere ettik. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Ayın tabağın yansı gibi doğduğu zamanı hanginiz zikrediyor (hatırlıyor)?" .
Ebû'l-Hasen el-Fârisî bunun "yirmi yedinci gece" anlamına geldiğini söylemiştir. Çünkü ay, yirmi yedinci gecede bu şekilde doğar. İbnü'l-Münzir "Kadir gecesini araştıran, yirmi yedinci gecede araştırsın" şeklinde rivayette bulunmuş-;ur. Şâfiîlerden eî-Hilye isimli eserin yazan bunu alimlerin çoğundan nakletmiş-:ir. İbn Abbas'ın Ömer'in yanında, bu görüşü nasıl çıkardığı ve Ömer'in de bunu onayladığı yukarıda geçmişti.
Yirmi besince görüş, kadir gecesinin son on günün tekli gecelerinde olduğudur. Hz. Âişe ve diğer sahabilerin rivayetleri de bunu göstermektedir. Bu en ;ok tercihe şayan olan görüştür. Ebû Sevr, Müzeni, İbn Huzeyme ve farklı mez-leplere mensup alimlerden bir grup bu görüşü kabul etmektedir. Naklettiğimiz 3u görüşlerin tümü yirmi üçüncü geceden sonrasındaki tekli gecelere denk dü-;er. Bu görüşler bunun bu gecelerde olabileceğini anlattığı gibi kadir gecesini bu günlerde arama konusunda ittifak etmektedir.
İbnü'l-Arabî "doğrusu bu gecenin hangi gece olduğu bilinmemektedir" deniştir. Bu, son görüştür. Nevevî bunu reddederek şöyle demiştir: "Hadisler bunu silmenin mümkün olduğu konusunda birbirini destekler mahiyettedir. Bazı salih dmseler de bu konuda bilgi vermişlerdir. Bunu inkâr etmenin ve hangi gecede)lduğunu bilmenin mümkün olmadığını söylemenin bir anlamı yoktur."
Kadir gecesi ile ilgili görüşler hakkında benim vakıf olduklarım bunlardan barettir. Bunlar birbirinden farklı gibi görünüyorsa da aslında bir kısmını birbiri le birleştirmek mümkündür. Bunlar içinde tercihe şayan olan kadir gecesinin on on günde olmasıdır. En çok ümit edileni son on günün tekli gecelerinde >lmasıdır. Bu tekli geceler içinde Şâfiîlerce en çok umut beslenen, Ebû Said ve Abdullah İbn Üneys hadisi sebebiyle yirmi bir veya yirmi üçüncü gecedir. Ço-[unluğa göre kadir gecesi olduğu en çok ümit edilen gece yirmi yedinci gecedir.

Kadir Gecesinin Zamanının Gizli Tutulmasının Hikmeti

Alimler şöyle demişlerdir: Kadir gecesinin zamanının gizli tutulmasının hik-fieti, onu araştırma konusunda insanların çaba harcamasını sağlamaktır.
Şayet bunun hangi gece olduğu belirtilseydi insanlar bu gece ile yetinirlerdi.
durum Cuma günündeki "duaların kabul edildiği an" hakkında da geçerlidir.
Bu hikmet, "kadir gecesi senenin tümündedir", "Ramazanın tümündedir", "Ramazanın son on günlerinin tümündedir", "son on günün tekli gecelerindedîr" diyenlerin görüşlerine de uymaktadır. Ancak bu hikmet birinci ve ikinci görüşe daha çok uymaktadır.

4- Kadir Gecesinin Zamanına Ait Bilginin, İnsanların Tartışması Sebebiyle Kaldırılması

2023- Ubâde İbnü's-Sâmit radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aiey-hi ve seiiem kadir gecesinin zamanını bildirmek için yanımıza geldi. Bu sırada Müslümanlardan iki kişi birbiri ile tartıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi veseüem şöyle buyurdu: "Size kadir gecesini bildirmek için çıkmıştım. Ancak falan ile falan tartışma yapınca buna dair bilgi kaldırıldı. Bunun sizin için daha hayırlı olmasını umarım. Kadir gecesini (Ramazandan yirmi gün geçtikten sonra) dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecede arayın".

Açıklama

Hz. Peygamber, tartışma yapan kişiler ile meşgul olunca kadir gecesine dair
bilgiyi unutmuştur. Diğer bir görüşe göre o sene, kadir gecesinin bereketinin kaldırılmasıdır.
Subkî el-Halebiyyât adlı eserinde bu olaydan, kadir gecesini gören kimsenin bunu gizlemesinin müstehap olduğu sonucunu çıkararak şöyle demiştir: Bunun delili şudur: Allah, peygamberinin bu geceyi ümmetine bildirmemesini takdir etmiştir. Hayrın tümü, Hz. Peygamber için takdir edilendedir. O halde bu konuda ona uymak müstehaptır.
el-Minhâc'm şerhinde bu olay el-Hâvîden şu şekilde aktarılmıştır: Bunun hikmeti şudur: Kadir gecesi bir keramettir. Kerametin saklanması gerektiği konusunda ise tarikat ehli arasında görüş ayrılığı yoktur. Aksi taktirde kişi kendinde bir büyüklük görür, bunun elinden alınmasından emin olamaz. Yine kişi riyadan emin olamaz. Edep açısından da böyledir. Kişi Allah'a şükretmeyi bırakıp nimete bakmak ve bunu insanlara anlatmakla meşgul olmamalıdır. Yine kişi kerametini anlattığında kıskanılma ve böylece başkasını kötü fiillere yönlendirme ihtimali de söz konusudur. Hz. Yakub'un oğlu Yusuf'a (a.s.) söylediği şu söz de bunu çağrıştırmaktadır: "Ey oğlum rüyanı kardeşlerine anlatma...'1.
Hz. Peygamber'in "dokuzuncu, yedinci, beşinci gecede arayın" sözü, son on günden dokuzuncu geceyi yani yirmidokuzuncu geceyi kastetmiş olabileceği gibi, ayın bitmesine dokuz gün kala demek istemiştir ki bu da yirmibirinci yahut yirmi ikinci geceye tekabül eder. Bu da ayın tam veya noksan olmasına yani ayın yirmidokuz yahut otuz gün olmasına göre değişir.

5- Ramazanın Son On Gününde (Salih) Amel Yapmak

2024- Hz. Aişe radiyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ramazanın son on günü geldiğinde Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kemerini sıkı bağlar (sıkı ibadette bulunur ve hanımları ile cinsel ilişkiyi terk eder), geceyi ihya eder ve hanımlarına (bu gecelerde ibadete daha çok yönelmeleri için) uyarıda bulunurdu.

Açıklama

Hattâbî şöyle demiştir: Kemerini sıkı bağlamak ifadesi ibadette ciddi olmak anlamına gelebilir. Nitekim bu anlamda "falan iş için kemerimi bağladım" denilir. Bu ifadeden hem ibadette ciddi olmak hem de cinsel ilişkiyi terk etmek anlaşılabilir.
"Geceyi ihya etmek" hem itaat ederek geceye hayat vermek, hem de uyanık kalmak suretiyle kendisine hayat vermekle olur. Nitekim uyku, ölümün kardeşidir.
Hadiste Ramazanın son on gününde geceleri ihyaya devam etme konusunda hırs göstermek gerekir ki bu da amellerin sonunu iyi geçirmeye işaret etmektedir.
Allah sonumuzu hayırlı kılsın. Âmin.

33- BÖLÜM

İTİKÂF

1- Ramazanın Son On Gününde İtikâf Yapmak Bütün Mescitlerde İtikâf Yapmak

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Mescitlerde itikâf yaparken hanımlarınızla ilişkide bulunmayın. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, bunlara yaklaşmayın. Allah âyetlerini insanlara böylece açıklıyor, umulur ki sakınırlar".[96]
2025- Abdullah İbn Ömer rad.yaiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve , Ramazan ayının son on gününde itikâf yapardı.
2026- Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem eşi Hz. AİŞe radiyaiiâhu anh şöyle deli; Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem vefat edinceye kadar Ramazanın son on gülünde itikâf yapardı. Onun vefatından sonra hanımları bu itikâfa devam etmiş-erdi.
2027- Ebû Said el-Hudrî radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Resûlullah saiiaUâhu aleyhi ve seiiem Ramazan ayının ortasındaki on günde itikâf /apardı. Bir yıl itikâf yaptı. Yirmi birinci gece olunca -ki her zaman bu gecenin iabahında itikâfından çıkardı- şöyle buyurdu:
"Benimle birlikte itikâf yapanlar, son on günde itikâf yapmaya devam etsin-er. Bana bu gece (kadir gecesi) gösterildi ancak unutturuldu. Ben (rüyamda) cac/fr gecesinin sabahında su ve çamur içinde secde ettiğimi gördüm. Öyleyse :adir gecesini son on günde arayın. Onu her tekli gecede arayın."
O gece öyle şiddetli yağmur yağdı ki mescidin tavanı hurma dallarından olduğundan tavanından sular aktı. Yirmi birinci gecenin sabahında gözlerimle Resûlullah'ın alnında su ve çamurun izini gördüm.

Açıklama

İtikâfın Mescitte Olması Şart Mıdır?

Âyetin buna delil getirilme yönü şudur: Mescit dışında itikâfın yapılması sahih olsa, cinsel ilişkinin haram kılınması sadece itikâf sebebiyle değil aynı zamanda mescitte bulunma sebebiyle de olurdu. Oysa cinsel ilişkinin itikâfla çeliştiği konusunda icma vardır. Bundan anlaşılmaktadır ki mescitlerin zikredilmesi ile kastedilen, başka yerlerde itikâfın olmayacağını anlatmaktır.
Ibnü'l-Münzir âyette geçen "mübâşera" kelimesinin cinsel ilişki anlamına geldiği konusunda icma bulunduğunu nakletmiştik.
Alimler itikâfın meşru olması için mescidin şart olduğunda ittifak etmişlerdir. Hanefîler kadının evindeki mescitte yani namaz kılmak için ayrılan yerde itikâf yapmasını caiz görmüşlerdir. Şafiî'nin önceki görüşü de böyledir. Şâfiîlerden bazılarına ve Mâlikîlere göre ise hem erkekler hem de kadınların mescit dışında itikâf yapmaları caizdir. Çünkü evlerde yapılan nafile ibadetler daha faziletlidir.
Ebû Hanife ve Ahmed İbn Hanbel iükâfm yalnızca (Cuma ve bayram gibi toplu) namazların kılındığı mescitlere özgü olduğu görüşünü kabul etmiştir. Ebû Yusuf bunun yalnızca vacip itikâfta şart olduğunu, nafile itikâfın ise her mescitte yapılabileceğini söylemiştir.
Çoğunluk ise ayetin genel ifadesi sebebiyle İtikâfın her mescitte yapılabileceği görüşünü benimsemiştir. Ancak kendisine Cuma namazı farz olanların Cuma kılman bir camide itikâf yapmalarını Şafiî müstehap kabul etmiştir. Mâlik ise bunu şart kılmıştır. Çünkü bu ikisine göre itikâf Cuma namazına gitme ile kesintiye uğrar. İtikâfa başlandığında bu kişiye vacip olur.
Zührî gibi seleften bir grup mutlak olarak bunun Cuma namazı kılınan bir camide olmasını şart koşmuş, Şafiî de önceki görüşünde bunu ima etmiştir.
Huzeyfe İbnü'l-Yemân itikâfı yalnızca üç mescide, Atâ yalnızca Mekke ve Medine mescidine, İbnü'l-Müseyyeb ise yalnızca Medine mescidine özgü kabul etmiştir.

İtikâfın Süresi

İtikâfın zaman bakımından üst sının olmadığında alimler ittifak etmişler, en az ne kadar olacağında ise ihtilaf etmişlerdir.
İtikâfta oruç tutmayı şart koşanlar itikâfın en az süresinin bir gün olduğunu abul etmiştir. İbn Kudâme'nin aktardığına göre oruç şartı ile birlikte bir günden aha az zamanda da itikâf yapılabileceğini kabul edenler vardır.
Mâlik'ten bir rivayete göre itikâfın en azı on gün, bir başka rivayete göre ise ir yahut iki gündür.
İtikâfta orucu şart koşmayanlara göre bunun en azı "kalma/bekleme/durma" enilebilecek en az sürenin geçmesidir. İtikâfta oturmak şart değildir. Bir görüşe öre Arafat vakfesinde olduğu gibi yürüyüp geçmek yeterlidir.

İtikâfın Bozulduğu Durumlar

Cinsel ilişki ile itikâfın bozulacağı konusunda ittifak vardır.
Hasan ve Zührî şöyle demiştir: "İtikâfta iken cinsel ilişkide bulunan kişiye ke-ıret gerekir".
Mücâhid "iki dinar sadaka verir" demiştir.
Cinsel ilişki dışındaki şeylerde ihtilaf edilmiştir. Dokunma konusunda üç gö-iş vardır. Bunların üçüncüsü "şayet erkek itikâf halinde iken kadına dokundu-inda kendisinden meni gelirse itikâfı bozulur, değilse bozulmaz".

İtikâfın Hükmü

Ebû Dâvud, Ahmed İbn Hanbel'den şunu rivayet etmiştir: "İtikâfın sünnet duğu konusunda alimlerden hiçbirinin farklı görüş belirttiğini bilmiyorum".

2- Adetli Kadının, İtirafta Olan Eşinin Başını Taraması

2028- Hz. Âîşe radıyaiiâhu anh ŞÖyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem escitte itikâfta iken başını bana doğru uzatır, ben de adetli olduğum halde saçı-'başını tarardım.

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklamalar Hayız bölümünde geçmişti.[97]

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

Hadiste geçen taramaya kıyasla itikâflı kişinin temizlenmesi, güzel koku sürünmesi, yıkanması, traş olması, süslenmesi de caizdir. Alimlerin çoğunluğuna göre, mescitte yapılması mekruh görülen İşler dışında İtikâflı olan kişinin bunları yapması mekruh değildir.
İmam Mâlik'ten rivayet edildiğine göre itikâf sırasında kişinin iş ve mesleğine dair bir şeyle uğraşması hatta ilim talebi ile uğraşması bile mekruhtur.
Bu hadiste, kadının kendi isteği ile olmak şartıyla kocanın ona hizmet ettirmesi vardır.
Hz. Peygamber'in mescitten yalnızca başını çıkarması, itikâf için mescidin şart olduğunu göstermektedir.

3- İtikâfta Olan Kişi Ancak Bir İhtiyacı İçin Evine Girebilir

2029- Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem eşi Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem itikâfta iken mescitte olduğu halde başını eve doğru uzatır, ben de onun saçlarını tarardım. İtikâflı olduğunda bir ihtiyaç olmadıkça eve girmezdi.[98]

Açıklama

Müslim'in rivayetinde fazla olarak "bir insanın ihtiyacı için" ifadesi vardır.
Zührî bu hadisteki ihtiyacı büyük ve küçük tuvalet olarak açıklamıştır. Alimler bu ikisi için eve gidilebileceği konusunda ittifak etmişlerdir. Bunun dışında yemek, içmek vb. ihtiyaçlar için eve gitme konusunda ise ihtilaf etmişlerdir. Kişi büyük veya küçük tuvaletini yapmak için mescitten çıkar ve mescit dışında ab-dest alırsa itikâfı bozulmaz. İhtiyaç duyan kimseler için kusmak ve kan aldırmak da bunlar gibidir.

4- İtirafta Olanın Gusletmesi

2030- Hz. Aişe rachyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber ben adetli iken bana dokunurdu.
2031- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh sözlerine devamla şöyle demiştir: İtikâfta iken mescitten başını bana doğru uzatır, ben adetli olduğum halde onun başını yıkardım.

5- Geceleyin İtikâf Yapmak

2032- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyls demiştir: Ömer radıyaiiâhu anh Hz. Peygam-ber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiemi "Ben câhiliye döneminde Mescid-i Haram'da bir gece itikâf yapmayı adamıştım" dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Adağını perine getir" buyurdu.[99]

Açıklama

Burada kastedilen gündüz itikâfta kalmaksızın yalnızca geceleyin itikâfta kalmaktır.

İtikâfta Oruç Şart Mıdır?

Bu hadis, oruç olmaksızın itikâf yapmanın caiz olduğuna delil getirilmiştir. Çünkü gece, oruç vakti değildir. Şayet itikâf için oruç şart olsaydı Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e bunu emrederdi.
Buharı bu hadisi birkaç konu sonra "İtikâf yapan kimseye orucu gerekli görmeyenler" başlığı altında da vermiştir. Buradaki konu başlığı da diğer konu başlığını gerektirmektedir. Çünkü gündüz olmaksızın yalnız gece itikâf yapmak caiz olduğuna göre oruçsuz olarak itikâf yapmanın da caiz olması gerekir. Ancak aksi söz konusu değildir.
İbn Ömer ve İbn Abbas ise itikâfta orucu şart kılmışlardır. Abdürrezzak sahih senetle bunu onlardan rivayet etmiştir. Yine Hz. Âişe'den de benzer bir görüşü rivayet etmiştir. İmam Mâlik, Evzâî ve Hanefîler de bu görüştedir. İmam Ahmed ve İshak'tan farklı rivayetler vardır.
Bu hadis, "itikâfın en azı on gündür" veya "bir günden fazladır" diyenlerin görüşünü de reddetmektedir.

6- Kadınların İtikaf Yapması

2033- Hz. Âişe radıyallâhu anh ŞÖyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem Ramazanın son on gününde itikâf yapardı. Ben onun için çadır kurmuştum. O, sabah namazını kılınca çadıra girerdi.
Bir gün Hafsa, Aişe'den kendisine çadır kurmak için Hz. Peygamber'den izin istemesini söyledi. Aişe de izin istedi. Hafsa çadırı kurdu. Zeynep binti Cahş bunu görünce o da başka bir çadır kurdu. Hz. Peygamber sabahleyin çadırları görünce "bunlar ne?" diye sordu. Kendisine durum bildirildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem "fau çadırların kurulması ile hayır beklediğinizi mi zannediyorsunuz?" dedi. O ay itikâf yapmaktan vaz geçti. Daha sonra Şevval'de on gün itikâf yaptı.

Açıklama

Bu konuda kadınların itikâf yapmasının hükmü ele alınmaktadır.
Şafiî, kadınların cemaatle namaz kılman mescitte itikâf yapmasını mutlak olarak mekruh görmüş ve bu konuda geçen hadisi delil getirmiştir. Çünkü bu hadis, kadının kendi evindeki mescit dışında itikâf yapmasının mekruh olduğunu göstermektedir. Çünkü kadın cemaatle namaz kılınan bir mescitte itikâf yaptığında çok kimsenin onu görmesine maruz kalır.
Hanefîler kadının itikâfının sahih olması için, evinin mescidinde itikâf yapmasını şart koşmuşlardır. Onlardan bir rivayete göre, mescitte kocası ile birlikte itikâf yapabilir. Ahmed İbn Hanbel de bu görüştedir.

Hz. Peygamber'in Itikâfı Terk Etmesinin Sebebi

Ebû Muaviye'nin rivayetinde "Hz. Peygamber çadırının sökülmesini emretti ^e çadırı söküldü" ifadesi yer almaktadır.
Hz. Peygamber, eşlerinin çadır kurdurmalarının, kıskançlıktan kaynaklanan birbirlerine karşı övünme ve Hz. Peygamber'e yakın olma konusunda rekabetten kaynaklanmasından dolayı itikâfın dindeki konuluş amacının dışına çıkmasından korkmuştur.
Diğer bir ihtimale göre ise Hz. Peygamber, Hz. Âişe ve Hz. Hafsa'ya ilk olarak izin verince, diğer hanımlarının da bunlara bakarak çadır kurmaları sonucunda mescidin namaz kılanlara yetmeyecek kadar daraldığını görmüştür.
Diğer bir ihtimale göre Hz. Peygamber, itikâf sırasında yanında hanımları bulununca kendisinin evde imiş gibi olacağını ve bunun da kendisinin arzuladığı ibadeti ve itikâfin maksadını yok edeceğini görmüştür.

Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar

İbnü'l-MünzİR ve diğer alimler şöyle demişlerdir: Hadis, kadının kocasından izin almadıkça itikâf yapamayacağını göstermektedir. İzinsiz olarak itikâf yaparsa koca, karısını itikâftan çıkarabilir. İzin verdiğinde de izninden dönüp hanımını itikattan çıkarabilir.
Mescitte çadır kurmak caizdir.
Kadınların mescitte itikâf yapmamaları daha faziletlidir.
îtikâfa girdikten sonra bundan çıkmak caizdir. İtikâfa niyet etmek ve başlamakla itikâf gerekli olmaz. Bundan, nafile ibadete başlamakla bu ibadetin gerekli olacağını kabul edenlerin aksine diğer nafileler için de aynı sonuç çıkarılabilir.

İtikâf yapan kişinin itikâfına başlayacağı vakit sabah namazından sonrasıdır. Evzaî, Leys ve Sevrî bu görüştedir. Dört imam ve diğer bir grup ise "kişi güneşin batmasından az önce İtikâfa başlar" demişler ve bu hadisi de "Hz. Peygamber İtikâfa gecenin başında girmiştir" şeklinde tevil etmişlerdir.
İtikâf yapmak için mescitte olmak şarttır. Çünkü kadınların evlerde bulunmaları dinde konulmuş bir hükümdür. Şayet itikâf için mescit şart olmasaydı, hadiste zikredilen izin ve yasak söz konusu olmaz, onların evlerindeki mescitlerde itikâf yapmaları ile yetinilirdi.
Kıskançlık kötü bir huydur. Çünkü bu daha faziletli olanın terk edilmesine sebep olan hasetten kaynaklanır.
Bir maslahat söz konusu olduğunda daha faziletli olan bir amel terk edilebilir.
Yaptığı amelde gösterişe düşmekten korkan kimse amelini terk edip yarıda bırakabilir.
İtikâf, niyetle gerekli olmaz. Hz. Peygamber'in bunu kaza etmesi ise müs-tehap olduğundandır. Çünkü o, bir amel yaptığında bunu sağlam yapardı. Bu hanımlarının da Şevvalde itikâf yaptıkları nakledümemiştir.
Kadın mescitte itikâf yaptığında kendisini başkalarının gözünden örten bir 2y edinmesi müstehaptır. Namaz kılanlara mescidi daraltmayacak şekilde itikâf apmahdır.
Hz. Hafsa'nm Hz. Aişe olmaksızın doğrudan izin isteyememesi, Hz. Aişe'nİn onumunu göstermektedir. Bunun sebebi, Hz. Peygamber'İn o gece Hz. Aişe'nin vinde kalmış olması da olabilir.

7- Mescitte Çadırlar Kurmak

2034- Hz. ÂİŞe radıyallâhu anh ŞÖyle demİŞtİr: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem
kâf yapmak istedi. İtikâf yapmak istediği yere gittiğinde bir de baktı ki burada işe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in çadırları var. Bunun üzerine Hz. Peygamber îu çadırların hayır mı olduğunu zannediyorsunuz" buyurdu. Sonra itikâf yap-aksızın çıktı gitti. Ancak daha sonra Şevvalde on gün itikâf yaptı.

8- İtikafta Olan Kimse İhtiyaçları İçin Mescidin Kapısına Çıkabilir Mi?

2035- Ali İbnÜ'l-HÜSeyİn radıyallâhu anh, HZ. Peygamber'İn sallallâhu aleyhi ve seliem hanımı Safiyye'nin şunu anlattığını söyledi:
Resûlullah sallallâhu aleyhi Ve sellem Ramazanın son on günü mescitte itikâfta iken onu ziyarete gittim. Onunla bir süre konuştum. Daha sonra dönmek için kalktım. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem de beni uğurlamak için kalktı. Safiye, Ümmü Seleme'nin kapısı önündeki mescidin kapısına geldiğinde ensardan iki adam Hz. Peygamber'İn yanından geçerek ona selam verdiler.
Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem onlara "Bir dakika bakar mısınız. Bu ya-nısdan ayrılan hanım Sajiyye bintiHuyey'dif dedi.
O iki kişi: "Sübhanallah! Ey Allah'ın Resulü (biz senin hakkında nasıl kötü düşünürüz)?" dediler. Bu, onlara çok zor geldi.
Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Şeytan, ademoğîunun vücudunda kanm dolaştığı gibi dolaşır. Ben sizin kalbinize bir şey (vesvese) atmasından korktum".[100]

Açıklama

Hz. Peygamber'İn " Bir dakika bakar mısınız" sözü "bekleyin, hemen hızlıca gitmeyin. Burada sizin hoş görmeyeceğiniz bir şey yok" anlamındadır.
Burada "ademoğlu" ifadesi bir cins olarak insan anlamında olup kadınları srkekleri de kapsar.
Müslim, Ebû Davud ve Ahmed İbn Hanbel'in Ma'mer aracılığıyla rivayet ethadiste "kalbinize bir şer atmasından korktum" şeklinde yer almıştır.
Bu rivayetlerden özetle şu çıkar: Hz. Peygamber, o iki kişinin kendisi hak-la kötü bir şey zannettiklerini söylememiştir, çünkü o ikisinin imanlarında ık olduğunu biliyordu. Yalnızca şeytanın onlara vesvese vermesinden korkutur. Çünkü onlar korunmuş (masum) değillerdir. Şeytanın vereceği vesvese arı helake götürebilirdi. İşte bunun için derhal vesvese ihtimalini yok edecek İde onlara durumu bildirmiş ve Şafiî'nin radıyaiiâhu anh dediği gibi onların dışın-ilerden böyle bir duruma düşenlerin ne yapması gerektiğini de öğretmiştir.
Hâkim'in naklettiğine göre Şafiî, Süfyan İbn Uyeyne'nin meclisinde oturu-3u. Süfyan ona bu hadis hakkında sorunca ŞâfÎÎ şöyle dedi: "Hz. Peygamber dişiye bu sözü söyledi, çünkü o ikisinin Hz. Peygamber hakkında töhmete jrücü bir şey düşünmeleri hakkında küfre düşeceklerinden korktu. Onlan jndüğünden, şeytan onların kalbine kendilerini helake götürecek bir şey adan önce derhal gerçeği onlara bildirdi".
Hadisten Çıkan Sonuçlar
İtikâfta olan kişi, ziyaretçisini yolcu etmek, onunla birlikte ayakta durmak ve aşmak gibi mubah olan şeylerle meşgul olabilir.
İtikâfta olan kişi, hanımı ile yalnız kalabilir. Kadın, itikâfta olan kişiyi ziyaret edebilir.
Hz. Peygamber'in ümmetine olan şefkati ve onlardan günahı giderecek yol-onlan yönlendirmesi.
Sû-i zanna maruz kalmaktan korunmak, şeytanın hilesinden ve bahane ileri lekten korunmak.
ibn Dakîku'l-'Id şöyle demiştir: Bu, alimler ve toplumda önder konumunda kimseler İçin daha da önemlidir. Onların, kendileri için bir çıkış yolu olsa haklarında kötü düşünülmesine (sû-i zanna) sebep olacak şeyler yapmaları değildir. Çünkü bu, onların ilminden yararlanılmasını iptale sebep olur. Bu len bazı alimler şöyle demiştir: "Hâkim, verdiği hükümde kapalı kalması temel bir yön varsa töhmeti gidermek için aleyhine hükmettiği kişiye hük- gerekçesini açıklamalıdır".
Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem eşlerinin evleri onlara izafe edilmekte-
Kadının geceleyin evinden çıkması caizdir. Şaşırma durumunda "sübhanallah" denilir.
"Sübhanallah" ifadesi; durumun önemini belirtme, durumu korkunç gösterme ve Ümmü Süleym hadisinde olduğu gibi utanma durumunda kullanılabilir.

9- İtikaf Ve Hz. Peygamberin Ramazanın Yirminci Gününün Sabahında Çıkması

2036- Ebû Seleme İbn Abdurrahman şöyle demiştir: Ebû Said el-Hudrî'ye şöyle sordum: Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kadir gecesinden bahsettiğini duydun mu?
Ebû Said şöyle dedi: Evet. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi w seiiem ile birlikte Ramazanın ortasındaki on günde itikâfa girdik. Yirminci günün sabahı itikâftan çıktık. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yirminci günün sabahı bize bir hutbe okuyarak şöyle dedi:
"Bana kadir gecesi gösterildi, sonra unutturuldu. Kadir gecesini son on gü-lün tekli gecelerinde arayınız. Ben (kadir gecesinde)su ve çamur üzerinde secde taptığımı gördüm. Resülullah ile birlikte itikâfa girmiş olanlar geri dönsünler".
Bunun üzerine insanlar mescide geri döndü. Gökyüzünde hiçbir bulut gör-nüyorduk. Derken bir anda hava bulutlandı, yağmur yağdı. Bu arada namaz jin kamet getirildi. ResûluIIah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem çamur ve su içinde secde yaptı.)yle ki ben onun burnunun yan tarafında ve alnında çamur bulunduğunu gör-lüm.

Açıklama

el-Kaffâl şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in sözü şu anlama gelir: O, rüyasın-a "kadir gecesi şu gecedir, Özellikleri de şudur" diyen bir kimseyi gördü. Hz. 'eygamber'in sözü, onun bizzat kadir gecesini gördüğü halde onu unuttuğu nlamına gelmez. Çünkü böyle şeyler unutulmaz.

10- Müstehaza Olan Kadının İtikaf Yapması

2037- Hz. ÂİŞe radıyallâhu anh ŞÖyle demiştir: ReSUİUİlah sallallâhu aleyhi ve sellem İle
irlikte hanımlarından müstehaza olan birisi itikâfa girdi. O, gelen kanın rengin-2 kızıllık ve sarılık görüyordu. Hatta o namaz kılarken onun alt tarafına (kanın ?re damlamaması için) bir kap koyuyorduk.

11- Kadının İtikafta Olan Kocasını Ziyaret Etmesi

2038- Ali İbn Hüseyin şöyle demiştir:
Hz. Peygamber mescitte (itikâfta) idi. Yanında hanımları vardı. Onlar yanından kalkıp gittiklerinde, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi w seiiem, Safiyye binti Huyey'e "Acele etme. Ben de seninle birlikte geleyim" buyurdu. Safiyye'nin evi (kaldığı oda) Usâme'nin evindeydi320 . Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onunla birlikte çıktı. Ensardan iki kişi Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bakıp, yanlarından geçtiler. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onlara "Buraya gelin. Bu Safiyye binü Huyey'dir" buyurdu. O ikisi: "Sübhanallah ey Allah'ın Resulü" dediler. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem: "Şeytan insanda kanın dolaştığı gibi dolaşır. Ben sizin nefislerinize bir şey (vesvese) atmasından korktum" buyurdu.
320 Bu ev geniş avlulu ve avluya bakan çok odalı evlerde her bir odayı bir ailenin kullandığı yapıda geniş evlerden birisidir.

12- İtirafta Olan Kimse Kendisini Savunur Mu?

2039- Ali İbn Hüseyin şunu anlatmıştır: Safiyye radıyaiiâhu anh, itikâfta olan Hz. ^eygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve sellem yanına geldi. Geri döneceği zaman Hz. Peygamber de onunla birlikte yürüdü. Ensardan bir adam onu gördü. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bu adamı görünce ona "Buraya gel. Bu Safiyye'dir. Şeytan ıdemoğlunda kanın dolaştığı gibi dolaşır" dedi.
(Hadisi rivayet eden kişi diyor ki); Süfyan'a sordum: Safiyye, Hz. Peygamberin yanına gece mi gelmişti?
Süfyan: Başka ne zaman geisin? Dedi.

Açıklama

Hadis, itikâfta olan kişinin, kendisine yönelik yanlış anlamaları sözle düzel-ebileceğini göstermektedir. Fiil de böyledir. İtikâfta olan kişi bu konuda namaz ulandan daha üst konumda değildir. (Namaz kılan bile kendisini fiil ile savuna->ildiğine göre, itikâfta olan haydi haydi savunur).

13- İtikaftan Sabahleyin Çıkmak

2040- Ebû Said radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem ile bir-likte Ramazanın ortasındaki on günde itikâf yaptık. Yirminci günün sabahında eşyalarımızı (mescitten) taşıdık. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve sellem yanımıza gelerek "İtikâfta olan, itikâf yaptığı yere geri dönsün. Bana şu gece (yani kadir gecesi) gösterildi. Ben, su ve çamur içinde secde ettiğimi gördüm" buyurdu. Hz. Peygamber itikâf yaptığı yere geri döndü, Gökyüzü bir anda bulutlandı ve yağmur yağdı. Onu hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki gökyüzü o günün sonunda bulutlandı. Mescidin tavanı hurma dallarından idi. Ben Hz. Peygamber'in burnunda ve burnunun yan taraflarında su ve çamurun izini gördüm".

Açıklama

Konu başlığında yer alan ifade, gündüzleri değil geceleri itikâf yapmak isteyen kimseye yorulur. Bu kişinin yapması gereken, güneşin batışının hemen öncesinde itikâfa girmek, fecrin doğuşundan sonra çıkmaktır. Yalnız gündüzleri itikâf yapmak isterse fecrin doğuşu sırasında itikâfa girer, güneş battıktan sonra çıkar. Gece ve gündüzler ile birlikte itikâf yapmak isterse güneşin batmasından önce itikâfa girer, güneşin batmasından sonra itikâftan çıkar.

14- Şevval Ayında İtikaf Yapmak

2041- Hz. ÂİŞe radıyaiiâhu anh şöyle dedi:Resûlullah saiiaüâhu aleyhi ve seiiem her ra-mazan itikâf yapardı. Sabah namazını kılınca itikâf yapacağı yere girerdi. Aişe, itikâf yapmak için ondan izin istedi. O da izin verdi. Aişe için mescitte bir çadır kuruldu. Hafsa bunu işitince o da bir çadır kurdu. Zeynep bunu İşitince o da bir çadır kurdu. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sabah namazından çıkınca dört çadır gördü ve "Bunlar nedir?" diye sordu. Kendisine, hanımlarının çadır kurduğu bildirildi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Onları böyle yapmaya yönlendiren nedir? İyilik mi? Bu çadırları sökün, görmeyeyim" buyurdu.
Bunun üzerine çadırlar söküldü. O sene Ramazan ayında İtikâf yapmadı. Şevval ayının son on gününde itikâf yaptı.

15- İTİKAF YAPTIĞINDA ORUÇ TUTMAYI GEREKLİ GÖRMEYENLER

2042- Ömer İbnül-Hattâb radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü! Ben cahiliye döneminde Mescid-i Haramda bir gece itikâf yapmayı adamıştım.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Adağını yerine getir" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer bir gece itikâf yaptı.

16- Cahiliye Döneminde İtikaf Yapmayı Adayan, Sonra Müslüman Olan Kimse

2043- Ibn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Ömer radıyaiiâhu anh cahiliye döneminde Mescid-i Haramda bir gece itikâf yapmayı adadı. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve ona: "Adabını yerine getir" buyurdu.

Açıklama

Bu konu başlığı, cahiliyede yapılması adanan itikâfın gerekli olup olmadığı ile ilgilidir. Bu hadis, Hz. Ömer île ilgili bölümde zikredildiği gibi Adak ile ilgili bölümde "cahiliye döneminde bir adakta bulunduğunda veya bir kimseyle konuşmamaya yemin ettiğinde sonradan Müslüman olduğunda ne yapar?" konusunda ele alınmıştır. Buharı, bir şeye bağlama bakımından adakla ortak olduğundan yemini de buna katmıştır.
Bu hadis, kâfir iken adak ve yeminlerin de geçerli olduğunu ve Müslüman olan kişinin bunlara uymasının gerekli olduğunu göstermektedir. Bu konu ile ilgili diğer açıklamalar Adak bölümünde gelecektir.[101]

17- Ramazanın Ortasındaki On Gün İtikaf Yapmak

2044- Ebû Hureyre radiyaiiâhu anh şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem her Ramazan ayında on gün itikâf yapardı. Vefat ettiği yılın Ramazan ayında ise yirmi gün itikâf yaptı.[102]

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir; Hz. Peygamber'in itikâfa devam etmesi, bunun sünnet-i müekkede olduğunu göstermektedir. İbnü'l-Münzir, İbn Şihab'm şu sözünü rivayet etmiştir: "Müslümanların şu işine hayret doğrusu! Onlar itikâfı terk ettiler. Oysa Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'ye hicret ettikten sonra Allah onun ruhunu kabzedinceye kadar itikâfı terk etmemiştir".

Hz. Peygamber'in Vefat Ettiği Yıl Yirmi Gün İtikâf Yapmasının Sebebi

Hz. Peygamber'in, vefat ettiği yılın Ramazan ayında yirmi gün itikâfa girmesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür:
Bir görüşe göre, o ecelinin geldiğini anlamış ve ümmetine, ömürlerinin sonuna yaklaştıklarında Allah'a en hayırlı durumda kavuşabilmek

amacıyla amellerini arttırmak için çalışmalarını göstermek istemiştir.
Diğer bir görüşe göre Cebrail, her Ramazan ona Kur'an'i bir kere arz ediyordu. Vefat ettiği yıl ise iki kere arz etti. Bu sebeple Hz. Peygamber de daha Önce yaptığı İtikâfm iki katını yaptı.
İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: Bunun sebebi şu olabilir: Eşlerinin mescitte çadır kurmaları sebebiyle o bir yıl Ramazan ayında itikâf yapmamış, bunun yerine Şevval ayında yapmıştı. İşte Ramazanda yapmadığı o on günün kazasının tam olarak gerçekleşmesi için son yılında on gün fazla itikâf yapmıştır.
Bunların tümünden daha güçlü olan görüş şudur: Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve seiiem bir önceki yılın Ramazan ayında yolculuktaydı. Nesaî ve Ebû Davud'un, Übey İbn Kâb'dan rivayet ettikleri şu hadis bunu göstermektedir: "Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Ramazanın son on gününde itikâf yapardı. Bir sene yolculukta olduğu için itikâf yapamadı, ertesi yıl yirmi gün itikâf yaptı".

18- İtikaf Yapmak İsteyen, Ancak Sonradan Bundan Vazgeçip İtikaftan Çıkan Kimsenin Durumu

2045- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh §Öyle dedi: Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi w seiiem Rama-zanın son on gününde itikâf yapmaktan bahsetti. Bunun üzerine Âişe ondan itikâf yapmak için izin istedi, o da izin verdi. Hafsa, kendisi için izin istemesini Hz. Âişe'ye söyledi, Âişe de onun için İzin istedi. Zeybep binti Cahş bunu görünce o da (itikâf için mescitte) bir çadır kurdurdu. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem itikâfta iken namaz kılınca çadırına çekilirdi. Diğer çadırları görünce "bunlar da neyin nesi?" diye sordu.
Sahabeler: 'Âişe, Hafsa ve Zeyneb'in çadırları" dediler.
Hz. Peygamber: "Onlar bu çadırlan kurmakla hayır yapmayı mı istediler? Ben itikâf yapmıyorum" dedi ve döndü.
Ramazan ayı bittikten sonra on gün Şevval'de itikâf yaptı.

19- İtirafta Olan Kişinin, Başını Yıkamak İçin Evine Uzatması

2046- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh, mescitte itikâfta bulunan Resûlullah'ın saçını kendisi adetli olduğu halde taradığını söylemiştir. Âişe kendi odasında durur, Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem başını ona uzatırdı.

34- BÖLÜM

ALIM-SATIM İŞLEMLERİ

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Allah ahş-uerişi helal, faizi ise haram kılmıştır".[103]
"Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah katında daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır".[104]

1- Alım Satım İle İlgili Âyetler

"Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağıhn ue Allah'ın lütfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz. Onlar bir ticaret ue eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ue seni ayakta bırakırlar. De ki: Allah'ın yanında bulunan (güzellik ve nimetler o seyretmeye gittiğiniz), eğlenceden ue ticaretten daha yararlıdır. Allah, rızık uerenlerin en hayırlısıdır".[105]
"Aranızda mallarınızı haksız (bâtıl) bir şekilde yemeyin. Ancak karşılıklı rızaya dayanan bir ticaret olursa o başka"[106]
2047- Said İbnü'I-Müseyyeb ve Ebû Seleme İbn Abdurrahman, Ebû Hureyre'nin radıydiâhu anh şu sözünü rivayet etmişlerdir:
Sizler "Ebû Hureyre, Resûlullah'tan saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem çok hadis rivayet ediyor. Muhacirler ve Ensar'a ne oluyor ki Ebû Hureyre kadar hadis rivayet etmiyorlar?" diyorsunuz. Benim muhacir kardeşlerim çarşı pazarda alışverişle meşgul olurken ben karın tokluğuna Resûlullah'm yanından ayrılmazdım. Onların bulunmadığı şeylere ben şahit olurdum, onların unuttuklarını ezberlerdim. Ensar kardeşlerim ise malları (tarlaları, bahçeleri) ile meşgul olurlardı. Ben suffe'de kalan fakirlerden bir fakir idim. Onlar (ensar) unuttuğunda ben aklımda tutardım. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bir konuşmasında şöyle buyurmuştu:
"Kim benim şu konuşmam bitmeden önce elbisesini yere yayar, sonra da
toplarsa benim söylediğimi aklında tutar".
Bunun üzerine ben hemen üzerimdeki çizgili cübbeyi yere yaydım. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem konuşmasını bitirdiğinde cübbeyi alıp göğsüme bastırdım. Resûlullah'm saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem o konuşmasından hiçbir şeyi unutmadım.
2048- Abdurrahman İbn Avf radıyatiâhu anh şöyle demiştir: Medine'ye geldiğimizde Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem benimle Sa'd İbnü'r-Rebî'i kardeş yaptı. 5a d İbnü'r-Rebi bana: "Ben ensar içinde malı en çok olanlardanım. Malımın yarısını sana vereyim. İki eşimden hangisi hoşuna giderse ondan boşanayım. İddeti bitip de sana helal olunca onunla evlenirsin" dedi.
Ben: "Benim buna ihtiyacım yok. Medine'de ticaret yapılan bir çarşı var mı?" diye sordum.
Sa'd: "Kaynuka çarşısı var" dedi.
Abdurrahman sabahleyin Kaynuka çarşısına gitti. Akşam gelirken yanında keş ve yağ getirdi. Sonra bu çarşıya gitmeye devam etti. Çok geçmeden Abdurrahman üzerinde sarı bir şeyin izi bulunduğu halde geldi.
Resûlullah ona: "Yoksa evlendin mi?" buyurdu. Abdurrahman: "Evet" dedi. Resûlullah: "Kiminle?" diye sordu. Abdurrahman: "Ensardan bir hanımla" dedi. Resûlullah: "Ne kadar mehir verdin?" diye sordu. Abdurrahman: "Bir çekirdek ağırlığınca altın" dedi.
Resûlullah ona: "Bir koyunla da olsa bari bir velime (düğün yemeği) ver" Duyurdu.[107]
2049- Enes radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Abdurrahman İbn Avf Medine'ye geldi. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onunla ensardan Sa'd İbnü'r-Rebî'i kardeş kıldı. Sa'd, zengin bir kimse idi.
Sa'd, Abdurrahman'a: "Malımı seninle yarı yarıya paylaşayım ve seni evlendireyim" dedi.
Abdurrahman: "Allah senin ailene ve malına bereket versin. Sen bana çarşının yolunu göster" dedi.
Abdurrahman çarşıdan gelirken yanında keş ve yağ ile döndü. Bunu ev halkına getirdi. Çok geçmeden üzerinde sarı bir iz ile geldi.
Hz. Peygamber: "Bu da nedir?" diye sordu.
Abdurrahman: "Ey Allah'ın Resulü, ensardan bir hanımla evlendim" dedi.
Hz. Peygamber: "Ne kadar mehir verdin?" diye sordu.
Abdurrahman: "Altından bir çekirdek {veya bir çekirdek ağırlığınca altın)" dedi.
Hz. Peygamber: "Bir koyunla da olsa bari bir velime (düğün yemeği) ver" buyurdu.[108]
2050- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Ukâz, Micenne ve Zülmecâz câhiliye dönemindeki çarşılardı. İslam dini geldiğinde Müslümanlar sanki bu çarşılara gitmeyi günah saydılar. Bunun üzerine "Rabbinizden bir lütuf istemenizde (rızık aramanızda) bir günah bir vebal yoktur" âyeti indirildi.
İbn Abbas bu âyetin sonunda "hac mevsiminde" ifadesini de okumuştur.

Açıklama

Konunun başındaki ilk âyette geçen "Allah'ın lütfundan isteyin" şeklindeki genel ifadeden alım-satımın meşru olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu ifade ticaeti ve diğer kazanç yollarını İçine alır. Âyetteki emrin ne anlama geldiği konu-unda ihtilaf edilmiştir. Alimlerin çoğunluğu bu emrin, mübahlık ifade ettiğini öylemiştir. Bu âyetteki incelik, cumartesi günü Allah'ın lütfunu aramayı yasak-ayan ehli kitaba muhalefet etmek ve bunun Müslümanlara haram kılınmadığım lelirtmektir. Dâvudî şöyle demiştir: Yanında kendisine yetecek rızkı bulunan ve alışıp kazanmaya güç

yetiremeyen kimseler hakkında bu emir mübahlık ifade :der. Ancak yanında hiçbir şey bulunmayan ve çalışmaya da gücü bulunanlar lakkmda farziyet ifade eder. Ta ki kişi kazanmaya gücü olduğu halde, haram ılınmış olan dilenciliği yapmasın.
Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadisin Arapça aslında kullanılan
elimesi aslında tokalaşmak anlamına gelir. Alış-veriş kesinleştiğinde tokalaşmak det olduğundan alışverişe bu isim verilmiştir. Hz. Peygamber zamanında bu-un yapılmış olması ve Hz. Peygamber'in buna ses çıkarmayıp onaylaması, lışverişin meşru olduğunu gösterir.
Kaynuka bir Yahudi kabilesinin ismidir.
Bu iki hadisin verilmesinin amacı, sahabenin Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve ıiem zamanında ticaretle uğraştığını ve Resûlullah'm bunu onayladığını, ayrıca caret yoluyla elde edilen kazancın, hibe vb. diğer yollarla elde edilenden daha stün olduğunu göstermektedir.

2- Helal Bellidir, Haram Da Bellidir. Bu İkisi Arasında Şüpheli Bazı Şeyler Vardır.

2051- Nu'man İbn Beşîr radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'in sallallâhu aleyhi ve sellem
şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Helal bellidir, haram da bellidir. Bu İkisi arasında şüpheh olan bazı şeyler vardır. Kim günah olup olmadığı şüpheli olan bir şeyi terk ederse, günah olduğu kesin olan bir şeyi daha çok terk eder. Kim günah olup olmadığı şüpheli olan bir şeye karşı cüret ederse, günah olduğu kesin olan bir şeye düşebilir. Günahlar Allah'ın koruluğudur. Kim koruluğun etrafında koyun otlatırsa çok geçmeden koyunlar koruluğa dalabilir."

Açıklama

Bu hadiste hükümler üç sınıfa ayrılmıştır, ki bu taksim bizatihi doğrudur. Şöyle ki:
1- Bîr şeyin yapılması nassla istenir ve terk edilmesi halinde tehdit söz konusu olur.
2- Bir şeyin terk edilmesi nassla istenir ve yapılması halinde tehdit söz konusu olur.
3- Bir şeyin ne yapılması ne de terk edilmesi hakkında nass bulunmaz.
Birinci grup helal olduğu kesin olarak bilinenler, ikinci grup haram olduğu kesin bilinenlerdir.
"Helal bellidir" ifadesi, "bunu açıklamaya gerek yoktur, bunu bilme konusunda herkes ortaktır" anlamına gelir.
Üçüncü grupta bulunanlar İse, kapalılık sebebiyle şüphelidir. Bunun helal mi haram mı olduğu bilinmez. Bu şekilde olan bir şeyde yapılması gereken bundan uzak durmaktır. Çünkü bu gerçekte haram ise, bundan uzak duran kişi kendisini korumuş olur. Bu şey gerçekte helal ise bu maksatla terk etmesi sebebiyle bundan da sevap alır. Çünkü eşyanın aslen haram mı mubah mı olduğu konusunda ihtilaf vardır.[109]
Bununla birlikte farklı mezheplere mensup usulcülerin çoğunluğu "Eşyada aslolan ibahadır yani mübahhktır prensibini benimsemişlerdir.

3- Şüpheli Şeylerin Açıklanması (Tefsiri)

Hassan İbn Ebî Sinan şöyle demiştir: Vera'dan daha kolay (rahat) bir şey görmedim. Seni şüphelendiren şeyi bırak, şüphelendirmeyen! al.
2052- Ukbe İbnü'l-Hâris'den radıyaiiâhu anh şu rivayet edilmiştir:
Zenci bir kadın gelerek Ukbe'yi ve hanımını emzirdiğini İddia etti. Bunun üzerine Ukbe durumu Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bildirdi. Hz. Peygamber yüzünü Ukbe'den çevirerek tebessüm etti ve "Sana böyle söylendiği halde sen nasıl evliliğine devam edersin?" buyurdu.
O sıra Ukbe, Ebû İhâb et-Temîmî'nin kızı ile evliydi.
2053- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Utbe İbn Ebî Vakkas, kardeşi Sa'd İbn Ebî Vakkas'a "Zem'a'nm cariyesinin oğlu bendendir. Onu yanına al" diye vasiyette bulundu.
Mekke'nin fethedildiği yıl Sa'd İbn Ebî Vakkas onu yanına alarak: "Bu benim kardeşimin oğludur. Onu yanıma almamı vasiyet etti" dedi.
Bunun üzerine Abd İbn Zem'a kalkarak: "O benim kardeşim ve babamın cariyesinin oğludur. O, (anası) babamın döşekliği iken doğmuştur" dedi.
Bunun üzerine ikisi Resûlullah'a saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem müracaat ettiler.
Sa'd: "Ey Allah'ın Resulü o benim kardeşimin oğlu. Ölmeden onu yanıma almamı bana vasiyet etti" dedi.
Abd İbn Zem'a: "O benim kardeşim ve babamın cariyesinin oğludur. O, (anası) babamın döşekliği iken doğmuştur" dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve seiiem: "O senindir, ey Abd İbn Zem'a buyurdu."
Daha sonra da şöyle dedi: "Çocuk döşeğe (kimin yatağında doğduysa ona) aittir. Zina eden için ise mahrumiyet vardır".
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem daha sonra eşi Şevde binti Zem'a'ya: "Ey Şevde! Ona karşı örtün" buyurdu. Çünkü Hz. Peygamber, çocuğun Utbe'ye benzediğini görmüştü. Bunun üzerine çocuk ölünceye kadar Sevde'yi göremedi.330
2054- Adîy İbn Hâtİm radıyallahu anh ŞÖyle dedi: ReSUİUİlah'a sallallâhu aleyhi ve sellem tva atılan oku sordum.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve senem şöyle buyurdu: "Ava keskin yeri isabet ederse ıvı ye. Ok enine isabet eder de avı öldürürse yeme, çünkü bu durumda o haytan kafasına vurmak suretiyle ölmüş hayvan (gibidir)."
Ben: "Ey Allah'ın resulü! Ben ava köpeğimi gönderiyorum ve besmele de :ekiyorum. Sonra köpeğimle birlikte avın yanında gönderirken besmele çekme-liğim başka bir köpek daha görüyorum. Avı hangisinin aldığını (avladığını) bil-niyorum. (Bu durumda avı yiyebilir miyim?)" dedim.
Resûlullah sallallâhu aleyhi ve seiiem: "Onu yeme. Çünkü sen yalnızca kendi köpe-\in için besmele çektin. Başka köpek için besmele çekmedin buyurdu."

Açıklama

Nu'man İbn Beşîr'in rivayet ettiği hadiste "şüphelileri insanların çoğu bilmez1' fadesi geçmişti. Bu, bazı insanların bunları bildiğini gösterir. Buharı, şüpheliler-len kaçınmak için bunların nasıl bilinebileceğini göstermek istemiş ve öncelikle >unu zapt-u rabt altına alan bir rivayet zikretmiş, sonra kaçınılması gereken şey-erin mertebelerini ortaya koyan hadisler zikretmiştir. Bunun ardından da kaçı-ılması müstehab olan şeyleri zikretmiştir. Daha sonra mekruh olan şeyleri bir konuya yer vermiştir.
Bunu şöyle açıklayabiliriz: Bir şey aslen ya haram, ya mubahtır. Yahut da kendisinden şüphe edilir.
Birincisine örnek avdır. Av, sert usulle boğazlanmadıkça aslen haramdır. Kili bunda şüphe ettiği zaman, kesin bir husus olmadıkça avın haram olma özelliği ortadan kalkmaz. Adiy İbn Hatim hadisi buna işaret etmektedir.
İkincisine örnek taharettir. Kişi abdest aldığında, yalnızca kesin olarak ab-destini bozduğunu biliyorsa abdesti kalkar. İleride gelecek Abdullah İbn Zeyd vadisi ile buna işaret etmiştir. Bunun bir örneği de şudur: Bir kimsenin bir zevce->i ve kölesi olsa, bu kişi hanımını boşayıp boşamadığında ve kölesini azat edip etmediğinde şüphe etse bu şüphe dikkate alınmaz, bunlar onun olmaya devam eder.
Üçüncü kısım aslının ne olduğu kesin olarak bilinmeyen ve haramlık ile mübahlığı konusunda tereddüd edilendir. Bunun terk edilmesi daha evladır. Bir sonraki konuda gelecek olan hurma ile ilgili hadis buna işaret etmektedir.
Ebû Nuaym, bir başka yolla şunu rivayet etmiştir: Yunus İbn Ubeyd ve Hassan İbn Ebû Sinan bir araya geldi. Yunus "Vera'dan daha şiddetli bir şey tecrübe etmedim" dedi. Hassan ise "Ben ondan daha kolay bir şey tecrübe etmedim" dedi. Yunus: "Nasıl yani?" diye sordu.
Hassan "Beni şüphelendiren şeyi bıraktım, şüphelendirmeyeni aldım, rahat ettim" dedi.
Bazı alimler şöyle demiştir: Hassan kendi makamına göre bu sözü söylemiştir. Onun sözünü ettiği terk (şüpheli şeyleri bırakmak), insanlardan pek çoğu için büyük zorluklar taşımaktadır.
"Seni şüphelendiren şeyi bırak, şüphelendirmemeni al" ifadesi; Tirmizî, Nesâî, İmam Ahmed, İbn Hibbân ve Hâkim tarafından Hasan İbn Ali aracılığıyla Hz. Peygamber'in sözü olarak rivayet edilmiştir.
"Seni şüphelendiren şey" ifadesi "bir şeyden şüphe ettiğinde onu bırak" anlamına gelmektedir. Şüphe edilen şeyi terk etmek, vera' konusunda büyük bir prensiptir.
Tirmizî, Atiye es-Sa'dî'den Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem sözü olarak şunu rivayet etmiştir: "Bir kimse, kendisinde sakınca olan bir şeyden sakınmak amacıyla kendisinde sakınca bulunmayan bir şeyi bile terk etmedikçe muttaki-lerden olamaz".
Hattabî şöyle demiştir: Şüphe ettiğin her durumda, vera'a uygun olan onu terk etmektir. Vera1 üç kısımdır: Vacip (farz), müstehap ve

mekruh. Farz olan, haramları yapmayı gerektiren şeylerden uzak durmaktır. Mendup (müstehap) olan, malının çoğu haram olan kimse ile iş yapmayı terk etmektir. Mekruh olan ise meşru olan ruhsatları, aşırıya gitmek suretiyle terk etmektir.

4- Şüpheli Şeylerin Hangilerinden Kaçınılır?

2055- Enes radıyaüâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yere düşmüş bir hurmanın yanından geçerken şöyle buyurdu:
"Bunun zekat hurması olması ihtimali olmasaydı onu yerdim".
Hemmâm, Ebû Hureyre aracılığıyla Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir: "Bazen eve gittiğimde yatağımın üzerine düşmüş bir hurma görüyorum. Onu yemek için ağzıma götürdüğümde bunun zekat hurması olması ihtimali aklıma geliyor da bırakıyorum".[110]

Açıklama

Mühelleb şöyle demiştir: Hz. Peygamber bunu vera1 olarak (ihtiyaten) terk etmiştir, yoksa bunu terk etmek farz değildir. Çünkü temel prensip şudur: Bir kimsenin evinde bulunan bir şey, haram olduğuna dair delil bulununcaya dek mubahtır.
Bu hadis, zekat malının azının bile Hz. Peygamber'e haram olduğunu göstermektedir. Bunun çoğu ise öncelikle haram olur.

5- Vesvese Vb. Şeyleri Şüpheli Olarak Görmemek

2056- Abbad İbn Temîm amcasından şunu rivayet etti:
Hz. Peygamber'e namazda kendisine vesvese gelen kimsenin namazını bozup bozmaması soruldu.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Hayır. Bir ses işitinceye veya koku duyuncaya kadar (namazını terk etmesin)".
Zührî şöyle demiştir: Abdest ancak bir yellenme olduğunda yahut ses işittiğinde gerekli olur.
2057- Hz. Âişe radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Bir topluluk: "Ey Allah'ın Resulü! Bazıları bize et getiriyorlar. Biz, hayvanları keserken besmele çekip çekmediklerini bilmiyoruz. (Bu etleri yiyelim mi?)" diye sordular.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Bu etler üzerine besmele çekip yiyin."[111]

Açıklama

Bu konu başlığı, vera' konusunda aşırıya kaçmanın mekruh olduğunu açıklamak için konulmuştur.
Buharî'nin burada amacı, vesveseye kapılanların vera'ını açıklamaktır. Örneğin bir avı, başka birisine aittir de ondan kaçmıştır gibi bir düşünce ile yemekten kaçman, ihtiyaç duyduğu bir şeyi, malının helal mi haram mı olduğunu bilmediği fakat haram olduğuna dair bir gösterge bulunmayan yabancı birisinden almaktan kaçman, zayıf olduğunda ittifak edilen ve delil olmaya elverişli olmayan bir haber sebebiyle bir şeyi yemekten kaçman oysa mubah olma delili daha kuvvetli olan, kendi yorumu geçersiz veya uzak olan bir kimsenin verası böyledir.
Uyarı: Kesilen hayvan üzerine besmele çekilmesi ile ilgili Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadis, kesimin sahih olması için besmelenin şart olmadığına ve kesilen hayvandan yemenin caiz olması için de besmelenin şart olmadığına delil getirilmiştir. Bu, Müslüman hakkında hüsnü zan besleme, onun yaptığı işi özellikle de zamanımızda mükemmele (kuralına uygun olmaya) yorma konusunda temel bir prensiptir.

6- Yüce Allah'ın Onlar Bir Ticaret Veya Eğlence Gördüklerinde Hemen (Dağılıp) Ona Giderler Âyeti

2058- Câbir radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Biz Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w seiiem ile birlikte (Cuma) namazını kılarken, Şam'dan yiyecek getiren bir kervan geldi. İnsanlar ona doğru gitti. Öyle ki Hz. Peygamber ile birlikte on iki kişi kaldı. Bunun üzerine "Onlar bir ticaret veya eğlence gördüklerinde hemen (dağılıp) ona giderler..." âyeti indi.[112]

Açıklama

Buharı bu konu başlığı ile sanki şuna işaret etmektedir: Ticaret, helal olan kazanç yollarından olması itibarıyla övülen bir şey olmakla birlikte, kendisinden öne alınması gereken bir şeyin önüne alındığında yerilebilir. Buradaki hadis hakkında geniş açıklama Cuma bölümünde geçmişti. Diğer bazı açıklamalar da Cuma Suresi'nin Tefsiri bölümünde gelecektir.

7- Kişinin Nereden Kazandığına Aldırış Etmemesi

2059- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki kişi aldığının helalden mi yoksa haramdan mı olduğuna aldırış etmeyecek."

Açıklama

Konu başlığı, kazanç konusunda kişinin araştırma yapmamasını yermektedir.

8- Kumaş Vb. Şeylerin Ticaretini Yapmak

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Öyle adamlar ki, ne ticaret ne de ahş-ueriş onları Allah'ı zikretmekten alıkoymaz."[113]
Katâde şöyle demiştir: Sahabe ahm-satım ve ticaretle uğraşır, ancak Allah'ın haklarından bir hak (namaz vb.) geldiğinde ne ticaret ne alış veriş onları Allah'ı zikretmekten alıkoyamaz, onlar Allah'ın hakkını eda ederlerdi.
2060-2061- Ebu'l-Minhal şöyle demiştir: Ben sarf İşi ile uğraşırdım. Zeyd İbn Erkam'a bunu sordum. O, Hz. Peygamber saiiaiiâhu akyhi ve seiiem şöyle buyurdu dedi:
(Diğer bir rivayet şöyledir)
Ebu'l-Minhal şöyle demiştir: Berâ İbn Âzib ve Zeyd İbn Erkam'a sarf işlemini sordum. İkisi şöyle dediler: Biz, Resûlullah »iiaii&hu aleyhi ve seUem döneminde ticaretle uğraşırdık. Resûlullah'a sarf işlemini sorduk, o şöyle buyurdu:
"Peşin (elden ele) olursa bir sakınca yoktur. Vadeli olursa uygun olmaz"[114]

9- Ticaret İçin (Yolculuğa) Çıkmak

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin".[115]
2062- Ubeyd İbn Umeyr şunu söylemiştir:
Ebû Musa el-Eş'arî, Hz. Ömer'in radıyaiiâhu anh yanına girmek için izin istedi. Ömer meşgul olduğu için izin vermedi. Bunun üzerine Ebû Musa geri döndü.
Ömer işini bitirince "Abdullah İbn Kays'ın (Ebû Musa'nın) sesini duymadım mı? Ona izin verin de gelsin" dedi. Kendisine Ebû Musa'nın geri döndüğü söylendi.
Hz. Ömer, Ebû Musa'yı çağırdı.
Ebû Musa "bize böyle yapmamız (üç kere izin istediğimizde izin verilmezse geri dönmemiz) emredilirdi" dedi.
Hz. Ömer: "Buna dair bana şahit getir" dedi.

Ebû Musa, ensarın oturduğu meclise gelerek onlara bunu sordu.
Ensardan orada oturanlar "buna bizim en küçüğümüz olan Ebû Said el-Hudrî bile şahitlik eder" dediler.
Ebû Musa, Ebû Said'i yanında götürdü. (Ebû Said, Ebû Musa'nın söylediğinin doğru olduğuna şahitlik etti).
Hz. Ömer: "Resûlullah'ın bu emri bize gizli mi kaldı? Çarşı pazarda alış-veriş yapmak (yani ticaret için çıkmak) beni oyaladı" dedi.[116]

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Cuma süresindeki âyette geçen "yeryüzüne dağılırı ue Allah'ın îütfundan isteyin" ifadesi, "ihramdan çıktığınızda avlanın" âyetinde olduğu gibi, yasağın ardından, yasaklanan şeyi mubah kılmadır.
İbnü'I-Müneyyir el-Hâşiye adlı eserinde şöyle demiştir: Buharî'nin kastı, ticaret için yapılan hareketler (yolculuklar) uzak bile olsa bunu onayladığını göstermek, işi aşırılığa götürerek çarşıya bile uğramayanlara muhalefet etmektir.
Ebû Musa'nın "bize böyle yapmamız emredilirdi" ifadesi ile kasıt Resûlul-lah'ın şu sözüdür: "Sizden biri (bir yere girmek için) üç kere izin istediği halde, kendisine izin verilmezse geri dönsün."
Hz. Ömer, ticaretle meşgul olmayı "oyalamak" şeklinde mutlak olarak nitelemiştir. Çünkü ticaret, onu Peygamberle birlikte bulunmaktan oyalamış, başkaları onun duymadığı şeyleri Hz. Peygamber'den duymuştur. Hz. Ömer burada Peygamberle hiç birlikte olmadığını kastetmem iştir, çünkü bu nisbî bir durumdur. Hz. Ömer'in çarşıya gitme ihtiyacı, bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlamak ve insanlardan bir şey istememek içindi. Ebû Hureyre ise tek başına yaşayan bir kimse olduğundan, onun Hz. Peygamberle birlikteliği çok olmuştur. Şu da bir gerçek ki Hz. Ömer, Peygamberle uzun müddet birlikte olmuştur. "Lehv /Oyalamak" ifadesi ister haram ister helal olsun mutlak anlamda bir şeyden oyalayan şey için kullanılır. Dinde ise yalnızca haram olan oyalama için kullanılır.

10- Deniz Ticareti

Matar şöyle demiştir: "Bunda bir sakınca yoktur. Yüce Allah'ın Kur'an'da zikrettiği hakkın ta kendisidir. Nitekim o şöyle buyurmuştur: "Gemilerin denizde (suları) yara yara gittiklerini de görüyorsun. (Bütün bunlar) onun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir"[117]
Mücâhid şöyle demiştir: Ayette sözü edilen gemiler rüzgarı yarar. Rüzgarı yaran gemiler ise ancak büyük gemilerdir.
2063- EbÛ Hureyre radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem "İsrailoğullarından bir adamın ticaret İçin deniz yolculuğuna çıktığını ve ihtiyacını giderdiğini" rivayet etmiştir.

Açıklama

Bu konuda, ticaret için gemiye binmenin mubah olduğu hususu ele alınmaktadır.
Burada zikredilen hadisin konu başlığına uyumu şu açıdandır: "Bizden öncekilerin şeriatı, bizim şeriatımızda onu yürürlükten kaldıran bir delil bulunmadığı sürece bizim için de geçerlidir. Özellikle de Peygamberimiz bunu ikrar ederek veya yapanı överek anlatmışsa bu daha açıktır".
Buharf nin bu hadisi vermekteki amacı, gemiye binmenin eski zamanlardan beri bilindiğini, bunu yasaklayan bir delil bulununcaya kadar bunun aslen mubah olma halinin devam edeceğini belirtmektir.

11- "Onlar Bir Ticaret Veya Eğlence Gördükleri Zaman Hemen Dağılıp Ona Giderler

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Öyle adamlar ki onları ne bir ticaret ne de bir alış ueriş Allah'ı zikretmekten alıkoymaz"[118]
Katâde şöyle dedi. Sahabe ticaretle uğraşırdı. Ancak Allah'ın haklarından bir hak kendilerine geldiğinde, ne ticaret ne de alış veriş onları Allah'ı zikretmekten alıkoymaz, bunu mutlaka eda ederlerdi.
2064- CâbİR radıyallâhu anh ŞÖyle anlatlH Hz. Peygamberle saüallâhu aleyhi ve sellem
birlikte Cuma namazı kılarken bir kervan geldi. On iki kişi dışında herkes dağılıp <ervanm yanma gitti. Bunun üzerine "Onlar bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni ayak üstü bırakırlar" âyeti indi.

12- Yüce Allah'ın "Kazandıklarınızın İyilerinden İnfak Edin" Âyeti

2065- Hz. Âişe mdıyaiiâhu anh, Hz. Peygamberin saiiaiiâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Kadın, bir bozgunculukta bulunmaksızın kendi evindeki yiyecekten infak ederse, infak ettiğinin sevabını alır. Kocası da bunu kazanmanın sevabını alır. Hâzin (yiyecek vb. şeyleri koruyan bekçi vb. kimseler) için de aynı şey söz konusudur. Bunlar birbirinin sevabını eksiltmez".
2066- Hemmâm, Ebû Hureyre aracılığıyla Hz. Peygamber'den şunu rivayet etmiştir:
"Kadın, kocasının kazanandan (Allah yolunda) kocasının emri olmaksızın infak ederse, bunun ecrinin yarısını alır."[119]

Açıklama

Ebû Hureyre'nin hadisi, kadının sevap alması için kocanın izin vermiş olmasını şart koşanları reddetmektedir.
[Kocanın emri olmaksızın hanımının infakta bulunması iki anlamda anlaşılabilir:]
a- Daha doğru olan yorum, bu hadisin "kadının, kocanın belirlediği kimseye kocasından izin almaksızın infakta bulunması" şeklindeki yorumdur. Bunun kocanın kazancından olması sebebiyle koca da ecir almaktadır.
b- Bu şu anlama da gelebilir: Koca, hanımına daha önce genel anlamda malından infakta bulunması için izin vermiş olmakla birlikte, kadın infakta bulunurken özel olarak izin almamıştır.
Hadisin bu iki şekilde anlaşılması gereklidir. Aksi taktirde infak kocanın ne genel ne de özel olarak izni olmaksızın yapıldığında kadın sevap değil günah kazanır.

13- Rızkının Genişlemesini İsteyen Kimse

2067'. Enes Ibn Mâlik radıyaiiâhu anh, Resûlullah'tan saibiiâhu aleyhi ve seiiem şunu duyduğunu söylemiştir:
"Kim rızkının genişletilmesini ve ömrünün uzatılmasını isterse akrabası îte ilişkisini devam ettirsin."[120]

Açıklama

Bu hadis, rızkın genişlemesini ve ömrün uzamasını istemeyi mutlak olarak mekruh görenlerin aksine bunu istemenin caiz olduğunu gösterir.
Hadisin Arapça aslında geçen "^l/eser" kelimesi, ömrün geri kalan kısmı anlamına gelir. Nitekim Züheyr şu şiirinde bunu bu anlamda kullanmıştır:
Kİşİ yaşadığı sürece emeü devam eder,
Ömrü sona erinceye kadar, emelinin yanına varamaz.
[Rızkın Genişlemesi ve Ömrün Uzatılması Ne Demektir?]
Alimler şöyle demişlerdir: Rızkın genişletilmesi, bereketlenmesi anlamına gelir. Ömrün artması ise bedende kuvvetin oluşmasıdır. Çünkü akrabalarla ilişkiyi sürdürmek sadakadır. Sadaka ise malı çoğaltır, artırır. Mal sadaka ile artar, çoğalır. Çünkü insanın rızkı o daha ana karnında iken yazılmıştır. Bu sebeple böyle bir yorum yapılmasına gerek duyulmuştur.
Yahut da bu hadis şu anlama gelir. Kişinin kaderi şartlı olarak yazılır. Örneğin "akrabası ile ilişkisini sürdürürse ömrü şu kadar, sürdürmezse bu kadardır".
Ya da bunun anlamı, öldükten sonra güzel bir şekilde anılmaktır.
Bunun hikmeti, bunu mükellefe bildirmek suretiyle onun iyiliğin faziletini, akraba ile ilişkiyi kesmenin kötülüğünü bilmesini sağlamaktır.[121]

14- Hz. Peygamberin Sallallâhu Aleyhi Ve Sellem Veresiye Olarak Satın Alması

2068- Hz. Aişe'nin radıyaiiâhu anh bildirdiğine göre Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve bir Yahudi'den bedelini bir müddet sonra ödemek üzere yiyecek (buğday) satın aldı ve demirden yapılmış zırhını rehin olarak bıraktı.[122]
2069- Enes'ten radıyaiiâhu anh rivayet edildiğine göre o, Hz. Peygamber'e saiiai-îâhu aleyhi ve seiiem arpa ekmeği ve uzun süre kalmaktan kokusu değişmiş bir miktar yemek götürdü. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Medine'de bir yahudiye zırhını rehin olarak bırakmış, bunun karşılığında ondan ailesi için arpa almıştı.
(Hadisi rivayet eden kişi şöyle demiştir):
"Andolsun onun (Enes'in) şöyle dediğini işittim: Muhammed'in saiiaiiâhu aleyhi w seiiem dokuz hanımı kendisi ile birlikte olduğu halde, ailesinin yanında hiçbir gece ne bir sa' buğday ne de bir sa' ekin bulunmamıştır".[123]

Açıklama

İbn Battal şöyle der: Veresiye alım-satımtn caiz olduğu konusunda icma vardır.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Buharı bazılarının, veresiye mal satın alma borçlanma anlamına geldiği için Hz. Peygamberin veresiye bir şey satın almadığı düşüncesine kapılma ihtimalini göz önüne alarak bunu def etmeyi istemiş olabilir. Buharî bu konuda Hz. Peygamber'in veresiye olarak arpa satın aldığı ve buna karşılık zırhını rehin bıraktığına dair Hz. Aişe radıyaiiâhu anh ve Enes'in hadislerini rivayet etmiştir. Bu konuda geniş açıklama rehin bölümünün başında gelecektir.[124]

15- Kişinin Çalışarak Kendi Eliyle Kazandıkları

2070- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Ebû Bekir Sıddîk radtyaiiâhu anh halife seçilince şöyle dedi: "Andolsun halkım bilir ki benim kazancım ailemin geçimini sağlamaktan âciz değil idi. Şu anda İse Müslümanların işleri ile meşgul oluyorum. Bundan böyle Ebû Bekir'in ailesi bu maldan (devlet hazinesinden) yiyecek. Benim de bugünden sonra mesleğim Müslümanların işlerini görmek olacaktır."
2071- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ashabı kendi elleriyle çalışırlar, bu sebeple de vücutlarında koku olurdu. Bu yüzden onlara (Cuma günleri Cuma namazına gelirken) "yıkansanız İyi olur" denildi.
2072- Mikdâm radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
"Hiç kimse kendi el emeği ile kazanıp yediğinden daha hayırlı bir şey yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâuud aleyhisseiam da kendi el emeğinden yerdi."
2073- Ebû Hureyre radıyaiiahu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
"Davud peygamber (a.s.) kendi e! emeğinden başkasını yemezdi".[125]
2074- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
"Sizden birinin bir kucak odun toplayıp sırtında taşıması, kendisine verecek ya da vermeyecek birinden bir şey dilenmesinden daha hayırlıdır."
2075- Zübeyr İbn Avvâm radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamberin sallallâhu aleyhi ve sellem
şöyle dediğini söylemiştir:
"Sizden birinin boynuna ipini alıp (ormana gitmesi ve orada) bir kucak odun toplaması, sonra da getirip bunu satması, bu sayede Allah'ın onun yüzünü insanlara zillet ile eğmekten koruması, insanlar kendisine bir şey versin yahut vermesin dilencilik etmesinden daha hayırlıdır."

Açıklama

[En Üstün Kazanç Yolu Nedir?]
Alimler en faziletli kazanç yolunun ne olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler.
Mâverdî şöyle demiştir: Temel kazanç yollan; tarım, ticaret ve san'attır. Şafiî'nin görüşüne en uygun olanı, bu kazanç yollan içinde en üstününün ticaret olduğudur. Bana göre ise en üstünü tarımdır. Çünkü tarım, tevekküle daha yakın bir iştir.
Nevevî, bu konuda yer alan Mikdam hadisi sebebiyle Mâverdî'nin görüşünü eleştirmiş ve şöyle demiştir: "Kazanç yollarının en üstünü konusunda en doğru görüş, kişinin kendi eliyle bir şey yapmasının üstün olduğudur. Şayet kişi tarım ile uğraşıyorsa onun açısından tarım, el ile çalışmayı da içerdiğinden en üstün kazanç olur. Ayrıca bunda tevekkül bulunduğu gibi, hem insanlar hem de hayvanlar için genel yarar da bulunmaktadır. Yine tarımda genellikle, bir bedel ödemeksizin tarım ürününün yenmesi de söz konusudur. Kişinin kendi el emeğiyle elde ettiği kazançlar içinde, kâfirlerin mallarından cihad yoluyla kazanılan mallar tarımdan da üstündür. Bu, Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ve ashabının kazancı olduğu gibi, Allah'ın kelimesini yüceltme, düşmanların kelimelerini alçaltma ve uhrevî faydası sebebiyle de kazançların en üstünüdür. Kendi eli ile çalışmayan kimse açısından tarım en üstün kazanç yoludur".
Ben (İbn Hacer) derim ki: Bu görüş, tarımın başkalarına da yaran olması ile ilgili bir görüştür. Oysa başkasına yararlı olma yalnızca tarıma özgü değildir. El ile yapılan her türlü faaliyetin başkasına da yararı vardır. Çünkü bu, insanların ihtiyaç duyduğu şeyleri üretme özelliğini barındırmaktadır.
Gerçek şu ki, kazanç yollan farklı derecelere sahiptir. Bu, durumlara ve kişilere göre değişir. Doğrusunu Allah bilir.
Ibnü'I-Münzir şöyle demiştir: Kişinin el emeği ile çalışması, Ebû Hureyre'nin radıyaiiâhu anh rivayet ettiği hadiste açıkça belirtildiği üzere ancak işi yapan kişinin samimiyetine bağlı olarak diğer kazanç yollarından üstün olabilir.
Ben {İbn Hacer) derim ki: Bunun şartı, kişinin rızkın kazançtan geldiğine inanmaması, aksine bu kazanç vasıtasıyla Allah'tan geldiğine inanmasıdır.
Hz. Ebû Bekir'in radıyaiiâhu anh sözünden, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için daha önceden ticaret işiyle uğraştığı, bundan aciz olmadığı anlaşılmaktadır. Bu, ihtiyaç duyduğunda devlet hazinesinden aldığı malın gerekçesini izah sadedinde giriş olarak söylenmiştir.
Bu hadis, kişinin kendi el emeğinin üstünlüğünü, kişinin kendi yaptığı işin, başkasının yaptığı işten daha önce geldiğini gösterir.
Hadiste, yalnızca Hz. Davud'un zikredilmesinin hikmeti şudur: Hz. Davud'un yalnızca kendi el emeği ile kazandığı kazancı yemesi bir ihtiyaçtan kaynaklanmıyordu. Çünkü o, Yüce Allah'ın da belirttiği gibi yeryüzünde halife idi. O, daha üstün olan kazanç yolunu tercih ettiği için böyle yapıyordu. Bu sebeple Hz. Peygamber, en hayırlı kazancın el emeği ile elde edilen kazanç olduğuna dair delil sadedinde Hz. Davud'un olayını zikretmiştir.
Hadis, kazanç için çalışmanın tevekküle aykırı olmadığını göstermektedir. Bir şeyi delili ile birlikte zikretmek, dinleyeni daha çok tatmin eder.

16- Alışverişte Kolaylık Ve Müsamaha Göstermek, Hakkını İsteyen Kimse, İffetli Bir Şekilde İstesin

2076- CâbÎr Ibn Abdullah radıyaiiahu anh, Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle dediğini belirtmiştir:
"Sattığında, satın aldığında ve hakkını talep ettiğinde müsamahakâr davranan kişiye Allah merhamet etsin".

Açıklama

Müsamaha ile kastedilen, karşı tarafa sızlanma vb. davranışlarda bulunmamaktır. Yine burada müsamaha ile kolaylık gösterme kastedilmektedir.
Kişi hakkını talep ettiğinde kolaylık göstermeli, (kaba ve) ısrarcı davranmamalıdır.
İbnü't-Tîn'in rivayetinde "borcunu ödediğinde" şeklinde yer almıştır. Bunun anlamı, borcunu öderken geciktirmeksizin kolaylıkla ödemektir.
Tirmizî ve Hâkim, Ebû Hureyre'den radıyaiiâhu anh merfu olarak şöyle rivayet etmişlerdir: "Allah müsamaha gösterilen satımı, satın almayı ve borç ödemeyi sever".
Nesâî, Hz. Osman'dan radıyaiiâhu anh merfu olarak şöyle rivayet etmiştir: "Satın alırken, satarken, borcunu öderken ve alacağını isterken

kolaylık gösteren kişiyi Allah cennete koyar (veya koysun)".
Bu hadiste, insanlar arası ilişkilerde müsamahaya, üstün ahlaka göre hareket etmeye, cimrilikten uzak durmaya teşvik bulunduğu gibi, hakkını talep etme konusunda insanları sıkıştırmayı terk etme ve onları affetmeye teşvik vardır.

17- Ödeme Gücü Olan Kişiye Süre Tanımak

2077- Huzeyfe radıyaUâhu anh, Hz. Peygamber'den şunu rivayet etmiştir:
"Sizden önceki kavimlerden bir kişinin ruhunu (ölümünden sonra) melekler aldı.
Melekler adama sordu: Sen hayır adına herhangi bir şey yaptın mı?
Adam: Ben yanımda çalıştırdığım kişilere, ödeme gücüne sahip olsalar da »orçhlara süre tanımalarını ue kolaylık göstermelerini emrederdim, dedi.
Bunun üzerine melekler de birbirine " ona kolaylık gösterin" dediler".
Ebû Abdullah (Buharî) şöyle dedi: Ebû Mâlik, Ribî'den şöyle rivayet etti: Zengine kolaylık sağlar, fakire süre tanırdım".
Ebû Avâne, Abdülmelik'ten, o da Rib'î'den şöyle rivayet etti: "Zengine süre mır, fakirden alacağımdan vazgeçerdim".
Nuaym İbn Ebû Hind, Rib'î'den şöyle rivayet etti: "Zenginden ne verirse ka->ul eder, fakirden olan alacağımdan ise vazgeçerdim."[126]

Açıklama

Bu bölümde, zengin de olsa borçluya süre tanımanın fazileti konusu ele hnmaktadır.
Alimler, ödeme gücüne sahip kişinin tarifi konusunda farklı görüşler ileri ürmüşlerdir.
Bir görüşe göre, kendisinin ve nafakasını vermek zorunda olduğu kimselerin lasraflanna yetecek mala sahip olan kimsedir.
Sevrî, İbnü'l-Mübârek, Ahmed ve İshak şöyle derler: Yanında elli dirhem iara veya bunun değeri kadar altın bulunan kişi ödeme gücüne sahiptir.
Şafiî şöyle demiştir: Kazanma gücüne sahip bir kimse, bir dirhemi de olsa deme gücüne sahip sayılır. Nefsinde bir zayıflık bulunması ve bakmakla görevli dduğu birçok kişinin bulunması durumunda bin dirhemi de bulunsa fakir olabi-
Bir görüşe göre, ödeme gücüne sahip olan ve olmayan kişiyi belirlemede rfe başvurulur. Kendi seviyesinde olan kişiler bakımından zengin sayılan kim-snin öde-ne gücü var kabul edilir. Bunun aksi de geçerlidir. Mutemed olan örüş budur. Önceki görüşler ise, dilenmesi caiz olan ve zekat alabilecek du-jmdd olan kişilerin tarifini belirlemeye yöneliktir.

18- Ödeme Zorluğu İçinde Olan Borçluya Süre Tanımak

2078- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saUaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
"(Eski zamanlarda) insanlara borç veren bir tacir vardı. Alacaklı olduğu kişiler içinde ödeme zorluğu içinde olan biri bulunduğunda hizmetçilerine: "Ondan olan alacağımızdan almayıp, vazgeçin. Ola ki Allah da bizim günahlarımızdan vazgeçer derdi." Allah onun günahlarından vazgeçti."[127]

Açıklama

Müslim şöyle rivayet etmiştir: "Ödeme güçlüğü içindeki borçluya süre tanıyan veya alacağını bırakan kişiyi Allah arşının gölgesinde gölgelendirir."
Yine Müslim, Ebû Katâde'den merfu olarak şöyle rivayet etmiştir: "Kim, kıyamet gününün sıkıntılarından kurtulmak isterse ödeme güçlüğü içindeki borçluya süre tanısın veya alacağını almasın."
Nesâî'nin rivayetinde şöyle yer almaktadır: "Borçlu zengin ise alacağımızı al, fakir ise alma, alacağımızı ona bırak."
Vazgeçme / bırakmak sözcüğünün kapsamına; süre tanımak, alacakta indirim yapmak ve güzel bir şekilde tahsil etmek girer.
Bu ve önceki hadis yalnızca Allah için yapılan küçük iyiliklerin pek çok büyük günahı sileceğini göstermektedir.
Yine bu hadis, bir iyiliği bizzat yapmasa bile bunu emreden kişi için de sevabın söz konusu olduğunu göstermektedir.
Tüm bu çıkarımlar "Bizden öncekilerin şeriatlarına dair bir hüküm, bizim şeriatımızda övgü ile yer aldığında ona uymak bizim hakkımızda da güzel olur" şeklindeki temel prensibe dayanmaktadır.

19- Alıcı Ve Satıcının (Satım Akdinde Açıklaması Gereken Şeyleri) Açıklayıp, Bir Şey Gizlememeleri, Samimi Olmaları

Rivayet edildiğine göre Adda İbn Hâlid şöyle demiştir: Hz. Peygamber saiiai- leyhi ve seiiem bana şunları yazıp verdi:
"Bu, Allah'ın resulü Muhammedin, Adda İbn Hâlid ile gerçekleştirdiği, Müs-tümanm Müslüman ile yaptığı bir satım akdidir. Bu akitte; kusur, haram ve hıyanet söz konusu değildir."
Katâde şöyle demiştir: Bu satım sözleşmesinde geçen "gaile" kelimesi; zina, hırsızlık, kölenin kaçması gibi anlamlara gelir.
İbrahim'e "Bazı deve tellâlları "Horasan yuları", "Sicistan yuları" diye söyleyerek: "Deve, Horasandan dün geldi. Sicistan'dan bugün geldi" diyorlar denilince bunu şiddetle mekruh görmüştür.
Ukbe İbn Âmir şöyle demiştir: Sattığı malda bir kusur bulunduğunu bilen kimsenin bunu bildirmemesi helal değildir.
2079- Hakîm İbn Hızâm radıyaiiâhu anh, Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seikm dediğini belirtmiştir:
Şöyle Alıcı ve satıcı birbirinden ayrılmadıkça -veya ayrılıncaya dek- muhayyerdirler. Satım akdinde doğru söylerlerse, (açıklamaları gereken şeyleri) açıklarlarsa yaptıkları satım bereketli olur. Şayet (açıklamaları gereken şeyleri) gizlerler ve yalan söylerlerse yaptıkları satımın bereketi gider."[128]

Açıklama

Bu konu başlığında yer alan hadis, Müslümanın aldatma ile işi olmayacağını gösterdiği gibi, senetlere kâtibin "iş bu senette yer alan; falancanın satın aldığı maldır", "sadaka verdiği maldır" ifadesi ile başlamakta bir sakınca bulunmadığını da göstermektedir.
Burada "kusur" ile kastedilen, ortaya çıkmış olsun ya da olmasın gizli kusurdur. Örneğin satılan kölenin ciğerinde bîr ağrının ya da öksürüğün olması gibi. Bunu Matrizî söylemiştir.
Ibnü'l-Müneyyir el-Hâşiye adlı kitabında şöyle demiştir: Burada kastedilen satıcının kusuru gizlememesidir. Yoksa, satılan kölede bir kusur bulunur ve satıcı bunu gizlemezse, yapılan akit yine Müslüman ile Müslüman arasında yapılan bir akıttır. Yani Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem burada mutlak anlamda kusuru değil, muttali olunmayan kusuru kastetmiştir.
Haram şeklinde tercüme ettiğimiz "hibse" kelimesi ile kastedilen ise, satılan kölenin anlaşmalı bir kavimden esir olarak alınmış bir kimse olmamasıdır. Bu görüş Matrizî'ye aittir.
Diğer bir görüşe göre kastedilen; kölenin kaçması gibi kötü huylardır.
el-Ayn adlı kitabın sahibi, bununla kastedilenin "şüphe" okluğunu söylemiştir.
İbnü'l-Arabî, "Hadiste yer alan "dâ" kelimesi fizikî kusuru, "hibse" kelimesi ise ahlakî kusuru ifade etmektedir. "Gaile" ise, satılan şeydeki kötü bir özelliği bildiği halde satıcının bunu zikretmemesidir" demiştir.
İbrahim en-Nehaî'nin sözünde kastedilen şudur: Deve tellalları, develerin yularlarına farklı şehirlerin isimlerini vererek alıcıları aldatıyor böylece bu develerin Horasan, Sicistan vb. şehirlerden geldiği kanısını uyandırıyor, müşteri de
deveye rağbet gösteriyor ve devenin bu bölgelerden daha yeni getirildiğini zannediyordu. İbrahim'in bunu çirkin görmesinin sebebi, bunun hile, aldatma ve kandırma gibi hususları barındırmasıdır.
Hadiste, alıcı ve satıcının, doğruluk ve açıklamaları gereken şeyi açıklama şartına riayet etmeleri durumunda bereketin hasıl olacağı, bunların zıddı olan yalan ve saklama söz konusu olduğunda ise bereketin ortadan kalkacağı hususu yer almaktadır.

Alıcı ve satıcıdan birisi, şarta riayet ettiğinde onun için bereket söz konusu olur mu? Hadisten ilk anlaşılan mana bunu gerektirmektedir.
Biri sebebiyle söz konusu olan uğursuzluğun diğerine dönmesi de mümkündür. Bu da, her ikisinin yalan söylemeleri yahut gerçeği gizlemeleri durumunda satılan maldaki bereketin kaldırılması sebebiyle olur. Doğru söyleyip, gerçeği açıklayan için sevap, yalan söyleyen ve gerçeği gizleyen için ise günah söz konusu olur.
Hadiste, dünyanın ancak salih amel ile tamamlanacağı, günahların uğursuzluğunun hem dünya hem de ahiretin hayrını götüreceği hususu da yer almaktadır.

20- Karışık Hurmanın Satımı

2080- Ebû Saîd radıyaiiâhu anh şöyle demiştir;
Bi2e rızık olarak katışık hurma verilirdi. Biz de bunun iki sa'ını bîr sa' hurma karşılığında satardık. Bunun üzerine Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu:
"İki sa'ı bir sa' karşılığında, iki dirhemi bir dirhem karşılığında satmayın,"

Açıklama

Katışık hurma ile kastedilen, farklı hurma türlerinin bir araya getirilmesi ile oluşan karışımdır.
"Rızık olarak ... verilirdi": Bu, Hayber'den fey olarak elde edilen gelirden Hz. Peygamber'in fakirlere dağıttığı hurma idi.
Bu karışımlarda çoğunlukla, kalitesiz hurma kaliteli hurmadan daha çok olur.
Konu başlığının bu şekilde seçilmesinin sebebi, kaliteli hurma ile kalitesizin karışması halinde bu hurmanın satımının caiz olmayacağı şeklindeki yanlış anlamayı kaldırmak, bunun satıma zarar vermediğini belirtmektir. Çünkü bu herkesin görebileceği bir durum olup kusur sayılmaz.
Hadiste, hurma ile hurmanın karşılıklı olarak satımında fazlalığın yasaklanması söz konusudur. Dirhemlerde böyledir. Bu konu "hurmayı daha kaliteli hurma karşılığında satma" başlığı altında daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.[129]

21- Kasaplar Ve Et Satıcıları Hakkındaki Görüşler

2081- Ebû Mesud rad.yaiiâhu anh şöyle demiştir:
Ensardan, Ebû Şuayb diye bilinen bir adam gelerek kasap olan kölesine şöyle dedi: "Bana beş kişiye yetecek kadar yemek yap. Ben Hz. Peygamber saiiaifâhu aleyhi ve seiiem dahil beş kişiyi yemeğe davet etmek istiyorum. Ben onun yüzünde açlığın izini gördüm."
Ebû Şuayb Hz. Peygamberle birlikte beş kişiyi çağırdı. Onlarla birlikte başka bir adam daha geldi.
Hz. Peygamber, Ebû Şuayb'a: "Bu da bizimle geldi. İzin vermek istersen izin ver, dilersen dönsün" buyurdu.
Ebû Şuayb: "Hayır (dönmesin). Ben ona izin verdim" dedi.[130]
Bu hadisle ilgili geniş açıklama "Yiyecekler" bölümünde gelecektir. [131]

22- Yalan Ve Gerçeği Gizlemenin, Satıştaki Bereketi Gidermesi

2082- Hakîm İbn Hizam radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'den sallallâhu aleyhi ve sellem
şunu rivayet etmiştir:
"Aha ve satıcı birbirinden ayrılmadıkça (veya ayrılıncaya dek) muhayyerdirler. Şayet doğru olurlar ve gerçeği açıklarlar ise yaptıkları satış bereketli kılınır. Gerçeği gizler ve yalan söylerlerse satışlarının bereketi giderilir."

23- Yüce Allah'ın: Ey İman Edenler Kat Kat Arttırılmış Olarak Faiz Yemeyin' Sözü

2083- Ebû Hureyre radıyaüâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi w seiiem şunu rivayet etmiştir:
"Öy/e bir zaman gelecek ki kişi elde ettiği malı helalden mi yoksa haramdan mı elde ettiğine aldırış etmeyecek."

Açıklama

Buharı, konu başlığındaki ayet ile, Nesâî'nin bir başka yol ile Ebû Hureyre'den rivayet ettiği şu merfu hadise işaret etmiş olabilir; "Öyle bir zaman gelecek ki insanlar faiz yiyecek. Yemeyene de onun tozundan bulaşacak."
Mâlik, Zeyd İbn Eslem'den bu âyetin tefsiri ile ilgili şu ifadeyi rivayet etmiştir: Câhiliye devrinde faiz uygulaması şöyleydi: Bir kimsenin, bir başkasında veresiye bir alacağı bulunur, alacağın tahsil zamanı gelince alacaklı borçluya "borcunu mu ödeyeceksin, faiz mi ödeyeceksin?" diye sorardı. Şayet borçlu borcunu öderse alacaklı bunu alır, ödemezse ona ek süre tanıyarak alacak miktarını da arttırırdı.
Ribâ / faiz, haram olan her türlü satım için de kullanılır.

24- Faiz Yiyen, Faizli İşlemlere Şahitlik Eden Ve Bunu Yazan Kimse

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarp-mş kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar,"[132]
2084-Hz. ÂİŞe radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Bakara suresinin son âyetleri (faizle ilgili âyetleri) inince Hz. Peygamber Jiaiiâhu aleyhi ve seiiem İnsanlara bunu mescitte okudu, sonra İçki ticareti yapmayı da aram kıldı.
2085- Semure Ibn Cündeb radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şu sözünü rivayet etmiştir:
"Bu gece iki adam gördüm. Onlar bana geldiler ve beni Arz-ı mukaddese götürdüler. Beni öyle bir yere götürdüler ki kandan bir nehre vardık. Orada dikilen bir adam vardı. Nehrin ortasında da önünde taşlar bulunan bir adam vardı. Nehirdeki adam döndü, nehirden çıkmak istediğinde, kenardaki adam onun ağzına bir taş fırlattı, bunun üzerine adam önceki yerine döndü. Nehirdeki adam ne zaman çıkmak istese, kenardaki adam taş fırlatıyor bunun üzerine o eski yerine dönüyordu. Bu nedir? diye sordum.
(Melek): Nehirde gördüğün, faiz yiyen kişidir, dedi."

Açıklama

Konu başlığı, faiz yiyen, faize şahitlik eden ve bunu yazan kimselerin günahı veya kınanması hakkındadır.
Taberî, Saîd Ibn Cübeyr aracılığıyla Ibn Abbas'tan şunu rivayet etmiştir: "Ayette sözü edilen durum kişinin kabirden kalkması sırasındadır".
Yine Saîd aracılığıyla Katâde'den şunu rivayet etmiştir: "Bu, faiz yiyenlerin kıyamet günündeki halleridir. Onlar kendilerinde bir çarpıklık bulunduğu halde kabirlerinden kaldırılacaklardır."

25- Faiz Yediren Kimse

Yüce Allah (el-Bakara sûresinde) şöyle buyurmuştur;
278. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terkedin.
279. Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, anamallarınız sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.
280. Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır.

281.Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının.
İbn Abbas "Bu, Hz. Peygamber'e saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem indirilen son ayettir" demiştir.
2086- Avn İbn Ebî Cuhayfe şöyle demiştir: Babam, hacamat yapan bir köle satın aldı, onun hacamat yaptığı aletlerin kırılmasını emretti. Bu aletler kırıldı. Ben ona bunun sebebini sorduğumda bana şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi ve seüem, köpeğin parasını, kan almadan elde edilen parayı yasakladı. Yine o, dövme yapan ve yaptıranı, faiz yiyeni, yedireni bu işleri yapmaktan alıkoydu. Resim yapan ile dövme yapan ve yaptıranları lanetledi.[133]

26- Allah Faizi Tüketir, Sadakaları İse Bereketlendirir. Allah Küfürde Ve Günahta Israr Eden Hiç Kimseyi Sevmez

2087- Ebû Hureyre radıyaiiâhu anh şöyle dedi: Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittim:
"(Yalan yere) yemin mala rağbeti arttırsa bile bereketi götürür".

Açıklama:

İbnü'l-Müneyyir şöyle der: Hadisin konu başlığı ile ilişkisi, bir anlamda âyetin tefsiri olması bakımındandır. Çünkü "ribâ" fazlalık, "mahk" ise eksiklik demektir. Bu durumda fazlalık ve eksiklik nasıl bir arada bulunabilir? Bu hadisin açıklaması şöyledir: Yalan yere yemin etmek malı arttırsa bile bereketi giderir. Ayetteki "Allah faizi tüketir" ifadesinin yorumu da şöyledir: "Allah, adedi fazla olsa bile faizli satıştaki bereketi giderir, bu da -İbn Mesud hadisinde yer aldığı gibi-dünyada adedin azalmasına, -ikinci yoruma göre de- ahirette ecrin azalmasına sebep olur."

27- Satım Akdinde Yemin Etmenin Kötü Görülmesi

2088- Abdullah İbn Ebî Evfâ radıyallâhu anh şöyle demiştir:
Bir adam malını pazara getirerek, Müslümanlardan birini malını almaya rağbet ettirmek için "vallahi malıma şu kadar para verildi (de satmadım)" diye aslında bu kadar verilmediği halde yalan yere yemin etti. Bunun üzerine şu âyet indirildi: "Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır."[134]

28- Dökümcülük[135]

Tâvûs, İbn Abbas radıyaiiâhu anh curacılığıyla şunu rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhj aleyhi ve seiiem veda hacci sırasındaki hutbesinde: "(Mekke'nin) yaş otu koparümaz" buyurdu.
Abbas: İzhir otu hariç. Çünkü bu otu dökümcüler kullanır, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de: "İzhir hariç" buyurdu.
2089- Hüseyin İbn Alî, Hz. Ali'nin şöyle dediğini anlattı:
"Ganimetten payıma bir deve düşmüştü. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de humustan (ganimetin kendisine düşen beşte birinden) bana bir deve verdi. Ben Resûlullah'ın kızı Fâtıma ile evlenmek istediğimde Benî Kaynuka1 kabilesinden birisi ile birlikte çıkıp izhir otu toplamak konusunda anlaştım. Ben bu otu kuyumculara satarak velime yemeği için para kazanmak istemiştim".[136]
2090- îbn Abbas radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi şöyle söyle lediğini bildirmiştir:
"Allah Mekke'yi haram kıldı. Ne benden önce ne de benden sonra hiç kimse için helal kılmadı. Bana da yalnızca gündüzün bir bölümünde helal kılındı. Mekke'nin otu koparümaz, ağacı kesilmez, avı ürkütülmez. Mekke'de birinin düşürdüğü mal ancak etrafa duyurmak için alınabilir."
Abbas İbn Abdülmuttalib şöyle dedi: "İzhir otu hariç. Onu kuyumcularımız kullanır ve biz evlerimizin tavanları için kullanırız" dedi.
Bunun üzerine Peygamberimiz saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem de: "İzhir hariç" buyurdu.
İkrime şöyle demiştir: 'Avı ürkütülmez" ne demek bilir misin? Bir gölgede bulunan av hayvanını kaçırıp onun yerine gölgeye senin geçmendir.
Hâlid "kuyumcularımız ve kabirlerimiz için" şeklinde rivayet etmiştir.

Açıklama

İbnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Bu ve sonraki konulara "kuyumculuk" vb. başlıkların konulmasının sebebi şudur: Bu meslekler Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem döneminde vardı. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi Ve seiiem bunları gördüğü halde ses çıkarmamış, bu söz konusu mesleklerin caiz olduğu konusunda açık ifade yerine geçmiştir. Diğer meslekler de buna kıyas edilir.
Hz. Ali'nin rivayet ettiği hadisten anlaşıldığına göre, Müslüman olmasa bile bir kuyumcu ile muamele yapmak caizdir. İnsanların en kötüleri tarafından da yapılır olsa bir meslekte bozukluğun bulunması o meslekten olan biri ile muamelede bulunmaya engel teşkil etmez.

29- Demircilik

2091- Habbâb radıyaiiâhu anh şöyle demiştir: Ben câhiliye döneminde demirci idim. As Ibn Vâil'de alacağım vardı.
Ben alacağımı istemek için ona gittiğimde bana "Muhammed'i inkar etmedikçe sana alacağını vermem" dedi.
Ben "Allah seni öldürüp de diriltinceye kadar ben Muhammed'i inkar etmem" dedim.
O "Ben ölüp de dirilinceye kadar beni bırak. Bana dirildikten sonra mal ve çocuk verilecek. Sana borcumu bundan öderim" dedi.
Bunun üzerine şu âyetler indirildi:
(Resulüm!) Âyetlerimizi inkâr eden ue "Muhakkak surette bana mal ve evlât verilecek" diyen adamı gördün mü? O, gaybı mı bildi, yoksa Allah'ın katından bir söz mü aldı?"[137]

Açıklama

Bu hadisle ilgili geniş açıklama, Meryem sûresinin tefsirinde gelecek.[138]

30- Terzilik

2092- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Bir demirci, yemek hazırlayarak Hz. Peygamberi saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yemeğe davet etti. Ben de Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte bu yemeğe gittim. Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem önüne ekmek, kabak çorbası ve kurutulmuş et konuldu. Ben, Hz. Peygamber'in tabağın içinde kabakları araştırdığını gördüm. O günden beri kabağı severim.[139]

Açıklama

Hattâbî şöyle demiştir: Bu konulardaki hadislerde, kira/hizmet sözleşmesinin caiz olduğuna işaret edilmektedir. Terzilikte bunun ötesinde bir durum vardır. Çünkü çoğunlukla ipi terzi tedarik eder. Böylece onun yaptığı işte hem sanat hem de âlet bir arada bulunmuş olur. Kıyasa göre bunun caiz olmaması gerekirdi, çünkü çoğunlukla biri diğerinden ayrılmaz. Ancak terzilik mesleğinde insanların yararı bulunduğundan ve insanlar ötedenberi bunu uygulayageldiğinden Hz. Peygamber buna müdahale etmemiştir. Bu konuda geniş açıklama "yiyecekler" bölümünde gelecektir.[140]
Bu hadis, terziliğin kişinin onuruna dokunacak bir meslek olmadığını da ifade etmektedir.

31- Dokumacılık

2093- Sehl İbn Sa'd radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Bir kadın Hz. Peygamber'e saiiaii&hu aleyhi ve seUem bif bürde getirdi. (Sözün buırasında Sehl etrafındakilere: Bürde nedir bilir misiniz? diye sordu. Etrafındakiler: Evet, astarı bulunan kaftandır, dediler)
Kadın: Ey Allah'ın elçisi! Ben senin giymen için bunu kendi ellerimle dokudum, dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w sdiem de ihtiyacı olduğu için onu aldı. Bu kaftanı giyerek yanımıza çıktı.
Orada bulunanlardan bir adam: Ey Allah'ın elçisi onu bana ver de ben giyeyim, dedi.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi w seiiem: Tamam, dedi.
Hz. Peygamber topluluğun içinde bir süre oturdu, sonra dönüp evine gitti. Kaftanı üzerinden çıkarıp katladı ve o adama gönderdi.
Orada bulunanlar adama: Hiç de iyi bir şey yapmadın. Onun, isteyen bir kimseyi geri çevirmeyeceğini bildiğin halde ondan istedin, dediler.
Adam: Vallahi ben bunu ölünce kefenim olsun diye istedim, dedi. Nitekim o elbise onun kefeni oldu.

32- Marangozluk

2094- Ebû Hâzim şöyle dedi:
Birkaç kişi Sehl İbn Sa'd'a minber hakkında soru sormak için geldiler. Sehl şöyle dedi:
Hz. Peygamber bir kadına (Sehl kadının adını da söyledi) "Marangoz olan kölene söyle, cemaate hitap ederken üzerine oturmam için odun/ar(dan minber) yapsm" diye haber gönderdi. Kadın da kölesine, Medine'ye yakın ormandaki ağaçlardan bunu yapmasını emretti. Marangoz bunu yapıp kadına getirdi. Kadın
da Hz. Peygambere sallallâhu aleyhi ve sellem yOİladl. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem bunun mescide konulmasını emretti. (Hutbeye çıkarken) üzerine oturdu.
2095- Câbir İbn Abdullah radu/aiiâhu anh şöyle dedi:
Ensar'dan bir kadın, Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem: "Ey Allah'ın elçisi! Senin için {hutbe okurken) üzerine oturacağın bir şey yaptırayım mı? Benim marangoz bir kölem var" dedi.
Hz. Peygamber: "İstersen yap" buyurdu.
Kadın, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem için minber yaptırdı. Cuma günü Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seüem yeni yapılan minbere oturdu. Daha önce üzerine çıkıp hutbe okuduğu hurma kütüğünden öyle bir ses çıktı ki nerede ise kütük parçalanacaktı. Bunun üzerine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem minberden İndi, kütüğün yanına geldi ve kütüğü bağrına bastı. Kütük, susturulmak İstenen çocuk gibi İnliyordu. Nihayet sustu.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Daha önce duyduğu zikirlerden ayrı kaldığı içm ağladı"

33- Devlet Başkanının, İhtiyacı Olan Şeyleri Kendisinin Satın Alması

İbn Ömer radıyallâhu anh ŞÖyle demiştir: Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve senem, Hz. Ömer'den bir deve satın aldı.
İbn Ömer de kendisi satın almıştır.
Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman şöyle demiştir: Bir müşrik bir koyun sürüsü getirdi. Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem ondan bir koyun satın aldı. Hz. Peygamber saiiatiâhu aleyhi ve sellem, Câbir'den de bir deve satın aldı.
2096- Hz. Âişe radiyaiiâhuanh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aieyhı ve sellem bir yahudiden veresiye buğday satın aldı, zırhını ona rehin olarak verdi.

Açıklama

Bu hadisler, büyük ve şerefli bir kişinin, ihtiyaç duyduğu şeyleri satın alacak bir yardımcısı/hizmetçisi bulunsa bile alçakgönüllülük göstermek ve Hz. Peygamber'e sallallâhu aleyhi ve sellem uymak amacıyla bunu bizzat kendisinin yapmasının uygun olduğunu göstermektedir. Şüphesiz ki, Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve seiiem için bunları yapacak kimseler vardı. Bununla birlikte o, İnsanlara öğretmek ve hüküm koymak İçin böyle yapıyordu.
Buharî daha sonra Hz. Peygamber'in, yahudiden buğday satın alması ile ilgili hadisi rivayet etmiştir. Bu hadisin açıklaması "Rehin" bölümünün başında gelecektir.

34- Binek Develerinin Ve Merkeplerin Alımsatımı

Kişi satıcının binmekte olduğu bir deve veya bineği satın aldığında, satıcı hayvandan inmeden önce hayvanı teslim almış sayılır mı?
İbn Ömer şöyle dedi: Hz. Peygamber saibiiâhu aleyhi ve seüem, Hz. Ömer'e anh: "Bana, bunu (yani deveyi) sat" buyurdu.
2097- Câbir İbn Abdullah radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ile birlikte bir savaşta bulunuyordum. Devem yavaşladı, yorgun düştü.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem yanıma gelerek: Câbir, dedi.
Ben: Buyur, dedim.
Hz. Peygamber: Ne oldu? Diye sordu.
Ben: Devem yavaşladı, yorgun düştü. Bu sebeple geride kaldım, dedim.
Hz. Peygamber devesinden inerek sopası ile deveme dürttü, sonra bana: Bin, dedi. Ben de bindim. Andolsun, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem üzerine varmasın diye deveyi zor dizginliyordum.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bana: Evlendin mi? diye sordu.
Ben: Evet, dedim.
Hz. Peygamber: Bakire ile mi, dul ile mi? diye sordu.
Ben: Dul ile, dedim.
Hz. Peygamber: Kendisi ile oynaşacağın, onun da seninle oynaşacağı bir kız ile evlenseydin yal, dedi.
Ben: Benim birçok kız kardeşim var. Ben onları bir arada tutabilecek, saçlarını tarayacak ve bakımını yapacak birisi ile evlenmek istedim, dedim.
Hz. Peygamber: Şimdi Medine'ye dönüyorsun. Aman akıllı davran, buyur-iu. Daha sonra bana: Deveni satar mısın? diye sordu.
Ben: Evet, dedim.
Hz. Peygamber, bir ukiyye karşılığında devemi satın aldı. Resûlullah saiiaiiâhu jeyhi ve sdiem Medine'ye benden önce vardı. Ben de ertesi sabah vardım. Mescide jittik. Hz. Peygamber'i (s.a.v.) mescidin kapısında gördüm.
Bana: Şimdi mi geldin? diye sordu.
Ben: Evet, dedim.
Bana: Deveni bırak. Mescide gir, iki rekat namaz kıl, buyurdu.
Ben mescide girdim ve iki rekat namaz kıldım. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve ailem, Bilâl'e kendisi için bir ukiyye tartmasını emretti. Bilal de benim için tartı,)iraz da fazla verdi. Ben arkamı dönüp giderken Hz. Peygamber: Bana Câbir'i ağırın, buyurdu.
Ben içimden "şimdi deveyi bana geri verecek" dedim. (Resûlullah'tan paramı aldıktan sonra) devemi geri vermesi (benim de parayı ona geri vermem), lenim İçin zor bir şey olurdu.
Hz. Peygamber bana: "Deveni geri al. Parası da senindir" buyurdu.

Açıklama

Burada, teslim alma işlemi için satıcının malı tahliye etmesinin ötesinde bir ilin şart olup olmadığı ele alınmaktadır. Bu ihtilaflı bir konu olup, konu ile ilgili eniş açıklama ileride gelecektir.[141]

35- Câhiliye Döneminde Mevcut Olan Ve İslam Geldikten Sonra Da İnsanların Alış-Veriş Yaptığı Çarşı / Pazarlar

2098- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Ukâz, Micenne ve Zülmecâz câhiliye döneminde bulunan çarşılardı. İslam gelince, Müslümanlar bu çarşılarda ticaret yapmayı günah saydılar. Bunun üzerine Allah (c.c.) şu âyeti indirdi: "(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfü (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur."[142]
İbn Abbas bu âyeti okurken "hac zamanında" ifadesini ekliyordu.

Açıklama

İbn Battal şöyle der: Bu başlıkta yer alan fıkhı hüküm şudur: Günah işlenen ve câhiliye dönemine ait işlerin yapıldığı yerlerde, taat türünde fiillerin yapılması yasak değildir.

36- Suya Kanmayan Ve Uyuz Hastalığına Müptela Devenin Alım-Satımı

2099- Süfyan, Amr'dan şunu nakletmiştir:
Burada (Mekke'de) Nevvas adında bir adam vardı. Onun suya kanmayan develeri vardı. Ibn Ömer radıyaiiâhu anh bu develeri onun ortağından satın aldı.
Ortağı gelerek Nevvas'a "O develeri sattık" dedi.
Nevvas "Kime?" diye sordu.
Adam: "Falanca kişiye" dedi.
Nevvas "Yazıklar olsun. Vallahi bu İbn Ömer'dir" dedi.
Sonra İbn Ömer'e gelerek: "Ortağım seni tanımadığından sana suya kanmayan develer satmış" dedi.
Ibn Ömer: "Öyleyse onları geri al" dedi.
Nevvas onları götürürken İbn Ömer: "Tamam develeri bırak. Biz Resûlullah'ın aleyhi ve seiiem: "Hastalığın bulaşması yoktur" seklindeki hükmüne razı olduk" dedi.[143]

Açıklama

Konu başlığında yer alan "hîm" kelimesi hakkında Taberî tefsirinde şöyle demiştir: "Bu, devenin yakalandığı hastalık sonucunda su içse bile suya kanma-masıdır. Diğer bir görüşe göre derisinde uyuz hastalığı bulunduğu için katran ile derisi sıvanan, bu uyuzun harareti sebebiyle sürekli susayan devedir".
İbn Ömer'in sözü "Hz. Peygamber'in hükmüne razı oldum. O, hastalığın bulaşması ve uğursuzluk yoktur şeklinde hükmetmiştir" anlamındadır.
Hadis, şayet satıcı, sattığı malın kusurunu açıklamış ve alıcı da razı olmuşsa kusurlu bir malın satımının caiz olduğunu göstermektedir. Satıcının kusuru akit öncesinde veya sonrasında açıklaması arasında fark yoktur. Ancak akit sonrasında açıkladığında müşterinin akdi yapıp yapmama konusunda seçim hakkı olur.
Büyük kimsenin kendi ihtiyacı olan şeyi kendisinin satın alması, salih bir kimseye haksızlık etmekten sakınmak konulan da hadiste yer almaktadır.
Hattabî şöyle demiştir: Hadiste geçen "advâ" kelimesi ile kastedilen, uyuz olan devenin diğer develerle birlikte otlatıldığında hastalığının benzerinin diğer develerde de oluşmasıdır.
Diğer bir görüşe göre bunun anlamı, "Kusuruna rağmen bu satışa razı oldum. Satıcıyı hakime götürmem" demektir. İbnü't-Tîn ve ona tabi olanlar bu görüşü tercih etmişlerdir.
Davûdî şöyle demiştir: Bunun anlamı haddi aşmak ve haksızlığın yasak-lanmasıdır.

37- Kargaşa (Fitne) Vb. Dönemlerde Silah Satmak

îmran İbn Husayn, kargaşa döneminde silah satımını kerih görmüştür.
2100- Ebû Katâde radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Resûlullah saiiaBâhu aleyhi ve seiiem İle birlikte Huneyn savaşma çıktık. Ben zırhımı sattım, bununla Seleme oğulları diyarında bir bahçe satın aldım. Bu, Müslüman olduktan sonra elde ettiğim ilk mal idi.[144]

Açıklama

Burada fitne (kargaşa) İle kastedilen, Müslümanlar arasında vuku bulan iç savaşlardır. Böyle bir dönemde silah satmak, satılan kimseye yardım etmek anlamına gelir. Bu hüküm, haklı ile haksızın bilinmediği duruma özgüdür. Savaş yapanlardan bir grubun haksızlık yaptığı diğerinin hak üzere olduğu biliniyorsa, haklı tarafa silah satmakta bir sakınca yoktur.
İbn Battal şöyle demiştir: Kargaşa döneminde silah satmanın çirkin görülmesi, bu fiilin "günahta yardımlaşma" anlamına gelmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bundan dolayı İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed İbn Hanbel ve İshak, şarap imalatçısına üzüm satmayı çirkin görmüşler, Mâlik bu satışın feshedilmesi görüşünü kabul etmiştir. Buharı, konu başlığı ile sanki Sevrî'nin bu konudaki farklı düşüncesine işaret etmektedir. Nitekim Sevrî "helal olan malını dilediğine sat" demiştir.
Hattabî şöyle demiştir: Hadisin bu rivayetinde, sözün düzgün anlaşılmasına yardımcı olacak bir ifade düşmüştür. Bu da şudur: Ebû Katâde kâfirlerden birini öldürdü. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem maktulün üzerinden çıkan eşyaları Ebû Katâde'ye verdi. Sözü geçen zırh, o kâfirin üzerinden çıkan eşyalardandı.
İbnü't-Tîn, Hattabî'nin Buharî'yi eleştirme konusunda zorlama bir yoruma saptığını belirterek şöyle demiştir: Buharı yalnızca zırh satımının caiz olduğunu açıklamak istemiş ve hadiste onun bulunduğu yeri zikretmiş, diğer bölümleri ise zikretmemiştir. Nitekim Buharı çoğunlukla böyle yapar.
Ben (İbn Hacer) derim ki, bu konuda İbnü't-Tîn haklıdır.

38- Attarlık, Misk Satmak

2101- Ebû Musa'nın oğlu Ebû Bürde, babasından, o da Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu rivayet etmişlerdir:
"İyi arkadaş ue kötü arkadaş, misk satan ile demir körükleyen kimseye benzer. Misk satan kimsenin mutlaka sana bir yararı dokunur; ya ondan misk satm alırsın yahut kokusunu duyarsın. Demircinin körüğü ise ya evini veya elbiseni yakar yahut da onun kötü kokusunu duyarsın".[145]

Açıklama

Bu konudaki hadiste attardan bahsedilmemekle birlikte Buharî, güzel kokusu sebebiyle attan da misk satan kimseye ilhak etmiştir.
Hadis, din ve dünya konusunda kendisinden eziyet görülen kimse ile birlikte oturmayı yasaklamakta, din ve dünyada yararı görülen kimse ile arkadaşlık etmeyi ise teşvik etmektedir.
Misk satmak caizdir, misk temizdir. Çünkü Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem onu övmüş ve ona teşvik etmiştir.
Hadis, miski mekruh görenleri de reddetmektedir. Bu görüş Hasan-i Basrî, Atâ ve diğerlerinden rivayet edilmiştir. Daha sonra bu konudaki görüş ayrılığı ortadan kalkmış, miskin temiz olduğu ve satmanın da caiz olduğu konusunda icma gerçekleşmiştir. Bu konuda geniş açıklama

"Kesilen Hayvanlar" bölümünde gelecektir.[146]
Benzetmeler yapmak, hüküm verirken benzerliklere dayanarak hüküm vermek caizdir.

39- Hacamatçılık (Kan Alma)

2102- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Ebû Taybe (adındaki köle), Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kanını aldı. Re-sûlullah ona bir sa' hurma verilmesini emretti. Kölenin sahiplerine de onun günlük haracını hafifletmelerini emretti. [147]
2103- İbn Abbas radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem kan aldırdı. Kanını alan kişiye (bir sa' hurma) verdi. Şayet kan alma işinden elde edilen kazanç haram olsaydı Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sellem Ona Vermezdi.

AÇIKLAMA

Bu konuda geniş açıklama "îcare" bölümünde gelecektir. [148]

40- Erkekler Ve Kadınların Giymesi Mekruh Olan Şeylerin Ticaretini Yapmak

2104- Salim, babası Abdullah İbn Ömer'den şunu rivayet etmiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve senem, Ömer'e radıyaiiâhu anh ipek bir elbise gönderdi. O elbiseyi Ömer'in giydiğini görünce "Ben onu sana giymen için göndermedim. Onu ancak ahiretten nasibi olmayanlar giyer. Ben ondan başka şekilde yararlanman için onu sana gönderdim " buyurdu. Hz. Peygamber bununla elbisenin satılmasını kastetmişti.
2105- Rivayet edildiğine göre müminlerin annesi Hz. Aişe radıyaiiâhu anh üzerinde resimler bulunan yastıklar satın aldı. Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem bunları görünce kapıda durdu, eve girmedi. Hz. Aişe, Peygamberin saUaiiâhu aleyhi ve seiiem yüzünde hoşnutsuzluğu görünce şöyle dedi:
- Allah'a ve Resulüne tevbe ederim. Hangi günahı İşledim? Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bu yastıklar da neyin nesi?" diye sordu. Hz. Âişe: Oturman ve yaslanman için satın aldım, dedi.
Resûlullah saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Bu resimleri yapanlara kıyamet gününde azap edilecek. Onlara: Yarattıklarınıza can verin, denilecek" dedi. Daha sonra şöyle buyurdu: "İçinde resimler bulunan eve melekler girmez."[149]

Açıklama

Giyilmesi mekruh görülen bir elbise, kumaştan başka şekillerde yararlanma imkanı varsa bunun ticaretini yapmakta sakınca yoktur. Ancak dînen kendisinden yararlanma imkanı bulunmayan bir şeyin satılması, alimler arasında tercih edilen görüşe göre kesinlikle caiz değildir. Bu ve önceki hadisle ilgili geniş açıklama "Giyecekler" bölümünde gelecektir.[150]
Bu hadisin delil olması şu açıdandır: Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem, Hz. Aişe'nin yastık satın almasını gördüğü halde satım akdini feshetme mistir. Hadisin diğer rivayetlerinde Hz. Peygamberin bu yastıklara yaslandığı da yer almaktadır.
Üzerinde resimler bulunan elbiseyi giymek hem erkekler hem de kadınlar açısından yasaklanmıştır. Hadis, bu açıdan konu başlığına uygundur.

41- Mal Sahibi, Pazarlık Yapma (Malına Fiyat Belirleme) Konusunda Başkalarından Daha Çok Hak Sahibidir.

2106- Enes radıyaüâhu anh, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şu sözünü aktarmıştır:
"EyNeccar oğullan! İçindeki bina yıkıntısı ve hurma ağaçları ile birlikte bahçenize fiyat biçin ve kaç para olduğunu bana bildirin".

Açıklama

İbn Battal şöyle demiştir: Konu başlığında yer alan husus hakkında alimler arasında görüş ayrılığı yoktur. Malın sahibi yahut vekili, malın fiyatını belirleme konusunda satın almak isteyen kimseden daha öncelikli hakka sahiptir.
Ben (İbn Hacer) derim ki: Böyle olmakla birlikte, malın fiyatını mal sahibinin belirlemesi kesin bir emir değildir. Nitekim Hz. Peygamber'in, Câbir'İn devesini satın alması olayında Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem Câbir'e "Deveni bana bir okkaya sat" demiştir.

42- Muhayyerlik Ne Kadar Süreyle Geçerlidir?

2107- Ibn Ömer radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu nakletmiştir:
"Aha ve satıcı birbirinden ayrılmadığı sürece yahut da satım akdini muhayyerlik esasına göre yapmadıkları sürece muhayyerdirler".
Nâfi' şöyle dedi: İbn Ömer, bir mal satın aldığında ondan hoşlanırsa, satıcının yanından ayrılırdı.[151]
2108- Hakîm İbn Hizam radıyallâhu anh, Hz. Peygamber'den saüaüâhu aleyhi şunu nakletmiştir:
Alıcı ve satıcı birbirinden ayrılmadıkları sürece muhayyerdir".

Açıklama

Konu başlığında yer alan muhayyerlik iki türlüdür: Meclis muhayyerliği, şart muhayyerliği.
Sa'leb'in Mufaddal İbn Seleme'den rivayet ettiğine göre "iftirak" sözle ayrılma "teferruk" ise bedenen ayrılmadır.
İbn Ömer'in fiili, onun hadiste geçen ayrılmayı bedenen ayrılma olarak gördüğünü göstermektedir.
Hadisten anlaşıldığına göre akit meclisi devam ettiği sürece alıcı ve satıcının her biri, akdi devam ettirip ettirmeme konusunda seçim hakkına sahiptir.

43- Muhayyerlik İçin Bir Süre Belirlenmediğinde Satım Akdi Geçerli Olur Mu?

2109- İbn Ömer radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şu sözünü nakletmiştir:
"Aha ve satıcı birbirinden ayrılmadıkları sürece yahut biri diğerine "akdi sürdürmeyi yahut sürdürmemeyi seç" demedikleri sürece muhayyerdirler."
İbn Ömer, Hz. Peygamber saibiiâhu aıeyhi w seıiem "yahut da satım akdi muha\ yerlik esasına sahip olmadığı sürece" buyurdu, demiş de olabilir.

Açıklama

Bu bölümde, alıcı ve satıcının muhayyerlik için bir süre belirleme meleri kc nusu ele alınmaktadır.
Buharî konu başlığı ile şart muhayyerliği konusunda geçen görüş ayrılığın; işaret etmektedir. Şâfiîlere ve Hanefîlere göre muhayyerlik üç günden fazla ola maz. İbn Ebî Leylâ, Ebû Yusuf, Muhammed, Ahmed İbn Hanbel, Ebû Sevr Vj diğerlerine göre ise şart muhayyerliğinin belirli bir sınırı yoktur. Satım akdi ge çerli, şart da akitte belirlendiği süreye kadar bağlayıcıdır. İbnü'l-Münzir bu görü şü tercih etmiştir. Alıcı ve satıcı yahut bunlardan biri, bir süre belirlemeksizii mutlak olarak muhayyer olmayı şart koşarlarsa Evzâî ve İbn Ebî Leyla şartn batıl, satımın geçerli olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Sevrî, Şafiî ve reycile ise satım akdinin de batıl olacağı görüşünü kabul etmiştir. Ahmed ve İshak

ise muhayyerliği şart koşanın süresiz olarak bu hakka sahip olduğunu söylemişler dir.

44- Alıcı Ve Satıcı Birbirinden Ayrılmadığı Sürece Muhayyerdirler.

İbn Ömer, Şüreyh, Şa'bî, Tâvûs, Ata ve İbn Ebî Müleyke bu görüştedirler.
2110- Hakîm İbn Hizam, Hz. Peygamber'den letmiştir:
"Alıcı ve satıcı birbirinden ayrılmadıkları sürece muhayyerdirler. Şayet doğru söylerler ve açıklamaları gereken şeyleri açıklarlar ise ahş verişleri bereketli kılınır. Yalan söylerler ve açıklamaları gereken şeyleri gizlerlerse alış verişlerinin bereketi giderilir".
2111- Abdullah İbn Ömer radıyaiiâhu anh, Resûlullah'ın saiiaiiâhu aleyhi ve sdiem şöyle buyurduğunu söyledi:
"Muhayyerlik şartıyla yapılan satım akdi hariç, alıcı ve satıcıdan her biri, birbirinden ayrılmadığı sürece diğerine karşı muhayyerliğe sahiptir."

Açıklama

Konu başlığında yer alan "İbn Ömer... de bu görüştedir" ifadesi meclis muhayyerliğini ifade etmektedir. Daha önceki konudan da anlaşıldığına göre Ibn Ömer, hoşuna giden bir şey satın aldığında satıcının yanından ayrılırdı.
Tirmizî, İbn Fudayl yoluyla Yahya İbn Saîd'den şunu rivayet etmiştir: "Ibn Ömer oturma halinde iken bir şey satın aldığında, satım akdinin gerekli olması için ayağa kalkardı."
Konu başlığındaki "Şüreyh ve Şa'bî" de meclis muhayyerliğini kabul ediyorlardı. Saîd İbn Mansûr bunu Hüşeym aracılığıyla Muhammed İbn Ali'den şu şekilde rivayet etmiştir: Ebu'd-Duhâ'nm Şüreyh'ten aktardığına göre iki kişi Şüreyh'e dava getirdiler. Birisi diğerinden dört bin dirheme ev satın almış, satıcı da satım akdini gerekli kılmıştı. Sonra satıcıdan ayrılmadan kararından vazgeçerek "buna ihtiyacım yok" dedi. Satıcı "ben bunu sana sattım ve satım akdini gerekli kıldım" dedi. Bu davayı Şüreyh'e getirdiklerinde o şöyle dedi: "İki taraf birbirinden ayrılmadığı sürece alıcının muhayyerliği vardır". Muhammed şöyle dedi: "Şa'bî'nin de bu şekilde hüküm verdiğine şahit oldum."
Şafiî el-Ümm adlı kitabında şöyle der: İbn Uyeyne, Abdullah İbn Tavus aracılığıyla Tâvus'tan şunu rivayet etmiştir: "Resûlullah saiiaiiahu aleyhi ve seiiem bir adama satım akdinden sonra seçim hakkı tanımıştır". Tâvus'un oğlu şöyle demiştir: "Babam seçim hakkının ancak satım akdinden sonra olduğuna yemin ederdi."
Ata ve Ibn Ebû Müleyke "alıcı ve satıcı karşılıklı rıza ile birbirinden ayrılıncaya kadar akdi sürdürüp sürdürmeme konusunda seçim hakkına sahiptir" demişlerdir. İbnü'l-Münzir de bu görüşü Medinelilerden; Saîd İbn Müseyyeb, Zührî ve İbn Ebî Zi'b'den, ayrıca Hasan-ı Basrî, Evzâî, İbn Cüreyc ve daha başkalarından nakletmiştir.
Bu hadiste kastedilenin "bedenen ayrılma" olduğunu kabul edenler, bu ayrılmanın belirli bir tanımı olmadığı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Alimlerden nakledilen meşhur ve tercih edilen görüşe göre bu örfe göre belirlenir. Örfe göre ayrılma kabul edilen durumlar için ayrılma hükmü verilirken böyle olmayan durumlar İçin bu hüküm verilmez.
"Şayet doğru söylerler ve açıklamaları gereken şeyi açıklarlar ise...": Bu ifade "satıcı alıcıya bildirmesi gereken şeyi bildirir, örneğin malda bir kusur varsa bunu açıklarsa ve alıcı da bedelin miktarını açıklar ve şayet bir kusur varsa bildirirse" anlamına gelir. Buradaki doğru söyleme ve açıklamanın aynı anlama gelmesi de muhtemel olup bu durumda İfadelerden biri diğerini pekiştirmek için zikredilmiş olur.
"Alış verişlerinin bereketi giderilir": Bu söz gerçek anlamı İle anlaşılabilir ki bu durumda, doğru söyleyen sevap, yalan söyleyen günah kazanmakla birlikte aldatma ve yalanın uğursuzluğu bu akdin üzerine çökerek akdin bereketini giderir.
Diğer bir ihtimale göre bu yalnızca aldatma ve kusuru yapan taraf için söz konusu olup, diğeri için söz konusu değildir. İbn Ebî Cemre bu görüşü tercih etmiştir.
Hadis doğru söylemenin faziletini göstermekte, buna teşvik etmekte, yalanı kınamakta ve yalandan uzak durmaya teşvik etmektedir.
Yine bu hadis yalanın bereketin gitmesine sebep olduğunu, ahiret amelinin hem dünya hem de ahiretin hayrını kazandıracağını göstermektedir.
"Muhayyerlik şartıyla yapılan satım akdi hariç": Bu durumda akdin bağlayıcı hale gelmesi için alıcı ve satıcının birbirinden ayrılmasına gerek yoktur.[152]
Beyzavî şöyle demiştir: Meclis muhayyerliğini kabul etmeyenler hadiste yer alan iki ifadeyi asıl anlamından kopararak mecaza yormuş olurlar: "Ayrılma" sözcüğünü "sözle ayrılmaya" yorarak, "alıcı ve satıcı" ifadelerini "pazarlık yapanlar" anlamına yorarak bunu yaparlar. Ayrıca Şâriin sözü bu anlama yorulamaz. Çünkü bu durumda hadis şu anlama gelmiş olur: "Pazarlık yapanlar isterse akdi yaparlar, isterlerse yapmazlar." Bu ise zaten var olan bir şeyi elde etmektir (yani hasılı tahsil etmek demektir). Çünkü her iki taraf bunu zaten bilmektedir. Ayrılmanın sözle olacağını ileri sürenlere şöyle denilir: Bu söz, akdi gerçekleştiren söz müdür yoksa başka bir şey midir? Şayet akdi yapanların sözleri değilse nedir? iki kişi dışında arada başka bir söz yoktur. Şayet bu sözler akitte kullanılan sözler ise iki tarafın ittifak ettiği ve satımı gerçekleştiren söz, iki tarafın ayrıldığı söz olur ki bu durumda akdin bozulması da bu sözlerle olmuş sayılır. Bu ise son derece sakat bir görüştür.
İbn Abdilber şöyle demiştir: Mâlikîler ve Hanefîler bu hadisin reddedilmesi üzerine, pek çoğundan bir netice çıkmayan birçok sözler söylemişlerdir.

45- Alıcı Ve Satıcıdan Biri Akıtten Sonra Diğerine Muhayyerlik Tanışa Satım Bağlayıcı Hale Gelmiş (Kesinleşmiş) Olur.

2112- İbn Ömer radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saikiiâhu aieyhi ve seiiem şunu rivayet etmiştir:
"İki kişi alış veriş yaptığında bir arada bulunup da diğerinden ayrılmadıkları sürece her biri muhayyerlik hakkına sahiptir. Şayet onlardan biri diğerine muhayyerlik hakkı tanır ve bu şart üzere satım akdi yaparlarsa akit kesinleşmiş ofar. Akdi yaptıktan sonra akdi terk etmeksizin birbirinden ayrıldıklarında satım akdi kesinleşmiş olur."

Açıklama

Bu konuda, alıcı ve satıcının birbirinden ayrılmasından önce birinin diğerini muhayyer kılması ile, ayrılma gerçekleşmemiş olsa bile satım akdinin kesinleşeceği belirtilmektedir.
Buharı bu konuda Leys ve Nâfi' aracılığıyla İbn Ömer'den şu hadisi rivayet etmiştir: "İki kişi alım satım yaptıklarında birbirinden ayrılmadıkları sürece her ikisi de muhayyerdir" yani birbirinden ayrılıp da muhayyerlik sona ermedikçe bu böyledir.
"Satım akdi kesinleşmiş olur": Yani muhayyerlik ortadan kalkar.
Bu hadis, taraflardan birinin akdi feshetmesi halinde akdin fesholacağını açık olarak göstermektedir.
Hattâbî şöyle demiştir: Meclis muhayyerliğinin sübûtu konusunda bu en açık delildir. Bu, hadisin zahirine aykırı tüm yorumları geçersiz kılar. Yine "satım akdini yaptıktan sonra birbirinden ayrıhrlarsa" ifadesi de açık olarak bedenen ayrılmayı göstermektedir ki muhayyerliği sona erdiren de budur. Şayet bu "sözle ayrılma" anlamına gelseydi hadisin ifade ettiği bir anlam olmazdı.
Alimler, Mâlik'in rivayet ettiği hadisteki "muhayyerlik şartıyla yapılan satım akdi hariç" İfadesinin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Çoğunluğa göre -ki Şafiî bu görüşün kesin doğru olduğunu söylemiştir- bu, ayrılma anına kadar süren muhayyerlikten yapılan bir istisnadır. Yani, İki taraf, birbirinden ayrılmadan önce akdi geçerli kılmayı tercih ederlerse bu durumda satım akdi kesinleşir, birbirinden ayrılmaları şartı geçersiz hale gelir. Şu halde bu ifade ile, "geçerli kılmayı tercih ettikleri satım akdi hariç" anlamı kastedilmektedir.

46- Satıcı Muhayyer Olduğunda Satım Akdi Caiz Olur Mu?

2113- İbn Ömer radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saiiaiiâhu aleyhi ve seüem şunu rivayet etmiştir:
"Muhayyerlik şartı ile yapılan satım akdi hariç, alıcı ile satıcı birbirinden ayrılmadıkları sürece aralarında satım akdi yoktur."
2114- Hakîm İbn Hizam şunu rivayet etmiştir:

"Birbirlerinden ayrılıncaya kadar alıcı ve satıcı muhayyerdir (hadîsin râvîlerinden Hemmâm diyor ki: Yazdıklarım arasında "üç kere tercihde bulunur" ifadesini de buldum) Şayet gerçeği söylerler ve söylemeleri gerekenleri (gizlemeden) açıklarlarsa yaptıkları satım bereketli kılınır. Yalan söylerler ve gizlerlerse belki kâr ederler ancak satımlarının bereketi giderilir."

Açıklama

Buharî konu başlığı ile bir anlamda, muhayyerliğin yalnızca alıcıya ait olduğunu, satıcının bu hakkı bulunmadığını söyleyenleri reddetmektedir. Çünkü hadis, alıcı ve satıcıyı eşit tutmuştur.
"Aralarında satım akdi yoktur": Yani yaptıkları satım bağlayıcı olmaz.
Hadisin zahiri, satımın bağlayıcı hale gelmesini yalnızca tarafların birbirinden ayrılmasına veya muhayyerliği şart koşmalarına hasretmektedir. Burada kastedilen bu iki durum haricinde satım akdinin (bozulmasının) caiz olduğudur. Bu durumlardan ikisi gerçekleştiğinde ise satım akdi bağlayıcı hale gelir.

47- Bir Şey Satın Alan Kimsenin İki Taraf (Alıcı İle Satıcı) Birbirinden Ayrılmadan Önce Onu Hibe Etmesi, Satıcının Da Buna Tepki Göstermemesi, Köle Satın Alan Bir Kimsenin Satın Alır Almaz Onu Azat Etmesi

Tavus bir malı rıza şartı ile satın alıp sonra da satan kimsenin satımının gerçekleşeceğini ve kârın da ona ait olacağını söylemiştir.
Hz. Peygamber saBaifâhu aleyhi ve seikm ile birlikte bir yolculukta idik. Ben (babam) Ömer'e ait, binmesi zor olan bir deve yavrusuna binmiştim. Ben deveyi kontrol edemiyordum, deve topluluğun önüne geçiyordu. Ömer buna engel olup deveyi geri çeviriyor, ancak deve yine öne geçiyordu. Ömer de tekrar engel olup geri çeviriyordu.
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, Ömer'e: "Bana onu saf buyurdu. Ömer: O senindir ey Allah'ın elçisi! dedi. Hz. Peygamber: "Bana onu sat buyurdu.
Ömer de onu Resûlullah'a sattı. Resûlullah saiiaiıshu aleyhi ve seiiem da bana; "Deve senindir ey Ömer'in oğlu Abdullah! Dilediğin gibi kullan" buyurdu.[153]
2116- Abdullah İbn Ömer radıyallâhu anh şöyle demiştir:
Ben, mü'minlerin emiri Osman İbn Affân'a onun Hayber'deki bir malı (arazisi) karşılığında vadideki bir malımı (arazimi) sattım. Satım akdini yapınca, ben onun akdi bozmasından korkarak gerisin geriye dönüp evinden çıktım. Uygulama (sünnet), alıcı ve satıcının birbirinden ayrılmasına kadar muhayyer olması şeklindeydi. Satım akdini kesinleştirdikten sonra bir de baktım ki ona hakkından daha az vermişim (onu aldatmışım)! Çünkü ben onu Semud arazisine üç günlük bir mesafeye yollarken o beni Medine'ye üç günlük bir mesafeye yollamış!

Açıklama

Bu konu, başlıkta yer alan husus gerçekleştiğinde muhayyerliğin sona erip ermeyeceğini belirtmektedir.
Satın Alınan Malda, Teslim Almadan Önce Tasarrufta Bulunmak
Ibnü'l-Müneyyir şöyle demiştir: Buharî, konudaki İbn Ömer'in ikinci hadisi ile meclis muhayyerliğini ispat etmeyi istemektedir. Hadisten anlaşıldığına göre alıcı, satın aldığı malda bir tasarrufta bulunur ve satıcı herhangi bir tepki göstermezse, satıcının muhayyerlik hakkı ortadan kalkar. Nitekim Buharî de bunu anlatmıştır.
İbn Battal şöyle demiştir: Alıcı malda hibe ve azat gibi bir tasarrufta bulunup da satıcı buna tepki göstermediğinde satım akdinin caiz olduğu konusunda alimler icma etmekle birlikte, satıcının tepki göstermesi ve razı olmaması halinde ne olacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Satım akdinin, bedenen ayrılmaya gerek olmaksızın sözle tamam olacağını kabul edenler bu akdi onaylamaktadır. Satım akdinin, iki tarafın bedenen ayrılmasıyla kesinlik kazanacağını kabul edenler ise bunu onaylamamaktadır. Hadis onların aleyhine delildir. Durum, mutlak olarak İbn Battal'ın dediği gibi değildir.
Satın Alınan Malın, Teslim Alınmadan Önce Başkasına Satılması
Alimler satım akitleri arasında şu şekilde ayrım yapmışlardır: Teslim almadan önce yiyecek maddesinin satılamayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Yiyecek maddesi dışındaki şeylerde İse birkaç görüş vardır:
1- Teslim alınmadan önce hiçbir şey satılamaz. Bu, Şafiî ve Muhammed İbn Hasen'in görüşüdür.
2- Ev ve arazi gibi malların dışındakiler teslim alınmadan önce satılabilir. Bu görüş, Ebû HanÎfe ve Ebû Yusufa aittir.
3- Ölçülen ve tartılan mallar dışında mutlak olarak caizdir. Bu, Evzâî, Ahmed ve İshak'ın görüşüdür.
4- Yiyecek ve içecek maddeleri dışında mutlak olarak caizdir. Bu, Mâlik ve Ebû Sevr'in görüşü olup, İbnü'l-Münzir de bunu tercih etmiştir.
Satın Alman Malda, Teslimden Önce Yapılan Diğer Tasarruflar
Satın alman kölenin teslimden önce azat edilmesi konusunda da alimler ihtilaf etmiştir. Çoğunluğa göre bu sahih olup, azat teslim alma yerine geçer. Alıcının peşin akitte bedeli ödememesi sebebiyle satıcının hapis hakkının olması ya da olmaması durumu değiştirmez.
En doğru görüşe göre teslim alınmayan malın vakfedilmesi de sahihtir.
Teslim alınmayan malın hibe ve rehnedilmesi konusunda görüş ayrılıkları vardır. Şâfiîlerdeki en doğru görüşe göre ikisi de sahih değildir.
Hadisten Çıkan Sonuçlar
Bu hadis, sahabenin Hz. Peygamber'e ne kadar saygı duyduklarını ve yürüyüş sırasında onun önüne geçmediklerini göstermektedir.
Hayvanların ilerlemesine mâni olmak caizdir.
Satım akdinde mal sahibinin malını arz etmesi şart değildir. Bu olmaksızın satıcıdan malını satması istenebilir.
Bedeli ödenmeden önce satın alınan malda tasarrufta bulunmak caizdir.
Bu hadis, Hz. Peygamber'in sahabenin durumlarını ne ölçüde gözettiğini, onları mutlu etmeye ne kadar hırslı olduğunu da göstermektedir.
ibn Ömer'in, Hz. Osman'ın yanından çıkması satım akdinin kesinleşmesi, Hz. Osman'ın akdi feshetme hakkının kalmaması içindi.
İbn Ömer'in "ben onu Semud arazisine üç günlük bir mesafeye yollarken o beni Medine'ye üç günlük bir mesafeye yollamış!" sözü şu anlama gelir: Ben, onun satım akdi öncesinde sahip olduğu arazi ile satım akdi sonrası sahip olduğu arazinin mesafesini üç günlük arttırdım. O ise benim daha önceden sahip olduğum arazi ile satım akdi sonrası sahip olduğum arazinin mesafesini üç gün azalttı.
Her iki arazi de orada bulunduğu halde İbn Ömer "Medine'ye" demiştir. İbn Ömer Medine'ye yakın olmayı istediğinden "onu aldatmışım" demiştir.
Bu hadis, satım akdinin yapıldığı yerde bulunmayan bir malın, niteliklerinin belirtilerek satılmasının caiz olduğunu göstermektedir.
Hadis, kişinin kendi maslahatını başkasının maslahatına tercih etmesi konusuna da temas etmektedir.
Yine hadis, arazinin arazi karşılığı satılabileceğini, satım akdinde meydana gelen aldanma sebebiyle akdin geri çevrilmeyeceğini de göstermektedir.

48- Alış Verişte Hilenin Mekruh Olması

2117- Abdullah Ibn Ömer'den rivayet edildiğine göre bir adam Hz. Pey-gamber'e saüaiiâhu aieyhi ve seiiem yaptığı satım akitlerinde aldandığını söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber karşı tarafa: Aldatmaca yokl der.[154]

Açıklama

Buharî bir anlamda bu başlıkla; alış verişte hile mekruh olmakla birlikte bunun akdi feshetmediğine, ancak hadiste belirtilen olaydan da anlaşıldığı gibi müşterinin muhayyerlik şartı koşması durumunda akdi feshedebileceğine işaret etmektedir.
"Aldatmaca yok!": Bu hadis "malın kıymetini bilmeyen kişi hakkında fahiş aldatmanın söz konusu olması halinde satım akdi geri çevrilir" görüşünü savunan Ahmed İbn Hanbel ve iki görüşünden biri böyle olan Mâlik lehine delil gösterilmiştir. Bu, şu şekilde eleştirilmiştir: Söz konusu kişiye aklının zayıflığı sebebiyle muhayyerlik hakkı tanınmıştır. Şayet aldatma ile birlikte fesih hakkı söz konusu olsaydı, kişinin muhayyerlik şartını ileri sürmesine gerek olmazdı.

Bu hadis; muhayyerlik şartı ile yapılan satım akdinin caiz olduğuna ve bu hakka yalnızca müşterinin sahip olduğuna delil getirilmiştir.
Hadis, asrı saadette insanların işlerinde hakka ne ölçüde müracaat ettiklerini ve haklar vb. konularda tek kişinin haberi (haber-i vahid) ile amel etmenin caiz olduğunu göstermektedir.

49- Çarşı - Pazarlar

Abdurrahman İbn Avf şöyle demiştir: Medine'ye geldiğimizde ben (ensardan kardeş kılındığım Sa'd İbn Rebî'e): "burada ticaret yapılan bir pazar var mı?" diye sordum. O da bana: "Kaynuka (Yahudilerinin) pazarı var" dedi. Ben "bana onun yerini gösterin" dedim.
Hz. Ömer radıyaiiâhu anh ".. ..çarşı-pazarlarda alım satımla uğraşmak, beni Hz. Peygamber'in meclislerinden alıkoydu" dedi.
2118- Hz. Aişe radıyaiiâhu anh, Hz. Peygamber'den saüaiiâhu aleyhi ve seiiem şunu riva-yet etmiştir:
"Bir ordu savaşmak üzere Kabe'ye doğru yola çıkar. Beyd&ya gelince başından sonuna kadar herkes yerin dibine batırttır."
Hz. Aişe dedi ki; Ey Allah'ın elçisi! İçlerinde pazara gitmek için yola çıkanlar ve ordudan olmayanlar olduğu halde ordudakilerin tümü nasıl yerin dibine batı-rılır? diye sordum.
Hz. Peygamber saiiaüâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Onların başından sonuna kadar hepsi yerin dibine batınlır. Sonra (kıyamet gününde) niyetlerine göre diriltilirler."
2119- Ebû Hureyre radıvaiiâhu anh, Hz. Peygamber'in saibiiâhu aleyhi ve setiem şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Birinizin cemaatle kıldığı bir namaz, çarşısında veya evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha üstündür. Bu da şöyle olur: Kişi güzelce abdest alır, yalnızca namaz kılmak amacıyla mescide gider, onu harekete geçiren yalnızca namaz olur. İşte bu durumda attığı her bir adım için bir derece yükseltilir veya ondan bir günah düşer. Sizden biri, namaz kıldığı yerde bulunduğu sürece, abdestini bozmadıkça ve namaz kıldığı yerde başkasına eziyet ve zarar vermediği müddetçe melekler onun için şöyle dua ederler: Allah'ım onun günahlarını bağışla, Allah'ım ona merhamet et."
Yine Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem şöyle buyurdu: "Sizden birinizi namazın beklediği müddetçe o kişi namazda imiş gibi sevap alır."
2120- Enes İbn Mâlik radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem pazardaydı. Bir adam "Ey Ebu'l-Kâsım!" diye seslendi. Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem ona dönüp baktı. Adam "ben şu kişiye seslenmiştim" deyince Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem: "Benim adımı koyun, ancak benim künyemi vermeyin" buyurdu.[155]
2121- Enes radıyaiiâhu anh şöyle dedi:
Bir adam el-Bakî'de "Ey Ebu'l-Kâsım!" diye seslendi. Hz. Peygamber ona dönüp baktı. Adam "ben seni kastetmedim" deyince Hz. Peygamber "Benim adımı koyun, ancak benim künyemi vermeyin" buyurdu.
2122- Ebû Hureyre ed-Devsî radıyaiiahu anh şöyle dedi:
Hz. Peygamber bir gündüz vakti çıktı. Ne o benimle konuştu, ne de ben onunla konuştum. Nihayet Kaynuka çarşısına geldi. Fâtıma'nm evinin avlusunda oturup "Küçük (yani Hasan) orada mı? Küçük orada mı?" diye sordu. Fâtıma, Hasan'ı bir süre geciktirdi. Ben Fâtıma'nm Hasan'a bir kolye takacağını yahut yıkayacağını sanıyordum. Hasan koşarak geldi. Hz. Peygamber onu kucaklayıp öptü ve "Allah'ım onu ve onu sevenleri sev!" buyurdu.[156]
2123- İbn Ömer'den radıyaiiâhu anh rivayet edilmiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aie^ii w seifem devrinde insanlar şehre gelen kervanlardan (şehrin dışında) yiyecek maddeleri satın alıyorlardı. Bunun üzerine, Hz. Peygamber yiyecek maddelerinin satıldığı pazarlara ulaşıncaya dek kervandakilerin yiyecek maddelerini satmalarını yasaklayan kimseler gönderiyordu.[157]
2124- İbn Ömer radıyaiiâhu anh şöyle demiştir:
Hz. Peygamber saiiaiiâhu aleyhi ve seiiem, yiyecek maddesi satın alan kişinin malını teslim almadıkça satmasını yasakladı.[158]

Açıklamalar

ibn Battal şöyle demiştir: Bu konuda anlatılmak istenen şey, şeref ve fazilet sahibi kimselerin ticaret yapmasının, çarşı-pazarlara girmesinin mubah olduğudur. Buharı bununla, kendi şartına göre sahih olmayan "yeryüzünün en şerli yerleri çarşı-pazarlardır" hadisine işaret etmiş olmalıdır. Bu hadisi Ahmed ve Bezzâr rivayet etmiş, Hâkim de hadisi sahih görerek Cübeyr ibn Mut'İm aracılığıyla Hz. Peygamber'den şu şekilde rivayet etmiştir: "Allah'ın en sevdiği yerler mescitler, en buğzettiği yerler ise çarşı-pazarlardır". Hadisin isnadı hasendir.
Burada kastedilen yalnızca çarşı-pazarların zikredilmesi, Hz. Peygamber döneminde de bunların mevcut olduğu, sahabenin şereflilerinin de geçimlerini temin etmek, yeterli rızık elde etmek ve insanlara muhtaç olmamak için buralara gittiklerini belirtmektir.
"Beyctâ": Mekke ile Medine arasında çorak bir arazinin adıdır.
"Onlar içinde onlardan olmayanlar vardır": Onlarla birlikte yolculuk yaptıkları halde onlara uymayanlar vardır.
Hz. Âişe hadisine göre Kabe'yi yıkmak maksadıyla savaşa çıkanlar ile birlikte satım yapmak İçin çıkanlar da helak olur.
Müslim'in rivayetinde şöyle denilmektedir: "Biz: Yolda başka insanlar da olur, dedik. O "Evet, onlar içinde savaş için çıkan, istemediği halde çıkmaya zorlanan ve yolda kalanlar da vardır."
Burada kastedilen, cezalandırmaya sebep olan savaşı istemeyen kimselere niçin azap edileceği bir problem teşkil etmiş buna verilen cevapta ise, oradakilerin ecellerinin gelmiş olması sebebiyle azabın genel olacağı ancak bundan sonra her birinin niyetlerine göre diriltileceği belirtilmiştir.
Müslim'in rivayetinde şöyle denilmektedir: "Her biri farklı hedefe gittikleri halde hepsi aynı anda helak edilir."
Müslim'de yer alan rivayete göre Ümmü Seleme şöyle demiştir: Ey Allah'ın resulü! Savaşmayı istemeyenin durumu ne olacak? diye sordum. O şöyle cevap verdi: "O da yerin dibine batırıhr. Ancak kıyamet gününde niyeti üzerine diriltilir". Yani kötülerin uğursuzluğu sebebiyle hepsi yerin dibine batmlır, sonra hesap görülürken her birine niyetine göre muamele yapılır.
Mühelleb şöyle demiştir: Bu hadis, günah için bir araya gelmiş bulunan bir topluluğun sayısını kendi isteğiyle arttıran kişinin başına da onların başına gelen azabın gerekli bulunduğunu gösterir. Mâlik bu hadise dayanarak içki meclislerinde bulunan kimseye, içki içmese bile ceza uygulanması görüşünü kabul etmiştir.
Bu hadis, amellerin amel edenin niyetine göre değerlendirileceğini gösterdiği gibi, zorunluluk hali dışında zulmedenlerle arkadaşlık etmek, birlikte bulunmak ve onların sayısını çoğaltmaktan da sakındırmaktadır.
Ebû Hureyre'nin "ne o benimle konuşuyor ne de ben onunla konuşuyordum" sözünün anlamı şudur: Hz. Peygamber saiiaiiahu aleyhi w seikm vahyi düşünmüş veya başka bir işle meşgul olmuş olabilir. Ebû Hureyre de Hz. Peygamber'e saygısından dolayı bir şey söylememiş olabilir. Sahabe, Hz. Peygamber'i aleyhi ve seiiem konuşmaya istekli görmediklerinde böyle yaparlardı.
Dâvudî, Hz. Fâtıma'nın evi ile ilgili hadisten bir bölümün düştüğünü yahut iki hadisin birbirine girdiğini söylemiştir. Çünkü Hz. Fâtıma'nın evi Kaynuka çarşısında değildi.
Dâvudî'nin ilk söylediği İhtimal geçerlidir, İki hadisin birbirine girmesi söz konusu değildir.
Müslim bunu Ebû Ömer'den şu lafızla rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber, Benî Kaynuka pazarına geldi. Sonra buradan ayrılarak Fâtıma'nın evinin avlusuna geldi".
Hattabî şöyle der: Hadisin Arapça aslında yer alan[159] "lükâ"1 ifadesi "küçük" ve "aşağılık" anlamına gelir. Bu hadiste ilki kastedilmiştir. Bu kelimenin ikinci anlamının kastedildiği bir hadisi Ebû Hureyre rivayet etmiştir: "Dünyada en mesut kişi aşağılık oğlu aşağılık olacak." Ebu Hureyre'nin, Hz. Fâtıma'nın Ha-san'a taktığını zannettiği ve "Sehâb" diye ifade ettiği şeyin altın ve gümüşü olmayan fakat güzel kokusu olan bir kolye olduğunu anlatan Hattabi'nin bu açıklamalarına karşılık Davudi bu kolyenin karanfilden olduğunu söylemektedir.
Hadisten Çıkan Bazı Sonuçlar
Bu hadiste şu hususlar yer almaktadır: Sahabenin Hz. Peygamber'e nasıl saygı gösterdiği, Sahabenin Hz. Peygamberle birlikte yürüdüğü,
Hz. Peygamber'in çarşı-pazara girme ve evin avlusunda oturma konusunda nasıl alçakgönüllülük gösterdiği,
Küçüklere merhamet göstermek, onlarla şakalaşmak, kucaklamak ve öpmek,
Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan'ın fazileti. Hz. Hasan'ın fazileti ile ilgili geniş bilgi ileride gelecektir.380
Alım Satım İşlemleri Bölümü 5. Ciltte Devam Etmektedir.

[1] Hadisin geçtiği diğer yerİer: 2467, 3597, 7060.
[2] Ayrıntılı açıklama İçin bk. (Fitneler bölümü, 4. konu).
[3] Hadisin geçtiği diğer yerler: 7125, 7126.
[4] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5731, 7133.
[5] Hadisin geçtiği diğer yerler: 7124, 7134, 7473.
[6] Hadisin geçtiği diğer yer; 7132. Bu konuyla ilgili diğer açıklamalar İçin bk. {Fitneler bölümü, 26. konu)
[7] Hadisin geçtiği diğer yerler: 7209, 7211, 7216, 7322.
[8] Abdullah İbn Übey İbn Selûl'ün başını çektiği münafıklar güruhu. Ayrıntılı açıklama için bk. (Tefsir bölümü, nisa süresiyle ilgili konu)
[9] en-Nisâ 4/88.
[10] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4050, 4589.
[11] Ayrıntılı açıklama için bk. (Hükümler bölümü, 45. konu.}
[12] İmam Buharı bu bâb için herhangi bir başlık koymamışta Fakat biz rivayetle bağlantılı olan böyle bir başlık koymayı uygun bulduk.
[13] Ayrıntılı açıklama için bk. (Ezan bölümü, 33. konu.
[14] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3926, 5654, 5677,6372.
[15] Ayrıntılı açıklama için bk. (Ensar'ın menkıbeleri bölümü, 46. konu)
[16] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2000 ve 4501.
[17] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1904, 5927, 7492, 7538.
[18] Aslında koku alma sıfatını da Allah'ın diğer sıfatları ve fiilleri gibi değerlendirmek gerekir. Allah'ın hiçbir sıfatı yaratılmışların sıfatlarına benzemediği gibi bu sıfatı da yaratılmışların sıfatlarına benzemez. Onun rızası, gazabı, görmesi, bilmesi tamamen kendisine has sıfatlar olup bunların yaratılmışların sıfatına benzemesi mümkün değildir. Aynı şekilde bunların niteliğini, mahiyetini bizim bilmemiz imkansızdır.
[19] Hadisin geçtiği diğer yer: 3257.
[20] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3216, 3666, 7841.
[21] Hadisle İlgili ayrıntılı açıklama için bk. Menkıbeler bölümü, 25. konu.
[22] Hadisin geçtiği diğer yer: 3277.
[23] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1906, 1907.
[24] el-Bakara 2/185.
[25] Aslında her iki görüş de Ramazan kelimesinin; yanmak, aşırı sıcak olmak anlamına gelen i^jÂtj) fiilinden türediğini kabul etmektedir. Fakat Ramazan ayı orucu ile bu isim arasındaki bağlantının nasıl kurulacağı konusunda görüş ayrılığı söz konusudur.
[26] Köşeli parantez içinde tercümesini verdiğimiz bölüm Fethü'l-BârİI'de yer almaktadır. Ancak İhtisarı yapan Safa ed-Davvî eserine bu bölümü almamıştır. Biz konunun daha rahat anlaşılmasını sağlamak için bu bölümü de tercüme ettik.
[27] el-Hac 22/37.
[28] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5065, 5066.
[29] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nikâh bölümü, 2. konu.
[30] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1913, 5307.
[31] Hadisin geçtiği diğer yer: 5202.
[32] Ashabın akılla bilinmesi mümkün olmayan konularda arz ettikleri görüşler (itikadı konular, ibadetler, haramlar, helaller) hükmen merfüdur.
[33] ihtisarda Safa ed-Dawî bu bölümü almamış. Fakat biz konu bütünlüğünü sağlayacağını düşündüğümüz için bu kısmı tercüme etmeyi uygun bulduk.
[34] Aslında burada İbadetin süresini değiştirme riski de söz konusudur. İbadetlere aslında olmayan müdahalelerde bulunmak ise bidattir ve her bidat sapıklığa sürükler.
[35] El-Bkara 2/187
[36] Mefhûm'un delâleti, lafzın, sözde zikri geçmeyen ve ifade edilmeyen bir şeyin hükmüne delalet etmesi demektir. Mantûkun delâleti ise, lafzın, sözde zikri geçen ve İfade edilen bir şeyin hükmüne delalet etmesidir, bkz. Zekiyyüddîn Şaban, İslam Hukuk İlminin Esasları, (çev. İbrahim Kâfi Dönmez}, s. 344.
[37] Hadisin geçtiği diğer yerler: 4509, 4510.
[38] Hadisin geçtiği diğer yer: 4511.
[39] Bu rivayetin farklı varyantlarında: "Senin kafan amma da genişmiş ha!" ifadesi bulunmaktadır. Bazı muhaddisler Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu ifadeyle Adiyy'in anlayışının kıtlığına işaret ettiğini söylemişlerse de bu yoruma katılmak mümkün değildir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) burada ona şaka yapmıştır ve onun şakaları asla kırıcı, insanların onurunu zedeleyici değildir. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu sözünü şöyle anlamak onun nezaketine ve nezahetine daha uygun olacaktır: "Gece ile gündüzü ayıran şafak senin yastığının altına nasıl girdi, şaşılacak şey doğrusu! Senin yastığın ve bu yastığa koyduğun başın o kadar büyük mü!?" Herşeyin en doğrusunu Allah bilir.
[40] Hadisin geçtiği diğer yer; 1962.
[41] Kitâbü's-savm, Bâb 49, HN: 1965.
[42] KitâbüVsavm, Bâb 48-49, HN: 1962-1965.
[43] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2007, 7265.
[44] Safa ed-Davvî tarafından ihtisar çalışmasına alınmayan köşeli parantez içindeki bu bölüm, gerekli bulduğumuz için Fethü'i-Bârînm aslından tercüme edilerek eklenmiştir.
[45] Muhtasar'da bulunmayan bu bölüm tarafımızdan tercüme edilerek eklenmiştir.
[46] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1930, 1931.
[47] Hadisin geçtiği diğer yer: 1932
[48] Muhtasar'ın sahibi Safa ed-Davvî, bu bölümü eserine almadığı için konu Arapça metinde net olarak anlaşılamamaktadır. Biz konuyu nispeten anlaşılır kılmak için Fethü'l-Bârî'den ilgili bölümün özet tercümesini vermeyi uygun bulduk.
[49] İrsal, hadis terimi olarak genelde tâbiûn büyüklerinden birinin İsnadında sahabîyi atlayıp "Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki..." veya "Hz. Peygamber (s.a.v) şunu yaptı..." ve benzeri ifadelerle isnadını Hz. Peygamber'e (s.a.v) ulaştırarak O'ndan rivayette bulunmasına denir. Bu şekilde nakledilen rivayetlere de "mürsel hadis" denir. Bununla birlikte sahabînin bizzat Hz. Pey-gamber'den (s.a.v) işiterek değil ondan işiten başka bir sahabîden duyarak öğrenip Hz. Pey-gamber'den (s.a.v) kendisi İşitmişşesine rivayet ettiği hadise de sahâbî mürseli denmiştir, bkz. Uğur, Mücteba, Hadis Terimleri Sözlüğü, s. 164, 338.
[50] Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatta bulunduğu dönem için böyle bir imkan söz konusudur. Fakat Ebû Hüreyre'nİn irsal yoluyla naklettiği bu rivayeti Resûlullah'ın (s.a.v) vefatından sonra almış olması ihtimali de vardır. Dolayısıyla mutlak olarak "doğrudan Resûlullah'tan (s.a.v) işitme imkanı bulunmasına rağmen..." demek tam olarak doğru değildir.
[51] en-Nur 24/31.
[52] el-Bakara 2/187.
[53] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1937, 2600, 5368, 6087, 6164, 6709-6711, 6821.
[54] Sevîk: Buğday (ya da arpa), hurma ve şekerle yapılan bir çeşit püre, ezme.
[55] Hz. Peygamber'in (s.a.v) elini doğu tarafına uzattığını İmam Müslim'in naklettiği rivayetten anlıyoruz. Zira bu rivayette Resûlullah (s.a.v): "Güneş bu taraftan batıp gecenin karanlığı da şu taraftan bastırırsa artık oruçlu iftar edebilir" buyurmuştur. B'kz. Aynî, Umdetü'I-Kârî, İX, 106
[56] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1955, 1956, 1958, 5297.
[57] Anlaşıldığı kadarıyla Hamza İbn Amr el-Eslemî çok oruç tutan bir sahabi olmasının yanında bu oruçlara düzenli olarak devam etmektedir. Dolayısıyla onun: "devamlı oruç tutuyorum" şeklindeki sözünü "düzenli ve sık aralıklarla oruç tutuyorum" şeklinde anlamak da mümkündür. Her şeyin en doğrusunu Allah bilir. (Mütercim)
[58] Mekke ile Medine arasında bulunan, Mekke'ye 42 mil uzaklıktaki bir yer ismi.
[59] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1948, 2953, 4275-4279.
[60] el-Bakara, 2/185.

[61] el-Bakara, 2/185,
[62] el-Bakara, 2/185
[63] et-Bakara 2/184.
[64] el-Bakara 2/185
[65] et-Bakara 2/184.
[66] Âyette geçen, kelimesi Nâfî' ve İbn Zekvân kıraatlerine göre şeklinde çoğul okunur. Buhârî ravilerinden Ebu Zer'in naklide buna uygundur, bk. Kastalânî, İrşâd, X, 49.
[67] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kitâbü't-tefsîr, Bâb 25, HN: 4505.
[68] el-Bakara 2/185.
[69] el-Bakara 2/185.
[70] Fazlalık bulunan kıraatlerin Kur'an olarak sayılıp sayılmayacağı konusu ihtilaflıdır. Bazı ilim adamları bunlan Kur'an'dan bir vecih sayarken, bir kısım alimler ise bunların Kur'an'dan olmayıp sadece tefsir kabilinden olduğunu ve daha sonra gelenlerin bunları Kur'an'dan sandıklarını savunmuşlardır. Zehebî'ye göre doğru olan görüş de budur. (Zehebi, Muhammed Hüseyin, et-Tefsir ue'l-müfessirûn, Daru'l-kalem, Beyrut ty., I, 43; Gümüş, Sadreddin, Kur'an Tefsirinin Kaynaktan, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1990, s. 44).
[71] Bu ifade ana metinde (hakkın çeşitli yönleri) diye geçmektir
[72] Sevîk: Buğday {ya da arpa), hurma ve şekerle yapılan bir çeşit püre, ezme.
[73] Hz. Peygamber'in (s.a.v} elini doğu tarafına uzattığını İmam Müslim'in naklettiği rivayetten anlıyoruz. Zira bu rivayette Resûlullah (s.a.v): "Güneş bu taraftan batıp gecenin karanlığı da şu taraftan bastırırsa artık oruçlu iftar edebilir" buyurmuştur, bkz. Aynî, Umdetü'l-Kâri, IX, 106.
[74] Hz. Peygamber'în (s.a.v) emri karşısında inatla direnç göstermek ve bu emre muhalefet etmek haramdır. Hak karşısında böyle direnen kimselere muannid denir.
[75] Sevîk; Buğday (ya da arpa), hurma ve şekerle yapılan bir çeşit püre, ezme.
[76] Sevîk; Buğday (ya da arpa), hurma ve şekerle yapılan bir çeşit püre, ezme.
[77] el-Bakara 187.
[78] Hadisin geçtiği diğer yer 7241.
[79] el-Ahzab21
[80] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1966, 6851, 7242, 7299.
[81] 4325. hadis.
[82] Hadisin geçtiği diğer yer: 6139.
[83] Hadisin geçtiği diğer yerler: 1970, 6465.
[84] 3561. hadis.
[85] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6334, 6344, 6378, 6380.
[86] Türkçemizdeki "misafir umduğunu değil bulduğunu yer" ifadesi de bu anlamı ifade etmektedir.
[87] Hadisin geçtiği diğer yer: 6466.
[88] Hadîsin geçtiği diğer yer: 5571
[89] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6705, 6706.
[90] Diğer bir rivayet "Âişe'nin babası Hz. Ebû Bekir de o günlerde oruç tutardı" şeklindedir.
[91] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3397, 3943, 4680, 4737.
[92] Beş hükümden kasıt şunlardır: 1. Vacip, 2. Mendup, 3. Mubah, 4. Mekruh, 5. Haram.
[93] 6982. hadis.
[94] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2019, 2020.
[95] Hadisin geçtiği diğer yer: 2022.
[96] el-Bakara, 2/187.
[97] 295, 296. hadisler.
[98] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2033, 2034, 2041, 2045.
[99] Hadisin geçtiği diğer yerİer: 2043, 3144, 4320, 6697.
[100] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2038, 2039, 3101, 3281, 6219, 7171.
[101] 6697. hadis.
[102] Hadisin geçtiği diğer yer: 4998.
[103] el-Bakara, 2/275.
[104] el-Bakara, 2/282.
[105] el-Cuma, 62/10-11
[106] En-Nisa,4/29
[107] Hadisin geçtiği diğer yer: 3780.
[108] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2293, 2781, 2937, 5073, 5148, 5153, 5155, 5167, 6082, 6386.
[109] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2218, 2421, 2533, 2745, 4303, 6749, 6765, 6817, 7182.
[110] Hadisin geçtiği diğer yer: 2431.
[111] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5507, 7398.
[112] el-Cuma 62/11.
[113] En- Nur 24/37.
[114] 2060. hadisin geçtiği diğer yerler: 2180, 2497, 3939. 2061. hadisin geçtiği diğer yerler: 2181, 2498, 3940.
[115] el-Cuma 62/1.
[116] Hadisin geçtiği diğer yerler: 6245, 7353.
[117] en-Nahl, 16/14.
[118] en-Nur 24/37.
[119] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5192, 5195, 5360.
[120] Hadisin geçtiği diğer yer: 5968.
[121] Ayrıca bkz. 6447. hadis. er-Rikak bölümünde zenginin fakiri kendi nefsine tercihinin sevabı anlatılacaktır.
[122] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2096, 2200, 2251, 2252, 2386, 2509, 2513, 2916, 4467.
[123] Hadisin geçtiği diğer yer: 2508.
[124] 2508. hadis.
[125] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3417, 4713
[126] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2391, 3451.
[127] Hadisin geçtiği diğer yer: 3480.
[128] Hadisin geçtiği diğer yerler. 2082, 2108, 2110, 2114.
[129] 2201 Hadis
[130] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2456, 5434, 5461.
[131] 2201 Hadis
[132] el-Bakara 2/275.
[133] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2238, 5347, 5945, 5961.
[134] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2675, 4551. Âl-i İmran 4/77.
[135] Bu ve bundan sonraki bölümlerde aslında mesleği yapan kişinin niteliği verilmekle birlikte, biz burada doğrudan mesleğin kendisinin verilmesinin daha uygun olacağını düşünerek başlıkları buna göre belirledik.
[136] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2375, 3091, 4003, 5793.
[137] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2275, 2425, 4732, 4733, 4734, 4735. Meryem 19/77-78.
[138] 4732. hadis.

[139] Hadisin geçtiği diğer yerler: 5379, 5433, 5435, 5436, 5437, 5439
[140] 5379. hadis.
[141] 2116. hadis.
[142] el-Bakara 2/198.
[143] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2858, 5093, 5094, 5753, 5772.
[144] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3142, 4321, 4322, 7170.
[145] Hadisin geçtiği diğer yer: 5534. hadis.
[146] 5534. hadis.
[147] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2210, 2277, 2280, 2281, 5696
[148] 2281. hadis.
[149] Hadisin geçtiği diğer yerler: 3224, 5181, 5957, 5961, 7557.
[150] 5957 hadis
[151] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2109, 2111, 2112, 2113, 2116.
[152] Çünkü akit zaten muhayyerlik şartına bağlandığından ayrıca medis muhayyerliği tanınmasına gerek kalmamıştır.
[153] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2610, 2611.
[154] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2407, 2414, 6964.
[155] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2121, 2537.
[156] Hadisin geçtiği yer: 5884.
[157] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2131, 2137, 2166, 6852.
[158] Hadisin geçtiği diğer yerler: 2126, 2133, 2136.
[159] Bkz. 3749. hadis.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Âlim Sahabeler:

Ashâb'tan bazıları ilimleriyle meşhur olmuştur. Bunlardan bir kısmı Kur'an-ı Kerîm'i, Sünnet'i, fikhı, câhiliye edebiyatını, ensâbı, eyyâmu'l-Arab denen târihi iyi bilen kimselerdîr. Bilhassa fetvaları ve Kur'an'la ilgili açıklamalarıyla tanınmışlardır. Kendisinden en ziyade fetva rivâyet edilen kimse İbnu Abbâs'tır. Sonra Hz. Ömer, Hz. Ali, Ubey İbnu Ka'b, Zeyd İbnu Sâbit, Ebu'd-Derda, İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, Hz. Aişe (radıyallahu anhüm ecmaîn) gelir. Mesruk şöyle der: "Sahâbe'nin ilmi altı kişide toplanmıştır: Ömer, Ali, Ubey, Zeyd, Ebu'd-Derdâ, İbnu Mes'ûd. sonra bu altının ilmi de Hz. Ali ve Abdullah İbnu Mes'ud'da toplanmıştır". Irâkî: "Hz. Ali ile İbnu Mes'ûd hususî gayretle, öbürlerinin ilmini de kendi ilimlerine katmışlardır" diyerek, Mesrûk'un sözünü açıklığa kavuşturur.
Bunlardan sonra şu yirmi kişi gelir:
Hz. Ebu Bekr, Hz. Osman, Ebu Mûsa, Muâz İbnu Cebel, Sa'd İbnu Ebi Vakkâs, Ebu Hüreyre, Enes, Abdulah İbnu Amr İbni'l-Âs, Selmân, Câbir, Ebu Saîd, Talha, ez-Zübeyr, Abdurrahmân İbnu Avf, İmrân İbnu Husayn, Ebu Bekre, Ubâdetu'bnu's-Sâmit, Muâviye, İbnu'z-Zübeyr, Ümmü Seleme Hz. (radıyallahu anhüm ecmaîn).
Suyutî, Tedrîb'de ilk gruba girenlerin fetvalarından birer iri cild teşkîl etmenin mümkün olduğunu, ikinci grubtakilerden birer cüz (küçük çapta risâle) teşkil etmenin mümkün olduğunu belirtir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/533-534.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Davud Üzerine Çalışmalar:

Sünenü Ebî Dâvud el-Münzirî [Ebu Muhammed Abdülaziz İbnu Abdilkavî (v. 656/1258)] tarafından ihtisar edilmiştir. İhtisarın ismi el-Müctebâ'dır, bir kaç baskısı mevcuttur. İbnu Kayyîm el-Cevziyye (v. 751 / 1350) Sünen üzerine bir tehzîb çalışması yapmıştır. Tehzîbu Süneni Ebî Dâvud adını taşıyan bu eser de basılmıştır.
Belli başlı şerhleri şunlardır:
1- Me'âlimu's-Sünen: İlk Buhârî şârihi diye daha önce takdim ettiğimiz Ebu Süleyman el-Hattâbî (v. 388) tarafından yapılmış muhtasar bir şerhtir, matbudur.
2- Avnu'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebî Dâvud: Ebu't-Tayyîb Muhammed Şemsülhak el-Azîmâbâdî tarafından te'lif edilmiştir. 14 ciltlik bir şerh olup açıklamaları son derece basit, yabancılar için anlaşılması kolaydır. Hadîs metninde geçen kelimeler lügat gibî açıklanır. Bir kaç kere basılmıştır.
3- El-Menhelü'l-Azbi'l-Mevrûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud: Mahmud Muhammed Hattab es-Subkî (1352/ 1933) tarafından yapılmıştır. Hadîslerden dört mezhebin ne gibi hükümler çıkardığı belirtilen geniş muhtevalı bir şerhtir, ne var ki, Sünen'in tamamı aynı şekilde bitirilememiş, yarıda kalmış bir şerhtir.
4- Mirkâtu's-Su'ûd ilâ Süneni Ebî Dâvud: Suyûtî'nin şerhidir.
5- Bezlu'l-Mechûd fi Hallî Ebî Dâvud: Bu şerh Hanefi mezhebini esas alır. Halil Ahmed es-Sehârenfûrî (v. 1346/1927) te'lîf etmiştir. Muhammed Zekeriyya el-Kandehlevî tâlikte bulunmuştur. 20 cilttir, matbudur.
Ebu Dâvud'a bunlar dışında, Nevevî, İbnu Mulakkin, Kutbuddîn Ebu Bekr İbnu Ahmed el-Yemenî, Veliyyüddin Ebu Zür'a Ahmed İbnu'l-Hâfiz Ebî'l-Fadl Zeyniddîn el-Irâkî, Alaeddin Moğoltay İbni Kılıç. Şihâbuddin İbnu Raslân, Bedruddîn el-Aynî ve Sindî gibi muhtelif âlimler tarafından çoğu yarım kalmış başka şerhler de yapılmıştır.
Ebu Dâvud'un Sünen'i Türkçemize de tercüme edilmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/232-233.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Âlim Sahabeler:

Ashâb'tan bazıları ilimleriyle meşhur olmuştur. Bunlardan bir kısmı Kur'an-ı Kerîm'i, Sünnet'i, fikhı, câhiliye edebiyatını, ensâbı, eyyâmu'l-Arab denen târihi iyi bilen kimselerdîr. Bilhassa fetvaları ve Kur'an'la ilgili açıklamalarıyla tanınmışlardır. Kendisinden en ziyade fetva rivâyet edilen kimse İbnu Abbâs'tır. Sonra Hz. Ömer, Hz. Ali, Ubey İbnu Ka'b, Zeyd İbnu Sâbit, Ebu'd-Derda, İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, Hz. Aişe (radıyallahu anhüm ecmaîn) gelir. Mesruk şöyle der: "Sahâbe'nin ilmi altı kişide toplanmıştır: Ömer, Ali, Ubey, Zeyd, Ebu'd-Derdâ, İbnu Mes'ûd. sonra bu altının ilmi de Hz. Ali ve Abdullah İbnu Mes'ud'da toplanmıştır". Irâkî: "Hz. Ali ile İbnu Mes'ûd hususî gayretle, öbürlerinin ilmini de kendi ilimlerine katmışlardır" diyerek, Mesrûk'un sözünü açıklığa kavuşturur.
Bunlardan sonra şu yirmi kişi gelir:
Hz. Ebu Bekr, Hz. Osman, Ebu Mûsa, Muâz İbnu Cebel, Sa'd İbnu Ebi Vakkâs, Ebu Hüreyre, Enes, Abdulah İbnu Amr İbni'l-Âs, Selmân, Câbir, Ebu Saîd, Talha, ez-Zübeyr, Abdurrahmân İbnu Avf, İmrân İbnu Husayn, Ebu Bekre, Ubâdetu'bnu's-Sâmit, Muâviye, İbnu'z-Zübeyr, Ümmü Seleme Hz. (radıyallahu anhüm ecmaîn).
Suyutî, Tedrîb'de ilk gruba girenlerin fetvalarından birer iri cild teşkîl etmenin mümkün olduğunu, ikinci grubtakilerden birer cüz (küçük çapta risâle) teşkil etmenin mümkün olduğunu belirtir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/533-534.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nefsin Söylentileri Ve Azim
Fukahâ ve meşâyihi kiramın beyanlarına göre, insanın nefsinde vâki olan ve mâsiyet işleme kasdı veya itaat etmek arzusu beş mertebe üzere oiur.

Birinci mertebe : Hâcis-dir. O (Hâcis), kalbe bir şeyin uğrayıp ve fakat hiç durmadan geçen şeklidir. Sanki bir nevî elektirik akımı gibi kalbe bir şey gelir ve gider. Kalbe gelen bu şeylerden dolayı insan mes'ul değildir.

İkinci mertebe : Hâtır-dır. O (Hatır), kalbe gelen her hanki bir fikir, tereddüt içinde cereyan eder.

Meselâ : Yolda giden bir kadının arkasından suret ve endamını düşünerek kadına iltifat ettiğinde kadının yüzünü görebileceğini gönlünde taşıyıp ve bir karara bağlamaması hâlidir. Kalbe gelen bu tereddütlü hatırlamadan dolayı insan mes'ul değildir. Zîra bunlar ihtiyari değil, ızdırârî hal-İ erdendir.

Üçüncü mertebe : Hadîsünnefs : Nefsin söylemesidir. O da nefsin bir şey hakkında tereddüdünden hâsıl olan bir şeydir ki, onu işlemek veya terk etmek arasında cereyan eden iç güdü söyientisidir.

Bir şeyi yapmak veya terk etmek hususunda insanın içinden kendisine söylenen telkinlerdir. Bu hâlin bulunmasından dolayı insan yine mes'ul değildir.

Dörndücü mertebe : Hem-dir. O (Hem-arzu ve istek), yapılacak işin iki cihetten bir tarafını kendi arzusu ile tereih etmektir.

Bu hemm-in tahakkuk şekli şöyle olmaktadır : İyiliği tercih ederek yapmak kasdına mukarın olursa iyiliği yazılır ve rÛfata nail olunur.

Eğer tercih edilere kyapılmak emeline mukarın olan şey şer ise, işlemedikçe yazılmaz ve bir cezada tereddüb etmez.

Beşinci mertebe : Azm-dir. O (azm), bir şeyi kasdetmek ve yapmak cihetini kuwetlendirerek samimiyet, sebat ve kararlılıkla o şeyin yapılması için verilen kesin karardır.

Bu azme sâhib olan her insan, hayır veya şer neyi kasdederse, mükâfat veya cezaya müstehak olur. Zîra azm, niyyetin kuwet ve kesinlikle yapılmasını kararlaştırıp üzerinde ısrarla durma şeklidir ki, bir nevi niyyetin tezahür ve tahakkukudur.

Yukardaki beş mertebe hâlinde insanın içinden gelen ve kalbinin amellerinden olan şeylerin cezaî yönden hükümlerini kısaca açıklayalım.

Hâcis-den dolayı, bütün ümmetin icmâi ile insan cezalandırılmaz. Zîra insanın kendi elinde olmayan kudret istek ve arzusu dışında olan bir şeydir.

Hatır ile {yani, kalbe gelen şeyin tereddüd hâli ile) Hadîsünnefs (nefsin söylemeâi) de yukarda naklettiğimiz hadîsi şerifin hükmü ile günah ol.maktan kaldırıldığı anlaşılmıştır. Binâen aieyh günah olmayınca, birinci mertebedeki Hâcis gibi, bunlarla bir vebal ve cezâyi müstelzim olmazlar. Ve bu üç hal iyiliklerde dahî bulunsa, ecrü mükâfat yazılmaz. Zîra kasd

(niyyet) yoktur.

Hemm-e gelince : Sahih bir hadîsi şerifte bunun hükmü şöyle beyan edilmiştir :

«İyiliği kasdetmekle iyilik yazılır. Kötülüğü arzu etmekle kötülük yazılmaz, beklenir. Eğer kötülük Allah İçin terk edilirse, bir adet iyilik yazılır. Ve eğer o kötülük işlenirse, bir tek kötülük yazılır.»

Azm ise : Müdakkık ve muhakkik olan âlimlerin beyânına göre bir şeyi yapmaya azmeden kimse, muhakkak cezalanır. (Eşbah Vennezâir, 19-20)

Yukarda, küfre niyyet etmenin, küfür olacağını beyan ettiğimiz hükümde, bu azm şeklindeki içinden verilen kararın hükmünden ibarettir.

Niiyyetle ilgili fıkhı Hükümler

Fukahâ ve meşâyihin beyanlarına göre, «Bir iş ve amelde niyyet olmadıkça, sevab yoktur.» [43]

Bu hükmün açıklanması için, bâzı fıkhî hükümleri nakledelim.

Niyyet etmek, bir şeyin sahih olması için şart olur. Namaz, Zekat ve Oruç da olduğu gibi.

Niyyet etmek, abdest ve gusul de ise, şart değildir. Hanefî mezhebine göre, abdest ve gusülde niyyet sünnettir.

Evet dünyevî ve uhrevî amellerde niyyet, esastır. Hatta mükâfat ve ceza da niyyete bağlıdır. Cennet ve Cehennemde ebedî kalmanın da niyyetin neticesi olduğunu yukarda mükerrer olarak zikretmiştik.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Abadile (Abdullahlar):

Yukarıda ismi geçen âlim sahâbilerden bazılannın adı Abdullah olduğu için, onların Abâdile (Abdullahlar) diye ayrıca gruplanması eskiden beri âdet olmuştur. Bunlar: Abdullah İbnu Ömer, Abdullah İbnu Abbas, Abdullah İbnu'z-Zübeyr, Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs.
Abdullah İbnu Mes'ud bunlar arasında zikredilmez. Çünkü öbürleri abâdile diye şöhrete erdikleri sırada Abdullah İbnu Mes'ud vefat etmiş bulunuyordu. Öbürleri, imamların kendilerine muhtaç olup müracaat edecekleri vakte kadar yaşadılar.
Bunlar bir meselede görüş birliğine varınca: "Bu Abâdile'nin görüşüdür" denir. Bazıları İbnu Zübeyr'i buraya dahil etmez.
Ashab arasında 220-300 kadar başka Abdullah'lar da mevcuttur ancak Abâdile denince onlar kastedilmez.[1]
Adları Abdullah olan fakîh ve muhaddis dört sahâbî. Abâdile, Abdullah kelimesinin çoğulu olup "Abdullahlar" anlamına gelmektedir. Ashâb içinde iki yüz kadar Abdullah adında sahâbî bulunduğu halde Abâdile denilince fıkıh ve hadîs'te Abdullah adını taşıyan üç veya dört sahâbî kasdedilmiş ve bunlar bu isimle şöhret bulmuşlardır. Bunlar; Abdullah İbn Abbâs (ö. 65/687-688), Abdullah İbn Ömer (ö. 74/693), Abdullah İbn Amr (ö. 65/687-688) ve Abdullah İbn Zübeyr (ö. 73/692)'dir (r.anhum). İslâm âlimlerinden bazıları Abdullah İbn Zübeyr yerine Abdullah İbn Mes'ud (ö. 32/652-653)'u Abâdile'den kabul etmektedirler. Fakat İbn Mes'ud'un Abâdile'den olmadığı kanaati daha yaygındır.[2]
Bu büyük sahabîler İslâm fıkhına olan vukûfiyetleri ve verdikleri fetvalarla meşhurdurlar. Bu sahâbîler Hz. Peygamber (s.a.s.) devrinin genç, dinamik, gayretli, ilim ve ibâdete son derece düşkün kimseleriydi. Bu Abdullahlar, Cenâb-ı Allah'ın bir lûtfu olarak Rasûlullah'tan sonra uzun müddet yaşamış ve diğer büyük sahâbilerden de öğrendiklerini kendilerinden sonra gelen nesillere öğretmişlerdir. Abâdile herhangi bir İslâmî problemin çözümünde aynı görüşü belirtmiş ve aynı paralelde ictihâd etmişlerse onların bu görüşüne "Abâdile'nin görüşü" denir. Bu tabir fıkıh usûlünde yerleşmiş bir tabirdir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/534.
[2] Tecrîd-i Sarîh Tercümesi: I/27.
[3] Ahmed Ağırakça, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/2

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TİRMİZÎ VE SÜNEN'İ:

İslâm dünyasının sekiz büyük hadis bilgininden birisi. Tam adı, Ebu İsa Muhammed bin İsa bin Sevre bin Musa bir Dahhak el-Tirmizî'dir. Kütüb-i sitte olarak anılan en güvenilir altı hadis derlemesinden birinin sahibidir. Dördüncü Müslüman kuşak (etbau etbau't-tabiin), içinde yer alır. Hadis ilminde en yüksek dereceye ulaşanlara özgü olan "Hafiz" ünvanına sahip ender kişilerdendir.
Tirmizî'nin doğum yeri ve yılı konusunda farklı rivayetler vardır. Buna göre Tirmiz ya da Mekke'de 200 (815), 206 (821) veya 209 (824) yılında doğdu; Tirmizî'de 270 (883), 275 (888) ya da büyük ihtimalle 279 (892) yılında öldü.
Kör olarak doğan ya da sonradan gözlerini yitiren Tirmizî, ilk öğreniminden sonra çalışmalarını hadis ilmi üzerinde yoğunlaştırdı. Hadis derlemek amacıyla Horasan, Irak ve Hicaz'da geziler yaptı. Başta Buharî, Müslim ve Ebû Dâvud olmak üzere birçok bilginden hadis aldı. Kendisinden de Heysem bin Kulab el-Şasî, Mekhul bin el-Fald, Muhammed bin Mahbub el-Mahbubî el-Mervezi gibi bilginler hadis rivayet ettiler.
Tirmizî Kitabu'l-İlel, Kitabu'ş-Şemail, Kitabu Esmai's-Sahabe, Kitabu'l-Esma ve'l-Küna gibi eserler bırakmışsa da büyük ününü es-Sünen de denilen el-Camiu's-Sahih adlı eseriyle kazandı. Tirmizî, câmi' türündeki bu eserde yalnız hadisleri derlemekle kalmamış, her hadisten sonra "Ebu İsa der ki" diyerek hadise ilişkin düşüncelerini açıklamış, değerlendirmeler yapmıştır. Hadisleri İslam hukukunun konularına uygun bir düzen içinde sınıflaması ve tekrarlardan sakınması, eserine yararlanma kolaylığı kazandırır. Hadis bilginlerine göre es-Sünen'in diğer hadis derlemelerine üstünlük sağlayan başlıca özellikleri şunlardır: Hadislerin güvenilirlik derecelerini belirtmesi, taşıdığı zaaflara dikkat çekmesi, ravilere ilişkin bilgi vermesi, hukukçuların hadislerden çıkardığı sonuçlara değinmesi ve mezheplerin görüşlerine yer vermesi.
Tirmizi eseri hakkında şöyle der: "Ben bu Cami-i Kebir'i yazıp bitirince, onu ilkin Hicaz alimlerine gösterdim. Hepsi de beğendiler. Daha sonra alıp Irak alimlerine götürdüm. Onlar da ağız birliğiyle eseri övdüler. Nihayet Horasan diyarı alimlerine takdim ettim. Onlar da memnun oldular, bilahare eseri ilim alemine sundum. Bu eser kimin evinde bulunursa, orada konuşan bir Peygamber vardır"[1]
Endülüs bilginlerinden birisi, Tirmizî'nin eserinin özelliklerini ve değerini, yazdığı bir şiirle şöyle anlatır:
"Tirmizî'nin kitabı bir ilim bahçesidir. Çiçekleri adeta gökteki yıldızların parlaklığını aksettiriyor. O eser sayesinde hadisler vuzuha kavuşur. Güzel lafızlara meydana konulmuş, adeta resim gibi yerli yerince tanzim edilmiştir. "
"Hadislerin en yüksek nevi sahihlerdir. Onlar nurlu yıldızlar halinde, her yanı aydınlatırlar. Hadislerin sahihini hasenleri takip eder. Sonra garibler gelir. Hadislerin sahihi sakiminden ayrılmıştır. Tirmizî onları tek, tek işaretleriyle ilim erbabına açıklamıştır. Bu hadisleri, sahih eserler halinde sıraya dizmiş, onları ciddi akıl sahipleri de beğenip seçmişlerdir. Onu beğenenler; fakihlerin ve bilginlerin en önde gelenleri fazilet erbabının, doğru yola gidenlerin en üstünleridir."
"Tirmizî'nin kitabı böylece enfes bir eser; ilim erbabının takdir ettiği, okuyup konuştuğu bir çalışma olmuştur. Onlar, ruhlarına en yüksek faydayı bahşeden en kıymetli bilgileri, Tirmizî'nin kitabından iltibas etmişlerdir"
"Ondan, biz de hadisler yazdık; eseri biz de rivayet ettik. Bu işi, cennet ırmağının suyundan kana kana içmek niyetiyle gerçekleştirdik"
"Düşünce, mana denizine daldı. Oradan en doğru manalara ulaştı. Rahman olan Allah, Ebu İsa et-Tirmizî'yi bu şerefli işinden dolayı hayır üstüne hayır vererek mükâfatlandırsın"[2]

---

[1] Abdulaziz bin Şah Veliyyullah Dehlevi, Büstanu'l-Muhaddisin, çev. Ali Osman Koçkuzu, Ankara 1986, 197.
[2] Abdulaziz bin Şah Veliyyullah Dehlevi, a.g.e., 198; Ahmet Özalp, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/223, 224.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Abadile (Abdullahlar):

Yukarıda ismi geçen âlim sahâbilerden bazılannın adı Abdullah olduğu için, onların Abâdile (Abdullahlar) diye ayrıca gruplanması eskiden beri âdet olmuştur. Bunlar: Abdullah İbnu Ömer, Abdullah İbnu Abbas, Abdullah İbnu'z-Zübeyr, Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs.
Abdullah İbnu Mes'ud bunlar arasında zikredilmez. Çünkü öbürleri abâdile diye şöhrete erdikleri sırada Abdullah İbnu Mes'ud vefat etmiş bulunuyordu. Öbürleri, imamların kendilerine muhtaç olup müracaat edecekleri vakte kadar yaşadılar.
Bunlar bir meselede görüş birliğine varınca: "Bu Abâdile'nin görüşüdür" denir. Bazıları İbnu Zübeyr'i buraya dahil etmez.
Ashab arasında 220-300 kadar başka Abdullah'lar da mevcuttur ancak Abâdile denince onlar kastedilmez.[1]
Adları Abdullah olan fakîh ve muhaddis dört sahâbî. Abâdile, Abdullah kelimesinin çoğulu olup "Abdullahlar" anlamına gelmektedir. Ashâb içinde iki yüz kadar Abdullah adında sahâbî bulunduğu halde Abâdile denilince fıkıh ve hadîs'te Abdullah adını taşıyan üç veya dört sahâbî kasdedilmiş ve bunlar bu isimle şöhret bulmuşlardır. Bunlar; Abdullah İbn Abbâs (ö. 65/687-688), Abdullah İbn Ömer (ö. 74/693), Abdullah İbn Amr (ö. 65/687-688) ve Abdullah İbn Zübeyr (ö. 73/692)'dir (r.anhum). İslâm âlimlerinden bazıları Abdullah İbn Zübeyr yerine Abdullah İbn Mes'ud (ö. 32/652-653)'u Abâdile'den kabul etmektedirler. Fakat İbn Mes'ud'un Abâdile'den olmadığı kanaati daha yaygındır.[2]
Bu büyük sahabîler İslâm fıkhına olan vukûfiyetleri ve verdikleri fetvalarla meşhurdurlar. Bu sahâbîler Hz. Peygamber (s.a.s.) devrinin genç, dinamik, gayretli, ilim ve ibâdete son derece düşkün kimseleriydi. Bu Abdullahlar, Cenâb-ı Allah'ın bir lûtfu olarak Rasûlullah'tan sonra uzun müddet yaşamış ve diğer büyük sahâbilerden de öğrendiklerini kendilerinden sonra gelen nesillere öğretmişlerdir. Abâdile herhangi bir İslâmî problemin çözümünde aynı görüşü belirtmiş ve aynı paralelde ictihâd etmişlerse onların bu görüşüne "Abâdile'nin görüşü" denir. Bu tabir fıkıh usûlünde yerleşmiş bir tabirdir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/534.
[2] Tecrîd-i Sarîh Tercümesi: I/27.
[3] Ahmed Ağırakça, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/2

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TABERÂNÎ MU'CEMÜ'S-SAGİR TERCÜME VE ŞERHİ

Adam Öldüren Şiddetli Azaba Çarptırılacak
Peygamberimizin Muâz'a Tavsiyesi
Allah'ın Kullarına Rahmeti
Zina Cezası Ve Hikmetleri
Rıdvan Biatı
Mâune Kuyusu Olayı
Peygamberimizin Vefası
"Harap Olup Gitti Hayber"
İbrahim (a.s.) Peygamberimizin Ümmetine Selâm Gönderdi
Hicret Eden Kadınların İmtihan Edilmesi
Abdullah Bin Abbas'ın (r.a.) Fazileti
Cihada Hazır Olmak
Nafileleri Evde Kılmak
İnsan Dünyada Bir Yolcu Gibidir
Kur'ân'ı Unutmanın Mes'uliyeti
Mizanda Ağır Basan Amel
Resûlullahın Hz. Hasan Ve Hz. Hüseyin'e Sevgisi
Kıbleye Dönerek Abdest Bozmak
Kötü Ahlâk Tevbeye Engeldir
Ümmetin Helaki
İmanın Tadını Aldıran Üç Şey
Bâzı Sahabîlerin Fazileti
Borçlunun Okuyacağı Dua
Dinde Güçlük, Tedavi Olmak Ve İnsana Verilen En Hayırlı Şey
Peygamberimiz Bid'at Ve Heva Ehlinden Uzaktır
Söz Taşımak
Cuma Namazının Bir Rekatına Yetişen Kimse
Ahir Zaman İdarecileri
Mü'minin Allah Katındaki Değeri
İçki İçmek
Hz. Abbas (r.a.)
Resûlullahın Hizmetçilerine İltifatı
Allah'ın Meleklerine Karşı Övündüğü Kimseler
Müslümana Yardım Etmek
Bilal'in (r.a.) Fazileti
Mü'minin Vasfı
Resûlullahın Ashabını İdare Etmesi
Zengin Kadının Hacca Gitmesi
Münafığın Misali
Gurur Sebebiyle Elbiseyi Sürümek
Güzel Şeylere Bakarken "Maşaallah" Demek
Para Peşin Mal Veresiye Satış Yapmak
Ölülere Sövmemek
Allah'ın Âlimlere Bir Lütfü
Mü'mini Öldürmenin Mes'uliyeti
Namaz Ve Abdestin Fazileti
Allah'ın En Çok Kızdığı İsim
Açıktan Günah İşleyenleri Açıklamak Gıybet Değildir
Bayramlarda Tekbir Getirmek
Allah'ın Mahşerde Kullarıyla Konuşması
Irkçılık Câhiliye Âdetidir
Vaktin Namazını Kılmış Birisi Cemaata Uyabilir Mi?
Peygamberimizin Bir Mucizesi
Mü'minlerin En Olgunu
Farz Kılan Birine Uyulabilir Mi?
Ölüm Mü'min İçin Nimete Geçiştir
Cenazeye Katılmak Çok Sevaptır
Peygamberimizin Namaz Sonrasında Yaptığı Dua
Rızık İnsanı Bulur
Peygamberimizin Vefatı En Büyük Musibettir
Erkek Evinden Fazla Uzak Kalmamalı
Oruçlunun Hanımını Öpmesi
Ümmetin Mecûsileri Kimlerdir?
İbâdette Resûlullaha Uymak
Mahşerde Peygamberimiz Ümmetini Nasıl Tanıyacak?
Bir Meclisten Kalkarken Okunacak Dua
Oruç Tutmanın Yasaklandığı Üç Gün
Haya Ve İman Beraberdir
Hz. Bilal'in Fazileti
Peygamberimiz Abdullah Bin Mes'ud'a Neler Öğretti?
İdarecilerin Zulümlerini Tasdik Eden Helak Olur
Anne Baba Hakkı
Haksız Olarak Zimmete Mal Geçirmek
Teyze Ve Hala İle Yeğen Bir Nikâh Altında Birleşemez
Ölünün Ardından Hayır Söylemek
Affedilmeyen Günahkâr
Yemeğin Tesbih Etmesi

Güzel Yüz Ve Güzel İsim İhsan Edilen Kimse
Cemaata Devama Engel Bir Durum
Telbiye Ne Zaman Kesilir?
Namazda Oturuş Nasıl Olmalı?
Her Eklem Yeri İçin Bir Sadaka
Allah'ın Mü'min Kuluna Rahmeti
Cuma Günü Oruç Tutmak
Irkçıların Mahşer Yerindeki Durumu
Zenginin Borcunu Ödemeyi Geciktirmesi
Peygamberimizin Bütün Ümmeti Cennettedir
Kadının Kadına, Erkeğin Erkeğe Çıplak Olarak Dokunması
Önemsemeden Söylenen Bir Söz
Kayıp Bir Şeyi Bulmak İçin Yapılacak Dua
Resûlullahın Keremi
İyilikleri Boşa Çıkanlar
Azabı En Şiddetli Olacak Kimse
Şevval Ayında Oruç Tutmak
A'raf Ehli Kimlerdir?
Peygamberimiz İçin Vesîle'yi İstemek
Borcu Öderken Ve İsterken Kolaylık Göstermek
Haya Ve Fuhuş
Musibete Uğramış Birini Gören Ne Demeli?
Kişi İçin En Büyük Kazanç Nedir?
Peygamberimizin Emrolunduğu Söz
Yolculukta Oruç Tutmak
Başkasından Esirgenmesi Helâl Olmayan İki Şey
Bir Dua
Doğruluk Ve Yalancılık
Yemin Ve İki Şahitle Hüküm Verme
Mezarlıkta Ne Denilmeli?
Kisrâdan Sonra Kisrâ Gelmeyecek
Fakirlerin Yüzünden Zenginlerin Vay Haline
Arefe Akşamı Resûlullahın Yaptığı Dua
Ramazan'da Günah Ve Sevapların Karşılığı İki Mislidir
Kadını Kocası Aleyhinde Kışkırtan Kimse
Kâmil İmanın Bir Şartı
Peygamberimizin Duasının Tesiri
Mü'min Diken Batmasından Sevap Kazanır
Teşehhüt
Her Nefis Ölümü Tadacaktır
İnsanlarda Bulunması Güzel Olan Üç Şey
İlmin Ve Hilmin Fazileti
Rızık Günah Ve Sevaba Göre Verilmez
Namazda Tâdil-i Erkan
Seccade Üzerinde Namaz Kılmak
Kışın Oruç Tutmak
Arefe Günü Orucu
Cennet Ehlinde Artış Olmaz
Hz. Ali İle Kur'ân Birbirinden Ayrılmaz
Kur'ân'dan Bir Ayeti İnkar Edenin Durumu
Ümmet Yetmiş Üç Fırkaya Ayrılacak
İsa (a.s.) İnecektir
Dünya Üzüntüsü İle Güne Başlamak
Zehirli Hayvanlara Ve Nazara Karşı Okunacak Dua
İmanın Tadını Aldıran Üç Şey
Hakkı Söylemekten Geri Durmamak
Öfkeli İken Hüküm Vermemek
Camilere Devam Etmek
Son Nefeste İmanlı Gitmek
Cennet Kadınlarının Şarkıları
Peygamberimizin Sabah Namazındaki Duası
Allah'ın Yardım Edeceği Kimseler
Müslümanı Aldatmak
Şahitlikte Doğru Olanı Söylemek
Namaz Gözün Nurudur
Haya İmandandır
Mü'min Ve Münafık Arasındaki Fark
Artık İslamın Sözü Geçecektir
Müşriklerin Peygamberimize Bir Teklifi
İçki Sebebiyle On Kişiye Lanet Edilmiştir
Peygamberimizin Kefil Olacağı Kimseler
Yatsı Ve Sabah Namazlarını Cemaatla Kılmak
Peygamberimizin Ebû Zer'e Tavsiyesi
Kıyamet Günü Sorulacak Beş Şey
Ziyaret İçin Gelenlere İkramda Bulunmak
Cuma Günü Temizliğe Dikkat Etmeli
Resûlullahın Hz. Ali'ye Öğrettiği Duâ
Hz. Enes'e Zor Gelen Gün
Allah'ın Kullarına Karşı Merhameti
Hz. Hasan Müslümanlardan İki Büyük Ordunun Arasını Islah Etti
Ehl-i Beytin Fazileti
Resûlullah Baskından Önce Ezan Sesi Dinlerdi
Peygamberimizin Hz. Hassan'a Duası
İmanla Beraber Olduğunda Cennete Girdiren Beş Şey
Ölü İçin Oruç Tutmak

Allah'ın Hastaya Lütfü
Sünnette Şakanın Yeri
İslâm'da Kâr Haddi Var Mı?
Abdesti Tam Almak
İslâmın Bina Edildiği Beş Şey
Peygamberimizin Ümmetine Şefaati
Bir Âdab
İlmin Ve İlim Öğrenmenin Fazileti
Erkeğin Eve Dönmekte Acele Etmesi
Hayberin Fethi
Peygamberimizin Turfanda Sebzeye Karşı Tavrı
Hilim Ve Teenni
Hz. Cerir'in Fazileti
Peygamberimizin Yardımcısı
Cennette Cinsî Güç
Seferde Namaz
Yemek Adabı
Namaz Tesbihatının Ehemmiyeti
Cennetten Köşk Kazandıran Ameller
Sakal Ve Bıyıkta Sünnet
Cennet Ehli Cennette Nasıl Olacak?
Vasiyetin Önemi
Allah'ın Hayır Dilediği Kimse
Çevreyi Kirletmek
Kişinin Babasının Yerine Haccetmesi
Resûlullahın Bâzı Ahlâkî Özellikleri
Hz. Musa'nın İffeti
Yatarken Elleri Yıkamak
Hayırlı Ve Şerli Olan Kimdir?
Peygamberimizin Bâzı Tavsiyeleri
Tevbenin Ehemmiyeti
Allah'ın Konuşmayacağı Kimseler
Hz. Ali'ye Sövdüler
Çocuk Kokusu
Hz. Ali'nin Peygamberimiz Yanındaki Değeri
Mekke Ve Medine'nin Fazileti
Taharette Su Kullanmak
Namazı Vaktinde Kılmanın Fazileti
Peygamberimiz Hz. Câbir'e Niçin Duâ Etti?
Cemaatla Namaz Kılınanın Fazileti
Hayır Yolunda Yardımcı Olmak
Devlet Malına İhanetin Cezası
Bağışlanmaya Sebep Olacak Sözler
Nafile Oruç Ve Namazın Fazileti
Buluntu Mal Ne Yapılır?
Gecede İsteğe Cevap Verilecek Vakit
Kötülüğe Engel Olmamak Neye Benzer?
Peygamberimizin Annelere Duası
Allah Yanında Aklın Kıymeti
Yalan Söylemek
Borç Üzüntü Kaynağıdır
Allah'ın Adaleti
Peygamberimizden Çeşitli Tavsiyeler
Allah'ın Yakub'a Bir Vahyi
Peygamberimizi Görerek İman Etmek
Allah'tan Dünya Ve Âhiret İçin Afiyet İstenmeli
Allah'a En Sevimli Olan İnsan Ve En Sevimli Amel
Hisseli Kurban
Akıllı Kimdir?
İhlâs Sûresinin Fazileti
Peygamberimizin Bir Duası
Hz. Ömer'in Allah'ın İrâdesine Uygun Düşen Görüşleri
Ahirzaman İnsanları
Resûlullahın Çocuklara İlgisi
Su Dağıtma Adabı
Şüphe Götürmeyen Üç Şey
İmanın Ehemmiyeti
Bir Kıyamet Alâmeti
Yasaklanıp, Sonra Serbest Bırakılan Üç Şey
Kabir Ziyaretinde İslâm'a Uymayan Söz Söylememek
Mürüwet Sahiplerini Affetmek
Lüzumsuz Şeyleri Terk Etmek
Resûlullahın Hasım Olacağı Kimseler
Tuvalete Girerken Yapılacak Dua
Kişi İçin En Faydalı Olan Üç Şey
Sünnet Yaşı
Riya
Peygamberimizin Ümmetinin Fazileti
Çocukların Anne Ve Babaya Faydası
Resûlullahın Yatarken Yaptığı Dua
Allah Katında Mü'minin Değeri
Kadınların Şefkati
Resûlullaha Salavât Getirmek
Ewâbîn Namazı
Resûlullahın Bir Duası

Kadere Rıza Göstermek
Rüya Herkese Anlatılmamalı
Ufak Da Olsa Günahlar Küçük Görülmemeli
Hazırsa Önce Yemek, Sonra Namaz
Mü'min, Mü'min Olarak Haram İşlemez
Allah Ve Resulü İçin Nasihat
Herşey İnsandan Çok İbâdet Ediyor
Müslümanı Sevindirmek
Cehennemliklerin Yiyeceği: Zakkum
İftar Duası
Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak
Küs Durmak
Namaz Günahlara Keffârettir
Allah Kulları İle Konuşacak
Müslümanların İşini Üstlenmenin Mes'uliyeti
Baş Örtüsü
Peygamberimizin Günahtan Korunması
Doğum Kontrolü Ve Kader
Peygamberimiz Adına Yalan Uydurmak
İnsana "İnsan" Denilmesinin Sebebi
Salih Rüyalar
Kimler Şefaat Edecek?
Ölüm Ânında Herkes Gideceği Yeri Görür
Cemaatle Namaz
Anarşi Ve Fitne Zamanında İslâmı Yaşamak
Peygamberimizin Cehennemden Allah'a Sığınması
Zekât Vermemenin Cezası
Peygamberimiz Sünnetli Olarak Doğdu
Hz. Bilâl'in Fazileti
Peygamberimizin Parmaklarından Su Akması
Kimler Allah Yolundadır?
Mal Ve Makam Hırsının Dine Verdiği Zarar
Baba Çocuğunun Malını Alabilir Mi?
Peygamberimizin Tebliğdeki Hassasiyeti
Peygamberimizin Ümmetine Nasihati
Kaderin Yazılı Olması Ve Hürriyet
Kadının Emân Vermesi
Resûlullahın Yatarken Okuduğu İki Sûre
Oturarak Namaz Kılmak
Kişinin Anne Ve Babasının Kabrini Ziyaret Etmesi
Hz. Ali'nin İlmi
Rüzgar Allah'ın Me'murudur
Meleklerin Çokluğu
Hasan Ve Hz. Hüseyin'in Fazileti
Arefe Gününde Ve Muharrem Ayında Oruç Tutmak
Dile Sahip Olmak
Peygamberimizden Beş Öğüt
Allah'ın Koyduğu Cezaları Uygulamak
Sahabîler Ümmet İçin Teminat İdi
Müşrikler Ahitlerini Bozdular
Haricîleri Öldürenlere Vaad Edilenler
Bir Yerden Kalktıktan Sonra Söylenilecek Söz
Resûlullahın Bereket Duası Yaptığı Üç Şey
Bâzı Suçların Cezaları
Allah'ı Çok Zikretmek
Hz. Ebû Bekir Ve Ömer'in Fazileti
Peygamberimizin Hz. Ali'ye Tavsiyesi
İstihare, İstişare Ve İktisat
Kendisi Yaşamayanın İyiliği Tavsiye Etmesi
Ashabın Fazileti
Uyumak İçin Okunacak Dua
Peygamberimizin Bir Mucizesi
Guslederken Kıl Yerinin Kuru Kalması
Namazda Safları Düzgün Tutmak
Peygamberimizin Allah İndindeki Kıymeti
Ümmet İçerisinde Çıkacak Olan Deccaller
Şiirle Allah Yolunda Hizmet Etmek
Şerrinden Korkulana Karşı Yapılacak Dua
Peygamberimizin Yatağa Girerken Okuduğu Duâ
Ne Kadar Gülmek Namazı Bozar?
Peygamberimizin Ümmeti İçin Korktuğu Üç Şey
Haricîler
Ruh Hakkında İnsanlara Fazla Bilgi Verilmedi
Yolculuktan Dönme Adabı
En Akıllı İnsan Kimdir?
Yasîn Sûresinin Fazileti
Hz. Ali'nin Fazileti
Mü'minler Kardeştir
Hz. Ali Münafıkları Kevser Havzının Başından Kovacak
İtikaf
Peygamberimizin Gece Yaptığı Bir Duâ
Kişinin Aşiretini Müdafaa Etmesi
Kişi Öfkelendiğinde Ne Demeli?
Kime Dört Şey Verilmişse, Dört Şey Daha Verilmiştir
Duaya Üç Halden Biri İle Cevap Verilir

Peygamberimiz Ümmeti Hakkında En Çok Kimlerden Korkuyor?
Günahlara Keffâret Olan Şey
Resûlullah Havuz Başında Ümmetini Bekleyecek
Oruç Ne İle Açılmalıdır?
Erkeğin Avreti
Gizli Verilen Sadaka
Resûlullahın Sevdiklerini Sevmek
İsm-i A'zam İle Dua Etmek
Ressamlık
Duâ Bir İbâdettir
Misvak Kullanmak
Kur'ân'a Sımsıkı Sarılmak
Hayırlı Kul, Borcunu Güzel Şekilde Ödeyendir
Ayrılırken Selâm Vermek
Resûlullahın Valilere Nasihati
Haricîler
Resûlullahın Vefatından Sonra Dinden Dönenler Oldu
Borçtan Allah'a Sığınmak
Bâzı Musibetler Günahların Neticesidir
Toprak Parçasını Gasbetmek
İnsanlarla Sürtüşmenin Zararı
Hibeden Dönmek
Peygamberimizin Bâzı Mühim Tavsiyeleri
Ümmetler Ne Zaman Helak Olur?
Rükû Ve Secdeleri Tam Yapmak
Allah Her Şeyde Güzelliği Emretmiştir
Kendine Verilmeyenle Tok Görünmek
Peygamberliğin Yirmi Dört Parçasından Biri
Dinde Aşırı Gitmemek
Merhamet
Peygamberimize Rüzgarla Yardım Edildi
Peygamberimizin Bir Duası
Dünyada Nefsin Her İstediğini Yapmak
Rablerinin Rızâsını Dileyerek Ona Yalvaranlar
Dört Kısım Kalp
Akabe Biati
Kadını Örten İki Şey
Saçı Kısaltmak
Resûlullahın Vefatında Hz. Fâtıma'nın Sözleri
Yeminin Neticesi
İnsanlar Üç Grup Olarak Haşredilecek
Resûlullah Bedir Savaşında Kimin Nerede Öldürüleceğini Haber Verdi
Aşure Orucu
Bir Kıyamet Alâmeti
Öşür
Resûlullahın Hacılar İçin Duası
Haya İmandandır
Hastaya Sıhhat Zamanında Yaptığı İbâdetlerin Sevabı Yazılır
Buluğ Çağına Ermeden Üç Çocuğu Ölen Kimse
Haricîler
Peygamberimizin Ümmetine Düşkünlüğü
Nikahta Kadının İzni
Abdest Günahları Döker
Resûlullahın Hususiyetleri
Hacc-ı Ekber
Kulak Çınladığında Salavat Getirmek
Cami Yapmanın Fazileti
Resûlullahın Medinelilere Bereket Duası
Nimetçe Aşağıda Olanlara Bakmak
Kan Dökmek Helak Olma Sebebidir
Yatsı Namazını Kılmadan Uyumak
Resûlullahın Evi İle Minberi Arasının Fazileti
Ruhsatları Kabul Etmek
Gücü Yetenin Öfkesini Yutması
Şüpheli Şeylerden Sakınmak
Mahşer Günü Hesaba Çekilmeyecek Olanlar
Ayıp Örtmek
Ölmek Üzere Olanlara İman Telkini
Kur'ân Okumanın Ve Ona Uymanın Faydası
Bedir Savaşına Katılanların Fazileti
Mahşerden Bir Sahne
Kölenin Efendisi Üzerindeki Hakları
İkindi Namazının Sünneti
Giyinmiş, Fakat Çıplak Kadınlar
Müslümanları Rahatsız Etmekten Sakınmak
Bâzı Kıyamet Alâmetleri
İhlâs Sûresini Çok Okumak
Namaz Ateşi Söndürür
Sabah Namazından Sonra Allah'ı Zikretmek
Resûlullahın Sidretü'l-Münteha'da Gördüğü Dört Nehir
Kur'ân'ın Sahabe Üzerindeki Tesiri
Resûlullahın Hz. İmran'a Öğrettiği Dua
Köleyi Hürriyetine Kavuşturmak
Borçlu Olarak Ölmek
Devlet Malına Hıyanet Edenlerin Mahşer Yerindeki Durumu

Kararda Aceleci Olmamak
Yatmadan Önce Yapılacak İşler
Dinimizin Atıcılığa Verdiği Önem
Kabe'nin Putlardan Temizlenmesi
Namaz Günahları Döker
Cuma Günü Gusletmek
Bildiğinin Onda Birini Yapmakla Kurtulacak Olanlar
Resûlullahın Gece İbâdeti
Kur'ân'a Abdesetli Olarak Dokunmak
Borçluya Kolaylık Göstermek
Rükû Ve Secdeye Eğilirken Ellerin Durumu
Ezanda Parmakları Kulakların İçine Sokmak
Bayram Namazı Dönüşünde Başka Yoldan Gelmek
Bayram Namazı Nasıl Kılınır?
Peygamberimizin Bir Çocuğa Duası
Vâil Bin Hücr'ün (r.a.) Fazileti
Cennet Hazinelerinden Bir Hazine
Müslümanı Sevindirmek
Ahirette Köle Efendisinden Daha İyi Bir Makamda Olabilir.
İyilik Yapana Dua Etmek
Yapmak İstenen İşi Gizli Tutmak
Yağmur Duasında Bir Sünnet
Sabah Namazından Sonra Güneş Doğuncaya Kadar Allah'ı Zikretmek
Allah'tan Resûlullahın İstediklerini İstemek
Resûlullahın Ebû Katâde'ye Duâ Ve İltifatı
Cihad Ve Cuma Namazı Kadınlara Farz Değildir

TABERÂNÎ MU'CEMÜ'S-SAGİR TERCÜME VE ŞERHİ

Adam Öldüren Şiddetli Azaba Çarptırılacak

371. Ebû Said (r.a.) rivayet ediyor:
"Cehennem ateşinin sıcaklığı yetmiş cüzdür. Altmış dokuz cüzü öldürmeyi emredenin, bir cüz'ü ise katil içindir."[1]

İzah

Hadiste, öldürmeye azmettirenin cezasının, katilin cezasından kat kat fazla olduğu nazara verilmektedir. Bunun böyle olmasının sebebi, asıl failin, yani gerçek katilin öldürmeye azmettiren olmasıdır. O, gerek para ve makam teklifiyle, gerekse karşı tarafın intikam duygusunu körükleyerek belkide hiç düşünmediği bir şeyi katile yaptırdığından, elbette cezası daha fazla olacaktır. Nitekim günümüz adalet sisteminde de azmettirene verilen ceza ile tetikçinin çarptırıldığı ceza bir değildir.[2]

Peygamberimizin Muâz'a Tavsiyesi

372. Muaz bin Cebel Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu (r.a.) rivayet ediyor:
"Ya Resûlallah bana nasihat et" dedim. Şöyle buyurdu:
"Nerede olursan ol Allah'tan kork. Kötülüğün arkasından iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara da güzel ahlakla muamelede bulun."[3]

İzah

Peygamberimiz gerek Sahabîlerin nasihat istemesi üzerine, gerekse kendiliğinden onlara çok önemli tavsiyelerde bulunurdu. İşte Muâz bin Cebel de (r.a.) Resûlullahtan sık sık nasihat isteyen bir Sahabî idi. İzahını yaptığımız hadiste yine Peygamberimizden nasihat istediğinde, o, üç önemli hususu tavsiye ediyor. Bu tavsiye Hz. Muâz'ın şahsında bütün ümmete yapılmış bir tavsiyedir.
Peygamberimiz ümmetine,
"Nerede olursanız olun Allah'tan korkun" buyuruyor.
Bu, kişinin Allah'a kul olabilmesi, Onun emirlerini yerine getirip, yasaklarından kaçınması açısından çok mühimdir. Bulunduğu her yerde Allah'ın kendisini gözetleyip, gördüğünü bilen bir Müslüman, hiç kimse kendisini görmese dahi '"Allah beni görüyor, Onun melekleri benim her hareketimi kayıt altına alıyor. Bir gün gelecek bu kayıtlar karşıma çıkacak" diye düşünerek yapmak istediği kötülükten vaz geçer. Böylece kişi takva sahibi olur ve Allah'ın böyle kulları için hazırladığı mükâfata nail olur.
Hadiste ikinci olarak "kötülüğün arkasından iyilik yapmak" tavsiye ediliyor. O iyiliğin yapılan kötülüğü sileceği bildirilerek kişi iyilik yapmaya teşvik ediliyor. Bu tavsiye aynı zamanda bir âyettir. Çünkü Yüce Allah bununla ilgili olarak, "Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir. Bu, güzelce düşününenler için bir öğüttür."[4]
Âyet ve hadislerde yapılması istenen iyilikler namaz kılmak, oruç tutmak, sadaka vermek, tevbe istiğfar etmek gibi şeylerdir. Zaten yukarıdaki âyetin baş kısmı,
"Gündüzün iki vaktinde ve gecenin gündüze yakın kısımlarında namaz kıl. Şüphesiz...." şeklindedir. Diğer taraftan Peygamberimiz de pek çok hadislerinde abdest almanın ve namaz kılmanın günahlara keffâret olduğunu bildirmiştir.
İyiliğin kötülüğü silmesi iki şekilde anlaşılabilir. Birincisi, kişinin kalbinden günahın lekesinin silinmesi; ikincisi ise, kişinin amel defterine yazılan günah sayfasından o günahın silinmesidir. Eğer bir kötülük tevbe ile veya ardından hemen iyilik yapmakla, ki bu da bir çeşit tevbedir, silinmezse o günahlar birike birike kalbi tamamen karartabilir. Ayrıca "Herbir günah içerisinde küfre giden bir yolun olduğu" da unutulmamalıdır. Bu kısımla ilgili olarak 359 numaraları hadisin izahına bakılabilir.
Hadiste yapılan üçüncü tavsiye, "insanlarla da iyi geçinmektir." Bu da tatlı dil, güler yüz, affetme, kusurları görmeme, hatayı yüze vurmama, ayıbını yaymama, başarılarını yayma, iltifat etme, hediye verme gibi şeylerle yapılabilir. Ancak insanlarla iyi geçinme tavsiye edilmesi, kesinlikle yaltaklanmak, riyakarlık ve dalkavukluk yapmak şeklinde anlaşılmamalıdır. Karşıdaki insanın bir kusuru yanlışı varsa, bu uygun bir lisanla elbette kendisine söylenilmelidir. Diğer taraftan, münasebet içerisinde olunan biri yaptığı yanlış bir şeyi tasdik ettirmek için, "Böyle değil mi?" diye sorarsa, "Onu kırmayayım" diye "Evet" diyerek veya baş sallayarak dalkavukluğa girilmemelidir. Dinimiz yukarıda saydığımız tatlı dil, güler yüz, af gibi huyları överken, dalkavukluk, riyakarlık, yaltaklanmak gibi huyları yermiş, bunları çirkin huylar olarak vasıflandırmıştır.[5]

Allah'ın Kullarına Rahmeti

373. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Resûlullaha 'Siz içinizde olanı açıklasanız da, gizleseniz de Allah onu bilir ve onunla sizi hesaba çeker'[6] *âyeti nazil olduğunda bu Resûlullahın Ashabına güç geldi. Sonra 'O dilediğini bağışlar, dilediğine de hak ettiği şekilde azap verir'*[7] *ifâdesi nazil oldu. Bunun üzerine onlar sevindiler."*[8]

İzah

Bu hadiste,
"Siz içinizde olanı açıklasanız da, gizleseniz de Allah onu bilir ve onunla sizi hesaba çeker"
âyeti nazil olduğunda bunun Resûlullahın Ashabına güç geldiği, sonra,
"O dilediğini bağışlar, dilediğine de hak ettiği şekilde azap verir"
âyeti nazil olduğunda ise Ashabın rahatladığı ifâde ediliyor. Sonraki ifâdelerde Allah'ın dilediğini bağışlayacağı bildirilerek Sahabîler biraz olsun rahatlatılıyor.
Müstedrek'te yine İbni Abbas (r.a.) kanalıyla gelen, Müslim'de Ebû Hüreyre (r.a.) yolu ile gelen rivayette,
"Siz içinizde olanı açıklasanız da, gizleseniz de Allah onu bilir ve onunla sizi hesaba çeker. O dilediğini bağışlar, dilediğine de hak ettiği şekilde azap verir" âyetinde sonra Ashabın sıkıldığı, onları rahatlatlatmak için,
"Allah kimseyi gücünün yettiğinden fazlasıyla mükellef tutmaz. Herkesin kazandığı hayır kendi lehine, işlediği günah da kendi aleyhinedir" âyetinin nazil olduğu rivayet ediliyor.
Bu izahtan sonra Müslim'de Ebû Hüreyre (r.a.) yolu ile gelen hadisi de zikredelim:
"Siz içinizde olanı açıklasanız da, gizleseniz de Allah onu bilir ve onunla sizi hesaba çeker. O dilediğini bağışlar, dilediğine de hak ettiği şekilde azap verir"
âyeti nazil olduğunda bu Resûlullahın (s.a.v.) Ashabına[9] ağır geldi. Resûlullaha (s.a.v.) geldiler ve diz çöküp oturarak şöyle dediler:
"Ey Allah'ın Resulü, bize namaz, oruç, cihad ve sadaka gibi yapabileceğimiz işler emredildi, bunları yapıyoruz. Ancak Cenâb-ı Hak sana şu âyeti indirdi. Onu yerine getirmemiz mümkün değil"[10]
Resûlullah (s.a.v.) onlara,
"Siz de sizden önceki ümmetlerden Yahudi ve Hıristiyanlar gibi, 'Dinledik ama itaat etmiyoruz' mu demek istiyorsunuz? Hayır öyle değil siz, 'İşittik ve itaat ettik, ey Rabbimiz affını dileriz, dönüş Sanadır' deyin."
Cemaat bunu okuyunca dilleri ona yatıştı. Hemen arkasından Allah şu âyeti indirdi:
"Peygamber, kendisine Rabbinden indirilen Kur'ân'ı tasdik edip ona iman etti. Mü'minler de onunla beraber iman ettiler. Onların hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. Onlar. 'Biz Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini ayırmayız; birine inandığımız gibi hepsine de inanırız' diyerek iman getirdiler. Ve dediler ki: 'İşittik ve emrine uyduk. Affını ve mağfiretini dileriz, ey Rabbimiz! Varılacak yer Senin huzurundur.'[11]
Onlar bunu yapınca, Allah da şu âyetle[12] önceki âyetin hükmünü kaldırdı:
"Allah kimseyi gücünün yettiğinden fazlasıyla mükellef tutmaz. Herkesin kazandığı hayır kendi lehine, işlediği günah da kendi aleyhinedir. Ey Rabbimiz! Unutur veya hatâya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. (Resülullah bu duayı söyleyince Allah Teâla, 'Tamam' buyurmuştur.) Ey Rabbimiz! Bizden evvelkilere yüklediğin gibi bize de ağır yükler yükleme. (Allah Teâla, 'Tamam' buyurdu.) Ey Rabbimiz! Bize güç yetiremeyeceğimiz şeyi de yükleme. (Allah Teâla, 'Tamam' buyurdu.) Günahlarımızı affet. Bizi bağışla. Bize merhamet et. Bizim dostumuz ve yardırmamız Sensin. Kâfirler güruhuna karşı Sen bize yardım et. (Allah Teâla, 'Tamam' buyurdu.)"
Müslim'deki hadisin bu son kısmı, izahını yaptığımız hadisin râvisi Abdullah bin Abbas (r.a.) tarafından da rivayet edilmiştir. [13] Biraz da "kalapten geçen şeyler" üzerinde duralım:
İnsandan meydana gelen ve dinî hükümlerin alanına giren şeyleri şöyle tasnif edebiliriz:
1. Dil ile söylenen sözler.
2. Vücudun tamamı veya el, ayak ve göz gibi bir organ ve vücudun bir kısmı ile işlenen fiiller.
3. Küfür, iman, riya, ihlas gibi kalple işlenen işler.
Söylenmesi ve işlenmesi günahı gerektiren bir şey dil ile söylenmedikçe; vücudun tamamı veya organları ile işlenmedikçe sadece kalpten geçmesi halinde günah sayılmaz. Meselâ bir kimsenin aleyhinde konuşmak ve sövmek kalpten geçse bile, dil ile söylemedikçe günah sayılmaz. Bunun gibi bir kimse hırsızlık yapmayı, kumar oynamayı, adam öldürmeyi kalbinden geçirse hırsızlık fiilini işlemedikçe, kumar oynamadıkça ve adam öldürmedikçe bir günah kazanmış olmaz. Gerek zikrettiğimiz âyet, gerekse peygamberimizin şu hadisi bu gerçeği ifâde eder:
"Dilleriyle söylemedikçe ve fiilen yapmadıkça, Allah, ümmetimin kalbinden geçirdiği şeyleri onlar için bağışlamıştır."[14]
Gönülden geçenden sorumlu tutulmamakla beraber, Yüce Allah kıyamet gününde kullarına kalplerinden geçen şeyleri bildirecek, fakat lütuf ve kereminden bunlardan sebebiyle onları hesaba çekmeyecektir.
Küfür, riya, hased gibi kalble işlenen fiillere gelince:
Kişi, küfür, riya ve hased gibi şeyleri kendi isteği ile hatırına getirir de bunları kalbinde kökleştirirse, böyle birisi günahkar olur. Âyet ve hadis, böylelerinin mes'ul olmadığına delil teşkil etmez. Küfür, riya, hased gibi kalble işlenen fiillerden günah kazanmak için kalben düşünmek kâfidir. Meselâ insanlara gösteriş için büyük bir hayır yapan kimse bunu dil ile söylemese de bunu kalben düşünmesi amelinin boşa çıkması için kâfidir. Gösteriş için cihad etmek, namaz kılmak da böyledir.
Fakat bir vesvese şeklinde insanın kalbinden geçen şeyler için bir günah kazanma söz konusu değildir. 247 numaralı hadisin izahına bakınız.[15]

Zina Cezası Ve Hikmetleri

374. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Bir kadın Resûlullaha (s.a.v.) geldi ve zina ettiğini itiraf etti. Kadın hâmile idi. Resûlullah ona ceza uygulamayı doğum yapıncaya kadar erteledi. Kadın doğum yaptıktan sonra vücudunun açılmaması için elbisesinin bağlanmasını ve sonra taşlanarak öldürülmesini (recm edilmesini) emretti. Sonra da o kadının cenaze namazını kıldı. Oradakilerden birisi, "Kadın zina etti, sen de onu recmettin. Sonra da ona namaz mı kılıyorsun?" dedi. Resûlullah şöyle buyurdu:
"O kadın öyle bir tevbe etti ki, onun tevbesi Medine halkından yetmiş kişiye paylaştırılsaydı, hepsine yeterdi. Sen o kadının canını seve seve vermesinden daha üstün bir davranış görüyor musun?"[16]

İzah

Tirmizi'de Resulullahın kadının velîsine, *"Ona iyi muamele et. Doğum yaptığında da bana bildir"* ilâvesi vardır.
Yine "Kadın zina etti, sen de onu recmettin. Sonra da ona namaz mı kılıyorsun?" diyen kimsenin Hz. Ömer olduğu kayıtlıdır.
Hadisin Müslim'de geçen bir rivayetinde de kadının doğumdan sonra birşeyler yiyebilecek yaşa gelinceye kadar çocuğunu emzirdiği, sonra çocuğunun elinde bir ekmek parçası olduğu halde Resûlullaha gelip "İşte ey Allah'ın Resulü, onu sütten kestim. Ekmek yemeye de başladı" dediği ve recmedildiği yer alır.[17]
Kadından önce, onunla zina eden Mâiz bin Mâlik isimli Sahabî gelmiş, suçunu itiraf ederek recmedilmesini istemiş. Resûlullah da gerekli tahkikatı yaptıktan sonra onu recmetmiştir.[18]
Peygamberimiz (s.a.v.),
"Sen o kadının canını seve seve vermesinden daha üstün bir davranış görüyor musun?" sözüyle, kadının Allah'tan başka kimsenin görmediği bir yerde günah işlediği halde, ölümü göze alarak suçunu itiraf etmesini nazara vermiştir.
Dinimiz, canı, malı, nesli korumayı emreder. Bu sebeple zinayı şiddetle haram kılmıştır. Bununla da kalınmamış, zina eden erkek ve kadına bizzat Allah tarafından bir ceza da takdir edilmiştir. Buna göre zina edenler bekârsalar yüz sopa vurulur. Evli iseler, taşlanarak öldürülürler.
Zina edenlerin taşlanarak öldürülmesine recm denilir. Zina edenlerden biri evli, diğeri bekârsa, evli olan recmedilir, bekâra ise yüz sopa vurulur. Dinimizde mühim hikmetlere binâen emredilen recm, bâzılarının zannettikleri gibi hemen tatbik edilecek bir ceza değildir. Çünkü bir insanın hayatı söz konusudur. İnsan hayatının korunmasına son derece hassasiyet gösteren yüce dînimiz, bu konuda da hassastır. Zinanın sübutu ve recm cezasının tatbik edilmesi için gerekli olan şartları şöylece sıralayabiliriz:
1. Dört âdil şahit: Şahitlerin dördünün de bir arada bulunması şartı aranır. Bu dört şâhid dördü de kadınla erkeğin cinsî münâsebette bulunduklarını açıkça görmüş olmalıdır. Şahitlerden üçü, "Bu ikisini zina ederken gördük" deseler, dördüncü şahıs da "Ben bu ikisini yorgan altında gördüm" dese, Hanefi mezhebine göre ilk üç kişiye seksener deynek kazf, yani namuslu birine iftira atma cezası verilir. Görüldüğü

gibi, zina suçunun şahitlerle ispat edilmesi son derece zordur.
2. Suçu işleyenlerin itirafı.
3. Bekâr bir kızın veya dul bir kadının hâmile kalması.
İslâmiyette temel felsefe, insanları cezalandırmak değil, çeşitli suçların önünü almak, suç işlenmeden önce önüne geçmektir. Bunun içindir ki, Peygamberimiz mahkeme esnasında şüpheli durumlarda zina ithamına mâruz kalan kişi lehine hüküm verilmesini tavsiye etmiştir.[19]
Sonsuz rahmet sahibi olan Yüce Allah'ın zina edenlere uygulanmasını emrettiği cezada hem toplum için, hem de şahıs için faydalar, hikmetler vardır. Herşeyden önce, suçluyu affetmek, merhametin yersiz kullanılmasıdır. Hukuku çiğnenen, namusu pâyimal olan kimselere karşı bir haksızlıktır. Unutmamak gerekir ki, kötülere iyilik, iyilere kötülük ve zulüm yapmak demektir. Bunun gibi, başka suçların da işlenmesine bir primdir. Başkasının namusunda gözü olanların ve bunu fiile çıkaranların toplumda serbestçe gezmeleri, namuslu toplum fertlerinin endişe etmesine sebep olur.
Diğer taraftan, namusu pâyimal olan genç kızların, kadınların ve ailelerin duruşma esnasında kendilerine hâkim olamayarak "Asın bu zâlimleri" diye bağırmaları da, recm cezasının fıtrata uygun olduğunu gösterir.
Recm cezasının tatbik edilmesinin topluma olan bir diğer faydası da İlâhî rahmetin celbine sebep olmasıdır. Peygamberimiz bir hadislerinde bu gerçeğe şöyle dikkat çeker:
"Allah'ın koyduğu had cezalarından birisini dosdoğru tatbik etmek Allah'ın beldelerinde kırk gün yağmur vermesinden daha hayırlıdır."[20]
Recm cezasının tatbik edilmesi suçlu için de rahmettir. Çünkü bu ceza karşılığında günahları affedilmektedir. Nitekim Peygamberimiz, zina eden ve suçunu itiraf ettiği için recmedilen Mâiz hakkında,
"O öyle bir tevbe etti ki, bir millete paylaştırılsaydı, hepsine kâfi gelirdi" buyurmuştu.
Bununla ilgili bir başka nadide şu mealdedir:
"Allah'a ortak koşmayacağınıza, zina yapmayacağınıza, hırsızlık etmeyeceğinize Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı hiçbir cana kıymayacağınıza dair bana söz verin.
"Kim bu günahlardan birini işler de cezasını dünyada görürse, bu ceza onun günahına keffâret olur. Bu suçlardan birisini işler de Allah bunu örterse, hesabı Allah'a kalmıştır. Dilerse affeder, dilerse cezalandırır."[21]
Tirmizi'de de aynı hadis bu suçları işleyip de cezasını dünyada iken çeken kimsenin âhirette ikinci bir cezaya çarptırılmayacağı şeklindedir.[22]

Rıdvan Biatı

375. Ata bin Ebi Rabah rivayet ediyor:
Abdullah bin Ömer'e, "Resûlullah (s.a.v.) ile beraber Rıdvan bîatında sen de bulundun mu?" diye sordum. "Evet" dedi. "Üzerinde ne vardı?" dedim. Şu cevabı verdi:
"Üzerinde pamuklu bir gömlek, içi astadı bir cübbe, bir de aba vardı. Kılıcını da kuşanmıştı.
Nu'man bin Mukarrin'i de Resûlullaha bîat yapılırken başına değmesin diye ağacın dallarını yukarıda tutarken gördüm."[23]

İzah

Peygamberimiz (s.a.v.) gördüğü bir rüya üzerine Hicretin 6. yılında Kabe'yi tavaf etmek için 1400 kişilik bir kafileyle Mekke'ye hareket etti. Müşrikler bunu haber alınca hem onların hareketlerini kontrol etmek, hem de Mekke'ye koymamaya kararlı olduklarını göstermek üzere 200 kişilik bir süvari birliği hazırladılar. Sonra da Resûlullaha elçi gönderdiler. Ardından Peygamberimiz de damadı Osman bin Affan'ı (r.a.) Mekke'ye elçi olarak gönderdi. Bir müddet sonra onun şehid edildiği haberini aldı.
Bunun üzerine gelen vahye uyarak Peygamberimiz (s.a.v.) ölmek, fakat geri dönmemek üzere müşriklerle çarpışmak için bütün Ashabından bîat istedi. Rıdvan Bîatı olarak tarihe geçen bu bîatta bulunanlar, Cenâb-ı Hakkın övgüsüne ve rızasına mazhar oldu. Yüce Allah bu Sahabîleri şöyle övdü:
"Ölünceye kadar sana bağlı kalacaklarına söz vererek sana bîat edenler Allah'a bîat etmişlerdir. Allah'ın kudret ve yardımı onların üzerindedir. Ahdini bozan kendi aleyhine bozmuş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirenlere ise Allah pek büyük bir mükâfat verecektir.
Şüphesiz Allah o ağacın altında sana bîat eden mü'minlerden razı oldu. Kalplerinde olanı bildi ve onlara huzur ve sükûnet ihsan etti. Onları yakın bir fetih ve elde edecekleri büyük bir ganimetle mükâfatlandırdı. Allah'ın kudreti herşeye galiptir ve Onun her işi hikmet iledir."[24]
İşte yukarıdaki hadiste bu bîat kastedilmektedir. Hadiste bîat devam ederken Nu'man bin Mukarrin'in de (r.a.) Resûlullaha değmemesi için ağaç dalını yukarı kaldırdığı bildiriliyor.
Rıdvan Bîatı müşriklerin kalbine korku salmıştı. Alıkoydukları Hz. Osman'ı serbest bıraktılar. Sonra da Peygamberimizle Hudeybiye Sulhunu imzaladılar.
Tafsilat için Dört Hatife Ahlâk ve Fazileti isimli eserimizin 76-79, 347-351. sayfalarına bakınız.[25]

Mâune Kuyusu Olayı

376. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Ensardan yetmiş kişi, geceleyin Medine'de kendilerine âit bir medresede toplanıp Kur'ân-ı Kerim öğrenmeye çalışırlardı. Sabah olduğunda kendisinde güç bulanlar, odun toplamak ve su çekmek gibi işlerle uğraşırlardı. Mâlî durumu yerinde olanlar da bir koyun keserek gövdesini olduğu gibi getirir Resûlullahın evinin dış duvarına asarlardı. Hübeyb (r.a.) şehid düştükten sonra Resûlullah bu yetmiş kişiyi bir vazifeye gönderdi. Dayım Haram bin Milhan da bu yetmiş kişinin içinde idi. Bunlar yolculuk esnasında Süleym oğulları kabilesinin bir oymağının yanından geçerlerken, oymak halkı onlara sataşmak istediler. Dayım birlik komutanına:
"Gidip onlara 'Biz sizin için gelmedik [Sizinle bir alıp veremediğimiz yok]1 dememe müsaade eder misin?" dedi.
Onlar "Konuşabilirsin" deyince de onların yanına gitti. Yanlarına vardığında içlerinden biri dayıma konuşma imkanı vermeden ona mızrak sapladı. Dayım karnında mızrağın soğukluğunu hissedince:
"Allahu ekber! Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki ben Cenneti kazandım" dedi ve şehid oldu.
Oymak halkı dayımdan sonra bu yetmiş kişinin hepsini kılıçtan geçirerek Resûlullaha durumu haber verecek tek bir kişiyi dahi sağ bırakmadılar. Resûlullah bu durumu haber alınca çok üzüldü. Onun hiç bir seriyye için bu derece üzüldüğünü görmedim.
"Resûlullah her sabah namazını kıldıktan sonra elini kaldırır, bu katliamı yapanlara beddua ederdi."[26]

İzah

Uhud Savaşından dört ay sonraydı. Necid bölgesinde oturan Âmiroğulları kabilesinin reisi Ebû Berâ, Peygamberimize gelerek kavmine İslâmiyeti anlatmaları için birkaç Sahabî görevlendirmesini istedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Necid ahâlisinin göndereceğim kimselerin başına bir felâket getirmelerinden korkarım" buyurdu.
Ebû Berâ, "Ben sana teminat veriyorum. Onları koruyacağım" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), Münzir bin Arar (r.a.) başkanlığında Haris bin Samme, Haram bin Milhan, Urve bin Esma, Nâfi bin Büdeyl, Âmir bin Füheyre'nin de (r.anhüm) içinde bulunduğu yetmiş kişilik (başka bir rivayete göre kırk) kişilik bir heyet gönderdi.
Bu heyet pusuya düşürülürek katledildi. İşte izahını yaptığımız hadis bunu haber vermektedir.
Haram bin Milhan (r.a,) karnında mızrağın soğukluğunu hissedince, söylediği "Allahu ekber! Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki ben Cenneti kazandım" sözü, katili Cebbar bin Selmâ'nm İslâmla şereflenmesine sebep oldu.[27]
Hadisin râvisi, müşriklerin yetmiş kişiden hiç kimseyi sağ bırakmadıklarını bildiriyor. Hadisin başka rivayetlerinde onların Amr bin Ümeyye'yi (r.a.) serbest bıraktıkları bildirilir.[28]
Sahabîler şehid edilmeden önce Allah'a şöyle niyaz ettiler:
"İlâhî, burada Resulüne durumumuzu haber verecek Senden başkası yoktur. Selâmımızı ona Sen ulaştır. İlâhî, Resulün vasıtasıyla kavmimize haber ver ki, biz Rabbimize kavuştuk. Biz Rabbimizden hoşnud olduk, Rabbimiz de bizden hoşnud oldu."

Peygamberimiz (s.a.v.) o sırada Medine'de bulunuyordu. Cebrail (a.s.) geldi, onların selâmını ulaştırdı. Resûlullah onların durumunu Ashabına şöyle haber verdi:
"Kardeşleriniz müşriklerle karşılaştılar. Müşrikler onları kesip biçtiler, mızrakladılar. Onlar şehid olurken 'Ey Rabbimiz, Rabbimizden hoşnud olduğumuzu, Rabbimizin de bizden hoşnud olduğunu kavmimize Sen tebliğ et' dediklerini ben size haber veriyorum. Onlar için Allah'tan bağışlanma dileyin. Onlar bana selâm gönderdiler."
Hadisin râvisi, Enes'in de (r.a.) haber verdiğine göre Resûlullah her sabah namazını kıldıktan sonra bu katliamı yapanlara bir ay boyunca beddua etti. Bu beddua sebebiyle müşriklerin kuraklık ve kıtlığa maruz kaldıkları ve perişan oldukları bildirilir.[29]

Peygamberimizin Vefası

377. Temim bin Zeyd, babası Zeyd bin Hâle'den (r.a.) rivayet ediyor:
Zeyd bin Hâle (r.a.), Resûlullahın (s.a.v.) yanına girdi. Resûlullah (s.a.v.) uyuyordu. Hemen uyandı. Zeyd bin Hâle'yi bağrına bastı ve "Hâle imiş! Hâle! Hâle!" dedi.[30]

İzah

Zeyd bin Hâle (r.a.) Peygamberimizin hanımlarından Hz. Hatice'nin yakını oluyordu. Ebu'l-Kâsım, "Resûlullah Zeyd bin Hâle'nin (r.a.) Hz. Hatice'ye yakınlığı sebebiyle sevinmiş olmalıydı" diyerek Peygamberimizin Resûlullahın Hz. Zeyd bin Hâle'ye gösterdiği yakınlığın sebebini açıklar.
Gerçekten de Peygamberimiz çok sevdiği eşi Hatice Validemize olan sevgisini onun vefatından sonra da sürdürmüştür. Bunu, onun yakınlarına gösterdiği ilgi ve sevgiyle dışa da vururdu.[31]

"Harap Olup Gitti Hayber"

378. Abdullah bin Ebî Evfâ (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah Haybere sefer düzenlediğinde hayber halkı onu ve ordusunu görünce "Muhammed ve ordusu" diyerek kaçışmaya bağladılar. Bu arada Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allâhu ekber, harap oldu gitti Hayber!
"Biz bir kavmin yurduna baskın yapıp girdik mi, uyarılmış olan o kâfirlerin hali yaman olur!"[32]
134 Numaralı hadisin izahına bakınız.[33]

İbrahim (a.s.) Peygamberimizin Ümmetine Selâm Gönderdi

379. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Mîrac gecesinde Allah'ın dostu İbrahim'i (a.s.) gördüm. Bana şöyle dedi:
"Ey Muhammed! Ümmetine selâm söyle ve onlara bildir ki, Cennet, toprağı hoş ve temiz, suyu tatlı ve kendisi düz bir yerdir. Oraya bir şeyin ekimi ise, 'Sübhanallah, elhamdülillah, lâilâhe illallahü vallahü ekber ve Lâ havle velâ kuvvete illâ billah' söylemektir."[34]

İzah

Hadiste zikredilen mîraç, bir yükseliştir. Peygamberimizin ruh ve bedeniyle Rabbinin huzuruna yükseldiği büyük, mucizelerinden birisidir. Yüce Allah Miraçla, Sevgili Peygamberimizin üstünlüğünü, onun yanındaki makamını meleklere ve gök ehline göstermek istemiştir.
Resûlullah (s.a.v.) Miraçta Rabbini görmüş, Cenneti gezmiş, Cehennemi müşahade etmiştir.
Mîraç, peygamberliğin on ikinci yılında, hicretten on sekiz ay önce, Recep ayının 27. gecesinde gerçekleşmiştir.
Peygamberimiz (s.a.v.) Mîraç esnasında kendisinden önceki peygamberlerle görüşmüş, onlarla sohbet etmiştir. Miracın anlatıldığı uzun bir hadiste birinci semâda Hz. Âdem, ikinci semâda Hz. İsâ ve Hz. Zekeriyya, üçüncü semâda Hz. Yusuf, dördüncü semâda Hz. İdris, beşinci semâda Hz. Harun, altıncı semâda Hz. Mûsâ, yedinci semâda ise Hz. İbrahim ile görüşmüştür.[35] İşte bu görüşmesinde Hz. İbrahim onunla ümmetine selâm göndermiş, onlara Cennete girmelerine vesile olacak şeyler tavsiye etmiştir.
Mîraç hakkında tafsilatlı bilgi için Üç Aylar ve Mübarek Günler isimli eserimizin 39-51. sayfalarına bakılabilir.[36]

Hicret Eden Kadınların İmtihan Edilmesi

380. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana geldiğinde..."[37]
âyeti nazil olunca bu âyetin emri gereği Resûlullah Mekke'den Medine'ye hicret eden kadınları imtihan ediyordu.[38]

İzah

Peygamberimiz Hudeybiye'de müşriklerle bir anlaşma yapmıştı. Bu anlaşmanın bir maddesi de Müslüman olarak Medine'ye gelenlerin tekrar müşriklere iade edilmelerini gerektiriyordu.
Peygamberimiz (s.a.v.) anlaşmanın bu maddesine uyarak Müslüman olup Medine'ye gelenleri müşriklere geri iade etmişti.
Medine'ye gelenlerden birisi de Peygamberimizin halasının kızı Ümmü Gülsüm idi (r.a.). Ümmü Gülsüm (r.a.) aslında çok önceleri Müslüman olmuştu. Fakat babası izin vermediği için Medine'ye hicret edememişti. Tam yedi sene sonra bir fırsatını bularak Medine'ye hicret etti. Peygamberimizin hanımı Ümmü Seleme'nin (r.a.) evine misafir oldu. O sırada Resûlullah evde yoktu. Ümmü Seleme'ye (r.a.) geri iade edilmekten endişe duyduğu söyledi. "Kadınların hali erkekler gibi değildir" diye de ekledi.
Derken Resûlullah (s.a.v.) eve geldi, kendisine hoş geldin dedi. Ümmü Gülsüm (r.a.) heyecanla durumunu Resûlullaha (s.a.v.) arzetti. Şöyle dedi: "Ya Resûlallah, ben dinim uğrunda hicret ederek sizin yanınıza geldim. Beni koruyun, müşriklere geri çevirmeyin. Beni onlara verirseniz, işkence ederler. Dinimden döndürmeye çalışırlar. Ben nihayet bir kadınım. İşkenceye dayanamam. Bilirsin ki, kadınların hali zayıfların haline benzer."
Peygamber Efendimiz onu dinledikten sonra,
"Yüce Allah muhakkak kadınlar hakkında ahdi bozar, hükümsüz bırakır" buyurdu.
Nihayet izahını yaptığımız hadiste baş tarafına yer verdiğimiz âyeti kerime nazil olarak Peygamberimizden böyle kadınları imtihan etmesi istendi. Ayetin tamamı şöyle idi:
"Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana geldiğinde, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, doğurmadığı çocuğa yalan yere sahiplik iddiasında bulunmamak ve itaat etmeyi gerektiren bir hususta sana karşı gelmemek üzere bîat etmek isterlerse, onların bîatlanın kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Muhakkak ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir."
Vahiy tamam olunca Peygamberimiz onu Ümmü Gülsüm'e (r.a.) müjdeledi. Hz. Ümmü Gülsüm için bundan daha sevindirici bir haber olamazdı. Sevinçten ağladı.
Bu arada babası onun Medine'de olduğunu öğrenmişti. Oğulları Velid ile Ümâre'yi hemen Medine'ye yolladı. Bunlar Resûlullaha (s.a.v.) gelerek, "Aramızdaki anlaşmaya göre Müslüman olanları bize iade edecektin. Bunu yerine getir. Kız kardeşimizi bize teslim et" dediler. Peygamberimiz (s.a.v.),
"Cenâb-ı Hak o şartın hükmünü kadınlar hakkında bozdu" buyurdu.
Onlar bir şey diyemediler, elleri boş olarak Mekke'ye döndüler.[39]

Abdullah Bin Abbas'ın (r.a.) Fazileti

381. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Ben Meymûne'nin evinde bulunuyordum. Resûlullah için bir abdest suyu bırakmıştım. Resûlullah *"Bunu kim bıraktı?"* diye sordu.
"Abdullah bin Abbas" denildi. Bunun üzerine omuzuma vurdu ve,
"Allah'ım, onu dinde ince anlayış sahibi kıl. Ona (Kur'ân'ın) te'vilini öğret" diye duâ etti.[40]

İzah

Meymune (r.a.) Peygamberimizin hanımı idi. Aynı zamanda hadisin râvisi Abdullah bin Abbas'ın (r.a.) teyzesi idi. Bu sebeple Hz. Abdullah sık sık onu ziyarete giderdi. Abdullah (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) bu duâ sayesinde ilimde çok yüksek bir mertebeye ulaştı. "Kur'ân tercümanı" "Hadis denizi" diye anıldı. Resûlullahın vefatından sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in ilmî danışmanlığını yaptı. Hz. Ömer, kendisine gelen ilmî meseleleri ona havale ederek "Bunu ancak sen halledersin" derdi.
Hicretin 68. senesinde vefat eden Hz. Abdullah, 1668 hadis rivayet etti.[41]

Cihada Hazır Olmak

382. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim ok atmayı öğrenir de sonra unutursa, bu büyük nimete nankörlük etmiş olur."[42]

İzah

Müslim'deki rivayet şöyledir:
"Kim ok atmasını öğrenip, sonra da onu terk ederse bizden değildir. Yahut isyan etmiştir."
Bilindiği gibi, eskiden ok atmak, cihad için son derece önemli idi. Bunun içindir ki Peygamberimiz birçok hadislerinde ümmetini ok atmayı öğrenmeye teşvik etti. Bu cümleden olarak ok atmayı öğrendikten sonra bunu unutmanın büyük bir nimete karşı nankörlük demek olacağını nazara vererek, ümmetini öğrendikleri atıcılığı unutmamaya teşvik etti. "Atmanın" cihadda ne derece önemli olduğu da bir hadiste şöyle bildirilir:
"Onlar için gücünüz yettiğince kuvvet hazırlayın. Dikkat! Kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır."[43]

Nafileleri Evde Kılmak

383. Zeyd bin Sabit (r.a.) rivayet ediyor:
"Farz namazlar dışında, kişinin evinde kıldığı namazlar camide kıldığı namazlardan daha faziletlidir."[44]

İzah

Peygamberimiz bir kaç hadisinde sünnet namazları evde kılmaya teşvik etmiştir. Bir hadislerinde sünnet namazların evde kılınmasını nura benzeten ve sünnet namazları evde kılarak evleri nurlandırmayı tavsiye eden Sevgili Peygamberimiz, başka bir hadislerinde de bütün namazları camide kılarak evleri kabirlere çevirmemeyi, sünnet namazları evde kılmayı tavsiye etmiştir.[45] Abdullah bin Sa'd da (r.a.), Peygamberimize evde namaz kılmanın mı, camide namaz kılmanın mı daha faziletli olduğunu sorduğunu ve şu cevabı aldığını rivayet ediyor:
"Evimi görmüyor musun, mescide ne kadar yakın? Şüphesiz farz namazların dışında evimde namaz kılmam, bana mescidde namaz kılmamdan daha sevimlidir."[46]
Demek ki, Peygamberimiz bir mü'minin evini kabirlere çevirmemesi ve nurlandırması hikmetine binâen, farz namazları camide kıldıktan sonra, sünnet namazları evde kılmayı tavsiye etmektedir.
Peygamberimizin kendisi de, sünnet namazları evinde kılmıştır.[47]
Resulullah (s.a.v.) bu hadislerinde de sünnet namazları evde kılmanın daha faziletli olduğuna dikkat çekmektedir.
Peygamberimiz zamanında Sahabîlerin pekçoğu bütün namazlarını camide cemaatle kılıyorlardı. Peygamberimiz onlardan sünnet namazlarının bir kısmını evlerinde kılmalarını istedi. Böylece Sahabîler farz namazları camide cemaatle, farz namazlara tâbi sünnet namazları da evlerinde kılmaya başladılar.
Ancak günümüzde bunun büyük ölçüde mümkün olmadığı açıktır. Zira kişi evinden çok uzak yerlerde namaz kılmakta, namazdan sonra o namaz vakti içerisinde çoğu zaman evine dönememektedir. Evlerine dönebilenlerin de evlerinde dünyevî meşgalelere dalıp namaz kılmayacakları, unutmayacakları söylenemez. Ayrıca sünnet namazları camide kılmamak, meselenin aslını bilmeyen kimseler tarafından su-i zanna da sebep olacak, kişinin farzı kılıp çıktığını görenler, kişi için "Sünnetleri kılmıyor" kanaatine sahip olacaklardır. Bu sebeple, günümüzde artık sünnetleri de camide kılmak gerekmektedir.
Bununla beraber, kişi sünnet namazları camide kılsa bile, evlerini de namazın feyiz ve bereketinden mahrum bırakmamalıdır. Hadisin ifadesiyle "kabirlere" çevirmemelidir. Evlerinde de varsa kaza namazı, yoksa nafile namazlar kılmalıdır.[48]

İnsan Dünyada Bir Yolcu Gibidir

384. Müstevrid bin Şeddad (r.a.) ResuIullahı (s.a.v.) şöyle buyururken işittiğini rivayet ediyor:
"Vallahi dünya bütünüyle âhirete nisbetle birinizin parmağını denize daldırması gibidir. O parmakları ile ne kadar su alabildiğine baksın."[49]

İzah

Peygamberimiz bu hadislerinde dünya hayatının âhirete nispetle çok kısa olduğunu nazara vermektedir.[50]

Kur'ân'ı Unutmanın Mes'uliyeti

385. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetime verilen sevaplar bana arz edildi. Bunlar arasında bir kimsenin temizlik düşüncesiyle camiden alıp attığı bir çöp için verilmiş olanı da vardı.
Yine ümmetimin işlediği günahlar da bana arzedildi. Bunlar arasında, bir kimsenin Allah'ın bir lütfü olarak öğrenip de sonradan unuttuğu bir âyet veya sûre sebebiyle kazandığından daha büyüğünü görmedim."[51]

İzah

Peygamberimiz bu hadislerinin birinci kısmı ile Allah'ın Müslümanların küçük büyük bütün amellerini değerlendireceğini, hiç birini karşılıksız koymayacağını nazara vermektedir. Nitekim bir âyette bununla ilgili olarak,
"Kim zerre kadar bir iyilik yaparsa onun mükâfatını görür" buyurulmuştur.[52]
Bunun için bir Müslüman hiçbir iyiliği küçümsememelidir.
Bu, iyilik için böyle olduğu gibi, kötülük için de böyledir. Bu gerçek yukarıda zikrettiğimiz âyetin ardından şöyle bildirilir:
"Kim zerre kadar bir kötülük yaparsa onun cezasını görür."[53]
Resûlullah (s.a.v.) hadisin ikinci kısmında Müslümanların günahlarının da kendisine gösterildiğini, bunların en büyüğünün, öğrenilen sûre veya âyetin unutulması olduğunu bildirmiştir. Çünkü Kur'ân, şeriatın temelidir. Bu sebeple hafife alınıp değer vermeyerek, kasten ve ilgisiz kalınarak

unutulması, büyük günahlardandır. Kasdî olmadan unutmak ise küçük günahların önde gelenlerindendir.
Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadislerinde de tenbellik ifâdesi olarak "Kur'ân'ı unuttum" demeyi kötü bir şey olarak saymıştır. Bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"İçinizden birisinin şu veya bu âyeti unuttum demesi kadar kötü birşey yoktur. Çünkü o unutmamış, unutturulmuştur. Kur'ân'ı Kerimi tekrarlamak suretiyle hafızanızda tutunuz. Çünkü Kur'ân, ezberleyenlerin hafızalarından, develerin bağlarından boşanıp kaçtığından daha hızlı kaçar."[54]

Mizanda Ağır Basan Amel

386. Ebu'd-Derdâ (r.a.) rivayet ediyor:
"Mizanın sevap kefesine konulan ameller içerisinde güzel ahlaktan daha ağır basan bir şey yoktur."[55]
Verdiğimiz kaynaklarda,
"Allah çirkin ve düşük söz ve davranış sahiplerine buğzeder" ilâvesi vardır.
Tirmizi'nin başka bir rivâyetinde ise,
"Güzel ahlâk sahibi, ahlâkı sayesinde, namaz ve oruç ehlinin derecesine ulaşır" ilâvesi yer alır.
Dinimizde güzel ahlâka çok büyük önem verilmiştir. Bir hadislerinde,
"Şüphesiz ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim"
buyuran Sevgili Peygamberimiz, "Ahlâkı en güzel olanı" olgun mü'min olarak vasıflandırmıştır. Peygamberimiz bir çok hadislerinde güzel ahlâkın ehemmiyetine dikkat çekmiştir. Sadece bununla da kalmamış, hangi davranışların güzel ahlâk olduğunu da çeşitli hadislerinde ifâde etmiştir. Ayrıca kendisi de en güzel ahlakı şahsında toplamış, bu yönü ile de bizleri ömek olmuştur.
İşte bu hadislerinde de mizanın sevap kefesine konulan ameller içerisinde güzel ahlaktan daha ağır basan bir şey olmadığını bildirmiştir.
Hadiste geçen "mîzan," mahşerde insanların yaptıkları işleri ölçüp tartmaya mahsus, kılı kırk yaran bir adalet ölçüsüdür. Böylece insanların iyilik ve kötülüklerinin miktarı anlaşılır. Konunun tafsilatı için Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimizin 269-274. bakılabilir.[56]

Resûlullahın Hz. Hasan Ve Hz. Hüseyin'e Sevgisi

387. Üsâme bin Zeyd (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahı (s.a.v.) Hasan ve Hüseyin'i kucaklamış olarak gördüm. Şöyle diyordu:
"Bu ikisi benim ve Fâtıma'nın oğullarıdır. Allah'ım, benim onları sevdiğimi Sen biliyorsun."[57]

Kıbleye Dönerek Abdest Bozmak

388. Ebû Eyyub el-Ensârî (r.a.) rivayet ediyor:
"Küçük ve büyük abdest bozarken kıbleye dönmeyin."[58]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda, *"Doğuya veya batıya yöneliniz"* ilâvesi vardır.
Tuvalet ihtiyacı giderilirken kıbleye dönülüp dönülmeyeceği ile ilgili olarak âlimler arasında farklı görüşler vardır. Ebû Eyyub el-Ensârî (r.a.) Mücâhid ve İmam'ı A'zam gibi bâzı âlimlere göre büyük ve küçük abdest bozulurken kıbleye dönmek caiz değildir. Bu âlimler gerek izahını yaptığımız hadisi, gerekse daha başka hadisleri görüşlerine delil olarak zikrederler.
Abdullah bin Abbas (r.a.), Abdullah bin Ömer (r.a.), İmam Mâlik ve İmam Şafiî gibi âlimlere göre kırda abdest bozarken kıbleye dönmek haramdır. Fakat evlerde bulunan etrafı kapalı tuvaletlerde kıbleye doğru abdest bozmakta bir mahzur yoktur. Bu âlimler de çeşitli hadisleri görüşlerine delil olarak zikrederler.
Bu iki görüşten başka üçüncü bir görüşte olan başka âlimler de vardır. Bunlara göre de kırda olsun, evlerde olsun kıbleye karşı abdest bozmakta bir sakınca yoktur. Urve bin Zübeyr ve Rabîa bin Abdurrahman bu görüştedirler.
Dördüncü bir görüşe göre de kırda olsun, evde olsun kıbleye karşı abdest bozmak caiz değil, fakat kıbleye sırt çevirmek caizdir. Bu görüşler hakkında tafsilatlı bilgiyi Temizlik Gusül Abdest isimli 77-79. sayfalarına havale ederek burada kendi kanaatimizi ifâde edelim:
İster sahrada, isterse evde olsun, kıbleye karşı abdest bozmanın caiz olmadığını söyleyen âlimler de, caiz olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Her iki görüşü savunanlar da Peygamberimizin sözünü veya fiilini görüşlerine delil getirmektedirler. Böyle olunca, Kâbeyi öne veya arkaya alarak büyük ve küçük abdest bozmak uygun değildir. Ancak böyle yapıldığında da Kabe'ye hürmetsizlik gibi bir kasıt taşınmadığından, bir mes'uliyet söz konusu olmaz. Bir insanın Kabe'ye hürmeten ona karşı küçük veya büyük abdest bozmamasında elbette sevap vardır. Sahrada olanların Kabe'ye karşı küçük büyük abdest bozmamaları; ev yaptıranların veya ev alanların da tuvaletlerinin yapımına dikkat etmeleri güzeldir. Ancak bir evin tuvaleti kıbleye karşı yapılmışsa, bir mecburiyet söz konusu olduğundan, orada küçük veya büyük abdest bozmada da bir mahzur yoktur. Çünkü yukarıda da yer verdiğimiz gibi, Peygamberimizin böyle tatbikatı olmuştur.[59]

Kötü Ahlâk Tevbeye Engeldir

389. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Kötü ahlâk sahibi dışında her şeyin tevbesi vardır. Çünkü kötü huy sahibi, günahından tevbe etmeden ondan daha kötüsünü işler."
Konu ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Allah katında kötü huydan daha büyük günah yoktur. Çünkü kötü huy sahibi bir hatadan kurtulmadan, diğerini işler."[60]

Ümmetin Helaki

390. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetimin helaki, Kureyş'in sefihlerinden Ukaylime eliyle olacaktır."[61]

İzah

Buhari'de konu ile ilgili yine Ebu Hüreyre'den (r.a.) şöyle bir hadis rivayet edilir:
"Kureyş'ten bir kısım insanlar ileride Müslümanları ölüme sürükleyecekler."
Hadiste ümmeti helak edeceğine dikkat çekilen "ugaylime"den maksat, Mervanoğulları, Yezid Abdullah bin Ziyad ve Haccac gibi zalimlerdir. Bediüzzaman da izahını yaptığımız hadisi zikrederek, "Peygamber (a.s.m.) bununla Emeviyenin, Yezid ve Velid gibi şerir reislerinin fesadını haber vermiş" der.[62]
Muaviye'nin oğlu Yezid, saltanat hırsı ile Hz. Hüseyin (r.a.) gibi bir Peygamber torununu şehit ederek, gerçekten İslam ümmetini büyük bir helakete sürüklemiştir. Kerbela hadisesi ile başlayan olaylar İslam ümmeti arasında çok kanlı savaşlara sebep olmuş, ne acıdır ki, yüzbinlerce Müslüman bu savaşlarda ölmüştür. Bu olayların açtığı yara günümüzde dahi halâ kapanmamıştır.[63]

İmanın Tadını Aldıran Üç Şey

391. Abdullah bin Muâviye (r.a.) rivayet ediyor:
"Üç şey vardır ki, kim onları yaparsa imanın tadını, lezzetini almış olur. Bunlar:
1. *Sadece Allah'a kulluk etmek, Allah'tan başka ilâh olmadığını bilmek.*
2. *Her yıl gönül hoşluğu ile zekât vermek. Zekâtı, yaşlı, uyuzlu, hasta, değersiz hayvanlardan değil, mallarının orta hallisinden vermek.*

Çünkü Cenâb-ı Allah zekâtınızı ne mallarınızın iyisinden vermenizi emretmiştir, ne de kötüsürden vermenize razı olmuştur.
3. *Nefsini tertemiz kılmak."*
Bir Sahabî, "Nefsi tezkiye etmek nasıldır?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Kişinin nerede olursa olsun, Allah'ın kendisi ile beraber olduğunu bilmesidir" buyurdu.[64]

İzah

Ebû Dâvud'da, hadisin bir kısmı geçmektedir. Hadiste geçen, "İmanın tadını almaktan" maksat, yaptığı ibâdetlerden lezzet almak, Allah ve Resulünün sevgisini kazanabilmek için sıkıntılara tahammül göstermek ve bunları dünya menfaatlarmdan üstün görmektir.
Kişiye imanın tadını, lezzetini aldıracak olan üç şeyden birincisi, sadece Allah'a kulluk etmektir. Sadece Allah'a kulluk eden birisinin de imanın tadını alacağı açıktır.
İmanın tadını aldıran ikinci husus, zekâtı gönül hoşluğu ile vermektir. Çünkü bir insanın kazandığı malı başkasına vermesi nefse ağır gelir. Bir kimsenin, emek vererek, ter dökerek elde ettiği bir malı başkasına vermesi zordur. Kişi eğer bunu Allah'ın bir emri olduğu için gönül hoşluğu ile verebiliyorsa, bu onun imanın tadını aldığının bir alametidir.
Hadiste zekâtın yaşlı, uyuzlu, hasta, değersiz hayvanlardan değil, malların orta hallisinden verilmesi gerektiğine de dikkat çekilmektedir.
Başka bir hadislerinde zekât memurlarına ısrarla Müslümanların mallarının iyisini almamalarını emretmiştir.[65] Peygamberimiz bir defasında da Übey bin Ka'b'ı (r.a.) zekât alması için birisine göndermişti. Übey bin Ka'b (r.a.) o zâta gitti, hayvanlarını toplamasını istedi. O kimse develerini toplayınca zekât olarak iki yaşına basmış bir deve vermesi gerektiğini söyledi. O kimse, "Onun ne sütü var ne de taşımaya elverişli. Ama şu deve hem genç, hem de besili dişi bir devedir. Bunu al" dedi.
Übey bin Ka'b (r.a.), "Emrolmadığım şeyi almam. Resûlullah yakınımızda. Bana takdim ettiğin şeyi ona takdim etmeyi arzu ediyorsan bunu yap. O kabul ederse ben de ederim. Kabul etmezse ben de etmem."
O Sahabî vermek islediği deveyi de yanına aldı, beraberce Resûlullaha gittiler. Sahabî durumu ona izah etti. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Vermen gereken deve, memurun istediğidir. Ama ondan daha iyisini vermek istiyorsan, Allah bunun sevabını sana verir. Biz de onu senden kabul ederiz."
O kimse, "İşte o budur yâ Resûlallah. Onu sana getirdim. Buyur al" dedi. Peygamberimiz onun alınmasını emretti ve o Sahabîye malının bereketlenmesi için duâ etti.[66]
Hayvanların iyisini zekât olarak vermek faziletli olduğu gibi, meyvenin de iyisini zekât olarak vermek gerekir. Bir hadislerinde âdi ve küçük hurmanın zekât olarak alınmasını yasaklayan Peygamberimiz, âdi hurmayı zekât olarak veren birisi için de,
"Bu kimse isteseydi, bundan daha iyisini zekât olarak verebilirdi. Bu zekâtın sahibi kıyamet günü âdi kuru hurma yiyecektir" buyurmuştur.[67]
Yüce Allah'ın bir âyet-i kerimede,
"Kendinizin ancak göz yumarak alabileceğiniz kötü ve haram şeylerle bağışta bulunmaya kalkışmayın"[68]
buyurarak mü'minlere zekâtlarını çürük, bozuk veya hastalıklı mallardan vermemeleri noktasında ikaz etmiştir.
İzahını yaptığımız hadiste imanın tadını aldıran üçüncü şeyin nefsi tezkiye etmek olduğu ifade edilmektedir. Nefsini tezkiye etmenin de kişinin nerede olursa olsun, Allah'ın kendisi ile beraber olduğunu bilmesi olduğu haber verilmiştir. Devamlı Allah'ın huzurunda olduğunu bilen biri Allah'ın emirlerini karşı gelmekten sakınır. Allah'ın yapılmasını istediği şeyleri de gönül huzuru ile yapar.
Peygamberimiz (s.a.v.) imanın tadını aldıracak başka şeyler de saymıştır. Meselâ bir hadis şöyledir:
1. *Allah ve Resulünün kişiye herşeyden daha sevimli olması,*
2. *Sevdiğini sırf Allah rızâsı için sevmesi.*
3. *Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra, tekrar küfre dönmekten ateşe atılacakmışcasına nefret etmesi.*[69]
Bir başka hadiste ise,
"Allah'ı Rab, İslâmı din, Muhammed'i Resul olarak kabul eden, İmanın tadını almıştır" buyurulmuştur.[70]

Bâzı Sahabîlerin Fazileti

392. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetim içerisinde ümmetime karşı en merhametlisi Ebû Bekir, Ümmetim içerisinde ümmetime karşı en şefkatlisi Ömer bin Hattab, ümmetimin en hayâlısı Osman, ümmetimin en güzel hüküm vereni Ali bin Ebî Talip, helal ve haramı en iyi bilen Muaz bin Cebel, o kıyamet gününde âlimlerin bir adım önünde gelir. Ümmetimin en güzel Kur'ân okuyanı Übeyy bin Ka'b, miras hukukunu en iyi bileni Zeyd bin Sâbit'tir. Uveymir'e, yanı Ebu'd-Derdâ'ya bunların hepsi verildi."[71]

Borçlunun Okuyacağı Dua

393. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor;
Resûlullah (a.s.v.) Muâz bin Cebel'e (r.a.) şöyle dedi:
"Üzerinde dağ kadar borç olsa dahi okuduğun zaman Allah'ın seni ondan kurtaracağı bir duayı sana öğretiyim mi? Ey Muâz! Şöyle de:
"Ey mülkün hakikî sahibi olan, âlemlerde dilediği gibi tasarruf eden Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Sen dilediğini aziz eder, yükseltir, dilediğini zelil kılar, alçaltırsın. Bütün hayır ve iyilik yalnız Senin kudretindedir. Senin herşeye gücün yeter.
"Dünyanın ve âhiretin Rahmanı! Dünyayı ve âhireti dilediğine verir, onları dilediğine de vermezsin. Bana merhamet et. Rahmetinle beni Senden başkasının rahmetine muhtaç etme."[72]

Dinde Güçlük, Tedavi Olmak Ve İnsana Verilen En Hayırlı Şey

394. Üsâme bin Şerîk (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) yanında idim. Bedevîler geldiler, sağından ve solundan sorular sormaya başladılar. "Yâ Resûlullah, şunu yapmamızda bize bir günah var mı? Şunu yapmamızda bize bir günah var mı?" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah dinde güçlüğü kaldırmıştır. Ancak Müslüman bir kimseye zulüm ve haksızlık eden kişi güçlüğe maruz kalır ve helak olur" buyurdu.
Onlar, "Şu hastalıktan tedavi olabilir miyiz?" diye sordular.
Resûlullah (s.a.v.),
"Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Çünkü Allah ölüm dışında her hastalığın devasını da indirmiştir" buyurdu.
Onlar, "Ya Resûlullah, insana verilen en hayırlı şey nedir?" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Güzel ahlâk" cevabını verdi.[73]

İzah

Kur'an'da da,
"Allah dinde üzerinize büyük bir güçlük yüklemedi"
buyurularak dinin kolay olduğu ifâde edilmiştir.[74] Resûlullah (s.a.v.) bedevilerin birinci suallerine verdiği cevapta, Allah'ın dinde zorluğu kaldırdığını bildirerek bu gerçeği ifâde etmiştir. Peygamberimizin bu cevabından bedevilerin kendilerini sıkıntıya sokacak şeyler sorduklarını anlıyoruz. Peygamberimiz bir hadislerinde de "Din kolaylıktır" buyurarak ümmetini önemli bir noktada ikaz etmiş, onlardan dini kendi yanlış bilgileriyle zorlaştırmamalarını istemiştir.
Dinin kolaylık olduğunu ifade eden Sevgili Peygamberimiz, buna bir istisna getiriyor.

"Müslüman bir kimseye zulüm ve haksızlık eden kişi güçlüğe maruz kalır ve helak olur" buyuruyor. Müslümana zulüm ve haksızlık etmek ona hakaret etmek, dil uzatmak, gıybet etmek akrabalık ilişkilerini koparmak gibi hususlardır. Böyle yapanlar kıyamet gününde güçlüğe maruz kalacaklar, yaptıkları zulüm ve haksızlığın cezasını çekeceklerdir.
Bedevilerin, "Tedâvî olabilir miyiz?" sualleri üzerine de Resûlullah onları tedâvî olmaya teşvik etmiştir. Konu ile ilgili daha başka hadisler de vardır. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Her derdin bir devası vardır. Eğer o derdin ilacı bulunursa, Allah'ın izniyle o hastalık iyileşir."[75]
Bir Sahabî Peygamberimize sordu: "Yâ Resûlallah, yapageldiğimiz tedavi ve tehlikelerden sakınmamız, Allah'ın kaderinden herhangi bir şeyi geri çevirir mi?"
Peygamberimiz,
"Tedavi de Allah'ın kaderindendir"[76] buyurdu.
Resûlullah bu hadisiyle, kişinin hasta olması takdir edildiği gibi, tedavi olan birisinin tedavi olacağı da her şeyi aynı anda bilen ve gören Allah tarafından takdir edildiğine, tedavi sonunda iyi olan birisinin kaderin dışına çıkmadığına dikkat çekmektedir.
Evet, Yüce Allah'ın binlerce ismi vardır. Bunlardan birisi de "şifâ verici" mânâsına gelen "Şâfi'dir. Allah'ın "rızık verici" mânâsındaki "Rezzak" ismi acıkmayı gerektirdiği gibi, Şâfi ismi de hasta olmayı icab ettirir. Rabbimiz Rezzak ismiyle hayvan olsun, insan olsun rızka muhtaç olan mahlukatın imdadına koşarak onlara rızık yetiştirirken; Şâfi ismiyle de hayvan olsun, insan olsun, hastalık verdiği mahlukâtına şifâ ihsan eder. Mahlukatına şifâ dağıtmayı hiçbir sebep olmadan doğrudan doğruya verebileceği gibi; bir ismi de Hakîm olduğundan, hikmeti gereği herşeyi bir sebebe bağladığı gibi, bir hastanın iyi olmasını da çoğu zaman tedavi şartına bağlamıştır. Dolayısıyla hastalığına uygun tedaviyi bulan bir insan genelde iyileşir. Genelde iyileşir diyoruz. Çünkü her tedavi olan hasta iyileşmeyebilir. Bir hastanın iyileşmesi, gerekli tedavi imkanının temin edilmesinin yanı sıra Allah'ın dilemesine, iyileşmesini takdir etmesine bağlıdır. Şayet Allah bir hastanın iyileşmesini takdir etmemişse, o hasta gerçekten hastalığına uygun olarak binler tedaviden de geçse, iyileşmesi mümkün olmaz. Bunu, fiilen yaşadıkları için doktorlar daha iyi bilirler. Mesleğinde tecrübe sahibi olmuş hemen her doktorun, tıbbın bütün gereklerini yerine getirdikleri halde iyileştiremedikleri veya ölümden kurtaramadıkları hastaları mutlaka olmuştur. Evet, bir insanın eğer eceli gelmişse, tedavisi bilinen bir hastalıktan da olsa, dünyanın en gelişmiş hastanesinde, dünyanın en başarılı doktorları tarafından dahi kurtanlamaz. Diğer taraftan, eğer hastanın eceli gelmediyse, veya Allah onun iyileşmesini takdir ederse, dünyanın en başarılı doktorunun "Bu hasta iyileşmez. Bu hasta üç aya kalmaz vefat eder" dediği nice hasta, iyileşir, hatta öyle diyen doktorun vefatını görür. Hiç kimse bu hakikate itiraz edemez. Çünkü hemen herkesin tıbbın bütün imkanlarına karşı kurtarılamayan; veya sahalarında otoriter hekimlerin "Bu hasta kurtulmaz" dediği halde tam olarak sıhhatine kavuşan bir yakını olmuştur.
Evet, Cenâb-ı Hak yarattığı her dert için bir de derman yaratmıştır. Fakat insanları çalışmaya, araştırmaya, kâinata koyduğu âdetullah kanunlarını araştırmaya teşvik için bunu gizlemiştir. İnsana düşen araştırıp bu devaları bulmaktır. Hastalıkların devası maddî olabileceği gibi, manevî de olabilir. Hadis kitaplarında 'Tıb" başlığı altında bâzı hastalıkların maddi ve manevî ilaçlarına dikkat çekilmiştir. Ehil olanın hastaya okuması da hadislerde yer alan bir tedavi şeklidir. Tıbbın âciz kaldığı bâzı hastalıkların okuma sayesinde iyileştiği de bir gerçektir.
İnsan kaderinin nasıl yazıldığını önceden bilmediğinden, belki yakalandığı hastalıktan şifâ bulması, doktora gitmesine, sebeplere teşebbüs etmesine bağlıdır. İyileşmesi tedavi şartına bağlanan hasta, doktora giderse iyileşebilir. Gitmediği takdirde ise şartı yerine getirmediğinden hastalığı devam eder.
Dolayısıyla, tedaviden kaçma, "Doktor mu iyi edecek? Kaderimde varsa iyi olurum" düşüncesi İslama zıttır. Tedaviye karşı çıkmak, kaderi ve Cenâb-ı Hakkın Hakîm ismini anlamamak, kâinata koyduğu kanunlara karşı çıkmak demektir.
Hadisin son kısmında ise insana verilen en hayırlı şeyin güzel ahlâk olduğu nazara verilmektedir.[77]

Peygamberimiz Bid'at Ve Heva Ehlinden Uzaktır

395. Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Aişe'ye şöyle buyurdu:
"Ey Âişe! "Dinlerini fırkalara ayıranlar ve çeşitli taraftarlara dönüşenler"[78] *âyetinde belirtilenler, bid'a ve bâtıl görüş sahipleridir. Onlar için tevbe yoktur. Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar."*[79]

İzah

Suyutî'nin, Câmiü'l-Kebîr isimli eserinde yer alan hadiste,
"Şüphesiz her günah için tevbe vardır, ancak heva ve bid'ad ehlinin tevbesi yoktur"[80] ilâvesi vardır.
Bid'adın ne olduğunu da şu hadisten öğreniyoruz:
"Dinde her sonradan uydurulan şey bid'addır. Her bid'ad da sapıklıktır. Her sapıklık Cehennemliktir."[81]
Hadislerde bid'atçının tevbesinin kabul edilmeyeceği bildirilmektedir. Peygamberimiz bir başka hadislerinde,
"Allah bid'adını terkedinceye kadar hiçbir bid'atçının tevbesini kabul etmez"[82]
buyurarak tevbenin kabul edilmemesini bid'atını devam ettirme şartına bağlamıştır.
Sevgili Peygamberimiz bid'atçının sadece tevbesinin değil, amelinin de kabul edilmeyeceğini bildirmiştir.[83]
Bid'adçının bu derece şiddetle tehdit edilmesinin sebebi nedir?
Çünkü bid'ad, dinde olmayan bir şeyi dindenmiş gibi dine sokmak, İslâmiyete yeni hükümler koymak demektir. Bu sebeple dinimiz için son derece zararlıdır. Bunun içindir ki, Resûlullah (s.a.v.),
"Bir bid'atçi öldüğünde, Allah İslâmiyet için bir fetih gerçekleştirmiştir" buyurmuştur.[84]

Söz Taşımak

396. Huzeyfe bin Yemân (r.a.) rivayet ediyor:
"Katât Cennete giremez. Katât, söz taşıyandır."[85]

İzah

Dinimizin yasakladığı kötü ahlaklardan biri de insanların arasını açmak için laf getirip götürmedir. Yüce Allah Kur'ân'da Peygamberimizden (s.a.v.) "söz taşıyanlara iltifat etmemesini" istemiştir.[86] Peygamberimiz de,
"Bana kimse Ashabımın birinden canımı sıkacak bir şey getirmesin"[87] buyurarak Sahabîlerini bu noktada ikaz etmiştir.
Söz taşıyanlar, gerek mahşer gününde, gerekse haşirden sonra Cehennemde büyük azaba çarptırılacaklardır. Nitekim bir hadiste insanlar arasında söz taşıyanların mahşer yerinde dilleri ağızlarından çıkmış olarak haşredilecekleri bildirilmiştir.[88] İzahını yaptığımız hadiste de söz taşıyanların Cennete girmeyecekleri bildirilmiştir. İnsanların arasını bozmak için söz taşıyanlar Cehennemde cezalarını çekinceye kadar, Cennete girmeyeceklerdir. Veya bunu helâl sayarlarsa ebedî olarak Cennete girmeyeceklerdir.
Söz taşımanın böyle şiddetle yasaklanmasının sebebi, söz taşımanın fertler arasındaki münasebeti bozacağı, cemiyetin huzuruna tesir edeceği, birlik ve beraberliği bozacağı içindir.
Dinimizde söz taşımak yasaklandığı gibi, kendisine söz getirilen kimseye de bir vazife yüklenilmişdir. Bunlar:
Söz taşıyanı, koğucuyu tasdik etmemek, Onu koğuculuktan men etmek, Ona Allah için kızmak,
Kendisinden laf getirilen kimseye su-i zanda bulunmamak, onun kendisi hakkında böyle şeyler söylemeyeceğini düşünmek.
Söylenilen şöz üzerinde durulması gereken bir şeyse onu tahkik etmek. Yüce Allah bununla ilgili olarak da şöyle buyurur:
"Ey iman edenler! Eğer fâsıkın biri size bir haber getirirse onu araştırın. Yoksa cahillik edip bir topluluğa kötülük eder, sonra da yaptığınıza pişman olursunuz."[89]
Başkalarına "Filan benim hakkımda şöyle söylemiş" diyerek koğucuya yasak ettiği şeyi kendisi yapmamak
Laf taşımakla ilgili olarak bir istisnaya yer verelim: Söz taşımanın hanımlığı, seri bir maslahat olmadığı zamanlar içindir. Seri bir maslahat varsa, sözü gerekli yere ulaştırmak, müstehap, hatta bazan vaciptir. Meselâ bir kimse birisine bir haksızlık yapacaksa, bunu bilenin kendisine

haksızlık yapılacak olan zâtı uyarması, haram kılınan söz taşımaya girmez.[90]

Cuma Namazının Bir Rekatına Yetişen Kimse

397. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Cuma namazının bir rekâtına yetişen Cuma namazına yetişmiş sayılır."[91]

İzah

Resûlullah (s.a.v.) bu hadisleriyle Cuma namazının bir rekâtına yetişen kimsenin Cuma namazına yetişmiş olacağını bildirmiştir. Buna göre Cuma namazının bir rekâtına yetişen kimse, bir rekât daha kılarak namazını tamamlar.
Şafiî, Mâliki ve Hanbelî mezhepleriyle, İmam-ı A'zam'ın talebelerinden İmam Muhammed'e göre, Cuma namazına teşehhütte yetişen kimse, Cuma namazına yetişmiş sayılmaz. Böyle birisi imama uyar, imam selâm verdikten sonra kalkar, dört rekât olarak öğlenin farzını kılar.
Hanefî mezhebine göre ise kişi imama teşehhütte de yetişse Cuma namazına yetişmiş sayılır. İmam selâm verdikten sonra kalkar, iki rekât namaz kılar.[92]

Ahir Zaman İdarecileri

398. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Âhirzamanda zâlim idareciler, fâsik (günahkâr) yardımcılar, hâin hâkimler, yalancı din âlimleri olacak. Sizden her kim o zamana ulaşırsa sakın onlar için haraç [gayri müslimlerden alınan vergi] memuru, taksimci ve polis olmasın."[93]

Mü'minin Allah Katındaki Değeri

399. Ebû Bekre (r.a.) rivayet ediyor:
"Eğer gök ve yer ehlinin tamamı bir tek mü'mini öldürmek için bir araya gelse, Allah onların hepsini yüz üstü Cehenneme atar."[94]

İzah

Hadis, mü'minin Allah katındaki değerini anlatmaktadır. Mü'min Allah indinde değerlidir, çünkü o, bedeni, sahip olduğu duygu ve kaabiliyetler itibarıyla Allah'ın bir sanat harikası olduğu gibi, kalbinin imana ayna, hal ve hareketlerinin de Alah'ın dininin uygulama alanı olması sebebiyle emsalsiz bir varlıktır. Bunun içindir ki onu haksız yere öldürmek büyük bir vahşettir, büyük bir cinayettir. Bu cinayeti işleyenler kim olursa olsun, isterse gök ve yer ehlinin tamamı olsun, Allah bunların tamamını yüz üstü Cehenneme atmaktan geri durmaz. Çünkü "Bir insanı haksız yere öldürmek, bütün insanları öldürmek gibidir."[95]
Bir mü'min Allah indinde çok kıymetli olduğu içindir ki, bu hakikati anlayanlar mü'minin hayatına çok büyük değer vermişlerdir. Hz. Ömer bu konudaki hassasiyetini şöyle ifâde eder:
"Hayatım kudreti elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer bir mü'mini kaybedeceksiniz dört bin silahşörle korunan bir şehri alma pahasına da olsa bu beni sevindirmez."[96]
Başka bir defasında da o günün imkansızlıkları içerisinde Kıbrısa sefer düzenlenmesi için kendisinden izin isteyenlere karşı şöyle demiştir:
"Vallahi, benim için bir tek Müslüman, Bizans'tan ve Bizans'ın içinde bulunan herşeyden çok daha değerli, çok daha sevimlidir. Sakın, sakın bana bu konuda bir daha bir şey sormayın."[97]

İçki İçmek

400. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim ölünceye kadar içki içerse, Allah ona Cennet şaraplarını haram kılar."[98]

İzah

İbni Mâce'deki bir rivayette, "tevbe etmeden ölürse" ilâvesi vardır. Bu hadis, dünyada içki içen bir kimsenin, tevbe etmeden ölürse, Cennete girse dahi Cennet şaraplarından içemeyeceğini bildirmektedir. Böyleleri günahlarının cezası olarak Cennetin en büyük nimetlerinden biri olan şaraptan mahrum bırakılacaklardır.
Kur'an'da, Cennete giren bir kimsenin arzu ettiği herşeyi orada bulacağı bildirildiğine göre bu mahrumiyet nasıl izah edilebilir?
Böyleleri ya Cennette şarabın varlığını hatırlamayacaklar veya hatırlasalar bile bunu içme arzusu duymayacaklardır.
Hadis, içki müptelasının Cennete girmeyeceğinden kinaye de olabilir. Nitekim bir hadiste, "İçki içmeye devam eden bir kimse Cennete girmeyecektir" buyurulmuştur.[99] Bu hadisler, böylelerinin imansız ölme tehlikesi ile karşı karşıya olduklarını gösterir. Kişinin içki müptelası, olması imansız Ölmesine sebep olabilir. Böyle olunca da ebediyyen Cennete giremez, dolayısıyla Cennet şarabını da içemez.
96 ve 518 numaralı hadislere de bakınız.[100]

Hz. Abbas (r.a.)

401. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Abbas konusunda hakkımı gözetiniz. Çünkü o baba tarafından büyüklerimin en son kalan yadigardır."[101]

İzah

Resülullahın (s.a.v.) "Bana bırakınız" buyurduğu Abbas (r.a.), Peygamberimizin amcasıdır. Hadiste de ifâde edildiği gibi, babalarından kalan tek yadigardır. Peygamberimiz bu sözü söylediğinde onun dışında amcalarından hiçbiri hayatta değildi.
Hz. Abbas, Müslüman olmadan önce de yeğenini sever, onu müşriklere karşı korurdu. Müslüman olmadığı halde, Peygamberimizin Medineli Müslümanlarla yaptığı Akabe Biatında da hazır bulunmuş, sevgili yeğenini onlara emanet etmişti. Kendi ifadesi ile istemediği halde müşriklerin safında katıldığı Bedir Savaşında esir edilmiş, bu esaret onun gerçek hürriyeti kazanmasına, yani İslâmla şereflenmesine sebep olmuştu. Peygamberimiz onu Mekke'den kendisine bilgi ulaştırması için orada görevlendirdi. Hz. Abbas bu vazifeyi başarı ile yaptı.
Peygamberimizin "Abbas'ı bana bırakınız" demesinin sebebi, insanların ona eziyet etmeleridir. Nitekim Tirmizî'de geçen şu hadis bunu açıklar:
Bir gün Resülullahın amcası Abbas (r.a.) öfkeli bir halde yanına girdi. Resûlullah (s.a.v.),
"Niçin öfkelisin?" diye sordu.
Abbas (r.a.) şu cevabı verdi:
"Kureyş'in bizimle alıp veremediği nedir? Birbirleri ile karşılaştıklarında güler yüz gösterirler. Bizimle karşılaştıkları zaman ise suratlarından düşen bin parça."
Bu sözler Resûlullahı (s.a.v.) öfkelendirdi. Öyle ki öfkeden yüzü al al oldu ve şöyle buyurdu:
"Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana eziyet vermiştir. Burası muhakkak ki, kişinin amcası babası yerindedir."[102]
Nesâî'de de yine Abbas (r.a.) ile ilgili olarak Abdullah bin Abbas'tan (r.a.) rivayet edilen şöyle bir hadis vardır:
Bir adam, Cahiliyye devrinde yaşamış bir atamıza sövmüştü. Babam Abbas (r.a.) ona bir tokat attı. Bunun üzerine adamın yakınları gelerek:
"O nasıl tokat attı ise biz de ona tokat atacağız" dediler ve silahlarını kuşandılar. Bu durum Resûlullaha (s.a.v.) ulaştı hemen minbere çıktı ve:
"Ey insanlar! Yeryüzü ahalisinden kim Allah katında en mükerremdir?" buyurdu.

Onlar, "Siz ey Allah'ın Resulü" dediler. Resûlullah şöyle buyurdu:
"Bilesiniz, Abbas bendendir, ben de ondanım! Ölülerimize sövmeyin, aksi halde dirilerimizi üzersiniz!"
Bunun üzerine halk gelip, "Ey Allah'ın Resulü, senin gadabından Allah'a sığınırız. Bizim için bağışlanma dileyin" dediler.[103]
Peygamberimizin bir çok dua ve iltifatına mazhar olan Hz. Abbas, Hicretin 32. senesinde, Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında, 88 yaşında vefat etti.[104]

Resûlullahın Hizmetçilerine İltifatı

402. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın, biri Habeşistanlı, diğeri de Kıptî (Mısırlı) olan iki azâdlı kölesi vardı. Bir gün söz dalaşına girdiler. Biri diğerine, "Ey Habeşî!" dedi. O da, "Ey Kıptî!" diye seslendi.
Resûlullah (s.a.v.), onlara,
"Birbirinize öyle demeyiniz. Siz Muhammed (s.a.v.) ailesinden iki adamsınız" buyurdu.[105]

Allah'ın Meleklerine Karşı Övündüğü Kimseler

403. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor;
"Allah Teâla Arefe akşamı Arafat'ta vakfe yapanlarla meleklere karşı iftihar eder ve "Şu saçları dağınık, toz toprak içerisinde bulunan kullarıma bakınız" buyurur."[106]

İzah

Arafat vakfesi, haccın farzlarındandır. Bir kimsenin hacı olabilmesi için Zilhicce'nin 9. günü, yani Kurban Bayramından bir gün önce Arafat'ta kısa bir zaman için de olsa bulunması gerekir.
Arefe günü, dinimizce faziletli bir gündür. Gerek Kur'ân'da, gerekse hadislerde bu günün ehemmiyetine dikkat çekilmiştir. Meselâ bir âyette,
"Sayılı günlerde Allah'ı anın" buyurulmuştur.[107]
Ayette geçen sayılı günler, Arefe günüdür.
Peygamberimiz de gerek yukarıdaki hadislerinde, gerekse başka hadislerinde Arefe gününün faziletine dikkat çekmiştir. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Allah hiçbir günde Arefe günündeki kadar kullarını ateşten kurtarmaz. O gün Allah, rahmetiyle ve bağışlamasıyla kullarına yaklaşır, meleklere karşı onlarla iftihar eder ve 'Onlar ne istiyorlar' diye sorar."[108]
Arefe günü ve fazileti hakkında tafsilatlı bilgi için Üç Aylar ve Mübarek Günler isimli eserimize bakılabilir.[109]

Müslümana Yardım Etmek

404. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.):
"Zulüm de etse, zulme de uğrasa kardeşinize yardım ediniz" buyurdu.
"Yâ Resûlullah! Zulme uğradığında yardım edelim, fakat zulmederken nasıl yardım edeceğiz?" dedim.
"Zulmüne engel olarak. Bu senin ona yardımındır" buyurdu.[110]

İzah

Müslim'de bu hadis şöyle geçer:
"Kişi zâlim de olsa, mazlum da olsa din kardeşine yardım etsin. Zâlimse onu menetsin. Çünkü bu onun için bir yardımdır. Mazlum ise ona yardımda bulunsun."[111]

Bilal'in (r.a.) Fazileti

405. Sehl bin Sa'd (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennete girdim, bir hışırtı duydum. Baktım ki o Bilal imiş."
194,439 ve 648 numaralı hadislere ve izahlarına bakınız.[112]

Mü'minin Vasfı

406. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Ben mü'mine benzeyen ağacı çok iyi biliyorum" buyurdu.
Ben oradakilerin en küçükleri olduğum halde, (içimden) "O ağaç hurmadır" dedim. Sonra Resûlullah (s.a.v.),
"O hurmadır" buyurdu.[113]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis şöyledir: Resûlullah,
"Mü'min yaprağını hiç dökmeyen yeşil bir ağaca benzer" buyurdu.
dinleyenler, "Filan ağaç, falan ağaç" diye tahminde bulundular. (Fakat hangi ağaç olduğunu bilemediler.) Ben, "Hurma ağacıdır" demek istedim. Sonra Resûlullah (s.a.v.), "O hurma ağacıdır" diyerek kendisi açıkladı.
Hadisin başka bir rivayeti ise şöyledir:
"Bana öyle bir ağaçtan haber verin ki, Müslümana benzesin. Yaprakları hiç dökülmesin ve her an meyve verip dursun. İşte o, hurma ağacıdır."
Peygamberimizin mühim hususiyetlerinden birisi de Sahabîlerine bir şeyler öğretirken, soru sorarak onların dikkatlerini toplaması, onların anlayışlarını denemesi, onları düşünmeye teşvik etmesidir, işte bu hadiste de aynı metodu kullanmıştır. Onlardan istediği cevabı alamayınca da cevabı kendisi vermiştir.
Hadiste üzerinde durulması gereken önemli bir husus da Resûlallahın (s.a.v.) öğretmek istenen şeyi misâlle öğretmesidir. Çünkü bu, öğretmede kalıcılığı sağlar.
Peygamberimizin (s.a.v.) bu hadislerinde mü'mini hurma ağacına benzetmesi de yerindedir. Bu benzetme, hurma ağacının faydasının çokluğu, meyvesinin güzelliği ve dayanıklılığı açısındandır. Evet, hurma ağacının gölgesinden, yapraklarından, dallarından, kökünden, odunundan, kabuklarından dahi istifade edilir. Hattâ çekirdeği bile hayvanlara yem olarak verilir. Meyvesinden de kısa bir zaman için değil, uzun bir zaman istifade edilir.
İşte mü'min de imanı, ibâdeti, güzel ahlâkı, zikri, sadakası ile böylesine faydalıdır.
Hadis, bir yönüyle öğretmenin metodunu gösterirken, bir başka yönüyle de öğrencinin adabını ders vermektedir. Abdullah bin Ömer (r.a.) Resûlullahın suâlinin cevabını bildiği halde utandığından suâlin cevabını vermemiştir.
Hadis bize, bazan yaşça küçük olan birisinin kendisinden daha büyük kimselerin bilmediği bir hususu bilebileceğini, dolayısıyla onlara değer vermek gerektiğini, şayet cevap verirlerse cesaretlerini kırıcı sözler söylememek icab ettiğini de ders verir.[114]

Resûlullahın Ashabını İdare Etmesi

407. Abdullah bin Ebî Evfâ (r.a.) rivayet ediyor:
Abdurrahman bin Avf, Resûlullaha (s.a.v.) Hâlid bin Velid'den şikâyetçi olduğunu bildirdi. Resûlullah (s.a.v.),
"Ey Hâlid, Bedir Savaşına katılanlardan birine ezâ verme. Eğer sen Uhud dağı kadar altını sadaka olarak dağıtsan, onun ameline yetişemezsin."
Bunun üzerine Hâlid bin Velid, "Onlar bana dil uzatıyor, ben de karşılık veriyorum" dedi.
Resûlullah (s.a.v.) Abdurrahman bin Avf a da şu ikazı yaptı:
"Hâlid'e eziyet etmeyin. Çünkü o Allah'ın kâfirler üzerine çektiği bir kılıçtır."[115]

İzah

Hadisten Resûlullahın farklı fıtratta olan Ashabını nasıl idare ettiğini görüyoruz. Abdurrahman bin Avf in (r.a.) fazîletine dikkat çekerek Hz. Hâlid'den ona dokunmamasını istemiştir. Sonra
da Hz. Hâlid'in faziletine dikkat çekerek Hz. Abdurrahman'dan da ona dokunmamasını istemiştir.
Hadiste ismi geçen Abdurrahman bin Avf (r.a.), toplu olarak Cennetle müjdelenen on Sahabîden birisidir. İlk Müslümanlardandır. Hem Habeşistan'a, hem de Medine'ye hicret etmekle iki hicret sevabı birden kazanmıştır.
Hadiste de ifâde edildiği gibi, Bedir Savaşına katılma fazîletine de sahiptir. Peygamberimiz kendisini çeşitli vazifelere göndermiştir. Meselâ bir defasında onu Dumetü'l-Cendel'de bulunan Kelb kabilesini İslama davet için görevlendirmiş, kendi elleriyle sarığını sarıp sancağı teslim etmişti.
Hz. Abdurrahman, servetini Allah yolunda harcayan zengin Sahabîlerdendi. Hicretin 21. senesinde, 72 yaşında iken vefat etti. Onun hayatı hakkında tafsilat için Sahabîler Ansiklopedisi isimli eserimize bakılabilir.
Biraz da Hz. Hâlid'in hayatı üzerinde duralım:
Hâlid, müşriklerin Müslümanlara karşı yaptıkları bütün savaşlarda ön safta katıldı. Hatta Allah'ın takdiri ile Uhud Savaşında Müslümanların mağlup olmasında onun tesiri fazladır.
Hâlid, Hudeybiye sulhünden sonra Müslüman oldu. Sonra da kahramanlıkları ve hizmetleriyle "Allah'ın kılına" unvanını aldı. Nitekim izahını yaptığımız hadiste Peygamberimiz onun bu ünvânına dikkat çekmiştir.
Hz. Hâlid, Müte Savaşında Resûlullahın tayin ettiği Zeyd bin Hârise'nin (r.a.), Cafer bin Ebî Tâlib'in (r.a.) ve Abdullah bin Revaha'nın (r.a) peş peşe şehid düşmesi üzerine kumandayı ele alarak askerî dehasıyla üç bin kişilik İslâm ordusunu yüz (başka bir rivayete göre iki yüz) bin kişilik Bizans ordusu karşısında bozgundan kurtarmış, hattâ Bizans ordusunu bozguna uğratmıştır. 15 numaralı hadisin izahına da bakınız.
Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Hâlid'i çok mühim vazifeler için görevlendirdi. Mesela Mekke'nin fethinden sonra onu Uzza putunu yıkmak üzere vazifelendirmişti.
Bütün ömrünü at sırtında ve cihat meydanlarında geçiren Hz. Hâlid, Hicretin 21. yılında vefat etti. Hz. Hâlid'in hayatı hakkında tafsilat için Sahabîler Ansiklopedisi isimli eserimize bakılabilir.[116]

Zengin Kadının Hacca Gitmesi

408. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.), evli ve zengin, fakat kocasının hacca gitmesine izin vermediği bir kadın hakkında şöyle buyurdu:
"Ancak kocasının izni ile gidebilir." [117]

Münafığın Misali

409. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Münafığın misâli, iki sürü arasında şaşkın şaşkın gidip gelen koyun gibidir. Bu sürüye geldiğinde onu boynuzlayıp dışlar, diğerine gittiğinde onu boynuzlayıp dışlar."[118]

İzah

Münafık, dışa karşı inanmış görünüp, kalben inanmayan, inkar eden kimselere denir.Yüce Allah, münafıklarla ilgili olarak şöyle buyurur:
"İnsanlardan bir kısmı da, mü'min olmadıkları halde, 'Allah'a ve âhiret gününe inandık' derler.
"Allah'ı ve mü'minleri güya aldatmaktadırlar. Halbuki onlar yalnız kendilerini aldatırlar da farkında bile olmazlar."
"İman edenlere rastladıklarında 'İnandık' derler. Şeytanlaşmış reisleri ve arkadaşlarıyla başbaşa kalınca da 'Aslında biz sizinle beraberiz. Onlarla sadece alay ediyoruz' derler."[119]
İzahını yaptığımız hadiste de Peygamberimiz (s.a.v.) münafığın dünyadaki durumunu nazara vermekte, mü'minlerin de, kâfirlerin de böylelerini dışladığını nazara vermektedir. Münafıkların âhiretteki yerini de şu âyetten öğreniyoruz:
"Şüphesiz münafıklar Cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Sen onlar için hiçbir yardımcı da bulamazsın."[120]

Gurur Sebebiyle Elbiseyi Sürümek

410. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim gurur sebebiyle elbisesini sürürse, Allah ona kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmaz."[121]

İzah

Dinimizin haram kıldığı çirkin huylardan birisi de gururdur. Kur'ân'da yer verildiğine göre Lokman (a.s.) oğluna şu tavsiyede bulunmuştur:
"Gururlanıp insanlardan yüzünü çevirme; yeryüzünde kasılarak yürüme. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve övünenleri sevmez."[122]
Hadislerde de gurur şiddetle reddedilmiş, bir hadiste kibirlenenlerin âhiretteki durumu şöyle bildirilmiştir:
Resûlullah,
"Kıyamet günü Allah Teâlâ bir kısım insanlan karınca suretinde diriltir de, diğer insanlar onlan ayakları ile çiğnerler" buyurdu.
"Bu karınca suretinde olanlar kimlerdir?" diye soruldu.
Peygamberimiz (s.a.v.),
"Dünyada iken büyüklenenler" cevabını verdi.[123]
Peygamberimiz bu hadislerinde de, elbiseyi gurur için yerde sürüklemenin haram olduğunu bildirmekte ve böylelerine Allah'ın kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmayacağını ifâde etmektedir. Elbisenin gurur dışında yerde sürünmesi ise, bu tehdite dahil değildir. Bunu da şu hadisten öğreniyoruz.
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah elbisesini gururla sürüyene bakmaz" buyurdu.
Hz. Ebû Bekir, "Ey Allah'ın Resulü! Elbisem serbest durumda iken dikkat etmezsem sürünüyor" diye endişesini bildirdi.
Resûlullah,
"Sen bunu kibir için yapmıyorsun" cevabını verdi.[124]
Ancak âlimler, kibirlenmek için olmasa da elbisenin yerde sürünmesini mekruh saymışlardır.[125]

Güzel Şeylere Bakarken "Maşaallah" Demek

411. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah bir kula aile, mal ve çocuk gibi bir nimet verir, o da "Maşâallah, lâ kuvvete illâ billah Allah dilediğini yapar. Kuvvet ancak Allah'ın yardımıyladır" derse, o nimet hakkında ölüm dışında hiçbir afat görmez."
Resûlullah daha sonra,
"Ne olurdu, bahçene girdiğinde, 'Mâşaallah, Allah dilemiş de yaratmış! Kuvvet ve kudret Ancak Allah'ındır' deseydin!" âyetini okudu.[126]

İzah

Peygamberimiz pek çok hadislerinde nazara, yani göz değmesine karşı ümmetini ikaz etmiştir. Meselâ bir hadislerinde şöyle buyurur:
"Nazardan Allah'a sığınınız. Çünkü nazar haktır."[127]
Peygamberimiz bir hadislerinde de şöyle buyurur:
"Biriniz kendi şahsında, malında veya Müslüman kardeşinde çok hoşuna giden bir şey gördüğünde, bereketi için dua etsin. Çünkü göz değmesi haktır."
Hadisin sonunda geçen "Ne olurdu, bahçene girdiğinde Maaşallah, Allah dilemiş de yaratmış! Kuvvet ve kudret ancak Allah'ındır' deseydin!" ayetinde kastedilen husus şudur:
İki kardeş vardı. Bunlardan biri mü'min diğeri ise inkarcı idi. Babalarından bu iki kardeşe miras kaldı. Mü'min olan kardeşi eline geçen mirası sadaka olarak dağıttı, kafir olan kardeş ise bağ bahçe satın aldı. Bir zaman sonra mü'min olan kardeş fakir düştü. Zengin olan kardeşinden yardım istediysede o buna yanaşmadı. Hatta parasını sadaka olarak dağıttığı için onu azarladı. Mü'min kardeş, "Ben fakirliğin ve zenginliğin Allah'tan olduğunu görüyorum. Allah bana mal verirse ona hamd eder, imtihan ettiğinde de sabrederim." dedi. Kardeşine nasihatlarda bulundu. Onun gafletten uyanmasına çalıştı. İşte bu nasihatlardan biriside bahçesinin güzelliği gözlerini kamaştıran kardeşine "Ne olurdu bahçene girdiğinde, 'Maaşallah, allah dilemişte yaratmış! Kuvvet ve kudret ancak Allah'ındır' deseydin!" tavsiyesidir. Nihayet çok geçmeden kafir kardeşin gururlandığı bahçe yerin dibine geçti. Sonraki ayetlerde haber verildiğine göre "çardakları yere çöktü" Bahçe sahibi de "avuçlarını ovuştura laldı."[128]

Para Peşin Mal Veresiye Satış Yapmak

412. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğinde onlar yiyecekte ve hurmada selef yapıyorlardı. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kim bir malı önceden satarsa ölçü ve tartısını belirterek ve teslim vaktini tayin ederek satsın."[129]

İzah

Hadiste geçen "selef," "selem" de denilen bir alış veriş şeklidir. Buna göre bir kimse malı sonra teslim etmek şartıyla ücretini birkaç ay önceden peşin olarak alır. Böyle bir satış, hadisten de anlaşılacağı üzere, şartlarına uyulduğu takdirde caizdir. Bunun şartı da, malın cinsi, miktarı ve vasıflarının tespit edilmesi, ne zaman ve nerede teslim edileceğinin açıklanması; buna karşılık alıcının da oradan ayrılmadan ücretini peşin olarak ödemesidir.
Meselâ çiftçinin miktar belirtmeden tarladaki mahsulü, ağaçtaki meyveyi satması, tarlanın veya ağacın peşin satılan mahsulü verip vermeyeceği belli olmadığından caiz değildir. Peygamberimiz böyle bir satışı yasaklamıştır.[130]
Fakat çiftçi, "Sana filan tarihte teslim etmek üzere iki ton iyi buğday satıyorum" dese, tüccar da bunu kabul etse ve bedelini peşin olarak verse, bu satış hadiste de ifâde edildiği gibi caizdir.[131]

Ölülere Sövmemek

413. Sahr (r.a.) rivayet ediyor:
"Ölülere sövmeyin. Çünkü bununla dirilere eziyet etmiş olursunuz."[132]

İzah

Konu ile ilgili bir başka hadis şöyledir:
"Ölülere sövmeyin, çünkü onlar sağ iken hayırdan ve serden gönderdiklerine kavuştular."[133]
Peygamberimiz iki hadislerinde de ölülere sövmemek gerektiğini bildirmiş ve bunun sebebini açıklamıştır. Bunlardan birincisi ölünün akrabalarına eziyet olmasıdır. Ölüye sövmekle hiçbir şey elde edilmemek bir yana, onun akrabaları bundan üzüleceğinden, ölenlere sövmemek gerekir.
Ölülere sövmemek gerektiğinin ikinci sebebi, şayet kötü birisi ise artık onun cezasını çekeceği yere gitmiş olmasıdır.[134]

Allah'ın Âlimlere Bir Lütfü

414. Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah kıyamet gününde âlimleri diriltir. Sonra onlara şöyle der:
"Ey âlimler topluluğu! Ben ilmimi size azap etmek için vermedim. Gidiniz, sizi bağışladım."[135]

İzah

Mahşer gününde Allah'ın diledikleri kimseler dışında herkes dehşet içerisinde olacaktır. O gün böyle bir hitaba muhatab olmak gerçekten çok büyük bir sevinç kaynağı, çok büyük bir müjdedir. Bununla ilgili bir başka müjde de şudur:
"Ümmetimin en hayırlıları âlimlerdir. Âlimlerin de en hayırlıları merhametli olanlardır. Dikkat edin! Allah, câhilin bir tek günahını affetmeden önce, âlimin kırk günahını affeder. İyi dinleyin! Merhametli âlim, kıyamet günü, nuru etrafı aydınlatacak şekilde gelir. Öyle kî, doğu ile batı arasındaki yaratıklar, onun parlak bir yıldız gibi aydınlatan ışığında yürür."[136]
Bir başka hadis ise şu mealdedir:
"Kıyamet gününde Allah Teâlâ kullarını ayırmak için hükmetmeye başladığı zaman âlimlere hitaben şöyle buyurur:
"Ben size ilmimi ve hilmimi sadece sizi bağışlamayı istediğim için verdim. Hatânız ne olursa olsun bence önemsizdir."[137]
Ancak hadiste ifâde edilen nimete mazhar olacak âlimler, bildikleri ile amel eden, ilimleri ile başkalarına faydalı olan ihlaslı âlimlerdir. Yoksa bildiklerini yaşamayan, ilmi gizleyen, ilim ile dünyalık peşinde koşan âlimler, mahşer yerinde büyük sıkıntılara maruz kalacaklardır. Bu konuda pekçok hadis rivayet edilmiştir. Meselâ böyle âlimlerin ağzından irin akacağı, dillerini sakız gibi çiğneyecekleri, ateşten bir gem vurulacağı bildirilmiştir. Yine hadislerde Allah'ın fazla malın hesabını soracağı gibi, fazla ilmin de hesabını soracağı ikazı yapılmıştır. Tafsilat için Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimizin 147, 148, 242, 243. sayfalarına bakılabilir.[138]

Mü'mini Öldürmenin Mes'uliyeti

415. Abdullah bin Amr (r.a.) rivayet ediyor:
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir mü'minin öldürülmesi, kıyamet gününde Allah indinde dünyanın yok olmasından daha büyüktür."
26 ve 371 numaralı hadislere bakınız.[139]

Namaz Ve Abdestin Fazileti

416. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennetin anahtarı namaz, namazın anahtarı ise abdesttir."[140]

Allah'ın En Çok Kızdığı İsim

417. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir adamın diğerine "Ey şahların şahı" diye seslendiğini işitti. "Meliklerin meliki mi?" diye bu ifâdeden duyduğu rahatsızlığı zikretti.[141]

İzah

Hadisin son kısmı Mu'cemü'l-Evsat'ta, "Meliklerin meliki Allah'tır" şeklindedir. Hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayeti ise şöyledir:
"Allah katında en kötü isim, Melikü'l-Emlâk'tır."
Müslim'de rivayet edilen bir başka hadis de Peygamberimiz kıyamet gününde Allah'ın en fazla bu ismi alanlara gazap edeceğini bildirmiş ve,
"Allah'tan başka Melik yoktur" buyurmuştur.[142]
Kula yakışan Abdullah, Abdurrahman gibi tevazu ve kulluk bildiren isimlerdir. "Memleketlerin, kıtaların sahibi ve hükümrânı" mânâsına gelen "Melikü'l-Emlâk" ise Allah'a mahsus bir sıfattır. Kendi sıfatını alanlara elbette Allah gazap eder.[143]

Açıktan Günah İşleyenleri Açıklamak Gıybet Değildir

418. Behz bin Hakim babasından, Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Açıktan günah işleyenleri ne zaman açıklayacaksınız? Onların vasıflarını anlatın ki insanlar onlardan sakınsınlar."[144]

İzah

Başka bir hadis şu mealdedir:
"Açıktan günah işleyenleri anlatmaktan niçin çekmiyorsunuz? İnsanlar onları ne zaman tanıyacak? Onun vasıflarını anlatın ki, insanlar onlardan sakınsınlar."[145]
Fenalıktan, açıktan günah işlemekten, yaptıkları günahları ballandıra ballandıra anlatmaktan sakınmayan insanlar bulaşıcı hastalık mikrobu taşıyan kimseler gibidirler. Eğer bunlara karşı tedbir alınmazsa, bu hastalığın topluma bulaşması kaçınılmaz olur. İşte hadiste bunlara karşı alınacak tedbirlerden birisi açıklanmaktadır. O da böylelerini insanlara tanıtmaktır.
Gıybeti son derece çirkin bulan ve yasaklayan dinimizde, "fâsık-ı mütecâhir" denilen böyle kimseler hakkında konuşmanın gıybet olmayacağı bildirilmiştir.[146]

Bayramlarda Tekbir Getirmek

419. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Bayramlarınızı tekbirlerle süsleyin."[147]

İzah

Konu ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Ramazan ve Kurban bayramlarını 'Lâilâhe ilallah, Allahü ekber, sübhanallah ve elhamdülillah'larla süsleyin."[148]
Bediüzzaman, bayramların tekbirlerle süslenilmesinin istenilmesindeki hikmeti meâlen şöyle açıklar:
Bayramlarda gaflet istila edip gayr-i meşru dâireye sapmamak için hadislerde Allah'ı zikretmeye ve şükre büyük teşvikler yapılmış. Tâ ki bayramlarda o sevinç nimetlerini şükre çevirip, o nimeti devam ettirsin ve artırsın. Çünkü şükür nimeti artırır ve gafleti kaçırır.[149]

Allah'ın Mahşerde Kullarıyla Konuşması

420. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Allah dünyada iken çok mal ve evlat verdiği iki kulunu diriltti. Sonra bunlardan biriyle aralarında şu konuşma geçti:
"Ey filan oğlu filan!"
"Buyur ey Rabbim! Emrini yerine getirmekten mutluluk duyacağım."
"Sana çok mal ve çocuk vermedim mi?"
"Evet, verdin Rabbim."
"Verdiğim şeyleri ne yaptın?"
"Fakirlik korkusuyla çocuğuma bıraktım."
"Senden sonra ne olduğunu bilseydin az güler, çok ağlardın. Korktuğun şeyi [fakirliği] onlara verdim."
Diğer kul ile de Allah arasında şu konuşma geçer:
"Ey filan oğlu filan!"
"Buyur ey Rabbim! Emrini yerine getirmekten mutluluk duyacağım."
"Sana çok mal ve çocuk vermedim mi?"
"Evet, verdin Rabbim."
"Verdiğim şeyleri ne yaptın?"
"Senin yolunda harcadım. Ölümümden sonra, çocuklarım hususunda Senin ihsanına güvendim."
"Senden sonra ne olduğunu bilseydin çok güler, az ağlardın. Güvendiğin şeyi [ihsanımı] çocuklarına verdim."[150]

İzah

Hadiste birinci kulun kendisine verilen serveti Allah yolunda harcamadığı, fakirlik korkusuyla yanında tuttuğu ve çocuklarına bıraktığı bildiriliyor. Allah da o kuluna korktuğunun başına geldiğini, kendisinden sonra çocuklarının fakir düştüğünü haber veriyor.
İkinci kişi ise Allah'ın verdiği serveti, yine Onun yolunda sarf eden tevekkül ehli bir kul. Servetini Allah yolunda harcamış, çocuklarını da Allah'a emânet etmiş. Yüce Allah onu da umduğuna kavuşturmuş, çocuklarına ihsanda bulunmuş.
Kur'ân'da Allah'ın tevekkül ehli sâlih kulların çocuklarına ihsanda bulunduğu ile ilgili bir kıssa vardır. Bu kıssa şöyledir:
Hz. Mûsâ Hızır (a.s.) ile bir yolculuğa çıkmıştı. Bir köye geldiklerinde halktan yiyecek istediler. O belde halkı kendilerini misafir etmekten kaçındılar. Sonra orada yıkılmak üzere olan bir duvara rastladılar. Hızır onu doğrultu verdi. Musa'nın (a.s.) sorması üzerine de bunu şöyle açıkladı:
"O duvar, şehirdeki iki yetim çocuğa aitti. Altında da onlara ait bir hazine vardı. Babaları ise sâlih bir kimse idi. Rabbin diledi ki, onlar yetişkin çağa gelince hazinelerini oradan çıkarsınlar. Bütün bunlar Rabbinden bir rahmet eseridir."[151]

Irkçılık Câhiliye Âdetidir

421. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Evs ve Hazreç Ensardan iki kabileydi. Câhiliyye devrinde aralarında düşmanlık vardı. Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğinde o

düşmanlık gitti. Allah onların kalplerini birbirine ısındırdı. Bir defasında bu iki kabile mensupları bir mecliste otururlarken Hazreç'ten birisi okuduğu şiirle Evslileri hicvetti. Ardından Evsli birisi de okuduğu şiirle Hazreçlileri hicvetti. Bu hicivleşme karşılıklı olarak devam etti. Öyleki birbirlerine ağır laflar söylemeye başladılar. Silahlarına sarılarak vuruşmak için kalktılar. Bu durum Peygamberimize ulaştığında ve durum hakkında vahiy indiğinde Resûlullah (s.a.v.) süratli bir şekilde oraya geldi. Onları görünce kendilerine seslenerek hadise üzerine nazil olan âyetleri okudu:
"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece korkun. Ve son nefesinize kadar hakda sebat edin de Müslümanlar olarak ölün."[152]
Ayet bittiğinde her iki taraf da silahlarını bırakarak yaşlı gözlerle birbirlerine sarıldılar.[153]

İzah

İslâmiyet, Câhiliyye devrinin pekçok çirkin âdeti gibi, ırkçılıkla da mücâdele etti. Dinimizin ırkçılıkla olan bu mücâdelesini
Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında İslâm ve Milliyetçilik isimli eserimize havale ederek, burada sadece bu hadisin açıklaması üzerinde durmak istiyoruz:
Peygamberimizin Medine'ye hicret ettiği ilk yıllardı. İslâmiyetten önce birbirleri ile kanlı bıçaklı olan Evs ve Hazreç kabileleri arasındaki düşmanlık, İslâmiyet sayesinde kardeşliğe dönüşmüştü. Bu iki kabile oturmuş, tatlı tatlı sohbet ediyorlardı. Bunların birbirleriyle kardeş olmasını hazmedemeyen Yahudi Şes bin Kays, onları tekrar eski günlerine dündürmek, parçalamak istedi. "Bu iki kabile birbirleriyle iyi geçindikleri müddetçe bizim burada rahat etmemiz mümkün değildir" dedi. Sonra da bir Yahudi gencine şu emri verdi:
"Kalk onların yanına git, birlikte otur. Sonra Buas Günü'nü hatırlat. Onların bu gün için söyledikleri şiirlerden oku."
Bu emri alan Yahudi genci gitti, iki kardeş kavmin sohbet meclisine oturdu. Bir fırsatını bulduğunda da Buas Günü'nü hatırlattı, şiirler okudu. Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki kabile asabiyeti damarı hemen nüksetti. Geçmişte olduğu gibi birbirlerine karşı övünmeye, şiirler okumaya başladılar. Hatta Evs Kabilesinden Evs bin Kayziv (r.a.); Hazreç Kabilesinden de Cebbar bin Sahr (r.a.) "İsterseniz eski günlere dönebiliriz" diyerek birbirlerine meydan okudular. Neticede iki taraf da iyice sinirlendiler, "Haydi dönelim. Silah silah" diye bağırışmaya başladılar.
Bu durumu haber alan Peygamberimiz (a.s.m.), Muhacirlerden bâzılarını da yanına alarak oraya gitti ve şöyle buyurdu:
"Ey Müslüman cemaati! Allah! Allah! Yüce Allah sizi İslâmiyetle doğru yola çıkarıp şereflendirdikten, kalblerinizi birleştirdikten, sizleri küfür karanlığından kurtardıktan, Cahiliye devrine ait bütün kötü işlerden ilginizi kestikten sonra ve ben de aranızda bunları açıklayıp dururken, siz halâ cahiliye dâvasını mı güdüyorsunuz?"[154]
Peygamberimizin bu konuşması üzerine Sahabîler yaptıkları şeyin, şeytanın aldatmacası olduğunu anladılar. Silahlarını bırakarak yaşlı gözlerle birbirlerine sarıldılar ve birbirlerinden af dilediler.
Bu olay üzerine Yüce Allah şu âyetleri indirdi:
"Ey iman edenler! Eğer kendilerine daha önce kitap verilenlerden bir zümreye uyarsanız, onlar sizi imanınızdan çevirip yeniden kâfir yaparlar.
"Üzerinize Allah'ın âyetleri okunduğu ve aranızda Onun Resulü bulunduğu halde, nasıl küfre dönersiniz? Her kim Allah'a sığınır ve Onun dinine yapışırsa, işte o küfre düşmekten korunup doğru yola ulaşmıştır.
"Ey imân edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece korkun. Ve son nefesinize kadar hakta sebat edin de, Müslümanlar olarak ölün.
"Allah'ın dinine ve Kur'ân'a hep birlikte sım sıkı sarılın; ayrılığa düşüp dağılmayın. Bir de, Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın ki, siz birbirinize düşman iken, O sizin kalblerinizi kaynaştırdı da, Onun nimeti sayesinde kardeş oluverdiniz. Siz ateşten bir çukurun kenarındaydınız; Allah sizi oraya düşmekten kurtardı. Doğru yola erişesiniz diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor."[155]
Birinci âyet-i kerimede Yüce Allah ırkçılık dâvası gütmenin mü'minlerin imanlarını tehlikeye sokacağına, hatta onları küfre dahi sürükleyebileceğine dikkat çekmektedir. Nitekim ırkçılık hareketinin başlamasıyla birlikte, ırkçılığı din yerine koyan pekçok insanın imanı gitmiştir.
Bu âyette dikkat çekilen bir diğer husus da "Kendilerine kitap verilenlerden bir zümreye" uymamaktır. Âyette geçen zümre Yahudilerdir. Irkçılığın İslâm dünyasında başlamasında ve Müslümanların birbirine düşman vaziyeti almasına sebep olmasında Yahudilerin rolü düşünülürse, Yüce Allah'ın ikazının mânâsı daha iyi anlaşılır.
İkinci âyette, Allah'ın âyetleri kendilerine okunup durulurken ve Peygamberleri de aralarında iken kâfirlere aldanıp Allah'ın haram kıldığı bir dâvanın peşinden gitmeleri hayret ve taaccüble karşılanıyor. Dolayısıyla, yanımızda Kur'ân'-ı Kerim varken, Peygamberimizin hadisleri bizleri bu noktada ikaz ederken, hâin ve münafıkların oyununa gelip ırkçılık dâvası güdersek, âyetteki hayret ve taaccübe bizler de muhatab olmaz mıyız? Demek oluyor ki, bu âyet bizleri de ırkçılık yapmamak konusunda ikaz ediyor.
Üçüncü âyette mü'minlere Allah'tan korkmaları ve Müslüman olarak vefat etmeleri ikaz edilerek İslâm dininde ırkçılığa yer olmadığı, dolayısıyla böyle bir dâva peşinde gitmenin insanın ebedî hayatını tehlikeye düşürebileceği ikazı yapılıyor.
Dördüncü âyette ise Yüce Allah, mü'minlere birlik ve beraberliği emrediyor ve tefrikaya düşmelerini yasaklıyor. Şu veya bu kavmin değil, İslâmın etrafında birleşmeleri ikazını yapıyor. İslâmiyetten önce kavmiyetçilik yüzünden birbirlerini öldürmekten çekinmeyen iki kardeş kabile olan Evs ve Hazrec kabilelerinin İslâmiyet nimetiyle aralarındaki mânâsız düşmanlığa son verdiği nimetini hatırlatıyor. Son kısımda ise mü'minlerin doğru yoldan ayrılmamaları için emir ve yasaklarını böylece açıkladığını bildiriyor.
305 ve 455 numaralı hadislere ve izahlarına da bakınız.[156]

Vaktin Namazını Kılmış Birisi Cemaata Uyabilir Mi?

422. Yezid el-Esved (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah ile beraber Veda Haccında haccettim. Onunla beraber sabah namazını kıldım. Namazı bitirdiğinde da duran iki kişinin insanlarla beraber namaz kılmadığını gördü. Onları çağırdı. Titrer bir halde kendilerini Resûlullaha (s.a.v.) getirdiler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Bizimle beraber niçin namaz kılmadınız?" buyurdu.
"Ya Resûlallah, biz sizinle beraber namaza yetişemeyeceğimizi zannederek yükümüzün yanında kıldık" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Böyle yapmayın. Namazı yükünüzün yanında kıldıktan sonra o namazı kılan bir cemaata rastlarsanız namazı tekrar kılın. O sizin için nafile olur" buyurdu.
Onlardan biri, "Ya Resûlallah, benim için bağışlanma dile" dedi.
Resulullah (s.a.v.),
"Allah'ım, onu bağışla" diye dua etti.
İnsanlar Resûlullaha (s.a.v.) doğru üşüştüler. Ben o gün oradakilerin en genci ve güçlüsü idim. Resûlullahın (s.a.v.) elini kaptım göğsümün üzerine koydum. Onun elinden daha serin ve daha hoş bir şey görmedim.[157]

İzah

Konu ile ilgili daha başka hadisler de vardır.[158] Peygamberimiz bir hadislerinde de böyleleri hakkında, *"Bu onun için cemaat sevabından bir nasiptir"*[159] buyurmuştur.
Zikrettiğimiz kaynaklarda hadisin "Ya Resûlallah, benim için bağışlanma dile" ifâdesinden sonraki kısım yer almamıştır. Sadece Dârimî'de şu ilâve vardır:
"Sonra cemaat kalktı, Hz. Peygamberin elini tutup yüzlerine sürmeye başladılar. Ben de elini tutup yüzüme sürdüm de, onun kardan daha serin, kokusunun da miskten daha güzel olduğunu gördüm."
Hadis, vaktin namazını kılmış olan birisinin bir cemaata rastladığında onlarla beraber namaz kılabileceğini göstermektedir. Bu konuda âlimler arasında ittifak varsa da, hadiste geçen "O sizin için nafile olur" ifâdesi hakkında farklı görüşler ortaya atmışlardır. Safilerden bir gruba göre kişinin tek başına kıldığı nafile, diğeri farz yerine geçer. Hanefîlere, Şâfiîlerin çoğunluğuna ve Hanbelîlere göre ise önce kılınan farz yerine

geçer, diğeri nafiledir.
Yine Şâfiîlerden bâzıları da bu iki namazdan mükemmel olanın farz, diğerinin nafile olacağını söylemişlerdir. Bâzıları ise Allah'ın dilediğini farz, dilediğini de nafile olarak sayacağını söylerler. İbni Ömer'in (r.a.) şu açıklaması da bu mânâyı kuvvetlendirir:
Bir defasında adamın biri İbni Ömer'e (r.a.), "Ben evde namaz kıldıktan sonra imamla namaza yetişiyorum. Onunla da namaz kılayım mı?" diye sordu.
Abdullah (r.a.) "Evet" dedi.
Adam, "Peki bu durumda kıldığım hangi namazı farz yapayım?" diye tekrar sordu.
Hz. Abdullah, "Bu senin elinde mi? Bu Allah'a kalmıştır. Allah dilediğini farz olan namaz yerine sayar" cevabını verdi.[160]
Hadisin bahsettiğimiz kısmının farklı anlaşılmış olması, şöyle bir hükme de sebep olmuştur:
Hanefîler kişinin imamla kıldığı namazın nafile olacağını söylerler. Bu mezhebe göre sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile namaz kılmak mekruh olduğundan, tek başına namaz kılmış olan birisinin sabah, ikindi ve akşamın cemaatine tâbi olması da mekruhtur.
Hadisten yukarıdaki fıkhı hükmün yanı sıra, Resûlullahın (s.a.v.) Ashabının eğitimiyle ilgilendiğini, yapılan bir yanlışı karşı taraftaki kimseyi kırmadan düzelttiğini, ilim ehlinin bu konuda da onu örnek alması gerektiğini öğreniyoruz.
Hadis ayrıca Ashabın Peygamberimize olan sevgi ve hürmetlerini de göstermektedir.[161]

Peygamberimizin Bir Mucizesi

423. Ebû Zer (r.a.) rivayet ediyor:
"Sizin üzerinizde namazı geciktiren idareciler olur. Sen namazı vaktinde kıl. Böyle idarecilerle geciktirerek kıldığın namazı da nafile yap."[162]

İzah

Müsned'deki rivayette, "Onlar namaz kılarken 'Ben namazı kıldım, kılmayacağım' deme" ilâvesi vardır. Bu, Peygamberimizin onlara muhalefet etmekten kaçınmak gereğini tavsiye ettiğini gösterir.
Allah'ın bildirmesi dışında hiç kimse gaybı bilmez. Allah başta Peygamberimiz olmak üzere bâzı kullarına gaybı bildirmiştir. Bu gerçek Kur'ân'da şöyle haber verilir:
"Görünmeyen âlemleri bilen odur. O hiç kimseyi gaybdan açıkça haberdar etmez. Ancak peygamberlerden bildirmek istediği müstesnadır."[163]
Peygamberimiz (s.a.v.) Allah'ın bildirmesiyle istikbalde olacak pekçok hadiseyi haber vermiştir. Bu konuda 149 ve 490 numaralı hadislere de bakılabilir.
İşte bunlardan birisi de izahını yaptığımız hadisteki haberdir. Hadiste haber verilen husus, bâzı Emevî idarecilerin namazları geç kıldırmasıyla tahakkuk etmiştir. Meselâ bunlardan birisi Haccac'dır. Onun Medine'ye geldiğinde namaz vakitlerini geciktirdiği rivayet edilmiştir.[164]
Hadis, bir yerde namaz geciktirilerek kılınıyorsa, orada kişinin namazı geciktirmeden tek başına kılmasının daha isabetli olduğunu göstermektedir. Bu durumda namazı ilk vaktinde kılan kimse, sonradan cemaatla da namaz kılabilir. Kıldığı bu namaz kendisi için nafile bir namaz olur.[165]

Mü'minlerin En Olgunu

424. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Mü'minlerin iman bakımından en olgun olanları, ahlâkı en güzel ve mülayim olandır. Onlar insanlara ısınırlar, insanlar da onlara ısınırlar. Başkalarına ısınmayan ve kendilerine ısınılmayan kimsede hayır yoktur."[166]
Mu'cemü'l-Evsat'ta, "Kendilerine ısınılmayan insanlarda hayır yoktur" ifâdesi yerine,
"İnsanlara ısınmayan ve insanların kendisine ısınmadığı kimse bizden değildir" ifâdesi vardır.
"Bizden değildir" "Bizim sünnetimiz üzere değildir" demektir.[167]

Farz Kılan Birine Uyulabilir Mi?

425. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
Namaz kılındıktan sonra Resûlullah (s.a.v.) mescidde tek başına namaz kılan birini gördü ve şöyle buyurdu*:*
"Şu adama beraber namaz kılarak ona sadaka verecek kimse yok mu?"[168]

İzah

Dârekutnî'de bu namazın öğle namazı olduğu bildirilir. Müsned ve Tirmizî'de ise "Oradakilerden bir adam kalktı ve onunla beraber namaz kıldı" ilâvesi vardır. Adamla beraber namaz kılan şahsın Hz. Ebû Bekir olduğu bildirilir.
Hadis, tek başına namaz kılan birisine uyulabileceğini göstermektedir. Böyle birisinin imamlığa niyet etmiş olması gerekmez. Çünkü imamın imam olmaya niyet etmesi şart değildir.
Hanbelî mezhebi imamı, Ahmed bin Hanbel bunu nafile namazlarda caiz görür, farzlarda ise caiz görmez.
Peygamberimiz yukarıdaki hadiste tek başına namaz kılan Sahabî ile birlikte namaz kılmayı "sadaka" olarak ifâde etmiştir. Çünkü onunla namaz kılan kimse ona bir iyilik yapmış olacak, kendisine cemaat sevabı kazandıracaktır. Bir hadiste "Her iyilik sadakadır" buyurulduğuna göre, bu da bir sadakadır.
Hadis, bir mescidde iki defa cemaat yapılmasının caiz olduğuna da delildir. Konunun tafsilatı için Ezan Cami Namaz isimli eserimizin 344, 345. sayfalarına bakılabilir.[169]

Ölüm Mü'min İçin Nimete Geçiştir

426. Abdullah İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) "Fe ravhün ve reyhanün"ü okudu.[170]

İzah

Aynı hadis, bir kaç sayfa sonra Hz. Âişe tarafından da rivayet edilmiştir. Hadis yine Abdullah bin Ömer'den (r.a.) Mu'cemü'l-Evsat'ta da şöyle rivayet edilir:
Resûlullaha (s.a.v.) Vakıa Sûresini okudum. "Ravhün ve reyhanün"e geldiğimde Resûlullah (s.a.v.) bana,
"ravhün ve reyhanün ey İbni Ömer!" buyurdu.[171]
İzahını yaptığımız hadis ve aynı mealdeki Hz. Âişe hadisi, Peygamberimizin Vakıa Suresini okuduğunu gösterir. Çünkü bu kelimeler Vakıa Suresindedir.
Vakıa Sûresi, Mekke'de nazil olmuştur. 96 âyettir. Kıyamet gününden, Cennet ve Cehennem ehlinin hallerinden bahseder. Gözlerimizin önündeki tevhid delillerine dikkat çeker. Kıyamet vakıasını zikrederek başladığı için sûreye Vakıa ismi verilmiştir.
Hadiste zikredilen "ravhün ve reyhanün" kelimeleri, sûrenin 89. âyetinde geçer. Bu kelimeler, "rahat, rahmet, güzel kokulu rızık" mânâsına gelir. Bu kelimelerin mânâsı 88. âyetten itibaren tamam olur. Ve şöyledir:
"Ölen kimse iman ve güzel işlerle Allah'ın rızâsına yaklaşmış olanlardan ise: Ölüm onun için rahata, rahmete, güzel kokulu rızıklara, daimî nimetlerle dolu Cennete bir geçiştir."
Peygamberimiz, "ravhün ve reyhanün ey İbni Ömer" demekle, bu duruma dikkat çekmek istemiştir.
Sûrenin 92-94. âyetlerinde de kâfirin durumu şöyle nazara verilir:

"Ölen Allah'ın âyetlerini yalanlayan sapıklardan ise: Onun âkibeti kaynar sudan bir ziyafet ve Cehennem ateşine atılmaktır."
Konunun tafsilatı hakkında Ölüm Cenaze Kabir isimli eserimize bakılabilir.[172]

Cenazeye Katılmak Çok Sevaptır

427. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir cenazeye defnedilinceye kadar iştirak ederse iki kırat sevap kazanır."
"Kırat ne kadardır?" denildi.
Peygamber (s.a.v.),
"Uhud Dağı kadar" buyurdu.[173]

Peygamberimizin Namaz Sonrasında Yaptığı Dua

428. Ebû Eyyûb (r.a.) rivayet ediyor:
Ben Peygamberinizin (s.a.v.) arkasında namaz kıldığım her seferinde o namazı bitirdiğinde mutlaka şöyle derdi:
"Ya Rabbi, bütün hatâ ve günahlarımı bağışla. Allah'ım, beni yücelt. Kusurlarımı telafi et. Beni güzel iş ve huylara yönelt. Bunların iyisine ancak Sen yöneltir, kötüsünden de ancak Sen uzaklaştırırsın."[174]

Rızık İnsanı Bulur

429. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz rızkından kaçsa da, ecelin onu yakaladığı gibi, o onu bulur."[175]

İzah

Câmiü's-Sagîr'de de buna benzer şöyle bir hadis vardır:
"Kulun rızkı, kendisini ecelinin aradığından daha fazla arar."[176]
Bir âyet-i kerimede ölümün insanı her halükârda bulacağı şöyle bildirilir:
"Kaçtığınız ölüm mutlaka gelip sizi bulacaktır. Sonra da görünür ve görünmez âlemleri hakkıyla bilen Allah'a döndürüleceksiniz."[177]
İşte hadis, vakti geldiğinde ecel insanı nasıl yakalarsa, rızkının da öyle bulacağını nazara veriyor. Evet, Allah'ın bir ismi de Rezzak, yani rızık vericidir. Halik, yani yaratıcı ismiyle atomdan galaksilere, en küçük şeyden güneşe, çiçeklerden yıldızlara kadar her şeyi yarattığı gibi; Rezzak ismiyle de rızka muhtaç ve her birinin rızkı başka başka olan varlıklara rızık yetiştirir: Sabahleyin aç olarak hayata başlayan canlılar, onun rızık vermesiyle akşama tok olarak erişirler. Etrafımıza baktığımızda Yüce Rabbimizin Rezzâk isminin tecelîsini bütün canlılarda gayet açık bir şekilde görebiliriz. Allah'ın rızık verici olduğu bir âyette şöyle açıklanır:
"Yeryüzünde yürüyen ve kendi rızkını yüklenemeyen nice canlının ve sizin rızkınızı Allah verir."[178]
Demek ki, Allah bütün canlıların rızıklarını onlara yetiştiriyor. Ancak rızkın iki çeşit olduğunu da burada iade edelim: Biri, hayatı devam ettirmek için ihtiyaç duyulan rızıktır. Allah'ın tahhüdünde olan rızık da budur.
Daha çok kazanmak için ise çalışmak, sebeplere sarılmak gerekir. Çalışkan bir insan, gayreti nispetinde, rızkının daha fazla takdir edilmesine sebep olabilir. Allah hangi kulunun çalışıp gayret gösterip, hangi kulunun sebeplere teşebbüs etmeyeceğini ezelî ilmiyle bildiği için, kullarının rızıklarını bu bilgisine göre takdir etmiştir.
Ancak bu çeşit rızık her ne kadar çalışmaya, kazanmaya bağlı ise de, bazan ihsana tâbidir, ya verilir ya verilmez. Yani her zaman çok çalışan illâ da çok kazanacak demek değildir. Verip vermemek Cenâb-ı Hakkın irâdesine, takdirine bağlıdır. İsterse verir, isterse vermez. Bazan da verir, bir musibetle tekrar alır.
Rızkın takdir edildiğini bilen bir insan, rızkını ararken aç gözlülük etmez, rızık elde etmek için helâl haram demeden uğraşmaz. Hadis bize bunu da ders vermektedir. Bu mânâyı açıklayan bir başka hadis de şu mealdedir:
"Cebrail kalbime şöyle ilham etti: 'Bir canlı ömür süresini tamamlamadıkça ve rızkını tamamıyla almadıkça ölmez. O halde Allah'tan korkun. Rızkı aramada güzel davranın. Birinize rızkının gelmekte gecikmesi, onu Allah'ın emirlerini ve yasaklarını çiğneyerek aramaya sevk etmesin. Şüphesiz Allah'ın yanındaki nimetlere ancak Ona itaatla erişilir."[179]
Rızık hakkında tafsilatlı bilgi için Kadere İman isimli eserimize bakınız.[180]

Peygamberimizin Vefatı En Büyük Musibettir

430. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) insanlara dönerek şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Benden sonra birinizin başına bir musibet gelirse, benim vefatımla uğradığı manevî musibeti göz önüne getirerek musibetinden teselli bulsun. Hiç şüphesiz, benden sonra ümmetimden hiç kimsenin başına benim vefatımla maruz kaldığı bir musibetten daha büyüğü gelmez."[181]

Erkek Evinden Fazla Uzak Kalmamalı

431. Ebû Hureyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Yolculuk azaptan bir parçadır. O sizin uykunuza, yemenize ve içmenize ve lezzetinize mâni olur. Öyle ise sizler işinizi bitirir bitirmez evinize, ailenize dönmekte acele edin."[182]

İzah

Yolculuğun azaptan bir parça olarak vasfedilmesi, yolculukta meşakkatin fazla olmasındandır. Kişi yolculuk esnasında yeterince uyuyamaz, vaktinde yiyip içemez. Hadis, yolculuğun bu yönünü nazara vermekle beraber, kişinin işini bitirdikten sonra lüzumsuz yere fazla oyalanmayıp bir an önce evine dönmesi gerektiğini tavsiye etmektedir. Çünkü evin erkeğinin evde bulunmaması, ev halkı için sıkıntıya sebeptir.[183]

Oruçlunun Hanımını Öpmesi

432. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha oruçlunun öpmesinden soruldu. Resûlullah (s.a.v.),
"Bunda bir beis yoktur. Bu bir şey koklamak gibidir" buyurdu. (190 numaralı hadise bakınız.)[184]

Ümmetin Mecûsileri Kimlerdir?

433. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Bu ümmetin Mecûsîleri Allah'ın kaderini yalanlayanlardır. Şayet onlar hastalanırlarsa ziyaret etmeyin, karşılaştığınızda selâm vermeyin, öldüklerinde cenazelerine katılmayın."[185]
75, 306,433 numaralı hadislere bakınız. [186]

İbâdette Resûlullaha Uymak

434. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah Mekke'ye geldiğinde Kabe'yi tavaf etti, sonra da Makam-i İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı. Ardından Safa ile Merve'de sa'y yaptı. Muhakkak sizin için Resûlullahda (s.a.v.) güzel bir örnek vardır.[187]

İzah

Sahabîler her hareketlerinde sünneti esas alıyorlardı. Sünnete muhalefet yapıldığını gördüklerinde de hemen karşı çıkıyor, sünnet olan davranışı bildiriyorlardı.
Bu hadiste de Abdullah bin Ömer (r.a.) Peygamberimizin tatbikatına uygun hareket etmeyenleri "Sizin için Resûlullahda (s.a.v.) güzel bir Örnek vardır" diyerek ikaz etmektedir. Ve Resûlullahın Veda Haccında Mekke'ye girdiğindeki hareket tarzını bildirmektedir. O da önce tavaf, yani Kabe'nin etrafında yedi defa dönmek, sonra Makam-ı İbrahim'in ardında iki rekât tavaf namazı kılmak, ardında da Safa ile Merve arasında sa'y yapmak, yani gidip gelmektir. Dolayısıyla Kabe'ye ayak basan bir Müslüman sünnet olan bu şekli esas almalı, kendiliğinden yeni şeyler ortaya koymamalıdır.
Bu hac için böyle olduğu gibi, hayatın her safhası için de böyle olmalıdır. Mü'minler, her hareketlerinde her bakımdan "örnek olan" Resûlullahı taklid etmelidirler.[188]

Mahşerde Peygamberimiz Ümmetini Nasıl Tanıyacak?

435. Übey bin Ka'b (r.a.) rivayet ediyor:
"Secde izinden meydana gelen alâmetleri yüzlerindedir"[189] âyeti hakkında Resûlullah (s.a.v.),
"Kıyamet günündeki nur" buyurdu.[190]

İzah

Peygamberimiz bir hadislerinde de mü'minlerin kıyamet gününde abdest azalarının parlayacağını şöyle haber vermiştir:
"Şüphesiz ki, ümmetimin fertleri kıyamet günü, abdeste devam etmelerinden dolayı, abdest azaları nurlu ve parlak olarak davet edileceklerdir. Kimin bu nuru ve parlaklığı daha da çoğaltmaya gücü yeterse, bunu yapsın."[191]

Bir Meclisten Kalkarken Okunacak Dua

436. Râfi' bin Hadîc (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah şu duayı okumadan bir meclisten ayrılmazdı:
"Allah'ım, Sana layık bir hamdle, Seni her türlü noksandan tenzih eder, uzak tutar; Senden başka ilâh olmadığına inanır; sadece Senden af diler ve günahlarımdan dolayı Sana tevbe ederim."
Sonra da şöyle derdi:
"Bu, mecliste olan hatâlara keffârettir."[192]

Oruç Tutmanın Yasaklandığı Üç Gün

437. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah şu üç günde oruç tutmayı yasakladı:
1. *Ramazan hilali görünmeden önce acele ederek,*
2. *Kurban bayramında.*
3. *Ramazan bayramında.*[193]

İzah

Halkımız arasında İslâmiyet adına yanlış veya en azından sünnete muhalif hareketler yapılmaktadır. Bunun pekçok misâli vardır. İşte bunlardan birisi de "Ramazan'ı karşılamak için" birkaç gün öncesinden oruca başlamaktır. Oysa İslâmiyet adına yapılan bu davranış sünnete zıttır. Nitekim bu hadis Ramazan'dan önce oruç tutmayı yasaklamıştır. Ramazan'dan önce Ramazan'ı karşılamak için oruç tutmayı yasaklayan hadislerden birisi de şu mealdedir:
"Bir iki gün önceden oruç tutmakla Ramazan'ın önüne geçmeyin. Ancak eskiden beri tutmakta olduğunuz bir oruç Ramazan öncesine denk gelirse, o müstesnadır. Ramazan hilalini görünceye kadar oruca başlamayın."[194]
Evet, dinimiz oruca başlamayı hilâlin görülmesine veya Şaban ayının otuza tamamlanma şartına bağlamıştır. Hilâl görülmeden oruca başlamak, hadisle sabi' olan bir ibâdet vaktini öne almak demek olur. Bu ise doğru bir hareket değildir.
Bununla beraber, hadisten de anlaşılacağı üzere bunun istisnası vardır. Meselâ her ayın başında, ortasında, sonunda oruç tutmayı bir sünnet olarak devam ettiren; Pazartesi ve Perşembe gibi günlerde yine bir sünnet olarak oruç tutmaya devam edenlerin tuttukları oruç bu günlere denk gelirse, Ramazan öncesinde oruç tutabilirler. Çünkü bu, "Ramazan'ı karşılama" niyetiyle tutulan bir oruç değil, kişinin yaşadığı bir sünneti devam ettirmesidir.
Hadiste Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmak da yasaklanmıştır. Çünkü bunlar yeme içme günleridir. Bu konuda 56, 338 numaralı hadiste bilgi verdiğimizden oraya bakılabilir.[195]

Haya Ve İman Beraberdir

438. Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) rivayet ediyor:
"Haya ve iman birlikte bulunurlar ve ancak birlikte ayrılırlar."
7,66, 514 ve 751 numaralı hadislere de bakınız.[196]

Hz. Bilal'in Fazileti

439. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor: Bilal'e müjde verdim. O bana, "Ey Abdullah! Beni ne ile müjdeliyorsun?" diye sordu. Şöyle dedim: "Resûlullahın şöyle buyurduğunu işittim:
"Kıyamet gününde Bilal, eğeri altından, gemi, inci ve yakuttan olan bir binek üzerinde gelir. Yanında bir sancak vardır. Müezzinleri kendisine tâbi olarak Cennete girdirir. Hatta sadece Allah rızası için kırk sabah ezan okuyan müezzini de Cennete götürür."
194,405 ve 648 numaralı hadislere de bakınız.[197]

Peygamberimiz Abdullah Bin Mes'ud'a Neler Öğretti?

440. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın yanına girdim. Bana, "Ey İbni Mes'ud, imanın en sağlam kulpu nedir?" diye sordu.
Ben, "Allah ve Resulü bilir" dedim.
"İmanın en sağlam kulpu, Allah yolunda karşılıklı dostluk kurmak, Allah için sevmek, Allah için düşmanlık beslemektir" buyurdu.
Sonra,
"Ey İbni Mes'ud," buyurdu.
Ben, "Buyur yâ Resûlallah" dedim.
"İnsanların hangisi daha faziletlidir, biliyor musun?" buyurdu.

Ben, "Allah ve Resulü bilir" dedim.
"Dinde ince anlayış sahibi olduktan sonra en güzel amel işleyenler" buyurdu ve *"Ey İbni Mes'ud,"* diye seslendi.
Ben, "Buyur yâ Resûlallah" dedim.
"İnsanların en âliminin kim olduğunu biliyor musun?" buyurdu.
Ben, "Allah ve Resulü bilir" dedim.
Şöyle buyurdu:
"İnsanların en âlimi, insanlar ihtilaf içerisinde oldukları bir zamanda hakkı görendir. İsterse ameli az olsun. İsterse kıçının üzerinde sürünsün.
Sizden öncekiler yetmiş iki gruba ayrıldılar. Onlardan üçü kurtuldu, diğerleri helak oldu. Bu üç gruptan biri krallara karşı çıktılar, onlarla dinleri ve İsa'nın (a.s.) dini uğrunda savaştılar. Kralın askerleri onları yakaladılar, öldürdüler ve testerelerle kestiler.
Bir diğer grup ise krallara karşı koyacak ve dinleri uğrunda onlarla savaşacak güçte değildiler. Bu sebeple yeryüzüne dağıldılar ve korktular. Onlar Allah'ın şu âyetinde bildirdiği kimselerdir: "Ruhbanlığa gelince, onu Biz emretmediğimiz halde kendileri Allah'ın rızâsını aramak için icad ettiler."[198]
Hıristiyan olup da bana iman eden, bana tâbi olan, beni tasdik eden o ruhbaniyetin hakkını gözetmiş olur. Bana tâbi olmayanlar ise helak olanlardan olur.[199]

İzah

Hadiste Peygamberimizin ilk nazara verdiği şey, "imanın en sağlam kulpunun Allah yolunda karşılıklı dostluk kurmak, Allah için sevmek, Allah için düşmanlık beslemek" olduğudur.
Allah insana pekçok duygu vermiş, ondan bu duyguları yerli yerince kullanmasını istemiştir. Sevgi ve düşmanlık da Rabbimizin kullarına verdiği ve yerli yerinde kullanmalarını istediği pekçok duygudan sadece ikisidir. Bu iki duygunun yerli yerince kullanılması, kişinin sevdiğini Allah için sevmesi, sevmediğini de Allah için sevmemesi demektir. Bu, "el-hubbu lillal, ve'I-buğzu fillah" Yani "Allah için sevmek, Allah için düşmanlık" etmek şeklinde vecîzeleşmiştir.
Peygamberimiz bu hadislerinde olduğu gibi, daha pekçok hadislerinde, Allah için sevmenin faziletine dikkat çekmiştir. Meselâ bu hadislerden bir tanesinin meali şöyledir:
"Allah Kıyamet Gününde şöyle buyurur: Yalnız benim nzam ve büyüklüğüm için birbirlerini sevenler nerede? Arşımın gölgesinden başka bir gölgenin bulunmadığı bir günde, Ben onları gölgem [himayem] altına alırım.
"Benim büyüklüğüm için birbirlerini sevenlere nurdan minberler verilir. Onlara peygamberler ve şehidler imrenirler."[200]
"Allah'ın kulları arasında öyleleri vardır ki, ne peygamber ve ne de şehiddirler. Fakat peygamberler ve şehidler, Kıyamet Gününde Allah katındaki makamları sebebiyle onlara gıpta ederler."
"Sahabîler sordular: 'Bunlar kimlerdir ey Allah'ın Resulü?'"
Peygamberimiz cevap verdi:
"Onlar, aralarında akrabalık bağı ve bir alışveriş münâsebeti olmadığı halde, Allah için birbirini sevenlerdir. Allah'a yemin ederim ki, onların yüzleri nurludur ve nur üzerindedirler. Herkes korkarken, onlar bir korku duymazlar, üzülürken de üzülmezler. Çünkü, Allah dostları için, ne bir korku, ne de bir hüzün vardır."[201]
Ancak üzülerek ifâde edelim ki, geçmişte olduğu gibi, günümüzde de Allah için sevmek, Allah için düşmanlık etmenin yerini değersiz şeyler için sevmek ve düşmanlık etmek almıştır. Meselâ bunlardan birisi "menfaat'tir. Kişi Allah rızâsını hiç nazara almadan insanları menfaat için sevmekte, menfaat için düşmanlık beslemektedir. Allah korusun, Allah rızâsı için sevmenin yerini alan bir diğer şey de "siyâsettir." Bilhassa İslâmî şuuru tam almamış olanlar, bir Müslümanı Allah rızâsı için değil, aynı siyâseti paylaştığı veya paylaşmadığı için sevmekte ya da sevmemektedirler. Allah için düşmanlık göstermek yerine, siyâset için düşmanlık göstermektedirler. Bu ise ehl-i iman için fevkalâde zararlıdır.
Bediüzzaman, başta talebeleri olmak üzere, Müslümanları bu konuda meâlen şöyle ikaz eder:
"Sakın dünya cereyanları, hususan siyaset cereyanları ve bilhassa harice bakan cereyanlar sizi ayrılığa atmasın, karşınızda ittihad etmiş dalâlet fırkalarına karşı sizi perişan etmesin. 'Elhubbu fillah, ve'1-buğzu fillah (Allah için sevmek, Allah için düşmanlık etmek) düstur-ü Rahmânî yerine—el'iyâzü billâh— 'Elhubbu fis-siyâseti velbuğzu lişsiyâseh' düstur-u şeytanî (siyâset için sevmek, siyâset için düşmanlık etmek olan şeytanî düstur) hükmederek melek gibi bir hakikat kardeşine düşmanlık ve şeytan gibi bir siyâset arkadaşına muhabbet ve taraftarlıkla zulmüne rıza gösterip cinayetine manen ortak eylemesin."[202]
Evet, bir Müslüman bir Müslümanı sadece Allah rızâsı için sever ve sevmeli. İnsanlara da ancak Allah rızâsı için düşmanlık besler ve beslemeli. Bir Müslümanın diğer bir Müslümanı sırf aynı partiye oy verdiği için sevmesi veya farklı partiye oy verdiği için sevmemesi, âdi cam parçalarını, Müslüman kardeşinde bulunan Kabe hürmetindeki iman ve Uhud Dağı büyüklüğündeki İslâmiyete tercih etmek gibi büyük bir "ahmaklık"tır. Örümcek ağı gibi ehemmiyetsiz ve sebatsız şeyleri, Allah, Peygamber, din, iman, Kitap, Kabe birliği gibi, kâinatı ve küreleri birbirine bağlayacak manevî zincirlere tercih etmek demektir. Müslümanı Allah için sevmek yerine siyâset için sevmek, "Allah'ımız, rızık vericimiz, şifâ vericimiz, Yaratıcımız, Peygamberimiz, Kitabımız, kıblemiz bir, ama siyâsî partimiz farklı. Ben A partisine, o B partisine oy veriyor" demek mânâsına gelir. Böyle bir hareket, kişinin desteklediği partiyi "din" yerine koyması demek olur. Bunun insanın mânevi hayatı için ne büyük bir zarar olduğu ise açıktır.
Kişinin kalbinde elbette aynı siyâsî partiyi destekleyen insanlara fazla meyil bulunabilir. Bu normal sayılabilir. Tehlikeli olan, kişinin aynı partiye oy veren insanları sevmesi değil, Allah için sevmenin yerine siyâset için sevmeyi koymasıdır. Bunun ölçüsü: Kişinin ne kadar takva sahibi Müslüman olursa olsun, partisinden olmayanlara düşmanlık beslemesinden; kendi partilisine de ne kadar İslama ters birisi olursa olsun, sevgi duymasından anlaşılır. Böyle yapan biri, Allah rızası için sevmenin yerine siyâset için sevgiyi koyuyor demektir.
Hadiste dikkat çekilen ikinci husus, dinde ince anlayış sahibi olduktan sonra en güzel amel işleyenlerin en faziletli insan olduğudur.
Üçüncü olarak da, insanların en âliminin, ameli az da olsa insanlar ihtilaf içerisinde oldukları bir zamanda hakkı gören olduğunun nazara verilmektedir. Gerçekten de insanların ihtilaf içinde olduğu, neyin hak, neyin bâtıl olduğunun bilinmediği bir zamanda hakkı görmek, onu bâtıldan ayırt edebilmek, büyük bir ilmi gösterir.
Hadisin son kısmında ise önceki ümmetlerin yetmiş iki gruba ayrıldıkları, onlardan üçünün kurtulduğu, diğerlerinin helak olduğu bildiriliyor. Sonra da kurtulan fırkaların kimler olduğu haber veriliyor. Bu hadise şöyle olmuştur:
Hz. İsa'dan sonra peygamber gönderilmediği fetret döneminde krallar Tevrat ve İncil'i değiştirdiler. Hadiste de haber verildiği gibi, bir grup hayatları pahasına buna karşı çıktılar. Kralın askerleri onları yakaladılar, öldürdüler, testerelerle kestiler.
Bir başka grup ise buna güç yetiremediklerinden ruhbanlığı tercih ettiler. Bu fitneden kaçarak dağlara çekildiler. Kendilerini bütünüyle ibâdete verdiler. İnzivaya çekildiler, kadınlardan uzak durdular, sert elbiseler giyindiler. Bunu, âyette de haber verildiği gibi, Allah emretmediği halde, Allah'ın rızâsını kazanmak için yaptılar. Peygamberimiz bunların da kurtulduklarını bildiriyor.
Hadiste kurtulan üçüncü grubun Peygamberimize iman edenler olacağı bildiriliyor. İman etmeyenlerin ise diğerleri gibi helak olacakları nazara veriliyor.
Hadiste yer verilen âyetin öncesi ve sonrasında da kitap ehli Resûlullaha imana davet ediliyor ve kurtuluşun ancak böyle gerçekleşeceği bildirilerek şöyle buyuruluyor:
"Sonra önceki peygamberlerin izleri üzerinde ard arda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da peygamber olarak gönderdik, ona İncil'i verdik ve ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. Ruhbanlığa gelince, onu biz emretmediğimiz halde kendileri Allah'ın rızâsını aramak için icad ettiler; sonra ona da hakkıyla riâyet etmediler. Biz onlardan iman edenlere mükâfatlarım verdik; bir çoğu ise yoldan çıkmış kimselerdir.
"Ey iman eden kitap ehli! Allah'tan korkun ve Onun son Peygamberine de iman edin ki, Allah size rahmetinden iki kat mükâfat versin, yolunuzu aydınlatacak bir nur nasip etsin ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.
"Kitap ehli bilsin ki, son peygambere de iman etmedikçe Allah'ın ihsanına hiçbir şekilde erişemezler."[203]

İdarecilerin Zulümlerini Tasdik Eden Helak Olur

411. Ka'b bin Ucre (r.a.) rivayet ediyor:

Resûlullah (s.a.v.) bana,
"Ey Ka'b, Allah benden sonra gelecek olan idarecilerden seni korusun" buyurdu.
Ben, "Niçin?" diye sordum. Şöyle buyurdu:
"Kim onların yanına girer, onların yalanlarını tasdik eder, zulümlerinde onlara yardımcı olursa, o benden değil, ben de ondan değilim. O kimse Kevser Havuzumun başında yanıma da gelemeyecek.
"Kim onların yanına girmez, onların yalanlarını tasdik etmez, zulümlerinde onlara yardımcı olmazsa, o bendendir, ben de ondanım. O kimse benim Kevser Havuzumun başına gelecektir.
"Haramla beslenen hiç bir beden Cennete giremez. Ateş ona daha layıktır. İnsanlar meşguliyet itibarıyla iki kısımdırlar. Biri nefsini satın alıp Cehennemden azâd eder, iyi ameller işler, diğeri nefsini feda eder, tehlikeye atar. Namaz delildir, oruç Cehenneme karşi kalkandır. Sadaka suyun ateşi söndürdüğü gibi, hataları söndürür, yok eder."[204]

Anne Baba Hakkı

442. Behz bin Hakîm babasından, o da dedesinden rivayet ediyor:
"Ya Resûlallah! Kime iyilik edeyim?" diye sordum.
"Annene" buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedim.
"Annene" buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedim.
"Annene" buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedim.
"Babane. Sonra en yakın akraban, sonra da sırayla en yakın olana" buyurdu.[205]

İzah

Bütün esasları fertler arasındaki sevgi ve saygı bağlarını kuvvetlendirme, dayanışma ve yardımlaşmayı temin maksadını taşıyan yüce dinimiz, anne babanın hakkını gözetip onlara hürmet etme meselesine de son derece ehemmiyet vermiştir.
Çünkü ailenin iki ana direği olan anne baba, bir milletin çekirdeği hükmündedir. Bir milletin hayatiyetini sürdürebilmesi, bu mübarek insanlara gereken hürmet ve itaati göstermekten geçer.
Cenâb-ı Hak bir âyette anne babaya itaat etmek, onları rahatsız edebilecek en küçük bir davranıştan dahi kaçınmak gerektiğini emrederek şöyle buyurur:
"Rabbin şunu da emretti: Ondan başkasına ibâdet etmeyin; anne ve babaya da iyilikte bulunun. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olursa, onlara sakın 'Öf bile deme, onları azarlama, onlara güzel söz söyle. Onlara merhamet ve tevazu kanadını ger ve de ki: 'Ey Rabbim, nasıl onlar beni küçükken besleyip büyüttülerse, Sen de onlara öylece merhamet buyur.'"[206]
Rabbimizîn bu emirlerinin pekçok insanî ve ruhî hikmetleri vardır. Unutmayalım ki, karşılıksız sevgi, rekabetsiz sevinç sadece anne babanın çocuklarına duyduğu sevinçtir. Hiçbir insan anne ve babasından daha şefkatli ve üzerine titreyen birisini bulamaz. Maddî varlığının sebebi olan bu iki insan gibi fedakâr birine rastlayamaz. Baba, her türlü sıkıntı ve çaresizliklere katlanarak kendisine emânet edilen yavrunun üzerine titrerken; anne de kanından kan, canından can katarak beslediği, binbir meşakkatle karnında taşıdığı ciğerparesini dünyaya getirdikten sonra da kendi haline bırakmaz. Şefkat kahramanı olduğunu isbat ederek, yemez yedirir, giymez, giydirir, uyumaz uyutur. Bütün rahat ve istirahatını yavrusu için feda eder.
Evet, "Hayatlarını kemâl-i lezzetle evlâtlarının hayatı için feda edip sarf eden" bu mümtaz şahsiyetlere, "o muhterem sâdık fedakâr dostlara" evlâdın vazifesi, "halisane hürmet ve samimâne hizmet ve rızâlarını tahsil ve kalblerini hoşnud etmek"tir.[207]
Bir hadiste de belirtildiği gibi, anne baba evlâd için ya Cennettir, yahut Cehennemdir. [208] Yani ya evlâd anne ve babasının hakkını öder; Cennete, nura gitmeye lâyık bir hal alır veya onlara zulüm ve isyan ederek Cehenneme müstehak olur. Anne ve babasından biri veya her ikisi yanında ihtiyarlayıp da Cenneti kazanamayan bir mü'min, bir hadiste ifade edildiği gibi büyük ziyandadır.[209]
Evlat, anne ve babasını sırf Allah nzâsı ve sadece Onun emri olduğu için severse, hem anne ve babasını razı etmiş, hem de ibâdet yapmış olur. Sevgi Cenâb-ı Hak hesabına olursa, anne baba ihtiyarladıkça, onlara duyulan sevgi ve hürmet daha da artar. En yüksek bir hisle onların ömürlerinin uzun olmasını arzu eder ve bunun için samimî olarak duâ eder. "Onlar hayatta kalsın ki, daha fazla sevap kazanayım, Rabbimi razı edeyim" diye düşünür. Samimî bir hürmetle onların elini öpmekten ulvî bir lezzet alır.
Eğer bu sevgi nefis hesabına ve dünyevî ölçülerle olsa, onlar ihtiyarladıkları ve kendisine yük oldukları zaman en süfli ve en alçak bir hisle onların varlığını bir yük olarak görür. Her fırsatta sevmediğini hissettirir. Hattâ ölümlerini arzu eder.
Demek ki, bir evlad annesini ve babasını, sırf Allah rızasi için sevecek. Onlara ciddî hürmet gösterecek ve itaatta kusur etmeyecek.
İzahını yaptığımız hadiste anne hakkının daha fazla olduğuna dikkat çekilmektedir. Anne ve babaya itaati emreden ve annenin hakkının daha fazla olduğunu ifade eden bir âyet-i kerime de şu mealdedir:
"Biz insana, anne ve babasına iyilik etmesini emrettik. Annesi onu zaaftan zaafa düşerek taşıdı. Sütten kesilmesi de iki yıl sürdü. Bana, annene ve babana şükret; dönüşün ancak Banadır, dedik."[210]
Evet, anne ve babaya itaat dinimizin en mühim esaslarından olmakla beraber, bunun da bir sınırı vardır. O sınır da, "Allah'a isyan hususunda kula itaat edilemeyeceği"dir. Anne veya baba Allah'a isyanla ilgili bir isteğinin yerine getirilmesini isteyemez. Nitekim Kur'ân-ı Kerimde,
"Biz insana anne ve babasına güzel davranmasını emrettik"
âyetinin hemen akabinde itaatin mutlak olmadığı şöyle ifade edilir:
"Eğer onlar, ilâh olduğuna dâir hiçbir delil bulunmayan birşeyi Bana ortak koşman için seni zorlayacak olursa onlara itaat etme. Dönüşünüz Banadır; yaptıklarınızı o zaman Ben size haber vereceğim."[211]
Mevzuu şu ibretli ikazla noktalayalım: "Ey insan, aklını başına al. Eğer sen ölmezsen ihtiyar olacaksın. 'Nasıl muamele etmişsen öyle ceza görürsün' sırrı ile sen valideynine hürmet etmezsen, senin evlâdın dahi sana hizmet etmeyecektir. Eğer âhiretini seversen, yine onlan memnun et ki, onların yüzünden hayatın rahatlı ve rızkın bereketli geçsin."[212]

Haksız Olarak Zimmete Mal Geçirmek

443. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir Müslümanın malını zimmetine geçirmek için yalan yere yemin ederse, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna Allah kendisine gazap etmiş olarak varır."[213]

Teyze Ve Hala İle Yeğen Bir Nikâh Altında Birleşemez

444. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Bir kadın teyzesi üzerine, teyze de, kız kardeşinin kızı üzerine nikah edilmez. Bir kadın halası üzerine, hala da erkek kardeşinin kızı üzerine nikâh edilemez. Kız kardeş abla, abla da kız kardeş üzerine nikâhlanamaz."[214]

İzah

Evlilik müessesesini en ince ayrıntılarına kadar tanzim eden dinimiz, evlenilecek kadınlara bir sınır getirmiş, bâzı kadınlarla evlenmeyi haram kılmıştır. Kendileri ile evlenilmesi haram olan kadınlar, ebedî ve geçici olmak üzere iki kısımdır. Evlenilmeleri ebedî olarak haram olan kadınlar, kan bağıyla, süt emme yoluyla ve evlilik sebebiyle olmak üzere üç grubtur.
Peygamberimiz bu hadislerinde Câhiliye Döneminde rastlanılan uygulamalardan olan bir kadının üzerine halasının veya teyzesinin; teyze veya halasının üzerine yeğeninin nikâhlanmasını yasaklamaktadır.

Bir kadının üzerine halasının veya teyzesinin nikahının haram olması geçicidir. Yani erkek hanımından boşansa veya hanımı vefat etse, onun teyzesi ve halası ile evlenebilir.
Bu yasağın bildiğimiz veya bilmediğimiz birçok hikmetleri vardır.
Hiçbir kadın erkeğini başka biri ile paylaşmak istemez. Onu kıskanır. Bu normal birşeydir. Hz. Âişe Validemiz dahi, Hz. Hatice'nin vefatından sonra Peygamberimizle evlendiği halde, Resulullahın ondan bahsetmesine tahammül edememiştir. Böyle bir kıskançlık, kadınların ortak özelliğidir.
Gerek hala ile yeğen, gerekse teyze ile yeğen birbirinin yakın akrabasıdır. Teyze anne, hala ise baba yerindedir. Aralarında anne baba ile evlât arasındaki hürmet, sevgi ve şefkate yakın bir hissî bağlılık mevcuttur. Yakın akraba hakkına riâyet, İslâmın mühim emirlerinden biridir. Aynı erkeği paylaşmak ise, akraba haklarına riâyete mâni olur. Hürmet, sevgi ve şefkati zedeler. Yerini kıskançlığa, kin ve nefrete bırakır.
Faraza böyle bir kıskançlık olmasa, bu evlilik haram olmaktan çıkar mı?
Hayır, çıkmaz. Herşeyden önce, kıskançlık, bu evliliğin haram olmasının tek hikmeti değildir. Bilmediğimiz, anlayamadığımız daha başka hikmetler de vardır.
Diğer bir husus, şer'î meselelerin bir kısmına "taabbudî" denilir; aklın muhakemesine bağlı değildir; emrolunduğu için yapılır. İlleti emredilmiş olmasıdır.
Bir kısmı ise, "mâkulü'1-mânâ" tâbir edilir. Bu kısma giren emir ve yasakların bir hikmeti, bir maslahatı vardır. Fakat bu hikmet ve maslahat, o emrin veya yasağın sebep ve illeti değildir. Hakiki illet onun emredilmesi veya. yasaklanmasıdır.[215]

Ölünün Ardından Hayır Söylemek

445. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Sizler bir ölünün yanında bulunduğunuzda onun hakkında hayır söyleyin. Çünkü melekler sizin sözlerinize 'Amin' derler" buyurdu.
Ben, "Yâ Resûlallah! Ne söyleyelim?" diye sordum. Şöyle buyurdu:
"Şöyle deyiniz: 'Allah'ım, bizi ve onu affet. Ona merhamet et. Ondan sonra bana hayırlı bir akıbet ver."
Ümmü Seleme diyor ki: "Allah beni Ebû Seleme'den daha hayırlısına, Muhammed'e (s.a.v.) nasip etti."[216]

İzah

Ebû Seleme (r.a.) vefat etmişti. Yakınları onun için ağıtlar yakmaya, uygunsuz sözler söylemeye başladılar. Cenaze için oraya gelen Peygamberimiz (s.a.v.) onları uygunsuz sözler söylemekten men etti.
"Melekler sizin sözlerinize 'Amin' derler " buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Seleme'nin (r.a.) hanımı Ümmü Seleme (r.a.), ne demeleri gerektiğini sordu. Peygamberimiz de,
"Allah'ım, bizi ve onu affet. Ona merhamet et. Beni ondan daha iyisine kavuştur. Akıbetimi hayırlı kıl" deyin buyurdu.
O günden sonra Ümmü Seleme (r.a.) bir yandan bu duayı tekrarlıyor, bir yandan da "Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olabilir?" diye düşünüyordu. Nihayet onun kim olduğunu anladı. O "hayırlı kimse" Peygamber Efendimizdi. Resûlullah (s.a.v.) çocukları ile ortada kalan bu bahtiyar hanımı himayesine alarak onu mükâftlandırdı. Ümmü Seleme'nin (r.a.) hayatı hakkında Hanım Sahabiler isimli eserimizin 77-86. sayfalarına bakılabilir.[217]

Affedilmeyen Günahkâr

446. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetimin hepsi affedilmiştir. Ancak mucâhirûn bunun dışındadır."
"Ey Allah'ın Resulü, mucâhirûn kimdir?" denildi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Geceleyin bir günah işler, Allah onu örttüğü halde gündüzleyin 'Ey filan, akşamleyin ben şöyle şöyle yaptım' der. Allah'ın örttüğünü açığa çıkarır."[218]

Yemeğin Tesbih Etmesi

447. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah ile beraber yemek yiyorduk. Yemeğin tesbih sesini işitiyorduk.[219]

İzah

Resûlullahın (s.a.v.) çok çeşitli mucizeleri vardı. Meselâ gaybdan haber vermesi, yemeğin bereketlenmesi, parmaklarından su akması, attığı toprağın müşriklere bir mermi gibi tesir etmesi, hayvanların kendisiyle konuşması, taşın, ağacın emrini dinlemesi, ona selâm vermesi bunlardan bir kaçıdır.
İşte Peygamberimizin pekçok mucize çeşitlerinden birisi de yemeğin tesbih etmesidir. Hadis bize bunu açıklamaktadır.
Evet, Kur'ân'da bildirildiğine göre herşey Allah'ı teşbih eder.[220] "Şey" ifâdesine yemek de dahildir. Fakat biz yemeğin ve diğer şeylerin teşbihlerini anlayamayız. Ancak bâzı Sahabîler Peygamberimizin bir mucizesi olarak yemeğin tesbih sesini işitmişlerdir. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) bunlardan birisidir.[221]

Güzel Yüz Ve Güzel İsim İhsan Edilen Kimse

448. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah kime güzel bir yüz ve güzel bir isim ihsan eder de, o kimse bunları kıymetten düşürecek bir söz söylemez ve harekette bulunmazsa, Allah'ın yaratıklarının seçilmişlerinden olur."[222]

Cemaata Devama Engel Bir Durum

449. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) yağmurlu bir günde dellal çıkararak namazı evlerde kılmayı emretti.[223]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda Abdullah bin Ömer'den (r.a.) rivayet edilen hadis şöyledir:
"Resûlullah (s.a.v.) yolculuk sırasında, soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzinlere ezan okuduktan sonra, 'Dikkat! Namazlarınızı yerlerinizde kılacaksınız' diye bağırmalarını da emretmişti."
Cemaatla namaz kılmak çok faziletli ve ehemmiyetli olmakla birlikte, bâzı hallerde cemaata gidilmeyebilir. Cemaata gitmemeye mazeret teşkil edecek hususlardan birisi de hava şartlarıdır. Yukarıdaki hadisler bunu ifâde eder. Buna göre yağmur, çamur, şiddetli soğuk, zifiri karanlık, şiddetli sıcaklık gibi haller cemaata gitmeye mânidir.
Ancak bütün bu hava şartları cemaata gitmeye gerçekten mâni derecede olmalıdır. Mâni olmayacak şekilde bir yağmur altında, karanlık ve soğuk bir günde cemaata gitmek çok daha faziletlidir. Nitekim karanlıkta mescide gidenler bir hadiste şöyle müjdelenmiştir:
"Karanlıklarda mescidlere çokça yürüyenleri, kıyamet gününde tam bir nur ile müjdele."[224]

Telbiye Ne Zaman Kesilir?

450. Fadl bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiyeyi kesmedi.[225]

İzah

Telbiye, haccın farzlanndan olan ihramın iki rükununden biridir. Telbiye, "Lebbeyk. Allahümme lebbeyk..." diye başlayan cümleyi söylemektir. Kurban Bayramının 1. gününde Akabe cemresine, "büyük şeytan"ı taşlayıncaya kadar bu cümleyi söylemeye devam edilir. Akabe cemresine taş attıktan sonra ise hadiste de ifâde edildiği gibi kesilir.[226]

Namazda Oturuş Nasıl Olmalı?

451. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) namazda oturuşta iken sol ayağını yere serer, sağ ayağını ise dikerdi.[227]

İzah

Farz olsun, vacip veya sünnet olsun dört ve üç rekâtlı namazların ikinci rekatlarından sonra oturmak vacip, son rekâtlarında oturmak ise farzdır, iki rekatlı namazların ikinci rekatında oturmak yine farzdır.
Farz olan oturmanın müddeti "et-Tahiyyatü"yü okuyacak kadardır. Salavatları ve duaları okumak, sünnettir.
Vacip olan oturuş yapılmadığında sehiv secdesiyle bu hatâ telâfi edilir. Farz olan oturuş terk edildiğinde ise, namazın yeniden kılınması gerekir.
Bu genel izahtan sonra biraz da hadiste dikkat çekilen husus üzerinde duralım:
Hadiste, gerek ikinci, gerekse son rekatlarda yapılacak oturuşun şekli üzerinde durulmakta, Peygamberimizin (s.a.v.) sol ayağını yere serip, sağ ayağını ise diktiği bildirilmektedir.
Tahiyatta oturuşla ilgili bir başka hadisi de Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet eder. Bu hadise göre sağ ayak parmakları kıbleyi gösterecek şekilde dik tutulur. Eller serbest olarak uylukların üzerine konulur.[228]
Oturuş esnasında bel eğilmez, gözler ise kucağa bakar. Kadınların oturuşyu erkeklerden farklıdır. Hanımlar sol kalçasının üzerine otururr, iki ayaklarını sağ tarafa çıkarırlar.[229]

Her Eklem Yeri İçin Bir Sadaka

452. İbni Abbas (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet eder:
"Âdemoğlunun her eklem yeri için her gün sadaka vermesi gerekir. Onun kıldığı iki rekat kuşluk namazı bütün bunları karşılar."
Bu hadis Müslim'de, şöyle geçer:
"Her birinizin her eklem yeri için bir sadakası vardır. Her 'Sübhanallah' bir sadaka yerine geçer. Her *'Elhamdülillah' bir sadakadır. Her 'Lâilâhe illallah' bir sadakadır. Her 'Allâhü ekber' bir sadakadır, iyiliği tavsiye etmek bir sadaka, kötülüğe engel olmak bir sadakadır. Onun kıldığı iki rekat kuşluk namazı bütün bunları karşılar."*
Kuşluk namazı için 102 numaralı hadise bakınız.[230]

Allah'ın Mü'min Kuluna Rahmeti

453. İbni Abbas (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Bir adam Cennete girdiğinde anne babasını, hanımını ve çocuklarını sorar. Ona, "Onlar senin derecene ve ameline ulaşamadılar" denir. Bunun üzerine o "Ya Rabbi, ben kendim için de, onlar için de amel işledim" der. Onlara kavuşması emredilir."
İbni Abbas sonra,
"İman edenleri ve onlara iman ile tâbi olan nesillerini Cennette birbirine kavuşturacağız"[231] âyetini okudu.[232]

Cuma Günü Oruç Tutmak

454. Câbir bin Abdullah el-Ensârî (r.a.) rivayet ediyor:
Cuma günü Resûlullahın yanına girdik. Yemek yiyordu.
"Yemeğe geliniz" buyurdu.
Biz, "Oruçluyuz yâ Resûlallah" dedik.
"Dün oruç tuttunuz mu?" buyurdu.
"Hayır" dedik.
"Yarın oruç tutacak mısınız?" diye sordu.
"Hayır" cevabını verdik.
"Öyle ise yemeğe geliniz. Sadece Cuma günü oruç tutulmaz" buyurdu.[233]

İzah

Hadis, sadece Cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğuna delâlet eder. Bununla beraber âlimler arasında Cuma günü oruç tutmanın hükmü hakkında değişik görüşler vardır. Meselâ İmam-ı Azam ve İmam Mâlik Cuma günü oruç tutmanın mekruh olmadığı görüşündedirler. İmam Mâlik bununla ilgili olarak şöyle der:
"Hiçbir âlimin, fakihin ve kendilerine uyulanların Cuma günü oruç tutmayı yasakladığını görmedim. Cuma günü oruç tutmak iyidir. Ben bâzı âlimlerin tuttuğunu gördüm. Öyleki onlar o gün oruç tutmak için âdeta beklerlerdi."[234]
Cuma günü oruç tutmanın mekruh olmadığını savunan âlimler İbni Mes'ud'un (r.a.) rivayet ettiği şu hadis delil getirirler:
"Peygamber (a.s.m.) her ayda üç gün oruç tutardı. Cuma günleri hemen hemen hiç iftar etmezdi."[235]
İmam Şafiî, Hanbelîler, Muhammed bin Sîrin ve bâzı âlimlere göre, sadece Cuma gününde oruç tutmak mekruhtur. Bu âlimler de şu hadisi görüşlerine delil olarak zikrederler:
"Biriniz bir gün önce veya bir gün sonrasını tutmadan, sadece Cuma günü oruç tutmasın."[236]
Sadece Cuma günü oruç tutmayı yasaklayan hadislerden birisi de şudur:
Peygamberimizin hanımlarından Cüveyriye (r.a.) Cuma günü oruç tutmuştu. Peygamberimiz (a.s.m.), *"Dün oruç tuttun mu?"* buyurdu.
Cüveyriye (r.a.) "Hayır" dedi.
Peygamberimiz (a.s.m.),
"Peki yarın tutacak mısın?" buyurdu.
Cüveyriye (r.a.) "Hayır" dedi.
Resûlullah (a.s.m.),
"O zaman orucunu boz" buyurdu.[237]
Bu görüşte olan âlimler, sadece Cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğunu savunan âlimlere, bunu yasaklayan hadislerin muhtemelen ulaşmadığını söylerler. "Ulaşsaydı muhalefet etmezlerdi" derler. Gerçekten de gerek İmam-ı A'zam, gerekse İmam Mâlik zamanında hadisler henüz bir araya toplanmamıştı. Dolayısıyla onların bu hadisten habersiz olmaları mümkündür.
el-Aynî, Cuma günü oruç tutmanın mekruh olmadığını savunan âlimlerin delil olarak kullandıkları İbni Mes'ud'dan rivayet edilen hadis için de,

bu hadisin Peygamberimizin sadece Cuma günleri oruç tuttuğuna delâlet etmediğini, aksine Resûlullahın sadece Cuma günü oruç tutmayı yasaklamasının, onun Cuma'dan bir gün evvel veya bir gün sonrasıyla birlikte oruç tutmuş olduğunu gösterdiğini söyler.[238]
Yukarıdaki hadisten hareketle Cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğunu söyleyenler, bunun hikmeti olarak da bu günün mü'minler için bayram olmasını zikrederler ve bununla ilgili olarak Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği şu hadise yer verirler:
"Cuma günü bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayınız."[239]

Irkçıların Mahşer Yerindeki Durumu

455. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ben bir nesep yarattım, siz ise başka bir neseb edindiniz. Ben "Sizin en iyiniz, benden en çok korkanınızdır" dedim. Siz bundan yüz çevirdiniz ve "Filan oğlu filan, filan oğlu filandan daha hayırlıdır, daha üstündür" dediniz. Bugün ben kendi nesebimi, [sâlih amel ve takvayı], yükseltiyor, sizin nesebinizi, [soy sop ve makamınızı], alçaltıyorum. Nerede Allah'tan korkanlar?"[240]
305 ve 421. numaralı hadislerin izahına bakınız.[241]

Zenginin Borcunu Ödemeyi Geciktirmesi

456. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Zenginin borcunu ödemeyip oyalaması zulümdür."[242]

İzah

Kişi aldığı borcu ödemeyi çok arzulamasına rağmen bazan buna muvaffak olamaz. Dinimiz böylelerine müsamaha göstermeyi tavsiye eder. Meselâ bir âyet-i kerimede bununla ilgili olarak şöyle buyurulur:
"Eğer borçlu kimse darlık içinde ise, ona, borcunu ödeyecek duruma gelinceye kadar mühlet verin. Onun borcunu hiç almayıp bağışlamak ise, eğer bunun Allah katındaki mükâfaatını bilseniz, sizin için daha hayırlıdır."[243]
Konu ile ilgili birçok da hadis vardır.
Dinimiz, imkanı olmayan borçluya mühlet tanımayı, şayet mümkünse borcu tamamen bağışlamayı tavsiye ederken, zengin birisinin vadesi geldiğinde imkanı olduğu halde borcunu ödememesini ise, hadiste de ifâde edildiği gibi, zulüm olarak değerlendirmiştir.[244]

Peygamberimizin Bütün Ümmeti Cennettedir

457. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Hiçbir ümmet yoktur ki bir kısmı Cehennemde, bir kısmı da Cennette olmasın. Ancak benim ümmetim bunun dışındadır. Ümmetimin tamamı Cennettedir."[245]

İzah

Peygamberimiz hürmetine, Yüce Allah onun ümmetine diğer ümmetlere yapmadığı çeşitli lütuflarda bulunmuştur. Hadis kitaplarında Muhammed ümmetini anlatan pekçok hadis vardır, işte bu hadis de bunlardan birisidir.
Meselâ insanlığın pekçoğunun tâbi olduğu Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerine mensup olan kimselerden bir kısmı Cennete, bir kısmı ise Cehenneme gideceklerdir. Kendi zamanlarındaki peygamberlerine ve âhir zaman peygamberi olan Sevgili Peygamberimize inanan Yahudi ve Hıristiyanlar Cennete gideceklerdir. Kendi peygamberlerine inansalar da kitaplarında vasıflarını yazılı buldukları Hz. Muhammed'e (s.a.v.) inanmayan, onun peygamberliğini kabul etmeyen Yahudi ve Hıristiyanlar ise Cehenneme gideceklerdir. Peygamberimizin ümmeti ise günahkârları Cehennemde cezalarını çektikten sonra da olsa, tamamı sonunda Cennette toplanacaklardır. Bu da Muhammed ümmetine Allah'ın bir lütfudur.[246]

Kadının Kadına, Erkeğin Erkeğe Çıplak Olarak Dokunması

458. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Erkek erkeğe, kadın da kadına çıplak olarak dokunmasın."[247]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadisin metni şöyledir:
Erkek erkeğin avretine bakmasın, kadın da kadının avretine bakmasın. Bir örtü içerisinde erkek erkeğe, kadın da kadına sokulmamalı.
Bilhassa günümüzde kadının kadınla olan (sevicilik); erkeğin de erkekle olan (lutîlik) gayr-i meşru ilişkisinin yaygın olması, Peygamberimizin bu yasağındaki hikmeti açıklamaya kâfidir.[248]

Önemsemeden Söylenen Bir Söz

459. Bilal bin Haris el Müzem (r.a.) rivayet ediyor:
"Şüphesiz kişi kendisinin hiç de önemsemediği, fakat Allah'ın rızasına sebep olan bir söz söyler; Allah da o söz sebebiyle kıyamet gününe kadar o kimse için sevap yazar.
Yine kişi kendisinin hiç de önemsemediği, fakat Allah'ın gazabına sebep olan bir söz söyler; Allah da o söz sebebiyle kıyamet gününe kadar o kimse için günah yazar."[249]

Kayıp Bir Şeyi Bulmak İçin Yapılacak Dua

460. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey yitiği bulduran, şaşkına yol gösteren! Yitiğe geri dönmesi hususunda yol gösteren Sensin. Şüphesiz kaybettiğim şey Senin lütuf ve fazlındandır (daha önce onu bana Sen vermiştin). İzzet ve hakimiyetinle yitiğimi bana geri gönder."[250]

Resûlullahın Keremi

461. Ebû Cezül rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hüneyn ve Hevazin günlerinde bizi esir aldığında, esirleri ve davarları paylaştırmaya gitti. Ben o sırada yanına gelip şu şiiri söylemeye başladım:
Ey Allah'ın Resulü, kereminle bize lütufta bulun.
Hiç şüphesiz sen ümit bağladığımız ve iyliğini beklediğimiz bir zâtsın.
Serbest bırak kaderin musibetine uğramış kadınları.
Bunlar darmadığın olmuş, devranları dönmüştür....
Biz, bu insanlara bir hediye olarak, giydireceğin bir af bekliyoruz.
Zira sen muzaffer olur ve affedersin.
Affet, Allah da muzaffer kılınacağın kıyamet gününde seni affetsin.
Resûlullah (s.a.v.) bu şiiri işittiğinde,

"Bana ve Abdulmattalib oğullarına düşen sizin olsun" buyurdu.
Bunu duyan Muhacirler, "Bizimkiler de Allah ve Resûlüननündür" dediler. Ardından Ensar da "Bizim olanlar da Allah ve Resûlüननündür" dediler.[251]

İzah

Hevazin kabilesi, Resûlullahın Mekke'yi fethettiğini haber alınca, onun üzerine yürümek için hazırlık yaptılar. Orduya katılan askerlerin mallanın ve hanımlarını korumak için savaşmalarını temin maksadıyla mallarını ve hanımlarını da yanlarına aldılar. 22 Ocak-19 Şubat 630 günlerinde yapılan savaşta Müslümanlar galip geldiler ve Hevazinlerin büyük bir kısmını esir aldılar. Esirlerin arasında Peygamberimizi (s.a.v.) emziren Sa'doğulları kabilesinin mensupları da vardı. İçlerinden biri kalkarak esirler arasında süt halalarının, teyzelerinin ve dadılarının olduğunu söyledi. Sonra da yukarıdaki şiiri okudu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) onlara kadın ve çocukları, ya da mallarını tercihte serbest bıraktı. Onlar kadınlarını ve çocuklarını tercih ettiler. Resûlullah (s.a.v.),
"Bana ve Abdulmattalib oğullarına düşen sizin olsun" buyurdu.
Bunu duyan Muhacirler, "Bizimkiler de Allah ve Resûlüननündür" dediler. Ardından Ensar da "Bizim olanlar da Allah ve Resûlüननündür" dediler.
Bu hadise, bir yandan Peygamberimizin (s.a.v.) kadirşinaslığını göstermekte, diğer yandan da Sahabîlerin Peygamberimize olan sevgilerini, onu razı etmeyi herşeyin üzerinde tuttuklarını ortaya koymaktadır.[252]

İyilikleri Boşa Çıkanlar

462. Sevban (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Kıyamet gününde ümmetimden Tihama Dağı kadar sevapla getirilen bir kavimle karşılaşacağım. Allah o iyilikleri tamamen boşa çıkarır" buyurdu.
Sahabîler, "Ey Allah'ın Resulü, onları bize tanıt ki, bilmeyerek onlardan olmayalım" dediler.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Onlar sizin din kardeşlerinizdir. Fakat onlar Allah'ın yasaklarıyla başbaşa kaldıklarında onları çiğnerler."[253]

Azabı En Şiddetli Olacak Kimse

463. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kıyamet gününde azabı en şiddetli olacak kimse zâlim idarecidir."[254]

İzah

Peygamberimiz pekçok hadislerinde mü'minleri zulümden sakındırmıştır. Meselâ bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:
"Zulümden sakınınız. Çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklardır."[255]
Peygambemiz (s.a.v.) yukarıdaki hadislerinde de kıyamet gününde zâlim idarecinin azabının en şiddetli olacağını bildirmiştir. Konu ile ilgili bir başka hadis ise şu mealdedir:
"Kıyamet günü, insanlar içerisinde Allah'ın en çok kızdığı ve Ondan en uzak olan kişi, zâlim idarecidir."[256]

Şevval Ayında Oruç Tutmak

464. Ebû Eyyub el-Ensârî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Ramazan ayında oruç tutar, Şevval ayından da altı gün daha tutarsa, bütün seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur."[257]

İzah

Şevval ayı, Ramazan'dan sonraki aydır. Recep ayında bir miktar, Şaban ayında daha fazla oruç tutmak teşvik edildiği, Ramazan ayında farz kılındığı gibi, Şevval ayında da oruç tutmak teşvik edilmiştir.Yukarıdaki hadis bu teşviklerden biridir.
Şevvalda tutulan altı gün oruçla bütün senenin ibâdet olarak aeçirilmesine sebeb olarak, amellere bire on sevap verilmesi gösterilir. Buna göre Ramazan ayı on ayın orucuna, Şevval ayında tutulan altı gün de iki ayın orucuna denk gelmekte, böylece on iki ay oruçlu olarak geçirilmiş olmaktadır.
Nitekim bütün seneyi oruçlu geçirmek isteyen bir Sahabîye Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz senin üzerinde ailenin hakkı vardır. Ramazanı ve peşinden geleni [Şevval] bir de Çarşamba ve Perşembe günlerini oruçlu geçir. O zaman sen bütün sene oruç tutmuş gibi olursun."[258]
Ramazan ayından sonra Şevval ayında da oruç tutulmasının tavsiye edilmesinin hikmeti şu olsa gerektir:
Nasıl farz namazlardan sonra kılınan sünnet namazlar farzlarda işlenilen ufak tefek kusurları affettiriyorsa; farz olan Ramazan orucundan sonra sünnet olarak tutulan Şevval ayı orucu da, farz oruçta işlenilen kusurları, hatâları affettirir.
Bu ayda oruç tutulmasının tavsiye edilmesinin bir hikmetini de şu hadisten öğreniyoruz:
"Ramazandan sonra oruç tutan kişi, savaşta geri çekilip yeniden hücum eden kimseye benzer."[259]
Ramazan'da oruç sayesinde insan şeytanla olan mücâdelesinde büyük ölçüde galip gelir. Ramazan'dan sonra ise şeytan yine var gücü ile hücuma geçer, insanı mağlup eder. İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadisleriyle, Ramazan'dan sonra tutulan orucu, güzel bir teşbih ile savaşta bir taktik gereği geri çekilip sonradan hücuma geçerek düşmanı mağlup eden kimseye benzetmektedir.
Şevval ayı orucunun nasıl tutulacağı hususunda âlimler arasında farklı görüşler vardır. İmam Şafiî'ye göre efdal olan Ramazan Bayramı'nın hemen ardından hiç ara vermeden tutmaktır.
Fakat bâzı âlimler hadiste böyle bir kayıt olmadığını, Şevval ayının ister başında, ister ortasında, ister sonunda bu orucun tutulabileceğini söylerler. Ayrıca bu orucun peş peşe tutulmasının da şart olmadığını ifâde ederler. Bu görüşte olan âlimlerden birisi de Hanbelî mezhebi İmamı Ahmed bin Hanbel'dir.
Bu arada İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Ebû Yusuf'un Şevval ayında oruç tutmanın mekruh olduğunu söylediklerini de ifâde edelim. Bununla beraber, Nuru'l-İzah, Şerh-i Me-rakı'l-Felah gibi Hanefî ve Mâliki mezhebine âit bâzı kitaplarda Şevval ayında oruç tutmanın sünnet olduğu kaydı da vardır. Bundan İmam-ı A'zam'dan sonraki Hanefî âlimlerinin Şevval orucu tutmanın sünnet olduğu kanaatında oldukları anlaşılıyor. El Menhel'de bu iki farklı görüşün arasını bulmak için şöyle denilir:
"Hanefî ve Malikî mezhebinde sonradan gelen âlimler, Ebû Hanife'nin ve İmam Mâlik'in görüşlerini Ramazan'dan sonra hiç ara vermeden oruç tutmaya hamletmişlerdir. Veya onların bu hadisten haberleri yoktu. Ya da hadis kendilerine ulaşmış olsa da, bu hadisi sahih saymamışlardır."
Bilindiği gibi, İmam-ı Azam'ın, İmam Mâlik'in yaşadıkları dönemlerde hadisler günümüzde olduğu gibi kitaplar halinde tasnif edilmemişti. Bu sebeple, mezhep imamlarının bâzı hadislerden habersiz olmaları mümkündü. Mesela İmam-ı Azam talebelerine verdiği hükümün aleyhinde bir hadis biliyorlarsa, bunu kendisine söylemelerini istemişti. İmam Mâlik de Muvatta isimle eserinde Şevval ayı orucu hakkında "Bu konuda hiçbir hadis yoktur" dememekte, "Ashabın hiçbirisinden bu konuda bana bir rivayet gelmedi" demektedir.[260]
Netice: Şevval ayında altı gün oruç tutmak sünnettir. Şevval orucunun ayın başında, ortasında veya sonunda tutulması şart değildir. İsteyen istediği zaman tutabilir. Ancak bayramın ilk günü oruç tutmak mekruh olduğundan, bu oruca bayramdan sonra başlanılmalıdır. Bayramın ikinci ve üçüncü gününde oruç tutmak mekruh olmamakla beraber, bayram devam ettiğinden, o günlerde de oruç tutulmamasını tavsiye ederiz. Çünkü ziyaret için gidildiğinde çeşitli ikramlar yapılmaktadır. Ramazan'dan yeni çıkıldığı halde "Ben oruçluyum" demek şaşkınlığa sebep olabilmektedir. Daha bir aylık zaman vardır. Bu noktada bayramı oruçlu geçirecek derecede acele etmeye gerek yoktur.[261]

A'raf Ehli Kimlerdir?

465. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) A'raf ehlinin kimler olduğu soruldu. Resûlullah şöyle buyurdu:
"Onlar, anne ve babalarına isyan edenlerdir, Allah yolunda savaşmış ve şehid düşmüşlerdir. Şehid edilmiş olmaları Cehenneme girmelerine engel olur. Anne ve babalarına isyan etmeleri de Cennete girmelerine mânidir. Onlar Cennet ve Cehennem üzerindeki duvarın üzerindedirler. Et ve yağları eriyinceye kadar bekletilirler. Mahlukatın hesabını bitirince ve onlardan başka kimse kalmayınca, Allah onları rahmetiyle kuşatır ve rahmetiyle Cennete koyar."[262]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, Cennet ile Cehennem arasında bir sur, bir engel vardır. Buraya A'raf denir. Haşirden sonra burada bir müddet bekletilecek kimselere de A'raf ehli denir. Kimlerin A'raf'ta bekletileceği ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. İzahını yaptığımız hadis de bunlardan birisidir. Fakat bize göre bu rivayetlerden en kuvvetlisi ve en uygunu A'raf'ta günah ve sevapları eşit gelen kimselerin bekletileceğidir. Cenâb-ı Hak haşirden, yani ölüleri dirilttikten sonra imtihan için yaratıp dünyaya gönderdiği insanların sevaplarını ve günahlarını hem sayı, hem de keyfiyet itibarıyla karşılaştıracaktır. Sevapları günahlarına sayı itibarıyla veya kıymet itibarıyla üstün gelenleri Cennete; eksik gelenleri de Cehenneme sevkedecektir. Sevap ve günahları birbirine eşit gelen kimseler de A'raf'a sevkedileceklerdir. Nitekim sevaplarıyla günahları eşit gelenlerin durumu sorulduğunda Peygamberimiz,
"Onlar A'raf'ta bulunacaklardır. Onlar oraya isteyerek girmemişlerdir" buyurmuşlardır.[263]
Bu kimselerin günahları Cennete girmelerine, sevapları da Cehenneme sevkedilmelerine mânidir. İzahını yaptığımız hadis, anne babaya karşı gelmenin ne derece büyük bir mes'uliyete sebep olacağını, kişi şehid olsa dahi hemen Cennete girmeyeceğini, A'raf'ta bekletileceğini ifâde eder.
A'raf ehli, cennetlikleri ve cehennemlikleri tanırlar, Cennete sevkedilenlere selâm verirler ve onlarla beraber olmayı arzu ederler. Cehennemlikleri gördüklerinde de onlarla beraber olmamak için Allah'a duâ ederler.
A'raf, Kur'ân-ı Kerim'in en uzun sûrelerinden birisinin isim olmuştur. Bu sûrede Cennet ve Cehennem ehlinin durumu anlatıldıktan sonra A'raf ehlinin durumu da şöyle anlatılır:
"Cennet ile Cehennem arasında bir sur vardır. Orada bulunan A'raf ehli kimseler, Cennet ve Cehennem ehlinin hepsini yüzlerinden tanırlar. Onlar Cennet ehline, 'Size selâm olsun' diye seslenirler. Kendileri Cennete girememiş, fakat girme iştiyakı içindedirler.
"Gözleri Cehennem ehline çevrildiğinde ise Ey Rabbimiz, derler. 'Bizi zâlimler topluluğu ile beraber bulundurma.'
"A'raf ehli, yüzlerinden tanıdıkla Cehennemliklere seslenirler ve derler ki: 'Ne dünyadaki taraftarlarınızın çokluğu, ne servetiniz, ne de büyüklük taslamanız size bir fayda vermedi.
"Allah onları rahmetine eriştirmez diye yemin ederek küçümsediğiniz kimseler şu Cennet ehli olan zayıf ve fakir mü'minler miydi? Siz de ey mü'minler, girin Cennete, size ne bir korku vardır, ne de mahzun olursunuz.'"[264]
A'raf ehli, Allah'ın dilediği bir müddet orada kaldıktan sonra Allah'ın rahmetiyle Cennete girerler.[265]

Peygamberimiz İçin Vesîle'yi İstemek

466. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim ezanı işittiğinde şöyle derse, kıyamet gününde onun için şefaatim hak olur:
"Şu mükemmel davetin (ezanın) ve kıyamete kadar devam edecek olan namazın Rabbi olan Allah'ım! Muhammed'e (s.a.v.) Cennetin en yüksek makamı olan Vesîle'yi ve ona bütün mahlukâtının üstünde bir mertebe ver. Ve Onu vaad ettiğin Makam-ı Mahmud'a, en yüce şefaat makamına gönder."[266]

İzah

Beyhakî'nin rivayetinde bu duânın basıda, "Senden isterim," sonunda da "Muhakkak ki Sen sözünden dönmezsin" ilâvesi vardır.
Hadiste geçen duayı okumanın fazileti ile ilgili daha başka hadisler de vardır. Bunlardan birisi de şu mealdedir:
"Müezzini işittiğinizde onun söylediklerini siz de tekrarlayın. Sonra bana salavat getirin. Çünkü kim bana bir defa salavat getirirse, Allah ona o salavat sebebiyle on sevap verir. Sonra Allah'tan benim için Vesîle'yi isteyin. Çünkü Vesile, Allah'ın kullarından sadece birine nasip olan Cennette bir makamdır. Ümid ederim o kişi ben olurum. Her kim benim için Vesîle'yi isterse onun için şefaatim vacip olur."[267]
Bu duada da ifâde edildiği gibi, Allah Makam-ı Mahmudu Peygamberimize vaad etmiştir. Bu vaad Kur'ân'da şöyle ifâde edilir
"Muhakkak ki, Rabbin seni bir Makam-ı Mahmuda gönderecektir."[268]
Makam-ı Mahmudu Allah Sevgili Peygamberimize vaad ettiğine göre onun ümmetinden bu makama erişmek için duâ etmelerini istemesi, tevazuundandır.
Bediüzzaman, ezandan sonra bu duayı okumanın hikmetiyle ilgili olarak meâlen şöyle der:
Makam-ı Mahmud bir uçtur. Pek büyük ve binler Makam-ı Mahmud gibi mühim hakikatları içine alan büyük bir hakikatin bir dalıdır. Ve kâinatın yaratılmasının en büyük neticesinin bir meyvesidir. O ucu, dalı ve meyveyi duâ ile istemek ise, dolayısıyla o umumî olan büyük gerçeğin, kâinatın en büyük neticesi olan haşir ve kıyametin vücut bulmasını ve saadet yeri olan Cennetin açılmasını istemektir. O istemekle, saadet yurdu olan Cennetin yaratılmasının en mühim bir sebebi olan insanların ibâdetlerine ve dualarına kendisi dahi iştirak etmiş olmaktadır. Bu kadar hadsiz derecede büyük bir maksadın gerçekleşmesi için bu hadsiz dualar dahi azdır. Hem Hz. Muhammed'e (a.s.m.) Makam-ı Mahmudun verilmesi, bütün ümmet için yapacağı büyük şefaati içindir.[269]
Evet, Peygamberimize (s.a.v.) bu en yüce şefaat makamı verilecektir. Nitekim kendisi bunu uzunca bir hadiste açıklamıştır. Bu hadislerinde, mahşer gününde insanların hesap için uzun zaman bekleyeceklerini, bu esnada büyük sıkıntılara maruz kalacaklarını, Hz. Âdem'e müracaat edeceklerini, fakat onun kendilerine şefaat edemeyeceğini, böylece Hz. İsa'ya kadar geleceklerini ve nihayet onun insanları kendisine göndereceğini, kendisinin de hesabın bir an önce başlaması, bekleme sıkıntısının son bulması için şefaat edeceğini bildirmiştir. Konunun tafsilatı için Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimizin 186-191. sayfalarına bakılabilir.[270]

Borcu Öderken Ve İsterken Kolaylık Göstermek

467. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Borcunu isterken ve borcunu öderken kolaylık gösteren kimseye Allah merhamet etsin."[271]
Zikrettiğimiz kaynaklardaki hadis şöyledir:
"Satarken, alırken, borcunu isterken ve borcunu öderken kolaylık gösteren kimseye Allah merhamet etsin."
Tirmizî'de şu hadisler de vardır:
"Allah sizden önce yaşamış birine rahmetiyle muamele etti. Çünkü bu kimse satınca, satın alınca kolaylık gösterir, alacağını yumuşaklıkla isterdi."
"Allah satışta, satın alışta ve ödemede kolaylık gösterilmesini sever."
(799 numaralı hadise bakınız.)[272]

Haya Ve Fuhuş

468. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey Aişe! Haya insan olsa idi, sâlih bir kimse olurdu. Hayâsızlık insan olsa idi, mutlaka kötü bir kişi olurdu."[273]

Musibete Uğramış Birini Gören Ne Demeli?

469. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:

"Biriniz musibete uğramış birini gördüğünde içinden, 'Beni sana ve kullarından bir çoğuna gerçekten üstün kılan Allah'a hamdolsun' derse, bu, kendisine verilen o nimete şükür olur."[274]

Kişi İçin En Büyük Kazanç Nedir?

470. Ömer bin Hattab (r.a.) rivayet ediyor:
"Kişi, sahibini doğru yola götüren veya kötülükten sakındıran bir ilimden daha faziletli bir kazanç elde etmemiştir. Kişinin ameli istikamet üzere olmadıkça, dini de istikamet üzere olmaz."[275]

Peygamberimizin Emrolunduğu Söz

471. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) vefatından önce,
"Allah'ım, Seni noksan sıfatlardan tenzih ve hamd ü sena ile takdis ederim" demeyi çoğaltmıştı.
"Yâ Resûlullah, ben senin 'Allah'ım, Seni noksan sıfatlardan tenzih ve hamd ü sena ile takdis ederim' sözünü çok fazla söylediğini görüyorum" dedim.
"Ben bununla emrolundum' dedi
ve 'Allah'ın yardımı ve fethi geldiği zaman" (Nasr Sûresi) âyetini okudu.[276]

Yolculukta Oruç Tutmak

472. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Hamza bin Amr el-Eslemî Resûlullaha, "Ya Resûlallah, ben sürekli oruç tutan birisiyim. Yolculukta da oruç tutabilir miyim?" diye sordu.
Resûlullah (sa.v.),
"İstersen tut, istersen tutma" buyurdu.[277]

İzah

Bütün ibâdetlerde olduğu gibi, oruçta da dinimizin getirdiği bâzı kolaylıklar ve ruhsatlar vardır. Bakara Sûresinin 183. âyetiyle orucun farz kılındığını bildiren Rabbimiz, bir sonraki âyet-i kerimede de oruca dayanamayacak olanlara ruhsat vererek şöyle buyurur:
"O size farz kılınan oruç sayılı günlerdir. O günlerde sizden her kim hasta, yahut yolculuğa çıkmış olur da oruç tutamazsa, tutamadığı günler sayısınca sıhhat bulduğu ve rahat ettiği başka günlerde oruç tutar. Fazla ihtiyarlık ve devamlı hastalık gibi sebeplerle oruç tutmaya güç yetiremeyenlerin üzerine bir fakir doyuracak kadar fidye vermek lâzımdır."
Bu ruhsatın hikmeti de bir sonraki âyette *"Allah size kolaylık diler, güçlük dilemez"* cümlesiyle ifâde edilir.
Ramazan ayında Hanefi'lere göre en az 90, Şâfiîlere göre ise 144 kilometrelik bir yere giden kimse, oruca niyet etmeyebilir. Oruçlu iken, meselâ öğle vakti yolculuğa çıkan kimse oruca devam etmelidir. Fakat böyle biri yolculuk esnasında dayanamayıp orucunu bozarsa, sadece kaza etmesi gerekir, keffâret icap etmez. Nitekim Peygamberimiz birkaç defa yolculukta orucunu bozmuş, onu gören Sahabîler de oruçlarını açmışlardır.[278]
Şâfiîlere göre oruç tutmamanın mubah olabilmesi için yapılan yolculuğun mubah olması gerekir.
Ayet ve izahım yaptığımız hadisten de anlaşılacağı üzere, yolculuğa çıkan birine oruç tutmaması için ruhsat verilmiş olmakla beraber, kişinin oruç tutmasının mı, yoksa tutmamasının mı daha efdal olduğu hususu âlimler arasında farklı yorumlanmıştır. Evzaî, Ahmed bin Hanbel gibi âlimler yolculukta oruç tutmamanın daha faziletli olduğunu söylerler. Enes bin Mâlik (r.a.), Said bin Cübeyr, İmam Mâlik, Sevrî, İmam Şafiî ve Hanefîler ise yolculukta oruç tutmanın daha faziletli olduğunu savunurlar. Bu konuda hangisi kolayına gelirse kişi öyle hareket eder diyen üçüncü bir görüş daha vardır. Biz de güç yetirebilenlerin yolculukta oruç tutmalarının daha faziletli olduğu görüşünü benimsiyoruz.[279]

Başkasından Esirgenmesi Helâl Olmayan İki Şey

473. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"İki şey vardır ki, onları başkalarından esirgemek helâl olmaz: Su ve ateş."[280]

İzah.

Hadiste su ve ateşin ihtiyaç sahibinden esirgenmesinin helâl olmadığı bildirilir. Başka bir hadiste ise yolda fazla suyu olduğu halde onu yolculardan esirgeyen kimse ile Allah'ın kıyamet gününde hoşnutluk ifâde eden bir sözle konuşmayacağı, ona rahmet nazarıyla bakmayacağı ve temize çıkarmayacağı bildirilmiştir. Hadisin devamında da Allah'ın böyle kimselerin karşısına çıkıp,
'Tıpkı senin dünyada iken kendi elinin eseri olmayan şeyin fazlasını esirgediğin gibi, bugün Ben de senden lütfumu esirgiyorum" diyeceği bildirilmiştir.[281]
Suyu başkalarına vermemek büyük mes'uliyete sebep olurken, ihtiyaç sahibine su vermenin ise kişiyi ateşten dahi kurtarabileceği nazara verilir. Hatta hayvana dahi su vermenin kişiye sevap kazandıracağı bildirilir.[282] Yine bir hadiste susamış bir Müslümanın susuzluğunu gideren kimseye mahşer gününde ağzı mühürlü Cennet içeceğinden içirileceği müjdelenmiştir.[283]

Bir Dua

474. İmran (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam "Ya Resûlullah, ben Müslüman oldum. Nasıl duâ edeyim?" dedi. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Şöyle de: 'Allah'ım, din ve dünya işlerimi yürütmek için Senden hidâyet diliyorum. Nefsimin şerrinden Sana sığmıyorum."[284]

Doğruluk Ve Yalancılık

475. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Kul doğru söyleye söyleye, doğruluğu araştıra araştıra sonunda Allah katında "sıddîk özü sözü doğru" olarak yazılır.
Kul yalan söyleye söyleye ve yalanın peşinden gide gide "kezzâb=çok yalancı" olarak yazılır."[285]

Yemin Ve İki Şahitle Hüküm Verme

476. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) iki şahitle birlikte, yeminle dâvayı hükme bağladı.[286]

İzah

Müslim ve Müsned'deki rivayet, "yemin ve bir şahitle birlikte" şeklindedir.
Yemin, mahkemede dâvayı ispat yollarından birisidir. Yukarıdaki hadiste iki şahitle beraber, yeminle bir dâvayı Peygamberimizin hükme bağladığı bildiriliyor. Müslim'de ve daha başka hadis kitaplarında yer alan bir hadiste de Peygamberimizin bir şahitle beraber yeminle bir dâvayı hükme bağladığı bildirilmiştir. Buna göre yemin, bir şahidin yerini tutmuştur.
İmam Ahmed bin Hanbel, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre bâzı dâvalar yeminle beraber bir şahitle hükme bağlanabilir.

Hanefîlere ve Mâlikîlerden bâzılarına göre ise yemin de edilse, bir şahitle dâva hükme bağlanmaz. Konunun tafsilatı fıkıh kitaplarındadır.[287]

Mezarlıkta Ne Denilmeli?

477. Âişe Validemiz (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahı (s.a.v.) aradım, bulamadım. Ararken mezarlığa kadar gittim. O orada
"Selâm üzerinize olsun ey mü'minler yurdu. Siz bizim öncülerimizsiniz. Biz de size kavuşacağız" buyurdu.
Sonra beni gördü ve (beni kast ederek),
"Gücü yettiği halde böyle söylememişse yazıklar olsun" buyurdu.[288]

İzah

Mezarlığa gidildiğinde bu şekilde selâm vermek sünnettir. Konuyla ilgili bir diğer hadis şu mealdedir:
"Selâm üzerinize olsun ey kabir halkı! Allah sizi de, bizi de bağışlasın. Sizler bizden önce gittiniz. Biz de arkadan geleceğiz."[289]

Kisrâdan Sonra Kisrâ Gelmeyecek

478. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kisrâ helak olduktan sonra, başka Kisra gelmeyecektir. Kayser helak olduktan sonra, başka Kayser gelmeyecektir. Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, onların hazineleri Allah yolunda infak edilecektir."[290]

İzah

Daha önceki hadislerin izahında da yer verdiğimiz gibi, Peygamberimizin (s.a.v.) pekçok mucize çeşitlerinden birisi de Allah'ın bildirmesiyle gaybdan haber vermesidir. Bu hadis de onun gaybî haberlerinden birisidir.
Mısır devlet başkanlarına "firavun," Habeş hükümdarlarına "necâşî," Yemen meliklerine "tübbâ" denildiği gibi, İran hükümdarlarına "kisrâ," Rum hükümdarlarına da "kayser" deniliyordu.
Peygamberimizin verdiği bu haber, zaman içerisinde gerçekleşti. Kisra ve Kayser çok kısa zaman sonra helak oldular. Hz. Ömer devrinde Sa'd bin Ebî Vakkas'ın (r.a.) emri altındaki İslâm ordusu Kisramın saltanatını tarumar etti. İranın zengin hazineleri ele geçirildi. Ve bunlar Peygamberimizin haber verdiği gibi, Allah yolunda harcandı.[291]

Fakirlerin Yüzünden Zenginlerin Vay Haline

479. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Kıyamet gününde fakirlerin yüzünden zenginlerin vay haline. Fakirler: "Rabbimiz, bizim için onlar üzerine farz kıldığın haklarımızda bize haksızlık ettiler, hakkımızı vermediler" deyince, Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"İzzet ve celâlime yemin ederim ki sizi nimetime yaklaştıracak, onları da uzaklaştıracağım."
Sonra Resûlullah şu âyeti okudu:
"Mallarında isteyen ve istemeyen yoksullar için bir nasip vardı."[292]

İzah

Hadis, zekât vermemenin mes'uliyetini ifâde eder. Konu ile ilgili çeşitli âyet ve hadisler vardır. Meselâ zekât vermeyenler bir âyette şöyle tehdit edilirler:
"Allah'ın lütuf ve insanıyla onlara verdiği şeyde cimrilik edenler, bu cimrilikleri kendileri için bir hayırdır sanmasınlar. Bu onlar için serdir. Cimrilik ettikleri şey Kıyamet gününde ateşten halka olarak onların boyunlarına dolanacaktır. Göklerde ve yerde olan herşey Allah'ındır ve sonunda Ona döner. Allah sizin yaptıklarınızdan da hakkıyla haberdardır."[293]
Zekât vermeyenler sadece Kur'ân'da değil, hadislerde de şiddetle ikaz edilmişlerdir. Meselâ bu hadislerden birisi şöyledir:
"Allah'ın kendisine vermiş olduğu malın zekâtını vermeyen kimsenin malı, Kıyamet gününde, iki gözünde iki siyah nokta bulunan, dehşetli, zehirli bir yılan şekline sokulur ve bu yılan o gün mal sahibinin boynuna sarılır. Sonra ağzı ile mal sahibinin çenesinin iki tarafından yakalar ve 'Ben senin dünyada çok sevdiğin malınım, ben senin hazinenim' der."[294]
Zekât vermeyenlerin cezasını anlatan bir hadis de şöyledir:
"Zekâtı ödenmeyen deve, sığır ve koyunlar Kıyamet gününde şaşılacak kadar semiz ve büyük olarak gelip sahiplerini boynuzlarıyla boynuzlarlar ve tırnaklarıyla tepelerler. Bu işkence, hayvanların sonuncusu işini bitirip tekrar birincisi başlamak suretiyle bütün insanların hesapları görülünceye kadar devam eder."[295]
Evet, bütün mal ve mülkün hakikî sahibi Allah'tır. Yüce Rabbimiz bir kısım kullarına imtihan için birçok nimet ve servet ihsan etmiştir. Sonra da zenginlere kendi verdiği maldan çok cüz'i bir kısmını fakirlere vermesini emretmiştir. Allah'ın karşılıksız olarak verdiği malı, Onun verilmesini emrettiği yere vermeyen kimse ise, Kâinat Sultanının emrine muhalefet ettiğinden, elbette azabı hak eder, Onun nimetinden uzak kalır.[296]

Arefe Akşamı Resûlullahın Yaptığı Dua

480. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Arefe akşamında Resûlullah (s.a.v.) şöyle duâ etti:
"Allah'ım, şüphesiz sen yerimi görüyorsun, sözümü işitiyorsun, gizlimi ve açıkladığımı biliyorsun. Benim işlerimden Sana gizli kalan hiçbir şey yoktur. Ben zavallı ve muhtacım. Yardım diliyor, korunmamı istiyorum. Günahlarından korkan, endişe eden, onları ikrar ve itiraf eden biriyim. Yoksulların istemesi gibi Senden istiyorum. Günahkar ve zelilin yakarışı gibi Sana yakarışta bulunuyorum, Sana karşı boyun bükmüş, zillete maruz kalmış, burnu sürtülmüş kimsenin duâ edişi gibi, Sana duâ ediyorum.
"Allah'ım, duamı reddedip de beni hüsrana uğratma. Bana acı ve merhamet et. Ey kendisine dilekte bulunulanların ve ey dilekleri verenlerin en hayırlısı."[297]

Ramazan'da Günah Ve Sevapların Karşılığı İki Mislidir

481. Ümmü Hâni binti Ebî Tâlib (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Ümmetim Ramazan'ın hakkını tam olarak yerine getirdiği sürece zillette olmayacaktır" buyurdu.[298]
"Ey Allah'ın Resulü! Ramazan ayının hakkını zayi ederek rezil olmak ne demektir?" diye soruldu.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"Ramazan'da Allah'ın yasaklarının çiğnenmesidir. Kim onda zina eder veya içki içerse, ertesi sene o vakte kadar Allah ve göktekiler ona lanet okurlar. O kimse Ramazan'a ulaşmadan önce ölürse, Allah katında Cehennem ateşinden korunmasına vesîle edineceği bir iyilik bulamaz.
"Ramazan ayına hürmetsizlikten sakının! Çünkü başka ayda bulunmayacak şekilde onda sevaplar kat kat verilir. Günahlar da böyledir."[299]

Kadını Kocası Aleyhinde Kışkırtan Kimse

482. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:

"Kim ipek giyer ve gümüş kabdan birşey içerse, bizden değildir. Kadını kocası, köleyi efendisi aleyhine kışkırtan, arasını bozan, bizden değildir."[300]

İzah

Daha önce de bir vesile ile izah ettiğimiz gibi, erkeklerin ipek giymesi ve kadın erkek her Müslümanın gümüş kap kullanması dinimize göre haramdır. Peygamberimiz bu hadislerinde, böylelerinin sünnet üzere olmadıklarını nazara vermiştir.
Hadisin ikinci kısmında da kadını kocası aleyhinde kışkırtmanın caiz olmadığı hususu nazara verilmektedir.
Kötü tabiatlı bir takım insanlar, gerek hasetleri yüzünden, gerekse başka sebeplerden dolayı bazan kadını kocası aleyhine, zaman zaman da erkeği hanımı aleyhine kışkırtmaya çalışırlar. Bunun için de, aslı astarı olmayan birtakım dedikodular uydururlar. Söylenmemiş sözü söylenmiş; yapılmamış şeyi yapılmış gösterirler. Bunun neticesinde ise, aile yuvasında tatsızlık ortaya çıkar. Hattâ bâzan bu tatsızlık boşanmaya kadar gidebilir. İşte Peygamberimiz hadisin bu kısmı ile, böylelerine karşı çıkmakta, onları tehdit etmektedir.
Öyleyse, eşler böyle kimselere karşı uyanık olmalılar. Kendilerine söylenilen şeyin doğruluğunu iyice araştırmadan hareket etmemelidirler. Söylenilen şey veya getirilen haber doğru da olsa, hemen hiddetlenmek uygun olmaz. Yıkıcı olmadan o şeyin tamirine çalışılmalıdır. Bu yapılırken elbette çeşitli zorluklarla karşılaşılacaktır. Fakat aile saadetinin bozulmaması için bu zorluklar göğüslemneye elbette değer.[301]

Kâmil İmanın Bir Şartı

483. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir adam kendisi için sevdiğini din kardeşi için de sevmedikçe, gerçek mânâda iman etmiş olmaz."[302]

İzah

Hadis Nesâî'de, "Din kardeşi yahut komşusu için de dilemedikçe" şeklinde tereddütlü bir şekilde yer alır. Diğer râviler ise hadisi "Din kardeşi için de" diye seksiz olarak rivayet etmişlerdir.
Hadis, kâmil mümin olmak için kişinin kendisi için arzu ettiği faydalı bir şeyi din kardeşi için de arzu etmek gerektiğini, mefhum-u muhalifiyle de kendisi için arzu etmediği zararlı şeyleri din kardeşi için de arzu etmemek gerektiğini ifâde etmektedir. Kendisi için arzu ettiği bir şeyi din kardeşi için de arzu etmeyen kimse, yine mü'mindir, ancak kâmil mü'min değildir.
Ancak hadisteki ölçüye uymak kamil iman için yeterli değildir. Kişinin diğer İslâmî esasları da yerine getirmesi icab eder.[303]

Peygamberimizin Duasının Tesiri

484. Ata rivayet ediyor:
Saib bin Yezid'in sakalının beyaz, saçının ise siyah olduğunu gördüm. "Ey Mevlam [efendim], saçında niçin beyaz kıl göremiyorum?" dedim.
O şöyle dedi: "Saçım hiçbir zaman beyazlaşmaz. Bunun sebebi şudur: Ben çocuktum ve çocuklarla oynuyordum. Resûlullah bizim yanımıza geldi ve bizlere selam verdi. Çocukların arasından ben, "Aleykümselam" dedim. Beni çağırdı.
"İsmin nedir?" diye sordu.
"Said bin Yezid" dedim. Elini başıma koydu ve
"Allah seni mübarek kılsın" buyurdu.
Resûlullahın elini koyduğu yerler beyazlaşmıyor.[304]

Mü'min Diken Batmasından Sevap Kazanır

485. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir mü'mine bir diken dahi batsa, Allah mutlaka onun için on sevap yazar, on tane küçük günahı affedilir ve on derece yükseltilir."[305]

Teşehhüt

486. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bize teşehhüdü şöyle öğretti:
"Bütün dualar, senalar; dil, beden ve malla yapılan ibâdetler Allah'a mahsustur. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun, ey Peygamber. Selam bize ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine de olsun. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed (s.a.v.) Allah'ın kulu ve Resulüdür."[306]

İzah

Hak mezhebler arasında esasta olmasa da, teferruat meselelerde bâzı farklılıklar vardır. Teşehhütte okunan 'tahiyyat' da bu farklı kısma girer. Hanefî mezhebine mensup olan Müslümanlar teşehhütte yukarıdaki duayı okurlarken, Şafiî mezhebine mensup olanların okudukları tahiyyatın baş kısmında biraz farklılık vardır. Şâfiîlerin teşehhütte okudukları tahiyyatın baş kısmı şöyledir:
"et-Tehiyyâtü'1-mübarekâtü, essalevâtü....."
Tahiyyati bu ilâve ile okumak da sünnettir. Çünkü İbni Abbas'ın rivayet ettiği bir hadiste, Peygamberimizin et-Tahiyyâtü'yü böyle okuduğu bildirilmiştir.[307] Şafiî mezhebi de hak bir mezhep olduğuna göre, isteyen teşehhütte tahiyyatı Şâfiîlerde okunduğu şekliyle okuyabilir. Bunda hiçbir mahzur yoktur.
Bediüzzaman, teşehhütte et-Tahiyyatü'yü okumanın hikmetini 6. Şua'da geniş bir şekilde izah etmiştir. Bunu meâlen alıyoruz:
Her mü'minin namazı, onun bir nevi mîracı hükmündedir. Ve o huzura lâyık olan kelimeler ise, Peygamberimizin büyük Mîracında söylenen sözlerdir. Teşehhütte et-Tehiyyâtü'yü okuyarak onları zikretmekle, Peygamberimizin Mîraçta Cenâb-ı Allah'la yaptığı o kudsî sohbet hatıra gelir. Bu hatırlamadan o mübarek kelimelerin mânâları hususîlikten, umumîliğe çıkar. O kudsî ve geniş mânâlar tasavvur edilir. O tasavvuf ile, kıymeti ve nuru yükselir, genişler.
Meselâ Resûl-i Ekrem (a.s.m.), o gecede Cenâb-ı Hakka karşı selâm yerinde "Et-Tehiyyâtü lillahi" demiş. Yani,
"Bütün hayat taşıyan varlıkların, hayatlarıyla gösterdikleri tesbihat ve yaratıcılarına takdim ettikleri fıtrî hediyeler, ey Rabbim, Sana mahsustur. Ben, bütün canlı varlıkların Sana yaptıkları tesbihatları hayalimde canlandırarak ve onların Seni tesbih ettiklerine inanarak Sana takdim ediyorum."
Nasıl ki, Resûlullah (a.s.m.) "Et-Tehiyyatü" kelimesiyle, bütün hayat sahibi varlıkların fıtrî ibâdetlerini niyet edip onlar nâmına Cenâb-ı Hakka takdim ediyor. Öyle de, tahiyyatın özeti olan "el-mübârekâtü" kelimesiyle de, bütün bereket ve tebrik sebebi olan, insanları hayrette bırakarak bârekallah dedirten, mübarek denilen, hayatın ve hayat sahibi varlıkların hülasası olan mahluklar, bilhassa tohumların ve çekirdeklerin, dânelerin, yumurtaların fıtrî mübârekiyetlerini, bereketlerini ve kulluklarını temsîl ederek, o geniş mânâ ile söylüyor. Mübârekâtın hülasası olan "Essala-vât" kelimesiyle de, hayat sahibi varlıkların hülasası olan bütün ruh sahiplerinin kendilerine mahsus ibâdetlerini düşünüp, Yüce Allah'ın dergâhına o geniş manâsıyla arzediyor. "Ve't-tayyibât" kelimesiyle de, ruh sahibi varlıkların hülasası olan kâmil insanların ve devamlı Yüce Allah'ı tesbihle ve Ona ibâdetle meşgul olan meleklerin salâvatının özü olan "tayyibât" ile, nurânî ve yüksek ibâdetlerini kast ederek, bütün bu ibâdetleri Yüce Allah'a has kılıp takdim ederler.
Nasıl ki, o gecede Cenâb-ı Hak tarafından "Es-Selâmu aleyke yâ eyyühe'n-nebiyyü=Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi senin üzerine olsun, ey Peygamber" demesi, gelecekte yüzer milyon insanların her biri, her gün, en azından on defa "Es-Selâmü aleyke yâ eyyühe'n-nebiyyü" demelerine âmirâne işaret eder. Ve Yüce Allah'ın selâmı, o kelimeye geniş bir nur ve yüksek bir mânâ verir. Öyle de, Resûlullahın (a.s.m.) o selama karşılık olarak,

"Es-Selâmü aleynâ ve alâ ibadiüahi's-salihîn=Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine de olsun" demesi, gelecekte muazzam ümmeti ve ümmetinin salihleri, Allah'ın selâmını temsil eden İslâmiyete mazhar olmasını ve İslâmiyetin umumî bir şian olan mü'minler arasındaki "es-Selâmü aleyke," "ve aleyke's-Selâm" umum ümmet demesini rica ederek ve duâ tarzında Yüce Yaratıcısından istediğini ifâde eder ve hatırlatır. Ve o sohbette hissedar olan Hz. Cebrail (a.s.), Allah'ın emretmesi üzerine, o gece "Eş-hedü en lâilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah=Ben şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed (a.s.m.) Allah'ın kulu ve Resulüdür" demesi, bütün ümmet kıyamete kadar böyle şehadet edeceğini ve böyle diyeceklerini müjdeleyerek haber verir. İşte Mîraçta Allah ile Peygamberimiz arasında cereyan eden bu kudsî konuşmayı hatırlamakla, tâhiyatta söylenilen kelimelerin mânâları parlar, genişler.
Tâhiyattaki mânâları bu şekilde açıklayan Bediüzzaman, izahını yaptığı hukikatların inkişafında kendisine yardım eden garip bir hâlet-i nıhıyeyi de meâlen şöyle kaydediyor:
Bir zaman karanlıklı bir gurbette, karanlık bir gecede, zulmetli bir gaflet içinde, koca kâinatın içinde yaşadığım ânı, hayalimde cansız, ruhsuz, ölü, boş ve müthiş bir cenaze olarak göründü. Geçmiş zamanı dahi bütün bütün ölü, boş, müthiş olarak hayal ettim. O hadsiz mekân ve hudutsuz zaman, karanlıklı bir vahşetgâh suretini aldı. O haletten kurtulmak için namaza sığındım. Teşehhütte "Et-Tahiyyâtü" dediğim zaman birden kâinat canlandı; hayattar, nûrânî bir şekil aldı, dirildi. Hayy-ı Kayyumun parlak bir aynası oldu. Bütün hayattar cüzleriyle beraber, hayatlarının selâmlarım ve hediyelerini devamlı bir surette Hayy-ı Kayyuma takdim ettiklerini ilmelyakîn, belki hakkalyakîn ile bildim, gördüm.
Sonra "Es-Selâmü aleyke yâ eyyühe'n-nebiyyü" dediğim vakit, o hudutsuz, o boş zaman, birden Resûl-i Ekremin (a.s.m.) başkanlığı altında, hayat sahibi ruhlar ile vahşet saçan suretten çıkıp, sevimli bir seyrangâh suretine dönüştü.[308]
Evet, namazda tâhiyyatı gaflet içerisinde değil de, bu duygular içerisinde okuyan, o derece namazdan feyiz ve lezzet alan mü'minlere ne mutlu! Yüce Allah'tan bizlere de namazlarımızda bu duygulan ihsan etmesini niyaz ediyoruz.[309]

Her Nefis Ölümü Tadacaktır

487. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Cebrail bana şöyle dedi: "Ey Muhammed, istediğin kimseyi sev, sonunda ayrılacaksın; istediğin şeyi yap, sonunda onun karşılığını göreceksin; istediğin kadar yaşa, sonunda öleceksin." Cebrail bana çok veciz konuştu."[310]

İzah

Cebrail (a.s.) bu veciz konuşmasında Resûlullaha ve onun şahsında ümmetine çok mühim üç hususu ders vermektedir. Bunların birincisi, insanın sevdiği kimseden ayrılmasıdır. Öyle ise insan fâni sevgililere bel bağlamamalı, baki olan birini sevmeli, Onun emirleri dâiresinde hareket etmelidir.
Cebrail'in (a.s.) ikinci olarak hatırlattığı husus, büyük küçük her ne yaparsa yapsın, bunun insanın yanına kar kalmayıp mutlaka karşılığını göreceği gerçeğidir. Bu, kötülükler için böyle olduğu gibi, iyilikler için de böyledir. İnsan hardal tanesi kadar dahi olsa bir iyilik yapmışsa, bu zayi edilmeyecek, sevap kefesine konacaktır. Dolayısıyla Cebrail (a.s.) bununla insana kötülükten uzaklaşmasını, iyi şeyleri yapmasını ikaz etmektedir.
Cebrail'in hatırlattığı üçüncü bir husus da çoğu insanın gaflet içerisinde olduğu ölüm gerçeğidir. Aslında Kur'ân'da da Yüce Allah nefis taşıyan herşeyin öleceğine dikkat çekerek insanların gafletten uyanmasını istemiştir. Meselâ bu âyetlerden ikisi şu mealdedir:
"Her nefis ölümü tadacaktır."[311]
"Hepinizin dönüşü Onadır."[312]
Bu umumî kaideden hiç kimse kendisini hariç tutamaz. Allah'ın en sevdiği kullar dahi ölümün pençesinden kurtulamazlar. Eğer ölümden kurtulan birisi olsaydı, hiç şüphesiz Sevgili Peygamberimiz olurdu. Fakat o da vefat etti. Yüce Allah Habibine hitaben,
"Senden önce hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik"[313]
buyurarak bu gerçeğe dikkat çekmiştir. İzahını yaptığımız hadiste de Cebrail (a.s.) Peygamberimize (s.a.v.) ve onun şahsında ümmetine bunu hatırlatmıştır.[314]

İnsanlarda Bulunması Güzel Olan Üç Şey

489. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Şu üç şey kimde yoksa o benim ve Allah'ın beğendiği bir yaşayış tarzı üzere değildir" buyurdu.
"Onlar nedir, ey Allah'ın Resulü?" denildi. Şöyle buyurdu:
1. *Cahillerin kabalığına aldırış ettirmeyen bir hilim,*
2. *İnsanlarla hoş geçineceği bir ahlâk,*
3. *Kendisini Allah'ın haramlarından alıkoyan bir takva."*[315]

İzah

Bu ve sonraki hadiste geçen "hilim" yumuşak huyluluk demektir. Bu iki hadiste yumuşak huyluluk övülmektedir. Hilim daha pekçok hadiste övülmüştür. Meselâ bir hadiste hilim, Allah ve Resulünün sevdiği bir haslet olarak vasıflandırılırken,[316] bir başka hadiste peygamberlerin ahlâkından olduğu bildirilmiştir.[317]
Peygamberimiz yine bir hadislerinde, Müslümanın hilim sayesinde gece nafile olarak namaz kılan, gündüz de nafile olarak oruç tutan kimselerin seviyesine yükseleceğini bildirmiştir.[318]
Hadiste hilim sahibi birinin câhillerin kabalığına aldırış etmemesi gerektiği nazara verilmiştir. Başka bir hadiste ise cahilane davranana hilimle, yumuşaklıkla karşılık vermekle Allah katında yüksek derecelere ulaşılabileceği nazara verilmiştir.[319] Çünkü câhil, ne yaptığını, ne söylediğini bilmeyen kimsedir. Dolayısıyla böylelerinin hareket ve sözlerini nazara alarak onlarla sataşmaya, kavgaya girmek yersizdir. Nitekim câhillerin sataşmalarına aldırış etmeyenler Kur'ân'da da şöyle övülürler:
"Rahmân'ın makbul kulları onlardır ki, yeryüzünde ağırbaşlılık ve alçak gönüllülükle yürürler. Câhiller onlara sataştığında ise 'Selâmetle' deyip geçerler."[320]
Son olarak Allah'ın bir isminin de "el-Halîm" olduğunu ifâde edelim.[321]
Hadiste ikinci olarak, insanlarla hoş geçinecek ahlâk övülmektedir. Bu konu üzerinde bir önceki hadisin izahında durmuştuk.
Üçüncü olarak da kişiyi Allah'ın haramlarından alıkoyan takva övülmektedir. Takva, kişinin Allah korkusundan dolayı haramlara girmemesi demektir. İnsanların Allah'tan duydukları korku derece derecedir. Herkes imanın kuvveti nisbetinde Allah'tan korkarlar. İşte hadiste kişiyi haramlardan alıkoyabilecek derecedeki bir korku övülmektedir.[322]

İlmin Ve Hilmin Fazileti

490. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"İlmin hilme eklenmesinden daha faziletli iki şey birbirine eklenmemiştir."[323]

İzah

Bir önceki hadiste hilimle ilgili açıklamada bulunmuştuk. Burada konu üzerinde biraz daha duracağız.
Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadislerinde de ilim ve hilim hakkında şöyle buyuruyor:
"İlim tahsil edin. İlmin yanında ağırbaşlılık ve yumuşak huylu olmayı da öğrenin. Talebelerinize, öğretmenlerinize karşı yumuşak davranın. Cehaleti hümine galip gelen zâlim âlimlerden olmayın."[324]

Resûlullah (s.a.v.) bir hadislerinde de Allah'tan kendisini ilimle zenginleştirip, hilimle süslemesini istemiş,[325] başka bir hadislerinde de ilimle hilmin nasıl elde edilebileceğinin yolunu göstererek şöyle buyurmuştur:
İlim ile hilmin beraber zikredildİği bir hadis ise şöyledir:
"İlim, öğrenmekle ve zorluk çekmekle; hilim de ahlâkı güzelleştirmeye gayret göstermekle elde edilir."[326]

Rızık Günah Ve Sevaba Göre Verilmez

491. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor:
"Günahlar rızkı azaltmaz, sevaplar da rızkı çoğaltmaz. Ve duayı terketmek günahtır."[327]

İzah

Hadis, rızkın takdirinde günah veya sevabın tesirinin olmadığını ifâde etmektedir. Yani Allah günah işlemeyenlere çok, günah işleyenlere az rızık vermeyeceğini açıklamaktadır. Tam tersine bazan günahkârlara daha çok rızık vererek bununla kullarını imtihana tâbi tutar. O günahkâr kul Allah'ın kendisine fazla rızık vermesini, Onun kendisini sevdiği mânâsında anlar. "Yaptığım şeyler demek ki günah değil. Bak Allah bana senden daha çok mal veriyor" diyerek ibâdetine devam eden kullara karşı övünür. Evet, rızkın fazla veya az olmasının kişinin itaatkâr veya günahkâr olmasıyla ilgisi bulunmamaktadır.
Hadiste dikkat çekilen bir husus da duâ etmemenin günah olduğudur. Çünkü duâ da bir kulluktur, ibâdettir. Dolayısıyla duâ etmeyen bu ibâdeti terk etmekle günah işlemiş olmaktadır.

Namazda Tâdil-i Erkan

492. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) mescidde namazın rükû ve secdelerini tamamlamayan bir adam gördü. Ona,
"Allah rükû ve secdelerini tamamlamayan birinin namazını kabul etmez" buyurdu.[328]

İzah

Namazın rükû ve secdelerine dikkat etmeye tâdil-i erkan denilir. Tâdil-i erkan, kıyamda iken dim dik, rükûda iken belin dümdüz durması, rükûdan kalktıktan sonra secdeye gitmeden önce beli iyice doğrultmak ve "sübhanallah" deyecek kadar öylece beklemek, iki secde arasında da "sübhanallah" deyecek kadar oturmaktır. Kısaca, namazı aceleye getirmeden hakkını vererek kılmaktır. Zaten ilâhî bir hediye olan namazın zevkine varmak, bütün rükünlerini eksiksiz yapmak, aceleye getirmemekle mümkündür.
Tâdil-i erkân, İmam Ebû Yusuf ve İmam Şafiî'ye göre farzdır. Bu imamlara göre, tâdil-i erkâna riâyet edilmeden kılınan namazları yeniden kılmak gerekir. Delilleri, "Rükû ve secdede belini düz tutmayan kimsenin namazı sahih değildir" hadisidir. [329] Bu imamların bir başka delilleri de Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği şu hadistir:
"Resûlullah (a.s.m.) mescidin bir tarafında otururken içeri bir zât girdi, namaz kıldı, sonra selâm verdi, oturdu. Peygamberimiz selâmını aldıktan sonra,
"Dön ve tekrar namaz kıl. Sen namaz kılmış sayılmadın" buyurdu.
Bu durum üç defa tekrarlandı. O zât Peygamberimizden tarif etmesini isteyince, Resûlullah şöyle buyurdu:
"Namaz kılmak istediğinde tam bir abdest al, sonra kıbleye dön, tekbir al. Sonra vücud azaların yatışıncaya kadar rükûda dur. Sonra başını kaldırıp ayakta düzgün duruncaya kadar kıyamda kal. Sonra sükûnet buluncaya kadar secde yap, sonra kalk vücudun sakinleşinceye kadar otur. Bundan sonra bütün namazlarını böyle kıl."[330]
İmam-ı Âzam ve diğer talebesi İmam Muhammed'e göre ise tâdil-i erkân farz değil vaciptir. Terki durumunda ise sehiv (yanılma) secdesi gerekir, namaz yeniden kılınmaz. Ezan Cami Namaz ve Büyük İslâm ilmihali isimli eserlerimize bakınız.[331]

Seccade Üzerinde Namaz Kılmak

493. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir hasır üzerinde namaz kıldı. [332]

İzah

Asr-ı Saadette namazlar toprak üzerinde kılınıyordu. Camilerde şimdi olduğu gibi halı serili değildi. Zemin topraktı. Yukarıdaki hadiste Peygamberimizin (s.a.v.) bazan namazını hasır üzerinde kıldığı bildirilir. Bu bir nevi seccade sayılabilir.
Ancak namaz kılmak için seccade kullanmak şart değildir. Temiz olmak şartıyla toprak üzerinde namaz kılınabileceği gibi, halı üzerinde de namaz kılınabilir. Halının temiz olduğu biliniyorsa, üzerine ayrıca bir seccade sermeye gerek yoktur.[333]

Kışın Oruç Tutmak

494. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kişin oruç tutmak, meşakkatsiz elde edilen bir ganimettir."[334]

İzah

Oruç ibâdetini zorlaştıran günlerin uzun olması ve hararetin fazlalığıdır. Gerek günlerin uzunluğu, gerekse hararetin fazlalığı yaz günleri için geçerlidir. Dolayısıyla yaz günleri oruç tutmak zordur. Kış ise böyle değildir. Çünkü hem kış günleri kısadır, hem de insan kış günlerinde suya fazla ihtiyaç duymaz. Bunun içindir ki, Peygamberimiz (s.a.v.) yukarıdaki hadislerinde kış orucunu, meşakkatsiz, savaşsız elde edilen ganimete benzetmiştir.[335]

Arefe Günü Orucu

495. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
"Arefe günü oruç tutmak, birisi geçmiş, birisi de gelecek sene olmak üzere iki senenin küçük günahlarına keffârettir."[336]

Cennet Ehlinde Artış Olmaz

496. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Şüphesiz Allah Cenneti yarattı ve ona girmesi için aşiretlerden, kabilelerden kimseler yarattı. Onların sayısı ne artar, ne de eksilir" buyurdu.
Birisi, "Öyle ise niçin amel işleyelim?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Amel işleyin, herkes yaratıldığı şeye erecektir" buyurdu.[337]

İzah

Cennet ehlinin yaratılmış olması, Allah'ın kendi iradesiyle bir kısım insanları Cennet ehli olarak, bir kısım insanları da Cehennem ehli olarak yarattığı mânâsına gelmez. Çünkü böyle olması imtihan sırrını ortadan kaldırır. Bu ve benzeri hadisler, Allah'ın Cennet için cüz'i irâdesini hayır yolunda kullanacak, Cehennem için de cüz'i irâdesini şer yolunda kullanacak kimseler yarattığı şeklinde anlaşılmalıdır. Yani kişinin Cennetlik ve Cehennemlik amel işlemesinde Allah'ın hiçbir zorlaması söz konusu değildir. Zaten Sahabînin Resûlullahın sözünü sanki Cennetlikleri Allah'ın tamamen kendi iradesiyle yarattığı şeklinde anlayıp "Öyle ise niçin amel işleyelim?" şeklindeki sorusuna Peygamberimizin verdiği cevap, Allah'ın Cennetlikleri kendi iradesiyle seçmediğini, buna layık olan kullarını oraya koyacağını gösterir.
Sayının değişmemesi ise, Allah Cenneti de, Cehennemi de sayısını kendisinin bildiği kimselerle dolduracağı mânâsına gelir. Allah, daha Cenneti yaratır yaratmaz kıyamete kadar yaratacağı kullarından kaç kişiyi Cennete koyacağını ve bunların kimler olduğunu biliyordu. Dolayısıyla Allah'ın bildiği bu sayıda artma ve eksilme olmayacaktır. Hadis bunu ifâde eder.[338]

Hz. Ali İle Kur'ân Birbirinden Ayrılmaz

497. Ümmü Seleme (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor:
"Ali Kur'ân ile, Kur'ân Ali ile beraberdir. Bu ikisi Kevser Havzının başına yanıma gelinceye kadar birbirinden ayrılmaz."[339]

İzah

Peygamberimiz Allah'ın bildirmesiyle, Hz. Ali'nin elini hadiselere ve dahilî fitnelere maruz kalacağını görmüştü. Hz. Ali'yi ümitsizlikten, Müslümanları da onun hakkında yanlış düşüncelerden kurtarmak için, "Ben kimin efendisi isem, Ali de onun efendisidir, gibi hadislerle Hz. Ali'yi tesellî, ümmetini de irşad etmiştir.
İşte yukarıdaki hadis de bu tesellî ve irşadlardan birisidir. Peygamberimiz bu hadisleriyle hem Hz. Ali'yi sonraki yıllarda maruz kalacağı suçlamalara karşı tesellî etmiş, hem de ümmetini bu suçlamalara inanmamaları konusunda irşad etmiş, Hz. Ali'nin Kur'ân'la beraber olacağını, ondan asla ayrılmayacağını bildirmiştir. Nitekim 670, 691, 720, 754 numaralı hadislerde gelecek olan Haricîler, Hz. Ali gibi fazîlet ehli ve ilimle dopdolu birini Kur'ân'a karşı gelmekle itham etmişlerdir. Siffîn Savaşından sonra hakemleri kabul ettiği için Onu Kur'ân'ın hükmünü bırakıp insanların hükmüne tâbi olmakla suçlamışlardır. Hz. Ali de onlara verdiği cevabında Kur'ân'a olan bağlılığını şu sözlerle ifâde etmiştir:
"Ben iki hakemin Kur'ân'ın hükümlerine itaat etmeleri, yasaklarından kaçınmaları şartıyla verecekleri hükme razı olurum. Kur'ân'ın hükümlerine uygun hüküm verirlerse, kesinlikle bize bu hükme karşı hareket etmek düşmez. Şayet Kur'ân'm hükümlerine muhalefet ederlerse, biz zâten onların verecekleri hükme uymayız.
"Biz bu konuda insanların hüküm vermelerini kabul etmiş değiliz. Kur'ân'ın hükmünü talep ediyoruz. İşte bu Kur'ân, iki kapak arasında, satırlarla yazılmış, dili olmayan bir kitaptır. O ancak insanlar okuduğunda konuşur ve hükmü açıklar."
Hz. Ali bu sözleriyle Peygamberimizin mucizâne verdiği haberi de tasdik ediyordu.[340]

Kur'ân'dan Bir Ayeti İnkar Edenin Durumu

498. Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Kur'ân'dan bir âyet inkar ederse, o, kâfir olmuştur."[341]

İzah

İnanç esaslarından birisi de kitaplara imandır. Bir insanın Müslüman sayılabilmesi için Allah'ın peygamberlerine indirdiği kitapların tamamına Allah'ın indirdiği şekliyle inanması gerekir. Tevrat, Zebur, İncil veya Kur'ân'dan birisine inanmayan biri Müslüman sayılmaz. Kur'ân'ın tamamına inanmayan biri kâfir olabileceği gibi, Kur'ân'ın sadece bir sûresine, hatta hadiste de ifâde edildiği gibi, bir âyetine dahi inanmayan kimse Mü'min sayılmaz. Müslüman olduğu halde sonradan inanmayan kimse ise İslâm dâiresinden çıkmış olur.[342]

Ümmet Yetmiş Üç Fırkaya Ayrılacak

499. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Bu ümmet yetmiş üç fırkaya ayrılacak. Bunların bin dışında hepsi Cehennemdedir."
"Cennette olan bir fırka hangisidir?" denildi.
"Ben ve Ashabımın yolunda giden fırka" buyurdu. [343]

İzah

Bu hadisin verdiğimiz kaynaklarda geçen bir rivayeti de şöyledir:
"Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya ayrıldı. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan yetmiş ikisi Cehennemde, biri Cennettedir. Cennette olan fırka Kur'ân ve Sünnet etrafında toplanan fırkadır."
Bu hadisi Ehl-i Sünnet dâiresi içindeki cemaatlara ve tarikatlara tatbik etmek yanlıştır. Ehl-i Sünnet içerisindeki bütün cemaatlar ve tarikat mensuplarının amelleri iyi ise Cennette olan gruba dahildirler. Cehennemde olan yetmiş iki fırka Ehl-i Sünnetin dışında olan ehl-i bid'a mezhepleridir. Zeydiyye ve Câferiyye mezheplerinin Ehl-i Sünnetle aralarında temel meselelerde bir ayrılık olmadığı için, amellerine göre firkâ-i nâciyeden olmalarını ümit ediyoruz.[344]

İsa (a.s.) İnecektir

500. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Dikkat edin! İsa bin Meryem ile benim aramda peygamber yoktur. Dikkat edin! o benden Sonra ümmetim içinde halifemdir. Deccâli öldürecek, hacı kıracak. Cizyeyi ve savaşı kaldıracak. Dikkat edin, sizden ona kavuşan selâm söylesin."[345]

İzah

Pekçok âyet-i kerimede Kıyametin kopacağı, insanlarla birlikte bütün kâinatın ölümü tadacağı bildirilmektedir.[346] Yüce Allah, insanın ecelini ömrüne gizlediği gibi, Kıyametin vaktini de kâinatın ömrüne gizlemiştir. Bununla beraber, Kıyamete yakın onu haber veren bâzı alâmetler ortaya çıkacaktır. İşte bu alâmetlerden birisi de, Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesidir. Yüce Allah bir âyette,
"İsa kıyamet için bir alâmettir"[347] buyurmuştur.
Hz. İsa'nın eliyle bir mucize eseri olarak ölülerin hayat bulması öldükten sonra dirilmeye bir delil teşkil ettiği gibi, onun semâdan yeryüzüne inmesi de, kıyametin yaklaştığını gösteren alâmetlerdendir. Nitekim Hz. isa'nın yeryüzüne inmesinin kıyamet alâmetlerinden olduğunu ifâde eden pekçok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bâzıları şu mealdedir:
"Sizler on alâmeti görmedikçe hiçbir zaman Kıyamet kopmaz....İsa'nın (a.s.) inmesi."[348]
"Hayatım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryemoğlu [İsa'nın] âdil bir hâkim olarak içinize inmesi yakındır."[349]
"Meryemoğlu İsa sizin yanınıza indiği zaman devlet başkanınız kendinizden, namazda imamınız olduğu [İsa da (a.s.) namazınıza uyduğu] zaman bakalım nasıl olursunuz."[350]
İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde de Hz. İsa'nın ineceğini, Deccalı öldüreceğini, hacı kıracağını, cizyeyi ve savaşı kaldıracağını bildirmektdir. Müsned'de geçen bir rivayette ise bunlara ilâveten, yer yüzüne emniyet ve güvenin yerleşeceği, devenin arslanla, kaplanların sığırlarla, koyunun kurtlarla otlayacağı, çocukların yılanlarla oynayacağı, bunların birbirlerine zarar vermeyeceği, Allah'ın dilediği bir müddet yeryüzünde kalacağı, sonra vefat edeceği bildirilmektedir.[351]

Hadiste ifâde edilen Deccal da yine kıyametin büyük alâmetlerindendir. Kıyametten bir müddet önce çıkacak, büyü ve yalanlarla hakkı bâtıl ile karıştıracak, hakkı bâtıl, bâtılı hak olarak gösterecek, münâfıkâne iş görecek ve insanlara "Ben sizin Rabbinizim" diyecek bir yalancıdır.
İfâde edilen haçın kırılması, domuzun öldürülmesi, cizyenin kaldırılması, Müslümanların yayılacağından kinayedir. Devenin arslanla, kaplanların sığırlarla, koyunların kurtlarla otlaması, çocukların yılanlarla oynaması ise, emniyetin yerleşeceğinden ve kimsenin kimseye zarar vermeyeceğinden kinayedir.
Demek oluyor ki, Hz. İsa'nın kıyamete yakın yeryüzüne ineceği kesindir. Burada hatıra bir suâl geliyor: Resûlullah (a.s.m.) son peygamber olduğuna ve peygamberlik kapısı onunla kapatıldığına göre, bir peygamber olan Hz. İsa'nın gönderilmesi nasıl olacaktır?
Evet, Peygamberimizle peygamberlik kapısı kapatılmıştır. O, Hatemü'l-Enbiyâdir. Ondan sonra bir peygamberin gelmesi düşünülemez. Zaten Hz. İsa da bir peygamber olarak değil, Peygamberimize ümmet olarak gelecek ve onun şeriatiyla amel edecektir. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde, *"Eğer İsa hayatta olsa bana uymaktan başka birşey yapmaz"*[352] buyurmuştur.
Müslim'de yer alan başka bir hadiste de, Hz. İsa'nın sünnet-i seniyyeye tâbi olacağı açıkça bildirilmektedir.[353]
Alimler de bu konuyla ilgili olarak şöyle derler:
"Hz. İsa, şeriat-ı Muhammediyeyi tekrar ve tecdidle görevlidir. İslâmla amel edecek tek peygamber Hz. İsa'dır: O, dinin hor ve hakir görüldüğü, itildiği bir zamanda gelip âdil bir hâkim olarak vazife yapacaktır. Yeryüzüne inmeden önce o günün şartlarında İslâmla ilgili gerekli her türlü bilgiyi öğrenmiş olarak gönderilecek ve geldiğinde bunları tatbik edecektir."[354]
Fıkh-ı Ekber Aliyyü'l-Kârî Şerhi'nde de İsa'nın (a.s.) Hz. Peygamberin şeriatına uyduğu ortaya çıkması için, Mehdîye uyacağı ve onun ardında namaz kılacağı şeklinde bir hadise yer verilmektedir.[355]
Zaten izahını yaptığımız hadiste de Peygamberimiz İsâ'ın (a.s) kendisinin halifesi olacağını bildirerek bu konuya açıklık getirmektedir.
Bediüzzaman, Hz. İsa'nın inmesini, Hıristiyanlık dininin tasaffî ederek hurafelerden arınması, tevhide şeklinde yorumlar. Ayrıca onun maddeten inmesinin de mümkün olduğunu söyler. Tafsilat için Bediüzzaman'ın Yorumları Işığında Kıyamet Alâmetleri isimli eserimizin 223-237. sayfalarına bakılabilir.[356]

Dünya Üzüntüsü İle Güne Başlamak

501. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim dünya için üzüntülü olarak güne başlarsa, Rabbini kızdırmış olarak güne başlamış olur. Kim kendisine isabet eden musibetten dolayı sızlanır, şikâyet ederek sabahlarsa, Allah'tan şikâyet etmiş olur. Kim malından yararlanmak için bir zenginin yanında küçülürde onun eliyle bir nimete kavuşursa, Allah'ı kızdırmış olur. Kime Kur'ân ihsan edilmiş olur da, o kimse Cehenneme girerse, Allah'tan uzak bir hayat yaşadığı için Cehenneme girmiştir."[357]

Zehirli Hayvanlara Ve Nazara Karşı Okunacak Dua

502. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hasan ve Hüseyin'e okur ve şöyle duâ ederdi:
"Her nevi şeytandan, her çeşit zehirli hayvan ve günahkâr gözden koruması için Allah'ın mükemmel kelimeleri ile size duâ ederim."[358]

İmanın Tadını Aldıran Üç Şey

503. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Şu üç şey kimde bulunursa imanın tadını almış olur. Bunlar: (1) Allah ve Resulünün kendisine herşeyden daha sevimli olması, (2) Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra, ateşe atılıp yanması, tekrar küfre dönmekten kendisine daha sevimli gelmesi, (3) sadece Allah rızası için sevmesi ve sadece Allah rızası için kızması."[359]

İzah

Tad yenilen şeylerde olur. İman ise yenilen şeylerden değildir. Öyle ise "îmanın tadını bulur" ifâdesi mecazdır. İman bala benzetilmiştir.
Allah'a kullukta gerçekten büyük lezzet vardır. Cüneyd-i Bağdadî, bunu ifâde için, "Gece ibâdetine devam edenler için ibâdet, eğlence sahipleri için eğlence yapmaktan daha lezzetlidir" demiştir. İbrahim bin Ethem de, "Vallahi biz öyle bir lezzet içerisindeyiz ki, hükümdarlar bu lezzeti bilmiş olsalardı, bunun için bize savaş açarlardı" diyerek imandaki, kulluktaki lezzeti açıklamıştır.
Hadiste üç şeyin sayılması, bunlar kalbe âit ameller olduğundan bunlara riya, gösteriş karışmadığı içindir.
İmam Muhyiddin Nevevî, "Bu hadis, İslâmın esas kaidelerinden büyük bir kaidedir" derken, Buhârî'yi şerheden âlimlerden Bedrüddin Aynî buna ilâveten şöyle der:
"Nasıl büyük bir kaide olmasın ki; bu hadiste imanın aslını, hattâ aynını teşkil eden Allah ve Resûlullah sevgisi vardır. Gerçekte Allah ve Resûlullah sevgisi, Allah'tan başkasını sevmemek ve küfre dönmekten tiksinmek, imanı kuvvetli, kalbi imana yatkın ve imanı etiyle kanına karışmış olan kimselere müyesserdir. İşte imanın tadını bulacak olan ancak bunlardır."
Kulun Allah'ı sevmesi, Onun emirlerine uyarak ibâdet ve kullukta bulunmayı, emirlerine karşı gelmemeyi gerektirir. Ayrıca Allah sevgisi, Ondan gelen musibetlere, Onun uğrunda çekilen sıkıntılara rıza nazarıyla bakmayı, şikâyetçi olmamayı, sabretmeyi icab ettirir.
Peygamberi (s.a.v.) sevmek de, onun getirdiği şeriatı benimsemekle, sünnetine uymakla mümkündür.
İmanın tadını aldıran şeylerden birisi de ateşe atılıp yanmayı tekrar küfre dönmeye tercih etmektir. Diğer bir ifâde ile ateşe atılıp yanmayı ne kadar sevimsiz görüyorsa, imandan sonra küfre dönmeyi de o derece sevimsiz görmektir. Buhârî, bu hadisi, imandan dönmesi istenilen birinin kendisine dili ile inkar etmesi için ruhsat verilmiş olsa da azimetle amel ederek ölünceye kadar mü'min kalmanın faziletine delil olarak zikretmiştir.
Hadis, Müslümanları birbirlerini başka bir menfaat için değil, sadece Allah için sevmeye de teşvik etmektedir. Kişinin bunu yapabilmesi de yine Allah sevgisinden kaynaklanır. Allah'ı layıkı ile sevebilen kullar, Müslümanları da yine Allah için severler. Bir insan bir kardeşini Allah için severse, bu sevgi, ondan bir menfaat göıdüğünde artmayacağı gibi, beklediği menfaata kavuşamaması durumunda da azalmaz. Yine Allah için sevdiği kimseden gelen sıkıntılar da bu sevgiyi azaltmaz.
Aynı şekilde hadis düşmanlık duymanın ölçüsünü de veriyor. Bir Müslümanın Müslüman kardeşlerine öyle sıradan şeyler için düşmanlık beslememesi gerektiğini, Allah düşmanlarına, Allah için düşmanlık beslemek gerektiğini ders veriyor.[360]

Hakkı Söylemekten Geri Durmamak

504. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Doğru olmayan birşey gördüğünüzde veya işittiğinizde, insanların heybeti, hakkı söylemekten sizi alıkoymasın."[361]

Öfkeli İken Hüküm Vermemek

505. Ebû Bekre (r.a.) rivayet ediyor:
"Hakim, öfkeli iken iki kişi arasında hüküm vermesin."[362]

İzah

Kur'ân-ı Kerim'de bir çok âyette adalet emredilir. Meselâ bu âyetlerden birisi şu mealdedir:
"Allah adaleti, iyilik yapmayı ve iyi kullukta bulunmayı, akrabaya ikramda bulunmayı emreder; fuhşiyatı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Allah düşünüp ibret almanız için size böyle öğütler verir."[363]
Başka bir âyet-i kerime ise şu mealdedir:

"Muhakkak ki Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Gerçekten Allah bu emriyle size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah herşeyi hakkıyla görür."[364]
Dinimizde adaletin emredilmesinin yanı sıra adaletin tecellisine gölge düşürebilecek şeyler de yasaklanmıştır. İşte bunlardan birisi de yukarıdaki hadiste yasaklanan öfkeli iken hüküm vermektir. Çünkü öfke sıhhatli düşünmeye mânidir. Böyle olunca öfkeli iken hüküm veren hâkimin her zaman için isabet edeceği düşünülemez.[365]

Camilere Devam Etmek

506. İbni Ümmü Mektûm rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) gelerek, "Ya Resûlallah, ben gözü görmeyen ve evi mescide uzak olan biriyim. Bana kılavuzluk edecek kimse yok. Namazımı evimde kılmama ruhsat var mı?" diye sordu(m).
Resûlullah (s.a.v.),
"Ezanı duyuyor musun?" buyurdu.
"Evet" dedi(m).
"Senin için ruhsat bulamıyorum" buyurdu.[366]
240 numaralı hadisin izahına bakınız.[367]

Son Nefeste İmanlı Gitmek

507. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim ölümü esnasında "Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed onun Resulüdür" derse, Cennete girer."
161 numaralı hadisin izahına bakınız.[368]

Cennet Kadınlarının Şarkıları

508. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennet ehlinin hanımları, kocaları için hiç kimsenin asla işitmediği güzel seslerle şarkı söylerler. Söylediklerinin içinde şu sözler de vardır:
"Biz çok güzeliz. Hayat bahşederiz. En şerefli kimselerin hanımlarıyız. Bakışları neşe ve sevinç verir."
Ayrıca şunları da söylerler:
"Biz ebedî kalacağız. Asla ölmeyeceğiz. Biz güven içinde mutluyuz. Hiç korkumuz yoktur. Biz hep buradayız, Cennetteyiz. Başka yere göçmeyeceğiz."[369]

Peygamberimizin Sabah Namazındaki Duası

509. Ümmü Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) sabah namazından sonra şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım, ben Senden temiz rızık, faydalı ilim ve kabul edilmiş amel istiyorum."[370]

Allah'ın Yardım Edeceği Kimseler

510. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'a güvenerek ve sevabını da Allah'tan bekleyerek şu üç şeyi yapan kimseye yardım etmesi ve mübarek kılması Allah üzerine bir hak olur. Bunlar:
1. *Allah'a güvenerek ve sevabını da Allah'tan bekleyerek bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimseye yardım etmesi ve mübarek kılması Allah üzerine bir hak olur.*
2. *Allah'a güvenerek ve sevabını da Allah'tan bekleyerek evlenen kimseye yardım etmesi ve mübarek kılması Allah üzerine bir hak olur.*
3. *Allah'a güvenerek ve sevabını da Allah'tan bekleyerek ölü bir toprak parçasını ekilip biçilen bir hale getiren kimseye yardım etmesi ve mübarek kılması Allah üzerine bir hak olur."*[371]

İzah

Bununla ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Üç grup insana Allah muhakkak yardım eder. Bunlar; sahibiyle anlaşma yaparak hürriyete kavuşmak için borçlanan ve bunu ödemek isteyen köle, namus ve iffetini muhafaza etmek düşüncesiyle evlenmek isteyen ve Allah yolunda cihad eden kimselerdir."[372]
İzahını yaptığımız hadisde üç şeyi yapana Allah'ın yardım edeceği ve yaptığı işleri kendisi için mübarek kılacağı bildiriliyor. Bunlardan birincisi, bir köleyi hürriyetine kavuşturmak.
Bilindiği gibi, kölelik tarihin ilk devirlerinden itibaren vardı. Köleliği ilk olarak İslâmiyet başlatmadı. Dinimiz, köleliliği birden kaldırmamakla beraber, zaman içerisinde kaldırmayı hedefledi.
Ayrıca köleleri hürriyetine kavuşturmayı teşvik etti ve bunun için bâzı hükümler getirdi. Şöyle ki:
Bir mü'min bâzı hatâ ve kusurlarına karşılık, günahlarını affettirebilmek için keffaret ödemesi icab eder. Bir mü'mini yanlışlıkla öldüren kimsenin karşılığında bir köleyi azad etmesi ve karşı tarafa diyet ödemesi,[373] yeminini bozan kimsenin köle azad etmesi,[374] bunlardan bâzılarıdır.
Köle azadını teşvik eden bir diğer husus da "mukâteb"liktir, Bu, efendisi tarafından hürriyeti için bir kıymet takdir olunan kölenin belirtilen parayı kazanıp ödemesi yoluyla hürriyetini kazanmasıdır. Yüce rabbimiz kullarını buna teşvik etmiştir. [375] Ayrıca dinen zengin sayılanların vermesi farz olan zekâtın verilmesi gereken yerlerden birisinin de mükâtebe köleler olduğunu bildirmiştir.[376]
Bir âyet-i kerimede de Müslümanların zekât haricinde verecekleri en sevaplı sadakalardan birisinin hürriyetine kavuşmak için efendisi ile anlaşan kölelere verilen sadaka olduğu bildirilmiştir.[377]
Köleleri hürriyetlerine kavuşturmayı teşvik eden âyetlerin yanı sıra pekçok hadis de vardır. Bunlardan birisi şu mealdedir:
"Bir kimse erkek veya kadın bir köleyi hürriyetine kavuşturursa Allah o kölenin her azası karşılığında o mü'minin bir azasını Cehennemden azâd eder."[378]
İşte izahını yaptığımız hadis de bunlardan birisidir. Hadiste Allah'a güvenerek ve sevabını da Allah'tan bekleyerek bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimseye yardım etmesinin ve bu işi kendisi için mübarek kılmasının Allah üzerine bir hak olduğu bildirilerek Müslümanlar buna teşvik edilmiştir. Köleleri hürriyetine kavuşturmayı teşvik eden hadislerin yanı sıra dinimizde kölelere birçok haklar da verilmiştir. Bu konudaki tafsilatı Hanımlara Fetvalar isimli kitabımızın 52-62. sayfalarına havale ediyoruz.
Hadiste Allah'ın yardım edeceği bir başka grubun Allah'a güvenerek ve sevabını da Allah'tan bekleyerek evlenen kimseler olduğu nazara verilmiştir. Harama düşmek korkusuyla evlenmek isteyene Allah'ın yardım edeceği, hiç ummadığı yerden ona ihsanda bulunacağı Kur'ân'da da şöyle bildirilir:
"İçinizden bekâr olanları ve köle ve cariyelerinizden dindar olanlarını evlendirin. Onlar fakir iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah'ın lütfü geniştir ve O herşeyi hakkıyla bilir."[379]
İzahını yaptığımız hadisten başka Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadislerinde de,
"Evlenerek rızkı arayınız" buyurmuştur.[380]
Ancak bu, hiç bir yerden ümidi olmayan, doğru dürüst bir işi bulunmayan birini evliliğe cesâretlendirmemelidir. Çünkü hayat şartları asırlar öncesine göre bilhassa büyük şehirlerde çok değişmiştir. Eskiden eski ve fazla eşyası olmayan bir ev yeterli olurken, günümüzün "mimsiz" medeniyeti insanı maddeten çok şeye muhtaç etmiştir. Evlenmeyi düşünen gençler bunu da nazara almalı, en azından fakir hayata alışkın âilelenin kızına talip olmalıdır.
İzahını yaptığımız hadiste Allah'ın yardım edeceği ve yaptığı şeyi kendisine mübarek kılacağı bir grup da Allah'a güvenerek ve sevabını da

Allah'tan bekleyerek ölü bir toprak parçasını ekilip biçilen bir hale getiren kimselerdir. Ölü arazi, hazinenin veya her hangi bir şahsın mülkü olmayan arazi parçalandır. Kendisinden faydalanılamayan araziler, hiçbir işe yaramadıkları için ölüye benzetilmişler ve "ölü arazi" diye isimlendirilmişlerdir. Onu tekrar faydalı bir hale getirmeye ise "ihya=diriltme" ismi verilmiştir. Ölü arazi parçası ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Kim bir ölü araziyi ihya ederse, burası onun olur."[381]
Ebû Dâvud'da yer alan bir başka rivayet şöyledir:
"Arz Allah'ın arzıdır, insanlar da Allah'ın kullandır. Kim bir ölü araziyi ihya ederse, o yere o herkesden ziyâde hak sahibi olur."
Hanefîlere ve Mâlikîlere göre bir kimsenin ölü araziyi canlandırıp sahiplenebilmesi için devletten izin alması gerekir. İmam Şâfî'ye, İmam Mâlik'e ve âlimlerin çoğunluğuna göre ise böyle bir izne gerek yoktur.
Ölü bir arazi, bir bina inşâ etmek, sürmek, sulamak veya ağaç dikmekle faydalı bir hale getirildiğinde ihya edilmiş olur.
Dinimiz bu hükümle insanları çalışmaya, atıl kalan arazi parçalarım ihyaya teşvik etmektedir.
Bir beldeye bitişik olup o beldenin merası, çocukların oyun sahası veya mezarlık ölü arazi tanımına girse de hiç kimsenin özel mülkü olamayacağını da burada ifâde edelim. Hatta devlet başkanı dahi böyle umumun menfaat temin ettiği yerleri bir kimseye bağışlayamaz.[382]

Müslümanı Aldatmak

511. İbni Mes'ud (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Bizi aldatan bizden değildir. Tuzak ve hîle ateştedir."[383]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadisin Ebû Hüreyre (r.a.) ve Ebu'l-Hamrâ'nın (r.a.) rivayetleri yer alır. Bu rivayetlerde hadisin sadece "Bizi aldatan bizden değildir" kısmı kayıtlıdır. Ancak bu kaynaklarda yer alan rivayetler daha uzundur. Hadis en uzun şekliyle Ebû Dâvud ve Tirmizî'de yer alır. Tirmizî'de yer alan Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayeti şöyledir:
Resûlullah (s.a.v.) satılık bir zahire yığınına uğradı. Elini yığının içine sokunca parmakları ıslandı. Bunun üzerine,
"Ey zahire sahibi, nedir bu ıslaklık?" buyurdu.
Adam, "Yağmurdan ıslandı" cevabını verdi.
Bunun üzerine Resûllulah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Öyle ise müşterilerin görmesi için o ıslak kısmı niçin üste koymadın? Bizi aldatan bizden değildir."
Ebû Dâvud ve Müsned'deki rivayette, Resûlullaha (s.a.v.) "Elini zahirenin içine sok" diye vahyolunduğu yer alır.
Ticâretin manevî açıdan birçok tehlikeleri vardır. Hadiste bunlardan biri nazara veriliyor. O da malın ayıbını gizleyerek müşteriyi aldatmaktır. Hadis, bunun caiz olmadığını, Müslümanların ticârette dürüst olmaları, sattıkları malın kusurunu gizlememeleri ve birbirlerini aldatmamaları gerektiğini ders veriyor. Aldatılan bir müşteri malın kusurunu gördükten sonra onu iade etme hakkına sahiptir.
Diğer taraftan hadis, yetkililerin zaman zaman ticâret mahallerini dolaşarak gördükleri aksaklıkları ikaz etmeleri lüzumuna dikkat çekiyor.
Hadiste geçen "Bizden değildir" ifâdesi, "Bizim sünnetimiz, yolumuz ve ahlakımız üzere değildir" mânâsındadir. Yoksa "Müslüman değildir" mânâsına gelmez.[384]

Şahitlikte Doğru Olanı Söylemek

512. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden, bir şeye şahit olduğunda onun hakkında ya doğru olanı söylesin veya sussun."[385]

İzah

504 numaralı hadisin izahında dinimizin adaletin tecellisine çok ehemmiyet verdiği, adaletin tecellisine engel olacak hususları ise yasakladığını ifâde etmiştik. Adaletin doğru tecellî etmesi için gerekli şartlardan birisi de şahitliktir. Dinimizde Müslümanlar bir yandan doğru şahitliğe çağrılırlarken, diğer taraftan da yalancı şahitlikten sakındırılmışlardır. İşte bu hadis bunlardan birisidir. Peygamberimiz (s.a.v.) bu hadisleriyle, Allah'a, Onun huzuruna varıp hesap vereceğine inanan bir insanın ya doğruyu söylemesi veya en azından yalan söylemektense susması gerektiğine dikkat çekmiştir.
Şahidlikle ilgili olarak pekçok ayet-i kerime vardır. Meselâ Nisa Sûresinin 135. âyetinde kendi aleyhine de olsa şahidin adaletli olması istenir ve şöyle buyurulur:
"Ey iman edenler! Adalet üzere olun ve Allah için şâhidlik edin kendi aleyhinize veya anne ve babalarınızla akrabalarınızın aleyhine olsa bile. Hakkında şâhidlik ettiğiniz kişi zengin de olsa, fakir de olsa doğruluktan ayrılmayın; çünkü ikisini de Allah sizden daha iyi gözetir. O halde heveslerinize uyup da adaletten ayrılmayın. Eğer hakikati değiştirir ve şahitlikten veya adaletten yüz çevirirseniz, şüphesiz ki Allah yaptıklannizm hepsinden haberdardır."
Furkan Sûresinin 72. âyetinde de yalan şahitlik yapmamak Rahmân'ın makbul kullarının vasıflarından sayılır.
Peygamberimiz de ümmetine yalancı şahitlikten kaçınmaları tavsiyesinde bulunmuştur. Bir hadislerinde,
"Yalan yere şahitlik, Allah'a şirk koşmaya denk tutulmuştur" buyurmuş, ardından da
"Putlara tapmak gibi, bir pislikten ve yalan sözden kaçının"[386] âyetini okumuştu.[387]
Her ne kadar hadiste "ya doğru olanı söylesin, ya da sussun denilmişse de, bildiği halde şahitliği gizlemek de dinimizde yasaklanmıştır. Bununla ilgili olarak bir âyette şöyle buyurulur:
"Hakkı bâtılla karıştırmayın ve bildiğiniz halde hakkı gizlemeyin."[388]
Aynı Sûrenin 282, âyetinde de şâhidlerin şâhidliğe çağrıldıklarında bundan kaçınmamaları ve hakikati saklamamaları istenir. 283. âyet-i kerimede ise şöyle buyurulur:
".. .Şâhidiiği de sakın gizlemeyin. Kim şâhidlikten kaçınır veya bildiği halde hakikati açıklamayıp gizlerse, kalbini büyük bir günahla kirletmiş olur...."[389]

Namaz Gözün Nurudur

513. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Namaz gözümün nuru kılındı."[390]

İzah

İslâmın beş esasından biri olan namaz, dinin direğidir. Namazla ilgili pekçok âyet ve hadis vardır. Peygamberimiz bu hadislerinde de namazın ehemmiyetine dikkat çekmiştir.
"Gözümün nuru kılındı"
buyurarak namazı çok sevdiğini ifâde etmiştir. Bunu sadece ifâde etmekle kalmamış, fiilen de bu sevgiyi göstermiştir. Farz namazların dışında ayakları şişinceye kadar nafile namaz kılmıştır.
Peygamberimizin (s.a.v.) namaz için "Gözümün nuru" tabirini kullanması, onu çok sevdiği anlamına geldiği gibi, Dr. Zeki Çıkman'a göre namazın göz için müsbet tesiri de vardır. O bununla ilgili olarak şöyle der:
"Gözün namazdaki tâdil-i erkânı, namazın karanlıkta kılınmasının mekruhluğu, gözlerin namazda kapalı olmasının mekruhluğu, gözümüzün katarakt ve glokom'dan (karasu hastalığından) korunması için hususî işaretler olup, 'İki gözümün nuru namaz' hadisi, namazın değer verilen, sevilen bir kıymet olduğunu anlattığı gibi, 'İki gözüme nur veren namaz' ibaresinin de saklı olduğu kanaatindeyiz. Kişi sevdiği ile karşılaştığı zaman 'Seni görünce gözüm gönlüm aydınlandı' diyerek psikolojik bir sevinci ifşa ettiği gibi; namaz direkt olarak maddî gözümüzün sağlığında

da etkilidir. Gözün içindeki lens denilen uyumla ilgili merceğin anatomik, fizyolojik ve biyolojik hususiyetlerini bilenler bu ifâdelerin gerçekliğini daha iyi anlayacaklardır."[391]

Haya İmandandır

514. Salim babasından rivayet ediyor:
"Bir adam kardeşine utangaçlığından dolayı öğüt veriyordu. Resûlullah (s.a.v.),
"Bırak onu! Muhakkak haya imandandır" buyurdu.[392]

İzah

Peygamberimiz bir hadislerinde,
"İman yetmiş küsur şu'bedir" buyurmuştur.
Şu'be, bir şeyin parçası, dalı mânâsına gelir. Buna göre bu hadis, "İman yetmiş küsur haslettir" veya "İman yetmiş küsur daldır" demek olur.
İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde hayanın imanın bu yetmiş dalından birisi olduğunu ifâde etmiştir. İmanın diğer dalları da çeşitli hadislerde sayılmıştır. Hadiste imanın şu'belerinden sayılan haya ile ilgili olarak 7, 94, 156, 158, 438, 468 numaralı hadislere de bakınız.[393]

Mü'min Ve Münafık Arasındaki Fark

515. Huzeyfe (r.a.) rivayet ediyor:
"Mü'minin ağlaması yürekten, münafığın ağlayışı ise sadece gözü iledir."[394]

İzah

Hadiste geçen ağlamaktan maksat, Allah korkusundan ağlamaktır. Mü'min Allah'tan duyduğu korku sebebiyle kalpten ağlarken; münâfık,sadece gözü ile ağlar, yani sadece gözünden yaş akar. Bunu da mü'minlere gösteriş olsun diye yapar.[395]

Artık İslamın Sözü Geçecektir

516. Muaz bin Cebel (r.a.) rivayet ediyor:
"İhsanı ihsan olarak kaldığı müddetçe alınız. Dinîniz için rüşvete dönüştüğünde ise onu almayınız. Onu almadığınızda fakir ve muhtaç duruma düşecek değilsiniz.
Dikkat edin! Beni Merah'ın borusu yeterince öttü. Beni Merah artık öldü. Haberiniz olsun! Bundan sonra İslâmın sözü geçecektir."
Dikkat edin! Kur'ân'la idareci birbirinden ayrılacaklar. Siz Kur'ân nerede ise orada yer alınız.
Dikkat edin! Üzerinize bâzı idareciler gelecek. Eğer onlara itaat ederseniz, dalâlete düşersiniz. Şayet karşı çıkarsanız sizi öldürürler.
Câbir (r.a.), "Ey Allah'ın Resulü, o zamana ulaşırsak nasıl hareket edelim?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"İsâ bin Meryem'in ashabının davrandığı gibi davranın. Onlar testere ile ikiye biçildiler, dar ağaçlarına çıkarıldılar. Allah'a itaat üzere ölmek, Ona isyan ederek yaşamaktan hayırlıdır.[396]

İzah

Hadis, Peygamberimizin (s.a.v.) ümmeti için çok önemli ikazlarını ihtiva ediyor. Bunlardan ilki, hediyeyi ancak hediye olarak verildiği müddetçe almaktır. Eğer bir şey ihsan eden kimse bununla dinî rüşvet isteyecekse, kişiden dinden uzaklaşmasını isteyecekse, o ihsanı almamayı tavsiye etmektedir. O ihsan alınmadığında da fakir ve muhtaç duruma düşülmeyeceği hatırlatılarak mü'minler uyanık olmaya davet edilmektedir.
Hadiste dikkat çekilen ikinci husus, zorbalık devrinin artık bittiği, zorbaların borusunun yeterince öttüğü, bundan böyle İslâmiyetin borusunun öteceğidir. Dolayısıyla zorbalardan korkarak dinden taviz verilmemesi gerektiğidir. Benî Merah, zorbalığın sembolüdür. Her devirde temsilcisi olmuştur. Günümüzde de temsilcileri vardır. Fakat Allah'a şükür içinde yaşadığımız zamanda da artık "Benî Merah" ölmüştür. Daha borusunu öttüremeyecektir. Bundan böyle İslâm hâkim olacaktır. Bu sebeple ümitsizliğe düşmeye, din düşmanlarına taviz vermeye, onlara şirin görünmeye çalışmaya gerek yoktur.
Hadiste dikkat çekilen üçüncü nokta Kur'ân'la idarecilerin birbirinden ayrılacaklarıdır. Peygamberimizin (s.a.v.) Allah'ın bildirmesiyle verdiği bu haber, Emevîler devrinden itibaren gerçekleşmiş, idareciler Kur'ân'dan ayrılmıştır. Bizde de Tanzimat hareketiyle başlayan idarecilerin Kur'ân'dan ayrılması, Cumhuriyet devriyle, tamamen belirgin bir hal almıştır. Bu durumda Müslümanlara düşen, Peygamberimizin (s.a.v.) tavsiyesine uyarak,. "Kur'ân'a sarılmak, ondan ayrılmamak" olmalıdır.
Hadisin son kısmı da kendilerine itaat edildiğinde dalâlete düşülecek olan, karşı çıkıldığında ise ölümle biten idarecilere karşı nasıl davranılacağı açıklanmakta, Hz. İsa'nın hükümdarların inkara zorlamaları karşısında bâzı Hıristiyanların testere ile doğranmayı, dar ağacına asılmayı göze alarak onlara karşı çıkmaları örnek gösterilmektedir. (440 numaralı hadise ve izahına bakınız.) Ve Allah'a itaat üzere ölmenin, Ona isyan ederek yaşamaktan hayırlı olduğu nazara verilmektedir.[397]

Müşriklerin Peygamberimize Bir Teklifi

517. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Kureyşin müşrikleri Resûlullaha (s.a.v.) kendisi için bir şart ortaya koyup, dâvasından vaz geçmesi karşılığında Mekke'nin en zengini yapmaya, kadınlardan istediği birisiyle evlendirmeye, kendilerine idareci seçip peşinden gitmeye çağırdılar. Ve "Ey Muhammed, bizim sana vereceklerimiz ancak bu kadardır. Sen bizim ilahlarımıza sövmekten vaz geç, onları kötü sözlerle anma. Eğer razı olmazsan, biz sana bir hususu teklif edeceğiz ki onda senin için iyilik vardır" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Nedir o?" diye sordu.
Onlar, "Sen bizim ilahımız olan Lât ve Uzza'ya bir yıl tap, biz de senin İlâhına bir yıl tapalım" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Rabbimin emri gelinceye kadar bana zaman verin" buyurdu.
Bunun üzerine Allah indinden ve Levh-i Mahfuzdan bir sûre ile bâzı âyetler nazil oldu. Sûrede şöyle buyuruluyordu:
"De ki: Ey kâfirler! Sizin taptıklarınıza ben ibâdet edecek değilim. Benim ibâdet ettiğime de siz ibâdet edecek değilsiniz. Ben zâten sizin taptıklarınıza tapmam. Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet etmezsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana."[398]
Nazil olan âyetler ise şöyle idi:
"De ki: Allah'tan başkasına mı ibâdet etmemi istiyorsunuz, ey câhiller!
"Andolsin ki, sana ve senden öncekilere, 'Eğer Allah'a ortak koşarsan bütün yaptıkların boşa gider; o zaman hüsrana düşenlerden olursunuz' diye vahyolundu.
"Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."[399]

İçki Sebebiyle On Kişiye Lanet Edilmiştir

518. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah içkiye, onu dağıtana, içene, üzümünü sıkana, kendisi için sıktırana, taşıyana, kendisi için taşınana, satana, satın alana ve parasını

yiyene lanet etsin."[400]
96 numaralı hadise bakınız.[401]

Peygamberimizin Kefil Olacağı Kimseler

519. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim iki çenesi ve iki bacağı arasındaki hususunda bana garanti verirse, ben onun için Cennete kefil olurum."[402]

İzah

Tirmizî'de yer alan bir başka hadis şu mealdedir:
"Allah her kimi iki çenesi arasındakinin ve iki bacağı arasındakinin şerrinden korursa, şüphesiz o kimse Cennete girer."
Bir başka hadiste ise bu ikisine "midenin şerri" de eklenmiştir.[403]
Hadislerde geçen "iki çenesi arasındakinden maksat "dil," "iki bacak arasındaki "inden maksad da tenasül uzvudur. Peygamberimiz pekçok hadislerinde dili ve iffeti korumayı tavsiye etmiştir. Bu hadislerinde de bu ikisini koruyanların Cennete girmelerine kefil olacağını bildirmiştir. Çünkü bu ikisini korumak gerçekten zordur. Bir kimse farzları yerine getirmek, yasaklardan da kaçınmak şartıyla bu iki uzvunu koruyabiliyorsa, önünde Cennete girmesi için hiçbir engel bulunmamaktadır. Zaten Peygamberimiz de böylelerine kefildir.
Bu hadis, dilini ve tenasül uzvunu haramdan koruyanların Cennete gidebileceğini haber verirken, bir başka hadiste de dil ve tenasül uzvunun korunamamasının insanı Cehenneme götüreceği bildirilmiştir.[404]

Yatsı Ve Sabah Namazlarını Cemaatla Kılmak

520. Osman bin Affan (r.a.) rivayet ediyor:
"Yatsı namazını cemaatla kılmak, geceyi ibâdetle geçirmeye denktir. Sabah namazını cemaatla kılmak da, geceyi ibâdetle geçirmeye denktir."[405]

İzah

Bilhassa yatsı ve sabah namazlarını cemaatla kılmak nefse ağır gelir. Bunun içindir ki, namazları cemaatla kılmaya teşvik eden Peygamberimiz (s.a.v.) bilhassa bu iki namaza hasseten teşvik etmiştir. Bu hadis de teşviklerden sadece bir tanesidir. Bilindiği gibi, geceyi namaz, Kur'ân okuma ve zikirle ihya etmek, çok büyük sevaptır. Resûlullah (s.a.v.) bu hadislerinde yatsı ve sabah namazlarını cemaatla kılanların geceyi ihya etmiş olacaklarına, o sevabı alacaklarına dikkat çekerek, ümmetini bu iki namazı cemaatla kılmaya teşvik etmiştir.[406]

Peygamberimizin Ebû Zer'e Tavsiyesi

521. Ebû Zerr (r.a.) rivayet ediyor:
Dostum Resûlullah (s.a.v.) bana Allah'a bağlılık hususunda hiçbir kınayıcının kınamasından çekinmememi, mevki ve servet bakımından benden aşağıda olanlara bakıp halime şükretmemi, mevki ve servet bakımından benden üstün olanlara bakmamamı tasiye etti.
Yine fakirleri sevmemi, onlarla yakınlık kurmamı, onları gözetmemi tavsiye etti.
Acı da olsa gerçeği söylememi nasihat etti. Onlar yüz çevirseler de akraba ve yakınlarımla ilişkimi sürdürmemi tavsiye etti.
Hiç kimseden birşey istemememi tavsiye etti.
Ayrıca,
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi'1-aliyyi'l-azîm" Güç ve kuvvet ancak yüce ve büyük olan Allah'tandır"
cümlesini çok söylememi, çünkü bunun Cennet hazinelerinden bir hazine olduğunu da ekledi.[407]

Kıyamet Günü Sorulacak Beş Şey

522. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Ademoğlu kıyamet günü şu beş şeyden sorulmadıkça yerinden ayrılamaz:
1. *Ömrünü nerede geçirdiğinden,*
2. *Gençliğini nerede tükettiğinden,*
3. *Malını nereden kazandığından,*
4. *Malını nereye harcadığından,*
5. *İlmi ile ne derece amel işlediğinden.*[408]

İzah

Kıyamet günü insanlarlar diriltilip mahşer yerinde toplandıktan sonra uzun bir müddet sıkıntılı bir şekilde beklerler. Sonra Peygamberimizin şefaatiyle bekleme biter gök yarılır, melekler haşir meydanına inerler, Cehennem göz önüne serilir, melekler Arşı haşir meydanına taşırlar, bu arada herkes taptığı şeyin peşine takılır. Nihayet Allah buluttan gölgeler içinde tecellî eder ve kullar Allah'a arzedilirler. Bu arada amel defterleri de dağıtılır. Kimin amel defterî sağından, kiminin solundan, kiminin de arkasından verilir. Allah bazı istisnalar dışında kullarıyla konuşur. Ardından Cebrail, peygamberler, melekler, ortak koşulan şeyler hesaba çekilirler. Sonra da bütün insanlar hesaba çekilir. Bu esnada pek çok şeyin hesabı sorulur. İşte şeylerden beşi de yukarıdaki hadiste sayılan hususlardır. Kul, bunlardan sorgulanmadıkça yerinden ayrılamaz. Sorgu ile ilgili tafsilat için Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimize bakılabilir.[409]

Ziyaret İçin Gelenlere İkramda Bulunmak

523. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Ömer bin Hattab Selmân-ı Fârisî'nin ziyaretine gitti. Selman ona bir yastık uzattı. Ömer ona, "Bu nedir ey Ebû Abdullah?" diye sordu. Selman şu cevabı verdi:
Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim:
"Bir Müslüman her hangi bir Müslüman kardeşini ziyaret ettiğinde, eğer o kimse ziyaret edene ikram ve hürmet olsun diye altına bir yastık [veya üzerine oturacağı birşey] verirse, Cenâb-ı Hak onun günahlarını bağışlar."[410]

İzah

Konu ile ilgili bir başka hadis de "Biri size ziyarete geldiğinde ona ikram edin"[411] şeklindedir.
İnsanî özelliklerden biri de misafirle, ziyaretçi ile ilgilenmektir. İster tanıdık olsun, ister yabancı birisi olsun, ziyaret etme lütfunda bulunup gelen kişiye gereken değeri göstermek, onunla ilgilenmek, imkan ölçüsünde ikramda bulunmak bir görgü kaidesidir. Bunu Resûlullahın bir tavsiyesi olarak yapmak ise, aynı zamanda sünnete uyma olduğundan, o hareketi ibâdete dönüştürür, sevaplı hale getirir.
Kendisine değer verilen, hali hatırı sorulan, ilgilenilen, ikramda bulunulan, güler yüz gösterilen ziyaretçinin ziyaret ettiği kişiye karşı sevgisi artar, ona daha sıkı bağlanır. Kendisine değer verilmediği düşüncesine kapılan kimse ise o şahsa karşı lakayd kalır, kırılır. Evet, Müslümanlar arasındaki sevgiyi kuvvetlendirmesi bakımından, Peygamberimizin bu tavsiyesi çok ehemmiyetlidir.[412]

Cuma Günü Temizliğe Dikkat Etmeli

524. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah bir Cuma gününde şöyle buyurdu:
"Muhakkak Allah bu günü bayram kıldı. Kim Cuma namazına gelirse gusletsin. Yanında güzel koku varsa, ondan sürünsün. Dişlerinizi misvaklaymız."[413]

İzah

Hadiste Cuma gününün Müslümanlar için bayram kılındığı ifâde ediliyor ve Cuma namazı için camiye gelenlerin gusletmek, güzel koku sürünmek, dişleri temizlemek gibi temizlik hususunda dikkat etmeleri gereken hususlar nazara veriliyor. Çünkü Cuma gününde camide pekçok Müslüman bir araya gelmektedir. Bir insan saçı başı dağınık, kirli, üstü başı pis ve ağzında koku olduğu halde camiye gelirse, oradaki Müslümanlara eziyet etmiş olur. Oysa dinimizde başkalarına eziyet etmek haram kılınmıştır.[414]

Resûlullahın Hz. Ali'ye Öğrettiği Duâ

525. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu:
"Ey Ali, her ne kadar bağışlanmış isen de, onunla duâ ettiğinde bağışlanacağın bir duayı sana öğreteyim mi?"
"Öğret" dedim. Şöyle buyurdu:
"Yüce ve büyük olan Allah'tan başka ilah yoktur. Kerim ve yüce olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Büyük arşın Rabbi olan Allah'tan başka ilâh yoktur."[415]

Hz. Enes'e Zor Gelen Gün

526. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Ben insanlardan, örtünme âyetinin inmesinden ilk haberdar olan kişiyim. Örtünme âyeti indiğinde Resûlullah (s.a.v.) bana "Hanımların yanına girme" dedi. O günden daha zor bir gün başımdan geçmiş değil.[416]

İzah

Emir ve yasaklarında tedriciliğini esas alan Allah, Medine devrine kadar kadınların giyimleri ile ilgili her hangi bir hüküm göndermedi. Bu dönemde kadınlar arzu ettikleri gibi giyindiler.
Tesettürle ilgili ilk hüküm, Peygamberimizin Hz. Zeyneb binti Cahş ile evlilik gününde indi. Düğün ziyafetine davet edilen misafirler gruplar halinde gelip yemeklerini yediler, bir müddet sohbet ettikten sonra da kalkıp gittiler. Fakat üç kişi bir türlü kalkmadı, sohbetlerine devam ettiler. Sohbetin uzamasından sıkılan Peygamberimiz (s.a.v.), kalkmaya hazırlanan tavırlar takınarak onlara artık ayrılma vaktinin geldiğini hatırlatmaya çalıştı. Ancak onlar bunu anlamadılar ve sohbetlerine devam ettiler. Nihayet Resûlullah (s.a.v.) odayı terk etti. Biraz sonra da Sahabîler kalkıp gittiler. Enes (r.a.) durumu haber vermek için Peygamberimizin odasına girecekti ki, Resûlullah kapının perdesini indiriverdi. Çünkü ilk tesettür âyeti inmişti. Ve âyette,
"Peygamberin hanımlarından birşey isteyeceğinizde perde arkasından isteyin" buyuruluyordu.
Ayrıca kalkmakta geciken Sahabîlerin tutumlarının da yanlış olduğu bildiriliyordu.
İşte izahını yaptığımız hadiste Enes (r.a.) ilk tesettür âyetinin ne zaman indiğini bildiğini, Peygamberimizin perdeyi indirmesinin ve kendisini hanımlarının yanına girmekten men etmesinin çok ağır geldiğini ifâde etmektedir. Çünkü Enes (r.a.) o ana kadar her hangi bir yasaklama olmadığından rahatlıkla mü'minlerin annelerinin yanına girip çıkıyordu. O gün birden bireye yasakla muhatap olunca âyet nazil olduğunu bilmediğinden "Acaba bir hata mı yaptım ki, Resûlullah beni kadınların yanına girmekten men ediyor" diye düşündü. Mahcup oldu.
Tesettür âyetlerinin inişi hususunda tafsilatlı bilgi için Hanımlara Fetvalar isimli eserimizin 213-217. sayfalarına bakılabilir.[417]

Allah'ın Kullarına Karşı Merhameti

527. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Şüphesiz Allah Teâlâ ümmetimin hata ile, unutarak ve zorlama karşısında işlediği günahları affeder."[418]

İzah

Hadîsle üç şey karşısında işlenen suçların affedileceğini, bu durumların mes'uliyeti kaldıracağı bildirilmiştir. Bunlardan birincisi hatâdır. Hatâ, fiil veya sözün, yapanın veya söyleyenin irâdesine aykırı olarak meydana gelmesidir. Bu durumda mes'uliyet kalkar. Peygamberimiz (a.s.m.) bir hadislerinde yanılma ile işlenen suçun affedildiğini bildirmiştir.[419] Meselâ yalan yere yemin etmek ağır mes'uliyet gerektiren birşeydir. Fakat birşeyi yapmadığı halde yaptığını zannederek "Vallahi yaptım" diye yemin eden kimse, bu yemininde mes'ul değildir. Bununla ilgili olarak Bakara Sûresinin 225. âyet-i kerimesinde şöyle buyurulur:
"Allah, sizi yanlışlıkla veya yanılarak ettiğiniz yeminlerden dolayı mes'ul tutmaz."
Mes'uliyeti kaldıran bir diğer husus da unutkanlıktır. Meselâ unutarak orucunu yiyen ve vaktinde namazını kılmayı hatırlayamayan, bundan dolayı mes'ul değildir. Unutan kimse hatırlayana kadar tekliften muaf tutulmuştur. Peygamberimiz (a.s.m.) bir başka hadislerinde bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"Kim uyur veya unutur da namazını kılmazsa, onu hatırlayınca kılsın."[420]
Yalnız burada yatmadan önce namaza kalkmak için gerekli tedbir alınmalıdır. Varsa saat kurulmalı, uyumayan biri varsa ona tenbihte bulunulmalıdır. Namazı unutmamak için de vaktinde kılmalıdır.
Hoşlanmadığı bir işi yapmaya zorlanan kimse de o fiilinden veya sözünden dolayı günahkâr olmaz. Ölümle veya bir uzvunun kesilmesiyle tehdit edilen kimse bu tehdit karşısında şarap içse, domuz eti yese bir günah kazanmış olmaz. Zaruret olduğu halde şarap içmeyen ve domuz eti yemeyen ve bu sebeple zarara uğrayan biri ise bu durumda sevap kazanmış olmaz. Bilâkis mes'ul olur.
Fakat Allah'ı inkârla ilgili bir zorlama böyle değildir. Allah'ı inkâra zorlanan birine her ne kadar diliyle istenileni söylemesi için ruhsat verilmişse de, sabrederek şehid olması, onun için büyük bir fazilettir.
Meşhur Sahabî Ammar bin Yâsir'in (r.a.) hayatında geçen şu tablo, zorlamanın mes'uliyeti kaldırmasına güzel bir misâldir.
İslâmın ilk yıllarıydı. Müslümanlar, müşriklerin dayanılmaz işkenceleri altında inliyordu. Yâsir ailesi de Allah ve Resulü yolunda,bu çileyi çekenlerdendi. Müşrikler Hz. Yasir'e, hanımı Sümeyye'ye ve oğlu Hz. Ammar'a dinlerinden dönmelerini teklif ediyorlardı. Fakat bu iman fedaileri hakta sebat ediyor, müşriklerin tehditlerine ehemmiyet vermiyorlardı. Vahşî bir canavara dönüşen müşrikler neticede Hz. Yâsir'i ve hanımı Sümeyye'yi şehid ettiler.
Sıra Hz. Ammar'a gelmişti. Son olarak, "Muhammed'in dininden vazgeç" dediler. Ammar'in gözü önünde babası ve annesi şehid edilmişti. Kendinin de kurtuluş çaresi yoktu. Ya öldürülecek veya istediklerini söyleyip kurtulacaktı. İslâmiyete daha fazla hizmet edebilmek için ikincisini tercih etti. Onların istediklerini söylemek gerçi ölümden daha ağırdı, fakat Resulullaha kavuşmak için isteklerini yerine getirdi. "Diliyle" dininden vazgeçtiğini bildirdi. Müşrikler de onu serbest bıraktılar.
Hz. Ammar kalben söylememişti, ama yine de endişeliydi. Kalbi tir tir titriyordu. Ellerinden kurtulur kurtulmaz doğru Resulullaha koştu, gözyaşları içerisinde, "Helak oldum, imanımı inkâr ettim, yâ Resulullah!" dedi. Hadiseyi olduğu gibi anlattı.
Resulullah (a.s.m.),
"Kalbin nasıl?" diyerek, sözle söylediklerine kalbinin iştirak edip etmediğini sordu.
Hz. Ammar, "Kalbim imanla doludur" dedi.
Bunun üzerine Peygamberimiz Hz. Ammar'ın gözyaşlarını sildi sonra da onu rahatlatan şu müjdeyi verdi:

"Ammar, tepeden tırnağa imanla doludur. Şayet sana tekrar böyle işkenceler yaparlarsa, tekrar aynı taktikle ellerinden kurtulmanda bir mahzur yoktur."
Hz. Ammar bu müjdeye çok sevindi. Biraz sonra da onu rahatlatan Nahl Sûresinin 106. âyeti nazil oldu:
"Kalbi imanla dolu olduğu halde inkâra zorlananlar müstesna kim iman ettikten sonra tekrar kâfir olur ve gönül rızasıyla küfrü kabul ederse, öylelerinin üzerine Allah'tan bir azap vardır. Onların hakkı pek büyük bir azaptır."[421]
Ancak, zaruret hali de olsa, zorlama, yasakları ortadan kaldırmaz. Sadece ruhsat temin eder. Şarap içmek, domuz eti yemek her zaman için haramdır. Fakat zor durumda olana ruhsat verilmiştir.
Zorlamanın mes'uliyeti kaldırması için bazı şartlar gereklidir. Bunlar:
1. Böyle birşeye maruz kalan kimsenin malı, canı yahut da bir yalanı tehdit altında bulunmalıdır
2. Zorlayan kimsenin tehdit ettiği şeyi yapmaya gücü yetmelidir. Eğer buna kadir değilse, zorlanan kimse de bunu biliyorsa o tehdide itibar edilmez.
3. Zorlanan kimsenin, kalbine bir korku düşmelidir. Fiili, bu korkunun tesiri altında işlemelidir. Böyle bir korku yoksa bunu rızasıyla yapmış olur. Dolayısıyla mes'uliyetten kurtulamaz.
4. Kişinin zorlandığı fiil yasak veya zorlanan kimseyi bir külfet altına sokmalıdır.[422]

Hz. Hasan Müslümanlardan İki Büyük Ordunun Arasını Islah Etti

528. Ebî Bekre (r.a.) rivayet ediyor:
Minberin üzerinde Resûlullahı (s.a.v.) gördüm. Yanında Hasan bin Ali vardı. Resûlullah şöyle buyurdu:
"Bu oğlum seyyiddir. Allah onun eliyle Müslümanlardan iki büyük ordunun arasını ıslah edecektir."[423]

İzah

Daha önceki hadislerde de ifâde ettiğimiz gibi, Allah'ın bildirmesiyle Peygamberimiz (s.a.v.) pekçok gaybî şeyden haber vermiştir. İşte bunlardan birisi de yukarıdaki haberdir. Bu hadise aynen gerçekleşmiş, Hz. Hasan, dedesinin haber verdiği gibi Müslümanlardan iki büyük ordunun arasını sulhetmiştir. Hadise şöyle gerçekleşmişti:
Hz. Ali'nin şehadetinden sonra Müslümanların pekçoğu Hz. Hasan'a biat etmişti. Ancak saltanat sebebiyle Hz. Ali ile savaşan Hz. Muâviye Hz. Hasan'a bîat etmedi. Şam halkı da zaten halife olarak Hz. Muâviye'ye bîat etmişti. Müslümanlar arasında birlik yine temin edilememişti. Yine savaş olacak, Müslüman kanı dökülecekti. Hz. Hasan'ın halifeliğinin yedinci ayında iki ordu Medâyin'de karşı karşıya geldi. Muâviye tarafında bulunan Amr bin Âs (r.a.), Hz. Hasan'ın ordusunu görünce şu itirafta bulunmaktan kendini alamadı:
"Ben karşımda öyle bir ordu görüyorum ki, karşısındaki orduyu yok etmedikçe geri dönmez."[424]
Hz. Hasan Müslüman kanı dökülmesini istemiyordu. Onun makamda, mevkide gözü yoktu. Zaten, ortaya çıkan fitne sebebiyle Müslümanların İslâmiyete hizmeti bırakıp, birbirleriyle savaşması kendini çok rahatsız ediyordu. Bugün eline büyük bir fırsat seçmişti. İstese Muâviye'nin (r.a.) ordusunu mağlup ederek Müslümanları bir bayrak altında toplayabilirdi. Fakat bu durumda Müslüman kanı akardı. Bunun için Hz. Hasan böyle yapmayacak, büyük bir fedakârlık örneği göstererek, hilâfet hakkından feragat edecekti. Müslümanlar böylece eski kuvvetine tekrar kavuşacak, yeni yeni ülkeler fethedilecek, bir çok kimse İslâmiyetle şereflenecekti.
Aslında Muâviye de (r.a.) Müslüman kanı dökülmesini istemiyordu. O da sulh taraftarıydı. Hz. Hasan'a elçi göndererek sulh teklifinde bulundu. Halifelik dâvasından vaz geçtiği takdirde bütün tekliflerini kabul edeceğini bildirdi. Hz. Hasan da bazı şartlar ileri sürdü. Bunlardan biri, Muâviye'nin kendinden sonra oğlu Yezid'i veliahd tayin etmemesiydi. Çünkü, Müslümanların halifelerini kendilerinin seçmelerini istiyordu.
Peygamberimizin sevgili torununu bir diğer teklifinde de, fakirlere tasadduk için her yıl bir miktar para gönderilmesini istiyordu. Muâviye bunları kabul etti. Böylece sulh temin edildi. Hz. Hasan bundan sonra taraftarlarına hitaben bir konuşma yaptı. Hilafetten vaz geçmesinin sebebini anlattı. Bu konuşmadan biraz sonra bütün Müslümanlar Muâviye'ye (r.a.) biat ettiler. Hz. Hasan'ın konuşması şu mealdeydi:
"Takvaya uygun hareket etmek akıllılıktır. Fitne ve kötülük ise ahmaklıktan kaynaklanır. Halifelik eğer benim hakkımsa, Müslümanların birliğini sağlamak ve kanlarının dökülmesini önlemek için ben bu hakkımdan feragat ediyorum. Yok benden daha layık birinin hakkı ise, devrederek gereğini yapmış oluyorum."[425]
Hz. Hasan hilâfetten feragat edince, bütün Müslümanlar Hz. Muâviye'ye biat ettiler. İslâm birliği yeniden temin edildi. Bu sebeple bu yıla "Cemaat yılı" denildi.
Hz. Hasan Kûfe'ye döndüğünde Ebu Amir ona, "Selam sana ey mü'minleri zillete düşüren" dedi. Hz. Hasan, "Öyle söyleme ey Ebû Amir! Ben mü'minleri zillete düşürmedim. Fakat saltanat uğruna onları öldürmek istemediğimden böyle yaptım" karşılığında bulundu.[426]

Ehl-i Beytin Fazileti

529. Zeyd bin Erkanı (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Ali, Fâtima, Hasan ve Hüseyin'e (r.anhüm) hitaben,
"Sizinle savaşanla ben de savaşırım, sizinle barış içerisinde olanla ben de barış içerisinde olurum" buyurdu.[427]

İzah

Elinizdeki kitapta da yer vediğimiz gibi, Peygamberimiz çeşitli hadislerinde Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i övmüş, onlara sahip çıkmış, faziletlerine dikkat çekmiştir. Bu hadislerinde de onlara savaş açana kendisinin de savaş açacağını bildirmiştir. Resûlullahın bu ve benzer sözlerini söylediğinde şüphesiz muhataplardan kimsenin aklında onlara savaş açmak gibi bir düşünce yoktu. Sahabîlerin hepsi bu Ehl-i Beyt mensuplarını çok seviyorlardı.
Peygamberimiz istikbalde meydana gelecek hadiseleri Allah'ın bildirmesiyle bildiği için bu sözlerle istikbalde onların çeşitli zulümlere maruz kalacaklarını, onlara savaş açılacağını, düşmanlık besleneceğini, hakaret edileceğini bildiriyor, bununla hem onları teselli ediyor, hem de ümmetini bu noktada ikaz ediyordu.
Maalesef haber verilenler aynen gerçekleşti. Hz. Ali ve Hz. Fâtıma, Resûlullahtan sonra çok zor anlar yaşadı. Hz. Hasan hakaretlere maruz kaldı, zehirlenerek şehid edildi. Hz. Hüseyin Kerbelâ'da feci bir şekilde aile fertleriyle birlikte şehid edildi.[428]

Resûlullah Baskından Önce Ezan Sesi Dinlerdi

530. Muâz bin Cebel (r.a.) rivayet ediyor
Resûlullah ile bir seferde idik. Bir kişinin "Allahü ekber, Allahu ekber" dediğini işitti.
"İslâm fıtratı üzere" buyurdu.
Sonra o zât, "Eşhedü enlâ ilahe illallah" dedi.
"Cehennemden çıktı" dedi. Sonra,
"Bakın, onu bir keçi çobanı olarak veya bir avcı olarak bulacaksınız. Namaz vakti geldi, o da ezan okudu" buyurdu.
Baktılar, onun bir keçi çobanı olduğunu gördük.[429]

İzah

Tirmizî ve Müslim'deki rivayetlerin baş tarafında şöyle bir açıklama vardır: "Resûlullah (s.a.v.) düşmana sabah namazı vakti girdiğinde baskın yapardı. Sabah namazı vakti girdiğinde iyice kulak verir, eğer ezan sesi duyarsa baskın yapmaz, duymazsa hücuma geçerdi."
Askerî hareketlerde başarının sırrı, büyük ölçüde âni baskına dayanır. Bunun içindir ki, savaşta galibiyet için gerekli olan prensiplere azamî derecede uyan Resûlullah (s.a.v.) bu harp taktiğine de hassasiyetle uymuş, sabahleyin, belde halkı gaflet içerisinde iken ani baskınlarla düşmanı mağlup etmiştir. Ancak Müslümanların da bulunabileceği ihtimali olan yerlerde hemen saldırıya geçmemiş, sabah namazı vaktini

bekleyerek ezan sesi dinlemiş, böylece yanlışlıkla Müslümanların da ölmesinin önüne geçmiştir. Bu hadis de bunu ifâde etmektedir. Peygamberimiz kendisi böyle davrandığı gibi, bir yere müfreze gönderirken, birlik komutanına da şu emri vermiştir:
"Eğer saldıracağınız yerde bir mescid görür, ya da ezan sesi işitirseniz, ora halkından kimseyi öldürmeyiniz."[430]

Peygamberimizin Hz. Hassan'a Duası

531. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hassan bin Sâbit'e hitaben,
"Müşrikleri hicvet" buyurdu ve onun için,
"Allah'ım, onu Cebrail ile kuvvetlendir" diye duâ etti.
80 numaralı hadisin izahına bakınız.[431]

İmanla Beraber Olduğunda Cennete Girdiren Beş Şey

532. Ebu'd-Derdâ (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'a imanla beraber şu beş şeyi yapan Cennete girer:
1. *Abdesti güzel alarak, rükû ve secdesine dikkat ederek beş vakit namazı kılmak.*
2. *Malının temiz kısmından zekâtını vermek.*
3. *Güç yetirebiliyorsa hacca gitmek.*
4. *Ramazan orucunu tutmak.*
5. *Emânete riâyet etmek."*[432]

Ölü İçin Oruç Tutmak

533. Süleyman bin Büreyde babası Büreyde'den (r.a.) rivayet ediyor:
Bir kadın Resûlullaha (s.a.v.) geldi ve "Ey Allah'ın Resulü, annem üzerinde oruç borcu olduğu halde vefat etti" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Annenin yerine oruç tut" buyurdu.[433]

İzah

Hadis, bir erkeğin suâli olarak da gelmiştir. Ayrıca zikrettiğimiz kaynaklarda Peygamberimiz (s.a.v.) suâl sorana,
"Annenin bir borcu olsaydı ve sen onu ödeseydin, onun borcunu ödemiş olur muydun?" diye sorduğu, suâl sahibinin "Evet" demesi üzerine de,
"Öyle ise annene bedel oruç tut" buyurduğu bildirilir.
Bu hadiste her ne kadar ölü için oruç tutulabileceği ifâde ediliyorsa da, çeşitli hadislerde bunun caiz olmadığı bildirilmiştir.
Oruç ve namaz gibi ibâdetler, mükellef olan her Müslümanın yapması gereken şahsî farzlardır. Bir Müslüman ancak farz olan namazını kılmakla namaz borcundan, Ramazan orucunu tutmakla da oruç borcundan kurtulmuş olur. Başkaları bir insanın yerine o insan hayatta iken namaz kılıp oruç tutamayacağı gibi, öldükten sonra da yapamazlar. Peygamberimiz bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifâde eder,
"Hiç kimse başkası adına oruç tutamaz; hiç kimse başkası adına namaz kılamaz. Ancak onun adına yemek yedirebilir."
Hadiste geçen yemek yedirme, Bakara Sûresinin 184. âyetinde açıklanan tutulamayan her oruç için her gün bir fakiri doyurabilecek kadar yemek yedirmektir. Peygamberimiz başka bir hadislerinde bu meseleyi daha açık bir şekilde şöyle ifâde etmişlerdir
"Bir Müslüman ölür de üzerinde bir aylık oruç borcu kalırsa, yakınları, her gün bir fakiri doyurmak üzere onun yerine yemek yedirsin."[434]
Peygamberimiz bir hadislerinde de ölünün Ramazan orucunun kaza edilmeyeceğini, fakat oruç tutmayı adamışsa, velisinin onun yerine adak orucunu kaza edeceğini ifâde etmiştir.[435] Nitekim zikrettiğimiz kaynaklarda geçen hadiste de suâl soran hanımın "Adak orucu borcu" var açıklamasında bulunduğu bildirilmiştir.
Hanefî, Şafiî ve Mâlikî âlimleri, bu hadislerden hareketle ölünün yerine farz orucu tutulamayacağı hükmünü vermişlerdir.
Başta Ahmed bin Hanbel olmak üzere Hanbelîler, Tabiîn ve bâzı Sahabîler ise ölünün yerine oruç tutulabileceği fikrini savunurlar. Delil olarak da izahını yaptığımız hadisi zikr ederler:
Biz de âlimlerin ekseriyetinin görüşünü tercih ederek ölü için oruç tutma yerine, fakirlere sadaka verilmesinin daha uygun olacağını düşünüyoruz. Bununla beraber, ölenin borcu yerine değil de, sevabı ölüye bağışlanmak üzere oruç tutulabilir.[436]

Allah'ın Hastaya Lütfü

534. Ebû Musa (r.a.) rivayet ediyor:
"Müslüman bir kul hasta olduğunda veya yolculuğa çıktığında sıhhatli iken veya yolcu değilken yaptığı salih amellerin sevabının aynısı yazılır."[437]
751 numaralı hadise ve izahına bakınız.[438]

Sünnette Şakanın Yeri

537. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Şüphesiz ben de şaka yaparım. Fakat şaka yaparken de ancak gerçek olanı söylerim."[439]

İzah

Peygamberimiz bir hadislerinde de şaka yaparken yalan söylemeyen kişiye Cennetin ortasında bir köşk verileceğine kefil olduğunu bildirmiştir.[440]
Evet, insan her zaman ciddi olamaz. Bâzı zamanlar şaka da yapmalıdır. Çünkü yüce Allah, insanın fıtratına gülmeyi, eğlenmeyi de koymuştur. Fakat şaka yapmak demek, gayr-i meşru, yalan yanlış şeyler yapmak ve söylemek demek değildir. İşte insanlığa örnek olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz, bu hususta da ümmetine en güzel ölçüyü veriyor. Sözle şaka yaparken dahi doğruyu söylediğini ifâde ederek, ümmetinden de böyle olmalarını istiyor. Şu iki hadise Peygamberimizin şakasına güzel bir örnektir:
Dadısı Ümmü Eymen (r.a.) bir gün Peygamberimizin huzuruna geldi ve "Bana bir binek temin edin" ricasında bulundu.
Peygamber Efendimiz,
"Sana binek olarak bir deve yavrusu vereceğim" buyurdu.
Ümmü Eymen, Resûlullahın ifâdesindeki inceliği anlayamadı. "Ey Allah'ın Resulü, yavrunun beni taşımaya gücü yetmez. Hem ben deve yavrusu istemiyorum ki" dedi. Peygamberimiz sözünü tekrarladı.
"Seni ancak bir devenin yavrusuna bindireceğim" buyurdu.[441]
Evet, Peygamberimiz şaka yaparken dahi hakikati söylüyordu. Her deve, bir başka deveden doğması hasebiyle "deve yavrusu" değil miydi.
Bir defasında da yaşlı bir kadın Resûlullaha gelerek "Dua et de Cennete gireyim" dedi.
Peygamberimiz (s.a.v.),
"Yaşlı kadınlar Cennete girmeyecek" buyurdu.
Kadın üzüldü, ağlamaya başladı. Peygamberimiz "Yaşlı kadınlar yaşlı olarak Cennete girmeyecekler" buyurarak onu teselli etti.[442]
Peygamberimizin şaka ile ilgili bir başka hadisi şöyledir:
"Ölçüsüz şaka yapan hafife alınır."[443]

İslâm'da Kâr Haddi Var Mı?

536. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah zamanında fiyatlar yükseldi. Halk ona, "Yâ Resûlallah, bizler için fiyat ayarlaması yap" dediler.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ucuzlatıp pahalandıran, rızkı daraltan, genişleten Allah'tır. Ben Rabbime ne ırz, ne de mal ile ilgili bir haksızlığı benden talep edecek kimse bulunmadığı halde kavuşmayı ümit ederim."[444]

İzah

Hadisin son kısmı İbni Mâce'de "ne kan, ne de mal ile ilgili..." şeklindedir.
Yüce dinimiz bir fert olsa dahi kimsenin hakkının zayi olmasını istemez. Bu itibarla, bir yandan tüketicinin, diğer yandan da üreticinin, satıcının hakkını düşünür. Her ikisini birden düşündüğü içindir ki, fiyatların resmî kanaldan ayarlanmasıyla üreticinin ve satıcının hakkı zayi olacağından bunu hoş karşılamamıştır. Hattâ fıkıh kitaplarımızda böyle birşeyin, yani fiyat ayarlamanın mekruh olduğu kaydı vardır. Evet, İslâmiyette serbest piyasa hakimdir. Kâr için belirli bir yüzde yoktur. Fiyatlar arz ve talebe, alıcı ve satıcının rızasına göre ayarlanır. Bu hadisten de anlaşılacağı gibi, Peyamberimiz (s.a.v.) üreticinin malını satmak hususunda bir fiyat tayin etmeyi ona yapılacak bir haksızlık olarak görmektedir.
Fiyat tayin etmeyerek üreticinin hakkını koruyan dinimiz, tüketicinin hakkını ise güzel ahlâkı ve takvayı emrederek, hileyi ve fahiş fiyatla mal satmayı yasaklayarak korur. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadislerinde,
"Müslümanlar arasında aldatma olmaz. Bizi aldatan bizden değildir"[445]
buyurmuş; diğer bir hadislerinde ise,
"Biriniz kendi nefsi için arzu ettiği şeyi mü'min kardeşi için de arzu etmedikçe, kâmil bir iman sahibi olmaz"[446]
buyurarak mü'minlere şaşmaz bir ölçü vermiştir.
O halde kâmil bir imânın sahibi olmak için yirmi dört saatimizin her saniyesinde aynı doğruluğu ve titizliği göstermemiz hem dünya hayatımızın, hem de ebedî âlemimizin huzurlu olması için şarttır. Peygamberimizin şu müjdesi alış verişinde ve ticâretinde istikâmeti, doğruluk ve dürüstlüğü esas alan kimseleredir:
"Doğru sözlü ve kendisine güvenilen tüccar ahirette peygamberler, sıddîkler ve şehitlerle beraber olacaktır."[447]
Ancak günümüzde de sıkça görüldüğü gibi, satıcılar insafsız davrandıkları, müşteriyi aldattıkları, stokçuluk yaptıkları, fahiş fiyatla mal sattıkları, serbest piyasa hürriyetini fertlerin zararına olacak şekilde kullandıkları zamanlarda ilgililer, fiyatlara müdâhele edebilirler ve belirli bir fiyat koyabilirler. Böyle durumlarda artık bu bir zarurettir ve caizdir. Çünkü bu durumda Müslüman halkın hukukunu koruma ve aldatılmasını önleme söz konusudur.[448]

Abdesti Tam Almak

537. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Ateşten dolayı topukların vay haline."[449]

İzah

Zikrettiğimiz kaynakların bâzılarında hadisin başında veya sonunda "Abdastinizi tam alınız" ifâdesi vardır. Peygamberimiz (s.a.v.) Medine'ye bir yolculuk esnasında ayaklarını tam yıkamayan bâzı kimseleri görmüş ve onları ateşle tehdit etmiştir. Bu tehdit sadece ayaklar için değil, yıkanması farz olan diğer uzuvlar için de geçerlidir.[450]

İslâmın Bina Edildiği Beş Şey

538. Cerir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"İslâm beş şey üzere bina edilmiştir:
1. *Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmek,*
2. *Namaz kılmak,*
3. *Zekât vermek,*
4. *Hacca gitmek,*
5. *Ramazan ayında oruç tutmak."*[451]

Peygamberimizin Ümmetine Şefaati

539. Ebû Musa (r.a.) Resûlullahm (s.a.v.) şöyle buyurduğuna rivayet ediyor:
"Rabbimin katından bir melek geldi ve beni ümmetimin varışının Cennete girmesiyle onlara şefaat etmem hususunda serbest bıraktı. Ben şefaati seçtim."
"Allah'a dua et, beni şefaat edilenlerden kılsın" dedim.
Resûlullah (s.a.v.),
"Allah'ım, onu şefaat edilenlerden eyle" buyurdu.
Sonra bir başkası, sonra bir başkası istedi. Sonra bir başkası aynı şeyi istedi. Bu söyleyenler çoğalınca Resûlullah şöyle buyurdu:
"Şefaatim, 'Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahitlik edenler içindir."[452]
Tirmizi'de Ebû Musa'nın (r.a.) talebi yer almamaktadır. Ayrıca hadisin son kısmı,
"Bu şefaat Allah'a ortak koşmadan ölenleredir" şeklindedir.[453]

Bir Âdab

540. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Üç kişi bir arada iken iki kişi başbaşa verip gizli olarak konuşmasın."[454]

İzah

Sünnet-i seniyye edebtir. Sünneti terk eden edebi terk etmiş olur. Resûlullahın bu sünneti de ihmal edilen son derece önemli bir adaptır. Çünkü başkalarının yanında iki kişinin "fiskos" şeklinde gizlice konuşması, diğerlerini rahatsız eder, üzer. Nitekim hadisin Tirmizî'deki rivayetinde,
"Bu hareket üçüncü kişiyi üzer" ilâvesi vardır.[455]

İlmin Ve İlim Öğrenmenin Fazileti

541. Ebû Bekre (r.a.) Resülullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor:
"Ya ilim öğreten, ya ilim öğrenen, ya dinleyen veya bunları seven ol. Sakın beşincisi olma! Yoksa helak olursun."[456]

Erkeğin Eve Dönmekte Acele Etmesi

542. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Bir seferde Resûlullah ile beraberdik. Medine'ye yaklaştığımızda ben eve gitmekte acele etmek istedim. Resûlullah şöyle buyurdu:
"Yavaş, kocalarını bekleyen kadınlar ustura kullansın, dağınık olan saçlarını tarasın."[457]

İzah

Câbir bin Abdullah'ın (r.a.) rivayet ettiği bir başka hadiste de Resülullahın yoldan gelen birinin ailesinin yanına geceleyin girmesini çirkin gördüğü bildirilmiştir.[458]
İzahını yaptığımız hadiste yasağın hikmeti de açıklanmaktadır. O da ailevî huzuru temine yöneliktir. Evet, uzun zaman ailesinden uzak kalan bir kimse, aniden gelirse, onu çirkin bir kıyafetle, temizliği ihmal etmiş bir vaziyette bulabilir. Bu da eşiden nefret etmesini yol açabilir. İşte Peygamberimiz yukarıdaki ikazı böyle bir tatsızlığa meydan verilmemek içindir.[459]

Hayberin Fethi

543. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Hayber gününde Resûlullah (s.a.v.) bir adamı (keşif için) önden göndermek istedi. Adam korktu. O sırada Muhammed bin Mesleme Resûlullaha gelerek söyle dedi:
"Yâ Resûlallah. Ben bu günkü gibi acı bir gün görmedim" sonra da ağlamaya başladı. Resûlullah (sa.v.) şöyle buyurdu:
"Düşmanla karşılaşmayı arzulamayınız. Allah'tan sağlık ve afiyet dileyiniz. Çünkü siz düşman eliyle başınıza neyin geleceğini bilemezsiniz. Düşmanla karşılaştığınızda, 'Ey Rabbim, bizim de, onların da Rabbi Sensin. Bizim perçemimiz Senin kudret elindedir. Onları öldürecek olan ancak Sensin' diye duâ edin. Sonra da yere oturun. Sizi kuşattıklarında doğrulup tekbir getirin."
Resûlullah sonra şöyle buyurdu:
"Yarın öyle birini göndereceğim ki, o Allah ve Allah'ın Resulünü sever; Allah ve Resulü de onu sever. O, düşmandan yüz çeviren, kaçan birisi de değildir."
Resûlullah ertesi gün Ali'yi çağırdı. Onun gözleri şiddetle ağrıyordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Haydi, yürü!" buyurdu. Ali, "Ey Allah'ın Resulü, görüyorsun ki, ayaklarımın bastığı yeri dahi göremeyecek bir haldeyim" dedi. Resûlullah (s.a.v.) onun gözüne tükrüğünü koydu; onun için sancak bağladı ve ona verdi.
Ali, "Ey Allah'ın Resulü, ben neyi gerçekleştirmek üzere onlarla savaşacağım" dedi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehadet edinceye kadar onlarla savaş. Bunu söylediklerinde canlarını ve mallarını benden kurtarmış olurlar. Bunu samimî olarak söyleyip söylemediklerinin hesabı ise Allah'a aittir."[460]

İzah

134 numaralı hadisin izahında Hayberin fethi üzerinde durmuştuk. Bu hadis, konu hakkında biraz daha tafsilat veriyor.
Hadiste geçen Muhammed bin Mesleme'nin (r.a.) kardeşi Mahmud bin Mesleme (r.a.) Hayber muhasarasında şehid düşmüştü. Muhammed bin Mesleme'nin üzüntüsünün ve ağlamasının sebebi buydu. Bunun için de bir an önce düşmanla karşılaşmak istiyordu. Peygamberimiz onun şahsında bütün Müslümanlara,
"Düşmanla karşılaşmayı arzulamayın" buyurdu.
Hadisin bu kısmı ile ilgili olarak şöyle bir rivayet de vardır:
"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin; Allah'tan afiyet isteyin. Ama onlarla karşılaştığınız vakit de sabredin! Bilin ki Cennet kılıçların gölgesi altındadır.[461]'
Peygamberimizin (s.a.v.) "Düşmanla karşılaşmayı istemeyin" emri, bu temenninin böbürlenmekten, nefse güvenmekten kaynaklanabileceği içindir.
Bir diğer husus, bu durumda düşman hafife alınarak tedbir elden bırakılacağı içindir. Nitekim Hayber'in fethinden sonra gerçekleşen Hüneyn Savaşı'nda böyle olmuştu. Çokluklarına güvenen ve bunu dilleriyle ifâde eden mü'minler, savaşın başlangıcında bozguna uğramışlar, fakat Peygamberimizin düşman karşısındaki sebatı karşısında yeniden toparlanmışlar, ardından Allah'ın yardımı yetişmiştir. Evet, Müslümanlar ne kadar kuvvetli olurlarsa olsunlar, sayıları ne kadar fazla olursa olsun, buna değil, Allah'ın yardımına güvenmeli ve Ona tevekkül etmelidirler. Hadiste geçen Peygamberimizin savaş anında yapmayı tavsiye ettiği duâ da bunu ifâde eder. Evet, şöyle tarih sayfasına bir bakılırsa, savaşların pek çoğunun sayıca veya kuvvetçe üstün olunduğu için değil, Allah'ın yardımıyla kazanıldığı rahatlıkla görülür.
Peygamberimizin (s.a.v.) "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin" buyurmasının bir diğer sebebi de neticenin belli olmamasıdır. Savaşın Müslümanlar aleyhine neticelenmesi de mümkündür. Bu sebeple düşmanla karşılaşmak temennî edilmemelidir. Ancak karşılaştıktan sonra da artık sebat etmek, harpten kaçmamak icap eder. Zaten savaştan kaçmak oüyük günahlardandır.
Hadis,
"O Allah ve Allah'ın Resulünü sever; Allah ve Resulü de onu sever. O, düşmandan yüz çeviren, kaçan birisi de değildir" ifadeleriyle Hz. Ali'nin faziletini de nazara veriyor.
Ayrıca fethin gerçekleşeceği bir mucize olarak önceden bildiriliyor. Resûlullah (s.a.v.) fethin gerçekleşeceğini kardeşi şehid edilen Muhammed bin Mesleme'ye müjdelemiş, şöyle buyurmuştu:
"Ey Muhammed bin Mesleme. Müjde, yarın inşaallah kardeşini öldüren öldürülecek ve Yahudi savaşçıları dönüp kaçacaklardır."[462]
Peygamberimizin haberi aynen gerçekleşti. Hz. Ali'nin eliyle Hayber fethedildi. Mahmud bin Mesleme'nin (r.a.) katili de öldürüldü.[463]

Peygamberimizin Turfanda Sebzeye Karşı Tavrı

544. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha turfanda bir meyve getirildiğinde, onu kabul eder veya gözüne sürer, sonra da orada bulunan çocukların en küçüğüne verirdi.[464]

İzah

Turfanda sebze, herhangi bir meyvenin o yıl ilk defa hasad edilmesidir. Hadiste geçen "onu kabul eder veya gözüne sürer" ifâdesindeki tereddüt, râvi Hz. Abdullah (r.a) aittir.
Tirmizi'de Resûlullahın (s.a.v.) kendisine turfanda sebze getirildiğinde şöyle duâ ettiği bildirilir: *"Allah'ım, bizim için meyvelerimizi bereketli kıl, şehrimizi mübarek kıl, ölçü ve tartımızı mübarek kıl."*[465]

Hilim Ve Teenni

545. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Eşeccü Abdulkays'a şöyle buyurdu:
"Sende Allah'ın sevdiği iki sıfat var: Hilim ve teenni"[466]

İzah

Ebû Dâvud'daki rivayette, Resûlullahın (s.a.v.) bu iltifatına muhatap olan Eşeccü Abdülkays'ın "Allah ve Resulünün sevdiği iki haslet üzere

beni yaratan Allah'a hamd olsun" dediği kayıtlıdır.
489 ve 490 numaralı hadislerde hilim üzerinde açıklama yapmıştık. Burada teennî üzerinde duracağız.
Teenni, önünü sonunu düşünerek, ağırbaşlılıkla hareket etmek demektir. Teennî, bu yönüyle başarının temelidir. Çünkü dünya işleri bâzı ön hazırlıklar ister, düşünmeyi, sağlam karar vermeyi gerektirir. Bunlar ihmal edildiğinde netice alınmaz. Bunun içindir ki, Sevgili Peygamberimiz, daha bir çok hadislerinde teennî üzerinde durmuştur. Meselâ bir hadislerinde teenninin peygamberliğin yirmi dört parçasından bir parça olduğunu bildirmiş,[467] bir başka hadislerinde ise teenninin Allah'tan, acele etmenin ise şeytandan olduğunu nazara vermiştir.[468]
Ancak hemen ifâde edelim ki, acelenin çirkin görülmesi, dünya işlerine yöneliktir. Uhrevi işlerde acele etmek ise çirkin görülmek şöyle dursun, bilhassa teşvik edilmiştir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) dünya işlerinde acele davranmamanın, âhirete âit amellerde ise acele davranmanın daha hayırlı olduğuna dikkat çekmiştir.[469]
Evet, hayır yapma, ibâdet etme gibi âhirete yönelik işlerde acele edilmelidir. Çünkü aynı fırsat bir daha ele geçmeyebilir. Diğer taraftan, hayırlı işlerin başta nefis ve şeytan gibi çok muzur manileri vardır. Nefis ve şeytan mü'minlere yapacakları hayır hasenat ve ibâdetleri önce erteletmek, sürüncemede bırakmak, sonra da yaptırmamak için elinden gelen gayreti gösterir. Bilhassa farz olan amellerde yavaş davranılırsa ve ileride de o borç kaza edilerek yerine getirilmezse, kişi mes'ul olur.
Burada bir hususa daha açıklık getirelim: İbâdetleri vaktinde yapmak için uhrevî işlerde acele etmek övülmüştür. Yoksa ibâdetleri alel acele bitirmek övülmemiştir. Böyle aceleyle, üstün körü olarak yapılan ibâdetlerin kabul edilip edilmeyeceği de şüphelidir.
Peygamberimizin övdüğü Eşeccü Abdülkays'ın asıl ismi Münzir bin Aîz'dir (r.a.).[470]

Hz. Cerir'in Fazileti

546. Cerir bin Abdullah (r.a.) rivayet ettiğine göre, kendisi, Resülullahın (s.a.v.) yanına gitmişti. O sırada Resülullah (s.a.v.) insanlarla dolu bir evde bulunuyordu. Cerir kapıda ayakta durdu. Bunun üzerine Resûlullah sağa, sola baktı, Cerir'in oturacağı bir yer bulamadı. Bunun üzerine hırkasını toplayıp ona attı ve,
"Al bunun üzerine otur" buyurdu.
Cerir Resûlullahın hırkasını göğsüne bastırdı, öptü, geri verdi ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah, sen bana nasıl değer verdinse, Cenâb-ı Allah da sana öyle değer versin."
Bundan sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bir toplumun büyüğü yanınıza geldiğinde ona değer verin."
163 numaralı hadisin izahına bakınız.[471]

Peygamberimizin Yardımcısı

547. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de halamın oğlu Zübeyr bin Avvam'dır."[472]

İzah

Müslim'deki rivayet şöyledir:
"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim de havarim Zübeyir'dir."
Havârî, yardımcısı demektir. Peygamberimiz bu hadislerinde Hz. Zübeyr'i yardımcısı olarak vasıflandırmıştır. Hz. Zübeyr, İslama genç yaşta gönül veren ilk bahtiyarlardandı. Bir hadiste toplu olarak Cennetle müjdelen on Sahabîden birisidir. Hadiste de ifâde edildiği gibi, Peygamberimizin halasının, yani Hz. Safiyye'nin oğludur.
Hz. Zübeyr, Müslüman olduğu için bizzat amcası tarafından dayanılmaz işkencelere maruz kalmış, fakat "Amca, artık ebediyyen küfre girmem"[473] diyerek inancından zerre kadar taviz vermemiştir.
Hem Habeşistan'a, hem de. Medine'ye hicret ederek iki hicret sevabı birden kazanan Hz. Zübeyr, Peygamberimizle (s.a.v.) katıldığı savaşlarda çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. Kendi ifadesiyle vücudunda yara almayan hiç bir yer kalmamıştır.[474]
Zübeyr (r.a.) Hz. Ömer devrinde fetih ordularını kumanda ederek de İslâmiyete büyük hizmetlerde bulundu.
Cemel Savaşında, harp meydanından çekildiği bir sırada şehid edildi. Allah ondan razı olsun.[475]

Cennette Cinsî Güç

548. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha, "Ya Resûlallah, Cennette hanımlarımıza cinsî yönden yetişebilecek miyiz?" denildi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Kişi bir günde yüz bakireye yetişebilecektir" buyurdu.[476]

Seferde Namaz

549. Ebû Cüheyfe (r.a.) rivayet ediyor:
"Resûlullah ile beraber Veda Haccında haccettik. Dönünceye kadar farz namazları ikişer rekat olarak kıldık."
49 ve 101 numaralı hadislere bakınız.[477]

Yemek Adabı

550. Amr bin Ebî Seleme (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın yanına girdim. Onunla beraber yemek yedim. Şöyle buyurdu:
"Allah'ın ismini an. Sağ elinle ve önünden ye."[478]

Namaz Tesbihatının Ehemmiyeti

551. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Müslümanlardan bir grup Resûlullaha (s.a.v.) gelerek, "Ya Resûlallah, zenginler yüksek dereceleri alıp götürdüler" dediler.
Resûlullah,
"Nedir o?" diye sordu.
Onlar, "Zenginler de bizim gibi namaz kılıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar, bizim gibi hacca gidiyorlar. Fakat onlar sadaka veriyor, bizler ise veremiyoruz" dediler.
Bunun üzerine Resûlallah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Ben size bir şey öğreteyim mi? Onunla sizi geçenlere yetişip, sizden sonrakileri de geçesiniz. Hem sizin yaptığınızı yapmadıkça hiç kimse sizi geçemesin? Her namazdan sonra otuz üç defa 'Sübhanallah,' otuz üç defa 'Elhamdülillah,' otuz dört defa 'Allahü ekber' dersiniz."
Bu haber zenginlere ulaştığında onlar da bunu söylediler, bunun üzerine fakirler tekrar gelerek Resûlullaha durumu bildirdiler. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bu Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir."[479]

İzah

Müslim'deki rivayette, zeginlerin de bu sözleri söyledikleri yer almamaktadır.

Hadis, namaz tesbihatının ehemmiyetini ve faziletini ifâde etmektedir. Gerçekten de namaz tesbihatını yapmak, son derece sevaplı bir ibâdettir.
Günboyu verilen işi canla, başla yapan işçi, akşam olunca işverenin yanına gider, hak etmiş olduğu ücretini gönül rahatlığı içinde ister. Bu işçinin ücretini isteyip almadan gitmesi düşünelemez. Bir ay müddetle çalışan memur da maaşını çalışmış olduğu kuruluşun muhasebesinden ister ve alır. Memurun da maaşını istememesi düşünelemez.
Günde beş vakit namazını ihlâsla yerine getiren mü'min de namazın sonunda yapmış olduğu tesbihat ve duâ ile Rabbinden bir çeşit mükâfaat ve ücretini istemektedir. Sübhanallah, elhamdülillah ve Allâhüekber gibi mübarek kelimelerle Yüce Allah'ı teşsbih, sena ve tazim ederken, arada getirmiş olduğu salavatlarla da Resul-i Ekreme muhabbet ve selâmını göndermektedir. Hem Cenâb-ı Hakkın yardımını, hem de Peygamberimizin şefaatini dilemektedir. Daha sonra yapmış olduğu duâ ile bir kul olarak aczini, zaafını, ihtiyaçlarını dile getirmekte, bütün bunları Kâinat Sahibinden istemektedir.
Ayrıca namazlardan sonra yapılan tesbihat, birçok mühim ve ulvî zikir kelimelerinin tekrarına vesile olması bakımından çok sevaplı bir sünnettir. Bir nevi namazın hatimesi ve en güzel surette bitirme şeklidir. Bu teşbihleri bizzat Peygamberimiz devamlı surette yaptığı gibi, bizlere de faziletini bildirerek tavsiye etmiştir. Bu hususta başka bir hadis-i şerif şu mealdedir:
"Bir kimse her namazın sonunda otuz üç defa sübhanallah, otuz üç defa elhamdülillah, otuz üç defa da Allâhü ekber derse, bunların tamamı doksandokuz eder. Yüzüncü olarak da Lâ ilahe illallâhü vahdehu lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadîr=Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Mülk Onundur ve hamd Onadır. Onun her şeye gücü yeter' derse, günahları denizin köpüğü kadarda olsa affolunur."[480]
Bediüzzaman, tesbihatta "Sübhanallah, elhamdülillah, Allahü ekber" denilmesinin hikmetiyle ilgili olarak meâlen şöyle der:
Namazın mânâsı, Cenâb-ı Hakkı tesbih, tazim ve şükürdür. Yani, büyüklüğüne karşı, dil ile ve hareketle "sübhanallah=Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır" deyip takdîs etmek; hem, kemâline karşı lafzen ve amelen, "Allâhü ekber=Allah en büyüktür, en yücedir" deyip büyültmek; hem cemâline karşı, kalben ve lisânen ve bedenen "elhamdülillah=Ezelden ebede her türlü hamd, şükür ve övgü Allah'a mahsustur" deyip, şükretmektir. Demek tesbih, tekbir ve hamd, namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki, namazın hareketlerinde ve zikirlerinde, bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem, ondandır ki, namazdan sonra, namazın mânâsını kuvvetlendirmek için şu mübarek kelimeler, otuz üç defa tekrar edilir. Namazın mânâsı, şu özetlerle kuvvetlendirilir.[481]
Peygamberimiz (a.s.m.) bir diğer hadislerinde de namazdan sonraki tesbihatın faziletini ifâde etmiş, devamında ise bizi şöyle ikaz etmiştir:
"Herhangi biriniz namazda iken şeytan gelir ve namazdan dönünceye kadar 'Falan işi hatırla, filan işi hatırla' der. Bu yüzden tesbih çekmeyi belki yapamaz."[482]

Cennetten Köşk Kazandıran Ameller

552. Muaz bin Cebel (r.a.) rivayet ediyor:
"Haklı olduğu halde münakaşayı terk eden kimseye Cennetin kenarlarında bir köşk; şaka yaparken yalan söylemeyen kişiye Cennetin ortasında bir köşk; ahlakı güzel olana da Cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine ben kefilim."[483]

Sakal Ve Bıyıkta Sünnet

553. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Bıyıklarınızı kısaltın, sakalınızı uzatın."[484]

İzah

Bir başka hadiste ise bıyığı kesmenin, sakalı uzatmanın fıtrattan oluğu bildirilmiştir.[485]
Hadisler, Müslümanların yüzlerine verecekleri şekli açıklamaktadır. Bu şekil, bıyıkların kesilmesi, sakalın ise bırakılmasıdır. Bir başka hadiste bunun sebebi olarak,
"Yahudilere benzemeyin" buyurulmuştur.
Bir başka rivayet "Müşriklere benzemeyin" şeklinde gelmiştir.
Bıyıkları kesmek sünnet olmakla birlikte kesmenin şekli hususunda âlimler arasında farklı görüşler vardır. İmam-ı A'zam ve üç talebesine göre bıyıkların tamamen kazınması, kısaltılmasından daha faziletlidir. İmam Mâlik'e göre ise bıyıkların kökten tıraş edilmesi yasaktır.
İmam Şâfii'den ise bu konuda kesin bir hüküm rivayet edilmemiştir.
Yukarıdaki hadis bıyıkların dipten kesilebileceğine işaret etse de, başka hadisler bıyıkların kökten kesilmeyip sadece düzeltilmesi gerektiğini açıklar. Meselâ bıyıklarla ilgili bir hadiste,
"Bıyığından almayan bizden değildir" buyurulmuştur.[486]
Bıyıktan almak, kökten kesmek demek değildir.
Abdullah bin Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiği bir başka hadis ise şöyledir:
Resûlullah bıyığından keser ve şöyle derdi:
"Halîlü'r-Rahmân İbrahim de (a.s.) böyle yapardı."[487]
Bıyığın kökten kesilmeyip altan düzeltileceği ile ilgili bir başka rivayet ise şöyledir:
"Resûlullah (s.a.v.) bıyığın altına mısvağı koyarak üzerinden çıkan kısmı makasla kesti."
Sakala gelince:
Hadiste geçen "Sakalınızı uzatın" emri, başı boş bir şekilde uzatın demek değildir. Hadiste, düzenli bir şekilde uzatmak kastedilmektedir. Nitekim Abdullah bin Amr (r.a.) Resûlullahın sakalını eninden ve boyundan aldığını bildirir.[488]
Bâzı âlimler, sakalın ne kadar uzatılacağı ile ilgili bir sınır koymazlarken, dikkat çekecek kadar fazla uzatmayı da hoş karşılamazlar. Meselâ İmam Mâlîk'e göre sakalın çok uzatılması mekruhtur.
Hz. Ömer ise sakalın bir tutamı geçmemesi gerektiğini söyler. Ebû Hüreyre (r.a.) ve Abdullah bin Ömer'in (r.a.) sakallarını avuçlayıp bir tutamdan fazlasını kestikleri bildirilmiştir.[489]

Cennet Ehli Cennette Nasıl Olacak?

554. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Cennet ehli Cennete tüysüz, genç, beyaz tenli ve kara gözlü olarak girecekler. Yaşları otuz üç, boyları Hz. Âdem (a.s.) gibi altmış arşın vücutlarının genişliği ise yedi arşın olacaktır."[490]
Müsned'deki rivayette "saçları dalgalı" ilâvesi vardır.[491]

Vasiyetin Önemi

555. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Vasiyet yapmamak dünyada büyük bir kusur, âhirette ise ateş ve rezil rüsvay olmaktır."[492]

İzah

Vasiyet, kelime olarak emir, bir işi birisine ısmarlamak demektir. Dînî bir tabir olarak kullanıldığında, bir malı veya her hangi bir faydayı ölümünden sonra geçerli olmak üzere başkasına vermek mânâsına gelir. Meselâ, "Ben öldüğüm zaman şu malım falan kişiye veya kuruluşa verilsin veya filan gelirim şu hayır yoluna tahsis edilsin" gibi....
Vasiyetin çeşitleri vardır. Birincisi vacip olan vasiyetlerdir. Kişinin yanında bulunan emanetlerin verilmesi veya senedi olmayan borçların ödenmesi için vasiyet etmesidir. Ölümün ne zaman geleceği bilinmediğinden, emânetlerin ve senetleri olmayan borçların vasiyet edilmesi

vaciptir. Peygamberimiz bir hadislerinde bununla ilgili olarak şöyle buyurur:
"Vasiyet edilecek birşeyi bulunan bir Müslümanın, vasiyeti yanında bulunmadıkça iki gece geçirmesi doğru değildir."[493]
Ayrıca, üzerinde yemin ve oruç keffâreti bulunanların, zekât borcu olanların bıraktıkları maldan bu borçlarının ödenmesini; namaz borcu olanların kılamadıkları namazların yerine fidye verilmesini, hac borcu olanların yerlerine hacca gidilmesini vasiyet etmeleri, vacip kısmın içinde değerlendirilir.
İzahını yaptığımız hadis de vacip olan bu tür vasiyetler içindir. Kişinin gerek insanlara, gerekse Allah'a olan borcunu bildirmeden vefat etmesinin kusur olduğu, âhirette ateş ve rüsvaylık olacağı açıktır.
Vasiyetin bir diğer çeşidi müstehap olan vasiyetlerdir. Vasiyet edebilecek kadar maddî durumları müsait olan kimselerin, vârislerini başkalarına muhtaç bir vaziyette bırakmamak şartıyla vasiyette bulunmaları müstehaptır. Yani farz ve vacibin dışında kalan sevapli işlerdendir. Çünkü, vasiyet yardımlaşma esasına dayanan malî ibâdetlerden birisidir. Servetinin bir kısmını mîrasçılarına bırakan kimse, bir kısmının da fakirlere, zayıflara, yetimlere veya hayır müesseselerine ayrılmasını vasiyet ederek dünyaya gözünü kapaması manevî bir kazanç kapısıdır. Bunun içindir ki, Cenâb-ı Hak, rahmetinin eseri olarak kuluna, ölüm ânında malının üçte birinde tasarruf etme selâhiyeti vermiştir. Bir hadiste buna işaretle şöyle buyurulur:
"Cenâb-ı Hak, size, amellerinizi artırmak için mallarınızın üçte birini vefatınız zamanında vasiyet etme selâhiyeti verdi."[494]
Bir de mekruh olan vasiyetler vardır. Aldıklarını içki, kumar ve benzeri yerlere harcayacak kimselere yapılan vasiyetlerdir. Şâfiîlere göre, böyle kimselere yapılan vasiyetler haramdır. Çünkü böyle sefih kimselerin ellerine geçen parayı gayr-i meşru yollara harcayacakları bellidir.
Cenaze namazını filan kimsenin kıldırmasını, cenazenin filan yere naklini, şu veya bu renk bir kumaşla kefenlenmeyi, istediği yere defnedilmeyi, vefatı için ağlamayı, kabrinin yapılmasını vasiyet etmek ise mekruhtur.
Vasiyet hakkında geniş bilgi için Ölüm Cenaze Kabir ve Büyük İslâm İlmihali isimli eserlerimize bakılabilir.[495]

Allah'ın Hayır Dilediği Kimse

556. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah hayır dilediği kimseyi dinde ince anlayış sahibi yapar."[496]

İzah

Başka bir rivayette "Doğru yolunu kendisine ilham eder" ilâvesi vardır.
Hadis, ilim sahibi olmanın faziletini bildirmektedir. Diğer taraftan, dinde ince anlayış sahibi olmanın sadece okuyup öğrenmekle değil, ilmi verenin gerçekte Allah olduğunun şuurunda olmak gerektiği nazara verilmektedir.
Hadis, "Kim din ilimlerini öğrenme hususunda gayret göstermezse, hayırdan mahrum kalır" mânâsını da ders verir.[497]

Çevreyi Kirletmek

557. Ebû Hüreyre (r,a.) rivayet ediyor:
"Kim Müslümanların gelip geçtiği yol üzerine abdest bozarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun."[498]

İzah

Bâzı yerler vardır ki, oralara abdest bozmak çok çirkin bir davranıştır. Ümmetine adabın en inceliklerini öğreten Peygamberimiz (s.a.v.) abdest bozmanın çirkin olduğu yerleri de bildirmiştir. Hadiste bu yerlerden birisi açıklanmıştır. Bununla ilgili başka hadisler de vardır. Meselâ biri şu mealdedir:
Resûlullah (s.a.v.),
"İki mel'undan sakının" buyurdu.
Sahabîler, "Ya Resûlallah, iki mel'un kimdir?" diye sordular.
Resûlullah (s.a.v.),
"İnsanların gelip geçtikleri yol üzerine veya gölgeliklerine abdest bozanın yaptığı iştir" buyurdu.[499]
Bu ve buna benzer hadisler, dinimizin çevre temizliğine verdiği önemi göstermesi bakımından mühimdir.[500]

Kişinin Babasının Yerine Haccetmesi

558. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) gelerek, "Babam çok yaşlı. Haccetmeye gücü yetmiyor. Onun yerine haccedebilir miyim?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Evet, babanın yerine haccet" buyurdu.[501]

İzah

Dinimizde ibâdetler üç gruba ayrılır:
1. Bedenle yapılanlar: Namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'ân okumak gibi.
2. Mal ile yapılanlar: Zekât ve sadaka vermek, fitre vermek, kurban kesmek gibi.
3. Hem mal, hem de bedenle yapılanlar: Hac ibâdeti gibi. Birinci gruba giren ibâdetlerde vekâlet caiz değildir. Yani bir kimse başkasının yerine namaz kılamaz, oruç tutamaz, Kur'ân okuyamaz. Ancak bu ibâdetleri yapanlar, bunun sevabını başkasına bağışlayabilirler.
Zekât sadaka gibi ikinci gruba giren ibâdetlerde vekâlet caizdir.
Hac gibi, hem mâlî, hem de bedenî ibâdetlerde vekâletin caiz olabilmesi için ölüm, devamlı hastalık, yaşlılık, kadın için mahreminin bulunmaması gibi engellerin olması gerekir. Bunun dışında olup hac ibâdetini bizzat yerine getirebilecek kimseler için vekâlet caiz değildir.
İzahını yaptığımız hadis, yaşlı birisinin yerine vekâletin caiz olduğunun delillerindendir.
Hacda vekâlet ile ilgili olarak Hanefi ve Şâfiilere Göre Büyük İslâm İlmihali isimli eserimizin 587-591. sayfalarına bakılabilir.[502]

Resûlullahın Bâzı Ahlâkî Özellikleri

559. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah hanımlarından hiçbirisini asla dövmedi. Allah yolunda cihad etmenin dışında asla hiç kimseye vurmadı. Maruz kaldığı bir fenalığın intikamını asla almadı. Ancak Allah'ın haramları çiğnenirse Allah için intikam alırdı.[503]

İzah

Müslim'de, "Hiçbir hizmetçisine de asla vurmadığı" ilâvesi vardır.
Hadiste Resûlullahın (s.a.v.) bâzı ahlâkî özellikleri nazara veriliyor. Bunlardan birincisi hanımlarına karşı iyi davranması, onlara asla vurmamasıdır.
Aile müessesesinin devamı, karı koca arasındaki karşılıklı sevgi ile mümkündür. Dayak ise eşler arasındaki sevgiyi sarsar. Nazik bir yaratılışa sahîp olan kadının, kendisini döven erkeğe karşı sevgi beslemesi, onun isteklerini gönül rızası ile yerine getirmesi düşünülemez. Bu ise ailedeki huzura tesir eder.
Nitekim günümüzde bir çok aile yuvası, sırf dayak sebebiyle yıkılmaktadır. Diğer taraftan, "kadın hakları" için sokağa dökülen kadınların birçoğu, erkeklerin eşlerini dövdüklerinden yakınmaktadır. Kısacası dayak, aile hayatı ve huzurunda en mühim problemlerden birisidir.

İşte bugün yüzbinlerce kadının dert yandığı bu meseleyi, Peygamberimiz (a.s.m.) bundan asırlarca önce ders vermiş, Müslümanlara da hanımlarına şefkatle muamele etmeleri tavsiyesinde bulunmuş; kadınları ancak "kötü erkeklerin" döveceğine[504] dikkat çekmiştir. Bir başka hadislerinde ise,
"Sizden biriniz, kölesini döver gibi hanımını dövmesin. Sonra akşamleyin dövdüğü hanım ile cinsî münâsebette bulunabilir"[505]
buyurarak mühim bir nezâket dersi de vermektedir. Elbette aklı başında bir erkek, gündüzleyin dövdüğü kadının yatağına geceleyin girerken bir mahcubiyet duyar. İşte Peygamberimiz bu hadisleriyle,
"Kadınları dövüyorsunuz ama, geceleyin aynı yatağa gireceksiniz" buyurarak, erkekleri düşünmeye davet etmiştir.
Peygamberimizin "Kadınlarınızı dövmeyiniz" buyruğundan sonra bâzı kadınlar bundan cesaret alarak kocalarına karşı gelmeye, isyan etmeye başlamışlardı. Bu durum aile hayatını bozacağından Hz. Ömer Resûlullaha (a.s.m.) geldi ve "Ey Allah'ın Resulü, kadınlar kocalarına karşı kafa tutmaya başladılar. Bundan sonra Resûlullah (a.s.m.) kadınları hafifçe dövmeye izin verdi. Ancak bu defa da erkekler bu izni bir emir olarak düşünerek kadınları dövmekte aşırı gittiler. Pekçok kadın Resûlullahın hanımlarına gelerek durumu bildirdiler. Bunun üzerine Resûlullah (a.s.m.) erkeklere hitaben şöyle buyurdu:
"Bu gece Muhammed ailesine kocalarından şikayetçi olan birçok kadın geldi. Şunu iyi bilin ki, kadınlarını döven erkekler, hayırlı erkekler değildir."[506]
Ümmetine bu tavsiyede bulunan sevgili Peygamberimiz, izahını yaptığımız hadiste de bildirildiğine göre kendisi hiçbir hanımım dömemiştir.[507]
Konu hakkında tafsilatlı bilgiyi Hanefî ve Şâfiilere Göre Evlilik Aile isimli eserimizin 217-220. sayfalarına havale ederek, hadisteki diğer konular üzerinde durmak istiyoruz.
Hadiste, Peygamberimizin (s.a.v.) Allah yolunda cihad etmenin dışında asla hiç kimseye vurmadığı bildirilmektedir. Evet, Müslüman olsun, gayr-i müslim olsun herkes, Resûlullahın elinden emin olmuşlar, hiçbir zarar görmemişlerdir. Normal zamanlarda hiç kimseyi incitmeyen Resûlullah, cihad meydanında, Allah uğrunda düşmanlarına karşı çıkmış, onlan öldürmüş veya yaralamıştır.
Hadiste bildirilen Peygamberimizin (s.a.v.) ahlâkî özelliklerinden birisi de Allah'ın haramlarını çiğneyenden Allah için intikam almanın dışında, şahsî olarak maruz kaldığı bir fenalığın intikamını asla atmamasıdır. Gerçekten de Resûlullah (s.a.v.) istese kendisine eziyet edenlerden, kendisini yurdundan çıkaranlardan çok şiddetli intikam alabileceği halde, onlan her zaman affetmiştir. Bunun en güzel misali Mekke'nin fethi esnasında yaşanmıştır. Resûlullah (s.a.v.) kendisine işkence eden, yurdundan çıkaran, kendisine karşı savaşan müşriklerden asla intikam alma yoluna gitmemiş, onları affetmiştir.[508]

Hz. Musa'nın İffeti

560. Ebû Zer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bana,
"Musa iki vakitten hangisini tamamladı?" diye sorulursa, "Daha hayırlı, daha mükemmel ve daha iyi olanı de" buyurdu.
"Eğer kızlardan hangisini nikahladı?" diye sorulursa, ""Küçük olanı nikahladı" de. Çünkü "Babacığım, onu işçi olarak tut. Çünkü ücretle çalıştırdıklarınızın en hayırlısı hiç şüphesiz bu güçlü ve güvenilir adamdır" diyen odur.
Babası "Kuvvetli olduğunu nereden biliyorsun?" diye sordu.
Kızı, "Kuyunun üzerindeki ağır bir taşı kaldırdı" cevabını verdi.
Babası, "Peki güvenilir olduğunu nereden biliyorsun?" diye sordu.
Kız, "Buraya gelirken bana 'Arkamdan yürü, önümden yürüme' dedi." [509]

İzah

Hz. Mûsâ, daha peygamberlikle vazifelendirilmeden önce Mısır'dan, Firavun'un zulmünden kaçmıştı. Bu kaçış esnasında yolu Medyen'e düştü. Bir çeşme başında kalabalık bir grubun hayvanlarını suladığını gördü. İki kız da hayvanlarının başında bekleyip duruyordu. Onların bu hali şefkatine dokundu. Edeple yaklaştı ve "Herkes hayvanlarını suluyor, siz niçin bekliyorsunuz?" diye sordu.
Bunlar bir peygamber olan Hz. Şuayb'ın (a.s.) kızları, idi. Musa'nın (a.s.) kendileri ile konuşmasından çok utandılar. Fakat onun suâlini cevapsız bırakmayı da uygun bulmadılar. Utangaç bir şekilde şöyle dediler:
"Hayvanlarını sulayan erkekler oradan ayrılmadıkça biz hayvanlarımızı sulayamayız. Aldığımız terbiye erkeklere karışmamamızı gerektiriyor. Yaşlı bir babamız var. Bu işi bizden başka yapacak kimse olmadığı için mecburen biz yapıyoruz."
Onların bu iffetli davranışları Hz. Musa'yı duygulandırdı. Kalktı, kuyuya gitti, kuyunun üzerindeki çok ağır taşı yalnız başına kaldırdı. Kova ile kuyudan su çekerek kızlara yardımcı oldu. Sonra da ne yapacağını, nereye gideceğini bilmez bir halde ağacın gölgesine çekildi.
Bu arada kızları eve her zamankinden erken dönünce, Hz. Şuayb bunun sebebini sordu. Kızları hadiseyi babalarına haber verdiler. Hz. Şuayb, bundan çok memnun oldu. Başka kimse olmadığından kızlarından birini onu çağırmak için gönderdi.
Hz. Mûsâ hâlâ orada idi. Kız utana utana ona yaklaştı, "Babam hayvanlarımızı sulamana karşılık ücret vermek üzere sizi eve davet ediyor" dedi.
Gidecek yeri olmayan Mûsâ (a.s.) bu daveti kabul etti. Bir ara yolda giderken kıza hitaben şöyle dedi:
"Ey Allah'ın kulu kadın, sen benim arkamdan yürü. Eğer yanlış gidersem sen bana sözle veya atacağın taşlarla yolu tarif et! Biz Yakuboğulları, yabancı bir kadının avret yerine bakmayız."
Biraz sonra eve geldiler. Tanıştılar. Hz. Mûsâ başından geçenleri Hz. Şuayb'e anlattı. Bir müddet sonra ferasetli biri olan Hz. Şuayb'ın kızı Safura, izahını yaptığımız hadiste açıklandığı üzere babasından Hz. Musa'yı ücretli olarak tutmasını istedi. Onun güçlülüğünden, kuvvetliliğinden bahsetti. Bunu nasıl anladığını açıkladı. Kuyunun üzerindeki taşı tek başına kaldırmasını kuvvetli olmasına, yolda yürürken kendisinin önünden yürümesini de güvenilir olmasına delil olarak zikretti. Ayrıca, "Babacığım, suyun başında bizimle konuşurken gözlerini yere dikti. Bir defacık olsun başını kaldırıp da yüzümüze bakmadı" dedi.
Bunun üzerine Hz. Şuayb Hz. Musa'ya kızı ile evlenmesi teklifinde bulundu. Şöyle dedi:
"Ey Mûsâ, sana bir teklifim var. Sekiz sene koyunlarımı güdüp bana hizmet etmen karşılığında şu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer sen bu hizmet seneni on yıla tamamlarsan o senin bileceğin bir şey. Sana fazla meşakkat vermeyi de arzu etmeni. İnşaallah beni hizmetçisine yumuşak davranan, verdiği sözde duran sâlih kimselerden bulacaksın."
Bu teklif üzerine Hz. Mûsâ, Hz. Şuayb'ın kızı ile evlendi. Karşılığında da ona hizmet etti. İşte izah ettiğimiz hadiste Ebû Zer'e (r.a.) "'Musa iki vakitten hangisini tamamladı?' diye sorulduğunda" ifâdesindeki iki vakit, sekiz veya on yıldan hangisini tamamladığıdır. Resûlullah (s.a.v.), "Daha hayırlı, daha iyi ve daha mükemmel olanı tamamladı"
diyerek Hz. Musa'nın Hz. Şuayb'a on yıl hizmet ettiğim bildirmiştir.
"Kadınlardan hangisini nikahladığı şeklindeki?" soruya da "Küçük olanı" cevabını vermiştir.
Konunun tafsilatı için Tarih Aynasında Yahudiler isimli eserimize 25-30. sayfalarına bakılabilir.[510]

Yatarken Elleri Yıkamak

561. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim geceleyin elinde et kokusu olduğu halde yatarsa, başına bir musibet geldiğinde kendisinden başka kimseyi ayıplamasın."[511]
Tirmizi'de, hadisin baş tarafında,
"Şeytan hassas ve yalayıcıdır. Kendinizi ondan koruyun" ilâvesi vardır.
Hadis, dinimizin temizliğe verdiği ehemmiyeti gösterir.[512]

Hayırlı Ve Şerli Olan Kimdir?

562. Ebû Bekir (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha "Ey Allah'ın Resulü, hangi insan daha hayırlıdır?" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.),
"Ömrü uzun, ameli güzel olan" buyurdu.

O zât, "Hangi adam daha şerlidir" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.),
"Ömrü uzun, ameli çirkin olan" buyurdu.[513]

İzah

Peygamberimiz bu hadislerinde, ömrü uzun, ameli güzel olanı hayırlı insan olarak vasıflandırmaktadır. Çünkü bir insanın ameli iyi ise, ömrünün uzun olması, âhireti için kârlı ticâret yapmasına, âhiret yurdu için daha çok faydalı amel işlemesine sebep olur.
Kişinin ameli kötü olup ömrünün uzun olması ise, bunun tersidir. Böyleleri çok yaşadıkça günahlarını daha da çok artırırlar, böylece de ebedî yurtlarında daha büyük azaba maruz kalırlar. Bunun içindir ki, Peygamberimiz (s.a.v.) ameli kötü olup uzun ömürlü olanları "şerli" olarak vasıflandırmıştır.[514]

Peygamberimizin Bâzı Tavsiyeleri

563. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah bana şu nasihatta bulundu:
"Ey Enes, abdesti tam al ömrün artar. Ümmetimden karşılaştıklarına selam ver, iyiliklerin artar. Evine girdiğinde ev halkına selâm ver. Duha namazını kıl, çünkü bu namaz evvâbin namazıdır. Küçüklere merhamet et, büyüklere saygı göster, kıyamet gününde benim arkadaş]anmdan olursun."[515]

İzah

Evvâbin namazı, 618 numaralı hadiste de açıklayacağımız gibi, akşam namazından sonra kılınır. Burada duha namazına evvâbin namazı denilmesi, gerçek mânâsı ile değil, kelime mânâsı itibarıyladır. "Evvâbin"in kelime, "tevbe edenler" demektir.[516]

Tevbenin Ehemmiyeti

564. İbni Abbas (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
Allah Teâla şöyle buyuruyor:
"Ey Âdemoğlu! Muhakkak sen Bana duâ ettikçe ve Bana ümit besledikçe, Ben de yaptığın günahları affederim. Eğer bana yeryüzü dolusu hata ile de gelsen seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım. Eğer günahların göğe kadar ulaşsa, sonra Benden bağışlanma dilesen seni bağışlarım."[517]
29, 55, 123, 181 numaralı hadislere de bakınız.[518]

Allah'ın Konuşmayacağı Kimseler

565. Selman el-Fârisî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Üç kişi vardır ki Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz onları temize çıkarmaz. Onlara acıklı bir azap vardır. Bunlar: Zina eden ihtiyar, kibirli fakir, yemin etmeden bir mal almayan ve yemin etmeden bir mal satmayan kimse."[519]

İzah

Kıyamet sahnelerinden birisi de Allah'ın mahşer gününde kullarıyla konuşmasıdır. Peygamberimiz, Mu'cemü's-Sagîr'de rivayet edilen bir hadiste Allah'ın kulları ile bir tercüman olmadan konuşacağını bildirmiştir.[520] Bir başka rivayette ise Allah'ın örtüsüz ve tercümansız olarak konuşacağı bildirilmiştir.[521]
Bununla beraber, Allah kıyamet gününde bâzı kullarıyla konuşmayacaktır. Bununla ilgili bir âyet şu mealdedir:
"Ahirzaman Peygamberine İman hususunda Allah'a verdikleri ahdi ve ettikleri yemini az bir dünya malı karşılığında değiştirenlere gelince, onların âhirette hiçbir nasibi yoktur. Kıyamet gününde Allah onlara ne bir hitapda bulunur, ne rahmetiyle nazar eder, ne de onları temize çıkarır. Onların hakkı pek acı bir azaptır."[522]
Peygamberimiz de (s.a.v.) çeşitli hadislerinde Allah'ın kendileri ile konuşmayacağı bâzı kimseleri açıklamıştır. İşte bu hadiste Allah'ın kendileriyle konuşmayacağı, temize çıkarmayacağı kimselerden üç sınıf insan sayılmaktadır.
Bu sayılanlardan başka Allah'ın konuşmayacağı kimselerden bir kısmı da şunlardır:
1. Eteklerini yerde sürükleyerek yürüyen kibirli kimse,
2. Verdiği her şeyi başa kalkan kimse.
3. Kırda su başında bulunduğu halde suyu diğer yolculardan esirgeyen kimse.
4. Bir devlet başkanına sırf dünyalık için bîat eden, idareciliğini onaylayan, idareci kendine dünyalık verirse, bîatı üzere kalan, vermezse bîatından dönen kimse.
5. Yalan söyleyen idareci.
6. Yemini bir çıkar vasıtası yapıp, yalan doğru demeden her konuda yemin eden kimse.
Bir hadiste Allah'ın bunlarla hoşnutluk ifâde eden bir sözle konuşmayacağı bildirilmiştir.[523]
Allah'ın kullarıyla konuşması hususunda tafsilat için Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimizin 214-218. sayfalarına bakılabilir.[524]

Hz. Ali'ye Sövdüler

566. Abdullah el-Cedelî rivayet ediyor:
Ümmü Seleme bana, "Aranızda, herkesin huzurunda Resûlullaha (s.a.v.) sövülüyor mu?" dedi.
Ben, "Sübhanallah! Resûlullaha (s.a.v.) nasıl sövülür?" dedim.
O, "Ali bin Ebî Tâlib'e ve onu sevenlere sövülmüyor mu? Ben Resûlullahın (s.a.v.) onu sevdiğine şahitlik ederim" karşılığını verdi.[525]

İzah

Emevîler devrinde, maalesef minberde Hz. Ali'ye ve onun çocuklarına sövmek, hakaret etmek âdet haline gelmişti. Ümmü Seleme (r.a.) Abdullah'a bunun yanlışlığını farklı bir üslupla anlattı. Ali'ye ve onu sevenlere sövmenin Resûlullaha (s.a.v.) sövmek olduğunu, çünkü Hz. Ali'yi sevenlerden birisinin de Resûlullah olduğunu, dolayısıyla bu sövgünün ona da gideceğini bildirdi.[526]

Çocuk Kokusu

567. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Çocuk kokusu Cennet kokusundandır."[527]

Hz. Ali'nin Peygamberimiz Yanındaki Değeri

568. Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hz. Ali'ye hitaben şöyle buyurdu:
"Sen benim için Musa'ya nisbetle Harun gibisin. Ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir."[528]

İzah

Hadis, Hz. Ali'nin faziletini göstermektedir. Peygamberimizin Hz. Ali'ye bu sözü söylemesinin sebebi şuydu:
Peygamberimiz Tebük Savaşı'na çıkarken Hz. Ali'yi Medine'de yerine vekil bırakmıştı. Münafıklar bunu bir dedikodu vesilesi yaptılar. "Herhalde onu önemsemediğinden geri bıraktı" dediler. Bu sözler Hz. Ali'nin ağırına gitti, hemen silahını kuşandı ve hareket etti. Cürf mevkiinde Peygamberimize yetişti. Peygamberimiz,
"Ey Ali, niçin geldin?" diye sordu.
Hz. Ali, "Münafıklar senin beni önemsemediğini söylüyorlar. Sen beni kadınlar ve çocuklarla beraber mi bıraktın?" dedi.
Peygamberimiz ona şu müjdeyi verdi:
"Ben seni arkamda bıraktıklarıma vekil tayin ettim. Hemen geri dön, gerek benim ev halkım, gerek senin ev halkın için vekilim ol. Ey Ali, bana göre sen, Musa'ya göre Harun gibi olmaya razı değil misin? Şu kadar var ki, benden sonra peygamberlik yoktur."
Hz. Mûsâ da Tur Dağı'na Tevrâtı almak için gittiğinde, kardeşi Harun'u (a.s.) kavmi içinde vekil olarak bırakmıştı.[529]

Mekke Ve Medine'nin Fazileti

569. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim iki haremden birinde vefat ederse, kıyamet gününde korkudan emin olarak diriltilir."[530]

İzah

Hadisde geçen iki harem, Mekke ve Medine'dir. Bu hadis, Peygamberimizin doğduğu, Kabe'nin bulunduğu, bir çok peygambere beşiklik yapmış bir yer olan Mekke ile; Resûlullahın (s.a.v.) hicret yurdu ve kabrinin bulunduğu yer olan Medine'nin faziletini ifâde etmektedir. Ehl-i iman olmak şartıyla bâzı günlerde ve bâzı mübarek mekanlarda ölmek, kişiye uhrevî hayatında bâzı faydalar kazandırır. Hadis, Mekke ve Medine'de vefat etmenin kişiyi kıyamet gününün dehşetli korkusundan emin kılacağını bildirmektedir.[531]

Taharette Su Kullanmak

570. Uveym bin Saadeti'l-Ensârî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Küba halkına giderek,
"Temizliğinizden dolayı Allah'ın sizi övdüğünü işittim. Övülmenize sebep olan bu temizlik nedir?" buyurdu.
Onlar şöyle dediler: "Vallahi ey Allah'ın Resulü! Komşumuz Yahudilerin büyük abdestten sonra su ile taharetlendiklerini gördük. Onların yaptığı gibi bizler de taharetleniyoruz. Bunun dışında birşey bilmiyoruz."[532]

İzah

"Orada maddî ve manevî pisliklerden iyice temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever" mealindeki âyet-i kerime[533] nazil olmuştu. Peygamber Efendimiz (a.s.m.) Medine'ye yakın bir yerleşim merkezi olan Küba'ya gittr. Çünkü âyet-i kerimede geçen "orada" ifadesiyle "Küba" kastediliyordu. Peygamberimizle Kübalı Sahabîler arasında yukarıdaki konuşma geçtikten sonra Resûlullah (s.a.v.),
"İşte gerçek temizlik budur, o halde bu temizliğe sim sıkı sanlınız" buyurdu.
Su ile taharetlenme ile ilgili olarak daha pekçok hadis vardır. Konu hakkında tafsilatlı bilgi için Temizlik GusülAbdesî isimli eserimize bakılabilir.[534]

Namazı Vaktinde Kılmanın Fazileti

571. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) akşam namazını ne bir yemek, ne de başka bir şey için geciktirmemiştir.[535]

İzah

Her namazın kendine mahsus vakti vardır. Bu sebeple her namazı kendine âit olan vakitte kılmak gerekir.
Peygamberimiz birçok hadislerinde bizleri namazı vaktinde kılmaya teşvik etmektedir. Meselâ bir defasında en hayırlı ve fazîletli amelin hangisi olduğunu soran Sahabîlere, "Vaktinde kılınan namazdır" cevabını vermiştir.[536]
İbâdetin gayesi Allah'ın rızasını kazanmakta. Bunun yolu ise her ibâdeti vaktinde yapmaktır. Peygamberimiz (a.s.m.) bu hususu da bir hadislerinde şöyle ifâde ederler:
"Allah beş vakit namazı farz kıldı. Her kim, bu namazların abdestini tam olarak alır, onları vaktinde kılar, rükû ve huşûunu eksiksiz olarak yerine getirirse, onu bağışlayacağına dâir Allah'ın va'di vardır. Her kim de bunu yapmazsa, Allah'ın ona bir va'di yoktur. Dilerse bağışlar, dilerse azap eder."[537]
Her hususta olduğu gibi Peygamberimiz namazı vaktinde kılma hususunda da örnek olmuş, gerek izahını yaptığımız hadiste, gerekse Hz. Âişe Validemizin bildirdiğine göre hayatının sonuna kadar hiçbir namazı vaktin sonuna bırakmamıştır.[538]
Bu hadiste de onun akşam namazını hiçbir şekilde geciktirmediği bildirilmektedir.
Namazı ilk vaktinde kılmanın birçok hikmetleri vardır. Bediüzzaman bunun mühim bir hikmetini özetle şöyle ifâde eder:
Vaktin evvelinde Kabe'yi hayâlen nazara almakla namaz kılmak menduptur. Birbirine giren dâireler gibi, Kabe'nin etrafında teşekkül eden safları görmekle, yakın saflar Kabe'yi kuşattıkları gibi, en uzak saflar da İslâm âlemini ihata etmiş olduğunu hayal ile görsün. O saflara girmekle o büyük cemaate dahil olsun ki, o cemaatin icma ve tevatürü, onun namazda söylediği her dâvaya ve her sözüne bir hüccet, bir delil olsun. Meselâ namaz kılan kimse "Elhamdülillah" dediği zaman, sanki o büyük cemaati teşkil eden bütün mü'minler, "Evet doğru söyledin" diye onun o sözünü tasdik ediyorlar. Bu tasdikler ise hücum eden evham ve vesveseye karşı bir kalkan vazifesi görür. Aynı zamanda bütün hasseleri, latifeleri, duyguları o namazda zevk ve hissesini alır.[539]
Bediüzzaman'm namazı vaktin evvelinde kılmakla ilgili bir diğer ifâdesi de şöyledir:
"Namazı vaktinde kılmanın ne derece tükenmez uhrevî bir sermaye olduğu bununla anlaşılıyor ki, her namaz vaktinde âlem-i îslâm denilen muazzam camide, yüz milyondan fazla cemaat-ı kübrâ namaz kılıyor. O cemaatta her bir adam umum cemaata duâ ediyor.
"'İhdina's-sırata'l-mustakîm=Bizi doğru yola ilet' diyor. Her bir umum cemaate hem şefaatçi, hem duacı olur. O vakit namaza iştirak etmeyen hissesini alamaz. Kaynayan mirî ve askerî kazanına karavanasını götürmeyen tayinâtını almadığı gibi, cemaat-ı kübrânın manevî matbahında [kazanında] kaynayan manevî erzakını alamaz. Belki namaza iştirakla o cemaatin ordusuna iştirak etmiş olmakla bu dualarına âmin demek olan namazı vaktinde kılmakla olabilir."[540]
Öyle ise, "Nasıl olsa daha vakit var. Elimdeki şu işi bitireyim, kılarım" gibi bahanelerle namazı vaktin sonuna bırakmayalım. Vaktin evvelinde kılarak vaktinde kılınan namazın sevabına, mükâfatına nail olalım.
36 numaralı hadise ve izahına da bakınız.[541]

Peygamberimiz Hz. Câbir'e Niçin Duâ Etti?

572- Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) benim için yirmi beş defa bağışlanma diledi. Her seferinde elimi tutuyor ve *"Babanın borcunu ödedin mi?"* diyordu.
Ben de "Evet" diyordum.

"Allah seni bağışlasın" buyurdu.[542]

İzah

Câbir bin Abdullah, Abdullah bin Amr'in (r.a.) oğlu idi. Babası Uhud Savaşında şehid düşmüştü. Oğlu Câbir'e bir hayli miktarda borç bırakmıştı. Câbir (r.a.) Peygamberimizin de duası bereketiyle babasının yüklü miktardaki borçlarını ödedi. Hadis, babasının borcunu ödemesi sebebiyle Peygamberimizin çok memnun kaldığını ve ona duasını ifâde ediyor.[543]

Cemaatla Namaz Kılınanın Fazileti

573. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Cemaatla kılınan namazın sevabı, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha fazladır."
240 numaralı hadisin izahına bakınız.[544]

Hayır Yolunda Yardımcı Olmak

574. Zeyd bin Halid el-Cühenî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bir gaziyi silah ve yiyecekle donatırsa, bir oruçluya iftar ettirirse veya hacca giden birini donatırsa onun için de onların kazandığı kadar sevap vardır. Onun sevap kazanması diğerlerinin sevabından birşey eksiltmez."
Müslim'de hadis baş tarafıyla ilgili şöyle bir rivayet vardır:
"Her kim Allah yolunda bir gazîyi donatırsa, o da gaza etmiş gibi sevap kazanır. Her kim gazinin ailesine yardımcı olursa, o da gaza etmiş gibi sevap kazanır."[545]

Devlet Malına İhanetin Cezası

575. Ebû Hümeyd es-Saidî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Ensardan İbni'l-Lütbiye denilen birisini zekât memuru olarak tayin etti. Bu zât vazifesini tamamlayıp Medine'ye döndüğünde Resûlullah (s.a.v.) topladıklarını alması için birini gönderdi. İbni'l-Lütbiye ona, "Bu size verildi, bu da benim, bana hediye edildi" dedi. Bu durum kendisine bildirildiğinde Resûlullah (s.a.v.) şöyle bir konuşma yaptı:
"İçinizden birilerini zekât toplaması için gönderiyoruz, döndüğünde size şöyle diyor: 'Bu size verildi, şu da bana hediye edildi.' Bu adam babasının ve annesinin evinde otursa idi kendisine hediye verilip verilmediğini görürdü. Kimi biz zekât memuru olarak görevlendirirsek, topladığı şeyin azını da, çoğunu da bize getirsin. Sizden biri kıyamet gününde hıyanet ettiği şey deve ise boynunda inleye inleye, sığır ise avaz avaz bağırarak, koyun ise şiddetle meleyerek gelmekten sakınsın."[546]

Bağışlanmaya Sebep Olacak Sözler

576. Berâ bin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim her namazın sonunda "Estağfirullahe ellezi lâilâhe illa hüve'l-hayyü'l-kayyum ve etûbü ileyh=Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan, ezelî ve ebedî hayat sahibi, varlığı için hiçbir sebebe ihtiyacı olmayan Allah'tan bağışlanma diliyorum ve ona tevbe ediyorum" derse, savaştan kaçmış olsa bile bağışlanır." [547]

İzah

Savaştan kaçmak büyük günahlardandır. Buna rağmen bir kimse yukarıdaki sözleri söylerse, bu büyük günahı işlemiş olsa dahi bağışlanır. Bunu söylemek sadece savaştan kaçanlar için değil, diğer günahları işleyenler için de bağışlanma sebebidir. Ancak kul şayet bir günah işledi ise bu cümleleri söyledikten sonra "Nasılsa bağışlandım" diyerek Allah'ın gazabından emin olmamalı, sürekli Onun dergahına iltica etmelidir.[548]

Nafile Oruç Ve Namazın Fazileti

577. Âişe Validemiz (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Kim oruçlu olarak sabahlarsa, ona gök kapıları açılır. Azaları kendisi için tesbih eder. Ve dünya semâsı ehli onun için gün bitimine kadar bağışlanma diler."
Bir veya iki rekat da nafile olarak namaz kılarsa, gökler onun için nurlandırılır. Cennet ehlinden eşleri kendisi için, "Allah'ım, onu görmeye arzumuz arttı. Onu bize çabuk ulaştır" diye duâ ederler.
Eğer, "Elhamdülillah, sübhanallah veya Allahu ekber" derse, melekler o sözlerinin sevabını gün bitimine kadar yazarlar."[549]

Buluntu Mal Ne Yapılır?

578. El-Cârud Ebu'l-Münzir rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Müslümanın yitiğini sahiplenmek Cehennemde yanmaktır" buyurdu.[550]

579. El-Cârud Ebu'l-Münzir'in rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bir şey bulduğunda onu kaybetme ve gizleme. Sahibini biliyorsan onu ona ver. Bilmiyorsan o Allah'ın malıdır. Onu dilediğine verir."
Buluntu malın ne yapılacağı hususunda 48 numaralı hadis ve izahına bakınız.[551]

Gecede İsteğe Cevap Verilecek Vakit

580. Câbir bin Abdullah (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Geceleyin bir vakit vardır ki, o vakitte Müslüman bir kul ne isterse Allah onu kendisine verir. Bu her gece böyledir."[552]

Kötülüğe Engel Olmamak Neye Benzer?

581. Nu'man bin Beşir (r.a.) Resulullahtan (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini bildiriyor:
"Allah'ın emirlerini dinlemeyenlerle, onun emir ve yasaklarına uyan kimselerin hali şu misâlde olan topluluğun durumuna benzer: Onlar bir gemiye bindiler. Bir kısmı geminin alt tarafına, bir kısmı da üst tarafına yerleşti. Onlardan biri şöyle dedi: "Ey topluluk ben şurada bir delik açacağım. Oradan abdest alırım, içerim, ihtiyaçlarımı karşılarım."
Şimdi eğer onlar ona mâni olmasalar hem o helak olur, hem de kendilerini helak eder. Eğer ona mâni olsalar, o da kendileri de kurtulurlar."
Bu hadis Buhârî ve Tirmizî de geçen şekliyle şöyledir:
"Allah'ın emir ve yasaklarına uyan kimseler, bir gemide kur'a çekerek yerleşen şu topluluğa benzer. Çekilen kur'a sonucunda onlardan bâzıları geminin üst, bâzıları ise alt katına yerleşti. Alt katta olanlar su ihtiyaçlarını gidermek için üst katta bulunanların yanından geçiyorlardı. Sonra aralarında şöyle konuştular:
"Biz bulunduğumuz yerde bir delik açsak da yukarıdakileri rahatsız etmesek."
Eğer üst kattakiler bunları delik açmakta serbest bırakırlarsa, hepsi de helak olurlar, eğer engel olurlarsa, hem kendileri, hem de onlar

kurtulurlar.
Hadisin başka bir rivayetinde ise son kısım şöyledir:
"Onlardan bir adam bir balta alıp, kendi yerini delmeye başladı: 'Ne yapıyorsun?' dediler. O, 'Kendi yerimde istediğimi yaparım' cevabını verdi. Şimdi eğer ona mâni olurlarsa, hem kendileri, hem de o kurtulur. Eğer onu kendi haline bırakırlarsa, hem o boğulur, hem de kendileri.
"Helak olmazdan evvel ahmaklarınıza mâni olunuz."[553]

Peygamberimizin Annelere Duası

582. Hasan bin Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın yanına beraberinde iki çocuğu olan bir kadın geldi ve ondan yemek için bir şey istedi. Resûlullah onlardan her biri için birer meyve olmak üzere üç meyve verdi. Kadın çocuklarına birer meyve verdi. Onlar meyveleri yediğinde onlara bir baktı ve sonra kendisi için verilen meyveyi da ikiye bölerek çocuklarına paylaştırdı. Resûlullar (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Çocuklarına olan merhameti sebebiyle Allah ona rahmet etsin."[554]

Allah Yanında Aklın Kıymeti

583. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Ben Allah adına şahitlik ederim ki, akıllı kimsenin ayağı sürçtüğünde Allah onu mutlak kaldırır. Sonra bir daha sürçtüğünde yine kaldırır. Sonra yine kaldırır. Sonunda onu Cennete koyuncaya kadar bu böyle devam eder."[555]

İzah

Akıl, Allah'ın yaratıklar içerisinde sadece insana lütfettiği büyük bir nimettir. Dinimiz akla çok büyük değer verir. Kur'ân'ın bir çok âyetinin "Akletmez misiniz?" şeklinde biter. Yine Kur'ân'da,
"Bunda akıl sahipleri için ibretler vardır" buyurularak aklın önemine dikkat çekilir.[556]
Zaten dinimize göre sorumluluk akılla başlar, insan onun sayesinde imtihana tabi tutulur. Akıl olmazsa sorumluluk da olmaz. Bunun içindir ki, bir hadiste,
"Kişiyi ayakta tutan aklıdır. Aklı olmayanın dini de yoktur" buyurulmuştur.
İnsanın hidâyete erebilmesi için akıl son derece önemlidir. İnsan akılla önüne açılan hayır ve şerden birini tercih eder. Ya kazanır, ya kaybeder. Aklını gerektiği gibi kullanır hayra yönelirse, melekleri dahi geçebilecek ölçüde yükselir. Aklını şerre kullanıp tahribe yönelirse, aşağıların aşağısına düşer. Aklı din için önemi bir hadiste şöyle açıklanmıştır:
"Kişi için akıl gibi hazine yoktur. Akıl, sahibini hidâyete yöneltir."[557]
Bununla ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Kişinin aklı istikamet üzere olmadıkça, dini de istikamet üzere olmaz."[558]
Burada da görüldüğü gibi, dinimiz akla kişiyi hidâyete yönettiği için değer verir. Zaten İslâmiyete göre akıllı insan, hidâyeti bulan kimsedir. Bir insan hidâyeti bulamamışsa, insanlar nazarında ne kadar akıllı olarak bilinirse bilinsin, İslâmiyet nazarında o kimse akıllı değildir. Bu gerçek de bir hadiste şöyle açıklanır:
"Akıllı, nefsine boyun eğdiren ve ölümden sonrası için çalışandır."[559]
Şu hadis de dinimizin akla önem vermesinin âhireti kazanma hususunda olduğunu gösterir:
"Dünyanın gayr-i meşru işlerinde akıl zarar kaynağı, din işlerinde ise akıl sevinç kaynağıdır."[560]
Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde de kişi için aklın önemine dikkat çeker. Bir insan gerçekten akıllı ise, yani nefsine boyun eğdirebilmiş, ölümden sonrası için çalışabiliyorsa, bu kimsenin ayağı kaydığında, Yüce Allah onu tekrar tekrar ayağa kaldırır. Bu durum onu Cennete koyuncaya kadar devam eder.[561]

Yalan Söylemek

584. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Kul yalan söylediğinde meydana gelen [manevî] kötü koku sebebiyle melekler kendisinden bir mil uzaklaşır."[562]

Borç Üzüntü Kaynağıdır

585. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Borç üzüntüsünden daha büyük üzüntü, göz ağrısından daha büyük ağrı yoktur."[563]

İzah

Peygamberimiz (s.a.v.) birçok defalar borçlanmaktan Allah'a sığınmıştır. Meselâ bir hadislerinde,
"Ey Rabbimiz, her türlü günahtan ve borçlanmanın şerrinden Sana sığınırız"[564]
buyururken, bir hadislerinde de borçlanmayı kabir azabı, Mesih Deccal, hayat ve ölümün fitnesi gibi son derece tehlikeli fitneler arasında zikretmiş ve Allah'a sığınmıştır. Borçtan bu derece şiddetle Allah'a sığınmasının sebebi sorulduğunda da,
"İnsan borçlandığı zaman yalan uydurur, söz verir de sözünde durmaz"[565] cevabını vermiştir.
Resûlullah (s.a.v.) izahını yaptığımız hadislerinde de borçlanmanın büyük bir üzüntü sebebi olduğunu nazara vermektedir. Gerçekten de insanın ödeyemeyecek kadar borcun altına girmesi, kendisi için büyük bir sıkıntı kaynağıdır. Peygamberimiz bu gerçeği bir başka hadislerinde şöyle ifâde etmiştir:
"Borç geceleyin kaygı, gündüzleyin zillettir."[566]
3772 numaralı hadise de bakınız.[567]

Allah'ın Adaleti

586. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah Âdem'e evlatlarını Cehenneme atması hakkında üç haklı gerekçe bildirecek ve buyuracak ki:
"Ey Âdem, eğer Ben yalancılara lanet etmeseydim, yalana ve sözden dönmeye buğzetmeseydim ve bunu yapanlara azap vermeseydim, şüphesiz bugün bütün evlatlarına merhamette bulunarak onları kendileri için hazırladığım şiddetli azaptan koruyacaktım. Ne var ki, şu sözüm kesinlik kazanmıştır,
'Elçilerim yalanlanır ve emrim çiğnenirse, Cehennemi cin ve insanlarla dolduracağım."
Yine aziz ve celil olan Allah buyurur:
"Ey Âdem, bil ki, Ben ezelî ilmimle bildiğim, zürriyetinden dünyaya gönderdiğimde de şimdiki halinden daha kötü bir durumla dönecek, kötülükten vaz geçmeyecek ve kendini kınamayacak olandan başka hiç kimseyi Cehenneme sokmam."
Yine Allah buyurur:
"Ey Âdem, seni Kendimle zürriyetin arasında hakem kıldım. Mizanın başında bekle. Ve sana sunulacak amellerine bak. Kimin hayrı şerrine bir zerre miktarı ağır gelirse o cennetlik olsun! Tâ iyice bilesin ki, ben onlardan zâlim olandan başkasını Cehenneme sokmam."[568]

Peygamberimizden Çeşitli Tavsiyeler

587. Enes (r.a.) rivayet ediyor:

Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğinde ben sekiz yaşında bir çocuktum. Annem beni ona götürdü. Annem, "Ya Resûlullah, Ensarın erkek ve kadınlarından benden başka size hediye vermeyen kalmadı. Ben ise bu oğlumdan başka size hediye edecek bir şey bulamadım. Benden bunu kabul et, hizmetinde bulunsun" dedi. On sene Resûlullaha (s.a.v.) hizmet ettim. Asla beni dövmedi, asla bana sövmedi. Yüzünü ekşitmedi. Onun bana ilk tavsiyesi şu oldu:
"Ey oğlum, sırrımı koru ki, kâmil mü'min olasın."
(Enes diyor ki): Onun sırrını annem dâhil hiç kimseye söylemedim. Resûlullahın (s.a.v.) hanımları onun sırrını sorduklarında onlara sırrını söylemedim. Resûlullahın (s.a.v.) sırrını ebedî olarak hiç kimseye söylemeyeceğim.
Sonra şöyle buyurdu:
"Ey evladım, abdesti tam al, ömrün artsın ve iki hafaza meleğin seni sevsin.
"Ey oğlum, eğer abdestli olarak gecelemeye gücün yeterse, bunu yap. Kim abdestli iken ölürse, şehid olur.
"Ey evladım, durmadan namaz kılmaya gücün yeterse bunu yap. Şüphesiz melekler namazda olduğun müddetçe sana duâ ederler.
"Ey oğlum, namazda sağa sola dönmekten sakın. Namazda sağa sola dönmek helâkettir. Eğer mutlaka sağa sola döneceksen, bunu farzlarda değil, nafilelerde yap.
"Ey evladım, rüküye eğildiğinde ellerini dizlerinin üzerine koy. Parmaklarının arasını aç. Dirseklerini yanlarına yapıştırma. Başını rükudan kaldırdığında her azan sabit hale gelsin. Şüphesiz ki, Allah kıyamet gününde rükû ve secdede belini tam olarak düz tutmayan kimselerin namazlarına bakmaz.
"Ey evladım, secde yaptığın zaman horuzun yem yemesi gibi çabuk çabuk yapma. Köpeğin düşmesi gibi düşme. Kollarını hayvanların yayışı gibi yere yayma. Ayağının arkasını iyice yere koy. Uyluğunu topuklarının üzerine koy. Bunu yaparsan kıyamet gününde hesabın kolay olur.
"Ey oğlum, gusülde mübalağa yap ki, üzerinde hiçbir günah ve hata kalmaksızın banyodan çıkasın.
Enes diyor ki: "Annem ve babam sana feda olsun. Gusülde mübalağa yapmak ne demektir diye sordum."
"Kıl diplerini iyice ıslatırsın, derini tertemiz yaparsın" cevabını verdi.
"Namazından bir miktarını evine ayırabil irsen, ayır. Çünkü bu evinin hayrını artırır.
"Ey oğlum, eve girdiğinde ailene selâm ver. Böyle yapman senin ve ailen üzerine berekete sebeptir.
"Ey evladım, evinden çıktığında gördüğün her Müslümana mutlaka selam ver ki, sevapların artmış olarak dönesin.
"Ey evladım, hiç kimseye karşı kalbinde kötülük düşüncesi olmadan yaşamaya gücün yeterse bunu yap.
"Ey evladım, evinden çıktığında gördüğün her Müslümanın mutlaka senden üstün olduğunu düşün.
"Ey oğlum, eğer nasihatimi dinlersen, hiçbir şey sana ölümden daha sevimli olmaz.
"Ey evladım, bunlar benim sünnetimdendir. Kim sünnetimi yaşatırsa, muhakkak beni sevmiş olur. Kim beni severse Cennette benimle beraberdir."[569]

İzah

Hadis, kadın olsun, erkek olsun Sahabîlerin Peygamberimize duydukları sevgiyi nazara vermektedir.
Ayrıca Resûlullahın ahlakını ders vermekte, onun hizmetine verilmiş küçük çocuk da olsa, kimseye vurmadığını, kötü söz söylemediğini, yüzünü ekşitmediğini bildirmektedir.
Hadis aynı zamanda Resûlullahın küçük büyük ayırt etmeden herkese faydalı nasihatlarda bulunduğunu, onları muhatab alıp öğütler verdiğini ifâde etmektedir.
Hadiste Peygamberimiz (s.a.v.) Enes'in (r.a.) şahsında çok önemli hususları ümmetine ders vermiştir. Bunlardan birisi sır saklamaktır. Enes, Resûlullahın bu tavsiyesine harfiyen uymuş, onun sırrını annesi de dahil hiç kimseye söylememiştir. Enes (r.a.) bununla ilgili olarak şöyle bir hatırasını anlatır:
"Çocuklarla oynuyordum. Resulullah (s.a.v.) oraya geldi. Selâm verdi. Sonra beni bir işe gönderdi. Kendisi de bir duvarın gölgesine oturup bekledi. Ben gelip neticeyi bildirdim. Sonra dönüp eve gittim. Annem bana niçin geciktiğimi sordu. Resûlullahın beni bir işe gönderdiğini söyledim. O işin ne olduğunu sordu. Ben bunun sır olduğunu, söyleyemeyeceğimi ifâde ettim. Annem benim bu hareketimden çok memnun olarak şöyle dedi:
"Oğlum, Resûlullahın (s.a.v.) sırlarını saklamaya devam et."[570]

Allah'ın Yakub'a Bir Vahyi

588. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Hz. Yakub'un samimî bir arkadaşı vardı. Bir gün Yakub'a (a.s.), "Ey Yakup, gözünün kör olmasına, belinin bükülmesine sebep olan şey nedir?" diye sordu.
Yakup (a.s.), "Gözümün kör olmasının sebebi Yusuf'a ağlamamdır. Belimin bükülmesine sebep ise oğlum Bünyamin'e üzülmemdir" cevabını verdi.
Bu arada Cebrail (a.s.) indi, "Allah sana selam söylüyor ve 'Beni başkasına şikâyet etmekten haya etmiyor mu?' diyor" dedi.
Yakub (a.s.) "Ben derdimi de, üzüntümü de ancak Allah'a şikâyet ederim" dedi.
Cebrail (a.s.), "Bunu Allah senden daha iyi bilir, ey Yakub" dedi. Ve oradan gitti.
Sonra Yakub (a.s.) Allah'a şöyle niyazda bulundu:
"Ya Rabbi, yaşlı ihtiyara merhamet etmez misin? Gözümü görmez ettin, belimi büktün. Reyhanım Yusuf'u bana geri ver, onu ölmeden önce bir defa koklayayım. Sonra bana dilediğini yap ey Rabbim."
Bu niyazın arkasından Cebrail (a.s.) tekrar geldi ve "Ey Yakub Allah sana selâm ediyor ve sana diyor ki:
"Müjdeler olsun. İzzet ve Celâlime yemin olsu; onlar ölü bile olsalardı, kalbini ferahlandırmak için onları diriltirdim.
"Fakirler için bir yemek hazırla. Ben yarattıklarım arasında fakirleri sevdiğim kadar hiç kimseyi sevmedim.
"Biliyor musun gözünü niçin görmez ettim, belini niçin büktüm? Yusuf'a kardeşleri niçin o işi reva gördüler?
"Siz bir koyun kesmiştiniz. Size falan fakir gelmişti. Oruçlu idi. Ona ondan vermediniz."
Bundan sonra her akşam yemeği yenileceğinde Yakub (a.s.) adına bir kişi "Dikkat! Fakirlerden kim yemek istiyorsa Yakub'un yemeğine buyursun" diye bağırdı.
Yakub (a.s.) oruçlu olduğunda da dellala şöyle demesini emretti:
"Dikkat! Fakirlerden kim oruçlu ise Yakub ile beraber iftar etsin."[571]

İzah

Yakub (a.s.) bir peygamberdi. On iki oğlu vardı. Bunlar arasında en çok Yusuf'u (a.s.) seviyordu. Diğer kardeşleri bunu çekemediler, Hz. Yusuf'u bir gezinti esnasında kuyuya attılar ve babalarına da "Onu kurt yedi" dediler.
Bu hal Yakub'u (a.s.) çok üzdü. Ağlaya ağlaya sonunda gözleri görmez oldu.
Yusuf'u (a.s.) kervancılar kuyuda bularak çıkarmışlar ve onu köle diye satmışlardı. Sonunda Hz. Yusuf çeşitli hadiselerden sonra zindana atıldı. Bir müddet sonra zindandan çıktı, Mısır'a aziz oldu. Bu arada ülkede büyük bir kıtlık yaşandı. Fakat Hz. Yusuf'un tedbiri sayesinde onun halkı kıtlıktan etkilenmedi. Ayrıca etraftan pekçok beldeye yardımda bulundu. Kardeşleri de ondan yardım talebi için geldiler. Yusuf'u tanımadılar. Fakat o onları tanıdı. Küçük kardeşi Bünyamin'i de bir hile ile yanında alıkoydu. Yakub'un (a.s.) oğulları durumu babalarına bildirdiler. Yakub (a.s.), Yusuf'tan (a.s.) sonra en çok sevdiği küçük oğlu Bünyamin'i de kaybedince üzüntüsü daha da arttı. Beli büküldü, yaşlandı. İhtiyarlık yaşına gelmeden ihtiyarladı, iyice çöktü.
İşte hadiste onun bu ani ihtiyarlamasının sebebi açıklanmaktadır. Ayrıca ona ve onun şahsında bütün Müslümanlara dertlerini sadece Allah'a arz etme, Allah'ı başkasına şikâyet etmeme hususu ikaz edilmektedir. Bunun üzerine yaptığı hatâyı anlayan Hz. Yakub hemen tevbe etmiş, Rabbine yönelmiş ve Ondan oğullarını bir kerecik de olsa göstermesini niyaz etmiştir. Yüce Allah onun bu niyazını kabul ederek oğullarını ona kavuşturmuş, böylece Hz. Yakub'un gözü de açılmış, oğullarını dünya gözü ile yeniden görebilmiştir.
Hadis ayrıca fakirlere yemek yedirmenin, onlara iftar ettirmenin Allah indindeki faziletini de ders vermektedir.[572]

Peygamberimizi Görerek İman Etmek

589. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Beni görerek iman edene ne mutlu! Beni göreni görene ne mutlu!"[573]

İzah

Peygamberimiz (s.a.v.) bu hadislerinde kendisini görerek iman edenlere, yani Sahabîlere, Sahabîleri görenlere, yani Tabîîne "Ne mutlu" diyerek onları övüyor. Gerek Sahabîler, gerekse onlardan sonraki nesil olan Tâbiîn gerçekten övülmeye layık kimselerdir. Sahabîler Allah ve Resulü uğrunda canlarını, mallarını, vatanlarını feda etmekten geri durmamışlardır. Ayrıca Peygamberimizin ilim mirasını kendilerinden sonraki nesle aktarmışlardır. Tabiîn de, onlardan aldıkları ilim emânetini kendilerinden sonraki nesle ulaştırmışlardır.
Acaba Peygamberimizi görmeden iman edenler için bir müjde söz konusu değil mi? Aslında onlar için Peygamberimizin daha büyük bir müjdesi vardır. O da şudur:
"Beni görüp de bana iman edene bir defa; beni görmeden iman edene de yedi defa müjdeler olsun!"[574]
Bu hadis, sonraki neslin Sahabîlerden daha faziletli olduğu mânâsına gelmez. Çünkü sonraki neslin hasenatlarından "es sebebü ke'l-fâil," yani "Sebep olan işleyen gibidir" kaidesi sırrınca Sahabîlerin hasenat defterine de kaydedilmektedir. Bu hadis, sadece bir hususta onlardan üstün olduklarını ifâde eder. O da Peygamberimizi görmeden, onun sohbetinde bulunmadan, mucizelerine şahit olmadan inanmaktır. Peygamberimizi görerek inanmaya nispetle daha zordur. Dolayısıyla böyleleri için müjde de daha fazladır.[575]

Allah'tan Dünya Ve Âhiret İçin Afiyet İstenmeli

590. Abdullah bin Büreyde (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) musibete uğramış birini gördü. Ona,
"Zannedersem sen Rabbinden sana verilecek cezanın hemen [dünyada] verilmesin istedin" dedi.
O kimse, "Evet" cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Niçin Rabbinden afiyet istemedin ve 'Rabbimiz! Bize dünyada da, âhirette de iyilik ver. Ve bizi Cehennem azabından koru' demedin?" buyurdu.[576]

İzah

Tirmizi'de de, Enes'in (r.a.) şöyle bir rivayeti vardır:
Peygamber (s.a.v.) zayıflayarak kuş yavrusu kadar kalmış hasta birini ziyaret etti. Ona,
"Sen dua etmez miydin? Rabbinden afiyet istemez miydin?" diye sordu.
O kimse, "Ben, 'Allah'ım, âhirette bana vereceğin bir ceza varsa, bunu bana dünyada ver' derdim" cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Sübhanallah! Sen buna güç yetiremezsin. 'Allah'ım, Bize dünyada da, âhirette de iyilik ver. Ve bizi Cehennem azabından koru' diyemez miydin?"[577]

Allah'a En Sevimli Olan İnsan Ve En Sevimli Amel

591. Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) geldi ve "Yâ Resûlallah, insanlardan Allah'a en sevimli olan kimdir? Ve Allah'a en sevimli olan amel nedir?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allah'a en sevimli olan, insanlara en faydalı olandır. Allah'a en sevimli olan amel, bir sıkıntısını gidermek, borcunu ödemek veya karnını doyurmak suretiyle mü'mini sevindirmendir.
"Bir ihtiyacı için din kardeşimle beraber yürümem, bana şu Medine mescidinde bir ay i'tîkafa girmemden daha sevimlidir.
"Kim öfkesini yutarsa, Allah onun kusurlarını örter.
"Kim intikam almaya gücü yettiği halde öfkesini yenerek intikam almaktan vaz geçerse, Allah kıyamet gününde onun kalbini ümitle doldurur.
"Kim ihtiyacı görülünceye kadar kardeşiyle beraber yürürse, ayakların kaydığı günde Allah onun ayaklarını sâbıt kılar."[578]

Hisseli Kurban

592. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Deve ve sığır kurban olarak yedi kişi için kesilebilir."[579]

İzah

Koyun ve keçi yalnız bir kişi tarafından kesilir. Sığır ve deveyi ise bir kişi kesebileceği gibi, hadiste de ifâde edildiği üzere yedi kişi de kesebilir. Bir insanın yalnız kendisi için aldığı bir sığıra kurban niyetiyle olmak şartıyla sonradan altı kişi daha ortak olabilir. Böyle bir kesimde eti terazi ile taksim etmek uygun olur.[580]

Akıllı Kimdir?

593. Şeddad bin Evs (r.a.) rivayet ediyor:
"Akıllı, nefsine boyun eğdiren ve ölümden sonrası için çalışandır. Âciz ise, nefsini kötü arzularında alabildiğince serbest bırakan ve Allah'a kuru ümitler besleyendir."[581]

İhlâs Sûresinin Fazileti

594. Ukbe bin Âmir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Biriniz bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan âciz midir?" buyurdu.
Oradakiler, "Ey Allah'ın Resulü, bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaya kimin gücü yeter?" dediler.
Resûlullah,
"Siz İhlas Sûresini okumaktan âciz misiniz?" buyurdu.[582]

Peygamberimizin Bir Duası

595. Nâfi rivayet ediyor:
Abdullah bin Ömer (r.a.) bir mecliste oturunca mutlaka birkaç kelimelik bir duâ okurdu. Bunun sebebi kendisine sorulduğunda şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.v.) bunlarla duâ edendi. Bunlar şöyledir:

"Allah'ım, işleyip önde gönderdiğim, henüz işlemeyip geride bıraktığım, gizli veya açıktan yaptığım Senin benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bağışla.
"Allah'ım, beni Sana isyana engel olacak kadar Sana kulluk etmekle rızıklandır. Beni dünya musibetlerini kolay atlatabileceğim kadar kuvvetli imanla rızıklandır.
"Allah'ım, beni rahmetine ulaştıracak kadar bana Senden korkmayı nasip et.
"Gözümü, kulağımı benim için mübarek kıl ve beni ölünceye kadar onlardan istifâde ettir.
"Bana zulmedenlerden intikamımı al. Düşmanlarıma karşı yardımcı ol. Bana dinime zarar verici musibetler verme. İlmimi, çaba ve gayretlerimi sadece dünya için kılma."[583]

Hz. Ömer'in Allah'ın İrâdesine Uygun Düşen Görüşleri

596. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Ömer bin Hattab (r.a.) şöyle dedi:
"Üç şeyde Rabbim ile tevâfuk ettim. 'Ya Resûlallah, şu Makâm-ı İbrahimi namazgah edinsek dedim.' Allah Teâla şu âyeti indirdi:
'Müminlere, İbrahimin makamını namazgah edinin dedik.'[584]
"Resûlullaha, 'Yâ Resûlallah, hanımlarınız örtünseler. Çünkü sizin yanınıza iyiler de, kötüler de geliyorlar' dedim. Bunun üzerine Allah hicab âyetini indirdi:
'Peygamberin hanımlarından birşeyler istediğinizde perde arkasından isteyin. Hem sizin kalbiniz, hem de onların kalbi için bu daha temiz bir harekettir."[585]
"Resûlullaha (s.a.v.) Bedir Savaşında alınan esirlerin boynunun vurulmasını söyledim. O, Ashabıyla istişare etti. Onlar fidye karşılığında serbest bırakılmalarım istediler. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi:
'Hiçbir peygambere yeryüzünde iyice kuvvetlenmedikçe esir alıp fidye karşılığında onları serbest bırakarak düşmanın kuvvetlenmesine sebep olması uygun düşmez."[586]

Ahirzaman İnsanları

597. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Ahirzamanda yüzleri insana benzeyen, fakat kalpleri şeytan kalbi olan bir topluluk gelir. Bunlar kurtlara benzerler. Gönüllerinde rahmetin kırıntısı yoktur. Kan dökücüdürler. Hiçbir kötülükten sakınmazlar. Kendileri ile sözleşsen seni aldatırlar. Yanlarından ayrıldığında arkadan çekiştirirler. Sana konuştuklarında yalan söylerler. Kendilerine güvendiğinde sana hıyanet ederler. Çocukları şımarık ve hayasızdır, gençleri sinsidir. Yaşlıları hiçbir iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmazlar. Onlara bel bağlamak zillettir, ellerindekini arzu etmek yoksulluktur. Aralarındaki ağır başlı, onların gözünde şaşkındır. İçlerinde iyiliği tavsiye eden itham altındadır.[587] *Aralarında mü'min horlanır, fâsık onurludur, el üstünde tutulur. (Peygamber yolu) gariptir. Bid'a sünnetin yerini almıştır. İşte bu sırada Allah kötülerini başlarına musallat eder de iyileri duâ eder, fakat kabul edilmez."*[588]

Resûlullahın Çocuklara İlgisi

598. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) çocuklara karşı insanların en şakacılarındandı.[589]

İzah

Resûlullah (s.a.v.) çocuklarla çok yakından ilgilenir, onlara selam verir ve sohbet ederdi. Bu hadiste de onun çocuklarla şakalaştığını öğreniyoruz. Ancak 537 numaralı hadiste de açıkladığımız gibi, Resûlullah (s.a.v.) insanlarla şaka yaparken de gerçeği söylerdi.[590]

Su Dağıtma Adabı

599. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir topluluğa su veren en son içer."[591]

İzah

Dinimiz, hayatın her sahası için prensipler koymuştur. Bu hadis de su dağıtan kimsenin kendisinin en son içeceği ifâde edilmektedir. Peygamberimiz başka hadislerinde de su dağıtma usulünü bildirmiştir. Meselâ bir hadislerinde sağdan başlamayı emretmiş, [592]bir defasında da sağda küçükler olduğu için, sağdakilerden izin alarak bardağı soldakine vermiştir.[593] İzahını yaptığımız hadis sadece su için değildir. Buna kıyasla meyve ve benzeri gibi herhangi birşeyi dağıtan kimselerin de en sona almaları sünnettir.[594]

Şüphe Götürmeyen Üç Şey

600. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Üç şey gerçektir, şüphe götürmez:
1. *Allah, İslâmdan nasibini alıp yararlı işler yapanı, İslâmdan nasibini almayan gafiller gibi kılmaz.*
2. *Allah, kendisine itaat ederek yaklaşan kulunu başkasına kul etmez.*
3. *Kişi âhirette mutlaka sevdiği kimselerle haşrolunur.* [595]

İmanın Ehemmiyeti

601. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah şöyle buyurur:
"Kalbinde arpa ağırlığınca iman bulunan kimseyi Cehennemden çıkarın."
Sonra şöyle buyurur:
"Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan kimseyi Cehennemden çıkarın."
Ardından da şöyle buyurur:
"İzzet ve celâlime yemin ederim ki, Bana gecenin veya gündüzün bir anında olsun iman edenleri Bana iman etmeyenlerle bir tutmayacağım."[596]

Bir Kıyamet Alâmeti

602. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kıyamet alâmetlerinden birisi de hilallerin şişkin olmasıdır; bir gecelik hilalin görülüp, "Bu iki geceliktir" denilmesidir."[597]

İzah

Hadis, kıyametten önce hilalin yanıltıcı olacağına, bir gecelik olanın iki gecelik zannedileceğine dikkat çekmektedir. Atmosferdeki bir değişiklik, hava kirliliği, ozon tabakasındaki delinme ve bilmediğimiz bir başka bir şey, hilâlin farklı görünmesine sebep olabilir.[598]

Yasaklanıp, Sonra Serbest Bırakılan Üç Şey

603. Amr bin Şuayb babası Amr'dan, o da dedesinden rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) kesilen kurban etlerini üç günden fazla yemeyi, küpteki nebizi içmeyi ve kabir ziyaretini yasakladı. Bir müddet sonra da şöyle buyurdu:
"Ben kurban etlerini üç günden fazla yemenizi yasaklamıştım, dilediğiniz zamana kadar yiyebilirsiniz. Küpteki nebizi içmenizi yasaklamıştım. Artık içebilirsiniz. Sarhoş edici herşey haramdır. Kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Kabirleri ziyaret edebilirsiniz. Ancak orada Allah'ın rızasına uygun düşmeyecek şeyleri söylemeyiniz."[599]

İzah

Hadis, başlangıçta yasaklanan, sonra serbest bırakılan üç hususu nazara vermektedir. Bunlardan birisi kurban etlerinin üç günden fazla saklanmasının yasaklanmasıdır. Bunun hikmeti de kurban kesemeyenlerin de et yemelerini temindir. Nitekim şu hadis bu gerçeği ifâde eder:
"Ben kurban etini bekletmeyi ancak zayıf bedevilerden dolayı yasak ettim. Artık yiyin, biriktirin ve tasadduk edin."[600]
Başka bir hadislerinde de Peygamberimiz kurban etini yasakladığı sene için,
"O öyle bir sene idi ki, insanlar o yıl sıkıntı içindeydi. Ben de onların arasında dağıtılmasını istemiştim"[601] buyurmuştur.
Hz. Aişe de Peygamberimizin kurban etinin üç günden fazla yenilemeyeceğini açıkladığı zaman, kurban kesenlerin sayısının az olduğunu, eti saklamak yerine dağıtılması için böyle buyurduğunu bildirdi. Bu emirle kurban kesmeyenlerin de et yemelerini temin etmeyi düşündüğünü söyledi. Zamanla kurban kesenler çoğaldığında, bu yasağı kaldırdığını ifâde etti. Kurban kesen kimsenin arzu ederse etin üçte birini saklayabileceğini söyledi.[602]
Hadiste önce yasaklanıp sonra serbest bırakıldığına dikkat çekilen ikinci şey küpten nebiz içmektir. Nebiz, hurma veya üzümü ıslatmak suretiyle elde edilen şıranın, şerbetin adıdır. Küpteki nebizin yasaklanmasının sebebi, beklediği için sarhoşluk verici bir hal alabilmesi, yani alkol olabilmesi sebebiyledir. Nebiz, kabarıp sarhoşluk verecek bir hal almadıkça, içilebilir. Sarhoşluk verici hal aldığında ise haramdır. İzahını yaptığımız hadiste,
"Sarhoş edici herşey haramdır" buyurularak bu husus nazara verilmiştir.
Hadiste yasaklanıp sonra serbest bırakıldığı ifâde edilen üçüncü husus kabir ziyaretidir. Kabir ziyaretinin önceleri yasaklanmasının sebebi, Cahiliyye Devrinde kabir ziyaret edenlerin oralardan medet beklemesi, isyan edici bir tarzda konuşmaları, kabirde yatan kimseyi aşın derecede övmeleri idi.
Sonraları tevhid dini Müslümanların kalbine iyice yerleşti Müslümanlar Allah'tan başkasından gerçek mânâda medet ummayacak bir şuura erişti. Bundan sonradır ki, Sevgili Peygamberimiz kabir ziyareti yasağını kaldırdı, ziyaret için izin verdi. Konu ile ilgili ziyarete izin verilmesinin sebebinin de açıklandığı bir hadis şu mealdedir:
"Ben sizlere kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Bundan sonra kabirleri ziyaret edebilirsiniz. Çünkü, kabir ziyareti dünyayı küçümsetir, âhireti hatırlatır."[603]
Hadislerde geçen serbest bırakma ifâdesi umumîdir. Dolayısıyla kadınların da İslâmî ciddiyete uygun olarak kabir ziyaret etmelerinde bir mahzur bulunmamaktadır.
İzahını yaptığımız hadiste kabir ziyaretine izin verilirken bir şart konduğunu görüyoruz. O da,
"Ancak orada Allah'ın rızasına uygun düşmeyecek şeyleri söylemeyiniz" emridir.
Bir sonraki hadis de yine bu konuyla ilgilidir.
Kabir ve türbe ziyareti için Ölüm Cenaze Kabir isimli eserimizin 265-273. sayfalarına bakılabilir.[604]

Kabir Ziyaretinde İslâm'a Uymayan Söz Söylememek

604. Zeyd bin Sabit (r.a.) rivayet ediyor:
"Kabirleri ziyaret edin. Fakat orada İslama uymayan sözler söylemeyin."[605]

Mürüvvet Sahiplerini Affetmek

605. Zeyd bin Sabit (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'ın tayin ettiği cezaların dışında onur sahiplerini cezalandırmaktan uzak durun."[606]

İzah

Mürüvvet, kişinin şahsiyetini düşürücü davranışlardan sakınması ve izzetini korumasıdır. Diğer bir ifâde ile ahlâk ve örf kurallarına uymasıdır.
Peygamberimiz, yukarıdaki hadislerinde bir an için nefislerine uyarak işledikleri suçlar sebebiyle böylelerini affetmeyi, onları cezalandırmamayı tavsiye etmektedir. Ancak kısas, el kesme, evli oldukları halde zina etmeleri durumunda taşlanarak öldürme gibi, Allah'ın tayin ettiği cezalan bunun dışında tutmuştur. Çünkü Allah'ın tayin ettiği bir cezayı hak edene bu cezayı vermek bir hadiste bildirildiğine göre, bir beldeye kırk gün yağmur yağmasından daha hayırlıdır.[607]
Allah'ın tayin ettiği cezayı tatbik etmeyi emreden bir hadis de şu maeâldedir:
"Yakınınız olsun, olmasın Allah'ın takdir ettiği cezalan yerine getiriniz. Bunu yaparken kınayanların kınaması sizi etkilemesin."[608]

Lüzumsuz Şeyleri Terk Etmek

606. Zeyd bin Sabit (r.a.) rivayet ediyor:
"Kişinin lüzumsuz şeyleri terk etmesi, Müslümanlığının güzelliğindendir."[609]

İzah

Hadiste "lüzumsuz şeyleri" diye tercüme ettiğimiz kelime, metinde "mâlâyanî" diye geçer. Mâlâyanî, dünya ve âhiret hayatı için zarurî olmayan şey demektir. Bu, hem fiil, hem söz olabilir. Hatta bakışta, düşünülen ve hayal edilen şeylerde dahi mâlâyaniden söz edilebilir. Dolayısıyla kişi, dünyası ve âhireti için faydası olmayan bir şeyi söylüyorsa, yapıyorsa, düşünüyorsa, böyle bir şeye bakıyorsa mâlâyanî ile meşgul oluyor demektir.
Hadiste, kişinin mâlâyaniyi terk etmesinin Müslümanlığının güzelliğinden olduğuna dikkat çekilmektedir. Kişinin dünya ve âhireti için lüzumsuz olan şeyleri bırakmasının kendisini yüksek makamlara çıkaracağı kesindir. Nitekim, Lokman'a (a.s.) "Gördüğümüz bu fazilete seni ulaştıran nedir?" diye sorulduğunda o şu cevabı vermiştir:
"Doğru konuşmak, emâneti yerine getirmek, mâlâyaniyi terk etmek."[610]
Kişinin mâlâyaniyi bırakması Müslümanlığının güzelliği iken, onu yüksek faziletlere ulaştırırken, tersi de kendisini büyük nimetlerden, hattâ Cennetten dahi uzaklaştırabilir. Nitekim bir Sahabînin bir ölü hakkında "Şöyle şöyle idi. Cennet mübarek olsun" demesi üzerine onu şöyle ikaz etmiştir:
"Nereden biliyorsun. Belki de mâlâyani konuşmuştur."[611]
Evet, dil, kulak, göz, el, ayak hepsi mahşer gününde hesaba çekileceğine göre, bir Müslümanın bu azalarını mâlâyani ile meşgul etmemesi gerekir. İnsanlık icabı mâlâyani ile meşgul olan bir toplulukta oturduğunda ise Peygamberimizin (s.a.v.) böyleleri için tavsiye ettiği ve okuduğunda oradan kazandığı günahtan temizleneceğini bildirdiği şu duayı sık sık yapmalıdır:
"Allah'ım, Seni hamdinle tesbih ederim. Senden başka ilah olmadığına şehadet ederim. Senden bağışlanma diliyorum. Sana tevbe ediyorum."[612]

Resûlullahın Hasım Olacağı Kimseler

607. Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Üç grup insan vardır ki, kıyamet günü ben onların hasmıyım. Ben kimin hasmı olursam onunla dâvâlaşırım. Bunlar: (1) Bana Allah adına söz verip de sözünden dönen, (2) hür bir kişiyi satarak parasını yiyen, (3) bir işçi tutup hakkıyla çalıştırdığı halele ücretini tam vermeyen.[613]

Tuvalete Girerken Yapılacak Dua

608. Enes bin Mâlik (r.a.), tuvalete girdiğinde Resûlullahın (s.a.v.) şöyle dediğini rivayet ediyor:
"Allah'ım, cinlerden ve kötü şeylerden Sana sığınırım." [614]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda yer alan hadis şöyledir:
"Tuvaletler cin ve şeytanların bulunacağı yerlerdir. Bunun için biriniz tuvalete gireceği zaman, 'Cinlerden ve kötü şeylerden Allah'a sığınırım' şeklinde duâ etsin."
Evet, duâ, mü'minin hayatının hemen bütün safhalarında yer alan mühim bir ibâdettir. Bu cümleden olarak tuvalete girmeden önce duâ etmek de sünnettir.
Tuvalete girerken duâ etmek gibi, çıkarken "Benden sıkıntıyı gideren ve bana afiyet veren Allah'a hamd olsun" demek de yine sünnettir.[615]

Kişi İçin En Faydalı Olan Üç Şey

609. Sevban (r.a.) rivayet ediyor:
"Altın ve gümüşü biriktirip de onu Allah yolunda harcamayanları, acı bir azapla müjdele"[616]
âyeti nazil olduğunda Resûlullah (s.a.v.),
"Kahrolsun altın ve gümüş" buyurdu.
Dinleyenler, "Ya Resûlullah hangi malı biriktirelim?" diye sordular. Şöyle buyurdu:
"Zikreden bir dil, şükreden bir kalb ve dindar ve ahlâklı bir hanım."[617]

İzah

Pekçok âyet-i kerimede ve hadis-i şerifde, mü'minler Allah yolunda mallarını harcamaya teşvik edilirler. Allah yolunda harcamanın asgarî haddi ve temel unsuru ise, zekâttır. Zekât, dinin temel esâsıdır. Bu sebeple, yerine getirilip getirilmemesi, kişi de imanın kuvvetliliğiyle doğrudan alâkalı bir esas olarak görülmüştür.
Zekât sadece biz Müslümanlara değil, önceki ümmetlere de farz kılınmış bir ibâdetti.[618]
Ancak, Yahudi ve Hıristiyanlar emrolundukları zekâtı terkettiler, altın ve gümüşü toplamaya başladılar. Bunların bâzıları biriktirdikleri altınları sandıklarda, hazinelerde saklarken bazıları da gömerlerdi. Altın ve gümüşü piyasaya sürerek insanlığın istifadesine sunmaları, onlardan bir kısmını fakir fukaraya tasadduk etmeleri gerekirken bunu yapmadılar. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak mallarını Allah yolunda harcamaktan kaçınan bu gibi kimseleri şiddetle tehdit ederek, hadisin başında yer alan âyet-i kerimeyi indirdi. Bu âyetin tamamı şu mealdedir:
"Altın ve gümüşü yığıp biriktiren ve onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu? İşte onlara pek acıklı bir azabı müjdele. O gün bunlar, üzerlerindeki yakılacak olan Cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak ve onlara şöyle denilecek: 'İşte, bu, nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istif ettiğiniz bu nesnelerin acısını haydi tadın."[619]
Ayet-i kerimenin hükmü, sadece Yahudi ve Hıristiyanlara mahsus değildir. Müslümanlar da bu hükmün şümulüne girer.
Bu âyeti tefsir eden müfessirler, altın ve gümüş biriktirmeleri sebebiyle azapla tehdit edilen kimselerin, zekâtlarını vermeyen kimseler olduğunu ifâde ederler. Zekâtını vermek şartıyla altın veya para biriktirmenin caiz olduğunu söylerler. Hz. Ömer (r.a.), Abdullah bin Ömer (r.a.) ve Abdullah bin Abbas (r.a.) gibi âlim Sahabîler de bu kanaattadır. Abdullah bin Ömer (r.a.) bu mesele ile ilgili olarak şöyle der:
"Zekâtı ödenen şey yedi kat yerin altında da olsa yığıp biriktirme sayılmaz. Zekâtı ödenmeyen şey de yerin üzerinde de olsa yığma ve biriktirmedir."[620]
Abdullah bin Abbas da (r.a.), âyette geçen "Allah yolunda infak etmezler" cümlesini, "Mallarının zekâtlarını vermek istemezler" şeklinde tefsir etmiştir. Nitekim Peygamberimiz de (a.s.m.) bununla ilgili olarak şöyle buyurur:
"Birşey zekâtı verilecek miktara ulaşır da zekâtı verilirse kenz sayılmaz."[621]
Hadiste yer alan âyetle altın ve gümüş biriktirenler şiddetle tehdit edilince Sahabîler ne edinmeleri gerektiğini sormuşlar, peygamberimiz de,
"Zikreden bir dil, şükreden bir kaib ve mü'mine bir hanım" buyurarak onları âhiret için yatırım yapmaya teşvik etmiştir.
İbni Mace'de yer alan rivayette hadisin son kısmı "âhiretle ilgili hususlarda size yardımcı olacak mü'mine bir kadın" şeklinde gelmiştir.[622]

Sünnet Yaşı

610. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hasan ve Hüseyin yedi günlükken akika kurbanlarını kesti ve sünnet ettirdi.[623]

İzah

Akika kurbanı ile ilgili olarak 157 numaralı hadiste açıklama yapmıştık. Burada sünnet ve sünnet olma yaşı üzerinde duracağız.
İlk sünnet olan Hz. İbrahim'dir (a.s.). Bizim dinimizde de "sünnet olmak" sünnettir. Çocuğun sünnet olma yaşı ile ilgili olarak kesin bir emir bulunmamaktadır. Yukarıdaki hadis farziyet ifâde etmez. Bu hususta değişik görüşler vardır. Çocuğun yedi günlükken veya bir iki yaşlarında sünnet ettirilmesi, heyecan ve acıyı fazla hissetmeyeceği için güzel görülmüştür.[624]

Riya

611. Muaz bin Cebel (r.a.) Resûlullahtan (s.a.v) işitmiş olduğu şöyle bir hadis rivayet ediyor:
"Riyanın en azı dahi şirktir. Allah, kendisine itaat eden, kendisinden korkan ve gösteriş yapmadan gizli gizli Allah'a ibâdete devam edenleri sever. Onlar bir yere ayrıldıklarında ayrıldıklarını kimse farketmez, bir yerde bulunduklarında kimse onların varlığını fark etmez. Onların kalpleri hidâyet kandilleri gibidir. Onlar, karanlık siyahlara benzer fitnelerden selâmetle çıkarlar."[625]

İzah

İbni Mâce'deki rivayette hadis,
"Riyanın en azı dahi şirktir. Allah'ın dostlarına düşmanlık eden kimse şüphesiz Allah'a savaş ilân etmiş olur...." şeklindedir.
Dinimizde ibâdetler sadece ve sadece Allah rızası için yapılır. Başka maksatlar gözetilmez. Amellerin Allah rızası için yapılmasına ihlâs denir. İhlasın zıttı riyadır. Riya, bir ibâdeti, güzel sayılan bir işi Allah rızası için değil de başkalarına gösteriş için, bir menfaat uğrunda, insanların kalbinde yer etmek düşüncesi ile yapmaktır. Hadislerde olduğu gibi Kur'ân'da da gösteriş için amel işlemek şiddetle yasaklanmıştır. Meselâ Maun Sûresinde şöyle buyurulur:
"Yazıklar olsun o namaz kılan münafıklara! Onlar ki namazlarından gafildirler. Onlar ki Allah rızâsını aramak yerine insanlara gösteriş

yaparlar."[626]
Gazâlî, riyayı derecelere ayırır. Onun bu derecelendirmesi şöyledir:
Birinci derece: En ağır olanıdır. Riya ile yaptığı ibâdette hiç sevap niyeti yoktur. İnsanların yanında icabında abdestsiz de namaz kıldığı halde, yalnız kaldığında hiç kılmayan gibi.
İkinci derece: Kişinin yaptığı ibadette gösterişle beraber Allah rızasını gözetmek de vardır. Fakat bu niyet zayıftır, böyle biri yalnız kaldığında o ibâdeti yapmazdı. Hattâ sevabı düşünmese bile, insanların yanında o ibâdeti yine yapacaktı. Böyle biri günahtan kurtulamaz.
Üçüncü derece: Sevap ve gösteriş tarafları eşit olan. Böyle biri şayet gösterişin yanında sevap veya sevabın yanında gösteriş olmasa idi bu ameli yapmazdı. Bu amelinde fayda görmese de zarar da görmez. Belki baş başa kurtarır.
Dördüncü derece: Kişi, insanların duyması sebebiyle daha da şevke gelip ibâdetini artırır. Böyle kimse duymasa da ibâdetini yapacaktı. Böyle biri sırf riya maksadıyla yapmadığı için ibâdetinden fayda görebilir.[627]
İzahını yaptığımız hadiste riyanın en azının dahi Allah'a şirk koşmak olacağı nazara verilmektedir. Konu ile ilgili pekçok hadis vardır. Bunlardan birisi şöyledir:
"Gösteriş yaparak oruç tutan, gösteriş yaparak namaz kılan ve gösteriş yaparak sadaka veren kimse Allah'a şirk koşmuştur."[628]
Resûlullah (s.a.v.) bir hadislerinde de başkalarının yanında onlar görsün diye namazı güzel kılmayı gizli şirk olarak ifâde etmiş ve bunun Mesih Deccaldan daha büyük olduğunu bildirmiştir.[629]
Bir hadiste de Allah'ın Cenneti gösteriş yapanlara haram kıldığı bildirilmiştir.[630]
Gösteriş için yapılan amellerin kişiye âhirette hiçbir faydasının olmayacağı, bu amellerin silineceği bir tarafa,[631] zararı da dokunur. Çünkü hadiste de ifâde edildiği gibi riya, şirktir. Şirk ise büyük günahlardandır. Riyakarların âhiretteki durumları ile ilgili tafsilatı Ölümden Sonra Diriliş isimli eserimizin 231-234. sayfalarına havale ederek, burada bir kaç hadis nakletmek istiyoruz:
"Allah kıyamet gününde bütün kullarının huzurunda, dünyada gösteriş ve şöhret için amel işleyenleri ilân eder."[632]
"Allah Teâla insanlara yapmış oldukları amellerin mükâfaatını verdiği zaman riyakarlara da 'Ey riyakarlar! Sizler dünyada gösteriş yaptığınız kimselere gidin! Bakın onların yanında size verecekleri bir mükâfat bulabilir misiniz buyurur."[633]
Bir hadiste de Allah'ın kıyamet günü böylelerine şöyle sesleneceği bildirilir:
"İnsanlar için ibâdet edenler nerede? Kalkınız ücretlerinizi kendileri için amel ettiğiniz kimselerden alınız. Çünkü Ben dünya ve insanlar için yapılan amelleri kabul etmem."[634]
Açıkladığımız hadiste dikkat çekilen bir diğer husus, ibâdetin gizli yapılmasının istenmesi ve şöhretin riyaya sebep olduğunun açıklanmasıdır. Gerçekten de meşhur insanlar şöhretlerinin devam etmesi uğrunda, Allah rızasından daha çok insanların rızasını ararlar. Bunun için de onların hoşlarına gidecek şeyler yaparlar. Bu sebepledir ki, Peygamberimiz Allah'ın bir yere ayrıldıklarında veya bir yerde bulunduklarında kimse onların yokluğunu veya varlığını fark etmediği kimseleri sevdiğini bildirmiştir.[635]

Peygamberimizin Ümmetinin Fazileti

612. Abdullah bin Yezid Hatemî rivayet ediyor:
"Ümmetimin azabı dünyada iken verilir."
3 numaralı hadisin izahına bakınız.[636]

Çocukların Anne Ve Babaya Faydası

613. Ebû Zer (r.a.) rivayet ediyor:
"Buluğ çağına ermeden üç çocukları ölen hiçbir mü'min anne baba yoktur ki, Allah çocuklara olan rahmetinin bereketiyle onları fazlıyla Cennete koymasın."[637]

İzah

Peygamberimiz bir defasında kadınlara hitaben üç çocuğu ölen bir kadına o çocukların Cehenneme karşı siper olacaklarını bildirmişti. Bir kadın, "İkiye de, ikiye de!" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"İkiye de, ikiye de!" buyurdu.[638]
Peygamberimiz bir hadislerinde de çocuğu ölen bir Sahabiyi şöyle teselli etmiştir:
"Cennetin kapılarından birine geldiğinde, çocuğunu sana kapıyı açmak için koşarken görmen seni sevindirmez mi?"[639]
Çocuğu ölen kimselerin bu müjdelere mazhar olabilmek buna "güzel bir sabırla" sabretmeleri şartına bağlıdır.[640]

Resûlullahın Yatarken Yaptığı Dua

614. Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah yatağına girdiğinde şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım, bağımlılık derecesinde günah işlemekten ve yatak arkadaşı olan açlıktan Sana sığınırım."[641]

İzah

İbni Mâce'de bu rivayet şöyledir:
"Allah'ım, ben açlıktan Sana sığınırım. Çünkü açlık fena bir yatak arkadaşıdır. Hıyanetten de Sana sığınırım. Şüphesiz hıyanet fena bir duygudur."
Peygamberimiz (s.a.v.) açlıktan Allah'a sığınmıştır, çünkü açlık insanı din ve dünya ile ilgili vazifelerinden alıkoyar. Aklını karıştırır, bâtıl ve bozuk fikirlere sürükler, kumar, rüşvet, hırsızlık ve fuhuş gibi kötü yollara düşürür.[642]

Allah Katında Mü'minin Değeri

615. Abdullah bin Amr (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah katında mü'minden daha değerli hiçbir şey yoktur."[643]

İzah

Nasıl bir sanat eseri sanatkarına nispet edildiğinde bir değer ve mânâ kazanıyorsa, insan da yaratıcıya nispetle bir değer kazanır. Sanat eserinin sanakarından nispeti kesildiğinde nasıl kıymeti hiç hükmüne düşerse, Yaratıcı ile irtibatı kesilen insan da böyledir.
Mü'min Allah'a inanan demektir. Dolayısıyla Yaratıcısına nispet edilmektedir. Böyle olunca da Yaratıcı katında son derece kıymetlidir. Hadisin ifadesiyle Yaratıcı nezdinde ondan daha değerli hiçbir şey yoktur. Nasıl kıymetli olmasın ki, mü'min kimse Yaratıcısını tanıyor, Ona kul oluyor, emirlerini dinliyor, yasaklarından sakınıyor.
Bunun içindir ki, Abdullah ibni Abbas (r.a.) Kabe'ye yönelerek şöyle demiştir:
"Ey Kabe! Allah seni saygıdeğer ve şerefli kıldı. İnanmış bir insanın Allah katındaki şeref ve değeri ise senden daha büyüktür."
Hz. Ebû Bekir de hiçbir mü'minin küçümsenmemesi gerektiğini ifâde etmiş, "Çünkü Müslümanın küçüğü de, büyüğü de Allah katında büyüktür" demiştir.
Evet, Allah yanında kıymetli olan mü'mine, mü'minler de kıymet vermeli, ona Yaratıcısına nisbet ederek bakmalı, Allah, din, peygamber, kitap, kıble gibi küreleri birbirine bağlayacak bağların yerine bunlara nispetle örümcek ağı mesabesindeki siyaset, cemaat, mezhep, tarikat, ırk birliklerini koymamalıdır. Bizzat Allah'ın değer verdiği bir varlığı küçümser bir havaya girmemelidirler. Mü'min de kendini böyle görmeli, değerini

düşürecek şeylerden sakınmalıdır.[644]

Kadınların Şefkati

616. Ebû Umâme el-Bâhilî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) yanına beraberinde iki çocuğu olan bir kadın geldi ve ondan yemek için bir şey istedi. Resûlullahın onlara verecek bir şeyi yoktu. Sadece üç hurma verdi. Kadın hurmanın birini bir çocuğuna, diğerini de diğer çocuğuna verdi. Birini de yanında tuttu. Çocuklardan birisi hurmasını yedikten sonra ağladı. Kadın bıraktığı hurmayı ikiye böldü, yarısını ağlayan çocuğuna, yarısını da diğerine verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kadınlar çocuklarını karınlarında taşır, dünyaya getirirler, emzirirler, onlara karşı çok da merhametlidirler. Eğer kocalarına eziyet etmeyip namazlarını da kılsalar Cennete girerler."[645]

İzah

Hadisde kadınlardaki şefkat nazara verilmekte, onların yemeyip çocuklarına yedirdikleri, bununla çok büyük sevap kazandıkları bildirilmektedir. Çocukları binbir zahmetle karınlarında taşımakla, sancılarla dünyaya getirmekle, emzirmekle büyük mükâfat elde ettikleri, bunun yanı sıra kocalarına eziyet etmeyip beş vakit namazı da kıldıklarında Cennete girecekleri müjdelenmektedir.[646]

Resûlullaha Salavât Getirmek

617. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bana bir defa salavât getirirse, Allah on defa rahmet eder. Kim on defa salavât getirirse, Allah ona yüz defa rahmet eder. Kim bana yüz defa salavât getirirse, Allah onun alnına münafıklıktan ve ateşten kurtuluş beratı yazar. Ve kıyamet gününde onu şehidlerle beraber bulundurur."[647]

İzah

Yüce Allah bir âyet-i kerimede,
"Peygambere Allah rahmet eder, melekler de dua eder. Ey iman edenler, siz de ona teslimiyetle salat ve selam getirin"[648]
buyurarak Resûlullaha salavat getirmeyi emretmiştir.
Resûlullah (s.a.v.) âlemlere rahmet olarak gönderilmiş, âhir zaman peygamberidir. İnkar karanlıkları onun getirdiği nur ile dağılmış, bütün varlıklar onun nuruyla manasızlıktan kurtularak üzerlerinde tecelli eden İlâhî isimleri şuur sahiplerine okutmaya başlamıştır. Bu sebeple bütün kâinat onunla alakadardır ve ona rahmet duası eder. O, ümmetinin saadetiyle de yakından alakadardır; dünyaya geldiği anda ağzından "Ümmetim" sözü işitildiği gibi, kıyamette herkes kendi nefsinin derdine düştüğünde, o yine "Ümmetim" diyerek onların saadetini düşünecektir. İşte öyle bir zat, elbetteki ümmetinin her bir ferdinden her zaman İlâhî dergaha yükselecek rahmet duasına lâyıktır. Biz, salât ve selâm getirmekle, hem bütün kâinatın nâmına, hem de ümmeti sıfatıyla, ona rahmet duası etmiş, ona bağlılığımızı yenilemiş ve kıyamet günü onun şefaatine hak kazanmış oluruz.
Peygamberimiz pek çok hadislerinde ümmetinden kendisine salavât getirmelerini istemiştir. Yukarıdaki hadislerinde de kendisine salavât getirene Allah'ın on misli rahmet ile karşılık vereceğini, onu ateşten ve münafıklıktan koruyucağını ve o kimseyi şehidlerle beraber bulunduracağını bildirmiştir.
Peygamberimizin bu derece salavât getirilmesini istemesi, yine ümmeti içindir. Bediüzzaman bu konuda meâlen şöyle der: O zât (a.s.m.), bütün ümmetinin saadeti ile alakadar ve ümmetinin bütün fertlerinin her nevi saadetlerinden hissedardır. Onların her çeşit musîbetleriyle de endişedardır. İşte kendisinin saadet ve kemalat mertebeleri sonsuz olmakla beraber; sayısız ümmet fertlerinin, sayısız bir zamanda, hadsiz derecede çeşitli saadetlerini hararetle arzu eden ve hadsiz sıkıntılarından müteessir olan bir zât, elbette hadsiz salavat, duâ ve rahmete layıktır, muhtaçtır.[649]
160 numaralı hadise de bakınız.[650]

Evvâbîn Namazı

618. Ammar bin Yâsir (r.a.) rivayet ediyor:
Dostum Resûlullahın (s.a.v.) akşam namazından sonra altı rekat namaz kıldığını gördüm. Şöyle buyurdu:
"Kim akşam namazından sonra altı rekat namaz kılarsa, deniz köpüğü kadar da olsa günahları bağışlanır."[651]

İzah

Evvâbin, tevbe ve istiğfar ederek Allah Teâlaya çokça yönelen kişi demektir. Hadiste de ifâde edildiği gibi, evvâbîn namazı altı rekattır ve akşam namazından sonra kılınır. Bu namazı bir, iki veya üç selamla kılmak mümkündür. Peygamberimiz bu namazı bazan kılmış, bazan terk etmiştir. Yani bu namaz müekked olmayan sünnettir.[652]

Resûlullahın Bir Duası

619. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah şöyle dua ediyordu:
"Allah'ım, âhiretimin garantisi olan dinimi kuvvetleştir. Yaşadığım yer olan dünyada beni huzur içerisinde yaşat. Ebedî yaşama yerim olan âhiret hayatımda beni mutlu kıl. Yaşadığım müddetçe hayrımı artır. Ölümü de bana bütün şerlerden kurtulup rahatlama kıl."[653]

Kadere Rıza Göstermek

620. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Allah'ın kazasına razı olmaz ve Allah'ın kaderi takdir ettiğine inanmazsa kendisine Allah'tan başka ilâh arasın."[654]

İzah

Allah'a inanan bir mü'min, tedbirini alır, bununla beraber Allah bir musibet vermeyi dilerse o tedbirin kendisine hiçbir faydası olmayacağına inanır. Tedbirine rağmen başına bir musibet geldiğinde de, onu rıza ile karşılamasını bilir.
Evet, "Allah'a inandım" demek, Ondan gelen herşeye de rızâ göstermey" gerektirir. Kişi hem "Allah'a, kadere inandım" der, hem de kaderin takdirine rıza göstermezse, bu onun imanında samimî olmadığını gösterir. Bir kudsî hadiste böyleleri şiddetle ikaz edilir ve şöyle buyurulur:
"Benim hükmüme razı olmayan ve Benim verdiğim musibete sabretmeyen kişi Benden başka rab arasın."[655]
Aslında aklı başında bir insan başına gelen musibete sabretmekten başka çare bulunmadığını, dövünmenin, çırpınmanın, kaderi tenkit etmenin zerre kadar faydası olmadığını çok iyi bilir. Öyle ise yapılacak şey elden hiçbir şey gelmeyen bir konuda dövünüp, çırpınmak değil, onu kabullenmektir. Çünkü huzur ve saadet bundadır. İtiraz ise eleme bin elem daha katar. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifâde buyurmuştur:
"Allah, hikmet ve büyüklüğü ile huzur ve ferahı kadere rızâ ve kuvvetli imana; kaygı ve üzüntüyü de şüpheye ve kadere itiraz etmeye yerleştirmiştir."[656]
"Madem ki, herşeyin Allah'tan olduğunu bilirsin ve ona imanın vardır; zararlı, menfaatli herşeyi tahsin ve hüsn-ü rızâ [güzel bir şekilde ve

güzel bir rızâ ile] kabul etmek lâzımdır"[657] diyen Bediüzzaman, başka bir yerde de bununla ilgili olarak şöyle der:
"Madem Onun Rubûbiyetine razıyız, o Rubûbiyeti noktasında verdiği şeye de rızâ lâzım. Kaza ve kaderine itirazı işmam eder bir tarzda 'Ah,' 'Of edip şekva etmek, bir nevî kaderi tenkittir, Rahîmiyetini ittihamdır. Kaderi tenkit eden, başını örse vurur, kırar. Rahmeti ittiham eden, rahmetten mahrum kalır. Kırılmış el ile intikam almak için o eli istimal etmek [kullanmak], nasıl kırılmasını tezyid ediyor [artırıyor]; öyle de, musibete giriftar olan adam, itirazkârâne şekva ve merakla onu karşılamak, musîbeti ikileştiriyor."[658]
Konunun tafsilatı için Kadere İman isimli eserimizin 131-140. sayfalarına bakınız.[659]

Rüya Herkese Anlatılmamalı

621. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Rüya bir âlimden veya hayır tavsiye edenden başkasına anlatılmaz."[660]

İzah

Genel olarak her insan günde bir veya birkaç defa rüya görür. Bu rüyalar sevindirici olduğu gibi, üzücü de olabilir. Hemen herkes rüyasını başkalarına anlatır. İşte Peygamberimiz, bu hadislerinde rüyanın öyle herkese anlatılmayıp bir âlime veya kendisinin iyiliğini isteyen birisine anlatması gerektiğine dikkat çekmektedir. Çünkü Peygamber Efendimiz başka bir hadislerinde tâbir edilmedikçe rüyanın askıda olduğunu, tâbir edildiği şekil üzere çıkacağını bildirmiştir. Ehil olmayanlara anlatıldığında, o kimsenin rüyayı görüldüğü hal üzere anlatacağı açıktır. Oysa rüyanın görüldüğü gibi yorumlanması doğru değildir. Zira çoğu zaman rüyada görülen kötü şeyler, güzel bir şekilde çıkmaktadır. Ki, Peygamberimiz kendisine anlatılan zahirde çok kötü rüyaları iyi bir şekilde yorumlamıştır.[661]

Ufak Da Olsa Günahlar Küçük Görülmemeli

622. Sehl bin Sa'd (r.a.) rivayet ediyor:
"Küçük görülen günahlardan sakının! Çünkü bu günahların durumu şuna benzer: Bir topluluk bir vadide konaklamışlar. Ekmeklerini pişirmek için her biri birer çalı çırpı getirmiş, böylece yeterli odunu toplamışlar. İşte küçük gibi görülen günahlar da böyledir. Birike birike sahibini helake götürür."[662]

Hazırsa Önce Yemek, Sonra Namaz

623. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Akşam namazı vaktinde yemek hazırlanmışsa önce yemeğe başlayın."[663]

İzah

İnsanın zihnini meşgul eden bir şey varken namaza durması mekruhtur. Çünkü bu namazda bulunması gereken huşuya zarar verir. Bunun için kişi önce zihnini meşgul eden şeyi halletmeli, namaza sonra başlamalıdır. Hadiste akşam yemeği hazırken önce yemeği yiyip sonra namaza durulması istenmiştir. Bu, akşam yemeği için böyle olduğu gibi, öğle yemeği için de böyledir. Bâzı kaynaklarda "Yemeğinizi aceleye de getirmeyin" buyurulmuştur.
Ancak namaz vakti tehlikeye girmişse önce namaz kılınmalıdır 36 ve 571 numaralı hadislere de bakınız.[664]

Mü'min, Mü'min Olarak Haram İşlemez

624. Ali (r.a.) Resûlullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim:
"İnsan mü'min olduğu halde asla zina edemez. Bir insan mü'min olduğu halde asla hırsızlık yapamaz. İnsanların gözü olduğu bir ganimet malını mü'min olarak zimmetine geçirmez. Bir insan mü'min olduğu halde içki içmez."[665]

İzah

Hadis, dört büyük kötülüğe dikkat çekmektedir. Ehl-i Sünnet anlayışına göre bu haramları işleyen kimseler kâfir olmazlar. Bunun için bu hadisi âlimler, "Kâmil mü'min olduğu halde..." şeklinde açıklamışlardır. Hadiste, mü'mine imânı tehlike endişesini hatırlatmak için böyle bir üslup kullanılmıştır. Zaten başka hadislerde bu haramları işleyenlerin mü'min oldukları açık bir şekilde ifâde edilmiştir.
Diğer taraftan, Hz. Ali bu hadisi Küfe minberinde rivayet ettiğinde, bir zât "Bu haramları işleyenler kâfir olur mu ey Mü'minlerin Emiri?" diye sormuş. Hz. Ali, böylelerinin işlediği bu haramların helâl olduğuna inanmadıkça mü'min olduklarını bildirmiştir.[666]

Allah Ve Resulü İçin Nasihat

625. Huzeyfe bin Yeman (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir kimse Müslümanların işlerine ehemmiyet vermezse, onlardan değildir. Bir kimse Allah için, Resulü için, kitabı için, Müslümanların idarecisi için ve bütün Müslümanlar için sabah akşam hayır dilemezse yine onlardan değildir."[667]

İzah

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, buna benzer şöyle bir hadis rivayet ederler:
Temim ed-Dârî (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah (s.a.v.),
"Din nasihattir" buyurdu.
Biz, "Ey Allah'ın Resulü, kim için nasihattir?" diye sorduk. Şöyle buyurdu:
"Allah için, Allah'ın kitabı için, Resulü için, Müslümanların idarecileri ve bütün Müslümanlar için."[668]
İzahını yaptığımız hadisin birinci bölümünde, Müslümanların işine ehemmiyet vermeyenlerin onlardan olmadığı ifâde edilmektedir. İkinci kısımda ise nasihat üzerinde durulmaktadır. Evet yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi nasihatin, diğer ifâde ile hayırhahlığın, yani hayrı ve iyiliği duyurup hatırlatmaktır. Hadiste bir Müslümanın Allah için, Resulü için, Allah'ın kitabı için, Müslümanların idarecileri için ve bütün Müslümanlar için sabah akşam nasihat etmesi istenmektedir.
Allah için nasihat, Allah'ın birliği ve sıfatları hususunda sağlam bir inanca sahip olmak, Ona ihlasla kulluk etmek, ameline riya karıştırmamak ve haramlardan sakınmaktır.
Resulü için nasihat, ona halisane iman etmek, emir ve yasaklarına tâbi olmak, sünnetini yaşamak ve yaşatmaya çalışmak, Ehl-i Beytine ve Sahabîlerine sevgi beslemektir.
Kur'ân için nasihat, ona halisane iman ve hükümleri ile amel etmek, korunmasına, hükümlerinin yayılmasına ve anlaşılmasına çalışmaktır.
Müslümanların idarecileri için nasihat, Allah'a isyan olmayan hususlarda onlara itaat etmek, gerektiği zaman ikazda bulunmaktır.
Bütün Müslümanlar için nasihat, onlara iyiliği tavsiye etmek, kötülükten sakındırmak, yaşlılarına hürmet, göstermek, küçüklerini sevmek, kendi nefsi için istediğini onlar için de istemektir.[669]

Herşey İnsandan Çok İbâdet Ediyor

626. Süleyman bin Büreyde babasından rivayet ediyor:

"Hiçbir şey yoktur ki Âdemoğlundan daha çok Allah'a itaat etmesin."[670]

İzah

Deniz ve göllerdeki balıklardan, uzay boşluğunda birer balık gibi yüzen koca kürelere kadar nice yaratığın son derece hassas bir tarzda vazifelerini yapmakta olduğunu görüyoruz. Herbir yaratık vazifesini hiç aksatmadan canla başla yerine getiriyor. Bitki ve hayvanlar ürünlerini vermemezlik, toprak tohumları bitirmemezlik, yağmur yağmamazlık, güneş doğmamazlık, ısı ve ışık vermemezlik yapmıyor. Bütün bunlar muntazaman vazifelerini yapıyorlar. Bu onların aynı zamanda ibâdetleridir, tesbihleridir. Yüce Allah,
"Hiçbir şey yoktur ki, Allah'ı teşbih etmesin"[671] buyurarak bu gerçeği nazara vermiştir
Allah insandan başka bütün yaratıklara serbest ve başıboş hareket etme gücü vermemiştir. Bunun için onlar yaratılış vazifelerinin dışına çıkmazlar. İnsan imtihanın gereği olarak itaat ve isyanda serbest bırakıldığı için Allah'a isyan edebilmektedir. Oysa insana düşen Allah'a kulluk noktasında, diğer yaratıklardan geri kalmamak olmalıdır.[672]

Müslümanı Sevindirmek

621. Âişe (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Kim Müslüman bir ev halkını sevindirirse, Allah bunun sevabı olarak o kulunu Cennete koymaktan başkasına razı olmaz."[673]

Cehennemliklerin Yiyeceği: Zakkum

628. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece korkun. Ve son nefesinize kadar hakda sebat edin de, Müslümanlar olarak ölün" âyetini okudu ve şöyle buyurdu:
"Şayet zakkumdan bir damla dünyanın denizlerine damlatılsa, canlıların yaşantısını bozardı. Böyle olunca yiyecekleri zakkum olan Cehennem ehlinin hali nasıl olur, düşünün?"[674]

İzah

Peygamberimiz bu hadisleri ile ümmetini Cehenneme karşı ikaz etmiş, son nefeslerine kadar imanlarını korumaya ve Müslüman olarak ölmeye teşvik etmiştir.
Hadiste geçen zakkum, tadı ve kokusu fena, acı bir ağaç olan Cehennem ehlinin yiyeceğidir. Cennet ehli Cennette birbirinden güzel ve lezzetli Cennet yiyecekleri ile lezzetlenirken, Cehennem güzel ve lezzetli Cennet yiyecekleri ile lezzetlenirken, Cehennem ehli ise zakkum ve benzeri yiyeceklerle azap çekeceklerdir. Kur'ân'da Cehennemliklerin bu azabına şöyle dikkat çekilir:
"Ey Allah'ın âyetlerini yalanlayan sapıklar! O zakkum ağacından muhakkak yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız. Üstüne de kaynar su içeceksiniz. Susamış devenin içişi gibi içeceksiniz. İşte hesap gününde onların ziyafeti budur."[675]
Başka âyetlerde de zakkum hakkında şu tafsilat verilir:
"Bu mu daha hayırlı bir ziyafettir, yoksa zakkum ağacı mı? Muhakkak ki Biz onu zâlimler için bir belâ kıldık. O bir ağaçtır ki, Cehennemin dibinde biter. Meyvesi şeytanların başına benzer. Ondan, muhakkak yiyecekler ve karınlarını onunla dolduracaklardır."[676]
Peygamberimiz hadisin son cümlesine bir mukayese yapıyor ve yiyecekleri zakkum olan Cehennem ehlinin çekeceği azabı hayallerimize havale ediyor.[677]

İftar Duası

629. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) orucunu açarken şöyle duâ ederdi:
"Allah'ın adıyla. Senin rızan için oruç tuttum, Senin rızkınla iftar ediyorum."[678]

İzah

Dinimizde faziletli olan bâzı aylar, günler ve vakitler vardır. İşte oruçlu için iftar vakti de böyle vakitlerdendir. Peygamberimiz bir hadislerinde,
"Oruçlunun iftar vaktinde geri çevrilmeyen bir duâ hakkı vardır"[679] buyurarak buna dikkat çekmiştir.
Yukarıdaki hadislerinde de oruç açarken yapılacak duayı nazara vermiştir. Başka rivayetlerde Resûlullahın iftar vaktinde şöyle duâ ettiği bildirilir:
"Allah'ım, Senin için oruç tuttum. Sana inandım, Sana tevekkül ettim. Senin verdiğin rızık ile orucumu açtım. Yarının orucuna da niyet ettim. Benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla. Beni, annemi, babamı ve bütün mü'minleri hesap gününde affet."[680]

Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak

630. Cerir bin Abdullah el-Becelî (r.a.) rivayet ediyor:
"Her aydan üç gün oruç tutmak bütün seneyi oruçlu geçirmek gibidir. Eyyâmü'1-bîd, ayın on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günleridir."[681]

İzah

Pazartesi ve Perşembe günleri gibi oruç tutulması sünnet olan bâzı günler vardır. İşte oruç tutmanın sünnet olduğu bu günlerden bâzıları da her aydan üç gün oruç tutmaktır. Bu üç gün, ayın on üç, on dört ve on beşinci günleridir. Her ayın bu günlerini oruçlu geçirmek bütün seneyi oruçlu geçirmek gibidir. Böyle olması, amellerin en az on katı ile mükafatlandırılması sebebiyledir.[682]

Küs Durmak

631. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir Müslümanın bir Müslümanla üç günden fazla küs durması helâl değildir."[683]

İzah

Yüce Yaratıcımız bizi yokluktan varlık âlemine çıkarmış, hayatiyetimizi devam ettirebilmemiz için sayılamayacak kadar çok nimeti önümüze sermiş, Cennet gibi bir mükâfatı sevgili kulları için hazırlamış; bütün bunlara bir şükür olarak da biz kullarından Kendisine itaat etmemizi, emirlerini tutup, yasaklarından da kaçınmamızı istemiştir.
İşte dinimizde Allah'ın yasakladığı haramlardan birisi de mü'minlerin birbirleriyle küs durmaları, birbirleriyle selâmlaşmamaları, konuşmayı terketmeleridir. Yüce Rabbimiz bir âyet-i kerimede mü'minlerin vazifelerinden birisinin de dargınların arasını bulmak olduğunu bildirir ve şöyle buyurur:
"Mü'minler kardeştirler; siz de kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki, rahmete erişesiniz."[684]
Âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz de pekçok hadislerinde dargın durmanın helâl olmadığını bildirmiştir. İşte izahını

yaptığımız hadis bunlardan birisidir.
Evet, bir kimsenin mü'min kardeşiyle küs durması, ona düşmanlık beslemesi, kin tutması çok büyük bir haksızlıktır, zulümdür. Bediüzzaman mü'mine kin duymanın, ona düşmanlık beslemenin, onunla konuşmamanın ne derece büyük bir zulüm olduğunu Uhuvvet Risalesi isimli eserinde meâlen şöyle ifâde eder:
"Mü'min kardeşine kin ve düşmanlık beslemek ne kadar zulümdür. Çünkü, nasıl ki, sen âdi, küçük taşları Kabe'den daha ehemmiyetli ve Uhud Dağı'ından daha büyük desen, çirkin bir akılsızlık edersin. Aynen öyle de, Kabe hürmetinde olan iman ve Uhud Dağı büyüklüğünde olan İslâmiyet gibi çok İslâmî sıfatlar, sevgiyi ve ittifakı istediği halde, mü'mine karşı düşmanlığa sebebiyet veren ve âdi taşlar hükmünde olan bâzı kusurları, iman ve İslâmiyete tercih etmek, o derece insafsızlık ve akılsızlık ve pek büyük bir zulüm olduğunu aklın varsa anlarsın."[685]
Denilebilir ki, "Küs durduğum, kin duyduğum kimse bana hakaret etti, bana ağır laflar konuştu."
Aslında kaba ve çirkin konuşmak da mü'mine yakışmayan sıfatlardandır. İnsan bir şey söylerken neticesini düşünmeli; bir gün barışıldığında mahcup olmamak için açık kapı bırakmalıdır. Fakat diyelim ki, karşı taraf hiç bir açık kapı bırakmadı. Bu takdirde onunla ebedî olarak küs mü kalınacaktır?
Elbette ki hayır. Çünkü dinimiz kaba ve çirkin konuşmayı, mü'minlerin birbirleriyle küs durmalarını yasaklarken; isteyerek veya istenmeyerek bir kusur işlendiğinde de affı emretmektedir. Yüce Rabbimizin binbir isminden birisi de Afüvdür. Afüv olan Rabbimiz, insanlık icabı günah ve kusur işleyen kullarını affetmeyi sever ve kullarından da afla muamele etmelerini ister. Yüce Allah bir âyet-i kerimede affetmeyi takva sahiplerinin vasıflarından sayar ve şöyle buyurur:
"O takva sahipleri, bollukta ve darlıkta bağışta bulunanlar, öfkelerini yutanlar ve insanların kusurlarını affedenlerdir."[686]
Dargınlar ilk adımı illa da karşı tarafın atmasını beklememelidirler. Çünkü barışmada ilk adımı atmak çok sevaplıdır. Karşı taraf cevap vermezse, konuşmaya ilk başlayan sevap kazanırken; diğeri günahkâr olur. Peygamberimiz izahını yaptığımız hadisin Ebû Dâvud'daki rivayetinde bununla ilgili olarak şöyle buyurur:
"Bir mü'minin diğer mü'minle üç günden fazla küskün durması helâl değildir. Üç günden sonra dargın olduğu kimseye rastlarsa selâm versin. Eğer selâm verilen kimse, selâma karşılık verirse, sevaba ortak olur. Yoksa o günah işlemiş olur. Selâm veren de dargınlıktan çıkmış olur."
Peygamberimizin konu ile ilgili bir hadisi de şu mealdedir:
"Bir Müslümanın diğer bir Müslüman kardeşine dargın kalması helâl değildir. Onlar birbirleri ile karşılaştıkları zaman, biri yüzünü bir tarafa, diğeri de öbür tarafa çevirir. Bunlardan en hayırlısı, ilk önce selâm verip barışandır."[687]

Namaz Günahlara Keffârettir

632. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah ile beraber mescidde namaz vaktinin girmesini bekliyorduk: Adamın biri kalktı ve "Ben bir günah işledim" dedi. Resûlullah ondan yüz çevirdi. Cemaatla beraber namazını kıldı. Namazdan sonra aynı adam kalktı ve "Ben bir günah işledim" diyerek sözünü tekrarladı. Resûlullah, *"Sen temizliğini güzelce yaparak bizimle şu namazı kıldın değil mi?"* diye sordu.
Adam, "Evet, kıldım" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kıldığın bu namaz senin işlediğin günahın keffâretidir." [688]

Allah Kulları İle Konuşacak

633. Adiy bin Hatem et-Tâî rivayet ediyor:
"Allah hepinizle aranızda bir tercüman olmadan konuşur. O kimse sağına bakar, [varsa] dünyada iken gönderdiği hayırları görür, soluna bakar işlediği günahları görür. Önüne bakar Cehennemi görür. Binâenaleyh yarım hurma sadaka vermekle de olsa kendinizi Cehennemden koruyunuz."[689]

Müslümanların İşini Üstlenmenin Mes'uliyeti

634. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetimden bir kimse Müslümanların işlerinden birini üzerine alır da kendisini ve ailesini gözetip koruduğu gibi onları gözetip korumazsa, Cennetin kokusunu duyamaz."
İzah

Hadis, Müslümanların işini üstlenmenin mes'uliyetini ifâde etmekte, üzerine aldığı işin hakkını vermeyenlerin Cennetin kokusunu işitemeyeceklerini bildirmektedir. Oysa hadislerde bildirildiğine göre Cennetin kokusu 500 ve 1000 yıllık mesafelerden duyulacaktır. Bir kimse buna rağmen bu kokuyu duymayacaksa, onun ne büyük bir ziyan içerisinde olduğu daha iyi anlaşılır.[690]

Baş Örtüsü

635. Ebû Katâde (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Bir kadın zînetini kapatıncaya kadar Allah onun namazını kabul etmez. Buluğ çağına eren bir kız da başını kapatmadıkça, Allah onun namazını kabul etmez."[691]

İzah

Hadiste dinimizin farz emirlerinden birisi olan tesettürün ehemmiyetine dikkat çekilmekte, kadınların Allah'ın avret yerlerini; buluğ çağına eren kızların da başını kapatıncaya kadar namazının kabul etmeyeceği bildirilerek, kadınlar ve kızlar ikaz edilmektedir. Bu hadise namaz kıldığı halde açık saçık gezen kadınlar için bir tehdit nazarı ile bakılmalıdır. Yoksa bir kadın namaz kılarken başını kapatıyor da, diğer zamanlarda açıyorsa, bunun namazına bir zarar vereceği söylenemez. Çünkü namaz ayrıdır, namazın dışındaki örtünme ayrıdır, namaz esnasında başını örten bir kadın, namaz borcunu yerine getirmiş, ama Allah'ın örtünme emrine uymamış olur. Kıldığı namazdan dolayı sevap kazanırken, açık saçık gezdiği için de günaha girmiş olur. Hülasatü 'l-Ecvibe isimli eserde konu ile ilgili olarak şöyle bir fetvaya yer verilir:
"Günah işleyen kimselerin namaz ve ibadetleri sahih olup sevabına nail olur."[692]
"Namazı dosdoğru kıl, şüphesiz ki namaz insanı fuhuş ve kötü şeylerden ahkoyar"[693]
âyeti gereğince, böyle bir kadının namazın bir kerameti olarak diğer zamanlarda da başını örtmesi mümkündür.[694]

Peygamberimizin Günahtan Korunması

636. Ammar bin Yâsir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.), "Ya Resûlallah, siz Cahiliye Devrinde Cahiliye ehlinin işlediği günahlardan birini işlediniz mi?" diye sordum.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Hayır. İki yere gidecek oldum. Birincisinde uyku bastı. İkincisinde ise insanların geceleyin yaptıkları sohbet beni oyaladı, gidemedim."[695]

İzah

Cenâb-ı Hak, daha ezelden, ondaki liyakat sebebiyle Sevgili Habibini son peygamber olarak takdir etmişti. Bu sebeple küçüklüğünden beri onu bu büyük vazifeye hazırladı, devamlı olarak murakebe altında tuttu. Çocukluk devresinden itibaren onu Cahiliye Devrinin her türlü çirkinlikleri ve kötülüklerinden korudu.
İzahını yaptığımız hadiste, Ammar bin Yasir'in (r.a.) suâli üzerine Peygamberimiz henüz risaletle vazifelendirilmeden önce Cahiliye Devrinin eğlencelerinin sergilendiği iki yere gitmek istediği halde gidemediğini bildirmektedir. İki defa tekrarlan bu hadise şöyle olmuştu:

Kureyş'ten biri ile kendilerine ait koyunları otlatırken arkadaşına, "Eğer benim koyunlarıma da bakarsan Mekke'ye gidip gece sohbetlerine katılmak istiyorum" dedi.
Arkadaşı, "Olur bakarım" deyince de Mekke'ye geldi. Girişte def, düdük ve ıslık sesleri işitti. "Bu nedir?" diye sordu. "Filan erkek filan kadınla evleniyor" dediler. Peygamberimiz oraya gitti, tam oturmuştu ki, aniden kulakları tıkandı, gözleri kapandı. Sabahleyin güneşin sıcaklığı ile uyanabildi. Hemen arkadaşının yanına gitti. Arkadaşı, "Ne yaptın?" diye sordu. Peygamberimiz başından geçenleri ona anlattı. Resûlullah (s.a.v.) buna benzer bir hadise daha yaşadı.[696]

Doğum Kontrolü Ve Kader

637. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) yanında azlden konuşuldu. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Azl yapmanızda bir günah yoktur. Muhakkak o da kaderdendir."[697]

İzah

Hadiste ifâde edilen azl, "cinsî münâsebet esnasında erkeğin menisini dışarı akıtması" demektir. Bir çeşit doğum kontrolüdür. Hadiste, doğmu kontrolünün de kaderden olduğu nazara verilmektedir.
Cenâb-ı Hak, Hakîm isminin gereği olarak kâinatta meydana gelen hadiseleri bazı sebeplere bağlamıştır. Meselâ, buğday elde etmek için tarlaya tohum ekmek; meyve yetiştirmek için ağaç dikmek gerekir. Bütün bunlar bir sebeptir.
Bunun gibi, bir çocuğun anne karnında teşekkül edebilmesi için de, erkekte bulunan sperm ile kadında bulunan yumurtanın buluşması gerekir. Bu buluşma herhangi bir yolla engellenirse, çocuğun teşekkül etmemesi normal sayılabilir. Her ne şekilde olursa olsun doğum kontrolünü Cenâb-ı Hakkın yaratmak istediğine engel olmak mânâsında anlamamak gerekir. Çünkü, burada canlının teşekkül etmemesi, Yüce Allah'ın yaratmak istememesi sebebiyledir. Bu durumda tedbir almak bir sebepten öteye geçmemektedir. Cenâb-ı Hak mahlukâtın sayısını takdir ederken kulunun böyle bir tedbire teşebbüs edip etmeyeceğini biliyordu. Bunun için de insanların sayısını bu ilmi içinde tayin ve takdir etti. Hadisin "Muhakkak o da kaderdendir" cümlesi bunu ifâde etmektedir.
Şu hususu da hatırdan çıkarmamak gerekir: Cenâb-ı Hak şayet yaratmayı takdir etmişse, tedbirin hiçbir tesiri olmaz. Ne kadar tedbire müracaat edilirse edilsin, şayet doğması ezelde takdir edilmişse, o çocuk mutlaka doğar. Nitekim hadisin zikrettiğimiz kaynaklarda yer alan ve yine Ebû Sâid el-Hudrî (r.a.) kanalıyla gelen bir rivayeti şöyledir:
"Azl yapmanızda bir günah yoktur. Fakat, Cenâb-ı Hakkın kıyamete kadar doğmasını takdir buyurduğu her canlı mutlaka doğar."[698]

Peygamberimiz Adına Yalan Uydurmak

638. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa, Cehennemdeki yerine hazırlansın."[699]

İzah

Yalan söylemek dinimizin haram kıldığı hususlardandır. Peygamberimiz üzerine yalan uydurmak ise kat kat cezayı gerektirir.
Çünkü onun üzerine uydurulan yalan, başkaları adına uydurulan yalanla kıyas edilmez. Zira onun sözleri dinin kaynaklarıdır. Onun adına yalan uydurmak aynı zamanda Allah adına yalan uydurmak demektir. Çünkü Peygamberimiz dinî hükümleri bildirirken kendiliğinden konuşmamış, Allah'ın vahyini tebliğ etmiştir. Dolayısıyla bir kimse söylemediği bir sözü Resûlullaha isnad etmekle, "Allah Resulüne böyle vahyetti" demiş olmaktadır. Bunun içindir ki, Resûlullah (s.a.v.) böylelerini şiddetle tehdit etmiştir.[700]

İnsana "İnsan" Denilmesinin Sebebi

639. İbni Abbas (r.a.):
"İnsanın "insan" diye isimlendirilmesinin sebebi, onun verdiği sözü unutmasıdır." [701]

İzah

Yukarıdaki söz, Peygamberimize (s.a.v.) nispet edilmemiş, İbni Abbas'ın bir sözü olarak kaydedilmiştir.
İnsan, kelime olarak "unutmak" mânâsına gelen "nisyan" kökünden alınmıştır. Peygamberimiz hadislerinde insana bu ismin verilmesinin sebebinin verdiği sözü unutmasından kaynaklandığını bildirmiştir. Bu söz, ruhlar âleminde Allah'ın "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" suâline "Evet, Rabbimizsin" şeklinde verilen sözdür. İnsan, Rabbine verdiği bu sözü unutmuştur.
Bediüzzaman da insan ve nisyanla ilgili olarak şöyle der: "İnsan, nisyandan alındığı için, nisyana müpteladır. Nisyanın en kötüsü de, nefsin unutulmasıdır. Fakat, hizmet, sa'y, tefekkür zamanlarında, nefsin unutulması, yani nefse bir iş verilmemesi, dalâlettir. Hizmetler görüldükten sonra, neticede, mükâfat zamanlarında nefsin unutulması kemâldir."[702]

Salih Rüyalar

640. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Salih kulların gördüğü sâdık rüyalar peygamberliğin yetmiş parçasından bir parçadır." [703]

Kimler Şefaat Edecek?

641. Ebû Bekre (r.a.) rivayet ediliyor:
"İnsanlar sırat üzerine sürülürler. Tıpkı gece kelebeklerinin ateşe döküldükleri gibi, sıratın kıyılarından dökülürler. Allah rahmetiyle dilediklerini ateşten kurtarır. Sonra meleklere, peygamberlere, şehitlere şefaat etmeleri için izin verilir. Onlar da kalbinde zerre miktarınca iman bulunanların ateşten çıkarılması için şefaat ederler de ederler."[704]

Ölüm Ânında Herkes Gideceği Yeri Görür

642. Abdullah bin Ömer (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor:
"Biriniz vefat ettiğinde ona sabah akşam kalacağı yer arzedilir. Eğer Cennet ehli ise cennetteki yeri, Cehennem ehli ise Cehennemdeki yeri kendisine gösterilir. Ve kendisine şöyle denilir:
"Burası, kıyamette Allah'ın seni göndereceği yerindir." [705]

Cemaatle Namaz

643. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Öyle istiyorum ki, insanlara namaz kılmalarını emredeyim, ardından namaza kalkayım, sonra da bakayım, mescide namaza gelmeyenlerin evlerini yakayım."[706]

Anarşi Ve Fitne Zamanında İslâmı Yaşamak

644. Ma'kıl bin Yesar (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Anarşi ve fitne zamanında İslâmı yaşamak, bana hicret etmek gibidir."[707]

İzah

Mekke'de, ağır şartlar altında İslâmı yaşamak zor olduğundan Yüce Allah'ın emri ile Müslümanlar Medine'ye hicret ettiler. Ardından İslâmı yaşamakta zorlanan pekçok kimse, Peygamberimizin yanına hicret etti. Bu hicret onlara çok büyük sevaplar kazandırdı.
Hadiste bu sevabı kazanma yolunun sadece tarihin bîr devrine mahsus olmadığı, hicretin devam ettiği bildirilmektedir. Anarşi ve fitne zamanlarında İslâmı yaşamak zor olduğu için, Peygamberimiz böyle zamanlarda İslâmı yaşamayı İslâmın ilk devirlerindeki zorluğa benzetmiş ve böylelerinin Medine'de kendisine hicret eden Sahabîlerin hicret karşılığında aldıkları sevap kadar sevap kazanacaklarına dikkat çekmiştir.[708]

Peygamberimizin Cehennemden Allah'a Sığınması

645. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) bir kap yemek getirildi. Çok sıcaktı. Birden elini ondan çekti. Ve,
"Allah'ım, bize Cehennem ateşinden yedirme" buyurdu.[709]

Zekât Vermemenin Cezası

646. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Zekât vermeyen kıyâmet gününde ateştedir."[710]

Peygamberimiz Sünnetli Olarak Doğdu

647. Enes (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Rabbimin bana olan bir ikramı da sünnetli olarak doğmanı ve avretimi kimsenin görmemesidir."[711]

İzah

Peygamberimizin hususiyetlerinden birisi de sünnetli olarak doğmasıdır. Hadiste birinci olarak buna dikkat çekilmekte, yine buna bağlı olarak avretini kimsenin görmediği bildirilmektedir. Buna hanımları da dahildir. Nitekim Hz. Aişe validemiz, Peygamberimizin (s.a.v.) cinsel organını hiçbir zaman görmediğini bildirmiştir.[712]
Peygamberimiz, bir hadislerinde, kendisinin edep yerini görenin gözünün nuru söneceğini bildirmiş, bunun için de vefatında kendisini damadı Hz. Ali'nin yıkamasını vasiyet etmiştir.[713]

Hz. Bilâl'in Fazileti

648. Ebû Umâme (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Cennete girdim, bir hışırtı işittim. "Ey Cebrail, bu hışırtı nedir?" dedim. "Bilal. Önünde yürüyor" dedi."
194,405, 439 numaralı hadisin izahına bakınız.[714]

Peygamberimizin Parmaklarından Su Akması

649. Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah ile beraber bir yolculukta idik. Su azaldı. Resûlullah (s.a.v.) bir kab istedi ve elini kabın içine koydu. Resûlullahın parmakları arasından su aktığını gördüm.[715]

İzah

Diğer peygamberlerden farklı olarak Peygamberimizin (s.a.v.) mucizeleri çok çeşitlidir. Bu cümleden olarak onun en büyük mucizesi Kur'ân'dır. Miraca yükselmesi, ayın ikiye bölünmesi, taşların, ağaçların, hayvanların kendisi ile konuşması, gaybdan haberler vermesi, yemeğin bereketlenmesi, suyun bereketlenmesi onun mucizelerinden sadece bir kaçıdır. İşte Resûlullahın mucizelerinin bir çeşidi de parmaklarından suyun akmasıdır. Yukarıdaki hadis buna işaret eder. Başta Buhari ve Müslim olmak üzere hadis kitaplarında Peygamberimizin parmaklarından suyun aktığı, ondan zaman zaman iki yüz, üç yüz, bin beş yüz kişinin ihtiyaçlarını karşıladığı bildirilir.
Mu'cizât-ı Ahmediye Risâlesi'nde Peygamberimizin bu çeşit mucizelerine de bir kaç misal veren Bediüzzaman, sonra bunu Hz. Musa'nın (a.s.) mucizesi ile karşılaştırır ve meâlen şöyle der:
Hz. Musa'nın (a.s.) taştan on iki yerde su akıtması, Resûl-i Ekremin (a.s.m.) on parmağından on musluk suyun akmasının derecesine çıkamaz. Çünkü, taştan su akması mümkündür, bir benzeri bulunur[716] fakat et ve kemikten, Ab-ı Kevser gibi, suyun çoklukla akmasının benzeri âdiyat arasında yoktur.[717]
330 numaralı hadise de bakınız.[718]

Kimler Allah Yolundadır?

650. Ka'b bin Ucre (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) uğradı. Resûlullahın Ashabı bu adamın kuvvet ve kaabiliyetlerini görünce, "Ya Resûlallah, bu adam Allah yolunda cihad etseydi ne güzel olurdu" dediler. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bu adam küçük çocuklarının geçimini temin etmek için çıktı ise Allah yolundadır. Yaşlı anne ve babasına hizmet için evinden çıkmışsa, Allah yolundadır. Çalışıp nefsini dilencilikten korumak için çıkmışsa, Allah yolundadır. Ailesinin geçimini temin, etmek için çıkmışsa, Allah yolundadır. Gurur ve çokluğuyla övünmek için çıkmışsa, tağutun [şeytanın] yolundadır."
Hadisin bir başka rivayetinde Sahabîlerin temennisi üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) sözüne,
"Allah yolunda olmak sadece ölmekle mi olur sanıyorsunuz?" buyurarak başlamıştır.[719]

Mal Ve Makam Hırsının Dine Verdiği Zarar

651. Üsâme bin Zeyd (r.a.) rivayet ediyor:
"İçinde sürü bulunan bir çiftlikte geceleyen, onları parçalayıp yiyen iki kurt, mü'minin mal ve makama olan hırsının dinine verdiği zarardan daha hızlı zarar vermez."[720]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis şöyledir:
"Bir koyun sürüsüne salıverilen iki aç kurt, kişinin mal ve makama olan hırsının dinine verdiği zarardan daha çok zarar vermez."
Hadiste mal ve makam hırsının dine verdiği zararın dehşeti bir misalle nazara sunulmaktadır. Gerçekten de mal, makam veya her ikisinin

hırsıyla hareket eden insanlar bu yolda faiz, kumar, hile, aldatma, yalan, riyakarlık, dalkavukluk, zulüm zillet gibi her ahlaksızlığa teşebbüs ederler. Oysa bütün bunlar dinin haram kıldığı şeylerdir. Böyle olunca, dinlerine hadisin ifadesiyle iki aç kurdun koyun sürüsüne salıverilmesinden daha çok zarar verirler.
Bediüzzaman, hırsın sebep olduğu üç mühim zarar üzerinde durur. Bunlardan birincisi, kanaatsizliği netice verdiği, çalışma şevkini kırdığı, şükür yerine şikâyete ve tembelliğe attığıdır. Böyle olunca da, "Meşru, helal az malı terk edip gayr-ı meşru, külfetsiz bir malı arar ve o yolda izzetini, belki haysiyetini feda eder."
Hırs ikinci olarak kayıp ve zararlara sebep olur. Hırslı adam kavuşmak istediği şeyi kaçırmak, soğuk muameleye maruz kalmak, kolaylık ve yardımlardan mahrum kalmak gibi zararlara uğrar.
Hırsın üçüncü zararı ihlası kırmasıdır. Çünkü hırslı insan insanların teveccühünü ister, onlara yaranmak ister. Hırs hem insanın izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir.[721]
Öyle ise yapılacak şey mala ve makama duyulan arzunun yönünü çevirmek, hırs duygusunu müsbete yönlenmektir. Bediüzzaman bununla ilgili olarak da meâlen şöyle der:
İnsan mala ve makama karşı şiddetli bir hırs gösterir. Bakar ki mal da, makam da geçici olarak kendisinin nezaretine verilmiş. O fâni mal, âfetli şöhret ve tehlikeli riyaya sebep olan makam sevgisi hırsa değmiyor. Ondan hakikî makam olan manevî makamlara, Allah'a manen yaklaşmaya, âhiret azığına, hakikî mal olan sâlih amellere yönelir. Böylece fena bir haslet olan mecazî hırs, yüce bir haslet olan hakikî hırsa dönüşür.[722]

Baba Çocuğunun Malını Alabilir Mi?

652. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha gelerek "Yâ Resûlallah, babam malımı aldı" dedi.
Resûlullah,
"Git, babanı getir" buyurdu.
O sırada Cebrail (a.s.) indi ve şöyle dedi:
"Allah sana selâm söylüyor ve şöyle diyor: 'Yaşlı adam sana geldiğinde içinden geçirip de dili ile ifâde etmediği şeyi sor.'
Yaşlı adam Resûlullaha (s.a.v.) geldiğinde ona,
"Oğlun senden niçin şikâyet ediyor, onun malını mı almak istiyorsun?" diye sordu.
Adam, "Ona sor ey Allah'ın Resulü, ben onun malını halalarından, teyzelerinden veya kendimden başkaları için mi harcadım" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Tamam, bu neyse de sen içinden geçirip de dile getiremediğin şeyi söyle" buyurdu.
Adam şöyle dedi:
"Allah'a yemin ederim ki ey Allah'ın Resulü, Allah seninle dâima imanımızı artırıyor. Gerçekten de içimden dile getirmediğim birşey geçirdim."
Resûlullah (s.a.v.),
"Söyle, dinliyorum" buyurdu.
Yaşlı zât şöyle dedi:
"Sen küçükken ben seni besledim,
"Buluğdan önce delikanlılığında sana iyilikte bulundum.
"Bir gece sen hastalanınca ben o geceyi uykusuz geçirdim.
"Hastalığından dolayı sabaha kadar yatağın içinde dönüp durdum.
"Sanki hastalık sana değil bana isabet etmiş gibi, ağlayıp durdum.
"Ruhum, ölüm vaktinin değişmediğini bildiğim halde başına kötü bir şey gelmesinden korktu.
"Sen artık beslediğim ümit ve emellerimin gerçekleşeceği yaş ve döneme gelince bana mükâfat olarak kabalık ve katılığı uygun gördün.
"Sanki bana o güne kadar iyilik ve ihsanda bulunan senmişsin gibi.
"Haydi babalık hakkını gözetmiyorsun, keşke komşunun komşuya yaptığını yapsan."
Adam bunları söyledikten sonra Resûlullah (s.a.v.) ihtiyarın oğlunun yakasından tuttu ve,
"Sen de, malın da babanınsınız" buyurdu.[723]

İzah

Hadis İbni Mâce ve Müsned'de şöyle gelmiştir:
Sahabîlerden birisi Peygamberimize gelerek, "Ey Allah'ın Resulü, babam malımın hepsini yiyip bitirdi" diye şikâyette bulundu. Peygamberimiz ona,
"Sen babanın kazancısın, senin malın da ona helaldir" buyurdu.
Sonra da sözlerine şöyle devam etti:
"Şüphe yok ki, evlâdınız sizin en helal kazancınızdır. Bunun için onların kazancından yiyiniz."[724]
Şevkâni'ye göre bu hadis, babanın çocuğun malına ortak olduğuna işaret eder. Böyle olunca bir baba evladının malını ondan izin almadan da yiyebilir. Kendi malından tasarruf ettiği gibi, ondan da tasarruf edebilir. Fakat israf edemez ve gayr-i meşru yollara harcayamaz.
Alimlerin ekseriyetine göre, zengin olan çocuğun fakir olan anne ve babasına bakması farzdır.
İmam Şâfii'ye göre ise, baba fakir ve çalışamaz durumda olursa, geçimi oğlu üzerine farz olur. Şayet babanın malı varsa veya çalışabilecek kadar sihhatliyse, geçimi oğlunun üzerine farz değildir.
İbnü'l-Hümam da, "Evladınız sizin kazancınızdır" ifâdesini izah ederken bunun "Çocuğun malı babasının malıdır" şeklinde anlaşılmaması gerektiğine dikkat çeker. Delil olarak da, kişi öldüğünde eğer çocukları varsa, malının altıda birisinin babasına miras olarak geçtiğini, eğer çocuğun malının mülkiyet hakkı babanın olsaydı, kişi vefat ettiğinde malının tamanının babasına verilmesinin gerekeceğine dikkat çekmiştir.
Bu hadisle ilgili olarak Hattâbi'nin görüşleri ise şöyledir:
"Adamın maksadı şu olabilir: 'Benim malım az, çocuğum da var. Böyle iken babam benden nafaka istiyor. Eğer babamın istediği nafakayı verirsem, malım tükenir.'
"Resûlullah onun mazeretini kabul etmeyerek,
'Sen babanın kazancısın, malın da ona helâldir' buyurmuştur.
Resûlullahın bu sözünün mânâsı şudur: 'Baban kendi malı gibi senin malından da ihtiyacı nispetinde alır. Senin malın olmadığında çalışarak mal kazanabilirsen, çalışıp babanın nafakasını ödemen vaciptir.
"Bu hadiste babanın bir ihtiyacı yok iken ve nafakadan ayrı olarak evladının malını elinden alıp, dilediği gibi, kullanma mânâsı kast edilmemiştir. Bu hadisten, evlâdının malını nafakadan başka şeylere harcayıp tüketme ve yok etme mânâsını çıkarıp, bu şekilde hüküm vermiş bir ilim adamını da bilmiyorum."
Buna göre evlâdın işi ve evi her ne kadar ayrı olsa da, ihtiyaç durumunda annesinin ve babasının geçimini temin etmekle vazifelidir. Anne ve baba, zengin olan evladının malından geçimini temin edecek kadar alabilir. Fakat evladın malının mülkiyeti kendisine aittir. Babası onu israf edemez, sefahette de kullanamaz.
Burada şu hususu da belirtelim: Eğer baba ile oğul aynı işte çalışıyorsa, aralarında bir ortaklık da yoksa, kazanılan servet babanındır. Çünkü örfe göre oğul, babasının yardımcısı durumundadır. Evladın küçük veya büyük olması hükmü değiştirmez. Şayet evli veya çoluk çocuk sahibi ise, baba onun ve çocuklarının geçimini temin edebilecek miktarda bir ücret vermelidir.
Baba ile oğul şayet bir ortaklık akdi çerçevesinde çalıyorlarsa, kazancı bu akde göre aralarında paylaşırlar.[725]

Peygamberimizin Tebliğdeki Hassasiyeti

653. Ömer bin Hattab (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah Ashabıyla bir toplantı halindeydi. Benî Süleym kabilesinden bir bedevi geldi. Bir keler [kertenkele] avlamıştı. Onu pişirip yemek için

eşyalarının yanına gidiyordu. Topluluğu görünce,
"Bu kalabalık kimin başına toplanmış?" diye sordu.
Oradakiler, "Peygamber olduğunu söyleyen zâtın etrafında" dediler. O bedevi adamları yardı, Resûlullahın karşısına geçti ve ona şöyle dedi:
"Ya Muhammed, Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki, senden daha yalancısını ve senden daha çok kendisinden nefret ettiğim birisini anneler karınlarında taşımadı. Eğer kavmim beni aceleci olarak isimlendirecek olmasaydı, seni öldürür ve bununla bütün insanları sevindirirdim."
Ömer (r.a.), "Ya Resûlallah, bırak şunu öldüreyim." dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Bilmez misin? Yumuşak huylu adam, nerede ise peygamber olacaktı? [Yumuşak huyluluk kişiyi nerede ise peygamber yapacak bir vasıftır]?" buyurdu.
Sonra adam Resûlullaha, "Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki sana iman etmeyeceğim" dedi.
Resûlullah (s.a.v.) adama,
"Bu sözleri söylemeye, gerçek olmayan şeyler söylemeye, meclisimde bana saygı göstermemeye seni iten sebep nedir?" buyurdu.
Bedevi, Resûlullahı küçümsemek için, "Hala benimle konuşuyor musun sen? Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki, şu keler, sana iman etmedikçe ben sana iman etmeyeceğim" dedi. Sonra da koynundan keleri çıkarıp Resûlullahın önüne koydu.
Resûlullah,
"Ey keler!" diye seslendi.
Keler oradaki herkesin anlayacağı fasih bir Arapça ile "Buyur, emrine amadeyim, ey Alemlerin Rabbinin Resulü" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Sen kime ibâdet ediyorsun?" diye sordu.
Keler, "Semâda Arşı, yerde saltanatı, denizde yolu, Cennette rahmeti, Cehennemde azabı olana ibâdet ederim" cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Ey keler, ben kimim?" diye sordu.
Keler, "Sen Âlemlerin Rabbinin elçisi ve peygamberlerin sonuncususun. Seni tasdik eden kurtuluşa erer, seni yalanlayan da hüsrana uğrar" dedi.
Bunu işiten Bedevi şöyle dedi:
"Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Sen de Allah'ın Resulüsün. Allah'a yemin ederim ki, sana geldiğimde yeryüzünde kendisine senden daha çok kızdığım kimse yoktu. Allah'a yemin ederim ki, şu anda sen bana canımdan ve babamdan daha sevimlisin. Ben sana kılımla, derimle, bütün benliğimle iman ettim"
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Seni herşeyden daha yüce olan bu dine hidâyet eden Allah'a hamdolsun. Allah bu dini ancak namazla kabul eder. Namazı da ancak Kur'ân'la kabul eder."
Resûlullah daha sonra ona Fatiha ve İhlas sûrelerini öğretti.
Bedevi, "Ey Allah'ın Resulü, Allah'a yemin ederim ki, nesir olarak da, şiir olarak da bundan daha güzel sözler işitmedim" dedi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bu, Âlemlerin Rabbinin kelâmıdır, şiir değildir. İhlas Sûresini (Kul huvallahü ehad) bir kez okursan Kur'ân'ın üçte birini okumuş kadar; iki kez okursan üçte ikisini okumuş kadar, üç defa okursan da tamamını okumuş kadar sevap kazanırsın."
Bedevi, "Bizim İlâhımız ne güzel İlah! Az şeyi kabul ediyor, bol sevap veriyor" dedi.
Resûlullah,
"Buna birşeyler verin" diye emretti.[726] Onlar da bedevîyi çokça mal verip onu nimete boğdular. Abdurrahman bin Avf da kalkıp şöyle dedi:
"Ya Resûlallah, benim yanımda Horasan devesinden düşük, başıboş develerden daha yüksek kıymete sahip on aylık gebe bir deve var. Allah'a yakınlaşmak için bunu vermek istiyorum."
Resûlullah (s.a.v.) Abdurrahman bin Avf'a,
"Sen ona vereceğin devenin vasfını açıkladın. Ben de Allah'ın Cennette sana karşılık olarak vereceği devenin evsafını açıklayayım mı?" buyurdu.
Abdurrahman bin Avf, "Evet, açıkla" karşılığını verince de şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde sana içi oyulmuş inciden yapılmış bir deve verilecektir. Ayakları yeşil zebercetten, boynu sarı zebercettendir. Üzerinde bir mahfil vardır. Mahfilin üzerinde ipek ve ibrişimler vardır. Bu deve seni sırat üzerinden şimşek gibi geçirecektir."
Biraz sonra bedevi Resûlullahın yanından ayrıldı. Yolda Beni Süleym kabilesinden eli kılıçlı ve kargılı 1000 süvari ile karşılaştı. Onlara "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu.
Onlar, "Peygamber olduğu yalanını söyleyen adamı öldürmeye gidiyoruz" dediler.
Bedevi, "Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Resulüdür" dedi.
Onlar "Sen Sabiî mi oldun [din mi değiştirdin]?" dediler.
O, "Hayır, Sabiî olmadım" dedi. Sonra da onlara Resûlullah ile aralarında geçen hadiseyi anlattı. Onlar, "Biz hepimiz 'Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Resulüdür' diyoruz" dediler. Hemen Resûlullaha gittiler. Resûlullah onları karşıladı. Onlar hayvanlarından inerek Resûlullahın rast gelen yerini öpmeye başladılar. Bir yandan da "Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Resulüdür' diyorlardı. Ve "Ya Resûlullah, bize ne emredeceksen emret" diyorlardı.
Resûlullah (s.a.v.),
"Hâlid bin Velid'in sancağı altında olun" buyurdu.
Araplardan bunlar gibi topluca Müslüman olan başka bin kişilik bir grup görülmedi.[727]

İzah

Hadis, Allah'a davet yolunda Peygamberimizin eziyetlere sabrını gösteriyor ve bu yolda olanlara yol gösteriyor.
Diğer taraftan daha önce yer verdiğimiz çeşitli mucizelerden hayvanların konuşması ile ilgili bir mucizeye yer veriliyor. Deve, kurt ve daha birçok hayvan bir mucize olarak Peygamberimizle konuşmuş, onun Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik etmişlerdir.[728]

Peygamberimizin Ümmetine Nasihati

654. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) gelerek, "Bana nasihatta bulun" dedi. Resûllulah şöyle buyurdu':
"Takvaya sarıl. Çünkü takva bütün hayırları içine alır. Cihada sarıl. Çünkü o Müslümanların ruhbanlığıdır. Allah'ı zikre ve Kur'ân'ı okumaya devam et. Çünkü o yeryüzünde senin için nur, gök yüzünde ise hatırlamştır. Dilini de hayırdan başka şeyden koru. Çünkü böyle yapmakla şeytana galip gelirsin."[729]

Kaderin Yazılı Olması Ve Hürriyet

655. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir gün elindeki çubukla yeri eşeledi. Sonra başını kaldırdı ve,
"Sizden hiçbir kimse yoktur ki, Allah onun Cennetteki ve Cehennemdeki yerini yazmamış olsun. Herkesin bedbaht veya bahtiyar olduğu muhakkak yazılmıştır" buyurdu.
Oradakilerden biri, "Amel işlemeyi bırakalım mı, yâ Resul allah?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Hayır, sizler amel işleyin. Herkese ameli kolaylaştırılmıştır. Saadet ehline saadet işlemenin yolu, kötülük ehline de kötülük işlemenin yolu kolaylaştırılmıştır" buyurdu.
Sonra da şu âyeti okudu:

"Kim bağışta bulunur, günahtan kaçınır ve dinin en güzelini tasdik ederse, Biz de ona hayır ve kolaylık yolunu kolaylaştırırız.
"Kim cimrilik eder, kendisini âhiret nimetlerine muhtaç hissetmez ve dinin en güzelini yalanlarsa, Biz de ona kötülüğün ve Cehennem gibi zorlu bir âkibetin yolunu kolaylaştırırız."[730]

İzah

Hadis, Cennetliklerin de, Cehennemliklerin de Allah tarafından yazılmış olduğunu nazara veriyor. Ancak bu yazılı olmanın insanı fiillerinde zorlamadığı, insanın fiilinde tercih hakkının bulunduğu ve tercih ettiği yolun kendisine kolaylaştırılacağı bildiriliyor.
Evet, Yüce Allah'ın insanın kaderini bilmesi ve onu yazması, hiçbir zaman insanı hareketlerinde zorlamaz. Yani insan, kaderinde yazılı olduğu için günah işlemediği gibi; kaderi onu günah işlemeye de zorlamaz.
Çünkü, "Kader ilim nevilidendir. İlim malûma tâbidir. Yani nasıl olacak, öyle taalluk ediyor. Yoksa malûm ilme tâbi değil. Yani, ilim desâtiri [düsturları], malumu haricî vücut noktasından idare etmek için esas değirdir.[731]
Bu kaide, kader meselesinin iyi anlaşılabilmesi için çok ehemmiyetlidir. Bu sebeple kaideyi bir misâlle açıklayalım.
Tecrübeli bir hâkim yanından geçen bir genç için, "Bu genç suç işleyecek" dese ve bunu bir yere kaydetse; gerçekten de o genç biraz sonra suç işlese, hâkimin "Suç işleyecek" demesinin ve bunu bir kenara yazmasının tesiri olduğunu söyleyebilir miyiz? Gencin bu sebeple suç işlediğini; hâkim bilmeseydi ve yazmasaydı suç işlemeyeceğini iddia edebilir miyiz?
Bu misali yukarıdaki kaideye şöylece tatbik edebiliriz.
Hâkimin, gencin suç işleyeceğini önceden bilmesi "ilim"dir. Gencin suç işlemesi ise "mâlûm"dur. İlim malûma tâbi olduğuna göre, hâkim, "Bu genç suç işleyecek" dediği için genç suç işlememiş; gencin suç işleyeceğini hâkim yılların verdiği tecrübe ile önceden bilmiştir. Hâkimin önceden bilmesinin ve yazmasının, gencin suç işlemesine zorlayıcı mânâda hiçbir tesiri olmadığı ise ortadadır.
İşte bu misâlde olduğu gibi, Cenab-ı Hakkın ilmi zamanla kayıtlı olmadığından, meydana gelecek bütün hadiseleri önceden bilir. Bir hikmete binaen bu bilgisini Levh-i Mahfuza yazmıştır, Allah'ın bilmesi ve yazması "ilim," yazılan hâdiselerin zamanı gelince kaza edilmesi, yani yaratılması ise "mâlûm"dur. İlim malûma tâbi olduğundan, "Allah bildiği ve yazdığı için kul günah işliyor" diyemeyiz. Allah kullarından kimin itaat edip kimin isyan edeceğini bildiği için bunu, daha onları yaratmadan önce yazmıştır. Bu bilme ve yazmanın ise zorlayıcı hiçbir tesiri yoktur.
Diğer taraftan Levh-i Mahfuzda kulların hareketleriyle ilgili olan yazı "hüküm" değil; "vasf" şeklindedir. İmâm-ı Âzam bu yazıyı şöyle tarif eder:
"Dünya ve âhirette Allah'ın dilemesi, kaderi, kazası, bilgisi, Levh-i Mahfuzda yazısı olmaksızın hiçbir şey vücuda gelmez. Ancak, Allah'ın yazması o şeyi vasfetme şeklindedir. Yani, Cenab-ı Hak birşey hakkında, 'Böyle böyle olacak' diye yazmıştır. Yoksa, 'Şöyle şöyle olsun' diye yazmamıştır."[732]

Kadının Emân Vermesi

656. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Mekke'nin fethi gününde Resûlullah (s.a.v.) (amcasının kızı) Ümmü Hâni binti Ebî Tâlib'in evine girdi. Karnı açtı.
Ümmü Hâni Resûlullaha şöyle dedi:
"Ya Resûlallah, eşim tarafından akrabam olan bâzı kimseler bana sığındılar. Ali bin Ebî Tâlib ise "Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına kulak asmaz. Ali'nin bunların yerini öğrenip onları öldürmesinden korkuyorum. Ümmü Hâni'nin evine sığınanlara, Allah'ın kelâmım dinleyip Resulüne iman edinceye kadar eman verdiğini açıklasan."
Resûlullah (s.a.v.),
"Ümmü Hâni'nin eman verdiğine biz de eman verdik" buyurdu.
Sonra da,
"Yanında yiyebileceğimiz birşey var mı?" diye sordu.
Ümmü Hâni: "Kuru kırıntılardan başka birşey yok! Onu da size takdim etmeye utanırım" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Onları getir" dedi.
Onları suyun içine ufaladı. Tuz da getirdi. Sonra da,
"Ekmeğin yanı sıra biraz katık var mı?" dedi.
Ümmü Hâni, "Sirkeden başka birşey yok" dedi.
Resûlullah,
"Getir onu" buyurdu.
Sirkeyi kuru ekmeğin üzerine döküp yedikten sonra Allah'a hamd etti ve,
"Ey Ümmü Hâni, sirke ne güzel katıktır! İçinde sirke bulunan ev yoksul sayılmaz" buyurdu.[733]

Resûlullahın Yatarken Okuduğu İki Sûre

657. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (a.s.m.) Secde ve Tebareke Sûresini okumadan uyumazdı.[734]

Oturarak Namaz Kılmak

658. Abdullah bin Amr (r.a.) rivayet ediyor:
"Oturarak namaz kılmanın sevabı, ayakta namaz kılmanın sevabının yarısıdır."[735]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis şöyle geçer:
"Bir kimsenin ayakta kıldığı namaz daha faziletlidir. Oturarak kıldığı namazın sevabı, ayakta kıldığı namazın yarısı, uzanarak kıldığı namazın sevabı da, oturarak kıldığının yarısı kadardır."
Hasta oturarak, buna gücü yetmezse yatarak namaz kıldığında, sevabından bir şey eksilmez. Hasta olduğu için oturarak namaz kılan kimse ayakta namaz kılanların sevabını, hattâ o halde dahi namazını bırakmadığı için daha fazlasını kazanabilir. Ancak ayakta kılmaya gücü yeten birisi oturarak namaz kıldığında ayakta namaz kılanın aldığı sevabın yarısını alır. Çünkü oturarak kılınan namazda kıyam ve rükû terk edilmiş olmaktadır. Yatarak namaz kılanın sevabı da oturarak namaz kılanın sevabının yarısıdır.[736]

Kişinin Anne Ve Babasının Kabrini Ziyaret Etmesi

659. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim her Cuma gününde anne ve babasının veya onlardan birisinin kabrini ziyaret ederse, affedilir ve kendisine bir iyilik sevabı yazılır."[737]

İzah

Daha önce de izah ettiğimiz gibi, dinimizde kabir ziyareti caiz kılınmıştır. Peygamberimiz bu hadislerinde de kişiyi anne ve babasının kabrini ziyarete teşvik etmektedir. Konu ile ilgili başka bir hadis şu mealdedir:
"Kim Cuma günü anne ve babasının veya onlardan birisinin kabrini ziyaret eder ve orada Yâsîn Sûresini okursa günahları bağışlanır."[738]

Hz. Ali'nin İlmi

660. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Biz kendi aramızda şöyle konuşurduk:
"Resûlullah (s.a.v.), Ali'ye başka hiç kimseye söylemediği yetmiş konuda bilgi vermiştir."[739]

Rüzgar Allah'ın Me'murudur

661. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) yanında adamın birisi rüzgara lanet okudu. Resûlullah ona,
"Rüzgara lanet okuma. Şüphesiz o Allah'ın bir memurudur. Muhakkak bir kimse lâyık olmadığı halde bir şeye lanet ederse, o lanet tekrar sahibine döner."[740]

İzah

Toprak, yağmur, güneş, hava, su, bulut gibi Cenâb-ı Hakkın birçok memuru vardır. Ancak Allah bunlara muhtaç olduğundan değil, hikmeti gereği bu memurları çeşitli vazifelerde kullanmaktadır. İşte Allah'ın memurlarından birisi de, rüzgardır. Rüzgar da Allah'ın diğer memurları gibi emir dâiresinde hareket eder, emirle eser, emirle sakinleşir. Dolayısıyla rüzgara söven biri, Allah'ın iradesine itiraz etmektedir. İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde bu gerçeği hatırlatmakta, lâyık olmayan bîrine yapılan lanetin geri lânetçiye döneceğini ikaz etmektedir. Allah'ın emri ile hareket eden rüzgar ise kesinlikle lanete müstehak değildir.[741]

Meleklerin Çokluğu

662. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak gök yüzünde yetmiş bin meleğe başkanlık eden İsmail isminde bir melek vardır. Her bir melek de yetmiş bin meleğe başkanlık eder."[742]

Hasan Ve Hz. Hüseyin'in Fazileti

663. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Hasan ve ve Hüseyin'in elinden tuttu ve şöyle buyurdu:
"Ben bu ikisini, bunların babasını ve annesini seviyorum. Bunlar kıyamet gününde benim derecemde olacaklar."[743]

İzah

"Derecemde olacaklar" ifâdesi kinayedir. "Benim yakınımda olacaklar" mânâsındadır.[744]

Arefe Gününde Ve Muharrem Ayında Oruç Tutmak

664. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Arefe günü oruç tutarsa iki senelik günahına keffâret olur. Kim de Muharrem ayında bir gün oruç tutarsa, her bir günü için otuz gün sevabı yazılır."[745]

İzah

Hadiste geçen Arefe günü, Kurbân bayramından bir gün öncedir.
Muharrem ayı, içinde aşure gününün bulunduğu Hicrî aylardan biridir. Aşure gününde bir gün öncesi veya bir gün sonrası ile oruç tutmak sünnettir. Arefe ve Aşure gününde oruç tutmakla ilgili tafsilat için Hanefî Ve Şâfiilere Göre Oruç Zekat isimli eserimize bakılabilir.
Aşure gününde oruç tutmak sünnet olduğu gibi, Muharrem ayında oruç tutmak da sünnettir. Hadis bunu ifâde eder. Muharrem ayı orucu ile ilgili bir başka hadis ise şöyledir:
"Muharrem ayında oruç tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır. Onda öyle bir gün vardır ki, Allah o günde bir kavmin tevbesini kabul etmiştir. O günde başka bir kavmi de affedebilir."[746]
Muharrem ayı orucu için gün belirtilmediğinden, Aşure günü tutulan oruçla da bu sünnet yerine getirilmiş olur.[747]

Dile Sahip Olmak

665. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kul dilinin söyleyebileceği bâzı şeyleri tutmadıkça, imanın hakikatine ulaşmış olmaz."[748]

Peygamberimizden Beş Öğüt

666. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah kime bir nimet giydirirse, Allah'a hamd etmeyi çoğaltsın. Kimin günahları çoğalırsa Allah'tan bağışlanma dilesin. Kimin rızkı gecikirse "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah=Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır" demeyi çoğaltsın.
Kim bir topluluğa misafir olursa, onların izni olmadan nafile oruç tutmasın. Kim bir topluluğa uğrarsa, onların gösterdiği yere otursun. Çünkü onlar evlerinin mahrem yerlerini daha iyi bilirler."[749]

İzah

Hadisin,
"Kim bir topluluğa misafir olursa, onların izni olmadan nafile oruç tutmasın"
kısmı Tirmizî'de de yer alır.[750]
Nafile oruç, farz veya vacip olmayan, Allah'ın rızâsını kazanmak için tutulan oruçlardır. Dinimizde bu orucu tutmak tavsiye edilirken, bâzı kayıtlar da getirilmiştir. Bu kayıtlardan birisi de hadiste ifâde edilen misafirin ev sahibinin iznini almadan nafile oruç tutmamasıdır.
Hadiste "Tutmasın" buyurulması "haramdır" demek değildir. Misafir birisinin izin almadan oruç tutması, helâle yakın mekruhtur. Bu, kişinin ev sahibine zahmet vereceği içindir. Çünkü misafirliğin adabı ev sahibine uymaktır. Kişi oruç tuttuğunda ev sahibini kendisine uymaya zorlamış olur. Zira oruç, sahur yemeği hazırlamayı, iftar için vaktinde hazırlık yapmayı gerektirir.
Hadisin son kısmı da mühim bir adabı ders vermekte, misafirin mahremiyetin korunması açısından, ev sahibinin gösterdiği yere oturması istenmektedir.[751]

Allah'ın Koyduğu Cezaları Uygulamak

667. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir yerde, suçları kesinleşmiş kimselere Allah'ın koyduğu bir cezayı vermek kırk sabah yağmur yağmasından daha hayırlıdır."[752]

İzah

Hadis, hırsızın elinin kesilmesi, katilin kısas edilmesi gibi Allah'ın tayin ettiği cezaların uygulanmasının önemini ifâde eder. Resûlullah (s.a.v.) bir başka hadislerinde de Allah'ın tayin ettiği bu cezaları, akraba olsun yabancı olsun, güçlü olsun güçsüz olsun herkese uygulamayı emretmiş ve bu yolda kınayanın kınamasından korkulmamasi gerektiğini bildirmiştir.[753]
İzahını yaptığımız hadiste, Allah'ın tayin ettiği cezaların uygulanmasının kırk günlük yağmurdan daha hayırlı olduğu bildirilmektedir. Çünkü yağmur, insanın dünya hayatı için faydalıdır. Hadlerin uygulanması ise âhiret hayatına bakar, insanları günah işlemekten alıkoyar. Diğer taraftan günah işlenmemesi ise semâ kapılarının açılmasına, bol bol yağmur yağmasına sebep olur. İlâhî cezaların uygulanmaması veya bunda gevşeklik gösterilmesi ise, mes'uliyet sebebi olmasının yanı sıra, günahların, suçların çoğalmasına sebep olur. Bu da kıtlık, kuraklık gibi âfetlere yol açar.[754]

Sahabîler Ümmet İçin Teminat İdi

668. Muhammed bin Münkedir babası Münkedir'den (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir gece yatsı namazını son vakte kadar geciktirdi. Yanımıza geldiğinde,
"Neyi bekliyorsunuz?" buyurdu.
"Namazı" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Dikkat edin! Siz, namazı beklediğiniz süre içerisinde namazdaymış gibisiniz" buyurdu.
Sonra gözünü semaya kaldırdı ve şöyle buyurdu:
"Yıldızlar semâ ehli için teminattır. Yıldızlar gittiğinde semâ ehli için vaad edilen şey gelir. Ben de Ashabım için teminatım. Ben gittiğimde de Ashabım için vaad edilen şey gelir. Ashabım da ümmetim için teminattır. Ashabım gittiği zaman da ümmetim için vaad edilen şey gelir. Ey Bilal! Kalk kamet getir."[755]

İzah

Müslim'de, bu hadis Ebû Bürde (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir. Hadisin baş tarafı şöyledir:
"Resûlullah ile birlikte akşam namazını kıldık, sonra kendi aramızda "Beklesek de onunla beraber yatsı namazını da kılsak ya!' dedik ve oturduk. Derken yanımıza çıktı ve,
"Siz halâ burada mısınız?" buyurdu.
Biz, "Ya Resûlallah, seninle beraber akşam namazını kıldık, sonra oturup yatsıyı da kılalım diye düşündük" dedik.
"İsâbet ettiniz" buyurdu.
Hadisin birinci kısmı, Sahabîlerin Resûlullah (s.a.v.) ile namaz kılmaya verdikleri ehemmiyeti gösterir. İkinci kısmın mânâsı ise şöyledir:
"Yıldızlar kaldıkça semâ da kalacaktır. Kıyamet başlayıp yıldızlar saçılınca, semâ da bozulup yarılacak ve yok olacaktır. Ben Ashabım için bir emniyetim. Ben gittikten sonra Ashabıma vaad olunan fitneler, savaşlar ve ihtilaflar gibi önceden haber verilen şeyler gelecek. Ashab gittikten sonra da ümmete vaad edilen bid'atlar, fitneler, kıyamet alâmetleri zuhur edecektir."
Hadis aynı zamanda Peygamberimizin (s.a.v.) mûcizelerindendir.[756]

Müşrikler Ahitlerini Bozdular

669. Mü'minlerin annesi Meymûne bint-i Haris (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Meymûne'nin yanında gecelemişti. Geceleyin kalkıp namaz için abdest aldı. Abdest alırken onun,
"Lebbeyk, lebbeyk=buyur buyur" dediğini işittim.
Bunu üç defa söyledi. Ayrıca,
"Sana yardım edildi, yardım edildi" dedi.
Bunu da üç defa söyledi. Abdesti bitirdiğinde "Ya Resûlallah, abdest alırken senin üç defa "Buyur, buyur sana yardım edildi, yardım edildi" dediğini işittim. Sanki birisi ile konuşuyordun. Yanında biri mi vardı?" dedim.
Resûlullah,
"Şu Ka'boğullarının recez [şiir] okuyucusu feryad ederek bana sesleniyor ve imdatlarına yetişmemi istiyor. Kendilerine karşı Kureyşlilerin Bekiroğullarına yardım ettiklerini söylüyor" buyurdu.
Sonra Resûlullah (s.a.v.) çıktı ve Aişe'ye hazırlık yapmasını ve bunu hiç kimseye söylememesini tembihledi. Bir zaman sonra Ebû Bekir Âişe'nin yanına girdi. Onun hazırlık yaptığını görünce, "Kızım, bu hazırlığı niçin yapıyorsun?" dedi. Âişe, "Vallahi bilmiyorum" dedi.
Ebû Bekir, "Allah'a yemin olsun, şu Benî Asfar (Rumlar) ile savaş zamanı değildir. Resûlullah nereye gitmek istiyor olabilir?" diye sordu.
Âişe "Vallahi ben bilmiyorum" dedi.
Aradan üç gün geçti. Resûlullah halka sabah namazını kıldırmıştı. Birinin ona şiir okuduğunu işittim:
Allah'ım, ben Muhammed'den bizim babamızın ve onun kadim babasının antlaşmasını istiyorum ve onu hatırlıyorum.
Sen çocuk biz ise doğuranlar olmuştuk.[757]
Biz sana teslim olduk, yardımımızı da esirgemedik.
Eğer Kureyş seninle anlaştıkları va'de muhalefet eder, ahdi bozarsa,
Eğer senin tekidli misâkmı bozarlarsa,
Ve kimseyi yardıma çağırmayacağını zannederlerse,
Allah seni hazır bir yardıma kavuştursun.
Allah'ın kullarını çağır ki yardıma gelsinler.
Aralarında Allah'ın Resulü var.
Ayın on dördü gibi parlak ve yüksek.
Resûlullah (s.a.v.) ona üç defa,
"Buyur, buyur, sana yardım edildi, sana yardım edildi" dedi.
Sonra Resûlullah (s.a.v.) çıktı. Kendisine Ravha'da bir bulut görününce,
"Şu bulut Ka'boğullarına yardımı müjdeliyor" buyurdu.
Ka'b kabilesinin kardeşi olan Adiy kabilesinden bir adam kalktı ve "Ey Allah'ın Resulü ve Adiy kabilesinin yardımcısı" dedi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Boynun toprağa bulansın. Adiy Ka'b'dan, Ka'b da Adiy'den başkası mıdır?" buyurdu.
O adam o gazvede şehid edildi.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allah'ım, onların gözlerini bizim haberimize karşı bağla. Onları aniden yakalayalım."
Sonra [ordu hazırlandı ve Resûlullah Mekke üzerine sefere çıktı]. Merru'z-Zehran'da konakladı. O gecelerde Ebû Süfyan bir Harb, Hakim bin Hizam ve Budeyl bin Verkâ haber araştırmak üzere Merru'z-Zehran'in ileri gelenlerinin yanına çıkmışlardı. Ebû Süfyan bir ateş gördü ve "Ey Büdeyl, bu ateş akrabaların Ka'boğullarının ateşidir" dedi. Büdeyl, "Belki de sertinle savaşmak için toplanmışlardır" cevabını verdi. O gece Müzeyneli süvariler onları yakaladı. Onlar kendilerinin Abbas bin Abdulmüttalib'e [Peygamberimizin amcasına] götürülmelerini istediler. Onlar da kendilerini Abbas bin Abdulmüttalib'e götürdüler. Ebû Süfyan Abbas'dan kendileri için Resûlullahdan eman almasını istedi. Sonra Abbas çıkıp Resûlullahın (s.a.v.) yanına girdi, kendisinin eman verdiği kimseye eman vermesini diledi. Resûlullah (s.a.v.),
"Ebû Süfyan dışında, eman verdiğin herkese ben de eman verdim" buyurdu.
Abbas, "Ey Allah'ın Resulü, bana sınır koyma" dedi. Resûlullah (s.a.v.),
"Senin eman verdiğin herkes emindir" buyurdu.
Abbas onları Resûlullahın yanına götürdü. Resûlullah onları Müslüman olmaya davet etti. Hakim bin Hizam ile Büdeyl bin Verka hemen Müslüman oldular. Ebû Süfyan ise, "Yâ Resûlallah, beni himayene al" dedi. Resûlullah (s.a.v.),
"Sen eman verilenlerdensin" buyurdu.

Abbas (r.a.) onlarla beraber çıktı. [Geceyi beraber geçirdiler. Resûlullah sabah tekrar getirmesini istediği için] Abbas Ebû Süfyan ile Resûlullahın yanına gitti. [İçeride Resûlullah Ebû Süfyan'ı tekrar Müslüman olmaya çağırdı. Ebû Süfyan Hz. Abbas'ın da telkiniyle nihayet Müslüman oldu.] Beraberce çıktılar. Ebû Süfyan, "Biz gitmek istiyoruz" dedi. Abbas, "Günün ağarmasını bekleyin" dedi. [Gün ağardığında] Resûlullah abdest aldı. Müslümanlar Peygamberimizin abdest suyunu yüzlerine sürmek için uçuştular. Ebû Süfyan Hz. Abbas'a, "Ey Fadl'ın babası, kardeşinin oğlu kadar saltanatı büyük olanı görmedim" dedi.
Hz. Abbas, "Bu saltanat değil, peygamberliktir. Bunun için onun üzerine titriyorlar" cevabını verdi.[758]

İzah

Peygamberimizin müşriklerle yaptığı Hudeybiye sulhu ile kabilelerden bir kısmı Kureyşlilerin, bir kısmı da Müslümanların himayesine girmişlerdi. Bu cümleden olarak Bekiroğulları müşriklerin, Ka'boğulları da Müslümanların safında yer almıştı. Zaman içerisinde bu iki kabile arasında anlaşmazlık çıktı. Kureyşliler Bekiroğullarına yardım ettiler. Bekiroğulları da Müslümanların himayesinde olan Ka'boğullarından birçok kimseyi öldürdüler. İşte hadis bu zulme karşı Ka'boğullarının Peygamberimiziden yardım istemelerini, Resûlullahın da (s.a.v.) onlara yardımcı olduğunu ifâde etmektedir.
Hadisin birinci kısmı, aynı zamanda Resûlullahın bir mucizesini nazara vermektedir. Peygamberimiz, hadise daha kendisine intikal etmeden, şâirin yardım isteyen şiirini duymuştur.
Sabahleyin Hz. Aişe'ye hadiseyi haber verdi. Aişe Validemiz, "Kılıç onları yok etmişken, Kureyşliler seninle aralarındaki antlaşmayı bozmaya mı kalkıştılar?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Onlar Allah'ın olmasını dilediği iş için (Mekke'nin fethedilmesi) için antlaşmayı bozdular" buyurdu.[759]
Onların içinde Resûlullah gazaplanır.
Eğer ondan boyun eğme istenirse yüzü siyaha değişir.
Çok askerler içindeki köpüklü bir şekilde deniz gibi akar.
Eğer Kureyş seninle anlaştıkları va'de muhalefet eder, ahdi bozarsa,
Eğer senin tekidli misâkını bozarlarsa,
Keda'da[760] benim için gözetleyiciler koyarlarsa,
.Benim hiç kimseyi yardıma çağırmadığımı zannederlerse,
Onlar daha zelil ve sayıca daha azdırlar.
Ve onlar bizi uyurken Vetir'de[761] gece bastılar ve
Bizi rükû ve secdede iken katlettiler. (Müslüman olduğumuz halde öldürüldük.)
Müşrikler Bekiroğullarına yardım edince, Hudeybiye sulhunu tek taraflı olarak bozmuş oldular. Bunun üzerine de hadiste de açıklandığı gibi, Peygamberimiz kalabalık bir ordu ile anlaşmayı bozan müşrikleri cezalandırmak üzere Mekke üzerine yürüdü ve Mekke'yi fethetti.[762]

Haricîleri Öldürenlere Vaad Edilenler

670. Hz. Ali (r.a.) diyor ki:
"Eğer şımarmayacağınızı bilse idim, Allah'ın Resulünün lisanıyla Haricîleri öldürenlere neler vaad ettiğini size haber verirdim."
497, 670, 691, 720 numaralı hadislere ve izahlarına bakınız. [763]

Bir Yerden Kalktıktan Sonra Söylenilecek Söz

671. Zübeyr bin Avvam (r. a.) rivayet ediyor:
"Ya Resülallah, sizin yanınızdan çıktıktan sonra dışarıda Câhiliyeye âit sözlere dalıyoruz" dedim.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"Günahkar olacağınızdan korktuğunuz o gibi yerlerde bulunduğunuzda oradan kalktığınızda şöyle derseniz, bu söz o meclisde size isabet eden günahlara keffâret olur:
"Allah'ım, Seni noksan sıfatlardan, Sana layık olmayan şeylerden tenzih ve hamd ü sena ile takdis ederiz. Senden başka ilâh olmadığına şahitlik ederiz. Senden bağışlanma dileriz. Ve Sana tevbe ederiz."[764]

Resûlullahın Bereket Duası Yaptığı Üç Şey

672. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) üç şey için bereket duası yaptı. Bunlar: Sahurda yenilen yemek, tirid yemeği ve bir şeyi ölçmek, (tartmak veya saymak) tır.[765]

Bâzı Suçların Cezaları

673. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Şarkıcı ve çalgıcı kadınlar çalıştıranlar, içki içenler ve ipek elbise giyenler yüzünden bu ümmette yere batma, hayvan şekline dönüşme ve gökten taş yağma hadiseleri olacaktır."[766]
"Hayvan şekline dönüşme" ile ilgili olarak 113 numaralı hadisin izahına bakınız.[767]

Allah'ı Çok Zikretmek

674. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'ı çok çok zikreden, münafıklıktan kurtulmuştur."[768]

Hz. Ebû Bekir Ve Ömer'in Fazileti

675. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Ebû Bekir ve Ömer [dünyadaki] Cennetlik yaşlıların efendisidir."[769]

Peygamberimizin Hz. Ali'ye Tavsiyesi

676. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah,
"Fitneler çıkacak ve sen kavminle karşılıklı deliller getirerek cedelleşeceksin" buyurdu.
"Ya Resûlallah, o zaman bana ne tavsiye edersiniz?" dedim.
"Allah'ın kitabıyla hükmet" buyurdu.[770]

İzah

Peygamberimizin Allah'ın bildirmesiyle istikbalde olacak hadiselerle ilgili daha önce bir kaç hadis geçmişti. Bu da Resûlullahın gaybî haberlerinden birisidir. Sevgili Peygamberimiz Hz. Ali'ye fitneler çıkacağını bildirmiş, kavmi ile cedelleşeceğini bildirmiş, ondan Allah'ın kitabı ile hükmetmesini istemiştir. Gerçekten de Hz. Ali devrinde zaman zaman yer verdiğimiz gibi fitneler çıkmış, Hz. Ali Hz. Aişe, Muâviye ve

yamndakilerle, ayrıca Haricîlerle tartışmış, onlara haklılığı noktasında deliller getirmiştir. Bütün bu safhalarda her zaman ve her şartta Allah'ın kitabı ile hükmetmiş, dünyevî saltanat uğruna Allah'ın kitabıyla hükmetmekten geri durmamıştır.[771]

İstihare, İstişare Ve İktisat

677. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"İstihare yapan mahrum kalmaz, istişare eden pişman olmaz, iktisad eden geçim sıkıntısı çekmez."[772]

İzah

Hadisin "İktisad eden geçim sıkıntısı çekmez" kısmı Müsned'de, de rivayet edilmiştir.[773]
Hadis, üç önemli esası nazara veriyor. Bunlar istihare, istişare ve iktisad. İstihare hakkında 369 numaralı hadisin izahında bilgi vermiştik. Burada istişare ve iktisad üzerinde duracağız.
Yüce Rabbimiz bir âyet-i kerimede,
"Onların aralarındaki işleri istişare iledir"[774]
buyurarak istişareyi mü'minlerin vasıfları olarak saymış, başka bir âyet-i kerimede ise,
"İşlerde onlarla istişare et"[775]
buyurarak Peygamberimizden Ashabı ile istişare etmesi istenmiştir. Peygamberimiz de bu emirler gereği, hakkında vahiy olmayan konularda Ashabıyla istişare etmiş, çoğunluğun kararına göre hareket etmiştir.
İşte Peygamberimiz bu hadislerinde kendisi de istişarenin ehemmiyetine dikkat çekmiş, yapmak istediği bir hususta işin ehli ile istişare yapan kimsenin pişman olmayacağını ifâde etmiştir.
Hadiste tavsiye edilen bir diğer mühim husus da iktisattır. İnsan şükür için yaratılmıştır. Cenâb-ı Hak insanlara verdiği nimetlerin karşılığında şükür ister. Bu şükrün yolu da kaabiliyetlerin yerli yerince kullanılmasından, Allah'ın verdiği her türlü nimetlerin gerçek ihtiyaçlara yetecek kadar, hayatın her safhasında iktisat etmekten geçer. Çünkü, iktisat nimete karşı hürmettir. İsraf ise şükre zıttır, nimeti hafife almaktır.
İktisat bir şükürdür. Şükür ise, nimetin bereketlenmesine, daha da artmasına sebep olur.
İktisat, bir yandan kulluk olmakla birlikte, aynı zamanda insana dünya hayatında arzu ettiği saadeti kazandıracak bir denge ölçüsüdür. İktisad herşeyden önce ferdin hayatını düzene sokar. Gereksiz arzularına mâni olur. Masraflarını gerçek ihtiyaçlarına göre ayarlamasını temin ederek, bütçesini düzene sokar.
İktisat eden insan yeme ve içmede israfa kaçmayacağından sıhhatini de korumuş olur. Çünkü yeme ve içmede israfa kaçmayan insanın sıhhatli olduğu bugün bilinen bir gerçektir. Nitekim İbni Sina gibi büyük bir tıb âlimi bu gerçeği şöyle ifade eder:
"Tıbbı iki satırda topluyorum. Çünkü sözün güzelliği sözün kısalığındadır. Yediğin zaman az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar yeme. Şifâ hazımdadır. Yani kolayca hazmedeceğin miktarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, yemek üzerine yemektir."
Diğer taraftan, bilhassa günümüzde, aile hayatındaki huzursuzluğun en mühim sebeplerinden birisi de iktisadî zorluklardır. Bu sebeple, iktisat, aile hayatının Cennetten bir köşe olmasına da yardımcı olacak mühim bir husustur. İşte Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinin son kısmında bu gerçeği ifâde etmiştir.
İktisat etmek, israftan sakınmak, hem erkek, hem de kadın için geçerli olmakla beraber, kadına daha mühim vazifeler yükler. Evin hanımı beyinin aldığı sebze, meyve, ekmek ve sair şeyleri yerli yerinde kullanır, lüzumsuz israftan sakınırsa, hem aile bütçesine katkıda bulunmuş olur, hem de Cenab-ı Hakkın,
"İsraf etmeyin. Muhakkak ki, Allah müsrifleri sevmez"[776] ve,
"Yiyin, için, fakat israf etmeyin"[777]
emrini yerine getirmiş olur. Böylece hem aile saadetine vesîle olunmuş, hem de Cenâb-ı Hakkın emri yerine getirildiğinden sevap kazanılmış olur.[778]

Kendisi Yaşamayanın İyiliği Tavsiye Etmesi

678. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Yâ Resûlullah, onunla bütünüyle kendimiz amel edinceye kadar iyiliği emretmeyelim mi? Yine kendimiz ondan bütünüyle sakınıncaya kadar insanları kötülükten alıkoymayalım mı?" dedik. Şöyle buyurdu:
"Aksine. Sizler onunla amel etmeseniz de iyiliği tavsiye ediniz. Ondan tamamen kaçmamasanız da kötülükten de insanları sakındırınız."[779]

İzah

Dinimizin mühim emirlerinden birisi de insanlara iyiliği tavsiye edip, onları kötülükten alıkoymaktır. Bu husus Kur'ân-ı Kerimde Müslümanlardan istenmiştir. Meselâ bu âyetlerden birisi şu mâeldedir:
"İçinizden öyle bir topluluk bulunsun ki, onlar insanları hayra çağırsın, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırsın. İşte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir."[780]
Başka bir âyet ise şu mealdedir:
"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği tavsiye eder, kötülükten sakındırırsınız ve Allah'a hakkıyla iman edersiniz."[781]
İnsanlara iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındırmak kendisi de söylediğini yapmaması şartıyla kişi için çok faziletli ve sevaplı bir görev olmakla birlikte, bu vazifeyi yapanların kendilerini unutmalan da çirkin karşılanmıştır.
Ancak bir insanın tavsiye ettiğini kendisinin yapmaması veya yapmamayı tavsiye ettiği şeyi kendisinin yapması, onun bu vazifesine engel değildir. Yani bir kimse kendisi yapmasa da başkalarına hayrı, güzeli tavsiye edebilir. Kendisi işlese başkalarını çirkinliklerden uzaklaşmaya çağırabilir. Hadis açıkça bunu ifâde etmektedir. Ola ki kendisine hitap edilenler güzeli yapar, çirkinden de sakınabilirler.
Bununla beraber, boylelerinin tavsiyelerinin fazla tesirli olacağı da söylenemez. Çünkü muhatabı sözden ziyade fiil etkiler.[782]

Ashabın Fazileti

679. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Ashabımı geçemezsiniz. Sizler Uhud dağı kadar altın tasadduk etseniz, onlardan birinin bir batman sadakasına veya onun yansına yetişemezsiniz."[783]

İzah

Tirmizî ve Müslim'de de hadisin baş tarafı, "Ashabıma sövmeyin" şeklindedir.
Peygamberimiz (s.a.v.) sonraki nesillerin Ashabına dil uzatacağını Allah'ın bildirmesiyle bilmiş ve ümmetini bu konuda ikaz etmiştir. Kendilerinin ne kadar gayret gösterirlerse göstersinler, onlara yetişemeyeceklerini bildirmiştir.
Gerçekten de Sahabîlerden sonraki nesil ne kadar faziletli olursa olsun, Allah yolunda ne kadar çalışırsa çalışsın, Sahabîlere yetişemezler.
"Sohbet-i Nebeviye öyle bir iksirdir ki, bir dakikada ona mazhar bir zat, senelerle seyr-i sülûka mukabil hakikatin envarına mazhar olur" diyerek[784] Sahabîlere yetişilememesinin bir yönüne dikkat çeken Bediüzzaman, bunun bir sebebini de meâlen şöyle izah eder:
Sahabîler madem İslâmiyetin kuruluşunda ve Kur'ân nurlarının neşrinde ilk saffı teşkil ediyorlar; "Bir şeye sebep olan o şeyi işleyen gibidir" kaidesi sırrınca, bütün ümmetin sevaplarından onlara hisse çıkar. Ümmetin; "Allâhümme salli alâ seyyidine Muhammedin ve alâ alihî ve ashabihi=Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e, onun âl ve Ashabına rahmet eyle" demesi, Sahabîlerin bütün ümmetin hasenatından hissedar olduklarım gösteriyor.[785]

Uyumak İçin Okunacak Dua

680. Halid bin Velid'in (r.a.) rivayet ettiğine göre, kendisine uyumama hastalığı isabet etmişti. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Sana onları okuduğunda uyuyacağın bir kaç kelime öğreteyim mi? Allah'ım, yedi göğün ve onların gölgelediği şeylerin Rabbi. Yeryüzünün ve onun üzerinde bulunanların Rabbi. Şeytanların ve onların saptırdıklarının Rabbi. Bütün yaratıklarının şerrinden, onlardan birinin bana karşı aşırı gitmesinden veya tecâvüzlerinden beni koru! Senin koruyuculuğun kıymetlidir. Senden başka hiçbir ilah yoktur."[786]

Peygamberimizin Bir Mucizesi

681. Abdullah bin Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Benden sonra geri plana itilişiniz kakılışınız ve hoşlanmayacağınız bâzı şeyler olacaktır" buyurdu.
"O zamanda bizim nasıl davranmamızı istersin yâ Resûlallah?" diye sorduk.
"Üzerinizdeki hakları verin, kendi haklarınızı da Allah'tan isteyin" buyurdu.[787]

İzah

Zaman zaman yer verdiğimiz gibi, Resûlullah (s.a.v.) istikbalde olacak pekçok şeyi teker teker haber vermiştir. Bu hadiste haber verilen şey de bunlardandır. Gerçekten de Peygamberimizden sonra Sahabîler horlanmışlar, eziyet görmüşler, tekfir edilmişler, hattâ şehid edilmişlerdir. Yine sonraki Müslümanlardan hoşlarına gitmeyen pekçok, bid'atlar, fitneler görmüşlerdir.[788]

Guslederken Kıl Yerinin Kuru Kalması

682. Hz. Ali rivayet ediyor:
"Kim cünüplükten guslederken bir kıl yeri kadar kısmı kuru bırakırsa, ona Cehennemde şöyle şöyle yapılır."
Ali (r.a.) dedi ki: "İşte bu sebeple saçıma düşman kesildim." Hz. Ali saçını keserdi.[789]

İzah

Ebû Hüreyre de (r.a.) bu konuda şöyle bir hadis rivayet eder:
"Muhakkak her kılın altında cünüplük vardır. Bütün kılları yıkayınız."[790]
Hadis, cünüplük sebebiyle vücudun tamamının yıkanmasının farz olduğunu ifâde eder. Bununla beraber, güsulde kuru kalan yer, vücud kuruduktan sonra yıkansa, güsul sahih olur.
Su saçların dibine ulaşırsa, kadınların örgülü olan saçlarını çözmeleri de gerekmez.
Hadis, Hz. Ali'nin dinin hükmüne ne derece hasasiyetle bağlı olduğunu da göstermektedir.[791]

Namazda Safları Düzgün Tutmak

683. Bilal (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah namazda omuzlarımızı düzeltirdi.[792]

Peygamberimizin Allah İndindeki Kıymeti

684. Ömer bin Hattab (r.a.) rivayet ediyor:
Hz. Adem (a.s.) kendisine yasaklanan ağaçtan yediğinde başını semâya kaldırdı ve "Allah'ım, Muhammed hakkı için beni affetmeni istiyorum" diye duâ etti.
Allah kendisine, "Muhammed kim?" diye vahyetti. Hz. Âdem şöyle dedi:
"Şanın yüce olsun. Beni yarattığında başımı Arşına kaldırdığım zaman orada 'Lâilâhe illallah Muhammedün Resûlullah' yazılmıştı. O zaman anladım ki hiç kimsenin kıymeti Senin yanında onunkine denk değildir. O Muhammed ki ismini isminle beraber kıldın."
Allah ona şunu vahyetti:
"Ey Âdem! O, senin zürriyetinden peygamberlerin sonuncusudur. Onun ümmeti de ümmetlerin sonuncusudur. Eğer o olmasaydı ey Adem, seni yaratmazdım."[793]

Ümmet İçerisinde Çıkacak Olan Deccaller

685. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Bu ümmet, içlerinden her biri peygamber olduğunu iddia eden otuz tane yalancı ve deccal çıkmadıkça yok olmaz."[794]

İzah

Tirmizi'de hadisin bir de Sevban (r.a.) tarikiyle gelen şekli kayıtlıdır. O hadis de şöyledir:
"Ümmetimden bâzı aşiretler müşriklere tâbi olup putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Aynı zamanda ümmetimden otuz yalancı çıkacak ve her biri peygamber olduğunu iddia edecektir. Oysa ben peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra peygamber yoktur."[795]

Şiirle Allah Yolunda Hizmet Etmek

686. Berâ bin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah Hassan bin Sâbit'e "Müşrikleri hicvet. Şüphesiz Allah seni Ruhu'1-Kudüsle (Cebrail) destekliyor" buyurdu.
80 numaralı hadise ve izahına bakınız.[796]

Şerrinden Korkulana Karşı Yapılacak Dua

687. Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah bir topluluğun şerrinden korktuğunda şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım, onların şerlerinden Sana sığınıyoruz. Ve onların haklarından gelmeni istiyoruz."[797]

Peygamberimizin Yatağa Girerken Okuduğu Duâ

688. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah yatağına girdiğinde şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım, alnı Senin kudret elinde olan herşeyin şerrinden Senin Zât-i kerîmine ve mükemmel kelimelerine sığınırım.
"Allah'ım, zararı ve günahı kaldıran Sensin.
"Allah'ım, Senin ordun hezimete uğramaz, Sen va'dinden dönmezsin, Senin kudret büyüklüğünden başka hiçbir kudret büyüklük sahibi fayda vermez. Seni hamdinle beraber noksan sıfatlardan tenzih ederim."[798]

Ne Kadar Gülmek Namazı Bozar?

689. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Tebessüm namazı bozmaz, kahkaha ile gülmek ise namazı bozar."[799]

Peygamberimizin Ümmeti İçin Korktuğu Üç Şey

690. Muaz bin Cebel (r.a.) rivayet ediyor:
"Sizin için üç şeyden korkuyorum. Onlar mutlaka olacaktır.
1. *Alimin hatâsı,*
2. *Münafığın Kur'ân'ı âlet ederek mücâdeleye kalkışması,*
3. *Dünya nimetlerinin size açılması."*[800]

Haricîler

691. Ubeyde es-Selmânî rivayet ediyor:
Nehrevan Savaşında Haricîler öldürüldüğünde, Ali (r.a.) "Mücda'ı arayın" diye emretti. Aradılar, bulamadılar. Tekrar aradılar, onu buldular. Bundan sonra Ali (r.a.) şöyle dedi:
"Eğer şımarmayacağınızı bilseydim, Allah'ın Peygamberinin (s.a.v.) lisanında bunları, yani Haricîleri öldürenlere neler vaad ettiğini size haber verirdim."[801]

İzah

Mücda, yaratılışı eksik olan adam demektir. Açıklama için 495, 670, 691, 720 numaralı hadislere ve izahına bakınız.[802]

Ruh Hakkında İnsanlara Fazla Bilgi Verilmedi

692. İbni Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ile beraberdim. Bir Yahudi geldi ve "Ey Ebu'l-Kâsım, ruh nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ,
"Sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Bilgi olarak da size pek az şey verilmiştir"[803] âyetini indirdi.[804]

Yolculuktan Dönme Adabı

693. Ka'b bin Mâlik babasından rivayet ediyor:
Resûlullah seferden döndüğünde önce mescide uğrar, iki rekât namaz kılar, evine sonra girerdi.[805]

En Akıllı İnsan Kimdir?

694. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor: Ben, onun onuncusu olarak Resûlullaha geldim. Ensardan bir zât Resûlullaha (s.a.v.), "Ey Allah'ın peygamberi, insanların en akıllısı ve ihtiyatlısı kimdir?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Ölümüençok düşünendir. Ölüm gelmeden önce onun için hazırlık yapandır. İşte bunlar insanların en akıllı, en tedbirli olanlarıdır. Bunlar dünyanın şerefine, âhiretin ikramına sahiptirler."[806]

Yasîn Sûresinin Fazileti

695. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim her gece Yâsîn Sûresini okumaya devam ederse, öldüğünde şehaid olarak ölmüş olur."[807]

Hz. Ali'nin Fazileti

696. Abdullah bin Akim el Cüheni rivayet ediyor:
"Miraca çıkarıldığımda Allah azze ve celle Ali hakkında bana şu üç şeyi vahyetti:
1. *O, mü'minlerin efendisidir.*
2. *Muttakîlerin rehberidir.*
3. *Mahşer yerine alnı, el ve ayaklan parlayarak gelen mü'minlerin önderidir."*[808]

Mü'minler Kardeştir

697. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Alıcısı olmadığınız bir malı övmeyiniz, birbirinize kin beslemeyiniz, birbirinize sırt çevirmeyiniz, ey Allah'ın kulları! Allah'ın emrettiği gibi kardeş olunuz."[809]

İzah

Müslim'de,
"Birbirinizle alâkayı kesmeyin," "Zandan sakının. Çünkü zan sözün en yalanıdır. Başkalarının konuştuğunu dinlemeyin. Dünyalık için birbirinizle yarışa girmeyin" ilâveleri vardır.
Hadisin birinci kısmı, ticâretle ilgili bir hususu nazara vermektedir. O da kişinin alıcısı olmadığı malı fiyat kızıştırmak için övmesidir. Bunda alıcının zararı ve aldatılması söz konusu olduğundan, Peygamberimiz bunu yasaklamıştır.
Hadisin diğer kısmı, mü'minleri kardeşliğe çağırmakta, birbirlerine kin beslememelerini, sırt çevirmemelerini istemektedir.[810]

Hz. Ali Münafıkları Kevser Havzının Başından Kovacak

698. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey Ali, kıyamet gününde elinde Cennet asalarından bir asa olacak ve onunla münafıkları Havuzumun başından kovacaksın."[811]

İtikaf

699. Mü'minlerin Annesi Âişe (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah îtikafta iken mescidden başını eve uzatır, ben de tarardım. Eve ancak tabî ihtiyaçlarını gidermek için girerdi.[812]

İzah

İtikâf, beklemek ve bir şeye devam etmek mânâlarına gelir. Hususî mânâda ise, Ramazan'ın son on gününü camide veya bir ibâdet mahallinde kalbi ve ruhu geçici olarak dünya meşguliyetlerinden uzaklaştırmak ve ibâdetle geçirmek demektir.

İtikaf ibâdetine Kur'ân'da da yer verilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:
"Mescidlerde îtikâfa çekildiğiniz zaman kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır; sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini insanlara böylece açıklar ki, sakınıp korunsunlar."[813]
Başta Hz. Aişe Validemiz olmak üzere birçok Sahabî, Peygamberimizin Ramazan'ın son on gününü mescidde îtikâfla geçirdiğini rivayet eder. Bu müddet içerisinde Resûlullah (a.s.m.) ibâdetle, Kur'ân okumakla ve duâ ile vaktini geçirirdi. Bu hadislerden biri şu mealdedir:
"Ramazan'ın son on günü girince, Resûlullah (a.s.m.) geceleri ibâdetle geçirirdi. Ailesini de ibâdet etmeleri için uyandırırdı. İbâdet için diğer zamanlardan daha fazla gayret gösterirdi."[814]
İhlâs ile yapılan bir îtikâf kişiyi manevî yönden tekâmül ettirir. Çünkü îtikâfa giren kimse Allah'ın misafiri olarak Allah'ın evinde dünya meşgalesinden uzak olarak devamlı ibâdetle meşgul olur. Orada kaldığı müddetçe bütün düşüncesi âhirettir. Dünyevî bir iş yapmaz. Böylece manevî bakımdan terakki eder. Kalbi nurlanır, sunasında kulluk nişanlan parlar. İtikâfa giren kimseler Kur'ân-ı Kerimde vasıfları şu şekilde zikredilen melekler gibidir:
"Eğer onlar Allah'a ibâdet etmeyi büyüklüklerine yediremezlerse, Rabbinin katında olanlar gece gündüz usanmaksızın Onu tesbih eder dururlar."[815]
İtikâfla ilgili tafsilatlı bilgi için Büyük İslâm İlmihali ve Oruç Zekât isimli eserlerimize bakınız.[816]

Peygamberimizin Gece Yaptığı Bir Duâ

700. Ebu Hureyre (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) şöyle dedi:
"Yâ Resûlullah, senin gece yaptığın duayı işittim. Bu duadan bana ulaşan şu sözleriniz oldu*:*
"Allah'ım, günahlarımı bağışla. Evimi benim için geniş kıl ve bana verdiğin rızkı mübarek kıl."
Resûlullah (s.a.v.) o adama, "Bunlardan sonra istenmedik bir şey kaldı mı?" buyurdu.[817]

Kişinin Aşiretini Müdafaa Etmesi

701. Şürekâ bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Sizin en hayırlınız, günaha girmemek şartıyla aşiretini müdafaa edendir."[818]

İzah

Hadiste kişinin günaha girmemek şartıyla aşiretini müdafaa etmesi teşvik edilmektedir. Başka bir hadiste ise Peygamberimiz (s.a.v.) kişinin zulüm ve haksızlıkta milletine yardımcı olmasını ırkçılık olarak vasıflandırmıştır.[819] Bilindiği gibi ırkçılık dinimizce haram kılınmıştır. Bu konuda geniş bilgiyi İslâm ve Milliyetçilik isimli eserimizde bulabilirsiniz.[820]

Kişi Öfkelendiğinde Ne Demeli?

702. İbni Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz öfkelendiğinde, "Eûzü billahi mine'ş-şeytâni'r-racîm derse, öfkesi gider."[821]

İzah

Öfke dinimizin çirkin gördüğü huylardan birisidir. Yüce Allah bir âyet-i kerimede takva sahiplerinin vasıflarından birisinin de öfkelerini yutmak olduğu bildirilmiştir.[822]
Öfkelenmenin şeytandan olduğunu bildiren[823] Peygamberimiz de pekçok hadislerinde öfkeyi yutmanın sevabını ve faziletini bildirmiştir. Meselâ bu hadislerden birisinde öfkelenmemenin karşılığı Cennet olduğu müjdelenmiştir.[824]
Öfkelendirecek bir durumla karşılaşıldığında, kişinin öfkesine hâkim olması elbette kolay değildir. Peygamberimiz bunun da yollarını göstermiştir. Meselâ öfkelenen kimse imkanı varsa abdest almalıdır.[825] Ayakta ise oturmalı, öfkesi yine geçmezse, müsait yer varsa uzanmalıdır.[826] İki rekat namaz kılmalıdır.[827] İşte yukarıdaki hadislerinde de Sevgili Peygamberimiz öfkelenen kimsenin Allah'a sığınmasını istemektedir.[828]

Kime Dört Şey Verilmişse, Dört Şey Daha Verilmiştir

703. İbni Mes'ud (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Kime dört şey verilmişse, ona dört şey daha verilmiş demektir" buyurdu.
Sonra da bu sözünü Kur'ân'dan âyetlerle açıkladı. Şöyle buyurdu:
"Kime Allah'ı zikretme nasib edilmişse, Allah da onu anar. Çünkü Allah Kur'ân'da, 'Beni zikredin ki, Ben de sizi rahmetimle anayım'[829] buyuruyor.
"Kime dua yapmak nasib edilmişse, kendisine cevap verilecektir. Çünkü Allah Kur'ân'da, 'Bana dua edin, size cevap vereyim'[830] buyuruyor.
"Kime verilen nimetlere şükretme nasib edilmişse, fazlası verilecek demektir. Çünkü Allah Kur'ân'da, 'Şükrederseniz daha çok veririm'[831] buyuruyor.
"Kime istiğfar etmek nasib edilmişse, o bağışlanacak demektir. Çünkü Allah Kur'ân'da, 'Rabbinizden af dileyin, çünkü O çok bağışlayıcıdır'[832] buyuruyor.[833]

Duaya Üç Halden Biri İle Cevap Verilir

704. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Hiçbir Müslüman yoktur ki, Allah'a duâ etsin de, Allah duâsına şu üç halden biri ile cevap vermesin: Kişi duâ ettiğinde Allah onun karşılığını ya dünyada acilen verir veya âhirete erteler ya da yaptığı duâ kadar o kuldan bir musibeti giderir."[834]

İzah

Müsned'de hadisin baş kısmında "duası bir günah veya akrabalık bağlarım kesmek için olmadığı takdirde" kaydı vardı.
Yine aynı rivayette Peygamberimiz müjdeyi verdiğinde Sahabîlerin, "Öyle ise çok duâ ederiz" dedikleri, Resûlullahın da (s.a.v.),
"Allah'ın kabul etmesi sizin duanızdan daha çoktur" buyurduğu bildirilir.
703 numara ile tercüme ettiğimiz hadiste,
"Kime duâ yapmak nasib edilmişse, kendisine cevap verilecektir" buyuruluyordu.
Allah eğer vermek istemeseydi, istemeyi de vermezdi. İstemeyi verdiğine göre, isteğin karşılığını vermeyi de istiyor demektir.
Evet, duâ bir ibâdettir. Hattâ ibâdetin ruhu ve özüdür. Namaz kılarak, oruç tutarak Yüce Rabbimize ibâdet ettiğimiz gibi, duâ ile de Ona kulluk ederiz. Duâ bir ibâdet olduğu içindir ki, karşılığında hiçbir menfaat beklemeyiz. Çünkü diğer ibâdetlerde olduğu gibi, duanın da neticesi, meyvesi uhrevîdir, âhirette verilir. Zaten duanın kabul edilmesinin şartlarından birisi de, onun sadece ibâdet maksadıyla yapılması değil midir?
Ayet-i kerimede,
"Duâ edin, size karşılık vereyim"

buyurulması, "Her duâ kabul edilir" mânâsında ani aşılmamalıdır. Evet, mümkün mertebe şartları yerine getirilerek, ihlâsla yapılan duaların kabul edileceği Cenâb-ı Hakkın rahmetinden ümit edilir. Fakat her duâ kabul edilmez. Bu durum, mütehassıs bir doktorun, hastanın her istediği ilacı ona vermemesine benzer. Hasta kendisi için hangi ilacın faydalı olduğunu bilmediği için devamlı ister: "Şunu da ver, bunu da ver" der. Fakat doktor hastanın durumuna göre ilaç yazar. İstediği ilaç faydalı ise aynını veya ondan daha iyisini verir, zararlıysa reçeteye hiç yazmaz.
İşte Cenâb-ı Hak da kulunun her istediğini aynen vermez. Çünkü insan istediği şeyin kendisi için hayırlı olup olmadığını bilmez. Kullarına karşı son derece merhametli olan Rabbimiz, bunu bildiği için hadiste de ifâde edildiği gibi, kullarının istediğini bazan verir, bazan vermez, kulunun duasını ebedî hayat için kabul eder. Veya yaptığı duâ kadar kuldan bir musibeti giderir.
O halde şayet duada istediğimiz şey aynı ile verilmezse, "İstiyorum ama verilmiyor" denilmemelidir. "Belki daha iyi bir şekilde kabul edilmiştir" diyerek, rahmet hazinesinin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin kaynağı olan duaya daha sıkı sarılmalı, hiçbir şekilde onu elden bırakmamalı, ihlâsla Dergâh-ı İlâhiyeye yönelmelidir.
Burada dualarının karşılığını dünyada alanların âhirette pişman olacaklarını da ifâde edelim. Peygamberimizin bildirdiğine göre, Allah kıyamet gününde kuluna yaptığı bütün duâlan açıklayacak, bunlardan bâzılarını kendisinin dünyası için kabul ettiğini, bazısını ise sevabını âhirette vermek için koruduğunu bildirecektir. Bunun üzerine kul pişmanlığını şöyle ifâde edecektir:
"Keşke duamın dünya için kabulünde acele etmeseydim."[835]

Peygamberimiz Ümmeti Hakkında En Çok Kimlerden Korkuyor?

705. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Ümmetime mü'min ve müşrikten zarar gelmesinden endişe etmiyorum. Çünkü mü'minin imanı kötülük yapmasına engel olur. Müşriğin de küfrü açık olduğu için zararı dokunmaz. Fakat size güzel konuşan münafıktan zarar gelmesinden korkarım. O, dili ile sizin inandığınızı söyler, fakat inkar ettiğiniz şeyleri yapar." Engel olur. Müşriğin de küfrü açık olduğu için zararı dokunmaz. Fakat size güzel konuşan münafıktan zarar gelmesinden korkarım. O, dili ile sizin inandığınızı söyler, fakat inkar ettiğiniz şeyleri yapar.[836]

Günahlara Keffâret Olan Şey

706. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam Resûlullaha (s.a.v.) şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü, benim yapmadığım, etmediğim günah kalmadı. Nefsimin istediği her şeyi yaptım."
Resûlullah (s.a.v.),
"Sen, 'Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed Onun Resulüdür' demiyor musun?" buyurdu.
O zât, "Evet, söylüyorum" cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.v.),
"Bu bütün onları yok eder" buyurdu.[837]

Resûlullah Havuz Başında Ümmetini Bekleyecek

707. Enes bin Mâlik (r.â.) Resûlullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Benim havzım var, ben onun başına sizden önce acele ile varacağım."[838]

İzah

Hadiste Peygamberimizin ilk olarak varacağını söylediği havuz, Kevser Havuzudur. Kevser Sûresinde *"Şüphesiz ki sana Kevseri verdik"*[839] buyrulan Kevser, Allah'ın Cennette Peygamberimize verdiği bir nehirdir. Peygamberimiz bir hadislerinde bu su ile ilgili olarak şöyle buyurur:
"Cennete girdim, kıyılarında inciden çadırlar bulunan bir nehir gördüm. İçinde akan suya elimi daldırdım. Halis misk olduğunu gördüm. 'Bu nedir ey Cebrail?' diye sordum. 'Bu, Allah'ın sana vermiş olduğu Kevser'dir' dedi."[840]
Kevser ırmağının suyu, yatağı olmadığı halde yer üzerinde etrafına taşmadan akar.[841]
Âlimlerin bildirdiğine göre Peygamberimize Cennette verilen Kevser ırmağından kıyamet gününde iki havuz açılacaktır. Bunlardan birisi mahşer yerinde olacak, diğeri ise sıratı geçen mü'minlerin Cehennem sıcakalığı sebebiyle maruz kaldıkları harareti gidermek için kurulacaktır.[842] Mü'min kullar bu Havuz'un suyundan içecekler mahşer meydanının hararetini onunla gidereceklerdir. Peygamberimiz bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"Muhammed'in hayatı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Havuz'un kapları, gökteki sabit ve seyyar yıldızların sayısından daha çoktur. Dikkat edin, karanlık bir gecedeki yıldızlar kadar Cennetten kapları, bardakları vardır. O Havuz'un suyundan içen, sonsuza kadar asla susuzluk hissetmez." Cennetten iki musluk daima ona akar ve doldurur. Genişliği ve uzunluğu aynıdır. Mesafesi ise Eymen ile Amman arasındaki mesafe kadardır. Suyu sütten ak baldan tatlıdır."[843]
Kevser havzından bir bardak içenin insanlar arasındaki hüküm verilinceye kadar susuzluk ve hüzün cekmeyeceği,[844] *ondan içmeyenin ebediyyen susuzluktan kurtulamayacağı da rivayetler arasındadır.*[845] *Tafsilat için Ölümden Sonra Diriliş eserimizin 179-180. sayfalarına bakılabilir.*[846]

Oruç Ne İle Açılmalıdır?

708. Enes (r.a) rivayet ediyor:
"Kim hurma bulursa onunla iftar etsin. Hurma bulamayan su ile açsın. Çünkü su temizleyicidir."[847]

Erkeğin Avreti

709. Abdullah bin Cafer (r.a) Resulullahın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Göbekle diz kapagı arası avrettir."[848]

İzah

Avret yabancılara karşı örtülmesi gereken yer demektir. Erkeğin avreti, hadiste ifade edildiği gibi, göbekle diz kapağı arasıdır. Alimlerin çoğunluğu erkeklerin göbekle diz kapağı arasını hanımı dışında kadın olsun erkek olsun yabancılara göstermesi haramdır. [849]

Gizli Verilen Sadaka

710. *Abdullah bin Cafer (r.a) Resulullahın şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor:*
"Gizli verilen sadaka Allah'ın gazabını söndürür."[850]

İzah

Tirmizi'deki hadis şöyledir:
"Sadaka Rabbin gazabını söndürür ve kötü ölümü berteraf eder."
Dinimizde sadaka teşvik edilmiştir. Ancak bunun gizli yapılması daha da makbuldür. Bununla ilgili bir çok hadis vardır. Mesela bunlardan birisi Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), sağ elinin verdiğini sol elinden gizleyecek kadar sadakayı gizli veren kişiyi Allah'ın sevdiğini bildirmiştir.

[851]Peygamberimiz bir hadislerinde de gizli verilen bir sadakanın açıktan verilen yetmiş sadakadan faziletli olduğunu haber vermiştir. [852]Başka bir hadiste ise fakire gizlice verilen sadakanın en üstün sadaka olduğu nazara verilmiştir.[853] İzahını yaptığımız hadiste ise gizli verilen sadakanın Allah'ın gazabını söndüreceği haber verilmiştir.
Evet, gizli verilen sadakanın böylesine teşvik edilmesi, riya girmediği ve karşı taraf rencide edilmediği içindir.
Bununla beraber bâzı anlar olur ki, sadakanın açıktan verilmesi daha güzel olabilir. Meselâ bir yerde verilen bir sadaka başkalarının da himmetini harekete geçirecekse, böyle yerlerde açıktan sadaka vermek daha isabetli olur.[854]

Resûlullahın Sevdiklerini Sevmek

711. Abdullah bin Cafer (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor: *"Biriniz, ben sevdiğimden dolayı sizi sevmedikçe iman etmiş olmaz."* [855]

İzah

Peygamberimiz, Ehl-i Beytini, Ashabını sevmiş, birçok hadislerinde bunları bizim de sevmemizi istemiştir. Bu hadis de bunlardan birisidir. Hadiste geçen "iman etmiş olmazsınız" ifâdesi, "kâmil mânâda iman etmiş olmazsınız" demektir.[856]

İsm-i A'zam İle Dua Etmek

712. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.), Benî Züreyk'ten birisi olan Ebû Aişe Zeyd bin Sâmit'e uğradı. O oturmuş şöyle duâ ediyordu:
"Allah'ım, hamd Senin içindir. Senden başka ilah yoktur. Ya Mennan! Ey gökleri ve yeri hiç yoktan, modelsiz ve benzersiz bir surette yaratan! Ey sonsuz büyüklük büyüklük, azamet ve yücelik sahibi!"
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) beraberinde olanlara hitaben,
"Adamın ne ile duâ ettiğini biliyor musunuz?" buyurdu.
Onlar, "Allah ve Resulü bilir" dediler.
Şöyle buyurdu:
"Şüphesiz o kimse, Allah'a o isimle duâ edildiğinde icabet ettiği, o vesile edilerek isteyene isteği verilen İsm-i A'zam'la [en büyük ismi ile] dua etti."[857]

Ressamlık

713. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Ressamlar kıyamet gününde diriltilir ve onlara "Haydi yarattığınız [yaptığınız] şeylere can verin" denilir."[858]

İzah

Dinimizin, bir Allah'a inanmayı ve yalnız Ona ibâdeti emreder. Allah'a ortak koşmaya işaret eden ve buna sebep olan şeyleri ise şiddetle yasaklar. Bunun içindir ki, Peygamberimiz (a.s.m.) tevhid inancına zarar verir düşüncesiyle kendi kabrine bile ibâdet eder derecede hürmet edilmesini istememiştir.
İşte Resûlullahın aynı sebeple yasakladığı şeylerden biri de resim yapmaktır. Çünkü Mekke'nin fethinden önce Kabe'nin içinde ve etrafında 360 adet put vardt. Müşrikler, taştan, tahtadan, demirden, tunçtan hattâ helva gibi yiyeceklerden yaptıkları putlara tazim ve hürmet gösterirlerdi. Onları bir ilah olarak görür ve taparlardı. Birşeyin yapılmasını onlardan ister, korktukları birşeyin şerrinden onlara sığınırlardı.
İşte bu şartlarda Peygamber Efendimiz, tevhid inancının yerleşmesi için, ister hakaret, isterse ibâdet için yapılsın bütün resim, heykel ve tasvire karşı şiddetli tehditlerle yasaklama getirdi. İzahını yaptığımız hadis bu tehditlerden birisidir.
Konu ile ilgili bir başka rivayet şöyledir:
"Kıyamet gününde insanların ençok azap görecek olanı, Allah'ın yarattıklarını taklid edenlerdir."[859]
Buhârî, izahını yaptığımız hadisi "Tevhid" kitabında da zikretmiştir. Bu da gösteriyor ki, resmin haram kılınmasının sebebi şirk tehlikesidir, Allah'ın birliği inancına zarar verme endişesidir.
Nitekim resmin haram olduğunu söyleyenler buna sebep olarak Allah'ın yaratmasına benzetmeyi veya resme tapınmayı gösterirler. Meselâ İbni Âbidîn bu hususta şöyle der:
"Resim yapmak haramdır. Çünkü bunda Allah'ın yaratmasına benzetmek vardır." [860] "Cansız eşya resimleri mekruh değildir. Çünkü buna tapılmaz."[861]
Tecrid Tercümesi'nde resmin yasaklanmasının tek sebebinin bu olduğuna dikkat çekilir ve şöyle denilir:
"Tersim ve tasvir bahsinde yegâne sebeb-i nehiy [tek yasak sebebi], resimlere, suretlere taabbüd [kulluk] endişesidir. İslâm dini tevhid dini ve zâtında, sıfatında bir Allah'a ibâdet, arz-ı ubudiyet dini olduğundan ve bir kelime ile tevhid, İslâmî umdelerin ve İslâm nur ve ziyasının nokta-i mihrakı bulunduğundan her ne suretle olursa az, çok şirk ile şâibedâr olmaması Resûl-i Ekremin büyük bir kıskançlıkla ihtimam buyurduğu bir mesele idi. Tevhidin muhafazası nâmına kendi kabrine bile ibâdet edercesine İzhar-ı hürmet edilmesini istemiyordu."
"Bu sebeple, İslâmiyetin ilk günlerinde Resul-i Ekrem ister ta'zim, ister tahkir ifâde eder surette kullanılsın, ister ibâdet, ister ihanet mânâsı arzetsin. resimli eşya isti'malini [kullanılmasını] mutlak surette nehyetmişti. Çünkü Resûl-i Ekrem İslâmın ilk günlerinde şirkle mücâdele halinde idi. Beşeriyeti asnama [putlara], temâsile, tesâvire [resimlere] ibadetten mene çalışıyordu."[862]
Fakat, İslâm şirke galip geldikten, Mekke fethedilerek Kabe'nin içindeki putlar birer birer manasızlık karanlığına gömüldükten, Kabe'de tevhid sadası gürledikten sonra, artık resim hakkındaki şiddet kalktı, resimli şeylerin ta'zim ve hürmet ifâde etmeyecek tarzda kullanılmasına müsaade edildi.
Resim hakkındaki hadisleri değerlendiren âlimler, resim yapmanın hükmü hakkında tamamen ittifak edebilmiş değillerdir. İki noktada ittifak etmelerine rağmen, bir konuda farklı görüşler vardır. Bunlardan ittifak ettikleri iki konu şunlardır:
1. Ağaç, dağ, taş gibi eşya ve manzara resimleri çizmek kesin olarak helâldir.
2. Yarım olan insan ve canlı resimlerinin yapılması ve kullanılması caizdir.
Resmin üzerinde fikir birliği olmayan şekli ise tam olan canlılara âit resimlerdir. Bâzı âlimler böyle resimleri haram, bâzıları ise mekruh olarak görmektedirler.
Canlı da olsa resim yapmanın haram olmayacağını söyleyen âlimlerin başında Buhârî'yi ilk şerhedenlerden Hattâbî Ebû Süleyman gelir. Bu zât canlı resim yapmayı mekruh olarak görür. Buna sebep olarak da kalbin boş şeylerle meşgul olmasını göstermiştir.
Şafiî mezhebinden İzzüddîn bin Abdüsselâm, Hanbelî mezhebinden İbnü'I-Kayyim el-Cevzî, Mâlikî mezhebinden Ebû İshak eş-Şâtibî gibi İslâm hukukunda usûl âlimleri şu kâide üzerinde ittifak etmişlerdir:
"Dinî hükümlerin emrediliş ve yasaklanışı sebep ve maksatlara dayanır. Bunların hepsi de dünyalarında ve âhiretlerinde kulların maddî, manevî menfaatlerine râcidir."
Bundan çıkan netice şudur: "Bir sebebe [illete]bağlı bulunan şer'i hüküm varlık ve yokluğunda bu illete tâbidir" şeklinde ifâde edilen kaide gereğince şer'i nassa istinad edenler de dahil olmak üzere bütün hükümler, temeli ve tatbikinin şartı olan sebep, yani illet ortadan kalkınca, tatbik edilmezler. Âlimler, "Zamanlar, mekânlar ve durumların değişmesi sebebiyle hükümlerin de değişebileceği inkar edilemez" umumî kaidesini buna bina etmişlerdir.[863]
Nitekim Peygamberimizin tatbikatında bunu görüyoruz. Meselâ Peygamberimiz başlangıçta kabir ziyaretini yasaklamış, belirli bir zaman geçtikten sonra buna izin vermişti.[864] Yine başlangıçta fakirlerin et yeme ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kurban etlerinin üç günden fazla saklanmasını yasaklamıştı, fakat zaman geçti, çoğunluğun maddî durumu düzeldi, mahzur ortadan kalkınca kurban etinin bir bölümünü saklamaya izin vermişti.[865]
Peygamberimizin vefatından sonra da buna benzer tatbikatların yapıldığını görüyoruz. Bunlardan birisi, Hz. Ömer'in müellefe-i kulübün

zekâttan hisse almasına son vermesidir. Oysa Peygamberimiz, *"Zekât ancak fakirlere, yoksullara, zekât toplayan memurlar, kalbleri İslama ısındırılacak kimselere [müellefe-i kulûba]...."*[866]
âyetine uyarak imanı zayıf olan bâzı kimseleri İslama ısındırmak, kötülüklerini önlemek veya kabileleri içinde üstün yerleri olduğu için zekâttan hisse vermişti. Hz. Ömer, müellefe-i kulûba zekâttan hisse vermeyi kesti. Çünkü artık İslâmın imânı zayıf olanların yardımına ihtiyacı yoktu, ayrıca onlar zarar verebilecek durumda da değillerdi. Yani hükmün sebebi ortadan kalkmıştı. Bunun başka misâlleri de vardır. Bir de sonraki devirlerden bir misâl verelim.
İmâm-ı Âzam'ın talebesi ve Bağdat Başkadısı İmam Ebû Yusuf, kendi zamanındaki âdete bakarak arpa ile buğdayı satış ve muamelesi tartı ile olan eşyadan kabul etmiştir. Bu durum Peygamberimizin örf ve âdete göre arpa ve buğdayı satışı ölçü ile yapılan eşyadan kabul ettiği hadise aykırıdır.
Bu ve benzeri örneklerde, şer'i bir hükmün üzerine kurulduğu sebep veya âdetin değişmesine tâbi olarak değiştiği görülmektedir. Zaten donmayı ve atâleti kabul etmeyen, her devirde kendi ölçüleri içerisinde değişmeye kaabiliyetli olan İslâm Hukukunun da ruhu budur. Fakat zamanla bu ruh unutulmuş, Müslümanlar hükümleri sabit ve donmuş olarak ele almışlardır. Âdetler, ihtiyaçlar, zamanlar, durumlar değişmiş, milletler, ilimler, sanatlar ve hayat gelişip ilerlemiş fakat bâzı konularda maalesef geçmişe takılıp kalınmıştır. İşte bu konulardan birisi de resim yapmaktır. Bu konuda devamlı Peygamberimizin Mekke Devrindeki hadisleri esas alınmış, zamanın değiştiği nazara alınmamıştır. Çizilen bütün canlı resimler haram katagorisine dâhil edilmiştir. Oysa günümüzde buna yeni bir hüküm getirmek zarurîdir. Çünkü günümüzde resim meselesi bir hayli şekil değiştirmiştir. Küfrün âdeta silahı durumuna gelmiştir. Buna karşı resim ve çizgi âdeta bir silah, bir bomba hüviyetindedir. Düşmanın silahı ile silahlanmak gerektiğine göre biz Müslümanların gerek gazetemizde, gerekse dergilerimizde ve kitaplarımızda resmi bir cihad vasıtası olarak kullanmamızda bir mahzur bulunmamaktadır. Fakat bu "Her resim caizdir" demek değildir. Resimleri yapılması caiz olan ve olmayanlar diye tasnif etmek gerekmektedir. Buna göre, bir ressamın Allah'ın yarattığına benzetmek niyeti taşımayan, zulüm ifâde etmeyen, müstehcen olmayan ve gösterişe sebep olmayan, kahramanlık duygularını harekete geçiren resimleri caiz; Allah'ın yarattığına benzetmek niyeti taşıyan, zulüm ifâde eden, nefse hitap eden ve gösterişe sebep olan resimleri ise haramdır.
Bediüzzaman'ın meâlen alacağımız şu ifâdesi ile meselemizi bitirelim:
Puta tapmayı Kur'ân men ettiği gibi, sanemperestliğin bir nevi taklidi olan suretperestliği de men eder. Medeniyet ise, suretleri kendi güzelliklerinden sayıp Kur'ân'a karşı gelmek istemiş. Halbuki, gölgeli, gölgesiz suretler, ya taşlaşmış bir zulüm maddeleşmiş, ceset giymiş bir gösteriş, riya veya cisim haline gelmiş bir şehvet unsurudur ki, insanlığı zulme ve riyaya ve nevaya, hevesi kamçılayıp teşvik eder.[867]
Burada yukarıda üzerinde durduğumuz Hattabî'nin resmi haram görmeyip, lüzumsuz meşgale olduğu için mekruh saydığını, günümüzde ise sınırlarını çizdiğimiz resimleri yapmanın lüzumsuz bir meşgale olmadığını da ifâde edelim. İslâm da Helaller Haramlar isimli eserimize de bakınız.[868]

Duâ Bir İbâdettir

714. Nu'man bin Beşîr (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Duâ ibâdettir" buyurdu. Sonra,
"Rabbiniz buyurdu ki: Bana duâ edin, size cevap vereyim. Bana ibâdet etmeyi kibirlerine yediremeyenler, hor ve hakîr olarak Cehenneme girecekler"[869] âyetini okudu ve,
"Yani duâ etmeyi kibirlerine yediremeyenler" buyurdu.[870]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, dua bir ibâdettir. Hattâ ibâdetin ruhu ve özüdür. Namaz kılarak, oruç tutarak Yüce Rabbimize ibâdet ettiğimiz gibi, duâ ile de Ona kulluk ederiz. Duâ bir ibâdet olduğu içindir ki, karşılığında hiçbir menfaat beklemeyiz. Çünkü diğer ibâdetlerde olduğu gibi, duanın da neticesi, meyvesi uhrevîdir, âhirette verilir.
Allah'a ibâdeti, yani Ona boyun eğip al açmayı, Ondan istekte bulunmayı gururlarına yediremeyenler Cehenneme gireceklerdir.[871]

Misvak Kullanmak

715. Huzeyfe bin Yeman (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah gece kalktığında dişlerini misvakla ovardı.[872]

Kur'ân'a Sımsıkı Sarılmak

716. Cübeyr bin Mut'im, babası Mut'im'den (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ile beraberdik. Cuhfe'de Resûlullah (s.a.v.) yanımıza çıktı ve şöyle buyurdu:
"Siz Allah'tan başka ilah olmadığına, Onun tek olduğuna ve ortağı bulunmadığına, benim Allah'ın Resulü olduğuma, Kur'ân'ın Allah tarafından geldiğine şahitlik etmiyor musunuz?"
Biz, "Evet, ediyoruz" dedik. Sonra şöyle buyurdu:
"Muhakkak bu Kur'ân'ın bir tarafı Allah'ın kudret elinde, diğer tarafı da sizin elinizdedir. Ona sımsıkı sarılın. Böyle yaparsanız ondan sonra hiçbir zaman helak olmaz ve dalâlete düşmezsiniz."[873]

Hayırlı Kul, Borcunu Güzel Şekilde Ödeyendir

717. Ebû Hümeyd es-Sadî (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah selem yoluyla bir çeşit hurma çeşidi aldı. Ödenme vakti geldiğinde adam borcunu istemişti. Resûlullah ona,
"Bu gün ödeme imkanımız yoktur. Dilersen bize biraz zaman tanı. Bir şey geldiğinde onu sana ödeyelim" buyurdu.
Adam "Vay! Sözde durmayışa bakın!" dedi. Bunun üzerine Ömer öfkelendi. Resûlullah ona,
"Bırak bizi ey Ömer! Şüphesiz hak sahibinin konuşmaya hakkı vardır" buyurdu.
Sonra Havle binti Hakîm'e,
"Yanında hurma varsa bize borç olarak ver" diye haber gönderdi.
Havle, gelenlere, "Allah'a yemin ederim ki yanımda ihtiyaç için sakladığımdan başka yoktur" dedi. Bunu Resûlullaha haber verdiler.
Resûlullah alacaklısına,
"Hakkını tam aldın mı?" diye sordu.
O kimse, "Evet, tam verdin ve gönlümü de aldın" cevabını verdi. Sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allah'ın kullarından Allah'ın yanında en hayırlısı, borcunu güzel bir şekilde ödeyen ve alacaklının gönlünü alandır."[874]

İzah

Hadisin başka bir rivayetinde şu ilâveler vardır:
Bir bedevi Resûlullahtan alacağını talep etmek üzere geldi ve ona karşı sert davrandı. "Alacağımı vermezsen seni sıkıştırırım" dedi.
Resûlullahın yanındakiler, "Yazıklar olsun sana! Kiminle konuştuğunu biliyor musun?" dediler.
Adam, "Ben hakkımı istiyorum" cevabını verdi.
Resûlullah yanındakilere,
"Ben sizin hak sahibi ile beraber olmanızı isterim" buyurdu.
Borcunu ödedikten sonra da şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki, içinde alacaklısını rahatsız etmeksizin zayıfın hakkını alamayan bir topluluğu Allah yüceltmez."[875]

Ayrılırken Selâm Vermek

718. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Biriniz oturan bir topluluğa geldiğinde selâm versin. Bir işi olup da çıkmak istediğinde yine selam versin. Bu selâmlardan birincisi diğerinden daha üstün değildir."[876]

İzah

Ayrılırken selâm vermekle ilgili bir başka hadis şöyledir:
"Bir meclisten ayrılırken oradakilere selâm vermesi, kişinin üzerinde bir haktır."[877]

Resûlullahın Valilere Nasihati

719. Ebû Mûsâ ve Muâz bin Cebel (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bizi Yemen'e gönderdiğinde şöyle buyurdu:
"Gidiniz. Birbirinize itaat ediniz. Birbininize karşı gelmeyiniz. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz."[878]

İzah

Peygamberimiz (s.a.v.) Hicretin 10. yılında İslâmiyetin yayıldığı yerlere valiler gönderdi. Bu cümeleden olarak Hz. Muâz'ı da Yemen'in üç bölgesinden biri olan Cened için görevlendirdi. Hz. Muaz burada hâkimlik yapacak, halka İslâmiyeti anlatacak, Kur'ân'ı öğretecek, tahsil edilen zekât ve sadakaları teslim alacaktı.
Yemen'in başka bir bölgesi için görevlendirilenlerden birisi de Ebû Mûsâ el Eş'ârî idi (r.a.).
Resûlullah (s.a.v.) bu iki valiyi uğurlarken bilhassa Hz. Muâz'a bir müddet yanında yürüyerek nasihatlarda bulundu. Sonra da her iki Sahabîye yukarıdaki tavsiyelerde bulundu.[879]

Haricîler

720. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Ahirzamanda yaşları genç ve hülyaları bozuk bir grup çıkacak. Kâinatın Efendisinin sözünü [hadis] söyleyecekler. Onların imanları boğazlarından aşağıya geçmeyecek. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Onlara ulaştığınızda onları öldürün. Eğer onları öldürürseniz sevap kazanırsınız."
670, 691 numaralı hadislere ve izahlarına bakınız.[880]

Resûlullahın Vefatından Sonra Dinden Dönenler Oldu

721. Âişe (r.a.) şöyle diyor:
Resûlullah (s.a.v.) vefat etti, Araplar dinden döndü, nifak tırmandı. Eğer babamın üzerine çöken şey yüksek dağların üzerine çokseydi, şüphesiz dağı paramparça ederdi.[881]

İzah

Başka bir rivayette Hz. Aişe şöyle demiştir:
"Resûlallahın vefatı üzerine, Arap kabilelerinden birçoğu dinden döndü. Yahudiler, Hıristiyanlar ve münafıklar hareket geçti. Müslümanlar, kış gecesinde yağmura tutulup dağılan koyuna döndüler."
Evet, iman kalplerinde henüz tam manasıyla kökleşmemiş olan bir grup insan, Peygamberimizin vefatından sonra dinden döndüler. Dinden dönen bu insanların kalplerinde imanın henüz yerleşmediği, Resûlullahın sağlığında, daha onlar müslüman olduklarında bir âyet-i kerimede şöyle bildirilmişti:
"Bedevilerden bâzıları 'İman ettik' dediler. Onlara de ki: Hayır, iman etmediniz. 'Siz Müslüman olduk' deyin; çünkü iman henüz kalbinize girmiş değildir."[882]
İşte Peygamberimizin vefatından sonra dinden dönenler, iman henüz kalplerine yerleşmemiş olan bu bedevilerdi. Yoksa diğer müslümanlarda en küçük bir tereddüt, bir sarsılma olmadı.
Dinden dönenler iki grupta toplanıyordu:
1. Zekât ödemek istemeyenler,
2. Müseylimetü'l-Kezzap, Esvedü'1-Ansî gibi yalancı peygamberlerin peşine takılanlar.
Hz. Ebû Bekir, her iki grupla da savaştı, Allah'ın yardımı sayesinde onları yola getirdi. Tafsilat için Dört Halife Devri ve Sıddîk-ı Ekber Hz. Ebû Bekir isimli kitaplarımıza bakılabilir.[883]

Borçtan Allah'a Sığınmak

722. İbni Abbas (r.a.) Resûlullahm (s.a.v.) şöyle duâ ettiğini bildirir:
"Allah'ım, borç altında ezilmekten Sana sığınırım."
585 numaralı hadise bakınız.[884]

Bâzı Musibetler Günahların Neticesidir

723. Berâ bin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir damarın veya gözün uğradığı her ıztırap bir günah karşılığıdır. Allah'ın günah karşılığında kişiye çektirmediği ıztırap ise daha fazladır."[885]

Toprak Parçasını Gasbetmek

724. Ya'la bin Mürre (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor:
"Kim haksız olarak bir karış veya daha az bir yeri gasbederse, kıyamet günü yedi kat yerin altına kadar o yeri taşıyarak gelir."[886]

İzah

Ya'la bin Mürre'den (r.a.) rivayet edilen bir hadis de şöyledir:
"Herhangi bir kimse zulüm yaparak bir karış yer alırsa, Allah onu yedi kat yere ulaşıncaya kadar orasını kazmakla mükellef tutar. Sonra da kıyamet günü insanlar arasında hüküm verinceye kadar onu boynuna yükler."
183 numaralı hadisin izahına da bakınız. [887]

İnsanlarla Sürtüşmenin Zararı

725. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:

"İnsanlarla sürtüşmekten sakın! Çünkü bu iyi hasletleri örter, çirkinleri ise su yüzüne çıkarır." [888]

İzah

Peygamberimiz bu hadislerinde insanlarla sürtüşmekten sakınmayı tavsiye ediyor ve sebep olarak da böyle yapmanın iyi hasletleri örtmesini, çirkin hasletleri ise su yüzüne çıkarmasını gösteriyor. Gerçekten de biri ile sürtüşmeye girildiğinde, göze tutulan parmağın koca dağı örtmesi gibi, kendisi ile sürtüşülen kimse de karşısındaki şahsın bütün iyiliklerini, iyi hasletlerini hemen unutuveriyor. Hadiste de ifâde edildiği gibi, sürtüştüğü şahsın ne kadar kötü hasleti varsa hepsini su yüzüne çıkarıyor. İşte hadiste bundan kurtulmanın en mühim yollarından birisi gösteriliyor.[889]

Hibeden Dönmek

726. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Hibe ettiği bir şeyden dönen, kusmuğunu geri yiyen kimse gibidir."[890]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda hadîs,
"Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen köpek gibidir" ve "Kusmuğuna dönen köpek gibi, hibesinden dönen kimsenin kötü örneği bize yakışmaz"
şeklinde kayıtlıdır."
İmam-ı A'zam'a ve bir kısım âlimlere göre hibeden dönmek mekruhtur.[891]

Peygamberimizin Bâzı Mühim Tavsiyeleri

727. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ey Ebû Hüreyre! Allah'ın sana takdir ettiği rızka razı ol, zengin olursun. Şüpheli şeyleri terk et, Allah'a gerçek kul olursun. Kendin için sevdiğim insanlar için de sev, mü'min olursun. Komşularına iyilik et, gerçek Müslüman olursun. Çok gülmekten sakın. Çünkü çok gülmek kalbi öldürür. Kahkaha şeytandan, tebessüm ise Allah'tandır."[892]

Ümmetler Ne Zaman Helak Olur?

728. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir ümmet Allah'a ortak koşuncaya kadar asla helak olmaz. Allah'a şirk koşan bir ümmetin bu şirki de, kaderi inkar etmeyle başlar."[893]

İzah

Hadiste dikkat çekilen kaderin inkar edilmesi,
"Kul fiilinin yaratıcısıdır. Kaderin bunda hiçbir tesiri yoktur" denilmesidir. "Kul fiilinin yaratıcısıdır" demek, Allah'a şirk koşmaktır. Kaderi inkar etmeyi Müslümanlar içerisinde ilk başlatanlar Ma'bed el-Cühenî (Ö.80/699) ve Gaylan ed-Dımeşkî idi.
Peygamberimiz bir başka hadislerinde kaderi inkar edenleri "ümmetin mecusîleri" olarak vasıflandırmıştır.[894]
Konunun tafsilatı için Kadere İman isimli eserimizin 40-43. sayfalarına bakılabilir.
Ayrıca 75, 305, 432 numaralı hadislere de bakınız. [895]

Rükû Ve Secdeleri Tam Yapmak

729. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) kişinin namazda rükû ve secdeleri tam yapmamasını yasakladı.[896]

Allah Her Şeyde Güzelliği Emretmiştir

730. Şeddad bin Evs (r.a.) rivayet ediyor:
"Muhakkak Allah herşeyde güzelliği emretmiştir. Öyle ise öldürdüğünüzde güzel bir şekilde öldürün. Hayvan kestiğinizde kesimi güzel yapınız. Hayvan kesecek olan bıçağını iyice keskinleştirsin ve keseceği hayvana eziyet vermesin."[897]

İzah

Peygamberimiz bu hadislerinde Allah'ın herşeyde güzelliği, vazifeyi en güzel şekilde yapmayı emrettiğine dikkat çekiyor. Hadisin bu kısmını tamamlayan bîr başka hadis de,
"Allah güzeldir, güzelliği sever"[898] şeklindedir.
Peygamberimiz bâzı çirkinliklere bu prensibi hatırlatarak müdahele etmiştir.
"Emretmiştir" şeklinde tercüme ettiğimiz kelime metinde "yazdı" şeklinde kayıtlıdır. Yazdı kelimesi, emretti, takdir etti mânâlarına gelir.
Peygamberimiz Allah'ın herşeyde güzelliği emrettiğini bildirdikten sonra, öldürme ve kesmelerde bile buna riâyet edilmesi gerektiğini nazara veriyor. "Öldürme"den kasıt, savaşta düşmanı öldürmek, katili kısas olarak öldürmek, zina eden evlileri recmetmek ve hayvanları öldürmek veya kesmektir. Bütün bu öldürmeler yapılırken işkence etmemek, recmederken yüze taş atmamak, ateşte yakarak öldürmemek emredilmiştir.
Hayvan kesimini güzel yapmak, bir hayvanı kesmeden önce bıçağı iyice bilemek, hayvana eziyet vermemektir. Hayvana eziyet vermemenin bir yönü başka hadislerde bıçağı gözü önünde bilememek şeklinde açıklanmıştır. Nitekim bir defasında Resûlullah kesmek üzere yatırdığı hayvanın karşısında bıçak bileyen birini görmüş, ona şöyle müdahalede bulunmuştu:
"Sen onu iki defa mı öldürmek istiyorsun? Hayvanı yatırmadan önce bıçağını niçin bilemedin?"
Yine hayvanlardan birini diğeri gözü önünde kesmemek, kesim yerine sürükleyerek götürmemek, acı çektirmemek, bıçağı boynuna süratlice çalmak, soğumadan derisini yüzmemek de, kesilecek hayvana eziyet vermemenin başka unsurlarıdır.[899]

Kendine Verilmeyenle Tok Görünmek

731. Aişe (r.a.) rivayet ediyor:
"Kendisine verilmeyenle tok gürülen iki sahte elbise giyen gibidir."[900]

İzah

Peygamberimizin bu sözü söylemesine sebep bir kadının "Ey Allah'ın Resulü! Benim bir kumam var. Ona karşı kocamın vermediği şeyle tok gürünsem bir mahzuru var mı?" suâlidir.
Hadis, elinde avucunda birşey olmadığı halde kendini zenginmiş gibi gösteren, aç olduğu halde kibirinden dolayı tok görünen, faziletli olmadığı halde kendini öyle gösteren kimsenin başkasının elbisesi ile caka satan yalancı kimse gibi olduğunu nazara vermektedir.[901]

Peygamberliğin Yirmi Dört Parçasından Biri

732. Abdullah bin Serces (r.a.) rivayet ediyor:
"İstikâmet üzere olmak, güzel haslet, düşünerek, sabırla hareket etmek ve her hususta orta yolu tutmak, peygamberliğin yirmi dört parçasından bir parçadır."[902]

Dinde Aşırı Gitmemek

733. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Dininizin en hayırlısı kolay olanıdır."[903]

İzah

Peygamberimiz yukarıdaki hadislerinde çoğu zaman ihmal edilen mühim bir hususa dikkat çekiyor. O da dinde hayırlının kolay olanı olduğudur. Dinin tebliğcisi böyle derken, dinin koyucusu, şeriatın sahibi olan Yüce Allah da oruç hususunda yolculara ve hastalara ruhsat tanıdıktan sonra,
"Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez"[904]
buyurarak, dinin zorlaşan imasını hoş karşılamadığını nazara vermiştir.
Üzülerek ifâde edelim ki, daha Peygamberimiz zamanında insanlar "iyi niyetle" de olsa, kolay olan dini zorlaştırma çabasına girmişlerdir. Peygamberimiz de dini zorlaştırma gayreti içerisinde olan Sahabîleri her seferinde ikaz etmiş, dinin kolay olduğunu bildirmiştir. Bunun pekçok misâlinden birkaçı şöyledir:
Sahabîlerden bir grup Resûlullahın hanımlarına gelerek Peygamberimizin farzların dışında yaptığı ibâdetlerden sordular. Suallerinin cevabını alınca, sanki bunu az bularak şöyle dediler:
"Resûlullah kim, biz kimiz? Allah onun geçmiş ve gelecek bütün günahlarını atfetmiştir. Böyle olunca ona az ibâdet yeter."
İçlerinden biri, "Ben artık hayatım boyunca her gün namaz kılacağım" dedi.
İkincisi, "Ben de hayatım boyunca hep oruç tutacağım, hiç ara vermeyeceğim" vaadinde bulundu.
Bir diğeri ise, "Hanımımla ebediyyen cinsî noktada beraber olmayacağım" sözünü verdi.
Onların bu durumlarından haberdar olan Peygamberimiz (s.a.v.) kendilerini şöyle ikaz etti:
"Sizler şöyle şöyle söylemişsiniz. Allah'a yemin olsun ki, sizin Allah'tan en çok korkanınız ve yasaklarından ençok kaçınanınız benim. Böyle iken bazan oruç tutar, bazan yerim; bazan namaz kılar, bazan uyurum. Kadınlarla da beraber olurum. Benim sünnetim budur. Kim sünnetimi beğenmezse benden değildir."[905]
Peygamberimiz, yukarıdaki sözleri ile "mağfirete uğrasam bile Allah'tan en çok korkanızı benim" buyurarak az ibâdet yapmasının bağışlanmış olmasından kaynaklanmadığını, dinin ağır yükün altına girmek demek olmadığını nazara vermiştir.
Hadisin başka bir rivayetinde Peygamberimizin umuma hitaben şöyle bir konuşma yaptığı bildirilir:
"Allah için söyleyin! Bazıları benim yaptığım şeyi beğenmeyip kaçınıyorlarmış, doğru mu? Allah'a yeminle söylüyorum, ben Allah'ı onlardan çok daha iyi biliyorum. Allah'tan duyduğum korku da onların duyduklarından çok daha fazladır."[906]
Bu hadislerin çeşitli rivayetlerinde Resûlullahın böyle düşünenlere çok kızdığı bildirilir.
Sahabîlerden Osman bin Ma'zun (r.a.) gece namaz kılmak, gündüzleri hep oruç tutmak ve evlenmemek üzere yemin etmişti. Peygamberimiz onu yanına çağırttı ve,
"Sen sünnetimi beğenmiyor musun?" buyurdu.
Osman (r.a.) "Hayır ey Allah'ın Resulü, yemin ederim ki hayır! Aksine ben senin sünnetini arıyorum" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:
"Bil ki ben hem uyurum, hem namaz kılarım; bazan (nafile) oruç tutarım, bazan tutmam. Kadınlarla evlenirim de. Ey Osman, Allah'tan kork. Çünkü ailenin senin üzerinde hakkı var, misafirin senin üzerinde hakkı var, nefsinin senin üzerinde hakkı var. Öyle ise bazan oruç tut, bazan tutma, namaz da kıl, uykunu da al."[907]
Dinde aşırıya kaçtığı için ikaz edilen Sahabîlerden birisi de Abdullah bin Amr bin As'dır (r.a.). Bu zat, "Hayatta kaldığım müddetçe gündüzleri oruç tutacağım, geceleri de namaz kılacağım" diye kendi kendine söz verdi. Bunu haber alan Resûlullah onu çağırttı ve,
"Sen böyle böyle söylemişsin doğru mu?" buyurdu.
Hz. Abdullah, "Annem babam sana feda olsun, evet böyle söyledim ey Allah'ın Resulü" buyurdu. Bunun üzerine Peygamberimiz kendisine şu ikazı yaptı:
"İyi ama sen buna güç yetiremezsin. Bazan oruç tut, bazan tutma, gece hem kalk, hem de uyu. Ayda üç gün oruç tut. Çünkü hayırlı işleri Allah on misliyle mükafatlandırıyor. Bu üç gün bir yıl oruç tutma sevabı kazandırır."
Bunun üzerine Hz. Abdullah, "Söylediğinden daha fazlasına güç yetiririm" dedi.
Resûlullah,
"Öyle ise bir gün oruç tut, iki gün ye" buyurdu.
Abdullah, "Bundan fazlasına da güç yetiririm" dedi.
Resûlullah,
"Bir gün tut, bir gün ye. Bu Davud'un (a.s.) orucudur" buyurdu.
Abdullah, "Bundan daha fazlasına da güç yetiririm" dedi. Resûlullah,
"Bundan efdali yoktur" buyurdu.[908]
Bununla ilgili bir başka rivayet şöyledir:
Peygamberimiz Hz. Abdullaha,
"Duyduğuma göre sen hiç ara vermeden oruç tutuyor, bir gecede Kur'ân'ı hatmediyormuşsun, doğru mu?" buyurdu.
Abdullah, "Evet, ey Allah'ın Resulü, doğrudur. Ancak maksadım sadece hayırdır" cevabını verdi. Sonra da aralarında şu konuşma geçti:
"Kur'ân'ı ayda bir kere hatmedecek şekilde oku!"
"Daha fazlasına güç yetirebilirim."
"Öyle ise her on günde bir kere hatmet."
"Fazlasına güç yetirebilirim."
"Öyle ise haftada bir kere hatmet. Bilemezsin. Belki uzun ömürlü olursun, yaşlandığında ahdini yerine getiremezsin."
Hz. Abdullah gerçekten uzun ömürlü oldu. Nefsini ahdettiği ibâdetlere zorladıkça, nefsi de ona şiddetle karşı çıktı. Nihayet, "İhtiyarladığım zaman Resûlullahın (s.a.v.) tanıdığı ruhsatı kabul etmiş olmayı temenni ettim" diyerek omuzuna ağır yük yüklemiş olmanın pişmanlığını ifâde etti.
Bir defasında Resûlullah (s.a.v.) mescide girmişti. İki direk arasına gerilmiş bir ip gördü.
"Bu nedir?" diye sordu.
"Bu Zeyneb'in (r.a.) ipidir. Namaz kılarken uykusu gelince buna tutunuyor, ip onun düşmesini önlüyor" dediler. Resûlullah tepki gösterdi, şöyle buyurdu:
"Hayır, çözün ipi. Şevkiniz varken namaz kılın, uykunuz gelince de yatın."[909]
Resûlullah (s.a.v.) Hz. Aişe'nin yanında tanımadığı bir kadın gördü.
"Bu kimdir?" buyurdu.
Hz. Aişe, "Filancadır. Geceleri hiç uyumaz, ibâdet eder" cevabını verdi.
Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:
"Sus yeter. Size güç yetirebileceğiniz ameli yapmak yaraşır. Çünkü siz ibâdet etmekten usanmadıkça, Allah da sevap yazmaktan usanmaz. Allah'a en hoş gelen amel az da olsa, devamlı olandır."[910]
Peygamberimizin dini zorlaştırmaya çalışanlara yaptığı bu ikazların yanı sıra dinin kolay olduğunu ve kolaylaştırılması gerektiğini haber veren pekçok hadisi vardır. Bunlardan bir kaçının meali şöyledir: *"İnsanlara namaz kıldıran hafif kıldırsın, uzatmasın."*

"Bu din kolaylıktır. Kimse aşırı gayretle dini geçmeye çalışmasın. Bununla başa çıkamaz. Galibiyet dinde kalır."[911]
"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın."[912]
Bir kimse şayet fazla ibâdet yapmak istiyorsa, sünnette olan ibâdetlerden yapsın. Böylece sünnette olmadığı halde ibâdet diye yaptığı şeylerden binler misli daha fazla sevap kazanır. Zaten akıl da az gayretle çok kazanç elde etmeyi gerektirir. İşte sünnete ittiba eden az gayretle çok sevap kazanır.
Dinin tatbikatında usanç verici ve bıktırıcı zorluğa, ağıryüke yer verilmemelidir. Allah ve Resulü neyi emretti ise onunla yetinmek, onu yeterli bulmak, aşırıya gitmemek dinin selâmeti için çok önemlidir. Dinde aşırı gidenlerin, Allah'ın rızasını kazanmak için sırtlarına Allah ve Resulünün emretmediği, sünnette olmayan yükler yüklemenin kişiyi helakete götüreceği unutulmamalıdır.
Peygamberimizin bildirdiğine göre geçmişte bir kavim bir kısım zahmetli işlere azmederek kendilerini zora atmışlar, fakat işin sonunu getirememişlerdir. Yüce Allah Kur'ân'da bunları şöyle nazara verir:
"Ruhbanlığa gelince, onu Biz emretmediğimiz halde kendileri Allah'ın rızasını aramak için icad ettiler; sonra ona da hakkıyla riâyet etmediler"[913]
Bu arada her ne kadar iyi niyetten kaynaklansa da çeşitli isimlerle sünnette olmayan namazlar ve başka ibâdet şekilleri çıkarmanın da dini zorlaştırmak, Allah korusun Resûlullahın sünnetini yeterli bulmamak mânâsına geldiğini, bunu dinin vaz geçilmez bir ibâdet tarzı olarak görmenin bid'at olduğunu da ifâde edelim.[914]

Merhamet

734. Üsâme bin Zeyd (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Merhamet etmeyene merhamet edilmez."[915]

440 numaralı hadise bakınız. [916]

İzah

Peygamberimizin bu sözü söylemesinin sebebi şu hadisedir: .
Resûlullah torunu Hz. Hasan'ı öpmüştü. O sırada orada bulunan Akra' bin Habis bunu tuhaf karşılayarak, "Benim on tane çocuğum var. Fakat onlardan hiçbirini öpmedim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah yukarıdaki sözü söyledi.
Resûlullahın Akra'ya,
"Allah kalbinden merhameti çıkardı ise ben ne yapabilirim?" dediği de rivayet edilir.
Yüce Allah bir âyette,
"İyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir?" buyurmuştur.[917]
İyiliğin karşılığı iyilik olduğu gibi, merhametin karşılığı da merhamettir. Kim dünyada insanlara, çocuklara, hayvanlara merhamet etmezse, âhirette de kendisine rahmetle muamele edilmez. Allah böylelerine merhametle bakmaz.
Buna göre kişinin başkalarına göstereceği merhamet,
"İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz"[918]
âyetine de uygun olarak geri kendisine dönecektir.
Konu ile ilgili daha birçok hadis vardır. Bunlardan birisi,
"Allah insanlara merhamet etmeyene rahmette bulunmaz" şeklindedir. [919]
Bir başka hadis ise şu mealdedir:
"Allah merhametli olanlara rahmetle muamele eder. Öyle ise sizler yeryüzündekilere karşı merhametli olun ki, göktekiler de size rahmet etsinler."[920]
Hadiste geçen "göktekler"den maksat meleklerdir. Meleklerin insanlara rahmeti, onlar için Allah'tan bağışlanma talep etmeleridir.
Başka bir hadiste merhametin ancak ebedî hüsrana uğrayan kimselerin kalbinden çıkarıldığı bildirilmiştir.[921]

Peygamberimize Rüzgarla Yardım Edildi

735. Enes (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Bana saba rüzgarı ile yardım edildi. Âd kavmi ise debur (karayel) ile helak edildi." [922]

İzah

Müşrikler 10.000 kişi gibi, kalabalık bir ordu ile Medine üzerine yürümüşlerdi. Medine'de bulunan Yahudiler ve münafıklar da müşriklere yardımcı olmuşlardı. Uzun süren kuşatma neticesinde Müslümanlar çok büyük sıkıntılar geçirdiler, kendileri şehir dışında düşmana karşı dururlarken, Medine'deki aileleri için endişe dolu anlar yaşadılar. Nihayet Allah'ın yardımı, yetişti. Bu, hadiste de ifâde edilen "saba" rüzgarı idi. Şiddetle esen rüzgar, müşriklerin karargahını yerle bir etti. Müşrikler telaşla sağa sola kaçtılar ve kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldılar. Bu yardım Kur'ân-ı Kerim'de şöyle haber verilir:
"Ey iman edenler! Hatırlayın Allah'ın size olan nimetini ki, düşman orduları size saldırdığında, Biz onların üzerine bir rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik."[923]
Hadiste, Allah'ın Âd kavmini de karayel ile helak ettiği bildirilmektedir. Âd kavmi, Hz. Hûd'un (a.s.) kavmidir. Hz. Hûd onları doğru yola çağırmış, fakat onlar kendisini dinlememişti. Yüce Allah da peygamberlerini dinlemeyen bu kavme şiddetli bir rüzgar göndererek onları helak etti.
18 numaralı hadise ve izahına da bakınız.[924]

Peygamberimizin Bir Duası

736. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'ım, kulağımdan ve gözümden ölünceye kadar beni istifade ettir. Dinimde[925] bana afiyet ver. Beni yaşattığın hal üzere haşret. Hakkımı alıncaya kadar zulmedene karşt bana yardım et.
Allah'ım, dinimi[926] Sana teslim ettim. Yüzümü sadece Sana çevirdim. İşimi Sana havale ettim. Sırtımı Sana dayadım. Senin azabından kurtuluş ve korunma yalnızca Senin merhametine sığınmakla olur. Ben Senin gönderdiğin peygambere ve indirdiğin kitaba iman ettim.[927]

Dünyada Nefsin Her İstediğini Yapmak

737. Berâ bin Âzib (r.a.) rivayet ediyor:
"Dünyada her istediğini yapıp nefsini tatmin eden kimse, âhirette istediği nimetlere kavuşmaktan mahrum bırakılır. Gözünü zenginlerin lüks yaşayışına dikip, onlar gibi yaşamak isteyen kimse, gökteki meleklerin katında hakîr olur. Sıkıntıda olan kimse, şikâyet etmeden güzelce sabrederse, Allah onu Firdevs Cennetinde istediği yere koyar."[928]

İzah

Cenâb-ı Hak âhiret nimetlerini nefsinin gayr-i meşru isteklerini yerine getirmeyen kulları için hazırlamıştır. Dünyada nefsinin esiri olan, onun her istediğini yapan kimselerin haliyle âhiret nimetlerinden istifade etmeye hakları yoktur. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde dünyada içki içenlerin âhirette Cennet şarabı içemeyeceklerini bildirmiş, bir başka hadislerinde ise, dünyada ipek giyenlerin âhirette bundan mahrum kalacaklarını haber vermiştir. Dünyada şehvet duygusunu haramla giderenler, âhirette Cennet kadınlarından mahrum kalırlar. Haram meyveler

yiyenler Cennet meyvelerinden mahrum kalırlar. Diğer nimetler de buna kıyas edilebilir.[929]

Rablerinin Rızâsını Dileyerek Ona Yalvaranlar

131. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Abdullah bin Revaha arkadaşlarıyla Allah'ı anarken Resûlullah (s.a.v.) onları ziyaret etti. Onlara,
"Siz o kimselersiniz ki, yanınızda oturmaya sabretmemi Allah bana emir buyurdu" dedi.
Sonra da şu âyeti okudu:
"Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek Ona yalvaranlarla oturmaya sabret. Dünya hayatının zînetini arzulayıp da gözlerini onlardan çevirme. Kalbini Bizi anmaktan gafil kıldığımız, hevâ ve hevesine uyan ve işinde aşırılığa kaçan kimseye de boyun eğme."[930]
Resûlullah (s.a.v.) sözlerine şöyle devam etti:
"Şunu bilin ki, siz burada kaç kişi iseniz, sizin sayınız kadar melekler de sizinle beraber oturuyorlar. Siz Allah'ı tesbih ve tenzih ettiğinizde, onlar da size katılır, siz Allah'a hamd ettiğinizde onlar da hamd eder, siz tekbir getirdiğinizde onlar da tekbir getirirler. Sonra da Allah'ın huzuruna yükselirler. Allah sizin şu halinizi onlardan daha iyi bildiği halde Ona bunu şöyle ulaştırırlar:
"Ey Rabbimiz, Senin kulların 'Sübhanallah' dediler; biz de söyledik. 'Allâhü ekber' dediler; biz de söyledik, 'Elhamdülillah' dediler; biz de söyledik."
Rabbimiz de onlara, "Ey meleklerim! Şâhid olun ki, Ben onları bağışladım" der.
Onlar, "Onların arasında günah işleyen filan ve filan kulların da var" derler. Allah şöyle buyurur:
"Onlar öyle bir cemaattır ki, içlerinde bulunan hiç kimse eli boş dönmez."[931]

Dört Kısım Kalp

739. *Ebû Sâid el-Hudrî (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:*
"Kalpler dört kısımdır. Bunlar:
1. *Fıtrat üzere olan, içi imanla dopdolu olan kalp. Bunun misâli, etrafa aydınlık saçan lambaya benzer. Bu, mü'minin kalbidir. O kandili de nurludur.*
2. *Kılıflara konmuş ve ağzı mühürlenmiş kalb. Bu, kâfirin kalbidir.*
3. *Tersyüz edilmiş kalptir. Bu, münafığın kalbidir. Önce iman etmiş, sonra inkar etmiştir.*
4. *Terkedilmiş kalp. Bu kalpte iman da, nifak da vardır. İman bu kalbde, tertemiz sulardan beslenen bir ağacı andırırken; nifak da kan ve irin akıtan bir yaraya benzer. Artık hangisi bastırırsa, bu kalb onun hükmü altına girer."*[932]

Akabe Biati

740. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
Dayım Ced bin Kays, Akabe biati için Ensardan Resûlullaha giden yetmiş süvari arasında beni de götürdü. Resûlullah (s.a.v.) yanımıza geldi. Amcası Abbas da yanında idi. Ona,
"Ey Amca! Dayılarından söz al" buyurdu.
Yetmiş kişi, "Ya Muhammed, Rabbin için bizden ne istiyorsan iste! Kendin için de dilediğini iste" dediler.
Resûlullah (s.a.v.),
"Rabbim için istediğim, hiçbir şeyi ortak koşmaksızın sadece Ona ibâdet etmenizdir. Kendim için istediğim de kendinizi koruduğunuz şeylerden beni de korumanızdır" buyurdu.
Oradakiler, "Bunları yaparsak bizim için ne var?" diye sordular.
Resûlullah (s.a.v.),
"Cennet" buyurdu.[933]

İzah

Müşriklerin bütün engellerine rağmen, Peygamberimiz Mekke'de her fırsatı değerlendirerek insanları İslama davet ediyordu. Panayırları dolaşıyor, gelen yabancıları Allah'a imana çağırıyordu. Peygamberliğinin 11. yılı idi. Bu daveti sırasında Medineli altı kişi Akabe'de Müslüman olmakla şereflendiler. Ve gelecek yıl tekrar gelmek üzere sözleştiler. Bir yıl sonra bu altı kişinin de içlerinde bulunduğu on iki kişi Peygamberimizle gizlice buluştular. Ve kendisine itaat edeceklerine dâir bîat ettiler. Buna 1. Akabe Biâtı denildi. Bundan sonra Peygamberimiz Mus'ab bin Ümeyr'i (r.a.) Kur'ân hocası olarak Medine'ye gönderdi. Kısa zamanda Medineli Müslümanların sayısı arttı. Peygamberliğin 13. yılında 73'ü erkek, Medineli 75 kişilik Müslüman heyeti gizlice yine Akabe'de Resûlullah ile buluştular. Amcası Abbas da yanında idi. Medineliler Peygamberimizin dayısı sayılıyorlardı. Peygamberimiz amcasının kendisi için Medinelilerden söz almasını istedi. Akabe Bîatına katılanlar Resûllahın her isteğini kabul ettiler. Onu ve Ashabını Medine'ye davet ettiler. Kendilerini her türlü tehlikeden korumaya söz verdiler. Müşriklerin toplantıyı haber almaları üzerine de hemen oradan dağıldılar.
Bu bîat, İslâmiyet için yeni bir dönemin başlangıcı idi. Peygamberimiz ve Sahabîler Allah'ın izni ile Medine'ye hicret ettiler. Onlara Muhacir denildi. Medineli Müslümanlara da herşeylerini Muhacir kardeşleri ile paylaştıkları için "yardımcılar" mânâsında "Ensar" denildi. Allah hepsinden razı olsun.[934]

Kadını Örten İki Şey

741. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.),
"Kadını iki şey örter" buyurdu.
"Onlar nedir?" denildi.
Resûlullah,
"Beyi ve kabir" buyurdu.
"Hangisi daha iyi örter?" denildi.
Resûlullah,
"Kabir" buyurdu.[935]

Saçı Kısaltmak

742. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) saçı dağınık bir adam gördü.
"Biriniz kendini niçin çirkinleştiriyor?" buyurdu ve eliyle saçını kısaltmasını işaret etti.
287 numaralı hadise bakınız.[936]

Resûlullahın Vefatında Hz. Fâtıma'nın Sözleri

743. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah vefat ettiğinde Hz. Fâtıma,
"Ey Rabbine kendisinden daha yakın olan bulunmayan babam!
"Ey makamı Firdevs Cenneti olan babam! "Ey vefatını Cebrail'e haber verdiğimiz babam!" dedi. [937]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda, "Ey kendini çağıran Rabbine icabet eden babam!" ilâvesi vardır.[938]

Yeminin Neticesi

744. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Yemin, ya günahı veya pişmanlığı netice verir."[939]

İzah

Yemin, bir işi yapmak veya yapmamak hususunda iddiaya kuvvet vermek; bir haberi, bir iddiayı kuvvetlendirmek için Allah'ın adını anmak demektir. "Vallahi şu işi yaptım," veya "Vallahi yapmadım," "Vallahi doğru söylüyorum" ifâdeleri birer yemindir. Yemin ayrıca bir şarta bağlı olarak da yapılabilir. Meselâ, "Filan işi yaparsam, Allah rızası için şu kadar oruç tutayım" ifâdesi bir yemindir.
Gerektiğinde yemin etmenin dinimizce bir mahzuru olmamakla beraber, bir Müslümanın aşırı yeminden sakınması gerekir. Nitekim izahını yaptığımız hadis de, yeminin netice itibarıyla ya günahı, ya da pişmanlığı netice vereceğini nazara vererek, insanları yemin etmekten vaz geçmeye teşvik etmektedir.
Bir kimse bir şeyi yapmaya veya yapmamaya yemin eder de, yemine rağmen yemin ettiği şeyi yerine getirmez, yani yeminini bozar, yemin bozma karşılığında ödemesi gereken keffâreti de ödemezse, günahkâr olur.
Yine yemin eden birisi, yeminin altında ezilir. Yapmamak için yemin ettiği şeyi yapmak ister, fakat yemini sebebiyle yapamaz, "Niçin yemin ettim" diye pişman olur. Ya da yemini bozar keffâret öder "Keşke yemin etmeseydim de keffâret ödeme durumunda kalmasaydım" diyerek yine pişman olur.
Şartlarına uygun olarak yapılan yemini bozmanın keffâreti, sabah akşam on fakiri doyurmak veya on fakire orta halli elbise almaktır. Buna imkan bulamayan kimse, Hanefî mezhebine göre peş peşe üç gün oruç tutar. Şâfîlere göre bu orucu peş peşe tutmak şart değildir. Yemin hakkında tafsilatlı bilgi için Hanefi ve Şâfîlere Göre Büyük İslâm İlmihali isimli eserimizin 670-674. sayfalarına bakılabilir.[940]

İnsanlar Üç Grup Olarak Haşredilecek

745. Ebû Zer (r.a.) rivayet ediyor:
Doğru sözlü ve doğruluğu tasdik edilmiş olan Muhammed (s.a.v.), bana şunu haber verdi:
"Şüphesiz insanlar üç grup olarak haşredilecektir. Bunlardan bir grubu yiyip içerek ve giyinik; diğeri yürüyerek ve koşarak; üçüncü grup ise melekler onları sürükleyerek, ateş de arkadan onlan toplayarak."[941]

İzah

İnsanlar kabirlerinden kalktıktan sonra grup grup haşir meydaınna sevk olunurlar. Çeşitli âyetlerde bu durum açıklanmıştır. Meselâ konu ile ilgili bir âyette şöyle buyurulur:
"Ve sûra üfürülür. Vaad olunan gün işte budur. "Herkes yanında bir sevk eden, bir de şahitlik eden melekle beraber gelir."[942]
Peygamberimiz de bir hadislerinde kıyamet gününde insanların yayalar, binekliler ve yüz üstü sürünenler olmak üzere üç sınıf olarak haşredileceklerini bildirmiştir. Sahabîlerin "Ey Allah'ın Resulü, yüzleri üzerine nasıl yürüyecekler?" diye sormaları üzerine de şöyle buyurmuştur:
"Onları ayakları üzerine yürüten celâl sahibi Zâtın yüzleri üzerine yürütmeye de gücü yeter. Ancak şunu bilesiniz: Bu yüzleri üzerine yürüyenler, önlerine çıkan her engele, her dikene karşı kendilerini yüzleriyle korumaya çalışırlar."[943]
Peygamberimiz,
"Onları ayakları üzerine yürüten celâl sahibi Zâtın yüzleri üzerine yürütmeye de gücü yeter" ifâdesi, *"Biz onları kıyamet günü körler, dilsizler, sağırlar olarak yüzü koyun haşredeceğiz"*[944] âyetini hatırlatmaktadır.[945]

Resûlullah Bedir Savaşında Kimin Nerede Öldürüleceğini Haber Verdi

746. Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Bedir Savaşı akşamında Resûlullah bize,
"Şurası yarın inşaallah filan müşrikin vurulup düşeceği yerdir, şurası falanın düşeceği yerdir" buyurdu. Onu hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, sayılanlardan hiçbirisi onun haber verdiği yerden başka bir yerde ölmemişti. Müşrik ölüleri birbiri üzerine bir kuyuya atıldılar. Resûlullah (s.a.v.) onların atıldığı kuyunun başına geldi ve,
"Ey filan oğlu filan, ey filan oğlu filan Allah ve Resulünün size vaad ettiği azabı buldunuz mu? Şüphesiz ben Allah'ın bana vaad ettiği zaferi buldum" buyurdu.
Ömer "Ya Resûlallah, içerisinde ruh olmayan cesetlerle nasıl konuşuyorsun?" diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.),
"Siz benim söylediğimi onlardan daha iyi işitmezsiniz. Ancak onlar bana cevap vermeye güç yetiremezler" buyurdu.[946]

İzah

Hadis, Peygamberimizin bir mucizesini gösteriyor. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) Bedir Savaşında Ümeyye bin Halef, Ebû Cehil, Utbe bin Rebîa, Şeybe bin Rebîa gibi müşriklerin ileri gelenlerinin birer birer öldürüleceklerini haber vermiş, harp meydanını gezerek kimin nerede öldürüleceğini de bildirmiştir. Gerçekten de savaş bitip harp meydanı dolaşıldığında Resûlullahın "Filan şurada düşecek" dediği kimse tam orada düşmüştür.
Aslında bu mucizenin evveli de vardı. Resûlullah (s.a.v.) bugün Mekke'de, Kabe'nin yanında namaz kılarken ismi sayılan bu müşrikler bir deve işkembesini getirerek onun mübarek omuzuna koydular. Rabbine ibâdet esnasında böyle bir muameleye maruz kalması Resûlullahı hiddete getirdi ve onlara şöyle beddua etti:
"Allah'ım, Ebû Cehil'i Sana havale ediyorum, Utbe bin Rebia'yı Sana havale ediyorum, Şeybe bin Rebia'yi, Velid bin Utbe'yi, Ümeyye bin Halefi, Ukbe bin Ebî Muayt'i Sana havale ediyorum."
Hadisi rivayet eden Abdullah bin Mes'ud (r.a.) "Nefsimi kudreti elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Resûlullahın bu saydıklarının çoğunu Kalib'de, yani Bedir çukurunda serilmiş gördüm" der.[947]
Daha sonra Resûlullahın emri üzerine müşriklerin ileri gelenleri ayaklarından tutulup çekilerek Bedir'de bulunan Kuleyb isimli bir kuyuya atıldılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.) onlara,
"Ey Utbe bin Rebîa, ey Şeybe bin Rebîa, ey Ümeyye bin Halef, ey Ebû Cehil, Allah ve Resulünün size vaad ettiği azabı buldunuz mu? Şüphesiz ben Allah'ın bana vaad ettiği zaferi buldum" dedi.[948]

Aşure Orucu

747. Alkame rivayet ediyor:
Aşure gününde Abdullah bin Mes'ud'un yanına girdim. Tirid ve urak[949] yiyordu. "Ey Ebû Abdurrahman, bugün Aşûre günü değil mi?" dedim. Şu cevabı verdi:
"Evet, bugün Aşure. Biz Resûlullah ile beraber, Ramazan orucu farz olmadan önce Aşure gününde oruç tutardık. Ramazan orucu farz kılındığında bu hüküm kaldırıldı. Otur! Sen de ye."
Oturdum, ben de yedim.

664 numaralı hadise bakınız.[950]

Bir Kıyamet Alâmeti

748. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"İnsanlar mescidleri ile birbirlerine karşı övünmedikçe kıyamet kopmaz."[951]

Öşür

749. Abdullah bin Ömer (r.a.) Resûllahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Yağmur suyu ile sulanan arazilerde öşür; deve ile sulananda ise yarım öşür vardır."[952]

İzah

Zikrettiğimiz kaynaklarda bu hadis biraz daha geniş olarak şöyle rivayet edilir:
"Yağmur, nehirler ve pınarların suladığında veya sulanmayıp damarları ile yer altından su emenlerde öşür, kovalarla veya deve ile sulanan arazilerde yarım öşür vardır."
Altının, gümüşün, ticâret mallarının, hayvanın zekâtı olduğu gibi, tarım ürünlerinin de zekâtı vardır. Buna öşür (onda bir) denir. Tarım ürünlerinin de bir mal olduğu ve bu bakımdan zekâta tâbi bulunduğu Kitap, sünnet ve icma ile de sabittir. Meselâ şu iki âyette mahsûllerden zekât verileceğine dikkat çekilmektedir:
"Ey iman edenler! Kazandıklarınızın helâl ve iyi olanlarından ve sizin için yerden rızık olarak çıkardığımız şeylerden bağışta bulunun."[953]
"Yerden yükselmiş ağaçlar ve yerde yayılmış bitkilerle dolu bağları; şekli, rengi, tadı, kokusu farklı hurma ve ekinleri; birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve nar ağaçlarım yaratan da O dur. Onlardan herbiri meyve verdiğinde meyvesinden yiyin, hasat zamanında fakirin hakkını verin. İsraf etmeyin. Muhakkak ki Allah israf edenleri sevmez."[954]
Müfessirler bu âyetlerde zikredilen bağışta bulunma ve fakirin hakkının zekât olduğuna dikkat çekerler.[955] *Es-Süddîgibi bâzı müfessirler de bu âyetlerin hükmünün zekât âyetiyle neshedildiğini, yani hükmünün kaldırıldığını söylerler. Fakat buna katılmak mümkün değildir. Çünkü bu âyetlerin neshedildiğinî söylemeyi gerektirecek hiçbir delil yoktur.*
İzahını yaptığımız hadis de, öşre sünnetten delildir.
Kitap ve sünnetle sabit olan öşür, icma, yani âlimlerin ittifakıyla da sabittir. İslâm âlimleri, yerin mahsulünde sulanma durumuna göre onda bir veya yirmide bîr zekât verileceği hususunda ittifak etmişlerdir. Hadiste "kovalarla veya deve ile sulanan" ifâdesi her türlü sulamalar için geçerlidir. Konunun tafsilatı için Hanefî ve Şâfiilere Göre Büyük İslâm İlmihali ve Oruç Zekât isimli eserlerimize bakılabilir.[956]

Resûlullahın Hacılar İçin Duası

750. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle duâ etti:
"Allah'ım, hacıyı ve onun bağışlanma dilediği kimseyi bağışla."[957]

Haya İmandandır

751. İmran bin Husayn (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Haya imandandır, iman da Cennettedir. Hayâsızlık kabalıktandır. O da Cehenneme götürür."[958]
7, 66, 514 numaralı hadislerin izahına bakınız.[959]

Hastaya Sıhhat Zamanında Yaptığı İbâdetlerin Sevabı Yazılır

752. Ebû Musa (r.a.) rivayet ediyor:
"Şüphesiz Allah hasta tuttuğu sürece hastaya sağdığında yapmaya devam ettiği amellerin sevabını daha fazla olarak yazar. Yolcuya da evinde iken işlediği amelinin karşılığından daha güzelini verir."[960]

İzah

İbni Battal, hadisin nafile ibâdetler için geçerli olduğunu, farzlara şümulü olmadığını, farzların hastalık ve yolculuk gibi sebeplerle kulun üzerinden farziyeti düşmeyeceğini ifâde eder.[961]
Buna göre bir kul sıhhatli iken farzların yanı sıra Allah rızası için namaz kılar, oruç tutarsa, hastalandığında bunları yapamasa bile Allah kendisi için yapmış olmaktan daha fazla sevap yazar. Çünkü Yüce Allah biliyor ki, o kulu hasta veya yolcu olmasaydı, o anda yapamadığı ibâdetleri eksiksiz olarak yapabilirdi. Onu fazladan olarak yaptığı ibâdetleri yapamaz hale getiren Kendisi olduğu için, sevabını vermeyi ihmal etmez. Nitekim bir başka hadiste kul hastalandığında Allah'ın sevapları yazan meleğe sıhhatli iken yaptığı ameller için yazdığı sevaptan daha çok sevap yazmasını emrettiği ve,
"Ben onu sizden daha iyi tanırım. Onu amel işlemekten alıkoyan da Benim" buyurduğu bildirilir.[962]
Yolculukta farzların dışındaki ibâdetlerin yapılamaması karşılığında sevap verilmesi, yolculukta meşakkat olduğu içindir.[963]

Buluğ Çağına Ermeden Üç Çocuğu Ölen Kimse

753. Amr bin Abese (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet ediyor:
"Allah Teâla şöyle buyurdu: "Benim rızam için sadaka verenlere sevgim hak olmuştur. Benim rızam için yardımlaşanlara sevgim hak olmuştur. Hiçbir mü'min erkek ve mü'min kadın yoktur ki, buluğ çağına ermeden üç çocuğu vefat etsin de Allah çocuklara olan rahmetiyle o kişiyi Cennete sokmasın."[964]

İzah

Hadisin başka rivayetlerinde iki çocuğu ölenin, hatta bir çocuğu ölenin de sabretmek şartıyla bu rahmete mazhar olacağı bildirilmiştir.[965]

Haricîler

754. Ebû Ümâme (r.a.) rivayet ediyor:
"Haricîler ateşin köpekleridir."
497, 670, 691 ve 720 numaralı hadislere ve izahlarına bakınız.[966]

Peygamberimizin Ümmetine Düşkünlüğü

755. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
Muaz bin Cebel Resûlullahı (s.a.v.) aramak için çıktı. Ancak onu bulamadı. Evinde aradı bulamadı. Sokak sokak onu aradı. Onun Sevap Dağında olduğu kendisine söylendi. Oraya çıktı. İnsanların Fetih Mescidine çıkmak için yol edindikleri mağarada onu gördü. Baktı ki Resûlullah (s.a.v.) secdede. Ben [Muaz] dağın tepesinden indim; o hala secdede idi. Ruhunumu teslim etti diye aklıma kötü şeyler geldi. Başını

kaldırınca, "Ya Resûlullah, aklıma kötü şeyler geldi. Ruhunu teslim ettiğini sandım" dedim.
Resûlullah şöyle buyurdu:
"İşte burada bana Cebrail (a.s.) geldi ve 'Allah sana selam söylüyor ve ümmetine ne yapmamı istiyorsun?' diye soruyor" dedi. Ben, "Allah daha iyi bilir" dedim. Cebrail gitti, sonra tekrar geldi ve "Allah, 'Ümmetin hakkında seni üzmeyeceğim' buyuruyor" dedi. Bunun üzerine secdeye kapandım. Allah'a yaklaşmanın en iyi vesilesi secdedir."[967]

İzah

Her peygamber ümmetine düşkündü. Ama peygamberler içerisinde ümmetine ençok düşkün olan hiç şüphesiz Resûlullah idi. O, doğarken "Ümmetim" demiş, Miraca çıkıp Allah ile selamlaştığında ümmetini de bu selama dâhil etmiştir. Bâzı ibâdetleri farz olur da ümmetim güç yetiremez endişesiyle bırakmıştır. Her peygambere verilen kesin olarak kabul edilecek duâ hakkını âhirette ümmetine şefaat için ertelemiştir. Kabrinden diriltildiğinde ümmetini soracak, haşir meydanında, mîzan başında, sırat üzerinde ümmeti ile ilgilenecektir.
İşte bu hadis de onun ümmetine olan düşkünlüğünü göstermektedir. Allah'ın "Ümmetin hakkında seni üzmeyeceğim" müjdesine "Acaba ruhunu mu teslim etti?" dedirtecek kadar uzun bir şükür secdesi ile karşılık vermiştir.
Hadiste dikkat çekilen bir diğer husus da Allah'a yakınlaşmanın en iyi vesilesi olarak secdenin gösterilmesidir. Evet, bir insanın sadece Allah'a secde etmesi, Onu Yaratıcıya yakınlaştıran mühim bir vesiledir.[968]

Nikahta Kadının İzni

756. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) babalarının kendilerini zorla evlendirdiği bir bakire ve dulun nikahını iptal etti.[969]

İzah

Bîr cemiyetin sağlam ve sıhhatli bir yapıya sahip olması, onu meydana getiren ailelerin sağlamlığına bağlıdır. Çünkü aile cemiyetin temel taşıdır. Aile yuvasının sağlam olması ise, gerek evlilik öncesi, gerek evlilik sonrası bâzı esaslara uymakla temin edilebilir. Dinimiz bu esasları en güzel şekilde açıklamıştır. İşte bu esaslardan birisi de, kızın hiçbir tesir altında kalmadan, kendisini isteyen erkekle evlenmeye razı olmasıdır. Kız razı olmadığı halde anne ve babasının zorlamasıyla gerçekleştirilen bir evlilik, uzun müddet devam edemez. Etse de böyle bir evlilik çoğu zaman sıkıntıdan öteye geçemez. Hayat âdeta bir zindan olur.
Bunun içindir ki, Sevgili Peygamberimiz (a.s.m) bir hadislerinde evlilikte kadının rızâsının alınmasını tavsiye etmiş ve şöyle buyurmuştur:
"Dul bir kadın kendisinin açıkça rızâsı olmadıkça, bakire bir kız da kendisinden izin alınmadıkça nikâh olunmaz."
Bunun üzerine orada bulunanlar, "Yâ Resulallah, bakire kızın rızâsı nasıl olur?" diye sordular. Peygamberimiz, "Onun izni susmasıdır" buyurdu.[970]
Rızâsı alınmadan, zorla evlendirilen bir kız istediği takdirde nikâhtan vaz geçebilir. İşte yukarıdaki hadis bunu hükme bağlamaktadır. Konu ile ilgili bir başka hadîs de şöyledir:
Genç bir kız Peygamberimizin (a.s.m.) yanına geldi ve şöyle bir şikâyette bulundu: "Babam alt takabadan oluşunu benimle giderip mevkiini yükseltmek için beni erkek kardeşinin oğlu ile evlendirdi."
Bunun üzerine Resulullah (a.s.m.) kızı yapılan nikâhı kabul veya red etme hususunda serbest bıraktı. Böyle bir hakkı olduğunu öğrenen kız şöyle dedi:
"Yâ Resulallah, ben babamın yaptığı evliliği kabul ediyorum. Fakat babaların böyle bir evliliği yapmaya hakları olmadığının kadınlar tarafından bilinmesini istedim."[971]
Görüldüğü gibi, dinimize göre nikâhta dul olsun, bekâr olsun kadının rızâsı, izni alınmadan onu evlendirmek doğru değildir.[972]

Abdest Günahları Döker

758. Ebû Ümâme (r.a.) rivayet ediyor:
"Bir Müslüman abdest alırken elini yıkaması eli ile işlediği günahlarına keffâret olur, yüzünü yıkaması gözü ile işlediği günahlarına keffâret olur. Başını meshetmesi kulakları ile işlediği günahlarına keffâret olur. Ayaklarını yıkaması ayağı ile işlediği günahlarına keffâret olur. Sonra namaz kılarsa onun sevabı kendisine fazladan kalır."[973]

İzah

Abdest maddî kirlerden temizlenmeye sebep olduğu gibi, manevî kirlerden temizlenmeye de vesîledir. Mü'min, abdestle kalb ve ruhunu paslandıran manevî kirlerden de temizlenmiş olur. Yukarıdaki hadiste abdest alırken yıkanan uzuvlardan günahların nasıl döküldüğü ifâde edilir. Zikrettiğimiz kaynaklarda hadis biraz daha uzun olarak şöyle rivayet edilmiştir:
"Bir Müslüman abdest alırken ağzına ve burnuna su verdiğinde ağzıyla ve burnu ile işlemiş olduğu hatâları dökülür gider. Yüzünü yıkadığında yüzünden, hattâ iki göz kapaklan arasından günahları dökülür. Başını meshettiğinde hatâları başından; hattâ kulaklarından dökülür. Ayaklarını yıkadığı zaman ayakları ile işlediği hatâları ayaklarından; hattâ tırnaklarının arasından çıkar. Böylece o kul küçük günah ve hatâlarından temizlenmiş olur."[974]

Resûlullahın Hususiyetleri

758. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha on yıl hizmet ettim. Olan herşeyi Allah'tan bilip razı olduğu için yaptığım şeyi uygun bulup bulmadığını anlayamadım. Şayet hanımlarından bâzıları, "Eğer şöyle şöyle yapsaydın." "Niçin şöyle şöyle yapmadın" derlerse, "Bırakın onu. Şayet o şeyi Allah dileseydi mutlaka olurdu" buyururdu.
"Resûlullahın kendi nefsi için hiçbir zaman intikam aldığını görmedim. Ancak Allah'ın bir yasağı çiğnendiği zaman yine Allah için insanların en çok öfkeleneni olurdu.
"Kendisine iki iş arzedilse, kolayında Allah'a isyan olmadığı takdirde en kolay olanını tercih ederdi. Kolay da olsa o şey Allah'a isyan ise o şeye karşı insanların en uzağı olurdu.[975]

İzah

Hadis Resûlullahın bâzı özelliklerini haber vermektedir. Bunlardan birisi kendisine hizmet eden Enes'e (r.a.) hiç bir zaman hoşnutsuzluk ifâdesi belirtmemesidir. Bununla ilgili yine Enes'in (r.a.) rivayet ettiği bir başka hadis şöyledir:
"Resûlullaha (s.a.v,) on yıl hizmet ettim. Bir kere olsun bana canı sıkılıp da "Öf demedi, "Niçin böyle yaptın?" da demedi, "Böyle yapsaydın" da demedi.[976]
Resûlullahın (s.a.v.) yapamadığı işler için Enes'i kınamamasının sebebi, hadiste de ifâde edildiği gibi, kadere olan teslimiyeti, Allah dilese idi o şeyin olacağına olan inancı idi.
Hadiste dikkat çekilen Resûlullahın (s.a.v.) bir diğer özelliği, kendi nefsi için intikam almayıp sadece Allah için intikam almasıdır.
Bir diğer hususiyeti ise Allah'a isyan olmadığı müddetçe karşılaştığı işlerin en kolayını yapmasıdır. Resûlullahın bütün bu hususiyetleri bizler için de örnek olmalıdır.[977]

Hacc-ı Ekber

759. İbni Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) hacda, Kurban bayramı gününde iki cemre arasında durdu ve,
"Bu gün hacc-ı ekberdir" buyurdu.[978]

İzah

Hadiste geçen hacc-i ekber hakkında çeşitli görüşler vardır. Bir görüşe göre hacc-ı ekber, ihrama girerken hem hac, hem de umre için niyet edilen ifrad hacadır.
Farz olan hacca, hacc-ı ekber, umreye de hacc-ı asgar diyenler olduğu gibi, Arefe günü Cuma'ya rastlayan farz bir hacca da hacc-ı ekber diyenler vardır. Böyle bir hac daha faziletlidir. Peygamberimiz bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"Haccın Arefe günü Cuma gününe denk gelirse, en şerefli gündür."[979]

Kulak Çınladığında Salavat Getirmek

760. Ebû Râfî (r.a.) rivayet ediyor:
"Kulağınız çınladığında beni hatırlayıp bana salavât getirin."[980]

İzah

Bu hadisin başka rivayetinde *"Allah'ım, beni hayırla ananı Sen de an"* deyin ilâvesi vardır.[981]

Cami Yapmanın Fazileti

761. Ebû Zer (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Kim Allah için "katat" kuşunun yuvası kadar bir cami yapsa, Allah onun için Cennette bir köşk bina eder."[982]

Resûlullahın Medinelilere Bereket Duası

762. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) Medine için,
"Allah'ım, ölçülen ve tartılan şeyleri onlar için bereketlendir" diye duâ etti.[983]

Nimetçe Aşağıda Olanlara Bakmak

763. *Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:*
"Nimetçe kendinizden aşağıda olanlara bakınız, yukarıda olanlara değil. Çünkü kendinizden aşağıda olanlara bakmanız, Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini küçümsememeniz açısıdan daha uygundur."[984]

Kan Dökmek Helak Olma Sebebidir

764. Ebu'd-Derdâ (r.a.) rivayet ediyor:
"Mü'min, haram kılınan kanı dökmedikçe ibadetiyle yaşayışında huzurlu ve salih bir insan olmaya devam eder. Haram kan döktüğünde helâk olur."[985]

Yatsı Namazını Kılmadan Uyumak

765. Ebû Berze (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) yatsı namazını kılmadan önce uyumayı ve kıldıktan sonra konuşmayı nehyetti.[986]

İzah

Buradaki yasak vücup ifâde etmez, yani haram kılmaz. Bir insan yatsı namazını kılmadan önce uyursa veya yatsı namazını kıldıktan sonra konuşursa bir haram işlemiş olmaz. Buradaki birinci yasağın sebebi, kişi namazını kılmadan uyursa, kalkamayacağı endişesindendir. Gerçekten de uyuduktan sonra namaz için tekrar kalkmak insana zor gelir. Bu sebeple eğer yatılacaksa yatsı namazını kıldıktan sonra, rahat bir şekilde uyumahdır.
İkinci yasağın, yani namazdan sonra konuşmama yasağının sebebi de, kişinin gününü namazla mühürlemesi, dünya kelamı konuşmaması içindir. Ancak dinî meselelerin konuşulmasında, dinî sohbetler yapılmasında hiçbir mahzur bulunmamaktadır. Nitekim Peygamberimizin kendisi de yatsı namazından sonra ümmetin meselelerini gecenin geç vakitlerine kadar konuşmuştur.[987]

Resûlullahın Evi İle Minberi Arasının Fazileti

766. Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Evimle minberim arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de Cennetin yüksek bahçelerinden biridir."[988]

Ruhsatları Kabul Etmek

767. Ebû'd-Derdâ (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim:
"Allah bazı şeyleri farz kılmıştır, onları kaçırmayın. Bazı sınırlar çizmiştir, onları çiğnemeyin. Bir çok şeyde de unutmadan münezzeh olduğu halde sükut etmiştir. Onlara kendinizi zorlamayın. Allah'tan bir rahmet olarak o ruhsatları kabul edin."[989]

İzah

Dinimize göre bir şey yasaklanmamışsa, hakkında hüküm bildirilmemişse, "Eşyada asıl olan ibâhedir" hükmü gereği helâldir.
Hadisin son kısmında unutmadan münezzeh olan Allah'ın açılmadağı hususlar, Allah'ın bir rahmeti olarak ifâde edilmiş ve bu ruhsatların kabul edilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.[990]

Gücü Yetenin Öfkesini Yutması

768. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Gereğini yapmaya gücü yettiği halde öfkesini yutan kimseyi Allah kıyamet gününde hurilerden seçmesi için serbest bırakır. Kim bir köleyi (kulu) evlendirirse Allah kıyamet gününde onun başına saltanat tacı koyar."[991]

İzah

Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği bir hadiste de böyle kimsenin kalbini Allah'ın güven ve imanla dolduracağı bildirilmiştir.[992]

Şüpheli Şeylerden Sakınmak

769. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"İbâdetin en üstünü dinî konularda ince anlayıştır. En üs tün dindarlık da şüpheli şeylerden sakınmaktır."[993]

İzah

Dinî konularda ince anlayış, ibâdetin en üstünü olarak vasıflandırılıyor. Çünkü dinî konularda ince anlayış sahibi ibâdetini bilerek yapar, şeytanın vesvesesine aldanmaz.
Hadiste şüpheli şeylerden sakınmanın da en üstün dindarlık olduğu nazara veriliyor. Şüpheli şeylerden sakınmaya "verâ" denir. Konu ile ilgili daha başka hadisler de vardır. Bunlardan bir kaçı şu mealdedir:
"Herşeyin bir temeli vardır. İmanın temeli, haram ve şüpheli şeylerden titizlikle kaçınmaktadır."[994]
"Helal de bellidir, haram da bellidir. Öyle ise seni şüphelendiren şeyi bırak, şüphelendirmeyen şeye bak."[995]
"Şüpheli şeylerden sakınan şerefini ve dinini korumuş olur. Şüpheli şeylere giren harama da düşer. Böylelerin durumu, tıpkı koruluğun etrafında koyunlarını otlatan çoban gibidir. Her an o koruya dalabilir."[996]

Mahşer Günü Hesaba Çekilmeyecek Olanlar

770. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
"Üç grup insan vardır ki, kıyametin dehşetli korkusu onları etkilemez. Onlar hesaba da çekilmezler. Yaratıkların hesabı bitinceye kadar onlar miskten tepeler üzerindedirler. Bu üç grup:
1. *Allah rızâsı için imam olan ve cemaatin kendisinden memnun kaldığı imam.*
2. *Allah rızası için insanları namaza çağıran müezzin.*
3. *Kendisiyle Rabbi ve efendisi arasındaki haklara dikkat eden köle."*[997]

İzah

Allah Peygamberimize (s.a.v.) ümmetinden bir grubu hesapsız olarak Cennete sokacağı vaadinde bulunmuştur. Hadiste hesapsız olarak Cennete girecek olan üç grup insana dikkat çekilmektedir. Başka hadislerde de şehitlerin ve geceleyin ibâdetle meşgul olan kulların hesaba çekilmeyecekleri bildirilmiştir.[998]

Ayıp Örtmek

771. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) Resûlullahtan (s.a.v.) şunu işittiğini rivayet ediyor: *"Kim bir din kardeşinin bir ayıbını görür de onu örterse, Cennete girer."*[999]

İzah

Konu ile ilgili bir başka hadis şu mealdedir:
"Kim mü'min kardeşinin ayıbı örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter. Kim Müslüman kardeşinin ayıbını açığa vurursa, Allah da onun ayıbını açığa vurur. Hatta o ayıbı evinde yapsa dahi, kendisini rezil eder."[1000]

Ölmek Üzere Olanlara İman Telkini

772. Ebû Hureyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ölmek üzere olanlarınıza "Lâilâhe illallah (Allah'tan başka ilâh yoktur)" cümlesini telkin ediniz. Ve "İmanında sebat et, sebat et! Kuvvet ancak Allah'tandır" *deyiniz.*[1001]

İzah

İbni Mâce'de bu hadis şöyledir:
Resûlullah (s.a.v.),
"Ölmek üzere olanlarınıza 'Lâilâhe illalla-hü'1-Halîmü'l-Kerîm. Sübhanallahi Rabbi'l arşi'1-azîm. Elhamdülillahi Rabbil âlemin' demesini telkin edin" buyurdu.
Yanınındakiler, "Ey Allah'ın Resulü, bunu sağ olanlara telkin nasıldır?" diye sordular.
Resûlullah,
"Daha güzeldir, daha güzeldir" buyurdu.
İnsan için en mühim mesele, kabre imanla gitmektir. İmanda son âna itibar edildiği ve son anda şeytanın çeşitli vesveselerle mü'minin imanını kapmaya çalıştığı içindir ki, Peygamberimiz ölüm halindeki bir mü'mine iman telkininde bulunmayı tavsiye etmiştir. En tehlikeli ânını yaşayan mü'mine şeytanla olan mücâdelesinde yardımcı olmayı istemiştir.
Böyle bir telkin yapılacağı zaman, önce hastanın yanında ve ona işittirecek bir sesle ya kelime-i şehadet veya kelime-i tevhid getirilerek hatırlatılır ve tekrar edilir. Hastanın kelime-i tevhidi bir defa söylemesi kâfidir, tekrar etmesine lüzum yoktur. Şayet hasta bir defa kelime-i tevhidi söyleyebilirse, son sözünün bu mübarek söz olması için, yanında bulunanlar onu artık konuşturmamalıdırlar.
Ancak hastaya "Haydi sen de söyle" gibi birşey denilmez. Söylemesi için ısrar da edilmez. Çünkü insan bu halde iken büyük bir sıkıntı, acı ve iztırap içinde bulunmaktadır. Belki farkında olmadan veya tam düşünmeden tekrar edilenleri reddedebilir, "Söylemiyorum" diyebilir.
Ayrıca bu telkini, hatırlatmayı hastanın sevdiği birisinin yapmasında fayda vardır. Çünkü insan, sevdiği ve sesine ünsiyet duyduğu bir yakınının teklifini reddetmez, onun dediklerini tekrar etmekten çekinmez.
Diğer bir husus, ölmek üzere olan bir hastadan kelime-i tevhid söylemesi istenildiğinde "Hayır" diyorsa, bu sözünün kelime-i tevhid için olduğu kesin değildir. O anda imanını almak için gelen şeytana da "Hayır" diyor olabilir. Nitekim hadis âlimlerinden ve mezheb imamlarından İmam Ahmed bin Hanbel ve İmam Ebû Cafer-i Kurtubî ile ilgili şu iki hatıra bunu göstermektedir:
İmam Ahmed'in oğlu Abdullah anlatıyor: "Babam İmam Ahmed vefatı yaklaştığında bayılıyordu. Benim elimde de çenesini bağlamak için bir bez vardı. Ayılınca, 'Hayır, defol, defol' diye bağırdı. Ben, 'Babacığım, bunu kim için söylüyorsun?' diye sordum. Şu cevabı verdi:
'"Şeytan karşıma dikilmiş parmak uçlarını ısırıyor, 'Ey Ahmed' diye bana fitne veriyordu. Ben de 'Hayır, defol' diyerek onu kovdum."
İmam Ca'fer-i Kurtubî'ye, ölmek üzere iken "Lâilâhe illallah de" diyerek telkinde bulundular. Baygın bir halde bulunan İmam Cafer-i Kurtubî, biraz kendisine geldiğinde bu hareketinin sebebini sordular, şu cevabı verdi:
"Sağ ve solumdan yanıma iki şeytan geldi, birisi Yahudiliğin en hayırlı din olduğunu söyleyerek benim de Yahudi olarak ölmemi istedi. Diğeri de Hıristiyanlığın en hayırlı din olduğunu benim de bu o din üzere ölmemi söyledi. Ben de onlara, 'Hayır, hayır. Bunu siz söylüyorsunuz. Doğrusu Öyle değil' dedim."[1002]
Hattâ ölmek üzere olan bir insandan küfrü gerektiren bir söz sadır olsa bile, onun imansızlığına hükmedilemeyeceği hususunda kurtarıcı bir fetva da vardır.[1003] Çünkü, böyle bir insan her ne kadar diliyle böyle bir sözü söylemiş olsa da, kalbi durumunu sadece Allah bilir. Bize düşen, o insanın Müslüman olarak öldüğüne inanmak, şehâdet etmek ve cenazesine Müslüman muamelesi yapmaktır. Ayrıca bu böyle birinin ağzından şayet çirkin ve normalde söylendiğinde küfrünü gerektirecek sözler çıkmışsa, bu sözü duyanlar, yaymamalı, gizlemelidirler. Zira o anda kişinin aklı başından gitmiştir. Söylediği sözlerden dolayı bizler onun inkârına hükmedemeyiz. Doğrusunu Allah bilir.[1004]

Kur'ân Okumanın Ve Ona Uymanın Faydası

773. Enes bin Mâlik (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim gece gündüz Kur'ân okur, helâlini helâl, haramını haram bilirse Allah onun etini ve kanını Cehenneme haram kılar. Kıyamet günü olunca da o Kur'ân kendisi için bir kurtuluş vesikası olur."[1005]

Bedir Savaşına Katılanların Fazileti

774. Ebû Seleme bin Abdurrahman babasından rivayet ediyor:
Talha bin Übeydullah Âmir bin Füheyre hakkında ileri geri konuştu. Resûlullah (s.a.v.) onu şöyle ikaz etti:
"Yavaş ol ey Ebû Talha! Çünkü senin gibi o da Bedir Savaşında bulundu. En hayırlınız azâdlı kölelerine daha iyi davranandır."[1006]

İzah

Talha bin Übeydullah (r.a.), bir hadiste Cennetle müjdelenen on Sahabîden birisi idi. Âmir bin Füheyre (r.a.) ise azadlı bir köle idi. Peygamberimiz Talha'nın (r.a.) Âmir bin Füheyre (r.a.) hakkında ileri geri konuşmasını hoş karşılamadı.
Hadiste, Amir bin Füheyre'nin de (r.a.) Talha (r.a.) gibi Bedir Savaşına katıldığına dikkat çekilmektedir.
Müşriklerle yapılan ilk savaş olan ve İslâm ordusunun kesin bir zaferi iîe sonuçlanan Bedir Savaşı, Müslümanların var veya yok olma savaşı idi. Bu yönü ile İslâm tarihinde çok önemli bir yeri ve bu savaşa katılan Sahabîlerin Allah indinde büyük bir derecesi vardı. Bir defasında Cebrail (a.s.) Peygamberimize gelmiş ve "Bedir Savaşına katılanların aranızdaki derecesi nasıldır?" diye sormuştu. Resûlullah (s.a.v.),
"Biz onları Müslümanların en üstünlerinden ve en hayırlılarından sayarız" buyurmuştu.
Cebrail (a.s.), "Bizde de böyledir. Biz de meleklerden Bedir'e katılanları meleklerin üstünü ve hayırlısı sayarız" dedi.[1007]
Bedir Savaşına katılanların faziletini bildiren bir hadis de şöyledir:
"Ola ki, Allah Bedir gazilerinin hallerine vakıf olmuş da 'Dilediğinizi yapın. Sizi affettim' buyurmuştur."[1008]

Mahşerden Bir Sahne

775. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"*Kıyamet günü peygamberler mahşer yerine gelmek üzere hayvanların sırtında diriltilirler. Salih (a.s.) devesinin sırtında mahşer yerine sevk edilir. Çocuklarım Hasan ve Hüseyin Adva isimli devemin sırtında sevkedilir. Ben Burak üzerinde sevkedilirim. O, adımlarını gözümün görebildiği en uzak noktaya atar.*
Bilal Cennet develerinden bir devenin üzerinde sevk edilir. Net bir sesle, şehadetlerin hakkını vere vere ezan okur. "Eşhedü enne Muhammedün Resûlullah=Ben şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Resulüdür" dediğinde gelmiş geçmiş bütün mü'minler de aynı şehadeti getirirler. Bu, dünyada iken kendilerinden kabul edilenlerden kabul, reddedilenlerden ise reddedilir."[1009]

İzah

İnsanlar kabirlerinden kalktıktan sonra, kimi yaya, kimi binekli, kimi de sürünerek olmak üzere toplanma yeri olan mahşer meydanına sevk edileceklerdir. Hadis, bu sevk esnasındaki bir sahneyi haber vermektedir. O da peygamberlerin hayvanların sırtında diriltileceğidir. Hadiste açıkça haber verilmese de bu hayvanlar Cennetten getirilecektir. Salih (a.s.) bir mucize olarak kayadan çıkardığı devesinin üzerinde olacak, Hasan ve Hüseyin (r.a.) Resûlullahın Advâ isimli devesinin üzerinde, Resûlullah da diğer peygamberlerden farklı olarak Burak ile mahşer yerine gidecektir. Burak, Cennetten getirilen bir hayvandır. Peygamberimiz miraca yükseldiğinde Mekke'den Mescid-i Aksa'ya Burak ile gitmiştir. Hadiste, Burak'ın çok hızlı bir binek olduğuna dikkat çekilmektedir.
Hadiste Resûlullahın müezzini Hz. Bilal'in de Cennet develerinin birisinin üzerinde olacağı ve ezan okuyacağı, bütün Müslümanların onun "Eşhedü enne Muhammedün Resûlullah" sözünü tasdik edeceği, ancak bunun dünyada ezana lakayt kalanlardan kabul edilmeyeceği bildirilmektedir.[1010]

Kölenin Efendisi Üzerindeki Hakları

776. İbni Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
"Kölenin efendisi üzerinde şu üç hakkı vardır:
1. *Namazında acele ettirmemek.*
2. *Yemek yerken kaldırmamak.*
3. *Ve karnını iyice doyurmak."*[1011]

İkindi Namazının Sünneti

777. Ali (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ikindi namazından önce dört rekat namaz kılardı.[1012]

İzah

Namazlardan önce ve sonra kılınan sünnetler bir yerde farz namazların tamamlayıcısı hükmündedir. Bu tamamlama iki şekilde düşünülebilir. Birincisi fazlarda yapılan eksiklerin, kusurların affedilmesine vesile olur. İkincisi, kıyamet gününde farz namazları eksik gelen kimsenin namaz borcu kıldığı nafile namazlardan tamamlanır. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifâde etmişlerdir:
"Kıyamet günü kulun amelinden ilk hesaba çekileceği şey namazdır. Eğer namazının hesabını tam verirse kurtulmuştur. Eğer tam vermezse iflas etmiştir. Eğer farz namazlarından bir eksiği varsa Allah Teâla [kendisi çok iyi bildiği halde], 'Kulumun nafile namazları olup olmadığına bakın' buyurur. Eğer nafile namazları varsa, farz namazlarındaki eksikliği, bu nafilelerle tamamlanır."[1013]
Nafile namaz kılmak ayrıca Peygamberimizin şefaatine vesîledir ve kılınmasında pekçok sevap vardır. Bu namazların faziletiyle ilgili olarak bir çok hadîs mevcuttur. Bunlardan birisinin meali şöyledir:
"Kim gece ve gündüz on iki rekât namaz kılmaya devam ederse, Cenâb-ı Hak ona Cenneti nasip eder. Bunlar: Öğlenin farzından önce dört rekât, Öğlenin farzından sonra iki rekât, akşamın farzından sonra iki rekât, yatsının farzından sonra iki rekât, sabahın farzından önce iki rekâttır."[1014]
Peygamberimiz bir hadislerinde de yukarıda saydığımız on iki rekât sünnet namazları kılanlar için Cennette bir ev yapılacağını müjdelemiştir.[1015]
Çeşitli hadislerinde ümmetini sabah ve öğle namazının sünnetini kılmaya ayrıca teşvik eden Peygamberimiz (a.s.m.), yukarıdaki hadislerinde de ikindi namazının sünnetini kılmaya ümmetini teşvik etmiştir. Konu ile ilgili başka hadislerde vardır. Bunlardan ikisi şu mealdedir:
"İkindi namazının farzından önce dört rekât namaz kılan kimseye Allah rahmetini bol kılsın."
"Kim ikindi namazının farzından önce dört rekât kılarsa, ona Cehennem ateşi dokunmaz."[1016]

Giyinmiş, Fakat Çıplak Kadınlar

778. Abdullah bin Ömer (r.a.) Resûlullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Ümmetimin son zamanlarında görünüşte giyinik, fakat aslında çıplak kadınlar olacaktır. Bunların başları, deve hörgücü gibidir. Onlara lanet

edin. Şüphesiz bu kadınlar lanetlenmişlerdir."[1017]

İzah

Müslim'deki rivayet şöyledir:
"Cehennem ehlinden iki sınıf insan vardır ki, bunları dünyada henüz görmedim. Birisi, ellerinde sığır kuyruğu gibi sopalarla insanları döverler. İkinci grup da bâzı kadınlardır ki, görünüşte giyinik, fakat aslında çıplaktırlar. Salınarak yürürler.[1018] *Bunların başları, saçlarını üst tarafa bağladıklarından deve hörgücü gibidir.*
Bunlar Cennete giremeyecekleri gibi, kokusunu dahi duyamayacaklardır. Oysa Cennetin kokusu çok uzak mesafeden alınır."
Başka hadislerde bildirildiğine göre Cennet kokusu beşyüz yıllık veya bin yıllık mesafeden duyulur.[1019]
Dinimizin emirlerinden birisi de tesettürdür. Tesettür, farklı ölçülerde de olsa buluğ çağına gelen kadın erkek her Müslümanın örtünmesi farzdır. Bu konuda Kur'ân'da şöyle buyurulur:
"Mü'min kadınlara söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını da korusunlar. Zînetlerini ise görünmesi zarurî olan kısımlar müstesna, açığa vurmasınlar. Baş örtülerini de yakalarının üzerini kapatacak şekilde iyice örtsünler...."[1020]
"Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle, evlerinden çıktıklarında dış örtülerini üzerlerine alsınlar."[1021]
Kur'ân'da tesettür emredilmekle beraber, giyilecek elbisenin vasıfları açıklanmamıştır. Bunu hadislerden öğreniyoruz. Konunun tafsilatını Hanımlara Fetvalar isimli eserimize havale ederek burada izahını yaptığımız hadis üzerinde duracağız.
Tesettürde giyilecek elbisede dikkat edilmesi gereken özelliklerden birisi de altını gösterecek kadar ince olmamasıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) ince bir elbise ile huzuruna gelen baldızı Hz. Esmâ'dan yüzünü çevirmiş ve ona örtünmesini emretmiştir.[1022] *Çünkü giyimekten maksat vücudu örtmektir. Oysa böyle elbiseler kadını daha cazip göstererek karşı tarafı tahrik edeceğinden fitneye sebep olur.*
Tesettürde ince elbise giyilmesini yasaklayan Peygamberimiz (s.a.v.) gayb âleminin gizli perdesinin arkasından zamanımıza bakarak vücudunun tenini gösterecek kadar ince elbise giyinen kadınları "giyinmiş fakat çıplak" olarak vasıflandırmış ve "Cennetin kokusunu dahi duyamayacaklarını" bildirmiştir.
Kadının kalça, bel ve göğüslerini büyüklük ve şekil itibarıyla belli edecek şekilde dar olan elbise giyen kadınlar da "giyinmiş, fakat çıplak" kadınlar grubuna dahildir.[1023]

Müslümanları Rahatsız Etmekten Sakınmak

779. Câbir bin Abdullah (r.a.) rivayet ediyor:
"Soğan ve sarımsak yiyen bizden ve camilerimizden uzaklaşsın ve evinde otursun."
26. hadisin izahını bakınız.[1024]

Bâzı Kıyamet Alâmetleri

780. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) başını hilâle çevirdi ve şöyle buyurdu:
"Kıyametin yaklaştığının bir alâmeti de da hilalin erken görülmesidir. Öyle ki, 'Bu hilal iki geceliktir' denilir. Mescidler yol edinilir ve âni ölümler görülür."[1025]

İzah

Peygamberimiz (s.a.v.) bu hadislerinde üç kıyamet alâmetine dikkat çekmektedir. Bunlardan birisi, hilâl'in erken görülmesi, buna rağmen görenlerin onu iki günlük zannetmesidir. Atmosferde meydana gelen bâzı değişiklikler buna sebep olabilir.
Kıyamet alâmetlerinden ikincisi, mescidlerin yol edilmesi, üçüncüsü de ani ölümlerin çoğalmasıdır. Günümüzde, deprem, terör, trafik kazası, uçak düşmesi, kalp kirizi gibi sebeplerle âni ölümler bir hayli çoğalmıştır.[1026]

İhlâs Sûresini Çok Okumak

781. Câbir bin (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim her gün elli defa İhlas Sûresini okursa kıyamet gününde kabrinden şöyle çağrılır:
"Kalk! Ey Allah'ı öven zat, Cennete gir!"[1027]

İzah

İnancımıza göre Allah'ın takdir ettiği bir zamanda kıyamet kopacak, bütün canlılar vefat edecek, yine Allah'ın takdir ettiği bir zaman toprak altında bekledikten sonra, yeniden diriliş gerçekleşecektir. Bu diriliş esnasında herkes niyetine göre ve öldüğü hal üzere diriltilecektir Yine herkes durumuna göre çağrılacak, kâfir ve isyankar sesler korkunç seslerle ve azap tehdidiyle çağrılırlarken, Allah'ın sevgili kulları hoş bir sesle ve Cennet müjdesi ile çağrılacaklardır. Hadiste, İhlâs Sûresini çok okuyanların kabirlerinden, "Kalk! Ey Allah'ı öven zat, Cennete gir" diye müjde ile çağırılacakları bildirilmektedir. Mahşerde kimin nasıl dirileceği hususunda Ölümden Sonra Diriliş İsimli eserimize bulabilirsiniz.[1028]

Namaz Ateşi Söndürür

782. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Allah'ın her namaz vaktinde şöyle seslenen bir meleği vardır: "Ey Ademoğulları! Kendi elinizle tutuşturduğunuz sizi yakacak olan ateşi namazla söndürmek için kalkınız."[1029]

Sabah Namazından Sonra Allah'ı Zikretmek

783. Hz. Hasan (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederse, bu kendisi için mutlaka Cehenneme karşı bir örtü olur."
811 numaralı hadise bakınız.[1030]

Resûlullahın Sidretü'l-Münteha'da Gördüğü Dört Nehir

784. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
"Sidretü'l-Münteha'ya yükseltildiğimde dört nehirle karşılaştım. İkisi zahir, ikisi bâtındı. Zahir olanlar Nil ve Fırat idi. Bâtın olanlar da Cennetin iki nehriydi.
Sonra bana üç bardak verildi. Birinin içinde süt, birinin içinde bal, diğerinin içinde de şarap vardı. Ben hemen içinde süt olan bardağı aldım ve içtim. Bana, "Sen ve ümmetin doğrusunu yaptınız" denildi."[1031]

İzah

Müslim'de Mâlik bin Sa'sa'dan (r.a.) bu hadis uzun bir şekilde rivayet edilir. Buradaki hadis o rivayette şöyle geçer:
"Nebiyyullah (s.a.v.) dört nehir gördüğünü, bunların asıllarından iki zahir, iki de bâtın nehir çıktığını anlattı. Ve buyurdu ki:

"Ey Cebrail, bu nehirler nedir?" dedim.
Cebrail (a.s.) şöyle dedi:
"Bu bâtını nehirler Cennette bulunan iki nehirdir. Dıştaki nehirler ise Nil ve Fırat'tır."[1032]
Hadisin ikinci kısmı da Ebû Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği hadisin bir kısmında şöyle geçer:
"Bana iki kab getirdiler. Birinde süt, diğerinde şarap vardı. Bunların hangisini istersen onu al" dediler. Ben sütü alıp içtim. Bardakları getiren zât bana, 'Fıtrata uygun olanı tercih ettin. Şayet şarabı alsaydın ümmetin azardı' dedi."
Peygamberimize süt ve şarabın takdim edilmesi ve birini seçmesini istemesi, o zaman şarap henüz haram kılınmadığı içindir. Şarap haram olmadığı halde Resûlullah fıtrata uygun olanı, yani sütü seçmiştir.[1033]

Kur'ân'ın Sahabe Üzerindeki Tesiri

785. Cübeyr bin Mut'im (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullaha (s.a.v.) geldim. O Ashabına sabah namazını kıldırıyordu. Onun,
"Ona mâni olacak yoktur" dediğini işittim.
"Rabbinin azabı muhakkak gelecektir. Ona mâni olacak yoktur"[1034]
âyetlerini okuyordu. Sesi dışarı çıkıyordu. Bu kalbimi çarptı sandım.[1035]

Resûlullahın Hz. İmran'a Öğrettiği Dua

786. İmran bin Hüsayn (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bana,
"Ey İmrân!" buyurdu.
"Buyur" dedim.
"Şöyle de" buyurdu:
"Allah'ım, işimi yoluna koymam için Senden hidâyet diliyorum. Ve nefsimin şerrinden Sana sığınıyorum."[1036]

Köleyi Hürriyetine Kavuşturmak

787. Sehl bin Sa'd (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim Müslüman bir köleyi hürriyetine kavuşturursa, Onun her azasına karşılık Allah o kimsenin bir azasını Cehennemden kurtarır."[1037]

İzah

Köleliği başlatan bir din olmayan İslâmiyet, onu vahşi ve gaddar bir suretten medenî bir şekle sokmuştur. Her fırsatta da köleleri hürriyetine kavuşturmayı teşvik etmiştir. Bu hadis de köle azadına teşvik eden hadislerden birisidir. Konu hakkında tafsilatlı bilgi için Hanımlara Fetvalar isimli eserimizin 52-62. sayfalarına bakılabilir.[1038]

Borçlu Olarak Ölmek

788. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Ölen bir mü'minin ruhu, borcu olduğu sürece tutukludur."[1039]

İzah

İbni Mâce'de hadis şöyledir:
"Ölen mü'minin ruhu, üzerindeki borç ödeninceye kadar borcundan dolayı tutukludur."
Borçlu ölerek vefat eden bir kul eğer Cennetlikse, borcu ödeninceye kadar ruhu Cennete gitmez. Ancak borcu ödendikten sonra Cennete gider. Bu hüküm borcuna lakayt olanlar veya ödeme düşüncesi taşımayanlar içindir. Kişi borcunu ödeme niyetinde olduğu halde imkan bulamadığı için ödeyemeden vefat ederse, şayet kul Cennetlik biri ise ruhu tutuklu olmaz, Cennete gider. Mahşer gününde de Allah hak sahibini memnun ederek böyle kulunu sıkıntıdan kurtarır.
Hadîs, mirasçıları ölenin borcunu ödemeye teşvik etmektedir.
Borçlanma ve tehlikeleri ile ilgili geniş bilgi için Faiz Ticâret isimli eserimize bakılabilir.[1040]

Devlet Malına Hıyanet Edenlerin Mahşer Yerindeki Durumu

789. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) devlet ve millet malına hiyanetten söz etti. Şöyle buyurdu:
"Biriniz Kıyamet gününde omuzunda bağıran bir deve ile gelmekten sakındırırım."[1041]

İzah

Müslim'de hadis çok uzun olarak yer alır. Şöyledir:
"Resûlullah (a.s.m.) bir gün aramızda iken ayağa kalkıp, devlet ve millet malına hıyanetten söz etti. Bu işi yapanı ve bunun varacağı âkibetin dehşetini çok büyüttü. Daha sonra şöyle buyurdu:
"Sakın ola ki, içinizden birini kıyamet gününde omuzunda bağırmakta olan bir deve ile gelirken görmeyeyim. Bu kimse o gün bana, 'Yâ Resûlallah, bana yardım et' der. Ben de ona, 'Hayır! Senin için hiçbir şey yapamam. Çünkü ben sana dünyada iken başına geleceği bildirmiştim' derim.
"Sakın ola ki, içinizden birini kıyamet gününde omuzunda kişneyip bağıran bir at ile gelirken görmeyeyim. Bu at hırsızı olan kimse o gün bana, 'Yâ Resûlallah, bana yardım et' der. Ben de ona, 'Hayır! Senin için hiçbir şey yapamam. Çünkü ben bunu sana daha önce bildirmiştim' derim.
"Sakın ola ki, içinizden birini kıyamet gününde omuzunda feryat eden bir insanla geldiğini görmeyeyim. Bu kimse o gün bana, 'Yâ Resûlallah, bana yardım et' der. Ben de ona, 'Hayır! Senin için hiçbir şey yapamam. Çünkü ben sana dünyada iken başına geleceği bildirmiştim' derim.
"Sakın ola ki, birinizi kıyamet gününde omuzunda sallanan bir elbise ve kumaşla gelirken görmeyeyim. Bu kimse o gün bana, 'Yâ Resûlallah, bana yardım et' der. Ben de ona, 'Hayır! Senin için hiçbir şey yapamam. Çünkü ben sana dünyada iken başına geleceği bildirmiştim' derim.
"Sakın ola ki, içinizden birini kıyamet gününde omuzunda altın ve gümüşle gelirken görmeyeyim. Bu kimse o gün bana, 'Yâ Resûlallah, bana yardım et' der. Ben de ona, 'Hayır! Senin için hiçbir şey yapamam. Çünkü ben sana dünyada iken başına geleceği bildirmiştim' derim."[1042]

Kararda Aceleci Olmamak

790. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Bir adam yeni evlenmişti. Resûlullah (s.a.v.) bir orduyu sefere gönderdi. O kişiyi de onlarla birlikte gönderdi. Sefer dönüşünde o adam acele ile ailesinin yanına geldi.Hanımım kapıda ayakta bekler buldu. İçine kıskançlık doğdu. Hanımını vurmak için mızrağını hazırladı.
Hanımı ona, "Acele etme! Eve bir bak" dedi.

Adam içeri girdi, yatağın üzerine uzanmış iri bir yılan gördü. Onu öldürdü, kendi de öldü.
Bu haber Resûlullaha ulaştığında,
"Bu evlerin cinlerden sakinleri vardır." dedi, ve cinleri [bu yılanları] öldürmeyi nehyetti.[1043]

İzah

Muvatta'da bu hadis Ebû Said el-Hudrî'nin (r.a.) rivayet ettiği şekliyle şöyledir:
Yeni gerdeğe girmiş bir genç vardı. Bu genç Resûlullah ile beraber Hendek savaşına katıldı. Resûlullah (s.a.v.) Hendekte iken bu genç Resûlullaha geldi ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Ben yeni evliyim, bana izin ver." Resûlullah ona izin verdi ve kendisine şu tembihte bulundu:
"Silahını yanına al. Çünkü Benî Kurayza Yahudilerinin sana birşey yapmalarından korkuyorum."
Genç evine gittiğinde, hanımını iki kapı arasında ayakta dururken gördü. Onu kıskandı, vurmak için elini mızrağa uzattı.
Hanımı ona, "Evine girip içeridekini görmeden acele etme" dedi.
Genç eve girdi, yatağın üzerinde kıvrılmış bir yılan gördü. Ona mızrağını sapladı. Sonra dışarı çıkarıp mızrağını eve dikti. Yılan mızrağın ucunda titredi, genç de hemen öluverdi. Genç mi, yoksa yılan mı daha önce öldü bilinmiyor. Bu durum Resûlullaha anlatıldığında şöyle buyurdu:
"Medine'de Müslüman olmuş cinler vardır. Onlardan birini görürseniz üç gün zaman tanıyın. Sonra [hâlâ gitmezse] isterseniz öldürün. Çünkü o şeytandır."[1044]

Yatmadan Önce Yapılacak İşler

791. Câbir (r.a.) rivayet ediyor:
"Yatarken kaplarınızın ağzını kapatın, su kaplarınızın ağzını bağlayın, kapılarınızı kapayın, yanan ateşi söndürün. Çünkü şeytan kapalı kapıyı açamaz, su kabının bağını sökemez, kapların örtülerini kaldıramaz. Küçük yaramaz da [fare] insanların evlerini çok çabuk ateşle doldurabilir."[1045]

İzah

Bu hadisin başka rivayetlerinde son cümle,
"Bunları yaparsanız size zararları dokunmasına Allah tarafından izin verilmez" şeklindedir.[1046]

Dinimizin Atıcılığa Verdiği Önem

792. Behz bin Hakîm babasından, o da dedesinden rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) ok atan ve "Vallahi vuramadın, vallahi vurdum" diyen bir topluluğa uğradı. Onlar Resûlullahı görünce durdular. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Atın. Ok atanların yeminleri geçersizdir. Onda yemini bozma vebali ve keffaret söz konusu değildir."[1047]

İzah

Zaman zaman dikkat çektiğimiz gibi, dinimiz atıcılığa çok büyük değer vermektedir. Bunu da bir oyun eğlence olduğu için değil, savaşta çok tesirli bir vasıta olduğu için yapmaktadır. Bu ve benzeri hadisler o gün ok atmayı teşvik ediyordu. Günümüzde ise en gelişmiş silahları kullanmayı, onlarla atış talimi yapmayı teşvik etmektedir.
Hadiste Peygamberimiz (s.a.v.) atış talimi yapanların "Vallahi vurdum, vallahi vuramadın" şeklindeki sözlerinin yemin sayılmayacağı, bundan dolayı keffaret gerekmeyeceği bildirilmektedir. Bu, lağv yeminidir. Kasdî olarak yapılmadığı için keffaret gerekmez. Bununla ilgili bir âyet meali şöyledir:
"Allah sizi yanlışlıkla veya yanılarak ettiğiniz yeminlerden dolayı mes'ul tutmaz; fakat kalbinizle kazandıklarınızdan, yalan yere ettiğiniz yeminle ve yeminlerinizi yerine getirmemekle kazandığınız günahtan mes'ul tutar."[1048]

Kabe'nin Putlardan Temizlenmesi

793. Abdullah bin Abbas (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah fetih gününde Mekke'ye girdiğinde Kabe'nin üzerinde 360 adet put vardı. İblis kendileri için ayaklarını kurşunla sâbitleştirmişti. Resûlullah beraberinde asa vardı. Onunla dokunduğu her put yüz üstü düşüyordu. Resûlullah o esnada,
"Hak geldi, bâtıl yok oldu. Muhakkak ki bâtıl yok olup gidicidir"[1049]
Bütün putların üzerinden böyle geçti.[1050]

İzah

Başka rivayetlerde putların Kabe'nin üzerinde değil, çevresinde olduğu bildirilmiştir.[1051] Asası ile dokunmasını Peygamberimize Cebrail bildirmişti.[1052]

Namaz Günahları Döker

794. Selmân-ı Fârisî (r.a.) rivayet ediyor:
"Müslüman, günahları başı üzerine konmuş olarak namaz kılar. Her secde ettiğinde başından dökülür. Namazını bitirince artık bütün günahları dökülmüş olur."[1053]

Cuma Günü Gusletmek

795. Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor:
"Ergenlik çağına gelen erkek ve kadın herkesin Cuma günü gusletmesi vaciptir."[1054]

İzah

Zikrettiğimiz bâzı kaynaklarda "Misvak kullanmak ve bulabilirse güzel koku sürünmek" de ilâve edilmiştir.
Cuma günü gusletmenin vacip olması, dînî vacip değil, ahlâkî vaciptir. Yani ahlaken gereklidir. Bir hadiste bildirildiğine göre Cuma günü yıkanması Müslümanların kişi üzerindeki haklarındandır.[1055]
Konu ile ilgili başka hadisler de vardır. Bâzıları şöyledir:
"Her Müslüman kişinin günde bir defa yıkanması gerekir. O da Cuma günüdür."[1056]
"Cuma günü gusledenin üç gün fazlasıyla iki Cuma arasında işlediği günahları [10 günlük] affedilir."
"Cuma namazına gelen gusletsin."
Evet, kirli insanlar başkalarını rahatsız ederler. Oysa Müslümanın başkalarını rahatsız etmesi doğru değildir ve kimse kimseyi rahatsız etme hakkına sahip değildir.[1057]

Bildiğinin Onda Birini Yapmakla Kurtulacak Olanlar

796. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
"Siz öyle bir zamanda yaşıyorsunuz ki, emredilenin onda birini terk eden helak olur. Fakat öyle bir zaman gelecek ki, emredilenin onda birini yapan kurtulur."[1058]

İzah

Bu hadis, âhirzamanla ilgili gaybî bir ihbardır. Peygamberimiz İslâmiyeti yaşamanın kolay olduğu zamanlarda kişinin bildiğinin hepsini yaşaması gerektiğine, onda birini dahi terk edecek olsa helak olabileceğine dikkat çekmiştir. Fakat âhir zamanda dini yaşamak çok zorlaşacağından, hattâ bir hadiste bildirildiğine göre avuç içerisinde kor tutmak gibi olacağından, bu zamanda bildiklerinin onda birini yaşayan mü'minlerin kurtulacaklarını haber vermiştir. Yapılması istenen onda bir de farzları yapmak, büyük günahlardan sakınmaktır. Âhirzamanda bir kimse farzları yapar, büyük günahlardan sakınırsa kurtulur. Daha fazlasını yaparsa, derecesi yükselir.
Bu hadis, âhirzamanda gelenlerin Sahabîlerden daha faziletli oldukları şeklinde anlaşılmamalıdır. Burada kişilerin fazileti değil, âhirzaman fitnesinin dehşeti nazara verilmektedir. Böyle bir fitne zamanında az amelin çok hükmünde olduğuna dikkat çekilmiş, âhirzamanda yaşayacak olan mü'minlere ümit verilmiştir.[1059]

Resûlullahın Gece İbâdeti

797. Said bin Hişam rivayet ediyor:
Âişe'den (r.a.) Resûlullahın gece ibâdetini sordum. O şöyle dedi:
"Ey elbisesine bürünen!
"Az bir kısım müstesna geceleyin ibâdet için kalk.
"Gecenin yarısında veya biraz daha geç kalk.
"Yahut biraz daha erken kalk ve Kur'ân'ı açık açık, tane tane oku.
"Biz sana pek büyük bir söz vahyedeceğiz.
"Gece vakti kalkmak nefse daha çok tesir eder; Kur'ân ve zikir için de daha elverişlidir.
"Çünkü senin için gündüz vakti uzunca bir meşguliyet vardır."[1060]
âyeti, Resûlullaha gece kalkmasını farz kılmıştı. İlk farz olan bu emirden sonra Resûlullah (s.a.v.) ve Ashabı geceleyin kalkıyor ve ayakları şişinceye kadar kıyamda duruyorlardı. Allah Teâlâ sûrenin son kısmını onlara bir sene göndermedi. Sonra şunu indirdi:
"Şüphesiz Allah biliyor ki sen ve seninle beraber olanlardan bir topluluk, gecenin üçte ikisine yakın veya yarısı kadar, yahut üçte biri kadar bir zaman ibâdete kalkıyorsunuz. Geceyi ve gündüzü takdir eden Allah'tır. Gece ibâdetine güç yetiremeyeceğinizi bildiği için, Allah gece namazını size farz kılmadı. Artık Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun."[1061]
Bu âyetten sonra gece namazı nafile oldu.[1062]

Kur'ân'a Abdesetli Olarak Dokunmak

798. Ömer (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Kur'ân'a temiz olandan başkası dokunamaz."[1063]

İzah

Bir âyette,
"Kur'ân'a temizlenmiş olanlardan başkası el süremez" buyurulmuştur.[1064]
Dört mezhebe göre de "Abdestsiz kimsenin Kur'ân'a dokunması caiz değildir." Ancak Kur'ân'a dokunmadan onu okumakda bir mahzur bulunmamaktadır.
Kur'ân öğrenen çocuklar abdestsiz olarak onu ellerine alabilirlerse de, onların da abdestli olmaya teşvik edilmeleri güzeldir.
Kur'ân miktarı meal ve tefsirden az ise tefsir kitapları abdestsiz olarak ele alınabilir. Miktar itibarıyla Kur'an'a fazla veya eşitse abdestsiz olarak ele alınmaz. Buna göre bir ciltlik meallerin abdestsiz olarak ele alınması caiz değildir. Tefsirler ise ele alınabilir.
Ayette geçen "el süremez" ifâdesinin emir değil de haber verme olduğu, bundan Levh-i Mahfuz'un kast edildiği de söylenmiştir.[1065]

Borçluya Kolaylık Göstermek

"Kıyamet gününde bir adam getirilir ve Allah'ın huzurunda durdurulur. Allah onu, "Arkanda ne bıraktın? (Ne ile geldin?)" diye sorar.
O kul, "Ben insanlarla alışveriş yapıyordum. Sattığım zaman eli dar olanlara indirim yapar, eli geniş olanlara zaman tanırdım" der..
Allah, "Ben kulumu affetmeye daha layıkım" buyurur ve o kulunu bağışlar."[1066]

Rükû Ve Secdeye Eğilirken Ellerin Durumu

800. Abdullah bin Ömer (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) namaza başlarken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Rükûya eğilirken ve rükûdan doğrulurken de böyle yapıyordu. İki secde arasında ise kaldırmazdı.[1067]

İzah

Yukarıdaki hadisin aynısına yer verilen İbni Mâce, Ebû Dâvud, Tirmizî gibi hadis kitaplarında, Ebû Hüreyre (r.a.), Enes, (r.a.), Abdullah bin Ömer (r.a.), İmran bin Husayn (r.a.) ve Abdullah bin Abbas'dan (r.a.) Mâlik bin Hüveyris'ten ve Ebû Mâlik el-Eş'arî'den bu konudı başka hadisler de rivayet edilmiştir.
Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre, gerek rükûya giderken, gerekse rükûdan doğrulurken elleri omuz hizasına kaldırmak sünnettir. Bu mezhep âlimleri, izahını yaptığımız hadisi delil gösterirler.
Hanefî mezhebine göre ise eller sadece iftitah tekbirinde kaldırılır. Onun dışında ne rükûya giderken, ne de rükûdan doğralurken elleri kaldırmak doğru değildir. Bu mezhep âlimleri Abdullah bin Mes'ud'un (r.a.) rivayet ettiği bir hadisi görüşlerine delil olarak zikrederler. Bu hadis şöyledir:
Abdullah bin Mes'ud (r.a.) bir defasında "Size Peygamberin kıldırdığı namaz gibi namaz kıldırayım mı?" demiş; sonra da namaz kılmış ve ellerini sadece iftitah tekbirinde yukarı kaldırmıştır. [1068]
Bu mânâda Berâ bin Âzib de (r.a.) bir hadis rivayet eder.[1069]
Hanefîlerin delillerinden birisi de namaz içerisinde hareketsiz durmanın farziyetini ifâde eden hadistir. Bu hadis şu mealdedir:
"Acaba sizleri niçin ellerinizi hırçın atların kuyruktan gibi kaldırmış görüyorum? Namazda sakin olun."[1070]
Bu hadise göre iftitah tekbirinin dışında el kaldırmak asla caiz değildir. Çünkü iftitah tekbirinde el kaldırmak namazın dışında olan bir harekettir, bunun dışında el kaldırmak ise namazın içindedir ve huşûuna zarar verir.
Hanefîlere göre Peygamberimizin rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken ellerini kaldırması, İslâmiyetin ilk yıllarıyla ilgiliydi. Peygamberimiz bunu sonradan terk etmiştir. Hanefîler buna delil olarak da, Abdullah bin Zübeyr'in (r.a.) rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken ellerini kaldıran bir adam gördüğünü ve ona, "Böyle yapma. Çünkü bu, Resûlullahın başlangıçta yaptığı, fakat sonradan terk ettiği bir davranıştır" dediğini bildirirler. Yine Mücâhid'in, "Abdullah bin Ömer'in arkasında namaz kıldım, iftitah tekbirinden başka namazın hiçbir yerinde ellerini kaldırmadı" sözünü de delil gösterirler. Tahavî bu hadisi rivayet ettikten sonra şöyle der: "İşte İbni Ömer, Peygamberin (a.s.m.) vaktiyle

ellerini kaldırdığını görmüş, sonra bundan vazgeçmiştir. O bunu ancak kendisince bunun nesh edildiği (hükmünün kaldırıldığı) sabit olunca yapmıştır."[1071]

Ezanda Parmakları Kulakların İçine Sokmak

801. Sa'd el-Karaz (r.a.) rivayet edilmiştir:
Resûlullah (s.a.v.) Bilal'e, ezan okuduğunda ellerini kulağına dayamasını emretti. Ve,
"Muhakkak bu senin sesini daha da gür çıkarır" buyurdu.[1072]

Bayram Namazı Dönüşünde Başka Yoldan Gelmek

802. Sa'd el-Karaz (r.a.) rivayet edilmiştir:
Resûlullah (s.a.v.) iki bayram namazına giderken de bir yoldan gider, geri dönüşte başka bir yoldan dönerdi.[1073]

İzah

Hadiste de ifâde edildiği gibi, bayram namazına farklı yollardan gidip gelmek sünnettir. Bunun hikmeti, değişik yollardaki insanlar ve cinlerin, yolun kişi lehinde şahitlik etmesi, İslâm şeâirinin ilân edilmesidir.[1074]

Bayram Namazı Nasıl Kılınır?

803. Sa'd el-Karaz (r.a.) rivayet edilmiştir:
Resûlullah (s.a.v.) bayram namazını hutbeden önce kılardı. Birinci rekâtta, namaz için Kur'ân okumadan önce yedi tekbir alırdı. İkinci rekâtta kıraattan önce beş tekbir alırdı. Bayram namazına yürüyerek gelirdi. Namazdan sonra da yürüyerek dönerdi. Hutbe arasında tekbir getirirdi. Bayramlarda çok tekbir getirirdi.[1075]

İzah

Cuma namazında hutbe namazdan önce okunurken, bayram namazlarında namazdan sonra okunur. Bununla ilgili daha başka hadisler de vardır.[1076] Ayrıca bayram namazında imam hutbeye çıkarken ezan okunmaz, hutbeden inerken de kaamet getirilmez. Çünkü namaz zaten kılınmış olmaktadır.
Hadiste Peygamberimizin namaz kılış şekli anlatılmaktadır. Birinci rekatta kıraattan önce yedi; ikinci rekâtta kıraattan önce beş ziyade tekbiri aldığı bildirilmektedir. Bununla ilgili başka rivayetler de vardır.[1077]
Bayram namazında alınan tekbirlerin sayısı ile ilgili olarak mezhepler arasında farklı görüşler vardır. Şâfiîlere göre birinci rekatta namaza başlama tekbirinden başka yedi, ikinci rekatta da kıyam tekbirinden başka beş tekbir alınır.
Hanefîlere göre ise birinci rekatta beş, ikinci rekatta dört tekbir alınır.
İzahını yaptığımız hadisten Peygamberimizin bayram namazı için yürüyerek gelip, yürüyerek döndüğünü de öğreniyoruz.[1078]

Peygamberimizin Bir Çocuğa Duası

804. Enes (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) bir gün Ensardan bir çocuğa,
"Ayakkabımı verir misin?" buyurdu.
Çocuk, "Annem babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü. Müsaade et, onu ayağına ben giydireyim" dedi.
Resûlullah da şöyle dua etti:
"Allah'ım, bu kulun Senin rızanı istiyor. Ondan razı ol." [1079]

Vâil Bin Hücr'ün (r.a.) Fazileti

805. Vâil bin Hücr (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullahın (s.a.v.) zuhuru bize ulaşınca kavmimin elçisi olarak ona gelmek üzere yola çıktım. Medine'ye geldiğimde Resûlullah ile buluşmadan önce Ashabı ile karşılaştım. Onlar bana, "Sen yanımıza gelmeden üç gün önce, Resûlullah (s.a.v.) seni bize müjdeledi. 'Vâil bin Hücr size geliyor' buyurdu" dediler. Sonra Resûlullah ile karşılaştım. Bana,
"Hoş geldin" dedi.
Beni kendine yakın oturttu, abasını oturmam için yere serdi. Sonra insanların toplanmasını emretti. Halk toplandığında minbere çıktı, ben biraz aşağısında bulunuyordum. Sonra Allah'a hamd etti ve şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Bu, Vâil bin Hücr'dür. Uzak beldelerden, Hadramevt'ten size geldi. Kendisini bir zorlayan olmadan, itaat ederek geldi. Kendisi kral oğullarının kalanlarındandı.
"Ey İbni Hücr! Allah seni ve oğullarını mübarek kılsın."
Sonra minberden indi, beni de indirdi. Medine'nin uzakça bir yerinde misafir edilmemi Muâviye bin Ebî Süfyan'a emretti.
Ben çıktım, o da benimle beraber çıktı. Biz beraberce yolda giderken Muâviye bana, "Ey Vâil, kızgın yol üzerinde yalın ayak yürümek ayağımı yakıp kavurdu. Ayakkabını bana ver. Güneşin sıcağından onunla korunayım" dedi.
Ben "Sen kralların giydiklerini giyebilecek kişilerden değilsin! Onu sana emaneten de olsa vermekten hoşlanmam" dedim.
Muâviye, "Ey Vâil, kızgın yol üzerinde yalın ayak yürümek ayağımı yakıp kavurdu. Beni terkine alsan iyi olur" dedi.
Vâil, "Deveme acıdığımdan seni terkime almak istemiyor değilim. Fakat sen hükümdarların soyundan olmadığın için seni terkime almayı kendime yakıştıramam" dedi.
Muâviye, "Öyle ise ayakkabım bana ver, güneşin sıcağından onunla korunayım" dedi
Vâil, "Sen kralların giydiklerini giyebilecek kişilerden değilsin! Onu sana emaneten de olsa vermekten hoşlanmam."
Kavmimin yanına dönmek istediğimde Resûlullah (s.a.v.) benim için üç mektup yazılmasını emretti. Bunlardan biri bana özeldi. Birini benim ve ailem için, diğerini de benim ve kavmim için yazdı.
Benim için olana şunlar yazılıydı:
"Bismillâhirrahmânirrahim. Allah'ın Resulü Muhammed'den, Muhacir bin Ebî Ümeyye'ye.
"Vâil Hadramevt'in neresinde olursa olsun, bütün krallar üzerine âmir ve reis olacaktır."
Benim ve ailem hakkında yazdığı mektubta da şu vardı:
"Bismillâhirrahmânirrahim. Allah'ın Resulü Muhammed'den, Vâil bin Hücr ve Hadramevt'teki bütün krallara.
Onlar namazı kılacaklar ve zekâtı vereceklerdir.
Değiş tokuş yoluyla, mehirsiz olarak evlendirme yoktur.
Onlar Müslümanların askerî birliklerine yardım etmek ve her on kişi için bir dağarcık hurma vermekle mükelleftirler.
Ekini yetişmeden satan kişi faiz yemiş olur.
"Her sarhoş edici şey haramdır."
Muâviye İslâm devletinin halifesi olduğunda Kureyş'ten Büsr bin Ebî Ertat isimli birini komutan tayin ederek, ona şu emri verdi:
"Şam sınırını geçtikten sonra Medine'ye varıncaya kadar bana bîat etmeyen kime rastlarsan öldür. Medine'ye varınca da bana bîat etmeyenleri sağ bırakma. Sonra Hadramevt'e yönel. Bana bîat etmeyeni öldür. Eğer orada Vâil bin Hücr'ü sağ olarak yakalarsan, onu bana getir."
[Komutan kendisine emredileni yaptı] Vâil bin Hücr'ü de Muâviye'ye götürdü.

Muâviye adamlarını beni karşılamaya çıkardı. Yanına girdiğimde beni kendi tahtı üzerine oturtarak, "Benim bu tahtım mı daha üstündür, yoksa senin devenin sırtı mı?" dedi.
Ben ona şöyle dedim:
"Ey Mü'minlerin emiri! Ben o zaman daha yeni Müslüman olmuştum.Câhiliyet ve küfürden daha yeni kurtulmuştum. Benim yaptığım hareket, bir câhiliyye hareketi idi. Senin yaptığın ise İslama uygun harekettir."
Muâviye:
"Peki. Bu tamam. Osman (r.a.) seni sırdaş edindiği ve senin yakının olan bir kadınla evlendiği halde sen bize niçin yardım etmiyorsun?"
"Çünkü sen, Osman'a senden daha yakın olan biri ile savaştın" dedim.
O, "Senin dediğin Osman'a nasıl benden daha yakın olur. Ben neseben Osman'a ondan daha yakınım" dedi.
Ben, "Hz. Peygamber (s.a.v.) Ali ile Osman arasında kardeşlik kurmuştu. Kardeş amca oğlundan daha yakındır. Kaldı ki, din uğruna vatanını bırakıp hicret eden biri ile savaşmam" dedim.
O, "Biz de hicret etmedik mi?" dedi.
Ben, "Biz de her ikinize karşı tarafsız kalmadık mı? Ayrıca benim tarafsız kalmamın bir sebebi daha var. Bir gün Peygamber Efendimizin huzurunda bulunuyorduk. Cemaat alabildiğine çoktu. Hz. Peygamber (s.a.v.) başını doğu tarafına çevirdikten sonra, önüne eğdi ve şöyle buyurdu:
"Size karanlık gecelerin parçaları gibi bir takım karışıklıklar gelmektedir."
Resûlullah (s.a.v.) bu fitnelerin hemen geleceğinden, şiddetinden ve çirkinliğinden bahsetti.
Ben, "Yâ Resûlallah, o fitneler nedir?" diye sordum.
Resûlullah,
"Ey Vâil, İslâmiyette iki kılıç karşılaştığında sen ikisinden de uzak dur" buyurdu.
Muâviye, "Sen Şîîleşmişsin"[1080] dedi.
Ben,
"Aksine. Ben Şîîleşmedim. Fakat Müslümanlar ve Müslümanlık için iyilik isteyen biriyim" dedim.
Muâviye, "Eğer ben bunu daha önce işitmiş olsaydım seni getirtmezdim" dedi.
"Osman şehid edildiğinde Muhammed bin Mesleme'nin Kılıcını taşa vurup kırdığını işitmedin mi?" dedim.
Muâviye, "Onlar bize karşı gelenlerdi" dedi. Peki Resûlullahın şu sözüne ne dersin:
"Kim Ensarı severse beni sevdiği için onları sevmiştir ve kim Ensara düşmanlık ederse, bana düşmanlık ettiği için düşmanlık etmiştir."
Muâviye, "Oturmak için kendine bir yer seç. Sen artık Hadramevt'e dönemezsin" dedi.
"Benim kabilem Şam'da, ailem de Kûfe'dedir" dedim.
Muâviye, "Ailenden bir adam, kabilenden on ferde bedeldir" dedi.
"Ben Hadremevt'i sevdiğim için dönmedim. Aslında bir kimse bir yerden hicret ettikten sonra, oraya tekrar dönmesi için bir sebep bulunmazsa, bir daha oraya dönmez" dedim.
Muâviye, "Bir daha oraya dönmen için sebep nedir?" dedi.
"Hz. Peygamberin (s.a.v.) fitneler hakkındaki sözüdür. Çünkü siz ihtilaf halinde iken sizden ayrı duracağız. Birleştiğiniz zaman sizinle beraber oluruz. İşte sebep budur" dedim.
Muâviye, "Söni Küfe valiliğine atadım. Hemen oraya git" dedi.
"Ben Allah'ın Peygamberinden sonra hiç kimseden vazife almam. Sen bilmiyor musun ki, Ebû Bekir de bana vazife teklif etti, kabul etmedim. Ömer teklif etti, kabul etmedim.
Osman teklif etti, kabul etmedim. Bununla beraber, ben hepsine bîat ettim. Bizim taraftaki halk dinden döndükleri zaman, Ebû Bekir'den bana mektup geldi, üzerimde resmî bir vazife bulunmadığı halde, Cenâb-ı Allah onları tekrar İslâmiyete döndürünceye kadar çalıştım" dedim.
Muâviye, Abdurrahman bin Hakem'i çağırdı ve ona, "Seni Küfe valiliğine atadım. Hemen vazifenin başına git. Vâil'i de beraberinde götür. Orada lazım gelen yardım ve himmeti ondan esirgeme" dedi.
Abdurrahman, "Ey Mü'minlerin emiri, sen benim hakkımda kötü zanda bulundun. Bana Resûlullahın, Ebû Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın ve senin kendisine hürmet ettiğinizi gördüğüm bir kimseye yardım ve hizmet etmemi emretmenize gerek var mı?" dedi.
Muâviye onun bu sözünden hoşlandı. Bundan sonra Abdurrahman ile Kûfe'ye gittim ve çok geçmeden Abdurrahman, Kûfe'de vefat etti.[1081]

İzah

Vâil bin Hucr'un (r.a.) babası Yemen krallarındandı. Müslüman olmadan önce taptığı, secde ettiği bir putu vardı. Bir gün onun yanında yatıp uyurken nereden geldiğini bilmediği korkunç bir ses işitti. Bu ses ona insana hiçbir zararı veya yararı dokunmayan bir taş parçasına tapınmayı bırakmasını, hemen Medine'ye giderek, oruç tutanların, namaz kılanların dinine, peygamberlerin hayırlısı olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dinine girmesini ikaz etti.
Vâil kalkıp puta secde etti. Put yüzü üzerine düştü. Vâil de onu kırdı. Sonra da Medine'nin yolunu tuttu.[1082] Hadisenin sonrası yukarıdaki hadiste anlatılmaktadır.
Peygamberimizin Hz. Vâil için yazdığı mektupta değiş tokuş yoluyla mehirsiz olarak evlendirmenin (sigar nikahı) olmadığı bildirilmektedir. Bu evlilikle ilgili açıklamayı 306 numaralı hadiste yaptığımızdan oraya havale ediyoruz.
Yine aynı mektupta "Ekini yetişmeden satan kişi faiz yemiş olur" şeklinde bir hüküm geçmektedir. Çünkü satılan ekin yetişmeden hasattan önce bir âfete maruz kalabilir. Bu durumda alınan para helal olmaz. Bununla ilgili bir hadis de şöyledir:
Resülullah (s.a.v.) ağaç üzerindeki meyveyi kemal buluncaya kadar satmayı yasaklamıştı. Orada bulunanlar, "Kemâl bulmak nedir, yâ Resülullah?" diye sordular. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Kızarması ve sararmasıdır. Allah meyveyi vermezse din kardeşinin parasını kendine ne ile helâl kılacaksın?"[1083]
Hadiste üç mektuptan söz ediliyor, fakat bunlardan ikisi yer alıyor. Üçüncü mektup Vâil'in (r.a.) "Yâ Resûlallah! Müslüman olmadan önce sahip bulunduğum Hımyer ve Hadremevt krallarının da şahit olduğu arazim hakkında da benim için bir yazı yaz!" isteği üzerine yazılmıştır ve şöyledir:
"Bu, Muhammed Peygamberin Hadramevt kralı Vâil'e yazısıdır. İşte sen Müslüman oldun. Sahip bulunduğun araziyi ve hisarları yine senin mülküne verdim. Senden mahsûlün onda biri vergi olarak alınacaktır. Bu işe adaletli bir iki kişi bakacaktır. Din durdukça bu hususta haksızlık yapılmayacağını sana temin ederim. Peygamber ve mü'minler bu işte yardımcıdırlar."[1084]
Muâviye Vâil bin Hücr'ü kendi tahtı üzerine oturtarak, "Benim bu tahtım mı daha üstündür, yoksa senin devenin sırtı mı?" sözü ile seneler önce aralarında geçen hadiseyi hatırlatmak istemiştir.
Muhammed bin Mesleme'nin (r.a.) kılıcını taşa vurup kırması ile ilgili olarak 280; Hz. Ebû Bekir döneminde bâzılarının dinden dönmesi ile ilgili olarak da 721 numaralı hadislere bakınız.[1085]

Cennet Hazinelerinden Bir Hazine

806. Ebu Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) rivayet ediyor:
Resülullah (s.a.v.) bana,
"Ey Ebû Mûsâ, sana Cennet hazinelerinden bir hazine söyleyeyim mi?" buyurdu.
Ben, "Söyle yâ Resûlallah" dedim.
"Şöyle de: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah=Güç ve kuvvet ancak Allah'ın kudreti iledir."[1086]

İzah

Tirmizi'de bu hadis şöyledir:
"Peygamber ile birlikte bir gazada idik. Döndüğümüz vakit Medine'yi gördüğümüzde Müslümanlar seslerini yükselterek bir tekbir getirdiler. Bunun üzerine Resülullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Sizin Rabbiniz sağır değil, hazır olmayan da değildir."
Hadisin devamı yukarıdaki gibidir. Bu hadis, mü'minlere duâ adabını öğretmektedir.[1087]

Müslümanı Sevindirmek

807. Enes (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Her kim Müslüman kardeşini sevindirmek için onu sevdiği bir şeyle karşılarsa, Allah da onu kıyamet günü sevindirir."[1088]

Ahirette Köle Efendisinden Daha İyi Bir Makamda Olabilir.

808. Abdullah bin Abbas (r.a.) Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Bir köle Allah'a ve efendilerine itaat ederse, Allah onu efendilerinden önce Cennete kor.
Efendisi, "Ya Rabbi, bu dünyada iken benim kölemdi" der.
Allah, "Onu kendi ameline göre, seni de kendi ameline göre mükâfatlandırdım" buyurur."[1089]

İyilik Yapana Dua Etmek

809. Üsâme bin Zeyd (r.a.) rivayet ediyor:
"Kim kendisine yapılan bir iyiliğe karşı, "Cezâkellâhü hayran=Allah seni dünya ve ahirette hayırla mükâfatlandırsın" derse, iyilik yapana karşı övgünün en güzelini yapmış olur."[1090]

İzah

Tirmizî'de bu hadisten başka bir rivayetinde de Peygamberimiz (s.a.v.), kendisine yapılan iyiliğe verecek maddî karşılık bulunamayan kimsenin ona karşılık iyilik yapana duâ etmesini istemiştir. Bunu yapanın iyiliğe karşı teşekkür etmiş; yapmayanın ise yapılan iyiliğe küfrân-ı nimet (saygısızlık) etmiş olacağını bildirmiştir.[1091]

Yapmak İstenen İşi Gizli Tutmak

810. Muâz bin Cebel (r.a.) rivayet ediyor:
"İhtiyaç duyduğunuz bir şeyi gerçekleştirirken onu gizli tutmakla yardım isteyiniz. Çünkü her nimet sahibine hased edilir."[1092]

İzah

Gıpta duygusunun kötüye kullanılması demek olan hased, dinimizce istenilmeyen bir duygudur. Bununla beraber, çoğu insanda bu duygu maalesef vardır. Bunun içindir ki, sevgili Peygamberimiz, yukarıdaki hadislerinde mühim bir işe teşebbüs eden kimsenin bunu herkese yaymamasını tavsiye etmekte, böyle yapmanın o işte muvaffakiyete yardımcı olacağına dikkat çekmektedir. Meselâ bir kimse yapmayı düşündüğü faydalı bir işi olur olmaz yerde yaysa, onun başarılı olmasını istemeyen hasetçiler buna engel olmak için harekete geçerler.
Evet, hadiste de dikkat çekildiği gibi, her nimet sahibine hased edileceğinden, bir planı olan kimse onu güvendiği veya istişare etmeyi faydalı bulduğu kimselerden başkasına açmamalıdır. Böyle yapması, o işin gerçekleşmesi için kendisine büyük ölçüde yardımcı olacaktır.[1093]

Yağmur Duasında Bir Sünnet

811. Abdullah bin Zeyd (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) yağmur duası yaparken elbisesini ters çevirirdi.[1094]

Sabah Namazından Sonra Güneş Doğuncaya Kadar Allah'ı Zikretmek

812. Câbir bin Semûre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah (s.a.v.) sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederdi.
782 numaralı hadise bakınız.[1095]

Allah'tan Resûlullahın İstediklerini İstemek

813. Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet ediyor:
Resûlullah, insanların daha önce benzerini hiç duymadıkları şekilde duâ etti. Yine insanların daha önce hiç duymadığı şekilde bâzı şeylerden Allah'a sığındı. Oradakilerden bâzıları, "Ey Allah'ın Resulü, biz senin daha önce hiç duymadığımız şekilde duâ ettiğini işittik?" dediler.
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Şöyle deyin: 'Allah'ım, kulun ve resulün Muhammed Senden ne istedi ise biz de Senden onu istiyoruz. Kulun ve resulün Muhammed nelerin şerrinden Sana sığınıyorsa, biz de onların şerrinden Sana sığınıyoruz."[1096]

Resûlullahın Ebû Katâde'ye Duâ Ve İltifatı

814. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
Bedir Savaşı gecesinde Resûlullahı bekledim. Resûlullah (s.a.v.)
"Allah'ım, bu gece o Senin peygamberini nasıl korudu ise, Sen de Ebû Katâde'yi koru" diye duâ etti.[1097]

İzah

Müsned'de bu duanın Bedir Savaşında değil, bir sefer esnasında yapıldığı bildirilmektedir.
Bu hadiste ve 814, 815. hadislerde bahsi geçen Ebû Katâde (r.a.), "Resûlullahın süvarisi" unvanıyla anılıyordu. Bir sonraki hadisin izahında anlatacağımız, Gabe Zü Gared gazasında çok büyük kahramanlık göstererek, Peygamberimizin iltifatını kazandı. Yukarıdaki hadiste de onun Bedir Savaşı esnasında kendisine koruyuculuk yaptığı için Resûlullahın duasına mazhar olduğunu görüyoruz. Hadise şöyle olmuştu:
Bir sefer esnasında Resûlullah (s.a.v.) Sahabîlere,
"Yarın su bulamazsınız, susuzluk çekersiniz"
buyurarak, onlara tedbir almalarını hatırlatmıştı. Bunun üzerine Sahabîler su aramaya çıktılar. Ebû Katâde ise Resûlullahın (s.a.v.) yanından ayrılmadı
Gece idi. Bir ara Peygamber Efendimiz devesinin üzerinde uyudu, düşecek gibi'oldu. Ebû Katâde (r.a.) Resûllullahın yanına geldi ve onu doğrulttu. Sonra da gözünü ondan hiç ayırmadan başında nöbet tuttu. Peygamberimiz yine sendeledi. Ebû Katâde (r.a.) hemen yetişti, tuttu. Bu arada Resûlullah (s.a.v.) uyanmıştı.
"Kimsiniz?" diye sordu.
Ebû Katâde kendisini tanıtınca da şöyle duâ etti:
"Sen Resûlullahı koruduğun gibi, Allah da seni korusun."[1098]

815. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
Müşrikler Resûlullahın develerini ele geçirdiklerinde atıma bindim, onlara yetiştim ve Mes'ade'yi öldürdüm. Resûlullah beni gördüğünde yüzü seviçliydi. Üç defa,
"Allah'ım onu bağışla" buyurdu ve Mes'ade'nin atını ve silahını bana hediye etti.[1099]

İzah

Peygamberimizin sağılır durumda yirmi devesi vardı. Bunlar Gabe'de otlatılmakta iken Gatafan ve Fezârîlerden kırk atlı baskın yaparak çobanı şehit ettiler, develeri de alıp götürdüler. Bunu haber alan Peygamberimiz ve Sahabîler derhal harekete geçtiler. Bunlardan biri de Ebû Katâde (r.a.) idi. Atına bindiği gibi, müşrikleri takibe koyuldu. Onlara yetişti ve hadiste de ifâde edildiği gibi, reisleri Mes'ade'yi öldürdü. Sonra da diğerlerine saldırdı. Bir kaçını yaraladı ve onları bozguna uğrattı. Bu arada diğer Sahabîler de yetiştiler. Neticede develerden on tanesi kurtarıldı.
Peygamberimiz Ebû Katâde'ye (r.a.) bu kahramanlığı sebebiyle "Allah'ım, onu bağışla" diye duâ etti. Ayrıca,
"Allah'ım, onun saçına ve derisine bereket ver. Onu zinde yaşat ve muradına erdir" buyurdu.
Sonra da yüzünde bir yara izi gördü, mübarek ağız suyunu sürdüğünde yara iyileşti. Resûlullah (s.a.v.) onun öldürdüğü Mes'ade'nin eşyalarını kendisine verdi. Mücâhitler Medine'ye dönerlerken Resûlullah (s.a.v.) ona bir iltifatta daha bulundu. Şöyle buyurdu:[1100]

816. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
"Bu gün süvarilerimizin hayırlısı Ebû Katâde, yayalarımızın hayırlısı da, Seleme bin Ekvâ olmuştur."

İzah

Ebû Katâde (r.a.), Hicretin 54. yılında, Medine'de vefat etti. Peygamberimizin (s.a.v.),
"Allah'ım, onun saçına ve derisine bereket ver. Onu zinde yaşat ve muradına erdir"
duasının bereketiyle on beş yaşında gibi zinde ve dinç idi. Saçı da ağarmamıştı.
Yukarıdaki hadiste "piyadelerin hayırlısı" diye iltifat edilen Seleme bin Ekvâ da (r.a.) yine meşhur bir Sahabîdir. Aynı hadisede o da çok büyük kahramanlıklar göstermişti. Hz. Seleme, her sabah develerden Resûlullaha süt götürürdü. Yine bu maksatla develerin otlatıldığı yere geldiğinde durumu öğrendi ve Seniyetü'l-Vedâ tepesine çıkarak etrafa bir baktı. Müşriklerden bâzıları hala görünüyordu. Medine'ye doğru yöneldi ve "Baskına uğradık! Yetişin, baskın var, savaş var!" diye bağırdı. Sonra da baskıncıları takip etmeye başladı. Yaya olduğu halde onlara yetişti ve üzerlerine ok yağdırmaya başladı. Bir yandan da, "Ben Ekvâ'nın oğluyum! Bugün alçakların öleceği gündür" diye haykırıyordu. Onlardan birkaçını öldürdü. Öyleki bâzıları develeri bırakarak kaçmak zorunda kaldı.[1101]

Cihad Ve Cuma Namazı Kadınlara Farz Değildir

817. Ebû Katâde (r.a.) rivayet ediyor:
"Cihad, Cuma namazı ve cenazenin peşinden gitmek kadınlar için değildir."[1102]

İzah

Hadis, kadınlara cihadın farz olmadığını ifâde etmektedir. Bununla beraber, ihtiyaç olduğunda kadınlar yaralılara bakmak ve geri hizmetinde bulunmak üzere cihada katılabilirler. Nitekim Asr-ı saadette pekçok kadın bu gaye ile cihada katılmışlardır. 224 nolu hadise ve izahına da bakınız.
Hadiste, kadınlara farz olmadığına dikkat çekilen ikinci husus, Cuma namazıdır. Bâzı kimseler, Cuma namazını emreden,
"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğunda alış verişi bırakın ve Allah'ın zikrine koşun. Eğer bilseniz bu sizin için daha hayırlıdır"[1103]
âyetinin umumu olduğunu söyleyerek, Cuma namazının kadınlara da farz olduğunu söyleyebiliyorlar. Ancak Kur'ân'ın en büyük müfessiri olan Peygamberimiz, gerek yukarıdaki hadiste, gerekse başka hadislerinde kadınlara Cuma namazının farz olmadığını bildirmiştir. Meselâ bu hadislerden birisi şu mealdedir:
"Köle, kadın, çocuk ve hastanın dışında, bütün Müslümanların cemaatla Cuma namazı kılmaları farzdır."[1104]
Evet, Ehl-i Sünnetin dört mezhebine göre de kadınların Cuma namazı kılmaları farz değildir. Bununla beraber, şayet Cuma namazını kılarlarsa, o günün öğle namazını kılmaları gerekmez. Cuma namazı o günün öğle namazı yerine geçer.[1105]
Kadına farz olmayan üçüncü husus, cenaze peşinde gitmektir. Bu durum erkekler için sevap vesilesi olurken, kadınlar için günah sebebidir.[1106]

---

[1] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/19.
[2] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/19.
[3] Tirmizî, Birr: 55; Darimi Rikak: 47. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/19-20.
[4] Hûd: 11/114.
[5] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/20-21.
[6] Bakara: 2/284.
[7] Bakara: 2/284.
[8] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/22.
[9] Bakara Sûresinin 284. ayeti nâzil olduğunda Resûlullahın huzuruna çıkanlar arasında Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer gibi büyük Sahabîler de vardı.
[10] Müslim. İman; 199- 200.
[11] Bakara: 2/285.
[12] Bakara: 2/286.
[13] Taberânî, el-Mü'cemü'l-Evsat, 10:141, 142 (9300.)
[14] Buhâri, Eyman: 15, Itk: 6, Talak: 11: Müslim, İman: 201; Ebû Dâvud: I5; Nesâî, Talak: 22 Tirmizî, Talak: 8: İbni Mâce, Talak: 14.
[15] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/22-25.
[16] Tirmizî, Hudûd: 9; Müslim, Hudûd: 24. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/25-26.
[17] Müslim, Hudûd: 23.
[18] Müslim, Hudûd: 16-17, 22.
[19] İbni Mâce, Hudud: 5; Ebû Dâvud, Salat: 114.
[20] İbni Mâce, Hudud: 3.
[21] Müslim, Hudud: 41.
[22] Tirmizî, Hudud: 12. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/26-29.
[23] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/29-30.
[24] Fetih: 48/10.
[25] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/30-31.
[26] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/31-33.
[27] El-Bidâye, 4:71.
[28] El-Bidâye, 4:73.

[29] Tabakât, 3:514; Müstedrek, 2:121 (2525); Üsdü'l-Gâbe, 1:395. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/33-34.
[30] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/34.
[31] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/35.
[32] Buhâri, Cihad: 56; Müslim, Cihad: 120, 121; Muvatta, Cihad: 48. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/35.
[33] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/35.
[34] Mu'cemü'l-Evsai, 6:98 (4182.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/36.
[35] Müslim, İman: 259.
[36] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/36-37.
[37] Mümtehine: 60/12.
[38] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/37.
[39] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/37-39.
[40] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/39.
[41] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/39.
[42] Nesâî, Hayl: 8; Müslim, İmâre: 169.
[43] Müslim. İmâre: 167. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/40.
[44] Buhari, Salat: 52, Ezan: 81; Müslim, Müşâfirîn: 26; Nesâî, Kıyâmü'l-Leyl; İbni Mâce, İkâme: 150. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/40-41.
[45] Ebû Dâvud, Salât: 198; Buhari, Salât: 5; Müslim, Müsâfîrin: 208.
[46] Ebu Dâvud, Salât; 199.
[47] Müslim, Musâfirîn:105; Tirmizî, Salât: 158; Ebû Dâvud, Tatavvu: 1.
[48] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/41-42.
[49] İbni Mâce, Zühd: 3; Tirmizi Zühd: 15. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/42.
[50] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/43.
[51] Ebû Dûvud, Salat: 16; Tirmizi Sevâbü'l-Kur'ân: 19. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/43.
[52] Zîlzal: 99/7.
[53] Zilzal: 99/8. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/43-44.
[54] Buharî, Fezâil-i Kur'ân: 23; Müslim, Müsâfirîn: 228; Nesâî, İftitah: 37.
[55] Tirmizi Birr: 62; Ebû Dâvud, Edeb: 8.
[56] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/44-45.
[57] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/45-46.
[58] Buhari, Vudu: 11; Müslim, Tahare: 59; Ebû Dâvud, Tahâre: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/46.
[59] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/46-47.
[60] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/47-48.
[61] Buhari, Fiten: 60; Müsned, 428 (8280.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/48.
[62] Mektubat, s. 112.
[63] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/48-49.
[64] Ebû Dâvud, Zekât: 5. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/49.
[65] Ebu Dâvud, Zekât: 5; Neseî, Zekât: 12.
[66] Ebu Dâvud, Zekât: 5; Müsned, 5:142.
[67] Ebû Dâvud, Zekât: 18; İbni Mâce, Zekât: 19
[68] Bakara: 2/267.
[69] Buhari, İmân: 14, Edeb: 42; Müslim, İman: 67, 68; Tirmizî, İman: 10; Nesâî, İman: 3; İbni Mâce, Fiten: 23.
[70] Câmiü's-Sagîr; 3:557. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/50-52.
[71] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/52-53.
[72] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/53-54.
[73] Mu'cemü'l-Evsat, 7:196 (6376.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/54-55.
[74] Hacc: 22/78.
[75] Müslim, Selâm: 69.
[76] Tirmizî, Tıb: 21.
[77] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/55-57.
[78] En'âm: 4/159.
[79] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/58. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/59.
[80] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, 9:193 (27978.)
[81] İbni Mâce, Mukaddime: 7.
[82] Câmiü's-Sagir, 2:200.
[83] İbni Mâce, Mukaddime: 7.
[84] Camiü's-Sagir, 1:439. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/58-59.
[85] Buhari, Edeb: 50; Müslim, İman: 169; Ebu Dâvud, Edeb: 33; Tirmizi, Birr. 79. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/59.
[86] Kalem: 68/10-12.
[87] Tirmizî Menakıb: (3893) Ebu Dâvud, Edeb: 33.
[88] Dakaiku'l-Ahbar fi zikri'I-Cenneti ve'n-nâr, s. 25.
[89] Hucurât: 49/6.
[90] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/59-61.
[91] Nesâî, Cuma: 41, Mevâkit: 30; Müslim, Mesacid: 161; Tirmizî, Cuma: 25; Ebû Dâvud, Salât: 233. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/61.
[92] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/61-62.
[93] el-Mu'cemü'l-Evsat, 5:107 (4202.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/62.
[94] Tirmizî, Diyat: 8.
[95] Mâide: 5/32.
[96] Beyhakî, Sünen, 9:42.
[97] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/63.
[98] İbni Mâce, Eşribe: 2; el-Mu'cemü'l-evsat, 5:108 (4203.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/63-64.
[99] İbni Mâce, Eşribe: 3.
[100] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/64.
[101] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/64-65.
[102] Tirmizî, Menakıb, (3764)
[103] Nesâî, Kasâme: 21.
[104] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/65-66.
[105] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/66-67.
[106] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/67.
[107] Bakara: 2/203.
[108] Müslim, Hacc: 43; İbni Mâce, Menasik: 56
[109] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/67-68.

[110] Buhâri, Mezâlim: 4; Müslim, Birr ve's-Sıla: 62; Tirmizî, Fiten: 68. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/68.
[111] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/68-69.
[112] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/69.
[113] Buharı, İlim: 4, Edeb: 79; Müslim, Sıfatü'I-Münâfıkın: 64. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/69.
[114] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/69-71.
[115] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/71.
[116] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/71-73.
[117] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/73.
[118] Müslim, Münâfikîn: 16; Nesaî, İman: 31; Müsned, 2:44 (4873.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/73.
[119] Bakara: 2/8-9-14.
[120] Nisa: 4/145. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/74.
[121] İbni Mâce, Libas: 6; Tirmizî, Libas: 9; Nesâî, Zînet: 106; Ebû Dâvud, Libas: 40. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/74.
[122] Lokman: 31/18.
[123] Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid: 10;334.
[124] Buhari, Libas: 5, Fezâilü Ashab: 5, Edeb: 55; Müslim, Libas: 45; Ebû Dâvud, Libas: 28; Nesâî, Zînet: 102, 105.
[125] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/75-76.
[126] Kehf: 18/39. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/76.
[127] İbni Mâce, Tıb: 32.
[128] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/76-77.
[129] Buhari, Selem: 1, 2, 7; İbni Mâce, Ticâret: 59; Ebû Dâvud, Büyü: .57; Tirmizî, Büyü; 68; Müslim, Musakât: 127, 128; Nesâî, Büyü: 6. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/77-78.
[130] Buhârî, Selem: 1; İbni Mâce, Ticâret: 61.
[131] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/78.
[132] Tirmizî, Birri: 51. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/78-79.
[133] Buhârî, Cenâiz: 97; Ebû Dâvud, Edeb: 50 Nesâî, Cenâiz: 51
[134] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/79.
[135] Mu'cemü'l-Evsat, 5:145(4276.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/79.
[136] Câmiü's-Sagir, 13:462.
[137] Mecmaü'z-Zevaid, 1:126.
[138] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/80.
[139] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/81.
[140] el-Mu'cemü'l-Evsat, 5:186 (4361.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/81.
[141] Buhâri, Edeb: 114; Müslim, Adâb: 20; el-Mu'cemü'l-evsat, 5:186. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/81.
[142] Müslim, Adâb: 21.
[143] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/82.
[144] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/82.
[145] Camius-Sagir, 1:115.
[146] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/82-83.
[147] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/83.
[148] Câmiü's-Sagir, 4:69.
[149] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/83.
[150] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/84-85.
[151] Kehf: 18/77-82. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/85-86.
[152] Al-i İmran: 3/102.
[153] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/86-87.
[154] İbni Hişam, Sire, 2:204, 205.
[155] Al-i İmran: 3/100-103.
[156] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/87-90.
[157] Tirmizî, Salat: 163; Ebû Dâvud, Salat: 56; Dârimî, Salat: 97; Nesâî, İmame: 54; Müsned, 4:219 (17442.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/90-92.
[158] Dârekutnî, Sünen, 1:321 (1526); Ebû Dâvud, Salat: 56.
[159] Ebû Dâvud, Salat: 56.
[160] Muvatta, Salâtü'I-Cema'a: 9.
[161] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/92-93.
[162] Müslim, Mesâcid: 238-240; Ebû Dâvud, Salât: 10; İbni Mâce, İkamet: 150; Müsned, 5:217 (21467); Dârimî, Salat: 25; Tirmizî, Mevakît: 17; Nesâî, İmâme: 55. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/93-94.
[163] Cin: 72/26-27.
[164] Müslim, Mesâcid: 233.
[165] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/94-95.
[166] el-Mu'cemü'l-evsat, 5:213 (4419.)
[167] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/95.
[168] Ebû Dâvud, Salât: 55; Tirmizî, Mevâkît: 58; Dârekutnî, 1:223 (1069); Müsned, 3:57 (11394.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/95-96.
[169] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/96.
[170] Mu'cemü'l-Evsat, 5:217 (4431.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/96-97.
[171] Mu'cemü's-Sagîr, 1:221.
[172] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/97-98.
[173] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/98.
[174] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/98-99.
[175] el-Mu'cemu'l-evsat, 223 (4441) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/99.
[176] Camiü's-Sagîr, 2:340.
[177] Cuma: 62/8.
[178] Ankebut: 29/60.
[179] İbni Mâce, Ticâret: 2.
[180] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/99-101.
[181] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/101.
[182] Buhârî, Hacc: 170; Müslim, İmâre: 179. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/101-102.
[183] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/102.
[184] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/102.
[185] Ebû Dâvud, Sünnet: 17.
[186] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/102-103.
[187] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/103.
[188] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/103-104.
[189] Fetih: 48/29.

[190] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/104.
[191] Buhârî, Vudu: 3; Müslim, Tahare: 34; Tirmizî, Cum'a: 74; İbni Mâce: Tahare: 6. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/104.
[192] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/105.
[193] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/105.
[194] Müslim, Siyam: 21; Buhari, Savm: 14; İbni Mâce, Siyam: 5; Ebû Dâvud, Siyam: 7.
[195] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/106.
[196] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/107.
[197] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/107.
[198] Hadîd: 57/27.
[199] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/108-110.
[200] Müslim, Birr: 37; Tirmizi, Zühd: 53.
[201] Ebû Dâvud, Büyü: 40.
[202] Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 155.
[203] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/110-114.
[204] Tirmizi Fiten: 72 (Hadisin birinci kısmı için) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/114-115.
[205] Müslim, Birr ve's-Sıla: 1; İbni Mâce, Edeb: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/115-116.
[206] İsrâ: 17/23-24.
[207] Mektûhat, s. 266, 267.
[208] İbni Mâce, Edeb: 1.
[209] Müslim, Birr: 9.
[210] Lokman: 31/14.
[211] Ankebut: 29/8.
[212] Mektûbat, s. 268. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/116-119.
[213] Buhari, Şehadât: 19, 23; Müslim, îman: 220; Ebû Dâvud, İman: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/119.
[214] Müslim, Nikâh: 35; Tirmizi, Nikâh: 30; İbni Mâce, Nikâh:3I. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/119-120.
[215] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/120-121.
[216] İbni Mâce, Cenâiz: 55; Müslim, Cenâiz: 7. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/121-122.
[217] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/122.
[218] Buhari, Edeb: 60; Müslim, Zühd: 52. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/122-123.
[219] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/123.
[220] İsrâ: 17/44.
[221] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/123-124.
[222] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/124.
[223] Buhari, Ezan: 18; Müslim, Misâfirîn: 22; Ebü Dâvud, Salât: 26. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/124.
[224] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/124-125.
[225] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/125.
[226] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/125-126.
[227] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/126.
[228] Buhari, Ezan: 145; Ebû Dâvud, Salat: 176, 180.
[229] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/126-127.
[230] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/127.
[231] Tûr: 52/21.
[232] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/127-128.
[233] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/128-129.
[234] İmam Mâlik, Muvatta, Oruç: 22.
[235] Tirmizî, Savm: 41; Nesaî, Siyam: 70.
[236] Buhari, Savm: 63; Müslim, Siyam: 147; Ebû Dâvud, Siyam: 51.
[237] Buhâri, Savm: 63; Ebû Dâvud, Siyam; 53.
[238] Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi, 9:316.
[239] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/129-130.
[240] el-Mu'cemü'l-evsat, 5:258 (4508.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/131.
[241] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/131.
[242] Buhari, İstikraz: 12, Havâlât: 1, 2; Müslim, Musakât: 33; İbni Mâce, Sadaka: 8; Muvatta, Büyü: 84; Ebû Dâvud, Büyü: 10; Tirmizî, Büyü: 10; Nesâî, Büyü: 101. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/131.
[243] Bakara: 2/280.
[244] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/132.
[245] el-Mu'cemül-evsat, 2:497 (1858.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/132.
[246] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/133.
[247] Müslim, Hayız: 74; Ebû Dâvud, Hamam: 3; Tirmizi Edeb: 39. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/133.
[248] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/133-134.
[249] İbni Mâce, Fiten: 12; Tirmizi Zühd: Türk 2422. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/134.
[250] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/134-135.
[251] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/135-136.
[252] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/136-137.
[253] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/137.
[254] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/137-138.
[255] Müsned, 2:208 (6442.)
[256] Tirmizî, Ahkâm: 40; Câmiü's-Sagîr, 2:411. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/138.
[257] Müslim, Siyam:204; Ebû Dâvud, Siyam:58; İbni Mâce, Sıyam:33. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/138.
[258] Ebû Davud, Siyam:57; Tirmizî, Savm: 43-44
[259] Câmiü's-Sagîr, 4:23.
[260] Muvatta, Oruç: 22.
[261] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/138-141.
[262] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/141-142.
[263] Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azim, 2:225.
[264] A'raf: 7/46-49.
[265] Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azîm, 2:226. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/142-143.
[266] Ebû Dâvud, Salat: 36; Müslim, Salât: 2; Tirmizî, Menâkıb: 1; Beyhaki, Sünen, 1:603 (1933.). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/143-144.
[267] Ebû Dâvud, Salat: 36; Müslim, Salât: 2; Tirmizî, Menâkıb: 1.
[268] İsrâ: 17/79.
[269] Şualar, s. 81.

[270] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/144-145.
[271] Buhari, Büyü: 16; Tirmizi, Büyü: 75. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/146.
[272] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/146.
[273] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/146.
[274] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/147.
[275] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/147.
[276] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/147-148.
[277] Buhari, Savm: 57; Müslim, Siyam: 104; Ebû Dâvud, Siyam: 42; İbni Mâce, Siyam; 74. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/148-149.
[278] Buhari, Savm: 30; Müslim, Siyam: 13.
[279] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/149-150.
[280] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/150.
[281] Buhari, Şirb: 2, Hiyel: 12; Müslim, İman; 173; Ebû Dâvud, Büyü: 62; Nesai, Büyü: 6.
[282] İbni Mâce, Edeb: 8.
[283] Ebu Dâvud, Zekât: 41. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/150-151.
[284] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/151.
[285] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/151-152.
[286] Müslim, Akdiye: 3; Müsned, 1:401 (2968.). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/152.
[287] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/152.
[288] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/153.
[289] Tirmizî, Cenâiz: 59; Ebû Dâvud, Cenâiz: 83.
[290] Buhari, Menakıb: 25, Humus: 8, Eymân: 3; Müslim, Fiten: 77. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/153-154.
[291] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/154.
[292] Zâriyât: 51/19. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/154-155.
[293] Âl-i İmran: 3/180.
[294] Buhari, Zekât: 3; İbni Mâce, Zekât: 3.
[295] İbni Mâce, Zekât: 2; Nesâî, Zekât: 11.
[296] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/155-156.
[297] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/156-157.
[298] Bu cümle, "Ümmetim Ramazan'da gece ibâdetine kalktığı müddetçe zillete düşmeyecektir" şeklinde de tercüme edilir.
[299] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/157-158.
[300] Ebû Dâvud, Talâk: 1 (ikinci kısım için) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/158.
[301] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/159.
[302] Buhârî, İman: 6; Müslim, İman: 71; Tirmizî, Sifatü'l-Kıyâme: 60; İbni Mace, Mukaddime: 9 (66); Nesâî, İman: 9. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/159-160.
[303] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/160.
[304] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/160-161.
[305] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/161.
[306] Buhârî, Ezan: 48; Müslim, Salât: 56, 60; Ebû Dâvud, Salât: 177. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/161-162.
[307] Müslim, Salât: 60; Tirmizî, Salât: 100; İbni Mâce, İkâme: 24.
[308] Şualar, s. 77-79.
[309] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/162-165.
[310] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/165.
[311] Al-i İmran: 3/185.
[312] Yunus: 10/4.
[313] Enbiya: 21/34.
[314] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/166.
[315] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/167-168.
[316] Tirmizî, Birr: 66; Müslim, İman: 25; İbni Mâce, Zühd: 18.
[317] Suyutî, Câmiti'l-Kebîr, 4:292 (11676.)
[318] Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 7:149 (6269); Kenzü'l-Ummal, 3:129 (5809.)
[319] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, 1:32 (75.)
[320] Furkan: 25/63.
[321] Hilimle ilgili olarak sonraki hadisin izahına da bakınız.
[322] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/168-169.
[323] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/169.
[324] Suyutî, Câmiü'l Kebîr, 1:468 (3243.)
[325] Kenzü'l-Ummal, 2:185 (3663.)
[326] Taberânî, Mucemü'l-Evsat, 3:320 (2684.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/170.
[327] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/170.
[328] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/171.
[329] Tirmizî, Mevakit: 81; Ebû Dâvud, Salat: 143.
[330] Buharı, İman: 15, İsti'zân: 18; Müslim, Salât: 45; Ebû Dâvud, Satat: 143; İbni Mâce, İkâme: 72.
[331] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/171-172.
[332] Buhari, Hayız: 30; Müslim, Mesâcid: 270; Ebû Dâvud, Salat; 90. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/173.
[333] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/173.
[334] Tirmizi, Savm: 73; Müsned, 4:451 (18912.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/173.
[335] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/173-174.
[336] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/174.
[337] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/174.
[338] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/175.
[339] el-Mu'cemü'l-evsat, 5:455 (4877.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/175.
[340] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/176.
[341] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/177.
[342] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/177.
[343] Ebû Dâvud, Sünnet: 1, 4 Tirmizî, İman: 18; İbni Mâce, Fiten: 17. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/177.
[344] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/178.
[345] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/178.
[346] Hac: 22/1-2.
[347] Zuhruf: 43/61.
[348] Müslim, Kitabü'l-Fiten: 39.
[349] A.g.e., Kitabü'1-İman: 242.

[350] Buhari, Kitâbü'l-Enbiya bâbu nüzûl-ü İsa
[351] Müsned, 2:576 (9612.)
[352] El-Fıkhu'l-Ekber Aliyyü'l-Kâri Şerhi Ter. s. 284.
[353] Müslim, Fiten: 34.
[354] Muhtasar-u Tezkiretü'l-Kurtubî Tere. s. 500.
[355] El-Fıkhu'l-Ekber Aliyyü'l-Kâri Şerhi Ter. s. 284.
[356] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/179-181.
[357] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/181-182.
[358] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/182.
[359] Buhari, İman: 9, 34, İkrah: 1; Müslim, İman: 67, 68; Tirmizî, İman: 10; İbni Mâce, Fiten: 23; Nesâî, İman: 3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/182-183.
[360] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/183-184.
[361] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/185.
[362] Buhârî, Ahkâm: 12; Tirmizî, Ahkâm: 7; Ebû Dâvud, Akdiye: 16; Nesai, Kudat: 18. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/185.
[363] Nahl: 16/90.
[364] Nisa: 4/58.
[365] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/185-186.
[366] İbni Mâce, Mesâcid; 47; Ebû Dâvud, Salât: 46; Müslim, Mesacid: 255; Nesâî, îmame: 50.
[367] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/186.
[368] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/187.
[369] el-Mu'cemü'l-evsat, 5:479 (4914) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/187-188.
[370] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/188.
[371] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/188-189.
[372] Tirmizî, Fezâil ü Cihad:20; İbni Mâce, Itk: 3; Neseî, Nikâh: 5.
[373] Nisa: 4/92.
[374] Mâide: 5/89.
[375] Nur: 24/33.
[376] Tevbe: 9/60.
[377] Bakara: 2/177.
[378] Müslim, Itk: 21; Buhari, Itk: 1.
[379] Nur: 24/12.
[380] Câmiü's-Sagîr; 2:157.
[381] Tirmizî, Ahkam: 38; Buhari, Hars: 15; Muvatta, Akdiye: 26; Ebû Dâvud, Haraç: 37.
[382] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/189-192.
[383] Müslim, İman: 164; Timizi, Büyü: 72; Ebû Dâvud, İcâre: 50; İbni Mâce, Ticâre: 36; Dârimî, Büyü: 10; Müsned, 2:318 (7287) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/192-193.
[384] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/193-194.
[385] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/194.
[386] Hac: 22/31.
[387] Ebû Dâvud, Akdiye: 15; İbni Mâce, Ahkâm: 32.
[388] Bakara: 2/42.
[389] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/194-195.
[390] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/196.
[391] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terceme ve Şerhi, 11:396, 397. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/196.
[392] Müslim, İman: 59; Nesât, İman; 27. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/197.
[393] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/197.
[394] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/197.
[395] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/198.
[396] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/198-199.
[397] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/199-200.
[398] Kâfirun: 105.
[399] Zümer: 39/64-66. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/200-202.
[400] Ebû Dâvud, Eşribe: 2; Tirmizi, Büyü; 58. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/202.
[401] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/202.
[402] Tirmizî, Zühd: 61; Buhârî, Rikak: 23. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/202.
[403] Kenzü'l-Ummal, 3:553 (7872); Câmiü's-Sagîr, 6:237.
[404] Fethü'r-Rabbânî, 19:75 (3) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/203.
[405] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/203-204.
[406] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/204.
[407] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/204-205.
[408] Tirmizî, Kıyâme: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/205-206.
[409] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/206.
[410] Mu'cemü'l-Evsat, 2:346 (1599.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/206-207.
[411] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, 1:144(862); Câmiü's-Sagîr, 1:243 (346.)
[412] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/207.
[413] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/208.
[414] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/208.
[415] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/208-209.
[416] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/209.
[417] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/209-210.
[418] İbni Mâce, Talâk: 16. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/210.
[419] İbni Mâce, Talâk: 16.
[420] Ebû Dâvud, Salât: 11
[421] İbni Kesir, 2:588.
[422] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/211-213.
[423] Buhârî, Sulh: 9; Tirmizî, Menâkıb: 31; Müstedrek, 3:192. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/214.
[424] Müstedrek, 3:191.
[425] Müstedrek, 3:193; Hayâtü's-Sahabe, 3:350.
[426] Müstedrek, 3:192. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/214-216.
[427] Tirmizî, Menâkıb: 61. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/216.
[428] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/216-217.
[429] Tirmizî, Siyer: 48; Müslim, Salât: 9; Ebû Dâvud, Cihad: 100; Buhari, Ezan: 6; Muvatta, Cihad: 48; Dârimî, Siyer: 9. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/217-218.
[430] Tirmizî, Siyer: 2. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/218.

[431] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/218-219.
[432] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/219.
[433] Buhârî, Savm: 42; Müslim, Savm: 156; Ebû Dâvud, Eyman: 25; Tirmizî, Savm: 22. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/219-220.
[434] Tac, 2:78.
[435] Buhârî, Savm: 42; Müslim, Siyam: 153.
[436] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/220-221.
[437] Buhârî, Cihad: 134; Müsned, 4:552 (19624.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/221.
[438] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/221.
[439] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/221.
[440] Mu'cemü's-Sagîr, 2:16.
[441] Tabakat, 8:224.
[442] Hayatü's-Sahabe Tercümesi, 3:178.
[443] Mu'cemü'l-Evsat 3:136. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/222-223.
[444] İbni Mâce, Ticâret: 27. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/223-224.
[445] Dârimî, Büyü: 30.
[446] Müslim, İman: 71.
[447] İbni Mâce, Ticâret: 1.
[448] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/224-225.
[449] Buhârî, İlim: 3, Vudû: 27; İbni Mâce, Taharet: 53; Müslim, Tahare: 25; Ebû Dâvud, Tahare: 46; Nesâî, Taharet: 88; Dârimî, Taharet: 35; Müsned, 2:255 (6806.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/225.
[450] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/225.
[451] Tirmizî, İman: 3; Müslim, İman: 21; Buhari, İman: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/226.
[452] Tirmizî, Sıfatü'l-Kiyâme; 13 (ilk kısım için).
[453] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/226-227.
[454] Tirmizî, Edeb: 59. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/227.
[455] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/227-228.
[456] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/228.
[457] Buhârî, Nikâh: 120, Cihad: 196; Müslim, İmâre: 181, 183, 184, Rada: 58; Ebû Dâvud, Cihad: 163; Tirmizî, Rada: 17; İsti'zan: 19; Dârimî, Nikâh: 32; Müsned, 3:378 (14177.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/228.
[458] Buhârî, Nikâh: 120; Müslim, İmare: 182, 183; Tirmizî, İsti'zan: 19.
[459] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/229.
[460] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/229-231.
[461] Buhâri, Cihad: 112, 156, Temenni: 8; Müslim, Cihad: 19, 20; Dârimî, Siyer: 6; Müsned, 2:527 (9169.)
[462] Vakidî, Megazi, 2:653.
[463] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/231-232.
[464] Tirmizî, Daavât: 54. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/233.
[465] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/233.
[466] Tirmizî, Birr: 66; Müslim, İman: 25; Ebû Dâvud, Edeb: 11. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/233.
[467] Tirmizî, Birr ve's-Sıla: 66.
[468] Tirmizî, Birr ve's-Sıla: 75.
[469] Ebu Davud, Edeb: 10.
[470] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/234-235.
[471] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/235-236.
[472] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 48. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/236.
[473] Hilyetü'l-Evliya, 1:89.
[474] Tirmizî, Menakib: 25.
[475] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/236-237.
[476] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/237.
[477] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/237-238.
[478] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/238.
[479] Müslim, Mesâcid: 142. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/238-239.
[480] Müslim, Mesâcid: 146.
[481] Sözler, s. 44, 45.
[482] Tirmizî, Daavât: 25. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/239-241.
[483] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/241-242.
[484] Buhârî, Libas: 64, 65; Müslim, Taharet: 53; Ebu Dâvud, Tereccül: 16; Tirmizî, Edeb:. 18; Nesâî, Taharet: 15; Muvaita, Şa'ar: 1.
[485] Müslim, Taharet: 56; Ebû Dâvud, Taharet: 29; Tirmizî, Edeb: 14; Nesâî, Zînet; 1.
[486] Tirmizî, Edeb: 16; Nesâi, Taharet: 13.
[487] Tirmizî, Edeb: 16.
[488] Tirmizî, Edeb: 17.
[489] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/242-243.
[490] Müsned, 2:388(7915.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/243-244.
[491] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/243-244.
[492] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/244.
[493] Müslim, Vasaya: 1; İbni Mâce, Vasâya: 2.
[494] İbni Mâce, Vasâya: 5.
[495] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/244-246.
[496] Buhârî, İlim: 13, frisam: 10; Müslim, İmaret: 98, Zekât: 98, Tirmizî, İlim: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/246.
[497] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/246.
[498] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/247.
[499] Ebû Dâvud, Tahare: 14; Müslim, Tahare: 20.
[500] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/247.
[501] Buhari, Hac: 1; Nesâi, Hacc: 9; Müslim, Hacc: 407. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/247-248.
[502] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/248.
[503] Müslim, Fezâil: 79. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/249.
[504] Câmiü's-Sagîr, 1:534.
[505] Buhari, Nikâh: 93; İbni Mâce, Nikâh: 51.
[506] Ebu Dâvud, Nikâh: 41; İbni Mâce, Nikâh: 51.
[507] İbni Mâce, Nikâh: 51.
[508] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/249-251.
[509] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/251-252.
[510] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/252-254.
[511] Tirmizi, Taam: Tr1921. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/254.

[512] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/254.
[513] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/255.
[514] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/255.
[515] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/255-256.
[516] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/256.
[517] Tirmizî, Daavât: 99. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/256-257.
[518] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/257.
[519] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/257.
[520] Mu'cemü's-Sagîr, 2:53.
[521] Heysemî, Mecmaü'z-'Zevâid, 10:346.
[522] Al-i İmran: 3/77.
[523] Buhâri Şehadet: 22, Ahkâm: 48; Müslim, Eyman: 171, 173; İbni Mâce, Cihad: 42, Ticâret: 30.
[524] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/257-258.
[525] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/259.
[526] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/259.
[527] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/259-260.
[528] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 30; İbni Mâce, Mukaddime: 115; Tirmizî, Menâkıb: 20. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/260.
[529] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/260-261.
[530] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/261.
[531] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/261.
[532] İbni Mâce, Tahare: 28; Ebû Dâvud, Tahare: 23. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/261-262.
[533] Tevbe: 9/108.
[534] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/262.
[535] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/262.
[536] Timizî, Taharet: 127; Ebû Dâvud, Salat: 9.
[537] Ebû Dâvud, Salat: 9; İbni Mâce, İkame: 194.
[538] Tirmizî, Taharet; 127.
[539] Mesnevî-i Nuriye, s. 66.
[540] Necmeddin Şahiner, Son Şahitler, 1:417:418
[541] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/263-264.
[542] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/265.
[543] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/265.
[544] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/265.
[545] Müslim, İmâre: 135. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/266.
[546] Müslim, İmâre: 26; Buhari, Zekât: 3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/266-267.
[547] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/267-268.
[548] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/268.
[549] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/268-269.
[550] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/269.
[551] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/269-270.
[552] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/270.
[553] Abdullah İbnü'l-Mübârek, Kitabü'z-Zühd ve Rekaik, Hadis No: 1349. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/270-271.
[554] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/272.
[555] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/272-273.
[556] Suyutî, Câmiü's-Sagîr, 4:528.
[557] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, Hadis no: 18455.
[558] Taberânî, Mu'cemü's-Sagîr, 1:241.
[559] Tirmizî, Kıyâme: 25; İbni Mâce, Zühd: 31.
[560] Suyutî, Câmiü's-Sagîr, 4:526.
[561] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/273-274.
[562] Tirmizî, Birr: 46. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/274.
[563] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/274.
[564] Müslim, Zikir: 49.
[565] Müslim, Mesâcid: 25.
[566] Câmiü's-Sagîr, 3:557. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/275.
[567] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/275.
[568] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/275-277.
[569] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/277-281.
[570] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 145. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/281-282.
[571] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/283-285.
[572] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/285-286.
[573] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/286.
[574] Suymî,Câmiül-Kebir, 5:141, (13948)
[575] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/286-287.
[576] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/287-288.
[577] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/288.
[578] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/288-289.
[579] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/289-290.
[580] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/290.
[581] İbni Mâce, Zühd: 313. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/290.
[582] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/290-291.
[583] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/291-292.
[584] Bakara: 2/125.
[585] Ahzab: 33/55.
[586] Enfal: 8/67. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/292-293.
[587] "Bir menfaati mı var ki böyle yapıyor?" diye düşünülür.
[588] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/293-294.
[589] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/295.
[590] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/295.
[591] Ebû Davud, Eşribe: 19; Tirmizî, Eşribe: 20. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/295.
[592] Buhari, Hibe: 4, Eşribe:14, 18; Müslim, Eşribe: 124; Muvatta, Sıfatu'n-Nebi: 17; Tirmizî, Eşribe: 19; Ebû Davud, Eşribe: 19.
[593] Buhari, Eşribe: 19; Müslim, Eşribe: 127.
[594] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/295-296.

[595] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/296.
[596] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/296-297.
[597] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/297.
[598] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/297.
[599] Müslim, Edâhi: 37; Müsned, 3:80 (11593.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/298.
[600] Müslim, Edâhî: 28.
[601] Müslim, Edâhî: 34.
[602] Tirmizi, Edâhî: 14.
[603] İbni Mâce, Cenâiz: 47; Müslim, Cenâiz: 105; Ebû Dâvud, Cenaiz:75; Tirmizî, Cenâiz: 60.
[604] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/298-300.
[605] Nesaî, Cenâiz: 100. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/300.
[606] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/301.
[607] İbni Mâce, Hudud:
[608] Buhâri, Ahkâm: 43; Müslim, İmâre: 41; Nesâî, Büyü: 44; İbni Mâce, Cihad: 41. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/301.
[609] Tirmizî, Zühd: 11; İbni Mâce, Fiten:12; Muvatta; Hüsn-ü Hulk: 3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/302.
[610] Muvatta, Kelâm: 17.
[611] Tirmizî, Zühd: 11.
[612] Tirmizî, Daavât: 39. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/302-303.
[613] Buhari, Büyü: 6, İcâre: 10; İbni Mâce, Rühûn: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/303-304.
[614] Ebû Dâvud, Tahâre: 3; İbni Mâce, Tahâre: 9. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/304.
[615] İbni Mâce, Tahâre: 10. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/304.
[616] Tevbe: 9/34.
[617] İbni Mâce, Nikâh: 5. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/304-305.
[618] Bakara: 2/83; Enbiya: 21/73; Meryem: 19/13, 55.
[619] Tevbe: 9/34-35.
[620] Tefsîr-i Kebir, 16:44.
[621] Ebû Dâvud, Zekât: 4.
[622] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/305-307.
[623] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/307.
[624] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/307.
[625] İbni Mâce, Fiten: 16. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/307-308.
[626] Maun: 107/4-6.
[627] İhya-i Ulûmiddin Tercümesi, 3:654.
[628] Et-Tergib vet-Terhîb, 1:80 (43.)
[629] İbni Mâce, Zühd: 21.
[630] Câmiü's-Sagîr, 2:226.
[631] Mecmaü'z-Zevaid, 10:350.
[632] Et-Tergîb ve't-Terhîb, 1:77 (34.)
[633] Müsned, 5:531 (23625.)
[634] Suyutî, Câmiü'l-Kebîr, (2476.)
[635] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/308-311.
[636] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/311.
[637] Müslim, Birr ve's-Sıla: 150. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/311.
[638] Müslim, Birr ve's-Sıla: 152.
[639] İbni Mâce, Cenâîz: 59.
[640] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/311-312.
[641] İbni Mâce, Etime: 53. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/312.
[642] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/312.
[643] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/313.
[644] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/313-314.
[645] İbni Mâce, Nikâh: 62. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/314-315.
[646] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/315.
[647] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/315.
[648] Ahzab: 33/56.
[649] Mektubat, s. 291.
[650] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/315-316.
[651] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/317.
[652] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/317.
[653] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/317-318.
[654] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/318.
[655] Câmiü's-Sagîr, 4:469.
[656] Câmiü's-Sagîr, 2:539.
[657] Mesnevî-i Nuriye, s. 199.
[658] Lem'alar, s. 18.
[659] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/318-319.
[660] Tirmizi Rüya: 7; Dârimî, Rüya; 10. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/320.
[661] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/320.
[662] Müsned, 1:503(3817.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/320-321.
[663] Buhari, Et'ime: 58, Ezan: 42; Müslim, Mesâcid: 64; Tirmizî, Salât: 262; Nesâî, İmamet: 57. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/321.
[664] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/321-322.
[665] Buhâri, Mezâlim: 30, Eşribe: 1; Hudud: 1,20; Müslim, İman: 100; Ebû Dâvud, Sünnet: 16; Tirmizî, İman: 11; Nesâî, Sarık: 1. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/322.
[666] Mu'cemü's-Sagîr, 2:50. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/322-323.
[667] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/323.
[668] Müslim, İmân: 95; Ebû Dâvud, Edeb: 67; Nesâî, Beyat: 31.
[669] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/323-324.
[670] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/324.
[671] Isrâ: 17/44.
[672] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/325.
[673] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/325.
[674] İbni Mâce Zühd: 38; Tirmizî, Cehennem: 4. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/326.
[675] Vakıa: 56/51-56.

[676] Saffat: 37/62-66.
[677] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/326-327.
[678] Ebâ Dâvud, Siyam: 22. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/327.
[679] İbni Mâce, Siyam: 48.
[680] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/328.
[681] Ebû Dâvud, Siyam: 68; Nesâî, Sayd: 25; İbni Mâce, Siyam: 29.
[682] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/328-329.
[683] Ebû Dâvud, Edeb: 47; Müslim, Birr ve's-Sıla: 25. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/329.
[684] Hucurât: 49/10.
[685] Mektûbat, s. 243.
[686] Âl-i İmran: 3/134.
[687] Buhârî, Edeb: 57; Müslim, Birr: 25; Tirmizi Birr; 21. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/329-331.
[688] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/331-332.
[689] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/332.
[690] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/333-334.
[691] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/333.
[692] Hülâsatü'l-Ecvibe, s.
[693] Ankebut: 29/45.
[694] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/334.
[695] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/334-335.
[696] Taberî, 2:196; el-Bidâye, 2:287; İnsânü'l-Uyûn, 1:200. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/335-336.
[697] Buhari, Megâzî; 32; İbni Mâce, Nikâh: 30. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/336.
[698] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/336-337.
[699] Buharı, İlim: 38, Enbiya: 50; İbni Mâce, Mukaddime: 4 (36); Müslim, Mukaddime: 2 (1), Zühd: 72; Tirmizi Fiten: 70. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/337.
[700] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/337-338.
[701] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/338.
[702] Mesnevî-i Nuriye, s. 201. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/338-339.
[703] Tirmizi, Rüya: 6. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/339.
[704] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/339-340.
[705] Buhâri, Cenâiz: 90; Müslim, Cennet: 65, 66; Tirmizî, Cenâiz: 70. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/340.
[706] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/340.
[707] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/341.
[708] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/341.
[709] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/341-342.
[710] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/342.
[711] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/342.
[712] 94 numaralı hadise bakınız.
[713] Tabakât, 2:280; İnsânü'l-Uyûn, 3:476. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/342-343.
[714] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/343.
[715] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/343-344.
[716] Nitekim kuru bir çubukla olmasa da sondaj aleti ile yerden su çıkarılmıştır.
[717] Mektûb'at, s. 122.
[718] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/344.
[719] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/345.
[720] Tirmizî, Zühd: 43; Dârimi, Rikak: 21; Müsned, 3:595 (15765.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/346.
[721] Lem'alar, s. 149.
[722] Mektûbat, s. 37. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/346-347.
[723] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/347-350.
[724] İbni Mâce, Ticâret: 65; Müsned, 2:2238 (6675.)
[725] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/350-352.
[726] Resûlullah bedeviye malı olup olmadığını sormuş, onun, "Kabilem içerisinde benden daha fakir biri yoktur" deyince yukarıdaki emri vermiştir.
[727] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/352-358.
[728] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/359.
[729] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/359.
[730] Müslim, Tirmizî, Kader: 3. Leyl: 92/5-10. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/359-361.
[731] Bediüzzaman, Sözler, s. 430; Fahreddin Râzî, Kitabü'l-Erbâîn fi Usuli'd-Dîn, s. 142.
[732] Fıkh-ı Ekber Şerh-i Aliyyü'l-Kârî, s. 114. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/361-362.
[733] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/362-364.
[734] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/364.
[735] Ebû Dâvud, Salât: 174; Tirmizî, Salât: 157; İbni Mâce, İkame: 141; Müslim, Misafirin: 16. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/364.
[736] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/365.
[737] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/365.
[738] Suyûtî, Câmiü's-Sagîr, 6:141. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/365-366.
[739] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/366.
[740] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/366.
[741] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/366-367.
[742] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/367.
[743] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/367-368.
[744] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/368.
[745] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/368.
[746] Câmiü's-Sagîr, 6:141
[747] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/368-369.
[748] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/369.
[749] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/369-370.
[750] Tirmizi, Savm: 40.
[751] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/370.
[752] İbni Mâce, Hudud: 3. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/370-371.
[753] İbni Mâce, Hudûd: 3.
[754] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/371.
[755] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 207. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/371-372.
[756] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/372-373.
[757] Peygamberimizin anne tarafının kendi kabilelerinden olduğunu hatırlatıyor.

[758] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/373-379.
[759] Halebî, İnsanü'l-Uyûn: 3:5.
[760] Mekke'nin üst tarafında bir yer ismi.
[761] Mekke'nin alt tarafında Huzaa'ya âit bir su kaynağının ismi.
[762] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/379-380.
[763] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/380.
[764] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/380-381.
[765] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/381.
[766] Tirmizi Fiten: 21, 38; İbni Mâce, Fiten: 29. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/382.
[767] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/382.
[768] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/382.
[769] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/382-383.
[770] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/383.
[771] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/383.
[772] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/384.
[773] Müsned, 3:559 (4270.)
[774] Şûra: 42/38.
[775] Al-i İmran: 3/159.
[776] En'am: 6/141.
[777] A'râf: 7/31.
[778] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/384-386.
[779] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/386.
[780] Al-i İmran: 3/104.
[781] Al-i İmran: 3/110.
[782] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/386-387.
[783] Tirmizi, Menâkıb: 58; Müslim, Fezâilü's-Sahebe, 221 İbni Mâce, Mukaddime: 11. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/387-388.
[784] Sözler, s. 451.
[785] Sözler, s. 455. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/388.
[786] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/389.
[787] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/389-390.
[788] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/390.
[789] Ebû Dâvud, Tahare: 98; İbni Mâce, Tahare: 106; Dârimî, Tahare: 69; Müsned, 1:114(727.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/390.
[790] Tirmizi, Tahare: 78; Ebû Dâvud, Tahare: 97; İbni Mâce, Tahare: 106.
[791] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/391.
[792] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/391.
[793] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/391-392.
[794] Tirmizi Fitne: 43. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/392-393.
[795] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/393.
[796] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/393.
[797] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/394.
[798] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/394-395.
[799] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/395.
[800] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/395.
[801] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/396.
[802] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/396.
[803] İsrâ: 17/85.
[804] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/396-397.
[805] Müsned, 3:594 (15753.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/397.
[806] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/397-398.
[807] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/398.
[808] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/398.
[809] Buhari, Nikâh: 45; Müslim, Birr: 23, 24, 28, 29, 30; Ebû Dâvud, Edeb: 47; Tirmizî, Birr: 24; İbni Mâce, Ticâret: 14. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/399.
[810] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/399.
[811] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/399-400.
[812] Müslim, Hayız; 6; Ebû Dâvud, Siyam: 79; Tirmizî, Savm: 79. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/400.
[813] Bakara: 2/187.
[814] Buhârî, İtikaf: 1, 6; Müslim, İtikaf: 2, 1.
[815] Fussilet: 41/38.
[816] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/400-401.
[817] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/401-402.
[818] Ebû Dâvud, Edeb: 113. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/402.
[819] Ebû Dâvud, Edeb: 113.
[820] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/402-403.
[821] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/403.
[822] Al-i İmran: 3/133.
[823] Ebû Dâvud, Edeb: 3.
[824] Câmiü's-Sagîr, 6:414.
[825] Ebû Dâvud, Edeb: 3.
[826] Câmiü's-Sagîr, 1:407.
[827] Câmiü's-Sagîr, 3:266.
[828] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/403.
[829] Bakara: 2/152.
[830] Mü'min: 40/60.
[831] İbrahim: 14/7.
[832] Nuh: 71/10.
[833] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/404-405.
[834] Müsned, 3:23 (11117.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/405.
[835] Hâkim, Müstedreki 671 (1819.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/405-407.
[836] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/407-408.
[837] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/408.
[838] Müslim, Fezâil: 26. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/408-409.
[839] Kevser:108.

[840] Buhârî, Rikak: 53; Tefsîr-i Sûre: 108; Ebû Dâvud, Sünnet: 23; İbni Mâce, Zühd: 39.
[841] Tergîb ve Terhîb Tercümesi, 7:155.
[842] Muhtasar-ı Tezkireti'l-Kurtubî, (Ölüm-Kıyâmet-Âhiret) s. 198.
[843] Müslim, Fezail: 36; Tirmizi, Kıyame: 15.
[844] Mecmaü'z-Zevaid, 10: 337.
[845] Tergib ve Terhib Tercümesi, 7: 149.
[846] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/409-410.
[847] İbni Mace, Siyam: 25; Ebu Davud, 21; Nesai, Siyam: 28. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/410.
[848] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/410.
[849] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/411.
[850] Tirmizi, Zekat: 28. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/411.
[851] Ebu Davud, Cihad: 36; Tirmizi, Cennet: 25.
[852] Camiü's-Sagir, 4: 36.
[853] Câmiü's-Sagîr, 2:40.
[854] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/411-412.
[855] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/412.
[856] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/412.
[857] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/412-413.
[858] Buhari, Tevhid:56, Libas:89, Müslim, Libas: 103; Nesâî, Zînet: 114. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/413-414.
[859] Buhari, Libas: 91, 95, Müslim, Libas: 87; Nesâî, Zînet: 112, 11; Muvaüa, îsti'zan: 8; İbni Mâce, Libas: 45.
[860] İbni Âbidîn Tercümesi, 2: 586.
[861] A.g.e., 2:588.
[862] Tecrid-i Sarih Tercümesi, 6:418.
[863] İslâm Üzerinde Düşünceler, s. 155, 156.
[864] Müslim, Cenâiz: 106; Ebû Dâvud, Cenâiz: 77; Tirmizi, Cenâiz: 60.
[865] Tirmizî, Edâhî; 14.
[866] Tevbe: 9/60.
[867] Sözler, s. 381.
[868] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/414-419.
[869] Mü'min: 40/60.
[870] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/419.
[871] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/419.
[872] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/420.
[873] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/420-421.
[874] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/421-422.
[875] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/422.
[876] Ebû Dâvud, Edeb: 139. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/422-423.
[877] Camiüs-Sagîr, 3:395. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/423.
[878] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/423.
[879] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/424.
[880] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/424.
[881] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/425.
[882] Hucurât: 49/14.
[883] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/425-426.
[884] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/426.
[885] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/426.
[886] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/426-427.
[887] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/427.
[888] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/427.
[889] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/427-428.
[890] Ebû Dâvud, Büyü: 83; Buhari, Hibe: 14, 30; Hiyel: 14; Müslim, Hibât: 5; Tirmizî, Büyü: 52; Afeşâf, Hibe: 2; İbni Mace, Hibe: 2. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/428.
[891] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/428.
[892] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/428-429.
[893] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/429.
[894] Ebû Dâvud, Sünnet: 17.
[895] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/429-430.
[896] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/430.
[897] Müslim. Sayd: 57; Tirmizi Diyal: 14; Ebû Dâvud, Edâhî, 12; Nesai, Dahaya 22; İbni Mâce, Zebâih: 3; Dârimî, Edâhî: 10; Müsned, 4:173(17109). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/430-431.
[898] el-Mu'cemü'1-evsat, 7:460 (6902.)
[899] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/431-432.
[900] Buhari, Nikâh; 106; Müslim, Libas: 126, 127; Ebû Dâvud, Edeb: 191. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/432.
[901] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/432.
[902] Tirmizî, Birr: 66. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/432-433.
[903] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/433.
[904] Bakara: 2/185.
[905] Buhari, Nikah: 1; Müslim, Nikah: 5; Nesâi, Nikah: 4.
[906] Buhâri, İ'tisam: 5. Edeb: 72; Müslim, Fezail: 127.
[907] Ebû Dâvud, salat: 317.
[908] Buhârî, Savm: 54-59, Enbiya: 37, Fezâilü'l-Kur'ân; 34, Nikah: 89, Edeb: 84, İsti'zan: 38; Müslim, Siyam; 181-194; Ebû Dâvud, Siyam: 53; Nesâî, Siyam: 76; Tirmizî, Savm: 57.
[909] Buhârî, Teheccüt: 18; Müslim, Müsâfirîn: 219; Ebû Dâvud Salar 308; Nesâî, Kıyâmü'I-Leyl: 37.
[910] Buhârî, Teheccüt:. 18, İman: 16, 32, Ezan: 81, Rikak: 18; Müslim Salat: 283; Muvatta, Salâki'l-Leyl: 4: Ebû Dâvud, Salat: 317.
[911] Buhârî, İman: 29.
[912] Buhârî, İlim: 12; Müslim, Cihad: 6.
[913] Hadid: 57/27.
[914] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/433-438.
[915] Buhari, Edeb: 18; Müslim, Fezâli: 64, 65; Tirmizi Birr: 12; Ebû Dâvud, Edeb: 156. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/438.
[916] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/438.
[917] Rahman: 55/60.
[918] İsrâ: 17/7.

[919] Buhari, Tevhid: 2, Edeb: 27; Müslim, Fezâil: 66; Tirmizî, Birr: 16.
[920] Tirmizî, Birr: 16; Ebû Dâvud, Edeb: 66.
[921] Tirmizî, Birr: 16; Ebû Dâvud, Edeb: 66. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/439.
[922] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/440.
[923] Ahzâb: 33/9.
[924] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/440.
[925] Başka bir hadisde "ve cesedimde" ilâvesi vardır.
[926] Başka bir rivayette "nefsimi" şeklindedir.
[927] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/441.
[928] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/441-442.
[929] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/442.
[930] Kehf: 18/28
[931] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/442-444.
[932] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/444-445.
[933] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/445-446.
[934] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/446-447.
[935] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/447.
[936] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/447-448.
[937] Buhârî, Megâzî, : 83; İbni Mâce, Cenâiz: 65; Nesâî, Cenâiz: 13; Müsned, 3:248 (13015); Dârimî, Mukaddime: 14 (88.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/448.
[938] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/448.
[939] İbni Mâce, Keffâret: 5. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/449.
[940] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/449-450.
[941] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/450.
[942] Kehf: 18/20-21.
[943] Tirmizi Tefsir; İsrâ Sûresi. Müsned, 2:478, (8729.)
[944] İsrâ: 17/97.
[945] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/450-451.
[946] Müslim, Cihad: 83; Ebû Dâvud, Cihad: 125; Nesâî, Cenâiz: 117. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/451-452.
[947] Buhârî,Vüdu:10.
[948] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/452-453.
[949] Üzerinde bir parça et bulunan kemik.
[950] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/453-454.
[951] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/454.
[952] Ebû Dâvud, Zekât: 12; Buhari, Zekât: 55; İbni Mâce, Zekât: 17; Tirmizi Zekât: 14; Müslim, Zekât: 7. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/454-455.
[953] Bakara: 2/267.
[954] En'am: 6/141.
[955] el-Cessâs, Alıkâmü'l-Kur'ân, 1:543; Tefsirü't-Taberî, 5:555, 12:161.
[956] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/455-456.
[957] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/456.
[958] Buhari, İman: 16, Edeb: 77; Müslim, İman: 57, 59; Ebû Dâvud, Sünnet; 14; Tirmizi Birr: 56, 80; Nesâî, İman: 16. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/456-457.
[959] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/457.
[960] Buhari, Cihad: 134; Müsned, 4:4:552(19624.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/457.
[961] Tecrid-i Sarih Tercümesi, 8:369.
[962] Câmiü's-Sagîr, 1:445.
[963] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/457-458.
[964] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/458.
[965] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/459.
[966] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/459.
[967] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/459-460.
[968] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/460-461.
[969] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/461.
[970] Müslim, Nikâh: 64; Buhari, Nikâh: 41.
[971] İbni Mâce, Nikâh: 12.
[972] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/461-462.
[973] İbni Mâce, Taharet: 6; Müslim, Taharet: 32. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/462-463.
[974] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/463.
[975] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/464-465.
[976] Buhârî, Edeb: 39.
[977] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/465.
[978] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/465.
[979] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/466.
[980] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/466.
[981] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/466.
[982] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/466-467.
[983] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/467.
[984] Müslim, Zühd: 9; Tirmizî, Kiyâme: 58; İbni Mâce, Zühd: 9. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/467.
[985] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/467-468.
[986] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/468.
[987] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/468.
[988] Buhari, Salât-i Fi Mescid-i Mekke: 5; Müslim, Hac: 502. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/469.
[989] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/469.
[990] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/469-470.
[991] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/470.
[992] Câmiü's-Sağır, 6:217. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/470.
[993] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/470.
[994] Câmiü's-Sagîr, 5:284.
[995] Câmiü's-Sagîr, 3:424.
[996] Buhârî, İman: 39; Müslim, Müsakât: 107; İbni Mâce, Fiten: 14. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/471.
[997] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/471-472.
[998] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/472.
[999] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/472.

[1000] İbni Mâce. Hudud: 5. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/472-473.
[1001] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/473.
[1002] Şa'rânî, a.g.e., s. 46.
[1003] Fetavâ-yı Hindiyye, 1:157.
[1004] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/473-475.
[1005] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/475-476.
[1006] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/476.
[1007] İbni Mâce, Mukaddime: 160.
[1008] Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 161. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/476-477.
[1009] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/477-478.
[1010] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/478-479.
[1011] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/479.
[1012] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/479.
[1013] Tirmizî, Salât; 305.
[1014] Tirmizî, Salât: 206; timi Mâce, İkâme: 100.
[1015] Müslim, Müsafirîn: 101; Ebû Dâvud, Tatavvu: i; Tirmizî, Salât: 189
[1016] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/479-481.
[1017] Müslim, Libas ve'z-Zine: 125; Cennet: 52. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/481.
[1018] "Salınarak yürürler" şekiinde tercüme ettiğimiz ifâde, "Başka kadınları da kendileri gibi olmaya teşvik ederler" şeklinde de tercüme edilebilir.
[1019] Câmiü'l-Kebîr, Hadis No:9486; 10298.
[1020] Nur: 24/31.
[1021] Ahzab: 33/59.
[1022] Ebû Dâvud, Libas: 32.
[1023] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/481-483.
[1024] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/483.
[1025] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/483.
[1026] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/484.
[1027] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/484.
[1028] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/484-485.
[1029] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/485.
[1030] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/485.
[1031] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/486.
[1032] Müslim, İman: 264, 272.
[1033] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/486-487.
[1034] Tûr: 52/7-8.
[1035] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/487.
[1036] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/488.
[1037] Buhari, Itk: 1; Müslim, Itk: 24; Tirmizî, Nüzur: 19. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/488.
[1038] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/488-489.
[1039] İbni Mâce, Sadaka: 12. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/489.
[1040] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/489.
[1041] Müslim, İmâre: 24. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/490.
[1042] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/490-491.
[1043] Müslim, Selâm: 139; Tirmizî, Ahkâm: 2; Ebû Dâvud, Edeb: 174; Muvatta, İsti'zan: 33. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/491-492.
[1044] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/492-493.
[1045] Tirmizî, Et'ime: 15; Muvatta, Sıfatı'n-Nebiyyi: 21; Müslim, Eşribe: 36. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/493.
[1046] Ebû Dâvud, Edeb: 161; Muvatta, Sıfatı'n-Nebiyyi: 21. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/493.
[1047] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/493-494.
[1048] Bakara: 2/225. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/494.
[1049] İsrâ: 17/81
[1050] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/495.
[1051] Sîre, 4:59.
[1052] Kastalânî, Mevahibü'l-Ledünniye, 1:204. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/495.
[1053] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/495-496.
[1054] Buhârî, Ezan: 161, Cuma: 2, 3, 12; Müslim, Cuma: 4; Ebû Dâvud, Tahare: 127; İbni Mâce, İkâme: 80; Nesâî, Cuma: 6, 11; Dârimî, Salât: 190; Muvatta, Cuma: 2, 4; Müsned, 3:8 (11010.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/496.
[1055] Camiü's-Sagîr 3:302.
[1056] Nesâî, Cuma: 8.
[1057] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/496-497.
[1058] Tirmizî, Fiten: 64. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/497.
[1059] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/497-498.
[1060] Müzemmil: 73/1-7.
[1061] Müzemmil: 73/20.
[1062] Ebû Dâvud, Tatavvu: 26; Müslim, Müsâfirîn: 139; Nesâî, Kıyâmü'l-Leyl: 2, 18; İbni Mâce, ikame: 123; Tirmizi Salat: 328; Müsned, 6:64 (24261.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/498-499.
[1063] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/499-500.
[1064] Vakıa:56/ 79., ayet.
[1065] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/500.
[1066] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/500-501.
[1067] Buhârî, Ezan: 83; Ebâ Dâvud, Salât: 114; İbni Mâce, İkâme: 15; Müslim, Salât: 21, 25, 26; Tirmizi Salât: 76, 110; Nesâî, İftitah: 113; Muvatta, Salat: 16; Dârimî, Salat: 41; Müsned, 2:25 (4675). İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/501.
[1068] Ebû Dâvud, Salât: 116; Tirmizi, Salat. 190.
[1069] Ebû Dâvud, Salât: 116.
[1070] Müslim, Salât, 119; Müsned, 5:93. 101.
[1071] Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi, 3:106. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/501-503.
[1072] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/503.
[1073] Ebû Dâvud, Salat: 254; İbni Mâce, İkâmeti's-Salat: 162. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/503-504.
[1074] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/504.
[1075] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/504.
[1076] Buhârî, Iydeyn: 7, 8; Müslim, Ideyn: 8; Tirmizî, Salat: 383; Nesât, İydeyn: 9.
[1077] Ebû Dâvud, salat: 252; Tirmizî, Salat: 386.
[1078] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/504-505.
[1079] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/505-506.

[1080] Hz. Ali taraftarlarına verilen isim.
[1081] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/506-515.
[1082] Ahmed Zihni Dahlan, Sîre, 2:183, 184.
[1083] Müslim, Müsakât: 15.
[1084] Tabakat, 1:287, 349.
[1085] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/515-517.
[1086] Buhârî, Daavât; 15; Tirmizi Daavât. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/517.
[1087] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/517.
[1088] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/518.
[1089] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/518.
[1090] Tirmizi, Birr: 87. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/519.
[1091] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/519.
[1092] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/519.
[1093] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/520.
[1094] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/520.
[1095] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/520-521.
[1096] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/521.
[1097] Müsned, 5:375 (22542.) İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/522.
[1098] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/522-523.
[1099] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/523.
[1100] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/523-524.
[1101] İbni Hişam, Sîre, 3:293-294; İbni Sa'd, Tabakât, 2:81. İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/524-525.
[1102] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/524-525.
[1103] Cuma: 62/9.
[1104] Ebû Dâvud, Saiât: 208; Beyhakî, Simeni'l-Kübrâ, 3:246 (5578).
[1105] Mezâhibü'l-Erbaâ, 1:384.
[1106] İmam Taberâni, Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi, (İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları: 2/525.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Sahabelerin Sayısı:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman hayatta olan Sahâbelerin miktarı hususunda bazı tahminler yürütülmüştür. Bunlar arasında epeyce bir fark gözükmektedir. Sözgelimi Ebu Zür'ati'r-Râzi, o sıralarda Mekke-Medine havâlisinde 114 bin müslüman bulunduğunu söyler. Ali İbnu'l.-Medînî yüzbinden fazla der. er-Râfi'î 30 bin kadar Medine ve 30 bin kadar da Arap kabilelerinde olmak üzere toplam 60 bin kadar müslüman bulunduğunu kaydeder. Sahâbe hayatlarını incelemek üzere te'lif edilen kitaplârda ismen zikredilenler onbini bulmaz. Bunların en hacimlisi olan el-İsabe'de İbnu Hacer 12.293 adet tercüme verir ise de bunlardan bir bölümü, kitabın el-Kısmu'r-Râbî bölümlerinde kaydedilen ve sahabe sayılmayan şahıslardır, bir kısmı da Künâ bölümünde, ismi göstermek üzere mükerreren kaydedilen şahıslardır. Şu halde ismen bilinen sahabeler onbin civarında kalmaktadır.[1]
Sahabilerin sayısını kesin olarak belirtmeye imkan yoktur. 40-120 bin arasında değişen rakamlar kitaplarda yer almaktadır. Ashabın biyografisine tahsis edilmiş eserlerde ise, 10-12 bin sahabi tanıtılmaktadır. Hicretin bir veya ikinci yılında bizzat Hz. Peygamber'in emriyle yapılmış ilk nüfus sayımı dışında, bilhassa son yıllarda gerçekleştirilmiş herhangi bir nüfus sayımından bahsedilmemektedir. Bu sebeple istatistiğe dayalı dayalı rakam vermek imkanı yoktur.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/534-535.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 86.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hayatı:

Tirmizî, Orta Asya şehirlerinden Termiz, Türmiz, şeklinde de telaffuz edilen Tirmiz şehrine nisbettir. Bu nisbeti taşıyan meşhur başka hadîsçiler de var ise de öncelikle Kütüb-i Sitte müelliflerinden Ebu Îsâ Muhammed İbnu İsâ İbni'd-Dahhâk bu nisbetle anılır. Ebu İsâ'nın meşhur eseri el-Câmi'u's-Sahîh'i de bu nisbetle yâdedilir.
Muhammed İbnu İsa et-Tirmizî'nin künyesi Ebu Îsâ'dır. Kitabında, kendi görüşünü sunarken Kâle Ebu Îsâ diyerek, künyesini zikreder.
Ebu Îsâ 209/824-279/892 yılları arasında yaşamıştır. İlim talebi için bir çok beldeler dolaşmış, Horasanlılardan, Iraklılardan, Hicâzlılardan... hadîs almıştır... Kuteybe İbnu Sa'd, Ebu Musab, İbrahim İbnu Abdullah el-Herevî, İsmail İbnu Mûsa es-Süddî, Süveyd İbnu Nasr, Ali İbnu Hacer, Muhammed İbnu Abdillah gibi pek çoklarını dinlemiştir. Buhârî ve Müslim mühim hocalarındandır. Hadîs tahsilini esas itibariyle Buhâra'da yapmıştır.
Kendisinden başta Buhârî olmak üzere Mekhûl İbnu Fadl, Muhammed İbni Mâhmûd İbnu Anber, Hammâd İbnu Şâkir, Ebu Hâmid Ahmed İbnu Abdillah el-Merzevi, el-Heysem İbnu Küleyb eş-Şâmî, Muhammed İbnu Mâhbûb... gibi birçokları rivayette bulunmuştur. İbnu Hacer'in Tehzîbü't-Tehzîb'de kaydettiği bir rivayete göre, Buharî, Tirmizî'ye: "Benim senden istifâdem, senin benden istifâdenden fazladır" demiştir.
Alimler sikalığı ve imâmeti hususunda ittifak eder. Sâdece İbnu Hazm, Tirmizi için "meçhûl" demiştir. Ancak, İbnu Hazm'ın başka bazı meşhur hâfizları da "meçhûl" olmakla ittiham ettiği için nazar-ı itibara alınmamıştır. Nitekim Ebu'l-Kâsım el-Begâvî, İsmâil İbnu Muhammed es-Saffâr, Ebu'l-Abbâs el-Asam vs. de İbnu Hazm tarafından meçhûl addedilmiştir. İbnu Hibbân: Tirmizî'yi "İlmi cem eden, te'lif eden ve müzâkere edenlerden" biri olarak tavsîf eder.
Tirmizî, bâzılarınca Hanbeli, bazılarınca Şafîî vs. mezheplere nisbet edilmiştir. Ancak, ashâbu'l-hadîs'ten olduğu, sünnete uyup, doğrudan sünnetle amel ettiği, herhangi bir mezhebi taklid etmeyen müstakil bir müctehid olduğu görüşü râcihtir. Sahîh'inde sıkça geçen ashâbunâ (arkadaşlarımız) tabiriyle ehl-i hadîs'i (Mâlik İbnu Enes, Şâfîî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye, vs.) kasteddiği, tahlil sonunda anlaşılmıştır.
Tirmizî, ed-Darîr, yâni âmâ unvanını da taşır. Bazıları, onun doğuştan âmâ olduğunu söylemişse de esas olan, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş olmasıdır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/234.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Sahabelerin Sayısı:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman hayatta olan Sahâbelerin miktarı hususunda bazı tahminler yürütülmüştür. Bunlar arasında epeyce bir fark gözükmektedir. Sözgelimi Ebu Zür'ati'r-Râzi, o sıralarda Mekke-Medine havâlisinde 114 bin müslüman bulunduğunu söyler. Ali İbnu'l.-Medînî yüzbinden fazla der. er-Râfi'î 30 bin kadar Medine ve 30 bin kadar da Arap kabilelerinde olmak üzere toplam 60 bin kadar müslüman bulunduğunu kaydeder. Sahâbe hayatlarını incelemek üzere te'lif edilen kitaplârda ismen zikredilenler onbini bulmaz. Bunların en hacimlisi olan el-İsabe'de İbnu Hacer 12.293 adet tercüme verir ise de bunlardan bir bölümü, kitabın el-Kısmu'r-Râbî bölümlerinde kaydedilen ve sahabe sayılmayan şahıslardır, bir kısmı da Künâ bölümünde, ismi göstermek üzere mükerreren kaydedilen şahıslardır. Şu halde ismen bilinen sahabeler onbin civarında kalmaktadır.[1]
Sahabilerin sayısını kesin olarak belirtmeye imkan yoktur. 40-120 bin arasında değişen rakamlar kitaplarda yer almaktadır. Ashabın biyografisine tahsis edilmiş eserlerde ise, 10-12 bin sahabi tanıtılmaktadır. Hicretin bir veya ikinci yılında bizzat Hz. Peygamber'in emriyle yapılmış ilk nüfus sayımı dışında, bilhassa son yıllarda gerçekleştirilmiş herhangi bir nüfus sayımından bahsedilmemektedir. Bu sebeple istatistiğe dayalı dayalı rakam vermek imkanı yoktur.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/534-535.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 86.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- En Son Vefat Eden Sahabe:

Ashab'tan en son hayatta kalan Ebu't-Tufeyl Âmir İbnu Vâsile el-Leysî (radıyallahu anh)'dir. Vefat tarihi ihtilaflıdır: 100-110 arasında değişmektedir. Kûfe'de yaşamış ise de Mekke'de vefat ettiği kabul edilmektedir. Medîne'de en son vefat eden hususunda ihtilaf edilmiştir: Sâib İbnu Yezîd veya Câbir İbnu Abdillah veya Sehl İbnu Sa'd veya Mahmud İbnu'r-Rebî (radıyallahu anhüm)'dir. Mekke'de en son ölenin Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) olduğu da söylenmiştir. Basra'da Enes İbnu Mâlik (90-93 yıllarından birinde) veya Abdullah İbnu'l-Hâris (85-89); Kûfe'de Abdullah İbnu Ebî Evfa (86 veya 88 yılında) veya Amr İbnu Hureys (95 veya 98 yılında); Şam'da Abdullah İbnu Busr Mâzinî (88); Dımeşk'te Vâsile İbnu Eska el-Leysî (85 veya 86); Cezîre'de Urs İbnu Umeyre el-Kindî; Filistin'de Kays İbnu Sa'd İbnu Ubâde (85); Yemame'de Hirmâs İbnu Ziyâd Bâhilî; Bâdiye'de Seleme İbnu'l-Ekva l64) en son vefat eden sahabe(radıyallahu anhümecmain)dir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/535.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hafızası:

Tirmizi, müstakilen üzerinde durulacak kadar müstesna bir hâfizaya sahiptir. Ebu Sa'd el-İdrisî: "Ebu İsa et-Tirmizî, darb-ı mesel olan bir hâfizaya sahipti" der. Hadîsleri, bir defa dinleyince olduğu gibi ezberlediği belirtilir. Terâcim kitaplarında, onun hâfiza gücünü belirten şu menkıbe kaydedilir: Tirmizî anlatıyor:
"Ben Mekke yolunda idim ve daha önce bir şeyhe âit iki cüz istinsâh etmiştim. Mezkûr şeyh kâfilemize uğradı. Kendisini sordum, falanca diye gösterdiler. Yanına gittim. Yazmış olduğum cüzlerin berâberimde oldûğunu zannediyordum. Şeyh'e âit olduğunu zannetiğim bu cüzleri heybeme koyarak yanına vardım. Kendisiyle karşılaşınca bunları gözden geçirerek rivâyeti için icâzet talep ettim. "Ver bakalım" dedi. Verdiğim zaman adamcağız bir de ne görsün, uzattığım cüzler beyâz (defterdi, yazı filan yoktu). Şeyh öfkelendi ve "Benden utanmıyor musun?" dedi. Niyetimin hafiflik olmadığını, araya bir aldanma, yanlışlık girdiğini anlattım ve: "Mâmafih bu cüzlerin muhtevâsı tamâmıyla ezberimde" dedim. "Oku" dedi. Onun okuduğunu ard arda tamâmen okudum. Beni tasdîk etmeyip: "Yanıma gelmezden önce bunu ezbere okuyarak hazırlıklı gelmiş olabilirsin" dedi. Ben de: "Öyleyse başka şeyler tahdîs et" dedim. Bunun üzerine benim için, garîb hadîslerinden kırk kadar hadîs okudu. Sonra "Haydi oku" dedi. Ben de baştan sona kadar hepsini kendi okuduğu gibi okudum, tek harfte bile hatâ yapmadım. Bunun üzerine: "(Hâfizası) senin gibi olanı görmedim" dedi."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/235-236.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- En Son Vefat Eden Sahabe:

Ashab'tan en son hayatta kalan Ebu't-Tufeyl Âmir İbnu Vâsile el-Leysî (radıyallahu anh)'dir. Vefat tarihi ihtilaflıdır: 100-110 arasında değişmektedir. Kûfe'de yaşamış ise de Mekke'de vefat ettiği kabul edilmektedir. Medîne'de en son vefat eden hususunda ihtilaf edilmiştir: Sâib İbnu Yezîd veya Câbir İbnu Abdillah veya Sehl İbnu Sa'd veya Mahmud İbnu'r-Rebî (radıyallahu anhüm)'dir. Mekke'de en son ölenin Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) olduğu da söylenmiştir. Basra'da Enes İbnu Mâlik (90-93 yıllarından birinde) veya Abdullah İbnu'l-Hâris (85-89); Kûfe'de Abdullah İbnu Ebî Evfa (86 veya 88 yılında) veya Amr İbnu Hureys (95 veya 98 yılında); Şam'da Abdullah İbnu Busr Mâzinî (88); Dımeşk'te Vâsile İbnu Eska el-Leysî (85 veya 86); Cezîre'de Urs İbnu Umeyre el-Kindî; Filistin'de Kays İbnu Sa'd İbnu Ubâde (85); Yemame'de Hirmâs İbnu Ziyâd Bâhilî; Bâdiye'de Seleme İbnu'l-Ekva l64) en son vefat eden sahabe(radıyallahu anhümecmain)dir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/535.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21- DİYETLER (TAZMİNATLAR) KİTABI
1- Bir Müslümanı Zulmen Öldürmenin Ağır Vebal Olduğunu Beyân Eden Hadîsler Babı
2- Bir Mü'mîn'i (Kasden Ve Bîle Bile) Öldüren Kimse İçin Tevbe (Kabulü) Var Mı? Babı
3- Bir Yakını Öldürülen (Mirasçı Durumundaki) Kimse Üç Şeyden Birisini Seçmekte Serbesttir, Babı
4- Katil Kasden Öldürülür De Maktulün Mirasçıları Diyete Razı Olurlar, Babı
Hadîsin Râvîleri
Diyet Açısından Öldürme Çeşitleri
Kasden Öldürme Ve Buna Benzeyen Öldürme Nasıldır ?
Kasden Öldürme Diyeti Nedir, Başka Bir Meblâğ Üzerine Barış Ve Katili Bağışlama Caiz Mi ?
5- Şibh-İ Amd (Yâni Kasıtlı Gibi Olan Öldürme) Diyeti, Muğallaza (Yâni Ağırlaştırmış) Tır, Babı
Âlimlerin Bu Diyet Develeri Yaşları Hakkındaki Görüşleri
6- (Bîr Mü'mînî) Hatâen (Yanlışlıkla) Öldürme Diyeti, Babı
Dört Mezheb Âlimlerinin Hatâen Öldürme Diyetine Dâir Görüşleri
Diyet Deveden Başka Mallardan Da Ödenir Mi?
7- Diyet, Âkile (Katilin Yakınları) Üzerine (Vâcib)Dir. Eğer Âkile Yok İse Diyet Beytü'l-Mal (Devlet Hazînesi) İçinde(N Ödenmesi Lâzımıdır, Bâbî
8- Maktulün Velisi İle Kîsâs Veya Diyet Arasına Giren (Yânî Ona Manî Olan) Kimse (Hakkında Gelen Hadis) Babı
9- Hakkında Kısas (Misilleme) Olmayan (Yaralamalar) Babı
Elin Diyeti Nedir?
10- (Başkasını) Yaralayan Kişi Kısas (Misilleme) Olması Cezasi Yerine Fidye (Tazminat) Verir, Babı
11- Ceninin Diyeti Babı
12- Diyete Vâris Olmak Babı
13- Kâfirîn Diyeti (Kan Bahası) Babı
14- Katil (Maktula) Vâris Olmaz, Babı
Evâdını Öldüren Baba Kısas, Misilleme Olarak Öldürülür Mü ?
15- Kadının (Cinayet İşlemesinden Dolayı Ödenecek) Diyeti Onun Asabası (Baba) Tarafından Olan Erkek Yakınları) Üzerindedir Ve Kadının Mirası Evâdınadır, Babı
16- Diş Hakkında Kısas (Mîsîlleme) Babı
17- Dişlerin Diyeti Babı
18- Parmakların Diyetinin Babı
19- Mudıha (Yâni Kemiğe Varan Baş Ve Yüzdeki Yaranın Diyeti) Babı
20- Bir Kimse Bir Adamı(n Elini) Isırır, Âdâm Da: Elini (Onun Ağzından Hızla) Çeker Ve (Bu Isırır Ön Dişleri Düşer. Bâbî
21- Hiç Bir Müslüman Her Hangi Bir Kâfir (i Öldürmesi) Karşılığı Olarak (Yâni Kısas Olarak) Öldürülmez, Babı
22- Baba, Oğlunu Öldürmesi Sebebiyle Kısas Edilmez. Bâbî
23- Hür Kimse, Köle (Yi Öldürmesi) Sebebiyle (Kısas Olarak) Öldürülür Mü, Babı?
24- Katil (Maktulü) Ne Şekilde Öldürmüş İse Ayni Şekilde Kısas Edilir, Babı
25- Kısas (Cezası) Yalnız Kılıçla Înfaz Edilir, Babı
26- Hiç Kimse Hiç Bir Kimsenin Günahından Dolayı Muahaza Edilmez, Babı
27- Cübâr (Yâni Kimseye Ödettirilemeyen Zarar) Babı
28- Kasâmet (Denilen Yeminler) Babı
29- Kim Kölesinin Bir Organını Kesmek Suretiyle İşkence Ederse O Köle Hürdür, Babı
30- Öldürme Tarzı Yönünden En İffetli (Merhametli) İnsanlar İmanlılardır, Babı
31- Müslümanların Kanları (Ktsâs Ve Dîyet Hususunda) Eşittir, Babı
32- Bir Muâhed (Kendisine Teminat Verilen Zîmmîy)i Öldüren Kimse (Hakkinda Gelen Hadisler) Babı
33- Bir Adama Can Teminatı Verip Sonra Onu Öldüren Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
34- (Bîr Müslümanı Teammüden, Kasden) Öldüren Kişiyi Bağışlamak (Kısas Olarak Öldürmekten Vazgeçmek) Babı
35- Kısas (Dâvasın) Da Bağışlama Babı
36- Kısas Olarak Öldürülmesi Gerekli Hâmile Kadın (Hakkinda Gelen Hadîs) Babı

21- DİYETLER (TAZMİNATLAR) KİTABI

Diyât: Diyet'in çoğuludur. Diyet, bir insanı öldürmek veya vücûdunun bir uzvunu yararsız hâle getirmek, ya da yaralamak karşılığında ödenen tazminattır. Hangi hallerde ne gibi tazminat ödeneceğine dâir bilgiler bu kitabın ilgili bâblarında rivayet olunan hadîslerde ve bunların izahında beyân edilecektir. En büyük diyet adam öldürme olayında gerektiği için müellifimiz bu kitabın birinci babında zulmen insan öldürme günâhının büyüklüğüne dâir hadîsleri rivayet etmiş, bunu takip eden ikinci bâbta bir mü'mini kasden öldüren kimsenin tevbesinin kabul olunup olunmayacağına dâir hadisleri rivayet etmiştir. Daha sonra gelen bâblarda diyetlere âit hadisleri zikretmiştir. [1]

1- Bir Müslümanı Zulmen Öldürmenin Ağır Vebal Olduğunu Beyân Eden Hadîsler Babı

2615) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kıyamet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm kan dâvaları hakkındadır.»"

2616) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Zulüm ile öldürülen her insanın kamdım günahı)ndan bir pay Âdem (Peygamber)'in ilk oğlu (Kabil hesabı) na olur. Çünkü adam öldürme çığırını ilk açan odur. (Kardeşi Hâbil'i öldürdü).»"

2617) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Kıyamet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm kan dâvâ-lan hakkındadır.»"

2618) Ukbe bin Âmir ei-Cühenî (Radtyallâhü atth)'den rivayeti edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah'a ortak koşmayarak ve haram bir kana bulaşmamış olarak O'na kavuşursa (Yâni bu durumda ölürse) cennete girecektir.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : RâvI Abdurrahman bin ÂÏz el-Ezdl, tOc-be bin Âmir (R.A.)'den hadis işitmiş ise bu hadisin senedi sahihtir. Çünkü Ab-durrahman'ın Ukbe'den olan rivayetinin mürsel olduğu söylenmiştir. [2]

İzahı

Müellifimizin Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği ilk ve üçüncü hadis metni aynidir, senedleri muhteliftir. Bu hadis Kütüb-ı Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Bu hadis adam öldürmenin ağır günah olduğunu ifâde eder. Çünkü kıyamet günü ilk hükme bağlanacak suçun adam öldürme suçu olduğu ifâde edilmektedir. Ebû Hüreyre (Radıyallâ-hü anh)'den gelen bir hadîste ise kıyamet günü kulun ilk görülecek hesabının namaza âit olacağı bildirilmektedir. îki hadis arasında çelişki yoktur. Çünkü adam öldürme suçu kul hakkına aittir. Namaz kılmama suçu ise Allah hakkıdır. $u halde kul hakları arasında en büyük günah insanın canına kıymaktır. Allah haklarının en önemlisi de beş vakit namazdır.
Bu babın ikinci hadîsini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs, yer yüzünde işlenen bütün cinayetlerin günahında Adem (Aleyhisselâm)'m ilk oğlunun bir payının bulunduğunu ifâde eder. Âdem (Aleyhisselâm)'ın oğlunun kendi kardeşini çe-kemeyerek öldürmesi olayı M â i d e sûresinin 27 ilâ 31'inci âyetlerinde beyân buyurulmaktadır. Bâzı rivayetlere göre Âdem Peygamber'in katil olan oğlunun ismi Kabil ve maktul olan oğlunun ismi de H â b i 1' dir. Bu âyetlerin meali şöyledir:
"Yâ Muhammedi Kureyş müşriklerine Âdem'in iki oğlunun olayını iyice anlat: İkisi birer kurban sunmuşlardı. Birinin (Hâbil'in) kurbanı kabul edilmiş, diğerinin ki edilmemişti. Kurbanı kabul olunmayan (Kabil), "And olsun seni öldüreceğim" deyince, diğeri:
"Allah ancak takva sahibi olanların kurbanını kabul eder. Eğer beni öldürmek üzere elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi uzatıcı değilim. Çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben, hem benim (kan) günahımla hem de senin (geçmişteki) günahınla dönüp cehennemliklerden olmanı isterim. Zâlimlerin cezası budur, demişti. Bunun üzerine (Kâbîî), kardeşini öldürmek hususunda nefsine uydu ve onu öldürerek hüsrana uğrayanlardan oldu. Sonra Allah, kardeşinin ölüsünü nasıl gömeceğim ona göstermek üzere yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Kabil karganın bu hareketini görünce) ;
Bana yazıklar olsun kardeşimin Ölüsünü gömmek için şu karga kadar olmaktan âciz kaldım, dedi ve ettiğine pişman olanlardan oldu."
Yukarda mealleri bulunan âyetlerin izahı için tefsir kitablanna müracaat edilmelidir.
Yeryüzünde işlenen ilk cinayet K â b i 1' in kendi kardeşim öldürmesi cinayetidir. Kabil, yeryüzünde cinayet işleme çığın açtığı için kıyamete kadar işlenen cinayetlerin günahında onun bir payı' vardır. Hadîs bunu ifâde eder. Bu hadîs, yüce İslâmiyet'in genel kaidelerinden birisini teşkil eder. İyi bir çığır açan bir kimse, o çığırda yürüyen insanların elde ettikleri sevapların bir mislini kazandığı gibi kötü bir çığır açan da o çığırda giden insanların işledikleri günahların bir misli o kimseye aittir. Bu konuda vârid olan hadîslerin bir kısmı Sürtenimizin Mukaddime'sinin 14. babında geçmiştir. 203 - 208 nolu hadîslere bakılabilir.
Zevâid türünden olan U k b e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde ise haram kana bulaşmak, yâni haksız yere insan öldürme olayına bulaşmak suçu, Allah'a ortak koşma suçuyla birlikte anılarak bu iki suçu işlemeden ölen bir mü'min'in cennetlik olduğu müjdelenmektedir.
Bundan sonra gelen hadisler de adam öldürmenin nasıl ağır günah olduğunu ifâde ederler.
Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anhl'ın hâl tercemesi 558 nolu hadîs bölümünde geçti. îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi ise 137 - 139 nolu hadîslerde geçmiştir.

2619) el-Berâ bin Âzib (Radtyaltâhü anhyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şüphesin dünyanın yok olması Allah katında, haksız yere bir mü'mini öldürmekten daha ehvendir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvîleri sıka zâtlardır. Râvi el-Velîd, bu hadisi Mervân'dan işittiğini belirttiği için tedlîs etme şüphesi gitmiştir. -Müellifimizden başkası da bu hadîsi el-Berâ (.R.AJ'den başka sahâ-bîden rivayet etmiştir. [3]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi B e y h a k i de rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî bu hadîsin benzerini Abdullah bin Amr bin eî-Âs (Radıyaîlâhü anhümâ) 'den merfû ve mevkuf olarak rivayet etmiş ve mevkuf olan rivayetin merfû rivayetten daha sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî' nin rivayet ettiği hadis metni şöyledir:
«Şüphesiz dünyanın yok olması Allah katında müslüman bir adamı öldürmekten daha ehvendir.»
Sindi bu hadisin manâsıyla ilgili olarak özetle şöyle der: "Bu hadîs, bir müsiümanı öldürmenin çok büyük ve ağır bir suç olduğuna delâlet eder. Şöyle ki: İnsanların nazarında dünya, yâni yer küresi büyük ve önemli bir varlıktır. Yer küresinin yıkılıp gitmesi de insanların gözünde çok büyük bir musibettir. Bu itibarla "Dünyanın yok olması müsiümanı öldürmekten daha ehven ve basittir" denilince müsiümanı öldürmenin aniatılamıyacak derecede tehlikeli, korkunç, çirkin ve çok büyük bir âfet olduğu belirtilmiş olur.
Bâzılarına göre bu hadîsteki mü'minden maksad Allah Teâlâ'yı kerçek anlamıyla tanıyan, sıfatların mâhiyetine vâkıf olan kâmil mü'mindir. Çünkü yer küresinin yaratılış hikmeti böyle mü'minle-rin yaşaması, Allah'ın azametini düşünmesi, yerde, gökte bulunan varlıklarda tefekkür edip imânla ilâhı sırlara kavuşmasıdır. Şu halde yer küresi ve dünya, kâmil mü'minler için yaratılmıştır. Allah
katında asıl bir yaratık değildir. Asıl yaratık kâmil mü'mindir. Durum bu olunca dünyanın yıkılıp yok olması, kâmil mü'min'in öldü-, rülmesinden daha hafiftir.

2620) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir mü'min'i öldürmeye yarım kelime ile (olsun) yardım ederse alnında "Allah'ın rahmetinden ümitsizdir." ibaresi yazıh olduğu halde o kimse Allah Azze ve Celle'nin huzuruna çıkacaktır."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Yezîd bin Ebî Ziyâd'ın zayıflığı hakkında çok söylemişlerdir. Hattâ bu, mevzu bir hadîse benzer, denilmiştir. [4]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin mislini Beyhakî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bu hadis, bir mü'-mini öldürmeye en ufak bir işaretle olsun yardım etmenin büyük günah olduğuna işarettir. Cinayete bir işaret ile veya yarım sözle değil de bir takım tahrik ve teşvikle veya maddî yardımla karışan ve maktulün kanına bulaşan kimselerin hâli ne olacak?
Bu hadis sahih ise katil suçuna yardım eden kimsenin alnında y'azılacak «Allah'ın rahmetinden ümitsizdir» ibaresinin mânâsı şöyledir : "Bu adam Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmaya müstehaktır." Bu ibareyi böyle yorumlamanın sebebi ise şudur: Zerre mikdarı iman ile ölen bir kimse günahlarının cezasını çekse bile netice itibariyle cennetliktir ve Allah'ın rahmetine kavuşacaktır. Allah'ın rahmeti olmadıkça hiç kimse kurtulamaz. Şu halde bir mü'mini öldürmekte
dahli ve yardımı bulunan kimse zerre mikdarı imanlı ise Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmaz. Fakat ümitsiz olmaya müstehak olabilir. Hadîs, mü'mini öldürmeye yardım etmeyi mubah telâkki eden ve bunun haramlığını kabul etmeyenler hakkında olabilir. Bu itikad-da bulunan kimse mü'min sayılmaz ve haliyle Allah'ın rahmetinden ümitvâr olması söz konusu değildir. [5]

2- Bir Mü'mîn'i (Kasden Ve Bîle Bile) Öldüren Kimse İçin Tevbe (Kabulü) Var Mı? Babı

2621) Salim bin Ebi'1-Ca'd (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Bir mü'mini kasden (ve bile bile) öldürüp, sonra tevbe ederek îman eden, iyi amel işleyen, sonra hidâyet yolu üzerinde duran kimsenin hükmü (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'ya sorulmuştur. İbn-i Abbas (buna cevaben) :
Ona yazıklar olsun, nerde onun için hidâyet? Ben sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den:
«Kıyamet günü katil, maktul onu yakalayıp kafasından tuttuğu halde (Allah'ın huzuruna) gelir ve maktul: (Yâ) Rabbi buna sor, niçin beni öldürdü, diyecektir,» -hadîsini işittim.
Allah'a yemin ederim Allah Azze ve Celle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'inize (katilin ebedi cehennemlik olduğuna dâir) âyeti indirdi ve bu âyeti indirdikten sonra (hükmünü) neshet-medi, demiştir."[6]

İzahı

EI-Münziri' nin beyânına göre Tirmizi ve el-Ev-s&t'mda Taberânî de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin zahirine göre kasden ve taammüden bir müslümam öldüren kimsenin tevbesi kabul olunmaz. İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh) bu ictihadda idi. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm da bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. İbn-i Ab-b â s' m hadîste işaret ettiği ve kendi görüşüne mesned saydığı âyet Nisa sûresinin 93. âyetidir, meali şöyledir:
«Kim bir mü'mini kasden Öldürürse cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır.»
Âlimlerin cumhuruna göre ise bir mü'mini kasden öldüren kimsenin tevbesi sahihtir. Yâni tevbe kapısı ona kapah değildir. Âlimlerin hepsi bu hükümde ittifak halindedir. N e v e v i bu hususta icmâ bulunduğunu kaydeder ve yalnız İbn-i Abbâs'm muhalif kaldığını ifâde eder. İbn-i Abbâs'm mesnedi olup yukarda meali yazılı Nisa sûresinin 93. âyeti âlimlerce çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: N e v e v i: Bu âyetin isabetli mânâsı şöyledir; Bir mü'mini kasden öldüren kimsenin cezası cehennemdir, bu ceza ile cezalandırılır veya başka ceza ile cezalandırılır, ya da hiç cezalandırılmaz da Allah tarafından bağışlanır. Eğer bir mü'mini kasden ve katli şer'an helâl olmadığı halde bunun helâl olduğunu iddia ederek ve herhangi bir tevil yoluna da girmeden öldürürse katil, şüphesiz mürted ve kâfir olur ve ebedî olarak cehennemde kalır. Bu hüküm üzerine âlimler icmâ etmişlerdir. Şayet katil mü'mini öldürmenin haramhğım kabul edip bunun helâlliğini iddia etmeksizin öldürürse, fâsık ve âsi olur, büyük bir günah işlemiş sayılır. Cezası, da cehennemde ebedî kalmaktır. Ama imanla ölen hiç bir kimsenin cehennemde ebedî olarak kalmayacağı ve Allah'ın ikramıyla netice itibariyle cennetlik olacağı bildirilmiştir. Bu genel emre göre durumu anlatılan katil de ebedî olarak cehennemde kal-mıyacaktır. Bu katil, Allah tarafından bağışlanırsa hiç cehenneme girmez. Bu olabilir. Diğer günahkâr mü'minler gibi günahına karşılık cehennemde azab görmesi de muhtemeldir. Azabı bitince diğer mü'minler gibi cennete girer ve ebedî olarak cehennemde kalmaz. Bu âyetin doğru mânâsı budur. Mü'mini kasden öldüren katilin belirli bir cezaya müstahak olması, onun behemehal bu cezaya çarptırılmasını gerektirmez. Bu âyette, katilin ebedî olarak cehennemde
kalacağı bildir ilmiyor. Âyetin verdiği haber onun ebedî olarak cehennemde kalmaya müstahak olduğudur.
Bu âyet başka şekillerde de yorumlanmıştır:- Bir kavle göre bu âyet, bir mü'mini kasden öldürmenin helâl olduğuna inanarak öldüren katil hakkındadır. Diğer bir kavle göre bu âyet belirli bir kişi hakkında nazil olmuştur. Bir başka kavle göre âyette geçen Hulûd sözcüğü ebedî ve devamlı kalmak mânâsına olmayıp uzun süre kalmak anlammadır. Dördüncü bir kavle göre âyetin mânâsı şöyledir: Durumu anlatılan katil cezâlandırılırsa cezası budur. Fakat bu kavillerin hepsi âyetteki kelimelerin hakîki mânâlarına aykırı olduğu için ya zayıftır, ya da fâsiddir. Doğrusu yukarda verdiğim mânâdır, diye bilgi verir.
Salim bin Ebi'1-Ca'd Râfi el-Eşcaî el-Kû-fi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan ve bir cemaattan mürsel olarak hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de A m r bin Mürre, Katâde, el-Hakem bin Uteybe ve bir cemâat rivayet etmiştir. Ebû Nuaynı'in dediğine göre hicretin doksan yedinci yılı vefat etmiştir. Diğer bir kavle doksan sekizinci yılı vefat etmiştir. Onun hicretin 100. yılı vefat ettiği de rivayet olunmuştur. Bu râvî hakkında bu bilgiyi veren Hülâsa yazan Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hicretin 68. yık vefat ettiğini yine Ebû Nuaym' den naklen beyân etmektedir. Bu bilgilere göre Salim bin Ebi'l-Ca'd'm İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayeti mürsel olabilir. Çünkü üçüncü tabakadan olan bu râvî'nin çok mürsel rivayetlerde bulunduğu ifâde edilmektedir. Bâzı hadîsleri de Küreyb vasıtasıyla İbn-i Abbâs' dan rivayet etmiştir.

2622) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Ey mü'minler) dikkat ediniz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cmübârek) ağzından işittiğim (şu) şeyi size haber vereceğim hadîsi kulaklarım işitti ve kalbim hıfzetti:
*(îsrâil oğullarından) bir adam doksan dokuz insan öldürdükten sonra tevbe etmek istedi. Yer yüzünün en bilgin adamını soruşturdu. Bunun üzerine kendisine (rahip) bir kimse gösterildi. O da kalkıp ona gitti ve:
— Ben doksan dokuz insan Öldürdüm. Acaba benim için tevbe-(den yararlanma ihtimâli) var mı? diye sordu. (Râhib) adam:
— Doksan dokuz insan (m katlin) den sonra (mi? Yâni yararlanman ihtimâli yoktur), diye cevâb verdi. Râvi demiştir ki, katil
(bu olumsuz cevab üzerine) kılıcını kınından çekip rahibi (de) öldürdü ve böylece öldürdüğü insan sayısını bununla yüze çıkardı. Sonra (yine) tevbe etme arzusu belirdi. Bunun üzerine yer yüzünün en bilgin adamım soruşturdu. Kendisine bir (âlim) adam gösterildi. (Bu kere) ona giderek;
Ben yüz insan öldürdüm, acaba benim için tevbe (den istifâde etmem ihtimâli) var mı? diye sordu. Adam •.
Yazıklar olsun sana! Kim senin ile tevbe arasına girebilir (tev-beden yararlanamazsın diyebilir)? Oturduğun (Kefre isimli) kötü köyden çıkıp iyi olan falan köye (Nasra köyüne) git ve orada Rab-bine ibâdet et, dedi. Bunun üzerine (tevbekâr) katil, tavsiye edilen iyi köye gitmek üzere yola çıktı ve yolda eceli geldi. Rahmet melekleri ile azab melekleri onun hakkında münâkaşa etmeye başladılar : Şeytân! Bu adama ben herkesten fazla yakınım, çünkü hiç bir an bana isyan etmedi (dâima bana uydu) dedi. Rahmet melekleri de: Bu adam tevbe ederek yola çıktı, dediler.»
(Râvi) Hammâm demiştir ki: Humeyd et-Tavil, Bekr bin Abdil-lah aracılığıyla Ebû Râfi (Radıyallâhü anh)'den bana rivayet ettiğine göre Ebû Râfi' şöyle demiştir: (Rahmet melekleri ile azab meleklerinin ihtilâfa düşmeleri üzerine) Allah Azze ve Celle (ihtilâfın halli için) bir melek gönderdi. Melekler ihtilâfın Ijalli için buna baş vurup döndüler. Hakem olan melek: Bakınız. Îki köy (yâni ölünün çıktığı kötü köy ile gitmek istediği iyi köy) den hangisi ölünün bulunduğu yere daha yakın ise ölüyü o köy halkının hükmüne tabi tutunuz, diye hüküm verdi.
(Râvi) Katâde demiştir ki: El-Hâsan (el-Basrî) bize şu hadîsi rivayet etti: Bu adama (yolun yarısında) Ölüm erişince, adam kendini (iyi köye doğru) itti ve böylece iyi köye yaklaştı .ve kötü köyü kendisinden uzaklaştırdı. Melekler de kendisini iyi köy halkının hükmüne tabi tuttular (yâni iyi insanlardan saydılar).
Müellifimiz demiştir ki: Ebü'l-Abbâs bin Abdillah bin İsmail el-Bağdadî (de) Affân aracılığıyla Hammâm'dan naklen bu hadîsin benzerini bize rivayet etti."[7]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîs metni bâzı rivayetlerde kısadır ve bâzı kelimeler değişiktir. E 1: H â f ı z , el-Fetih'te şöyle der;
"Bu hadîste sözü edilen katilin ve diğer adamların isimleri hakkında bir bilgi edinemedim. Hadîste katilin bir râhib'e baş vurduğu belirtildiği için olayın î s â (Aleyhisselâm)'dan sonra vuku bulduğu anlaşılıyor. Çünkü ruhbanlığın, î s â' ya tâbi toplum tarafından icad edildiği Kur'an-ı Kerîm'de bildirilmiştir. [8]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkarılır

1. Müslümanı öldürmek suçu dâhil bütün büyük günahlardan tevbe etmek meşrudur. Allah Teâlâ katil adamı bağışladığı zaman maktulü ve diğer hak sahiplerini kendi hazînesinden razı eder. Hadîs böyle yorumlanır.
2. İnsanların işlerine bakmakla görevli meleklerin insanlar hakkındaki ictihadları değişik olabilir. Şöyle ki, meleklerin bir kısmı bir insanın âsilerden sayılması görüşünde iken diğer bir kısmı o insanın Allah'a itaat edenlerden sayılması kanâatma varabilirler. Bu yüzden de melekler arasında bir ihtilâf çıkabilir. Allah yine bir melek vasıtasıyla bu ihtilâfı giderir.
3. İnsanın günah işlemesine çeşitli nedenlerle sebep olan çevreyi ve muhiti değiştirmek ve iyiliklerin hâkim olduğu muhite geçmek uygundur.
4. Hadîs, âlim adamın âlim olmayıp ibâdete düşkün adamdan üstün olduğunu ifâde eder. Çünkü katilin ilk baş vurduğu râhib âlim olmadığı için tevbe etmenin bir yarar sağlıyamıyacağını söyledi. İkinci adam ise âlim olduğu için katile, kimsenin onun tevbe etmesine engel olamıyacağım ve tevbe etmenin yararlı olduğunu ifâde etti.
Kadı Iy âz: Hadîs, tevbenin diğer günahlar için yararlı olduğu gibi katil günahına da yararlı olduğuna delâlet eder. Bu hadîs bizden önceki ümmetlerin şeriatını beyân etmekte ve bu kabîl delillere dayanmanın câizliği ihtilâf konusu ise de bu hüküm ihtilâf konusu meselelerin dışında kalır. Çünkü bu hüküm hakkında şeriatımızda da deliller mevcuttur. Bizim şeriatımızda da delü bulu-"nunca artık ihtilâfa mahal kalmaz.

Dînimizdeki delillerden birisi;
«Şüphesiz, Allah zâtına ortak koşma günahım bağışlamaz ve bundan başka günahları dilediği kimseler için bağışlar.» âyetidir, demiştir."[9]

3- Bir Yakını Öldürülen (Mirasçı Durumundaki) Kimse Üç Şeyden Birisini Seçmekte Serbesttir, Babı

2623) Ebû Şürayh el-Huzâî (Radtyallâhü «»A)'den rivayet edildiğine göre ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Yakınının öldürülmesi veya bir uzvunun kesilmesi musibeti başına gelen (mirasçı durumundaki) kimse (şu) üç şeyden birisini seçmekte serbesttir. Eğer dördüncü bir şey isterse manî olunuz. (Üç şey) : Katili öldürmesi veya onu afıv etmesi ya da diyet (tazminat) alması (dır.) Kim bunlardan birisini yaptıktan sonra (diğer bir şeye) dönüş ederse şüphesiz o kimseye, içinde ebedî olarak kalacağı ve ibka edileceği cehennem ateşi vardır.»"

2624) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bir yakını öldürülen (mirasçı durumundaki) kimse, katili öldürmek veya fidye (tazminat) almaktan uygun gördüğünü seçmeye yetkilidir.»"[10]

İzahı

Ebû Şurayh (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û D â -vûd ve Dârimî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i de bunun bir benzerini yine Ebû Şurayh' tan rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen Habl, yara olarak mânâlandırılmıştır. Bu kelimenin bu mânâya olduğuna dâir olup hadîs metni arasında görülen cümlenin kime âit olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Bu cümle Ebû D â v û d ' un rivayetinde yoktur. E 1 - K a r î de bu kelimeyi böyle açıklamıştır. En-Nihâye'de ise bu kelime bir organın bozulması, yâni yararlı halden çıkması mânâsına açıklanmıştır. Sindi de böyle açıklamıştır, Bir organın yararlı halden çıkması o uzvun sakat kalması veya kesilmesi suretiyle olabilir. Böyle bir zarara uğratılan kimseye verilecek tazminat veya suçluya uygulanacak kısas konusu ilerdeki bâblarda izah edilecektir.
Hadîs, maktulün mirasçısı katili öldürmek veya onu afıv etmek ya da tazminat almak hususunda muhayyer olduğuna delâlet eder. Keza, maktulün velîsinin bu üç şeyden ayrı dördüncü bir şey isteyemeyeceğini ve istediği takdirde ona engel olunmasını ifâde ve emreder.
Hadîsin son fırkasından kasdedilen mânâ da şudur: Maktulün velîsi, katili afıv ettikten veya tazminat aldıktan sonra onu öldürmeye dönüş yaparsa veya tazminatsız olarak katili afıv ettikten sonra tazminat istemeye dönüş yaparsa cehennem ateşine müstahak olur. Ebû Davud'un rivayetinde ise «Böyle davranan için ebedî cehennem ateşi vardır» buyurulmuştur. daha önce defalarca anlattığım gibi zerre mikdarı îmanı olan kimsenin ebedî olarak cehennemde kalmıyacağı ve netice itibariyle cennetlik olacağı Kur'an-ı Kerim âyetleriyle ve hadîsi şeriflerle sabittir. Bu itibarla bu hadîs, benzerî hadîsler gibi tevil edilir. Bu tevillerden birisi, böyle davranmayı mubah telâkki eden, yâni meselâ katili öldürmekten vaz ge-"çip tazminat aldıktan sonra onu öldürmeye dönüş yapıp bu dönüşü helâl sayan maktulün velîsi hakkındadır. Bu velî haram olan bir şeyi helâl telâkki ettiği için küfre gitmiş olur ve bu yüzden ebedî olarak cehennemde kalır. Diğer bir yorum, ebedî olarak cehennemde kalmaktan maksad uzun süre kalmaktır, sonsuzluğa dek kalmak değildir.
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ise Kütübi Sit-te'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Bu iki hadis, katili öldürmek veya diyet almak hususunda maktulün velilerinin serbest olduklarına delâlet ederler. Kısas ile diyetten birisini tercih etme yetkisinin maktulün velilerine âit olduğu görüşü cumhur tarafından da kuvvetli görülen görüştür. Fakat, Ebû Hanîfe, Mâlik ve Sev-r i ' ye göre kısas veya diyet hususundaki tercih hakkı katile aittir.
Maktulün velîleri kasden mü'mini öldüren kimseyi öldürmekten vazgeçip diyet istedikleri ve bunu almayı katili öldürmeye tercih ettikleri takdirde ödenecek diyet miktarı ile ilgili gerekli bilgi bundan sonra gelen bâbtaki hadislerin izahı bölümünde verilecektir. [11]

4- Katil Kasden Öldürülür De Maktulün Mirasçıları Diyete Razı Olurlar, Babı

Ebû Şurayh (R.A.Vın Hâl Tercemesi
İlk hadis râvisi Ebû Şurayh el-Huzâî'nin ismi Huveylid bin Amr'dır. Onun isminin Ka'b bin Arar, Abdurrahman bin Amr ve Hâni olduğuna dâir rivayetler, hattâ başka rivayetler de vardır. El-Münzirî'nin beyânına göre en meşhur olan rivayet ilk olanıdır. Hülâsa yazan da bu zât hakkında şu bilgiyi verir :
İsmi Huveylid bin Amr olan bu sahabî, Mekke fetih günü müslüman olmuştur. Yirmi adet hadîsi vardır. Buhâri ile Müslim onun iki hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir, Ayn ayrı da birer hadisini almışlardır. Râvileri ise Ebû Saîd el-Makbüri. Nâfi bin Cübeyr ve bir cemaattır. îbn-i Sa'd'm beyânına göre hicretin 68. yılı Medîne-i Münevvere'de vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun rivayeti vardır. (Hülâsa: 452)

2625) Zeyri bin (Sa'cl bin) Dumayra (Radıyallâhü anhümyden; Şöyle demiştir :
Babam (Sa'd) ve amcam bana (şu) hadisi anlattılar. —İkisi de Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Huneyn savaşına katılmışlar idi. — İkisi dediler ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öğle namazını kıldırdı. Sonra bir ağacın altında oturdu. Hındıf kabilesi başkanı el-Akra' bin Habis O'nun huzuruna çıkarak (katil durumundaki) Muhallim bin Cessâme'nin kanını (yâni öldürülmemesini) savunmaya başladı. Uyeyne bin Hısn da ayağa kalkarak (maktul) Âmir bin el-Edbat'ın kanını (yâni katili olan Mu halli m'in Öldürülmesini) taleb etmeye başladı. (Maktu!) Âmir el-Eşca' kabilesinden idi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulün adamlarına:
«Diyeti (=kan bahasını) kabul ediyor (mu) sunuz?» buyurdu. Adam!ar (bundan) imtina ettiler (ve katili öldürmek istediler.) Sonra Benî Leys kabilesinden Mükeytil denilen bir adam ayağa kalkarak t
Yâ Resûlallah Allah'a yemin ederim ki, ben İslâmiyet'in ilk günlerinde öldürülen bu maktul (un kan durumun) u ancak (şöyle olan) bir koyun sürüsü (nün hâli) ne benzetirim-. Sürü su içmeye gelir de (baş kısmı) taşlanıp kovalanır, taşlanmayanı da (korkup) kaçar, (yâni ibret için katil öldürülmelidir), dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (maktulün velîlerine) :
«Size elli (deve) bu yolculuğumuzda (peşin), elli (deve) de (Me-dîne-i Münevvere'ye) döndüğümüz zaman (diyet olarak verilsin)-buyurdu. Onlar da diyeti kabul ettiler."[12]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Hadis, Huneyn savaşı günü buyurulduğu İ b n - i I s h â k ' m el-Mağazî'deki rivayetinde belirtilmiştir. Huneyn, Mekke ile Tâif arasında ve M e k k e' ye üç mil mesafede bir derenin ismidir. Bu savaşın hicretin 8. yılı Şevval ayının 5'inci günü vuku bulmuştur.
Hadîste isimleri geçenler hakkında özlü bilgi verelim:
Katil olan Muhallim bin Cessâme el-Leysi, H i n d i f kabüesindendir. Bu kabilenin isminin H i n d e f olduğu da söylenmiştir. El-Akra' bin Habis (Radıyallâhü anh) da bu kabilenin başkanıdır. Onun hâl tercemesi 2475 nolu hadis bölümünde geçti. Muhallim, onun kabilesinden olduğu için e 1 - A k r a müdafaada bulunmuştur. Muhallim tarafından öldürülen Âmir bin el-Edbat'ın mensup olduğu E ş c a' kabilesi ise Ğ a t f â n isimli büyük bir kabilenin bir koludur. Â m i r' in katili olan M u h a 1 1 i m ' in öldürülmesini isteyen ve bunda isrâr eden Uyeyne bi.n Hısn (Radıyal-lâhü anh) dâ G a t f â n kabüesindendir.
Beni Leys kabilesine mensup Mükeytil isimli zâtın bu olayla koyun sürüsü arasında yaptığı benzetmeden kasdettiği mânâ şudur:
İslâmiyet'in ilk günlerinde çıkan kasden öldürme olayında katile verilecek ceza ibret verici olmalıdır. Bunun için katil öldürülmelidir ki herkes adam öldürmekten sakınsın. Nasıl ki sulanmaya gelen koyun sürüsünün başı taşlandığı zaman arkası da korkudan kaçar.
Maktulün yakınları önce tazminata razı olmayıp katilin öldürülmesinde İsrar etmişler. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-Iâm) onlara ellisi peşin ve ellisi de M e d i n e' ye dönüşte verilmek üzere yüz deveyi tazminat olarak ödemeyi teklif edince kabul etmişlerdir. [13]

Hadîsten Çıkan Hükümler :

1. Kasden öldürülen mü'min maktulün mirasçıları katili öldürmekten vaz geçip diyet, yâni tazminat almaları caizdir.
2. Katili öldürmek veya diyet almak hususundaki muhayyerlik hakkı maktulün velilerine ve mirasçılarına aittir, katile âit değildir. Cumhurun

görüşü de böyledir. Fakat Ebû Hanife, Mâlik ve S e v r i : Bu konudaki muhayyerlik hakkı katile aittir, demişlerdir.
3. Bir mü'mini kasden öldürmenin diyeti yüz adet devedir. [14]

Hadîsin Râvîleri

Müellifimizin rivayetinde bu hadîsi Z e y d, babası Sa'd ile amcasından, bunlar da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml'den rivayet etmişlerdir. D u m e y r e (Radıyallâhü anh) ise Z e y d ' in baba babasıdır. Z e y d ' in amcasının ismi hakkında bir bilgi edinemedim. Et-Takrîb'de ; Z e y d ' e Ziyâd da denilmektedir. S a' d , onun babasıdır, D u m a y r e ise onun baba babasıdır. Bu durumda Zeyd bin Sa'd bin Dumayra, denilir. Bir de Zeyd bin Dumayra bin Sa'd denilmektedir. Yâni Z e y d ' in babası Dumayra' dır, D u m a y -r a ' nın babası da S a ' d ' dır, diye bilgi verilmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde ise Ziyâd bin Dumayra ed-Dumarî ve Ziyâd bin Sa'd bin Dumayra es-Sülemi, şeklinde iki tür rivayet vardır. Keza, Ebû Davud'un rivayetine göre bu hadisi Zeyd, kendi babasından ve dedesinden rivayet etmiş ve babası ile dedesinin H u -n e y n savaşına katıldıklarını ifâde etmiştir. Bu rivayete göre hadîsin ilk râvîleri Dumayra ile oğlu Sa'd' dır.
Bu zâtlar hakkında Hülâsa'da verilen bilgiyi aktarmakla yetine-lim. Çünkü sahâbî olan râvînin isminin meçhul olması bile hadisin sıhhatini haleldar etmez.
Dumayra ed-Dumarî veya e s - S ü 1 e m i (Radıyallâhü anh) H u n e y n savaşına katılan sahâbilerdendir. Ravi-si, oğlu Sa'd (Radıyallâhü anhî'dır. Torunu Ziyâd bin S a ' d ' m da kendisinden rivayette bulunduğu söylenmiştir. Ebû Dâvûd ile I bn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir,[15]
Sa'd bin Dumayra CRadıyallâhü anh) da H u n e y n savaşma katılan sahâbîlerdendir. Hadisini, oğlu Ziyâd rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd onun hadîsini almıştır.[16]
Ziyâd bin Sa'd bin Dumayra es-Sülemî, babasından rivayette bulunmuştur. Râvisi, Muhammed bin Ca'fer bin ez-Zübeyr' dir. el-Mizân'da beyân edildiğine göre tam tanınmamaktadır. Ebû Dâvûd ile İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır.[17]

2626) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ro-dtyallâhü anhüm)'c\en rivayet edildiğine jjöre Resûliillah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim (bir mü'mini) kasden öldürürse o kimse maktulün velîlerine teslim edilir. Maktulün velîleri dilerlerse onu öldürürler, dilerlerse diyet (kan bahası) alırlar. Bu da otuz (aded) hikka (dört yaşına giren dişi deve), otuz aded cezaa (beş yaşma b&san dişi deve) ve kırk aded halıfa (hâmile deve) dir. Bu diyet, kasden öldürme tazminatıdır. Maktulün velîleri ile ne (meblâğ) üzerine sulh yapılırsa bu (meblâğ) onların hakkıdır. Bu da diyetin ağırlaştırılmış olanıdır." [18]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadisin hasen - garîb olduğunu söylemiştir. Bu hadis de bir mü'mini kasten öldüren kimsenin maktulün velilerine teslim edileceğine, maktulün velilerinin katili öldürmek veya kan bahasını almak hususunda muhayyer kılındıklarına ve bir mü'mini kasden öldürme diyetinin belirli yaşlardaki yüz deve olduğuna delâlet eder. Terceme esnasında belirttiğim gibi bu diyet, dört yaşında 30 ve beş yaşında 30 dişi deve ile 40 tane hâmile devedir. Maktulün velîleri bundan fazla bir meblâğ üzerine sulh olurlarsa bu meblâğ onlara verilir. Anılan diyet, ağır diyettir.
Hadiste geçen Akl, diyet manasınadır. Hıkka, Cezaa ve Hahfa kelimelerinin anlamlarını tercemede parantez içi ifâde ile belirttim, [19]

Diyet Açısından Öldürme Çeşitleri

Diyet yönünden öldürme çeşitleri üçtür: Amden, yâni kasden öldürme, Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzer öldürme ve hatâen yâni kasden olmadığı kasden olana benzemeyen öldürme. Öldürme çeşitlerinin üç olduğu görüşü Hanefîler'in, Şâfiîler'in, Hanbelîler'in, ve Evzâî, Sevrî, İsh âk, Ebû Sevr gibi âlimlerin mezhebidir. Sahâbîlerin cumhuru ile tabiîlerin cumhuru ve bunlardan sonra gelenlerin görüşü de bu merkezdedir. Bunlara göre kasden öldürme suçunda verilen ceza Kur'an âye-tiyle sabit olduğu üzere kısastır. Maktulün velileri kısastan vaz geçip diyete râzi olsalar, üzerine ittifak edilecek, barış yapılacak meblâğ onlara verilir. Hatâ olan öldürme olayında ise yine Kur'an âye-tiyle sabit olduğu üzere maktulün velîlerine diyet verilir. Bu diyet mikdarı bundan sonra gelecek 6. bâbta anlatılacaktır. Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzeyen öldürme olayında ise Diyet-i Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyet verilir. Bununla ilgili gerekli bilgi de bundan sonra gelecek 5. bâbta anlatılacaktır. [20]

Kasden Öldürme Ve Buna Benzeyen Öldürme Nasıldır ?

Hanefî mezhebine âit Fıkıh kitablanndan el-Hidâye'de şöyle denilmektedir:
"Kasden öldürme, silâhla veya bilenmiş sopa gibi silâha benzeyen bir cisimle olan öldürmedir. Silâh veya benzerî olmayan bir cisimle olan öldürmeye Ebû Hanîfe Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzeyen öldürme demiştir. Ebû Yûsuf, Muham-m e d ve Şafiî ise; Katil büyük bir taş veya büyük bir ağaç vurmak suretiyle öldürürse, bu öldürme kasden öldürme sayılır. Genellikle öldürücü olmayan bir cisimle dövmek niyetiyle vururken öldürürse bu öldürme Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzeyen Öldürme çeşitidir, demişlerdir. [21]

Kasden Öldürme Diyeti Nedir, Başka Bir Meblâğ Üzerine Barış Ve Katili Bağışlama Caiz Mi ?

Bu hadisi şerife göre kasden öldürülen bir mü'minin diyeti yüz devedir. Develerin yaş durumu terceme ve izahta belirtildi. Tekrara gerek yoktur. Bu diyeti katil peşin olarak ödemek durumundadır. Bu diyetin Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyet olması şu yönlerdendir : Develerin 30 adedi 4 yaşında, 30 adedi 5 yaşında ve 40 adedinin hâmile olması, diyetin katilin yakınlarından değil de doğrudan doğruya katilden tahsili ve bunun defaten peşin olması gereklidir.
Mâliki, Şafiî ve Han beli mezheblerinin görüşü budur. Hanefîler'e gelince bunlara göre kasden öldürme di-
yeti yine 100 devedir. Ama bunların yaşları farklıdır. Şöyle ki, 2'nci, 3'üncü, dördüncü ve 5'inci yaşlara basmış dişi develerden 25'er aded olacaktır. Bu diyet, katilin baba tarafından mirasçısı durumunda bulunan erkekler tarafından üç yıl içinde taksitle ödenir. Bu diyet 6. bâbta gelecek olan hatâen öldürme nevindeki diyete göre ağırdır. Bu nedenle bu diyete de Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyet denilir.
Bir mü'mini kasden öldüren katil ile maktulün mirasçıları bir kan bahası üzerine barıştıkları zaman anlaştıkları mal diyet mikda-rından az olsun çok olsun, bu sulh caizdir. Biçilen kan bahası ne ise, yâni diyet miktarından az veya çok ya da tam diyet kadarı ise bunun ödenmesi vâcib olur ve katil kısas yoluyla öldürülmekten kurtulmuş olur. Bu hüküm hususunda imamlar ittifak halindedir. Hadîsin son kısmındaki fıkra kanımca bu hususa aittir. Şu halde maktulün velîleri ne gibi bir mal ve meblâğ üzerine sulh olurlarsa bu mikdar diyetten fazla da olsa onların hakkıdır. Diyetten fazla olursa şiddetlendirilmiş bir diyet olmuştur, denilebilir. [22]

5- Şibh-İ Amd (Yâni Kasıtlı Gibi Olan Öldürme) Diyeti, Muğallaza (Yâni Ağırlaştırmış) Tır, Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadislerin tercemesine geçmeden önce ğu hususu belirtmekte fayda görüyorum:
Bundan önceki babın hadîslerinin izahım yaparken diyet durumu bakımından öldürme çeşitlerinin üç olduğunu ve bunlara Amden öldürme yâni kasden öldürme, Şibh-i Amd öldürme, yâni kasden olana benzeyen öldürme, Hatâen öldürme, yâni kasıd olmadığı gibi buna benzer sayılan çeşitin dışında kalan, öldürme isimlerinin verildiğini belirtmiştim. Ayrıca bu çeşitlerin âlimlerce yapılan tariflerine de işaret etmiştim.
Bu üç çeşidin özlü tarifini tekrarlayayım : Amden öldürme, silâhla olan veya bilenmiş sopa gibi silâh hükmünde görülen bir cisimle işlenen katil olayıdır. Ebû H a n î fe. böyle tarif etmiştir. Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şafii ise: Büyük taş veya büyük bir ağaç parçası vurmak suretiyle olan öldürme olayı da Amden öldürme türüne girer, demişlerdir.
Şibh-i amd Öldürme ise bu üç imama göre, genellikle öldürücü olmayan bir cisimle dövmek isterken bu dövmeden meydana gelen öldürme

olayıdır. Ebû Hanîfe ise: Silâh ve bunun hükmün-
de görülen cisimler dışında kalan bir cisimle olan Öldürme olayıdır, demiştir.
Bu nevi öldürme Amden öldürme ile hatâen Öldürme arasında kalan üçüncü bir nevî sayılır. Mâlik bu nevi kabul etmiyor. Amden öldürme ile hatâen öldürme dışında bir öldürme çeşidi yoktur, diyor.
Bu üçüncü nevi öldürmenin varlığına hükmeden âlimler buna şu ismi de verirler: Şibh-i amd olan hatâen öldürme (yâni kasden öldürmeye benzeyen ve fakat hatâen olan öldürme).
Hatâen öldürme nevi ile ilgili bilgi bundan sonra gelen bâbta verilecektir. Amden öldürme diyeti hakkındaki bilgi ise bundan önceki bâbta verilmiştir. Şimdi burada bu iki nevin bir nevi karışımı gibi olan Şibh-i amd öldürmenin diyetini beyân eden hadisleri terce-me edelim.

2627) Abdullah bin Amr {bin el-Âs) (Rodtyallâhü anhümâ)\\m\ rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHcrn) şöyle buyurmuştur:
«Kasden öldürmeye benzeyen hatâen (yanlışlıkla) Öldürme olayının maktulü, kamçı ve sopa ile öldürülen kimsedir. (Bunun diyeti), kırk tanesi hâmile olan yüz devedir.»
Müellifimiz bu hadisin bir mislini ikinci bir senedle de Abdullah bin Amr'den merfû olarak rivayet etmiştir."

2628) (Abdullah) bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke fetih günü Kabe merdiveni üzerinde ayağa kalkarak Allah'a hamu" ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu;
«Hamd (Mekke'nin fethine dâir) va'dini yerine getiren, kuluna — Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e— yardım eden ve düşman topluluklarım yenilgiye yalnızca uğratan Allah'a mahsustur. Bilmiş olunuz ki: (Kasden işlenene benzeyen) hatâen öldürme olayı maktulü, kamçı ve sopa ile öldürülen kimsedir. Bunun diyeti yüz devedir. Develerin kırk tanesi karınlarında yavruları bulunan haîifa (hâmile) develerdir. Bilmiş olunuz ki ı Câhüiyet devrinde iftihar vesilesi edilen her şey ve bütün kan dâvaları şu iki ayağımın altındadır, (yâni bâtıldır, düşmüştür). Ancak olagelen Kâ'be siçtâne-si (hizmet ve bakımı) ve hacı sıkayesi (sulaması) bu hükmün dışındadır. Bilmiş olunuz ki: Bu iki işi evvelce olduğu gibi ellerinde bulunanlara vermeyi onaylıyorum.»" [23]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan iki hadîsi Ebû Dâvûd ve Ne-s â i de rivayet etmiştir. Râvi el-Kâsını bin Rebîa bu hadisi bir rivayetinde İ bn-i Amr (Radıyalîâhü anh) 'den, diğer bir rivayetinde Ukbe bin Evs aracılığıyla bu sahâbî-
den, bir başka rivayette de bu hadîsi tbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anh)'den rivayet etmektedir. Müellifimiz ve Ebû Dâvûd bu üç rivayeti de almışlardır, pârekutnî de bu hadisi rivayet ederek râvîlerin söz konusu ihtilâflarını nakletmiştir. El-Mün-z i r î' nin dediği gibi el-Kasım'm bu hadisi hem 1 b n - i Ömer* den hem de İbn-i Amr' den işitmiş olması muhtemeldir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu hadisi M e k -k e' nin fethedildiği günü buyurduğu belirtilmektedir. Mekke, hicretin 8. yılı Ramazan ayında fethedildi. Hadîste geçen "Ahzâb" kelimesi "Hizb"in çoğuludur, hizibler, topluluklar anlamındadır. Burda, Hendek savaşma katılan düşman kuvvetleri kas-dedilmiş olabilir. Bu kelime ile genel anlamda düşman kuvvetleri mânâsının kasdedilmiş olması da muhtemeldir.
Me'süre: Geçmişlerin övgüye lâyık meziyetleri ve iyi işleri manasınadır. Burda câhiliyet devri insanlarının iftihar edip iyi iş olarak telâkki ettikleri şeylerdir. İslâmiyet câhiliyet devri insanlarının bu tür işlerinin iftihar vesilesi edilmesini iptal etmiştir. Keza kan gütme dâvalarını da yasaklamıştır. Câhiliyet devri insanlarının iftihar ve övgüye lâyık saydıkları şeylerden iki tanesi bu hükmün dışında tutulmuştur. Bunlar K a' b e Sidâne'si ve hacı Sikaye'si-dir. Sidâne, K a' b e' nin bakım ve hizmetidir. Buna Hicâbe de denilir. Sikaye ise hacılara su sunmak hizmetidir. Bu iki görev câhiliyet devrinde de övgüye lâyık en şerefli hizmet sayılırdı. Hat-tabî: Câhiliyet devrinde Hicâbe, yâni K a ' b e bekçiliği ve hizmeti Abdü'd-Dâr oğullarının elinde idi. Sikaye, yâni hacılara su sunmak hizmeti de H â ş i m oğullarının elinde idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mekke fetih günü buyurduğu bu hadîsle bu iki şerefli hizmetin bu iki ailede kalmasını uygun bulmuştur. Bu emirden sonra artık K a ' b e hizmetine Şey-b e oğulları ve hacıları sulama işine de A b b â s oğulları bakmaya devam etmişlerdir, der. [24]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Öldürme çeşitlerinden birisi de Şibh-i amd, yâni taammüden ve kasden öldürmeye benzeyen bir öldürme nevidir. Yukarda da işaret ettiğim gibi Mâlik, bu nevî öldürme çeşi iinin Kur*an-i Ke-rîm'de bulunmadığım, bu nedenle öldürmenin taammüden ve hatâen olmak üzere iki türden ibaret olduğunu söylemiştir.
2. Kamçı ve sopa ile meydâna gelen öldürme olayı Şibh-i amd nevindendir. Bu hükümle ilgili ilmî görüşlerin özetleri şunlardır:
a) Hanefiler'e göre, silâh ve onun hükmünde olan cisimler dışında kalan bir şeyle döverken ve öldürme niyeti değil de dövme niyeti taşırken meydana gelen öldürme olayıdır. Vurulan cisim, ister ekseriyetle tehlike arz eden büyük taş ve büyük sopa gibi bir şey olsun, ister ekseriyetle tehlike arz etmeyen küçük taş ve küçücük sopa gibi bir şey olsun fark etmez.
b) Şâfiîler, Hanbelîler ve Hanefîler' den Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre ekseriyetle, tehlike arz etmeyen küçük taş gibi bir cisimle dövmek isterken ve ard arda darbeler olmaksızın meydana gelen öldürmedir. Ama derbeler ard arda olursa, bu şekilde meydana gelen öldürme teammüden ve kasden öldürme nevine girer. Zayıf bir kavle göre yine Şibh-i amd sayılır.
c) Bu nevi öldürme kısmının, varlığını kabul etmeyen Mâli-kiler ise: Küçük taş ve küçük sopa ile meydana gelen öldürme teammüden olan öldürme nevine girer, demişlerdir.
3. Şibh-i amd, yâni kasden olan öldürmeye benzeyen öldürme diyeti Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyettir. Çünkü ödenen 100 devenin 40 adedinin hâmile olması şartı koşulmuştur. [25]

Âlimlerin Bu Diyet Develeri Yaşları Hakkındaki Görüşleri

A) Atâ, Şafiî ve Muhammed bin el-Hasan bu hadîsin zahirini tutarak: Bu diyet, kırk aded hâmile, dört yaşma ve beş yaşına basmış otuzar aded dişi olmak üzere yüz devedir, demişlerdir. Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış olan bu diyet katilin baba tarafından olan mirasçıları tarafından üç yıl içinde taksitle ödenecektir.
B) Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Ahmed ve İ s -hâk'a göre. bu diyet, iki, üç, dört ve beş yaşlarına basmış dişi develerden yirmi beşer adettir. Bu diyet katilin baba tarafından olan erkek mîrasçılarınca üç yıl içinde taksitle ödenir.
C) M â 1 i k î 1 e r ise bu nevî öldürmeyi teammüden öldürme sayarlar ve: Bunun diyeti teammüden öldürme diyetidir, derler ki, A grubunun yuka^c beyân edilen görüşlerinde anlatılan yaşlardaki develerdir. [26]

6- (Bîr Mü'mînî) Hatâen (Yanlışlıkla) Öldürme Diyeti, Babı[27]

2629) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem), öldürme diyetini on iki bin (dirhem gümüş) kıldı."

2630) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kim hatâen (= yanlışlıkla) öldürülürse onun develerden diyeti otuz bint-i Madhâd (iki yaşma giren dişi deve), otuz bint-i Lebûn (üç yaşma giren dişi deve), otuz hıkka (dört yaşma basan dişi deve) ve. on ibn-i Lebûn (üç yaşına giren erkek deveîdir, buyurmuştur.
BesûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köylülerin ödeyeceği bu diyet için dört yüz dinar (altın) veya buna denk gümüş kıymet takdir ederdi. Deve sahiplerinin ödeyeceği bu diyet için de kıymet takdir ederdi. Develer pahalanınca, (deve sahiplerinin ödeyeceği) diyetin bedelini de artırırdı ve develerin fiatı düşünce diyetin bedelini de eksiltirdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (deve sahiplerinin ödeyeceği bu nevî diyetin kıymetini) zamanın (rayiç) durumuna göre ayarlardı. Böylece bu nevî diyetin kıymeti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

hayatta olduğu dönemde, dört yüz dinar (altın) ile sekiz yüz dinar (altın) arasındaki meblâğlara veya bunun (yâni sekiz yüz dinarın) gümüşten dengi olan sekiz bin dirheme ulaştı.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sığır sürüsü sahipleri tarafından diyeti sığırdan ödenecek maktulün diyetinin iki yüz sığır olduğuna ve koyun sürüsü sahipleri tarafından diyeti koyundan ödenecek maktulün diyetinin iki bin koyun olduğuna hükmetti."

2631) Abdullah bin Mes'üd (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyîe buyurdu, demiştir:
«Hatâen (yanlışlıkla) öldürme diyetinde yirmi hıkka (beş yaşı na giren dişi deve), yirmi cezaa (dört yaşına giren dişi deve), yirmi bint-i mahad (iki yaşına giren dişi deve), yirmi bint-i Lebûn (üç yaşma giren dişi deve) ve yirmi ibn-i mahad (iki yaşma giren erkek deve lâzım)dır.»"

2632) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öldürme diyetini on iki bin (dirhem gümüş) kıldı. İbn-i Abbâs dedi ki: Allah Teâlâ'mn:
«Allah ve Resulü bol nimetinden onları zenginleştirdi de öç almaya kalktılar,[28] buyruğu, bunun hakkındadır. İbn-i Abbâs dedi ki: Âyette sözü edilenler diyet almakla (zenginleştiler.)" [29]

İzahı

Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisini E b û Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, Beyhakî ve Dâre-k u t n î de rivayet etmişlerdir. O'nun diğer hadîsini, yâni bu babın son hadisini N e s â i de rivayet etmiştir.
Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Şafiî, Ahmed ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs (Radıyaliâhü anh) 'in hadîslerine göre diyet, gümüşten ödendiğinde on iki bin dirhemdir. Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsine göre ise köylüler diyeti altın veya gümüşten ödediklerinde, dört yüz dinar altın veya bunun değerindeki gümüşü öderler. Bir dinar on dirhem kabul edildiğine göre dörtyüz dinar altın dört bin dirheme tekabül eder. Bu, meblâğ köylülerden alman diyet miktarıdır. Köylülerden bu kadar diyet aldıran Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deve sahiplerinden bu meblâğı almayıp ödenmesi gerekli develerin günün râyıcına göre olan değerinin tutarı ne ise onu tahsil ettirdiği bu hadîste belirtilmekte ve bu tutarın o dönemde dört yüz dinar ile sekiz yüz dinar arasında oynadığı ifâde edilmektedir. Ayrıca sekiz yüz dinarın sekiz bin dirhem gümüşe tekabül ettiği bildirilmektedir.
Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsinden çıkarılan diğer bir hüküm de sığır sahiplerinden iki yüz sığır ve koyun sahiplerinden iki bin koyun diyet olarak alındığı ifâde edilmektedir.
Şu noktayı da belirteyim: Altın, gümüş, sığır ve koyundan ödenen mezkûr meblâğları hatâ en, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti olarak alındığı anlaşılıyor. Altın, gümüş, sığır ve koyundan da diyetin ödenmesinin câizliğine hükraeden âlimlerin bir kısmı: Bu mallardan ödenecek meblâğlar Hatâen olan öldürme diyeti olabildiği gibi Şibh-i amd, yâni teammüden öldürmeye benzeyen öldürme diyeti de olabilir, demişlerdir.
Hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti deve olarak ödendiğinde: Amr bin Şuayb'in dedesinin hadisine göre bu diyet, iki, üç ve dört yaşlarına basmış otuzar aded dişi deve ve üç yaşma basmış on tane erkek devedir. H a t t â b i, el-Maâîim'de: Fıkıh-çılardan bu hadîs ile hükmeden hiç kimseyi bilmiyorum, demiştir. Yâni hatâen öldürme diyetinin bu hadîste yaş, cinsiyet ve sayısı belirtilen develer olduğuna hükmeden fıkıhçı yoktur. Fıkıhçıların bu husustaki görüşleri ve delilleri aşağıda beyân edilecektir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre hatâen öldürme diyeti, iki, üç dört ve beş yaşlarına basmış yirmişer aded dişi deve ve iki yaşına basmış yirmi adet erkek devedir.
2630 nolu hadîste geçen cümlesi sünenimizin elde mevcut iki nüshasında böyledir. Cümle bu olunca şöyle ter-ceme etmek gerekir kanısındayım:
"Ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hatâen —yanlışlıkla— öldürme diyetine develerin zamanlarına göre (yâni develerin değişik zamanlardaki fiatlarına göre) kıymet takdir ederdi."
Sünenimizin bir nüshasında bu cümle yerine cümlesi bulunur. Nesâî' nin rivâyetindeki cümle de böyledir. Cümle böyle olunca mânâsı gayet açıktır ve meâlen şöyledir: «Ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hatâen öldürme diyetini (ödemek durumundaki) deve sahipleri üzerine (şöyle) kıymet takdir ederdi.»
Bu cümle Ebû Davud'un süneninde; «Ve Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hatâen öldürme diyetine, develerin Hatlarına göre kıymet takdir ederdi,» şeklindedir. Bu ibarenin anlamı da gayet açıktır. Arap-
ça yazıyı bilenlerin malumu olduğu üzere; «ezmân» kelimesi ile; «esman» kelimesinin yazılışı arasında bir yakınlık vardır. Esman kelimesi mânâ bakımından daha uygun olduğu için sünenimizdeki Ezmân kelimesi bir matbaa hatâsı olabilir. Allah en iyi bilendir. [30]

Dört Mezheb Âlimlerinin Hatâen Öldürme Diyetine Dâir Görüşleri

1. Hanefiler ile Han be li ler'e göre hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti yüz devedir. Develerin yaş ve cinsiyeti şöyledir : İki, üç, dört ve beş yaşlarına basmış yirmişer adet dişi ve iki yaşına basmış yirmi adet erkek devedir. Delilleri ise 2631 nolu İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m hadisidir. İ b n-i M e s'û d ' un görüşü de böyledir.
2. Şâfiiler ile M â 1 i k i 1 e r'e göre bu diyet birinci grubun belirttiği develerdir. Şu farkla ki, ödenecek yirmi erkek devenin iki yaş değil de üç yaşma girmiş olması gereklidir. E 1 - L e y s bin S a ' d ' m görüşü de budur. Sindi, Nesâi' nin haşiyesinde Şerhü's-Sünne'den naklen şu bilgiyi verir : Şafii1 nin iki yaşındaki erkek deve yerine üç yaşındaki erkek devenin ödenmesine hükmetmesinin sebebi şudur: İbn-i Mes'ûd'un bu hadîsinin râvilerinden Hışf bin Mâlik meçhuldür. Bundan başka hadisi yoktur. H a y b e r maktulleri için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zekât develerinden diyet ödediği rivayet olunmuştur. Zekât olarak ödenen deve yaşlan içinde iki yaşma basmış erkek deve yoktur, iki yaşma girmiş dişi deve bulunmadığı zaman, onun yerine üç yaşma basmış erkek-devenin zekât olarak ödenmesi caizdir.
İbn-i Mes'ûd'un bu hadisine âit senedde H a c c â c bin E r t â t isminde zayıf râvi de mevcuttur.
Dört mezheb âlimlerinin görüşüne göre hatâen öldürme diyeti katilin yakınları tarafından ödenir ve bu diyet hafif bir diyettir. [31]

Diyet Deveden Başka Mallardan Da Ödenir Mi?

Bu bâbta rivayet olunan İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anhl'ın iki hadisi ile A m r bin Şuayb'in dedesinin hadîsine göre diyet altın, gümüş, sığır ve koyundan da Ödenebilir. Dört mezheb âlimlerinin bu husustaki görüşlerine gelince :
1. Hanefîler Üe Hanbeli ler'e göre diyet deveden ödendiği gibi altın ve gümüşten de ödenebilir. Altın ve gümüşten Ödenebilmesi için develerin bulunamaması şartı yoktur. Diyet bu üç nevi maldan başka şeylerden ödenemez. Diyet altından ödendiğinde bin dinar ödenir. Bir dinar bir miskal demektir. Diyet gümüşten ödenecek olursa on bin dirhem ödenir. Dinar, miskal ve dir-hem'in kaç grama tekabül ettiğini öğrenmek için sünenimizin zekât bölümüne baş vurabilir.
Hanefîler' den Ebü Yûsuf îîe Muhammed'e göre diyet sığır, koyun ve elbiseden de ödenebilir. Diyet, sığırdan iki yüz adet, koyundan bin aded ve elbiseden iki yüz takımdır.
2. Ş â f i î' ye göre diyet, ancak develerden ödenir. Tarafların rızâsı olursa bunun değeri ödenebilir. Şayet deve yok İse mû-temed kavline göre develerin değeri ödenir. Şafii' nin kadim (eski) kavline göre develer bulunmazsa bunun yerine on iki bin dirhem gümüş veya bin dinar altın ödenir. Fakat mûtemed kavli cedid (yeni) olan birinci kavlidir. Diyet, sığır, koyun ve elbise gibi mallardan ödenmez.
3. Mâlikiler'e göre diyet on iki bin dirhem gümüş veya bin dinar altın ödenebilir. Bu kavil, Ahmed, İshâk, Hasan-1 Basrî ve Urve bin Zübeyr' den de rivayet olunmuştur. Mâliki mezhebine göre diyet sığır, koyun ve elbise gibi mallardan ödenemez.
Diyetlerle ilgili geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.
Biz bu kadarhk bilgi ile yetindim. [32]

7- Diyet, Âkile (Katilin Yakınları) Üzerine (Vâcib)Dir. Eğer Âkile Yok İse Diyet Beytü'l-Mal (Devlet Hazînesi) İçinde(N Ödenmesi Lâzımıdır, Bâbî

Âkile: Âkil'in çoğuludur. Âkil, diyeti ödeyene denilir. Akl da diyet manasınadır. Diyet kelimesini daha önce açıklamıştım.Tekrar söyleyeyim: Diyet ise kan bahası olarak ödenen tazminata denilir. Akl kelimesinin lügat mânâsı deveyi bağlamaktır. Diyet develerini ödeyenler bu develeri maktulün mirasçılarının evleri önüne getirip bağladıkları için diyete Akl denilmiş ve bunu ödeyene Âkil denilmiştir. Ödeyenler birden fazla kişiler olduğu için de bunlara çoğul mânâsını ifâde eden Âkile ismi verilmiştir. Diyetin aslı develerden ödenir. Şayet develerin değeri olan altın veya gümüş olarak ödenirse buna da Akl denilmiştir, ödeyenlere de Âkile denilmiştir. Âkile katilin baba tarafından olan yakınlarıdır. Ayrıntılı bilgi bu bâbtaki hadîslerin izahı esnasında verilecektir. Hadîsleri terceme ederken diyeti ödeyenleri Âkile ismi ile ifâde edeceğim.

2633) El-Muğîre bin Şu'be[33] (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir :
BesûluUah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) diyetin (katilin) âkilesi tarafından ödenmesine hükmetti."

2634) El-Mıkdâm eş-Şâmî (bin Madîkerib)[34] (Radtyallâhü anh)'-den. rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Mirasçısı olamayan (nıüslüman)ın mirasçısı benim. (Yâni malım beytü'1-mala korum). Onun diyetini Öderim ve ona mirasçı olurum. Dayı, mirasçısı olmayan (yeğenin) in mîrasçısıdır. Onun yerine diyet öder ve onun mirasını alır.»"[35]

İzahı

El-Müğîr e (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. El-Mikdâm (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsler, diyetin katilin âkilesi tarafından ödenmesinin gerektiğine delâlet ederler.
Âkile kelimesinin mânâsı hakkında yukarda özlü bilgi vermiştim. Âlimler bu kelime ile kasdedilen mânâ hakkında biraz farkh görüş beyân ettikleri için bu konuya özlü olarak değinmek isterim. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme ve teammüden olmamakla beraber buna benzeyen ve Şibh-i amd ismi verilen öldürme olayı dolayısıyla maktulün mirasçılarına ödenecek diyet, katilin âkilesi tarafından verilir. Bu diyeti verenlere Âkile denilir. Katil, ismi divân denilen ve devlet tarafından tutulan büyük defterlerde yazılı askerlerden ise onun âkilesi bu defterlere isimleri yazılı olanlardır. Bunlar onun diyetini üç yıl içinde öderler. Divân'-da isimleri yazılı bulunan kadınlar ve çocuklar âkile dışında tutulurlar. Divânda yazılı erkeklerin katilin akrabaları olması şartı aranmaz. Şayet katil, divânda yazih değil ise âkilesi onun kabilesidir. Di-vân'da ismi yazılı olmadığı gibi kabilesi ve yakınları da yok ise âkilesi, beytü'î-maldır. Yâni diyeti devlet hazinesinden ödenir. Katilin babası ve oğulları gibi usûl ve furuunun âkileden sayılıp sayılmayacağı hususunda ihtilâf vardır.
2. Şafii ve Hanbeli âlimlere göre de hatâen ve şibh-i amd olan, yâni teammüden olmayan cinayetlerde ödenmesi gerekli diyet, katilin âkilesi tarafından ödenir. Katilin âkîesi, baba tarafından olup erginlik çağma varmış ve aklı olan erkek yakınlarıdır. Katilin usûl ve furuu, yâni babası, baba babası... oğulları, oğullarının oğulları..., kadınlar ve küçük yaştaki akrabalar âkîeden sayılmazlar. Katilin bu nevi yakınları yok ise ve âzadlanmış köle durumunda ise âkilesi onu âzadlayan kimsedir. Şayet böyle bir durum da yok ise âkilesi Beytü'l-Maldır. Yâni diyeti devlet hazinesinden ödenir. Bu da yok ise diyet katilin kendisinden tahsil edilir. Bu diyet üç yıl içinde taksitle ödenir.
3. Mâîikiier'e göre katil divân denilen defterde yazılı askerlerden ise âkilesi, divânda yazılı olan kimselerdir. Divân yok, veya katil yazılı değil ya da yazılı olanların sayısı yediyüzden az ise diyetin eksik kalanı veya tamamı katilin asaba ismi verilen yakınları tarafından ödenir. Asaba, yâni katilin oğulları, torunları, erkek kardeşleri, erkek yeğenleri, babası, baba babası gibi mirasçıları nikâhtaki sıraya göre diyeti ödemekle mükelleftir. İlk sıradakiler diyeti ödeyemezlerse, bunlardan sonraki sıralarda olanlar da bu yardıma katılırlar. $âyet katilin mirasçıları yok ise ve âzadlanmış durumda ise âkilesi onu âzadlayan kimsedir. Böyle bir durum da yok ise âkilesi Beytü'l-Maldir. Yâni diyeti devlet hazinesinden ödenir. Diyet üç yıl içinde taksitle ödenir.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmayı tavsiye ederim.
M i k d â m (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre dayı. mirasçıdır ve yeğeninin diyetini Öder.
Ferâiz kitabında beyân edileceği üzere, kişinin yakınlarından bir kısmının miras hissesi tâyin ve tesbit edilmiştir. Bir kısım yakınlar ise belirli hisseleri bulunan kimseler bu hisseleri aldıktan sonra kalan malı alırlar. Şayet belirli hisse sahibi durumunda mirasçı yok ise malın tamâmım alırlar. Bu nevî mirasçılara Asaba ismi verilir. Belirli hissesi bulunanlara da "Ashab-ı furûd = Belirli pay sahipleri" ismi verilmiştir. Bu iki grubun dışında kalan yakınlara Zevi'l-Arhâm denilir. Dayılar, teyzeler, halalar, kızların çocukları Zevi'l-Arhâm ne-vindendir. Mirasçılardan ashab-ı furuz ve asaba ismi verilen yakınlar bulunmadığı takdirde Zevi'l-arhâm ismi verilen yakınların mirasçı olup olmadığı meselesi ihtilaflıdır. Sahâbilerin çoğu ile tabîîlerin bir kısmına göre bu nevî yakınlar mirasçı sayılırlar. Z e y d bin Sabit (Radıyallâhü anh) ile tabiilerin bir kısmına göre bunlar mirasçı değildir. İlk iki grubtan mirasçı yok ise ölünün malı devlet hazinesine kalır.
M i k d â m (Radıyallâhü anh)'in bu hadisi Zevi'l-Arhâm olan yakınların mirasçı olduğunu söyleyen âlimler için bir delildir. Hanefi âlimler de bu görüştedirler. Fakat Şafiî ve Mâlik bu görüşte olmayıp Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh)'in görüşünü tutmuşlardır.
Diyetin katilin yakınları tarafından ödenmesi hükmünde gerek katilin bu nevi suçlan tekrarlamasının önlenmesi, gerekse maktulün yakınlarının menfaatlarının korunması açısından büyük hikmetleri vardır. Başka faydalan da bulunan bu hükümün yararlan fıkıh ve hadîslerin şerh kitablarında anlatılmıştır. [36]

8- Maktulün Velisi İle Kîsâs Veya Diyet Arasına Giren (Yânî Ona Manî Olan) Kimse (Hakkında Gelen Hadis) Babı

2635) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurmuştur:
«Kim nasıl olduğu belirsiz bir karışıklık içinde veya yakutlarını savunma esnasında bir taş veya bir kamçı ya da bir sopa ile (öldürme kasdı olmaksızın) öldürürse o kimse üzerine hatâen (yanlışlıkla) öldürme diyeti (vâcib) dir. Kim (bu ortamda) kasden öldürürse bu (öldürme) kısasta sebebidir. Kim de katil ile kısas araşma girer (yâni katilin öldürülmesine engel olur) ise, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti o kimse üzerine olsun (veya üzerinedir). O kimseden ne tevbe kabul olunur, ne de fidye (veya o kimsenin ne nafile ibâdeti ne de farz ibâdeti kabul olunur.»)"[37]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
İmmiyyet (Neden ve nasıl olduğu belirsiz şeye denilir. Bu kelime Amıy kökünden alınmadır. Amıy, âmâlık, körlük ve delâlet demektir. Nasıl ve niçin olduğu anlaşılmayan bir şey için kullanılan "Muamma" kelimesi de kökten alınmadır.Suyûtî ve Nevevi bu kelimeyi böyle açıklamışlar ve buna örnek olarak kabi- lelerin asabiyet nedeniyle dövüşmelerini göstermişlerdir.
Hadîste geçen "Asabiyyet" kelimesi de kişinin yakınlarını koruması ve savunması anlamına yorumlanmıştır.
Hadisten kasdedilen mânâ şu olsa gerek :
İki grup arasında çıkan ve meşru bir nedene dayanmayan bir dövüşme ve karışıklık içinde bir adam Öldürme kaseli yok iken vurduğu bir taş veya bir kamçı ya da bir sopa ile bir müslümanı öldürürse, bu suçtan dolayı katilin kısas olarak öldürülmesi söz konusu değildir. Bu suçtan dolayı hatâen öldürme diyeti gerekir. Bur-daki hatâen öldürme diyetinden maksad "Şibh-i a m d" yâni team-müden öldürmeye benzeyen öldürme nevine âit diyettir. Çünkü 2627 ve 2628 nolu hadislerde kamçı ve sopa ile öldürülen kimsenin Şibh-i amd maktulü olduğu belirtildi.
Bir karışıklık ve arbede içinde bile olsa bir mü'mini kasden ve teammüden öldüren kimse ise kısas cezasına müstehak olmuş olur. Hadis bu durumu da belirttikten sonra katilin kısas olarak öldürülmesini engelleyenin vahim ve çok tehlikeli durumunu belirtir. Bu fıkradan maksad ise, maktulün velileri katilin kısas edilmesinden vaz geçmedikleri ve katili bağışlamadıkları veya diyet almayı kabullenmedikleri halde katili koruyup Allah'ın kısas hükmüne mâni olmanın ağır ve büyük günah olduğunu ifâde etmektir. Ama bir kimse katilin bağışlanması için maktulün velîlerinden ricada bulunur, aralarında sulh yapmaya çalışır ise bunda bir sakınca yoktur. Hadîs bunu yasaklamaz.

Katilin diyet vermesine maktulün velîleri rızâ gösterdikleri halde bunu engellemek de ayni hükme tâbidir, yasaktır. Hadisin;cümlesini kısas ve diyete şümullü olacak bir şekilde açıklamak da mümkündür ve muhtemelen müellifimiz bu mânâyı tercih etmiştir. Babın başlığı bunun belirtisi sayılabilir. Bu takdirde bu cümle şöyle terçeme edilir:
"Kün katil ise kısas veya diyet arasına girerse..." Yâni katilin kısas olarak öldürülmesine veya diyetin tahsiline mâni ve engel olursa...
Hadiste geçen *'Sarf" kelimesi tevbe mânâsına yorumlandığı gibi nafile ibâdet mânâsına da yorumlanmıştır.
"Adi" kelimesi de fidye mânâsına yorumlandığı gibi farz ibâdet mânâsına-'da yorumlanmıştır.
Katilin öldürülmesine veya diyetin ödenmesine mâni olan, zor kullanarak veya bozgunculuk ederek bu işe engel olan kimsenin lanetlenmesinden maksad Allah'ın rahmetinden uzak kılınmasıdır. Bu günahı işleyenin tevbesinin, ibâdetlerinin ve fidyelerinin kabul olunmamasından maksad da korkutma ve tehdiddir. Bunun benzerleri sünenimizde defalarca geçti. Örnek olarak 2609-2611 nolu hadislere müracaat edilebilir.
Diyetin mâhiyeti için 2627, 2628 nolu hadislerin terceme ve izahlarına müracaat edilmelidir. [38]

9- Hakkında Kısas (Misilleme) Olmayan (Yaralamalar) Babı

2636) Câriye (bin Zafar)[39] (Radtyallâhü j«*)'den :
Bir adam başka bir adamın alt koluna kılıç vurup mafsal olmayan bir yerden kesip kopardı. Kolu koparılan adam Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellemî'e müracaatla, kolunu kesenden hakkını almasını İstedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kolu kesilene diyet ödemeyi emretti. Adam i
— Yâ Resûlallah ben kısas istiyorum (yâni kolumu kesen hasmımın kolunun kesilmesini istiyorum), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Diyeti al. Allah diyeti sana mübarek eylesin,» buyurdu ve onun için hasmının kısas edilmesine hükmetmedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Dehsem bin Kurrân el-Yemâni bulunur. Ebû Dâvûd onu zayıf saymıştır. Zevâid yazan : Müellif (İbn-İ Mâceh)'in yanında Câriye'nin bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde ise onun hiç bir hadîsi yoktur, demiştir.

2637) EI-Abbâs bin Abdilmuttalib (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ne me'mûne (beyin zarına ulaşan yara) da, ne câife (bedenin iç kısmına ulaşan yara) da ne de münakkıla (kemiği kırıp yerinden kaydıran yara) da kısas (yâni misilleme) vardır. (Yâni başkasını böyle yaralayan kimseye ceza olarak misilleme yapılmaz.)»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Rişdin bin Sa'd el-Mısri Ebü'l-Haccâc el-Mehri bulunur. Bir cemaat onu zayıf saymıştır, Ahmed'in onun hakkındaki sözleri değişiktir. Çünkü bir defasında onun zayıf olduğunu söylemiş, başka bir kere : Onun hadîsinin işe yarar durumda olduğunu umarım, demiştir. [40]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid türündendir.
Bu kitâbm 3. babında rivayet olunan 2623 ve 2624 nolu hadislerin terceme ve izahında belirtildiği gibi bir mü'mini kasden öldüren kimsenin kısas olarak, yâni misilleme olarak öldürülmesi gerekir. Ancak maktulün velileri katili bağışlayabilirler veya maktulü diyet 1: karşılığı serbest bırakabilirler. Keza bir mü'minin el, göz ve diş gibi organlarım yok eden, kesen, koparan kimse de bir cinayet işlemiş olur ve misilleme olmak üzere bu organının kesilmesi, koparılması meşru kılınmıştır. Ancak bu cezanın uygulanabilmesi için fıkıh kitablarında belirtilen bâzı şartların gerçekleşmesi aranır. Bu nevî zulüme uğrayan kimse dilerse hasmını diyet karşılığı veya karşılıksız bağışlayabilir.
Gerek bir organı kesmek ve gerekse yaralamak suçlarının cezâ-, sı bazen kısas, yâni misilleme olmaz da tazminat olur. Çünkü her v yaralama veya organ kesmeye karşılık verilecek kısas cezasının su-:. ça tıpa tıp uyması güç olabilir. Örneğin bu babın hadislerinde sözü , edilen ve Me'mûme ismi verilen kafa yarası. Böyle yaralamada kafa ;. kırılarak yara beyin zarına ulaşmıştır. Bu suçu işleyene misilleme yapmak onun kafasını ayni şekil ve ölçüler içinde yaralamaktır. Bunun güçlüğü apaçıktır, îşte bu gibi yaralamalarda kısas cezası yoktur. Ancak diyet ve hükümet ismi verilen tazminat cezası uygulanır. Hangi durumda kısas ve hangi durumda diyet veya hükümet denilen tazminat cezası verileceği hadîslerde ve fıkıh kitablannda anlatılmıştır. Biz bunlardan sadece sünenimizde rivayet olunan hadîslerde beyân edilen yaralamalar ve organ kesmelerle ilgili hükümleri açıklamakla yetineceğiz. Çünkü bütün yaralamalarla ilgili bilgi çok uzun sürer.
Bu babın ilk hadisinde geçen Saîd, insan kolunun parmak uçla-rından dirseğe kadar olan kısmına denilir. Hadîste sözü edilen adamın kolu bilek ile dirsek arasında kalan bir yerinden kılıçla kesil-1 diği için kendisi hasmının kolunun da ayni şekilde kesilmesini ve ' böylece kısas hükmünün uygulanmasını istemiş. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu isteği kabul etmeyerek diyet ödenmesine hükmetmiştir. S i n d î' nin dediği gibi Resûl-i Ekrem , (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in burda kısas hükmünü uygulamamasının sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Kemik mafsaldan başka bir yerinden kesildiği zaman buna karşılık, kısas olarak hasmın kemiğini ayni Ölçüde kesmek mümkün değildir. [41]

Elin Diyeti Nedir?

Hadîste, kolu bileğinin yukarısından kesilen adama diyet verildiği bildiriîmektedir. Fakat diyetin ne olduğu belirtilmemiştir. Dört mezheb âlimleri bir müslümanın eîini bilek mafsalından kasden ve teammüden kesen câni'nin elinin kısas, misilleme olarak kesilmesi üzerine ittifak etmişlerdi*. Bunların delili ise M â i d e sûresinin 45. âyetindeki; "Ve yaralara kısasa hükmettik"emridir. Bu ilâhî hüküm, misilleme cezasını ifâde eder. Bu itibarla misillenme mümkün olduğu zaman kısas hükmü uygulanır. Misillemeye riâyet edilmesi mümkün olmadığı yaralar için kısas durumu yoktur. Eli bilek mafsalından kesmek mümkün olduğu için kısas hükmü burda uygulanır. Ayak, diş ve parmak gibi uzuvlar da böyledir. Fakat mağdur edilen kişi, hasmını diyet karşılığında veya diyetsiz bağışlayabilir. Bir elin diyeti tam diyetin yansıdır. Yâni elli devedir. Bir ayağın diyeti de elli devedir.
Hadiste sözü edilen olayda olduğu gibi şayet kişinin eli bilek mafsalından değil de daha yukardan ve mafsaîsız yerden kemiği kesmek suretiyle koparılırsa, bu olayda kısas tatbiki mümkün olmadığı için Hanefi, Şafiî ve Mâliki mezheblerine göre bilekten parmaklara kadar olan kısım için kolu kesilenin kabulü hâlinde tam diyetin yarısı olan elli deve diyet ödenir. Bilekten yukarı olan kısım için hükümet denilen tazminat ödenir. Hükümet şu demektir : Diyetin tamamı veya belirli bir payının ödenmesine dâir bir hüküm bulunmayan yaralar için şu ölçüye göre bir tazminat takdir edilir. Yaralanan kişi köle olmuş olsaydı yaralanmamış iken kaç lira değerinde idi ve yaralanmış iken kaç lira kıymetindedir. Meselâ bu yara yok iken 100 dinar ve yaralandıktan sonra 90 dinar kıymet takdir edilirse bu yara onun değerini onda bir oranında düşürmüştür. Şu halde bu yaranın tazminatı tam diyet olan 100 devenin onda biri olan 10 devedir, denilir. İşte bu on develik tazminata hükümet denilir.
Kolu bileğinin yukarısında ve dirseğin aşağısında kesilen kimse, diyet ve hükümet denilen tazminatı kabul etmeyip hasmının kısas edilmesinde ısrar ederse bu hadise göre bu istek reddedilecektir. Fakat hadisin senedinin zayıflığını not kısmında belirttim. Yukarda geçen M â i d e sûresinin 45. âyeti yaralar için kısas hükmünü koymuştur. Bu olayda caninin kolunu, mağdurun kolu gibi ve tamamen tıpa tıp ona uygun bir şekilde kesmek mümkün değil ise de bilekten kesmek mümkündür. Bu itibarla dört mezheb imamının bu mesele hakkında ittifakla vardıkları hüküm şöyledir:
Caninin kolu bilekten kesilir. Mağdurun bilekten yukarı kesilen kısım için de caniden tazminat istenir. Şayet bir kimse bir kimsenin kolunu dirsek ile omuz mafsalı .arasında kalan bir yerinden, yâni pazının bir kısmını kesip koparırsa, kısas olarak caninin dirsek mafsalından kolu kesilir. Çünkü pazı kemiğini, mağdûrunki gibi ve ta-
mamen ona uygun bir şekilde kesmek mümkün değildir. Mağdurun dirsek mafsalından yukarı olan kısım karşılığında da caniden tazminat istenir. Mağdur kişi, dilerse caniyi bağışlar veya kolunun ke-silmeyip diyet ve tazminatın ödenmesini taleb edebilir.
îkinci hadîste geçen üç nevi yara ismi geçmektedir. Bunların isimlerini ve Türkçe karşılığım tercemeye geçirdim. Bunları kısaca belirtmekte fayda görüyorum:
Me'mûne -. Beyin zarına ulaşan ve zarı delmeyen kafa tası yara-sıdır. Bu yaraya Âmme ismi de verilir. Bir m.üslümanı böyle yaralayan kimseye misilleme cezası tatbik edilmez. Çünkü daha önce de belirttiğim gibi bunda misilleme tatbiki mümkün değildir. Bu nedenle dört mezheb âlimlerine göre bu yaralama olayında verilecek ceza tam diyetin üçte biridir. Tam diyet yukarda da söylediğim gibi 100 devedir.

Münakkile: Kemiği kırdıktan sonra yerinden oynatan veya kemik zarını gideren yaradır. Bu yara kafa tasında veya yüz nahiyesinde olabilir. Vücûdun başka tarafında olursa ona bu isim verilmez. Münakkile denilen yaralamada da kısas ve misilleme yoktur. Bu yaranın diyeti ise 15 devedir. Bu hususta icmâ bulunduğu rivayet olunmuştur.
Câife: Bedenin iç kısmına veya beyinin iç kısmına kadar derin olan yaradır. Şu halde etek yerinden boğaza kadar ve kafa tası bölümlerinde meydana gelen ve vücûdun iç kısmına nüfuz eden yara bu neviden sayılır. Mide, barsaklar, ciğerler, göğüs boşluğu gibi organlara ve vücûdun iç kısımlarına ulaşan yaraların hepsine Câife ismi verilir. Bunun da kısası yoktur. Diyeti ise tara diyetin üçte biridir. Bu hususta da âlimler müttefiktir.
Âlimlerin bu meseleler hakkında dayandıkları hadîsler, burda rivayet olunmamış ise de başka kitablarda rivayet olunmuş olup fıkıh kitablarında da anılmaktadırlar. Gerek bu hususlarda ve gerekse benzer meselelerle ilgili geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır. [42]

10- (Başkasını) Yaralayan Kişi Kısas (Misilleme) Olması Cezasi Yerine Fidye (Tazminat) Verir, Babı

2638) Âîşe (Radıyallâhü anhây'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Cehm bin Huzey-fe[43] (Radıyallâhü anh)'i zekât tahsildarı olarak (taşraya) gönderdi. Bir adam zekâtı hakkında Ebû Cehm ile münâkaşa ediyor. Bunun üzerine Ebû Cehm onu dövüp başını kırıyor. Sonra adamın yalanlan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek i
— Yâ Resûlallah! Kısas (yâni misilleme istiyoruz), dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
— «Size şu kadar (mal verilsin), buyurdu. Adamlar razı olmadılar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — «(Ödenecek tazminat mikdannı artırarak) size şu kadar (mal verilsin)» buyurdu. Adamlar razı oldular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adamlara) :
— «Ben (öğleden sonra) halka hitabede bulunacağım ve sizin razı olduğunuzu onlara bildireceğim,» buyurdu. Adamlar: Evet, dediler. Buna binâen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cemaata) bir konuşma yaptı ve (bu arada) :
«Şu Leysîler kısas talebinde bulunmak üzere bana baş vurdular. Ben onlara (kısas yerine) şu kadar (tazminat) teklif ettim,» buyurdu. (Sonra onlara.dönüp) : Razı oldunuz mu? dedi. Adamlar;
Hayır, dediler. Bunun üzerine muhacirler onları menetmek istediler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} muhacirlerin vazgeçmelerini emretti. Muhacirler de vazgeçtiler. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları çağırdı ve kendilerine verilecek mal miktarını artırdı. Sonra (onlara) ;
— «Razı oldunuz mu?» buyurdu. Adamlar: Evet, deyince. Re-sûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ben halka konuşma yapacağım ve sizin razı olduğunuzu onlara haber vereceğim,» buyurdu. Adamlar;
— Peki, dediler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halka konuşma yaptı. Sonra (adamlara) :
—«Razı oldunuz mu?» buyurdu. Adamlar da:
— Evet, dediler.
İbn-i Mâceh dedi ki: Ben, Muhammed bin Yahya'dan şu sözleri işittim t Bu hadîsi yalnız Ma'mer rivayet etti. Kendisinden başka kimselerin bunu rivayet ettiklerini bilmiyorum." [44]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. H a t t â b i, el-Maâlim'de şöyle demiştir: [45]

Bu Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri Şunlardır:

1. Vali ve benzerî devlet adamları şer'an akıtılması haram olan bir kan akıttıkları zaman başkaları hakkında vâcib olan kısas bunlar hakkında da vâcibtir.
2. Başından yaralanan kimse, hasmının kısas edilmesinde, yâni başınm kırılması için İsrarda bulunursa, şer'an tâyin edilmiş bulunan diyetten fazla mal vermek suretiyle yaralıyı razı etmek caizdir.
3. Zekât konusunda mal sahibinin beyânı muteberdir. Zekât memurunun onu dövmesi ve açıklanmayan malın meydana konulması için zorlama yapması caiz değildir. Memurun böyle bir yetkisi yoktur.
E b û Bekir (Radryallâhü anh) ile Ömer (Radıyalîâhü anh)'ın kısas hükmünü vali gibi devlet adamları hakkında uyguladıkları rivayet olunmuştur.$ âfii, Ahmed, ve İshâk da bu görüştedirler." [46]

11- Ceninin Diyeti Babı

Cenin: Kadının rahminde bulunan haml'e denilir. Hamil, kadının karnında gizli olduğu için ona Arap dilinde gizlenmiş şey mânâsını ifâde eden Cenin ismi verilmiştir. Kadının rahminden diri olarak çıkan cenine Veled ismi verilir. Şayet ölü olarak çıkarsa ona Sıkt ismi verilir. Türkçemizde Sıkt'in karşılığı Düşük'tür. Sıkt'a cenin de denilir.

2639) Ebû Htüreyre (Radıyallâhü atıfı)'(\er\ rivayet edildiğine göre; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenin Cin tazminatı) hakkında bir ğurre ile hükmetti. Ğurre, köle veya câriyedir. Aleyhinde (yâni ğurre ödemesine) hüküm verilen adam (kafiyeli, seci'lî cümlelerle : Yâ Resûlallah) Henüz içmeyen, yemeyen, bağırmayan, doğarken ses vermeyen cenîn için diyet verecek miyiz. Halbuki bunun misli hederdir (öcü alınmaz)? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
Şüphesiz bu adam (kafiyeli cümleler sıralayarak) bir şâirin sö-ZÜ ile hükmediyor. Cenîn (in diyeti) bir ğurredir; Bir köle veya bir câriye-buyurdu."

2640) El-Misver bin Mahrama (Radıyallâhü anhyden: Şöyle demiştir :
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), kadının karnından darbe yemekle Ölü cenîn düşürmesi (tazminatı) hakkında sahâbîlere danıştı. Bunun üzerine el-Müğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) :
Ben, Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem}'in bunun hakkında bir ğurre (yâni) bir köle veya bir câriye (tazminat) ile hükmettiğine şah id oldum, dedi. Ömer (el-Müğîre'ye) :
Seninle beraber (bu hükme) şâhidlik edecek bir sahâbî getir, dedi. Sonra Muhammed bin Mesleme (Radıyallâhü anh) de el-Müğîre ile beraber (bu hükme) şâhid olduğunu söyledi."

2641) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu meselede, yâni cenin (in diyeti) hakkındaki hükmünü sahâbîlere sordu. Bunun üzerine Hami bin Mâlik bin en-Nâbiğa ayağa kalkarak : Ben iki karımın arasında idim. Bunlardan birisi diğerini bir çadır direğiy-le dövüp öldürdü ve ceninini (yâni karnındaki bebeğini) de öldür-cjü. Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenîn (in tazminatı) hakkında ğurre olan bir kölenin ödenmesine ve Öldürülen kadına karşılık katile kadının öldürülmesine hükmetti." [47]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâ-rî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. E 1-M i s v e r (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Ö m er (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Ebû Dâvûd - ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım.

Cenîn: Bu babın baş kısmında belirttiğim gibi kadının rahmin- de bulunan bebeğe ve bebek şekline henüz dönüşmemiş olan hani-'le de denilir.
Ğurre: Bu kelimenin asıl mânâsı atın alnındaki beyazlıktır. Sonra mülk edinilen insan, yâni köle ve câriye mânâsına kullanılmıştır. Başka mânâlar da var ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir. Hadislerde Ğurre kelimesinin arkasında gelen köle ve câriye bunun açıklaması mahiyetindedir ve cenîn katilinin dilerse köle, dilerse câriye verebileceği anlamını ifâde eder.
İmlâs: Bu kelimenin lügat mânâsı bir şeyi düşürmektir. Burda kadının karnından darbe yemesi sebebiyle doğum zamanından önce çocuk düşürmesi mânâsı kasdedilmiştir. B u h â r î, el-İtisâm bölümünde bu kelimeyi: İmlâs: Kadının karnına vurmakla cenin düşürmesidir, diye açıklamıştır. Ebû. Dâvûd'un rivayetinde de bir râvi bu kelimeyi: Yâni adam karısının karnına vurdu, şeklinde açıklamıştır.
Mistah i Çadır direğidir. [48]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1. Bir kimse, gebe bir kadının karnına bir şey vurmak suretiyle veya başka bir şekilde kadının çocuk düşürmesine sebebiyet verirse ceninin diyeti olarak mirasçılarına bir köle veya bir câriye verilmesi gereklidir. Katil veya yakınları köle ve cariyeden birisini seçmekte serbesttir. Hangisini arzu ederlerse onu verirler.
2. Bir kimse gebe bir kadını dövüp onu ve karnındaki bebeği öldürdüğü takdirde bebek diyeti olarak mirasçılarına bir köle veya bir câriye verilir. Katil kısas olarak öldürülür.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in M ü ğ î r e (Radıyallâhü anh)1-den ikinci bir şâhid istemesiyle ilgili olarak şöyle denilmiştir : Ö m e r , bir şahsın hadis rivâyetiyle yetinmiyordu, bir dini mes'elenin halledilmesine esâs olacak bir hadîsin en az iki sahâbi tarafından rivayet edilmesini araştırıyordu. Diğer bir kavle göre. Ömer (Radıyalîâhü anh) ceninin diyetinin bir köle veya bir câriye olduğuna dâir hükmü M ü ğ î r e' den duyunca bu hüküm diyetler hakkındaki bilgilerine uymadığı için Ömer hükmün pekişmesi için başka şâhid istemiştir. Yoksa sanıldığı gibi Ömer, bir sahâbinin rivayetini red etmek için böyle dememiştir. [49]

Âlimlerin Cenin Diyeti Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefî mezhebine göre, bir kimse hür bir kadının karnına bir şey vurursa bu yüzden kadın ölü bir cenîn düşürürse bir ğurre vâcib olur. Eğer cenin oğlan çocuğu ise bu ğurre bir erkeğin diyetinin yirmide biri olan beş yüz dirhemdir. Şayet cenîn kız çocuğu ise ğurre, kadının diyetinin onda biri olan beş yüz dirhemdir. Şu halde ceninin oğlan veya kız olması diyet tutarını değiştirmez. Bu diyet kadını dövenin Âkilesi, yâni baba tarafından olan akrabasından alınır ve ceninin mirasçılarına verilir. Bu diyetin ödeme süresi bir yıldır. Şayet cenîn canlı olarak doğduktan sonra, bu darbenin tesiriyle ölürse tam diyetin ödenmesi gereklidir. Şayet cenin ölü olarak düşer ve bunun arkasında kadın da bu darbenin tesiriyle ölürse, cenîn için bir ğurre ve kadın için de bir diyet ödenir. Vücûdunun bâzı organları belirmiş cenîn, vücûdu tamamlanmış cenin gibidir. Bir kadın bir ilâç almak veya bir şey yapmakla kasden cenini düşürürse, kadının yakınları (Âkilesi) bir köle veya cariyeyi tazminat olarak ceninin vârislerine ödemekle mükelleftir. Ancak kadın bu işi kocasının muvafakatıyla yapmış ise ğurre lâzım olmamakla beraber, bir canlıyı katletmişcesine haram ve günah işlemiş olur. (Kürtaj ve çocuk düşürmek meselesi ayrı bir konudur. Bu hususta biraz bilgi 1926 -1928 nolu hadisler bölümünde geçti.)
2. Şafii mezhebine göre, hâmile bir kadın, dövmek, tehdid etmek gibi bir nedenle ölü bir cenin düşürürse bir ğurer, yâni bir köle veya bir câriye olaya sebep olanın Âkile'sinden, yâni baba tarafından gelen yakınlarından alınıp ceninin mirasçılarına verilir. Ceninin dışarıya çıkması ister anasının hayatına rastlasın, ister anasının ölümünü müteakip olsun hüküm aynidir. Şayet hâmile kadına yapılan darp gibi bir işlemden dolayı cenin diri olarak doğup elemsiz bir süre yaşadıktan sonra ölürse bir tazminat lâzım gelmez. Eğer cenin doğduğu zaman ölürse veya doğup elemi devam edip neticede kurtulamayarak ölürse tam bir diyet ödenir. Cenin tam olduğu takdirde hüküm budur. Şayet yukarda anlatıldığı gibi düşürülen cenin bir et parçası şeklinde olup bilir kişiler bunun bâzı organlarının oluştuğunu meselâ el veya ayak gibi bir tarafının teşekkül ettiğini söylerler ise yine bir ğurre gerekir. Ğurre ismi verilen bu diyet üç yıl süre içinde ödenir.
3. Mâliki mezhebine göre cenin bir kan pıhtısı hâlinde bile olsa anasına bir darp veya korkutma gibi yapılan bir işlemden dolayı ölü olarak düşerse ve düştüğünde anası hayatta ise, anasının tam diyetinin onda biri değerinde bir ğurre ödenir. Ğurre denilen tazminat olaya sebep olan şahıstan alınıp ceninin mirasçılarına fa-râizdeki nisbetler dâhilinde ödenir. Şayet cenin henüz düşmemiş iker. anası ölürse ve sonra cenin ölü olarak dışarı çıkarsa cenin için bir diyet verilmez. Eğer cenin diri olarak dışarı çıktıktan sonra ölürse ve velîleri yapılan tehdid ve darp gibi bir müdâheleden dolayı öldüğüne yemin ederlerse cenin için bir diyet verilir.
Bu kadarlık bilgi ile yetinelim ve geniş bilgiyi fıkıh kitablanna havale edelim. [50]

12- Diyete Vâris Olmak Babı

îki Râvînin Hâl Tercemesi
İkinci hadisin râvlsi Misver bin Mahrama (R.A.), Abdurrahman bin Avf (R.A.)'m kız kardeşinin oğludur. 22 aded hadîsi vardır. Buhârî İle Müslim onun İki hadîsini ittifakla, Buhârî dört hadisini ve Müslim bir hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râvleri Ali bin el-Hüseyn, Urve ve bir cemaattır. (Hülâsa : 377)

2642) Saîd bin el-Müseyyeb'den rivayet edildiğine yöre: Ömer (hin eî-Hattâb) (RadıyaUâhü anlı) :
Diyet âkile'nin (yâni maktulün baba tarafından olan yakınlarının) hakkıdır ve kadın (öldürülen) kocasının diyeti (kan bahası) n-dan hiç bir şeye vâris olmaz, diyordu. Nihayet ed-Dahhâk bin Süf-yân (Radıyallâhü anh) :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIemVin, Eşyem ed-Dıbâbi'-nin karısını kocasının diyetine mirasçı kıldığını Ömer'e yazdı. (Bunun üzerine Ömer görüşünden dönüş yaptı.)"

2643) Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hami bin Mâlik el-Hü-aselî el-Lihyânî'yi kuması tarafından öldürülen karısına mirasçı kıldı." [51]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi, Mâlik ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. îkinci hadisin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bilgi edinemedim.
Hami bin Mâlik (R.A.)ın Mâl TOrcemesi
Hami bin Mâlik bin en-Nâbiğa el-Hüzeli Ebû Nadla el-Basrî sahâbidir. Râ-vlsi İbn-İ Abbâs <R.A.)'dır. Cenln'in diyetine âit hadisini rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 94)
İlk hadîste geçen "Âkile" kelimesi ile ilgili bilgi 2633, 2634 nolu hadîsler bölümünde verildi. Burada kısaca işaret ettiğim gibi kasde-dilen mânâ maktulün baba tarafından olan erkek, akıllı akrabalarıdır. Ömer (Radıyallâhü anh) ilk zamanlarında diyetin bunların hakkı olduğu ve maktulün karısının bu diyette hakkı bulunmadığı görüşünde idi. Onun bu görüşte olmasının sebebi şu olabilir: Kişi bir adamı kasıdsız olarak öldürdüğü zaman maktulün kan bahasını katilin Akilesi öder. Yâni katilin baba tarafından olan erkek yakınları bu ceremeyi çekerler. Gerektiğinde diyet ödeme yükümlülüğü yalnız bu grup akrabaya âid olduğuna göre buna karşılık olmak üzere diyet alma durumu olunca da yalnız bu grup akrabalar yararlansın. Diğer akrabalara diyetten bir şey verilmesin. Sonra Dahhâk bin Süf yân (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in tatbikatım bildirince Ömer (Radıyallâhü anh) söylediği hükümden rücû ederek hadîsle amel etti. Ömer Radıyallâhü anh)'in kendi görüşünden dönüş yaptığına dâir cümle bizim sünenimizde yok ise de E b û Davud'un sü-neninde bulunduğu için tercemede bu cümlenin karşılığını parantez içine aldım.
T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra bunun hasen - sahih olduğunu ve ilim ehlinin uygulamasının bu hadise göre olduğunu söyler. Şerhü's-Sünne'de: Bu hadîs diyetin önce maktul için vâ-cib bir hak olduğuna ve sonra onun ölümü ile diğer mallan gibi mirasçılarına intikal ettiğine delâlet eder. İlim ehlinin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. E 1 - K a r i, el-Mirkat'ta beyân ettiğine göre Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, maktulün ana bir kardeşlerini, maktulün eşini ve kadım maktulün diyetine mirasçı kılmamıştır.

Hanefî âlimler ile Şafii' nin mûtemed kavline göre maktulün diyeti, diğer mallan gibi bütün mirasçılarının hakkıdır. Farâiz hükümlerine göre mîrasçılanna verilir. Kadın ile kocası da birbirinin diyetine mirasçıdır. Şafii mezhebinin diğer bir kavline göre diyet maktulün baba tarafından olan erkek akrabasının hakkıdır. Farâizdeki sıraya göre diyet alırlar. Mâlik de bu son görüştedir.
Hadîste Ömer (Radıyallâhü anh)'a mektup yazdığı bildirilen Dahhâk bin Süfyân (Radıyallâhü anh) tanınmış sahâbilerdendir. Resül-i Ekrem . (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından zekât âmili olarak görevlendirilmişti. El-Mişkâfta beyân edildiğine göre bu zâtın, yüz atlıya bedel bir kahraman olduğu söylenmiş-
tir. Kendisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in nöbetini tutardı. N e c d valiliği yapan bu zâtın künyesi E b û S a' d ' -dır. Dört aded hadîsi vardır. Sünen sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Râvîleri Saîd bin el-Me. seyyeb ile H a s a n-ı B as r ı'dir.[52]
Hadiste ismi geçen E ş y e m (Radıyallâhü anh)'in hatâen, yâni yanlışlıkla öldürüldüğü M â 1 i k' in rivayetinde î b n - i Ş i h â b tarafından belirtilmiştir. Bu sahâbinin mensup olduğu Dı-bab , K û f e ' de bir kalenin ismidir.
Ubâde (Radıyaîlâhü anh)'m hadîsinde ismi geçen Hami bin M â-1 i k (Radıyallâhü anh)'in bir karısının diğer karısını öldürdüğü 2641 nolu hadîste de belirtilmişti. Bu kadınlardan birisinin isminin M ü 1 e y k e , diğerinin Ümmü Gutayf olduğu îbn-i Abbâs tarafından belirtilmiştir. Bu ilâve î b n - i Ab-bâs'ın Ebû Davud'un ettiği rivayette mevcuttur. [53]

13- Kâfirîn Diyeti (Kan Bahası) Babı

2644) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü ankütn)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) iki kitâb (yâni Tevrat ve İncil) ehlinin diyetinin müslümanların diyetinin yarısı olduğuna hükmetmiştir. İki kitâb ehli, yahüdîler ve hristiyanlardır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi hasendir, çünkü sahih senedin derecesinden noksandır. Sebebi de şudur : Râvî Abdurrahman bin Ayyâş'ı zayıf sayanı da sıka sayanı da görmedim. Amr bin Şuayb'in dedesi, havlunda da ihtilâf vardır[54]

İzahı

Zevâid sahibi bu hadisi Zevâid türünden saymıştır. N e s â i de bu hadisin benzerini yine Amr bin Şuayb'in dedesinden ve merfû olarak rivayet etmiştir.
Bu hadîse göre bir hristiyan veya bir yahûdînin kan bahası veya bir organın diyeti bir müslümamn kan bahasının yarısı kadardır. Bir müslümamn kan bahasının ne kadar olduğu bu kitabın 4, 5 ve 6. bâblannda beyân edilmiştir.
Vücûd organlarının diyetine dâir bilgiler de bunun akabinde gelen bâblarda beyân edilmektedir. [55]

Âlimlerin Kâfirin Diyeti Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefiler'e göre, zimmilerin, yâni mal can ve din teminatı verilen gayri müslimlerin diyeti müslümanların diyeti kadardır. E b û Bekir CRadıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyal-lâhü anh) de böyle hükmetmişlerdir. Bu diyet ister kasden öldürme diyeti olsun ister hatâen, yanlışlıkla öldürme diyeti olsun fark etmez.
2. Ş â f i î 1 e r' e göre yahûdî, hristiyan, anlaşmalı gayri müs-limler ve güvenlik verilen yabancı gayri müslimlerin diyetleri müslümanların diyetlerinin üçte biri kadardır. Osman (Radıyallâhü anh) ve A m r (Radıyallâhü anh) da böyle hükmetmişlerdir.
3. Mâlikıler'e göre yahûdî ve hris ti yanların diyetleri müslümanların diyetlerinin yarısı kadardır. Kasden öldürme ile yanlışlıkla öldürme diyetleri bu hükme tabidir. Müslümamn diyetinin yansı altı bin dirhem gümüş veya beş yüz dinar altındır. Andlaş-malı müşriklerin diyeti ise müslümamn diyetinin onbeşte biri kadardır.
4. Hanbelîler'e göre hristiyan veya yahûdî kimseye güvenlik verilmiş iken bir müslüman onu kasden öldürürse onun diyeti bir müslümamn diyeti kadardır. Şayet yanlışlıkla öldürürse onun diyeti müslümamn diyetinin yarısı kadardır.
Notta Amr bin Şuayb'in dedesi hakkında ihtilâf bulunduğu ifâde edildi. Bu ihtilâf şudur: Amr bin Şuayb bin Muhammed bin Abdill ah, Şuayb'in oğludur. Şuayb da Muhammed'in oğludur. Muhammed de Abdullah1 m oğludur. Şu halde A m r' m dedesi Muhammed' dir. Abdullah ise A m r ' in ikinci dedesidir. Bir senedde:
«Amr bin Şuayb, babasından rivayet etmiş, babası da dedesinden rivayet etmiştir» ifâdesi kullanılınca Şuayb'in Muhammed' den mi yoksa Abdullah' dan mı hadis işittiği kasde-diliyor? Şuayb, Abdullah' dan hadîs işitmiş mi? İşte bu noktadan dolayı böyle bir sened sahîh mi, hasen mi? diye ihtilâf olmuştur. Buhârî; Şuayb, Abdullah' dan hadis işitmiş, demiştir. El-Hâfız Ebû Bekir bin Ziyâd da böyle demiştir. Fakat Ebû Dâvûd, böyle bir sened hüccet, yâni delil sayılmaz, demiştir. Kuvvetli olan görüş bunun sahîh olmasıdır ve böyle bir senedden maksad Şuayb'in Abdullah' dan rivayet etmesidir. Bu itibarla bu durumu parantez içi ifâde üe belirtmek isterim. Allah daha iyi bilir. [56]

14- Katil (Maktula) Vâris Olmaz, Babı

2645) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Selîem) :
«Kati! (öldürdüğü yakınının malına) vâris olmaz» buyurmuştur."

2646) Amr bin Şuayb'den rivayet edildiğine göre :
Müdlic oğullarından Ebû Katâde denilen bir adam oğlunu öldürdü. Ömer (Radıyallâhü anh) kendisinden otuz hikka (beş yaşına basmış dişi deve), otuz cezaa (dört yaşına basmış dişi deve) ve kırk hahfa (hâmile deve) olmak üzere yüz deve aldı. Sonra:
Maktulün erkek kardeşi nerdedir? Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim buyurdu ki:
«Kâtü'e (maktulün malına) vâris olma hakkı yoktur,» dedi."
Not : Bu hadîsin seneainin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. [57]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Tirmizi de rivayet etmiştir. N e s a i de büyük süneninde rivayet etmiştir.^ Tirmizi bu hadîsi rivayet ettikten sonra : Bu hadis sahih değildir. Ancak bu senedle bilinmektedir. Senedin râvîlerinden îshâk bin Abdilîah bin Ebi Ferve'yi bâzı ilim adamları terketmişlerdir. A h m e d bin Hanbel de onu terkedenlerdendir. Âlimlerin uygulaması ise bu hadise göredir. İster kasden, ister yanlışlıkla olsur. bir kimse bir yakınını öldürürse, öldürdüğü kişinin mirasçısı olamaz. Bâzı âlimler : Yanlışlıkla öldüren katil maktulün malına mirasçı olur, demişlerdir. Mâlik de böyle söyleyenlerdendir, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da Ş e v k â n i' den naklen bu hususla ilgili genişçe bilgi vermektedir. Kasden veya yanlışlıkla bir yakınım öldüren kimse ona vâris olamaz, diyen âlimlerin delillerini beyân eden Ş e v -kani de bu görüşün kuvvetli olduğunu söyler. Orda verilen bilgiye göre :
1. Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Şafii ile ilim ehlinin ekserisi: Katil, öldürdüğü kimsenin mirasçısı olamaz, öldürme işi kasden olsun, yanlışlıkla olsun fark etmez. Katil, maktulün malına mirasçı olmadığı gibi onun diyetine, kan bahasına da mirasçı olmaz, demişlerdir.
2. Mâlik, NahaÎ ve Hâdevîler; Yanlışlıkla öldüren kişi, maktulün malına mirasçı olur. Fakat diyetine mirasçı olmaz, demişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh), A 1 i (RadıyaHâhü anh), Ş ü -r e y h (Radıyallâhü anh) ve diğer İslâm kadılarının da katilin mirasçı olamayacağına hükmettikleri rivayet olunmuştur.
Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir. Bundan çıkan hüküm de şöyledir:
1. Baba, öldürdüğü oğlunun malına ve diyetine mirasçı olmaz.
2. Baba oğlunu öldürdüğü takdirde, kısas olarak öldürülmez. Diyet vermekle mükelleftir. Bu diyet katilden sonra gelen ve maktulün baba tarafından olan yakınlarına verilir. [58]

Evlâdını Öldüren Baba Kısas, Misilleme Olarak Öldürülür Mü ?

1. Hanefiler, Şâfiiler ve Hanbeiiler: Adam, oğlunu öldürdüğü gerekçesiyle kısas edilmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem : «Baba, veledini (çocuğunu) öldürdüğü gerekçesiyle kısas edilmez» buyurmuştur. Bu, meşhur bir hadistir. İslâm ümmeti bu hadisle amel etmiştir. Şu halde bu hadis kısas âyetinin hükmünü hususîleştirmiş olur. Ömer (Radıyallâhü anh) da oğlunu öldüren kimse aleyhinde diyetle hükmetmiş ve hiç bir sahâbi bu hükme karşı çıkmamıştır, derler.
2. M â 1 i k İ 1 e r ise : Baba oğlunu öldürdüğü için kısas edilmez. Ancak oğlunu yere yatırıp boğazlarsa veya aç ve susuz olarak bir yere hapsedip ölümüne sebebiyet verirse, o zaman kısas edilir. Yâni öldürülür. Şayet baba öldürme kasdı olmaksızın oğluna büyük bir taş atsa veya sopa ile dövse ve oğlu bu darbelerden ölse, baba kısas edilmez. Hülâsa baba öldürme kasdını taşıyor idi ise teammü-den öldürdüğünde kısas edilir. Öldürme kasdı yok ise kısas edilmez, demişlerdir. [59]

15- Kadının (Cinayet İşlemesinden Dolayı Ödenecek) Diyeti Onun Asabası (Baba) Tarafından Olan Erkek Yakınları) Üzerindedir Ve Kadının Mirası Evlâdınadır, Babı

2647) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amre bin el-As) (Ra-âtyallâhü anhüvı)'öen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Kadının mevcud asa-bası (yâni baba tarafından erkek, akıllı akrabası)nm onun (cinayet işlemesi hâlinde ödenmesi gerekli) diyetini vermelerine ve bunların, kadının vereselerinden (belirli hisse sahiplerinden) artan mal dışında onun hiç bir malına mirasçı olmamalarına hükmetti. (Ayrıca şuna da hükmetti:) Kadın öldürülürse diyeti (kan bahası), onun mirasçıları arasındadır (Farâiz hükümlerine göre aralarında taksim edilir). Bu itibarla katilini onlar öldürür,"

2648) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) diyeti, katile kadının âkilesi (baba tarafından erkek ve akıllı yakınları) üzerine yükledi.
Bunun üzerine öldürülmüş olan kadının âkilesi (baba tarafından olan erkek ve akıllı yakınları) :
Yâ Resûlallah! Öldürülen kadının mirası bizedir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır. Mirası kocasına ve çocukların ad ir» buyurdu. [60]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Ebû Dav û d ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) in hadîsi ise yine Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadislerde geçen Asaba kelimesini biraz daha açıklayalım :
Farâiz kitabında görüleceği üzere mirasçılar asaba ve Zevi'l-Furûd, diye iki kısma ayrılır. Kur'ân-i Kerim'de belirli bir payı takdir ve tâyin edilmiş bulunan mirasçılara Zevi'l-Furûd denilir. Böyle belirli bir payı olmayıp da paylardan artanı alan ve Zevi'I-Furüd'dan kimse bulunmadığı takdirde ölünün terekesinin tamamını alan mirasçılara da Asaba denilir.
Âkile kelimesi bu bâblarda sık sık geçmektedir. Bu kelime ile ilgili geniş bilgi bu kitabın 7. babında verilmiştir. Orada beyân edildiği gibi âlimler kişinin usûl ve furûunu, yâni babasını, baba babasını, oğullarını ve torunlarını Âkilesi kavramının dışında tutmuşlardır. Burdaki iki hadis de kişinin babası ile dedesi, evlâdı ve eşinin Âkile'den sayılmıyacağına delâlet ederler. [61]

Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. Kadm bir cinayet işlediği takdirde ödenmesi gerekli diyet kadının baba tarafından olan erkek yakınlarına ödettirilir,
2. Asaba durumundaki yakınlar, belirli hisseleri bulunan mirasçılardan artan mala mirasçı olup bunun dışında mîrasçılık hakları yoktur .
3. Kadın öldürüldüğü zaman onun kan bahası mirasçıları arasında taksim edilir. Eğer katili kasden öldürdüğü için kısas cezası verilecekse bu cezayı uygulama yetkisi, öldürülen kadının mirasçılarına aittir.
4. Kadın öldürüldüğü zaman mirası, kocasına ve çocuklarına-dır, âkilesine değildir. Yâni baba tarafından olan erkek yakınlarına değildir. Bu husus, geniş izahat ister. Bu itibarla bunu Farâiz kitabına havale edelim.
5. Belirli hissesi bulunan mirasçılar ve evlâd, kişinin Âkilesi'n-den sayılmaz.
H a 11 â b i ilk hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Yâni asaba durumundaki akrabalar, katil erkeğin diyetini üstlendikleri gibi katile kadının diyetini de yüklenirler. Diyet ödemeyi gerektiren cinayetler ister bir erkek tarafından ister bir kadın tarafından işlensin, bundan dolayı ödenecek diyet bunların asabasma yüklenir. Cinayet işleyenin erkek veya kadın olması diyetin yükleneceği akrabalarda bir değişiklik yaptırmaz. Bu hadîs, baba ve baba babanın Âkile ismi verilen gruptan sayılmayacağına delildir. Çünkü bunlara altıda bir miras hissesi tâyin edilmiştir. Akıla, amca ve bunun oğullan gibi asabalardır. Hadîsin; «Öldürülen kadının diyeti vârisleri arasında taksim edilir» cümlesinden maksad şudur: Öldürülen kadının kan bahası, onun diğer mallan gibidir. Kocası dâhil bütün mirasçıları buna vâris olurlar. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) Eşyem ed-Dıbâ-b i' nin karısını onun diyetine mirasçı kıldı, (2642 nolu hadise baki demiştir.
Hadîsin bu cümlesinden çıkan hüküm şudur; Öldürülen kadının diyetine bütün mirasçıları vâris olur. Mirastan belirli payı olanlar hisselerini alırlar. Artan malı asaba ismi verilen vârisler alır. Şayet belirli payı olan mirasçılardan kimse yok ise diyetin tamamını asaba denilen mirasçılar alır. [62]

16- Diş Hakkında Kısas (Mîsîlleme) Babı

2649) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anh)'den; .Şöyle demiştir: Enes'in (yâni kendisinin) halası er-Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ) (bir kere) bir cariyenin ön dişini kırdı. Rubeyyi'in yakınları (karşı taraftan) afıv dilediler. Fakat cariyenin adamları (afıv etmekten) imtina ettiler. Bunun üzerine Rubeyyi'in yakınları dişin tazminatını ödemeyi onlara teklif ettiler. Onlar bunu da kabul etmeyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardılar. Resûl-i Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) de kısasın uygulanmasını emretti. (Rubeyyi'in kardeşi) Enes bin en-Nadr (Radıyallâhü anh) :
Yâ Resûlallah er-Rubeyyi'in ön dişi (misilleme olarak) kırılacak (mı?) Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim (ve Allah'ın yardımını umarak derim) ki er-Rubeyyi'in dişi kınlmıyacakür, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Yâ Enes (bin en-Nadr) Allah'ın farz kıldığı hüküm kısastır,» buyurdu.
Hâvi demiştir ki: (Enes'in umutlu yemininden) sonra cariyenin adamları (diyete) razı oldular ve (er-Rubeyyi'i kısas cezasından) afıv ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz, Allah'ın kullarından öyle kişi vardır ki, Allah'a yemin etse Allah onun yeminini yerine getirir» buyurdu." [63]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Er-Rubeyyi (Radıyallâhü anhâ), Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)Tın halası ve Enes bin en-Nadr (Radıyallâhü anh)'in kız kardeşidir.
Seniyye . Dört ön dişten birisi anlamındadır. Çoğulu Senâyâ'dır.
Hadiste geçen «Kitâbullah» ifâdesi «Allah'ın hükmü» veya «Allah'ın farzı» mânâsına yorumlanmıştır. Bu ifâde ile kısas âyetinin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın cümleden kasdedilen mânâ şudur:
«Cariyenin adamları diyete razı olmayınca ve er-Rubeyyi'i bağışlamayınca Allah'ın koyduğu hüküm, er-Rubeyyi'in dişinin kısas olarak kesilmesidir.»
E n e s : «Er-Rubeyyi'in dişi kesilmez» sözü ile Resûl-î Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân buyurduğu hükme karşı gelmeyi veya tasvib etmemeyi kasdetmiş değildir. E n e s ' in maksadı Allah Teâlâ'nın cariyenin adamlarım yumuşatmasını, kısastan vaz geçirip diyete razı etmesini ummak ve Allah'ın yardım edeceğini beklemektir. Bunun içindir ki, önce diyete kesinlikle karşı çıkan cariyenin adamları E n e s ' in yemininden sonra birden değişip diyete rızâ gösterince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E n e s ' in umduğu ilâhî yardımın ulaştığını işaret etmek üzere buyruğunu ifâde etmiştir. [64]

17- Dişlerin Diyeti Babı

2650) (Abdullah) hin Abbâs (RadiyaUâhü an hü mâ y dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallalhıhü Aleyhi ve Sellenı) şöyle buyurmuştur:
«Dişler (diyet mikdan bakımından) eşittir. Seniyye (denilen ön) diş ve dırs (denilen diğer dişler) eşittir.»"

2651) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhii atıhünıâ)\\nn rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dişin diyetinin beş deve olduğuna hükmetti."
Not: Bu hadisin senedinin sahih olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir. [65]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsi T i r m i z i ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Onun ikinci hadisi Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd ve Nesâî bunun bir benzerini Amr bin Şuayb'in dedesinden merfû olarak rivayet etmişlerdir.
Seniyye, ön diş manasınadır. Öndeki dört dişin her birine bu isim verilmiştir. Bunların ikisi yukarda, diğer ikisi de aşağıda olur. Seniyye'nin çoğulu Senayadır, öndeki dört dişe senâyâ ismi verilmiştir. Bunların dışında kalan dişlere de dırs denilir. Dırs'ın çoğulu da Adrâs'tır. îlk hadisten çıkarılan hüküm şudur: Diyet mikdarı bakımından ön dişler ile diğer dişler arasında fark yoktur. İkinci hadîste ise bir dişin diyetinin beş deve olduğu bildirilmektedir.
Bir dişin diyetinin beş deve olduğu hususunda fıkıhçılar ittifak halindedir. Bir kimse bir kimsenin dişini kasden kırar veya kökünden çıkarırsa bunun cezası kısastır. Yân karşı tarafın dişi kesilir veya kökünden çekilir. Ancak dişi kırılan veya çekilen taraf kısas yerine diyete razı olursa kısas yapılmaz ve diyet olarak beş deve ödenir. Keza hatâen, yâni yanlışlıkla diş kesilir, kırılır veya kökünden çıkarılırsa, bunun cezası beş deve diyettir. Hür ve müslüman kadının dişinin diyeti ise hür ve müslüman erkeğin diş diyetinin yansıdır. Yâni iki buçuk devedir. Zimmî, yâni hristiyan ve yahûdinin diş diyeti ise bir deve ve bir devenin üçte ikisidir. Mecûsî, yâni ateşperestin diş diyeti ise bir devenin üçte bindir. [66]

18- Parmakların Diyetinin Babı

2652) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dax\ rivayet edildiğine s«re :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Şu ve şu» yâni küçük parmak, yüzük parmağı ve baş parmak (diyet mikdarı bakımından) «eşittir» buyurmuştur."

2653) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dıyaltâhü atthüın)'(\en rivayet edildiğine £Öre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi vr Sellem) şöyir buyurmuştur :
«Parmakların hepsi (diyet mikdarı bakımından) eşittir. Bunlarda onar deve (diyeti) vardır.»"
Not : Bunun senedinin hasen olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2654) Ebû Mûs;ı el-Eş'arî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine fîöre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Parmaklar (diyet mikdarı bakımından) eşittir» buyurmuştur." [67]

İzahı

İ b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim1-den başka Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Amr bin Şuayb'in hadîsini Zevâid yazarı Zevâid türünden saymıştır. Halbuki Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunu rivayet etmişlerdir. Ancak Ebû Dâvûd'un rivayetinde ilk cümle yoktur. Oradaki rivayette Amr bin Şuayb'in dedesi meâlen şöyle demiştir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sırtını Kabe'ye dayanarak okuduğu hutbede «Parmaklarda onar (deve diyet) vardır.» buyurdu."
Ebû Müsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîslerden çıkarılan hüküm şudur:
El parmağı olsun ayak parmağı olsun, küçük parmak olsun büyük parmak olsun her parmağın diyeti on devedir. Fıkıhçılar bu hükümde ittifak halindedir.
Abdurrahmân el-Cezeri, dört mezhebin fıkhına âit kitabının Hudûd bölümünde parmakların diyeti ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir :
"Ellerin ve ayakların parmaklarından birisini yanlışlıkla kesen kimsenin tam diyetin onda birisini vermesi gereklidir. Bu hususta el parmaklan ile ayak parmaklan arasında bir fark olmadığı gibi büyük parmak ile küçük parmak arasında da bir fark yoktur. Keza, erkek ile kadın, müslüman ile kâfir, çocuk ile yetişkin insan arasında bir fark yoktur. Yâni her hangi bir insanın her hangi bir parmağım yanlışlıkla kesen kimse on deve diyet vermek durumundadır. Bu hususlarda fıkıhçılar arasında bir fark yoktur. Tam diyetin yüz deve olduğu malumdur. Bir parmağın diyeti de on devedir."
Şu noktayı da belirteyim : Parmakların diyeti yanlışlıkla kesilen parmakla ilgilidir. Çünkü kasden kesilecek olursa onun cezası kısas hükmünün uygulanmasıdır. Yâni bir müslümanın parmağını mafsaldan kasden kesen kimsenin cezası onun parmağım ayni şekilde kesmektir. Ancak parmağı kesilen kişi kısastan vazgeçip diyeti kabul ederse o takdirde diyet verilir. [68]

19- Mudıha (Yâni Kemiğe Varan Baş Ve Yüzdeki Yaranın Diyeti) Babı

2655) Anır hin Şııayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtvaltâhü (whünı)'(\en rivayet edildiğine <*Öre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi vr Selimi) şöyle buyurmuştur :
«Mevâdih (kemiğe dayanan baş ve yüzdeki yaralar) da beşer deve (diyet) vardır.»" [69]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd. Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Mevâdıh, mûdıha'mn çoğuludur. Mûdıha: Eti kemikten ayırıp kemiği vazıh ve açık hâle sokan yara manasınadır. Hadîs böyle bir yaranın diyetinin beş deve olduğunu bildirir. Sözü edilen yaranın başta veya yüzde olmasına dâir bir kayıt hadîste bulunmamakla beraber âlimler bu şekilde yorumlayarak : Başta veya yüzde kemiğe dayanan yaranın diyeti beş devedir. Hadîsten maksad budur. Vücûdun başka tarafında kemiğe dayanan yaranın diyeti beş deve değil, hükümet ismi verilen tazminattır, demişlerdir. Başta ve yüzde kasden böyle bir yara meydana getirmenin cezası kısastır. Yâni yaralayanın başı veya yüzü ayni şekilde yaralanır. Ancak yaralı taraf, yaralayanı bir tazminat karşılığı veya karşılıksız bağışlayabilir.
Mûdıha ismi verilen yara bir yanlışlık eseri ise bunun diyetinin tam diyetin yirmide biri olan beş deve olduğu hususunda âlimler ittifak halindedir. Delil bu hadis ile benzeri hadîslerdir.
Bu diyet hür ve müslüman erkeğe aittir. Hür ve müslüman kadının diyeti ise bunun yarısıdır. Yâni iki buçuk devedir. Çünkü kadının tam diyeti elli devedir.
Geniş bilgiyi fıkıh kitablanna havale edip bu kadarlık bilgi ile yetiniyorum. [70]

20- Bir Kimse Bir Adamı(n Elini) Isırır, Âdâm Da: Elini (Onun Ağzından Hızla) Çeker Ve (Bu Isırır Ön Dişleri Düşer. Bâbî

2656) tlmeyye oğulları Ya'lâ ve Seleme (Radıyaltâhü anlıümu)\hın rivayet edildiğine göre şöyle demişlerdir :
Biz Tebûk savaşında Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yola çıktık. Bizim beraberimizde bir arkadaşımız da vardı. Biz yolda iken arkadaşımız ile diğer bir adam döğüştüler. Ya'lâ demiştir ki: Adam, (döğüştüğü) arkadaşının elini ısırdı. Arkadaşı da elini onun ağzından (hızla) çekti ve adamın Ön dişini düşürdü. Adam, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in yanına vararak (düşürülen) ön dişinin diyetini istedi. Bunun üzerine Resulullah (Sal-lalîâhü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz (din) kardeşine yönelerek erkek devenin ısırması gibi onu ısırır, sonra gelip (düşen dişine) diyet ister. Düşürülen dişe diyet yoktur,» buyurdu. Ya'lâ demiştir ki: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dâvayı red ederek) dişin diyetinin bâtıl olduğuna hükmetti."

2657) İmrân bin Husayn (RadıyaUâhü anfı)'(\en rivayet edildiğine
Bir adam (başka) bir adamın kolunu ısırdı. Işınlan adam da kolunu (hızla) çekti de ısıranın ön dişi düştü. Dâva Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikal ettirildi. Peygamber (Sallallahü ASeyhi ve Sellem) dişin diyetinin bâtıl olduğuna hükmetti ve:
-Biriniz erkek devenin dişleriyle sert yem yediği gibi (din kardeşinin kolunu) çatır çatır yiyer (ısırır), (ısıranın düşen dişinin diyeti yoktur), buyurdu."[71]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Buharı, Müslim. Ebû Dâ* vûd ve Nesâi de benzer cümlelerle rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs ise B u h â r i ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Seniyye : Ön diş demektir. Idâd : Isırmaktır.
Kadm: Dişlerin kenarlarıyla yemek manasınadır. FahI: Erkek hayvan manasınadır. Burada erkek ve kuvvetli deve mânâsı kasdedilmiştir.
Akl: Diyet ve tazminat manasınadır.
Zira: Kolun dirsekten parmak uçlarına kadar olan kısmına denilir.
Yed : El mânâsına geldiği gibi, kol mânâsına da gelir.
İki hadiste anlatılan olayın bir olay olması muhtemeldir. Müslim'in rivayeti bunu teyid eder.
Y a'l â (Radıyallâhü anh)'m beraberindeki arkadaşının onun hizmetçisi olduğu bâzı rivayetlerde belirtilmiştir. Diğer bâzı rivayetlerde de Y a ' 1 â (Radıyallâhü anh) ile bir adamın dönüştükleri ve birisinin diğerinin elini ısırdığı belirtilmektedir. Bu itibarla bâzı rivayetlere dayanarak bir kısım âlimler Y a' 1 a ile hizmetçisinin döğüştüklerini, Ya ' 1 â ' nın hizmetçisinin elini ısırdığım ve Y a ' -1 a' nın dişinin düşürüldüğünü ifâde etmektedir. Başka görüşler de var ise de bunları anlatmaya gerek görmüyorum.
Avnü'l-Mabûd yazan Yala (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin şerhinde özetle şöyle der:
"Bu hadîs, zararı defetmek amacıyla kişinin kendini savunurken karşı tarafın uğradığı zararın tanzim ettirilemeyeceğine delâlet eder.
Cumhurun görüşü böyledir. Cumhura göre adamın elini ısıran taraf saldırgan durumundadır. Mâlik, Tazmin ettirme görüşünde ise de bu sahih hadîs onun görüşünü reddeder."[72]

21- Hiç Bir Müslüman Her Hangi Bir Kâfir (i Öldürmesi) Karşılığı Olarak (Yâni Kısas Olarak) Öldürülmez, Babı

2658) Ebû Cühayfe (Veheb bin Abdillah es-Suvâî)[73] (Radtyallâ-%,hü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ali bin Ebî Tâlib (Radiyalîâhü anh)'a :
(Allah'ın kitabından başka) halkın yanında bulunmayıp yalnız sizin yakınınızda (yazılı olarak ve vahya âit) bir bilgi var mıdır? diye sordum. Alî:
Ya'Iâ bin Ümeyye (R.A.)'m Hâl Tercemesi
Birinci hadisin râvîsi Ya'Iâ bin Ümeyye (R.A.)'ın hâl tercemesi 1065 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. Diğer râvi Seleme bin Ümeyye (R.A.) ise Ya'lâ'nın kardeşidir. Kûfe'ye yerleşen sahâbilerdendir. Buhâri ile Müslim onun bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Râvîsi de kardeşi Ya'lâ'nın oğlu Safvân'dır. îbn-i îshâk böyle demiştir. Fakat hıfzedilen rivayet şekli Safvân'ın kendi babası olan Ya'Iâ bin Ümeyye'den rivayetidir. (Hülâsa: 147)
Hayır! Vallahi halkın yanında bulunandan başka bir şey bizim yanımızda yoktur. Ancak (bizde) Allah'ın kişiye Kur'an hükümlerini anlamak kabiliyeti vermesi ve şu sahifede (yazılı) olan hükümler vardır. Şu sahifede Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buyurulan diyetlerin hükümleri ve hiç bir müslümanm herhangi bir kâfirfi öldürmesinle karşılık öldürülmemesi hükmü vardır, dedi."

2659) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Anır bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhünı)\len rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hiç bir müslüman herhangi bir kâfir (i öldürmesin) e karşılık öldürülmez.»*1 '

2660) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyaîlâhü anhümâ)Vlan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Hiç bir mü'min herhangi bir kâfirü öldürmesinle karşılık öldürülmez ve ahid (güvence) sahibi (kâfir) ahdi (süresi) içinde öldürülmez.»"[74]

İzahı

Ebû Cühayfe (Radıyaîlâhü anh) 'm hadisini B u h â r i, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Amr bin Şuayb'in dedesinin hadisini T i r m i z i, Ebû
Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. ! b n-i Abbâs (Radıyaîlâhü anh}'in hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim.
İlk hadiste Ebû Cühayfe (Radıyaîlâhü anh), A 1 i (Radıyaîlâhü anh)'a soru tevcih ederken «Sizin yanınızda» diye hitap etmekle çoğul zamirini kullanmıştır. Çoğul zamirini saygı maksadıyla kullandığı muhtemel olduğu gibi bununla Ehl-i Beyti kasdet-miş olması ihtimali de vardır. Yâni sahâbilerin bilmediği ve yalnız Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ehl-i Beyti olan A 1 i (Radıyalîâhü anh) ile Fatma ve çocuklarının bildiği vahya dayalı yazılı bir bilginin bulunup bulunmadığı sorulmuş olur. H z. A1İ, Ehl-i Beyt'in reisi olduğu için bu soru kendisine yöneltilmiştir.
Ebû Cühayfe (Radıyaîlâhü anh)'m bu soruyu sormasının sebebine gelince, Tuhfe yazarı bu hususta şöyle der:
"Şiiler1 den bir cemaat : Ehl-i Beyt'in ve özellikle A 1 i' -nin yanında vahye dayalı bâzı bilgiler vardır ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml'in bu bilgileri birer sır olarak onlara vermiş ve onlardan başkası bu bilgilerden haberdar olmamıştır, diye iddiada bulunuyorlardı. Bu iddiada gerçek payının bulunup bulunmadığını Öğrenmek için Kays bin Ubâde ve el-Eşter e n - N a h a i' nin de H z . A 1 i' ye bu soruyu sorduklarını ve burdaki cevâbın benzerini aldıklarını Nesâi ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir."
Hz, Ali (Radıyaîlâhü anh), verdiği cevapta bu iddiayı reddeder ve şunu demek ister: Herkesin yanında yazılı olarak bulunan Kur'an-ı Kerim'den başka bizim yanımızda gizli bir şey yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) irşâd ve tebliğ hizmetini umuma açık olarak yapmıştır. Sahâbiler arasında ilmi açıdan bulunan farklılık Kur'an-ı Kerim'den hükümler çıkarma istidad ve kabiliyet derecesinin değişikliğinden ibarettir. Kur'an-ı Kerim'in âyetlerini mütalâa ve mânâlarım düşünme kudreti verilen kişilere ilimlerin kapılan açılır ve Allah'ın yardım ve lütfü ile başkalarının elde edemediği bilgileri edinirler. A 1 i (Radıyaîlâhü anh), yanındaki sa-hifeye işaretle bundaki bilgilerin başka sahâbilerin yanında bulunmayabildiğim belirtmek ister. Yanındaki sahifede diyetlere âit hükümlerin ve bir kâfiri öldüren müslüman hakkında kısas hükmünün uygulanmayacağı emrinin bulunduğunu beyân eder.
Hadîsin : «Bir kâfiri öldüren müslüman hakkında kısas hükmünün uygulanmamasına» âit cümlenin izahı bölümünde Kadı I y â z özetle: Bu hüküm umûmidir. Kâfir kişi, harbî yâni mal ve can emniyeti verilmemiş ve düşman görülen gayri müslim olsun, ister zim-mî yâni mal ve can emniyeti verilmiş elçi ve vatandaşlık hakkı tanınmış gayri müslim olsun bunu öldüren bir mü'min hakkında kısas hükmü uygulanmaz. Ömer, Osman, Ali ve Zeyd bin Sabit (Allah cümlesinden razı olsun) böyle hükmetmişlerdir. Ata, İkrime, el-Hasan, Ömer bin A b -dilazîz, Sevri, Evzâî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İ s h â k da böyle demişlerdir.

Nahaî, Sabi ve Ebû Hanîfe' nin arkadaşları ise: Bir mü'min zimmî (Cizye vergisini ödemek karşılığı vatandaşlık hakkı verilen) olan bir gayri müslimi kasden öldürürse kısas hükmü uygulanır. Bu mesele hadîsin umumî hükmünün dışında tutulur, demişler ve dayanakları olan bir hadîsi delil göstermişlerdir. Ancak bunların gösterdikleri delil münkati bir hadîstir, diye bilgi vermiştir. Kadı Iyâz'ın sözü burada bitti.
H a t t â b i ve Avnü'I-Mabûd yazarının konuya ilişkin verdikleri bilgiyi aktarmadan önce kâfirlerin nevileri olan Zimmî, Harbi ve Müstemen ile Zû Ahd hakkında kısa bilgi verip izahta bu terimleri kullanmayı uygun buldum.
Zimmî: Cizye ismi verilen vergiyi ödemeyi kabullenen ve İslâm memleketinde oturup yerleşmesine izin verilen gayri müslimlere denilir. Başka bir deyimle vatandaşlık hakkı verilen gayri müslimler-dir, denilebilir. Bugün memleketimizde oturan hristiyanlar gibi.
Müstemen: Mal ve can emniyeti verilen ve vatandaş olamayan yabancı gayri müslimlere denilir. Elçiler bu neviden sayılır.
Zû Ahd = Ahid sahibi: ise müslümanlarla kendileri arasında andlaşma yapılan ve andlaşmaya aykırı harekette bulunmayan yabancı gayri müsîimlerdir.
Harbî j Yukarda saydığımızın dışında kalan gayri müslimlere denilir. Bunlara bu ismin verilmesinin sebebi ise müslümanlar ya bunlarla savaş halindedir veya savaşmak için hazırlanmaktadır.
Bu bâbta geçen hadîslerde meâlen:
"Hiç bir mü'min hiç bir kâfiri öldürmesi sebebiyle Ckısâs olarak) öldürülmez" buyuru 1 muştur.
H a 11 â b î : Bu cümle apaçık delâlet ediyor ki, müslüman kişi hiç bir kâfire bedel olarak öldürülmez. Müslümanın öldürdüğü kâfir zimmî olsun müstemen olsun başka neviden olsun fark etmez, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazan da özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadîs, bir kâfiri öldürdüğü için bir müslümanın kısas edilmeyeceğine delildir. Öldürülen kâfir harbi ise bu hüküm hakkında ittifak ve icmâ vardır. Öldürülen kâfir şayet zimmî ise cumhura göre hüküm aynıdır. Fakat, Ebû Hanîfe, onun arkadaşları, N a h a i ve Ş a' b i' ye göre öldürülen kâfir zimmî ise onu öldüren müslüman hakkında kısas hükmü uygulanır."
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin son cümlesi Ali (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bâzı rivayetlerinde de mevcuttur.
Müslüman kişi, zimmî dâhil her hangi bir kâfiri öldürdüğü zaman onun hakkında kısas hükmü uygulanmaz diyen âlimler î b n - i A b b â s' m hadisini ve onun hadîsinin benzeri olan Ali* nin hadîsinin son kısmını tercemede beyân ettiğim şekilde açıklamışlardır. Onlara göre hadisten kasdedilen mânâ şudur: Hiç bir mü'min her hangi bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas olarak öldürülmez ve ahid sahibi, yâni güvence verilen bir gayri müsiim öldürülmez. Yâni böylesine can ve mal emniyeti verildiği için, hıyanet etmedikçe veya güven süresi bitmedikçe dokunulmamalıdır, öldürülmesi haramdır.
Zimmi kâfiri öldüren mü'min kısas edilir, diyen Ebû Hanîfe, onun arkadaşları, Nahaî ve Şa'bi ise bu hadisi şöyle yorumlamışlardır:
Hadisteki kâfirden maksad harbî olan kâfirdir ve hadisin mânâsı şöyledir: "Bir mü'min harbî olan bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas edilmez ve ahid sahibi (yâni güvence verilen - andlaşma yapan) kâfir ahdi (süresesi) içinde (veya ahdine sadakat gösterdiği sürece), harbî olan bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas olarak öldürülmez."
Bunlara göre hadîsten çıkan hükümler şunlardır i
1. Bir mü'min harbi bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas edilmez.
2. Zimmî veya müstemen bir kâfir, harbî bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas edilmez.
3. Hadisteki kâfir harbî kâfir anlamına yorumlandığından dolayı bir mü'min harbî olmayan bir kâfiri (meselâ bir zimmî'yi veya bir müstemeni) öldürdüğünden dolayı kısas edilir.
Birinci grubtaki âlimlere göre hadîsteki kâfir umûmi mânâda kullanılmıştır. O kâfir ister harbi olsun ister zimmî veya müstemen olsun öldürüldüğü zaman onu öldüren mü'min kısas edilmez. Ahid sahibinden maksad ise zimmi ve müstemen gibi can ve mal emniyeti verilen kâfirlerdir. Hadis böyle güvence verilmiş bir kâfiri öldürmenin yasaklığmı ifâde eder. [75]

22- Baba, Oğlunu Öldürmesi Sebebiyle Kısas Edilmez. Bâbî

2661) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anJtüwâ)\\an rivayet edildiğine tföro: Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Setimi) şöyle buyurmuştur: «Baba, oğlunu öldürmesi sebebiyle kısas edilmez.»"

2662) Ömer bin el-Hattâb <Radıyallâhü <mh)\\ex\\ Şiiyle demiştir:
Ben, Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve SellemKi şöyle buyururken işittim :
«Baba oğlunu öldürmesi sebebiyle kısas edilmez.»" [76]

İzahı

I b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i, A h m e d ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ömer (Ra-dıyaliâhü anh)'m hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Bu iki hadisten çıkarılan hüküm şudur: Bir baba oğlunu kasden öldürmüş olsa bile onun hakkında kısas hükmü uygulanmaz. Şu halde baba, kısasa ait hükümlerin dışında tutulmuştur. B e y h a k i bu hadislerin senedlerinin zayıf olduğunu söylemiştir.' T i r m i z î de ilk hadîsin senedinde bulunan râvi İsmail bin M ü s -1 i m ' in hafızası aleyhinde bâzı âlimlerin konuştuklarını beyân etmiştir. Şafiî de : Babanın evlâdını öldürmesinden dolayı kısas edilmeyeceği hükmünü müteaddid âlimlerden işittim. Ben de bununla hükmediyorum, demiştir. [77]

Âlimlerin Bu Meseleye Âit Görüşleri

1. Hanef iler, Şâfiîler ve Hanbelîler: Bu hadîsle hükmederek adam, oğlunu öldürmesi gerekçesiyle kısas edilmez. Bu hadis meşhurdur. Ümraet-i İslâmiyye bunu kabullenmiştir. Bu itibarla öldürme olaylarında kısasın vâcibliğine dâir âyetin hükmünden bu meselenin istisna edilmesi ve böylece bu hadîs sözü edilen âyetin hükmünü husüsîleştirnıeye elverişlidir. Ayrıca Ömer (Radıyallâhü anh) oğlunu öldüren baba aleyhinde diyet cezasını vermiş ve hiç bir sahâbi onun babayı öldürtmeyip diyet ödeme cezasına çarptırması kararma itiraz etmemiştir, derler. Ömer {Radıyallâhü anh)'m bu kararına dâir hadîs 2646 numarada geçti. Keza baba, evlâdının hayatına vesile olmuş iken evlâdın onun hayatının sona erdirilmesine sebep olması uygun olmaz.
2. M â 1 i k i 1 e r' e göre baba evlâdını kasden öldürdüğü takdirde hakkında kısas hükmü uygulanır. Çünkü kısas hükmü umûmîdir. Kısas âyetinin umûmî olan hükmü ahâd hadîsiyle husûsîleş-tirilmez. [78]

23- Hür Kimse, Köle (Yi Öldürmesi) Sebebiyle (Kısas Olarak) Öldürülür Mü, Babı?

2663) Semüre bin Cündeb (Radıyallâhü ank)'Aen rivayet edildiğine ; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Scllevi) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim kölesini öldürürse biz (deJ o kimseyi öldürürüz ve kim kölesinin burnunu keserse biz (de) o kimsenin burnunu keseriz.»"

2664) Amr bîn Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhüm)\\en\ Şöyle demiştir:
Bir adam kölesini kasden ve teammüden öldürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) o adama yüz sopa attırdı, onu bir yıl süreyle sürgün etti ve müslümanlann (hisselerinin) içinden onun hissesini sildi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İshâk bin Abdillah bin Ebî Ferve bulunur. Bu râvi zayıftır. Senedde İsmail bin Ayyaş da vardır. [79]

İzahı

Semüre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, E b û Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. îkinci hadîs Zevâid türündendir.
Birinci hadîste geçen Ced'i kelimesini açıklayalım: En-Nihâye'de: Ced'ı burunu, kulağı ve dudağı kesmek mânâlarına gelir. Genellikle burun

kesme mânâsında kullanılır. Bir yerde kayıtsız kullanıldığı zaman ekseriyetle burun kesme mânâsına alınır. Falan kişi Ecda'dır veya Mecdû'dur, denildiği zaman burunu kesiktir denildiği anlaşılır.
Birinci hadisin zahirine göre bir kimse kölesini kasden öldürürse o kimse hakkında kısâş hükmü uygulanır. Keza bir kimse kölesinin burnunu veya kulağını ya da dudağım keserse, misilleme olarak o kimsenin o tarafı kesilir.
Tirmizî bu hadisin rivayetini takiben: Tabîîlerden 1 b -râhîm Nahai gibi bâzı âlimler bu hadîsin zahiriyle hükmetmişlerdir. Hasan-ı Basri ve Ata bin.Rabâh gibi bâzı âlimler ise: Hür kimse bir köleyi öldürür veya bir tarafını keserse o hür kimse hakkında kısas ve misilleme hükmü uygulanmaz, demişlerdir. Ahmed ve İshâk'in kavli de böyledir. Diğer bir kısım âlimler de: Hür kişi kendi kölesini öldürdüğünde o kişi hakkında kısas hükmü uygulanmaz. Fakat başkasının kölesini öldüren hür kimse kısas olarak öldürülür, demişlerdir, Süfyân-ı S e v r î böyle demiştir, diye bilgi verir.
El-Kar i' de Hattâbi' nin şöyle dediğini nakletmektedir :
"Bu hadis köle sahiplerini tehdîd mâhiyetinde olup» kölelerin öldürülmemesi ve burun, kulak, dudak kesme gibi işkencelerin yapılmamasını istemiştir. Bâzılarına göre bu hadis eskiden köle olup sonradan hürriyetine kavuşmuş bir kimse hakkında buyurulmuştur. Bu tevile göre adam, eskiden kölesi olup sonra hürriyetine kavuşan bir adamı öldürmüştür. Bu takdirde hür bir kimseyi öldürmüş olur. Cezası da kısastır. Bir kısım âlimler de : Bu hadîs, Bakara sûresinin 178. âyetinde geçen; Hür kimse, hür kimse(yi öldürmek) ile ve köle kimse köle(yi öldürmek) ile kısas edilir...»
emriyle neshedilmiştir, demiştir."
Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre hür kimse kendi kölesini öldürürse, kısas edilmez. Fakat başkasının kölesini Öldürürse kısas edilir.
yi â 1 i k ve Ş â f i i' ye göre hür kimse ne kendi kölesini ne de başkasının kölesini öldürmekle kısas cezasına çarptırılmaz.
Şerhü's-Sünne'de: Bütün âlimler hür kimsenin bir tarafı, kölenin bir tarafını kesmesi gerekçesiyle misilleme cezasına çarptırılmaz, demişlerdir. Âlimlerin bu ittifakı, bu hadîsin ya tehdîd mânâsına yorumlanıl masına ya da mensutı olduğuna delâlet eder, denilmiştir. [80]

24- Katil (Maktulü) Ne Şekilde Öldürmüş İse Ayni Şekilde Kısas Edilir, Babı

2665) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)\\ew rivayet edildiğine göre:
Yahudi bir adam (Ensâr'dan) bir kadının başım iki taş arasında ezerek onu öldürmüştü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdînin başını iki taş arasında ezdirdi (yâni bu şekilde kısas edilmesini emretti.)"

2666) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre:
Yahudi bir adam (Ensârdan) genç bir kadını üzerindeki gümüş ziynet eşyasına temaen (başını iki taş arasında ezmek suretiyle) öldürdü. (Kadın henüz can vermemiş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna getirildi.) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadına:
— «Falan kişi mi seni öldürdü?» diye sordu. Kadın i
— Hayır, diye başıyla işaret etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (başka adamın ismini söyleyerek : «Falan adam mı seni öldürdü,» diye) ikinci kez sordu. Kadın:
(Yine) hayır, diye başıyla işaret etti. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir başka adamın ismini söyleyerek : «Falan adam mı seni öldürdü,» diye) üçüncü defa kadına soru sordu. Kadm t
Evet, diye başıyla işaret etti. (Kadının işaret ettiği yahûdî adam yakalanarak huzura getirildi. Adam suçunu itiraf etti.) Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle katil (in başı) iki taş arasında (ezilerek) öldürüldü." [81]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği ve metinleri birbirine benzeyen, ayni olayı anlatan Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Kü-tüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Kadın henüz can vermemiş iken katilin kim olduğu yolunda kendisine soru soran zâtın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) olduğu, Ebû Dâvûd ile T i r m i z i' nin rivayetlerinden anlaşıldığı için bu durumu açıkladım. Katilin suçunu itiraf ettiği Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirraizî' nin rivayetinde belirtilmiştir. T i r m i z î bu hadîsin sahih olduğunu ifâde etmiştir.
İkinci hadîste geçen "Evdâh" kelimesi "Vadah"ın çoğuludur. En-Nihâye yazarı bu kelimenin gümüşten imal edilen ziynet ve hüliyat mânâsına geldiğini ifâde eder.
Birinci hadîste geçen "Radh" taşla kırıp ezmek manasınadır. 'hadisten çıkarılan hükümler
T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra : "İlim ehlinin bâzısı bu hadisle hükmetmiştir. (Yâni katili, maktulü öldürdüğü şekilde kısas etmenin câizliğine hükmetmişlerdir.) Ahmed ve t s -h â k'ın kavli böyledir. İlim ehlinin bâzısı ise kısasın ancak kılıçla yapılabildiğine hükmetmişlerdir, der.
Avnü'l-Mabüd yazan? da bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi vermiştir:
"Bu hadîsten çıkarılan hükümlerin bir kısmı şunlardır :
1. Bir erkek bir kadını kasden öldürürse o erkek kısas olarak öldürülür. Sözüne itimad edilen âlimler bu hususta ittifak halindedir.
2. Cinayet işleyen Kişi ne şekilde ve nasıl cinayet işlemiş ise ayni şekilde kısas edilir. Eğer cânî kılıçla öldürmüş ise kendisi de kılıçla kısas edilir. Şayet cinayeti taşla veya sopayla veya benzen
bir şeyle işlemiş ise kendisi de o şeyle öldürülür. Çünkü bu hadîste belirtildiği gibi yahûdî, kadını taşla öldürdüğü için kendisi de taşla öldürülmüştür.
3. Kısas cezasını gerektiren katil cinayetinin kılıç, kama ve bıçak gibi keskin bir âletle işlenmiş olması şart değildir. Katil, cinayeti taş, ağaç ve benzerî ağır bir cisimle işlemiş ise yine kısas cezasına çarptırılır. Nitekim bu olayda yahûdî, kadım taşla öldürmüştür. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve cumhurun mezhebi budur. Fakat Ebû Hanîfe'ye göre katilin kısfts cezasına çarp-tırılabilmesi için cinayeti keskin bir âletle işlemiş olması şarttır. Bu âlet keskin bir demir veya keskin bir ağaç ya da keskin bir taş olabilir. Yahut cinayetin yüksek yerden bırakmak ve ateşe atmak gibi insanları öldürmek için kullanıldığı bilinen bir yolla işlenmiş olması gereklidir." [82]

25- Kısas (Cezası) Yalnız Kılıçla Înfaz Edilir, Babı

2667) Numân bin Beşîr (Radıyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltakü Aleyhi ze ScUem) şöyle buyurmuştur :
«Kısas (cezası) ancak kılıçla yerine getiılllr.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Câbir el-Ca'fi bulunur. Bu r&vî kezzâb <çok yalan sözlü dür.

2668) Ebû Eekre (Radıyallâhü anh)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kılıçtan başka bir şeyle kısas (cezasının) infazı yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Mübarek bin el-Füdâla tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Râvi el-Hasan da böyledir. [83]

İzahı

Bu babın iki hadîsi de Zevâid türündendir. Tuhfe'de bildirildiğine göre Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh)'in hadisini Bezzâr, Tahâvİ, Taberâni ve Beyhaki de değişik metinlerle rivayet etmişlerdir. Ebû Bekre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Bezzâr ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. D â -rekutnî ile Beyhakî bunun bir mislini Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh)'den de rivayet etmişlerdir. Keza bunun bir benzerini Beyhakî ve Tabarânî, İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir; Fakat Şevkâni bu hadislerin hepsinin senedlerinde ya zayıf ya da terk edilmiş râvîle-rin bulunduğunu ifâde etmiştir.
Şevkânî: Küfe âlimleri ki Ebû H a n i f e ve arkadaşları da bunlardandır, böyle hükmederek demişler ki; kısas hükmü ancak kılıçla infaz edilir. Katil, maktulün başka şekillerde ve başka cisimlerle öldürmüş olsa bile yine kılıçla öldürülür, diye bilgi vermiştir. Bu grubun delillerinin bir kısmı

daha vardır ki bunları anlatmak uzun zaman alır. Bunlara muttali olmak isteyenler hadîs kitablannın şerhlerine başvurabilirler.
Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh) 'm hâl terceme-si 112 nolu, Ebû Bekre (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi de 233 nolu hadisler bölümünde geçmiştir. [84]

26- Hiç Kimse Hiç Bir Kimsenin Günahından Dolayı Muahaza Edilmez, Babı

2669) Amr bin el-Ahvas[85] (Rıi(/tyal!â/ıii an/ı)'(\en; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Veda haccmda şöyle buyururken işittim :
«Bilmiş olunuz ki her cânî ancak şahsının işlediği günahtan sorumludur. Hiç bir baba oğlunun günahından sorumlu tutulamaz ve hiç bir oğul babasının günahından sorumlu tutulamaz.»"

2670) Târik el-Mühâribî[86] (Radıyallâhü au/ı)\\en Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i koltuk altlan beyazlığını gördüğüm derecede ellerini havaya kaldırarak şöyle buyururken gördüm :
«Bilmiş olunuz ki hiç bir anne oğlunun günahından sorumlu tutulamaz. Bilmiş oîunuz ki hiç bir anne oğlunun günahından sorumlu tutulamaz.»"
Not : Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.

2671) El-Haşhâş el-Anbarî (Radıynllâhii anh)\\er\; Şöyle demiştir:
Beraberimde oğlum bulunduğu halde ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanına vardım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Sen oğlunun günahından sorumlu tutulamazsın, o da senin günahından sorumlu tutulamaz,» buyurdu.
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvîlerin hepsi sıka zâtlardır. Fakat Hüşeym tedlisçi idi. El-Haşhâş'm bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hadisi yoktur.

2672) Üsâme bin Şerik (Radıyallâhii an/;)'den rivayet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hiç bir şahıs, başka bir şahsın günahından sorumlu tutulamaz.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Râvi Muhammed bin Abdillah'ı İbn-i Hibbân sıka (güveniliri zâtlar arasında anmıştır. Nesâî de onun rivayetinde bir beis olmadığını söylemiştir. Ebü'l-Avvâm el-Kattân'ın adı trnrân bin Dâvûd'dur. Cumhur onun sıka olduğunu söylemiştir. Senedin kalan râvileri de Buhâri ile Müslim'in şartları üzerinedirler. [87]

İzahı

Bu babın ilk hadisini T i r m i z İ de rivayet etmiştir. Diğer hadisler Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd 2671 nolu e **1.** Haşhaş (Radıyallâhü anhl'ın hadisinin bir benzerini Ebû H i m s e (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmiştir.
Hadislerde geçen ve cinayet masdarmdan yapılan fiiller cinayet işleme mânâsına değil de işlenen cinayetin müâhaza edilme ve sorumlu tutulma mânâsına yorumlanmıştır. El-Mirkat'ta böyle açıklama yapılmıştır.
Sindi de ilk hadisin açıklaması bölümünde: Yâni baba ve oğulun her birisinin işlediği cinayet kendi şahsını ilgilendirir, birisinin işlediği suçtan dolayı diğeri sorumlu tutulamaz ve müahaza edilemez. Hadîslerden kasdedilen mânâ şu olsa gerek: Günah ve kısas konusunda herkes kendi şahsından sorumludur. Kimsenin işlediği günah başkasına yüklenemez ve kimsenin müstehak olduğu kısas cezası başkasına yükletilemez. Baba ile oğul bile birbirlerinin günahından dolayı müahaza edilemez ve bunlardan birisinin müstehak olduğu kısas cezası diğerine tatbik edilemez. Ama diyetler böyle değildir. Kişinin işlediği cinayetin diyeti bazen yakınlarından tazmin ettirilir, demiştir.
En-Nihâye'de de şu bilgi verilmiştir ; Cinayetten maksad dünyada ve âhirette azâb veya kısası gerektiren suç ve günahlardır. Yâni kişi, yakınlarının veya uzaklarının işlediği günah ve suçlardan müâhaza edilmez ve sorumlu tutulmaz. Birisi bir suç veya günah işlerse diğeri bundan mes'ul değildir.
Ebû Davud'un Ebû Rimse (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği hadîsin sonunda; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-sellem buyurduğu hadîsi teyiden;
«Ve günah yüklü hiç kimse başkasının günahını yüklenmez» âyetini okumuştur. (E n 'â m 164, İ s r â 15 ve F â t ı r 18) [88]

27- Cübâr (Yâni Kimseye Ödettirilemeyen Zarar) Babı

Bu bâbtaki hadîslerde geçen Cübâr kelimesinin mânâsım yukarda verdiğim gibi burda da biraz daha açıklayayım
Cübâr: Heder, boşa giden ve karşılığında kimseden diyet veya tazminat alınmayan zarar manasınadır. "Bu cinayet cübârdır" denildiği zaman o cinayetin zararı kimseye öd ettirilemez, anlamı kas-dedilir. Bu bâbta geçen hadislerde sahipli ve yırtıcı olmayan hayvanların verdikleri zararların, maden ocaklarında ve kuyularda uğranılan can zayiatının veya başka zararların ilgililerden tazmin ettirilemeyeceği bildirilmektedir. Bu hadisleri terceme ederken "Cübâr" kelimesi karşılığı olarak "Heder" kelimesini kullanacağım. Bu-nunla yukarda anlattığım mânâyı kasdetmiş oluyorum.
Üsâme bin Şerîk (R-A.)'ın Hâl Tercemesi
Üsârae bin Şerîk es-Su'lebî sahâbilerdendir. Sekiz aded hadîsi vardır. Râvîleri ise Ziyâd bin İlâka ve Alî bin el-Akmar'dır. Sünen sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 26)

2673) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Acmâ (yâni yırtıcı olmayan dört ayaklı hayvanın verdiği zarar) hederdir, maden ocağı (nda uğranılan zarar) hederdir. Kuyu (da uğranılan zarar) hederdir. (Yâni bu zararlar kimseye ödettirüe-mez.)»"

2674) Amr bin Avf (el-Müzenî) (Radıyattâkü anh)'den; Şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemT'den şöyle buyururken işittim:
*Acmâ (yâni dilsiz behîme)nin verdiği zarar hederdir. Maden ocağı(nda uğranılan zarar) da hederdir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Kesir bin Ab-dîllah'ı Ahmed ve İbn-i Muin zayıf saymışlardır. Ebû Dâvûd da : O kezzâbtır. demiştir. İmâm Şafiî de : O. yalan sözlülüğün temellerinden biridir, demiştir. İbn-i Abdillah da : Onun zayıflığı üzerinde İcmâ vardır, demiştir.

2675) Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem), maden ocağı (nda uğranılan zararın) hederliğine, kuyu (da uğranılan zararın) hederliği-ne ve acmâ (yâni dilsiz benime) nin verdiği zararın hederliğine hükmetti.
Acmâ: Deve, sığır ve koyun - keçi ve başka behime manasınadır. Cübâr da: (Kimseye) ödettirilemeyen heder manasınadır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedindeki râviler sıka zâtlardır. Ancak Tirmizî ve başkası İshâk bin Yahya'nın Ubâde (R.A.)'ya yetişmediğini söylemişlerdir.

2676) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ateşün yaptığı zarar) hederdir. Kuyu (zararı) da hederdir.»"[89]

İzahı

Bu bâbm ilk hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde -rivayet olunmuştur.. A m r (Radıyallâhü anh) ile Ubâde (Radıyallâhü anh)'in hadisleri Zevâid

türündendir. Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh)'in son hadîsi Ebû Dâvûd ile Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen Cübâr kelimesinin açıklamasını babın girişinde yaptım.
Acmâ: Behîme demektir. Hayvanın dili olmadığı için ona bu isim verilmiştir. Behime ve çoğulu olan Behâim dilimizde de kullanılmaktadır. Yırtıcı olmayan ve mülk edinilen deve, sığır, koyun, keçi, katır, merkeb, at ve benzeri hayvanlar demektir. Ü bade' nin hadisinin sonunda Acmâ ve Cübâr kelimelerinin açıklamasına ait cümlelerin râvî Mûsâ bin Ukbe'ye âit olduğu görüşü e 1 - H â f ı z tarafından ifâde edilmektedir. Bunun müellifimize âid olması da muhtemeldir.
Ebü Dâvûd ise Acmâ: Salıverilen, beraberinde kimse bulunmayan ve gündüz zarar veren behimedir, demiştir.
Tirmizi de Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisini nvâyet ettikten sonra: Bâzı âlimler demişler ki; Acmâ, bağını koparıp sahibinden habersiz giden hayvandır, böyle bir hayvan gidip bir zarar verirse, sahibi bu zararı ödemekle mükellef değildir. Madenle ilgili cümlenin mânâsı da şudur: Bir adam bir maden ocağı kazmıştır. Bir adam gidip bu kazılan ocağa düşerse ocak sahibi bundan dolayı bir tazminat ödemek durumunda değildir. Kuyu da böyledir. Bir adam sebil için bir kuyu kazmış iken başkası o kuyuya düşerse kuyu sahibi bir şey ödemekle mükellef tutulmaz, diye bilgi vermiştir.
Hayvanların yaptıkları zararlar konusu 2332 nolu hadîs bölümünde işlenmiştir. N e v e v i bu hususta özetle şöyle der:
"Hayvanların gündüz verdikleri zararların sahiplerinden tazmin ettirilmemesi hususunda âlimler icmâ etmişlerdir. Ancak hayvanlar gündüz zarar verirken başında bir kimse var ise cumhura göre bu zarar tazmin ettirilir. Şayet hayvan geceleyin zarar verirse Mâ1 i k ' e göre hayvan sahibi bu zararı ödemekle mükelleftir. Şafiî ve arkadaşlarına göre hayvan sahibinin bir kusuru veya ihmâli var ise ona ödettirilir. Aksi takdirde ödettirilmez.
Hanefi âlimlere göre gündüz ve gecenin bir farkı yoktur. Önemli olan husus hayvanın beraberinde sahibinin bulunup bulunmamasıdır. Şayet sahibi beraberinde iken hayvan zarar verirse, sahibi zararı ödemekle mükelleftir. Aksi halde mükellef değildir.
Maden ocakları ve kuyu meselesi hakkında ise Avnü'l-Mabûd yazan özetle şöyle der:
"Yâni bir adam kendi mülkünde veya sahipsiz, mevât bir arazide bir maden ocağını açar. Bir kimse oradan geçerken ocağa düşüp ölürse veya maden ocağı sahibinin ücretle tuttuğu işçiler ocakta çalışırken ocak çöküp işçiler ölürse maden sahibi bir diyet ve tazminat ödemekle mükellef değildir. Kuyu da böyledir. Bir adam kendi mülkünde veya mevât, yâni sahipsiz bir arazide bir kuyu kazar. Sonra bir insan veya başka bir şey kuyuya düşüp telef olursa kuyu sahibine bir şey lâzım gelmez. Keza kuyu kazmak için tuttuğu işçi kuyuya düşüp ölürse kuyu sahibi bir tazminat veya diyet ödemekle mükellef değildir.
El-Hâfız'm el-Fetih'te beyân ettiğine göre Ebû Ubeyd: Bir kimse müslümanlarm yolu üzerinde veya başkasının arazisinde izinsiz bir kuyu kazar da bir insanın telef olmasına sebebiyet verirse, ölenin diyeti kuyu kazanın yakınlarından tahsil edilir, kefareti de kuyu kazan öder. Şayet insandan başka bir mal telef olursa bunun zararını kuyu kazan kişi çeker. Diğer kazılar da kuyu gibidir, demiştir,
îbn-i Battal da: Hanefîler kuyu zararı konusunda cumhura muhalefet ederek: Kuyu kazan kimse mutlaka zararlardan sorumlu tutulur, demişlerdir. Bunlar kuyuyu sahipli hayvana kıyaslamışlardır, Nassa karşı kıyâs geçersizdir, demiştir.
Bu konular hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna başvurmak gereklidir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m son hadisiyle ilgili olarak Avnü'l-Mabûd yazarı özetle şu bilgiyi verir:
"Hadîsin «Ateşin verdiği zarar hederdir» cümlesiyle ilgili olarak H a t t â b i : Bu hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Kişi kendi mülkünde kendi ihtiyacı için ateş yakar. Sonra kendisinin irâdesi dışında rüzgâr ateşi yayıp başkasının malına veya eşyasına zarar verir. İşte böyle bir durumda ateş sahibine bir sey lâzım gelmez, diye bilgi vermiştir."[90]

28- Kasâmet (Denilen Yeminler) Babı

Kasâmet: Ekseme fiilinin masdarıdır. Ekseme: Yemin etti, demektir. Yeminlere genellikle kasem ismi verilirken katili meçhul maktul ile ilgili edilen yeminlere Kasâmet ismi verilmiştir.
Kasâmet: Maktulün velileri katil zanlılarından kan bahasını talep ettikleri zaman kendilerine veya katil zanlılarına taksim edilen yeminlere denilir. Îmâmü'l-Haremeyn'in anlattığına göre fıkıhçîar: Kasâmet, yeminlerin ismidir, demişlerdir. Lügat âlimlerine göre ise Kasâmet, yemin edenlere verilen bir isimdir.
Nevevî' nin naklen beyânına göre Kadı Iyâz: Kasâmet hadisi Şerîât'ın temellerinden biri ve Dîn'in hükümlerine âid bir kaidedir. Sahâbîlerin, Tabiîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin hepsi Kasâmetle hükmetme keyfiyetinde ihtilâf etmekle beraber bununla amel etmişlerdir.
Bir cemaatın kasâmetie hükmetmedikleri de rivayet olunmuştur.
Kasâmetle amel edilir, diyen âlimler öldürme olayı kasden işlendiğinde kasâmet işlemi neticesinde katil zanlısının kısas olarak öldürülüp öldürülmeyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Âlimlerden bir cemaata göre kısas vâcib olur. Mâlik, Ah-med, îshâk ve kadîm kavlinde Şafiî böyle hükmetmişlerdir.
Küfe âlimleri ve en sahih kavlinde Şafiî: Kısas vâcib olmaz, diyet, yâni kan bahasının ödenmesi vâcib olur, demişlerdir.
Kasâmet işleminde hangi tarafın yemin edeceği hususunda da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Mâlik, Şafiî ve cumhura göre maktulün mirasçıları yemin ederler ve yeminleri sonucunda haklan gerçekleşmiş olur. Bu da yukarda anlatıldığı gibi bâzılanna göre katil zanlısının kısas edilmesidir. Bir kısmına göre ise kan bahasının ödenmesidir.
Ebû Hanîfü' nin arkadaşlanna göre ise cinayetin işlendiği şehir veya kasaba, ve köy halkından maktulün velîlerinin seçtikleri kimselerden elli kişi "Allah'a yemin ederiz ki biz bunu öldürmedik ve katilinin kim olduğunu bilmiyoruz" diye yemin ederler. Bu yeminlerden sonra yemin edenlerle beraber o yer sakinlerine ve akılalarına (yakınlarına) diyet ödeme cezasına hükmedilir. Bunlardan alman diyet maktulün mirasçılarına teslim edilir, demiştir. (Kadı Iy âz'ın sözü bitti.)

2677) Sehl bin Ebî Hasme (Radtyallâkü anh)\n kendi kavminin ileri gelen adamlarından rivayetine göre :
Abdullah bin Schl (bin Zcyd) ve Muhayyısa (bin Mes'ûd bin Zeyd) (Rathyallâhü anhiımâ) başlarına gelen fakirlikten dolayı (bir hurma mevsiminde hurması bol olan) Hayber'e (dostları yanında hurma toplamaya) gittiler. (Ve Hayber'e vardıklarında kendi işlerine bakmak üzere birbirinden ayrıldılar. Bir süre) sonra Mu-hayyis'a gelinip, Abdullah bin Sehl'in öldürülüp bir kuyuya veya bir pınara atılmış olduğu haberi verildi. Bunun üzerine Muhayyısa Hayber yahûdîlerîne giderek:
— Allah'a yemin ederim ki onu siz öldürdünüz, deyince yahû-dîler:
— Allah'a and olsun ki onu biz öldürmedik, dediler. Sonra Muhayyısa ordan (Medine'ye) dönüp kavminin yanma varıyor ve durumu onlara anlatıyor. Daha sonra kendisi, ağabeyisi Muhayyısa ve Abdurrahmân bin Sehl kalkıp (Peygamber) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e) gittiler. (Önce) Muhayyısa söze başladı, (maktul ile beraber) Hayber'de olan kendisi idi. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhayyısa'ya yaşça büyüklüğü kasdederek:
«İlk sözü büyüğe bırak, ilk sözü büyüğe bırak», uyarısında bulundu. Bunun üzerine (Muhayyısa sustu ve ağabeyisi) Huvayyısa olayı anlattı. Ondan sonra da Muhayyısa konuştu. Neticede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Hayber yahûdîleri ya (öldürülen) arkadaşınızın diyetini (kan bahasmı) öderler, veya onlara (karşı Allah ve Resulü tarafından) bir savaş ilân edilir,» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konu hakkında (Hayber yahûdüerine) yazı yazdırdı. (Bu yazıya cevaben) onlar:
Allah'a yemin ederiz ki onu katiyyen biz öldürmedik, diye yazı gönderdiler. Bu cevab üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lum), Huvayyısa. Muhayyısa ve Abdurrahmân'a:
«Bu cinayetin Hayber yahûdîleri tarafından işlendiğine yemin eder (mi) siniz ve (bu takdirde) arkadaşınızın kan bedeline müstahak olursunuz?» buyurdu. Bunlar:
Hayır, (yanında) bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinayet hakkında nasıl yemin ederiz? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şu halde yahûdîler (bu cinayetten habersiz olduklarına dâir) size yemin ederler,» buyurdu. Bunlar:
Onlar müslüman değiller, (nasıl onların yeminlerine itibar ederiz), dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulün diyetini kendi yanından verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulün yakınlarına yüz adet dişi deve gönderip ta evin içinde onlara teslim ettirdi.
Râvî Sehl (bin Ebi Hasme) demiştir ki: O sürüden kırmızı bir dişi deve bana tekme attı."

2678) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-(fıyallâhü an/tüm /den; Şöyle demiştir :
Mes'üd'un oğullan Huvayyısa ve Muhayyısa ile Sehl'in oğullan Abdullah ve Abdurrahmân (Radıyallâhü anhüm), Hayber'de yiyecek temini maksadıyla, (Medîne-i Münevvere'den) çıkıp gittiler. (Hay-ber'de) Abdullah'a zulüm edilip öldürüldü. Sonra durum Hesülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (maktulün arkadaşlarına) =
— «(Abdullah'ın Hayber yahûdîleri tarafından öldürüldüğüne) yemin edersiniz ve (kan bedeline) müstahak olursunuz»? buyurdu. Onlar:
— Yâ HesûlaHah yanında bulunmadığımız bir cinayet hakkında nasıl yemin ederiz? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şu halde yahûdiler (yemin etmekle) isnad ettiğiniz suçtan beraet ederler.» buyurdu. Onlar;
— Yâ Resûlallah! Yahudiler yemin etmekle beraet edebilince bizi öldürürler, dediler. Râvî demiştir ki: Bunun sonucunda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulün diyetini kendi yanından verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccâc bin Ertât vardır, O tedlîsçidir (ve an'ane ile rivayet etmiştir.) [91]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû D â -vûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs ise Zevâid türündendir.
Buradaki rivayete göre ilk hadîsin râvîsi Sehl bin Ebî Hasme (Radıyallâhü anh) hadîsi kendi kavminin ileri gelen adamlarından rivayet etmiştir, Buhârî' nin rivayetinde ise Sehl resen olayı nakletmiştir. Ebû Davud'un rivayetine göre ise Sehl ve onun kavminin ileri gelen adamları bu hadîsi Ebû Leylâ'ya rivayet etmişlerdir.
Hadîste isimleri geçen zâtlara gelince H a y b e r' de öldürülen Ablullah bin Sehl ile Abdurrahmân bin Sehl kardeştirler. Huvayyısa bin Mes'üd ile Muhayyısa bin Mes'ûd da kardeştirler. Abdullah ile Abdurrahmân'm babaları Sehî, Mes'ûd'un kardeşidir. Durum bu olunca bunların evlâdı da amca çocuklarıdır. Huvayyısa, Muhayyısa1 dan, bu da Abdurrahmân' dan yaşça büyüktü, ilk hadîste geçen "Fakır" derin olmayan ve ağzı geniş kuyu manasınadır. "Ayn" da pınar demektir. H a y b e r' de katledilen A b d u 1 1 a h ' in cesedinin kuyu veya pınara atıldığı yolundaki tereddüd râvîye aittir.
Cinayet olayı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz edileceği zaman Muhayyısa söze başlıyor. Sebebi ise cinayet olayı esnasında kendisinin H a y b e r' de olmasıydı. Fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini îkaz ederek ilk sözü yaşça büyük olan ağabeyisi Huvayyısa'ya bırakmasını işaret buyuruyor. Bu buyruk bir edeb dersi mahiyetindedir. Önce Huvayyısa, sonra Muhayyısa olayı anlatıyorlar.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in «Yahudiler ya maktulün diyetini öderler ya da onlara karşı savaş ilân edilir» emrinden maksad, cinayetin onlarca işlendiği sabit olması hâlinde onlar bu iki işten birisini yapmak durumunda kalırlar.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm] ile H a y b e r ya-hûdîleri arasında yapılan yazışma neticesinde yahûdiler suçu kabul etmeyince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davacılara yemin teklif etmiş ve yemin ettikleri takdirde maktulün kan bedelini almaya hak kazanacaklarım beyân buyurmuştur. Bu hak kısas mı, diyet mi? Bu husustaki ihtilâf yukarda anlatılmıştı. Bilindiği gibi bütün dâvalarda yemin dâvâlıya aittir. Dâvâcı da şâhid getirmekle mükelleftir. Bu hususta Kasâmet meselesi diğer dâvaların dışında tutulmuştur.
Davacılar yemin etmedikleri gibi dâvâlıların müslüman olmayışları nedeniyle yeminlerine itibar edemeyeceklerini söyleyince Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) maktulün diyetini kendi yanından ödemiştir. Bunun sebebi hakkında Avnü'l-Mabûd yazarı: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), nizaa son vermek ve tarafların arasını bulmak için ödemede bulunmuştur. Çünkü maktulün tarafı yemin etmek veya dâvâlıya yemin ettirmekten başka bir hakka sahip değildir. Burda ise iki teklife de razı olmadılar. Gönülleri de kırıktı. Bunun için gönüllerini tamir etmek ve nizaı kesmek isteyen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), diyeti yanından ödemiştir, der.
Davacılar maktulün katil zanlıları tarafından öldürüldüğüne dâir yemin etmekten imtina edince, katil zanlıları maktulü öldürmediklerine yemin etmek suretiyle yapılan isnaddan berâet ederler. Bu hüküm bu hadîsten anlaşıldığı gibi ikinci hadîsten daha açık bir şekilde çıkarılır. Kasâmet meselesinde hangi tarafın yemin etmesinin gerektiğine dâir bilgi yukarda, babın girişinde verildi.
Sehl bin Ebi Hasme (Radıyallâhü anh), hadisin sonunda, diyet olarak ödenen develerden birisinin kendisine tekme attığını söylemekle bu hadîsi çok iyi bir şekilde hatırında tuttuğunu belirtmek istemiştir.
îkinci hadiste geçen; cümlesindeki fiil İbra veya Tebrie masdarından türeme olabilir ve «Tübriuküm» veya «Tüberriu-küm» şeklinde okunabilir. Cümlenin mânâsı bakımından bu iki okunuş arasında bir farklılık yoktur. Cümle iki şekilde mânâlandırıla-bilir:
Birincisi tercemede belirttiğim gibi şöyledir : «Şu halde yahûdî-ler (yemin etmekle) isnâd ettiğiniz suçtan berâet ederler.»
îkinci mânâ : «Şu halde yahûdîler (yemin etmekle) sizi yemin etmekten kurtarırlar (ve böylece dâva kapanmış olur.)»
Şöyle bir soru hatıra gelebilir:
Abdurrahman bin Sehl (Radıyallâhü anh), maktul A b d u 1 1 a h ' m kardeşi olduğu halde neden amca oğullan Huvayyısa ile Muhayyisa olayı anlatmışlar ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onları dinlemiş de asıl dâva sahibi durumunda olan Abdurrahman'ı konuşturmamış-tır?
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yaş sırasına göre önce H u v a y y ı s a ' yi, ondan sonra da Muhayyısa'yı dinlemiş ve Tirmizi1 nin rivayetinde belirtildiği gibi Abdurrahman'ı da dinlemiştir. Abdurrahman'in yaşça ikisinden de genç olduğunu yukarda belirtmiştim.
Kasâmet ismi verilen yemin tarzı ve hükümleri fıkıh kitabların-da genişçe izah edilmektedir. [92]

29- Kim Kölesinin Bir Organını Kesmek Suretiyle İşkence Ederse O Köle Hürdür, Babı

Sehl bin Ebî Hasme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
İlk hadîs râvisi Sehl'in babası Ebû Hasme'nin ismi Âmir bin Sâide'dir. Bir kavle göre ismi Abdullah bin Sâide bin Âmir'dir. Sehl Ensâr'm Hars kabilesinden yaşça küçük sahâbîlerdendir. 25 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun üç hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. Râvîleri Salih bin Havvât, Urve bin Zübeyr ve Zühri'dir.Bir kavle göre mürsel hadîsler rivayet etmiştir. Ebü Hatim: O rıd-vân biahnda bulunan sahâbîlerdendir, demiştir. Hafız Zehebî: Zanrumca o, Muâ-viye (R.A.)'ın halifeliği döneminde vefat etmiştir, der. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadisleri vardır. (Hülâsa : 157)

2679) Zinbâ (Ebû Ravh) (Radtyallâhü ank)'âtn rivayet edildiğine Kendisi bir kölesinin yumurtalarım çekip çıkarmış (veya erkeklik organım kesmiş) oüarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in huzuruna vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işkenceye karşı köleyi azadladı (azadlığma hükmetti)."
Not: Râvî İshâk bin Ebi Ferve'nia zayıflığı nedeniyle bu senedin zayıflığı, Zevâid'de belirtilmiştir.

2680) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Köle) bir adam imdâd, diye bağırarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Bellem) ona:
-Neyin var?» buyurdu. Köle:
Efendim beni bir cariyesini öptüğüm esnada gördü, bu nedenle benim erkeklik organımı kesti, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbilere) :
«O herifi bana getiriniz,» buyurdu. Adam arandı. Fakat bulunamadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Git. Sen hürsün,» buyurdu.
(Râvî) demiştir ki -. Köle ı
Yâ Resülallah! Efendim beni köleleştirmek isterse bana yardımcı olmanın kimin üzerine (vâcib) olduğunu söyler misin? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Her mü'min veya her müslüman üzerine" (vâcib) dir,» buyurdu."[93]

İzahı

îlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîsi Ebû Dâvüd da rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, kölenin isminin Ravh bin Dînar (Radıyallâhü anh)

olduğunu ve onun erkeklik organım kesen efendisinin isminin Zinbâ Ebû Ravh (Radıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir. îlk hadîste kölesinin yumurtalarını çıkardığı veya erkeklik organını kestiği bildirilen zâtın Zin-b â olduğu bildirildiğine göre iki hadîsin ayni olaya ve sonucuna âid olduğu ihtimali kuvvetlidir. Birinci hadiste geçen «Hasa» fiili yumurtaları çıkarmak mânâsına geldiği gibi erkeklik organını kesmek mânâsına da geldiğinden bu duruma ilk hadîsin tercemesinde parantez içi ifâde ile işaret ettim.
S i n d İ: Halkın, kölelerine böyle işkence etmelerini önlemek için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's~selâm)'in anılan kölenin âzad-lığma hükmetmiş olması kuvvetle muhtemeldir, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı da: Sahih olanı şudur ki, kim kölesine böyle şeni işkence yaparsa o kimsenin isteği dışında kölesinin âzadlan-masına hükmedilir ve köle hürriyetine kavuşmuş olur, demiştir.
Sözü edilen köleye yardım etmenin her mü'mince veya her müs-lümana düşen görev olduğuna dâir cümledeki «snü'min veya müslim» ifâdesindeki tereddüd râvîye aittir.
Hür bir kimse bir köleyi öldürür veya bir organını keserse, buna karşılık o hür kimse hakkında kısas ve misilleme yapılıp yapılmayacağına dâir bilgiler 2663-2664 nolu hadisler bölümünde geçmiştir. Oraya bakılabilir.
îlk hadîsin râvisi Zinbâ (Radıyallâhü anh) bin Ravh bin Selâme el-Cüzâmi' nin künyesi Ebû Ravh'-dır. Filistin'e giderdi. Ebû Nuaym onun sahâbî olduğunu söylemiştir.[94]

30- Öldürme Tarzı Yönünden En İffetli (Merhametli) İnsanlar İmanlılardır, Babı

2681) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü tm/rj'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Ehli îman, öldürme tana yönünden insanların en iffetli (merhametli) lerindendir.»"

2682) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Resûluîlah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellcnı) şöyle buyurdu, demiştir :
«Öldürme tarzı yönünden insanların en iffetlisi (merhametlisi) îman ehlidir.»" [95]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği î b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û D â v û d da rivayet etmiştir. Ordaki hadis metni burdaki metnin aynisidir.
Hadîste geçen iffetten maksad helâl olmayan ve iyi karşılanmayan durum ve davranışlardan sakınmaktır. Yâni mü'minler kısas, had veya başka nedenlerle öldürülmesi gerekli veya caiz olan bir
kimseyi öldürecekleri zaman organlarını kesmek, yavaş yavaş ta-zîb etmek gibi işkenceler yapmak suretiyle değil en rahat bir şekilde öldürürler. Çünkü Allah Teâlâ, bütün yaratıklara karşı merhamet ve acıma duygusunu mü'minîerin kalblerine yerleştirmiştir, imansızlarda ise bu derece merhamet ve acıma duygusu yoktur. Mekke müşriklerinin müslümanların bir kısmını işkence ve ta-zîble hunharca öldürmeleri bunun canlı bir örneğidir. [96]

31- Müslümanların Kanları (Ktsâs Ve Dîyet Hususunda) Eşittir, Babı

2683) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Müslümanların kanlan (kısas ve diyet hususunda) eşittir. Ve onlar, başkalarına (yâni düşmanlarına) karşı tek el (gibi olmalı) dır. Onların (kâfirlere verebilecekleri mal, can ve namus) teminatım (mertebece) en düşük olanı akdedebilir (verebilir). Ve (savaşta alınan ganimet düşman saflanna en yakın olanlar tarafından) en uzak olana iade edilir (yâni hissesi verilir),»"

2684) Ma'kil bin Yesâr[97] (Radıyallâhü a«//)'den -ivâyet edildiğine göre; Resûîullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müslümanlar başkalarına (düşmanlarına) karşı tek el (gibi olmalı) dır ve kanlan (kısas ve diyet hususunda) eşittir.»"

2685) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyal-lâhü a?ıküm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 5e/-lem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müslümanların (birlik ve beraberlik) eli onlardan olmayanlara (düşmanlarına) karşı (olmalı) dır. Müslümanların kanları (kısas ve diyet hususunda) ve malları eşittir. Müslümanların (mertebece) en düşüğü hepsinin adına (kâfire mal, can ve namus) teminatı verebilir ve (savaşta) müslümanlarm en uzak olanları (yâni düşmana en yakın olanları ele geçirdikleri ganimeti düşmana uzak olan) müslü-inanlara iade eder (yâni hisselerini verir).»" [98]

İzahı

Bu babın ilk hadisi ile ikinci hadîsi Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında göremedim. İlk hadîsin mislini Ebû Dâvûd ile Nesâî (Radıyallâhü anhKden merfû olarak rivayet etmişlerdir. Son hadis ise Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir. T i r m i z î bunu ta'likan, yâni senedini anmadan rivayet etmiştir.
Müslümanların kanlarının eşitliğine dâir olup üç hadîste de geçen cümlenin açıklaması ile ilgili olarak Avnü'l-Mabûd yazan, Şer-hü's-Sünne'den naklen şöyle der:
Müslümanların kanlarının eşitliğinden maksad şudur: Müslümanların kanları kısas yönünden eşittir. Yâni öldürülen müslüman eşraftan veya âlimlerden olsa ve katil de eşraftan olmasa veya câhil olsa bile yapılacak iş yalnız katili öldürmektir. Katilden başkasını öldürmek söz konusu değildir. Câhiliyet devrinde durum böyîe değildi. Eşraftan birisi öldürüldüğü zaman buna karşılık yalnız eşraftan olamayan katili öldürmekle yetinilmiyordu, katil ile beraber onun kabilesinden bir kaç kişi öldürülüyordu. İslâmiyet bu kötü âdeti kaldırdı. Eşraftan olan ile olmayan, büyük iîe küçük, âlim ile câhil ve erkek ile kadın kısas bakımından eşit kılındı. Kısas bakımından hiç bir ayrıcalık bırakılmadı. Yukardaki cümle bunu belirtiyor. Yine hadîslerin «Müslümanlar başkalarına karşı tek el (hükmünde) dir.» cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak Ebû Ubeyd: Yâni müslümanlar birbirlerini düşmanlarına ezdirmemelidir. Hepsi birlik ve beraberlik içinde yardımlaşma ve dayanışma içinde olmalıdır, demiştir.
Hadîslerin «Müslümanlarm (kâfirlere verecekleri) teminatı (mertebece) en düşük olanı akdedebilir» cümlesinin mânâsı şudur: Müslümanlardan herhangi bir kimse, hattâ bir köle veya bir kadın bir veya birden fazla kâfire teminat verirse, yâni malı, canı ve namusunun garanti altında olduğunu söylerse bu teminat geçerlidir, diğer müslümanlar buna uymak zorundadır. Kâfire böyle bir teminat vermek için müslümanm eşraftan veya devlet yetkilisi ve etiketlisi olması şartı yoktur.
Hadislerin «(Ganimet malı) en uzak olana iade edilir» cümlesinden kasdedilen mânâyı tercemede parantez içi ilâvelerle açıklamak istedim. Yâni savaşa katılanların zayıfları ile kuvvetlileri, düşmana en yakın saflarda çarpışanlar ile geri saflarda ve düşmana uzak olanları ganimetten hisse almak bakımından eşittirler. Küfür diyarına giren gazilerin hepsinin ganimet malına istihkakları vardır. [99]

32- Bir Muâhed (Kendisine Teminat Verilen Zîmmîy)i Öldüren Kimse (Hakkinda Gelen Hadisler) Babı

2686) Abdullah hin Amr (hin el-As) (Radıyallâhü anhiimâ,1'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlcm) şöyle buyurdu, demiştir ;
«(Müslümanlardan) kim bir muâhed (yâni zimmîyH (haksız yere) öldürürse o kimse Cennet kokusu kokamaz. Halbuki Cennet kokusu kırk yıllık mesafede bulunur.»"

2687) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Müslümanlardan) kim, Allah'ın teminatına ve Resulünün teminatına (yâni dînen geçerli sayılan teminata) sahip olan bir muâd (yâni zimmi'yH

(haksız yere) öldürürse, o kimse Cennet kokusu kokamaz. Halbuki Cennet kokusu yetmiş yıllık mesafede bulunur,»"[100]

İzahı

îlk hadisi Buhâri de ve son hadîsi T i r m i z i de rivayet etmişlerdir.
Muâhed ve Muâhid zimmi manasınadır. Zimmî, bilindiği gibi cizye ismi verilen vergiyi devlete vermek üzere kendisine vatandaşlık hakkı, yâni can, mal ve namus teminatı verilen gayri müslim-Iere verilen bir isimdir.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre el-Mecma'de : Zimmet ve zimâm; ahid, teminat, garanti, dokunmazlık ve hak manasınadır. İslâm memleketlerinde oturan gayri müslimlere zimmiler isminin verilmesinin sebebi bunların müslümanların teminatı ve taahhüdü altında bulunmalarıdır, denilmiştir.
Birinci hadîste Cennet kokusunun kırk yıllık, ikinci hadîste yetmiş yıllık mesafede duyulduğu bildirilmektedir. Cennet kokusunun yüz yıllık ve bin yıllık mesafeden duyulduğuna dâir rivayetler de vardır. S u y û t î bu rivayetleri belirttikten sonra : Bu rivayetlerin birleştirilmesi şöyle olur: Bu durum, müslümanlann mertebelerine ve amellerinin çokluğu veya azlığına göredir. Allah'ın dilediği kimseler bu kokuyu daha uzak mesafeden veya nisbeten yakm mesafeden duyarlar, demiştir. E 1 - K â r i bunu naklettikten sonra : Bu rivayetlerden maksad Cennet kokusunun uzak mesafelerden duyulabüdiğini bildirmek olabilir. El-Fetih'te bu hususta daha geniş bilgi vardır.
Bir zimmî'yi haksız yere katleden müslümanm Cennet kokusunu kokmaması meselesine gelince bunun benzeri daha önce defalarca geçti. Oralarda açıkladığım gibi bundan maksad, bu suçu işleyen kimselerin, ilk zamanlarda Cennete girecek müslümanlarla birlikte girmeye hak kazanmamış olmasıdır. Böyle bir hakkı bulunmamakla beraber Allah Teâlâ dilerse onu bağışlar. Dilemezse bu suça karşı cezasını çektikten sonra Cennete girer. Çünkü müteaddid kesin nass-lar, zerre mikdarı îmanı bulunan kimselerin sonuç itibariyle cennetlik olduklarına delâlet eder.
Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir : Bu suçu işleyen müslüman Cennete girse de onun kokusunu duymaktan mahrum kılınır-.[101]

33- Bir Adama Can Teminatı Verip Sonra Onu Öldüren Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2688) Rifâa bin Şeddâd el-Fityânî'den; Şöyle demiştir:
Amr bin el-Hamık el-Huzâi (Radıyallâhü anh)'den işittiğim bir kelime (hadis) olmasaydı, beri el-Muhtâr'm başı ile cesedi (ni birbirinden ayırıp) arasında yürüyecektim. Ben Amr bin el-Hamık'tan şöyle söylerken işittim. Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Kim bir adama can teminatım verip sonra onu öldürürse şüphesiz o kimse kıyamet günü bir gadir (zulüm) sancağını taşıyacaktır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve râvileri sıka (süvenilir) zâtlardır. Çünkü râvî Rıfâa bin Şeddâd'm hadisini Nesâî kendi süne-ninde rivayet ermiş ve sıka olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da onu sıka râvî-ler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri _ Müslim'in şartı üzerinedir.

2689) Rıfâa bin Şecîdâd (RadıyaUâhii anhj'âen; ŞÖyle demiştir:
Ben Muhtâr'ın yanma kendisinin sarayında girdim. Kendisi: Cebrail (Aleyhisselâm) bu saatta benim yanımdan kalktı, dedi. Süleyman bin Sured {Radıyallâhü anh)'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bana rivayet ettiği:
«Adam kanı hususunda sana güvendiği zaman sen onu öldürme» hadîsinden başka hiç bir şey beni Muhtâr'ın boynuna (bu iftirasından dolayı kılıç) vurmakdan alakoymadı. İşte beni onun boynunu (kılıçla) vurmaktan meneden şey bu hadistir."[102]

İzahı

İlk hadîs Zevâid türündendir. Zevâid sahibi ikinci hadîsi Zevâid türünden saymadığı ve R i f â a ' nin hadisleri N e s â i tarafından da rivayet edildiği için bu hadisin N e s a i tarafından da rivayet edilmiş olması muhtemeldir. Fakat ben N e s â i' nin sü-neninde bu hadîse rastlamadım. Gözümden kaçmış olabilir.
Hadîs, bir kimseye can güvenliği veren müslümamn bu güvenceye sadakat göstermesinin gerekliliğine ve aksine hareket etmesinin bir zulüm ve haksızlık sayıldığına delâlet "eder. Çünkü verdiği teminata aykırı hareket etmekle emânete hiyânet etmiş sayılır. Emânete hiyânet etmenin haramlığı müteaddid âyetler ve hadîslerle haram kılınmıştır.
Son hadiste sözü edilen Muhtar ile kimin kasdedildiğine dâir bir kayda rastlamadım. Bununla Muhtâr-i Sak af i' nin kas-dedilmiş olması muhtemeldir. Muhtâr-i Sak afi, Hic-ret-i Nebeviyye esnasında doğmuş, fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görme şerefine erişemediği gibi hadîs rivayetinde de bulunmamıştır. H i c â z' da hilâfetini ilân eden Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'ın taraftarı iken hicretin 64. yılı O'ndan ayrılarak î r â k ' a geldi ve Küf e'-de Ş i î 1 e r' le iş birliği yaparak K e r b e 1 â olayının intikamını almak üzere Ehl-i Beyt'ten (yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm)'in torunlarından) Mehdi Muhammed bin el-Hanefiyye tarafından görevlendirildiğini iddia etti. E! altından yaptığı faaliyetler neticesinde 12 bin kadar taraftar topladı ve hicretin 65. yılı Kûf e'yi eline geçirdi. K e r b e 1 â olayında bulunan veya oiayı tertipleyen bir çok kimseyi öldürten Muhtar bir buçuk yıl Kûf e'de hükümdarlık ettikten sonra hicretin 67. yılı Mus'ab bin Zübeyr'in gönderdiği askeri kuvvet tarafından katledildi.
Üç Zâtın Hâl Tercemesi
Birinci hadisin râvisi Amr bin el-Hamık bin Habîb bin Amr ei-Huzâî (R.A.) Hudeybiye andlaşmasından sonra Mekke'den Medîne-i Münevvere'ye hicret etmek şerefine erişen sahâbilerdendir. Hz, Osman (R.A.)'ın şehid edilmesi olayında O'nun evine girenlerdendir. Daha sonra Hz. Ali'ye taraftar çıkıp O'nunla birlikte Cemel, Sıffîn ve Nehrevân olaylarına katılmıştır. Râvîleri Cübeyr bin Nüfeyr ve Rıfâa bin Şeddâd'dır. Hicretin 51. yılı Abdurrahman bin Osman es-Sakafi tarafından öldürülerek başı Muâviye'ye gönderilmiştir. İslâm tarihinde hediye edilen ilk baş bu zâtın başıdır. Nesâi ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 288)
Yine birinci hadisin senedinde ismi geçen Rifâa bin Şeddâd el-Pityânî'nin bağlı bulunduğu Fityân, Büceyle'nin bir koludur. Bu zatın künyesi Ebû Âsim el-Kûfi'dir. (Sünenimizin elde mevcûd nüshalarında el-Kıtbânî, diye yazılı ise tiv Hülâsa'da bu kelime el-Fİtyânî diye beyân edildiği için bu beyânı esas tuttum.) Bu zât, Amr bin el-Hamik'dan hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kavileri ise Abdü'l-Melik bin Umeyr ve Beyân bin Bişr'dir. Nesâî onun sıka olduğunu söylemiştir. Hicretin altmış küsur yılında vefat etmiştir, (Hülâsa : 118)
İkinci hadîsin râvîsi Süleyman bin Sured el-Huzâî Ebû Mutarrif el-Kûfî (R.A.), sahâbidlr. 15 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun bir hadîsini ittifakla rivayet etmişlerdir. Buhâri ayrıca bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvîleri ise Yahya bin Ya'mur ve Adî bin Sâbiftir. îbn-i Abdi'1-Berr : O, Ali (R.A.) ile beraber Sıffîn olayına katılmış, sonra da Hz. Hüseyin (R.A.)'ın intikamını almak için uğraşmış ve hicretin 65. yılı el-Cezîre'nin Aynü'1-Verd denilen yerinde öldürülmüştür. Bu zâ,t, âlim, sâlih ve kavminin eşrafından idi. Kütüb-i Sitte sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir, (Hülâsa : 152)[103]

34- (Bîr Müslümanı Teammüden, Kasden) Öldüren Kişiyi Bağışlamak (Kısas Olarak Öldürmekten Vazgeçmek) Babı

2690) Ebû Hüreyre (Radıyallâhıi anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam (bir müslüman kişiyi) öldürmüştü. Dâva Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de katili (kısas edilmek üzere) maktulün velîsine teslim etti. Bunun üzerine katil: Yâ Resûlallah Allah'a yemin ederim ki ben maktulü kasden öldürmedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , maktulün velîsine:
«Bilmiş olki, katil eğer gerçekten doğru sözlü olup sonra sen onu öldürür isen Cehennem ateşine girersin,» buyurdu.
Ebû Hüreyre dedi ki: Bu buyruk üzerine maktulün velîsi katili serbest bıraktı. Ebû Hüreyre dedi ki: Katilin elleri bir enli ve uzun kayışla arkasından bağlı idi. Katil, kayışını çekerek, yederek çıkıp gitti. Bu nedenle kendisine Ze'n-Nis'a (= kayış sahibi) ismi verildi,"

2691) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Bir adam, velisinin katilini Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«(Katili) bağışla,» buyurdu. Adam bağışlamaktan imtina etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Diyetini (kan bahasını) al,» buyurdu. Adam (bundan da) imtina etti. (Bu kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Git katili öldür, şüphesiz sen (onu öldürür isen) onun mislisin,» buyurdu. Enes dedi ki: Sonra adama arkadan yetişildi ve kendisine denildi ki, Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Katili öldür. Şüphesiz sen (onu öldürürsen) onun mislisin,» buyurdu. Adam bunun üzerine katile yol verdi.
Enes (Radıyallâhü anh) dedi ki: Katil, (bağlı bulunduğu ve son anda çözülen) kayışını yederek, ev halkının yanma doğru gider vaziyette görüldü. Enes (Radıyaliâhü anh) dedi ki; maktulün velîsi galiba katili bağlamıştı.
(Müellifin şeyhi) Ebû Umeyr dedi ki: İbn-i Şevzeb, Abdurrah-man bin eî-Kâsım'in şöyie söylediğini rivayet etti: Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Seîleml'den sonra (yâni O'ndan başka) hiç kimse (maktulün velisine) : «Katili Öldür, şüphesiz sen de (onu öldürür-sen) onun mislisin» diyemez.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu, Kemlilerin hadîsidir. Yalnız onların yanında bulunur, (onlardan başka hiç kimsenin yanında bulunmaz.)" [104]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tirmi-zî; Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Nesâî de rivayet etmiştir.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu hadislerin bir benzerini de Vâil bin H ü c r (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadîslerde geçen "Nis'a" deve ve benzeri hayvanların yularında kullanılan bir nevî kayış manasınadır.
Hadîslerde söz konusu cinayet zahiren kasden işlendiği için Peygamber (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) katili maktulün velîsine kısas için teslim etmiştir. Katil kasden öldürmediğine yemin edince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) maktulün velîsini uyarmıştır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Eğer katil doğru söylüyor ise» emri, şu hükmü ifâde eder: Zahirine göre kasden işlenmiş bir cinayetin kasden olmadığına dâir katilin yaptığı savunma muteber değildir. Ama maktulün velîsine uygun ve ihtiyatlı olanı o katili öldürmekten vazgeçmesidir. Çünkü katil bu savunmasında samîmi ve doğru sözlü ise maktulün velîsi onu öldürmekle günaha girmiş olur.
İkinci hadîste sözü edilen cinayet olayında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) katilin bağışlanmasını, sonra diyetin alınmasını maktulün velîsine teklif etmiş ise de velî bu iki teklife rızâ göster-meyince katil, kısas edilmek üzere kendisine teslim edilmiş ve bu arada Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Katili öldür sen de (katili öldürürsen) onun mislisin» buyurmuştur. Parantez içi ifâde diğer rivayetlerden yararlanılarak ilâve edilmiştir. Bu cümle ile ilgili olarak şöyle bir soru hatıra gelir .
Bir müslümanı kasden öldürmek büyük bir günahtır. Bu cinayeti işleyen kişiyi öldürmek ve kısas hükmünü tatbik etmek meşrudur. Maktulün velîsi bunu öldürmekle günah" işlemiş olmaz. Halbuki bu hadîste Resûl-i Ekrem maktulün velîsine.- «Sen katili Öldürürsen sen de onun misli olursun» buyurmuştur. Bu nasıl olur?
Buna cevaben Sindi : Yâni adam öldürme bakımından ikisi aynidir. İkisi de adam öldürmüş olur. Ama birisi haksız ve zulüm olarak cinayet işlemiş oîur. Diğeri ise haklı olarak öldürmüş olur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) arayı bulmak ve bağışlamaya teşvik için bu ayırımı yapmadan bu buyruğu söylemiştir. Bu gibi hallerde tarizde bulunmak caizdir. Kasdedilen mânâ şu olabilir : Katil, maktulü kasden öldürmediğine yemin ediyor. Eğer bu sözünde doğru ise katili öldürmek caiz değildir. Yâni mânevi yönden mes'ûl-Hyetli bir iştir, demiştir.
N e v e v î de bu cümlenin yorumu hakkında: Sıhhatli yorum şudur : Sen katili öldürürsen, bir tarafın diğer tarafa bir üstünlüğü ve bir ikram ile iyiliği yoktur. Çünkü maktulün velisi katili öldürmekle hakkını tam olarak almış olur. Fakat katili bağışlarsa, üstünlük, minnet, iyilik, bol sevab ve dünyada bol takdir kazanmış olur. Bir kavle göre bundan maksad şudur: Katili öldürmekle maktulün velîsi de adam öldürmüş olur. Fakat birinci cinayet haram olan bir cinayettir. İkincisi ise helâl olan bir cinayettir. Bununla beraber ikisi de öfkeye uymak, nefsi arzuyu gerçekleştirmek hususunda eşittir. Özellikle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), katili bağışlamayı talep ettiğine rağmen maktulün velîsi bu taleb'e rızâ gös-termeyip katili öldürme yolunu tercih ederse ne değeri kalmış olur, diye bilgi vermiştir, [105]

Bu İki Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Maktulün velisi kasden cinayet işleyen katili, öldürmek, kan bahasını almak ve katili bağışlamak hususunda muhayyerdir.
2. Devlet yetkilisi, kısası gerekli katili bağışlamak için maktulün velisinden ricada bulunabilir.
3. Kısas edilmesi gerekli katilin kaçması endişesi bulunduğu takdirde onu bağlamak caizdir.
4. Bağlı olan sanığın bu durumda, yâni bağlı olduğu halde ifâde vermesi caizdir.
5. Katil bağışlandığı zaman, tazîr ismi verilen cezaya çarptırılması şart değildir. Yâni bağışlanan katilin, teşhir, tahkir, dayağa çekmek gibi cezalarla cezalandırılması mecburiyeti yoktur. H a t -tâbi' nin anlattığına göre Mâlik bin Enes: Bağışlanan katil yüz değnekle dövülür ve bir yıl süre- ile hapsedilir, demiştir.
Son hadîsi Müellifimize üç zât rivayet etmiştir. Bunlar Remli oldukları için Müellifimiz, bu hadisin yalnız Remlilerin yanında bulunduğunu ifâde etmiştir.
Abdurrahmân bin el-Kâsım'ın hadisin sonunda rivayet olunan sözünün mânâsı şudur: Kasden bir müslümanı öldürdüğü sabit olan bir katili kısas olarak Öldüren maktulün velîsi hakkında: "Katili öldürürsen sen de onun gibi olursun" demeye kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur. Bu sözü ancak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buyurmuştur. Başkası böyle söyleyemez.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu sözünün yorumu yukarda beyân edildi. Başkası bu sözü söyleyip maktulün velîsini katile benzetemez. Çünkü katilin cinayeti gayri meşrudur, haramdır. Maktulün velîsinin yaptığı iş ise meşrudur ve bir hakkı kullanmaktan ibarettir. [106]

35- Kısas (Dâvasın) Da Bağışlama Babı

2692) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'âer\ rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arzedilen kısasla ilgili her dâvada O, bağışlamayı emir (yâni teşvik) ederdi."

2693) Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdular ki;
«Vücûdundan bir şey (yâni yaralanma veya bir tarafının kesilmesi) ile başına bir musibet gelip de bunu sadaka eden (yâni hasmını bağışlayıp misillemeden vazgeçen) hiç bir (müslüman) adam yoktur ki, bu (bağışlaması) ndan dolayı Allah onu bir derece yükseltmesin veya bundan dolayı onun bir günahını bağışlamasın.»
(Ebü'd-Derdâ demiştir ki) : Bu hadîsi iki kulağım işitti ve kalbim iyice hıfzetti." [107]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs kısas, yâni gerek katili öldürme dâvasında ve gerekse bir müslümanın bir organını kestiği için kendisinin de o organının kesilmesi gereken cânî ile ilgili dâvada bağışlama girişimlerinin meşruluğuna delâlet eder. En-Neyl yazarı: Afıv ve bağışlamaya teşvik işi sahîh hadisler ve Kur'an-ı Ke-rîm'in âyetleriyle sabittir. Genel olarak bağışlamanın meşruiyeti konusunda ihtilâf yoktur. Bulunan ihtilâf şudur: Zulüme uğrayanların zâlimleri bağışlaması mı, bağışlamayı bırakması mı evlâdır?
Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z î de rivayet etmiştir. T i r m i z î bunu rivayet ettikten sonra: Bu, garîb bir hadistir. Râvi Ebü's-Sefer'in Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'den hadis işittiğini bilmiyorum. E b ü's-S e -f e r' in ismi Saîd bin Ahmed, bir kavle göre bin Yuh-m i d' dir, der.
Hadis, yaralanan veya vücûdunun bir tarafı kesilen müslümanın caniyi, yâni kendisine bu zararı veren müslümanı bağışlamasının ve misillemeden vazgeçmesinin sevabını bildirmekle bağışlamayı teşvik eder. Hadîsteki tasadduk, sadaka etmek, bağışlamak manasınadır. [108]

36- Kısas Olarak Öldürülmesi Gerekli Hâmile Kadın (Hakkinda Gelen Hadîs) Babı

2694) Muâz bin Cebel, Ebû übeyde bin el-Cerrâh, Ubâde bin es-Sâ-mit ve Şeddâd bin Evs (Radıyalîâhü anhümyden rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur :
«Kadın teammüden (bir kimseyi) öldürdüğü zaman, hâmile olursa, hamlini bırakıp bebeğini bir bakıcıya teslim edinceye kadar öldürülmez ve hâmile kadın zina ederse, doğum yapıp bebeğini bir bakıcıya teslim edinceye kadar recmedilmez.»"
Not : Zevâid'de şöyJe denilmiştir : Bu hadîsin senedinde İbn-i En'üm bulunur. Bunun adı Abdurrahmân bin Ziyâd bin Enlim olup zayıftır. Kendisinden rivayet eden Abdullah bin Lehia da böyledir. [109]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs; bir kimseyi öldürdüğü için kısas olarak öldürülmesi gereken veya bekâr olmadığı halde zina ettiği için recmedilmesi gereken kadın hâmile olduğu takdirde bu ce-
zâlann derhal infaz edilemeyip, kadının doğum yapması ve doğacak bebeği besleyip bakacak bir kimseye teslim edinceye kadar erteleneceğine delâlet eder.
Bu hükümler hususunda âlimler ittifak halindedir. Çünkü hâmile kadın kısas veya had olarak Öldürüldüğü takdirde karnındaki cenin de öldürülmüş olur. Ceninin bir günahı söz konusu olmadığı için ceza infazı ertelenir.
Konu hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.
Bu hadisi rivayet eden dört sahâbinin hâl tercemeleri daha önce beyân edilmiştir. [110]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/255
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/255-257
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/257-259
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/259-260
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/260-261
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/261
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/262-265
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/265-266
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/266
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/267-268
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/268-269
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/269-270
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/270-271
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/271
[15] Hülasa:178
[16] Hülasa:134
[17] Hülasa:125
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/271-273
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/273
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/273-274
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/274
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/274-275
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/275-277
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/277-278
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/278-279
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/279
[27] Hatâen öldürmeye misal olarak: Bir ava ateş ederken yanlışlıkla bir insanı öldürmek, yüksekçe bir yerden düşerken bir adama çarpıp öldürmek, av sanarak ateş etmekle insan öldürmek.
[28] Tevbe: 74
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/280-282
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/282-284
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/284-285
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/285
[33] Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 41 nolu hadîs bölümünde geçti.
[34] Bu sahâbi'nin hâl tercemesi 442 nolu hadîs bölümünde geçti.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/285-287
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/287-288
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/289
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/289-291
[39] Câriye bin Zafar âî-Hanafi el-Kûfl, sahâbidir. Raviai oğlu Nlmrân'&r. İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hülâsa : 60)
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/291-292
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/292-293
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/293-295
[43] Bu sahâbl'nin hâl tercemesi 1869 nolu hadis bölümünde geçti.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/295-297
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/297
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/297-298
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/298-300
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/300
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/300-301
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/301-302
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/302-303
[52] Hülâsa: 178
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/303-305
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/305-306
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/306
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/306-307
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/307-308
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/308-309
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/309
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/310-311
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/311
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/311-312
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/312-313

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/313-314
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/314-315
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/315
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/315-316
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/316-317
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/317-318
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/318
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/318-320
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/320-321
[73] Bu sahablnin hâl tercemesi 207 nolu hadîs bölümünde geçti.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/321-322
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/322-326
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/326
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/326-327
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/327
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/327-328
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/328-329
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/329-331
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/331
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/331-332
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/332-333
[85] Bu sahâbinin hâl tercemesi 1851 nolu hadis bölümünde geçmiştir.
[86] Bu sahâbinin hâl tercemesi 1021 nolu hadîs bölümünde geçti.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/333
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/333-335
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/335-336
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/336-338
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/341-345
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/345-347
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/347-349
[94] Üsdü'l-Ğabe C. 2, Sah. 189 ve 206
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/349
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/350
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/350-351
[97] Bu sahâbî*nin hâl tercemesi 1448 nolu hadîs bölümünde geçti.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/351-352
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/352-353
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/353-354
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/354-355
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/355-356
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/356-357
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/358-360
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/360-361
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/361-362
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/362-363
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/363-364
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/364
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/364-365

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ı Zikredeni Allah'ın Da Zikretmesi

24) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah (c.c.) şöyle buyurdu: "Ben kulumun, Benim hakkımdaki zannı üzereyim ve Ben, kulum Beni zikrettiği vakit kendisiyle beraber olurum. Kulum Beni, nefsinde zikir edecek olursa Ben de onu nefsimde zikrederim. Kulum Beni bir topluluk içerisinde zikrederse Ben de onu daha faziletli bir topluluk içerisinde zikrederim. Kulum Bana bir karış yaklaşacak olursa, Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Kulum Bana bir arşın yaklaşacak olursa Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. Kulum Bana yürüyerek gelecek olursa Ben de ona koşarak giderim."[1]
Hadiste geçen: *"Kulaç"*: Bir insanın iki arşınlık, yani (iki zira'lık) uzunluğu ile iki kolunu açtığı ve göğsüyle kesiştiği nokta arası mesafe kadarki ölçüdür. Dört zira (arşın) mesafesi kadar olduğunu söyleyebiliriz.
Bu, kelimenin gerçekteki açıklamasıydı. Ancak "kulaç" ifadesi hadiste mecaz olarak kullanılmıştır, anlaşılmaya yakınlık ifade etsin diye böyle gelmiştir. Allah'ın (c.c.) sıfatlarını belirten hadisleri tevil etmediğimiz ile ilgili açıklamamız geçtiğinden, burada da (tevil etmiyoruz.) Nitekim selamette olmak kadar huzur verici bir şey olmadığı gibi (tehlikelerden kaçmak da böyledir.) Allah (c.c.) en iyisini bilicidir.
v Müslim'de (2675) geçen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Ben, kulumun Benim hakkımdaki zannı üzereyim ve Ben, kulum Beni hatırladığı vakit onunla beraber olurum. Şayet Beni kendi nefsinde zikir edecek olursa Ben de onu kendi nefsimde zikir ederim. Şayet Beni bir topluluk içinde zikir edecek olursa Ben de onu daha fazileti çok olan bir topluluk içinde zikir ederim. Kulum Bana bir karış yaklaşırsa Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Kulum Bana bir arşın yaklaşırsa Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. Kulum Bana yürüyerek gelecek olursa Ben de ona koşarak giderim."
v Yine Müslim'de (14/2675) geçen bir lafiz şöyledir:
"Allah-u Azze ve Celle buyurdu ki: "Ben, kulumun, Benim hakkımdaki zannı üzereyim. Ve Ben, kulum Beni hatırladığı vakit kendisiyle beraber olurum. Kulum Beni nefsinde hatırlayacak olursa Ben de onu nefsimde hatırlarım. Şayet Beni toplum içinde hatırlayacak olursa, Ben de onu daha hayırlı bir toplum içinde hatırlarım. Kulum Bana bir karış yaklaşırsa Ben de kuluma bir kulaç yaklaşırım. Kulum Bana bir arşın yaklaşırsa Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. Kulum Bana yürüyerek gelecek olsa Ben de ona koşarak giderim."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir. (7405)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(281) Yanında Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi Ve Sellem) Anılıp Da Ona Salat Getirmeyen Kimse
(282) İnsanın, Kendine Zulmeden Kimse Aleyhine Duâ Etmesi
(283) Ömrün Uzamasına Duâ Eden Kimse
(284) Acele Etmediği Müddet Kulun Duası Kabul Olunur
(285) Tembellikten Allah'a Sığınmak
(286) Allah'dan İstemiyene, Allah Gazab Eder
(287) Allah Yolunda Savaşta Saf Tutmuşken Dua Etmek
(288) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'İn Duaları
(289) Rahmet Ve Yağmur Zamanında Dua
(290) Ölüme Dua Etmek
(291) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'in Duaları
(292) Musibet Zamanında Dua
(293) İstihare Vaktinde Dua
(294) İdarecinin Zulmünden Korkunca Okunacak Dualar
(295) Duâ Edene Kazandırılan Mükâfat Ve Sevap
(296) Duanın Fazileti
(217) Rüzgar Zamanında Dua
(298) Rüzgara Sövmeyiniz
(299) Yıldırımlar Anında Dua
(301) Allah'tan Afiyet İsteyen Kimse
(302) Bela İstemenin Hoş Görülmediği
(303) Bela Şiddetinden Allah'a Sığınmak
(304) Adamın Sözünü Ayıplayarak Hikâye Etmek
(305) Bir Bölüm
(306) Gıybet Ve Allah Teâla'nın: -Bir Kısmınız, Bir Kısmınızı Gıybet Etmesin» Sözü
(307) Ölüyü Gıybet Etmek
(308) Babası Yanındaki Çocuğun Başını Okşayan Ve Ona Bereketle Dua Eden
(309) Müslümanların Birbirlerine Sevgi Ve Bağlılığı
(310) Müsafire İkram Etmek Ve Bizzat Ona İnsanın Hizmet Etmesi
(311) Müsafire Bahşişte Bulunmak
(312) Konuklama Üç Gündür
(313) Konuk Sahibine Zorluk Verecek Kadar Yanında Durulmaz
(314) Bir Kimsenin Evi Civarına Müsafirin İnmiş Bulunması
(316) Adamın Bizzat Müsafire Hizmet Etmesi
(317) Müsafirine Yemek İkram Edip De Namaza Duban Kimse
(308) İnsanın Ailesine (Çoluk - Çocuğuna) Para Harcaması
(319) İnsan Zevcesinin Ağzına Verdiği Lokmaya Varıncaya Kadar Her Şeyden Mükafat Kazanır
(320) Gecenin Üçte Biri Kalınca Dua Etmek
(321) Gıybeti Değil De, Niteliği Murad Ederek Falan Kimse Kıvırcık Saçlıdır, Siyahdır Yâhud Uzundur, Kısadır Diye İnsanın Söz Söylemesi
(322) Haberi Anlatmakta Beis Görmeyen Kimse
(323) Müslumanın Ayıbını Örten Kimse
(324) Adamın: İnsanlar Helak Oldu, Demesi
(325) Münafık Olana Seyyid = (Efendi) Denmez
(326) İnsan Övüldüğü Zaman Ne Söyler
(327) İnsan Bilmediği Bir Şey İçin: Allah Bilîr O Şöyledir, Dememelidir
(328) Gök Kuşağı
(329) Saman Yolu
(330) Allah'ım! Beni Rahmetinin Bulunduğu Yere Koy, Denmesini Hoş Görmiyen Kimse
(331) Zamana Sövmeyiniz
(332) İnsan, Dönüp Gittiği Zaman Kardeşine Keskin Bakışla Bakmasın
(333) İnsanın İnsana: Yazıklar Olsun Sana... Sözü
(334) Evler
(335) İnsanın: Babana Rahmet Sözü
(336) İnsan Dilediği Zaman Az Dilemeli Ve Dilekte Bulunduğu Kimseyi Övmemeli
(337) Adamın: Sana Dil Uzatan Yaşamasın, Sözü
(338) İnsan: Allah Ve Falanca (Yaptı Şeklinde Söz) Söylemesin
(339) İnsanın: Allah Dilerse, Sen De Dilersen Sözü
(340) Şarkı Ve Eğlence
(341) İyi Hal Ve Güzel Gidişat
(342) Zamanla Gelir Sana Beklemediğin Haberler
(343) Hoşlanılmayan Temenni
(344) Üzüme -Kerm- Demeyiniz
(345) Adamın «Sana Yazık Olsun» Sözü
(346) İnsanın : «Ey Kadıncağız» Sözü
(347) İnsanın: «Ben De Üşengeçlik Var » Sözü
(348) Tembellikten Sığınan Kimse
(349) İnsanın: «Nefsim Sana Feda Olsun» Sözü
(350) İnsanın: «Anam, Babam Sana Feda Olsun» Sözü
(351) Babası İslam'a Ulaşmamış Kimseye, İnsanın «Yavrum!» Demesi
(352) İnsan: «Habis Nefsim» Demesin
(353) Ebû'l — Hakem Künyesi
(354) Güzel İsim, Peygamber (Sallalahü Aleyhi Ve Sellem)'İn Hoşuna Giderdi
(355) Yürümekte Sür'at
(356) Aziz Ve Yüce Allah'a İsimlerin En Sevimlisi
(357) İsmi İsimle Değiştirmek
(358) Aziz Ve Yüce Allah Katında İsimlerin Hoşa Gitmeyeni
(359) Başkasının İsmini Küçülterek Onu Çağıran Kimse
(360) İnsan Kendine İsimlerinin En Sevimli Olanı İle Çağrılır

(361) Asiye İsmini Değiştirmek
(362) «Sabim» İsmini Almak
(363) «Ğarrab» İsmi
(364) Şihab İsmi
(365) El-As İsmi
(366) Arkadaşının İsminden Bir Şey Noksan Bırakıp Kısaltarak Onu Çağıran Kimse
(367) «Zahim» Adını Almak
(368) Berre İsmi
(369) «Eflah» İsmi
(370) «Rebah» İsmi
(371) Peygamberlerin İsimleri
(372) «Hazin» İsmi
(373) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'İn İsmi Ve Künyesi
(374) Müşrik Künyelenir Mi?
(375) Çocuk İçin Künye
(376) Bir Kimsenin Çocuğu Doğmadan Önce Ona Künye Vermek
(377) Hanımların Künyesi
(378) Bir Adamı Kendisinde Olan Bir Şeyle Veya Herhangi Biriyle Künyelemek
(379) Büyüklerle Ve Fazilet Sahipleriyle Yürümek Nasıl Olur?
(380) Bölüm
(381) Şiirden Bir Kısmı Hikmetdir
(382) Güzel Söz Gibi, Sür De Güzeldir Vb Onun Çirkini De Vardir
(383) Şiir Okutan Kimse
(384) «İçi Şürle Dolu Kimseyi Hoş Görmemek»
(384 M.) Aziz Ve Yüce Allah'ın «Şâirlere İse, Onlara Sapıklar Uyar- Sözü (Sûre: 26, Âyet: 224)
(385) «Beyândan Bir Kısmı Sihirdir»
(386) Şiirin Mekrûh Olanı
(387) Çok Söz Konuşmak
(388) Temenni Etmek
(389) Bir Adama, Bir Şeye, Bir Ata Bu Bahirdir = Denizdir Denilir
(390) Galat Sözden Dolayı Dövmek
(391) Bir Şeyin Hak Olmadığım Murad Ederek İnsan, «Bir Şey Değildir» Der
(392) Tarizler
(393) Sırrı Yaymak
(394) Maskaralık Aziz Ve Yüce Allah'ın: «Bir Toplum, Diğer Bir Toplumla Alay Etmesin» Âyet-i Kerimesi
(395) İşlerde Acele Etmemek
(396) Bîr Sokak Yahut Bir Yol Gösteren
(397) Âmâyı (Körü) Yoldan Saptıran Kimse
(398) Azgınlık (İsyan)
(399) Azgınlığın Cezası
(400) Soy Temizliği
(401) «Ruhlar Birlik Birlik Askerlerdir»
(402) İnsanîn Taaccüp Anında «Sübhanallah» Demesi
(403) Yeri El İle Sıvamak
(404) Taş Atmak
(405) «Rüzgâra Sövmeyiniz»
(406) Adamın: «Şu Ve Bu Yîlöızîn Doğup Batması Sebebiyle Yaomuea Kavuştuk», Demesi
(407) İnsan Bulut Gördüğü Zaman Ne Söyler
(408) Uğursuzluğa Yorma
(409) Kötüye Yormayanın Fazileti
(410) Cinlerden Uğursuzluk (Cin Çarpması)
(411) Fal
(412) «Güzel İsmi Bereket Saymak»
(413) Atta Uğursuzluk
(414) Aksırmak
(415) İnsan Aksırdığı Zaman Ne Söyler
(416) Aksırana Rahmet Dilemek
(417) Aksırmayı İşiten Kimse: « Elhamdülillah» Der
(418) Aksırmayı İşitenin Teşmiti Nasıldır?
(419) Aksıran Kimse Allah'a Hamd Etmezse Ona Teşmit Edilmez
(420) Aksıran, Nasıl Söze Başlar
(421) Eğer Allah'a Hamd Etmişsen, Allah Sana Merhamet Etsin», Diyen Kimse
(422) «İnsan (Aksırınca) Ab Demesin
(423) Birkaç Defa Aksırınca
(424) Yahudi Aksırınca
(425) Erkeğin Kadına Teşmît Etmesi
(427) Cevap Anında «Lebbeyk» Diyen Kimse
(428) «İnsanın Kardeşi İçin Ayağa Kalkması»
(429) Oturan Adam İçin İnsanın Ayağa Kalkması
(420) İnsan Esneyince Elini Ağzına Koysun
(431) Bir Kimse Başkasının Başını Tarayıp Temizler Mi?
(432) Hayret Anında Başı Sallamak Ve Dudakları Isırmak
(433) Hayret Veya Birşey Zamanında İnsanın Elini Oyluğuna Vurması
(434) İnsan Kardeşînîn Otluğuna Vurup Da Bununla Bir Kötülük Dilemezse
(435) Kendisi Oturup Da İnsanların Kendisi İçin Ayağa Kalkmasını Hoş Görmiyen Kimse
(436) Bir Bölüm
(437) İnsanın Atacı Uyuşunca Ne Söyler
(438) Bir Bölüm
(439) Çocuklara Musafaha Etmek
(440) Musâfaha
(441) Çocuğun Başını Kadının Okşaması
(442) Kucaklaşma
(443) Adam Kızını Öper
(444) El Öpmek
(445) Erkeği Öpmek

(446) Tazim İçin İnsanın İnsana Karşı Ayağa Kalkması
(447) Selamın Başlangıcı
(448) Selamı Yaymak
(449) Önce Selâm Veren
(450) Selâmın Fazîletî
(451) Selâm, Aziz Ve Yüce Olan Allah'ın İsimlerinden Bir İsimdir
(452) Müslüman Müslümanla Karşılaştığı Zaman Ona Selam Vermesi, Üzerine Düşen Vazifedir
(453) «Yürüyen Oturana Selam Verir»
(454) «Süvarinin Oturana Selam Vermesi»
(455) Piyade Süvariye Selâm Verir Mi?
(456) Azlık Çokluğa Selâm Verir
(457) Küçük Büyüğe Selâm Verir
(458) Selamın Hududu
(459) İşaretle Selâm Veren Kimse
(460) Selam Verince İşittirilmelidir
(461) Selâm Vermek Ve Kendisine Selâm Verilmek Üzere Dışarı Çıkan Kimse
(462) Meclise Gelince Selâm Vermek
(463) Meclisten Kalkınca Selam Vermek
(464) Meclisten Kalkınca Selam Verenin Hakkı
(465) Musafaha İçin Eline Hoş Koku Süren Kimse
(465) «Tanıdığa Ve Tanımadığa Selâm Vermek»
(467) «Bir Bölüm»
(468) «Fasık Olana Selam Verilmez»
(469) Günahkârlara Ve Boya Sürünekleee Selâm Vermeyi Terkeden Kimse
(470) Emire (Halifeye) Selam Vermek
(471) Uyuyana Selâm Vermek
(472) Hayyakellah == Allah Sana Ömürleh Versin
(473) Merhaba
(474) Selama Nasıl Mukabele Edilir?
(475) «Selamı Almayan Kimse»
(476) «Selâmda Cimrilik Eden Kimse»
(477) Çocuklara Selam Vermek
(478) «Hanımların Erkeklere Selam Vermesi»
(479) «Hanımlara Selam Vermek»
(480) Kişiye Özel Selâm Vermeyi Hoş Görmeyen Kimse
(481) «Hîcab Âyeti Nasıl Nazil Oldu
(482) «Üç Çıplak Vakit»
(483) «Erkeğin Hanımı İle Yemek Yemesi»
(484) Şenliği Olmayan Bir Eve Girince
(485) «Sahip Olduğunuz Köleler Sîzden İzîn İstesin» (Nûr Sûresi: 58)
(486) «Çocuklarınız Bulûğa Erince» (Nür Sûresi, 59)
(487) İnsan Annesinden (Odasına Girmek İçin) İzin İster
(488) İnsan Babasının Yanına Varmak İçin İzin İster
(489) İnsan Babasının Ve Çocuğunun Yanına Girmek İçin İzin İster
(490) İnsan Kız Kardeşinin Yanına Girmek İçin İzin İster
(491) İnsan Erkek Kardeşinin Yanına Girmek İçin İzin İster
(492) Üç Defa İzin İstemek
(493) İzin İstemek Selâmdan Başkadır
(494) İzinsiz Bakanın Gözü Oyulur
(495) İzin İstemek, Göz Harama Değmemek İçindir
(496) Bir Adam Bir Adama Evinde Selâm Verince
(497) Adamı Çağırmak Ona (İçeri Girmesi İçin) İzindir
(498) Kapıda İnsan Nasıl Durur
(499) Bir Kîmse İzin İster De Ona, Ben Çıkıncaya Kadar Bekle Diye Ev Sahibi Söylerse Nerede Oturur?
(500) Kapıyı Çalmak
(501) İzin Almadan İçeri Girince
(502) «Gireyim Mi?» Deyip De Selâm Vermeyince
(503) İzin İstemek Nasıldır?
(504) Kim O? Diyene Karşı: Ben, Diyen
(505) İzin İsteyip De, Karşılık Olarak «Selâmla Gir» Deyince
(506) Evlere Bakmak
(507) «Evine Selâmla Girenin Fazileti»
(508) Bir Kimse, Eve Girdiği Zaman Allah'ı Anmazsa, Orada Şeytan Geceler
(509) İzin İstenmeyen Yer
(510) Çakşı Dükkânlarına Girmekte İzin İstemek
(511) Yabancılara Karsı Nasıl İzin Alınır?
(512) Gayri Müslim Mektup Yazıp Da, Selâm Verince Ona Mukabele Edîlir
(513) «Gayri Müslimlere Önce Selâm Verilmez»
(514) «Zîmmi'ye İşaretle Selâm Veren Kimse»
(515) «Zîmmet Ehline Selâm Nasıl Çevrilir»
(516) Kâfir-Müslim Karışık Olan Bir Topluluğa Nasıl Selâm Verilir
(517) Kitap Ehline Nasıl Mektup Yazılır?
(518) Ehli Kitap; «Essamü Aleyküm» Deyince
(519) Ehl-i Kitap, Yolun En Dar Yerine Zorlanır
(520) İnsan Gayri Müslime Nasıl Dua Eder?
(521) İnsan Tanımadığı Hıristiyana Selâm Verince
(522) «Falanca Sana Selâm Söylüyor» Deyince
(523) «Mektuba Cevap Vermek»
(524) Hanımlara Mektup Yazmak Ve Onların Cevap Vermesî
(525) Mektubun Başı Nasıl Yazılır?
(526) Amma Ba'dü = Bundan Sonra (Sözü)
(527) Mektuplara «Bismillâhirrahmanirrahim» Île Başlamak
(528) Mektuba Ne İle Başlanır
(529) Nasıl Sabahladın?
(530) Mektubun Sonuna : «Esselamu Aleyküm Ve Rahmetullah» Yazan Ve Ayın Onuncu Gününde Falan Oğlu Falan Diye Kaydeden Kimse

(531) Nasılsın?
(532) Bir Kimseye: Nasıl Sabahladın? Denince Nasil Karşılık Verir?
(533) Oturma Yerlerinin En Hayırlısı En Geniş (Ve Rahat) Olanıdır
(534) Kıbleye Yönelmek
(533) İnsan Kajlkar Da Sonra Yerine Dönerse
(536) Yol Üzerinde Oturmak
(537) Mecliste Yer Genişliği
(538) İnsan Vardığı Yerde Oturur
(539) İki Kişi Arasına Girilmez
(540) Meclis Sahibine Doğru Yürünür
(541) İnsana İnsanların Ziyade İkram Edeni, Yaninda Otuean Arkadaşıdır
(542) İnsan, Oturan Arkadaşının Önüne Ayağını Uzatır Mı?
(543) İnsan Toplum İçinde Bulunur Da Tükürür
(544) «Çit Ve Duvarla Çevkîlmiş Olmayan» Avlularda Oturuş
(545) Ayaklarını Kuyuya Sarkıtan Kimse Oturup Da Bacakalrından (Elbiseyi) Açınca
(546) Bir Kimse İçin Adam Yerinden Kalktığı Zaman O Kimse O Yerde Oturmaz
(547) Emanet
(548) Peygamberimiz (Sallallahü Âleyhi Ve Sellem) Döndüğü Zaman Bütün (Vücudu) İle Dönerdi
(549) Bir Kimse, Bir Adamı, Bir İş İçin, Bir Kimseye Gönderince, Adam Ona (Önceden) Haber Vermesin
(550) İnsan: Nereden Geldin? Der Mi?
(551) İstemedikleri Halde Bîr Toplumun Sözünü Dinlemek Îsteyen Kimse
(552) Taht Üzerine Oturmak
(553) Bir Kimse Fısıldaşmakta Olan Bir Topluluğu Görünce Yanlarına Girmesin
(554) Îki Kimse Üçüncüyü Bırakıp Aralarında Fısıldaşmasın
(555) Arkadaşlar Dört Kişi Olunca
(556) Bir Adam, Bir Adamın Yanına Gidip Oturunca, Yanına Oturulan Kimse Kalkıp Gitmek Hususunda Oturandan İzin İster
(557) Güneş Tarafında Oturulmaz
(558) Elbise İçinde Kıç Üstü Oturup Dizleri Dikmek
(559) Kendisine Yastık = Minder Bırakılan Kimse
(560) Kurfusa Oturuş
(561) Bağdaş Kurmak
(562) İhtiba == Dizleri Dikip Oturmak
(563) Dizleri Üzerine Çömelen Kimse
(564) Sırt Üstü Yatmak
(565) Yüzükoyun Yatmak
(566) İnsan Ancak Sağ Eliyle Alır Ve Verir
(567) İnsan Oturunca Ayakkabılarını Nereye Koyar?
(568) Şeytan Ağaç Ve Bunun Gibî Bir Şey Getirip Onu Yatak Üzerine Atar
(569) Örtüsü Bulunmayan Bir Dam Üzerinde Uyuyan Kimse
(570) İnsan Oturduğu Zaman, Ayaklarını Sarkıtır Mı?
(571) İnsan İşi İçin (Evden) Çıkınca Ne Söyler?
Bir Bölüm
(572) İnsan Arkadaşları Önünde Ayağın! Öne Uzatır Mî? Ve Önlerinde Yaslanır Mı?
(573) İnsan Sabahlayınca Ne Söyler
(574) İnsan Geceleyince Ne Söyler
(575) İnsan Yatağına Girdiği Zaman Ne Söyler
(576) Uyku Zamanında Duanın Fazileti
(577) İnsan Elîni Yanağının Altına Kor
(578) Bir Bölüm
(579) İnsan Yatağından Kalkıp Da, Sonra (Yatmak İçin) Dönünce, Onu Silkeleyiversin
(580) İnsan Gece Uyanınca Ne Söyler
(581) Eli Yağlı Olduğu Halde Uyuyan Kimse
(582) Lâmbayı Söndürmek
(583) İnsanlar Uyuduğu Zaman Evde Ateş Bırakılmaz
(584) Yağmuru Berekete Yormak
(585) Odaya Kamçı Asmak
(586) Geceleyin Kapıyı Kilitlemek
(587) Gece Karanlığında Çocukları Alıkoymak
(588) Hayvanları Birbirine Saldırtmak
(589) Köpeğin Havlaması Ve Eşeğin Anırması
(590) Horozların Ötüşü İşitilince
(591) Pireye Sövmeyiniz
(592) Gün Ortası
(593) Gündüzün Sonunda Uyku
(594) Ziyafet
(595) Çocukların Sünneti
(596) Kadının Sünneti
(597) Sünnete Davet
(598) Sünnette Eğlence
(599) Zimmet Ehlinin Öavet Etmesi
(600) Cariyelerin Sünneti
(601) Büyükler İçin Sünnet
(602) Doğumda Davet
(603) Çocuğun Damacına Mama Çalmak
(604) Doğum Zamanında Dua
(605) Çocuk Kusursuz Olunca, Erkek Veya Kız Olduğuna Bakılmaksızın Doğum Vaktinde Allah'a Hamd Eden Kimse
(606) Kasıkları Tıraş Etmek
(607) Temizlenmekte Vakit
(608) Kumar
(609) Horoz Kumarı
(610) Arkadaşına: «Gel, Seninle Kumar Oynayacağım» Diyen Kimse
(611) Güvercin Kumarı
(612) Kadınlar İçin Yol Nağmesi
(613) Türkü
(614) «Tavla Oynayanlara Selam Vermeyen»

(615) Tavla Oynayanın Günahı
(616) Terbiye Etmek (Eli Altındakiler!) Ve Tavla Oynayanlarla Bâtıl Ehlinin Dışarı Çıkarılması
(617) «Mümin, Bir Yuvadan İki Kere Isırılmaz»
(618) Gece Atış Yapan Kimse
(619) Allah Bir Kulunun Ruhunu Bir Yerde Almak İstediği Zaman, 0 Kul İçin Orada Bir İhtiyaç Yaratır
(620) Mendiline Sümküren
(621) Vesvese
(622) Zan
(623) Cariyenin Ve Zevcenin Kocasını Tıraş Etmesi
(624) Koltuğu Yolmak
(625) Kadirşinaslık
(626) Tanıma
(627) Çocukların Cevizle Oynaması
(628) Güvercin Kesmek
(629) Kime İhtiyaç Varsa Ona Gitmek Uygundur
(630) Bir Topluluk Beraberken Balgam Atan Kimse
(631) İnsan Bir Topluma Söz Söyleyince Bir Kişiye Teveccüh Etmesin
(632) Lüzumsuz Bakış
(633) Boş Söz
(634) İkî Yüzlü
(635) İki Yüzlünün Günahı
(636) İnsanların Kötüsü Kötülüğünden Korkulandır
(637) Utanma
(638) Cefa
(639) Utanmayınca Dilediğini Yap
(640) Öfke
(641) İnsan Öfkelenince Ne Söyler
(642) İnsan Öfkelenince Susar
(643) Dostunu Orta Yollu Sev
(644) Düşmanlığın Telef Olmasın

(280) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Üzerine Salat Getirmek

640— Ebû Saîd El-Hudrî, Peygamber (SaMlahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
«Hangi müslüman kişinin, yanında (verecek) bir sadaka yoksa, duasında şöyle desin:
— Allah'ım! Kulun ve Resulün Muhammed'e rahmet et. Mümin erkeklere, mümin kadınlara ve müslüman erkeklere, müslüman kadınlara da rahmet et. Zira bu dua, dua eden için bir zekâttır, (sadakadır).»[1]

Hak Sübhanehu ve Teolâ Hazretleri önce, Peygambeı (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) evinde iken ona müminlerin nasıl hürmet edeceklerini şu âyet-i kerîme ile göstermiş, yaşayışta ve cemiyette uygulanacak olan gerekli ahlâkı öğreterek Peygambere hürmetin vücubunu da beyan buyurmuştur:
«— Ey iman edenler! Yemek vaktini gözetmeksizin, size izin verilip de, davetli olduğunuz vakitten başka zamanlarda, Peygamberin evlerine girmeyin; fakat çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yediğinizde de hemen (yanından) dağıhn. Söz söylemek ve sohbet etmek içiw de izinsiz girmeyin; çünkü bu, Peygambere eziyet vejriyor.,.» (Ahzab Sûresi, âyet: 53)
Daha'sonra Peygamberin şan ve şerefinin melekler yanında ve İnsanlar arasında nasıl yüceltildiğini ve müminlere düşen görevin ne olduğunu yine Ahzab sûresinin şu 56. âyet-î kerîmesi ile bildirerek bizi mükellef tutuyor:
«— Gerçekten Allah ve melekleri, Peygambere salât ederler, (onun şan ve şerefini yüceltirler). Ey iman edenler! Siz de ona salât edin: (Al-lahümme Salli ala Muhammed) deyin; ve selâm söyleyin (ona : Esselâmu Aleyk, deyin ve gönülden emirlerine boyun eğip teslim olunuz).»
Evvelâ Salâtın mânasını öğrenelim : Salât; Dua, mağfiret, rahmet, bereket, tesbîh, övme ve nihayet fıkıh anlamında da bildiğimiz İbadet şekillerinden biri olan namaz demektir.
Buna göre, Allah'ın Peygambere Salât etmesi, onun şan ve şerefini melekler yanında yüceltmesi ve onu övmesi anlamına gelir.
Meleklerle insanların salât getirmesi ise, Peygamber için Allah'dan mağfiret dilemeleri ve ona dua edip kulların, onun emirlerine boyun eğmeleri mânasını taşır. O halde Allah Tealâ bize, Peygamber'e tam bir hürmet göstermeyi, onun şan ve şerefini yüceltip ona dua etmesi, emirlerine boyun eğip de gereğini yapmayı bize emrediyor. Burada Peygamber'e Salât ve Selâm getirmekle emrolunduğumuza göre, mükellefiyetimiz nedir?
Söylenmesi vacİb olan Salât, «Allahümme Sallı Alâ MuhammedİN» miktarı söylemektir. Bundan fazlasını söylemek sünnettir. İşte insanlar arasında ve cemiyet İçinde, daha doğrusu Peygamberin evinde kendisine gösterilecek edeb dışında müminlere âüşeh, en az bu miktardan İbaret sözleri söyleyerek Peygamber'e hürmet göstermek, onun şeref ve şanını açıklamak ve Allah'dan rahmet dilemektir.
Allah Tealâ'nın müminlere «Salât»ı emretmesi, farzı veya vacibi ifade ettiğinde âlimlerin birbirinden ayrı görüşleri vardır:
İmam Şafîî ve buna bağlı bir kısım âlimlere göre, her namazda teşehhüde oturup Salât getirmek farzdır. Salât getirmeksizin kılınan namazın iadesi farzdır. Bunun İçin son oturuşta muhakkak Salâvat okumak icab eder.
Hanefî âlimlerinin bir kısmına göre, ömürde bir defa Salât getirmek vaciptir. Bundan fazlasını getirmek sünnettir ve fazileti vardır. Namazlarda da son oturuşta Salâvatın okunması farz değil, sünnettir. Ayrıca Hz. Peygamber her anıldıkça ona salât getirmenin vacib olduğunu ilerî sürenler olduğu gibi, sünnet olduğunu da iddia edenler vardır. Bununla beraber bir meclisle birkaç defa anılınca, bir defa Salât getirmekle vücub eda edilmiş olur. İhtiyat olarak kabul edilen, Peygamber her anıldıkça ona Salât getirmenin vacîb bulunduğu görüşüdür.
Salât, Peygambere tahsis edilmiş bir kelâm olduğundan Peygamberlerden başkası hakkında kullanılamaz. «Allahümme Salli Alâ falânin» şeklinde söylenemez. Ancak Peygamberin beraberinde olarak başkaları için de söylenebilir
«Allahümme Salli Alâ Muhammed'in ve AlihİI ve Sahbihi.» gibi...
Burada Peygamberin aile topluluğu ve ashab-ı kiram, Hz. Peygamberin yanında anılarak üzerine Salât getirilmiş oluyor ki, bu şekilde söylemek caizdir.
Kamus sahibi Fîyruzabadî, «Es-Silâtü ve'l-Büşer Fi's-Salâti Alâ Hayri'l-Beşer» adlı eserinin 114. sayfasında diyor ki, Peygamber üzerine getirilmesi gerek «Salât ü Selâm»'ı remiz ve İşaretle göstererek yazmak uygun değildir. Bunu ancak cahillerle tembeller yapar. Meselâ : (S.A.S.) şeklinde yazmak doğru değildir. Gereken yerde, (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) diye yazmalıdır. Biz de baştan itibaren bu şeklî tercih etmiş bulunuyoruz.
Yine Fiyrû za b a d î aynı kitapta. Peygamber (SoİIallahü Aleyhi ve Sellem) üzerine «Salât» getirmenin faziletine dair yüz yirmi üç adet hadîs-i şerîf göstermekte ve böylece Salât getirmenin önemini belirterek buna dair hükmü kuvvetlendirmektedir. Burada İmam Buharî, birkaç hadîs-i şerîf getirmek suretiyle maksadı beyan etmiş ve bununla yetinmiştir. Bunları arka arkaya aşağıda göreceğiz.
Şu yerlerde ve zamanlarda Peygamber üzerine Salât ve Selâm getirmek müstahab olup, diğer vakitlerde getirilen salâvatlardan fazileti daha çoktur:
1— Hadîs-i şerîf okunduğu zaman, Hz. Peygamber anıldığı veya ismi işitildiği zaman.
2— Namazların son oturuşunda ve vitirde Kunut dualarında.
3— Mescide ve eve girildiği zaman.
4— Müezzin ezan okurken ona icabet edildikten sonra.
5— Duaya başlarken, duanın ortasında ve sonunda, Allahdan bir dilekte bulunacak olan kimse önce Salât ve Selâm getirmeli, sonra da duasını onunla bitirmelidir.
I b n i Ata şöyle demiştir : Dua için erkân var, kanatlar, sebepler ve vakitler var. Eğer duo erkâna uygun düşerse kuvvetlenir, kanatlarına uygun düşerse göğe uçar, yakıtlarına uygun düşerse kurtulur vo sebeplerine uygun düşerse muvaffak olur. Duanın rükünleri (erkânı) şunlar : Kalbin huzurlu olması, insanın hassas bulunması, vakarını koruması ve Allah'tan korkar olması. Kalbi Allah'a bağlayarak diğer sebeplerden ilgiyi kesmesi.
Duanın kanatları : Sadakattir, dosdoğru olmaktır. Duonm vakitleri de seher vakitleridir. Duanın vasıtaları ise, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) özerine Salât getirmektir.
6— Hacda Safa ile Merve arasında.
7— Zikir ve virde oturulduğu zaman.
8— Haceri Esved'in karşısında durulduğu zaman.

9— Kur'an okuma zamanında.
10— Bİr meclisten kalkıldığı zaman.
11— Kulaklar çınladığı zaman.
12— Söylenecek söz unutulduğu zaman.
13— Sabahleyin ve akşamleyin.
14— Abdest arasında.
15— Aksırıldığı zaman.
16— Namaz için ikamet getirildiği zaman.
17— Çarşıya ve sefere çıkıldığı zaman, seferden dönüldüğü zaman.
18— Mümin kardeşle karşılaşıp musafaha yapıldığı zaman.
19— Gece uykudan kalkınca.
20— Mübarek gün ve gecelerde ve bilhassa cuma gecesi ve cuma gününde çok çok salât getirmenin fazileti büyüktür.
Salâtın Keyfiyeti: Ashab-ı Kiram, Peygamber (SaUaİlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize sormuşlar : Ya Resûlallah! Biz sana nasıl Salât getirelim? Bu sorunun cevabı olarak rivayet edilen ve lâfızları birbirinden az çok farklı bulunan epeyce hadîsler vardır. Biz burada Hz. Ali (Radiyallahu cnh) 'dan nakledilen ve namazların son oturuşlarında okuna-gelmekte olan salâvatları yazmakla Hz. Peygamber üzerine Salât getirmenin keyfiyetini bildirmiş oluyoruz. Bundan başka Ashab-ı Kiramdan ve daha sonraki sayılı âlimlerden bize kadar gelen çeşitli ve sayılamayacak kadar fazla Salâvat şekilleri vardır. Bunların da okunmasında sevab ve fazilet vardır. Bunlar müstakil kitablardan bulunup okunabilir.
Hz. A I i 'nin Peygamber Efendimizden rivayet ettiği Salât şu :
«— Allahümme SalU Alâ Muhammedin ve Alâ Ali Muhammet!. Ke-ma Salleyte Alâ tbrahîme ve ala Ali Ibrahîmc. Inneke Hamîdün Mecîd.
Allahümme tarik ala Muhammedin ve alâ Ali Muhammed. Kemft ba-rekte alâ İbrahîme ve alâ Ali İbrahim. Inneke Hamîdün Mecid. e= Allah'ım! ibrahim'in ve ATinin (ailesinin) şan ve şerefini yücelttiğin gibi, Muham-med'in ve Al'inin şan ve şerefini yücelt. Muhakkak ki sen, hamd edilmi-ye lâyıksın, yücesin.
Allah'ım! ibrahim'e ve onun Al'ine bereket verdiğin gibi, Muham-med'e ve onun Al'ine bereket ver. Muhakkak İd sen, hamd edilmiye lâyıksın, yücesin.»
Hak Tealâ ihlâsla salâvat getirip de Peygamber (SaliaUahü Aleytâvt Scltem)"\r\ sefa a tın a erenler topluluğuna bizleri de İlhak buyursun.[2]

641— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'fen rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: «— Kim derse ki;
— Allah'ım! ibrahim'in ve onun ATinin şan ve şerefini yücelttiğin gibi, Muhnmmed'in ve onun Al'inin de şan ve şerefini yücelt, ibrahim'e ve onun Al'ine verdiğin bereket gibi, Muhammed'e ve onun Al'ine de bereket ver. ibrahim'e ve onun Al'ine ettiğin merhamet gibi, Muhammed'e ve onun Al'ine de merhamet et.
— Ben kıyamet günü onun şehitliğine şahit olurum ve ona şefaatçi kılınırım.»[3]

Bu duadaki teşbih, kıymette değil, salâhn aslındadır. Hz. I b r a h İ m 'e Allah tarafından ikram edilen «Salât» gibi, âhir zaman Peygamberi özerine de olsun dendiği zaman, bundan Hz. İbrahim (Ateyhissclâm) 'tn daha şerefli ve faziletli olması gerekmez. Nitekim Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerîm'de Peygamber Efendimize hitaben :
«Biz Nuh'a vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik.» Buyurmaktadır. Burada da vahyin esasında bir benzetiş vardır; yoksa Hazret! Nuh (Aleyhisselâm) 'in fazilet ve şerefinde değil... Fazilete gelince, Hz. MuhammedYA leyhissâlatü vesselam) bütün peygamberlerin ve yaratıkların en fa-ziletlİsİ ve en şereflisidir.
Bir de Hz. İbrahim (Aleyhissalâtü diğer peygamberler içerisinde zikri en çok geçen ve müstesna bir mevkii olan, aynı zamanda âhir zaman Peygamberinin ceddi bulunan bîr peygamberdir. Bu bakımlardan diğer peygamberler içinden seçilerek buna teşbih yapılmış oluyor.
(Bu hadîs Kütüb-i Sitte'de mevcut değildir. Bunu IbnİCerîr Et-Taberî, Tehzîb'inde tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C II, s. 99, dip not.)[4]

642— Enes'den ve Malik ibni Evs ibni'l-Hedesan'dan isitildiğine göre, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) haceti için çıkıp (sahraya doğru) açıldı. Kendisini izliyecek kimseyi bulamadı. Sonra Hazreti Ömer bir desti veya ibrik ile onu takip etti de, onu bir su havuzu yanında secdeye kapanmış buldu. Bunun üzerine Hazreti Ömer geri çekilip arka tarafında oturdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml secdeden başım kaldırınca şöyle buyurdu:
«— Ey Ömer, güzel hareket ettin; beni secdede bulduğunda benden uzaklaştın. Gerçekten bana Cibril gelip şöyle dedi: Sana kim bir defa salât getirirse, Allah ona on rahmet eder ve onun için on derece yükseltir.»
Bu hadîs-i şerifte de Hz. Peygambere «Salât» getirmenin fazileti ile «Salat» getirmenin kazanacağı sevab belirtilmekte ve Salât'a teşvik edilmektedir.
(Bu hadîsi İmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C. II, s. 99, dip not.).[5]

643— Enes ibni Malik'den işitildiğine göre, Peygamber Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Benim üzerime kim bir "Salât" getirirse, Allah ona on rahmet eder ve ondan on günah düşürür.»
Bu hodîs-i şerif de, bundan önceki üç hadîs gibi, Kütüb-i Sitte'de mevcut değildir. Bunu da İmam Ahmed ve Ebu Nuaym tah-riç etmişlerdir. (Fadlu'llah = C II, s. 100, dip not.).[6]

(281) Yanında Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi Ve Sellem) Anılıp Da Ona Salat Getirmeyen Kimse

644— Cabir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıktı. Birinci basamağa çıktığı zaman «amin» dedi. Sonra İkinci basamağa çıkıp «amîn» dedi. Sonra üçüncü basamağa çıkıp «amîn» dedi. (Ashab) sordular :
— Ey Allah'ın resulü! Uç kerre amîn= dediğini işittik, (bunun hikmeti)? Peygamber şöyle buyurdu:
«— Birinci basamağa çıktığım zaman, Cibril (SaMIahü Aleyhi ve UİIem) bana gelip, dedi ki:
— Ramazana yetişip de günahları bağışlanmamış olduğu halde, ondan sıyrılıp çıkan bir kul bedbaht olsun. Ben, amîn, dedin. Sonra dedi ki:
— Ana ve babasına yahut bunlardan bîrine kavuşan bir kulu, bunlar cennet'e koymamışsa, o kul bedbaht olsun. Ben, amîn, dedim. Somra dedi ki:
— Yanında sen anılıp da, sana salât getirmiyen bir kul bedbaht olsun. Buna da beo -amîn- dedim.»[7]

Bu hadîs-i şerifte ûç hususa işaret edilmekte olup, bunlardan yalnız üçüncü husus bu bölümle ilgilidir.
1— Ramazan ayı mağfiret ve rahmet ayı olduğundan, bu aya ihlâsla girip Allah rızasına uygun olarak sonuna kadar oruç tutulursa, Allah geçmiş günahları bağışlar. Böyle mübarek bir aya kavuşup da mağfiret olunmayan kimse, ramazanın hakkını yerine getirmemiş demektir. Büyük bir ziyana uğradığından, çok iyi bir fırsatı kaçırdığından bedbaht olmaya hak kazanmıştır.
2— Ana ile babanın her İkisine veya bunlardan birine yetişip de onlara iyilik etmek, emirlerini dinlemek ve kendilerini hoşnud ve razı etmek, Allah'ın rızasını kazanmak olur. Allah'ın rızasını kazanan da Cennetlik olur. İşte böyle fırsatı kaçırıp da ana ve babasının rızasını kazanamayana da yazıklar olsun, büyük bir nimeti kaçırmıştır.
3— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\ anmayan ve ona doğrudan doğruya Salât getirmeyen büyük bir fazileti kaçırmıştır. Bundan daha büyük bir mahrumiyete düşen kimse de, yanında Peygamber anıldığı halde, ona Salât ve Selâm getirmeyendir. Bu da büyük bir ziyan ve bedbahtlıktır. Büyük bir fazilete kavuşma imkânı varken onu yitirmek büyök zarar sayılır.
(Bu hadis Kütüb-i Sitte'de yoktur. Fadlu'llah : C. II, s. 100-101.).[8]

645— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Stllem) şöyle buyurmuştur:
«— Kim bana bir defa salât getirirse, Allah ona on rahmet eder.»[9]
Bu hadîs-i şerif, 642 ve 643 sayılı hadîslerin ifade ettikleri mânanın bir kısmını ihtiva etmekte ve Salâtın faziletini bildirip bizi ona teşvik eylemektedir.[10]

646— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sSaliallâhü Aleyhi ve Selle m) minbere çıkıp:
«— Amin, âmîn, âmîn.» dedi. Kendisine dendi ki:
— Ya Resûlallah, bunu neden yaptın? Peygamber buyurdu ki:
— Cibril bana şöyle dedi: O kulun burnu yere sürünsün ki, ebeveynine veya bunlardan birine kavuştu da bu, onu Cennet'e koymamıştır. Ben, âmîn, dedim. Sonra Cibril:
— O kulun burnu yere sürünsün ki, üzerine ramazan ayı girdi de bağışlanmadı, dedi. Ben:
— Amîn, dedim. Sonra şöyle dedi:
— O kulun burnu ye*e sürünsün ki, sen yanında anıldın da, sana Sa-lât getirmedi. Ben de :
— Amin, dedim.»[11]

Bundan önceki 644 sayılı hadîse bakılsın.[12]

647— İbnî Abbas, Peygamber (SaUslUshü Aleyhi ve SeUem)'\n zevcesi Cüveyriye binti'l-Haris ibni Ebî Dırar'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem). (sabah namazını kıldıktan sonra erkenden Cüveyriye'nin) evinden çıktı. — Cüveyriye'nin adı Berre idi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ismini değiştirerek ona Cüveyriye adını vermişti. Berre'nin evinden çıkmıştır, denmesinden hoşlanmadığı için, (Hazreti Peygamber bu isim değişikliğini) yapmıştı—. Sonra, gün yükselince (kuşluk vakti olunca), Cüveyriye'nin yanma döndü. Cü-veyriye ise, aynı yerinde oturuyordu. Peygamber ona:
«— Yerinden ayrılmadın mı? dedi. Ben senden sonra üç defa dört söz söyledim ki, (bu zamana kadar söylediğin) senin sözlerinle onlar tarhlaydı, seninkilerine ağır basardı. Bunlar şu sözlerdir:
— Allah'a ha m d eder olduğum halde onu noksanlıklardan yaratıklarının sayısınca tenzih ve tashih ederim, zatının rızası miktarınca teşbih ederim. Arş'ınm ağırlığınca teşbih ederim, (tükenmez) kelimelerinin sayısınca yahut miktarınca tesbîh ederim...».[13]
Bu hodis-i şerifi, ravilerden Süfyan, ibni Abbas'a isnad ederek «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cüveyriye 'nin evinden çıktı» şeklinde birkaç defo rivayet etmiş, fakat Cüveyriye 'den bir defa nakletmiştir.[14]

Bu bölüm Peygamber e salât getirmekle ilgili hadîslere oit olduğu halde bu 647 ve bir sonraki hadîslerin bu konu ile İlgisi görülememektedir. Ancak büyük fazilet ve sevablan olduğu anlaşılan Allah'ı tesbîhe dair şu dört kelâmı Öğrenmiş bulunuyoruz :
1— Allah'a hamd ederek yaratıklarının adedince onu teşbih ederim,
2— Allah'ın zatını razı kılacak kadar onu tesbîh ederim,
3— Allah'ı, arş'ının ağırlığınca tesbîh ederim,
4— Allah'ı, tükenmez kelimeleri miktannca tesbîh ederim ve onu bütün noksanlıklardan tenzih ederim.[15]

648— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlül-lah şöyle buyurdu :
«— Cehennem'den Allah'a sığınınız, kabir azabından Allah'a sığınınız, uğursuz Deccal'm fitnesinden Allah'a sığınınız, hayatın ve ölümün fitnesinden Allah'a sığınınız.»[16]

İnsanlar İçin dehşet İfade eden ve büyük geçitler olarak gösterilen şu beş şeyden Allah'a stğınıldığı takdirde, Allah'ın rahmetine kavuşularak hem dünya hayatı, hem kabir hali, hem de âhiretteki ahval garanti altına alınmış olur, çünkü :
1— Cehennem azabı, en ağır ve en korkunç işkencelerden bîri o!up, insanın kabir hayatından sonra karşılaşılması muhtemel bir safhayı teşkil eder. Bu dehşetli azabdan Allah'a sığınarak kurtulmak, büyük geçitlerden birini selâmet üzere geçmiş olmaktır.
2— Kabir azabı, ölümden sonra karşılaşılması muhtemel olduğundan kabir azabı da dünya ile âhiret hayatı arasında bir safha teşkil eder. Bundan azab ve sıkıntı çekmeden kurtulmak için Allah'a sığınarak selâmete çıkmak yine bir geçitten kurtulmak olur.
3— Âhir zamanda yeryüzünü küfür ve fitnesi ile fesada verecek olan Oeccal'in devresinde yaşamak da özel bir safha teşkil eder. Onun küfür ve fitnesinden kurtulmak için Allah'a sığınarak emin durumda olmak, büyük bir felâketten kurtulmak olur.
4— İnsan hayatta bulunduğu müddet çeşitli musibetlerle ve günahlarla karşılaşır. Yaşadığı zaman içerisinde bunlardan korunmak için Allah'a sığınarak ondan medet ummak ve böylece dünya hayatını felâket s iz geçirmek en büyük geçitlerden birini selâmet üzre geçmek olur. Bunun da kıymeti büyüktür.
5— Ölümden itibaren gelen devir, geniş mânasiyle sonsuz bir zamanı kapladığından, bu devrin fitne ve imtihanlarının dehşetinden Allah'a sığınarak emin duruma geçmek de âhiret hayatının selâmetine ermek olur ki, asıl kurtuluş budur. Böylece şu beş geçitten Allah'a sığınarak selâmete ermek, insanın bütün hayat ve memat safhalarını garantilemek olur. İşte bunların şerrinden Allah'a sığınmak İçin dua etmemizi Peygamber Efendimiz bize emrediyor, tâ ki, kurtulmuş olalım.
Burada bir soru hatıra gelebilir : Acaba Deccal yeryüzüne gelmiş midir, gelmemişse ne zaman geleceği belli midir, Deccal bir kimse veya çok kimseler midir? Bu sorulara kesinlikle cevap vermeğe imkân olmadığı gibi, bunun üzerinde durmak da bir önem taşımaz. Her devirde ve her zamanda fenalığa teşvik eden, zulüm ve küfür saçan şahsiyetler bulunmuştur ve bulunabilir de... İnsanlara düşen vazife, bunların fenalığına alet olmamak, hakdan ve adaletten ayrılmayıp hak din yolunda bulunmaktır. Bu istikameti sağlamak için de Allah'dan yardım istemektir. Bunu şahsında ve çevresinde elinden geldiği kadar sağlamış olan kimse, görevini yapmış demektir. Dec-cal'in ne zaman geleceğini veya gelip gelmediğini bilmek mesele değildir. Yalnız yalancılık ve küfür yayıcıltğı İle dünyayı ifsad edecek bir Deccal'in gelmesi hak olduğuna inanmak kâfidir.[17]

(282) İnsanın, Kendine Zulmeden Kimse Aleyhine Duâ Etmesi

649— Cabir'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah (Sattattahti Aleyhi ve Stttemj şöyle buyururdu:
— Allah'ım! Benim işitme ve görme duygularımı düzelt ve onları bana varis kıl, (ölünceye kadar sahih ve sağlam olsunlar). Bana zulmedene karşı, bana nusret ver ve ondan intikamımı bana göster.»[18]

Görmeyen ve işitmeyen kimse, dünya nimetlerinin en iyilerinden mahrum bulunan ve bunlardan faydalanamayandır. Görme ve İşitme duygularının sağlam ve sahih olmatarİyle dünya hayatı ve yaşayışı hoş olur. Onun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) Efendimiz, bunların sahih ve sağlam olmasını Cenab-ı Hak'dan istemişlerdir.
Allah'ın hak dini olan İslâm dininin hakim olabilmesi ve yaşayabilmesi için, onu tebliğe memur Peygamber'in, düşmanlarına üstün gelmesi ve zafer kazanması şarttır. Bu gayenin tahakkuku için Peygamber Efendimiz, zalimlere karşı Allah'dan nusret ve intikam talebinde bulunmuşlardır. Bu dua, nefsin arzusunu tatmin değil, asıl gayenin gerçekleşmesini istemedir.
(Bu hadîs Kütüb-i S itte'de yoktur,- bunu Taberanî, Mu'cemu's-Sağîr'inde tahrİç etmiştir. Fadlu'llah : C. I, s. 105, dip not.)[19]

650— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu:
«— Allah'ım! işitme ve görme duygularımla beni faydalandır ve onları bana varis kıl. Düşmanıma karşı bana nusret ver ve ondan intikamımı bana göster.»[20]

Bundan önceki hadîs-İ şerife ve açıklamasına bakılsın. Zulme uğrayan kimse, tecavüz etmeyecek şekilde hakfâna sahip olabilir. Düşmanla karşılaşmalarda savaşı kazanmak gaye olduğuna göre, bu başarıya ulaşabilmek için düşmanın yapmış olduğu İşkence ve eziyetler şeklini aynen onlara uygulamak bir haktır. Fazla ileri gidip taşkınlık yapmak caiz değildir.[21]

651— Sa'd'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, babam Tank El-Eşce'î bana anlatıp şöyle dedi: Sabahleyin Peygamber (Sallallahu Aleyhi veSelkm/e giderdik de, (oraya) erkekler ve kadınlar gelirdi. Biri soruyordu :
— Ey Allah'ın Resulü, namaz kıldığım zaman nasıl söyliyeyim?
Peygamber de (ona) şöyle buyuruyordu:
«— Söyle: Allah'ım! Benî bağışla, tona merhamet et, beni bak yola ilet ve bana rızık vetr. Gerçekten bu sözler senin dünya ve âhiretini toplarlar, (dünya ve âhirette saadete kavuşursun).»[22]
Bu hadîs-i şerif başka bîr yolla anlatılmış olup, orada «Namaz kıldığım zaman» sözü zikredilmemişîîr. (RavİlerdenAbdulvahid ve Ye-zîd ibni Harun bu ifadeye uymuşlardır.) Ravi Abdulvahid ile Yezîd İbni Harun'un Sa'd1-dan rivayetlerinde, Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem)'\n huzurlarında İslâm'ı kabul edenlere ilk öğrettikleri dua olarak bu hadîs-i şerif varid olmuştur, şeklinde gösterilmekte hatta namazı öğrettikten sonra bu duayı okumasını, muhtediye tavsiye ederlerdi, kaydı da vardır.[23]

Bu hadîsin vürud sebebi hangisi olursa olsun, hadîsin bu bölümle ilgisi bulunmamaktadır. Çünkü zulüm ve intikam mânalarını taşımamaktadır. Sırf bir dua olma bakımından ilgi kurulabilir.
Soru ve ona verilen cevaptan anlaşıldığına göre, bu duanın, namaz edâ edildikten sonra okunması tavsiye edilmektedir. Namaz sözü ise, hem farz, hem de nafile için kullanılır. Mutlak olarak anıltşı kemal mânasına hcmledil-diğinden farzın kasdedilmiş olduğu neticesi doğar. Bununla beraber, hangi namaz olursa, akabinde bu duayı okumakta bir mahzur yoktur ve sevabı çoktur.[24]

(283) Ömrün Uzamasına Duâ Eden Kimse

652— Ummü Kays'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (SalUûtahü Aleyhi ve Sellem) kendisi için şöyle buyurdu:
«— (Hanım) ne dedi? Ömrü uzun olsun...» Biz, Ümraü Kays kadar yaşayan bir kadın bilmiyoruz.[25]

Bu hodîs-i şerifin mânasını daha iyi anlayabilmek için Neso'i 'nin tahriç ettiğini okuyalım : ümmü Kays demiştir kİ, «Oğlum vefat etti de buna sabrım taşıp üzüldüm. Onu yıkayana dedim ki, oğlumu soğuk su ile yıkama, onu öldürürsün.» Bu söz üzerine, Ükâşe İbni Muhsan, Resulü İlah (SalialLahü Aleyhi ve Scltem) 'e gidip ömmü Kays'in dediğini ona haber verdi. Peygamber tebessüm etti, sonra şöyle buyurdu :
«Ne dedi? Ömrü uzun olsun...»

Peygamberin Ummü Kays in ifadesine taaccüp edip, ona uzun ömürle dua etmesinden ötürü, râviler demişlerdir ki, biz ümmü Kays kadar uzun yasayan bir kadın bilmiyoruz. Gerçekten, ölü sıcak su ile yıkanır. Çünkü sabun karışığı sıcak su, kirfert giderici ve daha iyi temizleyicidir. Yoksa soğuk suyun ölü İçin manevî bir zararı yoktur. Hatta İmam Ş â f i î ye göre soğuk su kullanmak daha faziletlidir. Bu İtibarla ümmü Kays'ın büyük endişe gösterip «oğlumu soğuk su İle helak edersin» demesine Peygamber Efendimiz tebessüm buyurmuşlar ve ona uzun ömürle dua etmişlerdir.
ümmü Kay s, hâdiseyi Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) e haber veren ükâşe ibni Muhsan'ın kız kardeşidir. Mekke'de ilk Müslüman olan hanımlardan biridir. Sonra Medine'ye hicret etmiştir.[26]

653— Enes (ibni Malik) bize anlatıp demiştir ki, Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza —Ehl-i Beyte— gelirlerdi. Bir gün gelip bize dua etti. (Annem) Uramü Süleym (beni kasdederek) dedi ki; bu küçük hizmetçin, ona dua eder misin? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«— Allah'ım! Malını ve çocuğunu çoğalt, ömrünü uzat ve onu mağfiret et.»
Hz. Peygamber bana üç şeyle dua etti: öyle ki, evlad ve torunlarım çoğalıp (veba sonucu) onlardan yüz üç kişi gömdüm. Meyvalarım da senede iki defa mahsul veriyordu. Hayatım da o kadar uzadı ki, insanlardan utanmaya başladım. Artık âhiret için de, mağfiret umuyorum, (Böylece Hz. Peygamberin, hakkımdaki üç talebi gerçekleşmiş olacaktır.).[27]

149. hadîs münasebetiyle birinci ciltte, ümmü S ü I e y m 'İn hal tercemesİne doir bilgi verilmişti. Hz. En es ibni Malik'in annesi olup, bu künyesi İle şöhret bulmuştur. Ismİ üzerinde ihtilâf vardır.
Hadîs-i şeriften anlıyoruz ki, mal ve evlâd çokluğu İle uzun ömür istemekte bir beis yoktur. Hayırlı ve bereketli olmak şartı ile mal, evlâd çokluğu ve uzun ömür hem insanın şahsı hakkında, hem de cemiyet için faydalıdır. Sonunda mağfiret dileği de, bu bereketin husulünü İstemekten ibaret olup, ebedî saadete kavuşmanın yolu bulunuyor.
Rivayet edildiğine göre E n e s (Radiyallahu anh) şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana üç şeyi dua etti. Bunların İkisine dünyada kavuştum. Üçüncüsüne de âhirette kavuşacağımı umuyorum. Yâni dünyada mal ve evlât çokluğu ile uzun ömre kavuştum. Allah'ın mağfiretine de âhirette kavuşacağımı umuyorum. Yine rivayet edildiğine göre, E n e s 'in gümüş yüzüğünden başka sahip olduğu altın ve gümüşü' yoktu. Zenginliği malından ve malının bereketinden ileri geliyordu. Yaşının da yüz yedi seneye ulaştığı İfade edilmektedir.[28]

(284) Acele Etmediği Müddet Kulun Duası Kabul Olunur

654— Ebû Hüreyre'den işitildiğine göre, Resûlüllah (Salfatlahü Alevhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
— Her birinizin duası, acele etmediği müddet kabul olunur. (Acele etmesi şudur) : Der ki, dua ettim de, duam kabul edilmedi.»[29]

Birinci cildin 490 ve 604 sayılı hadîsleri münasebetiyle dua hakkında gerekli bilgi verilmiş ve duada ısrar etmenin, duaya devam etmenin lüzumuna işaret edilmişti. İşte burada da, bir insan «dua ettim de kabul edilmedi» deyip de duayı terk ederse, onun duası makbul olmaz. Onun İçin acele etmeyip duaya devam etmelidir. Burada yeri gelmişken, Fa d I u ' I -lan Cîlânî'nin dua üzerine verdiği bilgiyi de kaydedelim:
Dua, ibadetlerden bir ibadettir. Onun gerçekten müstecab olması da, onun kabul edilişi ve ondan ötürü sevab verilmesidir. Bazan da duanın sevabı, verilecek şeyden daha fazla olur. Dua eden kimsenin, Allah duasını kabul edip ihtiyacını verince, geri kalan dua sevabını da amel defterine sevab olarak yazar. Bazan bu verdiği şeyin kıymeti, onun için hazırlamış olduğu sevabdan daha az olur. Bazan da verdiği şeyle dua arasında eşitlik olur ve manevî değerler aksine olarak değişir.
Bir de Allah Tealâ, dua edenin istemiş olduğu şeye hak kazanmadığını bildiği için onun dileğini yerine getirmez, ancak dua ve ibadeti miktarınca ona sevab verir; ayrıca duacı kul hakkında hangi şeyin daha faydalı olduğunu bildiğinden, kula dilediğini vermeyip, onun hakkında daha uygununu verir. Meselâ; dünya menfaati isteyene, Allah'ın dinde sadakat vermesi gibi. Dînde salâha muhtaç İken, dünya menfaati istemek, akıbet bakımından felâkettir. Cenab-ı Hak bu hikmetleri bildiğinden, herkese, durumlarına göre hikmeti İcabı hayırlısını verir. Bu, şuna benzer: Bir babanın sevgili çocuğu hasta iken babasından bir yiyecek ister de, baba o yiyeceğin hasta çocuğuna zararlı olduğunu bilerek ona faydalı olan başka bir şey verirse, çocuğa merhamet olur, ona faydalı iş yapmış olur. İşte Allah da kul için böyle faydalı olanı verir ve teselli eder. Nitekim Cenab-ı Hak :
«Kim benim hidayet yoluma uyarsa, böylelerine korku yoktur; ve onlar mahzun da olmıyacaklardır.» Buyurmaktadır. (Bakara : 38)
Böylece Allah dua edenin kalbinden hüzünle korkuyu giderir. Gerçek budur. Kabule hak kazanacak dua için şu şartlar vardır:
1— Duanın kalb huzuru ile olması. Çünkü dua bîr ibadet olduğundan niyete ihtiyacı vardır.
2— Ihlâsla Allah Tealâ'dan istenmiş olması.
3— Dua edenin kâfir veya müşrik olmaması.
4— Sünnete aykırı olmayacak şekilde dua edilmiş olması. Bağırıp çağırmamak, vakit ve yer beklememek gibi.
5— Günah olmayan veya akrabalık bağlarının kesilmesini gerektirmeyen bir dua olması.
6— Dua ettim de kabul edilmedi, diyecek şekilde duadan usanmamak ve acele etmemek.
7— Adî sebeplere baş vurmuş olmak, insan önce bir işe kavuşmak veya onda muvaffak olabilmek için, meşru yollardan sebep ve imkânlara baş vuracak, memur bulunduğu görevleri yerine getirecek ve ondan sonra dua edecektir. Yoksa önünde su bulunurken, Allah'ım bana su içir, demek boşuna olur. Bir adam alacağına şahit tutmaz da, borçlu borcunu inkâr ederse, alacaklının duası abes olur; çünkü dinin kendisine emrettiği «ödünç para alıp verdiğiniz zaman şahit tutun» hükmünü uygu la mam ıştır, İşinde kusur etmiştir. İşte duadan önce, tedbirde ve vazifelerde kusur etmemiş olmak gerekir.[30]

655— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallaltâhü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
— Her biriniz günah olan şeyi, yahut akrabalık bağının kesilmesini dua etmedikçe, yahut dua ettim de benim İçin kabul edildiğini görmedim, diyerek acele edip duayı terk etmedikçe, ondan kabul olunur.»[31]

Bundan önceki hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[32]

(285) Tembellikten Allah'a Sığınmak

656— Amr ibni Şuayb babasından, o da dedesinden rivayet ettiğine göre demiştir ki, Peygamber [Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'in şöyle dediğini işittim:
«— Allah'ım! Tenbellikten ve borçlu olmaktan sana sığınırım. Uğursuz yalancı Deccal'ın fitnesinden sana sığınırım. Cehennem azabından da sana sığınırım.»[33]

Bundan önce 648 sayılı hadîs-i şerifte dört şeyden Peygamber Efendimiz Allah'a sığınmıştı ki, bunlar arasında tenbellik ve borçlu olmak yoktu. Burada ise, tenbelliğİn ne kadar kötü ve zararlı bir şey olduğu beyan buyuru I maktadır. Çünkü tenbellik hem dünya, hem de âhiret vazifelerini başarmaya engel bir hastalıktır. Tenbel insan, ne Allah'a karşı olan ibadet vazifelerini, ne de ailesine ve cemiyetine karşı olan vazifelerini başaramaz. İşleri sürüncemeye bırakır, sekteye ve zarara sebebiyet verip, başkalarına yük olur. Onun için bu hastalıktan Allah'a sığınmak gerekir.
Başkasına borçlu olmak, bir nevi ona köle olmaktır. Hürriyetin ve yaşayışın kısıtlanması demektir. Bu durumdaki insan, alacaklıya karşı mahkûm ve mahzun olur. Bu ağır yük altına düşme halinden yine Allah'a sı-ğınmalıdır.[34]

657— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) hayatın ve ölümün şerrinden, kabir azabından, uğursuz yalancı Deccal'ın şerrinden Allah'a sığınırdı.»[35]

648 sayılı hadîs-İ şerife ve açıklamasına bakılsın.[36]

(286) Allah'dan İstemiyene, Allah Gazab Eder

658— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallalkthü Aleyhi vt ft/ton/den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
«— Allah'dan istemiyene, Allah gazab eder.»
Ebû Hüreyre 'den başka bir yolla edilen rivayette, Ebû Hüreyre 'nin şöyle dediği işitilmiştir : Resûlüllah (Saltallahü Akyhi v Sellem) şöyle buyurdu:
— O'ndan istemiyene, O, gazap eder.»[37]

Bu hadîs-i şerîf delâlet ediyor ki, kulun Allah'a dua etmesi, kul için vacib derecesinde Önemli bir vazife ve ibadettir. Çünkü bunu terk etmekte Allah'ın gazabını ve bugzunu kazanmak vardır. Böyle gazabı gerektiren şeylerden kaçınmak İse vaciptir.

I b n i M e s ' u d 'dan Hz. Peygamber'e kadar yükseltilerek rivayet edilen bir hadîs-i şerifte şöyle buyuruluyor:
«Allah'ın fazlından ve ihsanından dua ederek isteyin, çünkü Allah, kendinden istenmesini sever. Kim Allah'dan istemezse, Allah ona buğ-zeder ve gazap eder.»
Allah Tealâ'nın kudret ve azametini bilip, ona her an muhtaç olduğumuzu teslim ettikten sonra, ondan istememek nimeti inkâr ve acziyetimizi kabul etmemek olur. Bu duruma düşeni de Allah sevmez ve ona gasap eder. Allah'dan yalvarıp istemek kulluk vazifesidir.[38]

659— Enes'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) şöyîe buyurdu:
«— Allah'a dua ettiğiniz zaman, duada kesin bir kalb bağlantısı yapın. Hiç biriniz, dilersen bana ver (ya Rab!) demesin. Çünkü Allah'ı zorlayıcı bir kuvvet yoktur.»[39]

Allah Tealâ dilediğine, dilediği şeyi verir. İrade ve tasarrufunda ona tesir ve müdahale edecek bir kuvvet yoktur. Onun için dua ederken, kalbi Allah'a yönelterek ondan ihtiyaçları kesinlikle dilemek lâzımdır. Dilersen ver, dilersen verme şeklinde gevşek ve şüpheli dua etmemelidir. Doğrudan doğruya, ya Rab, şu dileğimi ver, diyerek onun tahakkuk edeceğine inanmalıdır.[40]

660— Ebân ibni Osman, Hazreti Osman ibni Affan'dan, o da Peygamber {Sa:iaHahü Aleyhi \e SeHemfden şöyle dediğini işitmiştir :
— Kim her günün sabahında ve her günün aksanımda üçer defa: ismi İle beraber, yerde ve gökte hiç bir şey zarar vermiyen Allah adiyle (Allah'a sığınırım). O her şeyi işitir, her şeyi bilir, derse ona hiç bir şey zarar vermez.»[41]

Eb â n ibni Osman (bu hadîsi anlatırken), yarım felce tutulmuştu. Hadîsi dinleyen adam, ona (hayretle) bakmaya başladı. Ebân IbnİOsman adamın maksadını anlayıp, şöyle dedi : Bu hadîs, sana anlattığım gibidir; fakat ben, bugün onu okumadım, Allah'ın kaderi gerçekleşsin diye.
Yapılan açıklamalara göre, bu hadîs-i şerifte geçen sabah vakti fecrin doğuşundan güneşin batışına kadar olan vakittir. Akşam vakti de, güneşin batışından fecre kadar olan zamandır. İşte bu iki vakit içinde kim üçer defa bu duayı okursa, bu kimseden Allah her türlü zararı kaldıracağına hadîs-i şerif delil bulunmaktadır. Ancak kul hakkında gerçekten faydalı veya zararlı olan şeyin ilmi Allah'a mahsustur. Kul, kendi hakkında faydalı görmediği şey, akıbet itibariyle hakkında hayır olabilir. Allah'a teslimiyet ve ihlâs ile bu gibi duaları okumak gerekir. Allah'ın takdiri yerini bulacağı zaman da, insan bu duayı okumayı unutur, daha doğrusu Allah onu unutturur ve böylece mukadder olan iş tahakkuk eder.
Bu son iki hadîs-i şerifin delâlet ettikleri manâ bakımından bu bölümle ilgileri bulunmamaktadır.[42]

(287) Allah Yolunda Savaşta Saf Tutmuşken Dua Etmek

661— (160-s.) Sehl ibni Sa'd'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«— iki vakit vardır ki, bu vakıtlar için gök (rahmet) kapıları açılar ve dua eden pek az kimsenin duası geri çevrilir, (makbul olmaz) :
1— Ezan okunuşunda hazır bulunurken,
2— Allah yolunda savaşta saf tutmuşken.»[43]

Bu haber, Hz. Peygamber'e kadar yükseltilmeyip ashabdan S e h i i b n i S a d 'a İsnad edilmektedir. S e h I, Medine'de en son Ölen sahabî-dir. Ölümü hicretin 91. yılına tesadüf eder.
Allah yolunda savaşmak ibadetlerin en faziletlisi olduğu için, böyle bir ibadete hazırlanmışken dua etmenin, Allah katında mevkii büyüktür ve kabule şayandır. Ezan, Cenab-ı Hakk'ın ismini ve İslâm'ın îevhid inancını bütün insanlığa ilân eden ve bildiren bir çağrıdır. Buna kalben İnanarak okunuşu sırasında dua etmenin fazileti muhakkak ki büyüktür. Onun için duaların makbuliyetinde özel bir yeri vardır.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[44]

(288) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'İn Duaları

662— Ebû Sırme'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyururdu:
«— Allah'ım! Senden nefsimin zenginliğini, yakınımın da zenginliğini isterim.»[45]

Mevlâ1 kelimesinin birbirinden farklı ve birbirine zıd olacak kadar çok manâları vardır. Burada yakın, akraba, komşu, dost ve arkadaş manâsı uygun bulunmuştur. Zenginlik esasta muhtaç olmamak, ihtiyaç göstermemek demektir. Peygamber Efendimizin istediği de, nefsin zenginliğidir. Yani; başkasına muhtaç olmamaktır. Bununla beraber mal zenginliğini istemiş olması da uzak değildir. Bu takdirde mat çokluğunun Allah yolunda ve hayır cihetlerinde harcanması bakımından istenmiş olmasında bir mahzuru yoktur.
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) kendisi için istediği nefis zerv-ginüğini, yakınları ve dostları için de istemiş olmakla, ümmetine birbirlerine karşı İyi duygularla dua etmenin örneğini vermişlerdir.
«... Bu hadîsi şerifin benzeri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den yine E b û S ı r m e rivayeti ile ve başka senedlerle nakledilmiştir.»
(Bu hadîsi İmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C. II, s. 112.)[46]

663— Şuteyr, babası Şekl ibni Humeyd'den rivayet ettiğine göre, babası şöyle anlatmıştır:
Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Bana bir dua öğret ki, onunla faydalanayım. Peygamber buyurdu:
— De ki: Allah'ım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin şerrinden ve şehvetimin şerrinden bana afiyet ve korumış ver.»[47]

RavÎlerden Ve ki" demiştir ki, hadîste geçen «menî» zina ve fucür dernektir.
fnsanı günah işlemeye götüren başlıca aza ve duygular kulak, göz, dil, kalb ve şehvettir. Bunlar kötülüklerden korundukları zaman insan selâmete erer ve ebedî kurtuluşa kavuşur. Kulak, dedi-kodu, gıybet ve kötü sözleri dinlemekten uzak kalırsa, şerrinden emin bulunulur. Göz, haram şeylere bakmaktan beri olursa, tecavüz şerrinden kurtulur. Dİ!, hezeyan ve küfür ifadelerinden arınırsa insan edeb sahibi olur, günahtan kurtulur. Kalb, temiz duygularla bezenîp zararlı tasavvur ve kuruntulardan boşanmış olursa, insan kemal bulur. Şehvetin sebep olduğu zinanın şerrinden selâmette olmak; en büyük haramdan kurtulmak olur. Böylece beş aza ve duygunun fenalığından kurtulmuş olan kimse, tüm olarak dünya ve âhiret saadetine nail olacağından bu duaya devam etmenin fazileti büyüktür.
Bu beş azanın şerrinden kurtulamayıp, onların kötülüğü altında bulunanlar da aksine olarak dünya ve âhiret felâketine uğramış olurlar.[48]

664— Abdullah ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu:
«— Allah'ım, bana (her hayırlı şeyde) yardım et, aleyhime olan şeyde yardım etme. Bana zafer ver ve kimseyi üzerime musallat etme. Hidayete uymayı da tan» kolaylaştırıp, hayır sebeplerini bana hazırla.»[49]

Peygamber Efendimiz bu dualanyle bütün ibadet ve çalışmalarında, söz ve hareketlerinde Allah'dan yardım ve nusrat dilemişler, hak ve hidayetin gerçekleşmesi sebeplerinin hazırlanmasında da kolaylık istemişlerdir. Çünkü Allah'ın yardım ve iradesi olmaksızın hiç bir şey meydana gelemez.
Tirmizî, bu hadîs-i şerifi yine dua bölümünde ziyadesiyle rivayet etmiştir.[50]

665— (Abdullah) Ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in şu sözlerle dua ettiğini işittim:
— Rabbim, (düşmanlarıma karşı) bana yardım et; ban» karşı (onlara) yardım etme. (Düşmanlarıma karşı) bana nusrat ver; bana karşı (onlara) nusrat verme. (Düşmanlarımı) pusuya düşürmek için bana imkan ver; beni pusuya düşürme imkânını (onlara) verme. Hidayet yolunu bana kola ylaştır ve bana isyan edenlere karşı, bana yardım et.
Rabbim, beni, sana çok çok şükreden, senden korkarak zikreden, sana boyun eğip itaat eden, çok çok yakarıp sana iltica eden yap. Benim tevbe-mi kabul et ve günahımı yıka. Duamı kabul et ve hak olan dâvamı sabit kıl ve dinî gerçekleri anlamakta kalbime hidayet ver, dilime doğruluk ver ve kalbimin karartısını sıyırıver.»[51]

Daha önceki 664 sayılı hadîsi şerife bakılsın.[52]

666— Muâviye ibni Ebî Süfyan minberde şöyle demiştir:
«— Gerçek şu ki, (Eabbim) senin verdiğine engel olacak hiç bir şey yoktur. Allah'ın vermediğini de verecek hiç "bir kuvvet yoktur. Kudret sahibine kudreti fayda vermez; kudret Alah'dandır. Allah İçimde hayır murad ederse, dinde onu anlayışlı kılar.» Bu kelimeleri, bu basamaklar üzerinde Peygamber (Saltalîahü Aleyhi ve Sellemj"den işittim.
... Yine M u a v İ y e'den başka bir tarikle bu hadîsin benzeri rivayet edilmiştir.

... Bu hadîsin bir benzeri daha üçüncü bîr tarikle rivayet edilmiştir.[53]

(Bu hadîs-i şerif için başka bir kaynak bulunamamıştır. Fadlu'llah Cîlânî'ye göre, İmam Malık bunu Muvatta'ında tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C. II, s. 121, dip not.)[54]

667— Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem/in şöyle buyurduğu, Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir:
«— Duaların en kuvvetlisi şöyle söylemendir: Allah'ım! Sen benim Rabbimsin ve ben, senin kulunum. Ben, nefsime zulmettim; ve günahımı itiraf ediyorum. Günahları ancak sen bağışlarsın; Rabbim beni bağışla.»[55]

Bu hadîs-i şerif, Hz. Ali'den rivayet edilen uzun bir hadîsin bir parçasını teşkil etmektedir. İmam Müslim, Sahihinde bunu tahriç etmiştir. Kitabu Saiüti'l-Müsafirîn (6), Bab : 26, Hadîs : 201.[56]

668— Ebû Hüreyre ifade ettiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle dua ederdi:
«— Allah'ım! işimin ismeti olan dinimi bana salih kıl, yaşayışımın bulunduğu yer olan dünyamı da bana salih kıl; ve ölümü, her türlü fenalıktan an olan bir rahmet kıl bana...» Yahud bunun benzerini söyledi.[57]
Bu hadîs-i şerif, din ve dünyanın salâhını kapsadığından kelimeleri az, fayda ve manâsı geniş olan bir ifadedir. Dinin dürüst ve kıvamı üzere bulunması, insanın gayesi ve asıl sermayesidir. Buna kavuşmak ebedî saadeti elde etmektir. Bir de insan dünyada yaşamak mecburiyetinde olduğundan, hayatı boyunca salah ve selâmet üzere bulunmasını isteyip ona kavuşması, dünya nimetini elde etmek olur.
Ölüm, her canlının tadacağı bir haldir. Burada ömrün bir an önce sona ermesini istemek diye bir manâ hatıra gelmemelidir. Nasıl olsa tadılacak olan ölümün, kederlerden arî olarak rahmetle neticelenmesini talep vardır. Ancak şöyle dua edilebilir: Ya Rab, eğer yaşamak benim için hayırlı ise, ömrümü uzat; eğer hakkımda ölüm hayırlı İse ruhumu al.
işte bu dua ile, dünya, ölüm ve âhiretten ibaret insanoğlunun üç safhası teminat altına alınmak istenmektedir. Cenab-ı Hak, bu dua ile İstenen gerçeklere hepimizi kavuştursun.[58]

669— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Salkflîahü Aleyhi ve Sellem)
«— Güç yetirilemiyecek belâdan, kötü akıbete kavuşmaktan, (elem ve keder veren) fena kazalardan ve düşmanların sevinmesinden» Allah'a sığınırdı. Son ravi Süfyan demiştir ki, hadîste üç madde vardır; ben bir daha ilâve ettim, fakat üç tanesi hangisidir (kesin olarak) bilemiyorum.[59]

İmam Celâdeddin Suyutî, bu hadîs-i şerifin açıklanmasında demiştir ki, cehd-i belâ, büyük bir musibettir. Oyleki, buna ölüm tercih edilir. Bir de evlât ve iyal çokluğu olup, mal bulunmaması hali ile de izah edilmiştir.
Derek-i'ş-Şekâ, kötü sonuca düşmek, Allah korusun imansız gitmek manâsını taşır. Peygamberler masum olduğu için, bunlar Peygamber hakkında düşünülemez. Peygamberimiz ümmetine dua şekillerini öğretmek İçin bunları buyurmuşlardır.
Sû'-i kaza, elem ve keder veren her çeşit kazalardır. Zelzele, yangın, sel ve trafik felâketleri gibi... Bunlardan korunmak İçin Allah'a sığınmamızı yine bize Peygamber'imİz öğretiyor.
Şematet-i a'dâ, müslümanın kederli duruma düşüp de düşmanların se-vinçlİk ve ferah duymalarıdır. Bu hal düşmanların üstünlüğü demektir ki, bu duruma düşmekten de Allah'a sığınmak icab eder.[60]

670— Hazreti Ömer'den (Radiyaltithu anh) rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahü A teyhi ve Seliem) ŞU beş şeyden Allah'a sığınırdı:
«— Tenbellikten, cimrilikten, yaşlılığın kötülüğünden, kalbin fitnesinden (fena ahlâktan) ve kabir azabından.»[61]

Çalışmaya gücü yettiği halde iş yapmama hastalığına tenbellik denir. Tenbel olanlar hem şahsî işlerinde, hem de aile ve cemiyet hizmetlerinde üzerlerine düşen vazifeleri yerine getiremediklerinden daima mahrum ve mahcup durumda kalırlar ve başkalarına yük olurlar. Faydalı olacak yerde zarar verirler. Allah'a karşı İbadet vazifelerini, kendine ve ailesine karşı geçim vazifelerini, cemiyete karşı da gerekli hakları yerine getirememekten doğan maddî ve manevî büyük sorumluluk içinde kalırlar. Böylece dünya ve âh i ret sıkıntısından kurtaramazlar, selâmete eremezler. Onun için bu hastalıktan Allah'a sığınmak ümmete düşen kurtuluş vasıtalarındandır.
Cimrilik, daima mal ve para toplayıp lüzumlu yerlere harcamama has-tal'ğıdır ki, her zaman ihtiyaç ve mahrumiyeti gerektirir. Bu hastalığa müptelâ olanlar, hem kendi nefislerine, hem de ailelerine zulmederler ve sıkıntı çeker ve çektirirler. Dinin emrettiği malî ibadetleri yerine getirmezler ve hayır yollarına harcama yapmazlar. Din, hem madde, hem de manâdan İbaret İki kuvvetle kaim olacağından bu iki rükünden biri kalkmış olur ki, bundan da dinin zevali doğar. İşte bu mühim hastalıktan da Allah'a sığınmamız gerekir.
Kuvvet ve tokattan kesilecek şekilde ihtiyarlık çağına ermenin fena halleri vardır. Bu hale düşenin gözleri görmez, kulakları işitmez, eli-ayağı tutmaz olur, şuur ve hafızası kaybolur. Sürünme ve engel olma durumuna geçilip de işe yaramaz hal olunca; hem ızdırap çekilir, hem başkalarına külfet olur. işte ihtiyarlığın bu gibi kötü hallerine düşmekten yine Allah'a sığınmamızı, Peygamberimiz bize öğretmektedir.
Kalbe arız olan hased, kin ve kötü ahlâk, insanı günaha ve azaba sürükler. Azabı gerektiren her şeyden de Allah'a sığınmalıdır.
Kabir azabı, kâfirler için ve mü'minlerin günahkârlarından Allah'ın dilediği kimseler için hak olduğuna göre, bu azabdan kurtulmak için Cenab-ı Hakk'a sığınmak ve ondan merhamet dilemek tek çıkar yoldur. Allah Tealâ bu gibi fitnelerden ve bunları doğuran sebeplerden mü'minleri korusun.[62]

671— Enes ibni Malik'den işitildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu:
— Allah'ım! Acziyetten, tenbellikteo, korkaklıktan ve ihtiyarlıktan sana sığınırım. Yine hayatın ve ölümün fitnesinden sama sığınırım. Kabir azabından da sana sığınırım.»[63]

Bu hadîs-i şerifin benzerleri 615, 648, 656, 657 ve 670. sayılarda geçmiş olup, yerlerinde gerekli açıklama yapılmıştır. Ancak «Acziyetten» sığınma lâfzı, diğer hadîslerde geçmemiştir. Âciz olmak, bir şeyi yapamamak, iş becerememek veya güç yetİrmemek demektir. Bu duruma düşmek, muvaf-fakiyetsizlik ve başarısızlık olacağından büyük bîr mahrumiyettir. Onun için bundan da Allah'a, sığınmamızı, Peygamberimiz bize öğretiyor, hayatta başarıya ulaşmak için Allah'dan yardım dilememize de işaret etmiş oluyor.[64]

672— Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfvcı şöyle buyurduğunu işittim:
«— Allah'm! Gelmesi beklenen üzüntü verici şeyden ve başa gelen kederden, acizlikten ve tenbellikten, korkaklıktan ve cimrilikten, borcun ağırlığından ve cahil anarşistlerin üstün gelmesinden sana sığınırım.»[65]

Bu hadîs-i şerîf için bundan öncekilere ve açıklamalarına bakılsın. Diğerlerinde bulunmayan «Galebetü'r-Rical» sözü farklı olarak burada vardır. Camiu's-Sağîr sarihi Münavî bu hadîs-i şerifin açıklamasında diyor ki, «GalebetO'r-Rical», haksız yere insanların saldırıda bulunması ve üstün gelmeleridir. Bu takdirde hakkın mağlubiyetiyle haksızlığın hakimiyeti ortaya çıkar ki, İnsanlığın saadeti için bir felâket, olur. Adalet kökünden yıkılır, zulüm ve işkence ortalığı kavurur. Bu hale düşmekten Allah'a sığınıp ondan yardım ve selâmet istemek en büyük bir hikmet olur. Cenab-ı Hak' beşeriyete hak yolu gösterip, ona uymayı ve bu kötü duruma düşmekten uzak kalmayı nasib ve müyesser kılsın.[66]

673— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'in dualarından biri şu idi:
«Allah'ım! Bundan önce işlediğim ve geriye bıraktığım, gizlediğim ve aşikâr kıldığım ve senin, benden çıktığını bildiğin günahlarımı bağışla. Muhakkak ki sen, öne geçirip yükselten ve geri bırakıp düşürensin, senden başka bir ilâh yoktur.»[67]

Peygamberler nübüvvetten sonra, âlimlerin ittifakı üzere günah işle* m ekten korunmuş oldukları halde, Peygamber Efendimizin yine günahlardan korunmak için Allah'a dua edişlerinde hikmetler vardır:
1— Önce Allah'ın bir kulu olmaları itibariyle Cenab-ı Hakka karşı kulluk görevini hakkıyle yerine getirmek için ona karşı en büyük tevazu ve saygıyı göstermiş oluyorlar.
2— Nübüvvetten önce kendilerinden sadır olduğu düşünülebilen küçük hata ve zellelerden af dilemek için dua etmişlerdir.
3— Bu şekilde dua edişleri, ümmete yol göstermek ve onlara dua şekillerini öğretmek için olmuştur.[68]

674— Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve SelUm) şöyle dua ederdi:
«— Allah'ım! Senden hidayet, dünya arzularından korunma ve nefis zenginliği isterim.»
Buharî demiştir ki, (ashabımız Amır'dan rivayetlerinde «Takva» kelimesini de söylemiştir, yani Peygamber (SalUtllahü A leyhi ve Sellem) dualarında, Allah'dan, takva da istemişlerdir.)[69]

Peygamber (Salîalhhü Aleyhi ve Setlem) bu dualarında Allahdan üç şey ve bir rivayete göre de dört şey İstemişlerdir:
1— Hidayet: Allah'ın kendilerine nimet verdiği ve Peygamber'lerİn özerinde yürüdüğü dosdoğru yolda sabit ve devamlı olmak.

2— Afaf: Geçici ve muvakkat dünya zevk ve ihtiraslarından korunmuş otmak, her türlü yasaktan uzak kalmak.
3— Zenginlik : Burada zenginlik, mal zenginliği değil, nefis zenginliğidir. İnsanlara ihtiyaç göstermemek ve onlara muhtaç kalmamaktır. Aynı zamanda Allah'a ibadet ve itaattan alıkoymayacak yeteri kadar nimete sahip olmak manâsını taşır.
4— Takva : Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmaktır ki, kısaca Allah dan korkmak ve onun emirlerine saygılı olmak demektir. Takvası en üstün olan, Allah'ın en iyi kuludur. Bu özelliğine binaen Allahdan takva istemek en üstün bir dilek olur.[70]

675— (161-s.) Sümame ibni Hazen'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«— Bİr ihtiyarın yüksek sesiyle şöyle yalvardığını işittim: — Allah'ım! Kendisine bir şey karışmıyan fenalıktan ben sana sığınırım. Sordum ki, bu ihtiyar kimdir? (Cevab olarak), Ebu'd-Derdâ'dır dendi.»[71]

Ebû'd-Derda hazretlerinden rivayet edilen bu haber, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e kadar yükseltilmemiş olduğu halde, Hz. Peygamberin duaları arasında zikredilmiştir. £ b û ' d- De rd a , tam olarak sünnete uyan ashabdan biri olmakla, onun duasının Hz, Peygambere bir nispeti bulunduğu muhakkaktır. Onun için bu arada anılmasında münasebet vardır.
Ebû'd-Derda, ilim ve fazilet ile şöhret bulan bir sahabî olup, Uhud savaşı gününde, Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) onun hakkında şöyle buyurmuştur:
«Uveymir ne güzel binicidir; o, ümmetimin hakimidir.»
Ebû'd-Derda'nın odı Uveymir olup, künyesi ile meşhur olmuştur.
Katıksız fenalık, sırf kötülük en çirkin bir iştir ve Allah'ın gazabını gerektiren şeydir. Bu hallere düşmekten Allah'a sığınarak kurtuluş aramak, selâmet yoludur.
(Bu haber için başka kaynak bulunamamıştır.)[72]

676— Abdullah ibni Ebî Evfa'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu:
«— Allah'ım! Beni kar ile, dolu ile ve soğuk su ile temizle; kirli elbise, kirden temizlendiği gibi... Ey Babbimiz olan Allah'ım! Gökler dolusu, yerler dolusu ve bundan başka dilediğin herhangi bir şey dolusu hamd sana mahsustur.»[73]

Hatıra gelir ki, sıcak su, soğuk sudan daha İyi bir şekilde temizleyici olduğu halde, soğuk su ile günahların temizlenmesinin hikmeti nedir? Hafız ibni Teymiye, buna şu cevabı veriyor: Günahlar kalbe hararet ve zafiyet verir. Hararet ve zafiyeti yok etmekte soğuk su, sıcak sudan daha müessirdir. Soğukluk, harareti giderir ve vücuda kuvvet, canlılık verir. Bu bakımdan günahların temizlenmesi soğuk su kısımları ile istenmiştir.
Yer ve gök dolusu hamd'i Allah'a tahsis etmek, onun sonsuz derecede hamd'e lâyık bulunduğuna delâlet eder; ölçü ve tartı hesabına bağlı değildir.[74]

677— Enes'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setten) şu duayı çok söylerdi:
— Allah'ım, bize dünyada güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi Cehennem azabından koru.»
Ravilerden Şu'be demiştir ki, ben bu hadîsi Katade'ye anlattım da o şöyle dedi: Enes böyle dua ederdi; bunu Peygambere kadar yükseltip ona nispet etmemiştir.[75]

Dünyada hasene, helâl yönden dünyada kula verilen nzık, geçim vasıtaları, ilim, sıhhat ve ibadet gibi güzel şeylerin hepsidir.
Âhirette hasene, Allah'ın rahmetine kavuşmak ve Cennet nimetleriyle nimetlenmektir.
Cehennem'den korunmak, Cehennem azabını gerektiren her çeşit günahtan beri bulunmak demektir. Bu duanın kısa, fakat çok geniş ve çok faydalı manâları İçine olmasındandır ki. Peygamber (SalîalUıhü Aleyhi ve SeÜemf'm en çok sevdiği bir dva olduğu rivayeti vardır.[76]

678— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (SaİlalUıhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu :
— Allah'ım! Fakirlikten, kısırlıktan, zilletten sana sığınırım; ve yine zulüm etmemden veya zulme uğramamdan sana sığınırım.»[77]
Arapça bir kelime olan «fakr» fakirlik dört çeşit manâda kullanılır:
1— Zarurî olan şeylere insanın ihtiyaç duyması : Bu türlü ihtiyaç herkes için vardır. Çünkü dünyada bulunan bütün canlıların yaşamak İçin belli başlı maddelere ihtiyaçları vardır. Daha doğrusu bütün insanlar Allah'a muhtaçtır.
2— Kazançtan âciz kalıp da ihtiyaç içinde bulunan miskin kimse : Günlük yiyecek ve içeceğini sağlayamayan dilenci veya muhtaçlara verilen isim olur.
3— Aç gözlülük : İnsanda çokça mal-mülk ve para bulunduğu halde, bunlara kanaat getirmeyip daha fazla isteyen hırs sahipleri de fakir sayılır. Bu türlü fakirlik en kötü bir fakirliktir. Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellemf'ın bu dualarında geçen fakirlik sözü, işte bu manâya delâlet et-mektedjr. İkinci kısım manâyı do almak mümkündür.
4— Allah'a ihtiyaç göstermek : Her iş için Allah'a iltica etmek ve ondan istemek, başkasına müracaat etmemek suretiyle çalışıp.teslimiyet göstermek en güzel bir fakirliktir.
Kısırlık diye terceme edilen hadîs-i şerifteki «Kıllet» sözü, hayrat ve İyilik azlığı manâsını taşımaktadır. Hayır ve hasenat azlığından Peygamber Efendimiz Allah'a sığınmışlardır.
«Zillet» insanların hakaretine uğrayacak şekilde bayağı duruma düşmektir. Bu dualardan maksat, ümmete dua şeklini öğretmektir.[78]

679— Ebû Umame'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellemi'in yanında idik de, ezberliye-mediğimiz çok dualar etmişti. Biz dedik ki, öyle bir dua ettiniz ki, biz onu ezberliyemiyoruz. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Size bir şeyi bildireceğim ki, bu dualarm hepsini size tophyacaktır: Ey Rabbimiz! Senin Peygamberin Muhammed, senden neyi istedi ise, biz de onu senden isteriz ve senin Peygamberin Muhammed (Sailaliahü Aleyhi vs Selkm) , hangi şeyden ki sana sığınmıştır, bu de ondan sana sığınırız. Allah'ım! Sen yardım dilenÜensin, kifayet sanadır. (Korunma ve başarı için) kuvvet ve kudret ancak Allah iledir.» Yahud benzerini söyledi.[79]

Allah Tealâ Hazretlerine en güzel ve en uygun dua eden şüphesiz Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) olduğuna göre, onun ettiği dua ile bizim dua edişimiz, onun İstediklerini istememiz ve istemediklerini de istemememiz en doğru bir dua olur. Bunun için, metindeki kısa dua, bütün hayır yollarına açık ve bütün şer yollarına kapalı olacak şekilde çok veciz bir duadır. Bundan daha uygunu düşünülemez.[80]

680— Amr, babası Şuayb'dan, o da dedesinden rivayet ettiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve SeUem)'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Allah'ım, Mesih Deccal'ın fitnesinden sana sığınırım; yine Cehenneme götüren şeylerin fitnesinden sana sığınırım.»[81]

656 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[82]

681— (162-s.) tbni Abbas'm şöyle demiş olduğu rivayet edilmiştir:
— Allah'ım, bana rızık olarak verdiğin şeyde bana kanaat ver ve onda bana bereket ver. Benden her gaip olan şey yerine hayırlı olanı ver.»[83]

Hz. Peygambere kadar yükseltilmeyen bu haber için başka bir kaynak bulunamamış olup, Ibni Huzeyme ile Hakim'in bunu rivayet ettiklerini Fad-iu'llah Cîlânî kaydetmektedir. (Fadlu'llah : C II, s. 134, dip not.)[84]

682— Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfvn çok kere duası şu idi:
— Allah'ım, bize dünyada iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi Cehennem azabından koru.»[85]

677.sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[86]
683— Enes'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şunu çok söylerlerdi:
«— Ey kalbleri çeviren Allah'ım, benim kalbimi dinin Üzere sabit kıl.»[87]

Her şeyin tasarruf ve idaresi Allah'ın yüce kudretinde olduğu gibi, kalb-lerin de tasarrufu, hakka çevrilişi yine Allah'ın kudret elindedir. Bunun için kalblerin hakka çevrilişi, kurtuluş sebeplerinin başında gelir. Günahlardan korunmak da, yine kalblerin doğruya ve iyiye yönelmesi ile olur. O halde bu duanın sırrına mazhar olmak ebedî kurtuluşa kavuşmaktır.[88]

684— Ebû Evfâ, Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seltemj'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle dua ederdi:
«— Allah'ım! Gökler dolusu, arz dolusu ve bundan öte dilediğin herhangi bir şey dolusu honıd sanadır. Allah'ım! Beni dolu ile, kar ile ve soğuk su ile temizle. Allah'ım! Beni günahlardan temizle ve beni, beyaz elbise kirden arındığı gibi arındır.»[89]

676 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[90]

685— Abdullah ibni Ömer demiştir ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in dualarından biri şu idi:
«— Allah'ım! Nimetinin yok olmasından, verdiğin afiyetin değişmesinden, azabının ansızın gelmesinden ve rızana aykırı düşecek her şeyden sana sığınırım.»[91]

Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) bu dualarında dört şeyden Allah'a sığınmışlardır:
1— Nimetin zail olmasından : Burada nimet maddî varlıklarla manevî değerleri içine almak suretiyle geniş manâ taşımaktadır. Hem dünya, hem din nimetlerinin yok olmaması istenmiştir. Bu nimetler üzerine Allah'a şükretmemek, bunları azımsamak ve küçük görmek, bu nimetlerdeki Allah'ın emirlerine riayet etmemek, şükürsüzlük olur ki, bu türlü hareket nimetlerin yok olmasına sebep teşkil eder. Onun İçin bu hale düşmekten Peygamber i-miz Allah'a sığınmışlar ve bize yol göstermişlerdir.
2— Afiyetin değişmesinden : Afiyet, selâmet ve saadet içinde bulunmaktır. Kime kî Allah afiyet vermiştir, o hayırlı bir kurtuluşla kurtulmuştur. İşte bu saadetin değişivermesinden Allah'a sığınılmıştır. Zira bu değişiklik, saadetin zıddı olan felâkettir.
3— Azabın ansızın gelmesinden : İnsanın başına belâ ve musibetin ansızın gelmesi çok tehlikeli bir durumdur. Çünkü ansızın azaba yakalanan insan, tevbe fırsatını bulamaz, belâya alışmadığından isyan eder ve ebedi hüsrana düşer. Yavaş yavaş gelen musibetlerden hem alışkanlık ve sabır olur, hem de tevbe fırsatı bulunur. Bu büyük farktan dolayıdır ki. Peygamber Eferidimiz ansızın gelen azabdan da Allah'a sığınmışlardır.
4— Allah'ın gazabını gerektirecek her şeyden -. Allah Tealâ bir kula gazap edince, o kul helak olmuştur. Bunun için Allah'ın rızasına aykırı düşüp, onun gazabını celb edecek olan her türlü iş ve hareketten Allah'a sığınmak İcab eder. Allah'ın gazabına uğrayan için kurtuluş çaresi yoktur.
Bu dört şeyden Allah'a sığınarak korunan kimse saadete ermiş olur.[92]

(289) Rahmet Ve Yağmur Zamanında Dua

686— Aişe(Radiyaltahüanha)'ûsn rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem), semâ ufuklarından bir ufukta bir bulut gördüğü zaman işini bırakırdı; bir namazda olsa bile... Sonra buluta dönerdi. Eğer Allah onu açıp dağıtmışsa, Allah'a hamd ederdi. Eğer yağmur yağsa, şöyle derdi:
«— Allah'ım, faydalı nimet olsun.»[93]

Bulut, çok kere do!u ve sel felâketlerine sebep olan yağmurları getirdiği için, dağılması halinde Peygamber Efendimiz Allah'a hamd ederler ve yağmur getirdiği zaman da, ürünlerle hayvanat için faydalı ve bereketli olmasına dua ederlerdi. Böylece yağmurun faydalısını istemek ve zararlı olması halinde de, zar 'nn kalkmış olmasına hamd etmek gerekir.[94]

(290) Ölüme Dua Etmek

687— Kays anlattığına göre demiştir ki, Habbab'a gittim, —ateşle yakılmış yedi yarası vardı — şöyle söyledi: Eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
« Ölümü istemeyi bize yasaklamayaydı, ölümü isterdim.»[95]

454 sayılı hadîs-i şerif ile açıklamasına ve Habbab'ın hal tercemesİ İçin 447 sayılı hadîs münasebetiyle verilen bilgiye müracaat edilsin. Bu hadîs-i şerifin kaynaklan 454 sayıda verilmiştir.
H a b b a b hazretleri yedi yanık yarasından çektikleri acının şiddetinden ötürü ölümü istemeyi hatırından geçirmiş; fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «ölümü istemeyiz» yolundaki yasaklamalarına uyarak bunu istemeye cesaret edemediğini ifade etmişlerdir. Böyle olmakla beraber ashabı kiramdan bazıları, kazanmış oldukları manevî sevablar azalmasın diye ölümü İstedikleri rivayet edilmektedir. Eğer yaşamakta manevî bakımdan bir kazanç varsa ve umuluyorsa, Ölümü istemek caiz değildir. Fakat fitneye ve kötü duruma düşmek hallerinde ölümün istenebileceğine cevaz verilmektedir.[96]

(291) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'in Duaları

688— Ebû Musa, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfden rivayet ettiğine göre, Peygamber şu dua ile dua ederdi:
«— Rabbim! Benim günahımı ve bilgisizliğimden çıkan hatamı, bütün işlerimdeki israfımı ve benden daha iyi bildiğin bendeki kusurları bağışla.
Allah'ım! Bütün hatalarımı bağışla; kasden, bilmiyerek, lâtife yollu işlediklerimi de... Bütün bunlar bende vardır. Allah'ım! Bundan Önce işlediğim ve geriye bıraktığım, gizlediğim ve aşikâr kıldığım günahlarımı "hağışla. Sen, Öne geçirip yükselten ve çeri bırakıp düşürensin ve sen her şeye kadirsin.»[97]

Peygamber (SallaItahü Aleyhi veSelltm)"\r\ geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmış olduğu ve Peygamberlerden kebire günah sadır olmadığı halde, bu şekilde dua etmeleri, Müslümanlara dua tarzını öğretme ve onlara örnek olmadır. Lâfızların delâlet ettiği manâ çok geniş olup, her türlü kusur ve hatadan arınmayı ihtiva ettiğinden bu duanın makbuliyetine kavuşmak, kurtuluştur ve gerçek saadettir.
Bu duanın bir kısmını ihtiva eden hadîs-i şerif 673 sayıda geçmişti.[98]

689— Ebû.Mûsa El-Eş'arî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğine, göre, Peygamber şöyle dua ederdi :
«— Allah'ım! Benim günahımı ve bilmiyerek çıkan hatamı, isimdeki israfımı ve benden daha iyi bildiğin bendeki günahları mağfiret et. Allah'ım! Ciddî ve şaka yollu günahımı, hata ve kasıt suretiyle çıkan kusurumu bağışla; bütün bunlar bende mevcuttur.»[99]

Lâfızlarda çok az bir değişiklikle bundan önceki hadîs-i şerifi teyid eden bu dua için 688 sayılı açıklamaya bakılsın. Bunu da Buharı ve Müslim rivayet etmiş oluyorlar.[100]

690— Muaz ibni Cebel'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallatkıhü Aleyhi ve Sellem) elimden tutup:
«— Ey Mu âz!» dedi.
Ben, buyurun, dedim.
— Ben seni seviyorum.» dedi.
Ben: Vallahi ben de seni seviyorum, dedim.
— Her namazının sonunda söyliyeceğim bir takım sözleri sana öğreteyim?» dedi. Ben, evet (öğret), dedim. Peygamber şöyle buyurdu:
«De ki: "Allah'ım! Seni anmak (Kur'an'ım okuyup, onunla amel etmek), nimetine şükretmek ve sana güzel ibadet etmek üzere bana yardım et»[101]

Farz namazların arkasında, sünnet namaza başlamazdan önce okunan dualar: Allahümme entesselâmü..., kelime-i tevhİd ve istiğfar ile bu duadır. Bunlardan herhangi biri okunabilir. Ancak birinci dua bizde örf haline geldiği için, ona devam edilmektedir.
Hadîs-i şerifte geçen «Zikir», teşbih ve Allah'ı anma manâsını taşıdığı gibi, Kur'an-ı Kerîmin isimlerinden de bir isimdir. Her iki manâyı alarak hem zikir, hem de Kur'an okuyup, onunla amel etmekte Allah dan yardım istemeyi, Peygamber'imİz bize öğretiyor.
Allah Tealânın özerimizde sayamayacağımız kadar nimetleri vardır. Bunlar maddî ve manevî, dünya ve âhiret nimetleri olup, devamlarının sağlanması için Allah'a şükretmek ve bu hususta da ondan yardım istemek gerekir. Şükür, nimetlerin devamını sağlar; şükörsüzlük ise, onların zevaline sebep olur. Şükür, hem sözle, hem de Allah'ın emirlerini yerine getirmekle edâ edilir. Cenab-ı Hak, kuluna vermiş olduğu nimetlerin eserini onda görmek ister. Bu esasa binaen, her mükellef sahip bulunduğu maddî ve manevî nimetlerin varlığını hak yolunda harcamakla göstermek zorundadır. Bu yerine getirilmediği müddet, sırf dil ile çok şükür demenin bir manâsı kalmaz. Kalb, dil \^ bütün azalarla eldeki İmkânlar Allah için hareket edince, tam şükür vazifesi yerine getirilmiş olur.
İbadetlerin makbul olması için niyyet, ihlâs gİbİ bazı şartların bulunması iktiza eder. İşte güzel ibadet, gereği üz re ibadet, bütün kabul olunma şartlarını içine alan ibadetin tahakkuku demektir. Böyle bir İbadetin gerçekleşebilmesi ise, ancak Allah'ın yardımı ile mümkün olur. Çünkü O istemedikçe, imkân vermedikçe hiç bir şey olamaz.[102]

691— Ebû Eyyub El-En sari'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in yanında bir adam :
— Allah'a çok pâk ve aslında mübarek bulunan hamd olsun, diye söyledi. Peygamber (SatlalLûıü Aleyhi ve Setlem) sordu:
«— Bu sözleri kim söyledi?»
Adam sustu; zannetti ki, bu soru, Peygamber (SalİlaUahii Aleyhi ve S«Hem)'in hoşlanmadığı bir şeyden ortaya atılmadır. (Yine Peygamber) sordu:
«— Kim o? Gerçekten başka bir şey söylememiştir.» Adam:
Benim, dedi; bu sözle hayır umuyorum. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
«— Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, on üç melek gördüm; bu sözü önce hangisi Allah (Azze ve Celle)'ye yükseltecek diye yarışıyorlardı.»[103]

Bu hamd duasını getiren, ashabdan Rufa 'a ibniRafi 'dir. Böyle bir hamdİ.ı getirilişinden dolayı meleklerin sevabını yükseltmekte yarışmaları, sözün önemini tespit etmektedir. Allah'ın rızasına uygun bîr zikir ve İbadet olduğundan buna devama da bir teşvik vardır.
(Bu hadîs-i şerif için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[104]

692— Enes demiştir ki, Peygamber (SaiUtllahü Aleyhi ve Selîem) helaya girmek istediği zaman şöyle buyururdu :
— Allah'ım! Erkek ve dişi şeytanlardan (ve günahlardan) ben sana sığınırım.»[105]

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her halde Allah'a ihtiyaç olduğunu bildiğinden ve en mükemmel İbadet eden kimse olduğundan, bunların ifadesi olarak Allah'a sığınırlardı ve ümmete de ibadeti öğretmiş olurlardı.[106]

693— Hazreti Aişe (Radiyallahü anha) 'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) heladan çıktığı zaman şöyle buyururdu:
— Senin mağfiret etmeni dilerim, (Allah'ım).»[107]

Heladan çıkış zamanında Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve birkaç çeşit dua rivayet edilmekte olup, en sıhhatlisi budur.
Kaza-i hacet müddetince dil ile zikir terk edildiğinden ve bu zaman içinde gaflet bulunacağından ve insana zarar veren şeytanlar da işe karışabileceğinden, düzülen bu halden ötürü Allah'ın mağfireti istenir. Böyle hareket etmemizi Peygamberimiz bize öğretiyor.[108]

694— Ibni Abbas anlatarak demiştir ki, Peygamber (SallalUıhü Aleyhi ve Setîem) bize Kur'an sûrelerini öğretti gibi, şu duayı bize öğretiyordu:
«— (Allah'ım) Cehennem azabından sana sığınırım. Kabir azabından sana sığınırım. Uğursuz Deccal'in fitnesinden sana sığınırım. Hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım. Kabrin fitnesinden de sana sığınırım.»[109]

648 sayılı hadîs-İ şerife ve açıklamasına bakılsın.[110]

695— îbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— (Annemin kız kardeşi olup, Peygamberin zevcesi bulunan) teyzem Meymune'nin evinde bir gece kaldım. Peygamber (Saltaîlahü Aleyhi ve Sellemi Valkıp hacetini gördü. Sonra ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra uyudu. Sonra kalkıp su kabına (kırbaya) giderek onun bağını (su almak için) çSzdü. Sonra iki abdest arası mutavassıt bir abdest aldı, (çok çabuk veya çok yavaş değil, normal bir abdest aldı.) Suyu çok harcamadı, abdesti mükemmel aldı. Sonra namaza durdu. Kendisini gözetlediğimi (arketme-sinden hoşlan mı yarak gerneştim de kalktım. Ben de abdest aldım. Peygamber yine kalkıp namaza durdu. Ben de solunda durdum. O, benim elimden tutup beni sağ tarafına dolaştırdı. Peygamber namazı on üç rekât olarak tamamladı. Sonra yaslanıp uyudu; öyle kî, solumaya başladı. Zaten uyuduğu zaman solurdu. Sonra (müezzin) Bilâl, onu namaza çağırdı. Hz. Peygamber (bu defa) namaz kıldı da abdest almadı. Ettiği duada şu vardı»:
«Allah'ım, kalbime nur ver, kulağıma nur ver, sağıma nur ver, soluma nur ver, üstüme nur ver, altıma nur ver, önüme nur ver, arkama nur ver ve bana büyük nur ver.»[111]

Ravilerden K ü r e y b demiştir ki, yqdi sey daha ezberimde vardı, (onları unuttum). Sonra Abbas oğullarından bir adama rasladım da onları bana söyledi. Şöyle anlattı : Sinirime, etime, kanıma, saçıma ve derime nur ver. Bir de iki hasleti (iliği ve kemiği, yahut nefsi ve dili) ilâve etti.
Duanın genişletilerek ayrıntılı bir şekilde İfade edilmesinde mübalâğa vardır. Her aza ve cihet üzerinde durarak ayrı ayrı nur istemekle çok daha büyük hayır kazanılmış olur. Böylece her yönü ile beraber selâmet nuru, dünya ve âhiret nuru, en geniş ve en bol şekli ile istenmiş demektir.
İbni Abbas hazretleri hâdiseyi anlatırken, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi veSellemfin, soluyacak kadar uyuduktan sonra kalkıp namaz kıldığını ve bu arada abdest almadığını anlatmıştır. Hatıra şu gelir: Yatarak uyuyan kimsenin abdestİ bozulacağından, uyanınca abdest alıp, namaz kılması gerekir. Halbuki Hz. Peygamber böyle yapmadı, nasıl olur? Peygamber'in özelliklerinden biri de uyurken kalp gözünün açık olmasıdır. Buna binaen kendisine abdestİ bozacak bir şeyin arız olup olmadığını biliyordu. Ümmet İçin durum böyle değildir. Yatarak veya bir yere dayanarak uyuyan kimsenin abdestİ bozulmuş olur.. İmama uyan bir kişi, imamın sağında; İki kişi olursa arkasında durur. BİR de abdest alırken fazla su harcamamak sünnettir.[112]

696— Abdullah ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sailaliahü A teyhi ve Seîlem) gece kalkarak namaz kılıp da namazını bitirince, Allah'a uygun düşecek şekilde ona hamd ve sena ederdi. Sonra son sözü şu olurdu:
«Allah'ım, benim kalbime nur ver, benim kulağıma nur ver, benim gözüme nur ver, sağ tarafıma nur ver, soluma da nur ver; benim önüme de nur ver, arkama da bir nur. Nurumu çoğalt, nurumu çoğalt, nurumu çoğalt.»[113]

Bu hadîs-i şerîfin ravî ve lâfızlarında değişiklik varsa da/ bundan Önceki hadîs-i şeriften bir kısım olduğu söylenebilir. Zira Kütüb-i Sitte'de bu şekilde rivayet yoktur. Zaten manâ bakımından iki hadîs arasında fark yoktur. Bununla beraber Peygamber (SallaîîahU Aleyhi ve Seîlem), değişik dualar ettikleri için, başka bir ibadet zamanında edilen duadır da denilebilir.[114]

697— Abdullah ibni Abbas'dan rivayet edilmiştir ki, Peygamber (Salhtlahü Aleyhi ve Sellem) gece yarısı namaza kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
«— Allah'ım! Hamd sana mahsustur, sen göklerle yerin ve bunlarda bulunanların nurusun. Hamd sana mahsustur, sen göklerle yeri ayakta tutup idare edensin. Sen varsın, haksin. Va'dın da haktır, sana kavuşmak da haktır. Cennet haktır, Cehennem haktır, kıyamet haktır.
Allah'ım! Sana boyun eğdim, sana iman ettim, sana tevekkül ettim ve (işlerim için) sana döndüm. (Düşmanlara karşı husumeti) senin burhanınla yaptım ve senin rican üzere hüküm verdim. Önceden yaptığım ve geriye bıraktığım, gizli ve aşikâr kıldığım günahlarımı bana bağışla. Sen Rabbimsin, senden başka hiç bir ilâh yoktur. Gerçek mabud sensin.»[115]

Hz. Peygamberin bu dualarında büyük hikmetler vardır:
1— Önce gökleri ve yeri yaratıp nurlandıran ve bunları, idare edip ayakta tutan VacİB Tealâ Hazretlerinin kudret ve azametini ikrar edip, hamd ve övgüyü ona has kılmak.
2— Cennet, Cehennem, kıyamet, Allah'a kavuşma ile Allah'ın emirlerinin vuku bulacağına ve bunların hak olduğuna iman etmek ve ikrarda bulunmak.
3— Bu İkrar ve imandan sonra Allah'ın hükümlerine teslim olmak ve onlara boyun eğmek.
4— Bütün bu ikrar ve ifadelerden sonra Allah'ın mağfiretini istemek ve onu tevhid lâfzı İle yüceltmek. Zaten insanoğlunun yaratılış hikmeti bu, dünyaya geNşinde üzerine düşen sorumluluk bu...[116]

698— (Abdullah) İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallatkhü Aleyhi ve Sellem) şöyle dua ederdi:
«— Allah'ım! Ben, dünya ve âhirette senden afv ve afiyet isterim. Allah'ım! Ben, dinimde ve ehlimde senden afiyet isterim. Ayıplarımı ört, korkumu gider; ve önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan, yukarımdan beni koru. Altımdan (yerin göçmesiyle) helak olmaktan da sana sığınırım.»[117]

Bundan önce, dua mahiyetinde bulunan hadîs-i şerîflerdeki anlam bu hadîste de mevcut bulunmaktadır. Burada da Peygamber Efendimiz ümmetine dua şeklini Öğretmek ve Allah'a kulluk vazifesini yerine getirmek üzere ondan günahların bağışlanmasını, dünya ve âhirette afetlerden sakındırmasını, ayıpları örtüp korkuyu gidermesini ve yere göçmek felâketinden rna-sun bulunmayı istemektedir. Aynı duada bulunmak, bizim için bir ibadettir.[118]

699— Ubeydullah Ez-Zerakt, babası Rufaa'dan anlattığına göre, şöyle demiştir: Uhud savaşı günü müşrikler dönüp çekilince, Peygamber şöyle buyurdu:
— Düzgün durun ki, azîr ve «etil olan Rabbime ıhamd edeceğim.» Bunun üzerine (ashab), Peygamberin arkasında saf saf oldular. Peygamber dua etti:
— Allah'ım! Bütün hamdler sanı mahsustur. Allah'ım! Verdiğin genişliği daraltacak hiç bir kuvvet yoktur, uzaklaştırdığını yaklaştıracak ve yaklaştırdığını da uzaklaştıracak yoktur. Senin engellediğini verecek yok, verdiğini de engelliyebilecek yok. Allah'ım! Bereketlerinden, rahmetinden, fazlından ve rızkından bize genişlik ver. Allah'ım! Değişini yen ve kaybohmyan tükenmez cennet nimetlerini senden isterim. Allah'ım! ihtiyaç gününde senden nimet ve korku gününde emniyet isterim. Allah'ım! Bize verdiğin şeyden (nimetlerden) ve vermediğinden ötürü kötülüğe (ve isyana) düşmekten sana sığınırım.
Allah'ım! Bize imanı sevdir ve onu kalbimizde süsle. Küfrü, fişkı ve isyanı da bize hoş gösterme, kerih göster. Bizi doğru yolda gidenlerden eyle. Allah'ım! Bizi müslümanlar olarak Öldür, müslümanlar olarak dirilt ve perişanlıkla fitneye düşmiyerek bizi salih kimselere kavuştur. Allah'ım! Senin yolundan yüz çeviren ve peygamberlerini inkâr eden kâfirleri öldür. Onlara musibet ve azabını ver.
Allah'ım! Kendilerine kitap verilen (ve Islâmı kabul etmiyen) kâfirleri öldür, ey gerçek İlâh...»
Ravi AI i (ibni Medînî) elemiştir ki, ben bu hadîs-İ Muhammed i b n İ B e ş i r 'den duydum, bunu isnad etmişti; ben bunu zaptedemiyorum.[119]

Uhud savaşında Müslümanlar zaferi kazanmış bîr halde İken, Hz. Pey-gamber'in emrettiği hareket usulünde sebat göstermemek hatasıyle bîr anda savaşın yönü değişmiş ve Müslümanlar çok müşkül durumda kalmışlardı. Hatta Peygamber in şehid düştüğü haberi de yayılmıştı. Cenab-ı Hak bu zor durumda Müslümanları kurtarıp selâmete erdirmiş ve düşmanda da savaşacak hal kalmayarak geri dönmüştü. İşte bu selâmete çıkış zamanında, Peygamber Efendimiz Allah'a hamd ve sena edecek veciz ve belîğ İfadeleriyle her zaman olduğu gibi, burada da ona ibadet vazifesini yerine getirmişlerdir.
(Diğer kaynaklarda bu hadîs-i şerife raslanmamıştır.)[120]

(292) Musibet Zamanında Dua

700— Ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) musibet zamanında şöyle dua ederdi:
— İntikam almakta acele etmiyen yüce AUah'dan başka hiç bir ilâh yoktur; ancak büyük Arş'ın Rabbî ve göklerle yerin Rabbi Allah vardır.[121]

Musibetten maksad büyük elem ve kederlerdir. Böyle şiddetli zamanlarda bu dua mahiyetindeki teşbihin sağladığı genişlik tecrübelerle sabit bulunduğuna dair rivayet ve misaller vardır. Müşriklerin Medine'yi kuşatmış oldukları Hendek savaşında, Peygamber Efendimizin bu duayı okudukları rivayet edilmektedir. Sonunda şiddetli soğuk ve rüzgârın tesiriyle müşrikler perişan bir durumda karargâhlarını terk edip kaçmak zorunda kalmışlardı.
Görünüşte bu hadîs-İ şerifin taşıdığı manâ teşbih ise de, dua anlamını da kapalı olarak taşımaktadır. Çünkü yüce Allah'ı öğmek ve ona tam bir imanla teslimiyet gösterip iltica etmek, onun merhametine sığınmak ve ondan bîr şey istemektir. Ayrıca dualara hamd ve teşbih ile başlanır, sonra dileklerde bulunulur. Bu da duanın bir başlangıcı olabilir.[122]

701— Rivayet edildiğine göre Abdurrahman, babası Ebû Bekre'ye demiştir ki:
— Babacığım! Senden işitiyorum, her sabah şöyle dua ediyorsun:
«— Allah'ım, bedenime afiyet ver. Allah'ım, kulağıma afiyet ver. Allah'ım, gözüme afiyet ver; senden başka ilâh yoktur.» Bunu sabah ve akşam üçer defa tekrarlıyorsun. Yine şöyle diyorsun:
«— Allah'ım, küfürden ve fakirlikten şana sığınırım. Allah'ım, kabir azabından sana sığınırım; senden başka Hâh yoktur.» Bunu dâ akşam ve sabah vaktinde üçer defa tekrarlıyorsun. Ebû Bekre:
— Evet, dedi. Yavrum! Resûlüllah (SalUUIahü Aleyhi v*Sellem)'in bu kelimeleri söylediğini duydum. Ben de onun sünneti ile amel etmeği seviyorum.
Ebû Bekre demiştir ki, Resûlüllah {SattallahÛ Aleyhi ve S*üem) şöyle buyurdu:
«— Kedere düşenin duaları şu: Allah'ım, senin rahmetini istiyorum. Beni bir lâhza nefsime terk etme ve frenim bütün halimi düzelt, senden ba^ka İlâh yoktur!»[123]

Hadîs-i şerifin son kısmını teşkil eden dua, bu bölümle ilgili bulunmaktadır. Keder ve musibetler anında yapılması gereken duadır. Buna ihlâsla ve samimî bir kalb ile devam edilince Allah Tealâ musibeti giderir, arkasından genişlik verir.[124]

702— İbni Abbas'ın şöyle dediği işitilmiştir:
— Musibet anında Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle dua ederdi:
«— intikam almakta acele etmiyen yüce Allah'dan başka hiç bir Hâli yoktur. Büyük Arş'ın Rabbi olan Allah'dan başka hiç bir Hah yoktur. Kerim Arş'ın Rabbi ile göklerin ve yerin Rabbi olan Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur. Allah'ım (bu musibetin) kötülüğünü gider.»[125]

Arşın lügat manâsı taht, kubbe ve çatıdır. Allah'ın Arş'ını tarif etmek ve keyfiyetini bilmek mümkün değildir. Allah'ın Arşı dendiği zaman, onun kudret ve azametinin enginliği anlaşılır. Allah'ın yüceliği ifade edilmiş olur Çok az bir farkla 700 sayıda bu hadîs-i şerif geçmiştir. Kaynak ve açıklama için oraya müracaat edilsin.[126]

(293) İstihare Vaktinde Dua

703— Cabir'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kur'an'dan sûre öğretir gibi, bize işlerde istihareyi Öğretir :
«(Sizden biriniz) bir iş tasarladığı zaman iki rekât namaz kılsın; sonra şöyle desin: Allah'ım! Senin ilminden ötürü senden hayır istiyorum ve senin kudretine dayanarak (işimde) bana güç vermeni diliyorum; ve senin büyük fazlından senden istiyorum. Zira sen takdir edersin» ben takdir edip güç yetiremem ve sen (her şeyi) bilirsin, ben bilemem. Sen bütün gaybi bilensin. Allah'ım! Eğer bu işin dinimde ve yaşayışımda, işimin sonunda (yahut dedi ki, işimin Önünde) ve akıbetinde benim için hayır olduğunu biliyorsan, onu bana takdir et. Eğer bu işin dinimde ve yaşayışımda, işimin sonunda (yahut dedi ki, işimin önünde) ve akibetinde kötü olduğunu biliyorsan, onu benden uzaklaştır, beni de ondan uzaklaştır ve hayır nerede ise bana onu takdir et; sonra beni (verdiğine) razı kıl. Sonra dileği ne ise onu söyler.»[127]

Istİhare'nin manâsı, hayır istemek ve gaybi bilen Allah'a niyazda bulunarak ona ulaşmaktır; yoksa gaybdan haber beklemek değildir. İstihare eden kimse, gaybi bileceğim diye bîr İnanç taşımamalıdır. Allah, hakkında hayırlı olanı takdir edecektir diye istiharenin bir dua vasıtası olacağına inanmalıdır.
Meselâ; bir insan, satın almayı tasarladığı bir ev için istihare edip Allah'dan hayırlı ise ona sahip olmayı, değilse olmamayı istese ona sahip olsa, hakkında hayırlı bulunduğuna inanç beslemelidir. Şayet o eve sahip olamamtşsa, yine hakkında hayırlı olduğuna inanç beslemelidir. Çünkü frisan, geleceği ve gaybi bilmediği için, hayrın nerede olduğunu keşfedemez. Ancak Allah'dan hayırlı olanı ister ve Allah'ın takdir eylediğine rıza gösterir. Istihare'nin gerçek manası budur.
Tabakat-ı Sübkî, Cild 5, sayfa : 285 de şu ifade var: Bir kimse iki rekât istihare namazını kılıp, duasını yaptıktan sonra önündeki işi hemen yapmaya başlasın; meşru olan iş ister nefsine ferahlık versin, ister vermesin. Çünkü kalb ferahlığı olmasa bile onda hayır vardır.
İstihare farz ve vacib gibi işleri yerine getirmek için yapılmadığı gibi, haram ve mekruh olan işleri terk İçîn de yapılmaz. Hac gibi edası geniş zamana bağlı farz İbadetlerin tayininde hayırlı olan vakti istemek için istihare yapılabilir. İstihare daha çok önemli olan, fayda ve zararları büyük bilinen işler için yapılır. Daha doğrusu mubah olan bir işin yapılıp yapıl-mamasındaki tereddüdü gidermek için istihare yapılır ve böylece Allah -dan hayırlı olan taraf İstenir. Allah rızası için kılınan iki rekât namaz, aynen diğer namazlar gibi kılınır. İstenen her sûre okunabilir. Bazı rivayetlerde «Kâfirûn» ve «Ihlas» sûrelerini okumak tavsiyesi vardır. Böyle iki rekât namaz kıldıktan sonra metindeki dua edilir ve İsın hayırlı tarafı istenir. Bundan sonra hangi tarafa sahip olunursa, hayrın orada olduğuna kanaat getirilir.[128]

704— Cabir ibni Abdullah'dan şöyle dediği işitilmiştir:
— Resûlüllah (Saila'.lahü Aleyhi ve Selltm) pazartesi, salı ve çarşamba günü bu mescidde — Fetih Mescidi'nde — dua etti de, çarşamba günü iki namaz vakti arasında duası kabul olundu. Cabir dedi ki:
— Şiddetli mühim bîr iş başıma düşmüş de bu vakti araştırıp o saatte çarşamba günü iki namaz arasında o iş için Allah'a dua ettimse, ancak kabul olunduğunu bilmişimdir.»[129]

Fetih mescidi, Medine'nin batısında bir tepe üzerinde olan mescidin adıdır. Buna Mescid-i Ahzab ve Mescid-İ A'lâ da denir. Medine'nin müşrikler tarafından kuşatıldığı Hendek Savaşı sırasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mescidde düşmanların helak ve perişan olmaları için Allah'a dua etmiş ve duası kabul olunarak gece şiddetli bir rüzgârın es-mesiyle çadırlar darmadağın olmuş, ateşleri sönmüş, toprak ve kum fırtınası üzerlerine çökmüş ve böylece perişan bir halde düşman o gece kaçarak geri dönmüştü. Anlaşıldığına göre, dua namaz kıldıktan sonra, ikinci nam az vakti girmeden yapılmış olması itibariyle «iştihar*» namazı ile ilgili bulunmuştur. Ayrıca duanın kabul edilmiş olması da, istiharenin önemine bir işaret teşkil etmektedir.
Pazartesi, salı ve çarşamba günleri bu mescide varıp üç gün öğle ile ikindi vakti arasında bu duanın yapılmış olduğu rivayeti de vardır. Bunu İmam Ahmed rivayet etmektedir.
(Bu hadîs-i şerîf Kütüb-i S itte'd e yoktur. Fadlu'llah : C. II, s. 167, 168).[130]

705— Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallaliahû Aleyhi ve Sellem) ile beraberdim. Bir adam dua edip, şöyle dedi:
— Ey gökleri yaratan, ey Hayy ve Kayyûm olan (Allah)! Ben senden istiyorum.» Peygamber buyurdu:
Nasıl dua ediyor, bitiyor musunuz? Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, bu adam Allah'a öyle bir ismi ile dua etti ki, Allah'a bununla dua edilince onu kabul eder.»[131]

Hayy ve Kayyûm isimleri, Allah'ın kemal sıfatlarındandır. Hayy, hayat sahibi, ölümsüz demektir. Allah'ın ilim, kudret ve iradesi bu sıfatın varlığı İle ezeten ve ebeden kaimdir. Kayyûm demek, yaratıkların rızık, iş ve ecellerini tedbîr ve idare eden varlık demektir. Bu mübarek isimlere iltica ederek ihlâsla edilen duaların makbul olacağını Hz. Pvygamber haber vermektedir.[132]

706— Abdullah ibni Amr'dan işitildiğine göre demiştir ki, Ebû Bekir (Radiyallahu anh) , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şöyle söyledi:

— Bana bir dua öğret ki, onunla namazımda dua edeyim.
Peygamber buyurdu:
«— Şöyle söyle: Allah'ım, ben nefsime çok zulmettim; günahları ise ancak sen bağışlarsın. Yüce katından tana mağfiret buyur; çünkü sen günahları bağışhyan merhamet sahibisin.»[133]

Bu duanın, namazın hangi yerinde okunacağına dair hadîs-i şerifte bir tayin yoktur. Namaz içinde dua İçin en uygun yer, teşehhüd İle secdedir. Çünkü bu yerlerde dua edilmesi emrolunmuştur; ve bu yerlerde duanın makbul olduğu açıklanmıştır. Bu da selâm vermezden önce namaz İçinde ve belirtilen yerlerde okunacak bir duadır. Namaz İçinde duanın meşru olduğuna da bir delildir.
Duada tam bir teslimiyetle kusurları itiraf edip Allah'ın lütfunu isteme vardır. Kısa ve kesin dilekte Allah'ın azabından, Cehennem ateşinden uzak kalmak ve Cennetine girmek istenmektedir.[134]

(294) İdarecinin Zulmünden Korkunca Okunacak Dualar

707— (163-s.) Abdullah ibni Mes'ud şöyle demiştir:
«— Sizden birinizin başında, azametinden veya zulmünden korktuğu bir idareci olduğu zaman şöyle desin: Ey yedi göğün ve büyük Arş'ın Rabbi olan Allah'ım! Beni, falan oğlu falandan ve senin yaratıklarından olan onun taraftarlarından koru ki, onlardan hiç biri bana eziyet etmesin, yahut aşırı gidip zulmetmesin. Senin koruduğun galiptir, ^enin övgün yücedir ve senden başka (ibadet edilecek) ilâh yoktur.»[135]

Sultan, devlet reisi gibi idarecilerin zulmünden ve düşmanlıklarından korunmak için Allah'a yönelip bu şekilde dua ederek korunmak meşru bir davranıştır. Müslüman idarecilere karşı çıkmak, isyan etmek, fesad ve anarşi çıkarmak caiz değildir; fakat eziyetlerinden korunmak için Allah'a yalvarmak da bir haktır.
Bu haberi Taberönî ve Bey ha kî tahrie etmişlerdir.[136]

708— (164-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Sana kahretmesinden korktuğun heybetli bir sultana gittiğin zaman şunu söyle: AHah, yaratıklarının hepsinden daha üstündür, daha büyüktür. Allah, korktuğum şeyden daha üstündür. Falanca kulun şerrinden, insan ve cinlerden olan askerlerinin, etbaının ve taraftarlarının şerrinden öyle bir Allah'a sığınırım ki, ondan başka hiç bir ilâh yoktur; yedi kat gökleri ysre düşmekten o koruyup tutar; ancak izni olmakla düşebilirler... Allah'ım! Beni, bunların şerrinden koruyucu ol. Senin övgün yücedir, himayen üstündür ve şanın yücedir. Senden başka ilâh yoktur.» Uç defa söylenir.[137]

Bütün kalblerİn ve her şeyin tasarrufu Cenab-ı Hakk'ın kudret elinde olduğundan, bir kimsenin halisane yakarışı sebebiyle zulmedecek zalimlerin katı kalplerine merhamet verir veya bazı hâdiseler İhdası İle engeller çıkararak o kimseyi eziyetten kurtarıp selâmete ulaştırır. 8u dua, zalimin huzurunda açık olarak söylenmeyip, daha önceden okunur ve üç defa tekrarlanır. Maddî sebeplere ve hukukî yollara baş vurmak suretiyle zulmün önlenmesine çalışıldığı gibi, manevî bir yol olan böyle dualarla da zulüm ve eziyetlerden korunmak da meşrudur.
(Bu haberi Taberanî tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C. I, s. 174)[138]

709— (165-s.) Ibni Abbas anlatıp şöyle demiştir:
«— Kime bir keder, bir elem veya bir musibet gelirse veya Sultandan korkarsa, şunlarla dua etsin; onun duası kabul olunur:
— Senden başka biç bir İlâh yoktur» sözü ile senden isterim, ey yedi göklerin Rabbi ve büyük Arş'ın Rabbi. «Senden başka hiç bir ilâh yoktur» sözü ile senden isterim, ey yedi göklerin Rabbi ve kerîm olan Arş'm Rabbi. «Senden başka hiç bir ilâh yoktur» sözü ile senden isterim, ey yedi kat göklerin ve yedi kat yerlerle bunlarda bulunanların Rabbi! Sen her şeye kadirsin.» Sonra hacetini Allah'dan iste, (muradın ne ise, onu Allah'dan dile).[139]

8u haber İçin,başka bir kaynak bulunamamıştır. Bundan önceki aynı bölümle ilgili haberlere bakılsın.[140]

(295) Duâ Edene Kazandırılan Mükâfat Ve Sevap

710— Ebû Saîd El-Hudrî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yden rivayet ederek şöyle demiştir:
«Hangi bir müslüman, dua eder de duasında günah ve akrabalık bağlarını kesme hali yoksa, Allah ona muhakkak üç şeyden birini verir:
1— Ya duasını acele kabul eder,
2— Yü duası için âhirette sevap hazırlar,
3— Yâ da duası kadar ondan kötülük kaldırır.» Ravi, o halde insan çok dua eder (vş çok şeyler kazanır) dedi. Peygamber: »Allah'ın icabeti ve vermesi daha çoktur.» buyurdu.[141]

Duaların kabul edilmesi hakkında âlimlerin su görüşü var:
Bazan insana, dua ettiği ve istediği şeyin aynı verilir ve bazan da istediğine karşılık olmak üzere başka bir şey verilir. 1 b n u ' 1 - Ce vzî diyor kİ, mü'mİnin duası geri çevrilmez; ancak icabetin geciktirilmesi onun hakkında daha hayırlı olur yahut duasına karşılık ona başka bir şey verilir de dünya veya âhireti için daha uygun olur. Bazen de insan az bir şey ister, fakat ona daha güzeli ve iyisi verilir. Bu durumda kul der ki, istediğim bana verilmedi. Halbuki gerçeği anlamamıştır.
Kula münasip olan, Rabbinden istemek ve dilemektir; çünkü dua İle Allah'a ibadet etmiş olur, acziyetîni itiraf ederek ona tevekkül eder. Duadan önce de kulluk vazifelerini yerine getirmek ve üzerine düşen teşebbüs ve gayretleri harcamak şarttır.[142]

711— Ebû Hüreyre, Peygamber (SatLallahü AUyhl ve SeUem)'den rivayet ederek şöyle demiştir:
— Hangi bir mümin yüzünü Allah'a kaldırıp bir dilekte bulunursa, muhakkak onu ona verir: Ya dünyada dilediğini ona verir, ya âhirette dileğine karşılık ona sevap hazırlar; acele etmemesi şartı ile.»
Ashab sordular:
— Ey Allah'ın peygamberi, acele etmesi nedir? Peygamber şöyle buyurdu:
— Der ki, dua ettim, dua ettim; fakat duamın kabul edildiğini görmedim.»[143]

Bundon önceki hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[144]

(296) Duanın Fazileti

712— Ebu Hureyre, Peygamber rivayet ederek şöyle demiştir:
— Allah katında duadan daha iyi bir şey yoktur.[145]

Duanın gerçek manası, kulun ihtiyaç ve acziyetini yaratınına izhar edip, onun kudretine iltica etmesi demektir ki, kul burada tezellül ve ubudiyetine beyan eder.Bu davranış Allahın bve peygamberinin emirleriene uymayı niyet ederse, bbu Allah katında en faziletli bir söz olur.Zaten hadis-i şerif te en iyi olacak gösterilen dua, söz ve ifade ile edilen ibadetler arasında üstünlük mura dedildiği şeklinde açıklama yapılmaktadır.Bedenen ve malen yapılan dışında kalır.Bununla beraber niyetler esastır ve bu easa göre ameller fazilet ve mükafat kazanır.[146]

713— Ebu Hureyre, Peygamber'den rivayet ederek, şöyle demiştir:
—İbadetlerin en şerflisi duadır.[147]

Bundan önceki hadis-i şerife ve açıklamasına bakılsın.Bu hadis için başka kaynak bulunamamıştır.[148]

714— Numan ibni Beşîr, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sdtem/den rivayet ederek şöyle demiştir:
— Gerçekten dua ibadettir.» Sonra şu âyeti okudu: — Bana dua ediniz, duanızı kabul edeyim. ~ (Mümin Sûresi, âyeti 60)[149]

Dua hakkında geniş bilgi için 604 ve 712 sayılı hadîs-i şeriflerin açıklamalarına müracaat edilsin.[150]

715— Hazreti Âişe (Radiyalîahü anfoaj'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Salİallaha Aleyhi ve sellem) 'e soruldu:
— ibadetlerin hangisi daha faziletlidir? Şöyle buyurdu: «— İnsanın kendi nefsi için ettiği duadır.»[151]

Önce her şahıs kendi sorumluluğu ile baş başadır; ve Allah'a karşı vazifelerini yerine getirmekte nefsi muhatab olur. Kendi halini düzeltmeyen ve salih duruma geçmeyen kimsenin başkasına dua etmesi, başkasının iyiliğine koşması onu sorumluluktan kurtaramaz ve örnek bir kimse olamayacağı için de başkasına tesirli olamaz. Bunun için önce kendisi için dua edip de halini düzeltmssi daha faziletlidir.
(Bu hadîs-i şerif Kütüb-İ Sitte'de yoktur. Bunu Hâkim tahrİç edip sahih göstermiştir)[152]

716— MaTal ibni Yesar'm şöyle anlattığı işitilmiştir:
— Ebû Bekiri's-Sıddîk (Radiyallahu anh) Üe Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'e gittim. Peygamber buyurdu:
«— Yâ Ebû Bekir, şirk (riya) sizde karıncanın deprenişinden daha saklıdır.» Ebû Bekir dedi ki:
— Şirk, Allah ile başka bir ilâh tanıyanın hali değil midir? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu:
«— Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, gerçekten şirk, karıncanın deprenişinden daha gizlidir. Sana bir şey göstereyim mi ki, onu söylediğin zaman, şirkin azmi ve çoğunu senden gidersin.»
«De ki: "Allah'ım, bildiğim halde sana şirk koşmaktan sana sığınırım ve bilmediğim şeyden de, senden mağfiret dilerim."»[153]

Metinde geçen «Şirk» kelimesi, burada riya, gösteriş ve kendini beğenme gibi manaları taştyor. Bu nahoş hallerden kurtulmak ancak kendi nefislerini bilip tanıyanlara müyesser olur. Kendi nefsini gerçekten bilen, bütün övgülerin Allah'a mahsus olduğunu anlar, riya ve kibirden kurtulur. Sahip bulunduğu fazilet, kemal, cemal ve malın Allah'ın bir ifcsanı ve emaneti olduğunu idrak eder. Bu idrak onu tevazu ile harekete, kibir ve gösterişten kaçınmaya götürür, insanın türlü şartlar altında ahvali daima değişmeye mütemayil olduğu için, bazı hallerde kendini kontrol edemez. Ancak Allah Tealfi'nin koruması sayesinde, gösteriş ve kendini beğenme hollerinden kurtulabilir. Onun için Hz. Peygamberin öğretmiş oldukları bu duayı her sabah ve her akşam okumakla Allah'ın yardımı kazanılmış ve gizli şirkten korunulmuş olur. Bîr rivayette de bu duayı üç defa tekrarlamalıdır.
(Bu hadîs-i şerif Kütüb-i Sitte'de yoktur. Fadlu'llah C II, s. 179-180)[154]

(217) Rüzgar Zamanında Dua

717— Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, şiddetli rüzgâr estiği zaman Peygamber (Salkıttahü Aleyhi veSellem) şöyle dua ederdi:
«— Allah'ım! Rüzgârla gönderilen hayrı senden isterim ve rüzgârla gönderilen kötülükten sana sığınırım.»[155]

İnsanların yararına ofan şeylerde de bir ölçü vardır. Bu ölçü ve nispet taşırılınca faydalı şeylerin zararı olur. Helâl ve pâk olan gıda maddeleri, muayyen bir ölçüde yenirse yararlı olur; aksine tıka-basa yenirlerse zarar verirler. Yağmur ve rüzgârlar da böyledir. Şiddetli rüzgârlar ve yağmurlar felâket getirir; fakat mutedil olanlar bereket ve canlılık verir.
Bütün kâinat içerisinde cereyan eden hâdiselerin yaratıcısı ve idare edicisi Allah Tealâ olduğundan, rüzgârın da zararından korunmak için Allah'a sığınmak ve ondan hayır istemek kullara düşen bir vazifedir.
(Bu hadîs-i şerif Kütüb-i Sitte'de yoktur.)[156]

718— Seleme Hazretlerinden rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Şiddetli rüzgâr olduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltemi şöyle buyururdu:
— Allah'ım, tohumlayıcı olsun, kısır olmasın.»[157]

Rüzgâr hakkında Peygamber Efendimizin bundan on dört asır önce kullanmış oldukları bu ifadede büyük bir hikmet ve mucize vardır. Daha nebatat (botanik) çalışmaları ortada yokken, rüzgârların bitki ve meyveleri döllemedeki büyük tesirini açıklamaları, ancak bugün anlaşılabilen bir mucizeleridir. Döllemede mahsûl ve bereket olduğundan, rüzgâr için bunu Allah'dan istemişler ve kısır, ürünsüz bırakacak esintiyi istememişlerdir.
Bununla beraber pozitif ve negatif olan bulutların birleşmesini, erkek-dişi birleşmesi kabul ederek bundan yağmur bereketinin doğduğunu ifade eden âlimler vardır. Gerçek şudur ki, hadis-i şerifin manası böyle dar bir anlayışa bağlı kalmayıp her çeşit tohumlama ve aşılama hallerini içine alır. Nimet ve bereket istemek, kötülükten korunmak dinimizin emirlerinden olduğu için, rüzgârlar hakkında bu istekte bulunmayı Peygamber'imiz bize öğretiyor ve diğer mucizeleri arasında bunu da bir mucize olarak anlıyoruz.
(Bu hadîsi Taberânî, ibni Hibban ve Nevevı tahriç etmişlerdir. Fadlu'l-lah : C ll{ s. 182, dip not.)[158]

(298) Rüzgara Sövmeyiniz

719— (166-s.) Ubeyy'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Rüzgâra sövmeyiniz. Ondan hoşlanmadığına bir şey gördüğünüz zaman şöyle deyiniz : Allah'ımız, biz, senden bu rüzgârın hayrını, onda olanın hayrını ve onunla gönderilen şeyin hayrını istiyoruz. Bu rüzgârın şerrinden, onda olanın şerrinden ve onunla gönderilen şeyin şerrinden de sana sığınırız.»[159]

717 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın. Rüzgârlar Allah'ın emri üzere hareket ettikleri için memurdurlar. Böyle hâdiselere sövmek ve lanet okumak yaraşmaz. Lanete hak kazanmadıkları için, lanet ve kötü söz, sahibine döner; yani sözü söyleyene ait olur.
Ashabdan Ubeyy ibni Kâb hakkında Hz, Ömer (Radiyailahu enh), «Müslümanların efendisi» buyurmuş olup, hal tercemesi C I, 476 sayılı hadîsin açıklamasında geçmişti. Bilgi için oraya müracaat edilsin.[160]

720— Ebû Hüreyre demiştir ki, Resülülîah (SaİtallaHü Aleyhi ve Seltemt şöyle buyurdu:
«— Rüzgâr, Allah'ın ihsanın dan dır; hem rahmetle, hem de gelir. O halde ona sövmeyiniz; fakat Allah'dan onun hayrını isteyiniz ve onun şerrinden Allah'a sığınınız.»[161]

Bu hadîs-İ şerîf, bundan önceki haberin değişik bir ifadesi olup, aynı manayı teyîd etmektedir.[162]

(299) Yıldırımlar Anında Dua

721— Salim, babası Abdullah'dan işittiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Saîîallahü AleyhiveSeîlem), şimşekleri ve gök gürültüsünü işittiği zaman şöyle buyururdu:
— Allah'ım, bizi şimşeğinle Öldürme, bizi azabınla helak etme ve bundan önce bize afiyet ver.»[163]

Bir fırtına ve kasırganın, bir yağmur ve sel tufanının başlangıcı, gök gürültüsü ve şimşek çakmalarla alâmetlendiğinden bunun büyük habercisi olan şimşek ve gök gürültüleri anında Peygamberimiz böyle dua etmeyi bize öğretmiş oluyor. Bu korkunç ve dehşet anlarında, insanı Allah'dan başka kim kurtarabilir? Her işte olduğu gibi, dehşet ve felâket anlarında yine Allah'a yönelip, ona dua etmek kulun vazifesidir.[164]

722— (167-s.) İbni Abbâs, gök gürültüsünü işittiği zaman şöyle derdi:
— Gök gürültüsü ile teşbih edilen Allah ne yücedir!.. İbni Abbâs demiştir ki:
— Çoban koyunlarını çağırdığı gibi, melek olan gök gürültüsü de yağmuru öyle çağırır.[165]

(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[166]

723— (168-s.) Rivayet edilmiştir ki, Abdullah ibni Zübeyr gök gürültüsünü işittiği zaman, sözünü bırakıp şöyle derdi:
«— o yüce Allah'ı teşbih ederim ki, [gök gürültüsü ona hamd üe teşbih eder, melekler de ondan korkarak...] (Ra'd sûresi, âyet: 13) Sonra şöyle derdi: Gerçekten bu gök gürültüsü, yeryüzündekilere şiddetli bir korkutmadır.»[167]

Bugünkü fen ispat ediyor ki, bütün kâinat zerresiyle beraber hareket halindedir. Bu hareketlerin bir kısmı akıl ve irade tesiriyle meydana gelmekte, bir kısmı da duygu ve

iradenin dışında cereyan etmektedir. Hareket etmekte olan canlı ve cansız varlıklar, kendilerine hâkim bir kuvvetin sevk ve idaresine bağlı olarak devirlerini tamamlarlar. Bu ilâhî kudretin tasarrufu altında bulunup teslimiyetten başka imkâna sahip olmayan varlıkların hareketleri hal lisanı ile Allah'ı teşbihtir, onu yüceltmedir ve onun sonsuz kudretini İspat eden büyük delildir. Zaten âyet-i kerîmede şöyle buyuruluyor:
«Hiç bir şey yoktur kî, Allah'ı hamd ile teşbih etmesin.» (Isra sûresi, âyet: 44).
Şimşekler, yıldırımlar, gök gürültüleri hep bu umumî hükmün içine girmiş olduklarından Allah'ı yüceltmek ve onun yüce kudretiyle varlığını ispat etmektedirler. Hem bu vazifeyi fasılasız büyük bir intizamla devam ettirmektedirler. Ancak canlılar iradeleriyle bu teşbihleri yaptıkları zaman, karşılığında mükâfat kazanirlor, İnkârları halinde de azab çekerler. İrade dışı teşbihler, doğrudan doğruya Allah'ın kudretiyle meydana gelip, kulun bunlar üzerinde bir kesbi bulunmadığından insanlara fayda sağlamazlar. Allah'a boyun eğen zelil birer mahluk olduklarını izhar ederler. Düşünen ve araştıran akı! sahipleri için, bu âlemde Allah'ın azamet ve kudretine, onun üstün varlığına delâlet eden sayısız alâmetler vardır.
(Bu haberi İmam Malık tahriç etmiştir: Fadlu'llah : C. II, s. 186).[168]

(301) Allah'tan Afiyet İsteyen Kimse

724— Peygamber (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellemj'in vefatından sonra, Ebû Bekiri's-Sıddîk'dan işitildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve SeUeth). Medine'ye hicretin birinci yılında, bu bulunduğum yerde kalkıp şöyle buyurdu:
«— Doğruluktan ayrılmayınız; çünkü doğruluk iyilikle beraberdir, ikisi de cennetliktir. Yalandan sakınınız; çünkü yalan kötülükle beraberdir. Bunların ikisi de cehennemliktir. AUah'dan afiyet isteyiniz; çünkü gerçek imandan sonra, afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir. Birbirinize dargınlık etmeyiniz, birbirinize arka çevirmeyiniz, birbirinizi kıskanmayınız, birbirinize kin beslemeyiniz; ey Allah'ın kullan, kardeşler olunuz.[169]

Afiyet, Allah Tecilâ mn kul üzerinden her türlü sıkıntı ve belâyı kaldırmasına denir. Bunun içindir ki, Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç kimse, sahih imandan sonra afiyetten daha hayırlı bir şeye sahip olmamıştır.» buyurmuştur.
Afiyetin böyle büyük nimet oluşundan dolayı Peygamber Efendimiz, dünya selâmeti İçin afiyeti istemeyi insanlara emretmiştir. Tirmizi'nin rivayetinde böyledir. Yine afiyet, başkasına eziyet etmemek ve başkasının eziyetinden de korunmuş olmak şeklinde tefsir edilmektedir.[170]

725— Muaz'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallalle&Ü Aleyhi ve Sellem) şöyle dua eden bir adama tesadüf etti:
— Allah'ım, senden nimetin tamamını isterim. Peygamber sordu :
«— Nimetin tamamı nedir, bilir misin?» Sonra :
«— Nimetin tamamı cennete girmektir; ve cehennemden kurtulmaktır.» buyurdu. Sonra : Allah'ım senden sabır isterim, diyen bir adama rasgeldi. Peygamber ona:
«— Sen Ralıbinden belâ istedin; ondan afiyet iste!» buyurdu. Bir de bir adama uğradı ki:
— Ey Celâl ve ikram sahibi Allah'ım! diyordu. Ona da «iste!» buyurdu.[171]

Sabır, mihnetlere karşı olur. Mihnetlerse çeşitli musibetlerdir. Bunlara tahammül zordur ve çok kere de insanı isyana sevkeder. Bunun için dünya ve âhİrette Allah dan afiyet ihsan buyurmasını dilemek en selâmeti i yoldur. Allah Tealâ Hazretlerine yüce sıfatlarından olan Celâl ve İkram kelimeleriyle hitap ederek dua eden kimseye, Peygamber (Saltatlahü Aleyhi ve Seliem): «İste» buyurmuşlar; çünkü uygun bir ifade ile duaya başlanmıştır, iste, senin duan makbuldür, demektir.[172]
726— Abbas ibni Abdulmuttalip anlatmıştır:
— Dedim ki, ey Allah'ın resulü! Bana bir şey öğret ki, onunla Al-lah'dan dileyeyim. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Ya Abbas, Attah'dan afiyet iste.» Sonra az bekleyip arkasından geldim de dedim ki, bana bir şey öğret ki, onunla Allah'dan isteyeyim, ey Allah'ın Resulü! Bunun üzerine şöyle buyurdu:
— Ey Abbas, ey Allah'ın resulünün amcası! Allah'dan dünyada ve âhirette afiyet iste.»[173]

Bu hadîs-i şerîf de «afiyetin» ne kadar büyük bîr manâ taşıdığını, afiyetin dünya ve âhiret için en büyük bir saadet olduğunu, diğer hadîslere uygun olarak teyid, etmektedir.
Hozreti Abbas kimdir?:
Peygamber (Satlaltohü Alevhive 5effemPn amcası olup, Abdulmuttalib'in oğludur. Künyesi E b u ' I - Fa d I dır. Hz. Peygamber'den iki yıl önce doğmuştu. Annesinin adı Nesle veya Nüseyle'dir. Nesle'nİn oğlu Abbas, çocukken kaybolmuştu. Annesi, eğer çocuğumu bulursam Kabe'ye örtü yapıp giydireceğim diye adakta bulunmuş ve çocuğunu bulunca da Kabe'ye ipekten örtü yapmıştı. Kabe'ye İlk örtü, bu hanımın adağı İte başlamıştır.
CahİtiyET devrinde Abbas, Kureyş kabilesinin ulusu olup, Kabe'nin onanmı İle su işleri onun elindeydi. Bedir Savaşına müşriklerin zoru ile katılmış ve savaşta esir düşmüştü.
Savaş esnasında Abbas ile kim karşılaşırsa, onu öldürmesin; çünkü o istemiyerek savaşa itilmiştir.»
Diye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) buyurmuş olduğundan zorla savaşa götürüldüğü anlaşılmaktadır.
Amcalar arasında Ebû Talip'den sonra Hz. Peygambere en ziyade yardımcı olan Abbas oimuştu. Bedir Savaşında esir düşünce, fidye vererek hem kendini, hem de kardeşi Ebû Talİb'in çocuklarını kurtarmış ve bu olaydan az bir müddet sonra da İslâm'ı kabul etmişti. Bİr rivayete göre de, çok daha önce İslâm'a girmiş, fakat halini gizleyerek Mekke haberlerini Peygambere ulaştırmak görevini üzerine almıştı. Medine'ye en son hicret edenlerden olup, arkasından da Mekke fethedilmişti. Mekke fethinde ve Huneyn savaşında bulunmuştur.
Gayet iyilik sever, cömert ve akrabayı gözetir yüksek ahlâk sahibi bir zat idf. Yine rivayet ediliyor kİ, Hz. Ömer ile Hz. Osman hayvan üzerinde bulunurlarken Abbas Hazretlerine tesadüf ettikleri zaman, hemen hayvandan inerler ve önlerinden geçinceye kadar beklerlerdi. Pey-gamber'in-amcasıdır diye ona böyle hürmet ederlerdi. Ayrıca Hz. Ömer kuraklık olduğu zaman, yağmur duasında Hz. Abbas'ı beraberinde bulundurur ve ona dua ettirirdi. Hz. Abbas uzun boylu, beyaz tenli bîr zat olup, kızlarından başka on erkek çocuğu vardı. Bunların içinde Abdullah (Abdullah ibni Abbas} ilim ve fazilette temayüz etmiş, bilhassa tefsirde öncülük etmiştir. Soyundan halifeler yetişmiştir.
Hicretin 32. yılında Medine'de 88 yaşında olduğu halde vefat etmiş ve namazını Hz. Osman kılmış; sonra Bakı* mezarlığına gömülmüştür. Allah hepsinden razı otsun.[174]

(302) Bela İstemenin Hoş Görülmediği

727— Enes'den rivayet edildiğine göre, bir adam, Peygamber 'in yanında dedi ki:
— Allah'ım, bana mı vermedin Ki, ornaan sadaka vereyim. Bana bir belâ ver de onda ecir olsun. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
— SübhanelİBh, buna gücün yetmez. Deseydin ya: Allah'ım, bize dünyada hasene ver, âhirette de hasene ver ve bizi Cehennem azabından koru.»[175]

AfİyET ve selâmet gibi güzel nimetler varken, bunların Ötesinde belâ ve musibet istemek doğru olmadığına bu hadîs-i şerif açık bir delildir. Onun için hem dünyada, hem de âhirette güzel ve iyi şeyleri istemek gerekir. Dünyada hasene : Halis bir iman ile ihtiyaç görmeksizin sıhhat üzere yaşamak ve vazifeleri en güzel bir şekilde başarmaktır.
Âhirette hasene : Allah in rahmetine nail olarak Cenneti kazanmaktır. Bunlar dışında musibet aramak, fesad ve bozukluğu, düzensizliği ve huzursuzluğu doğuracağından, uygun bir davranış olamaz.
(Bu hadîs, Kütüb-i Sitte'de yoktur. Fodlu'llah : C II, s. 190).[176]

728— Enes'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem) hastalıktan biçare düşen bir adamın yanına vardı. Sanki adam, tüyleri yolunmuş bir kuş yavrusuydu. Peygamber buyurdu:
«— Allah'dan bir şey dua et, yahut ondan iste.» Adam şöyle demeğe başladı: Allah'ım, bana âhirette edeceğin azabı, dünyada bana hemen ver.
Peygamber buyurdu:
«— Sübhanellah, buna gücün yetmez —yahut gücünüz yetmez—. Allah'ım, bize dünyada iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi Cehennem azabından koru, diyeydin ya...»
Adam bu duayı etti ve Allah (Autve Celk) de ona şifa verdi.[177]

Azab ve musibet istemenin doğru olmadığını, bu hadîsi şerif de teyit etmekte olup, AllaR'dan hem dünyada iyilik, hem de âh i re tt e iyilik istemeyi bize öğüflüyor.[178]

(303) Bela Şiddetinden Allah'a Sığınmak

729— (169-s.) Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, insan şöyle dua etmelidir:
— Allah'ım, şiddetli belâdan sana sığınırım. Sonra susmalıdır. Bu sözü söylediği zaman desin ki, ancak kendisinde yüksek derece olan belâ müstesnadır, (ondan Allah'a sığınmak yoktur).[179]

Manevî mükâfatı yüksek olacak ve insana âhirette yüksek derece sağlayacak belâ ve musibetler, netice itibariyle saadet getirdiğinden bu gibi belâlardan Allah'a sığınmaya lüzum yoktur. Bu istisnaî bir hal olduğundan umumî kaideye aykırı düşmez. Böylece, daha önce gecen hadîslerle de manâ bakımından bir aykırılık ifade etmez.
(Bu haber için başka bîr kaynak bulunamamıştır.).[180]

730— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Scülailahu Aleyhi ve Seilem) «Şiddetli 'belâdan, günaha düşmekten, düşmanların sevinmesinden ve kötü akıbetten Allah'a sığınırdı.»[181]

Bu hadîs-i şerif, 441 ve 669 sayılarda geçmiştir. Bilgi için onlara müracaat edilsin.[182]

(304) Adamın Sözünü Ayıplayarak Hikâye Etmek

731— Ebû Nevfel'den rivayet edildiğine göre,babası Ebû Akreb Peygamber (SoltallaHti Aleyhi ve Sellcm) 'e oruçtan sordu. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
— Her aydan bir gün oruç tut.» Ben dedim ki:
— Anam-babam sana feda olsun; bana ilâve et. Peygamber:
«— Bana ilâve et, bana ilâve et! Her aydan iki gün oruç tut.» dedi. Ben dedim ki:
— Anam - babam sana feda olsun; bana ilâve et, çünkü ben, kendimi kuvvetli buluyorum. Bunun üzerine Peygamber buyurdu:
«— Ben kendimi kuvvetli buluyorum, ben kendimi kuvvetli buluyorum!» Sonra sükût etti. Ben de zannettim ki, artık bana ilâve etmiye-cek. Sonra şöyle buyurdu:
«— Her aydan üç gün oruç tut.»[183]

Aslen Mekke'I i olup, sonra Basra'ya yerleşen Ebû Akreb, ashabı kİramdandır. Her aydan bir gön oruç tutmayı azımsadığından, bu davranışını Hz. Peygamber hoş görmeyerek âdeta onu ayıplar mahiyette, söylediği sözü tekrarlamıştı. Çünkü bir sorunun cevabı alındığı zaman, aynı şey üzerinde iki veya üç defa durmak edebe münasib düşmez. Hz. Peygamber, Ebû Akreb'in hem isteğini yerine getirdiler, hem de ona tariz yolu ile ihtarda bulunmuş oldular.
Her aydan üç gönü oruç tutmak böylece sünnet olan bir ibadettir. Bu İbadet her ayın onüç, ondört ve onbeşİncî günlerini oruç tutmakla yerine getirilir. Ayın başından, sonundan ve ortasından birer gün tutarak da eda edilir. Oruçlarda kamerî aylara itibar edilir ve haram günlerde oruç tutulmaz. Ramazan bayram günü, şevval ayının birinci günü olduğu halde, bugün oruç tutu I mayı p ertesi gün tutulur. Sünnet olarak tutulan oruçların fazileti büyüktür. Şevval ayından altı gün oruç tutmak ayrıca bir sünnet olup, bunun faziletine dair hadîsler vardır.[184]

(305) Bir Bölüm

732— Cabir ibni Abduüah'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'te beraberdik de» pis koku saçan bir rüzgâr yükseldi. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
«— Bu nedir, biliyor musunuz? Bu, müminleri gıybet edenlerin rüzgârıdır, (kokusudur).»[185]

Gıybet, bir Müslumanı, arkasında hoşlanmayacağı söz ve hareketleriyle ayıplamaktır. Gıybet haram olduğundan çirkin bir istir. Şu âyet-i kerîme bu çirkinliği açık olarak ifade etmektedir:
«... Müslümanların ayıp ve kusurlarını araştırmayın. Bir kısmınız, bir kısmınızı (arkasında hoşlanmyacağı sözle) çekiştirmesin. Hiç sizden biriniz, ölü kardeşinin etini yemek ister mi? (Bunun gibi çirkin olan gıybete nasıl razı olursunuz!). Bundan tiksindiniz, (değil mi?) O halde (gıybet etmekten) Allah'dan korkun. Muhakkak ki Allah, tevbeîeri kabul eden merhamet sahibidir.»
Gıybete dair, Keşşafu Istılâhatı'l-Funün adlı eserde özetle şu bilgi mevcuttur :
«Gıybet, Müslüman kardeşini, onda olan bir vasıfla, hoşlanmayacağı şekilde kötülemektir. Eğer onda olmayan bir vasıfla kötülenirse, bu gıybet değil, iftiradır, bühtandır. Diğer bir tarif de şöyle :
Söylediğin söz veya işlediğin hareket kardeşine ulaşmış olması halinde onun hoşuna gitmeyecekse bu gıybettir,- ister bedenindeki bir noksanlığı anmış ol, ister giyinişinde, ister ahlâkında, ister İşinde veya sözünde, ister din veya dünya işlerinde bir kusuru anmış ol, hüküm değişmez. Bunların her çeşidi gıybete girer.
Bir mü'mini gıybet yalnız sözle olmaz. Hareket ve İşaretlerle, tarizlerle de olur. Edilen bir gıybeti doğrulamak ve ona rıza göstermek de bir gıybettir. Gıybeti dinleyen kimse, dili ile onu inkâr etmeli veya buna gücü yetmiyorsa kalbi İle rıza göstermemelidir. Yoksa gıybet günahından kurtulamaz. Sözü kesmeye gücü yeter de bunu yapmaz, yahut kalkıp meclisten ayrılabilirken meclisi terk etmezse üzerine günah lâzım gelir. Dili ile gıybeti susturmaya çalışır da, kalbi gıybetten hoşlanır ve isterse yine gü-nahdan kurtulamaz; ve bu nifak sayılır.
Bir kasaba veya şehir halkını, şahıs belirtmeksizin ayıplamak gıybet değildir. Gıybette asıl olan başkasına zarar vermek ve onun kötü durumuna sevinip de, ondan hoşlanmaktır. Esef duyarak söylenen gıybet olmaz.
Açık olarak haram İşleyen ve bunda beis görmeyen fasıkların gıybeti de gıybet değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi v# Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim yüzünden haya Örtüsünü kaldırırsa, onun gıybeti yoktur.»
Yİne şöyle buyurmuştur:
«Facir (günahkâr) kimseyi, onda olan hallerle an ki, insanlar ondan sakınmış olsunlar. Günahı gizli olanın aybını açıklamayın; bu gıybet olur.»
Tanıtmak için söylenenler de gıybet sayılmaz.
Gıybet günahından kurtulmak için, pişman olmak ve tevbe etmek, Allah dan mağfiret dilemek gerekir. Gıybet edilen adamla karşılaşma mümkün İse, onunla helâllaşılır. Ölüm ve uzak düşme gibi sebeplerle helâlla-şılamayanların vereseleri ile helâllaşmak gerekmez,- Allah'dan mağfiret dilenilir.
(Keşşaf-Ü Istıiahati'l-Funûn, C II, s. 1090-1091)
Şeyh Alâeddin Abidîn gıybet hakkında şu bilgiyi vermektedir :
İster ölü olsun, ister hayatta bulunsun bîr Müslümanı veya bir Zimmî'yi gıybet haramdır.
Gıybet; bunlardan birini, kendisinde olan bir hasletle — hoşuna gitmeyecek şekilde— arkasında ayıplamaktır. Eğer arkasında söylenenler, onda yoksa, buna bühtan denir ki, bu daha büyük bir günahtır.
Gıybet dil İle olduğu gibi, göz kırpmakla, el işareti ile, yazı yazmakla, hareket etmek suretiyle, tarizle de olur. Böylece muayyen bir şahsı ayıplama kasdı anlaşılan hareketlerin hepsi gıybet sayılır. Bir kimsenin yürüyüş ve konuşma taklitlerini yapmak ve onu ayıplar şekilde hikâye etmek yine gıybete girer.
Gıybet bazan da küfür olur: Gıybet etmekte olan bir adama, gıybet etme denir de, o : Bu gıybet değildir; çünkü ben doğru söylüyorum, cevabında bulunması gibi...
Gıybet bazan nifak olur: İsmini vermediği bir kimseyi, onu tanıyan yanında gıybet edip, kendini iyi durumda görmek gibi...
Gıybet bazan günah (masıyet) olur : Günah olduğunu bildiği halde muayyen bir şahsı gıybet etmek gibi...
Gıybet bazan mubah olur: Fışkı zahir olanı veya bid'at sahibini gıybet etmek gibi...
Bir fasıkın kötülüğünden insanları korumak ve sakındırmak İçin onu gıybet etmenin sevabı vardır. Çünkü bu, fenalıktan alıkomadır; günahı yoktur. Bir de, bir köy halkını, muayyen bir kimseyi kasdetmeyerek ayıplamak gıybet değildir. Çünkü bu sözle murad edilen bütün insanlar değil, bir kısım şahıslardır. Bunlar ise bilinmiyor,- bilinmeyenin gıybeti mubahtır.
Nikâh, ortaklık, yolculuk ve idarecilik gibi işler için yapılan danışmalarda ve meşverelerdeki aleyhte sözler gıybet olmaz. Bu gibi hallerde öğüt kabilinden bilinen gerçekler söylenir ve ikazlarda bulunulur. Tanıtma imkânı bulunamayan kimseleri, lâkablanyle söyleyip tanıtmak yine caizdir.
Gıybet etmek bazan da vacip olur: Hadîs-i şerîf uydurmacılarını, bozuk itikatlı ve maksatlı yazarları tanıtmak, hilekâr ve aldatıcı satıcılardan sakındırmak için gıybet edilmesi gibi...
Bir kimsenin ettiği gıybet, gıybet edilene ulaşmamış olursa, o kimseye pişman olmak, tevbe ve istiğfar etmek kâfi gelir. Eğer ulaşmış olursa, ondan üstelik afv ve helâllik dilemek icab eder. Gıybet olarak söylenen sözü açıklamak eğer fitneye sebep olacaksa, bu açıklanmaz. Ancak Allah'a istiğfar edilir, dua edilir ve yapılan hareketten pişmanlık duyulur. Nitekim gıybet edilenin ölmesiyle vereseden helâllik almak gerekmez; tevbe, istiğfar ve nedamet icab eder.
Gıybeti dinleyen kimse, gıybet günahından kurtulmaz; ancak dili ile engelleyen, kabullenmeyen ve eğer karşı taraftan korkuyorsa, kalbi ile rıza göstermeyen bu günaha iştirak etmiş sayılmaz.
Bir de gıybet meclisinden kalkıp gitmeyen veya sözü kesip başka mev-zuya geçmek kudretinde olduğu halde bunu yapmayan kimse de gıybet günahı almış olur. Hadîs-i şerifte varid olmuştur ki :
«Dinleyici, gıybet edenlerden biridir.»
Ve yine :
«Kim kardeşinin gıyabında onun ırarnı (şeref ve namusunu) korursa, Allah üzerine o kimseyi ateşten korumak hak olur.»
Diye varid olmuştur. (El-Hediyyetü'l-Alâiyye : s. 256-258, 1963 bsk.)

Gıybet etmek ve arkadan çekiştirmek, manevî havayı bozan, fitne ve fesad doğuran bir hal olup, cemiyetin huzur ve rahatını bozduğundan pis kokulu rüzgâra benzetilmiştir. Nahoş rayihalar da insanlara rahatsızlık ve sıkıntı verir, huzuru kaçırır. Onun için maddî ve manevî rahatsızlıkları doğuran işlerden kaçınmak, huzur ve selâmete yardımcı olmak, kullar üzerine yüklenmiş bir vazifedir. Bu vazifeleri yerine getirenler kurtulur, getirmeyenler de azabı çekerler.
(Bu hadîs-i şerif Kütüb-i Sitte'de yoktur. Bunu İmam Ahmed tahriç etmiştir. Fadtu'llah : C. M, s. 194-196).[186]

733— Cabir'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin zamanında pis kokulu bir rüzgâr esti. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu:
«— Münafiklardan bir kısım insanlar, müslümanlardan bir kısım insanları gıybet ettiler de, bu rüzgâr onun için gönderildi.»[187]

Bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın. Bunu da İmam Ahmed ve Ebû Avane tahriç etmiştir. Fadlu'Hah : C II, s. 197.[188]

734— (170-s.) Ibnü Ommi Abd'in (Abdullah b. Mesud) şöyle dediği işitilmiştir:
«— Kimin yanında bir mümin gıybet edilir de ona yardım ederse, (gıybeti kaldırırsa), Allah o kimseye dünyada ve âhirette hayır mükâfatı verir. Kimin de yanında bir mümin gıybet edilir de, ona (gıybet edilene) yardım etmezse, bu hareketinden dolayı Allah o kimseye dünya ve âhirette kötülük cezası verir. Hiç kimse, bir mümini gıybet etmekten daha fena bir lokma yutmuş olamaz. Eğer müminin arkasında bildiği bir gerçeği söylerse, o mümini gıybet etmiş olur. Eğer bilmiyerekten söylerse, mümine bühtan (iftira) etmiş olur.»[189]

732 sayılı hadîs-i serîf açıklamasına müracaat edilsin.[190]

(306) Gıybet Ve Allah Teâla'nın: -Bir Kısmınız, Bir Kısmınızı Gıybet Etmesin» Sözü

735— Cabir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selİemfle beraberdik. Sonra sahipleri azap edilmekte olan iki kabir (mezar) başına gelip şöyle dedi:
«— Bunlar büyük ve meşakkatli bir işten dolayı azap edilmiyorlar. Bunlardan biri, (hayatında) insanları gıybet ederdi. Diğerine gelince, idrardan sakınmazdı (sızıntı ve sıçrantılarından korunmazdı).»
Sonra Peygamber bir veya iki yaş çubuk istedi de, onları kırdı. Sonra emretti de, bunların her biri bir kabir üzerine dikildi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi şöyle buyurdu:
«— Bu iki çubuk yaş bulundukları müddet, yahut kurumadıkları müddet azabları hafifler.»[191]

Kabir hali, âh i ret ahvalinin bîr başlangıcıdır, öldükten sonra kabirde kâfirlerin ve mü'minlerden bazı günahkârların azap çekmesi haktır ve bunlar vuku bulacaklardır. İslâm inancı budur. Ancak kabirde olan halleri bilmek, kimlerin selâmette ve kimlerin azap içinde bulunduğuna muttali olmak, nişlerimizle idrak edilecek şeyler değildir. Allah Teâlâ'nın brldirme-siyle ve ilhamiyle bunlar bilinebilir. Özellikle peygamberlere, âhirete müteallik Cennet, Cehennem ve kabir ahvalinden haber verilmiş ve çeşitli sahneler onlara gösterilmiştir. Peygamberlerin verdiği haberler gerçeği ifade ettiklerinden bu hadîs-i şeriften şu hükümler çıkmaktadır:
1— Allah'ın, dilediği kimselere bİldİrmesiyle kabir ahvaline muttali olmak haktır.
2— Kabir azabı, mü'minlerden bîr kısımları için vardır.
3— Gıybet ve taharetsizlik, kabir azabı sebeplerindendir.
4— Peygamberin ölülere şefaati haktır.
Kabir hayatı, âhiretin başlangıcıdır. Orada Allah'ın haklarından önce namaz muhakemesi kurulur. Namazın sıhhati ise, taharete bağlıdır. Taharet ibadetin başı ve esasıdır. Bu olmayınca namaz sahih olmaz. Onun için necasetten ve idrardan tamamen temizlenmek icab eder ki, namaz sahih olsun. Hele idrar sonunda hemen abdeste geçmek çok yanlıştır. Böyle hemen abdest almak, abdestsiz olarak namaz kılmaya götürür,- çünkü sıkıntı hemen kesilmez. Bir müddet beklemek, gezinmek ve hareket etmek icab eder. Herkesin durumuna göre bu vokit uzayıp kısalabiür. Kesin olarak sızıntı kesildikten sonra abdest alınırsa bu sahih olur. Yoksa kılınan namazlar abdestsiz kılınmış olacağından, ibadetler makbul olmaz. Yani namaz kılınmamış sayılır ve bundan da kabir azabı çekilir. Zira Allah'ın haklarından en büyüğü olan namaz ibadeti yerine getirilmemiştir.
Kul haklarından ifk muhakemesi görülen kan davalarıdır. Kan dökmeye sebep olan hallerin başında gıybet ve koğuculuk gelir. İnsanlar arasında çıkarılan fesad, bu feci akıbete götürür. İşte bunlara sebep teşkil eden gıybet günahından dolayı da kabirde azap çekilir.
Kabristanlarda ağaç ve çiçek yetiştirmek müstahab ise de, dal ve çubuk bırakmanın bir manası yoktur. Hz. Peygamberin İki mezar üzerine birer dal parçası diktirmesi, kendine ait bir özellik taşır ki, bu da azabın bir müddet hafiflemesiyle kayıtlıdır. Dalların kurumaası anına kadar o ölülerden azap kalkmakla şefaat gerçekleşmiştir. Ümmetin böyle hareket etmesi gerekmez. Yani mezarlar üzerine dal parçaları dikmek icab etmez.[192]

736— (171-s.) Rivayet edildiğine göre, Amr ibnu'l-Âs, arkadaşlarından bir toplulukla beraberdi de, Ölmüş bir katıra tesadüf etti. Bu hayvan şişmişti (çürümüştü). Bunun üzerine Amr şöyle dedi:
«— Allah'a yemin ederim! Sizden birinizin, karnını doyuruncaya kadar bundan yemesi, bir müslümanın etini yemesinden (gıybet etmesinden) daha hayırlıdır.»[193]

Olü hayvan eti yemek, haramdır. Hele kokmuş olursa daha çirkindir. Bunun zararı yiyene aittir. Yiyeni maddeten ve manen zehirler ve yalnız kendini helak eder. Gıybet İse, başkalarına zarar veren ve cemiyeti altüst eden çok zararlı bir günahtır. Kan dökmelere kadar götüren ve cemiyetin huzurunu bozmaya sebep olan çok zararlı bir şeydir. Onun için A m r I b n u ' I - A s 'm teşbihi yerinde bir ifadedir.
Gıybet İçin 732 sayılı hadîs-i şerif açıklamasına müracaat edilsin. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[194]

(307) Ölüyü Gıybet Etmek

737— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Mâiz ibni Malik El-Eslemî (işlediği zina günahını ikrar ederek) dördüncü defa gelince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu recmetmişti, (ona taşla Öldürülme cezasını uygulamıştı). Sonra Resûlüllah (Sallallahü AItyhi ve Sellem) beraberinde ashabdan bir toplulukla ona (kabrine) uğradı. Bunlardan bir adam şöyle dedi:
«— Şu ahmak (adam), defalarca Peygamber (Sallallahü Aleyhi v Seltemfe geldi. Peygamber her gelişini reddediyordu. Nihayet kelb öldürüldüğü gibi öldürüldü.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların sözüne karşı sükût etti. Nihayet bir eşek İaşesine tesadüf etti ki, (İaşenin şişmesinden) ayağı yukarı kalkmıştı. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Bundan yiyin!» Onlar dediler ki, himar İaşesinden? Ey Allah'ın Resulü! Hz. Peygamber buyurdu:
— Az önce kardeşinize hakaretten kazandığınız (günah) daha çoktur. Muhammed'kı nefsi kudret elinde olana yemin ederim ki, o (Mâiz), Cennet nehirlerinden foir nehir e dalıp duruyor.»[195]

Rivayet edildiğine göre Mâiz İ b n i Malik, bir cariye ile zina etmiş ve bundan pişmanlık duymuştu. Dünyada cezasını çekmek ve Allah'ın mağfiretini dilemek üzere Peygamber (Sol'aUakü Aleyhi ve Sellem)"m huzuruna varıp günahını itiraf ettikten sonra : Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın hükmü ne ise ,onu bana uygula, demişti ve Peygamber onu geri çevirmişti. Nihayet dördüncü defa gelip itirafını tekrarlayınca onun recmedilmesİne hüküm vererek öldürülmüştü. Cenaze namazının kılınıp kılınmadığı üzerinde ihtilâf varsa da, kılınmış olduğu rivayeti daha kuvvetlidir.
Bu ve bundan başka recim olaylarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) tarafından bizzat uygulanması, zina cezasını tespit etmektedir. Evli dlanlar hakkında uygulanan zina suçu böylece idamı gerektirmektedir. Ancak suçun ya müteaddit zamanlarda müteaddit ikrarlarla veya dört erkek şahidin bizzat hâdiseyi aynı zamanda ve aynı halde görerek şahitlik etmeleriyle sabit görülmesi şarttır. Bu husustaki geniş manada tafsilât fıkıh kitaplarında mevcuttur. Bekârlar hakkında sabit olan zina suçunun cezası da yüz kırbaçtır.
Hadîs-i şeriften anlıyoruz ki, ne kadar ağır suç işlemiş olursa olsun, bir mü'minin öldükten sonro da gıybetini yapmak helâl olmaz. Bunun için mü'minler, Ölmüş bulunan din kardeşleri aleyhinde kötü söylemez ve onlara hakarette bulunmazlar. Hususiyle Mâiz gibi tevbe edenler aleyhinde söz söylemenin büyük vebali vardır. Mâ iz'in tevbesi hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Öyle bir tevbe etmiştir M, eğer ümmetimden bir taife böyle tevbe etse, ümmetime yeterdi.»
Ayrıca M â i z'in Cennetlik olduğuna dair hadîs-i şerîf de rivayet edilmiştir. Çünkü gerçek bir tevbe etmiş ve cezasını dünyada çekmişti.[196]

(308) Babası Yanındaki Çocuğun Başını Okşayan Ve Ona Bereketle Dua Eden

738— Ubâde demiştir ki, babam Velîd ile çıktık. Ben genç bir çocuktum. Bir ihtiyara rasladık; üzerinde bir hırka ve bir Meafirî (Yemen dokuması kumaş) elbise vardı. Kölesinin de üzerinde (aynen) bir hırka ve bir Meafirî vardı. Dedim ki:
— Ey Amca! Neden kölene bu Meafirî'yi verip de, ondan hırkayı almıyorsun da, sen de (aynı cinsten) iki hırkaya sahip olmuyorsun, kölenin üzerinde de (iki) Meafir olmuyor?
Adam babama dönüp şöyle dedi:
— Bu, oğlun mu? Babam :
— Evet, dedi. Ubade dedi ki, adam sonra başımı okşadı ve:
— Allah sana beröket versin. Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve SelUm) 'in şöyle buyurduğunu işittiğime şahitlik ederim:
«— Onlara (hizmetçi ve kölelere), yediğinizden yedirin ve giydiğinizden giydiriniz.»
Ey kardeşimin oğlu! Dünya malının gitmesi, âhiret sevabından azalmasından bana daha sevgilidir. Dedim ki:
— Babacığım! Bu adam kimdir? Babam:
— Ebû'l-Yeser, Kâb ibni Amr'dır, dedi.[197]

Bu hadîs-i şerif iki konuya temas etmektedir :
1— Olgun kimselere yaraşan; küçükleri okşayıp onlara güze! öğüt vermek ve onlara hayırla, bereketle dua etmektir.
2— Köle ve hizmetçilere hakaretle bakmayıp onlara sahip bulunanların yeme ve giymede adaleti gözetmeleri, üzerlerine düşen bir haktır. Hizmetçiye efendisi yediğinden yedirir, giyindiği cins kumaştan giydirir. HİÇ bir düzende olmayan bu adalet İslâm'da vardır. Bunu uygulamayanlar muhakkak ki, dünya ve âhirette cezasını çekeceklerdir. Birinci cild 187 sayılı hadîs-i şerife ve açıklanmasına bakılsın.[198]

(309) Müslümanların Birbirlerine Sevgi Ve Bağlılığı

739— (172-s.) Bukayye, Muhammed ibni Ziyad'dan rivayet ettiğine göre, Muhammed şöyle demiştir:
«— Selefe, (ashab devrine) yetiştim. Onlar kendi aileleriyle bir evde imiş gibiydiler. Çok defa onlardan birinin evine müsafir konuklardı; ve onlardan birinin tenceresi de ateş üzerinde bulunurdu. Müsafir sahibi, komşusunun bu tenceresini müsafiri için alırdı. (Bundan haberi olmıyan) tencere sahibi, tenceresini arardı da derdi ki, tencereyi kim aldı? Müsafir sahibi (komşu): Onu biz misafirimiz için aldık, derdi. Tencere sahibi de: Allah onun bereketini size versin, (yahut buna benzer söz) söylerdi.
Bukayye demiştir ki, Muhammed şöyle dedi : Ekmek pişirdikleri zaman da böyle yaparlardı; aralarında kamıştan örülmüş engelden başka duvar yoktu.
Bukayye demiştir ki, ben buna yetiştim: Muhammed ibni Zİyad'a ve arkadaşlarına...[199]

Gerçekten bu haberde rivayet edildiği gibi, ashabı kiram aralarındaki yakın sevgi ve bağlılığın bereketiyle bir aile ferdleri gibi yaşıyor, hatta bundan daha ileriye vararak din kardeşlerini kendilerine, öz çocuklarına tercih ediyorlardı. Mallarının yarısını muhtaç kardeşlerine vermişler, kendileri yemeyip misafirlerine ikram etmişler, kardeşlerini kurtarmak için Allah yolunda can vermişlerdi. Bunlara dair geniş ve uzun hâdiseler tarih ve siyer kitaplarında mevcuttur. Burada birkaç örneğini, merhum müfessir Muhammed Hamdi Yazır'dan kısaca dinleyelim :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenu'e bir adam geldi ve :
— Ey Allah'ın Resulü, açlıktan dermansız kaldım, dedi.
Hz. Peygamber saadethanelerine haber gönderdi; fakat onların yanlarında, bu aç'a verilebilecek bir şey bulunmadı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
Bu adamı bu gece misafir edip, kamını doyuracak yok mudur ki, Allah ona rahmet buyursun.» dedi.
Hemen Ebû Ta Iha kalkıp:
— Ben, ya Resûlallah diye cevap verdi. Derhal o adamı evine götürdü. Zevcesine de, Allah'ın Peygamberinin müsafirine ikram et, diye tenbİh etti. Zevcesi :
— Vallahi, çocuğuma verecek yemekten başka yanımda bir şey yoktur, dedi. Kocası dedi ki :
— O halde çocuk akşam yemeği istediği vakit, onu uyut ve lâmbayı da söndürüver. Peygamber in müsafiri için, biz bu geceyi ac geçiştirivere-lim. Nihayet böyle yaptılar ve kardeşlerini nefisleri üzerine tercih ettiklerinden Allah Tealâ onlardan hoşnud olmuş ve haklarında şu âyet-i kerîme nazil olmuştur:
«Kendilerinde ihtiyaç olsa bile, (mümin.kardeşlerini) nefisleri üzerine tercih ederler.» (Haşr sûresi, âyet: 9)
Yine ashabdan birine bir koyun başı hediye edildi. O da : Falan kimse bizden daha muhtaçtır, deyip ona gönderildi. O diğer birine, o da başka birine göndererek tam yedi ev dolaştı. Nihayet koyun başı evvelkine döndü. İşte bir rivayete göre de, yukarda ki âyet-i kerîme bu hâdise üzerine nazil olmuştur.
Yermûlc savaşında, şehidler içinde son nefesine gelmiş olan yaralıların, kendilerine verilen bir yudum suyu bjje içmeyİp, yanında İnleyen arkadaşına/ o arkadaş da diğer bir arkadaşa göndermek suretiyle din kardeşlerini nefisleri üzerine seçtikleri tarihte geçen vakıadır.» (Kuran Dili Hak Dİnİ : C. IV, s. 4843, 4844, 1. bsk.)
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[200]

(310) Müsafire İkram Etmek Ve Bizzat Ona İnsanın Hizmet Etmesi

740— Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'* bir adam geldi, (açlığından şikâyet ediyordu).Peygamber hanımlarına haber gönderdi. Onlar dediler ki, bizde sudan başka (verilecek) bir şey yoktur. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Bu adamı kim alıkoyacak, yahut müsafir edecek?» buyurdu. Ensar'dan bir adam:
— Ben, dedi. Hemen onu evine götürüp hanımına dedi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaf irine ikram et. Hanım şöyle dedi:
— Çocuklar için olan azıktan başka yiyecek bir şeyimiz yoktur. Efendisi hanımına:
— (Mevcut) yemeğini hazırla, lâmbanı yak ve çocukların akşam yemeği istedikleri zaman onları uyut, dedi.
Hanım yemeğini hazırladı, lâmbasını yaktı ve çocuklarını uyuttu. Sonra kadıncağız kalkıp lâmbasını düzeltir gibi yaparak onu söndürdü; ve karı-koca her ikisi, müsafire, yiyorlarmış gibi kendilerini göstermiye başladılar. Böylece her ikisi geceyi aç geçirdiler. Sabah olunca, konuk sahibi adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e gitti. Peygamber şöyle buyurdu :
«— Sizin (hanımla senin) işinizden Allah memnun oldu, (yahut hoşnut oldu) ve Allah şu âyeti indirdi:
"Kendilerinde ihtiyaç olsa bile, (kardeşlerini) nefisleri üzerine tercih ederler. Kim de nefsinin hırsından korunursa, işte bunlar (azabdan) kurtulanlardır."- (Haşr sûresi, âyet: 9)[201]

Açlığından Hz. Peygambere şikâyet edenin Ebû Hüreyre olduğu, hadîs âlimleri tarafından açıklanmaktadır. Zaten hâdiseyi anlatan da Ebû Hüreyre'dir. Gerçeği, kendi İsmini gizleyerek olduğu gibi ifade etmiş oluyor.
739 sayılı hadîsin açıklamasına bakılsın.[202]

(311) Müsafire Bahşişte Bulunmak

741— Ebû Şurayh El-Advî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (Saltollahü Aleyhi ve Sellem) konuşup da şöyle dediği zaman kulaklarımla işittim ve gözlerimle gördüm:
«Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, komşusuna ikram ettin. Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, müsafirine bahşişini vercin.* (Ashabdan biri) dedi ki:
— Onun bahşişi nedir, ey Allah'ın Resulü? Peygamber şöyle buyurdu:
«— Bir gün ve bir gecedir, (bu zaman içinde âdet üstü müsafire ikram edilir). Konukluk İse üç gündür, (bu zaman içinde müsafire, mevcutlardan âdet üzere yedirilir, fazla iltifat ve ikram edilmez.) Bundan öte olan (ikram) müsafire sadakadır. Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, hayırlı söz söylesin, yahut sussun.»[203]

Müsafire birinci gün, fazla ikram ve iltifatta bulunulur. İnsan kendi çoluk çocuğuna yedirdiğinden daha fazla ve iyi bir şekilde müsafİrİni konuklar, ona güzel muamele eder. İkinci ve üçüncü günlerde farktı muamelede bulunulmaz, hazır bulunan şeyler İkram edilir ve "bir zorluğa katlanılmaz. Dç günden sonra yapılacak ikramlar sevab yerine geçen ziyadelikten ötürü bir fazilet olur ki, bir nevi sadaka sevabı kazandırır.
Müsafife ikram, durum İcabı farz-ı ayın, farz-ı kifaye ve müstahab olur. Şiddetli bir ihtiyaç içinde kıvranan kimseyi barındıracak başka kimse bulunmadığı takdirde, onu insanın barındırarak hayatını kurtarması üzerine farz olur. Bu durumda başkaları varsa, farz-ı kifaye olur. Zaruret ve şiddet hali olmadığı zaman mü safi re ikramda bulunmak müstahab olur.
Bir insan konuşacağı zaman önce düşünmeli : Eğer sözünde bir fenalık veya hoşnudsuzluk olmayacaksa, bir iyiliğe vesile olacaksa konuşmalıdır Aksi halde selâmet sükût etmektedir.[204]

(312) Konuklama Üç Gündür

742— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Konukluklama Üç gündür; bundan sonrası sadakadır.»[205]

Müsafir, umumî bir mana taşımaktadır. Zengİn-fakir, mümin-kâfir, bu İsim altında toplanır ve müsafir sayılırlar. Ev sahibi birinci gün, âdetinden $azla olarak müsafire ikramda bulunur, ikinci ve üçüncü günlerde hazır olanı yedİrîr. Bundan sonra ev sahibi üzerine bir mükellefiyet yoktur; ister İkram ederj ister etmez. İkram edilirse güzeldir, yapılmazsa ;bir beis yoktur. BİR de şu mana vardır: Zenginler sadaka alamayacağı için, hane sahibini üç günden fazla meşgul etmemelidirler. Üç günü geçirirlerse, uygun olmayan, şeyi işlemiş olurlar. Bu hal, şahıslara ve yakınlıklara, gönül rızalarına göre değişir.[206]

(313) Konuk Sahibine Zorluk Verecek Kadar Yanında Durulmaz

743— Ebû Şurayh El-Kâ'bî'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallalldıü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, hayırlı söz söyle* sin yahut sussun. Kim Allah'» ve âhiret gününe iman ediyorsa, müsafirine ikram etsin. (Ona âdetten fazla ikram olmak üzere) onun bahşişi, bir gün ve bir gecedir. Konukluk (müddeti) üç gündür. Bundan sonrası sadakadır. Ev sahibine zorluk verinceye kadar müsafirin evde durması ona helâl olmaz.»[207]
Ev sahibini darda bırakmak ve ona eziyet vermek yoktur. MüsafİrİN anlayış göstererek ve fazla yük olmayacak şekilde hareket ederek ayrılması lâzımdır. Hane sahibinin rıza durumunu, içinde bulunduğu şartlan göz önüne alarak, mü safir onu incitmeyecek ve güçlüğe sokmayacak şekilde hareket etmelidir. Bundan önceki 741 ve 742 sayılı hadislerin açıklamasına bakılsın.[208]

(314) Bir Kimsenin Evi Civarına Müsafirin İnmiş Bulunması

744— Mikdam Ebû Kerime Es-Sami'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallaltahti Aleyhi ve Sillem) şöyle buyurdu:
«— Müsafiri bir gece barındırmak, her müslüman üzerine düşen bir vacib haktır. Hangi müsafir, bir adamın evi civarında bulunursa, bu müsafiri konuklamak o ev sahibi üzerine borç olur. Müsafir (bu alacağını) isterse talep eder, isterse terk eder.»[209]

Müsafirin uğradığı bir beldede parası ile İkamet edecek yer ve yiyeceği gıda maddeleri bulamazsa veya ödeyecek para ve imkânı yoksa, böyle bir müsafirİn inmiş bulunduğu ev sahibi tarafından konuklanması, ev sahibi üzerine düşen bir borç olur. Ev sahibi borçlanınca, müsafir de alacaklı durumuna geçer. Müsafir bu bir gecelik konuklama alacağını dilerse ev sahibinden ister ve dilerse istemez. İstenen hakkı, ödemeye İmkânı olup da Ödemeyen ev sahibi günahkâr olur.[210]

745— Ukbe ibni Amir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Bizi sen gazaya gönderiyorsun. Biz de, bir kavme inmiş oluyoruz ki, onlar bizi konuklamıyorlar; bu hususta ne emredersin? Bunun üzerine bize şöyle buyurdu:
«— Siz bir kavme inip de, o kavim size, müsafire uygun olan şeyi emrederse kabul ediniz. Eğer (bunu) yapmazlarsa, onlara uygun düşen müsafirlik hakkını kendilerinden alınız.[211]

Bu hadîs-i şerif, daha önce müsafİr hakkında geçen hadîs-i şeriflerin hükümlerini teyid etmekle beraber, bir hakkın zorla alınması manasım da taşımaktadır. Bu mana üzerinde durulunca, şu neticeye varılır: Genel kaide olarak hiç bir mü'mİnİn, hiç bîr kardeşi malında hakkı yoktur, kardeşinin malı ona helâl olmaz. Buna göre müsafir zorla ev sahibinden bir şey alamaz. Fakat her kaidenin bir İstisna hali bulunur. Onun için bu umumî hükümden özel bîr istisna yapılmaktadır. Yiyecek maddeleri temin edilemeyen çöl ve dağlık arazilerde açlıktan muztar duruma düşen ve ölüm tehlikesi üzere bulunan bir müsafir zor kullanabilir. Bunun mahrumiyet ve çaresizliğini gidermek, hane sahibine borçtur. Bu borç ödenmediği takdirde, münasip düşen şekilde bu borç alınır ve zaruret giderilir. Bunda da taşkınlık olamaz.[212]

(316) Adamın Bizzat Müsafire Hizmet Etmesi

746— Rivayet edildiğine göre, Ebû Useyd Sâ'idî, düğününde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi davet etti. Useyd'in hanımı o gün gelin olduğu halde, onlara hizmet ediyordu. Gelin dedi ki, P.esûlüllah (SallalSahü Aleyhi ve Sellem) için nasıl bir şıra hazırladım, biliyor musunuz? Ona geceleyin bir çömlek içinde hurmalardan şıra yaptım.[213]

Bu hadîs-i şeriften şu Hükümler çıkmaktadır:
1— Evlenme ile ilgili düğün ve nikâh davetleri sünnettir ve bunlar için davet vaki olunca icabet gerekir. Ancak bu gibi davetlerin meşru âdetler çerçevesinde olması şarttır. Açıktan haram işlenen davet ve ziyafetler bunun dışında kalır.
2— Ev hanımı müsafirlere bizzat hizmet eder; yemek işleri ile uğraşır, ev İşlerini tanzim eder.
3— üzüm ve hurma gibi kuru meyvaların sabahleyin suya koyulup akşamleyin şıra yapılarak içilmesi, veya akşamleyin suya konarak sabahleyin şıra olarak içilmesi mubahtır. Bunlar sertleşmoyen, yani sarhoşluk vermeyen moyva sularıdır. İçilmelerinde bir sakınca yoktur.[214]

(317) Müsafirine Yemek İkram Edip De Namaza Duban Kimse

747— Nuaym ibni Ka'neb'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
— Ebû Zer'e gittim, fakat ona rasgelemedim. Hanımına dedim ki:
— Ebû Zer nerede? Ev işleriyle meşguldür, şimdi sana gelir; dedi. Ben onu beklemek için oturdum. Biraz sonra beraberindeki iki deve olduğu halde geldi. Birini diğerinin arkasına takmıştı; bu iki deveden her birinin boynunda da bir su kabı vardı. Bunları yere indirdi. Sonra (bana) geldi. Ben ona dedim ki:
— Ey Ebû Zer! Karşılaştığım bir adam yoktur ki, seninle karşılaşmadan bana daha sevgili olsun ve seninle karşılaşmadan da bana daha tiksindirici olsun. Ebû Zer şöyle dedi:
— Allah babana rahmet etsin, bu iki (zd şeyi) bir araya toplıyan nedir? Nuaym dedi ki:
— Cahiliyet zamanında bir kızcağızı diri olarak gömdüm. Seninle karşılaştığım takdirde korkuyorum ki, sana tevbe yoktur, kurtuluş yoktur dersin. Yine ümit etmekteyim ki, senin tevben makbuldür, sana kurtuluş vardır, dersin. Ebü Zer sordu:
— Cahiliyet zamanında mı bu günahı işledin? Ben:
— Evet, dedim. Dedi ki:
— Allah, geçmiş (cahiliyette) günahları bağışlamıştır. Karışma da dedi ki, bize yemek getir. O, çekindi. Sonra ona yine emretti. Hanımı (yemek getirmekten) çekindi. Öyle ki, ikisinin de sesleri yükseldi. Adam ey... (uzatma), dedi. Siz, Resûlüllah (Salla! tahu Aleyhi ve Sellem)'în buyurduğunu öteye geçmezsiniz. Ben dedim ki:
— ResûlüllahfSaMlahü Aleyhi ve Sellcm) onlar hakkında ne buyurdu? Peygamber şöyle buyurdu:
— Kadın bir eğe kemiğidir. Eğer onu doğrultmak istersen, onu kırarsın. Eğer onu idare edersen, onda noksanlıkla beraber geçime medar olacak kıymet vardır.»
Jîonra hanım dönüp tirit yemeği getirdi ki, kumru'ya benziyordu. Ebû Zer dedi ki:
— Ye, ben seni korkutmuş olmıyayım; çünkü ben oruçluyum (yemiyeceğim).
Sonra namaza durdu, rüku'u çabuk yapmıya başladı. Sonra namazdan ayrıldı da yemek yedi. Ben:
— Inna Lülâh» bana yalan söylersin diye korkmamıştım, dedim.
O şöyle dedi: «Allah babana rahmet etsin, sen benimle karşılaşalı beri yalan söylemedim.» Dedim ki:
— Sen oruçlu olduğunu bana söylemedin mi? Dedi ki:
— Evet, ben bu aydan üç gün oruç tuttum da (bütün) bu ayın sevabı bana yazıldı ve yemek bana helâl oldu, (zira hadîs-i şerifte, bir ayın üç gününü oruç tutan kimse, o ayın tamamını oruç tutmuş gibi sevab alır, Duyurulmaktadır).[215]

MüsafİRe fazla ikram olsun diye, E b û Zer hazretleri arkadaşına yemeğini verdikten sonra namaza durmuş ve sonradan yemeğe iştirak etmiştir. Oruçluyum sözünde de yalan söylemiş olmadığını açıklamıştır. Her ayın ilk, orta ve son günlerini, yahut onüç, ondört ve onbeşinci gönlerini oruç tutmak ayın tamamını oruç tutmak gibidir. E b û Zer de, aydan üç gün oruç tutmuş olduğundan, İçinde bulunduğu ayı oruçlu saymıştır. Böylece hem doğru söylemiş, hem de müsafirîne fazla İkram etmiş oldu.
Hanımlarla ilgili hadîs-i şerifin açıklaması şöyle :
Hanımlar, yaratılışta bir takım kusurlara sahiptirler. Bu noksanlık tamamen giderilmek İstenirse, bu mümkün olmaz; boşanmayı ve ayrılmayı gerektirir. Halbuki hanımların aile ve geçim için lüzumlu ve faydalı tarafları vardır ki, insanlar buna muhtaçtır. O halde tabîî hallerine rıza gösterip seviyeleri üzere onları idare etmek gerekir.

Buradaki hadîs-i şerifi E b ü Zer 'den nakleden N u a y m i b n i Ka'neb de ashab-i kiramdan şerefli ve iyiliksever bir zat idi. Cömertliği Peygamber (SaltallaîüAleyhiv'eSeltem)'ıt) hoşuna gitmesinden ötürü onun yüzünü okşarmştı.[216]

(308) İnsanın Ailesine (Çoluk - Çocuğuna) Para Harcaması

748— Sevban, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeWem)*den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— insanoğlunun harcadığı paranın en faziletlisi, ailesine harcadığı para, Allah yolundaki arkadaşlarına harcadığı para ve Allah yolunda (savaşan) hayvanına harcadığı paradır.»
Kavilerden Ebû Kılâbe demiştir ki, (Hz. Peygamber önce) aileye para harcamaktan söze başladı; küçük çocukları Azîz ve Celîl olan Allah ihtiyaçtan kurtarıncaya kadar, onlara nafaka veren bir adamdan daha büyük bir mükâfat kazanan hangi adam olabilir![217]

lyâl, zevceye, evlâda ve yakın akrabaya şamil olan bir lâfizdır. Önce kocanın zevcesine infak etmesi, onun geçimini sağlaması özerine düşen bir borçtur. Sonra bulûğ çağına ermemiş küçük çocuklarla çalışma imkânına ve geçim vasıtasına sahip bulunmayan yakınlarının da geçimlerini sağlamak yine bir vazifedir. Bundan sonra yakınlara harcamada bulunmak bîr fazilet ve büyük bir sevab olur. İster mükellefiyet olarak ve ister bağış olarak yapılacak harcamalarda Allah rızası gözetilir ve Allah'tan bir mükâfat umma niyyetinde bulunulursa, muhakkak bunların sevabı büyüktür. Allah yolunda birleşip sevişen arkadaşların birbirlerine harcamaları, Allah yolunda savaş için vasıta temininde ve yetiştirİlmesİndaki harcamalar hep niyyetlere göre sevaba vesile olurlar. Bunların başında da en büyük sevab aileye yapılan harcamadır; çünkü insan üzerine önce farz olan budur. Ancak harcamalar lüks ve israfa kaçmamalıdır.[218]

749— Ebû Mes'ud El-Bedrî'den, Peygamber {SallaÜahü Aleyhi ve S*Uem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
— Kim sevabını umarak ailesine infak ederse (geçimi için harcarsa) bu harcama onun için bir sadaka olur, (yani sadaka sevabını kazanır).»[219]

748 sayılı hadîs-i şerîfe ve açıklamasına bakılsın.[220]

750— Cabir'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, bir adam söyledi:
— Ey Allah'ın Resulü, bende bir altın para var.
Peygamber: — Onu kendine harca.» buyurdu. Adam:
— Bende başka bir tane var, dedi. Peygamber:
«— Onu hizmetçine —yahut dedi ki, çocuğuna— harca. Adam:
— Bende başka bir tane daha var, dedi. Peygamber:
«— Onu Allah yolunda (harcamaya) bırak, bu (faziletçe) en düşüğüdür.»[221]

İnsanın, kendi geçimini ve nafakaları üzerine bağlı olanların geçimini karşılaması üzerine bir farzdır, bundan sıyrılma çaresi yoktur, Allah yolunda harcama ise çok kere kifaye yolu İle farz olur; yani başka kimselerin bu farzı yerine getirmeleriyle diğerlerinden bu sorumluluk düşer. Bunun için Allah yolunda harcamanın fazileti, insanın zarurî ihtiyaçlarını karşılama mükellefiyetinden sonra gelir.[222]

751— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Seİlem) şöyle buyurdu:
«— (Harcadığın) dört (türlü) para vardır: Fakire verdiğin para, köle azad etme hususu*.da verdiğin para, Allah yolunda harcadığın para ve ailene harcadığın para. Bunların (sevapça) en faziletlisi ailene harcadığındır.»[223]

748 sayılı hadîs-i şerifin açıklamasına bakılsın.[224]

(319) İnsan Zevcesinin Ağzına Verdiği Lokmaya Varıncaya Kadar Her Şeyden Mükafat Kazanır

752— Haber verildiğine göre, Peygamber (Saikülahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd ibni Ebî Vakkas'a şöyle dedi:
«— Allah rızasını umarak harcadığın herhangi "bir nafakadan dolayı muhakkak mükâfatlandırılırsın, hatta hanımının ağzına koyduğun nafakadan da.»[225]

Bu hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, vacib olan amellerin sevabı niyyetle çoğalır. Çünkü zevcenin geçimini sağlamak, koca üzerine vacib olan bir vazifedir ve bunu yerine getirmekte sevab vardır. 8u vazife yerine getirilirken Allah rızası gözetil irse, bu n i yy et sebebiyle sevabı ziyadelesir. Bütün meşru harcamalarda mükâfat bulunduğu gibi, bir lokma yedirmeden İbaret küçük İkramların da ecri vardır. Bir lokma için ecir takdir edildikten sonra, daha çok büyük harcamaların ne kadar mükâfat sebebi olacağını açıklamaya lüzum yoktur.[226]

(320) Gecenin Üçte Biri Kalınca Dua Etmek

753— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Noksanlıklardan münezzeh ve yüce olan Rabbimiz (in rahmeti), her gece — gece sonunun üçte biri kalınca — aşağı (kat) göğe iner de şöyle buyurur:
— Bana dua eden yok mu, onun duasını kabul edeyim? Benden isti-yen yok mu, ona vereyim? Benden mağfiret dileyen yok mu, onu bağışlıyayım?»[227]

Hadîs-i şerif metninde i-Babbimiz her gece aşağı semaya iner.» buyu-ru(maktadır. Bu mânâ çeşitli surette açıklanmıştır. Allah Tealâ hazretlerinin şanına lâyık bir şekilde ve keyfiyetini bilmeye gücümüz yetmeyecek bir halde vukuuna inanmak selefin akİdesidir. İkinci ve muteber olan bir görüş de, Rabb'in inmesinden m ura d rahmetinin inmesidir, suretinde yapılan tevildir. Bu her iki görüş, ehl-i sünnetin inancıdır. Bunlar dışında muteber olmayan değişik fikirler vardır.
Bu beyandan maksad, gecenin sonundan üçte birine ait olan vakit içerisinde edilecek duaların ve İbadetlerin daha faziletli ve mükemmel olduğunu, kabule daha şayan bulunduklarını bize bildirmektir. Bu vakit içinde ister namazdan Önce, ister namazdan sonra ve ister namaz (almaksızın olsun edilen dualar daha makbuldür. Sebebi şu
Bu vakit uykuya dalmanın ve uykudan lezzet almanın zamanıdır. Her tarafın sakın ve boş bulunduğu bir gaflet anıdır. En iyi bir istirahat halinden, tatlı bir uykudan ayrılmak, soğuk gecelerde böyle bir ibadet İçin kalkmak çok zor olduğundan fazileti de o derece büyüktür. Hele yorgun zamanlarda, kısa gecelerde kalkmak daha meşakkatlidir. İşte böyle anlarda RabbİÎne yalvarmak, ona İbadet ve dua etmek için kalkan kimsenin ihlâsı tam ve niyyeti sağlam demektir; Rabbi katında olan nimetlere rağbeti vardır. Bu vakıfta İnsanın dünyalık arzuları ayrılmış olur ve Rabbine tam bir ihlâsla yönelmiş bulunur. Şüphesiz böyle bir hal ile İbadette bulunanın da duası makbul olur.[228]
(321) Gıybeti Değil De, Niteliği Murad Ederek Falan Kimse Kıvırcık Saçlıdır, Siyahdır Yâhud Uzundur, Kısadır Diye İnsanın Söz Söylemesi

754— Ebû Rühm'den işitilmîştir; Ebû Rühm, ağaç altında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'* bîat eden Resûlüllah'ın ashabından idi. Şöyle anlatıyordu:
Tebük savaşında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberce savaştım. (Ta i f'de) Ah dar dağında bir gece kalktım; Peygamber'e yaklaştım. Bizi uyku bastırdı. Kendimi ayık tutmaya başladım, devem de Peygamberin devesine yaklaşmıştı. Peygamberin ayağı üzengiye dokunur korkusundan, devenin yaklaşması beni ürpertiyordu. Bundan ötürü devemi geri bırakmıya koyuldum; öyle ki gecenin bir kısmında gözüm bana üstün geldi (uyudum). Böylece devem, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesini sıkıştırdı. —Peygamberin ayağı üzengideydi—. Ben ayağına çarptım da, ancak onun «Ay...» demesiyle uyandım. Ben dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Benim için (Allah'dan) mağfiret dile, (ben büyük kusur işledim). Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Yürü!» dedi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Gifar Oğullarından savaşa katılmayıp, geri kalanlardan bana sormaya başladı. O bana sorarak şöyle dedi:
«— Kırmızı İnsanlar, uzun boylu köseler ne yaptı?»
Ebû Rühm dedi ki, onların savaştan geri kalmaları sebebini Peygamber'e anlattım. Peygamber sordu:
— (Hicaz'da) Şebeke'i Sedan mevkiinde davarları bulunan kıvırcık saçlı siyahlar, kısa boylular ne yaptı?» Ben, onları Gifar Oğulları kabilesinde düşündüm, fakat onları hatırlayamadım. Nihayet hatırladım ki onlar, Eşlem kabilesinden bir guruptur. Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Onlar Eşlem kabilesindendir. Peygamber şöyle buyurdu:
Onlardan biri savaştan geri kalınca, develerinden bir deveye, Allah yolunda (savaş için) bir kimseyi neş'eli olarak yükleyip göndermesinden kendini engelliyen nedir? Zira Kureyş muhacirlerinden, Ensar'dan, Gifar ve Eşlem kabilelerinden (bir özürle) benim savaşıma katıla-mayıp geri kalnnlar, benim aziz ehlimdirler.»[229]

Bu hadîs-i şerifi anlatan E b û R ü h m, ashabı kiramdan olup, Kinane beldesinde Gifar kabilesindendir. İsmi Gülsüm ibni Husayn olup, hem künyesi, hem de adı ile şöhret bulmuştur. Peygamber (Sallaltahii Aleyhi veŞeUem) Medine'ye hicret ettikten sonra m üs I uman oldu. Uhud savaşında bulunarak bu savaşta göğsünden yara aldı. Yaralt olarak Hz. Peygamberin huzuruna varmış ve bizzat Peygamber tarafından tedavi olmuştu. E b û R û h m hazretlerinin kabileleri içinde yüksek bir mevkii vardı. Hz. Peygamber de

onu iki defa Medine'de istİhlâf etmiştir, (yerine bakmak üzere görevlendirmiştir). Birinci defa görevlendirme, Ömre haccı yerine getirildiği zaman olmuştur. Hüdeybiye barışının şartlarından biri, müslümonların barıştan bir sene sonra Kabe'yi ziyaret etmeleriydi. Bu anlaşmaya göre müslü-manlar silâhsız olarak, Hüdeybiye barışından bir sene sonra, Mekke'ye girdiler ve Ömre tavafi yaptılar. Oç gün Mekke'de kaldıktan sonra geri döndüler. İşte birinci istihlâf, Peygamberimizin Kabe'yi bu ziyaretleri sırasında olmuştu.
İkinci defa görevlendirme de, Mekke'nin müslümanlar tarafından fethi zamanında olmuştu.
E b 0 R ü h m Hudeybiyede ağaç altında Peygamber e biat edenlerden biridir. Bu bîata, Rıdvan Bîat'ı denir. Şöyle olmuştur :
Hac ibadetini yerine getirmek üzere Hüdeybiye mevkiine kadar giden müslümanları, müşrikler Mekke'ye sokmamak istemişlerdi. Müslümanların işgal gayesi ile hareket etmediklerini, sırf ibadet için hareket ettiklerini anlatmak üzere Hz. Osman, Peygamber tarafından Mekke müşriklerine elçi olarak gönderilmişti. Kureyş müşrikleri Hz. Osman'ı hapsetmişlerdi. Bu olay etrafa, Hz. Osman 'in öldürüldüğü şeklinde yayıldı. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seltem) 'e şehid edildiği haberi gelince, Kureyş'e hadlerini bildirmek üzere bütün müslümanlardan İslâmiyet uğruna canlarını feda edeceklerine dair söz almak istemişti. Bu bîat = söz alma İşi bir ağacın altında vuku buldu. Peygamberin erkek ve kadın bütün ashabı, ölünceye ködar Peygamberle birlikte sebat etmeye karar vermişlerdi. İslâm tarihinde çok önemli olan bu bîat hâdisesine «Rıdvan-Bİatı» denir Çünkü Allah bundan razı olmuştur. Cenab-ı Hale bu hâdise münasebetiyle Fetih sûresinde söyle buyurmuştur:
«— Müminler sana ağaç altında bîat ettikleri zaman, Allah onlardan razı olmuştu. Böylece kalblerinde olan sadakati bildi de, üzerlerine manevî huzuru indirdi. Kendilerine de yakın bir zafer (Hayber'in fethini) verdi.» (Fetih Sûresi, âyet: 18)
Daha sonra Hz. Osman 'in öldürülmediği anlaşıldı ve Hudeybiye barışı yapıldı. İşte Ebû Rühm bu mutlu günde bulunmuş ve Allah'ın hoşnutluğunu kazananlardan biri olmuştu. Allah hepsinden razı olsun.
Hadîs-i şerifin mevzu ile ilgisi : Hicretin dokuzuncu yılında Bizans'ın Arabistan'ı İstilâya hazırlandığı haberleri etrafa yayıldı. Bizans'ın bu hazırlıklarına karşı müslümanlar endişeye kapılarak onlar do hazırlığa başladılar. Hz. Peygamber bütün kabilelere müracaat ederek ordunun takviyesini ve yardım toplanmasını İstemişti. Hz. Osman üçyüz devesini vermiş, birçok kimseler de büyük yardımlarda bulunmuşlardı. Buna rağmen vasıtası bulunmayan, fakirliğinden savaşa katılamayan kimseler de çok olmuştu. Böyle savaştan geri kalmaya mecbur olanlar, acizliklerinden dolayı Pey-g a m berin huzurunda ağlamışlar ve üzüntülerini belirtmişlerdi. Bunlar arasında Eşlem ye Ğifar kabilelerinden epeyce zevat bulunuyordu. İşte Hz. Peygamber bunların savaştan geri kalış sebeplerini Ebû Rühm'e soruyor ve ondan bilgi alıyordu. Çünkü Ebû Rühm Ğifar kabİtesindendİ ve Eşlem kabilesi de bunlara yakındı. Bu iki kabile mensuplarını tanıtmak için onları renk ve biçimleri İle vasıflıyordu. Böyle tanıtma için yapılan vasıfla-malarin gıybet sayılmadığı bize bildirilmiş oluyor.
Toplanan kırk bin kişilik bir ordu ile Medine ile Şam arasında ve yolun orta mesafesinde bulunan Tebûk'e varıldı. Burada, Bizans'ın istilâ hareketinin yalan olduğu öğrenildi. Tebük'de yirmi gün kalındıktan sonra ve Rum'lar cizyeye bağlandıktan sonra geri dönüldü. Bu sefere Tebük Seferi denir. Bu savaştan haklı bir özürle geri kalan muhacirler, En sar, Gifar ve Eşlem kabileleri topluluğunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada övmüş ve Cenab-ı Hak da haklarında şöyle buyurmuştur;
«— O kimselere günah yoktur ki, kendilerini bindirip savaşa'sevk edesin diye sana geldikleri zaman, kendilerine: Sizi bindirecek bir hayvan bulamıyorum, demiştin (ey Resulüm). Bu uğurda harcıyacakları bir şey bulamadıklarından dolayı kederlerinden gözleri yaş döke döke geri döndüler,- (Tevbe Sûresi, âyet: 92)
Böylece Tebük seferine İçten gönüllü olup, imkânsızlıklarından katılamayanlar hem Allah tarafından, hem de Peygamber tarafından teskin edilmişler ve ilâhî hoşnudluğa kavuşmuşlardı. (Hadîs-i şerifin son cümlesi 1 b n i H i şa m rivayetine göre terceme edilmiştir.)[230]

755— Hazreti Aişe (Rûdiyaîtahİ anha) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Bir adam Peygamber (SalUülahü Aleyhi ve Selkrri'in yanma girmek için izin istedi. Bunun üzerine Peygamber:
«— Kavmin ne kötü kardeşidir.» dedi. Adam içeri girince, ona Peygamber yumuşak davrandı. Ben Peygamber'e dedim ki, (bu kötü dediğin adama neden böyle yumuşak söz söylüyorsun) ? O şöyle buyurdu:
«— Şüphe yok ki Allah, kötü söz kaçıranı, kasden kötü söylentiye yelteneni sevmez.»[231]

Bİr kimsenin kötülüklerinden insanları sakındırmak ve onları uyarmak maksadı İle gıyapta söylenen sözler günah olmaz; ve bunlar gıybet sayılmaz. İzin İsteyen, U y e y n e i b n i H ı s n adında bir münafiktı. Müslümanlar onu dış görünüşü İle mü'min tanıyorlardı. Peygamber (SaitaiSakü Aleyhi ve Sellem) bir mucize olarak onun halini bildirdi ve nitekim daha sonra İslâm dininden çıktığını açığa vurmuş oldu. Hz. E b û B e k i r in hilâfeti devrinde açığa çıkan irtidatında, halifenin huzuruna getirilirken Medîne sokaklarında çocuklar onunla alay etmişlerdi.
Bu hpdîs-i şerifin benzeri 338 sayıda geçtiği gibi, 1311 sayıda da gelecektir.[232]

756— Hazreti Aişe (Radiyaliahü tmha) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: «(Arafat dönüşü akşam ve yatsı namazlarının Müzde-life'de) beraber kılındığı gecede, Şevde (Radiyaliahü anha), izdihamdan sakınmak için erkenden Mina'ya gitmek hususunda Resûlüllah (SaitallahU Aleyhi ve Seltem) 'den izin istedi. —Şevde büyük yapılı, ağır yürüyüştü bir hanımdı. — Peygamber de ona: (Mina'ya gitmek üzere) izin verdi.»[233]

Hz. Hatice'den sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Stlkmj'm İlk evlendiği hanım Şevde 'dir. Allah onlardan razı olsun. Şevde, kocası ile birlikte Habeşistan'a hicret ettiği sırada kocası vefat etmişti. Mekke'de ilk müslüman olan hanımlardan bîri idî. TirmİzÎ'nİn Ibni Abbas-dan tahriç ettiğine göre, Şevde, Peygamber (SaUaÜahü Aleyhi ve Sellem) kendisini boşar diye korktuğundan. Peygamber'e :
«— Beni boşama, kıyamet günü senin zevcin olarak Allah'ın, beni diriltmesini istiyorum ve benim günümü de Aişe'ye tahsis et, (çünkü ben yaşlandım) dedi.»
Nitekim böyle oldu. Hz. Ömer'in hilâfetinin son zamanlarında vefat etti.
Hac farizasını yerine getirmek üzere Arafat sahasına çıkıldığı gün, güneş batıncaya kadar orada beklenir, orada dua ve vakfe yapılır. Güneş battıktan sonra akşam namazını kılmadan Müzdelife'ye dönülür. Müzdelife, Arafat ile Mİna yolu arasında bir yerdir. Aksam namazı, yatsı namazı ile birlikte burada kılını^ ve gün ağanncaya kadar burada kalınır. Mezheplerde ihtilâf varsa da Hanefiler'e göre gün ağarıncaya kadar burada gecelemek vaciptir. Böyle iken yaşlılık ve izdiham gibi sebeplerle kadın ve ihtiyarların geceyi Müzdelife'de geçirmeden Mina'ya gitmeleri ve güneş doğduktan sonra Akabe taşlarını atmaları, hadîs-İ şerifin ifadesine uyularak caizdir.
Bu münasebetle Şevde validemizi Hz. Aişe validemiz tanıtırken özürlü duruma İşaret etmiş ve onu büyük yapılı, ağır yürüyüşlü, yaşlıca göstermekle özrünü belirtmiştir. Bu maksatla yapmış olduğu vasıflamanın bir gıybet olmadığını bu rivayetlerinden anlamış oluyoruz. Zaten bu maksatla hadîs-i şerif bu bölümde yer almıştır. Esasen hacla ilgİH bir hadîs olduğu için, muhaddisler bunu hac bölümünde göstermişlerdir. Burada ahlâkla ilgili kısmı esas teşkil etmektedir.[234]

(322) Haberi Anlatmakta Beis Görmeyen Kimse

757— Ibni Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ci'rane mevkiinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Huneyn savaşında elde edilen ganimetleri böldüğünde, savaşanlar (ganimet paylarını almak için) Peygamberin üzerine varıp sıkışıklık verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«— Allah'ın kullarından bir kulunu Allah bir kavme peygamber olarak gönderdi de, onlar onu yalanladılar (yaraladılar) ve bereledilerl. O peygamber abımdan kanı silerek şöyle diyordu: Allah'ım! Kavmimin günahlarım bağışla; çünkü onlar (gerçeği) bilmezler. buyurdu.
Abdullah ibni Mes'ud demiştir ki, sanki görüyorum, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)\ alnından (teri) silerek o peygamberi hikâye ediyor.[235]

Mekke'nin fethinden sonra İslâm'ı kabul etmeyen bazı müşrikler kalmıştı. Bunların Mekke'yi müslümanlardan geri almak için hazırlıkta bulundukları öğrenilince, hicretin sekizinci yılında bunların hücumuna karşı Mekko ve Taif arasında Huneyn denilen yerde müslömanlar savaşa çıktı, önce müşrikler üstün durumda göründülerse de, nihayet mağlûp edilerek onlardan ganimetler alındı ve Mekke'ye yakın Taif yolu üzerindeki CiVane ve Ci'irrane denilen yerde bu ganimetleri Peygamber savaşanlara bölmüştü. İşte bu esnada Hz. Peygamberin sıkışık duruma düşmesi üzerine, daha önceki peygamberlerin çektikleri eziyeti ve buna karşı onların müsamahasını hikâye olarak hatırlatmış ve ashab-ı kirama da nazikâne İkazda bulunmuştu. Anlaşılıyor ki, eskiden vuku bulmuş bir hâdiseyi bir maksat için anlatmakta bir beis yoktur.[236]

(323) Müslumanın Ayıbını Örten Kimse

758— Bir cemaat Ukbe ibni Amir'e gelip dediler ki, bizim komşularımız var; şarap içiyorlar ve kötü iş yapıyorlar. Onları idareciye (zabıta âmirine) şikâyet edelim mi? Ukbe, hayır, dedi. Peygamber 'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Kim bir müslümandan bir ayıp görür de, onu örterse, diri diri gömülmüş (bigünah) bir km mezarından dirilten gibi (sevab almış) olur.»[237]

Günah İşleyen bazı kimseler vardır ki, yaptıkları işlerin zararı açığa çıkmayıp başkasına sirayet etmez. Bu gibilerin günahını araş.tınp ortaya çıkarmak ve idare makamlarına şikâyette bulunmak doğru değildir. Hem günah işleyen İnsanlara teşhir ecfilrhiş ve fenalıkların işlenmekte olduğu bildirilmiş olur, hem de günah işleyen utandırılarak cemiyet İçinde mahcup duruma düşürülmüş olur. Bu gibi kimselere özel olarak tatlı dille nasihatte bu-lunulı ". Böyle mahcup ve perişan duruma bir müslümanı düşürmeden onun günahını örtmek ve açığa vurmamak, bir ölüyü diriltmek kadar makbul bir iştin Ancak başkalarına ve cemiyete zararı dokunacak şekilde açığa çıkan ve insanlara zulüm getiren günahlar böyle değildir. Bunlarr önlemekte birbirine vardımct olmak ve kötülüâü birlikte vok etmek icab eder.[238]

(324) Adamın: İnsanlar Helak Oldu, Demesi

759— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Adamın: İnsanlar helak oldu, dediğini işittiğin zaman, (bilmiş ol ki) o, onların en ziyade helak olanıdır.»[239]

Bütün insanları helake düşmüş görmek, bir bakıma kendinin iyi yolda olmasıyle gururlanmak ve kibirlenmek manasını ifade eder. Diğer taraftan Allah Tealâ Hazretlerinin geniş merhametini ve merhametin şümulünü inkâr olur. Aynı zamanda Allah'ın rahmetinden ümit kesmek gibi çok tehlikeli netice doğurur. Bu itibarla insan önce kendi kusur ve ayıplarını görüp düzeltmeye çalışmalı, başkalarını kendinden üstün görmelidir. Maddî bakımdan ihtiyaç göstermemek, manevî bakımdan muhtaç durumda olmak selâmet yoludur.
Bir insan başta kendini Allah katında günahkâr kabul ederek ve iyi olmaya teşvik niyyetini de taşıyarak : «İnsanlar helak oldu» derse, bunda bir beis olmadığı ifade edilmektedir.[240]

(325) Münafık Olana Seyyid = (Efendi) Denmez

760— Abdullah, babası Büreyde'den rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir : Resûlüllah (SallaİlahÜ. Aleyhi ve Sellem):
«— MUnafika, seyyid = (efendi) demeyiniz; çünkü o, sizin efendiniz olursa, aziz ve cetil olan BaTabınım gadaplandırmış olursunuz.» buyurdu.[241]

Efendilik ve seyyİdlik iyi ve yüksek vasıfları kendinde toplayan kimseye mahsus isimlerdir. Münafık kimse, gerçek imandan mahrum olan büyük noksanlıkla nitelenendir. Münafık olana bu iyi ismi vermek, kelimeyi kullanıldığı yerin başkasında kullanmaktır. Münafık buna lâyık değildir. Bir kimseye de lâyık olmadığı bîr vasıfla hitap etmek, Allah'ın rızasına uygun düşmez. Üstelik bir münafık efendi olarak kabul edildiği takdirde, ona efendi diyenler, onun arkadaşları olurlar; çünkü onu başlarına geçirip efendi etmişlerdir. Şayet kalbden inanarak değil de, sırf sözde bir hitab olarak söylenirse, o zaman yalancı olurlar; çünkü inanmadıkları ve bildikleri şeyin hilafını ifade etmişlerdir. Hangi halde düşünülürse düşünülsün, münafık oland üstünlük ifade eden sözlerle hitap etmek Allah'ın rızasına aykırıdır; onun gadabını gerektirir. Allah'ın bir kimseye gadap etmesi de onun helakine kâfidir.[242]

(326) İnsan Övüldüğü Zaman Ne Söyler

761— (173-s.) Adiyy ibni Ertât'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından olan adam Övüldüğü zaman :
— Allah'ım! Söylediklerivle beni hesaba çekme ve bilmedikleri şeyleri (günahlarımı) bağışla.» derdi.[243]

Bir kimseyi yüzüne karşı övmenin ve bir kimse hakkında kesin hüküm vermenin doğru olmayacağına dair hadîs-İ şerifler birinci cildin 339-341 sayılarında geçmiş ve gerekli açıklama yapılmıştı. Ancak yalan olmamak, övülene kibir vermemek ve övülen fasık olmamak, övücü de alışkanlık halinde olmamak ve övüleni hayırlı işlere teşvik etmek şartlariyle medhe-pılabİlir. Bu şartlar dahilinde övülen kimse; «Allah'ım, beni temize çıkarıp övdükleri sözlerle beni hesaba çekme ve bilmedikleri günahlarımı mağfiret eti» diye dua eder. Böylece kibirden kurtulur ve hakkında edilen övgülerden manevî bir zarar çekmez. (Bu haberi B e y h a k î îman bölümünde tah-riç etmiştir. Başka bir kaynak gösterilmemiştir. Fadlu'llah : C. II, s. 231).[244]

782— Ebû Kılâbe'den rivayet edildiğine göre, Ebû Abdullah, Ebû Mes'ud'a yahut Ebû Mes'ud, Ebû Abdullah'a demiştir ki: «Zu'metmek =zannetmek» sözü hakkında Peygamber-fSa/toiJa/m Aleyhi ve Sellem) 'den ne duydun. (Bu hususta Peygamber) :
«— insanın ne kötü bineğidir.» buyurdu.[245]

Ebû Abdullah'in Huzeyfe hazretleri olduğu söylenmekte ise de Huzeyfe 'den başkası olduğu, hakkında da görüş vardır. H u z e y -fe'nin mi Ebû Mes'ud'a, yahut EbûMes'ud'unmu Huzeyfe ye sorduğunu ravi kesinlikle ayırt edememiş ve burada tereddüt etmiştir. Hangisi sormuş olursa olsun, mesele «Zu'm — zan besleme» kelimesi üzerindedir. Bu kelime Arapçada «Za'm, Zu'm ve-Zi'm» telâffuzlartyla üç şekilde kullanılır ve birbirine zıd manaları vardır. Doğru ve" hak olan sözde kullanıldığı gibi, yalan ve batıl olan sözde de kullanılır*. Ekseriya gerçek olmayıp, şüphe ve zan yerinde kullanılır. Şüphe ve yalan yerinde kullanıldığı için «İnsanın kötü bineği» diye Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) tarafından izah buyurulmuştur. Çünkü şüphe ve'tereddüt insanı yalana götürür. Yalpn, ise en kötü bir şeydir. İnsan gerçek olarak bilmediği bir haberi veya sözü anlatmamalı, zan' üzere hareket edip, kötü akıbetlere düşmemeli ve başkalarını da düşürmemelidir. Hadîs-i şerif rivayetlerinde ise asla kullanışı caiz değildir.[246]

763— Abdullah ibni Amir demiştir ki, ey Ebû Mes'ud! Resûlüllah (SallalUıhü Aleyhi ve Sellemfden «Zulmettiler = zannettiler^ sözü hakkında ne buyurduklarını işittin? O, şöyle buyurduğunu işittim, dedi: «— Insanm ne kötü bineğidir.» Yine şöyle buyurduğunu işittim: «— Mü'mine lanet etmek, onu Öldürmek gibidir.[247]

Abdullah ibni Amir, bir rivayete göre Hz. Peygamber'in irti-hal zamanında onüç yaşında İdiyse de, doğru olan diğer rivayetlerde 2-3 yaşlarında bulunuyordu. Hz. Osman'ın dayısı oğlu olup, doğumundan sonra Peygamber (SallallahüAleyhiveSellemi'e getirildiğinde: «Bu bizim benzeri m izdir» buyurmuştu. Böylece ashab-ı kiramdan olduğu bilinmiştir. Çok cesurdu ve gayet cömert İdi. Hicretin 29. yılında Hz. Osman onu, Musa El-Eş'arî 'den sonra Basra valiliğine tayin etmiş ve orada kanallar açmış, nehirler akıtmıştı. Tedbir sahibi büyük bir kumandan, cesur bir binici ve siyaset adamı olmakla Irarr, Horasan, Sicistan, Kabil ve Afganistan beldelerini fethetmİşti. Ayrıca imar ve inşa işleriyle ziraat ve ağaç yetiştirme hizmetleri de çok olmuştur. Arafat gibi kuru bîr arazide havuzlar yaptırıp, hurmalıklar yetiştirmişti.
Basra valiliğinden ayrıldıktan sonra Medine'de ikamet etti ve 58-59 yıllarında orada vefat etti. Allah ondan razı olsun...
Rivayet ettiği buradaki hadîsin birinci kısmı «Zu'm = zan» kelimesi ila ilgüİ olup, bu hususta gerekli açıklama bir önceki hadîs-i şerîf münasebetiyle yapılmıştı. İkinci kısım, mü'mine lanet etmenin,, onu öldürmek gibi olduğu hususudur. Lanet, bir kimseyi Allah'ın rahmetinden uzak tutmak ve ona helaki reva görmektir. Bir kimseyi manen öldürmek, helak etmek çok defa onu maddeten yok etmekten daha ağır bir iştir. Bu bakımdan mü'mine lanet etmek, onu öldürmek gibi günaha vesile olur.[248]

(327) İnsan Bilmediği Bir Şey İçin: Allah Bilîr O Şöyledir, Dememelidir

764— (174-s.) Ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Sizden biriniz, bilmediği bir şey için, Allah o şeyin gayrini bildiği halde: Allah onu bilir, (şöyledir) demesin. Böyle yaparsa, sanki bilmediği bir şeyi, Allah'a öğretmeye kalkmış gibi olur ki, bu Allah katmda büyük bir suçtur.[249]

Bilhassa cehaletin yayıldığı ve manevî sorumluluğun idrak edilmediği zamanlarda insanların çoğuna bilmedikleri şeyler sorulduğu zaman, kibirlerinden ve hafifliklerinden dolayı nefislerine mağlûp olarak «bilmiyorum» demezler. Bilmedikleri mesele hakkında : «Allah bilir, bu mesele böyledir» diyerek cevap verirler. Halbuki Allah'ın ilminde gerçek bu değildir. Böylece Allah'a yalan isnad ederler. Allah'a yalan isnad etmekten büyük suç olur mu?
İnsan şek ve şüpheden ârî olarak yakînen bildiği meseleler hakkında : «Bu iş Allah bilir şöyledir» söyleyebilir. Bunda bir mahzur yoktur.
O halde insan bilmediği bir şey için çekinmeden «bilmiyorum» demeli, onur etmemeli, kibir taslamamalıdır, manevî sorumluluktan korkmalıdır. Aksi halde insanın dinden çıkması gibi tehlikeli haller olur. Ancak kesin olarak bilinen işler hakkında «Allah bilir, böyledir» denebilir. Bunda bir sakınca yoktur.[250]

(328) Gök Kuşağı

765— (I75-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştin:
«— Saman yolu, gök kapılarından bir kapıdır. Gök kuşağına gelince, o Nuh Aleyhisselâmın kavminden sonra, boğulmaktan bir kurtuluş alâmetidir.»[251]

Saman yolu, gökte geniş ve beyaz bir şerit halinde uzanan ve gözle ayırt edilemeyen sayısız yıldızlar kümesinden meydana gelen parlak bir yolun adıdır. Eskiden böyle bir clâmet görülünce çeşitli rivayetler ileri sürülür ve efsaneler uydurulurdu. Bu gibi asılsız haberleri yok etmek için İbni A b b a s hazretleri umumî bir ifade kullanarak gök kapılarından bir kapı şeklinde izahını yapmış ve böylece asılsız rivayetleri önlemiştir.
Gök kuşağı hakkında da aynı İfadeyi kullanmıştır. Gök kuşağı = Kavsi Kuzah, yağmurdan sonra gökte muhtelif renkler serisinden teşekkül eden bir çemberdir. Güneş ışınlarının havadaki su damlacıklarında kırılmasından renk ayırımını doğuran fiziksel bir olaydır. Nuh tufanında büyük yağmur felâketi olmuş ve felâketin sona erdiğini gök kuşağı müjdelemiş bulunduğundan, boğulmadan kurtuluş alâmeti sayılmıştır. Böylece diğer asılsız rivayetlere yer verilmemiştir.[252]

(329) Saman Yolu

766— (176-s.) Hazreti Ali'ye Saman Yolu'ndan sorulmuş, şöyle cevap vermiştir: «O, göğün yoludur; akan yağmurla gök oradan açılmıştır.[253]

Hz. A I i 'nin tarifi ile Hz. I b n i A b b a s in tarifleri arasında lâfiz bakımından fark vardır. Her ikisi de çeşitli yorumları ortadan kaldıran umumî ve fiziksel ifade kullanmışlardır. Bu alâmetleri bazı hikmet ve olaylara yormamak gerektiğini açıklamış oluyorlar.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[254]

767— (177-s.) Ibni A bb a s 'dan rivayet edilmiştir:
«— Gök kuşağı, yeryüzü halkı için boğulmaktan kurtuluş alâmetidir. Saman Yolu ise, göğün bir kapısıdır ki, gök oradan yarılır.»[255]

765, 766 ve 767 sayılı haberlere ve açıklamalarına bakılsın.[256]

(330) Allah'ım! Beni Rahmetinin Bulunduğu Yere Koy, Denmesini Hoş Görmiyen Kimse

768— (178-s.) Ebû Recâ'ya bir adam şöyle dedi: «Sana selâm ederim ve Allah'ın, seninle beni, rahmetinin bulunduğu yerde toplamasını kendisinden dilerim. Ebû Reca dedi ki:
— Buna kimsenin gücü yeter mi? O'nun rahmetinin bulunduğu yer neresidir? Adam:
— Cennet'tir, dedi. Ebû Recâ :
— İsabet edemedin, dedi. Adam:
— O halde, O'nun rahmetinin bulunduğu yer neresidir? dedi.
— Âlemlerin Rabbı'dır (diye Ebû Recâ) cevap verdi.»[257]

HakİkaI ve mecaz manası olmak üzere, rahmetin bulunduğu yer sözü iki manaya gelir. Rahmet Allah'ın bir sıfatı olduğundan onun zatı ite kaim bulunur. Ondan ayrı değildir. Onun İçin rahmetin gerçekten bulunduğu varlık âlemlerin Rabbı'dır.
Merhamet sıfatının eseri olarak Cennet nimetlerine kavuşulduğundan Allah'ın rahmetini Cennet'de göstermek mecaz olur. Gerçek manada Allah'ın rahmetinin bulunduğu yerde olmak mümkün ve caiz olamayacağı cihetle, bu manadan kaçınmak için haberdeki ifade şeklinin söylenmesi hoş görülmemiştir. Bununla beraber mecaz manasiyle kullanılmasında bir beis yoktur.
Ebû Recâ 'nın adı Imran ibni M ilhan olup, Peygamber (SallallahüAîeyhiveSellem) "m zamanına yetişmiş; fakat Hz, Peygamberi görmemiştir. Fetih senesinden sonra müslüman oldu. Kuran ilmine vakıf olup, ibadetsever bir zat İdî. 40 yıl kavmine imamlık etmiş ve 120 yaşını aşkın olarak hicretin 109. yılında vefat etmiştir..Allah ondan razı olsun...[258]

(331) Zamana Sövmeyiniz

760— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Sizden biriniz: Ey ziyankâr dehr, demesin; çünkü Allah dehrdir, (dehrir = zamanın sahibidir, yaratıcısıdır.)»[259]

Dehr, geniş zamana, uzun müddete ve zaman İçinde vukua gelen musibetlere denir. Cahiliyet devrinde Araplar, kendilerine bir musibet, bir felâket veya hoşa gitmeyecek ölüm gibi ağır bîr şey İsabet ettiği zaman, dehre söverler ve kötü yorumda bulunurlardı, zamanı Icınartardı. Halbuki felâketler kendi başlarına meydana gelmez, Allah'ın yaratmasiyle vücut bulurlar. Dehre ve hâdiseye sövmek, onlara sebep olana, yaratıcıya kadar gidebilecek bir mana taşıdığından Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) bu şekilde söz söylemekten bizi yasaklamıştır. Bir de zamanı kötü görmek, kabahati zamana İsnat etmek bir iş ve marifet değil, hali düzeltmek ve İslah çarelerini aramak vazifesini görmekle sorumlu olduğumuzu bize hatırlatmaktadır.[260]
770— Ebû Hüreyre'den, Peygamber (Sailaltahü Aleyhi ve Sellem)'İTL şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz : Ey ziyankâr dehr, demesin. Allah (Aıze ve Celle) buyurmuştur ki, ben dehrim (onun sahibi ve yaratıcısıyım), geceyi ve gündüzü gönderirim; dilediğim zaman ikisini de alırım. Bir de (sizden biriniz) üzüme KERM demesin; çünkü KERM, müslüman adamın ismidir.»[261]

Kerm kelimesi, iyilik ve fazilet manasını taşıyan KEREM sözünden alınmış ve yaş üzüme bir isim olarak kullanılmıştır. Şarap yaş üzümden yapıldığı için, onu içenlere izafeten bu ismi aldığı hatıra gelmesin diye, üzümde KEREM sözünün kullanılmasını Peygamber'İmiz yasaklamışlardır. Asıl fazilet ve kerem mü'mîndedir, onun nurlu kalbindedİr. O halde kerm ve kerim ismi mü'minin vasfıdır, mü'm inler hakkında kullanılmalıdır. Kerem lâfzından türeyen kerîm isminde iman, hidayet, nur ve takva sıfatlan vardır. Bu sıfatlara da ancak mü'min hak kazanır.[262]

(332) İnsan, Dönüp Gittiği Zaman Kardeşine Keskin Bakışla Bakmasın

771— (179-s.) Mücahid'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«insanın, din kardeşine keskin bakışla bakması, yahut dönüp gittiği zaman gözü ile onu takip etmesi, yahut ona: Nereden geldin, nereye gidiyorsun? diye sorması hoş olmaz, (bu mekruhtur).[263]

Bir mümin kardeşi İle karşılaştığı zaman ona güler yüz gösterip gönlünü hoş etmesi, dinimizin kendine yüklediği ahlâkî bir vazifedir. Başkasının halini araştırmamak, onda kusur aramamak yine bir ahlâk görevidir. Bu şekilde hareket etmeyip de, ona keskin bakışlarla bakmak, arkasından ne yapacağını takip etmek, nereden gelip nereye gideceğini inceleyip sormak tecessüs olur. Bu sorular ancak ihtiyaç ve zaruret hallerinde sorulur ve tecessüs n i yy eti İle böyle hareketler yapılmaz. Bunlar hoş olmayan mekruh hallerdir.
(Bu haber için başka bîr kaynak bulunamamıştır.)[264]

(333) İnsanın İnsana: Yazıklar Olsun Sana... Sözü

772— Enes'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (ŞattaÜahil Aleyhi vt5#/tem,Jkurbanlık bir deveyi sürmekte olan bir adam gördü de: Bin ona.» dedi. Adam:
— Bu kurbanlık devedir, dedi. Peygamber:
«Bin ona.» dedi. Adam; bu kurbanlık devedir, dedi. Peygamber: «Bin ona.» dedi. Adam yine:
— Kurbanlık devedir bu, dedi. Peygamber: «Bin ona, yatıklar olsun sana.» dedi.[265]

Cahiliyet devrinde muhtelif sebeplerle adak yapılan kurbanlık hayvanlara binilmez ve sütleri sağılmazdı. Böyle bir zihniyet içinde bulunan ve ismi hadîste açıklanmayan şahıs sürmekte olduğu kurbanlık deveye binmek istememiştir. Adamın ısrarının yerinde olmadığını ve bu tutumundan vazgeçmesinin gerekliliğini İfade yolunda «Yazıklar olsun sana» buyurülmuş-tur. Böyle hallerde bu sözü kullanmanın sakıncalı olmadığı hükmü ortaya çıkmış oluyor.[266]

773— (180-s.) tbni Abbâs'dan işitildiğine göre, bir adam ona sorup şöyle demişti:
— Ben ekmek ve et yedim (bunlardan dolayı abdest almam gerekir mi?) Ibni Abbas:
— Sana yazıklar olsun, pâk şeylerden dolayı abdest alınır mı? dedi.[267]

Et ve ekmek, pâk ve helâl olan gıdalardır. Bunları yemekle abdest bozulacağı şüphesine kapılan kimsenin haline şaşarak İbni Abbas hazretleri : Yazıklar olsun sana, böyle pâk şeylerden dolayı abdest alınır mı? buyurmuştur. Adama hem acıma, hem de haline şaşma manasını belirten bu ifadenin kullanılmasında bir beis görülmemiştir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[268]

774— Câbir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Huneyn (savaşında dönüş) günü Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Ci'rane mevkiinde idi. Altın külçeleri Hz. Bilâl'in kucağında idi, Peygamber de (bu ganimet mallarını askerlere) bölüyordu. Bir de Peygambere bir adam gelip:
— Adalet et, muhakkak ki sen adalet etmiyorsun, dedi. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
«Sana yazıklar olsun, ben adalet etmezsem, kim adalet eder?» Hz. Ömer:
— Beni bırak, ey Allah'ın Resulü, şu münafıkın boynunu vurayım, dedi. Peygamber şöyle buyurdu:

— Bu kimse kendi arkadaşlarıyla beraber (yahut kendi arkadaşları arasında) Kur'an okurlar; fakat Kur'an boğazlarından aşağı geçmez (kalb-lerine nüfuz etmez). Ok, avlanan hayvanı (kan lekesi almadan, hiç bulaşmadan) delip çıktığı gibi, bunlar dinden çıkarlar.»
Sonra ravi Süfyan anlatmıştır ki, Ebû Zübeyr, bu hadîsi ben C « b i r 'den işittim, dedi. Ben Süfyana sordum : Bu hadîsi Kurre, Amr'dan, o da Câbir'den rivayet etti mi? Süfyan dedi ki, ben bu hadîsi A m r tankından almadım; bize bunu Ebû Zübeyr, Câbir'den rivayet ederek anlattı.[269]

Beşeriyete gerçek ve İlâhî adaleti getiren ve onu her yönü ife uygulayan Peygambere karsı «Sen adalet etmiyorsun, adalet et!» seklinde yersiz bir hitap ve çirkin bir tecavüz karşısında Peygamber sabır ve sükûnetini muhafaza edip, sadece ona :
«Sana yatıklar olsun.»
Şeklinde mukabelede bulunmuş ve öldürülmesine müsaade etmemiştir. Sadece bu ve bu zihneyete bağlı ahmakların İslâm'daki yerini tarif etmiştir. Bunlar İslâm'dan ve Kur'an'dan nasibini alamayan, onun nuru ile nurlanamayan zavallılardır. Kur'an okurlar; fakat onun manası kalblerine sınmaz ve emirlerine uymazlar. Kur'an'dan bir hisse almazlar. Onu yalnız dilleriyle okurlar, geçer giderler. Nitekim ok atılıp da hayvanı delip geçince kanla bulaşmaz, bir hisse almaz. Girer çıkar, farkında olmaz. Bunlar da ne yaptıklarını bilmeyerek hemen dinden çıkarlar. Peygamberin adaletine inanmamak ve onu tahkir etmek, dinden çıkmayı gerektirir. Ancak Peygamber'e bîr kasıd değil de, cehaletten ötürü bir terbiyesizlik eseri olarak bu hâdise meydana geldiğinden, Hz. Peygamber buna müsamaha göstermişler ve :
«Sona yazıklar olsun; ben adalet etmezsem, kim adalet eder.» Hitabiyle yetinmişlerdir. Zaten bu gibileri Peygamber (Sallalkthfi Aleyhi veSellem) kendilerine fitne isabet etmiş kör ve sağır cahiller diye vasıflandırmışhr.
İşte Kur'an'ın yüksek ahlâk ve ahkâmından hisse almaksızın sırf menfaat ve şöhret İçin okuyanlar, onu madde ve mevki teminine vasıta yapanlar aynı akibete düşmüş kimselerdir. Ulvî ve mukaddes mefhumlar benimsenir ve yaşanır; hasis menfaatlere alet edilmez. Huneyn vakası hakkında fazla bilgi İçin 757 sayıtt hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[270]

775— Beşîr ibni Ma'bed'den rivayet edilmiştir, (Beşîr'in önceden ismi Zahm ibni Ma'bed idi. Hicret edip Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Stllem)in huzuruna geldiği zaman, Peygamber ona: «ismin nedir?» diye sormuştu. O, Zahm demişti. Peygamber (SalteMâbü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır, sen Beşîr'sin.» buyurmuştu.) Beşîr şöyle anlattı:
Ben, Peygamber (Sattallahü A ley hi ve Seltem)'le beraber yürürken, bir de müşriklerin mezarlarına rasgeldi, şöyle buyurdu:
«Şunlar büyük hayır kaybettiler.» Bunu üç defa söylediler. Sonra müslümanlann mezarlarına uğrayıp şöyle buyurdular:
Bunlar çok büyük hayra kavuştular.» Bunu da üç defa söylediler. Sonra Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Seüem)'den bir göz atışı oldu da, mezarlıkta yürüyen bir adam gördü; adam ayakkabı giyinmişti. Peygamber ona:
«Ey deri (sahtiyan) ayakkabılar sahibi, (sana yazıklar olsun), ayak-kablarıni bırak.» buyurdu. Adam baktı; Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellemfi görünce ayakkablarım çıkardı ve onları attı.[271]

İmanla ölmek, âhiret saadetine kavuşmaktır, Cennet nimetleriyle ni-metlenmektir. İman etmeyip de şirk ve küfür hali üzere ölmek ise ebedî bir hüsrandır. Cehennem azabı çekmenin sebebidir. Bunun için müşrik olarak ölenler hakkında :
«Cennet gibi büyük hayrı kaybetmişler.»
Ve mü'mİnler için de :
«Büyük bir hayra kavuşmuşlardır.» Buyurulmuştur:
Mezarlıkta ayakkabılarla dolaşmanın yasaklanma sebebi hakkında şu görüşler ileri sürülmektedir:
1— Mezara hürmet olsun diye çıkartılmaları istenmiştir.
2— Ayakkabılarda pislik bulunmasından dolayı istenmiştir.
3— Yeni ve İyi cins ayakkabı ile kibirlenerek yürümekten dolayı ayakkabıların çıkartılması istenmiştir. Çünkü adamın giydiği ayakkabılar, iyi tabaklanmış, tüyleri giderilmiş iyi cins deriden yapılmışlardı. Hangi sebep olursa olsun, buradaki yasaklama özel bir mana taşımaktadır. Zira başka hadîslerle mezarlıkta ayakkabı ile gezmekte bir sakınca olmadığı, tabaklanmış derilerden mamul ayakkabıların giyilebileceği beyan edilmiştir.
Hadîs-i şerifin bu bölümde getirilmesine sebep, Hz. Peygamberin adama :
«— Ey deri (sahtiyan) ayakkabılar sahibi, (sana yazıklar olsun).» şeklinde hitap etmesidir. Parantez içinde gösterilen «sana yazıklar olsun» sözü, Imam-ı B u h â rî tarafindan bîr zühul eseri metne konmamıştır. Ancak Ebû Davud rivayetinde bu ifadeyi kullanmıştır. Esasen metinde bu ifade olmamış olsaydı, Buhârî tarafindan bu bölüme alınmaması gerekirdi. Zİra bolüm, bu ifadeyi kullanmada bir sakınca olmadığı bölümüdür. Aksi halde hadîsin bu bölümle ilgisi kalmamış olur.[272]

(334) Evler

778— Muhammed ibni Hilâl'den rivayet edildiğine göre, kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in zevcelerinin hücrelerini (evlerini) gördü ki, hurma dallarından yapılmış, kıl çullarla örtülmüştü. Ravi demiştir ki, ben Muhammed ibni Hilâl'a Hz. Âişe'nin evinden sordum. Kapısı Şam tarafindandı, cevabını verdi. Sordum bir kanat mıydı, yoksa iki kanat mıydı? Bir parçadan ibaret kapı idi, dedi. Sordum, (kapı) hangi şeyden yapılmıştı? Ardıç ağacından, yahut Abanos ağacındandı, dedi.[273]

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)"ıft zevcelerinin ayrı ayrı evleri vardı. Bunlar birer oda mahiyetinde ikametgâhlar olduğundan bunlara «Hücre» denirdi. Bu hadîs-i şerifteki nitelemeden anlıyoruz ki, Peygamber Efendimizin scadethaneleri çok sade ve basit idî. Konfordan ve gösterişten uzak, zarurî ihtiyaca cevap verecek şekildeydi. Zaten gönderilmelerindeki hikmet, cemiyet içinde yüksek İslâm ahlâkını yaşamak, yaşatmak ve devamını sağlamaktı. Lüks ve konforlu hayat ise, böyle bir ahlâkın gerçekleşmesine aykırı düşer. O zaman bütün gayretler madde uğruna olur, manevî değerler mahkûmiyetten kurtulamaz ve ulvî gayeye erişilemez. Bunun örneklerini bugünkü cemiyet anlayışında ve yaşayışında açık olarak görmekteyiz. Lüks ve sefahatin sonu komünizm maddeciliğini doğurur. Madde hakimiyetinden kurtulmak İçin hırsı ve sefahati bırakıp manevî değerlerin hakimiyetine ve prensiplerine sığınmak gerekir. İslâm'da sadelik ve özlülük esastır. Her işte bunu gaye edinmelidir.
[Bu hadîs İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.)[274]

777— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
«insanlar elbise ve eşyayı allayıp pulladıkları gibi, inşa ettikleri evleri allayıp pullamndıkça (nakışlamadıkça) kıyamet kopmaz.»
Kavilerden ibrahim demiştir ki, Peygamber bu benzetmesiyle desenli elbiseleri kastetmiştir.[275]

Bu hadîs-i şerîfle on dört asır önce, bugünkü inşaatlara işaret edilmiş ve böylece, Peygamberin sayısız mucizelerine bir mucize daha eklenmiştir. İsraf, saltanat, tekebbür, gösteriş, kıskançlık gibi kötü huyların bir araya gelmesiyle doğan bu şekildeki İnşaat hastalığının getirdiği şey, manevî ölümdür, kıyamettir. Bu hastalık yayıldığı nispette felâket yaklaşır.
Bu bölümle ilgili hadîs-i şerifler daha önce 446-461 sayılarda geçmişti. Birbirleriyle İlgili olduklarından bir arada incelenmelerinde fayda vardır. (Ayrıca 459 sayılı hadîs-i şerife bakılsın. Buna da başka bir kaynak bulunamamıştır.).[276]

(335) İnsanın: Babana Rahmet Sözü

778— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, bir adam Resûlüllah (SailailahU Aleyhi ve Selton)'e gelip :
— Ey Allah'ın Resulü! Mükâfat bakımından sadakanın hangisi daha faziletlidir? dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
«Babana rahmet, bu sana bildirilecektir: ihtiyaçtan korkarak snğlftm ve hırslı olup, zenginlik arzusunda iken, senin sadaka vermen dir. Yoksa can boğaza gelinciye kadar geciktirme ki, şöyle dersin: Falana şu kadar, falana şu kadar (verilsin). Halbuki mal falan (verese) için gerçekleşmiştir, (artık bu ölüm halinde tasarruf hakkın kalmamıştır).»[277]

Yerinde bir soru sorulduğu zaman, soran kimseyi övme ve sorusunu beğenme karşılığında : «Babana rahmet» tâbirini Hz. Peygamber kullanmıştır. Bu tâbir, Arapça d a «Lâ ve Ebîk» veya «Emâ ve Ebîk» lâfızlarının karşılığı olarak verilmiştir. Burada Arapça metindeki «ve»ler, yemin ifade etmeyip yerine göre medih ve zem ifade ederler, «!â»nın da nehî manası yoktur, sözü teyid ve tespit içindir.
Mükâfatı en büyük olan sadaka için şu şartlar koşulmuştur:
1— İhtiyaçtan ve fakirlikten korku halinde sadaka vermek. Böyle bir durumda insanın sadaka vermesi zordur ve bunu başarmak da din kuvvetine bağlıdır. Sıkıntı ve şiddet hulindeki ibadetlerin sevabı daha çok olur.
2— Vücut sıhhatte iken, ölüm döşeğine düşmeden ve hayattan ümidi kesmeden önce vermek. İnsan hasta olduğu zaman daha çok merhamete getir, öleceğim diye malını şuna buna verir. Böylece sadaka vermesi kolaylaşır. Sağlık durumu yerinde olan insan ise, mala daha çok rağbet eder, merhamet hisleri kısıntılı olur. Onun için sağlık halinde vermenin fazileti çoktur.

3— Bahil ve cimri iken vermek. Cimrilik halini yenerek sadaka vermek, nefsin büyük mücahedesidir. Bu mücahedeyi kazanmanın sevabı da ona göre fazilet taşır.
4— Zenginliği arzu eder bir halde iken sadaka vermek. Zenginleşmeyi arzu eden kimse, mal toplamaya ve harcamamaya gayret gösterir. Bu durumda olanın sadaka vermesi güçleşir ve ağır gelir. Bu tazyikten kurtulup mal vermenin de bu yönden fazileti çok olur. işte bu dört şart muvacehesinde hayır yollarına para ve mal harcamak, en büyük ve en faziletli manevî mükâfatı, sevabı temin eder.
Yoksa nasıl olsa mal elden gidiyor düşüncesiyle can boğaza dayandığı zaman şuna buna vasi yy et bir önlem taşımaz. Bu anda zaten mal şunun bunundur. Ölüm halinde tasarruf hakkı kalmamıştır.[278]

(336) İnsan Dilediği Zaman Az Dilemeli Ve Dilekte Bulunduğu Kimseyi Övmemeli

779— (181-s.) Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Sizden biriniz ihtiyaç talebinde bulunduğu zaman, onu az (ve hafif) istesin. Muhakkak ki insan» takdir edilen ona gelir. Sizden biriniz arkadaşını überek yanına varmasın; yoksa belini kırar (onu mahveder).»[279]

Bu haberde iki hususa işaret edilmektedir :
Birincisi; insan herhangi bir ihtiyacını karşılamak üzere bir arkadaşına müracaat ettiği zaman, aşın hareket etmeyerek en kısa ve kolay yoldan talepte bulunmalıdır. Böyle hareket edilince, karşı taraf hem ürkütülmez, hem de müşkül bîr duruma sokulmuş olmaz. Sebebe baş vurarak gerekli müracaat yapılır. Ondan sonra mukadder ne ise, ona kavuşulur. Fazlaya kaçmak ve İsrarla hareket etmekte hududu tecavüz yar, kardeşlik bağlarını zedelemek var, vakarı terk edip zillete düşme var.
İkincisi, insan emeline ulaşmak için, bazı menfaatler elde etmek için arkadaşını überse, inanmadığı bir işi yapmış olur ki, bu sahtekârlıktır, riyakârlıktır, iki yüzlülük ve yalancılıktır. Bunlar haram şeylerdir. Bir de ciddî olarak doğruyu ifade suretiyle bir kimse övülür ve yüzüne karşı sena edilirse, ona ihanet edilmiş olur. Adam bundan kibirlenir ve kendini büyük görmeye başlar. Kibir ise, insanları helake götüren manevî bir hastalıktır, haram olan bir iştir.»
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[280]

780— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edildiğine göre, şöyle buyurmuştur:
— Allah Tealâ bir kulun ruhunu bir yerde almak istediği zaman, O kula, o yerde bir ihtiyaç yaratır.»[281]

Hiç kimse ruhunu nerede teslim edeceğini bilemez. İnsanlar çeşitli maksatlarla yer değiştirirler, yolculuğa çıkarlar, yer ve memleket değiştirirler. Bu arada ruhlarının alınması mukadder olan yerde de Ölürler. Bundan kurtulamazlar. Rızık da böyledir. İnsanın rızkı değişik yerlerden ve yönlerden gelir. İnsan bunu ayarlayamaz; çalışır fakat, takdir olunandan başkasına nail olamaz. Onun için, zillete düşmeden ve vakarı bozmadan uygun bir şekilde talepte bulunmalıdır.[282]

(337) Adamın: Sana Dil Uzatan Yaşamasın, Sözü

781— (182 - s.) Ebû Abdülâziz haber verip şöyle anlatmıştır: «Ebû Hüreyre bizde geceledi de karşısında olan bir yıldıza bakıp şöyle dedi: Ebû Hüreyre'nin nefsi kudret elinde olana (Allah'a) yemin ederim ki dünyada, kumandanlıklara ve iş başlarına geçecek kimseler olacaktır; bunlar şu yıldıza asılı kalsalar da, bu kumandanlıklara ve bu iş başlarına geçmemiş olsalardı diye temennide bulunacaklardır. Sonra (Ebû Hüreyre) bana dönüp şöyle dedi:
— Sana dil uzatan (düşmanın) yaşamasın; bunu hepsi şarklılar için (Iraklılar için) şark yerlerinde caiz olmadı mı? Beri:
— Evet, vallahi dedim. O dedi ki:
— Allah onların akıbetini fena etsin ve hilelerini başlarına geçirsin. Ebû Hüreyre'nin nefsi kudret elinde olana (Allah'a) yemin ederim ki, onlar katmerîenmiş bir kalkan gibi yüzleri kızarıp hiddetlenmiş olarak sürüleceklerdir; öyle ki çiftçi bahçesine, sürü sahibi de sürüsüne kavuşturulacaktır.»[283]

Ebü Hüreyre Hazretlerinden nakledilen bu haber şu gerçekleri dile getirmektedir: İlk nazarda idareci olmak, valilik ve devlet reisliği gibi büyük mevkileri işgal etmek, söz ve hüküm sahibi olmak, yaratılış icabı sevilen ve istenen şeylerdir. Makam büyüdükçe sorumluluk da o derece artar. Büyük ve geniş yetkilerin maddî ve manevî kâr veya zararları yine taşıdıkları kıymet ölçüsüne bağlıdır. Mak ve adalet ölçülerine bağlı kalarak vazifelerini başaran İdareciler Allah katında büyük sevap kazanırlar; bunu yerine getiremeyenler de, Allah'ın emirlerine aykırı hareket ettiklerinden cezalarını görürler. Eğer idare edilenler, idareciye yardımcı olur, İdareciye hak ölçülerinde bağ I' kalırlarsa, idarecinin işi kolaylaşır ve başarıya ulaşır. Ancak idareci olanlar hak üzere bulundukları halde, idare edilenler çeşitli maksatlarla fitne ve fesad çıkararak İdarecilere engel olurlarsa, cemiyet İçinde huzur kalmaz, anarşi ve çekişmeler eksik olmaz. İşte bu gibi hallerde. idareci olanlar «Keşke şu yıldıza asıtı kalsaydık 6a idareci olmasaydık» diye temenni edecek kadar üzülürler ve izdi rap çekerler. Nitekim bu gibi durumlar, Ebû Hüreyre Hazretlerinin hayatında vuku bulmuştur. Ce-mel vak'ası, Sıffîn muharebesi ve Haricîlerin fitne ve fesadı buna örnek teşkil eder. Böyle fitne zamanlarında idareci olmanın ne kadar zor ve ağır olduğu aşikârdır.
Zaten böyle hâdiselerin cereyan ettiğini de, yaşadığı devirde Ebû Hüreyre belirtiyor ve fitne kaynağı olarak da doğuyu gösteriyor. Esasen o devirde meydana gelen bu korkunç hâdiseler hep doğudan veya kuzey doğu olan Irak dan çıkmıştır. Bugün yine doğuda bulunan Doğu ve Batı Pakistan'dan ibaret iki İslâm ülkesinin birbirine karşı girişmiş olduğu savaş da bunlardan biri sayılabilir.
İnsan, mümin kardeşine «Düşmanın yaşamasın» şeklinde duada bulunabilir. Mü'minin düşmanı kâfir olacağından, bunda bir mahzur yoktur.
Ziraatla ve hayvancılıkla uğraşanların zamanla şehirlere akın ettiğini ve edeceğini de kaydeden Ebû Hüreyre hazretleri, bunların yine eski yerlerine dönmek mecburiyetinde katacaklarını söylüyor. Harplerde en çok zarar gören yerler şehirler ve mamur yerlerdir. Böyle olağanüstü haller sonu insanlar köylere ve kenar yerlere çekilirler, harp sırasında da şehirleri boşaltmaya mecbur bırakılırlar. Bunlara da işaret edilmektedir.
Ebû Hüreyre (Raâiyallahuanh), hicretin 57 ve 59. yılında 78 yaşında olduğu halde Medine'de vefat etmiştir.[284]

(338) İnsan: Allah Ve Falanca (Yaptı Şeklinde Söz) Söylemesin

782— (183-s.) İbni Cüreyc demiştir ki, Muğîs'den işittim; o zannediyordu ki, Ibni Ömer, kendisine azadlısından sormuş. Muğîs de : — Allah ve falanca (bilir) dedi. Ibni Ömer:
— Böyle söyleme, Allah ile hiç kimseyi birlik yapma; ancak Allah'-dan başka falan (bilir) söyle, dedi.[285]

Her şeyi yaratan ve her şeyi mahiyeti üzere eksiksiz bilen Allah Teafâ olduğundan, bir işte, insanlardan veya yaratıklardan birini ona ortakmış gibi bİrliktç göstermek tevhid inancına aykırıdır. Bu beraberlik gerçek manada ifade edilmese bile edebe aykırıdır. Yüce Allah her işte yalnız basınadır, beraberlik ve ortaklıktan münezzehtir. Gerçekten bu işi Allah bilir, ondan sonra falanca bilir, şeklinde konuşmakta ise bir sakınca yoktur. Hem akideyi koruma, hem de edebe riayet bakımından böyle hareket etmelidir.[286]

(339) İnsanın: Allah Dilerse, Sen De Dilersen Sözü

783— Ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, bir adam Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemfe :
— Allah dilerse, sen de dilersen (olur), dedi.
Peygamber şöyle buyurdu:
«— Allah'a eş koştum; Allah yalnız başına diler.»[287]

Burada do Allah'ın dilemesine hiç bir kimseyi ortak koşmamak için onun dilemesiyle beraber başkasının dilemesini ortak koşmamayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selltm) bize tavsiye buyurmaktadır. Zira Allah'ın dilediği her şey, başkasının dilemesi olmaksızın meydana gelir. Bir şeyin olması için sadece «Ol» emri kâfidir. Başkasının dilemesine ihtiyaçtan beridir. Bunun için Allah'ın dilemesine başkasının dilemesini iştirak ettirmek şirk olur. Bu manaya ve inanca düşmemek İçin söylenen söze dikkat etmelidir. Kul esbaba mübaşereti itibariyle böyle lâfiz kullanılabİİrse de, yine terk edilmesi evlâdır.[288]

(340) Şarkı Ve Eğlence

784— (J34-s.) Abdullah Ibni Dinar'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Abdullah ibni Ömer ile çarşıya çıktım. Bir de türkü söyleyen bir küçük cariyeye rasgeldi. Bunun üzerine şöyle dedi:
«— Gerçekten Şeytan bir kimseyi terk edecek olsa, bu kızcağızı terk «derdi.»[289]

Şarkı ve eğlenceler, mana ve maksad bakımından birbirinden farklı hükümlere girerler:
1— Fesada ve harama yol açan ve bunlara sebep olan her türlü eğlence ve şarkı haramdır. Şehevî ve müstehcen mana taşıyan, İslâm inancına uymayan türkülerle islâm ahlâk

ve adabına aykırı düşen eğlenceler hep bu kabildendir.
2— Bir diiin edebî İnceliklerini belirtmek veya ahlâkî ölçüleri güzel bir şekilde dile getirerek, bunlara teşvik mahiyetinde şarkılar ve türküler söylemek mubah olur.
3— Sevinmek ve neşelenmek mubah olduğu bayram ve düğün günlerinde de, fenalığa vesile teşkil etmeyen türküleri ve def seslerini dinlemek yine caizdir. K â ş a n î sevinç günleri arasında, bir odamın gurbetten gelişini, bir çocuğun doğumunu, Kur'an ezberlemeyi, akîka kurbanı kesmeyi zikretmektedir.
Şarkı söylemekte olan bir kızcağız hakkında Abdullah ibni Ömer'in : «Şeytan bir kimseyi terk edecek olsaydı, bu kızcağızı terk ederdi» sözü, şarkıcının iyi bir yolda olmadığını ifade eder. Şeytan, insanları iyiliklerden alıkoymak için onlara musallat olur. Terk lâzım gelirse, bunu bırakması icab eder; çünkü Şeytanın dileği yerine gelmiştir. Kızcağızın söylemekte olduğu türkülerin mana ve maksadı, bir de hareket tarzı, ibni Ömer'i böyle bir söz söylemeye sevketmlştir.[290]

785— Enes ibni Malik'den, Resûlüllah (SaUallahü A teyhi ve Settem) 'in şöyle buyurduğu işitilmiştir:
«— Ben eğlenceden beriyim, eğlence de benden bir şey değildir.»
Yani; bâtıl, benden bir şey itibar edilemez.[291]

Hadîs-i şerif bundan önceki haberi manaca teyid etmektedir. Eğlence hakkında bilgi için 784 sayılı haber açıklamasına bakılsın. Bu hadîs için başka bir kaynak bulunamamıştır.[292]

786— (185-s.) ibni Abbas'dan rivayet edildiğine göre:
«— insanların kimi de, bâtıl ve boş lâfa müşteri çıkar (buna kıymet verir).» âyet-i kerîmesini, türkü ve buna benzer şeylerle tefsir etmiştir. (Lokman Sûresi, ây«t: 6).[293]

Ayet-i kerimenin tamamı meâlen şöyle :
«insanların kimi de, vardır ki, (insanları) Allah yolandan bilmiyerek saptırmak ve o yolu eğlence yerine tutmak için bâtıl ve boş lâfa müşteri çıkar (buna kıymet verir), işte bu gibilere şiddetli bir azab vardır.»
Bir mana ifade etmeyen, insanları boşuna meşgul eden, bilâkis kötülüğe ve ahlâksızlığa sebep olan söz ve hareketler, eğlence ve türküler, daha önce işaret edildiği gibi, âyet-i kerîmenin ruhuna uygun olarak haramdır. I b n i A b b a s hazretleri de bu âyet-i kerimeyi tefsir ederken, bu hareketleri kasdetmiştir.
(Bu hadîsi Taberanî tahriç etmiştir. Fadlu'llah : Ş. II, s. 252, dip not.).[294]

787— Berâ ibni Âz i b'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)şöy\e buyurdu: «Selâmı yayınız, selâmet bulursunuz. Boş şey, kötüdür.»
Ebû Muaviye demiştir ki, (metinde geçen) «eşer* kelimesinin manası, boş şey (eğlence) dir.[295]

Burada da eğlencenin genel manada iyi bir hareket olmadığı teyid edilmektedir. 784 sayılı haberin açıklamasına bakılsın. (Bu hadîs-İ şerifi Ebû Ya Mâ tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C. II, s. 258, dip not.)[296]

788— (186 - s.) Fudale ibni Ubeyd'den rivayet edildiğine göre, kendisi topluluklardan bir toplulukta idi. Ona, bir takım kimselerin tavla oynadıkları haberi ulaştı. Bunun üzerine Öfke ile kalkıp bu oyunu şiddetle yerdi ve yasakladı. Sonra şöyle dedi:
«Bu tavlanın kumarını (hasılatını) yemek için onu oynayan kimse, domuz etini yenvş ve kan ile abdest almış gibidir.»
Metinde geçen «Kûbe» kelimesinden murad tavla oyunudur.[297]

Tavla oyunu bir eğlencedir. Kumar şekline sokulmaksızın oynanması, doğuracağı fenalıklara veya zararsız durumlara göre hüküm taşır. Bİr menfaat karşılığında kumar için bir âlet olarak kullanılırsa haram olur. Domuz etini yemek, kan İle abdest almak haram olduğu gibi...
Bu rivayet 1267 sayıda aynen gelecektir.[298]

(341) İyi Hal Ve Güzel Gidişat

789— (187 - s.) îbni Mçs'ud'un şöyle dediği işitilmiştir:
«Siz bir zamandasınız ki, din âlimleri çok, hutbe okuyanları az (kısa hutbe okur, uzun namaz kılarlar), dilencileri az, (Allah yolunda) mal verenleri çoktur; bu zamanda işler nefis arzularını idare eder (onlara hakim olur). Fakat sizden sonra bir zaman gelecek ki, din bilginleri az, hutbe okuyanları çok (kısa namaz kılarlar, hutbeyi çok uzatırlar, fazla söz söylerler), dilencileri çok, vericileri azdır; bu zamanda nefis arzusu işleri kumanda eder. Biliniz ki, ahir zamanda, iyi hal (ye ahlâk) bir kısım ibadetten daha hayırlıdır.»[299]

Ashab-ı Kiramın büyüklerinden olan Abdullah İbni Mes'ud hazretleri, hem Peygamber devri olan asr-ı saadeti, hem de bundan sonra gelen ve İkinci derecede ümmetin hayırlısı olan Tabiîn devrini yaşamış, her iki devri mukayese ederek gelecek zamandaki ümmetlerin ahvaline dair bir netice çıkarmıştır. Daha doğrusu Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Mfem/in, istikbalde meydana gelecek ahvale dair vermiş oldukları gerçek haberlere dayanarak ve bunlardan ilham alarak söz söylemiştir. Zira bu mealde hadîs-i şerifler varid olmuştur.
En sağlam ve en sahih İmanı taşıyan ashab-ı kiram, şöhret ve gösterişten uzak, ruha ve manaya, öze ve İçe; bağlı bir güçle sırf Allah ve Resulünün rızasını kazanmak niyyetiyle hareket ettiklerinden gerçek manada âlimleri çoktu. İlmi, menfaat için değil, Allah'ın bir emri olduğu için öğreniyorlar ve onunla amel ediyorlardı. Fazla söz söyleyip insanlara gösteriş ve onları meşgul etme yerine, İlâhî emirleri bizzat kendilerinde uygulamakla meşguldüler. Bu bakımdan uzun söz ve hutbelere meyletmiyorlardı; daha çok kendi namaz ve ibadetlerini uzatıyor, çoğaltıyorlardı.
Dilenmenin vebalini bilerek Allah korkusundan ve iffetlerinden ötürü dilenenleri azdı; buna karşı fakirlere ve lüzumlu yerlere para ve mal harcayanları Çoktu. Çünkü Allah yolunda para harcamamın ne derece büyük mükâfat taşıdığını gönülden inanarak biliyorlardı.
Bİr de şuur ve iradeleri hakimiyeti altında iş yaptıklarından nefis arzuları mahkûm durumda idi. Din emirlerine aykırı olan istekler sönüyor, akıl ve mantık ferman okuyordu; İşte bu ruhladır ki, islâm nuru kısa zamanda büyük ve uzak ülkelere yayılmış ve o beldeler jçİn feyiz kaynağı olmuştur. Fakat bu sağlam inanç ve uygulamanın zamanla gevşeyip bozulması üzerine İşler tamamen aksine seyretmeye başlamış ve...I b_n | M e s ' u d Hazretlerinin buyurmuş olduğu neticeler doğmuştur; Gerçek âlimler azalmış, söz söyleyen hatipler çoğalmış, dilenciler artmış, verenler azalmış, nefis arzuları işleri idareye koyulmuştur. Bunlardan kurtuluş, ancak ilk devirdeki anlayış ve uygulamaya dönmekle mümkün olur.
fşte gerçeklerin taklitleştiği, özlerin kısırlaştığı devirlerde güzel hal ve ahlâk sahibi olmak, amellerin bir kısmından daha hayırlı olacağının buyurulmuş olması, amellerde riya olabileceğinden ötürüdür. Güzel ahlâk İse, yaşanan şeydir; onda riya olmaz.[300]

790— Cüreyrî demiştir ki, Ebu't-Tufeyl'e sordum; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi veSellemfi gördün mü? O:
— Evet, dedi. Yeryüzünde benden başka onu görenlerden hayatta kimseyi bilmiyorum. Yine Ebu't-Tufeyl dedi ki:
— Peygamber beyazdı, tatlı yüzlü idi.
Diğer bir rivayette de Cüreyrî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: Ben ve Ebu't-Tufeyl (Amir ibni Vasile El-Kinanî) birlikte Beytullah'ı tavaf diyorduk. Ebû't-Tufeyl dedi ki:
— Benden başka Peygamber (Salîaiiahü Aleyhi ve Settem)'i gören kak madı. Ben: Sen de onu gördün mü? dedim. O:
— Evet, dedi. Ben:
— O nasıldı? diye sordum. Dedi ki:
— Beyazdı, tatlı yüzlü idi, her bakımdan ölçülü idi.[301]

Bu hadîslerle Hz. Peygamberin güzel hali ve güzel halini ifade eden görünüşü açıklanarak iyi ahlâka değer vermeye teşvik vardır. Peygamberi sevmek, onun ahlâkı ile ahlâktanmak ibadetin esasıdır. Güzel ve iyi ahlâk daima geçerlidir, Allah katında makbuldür ve sahibini selâmete erdirir.[302]

791— Ibnı Abbas'dan, Peygamber(Sailaiiahü Aleyhi ve Seltem)*in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«Dürüst gidişat, güzel görünüş ve 'bütün işlerde ölçülü hareket, nübüvvetin yirmibeş cüz'ünden bir cüzdür.»[303]

Hedy-i salİh : Dürüst ve dosdoğru gidişat ki, insanın güzel ahlâk ve iyi huylan demektir.
Semt-i salih : Görünüşte tatlı ve hoş bir tutumda olmaktır ki : insanın dış yapısı İle ilgili hallerdir. Her ikisi, yanı iç ve dış güzelliği insanın ahlâk yönünden olgunluğunu tamamlarlar.
Iktisad : Bir şeyi tam kararında ve ölçüsünde muhafaza edip, onu gerekli yerine koymaktır, işte sayılan bu vasıflar, tam bir olgunlukla peygamberlerde bulunan halterdir. Bu vasıfların dışında daha pek çok kemal vasıfları vardır. İnsanlardan her kim böyle güzel vasıflara sahip bulunursa, Allah ona takva elbisesini giydirmiş demektir, insanların

hürmet ve ikramını kazanmıştır. Bir de bu hasletler, Peygamberlere mahsus olan güzel vasıflardır, bunlara uymak ve bunları kazanmak gerekir. Bu güzel huylara insanları teşvîk vardır. Bu mealdeki bir hadîs-i şerîf 468 sayıda geçmiştir. Oraya bakılsın.
Başka bir rivayet yolu ile I b n i A b b a s 'dan nakledildiğine göre, yine Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Dürüst gidişat, güzel bir görünüş ve bütün işlerde ölçülü hareket, nübüvvetin yetmiş cüz'ünden bir cüzdür.»[304]

(342) Zamanla Gelir Sana Beklemediğin Haberler

792— îkrime'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Hazreti ya sordum:
— Hiç Resûlvllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellemfm şiir okuduğunu işittin mi? Hz. Aişe şöyle buyurdu:
— Bazı zamanlarda evine girdiğinde: «Zamanla gelir suna, beklemediğin haberler.» derdi. (Ibni Revaha'mn beytini okurdu).[305]

Şiir, murad edilen manayı daha güzel ifade edip, güzelleştirdİği takdirde iyidir. Fakat hak ölçülerden taşarak ömür boyu insanı meşgul eden şiir, hiç bir zaman dinde makbul değildir. İşte bir gerçeği ifade eden ve Peygamber (SalUtilahü Aleyhi ve Sellem)"m hoşuna giden Ibni Ravaha'-nın şu beytini, bizzat Hz. Peygamber'in zaman zaman okuduğunu Hz. A i ş e (Radiyallahü anha) nakletmİştir ;
Açıklar sana, bilmediğini, yakında günler; Zamcnla gelir sana, beklemediğin haberler.
Yine Abdullah ibni Revana, Peygamber (SallaHahÜ Aleyhi veSellemfin Ömre haccını kaza etmesi sırasında, Mekke'ye girdiklerinde düşmana karşı şiir okuduğu zaman, Hz. Ömer ona :
— Ey ibni Reva ha, hem Peygamber'in yanında, hem d* Horem-i Şerifte şiir okunur mu? dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) şöyle buyurdu :
«— Bırak okusun, ya Ömer! Onun söyledikleri, ok atışından daha tesirlidir.»
Bu hâdiseyi, Tirmizî ve Nese'î nakletmektedirler.[306]

793— İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, şu söz bir Peygamber sözüdür; «Zamanla gelir sana, beklemediğin haberler.»[307]

I b n i A b b a s Hazretleri, beytin bîr mısraını teşkil eden bu sözü Abdullah ibni R~e v a h 'â fya-değh\ Hz. Peygamber e veya daha önceki peygamberlerden bir peygambere ait göstermektedir. Kime nispet edilirse edilsin, mana güzel oldukça bir mahzur teşkil etmez. Zaten şiire dair hadîsler, 869-871 sayılarda gelecektir. , Bundan önceki hadîs-İ şerife de bakılsın.[308]

(343) Hoşlanılmayan Temenni

794— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resülüllah (Sailaîtahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu:
—bizden biriniz (bir şeyin elde edilmesini) temenni ettiği zaman hangi şeyi temenni ettiğine baksın; çünkü o, kendisine ne verileceğini bilemez.»[309]

Gelecek zamanda bir şeyin husule gelmesini istemeğe temenni denir. 6u manaya göre, iyi ve kötü şeylerin meydana gelmesini istemek temenni olur. Ancak iyİ şeylerin meydana gelmesini istemek ve bunları arzu etmek dinen iyidir ye makbuldür. Bir kimseye haset ederek onda fena şeylerin vuku bulmasını istemek ise, haramdır, büyük günahtır. Onun için, bir kimse temennide bulunacağı zaman, neyi istediğini düşünmeli, hayır veya şer olup olmadığına bakmalıdır. Eğer temenni edeceği şeyde iyilik ve hayır varsa onu istem eti, aksi halde istememelidir. Zira insan körü körüne bir şeyi te-menin ederse, neticede kendisine iyilik veya kötülükten ne verileceğini bİl-memiş olur. Onun için temenninin hoşlanılan ve hoşlanılmayan tarafları vardır.
(Bu hadîs Kütüb-i Sitte'de yoktur.)[310]

(344) Üzüme -Kerm- Demeyiniz

795— Alkame, babası Vail'den rivayet ettiğine göre, Peygamber (Saîlalhhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«— Asla sizden biriniz (üzüme) kerm demesin. Siz, habele yani üzüm deyiniz.»[311]

Bu hususta yeterli bilgiyi özet olarak Kamus tercemesİnden alalım ;«Kerm =r^f» kâfin fethi ve rânın sükûnu ile yaş üzüme denir; ineb = manasına... Hadîste : kerm demeyiniz; çünkü kerm = kerim müslim plan adamdır.»
Buyurulmuştur. Bilinmelidir ki, üzüme kerm söylenmesi, şırasından elde edilen şarap, iyilik ve cömertlik hasletine götürücü ve hareket ettirici olduğuna mebnidir. Asılda kât" ve râ'nın fetheleriyle « r .5" = Kerem» diye isifrı verilmişti. Daha sonra hafifletilerek râ sakin kılındı (ve Kerm = öldü.)
Kaldı kİ keremi hakikî, hazreti kerim, Vehhab Celle şanuhu sıfatıdır. Sonra mü'min ve müslim sıfatıdır. Peygamber (Saltatlakii Aleyhi ve Sellem) Hazretlerinin üzüme Kerm ismini vermekten yasaklamaları hakikate mahmul olmayıp belki şu hususa işarettir: Kerem maddesinden alınan isimle, bu üzüm nev'ini isimlendirmek uygun değildir. Doğrusu müslüman ve mü'min kısmı buna lâyıktır. Hele üzümden haram olan şarap elde edilmesinden ötürü ona bu güzel ismi vermek hiç de uygun değildir. Bunun için Habele ve Zere Cin gibi isimlen «kerm» yerine üzümde kullanınız.[312]

(345) Adamın «Sana Yazık Olsun» Sözü

796— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Aleyhi ve Seltem) bir kurbanlık deve (Harem'de kesmek üzere) sevket-mekte olan bir adama rasgeldi. Bunun üzerine (adama) :
«— Hayvana bin.» dedi. Adam:
Ey Allah'ın Resulü, bu bir kurbanlıktır, (ona nasıl binebilirim) diye cevap verdi. Yine Hazreti Peygamber:
«— Hayvana bin.» dedi. Adam:
Bu bir kurbanlıktır, dedi. Hz. Peygamber üçüncü yahut dördüncü defada :
«Sana yazıklar olsun! Deveye bin.» buyurdu.[313]

Hac farizasını edâ ötmek üzere giderken Haremde kurban edilmek için götürülen kurbanlık hayvana «Bedene veya Hedy» denir. Aslında Bedene, devenin erkeğine ve dişisine, bir de sığır cinsine denir. Fakat kurbanlık deve manasında kullanılışı meşhur olmuştur.
Cahiliyet devrinde müşrikler putlarına adamış oldukları kurbanlıklardan hiç bir suretle faydalanmazlardı. Hz. Peygamber kurbanlık bir deveyi sev-ketmekte olan adama : «Ona bin» diye emretmekle, kurbanlıklardan fay-dalcnı'abileceğini beyan buyurarak müşriklere muhalefet etmiştir. Ancak bu emrin mutiak olup olmadığı yolunda müctehidlerin birbirinden farklı görüşleri vardır. Yani bir kısmına göre ihtiyaç duyulsun veya duyulmasın, bu gibi hayvanlardan faydalanmak caizdir. Bir kısmına göre de ihtiyaç ve zaruret duyulduğu zaman bu caizdir. İmam Malik ve İmam A h m e d birinci görüşte, Ebû Hanife ve. Şafiî, ikinci görüştedirler. Bunlar delil olarak da, bizzat Hz. Peygamberin sevkettiği kurbanlık deveye kendilerinin binmediğini ve insanlara da ona binmeleri için emretmemiş olduğu hâdisesini gösteriyorlar. Netice olarak ihtiyaç halinde kurbanlık hayvanlardan faydalanmakta bir sakınca yoktur.
Bu bölüm asıl itibariyle «Vehy ve Veyheke» sözü üzerine getirilmiştir. Bir kimseye acıyarak yahut İyi bir İş yapmadığın İşaret ederek onu uyarmak için kullanılan bir tâbirdir. Türkçemİzde «sana yazıklar olsun» İfadesi bunun karşılığıdır. İşte bir kimseyi uyarmak için bu sözü kullanmakta bir beis bulunmadığını öğrenmiş oluyoruz. Fakot Müslim, Ebu Davud ve B u -hârî'nin Camİ'indeki rivayetlerinde «Veyheke» yerine «Veyleke» diye kaydedilmiştir. Bu takdirde mana, «helak olası, azab olası» demek olur ki, adam Peygamber'in birkaç defa ihtarına rağmen emri yerine getirmeyi-şinden buna hak kazanmış oluyor.
772 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[314]

(346) İnsanın : «Ey Kadıncağız» Sözü

797— Cahş kızı Hamne'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, (soracak bir şeyim var, demem üzerine) Peygamber (SallalUıhü Aleyhi ve Selİem) şöyle buyurdu:
«Nedir o, (soracağın)? Ey kadıncağız = ya hentah!..»[315]

Cahş kızı Ha m ne, Hz. Peygamberin zevcesi Zeyneb'inkız kardeşi idi. Peygamber Efendimizin hem baldızı, hem de teyzesi kızı oluyordu. Kadın hallerine ait âdetten temizlenme mevzuunda bir müşkülünü çözmek için H a m n e Peygamber'e gitmiş ve : «Ya Resûlallah, benîm sana soracak bir hacetim var!» demiştir. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Nedir o? Ey kadıncağız!» diye ona cevap vermiştir. Bundan sonra da, Ha m ne meselesini anlatmıştır. Mesele taharetle ilgili bir konu olduğu için, Buhârî

Hazretleri yalnız hadîs-i şerifin edeble ilgili bir cümlesini buraya almış ve kadınlara :
«Ey kadıncağız = Ya Hentah» şeklinde hitap etmenin edebe aykırı bir ifade olmadığını göstermiştir. Hadîs-i şerîfin tamamını Ibni Mace, Ebû Davud, Tirmizî rivayet etmişlerdir.[316]

798— (188-s.) Hubeyb ibni Sehbân El-Esedî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«Farz namazını kılmakta olan Ammar'ı gördüm. Sonra yanındaki bir adama:
Ya henah = Ey adam! dedi, sonra kalktı (gitti).»[317]

Arapça bir çağırma tâbiri olarak kadınlara «ya hentah» ve erkeklere «ya henah» diye hitap edilir. Biz Türkçe karşılık olarak «ey kadıncağız» ve «ey adam» ifadelerini uygun bulduk. Bunlar erkek ve kadınlara ait birer ünlem ve çağırma tâbirleridir ki, edebe aykırı sözler değillerdir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[318]

799— Şerîd'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: «Peygamber (Sallaltahü Aleyhi veSeltem) beni (bindiği devesinin) terkisine aldı da (bana) şöyle buyurdu:
«— Senin ezberinde, Ümeyye ilmi Ebi's-Salt'ın şiirinden var mı?»
Ben:
— Evet, dedim ve ona bir beyt okudum. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Hîhi = ona devam!» buyurdu; tâ ki ona yüz beyt okudum.[319]

Umeyye i b n i E b i' s - S a 11 cahiliyet devrinde Kureyş şairlerinden biri olmakla beraber, tevhide uygun ve gerçek sözler ifade eden şiirleri olduğu için bunları dinlemekte bir beis görülmemiştir. Hz. Peygamber'in bu hareketi gösteriyor ki, gerçek ifade eden ve edebî bir san'at numunesi olan şiirleri okumak ve dinlemekte dinî yönden bir sakınca yoktur. Öyle ki, «Hîhi — ona devam» buyurmak suretiyle Hz. Peygamber yüz beyit kadar şiir dinlemişlerdir. Kelimenin yerine göre «îhi, hîhi ve îhen» şeklinde kullanılışı vardır. Esasta hadîsin bu bölümle ilgisi yoktur; çünkü bölüm «Hentah ve Henah» tâbirlerine aitti. Her halde «Hîhi» de ayrı benzer bir tâbir olması münasebetiyle bu bölümde yer almıştır.[320]

(347) İnsanın: «Ben De Üşengeçlik Var » Sözü

800— Hazreti Âişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Gece kalkıp ibadet etmeyi bırakma; çünkü Peygamber Aleyhi ve Setkm) bunu terk etmezdi, hasta olduğu veya üzerinde ağırlık bulunduğu zaman namazı otururken kılardı (ve böylece gece ibadetini terk etmezdi).»[321]

Hazreti A i ş e (Radtyallahü anha), Peygamber (Salhihhü Aleyhi ve Seîîem)\n gece yapmış olduğu ibadeti bildirirken, bazan hastalık veya vücuda arız olan halsizlik ve ağırlık halleri ile de onu vasıflamıştır. İşte Hz. A i ş e 'nin bu ifadesinden cesaret alarak bir kimsenin : «Bende üşengeçlik var» demesinde bir beis olmadığı neticesi çıkarılmaktadır. Zaten acziyet gibi bir özür bulunmaksızın farz olmayan namazların oturarak kılınmaları caizdir; ancak sevab yarıya inmiş olur. Aczi yet halinde ise, kolaya geldiği şekilde ima ile farz olan namazlar kılınır.[322]

(348) Tembellikten Sığınan Kimse

801— Enes ibni Malik'in şöyle dediği işitilmiştir :
Peygamber (Satialtahü Aleyhi ve Scltem) 'in şöyle dua etmesi çok olurdu:
«Allah'ım! Keder ve üzüntüden, acizlik ve tenbellikten, korkaklık ve cimrilikten, borcun ağırlığından ve cahil anarşistlerin üstün gelmesinden ben sana sığınırım.»[323]

Bu hadîs-i şerif, tenbellikten Allah'a sığınmanın yerinde bir dua olduğunu bize öğretmektedir. Daha önce 672 sayıda geçtiği için oraya ve o babla ilgili diğer hadîs-i şeriflerin açıklamalarına bakılsın.[324]

(349) İnsanın: «Nefsim Sana Feda Olsun» Sözü

802— Enes ibni Malik'in şöyle dediği işitilmiştir:
«Ebû Talha, Resululah (sallalalhu aleyhi ve selem)'in önünde diz çökerdi ve torbasını atarak şöyle derdi:
Yüzüm yüzüne siperdir, canım da canına fedadır.[325]

Ebu Talha ensardan olup adı, Zeyddir.Ok atıcılığı ile şöhret oklarına aşını kaldırdıkça, Ebû yükselmiş "ve onu korumuş ve : Bağrım, bağrının T a I h a göğüs önündedir, deMistiyAkabe bîatında ve Uhud savaşı ile ondan sonraki savaşlarda bulunrrtu^tu. Huneyn savaşında:
«Kim bir kâfir öldürürse, onun eşyası öldürene aittir.» Diye Peygamberin emri olunca, o gün Ebû Ta I ha yirmi kişi öldürerek eşyalarını almıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun hakkında :
Ordu içinde Ebû Talhti'nın sesi, yüz kişiden daha hayırlıdır.» Buyurmuştur. Kendisinden 92 hadîs-i şerif rivayet edilmiştir. Hz. Pey-ga m berin fedaisi olduğunu fiil ve sözleriyle ispatlamış, cesur ve fedakâr bİrkah romandı. Bu hasletine binaen : Yüzüm yüzüne siperdir, canım da ^ canına fedadır, diye bir beyt de söylemiştir. Bu ifadelerini Peygamber huzurunda yaptıkları cihetle, onun bu hareketi tasvib gördüğünden söylenmesi nd^\ beis yoktur.
EbûVfalha, Hz. Osman'ın hilâfetinin sonlarına doğru hicretin 31-34- yıllaVt arasında bir rivayette Medine'de, diğer bir rivayete göre de ihtiyarlığına nağmen çıktığı bir savaş yolculuğunda denizde yetmiş yaşında olduğu halde vçfat etmiştir. Gemide altı gün kaldıktan sonra rasgelinen bir adaya naklederek gömüldü. Bu altı gün içinde cenazesinin hiç değişmediği ve bir koku\ıkarmadığı da rivayet edilmektedir.[326]

803— Ebû Zer'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır: «Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) (Medine'de bir semt olan ve halen de bir kabristan olarak korunan) Bakî tarafına gitti. Ben de gittim onu takip ediyordum. Bir de dönüp hemen beni görünce, şöyle buyurdu: — Ey Ebû Zer!» Ben de:
—Emrindeyim daima, ey Allah'ın Resulü, hizmetindeyim daima ve ben sana fedayım. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
«— Mal çoğaltanlar, kıyamet günü (sevab) azaltanlardır; ancak hak yolunda, şunn şu kadar, buna bu kadar deyip harcayanlar müstesnadır.» Ben dedim ki:
— Allah ve Resulü en iyi bilendir. Peygamber (eli ile işaret ederek söylediği) :
«Şuna şu kadar» sözünü üç defa söyledi. Sonra karşımıza Uhud Dağı (SalUülahü Aleyhi ve Seltemftikuıca Peygamber : «— Ey Ebû Zer!» dedi. Ben de:
— Emrindeyim daima, ey Allah'ın Resulü, hizmetindeyim daima ve ben sana fedayım, dedim. Peygamber şöyle buyurdu:
-— Uhud Dağı, Muhammed ailesi için altın olup da onların yanında bir gece — yahut dedi ki, bir miskal — kalması, beni sevindirmez.» Sonra Önümüze bir vadi geldi de, Peygamber ileri geçip açıldı. Onun bir haceti olduğunu sanmıştım. Ben bir kenarda oturdum. Bana dönmesi gecikti. (Ebû Zer dedi ki, Peygambere bir şey ölür diye bu gecikmeden korktum.) Sonra sanki bir adamla konuşuyormuş gibi, fısıltısını işittim. Sonra yalnız başına bana geldi. Ben:
— Ey Allah'ın Resulü, o fısıldaştığm adam kimdi? diye sordum. Bana dedi ki:
«— Sen onu işittin mi?»
— Evet, dedim. Peygamber:
— O, Cibril'di. Bana geldi de, ümmetimden Allah'a hiç bir şeyi ortak fcoşmaksızın ölen kimsenin Cennete gireceği müjdesini bana verdi.» buyurdu. Ben dedim ki, zina ederse ve hırsızlık yaparsa da ma (cennete girecek)? Peygamber:
«— Evet!» buyurdu.[327]

Bu hadîs-i şerîf «canım sana feda olsun» demenin cevazına bir delil olarak bu bölümde yer almış olmakla, bize şu gerçekleri de ifade etmektedir:
1— Mal biriktirmenin ve istifçilik etmenin kıyamet günü büyük zarara ve sevab azlığına sebep olacağı muhakkaktır. Dinimiz çalışmayı ve kazanmayı emrediyor, hayır yollarına yatırım yapmak için. Yoksa ihtiyaçtan fazla mal biriktirip stop yapmak için değil. Bu tutum da insanları asla tembelliğe sevk etmez. Zira çatışıp da fazla kazandığı malı hayır yollarına harcayan kimse âhİrette çok büyük manevî menfaatlere kavuşacağına inanmıştır. Böylece asıl kârlı olan kendisi olmuştur. Böyle bir kazancı elde edebilmek için insanın çok çalışması icab eder. Onun için Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) :
— Uhud dağı kadar ailemin altını bulunsa ve bundan bir altın evimde gecelese, buna sevinmem.»
Ancak Hz. Peygamberin hoşuna gidecek ve onu sevindirecek olar. tarafı, böyle bîr hazinenin ihtiyaçlılara ve hayır yollarına harcanmış olmasıdır. Gaye, maddî ve manevî güçle meşru olan lüzumlu yerlere yatırım yaparak Allah'ın emanet ettiği dine hizmet etmektir.

2— Allah'a ortak koşmak, ona eş ve yardımcı edinmek günahı en büyük bir günahtır ve imansızlıktır. İmandan mahrum olan da ebedî olarak Cehennemde kalır. Böyte imansızlığa sebep teşkil etmeyecek şekilde diğer günahları İşlemek, hele zina ve hırsızlık gibi suçları işlemek iman çerçevesi içinde en büyük günahlardandır. Fakat bunların haram olduğuna inanarak bunları işleyen kimse günahkâr olur, dinden çıkmış olmaz. Bunun için mümin vasfını taşır. Müminler de büyük günah işleseler bile, Cennet'e gireceklerdir. Allah dilediği mücrimlere dilediği kadar azap edecek, sonra da onları Cennet'e koyacaktır. Dilediği bir kısım günahkârları da bağışlayarak azab çektirmeden Cennet'e koyacaktır. Netice itibariyle mü'minlerm hepsi Cennete girmiş olacaklardır.[328]

(350) İnsanın: «Anam, Babam Sana Feda Olsun» Sözü

804— Hazreti Ali (Radiyaltahu arth)'tn şöyle dediği işitilmiştir: Peygamber (SaUaİlahü Aleyhi ve SeHemyin, Sa'd'dan sonra hiç bir adama fidye verdiğini görmedim. Onun şöyle dediğini işittim:
— (Düşmana okunu) at, anam ve babam sana feda olsun.»[329]

Uhud savaşı devam ederken düşman saflarından bîr kişi, sürekli ok atışları ile müslüâmanlan baskı altında tutuyordu. Buna karşı ok atınalt üzere hazırlanan Sa'd İbni EbİVakkas hazretlerine:
«— At! Anam - babam sana feda olsun.-
Diye Peygamber buyurmuştu. Sa'd'in attığı ok, adama tam isabet ederek onu yere yuvarladı. Bu manzaradan Peygamber hoşlanarak güldö. Hadîsin tamamını Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.
«Anam ve babam sana feda olsun.» sözü, gerçekten yerine getirilecek bir iş olmadığı halde, bunun söylen meşindeki hikmet, birbirine karşı beslenen sevginin kuvvetlenmesini temindir, kardeşlik bağlarını sağlamtaşhrmakıtr.[330]
805— Büreyde'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi vtSeltem) Mescid'e çıktı; Ebû Musa (Abdullah ibni Kays El-Eş'arî) de Kur'an okuyordu. Peygamber (benim için):
«Bu kim» diye sordu. Ben Büreyde'yim, şana feda olmuşum, dedim. Peygamber (Ebû Musa'yı işaret ederek):
«Buna, Peygamber Davud'un güzel seslerinden bir ses verilmiştir.» buyurdu.[331]

Bu hadîs-i şerif, «anam, babam sana feda olsun» sözünün cevazı münasebetiyle getirilmiş olduğu halde, burada anam ve babam lâfzı geçmemektedir. Yalnız şahsın feda edilişi zikredilmekle arada bir münasebet kurulmuştur. Diğer taraftan Ebû Musa El-Eş'arî diye künyesi ile şöhret bulan Abdullah ibnİ Kays'ın sesinin güzel olduğuna ve dolo ysiyle Kur'an'ı güzel seda ve ahenkle, kıraat usullerine riayet ederek oke manın İyİ bir iş olduğuna işaret vardır. Ebû Musa El- Eş'arî 'nin hal tercemesi hakkında 1. ciltte 118 sayılı hadîs münasebetiyle gerekli bilgi verilmişti. Bitgi edinmek için adı geçen hadîsin açıklamasına bakılsın.[332]

(351) Babası İslam'a Ulaşmamış Kimseye, İnsanın «Yavrum!» Demesi

806— (18-S.) Hâkim, babasından (Şerik ibni Nemle'den) rivayet ettiğine göre şöyle demiştir: «Ömer ibni Hattab'a gittim, Allah ondan razı olsun. (Bana) Yeğenim! demeğe başladı. Sonra bana (kim olduğumu) sordu; ben de soyumu ona açıkladım. Bundan babamın İslâm'a yetişmediğini anladı da şöyle demeğe başladı: Yavrum, yavrum!»[333]

Bu eserden anlaşılıyor ki, bir kimsenin babası müslüman olmasa bile ona «yavrum, evlâdım» diye hitap etmekte bir beis yoktur. Müslüman scyv ile değil, hali ile şeref kazanır. Bundan ötürü baba ve dede gibi yak:n kimseleri İslâm'ı kabul etmemiş olan müslümanlan küçümsemek veya onlara hor bakmak yoktur. Neseb ne olursa olsun, gerçekten İslâm'ı kabul etmiş olanlar hep din kardeşleridir. Neseb bakımından aralarında üstünlük gözetilmez. Üstünlük ve fazilet takva sahibi olanlardadır.
(Bu haber İçin başka bira kaynak bulunamamıştır.)[334]

807— Enes'in şöyle dediği işitilmiştir:
Peygamber (Soltaltehü Altyhi vt Sellem)'e hizmetçi idim; izin istemeksizin (yanına) giriyordum. Bir gün geldim de, Peygamber şöyle buyurdu :
«Olduğun gibi (dur), yavrucuğum; çünkü senden sonra bir iş oldu. Artık asla izinsiz girme.»[335]

E n e s hazretlerinden rivayet edilen bu hadîs-i şerif de, bir müsîümana, babası müşrik dahi olsa, yavrucuğum, evlâdım diye hitap etmenin cevazına delil teşkil etmektedir. Burada ayrıca izinle ilgİK bir husus vardır. Bir müslüman, din kardeşinin olsun, yabancı bir kimsenin olsun, evine veya özel odasına girmek istediği zaman ev sahibinden izin istemesi lâzımdır. Müsaade edildiği takdirde içeri girmelidir, öç defa izin istendikten sonra girme müsaadesi verilmezse, dönüp gitmelidir.[336]

808— (190-s.) Ebû Sa'saVdan rivayet edildiğine göre, Ebû Saîd El-Hudrî, kendisine «Yavrucuğum!» demiştir.[337]

Bu bölümle ilgili diğer hadîslere bakılsın. Ashab-ı kiramdan olan Ebû Saîd El-Hudrî hakkında birinci cild, 510 sayılı hadîs münasebetiyle gerekli bilgi verilmiştir.[338]

(352) İnsan: «Habis Nefsim» Demesin

809— Hz. Aişe'den — (Radiyallahü anha) —, o da Peygamber (SallaltahU Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«Sizden hiç biriniz: Nefsim habisleşti, demesin; fakat nefsim daraldı, desin.»[339]

Habaset ve habislik, Şeytanın sıfatlarındandır. Şeytan için bilinen bu sıfatın insanlarda kullanılması doğru değildir Çünkü habaset, çirkinlik, pislik ve murdarlık gibi manalar taşır. Mu'minİ bu gibi fena vasıflardan arındırmak gerekir. Nefse tariz edilmek istendiği zaman, daralmak ve sıkılmak manalarına gelen sözler kullanılmalıdır. Arapçada «Lekısat nefsi — Nefsim daraldı,» diye söylemelidir. Bu da bir edeb ifadesidir.[340]

810— Ebû Ümame, babası Sehl ibni Huneyfden rivayet ettiğine göre, Peygamber (Saltaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Sizden hiç biriniz, nefsim habisleşti demesin asla; nefsim sıkıldı, desin.» (Ravi Muhammed ibnu'l-alâ demiştir ki, bunu Ukayl de isnad etmiştir.)[341]

Bundan önceki hadîs-İ şerife bakılsın.[342]

(353) Ebû'l — Hakem Künyesi

811— Hâni ibni Yezîd anlattığına göre, kendisi kavmi ile beraber Peygamber (SdhltohB Aleyhi ve Stltem) vuo tuıab 'aranaS (^eiep %ate\\) a, «Ebû'l-Hakem» künyesi ile hitap etmekte olduklarını Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Setlem)işitti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona dua ettikten sonra, şöyle buyurdu:
«Hakem Allah'dır (Allah'ın isimlerindendir). Netice itibariyle hüküm sahibi de O'dur. O halde sen, Ebû'l-Hakem künyesini neden aldın?»
İbni Yezîd dedi ki:
Hayır, (ben bu künyeyi edinmedim) fakat benim kavmim bir şey hakkında ihtilâfa düştükleri zaman, bana gelirler, ben de onlar arasında hüküm verirdim; her iki taraf da buna razı olurdu (işte bunun için bana bu künye takılmıştır). Peygamber şöyle buyurdu:
«Bu (anlattığın ve ettiğin adalet) ne kadar güzel... (Fakat sana verilen künye hoş değil).» Sonra Peygamber sordu:
— Çocuktan neyin var?» Ben dedim ki:
— Hâni'nin oğulları olarak Şurayh, Abdullah ve Müslim vardır. Peygamber:
«— Bunların en büyüğü hangisidir?» diye sordu. Ben: «Şurayh!» dedim. Peygamber :
«O halde sen, Ebû Şorayh'sın!» (künyen budur!) dedi; hem kendisine, hem de çocuğuna dua etti.
Yine Peygamber (Sattaltahü Aleyhi ve SelUm) o kavimden bir adama «Abdu'l-Hacer» diye isim verdiklerini işitti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o adama):
«Senin adın nedir?» diye sordu. O, Abdu'l-Hacer'dir, dedi. Peygamber: «Hayır, sen Abdullah'sın!» buyurdu. Ravi Şurayh demiştir ki:
(Babam) Hânı memleketine dönmek için hazırlandığı zaman, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelip, şöyle dedi:
— Hangi şeyin Cennet'i gerekli kılacağını bana bildir? Peygamber:
«— Güzel töz söylentiye ve (muhtaçlara) bolca yemek vermiye devamlı ol!» buyurdu.[343]

Evlâda yahut ana-babaya nispet edilerek isimtenmeye, bazı vasıflarla vasıflanmaya veya bir ilgi sebebiyle isimlenmeye «Künye» denir. Bu üç kısma sırcsiyle su örnekleri verelim :
1— Ebö Bekir, Ebû Seleme, Ibnt Abbas, Ömmü Mektum — Bekir'in babası, Seleme'nin babası, Ab bas in oğlu, Mektum'un annesi...
2— Ebûl-Fezail, Ebûl-Mekârim — Faziletler sahibi, iyilikler sahibi..
3— Ebû Türab, Ebû Höreyre = Toprak sahibi, Kedi sahibi gibi. Hz. AI i 'yi toprak ve kum üzerinde uyurken, Peygamber (SaÜaÜahfk Aleyhi ve Sellem) in onu görmesi üzerine kendisine verdiği bir künyedir kİ, toprakla İlgili bulunmasından dolayıdır. Kediyi kucağında taşımakta olan meşhur şahabı Abdurrahman'a Hz. Peygamber bu hareketinden ötürü Ebû Höreyre — Kedi sahibi künyesini verdiği gibi. Künye medih ve övgü yerinde kullanıldığı gibi, yermek ve köiülemek manasında da olur. Ebû Cehil = Cehalet sahibi gibi...
Hüküm, bir şeyi geçerli kılmak, kararlaştırmak ve neticeye bağlamak demektir. Önünde ve sonunda gerçek söz ve hüküm sahibi Allah Tealâ olup insanlar arasında adaleti ile hüküm verecektir. Bunun İçin Allah Tealâ'nın güzel isimlerinden (Esma-i Hüsnâ 'dan) biri de «Hakem» ismidir. O halde O'na mahsus isimlerle künyelenmek edebe aykırı olur. Bundan dolayı bu isimle künyelenmeyi hoş görmemişlerdir. Yine hacer, taşın ismidir. Taş ise Allah'ın bîr yaratığıdır. Ona kul olmak yaraşmaz. A b d ü ' I -Hacer ismi yerine Abdullah ismini almak uygun olur. Yontulmuş taşlara, cohiliyet devrinde ibadet edildiğinden böyle taşlara kul olmcmayı da bize Peygamber imiz hatırlatmaktadır.
Güzel ve tatlı söz söylemek, fakirlere ve hayır yerlerine mal harcayarak cömert olmak İslâm ahlâkının en iyi ikî vasfıdır. Bunlara sahip olmanın neticesi de Cennet'e girmektir.
iki tarafın veya iki kimsenin arasındaki ihtilâf ve davayı çözmek ve bir neticeye bağlamak üzere, tarafların seçmiş bulunduğu kimseye de «Hakem» denir. Böyle bir kimsenin hükmüne razı olmak üzere yapılan anlaşmaların İslâm hukukunda geçerli olduğuna dair bu hadîs-t şerif bir delildir. Zira Ebû Şûreyh'in hakemliğini Peygamber Efendimiz güzel bir hareket bularak övmüştür.[344]

(354) Güzel İsim, Peygamber (Sallalahü Aleyhi Ve Sellem)'İn Hoşuna Giderdi

812— Ebî Hadred'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu:
«— Bu devemizi (hac esnasında kurban edilmek üzere Harem'e kadar) kim sürecek?» Yahut:
«Bu devemizi (Harem'e) kim ulaştıracak?» buyurdu. Bir adam :
— Ben (ulaştırırım) dedi. Bunun üzerine Peygamber: «— Senin ismin nedir?» dedi. Adam :
— Falandır, dedi. Peygamber (ona) :
«— Otur!» dedi. Sonra başkası kalktı. Buna da :
«— İsmin nedir?» diye Peygamber sordu. Bu kimse de:
— Falandır, dedi. Peygamber (buna da) : «Otur!» dedi. Sonra başka bir adam kalktı. Peygamber (yine buna) :
«— İsmin nedir?» dedi. O adam:
— Naciyye'dir, dedi. Peygamber şöyle buyurdu :
«— Sen buna, (deveyi Harem'e ulaştırmaya) ehilsin, bunu sür.»[345]

Hodîs-i şerifi rivayet eden Ebû Hadred, ashab-ı kiramdan olup, ismi Selâme'dir. Oğlu Abdullah kendisinden rivayet etmiştir. Hicretin 71. yılında 81 yaşında olduğu halde vefat etmiştir.
Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve SeUemy\n kurbanlık devesini Harem'e kadar sürüp götüren Naciyye de ashabdandır. ismi Ze kva n'di. Ku-reyş müşriklerinden kurtulup İslâm'ı kabul ettiği zaman, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Naciyye ismini vermişti. Hz. Mua-viye'nin hilâfeti zamanında Medine'de vefat etti. Allah her ikisine de rahmet etsin.
Naciyye, kurbanlık deve hâdisesini şöyle anlatır: Hudeybiyy» vak'-asında hac için engel çıkınca ben Mz. Peygambere dedim ki :
— Yâ Resûlallah! Kurbanlık deveyi benimle gönder; onu Harem'de kurban edeyim.
Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Setiem) : Bunu nasıl yaparsın?» Buyurdu. Dedim ki :
— Düşmanların sezemeyeceği ve beni yakalayamayacağı bîr vadiden giderim.
Bunun üzerine Peygamber kurbanlık deveyi bana verdi; ben de onu Harem'de kurban ettim.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) evlâdlâra güzel isim vermeyi tavsiye buyurduklarından ve bunun gerçekleşmesini istediklerinden herhangi bir yere bir görevli gönderecekleri zaman, adamın ismini sorarlardı. Eğer hoşa gİaecek isim olursa, bunun memnuniyeti yüzlerinde belli olurdu. Hoşa gitmeyen bir isim olur ise, bundan da memnun olmadıkları yüzlerinden anlaşılırdı. Yoksa İslâm'da herhangi bir şeyi hayra veya şerre yorma diye b:r şey yoktur.[346]

(355) Yürümekte Sür'at

813— İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, biz otururken, Allah'ın Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) çabuk yürüyerek geldi, öyle ki, bize sür'atle gelişi, bizi korkuttu. Bizim yanımıza varınca, selâm verdi; sonra şöyle buyurdu:
«— Kadir Gecesini size haber vereyim diye sür'atle size geldim; fakat şu sizinle benim aramdaki zaman içinde onu unutturuldum (hangi gecede olduğunu hatırlayamıyorum). Siz (ramazanın) son on günleri içinde onu arayınız.»[347]

Kibir ve aza mel hareketleri yapmaksızın vakarla ve tabi? hal üzere yürümek islâm'ın adabındandır. Ancak mühim ve fevkalâde hallerae koşmanın ve sür'atle yürümenin de caiz olduğuna bu hadîs-i şerif bîr delildir. Bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesinin hangi gece olduğunu haber vermek, şüphesiz ki çok önemli bir istir. Böyle bir hal karşısında sür'atle yürümek, istisna! bîr durum demektir.
Kadir Gecesinin tesbiti hususunda âlimlerin değişik görüşleri vardır. Büyük ihtimal ramazan ayının son on günleri içinde ve bu günlerden tek düşen gönün gecesinde ve bu teklerden de yirmi yedinci gece olduğudur. Nitekim bu ihtimal esas kabul edilerek bu mübarek gece ibadetlerle ihyfi edilmektedir.
(Hadîs-i şerif Kütüb-i Sitte'de yoktur. Bunu İmam Ahm«d tahriç etmiştir Fadlu'llah : C II, s. 227 dip not.)[348]

(356) Aziz Ve Yüce Allah'a İsimlerin En Sevimlisi

814— Sahabiliği sabit olan Ebû Vehb, Peygamberin şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
«Peygamberlerin isimleri ile isimleniniz. Aziz ve Yüce olan Allah'a isimlerin en sevimlisi Abdullah ve Abdurrahman'dır. İsimlerin en doğrusu da Haris ve Hümam'dır. En çirkini de Harb ve Mürre'dir.»[349]

Kâinatın yaratıcısına mahsus olup, başka hiç bir varlığa isim olarak verilemeyen lâfiz «Allah» kelimesidir. Bundan başka Allah Tealâ'nın isimleri öten «Esma-i Hüsna»dan herhangi biri ile isimlenmenin cevazı varsa da, edeb olarak bu isimiere izafeten adlanılır. Abdullah, Abdurrahman, Abdul-kerİm, Abdurrezzak, Abdulhadî gibi... Allah a kul olmak ve ona zelil bir yaratık olarak nispet edilmek en şerefli bir şeydir.
Haris isminin manası, kâr sağlayan, mal toplayan ve âhiret sevabı elde edendir. Bilhassa âhiret sevabı kazanma manasiyle doğru ve güzel bir isimdir.
HüTîam isminin manası 6a, gayret ve azimeti büyük olan, cesur ve Cömert (-imsedir. Bu vasıflar ise, gerçek mü'minlerin vasıflarıdır.
Harb, şiddet ve düşmanlık manasını; Mürre de cimrilik ve acılık manasını, taşıdığından çirkin isimlerden sayılmışlardır.[350]

815— Cabir'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, bizden bir adamın bir erkek çocuğu doğdu da adam ona «Kasım» ismini verdi. Biz (ona) dedik ki, biz sana «Ebu'l-Kasım = 'Kasımın babası» künyesini vermeyiz; bunda keramet yoktur. Adam (durumu) Peygambere bildirdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi vt Selhtm) şöyle buyurdu:
— Oğluna Abdurrahman ismini ver.»[351]

M ö s I i m "in rivayet ettiği diğer bir hadîs-i şerifte : "Benim ismimle isimleniniz; fakat künyemle (Ebu'l-Kasım ile) ktin-yelenmeyiniz; çünkü ben Kasım'ini, aranızda (hak ve adaleti) bölüyorum.»
Buyurulmuştur. Bundan da anlaşılıyor ki, Kasım ismi Peygambere izafe edilen özel bir isimdir. Onun hayatında bu İsimle künyelenmek caiz değildir, edebe aykırıdır. Hayatından sonra da Ebu'l-Kâsım künyesini takınmak aynı şey ise de, sırf çocuklara Kasım adını vermekte bir mahzur yoktur.
Peygamber isimleriyle adlanmak ise güzel bir şeydir.[352]

(357) İsmi İsimle Değiştirmek

816— Sehl'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Ebû Üseyd'in oğlu Münzir doğduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e götürüldü. Peygamber de onu

oyluğu üzerine koydu. (Çocuğun babası) Ebû Üseyd de oturuyordu. Peygamber (önündeki çocuğu unutarak) başka bir şeyle meşgul oldu. (Çocuk eziyet vermesin diye) Ebû Üseyd, oğlunun alınmasını emretti. Bunun üzerine çocuk Peygamber (SallalUthü Aleyhi vt Sellem)in oyluğundan alınıp götürüldü. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meşguliyetinden kurtulup çocuğu hatırladı da: «— Çocuk nerede?» diye sordu. Ebû Üseyd: — Onu eve gönderdik. Allah'ın Resulü! Dedi. Peygamber: •— Onun ismi nedir?» diye sordu. Üseyd, falandır, dedi. Peygamber: «— Hayır, onun ismi artık Münzir'dir.» buyurdu. Babası da o gün (ismini değiştirip) ona Münzir adını verdi.[353]

Bu hadîs-i şeriften de öğreniyoruz ki, hoşa gitmeyen ve İslâm edebine uymayan isimleri değiştirmek yerinde bir harekettir. Bugün bile böyle İsim değiştirmelerine şah id oluşumuz, İslâm edebine bağlanmaya bir azim bulunduğuna delil teşkil eder. Münzir, Allah'ın emirlerini yerine getirmemek ve yasaklarından sakınmamak sonucu azabla korkutma manasını taşıdığından güzel bir isimdir. Müjdeleyici manasında «Beşîr» ve yine korkutucu manasında «Nazın» de böyle isimlerdendir.[354]

(358) Aziz Ve Yüce Allah Katında İsimlerin Hoşa Gitmeyeni

817— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüi-lah (Sallallûhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Allah katında isimlerin en çirkini, adamın Mülklerin Meliki (Mülklerin Padişahı) diye isimlenmesidir.»[355]

Bütün mülkün ve kâinatın meliki ve sahibi Allah Tealâ'dır. Mütkiyet ve tasarrufunda ortağı yoktur, insanların mülk sahibi oluşu, gerçek manada değil, mecaz manasına bİnaendir. Böyle olunca hiç kimsenin büyüklük taslayarak Mülklerin Meliki olmaya hakkı yoktur. Böyle bir ismi kendine veren veya başkaları verip de ona razı olan Allah katında hoşa gitmeyen isimlerin en çirkinini almış olur. Allah'ın buğzuna uğrayan kimse de ebedî saadete eremez.[356]

(359) Başkasının İsmini Küçülterek Onu Çağıran Kimse

818— Talk ibni Hubeyb'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, şefaati inkâr eden insanların en şiddetlisi idim. (Şefaatin sabit olup olmadığını) Câbir'e sordum. O dedi ki, ey Tulayk = ey Talakcık! Peygamber (Sallalldhü Aleyhi ve Sellemfin şöyle buyurduğunu işittim:
— (Günahkârlar) Cehennem'e girdikten sonra (şefaat sayesinde) Cehennemden çıkarlar.» Biz de senin okuduğunu (Kuran)ı okuyoruz (ve şefaatin var olduğuna inanıyoruz).[357]

Bir sevgi ve merhamet ifadesi olarak küçültme lâfzı ile başkasına hitap etmek ve çağırmakta bir beis bulunmadığına ve İslâm adabına aykırı düşmediğine, ashabı kiramdan Câbir hazretlerinin bu hadîs-i şerîf münasebetiyle arkadaşına vaki «Tulayk = Talakcık hitabı delil teşkil etmektedir. Türkçede isimlerin sonuna cik, cuk, cağız ekleri getirilerek bu küçültme yapılır. Mehmetçik, oğulcuk, yavrucağız gibi... Ancak hakaret maksadıyle başkasına böyle hitaplarda bulunulması caiz değildir. Başkasını incitecek ve gönlünü kıracak söz ve hareketlerden sakınmak edebdİr.
Şefaatin lügat manası başkasına yardım etmek, onun için dilekte bulunmaktır. Buradaki mevzu, âhİrete ait olan şefaat meselesidir. Ehl-i Sünnet dışında kalan Haricîlerle Mutezile mezhebine bağlı olanlar kıyamette şefaatin vuku bulmayacağına inanırlar ve buna, kâfirler hakkında olan âyet-i kerîmelerin manasını genişleterek mü'minlerden cehennemlik olanları da âyetin şümulüne sokmak suretiyle bu âyetleri delil gösterirler.
Ehl-i Sünnet âlimleri ise, şefaatin kâfirler için mümkün olmayacağını, mü'minler için hak olduğunu gerek âyet-i kerîme, gerekse meşhur hadîslerle ispat etmektedirler. Buradaki had İs-i şerîf de bu İnancı teyid etmekte ve muhaliflere karşı bir delil sayılmaktadır.
Şefaat beş kısımdır:
1— Kıyametteki dehşet korkusundan rahata kavuşturmak ve hesabı çabuklaştırmak suretiyle başkasına yardımcı olmak.
2— Bir topluluğu Cennete koymak. Bu ikisi Peygamber (Salhllahü Aleyh veSellemye mahsustur.
3— Allah'a ortak koşmaksızın, küfre varmaksızın Cehenneme hak kazanan kimselere Peygamberin şefaat etmesi ve Allah'ın dilediği kimselere şefaat etmesi.
4— Günahkârlardan Cehenneme girenlere Peygamberlerin, Meleklerin ve müminlerin şefaat etmesi. Böylece Allah, Lâ Mâhe İllallah diyen her mümini Cehennemden çıkarır.
5— Dereceyi artırmak suretiyle şefaatin vuku bulması. Bu beş kısmın dışında da bazı şefaat şekillen ileri sürülmektedir.[358]

(360) İnsan Kendine İsimlerinin En Sevimli Olanı İle Çağrılır

819— Hanzele ibni Hizyein anlattığına göre, şöyle demiştir:
«— İnsana, isimlerinin ve künyelerinin en sevimlisi olanla hitap etmek, Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve SillemJ'in hoşuna giderdi.»[359]

Bir kimseye birden çok isim vermek ve birkaç künye takmak Arablarda âdet olduğundan bunlar içinde sevilen ve sevilmeyenler olurdu. Bir insana isimleri içinde en hoş olan isim hangisi ise onunla çağırmak terbiye ve nezaket ifadesidir. İsim sahibinin gönlünü hoşnud etmektir. Başkasının gönlünü incitmeyip onu memnun etmek sevabtır, Allah katında mükâfatı vardır. Onun için muhatabın hoşuna giden İsmi neyse onunla onu çağırmak gerekir.
(Bu hadîs için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[360]

(361) Asiye İsmini Değiştirmek

820— îbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (SallaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) Asiye'nin ismini değiştirdi ve:
— Sen Cemîle'sin!» dedi.[361]

M ü s İİ m 'İn I b n i Ömer 'den rivayet ettiği diğer bir hadîs-i şerifte kızı vardı. Resûlüllah (Sallallahü A kyhi ve Sellem) ona Cemile İsmini verdi. I b n i Ömer şöyle anlatmıştır : Babam Ömer'in Âsiye isminde bir
Asiye: Günahkâr hanım manasını taşıdığından bunun yerine hoşa giden ve güzel hanım manasına gelen Cemile ismini vermekle Peygamber (Sallallahti Aleyhi ve Sellem), hoşa giden güzel isimlerle ad verme yolunu bize göstermişlerdir.[362]

821— Muhammed ibni Amr ibni Atâ anlattığına göre, kendisi Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'in yanına vardı. Zeyneb, Muhammed ibni Amr ibni Atâ'nın evinde bulunan kız kardeşinin ismini ona sordu. Muhammed dedi ki, onun ismi «Berre-'dir, dedim. Zeyneb:
— Onun ismini değiştir, dedi. Çünkü; Peygamber (SallaRahü Aleyhi vtStlkm) Cahş'ın kızı Zeyneb'i nikahladığı zaman ismi «Berre» idi de, onun ismini Zeyneb'e çevirdi. Bir de Peygamber (annem) Ümmü Seleme ile evlenip de yanına vardığı zaman, ben Berre ismini taşıyordum. Ümmü Seleme'nin beni Berre diye çağırdığını Peygamber işitti de şöyle dedi:
«—Sİ« kendinizi tezkiye etmeyin (Berre = iyi ve takva sahibi diyerek kendinizi temize çıkarmayın); zira Allah sizden iyi ve kötü kadının kim olduğunu daha iyi bilir. Sen (Berre) kızına Zeyneb ismini ver, (ey Ümmü Seleme).» Ümmü Seleme de:
— Onun ismi Zeyneb'dir, dedi. (Muhammed ibni Amr diyor ki): Bunun üzerine ben (Ümmü Seleme'nin kızı) Zeyneb'e dedim ki, (kız kardeşime başka bir) isim vereyim mi? Zeyneb şöyle dedi:
Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) hangi isme çevirdi ise, ona çevir; ona Zeyneb ismini ver.»[363]

Müminlerin annesi Ommü Selme (Radtyallahü anha)'r\\r\ hal ter-cemesi 184 sayılı hadîs-i şerîf münasebetiyle geçmişti. Ummü Seleme, amcası oğlu Ebû Seleme ile evli idi. Ebû Seleme Uhud savaşında şehid olunca, zevcesi ü m m ü Seleme dul kaldı ve bundan sonra Poy-gambor (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile evlendi. İlk kocasından Seleme, Ömer, Dürre ve Zeyneb isminde dört çocuğu vardı. İşte Zeyneb hanım Hz. Peygamberin üvey kızı olup, önceden ismi Berre idi. Bu İsmi, Zeyneb olarak değiştirdi.
Yine müminlerin annesi ve Cah.ş'ın kızı Zeyneb'le Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlendiği zaman bunun da ismi Berre idi. O vakit ismini Zeyneb olarak değiştirdi. Böylece Berre diye isimlenen iki hanımın da İsimlerini Zeyneb'e çevirmiş oldu. Zeyneb lerden biri Peygamberimizin üvey kızı, diğeri de müminlerin annesi bulunan zevceleridir.
Ayrıca Ummü Seleme 'nin kızı Z e y n e b in delâleti İle, Muhammed b. Amr da, Berre ismindeki kız kardeşinin adını Z e y n e b 'e çevirdi.
Berre; iyi ve takva sahibi kimseye denir. Peşin olarak Allah katında bir kimseyi tezkiye etmek uygun değildir Herkes Allah'ın rahmetini ummak ve azabından korkmak inancını taşımakla yükümlüdür. Bundan dolayı selâmet bulmuş inancını verecek bir isimle isimlenmek yerinde olmaz. İşte bundan dolayı Peygamber (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) Berre İsimlerini, güzel ve hoş kokulu bitki manasına gelen Zeyneb'e çevirmiştir.[364]

(362) «Sabim» İsmini Almak

822— Abdurrahman'm oğlu Saîd El-Mahzûmi anlatmıştır ki; kendi adı Sârim'di de, Peygamber (SaüaUahÜ Aleyhi ve Selkm) ona Saîd ismini verdi.
tbni Abdurrahman demiştir ki, dedem bana şöyle anlattı: Osman (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem/ı Mescidde yaslanırken gördüm.[365]
Bir rivayete göre Abdurrahman ashabdandır ve asıl adı Sârim iken Peygamber (SalUUhhü Aleyhi ve Sellem) onun adını A b -durrahman'a çevirmişti.
Diğer bir rivayete göre de babasının adı Sârim idi. Onun adını Peygamber S a î d olarak değiştirdi. Bu söz, bu rivayete uygun düşmektedir. Bu görüşe göre Abdurrahman tabiîdir, sahabî değildir.
Sârim, bir şeyi kesmek, iki parçaya ayırmak manasına geldiğinden güzel bir isim değildir. Bunun için mes'ud ve bahtiyar manasına gelen S a î d ismi İle değiştirilmesi uygun bulunmuştur. Hadîsin son kısmı H â -k İ m 'in tahricİnde yoktur.[366]

823— Ali (Radiydlahu anh) Hazretlerinden rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
(Oğlum) Hasan —Allah ondan razı olsun— doğunca ona Harb ismini verdim. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÜem) gelip şöyle buyurdu:
«— Oğlumu bana gösteriniz, ona hangi ismi verdiniz?» Biz dedik ki: — Harb (ismini verdik). Peygamber:
«— Hayır, o Hasan'dir.» dedi.
— Sonra Hüseyin —Allah ondan razı olsun— doğunca ona Harb ismini verdim. Yine Peygamber (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) gelip :
— Oğlumu bana gösteriniz, ona hangi ismi verdiniz?» dedi. Biz dedik ki:
— Harb (ismini verdik)! Peygamber: «Hayır, o Hüseyin'idir.» buyurdu.
Üçüncü çocuk doğunca, ona da Harb ismini verdim. Bu defa da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelİEm) gelip :
<— Oğlumu bana gösterin, ona hangi ismi verdiniz?» buyurdu. Biz:
— Harb! dedik. Peygamber;
«— Hayır, o Muhassin'dir!» dedi. Sonra şöyle buyurdu:
«— Ben onlara, Harun'un çocukları olan Şeber, Şubeyir ve Müseb-bir'ü ı isimleri ile ad verdim.»[367]

Harb, vurucu ve dövüşgen manalarına geldiğinden bundan daha güzel olan ve güzellik kökünden gelen Hasan, Hüseyin ve Muhassin adları bizzat Hz. Peygamber tarafından torunlarına İsim olarak verilmiştir. Bununla beraber Harb ismini kullanmanın caiz olmadığına hadîs-i şerif delil olamaz. Burada daha güzeli tercih vardır. Şayet yasaklık olmuş olaydı, Hz. Ali üç defa Harb ismi üzerinde ısrar etmezdi. NİtekİM as-habdan, tabiînden ve hadîs âlimlerinden Harb ismini taşıyanlar vardır.
(Bu hadîs-i şerif Kütüb-i Sitte'de mevcut değildir.)[368]

(363) «Ğarrab» İsmi

824— Müslim'in kızı Râita'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, babam şöyle anlattı:
— Ben Huneyn savaşında Peygamber (SaltalUthü AhyHi ve Selkm) ile bulundum. Peygamber bana sordu:
«— İsmin nedir?» Dedim ki:
— Garrab'dır. Peygamber:
— Hayır, doğrusu senin adın Müslim'dir!» buyurdu.[369]

Garrab, keskinlik ve siyahlık manasına gelen ve hoşa gitmeyen bir isim olduğundan değiştirilmiş ve M ü s I i m 'e çevrilmiştir. Müslim, selâmet üzere olan, Allah'ın emirlerine boyun eğen kimse demektir. Bu isim şüphe yok ki, önceki manadan çok daha güzeldir. Bu da, ismi daha güzele çevirmenin cevazına delil teşkil etmektedir.
(Buhari, Tarih-i Kebîrinde bu hadisi tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C. II, s. 288, dip not.).[370]

(364) Şihab İsmi

825— Hz. Aişe iftediy&İlahii onha) 'dan rivayet edildiğine göre, ResÛlül-(SûİtallahSAkyHi vt$tltem)'in yanında bir adam anıldı ki, ona Şihab deniyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem): «Hayır, sen Hişam'sınî» buyurdu.[371]

ŞİhAb, parlayan ve ışık saçan ateş şulesine dendiği gibi, akan yıldıza da denir. H i ş a m ise, cömerd ve iyi kimse demektir. Bu isim edebe daha uygun düştüğünden, Ş i h a b 'a tercih edilmiştir. Yoksa bu ismi kullanmak haram değildir.
(Bu hadîs-i şerîf için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[372]

(365) El-As İsmi

826— Mutî'in şöyle dediği işitilmiştir:
Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, Mekke'nin fethi gününde diyordu ki:
— «Bugünden sonra kıyamete kadar hiç bir Kureyşli (dininden dönmek suçu ile) öldürttlmiyecektir.» Kureyşli olup da, AS ismini taşıyanlardan Mutî'den başka hiç kimse Fetihten önce müslüman olmuş değildir; onun ismi El-As idi de, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setlem) ona Muti ismini verdi.[373]

El-As ismi, değişik köklere nazaran isyan eden veya kılıca, değneğe dayanan mânâlarını taştr. Kelimenin sonundan «yâ» harfi düşmüştür. Mutî isminin manası ise, itaat eden, Allah'ın emirlerine boyun eğen demektir. İki isim arasında mana bakımından olan fark meydandadır. Rivayet edildiğine göre, Kureyş kabilesinden olup da El-As ismini taşıyanlardan yalnız M u t î' fetihten önce İslâm'ı kabul etmiştir. İslâm'ı kabulünden sonra da Peygamber (SaVaüahü Aleyhi ve Sellem) onun adını Mutî' diye değiştirmiştir.
Mutî' yukarda ki hadîs-i şerifi Hz. Peygamberden rivayet etmiştir. Mekke'nin fethinden sonra İslâm dinini kabul eden Kureyşİ i terden hiç biri kıyamete kadar dininden dönme suçu ile öldürülmeyecektir. Zulüm ve kısas suretiyle öldürülebİlecekleri anlaşılmaktadır. Bu beyan, KureyfİIlerin azim ve sebat ehli olduklarını göstermektedir.
M u t î ' kimdir? :
Muti1 ibni'l-Esved, Mekke'nin fethi günü İslâm'ı kabul eden ashabdandır. Kureyş kabilesindendir ve M ü e I I e f e - i K u • I û b 'dandır — Kalbleri İslâm'a ısındırılmak için kendilerine yardım edilenlerdendir. İsmi cahiliyet devrinde E I - A s iken, İslâm'ı kabulden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ona Muti ismini vermiştir. Kureyş içinden E I - A s ismini taşıyanlardan yalnız M u t î ' fetihten önce müslüman olmuştur. Abdullah ve Süleyman isminde oğullan vardır. Metindeki hadîs-İ şerîfi de Abdullah babasından nakletmektedir. Hz. Osman 'in hilâfeti zamanında Mekke'de, diğer bir rivayete göre de Medine'de vefat etmiştir. Oğlu Abdullah, Hz. Peygamber hayatta iken doğmuştu. Allah hepsinden razı olsun.[374]

(366) Arkadaşının İsminden Bir Şey Noksan Bırakıp Kısaltarak Onu Çağıran Kimse

827— Hz. Aişe, Allah ondan razı olsun, şöyle demiştir: Resûlüllah (SattaUahü Aleyhi ve Seltem) buyurdu ki: — Ey Âiş! Bu Cibril'dir, sana selâm söylüyor. Âişe: — Selâm ve Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, dedi ve Peygamber benim görmediğimi (Cibril'i) görüyor, demişti.[375]

Sözü kolaylaştırmak için, çağrılan kimsenin isminden son harf kaldırılır ki, buna nahiv ilminde = Arap gramerinde «terhîm-İ Münadâ» denir. İşte Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) Hz. A t ş e 'ye, «ya Aiş» diye hitap etmiş ve onu çağırmıştır. Malik ismindeki bir adamın «ya Mali» şeklinde çağrılması da bu kabildendir. Kelâmda kolaylık ve hafiflik ifade eder. Böyle çağırmalarda dinî bir sakınca olmadığına hadîs-İ şerif delildir.
Melekler lâtif cisimler olup güzel şekillere bürünme kabiliyetine sahiptirler. ErkekİİK-dişilik vasıfları olmadığı gibi, beşerî ihtiyaçlardan da münezzeh varlıklardır ve büyük İşler başarmaya güçleri vardır. Umumî olarak insanlara gözükmezlerse de Peygamberlere gözükürler ve güzel insan biçiminde bulunurlar. Vahy getirmeğe memur bulunan Cibril (Aîeyhisselâm) da güzel bir insan suretinde Hz. Peygambere vahy getirerek gözükürdü. Fakat ashab-ı kiram onu görmezlerdi. Hz. A i ş e bu gerçeği burada açıklamakta ve : «Onun gördüğünü (Cibril'i), ben göre m em» demektedir.[376]

828— Hacdan dönen Sümame kızı Ümmü Gülsüm anlatmıştır ki, kardeşi Sümame oğlu Muharık kendisine şöyle dedi:
Âişe'nin yanma git ve ona, Osman ibni Affan'dan sor; zira yanımızda insanlar onun hakkında çok söz ettiler. (Aleyhinde konuştular). Ümmü Gülsüm şöyle anlattı:
— Ben Âişe'nin yanma varıp dedim ki, evlâdlanndan biri sana selâm gönderiyor ve Osman ibni Affan'dan sana soruyor, (onun durumu nedir) ? Âişe:
— Selâm ve Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, dedikten sonra şöyle buyurdu:
— Bana gelince, ben şahidlik ederim ki, çok sıcak bir gecede Osman'ı bu evde gördüm; Allah'ın Peygamberi (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) de vardı, Cibril ona vahy ediyordu: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) ibni Affan'ın (Osman'ın) eline veya omuzuna eliyle «yaz, ösme!» diye vuruyordu. Allah'ın peygamber'i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e

bu derece yükselttiği kimse, ancak iyi bir adam olur. İbni Affan'a (Osman'a) kim söver, kötü söylerse Allah'ın laneti üzerine olsun.[377]

Burada.da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) Hz. O s m a n 'a hitap ederken isminin sonundan kısaltarak «Ösme» diye hitap etmiş ve Cibril'in getirdiği vahyi yazmasını emretmiştir. Vahy, Allah Tealâ'dan gelen kelâm olduğu için bundan daha ciddî ve önemli bir İş olamaz. Böyle ilâhî kelâmı yazmaya memur edilen Hz. Osman 'in Peygamber yanındaki şerefi de muhakkak ki büyüktür. Hazreti Osman zamanında çıkarılan ve sehid edilmesine kadar büyük fitnelere yol açan dedikoduların şahsından uzak tutulması gereken birer fesad olduğunu Hazreti A i ş e bu beyanı ile ispatlamaktadır.[378]

(367) «Zahim» Adını Almak

829— Beşîr ibni Nehik anlattığına göre şöyle demiştir:
— Peygamber (SalUülahü Aleyhi ve Sillem) gelip şöyle buyurdu: — İsmin nedir?» Beşîr :
— Zahirn, dedi. Peygamber:
— Hayır, sen Beşir'sin!» buyurdu.
— Ben Peygamber (Salfollahü Aleyhi ve Selîem) 1e beraber yürüdüğüm sırada şöyle buyurdu:
«— Ey Hâsaşıyye oğlu! Allah'a razı olmuyor musun? Allah'ın Resulü He beraber yürüyorsun.» Dedim ki:
— Annem ve babam sana feda olsun; ben Allah'a hiç bir şeyle nza göstermemezlik etmiyorum; her hayırlı şeye (Allah tarafından) kavuş* tum. Sonra (Peygamber) Müşriklerin kabirlerine gelip, şöyle buyurdu:
— Şunlar, çok büyük hayırdan mahrum olmuşlardır.» Sonra Müslümanların kabirlerine gelip, şöyle buyurdu: «— Şunlar, çok büyük hayra kavuştular.» Bir de (sahtiyan) ayakkabı giyinmiş olan bir adam mezarlar arasında yürüyordu; Peygamber ona:
«— Ey sahtiyan ayakkabılar sahibi! Ayakkabılarını bırak,» dedi. O da ayakkabılarını çıkardı.[379]

Bu hadîs-i şerifi rivayet eden B e ş î r 'in eski adı «2 a h i m» olup büyük annesi «H a s a s ı y y e» lâkabını taşıyordu. Bunun oğlu olarak künyelendiğinden Peygamber (SalUtllahü Aleyhi ve SeUem) ona nispet ederek B e ş î r 'e hitap etmiştir. Z â h i m , sıkışmak ve sıkıştırmak manalarından gelen bir isim olduğundan, böyle bir isimle isimlenmeyi Hz. Peygamber uygun görmeyip, ona müjdeleyici manasına gelen cBeşir» ismini vermişti. Aynı hadîs-i şerif 775 sayıda geçmiştir. Daha geniş bilgi için oraya bakılsın.[380]

830— Beşîr'in karısı I>eylâ'nın Beşîr ibni'l-Hasasiyye'den şöyle naklettiği işitilmiştir; ona Beşîr ismini verdi.»
— (Beşîr'in) ismi Zâhim idi de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ona Beşîr ismini verdi.»[381]

Bu hadîs, lâfiz ve mana bakımından bir önceki hadîsin bîr parçası olarak alınmış olduğu anlaşılmaktadır. Önceki hadîse müracaat edilsin.[382]

(368) Berre İsmi

831— îbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, Cüveyriye'nin ismi Berre idi de, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Settem) ona Cüveyriyye ismini verdi.[383]

Berre ismi ile ilgili açıklama 821 sayılı hadîs-i şerîf münasebetiyle geçmiş ve bu hadîs-i şerifin tamamı da 647 sayıda zikredilmiştir.
Cüveyriyye (Radiyallahu anha), Peygamber (SaüaİÎahii Aleyhi ve StUem)'m zevcelerinden biridir. Benî M ustalık kabilesinin reisi Haris ibni Ebî Dırar'ın kızıdır. Hicretin beşinci yılında yapılan Mü rey si' gazasında esir edilenler arasında idi. Hz. Peygamber onu hürriyete kavuşturarak kendisiyle evlendi. Hz. A işe, Cüveyriyye hakkında demiştir ki :
— Toplumuna bereket bakımından Cüveyriyye'den daha büyük bir kadın bilmiyoruz. Nitekim ilk hürriyete kavuşup da Hz. Peygamberle nikâh-lanması üzerine kavminden yüz esir, ashab-ı kiram tarafından azad edilmişti.
Hicretin 56. yılında 65 yaşında olduğu halde Rebiulevvel ayında vefat etmiştir. Cenaze namazını Mervan ibni Hakem kıldırdı. Allah ondan razı olsun.[384]

832— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Meymûne'nin ismi Berre idi de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sclkm) ona Meymûne ismini verdi.[385]

Berre, güzel bir isim olduğu halde, nefsi temize çıkarma ve günahlardan arınmış olma manasını taşıdığından tevazua aykırı bulunmuş ve daha önceki hadîs-i şerifte olduğu gibi, Hz. Peygamber tarafından değiştirilmiştir.
Meymûne, müminlerin annelerinden biridir. Hicretin yedinci yılında Hudeybtye vakasından sonra Peygamber (SalUüîahü Aleyhi ve Sellem) onunla evlenmişti. Meymûne dul bulunuyordu. Ömre tavafında Hazreti Peygamber ihramda iken nikâh akdinin yapılmış olduğu rivayet edilmektedir. Hz. A b b a s hanımın velisi olarak 500 dirhem mihir karşılığında nikâh akdini yapmıştı. Vefatı hakkında değişik rivayetler vardır. Hicretin 49, 51, 60 veya 61. yıllarında vefat ettiği söylenir. Allah ondan razı olsun. Kendisinden 76 hadîs rivayet edilmiştir.[386]

(369) «Eflah» İsmi

833— Câbir, Peygamber (Salbllahü Aleyhi ve Seltem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurmuştur:
— Eğer yaşarsam — İnşa Allah — Ümmetimi yasakhyacağım ki, onlardan hiç biri Bereke, Nafi' ve Eflah ismi ile isimlenmesin. (Kavilerden A'meş demiştir ki, Rafi ismini de söyledi mi, yoksa söylemedi mi bilmiyorum.) Bereke burada mıdır? diye sorulur da:
— Buraıfe değildir, cevabı verilir.» (Böylece orada bereketin ve iyiliğin bulunmayışı ifade edilmiş olur. Böyle bir halden kaçınmak ve nimeti inkâra yol açmamak için bu ve buna benzer diğer isimleri almamalıdır.) Peygamber (Satlatlahü Aleyhi ve Settem) vefat etti ve bundan yasaklamadı.[387]

Ebû Davud bu hadîs-i şerifi çok az bir lâfız farkı ile tahriç etmiştir. Eflah, kurtuluş manasında, NâfÎ' ise fayda manasında bulunduklarından Bereket ismi gibi birer hususiyet taşımaktadırlar. Bu İsimlerden birini alan için şöyle br durum meydana gelebilir. Vaziyet icabı bir kimse arkadaşlarına sorar: Bereket {yahut Nafi', Eflah) burada mıdır? Hayır, burada değildir ve yoktur, diye cevap alabilir. Bu takdirde o mecliste bereket, fayda ve kurtuluş gibi iyi hasletlerin bulunmadığı manası da ifade edilmiş otur. İşte bundan kaçınmak için, bu isimlerle İsimlenmemenin edebe uygun olduğu manası çıkmaktadır. Her ne kadar Peygamber (Sallallahti Aleyhi ve Seltem) irtihallerine kadar bu isimleri almaktan ümmeti yasaklamadılarsa da, bu manada başka rivayetleri Ebû Davud tahriç etmiştir. Edebe en uygun olan İsmi seçmek şüphe yok ki, daha faziletlidir.[388]

834— Câbir ibni Abdullah'ın şöyle dediği işitilmiştir: «Peygamber (SdüaUahü Aleyhi ve Sellem) Ya'lâ, Bereke, Nafi\ Yesar,
Eflah ve buna benzer isimlerle isimlenmeyi yasaklamak istedi; sonra bu ifade arkasında sükût etti de bir şey söylemedi.»[389]

Câbir, her ne kadar bu isimleri almayı, Hz. Peygamberin yasaklamadığını rivayet ediyorsa da, M ü s I i m 'in S ö m r e 'den tahricine göre bunlardan yasaklama varid olmuştur. Bu yasaktan C â b i r 'in haberi olmayabilir.
ümmete güçlük ve zorluk olmasın diye Hz. Peygamberin bu yasaklamadan vazgeçtiği de düşünülebilir. Bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın.[390]

(370) «Rebah» İsmi

835— Ömer ibni Hattab'dan —Allah ondan razı olsun— rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Peygamber (SaİIaİtahü Aleyhi ve Sellem) (aralarında geçen bir hadise üzerine) hanımlarından ayrılıp yalnız başına kalınca, ben, (Peygamberin ziyaretine gidip kapıda hizmetçisi) Rebah ile karşılaştım. Ey Re-bah! Benim (ziyaretim) için Resûlüllah fSaHaWa/ıy Aleyhi ve Sillem) 'den izin iste, diye seslendim.»[391]
Bu hadîs-i şerif, Buhâ rî ve M ü s I i m 'in rivayet ettikleri uzun bir hadîs'in yalnız Rebah ismi ile ilgili kısa bir bölümüdür ve bu İsmi kullanmada bir kerahet olmadığına delil teşkil etmektedir. M ü s 1 i m "in rivayetine göre, hadîsin tamamı meâlen şöyledir:
«— Ömer İbni'l-Hattab rivayet ederek şöyle demiştir:
— Allah'ın Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanımlarından ayrılıp (hücresinde) kenara çekilince, Mescid'e vardım. Bir de (baktım ki) insanlar çakıl taşlarını (kederlerinden) yere vuruyorlar ve Resûlüllah (SMlaüahü Aleyhi ve Sellem) hanımlarım boşadı, diyorlar. Bu (hadise), hicab ile hanımların emrolunmalanndan Önce idi, (henüz hicab âyeti inmemişti).
Ben dedim ki, bunu muhakkak bugün öğrenirim. Bundan sonra Hz. Âişe'nin yanma varıp:

— Ey Ebû Bekir'in kızı! Senin halin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fe eziyet verecek dereceye ulaştı mı? dedim.
O, şöyle cevap verdi:
— Benim seninle işim ne, ey Hattab oğlu? Sen heybene bak, (kızın Hafsa'ya öğüt ver). Ben de (kızım) Hafsa'nın yanına varıp:
— Ey pafsa! Senin halin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verecek dereceye ulaştı mı? Vallahi, bilesin ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seni sevmiyor. Ben olmayaydım, Resûlüllah (SatlallahÜ Aleyhi ve Sellem) muhakkak seni boşardı. Bunun üzerine Hafsa şiddetle ağladı. Ben:
— Resûlüllah nerededir? dedim. O:
— Basamakla çıkılan yüksek yerdeki odasmdadır, dedi. Gittim, bir de Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in Rebah adındaki hizmetçisi, odanın eşiği üstünde oturuyor. Ayaklarını ağaçtan yapılmış merdivenin basamağı üzerine sarkıtmış bulunuyor. O merdiven bir ağaç gövdesi olup Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun üzerinden yukarı çıkar ve aşağı inerdi. Ben, Ey Rebah! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna varmak için benden Ötürü izin iste, dedim. Rebah odaya baktı, sonra bana baktı ve bir şey söylemedi. Sonra:
— Ey Rebah! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna varmak için benden ötürü izin iste, dedim. Yine Rebah odaya baktı, sonra bana baktı ve bir şey söylemedi. Sonra ben sesimi yükseltip:
— JŞy Rebah! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna varmak için benden Ötürü izin iste. Ben sanıyorum ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) Hafsa için geldiğimi zannediyor. Allah'a yemin ederim, eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun boynunu vurmayı bana emrederse, muhakkak onun boynunu vururum, dedim ve sesimi yükselt-tim. Hizmetçi, yukarı çık diye bana işaret etti. Ben de Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in huzuruna vardım. O, bir hasır üzerinde yatıyordu. Ben oturdum. îzajını üzerine topladı. Üzerinde izardan (belden aşağı giyilen elbiseden) başka bir şey yoktu. Hasır, Peygamberin yatmış olduğu yan tarafına iz bırakmıştı. Gözümle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm)in odasına baktım.- Bir de bir Ölçek (2-3 kg.) miktarınca arpa, bir o kadar (deri tabaklamak için) selem yaprağı odanın köşesinde bulunduğunu ve ayrıca henüz tabaklanışı tamam olmayan bir deriyi asılı gördüm. (Bu manzara karşısında) gözlerim boşandı. Bunun üzerine Peygamber :
«— Ey Hatteb oğlu! Seni ağlatan nedir?» buyurdu. Dedim ki:
— Ben neden ağlamayayım? Bu hasır böğründe iz yaptı. Şu odanda bu gördüklerimden başka bir şey görmüyorum. Şu Rum ve İran hükümdarları bağlık ve bostanlarda bulunuyorlar. Sen ise Allah'ın Resulü ve en seçkin kulusun. Burası da senin odan. Peygamber şöyle cevap verdi:
«— Ey Hattab oğlu! Ahiret bizim ve dünya da onların olmasına nazı olmaz mısın?» Ben:
— Evet, razı olurum, dedim. Peygamberin huzuruna girdiğim zaman, onun yüzünde öfke eseri görüyordum. Dedim ki:
__Ey Allah'ın Resulü! Hanımların durumundan neden eziyet çekiyorsun? Eğer sen onları boşamışsan, muhakkak ki Allah seninle beraberdir, melekleri de, Cibrîl de, Mikâîl de, ben ile Ebû Bekir ve bütün müminler de seninledir. Allah'a hamd ederim, bazan konuşmuşum da söylediğim sözü, Allah'ın tasdîk etmesini ummuşumdur. Bu tahyîr (hanımları serbest bırakma) âyeti de böyle nazil olmuştur:
«(Ey Hafsa ve Âişe!) Eğer ikiniz de Allah'a fevbe ederseniz ne güzel! Çünkü (Peygamberi dinlemek hususunda) Sulpleriniz eğilmiştir. Yok eğer (kıskançlık ederek yine) Peygamberin aleyhinde birbirinizle yaridımlaşırsanız, bilmiş olunuz ki, Allah onun yardımcısıdır, Cebrail de, müminlerin salih olanı da... Bunların arkasından bütün melekler de ona yardımcıdır. Olur ki, onun Rabbi, — eğer Peygamber sizi boşarsa — yerinize sizden daha hayırlı zevceler verir ona. Öyle ki, müslüman kadınlar, mümin kadınlar, devamlı ibadet eden kadınlar, günahlarından tevbe eden kadınlar, Allah için ibadet eden kadınlar, oruç tutan kadınlar, dullar ve bakireler...» (Tanrım sûresi, âyet: 4-5)
E b û B e k i r İn kızı Aişe ile Hafsa, Peygamberin diğer hanımlarına karşı birbirine arka ve yardımcı olurlardı. Dedim ki :
— Ey Allah'ın Resulü! Hanımları boşadın mı? Peygamber: «— Hayır!»
dedi. Ben :
— Ey Allah'ın Resulü! Ben mescide girdim ki, müslumanlar çakıl taşlarını yere vurup «Resûlüllah (SalUtllahü Aleyhi ve Setlem) hanımlarını boşadı» diyorlar. İnip de onları boşamadığını kendilerine haber vereyim mi? dedim. Peygamber:
— Evet, dilersen söyle, buyurdu. Peygamberin yüzünden öfke açılıncaya kadar konuşmaya devam ettim. Nihayet dişleri gösterecek kadar tebessüm etti, güldü. Diş bakımından da insanların en güzeli idi. Sonra Peygamber (Saîlallahü Aleyhi vt SelUm) (yüksekteki odasından) indi; ben de indim. Ben ağaca tutunarak indim. Resûlüllah (Sollallahü Aleyhi ve SelUm) ise, yerde yürüyormuş gibi indi, eliyle merdivene tutunmuyordu. Dedim ki :
— Ey Allah'ın Resûlüi Odada (yalnızca) 29 gün kaldın, {bir ay doldu mu?» Şöyle buyurdu :
— Ay, yirmi dokuz gün olur.
Ben Mescid'in kapısında durup en yüksek sesimle: «Resûlüllah (SaliaÜahü Aleyhi ve Stlkm) hanımlarını boşamadı» diye çağırdım. Şu âye^-Vkerîme nazil oldu :
«Onlara eminlik veya korku haberi geldiği zaman, onu yayarlar (ortalığı telâşa verirler). Halbuki o haberi Peygambere ve müminlerden kumandanlara iletseler, elbette onun yayılıp yayılmaması gerektiğini onlar-dan öğrenirlerdi, ûğer Allah'ın nimet ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, pek azınız müstesna, muhakkak şeytana uymuş gitmiştiniz.» (Nisa sûresi, âyet: 83)
İşte ben, bu işi kendiliğimden çıkardım (da bizzat Peygamber e sordum, dedî-koduya karışmadım). Sonra Allah, Tahyîr — hanımları serbest bırakma âyetini indirdi.
Tahyîr âyeti şudur:
«Ey Peygamber! (Senden süs elbiseleri isteyen) hanımlarına de ki, eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü arzu ediyorsanız, haydi gelin size boşanma bedellerini vereyim ve sizi güzel bir şekilde hoşayayıro. Yok, ejfcer Allah ile Resulünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, biliniz ki Allah, İçinizden salih amel işleyenlere büyük bir mükâfat hazırlamıştır. (Bunun üzerine hanımlar da Peygamber i seçtiler ve dünya süsünü terk ettiler. Ahzab sûresi, âyet: 28-29).[392]

(371) Peygamberlerin İsimleri

836— Ebu Hüreyre, Peygamber (saallalhü aleyhi ve selem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
— İsmimle isimleniniz; fakat künyemle künyelemeyiniz.Çünkü Ebu'l-kasım benim.[393]

815 sayılı hadis-i şerifin açıklamasına bakılsın.[394]

837— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (Saltallahü Aleyhi y# SetUm)çarşıda idi de bir adam dedi ki: — Ya Ebe'l-Kasım! Bunun üzerine Peygamber (Satkltahü AUyhi v* Seltem) ona döndü. Adam dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Ben (seni kasdetmedim), bu adamı çağırdım. Buna karşılık Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «— İsmimle isimleniniz; fakat künyemle künyelenmeyiniz.»[395]

Bundan önceki hadîs-i şerifle 815 sayılı hadîs-i şerif açıklamasına bakılsın.[396]

838— Abdullah ibni Selâm'ın oğlu Yûsuf anlatmış ve demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana Yûsuf ismini verdi ve beni kucağına oturttu ve başımı okşadı.[397]

Abdullah ibni Selâm, aslen Yahudi âlimlerinden olup Islâ-m i yeti seçerek ashab-ı kiram arasına giren bir şahabıdır Asıl adı H u s a y n iken, müstüman olduktan sonra Peygamberimiz tarafından ona Abdul-I a h ismi verilmiştir. Siyer kitaplarında müslüman olusu şöyle anlatılır:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret edip HazretİH a Iİ d "in evine şeref verdiği gön, i b n i , S e 1 â m Hz. Peygamberin huzuruna geldi, Peygamberin mübarek yüzüne baktıktan sonra: «Bu yüz, yalancı yüzü değildir» dedi; ye hemen iman etti. Sonra Hz. Peygambere şöyle ricada bulundu :
— Ey Allah'ın Resulü! Yahudi milleti, çok fazla iftira eden bir millettir Benîm müslüman olduğumu işitirlerse, çeşitli iftiralarda bulunurlar. Onun için, beni bir yerde gizleyip, onların ileri gelenlerine benim hal ve vaziyetimi sorunuz.
İbni Selâm'ın bu ricası üzerine Yahudi ileri gelenleri çağrıldı. İbni Selâm hakkındaki görüşleri soruldu. Yahudi ileri gelenleri hep bir ağızdan :
«Hepimizin en âlimi ve en fazilettisidir. Babası dahi, babalarımızın en âlimi ve en faziletlisi idi.»
Yahudilerin bu sözleri üzerine. Peygamber Efendimz onlara :
— Ya çimdi müslüman olursa ne dersiniz? buyurdu. Onlar:
— Haşa o müslüman olmaz, dediler. O sırada l.bni Selâm, Hz. Peygamberin işareti ile meydana çıkıp kelİme-i şehadet getirdi ve Yahudilere şöyle dedi :
— Ey Yahudî'ler topluluğu! Neden iman etmiyorsunuz? Biliyorsunuz ki, bu zat hak Peygamberdir. Yahudî'ler bu sözü İşitince :
— Yalan söylüyorsun, içimizde cahil oğlu cahil sensin, en kötümüz sensin, diye I b n i Selâma mukabele ettiler. Bunun üzerine Yahudî'ler huzurdan çıkarıldılar. I b n i Selâm da :
— Ya Resûlallah! İşte iftira edici olduklarını size söylediğim Yahudî milleti bunlardır, dedi.
İşte bu hadîs-i şerifi rivayet eden Yûsuf, Ibni Selâm'in (Abdullah'ın) oğludur. Daha bilgi edinmek için 367 sayılı hadîsin açıklamasına müracaat edilsin. Bir peygamber adı olan Yûsuf isminin Hz. Peygamber tarafından bir çocuğa ad olarak verilmesi, Peygamberlerin isimleriyle adlanmaya teşvik mahiyetindedir.[398]

839— Cabir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bizim Ensar'dan bir adamın, bir erkek çocuğu doğdu ve ona Mu-hammtd ismini vermek istedi. Şu'be de, Mansûr'un hadîsinde:
Ensar'dan bir adam dedi ki, çocuğu omuzumda taşıyıp, onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e götürdüm, diye nakletmiştir. Süleyman'ın hadîsinde :
Onun bir erkek çocuğu doğdu da, insanlar çocuğa Muhammed ismini vermesini istediler, şeklindedir.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
— İsmimle isimleniniz; fakat künyemle küny elenmeyiniz. Çünkü ben adaletle bölen kılındım. Aranızda böyle (adaletle ganimetleri) bölerim.
— Husayn ise rivayetinde şöyle demiştir:
— Ben, adaletle bölücü olarak gönderildim, aranızda (böyle adaletle ganimetleri) bölerim.»[399]

Bu bölümle ilgili hadîs-i şeriflere ve açıklamalarına bakılsın.[400]

840— Ebû Musa'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Benim bir erkek çocuğum doğdu da, ben onu Peygamber (Sallaüahö Aleyhi ve Selîemye götürdüm.
Peygamber de ona İbrahim ismini verdi. Sonra bir hurmayı çiğnem halinde damağına koydu ve ona bereketle dua etti. Sonra çocuğu bana verdi. BU çocuk, Ebû Musa'nın.en büyük çocuğu idi.[401]

İbrahim ismi de bir Peygamber ismi olmakla bununla isimlenmiye bu hadîs-i şerif de delâlet etmektedir.[402]

(372) «Hazin» İsmi

841— Saîd, babası Müseyyeb'den, o da (Saîd'in) dedesinden (Hazin ibni Ebî Vehb'den) rivayet ettiğine göre, dedesi Peygamber (Saltallahâ Aleyhi ve Seîlem)'\n huzuruna vardı. Peygamber ona:
«— İsmin nedir?» dedi. O:
— Hâzin, dedi. Peygamber:
«— Sen SehTsin, buyurdu. O:
— Babamın bana vermiş olduğu bir ismi değiştirmem, dedi. (Müsey-yeb'in oğlu Saîd demiştir ki, bundan sonra, artık bizde meşakkat ve keder eksik olmadı.)
(...) ... Abdulhamîd ibni Cübeyr îbni Şeybe şöyle demiştir: Saîd ibnil-Müseyyeb'in yanına oturdum da, bana anlattı ki, dedesi Peygamber (Sallallahü A leyfû ve Seîlem) 'in huzuruna vardı. Peygamber ona: •— İsmin nedir?» dedi. O:
— İsmim Hazin'dir, cevabını verdi. Peygamber: «— Hayır, sen Sehl'sin, buyurdu. O dedi ki:
— Babamın bana vermiş olduğu bir ismi ben değiştiren değilim. İbni Müseyyeb dedi ki:
Artık bizde (ailemizde) meşakkat ve keder eksik olmadı.[403]

Kolay, düz ve yumuşak olan şeye Sehl denir. Hâzin ise bu manaya zıd anlam taşır. Hz. Peygamberin isteğine uymayıp eski isminde İsrar eden Hâzin, nesebine intikal eden bir güçlük ve.tzorluk bırakmış oldu. Bu da hem Peygamber in isteğine uymamak, hem de güzel İsimle isimlenmemek hareketinden İleri gelmiştir.[404]

(373) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'İn İsmi Ve Künyesi

842— Cabir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Bizden bir adamın bir erkek çocuğu doğdu da, ona Kasım ismini verdi. Ensar (Medine'li ashab) dediler ki:
— Biz sana Ebu'l-Kasım künyesini vermeyiz ve sana göz aydınlığı dilemeyiz. Adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'e varıp Ensar'ın söylediklerini Peygamber'e söyledi. Bunun üzerine Peygamber (SaÎlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Ensar güzel söyledi; benim ismimle isimlenin, ancak künyemle ktinyelenmeyinii. Zira Kasım benim.»[405]

Hz. Peygamberin devrinde, «Ebu'l-Kasım» künyesi ile künyelenmek yasaklanmış olup, «Muhammedi» ismi ile İsimlenmeye ruhsat verilmişti. Hz. Peygamber'in hayatından sonra hem ismi ile isimlenmek, hem de künyesi İle künyelenmek hususunu caiz görenler çoğunluk halindedir. Bununla beraber Hz. Peygamberin künyesi ile künyelenmemek ihtiyatlı bir hareket olur. 836, 837, 839 sayılı hadîs-i şeriflere bakılsın.[406]

843— (Hz. Ali'nin oğlu) İbnu'l-Hanefiyye'nin şöyle dediği işitilraiştir:
— (Şu husus, babam) Ali için bir müsaade olmuştur. (Babam, Hz. Peygamber'e) dedi ki:
— Yâ Resûlallah! Eğer senden sonra benim bir çocuğum doğarsa, senin adını ona vereyim mi ve senin künyenle de onu künyeleyeyim mi?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «— Evet!» dedi.[407]

(Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin "den sonra, Hz. A I i 'nîn en büyök ve en faziletli oğlu Muhammed ibni'l-Hanefiyye 'dir ki, boradaki hadîs-i şerifi babasından rİvayeten anlatmaktadır. Nitekim kendisine Hz. Peygamberin ismi verilmiş ve ayrıca Ebu'l-KasİM künyesi ile de künyelenmiştir. Hadîs metninden anlaşıldığına göre bu ruhsat yalnız Hz. AI i 'ye verilmiştir. Peygamber in hem ismini, hem de künyesini alma müsaadesi, Hz. Ali 'ye has bir ruhsat olmuştur, yalnız onun oğluna verilmesine izîn çıkmıştır. Başka hiç kimsenin Peygamber'e ait bulunan isim ve künyeyi bir arada kutlanmasına ruhsat yoktur. Bununla beraber İmam Malik ve âlimlerin çoğu, isim ve künyeyi bîr arada almanın yasaklığı, Hz. Peygamberin hayatı boyuncadır demişlerdir. Fakat İmam Şafiî Hazretleri, isim ister Muhammed olsun, ister Ahmed olsun ve ister bunlardan başka olsun, hiç kimseye Ebu'l-Kasım künyesini almak helâl olmaz. İhtiyat da buradadır.
Ibnu'İ-Kayyim da diyor ki, Peygamberin ismi ile isimlenmek caizdir; künyesi ile künyelenmek yasaktır. Ancak Peygamber'in hayatında onun künyesi ile künyelenmek'daha şiddetli bir yasaktır, (simle künyeyi bir arada takınmak İse hiç bir zaman caiz değildir. Hz. Ali den rivayet edilen hadîs sahîh kabul edildiği halde, ona verilen bu ruhsat özellik taşır. Başkaları bununla amel edemez.
Muhammed Ibni'l-Hanefiyye, hicretin 21. yılında dünyaya geldi. Abdullah ibni Abbas ile İlim ve fıkıh tahsîl etmiştir. Babasının sevgi ve takdirine mazhar olmuş takva sahibi bir zat idi. Cemel vak'asında babasının sancağını taşımıştı. Kuvvet, atılganlık ve cesarette emsalsizdi. Hicret'in 71. yılında Medine'de vefat etmiş ve cenaze namazını Medine valisi bulunan Hz. Osman'ın oğlu E b â n kıldırmıştı. Muhammed Hanîf ve Muhammed Hanefî diye de yad edilir. Allah hepsinden razı olsun...[408]

844— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştij: — Peygamber (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) kendi ismi ile künyesini bir arada toplamamızı yasakladı ve şöyle buyurdu:
— Ebûl-Kasim benim. Allah (mal ve ganimet) verir; ben ise, (adaletle) bölerim.»[409]

839 ve 842 sayılı hadîslere müracaat edilsin. Bu hadîsi Tirmizî rivayet etmiştir. (Kitabu'l-Edeb, Bab : 68, Hadîs : 2843).[410]

845— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahti Aleyhi ve Setiem) çarşıda idi. Bir adam (arkadaşına) :
— Ey Ebu'l-Kasım! dedi. Bunun üzerine Peygamber (Saltal&tü Aleyhi ve Selîem) dönüp (çağırana) baktı. Adam:
— Ben bunu (arkadaşımı) çağırdım, (sizi kasdetmedim) dedi. Peygamber de şöyle buyurdu:
— İsmimle isimleniniz; fakat künyemle ktinyelenmeyiniz.»[411]

837 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[412]

(374) Müşrik Künyelenir Mi?

846— Üsame ibni Zeyd haber verdiğine göre, Resûlüllah (SalUütahü Aleyhi ve Selîem) içinde Abdullah ibni Ubeyy îbni Selûl'ün bulunduğu bir meclise vardı. Bu hadise, Abdullah ibni Ubeyy'in İslâm'a girişinden imce idi. (Abdullah, Peygambere hitap ederek) dedi ki:
— Meclisimizde bizi rahatsız etme. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) Sa'd ibni Ubade'nin yanma varıp şöyle buyurdu:
«— Ey Sa'd! Ebû Hubab'in dediğini işitmedin mi?» (Peygamber, Ebû Hubab künyesi ile) Abdullah ibni Ubeyy ibni Selûl'ü kasdediyordu.[413]

Bif kimseyi künyesi ile çağırmak veya künyesi ile söyleyip onu kasdet-mekte, şereflendirme ve ona kıymet verme İfadesi vardır. Henüz İslâm'ı kabul etmemiş bulunan Abdullah İbni Ubeyy'e böyle künyesi ite hitap edilişte bazt sebeplerin bulunduğu İleri sürülmektedir. Kendisinden bahsedilecek olan müşrik ya künyesi ile meşhur olur da ismi ile tarif edilemeyecek olursa, yahut fitneden korkutursa veya İslâm'a ısındırılmak gayesi bulunursa ve bir menfaat umulursa, künyesi kullanılır. Hadîs-i şerif bu cevaza delil teşkil etmektedir. Bu hadîs, Buhar nin Sahihinde ve Müslim'in rivayetinde uzun olayın bu bölümle ilgili kısa bir kısmıdır. Müslim'in rivayeti meâlen şöyle :
[ü s a m e ibni Zey d] in haber verdiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir merkebe bindi; merkebin üzerinde eğer vardı, eğerin altında da Fedek (beldesinin mamulü) palan bulunuyordu. Peygamber, Hazreç oğlu Harisin oğullan kabilesi İçinde hasta bulunan S a ' d ibni U bade yi ziyaret etmek üzere, ü sam e'yi terkisine almıştı. Bu hâdise, Bedir vakasından önce idi. Nihayet içinde müslümanlardan, müşriklerden, putperestlerden ve Yahudi'lerden karışık bir meclise tesadüf etti. Aralarında Abdullah ibni Ubeyy de vardı. Mecliste (müslümanlardan) Abdullah ibni Revaha bulunuyordu. Hayvanın ayak tozlan meclisi sarınca, Abdullah ibni Ubeyy elbisesi ile burnunu kapadı; sonra dedi ki :
— Bizi tozutmayınız.Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli*m) onlara selâm verdi; sonra durup (merkebinden) indi. Onları Allah'a ibadete çağırdı ve onlara Kuran okudu. Bunun üzerine Abdullah ibni Ubeyy şöyle dedi :
— Ey insani Bu söylediğinden daha güzel bir şey yoktur. Eğer dediğin gerçek ise, meclisimizde bize rahatsızlık verme; evine dön. Bizden sana gelen olursa ona anlat. Buna karşı Abdullah ibni Revaha şöyle dedi :
— {Ey Peygamber!) bizi meclisimizde (Kur'an ile) mest et; biz 'bunu seviyoruz. Böylece müslümanlarla müşrikler ve Yahudi'ler birbirlerine sövmeye başladılar. Dyle ki, birbirleri üzerine atılmaya yeltendiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi v€ Sellem) ise onları teskine devam ediyordu. Sonra Peygamber hayvanına binip Sa'd ibni Ubade 'nin yanına vardı da şöyle buyurdu :
«— Ey Sa'd! Ebû Hubab'ın (Abdullah ibni Ubeyy'in) dediğini işitmedin mi? O, şunu ve şunu söyledi.»
Sa'd dedi ki :
— Onu bağışla, ey Allah'ın Resulü! Müsamaha et. Allah'a yemin ederim ki, Allah sana verecek olduğunu (Peygamberlik şerefini) verdi. Gerçekten bu belde halkı, onu başlarına Melîk edinmeye sözleşmişlerdi. Vakta ki Allah, onun bu mevkiini, sana verdiği Kak Peygamberlikle reddetti, adam buna kederlenip hased etti. İşte gördüğünü ona yaptıran budur. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu bağışladı.
Abdullah ibni Ubeyy kimdir?
Hazrec kabilesinden olup Ebu'l-Hubab ve fbni S e I ü I künyeleri ile meşhurdur. Medîn» lidİr ve İslâm'da münafikların başı olarak tanınır. Hazraç kabilesinin cahiliyet devri sonlarında onların reisi idi. Bedir savaşından sonra, korkusu sebebiyle İslâm dinine girmiş ve müslümanlığını izhar etmişti. Görünüşünde müslümandı. Peygamber (Saltaltahü Aleyhi ve Sellepı) Uhud savaşına hazırlandığı zaman, i b n i S e I ü 1 beraberinde 300 kişi jle ayrılıp Medine'ye dönmüş ve aynı hareketi Tebûk seferinde de tek-rartçmışh. Her ne zaman müslümanlara bir musibet gelirdİyse ona sevinir ve duymuş olduğu kötülüğü hemen yayardı. Ölünce, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öne geçip namazını kıldı. Hz. Ömer namazının kılınmasına muvafakat etmemişti, Bunun üzerine şu âyet-i kerîme nazil oldu : — (Ey Resulüm) münafiklardan ölen hiç bir kimse üzerine, hiç bir zaman namai kılma; kabri başında (gömülürken veya ziyaret için) durma. Çünlci onlar, Allah'ı ve Resulünü tanımadılar ve kâfir olarak can verdiler.»[414] (Tevbe sûresi, âyet: 84)
Sa'd ibni U bade :
Medine li ashabdan olup, künyesi E b û Sabit dir. Annesi Ömre de ashobdandır. Hz. Peygamberin zamanında vefat etmiştir. Hazreç kabilesinin ulularından olan Sa'd, Bedir savaşında bulunmuş mudur, yoksa bulunmamış mıdır mevzuu ihtilaflıdır. İmam Buhârî, Bedir savaşına iştirak ettiğini ispat eder.
Sa'd, güzel Arapça yazan, iyi yüzme bilen, ok atıcılığında mahir olan kâmil bir kimse idi. Kendisi cömertlikle şöhret bulmuştu. Baba, dede ve evlâtları dahi cömert İdi. Kendilerine ait bir köşk olup, her gün buradan yemeğe ihtiyacı olanlar çağrılır ve davet edilirlerdi. S a ' d 'in daima büyük bir tası, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\e beraber zevcelerinin evlerini dolaşırdı. Soffe fakirlerinden herkes bir ve iki kİşİ evine götürürken Sa'd seksen kişiyi birden evine götürüp onlara ikramda bulunurdu. En* sarın sancağı bunda idi. Hz. Ebû Bekir e bîat etmeyip Şam arazisinde Havran a gitti ve orada hicretin onbeşinci yılında vefat etti.
Mekke'nin fethinde de Resûlüllah in sancağını elinde taşıyordu. Mekke'ye girildikten sonra, sancağı oğlu K a y s 'a teslim etmesini Hz. Peygamber kendilerine emretmekle onu oğluna verdi. Abdullah ibni Ab bas ve iki oğlu kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Şam'da vefatına kadar Medine'ye dönmedi ve Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında vefat etti. Allah ondan razı olsun.
Abdullah ibni Revaha kimdir?
Bu da Medine I i ashabdan olup, Hazreç kabilesi ulularındandır. Mekke'nin fethinden başka diğer bütün savaşlarda bulunmuştur. Mekke fethinden sonraki savaşlarda da bulunamamıştır; çünkü Mu'te savaşında kumandanlardan biri olduğu halde şehİd edilmişti. Şam arazisinde hicretin 8. yılında vefat etti. Güzel şiir söyleyen ve müsrikleVe karşı Hz. Peygamber'! koruyan şairlerden biriydi. Savaşlarda en öne geçen ve dönüşte de en sonra gelen olduğu rivayet edilir. Yine şehid edildiği Mu'te savaşına giderken, inşaallah sağ salim dönersin diye müslümanlar ona dua ettiği zaman, Allah'ın mağfiretine ve Cennetine kavuşurum, cevabını vererek şehid olmasını temenni etmişti. Nitekim de öyle oldu.
H i ş a m, babası U r y e den rivayet ederek diyor ki : — Abdullah ibni Revaha 'dan daha cesur ve daha çabuk şiir söyleyen görmedim.
İşte Abdullah ibni Ubeyy'e karşı da cesaretle Hz. Peygamber'i müdafaa etmiş ve gereken cevabı ona vermişti. Zaten bu münasebetle hal tercemesine geçilmiştir.
İbni Abbas, Osame ibni Zeyd ve Enes ibni Malik kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Abdullah ibni Revaha, evinden her çıkışta ve evine her dönüşte muhakkak iki rekât namaz kılar olduğunu hanımı anlatmıştır.
Mû'tt savaşı esnasında Zeyd İbni Harise ile Cafer ibni Ebû Talİp'ten sonra müslümanların sancağını eline almış ve ilk atılışta yaralanıp akan kanını yüzüne bulaştırarak kahramanca hücumg geçmiş ve şehid oluncaya kadar çarpışmıştır. Allah hepsinden razı olsun.[415]

(375) Çocuk İçin Künye

847— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) bize gelirdi ve benim Ebû Umeyr künyesini taşıyan küçük bir kardeşim vardı. Onun oynayıp durduğu bir serçesi vardı da ölmüştü. (Bir gün) Peygamber (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi de, bu küçük kardeşimi kederli gördü. Bunun üzerene Peygamber:
— Bunun hali ne böyle?» dedi. Serçesi öldü, diye Peygambere cevap verildi. Peygamber de şöyle buyurdu:
«— Ey Ebû Umeyr! Serçecik ne oldu?»[416]

Bu hadls-i şerif, çocukların künye ile çağrılmalarına ve çocuklara künye verilmenin cevazına delil teşkil eder. Bu hadîs-i şerîf çocuklarla şakalaşmak ve kafeste kuş beslemek mevzuları ile ilgili bölümlerde 269 ve 384 sayılarda geçmiştir, kaynaklan da verilmiştir.[417]

(376) Bir Kimsenin Çocuğu Doğmadan Önce Ona Künye Vermek

848— (löl-s.) Rivayet edildiğine göre Abdullah, Alkame'ye —henüz çocuğu doğmamışken— Ebû Şibl = Şibl'in babası künyesini vermiştir.[418]

Künye, çok kere yaşayan veya daha önce doğmuş olan bir çocuğa izafeten verilir. Anlaşılıyor ki, çocuk daha doğmadan, tasavvur edilen bir çocuğa izafetle künye verilmiştir. Muhakkak çocuğun doğmuş olması künye için şart değildir.[419]

849— (192-s.) Alkame'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ben doğmadan önce, (babam) Abdullah bana künye verdi.[420]

Bundan Önceki habere bakılsın. Her iki haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[421]

(377) Hanımların Künyesi

850— Hz. Âişe (Radiyallahü anha) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
— Peygamber (Sallalkhü Aleyhi ve Sellem) 'e varıp dedim ki: — Ya Resûlallah! Hanımlarına künye verdin, (arkadaşlarımın künyesi var, benim çocuğum olmadığından künyem yok) bana da künye ver.
Bunun üzerine Hz. Peygamber:
— Kız kardeşin (Esma) oğlu Abdullah (ibni Zübeyr) ile künyelen.» buyurdu. (Ümmü Abdullah = Abdullah'ın annesi diye künyeler).[422]

Hanımların en faziletlisi olan Hz. Peygamber İn zevcesi A i ş e 'nin hiç çocuğu dünyaya gelmediği İçin, çocuğuna İzafeten künyetenememişti. Bundan müteessir olan Hz. A i ş e 'nin gönlünü hoş etmek için, ona en yakın bulunan yeğeni Abdullah ile onu künyelemiş ve Ommü A b d u I -I a h diye yad edilmiştir. Abdullah İbni Zübeyr hakkında bilgi için 244 sayılı hadîs-i şerîf açıklamasına müracaat edilsin.[423]

851— Rivayet edildiğine göre, Hz. Aişe (Radiyollahü tm&) göyle demiştir :

— Ey Allah'ın Peygamberi, bana künye vermez misin? Peygamber de:
«— Oğlunla kttnyelen!» buyurdu.
— (Peygamber bu sözle) Abdullah ibni Zübeyr'i kasdediyordu. Hz. Âişe de, Ümmü Abdullah = Abdullah'ın annesi diye künyelenmişti.[424]

Bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın.[425]

(378) Bir Adamı Kendisinde Olan Bir Şeyle Veya Herhangi Biriyle Künyelemek

852— Sehl ibni Sa'd'dan şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Ali'ye —Allah ondan razı olsun— isimlerinin en sevgilisi, gerçekten Ebû Türab idi ve hakîkaten bu isimle çağrılmaktan sevinirdi. Ona bu ismi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu sebepten) vermişti:
Hz. Ali, bir gün Hz. Fatıma'ya —Allah her ikisinden razı olsun — kızdı. Bu kızgınlık üzerine (evden çıkıp) Mescid'de duvara yaslanarak uzandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) (evine) gelip (onu bulamayınca) arkasını takibe koyuldu. Peygambere haber verildi ki, o burada duvara yaslanmış yatıyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına vardı. Hz. Ali'nin arkası toprak dolmuş haldeydi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem t onun arkasından toprakları silmeye başladı ve ona:
«— Otur, Ebû Türab!. Diyordu.[426]

Ebû Türab = Toprak babası, toprak sahibi manasını taşır. Hz. Âli topraklara bulaştığından/ Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) onu, kendisinde bulunan bu vasıflarla isimlendirdi. Hz. Peygamberin vermiş bulunduğu bu isimden şeref duyan Hz. Ali için Ebû Türab isimlerinin en iyisi ve sevgilisi olmuştu. Bununla çağrılmaktan da hoşlanır ve sevinirdi.
Buhârî hazretleri burada hadîs-i şerîfi kısaltmıştır. Hâdisenin tamamını İmam Müslim şöyle tesbit etmiştir:
«Sehl ibni Sa'd hazretlerinden rivayet edilmiştir: Mervân ailesinden bir adam Medine'ye vali tayin edildi. Vati Sehl ibni Sa'd hazretlerini çağırıp Hz. Al i'ye sövmesini ona emretti. Sehl sövmek ten çekindi.
Vali dedi ki :
— Madem sövmüyorsun, Allah Ebû Türab'a lanet etsin, söyle. Bunun üzerine Sehl:
— Hazreti Ali için, Ebû Türab'dan daha sevimli bîr isim yoktu ve bununla çağrılmaktan hoşlanırdı. Bunun üzerine vali dedi kİ :
— O halde bunun hikâyesini bize anlat, niçin Ebû Türab diye isimlendirildi? Sehl de anlattı :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fatıma'nın evine geldi de evde AI i 'yî bulamadı. F a 11 m a 'ya :
«Amcamın oğlu nerede?»
Diye sordu. O da :
— Aramızda bir hâdise oldu da benden kızıp çıktı ve kuşluk uykusunu evimde uyumadı, dedi. Peygamber (SaUoUaM Aleyhi ve Sellem) bîr adama :
Bak, bu (adam) nerede?»
Buyurdu. Adam (aradıktan sonra) gelip dedi ki :
— Ey Allah'ın Resulü! O (Hz. Ati) Mescid'de uyuyor. Peygamber (SalUtllahü Aleyhi ve Setlem) yanına vardı ki, o yaslanmış yatıyor; yan tarafından hırkası düşmüş, üzerine de toprak isabet etmiş. Peygamber (SatlaüâhU Aleyhi ve Sellem) de ondan topraktan silmeye başlayarak şöyle buyurdu :
«Kalk Ebû Tttrab, kalk Ebû Tttrab!..»[427]

Böylece Ebû Türab isminin Hz. AI i'ye verilme sebebi tafsilâtı ile bildirilmiş oluyor.[428]

(379) Büyüklerle Ve Fazilet Sahipleriyle Yürümek Nasıl Olur?

853— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
Peygamber (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem) bizim hurmalığımızda —Ebû Talha'nın hurmalığında— iken ihtiyacı için uzağa açıldı; Bilâl da arkasında yürüyordu, yanında yürümekle Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve ScUemfe ikram ediyordu. Sonra Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Setlem) bir mezara uğrayıp durdu. Nihayet Bilâl ona yetişti. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Canına rahmet, ey Bilâl! Benim işittiğimi ten işitiyor musun?»
Bilâl dedi ki:
— Ben bir şey işitmiyorum.
Hz. Peygamber:
«— Kabir sahibine azab ediliyor!» buyurdu. Sonra onun Yahudi kabri olduğu anlaşıldı.[429]

Bu hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre, büyüklerin, ilim ve fazilet sahibi kimselerin arkasında yürünür ve onlara yardımda bulunmak için yanlarında hazır bulunulur. Bu gibi hareketler islâm'ın öğrettiği ahlâk ve edeb kaide-lerindendir. Ayrıca Hz.ŞeyşambvfŞaUallahüAleyhi veSeÜem)'m kabirlerinde bulunan ölülerin hafine vakıf oldukları gerçeğini de öğrenmiş bulunuyoruz. Mu, Allah'ın Peygamberlerine ihsan buyurduğu bir mucizesidİr ve Allah bu iktidarı dilediği mümin kullarına keramet olarak da ihsan buyurur.[430]

(380) Bölüm

854— (193-s.) Kays'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki; Muâ-viye'nin kendi küçük kardeşine şöyle dediğini işittim:
— Bu hizmetçiyi terkine al, (bineceğin hayvan üzerinde senin arkanda olsun). Kardeşi ise bunu yapmaktan kaçındı. Bunun üzerine Mua-viye, otta:
— Ne fena terbiye edildin, dedi.
Kays demiştir ki, (Muâviye'nin babası) Ebû Süfyan'ın (Muâviye'ye) :
— Kardeşinin sana karşı tutumunu bağışla, dediğini işittim.[431]

Burada iki hususa işaret edilmektedir:
Birincisi: Hizmetçiyi terkiye almak suretiyle, efendi ve hizmetçinin birarada yürümelerinin edebe aykırı düşmediğidir. Aynı zamanda böyle hareket, bir tevazu manası taşımaktadır.
İkinci husus : Böyle hareket etmemenin büyük bir suç olmadığı, terbiyesizlik derecesine ulaşmadığıdır. Bir fazilet farkı olarak mütalâa edilmesi gerektiğidir. (Bu eser için başka bir kaynak bulunamamıştır.)[432]

855— (194-s.) Amr ibni'l-As'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Arkadaşlar çoğaldığı zaman, borçlar da çoğalır.» (Kavilerden Yahya demiştir ki...) Ben, (bana anlatan) Musa'ya: — Borçlar nedir? diye sordum. O; haklardır, dedi.[433]

Arkadaşlar çoğaldığı zaman, onların her birine karşı olan davranış ve hareketler birbirinden farklı olur. Herkesin durumuna göre idare edilmesi gereken ve gözetilmesi icab eden halleri vardır. Arkadaşın ihtiyacı varsa, elden gelen maddî yardımı yapmak, manen takviyede bulunmak, sözle ve bedenle yardımcı olmak, darıltmamak, muhabbeti devam ettirmek gibi haklan gözetmek lâzım gelir. İşte arkadaşlar çoğaldıkça bu hak ve vazifeler de çoğalır.
(Bu eser İçin yine başka bir kaynak bulunamamıştır.)[434]

(381) Şiirden Bir Kısmı Hikmetdir

856— (195-s.) Halid ibni Keysan'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ben (Abdullah) ibni Ömer'in yanında idim. îyas ibni Hayseme, onun karşısında durup, şöyle dedi:
— Ey Faruk'un oğlu (Abdullah), sana şiirimden okuyayım mı? (Abdullah) ibni Ömer:
— Evet, ancak bana güzel olanı oku, dedi. Bunun üzerine İyas ibni Hayseme, ona şiir okudu; nihayet ibni Ömer'in hoşlanmadığı şeye (söze) ulaştığı zaman, İbni Ömer ona:
«— Dur!» dedi.[435]

Şiir, anlamak ve bitmek, duymak mânâlarına gelen Arapça bir kelimedir. Edebiyat dilinde ise, ölçülü ve kafiyeli olan güzel sözler manzumesine denir. Burada da bu manada olan şiir kosdedilmektedir. Böyle olunca, her şiir fuzuliyat olmaz ve taşkınlık sayılmaz. Çünkü şiir şeklinde ifade edilen sözlerin bir kısmı hakkı belirtir ve ona teşvik eder. Hak ve adaleti açıklayan, güzele ve iyiye delâlet eden şiirler, kasd edilen manayı en tatlı ve en coşkun şekilde terennüm ettiklerinden ve dinleyiciyi büyü I ey ip heyecana

getirdiklerinden hikmetle anılmaya hak kazanmışlardır.
Hikmet, sağlam ve kuvvetli bir görüşle gerçeği tespit etmek demektir. İşte şiirlerden bir kısmı gerçeği belirttiği ve bulduğu itibarla hikmettir, doğruyu ifade eden hükümdür. N e v e v î hikmeti şöyle tarif eder:
«Yüce Allah'ı tanımayı muhtevî hükümlerle nitelenmiş iltrn, hikmettir. Bu da, keskin görüşle gerçeği tespit etmek, nefsi terbiye etmek, hak olan şeyle amel etmek, boş şeylere gönül arzularından yüz çevirmek suretiyle otur. Bu vasıftan kendinde toplayana da Hakîm denilir.»
EbO Düreyd demiştir ki, sana Öğüt veren, yahut seni fenalıktan alıkoyan, yahut seni bir iyiliğe iletip çirkin şeyden meneden her söz hikmettir ve hükümdür.
İşte bir şiir ki, onda öğüt ve hikmet var, Allah'ın nimetlerini ve iyi kimselerin halterini anma var, o güzeldir. Kötü şeyleri İfade eden ve şunu bunu yerip hicveden şiir dizmek haramdır.
Şiirle ilgili 342, 525, 792, 793 ve 869-871 sayılı hadts-i şeriflere müracaat edilsin.[436]

857— (196-s.) Mutrif den işitüdiğine göre demiştir ki, İmran ibni Husayn'e, Kûfe'den Basra'ya kadar arkadaşlık ettim; hemen hemen her konakladığı yerde bana şiir okuyordu ve şöyle demişti:
— İşaret ve tarizle yapılan ifadelerde yalandan uzaklaşma vardır.[437]

Bir sözden hem gerçek mana, hem de bazı karinelerle mecaz manası alınabilecek olursa, bu gibi sözlerin tevili mümkündür. Meselâ bir kimsenin kolunun uzunluğunu bildirirken, onun hırsızlığına da işaret ederek «kolu uzun» denilebilir ve bir söz kaçamağı yapılabilir. Böylece bunu söyleyen adam maksadını gizleyerek yalan için bîr yol bulabilir. Akıllı ve ihtiyatlı davranan kimseler, çok kere konuşmalarını tariz suretiyle ifade ederler. Hakkı beyan etmekte tariz yolunu seçmenin sakınılacak tarafı yoktur. Bu da bir nevi hikmet sayılır.
(Bu ve bundan önceki haber için başka kaynak bulunamamıştır.).[438]

858— Ubeyy ibni Kâ'b haber verdiğine göre, Resûlüllah (SaUalbhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«— Şiirden bir kısmı hikmettir.»[439]

856 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın. Ubeyy ibni Kâb'ın hal tercemesi için 476 sayılı hadîs-i şerif açıklamasına müracaat edilsin.[440]

859— Esved ibni Serİ'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Azîz ve Yüce olan Rabbımı bir takım övgülerle methettim. Hz. Peygamber:
«— Senin Rabbın Övgüyü (hamdi) sevmez mi?» buyurdu ve öna bundan ziyade etmedi, (söylemedi).[441]
Esved ibni Sert' Temim kabilesinden ve ashabdan olup künyesi Ebû Abdullah 'dır. Meşhur şairlerdendir ve Peygamber(Sattallâha Aleyhi ve Sellem) ile beraber dört savaşa katılmıştır. Demiştir ki, bir savaşta ashabdan bazıları düşman çocuklarını öldürdüler ve bunlar müşrik çocuğudur, (öldürülmelerinde bir beis yoktur) dediler ve böylece ResGlül-lah'a karşı suçsuzluklarını belirtmeye çalıştılar. Bunun üzerine Resûlüllah şöyle buyurdu :
«— Sizin seçkinlerini», müşriklerin çocukları değil midir? Hiç bir çocuk yoktur ki, İslâm'ı kabul edebilme kabiliyeti üzere doğmuş olmflsın. Nihayet dili ile ifadeye başlayınca, ana-babası onu Yahudileştirir, yahut Hıristiyanlaştırır, yahut onu ateşperest yaparlar.»
Esved, hicretin kırk ikinci yılında Hz. MuavİYe zamanında vefat etmiştir. Bir rivayete göre de, Mz. Osman şehid edildiği zaman ev-tâd ve iyalînİ bir gemiye bindirerek onlarla Basra körfezinden ayrılmış ve bir daha da görülmemiştir.
Esved şair olduğundan, şiirlerinde yapmış olduğu övgüler ve güzel vasıflar, Peygamber tarafından tasvib görmüş ve takdir kazanmıştır. Bu da gösteriyor ki, hak kelâmın şiirle ifâde edilmesinde bir sakınca yoktur.[442]

860— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğin* göre, demiştir ki, ResüUil lahi§ĞlktUahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu:
— Bir adamın karnının irinle dolup hasta olması, şiirle dolmasından daha hayırlıdır.»[443]

Şiir konusu ile ilgili bundan önceki hadîs-i şeriflerin açıklamalarında, mubah ve haram olan şiirler tafsilâtı ile bildirilmiş olduğundan tekrar üzerinde durmakta fayda yoktur. İçinde hayır bulunmayan, sunu bunu kötü-leyen ve münasebetsiz sözleri ihtiva eden şiirleri ezberleyip de mütemadiyen onlarla uğraşan kimsenin durumu, hadîs-i şerifte beyan buyuruları mana kapsamına girer. İlim ve fazilet, ahlâk ve edeb dersi vermeyen boş ve lüzumsuz şiirlerle sözlerden kaçınmak gereklidir.[444]

861— Esved ibni Seri'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ben şair idim, Peygamber (Saltatkthii Aleyhi ve SeHem)'e gidip dedim
ki, Rabbimi Övdüğüm Övgülerimi sana okuyayım mı? Peygamber:
«— Gerçekten senin Rabbin övgüleri sever, (onlardan razı olur).»
buyurdu ve bunun üzerine bana ziyade (bir şey) söylemedi.[445]

859 sayılı hadîs-i şerif ve açıklamasına bakılsın.[446]

862— Hz. Aişe'den —Allah ondan razı olsun— rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— (Şair) Hassan ibni Sabit, müşrikleri kötüleyip hicvetmek hususunda Resûlüllah (Sailallâhti Aleyhi ve SeHem)'den izin istedi. Resûlüllah
(SatlallâhU Aleyhi ve Sellem):
«— Benim (o Kureyş müşriklerine soyca) nispetim nasıl olacak, (beni onlardan nasıl temize çıkaracaksın)?» buyurdu. Hassan dedi ki:
— Kıl hamurdan çıkarıldığı gibi, ben seni onlardan (incitmeden) çıkarırım.[447]

Bu hadîs-i şeriften şu iki hüküm çıkmaktadır:
1— Müşriklerin düşük hallerini belirtmek için onları kötülemek ve hicvetmek caizdir.
2— Kötüleme ve hiciv İfadelerini şiirle dile getirmek de caizdir.[448]

863— Hişam, babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir:
— Hz. Ai|e'nin yanında (şair) Hassan'ı kötülemeğe gittim de, o bana dedi kt, Hassan'ı kötüleme; çünkü o, Resûlüllah (SalUüîahü Aleyhi ve Sellemfi (düşmanlarına karşı şiirleriyle) savunurdu.[449]

M ü s I i m "in yine H i s a m 'in babasından ettiği rivayet ise şöyledir: «Hassan İbni Sabit, Hz. Aişe aleyhinde fazla söz söyleyenlerden biri idi. Bunun için ben ona sövdüm, kötü söyledim. Hz. Âişe dedi ki :
— Ey kardeşim oğlu! Onu bırak; çünkü o. Resulü İlah (SaltatlahO Aleyhi veSeUemy'ı (düşmanlarına karşı şiirleriyle) savunurdu.»
Her iki rivayetten de anlaşılıyor kt, şiirle düşmanları hicvetmek caizdir ve müslömanlann kusurlarını bağışlamak lâzımdır.
Hassan ibni Sabit kimdir?:
Ashqb-ı kiramdan olup, Arap şairlerinin meşhurlarındandir. Ömrünün 60 yılı cahiliyef devrinde ve geri kalan 60 yılını da İslâm devrinde yaşayarak geçirmiş ve böylece yüz yirmi yıl yaşamıştır. Acayip bir tesadüf olarak babası ile dedesinin de bu kadar yaşadıkları nakledilir.
Künyesi E b u ' I - V e I î d 'dır. Kureyş kâfirlerinden Hz. Peygamber'e hicivde bulunan şairlere ve bilhassa Ebû Süfyan'a güzel beyitleri ile cevap verir ve Resûlüllah'ı savunurdu. Hatta Mescid'de, Hassan için Hz. Peygamberin özel bir minber yaptırdığı rivayet edilir.
Hz. Peygamberin cariyesi bulunan M â r i y e hanımın hemşiresi Şirin hanım Hassan'a nikahlanmış ve ondan Abdurrahman adında bir oğlu olmuştu. Böylece Hz. Peygamberin Mariye'den olan oğlu İbrahim İle teyze çocukları olmuşlardı. Bütün mücadelesini, şiirlerle yapmış ve Resûlüllah'ın :
«— Hassan'ın beyitleri, düşmana olan ok darbelerinden daha tesirlidir.»
Kelâmına mazhar olmuştur. Hassan hicivlerini yazacağı zaman, Kureyş kabilesinin soyca bütün hususiyetlerini bilen Hz. Ebû Bekir 'den bilgi alır ve ondan sonra şiirlerini hazırlardı. Zira Peygamber (Salîallafiü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle demişti :
— Sen Ebû Bekir'e git; çünkü o, Kureyş kavminin soyunu senden daha iyi bilir.»
Hz. Ebû Bekir de : Şunları söyle, şunları «öyleme diye ona talimat verirdi. Kâ'b ibni Malık de bu şekilde Peygamber'in müdafaasını yapan şairlerdendi. Şair Abdullah ibni Revaha, daha ziyade Kü-reyı'in küfrünü ve batıl inançları ile kötü âdetlerini hedef edinerek şiir söylerdi. Bu bakımdan cahiliyet tarzı üzere olan Hassan ve Kâb'ın şiirlerini okumayı Hz. Dm er kendi hilâfeti zamanında yasaklamıştı.
Hassan, Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında vefat etti. Allah hepsinden razı olsun.[450]

(382) Güzel Söz Gibi, Sür De Güzeldir Vb Onun Çirkini De Vardir

864— Ubey îbni Kâ'b'dan, Peygamber (Satlallahü Ateyhi ve Seltem) 'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: «— Şiirden bir kısmı hikmettir.»[451]

858 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[452]

865— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «— Şiir, söz menzilesin dedir, (tabiî kelâm gibidir); onun güzeli kelâmın güzeli gibidir ve çirkini de kelâmın çirkini gibidir.»[453]

Anlaşılıyor ki, lâfızların kıymeti ve makbul oluşu, delâlet ettikleri manaya bağlıdır. Söz ne kadar kafiyeli ve fesahat-belâğat kaidelerine uygun olursa olsun, mânâ bakımından hakkı ifade etmiyorsa dînen makbul değildir. Taşıdığı manevî sorumluluğa göre haram veya mekruh otur. İslâm dîninin gösterdiği üstün ahlâk kaidelerini dile getiren bir kelâm, dil kaidelerine uygun olmasa bile kötü sayılmaz, manevî bir suç teşkil etmez. Ancak fesahat-belâğat kaideleri ile süslenen şiir tarzındaki sözler gerçekleri veya ilmî yönleri yansıtıyorsa, bunlar kelâma daha ziyade güzellik verir ve nefislere daha tesirli olur. Bir sözün güzel ve çirkinliği şiir veya nesirle değil, ancak delâlet ettiği mânâ ile ölçülür. Mânâ güzelse, kelâm güzeldir; ister o kelâm şiir olsun, İster nesir olsun...
(Bu hadîs-i şerif Kütü b-i S itte d e mevcut değildir.).[454]

866— (197-s.) Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle buyururdu:
— Şiirden bir kısmı güzeldir ve bir kısmı çirkindir. Sen güzeli al ve çirkini bırak. Gerçekten ben Kâ'b ibni Malik'in şiirinden bir takım şiirler rivayet ettim ki, o şiirlerin bir kasidesinde kırk ve bundan daha az beyit vardır.»[455]

Hz. Â i ş e 'den nakledilen bu haber, daha önceki hadîs-i şerifin mânâsını teyid etmekte olup, şiirin dindeki yerini göstermektedir.
Ka'b İbni Malik kimdir? :
Ashabdan ve şairlerden olup, Akabe biatında bulunmuş ve Medine'ye hicret ettikten sonra Ta I ha hazretleri ile kardeşlik sözleşmesi yapmıştı. Bedir ve Tebuk savaşlarından başka diğer bütün savaşlara katılmıştı. Uhud savaşında kahramanca savaşmış ve onbir yara almıştı. Hassan ibni Sabit ve Abdullah ibni Revaha ile beraber Resûlüllah'ı şiirleriyle düşmana karşı savunan ve onları harp İle tehdit eden ünlü bir şairdi.
Tebuk savaşında geri kalan üç kişiden biri olup, ettikleri tevbe sonunda Allah tevbe I erin i kabul etmiş ve haklarında şu âyet-i kerime nâzİl olmuştur:
«- (Tebük savaşından) geri bırakılan üç kişiyi (Kâ'b ibni Mâlik, Hilâl ibni Ümeyye ve Mürare ibni Rebi'i) Allah bağışladı; çünkü d derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliği ile onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıkmıştı ve Allah'dan kurtuluşun ancak Allah'a sığınmakta olduğunu anlamışlardı. Bundan sonra Allah onlun tevbekâr olmaya muvaffak kılıp tövbelerini kabul buyurdu. Şüphesiz İd Allah, tevbeleri kabul edendir, çok merhametlidir.» (Tevbe sûresi, âyet: 118)
Rivayet edildiğine göre Kâ'b,ibni Malik, Hz. Peygambere:
— Şiir hakkında ne buyurursunuz? diye sormuş. Peygamber (StUhltahü Aleyhi ve SeUem) de :
Mümin, kılıcı ve dili ile müc&hede eder.»
Cevabını vermiştir. Gerçekten Kâ b 'in savaşlara dair çok güzel şiirleri vardır. Bunlardan ötürü Allah'ın kendisinden razı olduğunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona müjdelemişti. Ömrünün sonlarına doğru gözleri görmez olmuş ve 77 yaşında olduğu halde hicretin 50. yılında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun...
Geniş bilgi için 944 sayılı hadîsin açıklamasına bakılsın.[456]

867— Hz. Âige'ye — Allah ondan razı olsun — soruldu ki:
— Eesûlüllah (Sallallâhii Aleyhi ye Sellem) şiirden herhangi bir |Hr okur muydu? Âişe:
— Abdullah ibni Revaha'nın şiirinden şunu okurdu, dedi: «Azıklayıp göndermediğin kimse, sana haberleri getirir.»[457]

Beytin tornamı şudur :
Bilmediğin şeyleri açıklar sana günler, Azıklamadığınla gelir sana haberler...
Bu beyit, Abdullah İbni R e v a h a 'ya nispet ediliyorsa da mecaz itibariyledir. Bunu Abdullah çokça tekrarladığından dolayı Hz. A İşe ona nispet etmiştir. Beyt Tarafa adlı şairin Muallâka'lında mevcuttur; nitekim diğer bir rivayette A İşe bu beyti Ta rafa'ya nispet etmiştir.
Beytin açıklamalı mânâsı şöyle :
Ey insan, sabrlı ol; gelecek günler ve geçecek zaman, sen bir hazırlık yapmaksızın, bir adam azıklayıp haber edinmek için sefere çıkarmaksmn bilmediğin haberleri sana getirir.
792 sayılı hadîs-İ şerife ve Abdullah ibni Revaha'nın hal tercemesî için de 846 sayılı hadîs-i şerifin açıklamasına müracaat edilsin.[458]

868— Esved ibni Serî' anlatarak şöyle demiştir:
— Ben şair idim de dedim ki, ey Allah'ın Resulü! (Şiirimle) Rab-bimi övdüm. Peygamber buyurdu:
«— Senin Babbin Övgüyü (hamdi) sevmez mi?»
— Bundan fazla bana (bir şey) söylemedi.[459]

859 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[460]

(383) Şiir Okutan Kimse

869— Şerîd'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (Salkülahü Aleyhi ve SelUm) benden, tîmeyye ibni Ebî's-Salt'm şiirini okumayı istedi. Ben de ona okudum. Peygamber ise:
— Hîh, hîh =- devam, devam» demeğe başladı.
— Böylece ona yüz beyit kadar okudum. Bunun üzerine Peygamber: m— Ümeyye az kalsın nüslüraan oluyordu,» buyurdu.[461]

Şerîd ibnİ Serî d, Salcîf kabilesinden olup, ashabdandır. Asıl adı Malik dir. Muğîre i b n i Ş u ' b e, bunun arkadaşlarını öldürmüş, bu ise; kaçıp kurtulmuş olduğundan kendisine Şerîd — Kaçak adı verilmiştir. Taif de ikâmet etmiş ve kendisinden hadîs-i şerif rivayet edilmiştir. Buradaki hadîs-i şerifi, biraz değişik bir lâfızla İmam Müslim de rivayet etmiştir. Hz. Peygamberin İsteği üzerine, İslâm'ı kabul etmemiş bulunan P m ey ye ibni Eb Î' s- S a 11 in şiirlerinden yüz beyit kadar okumuş ve bunları Peygamber (Saltallahi* Aleyhi ve Setkm) dinlemiştir. Beyitlerin taşıdığı mânâ, İslâm inanana yakın bulunduğundan da, Hz. Peygamber:
Ümeyye, az kalsın nüslüman oluyordu.»
Buyurmuştur. Şairin İnanç ve ahlâkına bir kıymet hükmü vermek içirt şiirlerini okuttuğu ve dinlediği söylenebilir.
0 m e yye ibni Ebi's-Salt da Şerîd gibi Sakîf kabilesin-dendir ve bu kabilenin en meşhur şairidir. Geçmiş asırlarda gelen mukaddes kitapları okuyup araştırmış ve geniş bilgi edinmiş olduğundan, ahir zaman Peygamberine ait vasıfları öğrenmişti. Bu peygamberin Hicaz'da zuhur edeceğini öğrenince, kendisi peygamber olmaya özenmiş ve niyyet-lenmişti. Nihayet Hz. Muhammed (Saltallahü Aleyhi ve Scllem) Peygamber olarak gönderilince, buna hased etmiş ve hasedi yüzünden İslâm'ı kabul etmemişti. Hicretin 9. yılında Taîfde Ölmüştür. Müslüman olduğu söylenirse de bu zayıftır. Çünkü bunun hakkında Peygamber (SaliaİIahti Aleyhi vt in şöyle buyurduğu da rivayet edilmektedir:
«Şiiri iman etti; fakat kalbi kâfir oldu.»
Şairin birçok kaside ve mersiyeleri vardır ve bunlar edebî bakımdan şöhret bulmuşlardır.[462]

(384) «İçi Şürle Dolu Kimseyi Hoş Görmemek»

870— İbni Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— Sizden birinizin karnı irinle dolmak, şiirle dolmaktan ona daha hayırlıdır.»[463]

Şiir mevzuunda diğer hadîs-i şerifler münasebetiyle gerekli açıklamalar daha önce geçmiş ve sakıncalı tarafları bildirilmişti. Özet olarak bu bölümden su hüküm çıkar: Dinî ilimlerden alıkoyacak, Allah'ı anmaktan meşgul edecek şekilde bir düşkünlükle şiirle uğraşmak ve bunu bir meslek ve san'at edinmek mekruh bir İştir, din yönünden hoş bir şey değildir. Güzel bir şekilde manaları dile getirmek, nükte yapmak, lâtife ve teşbihlerde bulunmak, keder ve yalnızlığı gidermek kasdı ile şiir söylemekte bir beis yoktur. Ashab-ı Kiramın çoğu bu mânâda şür okumuşlardır.[464]

(384 M.) Aziz Ve Yüce Allah'ın «Şâirlere İse, Onlara Sapıklar Uyar- Sözü (Sûre: 26, Âyet: 224)

971— (198-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre:
Şairler ise, onlara sapıklar uyar. Görmez misin, o şairler her yöne meylederler ve boş şeylere dalarlar ve gerçekten onlar (şiirlerinde) yapnuyacakları şeyleri söylerler.» Ayet-i kerîmesinin genel manasından terk edilip istisna edilerek Allah söyle buyurmuştur:
— Ancak iman edip salih amel işliyenler, Allah'ı çok ananlar, kendilerine zulmedildikten sonra (şiirleriyle Peygamberi koruyarak kâfirlerden) öçlerini alanlar müstesnadır, (bunlar kınanmazlar). O zulmedenler, yakında hangi dönüş yerine döneceklerini bileceklerdir.» (Sûre: 26, Ayet: 224-227).[465]

Şuarâ sûresinin 227; âyeti kerîm esi nde, iman edip salİh amel işleyenler, Allah'a ibadet ederek onu çok onanlar ve müslumanlara edilen zulme karşılık kâfirlere hicivde bulunan şairler daha önceki âyet-i kerime ile kınanan şairlerden dışta bırakılmış ve bunların tutumu güzel gösterilmiştir. Azaba hak kazananlar ve sapık olanlar, İslâm düşmanı şairlerdir. Peygamberi hicveden kâfirlerdir, öteye beriye meyledip boşuna zaman geçiren dalgınlardır.[466]

(385) «Beyândan Bir Kısmı Sihirdir»

872— îbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, bir adam yahut bir Bedevî, Peygamber (SallallahÜA leyhi ve Sellemi'e gelip, açık bir ifade ile konuştu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Beyândan bir kısmı sihirdir ve şiirden bir kısmı da hikmettir.»[467]

Beyan, bîr mânâ ve maksadı açıklamak, ifade etmektir. Sihir ise, büyü ve göz bağcılık demektir. Sihir insanları tesir altında bırakan ve hayrete düşüren, insanları İlgi ile sürükleyen ince bir san'at olduğu gibi, beyanın bir kısmı da tesirli ve çekici haller taşıdığından insanlara böyle tesir eder.
Şiirin bir kısmı hikmet olduğuna dair bilgi için 856 sayılı hadîs-i şerifin açıklamasına bakılsın. Netice olarak anlaşılıyor ki, beyan ve şiirden iyi olanı da var kötü olanı da var...[468]

873— (199-s.) Rivayet edildiğine göre, Abdülmelik ibni Mervan çocuklarım terbiye için Şa'bîye teslim edip, şöyle dedi:
— Bunlara şiir öğret ki, şeref kazansınlar ve yükselsinler. Bunlara et yedir ki, kalbleri kuvvetlensin. Saçlarını kes ki, boyunları güçlü olsun. Bunları yüksek adamların meclisinde bulundur ki, onlara karşı söz getirebilsinler.[469]

Abdülmetik İbni Mervan, Emevî meliklerinin besincisidtr. Hz. Osman'ın halife seçildiği yıl dünyaya gelmiş ve şehİd edildiği meşhur vak'oda 11 yaşında bulunduğu halde babası ile. beraber hazır bulunmuştu. Hilâfete geçmeden önce zühd ve takvası, fıkıhtaki geniş malûmatı ile şöhret kazanmışsa da, devlet reisliğini ele geçirdikten sonra zulüm yolunu tutmuş ve Haccac gibi zdlim bir kumandanı insanlar üzerine musallat kılmıştı. Bununla beraber islâm ülkelerini Hindistan ve Endülüs'e kadar genişletmişti. Hicretin 86. yılında 62 yaşında vefat etmişti. 17 oğlu olup, bunlardan 4'u bulunan Velîd, Süleyman, Yezîd ve Hişam devlet idaresinde bulunmuşlardır. İşte bu çocukların terbiye ve yetişmelerini temin için onları Şa'bî hazretlerine teslim ettiği anlaşılmaktadır.
Ş a' b î hazretleri TabÎn'den olup, ashabdan 500 zat İle görüşmüş olduğu rivayet edilir. Medîn«de Ibnü'l-Müseyyeb, Basra'da Hasan-ı Basri, Şam'da Mekhûl gibi en önemli âlimlerin Kûfo'de dördüncüsü idi. Hicretin 20. yılında doğup, 104 tarihinde Kûfo'de ansızın vefat etmiştir. Hâlife Abdülmelik, böyle değerli bir âlime çocuklarını yetiştirmek için teslim etmiş ve onlara şiir öğretmesini de istemişti. Şiir öğrenmenin ve öğretmenin mutlak olarak yasak olmadığı hususu da bu istek ve uygulamadan bir vakıa' olarak anlaşılmaktadır.[470]

(386) Şiirin Mekrûh Olanı

874— Hazreti Âişe (Radiyallahü anha) , Peygamber (SallatUthti Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— taşanların en büyük suç işleyeni o insandır ki, kabileyi bütünü ile hicveder (şiirleriyle kötüleyip yere batırır); bir de bir adamdır ki, babasını inkâr etmiştir.»[471]

Haksızlığa uğrayan kimse, taşkınlık yapmayarak hasmını hakkı kadar hicveder; ancak hasmının bağlı bulunduğu soy ve kabile mensuplarının tümünü kötülemek ve hicvetmek caiz değildir. Bu bir zulümdür ve tecavüzdür. Böyle hareket etmenin günah olduğunu bu hadîs-İ şerif bize bildirmektedir.
BÎr de insan, babasını inkâr eder ve başka birine intisabı uygun bulursa, bu da suç bakımından çok çirkin ve ağır bir istir. Anne ve çocuğu inkâr etmek de böyledir. Bu gibi günahlardan şiddette sakınmak gerekir.[472]

(387) Çok Söz Konuşmak

875— îbni Amrin'in şöyle dediği işitilmiştir:
— Peygamber (Sallaltehü Aleyhi ve Setlemyin devrinde (Medine'nin) doğu tarafından iki hatip adam gelip, ayakta durarak konuştular; sonra oturdular. Arkasından Hesûlüllah (Salîallahü Aleyhi veSellem) 'in hatibi Sabit ibni Kays kalkıp konuştu, öncekilerin konuşmasından insanlar hayrete düştüler. Bunun üzerine Resulüllah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) kalkıp hitabette bulunarak şöyle buyurdu:
«— Ey insanlar! (Maksadınızı ifade için tabîî olarak) sollerinin söyleyin, zira sözü süslemek (ve onu tesirli hale getirmek) Şeytan'dandır.» Sonra Resul üllah (SalUUlahü Aleyhi ve Sellem):
— Beyandan bir kısmı sihirdir.» buyurdu.[473]

İnsan, herhangi bir ihtiyacını veya maksadını olduğu gibi ifade etmelidir. Dinleyiciyi tesir altında bırakarak onu hisleriyle hareket etmeye mecbur bırakmamalıdır. Her işte akıl ve mantık hakim bulunmalı ve her İşi asıl durumuna göne değerlendirmelidir. Güzel beyan ve ifadeler, dinleyiciyi büyüleyen bir sihir gibi olduğundan bunların tesiri altında yapılacak işler çok kere gerçeğe aykırı düşer ve insan aldatılmış olur. İşte bu duruma düşmemek için Peygamber Efendimiz bize söz söyleme tarzını gösteriyor ve bizi büyülü söz söylemekten kaçındırıyor.[474]

876— (200-s.) Enes Hazretlerinin şöyle buyurduğu işitilmiştir:
— Bir adam, Hz. Ömer'in yanında hitabette bulundu da, sözü uzattı (çok söyledi). Bunun üzerine Hz. Ömer:
— Hitabetlerde çok söz söylemek, Seylan'ın (ağzından çıkan şişirilmiş) balonlardan sayılır.» buyurdu.[475]

Şekaşık kelimesi, Şıkşıka'nın çoğuludur. Deve kızdığı zaman içinden çıkarıp ağzında avurtlarını onunla şişirdiği şeydir. Bununla boş şeyler mu-rad edildiğinden, biz bu kelimeyi şişirilmiş balon diye ifade ettik. Muhakkak ki, çok ve uzun hitabelerde artık söz olur, yatan ve riya karışığı bulunur kî, bunlar Şeytan'ın dürtüşünden doğan şeylerdir. Hz. Ömer 'in bu beyanları, bundan önceki hadîs-i şerifin mânâsına tamamen uygun düşmektedir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[476]

877— Ebû Yezîd'den yahut Mu'in ibni Yezîd'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Mescidlerinizde toplanınız; ve her ne zaman bir kavim toplanırsa bana haber versinler.» Sonra bize ilk gelen Peygamber oldu ve oturdu. Bizden bir hatip de konuştu. Sonra şöyle dedi:
— Hamd, Öyle bir Allah'a mahsustur ki, hamd için onun önünde bir maksat yok ve ötesinde de bir çıkış yok. Bunun üzerine Peygamber kızdı ve kalktı. Biz de aramızda birbirimizi (ettiğimiz kusurdan dolayı) ayıpladık. Dedik ki:
— Bize ilk gelen Peygamber oldu da, başka bir mescide gidip orada oturdu. Biz de ona gidip onunla konuştuk. Sonra bizimle gelip oturmuş olduğu yerde veya ona yakın bir yerde oturdu; sonra şöyle buyurdu:
«— Hamd o Allah'a mahsustur ki, dilediğini önüne koydu (yarattı), dilediğini de arkasına bıraktı (yaratmadı). Gerçekten beyandan bir kısmı sihirdir. Sonra Peygamber bize emretti ve bize öğretti.[477]

Hz. Peygamberin huzurunda konuşan hatibin ifadesinde yapmacık gayretler ve karışık beyanlar olması hasebiyle, bunun bu hareketine Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) kızmış ve ifadeyi düzelterek:
«... beyandan bir ikisini sihirdir.»
Buyurdular. Gerçeği ifadeden uzak aldatıcı mahiyetteki beyanları büyü olarak vasıfladılar. Böylece maksadı, en tabiî ve kolay bir üslûp üzere ifadenin lüzumuna işaret

buyurdular.
Mu'in ibni Yezid kimdir?:
Künyesi Ebû Zeyd olup, ashabelana"ir. Babası ve dedesi ile beraber Bedir savaşında bulunmuştur. Bedir savaşına baba ve dedesiyle katılan bundan başka bir kimse bilinmemektedir. Ayrıca Mu'in, Peygamber (Saltaltahü Aleyhi ve Seitem) e «Baba ve dedemle birlikte biat ettim» dediği rivayet ediliyor. Hz. Muaviye'nin savaşlarında Muaviye ile beraber olduğu rivayeti vardır. Mısır'a, Kûfe'ye gitmiş ve Şam'da ikamet etmiştir; ve Şam'ın fethinde de bulunmuştur. Hz. Ömer'in nezdİnde mevkii Vardı. 2 veya 5 hadîs-i şerif rivayet ettiği söylenir. Hicretin 54. yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.[478]

(388) Temenni Etmek

878— Hazreti Aişe şöyle demiştir:
— Bir gece, Vey$amher(SaİktllahüAltyhi ve Sellem) 'm uykusu kaçtı da:
«— Keski ashabımdan salih bir adam bana geleydi de, beni bu gece gözetleyip koruyaydı,» buyurdu. O esnada silih şakırtısı duyduk. Bunun üzerine Peygamber:
— Kimdir o?» dedi.
— Sa'd, cevabı varildi. (Sa'd dedi ki:) Ey Allah'ın Resulü! Ben seni
— Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyudu; Öyle korumaya geldim ki, uyku teneffüsünü işittik.[479]

Allah Teatâ, Maide sûresinin 67. âyetinde : «Allah seni insanlardan koruyacaktır.»
Diye Peygambere hitap ettiği halde, yine Peygamber'in korunmak için bir kimsenin bulunmasını arzu etmesi iki şekilde yorumlanır:
1— Hadîs-i jerîfin varid olduğu hâdise, bu âyet-i kerîmenin inmesinden önce vaki olmuştur. Nitekim Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Hvneyn savaşlarındo Hz. Peygamber in muhafaza edilip korunduğuna dair haberler vardır. Hatta Peygamber'in muhafizları olarak şu İsimler söylenir: S a' d ibni Muaz, Muhammed ibni M e s I e m e , Zübeyr, Ebû Eyyûb, Zekvân, M i h c e n , Abbas ve Ebû R e y h a n e... Ayet nazil olunca bu görev terkedilmiştir.
2— Ayetin nüzulünden sonra da muhafizlık görevi devam etmiştir. Hz. Peygamber in korunması işini Cenab-ı Hak tekeffül etmişse de, kulluk görevini yerine getirmek ve Allah'a tevekkülü tam yapmak ve insanlara tedbir alma bakımından yof göstermek için korunmayı İhmal etmemişlerdir. Bu arada hak ve mubah olan şeyleri temenni etmenin, keski şu olaydı diye, istek ve arzuda bulunmanın sakıncalı bir hareket olmadığını da öğrenmiş bulunuyoruz. Temenni, gelecek zamanda bir nimete ve bir İşe kavuşmayı arzu edip istemek demektir.[480]

(389) Bir Adama, Bir Şeye, Bir Ata Bu Bahirdir = Denizdir Denilir

879— Enes ibni Malik'in şöyle dediği işitilmiştir:
Medine'de (bir gece insanları dehşete düşüren) bîr korku oldu da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (korkuya sebep olan gürültünün düşman sesi olup olmadığını araştırmak üzere) Ebû Talha'nın atını ariyet olarak aldı. Bu ata Mendûb adı verilmişti. Peygamber buna bindi, (keşfini yaptı). Dönünce şöyle buyurdu:
«— Hiç bir şey görmedik, (korkulacak bir tehlike yok). Gerçek ?u ki. bu atı bir bahir es deniz bulduk.»[481]

Bahir, derya ve deniz demektir. «Bu insan derya gibidir.» İlim ve fazileti fazla otan kimseye dendiği gibi, yorulması olmayan, uzun nefesli ve koşucu hayvana da denir. İnsan ve eşya hakkında bu kelimenin kullanılması mubah olduğuna delil olarak bu hadîs-i şerif getirilmiştir. Aynı zamanda Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Seltem)"\n, insanların en cesuru bulunduğuna delil olarak da bu hadîs-i şerif birinci cildin 303 sayısında geçmişti. Oraya müracaat edilsin.[482]

(390) Galat Sözden Dolayı Dövmek

880— (201-s.) Nâfi'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«İbni Ömer, çocuğunu galat konuşmasından ötürü döverdi.»[483]

Çocuk terbiyesi İçin en iyi öğretim sistemi tatlı sözle ona öğüt vermektir. Böyle bir tutum faydalı netice vermediği zaman, hududu ve ölçüyü taş-mamak şartı ile çocuğu dövmek suretiyle telkin çok kere başarılı olur. Düzgün konuşmak ve maksadı tabii bir hal özere güzel bir şekilde ifade etmek, en önemli işlerin başında gelir. Çocuğa bu terbiyeyi vermek İçin gerektiği takdirde onu dövmenin yerinde bir hareket olduğunu İbni D m e r Hazretlerinin bu uygulamasından anlıyoruz. Bu hareket doğru ve düzgün kounşmanın ne kadar büyük kıymet taşıdığını da bize gösteriyor.[484]

881— (202-s.) Abdurrahman ibni Aclân'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Ömer ibni'l-Hattab, ok atan (nişan talimi yapan) iki adama ras-geldi. Bu adamlardan biri diğerine (esabtu = isabet ettim yerine telâffuz hatası sad harfini sin okuyarak) esebtü = isabet ettim, dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle buyurdu:
— Yanlış (galat) konuşmanın kötülüğü, kötü atıştan daha fenadır.[485]

Hz. Ömer'in buradaki tutumu da, düzgün konuşmanın kıymet ve önemini belirtmekte olup, müminlerin aynı titizlikle hareket etmelerini ten-bih etmektedir. Bundan önceki habere ve açıklamasına bakılsın.
(Bu haberi İbni Adiy, değişik bir lâfizla Hz. Ömer'den rivayet etmiştir. Fadlu'llah : C II, s. 330, dip not).[486]

(391) Bir Şeyin Hak Olmadığım Murad Ederek İnsan, «Bir Şey Değildir» Der

882— PeygambeifSalJallahü Aleyhi ve Seltem) 'in zevcesi Hz. Aişe şöyle demiştir:
— Bir takım insanlar, Peygamber (Sallatlahü A İey9U ve Sellem) 'e kâhinlerden sordular da, Peygamber :
Onlar bir şey değildir!» buyurdu. Bunun üzerine onlar dediler ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Onlar bir şeyler söylüyorlar ki, gerçek oluyor. Buna karşı Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu:
— O, bir sözdür ki, Şeytan onu kapar da, velisinin kulaklarına, tavuk Ötmesi gibi onu gıdaklar. Böylece o söze, yüz yalandan daha çoğunu karıştırırlar.»[487]

İslâm'dan önce kâhinler vardı ki, olacak işlerden ve başa gelecek olaylardan, önceden haber verirlerdi. İnsanlar da önemli İşler için bunlara müracaat ederlerdi. Şeytan veya Cinler, edindikleri bazı haberleri, insanlardan kâhin diye adlanan velilerin kulaklarına didikleyerek sö>'erler ve çoğu yalan karışığı olur. Onun için kâhinler yalancıdırlar. Zaten Hz. Pey-gamber'in gelmesiyle kâhinlik san'atı son bulmuştur. Bunların sözlerine inanmamak da iman esaslarındandır. Hz. Peygamber bunlara gitmeyi yasaklamıştır. Onlara gitmek ve onları tasdik etmek helâl olmaz.
Netice olarak hak olmayan bir şey için : «Bu, bir şey değildir.»
Demek mubahtır ve onda bir sakınca yoktur.[488]

(392) Tarizler

883— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Resûlüllah (Sallalfahü Aleyhi ve Sellem) seferlerinin birinde bulunuyordu da, deve sürücüsü (hizmetçi Enceşe) nağmeleriyle (develeri) sürdü.
(Develerin üzerinde hanımlar bulunuyordu). Bunun üzerine Peygamber (SaltoUahü Aleyhi ve Sellem)Ç
«— YavBf ol, ey Enceşe; şişeleri incitmekten salon.» buyurdu.[489]

= Ta'rîz, Mi'raz, Muarraz kelimelerinin ifade etmiş oldukları mânâlar birdir. Mi'ra\ ve Muarraz kelimelerinin cem i, metinde olduğu gibi Jai.j^*= Meâriz gelir. Öteden beri Osmanlıcada Ta'riz lâfzı kullanılır.
İnsan, maksadını muhatabına açıklamadan getirmiş olduğu söz içerisinde çaktırırsa veya ifade ettiği mânânın gayrini m ura d ederse buna tariz denir. Meselâ : Müslümanlara eziyet etmekte olan bir kimseyi kasdederek, «Müslümanlar o kimsedir ki, müslümanlar elinden ve dilinden selâmet içinde olurlar.» söylendiği zaman, zâlimin tariz yolu ile gerçek bir müslüman olmadığı bildirilmiş olur. Ta'rîz yolu ile maksadı ifade etmek daha mülayim ve daha müessir olur. Kelâm kısmının da mubah olan güzel taraflarından sayılır. Tarizler de bir ölçü içerisinde olmalıdır ki, makbul kısımdan sayılsın. Hakkı yok etmek ve gerçek dışı bir mânâya sürükleme suretiyle ta'rîz-ler yapmak helâl olmaz. Sözün yalan kısmına girerler.

Hz. Peygamber:
«Ey Enceşe î Yavaş ol, şişeleri kırarsın.
Buyurmakla, şişe gibi zarif olan hanımları incitirsin mânâsını kasd etmiş bulunuyorlardı. Böylece ta'rîz yolu ile hanımların nezaketine işaret etmİş oluyorlardı.
Bu hadts-i şerif şaka bölümünde 264. sayıda geçmişti. Oraya bakılsın.[490]

884— (203-s.) İbni Ömer, babası Ömer'den anlatarak demiştir ki, babam şöyle buyurdu :
Kişinin her duyduğunu anlatması, ona yalan olarak kâfidir.
Râvi demiştir ki, zannediyorsam Ömer'in ya da şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
Ta'rîzler, müslümam yalandan kurtarmaya kâfi değil midir?
(Bu iki gıktan birini Hz. Ömer'den rivayet etmekte, ravinin şüphesi bulunmaktadır.)[491]

Rivayet edilen birinci mânâ esas alındığı takdirde şu gerçek ortaya çıkar: İnsan her duyduğunu anlatırsa/ çok şeyleri ezberlemek ve söylemek zorunda kalacağı için duyduklarına bilerek veya bilmeyerek İlâveler yapar. Çünkü her şey olduğu gibi ezberde kalmaz ve olduğu gibi kavranmaz. Bazı meseleler yanlış anlaşılır veya unutulur. Bunun neticesi anlatılan mevzularda yanlış ve ziyade taraflar olacağından insan yalan söylemiş bulunur. İşte böyle yalanlardan kurtulmak için her duyulan ve İşitilen şeyi anlatmamak lâzımdır. Ancak ihtiyaç ve zaruretler gerektirdiği zaman anlatmalıdır.
İkinci mânânın İfade ettiği gerçek şu : Bazan insan, maksadını açık olarak belirtmek istemez, gizli kalmasını ister. Maksadı gizlemek İçin yalan söylemek de helâl olmaz. İşte yalandan kurtulmak için ta'rîz yolunu seçer. Böylece hem doğru konuşmuş olur, hem de maksadını gizlemiş bulunur. Meselâ . Bir adamın yemeğini yemek istemeyen kimse, o adam tarafından yemeğe davet edildiği zaman «niyyetliyim» diyerek kendini muaf tutar. Bu sözü duyanlar oruçlu olduğunu zannederler; halbuki onun kasdı, yemeğini yememeğe niyyetliyim, sözüdür, İşte bu gibi davranışlarla hem yalandan kaçınılmış, hem de gerçek söz söylenmiş olur. Bunun için ta'rîzler yalandan kurtulma çareleri sayılmıştır. Zaten bu bölüm de tarizlerle İlgili hadîs-i şeriflere aittir.
(Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.).[492]

885— (204-s.) Mutrif ibni Abdullah ibni'ş-Şihhir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— (Kûfe'den) Basra'ya kadar İmrân ibni Husayn'e arkadaşlık ettin. Üzerimizden bir gün geçmedi ki, onda bize şiir okumasın. Bir de şöyle dedi:
— Ta'rîzli sözlerde yalandan çıkış vardır.[493]

Bu haber, bundan önceki haberin ikinci şıkkını tamamen teyid etmektedir. Oraya müracaat edilsin.
(Bu haber için de başka kaynak bulunamamıştır.).[494]

(393) Sırrı Yaymak

886— (205-s.) Amr ibni'l-As'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— O kimseye hayret ediyorum ki, kaderin içine düştüğü halde kaderden kaçar, kardeşinin gözündeki çöp kırıntısını görür de kendi gözündeki merteği bırakır ve kardeşinin canından kini çıkarır da, kendi canında kini bırakır.
Ben sırrımı hiç kimseye vermedim ki, yayılmasından ötürü onu ayıplayayım. Ben onu nasıl ayıplayabilirim ki, sırrımı korumakta aciz kalmış daralmıştım. (Başkası sırrımı korumakta benden daha dar olmaz mı) ?»[495]

Amr i b n i' I - A s, bu haberleriyle şu 4 hususa İşaret etmektedir:
1— Kadere iman etmek ve teslim olmak İman şartlarından biridir. Kul,babına gelecek olan bir musibeti geri çeviremez ve kendisine verilecek bir ihsanı da engelleyemez. Ancak akıl ve iradesiyle görevli bulunduğu vazifelere koşar, helâl olanları işler ve haramlardan sakınır. Bu aratia mukadder olan ne ise başına gelir ki, kul bunu ne bilebilir ve ne de buna engel olabilir. İlâhî kudret ve iradenin her an tesiri ve hakimiyeti altında bulunan bir kimsenin kaderden kaçmak istemesine şaşılır.
2— Dnce herkes kendi ayıp ve kusurlarını düzeltmeye ve bunlardan kurtulmaya çalışmalıdır. Başkasının ayıplarını ve noksanlarını aramamalıdır. Herkes noksan taraflarını düzeltirse, örnek olmaya hak kazanır ve cemiyet içinde kendisine düşeni yapmış olur. Bu gibilere bakarak da herkes iyi olmaya çalışır ve cemiyet düzelir. Kötü örnek kötülüğe yol açar. İyi örnekler ise iyiliklere sev kederi er. İşte önce kendine düşen vazifeyi yapmayıp da başkalarında kusurları araştıranların haline de hayret edilir.
3— İnsan, hiddetli bulunan kardeşini teskine çalışır ve içindeki kini dışarı çıkarıp onu kinli halden kurtarır da kendindeki kini saklarsa, böyle bir insanın da haline şaşılır Kendi tehlikeli durumda olduğunun farkında olmayarak başkasının imdadına koşar. Kendisi hasta iken, başkasını tedaviye kalkışır. Bu da normal bir hareket sayılmaz.
4— Gizli tutulması gereken ve sır mahiyyetinde olan şeylerin başkasına söylenmemesi en İhtiyatlı bir yoldur. BİR mümin kardeşe de İtimat edip sır verilince, onun ihanet etmemesi gerekir. Sır, bir emanettir. Onu korumak, İfşa etmemekle olur. Dargınlık ve birbirine güvensizlik çok kerre arkadaşın sırrım yaymaktan ileri gelir. Kardeşlik bağlarını koruma şartlarından biri de arkadaşın sır ve mahrem olan hallerini yayma ma ktır. Bütün bunlara ihtiyaç bırakmayacak şekilde hareket, Amr ibni'l-Aş hazretlerinin ifade ettiği tutumlarıdır: Başkasına sır açıklamadım ki, ifşadan dolayı onu ayıplayayım. İşte en akıllı hareket, başkasına sır vermemektir. Muvaffakiyet sebeplerinin en kuvvetlisi ve huzur halinin devam sebeplerinden birisi sırrı saklamaktır, imam Ma ver d T, Edebü'd-Dünya ve'd-Din adlı kitabında şu hadîs-i şerifi nakletmektedir:
— İhtiyaçları karşılamakta gizlilikten yararlanınız; çünkü her nimet sahibine hased edilir.»
Hz. Ali de şöyle buyurmuştur:
— Senin sırrın esirindir. Eğ ar sırrını söylersen sen onun esiri olursun. İnsan dili ile sırrını yayar da bundan dolayı başkalarını ayıplarsa, bu kimse ahmaktır. Asıl kendini ayıplaması gerekir. Zira kalbi kendi sırrını tutamayıp ona dar gelirse, başkalarının kalbi o sırrı tutmakta daha dar olur. Ne kendini, ne do başkasını ayıplamaya mahal bırakmamak için insan sırrını hiç kimseye açmamalıdır. Açıldığı takdirde de ihanet etmemelidir.
Amr İ b n i ' I - A s kimdir? :
Ebû Abdullah ve Ebû Muhammed diye künye taşıyan Amr, hicretin sekizinci yılında İslâm'ı kabul etmiştir ve Kureys kabİlesindendir. Rivayet edildiğine göre, Habeşistan'da Necaşî nin telkini ile İslâm'ı kabul etmiş ve müslüman olduğu halde hicretin sekizinci yılında Medine'ye gelmiş ve Resûlüllah in huzuruna çıkmıştır. Bu sırada Şam tarafında bulunan akrabalarını İslâm'a davet için bir ordu emrine verilerek Peygamber tarafından oraya gönderilmişti. Daha sonra Umman valiliğine tayin edilmiş ve Resûlüllahın irtihallerine kadar bu görevde bulunmuştu.
Hz. Ebû B e k i r 'in devrinde Şam fethine, Hz. Ömer devrinde Mısır'ın fethine memur edilmiş ve Mısır'ı fethederek oranın valiliğine tayin edilmişti. Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında Mısır valiliğinden azledilmiş ve Filistin'e çekilmişti. Daha sonra Muhammed İbnİ Ebu Bekir'in yerine Mısır'a vali olmuş ve ölünceye kadar bu görevde kalmıştır. Hicretin 43. yılında vefat etmiştir. Kısa boylu, cesur ve güzel hitabeti bulunan bîr şair ve çok zeki bir zat idi. Allah hepsinden razı olsun.[496]

(394) Maskaralık Aziz Ve Yüce Allah'ın: «Bir Toplum, Diğer Bir Toplumla Alay Etmesin» Âyet-i Kerimesi

887— (206-ş.) Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Felâkete uğramış bir adam, kadınlardan ibaret bir topluluğa rasgeldi de, onlar bununla istihza ederek gülüştüler. Bu hareketlerinden dolayı o kadınların bir kısmı felâkete uğradı.»[497]

Âyet-i Kerimenin tamamı :
Ey iman edenler! Bîr toplum diğer bir toplumla alay etmesin; ki alay edilenler, kendilerinden daha hayırlı bulunurlar. Bir kısun kadınlar da, diğer kısım kadınlarla eğlenmesin; olur ki, eğlenceye alınanlar, kendilerinden daha hayırlı olurlar. Hem birbirinizi ayıplamayın ve kötü lâkaplarla atışmayın. İmandan sonra basıklıkla adlanmak ne kötü isimdir!.. Kim de tevbe etmezse, işte onlar kendilerine zulmedenlerdir.» (Hücurat Sûresi, Âyet: 11)
Bir mümin kardeşi eğlenceye almak, onunla İstihza etmek, onu kusurlarından dolayı ayıplayıp aşağı görmek, Hak Tealâ hazretlerinin yasakla-mtş bulunduğu hareketlerdir. Çünkü bu davranışlarda mümin kardeşi incitmek ve rahatsız etmek var, diğer taraftan da alay edenin gururlanıp kibirlenmesi vardır. Mümine eziyet haram olduğu gibi, kibirlenmek de haramdır. Her İki kötülüğün neticesi olarak da kardeşlik bağları gevşer ve çözülür. Ferdler arasına düşmanlık ve nefret girer. Böylece bir bina halinde bulunması gereken İslâm toplumu öteye beriye dağılmış tuğla parçalan haline döner ve İslâm'ın ulvî gayesi söner. Bu kadar büyük zararlara götürecek olan istihza ve ayıplama hareketlerinden titizlikle sakınmak selâmet yoludur. Müslümanları eğlenceye almak ve ayıplarını araştırmak yok, onları örnek söz ve hareketlerle tatlı bir şekilde İkaz ve irşad vardır. Büyüklük taslayanı Allah zelil eder ve süründürür, ayıpladığı kimsenin durumuna düşürür. Nitekim T i r m i z î şu hadîs-i şerifi tahriç etmiştir:
— Kim bir (din) kardeşini, (tevbe etmiş olduğu) bir günah sebebiyle ayıplarsa, o günahı işlemedikçe* o kimse Ölmea;. (Tirmlzî: Sıfatu'l-Kıyamet (38), Bab: 54, Hadîs: 2507)
Hakaret nazariyle başkasını ayıplayana, aynı musibetin gelmesi, dünyada ceza olarak yeter. Tirmizî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadîs-İ şe-TÎf de Hz. Â İşe'den nakledilen mânâya uygun düşmektedir.[498]

(395) İşlerde Acele Etmemek

888— Belî kabilesinden bir adamdan rivayet edildiğine göre, şöyle r:
— Babamla birlikte B.esûlü\lah(SallaUahü Aleyhi ve Setkm) 'e geldim de Peygamber önümde babamla gizlice konuştu. Ben babama dedim İd:
— Sana ne söyledi? Şöyle cevap verdi:
e— Bir iş yapmak istediğin zaman, Ali ah sana o işten kurtuluş gös-terinceye kadar yahut Allah sana bir çıkış kapısı yaraiuıcn ya kadar yavaş ve temkinli davran.[499]

Tüede acele etmemek ve teennî İle hareket etmek, temkinli bulunmak mânâsına gelir. Dünya işlerinde başarıya ulaşmak ve yanlış yola sapmamak için araştırma yapmak icab eder. İşin mahzurlu taraflarını öğrenmek, başarıya ulaşma çarelerini bulmak ve ehil kimselerden sormak suretiyle işi neticeye bağlamak uzun zaman ister. Böyle araştırma yapmak-'sızın hemen işe koyulmak çok defa zarar getirir. Böyle zararlara ye pişmanlık verecek sonuçlara düşmemek için işlerde teennî ile hareket muvaffakiyetin anahtarıdır.
Ebu Davud'un rivayet ettiği şu hadîs-i şerif de bu mânâyı kuvvetlendirmektedir :
«— Âhirete ait işlerden başka her şeyde acele etmemek
Dünyaya müteallik işlerin akibetinin iyi veya kötü olduğu acele bir hükümle belli olamayacağı için bu işlerde temkinli hareket etmek suretiyle doğruyu seçmek mümkün olur. Âhiret işleri ise, belli İbadetler olduğundan bunları kaçırmamak için koşmak ve yarışmak lâzımdır. Nitekim Cenab-ı Hak:
«— Hayır işlerinde yarışın ve Rabbinizin mağfiretine koşun.» buyurmaktadır. (Bakara Sûresi, Âyet: 148; Mâide Sûresi, Âyet: 48 ve Hadîd Süresi, Ayet:21).[500]

889— (207-s.) Muhammed ibni'l-Hanefiyye'den rivayet edildiğine
— (Görülecek işine) yakınlarından bir çare bulamıyan kimse, —Allah ona bir genişlik veya bir çıkış yolu yaratıncaya kadar — o işle iyi bir şekilde ünsiyet etmezse, o kimse tedbir ve akıl sahibi değildir.[501]

Dünyaya müteallik herhangi bîr iş veya ihtiyaç karşısında kalan bir insan, bu ihtiyacını kendi akraba ve elde mevcut imkânlarla başaramayacağı takdirde acele etmeyip beklemeli ve Allah'dan bir kurtuluş kapısı açılmasına kadar sabretmelidir. Böyle hareket etmeyen kimse, ince düşünceli değildir, işlerdeki hikmeti kavrayamamıştır. Burada da teennî İle hareketin hikmet olduğu belirtilmekte ve önceki hadîs-i şerîfİn mânâsına uygun düşmektedir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[502]

(396) Bîr Sokak Yahut Bir Yol Gösteren

890— Berâ ibni Âzib, Peygamber (SalUıllahü Aleyhi ve Seltem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu :
«— Kim, faydalanılsın «tiye ödünç bir mal ihsanda bulunursa, yahut bir sokak —veya Peygamber dedi ki bir yol— gösterip (başkasına) delâlet ederse, onun için bir köle azad etme karşılığı kadar sevab vardır.»[503]

Bir yol şaşırmışa, bir amaya, dil veya semt bilmeyen bir yabancıya .delâlet etmek ve ona yol göstermek sevabı, bir köle azad etme sevabına denk olacak kadar büyüktür. Bu da İslâm'da yardımlaşmanın, sevişmenin, düşküne el atmanın ve merhamet etmenin bir çeşididir. İnsanlık ve merhamet duygularından uzak olanlar, bu gibi delâletlerden kaçınır ve aldırış etmezler. Müslüman daima yardım ve iyilik etmek vazifesi ile yükümlü olduğundan yol gösterme işini de benimseyip bu güzel ahlâkla ahlâklanmak zorundadır. Bu iyi hareket karşılığında da büyük sevab onundur.
Bir kimseye faydalansın diye ariyet olarak verilen bir hayvana veya bîr mala «Menîha ~ 4*U*» denir. Sütünden istifade edilsin diye başkasına ariyet olarak yerilen koyun, deve ve eşya gibi şeyler Menîha adını alır kİ, bu bir bağış ve hediye veya fakire sadaka yerine geçer.[504]

891— Ebü Zer'den (hadîsi Peygambere bağlayarak) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
«— Kovandan din kardeşinin kovasına boşaltman bir sadakadır. İyilikle emretmen ve kötülükten alıkoyman bir sadakaidır. Kardeşinin yüzüne karşı güler yüzlü olmam bir sadakadır. İnsanların yolundan taş, diken ve kemik gibi (engel teşkil eden) şeyleri gidermen senin için bir sadakadır (sevabdır). Bir de yolu belli olmayan bir yerde insanlara yol göstermen bir sadakadır.»[505]

1— Su kovasından veya içinde faydalanılabilecek madde bulunan herhangi bir kabdan komşuya, din kardeşine, düşkün bir muhiaca verilecek olan şeylerin hepsi iyiliktir, İyiliğin karşılığı da mükâfattır, sevabtır. Burada sevap, sadaka İle tâbir edilmiştir. Esasen sadaka fakirlere yapılan yardıma verilen İsimdir; sevap mânâsına da gelir.
2— Dinin gayesi cemiyete bütün iyilikleri ve güzel ahlâkı getirmek ve hoş olmayan bütün kötü hal ve hareketlerden cemiyeti temizlemektir kİ, her mümin bu gaye ile çalışmak sorumluluğu altındadır. Herkesin güç ve imkânlarına göre bu görevi yerine getirmesi farzdır. Feriler bu vazifeyi elbirlikle yerine getirme yolunda bulunurlarsa fenalıklar önlenir, yerlerine güzel huylar gelir ve cemiyette huzurla sükûn hüküm sürer. Fakat bu vazifeler yerine getirilmezse, herkes neme lâzım diye kenara çekilirse her tarafı musibet ve kötülükler kaplar. Beşeriyetin faydasına olan işlerin başarılması yolunda yapılan gayretlere karşı Allah Tealâ insanlara ayrıca manevî mükâfat da vermektedir ve böylece bizi daima hayırlı işlere teşvik etmektedir.
3— İnsan, din kardeşine yardım edebilecek bir güç veya imkâna sahip değilse, ona karşı tatlı ve güler yüzlü davranmalıdır. İyiliğin en küçüğü olan bu hareket karşılığında da sevab vardır, sadaka yerine geçer. Tatlı ve güler yüzlü bulunmak, karşı tarafın keder ve üzüntüsünü gidereceği için bu yönden ona bir yardım edilmiş ve gönlü alınmış olur. Kardeşlik sevgisi çoğalır.
4— Yollar üzerine düşüp de insanlara, hayvanlara ve vasıtalara engel teşkil edecek, gidiş-gelişi güçleştirecek her şeyi kaldırmak ve gidermek bir iyiliktir. Her iyilikte sevap bulunduğundan bu İşleri yapmakta da sevap
5— Çöl ve sahra gibi yolu belli olmayan arazilerde veya sis sebebiyle yol tayin edilemeyen yerlerde insanlara rehberlik etmek ve onları diledikleri yerlere iletmek bir iyiliktir. Müşkül durumda kalan ve bir kurtuluş çaresi arayan kimselere bundan daha önemli bir yardım olamaz. Bu iyiliğin karşılığında da sevab vardır. Zaten bu bölüm de, bu mevzu ile ilgilidir. Bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın.[506]

(397) Âmâyı (Körü) Yoldan Saptıran Kimse

892— îbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllab A leyhi ve Selfam) şöyle buyurdu ;
«— Âmâyı (körü) yoldan saptırana Allah lanet etsiö.»[507]

Her iyiliğin bir sevabı olduğu gibi, buna karşı olarak her kötülüğün de bir günahı vardır. Yolunu seçemeyen bir körü yoldan saptırmak, ona bir eziyettir ve kötülüktür. Böyle bir kötülüğü işleyenin cezası da lanettir, Allah Tealâ'nın rahmetinden uzak kalmaktır, azaba uğramaktır. Aksine olarak körün elinden tutup ona yol göstermek ve yardım etmek sevabdır, mükâfatı büyüktür.
(Bu hadîs-İ şerifi hudûd bölümünde İbni Hibban ve Hâkim tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah : C. II, s. 338, dip not).[508]

(398) Azgınlık (İsyan)

893— îbni Abbas anlatarak şöyle demiştir: Peygamber Aleyhi ve Seltem) Mekke'de evinin etrafında otururken, o sırada Osman ibni Maz'un ona uğrayıp dişleri gözükecek kadar Peygamber Aleyhi vt Seîlem) 'e tebessüm etti, Peygamber (Sallailâhü Aleyhi ve ona şöyle buyurdu:
«— Oturmaz imsm?» Osman :
— Evet, dedi. Peygamber (Saîksîlahü Akyhi ve Seîîem) onun karşısında oturdu. Peygamber onunla konuşurken birden Peygamber OSaU&ltahü Aieyhi ve Selîem) gözünü göğe doğru dikip şöyle buyurdu:
— Az önce, sen otururken Allah'ın elçisi Melek bana geldi.» Osman dedi ki:
— Elçi Melek size ne söyledi? Peygamber (Salîalkthü A leyhî ve Selîem):
— (Şu Âyet-i Korîme'yi getirdi)* buyurdu :
— Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı ve akrabaya vermeyi evtıredi-yor. Zinadan, fenalıklardan ve isyan edin, insanlara zulüm etmekten de yasaklıyor. Sîze böylece öğüt veriyor ki, benimseyip tu tasınız.- (Nahlsüresi, Ayet:90)
Bu hâdise, iman kalbimde kararlaştığı ve Muhammed'i sevdiğim sırada olmuştur.[509]

Cenob-ı Hale bu âyet-i kerîmestyle insanlara üç şeyi emrediyor ve öç de onlara yasaklıyor ve sonunda da öğütlenmelerini en güzel bir şe-ifade buyuruyor. Yapılması istenen ve emredilen hususlar:

1— Allah Tealâ insanlara adaletle iş görmeyi emrediyor. Her şeyde ziyade ve noksan olmaksızın eşitlik kurmaya «Adalet» denir. Lügat yönünden kelimenin mânâsı budur. Din terimi olarak, her şeyi dinin emirlerine uygun olarak yerine getirmek, her hak sahibine hakkını vermek ve zulmü terk etmektir. O halde adalet, dinin temeli olup, cemiyetin ayakta durmasını sağlayan ana direğidir. Aile reisinden devlet reisine kadar herkes adaletle hareket etmek sorumluluğu altındadır.
2— İhsanı emrediyor. Yapılan iyiliğe ziyadesiyle mukabelede bulunmak ve kötülük edeni affetmektir. Bir de Allah'ı görür gibi (ihlâsla ve haşyetle) ona ibadet edip, kendin için sevdiğini, insanlar için de sevmendir diye tarif edilmektedir. Bu da ahlâkın en güzel hallerinden biridir.
3— Akrabaya, yakınlara vermeyi emrediyor. Akrabayı ziyaret etmek ve onlara İyilikte bulunmak ve yardım etmek suretiyle sıla haklarını vermeyi Cenab-ı Hak bize emrediyor. Bu da akrabalık ve kardeşlik bağlarını kuvvetlendiren ve müslümanlar arasında sevgiye vesile olan İyi bir yardımlaşma ve sevişme hareketidir. Allah Tealâ üç şeyi de bize yasaklıyor:
1— Fuhşiyattan yasaklıyor. Söz ve işlerin çirkinine fuhş İyyat denir ki, zina, şarap, hırsızlık gibi çirkin işlerle her çeşit kötü sözler buna dahil olur. Bunlardan korunan insan, günah kirlerinden arınmış olur.
2— Münker olan şeyi işlemekten yasaklıyor. Akılların hoş görmediği şeylere Münker denir. İyi ve hoş karşılanmayan hareketlerden de sakınmayı Allgh Tealâ bize yasaklayarak kemal derecesine erme yolunu gösteriyor.
3— Azgınlık ve İsyanı yasaklıyor. Bağy, insanların haklarına tecavüz etmeye ve insanlara zulmetmeye denir. Düşmanlık ve zulüm hisleriyle cebren insanlara hakim olmak ve üstünlük eîde-etmek hareketidir. İnsanların haklarına tecavüz etmek ve onlara zulmetmek, sorumluluğu çok büyük olan günahlardandır. İslâm dini, adaleti emrettiği için adalete aykırı düşen her çeşit zulüm ve tecavüz hareketlerini yasaklamıştır. Adaleti yerine getirmek için zulüm ve tecavüz yollarını kapamak sarftır. Cemiyetin selâmet ve huzuru ancak böyle temin edilebilir.
Allah'ın kitabında hayır ve şerri bir arada toplayan yegâne âyet-i kerîmenin bu âyet olduğunu Buhârî ve diğer muhaddisler rivayet etmişlerdir. Âyet-i kerîme muhtelif güzel emirleri, çeşitli yasaklan ve netice olarak bunlara uymayı gerektiren öğüt ve tavsiyeleri ihtiva etmekte olduğundan müfessir Beyzavî diyor ki, Kur'an-ı Kerîm'de bu âyetten başka bir âyet olmasaydı, bu âyet, Kur'ân'ın her şeyi beyan ettiğine ve âlemlere rahmet ve hidayet olduğuna delil olarak kifayet ederdi. Ahlâkın bütün güzelliklerini toplamış olduğundan, her hutbe sonunda bu âyet-i kerîme okunur ki, insanlara derli-toplu bir nasihat ve uyarıcı bir öğüt olsun. '
Osman îbnİ Maz'un kimdir?:
Kureyşli olup, 13 erkek müslüman olduktan sonra İslâm'ı kabul eden İslâm öncülerindendir. Künyesi; Eb û ' s- S â ' i b 'dir. Annesinin adı Süh a y I e 'dir. Habeşistan'a oğlu Sâ'İb ile ilk hicret eden ashabdandır. Kureyş kabilesinden birçok zevatın İslâm'ı kabul etmiş oldukları haberini alınca Habeşistan'dan geri döndü ve Mekke'de müşrik Veli d ibni M u ğ î r e 'nin himayesi altına geçti. İbni H i ş a m , Siyer'İnde Osman İbni Maz'ûn'un müşrik V e I i d 'in himayesinden çıkışını şöyle anlatır: «Osman ibni Maz'ûn, Velid ibni Muğîre 'nin himayesinde iken Peygamber (SolhttâhM AteyM veSellem} "m ashabının çektikleri belâları görünce dedi ki :
— Ben sabah ve akşam emniyet içinde müşriklerden birinin himayesinde işime gidip dönerken, benim arkadaşlarım ve dindaşlarım, bana isabet etmeyen eziyet ve belâlarla karşılaşıyorlar; bu benim için çok büyük bir noksanlıktır. Sonra Velid ibni Muğîre'ye gidip ona şöyle dedi :
— Ey Velid! Sen ahdine vefa gösterdin (beni tecavüzlerden korudun). Şimdi ben himayeni geri çeviriyorum. Velid dedi ki :
— Bunun sebebi ne? Yoksa kavmimden bir kimse sana eziyet mi etti? Osman :
— Hayır, dedi, ben Allah'ın himayesine razı oluyorum; ondan başkasının beni korumasını istemiyorum.
Velid :
— O halde Mescid-i Haram'a git de orada ben meydanda seni himayeme aldığım gibi, sen de himayemi açık olarak bana reddet, dedi. Her ikisi Mescide gittiler. Velid şöyle dedi :
— Bu Osman, benim himayemi bana geri çevirmek üzere geldi. Osman da :
— Doğru söylüyor; onu güzel himaye eden vefakâr bir adam buldum, fakat ben AHah'dan başkasının himayesine girmeyi İstemiyorum; bunun için onun himayesini kendine reddediyorum, dedi. Sonra Osman dönüp oradan ayrıldı. Müşrik şairlerden Lebîd de Kureyş'li bir topluluğa şiir okuyordu. Osman da onlarla oturdu. Lebîd şu mealdeki şi'ri okuyordu :
Dikkat edin, Allah'dan başka her şey batıldır. Osman :
— Doğru söylüyorsun diye bu mısrası tasdik etti. Lebîd devamla :
Şüphesiz ki, her nimet zeval bulacaktır.
mısraını okuyunca, Osman : «Yalan söylüyorsun. Cennetin nimetleri zeval bulmaz,» dedi. Lebîd şöyle dedi :
— Ey Kureyş topluluğu! Sizin arkadaşınız bundan önce eziyet edilir değildi. Bu ne hal, ne zaman aranıza girdi? Topluluktan bir adam dedi ki :
— Bu adam, o peygamberle bulunan sefihlerden bîr sefİhdir (hafif akıllıdır), bizim dinimizi terk etmişlerdir. Onun sözünden ötürü duygulanma.
Osman ise, adamın sözünü geri çevirdi. Öyle kî, aralarında iş büyüdü. O adam, Osman'ın karşısına çıkıp gözüne vurarak gözünü çıkardı. Velid de yakından manzaraya şahİd bulunuyordu. Osman'a şöyle dedi :
— Ey kardeşim oğlu! Seni koruyacak bir teminat altında olsaydın da gözün kurtulmuş bulunsaydı ya? Osman cevap verdi :
— Hayır, bilâkis sağlam olan gözüm, Allah yolunda diğer gözümün uğradığı musibete muhtaç bulunmaktadır; ve ben, senden daha muktedir ve üstün olan varlığın (Allah'ın) himayesindeyim.»
Osman ibni Maz'ûn daha cahiüyet zamanında (İslâm'ı kabul etmeden önce) şarap İçmeyi kendisine yasaklamış ve şöyle demişti :
— «Aklımı gideren ve benden daha aşağı kimseleri bana güldüren ve mahremimi bana nîkâhlamaya kadar götürecek olan bir şeyi asla içmem.»
İslâm'ı kabul ettikten sonra şarabı haram kılan âyet-i kerîmenin nazil olduğu haberi kendisine verilince :
— «Helak olası, gözüm onu bekliyordu,» demiştir.
Ashabın ileri gelenlerinden ibadete düşkün gayretli bir zat İdi. Erkeklerde hadım olmanın caiz olmadığına delil teşkil eden hâdise bununla ilgili olup, şöyle cereyan etmişti. Osman İbni Maz'un, Peygamber
— Ey Allah'ın Resulü! Siz savaşlarda bulunuyoruz, (ailemizden aylarca uzak katıyoruz); bekârlık bize zor geliyor. Hadım olmak için bana İzin verir misiniz, hadım olayım? dedi.
Peygamber (Saüaîldhii Aleyhi ve SeÜem} şöyle buyurdu :
— Hayır, ey ibni Mas'un, ancak sen oruca devam et ki, oruç şehveti keser.»
Bundan anlaşılıyor ki, husyeleri çıkartmak suretiyle şehvete karşı tedbir olmak veya nesli kesmek coİz değildir.
Bedir savaşından döndükten sonra Medine'de vefat etmiş ve muhacirlerden Medine'de İlk ölen olmuştu. Vefatı hicretin ikinci yılına tesadüf eder. Gasledilip kefenlendikten sonra, Peygamber (SaMttak® Aleyhi ve Selkm) İki gözleri arasından onu öpmüş ve gömüldükten sonra şöyle buyurmuştur :
— Bu Osman ilmi Masun bize ne güzel bir selefdir (bizden öne geçmiştir).»
Hz. Peygamberin oğlu İbrahim bunun arkasından vefat edince de, onun hakkında şöyle buyurdu :
«Hayırlı selefimiz Osman ibüi Maz'un'a kavuş (ey İbrahim)!
Osman'ın mezarı örtülünce de Hz. Peygamber baş ucuna bir taş koya
«— Bu, bizden öne geçen hayrın kabridir.» buyurdu.
İbn Âbbos Hazretlerinden rivayet edildiğine göre, şöyle buyurmuştur:
— Osman ibni Maz'un vefat edince karısı dedi kî :
— Cennet sana afiyet olsun, ey Osman İbni Maz'un!.. Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Seîîem) bu sözden dolayı hanımına gazap bakışı île bakıp şöyle buyurdu :
«Bunu nereden biliyorsun?»
Osman'ın hanımı :
— Ey Allah'ın Resulü, senin arkadaşındır ve askerindir, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu.
— Ben Allah'ın Resulüyüm ve bana ne yapılacağını bilmiyorum.» (Müminlerin hepsi hayırla yad edilir ve haklarında delil varid olan, Cennetle müjdelenmiş on sahabî gibi, kimselerden başkası için kesin olarak cennetliktir hükmü verilemez, Cennetlik oldukları umulur. Bu kimse muhakkak cennetliktir diye inanç beslenmez.)
Osman'ın ölümüne insanlar çok acıdılar. Daha sonra Hz. Peygamber'İn kızı Zeyneb vefat edince, Resûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Selltm) şöyle buyurdu :
«— Hayırlı selefimiz olan Osman ibni Maz'un'a kavuş.»
Bunun üzerine hanımlar ağladılar. Hz. Ömer hanımları susturmaya başladı. Peygamber (Saîiallakü Aleyhi ve Selîem) ise:
«— Müsaade et, ya Ömer!» dedi ve sonra şöyle buyurdu :
«— Ey hanımlar! Şeytan feryadından sakınınız. Gözden gelen yaş (ağlamak), Allah Tealâ'dandır ve merhamettendir. Elle oW (çırpınma, döğünme) ve dil ile olan (bağırıp çağırma) Şeytandandır.»
İbni Abbas'dan edilen rivayet burada sona eriyor.
Muhacirlerden Bakî' mezarlığına Hk gömülen de Osman ibni Maz'ûn'dur. (Rattiyaltahü ank).[510]

(399) Azgınlığın Cezası

894— Enes'den, Peygamber (SalUsîlahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

— Erginlik çağma kadar iki kızı barındırıp geçindiren (onlara zulüm etmiyerek iyi bakan) kimse var ya, ben ve o Cennette şu iki (parmağın yakınlığı) gibiyiz.» Rayilerden Muhammed ibni Abdülâziz, işaret ve orta parmağı göstermiştir.[511]

Aslında bu hadîs-i şerîf kız çocuklara bakmak ve onlara güzel mua-melş ederek terbiyelerini sağlamak konusu İle ilgilidir. Ancak bu ahlâkî görev yerine getirilmez de çocuklara kötü muamele ve zulüm edilirse bağy = azgınlık kısmına gireceği için aksi yönden İlgili bulunmaktadır ki, bunun da cezası ve günahı büyüktür. Zulmün cezasını insan âhirete göçmezden önce dünyada çeker. Bundan sonraki. hadîs-i şerif de bu hükmü açıklamaktadır.[512]

895— «İki günah kapısı vardır ki, bunları işliyenlerin cezası dünyada peşin olarak verilir:
— Biri zulüm = bağy, diğeri ide akrabalık bağlarını kesmektir.»[513]

Akrabalık bağlarını kesmenin cezası hakkında birinci cildin 6Â-67 sayılı hadîs-i şerifleri açıklamalarında gereken bilgi verilmişti. Zulüm ve taşkınlık günahının da cezası bundan farklı bulunmadığından bir arada anılmışlardır. Zaten' akrabalık bağlarını kesmede de, haklara riayetsizlik ve zulüm mevcuttur. Zulmün cezası ise, dünyadan göçmeden önce verilir, geciktirilmez.
(Bu hadîs-i şerif için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[514]

(400) Soy Temizliği

896— Ebû Hüreyre'den, Peygamber (SalİallahÜ Akyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
— Kerim oğlu kerîmin oğlu Kerim oğlu kerim, İbrahim «ğlu İshalftn oğlu Yakub oğlu Yûsuf'dur»[515]

Haseb, insanın baba tarafından gelen soyuna ait faziletlerle iyilik eserleridir. Kerem ise, hayır, şeref ve faziletlerin hepsini toplayan isimdir. Peygamber (SallaVMil Aleyki ve Sellem) bu mânâları değiştirerek haseb maldır; kendine mal verilene hasîb denir, buyurmuştur. Kerîm = kerem sahibi de, Allah katında takva sahibi olandır buyurarak Hz. Yûsuf'un peygamberler soyundan gelmesi itibariyle kerîm olduğuna İşaret etmişlerdir. Fazileti soydaki şereflerde değil, takvada aramak gerekir. Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre :
— Müminin keremi dindir, mürüvveti aklıdır, hasebi de ahlâkıdır, demiştir.[516]

897— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Soy temizliği bakımından nesebler birbirine yakın olsa hüe, kıyamet günü benim velilerim takva sahibi olanlardır. İnsanlar bana amellerle gelmezler ve siz (çoğunluk olarak) dünyayı omuzlarınızda taşıyarak gelirsiniz de, ya Muhammedi dersiniz (imdat istersiniz). Ben de şöyle ve le: Hayır» derim.» (Peygamber bunu söylerken de) her iki yanma çevirdi.[517]

Bu hodîs-i şeriften de anlaşılıyor ki, insan soyundan gelen şeref ve faziletlerle Allah katında derece alamaz. Allah'ın emirlerine sadakatla uyup, yasaklarından kaçınan ve korunan kimse takva sahibidir, Allah'ın velisİdİr. Allah katında İyi kimseler bunlardır, soyları iyi .olmasa bile...
Metni geçen hadîs İçin başka bir kaynak bulunamadığı gibi, şerhine de raslonamamıştır. Hadts-i şerif iki esasa işaret etmektedir : Birincisi, fazilet ve üstünlüğün takvada oluşu, diğeri de takva sahiplerinin az bulunacağı ve çoğunluğun maddeye ve dünyaya bağlı kalacağı gerçeğidir. Bunun sonucu olarak da insanlar pişmanlık çekecekler ve kurtuluş çaresi arayacaklardır; fakat bu âhİretteki nedamet fayda vermeyecektir.[518]

898— (208-s.) İbni Abbas'dan rivayet, edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Şu âyet ile amel eden bir kimseyi göremiyorum:
— Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir dişiden (Âdem ile Havva'dan) yarattık. Hem ide sizi soylara ve kabilelere ayırdık ki, birbirinizi tanıya-sanız (bağlı olduğunuz kabileyi söyliyerek tanırlasınız). Biliniz ki, Allah k 3 kii d a en iyiniz, takvası en çoök olanınızdır, (üstünlük ve fazilet, soy ve neseble değildir.) (Hücurat, 13)
— însan insana: Ben senden daha iyiyim, diyor. Halbuki insan Al-lah'dan korkmakla (takva sahibi olmakla) ancak başkasından daha iyi olur.[519]

Cenab-ı Hak bu âyet-i kerîmesinde, bütün İnsanların bir anadan ve bir babadan (Hz. Âdem ile Havva'dan} yaratılmış olduklarını ve bu itibarla soy yönünden, mal ve mevki bakımından birbirlerinden üstün olamayacaklarını ve bu hasletlerle övünmenin yersiz bulunduğunu beyan buyurarak üstünlük ve faziletin ancak Allah'dan korkmada (takvada) olduğunu bildirmektedir.
Soy ve kabilelere ayrılmak, yalnız insanların birbirlerine olan yakınlıklarını bilmek ve birbirlerini tanımak imkânını elde etmek İçindir. Allah, bu hikmete binaen insanları soy ve kabilelere ayırarak yaratmıştır. Birbirlerine karşı soyca öğünmek için değil...
Bu âyet-i kerîmeyi açıklayan Peygamber (Saltallahü Aleyhi veSeîlern) 'İn hadîs-i şeriflerini Taberî rivayet ederek şöyle anlatıyor:
Peygamber, kurban kesme günleri içinde Mina'da bir deve üzerinde hitabede bulunarak şöyle buyurmuştur:
«— Ey insanlar! Dikkat edin, sizin Rabbiniz birdir, babanız da birdir (Âdem'dir). Dikkat edin, hiç bir Arabm, hiç bir yabancı üzerine, hiç bir yabancının Arab üzerine, siyahın kırmızı (renkli) üzerine, kırmızının siyah üzerine üstünlüğü yoktur. Fazilet ve üstünlük ancak takva iledir. Dikkat edin, tebliğ ettim mi?»
Ashab (Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn) :
— Evet, dediler.
Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) :
— O halde, burada bulunanlar, bulunmıyanlarn tebliğ etsin, buyurdu.
Ebû Malik El-Eş'arî 'den Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)"\n şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«— Allah Tealâ soyunuza ve nesebinize bakmaz; bedenlerinize ve mallarınıza da bakmaz; ancak kalblerinize bakar. Kimin salih (dürüst) bir kalbi varsa, Allah ona merhamet eder. Siz Âdem'in ancak evlâdları-sınız ve Allah katında en sevgiliniz, en ziyade takva sahibi olanımzdır.»
Artık bu deliller ortada varken hiç bir mümin, soyundaki şereflerle, mal ve mülk çokluğu ile kardeşine üstünlük davasında bulunamaz. Tevazu yolunu tutar ve takvayı kendine esas kabul eder. Soy ve neseble öğünmeler cahiliyet devrinin kötü âdetlerindendir ki, bunu İslâm dini kaldırmıştır. Maalesef medeniyet asrı diye övünülen bu asrımızda, halâ İslâm'ın getirdiği bu ulvî mertebeye ulaşamayıp, ırk ayırımını millî bir dava sayan güçlü milletler vardır ve 1400 yıl öncesi cahiliyet âdetini benimsemişlerdir. Sözde insanlık haklarını savunanlar, insanlığa en büyük İhaneti yapmaktadırlar. Aya çıkmak ve ayı fethetmek Allah katında bir fazilet değil; fazilet Allah'ı bilip emrettiği şekilde insanlara hak ve hürriyetlerini vermektir.[520]

889— (209-S.) İbni Abbas şöyle demiştir:
«— Kerîm kimi sayıyorsunuz? Allah kerîm olanı beyan edip:
"— Sîzin Allah katında en iyiniz (kerîminiz), takvası en ziyade danınızdır." buyurmuştur. Hasebi ne sayıyorsunuz? Haseb bakımından en üstününüz, ahlâkça en güzel olamnızdır.»[521]

Bilgi için bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın. Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[522]

(401) «Ruhlar Birlik Birlik Askerlerdir»

900— Hazreti Âişe (Radiyalîahü anha) 'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (SallaltâkÜA leyhi ve Sellem) 'in. şöyle buyurduğunu işittim:
«— Ruhlar birlik birlik (ezelde yaratılmış) askerlerdir. Bunlardan sıfait ve ahlâkça birbirine uygun düşenler (dünyada) anlaşır ve birleşirler. Bunlardan birbirine uygun düşmeyenler ayrılır ve uzaklaşırlar.»
(...) Başka bir rivayet silsilesi ile yine Hz. Âişe'den bu hadîs-i şerifin aynı, Peygamber (SüiiotUihü A teyhi ve Sellem} 'e izafeten nakledilmiştir.[523]

Hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, ruhlar bedenlerden önce yaratılmışlar ve ilk yaratılışlarında iki kısım üzere yaratılmışlardır. Birbiriyle anlaşıp birleşenler ve birbirleriyle anlaşamayıp ayrılanlar. Bir safta bulunan ordu ile, karşı karşıya bulunanlar gibi... Ruhların İlk yaratılışında iyi ve kötüye meyil hasletleri vardır. Bu ruhlar dünyada bedenlere girdiği zaman, aynı meyli taşıyan insanlar birbiriyle anlaşır ve değişik huylular da birbirinden karşılaşınca uzaklaşır. Bunun için hayırlı kimseler hayırlı olanları seçer; ve kötüler de kötülere meyledip onları severler. İşte insanlar bu kabiliyetleri ölçüsünde İslâm ahlâkından gayret ve çalışmalariyle hisse alırlar; ve bundan sorumlu tutulurlar.[524]

901— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlül-lah (SaİtallahM Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu:

«— Ruhlar birlik birlik askerlerdir. Bunlardan vasrf ve ahlâfeiarı birbirine uygun düşenler birleşir ve anlaşırlar; bunlardan birbirine uygun düşmeyenler ayrılırlar.»[525]

Bundan önceki hadîs-i şeriflere ve açıklamaya bakılsın.[526]

(402) İnsanîn Taaccüp Anında «Sübhanallah» Demesi

902— Ebû Hüreyre demiştir ki, Peygamber Setlemyia şöyle buyurduğunu işittim:
«— Bir çoban koyunları başında iken, bir kurt koyunlara saldırıp onlardan bir koyun aldı. Çoban (koyunu kurtarmak için) onun arkasına düştü. Nihsyct kurt çobana dönüp dedi kî, korku gününde bu koyunları kim kurtaracak? (Senin korkup kaçtığın o günde) Bunlar için benden başka bir çoban yoktur, (onlara ben hakimim).» İnsanlar (kortun konuşmasına taaccüp edip) :
SübhaneUah!.. dediler. Bunun üzerine Peygamber ($&IIğ$IM8 Akyhi ve Seltem) şöyle buyurdu :
— Bizzat ben buna inanırım, Ebû Bekir de, Ömer de...»[527]

Şaşılacak ve taaccüp edilecek bir işe karşı «SübhaneUah = Allah Tealâ Hazretlerini noksanlıklardan tenzih ederiz, onu yüceltiriz» teşbihinde bulunmanın caiz olduğunu bu hadîs-i şerîf münasebetiyle Buhârî Hazretleri bize naklediyor, edeb derşî veriyor. Bu münasebetle de hayvanların konuşma meselesi ortaya çıkıyor. Cenab-ı Hak hikmeti icabı yaratmış olduğu çeşitli varlıklara ayrı ayrı imkânlar ve kabiliyetler vermiştir. Birinin başaracağı işi diğeri başaramaz. Her eşya, yaratıldığı iş ve gaye için kullanılır ve o yolda vazifesini görmüş olur. Meselâ, Ccnab-ı Hak insanlara konuşma imkânını vermiş, hayvanlara ve cansızlara bu imkânı vermemiştir. Bazı papağan gibi hayvanlarda ve gramofon gibi cansızlarda olan konuşma, şuurla meydana gelen bir konuşma olmadığı için, bunlar konu dı-şında kalır. Allah Tealâ'nın kadîm bîr nizamı olarak böyle istidatlarla eşyayı yaratması, istisnaî haller yaratmasına engel olmaz. Cenab-ı Hak dİ-lerse, insanı konuşturduğu gibi, hayvanatı ve cansızları da konuşturur. Çünkü Of her şeye kadirdir. Hayvan, kendi kudret ve İradesiyle konuşmaz. Allah'ın kudretiyle ve dilemesiyle konuşur. Bu bakımdan taaccüp edilecek bir durum olmaz ve buna sağlam İmanı olanlar inanırlar.
Bir de bu konuşmaya temsilî mânâ verilebilir. Hayvanların maksatlarını İfade edecek dillen yoksa da, hal ve durum icabı dileklerini belirtecek alâmetler mevcuttur. Herkesin hak ve hukukunu düşünüp karşılıklı vazifeler araştırılınca hatiften bir ses insana şöyle seslenir gibi olur: Ey çoban! Bugün senin elinde güç var, kurttan yiyeceğini aldın ve onu açlığa mahkûm bıraktın. Yarın onun eline bir kuvvet geçer de, sen kovalanırsan halin ne olur? Bu da lisan-ı hal ifadesi olur. Her iki yönden de düşünülürse, Allah Tealâ'nın kudret ve iradesiyle hayvanların ve cansızların konuşabileceğine iman edilir.[528]

903— Hasreti Ali (Radiyallahuanhy&an rivayet edildiğine göre, şöyle Peygamber (Siatktlfahü Aleyhi ve Şiltemi bir cenazede idi de, eline bir şey (çomak veya çubuk) alıp, onunla yere vurmıya başladı ve şöyle buyurdu:
— Sîzden hiç bir kimse yoktur ki, Cehennem ve Cennetteki yeri tayin edilmiş olmasın.» Ashab dediler ki:
— Ey Allah'ın Resulü! (Takdir edilen) yazımıza tevekkül etmiyelim mi ye işi bırakmıyalım mı? Hazreti Peygamber:
— Çalışınız, herkes yaratılmış olduğu şeye kavuşturulur. Saadet ehlinden olan, saadet işine kavuşturulur. Şekavet ehlinden olan kimse ise, şekavet işine ve çalışmasına kavuşturulur. Sonra şu âyeti okudu: = Amma kim (Allah için) verir ve Allah'dan kor karsa, o en güzel kelimeyi (tevhidi) tasdik ederse; biz onu en kolay yola hazırlarız (da kurtulur). Fakat kim cimrilik eder, Allah'ına ihtiyaç göstermezse, bir de em güzel kelimeyi (tevhidi) inkâr ederse; biz onu en şiddetli yola (Cehennem'e) hazırlarız. = (Leyi sûresi, âyet: 5-10).[529]

Bu bölüm, hayret ve taaccüp anlarında «Sübhanallah» demekle ilgili hadîs-i şeriflere ait olduğu halde, görünüşte bu 903 sayılı hadîsin konulduğu bölümle İlgili bulunmamaktadır. Tamamen kader ve çalışma ile ilgili bir hadîs-İ şeriftir. Şu kadar var ki, taaccübü ifade eder «Sübhanellah» sözü yoksa da, hal İtibariyle bu taaccüp vardır ve bunu ashabın sorusundan anlayabiliyoruz. Zira herkesin cennet ve cehennemideki yerinin tayin edilmiş olması, artık çalışmayıp kadere güvenmeyi gerektirir gibi bîr vehme götürdüğünden şaşılacak bir hal doğuyor ve «Sübhanellah» demeyi icab ettiriyor. Nitekim ashab, «o halde çalışma meşakkatini bırakıp kaderimize güvenmeyelim mi?» diyerek zİmnen hayretlerini belirtmişlerdir. Evet, madem ki her İnsanın cennet ve cehennem'deki yeri tayin edilmiştir, çalışması ve mükellef olması niçin? Aliyyo'l-Karî der ki :
«Peygamber (SalMhhu Aleyhi ve, Seikm), saadet ve şekavetîn mukadder olduğunu haber verince, insanlar, ameli terk etmek hususunda bunu delil edinmek istediler. Böyle olunca, Peygamber onlara bildirdi ki, burada İkİ iş vardır ve bîri diğerini iptal etmez : Biri zahir olan, bizce bilinen görünüştür; diğeri de batın olan gayb âlemidir. İnsan bilemediği batın akıbetinden korkacak ve zahirde olan durum ve vazifeleri icabı ümifvâr olacaktır. Böylece kul korku ve umma halleri arasında bulunarak iman sıfatlarını toplamış olacak, ihsan mertebelerine ulaşmış olacaktır. Ameller bizzat saadet ve şekavet sebepleri değildir. Nitekim insanların rızkı taksim edilmiş olduğu halde, insanlar çalışıp kazanmakla emredilmişlerdir. Ecel muayyen olmakta beraber, tedavi ile emrolunmuşuzdur.» İşte akıbetimizin şekavet veya saadet olduğu Allah katında bilinmekle beraber, biz Allah'ın emirlerine uygun bir şekilde ihtiyarımızla ibadet etmek ve çalışmak mükellefiyeti altındayız. Çalışmamız takdire muhalif değildir. Çalışmak vazifemizdir.[530]

(403) Yeri El İle Sıvamak

904— Ebu Katade'ye denmiş ki:
— İnsanlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'fen hadîs rivayet ettikleri gibi, neden sen ondan hadîs söylemiyorsun? Ebû Katade de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in şöyle buyurduğunu işittim, demiştir:
«— Bana yalan îsnad eden, ateşten bir yatağa kendini hazırlasın.»
— Resûlüllah (Salkîlahü Aleytıi ve Sellem) bunu söylerken, eliyle yeri (toprağı) sıvamaya başlamıştı.[531]

Yalan konuşmak, hele dini tebliğ eden ve yalandan münezzeh olan bir peygambere yalan isnad etmek ve uydurma hadîs söylemek günahların en büyüklerindendir ve bunun cezası da cehennem'dir. Yanlış bir hükme, bilerek veya bilmeyerek bir yalan habere sebebiyet vermemek için ashabın çoğu ürkerek gayet az hadîs-i şerîf nakletmişlerdir. Hafızasına ve yazı İle kaydettiklerine güvenip şüphe içinde olmayanlar ise, bildiklerini insanlara tebliğ mahiyetinde anlatmışlar ve tebliğ vazifelerini yapmışlardır.
Hz. Peygamber Efendimiz, hadîs uydurmanın cezasını bildirirken, toprağı elleri ile sıvama ve silme hareketinde bulunuyorlardı, insan bîr çıplak arazide oturup arkadaşları ile konuştuğu zaman elleriyle bazı hareketlerde bulunur. Nitekim bundan önceki hadîs-i şerîfte Peygamber (Salİallcthü Aleyhi ve Stlkmfin, ellerindeki bir çubukla yere vurdukları, burada da elleriyle toprağı sıvadıkları anlatılmaktadır. Bu gibi hareketlerin edebe aykırı işler olmadığını, bir dalgınlık İfade etmediklerini ve düşük hareketlerden sayıl-madıklarını öğrenmiş bulunuyoruz.
Ebü Katade kimdir? :
İsmi Haris olup, Medîne'li ashabdandır ve Peygamber Aleyhi ve Sellem) 'İn süvarisidir. Uhud ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Hz. Peygamber onun hakkında :
«Süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katade'ıdır.»
Buyurmuştur. Ebû Katade şöyle anlatır:
— Resûlüllah'ın seferlerinden birinde onunla beraberdim. Bîr ara eğerinden meyletti, 'uyku sebebiyle düşecek oldu da) onu doğrulttum. Bunun üzerine uyanıp, bu hareketimden dolayı bana :
— Allah'ın Peygamberini koruduğun gibi, Allah da seni korusun.»
Oğullan Sabit ve Abdullah ile azadısı Ebû Muham-med, Enes, Cabir gibi seçkin zevat kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında yapılan savaşların hepsine aynı safta katılmış olup, Küfede hicretin 38. yılında 70 yaşında olduğu halde vefat etmiş ve namazını Hz. Aİİ kılmıştır. Diğer bir rivayete göre, hicretin 54. yılında 72 yaşında Medine'de vefat etmiştir. Aüah ondan razı olsun.[532]

(404) Taş Atmak

905— Abdullah ibni Muğaffel'den rivayet edildiğine göre, demiştir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) taş atmayı yasakladı ve şöyle
(Atılan) taş avı öldürmez ve düşmanı helak etmez; ancak ve diş kırar.»[533]

Taş, avlanacak hayvana veya düşmana atılır. Gaye, hayvanı avlamak ve düşmanı öldürmektir. El veya sapanla atılacak taş bu maksadı yerine getirmez; ancak hayvanı incitir ve insanın dişini kırar, gözünü çıkarır, incitir. İstisnaî durumlar dışında hol böyle olunca, taş atmayı Peygamber (SatUütahü Aleyhi ve Setten) yasaklamışlardır. Fıkıh âlimleri taş atmak suretiyle avlanan hayvanların eti yenip yenmeyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı taşla avlanan hayvanın mutlak olarak eti yenmeyeceği görüşündedir. Diğer bîr kısım âlimler de şartlı olarak etinin yenebileceğini söylemektedirler. Eğer atılan taşın yaralaması atıcının kuvvetinden olur da hayvan bu sebepten ölürse eti yenir. Ancak taşın yuvarlanması veya yüksekten düşmesi sonunda taş ağırlığından hayvan yaralanıp ölürse eti yenmez. Hanefi mezhebinin görüşü de budur. Ayrıca avcının taş atarken besmele getirmesi ve hayvanı canlı bulduğu takdirde onu boğazlaması, avı takip etmesi şarttır.
Netice oîarak anlaşmıyor kî, taş atmak suretiyle avcılık etmek ve düş-_ manin gözünü çıkarıp dişini kırmak gibi sakat bırakıcı ister doğru değildir.[534]

(405) «Rüzgâra Sövmeyiniz»

906— Ebü Hüreyre şöyle demiştir:
— Mekke yolunda insanları rüzgâr tuttu: Hazreti Ömer de hacca niyet etmişti. Rüzgâr ise çok şiddetlenmişti. Hazreti Ömer çevresinde olanlara «Rüzgâr nedir?» diye sordu. Bir şey cevap veremediler. Ben hayr vamrm koşturup ona kavuştum. Dedim ki, rüzgârdan sorduğunu öğrendim. Ben, Resüîüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Rüzgâr, Allah'ın rahmetindendir; hem rahmet getirir, İlem getirir. Siz ona sövmeyiniz.»[535]

Bu hadîs-ı şerif aynı bölüm altında 719 ve 720 sayılarda geçmiştir, için bunlara müracaat edilsin.[536]

(406) Adamın: «Şu Ve Bu Yîlôızîn Doğup Batması Sebebiyle Yaomuea Kavuştuk», Demesi

907— Zeyd ibni Halid El-Cüheni'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Hudeybiye'de gece yağan yağmur arkasından Resûlüllah (S&lktllahB Aleyhi ve SeiUm) bize sabah namazını kıldırdı. Namazdan Peygamber (Sallallahü A îeyki ve Selîem) ayrılınca insanlara dönüp şöyle buyurdu :
«— Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?» (Ashab) :
— Allah ve onun Resulü en iyi bilendir, dediler. Peygamber dedi ki: «— Allah şöyle buyurdu:
"Kullarımdan bana iman eden ve kâfir olan olmuştur. Allah'ın fazlı ve rahmeti sebebiyle bire yağmur verildi, diyen kimse var ya, işte bu, bana iman etmiştir; yıldızı inkâr etmiştir. Amma şu ve bu yıldızın doğup batması sebebiyle (bize yağmur verildi) diyen kimse, işte bu beni inkâr etmiştir; yıldıza iman etmiştir.[537]

Kâinatta olmuş ve olacak bütün hâdiselerin yaratıcısı ancak Allah Tea-lâ'dır. Onun irade ve tasarrufuna İştirak olamaz. Bunun için bazı hâdiselerin oluşunu, Allah'a değil de, ondan başka varlıklara isnad etmek, Allah'a ortak koşmak olur. Bu ise küfürdür. İslâm'dan önce, bazı yıldızların doğup batma hâdisesinin yağmur yağdırma sebebi olduğuna inanç besleniyordu ve bu yüzden yağmur yağdığına inanılıyordu. Bu yanlış inancı yıkmak özere Cenab-ı Hak bu Kudsî hadîsle gerçeği beyan buyurarak yağmurun ancak Allah'ın bîr rahmet ve İhsanı olarak verildiğini, yıldızların hiç bir tesiri bulunmadığını bize bildirmiştir. Allah'a iman budur. Yağmurun yağmasında yıldızları müessir kabul etmek ve buna iman beslemek İse küfürdür. Güneş ve ay tutulmaları gibi hâdiseler de aynı şekilde müessir olaylar değillerdir. Bunların hepsi Allah'ın takdiriyle meydana gelir. Bu âlemde Allah'ın kurduğu nizamın belirtileridir. Hepsi onun kudret ve azametine delil teşkil ederler.[538]

(407) İnsan Bulut Gördüğü Zaman Ne Söyler

908— Hazreti Âişe'den. rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (SallalJahü Aleyhi ve Sellem) bir bulut gördüğü zaman (içeri) girer ve çıkardı. Buluta karşı durur ve dönerdi; yüzü (rengi) değişirdi. Yağmur yağdığı zaman da sevinirdi. Âişe, onun bü endişesini an« larâi Âişe endîşe sebebini sorması üzerine; Peygamber (^a/fa/fa/ı w Aleyhi ve Sellem} şöyle buyurmuştur ;
— Bilmiyorum! Olur ki bu bulut, Astız ve Yüce Allah'ın buyurduğu gibi ©lur: = Vakta ki (inkarcılar), korkutuldukları azabı, (bulundukları) vadilerine üfoğru gelen bir bulut halinde gördüler, dediler İd: Bu, ufukta beliren bir buluttur; bize yağn»ur yağdıracak.» (Hûd Peygamber ise, o inkarcılara şöyle üfedi) :
— Hayır, o sizin acele edip istediğini! şeydir (azaptır). Bir ritegâr ki, onda çok acıklı bir azap vardır. Rabbisinin emri ile her şeyi helak edecektir. Nihayet o hale gerdiler ki, meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu. İşte öyle mücrim (inkarcı) kavme biz böyle ceza veririz.» (Ahkâf Süresi, Âyet: 24-25).[539]

Burada şu soru hatıra gelir: Cenab-ı Hak, Enfal süresinin 33. âyet-i kerimesinde Hz. Peygamber'e hitaben :
«Sen, o inkarcıların içindeyken Allah onlara azab edecek değildir.»
Buyurduğu halde, Peygamber'in azab endişesi neden ileri geliyor^ Çünkü bu âyet-i kerîme Üe, Peygamber inkarcıların arasında bulunduğu müddet onlara azab edilmeyeceğini Allah haber vermektedir. Böyle bir teminattan sonra endişe duymamak gerekir, diye hatıra gelir. Buna şu cevap verilmektedir : Uzaktan gözüken yağmur veya kasırga alâmetinin bir felâket olması halinde, meydana gelecek azap, Peygamber'den uzakta bulunanlara, aralarında Peygamber'in bulunmadığı bir topluma isabet eder. Peygamber'in geniş şefkat ve merhameti sebebiyle üzüntü duyması tabiîdir. Azaba uğrayacak bu uzaktaki toplum, mümin kimselerse, bunlara acır ve elem duyar; mümin değillerse, İslâm'a girerler arzusundan ötürü üzülür. Çünkü Peygamber âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Bir de Hz. Peygamber bu hareketi İle insanlara, Allah'ın azabından emin bulunmamalarını, her an azab ve felâketin zuhur edebileceğini hatırlatmakta ve ona göre kâinatın yaratıcısına iltica edip, hak yoluna koyulmanm zaruri bulunduğunu öğretmektedir. Bu arada mezkûr âyet-İ kerîme'yi okuyarak gafletten uyanmaya bizi davet etmektedir.[540]

909— Abdullah ifoni Mes'ud'datî rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Uğursuzluğa yorma, şirktir; ve bizden hiç bir kimse yoktur ki, bu şirkten ona bir şey yaklaşmış olmasm. Ancak tevekkül ile Allah onu giderir.»[541]

Bu hadîs-İ şerif, bundan sonraki bölümle İlgili olduğu halde bir zühul eseri olarak burada zikredilmiş olsa gerektir. Zira bulut görüldüğü zaman söylenecek sözle bu fal mevzuu arasında bir münasebet kurulamamıştır. Mana bakımsndan tamamen gelecek olan bölümle ilgilidir. Tafsilât için bundan sonraki hadîs-r şerife bakılsın.[542]

(408) Uğursuzluğa Yorma

910— Ebu Hüreyre demiştir ki, Peygamber ı şöyle buyurduğunu işittim:
«— Uğursuzluğa yorma işinin hayırlısı faldır.» Ashab sordular:
— Fal nedir? Peygamber:
— Sizden birinizin işittiği iyi sözdür.»[543]

Bir şeyi uğursuzluğa yorma İşine «Tıyere» denir. Cahiliyet devrinde insanlar bir iş için evden çıktıktan zaman önlerine çıkacak kuşların uçuşlarından İşlerinin hayırlı veya kötü çıkacağını tesbit ederlerdi ve buna inanırlardı. Eğer kuş sağ taraftan uçarsa bunu İyiliğe, sol taraftan uçarsa kötülüğe yorumlarlar ve bu ikinci takdirde yapmak istedikleri işi terk ederlerdi. Sağ taraftan uçuş halinde de niyyet ettikleri işi yaparlardı. Bu cahiliyet âdetlerinden olan «Tıyere» işi, hâdiseleri uğursuzluğa yorma mânâsında kullanılagelmiştir.
Bundan önceki hadîs-i şerifte *Tiyere = Uğursuzluğa yorma şirktir,» buyurulmuştur. Bunun İki mânâsı var:
1— Tıyere, cahiliyet devri insanlarının, yani müşriklerin işidir; İslâm'da bunun yeri yoktur.
2— Bir iş üzerinde şu veya bu hareketin müessir bir sebep olduğuna inanmak şirktir. Yaratıcılıkta ve tasarrufta Allah'dan başkasına hak tanımak, ona ortak koşmak olur.
Yapılması istenen bir iş, yasak olmayan hayırlı bir İşse, onu yerine getirmeli, zararlı ve yasaksa yapmamalıdır, işler, kuş uçması, kedi ve karga çıkması İle iyiliğe veya kötülüğe yorumlanmamalıdır.
Yine hadîs-i şerifin ikinci cümlesinde :
«Bizden hiç bir kimse yoktur ki. bu şirkten ona bir şey yaklaşmış olmasın; ancak Allah onu (şirki) tevekkül ile giderir,»
Buyurulmaktadır. Hadîs âlimleri bunun mânâsını şöyle açıklamaktadırlar : Bu söz, ravi I b n i M e s ' u d 'un sözüdür, hadîs-i şerif İçine sokularak metinden gösterilmiştir. İ b n i Mes'ud hazretleri demiş oluyor ki, biz müminler ilk anda bazı hâdiseleri kötüye yorumlama halinden kurtulamayız da, düşünüp kendimize geldikten sonra Allah'a tevekkül ederek ondan kurtuluruz.
Bu ifade Hz. Peygamber'e isnad edildiği takdirde, bundan müminler ve ümmet kasdedilmiş olur. Nefis alışkanlığından insanın kalbine vehim ve kuruntu gelir. Müminler kesin olarak ilk anda bu illetten kurtulamazlar. Her şeyi Allah yaratmış olacağını, onun tasarrufuna ortakçı çıkamayacağını bilmekle bu kuruntu ve vehim giderilir. Hulâsa, kalbe gelen hatırata ve gafletten doğan hallere itibar edilmez, Allah'a güvenilir. Vesvese kabilinden müminin kalbine gelen şey, İmanını zedelemez. Ancak gerçek olduğuna inanarak «Tıyere»yi tasdik etmek gizli şirktir. Mümini de, bundan, Allah'a güven kurtarır.
Bu bölümdeki hadîs-İ şerife gelince, Tıyere'den ayrı olarak «fal» kelimesinin burada kullanıldığını ve bunun yasaklanmadığını görüyoruz. Fal, aslında sevinç ve hüzün vermeye sebep olan söz ve hareketler için kullanılır. Fakat hayra yorumlanan İşlerde kullanılagelmiştir. Tıyere'nin her çe-şitinde hayır.olmadığına göre, bunun içinden «fal»ı istisna etmek, yorumlama bakımından aralarında olan münasebetten ileri gelmektedir. Fal İşİn-de Allah'a iyi zan besleme vardır. Meselâ, bir hastaya hitaben ey Salim! diye söylenirse, hasta bundan selâmet bulacağını ve kurtulacağını umarak güzel zan beslerse iyi bir yorma olur. Hadîs-i şerifte fal iyi sözdür, buyu-rulmasındakî maksat budur. Yapıcı ve olumlu söz söyleyerek Allah'a iyi bir zan besleme yolundaki ifadeler makbuldür. Bunun dışındaki iyi veya kötüye yormalar yersizdir.[544]

(409) Kötüye Yormayanın Fazileti

911— Abdullah ibni Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Hac mevsimi günlerinde ümmetler bana arz edildi de, benim ümmetimin çokluğu hoşuma gitti: Dağ ve ovayı doldurmuşlardı.»
(Melekler) dediler ki:
— Ya Muhammedi Razı oldun mu? Peygamber:
— Evet, ya Rab! dedi. Rab :
— Şunlarla beraber yetmiş bin daha vardır ki, sorgusuz olarak Cen-net'e gireceklerdir. Bunlar o kimselerdir ki, efsun yapmazlar, dağlanmalar, uğursuzluğa yormazlar ve Rablerine güvenip dayanırlar,» buyurdu.
Ükkâşe dedi ki:
— (Yâ Resülullah!) Allah'a dua et de, beni onlardan (soruşuz cennete girenlerden) etsin. Peygamber:
«— Al lanı m! Bunu, onlardan yap!» buyurdu. Başka bir adam da:
— Allah'a dua et, beni de onlardan etsin, dedi. Peygamber şöyle buyurdu :
— Bu meselede Ükkâşe seni geçti.»[545]
(.....) Bu hadîs-i şerifi İmam Buharı bazı ravi değişiklikleri ile yine aynı şekilde tahriç etmiştir.[546]

Hodîs-i şeriften şu faydalar elde edilmektedir:
1— Diğer Peygamberlere bağlı kalan ümmetlerin sayılan, âhir zaman Peygamberine ait ümmetten çok azdır. Hesapsız olarak cennet'e gireceklerin sayısı vadileri dolduracak kadar çoktur.
2— Efsunculuk yapmak günahtır ve bunu meslek edinenler soruşuz cennet'e gireceklerden olamazlar. Rukye = Efsun, Kur'an veya Allah Tealâ hazretlerinin isimleriyle hastaya şifa dilemeğe denir. Hastaya okuyup üf-lemek, bir kâğıda yazılıp üzerine takılmak veya bir tabağa yazılıp yıkandıktan sonra suyu içİrilmek suretiyle yapılır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi vt&ffemj önce Rukye = Efsun yapmayı yasaklamıştı. Çünkü islâm'dan önce insanlar, putların, cin ve şeytanların İsimlerini kullanarak ve bunları vasıta yaparak şifa diledikleri için şirke varıyorlardı. Allah'dan başka varlıkları müessir birer sebep kabul ederek böyle batıl bir inanç beslemekle Allah'a ortak koşuyorlardı. Tevhid dinine aykırı olan bu işi Peygamber'i-miz yasaklamışlardı. Müslümanlar bu batıl inanışla Rukye'de bulunmayacak bir seviyeye gelince de Rukye yapılmasına izin vermişlerdir. Zira müs-lüman, şifanın yalnız Allah Tealâ katından yaratıldığını ve okuduğu şeyin hasta hakkında bir hayır dua mahiyetinde olduğunu bilir. Bu İnanışla Rukye yapılmasına cevaz teşkil eden şu hadîs-i şerifi Müslim ve Ebû D a v u d rivayet etmişlerdir: Avf ibni Malik 'den rivayet edildiğine göre demiştir ki :
— Cahiliyet zamanında biz «Rukye = Efsun» yapıyorduk. Dedik ki, ey Allah'ın Resulü! Bu hususta ne buyurursunuz? Peygamber şöyle buyurdu:
— Rtikyelerinizi bana arz ediniz. Rukye'de şirk olmadıkça, onda bir beis yoktur.»
Yİne Müslim'in tahriç ettiği diğer bir hadîs-i şerifte :
— Sizden birinizin, kardeşine fayda vermiye gücü yeterse Rukye yapsın. buyurulmaktadır. (Et-Tacu'l-Cami'u'l-Usûl, C. III, s. 213)
Netice : Ticaret ve istismar vesilesi olmamak şartı ile Allah rızasını gözeterek ve şifayı bizzat Allah halkettiğine iman ederek Rukye = Efsun yapmak yasak değil, buna zıt niyyet ve imanla yapmak yasaktır ve şirke kadar götürme tehlikesini taşır ki, şirkin üstünde daha büyük günah yoktur.
3— Dağlanmak ve dağ yapmak yasaktır, günahtır. İnsan derisini kızgın demir parçası île yakma işine ve cahiliyet devrinde olduğu gibi, bundan şifa bekleme tedavisine «Keyy — Dağ» yapma denir. Mutlak olarak bunu her hastalık İçin yapmak ve şifayı bundan beklemek yasaklanmıştır. Bazı hallerde buna başvurmak suretiyle tedavi ise mubahtır ve bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sdtem) bunu yapmışlardır. Şöyle ki:
Hendek savaşı sırasında Sa'd ibnî Muaz hazretleri kolundan yaralanmış ve bir kan damarı kesilmişti. Kanını durdurmak için Peygamber (Satlallakti AUtjrhi ve Selttm) ok demiri ile onu dağladı. Sonra S a ' d'in kolu şişmesi üzerine ikinci defa ona kendi eliyle dağ yaptı. (Et-Tacul-usûl : C.III, s. 201)
Anlaşılıyor ki, kan akıntısını kesmek gibi istisnaî hallerde ve bazı yaraların tedavisinde dağ yapmanın bir mdhzuru yoktur. Bugün tıpta geniş bîr şekilde kullanılan elektriğin muhtelif şekil ve suretlerle yapılan tedavisi de bu «Key şeklinin bir nevidir. Mutlak olarak her çeşit yara ve hastalık için kullanılması ise, yasaktır.
4— Bazı hareketleri uğursuzluğa yormak, Tetayyur etmek günahtır, bu yasaklanmıştır. Bilgi için 910 sayılı hadîs-i şerîf açıklamasına bakılsın.
5— Her işte Allah'a güvenip tevekkül etmek gereklidir. Şirk veya günaha götürecek şekilde efsun, dağ ve tetayyur işlerini yapmayanlarla, mubah şekli İle bunları işleyenler, Allah'a güvenip ona tevekkül ederlerse selâmet ve hak yolu üzeredirler. Bunların âhirette yeri Cennet olur. Her işin mutlak hakimi ve yaratıcısı Allah olduğunu bilmek ve bu inançla meşru yollarda güç ve irademizi kullanarak çalışmak, adi vasıta ve sebeplere baş vurmak tevekküldür, Allah'a güvendir.
Cennet ehlinden olması için Hz. Peygamberden dua isteyen ükkâşe kimdir?
Ökkâşe (radiyallah üanh):
Ükkâşe veya ükâşe, ashab-ı kiramın ileri gelenlerinden ve fazilet erbabından olup, künyesi Ebû Mihsan 'dır. Medine'ye hicret ederek Bedir savaşına katılmış ve büyük zorluklara katlanmıştı. Savaşırken kılıcı kırılmıştı. Hz. Peygamberin ona verdiği bir hurma dalı kılıç vazifesini görmüştü. Daha sonraki Uhud, Hendek gibi savaşların hepsine katılmıştı. EbO Hüreyre, Ibni Abbas kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir. Ok kaşe, erkeklerin en güzeli diye tavsif edilir. Peygamber ($@U&llâhB Aleyhi ve Sellem) 'in irtihalinde Cl k k â ş e 44 yaşında bulunuyordu. Bir yıl sonra Hz. Ebü Bekir'in hilâfeti zamanında dinden çıkanlarla yapılan «Ehl-i Rİddet» savaşında peygamberlik taslıyan Tulayha tarafından şehit edildi. Zaten Cennet ehlinden olmasına Peygamber (SalUzllahü Aleyhi ve Sellem) dua etmişlerdi. Ayrıca öncelik hakkı İle bu mükâfata kavuşup da ondan sonra gelenin fırsatı kaçırması hâdisesi insanlar arasında bir ato sözü haline getirilmiş ve fırsatı kaçıran bir kimseye : «ükkâşe bu hususta seni geçti» diye söylenegelmiştîr.
Cennet ehlinden olmasını İsteyen İkinci şahıs için Hz. Peygamber'in dua etmeyişini, âlimler, bu adamın münafik olduğu engeline bağlamaktadırlar. Bu İkinci adam münafik olduğundan Hz. Peygamber ona dua etmemiştir. İlâhî müsaade bir kişi için olduğu şeklînde de yorum yapilmaktadır.(Radiyalahü anh).[547]

(410) Cinlerden Uğursuzluk (Cin Çarpması)

912— Hazreti Âişe'den rivayet edildiğine göre, çocuklar doğduğu zaman kendisine getirilirdi de, onlara bereketli olmaları için dua ederdi. Böyle bir çocuk kendisine getirildi. Hazreti Âişe çocuğu yatağına koymaya gitti. Bir de başının altında bir ustura gördü. Oradakilere usturadan sordu (Bu nedir) ? Onlar dediler ki, cinden korunmak için (cin çarpmasın diye) onu koyuyoruz. Hazreti Âişe usturayı alıp, pnu attı ve bundan onları yasaklıyarak dedi ki:
«—ResûlüHah (Sallallalıü Aleyhi ve Sellem) uğursuzluğa yormayı hoş görmezler ve ona buğasederierdi.»
Hazreti Âişe bu uğursuzluğa yorma işini yasaklardı.[548]

Bugün çocuklara takılan boncuk ve boynuz gibi şeyler de, Hz. Âişe'nİn yasckladığı âdetin başka bir örneğidir. Bunlar da hurafe kabilinden olan ve cin çarpması ile göz isabetini engelleyici şeyler değillerdir. Bun-forrn. İslâm İnanç ve âdetleriyle bir İlgisi olmadığının en canlı misalini ve uygulamasını bu hadîs-i şerifte buluyoruz. Çocuklara yapılması gereken şey, duadır, haklarında bereket İstemektir ve onlara islâm terbiyesi vermektir.[549]

(411) Fal

913— Enes, Peygamber (Saalldhü Aleyhi ve Selkm)'den şöyle anlat-
— (Hastalıkta bizatihi) sirayet yoktur, uğursuzluğa yorma yoktur. Dürüst yorum, güzel söz hoşuma gider.»[550]

Inson bazı tehlikelerden korunduğu ve tedbir aldığı gibi, hastalıklara karşı da korunmak ve tedbir almak zorundadır. Bununla beraber hastalığın isabet etmesi veya etmemesi, Allah'ın dilemesiyle olur. Bizatihi hastalık kendiliğinden müessir değildir. Hastalığı ve şifayı yaratan Allah Tealâ'dır. Onun için hastalığın kendinde bu kudreti aramamalıdır. Hastalık da Allah'ın bir yaratığıdır. Uğursuzluğa yorma ve fal hakkında bilgi için 910 sayılı hadîs-i şerîfe ve açıklamasına bakılsın.[551]

914— Habbetüt-Temîmî anlattığına göre, Peygamber (Sdlteflahü Ateyht) vej&toij'in şöyle buyurduğunu babası işitti:
«— Baykuşlarda (uğursuzluk diye) bir şey yoktur. Yorum yapmanın sa doğrusu, bayıra yarmadır. Göz değmesi de bir gerçektir.»[552]

Islâmiyetten önce Araplar baykuşun ötüşünü uğursuzluğa yorarlar ve onun hareket ve ötüşünden bir lakım mânâlar çıkarırlardı. Peygamber Efendimiz ;
«Baykuşta bir şey yoktur.»
Buyurmakla bu batıl inana yok etmiştir. Fakat zaman zaman bu çeşit hurafeler canlanmıştır. Günümüzde bile baykuş ve karga ötüşlerini uğursuzluğa yoranlar ve bunlardan bir takım mânâlar çıkaranlar vardır. İslâm dininin kaldırdığı bu yersiz âdetlerin canlanmasına sebep olan hal cehalettir. Yüce dinimizin ahlâkını bilmemek ve öğrenmemek bizi bu akıbete sürüklemektedir. Bu hurafelerden kurtulmak, Peygamber Efendimizin tavsiyelerini öğrenmek ve onlara uymakla olur,
İslâm'da güzel sözle İfâdede bulunmak suretiyle maneviyatı takviye şeklinde hayıra yorma vardır ki, bunun açıklaması daha önceki hadîs-i şerifler münasebetiyle geçmiştir.
Mal ve cana zarar vermek suretiyle neticelenen göz değmesi «isabet-i aynı», vaki olan bir gerçektir kİ, bunu Peygamber (Satîalîahü Aleyhi ve Seltem) haber vermektedir. BİR mala veya cana,, hased karışmış olan hasret ve İmrenme bakışı İle kötü huyiu gözün zarar vermesidir. Böyle bir bakıştan çok kere bakılan şeye zarar hasıl olur. Bu da gözün ruh ile olan sıkı irtibatından ileri gelen bir haldır; madde ile izah edilemeyen manevî bir olaydır. Bunun varlığını dinimiz ispat etmektedir. Bütün fenalıklardan olduğu gibi, göz değme

fenalığından da Allah'a sığınmakla ancak kurtu-îabîlinir. Hoşa giden bir şey görüldüğü zaman «Mâ Şâ Allah'la Kuvvete İllâ Biflâh» denirse, göz değme zararı olmaz. IbnİMace'nin tahrİç ettiği bir hadîs-i şerifte de şöyle buyurutmaktadır:
— Sizden biriniz, kardeşinde hoşlandığı bir şey gördüğü zaman, onun için bereket dua etsin r= Bareke'IIah, desin.»
Göz değmesi olduktan sonra da, gözü değenin aldığı abdest suyu, göz isabet eden üzerine dökülmekle de şifaya sebep olacağı rivayeti vardır.[553]
(412) «Güzel İsmi Bereket Saymak»

915— Abdullah ibr.iVSâib'den rivayet edilmiştir:
— Peygamber (SaHaİlahü Aleyhi ve Selleml Hudeybiye yılında Hudey-biye'de idi. Bu yıl (rnüslümanlar Mekke müşriklerine sataşmadan) geri dönmek ve gelecek yıl (Kabe'yi) üç gün için raüslümanlara boşaltmak şartı ile barış yapsın diye, müşrikler Süheyl'i elçi olarak Peygambere gönderdiklerini Osman ibni Affan haber verdiği sıra, Süheyl gelince : Süheyl geldi, dendi. Bunun üzerine Peygamber -(SatlaU&hii'Aleyhi ve Selkm);
— Allah, işinizi kolöylaştırsm!» buyurdu. (Bu hadîsi rivayet edenj Abdullah îbni's-Sâib, Peygamber(SaMîâhü Aleyhi ve Sellenı) 'e yetişmişti.[554]

Hadîs-i şerifi daha iyi anlayabilmek İçin Hudeybıye Sulhu hakkında biraz bilgi vermek gerekiyor:
Hudeybiye, Mekke'den iki kilometre kadar mesafede bulunan bir kuyunun adıdır. Bu kuyuya yakın olan köyün adı da aynı isimle anılır, Müslümanların Mekke'deki Kureyş müşrikleri ile yaptıkları barış sözleşmesi bu köyde karara bağlandığından, ona Hudeybiye Barışı denmiştir. Bu barışın Sslâm tarihindeki önemi'çok büyüktür. Müslümanların gelecekteki başarı ve zaferlerine kapı açmıştır. Müslümanların teslim olmalarını andırır bîr manzara gösterirse de, gerçekte böyük bir zafer olmuştur.
Hz. îbrahîm tarafından inşa edilen Kabe, müminlerin mukaddes ziyaretgâhı ve merkezi olarak tanınagelmiştir. Zamanla Hz. İ b ra h i m 'in ümmeti putperestliğe sapmışsa da Kabe onun eseri olduğu İçin bütün Arab-lar tarafından hürmet görüyordu ve kıble olarak tanınıyordu. Böylece hem müslümonlar, hem de müslüman olmayan Arab kabilelerince bidayetten beri Mekke şehri, içinde barındığı mukaddes Kabe dolayısıyla hürmet edilen ve arzulanan bir belde idi.
islâm dini, hac ibadetini rnüs!umanlara farz kıldıktan sonra, bunun önemi daha fazla büyümüş ve Mekke'deki Kabe'yi ziyaret bir vazife olmuştu. Ayrıca Mekke'den Medine'ye hicret etmiş olan müslümanların Mekke'de kalan ve îsSâmı kabul eden yakın akrabaları bulunuyordu. Bunlarla görüşüp stlâ yapmak ve hallerini öğrenmek gerekiyor, aynı zamanda ana vatan hasretini gidermek arzusu da taşınıyordu.
İşte görünüşle bu gibi sebeplerle ve gerçekte Cenab-ı Hakkın diiemiş olduğu hikmetler üzere Peygamber Efendimiz, hicretin altıncı yılında ömre (nafile hac) ibadetinde bulunmak kasdİ ile Mekke'ye müteveccihen yola çıkmışlardı. Beraberinde bulunan ashabın sayısı 1500 kişi civarında idi. Sırf Kabe'yi ziyaret niyyeli ile Medine'den yola çıkıldığı için beraberlerinde birer kılıçtan başka hcrp âleti yoktu.
Müslümanların Mekke'ye doğru harekete geçtikleri haberi müşriklere ulaşınca, Mekke müşrikleri telâşa kapıldılar ve kabilelerini toplayarak müs-Sümanlara karşı çıktılar ve müslümanları Mekke'ye koymamaya karar verdiler. Hz. Peygamber her ne kadar elçiler göndererek, maksadının harp olmayıp sırf Kabe'yi ziyaret olduğunu bildirmişse de, müşrikler buna razı olmadılar. Mekke'ye gönderilen elçilerden biri de Osman ibni Af-fan idi. Müşrikler de, müslümanların nİyyetini yakînen anlamak için Hz. Peygamber'e elçiler yollamışlardı. Bu arada «Rıdvan Bîatı» oldu. Şöyle ki : Hz. Osman elçi olarak Mekke'ye gönderildiği zaman müşrikler tarafından hapsedilmiş ve arkasından öldürüldüğü haberi gelmişti. Buna son derece üzülen Hz. Peygamber ashab-ı kiramı toplamış ve İslâmiyet uğruna kanlarının son damlasına kadar çarpışmak üzere onlardan and istemişti. 8u şekilde Peygambere söz verme işi bir ağaç altında vaki oldu. Kadın -erkek bütün ashabın ayrı ayrı bîat etmeleri hâdisesi İslâm tarihinde çok mühim bir hâdisedir. Buna «Rıdvan Bîcfi» denir ki, Kur'an-ı Kerîm'de bahsi geçer.
Nihayet Hz. Osman'ın öldürülmediği anlaşılmış ve müşriklerin, Söheyî ibni Amr'ı elçi olarak gönderdikleri haberi gelmişti. Süheyl, BCureyş'in ileri gelenlerinden ve en iyi hatiplerinden biriydi. Müslümanlar bu yıl haccefmeyip geri dönmek ve gelecek yıl üç gün Mekke boşaltılarak musîüsmanların ziyaretine açtk bulundurulmak sarfi ile anlaşma yapılması yolunda S ü h e y I "e kavmi yetki vermişti. Yapılan barış maddelerin biri bu olmuştu.
İşte S ü h e y I 'in elçi olarak geldiği haberi Peygamber'e verilince, bu ismin (Süheyl = Seht isminin} kolay mânâsını ifade etmesini Hz. Peygamber hayra yorarak :
»Allah işinizi Ikolaylaştırsın, (veya) kolaylaştırdı.» Buyurmuştur.
BöyİIece ismi bereket vesilesi sayarak hadîs-i şerif, güzel isimleri hayra yormanın cevazı hususunda bize delil olmaktadır.
Nihayet uzun tartışmalar sonunda Kureyş murahhası Süheyl ile Hz. Peygamber arasında şu anlaşma imzalandı :
1— Müslümanlar bu yıl Mekke'yi ziyaret etmeksizin Medine'ye dönecekler,
2— Gelecek yıl Mekke'yi ziyaretle müslümanlar orada üç günden ziyade kalmayqcaklar,
3— Müslümanlar silâhsız olarak gelecekler, yanlarında yalnız kınlarında duran kılıç bulunduracaklar ve bu kanlı kılıçlar, mahfazalar içinde olacaktır,
4— Müslümanlar, Mekke'de bulunan müslümanlardan hiç birini götürmeyecek, Medine'ye giden müslümanlar İçinde Mekke'de kalmak isteyen bulunursa onu bırakacaklar,
5— Müslümanlardan veya müşriklerden biri Medine'ye gidecek olursa, Kureyş e tesüm olunacak; fakat müslümanlardan biri Mekke'ye gidecek olursa, Kureyş tarafından geri verilmeyecektir.
6— Arab kabileleri istedikleri tarafla birleşmekte serbest olacaklardır.
Bütün bu maddeler müslümanların aleyhinde görüldüğünden ashab-ı. kiram çok büyük imtihanlar geçirdiler, bu anlaşmayı başansızlık sanarak Medine'ye dönmeye bir türlü ayakları varmıyordu. BIr de barış maddeleri yazılırken, Kureyş murahhası Süheyl'in oğlu olup, müslümanlığı kabul et-mesİ yüzünden Mekke'de çeşitli işkencelere uğrayan Ebû Cendel kaçarak ayaklarındaki zincirlerle burada müstümanlara sığınmıştı. Oğlunu gören Süheyl, Hz. Peygamber'e hitaben :
— işte barış maddelerine riayet edip ermediğini gösterecek bir hâdise! Ebû Genden bana teslim ediniz, dedi. Resul-i Ekrem bu teklif) kabul etmedi; çünkü barış henüz imza edilmemişti. Buna karşı Süheyl :
— O halde barıştan vazgeçiyoruz, dedi.
Aralarında geçen çetin müzakere sonunda Ebû Cendel'in teslimine Hz. Peygamber razı oldu. E (5 û Cendel'İn işkence yaralarını göstermesi ve tekrar bu acıklı ızdıraplara terk edilmesine müslümanların nasıl razı olacaklarını ifade etmesi üzerine, müslümanîar gaieyona gelmiş ve bir ara Hz. Ömer kendini tutamayarak Resûl-î Ekrem'e karşı bazı sorularda bulunmuş ve direnmişti. Sonra Hz. Ebû B e k İ r 'e giderek ondan şu cevabı aldıktan sonra sükûnete kavuşmuştu : «Hz. Muhammed Allah'ın Peygamberidir. Ne yaparsa Allah'ın emrine uyarak yapar.»
Hz. Dm er, Ebû Cendel'in yürekler acısı hali karşısında teessürünü yenemeyerek Peygambere karşı takındığı tavırdan dolayı çok pişman olmuş ve yaşadığı müddet teessürünü ifade etmişti. Allah'ın affına kavuşmak için ibadet etmiş, oruç tutmuş ve köleler azad etmişti.
Sözleşme, Hz. A İİ tarafından yazılmaya başlanırken Süheyl besmele ve «Allah'ın Resulü» cümlelerine itiraz etmiş ve bunların yazrlmama-sını istemiş olmakla zor bir durum ortaya çıkmıştı. Hz. Peygambere en büyük bağlılık ve İtaati gösterip yaşayan Hz. Aii, Peygamberin «sil» emrine karşı «Muhammet! Resûlüllah» cümlesini çizmek istememiş, bizzat Hz. Peygamber kendi eliyle çizmişti.
Barış sözleşmesi İmzalandıktan sonra Resûl-i Ekrem ashabına kurbanlarım kesmelerini ve traş olmalarını emretmiş, fakat müslümdnîar mağlûbiyet zannettikleri bu barış şartları altında kendilerinden geçerek bu emri yerine getirmeye koşamodslor ve ağır aldılar. Nihayet Resül-i Ekrem'in kurban kesip traş olması özerine, onlar da kurbanlarını kestiler ve traş oldular. İşte bu kadar ağır ve çetin İmtihanlar içinde geçen ve büyük sarsıntı geçiren müslümanlar daha Medine'ye dönmeden yolda fetih âyeti nazil oldu ve barışın bir mağlûbiyet değil, bir zafer olduğunu müjdelemişti. Âyet şu :
Barış sözleşmesi üzerinden gün geçtikçe hâdiseler hep müslümanların Sehine olarak gelişmiş ve Mekke'nin fethine zemin hazırlanmış ve bu arada pek çok kabileler müslüman olmuş ve beldeler fethedilmiş ve vadedilen büyük zafer hicretin sekizinci yılında gerçekleşmişti.
— Ey Resulüm, muhakkak bix sa«a büyük ve aşikâr bîr zafer verdik.» (Fetih sûresi, âyet: t)
Süheyl îbni A m r da, Mekke'nin bu fethi gününde oğlu Ebû Cendel'in himayesinde bulunarak İslâm'ı kabul etmişti. Süheyl'in künyesi Ebü Zeyd olup, cahiîiyet devrinde Kureyş'İn ulularından ve eşrafından biri îdi. Bedir savaşında kâfir olarak esir edilmiş ve sonra fidye karşılığında geri verilmişti. Müslümanlara esir düşîüğü zaman, kuvvetli bir hatip olduğu içîn Haznetî Ömer, bunun hakkında Peygamber (SaİtalkAÜ Aleyhi ve
«Ey Allah'ın Resulü! 6u adamın dişlerini sökeyim; bir daha senin aleyhime söz söyleyeninsin.» Hz. Peygamber ise :
«— Onu bırak; olur ki, gelecekte senin öveceğin bir makamdft bulunur, buyurdu.
Gerçekten Peygamber (Saltattahü Aleyhi ve Sellem) irtihal edince, mös-lûman!ar telâş İçinde çekişmeye düştükleri bir makamda Süheyl irad eîtîğî beliğ ve tesirîi sözlerle mGslGmanları yatıştırdı ve Hz. Ömer'in de
Süheyl İslâm'ı kabul ettikten sonra çok namaz kılan, çok oruç tutan ve çok sadaka veren kimse olmuştu. Yolnız bîr k\z\ {Hind} müstesna, bötön aile efradını toplayarak cîhad etmek üzere Şam'a gitti ve hepsi orada vefat etti. Süheyl'in vefatı, hicretin 18. yılına tesadüf eder, Oğtu Ebü Cendel de yine Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında 38 yaşında olduğu halde Şam'da vefat etti. Ebû Cendel, HodeybİIye barışı esnasında babası Süheyl'e teslim edilip Mekke'ye geri çevrildikten sonra bir yolunu bulup tekrar kaçmış ve kendisi gibi daha önce müşriklerden kaçarak sahilde Mekke-Şam yolu üzerindeki Ays mevkiini tutan Ebû Basîr'e İltihak etmişti. Bazı kabilelerin de iştiraki ile 300 kişiye baliğ olan bu mü-cahidler grubu, Kureyşülerin ticaret kervanlarını mütemadiyen vurarak onları çok müşkül duruma sokmuşlardı. Nihayet Kureyş müşrikleri, bunların tecavüzünden kurtulmak için, Medine'ye çağrılmalarını Peygamber'den istemişler ve böylece Medine'ye dönmüşlerdi. Artık Mekke'ye iade mecburiyeti kalkmış oluyordu. Ebû B a s î r ise, Ays mevkiinde iken, Hz. Peygam-ber'in Medine'ye davet mektubu geldiği zaman hasta idi. Mektubu yüzüne gözüne sürerek ruhunu teslim etmişti. Ebû Cendel onu gömdükten sonra arkadaşları ile Medine'ye dönmüştü. Allah hepsinden razı olsun...[555]

(413) Atta Uğursuzluk

916— Abdullah ibni Ömer'den rivayet edildiğine göre,, Resûlüllah (Sallallakü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Uğursuzluk evde. kadında ve attadır.»[556]
İslâm inancında uğursuzluk ve bereket; bazısını bildiğimiz hikmetlere bağlı olarak Allah'ın takdiri ile olur. Yaratıklar bizatihi bunlarda müessir değillerdir. Ancak Allah'ın takdirinin ne olduğu; ne akılla, ne hislerle, ne de başka delillerle bilinir. Biz hayırla seni, uğursuzlukla bereketi ayırmak ve birini diğerine seçmek için adî sebeplere ve dînî ölçülere baş vururuz. Meselâ bîr hanımda dindarlık, beden sağlığı, akıl, edeb, güzel idare ve yaratılış güzelliği gibi haller toplanrmşsa, buna denk olacak bir erkeğin ona talip Çıkarak onunla evlenmesinde uğur ve bereket vardır. Bu vasıflara aykırı haller bulunur da denge bozulursa uğursuzluk olur, yaşayışta bereket kalmaz.
Evde bereket veya uğursuzluk da böyledir. Oturulacak ev sağlık bakımından yeterli, mevki ve komşularıyle iyi, çarşı ve pazarı yakın, ihtiyaca kâfi ise bunu seçmekte uğur bulunduğu İnancı taşınır. Böyle olmayan evler de huzur sağlayamadığından, uğursuz olur.
Atın da İyi sıfatları malûmdur. Bir at iyi vasıflarıyle helâlından satın alınır ve dhad gibi üstün bir gaye için beslenirse, onda hayır ve bereket vardır. Esasen bütün eşyada bu hayır ve şer durumları aynen vardır. İnsan hayatı boyunca devamlı olarak bu anılan üç şeyden müstağni kalmadığı için bu üç şey esas olarak alınmıştır. Her şeyde dinî ölçülerle âdete başlı kaideleri ele alarak eşyayı değerlendirmek gerekir. Yoksa bizatihi eşyada uğursuzluk veya bereket yoktur. Bunlar Allah'ın takdirî ile olur.[557]

917— Sehl ibni Sa'd'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Aleyhi ve SelUsm) şöyle buyurdu:
Bir şeyde uğursuzluk varsa, kadında, atta ve evdedir.»[558]

İnsanların devamlı olarak sahip bulundukları bu üç şeyde ekseriya uğursuzluk yorumu yapmışlardır. Bundan kurtulmak ve rahata kavuşmak için evinde rahat edemeyen ve daralan bir kimsenin uygun vasıflı başka bir eve geçmesi, hanımı İle geçinemeyen ve hayat şartları bağdaşamayan kimsenin hanımından ayrılması, binek vasıtasının huy vasfından sıkıntıya düşen kimsenin onu değiştirmesi suretiyle zihnindeki kuruntuyu gidermesi ona manevî bir huzur verir. Gayri meşru yollara sapmadan hak üzere gerekli tasarruf yetkisini İslâm dini insanlara vermiştir. Eşyanın kendinde uğursuzluk olmaz, belki onların vasiflanndaki bozuklukların kötülüğü uğursuzluk sebebi olur. £ilgi için bundan önceki hadîs-i şerîf açıklamasına bakılsın.[559]

918— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, bir adam dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü; biz bir yerde idik. Orada nüfusumuz (sayımız) çoğaldı ve orada mallarımız fazlalaştı. Sonra başka bir yere naklettik de orada sayımız azaldı ve orada mallarımız kıtlaştı. Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
— Onu geri ver, —yahut onu bırakınız— o (yer) fenadır.»
— Ebû Abdullah demiştir ki, bu hadîs'in isnadında zafiyet vardır.[560]

Hz. Peygambere gelip durumundan şikâyet eden adamın önceden sdi-hip bulunduğu bir uğursuzluk kuruntusu vardı. Bu zan ve evhamdan kurtulması için Peygamber (SattetfühU Alevhi ve SeUem) ona yerini değiştirmesini tavsiye ederek ruhî rahatsızlığını tedaviye gitmiştir, önceki hadîslere bakılsın.[561]

(414) Aksırmak

919— Ebû Hüreyre, Peygamber^&tfõi^tö^ley/» veSettem) 'den rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu :
«— Muhakkak ki Allah (kullan hakkında) aksırmayı sever, esnemeyi ise hoş görmez. Bir kimse aksirip da, Allah'a hamd ederse, ona Yerhamu-kellah r= Allah sana merhamet etsin demek, onu işiten her müslümana gereklidir. Esnemeğe gelince, o gerçekten şeytandandır; insan gücü yettiği kadar onu geri çevirmelidir. İnsan esneyip de hâ...h dediği zaman, şeytan ona güle* (sevinir).[562]

Aksırmak ve esnemek insanlara arız. olan tabiî hallerdendirler. Bunların iyi veya kö'ü hal olarak vasıflanmaları, bunları doğuran sebeplere bağlıdır. Aksırmak, bedendeki canlılıktan ve beden hafifliği ile neşatından ileri gelir. Bunun için aksırmak iyi bir haldir. Nezle gibi hastalıktan ileri gelmesi tabiî hal dışında kalun özel bir durumdur ki, konu dışında kalır.
Esnemek ise, vücut ağırlığından, usanç ve tenbellikten, fazla yemekten meydana geldiği için iyi bir hal değildir. Elden geldiği kadar bunu engellemeğe çalışmak icab eder. Aksrrrnak insanı çalışmaya, ibadet ve harekete götürdüğü için iyidir. Esnemek tenbellik ve gevşeklik kazandırdığı için hoş değildir, şeytanın razı olduğu bir haldir.
Esnemeyi engellemek, ağzı tutmak ve kendine gelmek suretiyle olduğu gibi. Peygamber (SaltaUakü AUyhi ve Seltem) 'in hayatlarında hiç esnemediklerini hatırlamakla da olur.
Aksırmakta uyarıcı bir şiddet hali bulunduğu için, aksırmak suretiyle selâmete çıkan insanın Allalt'a hamd etmesi gerekir. Elhamdü Lillâh, der. Bu sözü duyan her müslüman da teşmît eder — Yerhamukellah = Allah sana merhamet etsin, der. Hanefilerce bir kişinin teşmîti kifayet eder. Teş-mît'e karşı aksıranın «Yehdina ve yehdİkümuilah — Allah bize de, sîze de hidayet etsin» demesi müstahabdır. Namazda iken aksıran kimse hafif ve gizli olarak hamd getirir; bu namazı bozmaz. Fakat namaz içinde bulunanın aks?ran başka kimseye teşmît etmesi, ona cevap olacağından namazını bozar.[563]

(415) İnsan Aksırdığı Zaman Ne Söyler

920— (210-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Sizden biriniz aksırıp da Elhamdü Lülah — hamd Allah'a mahsustur, deyince melek: Rabbilalemîn = Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur hamd, der. Aksıran insan (Elhamdü Lillahi) Rabbilalemîn derse; melek (karşılık olarak) Allah sana merhamet etsin = Yerhamukellah, der.»[564]

İsnadı Hz. Peygambere kadar götürülmeyen bu habere bakılınca, aksıran kimsenin «Elhamdü Lillah» cümlesi ile yeHnmemesi ve buna «Rabbilalemîn» sözünü eklemesi gerekir. Bu takdirde şöyle diyecektir : «Elhamdü üllâhi Rabbilalemîn.» Bunu söyledikten sonradır ki, melek tarafından ona rahmet okunur. Fakat bundan sonra gelen hadîs-İ şerîf sahîh bulunmckla onda böyle bir kayıt bulunmamaktadır. Gelecek hadîs-i şerife bakılsın.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[565]

921— Ebû Hüreyre, Peygamber (Saltalkthü Ateyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu;
— Bir kimse aksırdığı zaman Elhamdü Liliâh desin. Bunu söylediği zaman, kardeşi yahut arkadaşı ona : Yerhumukellah =r Allah sana merhamet etsin, desin. Kardeşi ona Yerhamukellah deyince de, o: Yehdikel-lahu — Allah sana hidayet etsin ve: Yuslihu bâieke = Halini düzeltsin, (diye) söylesin.»
— Ebû Abdullah demiştir ki, bu bölümde rivayet edilenlerin en sağlamı, Ebû Salih Es^Semman'dan rivayet edilen bu hadîs-i şeriftir.[566]

Bu aksırmakla ilgili hadîs-İ şeriflerin lâfızlarında birbirlerinden az farklı değişiklikler varsa da, en açık ve sahihi bu hadîs-i şerîf gösterilmektedir. Burada söylenilmesi gereken lâfizlar açık olarak belirtilmiştir. Biraz değişik lâfizlarla da tahmîd ve teşmît yapılmasında bir mahzur yoktur; yine sünnet yerine getirilmiş olur. 919 saydı hadîs-İ şerîfin açıklamasına müracaat edilsin.[567]

(416) Aksırana Rahmet Dilemek

922— Afrikalı Abdurrahman ibni Ziyad'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, babam (Ziyad) anlattı:
— Onlar, Muaviye zamanında denizde savaşa çıkmışlardı. Bizim gemimiz, Ebû Eyyûb El-Ensarî'nin gemisine katıldı. Bizim sabah yemek vaktimiz gelince, Ebû Eyyûb'e (yemeğe) davetci gönderdik. O da bize gelip, dedi ki:
— Siz beni davet ettiniz; halbuki ben oruçluyum. Size. icabet etmekten (geri kalmıyaj benim için bir çare bulunmadı; çünkü Resûlüllah (Şallallâkü Aleyhi ve SeHem)'in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Müslümanın kardeşi üzerinde vecib olan 6 hasleti vardır; eğer bundan bir şey terkederse, üzerinde bulunan kardeşinin bir hakikini ter-ketmiş demektir:
1— "Kardeşiyle karşılaşınca ona selâm verir.
2— Kendisini davet ettiği zaman kardeşine icabet eidcr.
3— Aksırdığı zaman ona teşmît eder = rahmet okur.
4— Hastalanınca onu ziyaret eder.
5— Öldüğü zaman cenazesinde bulunur.
6— Kardeşi, kendisinden öğüt isteyince de ona Öğüt verir.» (Ziyad) anlattı: Beraberimizde şakacı bir adam vardı, yemeğimizde bulunan bir adama şöyle diyordu:
— Allah sana iyilik ve hayır mükâfatı versin. Adama çok söyleyince, adam ona kızdı. Bunun üzerine şakacı olan, Ebû Eyyûb'e dedi ki, bir adama «Allah sana iyilik- ve hayır

mükâfatı versin» dediğim zaman bana sövüp kızmişsa, onun hakkında fikrin nedir? Ebû Eyyûb: Biz derdik ki, hayır kimi ıslâh edip düzeltmezse, onu kötülük düzeltir, dedi de o adama döndü. Sonra adam bu şakacıya geldiği zaman ona: Allah sana kötülüğü ¥e kusuru mükâfat versin, deyince adam güldü ve razı oldu ve: Şakanı bırakmıyorsun, dedi. Adara şöyle dedi: Allah, Ebû Eyyûb El-Ensarî'-ye hayır mükâfatı versin.[568]

Bir müslümanın müslüman kardeşi üzerinde olan haklarından biri de, aksırdığı zaman ona teşmît etmesi, yani aksırma arkasında «Elhamdü Lillâh» deyince, kardeşinin de ona «Yerhamukellah = Allah sana merhamet etsin» demesidir. Bu münasebetle hadîs-i şerifte diğer 5 haslet zikredilmiştir ki, bunlar İlgili bölümlerde geçmiştir.
(Bu hadîs için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[569]

923— îbni Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
Müslümanın, müslüman üzerine 4 hakkı vardır:
1— Hastalandığı zaman onu ziyaret eder,
2— Öldüğü zaman cenazesinde bulunur.
3— Kendisini davet ettiği zaman, ona icabet eder.
4— Aksırdığı zaman (hamdinin sonunda) ona teşmît eder c= Allafa'-dan ona merhamet diler.»[570]

Bu bölümün başında geçen hadîs-İ şerifte müslümanın müslüman üzerinde 6 hakkı bulunduğu rivayet edilmişti. Burada 2 noksan vazife İle 4 hak rivayeti vardır ki, bunlarda değişiklik yoktur. Yine teşmît'in müslüman kardeşe karşı yerine getirilmesi gereken bir vazife olduğu bildiriliyor. Bu vazifelerin yerine getirilmesi halinde büyük sevab ve manevî mükâfat vardır; ancak yapılmadıkları takdirde, haram işlenmiş olmaz. Sünnet ve fazilet terkeditdİğinden sevabdan mahrumiyet olur. Cenaze işi ayrı bir hususiyet taşır. Bir kısım müslümanların cenazede bulunup namazı kılmalariyle diğer bulunmayanlar üzerinden bu farziyyet düşer ve bunlar sorumlu olmazlar. Fakat bir müslümanın cenazesini müslümanlardan kimse kılmazsa, bütün müslümanlar farzı terkettiklerinden günahkâr olurlar ve bu terkten dolayı haram işlemiş bulunurlar. Burada zikredilmeyen İki hakdan biri müslümana selâm vermek, diğeri de ona güzel öğüt vermektir. 922 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[571]

924— Berâ ibni Âzib'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelUm) bize 7 şeyi emretti ve bize 7 şeyi de yasakladı. Bize emrettiği şeyler:
1— Hastayı ziyaret etmek.
2— Cenazeyi takip etmek.
3— Aksıran a teşmit etmek.
4 — Yemin edenin yeminini bozdurmamak.
5— Mazluma yardım etmek.
6— Selâm verip yaymak.
7— Davet edene icabet etmek.
— Bize yasakladığı şeyler:
1— Altın yülükler.
2— Gümüş kablar,
3— İpekli eğer minderleri.
4— ipek karışımlı kumaş.
5— İbrişimli kaim kumaş.
6— îbrişîmü ince kumaş.
7— İpek elbise.[572]

Süs ve giyim eşyası olarak altın ile ipek, müslümanların erkeklerine haram kılınmışlardır. Buna dair başka hadîs-i şerifler mevcuttur. Kadınlara ise bunlar haram değildir; onlar altın ve ipekle süslenebilirler. Fakat ev eşyası kap-kacak olarak erkek ve kadınlar altın ve gümüşü kullanamazlar. Bir de bunlardan ipek ayarında olan ve lüks kısmına giren ibrişİmİİ ve işlemeli kumaşlarla İpek karışımlı kumaşların da erkekler-tarafindan giyilmesi yasaklanmıştır, israf ve gösteriş kısmına giren bu gibi aşırı harcamaları fsSam dini yasaklamış, sade ve basit bir hayat anlayışı getirmiştir.[573]

925— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (SatUülahü Aleyhi v$ SeUem) şöyle buyurdu:
— Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır.» Bunlar nelerdir, ya Resûlallah? denildi. Peygamber buyurdu ki:
— Kendisiyle karşılaştığın zaman ona selâm ver, seni (yemeğe - ziyafete) davet ettiği zaman ona icabet et, senden öğüt isteyfevee ona öğüt ver, aksırıp da Allah'a liamd edince ona teşmît et s= rahmet dile (Yerha-mukellah de), hasta (olunca onu ziyaret et, ölünce de cenazesini takip et.[574]

Bu bölümle İlgili önceki badîs-i şeriflere ve açıklamalarına bakılsın. Zikredilen haklar, 4 ile 7 arasında ifade edilmekte beraber, rivayetlerin hepsi birbirini teyid etmektedir.[575]

(417) Aksırmayı İşiten Kimse: « Elhamdülillah» Der

926— (211-s.) Hz.Ali —Allah ondan razı olsun— şöyle demiştir:
— Kim işitmiş olduğu bir aksırık anında: elhamdülillahi Rabbilalemin ala külli hal = Hamd, bulunulan bir hal üzere, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsusutur. Derse hiçbir zaman diş ağrısı ile kulak ağrısı duymaz.[576]

Hamd getirme kısmı ile ilgili mânâ, önceki hadîs-i şeriflerin mûnâlarına aykırı değildir.Hamd etmeyenin aksırışını duyan kardeşi, hamd getirecektir. Eğer aksıran hamd etmişse, o vakit bu hamdi duyan kimse kardeşine teşmif edecektir, = Allah sana merhamet efcsin, diyecektir).
ve kuiak ağrısı ile ilgiıs kısım İse, hamd getirmeye teşvik için olacağı gibi gerçekten de Allah Teala'nın dilemesiyle de ağrıların kalkabileceği tabiidir. Ayrıca Hz. i'eygambsr'e kadar götörülemeyen bu haberin zayıf bulunduğu görüşü de vardır. FaçJlu'llah'ın kaydına göre bu haberi, biraz değişik lâfızla Taberânî fahrİç etmiştir. İmam Âhmed'in tahnct de farklıdır.Başka bir kaynak bulunamaıştır.(Fadlullh : C. I, s. 383-384.).[577]

(418) Aksırmayı İşitenin Teşmiti Nasıldır?

927— Ebü Hüreyre'den, Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sıellıtmi'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Sizden biriniz aksirdığı zaman : Elhamdü Iillâh, desin. Elhamdü Lilîâh deyince de, ona kardeşi yahut arkadaşı: Ye r ha mu kolla h. desin. O aksıran da (YehdîkümuIlah vç Yuslıhu bâleküm k= Allah size hidayet etsin ve halinizi düzeltsin) desin.»[578]

921 sayılı hadis-i şerife bakılsın.[579]

928— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sa&allahû Aleyhi ve SelUm) 'den naklettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Allah (kulları hakkında) aksırmayı sever (ona razı olur); esnemeyi ise hoş g'Örmez. Sizden biriniz aksırıp da Allah'a hamdederse, onu işiten her müsliimana Yerhamukellah demek gerekli olur. Esnemeye gelince, o şeytandandır. Sizden biriniz esneyince, gücü yettiği kadar onu geri çevirsin, çünkü sizden biriniz esnediği zaman şeytan ona güler.»[580]

919 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[581]

929— İbni Abbas'm şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«— Teşmît edildiği zaman, Allah bize ve size ateşten kurtulma afi- verir, Allah sîze merhamet eder."[582]
Bir meclis içinde aksırma olduğu zaman, aksırma sebebiyle Allah'a hamd edilir ve bunu İşitenler de karşılık olarak teşmît ederler, Allah'tan rahmet dilerler ve böylece hazırda bulunanların hepsi duadan faydalanırlar. Allah'ın rahmetine kavuşanlar da cehennem ateşinden kurtulur, afiyet kazanırlar. Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[583]

930— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki; biz Re-sülüllah (fhlİaSSahM Aleyhi ve Sellem} 'in yanında oturuyorduk. Bir adam aksırıp Allah'a hamd etti.

Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) : «Yerhamukellah = Allah sana merhamet etsin,» dedi. Sonra başka biri aksırdı; fakat (Peygamber) ona bir şey demedi. Bunun üzerine adam dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Başkasına karşılık verdin, (Yerhamukellah dedin); halbuki bana bir şey demedin? Buna Resûlüllah şöyle buyurdu:
O, Allah'a hamd etti; sen ise sustun.[584]

Bu hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, aksınp da Allah'a hamd getirmeye etmek = yerhamukellah demek suretiyle rahmet dilemek gerekli . Çünkü akstran, vazifesi olan hamd getirme işini terk etmiştir.
(Bu tu hîsdîs-i şerîf için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[585]

(419) Aksıran Kimse Allah'a Hamd Etmezse Ona Teşmit Edilmez

931— Enes'in şöyle dediği işitilmiştir:Peygamber yanınıda iki adam aksırdı da bunlardan birine Peygamber teşmit etti, diğerine teşmit etmedi./yehamukaellah demedi.)
Adam dedi ki, buna teşmil ettin de, bana teşmit etmedin?
Peygamber:
— Bu Allah'a hamd etti; sen ise Ona hamd etmedin.[586]

Her ne ködor rivayet yolunda ve lâfizlarda değişiklik varsa da, mânâ baktmtndan bu hodîs-î şerifle bir önceki hadîs-i şerif arasında fark yoktur. Netice itibariyle ük&mp dîa hamd etmeyene teşmît edilmesi gereken bîr hak olmaz.Bundan evvel geçen hadis-i şerife bakılsın.[587]

932— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, iki adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'/m yanınds oturdu; bunlardan biri diğerinden daha şerefli idi. Bunlardan şerefi yüksek olan aksınıp Allah'a hamd etmedi. Peygamber de ona teşmît etmedi. Sonra öteki aksırdı da Allah'a hamd etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) de buna teşmît etti, (Yerhamu&ellah = Allah sana "merhamet etsin, dedi). Şerefi yüksek olan adam dedi ki:
— Ben yamnda aksırdım da, bana teşmît etmedin, bu beriki ise aksırdı da, ona teşmît etmedin? Peygamber :
«— Bu adam Allah'ı andı, ben de onu andım. Halbuki sen Allah*» unuttun, ben de seni unuttum.» buyurdu.[588]

Bundan Önceki hadîs-i şeriflere bakılsın.[589]

(420) Aksıran, Nasıl Söze Başlar

933— (213-s.) Abdullah ibni Ömer'den rivayet edildiğine göre, kendisi aksınp da, ona «Yerhamukelîah» dendiği zaman: «Yerhamuna ve iyyaküm ve yağfiru lena ve leküm — Allah bize ve size merhamet etsin, bizi ve sizi bağışlasın» demiştir.[590]

Aksıran kimse hamd edip de muslüman kardeşi tarafından yapılan teşmît mükâfatını alınca, bunun da mukabelede bulunması ve kardeşine hayırlı duada bulunması güze! bir hareket olur. Nitekim Abdullah ibni Ömer bu mukabeleyi en iyi bir şekilde yaparak bize örnek olmuştur. Bu mukabele lâfizları aynı mânâlara yakın değişik lâfizlarla yapılabilir. Bunda bir noksanlık sayılmaz.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[591]
934— Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, sizden biriniz aksirdiğı zaman «Elhamdü LiUâhi Babbilalemîn» desin. Karşılık verecek olan «Yerhamukellah» desin. Sonra aksıran «Yeğfirullahu M ve Leküm = Allah beni ve sizi bağışlasın» desin.[592]

933 sayılı hadîs-i şerife müracaat edilsin. Fadlu'llah'ın kaydına göre bu haberi Taberanî ile Hakim tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah: C II, s. 389, dip not.[593]

935— İyas ibni Seleme, babasından rivayet ettiğine göre, babası mi Seleme) demiştir ki: Bir adam Peygamber (SatlaUahü Aleyhi vt in yanında aksırdı (ve Elhamdü IiUâh dedi). Peygamber buna;
«Yerhamukellah — Allah sana merhamet etsin,» buyurdu. Sonra adam başka bir defa aksirdı da, Peygamber: «— Bu adam nezlelidir,» buyurdu.[594]

Çoğunlukla üstüste aksırmalar nezle gibi hastalıklardan İieri ge!ir. Böyle hallerde anlaşılıyor ki, ilk aksırmada teşmît getirilir ve sonrakilerde teş-mît etmemekte bir beis yoktur.[595]

(421) Eğer Allah'a Hamd Etmişsen, Allah Sana Merhamet Etsin», Diyen Kimse

936— (215-s.) Mekhûl El-Ezdî anlatmıştır:
«— îbni Ömer'in yanında idim. Mescidin Öte tararından bir âdâm aksirdı. îbni Ömer:
— Eğer Allah'a hamd etmişsen, Allah sana merhamet, etsin,» dedi.[596]

Abdullah ibni Ömer'in bu ifadesi gösteriyor ki, aksıran kimse uzakta olduğundan Allah'a hamd ettiği bilinmemektedir. Aksıranın hamd edişi duyulmadığından ona teşmît etmek şartlı olmuştur. Eğer hamd etmişse, merhamet edilmeğe hak kazanmıştır; eğer etmemişse bu duaya hak kazanmamıştır. Buna rağmen teşmît etmekte bir beis yoktur.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[597]

(422) «Însan (Aksırınca) Ab Demesin

937— (216-s.) Mücahid'iri şöyie dediği rivayet edilmiştir:
«— Abdullah ibni Ömer'in oğlu —ya Ebû Bekir'in veya Ömer'in — aksırdı da, âb, dedi. Bunun üzerine (Abdullah) ibni Ömer dedi ki:
— Âb nedir? Âb, şeytanlardan bir şeytanın adıdır ki, onu aksırma ile hamd arasına koymuştur.»[598]

İnsan hapşırınca mânâsız sesler çıkarmamaya gayret etmeli ve arkasından hemen Allah'a hamd etmelidir. İnsanı hamd ibadetinden alıkoyan ve araya başka sözler koyan ancak şeytanlar olur. Bunlardan kaçınıp hamd etme görevini yerine getirmelidir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[599]

(423) Birkaç Defa Aksırınca

338— îyas ibni Seleme'nin babası anlatıp, şöyle demiştir:
— Ben Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Selkm)'w. yanında idim de, bir adam aksardı. Buna Peygamber:
— Yehamukeallahr= Allah sana merhamet etsiu,» dedi.
— Sonra adam diğer bir defa aksırdı. Bunun üzerine Peygamber:
— Bu adam nezledir! buyurdu.[600]

925 sayılı hadis-i şerife bakılsın.[601]

939— (2I7-s.) Ebû Hüreyîre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Karedeşine) bir defa, iki defa ve üç defa teşmît et. Bundan olan (aksırma) nezle icabıdır.»[602]

935 ve 938 sayılı hadîs-i şeriflerde bir defadan sonra yapılan aksırmalara tfflşmît gerekmediği rivayet edildiği halde, burada üç defaya kadar freşmît edilmesi gerekli gösterilmektedir, önceki iki hadîs-İ şerif Peygamber {Solfattohü Aleyhi ve SeUem) 'e yükseltilmiş olmakla bu habere tercih edilmeleri mümkün olduğu gibi, aralarında şöyle bir uygunluk bulunabilir:
Âksırana teşmît etmek vazife olarak bir defa yapılmak esastır, öç defaya kadar yapılacak aksırmalara teşmît edilmesi asm bir hareket olmaz, itidali bozmaz; ve bu kadar sayıda

olan aksırmaların hepsi nezleden doğmuş olmayabilir, üçten fazlaki aksırmalarda hastalık sebebiyeti kesînleşir.
Daha doğrusu, teşmîtleri az veya çok getirmekte herhangi bir yasaklık düşünülemez. Ancak İslâm'da her hareketin bir ölçüsü ve normal şekli vardır. Buna riayet bakımından bu teşmît meselesi önem taşımaktadır. Yoksa üçten ziyade teşmîtlerde dahi bir sakınca yoktur.[603]

(424) Yahudi Aksırınca

940— Ebu Musa rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Yahudiler, Peygamber kendilerine *YerhamukeIlah — Allah size merhamet1 etsin desin diye, Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve SelUm) 'in yanında kendilerini aksırmaya zorlarlardı. Peygamber de onlara, (aksırmalarına karşılık) :
Allah size hidayet versin ve halinizi düzeltsin.» derdi.[604]

İslâm'ı kabul etmemiş olanlara Allah'ın rahmeti istenmez; AHah'ın çağrışma uymayanlar ve onu kabul etmeyenler bu ilâhî merhamete hak kazanmamışlardır. İnkâr ettikleri bir gerçekten nasıl faydalanabilirler? Bunlar hakkında, hidayete kavuşmak, İslâm dini ile şereflenmek ve hallerini düzeltmek dileklerinde bulunulur. Böylece haklarında yine iyi niyet beslenmiş olur. Nitekim Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfleriyle gayri müs-limlere yapılması gereken dua şeklini bize öğretiyor, ölü hakkında rahmet ve dua vesilesi olan cenaze namazı da, ancak müslümanlar içindir. Müslüman olmayanların namazı kılınmaz; ve rahmet dileği olan selâm verilmez.
... Ebû Berre, babasından bu hadîsin aynını anlatmıştır.[605]

(425) Erkeğin Kadına Teşmît Etmesi

941— Ebû Bürde'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ebû Musa'nın yanma vardım; o, Abbas'm oğlu Fazıl'ın annesinin evinde idi. Bir ara ben aksırdım da, o (Ebû Musa), bana teşmît etmedi (bana Yerhamukellah demedi). Fazıl'm annesi aksırdı da, ona teşmît etti. Ben (bu durumu) anneme haber verdim. Bunun üzerine annem, Fazıl'ın annesine gelince ona (Ebû Musa'ya) çıkışıp dedi ki:
— Benim oğlum aksırdı da, ona teşmît etmedin. Halbuki Fazıl'ın annesi aksırmca ona teşmît ettin? Buna karşı Ebû Musa, ona dedi ki:
— Ben Peygamber (Salksltahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu
«— Sizden biriniz aksmp da, Allah'a hamd ederse, ona teşmît ediniz. Eğer Allah'a hamd etmezse, ona teşmît etmeyiniz, (Yerharoukellah = Allah sana merhamet etsin, demeyiniz).
«— Gerçekten oğlum aksırdı, fakat Allah'a hamd etmedi. Ben ise ona teşmît etmedim. Fazıl'ın annesi ise aksırıp, Allah'a hamd etti. Ben âş ona teşmit ettim.Annem:
— Güzel yaptın, cevabını verdi.[606]

Aksırıp da hamd etmeyene teşmît etmenin gerekli olmadığına dair hadîs-i şerif rivayet edilirken, bunun rivayetine sebep olan vak'a, erkeklerin hanımlara teşmît etmelerinin caiz olduğuna defİl olarak ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin kadınlara, bilhassa yaşlılara ve kadınların da yaşlı erkeklere teşmît etmeleri, selâm mevzuunda olduğu gibi, iyi niyet taşındığı müddet İslâm adabına uygun düşer.[607]

942— Ebü Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S£lîem)*dm rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurdu :
— Sizden biriniz esneyeceği zaman, gücü yettiği kadar (kendini tutup esnememeğe gayret etsin).[608]

Esnemek usanç ve tenbellikten meydana gelen bir hal olduğundan şey lanın isteğine uygun bir harekettir; İslâm'ın canlılık ve hareket prensiple İrine aykırıdır. Bunun için bu halden kurtulmaya elden geldiği kadar gay cet harcamayı Peygamber Efendimiz bize emretmektedir. Bu hususla ilgili oalrak 919 sayılı hadis-i şerife bakılsın.[609]

(427) Cevap Anında «Lebbeyk» Diyen Kimse

943— Muaz'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Ben Peygamber fStUbülakS Aleyhi, ve $€Îkm) 'in terkisinde idim
— Lebbeyk ve Sa'deyk = Devamlı olarak sebatla emrindeyim, dedim. Sonra üç defa aynım söyledi.
«— Allah'ın kullar üzerindeki hakkı nedir, bilir misin? Bu hak ona ibadet etmek ve ona hiç bir şeyi ortafk koşmamaktır.» Sonra bir müddet yürüyüp şöyle buyurdu :
Ey Muaz!»
Ben: «Lebbeyk ve Sa'deyk,» dedim. Peygamber:
«— Kullar Allah'ın bu hakkım yerine getirdikleri zaman, kulların, Azız ve Yüce olan. Allah üzerindeki hakkı nedir, bUir misin? (8u hak) Allah'ın onlara asab etmemesidir.» buyurdu.[610]

Lebbeyk ve Sa'deyk kelimeleri Arapça ifadelerde bir arada kullanılırlar. Daha çok Lebbsyk kelimesi yalnız başına İstimal edilir. Labbeyk = daima sona İtaat üzereyim ve Sa'deyk = devamlı olarak emrindeyim, sana yardımcıyım mânâlarını ifade ederler. Bu İfadeler hac mevsiminde ihrama girildiği zaman Cenab-ı Hakka teslimiyet ve onun emirlerine icabet yerinde çok çok tekrarlanıp söylenen kelimelerdir. Bunlar, Allah Tealâ Hazretlerine kaYşı söylenmekle beraber, kullar için de kullanılmalarında bir beis bulunmadığına bu hadîs-i şerif delil bulunmaktadır. Zira Mu az ibni Cebel, Hz. Peygamber'le yaptıkları bir yolculuk sırasında aynı hayvan üzerinde ve Muaz Peygamberin arkasında redifte, yani hayvanın terkisinde giderlerken aralarında cereyan eden konuşmalarda bu ifadeleri Hz. Peygamber'e karşı kullanmışlardır. Peygamber Efendimiz de onu bu gibi ifadeleri kullanmaktan alıkoymamışlardır.
Allah Tealâ, kendisine İtaat ve ibadet etsinler diye insanları ve cinleri yaratmıştır. İbadetin başı ve esası Allah'a ortak koşmamak, onun üstünde başka bir varlık tanımamaktır. Yaratılışın hikmeti bu olduğu için, AHah'tn kulları üzerindeki hakkı budur. Bu hak ve vazife kullar tarafından yerine getirildiği zaman, onlara azab edilmesi gerekir ve buna kullar yine Allah'ın bir lütfü olarak hak kazanırlar, cennetlik olurlar.[611]

(428) «İnsanın Kardeşi İçin Ayağa Kalkması»

944— Ka'b ibni Malik, Tebük savaşından geri kalıp. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden ayrı kaldığı saman, Allah tevbesim kabtü ettiğine dair hâdiseyi şöyle anlattığı işitilmiştir:
Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Seiiem) sabah namazını kıldığı vakit» Allah bizim (üç kişinin) tevbesini kabul ettiğini bildirdi. İnsanlar bölük bölük beni karşılayıp tevbenin kabulü ile beni tebrik ederek: Allah'ın senin tevbeni kabul etmesi, sana kutlu olsun, diyorlardı. Nihayet mescide girdim. Hemen orada Resûlüllah (SatUülâhB Aleyhi veSeİlem) etrafında in-samarla bulunuyordu. Talha ibni Ubeydullah bana doğru kalkıp koşarak benimle rousafaha etti ve beni tebrik etti. Allah'a yemin ederim ki, muhacirlerden ondan başka hiç bir kimse bana karşı kalkmadı.Talha'nın bu hareketini asla unutmuyorum.[612]
Bu hadîs-i şerif aşağıda zikredildiği üzere uzun bir hadîsin kısaltılmış bir parçasıdır. Hadîs-i şerîf, cİhad, iman, libas, îevhîd ve adab konuları ile ilgili olduğu İçiff hadîs âlimleri bunu çeşitli bölümlerde göstermişlerdir. Biz burada yine Buhârî hazretlerinin Sahîh'inde Tebük gazvesi münasebetiyle tahriç etmiş olduğu uzun hadîs-i şerifin mealini vererek gerekli izahı yapmış olacağız. Burada hadîs-i şerîfİn edeble ilgili olan, insanın kardeşi İçin ayağa kalkması hususudur. Kâ'b İbni Malik, Medine'ye hicret eden ashabdan Talha ile kardeşlik kurmuştu. Tebük savaşından özrü olmaksızın geri kalan Kâb, bu günahından dolayı çok çok tevbekâr olmuş ve büyük imtihanlar geçirmişti. Nihayet elli günlük uzun bir bekleyişten sonra kendisi ve diğer iki arkadaşı hakkında âyet-İ kerîme nazil oldu ve levbeSerİnİn kabul edilmiş olduğu Allah tarafından açıklandı. Bu sevinçli haberi, işte önce mecliste oturan kardeşliği Talha oturduğu yerden ayağa kalkarak ve koşarak kendisine müjdeledi. Burada bir kardeş için ayağa kalkmanın adaba aykırı olmadığı belirtilmektedir.
imam Buhârî'nin tahriç ettiği bu hadîs-i şerîfİn tamamı şöyledir: Kâ'b ibni MaİÎk 'den (R&diyaîlâhu mh) rivayet edildiğine göre şöyledemiştir:
[Ben Tebük savaşından başka, Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn yapmış olduğu savaşlardan hiç birisinden geri kalmadım. Her ne kadar ben Bedir savaşında bulunmadımsa dat Resûtütlah, Bedir savaşına katılmayıp geri kalanlardan hiç kimseyi azarfamadt. Esasen Resûlüllah (Sallallahüaleyhi ve sellem), Bedir seferine" Kureyş kervanını kasdederek çıkmıştı, (onlara savaş İçin değil.) Nihayet Allah Tealâ, müslümanlarla düşmanlarını sözleşilmeyen;bir vakıfta birleştirdi. Üstelik ben, Akabe gecesi (Mina'da), biz (Medîne')iler) İslâm üzere (ölünceye kadar yardımlaşmaya söz verip) bîat ettiğimiz zaman, Resûlüllah ile beraber hazır bulunmuştum. Halâ be-nİm için Bedir1 savaşında bulunmak, Akabe'de bulunmak derecesinde sevimli-değildir; her ne kadar Bedir savaşı, insanlar arasında Akabe bîatın-dan daha çok anılırsa da...
Benim Tebük seferinden geri kalışım hâdisesine gelince; gerçekten ben bu savaştan geri kaldığım zamandaki kadar, hiç bir zamaı bu savaş anındaki kuvvet ve genişliğe sahip bulunmamıştım. Vallahi, Tebük seferinden önce hiç bir zaman yanımda iki deve.toplanmamıştı; ancak bu savaşta iki deveyi bir araya getirmiştim, (savaşa çıkmama engel halim yoktu).
Bir de Resûlüllah (SaîkUîâhü Aleyhi ve Seiiem)/ akmak istediği bir savaşı muhakkak surette açık olarak bildirmezdi, İki ihtimalden uzak olanı kapalı olarak işaret ederdi. Fakat bu savaş için öyle yapmadı; zira Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Seüem) şİddeili bir sıcakta sefere çıkıyordu. Uzak ve sıkıntılı bir yolculuktan sonra büyük bir düşman kalabalığı ile karşılaşacaktı. Bunun İçin.Hz. Peygamber, savaş İhtiyaçlarını ona göre hazırlasınlar diye, müslümanlara maksadını açık olarak bildirdi ye gitmek istediği yönü açıkladı.

ResûSüîıaK (Sallallâhü Aİeyhi ve SelUtm) İle beraber savaşa çıkan müslümanların sayısı da çoktu; öyle ki, savaşçıların künyelerini divan defterî
Kâb devamla anlatır: Hiç kimse (kaçamak yapıp) gizlenmek istemiyordu; ancak Allah tarafından vahy nazil olmadıkça, iş Peygamber'e kapalı kalır (farkına varamaz) sanan kimseler saklanmışlardı.
Resûlüllah bu savaşa, meyvaların olgunlaşıp gölgelerinde gölgelenecek bîr zamanda çıkmıştı. Ben bunlara hevesli îdim. ResGlüîîah (ŞalUUlâhü Atryhi veSelkm)ve onunla beraber müslümanlar savaş hazırlığına başladılar. Ben de onlarla beraber (savaşa) hazırlanmak İçin sabahleyin (evden) çıkmaya başladım; fakat (akşam) hiç bir şey yapmadan geri dönüyordum. Kendi kendime diyordum ki, ben istediğim zaman hazırlanabilirim. Bu hal:bende sürüp gitti. Nihayet insanlarda cidden hazırlık tamamlandı. Bir sabah vaktinde de Resûlüllah (SaHallBhü Aleyhi ve Selkm) ile müslümanlar yola çıktılar. Halbuki ben, sefer hazırlığından hiç bir şey hazırlamamıştım. Diyordum ki,, bir yahut iki gün sonra hazırlanırım, sonra savaşçılara kavuşurum. Gaziler (savaş için Medine'den) ayrıldıktan sonra yine ben hazırlık için sabahleyin (evden) çıktım; fakat bir şey yapmadan döndüm. Sonra sabahleyin aktım ve bir şey yapmadan döndüm. Bu hal bende devam etti; nihayet savaşçılar sür'atte yol aldılar, savaş (fırsatı) da kaçtı. Bununla beraber, yine gideyim de orduya yetişeyim diye azmetmiştim. Ne olurdu, hiç olmazsa bunu yapaydım!.. Fakat bunu 6g yapmak bana nasip olmadı.
Resûlülbh (SaUalkkB Akyhi ve Settem) savaşa gittikten sonra, insanlar arasında dolaştığım zaman beni üzen şey vardı ki, o da, üzerine nifak lekesi vurulmuş bir adam yahut biçare kimselerden olup da, Allah'ın mazur .saydığı kimse olarak görünmemdi.
Resûlüllah (Sdkikkâ AkyM veSdtemjlehüke varıncaya kadar beni hatırlamadı. Nihayet Tebük'de insanlarla otururken Peygamber şöyle buyurdu: Kâ'b ne oldu?»
Selime oğullarından bir adam :
— Ey Allah'ın ReSûlü! Kâ ' b *ı, kibir ve gururu ile iki yanına bakması, (kendini beğenmesi) alıkoydu, (da savaşa katılmadı}, dedi. Buna karşı Mu az ibnt Cebel: Ne kötü söyledin! Valiahi ya Resûlollah, biz onda hayırdan başka bîr şey bilmiyoruz, cevabını verdi. Resûlüllah (Sallallak'ü Aleyhi ve Seltemj ise sükût buyurmuştu.
Kâ'b ibni Malik devamla der: Ne zaman ki Peygamberin Te-bük'den- dönüşü haberi bana ulaştı» bütün keder ve üzüntüm beni kapladı. Artık yalan düşünmeğe başladım ve yarın Hz. Peygamber'in öfkesinden nasıl kurtulurum diye kendi kendime söylenmeğe durdum. Bu hususta do yakınlarımdan olan bütün fikir sahiplerinden yardım İstedim.
Nihayet Resûlüllah (SaUaUâhü Aleyhi ve Settem)*m (Medine'ye) gelişi yaklaştı denilince, benden böyle boş, ve uydurma düşünceler zail oldu; ve anladım ki, ben bu durumdan yalanla karışık bir özürle hiç bir zaman kurtulamam. Bunun için Peygamber'e doğruyu söylemeyi kararlas/hrdım. Resûlüllah (S&laltâhü Aleyhi ve Selkm) de bir sabah vakti (Medine'ye) gelmiş oldu, Hz. Peygamber bir seferden geldiği zaman iik olarak Mescid'e girmekle işe başlar ve orada ikî rekât namaz kılardı. Sonra insanların dileklerini dinlemek İçin otururdu. Bu defa da öyle yapınca, savaştan geri kalanlar Hz. Peygamber'e geldiler ve ondan özür dilemeye başladılar, özürleri olduğunu yeminlerle İspata koyuldular. Bunlar seksen küsur kadar erkek kimselerdi. koiû\v\\ah(SaUaüâhUAhyhiye.Seîîem) onların görünüş hallerine göre özürlerini kabul etti ve biatlerini alıp onlara mağfiret düedi; içlerinde saklı olan hali de Allah Tealâ'ya bıraktı.
İşte ben de (bu sırada) Peygamber'in huzuruna vardım. Ben ona seİâm verdiğimde, Öfkeli bfr gülümseme İle tebessüm buyurdu. Sonra :
*— Yanıma gel!» Buyurdu.
Ben de Peygamber'in önünde öturuncaya kadar yürüdüm. Bana dedi ki:
Seni savaştan hangi şey geri bıraktı? Sen (Akabe'de söz verdiğin) bîat ahdini sırtına tahmş değil mi idin?» Ben dedim. Biri:
— Evet (söz vermiştim) vallahi. Valiani eğer ben, dünya adamlarından senden başka bir kimse yanında otursaydım, bir özürle onun öfkesinden kurtulabileceğime muhakkak surette İnanmaktayım; çünkü bana söz söyleme kudreti verilmiştir. Fakat ben Allah'a yemin ile biliyorum ki, eğer bugün sana, benden razı olacağın yalar bir söz söylersem muhakkak Allah bano karşı seni öfkelendirecektir. Eğer aleyhimde bulacağım doğru sözü sana söylersem, umarım ki, Allah bunda beni bağışlayacaktır.
Hayır, Allah'a yemin ederim ki, benim İçin (savaştan geri kalmaya) bir özür yoktu. Vallahi sizden geri kaldığım zamanki kadar daha güçlü ve daha zengin halim asla yoktu. Bunun üzerine Resûlullah:
«Bu adama gelince, gerçekten doğru söyledi. (Ey Kâ'b) sen kaîk git ve semn hakkında Allah hüküm verinceye kadar bekle!» buyurdu.
Ben de kalktım. (Evime giderken) Selime oğullarından bir takım adamlar arkamdan koştular ve benimle yürüdüler. Bana dediler ki :
— Vallahi bundan önce senin bîr günah İşlediğini biz bilmiyoruz. Gerçekten sen, diğer geri kalanların Resûlüllah'a özür dilemeleri gibi özür dilemekte acziyet gösterdin. Halbuki özür dİleseydin, Peygamberin sana mağfiret dilemesi günahına kâfi gelirdi. Vallahi Selime oğulları beni a kadar ozrlayıp ayıpladılar ki, dönüp Resûlüllah'a kendimi yalanlamaya niyetlendim. Sonra onlara sordum :
— Benim durumuma düşen, benimle beraber bîr kimse var mı? Onlar:
— Evet, iki kişi senin söylediğin gibi (Peygamber'e) söylediler; ve teûlüllah tarafından onlara da sana söylendiği gibi söylendi, cevabını verdiler.Ben:
Onlar kimdir? dedim. Dediler ki :
Bunlar: Mürare ibni'r-Rebî1 El-Amrı, Hilâl ibni Ümeyye El-Vakîfî'dir. lece bana Bedir savaşında bulunan örnek ahlâka sahip iki salih zatı anlattılar. Bu iki zatı bana söyledikleri zaman, ben de tereddütten vazgeçtim, (İlk sözümde sebat ettim).
Peygamber (SalhİlahÜ Aleyhi ve StîUm), kendisiyle savaşa katılmayıp geri kalanlardan biz üç kişi İle konuşmayı müslümanlara yusaklauı. İnsanlar do bizden çekindiler ve bize olan tutumlarını değiştirdiler. O hale geldim ki, bu arz bana tanınmaz oldu; bildiğim yeryüzü değildi bu... Bu şekilde tam elli gün bekledik. Öteki iki arkadaşım insanlardan kaçtılar da evlerinde oturup ağlıyorlardı. Ben ise onlardan daha genç ve daha kuvvetli îdîm. Evden çıkardım ve müslümanlarla namaza dururdum, çarşılarda dolaşırdım, fakat kimse benimle konuşmazdı. Namazdan sonra Resûlüllah meclisinde iken yanına varıp kendisine selâm verirdim de kendi kendime derdim kİ, acaba benim selâmımı aîıp almamakta dudaklarını kıpırdattı rm? Sonra ona yakın yerde namaz kılardım âa ona göz hırsızlaması bakardım. Namaza yöneldiğim zaman bana dönerdi. Fakat ben onun tarafına döndüğüm zaman bana yüz çevirirdi. Nihayet insanların cefası böyle uzayın-ca, beni en çok seven ve amcamın oğlu olan Ebû Katâde'ye koşup duvarının üstünden aştım ve ona selâm verdim. Vallahi selâmımı almadı. dedim ki, ey Ebö KatadeÜ Allah adına sana and vererek soruyorum :
ligimi bilir misin? O sustu. and verdim, sustu. Tekrar ono dönüp and verdim. Bunun üzerine Resulü daha İyi bilir, dedi. Bundan gözlerim boşandı, ağladım. Geri dönüp duvar üzerinden aştım.
Kâb yine anlatarak der kİ : Ben Medîne çarşısında yürüyorken, bîr de Şam halkından Enbgt'lı bir adam yiyecek satmak için Medine'ye gelmişti. Bana Kâ'b ibni Malik'î kim gösterecek? diyordu. İnsanlar da beni ona göstermeye başladılar. Nihayet bana gelip Gassan melikinden bana bir mektup verdi. Orada şu yazılıydı :
«Amma bcfdu. Bana gelen habere göre, orkadaşm (Peygamber) sona eziyet ediyormuş. Allah seni hakaret yerinde ve hakkın çİğnenecele bir yerde sonî yaraîmarmştır. Bize gel, şano iyilik ve İhsanda bulunalım.»
Ben bunu okuyunca dedim ki, bu da yine İmtihanlardan biridir. Hemen bü mektubu ateşe atıp vakfım. Nihayet elli günden kırk gün geçince, Resulullah'ın elçisi bana gelip dedi ki;
ve Selkm) hanımından aynfmanı sancı
Ben dedim kİ, onu boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? Elçî ; — Hayır, onu boşamcıyataîcstri, ondan ayni ve ona yaklaşma, dedi !Hz. Peygamber bcna gönderdiği gibi,'diğeriki arkadaşıma da aynen elçi
kanma dedim ki, ailene git ve Allah bu İş hakkında bir hüküm verinceye kadar ailen yanında ol.
Kâ'b anlatarak der ki : Hilâl ibnı Dmeyye'nin karısı Resûlüftah'a gelip
— Ya Resûlciiahi (Kocam) Hilâl îbni ümeyye İhtiyardır, güç ve kuvveti gitmiştir. Bîr hizmetçisi de yoktur;; ona hizmet etmemi -çirkin görür müsün?
— Hayır! Ancak sana yaklaşmasın.» Buyurdu.
Kadıncağız dedi ki, vallahi ondb hiç bir hareket yoktur. Vallahi onun bu işi olalı beri, bugüne kadar ağlaması dînmiş değildir."
Bu hâdise üzerine yakınlarımdan biri bano1 dedi ki :
— HÜâl îbnr ümeyye, karısı kendisine hizmet etsin diye Peygamber'den îztn istediği gibi, sen de karın İçîn Resûlullah izin isteseydin.
Ben dedim ki, vallahi karım hakkında Resûlüllah Stlsmyden izin istemem. Buna dair Peygamberden izin istediğim zaman, Peygamber (SaVcılUüıOAleyhivaSe1Um)"m ne diyeceğini bilemem, kî... Hem ben genç bîr adamım!..
Bundan sonro 10 gün bekledim. Nihayet Peygamber {SafkûtöhM Aleyhi veSdkmf'm bizimle konuşmayı yasaklaması zamanından itibaren 50 gön tornam oldu. 50.ncî günün sabah nnmazım kıldığım vakit, evlerimizden bi-rînîn damj üzerinde rdîm. Allah Tealâ'nın (Tevbe süresi, 110. âyeîte) buyurduğu gibi, nefsim üzerime daralmış, yeryüzü bütün genişliği ile bcna dar geimiş halde otururken, Sel' dağı üzerinde" eni yüksek sesiyle:
«Ey Kâ'b ibni Malik, muide!..» diye olanca kuvvetiyle bağıran birisinin sesini işittim". Hemen secdeye kapandım ve anladım ki (darlıktan sonra) genişlik gelmiştir ve ResûiüİIah (SttltaUShÛ Aleyhi ve Sellem) sabah namazım kıldığı zaman, Allah'ın tevbemizi kabul edişini ilân etmiştir de halk bize müjdeye koşmuştur. Arkadaşlarım tarafına âa bir takım müjdeciler gitmişti. Bana da bir zat (müjde vermek üzere) atını mahmuzlamıştı. Eşlem kabilesinden bir müjdeci de koşup Sel' dağı üzerine çıkmıştı ki, bunun sesi ottan daha sür'atli gelmişti.
Müjde sesini işittiğim adam bana gelince, iki (parça) elbisemi çıkarıp bunları ona müjdesinden ötürü giydirdim. Vallahi ö gün, bunlardan başka elbisem yoktu. Ariyet iki elbise alarak onları giydim ve ResGlülIah (Satiallahü Aleyhi ve Setlem) e gittim. (Yoİda) insanlar beni bölük bölük karşılayıp tev-beden dolayı heni tebrik ediyorlar, «Tevbeni Allah'ın kabul etmesi sana mübarek olsun» diyorlardı.
Kâ'b anlatarak der ki : Nihayet mescide girdim ki, orada ResûlüİIah (SaltellâhU Aleyhi ve Setlem) oturuyor, etrafında insanlar bulunuyor. Talha ibni Ubeydullah kalkıp bana doğru koştu da beni kucakladı ve beni tebrik etti. Vallahi muhacir kardeşlerden Talha'dan başka kimse bana karşı ayağa kalkmadı. Talha'nın bu hareketini unutmam.
Kâ'b anlatarak der ki : Ne zaman kî Peygamber (StzîkllahUAtephtve $dkm)'e selâm verdim, sevinçten yüzü pörsldcrr bir halde şöyle buyurdu :
— Annen seni doğurduğumdan (beri üzerinden geçen günün en hayırlısı ile sana müjde olsun!..
dedim ki, (bu müjde) senin tarafından mı, yoksa Allah katından vt-Sellem) sevindiği zaman, yüzü ayın bir — Hayır (benim tarafımdan değil), Allah tarafindandır.* buyurdu,

parçası imiş gibi ışıldardı; biz bunu halinden anlardık. Peygamber'in önünde oturduğum zaman dedim ki, ey Allah'ın Resûlü! Tevbem İn kabulünden dolayı malımın bütününden sıyrılarak Allah'a ye~Peygambex(SallallahU Aleyhi veSellemf® rızaen malım (fakirlere) sadakadır. Rasûlü'İah (Solfallâhü Aleyhi ve Setlem) i bir kısmım 'kendine bırak; bu sana daha hayırlıdır.» buyurdu.
Hayber'deki hissemi saklarım. Sonra şöyle söyledim :
— Ey Allah'ın Resûlü! Allah benî doğrulukla kurtardı. Yaşadığım müddet doğrudan başka bir şey konuşmayacağırma tevbem olsun. Vallahi bunu ResGtöHah fSatkdlâ&iiAteyhtyeSelkmİ'e söylediğimden beri müslümanlar-dan hiç birînt bilmem kî, doğru söylemekte Allah beni imtihan ettiğinden daha güzel onu imtihan etmiş olsun. &esûtül!ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !e sözlerimi arz ettikten sonra bu günüme kadar yalan küsdetmedİni; ve umuyorum ki, yaşadığım müddet,-Allah beni {yalandan) koruyacaktır. Aziz ve yüce olan Allah (üçümüzün tevbesinin kabulü hakkında), Peygamberine şu âyeti indirmişti :
«— And olsun ki Allah, o güçlük vaiktımda ona uyan Muhacirlerle Ensara lütfetti; öyle ki, içlerinden bir kısmının kalbleri az kalstn iğilecek gibi olmuş iken, sonra onların tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü Allah çok esirgeyicidir, çok merhametlidir. (Tebük savaşından) geri kalan üç kişjyi (K£'b ibni Malik, Hilâl ibni Ümeyye, Mürare ibni Rebi'i) de bağışladı. Çünkü o derece bunalmışlardı iû, yeryüzü bütün genişliği ile onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıfkmıştı ve Allah'dan kurtuluşun,, auck Allah'a sığınmakta olduğunu anlamışlardı. Bundan sonra Allah oa-Ian. tevbekâr olmaya muvaffak kılıp tevbelerini kabul buyurdu. Şüphesi» ki Âtyah, tevbeleri çok çok kabul edicidir, çok merhametlidir.
— Ey müminler! Allah'dan korkun, imanda ve sözünde doğru olan» lar^a beraber olun.» (Tevbe sûresi, 117-119)
Allah'a yemin ederim ki, Allah beni İslâm dinine hidayet ettikten sonra, Resûlüllah (SallallahüAle}'hiveSdlem)'e doğruyu söylemek nimetinden daha büyük bir nimet nefsim hakkında bana asla İhsan etmemiştir, öyle bü' yük nimet ki, Peygambere yalgn söylemeyip, de helak olmamam nimetidir. Nitekim yalan söyleyenler helak oldular. Çünkü Allah şu yalan söyleyenler hakkında vahyini indirdiği zaman, herhangi bîr kimse için buyurduğunun en ağırını söyledi. Onlar hakkında azîz ve yüce olan Allah şöyle buyurdu : «— Yanlarına döndüğünüz zaman kendilerinden yüz çeviresinîz (onları ayıplamıyasınız) dîye size karşı Allah'a yemin edecekler. Siz de onlardan yüz çevirin (onları ayıplamayın). Çünkü onlar murdardır ve kazândıklannm cezası olarak varacakları yer de cehennemdir. Kendilerinden razı olasınız diye, size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız KÎa, Allah o ta sık hır topluluğumdan razı olmaz.» (Tevbe, 95-96)
Kâ'b der ki : BİZ üçümüz, Peygamber'e yemin ettikleri zaman ResûÎüllah (Sallallahii Aleyhi ve Seîlent) 'in tevbelerini kabul edip kendilerinden bîaf aldığı ve haklarında istiğfar ettiği kimselerin işinden (elli gün) geri bırakılmıştık. Resûlüllah (Saüall&hü Aleyhi ve Sellem işimiz hakkında Allah hükmünü verinceye kadar İşimizi geciktirdi. Buna binaendir ki, Aziz ve Yüce Allah :
«— Şu tevbeleri (Allah'ın hükmüne kadar) geri bırakılan üç kişi .6 derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliği île onlara dar gelmişti.» Buyurmuştur. Yoksa bu âyette söz edilen (geri bırakılma işi), bizim savaştan geri kaldığımızı değil, bizim tevbemizin kabulü hakkında Allah'ın emri gelinceye kadar, —Peygamber'e yeminle özür dileyip de tevbeleri kabul olunanlardan— Peygamberin bizi geri bırakmasını bildirmektedir.] Bu hadîs-i şerif birçok dinî hikmetleri içinde teplayen, sabır ve imti örneklerim veren ve ashab-ı kiramın din uğruna katlandıkları fedakârlık levhalarından birini gösteren çok önemli bir vesikadır.
Burada her şey sof ve berrak bir şekilde anlatılmakta olduğundan müminlere çok büyük ders verilmekte, sadakatte ihmalkârlığın doğuracakları neticeler birer vakıa olarak bildirilmekte, yalancıların hüsranı gösterilmekte ve Allah'ın dinini yüceltme gayesiyle yapılan savaşı terk etmenin ne kadar
Kâ'b ibni Malik, Medîne'li cshabdan olup, büyük şairlerden biridir. Hal fercemesi (8Ö6) sayılı hadîs-t şerif münasebetiyle geçmişti. Bilgi içirt oraya bakılsın.
Talha bin Ubeydullah kimdir?
Ebu Muahmmec künyesi ile tanınan ve T a İ h a t ü ' S -H a y r, Talhatü'l-Feyyaz' lâkablarıyle anılan Hz. To I h o Kureyş'li otop, İlk Medine'ye hicret edenlerdendir. Medine'ye gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla Kâ'b i b n i ' M a I i k 1 birbirine kardeşlik etmişti. Cennetle müjdelenen on kişiden bîri oîan Tat-elde edîten ganimetlerden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ta Iha ha, Hz. Ebû Bekir'in eliyle İslâm'ı kabul eden beş kişiden bîri ve ilk Islâm't kabu! edenlerin de sekîzincisidir.
Bedir savaşında Şam. cihetinde görevli olduğundan bu savaşa katılamamış, fakofr bundan sonraki büfön savaşlarda bulunmuştu. Bedîr savaşında hacetlerine de hisse ayırmıştı. Hz. Ömer vefat ederken hilâfet işini istişare ©dip bir karara varmak özere tayin ettiği 6 kişiden biri de Talha BHhüisü Uhud savaşındaki yararhğı ve fedakârlığı onun cesaret ve so-dakatını ispat büyükir vesikadır. 8u savaşta son derece sıkıntıya ve dehşete döşen müslümanların öteye beriye dağılışı sırasında Hz. Peygamberin yorsmdan ayrılmamış ve bizzat kendi vücudunu Hz. Peygamber önüne siper ederek onu korumuş ve düşman tarafından atılan bîr oku eliyle kurtararak İPeygamber'İ korumuştu; eli İse yaralandıktan sonra sakatlan-misti. Hz. Peygamber i efe düştüğü çukur bir yerden sırtıno! alarak taşımış ' ye selâmete çıkarmıştı.
Kîvayer edildiğine göre Re&nlullah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tal-h a !nm yözöne bakıp şöyle buyurmuştur:
«— TeyyîkÖöde yürüyen feif şehide baJkmak isiiyen varsa, Talhösya
Gerçekten geçen günler onun sehid olduğuna şahitlik etmiştir: Cems f -vck'asmdö önce Hz. Â î şc safinda buîunarok Hu. Â İİ "ye karşı çıkmış îse de, sonra Hz. Âli "nin bîr ihtarı üzerine geri çekilmiş ve savaştan oyrı katmışken, kendi taraftarlarından Mervan ibni Hake m [in attığı bîr ok dizme îsebet etmiş ve devamlı kanama neticesinde şehadet mertebesine ertşmtşth Bu hâdiseye Hz. Âli çok üzülmüş ve ağlamış, cenaze namazını da bizzat kendisi (aldırmıştı. Vefatı hicretin 36. yılında 64 yaşında olduğu halde vuku bulmuştur. Allah ondan razı olsun.[613]

945— Ebû Said el-Hudri'den rivayet edildiğine göre; (Kurayza fcaoları) insanlar Sa'd ibni Muâz'ın hükmüne razı oldular da amber tarafından) ona haber gönderildi Muâz da bir merkep üzerinde geldi (Peygamberin bulunduğu bir) mescidin yakınma varınca Peygamber:
Haydia faayırlınısa, yahut ulunuza karşı durun (ayağa telkin) buyurdu.
«— Ya Sa'd! Şunlar (Kurayza Oğullan Yahudiler kabilesi) seaisa hükmüne razı oldular, (ne dersin, onlar hakkında hükmün nedir?) Sa'd:
— Onlar hakkında hüküm veriyorum ki, harb edenlerini öldüresin, çocuklarını ve kadınlarını da esir edesin, cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeMern) şöyle buyurdu:
— Afiah'm hükmü île hüküm verdin.» Yahut «Melik'in e= Allah'ın hütoaü ile hüküm verdin.»[614]

Hadis-i şerif, ilim ve fazîlet sahibi şerefli kimselere hürmet için ayağa kalkmanın cevazına delil münasebetiyle bu bölümde zİkrodilmişse de, buradaki metinde ayağa, kalkma emri açık ofarak yoktur. S'a'd'a varın, karşı çıkın mânâsım, taşıyan kelimesi mevcuttur. Fakat yine Buhârî hazretlerinin Söfeîh'inde ve İmam Müslim'in Tchric'inde ayağa kalkınız mânâsını taşıyana Kûmu» emri mevcuttur. Bu itibarla ha-dîs-i şerîfin bu bölümle olan ilgisi meydana çıkmaktadır.
Hadîs-İ şerifte işaret edilen vak'aya gelince :
Medine civCnnda ikâmet etmekte olan Yahudi kabilelerinden biri de Kurayza oğulları idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret ettikten sonra onlarla bir sözleşme yaptı; ve böylece., mallarını ve canlarını teminat altına aldı. Uhud yenilgisinden sonra Yahudi'ler şımarmışlar ve bunlardan Nadîr oğulları sözleşmeyi yenilemediklerinden sürgün edilmişler, Medine civarından çıkarılmışlardı. Kurayza oğulları, sözleşmeyi yenilemiş olduklarından yerlerinde bırakıldılar.
Hendek savaşında bütün müşriklerden ibaret Arap kabileleri ve Yahudi'ler müslümanlara karşı birleşip harbe çıktıklarından bunu fırsat sayan Kurayza oğullan da rahat durmadılar. Hz. Peygamber'e karşı kötü sözler söylemeğe ve çeşitli tahriklere başladılar. Evs kabilesi müslürnanlan ile Kurayza oğulları arasında daha önce mevcut sözleşmeye göre bu Yahudî'-ler Evs kabilesi tarafından korunmakta İdi. Bu şımarıklık ve tahrikleri do-layısiyle Evs kabilesinin reisi bulunan Sa'd ibni Muaz hazretleri Kurayza oğullarına bu çirkin tutumlarından vazgeçmeleri yolunda tavsiyede bulunmuşsa da onu dinlemediler, yine fenalıklarına devam ettiler.
Hendek savaşından döner dönmez İlâhî bir emirle Peygamber (Saîkdîûhü Aleyhi veSetkm) 3000 kişilik bir kuvvetle Kurayza Oğulianna karşı sefere çıktı. Nihayet Yahudi'ler çembere alındı. Muhasara 10 veya 25 gün devam etti. Sonunda Yahudiler, Evs kabilesi reisi bulunan Sa'd ibni Muaz'ın haklarında vereceği hükme razı oldular. Sa'd İse, Hendek savaşında aldığı bîr yarayı Medine'deki bir çadırda tedavi ettirmekteydi. İşte Muaz hazretleri bu halde iken Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) onu yanına çağırtmış, So'd da bir merkep üzerinde ResûlüElahın kurmuş olduğu ordugâhtaki Mescidinde huzura çıkmıştı. Bu esnada Hz. Peygamber; yanındaki ashaba :
«Büyüğünüze (kalkınız, onu bindiği merkepten indiriniz.»
Emrini verdi ve metinde geçtiği üzere, Kurayza oğulları hakkında ne hüküm vereceğini Sa'd hazretlerine sordu. O da savaşanların öldürülmelerini, kadınîariyle çocuklarının esir edilmelerini hükme bağladı. Hz. Peygamber de bu hükmü Allah'ın emrine uygun buldu ve alınan karar yerine getirildi. Bu kararın Tevrat'ın hükmüne de uygun olduğunu Yahudi Kurayza oğulları itiraf etmişlerdi, öldürülenlerin sayısı 400-600 kişi idi.
So'd ibnî Muaz kimdir? :
Medîne'li ashabdan olup, künyesi E b û A m r 'dır. M u s ' a b İbni U m e y r 'in delaletiyle Evs kabilesinin reisi olduğu halde İslâm'ı kabul etti ve kavmine :
— «Siz İslâm1! kabul etmedikçe, sîzin erkek ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsyn,» dedi. Onlar da bunun üzerine İslâm'ı kabul et-' tiler. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında bulundu. Hendek savaşında ot-dığı bir yaranın tesiriyle bir ay sonunda, Kurayza Oğulları hakkında yukarda geçen hükmünü verdikten birkaç gün sonra vefat etti. Vefatında Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Settem):
«Sa'd ibni Muaz'ın ölümü ile Arş titredi.» Buyurmuştur.
Vefatı hicretin 5. yılına tesadüf eder. Kavmi ile topluca İslâm'a girdiğinde bereket ve hizmeti büyük olmuştur. Allah hepsinden razı olsun.
(Ebû Saîd El-Hudrî = Sa'd ibni Malik'in hal tercemesİ 510 sayılı hadîs münasebetiyle geçmiştir, bakılsın.)[615]

946— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ashab-x kirama Peygamber (SaUaUâhü Aleyk ve Seltem) 'den daha sevgili bîr şahıs yoktu; böyle iken ona uyağa kalkmazlardı. Çünkü ayağa kalkmanın hoş olmajdığmı biliyorlardı.»[616]

Daha önceki hadîs-i şeriflerde faziletli bir kimseye iyilik ve İkram için ayağa kalkmanın caiz olduğunu görmüştük. Burada ise, ashabın Peygamber için bileıayağa kalkmadıkları rivayet edilmektedir. Birbirine aykırı gibi görünen bu iki mânâ şöyle birleştirilerek uygunluk temin edilmiştir.
Kıyam = ayağo kalkma İşi üç kısma ayrılır :
1— Bir seferden, uzak bîr yolculuktan dönen bir insana karşı ayağa kalkmak, ona kalkıp yer göstermek veya bindiği vasıtadan yardım eds-rek indirmek. Böyle hareketlerde beis yoktur, bunlar iyilik yerine geçerler.
2— Evden, çarşıdan gelen kimse için ayağa kalkmanın caiz olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bir âdet ve merasim haline getirilmek suretiyle ayağa kalkmış olursa, yani bir âdet haline getirilirse, bu caiz de-ğildir. Hz. Peygamber de bunu yasaklamıştır. Zira Ebû Ümame'den rivayet edilen bîr hadîs-i şerifin mânâsı şöyle :
«Tabancı milletler, birbirine kargı ayağa kalktıkları gibi, siz kalkmayınız.
3— Bir kimseyi büyütmek ve yüceltmek niyyeti ile oyoğo kalkılırso bu caiz değildir. Eğilmeler, secdeye kapanmalar de böyledir.
ibni Rüşd diyor ki, kıyam — ayağa kalkma 4 şekildir:
1— Yasak olan şekil : Kendini büyük ve üstün görerek insanların kendisine karşı ayağa kalkmalarını istemektir. **2—** Mekruh olan şekil : Kendinde büyüklük görmeyen ve kibirlenmeyen kimsenin oturanlara karşı çıkışıdır ki, kendisine ayağa kalkılma halinde kalbine yasak bir hal gelebilir.
3— Azamet-İenmesinden-emin olunan bir kimseye karşı iyilik ve ikram olsun diye kalkmak ki, bu caizdir.
4— Seferden dönen kimseye yardım ve ikram İçin, gelişine sevinerek ona selâm vermek için, bir kimseyi tebrik veya taziye için ayağa kalkmak ise mendubdur, iyi bir harekettir.
Gazali diyor ki, bir kimseyi büyültmek ve yüceltmek mdksadtle ayağa kalkmak mekruhtur. İkram yoîu ile olursa mekruh değildir.
İ b n î Kesir diyor ki, ayağa kalkma işi yabancıların yaptığı gibi, âdet haline getirilire bu yasaktır. Fakat seferden gelene karşı çıkmak için, tebrik etmek için, bir kimseye yardım için, yer göstermek için olan ayağa kalkışlar yaso' değildir. Böylece hadîs-i şeriflerden murad edilen mânâlar ortaya çıkan oluyor.[617]

947— Müminlerin annesi Hz. Âişe'den (Radiyallahu anha) rivayet edîîdiime göre, söyle demiştir:
— Konuşmak, söz söylemek ve oturmak bakımından Peygamber (SeMkhü Aleyhi ve Selİemfe, Hazret! Fatıme'den daha çok benzer bir kimse görmedim. (Âişe devamla) der ki: Peygamber ($@$taİkt&
Saikm) onun geldiğini gördüğü zaman ona merhaba derdi =f ho§ derdi. Sonra ona doğru kalkıp onu öperdi; sonra onun elinden tutarak onu götürüp kendi yerine oturturdu. Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Seltem) ona gittiği zaman, Fatıme Peygamber'e merhaba derdi = hoş geldiniz derdi. Sonra Peygambere doğru kalkıp onu Öperdi. Peygamber (B&tl^îhh U Aleyhi ve Sellem) !in vefat ettiği hastalığı zamanında Fatıme. Peygamberin yanma geldi de, Peygamber ona: «Merhaba!» dedi. (Fatıme yatağına doğru eğilmesiyle) onu Öptü ve ona fısıldadı (gizlice onunla konuştu) da Fatıme ağladı. Sonra (ikinci defa) ona fısıldadı da arkasından güldü.
— Ben hanımlara : Ben zannediyordum ki, bu hanımın diğer hanımlara üstünlüğü var, halbuki bu hanım da diğer hanımlardandır, ağladığı sırada bir de bakıyorsun gülüyor!., dedim. (Bu hayretimi gidermek için) ona sordum : Peygamber sana ne söyledi? Fatıme:
— (Söylediğim takdirde) sırrı yaymış olurum, dedi. Nihayet Peygamber (Saltailahü Aleyhi ve Seltem) vefat edince Fatıme şöyle dedi:
— Peygamber (bana gizlice dedi ki) : «Ben ölüyorum!» Buna .ben ağladım. Sonra bana gizlice dedi ki: «Benim arkamdan bana ehlimden ilk kavuşacak olan sensin!» Ben de buna sevindim ve hoşuma gitti.[618]

Bu hadîs-i şeriften İde edilen faydalar:
1— Misafir olarak gelen bir kimseye karşı ayağa kalkılır ve ona İkram olarak yer gösterilir, oturtulur. Merhaba, hoş geldin, denir.
2— Baba, çocuğuna sevgi ve şefkat göstererek onu öper, çocuk da babasına hürmet olarak onu karşılar ve öper.
3— İnsan yakınlarından birine, başkaları yanında özel bir iş için gizli bir şey söyleyebilir; fakat bir arada bulunan arkadaşlardan iki kimsenin fısıldaşıp aralannda gizli konuşmaları doğru değildir.
4— Hz. Peygamberin vefatından sonra ehi-i beyit'den ilk ona kavuşacak olan Fatıme, bu habere sevindiğinden, dünya hayatına âhireti tercih ettiği ve babasına olan büyük bağlılığını, takvasını ifade eder.
5— Gerçekten Resûfüllah (SaUaüahü Aleyhi ve SeUe'm) "tn irtihallerİnden 6 ay sonra ehl-i beyt'den ilk vefat eden Hz. Fatıme (Radiyallahu anha) olup, bu hadîs-i şerif Peygamberin mucizelerinden birini teşkil eder.[619]

(429) Oturan Adam İçin İnsanın Ayağa Kalkması

948— Cabir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (Salldkûıü Aleyhi ve Sellem) hasta oldu da, biz arkasında namaz kıldık, o oturuyordu. Ebû Bekir de Peygamberin tekbirini insanlara (cemaata) işittiriyordu. Bir de Peygamber bize döndü ve bizi ayakta gördü. Bize (oturalım diye) işaret etti; biz de oturduk, onun namazı gibi oturarak namaz kıldık. Peygamber selâm verince şöyle buyurdu:
«— Nerede ise Faris ve Rumların işini yapacaksınız; onlar, melikleri otunu lavken ayakta dururlar. Siz böyle yapmayınız, imamlarınım uyunuz. Eğer imam a yak tu namaz kılarsa, siz de ayakta namaz kılını? ve eğer oturarak namaz kılarsa, siz de oturarak kılınız.»[620]

Hadîs-i şerif esas itibariyle namazla İlgili İse de, bu münasebetle Acem ve Rûm meliklerine karşı halkın takındığı tavrın taklit edilmemesine işaret edilmektedir.
Namaz meselesine gelince, burada mezheblerİn ihtilâfı vardır. İmamı Azam ve İmam Şafiî 'ye göre, ayakta namaza duramayıp da oturarak namaz kılan bir imama, ayakta durmaya güderi yetenlerin uyması caizdir; bunlar da hadîs-i şerifte belirtildiği gibi oturarak namazlarını imama uygun şekilde kılarlar. İmam Malik İse, buna cevaz vermemektedir. Ayakta durmaya gücü yetenler, oturan bir İmama uyamazlar. Bu hadîs-İ şerifte bîfdirilen şekil, Hz. Peygambere ait bir özelliktir, herkese şamil değildir.[621]

(420) İnsan Esneyince Elini Ağzına Koysun

949— Ebû Saîd, Peygamber (SaMldhü Aleyhi ve Seltem)"den anlattığına göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Sizden biriniz esnediği Zaman elini ağzına koysun; çünkü şeytan i ağzma girer.»[622]

919 ve 942 sayılı hadîs-i şeriflerde esnemenin hoş bir hareket olmadığı ve elden geldiği kadar esnemeyi engellemek gerektiği görülmüştü. Burada esnemeyi geri çeviremeyen kimsenin eliyle ağzını kapaması veya eliyle ağzını kapamak suretiyle ona engel olunmaya çalışılması beyan edilmektedir. Bu iki halde de ağzı elle kapamak, iki şekilde olur. Ya sağ elin iç tarafi ile kapatılır, yahui sol elin dışı İle kapatılır. Ağız kapatılmadığı takdirde de Şeytanın ağızdan girebileceği buyurulmaktadır.
İnsana maddî vg manevî zararlar veren şeylerin hepsine şeytan ismi verildiğine göre, insanın ağzı alabildiğine açık olduğu takdirde buradan içeriye teneffüsle beraber rahatça mikroplar girebileceği gibi, küçük haşaratın da girmesi mümkündür. Aynı zamanda iyi olmayan bir hareket ve çirkin düşen bir manzara elle gizlenerek etraftaki insanların tiksinti duymalarından sakinılmış olur, O halde esnememeğe çalışmak ve esneme olduğu zaman da ağzı tarif edildiği tarzda elle kapamak İslâm odabtndan-dır ve sünnettir.[623]

950— îbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Bir kimse esneyince elini ağzına koysun; çünkü esnemek şeytandandır.»[624]

Esnemek, hoş olmayan ve şeytanın rızasına uygun düşen tenbellİkle usanç belirtisi bulunan bir hareket olduğundan, şeytanın İşi sayılmıştır. Çünkü şeytanın benimsediği bir haldir.
(Bu rivayet için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[625]

951— Ebü Sa'îd El-Hudrî'nm oğlundan babasının şöyle anlattığı rivayet edilmiştir;
— Allah'ın Bssûlü (SattaUahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu:
«— Sizden birilik - -gediği zaman ağzını tutsun; çünkü şeytan oraya girer.»
Yine Ebû Saîd'den başka bir rivayet yolu ile aynen Peygamber şöyle buyurdu;
«— Sizden, biriniz esnediği zaman ağzını tutsun; çünkü şeytan oraya girer.[626]

(949 ve 951 sayılı hadîs-İ şeriflere bakılsın).[627]

(431) Bir Kimse Başkasının Başını Tarayıp Temizler Mi?

952— Enes ibni Malik'in şöyle dediği işitihniştir:

— Peygamber (Saltollahiî Aleyhi ve Sellem), Milhan'in feızı (ve kendi süt teyzesi) Üromü Haram'in yanma giderdi; o da Peygambere yemek ikram ederdi. Ubade ibni's-Samit'in nikâhında ikea (bir gün peygamber) onun evine gitti. Ümraü Haram, Peygambere yemek ikram etti de arkasından başını temizleyip taramiya başladı. Sonra Peygamber uyudu. Daha sonra Peygamber gülümsİyerek uyandı.»[628]

Ümmü Haram, Enes hazretlerinin teyzesi ve Hz. Peygamberin de süt teyzesi oluyordu. Süt yolu ile meydana gelen mahremiyet aynen neseb yolu ile oları mahremiyet gibidir. İslâm dininde nasıl ki,L.bir adam neseben olan teyze, hala, kızkardeş gibi yakınlarıyle evlenemezse, süt ci-hetİyle olan teyze, hala, kızkardeşlerie de evlenem'ez. Bu haram ve yasaklık Kur'an-ı Kerîm ve hadîs-i şeriflerle .sabittir. Ümmü Haram'm, Peygamberin süt teyzesi olduğunda ittifak vardır, iste teyzelerini ziyaretleri sırasında ikrama nail olmuşlar ve bizzat"teyze tarafından saçları temizlenip taranmıştır. Bu hâdise de başka bir kimsenin başını tarayıp temizlemede İslâm adabına aykırı bir hareket bulunmadığına delil teşkil etmektedir. Ancak İslâm'daki haram ve helâl esaslara riayet ederek yapılması şarttır. Aralarında mahremiyet olbn kimseler arasında bu İş yapılabilir. Erkeklerin yabancı kadınları, yabana kadınların erkekleri tarayıp temizlemeleri İslâm'da caiz değildir, Bunların mahrem olmaları şarttır.
Hadîs-i şerîfin tamamı burada zikredilmemiştİr. Tamamı şöyle :
— Enes ibni Malik'den rivayet edilmiştir:
«— Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) (süt teyzesi) Milhan'in kizs Ümmü Haram'ın evine giderdi de o, peygambere yemek ikram ederdi. Ümmü Haram da TJbade ibni's-Samit'in nikâhında idi. Bir gün Resulü!» lah (Satlallahü Aleyhi ve Seîlem) ona gitti. Ümmü Haram da Peygambere yemek ikram etti; sonra oturup başını temizlemiye ye taramıya koyuldu. Bir ara Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sillem) uyudu. Sonra gülümsiyerek uyandı. Ümmü Haram der ki, ben sordum:
— Hangi şey seni güldürüyor, yâ Resûlüllah?. Peygamber şöyle buyurdu:
— Allah yolunda savaşa çıkan ümmetimden bir kısım insanlar bana gösterildi; tahtlara oturmuş padişahlar gibi, şu deniz üzerinde binitli gidiyorlardı.
Ben dedim ki, ya Resûlallah, dua et de, Allah beni onlardan biri yapsın.
Peygamber de ona dua etti. Sonra Peygamber başım koyup uyudu.
Sonra yine gülümsiyerek uyandı. Ümmü Haram der ki, yine ben sordum:
— Ya Resûlallah, hangi şey seni güldürüyor? Peygamber buyurdu:
— Allah yolunda savaşa çıkan ümmetimden (başka) bir topluluk bana gösterildi. Ümmü Haram der ki:
— Ya Resûlallah, Allah'a dua et de, benî onlardan yapsın, dedim.
— Sen evvelkilerdensin (deniz aşırt savaşa çıkanlardansın).» Nihayet Hz. MuavİYe'nin Şam valiliği zamanında ve Hz. Osman'ın hilâfeti devrinde Mİİhan'ın kızı ümmü Haram, kocası Ubade İbnİ's-Samif ile birlikte Kıbrıs'ı fethetmek özere deniz aşın savaşa çıkan orduya katıldı. Denizden Kıbrıs sahiline çıktıkları zaman, Ümmü Haram't bîr katıra, bindirdiler.
Kafir onu yere atarak başı üsfüjne düştü ve boynu kırılarak AHah yolunda Kıbrıs'ta şehit olan ilk hanım oldu. Türbesi Kıbrıs sahilinde larnoka (Tuzte) şehrindedir ve «Hala Sultan» diye ziyaret edilmektedir. (Radiyallahu anha) Böylece Hz. Peygamber'in mucizesi de tahakkuk etti.
Ubode ibni's-Sâmît:
Medîne'li ashabdan (Ensardan) olup/ künyesi E b û ' I - V e ! 1 d 'dir» Akabe bîatlarında bulunduğu gibi, Bedir ve ondan sonraki bütün savaşlarda da bulunmuştur. Hz. Ömer, Ubade'yi Kur'an-ı Kerîm ve fıkıh Öğretmek üzere Şam cihetine göndermiş ve onu ilk Filistin kadısı yapmıştı. Hz. Muaviye ile aralarında vuku bulan geçimsizlik yüzünden bir ara Medine'ye dönmüş; fakat Hz. Ömer: «Sen ve senin emsalin bulunmayan bir yeri, Allah güldürmesin,» buyurarak MuavİYe'ye bir mektup gönderdi ve bundan böyle Ubade ibni's-Samit üzerinde amirliğin ve hükmün olmayacaktır, dîye emir verdi; Ubade'yi de geri çevirdi,
Ashabdan Ebû Umame, Enes ve Cabîr gibi zevat tabîînden de Ebü IdrİS El-Havlanî, Ebû Müslim El-Havlanî, Abdurrahman ibni Useyle gibi büyük şahsiyetler kendisinden hadîs rivayet efmişlerdîr.
Hz. Peygamber'in zamanında Kur'ön-ı Kerîm'i bir araya toplayan Muaz ibni Cebel, Übey ibni Kâ'b, Ebû Eyyub ve Ebû Derda' arasında hizmeti geçer. Uzun boylu, güzel endamlı, cesur ve kahraman bir sahafci İdî.
Hicretin 34. yılında 72 yaşında olduğu halde Kudüs'te vefa! etmiştir.[629]

953— Kays ibni Asım Es-Sa'd"den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve 5e/fem)'e gittim de, şöyle buyurdu:
«— Bu adam deve sahiplerinin ulusudur.»Bunun üzerine ben de dedim ki:
— Ya Resûlallah! Hangi maldır ki, onda misafirden ve isteyiciden yana benim üzerimde bir hak yoktur?
.Resûlüllah bur*a cevaben şöyle buyurdu:
«— Kırk tane (deve) ne güzeldir! Altmış tane çoktur. Yüzler sahibine azab vardır; ancak şu kimse müstesnadır: Malının kıymetlisini veren, bol sağılan* ariyet veren, semizini kesip 4e yiyen ve dilenci ile muhtaca yediren.»
Dedim ki, ya Resûlallah, bu ne güzel ahlâk!.. Bir vadiye inilmez ki, benim orada en ziyade davarım olmasın. Peygamber (bana) sordu:
«— Bağışı nasıl yaparsın?» Dedim ki:
— Genç deve ile yaşlı deveyi verirjim. Peygamber yine sordu;
«— Ariyet hayvan hususunda nasıî yaparsın?» Dedim ki:
— (Yününden, sütünden ve yapağısından faydalansınlar diye) yüz deve ariyet veririm. Peygamber yine sordu:
«— Yetişkin develer hakkında nasıl yaparsın?» Dedim ki;
— İnsanlar sabahleyin ipleriyle çıkarlar ve hiç bir adam yularlaya-cağı bir deveden alıkonrnaz da, önüne çıkan deveyi tutar ve onu kendisi geri verinceye kadar saklar, (böylece istiyen herkes develerimden faydalanır). Peygamber (SaHaÎlâhü Aleyhi ve Seîtem) sordu:
«— Senin analın mı sana daha sevgilidir, yoksa mirasçılarının mah mı?»
— Benim malım, dedim. Peygamber buyurdu:
«— Mahmian sana ait olein, ancak yeyip de harcadığındır yahut verip de geçerh kıldığındır. Malsn diğeri ise mirasçılarının dır.»
— (Ben dedim ki:) Çare yok, eğer geri dönersem, muhakkak develerimin saysıni azaltacağım, (insanlara çok miktarda dağıtacağım ve kendime azım bırakacağım).
Bu adamın ölüm vakti gelince, oğullarını toplayıp onlara şöyle dedi: Evlâdlarım! Benim öğüdümü tutun; çünkü size benden daha iyi öğüt veren bir kimse bulup, ondan öğüt alamazsınız. Ölünce arkamda bağıra çağıra ağlamayınız; çünkü Resûlülkh (SûIisUüM Akyhî veSelletn) üzerine bağıra çağıra ağlanmadı. Gerçekten Peygamber (SaîlalkthU Aîeyhi v« SeÎlemyin ölü arkasından bağırarak ağlamayı yasakladığını işittim. Beni, namaz kılmış olduğum elbiselerle kefenleyin. Büyüklerinize hürmet edin, onları başınızda efendi tutun. Eğer siz büyüklerinizi şerefli tutarsanız, sizde babanızın halifesi devamlı olarak bulunur. Küçüklerinizi üzerinizde şerefli yaparsanız, büyükleriniz insanlara karşı hor ve bayağı düşerler ve simden yüz çevirirler. Yaşayışınızı düzeltin; çünkü düzgün yaşayışta, insanlardan istemekten kurtuluş vardır. Dilenmekten sakının; çünkü bu, insan kazancının en bayağısıdır. Benî gömdüğünüz zaman, kabrimin üzerini dümdüz yapın, (belli olmasın); çünkü bu mahalleden Bekir ibni Vail ile aramda bir şey oluyordu da döğüşmeler çıkıyordu. Şimdi hafif akıllı biri çıkıp da sizin dininize br ayıp iş getirmesinden emin değilim, (bu hasımlarımdan biri gelir de mezarımı eşeler, siz de ona bir fenalık edersiniz. Böylece âhiretinizi kaybetmiş olabilirsiniz).»[630]

Bu bölümün başlığı, başkasının başmı tarayıp temizlemek konusu al-mökÎG, bu hadîs-i şerifin-adı geçen bölümle ilgisi anlaşılamamıştır. Hadîste kısaltma yapılarak bölümle ilgili sözler düşmüş olabilir. Burada rivayet edilen kısmı ile bize şu öğütler verilmektedir:
1— İhtiyaçtan fazla mal bîriktirmeyip mühtoçtaro ve hayırlı yerlere harcama olursa, insan kendi matını sevmiş ve ona sahip olmuş olur. Böyle hcrcayomadığı mallar veresenin malı sayılır. Çünkü harcanan malın sevabı âhîrerte sahibini bulur ve ona mevki kazandırır.
Büyük zenginler, mallarının iyisini ve kıymetlisini vermedikçe vebalden kurtulamayacaklarının bilinmesi de gerekir.
2— Büyüklerine ve yaşlılarına saygı gösteren mîlletler, millî şuurlarını geliştirir ve gelecek soylarına aynen aktarırlar. Ahlâk çöküntüsüne maruz kalmazlar. Millî benliklerine sahip olurlar. Çocuklar büyükler yerinde tutulursa, geçmişle ve gelenekle olan bağlar kopar, çöküntü başlar.
3— Ölü arka.smdq çığlıkla, bağırıp çağırarak, el-yüz çırparak ağlamak veya böyle aklayıcılar tutmak İslâm dininde yasaktır Sükûnetle ağlamakta bir beis yoktur.
4— İnsanın kefeni» hayatında giydiği elbiseler kumaşından daha kıymetli olmamalıdır. Kıymetli eşyalara bürünerek gömülmek israfa girer; İsraf
5— Geçim .ve yeşayışî temin etmek ve başkasına İhtiyaç göstermemek her mükellef için farzdır. Dilenci durumuna düşmek, kazancın en kötüsü ve adisidir.
6— İnsanların husumeti öldükten sonra da devam edebilir.Bu hususta bile tedbirli olmak ihitiyatlı bir harekettir.[631]

(432) Hayret Anında Başı Sallamak Ve Dudakları Isırmak

954— Abdullah ibm's-Samit demiştir M, dostum Ebû Zerrîe sordum da, şöyle (bir hadîs) anlattı,
— Peygamber (Salbltahü Aleyhi ve SeUem)'e abdest suyu getirdim de, başını salladı ve dudaklarını ısırdı. Ben dedim ki:
— Annem ve babam sana feda olsun, sana eziyet mi ettim? Peygamber şöyle buyurdu:
«— Hayır, ancak bir takım idarecilere —'yahut imamlara— yetiğe-çeksin; bunlar namazı vaktinden geciktirecekler.» Dedim ki:

— Bana (bu bususta ne yapmamı) emredersiniz? Peygamber şöyîe buyurdu:
«— Sen namımt vaktinde kıl; eğer sonradan onlara yetişirse», m raa-yine kıl ve sakın ben namaz kıldım, nrık kılmıyacağım diye.»[632]

Taaccüp ve hayret anlarında baş sallamak ve dudak ısırmak hareketleri Hz. Peygamber'de de görüldüğünden yasak hareketler değillerdir. İterde gelecek imamların namaz hakkındaki tutumlarına Allah tarafından Hz. Peygamber muttali olunca, buna hayret etmişler ve dudak ısırmışlardır.
Nomozlan müsfohüb olan yakıtlarında kılmakta büyük fazilet vardtr ve voktında kılınan namazın sevabı çoktur. Bu İtibarla vakfında namazı kılmalı ve ayne namazı müsfrahab vakfindan sonra kîlan imama yetişildİği takdirde de ona uymalıdır. Bu ikinci defa kılınış nafile yerine geçer. Farzın dışında bir ibâdet olur ve sevab kazanılır» Ben namazı kıldım, artık kılmıyorum dememelidir. Ancak sabah namazı ile ikindi namazını kıldıktan sonra İmama nafile olarak uyulmaz.[633]

(433) Hayret Veya Birşey Zamanında İnsanın Elini Oyluğuna Vurması

955— Hazreti Ali'de» rivayet edilmiştir ki, ResûÎüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Seîlem) geceleyin Ali ile Fatune'nin evine gitti ve şöyle bulut
—Namaz kılmaz mısınız? (Kalkın nanıaz kılın).
— Ben şöyle söyledim: Ey Allah'ın Resulü! Bizim nefislerimiz Allah'ın kudretindedir; bizi uyandırmak istediği zaman bizi uyandırır, (biz uykuda kendimize malik değiliz). Bunun üzerine Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Setlem) döndü ve bana bir şey söylemedi. Sonra arkasını dönmüş olduğu halde oyluğuna vurarak şöyîe buyurduğunu işittim:
— İnsan münakaşa etmekte her şeyden ilerdedir.» (Kehf süresi, âyet: 54)[634]

Bu hdıs-İ şerîf, taaccüb ve hayret anında eü oyluklara vurmanın fena bir hareket olmadığını bildirmek maksadıyle burado zikredilmiştir. Bu arada şu faydalan elde etmiş oluyoruz :
Uykudan kalkıp geceleyin Allah'a ibadet etmekte çok sevab vardır. Kimsenin bilmediği -ve görmediği bir yerde ve zamanda edilen İbadetlere riya, gösteriş gibi, ibadetin ruhunu bozucu haller karışmaz. Dünya işlerinden ve gürültüsünden uzak kalındığı için huzur ve sükûn gündüze nispetle fazla olur. Sırf Allah rızası için tam bir kalb huzuru ile yapılan ibadetler de Allah katında makbul olur.
İşte bu büyük sevabdan mahrum kalmamaları için Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) damadı İle kızını gece vaktında çok nazik ve kibor bir ifade ile namaz kılmaya davet etmiş ve ; «Namaz kılmaz mıssnız?» buyurmuştur.
Uyku hali, bir nevi ölüm halidir! İnsan uykuda iken, irade ve ihtiyarına sahip değildir ve mükeHef olma durumundan da çıkmıştır. Uykudan uyanır uyanmaz Hz. Ali'nin : «Bizim nefsimiz Allah'ın kudret elindedir; bizi uyandırmak isledigi zaman uyandırır.» diye hemen cevap vermesi, uyku halinin kısa bir İfadesi olmaktadır. Bu hazır cevaba taaccüb eden Hz. Peygamber de elini oyluk kısmına vurarak şu Âyet-i Kerîme'yi okumuştur :
«İnsan söz mücadelesi etmekte her şeyden ilerdedir.» İnsanların yaratılışında bu vardır. Her hâdise için bir sebep arar ve hakh taraf bulmaya çalışır. Hz. Ali de böyle yapmış ve kendini özürlü göstermiş, Peygamber de ona karşılık vermemiştir. Beşeriyet icabı Hz. Ali'den çıkan böyle bir cevabı yaratılıştaki mayaya hamletmiş ve okuduğu âyetle bunu beyan buyurmuştur. Bu izahla beraber niyyetlerinin gerçeğini ancak Allah Tealö bilir.[635]

956— Ebû Rezîn demiştir ki, Bbû Hüreyre'nin elini alnına vurarak şöyle dediğini gördüm:
— Zanneder misiniz ben. Resûlüllah. (SaUalhhü Aleyhi ve Selkm) fe yalan uydururum? Size afiyet ve bana günâh olur mu? (Ben böyle bir duruma düşer miyim? O halde şu gerçeği dinleyin;) Resûlüllah (Sallallahü-, Aleyhi ve Sellemfin şöyle buyurduğunu işittim, buna şahidlik ederim:
«— Sizden birinizin ayakkabı bağı koptuğu zaman, bunu düzeltme-difcçe, diğer ayakkabısıyle yürümesin, (iki ayağı da giyili olsun).»[636]

Eskiden giyilen ayakkabılar, bugün sandal (terlik) denilen ve banyolarda, denizlerde giyilen ayakkabılara benziyordu. Bunların bir kısmında, baş parmakla onu takip eden parmak arasına giren ve ayağı tespit eden bir bağ verdir ki, buna Arapçada «Sis'» denilir. Bu kopunca, nalın giyilmez; çünkü ayağı tutmaz, tşte böyle bir vaziyete düşen olursa, tek ayağında nalm bulunarak gezmesin. Ya düzeltsin de İkisiyle yürüsün veya diğer sağlamını da çıkarsın. Sebebi şu : İkİ sebeple giyim yapılır. Dış eziyetlerden korunmak ve güzelleşmek. Tek ayak giyili olarak yürümekte bu İkİ faydadan hiç biri bulunmaz. TopcNaya topallaya yürümenin zahmeti ve çıplak ayağa zararlı şeylerin batma korkusu daha fazladır. İnsanın vakârmı da giderdiğinden alay vesilesi de olur. Böylece edebe uygun bir hal bulunmadığından bundan sakınılması İstenmiştir.
Bu mevzuda îbni Mace'nin rivayet ettiği hodîs-İ şerîf şöyle :
«— Hiç biriniz tek nahnla ve tek ayakkabı ile yürümesin; ikisini beraber çıkarsın yahut ikisiyle beraber yürüsün.»[637]

(434) İnsan Kardeşînîn Otluğuna Vurup Da Bununla Bir Kötülük Dilemezse

957— (219-s.) Ebûl-Aliye El-Berâ'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Abdullah ibni's-Samit bana uğradı. Ben de ona bir iskemle verdim; ö da oturdu. Ben ona dedim ki;:
— îbni Ziyad namazı geciktirdi, ne buyurursun? Bunun üzerine o, oyluğuma bir vuruş vurdu. (Ravi, Ebû'l-Bera'nm oyluğumda iz bıraktı, dediğini sanıyor.) Sonra Abdullah ibni's-Samit şöyle dedi:
— Sen bana sorduğun gibi, ben Ebû Zer'e sordum da, ben senin oy* luğuna vurduğum gibi, benim oyluğuma vurduktan sonra dedi ki:
— Namazı (müstehab) vaktinde kıl. Eğer cemaata (sonradan) yetişirsen, sen de (onlarla) kıl ve ben namaz kıldım, artık kılmıyacağım, deme.»[638] .

954 sayılı hodîs-i şerife bakılsın. Burada, kötü'bir niyet taşımaksızın bir arkadaşın oyluğuna vurmada beis bulunmadığı ifade edilmektedir.[639]

958— Abdullah ibni Ömer haber verdiğine göre, Ömer İbni'î-Uattab Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellcm) ile beraber, ashabından beş-on kişilik bir topluluk arasında (Peygamberlik iddia eden Deccal) îbni Say-yad'a dcğru gittiler. Nihayet onu, Benî Meğale kalesinde delikanlılarla oynarken buldular. O gün, îbni Sayyad bulûğ çağına yaklaşmış bulunuyordu. İbni Sayyad (Peygamberin gelişinden) haberdar olmadı; nihayet Peygamber (Sallattâhü Aleyhi ve Sellem) eliyle arkasına vurduktan sonra:
«— Allak'm Kejûlıi olduğuma şahidflik eder misin?» buyurdu.
İbni Sayyad Peygamber'e bakıp, dedi ki:
— Arapların peygamberi olduğuna şahidlik ederim, (biz yahudilerin peygamberi olarak değil). İbni Sayyad sordu: Sen, benim Allah'ın Resulü olduğuma şahidlik eder misin? Bunun üzerine Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) ona sormayı bıraktı, sonra:
«— Ben, Allah'a ve onun (gerçek) Peygamberine iman ettim.» buyurdu. Sonra İbni Sayyad'a şöyle dedi:
«— (Rüyada) Ne görüyorsun?» îbni Sayyad dedi ki:
— Bazan bana (cin tarafindan) doğru haber gelir, bazan da yalan gelir. Hazreti Peygamber buna:
«— İş sana karıştırıldı (hak ile batıl birbirine karıştı).» buyurdu. Peygamber (SaİüalkıhA Aleyhi ve SelUm) :
— Ben içimde senin için bir şey gizli tuttum, (bil bakalım).» buyurdu, îbni Sayyad dedi ki:
— O içinde tuttuğun DUHH'dur. (Duhan diyecek yerde, kelimenin bir kısmını söyleyebilmiştir.) Peygamber:
m— Defol git, haddini aşma!» buyurdu, Hazreti Ömer dedi ki:
— Ya Resûlallah! Bunun hakkında, boynunu vurmak üzere bana izin verir misin? Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Eğer hu adam o Deccal ise, sen ona musallat olamazsın, (onu Öldürmeğe gücün yetmez). Eğer Deccal değilse omu öldürmekte senin için hir hayır yoktur, (çünkü mükellef çağma girmemiştir, hem de aramızda emniyet sözleşmesi vardır).»
Ravilerden Salim demiştir ki, Abdullah îbni Ömer'in şöyle dediğini işittim:
Bundan sonra Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Ubeyy ibni Kâ'b El-Ensarî ile bir gün İbni Sayyad'ın bulunduğu hurmalığa gitti. Peygamber (SallalbhU Aleyhi ve Selîem) hurmalığa girince, Peygamber hurma ağaçlarının gövdeleri arkasında saklanmıya koyuldu; Peygamberi görmeden önce ibni Sayyad'ın ne söyliyeceğini Peygamber işitmek istiyordu, îbni Sayyad da, kendisine ait hırkası üzerindeki yatağında uzanmış yatıyordu da, orada mırıltı çıkıyordu. Bu esnada İbni Sayyad'ın annesi Peygamber (SdlaihhU Aieyh: ve Selkm) hurma gövdeleri arkasında saklanıyor gördü.. Hemen (oğlu) İbni Sayyad'a, (ismi ile çağırarak) :
— Ey Safi! Bu Muhammed'dir, dedi. Bunun üzerine İbni Sayyad mırıltısını kesip sustu. Peygamber (Sailall&hü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Eğer (bu kadın) ona bırakaydı, saçmalığım açığa vuracaktı.» Yine Salim der ki, Abdullah (îbni Ömer) şöyle1 demiştir:
— Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) insanlar içinde ayağa kalktı da, Allah'ı lâyık olduğu üzere övdü, ona hamd etti. Sonra Deccal'i anlatıp şöyle buyurdu:
Ben sîzi kesin olarak Deccal'in kötülüğünden sakındırırım. Hiç bir Peygamber yoktur ki, kavmini Onunla korkutmuş olmasın. Gerçekten Nuh Peygamber kavmini korkuttu; fakat ben, Decçal hakkında size bir söz söyliyeceğim ki, hiç bir peygamber onu kavmine söylememiştir: Bi-Jîniz ki Deccal şaşıdır, (hak yoldan şaşırtıp saptırır). Allah ise şaşı değidir. (Hak yola götürür).»[640]

Bir kimsenin oyluğuna veya arkasına kötülük kaseli olmaksızın vurmada bir beîs olmadığı münasebetiyle getirilen bu hadîs-İ şerifte Deccal'a dair bilgi edinmekteyiz. Hadîste

anılan Ibni Sayyad yahut İbni Söid'İn ismi Safi1-dir. Âlimler bunun meşhur Deccal olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Dec-cal'lerden bir Deccal olduğunda şüphe yoktur. Ibni Sayyod'ın meşhur Deccal veya ondan başkası olduğu hakkında Peygamber'e bîr vahi gelmediği içindir ki, onu öldürmek isteyen Hz. Ömer'e müsaade etmemiş ve gerçek halini açıklamamıştır. Ancak Deccal'da bulunacak vasıfları söylemiştir. Asıl Deccal kâfir olacak, çocuğu doğmayacak, Mekke ve Medine'ye girmeyecek. Halbuki Ibni Sayyad'ın sonradan İslâm'ı kabu! ettiği söylenir. Kendisinin oğulları olmuştur. Medine'de bulunmuş ve Mekke'ye gitmiştir. Bununla beraber ona doğru ve yanlış haberler geldiği davasında bulunması, gay-be dair bazı haberler vermesi, onun yalancı Deccal'lerden biri olduğunu gösterir. Bu tutumundan vazgeçerek tevbe ettiği ve Medîne'de vefat ettiği de söylenmektedir.
Şimdi şöyle bir soru sorulabilir: Peygamberin huzurunda İbni Soyyad nübüvvet İddiasında bulunduğu halde niçin onu Peygamber öldürtmemiştîr? Bune İki yönden cevap verilmektedir:
1— Nübüvvet (peygamberlik) davasında bulunması çocukluk çağında iken olmuştu. Henüz mükellef çağı olan bulûğ çağına ermemişti. Bundan dolayı öldürülmesine Hz. Peygamber İzin vermemiştir.
2— Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret edince,
Yahudilerle bir barış İmzalamıştı. Yahudilere dokunulmayacak ve kendi işlerinde serbest kalacaklar. İşte İbni Sayyad'la Hz. Peygamber arasında geçen bu konuşma o barış günlerine tesadüf eder.
Şu muhakkak ki, İbni Sayyad'a Cin ve Şeytanlar vasıtasıyle bazı doğru ve yanlış haberler geliyordu. Nitekim Peygamber kalbinde Duhan Sûresini tutmuş iken, bunu tam olarak bilememiş ve ancak kelimenin bir kısmını aşıran Cin ve Şeytanın bildîrmesiyle sadece Duhh diye söyleyebilmiştir. Bu haliyle beraber hak yoldan sapmış bir Deccal'dır. Sonunda hak yolu seçip tevbe etmişse, hüküm değişmiş demektir.[641]

959— Cabir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seîîem) cünüb olduğu zaman, iki avuç dolusu sudan üç defa başına dökerdi.»
Hasan ibni Muhammed (Ebû Abdullah) dedi ki, benim saçlarım bu miktardan daha çoktur, (üç avuç dolusu ile yıkanmış olmaz), Ravi dedi ki, Cabir hazretleri eliyle beraber Hasan İbni Muhammed'in oyluğuna vurup şöyle söyledi:
«— Ey kardeşim oğlu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltempin saçları senin saçlarından daha çoktu ve daha da hoştu.»[642]

Cünub halden yıkanıp temizlenmenin keyfiyetini beyan eden hadîs-i şeriflerin bir kısmını ifade eden bû hadîs-i şerif, önce bize kötü bir maksat olmaksızın başkasının oyluğuna vurmayı ve bunda bir beis bulunmadığını göstermektedir.
Gusletmenin şekli, bu hususta varid olan hadîslerin bir arada göz önünde bulundurulmaları şartı ile şöyle : Önce avret yerleri ile vücutta varsa necİs şeyler yıkanıp pislikler giderilir. Sonra bilindiği gibi abdest alınır. Abdesi alındıktan sonra, yukarıdaki hadîs-İ şerifte beyan edildiği gİbİ, üç defa başa su dökülür. İşte bu miktar, iki elin parmaklan birleştirilmek suretiyle ikİ avuç dolusu kadar suyun üç defa ayrı ayrı başa dökülmesidîr. Bu miktar, böşı yıkamaya kâfidir. Bundan sonra yine üçer defo sağ omuza ve sol omuza dökülerek bütün vücut, kuru yer kalmamak suretiyle tamamen yıkanır. Böylece cünüblükten yıkanılıp ibadet edebilecek duruma geçilir. Bu arada ağız ve burun vücudun dış kısmından sayıldığı için bunların da mübalâğalı şekilde yıkanmaları gerekir.[643]

(435) Kendisi Oturup Da İnsanların Kendisi İçin Ayağa Kalkmasını Hoş Görmiyen Kimse

960— Cabir'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallalfahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de bir hurma ağacının gövdesi üzerine attan düştü de, ayağı (bileğinden) çıktı. Biz de onu Hazreti Âişe'nin (Radiyallahuanha) — sofasında ziyaret ederdik. Bir defa ona gittik ki, oturarak namaz kılıyordu; biz ise ayakta kıldık. Sonra diğer bir defa ona gittik ki, farz namazı oturarak kılıyordu; biz ise arkasında ayakta kıldık. Peygamber, oturun diye bize işaret etti. Peygamber namazı tamamlayınca şöyle buyurdu:
«— İmam oturarak namaz kıldığı zaman, siz de oturarak namaz kılın ve eğer ayakta kılarsa, siz de ayakta namaz kılın. Acemler büyüklerine yaptığı gibi, imam oturur halde iken, siz ayakta durmayınız.»[644]

948 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[645]

961— Cabir demiştir ki, Ensar'dan bir gencin bir oğlu doğdu da ona Muhammed adını verdi. Ensar (Medîne'li ashab) dediler ki:
— Biz Allah'ın Resulü ile seni künyelemeyiz, (sana Ebû Muhammed = Muhammedin babası, demeyiz). Nihayet yolda oturduk ki, Peygambere kıyamet vaktinden soralım. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Bana kıyametten sorasınız diye mî bana geldiniz?» Biz :
— Evet, dedik. Peygamber:
— Hiç bir nefis sahibi canlı yoktur ki, üzerinden yüz yıl geçsin, (bu günde hayatta olanlar yüz sene yaşamış olsun).» buyurdu. Biz dedik ki:
— Ensar'dan bir gencin bir oğlu doğdu da, ona Muhammed ismini verdi. Bunun üzerine Ensar:
— Biz seni Allah'ın Resulü ile künyelemeyiz, (sana Ebû Muhammed demeyiz) dediler. Peygamber şöyle buyurdu :
«— Ensar güzel söyledi. Siz benim ismimle isimleniniz, fakat benim künyemle künyelenmeyiniz.»[646]

Bu hadîs-i şerifin konu ile münasebeti açık olarak bilinmemektedir. Şerhlerde de bu hususta bir kayda raslanmamıştır. Şu ihtimal hatıra gelebilir: Ashab yoJ kenarında otururlarken, Peygamber- (SaUallahü Aleyki ve Sellem) onlara karşı çıkagelmiş olduğundan tabiatiyle ayakta bulunuyordu.
Ayakta bulunana karşı oturanlarla da ayağa kalkması gerekir. Aralarındaki konuşma, ya her iki tarafın ayakta, bulunması veya hepsinin oturmuş olması şeklinde cereyan etmiştir. Bu keyfiyeti bildirmek maksadı İte hadîsin bu bölümde getirilmiş olması gerektir.
Her canlının ölümü İle kendi kıyameti kopmuş ve hayatı son bulmuştur. Büyük kıyametin kopma zamanı bellî değildir, bunun küçük ve büyük alâmetleri vardır. Burada bir mucize olarak o tarihte hayatta bulunanların 100 yıldan fazla yaşamış olmayacaklarını Hz. Peygamber açıklamıştır. Veya istisnalar hariç, 100 yıldan fazla ömür olmayacağına dikkati çekmek mânâsına söylenmiş de olabilir.
Künye konusunda bilgi için 842-845 sayılı hadis-i şeriflere bakılsın. [647]

(436) Bir Bölüm

962— Cabir İbni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sellcllahil Aleyhi ve Sellem) (Medine'nin) yüksek köylerinden birinden gelerek çarşıya uğradı, iki yanında da insanlar vardı. Sonra kulaksız ölü bir keçi yavrusuna tesadüf etti. Ona doğru uzanıp (küçücük) kulağından tuttu; sonra şöyle buyurdu:
«—Sizden hanginiz, bir dirhem para karşılığında bunun kendisine ait olmasını ister?»
Ashab dediler ki, hiç bir şey karşılığında bunun bize, ait olmasını istemeyiz. Biz bununla ne yapabiliriz?
Peygamber şöyle buyurdu:
«— (Bedelsiz olarak) Bunun size ait olmasını ister misiniz?» Onlar:
— Hayır, dediler. Peygamber bu sözü onlara üç defa söyledi. Bunun üzerine ashab dediler ki:
— Hayır, vallahi eğer bu oğlak sağ olsaydı, onda ayıp (kusur) bulunacaktı; çünkü bu «Esekk»'dir. (Esekk, iki kulağı olmayan hayvana denir.) Nasıl olur, hem bu Ölüdür?
Peygamber şöyle buyurdu:
«— Allah'a yemin olsun ki, size bu kıymetsiz geldiğinden,, dünya ÂIkh'a daha kıymetsizdir.»[648]

Dünya nimetleri âhiret- nimetleri ile kıyas edilemeyecek kadar azdır ve kısmetsizdir. Çünkü dünya hayatı her insan için çok kısa bir: zamandır, nimetleriyle beraber geçicidir ve nimetlerini elde etmek, kullanmak da zordur. BİR misafirin, ev sahibinden kısa bir zaman içinde faydalanmasına benzer. Âhiret hayatının sonsuzluğu içerisinde külfetsiz olarak elde edilecek bitmez-tükenmez cennet nimetleriyle her türlü meşakkatten uzak olarak faydalanmak hali, dünya varlığı ile kıyas edildiği zaman ölü bir oğlak değerini dahi taşımadığı anlaşılır. Bunun için dünya hayatı âhiret hayatına tercih edilerek yaşama yolunu tutmak büyük bir ziyandır. Ancak âhiret hayatını ve sonsuz saadeti kazanmak İçin dünya hayatındaki yaşayışı, Hz. Peygamberin getirdiği din esaslarına ve ahlâkına uygun olarak tanzim etmek lâzımda. Aksi halde insan, ölü bir oğlağa dahi sahip olamayarak bu dünyadan göçer gider.
Bu hadîs-i şerifi Ebû Davud, taharetle ilgili bölümde zikretmiştir. Ölü bir hayvana veya etine dokunmakla abdestin bozulmadığına delil olarak gösterilmiştir. Şöyle ki :
Peygamber (Salktliahü Aleyhi ve Selleri), ölü-keçi yavrusuna eliyle dokunduktan sonra ayrılmış ve abdest almadan namazını kılmıştır. Eğer dokunmakla abdest bozulmuş olsaydı, Hz. Peygamber abdest aldıktan sonra namaz kılacaklardı. Namazla ilgili son kısım Buhârî'nin bu rivayetinde zikredilmemiştir.[649]

963— Uteyy ibni Damre demiştir ki, babamın yanında cahiliyetdeki kavmiyyet iddiasında bulunan bir adam gördüm. Babam ona kapalı (kinaye yollu) değil de, açık olarak sövdü. Bunun üzerine arkadaşları babama baktılar. Babam dedi ki, bu sözümden hoşlanmadınız. Sonra:

— Ben bu hususta asla kimseden korkmam, dedi. Ben Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem/in şöyle buyurduğunu işittim:
«— Cahiliyetin kavmiyyet iddiasını yapana açıkça sövünüz, ona kapalı söylemeyiniz (ona kinaye yapmayınız).»
(...) Yine Uteyy'den başka bir rivayet yolu ile bu hadîsin aynı nakledilmiştir.[650]

İslâm'dan önce Arabistan'daki kabileler birbirlerine karşı neseble, soy-sopla, evlâd ve mal çokluğu ile övünürlerdi. Her kabile haklı-haksız kendi mensuplarını korur ve tarafgirlik gayreti ile hem döğüşür, hem de savaşırlardı. Her kabile kendine has vasıflarla üstünlük davasında bulunur ve bunu şairleri, edibleri vasıtasiyle panayırlarda ve toplantılarda dile getirirlerdi. Böyle ırkçılık ve sırf neseb şerefi iddiasiyİe kabileler arasında çok kanlar dökülmüştür. Hak ve hukuk çiğnenmiş ve boş yere büyük zulümler işlenmiş olduğu tarİhen sabittir.
İslâm dini bu anlayışı kökünden reddetmiş ve böyle bir davada bulunmayı affedilmez bir suç saymıştır. Zira insanlar tek bir soydan üremişlerdir. Başlangıç noktası ilk insan Hz. Âdem'dir ve bütün beşeriyet onun neslidir. İnsanlar şeref ve kıymetlerini soylarından değil, ahlâk ve yaşayışlarından, ulvî gaye ve imanlarından kazanırlar. Bütün müminler kardeş olduğuna göre, hiç bîr müminin diğer mümine soyca üstünlüğü olamaz. Allah katında üstünlük ve iyilik ancak takva iledir. Takvası, yani Allah'ın emirlerine ve yasaklarına riayeti en ziyade olan, Allah katında en iyi olan kimsedir. Allah katında makbul olan hak din islâm dinidir, bütün peygamberlere gelen tevhîd dinidir. Bu tek ve gerçek din şuuru içinde birleşmek ve yaşamak, millet bütünlüğünü, birlik ve beraberliğini, kardeşçe yaşama İmkânını sağlar, Halbuki kabile ve ırk ayırımları sayılmayacak kadar çok olduğundan ve kabilelere bağlı gerçek bir hayat nizamı bulunamayacağından soylora bağlı olarak tarafgirlik iddiasında bulunmak, İlim ve şuurdan uzak kalan boş bir davö olur ve arkasından da cemiyet bütünlüğü darmadağın hale gelir.
Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Setlem)'den Cabir İbni Abdullah'ın rivayet etmiş olduğu şu hadîs-i şerîf bu gerçeği en açık ve en güzel bir se-küde ortaya koymaktadır:
— Ey insan W! Sizin Rabbiniz birdir. Babanız da (Âdem) birdir. Biliniz ki, arap olan hiç bir kimsenin bir yabancı üzerine ye hiç bir yabancının arap olan kimse üzerine, hiç bir beyazın siyah (ırk) üzerine, hiç bir siyahın beyaz üzerine üstünlüğü yoktur. Ancak üstünlük ve fazilet takva iledir. Şüphesiz ki, Allah katında en iyiniz, takvası en çok olanınızdır...»
İşte tahribat ve zararı affedilemeyecek kadar büyük olan kavmiyet ve ırkçılık davasında bulunmak, kabile ve soylara bağlı kalarak hak ve adaleti çiğnemek suçunu işleyenlere en ağır şekilde sövmeğe müsaade edilmektedir. Bu hareketle kavmiyet davasında bulunanlar susturulmuş olurlar ve utandırılarak bir daha böyle yıkıcı bir iddiada bulunmaya cesaret edemezler.
İslâm'da yeri olmayan bu neseb davası hakkında fazla bilgi için TecrİD-i Sarih mütercimi Ahmed Naim Efendinin İslâm'da Dava-İ Kavmiyyet odıı risalesine müracaat edilmesi tavsiye edilir.[651]

(437) İnsanın Atacı Uyuşunca Ne Söyler

964— (220-s.) Abdurrahman ibni Sa'd'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, îbni Ömer'in ayağı uyuştu. Bunun üzerine bir adam ona; — taşanlardan en çok sevdiğin kimseyi hatırla, dedi. O da: «— Muhammedi» dedi.[652]

Kansn damarlarda donup hareket etmemesinden uyuşukluk meydana gelir ve a'zo çalışamaz olur. İnsan hayatında en çok sevdiği kimseyi hatırlayıp anarsa, kalpte bir heyecan ve şiddetli bir hareket meydana gelir ki, bu kan dolaşımını çabukla ştırır. Bunun neticesi olarak da azalarda mevcut uyuşukluk sür'atle ortadan kalkabilir. Uyuşmanın şekline ve heyecan durumuna bağlı olarak bîr tedavi şekli olması mümkündür.[653]

(438) Bir Bölüm

965— Ebû Musa'dan rivayet edildiğine'yöre, kendisi Meûmc bostanlarından birinde Peygamber (Saîkdîahü Aleyhi ve Seilem) üe beraberdi ve Peygamber (baHalİah'û1Aleyhi ve Seilem) 'in elinde de, su ile çamur arasına dikmekte olduğu bir sopa vardı. Bu esn.-ıda (bostan kapısından) içeri girmek istiyen fcir adam geldi. Bunun üzerine Peygamber-(SallaHahü. A Uyhi ve Selem):
a— Ona kapıyı aç ve onu cennetle müjdele» buyurdu. Ben de gittim, bir de Ebû Bekir'i (RadiyaUahû anh) gördüm; ona kapıyı açtım ve onu cennetle müjdeledim. Sonra başka bir adam içeri girmek istedi. Peygamber buna da:
«Kapıyı kendisine aç ve unu cennette müjdele» buyurdu, Ömer olduğunu gürdüm da oıvj. kapıyı açtım ve onu cennetle müjdeledim, Sonra başka bir adam içeri girmek İçin izin istedi. Peygamber yaslanmışken, oturup şöyle buyurdu:
«— Ona kapıyı aç ve kendisine isabet edecek veya olacak bîr bela (meşakkat) karşılığında, onu cennetle müjdele!»
— Gittim ki, Osman... Ona kapıyı açtım da, Peygamberin söylediklerini ona haber verdim. Osman (Radiyallahu anh) dedi ki:
— Kendisinden (meşakkat zamanında) yardım istenen ancak Allah'dır.[654]

Hayatlarının her safhasında bize edeb ve ahlâk öncülüğü yapan ashab-i kiram, burada da bir bostana veya bahçeye nasıl girileceğini bize öğretmiş oluyorlar. Bir komşu veya bir arkadaşın, etrafı surla çevrili ve kapalı bir bostanına girmek istendiği zaman, kapıyı çalarak oradan İçeri girme iznini istemelidir. Müsaade edildiği takdirde de içeri girmelidir. Evlere girmek istendiğinde kapı çalındığı gibi, üç defa müsaade İstenir. İzin verilmezse, dönüp gidilir. Hadîs-i şerîf bu edebi vermek maksadıyle bu bölümde getirilmiş olsa gerektir. Bu arada, başka hadîslerle müjdelenen as-habdan 10 kişinin yalnız 3'ü burada zikredilmekle, cennetle müjdelenme haberi kuvvetlenmiş bulunmakta ve'Peygamberin btr mucizesi daha ortaya çıkmaktadır. Hz. Osman'ın şehİd edildiği acıklı vak'aya önceden işaret edilmesi mucize tarafıdır.[655]

(439) Çocuklara Musafaha Etmek

966— (221-s.) Seleme ibni Verdân'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Enes ibni Malik'i-gördüm, insanlarla musafaha ediyordu da, bana sordu:
— Sen kimsin? Ben de dedim ki:
— Leys Oğullarının azadhsıyım.
Bunun üzerine üç defa başımı okşadı ve :
— Allah sana bereket versin, dedi.[656]

İki adamın karşı karşıya gelip el tutuşmalarına «Musafaha» denir. Karşılaşma halinde müslümanların musafaha etmeleri, üzerinde ittifak edilen sünnetlerden biridir. Berâ Hazretlerinden rivayet edilen bir hadîs-i şerifin mânâsı şöyle :
«— Birbirleriyle karşılaşıp da musafaha eden iki müslüman yoktur ki, birbirlerinden ayrılmadan önce günahları bağışlanmış olmasın.»
Tek elle musafaha edilmesiyle sünnet tamamlanmış olur. İki elle yapılması musafahanın kemâlinden sayılmıştır. Musafahadan önce selâm verilmesi sortiyle bu sünnet tahakkuk eder. Yabancı kadınlarla, şehvet celbe-decek durumdaki çocuklarla musafaha edilmez.
Bâzı camilerde sabah veya ikindi vakıflarında namaz kılındıktan sonra cemaatın birbirleriyle musafaha etmesi mekruhtur, bid'at sayılmıştır. Çünkü musafaha ilk karşuaşmada meşru kılınmıştır. Bir arada bulunan kimselerin namazdan sonra müsafahada bulunmaları sonradan ortaya ç.kantan bir âdet olduğundan bu sünnet olamaz. Ancak daha önce cemaatle tanışmamış olup, namaza iştirak eden kimsenin, namazdan sonra dilediği kimselerle selâm verdikten sonra musafaha etmesi meşru bir hareket olur.
Musgfctha ederken hamd ve istiğfarda bulunmak, salâvat getirmek müs-tühabdir. Karydaşma halinde musafaha yapılması, karşılaşanfar arasında emniyet ve selâmet telkini İçindir. Birbirlerine karşı güven ve sevgiyi doğurur.
Çocukların başını okşamak da, onlarla musafaha yerine geçer.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır. Fadlu'llah : C II, s. 430-43/).[657]

(440) Musâfaha

967— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Ye-men'li halk gelince, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve. Seilem) şöyle buyurdu:
«— Yemenliler gelmiştir. Onların kalbi sizinkinden daha duyguludur.» İşte ilk musafahaya gelen onlardır.»[658]

Yemenlilerin ince duygulu, sağlam imanİı, hikmet'sahibi güvenilir kimseler olduğuna dair hadîs-İ şerifler varid olmuştur. Tirmizi'nin «Menakıb» bölümünde rivayet ettiği bir hadîsin mânâsı şöyle :
«— Size Yeftıen halkı geldi. Onların yürekleri daha yumuşaktır, kalpleri daha duyguludur. Gerçdk iman Yemen'c aittir, hikmet de Ycmen'e mahsustur.»
İşte Yemenlilerin ve Hicaz ehlinin Hz. Peygamberi ziyarete gelmelerinde onunla musafaha ettiklerini Enes ibnİ Malik anlatarak bu vesile ile yüksek meziyetlerini de bize bildirmiş oluyor. Musafaha hakkında bilgi İçİn 966 sayılı hadîs-i şerîf açıklamasına bakılsın.[659]

968— (222-s.) Berâ ibni Azib'den rivayet"edildiğine göre, demiştir kit «Kardeşine musafaha etmek, selâm vermenin tamamındandır.»[660]

Ilk karşılaşmada selâmdan sonra musafaha yapıldığına göre, musafaha selâmı tamamlayıcı, birbirine emniyet ve güveni takviye edici bir hareket oluyor. Yalnız selâmla yetinmek, bu kemâl mertebesine erişmemek demektir. Musafaha hakkında bilgi için yine 966 sayılı hadîsin açıklamasına müracaat edilsin.[661]

(441) Çocuğun Başını Kadının Okşaması

969— (223-s.) İbrahim ibni Merzûk Es-Sakafî demiştir ki, babam (Merzûk Es-Sakafî) Abdullah ibni Zübeyr'in hizmetçisi idi de, onu Hac-cac kendisinden almıştı. Babam bana anlatarak şöyle dedi:
«— Abdullah ibni Zübeyr, beni Ebû Bekir'in kızı Esmâ'ya gönderdi ki, Haccac'ın onlara ettiği muameleyi kendisine haber vereyim. Esnıâ bana dua ediyordu ve başımı okşuyordu; ben ise çocuk yaşta idim.[662]

Henüz bulûğ çağına ermemiş küçük yaştaki çocukların şefkat ve iyi niyet hisleriyle, gerek kadınlar ve gerekse erkekler tarafından okşanmalarında bir beis bulunmadığını, bilâkis fazilet ve merhamet ifadesi bulunduğunu bu haber bize ispat etmektedir.
Abdullah İbni Zübeyr'in hal tercemesi ve Haccac'lo aralarındaki hâdiseler hakkında bügi için I. cild, 244 sayılı hadîs-i şerif açıklamasına müracaat edilsin. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[663]

(442) Kucaklaşma

970— Cabir ibni Abdullah, İbhi Akil'e anlattığına göre, Peygamber (SüUaUahü Aleyhi ve SeUem)'ın ashabından bit adamdan kendisine bir hadis ulaştı. (Bunu tahkik için şöyle hareket ettiğini Cabir anlatmıştır:)
— Bir deve satın aldım da, yükümü bir aylık mesafe için ona bağladım; nihayet Şam'a vardım. Orada Abdullah ibni Enîs vardı. Cabir kapıdadır diye, oha haber gönderdim. Haccac geri dönüp :
— Cabir ibni Abdullah mı? dedi.
— Evet, dedim. Bunun üzerine Abdullah ibni Enis evden dışarı çıkıp beni kucakladı. Dedim ki, bana bir hadîs ulaştı; onu duymamıştım. Ben ölürüm, yahut sen ölürsün (de bu hadîs gerçekleşmemiş olur) diye korktum {ve öğrenmek için sana geldim).
Abdullah ibni Snîs dedi ki:
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğunu işittim: «— Allah kıyamet günü kullan — yahut insanları — çıplak olarak, sünnetsiz olarak ve (bühmen) eşyasız olarak Mrraya toplayacaktır.» Biz dedik ki:
— Bühm ne demektir? Peygamber şöyle buyurdu:
«— İnsanların beraberlerinde Jhiç bir şeyleri olmamaktır. Böylece uzakta olan kimsenin duyacağı bir sesle onlara şöyle çağıracaktır (zannedersem, o şöyle demişti:
— Yakında olan kimse onu duyduğu gibi, uzaktaki de onu duyacaktır) :
— Gerçekten sahip, sultan benim; cennet ehlinden hiç kimseye, cehenncinliklerdeü birinin zulümden Ötürü ona davacı olması halinde, cennete girmek lâyık değildir. Cehennem ehlinden de hiç kimseye, cennetliklerden birinin zulümden ötürü ona davacı olması halinde, cehenneme girmek lâyık değildir. (Cennet veya CeKenneme girmeden önce, bunlara hakları verilir).» Dedim ki:
— Bu nasıl olur? Biz Allah'a çıplak olarak varlıksız şekilde gideceğiz, (haklan nereden ve nasıl verebiliriz) ? Peygamber :
«— Sevablarla ve günahlarla...» buyurdu. (Zulmedenin sevabı varsa, mazluma hakkı kadar sevabından verilir. Sevabı yoksa, mazlumun günahından alınarak ona verilir ve böylece mazlumun yükü hafifletilir).[664]

Karşılaşma hallerinde selâm verip musafaha etmek sünnet olduğu gibi, seferden ve gurbetten dönüşlerde, fevkalâde hallerde kucaklaşmak da sünnettir. Zeyd ibni Harise, Benî Fezare savaşından döndüğü zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) onu kucakladı. Yine İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cafer ibni Ebû Talİb'i Habeşistan a gönderdi. Habeşistan'dan geri döndüğü zaman, Peygamber onu kucakladı ve gözlerinden öptü. İyi niyetler dışında olan kucaklaşmaları ise Peygamber yasaklamıştır. Bu münasebetle şu gerçeklen de öğrenmiş bulunuyoruz :
Bİr hadîs-i şerifin doğruluğunu tespit için, şüphe götürmeyen bir İlmi elde etmek için ashab-s kiram aylar mesafesindeki yerlere gitmişler, büyük meşakkatlere katlanarak araştırmalarını yapmışlardır.
Kıyamette insanlar hesap için Ailah'ın huzurunda toplanacakları zaman, anadan doğmuş oldukları halleri üzere çıplak bulunacaklar ve hiç bir şeye sahip olmayacaklardır. Söz ve hüküm, kâinatın sahibi ve yaratıcısı olan yalnız Allah'ın olacaktır ve mazlumun hakkı ödenmeden, ne ehli cennet cennete, ne de ehli cehennem cehenneme girecektir. Haklar sevap ve günahlarla ödenmiş olacaktır. Hak davasında bulunan kimseye, zalimin sevabı varsa ondan verilecektir. Sevabı yoksa, mazlumun günahlarından hafifletilerek zalime yükletilir ve böylece ilâhî adalet yerini bulur.[665]

(443) Adam Kızını Öper

971— Müminlerin annesi Hazreti Aişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Konuşmak ve söz söylemek bakımından ResûltiHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Fatıme'den daha çok benziyen bir kimse görmedim. (Peygamberin kızı Fatıme) babasının yanına girdiği zaman, Peygamber ona kalkıp kendisine merhaba eder, onu Öper ve oturduğu yere onu oturturdu. Peygamber de onun evine girdiği zaman, o, Peygambere kalkıp elinden tutar, merhaba eder, onu Öper ve kendi oturduğu yere onu oturturdu. Peygamberin vefat etmiş olduğu hastalığı zamanında Fatıme, Peygamberin yanına vardı da, Peygamber ona merhaba etti ve onu öptü.[666]

Şefköt ve İkrama erkek çocuklardan daha ziyade muhtaç olan kızlara karşı takınılması gereken en müşfik ve en nazik hareketi, her şeyde olduğu gibi yine Hz. Peygamber'in yüksek ahlâkında buluyoruz. Büyük tarafından sevgi ve şefkat, küçük tarafından sonsuz hürmet ve bağlılık... İşte birlik ve beraberlik... Bu neticeyi İslâm ahlâkından başkası veremez.
(947 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.).[667]

(444) El Öpmek

972— îbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Biz bir savaşta idik de insanlar (harpten) bir dönüş döndüler. Biz, (birbirimize veya kendi kendimize)- dedik ki, savaştan kaçmışken biz Peygamber (SaîîaHahü Aleyhi ve Sellem)'\e nasıl karşılaşacağız? Bunun üzerine (Çnfa.1 Sûresinin şu onaitıncı âyeti olan) :
= Kim böyle (savaş) gününde kâfirlere aıfka çevirip kaçarsa —ancak tekrar düşmana atılmak için kendini kaçar gibi göstererek aldatmak veya başka birliğe katılıp savaşmak için müstesna — muhakkak fcî o, Allah'ın gazabına uğramıştır. = âyeti nazil oldu. Biz demiştik ki, Medine'ye girmiyelim, bizi kimse görmesin. Sonra girelim (Peygamberin huzuruna) dedik. Bir de Peygamber (SahâllahÛ Aleyhi ve SelUm) sabah namazından çıktı. Dedik ki:
— Biz kaçaklarız, (savaşta firar edenleriz). Peygamber şöyle buyurdu :
«— Siz güç kazanmak için dönüp tekrar savaşacak kimselersiniz, (savaştan kaçanlar değilsiniz).» Biz de Peygamberin elini öptük. O şöyle buyurdu:
«— Ben sizin birliğinizim, (benden yardım görmek için bana sığındınız. Bu hareketiniz de bir günah).»[668]

Doğrudan doğruya savaştan kaçmak haramdır ve büyük günahlardan sayılmıştır. Enfal sûresinin 16. âyet-i kerîmesi bunu beyan buyurmaktadır. Ayet-i kerîmede İstisna edildiği gibi, daha müsait şartlar altında savaşmak veya aldatmak için savaştan geri dönmek firar sayılmaz ve günah olmaz. Nitekim bu hâdise, Mu'te savaşında cereyan etmiştir. Bu savaşa gönderilen askerlerin sayısı, düşman-kuvvetlerine nispetle çok az bulunduğundan bir yenilgi olmasın ve takviye kuvvetle bunlara karşı çıkılsın diye askerler geri dönmüşlerdi. Bu hususta henüz âyet-t kerîme nâzİl olmamış bulunduğundan, ashab-ı kiram bu savaştan dönüşün sorumluluk derecesini bilmiyorlardı ve Hz. Peygamberin onlara ne söyleyeceğinden korku içindeydiler. Hz. Peygamber onları gönül rahatlığına kavuşturunca da, memnuniyetlerini ve bağlılıklarını izhar için Peygamberin elini öptüler.
Bu ve buna benzer hadîs-i şeriflere istinaden âlimlerle adalet sahibi kimselerin ellerinin öpüTmesine cevaz verilmiştir. El öpme İşi, İnsanın dinine ve takvasına hürmet için olur. Dünya menfaati İçin el öpmek caiz değildir. Bir insan başkasıyle karşılaştığı zaman kendi elini öperse bu mekruhtur. İmam Nevevî diyor ki, bir kimsenin zühd ve takvasından, ifİm ve şerefinden, dürüst ve adaletli oluşundan dolayı dinî sebeplerle eli öpülürse mekruh değildir; bu müstahab bîr İş olur. Fakat zenginliği ve dünyalığı için, dünya ehlİnce olan rütbe ve saltanatı için olursa, bu çok şiddetli bir kerahet olur. Bu maksatlarla el öpmenin haram olduğu da söylenmektedir.[669]

973— Abdurrahman ibni Hezîn anlatarak şöyle demiştir:
— Biz Rebeze kasabasına uğradık. Bize dendi ki, Seleme ibni Ekva' buradadır. Ona gittim de kendisine selâm verdik. O, iki elini çıkarıp: Bunlarla Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'e bîat ettim, dedi. Öyle büyük bir elini çıkardı ki, sanki deve eli idi. Biz ona doğru kalktık da elini Öptük.[670]
Rebeze, Medine'ye 3 günlük mesafede bulunan ve hicrî 314 yılında harpler neticesi harab olan bir kasabanın adıdır.
Hz. Osman'ın şehid edilişinden sonra ashabdan olan Seleme ibni Ekva' bu kasabaya yerleşip, orada evlenmiş ve Iyas, Hasan, Ibnu'l-Hanefiyye adlarında çocukları olmuştu. Atları geçecek kadar bir koşucu olduğu ve ashabın en cesurlarından biri bulunduğu rivayet edilir. Vefatından birkaç gün önce Medine'ye İnip, orada hicretin 74 yılında 80 yaşında olduğu halde vefat etti. HudeybİIye vak'asında ağaç altında, ölünceye kadar sakakat göstermek üzere, Peygomber'e biat etmişti. İşte tabiînden olan Abdurrahman ibni Rezîn'e bu hâdiseyi anlatması üzerine, Abdurrahman onun elini öpmüştür. Allah hepsinden razı olsun. (El öpme hakkında bilgi İçin, bundan önceki hadîs-i şerife bakılsın.).[671]

974— Sabit, Enes'e demiştir ki:
— Elinle beraber Peygamber (SalU&UhÜ AUyhî ve Sellem) 'e dokundun mu? Enes:
Evet. dedi de :
Sabit; onun elini Öptü.[672]

(Bundan önceki 2 hadîs-i şerife bakılsın. Bu hadîs için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[673]

(445) Erkeği Öpmek

975— El-YâzP ibni Amir şöyle demiştir:
— Biz (Medine'ye) vardık da, «Resûlüllah buradadır» dendi. Biz de; onun ellerini ve ayaklarını öpmiye başladık.[674]

Daha geniş bir mânâ ile bu hadîs-i şerifi yine El-Vazi'den, Ebû Dâvud Sünen'inde şöyle rivayet eder:
«Medine'ye vardığımız zaman, develerimizden ötürü acele etmeye koyulduk ve ResûlüNah (Sallallahü Aleyhi ve Stftem) 'in elini ve ayağını öpmeye başladık. İçimizden Münzir bekledi de çantasını getirip (İki parçadan İbaret} elbiseleri giydt; sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setiem)'ç geldi de Peygamber ona şöyle buyurdu :
«Sende yumuşak huy ve vakardan ibaret iki huy var ki, Allah bunları sever-.*
Münzir dedi ki:
— Ya Resûlallah! Ben mi bu iki huyla ahlâklanmışım, yoksa Allah mı benî bu İkİ haslet üzere yarattı. Peygamber:
«Bilâkis Allah seni bu iki huy üzere yarattı.» Buyurdu. Münzir dedi ki :
— Allah ve Resulünün razı olduğu iki haslet üzere beni yaratan Allah'a hamd olsun.
Kibir-ve gurur hisleri taşımaksızın güzel ve temiz giyinmenin iyi bir haslet olduğuna bu hadîs-i şerif açık bir delildir. İslâm'ın emrettiği vakar ve şeref üzere giyinip kuşanmak ve edebv üzere konuşup hareket etmek her müslümanın vazifesi ve hakkıdır.[675]

976— (224-s.) Suheyb'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ali'yi gördüm, (amcası) Abbas'm elini ve ayaklarım öpüyordu.[676]

Hz. Abbas'm azadltsı olan Suheyb'in anlattığına göre de, Hz. AlİI, amcası Abbas'm hem elini, hem de ayaklarını öpmüştür. Zühd ve takvası, hem de baba yerinde amcası bulunması sebebiyle, ona karşı yapılan bu hareket bir tevazu ve hürmet nişanesidir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[677]

(446) Tazim İçin İnsanın İnsana Karşı Ayağa Kalkması

977— Ebû Miclez'in şöyle dediği işitilmiştir:
— Muaviye (evden çarşıya) çıktı; Abdullah ibni Âmir ve Abdullah ibni Zübeyr oturuyorlardı. îbni Âmir hemen kalktı ve en oturaklıları bulunan îbni Zübeyr oturdu. Muaviye dedi ki, Peygamber ($t2İ!k$l$h§ AkvM ve Selîcm) göyle buyurdu:
«Kim, Allah'ın kullarının [kendisi için ayakta dikilmesine sevinirse» bir eve hazırlansın.»[678]
Bir kimseye karşı ayağa kalkmak çeşitli mabatlarla olur ve duruma göre hüküm taşır. Bu hususta âlimlerin birbirinden farklı muhtelif görüşleri vardır. Bunları şu 4 kısımda özetleyebiliriz : ,
1— Oturan kimseler üzerine büyüklük ve, kibir taslayarak oturanların kendisine kıyamını istemek ve bu maksatla ayağa kalkmak dinen yasaktır.
2— Büyüklük ve kibir taslamayan; fakat kendisi için ayağa kalkıldığı zaman nefsine gurur gibi kötü haller gelmesinden korkulana karşı ayağa kalkmak mekruhtur.
3— Bir kimseye iyilik ve ikramda bulunmak niyyeti ile ayağa kalkmak caizdir.
4— Seferden veya bir geziden dönenin gelişine sevinerek onunla selâmlaşmak için, bir kimseye İsabet eden bir iyilikten dolayı cnu tebrik için,, bir musibete uğrayanı taziye için, yardıma ve korunmaya muhtaç olana muavenet için ayağa kalkmak mendubdur, iyi bir harekettir.
Gazâlî bu hususta şöyle der : Bir kimseyi yüceltmek niyyeti ile ayağa kalkmak mekruhtur, İyilik ve ikram niyyeti ile olursa mekruh değildir.[679]

(447) Selamın Başlangıcı

978— Ebû Hüreyre, Peygamber (SallalUthü A leyhi veSellem) 'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
— Allah, Adem(SaIlallahü Aleyhi veSellem) 'i boyu aîtmiş zira' = (dirsekle parmak uçları boyu hesabiyle altmış arşın) olarak yarattı. Ona dedi ki, şu oturmakta olan melekler topluluğuna git de selâm ver; sonra sana ne cevap vereceklerini dinle. Çünkü bu selâm senin ve senin neslinin selamlaşma şeklidir. Âdem de:
— Esselâmu aleyküm, dedi. Melekler ise :
— Esselâmu Aleyke ve rahmetuliahi, diyerek ona ve rahmetullahi sözünü ziyade yaptılar. Cennete her girecek olan Âdem'in suretinde (en güzel şekilde) girecektir. Bu ana kadar da insanların yaratılışı noksan-laşagelmiştir, (Boy, güzellik ve bünye bakımından...).[680]

Selâm, kusurlardan ve noksanlıklardan, her türlü afet ve kederden beri bulunma mânâsına gelen bir İsimdir ve Allah Tealâ'nın 99 İsminden — Esma'i Hüsna'dan biridir. Geniş ve asıl mânâsı itibariyle ayıp ve afattan beri bulunmak mânâsındg olduğu için, müslumanlarin birbirleriyle karşıtaşmaları halinde karşılıklı dua yerinde kullanılır. «Selamet üzere olasın, her türlü afat ve kederden beri olasın, Allah'ın rahmeti üzerine olsun...» dileğini ifade için, «Esselâmu Aleyk» veya «Esselâmu Aleyküm» denir. Bu şekilde selamlaşmanın ilk olarak Hz. Âdem'den başladığını Peygamber Efendimiz bize haber vermektedir. Allah'ın selâmetini İstemekten daha güzel ne olabilir? Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerîm'de müteaddit ayetlerle selamlaşmamızı bize emrediyor :
«— Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden, (izin almadan) ve selâm vermeden girmeyin; bu sîzin için daha hayırlıdır. Olur ki, iyi düşünürsünüz de hikmetini anlarsınız.» (Nûr Sûresi, âyet: 27)
«— Evlere girdiğiniz vakit, Allah tarafından mübarek ve hoş bir sağlık dileği olarak kendinize selam veri». îştc Allah âyetleri site böyle faeynn eder; tâ ki anhyasınu.» (Nur Süresi, âyet: 61)
«—t Bir selâmla selâmlanâığmız zaman, siz ondan daha güzeli ile yahut ayniyle selâmı alıp, karşılık verin. Şüplhe yok ki Allah, her şeyin hesabını hakksyle görendir.» (Nisa Sûresi, âyet: 86)
Esselâmu Aleyküm deyip selâm verene, Aleyküm selâm ve Rahmetuflah şeklinde ziyadesiyle veya sadece Ateyküm Selâm karşılığını vererek ayniyle mukabele edilir.
Dünyada bulunan keder ve meşakkatlerin hiç biri Cennette bulunmadığı, için Cennetin bir adı da Daru's-Selâm'dır. Orada da müminlerin birbirlerine duası hep selâmet dileğidir. Yûnus sûresinin 10. âyetinde şöyle buyuruImaktadır:
«— Müminlerin cennette duaları, Allah'ım! Seni teşbih ve tenzih ederiz, sözüdür ve aralarındaki dilekleri de hep Selâm'dir. Dualarının son ise, bütün hamdler alemlerin Rabbine mahsustur, gerçeğidir.»
İbrahim Sûresinin 23. âyetinin sonunda da şöyle buyurulmaktadır :
— Cennette müminlerin birbirlerine sağlık temennileri Selâm'dur.
Anlaşılıyor ki, başlangıç ve son itibariyle müminlerin parolası ve saadet düsği Selâm sözüdür. Selâmı yaymanın ve bu sünneti yerine getirmenin faziletine dair pek çok hadîs-İ şerif gelecek ve kimlerin kimlere selâm vereceği beyan edilecektir. Yerlerinde gerekli tafsilât verileceğinden, burada fazla açıklamaya lüzum görülmemiştir.
ille insan Hz. Âdem'de beşeriyet vasıfları en mütekâmil olduğu için, her mümin onun suret ve şeklînde cennete girecektir. Aza noksanlıklarından salim bulunacaklardır. Hz.

Âdem'den bu yana zaman geçtikçe insanoğlunun suretinde bazı noksanlaşmaların olagelmekte bulunduğunu da bu hadîs-i şeriften öğrenmiş bulunmaktayız. İnsanların bünye sağlamlığı, boy uzunluğu, yapt ve ömür bakımından noksanlaşmakta bulundukları ilmî gerçeklerle de ispatı mümkün olsa gerektir.[681]

(448) Selamı Yaymak

979— Berâ'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Salİlaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Selâmı (insanlar arasında) yayın; selâmet bulutsunu»[682]

Müslümanlar arasında muhabbet ve sevgiye vesile olan selamlaşma işini yaymakla, hem sevgi ve güven kazanılır, hem de sünnetin sevab ve faziletine kavuşulur. Birbirine karşı yabancı gibi duran, birbirinden ürker durumda olan kalpler de, selamlaşma sebebiyle yatışarak ünsîyet ve samimiyete doğru yönelir. İslâm'da esas olan din kardeşliğidir; selâm da bu kardeşliğin en güzel bîr belirtisidir. Bu balamdan selâmı yaymanın fazilet ve sevabı çok büyüktür.[683]

980— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— İman etmedikçe cennetle giremezsiniz; sevişmedikçe de mümin olamazsınız. Kendisi ile sevişeceğiniz bir şeyi size göstereyim mi?» (Ashab) dediler ki: — Evet, ya Resûlaîlah! Peygamber: «— Aranızda selâmı yayınız.» buyurdu.[684]

Birbirini sevip saymayanlar gerçek mümin değillerdir. Müminler arasında muhabbet ve bağlılık bulunmayan bir toplum, İslâm toplumu olamayacağından, orada İslâm düzeni bulunamaz ve İslâm yaşanamaz. İşte bu esasa varabilmek için içten gelen bir samimiyet ve sevgi ile selamlaşma tsîne başlayıp, gayeye doğru gitmelidir.[685]

981— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüîlah (SaUaltahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«—Rahmim ═ Rahmeti boll olan Allah'a ibadet edin, yemek yedirin, selâmı yayın; cennetlere girersiniz.»[686]

Allah'a ibadet etmek, onun bütün emirlerini hak bilip, onları yerine getirmek ve yasaklarından sakınmaktır. Peygamberin İbadet anlayışını ve yaşayışını uygulamaktır. Farz olan ibadetler yanında muhtaçlara, komşu ve misafirlere yemek yedirip onlara ikramda bulunmak ve İnsanlar arasında selâmı yaymak işleri zikredildiğine göre, bunların taşıdığr manevî değerler büyüktür. Yemek yedirip ikramda bulunmak ve selâm vermek, İnsanlar arasında sevgi ve yakınlık doğurur, kardeşlik duygularını geliştirir. Kardeş olarak yaşayan müslümanlar da kemâle ermiş bulunacaklarından cennetlik olurlar. Zira birbirlerine karşı kin, hased, nefret, kıskançlık duygularını taşımayip cömertlik, merhamet, sevgi ve saygı besleyenler en olgun müminlerdir. Elbette bunların yeri Cennet olur.[687]

(449) Önce Selâm Veren

982— (225-s.) Beşîr ifcmi Yesâr'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir;
«— İbni Ömer'den Önce selâma başhyan, yahut selâmda Öne geçen kimse olmamıştır.»[688]

Selâm vermeden önce konuşmaya başlomomaitdır. Selâm, Allah'ın isimlerinden biri olduğu için, ondan önce başka kelâma geçmek uygun düşmez ve selâmet dileği olan selamlaşma işi zamanında ve yerinde, yerine getirilmiş olmaz. Aynı zamanda önemli sünnetlerden biri olan selâm vermenin faziletini, önce selâma başlayan kazanmış olur.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[689]

983— Câbir'in şöyie dediği işitilmiştîr:
«— Süvari piyadeye, pivâcîe (yaya yürüyen) oturana selâm verir. Yürümekte olan iki kişiden hangisi önce selâm verirse, o daha faziletlidir.»[690]
Selâma ilk başlayansn Alloh katında daha faziletli olduğunu bu haber de teyid etmektedir. Bu fazilet hal itibariyle aynı durumda olanlara aittir. Karşılaşan iki süvari, iki piyade gibi...
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[691]

984— İbni Ömer'den haber verildiğine göre : Müzeyne kabilesinden olan ve Peygamber (Sûltellâhü Aleyhi ve Sellem) ile sohbeti buiunan El~ Ağarr'ın, Am* ibni Avf Oğullarından bir adamda birkaç kilo hurma alacağı vardı da (bunu almak için) defalarca ona gidip gelmiştir. El-Ağarr
dedi ki:
«—Ben Peygamber (Sattalîahü Aleyhi ve Sellem)'e (şikâyet için) gittim de, benimle beraber (borçluya) Ebû Bekir'i gönderdi. (Yine El-Ağarr) anlattı: Hf?r karşılaştığımız kimseler bize selâm verdiler. Ebü Bekir dedi ki:
— Görmüyor musun, insanlar senden önce sana selâm veriyorlar; böylece mükâfat onların oluyor?» İnsanlara önce selâm ver ki, mükâfat senin olsun. Bu son sözü İbni Ömer kendiliğinden söylemiştir.[692]

Bu hadts-i şerif de, önce selâm vermenin faziletini beyan efmekîedîr. (Buna Taberanî tahriç eylediğini, Fadlu'llah, şerhinin İt. cİld, 447. sayfosının dip notunda kaydetmiştir.).[693]

985— Ebû Eyyub'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahu A ieyhl ve Setlem) şöyle buyurdu :
«— Müslüman bir kişinin, üç günden çok kardeşine darılması (onunla konuşmaması) helâl olmaz. O halde ki, karşılaşırlar da biri öteye, biri beriye döner. Bunların en hayırlısı, selâm ile söze başlayandır.»[694]

Bu hadîs-İ serîf, müslümanın müslümana dargınlığı bölümünde geçmişti. 399 sayılı hadîs-i şerife bakılsın. Hadisin kaynakları orada verilmiştir.[695]

(450) Selâmın Fazîletî

986— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, bir adam, bir mecliste oturmakta olan Resûlüllah (SaUatlahüAleyhiveSellem)'e uğrayıp:
— ESSELÂMU ALEYKÜM dedi. Bunun üzerine Peygamber: «— (Bu selâm kargılığı olarak) On sevab vardır.» buyurdu. Sonra başka bir adam gelip:
— ESSELÂMU ALEYKÜM VE RAHMETÜLLAH, dedi. Peygamber buna : «Yirmi sevab vardır.» buyurdu. Daha sonra başka bir adam gelip:
— ESSELÂMU ALEYKÜM VE RAHMETULLAHİ VE BEREKATÜH, dedi. Buna da: «Otuz sevab vardır.» buyurdu. Sonra meclisten (ayrılmak üzere) bir adam kalkıp selâm vermedi. Bunun üzerine de Resûlüllah (SaiiaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Arkadaşınız unuttuğunu (selâmını) ne çabuk unuttu! Sizden biriniz meclise geldiği vakit selâm versin de, eğer oturmayı uygun görürse otursun. Meclisten de (ayrılmak üzere) kalktığı zaman (yine) selâm versin. Evvelki selâm, son selâmdan daha lâyık değildir.»[696]

Karşılaşma halinde selâm vermek sünnet olup, buna karşılık vermek vacibdir. Yalnız «Etselâmu aleyküm» demekle bu sünnet yerine getirilmiş olur. Ancak bundan sonra ziyade edilen «Ve rahmetullahı ile ve berekâiüh sözlerinin her biri karşılığında ayrıca onar mükâfat vardır.» Selâm verenin bu ziyadelerine ayniyle mukabele edİlîr. Bu miktardan noksonıyle selâm verenlere ise, ziyadesiyle mukabelede bulunmak müstahabdır.
İşte karşılaşma halinde bu şekilde verilen selâm, bîr meclisten ayrılma halinde de aynen verilir. Bu da sünnettir ve alınması vacibdir. Böylece bir hasene karşılığında 10'dan 3Ö'a kadar mükâfat vardır.[697]

987— (226-s.) Razreti Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir : (Bir hayvan üzerinde ettiğimiz yolculukta) ben, Ebû Bekir'in terkisinde idim. Rasgeldiği insanlara ESSELÂMU ALEYKÜM deyince, onlar:
ESSELÂMU ALEYKÜM VE RAHMSTULLAH diyorlardı. (EbÛ Bekir) : ESSELÂMU ALEYKÜM VE RAHMETULLAH deyince, onlar: ESSELÂ-MU ALEYKÜM VE RAHMETULLAHİ VE BEREKÂTÜH diyorlardı. Nihayet Ebû Bekir şöyle dedi: Bugün insanlar, çok fazlasiyle, bizi faziletçe geçtiler.[698]

«Esselâmu Aleyküm» sözü üzerine ziyade edilen lâfızlardan Ötürü fazla sevcb elde edildiğini bu haber de, daha önceki hadîs-i şerife uygun olarak teyid etmektedir. Fazla fazilet elde etmek için bu ilâveler yapılmalıdır.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[699]

988— RegûlüÜah (Satîalhhü AieyhİveSeUem)'in şöyle buyurduğu Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir;
«— Yahudiler, selâm vermek ve amîn deme'k sözleri üzerine size ha-sed ettikleri, kadar hiç bir şey üzerine size hased etmiş değillerdir.»[700]

Her namazda okunan Fatiha sûresinin sonunda «Âmîn s= Allah'ım kabul buyur» denir ki, bunun fazileti hakkında müteaddit hadîs-î şerifler vardır. Selâm vermenin de böyle fazilet ve sevabı çok olduğundan bu ni-matlere sahip olan müslümanlara Yahudilerin hesed edişi daha fazla olmuştur. Burada hasedi belirtmekle, selâm ve amîn sözlerinin faziletlerinin ziyadeİğine işaret edilmektedir.[701]

(451) Selâm, Aziz Ve Yüce Olan Allah'ın İsimlerinden Bir İsimdir

989— Enes'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Selâm, Allah Tealâ'nm isimlerinden bir isimdir İki, onu Allah (selâmlaşmak için) yeryüzüne koymuştur; o faalde aranızda selâmı yayınız.»[702]

978 sayılı hadîs-i şerifin açıklamasına bakılsın. Ayrıca selâmı yaymanın faziletine dair 979-981 sayılı hadîslerin tercemesine müracaat edilsin.[703]

990— ibni Mes'ud'dan nakledildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ashab, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılarlardı. Namaz kılanlardan biri ESSELÂMU ALELLAH = Selâm Allah üzerine olsun, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince:
«— Kimdir o, E s sel â mu Alcüah diyen?» buyurdu. Selâm =s Noksanlıklardan beri bulunan, Allah'dır. Anc»k siz şeyle deyiniz: Et-îtehıyyatü liilâhi ve's-Salâvatu ve'T-Tayyîbatü = Bütün tazimler, her çeşit ibadetler ve en pak övgüler Allah'a mahsustur. Es-Selâmu aİeyke eyytihennebiyyu ve rahmetuİlahi ve berekâtühü =: Sana selâm olsun, ey Peygamber! Allah'ın rahmeti de, bereketleri de... Es-Selâmu aleyna ve alâ ibadillâbi's-Salihîne — Selâm bise -olsun, Allah'ın salih kullarına da... Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhummeden abduhu resûiühu ;= Allah'dan başka bir ilâh olmadığına şahidlik ederim. Muhammed'in de onun kulu ve peygamberi olduğuna şahidlik ederim.» Sizden biriniz Kur'an'dan sûre öğrenir gibi, ashab bu duayı öğrenirlerdi.»[704]

Ibni Mes'ud'un rivayeti ile sabit olan bu .dua, namazların teşehhüdünde okunur. İbni Mes'ud hazretleri der ki, Resulü İlah bana Kur'an sûrelerini nasıl öğretti ise, elimden tutarak bu teşehhüd duasını da öyle öğretti. Namazların her oturuş halinde okunması vacibdİr.
Allah Tealâ bütün noksanlıklardan münezzeh ve bizatihi selâm olan ezelî ve ebedî bir varlık bulunduğundan, ona selâm verilmez; biz kendimize ondan selâmet ve rahmet dileriz. Nitekim rahmet Allah'a olsun, denmez,- Allah'ın rahmeti bizim üzerimize olsun, denilir. Daha önce ifade edildİği gibi Selâm, güzel isimlerinden bir isimdir. Bu ismin delâlet ettiği mânâlardan biz fayda ister ve umarız.[705]

(452) Müslüman Müslümanla Karşılaştığı Zaman Ona Selam Vermesi, Üzerine Düşen Vazifedir

991— Ebû Hüreyre'den, Peygamber(SallallahüA.îeyhiveSellemj'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— Müslümanın müslüman üzerine olan hakSu beştir.» (Ashab tarafından) denildi ki, bunlar nelerdir? Peygamber buyurdu:
«— Müslümanla karşılaştığın zaman ona selâm ver. Seni davet ettiği zaman ona icabet et. Senden öğüt istediği zaman ona nasihat ver. Aksırıp da Allah'a hamd ettiği «aman ona teşmît et s= Yerhamukellah s= Allah sana merhamet etsin, de. Hastalandığı zaman onu ziyaret et. Vefat edince de onun cenazesinde bulun, (namazını kıl ve teşyi' et).»[706]

İslâm'da kardeşlik duygularının yerleştiğine ve gerçekleştiğine birer alâmet olan bu 5 şey, müslümanlar üzerine düşen birer vazife ve hak olmuşlardır. Bunların ihmal edildiği veya yerine getirilmediği cemiyette İslâm kardeşliği zayıflamış veya yok olmuş demektir. Bu önemlerine _binaen, her mümin üzerine düşen bu kardeşlik görevini yapmakla, hem vazifesini yapmış olur, hem de büyük manevî sevablara kavuşmuş bulunur. 519 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[707]

(453) «Yürüyen Oturana Selam Verir»

992— Abdurrahman ibni Şibl demiştir ki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğunu işittim:
«— Süvari piyadeye selâm versin, piyade oturana selâm versin; az ftlan (topluluk) çok olana selâm versin. Böylece selâm, ona icabet edene
Bittir. İcabet etmiyene bir şey (vebal) yoktur.»[708]

Süvari, piyadeye nazaran daha hareketli ve rahat durumda bulunduğundan ve piyadeden daha üstün bir mevkide olduğundan adalet ve emniyeti sağlama bakımından önce selâma başlaması daha uygundur.
Yaya yürüyen hareket halindedir, oturmakta olan sükûnet halindedir ve oturana rasgelen yolcular çok olur. Yolcular içinde yabancılar da bulunabileceğinden, oturana güven telkini gerekir. Oturmakta olan bîr kişinin gelip geçenlere selâm vermesi daha güçtür. Bu gibi sebeplere binaen yürüyen adam oturana selâm verir.
Az olan topluluk çok olana selâm verir; çünkü düzen ve vakar bu şekilde daha güzel temin edilmiş olur. Bİr kişinin birden çok kimselerle karşılaşması halinde, onun bu topluluğa selâm vermesi ve bu topluluk içinden bir kişinin selâmı alması, karışıklığa ve külfete meydan verilmeksizin en kısa yoldan işin bitirilmesidir. Bunun İçin topluluk İçinden bîr kişinin selâmı alması kifayet eder, diğer selâma mukabele etmeyenlere bîr vebal gerekmez.
Abdurrahman İbni Şibl kimdir? :
Medîne'li ashabdan olup, Evs kabilesîndendir. Ensar'ın ileri gelenlerinden ve âlimlerinden biri idi. Humus veya Şama geçip, orada ikâmet ot-tİği ve orada ikâmeti sırasında Hz. Muaviye'nİn kendisine bir mektup göndererek insaniara ilim öğretmesini istediği rivayet edilir. Muaviye'nİn bu isteği üzerine, o da İnsanlara va'z etmiş ve Resûlüüah dan duyduğu bazı hodîs-i şerifleri nakletmiştİr. İşte burada selâmla ilgili olarak geçen hadîs-i şerîfi de Abdurrahman hazretleri bu esnoda rivayet etmiştir.[709]

993— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûiüllah (SallaİlaMI Aleyhi ve Se Hem) şöyle buyurdu:
Siüvari piyadeye, piyade oturana ve azlık çokluğa selâm verir.»[710]

Bundan önceki hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[711]

994— (299-s.) Cabir'in şöyle dediğini Ebû Zübeyr işitmiştir; — İki piyade karşılaştığı zaman, bunlardan hangisi önce selâm verirse, o daha fazla fazilet sahibi olur.[712]

983 sayılı habere müracaat edilsin. (Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştı.).[713]

(454) «Süvarinin Oturana Selam Vermesi»

995— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamberşöyle buyurdu:
— Süvari piyadeye, piyade de oturana, aslık çokluğa selam verir.»[714]

Hal, vaziyet ve hareket itibariyle daha iyi durumda olan kimse ötekine selâm verir. 8u edeb bakımından gözetilmesi gereken bîr vazifedir. Bunun aksini yapmak günahı icab ettirir bir hareket değildir. Süvari, kendisinden az hareketli bir yaya adama selâm verince, bundan daha az hareketli bu-Junan oturucuya da önce selâm vermesi tabiîdir. Hadîs-i şerifin gelişinden bu mânâ çıkmaktadır. 993 sayılı hadîs-i şerife ve kaynaklarına bakılsın.[715]

996— Fudale hazretlerinden rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallailahû Aleyhi yt Selîem) şöyle buyurdu:
«— Süvari oturana ve azlık da çokluğu selâan verir.[716]

Süvarinin oturana selâm vermesi gerektiğine dair önceki hadîs-i şeriften kapalı olarak çıkarılan mânâ, burada açık olarak ifade edilmiştir.[717]

(455) Piyade Süvariye Selâm Verir Mi?

997— (230-s.) Şa'bî'den rivayet edildiğine göre, kendisi bir süvari ile karşılaştı da, ona selâm verdi, (süvariden önce selâm verdi. Ravi Hu-sayn demiştir ki), bunun üzerine ben:

Önce selâm mı veriyorsun? dedim. O (Şâ'bî), şöyle cevap verdi: Şurayh'i yürürken gördüm, önce selâm veriyordu.[718]

Her ne kadar süvarinin piyadeye selâm vermesi gerekirse de, buna meydan bırakmadan yaya yürümekte olanın önceden selâm vermesinde bir beis bulunmamaktadır. Bu da bir tevazu ve fazilet sayılır. Bu haber için başka bîr kaynağa da raslanmamıştır.[719]

(456) Azlık Çokluğa Selâm Verir

998— Fudale ibni Ubeyd'den rivayet edildiğine göre,Peygamber (Sailalkhii Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu :
Süvari piyadeye, piyade oturana ve azlık çokluğa selâm verir.»[720]

Bir şahıs küçük topluluktan ibaret olan bir meclise girdiği zaman bir selâm İle beraber hepsini selâmlamış olur. Bu topluluktan muayyen kimselere selâmı tahsis etse, bunda da bir beis yoktur. Muhatab olanlardan yat-nız bir şahsın selâma icabet etmesi kifayet eder. Birkaç kışının selâma icabet etmelerinde de bir beis olmaz.
Eğer girilen meclis büyük bir kalabalıktan ibaret olup, bunların heptisine selâmı duyurmak mümkün değilse, o zaman, meclise ilk girişte karşılaşılan şahsa selâm verilir. Böylece selâmı duyanlardan birinin selâma icabet etmesiyle sünnet yerine getirilmiş olur. Selâmı duymayan diğer kimselere ayrıca seiâm vermek gerekmez. Meclistekilerden bir kişinin veya birkaç kişinin selâmı almalarıyle diğer kimselerden farziyyet düşer.
Eğer büyük bir topluluk küçük bir topluluğun yanına girerse, yahut yaşlı bîr kimse küçüğün yanına girerse, bu takdirde meclise varanın önce selâm vermesi gerekir; ve yine bunlardan bir kişinin selâm vermesiyle sünnet edâ edilmiş olur Meclisten bir kişinin İcabet etmesiyle de diğerlerinden selâma icabet farziyyeti düşmüş olur. 996 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[721]

999— (Başka bir rivayet yolu ile yine) Fudale'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— Süvari piyadeye, piyade oturana ve azlık çokluğa selâm verir.»[722]

995-998 sayılı hadîs-i şeriflere bakılsın.[723]

(457) Küçük Büyüğe Selâm Verir

1000— Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği işitilmiştir:
— Resûlüllah (SaÜattahü Aleyhi ve Setlem) buyurdu ki:
— Süvari piyadeye, piyade oturana ve azlık çokluğa selâm verir.»[724]

993 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[725]
1001— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Resûlüllah {SaÜattahü Aleyhi ve SeHem) şöyle buyurdu:
«— Küçük büyüğe, yürüyen oturana ve azlık çokluğa selâm verir.»[726]

Küçükten büyüğe hürmet gerektiği için, önce küçüğün büyüğe selâm vermesi meşru kılınmıştır. Burada küçüklükten maksat, yaş küçüklüğüdür. Aynı yaşta bulunan iki kimseden diyanetçe daha aşağı olan selâma önce başlamalıdır. Henüz bulûğa ermemiş bir çocuk, büyük bir adama selâm vermiş olursa, bu selâma icabet vacİb olur. BİR cemaata selâm verilse de, içlerinden bir çocuk bu selâma icabet etse, kifayet eder; diğerlerinin icabetine lüzum kalmaz.
Çarşt ve pazar gibi kalabalık yerlerde İş icabı dolaşan kimsenin bazı şahıslara selâm vermesiyle sünnet ifa edilmiş olur. Her karşılaşılana selâm vermek görevi yoktur.[727]

(458) Selamın Hududu

1001/M.— (231-s.) Ebû Zinad'dan rivayet edildiğine göre, şöyle detir:
Zeyd ibhi Sabit'in oğlu Harice, babası Zeyd'in (Halife bulunan Mua-viye'ye yazdırdığı) mektubunda; selâm verince şöyle yazardı:
— Esselâmu aleyke. ya emîre'l-Müminin ve rahmetullahi ve berekâ-tühu ve mağfiretuhu ve tayyibu salâvatihi — Selâm üzerine olsun, ey müminlerin Enîri! Allah'ın rahmeti de, bereketleri de, mağfireti de, pâk olan rahmetleri de...[728]

Bu haberden öğreniyoruz ki, selâm sözüne «ve rahmetullahi ve bere-kâtuhu ve mağfiretuhu ve tayyibu salâvatihi» sözleri ileve edilebilir. Fakat İbni Abbas hazretlerinden rivayet edilen bir habere göre, selâm «ve be*-rekâtüh» sözü ile biter. Buna daha fazla ilâve yapılmaz. İşlerin en hayırlısı orta hal üzere bulunan olduğundan, aşın hareketler pek makbul değildir. Her şeyin ölçülü olması, hal ve vaziyetin gereğine uygun düşmesi din ve ahlâkça makbul olan husustur. (Fadlu'llah : C. II, s. 462)
(İlerde gelecek olan 1131 sayılı habere bakılsın.).[729]

(459) İşaretle Selâm Veren Kimse

1002— (232-s.) (Basra'da görülen) EbûKurre El-Horasanî şöyle demiştir: Enes'i gördüm, bize rastgelmişti de, eliyle bize işaret edip, selâm veriyordu! Kendisinde abraşlık (veya saç ağarması) vardı. Hz. Hasan'ı da gördüm saçlarını sarı renkle boyuyordu ve siyah sarık giyiyordu. (Ye-zid ibni Seken'in kızı) Esma da şöyle dedi :
«— Peygamber (Saltalfahü Aleyhi ve SelUm) elini eğerek hanımlara selâm verdi.»[730]

Nese'î, Cabir'den rivayet ettiği bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: «Yahudi'lerin selâm verişi gibi selâm vermeyiniz. Onların selamı başlarla ve ellerledir.» Yalnız ve veya baş İşareti yaparak, selâm sözünü İfade etmenin caiz olmadığı bu hadîs-i şeriften anlaşılmaktadır. Selâm telâffuz edilmekle beraber, elle işarette bulunulursa, bunda da bir mahzur bulunmadığı yukarda rivayet edilen haberden İstidlal edilmektedir. Işittiremeye-cek kadar uzakta veya mahzurlu bir halde bulunanın yine el işareti yaparak selâm vermesinde bir beis yoktur.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[731]

1003— (233-s.) Müsa} babası Sa'd'dan rivayet ettiğine göre, babass, Abdullah ibıai Ömer ve Kasım ibni Muhammedi ile yola çıktı. Nihayet Şerif denilen yere indikleri zaman, Abdullah ibni Zübeyr'e tesadüf edildi. Abdullah ibni Zübeyr onlara işaretle selâm verdi. Bunlar da, ona selâmı iade ettiler.[732]

Bundan önceki habere ve açıklamasına bakılsın, 8u haber için de başka bir kaynak bulunamamıştır.[733]

1004— (234-s.) Ats ibni Ebi Keban'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ashab, elle selâm vermeyi boş görmezlerdi. Yahut dedi ki, (ashab) elle selâm vermeyi hoş görmezdi.[734]
1002 sayılı habere ve açıklamasına müracaat edilsin. Su haber için de başka bîr kaynak bulunamamıştır.[735]

(460) Selam Verince İşittirilmelidir

1005— (235-s.) Sabit ibni Ubeyd'den rivayet edildiğine göre, şöyle ir: Abdullah ibni Ömer'in bulunduğu bir meclise gittim; o dedi ki:
— Selâm verdiğin zaman duyur; çünkü o, Allah katından bir sağlık dileğidir, mübarektir, hoştur.[736]

Engel bir hal olmadıkça, selâma muhatab olanlara selâmı doyurmak için İhtiyaç miktarı sesi yükseltmek lâzımdır. Uykuda uyuyanlarla bir arada bulunan uyanık kimselere selâm verilince de fazla ses yükseltilmez kî, uyuyanlar uyanmasın. Selâmı iade edecek olanın dinî bir hususta ötürü selâmı gizlice almasında cevaz vardır. Nitekim rivayet edildiğine göre Sa'd ibni Ubade, Peygamberin üzerine selâmı çok olsun diye, Peygamberin selâmına mukabeleyi gizli yapmıştır. Bu haber için yine başka bir kaynak bulunamamıştır.[737]

(461) Selâm Vermek Ve Kendisine Selâm Verilmek Üzere Dışarı Çıkan Kimse

1006— (236-s.) Tufeyl ibni Übeyy ibni Kâ'b haber verdiğine göre, kendisi Abdullah ibni Ömer'e giderdi de, sabahleyin onunla çarşıya çıkardı. Tufeyl dedi ki:

— Biz sabahleyin çarşıya çıktığımız zaman Abdullah ibni Ömer tesadüf ettiği her eskiciye, her satıcıya, her miskine ve her şahsa muhakkak selâm verirdi.
Tufeyl anlatmıştır :
— Bir gün Abdullah ibni Ömer'e gittim de, beni kendisi ile beraber çarşıya götürmek istedi. Ben dedim ki, çarşıda ne yapacaksın? Sen satış yapmazsın, mallardan bir şey istemezsin, onları satın almayı arzulamazsın, çarşı meclislerinde de oturmazsın. O halde bizimle beraber "burada otur da konuşalım. Buna karşı Abdullah bana şöyle dedi:
— Ey göbekli!(Tufeyl göbekli bir kimse idi.)Biz karşılaştığımız kimselere selâm vermek için çarşıya çıkıyoruz.[738]

Haram işleme korkusu olmayan hallerde sırf selâm vermek için çarşıya çıkılması, selâmın taşıdığı manevî değerin büyüklüğüne ve faziletine delil teşkil eder. Herkesin iş durumuna, meşguliyetine, niyyet ve kabiliyetine göre imkân dahiline giren böyle selâm verme işi özel bir durum arz eder. As-habdan bir kişinin böyle yapmasıyle her şahsın aynı hareketi yapması gerekmez. Daha ziyade bu hareket, selâmın büyük sevabı bulunduğunu ifade eder. Daha önceki hadîs-i şerîfler münasebetiyle açıklamalarında belirtildiği gibi, çarşıda bazı kimselere selâm vermekle sünnet görevi yerine getirilmiş sayılır. Her karşılaşılan kimseye muhakkak selâm vermek icab etmez. (İmam Malik, Beyhakî ve İbnİ Sa'd bu haberi tahriç etmişlerdir. Fad-lu'llah : C II, s. 465, dipnot).[739]

(462) Meclise Gelince Selâm Vermek

1007— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Re-sûlüllah (Saltatlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Sizden biriniz meclîse geldiği zaman selâm versin. Dönünce de selâm versin; çünkü sonraki selâm öncekinden daha farklı değildir.»[740]
(...) Yine Ebû Hüreyre'den başka bir rivayet yolu ile bu. hadîsin aynı nakledilmiştir.[741]

Bîr meclise varıldığı zaman, orada oturanlara selâm vermek iccfb ettiği gibi, o meclisten kalkıp ayrılırken de, yine selâm vererek ayrılmak gerekir. Selâm, geri dönme ihtimalini kaldırır ve geride kalanlara da yine güven sağlar ve onlara bir rahmet dileği olur. 986 sayılı hadîs-i şerife bakılsın.[742]

(463) Meclisten Kalkınca Selam Vermek

1008— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğine göre: — Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Ssllem) şöyle buyurdu: «— İnsan meclise geldiği zaman selâm versin. Eğer oturmak isterse (otursun). Sonra eğer kalkmak isterse, mecliste^ ayrılmadan önce yine selâm versin; çünkü ilk selâm son selâmdan daha lâyık değildir.»[743]

986 ve 1007 sayılı hadîslere bakılsın.[744]

(464) Meclisten Kalkınca Selam Verenin Hakkı

1009— (237-s.) Muaviye ibni Kurre demiştir ki, babam (Kurre) bana şöyle dedi:
— Hayrını umduğun bir mecliste bulunursun da, herhangi bir ihtiyaç sleni acele ile ayrılmaya sevkederse:
«— Se.lâmun aleyküm diye söyle; çünkü sen, o mecliste onlara isabet edecek olan hayra iştirak etmiş olursun. Herhangi bir mecliste oturan insanlar, Allah anılmadan o meclisten dağılırlarsa bir merkep leşinden dağılmış gibi sayılırlar.[745]

Burada 2 önemli hususa işaret edilmektedir :
1— flim, zikir ve çeşitli ibadetler gibi hayırlı işlerle uğraşılan bir meclisten iş icabı fcalkıp ayrılacak olan kimse, bu meclise selâm verip de ay-rılırsa, orada işlenilen sevaba ortak olur ve kendi hesabına yazılır. Hayır umulmayan bir meclise de oturmamak gerekir.
2— Meclisler bir hayır maksadı ile tertip edilmelidir. Allah'ın ismi anılmayan, hayır ve hasenata vesile olmayan meclisler günaha ve kötülüğe vesiledir. En azından gıybete sebep olurlar. Günah işlenen meclislerden ayrılmak da bîr hayvan İaşesinden ayrılmak gibi kerih bir manzara orze-der. Bu çirkin duruma düşmemek için meclisleri hayırlı işlerle tezyin etmelidir.
(Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır).[746]

1010— 238-s.) Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği işitilmiştir :
— Kim kardeşiyle karşılaşırsa, ona selâm versin. Eğer aralarına bir yahut bir duvar engel olur da, sonra ona karşı çıkarsa, yine ona selâm versin.[747]

Birbiriyle karşılaşan iki kimse selâm taştıktan sonra iş ve vazife icabı birbirlerini göremeyecek şekilde ayrılır da, sonra yine kavuşurlarsa, tekrar selâm vermenin sünnet olduğunu bu haberden anlamaktayız. Selâmet ve rahmet dİleği olan selâm her firsatta verilmeli ve manevî mükâfatına kavuşmalıdır.[748]

1011— nes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, Peygamber m Aleyhi ve Sdlem/in ashabı toplu bulunurlardı da, onların (yürürlerken) karşılarına bir ağaç çıkardı. Bunlardan bir kısmı ağacın sağından ve diğer bir kısmı ağacın solundan giderdi de, karşılaştıkları zaman birbirlerine selâm verirlerdi.[749]

Bu hadîs-i şerîf de bir önceki haberin mânâsını teyid etmekte olup, selâmın önemini beyan eylemektedir. Ashabın Birbirlerine karşı olan sevgi ve bağlılığını da göstermektedir.
(Bu hadîsi Taberanî tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C II, s. 468, dip not).[750]

(465) Musafaha İçin Eline Hoş Koku Süren Kimse

1012— (39s.) Sabit El-Bünânî'den rivayet edildiğine göre, Enes hazretleri sabah olunca, kardeşleriyle musafaha etmek için hoş bir koku ile elini yağlardı.[751]

Selâmdan sonra musafaha etmek, tanışıp sevişmek ve görüşmek için yapılan bir sünnet olduğundan, buna teşvik yolunda tatlı bir hava ile neş'e-lendirmek için hoş kokulu esansların erkekler arasında kullanılmasında bir mahzur bulunmayıp, İyi bir iş olduğu anlaşılmaktadır. Zaten İslâm dini temizliği, iyiliği ve hoşluğu emreder.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[752]

(465) «Tanıdığa Ve Tanımadığa Selâm Vermek»

1013— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre, bir adam ci:
— Ya Resûlallah! İslâm'ın hangi işi daha hayırlıdır? Peygamber şöyle buyurdu:
«— Yemek yedirmen ve tanıdığına, tanımadığına selâm vermendir.[753]

İslâm'ın yapı bütünlüğü ve bünye sağlamlığı, müslümanların birbirlerine sevgi ve kardeşlik ruhu ile bağlanmalariyle husule gelir. Gerçek ve samimî duygularla birbirine kenetlenmişçesine bir araya gelen müslümanlardan ibaret bir toplum, yıkılmaz ve yenilmez bir vücut gibidir. İşte bu sağlam bünyeyi teşkil etmekte kullanılacak vasıtaların başında, muhtaçlara ve müs-lümanlara yemek yedirmekle, tanıdık veya tanımadık müslümanlara selâm vermek hasletleri gelir. Bu iki haslet müslümanları birbirine ısındırır, tanıştırır ve sevdirir. Bu önemlerine binaen islâm'ın hayırlı hasletlerinden sayılmışlardır. Tanıdığa ve tanımadığa selâm vermek sözünden, müslüman olmayanlar hariçte tutulmalıdır. Çünkü müslüman olmayanlara selâm verilmez.[754]

(467) «Bir Bölüm»

1014— Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir:
— Ev avlularında ve yollar üzerinde oturmaktan Resûlüllah (Salkdîahü Aleyhiv#Sfittem) yasaklamıştı. Bunun üzerine müslümanlar dediler ki:
— Buna gücümüz yetmez, takatimiz yetişmez. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Öyle ise, âdetinizi terk etmeyiniz; fakat bunların bo/Uuni verini».» Ashab dediler ki:
— Bunların (yol ve avluların) hakkı nedir? Peygamber buyurdu:
«— Gözü (haramdan) sakındırmak, yolcuya delillik etmek, aksınp da hamd edene tcşmît etmek = yerhamukellah demek, selâma 'karşılık vermektir.[755]

Avlularda ve yollar üzerinde oturmak, gelip geçenleri rahatsız ettiği ve sıkışıklığa, izdihama sebebiyet verdiği gibi, gözlerin haram islemesine de vesile olur. Bundan dolayı böyle yerlerde oturulması yasaklanmıştır; ancak ihtiyaç ve zaruretler dolayısiyle oturulduğu zaman da, bunların hakkını vermek lâzımdır. Bu haklar da şunlardır : Bakılması mahzurlu veya haram olan yerlere bakmamak, şuna buna tecessüs nazarı ile göz atmamak. Adres soran, yol ve yer öğrenmek isteyen yabancılara rehberlik etmek. Gelip geçen yolcular, tanıdık olsun veya tanıdık olmasın, selâm verdikleri takdirde selâmlarını almak. Aksırıp da hamd edenler olursa, bunlara teşmît etmek. Bu vazifeler yerine getirilince yol ve avluların hakkı ödenmiş olur ve yasaktık hükmü d» ortadan kalkmış bulunur.[756]

1015— (240-s.) Ebû Hüreyre'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
— İnsanların en cimrisi, selâmda cimrilik edendir. Aldanimş kimse de, selâma karşılık vermiyendir. Kardeşinle senin aranda bir ağaç engel olursa, o sana selâma başlamazdan önce imkânın varsa sen yap, önce ona selâm ver.»[757]

Bu haber de selâmın ve Önce selâma başlamanın faziletini ve manevî değerini göstermektadİr. Selâmı yaymak emredildiğine göre, bunu yerine getirmeyen cimrilik ve bahillik etmiş sayılır.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[758]

1016— (241-s.) Abdullah ibni Amr'm azadlısı bulunan Salim'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
— (Abdullah) İbni Amr'a selâm verildiği zaman, selâmı alıp ziyade ederdi. (Bir gün) o otururken yanına geldim de «Esselâmu Aleyküm» dedim. Bana:
«— Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi» dedi.
Sonra başka bir defa yanına gidip :
«— Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi- dedim. Bana:
«— Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh» dedi.
Sonra başka' bir defa yanına gidip :
«— Esselâmu aleyküm ve r a hm e tu ilahi ve berekâtüh» dedim. Buna da şöyle mukabele etti:
— Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühu ve tayyibu salavâtih.[759]
Selâma ayniyle veya ziyadesiyle mukabele edildiğine dair izahat önceki hadîs-i şerifler münasebetiyle geçmişti. 987 ve 1001 sayılı hadîs-i şeriflere bakılsın. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[760]

(468) «Fasık Olana Selam Verilmez»

1017— (242-s.) Amr ibnil-As'ın oğlu Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir;
«Şarap içene selâm vermeyiniz.»[761]

Dinin haram kıldığı şeyleri açıktan İşleyenlere fo&ık denir. Farz olan Vazifeleri, terk etmek de- haram sayıldığına göre, bu gibi halleri bulunanlara selâm vermemek sünnettir. Bu hareket, onların, alışkın; bulundukları kötü hollerden vazgeçmeleri için bir ikaz mahiyetindedir. Kötü alışkcnisk-Sarını terk için onları kamçılamadır ve aynı zamanda diğer müslümanları/s bunlara meylini engellemedir.
İmam Nevevî der ki : Kötülük ve zararından korkulan fasık bir kimseye selâm verilir ve selam verirken Allah'ın ona murakıb olduğu niyyetî taşınır. (Bu haberi İmam Buhârî Sahîh'inde tahriç etmiştir.).[762]

1018— (243-s.) İmam Hasan'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
— Fâsıkla senin aranda bir hürmet yoktur.»[763]

Horam işlemekten çekinmeyen ve utanma hissini kaybeden fasıklara, hürmet gerekmediğine bu haber delil bulunmaktadır. Hürmet, şeref ve va-kânm koruyan dürüst İnsanlara yapıhr. Düşüklerle yüksek seviyede bulunanlar aynı seviyede tutulamaz, iyilere hürmet edilir,.kötülere mümkünse öğüt verilir ve tutumları hoş görülmez.[764]

1019— (244-s.) Satran. Oyunlarını kerih gören Ali ibni Abdullah'ın şöyle dediği işitilmîştîr;
«— Bu oyunları, oynıyanlara selâm vermeyiniz; çünkü bunlar kumardan sayılır.»[765]

Kumar sayılan Ker "çeşit oyun horam olduğu için, bunları oynayanlar 'fasıkfir. Fasıklara do selâm verilmemesine dair'~1017 sayılı hadî$-i şerife bakılsın. Ali ibni Abdullah, Hz. Peygamberin amcası Abbas'ın torunudur. Bu haber ondan sadtr olmuştor. Hz. Ali'nin şehid edildiği gece doğmuş ve çocuğa onun adı verilmişti. Yeryüzünde Kureys kabilesinin en güzeli İdi. Çok namaz kılmakla meşhur olduğundan/ kendisine «Seccad = Çok secde eden, namaz kılan» lâkabı verilmişti. Her gün bin rekât namaz kıldığı söylenir. Hicretin 117. yılında vefat etti. (Radtyajfaku taıh)- [Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır. Fadlu'llah : C Hf s- 472,473).[766]

(469) Günahkârlara Ve Boya Sürünekleee Selâm Vermeyi Terkeden Kimse

1020— Ebû Talib'in oğlu Ali'den, (Raâiyaîiahuanh) şöyle demiştir: — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir topluluğa uğradı. Bun^ ların içinde san boya sürünen bir adam vardı. Peygamber topluluktakile-re bakıp, onlara selâm verdi ve bu adamdan yüz çevirdi. Bunun üzerine, adam dedi ki, benden yüz mü çevirdin? Peygamber: «— Senin iki sözün arasında ateş koru vardır.»[767]

Erkeklerin saç ve sakallarını siyahdan başka kına gibi boyalarla bo-yamaİarı caizdir. Fakat yüz vs azalarını tabiî renkleri dışında boyalarla boyamaları caiz olmayıp, günah bulunduğuna bu hadîs-i şerif delildir. Zira böyle renkli boya sürünene Peygamber (Sahallaht Aleyhi ve SelUm) selâm vermekten yüz çevirmiştir; ve bunu ateş azabı ile korkutmuştur.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[768]

1021— Vâil oğlu Amr ibni'1-As Es-Sühemî'den şöyle nakledilmiştir : —Bir adam elinde altın yüzük olduğu halde, Peygamber <Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yüz çevirdi, (ona selâmla mukabele etmedi). Adam, Peygamberin hoş-nudsuzluğunu görünce, gidip yüzüğü bıraktı ve demirden bir yüzük takındı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi. Peygamber:
«— Bu daha kötüdür. Bu cehennem ehlinin süsüdür.» buyurdu. Adam dönüp onu attı ve gümüşten bir yüzük takındı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna sükût etti, (bir şey söylemedi).[769]

Erkeklerin altın ve İpekle süslenmeleri ve bunlan giymeleri, altın ve gümüş kaplarda müslümanların yemek yemeleri diğer hadîs-i şeriflerle açık olarak haram kılınmıştır. Burada altın yüzük takınmakla günah işleyene Hz. Peygamberin iltifat etmediği ve bu gibilere selâm verilmediği münasebetiyle bu hadîs-i şerif getirilmiştir.
Her ne kadar bu hadîs-i şerîfte demirden yüzüğün de yasaklandığı ifade edilmekte ise de, bundan sonra gelecek hadîs-İ şerif ve diğer rivayetlere nazaran altından başka madenlerden yapılan yüzüklerin, (mühür yerine kaim olmak üzere) kullanılmalarında bir sakınca yoktur. Bu mevzuda âlimlerin birbirinden farklı görüşleri vardır. Bîr kısmı gümüşten başkasını mubah görmez ve altından, başkasına mubah der. Bundan sonra gelen hadîs-i şerif daha kuvvetü kabul edilerek altından başka gümüş, pirinç, tunç, bakır ve demir gibi madenlerden yüzük takınmaya cevaz verilmiştir. Kadıhan, fetvasında bunlara mekruh der. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.) Amr ibni'l-As'ın hal tercemesİ için, 886 sayılı açıklamaya bakılsın.[770]

1022— Ebû Saîd'den rivayet edildiğine göte, şöyle demiştir:
— Bahreyn'den bîr adam Peygamber (SaUallahü A îeyhi ve Seîlem) 'e ge-iip, ona selâm verdi de, adamın üzerinde ipekten bir cübbe ve elinde altından bir yüzük bulunduğundan, Peygamber selâmı almadı. Adam üzüntülü olarak gidip hanımına (halini) şikâyet etti. Bunun üzerine hanım dedi ki:
Senin selâmını Peygamberin almayışı, cübbenle yüzüğünden dolayı olsa gerektir; bunları bırak da, sonra dön. Adam böyle yaptı; Peygamber de selâmına mukabele etti. Adam dedi ki:
— (Yâ Resûlallah) az önce sana geldim de, benden yüz çevirdin?
O sama» elinde ateşten bir kor vardı.» Adam: Ö halde ben (Bahreyn'den) çok. kor parçalan getirdim, dedi..
— Senin getirdiğin şeyler, hiç kimsenin müstağni kalmadığı taşlığın î&şîarmdandır. Bunlar ancak dünya hayatının malıdır (bunları herkes ticaretinde ve san'atında kullanılır;

fakat onlarla süslenemez).» buyurdu. am:
ö halde ne île yüzük edineyim? dedi. gamber: Gümüşten yahut pirinçten yahut demirden halka iie. buyurdu.[771]

Bu hadîs-î şerifle bundan önceki arasında mânâ bakımından tearuz bulunmaktadır. Bir kısım âlimler bunu daha sıhhatli bularak yüzüklerin İstimaline dair hüküm vermişlerdir ve İmam Nese'î bu hadîs-î şerifi -tahrîç etmiştir. Bir önceki, hadîs-î'.şerifin açıklamasına;.müracaat edilsin.[772]

(470) Emire (Halifeye) Selam Vermek

1023— (245-s.) Rivayet edildiğine göre, Ömer ibni Abdülaziz, Bekir ibni Süleyman'a sordu:
— Neden Ebü Bekir mektuplarında :
— ResûlüIlah'in halifesi Ebû Bekir'den (falafra)» diye yazardı. Ondan sonra Ömer ibni Hattab da «Ebû Bekir'in halifesi Ömer ibni Hattabdan (falana)» diye yazardı; böyle iken ilk önce (mektuplarında) «Eiai-nfl-mü'minîn = Müminlerin Emîri» diye kim yazdı?
— Süleyman'ın oğlu Ebü Bekir şöyle dedi:
— Büyük annem Şifâ bana anlattı. Büyük annem ilk hicret edenlerdendi ve Ömer ibni Hattab (Radiyatkıhutmh) da çarşjya çıktığı zaman ona uğrardı. Şifâ şöyle dedi :
— Ömer ibni Hattab, Irak'dan ve halkından kendilerine soracağım akıllı ve güçlü iki adam bana gönder diye Irakeyn = Küfe ve Basra valisine mektup yazdı. Vali de iki yakın arkadaşı Lebîd ibni Rabia ile Adiyy ibnî Hatem'i gönderdi. Bunlar da Medine'ye gelip develerini Mescidin civarında çökerttiler. Sonra Mescide girdiler. Orada Amr ibni'1-As'ı buldular. Ona dediler ki:
— Ey Amr, bizim için «Emîrü'l-Mü'rmnîn r^ Müminlerin Em£ei Ömer'den izin iste, (huzuruna girelim).
Hemen Amr atılıp Ömer'in yanına vardı ve şöyle dedi: — fcelâmu Ateyke, ya Emîrel-Müminîn = Selâm üzerine olsun, «y müminlerin Krnîri. Bunun üzerine Ömer ona:
— Bu isim sana nasıl peyda oldu, ey Îbni'1-As? Muhakkak surette dediğin sözün altından çıkmalısın, dedi. Îbni'1-As dedi ki:
— Evet, Lebîd ibni Rabia ile Adiyy ibni Hatem geldiler ve bana dediler ki, Müminlerin Emîrinden bize izin iste. Ben de onlara dedim ki, vallahi onun (Emîrü'1-Müminîn) isminde isabet ettiniz. O, Emîr'dir; biz de müminleriz. îşte bu günden itibaren mektuplar böyle cereyan etti, (Emîrü'l-Müminîn diye yazıldı).[773]

Halifeye, müminleri idare eden mümin başkan ve kumandanlara selâm verildiğini ve verilmesi gerektiğini, ilk olarak Emlru'İ-Müminîn unvanının Hz. Ömer .zamanında kullanılmaya başlandığını bu haberden öğreniyoruz.
Seîâm, bir kimse üzerine Allah'ın selâmet ve rahmet İhsanını dilemekten ibaret güzel bir dua olması itibariyle en büyük mevkide bulunanların huzuruna çıkıldığı zaman selâm verilmesinden daha iyi bir mükâfat düşünülemez. Burada da selâm, yine emniyet, güven ve birbirine bağlılığın ilk karşılaşmada bir alâmetidir.
Vak'ayı büyük annesi ŞİfA'dan nakleden Süleyman oğlu Ebû Bekir, küçük yaşta iken Medine'ye hicret etmiş ve sonra rnüsîümanlârın ileri gelenlerinden ve salihlerİnden olmuştu. Hz. Ömer onu bazı işlerde görevlendirmiş ve ramazanda müsiümanlara namaz kıldırma vazifesini Ubeyy ibnî Kâ'b ile buna vermişti.
Şifâ H a n t m kimdir? =
Şifa, yukarda cdı geçen Ebû B e k i r in büyük annesi ve S ü I e y m a n "in da annesîdir. Babasının adı Abdullah 'dır. Hicretten Önce müslüman oldu. Hanımların en akıllılarından ve en faziletlile-rindendi. Peygamber (SaüallahU Aleyhi ve Sellem) onu bu büyük hasletlerinden dolayı ziyaret ederdi. Medine'de Peygamber ona bir arazi verdi; o da oğlu Süleyman İle orada ikâmet etti. Hz. Ömer bunun fikirlerine danışır ve onun faziletini takdir ederdi. Hatta çarşı idaresi işlerinde onu görevlendirdiği rivayet edilmektedir.
Torunları E b ü Bekir ile Osman ve oğlu Süleyman, Hz. Hafsa, Ebû Seleme gibi zevat kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir, (Raâiyallahü anh3)
Lebîd ibni Rabıa kimdir?:
Meşhur muallâka şairlerinden bîri olup, uzun müddet cahiliyyet devrinde şair olarak yaşadıktan sonra müslüman oldu. İslâm'ı kabul ettikten sonra, Kur'an-ı Kerîm'in belagatı karşısında artık bir daha şiir yazmamıştır. İyi bir binici, cesur ve cömert bir kimse idi. Müslüman olduktan sonra Kûfe-ye geçip orada ikâmet etti ve cahiliyeî devrinde 90 yıl, İslâm'da da 55 yi! yaşadıktan sonra 145 yaşında olduğu halde, hicretin 41. yılında orada1 vefat etti.
İslâm'ı kabul edince, her sabah yemek yedirmek üzere adak yaptığı ve ölünceye kadar buna devam ettiği nakledilmektedir. Henüz islâm'ı kabul etmeden önce Mekke'de şiir söylerken ashabdan Osman i b n i M e z ' u n 'la aralarında geçen vak'a için bilgi almak üzere 893 sayılı hadîsin açıklamasına bakılsın. Allah her ikisinden de razı olsun...
Adiyy İbni Hâtem kimdir? :
Aslen Hıristiyan olan Adiyy, hicretin 9. yılında müslüman oldu. Kavmi içerisinde hitabeti kuvvetli ve hazır cevap olan şerefli bir önder idi. Fazilet ve keremi İle şöhret bulmuştu. Kendisi der ki, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn her huzuruna girdiğimde bana yer açar ve yanına oturturdu. Müslüman olduktan sonra da, namaz vakti gelip de abdestsiz bulunduğum olmamıştır
Irak fethinde bulunmuş ve Kûfe'de ikâmet etmiştir. Hz. Ömer, aralarında vaki bir hâdise üzerine onun vasıflarını kendisine şöyle sirular: «Senin bu Tay kabilesi küfürde iken sen iman etmiştin. Onlar hakkı inkâr ederlerken sen onu bilmiştin. Onlar gadrederken sen vefa göstermiştin. Onlar arka çevirdikleri zaman sen teveccüh etmiştin. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ilk yüzünü güldüren zekât malı da Toy kabilesinin olmuştur ki, onu sen Peygamber'e getirmiştin. İşte seni böyle tartıyorum.»
Sıffîn ve Cemel vak'alarmda Hz. Ali 'nin safmda bulunmuş ve Cemel vak'asında gözü çıkmıştı. Hz. Peygamber'in irtihaiinde kavmi ile beraber İslâm'da sebat edip, kavminin zekâtını Hz. Ebû Bekir'e getirmişti.
Yüz yirmi yıl yaşadıktan sonra, hicretin 68. yılında Küfe'de vefat ettî.[774]

1024— (246-s.) Abdullah ibni Abdullah şöyle demiştir:
— Muaviye halife iken ilk hacczm yapmak üzere (Medine'ye) geldi, Ensar'dan Osman ibni Huneyf onun yanına girip;
— Allah'ın selâmı ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun, ey Emîr! dedi. Şamlılar bu ifadeyi *Emîr sözünü» çirkin görüp, dediler ki:
— Kimdir bu «Müminlerin Emîri» selâm sözünü kısaltan münafik? Bunun üzerine Osman dizini büküp üzerine oturdu, sonra şöyle dedi:
— Ey Müminlerin Emîri! Şunlar benim işimi çirkin gördüler; halbuki sen, bu işi onlardan daha iyi bilirsin. Allah'a yemin ederim, ben bu ifade ile Ebü Bekir'e, Ömer'e ve Osman'a selâm verdim de onlardan hiç biri bu ifademi (Ey Emîr sözümü) çirkin görmedi. Buna karşı Muaviye, Şam halkından konuşmuş olan kimseye dedi ki:
— Sakin olun; çünkü bunun dediğinden bir kısmı olmuştur. Fakat ŞanVMarda bu fitneler zuhura gelince dediler ki:
«— Halifemizin selâmında, yanımızda kısaltma yapma, (Ey Emîr deme, ey müminlerin Emîri de). Zannediyorum ki, siz ey Medîne'lüer, Zekât toplayıcısına da «Ey Emîr» dersiniz.[775]

Burada yine halifeye, müslüman devlet başkanlarına sefam verildiğine bir delil olarak bu haber getirilmekle beraber Hz. M û a v İ y e "nin bir münakaşayı nossl idare edip fallıya bağladığını ve her iki tarafı yatıştırdığı hususu âo öğrenilmektedir Emîr sözünün daha önceki halîfeler zamanında da kullanıldığı âa anlaşılmaktadır.
smonjbnr Huneyf kimdir?
Medîne'li ashabdan ve Evs kabilesinden olup, künyesi E b û A m r 'dır. Bedir savasında bulunduğu söylenmekte ise de, âlimlerin çoğu ilk. olarak Uhud savaşında bulunduğunu kaydetmektedirler; ve sağlam görüşü İle ehliyeti hakkında şöyle diyorlar: İrak fethedildikten sonra, buranın arazîsini ölçmek ve âdil bir vergiye bağlamak üzere ehil bir adam hakkında istişare İçin ashabı topladı. Bunların hepsi Osman ibnt Huneyf üzerinde İttifak ettiler; ve dediler kİ, bunu daha önemli bir işe göndersen de uygundur. Çünkü onun sağlam görüşü, aklı ve tecrübesi, bilgisi vardır. Halife Hz. Ömer de hemen onu bu vazifeyi görmek üzere Irak'a gönderdi. Kısa bir zcman içinde Osman, büyük başarı sağlayarak devlete geİir sağladı. Sonra Muaviye zamanına kadar Küfede ikâmet etti; ve orada vefat etti.[776]

1025— Cabîr'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Haecacın yanma vardım da, ona selâm vermedim.[777]

Hoccöc, müslümanlara zulüm ve eziyeti ile tanınan Emevî kumandanlarından biridir. HİcrelIn 41. yılında Taîf'de doğmuş ve Emevî hüküm-darı Âbdülmelik îbni Mervan'ın himayesi altında ordusu başına geçerek yüz yirmi bin kişiyi katlettiği ve vefatında elli bin kişinin hapishanelerde bulunduğu tarih kitaplannda yazılıdır. Abdullah ibni Zü-beyr gibi ashabın en faziletlilerinden olan bir şahsı da Mekke'yi kuşatarak şehid etmiş ve basını Şam'a göndermişti. 244 sayılı hadîs-i şerîf açıklamasına bakılsın.
İşte zulüm ve hunharlığı son dereceye varan ve böylece günahkâr bir halde olon kumandana selâm vermek gerekli olmadığını 1017-1021 sayılı haberlere teyîden bunu da ilâve edebiliriz. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır, Haccac için bak : Karnusu'f-A'lâm, C. II, s. 1928).[778]

1026— (248-s.) Temim ibni Hazlem'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— îlk önce Emirlik unvanı ile Kûfe'de kime selâm verildiğini ben hatırlıyorum. (Küfe valisi) Mugîre ibni Şu'be, avlu kapısından çıktı da, arkasından Kinde kabilesinden bir adam — zannedildiğine göre Ebû Kurre EI-Kindî— ona gelip selâm verdi ve şöyle dedi:
— Esselâmu Aleyke eyyühe'l-Emîru ve Rahmetullahi, Esselâmu Aleyküm = Allah'ın selâmeti üzerine olsun ey Emir ve Allah'ın rahmeti de, selâmeti de üzerinize olsun. (Vali Muğîre) bu ifadeyi hoş görmedi de (aynen) :
— Esselâmu Aleyküm eyyühe'l-Emîru ve Rahmetullahi, Esselâmu Aleyküm. Ben o Emirlerden biri miyim, yoksa değil miyim? dedi.
— (Ravilerden) Semmâk demiştir ki, sonra bununla (Emirlik ünva-myla) kararlaştı artık.[779]

1023 ve 1024 sayılı haberlere bakılsın.
Temîm ibni Hazlem tabiînden olup, Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer devirlerine yetişmiş ve Abdullah İbni Mes'ud'un sohbetinde bulunmuştur.
Muğîre ibni Şu'be kimdir?:
Ebû Abdullah künyesi ile meşhur olan Muğîre, büyük yapılı, uzun boylu, geniş omuzlu olup, Arabm sayılı dört dahilerinden biridir. Bu dahiler şunlardır ;
1— Muavîye ibnİ Ebi Süfyan,
2— Amr i b n i' I - A s,
3— MuğîreİbniŞu'be,
4— Zİya d.
Muğîre, Hudeybiye barışından önce müslüman oldu ve Rıdvan bîa-tırida bulundu. Yemame vak'asmda, Şam ve Irak fetihlerinde bulundu. Hakkında denmiştir ki, eğer Medine'nin sekiz kapısı olsa da, bunlardan yalnız bir kapıdan hile İle çıkmak mümkün olsa, Muğîre bu kapıların hepsinden çıkmayı başarabilecek kimsedir. Hz. Ömer önce onu Basra valiliğİ-ne, sonra Küfe valiliğine tayin etti. Bir müddet Hz. Osman da onu Küfe valiliğinde bıraktı ise de, sonra onu azletti. Hz. Osman'ın şehid edilişinden sonraki hâdiselere karışmamış; fakat Hz. Muaviye'nin halifeliğini tanıması üzerine tekrar Muaviye tarafından Küfe valiliğine tayin edildi ve ölünceye kadar bu görevde kaldı. İşte bu görevi sırasında kendİ-sİne «Emîr» unvanı île hitap edilmiştir.
Basra'da ilk olarak nüfus kütüklerini tanzim eden Muğ ı re olmuştur. Kendisi şu hâdiseyi anlatarak İslâm'da İlk rüşvet veren olduğunu söyler :
«— Hz. Dmer'İn kapıcısı Yerfe'nin yanına gittim ve onunla oturmaya başladım. Ona dedim ki, bu sarığı al ve giy; benim bundan bir tane daha sarığım var. Adam böylece benimle yakınlık peyda etti ve kapının İç tarafında oturmama izin verdi. Artık ben gider gelir iç tarafta otururdum. Gelip geçen insanlar da derlerdi ki, bu adamın halife katında bîr mevkii var da hiç kimsenin içeri giremediği bir zamanda içeri giriyor.»
Kendİ huyunu şöyle ifade eder:
«— Düşmanlık beslediğime düşmanlığım çok şiddetli, kardeşlik hisleri beslediğime de kardeşliğim çek kuvvetli olan bir adamdım.»
Yermûk vak'asında bir gözünü kaybeden Mûğîre hicretin 50. yılında Kûfe'de vefat etti. (RadiyalUshu anh)
Ebû Kurre İbnİ Muaviye ibni Vehb kimdir? :
Kinde kabilesinden olan Ebû Kurre El-Kİndî, kavminin şereflisi bulunduğundan bir heyetle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelip müslüman oldu. Oğlu Amr da, kadı Şüreyh'den sonra Küfe kadılığı yapmıştır. Hal tercemesi hakkında fazla bilgi bulunmayan Ebû Kurre'nin vefat tarihi de bilinmemektedir. (Radiyalhhuanh).[780]

1027— (249-s.) Ziyad ibni Ubeyd El-Ruaynî anlatarak şöyle demi (Euayns Himyer beldesinde bir vadi adıdır):
— Biz, Antabulus Emîri bulunan Ruveyfi'in yanına gittik. Bir gelip ona selâm verdi.
— Esselâmu Ale'l-Emîri* dedi. Ravi Abede'den nakledildiğine göre, «Esselâmu Aleyke Eyyühel-Emîru» dedi. Bunun üzerine Ruveyfi' ona şöyle dedi:
— Eğer bize selâm vermiş olsaydın, senin selâmına mukabele ederdik. Sen ancak Mısır Valisi Mesleme ibni Muhalled'e selâm verdin. Ona git de selâmı sana iade etsin,
— Ziyad dedi ki, biz gidip de, o Ruveyfi' mecliste iken selâm verdiğimiz zaman «Esselâmu Aleyküzn» derdik.[781]

Mesleme ibni Muhalled, Peygamber Medine'ye hicret ettiği zaman doğdu. Mısır'ın fethinde bulundu ve orada ikâmet etti, sonra Medine'ye döndü. Daha sonra hicretin 50. yılında Hz. M u a v İ y e tarafından Mısır valiliğine tayin edildi ve Mısır'la Mağrib İdaresi eline verildi. 16 yıl valilikte bulundu. Cami ve mescidlerde İlk minare ihdas eden Mesleme 'dir. Hicretin 62. yılında, 60 ypştnda olduğu halde vefat etti. işte Mesleme 'nİn İdaresi ve velayeti altında İskenderiye i!e 8 er ika beldeleri arasında Anîabulus'da istihdam edilen Röveyfi1, kendisini emir mevkiinde görmemiş ve bu unvanla verilen selâmı kendisine mal etmemiş olup, valisi M e s 1 e m e 'ye ait bulunduğunu söyleyerek tevozu göstermiştir. Hâdiseye şahit olanlar da, bu olaydan sonra Rüveyft'e yalnız «Esselâmü Al ey küm» demek suretiyle selâm vermişlerdir.
Ruveyfi'i de Hz. Muâvtye Mtsır'tn Berika beldesinde ikâmet etmek üzere oranın idarî İşleriyle görevlendirdi. Afrika savaşını yaptıktan sonra hicretin 56, yılında Berika'da vefat etti. Allah her ikisinden de razı olsun.[782]

(471) Uyuyana Selâm Vermek

1028— Mikdad ibni'ï-Esved'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
— Peygamber (Saikdlahü Aleyhi ve Sdkm) geceleyin gelirdi de, selâm verirdi; uyuyanı uyandırmazdı da, uyanıklara duyururdu.»[783]

Uyumakta olan insanlara selâm verilmez; fakat uyuyanlarla beraber uyanık kimseler varsa,, onların İşiteceği kadar bir sesle kendilerine selâm verÜİr ve böylece hem sünnet yerine getirilir, hem de uyuyanların istirahatı bozulmamış olur.
(Bu hadîs için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[784]

(472) Hayyakellah = Allah Sana Ömürleh Versin

1029— (2&0-s.) Şa'bî'den rivayet edildiğine göre, Hz. Ömer, Adiyy ibni Hatezn'e: «Bilgiden ötürü Allah sana ömürler versin = Hayyakellah» dedi.[785]

Bu tâbir, bîr kimsenin bekasına, ömrünün devamına, mülkünün zeval bulmamasına dua mânâsını taşır. Böyle güzel duada bulunmanın İslâm'ın yüksek ahlâkına uygunluğu aşikârdır. A d İ y y ibni H a t e m 'in hal ter-cemesi için 1023 sayılı haber açıklamasına bakılsın.
(Bu hcfber İçin başka bir kaynak bulunamadı.).[786]

(473) Merhaba

1030— Hazreti Âişe (Radiyallaltuattfia)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Fatıme, Peygamber (SalUsilahü Aleyhi ve Scllemj'm yürüyüşü gibi yürüyerek geldi de, Peygamber ona :
«— Merhaba kızım!» dedi. Sonra onu sağına yahut soluna oturttu.[787]

El-Merhab, genişliğe ve geniş yere denir ki, Arabiar gelen misafire selamlaşmadan sonra «Merhaberi ve sehlen» derler, Türkçemizde «merhaba» olarak kullanılır. Bu takdirde mânâsı : «Şen ve rahat yere geldiniz, geniş olunuz ve güven içinde bulununuz» demek olur. Merhabalaşmanın da sünnet olduğu bu hadîs-i şerîften anlaşılmaktadır.[788]

1031— Ammar (görüşmek üzere) Peygamber fSaUaUahiiAleyhi den izin istedi de, Peygamber sesini tanıyıp, şöyie buyurdu:
«— Merhahen bi't-Tayyibi'1-Mutayyebi.»[789]

Ashab-ı kiram arasında Ammar ibni Yasir'in üstün bulunduğundan Peygamberin ona karşı muhabbeti fazSa idi. Bu itibarla Peygamberle görüşmek için gelip izin istediği zaman. Peygamber İçerden sesini duymuş ve tanımış olduğundan :
«Ona izin verin, kötülüklerden beri bulunan tertemize merhabalar olsun»
Ammor'ın hal tercemesi hakkında bilgi için 181 sayılı hadıs-i şerif açıklamasına müracaat edilsin.[790]

(474) Selama Nasıl Mukabele Edilir?

1032— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine- göre, şöyle demiştir:
— Biz, Mekke ile Medine arasında bir ağaç gölgesinde Peygamber Al&ybi ve Seütm)'m yanında otururken, o sırada insanların en budalası ve eşeddinden olan bir Bedevi gelip:
Essalmu aleyküm, dedi.ashab da:
Ve aleyküm, dedi.[791]

Selam vermenin en faziletlisi «EsselSmu Aleyküm ve Rahmete i Sah i ve Berekâtüh» demektir. Çoğul zamiri İle getirilir ki, mânâsı : Allah'ın selâmeti, Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun,» olur. Selâm verilen adam bir kişi dahi olsa, böyle çoğul zamiri ile getirilmesi daha faziletlidir. Çünkü herkesin yanında melekler vardır, yalnız değildir. Bu selâma cevab veren de :; «Ve Aleykömü's-Salâmü ve rahmeîullahî ve berekâiüh» dîye söyler. Yani, Allah'ın selâmeti, Allah'ın rahmeti ve bereketleri sîzin de üzerinize olsun. Selâmın kâfi miktarı ise ; «Esselâmü Aleyküm» sözüdür. Esselâmu aleyke veya selâmün aleyke dense, bu da sünneti işlqme bakımından kifayet eder. Bu kifayet miktarının

cevabında : «Ve aleykümü's-Selâmü veya Aleyke's-Selâmü» denir. Vavsız (ve demeksizin) sadece : «Aieyküm» cevab yerine söylense, bunun kifâyeTetmeHiği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Amma metinde olduğu gibi, vav İle «Ve aieyküm» şeklinde selâma mukabele edilirse, bu' Kifayef eder. Selâmı'iade etmenin enrkısası da budur. Fadlü'l C. II,-s-483) (Bu hadîs-i şerif için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[792]

1033— (251-s.) Ebû Hamza'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ti Abbas'a selâm verildiği zanıan, onun:
«aleyke ve rahmetullahi — Senin de üzerine oîsun. Allah'ı» rahmeti de...» dediğini işittim.[793]

Bu haberde de, yalnız demek suretiyle selama karşılık verrildİği hususu, bir önceki hadîs-i şerîfi teyid etmektedir. Tafsilât için oraya müracaat edilsin. {Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[794]

1034— Bir adam dedi ki:
Esselâmu aleyke ya Resûlallah! Peygamber de (ona cevaben) » Ye Aleyke's-Selâmu ve rahmetuHafci! buyurdu.[795]

1032 sayılı hadîs-i şerîfe ve açıklamasına bakılsın.Bu hadîsi Tirmizî tahriç etmiştir.(509 Bab, Hadis: 2815.[796]

1035— Ebû Zer'aen rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (SaUllahü Aleyhi ve Sellsm) namazım bitirdiği saman ona gittim de, İslâm selâmı ile ona ilk selâm yeren ben oldum.Bunun üzerine Peygamber:
«— Ve aleyke ye rahmetullahi = (Selâm) Senin de üzerine olsun Allah'ın rahmeti de. Sen kimlerdensin?» buyurdu. Dedim ki, Gifar kabilesindesin.[797]

E b û Z e r r 'in ilk selâm verme işinin nasıl olduğunu bilmek için, onun İslâm'ı kabul edişi hâdisesini anlatmak gerekiyor. Şöyle ki :
I b n i A b b a s (Radiyaîleshuanhümaj'dan rivayet edildiğine göre, E b û Zer şöyle demiştir :
«— Ben Gıfar kabilesinden bir kimse idim. Mekke'de bir adamın peygamber olduğunu söylediği haberi bize geldi. Kardeşime dedim ki :
— Bu adama git de, onunla konuş ve ona dair bana haber getir.
Kardeşim gsdip onunla görüştü ve-döndü* Kardeşime dedim ki, ne ha-srin vor? O :
— Vallahi ben, iyiliği emreden ve kötülükten alıkoyan bir odam gör-
— Bu haberin beni. açmadı, dedim. Sonra bir değnekle bir dağarcık' aldım ve Mekke'ye doğru yöneldim. Nihayet (Mekke'ye gidip Mescîd'de) onu aramaya koyuldum; fakat kendisini tanımıyordum ve ondan sormayı âo hoş görmüyordum. Zemzem suyundan içiyor ve Mescid'de bulunuyor-ı. Bu arada A ! İ bana tesqdüf etti ve :
- Bu adam yabancıya benziyor, dedi. Ben de :
— öyle ise eve gidelim, dedi. Ben de onunla beraber (evine) gittim. Bana hiç bîr şeyden sormuyordu, ben de ona herhangi bir haber vermiium.
Sabah olunca, Peygamber'! sormak için erkenden Mescide gittim. Fa-ondan bana haber verecek kimse yoktu. Yine A I i bana tesadüf edip
- Bu adam henüz yerini bulamadı mı? Dedim ki ;
benimle yürü, dedi; ve sordu : Senin İşin ne ve hangi şey seni bu beldeye getirdi? Ben dedim kİ :
— Eğer söyleyeceğimi gizlersen, sana haber veririm. Ali:
— Pek iyi (İstediğini) yaparım, dedi. Ben de ona anlattım :
Bana gelen habere göre, bu beldede bir adam çıktı, peygamber olduğunu söylüyor. Ondan haber almak İçin kardeşimi göndermiştim de geri dönmüştü. Fakat getirdiği haber beni tatmin etmemişti. Bunun üzerine onunla ben görüşmek istedim. A I i dedi kİ :
— Gerçekten sen hidayete kavuştun, ben şimdi oraya yöneldim gidiyorum. Sen beni takip et de, benim girdiğim yere gir. Eğer ben, sana kötülük edeceğinden korktuğtum birini görürsem, bir duvara dayanıp ayakkabım! düzeltir gibi yapa/ım; sen de. geçip gidersin.
Böylece o yürüdü,.be,n de onunla yürüdüm. Nihayet,o .içeri girdi, ben de onunla Peygamber (Smî&tlûhü Akyhlvs Sellsm) 'in. huzuruna girdim. (İşte M üs\ im 'in riyaye.tinde :
Bu sırada Peygamber (Satİaîlahü Aleyhi ve Sellem) Namazını bitirince, Ebû Zer, Peygambere ilk İslâm
t ya Resûlallah, dedi. Peygamberde: «Ye aleykesseîâm, sen kimler defisin?»
Buyordu). Ebû Zerr devam ederek anlatır: Hemen Peygambe'r'e dedîm kî :
Sana İslâm'ı arzeî; o da islâm'ı üreetti. Ben de olduğum yede Müslüman oldum.Peygamber bana şöyle buyurdu:
«— Ey Ebû Zerr! Bu işi gizli tut ve meittîeketine dön. Bizim serbestçe ortaya çıkış haberimiz sana ulaşınca gelirsin.»
Ben dedim kî, seni hok olarak gönderen Allah'a yemin ederim, O müşriklerin orlasınc çıhp bağırarak İmanımı ilân edeceğim.
Sonra Ebü Zerr Mescid'e gitti, Kureyş müşrikleri de orada idi.
— Ey Kureyş. topluluğu! Ben sahîdlîk ediyorum ki; Âflah'doû başka lacak hiç bir ilâh yoktur. Ve yine şahidlik ediyorum ki, Mufmmmed de Allah'ın kuludur ve onun peygamberidir. Onlar dediler ki :
Yİne Ebû Zerr anlatır: OldOrüleşiye dövüldüm, tişîp üzerime abondf; sonra onlara dönöp :
halbuki ticaret yeriniz ve uğrağınız Gıfor kabilesidîr, dedi. Bunun üzerine benden çekilip gittiler.
— Ertesi gün sabah olunco tekrar döndüm de, bir güû önce söylediğim gibi söyledim. Onlar yine, kalkın bu dönmeye vurun, dedîfer ve bönü bir gün Önce yapılanı yaptılar. Tekrar Hz. Ab bas yetişip, üzerime abandı ve bîr gün önce onlara söylediğini aynen söyledi.
E bu Zerr'in İslâm'a giriş hâdisesini ravi Âb bos böyle anlatır.» (RadiyaÜahu ctnhüma) Tecrİd-î sarîh metni : C. I, cüz : 2, s. 49-50}
E b û Zerr'in hal tercemesi için birinci cİldde 113 sayılı hadss-i ş açıklamasına müracaat edilsin.[798]

1036— Aişe (Radiyallahuanha) demiştir ki, Resûlüllah le buyurdu ;
«— Ya Âişe(ey Âişe); Bu Cebrail'dir, saha selâm ediyor.»
— ÖnuE da üzerine selâm olsun, Allah'ın rahmeti de, bereketleri o dedim. Aişe, Peygamberi kasdederek:
Benim görmediğimi (Cebrail'i) görüyorsun, demiştir.[799]

Bu hadis-i şerif, başkasına selam göndermenin meşruyyetine delil teşkil etmektedir.Bir kimse aracılığı ile başkasına selam gönderildiği zaman aracının bu selamı tebliğ etmesi vacibdir; çünkü bu bir emanettir.
yerine getirilmesi îcab eder. Selâmı tebliğ etmeyi üzerine alan adamın da, Ifoamen selâma karşılık vermesi gerekir. Kendisine selâm gönderilen adam selamı alınca hem aracıya hem de gönderene mukabele eder. sesim de üzerine, o gönderenin de üzerine olsun mânâsında «Ve aleyke ve VSeİârn» der. 827 sayılı hadjs-j şerîfe bakılsın.[800]

1037— (252-s.) Muaviye ibni Kurre'nin şöyle dediği işitilmîştir; bana dedi ki, yavrum! Bir adam sana tesadüf edip de «Ks-Aleyküm» dediği Zaman, sen «Ve aleyke» deme ki, selâmı yalnsü ona ait kılmış gibi olursun; çünkü o yalnız değildir» (beraberinde melekler vardır). Ancak sen şöyle söyle: «Esselâmu Aieyküm.»[801]

1032 sayılı hcsdîs-i şerîf münasebetiyle seîâm verip almanın keyfiyeti özerinde aerekîi izahat verilmişti. Bu haber de oradaki mânâyı kuvvetlen-dinmekledir. Bir kişiye dahi selâm verilirken veya bir kişinin selâmına mukabele ederken çoğul zamirini kullanmak daha faziletlidir. «Afeyke» yerine «ÂSeyküm» demelidir. Sersin üzerine, demek yerine sîzin üzerinize mânâsı tercih edİSmeSidir. Çünkü her insanın yanında hafeze ve ketebe melekleri vardır; bu bakımdan insanlar tek başına dahi olsalar yalnız değillerdir.[802]

(475) «Selamı Almayan Kimse»

1038— (253-s.) Abdullah ibni's-Samit'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ebû Zerr'e dedim ki, ben Abdurrahman ibni Ümroi'l-Hakem'e tesadüf ettim de selâm"Verdim; o ise bana hiç bir şeyle mukabele etmedi,
«— Ey kardeşim oğîu! Bundan senin aleyhine ne olur? Senin selâmını, ondan daha hayırlı olan (melek) aldı. O, sağındaki melekdir,» dedi.[803]

Selâm, mGslümanın möslüman üzerinde olan haklarından biridir ve en faziletli sünnetlerdendir. Her karşılaşmada yerine getirilmesi ve selâmın yayılması üzerinde hadîs-i şerifler geçmiş ve bunun sevabt görülmüştü. Onun için müslümanlara selâm verilir ve bu alınmadığı takdirde de endişe edilmez. Zira selâm mukabeîesiz kalmaz, selâm verilen adamın sağında hasenatını yazan melek tarafından alınır. Melek'in selâma mukabele edip, dua etmesi, selâm veren İçİn daha hayırlı olur. Kendisine selâm verilen adam da, bu selâmı almamak suretiyle farzı terk ettiğinden günahkârdır, azaba hak kazanmıştır.
Ebû Zerr'in hal tercemesİ için î. cild, 113 s istna müracaat edîîsin.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[804]

1039— (254-s.) Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki: — Selâm Allah'ın isimlerinden bir isimdir. Onu yeryüzüne (insanlar diye) koymuştur Allah. O hâlde selâmı aranızda yayınız. Bir 'insan, bir topluma selâm verip de, ona selâmı iade ederlerse, onlar üzerine derece fazileti olur. Çünkü o insan, bu topluma selâmı hatırlatmıştır.
Eğer selam kendisine iade edilmezse daha temizi (olan melek) ona selâmı iade eder.[805]

İlk selama başlayan hayır ve sevaba sebep olduğu için onun alacağı sevab, sonrakilerin ziyadedir.Bu bakımdan da selamı yaymalıdır.selam.Sesiz kalmaz, melekler tarafından ona mukabele edilir. Bundan önceki habere bakılsın. (Bu haberi Beyhakt, Bezzâr ve Taberani tahriç etmişlerdir.Fadlullah : C. II, s. 487.).[806]

1040— (255-s.) Hasan'm,şöyle dediği Hişamdan nakledilmiştir:
«— Selâm vermek, nafilelerden bir sünnettir. Selâmı almak ise farzdır.[807]

Selam vermeyen kimse günahkâr olmaz; ancak sefamın manevî mükâfatından mahrum olur. Kendisine selâm, veriten adam ise setorao mukabele edip, onu almadığt takdirde fam terk fettnİşttir. Unun bu nareketınaen, selom verene bir veböf yoktur; mim melekler îode ederler de onların istiğfarına mazhar olur. (Bu-haber İçin başka bir koynak bulunamadı.).[808]

(476) «Selâmda Cimrilik Eden Kimse»

1041— (255-s.) Abdullah ibni Amr ibni'l-As^an rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Asıl yalancı, yemininde yalan söyliyendir. Cimri, seîâm vermekte cimrilik edendir, (selâm vermeyi esirgeyendir). Hırsız da, namazı çalandır, (hakkım vermeyen, tadili "erkânı veya namazı terkedendir).[809]

Cimrilik, malını ve gücünü başkasından esirgemek ve harcamamak hastalığıdır. Hafta cimri adam kendi nefsi için, yaşayışs içirt bile malını harcayamaz. Daima İhtiyaç ve zaruret halinde bulunur. Malı ne kendine, ne de cemiyete fayda sağlar. Maddî değerlerde cimrilik olduğu gibi, manevî değerlerde de cimrilik olur. Manevi değerler, maddî değerlere nispetle çok doha zararlı olur. Onun için asıf cimrilik, manevî kıymetlerden faydalanmayacak şekilde hareket etmektir. Selâm, müminlere Allah'ın bir lütfü ve nimetidir. Bunu insan yerinde harcarsa, hem kendisi, hem de başkaları ondan faydalanırlar, sevab kazanırlar. Bu istifadeyi kıskanıp da ona engel olan kimse, cimrilerin en büyüğü demektir; çünkü en büyük manevi faydalanma İşine karşı durmuştur, bunu yapmamıştır.
Yalan, horam olan bir iştir. Bunu yeminle kuvvetlendirmek, günahı bu-yötmek ve insanları aldatma yoîu ı\& inanmaya sevketmefc İse çqk daha yolun sözdür ve bunun keffâreti de yoktur. Eğer böyle bir yolanla başkasının hakkına tecavüz veya onu incitmeye sebebiyet verilmişse, hak sahibi ife hetâüaşmak ve halis bir tevbe ile AHah'dan mağfiret dilemekle bu gü-nahdan kurtuluş olur. Eğer başkasının hakkı ile ilgili değilse, yalnız tevbe ve istiğfar edilir ve Allah'dan afv istenir.
Hırsızlık, mal sahibinin rızası ve haberi olmadan, onun malın! gizlice çalmaya denir. Maddenin hırsızlığı olduğu gibi, mânânın ve manevî değerlerin de hırsızlığı vardır ve asıl büyük hırsızlık da budur; çünkü manevî değerler, maddî kıymetlere nazaran mukayese edilemeyecek şekilde yüksektir ve üstündür. Namaz, kulun Allah'a karşı yapmakla mükellef olduğu farzların başında gelen bir ibadettir ve Allah'ın hakkıdır. Bu hakkı çalmak, onu yerine getirmemek olduğundan hırsızlığın büyüğü sayılmıştır.
(Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.).[810]

1042— (257-s.) Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İnsanların en cimrisi, selâmda cimrilik edendir ve insanların ©n acizi de, dua etmekten aciz kalandır.[811]

İbadetlerin en kolayı ve en hafifi dua etmektir. Bunu da başarmaktan aciz kalan kimseden daha zavallı kim olabilir? Dua hakkında bilgi için 623-627 sayılı hadîs-i şeriflere ve selâmda cimrilik için bir önceki habere müracaat edilsin.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[812]

(477) Çocuklara Selam Vermek

1043— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, Enes, çocuklara rastgeîip, onlara selâm verdi ve şöyle dedi :
«— Peygamber (Salhüahû Aleyhi ve SeUem) çocuklara bunu (selâm vermeyi) yapardı.[813]

Bir kısım âlimler çocuklara selâm vermeyi uygun görmemişlerse de, onlara selâm verilmesini güzel görenlerin fikri daha makbul sayılmaktadır. Çünkü çocuklara selâm vermekle onlara islâm âdabı Öğretilmiş olur ve buna alışkanlık kazanırlar. Çocuklara selâm verilince, çocuklara bu selâma mukabele etmek vacib olmaz; zira bulûğ çağına ermemiş çocuklar mükellef değillerdir. Fakat bir çocuk, mükellef olan bir adama selâm verdiği takdirde, buna mukabele etmek vacibdir.
Bir cemaata selâm verilse de, içlerinden bir çocuk bu selâmı reddetse,cemaat adına bu mukabele kifayet eder.[814]

1044— (258-s.) Anbese'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Ömer'i gördüm, mektepte çocuklara selâm veriyordu.[815]

Bu haber de çocuklara selâm vermenin örnek bir hareket olduğuna delildir. Bundan önceki hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılısn. Bu haber için.başka bir kaynak bulunamamıştır.[816]

(478) «Hanımların Erkeklere Selam Vermesi»

1045— (Ebû Talib'in kızı) Ümmü Hânî'nin şöyle dediği işitîlmigtir:
«— Peygamber (Sotlallühü Aleyhi ye Sellem) 'e gittim ki, o yıkanıyordu. Ben ona selâm verdim de, o:
«— Bu Ücadın kimdir?» dedi. Ben : — Ümmü Hâni' dedim. Peygamber:
— Merhaba?» dedi.[817]

Ümmü Hânî, Ebû Taİib'İn kızı olup, Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Selle m) in amcası kızıdır ve Hz. Alî'nin de kız kardeşidir. İsmi Fahıte'dİr. Hübeyre'nin nikâhında iken Mekke'nin fethinde kocası Necran'c kaçmış, kendisi müsfüman olmuştu. Böylece muhacirler dışında kalmıştı. Meşhur 6 hadîs kitabında Ümmü Hânı 'den rivayet edilmiş hadîs-i şerifler vardır. Oğlu, torunu ve amcası oğlu Abdullah ibni Ab bas kendisinden rivayet etmişlerdir. Hz. Alî'den sonra vefat ettiği nakledilmektedir.
İşte Ümmü Hânî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, hanımların erkeklere selâm vermesinde bir beis yoktur. Zira bu hanımın selâmı bizzat Hz. Peygamber tarafından alınmış ve kendisine «Merhaba» i!e mukabele edilmiştir.[818]

1046— (259-s.) Mübarek anlatıp demiştir ki, Hasan'in şöyle dediğini işittim:
«— Hanımlar erkeklere selâm verirlerdi.»[819]

Bu haber, önceki hadîs-i şerifin ifade ettiği mânâyı kuvvetlendirmekte olup, hanımların erkeklere selam vermelerinde sakınca olmadığı hükmüne uygun düşmektedir. Amellerde iyi niyei ve terntz kalblilik bulunması şar-tiyle işlerin meşruiyet kazandığı tabîîdir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[820]

(479) «Hanımlara Selam Vermek»

1047— Esma hanımdan şöyle dediği işitilmiştir:
— Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Seltem) Mescid'e uğradı. Hanımlardan bir topluluk da oturmakta idi. Peygamber onlara eliyle selâm söyleyip, şöyle buyurdu:
«— Nimete erenlerin küfründen sakının. Nimete erenlerin küfründen sakının.
— Hanımlardan biri dedi ki, ey Allah'ın Peygamberi! Allah'ın nimetlerine küfretmekten Allah'a sığınırız. Peygamber buyurdu:
«— Evet, sizden birinizin bekârlığı uzar. Sonra (Allah ona bir eş ihsan eder de, bu hanım) şiddetli kızgınhk gösterip der ki, vallahi l>en o adamdan bir anlık olsun, asla bir hayır görmedim. İşte Allah'ın nimetini inkâr etmek budur, nimete kavuşanların inkârı budur.»[821]

Bir fitneye düşme korkusundan dolayı genç hanımlara teşmîf edilmediği (aksırmalariyte elhamdü liilâh demelerine karşılık Yerhamukellâh denmediği) gibi, selâm da verilmez ve selâmlan da açık bir ifade ile alınmaz. Yaşlı hanımlara selâm vermek ve onların selâmını almakta bir beis yoktur. Hanımlar do erkeklere karşı aynı şekilde davranmalıdırlar.
Erkeklere .nispetle hanımlar daha sabırsız ve ani çıkışlarla isyankâr bir ruh'hdli içinde bulunduklarından, Allah'ın kendilerine ihsan buyurmuş olduğu büyük nimetleri, şiddetli bir kızgınlıkla inkâra kalkışırlar ve kocalarına:
«Sonden asla bir hayır ve menfaat görmedim» derler veya bunu diyebilecek haldedirler. İşte Peygamber Efendimiz onlara itidali ve Allah'ın nimetlerine karşı saygılı olmalarını burada tavsiye buyurmaktadır.
Esma Medîne'li ashabdan olan bu hanımın babası Yezîd ibnİ Seken'-dir. M u a z i b n i C e b e l'in de halası kızı olup, Hz. Peygamber e bîct eden hanımlardan biridir; ve künyesi ümmü Seleme'dir. Dindar ve akıllı bir hanımdı. Kendisinden nakledilen şu hâdise, buna güzel bir delildir:
«Esma» bir gün Peygamber (SalktîahU Aleyhi ve SelUunye gelip dedi ki:
— Ben, arkamda bulunan müslüman hanımlar topluluğunun bir elçi-sİyİm. Onların hepsi benim söylediğimi söylüyorlar ve aynen benim fikrimde bulunuyorlar ; Gerçekten Allah Tealâ seni erkeklere ve kadınlara peygamber olarak gönderdi. Biz, sana iman ettik ve sana tâbi olduk. Biz kadınlar topluluğu evlerde oturan, dışarı ile ilgisi olmayan kimseleriz. Erkeklerin zatî ihtiyaçlarım görüyoruz, anların çocuklarını taşıyıp koruyoruz. Erkekler ise, cihada çıktıklarından, cenazelerde bulunduklarından ve cemaat olduklarından onların faziletleri vardır. Onlar cihada çıktıkları zaman, biz onların mallarını koruruz ve çocuklarını da terbiye edip yetiştiririz. Böylece biz onlara sevab kazanma bakımından ortak olur muyuz, ey Allah'ın Resölg? Bunun üzerine Peygamber (SûHaİlahü Aleyhi ve Selkm)* yüzünü ashaba çevirip, şöyle buyurdu :
«— Dini hususunda bu kadından daha güzel bir soru soran bir kadın som işittiniz mi?» Ashab :
— Evet, işitmedik, dediler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÜem) bu hanıma hitaben :
«— Ey Esma! Dön git de, arkandaki hanımlar topluluğuna şu haberi ver: Sizden birinizin kocasına güzel itaat etmesi, onun rızasını istemesi ve ona muvafakat etmesi, bütün bu erkekler için saydığın faziletlere denk gelir.»
Esma da, Peygamber (Saltetkshie Aleyhi ve SeHem)'\n bu buyurduklarından duyduğu memnuniyet ve sevinç içinde tehlîl ve tekbîr getirerek geri döndü ve arkadaşlarını müjdeledi.
Yerimik savaşına katılıp, o gün çadırının kazığı İle 9 Rum askerini öldürdüğü ve ondan sonra da uzun bir müddet yaşadığı rivayet edilmektedir. (Radiyallahüanhü).[822]

1048— Yezîd'in kızı Esma El-Ensariyye'den :
— Ben kızlardan ibaret yaşıtlarımla bir arada iken, Peygamber (SalkAlahü Âfayhi ve Setkm) bana tesadüf etti de, bize selâm verdi ve şöyle buyurdu:
«Nimete kavuşanların inkârından sakının.» Ben arkadaşlarımın Peygambere soru sormak bakımından en cesaretlisi idim de, dedim ki:
— Ya Resûlallah, nimete kavuşanların inkârı nedir? Peygamber:
«— Sizden birinizin, ebeveyni yanında bekârlığı uzayabilir.Sonra AHah ona bir zevç rızık olarak verir, ondan kendisine bir çocuk da ihsan eder. Sonra bu kimse şiddetle kızıp nimeti inkâr ederek şöyle der: Ben senden asla bir hayır görmedim.» buyurdu.[823]

Bundan önceki 1047 sayılı hodîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[824]

(480) Kişiye Özel Selâm Vermeyi Hoş Görmeyen Kimse

1049— Tarık'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Biz, Abdullah'ın yanında oturuyorduk. Bir de onun kapıcısı gelip:
— Namaz vakti geldi, dedi. O kalktı; biz de onunla kalktık ve Mes-cid'e girdik. Abdullah, Mescid'in ön tarafında insanları rükû halinde gördü de, hemen tekbir alıp rükû yaptı. Biz de yürüdük ve onun yaptığı gibi yaptık, Sür'atle bir adam gelip:
— Selâm üzerinize olsun, ey Ebû Abdurrahman, dedi. O da:
— Allah doğru söyledi, Resulü de tebliğ,etti, cevabında bulundu. Vak-ta ki biz namazı kıldık, o evine girdi, biz de yerimizde oturup onun biz çıkagelmesini bekledik. Birbirimize dedik ki, hanginiz (bu selâm işinden) Ebû Abdurrahman'a soracak? Tarık dedi ki:
— Ben ona sorarım. Nihayet ona sordu. O da dedi ki, Peygamber §}öyle buyurdu:
«— Kıyametin kopmasına yaîkıgn şu işler olacaktır: Kişiye Özel selâm verilmesi. Ticarette kadın kocasına yardım edecek kadar ticaretin yayılması. Akrabalarla ilginin kesilmesi. İlmin dağılmadı. Yalan yere şahitliğin ortay» çıkması. Hak şahitliğin gizlenmesi.»[825]

Müslümanlardan ibaret bir topluluklp karşılaşıldığı zaman, bu topluluk İçinden bir kimsenin şahsını kosdederek veya ismini açıklayarak ona mahsus şekilde selam vermek mekruhtur; çünkü selâmın meşru l olmasmdon maksad ülfeti temin etmektir, yabancılığı gidermektir. Halbuki selâmı hususîleştir-mekte, başkasını yabancı tutma mânâsı vardır. Ancak önceden umuma mahsus selâm verildikten sonra, tahsis yapmakta beis yoktur. Kişiye özel selâm verilince de, bu selâmın yine kişiye özel olarak karşılanması caizdir.
Kıyamete yakın zamanda müslümanlar arasındaki sıkı münasebet ve kardeşlik bağlan gevşemiş olacağından ve birbirlerini tanıyanlar arasında selâm geçerli bulunacağından, selâm herkese değil de, tanıdık muayyen kimseye özel şekilde verilecektir.
Kıyamete yakın zamanda maneviyat zayıflayacağından herkes maddî kazanç peşine koşacak ve ticaret yollarına koyularak sefahat ve israf hayatını gaye edinecektir. Böylece kadın da kocasına yardım etmeye mecbur kalacaktır.
İnsanların gayesi madde temininden ibaret olacağından akrabalara ve yakınlara iyilik etmek duyguları kaybolacak ve onlarla ilgi kesilecektir. DİN, insanların nefis arzularını ve başıboşluklarını engelleyen ve onlara in-tizamî bir hayat gösteren ve hayatın her dalı ile ilgilenen bir kanun mecmuası olduğundan onu öğrenmeğe lüzum hissedilmeyecek ve böylece dağılıp gidecektir. Yine kıyamete takaddüm eden zamanda âhİret hesabı düşünülmeyeceğinden menfaat için yalan yere şahitlik edilecek ve haklı meseleler gizlenip saklanacaktır. Bütün bu hususlar, Hz. Peygamber'in birer mucizesi olarak haber verilmektedir. (Müsned - Hadîs : 3870).[826]

1050— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre, bir adam Rosûlüllah (Saİlallahü A leyhi ve Sellem) 'e sordu : — İslâm'ın hangi hasletleri daha hayırlıdır? Peygamber şöyle buyurdu :
«— Yemek ye d i rir sin, tanıdığına ve tanımadığına selam verirsin.»[827]

Bilhassa molı az olan ve kendisi muhtaç durumda bulunan kimsenin daha muhtaç olanlara yedirmesinde çok büyük fazilet vardır. Çünkü bu, fazla cömertlikten, Allah'a güvenden ve takvadan ileri gelir. Buradaki harcama umumî mânâ taşır. Çoluk-çocuğa, misafirlere ve bütün hayır yollarına yapılan masraflar hep bu fazilet içine girer. Dar durumda olanların harcamalarındaki mükâfat da hâli vakti geniş olanlarınkinden daha fazladır, insanoğlu takvasını kaybedince, böyle sevabı büyük işleri yerine getiremiyor, mal edinme hırsı içinde islâm'ın bu en büyük hasletini yok ediyor ve bunun yerine mala dokunmayan sırf teşbih çekme işini en büyük fazilet kabul ediyor; bunu da takva sayıyor. Halbuki takva, Hz. Peygamber'in uyguladığı yaşayışa uymaktır ve onun bütün hareketlerini benimseyerek tatbik yoluna girmektir.
Tanıdık veya tanımadık, büyük veya küçük, yüksek rütbeli veya rütbesiz her müslümana selâm vermenin de büyük fazileti vardır. Bu, İslâm kardeşliğini ve müslümanların birbirlerine yakınlaşmalarını temin eden ve insanları mütevazı yapan çok "güzel bir iştir. Onun için islâm'ın en hayırlı hasletlerinden biri sayılmıştır. Diğer taraftan şahısları ayırıp, kişiye özel selâm vermekte samimiyetsizlik olduğundan, bu hareket makbul sayılmamıştır. Çünkü bunda insanlara hakaret mânâsı vardır ve insanların düşmanlığına, kin duygularını kamçılamaya sebep olma vardır.[828]

(481) «Hficab Âyeti Nasıl Nazil Oldu

1051— İbni Şihab demiştir ki, Enes bana haber vermiştir. Enest Re-sûlüllah (satiallrJıü Altyhi rr S*tlfm)'h\ Medine'ye gelişi zamanında on yaşındaydı.
(O, şöyle anlatmıştır): «Annelerim (Peygamberin zevceleri^ Peygambere hizmet için beni devamlı olarak vazifelendiriyorlardı. Böylece on yıl ona hizmet ettim. O vefat ettiği zaman, ben yirmi yaşında idim. Bunun için Örtü (hicab) hâdisesini en jyi bilen insandım. Âyetin ilk nazil oluşu, Resûlüllah (Saitallahü Altyhi veSetkm}*in Cahş kızı Zeyneb ile evlendiği zamandı. Ona güvey olarak sabahlayınca, insanları davet etti de» onlar yemek yediler. Sonra çıkıp gittiler. Ancak birkaç kişi Peygamber (Ssllaikhü Aleyhi v$8etkm} in yanında kalıp beklemeyi uzattılar, (çıkıp gitmediler). Onlar çıksın diye Peygamber lfalktı ve çıktı. Ben de çıktım. Peygamber yürüdü; ben de onunla yürüdüm. Nihayet Hz. Aişe'nin hücresi eşiğine kadar geldi. Sonra o insanların çıkıp gittiğini zannetti de geri döndü. Ben de döndüm. Zeyneb'in yanına varınca, bir de gördü ki onlar oturuyor. Hemen Peygamber geri döndü; ben de döndüm. Tâ Hz. Aişe'nin hücresi (evi) eşiğine ulaştı ve onlar çıkmışlardır zannederek geri döndü. Ben de onunla geri döndüm. Bir de gördü ki, onlar çıkmışlardır, İşte bu esnada Peygamber fStâfaMahü Akyhi w $$ltem$ benimle kendi arasına örtü (perde) koydu ve hicab âyeti indirilmiş olötu.[829]

Hadîs-i şerifte beyan edildiği şekilde, ashab-ı kiramın Peygamber ($allaltehûAleyhlve$etkrn)'e eziyet verecek bezi tutum ve hareketleri üzerine Vacib Tealâ Hazretleri, kullarına edeb kaidelerini öğretiyor ve şöyle hareket etmelerini emrediyor:
Ey iman edenler! Yemek vaktini gözetmeksizin, size izin verilip de davetli olduğunuz vakitten başka zamanlarda, Feygamber'in evlerine girmeyin; fakat çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yediğinizde ide hemen (yanından) dağıUn. Söz söylemek, sohbet etmek için de izinsiz girmeyin; çünkü bu Feygamber'e eziyet veriyor, (sonra çıkın veya girmeyin

demeğe) sizden utanıyor. Ancak Allah gerçeği açıklamayı terk etmez. Bir de Peygamberin zevcelerinden bir şey istediğiniz vakit (sizinle onlar arasında mevcut) perde arkasından sorun. Böyle yapmanız, hem sizin kalbleri-niz, hem de onların kalbleri için daha temizdir. Allah'ın Resulüne eziyet etmeniz doğru olmaz; arkasından (irtihalinden sonra) zevcelerini nikahlamanız ıda hiç bir zaman caiz olmaz. Bu, Allah katında çok büyük bir günahtır.» (Ahzab Sûresi, Âyet: 53)
Rivayet edildiğine göre, bir takım kimseler zaman zaman Hz. Peygam-ber'in evine geliyordu ve onlara yemek yediriliyordu. Bunlar bazan yemekten önce gelip yemek hazırlanıncaya kadar bekliyorlar ve yemek yedikten sonra da çıkıp gitmiyorlardı. Aleyhissalâtu vesselam sıkılıyor .ve bunlara çıkın demeye utanıyordu. Aynı hal Hz. Zeyneb'le evlendikleri günkü düğün yemeğinden sonra meydana gelmesi üzerine bu «Hicab = Örtünme» âyeti nazil oldu ve Peygamberin hanımlarına, görünmelerine engel bir perde arkasından sokmak veya bir şey İstemek farz kılındı. Bu zamana kadar Arablarda hicab âdet değildi. İslâm'dan önce kadınlarda örtünme bakımından da bir edeb yoktu. Bunun için türlü hakaret ve eziyetlere maruz kalıyorlardı ve cemiyet içinde şerefli mevkileri yoktu. İslâm dini ise onları her türlü tasalluttan ve eziyet hareketlerinden kurtararak onlara en şerefli yeri tayin etmiştir.[830]

(482) «Üç Çıplak Vakit»

1052— (260-s.) Salebe ibni Ebî Malik El-Kurazî'den rivayet edildiğine göre kendisi, Benî Harise ibnil-Haris'in kardeşi Abdullah ibni Sü-veyd'e üç çıplak vakitten sormak üzere yola koyuldu. Abdullah bu üç vakti gözetip uygulardı. Abdullah sordu:
— Ne istiyorsun? Ben dedim ki:
— Bu üç vakitle amel etmek istiyorum. Bunun üzerine şöyle dedi:
— (1) Öğle sıcağında (uyumak için) elbisemi çıkardığım vakit, ev halkımdan bulûğa ermiş hiç kimse yanıma girmez; ancak iznimle girer yahut onu çağırırsam girer ki, bu onun iznidir. (2) Fecir vakti doğup da insanla?* tanınıncaya ve namaz kılınıncaya kadar, (bu vakit de gece elbisesini değiştirip giyinme zamanıdır ki, yine kimse yanıma giremez). Bit de yatsı namazını kıldığım ve elbisemi uyumak için çıkardığımda ^(yassıma kimse giremez.).[831]

İnsanların evlerinde istirahat için soyunup, boş kaldıkları üç vakit vardır ki, bunlara «Üç Averâb denir. VacÎb Tealâ Hazretleri bu üç vakti Kur*an-ı Kerîm'de beyan buyurarak, onlara riayet etmeyi bize şöyle tavsiye ediyor:
«— Ey iman edenler! Sahib olduğunuz köleler (hizmetçiler) ve sizden olup da henüz bulûğ çağına ermemiş gençler (odalarınıza girecek olurlarsa) şu üç vakitte sizden izin istesinler: Sabah namazından evvel, (çünkü bu vakit elbise değişme vaktidir; gecelikler çıkarılır, gündüz elbiseleri giyilir). Öğle sıcağında (yatmak için) elbiseni» çıkardığınız zaman. Bîr de yatsı namazından sonra (uyku için soyunduğunuz zaman). Bu üç vakit sİscîn için yalnız kalma vaktidir. Bu vakitlerin dışında ne sîze, ne onlara bir günah yofctur; hiatmet için yanınızda dolaşırlar ve sise ide birbirinize {(odalarınıza) girip çıkabilirsiniz. İşte Allah âyetlerini size böyle açıklıyor. Allah Alîm'dir, Hafctm'dir.» (Nür Sûresi, Âyet; 58).
Âyet-i Kerîmenin nüzul sebebi :
Rivayet edildiğine göre, Peygamber (Satlaîîahii Ateyhi veSeltem) gündüzün en sıcak bir vaktinde, Ensar'dan M ü d I i c adlı köleyi Hz. Ömer'e gönderdi. Hz. Ömer uyuyordu. Köle kapıyı çalıp içeri girdi. Hz. Ömer uyanıp oturdu ve bu arada bir kısım avret yeri açıldı. Bunun üzerine söyle dedi :
«Çocuklarımızın ve hizmetçilerimizin izinsiz olarak, bu vakitte yanımıza girmelerini Cenab-ı Hakk'ın yasaklamasını istiyorum, keşkİ yasak olaydı.»
Sonra Hz. Ömer bu hizmetçi ile gitti ve orada bu âyetin nazil olduğunu gördü; hemen secdeye kapandı.
Bu üç vakit, yalnız başına kalmak, istirahat etmek ve elbise değişmek zamanları olduğundan hizmetçilerin ve henüz bulûğ çağına ermemiş bulunan çocukların ve akrabanın izin almaksızın büyüklerin odalarına girmeleri yasaklanmıştır. Bu üç vakit dışında hizmetçiler ve küçük çocuklar, izinsiz babalarının, annelerinin ve akrabalarının odalarına girip çıkabilirler; çünkü hizmet etmekle görevlidirler. Fakat köle hizmetçi olmayıp da bulûğ çağına erişmiş bulunan büyükler hiç bir zaman izinsiz olarak başkalarının odalarına giremezler. Bunlar muhakkak ev. veya oda sahibinden izin almalıdırlar.[832]

(483) «Erkeğin Hanımı İle Yemek Yemesi»

1053— Hz. Aişe'deıi rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Peygamber (SülUtltehü Aleyhi ve Settem) ile Ukt (— hurma ve yo-kurusundan yapılmış bir yemek) yiyordum da, Ömer geldi. Peygamber onu (yemeğe) davet etti; o da yedi. Yerken eli parmağıma dokundu. Bunun üzerine şöyle dedi :
«— Ay!.. Sizin hakkınızda bana yetki verilmiş olsaydı, sizi hiç bir gön göremezdi.» îşte hicab âyeti bunun üzerine nazil oldu.[833]
Hz. Enes'den rivayet edilen 1051 sayılı hadîs-İ şerif münasebetiyle anlatılan hâdise üzerine hicab == örtünme âyetinin nazil olduğu bildirilmişti. Burada İse, âyetin nüzulüne Hz. Â i ş e 'nin naklettiği bu yemek hâdisesi sebep gösterilmekte ve Hz. Ömer'in arzusuna uygun olarak âyetin nazil olduğu belirtilmektedir. Her iki hâdisenin birbirine yakın zamanda vuku bulmasiyle. ikisinin de nüzul sebebi olması mümkündür.
Anlaşıldığına göre, hicab âyeti nazil olmadan önce ashab-ı kiram, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve 5cltem;'in hanelerinde müminlerin anneleriyle bir sofrada yemek yedikleri oluyordu. Müminlerin annelerine mqhsus: olmak üzere hicab âyeti nazil olunca, artık ihtiyaçlar ve sualler perde qr-. kasından arzedilmeye başlandı ve böylece aşhablö bir arada bulunmalga-yasaklandı.
Hz. Peygamber'in kendi zevcesîyle bir arada yemek yemesi ise edebe, en uygun bîr harekettir ve müminledir de buna uyması gerekli-' bir sünnettir»
(Bu hadîs-İ şerif için başka.,kaynak bulunamamıştır.).[834]

1054— Kays km Ümmü Habibe'nin şöyle dediği işitilmiştir. — Üm-mü Habîbe, Hâris'in oğlu Harice'nin büyük annesi olan Havle'dir —:
«— Benim elimle Eesûlüllah (SalîaÎîahü Aleyhi ve Sellem)'in eli bir kap içine girip çıkmıştı, (böylece bir kaptan abdest almıştık).»[835]

Ebu Davud ve İbnİ Mace 'nin rivayetleri :
«— BİR kaptan abdest alış sırasında, benim elimle ResûlüIlah (Salfaltekü Aleyhi ve Helkm) 'in e!i kap içine girip çıkmış idi.» şeklindedir. Lâfızlar biraz değişikse de mânâ bakımından aralarında fark yoktur. Yine bu hanımlarla bir kabdan abdest alma işinin hicab âyetinin inişinden önce cereyan ettiğini hadîs âlimleri İfade etmektedirler. Bu itibarla bundan Önceki hadîs-i şerîfîn açıklamasına bakılsın.[836]

(484) Şenliği Olmayan Bir Eve Girince

1055— (261-s.) Rivayet edildiğine göre, Abdullah İbnİ Ömer şöyle demiştir:
«— Bir kimse meskûn olmayan (şenliği bulunmayan) eve girdiği zaman : Esselâmu Aleyna ve Alâ ibadülâhi's-Salihîn = Allah'ın selâmeti hem biiiîîi üicrimire, hem de AJlalı'm salih kulları üzerine olsun,, desin.»[837]

Meskûn olmayan evler İkt kısımdır. Bunlardan biri, içinde şefliği bulunmayan, fakat bizzat sahibi tarafından içine girilen evdir. Diğeri de, depa ve anbar mahiyetinde olup da, başkasına ait bulunan,- fakat İçinde bir mal ve menfaati olan kimsenin girdiği yerdir. Böyle bir yere, sahibinin izni alınmaksızın girilebilir ve bu iki türlü yere girildiği zaman da «Esseîâmu Aleyna ve Alâ IbadiltâhiVSaİitun» şeklinde selâm verilir. Başkasına ait bulunan meskûn veya gayri meskûn evlere giri$ adabını, bundan sonra gelen haberde, Allah Tealâ'nın emri olarak göreceğiz.
(Bu haber için başka bîr kaynak bulunamamıştır).[838]

1056— îbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:—Kendi ev ve odalarınızdan başka evlere, sahipleriyle alışkanlık tensin edip izin almadan ve selâm vermeden girmeyinir.» (Nûr Süresi» Âyot: 27)
— Cenab-ı Hak, bundan istisna ederek buyurmuştur:
«— İçinde oturulmayan ve içinde faydalanma hakkınız bulunan (depo, ahır gibi) evlere (izinsiz) girmenizde bir günah yoktur. Allah açıkladığınızı da bilir, gizlediğinizi de...» (Nûr Sûresi, Âyet: 29).[839]

Cenab-ı Hak buradaki âyet-i kertmelerle, meskûn olan evlere ve meskûn olmayıp da içinde bir menfaatimiz bulunan yerlere girme adabını bize beyan buyuruyor:
1— Başkasına ait bir eve gireceğimiz zaman selâm verip de izin almadıkça içeri girmemizi yasaklıyor. Evin mahremiyetini koruma ve ev sahibine sıkıntı vermemek hallerine binaen izin aldıktan sonra İçeri girmek, terbiye ve nezaketin en güzel ifadesidir.
2— İçinde durulmayan ve içinde bir mal veya menfaatimiz bulunan: han ve depo gibi yerlere, sahibinden izin almaksızın içeri girmemizde bir; beis bulunmadığını, böyle izinsiz girmenin edebe aykırı düşmediğini de yine-Cenab-ı Hak bizlere öğretiyor. Ancak böyle yerlere girildiği zaman da :
«— Esselâmu Aİeynâ ve Ala İbadîllahi's-Salihîn» şeklinde selâm vermemiz gerektiğini de bir önceki haberden öğrenmiş bulunuyoruz.[840]

(485) «Sahip Olduğunuz Köleler Sîzden İzîn İstesin» (Nûr Sûresi: 58)

1057— (263-s.) İbni Ömer'den rivayet edilmiştir:
— Sahip olduğunuz köleler, (üç vakitte odalarınıza girmek için) sizden izin istesin.» İbni Ömer demiştir ki:
— Bu emir erkek köleler içindir, kadın olanlar için değil...[841]

Burada âyetin bir kısmı naklediliyor. Âyet-i Kerîmenin tamamı 1052 sayılı hadîs-i şerîf münasebetiyle açıklamasında geçmiş ve hizmet İçin kullanılan kölelerle henüz bulûğ çağma girmemiş çocukların belirtilen üç vakitte odalara İzinsiz girmemeleri hususu anlatılmıştı. Orada erkek ve kadın köleler arasında bir ayırım yapılmamıştı. İbni Çmer'in görüşünde bu izin, kölelerden erkek olanlar için bahis, konusudur, kadın olanlar için değil... 1052 sayılı hadîs-i şerife ve açıklamasına bakılsın.[842]

(486) «Çocuklarınız Bulûğa Erince» (Nür Sûresi, 59)

1058— (264-s.) İbni Ömer'den nakledildiğine göre, çocuklarından biri bulûğ çağına girince onu odasından ayırırdı ve izinsiz olarak da odasına sokmazdı.[843]

Çocuklar bulûğ çağına erince odaları ayrılır ve bunlar büyükler safına girerler. Onun için hangi vakitte olursa olsun, ana-babalarımn odalarına girmek istedikleri zaman muhakkak izin alıp içeri girmeleri gerekir. Nûr sûresinin 58. âyetinde bu izinsiz girme yasağı küçük çocuklar için üç vakite inhisar ettirilmişti. Köleler de aynen küçük çocuklar hükmüne sokulmuştu.
Burada büyük çocukların durumu anlatılmakta ve her zaman için İzin alarak içeri girmeleri lüzumuna işaret edilmektedir. Âyet-i kerîmenin tamamı şöyle:
«— Sizde» olan çocuklar bulûğa erdiklerinde, kendilerinden Öncekilerin (ağabeylerinin) izin isteyişleri gibi, (odanıza girmek için her vakitte) izin istesinler, tşte Allah âyetlerini (emir ve yasaklarını) böyle açıklıyor. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.» (Nûr Sûresi* Âyet: 59)
İnsanın yetişkin çocuğu izinsiz olarak kendi odasına giremezse, yabancıların hiç giremeyeceği tabiîdir.[844]

(487) İnsan Annesinden (Odasına Girmek İçin) İzin İster

1059— (265-s.) Alkame'den rivayet edildiğine göre, bir adara Abdullah'a (ibni Mes'ûd hazretlerine) gelip dedi ki:
— Annemin odasına girmek için izin istemeli miyim? Buna (Abdullah) şu cevabı verdi:
— Anneni görmekten hoşlanacağın (muaşerete uygun) bütün zamanlarında (izin alman) gerekli değildir.[845]

Yabancı bîr kimsenin özel İkametgâhına girmek için izin istenmesi terbiye ve nezaket icabı olduğu gibi, kötü ve edeb dışı bir manzara ile karşılaşmamak için, cnne, baba, kardeş ve evlâd emsali yakınların yanlarına varılırken öksürerek, seslenerek önceden haber verilmesi de yine bir edeb kaidesidir. Hoşlanılmayacak bir manzara tasavvur edilmediği zamanlarda İse, herhangi bir işarete ve izin elmaya lüzum kalmaksızın anne, baba, kardeş ve çocuğun yanına gidilebilir. Ansızın birbirinin, odasına girmek, bazı nahoş hal ve hareketlerle karşılaşmaya sebep olabileceğinden, buna meydan vermemek için bir takım ses Ve belirtilerle içeri girilmek istendiğini duyurmak ve içerdekine derlenip toparlanmaya imkân vermek gerekir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[846]

1060— (266-3.) Müslim ibni Nazîr'in şöyle dediği işitilmiştir:
— Bir adam Hüzeyfe'ye sorup, dedi ki:
— Annemin yanma (odasına) varmak için izin isteyeyim mi? O, şöyle cevap verdi:
— Eğer annenin yanma ondan izin almaksızın gidersen, hoşlanmadığın şeyi görürsün.[847]

Bu haber de, bundan önceki haberin mânâsını teyid etmektedir. Hoşlanılmayacak bir manzara İle karşılaşmamak için izin almanın yerinde ve 'edebe uygun İş olduğuna İşaret edilmektedir. Böyle bir görünüş bahis konusu olmadığı anlarda İse, izin almaya lüzum yoktur. 1059 sayılı haberin açıklamasına bakılsın. (Bu haberi, Abdürrezzak'ın Musannef'inde zikrettiğini Fadlu'llah haşiyesinde nakletmektedir. FadİLu'llah : C. II, s. 501).[848]

(488) İnsan Babasının Yanına Varmak İçin İzin İster

1061— (267-s.) Musa ibni Talha'dan. rivayet edildiğine göre, şöyle' demiştir:
— Babamla birlikte annemin yanma vardık da, babam içeri girdi.
Ben de babamı takip ettim. Babam ise, bana dönüp göğsümü itti; o kadar ki, kıçım üzerine beni oturttu. Sonra:
— İzinsiz mi giriyorsun? dedi.[849]

Bu haberde, babası ile beraber annesinin odasına girmek isteyenin hiç olmazsa yanındaki babasından müsaade alarak içeri girmesinin gerekli olduğuna, bîr nezaket ve edeb hareketi bulunduğuna İşaret edilmektedir. Bu konu ile ilgili,önceki haberlere müracaat edilsin.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[850]

(489) İnsan Babasının Ve Çocuğunun Yanına Girmek İçin İzin İster

1062— (268-s.) Cabir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İnsan, çocuğunun ve kocalmiş olsa bile annesinin, erkek kardeşinin, kız kardeşinin, babasının yanma girmek için izin ister.[851]

Insanın en yakını bulunan ana, baba ve kardeşler gibi mahremlerinin özel yer ve odalarına ansızın, hiç bir belirti göstermeksizin girmemesi gerekli olduğuna ve bunun sebebine 1059 sayılı haberin açıklamasında temas edilmişti. Oraya bakılsın. (Bu haber için de başka bir kaynak bulunamamıştır.).[852]

(490) İnsan Kız Kardeşinin Yanına Girmek İçin İzin İster

1063— (269-s.) Atâ'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İbni Abbas'a sordum da, dedim ki:
— Kız kardeşimin yanma girmek için izin isteyeyim mi? O:
— Evet, dedi. Ben tekrar edip dedim ki:
— Benim himayemde iki kız kardeşlerdir; onları geçindiriyorum ve onlara yedirip, harcıyorum, onların yanına girmek için izin istemeli miyim?
— Evet, dedi. Onları çıplak olarak görmek ister misin? Sonra (Nûr Sûresi'nin 58. âyetini) okudu:
Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köleler ve henüz bulûğa er» memiş küçük çocuklarınız (odalarınıza girecek olurlarsa) şu üç vakitte sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağında (yatmak için) elbisenizi çıkardığınız sırada, bir de yatsı namazından sonra... Bu üf vakit sizin için yalnız kalma vaktidir.»
— Şu köleler ve küçük çocuklar ancak üç vakit için izin 'almakla emredildiler. (Bunlar dışında büyükler daima izin alarak içeri girmekle emredildiler hükmünü kasdederek yine Nûr Sûresi'nin 59. âyetini ifade edip şöyle) dedi:
«— Sizin çocuklarınız bulûğa erdiklerinde, kendilerinden önceki ağabeylerinin izin isteyişler gibi, (odalarınıza girmek için her vakitte) izin istesisoler.»
İbni Abbas dedi ki, izin almak vaciptir. İbni Güreye de, bütün insanlar üzerine vaciptir ilâvesini yaptı.[853]

Bilgi için 1052 ve 1059 sayılı haberlerin açıklamalarına bakıl&ın. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[854]

(491) İnsan Erkek Kardeşinin Yanına Girmek İçin İzin İster

1064— (270-S.) Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İnsan babasının, anasının, erkek kardeşinin ve kız kardeşinin yanına (odasına) girmek için izin ister.[855]

1059 sayılı haberle ondan sonrakilere bakılsın.[856]

(492) Üç Defa İzin İstemek

1065— Ubeyd ibni Umeyr'den rivayet edildiğine göre, Ebû Musa El-Eş'ari, Ömer ibni Hattab'ın huzuruna çıkmak için izin istedi. Hazret) Ömer'in meşguliyete benzer hali olduğundan, Ebû Musa'ya izin verilmedi. Bunun üzerine Ebû Musa geri döndü. Ömer işini bitirince:
— Ben Abdullah ibni Kays'ın (Ebû Musa'nın) sesini işitmedim mi? Ona müsaade edin, (gelsin). Ebû Musa geri dönüp gitti diye Hazreti Ömer'e söylendi. Hz. Ömer onu çağırttı (ve geri dönüş sebebini sordu). Bunun üzerine Ebû Musa dedi ki:
— Biz bununla emredilmiştik, (üç defa izin isteyin, size izin verilmezse geri dönün diye Hz. Peygamber bize buyurmuştu). Buna karşı Hz. Ömer:
— Bana, buna dair delil getirirsin, (yoksa canını acıtırım). Ebû Musa da Ensar'ın meclisine gidip, onlara sordu:
— (İçinizde izin istemenin üç defa olduğuna dair hadîs-i şerifi bilen ve Hz. Ömer'e karşı şahitlik edecek var mıdır?) Onlar da dediler ki:
— Bu hususta sana en küçüğümüz Ebû Sa'îd El-Hudrî ancak şahitlik edebilir. Adam, Ebû Sa'îd ile beraber (Hz. Ömer'e) gitti. Hz. Ömer de şöyle buyurdu:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeÎlem) 'in işinden bana gizli kalan mı oldu? (şaşılacak şey!..) Çarşılarda alış-veriş beni meşgul etti. Bu sözden, ticarete çıkışı kasdediyor.[857]

Ebü Davüd, TirmİzÎ ve İbnİ Mace 'nin rivayet ettiklerine göre de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Sizden biriniz üç defa izin ister de, ona izin verilmezse, geri dön.sÜn.»
Anlaşılıyor ki, üç defaya kadar kapıyı çalmak veya selâm vermek suretiyle içeri girmek için izin çıkmasını beklemek ve izin çıkmadığı takdirde de geri dönmek sünnettir. Anlayış göstererek başkasını rahatsız etmemek aynı zamanda nezaket ve edeb kaidesidir. Böyle olduğu halde, fazilet ve şerefi çok üstün olan Hz. Ömer'in hafizasından bu Hadîs-İ Şerif silinmiş veya ona kapalı kalmış olup, ondan mertebece daha aşağı kimselerin hatırlat-masiyle İşin farkına varmış ve buna taaccüp etmiştir. Buna da sebep, insanlara muhtaç olmamak için bizzat çoluk-çocuğunun geçimini temin maksadıyla çarşıya çıkıp çalışmasını ve meşgul olmasını göstermektedir. Hazretf Ömer, yalnız E b û M Cı s a 'nın şahitliği ile izin istemenin üç defa olduğuna dair Hadîs-i Şerifin sıhhatini kabul etmemiş, başka bir şahit getirilmesini istemişti. Çünkü bir kişinin İfadesi kesinlik taşımaz. Ebû S a î d'in de aynı Hadîs-İ Şerife şahitlik etmesi üzerine de, hüküm iki kişinin şahülîğİ ile kesinlik kazanarak Hz. Ömer tarafından kabule şayan oldu.[858]

(493) İzin İstemek Selâmdan Başkadır

1068— (271-s.) Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, selâm vermeden önce izin istiyen hakkında kendisine soruldu. Ebû Hüreyre dedi ki:
— Selâm ile söze başlamadıkça ona (izin istiyen kimseye) müsaade edilmez.[859]

Bir kimsenin evine girmek için, yalnız kapıyı çalmak veya seslenmek gibi hareketlerle izin istemek başka şeydir, ayrıca selâm vermek de başka şeydir. Buradaki haberden anlaşıldığına göre, ev sahibi ile İlk karşılaşmada selâm verilir ve içeri girmek için müsaade İstenir. Selâm vermedikçe de içeri girmeye müsaade edilmez.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamadı.).[860]

1067— (272-s.) Ebü Hüreyre'nin şöyle dediği işitümiştir:
— Bir kimse, bir yere girmek isteyip de «Esselâmu Aleyküm» demedi ise, selâm anahtarını getirmedikçe cna «hayır!» (İçeri girmek yok!) de.[861]

Bu haber de, bir öncekini" teyid etmekte ve selâm vermeden içeri girmenin yerinde bir hareket olmadığınrbelirtmektedir. Böylece izin istemekle selâm vermenin ayrı ayrı şeyler olduğu da anlaşılmaktadır,
(Bu haber için yine başka bir kaynak bulunamarmşhr.).[862]
(494) İzinsiz Bakanın Gözü Oyulur

1068— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem/den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«— Eğer bir adam (izinsiz olarak) yukardan aşağı evine bakar da, ren ona Mr taş atıp gözünü çıkarırsan, sana bir günah yoktur.»[863]

Haber vermeksizin ve müsaade almaksızın kasıtlı olarak başkasının kapı aralığından veya evinin penceresinden içeriye bakmak, hisar ve duvar gibi yerler üzerinden ev içlerine bakmak haramdır. Bunda hem ev masuniyetini ihlâl vardır, hem de tecessüs, yani başkasının özel hayatını araştırma vardır. Bundan son derece kaçınmak lâzımdır. Yoldan geçerken, araştırma ve kasıt niyyetini taşımaksızın bir göz değmesi, suretiyle bakılmasında bîr beis yoktur ve bu bir suç sayılmaz.
Şafiî mezhebine göre, kasıtlı olarak ve işlediğinde sebat göstererek kapı veya pencere aralığından İçeri bakanın gözü oyulduğu takdirde, oyan kimseye ne kısas yapılır, ne de diyet ödetilir.
İmamı Azam Hazretlerine göre, böyle kötü bir İş yapar kimseye, yaptığı İşin haram olduğu ve bundan sakınılması gerektiği ihrar edilir, halini düzeltmesi İstenir. Buna rağmen halini düzeltmeyerek aynı kötü işe devam ettiği sabit olursa, gözünü çıkarmak caizdir.[864]

1069— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılıyordu da, bir adam uzanıp evine (kapı aralığından) baktı. Bunun üzerine Peygamber ok torbasından bir ok alıp» o adamın gözlerine doğru çevirdi.»[865]

Haber vermeksizin Peygamberin evi -içine gözü İle tecavüz edenin bir Bedevi olduğu rivayeti vardır. -Bunun yaptığı hareketin fenalığını kendisine bildirmek ve bir daha böyle bîr işe teşebbüs etmemek İçin Hz. Peygamber Bedevinin gözlerine doğru oku doğrultnıuş, adam da sakınıp gitmiştir. Bu Hadîs-i Şerifi biraz değişik lâfızla TirmizİZ de rivayet etmiştir. Bundan önceki Hadîs-i Şerife ve açıklamasına, bakılsın.[866]

(495) İzin İstemek, Göz Harama Değmemek İçindir

1070— Sehi ibni Sa'd haber verdiğine göre, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kapısındaki bir delikten içeriye baktı. Peygamberde kendisiyle başını kaşıdığı bir çalı vardı.
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adamı görünce, şöyle buyurdu :
— «Eğer maksatlı olarak bana baktığını hileydim, bunu gözüne sokardım.»[867]

Göz harama değmesin, evin mahremiyetine vakıf olunmasın ve böylece haram işlenmesin diye, yabancı- evlere-girmekte izin almak meşru kılınmıştır. Bunun için hiç kimseye, kapı deliğinden veya aralığından içeri bakmak delâl değildir. Israrla bu haramı işleyenlerin cezası da, göz oyulması kadar ağırdır. 1086 sayılı Hadîs-i Şerîf açıklamasına bakılsın.[868]

1071— Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Göz (harama değmesin) için izin almak meşru kılındı.»[869]

1070 sayılı Hadîs-İ Şerife bakılsın.[870]

1072— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Bir adam, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in -hücresindeki (evindeki) aralıktan içeriye baktı da. ResülüUah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) bir okla ona karşı durdu. Adam da başını çıkardı; (savuşup uzaklaştı).»[871]

1069 ve 1070 sayılı Hadîs-İ Şeriflere bakılsın.[872]

(496) Bir Adam Bir Adama Evinde Selâm Verince

1073— Ebû Musa'dan haber verildiğine göre, şöyle demiştir:
— Ömer'in yanma varmak için (kapıda) izin istedim —üç kerre — de bana izin verilmedi. Ben de geri döndüm. (Arkamdan Ömer adam gönderip) beni çağırttı ve dedi ki:

—" Ey Abdullah! Kapımda beklemek sana zor geldi. Şunu bilmiş ol ki, insanların senin kapında beklemeleri aynı şekilde onlara zor geliyor. Ben de:
— Hayır, ben senin yanma girmek için üç defa izin istedim, bana izin verilmedi. Ben de geri döndüm. «Biz böyle hareket etmekle emrolunuyor-duk, (Peygamberin bize emri bu idi).» dedim. Bunun üzerine Ömer:
— Bunu kimden işittin? dedi de ;
— Bunu Peygamber (SaîiaUahü A teyhi ve Selknı) 'den işittim, dedim. Buna karşı Ömer şöyle dedi:
— Bizim işitmediğimizi, Peygamber (SaîiaUahü Aleyhi ve Selîem) 'den sen mi işittin? Bu hususta bana bir delil getirmezsen, seni azaba sokacağım.
— Ben de çıktım, Mescid'de oturmakta olan Ensar'dan ibaret birkaç kişinin yanına kadar gittim. Onlara (izin İstemeye dair Hadîs-i Şerifi işiten olup olmadığını) sordum. Onlar dediler ki:
— Bundan şüphe eden mi var?
Ben de Ömer'in söylediklerini onlara haber verdim. Onlar:
— Sen?ale ancak en küçüğümüz kalkıp gidebilir, dediler. Bunun üzerine Ebû Saîd El-Hudrî —yahut Ebû Mes'ûd— Ömer'e gitmek üzere benimle kalktı. (Ebû Saîd, Ömer'in huzurunda şu Hadîs-i Şerifi) anlattı:
— Sa'd ibni Ubade'yi ziyaret etmek isteyen Peygamber (Sallat ahu AhyhtYeSeltehOiH (yola) çıktık. Nihayet Peygamber onun yanma vardı da selâm verdi, fakat içeri girmeye kendisine izin verilmedi. Sonra ikinci defa selâm verdi, sonra üçüncü defa verdi. Yine kendisine izin verilmedi. Bunun üzerine Peygamber:
«— Biz, üzerimizdeki borcu ödedik» buyurdu. Sonra geri döndü. Arkasından Sa'd, Peygambere yetişip, dedi ki:
. — Ey Allah'ın Resulü! Seni hak olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, sen selâm verdiğin her defa, ben işitiyordum ve selâmına karşılık veriyordum, (ve aleyküm selâm ve rahmetullah diyordum). Ancak istiyordum ki, bana ve ehlime çok selâm veresin, (bunun için sizi bekletmiş oldum). Bundan sonra Ebû Musa, (Hazreti Ömer'e hitaben) :
— Vallahi, benim Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in Hadîs-i Şerifine güvenim vardı, (bunu kesin olarak biliyordum), dedi.
Hazreti Ömer de:
— Evet, doğrusun. Ancak ben işi gerçekleştirmek (ve şüpheden kurtarmak) istedim, buyurdu.[873]

Daha önce 1066 sayılı haberde İzin almak, selâmdan başka şey olduğu bildirilmişti. Bununla beraber izîn isteme, kapı çalınması, öksürme ve seslenme gibi-hareketlerle yapıldıktan sonra, içeri girerken selâm vermek de şart kılınmıştı. Şimdi buradaki Hadîs-i Şeriften öğreniyoruz-kı/yalnız selâm vârm-ek :suneİlyle içeri girme müsaadesi alınabilir. Sesin, ve selâmın duyu-labildiği yerlerde yalnız selâm vererek içeri girme izni alınabilir. 1065 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın.
(Sa'd ibni Ubade'nin hal tercemesi İçin 846 sayılı hadîse bakılsın.).[874]

(497) Adamı Çağırmak Ona (İçeri Girmesi İçin) İzindir

1074— (273-s.) Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İnsan çağrıldığı zaman ona (içeri girmesi için.) izin verilmiş demektir.[875]

Çağıran kimse ile çağrılan arasında mesafe az olur veya kısa zaman aradan geçerse, çağrılan kimse izin almaksızın içeri girebilir. Onun çağrılması kendisi İçin İçeri girmesine müsaade mânâsını taşır. Fakat mesafe uzak olur veya aradan uzun zaman geçerse, yeniden bir İzin istemek suretiyle içeri girilmesi icab eder. Bu hal durum ve şartlara göre de değişebilir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[876]

1075— Ebû Hüreyre, Peygamber (SallaUahüAleyhiveSellem)'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu :
«— Sizden-biriniz çağrılır da, e^çi ile beraber gelirse, bu ona (içeri girmesi için) izi&ıdir.»[877]

1074 sayılı habere ve açıklamasına bakılsın. Bir haberci veya elçi va-sıtasiyle çağrılanlar, elçi veya haberciden önce gelirlerse, bu takdirde izin almaları gerekir. Nitekim Ashabdan bazı kimselerin- çağrılmış elmalarına binâen Hz. Peygamber'den izin istedikleri rivayeti vardır. Aksi haJde izne hacet yoktur.[878]

1076— Ebû Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu;
«— Adamın adama elçi göndermesi, ona (içeri girmesi için) izindir.»[879]

Bu bölümle İlgili diğer hadîs ve haberlere bakılsın.[880]

1077— (274-s.) Ebû'l-Alâniyye'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— Ebû Saîd El-Hudrî'ye vardım da, selâm verdim. (İçeri girmeye) bana izin verilmedi. Sonra selâm verdim, yine izin verilmedi. Sonra üçüncü defa selâm verdim de sesimi yükselttim ve dedim ki:
— Esselâmu Aleyküm, ey ev halkı!.. Yine bana izin verilmedi. Ben de bir kenara çekilip oturdum. Bir de bir erkek çocuk çıkıp, gir, dedi. Ben de (içeri) girdim. Ebû Saîd bana dedi ki:
— Dikkat et, sen (üç kerrederi) ziyade edeydin sana izin verilmeyecekti, (çünkü sünnete aykırı hareket etmiş sayılacaktın). Ben, ona (içinde şarap yapılan) kaplardan sordum, muayyen bir kaptan sormadım; ancak haramdır, dedi. Nihayet ona deriden yapılmış kaplardan sordum; buna da haram, dedi. Ravilerden Muhamrned (ibni Sirîn) dedi ki:
— Bu (içinde şarap yapılan) bir kaptır ki, baş tarafina deri yapılır da bağlanır.[881]

Sarhoşluk veren içkiler ve her türlü şarap, İlk haram kılındığı zaman, bu içkilerin içinde bulunduğu kaplan da kullanmak yasak edilmişti. Bu İçkİ .kaplarının hepsi kırılmış ve yok edilmişti. İçki imalâtı son bulduktan sonra, bu içki kaplarına benzer kapların yapılıp satılmasına ve kullanılmalarına müsaade edildi.
Bu haberden de anlaşıldığına göre, üç defa selâm vermek suretiyle İzin istemek sünnettir. Bundan ziyade olarak izin istemede İsrar etmek sünnete aykırıdır. Bunu yapmamalı ve müslüman. kardeşi rahatsız-etmemelidir.
(Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.).[882]

(498) Kapıda İnsan Nasıl Durur

1078— Peygamber (SaîlaİÎahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkadaşı olan Abdullah ibni Büsr'ün anlattığına göre, Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) bir (kimseye ait) kapıya gelip de (içeri girmek için) izin istediği zaman kapıya karşı durmazdı. Sağa ve sola gelirdi. Eğer kendisine izin verilir ise (içeri girerdi). Değilse dönerdi.[883]

Bir kimsenin evine veya odasına girmek için tam kapı karşısında durmak edebe aykırıdır. Kapı açılır açılmaz içeriyi gözetlemek ve görmek halleri taşınıldığî fikrini verir. 6u da nezaketsizlik clur. Onun için Hz. Peygamber bize öğrettiği şekilde kapının yan taraflarına çekilmek suretiyle içeri girme izni istenmelidir, üç defa istendikten sonra da, İzin verilmezse dönüp gitmelidir.
Abdullah ibni B ü s r kimdir? :
Eb Û B ü s r künyesini taşıyan A b d u I I a h 'in Medîne'Ii ashab* dan ve Mazin kabilesinden olduğu söylenir. Ebeveyni ile iki kardeşi de as-habdandır. Daha genç yaşta iken Peygamber (Sattalkthü Aleyhi ve Sellem) eüni. bunun başına koyup :
«— Bu oğlan bir asır yaşayacaktır.» buyurmuş ve rivayet edildiğine göre de 96 veya 100 yaşında Şam'da vefât etmiştir. Şam'da en son vefat eden şahabı budur. Abdest alırken ansızın vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.[884]

(499) Bir Kîmse İzin İster De Ona, Ben Çıkıncaya Kadar Bekle Diye Ev Sahibi Söylerse Nerede Oturur?

1079— (275-s.) Abdurrahman ibni Muaviye ibni Hadic babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir:
— Ömer ibni Hattab'a gittim — Allah ondan razı olsun — de, huzuruna çıkmak için izin istedim. Bana dediler ki:
— O sana çıkıncaya kadar yerinde bekle. Ben de kapısına yakın bir yerde oturdum. (Babam anlatıp) dedi ki, nihayet Ömer bana gelip su istedi. Sonra abdest aldı ve mestlerini mesnetti, (ıslak elleriyle sildi). Ben :
— Ey müminlerin Emîri! Böyle abdest alman beviîden midir? dedim. Şöyle dedi ;

— Beviîden yahut başkasından...[885]

Herhangi bîr yere gidip içeri girmek için müsaade istenir de, biraz beklenmesi şeklinde cevap verilirse, hemen kapı önünde beklenmemelidir. Kenara çekilip yakın bir yerde oturarak beklemelidir. Fazla uzaklaşmak âo doğru değildir; çünkü aratmaya sebep teşkil eder. Hem hürmetsizlik olur, hem de eziyet verilmiş olur
Bu haber aynı zamanda, ashab-ı kiramın mestler üzerine mesih yaptıklarına ve bevil gibi hallerden abdest bozulduğu takdirde de mesih yapılabileceğine delil teşki! etmektedir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[886]

(500) Kapıyı Çalmak

Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (SatlaHahü Aleyhi ve Sellem)"m kapıları (ashab tarafindan) tırnaklarla çalınırdı.[887]

Ashab-ı Kiramın edebe son derece riayetlerinden dolayı Peygamberin huzuruna çıkmak İstedikleri zaman duyulacak kadar hafif bir sesle parmak uçların! ve tırnaklarını kullanarak kapıyı çalarlardı. Işitilemeyecek bir durum olduğu zaman, daha fazla, ihtiyaç miktarı bîr sesle kapıyı çalmak gerekir. Pat pat şeklinde veya kapılardaki zillere devamlı basarak kapı çalmak edebe aykırıdır. Hem kaba bir harekettir, hem de ev sahibine rahatsızlık vermektir.
(Bu Hadîs-İ Şerif için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[888]

(501) İzin Almadan İçeri Girince

1081— Kelde ibni Hanbel haber verdiğine göre, Safvan ibni Ümey-ye kendisini Mekke'nin fethi'zamanında Peygamber (Salialtahü Aleyhi ve Sel'cm)'e bir oğlak, süt ve sebze yemeği getirmek üzere gönderdi. (Kavilerden Ebû Asım demiştir ki, «Dağabîs» bir nevi yeşil sebzelerdir). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de vadinin üst tarafinda idi. (Kelde ibni Hanbel anlatıp) dedi ki:
— Ben selâm vermedim ve içeri girmek için de izin istemedim. Peygamber, şöyle buyurdu :
«— Geri dön de Esselâmu Aleyküm, gireyim mi? diye söyle.» Bu vak'a, Safvan müslüman olduktan sonra vuku buldu. Ravüerden Amr demiştir ki:
— Ümeyye bu şekilde bana Kelde'den nakletti; fakat bunu Kelde'den işittim demedi.[889]

Hz. Peygamber hiç kimseyi ayıplamamış ve yüzüne karşı kırmamış olduğu halde, böyle selâm vermeksizin ve izin de almaksızın içeri giren kİm-seyİ geri çevirmesi iki mânâ taşımaktadır:
Birincisi, selâm verip izin istemenin çok önemli, gözetilmesi gereken bir vazife olduğunu ve bunun asla terkedilmemesi gerektiğini bildirmektir. ikincisi de, henüz islâm hayatına alışmamış kimselere bilfiil edebi öğretmek hususudur. Bundan anlaşılıyor ki, izinsiz ve habersiz olarak bir kimsenin evine girmek caiz değildir.[890]

1082— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre: — Peygamber (SaİUttlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
«— Bir kimse gözü içeriye sokarsa, «na izin yoktur.» (Yâni; izin istemek, gözü korumak içindir. İsinden Önce göz içeriye dalarsa, ona izin verilmez).[891]

Gözler hoşa gitmeyen şeyler görmesin diye izin alarak içeri girmek meşru kılınmıştır. Gözlerin kapıdan içeriye dalması, insanın izin almadan içeri girmesi hükmünü taşır. Bu itibarla izinsiz içeri giren, nasıl ki seîâm verip izîn almak üzere geri çevriliyorsa, gözlen içeri girene de müsaade edilmemesi gerekir. .Onun da özür dileyip sünnete uygun olarak izin istemesi lâzımdır. Zaten kapıya karşı durulmayıp sağa veya sola çekilmekle emredîliş, yine gözleri korumak içindir.[892]

(502) «Gireyim Mi?» Deyip De Selâm Vermeyince

1083— Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği işitilmiştir:
— Bir kimse, içeri gireyim mi? deyip de, selâm vermemişse,_ anahtarı getirmedikçe izin yok, diye söyle. (Ravi der ki) ben sordum:
— (O anahtar) selâm mıdır? Ebû Hüreyre:
— Evet! dedi.[893]

Bu haberden de anlaşılıyor kİ, içeri girmek için yalnız İzin İstemek kâfi değildir. İçeri girmekte kullanılan anahtar yerine kaim olan selâm sözünü de getirmek gerekir. 1067 sayılı habere bakılsın.[894]

1084— Amir oğullarından bir adam anlattığına göre, kendisi Peygamber (Saliallah'd Aleyhi ve Seltem) 'e gelip: — (İçeri) gireyim mi? dedi. Peygamber (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) cariyesine:
— Çık, ona rle ki: Esselâmu Aleyküm, gireyim mi? diye söyle. Zira; bu adam hsipı istemeyi beceremiyor.»
— Adam demiştir ki, cariye bana çıkıp gelmeden Önce ben bu sözü işittim de:
— Esselâmu Aleykürri, gireyim mi? dedim. Peygamber şöyle buyurdu:
— Senin de üzerine selâm olsun, gir.»
Adam demiştir ki, ben de içeri girip : (Bir Peygamber olarak) ne ile geldin? dedim.
Peygamber şöyle buyurdu :
— Ben sîze hayırdan başka bir şeyle gelmedim: Ortağı olmayan tek Allah'a ibadet edesiniz, Lât ve Uzza pullarına tapınmayı terkedesiniz, gece ve gündüz beş vakit namaz kıla siniz, senede bir ay oruç tutasımz, bu Beyt'i (Kabe'yi) haccedesiniz ve zenginlerimizin mahndnn alıp, onu fakirlere veresiniz diye size geldim, (gönderildim).
— Adam dedi ki, ben Peygambere sordum:
— İlimden bilmediğin birşey var mı? Peygamber .şöyle buyurdu : .
«— Gerçekten en hayırlısını Allah bilir. İlimden bîr kısmı vardır ki, onu ancak Allalh bilir. Beş şeyi Allah'dars başkası bilmez: = Kıyametin ilmi (kopacağı vakti bilmek) Allah ika tındadır. Yağmuru (dilediği yere, dilediği kadar) -o yağdırır. Ralhimlerde (erkek-dişi, sağlam-sakat, iyi-kötü) ne varsa o bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını (başına ne geleceğini) bilemez. Hiç kimse de hangi yerde öleceğini bilemez.» (Lokman Sûresi, Ayet: 34).[895]

Bu Hadîs-i Şeriften de öğreniyoruz ki, bir kimsenin evine girmek için yalmz izin istemek kâfi değildir. Ayrıca olarak selâm verilecektir. BİR de Hz, Peygamberin beşeriyete gönderilmesİndeki hikmet, sırf insanları hayra ve1 en iyiye çağırmak ve onları dünya ile âhiret saadetine kavuşturmaktır. Ge-* tirdiği hayırlı şeylerin ilki ve başı da Allah'a hiç birşeyi ortak koşmakstzın ona iman edip, İbâdette bulunmaktır. Bu imanın esasını teşkil eder. Bundan sonra sırasiyle zikredilen ibâdetler de günde beş vakit namaz kılmak, senede bir ay oruç tutmak, haccetmelcve zekât vermektir. Bunlar ana ibâdetlerdir.
Herş^yin aslını ve künhünü olduğu gibi, tam olarak bilen Genab-ı Hak dır. İnsanlar da bir kısım şeyleri bilirler ve bilebilirler. Beş temel şey vardır ki, bunların esasını Allah'tan başkası bilemez. Bunları Lokman Sûresi'nin 34. Âyet-İ Kerîme'sinde şöyle beyan buyuruyor :
1— Kıyametin ne zaman kopacağını ve âhİret hallerini ancak Allah bifir. Zaten âhirete ait haller dünya yaratılah beri insanlar tarafindan mü-şahade edilmediğinden, hiç kimse kendi ihtiyar ve İradesiyle bunları bilemeyeceği mpnakaşa götürmez.
2— BİR ölçü nispetinde dilediği yerlere yağmur yağdıran ve bunun zamanı ile miktarını bÜen ancak Allah'tır. Bazı aiâmetîer belirdikten sonra, basınç ve bului emareleri ve rüzgârlar çıktıktan sonra tahminlerde bulunup bir kısım isabet kaydetmek, asıl kastedilen ilmi bilmek sayılmaz ve bu gerçek ilim olmaz. Bir işin tahakkukuna sebep olacak emare ve belirtilerin bulunması, o işin vuku bulacağına delildir. Bu esbabı yaratan ise Allah'tır. Afları bu yağmur sebeplerini yaratmazdan önce, nereye ne kadar yağmur yağdıracağını bilir. Fakat bunu ondan başkası bilemez. Biz ancak sebepler ve alâmetler ortaya çıktığı zaman bazj şeyleri bilebiliriz.
3— Ana rahminde ceninin daha azaları teşekkül etmeden, onun nasıl bir yaratık olacağını ancak Allah bİlir. Bedenen sağlam-sakat, İyi-kötü, erkek veya dişi olduğunu ancak Allah bilir. El-ayak ve kemik gibi bazı aza-İar teşekkül ettikten sonra röntgen benzeri âletlerle keşfetmeler bu konu dışında kalır. Çünkü; göz görüldükten sonra kör denmez. Göz bahis konusu olmadan, gözün var olup olmayacağını bilmek hususundaki ilim ancak Allah katında mevcut bir gerçektir. Beşeriyet bunu bilmekten acizdir.
4— İnsanın sevinçli ve kederli, sağlam ve hasta, kâr ve zarar halleri vardır. Başına bir kaza gelip gelmeyeceğini önceden kesin olarak bilemez. Fakat Allah Teâlâ önceden bütün kulların bu hallerini bilir.
5— Hiç bir canlı da nerede öleceğini bilemez. Ölüm İnsanın elinde değildir. Ne zaman ve nerede insanı yakalayacağı belli olmaz. İnsan devamlı olarak ömrünün sonuna kadar muayyen bîr yerde kalmaya kararlı olsa bile, bazı mecburî sebepler onu başka yere iletir ve ölümü orada meydana gelir. Bugün yollardaki kazalarda, hastahane ve muhtelif yerlerde vukua gelen ölümler açıkça bu gerçeği ortaya koymaktadır. Allah Teâlâ ise, ezelî ilmî ile her canlının nerede ve nasıl öleceğini bilir. Ondan başkası bunu bilemez.[896]

(503) İzin İstemek Nasıldır?

1085— İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllemyin huzuruna çıkmak için izin istedi de, şöyle dedi: Selâm Allah'ın Resulüne olsun, Esselâmü Aleyküm. Ömer, (içeri) girebilir mi?[897]

Hazreti Ö m e r 'in izin isteme şekli en kısa ve en güzel istizandır. Önce selâm verilir. Sonra isim beliriilerek içeri girme müsaadesi alınır.
B(u hadîs için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[898]

(504) Kim O? Diyene Karşı: Ben, Diyen

1086— Cabir'in şöyle dediği işitilmiştir:
— Babam üzerinde olan bir borç için Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'e gittim. Kapıyı çaldım da, Peygamber:
«— Kim o?» dedi. Ben de :
— Ben, dedim. Peygamber buna hoşlanmamış gibi:
«— Ben, ben.» dedi.[899]

Kapı çalınıp da, İçerden «Kim o?» dendiği zaman, «Ben!» diye cevap vermek, tanıtma bakımından yeterli değildir. Sesten tanıtmaya çalışmak çok defa yanlışlığa sebep olur. Onun için -Hz. Ömer'in kendi ismini yererek şahsını tanıtması gibi tanıtmak gerekir. Nitekim; ben demek suretiyle tanıtmadan HzvPeygamber'in hoşlanmadıkları bu Hadîs-i Şerifte görülmektedir.[900]

1087— Abdullah ibni Büreyde, babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Mescid'e çıktı. Ebû Musa da (Mescidde) Kur'ân okuyordu. Peygamber (beni kasdederek) :
«— Bu kimdir?» dedi. Dedim ki:
— Ben (Abdullah'ın babası) Büreyde'yim, sana 'i'eda kılındım. Bunun üzerine o, şöyle buyurdu;
Buna (Ebû Musa'ya), Davud'un güzel sesinden bir ses verildi.»[901]

Hem ben kelimesini, hem de ismi vererek «Ben Büreyde, ben Ahmed* tarzında «Bu kim, kim o?» sorularına cevap vermekte bir beis olmadığına bu Hadts-i Şerîf bir delildir. Çünkü bu cevaba karşı Hz. Peygamber hiç bir hoşnutsuzluk alâmeti göstermemiştir. Güzel sesle Kur'ân okumayı da tahsin buyurmuşlardır. Şu tabiî ki, mânâya ve İhlâsa nüfuz etmeden sırf madde ve gösteriş için okunan Kur'ân-t Kerîm'İn vebali çok büyüktür.
Mizmar, bir çalgı âletinin adıdır kİ4 bununla güzel ses murad edilmiştir. Â I - İ D a v u d sözü, Peygamber Hazretİ D a v u d run şahsına dalâlet eden ve şeref İfade eden sözdür. Hazreti D a v u d 'un sesinin güzelliğine E b û Musa 'nın sesi benzetilmiştir. Bu Hadîs-i Şerîf 805. sayıda geçmiştir. Oraya müracaat edilsin.[902]

(505) İzin İsteyip De, Karşılık Olarak «Selâmla Gir» Deyince

1088— (277--s.) Abdurrahman ibni Cud'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Abdullah ibni Ömer'le beraberdim de, bir ev halkından (içeri girmek için) izin istedi. (Karşılık olarak ona) selâmla gir, dendi. Abdullah ise, onların huzuruna girmekten sakındı.[903]

Bir eve girmek İçin sünnet üzere izin istendiği zaman, karşılık olarak ev sahibinden «Selâmla içeri gir» diye söylenmesi, İçeri girmemeye sebep'teş-kil edecek söz değildir. Abdullah ibni Ömer 'in içeri girmemesine bu ifade sebep olmayıp, din yönünden başka bîr sakıncanın bulunması sebep olsa gerektir. Bunu da açıklamaya lüzum görmemiş olabilir. Şerhlerde de bir açıklamaya rasilanamamıştır.[904]

(506) Evlere Bakmak

1089— Ebü Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki; Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:
«— GÖz, (evden) içeri girdiği zaman, izin yoktur.»[905]

1082 sayılı Hadîs-i Şerîf'e ve açıklamasına bakılsın.[906]

1090— (278-s.j Müslim İbni Nezîr'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, bir adam Hüzeyfe'nin yanına girmek için izin istedi de (izin çıkmadan önce) içeriye baktı ve:
«— Gireyim mi?» dedi. Huzeyf e:
«— Gözüne gelince içeri girdi; kıçın ise girmedi.» dedi.[907]

Bu haber de gösteriyor ki, izin istemek gözü korumak içindir. İzin almadan önee gözün içeri girmesi halinde, İzin istemeye mahal kalmamış olur. Tafsilât. İçin 1082 sayılı Hadîs-İ Şerîf açıklamasına bakılsın.[908]

1090— (M.) Bir adam sordu ki:
— Annemin yanma (odasına) girmek için izin isteyeyim mi? (Adam ona şöyle) dedi:
— Eğer İzin istemezsen (haber vermeden ansızın odasına girersen), hoşuna gitmeyen şeyi görürsün.[909]

1059 ve 1060 sayılı haberlere bakılsın.[910]

1091— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, bir Bedevi Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve kellem) 'in evine gelip, gözünü kapı aralığına dikti, (içeri baktı). Bunun üzerine Peygamber bir ok yahut sivri bir odun alıp, Bedevinin gözünü oymak için onu kasdetti de, Bedevi gitti. Sonra Peygamber şöyle buyurdu:
«— Dikkat et, eğer yerinde duraydın gözünü oyardım.»[911]

1069 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın.[912]

1092— (280-s.) Rivayet edildiğine göre, Ömer ibni Hattab (Radiyallahuanh) şöyle demiştir:
«— Kendisine izin verilmeden önce kim bir evin köşe bucağı ile gözlerini doldurursa, gerçekten fasık olmuştur.»[913]

İnsanlardari çekinmeden açık olarak günah İşleyenlere, haramdan sakınmayanlara fâsfk denir. Henüz İzin almadan kapı ve pencere aralarından evin içini gözetlemek yasak iş olduğundan, bunu yapanlara fasık denir. Bu da İşİn haram olduğuna delâlet eder.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[914]

1093— Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellemj'in azadlısı Sevban anlattığına göre, Pygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— İzin almadi!kça hiç bir müslümana, bir evin içine bakmak helâl olmaz. Hiç tkimse, namazdan ayrılmadıkça, imam olduğu cemâati bırakıp, duayı kendine tahsis etmesin, (cemâati da duasına ortak etsin). Hiç kimse de boşanıp hafiflemedikçe, idrar sıkışıklığı ile namaz kılmasın.»[915]

Hadîs-İ Şerifte üç yasak hüküm bulunmaktadır :
1— İzin almadıkça, hiç bir müslüman bir evin iç kısımlarına bakma-malıdır. izinsiz bakılırsa, izinsiz o eve girilmiş olur kİ, böyle izinsiz bir eve girmek günahtır; hiç kimseye helâl olmaz.
2— Cemaatla kılınan namaz toplu bir ibâdettir. Topluca yapılan İbâdetlerde hiç kimse ettiği duayı kendine has kılmamalıdır. İmam kıraat mevkiinde olduğundan, kunut ve tahİyyat gibi dua yerlerinde bilhassa bu halden sorumlu olur. Duadaki lâfiz müfred olsa bile, kaibi ile cemaatı nİyyet etmesi gerekir. Meselâ : «Allah'ım, beni bağışla ve bana hidayet ver» yerine «Allah'ım, bizi bağışla ve bize hidayet ver» mânâsında sünnet üzere dua etmeli veya birinci şeklide dua ediliyorsa, kalben cemaat da nİyyet edilme! id ir.

3— İnsan abdestten sıkışık halde iken namaza durmamalıdır. Bu halde iken namaz kılmak mekruhtur. Çünkü kılınan namazda huzur ve huşu olmaz. Acele olarak namazın bitirilmesi istenir. İbadet mânâsı kalmaz. Büyük ve küçük abdestlerden sıkışıklık aynı yasak hükmü taşır.[916]

(507) «Evine Selâmla Girenin Fazileti»

1094— Ebû Ümarae'nin şöyle dediği işitilmiştir: — Peygamber (Saîtallahü Aleyhi ve Seliem) buyurdu:
«— Üç kimse vardır ki, bunların her biri Allah'a karşı korunmuştur; eğer yaşarsa ihtiyaçtan toeri olur ve eğer ölürse cennete girer: Kim evine selâmla girerse, Azız ve Yüce olan Allah'la karşı korunmîî^ur. Kim mescide (namaza) giderse, Allah'a karşı korunmuştur. Kim de Allah yolunda cihada çıkarsa, Allah'a karşı korunmuştur.»[917]

Hadîs-i Şerifte üç güzel amelden birini İmleyen üç kimsenin kazanacakları mükâfat beyan buyurulmaktadır:
1— Her mümin evine girdiği zaman muhakkak evdekilere selâm vermelidir. Evde kimse bulunmadığı zaman yine «Essel̇âmu Aleynâ» demek suretiyle selâfn vermek gerekir. Zira;. Cenab-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîmde Nur Sûresİ'nin 61. Ayet-i Kerîme'sinde :
«— Evlere girdiğiniz zaman, Allah katından meşru olan mübarek ve hoş sağlık dileyişiyle kendinizden «planlara (müminlere veya bizzat kendinize) selâm verin.» buyuruyor.
İşte bu ilâhî emri yerine getirmenin karşılığında dünyada başkalarına ihtiyaçtan kurtuluş ve ölünce de Cennet sevabı vardır.
2— Allah'a ibâdet niyyetİ île evinden çıkıp camiye giden kimse de Allah'ın muhafazası altındadır. Eğer yaşarsa, ona nimet ihsan eder,- eğer ölürse oni" Cennet'e koyar.
3— Allah'ın dinîni yüceltmek ve üstün kılmak için cihada çıkan kimse, yine Allah'ın muhafazası altındadır. Eğer ölürse şehidlİk rütbesiyle Cennet'e girer. Cihaddan sağ olarak dönerse, ganimet ve sevaba nail olur.[918]

1095— (281-s.) Cabir'in şöyle dediği işitilmiştir:
«— Evine girdiğin zaman, Allah katından meşru olan mübarek ve hoş sağlık dileyişiyle ev halkına selâm ver.»
— Eavi der ki, ben bunu, Allah'ın şu âyeti karşılığı gördüm:
«Siz bir selâmla selâmladığınız zaman, ondan dalha güzeli ile karşılık verin veya aynı ile mukabele edin. (Nisa Sûresi, Âyet: 86).[919]

Yukarda mânâsı verilen Nûr SûresİnÎ'nin 61. Âyeti ile buradaki NİsâSûresİ'nin 86. Âyeti arasını toplayarak selâm verme şeklini müfessirler açıklamaktadırlar :
Allah Teâlâ Hazretlerinin İsimlerinden bir isim olan ve noksanlıklardan salim, olma mânâsım taşıyan «Selâm» sözü, kullar İçin kullanıldığı zaman Allah'ın selâmeti ve rahmeti mânâsını ifade eder. Onun için Allah katında mübarek ve hoş bîr kelimedir. Bu sözle selamlaşmayı Allah ve.Resulü bize emrediyorlar. Bir mümin, diğer bir mümine : «Esselâmu Aleyküm» diye selâm verdiği zaman, buna : «Ve Aleykümü's-Selâm ve Rahmetullah» ile cevap' verilir. Rahmetullah sözünü ilâve etmekle daha güzeli ile mukabele edilmiş olur.
Eğer: «Esselâmu Aleyküm ve Rahmetullah» diye seiâm vermİşse, buna: «Ve Aleykümüsselâm ve Rahmetuliahi ve Berekâîüh» ile mukabele edilerek daha güzeli İle selâm verilmiş olur.
Eğer : «Esselâmu Aleyküm ve Rahmetuliahi ve Berekâtüh» diye selâm vermişse, buna aynı sözle mukabele edilir. Ziyade yapılmaz. Yani : «Ve Aleykümüsselâm ve Rahmeîullahi ve Berekâtüh» denir. Hem evlere girildiği zaman, hem de dışarda müminler karşılaştığı zaman, bu şekilde selâmla-şırlar. Her iki âyet bu hükümîeri, beyan etmektedir.[920]

(508) Bir Kimse, Eve Girdiği Zaman Allah'ı Anmazsa, Orada Şeytan Geceler

1096— Cabir'den rivayet edildiğine göre, kendisini Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir :
«— İnsan evine girdiği zaman, eve girişinde ve yemek yeyişinde AI-Iaîi'i anarsa, Şeytan (kendi arkadaşlarına ve yardımcılarına) :
— Size (burada) gecelemek de yok, yemek de yolk, der. Eve girip de, girişi anında Allah'ı anmazsa, Şeytan: Siz, geceleme yerime kavuştunuz, der. Eğer yemek yeyişinde de Allah'ı anmazsa, Şeytan : Sia hem geceleyecek yere, hem de yemeğe kavuştunuz, der.»[921]

Besmelenin faziletiyle İlgili Hadîs-i Şeriflerde her yararlı İşe Allah'ın adı ile başlanılırsa, o işin bereketli olacağı, aksine Allah'ın adı anılmayınca hayırsız ve güdük olacağı sabit bulunmaktadır. Eve girmek ve yemek yemek yararlı işlerden oldukları cihetle, bunlara mübaşeret zamanında besmele getirmek gerekir. Besmele Allah'ın rahmetini davet eder, rahmet meleklerinin bulunmasını celbeder. Meleklerin bulunduğu yerden de Şeytanlar ve keder veren şeyler kaçarlar. Onun İçin evlere girerken besmele çekmeli ve ayrıca selâm da verilmelidir. Böylece Allah'ın rızası kazanılır. Şeytanların ümitleri kırılır.[922]

(509) İzin İstenmeyen Yer

1097— (282-s.) A'yen El-Harzimî anlatarak, şöyle demiştir: — Enes ibni Malik, evin kapısı ile bahçe kapısı arasındaki yol üzerinde otururken, ona gittik; yanında kimse yoktu. Arkadaşım ona selâm Verip :
«— Gireyim mi?» dedi. Buna karşı Enes şöyle dedi:
«— Gir, burası bir yerdir ki, burada kimseden izin alınmaz. Sonra bize yemek getirdi; biz de yedik. Sonra bir sürahi tatlı şıra getirdi de içti ve bize de içirdi.»[923]

Evib dışında bahçe' hükmünde olan ve dehliz İsmi verilen kısımlara girmek için İzin istemeye mahal olmadığına bu haber delil olmaktadır. Selâm her karşılaşmada meşru ise de, İzin ancak evlere ve odalara, özel yerlere girerken istenir. Bunlar dışındaki yerlerde ve karşılaşmalarda izin almaya, lüzum yoktur. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[924]

(510) Çakşı Dükkânlarına Girmekte İzin İstemek

1098— (283-s.) Mücahid'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— İbni Ömer, çarşı dükkânlarına girmek için izin istemezdi.»[925]

ÇarşıIardakİ mağaza ve dükkânlarla her çeşit ticaret evleri, insanların menfaatine açık yerler olduğu için, bu gibi yerlere girerken izin istemeye lüzum yoktur. Zaten herkese karşı açılmış iş yerleridir. Bunun için İbni Ömer dükkân sahiplerinden izin almaksızın içeri, giriyordu. Fakat selâmı terketmek diye bİrşey yoktur. Selâm verilmeyen haller müstesna, müminler her karşılaştıkça selâmlaşırlar. Selâm bölümüne bakılsın.
(Bu haber için başka bir kasnak bulunamamıştır.).[926]

1099— (284-s.) Atâ'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— İbni Ömer, kumaş satıcılarının gölgeliğinde, tentesinde oturmak için izin isterdi.»[927]

Mağaza sahiplerinin dükkân önlerinde yapmış oldukları gölgelikler, kendi mallarını ve bedenlerini güneş ışığından korumak içindir. Müşteriler de alışveriş esnasında bunlardan faydalanırlar. Ayrıca istirahat ve serinle mek için oturmak istenirse, dükkân sahibinden müsaade almak gerekir. Çünkü mai sahibini ticaret işi dışında meşgul etmek ve yerini kaplamak hiç kimsenin hakkı değildir. Hak bulunmayan yer de İzinsiz İşgal edilmez. (Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.).[928]

(511) Yabancılara Karsı Nasıl İzin Alınır?

1100— (285-s.) Ümmü Miskîn'in (Hz. Ömer ibni'l-Hattab'ın oğlu Asım'ın oğlu Ömer'in kızının) azadlısı Ebû Abdülmelik'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Benim hanımefendim, beni Ebû Hüreyre'ye gönderdi, (onu çağırayım diye). Ebû Hüreyre benimle geldi. Kapıda durunca (Farsça olarak) dedi ki:
«— Gireyim mi?» Ümmü. Miskin :
« Gir!» dedi. Bunun üzerine Ümmü Miskin şöyle dedi:
«— Ya Ebû Hüreyre! Yatsı namazından sonra bana (hanım) ziyaretçiler geliyor; ben konuşayım mı?» Ebû Hüreyre dedi ki:
— Vitir namazını kılmadığın müddet konuş; vitir namazını kılınca, artık vitirden sonra söz yoktur.»[929]

İlk görünüşte bu haberin konu ile ilgisi uzqk ise de, münasebeti yok değildir, ümmü Miskin hem Arab, hem de Müslüman olduğu halde, Ebû Hüreyre Hazretlerinin ondan Farsça İzin istemesi iki mânâ taşımaktadır:
1— Müslümanlar yabancı dil kullanmak suretiyle bir-bİrleriyle anlaşabilirler ve içeri girmek için de İzin İsteyebilirler.

2— Bir yabancının evine gidildiği zaman, ona anlayacağı, kendi dili ile hitap edip izin almak gerekir
Yatsı namazından sonra vitir namazı kılınır ve bu namazın geç kılınmasında fazilet vardır, insanın en son ameli hayır ve faziiet olursa, onun iyiliğine ve hak üzere olduğuna delâlet eder. Uyku bir nevi hayattan ilgiyi kesmektir ve hayatın sonudur. İşte bu hale ibâdet ederek ve arkasından herhangi bir günah İşlemeyerek geçmek en makbul olan tutumdur. Bunun İçin Ebû Hüreyre Hazretleri :
«— Vİtir namazını kılıncaya kadar konuş, namazdan sonra artık söz yoktur.» buyurmuştur. Çünkü insanlar konuştukları zaman, çok şeyler söylerler, yanılırlar, hezeyan yaparlar, gıybet ederler ve boşuna konuşurlar. Hiç olmazsa namazdan sonra başka hayırsız bir iş yapmaksızın uyumak en selâmetlİ bir yoldur. Bundan önce de, insanların toplanıp konuşmalarında ve ihtiyaçlarını karşılamalarında, ibâdet yerine geçecek çalışmalarda bulunmalarında bir beis olmadığı da anlaşılmaktadır.
(Bu hber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[930]

(512) Gayri Müslim Mektup Yazıp Da, Selâm Verince Ona Mukabele Edilir

1101— (286-s.) Ebû Osman El-Nehdî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Ebû Musa, bir Ruhban'a yazdığı mektupta ona selâm ediyordu.»
Kendisine:
«— O kâfir olduğu halde, ona selâm mı veriyorsun?» denildi.
Şu cevabı verdi:
— O, bana "mektup yazdı da, baria selâm verdi. Ben de ona karşılık verdim.»[931]

Gayri müslimlere önceden selâm vermemek gereklidir. Fakat onlar önce selâm verirlerse : «Ve Aleyküm» demek suretiyle onlara karşılık verilir. Buradaki yazışmadan da bu. mâaâ anlaşılmaktadrr.
E b û Musa 'nın mektûb yazdığı şahsın adı, bazı nüshalarda «Dih-kan» yâni; ağa mânâsında ve. bazı nüshalarda da «Ruhban», rahip mânâsında olarak geçmektedir. Her iki halde de müslüman olmayan bir yabancı kastedildiği muhakkaktır.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[932]

(513) «Gayri Müslimlere Önce Selâm Verilmez»

1102— Ebû Basra El-Gıfarî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«— Ben yarın binitli olarak yahudîlere gideceğim. SLz, onlara önceden selâm vermeyiniz. Onlar size selâm verdikleri zaman : — Ve Aleyküm e= Sizin de üzerinize olsun, deyiniz.»[933]
(...) Hadîs-i Şerîf başka bir tarikle aynen rivayet edilmiştir; değişik olarak : «Peygamber (Saîksllahil Aleyhi ve Sellem)'den işittim» sözünü ravi İlâve etmiştir.[934]

Daha önceki haber münasebetiyle anlatıldığı gibi, gayri müslİmlerle karşıfaşma halinde onlara önceden Müslümanlar selâm vermezler. Kendileri selâm verdiği takdirde de «Ve Aleyküm» demekle yerinilir. Çünkü Müslüman olmayanlar çok defa ölüm mânâsına gelen ve telâffuzu pek fark edilemeyen «Essamü Aleyküm = Olum üzerinize olsun» sözünü müminlere karşı kullanıyorlar idi. Buna da «Sizin üzerinize clsun» şeklinde kısa olarak «Ve A (ey küm» demek en uygun bir cevaptır.[935]

1103— Ebû Hüreyr-e'den, Peygamber (SalUtlkıhü Aleyhi ve Sellem) 'in, Şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— Kitap ehli (Yahudi ve Hıristiyanlar) var ya, onlara selâmla (söze) başlamayın; ve onları yolun en dar yerine mecbur ediniz.»[936]

Dar bîr yolda yürürken bir gayri müslirhle karşı karşıya gelindiği zaman, yol hakkı müminindir. Onun kenara ve yana çekilmesi icab eder. Aksi halde ona.yol verilirse, bu hürmet ve tazim ifade eder. Müminler ise iman ve takva sahiplerine hürmet ederler ve yüce dinin şerefini korurlar. Gayri müslimlere önce selâm verİlmeyîşİ de, bu şerefi korumak içindir. İslâm'ı kabul etmeyenler dosdoğru hak yoldan yüz çevirdiklerinden, sokakta da yoldan çıkmaya, yan ve kenara çekilmeye hak kazanmışlardır.[937]

(514) «Zîmmi'ye İşaretle Selâm Veren Kimse»

1104— (287-s.) Alkame'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Abdullah (ibni Mes'ud), gayri müslimlerin çiftçi ağalarına işaret ederek selâm vermiştir.»[938]

Müslüman olmayan bir kavmin ileri gelenlerine el ve kol işareti ile selâm verilmesinde bir beis bulunmadığı, bu haberden öğrenilmektedir. İslâm İdaresi altında, anlaşmaya göre vergi vererek, yaşamayı kabul eden ehl-i kitaba (Yahudi ve Hıristiyanlara) Zımmî ve Zimmet ehli denilir. Bunlar İslâm'a karşı çıkmadıkları müddet, mal ve canları İslâm İdaresinin teminatı altında bulunur ve İslâm'ı kabule zorlanmazlar.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[939]

1105— Enes'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Bir Yahudi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gidip: «— Essâmu Aleyküm = Ölüm üzerinize olsun.» dedi. Peygamberin ashabı da selâmı aldılar. Bunun üzerine Peygamber: «— (Bu adam), Essâmu Aleyküm, dedi.» diye buyurdu da, bunun üzerine Yahudi yakalandı. O da itiraf etti. Peygamber şöyle buyurdu: Dediği sözü Ibu adama çevirin ve Aleykümüssûm, deyin.»[940]

0u Hadîs-i Şerîf, geçen haberlerin mânâsını doğrulamakta ve «fissamu Aİeyküm — ölüm üzerinize oîsun» diye müminlere selâm veren kitap ehline kısaca «Ve Aleyküm — Sizin üzerinize olsun» şeklinde cevap verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Aynı manayı ifade eden değişik lâfızlarla bu hadîs-i şerifi, Müslim, Ebû Davud ve Nese'î rivayet etmişlerdir.[941]

(515) «Zimmet Ehline Selâm Nasıl Çevrilir»

1106— Abdullah ibni Ömer'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Resûiüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«— Gerçekten Yahudi'lerden -biri size selâm verdiği zaman, muhakkak: Essâmu Aleyk, der. Siz de : Ve Aleyk» deyiniz.»[942]

Bundan önceki hadîs-i şerifle diğer haberlere ve açıklamalarına bakılsın.[943]
— (288-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— Size selâm veren" yahudî, hıristiyan yahut- mecûsîn=ateşperest kim olursa selâmına mukabele edin, (Ve Aleyküm, deyin). Sebebi şu ki, Allah:
«— Siz bir selâmla selâmlandığmu zaman, ondan daha güzeli ile karşılık verin veya aynîyle mukabele edin,» buyuruyor. (Nisa Sûresi: 86).[944]

Bundan önceki hadîs-î şeriflerle 1095 sayılı habere ve açıklamasına bakılsın. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[945]

(516) Kâfir-Müslim Karışık Olan Bir Topluluğa Nasıl Selâm Verilir

1108— Üsame ibni Zeyd haber verdiğine göre :
— Peygamber (SaîiallahüA'eyhi veSelîem) bir eşeğe bindi ki, üzerinde bir palan vardı; palanın üzerinde de Fedek kadifesi vardı. Üsame ibni Zeyd'i de arkasına terkiye almıştı. Hasta olan .Sa'd ibni* Ubade'yi ziyarete gidiyordu. Nihayet bir topluluğa tesadüf etti ki, o toplulukta Abdullah ibni Übeyy ibni Selûl vardı —Bu hâdise, Allah'ın düşmanı Müslüman olmadan Önceydi —; bir de o mecliste Müslümanlardan, müşriklerden ve putperestlerden karışık kimseler vardı. Peygamber onlara selâm verdi.»[946]

Müslümanlardan başka gayri müşlimlerin de İçinde bulunduğu bir meclise veya topluluğa gidildiği zaman, kalben müslümanlar niyyet edilerek umuma selâm verilir. Sünnet olan budur.
Fedek, Medine'ye 60-70 km. mesafede olan bir yerin adıdır kİ, bugün buranın izi kalmamıştır. Burada imal edilen kadife kasdedilmektedir. İmam Müslim bu hadîsi uzunca bir ifade ile rivayet etmiştir. Tirmizî ise daha kısalîmıştır.[947]

(517) Kitap Ehline Nasıl Mektup Yazılır?

1109— Abdullah ibni Abbas haber verdiğine göre, (bir ticaret ka-liîesiyle Şam'a giden) Ebû Süfyan ibni Harb'i, Rûm Melik'i Hirakl (Herakliyus) adam göndererek çağırtmış, .(daha önce Hazreti Peygamber'den aldığı mektup dçîayısıyle bundan bilgi edinmek istiyordu). Sonra Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Seltem) 'in Dihyetü'l-Kelbî (Radiyalîahu anh) ile Busrâ Emîrine gönderdiği mektubu istedi. Busrâ Emîri de, o mektubu Hirakl'e (Herakliyus'a) verdi. Hirakl da mektubu okudu. İçinde şu yazılı idi:
«— Bismillâhirrahmanirrahİm = Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.::
— Allah'ın kulu ve onun Peygamberi Muhammed'den, Rûm Melik'i Hirakl'e!
— Selâm, hidayete uyanlara olsun... Bundan sonra: Ben, seni İslâm davetine çağırıyorum. Müslüman ol, selâmet bulursun. Allah sana mükâfatını iki kat verir. Eğer yüz çevirirsen; muhakkak iki, bütün halıkın günahı işenin üzerinedir. Ve Ey Ehl-i Kitap! Bizimle sizin aranızda müsavi bir kelimeye gelin. Şöyle ki: AllahMan başkasına tapmıyalım, ona hiç bir şeyi ortak koşmıyalım, Allalh'ı 'bırakıp ıda birbirimizi Rabler edirnni-yelim. Eğer ehlri kitap fou kelimeden yüz çevirirlerse, deyin ki: Şalhid olun! Biz gerçek Müslümanlarız.» (Âl-i İmran Sûresi, Âyet: 64).[948]

Mevzu İtibariyle bu Hadîs-i Şerif", Yahudî-ve Hıristiyan gibi kitap ehli olanlara, doîayısıyle müslüman olmayanlara mektup yazma ve yazışma edebiyle ilgilidir. Bu husus, Hadîs-i Şerîf in taşıdığı geniş mânâ ve büyük hikmetler dışında inceleyeceğiz ve ondan sonra, burada bir kısmı zikredilen Hadîs-i Şerifin tamamını meal olarak verip, hikmetleri üzerinde duracağız. Mektup hicretin 6. yılı sonlarında Hudeybiye barışından sonra'ehl-i kitabı İslâm'a davet maksadıyla Rûm Kayseri Hirakliyus'a Hz. Peygamber (SallallaM Aleyhi ve Sellem) tarafından Arapça olarak yazılmış ve Medine ile Şam arasında Busrâ — Havran Emîri aracı olarak, ashabın en güze! ve en yakışıklısı Dihyetü'l-Kelbî ile gönderilmişti. Mektuptaki şekil ve edeb şu :
1— Bir maksat ve gaye için yabancılara mektup yazılır ve elçi gönderilir.
2— Her şerefli işte olduğu gibi, mektuplara besmele ile başlanır.
3— Kimden kime mektup yazıldığı mektupta belirtilir.
4— Mektup yazılan şahsın içinde bulunduğu toplumdaki mevkiine göre edeb dahilinde ona hitap edilir, tahkir edilmez.
5— Maksad ve gaye, kısa ve özlü olarak anlatılır, uzun söz yapılmaz. 6—Selâm (verilirken, hidayete uyanlar kasdedilir ve nasibi olanlar bundan hissesini alır.
Şimdi Hadîs-i Şerifin tam metninin tercemesini kaydetmeden, önce delâlet ettiği geniş mânâ ve hikmetler üzerinde duralım :
Cenab-ı Hak ilk insanı yarattığı tarihten İtibaren sayısı bilinemeyen pek çok peygamberler göndermiştir. Bunların hepsi, Allah'a ortak koşmaksızın yalnız ona ibadet etmeyi, iman şartlarını kabullenmeyi zamana göre dün; yadakİ Hak ve vazifeleri kendi kavim ve cemiyetlerine teblîğ etmişlerdir. AhİR zaman Peygamberi olarak gönderilen en son Peygamber Hz. Muham-med (SallaUahüAleyhiveSellem)"\n Risaleti, diğer Peygamberlerden ayrı olarak iki büjf&k mânâ taşımaktadır :
1— Yalnız bir kavme, ve cemiyete değil, bütün İnsanlığa hak Peygamber olarak gönderilmiştir,
2— Her asırda uygulanabilecek hukuk ve ahlâk kaideleri getirerek, beşeriyete dünya ve âhiret hayatlarının saadetini .göstermiş ve bunu ken-; dişine İman edenlerSe uygulamıştır. Risalet .görevi ile Allah'ın görevlendir-diği Peygambere düşen vazife, .elçiük yaparak ilâhî emri tebliğ etmek ve onu ümmetçe yaşarrrakır.
İşte HudeybİYe barışı ile içteki güveni ve İslâm beraberliğini femin et-1 tikten sonra komşu devlet büyüklerine ve bazı kabile, reislerine birçok mektuplar yazarak Hz. Peygamber risale! görevini .geniş mânâdg yerine getirmiş ve bütün âleme, bütün insanlığa bir'Peygamber olarak gönderildiğini İlân etmiştir. Gerek âyet-i kerîmeler, gerekse bu çeşit mektuplar Hz. Pey-ga m berin cihana gönderilmiş bir Peygamber olduğunu ispatlamaktadır. Bazı gayretkeş misyonerlerin ve İslâm'ın ruhundan habersiz aydınların dayanaksız ve gerçek dışı iddiaları gibi, yalnız Araplarla gönderilmiş bir Peygamber değildir. Bu hususta Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor :
«_ (Ey Resulüm), biz seni, Cennet'le müjdeleyici ve Cehennem'le korkutucu bir Peygamber olarak bütün insanlara gönderdik.» (Sebe Sûresi, Âyet: 28) Ve yine :
«— (Ey Resulüm) De ki: Ey insanlar! Muhakkak surette ben sizin hepinize Allah'ım Peygamberiyim.» buyuruyor. (A'raf Sûresi, Âyet: 158)
İşte bu âyet-i kerîmelerin verdiği sorumlulukla Hz. Peygamber çeşitli ırk ve dinlere bağlı milletlerin ulularına mektuplar yazmış ve onları hak dine davet ederek tebliğ vazifesini yerine getirmiştir. Bugün bu mektupların bir kısmının asılları müzelerde ve kaynak eserlerde görülmektedir. Bunların en meşhurları, burada zikri geçen Doğu Roma İmparatoru H i r a k I i y u s 'a yazılan mektupla Habeşistan hükümdarı Necaşîye—ki, bu zat İslâm'ı kabul etti —, Iran Kisra'sına, Mısır Hükümdarı Mukavkıs'a ve Yemame Melik'İne yazılan mektuplardır. İslâm dini, İnsanlarla savaşmak için gelmemiştir; fakat Allah'ın emir ve tebliğlerini kabul etmeyip, ona karşı çıkanlarla savaşı emretmiştir, Allah'ın yüce dinini üstün ve hakim kılmak, inananlar üzerine yüklenmiş bir farzdır ve borçtur. Bu gayenin gerçekleşmesi için, önce teblîğ ve davet yapılır, karşı çıkanlarla savaşılır. Savaş, esaretten ve mahkûmiyetten kurtulmak ve böylece bîr varlık olmak için meşru kılınmıştır. Buna katlanmayanlar veya katlanmak istemeyenler, daima esaret ve zillete mahkûm olurlar. Bütün bu uygulama örneklerini ?eygambet(SalIalUîhü Aleyhi ve SetUan) bize vermiştir.
Mânâ itibariyle mektuptaki çeşitli hikmetleri daha iyi anlayabilmek için hadîs-i şerîfİn Sahîh'dekİ tarh "metnine ait tercemesini alalım :
«İbnİ Abbas (Radiyallahuatthüma)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demjşfir : Ebû SüfyarTibhi H'arb' bana haber verdi ki, ResûEüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selkm) , Kureyş kâfirleri ile: Ebû Süfyanarasında imzaladığı' Hu-deybiye Barışı müddeti içinde ticaret İçin-Şam'a-giden Kureyş kafilesi içinde kendisi de bulunuyordu, {Ebû Süfyan henüz Istâm'ı kabul etmemişti), işte bu esnada Rûm Kayseri HerakIİyus tarafindan Ebû Süfyan (Kudüs'e) çağrılmış. Bunun üzerine Ebû' Süfyan i-le arkadaşları- Herakliyus'un yanma gitmişler. O zaman HerakIİyus ve erkânı îlyiya (Kudüs) şehrİndeydi. HeFakli-yus'un etrafinda Rûm:- büyükleri, vatken,.bu davetlileri (Ebû Süfyan ve arkadaşlarını) çağırmış. Sonra huzuruna getirterek tercümanm-gelmesini emretmiş. Tercüman bunlara sormuş :
«Peygamberim diyen bu zata soyca en yakınınız kimdir?»
Ebû Süfyan der ki :
«Soyca bunların ona en yakını benîm,» dedim.
Bunun üzerine HerakÜyus şöyJe dedi :
«Onu bana yakın getiriniz; arkadaşlarını da yakına getiriniz. Arkadaşları arkasında dursunlar.» O.ndan sonra tercümana dönüp dedi ki :
«Bunlara söyle, ben bir zat (Peygamber) hakkında bu adamdan {Ebû Süfyan'dan bazı şeyler) soracağım. Bu adam bana yalan söylerse, arkadaşları doğrulasınlar.» Ebû Süfyan anlatır :
«Vallahi, arkadaşlarım ötede beride yalanımı söylerler diye utanma-saydım, Peygamber hakkında yalan uydururdum.». Ondan sonra bana ilk sorduğu şu oldu :
— İçinizde nesebi nasıldır?
— İçimizde onun nesebi çok büyüktür, dedim.
— Daha evvel sizden bu peygamberlik sözünü eden olmuş mudur? dedi.
— Yok, dedim.
— Baba ve dedeleri içinde hiç bir Melik gelmiş midir? dedi. —Hayır, dedim.
— Ona uyanlar halkın ileri gelenleri midir, yoksa zayıfları mı? dedi.
— Zayıflarıdır, dedim.
— Ona bağlı olanlar çoğalıyor mu, azalıyor mu? dedi.
— Çoğalıyorlar, dedim.
— İçlerinde onun dinine girdikten sonra beğenmemezlîkten dolayı dînden çıkan var mıdır? dedi.
— Yoktur, dedim.
— Şu dediğinden (Peygamberlik davasından) evvel hiç onu yalan İle suçlandırdığınız oldu mu? dedi.
— Hayır, dedim.
— Hiç verdiği sözü bozar mı? dedi.
— Hayır, gadretmez. Fakat şimdi onunla bir müddete kadar barış halindeyiz. Bu müddet içinde ne yapacağını bilmiyoruz, dedim. Böylece bu sözlerimden başka, sözüme bir kelime katacak imkân bulamadım. Herakl :
— Onunla hiç savaştınız mı? dedi.
— Evet, ettik, dedim.
— Onunla savaşmanız nasıl oldu? dedi.
— Harp aramızda nöbetleşedir. Bazan o bize musibet verir, bazan biz ona musibet veririz, dedim.
— Peki, size ne emrediyor? dedi.
— Bize, yalnız Allah'a İbadet ediniz, hiç bir şeyi ona ortak koşmayınız, babalarınızın ibadet ettiği şeyleri (putları) terkediniz, diyor. Bize namazı, zekâtı, doğruluğu, İffeti ve sılâ-i rahmi emrediyor, dedim.
Bunun üzerine tercümana dedi kİ:
«Ona söyle : Ben, sana onun nesebinden sordum da sen onun nesebinin içinizde şerefli olduğunu söyledin. Peygamberler de böyle kavimlerinin nesebi içinden gönderilirler. İçinizden bu peygamberlik iddiasını ondan önce söylemiş kimse var mıydı? diye sordum. Hayır, dedin. Bunun üzerine düşündüm ki, eğer bundan önce bu sözü söyleyen biri olaydı, kendisinden önce söylenmiş bir söze uydu derdim. (Şimdi bunu söyleyemiyorum.)
Ecdadı içerisinde bir melik var mıydı? diye sordum. Hayır, dedin. Ecdadı içerisinde bir melik olaydı, bu adam babasının mülkünü geri almaya çalışan bir kimsedir, diyecektim.

Bu dediğini çJemeden Önce (Peygamberlik iddiasından önce) hiç onu yolanla suçlandırdınız mı? diye sordum. Hayır, dedin. Ben gerçekten biliyorum ki, halka karşı yalan söylememişken, sonradan Allah'a karşı yalan söylemeğe cesaret edemezdi.
Ona bağlı olanlar, halkın ileri gelenleri mi, yoksa zayıflara mıdır? diye sordum. Ona uyanların zayıf kimseler olduğunu söyledin. Peygamberlere bağlı olanlar onlardır.
Ona bağhlar çoğalıyor mu, azalıyor mu? diye sordum. Çoğalıyorlar dedin. İman işi kemal buluncaya kadar (din kemale erinceye kadar) böyle gîder.
Onun dînine girdikten sonra, kızgınlıktan dolayı dininden dönen hiç kimse var mtdır? dîye sordum. Hayır, dedin. İmanın neş'esi kalplere karışınca böyledir, (bir daha kalpten çıkmaz).
Hiç gadreder mi {ahdini bozar mı)? diye sordum. Hayır, dedin. Peygamberler böyledir, gadretmezler.
Size neyi emrediyor? diye sordum. «Yalnız Allah'a ibadet etmeyi ve ona hiç bîr şeyi ortak taşmamayı size emrettiğini, putlara tapmayı size yasakladığını, namaz kılmayı, zekât vermeyi, doğruluğa, iffeti ve*s,ılâ-i rahmi emrettiğini söyledin. Eğer bu söylediklerin doğru isfe,,şu ayaklarımı bastığım yerlere yakında (o zat) sahip, olacaktır. Zaten onun çıkacağını (bir peygamber geleceğini) bilirdim. Fakat sîzden olacağını ummazdım. Onun huzuruna varabileceğimi bilsem, ona kavuşmak için büyük güçlüklere katlanırdım. Yanında olsaydım ayaklarını yıkardım. (Itactta kusur etmezdim).» Ondan sonra Dihyetü'l-Kelbi (Radiyaiiahuanh) elçiliği İle Busrâ (Havran) EmîrİNe gönderilen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) in mektubunu İstedi, (bu mektup, Busrâ Emîrinin aracılığı ile Rûm imparatoru Herakli-
yus'a gitmiş ve bizzat Dihyetü'i-Kelbî tarafrndan imparatora tevdi edilmişti}. «— Bisnıillâhirrahmanirralilim — Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyle...
— Allah'ın kulu ve onun Peygamberi Muhammed (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) 'den, Rûm büyüğü Hinakl'e! Hidayete uyanlara selâm olsun... Bundan sonra: Seni İslâm daveti ile (İslâm'a) çağırırım. Müslüman ol, selâmet bulursun. Allah da mükâfatını sana iki !kat verir. Eğer yüz çevirirsen fakir halkın günaîhı senin boynunadır. Ey Ehl-i Kitap (Hıristiyanlarla Yahudiler)! Gelin, hem bizce, hem de sizce müsavi olan bir hak söz üzerinde birleşelim: Gelin, AUah'dan başkasına ibâdet etmeyelim, ona hiç birşeyi ortak koşmayalım, Allalh'ı bırakıp da, birbirimizi Rabler edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse, (ey müminler) deyin ki; şaftıid olun, biz müslümanlarız.»
Getiren adam mektubu HerakÜyus'a verdi, O da okudu : Ebû Süfyan der kİ :
— Herakliyus diyeceğini dedikten ve mektubu okuyup bitirdikten sonra, yanında gürültü çoğaldı ve sesler yükseldi. Biz de yanından dışarı çıkarıldık. Arkadaşlarımla yalnız kalınca onlara dedim kİ :
— Ibni Ebî Kebşe'nİn (müşrikler bu künye ile Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "\ kasdederlerdi. Çünkü Ebû Kebşe namındaki adam, putlara tapmak hususunda Kureyş kavmine muhalefet ederdi; ve yıldıza tapardı. Hz. Peygamber de putlara tapmayı yasakladığından, onu bu adama nispet ediyorlardı) İşi büyüdü. Baksanıza Benî Asfer Meliki {Rum imparatoru) ondan korkuyor. Artık Allah bana İslâm'ı verinceye kadar, Peygam-ber'İn üstün geleceğine daîr sağlam inancım bende devam etti.
Kudüs'ün sahibi ve Herakliyus'un dostu olup, Şam Hıristiyanlarma piskopos tayin edilen İbni Natûr da HerakİIyus'dan bahsederek şöyle der:
«Herakliyus Kudüs'e geldiği zaman bir gün çok fazla kederli göründü. Patriklerden (ileri gelenlerden) bazıları ona dediler ki, senin halini başka türlü görüyoruz. İbni Natûr der ki :
— Herakliyus yıldızlara bakar kâhin bir kimse idi. Bu soru ile karşılaşınca onlara :
«Bu gece yıldızlara baktığımda Sünnet Melîk'ini ortaya çıkmış gördüm.
Bu ümmet içinde sünnet olanlar kimlerdir?» diye sordu. Yahudi'lerden başka sünnet olan yoktur. Onlardan da sakın endişe etme. Saltanatın dahilindeki memleketlere yaz, oradaki Yahudi'leri öldürsünler, dediler. Onlar bu konuşmada iken. Peygamberin halinden haber vermek üzere Gassan Melikinin gönderdiği bir adam Herakliyus'e getirildi. Herakliyus bu adamdan gerekli bilgiyi alınca ;
«Gidin de bu adam sünnetli midir, değil midir? bakın» dedi. Onlar baktılar ve sünnetli olduğunu söylediler. Sonra Herakliyus bu adama :
«Arap kavmi sünnetli midir, değil midir?» diye sordu. Sünnet olurlar, cevabını aldı. Bunun üzerine Herakliyus:
«İşte bu ümmetin MelikÜ zuhur etmiştir,» dedi.
Ondan sonra Herakliyus, ilim bakımından kendisine eş bulunan Ro-ma'daki bir dostuna mektup yazıp Humus'a gitti. Humus'dan ayrılmadan, o dostundan Peygamber (SaLlalİahü Aleyhi ve>. Selütm) 'in zuhur ettiği ve onun Peygamber olduğu fikrîne uygun mektup geldi. Sonra Herakliyus Humus'ta bulunan sarayına Rûm erkânını davet etti ve kapıların kapanmasını emretti. Sonra yüksek bir yere çıkıp şöyle konuştu :
«Ey Rûm cemaatı! Bu zata (Peygamber'e) teslim olup da, karşılığında kurtuluşu ve doğru yola erip, mülkünüzün devamını İstemez misiniz?»
Bunun üzerine oradakiler yaban eşeklerinin kaçışı gibi kapılara kadar kaçıştılar da, onları kilitlenmiş buldular. Herakliyus bu kadar nefretlerini görüp, iman etmelerinden ümidini kesince :
«Bunları geri çevirin!» diye emretti ve onlara şöyle söyledi :
«Az önceki sözümü size imtihan İçin söyledim. Sizin dîninize olan bağlılık kuvvetini ölçtüm. Ben de kuvveti (sizde) gördüm.» Hazır bulunan erkân bu sözlerden razı olarak Herakliyus'a secde ettiler. İşte Herakliyus'un imana davet olunmasına dair haberin sonu budur.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kıyamete kadar bütün insanlığa gönderilmiş bir Peygamber olduğunu ispatlayan bu mektupta ayrıca şu hikmetler mevcuttur :
1— Mektup devletler arası siyasî bir mânâ taşımakta ve İslâm'daki gayenin mülk ile saltanat edînme değil, sırf Allah'ın hak dinini tebliğ ve ona davet olduğu anlaşılmaktadır. Zaten böyle bir davete karşı çıkılmadıkça savaşmak yoktur. Savaşın gayesi mal edinmek, arazî sahibi olmak değü, ulvî gayeyi tanıtmak ve ona davet ederek Allah'ın dinini üstün çıkarmaktır. Bu uğurda yapılan harcama ve fedakârlıklar cihad olur ve bu yolda kazanılan mallar helâl olur.
2— Bîr devletin idaresini üzerine alan en yetkili şahıs, o devletin başkanıdır. En büyük sorumluluğu da o taşır, idare etmekte olduğu milleti hak yola götürür ve buna sebep olursa, ikî kat mükâfat kazanır. Kötüye götürür ve buna sebep olursa, milletin de günahlarına sebebiyet verme bakımından ona iştirak eder. Böylece onların da günahlarını yüklenmiş bulunur. Bazctn da devlet başkanı buna cjüç yetiremeyebilir. Nitekim burada öyle olmuştur. Herakliyus'a etrafindaki yetkili şahıslar muvafakat etmemişlerdir. Bu takdirde Herakliyus imanını değiştirmeyip içinde gizlemİşse, yine şahsını kurtarmıştır. Diğerleri bütün sorumluluğu yüklenmişlerdir. Hem kendi sorumlulukları, hen> de halkın sorumluluğu...
3 — Tebliğin en önemü tarafi, tebliğ eden ve tebliğ edilen millet arasında hiç bir ayrılığın bulunmayışıdır. Her iki taraf Allah'a ibadette, ona ortak koşmamakta, hak ve vazifelerde eşit hakka ve sorumluluğa sahip kılınmaktadır. İmanın, esası olan tevhid kelimesi altında her çeşit din ve millet mensubu birleştirilip Allah'ın dinini hakim kılma gayesi vardır.
4— İslâm'a davet İçin yabancı bir devlet başkanına elçi olarak gönderilen zatın en güzel ve yakışıklı bir şahıs olarak seçilmesinde, islâm'ın nezahet ve nezakete verdiği önemle İslâm adına sevgi ve ilgi kazanma, nefret ettirmeme gayesi vardır.
5— Allah'ın dinine böyle sade bir ifade ile davet yapılmasına, rağmen, ondan yüz çevirenlere müminler tarafindan söylenecek son söz şudur :
«Şahid olun, biz gerçek müslümanlarız, (biz Allah katında makbul olan islâm dinine bağlılarız).» Buna da karşı çıkıp islâm'ı ve müslümanları tehdit eden milletlerle duruma göre topyekûn veya kısmen savaşılır.
Dihyetü'l-Kelbî kimdir? :
Babasının adı Halîfe olduğundan Dihye b. Halîfe E I -K e I b î diye de anılır. Hazreç kabilesinden olup, ashabın İleri gelenle-nndendîr. Bedir savaşında bulunamamış, fakat Uhud ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Çok güzel bir insan olduğu için, Hz. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) e vahy getiren melek Cebrail bazan onun şeklîne bürünerek İnerdi. Bunu müminlerin anneleri ümmü Seleme ile Hz. Âişe ve Enes ibni Malik, İbni Ömer, ibni A b b a s gibi ashab-ı kiramın meşhurları haber vermişlerdir. Hz. Peygam-ber'e bir çift mest hediye ettiği ve Peygamberin de onları giydiği rivayet edilir.
Hicretin 6. yılı sonunda Hudeybiye Barışından sonra ve 7. yılın başlarında Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) onu elçi olarak Rûm Kayseri Herakliyus'a göndermişti. Bunun cereyan tarzı yukarda uzun boylu hadîs-i şerifte geçmiştir. Kurtubî'nin nakline göre de Rûm Kayseri (Herakliyus) iman etmiş; fakat patrikleri imandan yüz çevirmişlerdi. Dihye, Hz. Muaviye'nin hilâfeti zamanına kadar yaşamıştır. Allah ondan razı olsun.
E b û S ü f yan ibni Harb kimdir? :
Hem Ebö Söfyan künyesi İle, hem de S a h r adıyla meşhur olup, Kureyş kabilesinden ve Emevî'lerdendİr. Ayrıca Ebû Hanzele künyesi de vardır. Annesinin adı S a f i y y e 'dir ve Peygamber (JkllalkhU Aleyhi ve Sellem) "m zevcesi M e y m û n e "nİn de halasıdır. Ebû S ü f yan, Hz. Peygamberden 10 yaş kadar büyüktü. Muaviye 'nin babasıdır. Mekke'nin fethi yılında İslâm'ı kabul etti. Sonra Huneyn ve Taif seferlerinde bulundu. Müelleferi Kulûb'dandtr = Kaibleri İslâm'a ısındırılmak için kendilerine yardım edilenlerdendir. İslâm'ı kabulünden önce Uhud ve Hendek savaşlarında müşriklerin reisi idi. Kureyş'in de eşrafindandı. Tacir olduğu için Şam'a ve deniz aşırı beldelere ticaret için giderdi. Rivayete göre cahiliyet devrinde Kureyş'İn fazilet sahibi üç büyüğü vardı: Utbe, Ebû Cehil ve Ebû Süfyan. Yine cahiliyet zamanında Hz. Abbas'ın arkadaşı ve nedimi idi. islâm'ı iyi bir şekilde kabul edip etmediği üzerinde ihtilâf var jse de, kuvvetli olan görüş iyi bir müslüman oluşudur. Zira Yermûk savaşında oğlu Yezîd'in sancağı altında Rumlarla savaşırken, seslerin kesildiği dehşet arîfinda şöyle yaİvardığı rivayet edilmektedir :
«Ey Allah'ın zaferi, yetiş!»
önce bir gözünü Taif seferinde, sonra da bu Yermûk savaşında ikinci gözünü kaybederek âmâ olmuştu. Mekke'nin fethi gününde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun hakkında şöyle buyurmuştu :
«— Ebû Süfyan'm evine giren kimse güven içindedir, canı emniyettedir.» İlk gözünü kaybettiği Taif seferinde Hz. Peygamber'e:
«— Şu gözümü Allah yolunda kaybettim,» dedi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
— Dilersem dua edeyim de, gözün geri gelsin, gözünün yokluğunu dilersen Cennet vardır.» O, Cennet'i dilerim, demişti.
Hz. Osman (Radiyallahuanhj'm hilâfeti zamanında hicretin 33. yılında Medine'de vefat etti; namazını oğlu Muaviye, bir rivayette de Hz. Osman kıldı ve Bakî' mezarlığına gömüldü. (Radiyallahuanhüm).[949]

(518) Ehli Kitap; «Essamü Aleyküm» Deyince

1110— Cabir (Radiyallahu anh)'in şöyle dediği işitilmiştir: Yahudi'lerden ibaret bir gurup insan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e selâm, verip :
— Essâmü Aleyküm, (ölüm üzerinize olsun) dediler. Peygamber (onlara cevap olarak) :
«— Sıuzin üzerinize...» buyurdu. Hazreti Âişe kızgın halde dedi ki:
— Söylediklerini işitmedin mi? Peyamber buyurdun
«—Evet, (duydum). Ben onlara geri çevirdim. Bizini onlar aleyhin-ddki duamız kabul edilir. Onların ise bizim ihakkımızdaki duası kabul edilmez.»[950]

Birinci cild 311 sayılı Hadîs-i Şerifle 1106 sayılı Hadîs-i Şeriflere bakılsın.[951]

(519) Ehl-i Kitap, Yolun En Dar Yerine Zorlanır

1111— Ebû Hüreyre'den, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«— Yolda müşriklerle karşılaştığınız zaman, onlara önce selâm vermeyiniz ve onları yolun en dar yerine mecbur bırakınız.»[952]

1103 sayılı Hadîs-İ Şerife ve açıklamasına bakılsın.[953]

(520) İnsan Gayri Müslime Nasıl Dua Eder?

1112— (289-s.) Ukbe ibni Âmir Ei-Cühenî'den rivayet edildiğine göre, kendisi; kılığı müslüman kılığında olan bir adama rastgeldi de adam selâm verdi. Ukbe ona şöyle, karşılık verdi:
«— Selâm senin de üzerine olsun, Allah'ın rahmeti de bereketleri de...» Bunun üzerine bir genç Ukbe'ye dedi ki:
— O adam Hıristiyandır. Ukbe hemen kalkıp adamı takip etti; nihayet ona kavuştu da, şöyle dedi:
«— Allah'ın rahmeti ve bereketleri müminler üzerine olsun. Lâkin Allah senin hayatını uzatsın, malını ve çocuğunu çoğaltsın.» (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[954]

Müslüman olmayanların hidayete ermelerine, mal ve çocuklarının çoğalmasına, Ömürlerinin uzun olmasına dua edilir; fakat Allah'ın selâmeti ve rahmeti on'ar için istenmez. Cenaze namazı da ölü hakkında bîr'düa ve Allah'dan rahmet dileme mânâsını taşıdığından, müslüman olmayanların cenaze namazları kılınmaz. Bu âyet-i kerîme ile sabittir; zira Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:
«— (Ey Resulüm), imansızlardan ölen hiç kimse üzerine asla namaz kılma; kabri başında da (gömülürken veya ziyaret için) durma. Çünkü onlar, Allah'ı ve Resulünü tanımayıp inkâr ettiler ve kâfir olarak can verdiler.» (Tevbe Sûresi, Âyet: 84)
İşfe âyet-i kerîmede beyan buyurulduğu gibi, onların inkâr ve küfür cinayetlerine karşılık olarak amellerine uygun düşen ceza, haklarında rahmet düemeyîştir. Ancak taziye İçin, geri kalanlara baş sağlığı dilenir, ömrünüz uzun olsun, denir. Merasimlerine iştirak edilmez';" ev veya iş yerlerinde ölüleri İçin taziyelerde bulunulur.[955]

1113— (290-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— Eğer Firavun bana : Allah sana bereket versin., demiş olsaydı, ben: Sana da, derdim. Firavun ise ölmüştür.»[956]

Buradp da İmansızlığı Firavun kadar şiddetli olan kimseye, berekef sözünü kaldırarak ayniyle karşılık vermenin cazip olup, doğrudan doğruya bereket ve rahmet dilememek gerektiğine işaret edilmektedir. Firavun ölmüş olduğuna göre, böyle bir karşılık vermeye de mahal kalmamıştır.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[957]

1114— Ebû Musa'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Yahudiler, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine Yer-hamukellah Allah sana merhamet etsin, desin diye Peygamberin yanında aksırırlardı. Peygamber de şöyle buyururdu: «— Allah sise hidayet etsin ve halinizi düzeltsin.»[958]

Hadîs-İ şerifin açık beyanına göre, yine-kitap'ehline rahmet dileme olmayıp, hidayete ermelerine duG edilir, hallerini düzeltmeleri istenir. Böylece gerek haberler, gerekse hadîs-i şerifler aynı hükümleri ifade etmiş oluyorlar. Bu hadîs-İ şerîf 940 sayıda geçmiştir.[959]

(521) İnsan Tanımadığı Hıristiyana Selâm Verince

1115— (291-s.) Abdurrahman'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, İbnİ Ömer bir hıristiyana tesadüf etti de,' ona selâm verdi; o da selâmına, mukabele etti. Sonra îbni Ömer'e, o adamın hıristiyan olduğu haberi verildi. İbni Ömer bunu öğrenince, adama dönüp, şöyle dedi:
«— Benim selâmımı bana geri çevir.»[960]

Haksız ve yersiz bir İş yapıldığı zaman ondan dönülür ve.telâfi edilmesine gidilir, ibni Ömer (Radiyallahu anh) de Hıristiyan olduğunu bilmediği ve Müslüman sandığj bir adama selâm verdikten sonra, gerçeği öğrenince işlediğinin hata olduğunu kabullendi. Hatta zayi ettiği selâmı geri almak için Hıristfyana müracaat ederek onu geri istemesiyle de kusurunu itiraf etti.' Bundan da, önceden Hıristiyanlara selâm verilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[961]

(522) «Falanca Sana Selâm Söylüyor» Deyince

1116— Hazreti Âişe (Radiydlla.hu antta) anlattığına göre, demiştir ki.
Peygamber (SaUatfahU Aleyhi ve Sellem) kendisine şöyle buyurdu:
«— (Ya Âişe!) Cİbrü sana se'âm söylüyor.» Âişe de : — Selâm ve Allah'ın rahmeti (= Ve Aleyhisselâmu ve
onun üzerine olsun, dedi.[962]
Benden falancaya selâm götür veya selâm söyte şeklînde selamlaşmanın meşruiyetine ve selâm götürülen kimsenin de bunu alması gerektiğine bu Hadîs-İ Şerîf delildir. Bir kimseye tevdi edilen söz veya iş emanet hükmünde olduğundan, onu zayi etmeden yerine getirmek bir vazifedir, emanete riayettir. Emaneti gözetmeyenler ise hıyanet etmiş olurlar- Emanetin kıymet ve önemine göre de vebali büyür ve küçülür.
(827 sayılı Hadîs-İ Şerife müracaat edilsin.).[963]

(523) «Mektuba Cevap Vermek»

1117— (292-s.) İbni. Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«— Ben selâma karşılık vermek gibij mektuba cevap vermeyi hak görürüm.»[964]

Selâmı almak/1 yâni; ona mukabelede bulunmak vâcib olduğuna göre, mektuplaşmalarda da mektuplara cevap vermek vâcib derecesinde bir vazifedir ve aynı zamanda bir edeb işidir. Mektupla karşılıklı ihtiyaçlar görülür, müslüman kardeşler arasında ilgi kurulur ve bunun devamı sağlanır, sevgi bağlan kuvvetlendirilir. Onun için mektuba cevap vermek önemli vazifelerden sayılmıştır.
(Bu haberi İbni Ebî Şeybe, İbni Sa'd ve Beyit a k İ tahrİç etmişlerdir.).[965]

(524) Hanımlara Mektup Yazmak Ve Onların Cevap Vermesî

1118— (293-s.) Talha'nın kızı Âişe anlatarak şöyle demiştir:
«— Ben Hazreti Âişe'nin (Ratfiyalkthü onto) himayesinde idim. Her şehirden insanlar ona gelirlerdi. Onun yanında benim mevkiim bulunduğundan yaşlılar da sıra ile bana gelirlerdi. Gençler de beni kardeş edinirlerdi ve bana hediye verirlerdi; ve şehirlerden bana mektup yazarlardı. Hazreti Âişe'ye derdim ki:

— Teyzeciğim! Bu falanın mektubu ve hediyesidir. Hazreti Âişe de bana şöyle derdi:
— Kızcağızım! Ona cevap ver ve ona mukabelede bulun, eğer ss verecek mükâfat (hediye) yoksa, ben sana veririm. Talha kızı demiştir ki, Hz. Âişe bana (hediyelik) verirdi.[966]

Bu rivayet bize şu vazifeleri öğretmektedir:
a) Dinî meseleleri öğrenmek ve bazı İhtiyaçları karşılamak üzere hanımlara mektup yazılır,
b) Alınan mektuplar cevapsız bırakılmaz, onlara gerekli cevaplar verilir.
c) Hediyeleşmek sünnettir, sevgi bağlan kuvvetlendirilir. Hediye tek taraflı olmamalı, alınan hediyeye karşı bir şey vermelidir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[967]

(525) Mektubun Başı Nasıl Yazılır?

1119— (294-s.) Abdullah ibni Dinar'dan rivayet edildiğine göre, Abdullah ibni Ömer, Abdülmelik ibni Mervan'a bîat ettiğine dair mektup yazdı. Ona şöyle yazdı: .
«— BismilIMıirrahmanirrahîm = Allah'ın adiyle...
— Abdullah ibni Ömer'den müminlerin Emîr'i Abdülmelik'e!.. Selâ-mün Aleyke = Allah'ın. selâmeti üzerine olsun. Senden dolayı öyle bir Allah'a şükrederim ki, ondan başka hiç bir İlâh yoktur. Gücümün yettiği yerde de, Allah'ın sünneti ve Resulünün sünneti üzere itaati ve boyun eğmeği sana ikrar ederim.»[968]

Sünnet özere mektuba başlama şekli şöyle :
a) Besmeleyi önce yazmak.
b) Mektubun kimden kime yazıldığını bildirmek.
c) Kısa olarak maksadı yazmak.
Fazla medihlerle uzun ve çapraşık ifadeler kullanmak, -hem riyakârlık olur, hem İsrafa ve hem de' karşı tarafı yormağa sebep teşkil eder. Bu gibi yazışmalardan kaçınmalıdır. (Bu haberi, Buhârî, Sahîh'İnde ve İmam Malik de Muvatta'ında tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah : C. II, s. 542, dip not).[969]

(526) Amma Ba'dü = Bundan Sonra (Sözü)

1120— (295-s.) Z-eyd ibni Eslem'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, babam beü îbni Ömer'e gönderdi. Onun şöyle mektup yazdığını gördüm:
— RismiUâMrrahmanirrahîm = Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle... Amma Ba'dü = Bundan sonra:»[970]

Bundan önceki haberde, mektuba nasıl başlandığt ve yazılış şekli beyan edilmişti. Burada Arapça yazışma ve ifadelerde kullanılan bir usûle işaret edilmektedir. Yazışmalarda besmele getirilip Allah'a hamd edildikten
sonra maksada geçilirken (-i«ıL1 = Bundan sonra, imdi konuya gelince) tâbiri ile söze başlanır ki, bu âdettir. İşte burada böyle bir ifade ile konuya başlamanın ötedenberi âdet olduğuna dikkat çekilmektedir.
(Bunu Buhârî, Sahîh'İnde ve İmam Malik de Muvatta'ında tahriç etmişlerdir. Fadlu'llah : C. II, s. 542, dip not).[971]

1121— Hişam ibni Urve'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber {Sattatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in mektuplarından bazı mektuplar gördüm. Her konu bittikçe:
«— Amma Ba'dü = Bundan sonra» buyurmuştur.[972]

1120 sayılı habere ve açıklamasına bakılsın.[973]

(527) Mektuplara «Bismillâhirrahmanirrahim» İle Başlamak

1122— (296-s.) Zeyd ibni Sabit ailesinin büyüklerinden rivayet edildiğine göre, Zeyd ibni Sabit şu mektubu yazmıştır :
« Bismillahirraîhmanirraihim = Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyle... Zeyd ibni Sabit'den, Müminlerin Emîri, Allah'ın kulu Muaviye'-ye: Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun, müminlerin Emîri. Senden dolayı öyle bir Allah'a şükrederim ki, ondan başka hiç bir İlâh yoktur. Amma ba'dü = Bundan sonra...»[974]

1119 ve 1120 sayılı haberlere bakılsın.[975]

1123— (297-s.) Ebû Mes'ûd El-Cerîrî anlatarak demiştir ki, bir adam Hasan'a (El-Basrî'ye) Bismillâhirrahmanirrahîm'i okuyuştan sordu. O da:
«— Bu bütün mektup ve yazıların başıdır.» dedi.[976]

Bundan önceki haberlere bakılsın.[977]

(528) Mektuba Ne İle Başlanır

1124— (298-s.) NafÎ'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«— İbni Ömer'in Muaviyç'de görülecek bir işi vardı da, ona mektup yazmak istedi. Ona dediler ki, yazmaya kaşla. Böylece ona ısrar ettiler, nihayet yazdı:.
— Bismillâhirrahmanirrahîm. Muaviye'ye...»[978]

Burada da mektuba besmele ile başlanmakta ve ondan sonra kime mektup yazıldığı ifade edilmektedir. Zamanımızdaki mektuplaşmalarda önce mektup yazılanın İsmi veya unvanı kaydedilmekte olup, mektubun sonuna da yazanın ismi konmaktadır. Besmele ve selâma riayet edilince, böyle bir yolu takip etmenin bir mahzuru yoktur. Aşırı medih ve tazim ifadeleri kullanılmaz, maksat dışı söz söylenmez ve tahkir durumuna düşülmez.[979]

1125— (299-s.) Enes ibni Sîrîn'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, İbni Ömer'e (kâtip olarak) mektup yazdım da bana:
«— Bismillahirrahmanirrahîm, Amma Ba'dü = Bundan sonra: Falancaya...» diye yaz, dedi.[980]

Bu haberde de Besmele ile mektuba başlanması gerektiğine ve maksada geçerken «Amma Ba'dü» İfadesinin kullanıldığına İşaret edilmektedir. (Her iki haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[981]
1127— (300-s.) Yine İbni Sirin'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:Bir adam önünde İbni Ömer (katiplik ederek):
Bismillahirrahmanirrahim, falancaya.. diye mektup yazdı da İbni Ömer onu yasaklayıp şöyle dedi:
Bismillah de , bu onun yerini tutar.[982]

Cenab-ı Hakk'ın zatına mahsus olan ve bütün kemal sıfatlarını içinde toplayan isim Allah lafzı Celilidir.Yalnız bu zikredilerek Besmele çekmek, Rahman ve rahim sıfatlarını anarak Besmele getirmeye kifayet eder.daha kısa bir ifade ile maksat elde edilir.Hayvan boğazlarken dahi yalnız Bismillah demek kafi gelir, hayvanın eti helal olur.Bununla beraber Rahman ve Rahim sıfatlarını kullanarak Besmele getirmek iyidir.
(bu haber için yine başka bir kaynak bulunamamıştır.).[983]

1127— (301-s.) Zeyd (İbni Sabit) ailesinin büyüklerinden rivayet edildiğine göre, Zeyd şu mektubu yazdı:
«— Zeyd ibni Sabit'den mü'minlenn Emîri, Allah'ın kulu Muaviye'ye! Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun, Müminlerin Emîri, Ben, senden dolayı öyle bir Allah'a şükrederim ki, ondan başka hiç bir İlâh yoktur. Bundan sonra, (hamd ve selâmı getirdikten sonra)...[984]

Bu haber 1122 sayıda geçmişti. Ancak orada mektubun basında Besmelenin yazılı olduğu rivayet edilmekte olduğu halde burada düşmüştür. Bİr unutma eseri olabilir. Zaten bu bölümdeki diğer haberlerde mektuplara
Besrneîe ile başlandığı görülmektedir.[985]

1128— Ebû HüreyreMin şöyle dediği işitilmiştir:
— Peygamber (SaUnlUÛıli Aleyhi-ve Setkm) buyurdu.:
«— İsrta Çoğullarından bir. adam —(diyerek) hadîsi anlattı— (alacaklı) arkadaşıma mektup yazdı:
— Falancadan falancaya, (diye mektuba başladı).»[986]

Mektuba başlanırken kimden kime yazıldığının betirtİlmesiyîe ilgili olarak getirilen bu Hadîs-i Şerif uzun bir Hadîs-i Şeriften çok kısa bir kısımdır. Bu kısa şekliyle anlaşılması mümkün olmadığından ve tamamını öğrenmekte de büyük fayda umulduğundan Hadîs-Î Şerifin bütününü yine Buhârî hazretlerinin Sahîh'İnden nakledelim :
— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saîhltahü şöyle anlatmıştır:
— îsraîloğullari'ndan bir adam, İsraîîoğulîarı'Hcfcan birinden bin dî- Ödünç para istedi. O kimse de dedi ki, kendilerini şahit tutacağım,
sabitler getir bana. Ödünç isteyen adam:
— AElah şahit olarak yeter, dedi.
— Öyle ise hana kefil gelir, dedi. Adam:
— Kefil" olarak Allah yeter, dedi. Bunun üzerine ödünç pata istenen adam:
— Doğru söylüyorsun, dedi ve parayı belli bîr va'de için odama verdi. Adam deniz aşırı gidip İhtiyacını gördü. Sonra borcunu va'desinde ödemek için alacaklıya gitmek üzere foir taşıt aradı, fakat bir türlü bunu bu-lamodı. Sonra bir kütük alıp onu oydu ve bin dmar ile beraber kendisinden arkadaşına (falancadan falancaya diye) yazdığı mektubu (oyuk) içine koydu. Sonra oyuğu tıkadı ve kütüğü denire getirip şöyle dedi:
— Allah'ım! Sen biliyorsun ki, ben falancadan bin dinar ödünç para aldım. O da benden kefil istedi. Ben dedim ki, Kefil Allah yeter; adam da razı oldu. Benden şahit istedi. Ben dedim ki, Allaih şahit için yeter. Bunda da sana raxî oldu, Ben ise, ona parayı göndermek üzere taşıt aramakta gayret ısarfettira; buna gücüm yetmedi. Şimdi bu parayı'sana emanet edip bırakıyorum.
Böylece adamcağız kütüğü denize attı, tâ denizin içine girdi. Sonra döndü yine bu iş içim o alacaklının memleketine gitmek üzere vasıta aramağa koyuldu.
Diğer taraftan alacaklı, olur kî, parasını getiren bir vasıta [bulunur diye bakımp araştırmaya çıktı. Bir de o içine para konmuş kütüğü (denizde) gördü. Onu odun diye evine getirdi. Kütüğü yarınca hem parayı hem de mektubu buldu. Aradan geçen bir müddet sonra borçlu bin dinarı getirip şöyle dedi:
— Vallaihi, malını (paranı) sana getirmek için devamlı olaraik vasıta aradım, şu sana geldiğimden Önce bir taşıt bulamadım. Alacaklı:
— Sen bana bir şey gönderdin mi? dedi. Borçlu:
— Ben sana haber veriyorum, sana geldiğim ibu vakitten önce bir vasıta bulamadım, (sana_bir şey nasıl gönderebilirdim?), dedi. Alacaklı:
— Gerçekten Aliah, bir kütük içinde gönderdiğini senin adına Ödedi. Sen bin dinarınla güle güle dön, dedi.»
işte bu uzun Hodîs-i Şerif içinde geçen falancadan falancaya İfadesiyle mektup yazışmalarında kimden kime yazıldığının belirtilmesine temas edilerek sırf bu kısım konuyla İlgili bulunduğundan metinde gösterilmiştir. Edeb-le, daha doğrusu mektuplaşma edebiyle ilgili kısmın dışında bu Hadîs-i 5e-rîf'te çok büyük hikmetler vardır :
1— Borçlanma işlemlerinde usûlüne göre senet tanzim edildikten sonra bunu şahitlerle kuvvetlendirmek veya daha sağlama bağlamak İçin kefil istemek meşru olan haklardandır. Bu vazifeyi de Cenab-ı Hak şu Âyet-i Kerime ile bize tavsiye buyurmaktadır:
«— Ey iman edenler! Muayyen bir va'de ile birbirinize borçlandığıma: zaman onu yazın, (senet yapm). Aranızda bir yazıcı da onu doğrulukla yazsm. Üzerinde (başkasına ait) hak alan kimse, borcunu ikrar ederek
49Û
yazdırsın ve Rabbî olan Allah'd&n korksun; o hak dan hiç ibir şeyi eksik etmesin. Eğer borçlu akılsız, bunanuş olursa yahut kendisi söyleyip yazdı-ramıyacaksa, velîsi dosdoğru söyleyip yazdırsın. Erkeklerinizden îkî kişiyi de şahit tutun. Eğer iki erkek lîjulunnıazsa o hâlde, doğruluğuna güvendiğinim şahitlerden bir erkekle iki kadın gerekir. Böylece kadınlardan biri unutursa, ikisinden biri diğerine şaihitliği hatırlatsın. Şahitler, şahitlik etmek için çağrıldıkları zaman kaçınmasınlar. Az olsun çok olsun, hakkı va'desiyle yazmaktan usanmayın. Bu hareket Allah katında, adalete daUıa uygun, şahitlik için daha sağlam ve şüpheye düşmememle daha da yakındır. Meğer ki aranızda hemen devredeceğiniz bir alış-veriş olsun. O zaman bunu yazmamanızda size bir beis yoktur. Alış-veriş yaptığınız vakit yine şahit tutun. Yazana da, şahitlik edene de bir zarar yerilmesin. Eğer zarar verirseniz, o mutlaka kendinize dokunacak bir günah olur. AUah'-dan korkun; Allah size ilim öğretiyor. Allah her şeyi kemâliyle ibilendir.» (Bakara Sûresi, Âyet: 282)
2— Bütün esbaba müracaat ederek vazifesini yerine getirmek isteyene ve Allah'a tam bir ihlâsla sığınana Allah yardım eder.
3— İnsan muayyen bir zaman için değil, bütün ömrü boyunca üzerinde olan hakkı ödemek zorundadır ve bunu yerine getirmek için gayret harcamakla mükelleftir. Nitekim Hadîs-i Şerifte adı geçen borçlu, üzerindeki bin dînar borcu Allah'ı şahit tutarak denize atmasiyle kendisini bu borçtan kurtulmuş saymamış, daha sonra edindiği imkânlarla bin dinar borcunu ödemeye gitmiştir.
4— Borçlu İle alacaklının tam bir sadakat ve ihlâsla aralarında cereyan eden ödünç alış-verişdeki fevkalâde hali Allah Teâlâ yaratmış, kullar bu üstün hale işin sonunda vakıf olmuşlardır. Demek oluyor ki, kullardan kim olursa olsun, böyle üstün bir ihlâs ve doğrulukla hareket ederse, Allah ona yardımcı olur, ona bilmediği yollardan büyük ihsanlarda bulunur. Fakat cahil olanlar, bu üstün halleri ve başarıları Allah'a değil de, kullara mal ederek onların kerameti sayarlar. Allah bu kabil kerametleri dilediği iyi kullarda her zaman yaratır.[987]

(529) Nasıl Sabahladın?

1129— Mahmud ibni Lebîd'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Hendek Savaşı gününde Sa'd kolundaki atardamardan yaralanıp da ağırlaşınca, onu Rufeyde adındaki (hasta bakıcı) hanımın yanma götürdüler. Bu hanım yaralıları tedavi ediyordu. Peygamber (SûlkİkkÜ Akyhi ve de ona uğradığı zaman (akşamları) şöyle buyururdu:
«— Nasıl akşama geçtin?» Sabah olunca da:
«— Nasıl sabaihladın?» Sa'd da Peygambere bilgi verirdi.[988]

Bir kimsenin halini sormak için nastl geceledin, nasıl sabahladın diye akşam ve sabah vakitlerinde ifadede bulunmak, bilhassa hasta olanlara karşı sünnettir. Hasta ziyareti bahsinde 515-522 sayılı Hadîs-i Şeriflerde hasta ziyaretinin fazilet ve adabı geçmişti. Burada önemli bir husus da, savaş hallerinde hanımların hastalarla, yaralılarla uğraşıp, onları tedavi etmeleridir. Refîde, Ensar'dan olup, Hendek savaşında bizzap Sa'd ibni Muaz'ın tedavisi İle meşgul olmuştur. Allah dan sevabını umarak müslümanlardan darlığa düşenleri gönüllü olarak tedavi eden bir hanımdı. Hastaları tedavi için özel bir çadırı vardı. Peygamber (SaîlaÎlaîıü Aleyhi ve Seikm) sık sık Sa'd İbni Muaz'ı ziyaret edebilmesi için onu Mescid'-deki bu çadıra naklettirmişti. Nihayet atar kandamarından aldığı yara ile Sa'd vefat etmişti. Hal tercemesi için 945 sayılı Hadîs-i Şerîf açıklamasına bakılsın.[989]

1130— İbni Abbâs haber verdiğine göre, Ali ibni Ebî Tâlib (Radiyaliahü anh) Resu'üllah {S&lîaİfahiü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatına sebep olan hastalığı zamanını- yanından çıktı. İnsanlar (ona) dediler ki:
— Ey Ebûl-Hasan (Ali), Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sillem) nasıl sabahladı? Ali:
«— Allah'a hamd olsun iyi geçti, dedi. Abdülmuttalib'in oğlu Abbas Hz. Ali'nin elini tutup, şöyle dedi:
— Bana görüşünü bildir. Sen, vallahi üç günden sonra emir kulusun. Vallahi ben zannediyorum ki, Resûlüllah (SıîibtLsJm Aleyhi ve Seltem) bu hastalığından yakında vefat edecekti. Ben Abdülmuttalib Oğulları'nın ölüm zamanındaki "yüzlerini tanıyorum, (yüzlerinin halinden öleceklerini anlarım). Öyle ise bizi Resûlüllah (Saltaltahti Aleyhi ve S&ltem) 'e götür de, bu işin (hilâfetin) kimde olacağını ona soralım. Eğer hilâfet bizde olacaksa, bunu bilmiş oluruz. Eğer bizden başkasında ise, onu konuşalım da bizi ona vasıyyet etsin. Bunun üzerine Ali (R.A.) dedi ki:
— Vallahi, biz bunu sorar da Peygamber hilâfeti bizden menederse, ondan sonra hiç bir zaman insanlar bize onu (hilâfeti) vermezler. Ben vallahi, onu asla Resûlüllah (SatkİUthü Aleyhi ve Seltem) 'e sormam.»[990]

Nasıl sabahladınız, nasıl sabahladı? şeklinde hatır sormanın bir edeb ifadesi olduğu beyan maksadiyle Peygamber (SaltaUahü Aleyhi vt SelUmyin vefatiyle İlgili olan bu Hadîs-i Şerîf, bu bölümde yer almış bulunmaktadır.
Burada geçen olay, Hz. Peygamberin İrtihal günlerine yakın, bir rivayette de aynı günde yanı pazartesi gününde vuku bulmuştur, intihalden sonraki durum siyer ve tarih kitaplarında geniş oforak geçer.
Burada nazar-ı dikkati çeken bir husus, Hz. A I i 'nin hilâfete ne İrîi-halden önce, ne de İrtihalden sonra tâlîp akmayışıdır.^.Hz. Ab bas'in, Peygamberin irtİhalinden sonra Hz. A I i 'ye hitaben :
«— Elini uzat sana bîat edeyim, {ki insanlar da sana bîat etsinler).» demesine karşılık bunu Hz. Alî'nin kabul etmediği sahîh rİvcyeti vardır. Bu itibarla Şîî'lerin İddia etmekte oldukları hilâfet Hz. Ali'ye mahsustur, sözüne mahal kalmamaktadır. Hz. AİÎ 'ye hilâfet tahsisli bulunmuş olsaydı, her iki halde de, ona sahip çıkması icap ederdi ve bunu aleniyete çıkarırdı.[991]

(530) Mektubun Sonuna : «Esselamu Aleyküm Ve Rahmetullah» Yazan Ve Ayın Onuncu Gününde Falan Oğlu Falan Diye Kaydeden Kimse

1131— (302-s.) Harice ibni Zeyd'den ve Zeyd ailesinin büyüklerinden şu mektubun alındığı rivayet edilmiştir:
BİSMİLLAHİİRAHMANÎRRAHİM
Zeyd ibni Sabit'den Allah'ın "kulu, müminlerin Emîri Mnaviye'ye.
Selâmun Aleyke s= Selâm üzerine olsun, müminlerin EmîrÎ, Allah'ın raJhmeti de... Senden dolayı Öyle bir Allah'a ham d ederim ki, ondan Ifraşka hiç bir İlâh yoktur. Bundan sonra: Sen bana dede ve kardeşlerin mirasından soruyorsun, (diyerek râvi mektubu anlattı. Sonra mektubu şöyle bitirdi :) Biz AUah'dan hidayet ve her işimizde sebat ile muhafaza isteriz. Bir de sapıtmaktan yahut cahil kalmaktan yahut bilmediğimiz şeyden sorumlu tutulmamızdan Allah'a sığınırız. Selâm üzerine olsun müminlerin Euûri, Allah'ın rahmeti ve bereketleri ve mağfireti de... Bu mektubu Vüheyb yazdı, (ihicrî) 42, 12/Ramazan, perşembe günü.[992]

Daha önceki 1119 ve 1122 sayılı haberlerde mektup yazmada takip edilen usûl belirtilmişti. Burada farklı olarak mektubun sonunda da, başlangıcında olduğu gibi, selâm getirmenin ve tarih yazmanın ve mektubu kaleme alanın adım kaydetmenin ayrıca bir usûl olduğu görülmektedir. Bugünkü yazışmalar da bu şekilde yapılmakta, bazan tarih başa ve bazan da sona koyulmaktadsr.
(Bu haberi Beyhakî, Sunen-i Kübrâ'sında, feraİz bölümünde tah-riç etmiştir, Fadlu'llah : C II, s. 549, dip not).[993]

(531) Nasılsın?

1132— (303-s.) Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ömer ibni'I-Hattab (Radiyaihhu anft)'dan işitti ki, bir adam Ömer'e selâaa verdi. O da selâmı aldı. Sonra Ömer adama sordu:
— Nasılsın? Adam da:
— Senden dolayı Allah'a hamd ederim, dedi. Bunun üzerine Ömer:
— Senden istediğim şey budur, dedi.[994]

Selamlaşmadan sonra hatır sormanın, nasılsın? iyi misin? dîye sormanın ve buna karşı hamd etmenin nezaket ve edeb kaidesi olduğunu buradaki karşılaşmada cereyan eden konuşma bize öğretmektedir. Ayrıca İmam Ahmed'in Enes hazretlerinden rivayet ettiği Hadîs-i Şerifte Peygamber (Saöolbhil Aleyhi ve SeUem) 'in ashabla karşılaşmalarında onlara:
«— Ey falanca kimse, nasılsın?»
Diye hatır sorduğu ve : «Elhamdü Lillâh, hayır üzereyim!» cevabını aldığı kaydedilmektedir.[995]

(532) Bir Kimseye: Nasıl Sabahladın? Denince Nasil Karşılık Verir?

1133— Cabir ilmî Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber „$MtelkhU Aleyhi ve Selkm)'e soruldu:
— Nasıl sabahladınız? Peygamber şöyle buyurdu:
«— Bir cenazede bulunmayan ve bir hastayı ziyaret etmeyen kimselerden daha Jıayırh olarak (sabahladım).»[996]

Nasıl sabahladın veya geceyi nasıl geçirdin? diye bir insanın hali sorulunca, ona verilecek olan en güzel karşılık şüphesiz ki, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve $€llem)'\n verdiği karşılıktır.
Bir müminin, rnümİn kardeşine karşı olan vazifelen sayılırken, bunlar arasında hasta ziyareti, cenazede bulunma, seiâm verme, davete icabet etme vardır. Bunlardan hiç olmazsa bir kısmının yerine getirilmiş olması, hiç yerine getirilmeme halinden çok daha iyi olduğu meydana çıkmaktadır. Onun için bu haklar gözetilerek günlük vazifeler arasına alınmalıdır.[997]

1134— (304-s.) Muhacir'den (bu adam kuyumcudur) rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (S&lhlkhü Aleyhi ve SeUcm)'in ashabından olan Hadrarnût'lu kaba bir adamla oturuyordum. Ona:
— Nasıl sabahladın? dendiği zaman şöyle derdi;
— Allah'a ortak koşmuyoruz, (Elhamdü Lillâh).[998]

En kötü durum hiç şüphe yok ki, Allah'a ortak koşmak ve küfür üzere bulunmaktır. Bunun dışında iman sahibi olduktan sonra her haide hamd ve şükretmek elbette bir vazifedir. Bazı dünyevî kederler ve çekilen musî-better geçici olduğundan ve bunlara katlanmanın sevabı bulunduğundan bunlara sabrederek hamd ve şükrü eksik etmemelidir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[999]

1135— (305-s.) Seyf ibni Vehb anlatıp demiştir ki, Ebu't-Tufeyl bana:
— Kaç Yaşındasın? diye sordu. Ben:
— Otuz üç yaşındayım, dedim. O şöyle dedi:
— Huzeyfe ibü'l-Yeman'dan işittiğim bir hadîsi sana anlatayım, olmaz mı? Kendisine Amr ibni Suley' denen Muharib Hasafe Oğullarından bir adam — bu adam sahabî idi ve benim bugünkü yaşımda idi. Ben de bugünkü senin yaşında idim —, (onunla beraber) Mescid'de Huzeyfe'ye gittik. Ben insanların en.-arka tarafında oturdum. Amr îse yürüdü, Hu-zeyfe'nin önüne kadar gidip durdu. Dedi kî;
— Ey Abdullah (Huzeyfe)! Nasıl sabahladın? Yahut: Nasıl geceledin? Huzeyfe:
— Allah'a hamd ederim, dedi, Amr;
— Senden bize gelen bu hadîsler nedir? dedi. Huzeyfe:
— Benden sana ulaşan nedir? Ey AmrS dedi. Amr:
— İşitmediğim hadîsler, dedi. Huzeyfe :
— Ben Allah'a yemin ederim ki, eğer işittiğim her şeyi size anlatsay-dım, beni bu geçenin bir kısmında beklemezdiniz, (benden daha işiteceğiniz şeyler var). Ancak ey Amr îbni Suley' (şunu biî) : «Kays (arab) kabilesini, Şam'ı istilâ etmiş gördüğün zaman, büsbütün sakın, (ihtiyatlı ol). Allah'a yemin ölsün Kays kabilesi, korkutmadık mümin bir Allah kulu bırakmıyacaktır, yahut onu öldürecektir. Yine Allah'a yemin olsun, müminler üzerine Öyle bir zaman gelecek ki, o vakit en küçük bir şeyi engeli ey emiye çeklerdir.» dedi. Amr:
— Allah sana merhamet etsin (ey Huzeyfe), senin -kavmine yardımın nedir? (Ne tavsiye edersin?) diye sordu. Huzeyfe dedi ki:
— Bu bana aittir, sonra da oturdu.[1000]

Nasıl sabahladın? Veya geceyi nasıl geçirdin? ifadesiyle hatır sormanın edebe uygun bir hareket olduğunu belirtmek için bir delil mahiyetinde getirilen buradaki haberin, diğer muhaddisler tarafindan Hz. Peygamber (SalldllahüAleyhiveSellemye kadar yükseltildiği görülmektedir.
Müslüman Arablann Şam beldesini istilâ etmeleri zamanında birçok mümin kanlarının döküleceği, KerbeJâ vak'ası gibi korkunç ve üzücü olayların cereyan edeceği önceden haber verilmiş bulunmaktadır. Bu da Hz. Peygamberin birçok mucizeleri gibi, ayrı bîr mucizesi demektir. Bu Hadîs-i Şerifi biraz değişik lâfızla H â k i m 'in rivayet ettiğini Fa d I u ' 1 I a h ha-şİyesİnde kaydetmektedir. Fadlu'llah : C. II, s. 552.
Huzeyfe'nin hal tercemesi için 233 sayılı Hadîs-i Şerife müracaat edilsin. Amr ibni Suley'in sahabî olup olmadığı ihtilaflıdır. Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[1001]

(533) Oturma Yerlerinin En Hayırlısı En Geniş (Ve Rahat) Olanıdır

1136— Abdurrahman itani Ebî Ömer haber vererek şöyle demiştir: Ebû Saîd El-Hudrî bir cenaze için. çağrıldı. Râvi der ki:
— Ebû Saîd sanki gecikir oldu da, insanlar nihayet yerlerini alıp oturdular. Sonra arkasından hemen geldi. İnsanlar onu görünce, (ona yer vermek için) koğuştular ve onlardan bir kısmı, kendi yerinde otursun diye onun için ayağa kalktı. Bunun üzerine Ebû Saîd şöyle dedi:
— Hayır, (kalkmayın)! Ben Resûlüllah (Sallaîhhü AleyhiveSelkm) İn şöyle buyurduğunu işittim:
«Oturma yerlerinin en hayırlısı, en geniş olanıdır.»
Sonra Ebû Saîd kenara çekilip geniş bir yerde oturdu.[1002]

Herhangi bir toplantıya veya meclîse sonradan gidildiği zaman, eğer makam ve isimlere göre yer ayrılmamışsâ, boş bulunan en uygun yere oturulur. Birbirine yer vermek ve

böylece karışıklığa sebep olmak yoktur. Huzur ve sükûn böyle, temin edilir ve kimseye.de eziyet edilmemiş olur. işlerin e.n kolay ve rahat planını seçmek esas olduğundan, burada da aynı şeyi yapmak gerekir. Camİ âdabında bile, ön safların fazileti çok olmasına rağmen, camiye geç gelenlerin'öndeki cemaatı rahatsız edecek şekilde öne geçmeleri doğru değildir. Hele insanların yanlarına ve üzerlerine basarak geçmek asla İhtiyar edilmemelidir, ön saf faziletini almak isteyenlerin önceden camiye koşmaları gerekir. Ancak ön saflarda bulunanların da, safları boş bırakmayıp doldurmaları ve saf sıkışıklığını temin ederek vazifelerini yapmaları lâzımdır.
Ebû Saîd El-Hudrî/nfri,;hal tercemesi için 945 sayılı Hadîs-i Şerif açıklamasına bakılsın.[1003]

(534) Kıbleye Yönelmek

1107— (306-s.) Süfyan ibni Münkiz babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir:
— Abdullah sbnî Ömer'in oturuşlarının çoğu, kıbleye dönmüş halde idi. Yezîd ibni Abdullah ibni Kuseyt. güneş doğduktan sonra secde âyetini okudu da. kendisi secde etti ve (yanında işitenler) secde ettiler; yalnız Abdullah ibni Ömer secde etmedi. Ne zaman ki, güneş doğup yükseldi, Abdullah dizlerini birbirine bağlamış bulunan ellerini çözdü, sonra secde etti ve şöyle dedi:
«Arkadaşlarının secdesini görmedin mi? Onlar namaz vakti dışında secde ettiler.»[1004]

Allah Tealâ Hazretleri Kabe'yi mübarek bir yer kıldı ve onu ziyaret et-meyİ zengin roüsiümanlara farz kıldı. Namaz sorumluluğunu taşıyan her müminin de ibadetinde oraya yönelmesini de hürmet olarak şart kıldı. Bu itibarla ibadet zamanlan dışında da oraya doğru yönelmek ve arka vermemek edebe uygun bir harekettir. Zarurî haller dışında kıbleye yönelmiş bulunarak oturmak en güzel bir oturuştur. Büyük ve küçük abdestlerde İse hürmetsizlik olmasın dîye ön ve arkayı kıbleye çevirmemelidir. Bunda ke-rahef vardır.
Kerahet vakîi diye anılan üç vakitte namaz kılmak, tilâvet secdesi yapmak, cenaze namazı kılmak mekruhtur. Bu üç vakit, güneşin doğuşundan itibaren güneş yükselinceye kadar (kırk beş dakikalık bir müddet), güneşin istiva halinden alçalmaya geçiş vaktinde (az bir müddet) ve güneş batarken olan zamanlardır. İşte AbduIJah ibni Ömer bu kerahet vakitlerinden biri olan güneş doğrno zamanında secde yapılmaması gerektiğini bildirmiş ve kendisi de güneş yükseldikten sonra, tifâvet secdesini yaparak hazırda bulunanları ikaz etmiştir ve güneş doğma vaktinin namaz ile secde vakfi olmadığım bildirmiştir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1005]

(533) İnsan Kajlkar Da Sonra Yerine Dönerse

1138— Ebü Hüreyre (RadiyaUakuanh), Peygamber (Salfaltohû Ateyht eiten:)'den şöyle rivayet etmiştir;
«Sizden (biriniz, oturduğu yerden kalktığı, zaman sonra oraya dönerse, kendisi o yere (oturmaya) daha lâyıktır.»[1006]

Bir mecliste otururken herhangi bir iş İçin yerinden kalkıp ayrılan kİm-se, meclise dönünce eski yerine oturma hakkına sahiptir. Böyle muvakkat ayrılışlar için, boşalan yer doldurulmamalı ve sahibinin işgaline terk edilmelidir. Arkadaş hakkını koruma ve birbirine eziyet vermemek bakımından edebe en uygun tutum budur. CömİI ve Mescid gibi umumî yerlerde de bayie hareket etmelidir. Fakat hiç kimse, devamlı olarak bir yeri işgoi etmek hakkına sahip değildir. Ancak ders okutmak ve va'z etmek için muayyen yer sahibi tarafından daima işgal edilir. Sunun dışında camiye ilk gid^n ön saha istediği yere oturur ve o ibâdet müddeti için işgal etmiş olduğu yere hak kazanır. Başkasının buna müdahalesi olamaz. Rütbe ve mevkilere göre ayrılmış olan îoplantî yerlerinde herkes kendine ait olan yerde oturur. Baş-kosının mokam ve yerini işgal etmek, edebe aykırı düşer.[1007]

(536) Yol Üzerinde Oturmak

1139— Knes ibni Mâlik'den:
«Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellent) bize geldi; biz çocuk idik de bize selâm verdi. Beni bir işe gönderdi. Ben ona dönünceye kadar, beni beklemek üzere kendisi de yolda oturdu. Enes demiştir ki:
— Ben (annem) Ünımü Süleym'e geciktim. (Bundan dolayı- bana) dedi ki. seni alıkoyan (geciktiren) nedir? Ben. de:
— Peygamber (SalUâlahü Aleyhi ve Sellem) beni bir işe gönderdi, dedim. (Anneni) :
— Nedir o iş? dedi. Ben:
— O gizlidir (sırdır), dedim. Annem:
— Resûlüllah (Sailısllahü Aleyhi ve 8ellem)'m sırrını muhafaza et, dedi.»[1008]

İnsan ve vasıtaların gelip geçtiği işlek yollar üzerinde oturulmasını Peygamber (Saîkllohü Âteytiî ve Sellem) başka Hadîs-i Şeriflerde hoş görmemişler ve yollar üzerinde oturulmamasır.ı istemişlerdir. Oturmak mecburiyetinde bulununca da, selamlaşmayı terketmeyerek, gelip-geçişi daraltmayacak, başkasına enge! vermeyecek ve harama düşmeyecek şekilde oturulmasına müsaade etmişlerdir Burada kendilerinin bizzat oturuşu, ya yolun trafiği olmayışından, ya da E n e s'in başka yerde Peygamberi aramasına mahal bırakmak istemeyişinden olsa gerektir. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir Hadîs-i Şerif de de şöyle buyurulmaktadır :
«Resûlüllah (SatlatlahH Aleyhi ve Selîem) , yolda oturmakta olan Ensar'dan bir takım insanlara tesadüf etti de onlara şöyle buyurdu :
«— Muhakkak (bunu) yapmak zorunda iseniz, selâma mukabele edin, mazluma yardım edin ve yol gösterin.»
Bundan da anlaşılıyor ki, yolun hakkı olan bu hizmetler görülmek şartı ile yollarda oturulabilir. Bir sebep yokken de, yol üzerinde oturulması doğru olmaz.[1009]

(537) Mecliste Yer Genişliği

1140— İbni Ömer (Radiyaltahu anhümay'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Peygamber iŞdlallahü Aleyhi ve Sclîsm) şöyle buyurdu: «Sizden biriniz, (arkadaşının) yerine otursun diye, asla o adamı oturduğu yerinden kaldırmasın. Ancak sıkışınız ve yer açınız.»[1010]

İlim, sohbet, ziyafet benzeri topluca oturmalarda gözetilecek edeb üzere hareket, hiç kimseyi rahatsız etmemektir. Dışardan gelenin bir arkadaşını kaldırıp, onun yerine oturması uygun bir hareket değildir. Oturmakta olanların düzgün ve sıkışık olarak oturmak suretiyle gelenlere yer bırakması gerekir. Bu da toplulukta gözetilecek bîr vazifedir.[1011]

(538) İnsan Vardığı Yerde Oturur

1141— Cabir ibni Semure'den rivayet edildiğine göre; şöyle demiştir:
«Peygamber (SaitallahüA leyhi veSeltem) 'e vardığımız zaman, her birimiz ulaştığı (boş) yere otururdu.»[1012]

Bir toplantı yerine veya bir camiye .gidildiği..zarnan, en ilerdeki boş yeri doldurmak üzere İlerlemek lâzımdır ki, arkadan gelenler de rahatça yer bulabilsinler. Böyle hareket edilmediği takdirde, ön taraflarda boş yerler kalır ve sonradan yer arayanlar bu boş yerleri doldurmak için ileri geçerlerken orada bulunanları rahatsız etmiş olurlar. Buna meydan vermemek için herkes zamamodo Öndeki yerin» almalı ve boşlukları doidurmalıdır.[1013]

(539) İki Kişi Arasına Girilmez

1142— Abdullah ibni Arnır'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu; «İki kişi arasını ayırmak (aralarına oturmak) kimseye helâl olmaz;müsadeleriyle almak müstesnadır.[1014]

Yan yana oturmakta olan iki khî orasını açıp da, orolarında oturmak iyİ bir hareket değildir. Bir aroda oturan'form birbirleriyle görüşecekleri.mo-sele olabilir; gizli konuşulacak işleri, birbirlerine özel sevgileri bulunabilir. Bunları bozmamak için aralarına girmek doğru değildir. Ancok kendileri oafip oturmaya müsaade ederlerse, bunda beis yoktur. Bu takdirde aralanna oturulabilir.[1015]

(540) Meclis Sahibine Doğru Yürünür

1343— (307-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir;
— Ömer (RûÂiysIkhu ©nh) (sabah namazına giderken Mecüsî köle Ebû Lü'lüe tarafından) hançerlendiği zaman, onu eve koyuneaya kadar kendisini taşıyanlardan idim. Ömer (Raâİyaüahu anh) bana dedi ki;
— Ey kardeşim oğlu! Git bak, beni kim vurdu ve benimle beraber Ben de gittim de, ona haber vermek için geldim.Bir de gördüm ki, ev (insanlarla) dolmuş. İnsanların omuzlarında yürümemi hoş görmedim — ben genç yaşta idim— de oturdum. Hz. Ömer bir kimseyi işe gönderdiği zaman, o kimsenin işten kendisine haber vermesini emrederdi. O esnada Hz. Ömer örtü ile örtülmüş bulunuyordu. Kâ'b gelip şöyle dedi:
— Vallahi, eğer mü'minlerin Emîri (sıhhat ve afiyet bulması' için) dua, ederse, Allah onu geri bırakacaktır ve bu ümmet için onu yükseltecektir muhakkak; öyle ki, bu ümmet hakkında şunu ve şunu yapacaktır. Sonunda (Kâ'b) münafikları sayıp, isimlerini söyledi ve künyelerini okudu. Ben dedim ki:
— Söylediklerini Hz. Ömer'e ulaştırayım mı? Kâ'b:
— Ben, ona ulaştırmanı istediğimden bunları söyledim, başka şey için değil, dedi. Bunun üzerine ben de cesaretlenip kalktım ve insanların üzerinden yürümeğe başladım. Nihayet baş ucunda oturdum. Dedim ki:
— Sen beni şu iş için gönderdin. Seninle beraber (Ebû Lülüe) şunları vurdu —on üç kişi—, Bir de su havuzundan abdest alırken kasap Küleyb'i vurdu. Kâ'b da Allah'a yemin ederek şunu bunu söylüyor.
Bunun üzerine Ömer (Radiyaîkthu anh) dedi ki:
— Kâ'b'ı çağırınız. Kâ'b çağrıldı. Ömer (Radiyallahû anh):
— Ne diyorsun? diye sordu. Kâ'b da, şunu ve şunu söylüyorum, dedi. Hz. Ömer şöyle dedi:
«— Hayır, vallahi (beka ve sıhhatim için) dua etmem. Ancak Ömer bedbaht olmuştur, eğer Allah onu bağışlamazsa...»[1016]

HİÇ bir zaman kalabalık yerlerde ve toplantılarda başkasının üzerine basacak ve onu rahatsız edip incitecek şekilde yürümek doğru değildir. Başkasına verilen .eziyet ağırlığına göre günahın da şiddeti olur. Bunu daha önceki Hadîs-i' Şeriflerden öğrenmiş bulunuyoruz. Burada farklı olan taraf, mühim ve fevkalâde hallerde, görev icabı ve zaruret dolayısiyle müslüman-lara yük olup, onlara böyle üzerlerinde yürüyecek şekilde eziyet vermenin caiz olmasıdır. Bir cemaatin başkanı veya o cemaatin toplanmış olduğu ev sahibi İle iş icabı görüşmelerde, imkân bulunamayınca yapılacak böyle davranışlar edebe aykırı sayılmaz.
Hz. ö m e r (RadİyattahuanH) on buçuk yıl hilâfet görevinde bulunarak adaletin kemâl üzere tatbİkçİsi olmuş ve kıyamete kadar gelip geçecek nesillere ölmez ahlâk örnekleri vermiş olduğu halde, sabah namazına giderken Mecûsî köle Ebû Lü'lüe (Feyruz) tarafından karnına hançer vurularak şehitlik rütbesini de kazanmıştı. Feyruz, Küfe Valisi Mu-ğîre ibni Şu'be'nin kölesi bulunuyordu. Efendisinin kendisine yüklediği vergiden şikâyetçi olarak bu şenî cinayeti irtikâp etmiş ve Hazreti Ömer'le beraber on üç kişiyi hançerlemiş ve bunlardan yedi kişi aldıkları yara tesiriyle şehit olmuş, diğerleri kurtulmuştu.
Olay hicretin 23. yılında Zilhicce ayı içinde meydana gelmişti. Hz. Ömer (Radiydiahumh) sıhhatinin devamı için dua etmeyişi, kadere ve şehitlik rütbesine rıza göstermiş olması düşüncesinden ve bunca takvasına rağmen nefsini tezkiye etmeyip Allah Teâlâ'nın mağfiretine sığınmayı en salim yol bulmasından ileri gelse gerektir. (Radiyalîahu anh)
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1017]

1144— Şa'bî'den rivayet edildiğine göre, bir adam Abdullah ibni Amr'a geldi. Abdullah'ın yanında insanlar oturuyordu. Adara, Abdullah'a doğru adım atmaya durdu da, insanlar onu engellediler. Bunun üzerine Abdullah;
— Adamı bırakın, dedi.
Nihayet gelip (Abdullah'ın yanma) oturdu da, dedi ki:
— Resû.lüllah(Salfaliahü Aleyhi ve Selkm)'dexı işittiğin bir şeyi bana bildir. Abdullah dedi ki:
— Resûlüllah (Saltell&kü Ahtyhi v$ $ktkm)}in şöyle buyurduğunu işittim: «Müslüman o kimsedir ki, müslümanlar onun dilinden ve elinden selâmet Ibulmuştur. Muhacir de o kimsedir ki, Allafh'ın yasakladığı şeyden uzaklaşıp ayrılmıştır.»[1018]

Kalabalık İçinde İnsanları rahatsız ederek yürümenin hangi şartlar altında edebe aykırı düşmeyeceği, bir önceki Hadîs-i Şerif münasebetiyle bildirilmişti. Buradaki olay da aynı mânâyı taşımakta olduğundan ayrı bir yoruma lüzum kalmamıştır. Ancak bu münasebetle varîd olan Hadîs-İ Şerîf büyük önem taşımaktadır.
Gerçek müslüman, en güzel ahlâka ve edebe sahip bulunan kimsedir. Bunun elinden ve dilinden fenalık çıkmaz, başkasına zarar dokunmaz; bi-lâkİs fayda ve menfaai kazandırır. İnsan saz ve hareketleriyle benliğini ve gerçek varlığını ortaya koyar. Saz ve hareketleri birbirine uygun düşerek iyilik örnekleri verenler, başkalarına zarar değil de, fayda sağlayanlar veya hiç olmazsa başkalarına kötülükleri olmayanlar en iyi müslümanlardır. Bunun aksini alacak olursak, başkalarına dil ve elleriyle zarar verenler, eziyet verici davranışlarda bulunanlar da, müslİumaniarın en kötüleridir. Müslümanların birbirlerine karşı olan muamelelerinde bu ikî esasa verecekleri önem derecesine göre olgunluk ve kemâl kazanılır. Birbirlerine zarar ve ziyan vermeyenler orasında sevgi ve muhabbet bağları kuvvetlenir. Bunlar birbirlerine destek ve yardıma olurlar, bir vücut gibi çalışırlar. Düşman tehlikesini de aynı ruh ve beraberlik içinde karşılayıp yek ederler. Bu bakımdan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn):
«Müslüman o kimsedir fci., snüslümanîar onun ne elinden ve ne de dilinden Karar çekmezler, selâmet üzere bulunurlar.» buyurmuştur.
Allah rızasını kazanmak ve İslâm ahlâkı üzere yaşamak gayesi ile ikâmet etmekte olduğu vatanını terkedip başka memlekete gidene muhacir denir. Böyle bir fedakârlığa ve zahmete katlanmak şüphesiz ki, büyük bir gayret eseridir Fokot bundan daha önemlisi, Allah Teâlâ'nin yasak ve haram ettiği şeyleri terketmek ve onları bir daha işlememektir. Bunlar yerine getirilmediği, yâni; Allah'ın yasaklarından sakımlmadığı takdirde yapılacak hicretin bir kıymeti kalmaz. Onun İçin ası! hicret, haram ve yasak olan şeyleri terk etmektir, buyurufmuşiur.[1019]

(541) İnsana İnsanların Ziyade İkram Edeni, Yaninda Otuean Arkadaşıdır

1145— (308-s.) İbni Afabas (Hadiyalleûıuanhüma) şöyle demiştir:
«Bana insanların en ziyade ikram edeni, yanımda oturan arkadaşımdır.»[1020]

İnsan sevdiği kimsenin, hürmet ettiği şahsın'yanına sokulur ve oturur. Müminin diğer mümin kardeşine kötü bîr niyet beslemesi mümkün olamayacağına göre bu bir gerçektir, işte İnsana böyle bir yakınlık göstererek yanında oturan büyük bir manevî İkramda bulunur. Bunun manevi hazzını, ancak ince duygulu gerçek müminler tadabilir. Maddî İkram ve hediyeler geçicidir, fakat manevî olanlar ebedîdir. Onun için bunlar ayarında ikram olamaz.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1021]

1146— îbni Abbas (Radiyallafta anhümoyfan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«İnsanların bana en ziyade ikram edeni, yanımda oturuneaya kadar insanların üzerinden yürüyüp gelendir.»[1022]

Bu haber, öncekinin mânâsını kuvvetlendirmekte olup, daha fazla bir teşvik taşımaktadır. Burada insanların omuzlarına ve arkalarına basarak topluluk içinde yürümeğe teşvik yok, sevgi ve arzunun şiddetini belirtmeye işaret vardır. Böyle bir heyecan ve istekle hareket edip, insanın yanına gelen arkadaşın İkramındaki değer belirtilmektedir.
(Bu haberi IbnİHibban tahriç etmiştir. Fadlu'llah : C. II, s. 561 dip not.).[1023]

(542) İnsan, Oturan Arkadaşının Önüne Ayağını Uzatır Mı?

1147— (310-s.) Küseyr ibnİ Mürre anlatarak demiştir ki, cuma günü Mescid'e girdim de, Avf ibni Malik El-Eşçâ'i'yi bir çemberde oturuyor buldum. Ayaklarını önüne doğru uzatmıştı. Beni görünce ayaklarım toparladı. Sonra bana şöyle dedi:
«Biliyor musun, neden ayağımı uzattım? İyi bir adam gelsin de otursun diye (yaptım).»[1024]
İnsanlar arasında otururken ayakları başkasının önüne doğru uzatmak edebe aykırı bir harekettir. Müminler karşılıklı olarak birbirlerine saygı gösterirler. Bir mümin ayaklarını uzatmış halde yerde otururken, yanma çıkagelen arkadaşını görünce, ayaklarını toparlayıp kendine çekidüzen vermesi, arkadaşına hem hürmet ifadesidir, hem de bu bir edeb hareketidir. Ancak bazı istisnaî düşünce ve maksatlarla yapılması, genel kaideyi bozmaz. Bu haberden de bunu anlamaktayız.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1025]

(543) İnsan Toplum İçinde Bulunur Da Tükürür

1148— El-Haris ibnİ Amr Es-Sühemî anlatarak şöyle demiştir:
— Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Selfemj'e vardım; o Minâ'da yahut Arafat'da bulunuyordu. İnsanlar onu çevrelemişti. Bedeviler de (onu görmeye) geliyprdu. Yüzünü gördüklerinde de:
«Bu mübarek bir yüz!» diyorlardı. Ben dedim ki: .— Ya Resûlallah! Benim için Allah'dan mağfiret dile. Peygamber: «Allah'ım! Bizi mağfiret buyur!» dedi. Ben dolaşıp : — Ya

Resülallah, benim için Allah'dan mağfiret dile, dedim. Peygamber: «Allah'ım! Bize mağfiret et!» buyurdu. Ben yine dolaşıp :
— Benim için mağfiret dile, dedim. Peygamber:
«Allah'ım! Bize mağfiret et!» buyurdu. Sonra eliyle tükürüğünü giderip, onu ayakkabısına sildi; etrafında bulunanlardan birine değmesini hoş görmedi.[1026]

Hâdise Mina veya Arafat'da geçtiğine göre hac mevsiminde ve sefer halinde olduğu anlaşılmaktadır. İnsanların Hz. Peygamber (Salktifahü Aleyhi veSmlkm) etrafını çevrelemiş bulunmaları serbestçe tükürebilme imkânını kendilerine vermemiş ve yanlarında İhram halinde iken mendil gibi herhangi bir bez bulunmadığından onunla sİlînememîş; ancak etrafında bulunanlara isabet etmesin diye bu hareketi yapmak zorunda kalmıştır. Başkasına eziyet vermemeyi ve rahatsız etmemeyi tercih buyurmuşlardır. Böyle muztar ve istisnaî durumda olmayanların tükürüklerini mendille silmeleri veya tenha yerlerde toprağa tükürülünce onu gömmeleri gerekir. Başkasına sıçratacak veya tiksinti verecek şekilde tükürmek hem edebe aykırıdır, hem de açığa tükürmeler mikropların taşınması bakımından tehlikelidir ve bu, temizlik kaidelerine uymaz.
Hadîs-î Şerifte önemli husus, ravi E I - H â r i s'İn İsrarla şahsı için dua istemesi ve bunu üç defa îekrorlamasıdır. Her defasında Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) mağfiret dilemişler; fakat şahsa değil, umuma dua etmişlerdir. Onun için dua muayyen şahıslara değil, bütün müminlere yapılmalı ve müşterek olmalıdır, islâm'da birlik ve beraberlik var, imtiyaz yoktur. Bu böyle olmakla beraber fertlere mahsus dua edilmesinde, yalnızlık hallerinde bir beis yoktur. Müslümanlar bir arada toplu iken bunlar içinden bazılarını seçerek dua etmek doğru olmaz. Hele günümüzde menfaat ve şöhret temini için camilerde veya toplantı yerlerinde İsim üsteleri okuyarak edilen duaların Allah katında makbul olamayacağı aşikârdır. Dua bahsinde, duanın şekil ve adabı belirtilmiştir, oraya müracaat edilsin. Nese'î'nİn rivayetine göre olay Veda' haccında Peygamber devesi üzerinde iken vuku bulmuştur.[1027]

(544) «Çit Ve Duvarla Çevkîlmiş Olmayan» Avlularda Oturuş

1149— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peyg Aleyhi veSsltem) avlularda oturmayı yasaklamıştır da, (ashab) ;
— Ya Resûlallah! Evlerimiz içinde oturmak bize zahmetli geliyor, dediler. Peygamber şöyle buyurdu:
«Eğer oturursanız, oturma yerlerine hakkını veriniz.» Ashab dediler ki:
— Oturma yerlerinin hakkı nedir, ey Allah'ın resulü? Peygamber: «Adres sorana yol göstermek, selâma kargılık vermek, gözleri (harama) kapamak, iyilikle emretmek ve f eti atıktan sakmdırmaktır» buyurdu.[1028]

Evlerin avlularında ve bilhassa İnsanların gelip geçîlği yerler üzerinde oturarak bir nevi insanları gözetleyip, durumlarını takıp etmek edebe yakışmayan çirkin hareketlerdendir. İnsan serinlenmek veya istirahat etmek maksadı İle evin dışına çıkıp oturacaksa, bu oturduğu yerin hakkını vermelidir. Bu haklardan bir kısmı 1014 sayılı Hadîs-İ Şerifte geçmiş ve gerekli açıklama yapılmıştı. Oraya da bakılsın.[1029]

1150— Ebû Saîd El-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Yollar üzerinde oturmaktan, sakınınız.»
(Ashab) dediler ki:
—"Ya Resûlallah! Bu oturma yerlerimizden kurtuluş çaremiz yoktur; tiz buralarda (meselelerimizi) konuşuyoruz.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Amma ısakmamazsanız, yola hakkjni veriniz.» buyurdu.
Ashab dediler ki:
— Yolun hakkı nedir, ya Resûlallah?
Peygamber şöyle buyurdu:
«Gözü (haramdan) saklamak, eziyet veren şeyleri gidermek, iyilikle emretmek ve kötülükten alıkoymaktır.»[1030]

1014 ve 1149 sayılı Hadîs-İ Şeriflere bakılsın.[1031]

(545) Ayaklarını Kuyuya Sarkıtan Kimse Oturup Da Bacakalrından (Elbiseyi) Açınca

1151— Ebû Musa El-Eş'arî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Bir gün-Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haceti için Medine'nin bostanlarından-bir bostana çıkıp gitti. Ben, de arkasından çıktım. Peygamber bostana girince, ben bostanın kapısında oturdum; ve (kendi kendime) dedim ki, bugün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gerçekten kapıcısı olacağım, bana emretmemiş olduğu halde... Peygamber gidip hacetini gördü ye şu kuyusunun tümseği üzerinde oturdu. Bacaklarından biraz açarak onları kuyuya sarkıttı. Arkasından Ebû Bekir (Radiyalîahu anh) içeri girmek için Peygamber'in iznini almak üzere geldi. Ben dedim ki:
— Olduğun gibi kal. tâ ki senin için izin isteyeyim. O da durdu. Ben de Peygamber (Satidîahü A ieyhi ve Sellem) 'e varıp dedim ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Ebû Bekir yanına gelmek için izin istiyor. Peygamber:
«Ona izin ver ve onu cennetle müjdele!» buyurdu.
Ebû Bekir içeri girip, Peygamber (Sallallahü Aleyhi vv Sellem) 'in sağından gelerek bacaklarından bir miktar açtı ve onları kuyuya sarkıttı. Sonra Ömer geldi. Dedim ki:
— Olduğun gibi dür, tâ ki, şenin için izin isteyeyim. Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sellem):
«Ona izin ver ve onu cennetle müjdele!» buyurdu.
Ömer de Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in solundan gelip bacaklarından bir miktar (elbisesini) açtı ve onları kuyuya sarkıttı. Böylece kuyunun tümseği doldu, orada oturacak yer kalmadı. Daha sonra Osman (Radîyaltahu anh) geldi. Dedim ki:
— Olduğun gibi kal, tâ ki senin için izin isteyeyim. Peygamber (Sallalkhü AteytU ve Sellem)
«Ona izin ver ve onu cennetle müjdece!» buyurdu.
lamadı. Onların karşısında kuyunun kenarına gelinceye kadar (kuyuyu) dolaştı da bacaklarından bir miktar açtı, sonra onları kuyuya sarkıttı. Ben de kardeşimin gelmesini ve Allah'ın onu getirmesini dua etmeye başladım. Fakat onlar kalkıncaya kadar (kardeşim) gelmedi.
Osman (Radiyalîahu anh) da girdi, fakat onlarla oturacak bir yer bu-(Râvilerrien ve Tabiîn'den) İbnü'l-Müseyyeb dedi ki:
— Ben bunu (oturuş hallerini) kabirlerin durumu olarak tevil ettim.
Üçünün mezarı burada (Mescid'de) toplandı. Osman ise tek başına kaldı (Bakı' mezarlığına gömüldü).[1032]

Peygamber (Saüaüakü Ateyhi ve Sellem) 'in ashabı ile üzerinde oturmuş oldukları kuyunun Erîs kuyusu olduğu ve Hz. Osman 'in hilâfeti zamanında Peygamber (Saltallahü Aleyhi veSetlem)"\r\ yüzüğünün parmağından içine düşmüş kuyu olduğu rivayet edilmektedir. Fitneler de bundan sonra başlamış ve nihayet Hz. Peygamberin bir mucizesi olarak önceden haber verilen belâ Hz. Osman *ın basma konarak şehid edilmiş ve cennetlik olmuştur. (Radiyailahu anhüm)
Hadîs-İ Şerifin konu ile ilgüi tarafı, serinlenmek ve istirahat etmek için kuyu kenarında oturup, ayakları içe doğru sarkıtmanın ve bacaklardan eteği yukarı çekip, bir miktar açmanın edebe aykırı bir hareket olmayışıdır. Erkekler İçin diz kapakları altından aşağı kısımların açık olması dinen yasak değildir. Onun için bacaklardan bir kısım elbiseyi toparlayarak bacakları açmakta bir beis yoktur. 965 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın.[1033]

1152— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber(Sallallahü. ûveSeltem) gündüzün bir vaktinde (çarşıya) çıktı, benimle konuşmuyordu ve ben de ona (bir gey) söylemiyordum. Nihayet Benî Kaynuka çarşısına gelip (oraya yakın bulunan) Fatıme'nin evi avlusunda oturup (torunu Hasan'ı kasdederek) :
«Küçük orada mı, küçük orada mı?» diye seslendi. Fatime çocuğu bir miktar geciktirdi. Ben, çocuğa önlüğünü giydiriyor yahut (annesi) önü temizleyip yıkıyor sandım. Sonra (çocuk) koşarak geldi. Nihayet Peygamber onu kucakladı ve onu Öptü ve şöyle buyurdu: «Allah'ım! Bunu sev ve bunu seveni de sev.»[1034]

Hadîs-İ Şerifin bu bölümdeki konu ile İlgisi açık olarak anlaşılamamaktadır. Ancak Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Selîem) 'in kızı Fatıma'ya aİî evin avlusunda oturuşları esnasında bacak kısımlarından biraz açarak oturmuş olmaları ihtİmafi vardır ve bu sebeple Hadîs-i Şerîf burada zikredilmiş olabilir.
Hz. Peygamber'in yolda giderken Ebû Hüreyre İle konuşmaması ya Cenab-ı Hakka karşı teslimiyet ve huzurda bulunuşundan, ya da müs-iümanların işleriyle zihnen meşgul olmasından ileri gelse gerektir. Ebû Hüreyre Hazretleri de edebe nayeten onunla konuşmayıp sükûnetini koruyordu.
Çocukları sevmek ve onları okşayıp Öpmek bir merhamet ve şefkat eseridir. Onları sevmeyende merhamet yok demektir. Merhameti olmayana da Allah rahmet sıfatı ile tecelli etmez. Hz. Peygamber'in sevdiklerini bizim de sevmemiz bir ibâdettir, Allah'ın merhametini kazanmaktır. Nitekim başka bir rivayette :
«Allah'ım! Ben Hasan'i seviyorum, sen de onu sev ve onu sevenleri ide sev.» buyurulmuştur. Demek ki, Ehl-i Beyt'i sevmekte Alîaih sevgisini ve rızasını kazanmak vardır.[1035]

(546) Bir Kimse İçin Adam Yerinden Kalktığı Zaman O Kimse O Yerde Oturmaz

1153— İbni Ömer (Radiyaliahu anhüma)'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Peygamber (SaUcJkhü Aleyhi ve Sellem) bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp da, sonra orada oturmayı yasakladı.»
(311-s.) — İbni Ömer (Radiyallahu anhüma) kendisi için bir adam yerinden kalktığı zaman, orada oturmazdı.[1036]

Bİr toplantı yerine gidildiği zaman oturmakta olanlardan biri yerinden kaldırılıp onun yerine oturulmaz. Bu hem edebe aykırıdır, hem de müslü-man kardeşe bir eziyet ve tahkirdir. Bir kimse kendiliğinden istekle kalkarak başkasına yer verse, burada oturulabilirse de, İbni Ömer'in üstün takvası buna da müsaade etmemiştir ve böyle yere oturmamıştır. İnsan boş bulduğu en münasip yere oturmalıdır. Oturanlar da sıkışarak gelenlere yer açmalıdırlar.[1037]

(547) Emanet

1154— Enes (Rcdiyallatın anh)'den rivayet edilmiştir.
— Bir gün Resûlü\lah(8tûlallah& Aleyhi ve Sellem) 'e hizmet ettim. Nihayet ona hizmeti başardığımı gördüğüm zaman dedim ki:
— Peygamber (MUallahîk Aleyhi ve Sellem) kuşluk uykusu uyuyacak. Bunun üzerine yanındakiler çıktı. Bir de baktım, oğlan çocuklar oynuyorlar. Ben de kalktım, onların oyunlarına bakmaya başladın!. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelip, onların yanma kadar ilerledi de, onlara selâm verdi. Sonra beni çağırıp, beni bir işe gönderdi. Ben ona. dönüp gelinceye kadar (Peygamber) bir gölgede bulundu. (Böylece ben) anneme (eve) gitmekte geciktim. Bundan ötürü annem:
— Seni hangi şey eğledi, dedi. Dedim ki:
—- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni bir işe gönderdi. Annem:
— Nedir o iş? dedi. Ben dedim ki:
— O Peygamber (SaHaUchü Aleyhi ve Sellem) 'e ait bir sırdır. Bunun üzerine (Annem) :
— Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e karşı sırrını muhafaza et, dedi. Ben de o işi, insanlardan hiç kimseye anlatmadım. Eğer anlatacak olsam, (ey Sabit) onu sana anlatırdım.[1038]

Peygamberler Allch'dan getirdikleri dinin bütün hükümlerini insanlara veya gönderildikleri kavimlere tebliğ etmekle görevli olduklarından bunları olduğu gibi açıklarlar ve bildirirler. Tebliğ vazifesi almamış olanlar bundan müstesnadır. Peygamberler birer insan olduklarından herkes gîbi özel hayatları vardır. Yemek-içmek ve geçim sağlamak gibi beşerî ihtiyaçlarını karşılamak. İşte böyle özel hallerine ait bazı işlerin saklanması ve İnsanlara bildirilmemesi, hiç bir zaman dinî işlerin saklanması mânâsına alınmamalıdır. Çünkü bu; tebliğ vazifesini yapmamak olur ki, Peygamberlik şanına aykırıdır, küfrü gerektirir. Peygamber'in şahsını rencide etmemek, ona olan son derece hürmeti zedelememek için, özel hayatlarına ait bazı şeylerin İnsanlara anlatılmaması nezaket ve terbiye icabıdır. Enes hazretleri bu hususu gözetmişlerdir. Bir devlet idaresinde ve dinî hizmetlerde müslüman yetkililer tarafmdan verilan vazifeler ve korunması istenen mallar b;rer emanettir. Her mükellef bunlara ait hak ve vazifeleri gücü yettiği kadar yerine getirmekle emanete riayet ettiğini ispatlar. Bu hak ve vazifeleri yerine getirmeyenler, emanetlere hainlik etmiş olurlar.
Söz ve İşler de böyledir : Bir arkadaşa, açıklanmamak şartı ile söylenen bir söz veya ona bildirilen bir İs emanet hükmündedir. Emaneti korumak gerekir. Bu emanetin korunması da onu başkasına söylememektir. Söylenince emanete hainlik edilmiş olur. Emanete hainlik ise, nifak alâmetlerinden biridir.
(1139 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın.).[1039]

(548) Peygamberimiz (Sallallahü Âleyhi Ve Sellem) Döndüğü Zaman Bütün (Vücudu) İle Dönerdi

1155— Ebû Hüreyre'nin, ResûIüllah (Aleyhi ve Seliem) 'i şöyle valıfladığı îşitümiştir:
«(Peygamber) Orta boylu idi; o, uzuna daha yakındı. Çok beyazdı. Sakal kılları siyahtı. Ön dişleri güzeldi. Gözlerinin kirpikleri sık ve uzundu. İki omuz arası genişti. Yanakları ne şişkin, ne de çöküktü. Ayağının (bütünü ile yere basardı, ayağında boşluk olmazdı (parmakları veya ökçeleri üzerine basmazdı, ayaklarını düz basardı). Bütün vücudu ile öne döner ve bütün vücudu île geri dönerdi. Ne ondan Önce, ne de ondan sonra onun gibisini (güzellikte) görmedim.»[1040]

Şüphe yok ki, Hz. Peygamberin ahlâkı gibi, vücut yapısı da en güzel bir şekilde idi. Hem hal ve harekât ile, hem de vücutlarındaki tevazunla beşeriyete mahsus kemâl vasıfları kendilerinde toplanmıştı. Ashab-t kiram aynı mânâyı çeşitli rivayetlerle nakletmektedirler. Bunda ihtilâf yoktur.
Bir kimseye yalnız başı çevirerek veya yan dönerek ona bakmak veya onunla konuşmak beğenmeme ye önemsememe mânâsını taşır. Bu kibir ve azamet hareketi sayılır. İşte en yüksek ahlâka sahip olan Peygamber Efendimiz bir kimseye karşı dönecekleri zaman bütün vücutları ile dönerler ve arkaya dönecekleri zaman da yine bütün vücutları ile dönerlerdi. Hiç bir zaman yarım dönüş veya sade baş dönüşü İle insanlara hitap etmezlerdi. Müminler birbirlerine böyle davranmalı ve saygılı olmalıdır.[1041]

(549) Bir Kimse, Bir Adamı, Bir İş İçin, Bir Kimseye Gönderince, Adam Ona (Önceden) Haber Vermesin

1156— (312-s.) Eslem'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Ömer (RadiyallahM anh) bana şöyle söyledi:
«Seni bir adama (iş için) gönderdiğim zaman, ne için seni kendisine gönderdiğimi (önceden) ona haber verme; çünkü Şeytan' bu takdirde ona yalan hazırlar.»[1042]

Herhangi bir İşi başarmak veya karşılamak üzere bir adam başkasına gitmek görevi ile görevlendirilirse, karşı tarafa önceden tedbir almck fırsatını bırakmamak için görevli kimse maksadını evvelden muhatabına bildir-memeİİdir. Eğer vaktinden önce haberdar edHİrse, geniş zaman içinde Şeytanın dürtüklemesİ ile bazı kuruntular ve kaçamak yollar düzenlenmesine meydan bırakılmış olur ve maksat da çok kere elde edilmiş olmaz. İnsan ilk düşünüşte hile ve kaçamak dışı hareket eder. Bunun İçin meşru İşlerin askıda ve sürüncemede kalmaması önceden haber vermeyişie mümkün olur. Başarı sağlamakta kısa ve kestirme yol budur.
(Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1043]

(550) İnsan: Nereden Geldin? Der Mi?

1157— (313-s.) Leys, Mücahid'den rivayet ettiğine göre:
«Mücahid insanın kardeşine keskin bakışla bakışını yahut yanından kalktığı zaman, gözü ile onu takip etmesini, yahut ona : Nereden geldi» ve nereye gidiyorsun? diye sormasını hoş görmezdi.»[1044]

İnsanların: içlerinde gizledikleri niyyet ve duyguları, onların yüzlerinden ve göz bakışlarından belli olur. Yüzdeki kızarıntı ve sararmaların arızî olcrak meydana gelmesi, utanma veya öfkeden, korku veya sevinçten olur. Gözlerin sert ve keskin bakışı da ya kinden, veya ihtiras ve kıskançlıktandır. Tatlı ve yumuşak bakışlar ise sevgi ifadesidir.
İnsan ayrılıp giderken onu gözle takip etmek ve süzmek bir tecessüs ve maksat belirtisi olacağjndan, bu yapılmamalıdır. Sert ve keskin bakışlar gİbİ, terk edilmelidir.
Bir kimseye : Nereden geldin ve nereye gidiyorsun? diye sormak bazı durumlarda ve bazı kimseler için mahzurlu değilse de, bazan bunları sormaktan kaçınmak gerekir. Nerden gelip nereye-gideceğini saklamak isteyen bir kimseye böyle sorular sormamaitdır. İnsanların hallerini araştırmak niyyeti ile de sorulması tecessüstür. Bu da yasak olan harekettir. Bunlar dışında iş ve hizmet icabı İyİ niyyetlerle sormalarda bir sakınca yoktur. Bu hususları birbirinden ayırmak gerekir. Nitekim bundan sonra gelen haberde, bu gibi soruların sorulduğu ve bunda bir beis bulunmadığı belirtilmektedir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1045]

1158— (314-s.) Malik ibni Zebîd'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— (Medine civarında) Rebeze semtinde Ebû Zerr'e tesadüf ettik. Bunun üzerine dedi ki:
— Nereden geliyorsunuz? Biz :
— Mekke'den yahut Beyt-i Atîk'den (Kabe'den), dedik. Ebû Zer:
— İşiniz bu (hac ibâdeti) mi? Biz:
— Evet! dedik.
— Bu işinizle ticaret ve alış-veriş yok mu? dedi. Biz:
— Hayır! dedik.
— O halde yeni bir işe başlayın, dedi.[1046]

Bu haberde iki hususa işaret edilmektedir :

1— Bİr kimseye nereden geliyorsun ve nereye gidiyorsun? diye soru sormada bir beis bulunmadığıdır ki, buna dair açıklama bir Önceki haber münasebetiyle geçmiştir. Oraya bakılsın.
2— Hac, mal ve beden ile yerine getirilen bir ibâdet olduğu İçin, bu ibâdet yerine getirilirken, meşru ve hela! yollardan ticaret de yapılabilir, kâr sağlanabilir. Ancak sırf ibâdet maksadıyle ve Allah rızası İçin yerine getirilirse bu daha faziletli olur. İşte Ebû Zerr (Radiy&ilaku anh) hazretleri Mekke'den dönmekte olanlara, bu inceliği öğrenmek veya öğretmek İçin ziyaretlerinin maksadını sormuştur. Ticaret maksadını taşımaksızın yalnız ibadet niyyeti ile ziycret ettiklerini öğrenince de :
«— Artık bu ziyaretiniz sebebiyle bütün günahlarınız Allah katında bağışlanmıştır. Yeniden hayata gelmiş gibi, ihlâs ve takva üzere, yâni; ibâdet ve çalışmalara başlayınız» öğüdünü onlara vermiştir.
Bu haberi değişik bir mânâ ve lâfızla İmam Mâ İİ k Muvatta'ında rivayet etmiştir: Kitabu'l-Hac, Cüz : I, s. 371, 372, 1303/Mısır bsk.[1047]

(551) İstemedikleri Halde Bîr Toplumun Sözünü Dinlemek İsteyen Kimse

1159— îbnî Abbas (Radiyaîîahuanhiima), Peygamber (Saltellahü ÂUyfâ veSellemyden rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu:
«Kim (canUya ait) bir resim şekillensürirse, ona ruh vermeye mecbur tutulur ve (kendisine) azafo edilir; elbette ona ruh veremeyecektir. Kim yalan rüya uydurursa, iki arpa tanesini ftûrbirine bağlamaya mecbur tutulur ve ona azab edilir; elbette ikisini birbirine bağlayamayacaktır. Bir ide kendisinden kaçtıkları 'halde kim bir toplumun konuştukları sözü dinlemek isterse, o kimsenin kulaklarına sivj kurşun dökülür.»[1048]

Bu Hadîs-i Şerifle üç şeyi işlemenin cezası belirtilerek bunların günah ve haram olduğu ortaya çıkmaktadır. Şİmdİ bunları ayn ayrı İnceleyelim :
1— Suret, şekil ve heykel, resim ve fotoğraf anlamlarına kadar genişletilen bir kelimedir. Burada kayıtsız olarak resimlerin ve şekillerin yasaklanmadığını diğer Hadîs-İ Şeriflerden anladığımız gİbİ, burada da ruh vermekle resim yapıcısının zorlandığının ifade edilmesi de ruh sahibi olan canlılara ait suretlerin yasaklandığı anlaşılmaktadır. İnsanlarla hayvanların suretlerini yapmanın azab vesilesi olduğu mânâsı çıkmaktadır. Resim ve şekiller, yâni; suretler bir tasnife tâbi tutulacak olursa, şu kısımlarda toplanmaları mümkündür:
a) Taş, ağaç, toprak ve madenlerden yontularak yapılan canlılara ait suretler.
b) Yüzeyler üzerinde işlemeli ve çizim yolu ile boyama şeklinde yapılan canlılara ait suretler.
c) Işınlardan faydalanılarak çekilen canlılara ait fotoğrafların ve fiimlerin çeşitlen.
Maksat ve niyetlere göre bu suretlerin yapılışını da şu tasnife sokabiliriz:
a) İbâdet ve Allah'a yakınlık maksadıyla yapılan ve saygı beslenen suretler.
b) Allah'ın yarattığı yaratıklar gibi varlıklar ve şekiller meydana getirmek özentisi ile yapılan suretler.
c) Şehevî ve gayr-i ahlâkî duygularla yapılan müstehcen suretler.
d) Tıbbî ve ilmî araştırmalarla kimliklerin tesbiti için ve zaruret hallerinde yapılan suretler.
Bu ikinci tasnifin a, b, c paragraflarında zikredilen suretlerin, birinci tasnifteki sıraya göre günahları şiddetlenerek hepsi yasak kısmına girerler. Yâni; yontularak yapılanların, yüzeyler üzerine çizilenlerden ve yüzeyler üzerine çizilenlerin fotoğraflardan günahları daha çoktur.
(d) paragrafındaki maksatlarla çizilen ve çekilen resimlerin insanlığa müspet yönden hizmetleri devam ettikçe yapılmalarında sakınca görülmemektedir. Ameller daima niyyet ve maksatlara göre kıymet kazanırlar.
2— Rüya uydurmak. Çeşitli maksatlarla görmediği bir rüyayı, görmüş gibi yalan söylemek. Doğrudan doğruya yalan söylemekle yalan yere rüya uydurmak arasında günah bakımından fark vardır; çünkü mü'minin rüyası vahiyden bir cüzdür. Vahy ise AHah'dandır. Böyle olunca, yalan rüya anlatmak Allah'a yalan isnad etmek olur. ki,' bu İftiranın büyüklüğü kendiliğinden ortaya çıkar. Bu şekilde yajan uyduranlar İki arpa tanesini bir araya getirip bağlamakla mükellef tutulurlar. Başaramadıkları müddet azaba uğratılırlar. Hiç bîr zaman başaramayacaklarından da azabları devamlı olur demektir.
3— Bİr insan, kendisinden sakınılıp kaçınılarak gizilce konuşmakta olan birkaç kişinin konuşmalarını dinlemek maksadiyle kulak verir veya bazı kaçamak imkânlardan faydalanarak onİan dinlerse, bunun günahı büyük olur ve edebe aykırı düşen çirkin bir davranış sayılır. Hal ve vaziyetlere göre bu insan dinleme günahının şiddeti değişir. Meselâ; evine kapanarak gizli konuşmakta olanları dışardan ve aralıklardan dinlemeye çalışmakla, açıkta gizli konuşanların konuşmalarına kulak verme arasında fork vardır. Şüphe yok ki, birinci suçun cezası ikincisinden çok daha büyüktür ve aşikâre ola* rak konuşmakta olan iki kişinin sözlerini duyamayacak kadar uzakta olanın yaklaşarak bunların sözlerini dinlemek istemesinde de bunlardan daha az bir yasaklık vardır. Üste bu yasakların en ağırını İşleyenin kulağına eritilmiş kurşun dökülerek tazib edilir ve buna hak kazamr. Kıyamette cezası bu ka dar ağırdır.[1049]

(552) Taht Üzerine Oturmak

1160— (315-s.) El-Uryan ibni'l-Haysem'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir ;
«Babam (Haysem ibni'l-Esved) elçi olarak Muaviye'ye gitti, ben çocuktum. Babam Muaviye'nin huzuruna girince, Muaviye:
— Merhaba, merhaba dedi. Bir adam da yanında koltuk üzerinde oturuyordu, dedi ki:
Ey müminlerin Emîri! Kendisine merhaba ettiğin bu Httîsp kimdir?
Muaviye:
— Bu, doğulıuların efendisidir, bu Haysem ibni'l-Esved'dir, dedi. Ben sordum:
— Bu kimdir?
Dediler ki:
— Bu Abdullah ibni Amr ibni'l-As'dır.Ona sordum:
— Ey falancanın babası, Deccal nereden çıkacaktır? O şöyle cevap verdi:
— Senin bulunduğun memleket halkından daha çok uzak şeyden soran ve yakım en çok terkeden hiç bir memleket halkı görmedim. Sonra şöyle dedi:
— Ağaçlı ve hurmalıkh olan Irak arazisinden çıkacaktır.[1050]

Bu haberden öğreniyoruz ki, kürsü, koltuk, kanape, sandalye, divan ve taht gibi şeyler üzerinde oturmakta bir sakınca yoktur. Bundan sonra gelecek haberlerle Hadîs-i Şerifler aynı mânâyı kuvvetlendirmektedirler. Bunların süslü, işlemeli, altın veya gümüş gibi kıymetli madenlerle donatılmış bulunmaları halinde, bunlar yasak kısmına girerler. Bu gibiler konu dışında kalırlar.
Deccal, ahir zamanda çıkacak bir yalancıdır ki, yeryüzünü küfür ve azgınlıkla kaplayacaktır. Bunun Irak arazisinde ağaçlıklı ve hurmalıkh bir yerden çıkacağı haber verilmektedir. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1051]

1161— (316-s.) Ebu'I-Âliye'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«İbni Abbas'la bir divan üzerinde oturdum.»
(...) — (317-s.) Ebû Cemre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— îbni Abbas'la beraber otururdum. O, beni koltuğuna oturturdu. Bana demişti ki;
— Sana malımdan bir hisse ayırıncaya kadar yerimde otur. Ben de onun yerinde iki ay oturdum.»[1052]
M ü s I i m 'in rivayetinden anlaşıldığına göre, Ebû Cemre hazretleri IbnİAb bas (Radiyallahu anhüma) 'ya tercümanlık etmekteydi. İb-nİ Ab bas hazretlerinden heyetler halinde gelip ilim öğrenmek isteyenlere, Ebû Cemre açıklamalar yaparak ve icabında yabancı dillerden tercemelerde bulunarak İbni Abbas adına nakillerde bulunuyordu. Bir nevi ona tercümanlık görevinde yardımcı oluyordu. İşte Ibni Abbas hazretleri, insanlara İlim öğretmek İçin Ebû C em re ;yi İki ay kadar bir zaman kendi kürsüsüne oturtmuştur. Bundan edinilen bilgi, yüksek bir yerde oturup ders okutmak, insanlara bilgi vermek ve sorularını cevaplandırmak edebe uygun bir harekettir. Bugünkü kürsüler, sandalye ve koltuklar bu gibi vasıtalardır. Bu gibi makamlar ilmin şerefini yükseltirler. İlim, şerefli kimselerin şerefini çoğaltacağı için, onlara böyle yerlerin tahsis edilmesi uygundur.[1053]

1162— Basra Emîr'i olup, kürsü üzerinde oturmakta olan Hakem'in beraberinde Enes ibni Mâlik'in şöyle dediği işitilmiştir:
«Şiddetli sıcak olduğu zaman Peygamber (Saîîaîhhü AÎeyhi ve Sellem) (öğlede) namazını geciktirirdi. Sıcak ölmediği zaman da namazı geciktirmezdi.»[1054]

Burada da kürsü ve taht gibi şeyler üzerinde oturmada bir beîs olmadığına işaret edilmektedir. Ayrıca yazın sıcak günlerinde öğle namazını, güneş meyledinceye kadar geciktirmenin ve soğuk günlerde İse erken vakitte kılmanın sünnet olduğu da öğrenilmektedir.[1055]

1163— Enes ibni Malik anlatarak şöyle demiştir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in yanma vardım; o, hurma .liflerinden örülü bir sedir üzerindeydi Başı altında da, içi hurma lifi dolu bulunan deriden bir yastık vardı. Peygamberin teni ile sedir arasında bir elbise vardı. Bir de Öroer (Radiyallahu anh) onun yanına girdi de ağladı.

Bunun üzerine Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«— Hangi şey sem ağlatıyor, ey Ömer?» dedi. Ömer şöyle dedi: — Allah'a yemin ederim ki, benim ağlayışım, Allah katında senin Kisrâ ve Kayser'den daha iyi olduğunu bümemdendir : Bunlar dünya hayatında yaşadıkları saltanatı yaşamaktadırlar. Halbuki sen ey Allah'ın Resulü, gördüğüm bu yerdesin, (çok sade ve basit bir hayat yaşıyorsun).
Buna karşılık Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«— Ey Ömer! Dünyanın «niar için ve âhiretin bizim için olmasına sen raası olmaa: mısın?»
Dedim kî: Evet (razı olurum) ya Resûîallah! Peygamber:
«— İşte bu böyledir.» buyurdu.[1056]

Bundan önceki haber ve hadîslere ve 835 sayılı Hodîs-İ Şerife bakılsın.[1057]

1164— Ebû Rifâa El-Advi'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) 'e gittim ki, insanlara hitap ediyordu. Ben:
— Ya Resûlallah! Garip bir adam geldi, dininden soruyor, dininin ne olduğunu bilmiyor, dedim. Peygamber hitabını bırakıp bana döndü. Sonr-a bir kürsü getirildi, ayaklan demirden zannetmiştim. (Râvi Hu-meyd demiştir ki, ben kürsünün ayaklarım siyah ağaç sanıyorum. Ebû Rifâa onu demir zannetmiştir.) Peygamber o kürsünün üzerine oturdu. Sonra Allah'ın ona öğrettiğini bana öğretmeye başladı. Sonra (eski hitabetine dönüp) hutbesinin sonunu tamamladı.[1058]

Ebû Rifâa hazretleri kendisini, dinini bilmez garip kimse yerine koyarak tevazu göstermiş ve dînî bilgileri öğrenmek için Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bizzat müracaat etmiştir. Hz. Peygamber de, işi önemseyerek hitabetini kesip bir kürsü üzerinden Ebû Rifâa'ya gerekli bilgileri vermişlerdir. Hz. Peygamber'in kürsü üzerine oturarak ashab'a muhtaç oldukları bilgileri vermiş oldukları burada görülmektedir.[1059]

1165— (318-s.) Musa ibni Dihkan'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
.«İbhi Ömer (Raâiyatlahuanhüma)'yı gördüm, bir gelin kürsüsü üzerinde oturuyordu. (Kürsü) üzerinde kırmızı Örtü vardı.»[1060]

Burada da, gelinlere özel yapılan kürsü ve taht gibi koltuklarda oturulmasında ve bunların renkli örtülerle kaplanmalarında bir mahzur bulunmadığı ifade edilmektedir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1061]

1165 (M.)— İmran ibni Müslim'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Enes'i, bir kürsü üzerinde oturur gördüm; ayaklarından birini diğeri üzerine koymuş haldeydi.»[1062]

Otururken ayaklan birbiri üzerine koymanın edebe aykırılığı yoktur; ancak sırt üstü yatarak bu hareketi yapmak mekruhtur.
(Bu haber için yine başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1063]

(553) Bir Kimse Fısıldaşmakta Olan Bir Topluluğu Görünce Yanlarına Girmesin

1166— (319-s.) Saîd El-Makberi'nin şöyle dediği işitilmiştir:
«İbni Ömer (Radiyallahu anhüma) 'ya tesadüf ettim; yanında konuştuğu bir adam vardı. Ben de (kendilerini dinlemek üzere) onlara doğru gittim. Bunun üzerine tbni Ömer göğsüme vurup dedi ki, iki kişiyi konuşurlarken bulduğun .zaman onların yanına sokulma ve kendilerinden izin almadıkça da, onlarla oturma. Ben:
— Allah seni ıslâh etsin, ey Ebû Abdurrahman (ibni Ömer). «Ben sizden ancak hayır (faydalı bilgi) dinlemek istedim, (başka bir maksadım yoktu) dedim.»[1064]

GizlİÎ konuşmakta.olan veya aralarında fısıldaşan kimselerin yanma sokulmak ve onları dinlemek İstemek caiz olan bir hareket değildir. Kentlerinden izin isteyip müsaode alındıktan sonra yanlarına girmekte ve onlarla oturmakta bir beis yoktur. İnsanların birbirleriyle özel durumları olur ve başkalarının bunu bilmemeleri istenebilir. Bunlara eziyet vermemek ve gönüllerine aykırı hareket etmemek için fısıldaşırlarken yanlarına sokulmamalıdır. İzin İstemek suretiyle ancak yanlarına gitmeli ve oturmalıdır.
(Bu haberi İmam Ahmed rnerfû olarak nakletmİştfr.Fadlu'llah : C II, s. 580, dip not.).[1065]

1167— (320-s.) îbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Kim bir topluluğun konuşmasını işitmeye gayret eder de, onlar bundan hoşlanmazlarsa, o kimsenin kulağına erimiş kurşun dökülür. Kim de bir rüya uydurursa, bir arpa tanesi bağlamaya mecbur tutulur.»[1066]

1159 sayılı Hadîs-i Şerife ve açıklamasına bakılsın.[1067]

(554) Îki Kimse Üçüncüyü Bırakıp Aralarında Fısıldaşmasın

1168— AbduIlah'dan rivayet edildiğine göre, Resûîüllah (Sallallahü aleyhi ve selem):
«İnsanlar üç kişi oldukları zaman, iki ikisi aralarında gizli konuşup üçüncüyü ayrı bırakmasınlar.»[1068]

Üç arkadaştan ikisinin aralarında gizli konuşmaya başlayarak üçüncü-, yü dışta bırakmaları,\bİr ayrılık ve nefret belirtisi olur. Bu hareket üçüncüyü hem üzer, hem de ürkütür. Üçüncü şahsın bilmediği bîr dille de aralarında konuşmaları aynryasak içine girer, üçüncü şahıstan izin ve rıza almadıkça böyle davranışlarda bulunmamalıdır. Kalabalık bîr halde, üçten ziyade kimselerin teşkil ettiği gruplar içinde İkİ kişinin gizlice aralarında konuşmasında mahzur yoktur. Bundan sonra gelecek Hadîs-Î Şerifte bu husus belirtilmiş olacaktır.[1069]

(555) Arkadaşlar Dört Kişi Olunca

1169— Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Üç kişi olduğunuz zaman, üçüncüyü bırakıp iki kişi liralarında gizli konuşmasın; çünkü böyle hareket onu üzer.»[1070]

Bundan önceki Hadîs-i Şerife ve açıklamasına bakılsın.[1071]

1170— îbni Ömer, Peygamber (SaîîallahüÂleykiveSeltemj'dçn (önceki hadîsin) aynını rivayet etti. Biz dedik ki:
— Arkadaşlar dört kişi olunca (da mı, iki kişinin fısıldaşması yasaktır)? İbni Ömer:
— Bu ona zarar vermez, dedi.[1072]

1168 sayılı Hadîs-i Şerîf açıklamasına bakılsın.[1073]

1171— Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Saİlailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Kalabalığa karışmadıkça, iki kişi üçüncü arkadaşı bırakıp aralarında gizli konuşmasın; çünkü bu, onu üzer.»[1074]

Bu Hadîs-i Şeriften de anlaşılıyor ki, kalabalık İnsanlar içinde İken, iki kişinin kendi aralarında fısıldaşarak konuşmalarında yasaklık yoktur.[1075]

1172— (321-s.) îbni Ömer'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: «Arkadaşlar dört kişi oldukları zaman, (iki kişinin gizlice konuşmalarında) beis yoktur.»[1076]

1170 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın. Dört arkadaş içinden iki kişinin aralarında gizli konuşmalarında kerahet yoktur.[1077]

(556) Bir Adam, Bir Adamın Yanına Gidip Oturunca, Yanına Oturulan Kimse Kalkıp Gitmek Hususunda Oturandan İzin İster

1173— (322-s.) Ebû Bürde ibni Ebû Musa'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Abdullah ibni Selâm'ın yanında oturdum. O, dedi ki:
— Sen bizimle gelip oturdun amma, bizim de kalkıp gitmemiz yaklaştı. Ben de, dilediğin zaman (gidersin)... dedim. Bunun üzerine o kalktı; ben de kapıya ulaşıncaya kadar onu takip ettim.»[1078]

Bir arkadaşın yanına gidildiği zaman, yanına gidilen kimsenin hemen ayrılıp gitmesi edeb ve nezakete uygun değildir. Sebepsiz yere olursa, ziyaretçiden nefret duyulduğunu ve ondan hoşlanılmadığını ihdas eden bir davranış olacağından, bundan sakınmak gerektir, önemli bir iş için veya verilen bir sözü yerine getirmek için kalkmak icab ettiği vakit, gelen misafirden izin istemek suretiyle onun gönlünü almak gerekir. Muvafakat ve anlayış havası içinde bu hareket yapılırsa, kardeşlik sevgisine halel verilmemiş olur.
Diğer taraftan ayrılıp giden arkadaşı en az kapıya kadar uğurlamak, nezaket ve terbiye icabı olduğu da anlaşılmaktadır.
(8u haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1079]

(557) Güneş Tarafında Oturulmaz

1174— Kays, babasından anlattığına göre, babası, Resûlülla.hfSaîlallahü Aleyhi ve SeHern) hutbe okurken geldi de, güneşe karşı durdu. Peygamber (Gölgeye gir!) diye ona işaret etti O da gölgeye-geçti.[1080]

Bilhassa sıcak aylarda ve stcak memleketlerde güneş altında kalmak çok tehlikelidir, Güneş çarpması denen ve ölüme de sebep olabilen tehlikeli hastalığa sebep olur. Ayrıca insan güneş altında sıkıntı çeker ve rahatsız olur. Bunun için gölgeli yerleri seçip oralarda oturmak hem sağlık bakımından, hem de iç huzuru bakimsndan faydalıdır.[1081]
(558) Elbise İçinde Kıç Üstü Oturup Dizleri Dikmek

1175— Ebu -Saıd EJ-Hudn demiştir ki:
— Besûiüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sdlem) iki giyinişi ve iki âhş-verişi yasakladı: «Ahş-verişte Mülâmese ve jYîthıaîbeze'yi yasakladı.
MÜlamese: İçine bakmaksızın eşyanın dışına insanın el dokundurması ve yoklamasıdır.
Mtinabeze: Birinin başkasına ait raali üzerine elbise, mendil atması ve O mala bakmaksızın ona sahip olmasıdır.
Bu şekildeki alış-ver işler (eşyaya) bakmaksızın olur. Yasaklanan iki giyinişten biri yarım giyiniştir ki., yan taraftan bir kısmım açık bırakarak diğer vücudu örtmeye denir. Diğeri ise, oturarak dizleri dikmek ve elbisesiyle onları birbirine bağlamak ve ayrıca avret sayılan yerlerinde örtü bulunmamaktır.»[1082]

(Bu Hadis-i Şerifi Ibnî Huzeyme, Hâkim, fbnr Hİbban ve fmom Âhmed nakletmişlerdir. Fadlu'İlah : C. II, s. 584, dip not)
Bu Hadîs-Î Şerîf ofurma ve örtünme edebiyle ilgili olarak bu bölümde yer almıştır. Aynı zamanda alış-veriş münasebetlerinde cahiliyef devrinde uygulanmakta olan İkİ turlu satışın yasak durumunu do içine almaktadır. Şimdi bunları ayrı ayrı ele alıp inceleyelim :
Elbise giyinmede İki asıl gaye vardır. Bunlardan biri, vücudu sıcak ve soğuk gibi zararlı tesirlerden korumaktır. Diğeri de, görünmesi haram olan yerleri örtmektir. Bu iki gayeye bağlı olarak giyinme tarzları, iklim şartlarına ve memleketlerin geleneklerine göre değişir. Bazı oturuşlar, giyilmekte olan elbise şekilleriyle haram yerlerin görünmesine sebep olur İşte bu biçimdeki iki oturuş, müslümanlarm ilk devirde giydikleri elbiseler bakımından yasaklanmıştır. Bugün de, haram yerlerin açılmasını temin eden giyim modaları veyo çeşitleri aynen yasak hükmüne girerler.
Hadîs-i Şerifte giyim ve kuşanma ile ilgili iki yasaktan biri, «Ihtibâ» halinde oturuş esnasında belden aşağı giyilmekte olan elbisenin belden dolaştırılıp, iki dizi birbirine bitiştirerek karın kısmına bağlamaktır. «Ihtibâ» kıç üzerine oturup iki dizi dikmek şeklindeki oturuşa denir. O zamanki giyim tarzına göre bu oturuşla haram yerler gözlerden korunamadığı İçin yasaklanmıştı. Haram yerlerin görünmesi bahis konusu olabilecek her devir ve her çeşit giyimde aynı yasaklık var demektir.
Giyimle İlgili ikinci yasak, metinde «İştimalü's-Sammâ» diye isimlendirilen giyinme tarzıdır. Bu da şu şekilde izah edilmektedir: Yukardan aşağı giyilen bir elbisenin bir tarafında yırtmaç bırakarak yan tarafın açılmasına sebebiyet vermek veya elbisenin bir kısmını yandan omuza atarok yine bakılması haram olan yerlerin açılmasına imkân bırakmaktır. Bu tarzdaki giyimlerde dinin emrettiği şekilde örtünme olmadığından bunlar yasaklanmıştır. Haram yerlerin örtünmesini sağlamayan her türlü elbise böyle yasak kısmına girer.
Alış-verişle ilgili iki yasağa gelince, bunlardan bîrine «Mülâmese» denir. Dışardan elle yoklamak suretiyle bir eşyayı kabullenmek veya satılmakta olan bir mala el değdirmek suretiyle onu satın almış kabul etmek adedi üzere yapılan alış-verİşin adıdır ki, bunda aldanma veya aldatma halleri bulunduğundan yasaklanmıştır.
Diğerine «Münabeze» denir. Yine bir malı inceleyip bakmadan onun üzerine mendil, bez ve elbise gibi bir şey bırakmak suretiyle ona sahip olmaktır, yâni; onu satın almış sayılmaktır. Bu da İhtilâfa ve çekişmeye yol açan bir alış-verİş şekli olduğundan yasaklanmıştır. Alış-verİşte mal vasıfları bildirilir, görülür ve kıymeti konuşulur. Kıymet üzerinde anlaştıktan sonra da rızaları üzere söz kesilir. Bu hususta fazla bilgi için «İslâm Fıkhı ve Hukuku» adlı kitabın 151-157. sayfalarına bakılsın.[1083]

(559) Kendisine Yastık = Minder Bırakılan Kimse

1176— Ebû Kılâbe demiştir ki:
— Ebû Melîh bana haber vererek şöyle anlatmıştır:
— Baban Zeyd'le beraber Abdullah ibni Arar'm yanına gittik de, o bize söyledi:
Benim (devamlı) oruç tutmam Peygamber (Salkülahü A îeyhi ve Sellem)e anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber benim yanıma geldi. Beri de ona (üzerine oturması veya yaslanması için) içi hurma lifi doldurulmuş deriden bir yastık bıraktım. Peygamber yer üzerine oturdu, yastık benimle onun arasında kaldı. Sonra Peygamber bana şöyle buyurdu:
«Sana her aydan üç gün oruç tutmak kâfi gelmez mi?» Dedim ki:
— Ya Resûlallâh!.. (Bu yetmez).
«Beş gün (yetmez mi)?» buyurdu. .Dedim ki:
— Ya Kesûlallah!.. (Yetmez).
«Yedi gün (yetmez mi)?» buyurdu. Dedim ki:
— Ya Resûlallah!.. (Yetmez).
«Dokuz gün (yetmez mi)?» buyurdu. Dedim ki:
— Ya Resûlallah!.. (Yetmez).
«On bir gün (yetmez mi) ?» buyurdu. Dedim -ki:
— Ya Resûlallah!.. (Yetmez). Peygamber şöyle buyurdu: «Davud Peygamber (Aleyhissetâm)'nı orucu üstünde <bir oruç yoktur:
Bir gün oruç tutmak ve Bnr gün iftar etmek suretiyle senenin yarısını oruç tutmaktır.»[1084]

Hadîs-i Şerifin ilci yönü vardır. Biri edeble ilgili, diğeri de ibadetle ilgilidir. Edeble ilgili kısım şü :
İnsan misafirine çeşitli ikramlarda bulunur. İlk ziyarette misafirin rahatça oturmasın) sağlamak maksadı ile ona minder, yastık gibi şeyler tahsis edilir. 8u bir nezaket ve terbiye ifadesidir. Misafirin bunlardan herhangi biri üzerine oturmaması veya yaslanmaması da bîr tevazu eseridir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "\t\ burada minder üzerine oturmaytşı, minder üzerinde oturmanın caiz olmadığı İnancından değil, sadeliği tercih etmelerinden ve yüksek tevazu ahlâkına sahip bulunmalanndandı.
İslâm'da her şey bir ölçüye bağlıdır, ibâdetler dahi bir ölçü ve itidal üzere yapıldığı zaman onların kıymetleri çoğalır. Devamlı surette her--gün oruç tutmak veya gece gündüz namaz kılmak tarzında edilen ibâdet makbul olmaz. İnsanın cemiyet içinde çeşitli vazifeleri vardır; Nefsine karşı, ailesine karsı ve çevresine karşı... Dinin emrettiği şekilde bu vazifeleri yerine getirmek de bir ibâdet sayılır. Üstelik bir İbâdetin fasılasız devamlılığı halinde onun halâvett de kalmaz. Onun İçin devamlı surette oruç tutmakta olan Abdullah îbnî Amr'ın durumu Peygamber ftt'yilAleyhi: vtSettemh haber verilince, Peygamber bizzat onun yanına gitmiş ve nihayet yılın yansından çok oruç tutmanın caiz olmadığını ona bildirmişti. Her aydan üç, beş, yedi, dokuz, on bir ve on beş gün tutmak veya bir gün oruç tutup, bir gün iftar etmek suretiyle oruca devam etmek ve bundan ziyade etmemek gerektiğini açıklamışlardı. Amellerin hayırlısı, az dahî olsa, devamlı olarak yapılanıdır.[1085]

1177— Abdullah ibni Biter'den rivayet edildiğine göre,, Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) babasına (Büsr'e) gitti de, Peygambere bir kadife minder bıraktı. Peygamber de onun üzerine oturdu.[1086]

Bundan önceki Hadîs-i Şerife ve açıklamasına bakılsın.[1087]

(560) Kurfusa Oturuş

1178— Kayle binti Mahreme (Radiyallahu anha) haber vererek şöyle iştir:
«Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i Kurfusâ otururken gördüm. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i bu oturuş şeklinde huşu* içinde gördüğüm zaman korkudan ürperdim.»[1088]

Kalçalar üzerine oturarak dizleri dikilip, koİlarr bacaklar üzerinde kenetlemek suretindeki oturuşa «Kurfusâ» denir. Kollan bacaklar üzerinde bağlamaksızın böyle oturulursa, buna «Ihtibâ» denir ki, bundan sonra gelecek ikinci bölümde görülecektir. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) "İn bu iki oturuş vaziyetinden başka bağdaş kurarak ve sırt üstü yatarak istirahat ettiklerine dair Hadîs-i Şerîf'ler gelecektir. Yerinde ve zamanında yapılmak şartı ile bu gibi hareketler hiç bir zaman edebe aykırı düşmez. Bîr de özel hayatla umumî ve resmî hayat birbirine karıştırılmamalıdır. Genellikte bu oturuşlar özel yaşama tarzı ile ilgilidir. Resmiyetle karıştırılmamalıdır.[1089]

(561) Bağdaş Kurmak

1179— Hanzele ibni Hizyem anlatarak şöyle demiştir:
«Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim de, onu, bağdaş kurmuş oturuyor gördüm.»[1090]

Ebû Davud, Sünen'inde Edeb bölümünde rivayet ettiği başka bir Radîs-i Şerifte Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) "m sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar yerinde bağdaş kurarak oturduğunu nakletmektedir. Bu, tabiî bir oturuş olarak vasıflandırılabİlir. Bundan önceki Hadîs-i Şerife bakılsın.[1091]
1180— (323-s.) Ebû Ruzeyk, Abbas'ın oğlu Abdullah'ın oğlu Ali'yi ayaklarından birini diğeri üzerine (sağı, sol üzerine) koyarak bağdaş oturduğunu gördüğünü anlatmıştır.[1092]

Yerde oturup ayakları toplayarak ayaklardan birini diğeri üzerine koymak şeklindeki oturuşa bağdaş kurmak, bağdaş oturuş denir. Böyle oturuşların edebe aykırı bir tarafı bulunmadığı daha önceki Hadîs-i Şerifler münasebetiyle bildirilmişti. 1178 ve 1179 sayılı Hadîs-i Şeriflere bakılsın.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1093]

1181— (324-s.) îmran ibni Müslim'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Etıes ibni Malik'i böyle —bağdaş kurmuş— oturur gördüm; ayaklarından birini diğeri üzerine koyuyordu.»[1094]

1179 ve 1180 sayılı hadîslere bakılsın. Bu haberi Tahavî, «Maanî'L Ascm adlı eserinde nakletmiştir. (Fadlu'llah : C. II, s. 589, dip not).[1095]

(562) İhtiba ═ Dizleri Dikip Oturmak

1182— Süleym ibni Cabir El-Hüceymî!deıı rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e gittim; o bir hırka içinde ihtiba etmişti: dizlerini dikerek oturmuştu. Hırkanın saçakları ayakları üzerindeydi. Ben dedim ki ;
— Ey Allah'ın Resulü bana öğüt ver. Peygamber buyurdu:
«Allah'dan korkup tafevaya sarıl; ve iyilikten hiç bir şeyi küçümseme, kuyudan su çekmek isteyene kendi kovandan onun kabına su boşaltmış olsan bile... Yahut yüzün güler olduğu halde kardeşinle konuşmuş olsan bile... Elbiseni yere sarkıtıp sürtmekten salan; çünkü bu kibirdendir ve Allah Sbunu sevmez. Eğer bîr kimse sende bildiği bir kusurla seni ayıplarsa, sen ona bildiğin bir şeyle onu ayıplama, ona kötü söyleme. Seni kötüleyeni bırak, (söylediğinin) günahı onundur, mükâfatı ise senindir. Asla hiç bir şeye de (insan olsun, hayvan olsun veya başka bir şey olsun.) sövme,»
demiştir ki; Bundan sonra ne bir insana sövdüm, ne de bir hayvana.[1096]

Oturmakla ilgili hallere dair bilgi için 1175 ve 1178 sayılı Hadîs-i Şeriflere müracaat edilsin. Burada oynca öğüt alınması gereken tavsiyeler vardır. Başta Allah korkusu gelmektedir. Zaten diğer bir Hadîs-i Şerifte :
«Hikmetin başı Allah, korkusudur.»
Buyurulmaktadır. İnanarak içten gelen Allah korkusu bütün fenalıkların kapısını kapar ve herkese iyilik kapılarını açar. Yeter ki, bu haşyet samimî olarak duyulmuş ve yaşanmış'olsun. İyiliğin küçüğü olmaz, mutlak surette iyilik etmeyi dinimiz emretmektedir. Bir kardeşin kovasına su boşaltmak, yüzüne karşı gülümser oırnak birer iyilik sayılır. Buniar dahi küçümsenmemelidir.
Entari ve etek gibi giyilen elbiseleri uzatıp yerde sürüterek dolaşmak büyüklük ve kibir alâmetidir. Ululuk ancak Allah'a mahsustur, Allah Tealâ kibirlenip böbürlenenleri sevmez ve onları sonunda hor ve hakîr durumda bırakır. Tevazu gösterenlerin de şanını yüceltir.
İnsan başkasının kusur ve ayıplarını araştırmamalı, .kendi noksanlarını düzeltmeye çalışmalıdır. Kendisini ayıplayana karşı da aynen mukabele etmeyip, onun kusurlarını açığa vurmarnalıdır. Böyle hareket eden sevap kazanır, ayıplayıcıya da vebal kalır.
Kötü söz söylemeyi Hz. Peygamber Efendimiz yasaklamışlardır. Hayvan, İnsarr ve eşya dahil hiç bir varlığa sövmek caiz değildir Sövmek ye kötü söylemek İslâm edebi İle bağdaşmaz.[1097]

1183— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: — Hasan'ı her gördükçe gözlerim yaş akıtmıştır. Bunun sebebi şu : Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (evinden) çıktı. Beni Mes-cid'de buldu. Elimden tuttu. Ben de onunla beraber yürüdüm. Biz Benî Kaynuka çarşısına gidinceye kadar benimle konuşmadı. Bu çarşıda dolaştı ve baktı. Sonra ben beraberinde olduğum halde geri döndü. Nihayet Mescid'e geldik de oturduk, iki dizini birleştirip 'karnına dayadı. Sonra şöyle buyurdu:
«Küçük (Hasan) nerede? Bana küçüğü çağır!,.» Bunun üzerine Hasan koşarak gelip, Peygamber'in kucağına atıldı. Sonra elini Peygamber (Sallûlîohü Aleyhi ve Sellem) 'in sakalına soktu. Sonra Peygamber (Sttlkılî&hM Aleyhi ve Sellem) ağzını açıp. kendi ağzını onun ağzı üzerine koymaya başladı. Sonra şöyle buyurdu:
«Allah'ım, ben bunu seviyorum. Sen ide bunu sev ve famı Seveni 5e sev, (ondan razı ol).»[1098]
1152 ve 1182 sayılı Hadîs-i Şeriflere bakılsın.[1099]

(563) Dizleri Üzerine Çömelen Kimse

1184— Enes ibni Malik anlatmıştır;
— Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ashaba öğle namazını kıldırdı. Selâm verince minbere çıkıp ayakta durdu; kıyameti anlattı. Bir de orada büyük şeyler olacağım anlattı. Sonra şöyle buyurdu:
«Kim bir şey ısormak isterse, orni sorsun. Vallahi, bu yerimde durduğum müddetçe bana hangi şeyi sorarsanız, sîze lıabcr vereceğim.» En es demiştir ki, insanlar bu sözü (gazap içinde) Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1'den işittikleri sftman. çokça ağladılar.- Resülüllah (Sallalhhü Aleyhi veStlkm) de: «Sorunuz!» demeyi çok tekrarlıyordu. Bunun üzerine Ömer (Radiyallahu anh) iki dizi üzerine çöküp :
— (Ey Allah'ın Resulü! Üzülme,) biz Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammed'İ Peygamber olarak kabul edip, buna razı olduk, dedi. Ömer (Rodİyallahu'anh) bunu söyleyince, Resul ull'ah (SaHaUahü Aleyhi ve Selhm) sükût etti; sonra Resûlülhıh (SaUaÎahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«{Münafiklara azap) yakındır... Şimdi ist;, Mulhâmmed'in canı kudret elinde «lan Allah'a yemin ederim ki. ben (az önce) namaz kılarken şu duvarın yüzünde Cennet île Cehennem bana arzediUp gösterildi. Hayır ve şer hususunda frugütv gibisini! görmedim.»[1100]

Bu Hodîs-i Şerifin bize öğüt v&ren birçok yönleri vardır, önce bu bölümde getirilmesindeki sebep, oturuşlarda edebe uygun olan şekilleri göstermektir. İlim ve takvası yönünden hürmete lâyık bîr kimse huzurunda diz ustu oturarak konuşmanın tevazu ve teslimiyete en uygun bir oturuş şekli olduğunu Hz. Ömer (JRadiyaîiahuanh)"in bu hareketinden öğrenmiş oluyoruz. Diğer taraftan Hz. Peygamberin buradaki beyanlarında mevcut hikmetlerin bîr kısmını Tecrîd mütercimi Ahmed Nairn Efendiden dinleyelim :
«Münafiklardan bazı kimselerin, ResûlüIlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)\ı güya .cevabından aciz bırakacak sorular hazırladıkları Peygamber'in kulağına gelince, haklı olarak gaz_aplanmışlar ve gazap eseri de mübarek yüzlerinde belirmiş oMuğu halde «İstediğinizi sorunuz!» diye ısrar buyuruîmuşfu.
Hazırda bulunanların bayie ağlayıp lığlanmalarına, o günkü hutbede kıyamet gününün büyük ahvaline dair duydukları haberler kadar, Peygamberin öfkelenmesi yüzünden, üzerlerine Allah tarafından azabın inmesinden korkmaları da sebep olmuştur. Nitekim geçen ümmetlerin Peygamberlere karşı muhalefetlerinden dolayı nice nice azaplara tutuldukları, Kur'ân-ı Kerîmin İbret veren kıssaları ve belâğatlı ifadeleriyle malûmları olmuştu.
Bu HadÎs-i Şerifte Cennet iie Çehennem'in bugün yaratılmış bulunduklarına delâlet vardır. Âhiret âleminin varlığı ve İnsanoğlunun karargâhı olan nimet yeri Cennet ile azab yeri olan Çehennem'in o hayret veren genişlikleri, karşıda duran bir duvar boyunca ibret gözüne görünmesinde ise, aklımızın çözemeyeceği birçok esrar olsa bile, vukuunu uzak sayacak bir şey yoktur.
Âdetimiz olan görme isi, bundan daha az garip midir? Huduf ve genişliğini aklımıza sığdıramadığımız bu madde âlemi, göz bebeğimizin arkasındaki sarı tabakanın o daracık

yüzeyinde şekillenip de idrakimizin çerçevesine girmiyor mu? O dar sahaya şu görülen âlemin nasıl sığdığına da aklımız ermiyor. Fakat bu âlemi, arzı İle, semavatı ile, boşluğu ile, yıldız ve gezegenleri ile bilfiil görüp durduğumuz için tecrübemizi inkâr etmeye mecalimiz kalmıyor. Öteki .(âh i ret) âlemini de görmeyi mümkün kılan bîr görme duygusunun insan cinsinden bazı seçkin kimselerde yaratılmış olduğunu inkâr için elde tecrübeye dayanan hiç bir delil ve aklımız yoktur; olamaz da...» (Tecrid-i Sarîh Tercemesİ; C II, s. 397, dip not, 1. baskı. Daha geniş bilgi için yine aynı eserin II. Cildindeki 323 sayılı Hadîs-i Şerife ve açıklamasına müracaat edilsin.).[1101]

(564) Sırt Üstü Yatmak

1185— Abdullah ibni Zeyd ibni Asım El-Mazinî'den rivayet edildiğine göre. söyle demiştir;
«Onu gördüm, (râvi demiştir ki, hadîsi anlatan İbni Uyeyne'ye dedim, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i mi gördü? Of evet, dedi), ayaklarından birini diğeri üzerine koyarak sırt üstü yatıyordu.»[1102]

Erkekler İçin göbekten diz kapakları altına kadar olan vücut kısmı avrettir. Zaruret olmaksızın bu kısımların açılması ve bunlara bakılması haramdır. İnsanın sırt üstü yattığı zaman bu haram sayılan yerler açılmamak ve gözükmemek şartı ile böyle Özel istirahat için yatışında edebe aykırılık yoktur. DİğER bir Hadîs-i Şerifte ise, sırt üstü yatarak ayakların birini diğeri üzerine koymak yasaklanmıştır. Ancak bu yasak, avret yerlerinin açılma tehlikesi olduğu zaman İçin kayıtlanmaktadır. Bir görüşe göre de bu yasaklık hükmü sonradan kaldırılmıştır. Nitekim bu hareketi Ebû Bekir, Ömer, Osman (Radiyallahu anhüm) 'ün yaptıkları rivayet edilmektedir.[1103]

1186— (325-s.) .El-Müsevvir (ibni Mahreme) 'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«(Dayım) Abdurrahman ilmi Avf'ı gördüm, ayaklarından, birini diğeri üzerine kaldırmış sırt üstü yatıyordu.»[1104]

Bundan önceki Hadîs-İ Şerife ve açıklamasına bakılsın. El-Müsevvir kimdir?
Babasının adı Mahreme olup Kureyş'dendİr. Annesinin adı A t i -ke 'dir ve Abdurrahman İbni Avf'ın kız kardeşidir. Yâni; Ab-durrahman ile- At i k e, Avf'ın çocuklarıdır. Annesi At i ke mus-lüman olduktan sonra hicret edenlerdendir. Müsevvir fetihden sonra Zilhicce ayında sekiz yaşında iken Medine'ye gelmişti. Ebû* Abdurrahman künyesi olup, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem}'den hadîs ezberlemişti. Hz. Ömer 'den, Abdurrahman ibni Avf 'dan ve A m r İbni Avf dan hadîs anlatmıştır. Hem fıkıh âlimi, hem de din ve fezilet ehli idi. Hz. Osman şehid edilinceye kadar Medine'de kalmıştı. Sonra Mekke'ye döndü ve Hz. Mu av i ye vefat edinceye kadar orada: ikâmet etti. Sonra Yezid ibni Muaviye 'nİn İbni Zübeyr ile savaşmak üzere göndermiş olduğu ordunun Mekke'yi kuşatması sırasında mancınıkla atılan bir taş Müsevvir e namaz kılarken isabet etmiş ve onun tesiri île hicretin 64. yılında şehit olmuştur. Vefatında 62 yaşındaydı.
Kendisinden Urve ibni Zübeyr, Ali ibni Hüseyin, Ubeydullah ibni Abdullah hadîs rivayet etmişlerdir, (Radiyallahu anhüm).[1105]

(565) Yüzükoyun Yatmak

1187— Tıhfe El-Gıfarî'nin oğlundan rivayet edildiğine göre, Suffe ashabından olan babası Tıhfe kendisine naklederek şöyle demiştir:
— Gecenin son kısmında ben Mescid'de uyurken bana bir kimse geldi; ben yüzükoyun uyuyordum. Adam beni dürtüp;
«— Kalk! Bu bir yatıştır ki, Allah ona buğzeder!» dedi. Başımı kaldırdım, bir de Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) başım ucunda duruyor!..[1106]

PeygambeHerin yasaklamış oldukları şeylerde şüphesiz maddî ve manevî zararlar ve bilemeyeceğimiz hikmetler vardır. Sağlık ve beden İstirahatı bakımından yüzükoyun yatışta zarar bulunduğu muhakkaktır. Yara ve sancı gibi engel bulunmadıkça, mecburiyete düşmedikçe böyle yatış tercih edilmemelidir. Uyku ve istirahat için en uygun yatışlar, sağ yan veya sol yan üzerine ve sırt üstü uzanmalardır. Ebû Davud'un rivayetine göre, Hadts-i Şerifi aniatan Tıhfe El-Gıfarr 'nin ciğeri rahatsız olduğu İçin böyle yüzükoyun yatıyordu. Hz. Peygamber de onun bu özrünü bilmiyordu.[1107]

1188— Ebû Ümame'den rivayet edildiğine göre, ResûlüllahfSatlallahü Aleyhi ve StUem) Mescid'de yüzükoyun, yatmakta olan bir adama tesadüf etti de, onu ayağı ile dürttü ve şöyie buyurdu:
«Kalk! Bu cehennemliğin tiykusudur.»[1108]

Yüzükoyun yatış, Allah'ın razı olmadığıl bîr iş olduğundan, ondan sakındırmak İçin tehdîden «Cehennemliklerin uykusu» diye vasıflandırılmıştır. Bir de Cehennemde kalanların bu biçimde uzanmaları şekline benzememek için böyle yasaklanmıştır, denilebilir.[1109]

(566) İnsan Ancak Sağ Eliyle Alır Ve Verir

1189— Salim babasından rivayet ettiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Hiç kimse sol eliyle yemesin ve asla sol eliyle içmesin; çünkü şeytan ssol eliyle yer ve sol eliyle içer.»
Râvi demiştir ki, Nafîl bu Hadîs-i Şerife şunu da ilâve ederdi: «Sol eliyle de almasın, sol eliyle de vermesin.»[1110]
İnsan, işlerini iki el ve iki ayağı ile görür ve başarır. Bunlar, insanın hareketlerini temin eden başlıca uzuvlardır. İnsan, yaratılışı icabı hem şeref ve kıymeti olan işleri, hem de bunun zıddı olan bazı işleri yapmak mecburiyetindedir. Yemek ve içmek, iyi ve kıymetli işlerdir. Buna karşılık süm-kürmek ve taharet almak bayağı işlerdir. Onun için sağ ele şerefli ve kıymetli işleri, sol ele de bayağı işleri görmek vazifesi verilmiştir. Buna uygun olarak da eve ve ibâdet yerlerine sağ ayakla girmek, abdesthane ve hamam gibi yerlere sol ayakla girmek meşru kılınmış ve edebe uygun bulunmuştur. Zâten sağ elin şerefli işlerde, sol elin de kötü İşlerde kullanılacağını Cenab-ı Hak şu Âyet-I Celîlesinde ifade buyurmaktadır:'
«(Kıyamette) amel defteri sağ eline verilen kimse, hemen kolay bir hesap île hesabı görülecek ve sevinçli olarak (Gennet'deki ailesine) ehline dönecektir. Fakat kitabı arka tarafından (sol eline) verilen, artık: Helak!., ıdiye bağırır, (ölümünü ister); ve Cehennem'e girer.» (İnşikak Sûresi : 84/7-12)
işte insan yemesini ve içmesini, alışını ve verişini sağ eliyle yapacak, sümkürmesinde ve taharetinde sol elini kullanacaktır. Şerefli yerlere girerken de sağ ayağı ile girecek ve bu gibi yerlerden çıkışta sol ayağını ileri atacaktır. Tuvalet gibi yerlere girip çıkarken de bunun aksini yapacaktır. Şeytanlar, umumî mânâda hak dinden uzak olanlar sol elle yeyip içtiklerinden onlara muhalefet olarak İslâm'da sağ tercih edilmiştir. Hadîs-İ Şerif bunu göstermektedir.[1111]

(567) İnsan Oturunca Ayakkabılarını Nereye Koyar?

1190— İbni Abbas (Radiyallahuanhüma)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«İnsanın oturduğu aşaman ayakkabılarını çıkarıp yan tarafına koyması Sünnet'dendir.»[1112]

Kır ve açık yerlerde İstirahat için veya cami ve mescid gibi yerlerde ibâdet etmek İçin oturmak isteyince, ayakkabılar çıkarıldığı zaman yan taraflarda münasip mahallere konmalıdır. Ön tarafa konmaları edebe aykırı düşer. Çünkü bu güzel ve iyi manzara arzetmez. Arka tarafta olmaları halinde, bulunulan yere göre çalınma tehlikesi vardır. Bazı şart ve zaru; retler bahis konusu olmadıkça, ayakkabıların yan taraflarda bulunmaları en uygun olan vaziyettir ve buna riayet etmek de bir sünnettir.
(Bu Hadîs-i Şerîf için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1113]

(568) Şeytan Ağaç Ve Bunun Gibî Bir Şey Getirip Onu Yatak Üzerine Atar

1191— (326-s.) Ezher ibnî Saîd'den rivayet edildiğine göre. demiştir kis Ebû Ümame'nin şöyle söylediğini işittim:
«Sizden birinizin yatağını ailesi döşeyip hazırladıktan sonra Şeytan o yatağa gelip, onun üzerine ağaç, taş veya bir şey bırakır; ailesine karşı adamı kızdırmak için... Sizden biriniz bunu (yatağında) bulduğu zaman ailesine kızmasın. Ebû Ümame demiştir ki, çünkü bu (yatak üzerine bir şey bırakış) Şeytan işinden bir iştir.»[1114]

Cennet den kovulan ve ateşten yaratılmış bulunan İblis'e Şeytan denildiği gibi, insan ve cinlerden zararlı olan yaratıklara da geniş mânâda Şeytan adı verilir. Bu zararlı varlıklar çeşitli yollarla insanların kalplerine şüphe ve vesvese verebilirler. Vesveseye kapılan kimse ruhî bir hastalık içine düşer ve sebepsiz yere büyük haksızlıklar, hatta cinayetler işleyebilir. Bu şekilde zaman zaman facıaların olagelldiği görülen ve bilinen açık olaylardır, islâm dini ise gerçeğe kıymet biçer, şüphe ve vesveseyi bilgi saymaz. Bunlara hiç itibar etmez; ancak bu gibi hallere düşmekten sakındırır.
İşte aile arasında geçimsizlik ve şüphecilik olmasın diye, yatağın içinde herhangi bir sebeple bulunacak ağaç, taş ve benzeri maddelere önem verilmemesini ve bunların zararlı yaratıklar tarafından konulmuş olabileceğini Ebû ümame (Radiyallahuanh) Hazretleri beyan buyurmaktadır. (Bu haberi, aynı senedle Ebû Davud hazretlerinin tahriç eylediğini Fad-lu'llah : C II, s, 599 dip notunda kaydetmektedir.).[1115]

(569) Örtüsü Bulunmayan Bir Dam Üzerinde Uyuyan Kimse

1192— Abdurrahman ibni Ali babasından, o da Peygamber Aleyhi ve Seîlemyden rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurdu;
«Üzerinde (çatı gibi) bir Örtü olmaksızın bir evin damında uyuyan kimseden, hiç kimse sorumlu tutulmaz; (çünkü açık olarak kendisini tehlikeye koymuştur).»
Ebû Abdullah demiştir ki, bunun isnadında zafiyet vardır.[1116]

Çatı altına alıp duvarla çevirmek gibi emniyet tedbîrleri alınmaksızın bilhassa geceleyin damlarda yatıp uyumanın tehlikesi çok büyüktür, İnsan uyurken öteye beriye yuvarlanabilir, kalkıp gezinebilir. Uyku sersemliği ve karanlık tesirleriyle damdan aşağı düşmek mümkündür. Güven ve emniyet tedbirleri alınmaksızın meydana gelecek kazadan dolayı kimse sorumlu olamaz. Buna tedbirsizlik sebep olacağından, ölen kimse için şehitlik sevabı da düşünülemez. Beşer olarak gerekli tedbirler alındıktan sonra, meydana gelecek kaza sonucu ölümlerde ise şehitlik sevabı vardır. Çünkü adi sebeplere riayet etmiş, Allah'ı anarak ona sığınmış ve öylece uyumuştur. Onun için Allah'ın emniyet ve zimmeti altında bulunur. Dünyası değişse bile, ebedî hayatta saadete kavuşturulur. Teslimiyet ve tevekkül, adî ve zahirî sebepleri yerine getirdikten sonra olmalıdır. Hiç bir tedbir almayan, duruma göre nefsine kasd etmiş sayılabilir. Onun kanından hiç kimseye hesap sorulamaz.[1117]

1193— (327-s.) Ali İbni Ümare'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
Ebû Eyyub El-Ensârî geldi de, onunla (çatısız) çıplak bir dama çıktım. Sonra indi ve şöyle dedi:
«Az kalsın bu geceyi (bu damda) uyuyacaktım da, benim hiç bir dayanağım olmayacaktı.»[1118]

Bundan önceki Hadîs-i Serîfe ve açıklamasına bakılsın.[1119]

1194— Peygamber (SaUaüahü Aleyhi ve Seîlem) 'in ashabından bir adam, Peygamber (Sallat İahü Aleyhi ve• Sellcm)'in şöyle buyurduğunu anlatmıştır:
«Çevrelenmemiş çıplak bir dam üzerinde uyuyarak -ondan düşüp de ölen kimseye karşı sorumluluk yoktur, (suç yalnız kendisine aittir). Kim de deniz dalgalandığı bir anda deniz taşıtlarına binerse ve bu yüzden helak olursa, ondan da kimse sorumlu olmaz.»[1120]

Denizde şiddetli dalga ve çalkalanma olduğu zaman, deniz vasıtalarına binmek görünür tehlikeye atılmak demektir. Takdir ne ise o olur, diye hemen denize açılmak tevekkül sayılmaz, üstelik tehlikenin büyüklüğüne göre bu bir nevi İntihar sayılır. Yüce dinimiz bize tehlikelere atılmamayı ve her şeyde tedbirli bulunmayı bize emrediyor. Bütün işlerde tehlike ve zararlara karşı gereken tedbirlere baş vurmak ve ihtiyatlı olmak bir vazifedir. 1192 sayılı Hadîs-i Şerîf'e ve açıklamasına bakılsın.
(Bu Hadîs-i Şerifi İmam A h m e d 'in tahriç eylediğini F a d I u ' 11 a h şerhinin dip notunda kaydetmektedir. C. II, s. 602).[1121]

(570) İnsan Oturduğu Zaman, Ayaklarını Sarkıtır Mı?

1195— Ebû Musa El-Eş'ari haber verdiğine göre: «Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Seîlem) su kuyusunun çevresindeki duvar üzerinde ayaklarını kuyuya sarkıtarak otururdu.»[1122]

Bu Hadîs-İ Şerif, 1151 sayıda geçen uzun Hadîs-i Şeriften bir parça olarak bu bölümde yer almıştır. Serinlemek ve İstirahat etmek için böyle kuyu kenarında oturup ayak sarkıtmanın edebe aykırı tarafı yoktur. Ancak $uyu içilir kuyularda, kuyunun temizliği esas olduğundan içine toz toprak düşürmemek için böyle hareket doğru olmaz. Bostan kuyuları İçin bahis konusu olduğu daha önce geçen hadîsten zaten anlaşılmaktadır.
Hadîsin tamamı için bilgi edinmek üzere 1151 sayılı Hadîs-i Şerife ve kaynaklarına müracaat edilsin.[1123]

(571) İnsan İşi İçin (Evden) Çıkınca Ne Söyler?

1196— (328-s.) Müslim ibni Ebî Meryem şöyle anlatmıştır :
— İbni Ömer (Radiyalialu anhüma) evinden çıktığı zaman şöyle derdi: «Allah'ım! Bana selâmet ver ve benden de (başkalarına) selâmet ver.»[1124]

Herhangi bîr iş için İnsan evinden çıktığı zaman "dışarda başına ne gibi haller geleceğini bilemez. İyi ve kötü durumlarla karşılaşabilir, musibet ve felâketlere düşebilir. Kendisine zarar verildiği gibi, başkasına zararı da dokunabilir. Onun için Allaha' dua ederek; ona güvenip sığınarak yola çıkmak, işe gitmek gerekir. Hz. İbni ö m e r 'in ettiği dua bu mânâyı taşımaktadır. Bundan sonra gelecek Hadîs-i Şerifte de Peygamber Efendimizin ifâdeleri bu hususu daha açık olarak aydınlatmaktadır. Allah'ın adı anılarak ona sığınılır ve her türlü kederden selâmete eriş niyaz edilir. Mutlak kudret ve kuvvet sahibi yegâne varlık Allah Teâlâ Hazretleridir. Ona güvenilir ve yalnız andan yardım İstenir. Başkalarına da zarar vermemek hususunda yine ona iltica olunur.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1125]

1197— Ebû Hüreyre, Peygamber (SaüalîakÜ A leyhi ve Seilem) 'den rivayet ettiğine gore(Peygamber evinden çıktığı zaman şöyle derdi :
«Bismillah, güven Allah'adır. Kudret ve kuvvet ancak Aüahsa mahsustur.»[1126]

Her saboh evden çıkışta bu duayı okumak sünnettir. Metinde olduğu gibi, ezberleyerek söyienroesi daha makbuldür, Bundan önceki habere ve açıklamasına bakılsın.[1127]

Bir Bölüm
(572) İnsan Arkadaşları Önünde Ayağın! Öne Uzatır Mi? Ve Önlerinde Yaslanır Mı?

1198— Şihab ibni Ubad El-Asarî anlattığına göre, (İslâm'ı kabul edip, dinlerini öğrenmek üzere Hz. Peygamberin huzuruna gelen) Abdülkays kabilesi heyetinden birinin anlatıp, şöyle dediğini ondan işitti:
— Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'e heyet halinde gidişimiz için hazırlanınca yürüdük; nihayet huzura varmaya yaklaştığımız zaman karşımıza bir adam çıktı ki, kendi yanında oturmaya acele ile işaret ediyordu. Sonra selâm verdi, biz de ona iade ettik. Sonra durup: Bu (yirmi kişilik) topluluk kimdendir? dedi. Biz; Abdülkays'm heyeti, dedik. Adam dedi ki:
Merhaba, hoş geldiniz siz, ben sizi aradım. Size müjde vermek için geldim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dün bize söyledi. O, doğu tarafına bakıp şöyle buyurdu:
«Muhakkak yarın bu taraftan (yâni; doğudan) şarabın en hayırlı heyeti gelecektir.»
Ben merakla geceledim. Nihayet sabahladığım zaman hayvanımı bağlayıp sefere hazırladım. Gün yükselinceye kadar yürümeğe gayret harcadım. Bir de geri dönmeye niyetlendim. Sonra hayvanlarınızın başları yükseldi (gözüktü).
Adam, sonra başlangıçta olduğu gibi, geri dönmeye acele ederek hayvahini yulanyle çekti. Nihayet Peygamhet(SaltaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e vardı^— etrafında Muhacirlerden ve Ensar'dan olan. ashabı vardı— şöyle dedi:
— Anam ve babam, sana feda olsun, Abdülkays heyetini sana müjdelemeye geldim. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
«Ey Ömer, bunlar sana nereden (ne zaman geldi)?» Ömer (Radiyalkıhuanfi);
— Bunlar, şu arkamdakilerdir, yaklaşmışlardır, dedi. Adam böylece anlattı. Bunun üzerine Peygamber:
«Allah şana hayır müjdesi versin!» buyurdu. (Hz. Peygamber etrafindaki) topluluk oturdukları yerde hazırlanmaya başladılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de oturuyordu. Sonra hırkasının eteğini elinin altına bırakıp, onun üzerine yaslandı ve ayaklarını uzattı. Sonra heyet geldi; Muhacirlerle Ensar buna sevindi. Onlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i ve ashabını görünce, bunlara sevinçlerinden ötürü hayvanlarını salıverdiler ve koşarak geldiler. Topluluk onlara yer açtı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bulunduğu hal üzere yaslanıyordu. (Heyet başkanı) Eşecc geri kaldı. —Bu adam, Münzir ibni Âiz ibni Mün-zir ibnil-aris ibni'n-Numan ibni Ziyad ibni Asar'dır. — (Arkadaşlarının) hayvanlarını bir araya toplayıp onları çökertti ve yüklerini indirdi, mallarını da bir yere topladı. Sonra kendisine ait bir heybe, çıkardı ve üzerinden yolculuk elbisesini çıkarıp iyi elbise giydi. Sonra dönüp ağır ağır yürümeye başladı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sordu : «Sizin büyüğünüz, başınız ve söz sahibini?, kimdir?» (Yirmi kişilik heyetin) Hepsi onu (fişecc'i) gösterdiler. Peygamber: «Büyükîerinizisra oğlu bu mu?» buyurdu. Heyet (olarak) dediler ki:
— Bunun ecdadı cahiliyet devrinde bizim büyüklerimizdi. Bu, İslâm dinine girmeye bize Öncüdür. Nihayet Eşecc yaklaşınca bir kenarda oturmak istedi. Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) de otürur vaziyette doğrulup, şöyle buyurdu:
«Buraya, ya Eşecc!» Onun Eşecc olarak ilk isimlenişi bugün olmuştu, O, henüz sütten kesilmişken bir merkep ayağı ile ona vurmuştu da, yüzünde ay biçiminde iz olmuştu. Böylece Peygamber onu yanma oturttu, ona iltifat etti ve faziletini ashaba bildirdi. (Heyet olarak gelen) topluluk da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e teveccüh edip

(dinlerini öğrenmek için) ona sormaya durdular. Peygamber de onlara bildiriyordu. Nihayet sözün arkası gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Beraberinizde azığınız var mı?» buyurdu. Onlar:
EVet, deyip sür'atle kalktılar; onlardan her biri kendi eşyasına gitti. Arkasından avuçları ile bir hurma yığını getirdiler. Bu hurmalar Peygamberin önünde deriden bir yaygı üzerine kondu. Peygamberin Önünde de iki arşından az ve bir arşından çok (yaprakları soyulmuş) bir hurma çubuğu vardı: Peygamber ona dayanırdı. Onu yanından pek nadir ayırırdı. Peygamber bu çubukla o hurma yığınına işaret edip, şöyle buyurdu:
«Buna Ta'dûd İsmini veriyorsunuz?» Onlar;
— Evet, dediler. Peygamber :
«Buna Sarefân diyorsunuz?» Onlar :
— Evet, dediler. Peygamber; «Buna Berna diyorsunuz?» Onlar:
— Evet, dediler. Peygamber şöyle buyurdu: «Bu, 'hurmanızın en hayjrhsıdır ve sizin için en fay dalışıdır.» Cemaatin büyüklerinden biri; Bereket yönünden en büyüğüdür, (şeklinde Hadîs-i Şerifi nakledip) söylemiştir.
— Gerçekten bizde adi hurma vardı ki, biz onu develerimize ve merkeplerimize yedirirdik Ne zaman ki, biz bu seferimizden döndük, bu hurmaya rağbetimiz büyüdü ve onu dikip ektik. Öyle ki, meyvalarımız hep ondan oldu ve bereketi de biz bunda gördük.[1128]

Abdü'1-Kays kabilesi hakkında Prof. Mubammed Hamİdullah bize şu bilgiyi vermektedir :
«Abdülkays kabilesi Bahreyn'in güneyinde ikâmet ederdi ve Temîm'Iİlerle birlikte bu bölge halkını paylaşırdı. İbnİ H a n b e l'İn bildirdiğine göre Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem), Abdülkays'iann memleketlerine Basra Körfezi üzerinde seyahatler yapmıştı. Muhtemelen ticaret kervanları ile yaptığı bu yolculukların canlı hatıralarını her zaman muhafaza etmiştir.
M a k r î z î 'den öğrendiğimize göre, hicretin üçüncü yılında Uhud meydan muharebesi sırasında Abdülkays'iann bir kısmı Medine'ye geldi. Belki de bu bir yiyecek kervanı İdi. Aynı yazarın İşaret ettiğine göre, Hz. Pey-gamber'in Müstalik Oğullarına karşı seferi esnasında Abdülkays landan bir kişi yolda Peygamber'e rastladı ve müslüman oldu. Bundan sonra Islâ-miyetin bu kabile içinde inkişafı oldukça önemli olsa gerektir. Çünkü I b n i S a ' d 'dan öğrendiğimize göre, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) Bahreyn halkf vasitasiyle bu kabilenin Medine'ye yirmi kişilik bir heyet göndermesini istedi. Kaynak bütün delegelerin gayr-i müslİm olduğunu, hatta aralarında bir hıristiyan bulunduğunu açıklıyor.
Medine'den sonra cuma namazının kılındığı ilk cami Abdülkoys'Iarın ülkesindeki Cüvâsâ şehri camiidir. Abdülkays'Iar Peygamber (ŞeâktÜ&hü âkyfoiveSeltem)"İn huzuruna gelince Resûlüllah onlara şöyle buyurdu:
«Hoş'geldiniz, ey cemâat. İtibarınızı kaybefcmiyeccğinia: gibi, pişman da olmayacaksınız.»
Onlar cevap verdiler:
— Ey Allah'ın Resulü! Bizi senden ayıran ve alıkoyan Mudar kabilesi müşriklerinin arazisidir. Allah'ın sulh ayları dışında istediğimiz zaman sana gelemiyoruz. Bİze Cennef'e girmemiz İçin yetecek olan İslâm'ın hükümlerini öğref. Biz de onları, bölgemizde müslüman olmayanlara öğüt olarak bildirelim. Resûlüilah onlara şöyle buyurdu :
«Size dört şeyi emrediyorum ve size dört şeyi yasaklıyorum: Eşi ve ortağı olmayan yalnız bir Allah'a ima» edip, her gün beş vaıkit namazlarınızı kılmanız gerekir.: Zekât vermcnia farzdır. Ramazan ayı boyunca oruç tutmanız şarttır. Ganimetin beşte birini hazineye vermeniz lâzımdır ve ben size sarhoşluk veren içkileri yasak ediyorum...»
Peygomber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in Abdülkays'lara yazdığı bir mektubun metnine sahip bulunmaktayız
«Bî smil lâhirrafonanirrah im,
Bu, Allalh'ın Resulü lYluhammed'in Abdülkays ve Bahreyn'deki arazilerinin halkı ve İha valisi lehine yazısıdır: (Tesbit ettim) ki, siz bana tslâ-miyete teslim olarak, Allah'a ve.Kesûlüne inanarak; geldiniz ve onun dinînin hizmetine girdiniz. Şu halde sevdiğinizde ve sevmediğinizde Allah'a ve Resulüne itaat etmenizi, namazları kılmanızı, zekâtı ödemenizi ve Bey-tulla'hı hac etmenizi ve oruç tutmanızı fcn<nil ediyorum. Kendi aleyhinizde (tatbik etmek) zorunda kalsanız bile adaleti gözetmekte pebbt ediniz. Si-Kîn aranızdaki zenginlerin mallarının fazlasından vergiler alıp, sizin aranızdaki fakirler arasında taksim etmeyi taahhüt ediyorum. Mülklerinizden senede hır idefaya mahsus olmak üzere zekât alınacak. Bu da Allah ve Resulünün müsîüman mülkleri mevzuundaki nizamlarına göre aranızdaki fakirlere verilecektir.»
Bu kabile ile İlgili diğer bir vesika daha var; fakat hangisinin daha eski olduğunu tayin etmek zordur... (İslâm Peygamberi, Citd : I, s. 265 ve 266, Prof. M. Hamidullah, 1967)
Bu Abdülkays heyeti hakkında İ b n i S a ' d t Tobakat'ında şu bilgiyi vermekte olduğunu Fadl'ullah Ceylânı kaydetmektedir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Bahreyn halkına, kendisine yirmi kişilik bîr heyet gönderdiler diye mektup yazdı. Onlar da başlarında reis olarak Eş ece bulunan bir heyetle geldiler. Eşecc'inadı Abdullah ibni Avf'dır. Beraberinde kız kardeşinin oğlu Münkız ibni H a y y a n da vardı. Abdülkays heyeti, Haris kızı Remle "nin evinde konakladı ve onlara ziyafet verildi. Böylece on gün kadar Medine'de kaldılar. Abdullah ibni Avf (Ef-Eşecc), Peygamber (SaüaBahBAteyhi veSeflemfe fıkıhdan ve Kur'ân'dan soruyor ve öğreniyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) onlara hediyefer verilmesini emretti ve Abla h 'ı bunlar üstünde tutarak ona on İki Ukıyye verdi ve M ü n k ı z 'in yüzünü okşadı.»
Önemli bir iş hususunda görüşmek için büyük şahsiyetlere gönderilmek üzere bir millet arasından seçilen seçkin kimseler grubuna Arap dilinde Vefd = Heybet, delege denir. Seçilen bir kişî olursa buna VâfÎd denir. N e-vevî'nin beyanına göre, bu Vefd = Heyet ondört binİtliden ibaretti ve reisleri E I - E ş e c c idî. Gelişlerinin sebebi şu olmuştu : E ş e c c 'in yeğeni bulunan Münkız İbni Hoyyan, cahiliyet devrinde Yesrib'e (Medine'ye} ticaret maksadıyla giderdi. Hicretin 9. yılında Mekke fethine çıkmadan önce ve haccın farz kılınmasından birkaç ay evvel M ü n k ı 2 ticaret malları ile Yesrib'e (Medine'ye) gitmişti. Münkız bir yerde otururken Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ona tesadüf etti. M ü n k i z, Pey-gamberi görünce ayağa kalktı. Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ona sordu :
«— Ey Münkız ibni Hayyan, kavmin ve cemaatin nasıl?»
Sonra onların eşrafını teker teker isimleriyle sayarak onlardan sordu.
Münkız de islâm'ı kabul etti ve Fatiha Sûresi ile İlk nazil olanSûresini öğrendi. Sonra memleketine dönerken Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) onunla birlikte Abdülkays kabilesine bir mektup gönderdi. (Yukarda metni verilen mektubun olması muhtemeldir.) Münkız bu mektubu götürdü, fakat bir müddet bunu sakladı. Sonra karısı bunun. hareketlerinin farkına vardı. Karısı, Eş ece'in kızı idi. Babasına dedi ki :
— Kocam Mü n kız, Medine'den döneli onda acaİfcr haller görüyorum : Yüzünü, el ve ayaklarını yıkıyor. Bu tarafa dönüyor ve eğilip kalkıyor. Geleli beri bu onun bir âdedi olmuştur.
Nihayet Eşecc, Münkız ile karşılaştı ve bu meseleyi konuştular. Bunun üzerine Eşecc'in kalbine islâm'a meyil düştü. Sonra Eşecc, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in mektubunu kavmine götürüp onlara okudu. Böylece onların kalbine de İslâm sevgisi düştü. Nihayet Hz. Peygamberle görüşmek üzere sefere çıkmaya karar verdiler ve yola girdiler. Medine'ye yaklaştıkları zaman Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yanında oturan ashabına :
«Doğu halkının hayırlısı olan Abdülkays kabilesinin (heyeti size geİjdî.» buyurdu;
Münkız İle Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'İn konuşmasın-'.darr-.da anlaşıldığıma-göre, Hz. Peygamber daha önce Bahreyn'i gezmiş ve Abdülkays kabilesi İleri gelenleriyle tanışmıştı. Bu tanşma Bi'setten önce ticaret kervanlarına katıldığı yıllarda olsa gerektir.
Asıl Hadîs-i Şerifin edeb ve ahlâkla ilgili kısmına gelince : Inscn arkadaşlar) İle bir arada otururken ayaklarını uzatabilir ve yanı üstü eline dayanarak yatabilir. Ciddî hallerde ve hatırı sayılır kişilerin gelişlerinde İse oturup doğrulmak gerekir. Peygamber Efendimizin buradaki hareketlerinEş ece'in hal tercemesî için 587 sayılı Hadîs-i Şerîf açıklamasına bakılsın. Orada İsmİ Münzir İbni Âiz olarak geçer. İsmi üzerinde ihtilâf vardır. (Hadîs-i Şerifi İmam A h m e d tahriç.etmiştir.. Fadi'ullah : C. II, s. 604-609).[1129]

(573) İnsan Sabahlayınca Ne Söyler

1199— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, elemişti ki:
— Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) sabahlayınca şöyle buyum, ancak senin kudretinle sabahladık ve senin kudretinle geceledik- Yine senin kudretinle yaşarız ve fsenin kudretinle ölürüz. Dönüş itle ya'nız sanadır.» Gecelediği zaman da şöyle buyururdu:
«Allah'ım, ancak senin kudretinle geceledik ve ancak senin kudretinle safralılarîık. Yine senin kudretinle yaşarız ve senin kudretinle ölürüm Dönüş de yalnız sanadır.»[1130]

Hayata intîka! eden her canlının İki safhası vardır. Bunlardan bîri canlt olarak dünyada yaşadığı müddet, diğeri de ölümü ile meydana gelen haldir. İnsan dünyada yaşarken de normal hayatında İki hal üzere yaşar. Uyanık bulunur, uykuya dalar. Bu durumlara geçiş ve neticeye varış, hep mutlak kudretin emir ve iradesiyle vücut bulur. Sabahın aydın ve uyanık durumuna geçen insan, o gün başına ne işler geleceğini bilemez ve günlük kaderini çizemez. Akşam olup, gece karanlığına dalan kimse de şuursuz ve her şeyden habersiz olarak uykuya yalınca sağlam olarak sabahlayacağını kestiremez. Yaşadıkça da dert ve musibetlerden sıyrılamaz ve akİbet ölümün pençesinden de kurtulamaz. Bütün bu haller karşısında mü'min kula düşen vazife, hayatında İlâhî emirlere uygun görevlerini bilerek yapmak ve tam bir teslimiyet içinde akşam ve sabah Allah'a iltica edip, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in okumuş oldukları bu metindeki duayı söylemektir. Bu ifadeler Vacib Tealâ hazretlerine karşı kulun acziyetini itiraf et-mesİ, ona tevekkül ve teslimiyet olur. Bu ve buna benzer daha sonra gelecek Peygamber Efendimizin dualarını ezberleyip vird edinmek önemli bîr ibadet olduğundan buna gayret harcamalıdır.[1131]

1200— İbni Ömer (Radiyallahu anhüma)"in şöyle dediği işitilmiştir: — Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabahladığı zaman, ve akşamladığı zaman şu kelimeleri söylemeyi bırakmazdı:

«Allah'ım, dünyada ve âhirette senden afiyet isterim. Allah'ım! Dinimde ve dünyamda, ehlimde ve malımda senden afv ve afiyet isterim. Allah'ım! Benim ayıplarımı ört ve korkularımdan emin kıl. Allah'ım! Önümden ve arkamdan, sağımdan ve solumdan ve üstümden (gelecek felâketlerden) beni koru. Altımdan (yerin dibinden bir musibetle) kelâk edilmemden senin azametine sığınırım.»[1132]

Afv, günahların bağışlanması, afiyet de hastalıkla musibetlerden selâmet dileğidir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah, akşam ve hayatları boyunca çeşitli dualarda bulunmuşlar ve birbirinden farklı olarak ashab-ı kirama tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bunların hepsini ayrı ayrı ezberleyip de devamlı okumak hern hafiza bakımından, hem de zaman bakımından kolay bir şey değildir. Aynı mânâyı taşıyanlar arasından birer tane seçip de onları devamlı okumak kifayet eder. Kolaya gelen ve ezberlenmesi mümkün olanlar seçilmelidir. Bundan önceki Hadîs-i Şerif açıklamasına bakılsın.[1133]

1201— Peygamber'in zevcesi bulunan Meymune'nin azadlısı Müslim ibin ziyad demiştir ki:
Enes ibni Malik şöyle dediğini işittim:
Resûlüllah buyurdu:
Sabahlayınca şu sözleri söyleyenin o günde (ölürse) Allah dörtte birini (ateşten) azad eder. Bunları iki defa söyleyeni Allah yarısını ateşeten azad eder.Allahım! Seni şahid kılarak, arş'ını taşıyanları, meleklerini ve bütün yarattıkların şahid kılarak sabahladık ki, sen kendinden başka İlah olmayan ancak bir Allahsın!birliğine şahidlik ederiz.Gerçekten de Muhammed de senin kulundur ve elçindir (Peygamberindir).[1134]

1199-1200 sayılı hadis-i şeriflerle açıklamalarına bakılsın.[1135]

(574) İnsan Geceleyince Ne Söyler

1202— Ebû. Hüreyre'nin şöyle söylediği işitilmiştir: Ebû Beltir dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Sabahladığım ve gecelediğim zaman söyleyeceğim bir şeyi ban-a öğret. Peygamber dedi ki:
«Söyle: Ey gökleri ve yeri yaratan, hazır ve gaybı bilen Allah'ım! Her şey Senin (kudret) ellerinledir. Senden başka hiç bir ilâh olmadığına şaîsidlik ederim. Nefsimin şerrinden, Şeytanın şerrinden ve şirkinden sanla sığınırım. Bunu sabahladığın ve {gecelediğin zaman, yatağına girdiğin zaman söyle.»[1136]

1199 ve 1200 sayılı Hadîs-i Şerîf açıklamalarına bakılsın.[1137]

1203— Ebû Hüreyre'den, geçen hadîsin aynısı rivayet edildi. Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Sellem): «Her şeyin Rabbi ve sahibi.» buyurdu ve : «Şeytanın şerrinden ve onun şirkinden.» dedi.[1138]

Bir önceki Hadîs-i Şerife bakılsın.[1139]

1204— Raşid El-Hubranî'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: Abdullah ibni Amr'a gidip: Resulullah ah(Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğini bana anlat, dedim. O da, bana bir sahife (yazı) verip dedi kis bu, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in bana yazdığı şeydir. Ben de ona baktım, onda şu yazılıydı: Ebû Bekir Es-Sıddîk (Hadiyalîahu anh) \ Peygamber (SallaîlahüAfeyhi Me Sellem)'e sorup, dedi ki:
— Ey Allah'ın Resulü! Sabahladığım zaman ve gecelediğim zaman söyleyeceğim şeyi bana öğret. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
«Ya Ebû Bekîr, söyle: Ey gökleri ve yeri yaratan, gaybı ve hazırı bilen, her şeyin sahibi ve Rabbi olan AUaîh'ım! Nefsimin şerrinden, Şeytan'm şeîrrmden ve şirkinden, nefsime IkÖtüliik kaaanmaiktan veya o kötülüğü bîr müslümana çekip götürmemden sana Sığınırım.»[1140]

1202 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın.[1141]

(575) İnsan Yatağına Girdiği Zaman Ne Söyler

1205— Huzeyfe (Radiyaliahu anh) 'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) uyumak istediği zaman şöyle derdi:
«Senin adınla Allah'ım Ölürüm ve dirilirim.»
Uykusundan uyandığı zaman da:
«Bizi (uyku gibi bir ölümle) Öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamd olsun. Dönüş de ancak onadır.» derdi.[1142]
«Ey Allah'ım, senin ismini devamlı oîarak anarak ölürüm ve yaşarım, kalbim seni anmaktan hiç bir zaman gafil değildir.» demektir.[1143]

1199 sayılı Hadîs-i Şerife ve açıklamasına bakılsın. Büroda farklı olarak, senin kudretinle yerine, senin adınla tâbiri vardır ki :
Kurtubî ise, Allah'ım senin MUMÎT isminle ölürüm ve MUHYÎ is-mİnle dirilirim şeklinde açıklama yapmaktadır. Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarından olan MUHYÎ ismi, dirilten ve MUMÎT ismi de öldüren mânâsını taşır. Hadîs-İ Şerifte uyku, ölümle isimlendirilmiştir. Çünkü hayat, ilim, irade, kudret. İşitme, görme ve konuşma sıfatlan ölüm hali ile kesinlikle kayboldukları gİbİ, uyku halinde bunlar yok hükmünde kalırlar ve varlıklarını gösteremezler. Hayat sıfatından başka, diğer sıfatlar uykudan uyanıncaya kadar atıl duruma geçerler. İnsanda hayat eseri olduğu halele, insan hayatta olduğunu da uykuda bilemez. Bu bakımdan uykuda olan insan için, ölüler safına geçmiştir denilebilir. İnsan bu sıfatlarla Allah'ın rızasını arar, ona İbâdet eder, yasaklarından kaçınır ve azabından korkar. Uyuyan kimseden bu sıfatlarla faydalanmak zail olur da sanki ölülere kavuşur. Uykudan uyanmakla tekrar bu nimetlere kavuşulduğundan Allah'a hamd edilir. İşte uykudan uyanınca edilen hamd, bu büyük nimete kavuşmaktan ötürüdür.[1144]

1206— Enes (Radiyaîlahu anh) 'den rivayet edildiğine göre; demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına girdiği zaman şöyle derdî:
«Bize yediren, bize içiren, bizim ihtiyacımızı gideren ve bizi barındı» rnn Allah'a hamd olsun. Çok kimse vardır ki, onun ihtiyacını karşılayan yok ve barındım ısı da yok...»[1145]

İnsanın hayatı yemek, ve İçmekle kâimdir. Hayat devam ettikçe de insanın ihtiyaçları bulunur ve sonunda istirahat etmeye muhtaç olur. Bütün bunları veren Allah Tealâ hazretlerine hamd etmek de, kulun yaratıcısına karşı vazifelerinden biri olduğunu ve bunun yerine getirilmesi gerektiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu Hadîs-İ Şerîf'leriyle bize, diğerlerinden farklı bir dua olarak öğretiyor.[1146]

1207— Cabir (Radiyallahuanh)'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Elif, Lâm, Mîm, Tenzil ve Tebareke Sûrelerini okumadıkça uyumazdı.
Kavilerden Ebû Zübeyr demiştir ki:
— Bu iki sûre, Kur*ân'da bulunan her sûreye yetmiş sevafrla üstündürler. Bunları kim okursa, ona yetmiş sevab yazılır ve bunlar sebebiyle ona yetmiş derece yükseltilir ve ondan da bunlar sebebiyle yetmiş günah düşürülür.[1147]

114 sûreden ibaret olan Kur'ân-i Kerîmin her sûresi bütün kelimeleri ve harfleriyle Allah kelâmı olmak itibariyle aralarında fark yoktur. Ancak içlerinde bazı sûreler vardır ki, okunuşlarında ve vird edinişlerînde diğerlerine nazaran okuyucuya daha fazla sevap kazanmaya vesile olurlar. Bu bakımdan faziletleri farklı oluyor. Secde Sûresi ismini taşıyan «Elif, Lâm, Mîm, Tenzil Sûresi ile Tebareke Sûresi bu çeşit sûrelerdendir. Devamlı olarak her gece okunuşlan karşılığında kazanılan sevap Ebû Zübeyr'İn dediği gîbi büyük olur. Okuyuu için 70 sevap yazılır, ona 70 derece yükseltilir ve ondan 70 günah düşürülür. Zaten Peygamber (SalîalUhü Aleyhi veSdhmJm her gece yatmazdan önce bunları okumaları, bize bu önemi göstermekte ve bunlon aynı şekilde okumaya bizi teşvik etmektedir.
Bu sûrelerin mânâldrint öğrenip anlayarak onları okumak ve huşu' içinde olmak sevabı kat kat artırır.[1148]

1208— (329-s.) Abdullah şöyle demiştir:
— Zikir anında uyku Şeytandandır; dilerseniz deneyiniz. Sizden biriniz yatağına girip de uyumak istediği zaman Azız ve Celîî olan Allah'ı zikretsin.[1149]

Allah Tealâ Hazretlerinin azamet ve kudretini hatırlayarak onu zikretmek ve teşbihte bulunmak en büyük bir ibadettir. Böyle hayırlı bir işte bulunurken İnsana uyku gelmesi, ancak Şeytanın müdahalesi İle olur. Onun için ibâdetler nefsin yorgun ve neş'esiz bulunduğu anlarda yapılmamalı, şayet imkân varsa ibâdetlere istek duyulan zamanlar tercih edilmelidir. Farz ibâdetler gibi, muayyen zamanlarda yapılması gerekenler için kendi hudutları dahilinde en uygun anlar aranır ve edâ edilirler. Bunların başka zamanlara bırakılması caiz değildir.

İşte İnsan uymak maksadıyle yatağına girdiği zaman Allah'ı anar ve onu zikrederse, Şeytanın tasallutundan kurtulmuş olur. (Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1150]

1209— Câbir'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebareke ve Elif, Lam. Ten-zîl (Es-Secde) Sûresini okumadıkça uyumazdı.»[1151]

1207 sayılı Hadîs-i Şerife ve açıklamasına bakılsın.[1152]

1210— Ebû Hüreyre (Radiyallahu arth) 'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Sizden (biriniz yatağına sığındığı zaman, izannın içini (bağını) çözüp onun Isı. yatağım çırpsm; çünkü o, (yatağından çıkıp gittikten sonra) arkasında yatağına ne bıraktığını bilmez. Sonra sağ yanı üzere yatsın ve şöyle desin: (Allah'ım), senin isminle yanımı koydum. Eğer nefsimi alırsan ona merhamet et ve eğer cnu salıverirsen (hayata kavuşturursan), salih kimseleri koruduğun gibi, onu da koru.» Yahut: «Salih kullarını koruduğun gibi...» buyurdu.[1153]

İnsan sabahleyin yatağından çıktıktan sonra, tekrar yatağına girinceye kadar aradan uzun zaman geçer. Bu müddet içerisinde akreb ve buna benzer zararlı haşarat yatağa girebilir ve insanı bunlar zehirleyebilir. Kulağa ve ağıza girebilen böcekler bulunabilir. Hatta büyü malzemesi de konulabilir. Uykulu ve yorgun olarak yatağına dönen kimse için en kısa yoldan korunma çaresi, elbisesinin eteği ile yatağını çırpması ve böylece yatağını emin hale sokmasıdır. Yatağı çırpmanın görünüşteki hikmeti bu ise de, gerçek hikmetini Allah ve Resulü büir.[1154]

1211— Berâ ibni Âzib'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: — Peygamber (Saltylkthü Aleyhi ve Sellem) yatağına girdiği vakit sağ yanı üzere uykuya yatardı, sonra şöyle buyururdu:
«Allah'ım! Yüzümü (zatımı) sana çevirdim, nefsimi sana teslim ettim, sırtımı sana yasladım (sana güvendim); sevab umarak işimi sanla bıraktım, musibetlerden korkarak da sana güvendim. Senden başka sığınacak ve kurtulacak bir yer yoktur; kurtuluş ancak sanadır. İndirdiğin Kitaba ve gönderdiğin Peygambere iman ettim.»
Peygamber (yine) buyurdu:
«Bir gecede bunları söyleyip de sonra ölen kimse, islâm üzere ölür.»[1155]

Bu Hadîs-i Şerifin yine B u h â r i Hazretlerinin Sahîh'indeki rivayetlerinde :
«Yatağına girmek istediğin zaman, namaz için abdest aldığın gibi abdest al, sonra sağ yanın üzere yat. Sonra şu duayı oku: şeklindedir. Buna göre Hadîs-i Şerifte üç önemli sünnet vardır :
1— Uykuya yatılacağı zaman abdest almak. Bundaki kasıd abdestlî olarak uyumaktır. Bu da ancak yeme ve içmesini uygun bir ölçü üzere yapanlarda mümkün olur.
2— Sağ yan üzere uyumak. Bu Peygamberlerin uyku şeklidir. Çünkü bütün iyi işlerde sağ ile başlamak şeriatın âdetlerindendir. Bİr de sağ omuz üzerine yatınca kalb asılı kalır da, derinliğine uykuya dalınmaz ve insana gaflet gelmez. İslâm tıp âlimlerine göre sol omuz üzerine yatmak sindirim bakımından daha kolay ve daha faydalıdır. Peygamberler için âhirej önemli olduğundan, onlar manevî faydayı tercih etmişlerdir. Beden sağlığı İle uğraşan tabipler ise, bedene faydalı olanı seçmişlerdir.
3— Allah'ı anarak son sözü söylemek ve Allah'a teslim olmak. Hadîs-i Şerif iman edilmesi gereken her şeyi kısa bir İfade İle ihtiva etmekte ve her şeyin Allah'a dayandığını göstermektedir.[1156]

1212— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağma girdiği zaman şöyle buyururdu:
«Göklerin ve yerin Kabbî ve her şeyin tttıbbi olan, tohumu ve çekirdeği çatlatıp çimlendiren, Tevrat ile İncil'i ve Kur'ân'i indiren ey Al-laih'ım! Her kötülük sahibinin kötülüğünden sana sığınırım; zira sen onu perçeminden yakalayansın. Sen evvelsin, senden önce hiç bir şey yoiktur. Sen ahirsin, senden sonra hiç bir şey yok. Sen zahirsin, senin üstünde ihiç !bir şey (kuvvet) yok, (sıfatlarının eserleri hep meydanda). Sen batınsın (zatın görünmez), senden başka hiç bir şey yok. Benim borcumu öde ve beni ihtiyaçtan müstağni kıl.»[1157]

Hal ve vaziyete göne, İnsanların ahlâk ve ruh yapılarına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "\n değişik ve birbirinden farklı mânâlarla dua ettikleri ve tavsiyelerde bulundukları, bu rivayetlerden de anlaşılmaktadır. Duaların her biri ayrı meziyet ve hfkrrief taşımaktadır. Burada daha ziyade Allah'ın sıfatlan anılmakta ve fenalıkların şerrinden Allah'a sığınılmaktadır. Allah'dan başka koruyucu kim olabilir? Allah, Rab'dir. Yoktan var eden, kemâle erdirip terbiye edendir. Çekirdek ve tohumdan bitler yaratır, canlı hayvan yaratır. Canlıları olgunluğa eriştirecek ve terbiye edecek olan mukaddes kitaptar indirir. Allah evveldir. Çünkü kâinat yokken O varidi, O'ndan başka hiç bir şey yoktu. Allah âhirdir. Çünkü her şey yok olacak, yalnız o baki kalacaktır. Allah yarattığı eserleriyle Zahir'dir/ onun kudret ve İradesi üstünde hiç bir kuvvet yoktur. Allah Zâtı itibariyle Bâtınadır, onun varlığından bajka gerçek varlık yok. Zâtı saklıdır.
insanlara muhtaç olmak ve borçlu durumda olmak en ağır işlerden olduğu için, bu halden beri bulunmayı da dualarına eklemişlerdir.[1158]

(576) Uyku Zamanında Duanın Fazileti

1213— Berâ ibni Âzib'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Resûlüllah (Salialîahü Aleyhi ve Sellem) yatağına girdiği zaman sağ yanı üzerine uykuya yatardı, sonra şöyle buyururdu:
«Allah'ım! Nefsimi sana teslim ettim. Yüzümü (zatımı) . sana çevir--«fim. İşimi sana bıraktım. Sırtımı sana yasladım (sana güvendim) : Sevab umarak işimi sana bıraktım ve musibetlerden korkarak sana güvendim. Senden başka sığınacak ve kurtulacak bir yer yoktur; kurtuluş ancak sanadır. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin Peygambere iman ettim.»
— Peygamber (Salialîahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Kim'bu sözleri söyler de, o gecesi ardında Ölürse, İslâm üzere Ölür.»[1159]

1211 sayılı Hadîs-i Şerife ve. açıklamasına bakılsın. El-Berâ İbnİ Âzib kimdir?
Medine'I i ashabdan (Ensar'dan) olup, Hazreç.kabİlesİndendİr. Künyesi Ebû Umare'dir. Diğer bir rivayete göre de Evs kabilesindendir. Bedir Savaşı'nda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini küçük gördüğünden savaşa katılamadı. O gün yaşlan küçük olduğundan savaşa katılamayanların adlan şöyle rivayet edilmektedir : El-Bera ibni Azib, Abdullah ibni Ömer, Rafi1 îbni Hadîc, Üsey-yid ibni Zahîr, Zeyd ibni Sabit, Ümeyr ibni EbÎ Vakkas. Sonra Ümeyr'e savaşa katılma müsaadesi verildi ve savaşta şehid edildi. Başka bir rivayette de Zeyd ibni Erkam, Ebû Saîd El-Hudrî ve So'd ibni U t be bu yaşları küçük görülenler arasında sayılmaktadır.
Bedir Savaşından sonra 14 veya 15 savaşta Peygamber (Satkdlaînü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmuştur. Ayrıca Hz. Ali ile Cemel ve Siffîn vak'alarında bulundu ve Haricîlere karşı savaştı. Sonra Küfe şehrin geçip orada bir ev edindi. Hicretin 72. yılında da Mus'ab ibni Z ü -beyr'İn Emirliği zamanında orada vefat etti.[1160]

1214— (330-s.) Câbir'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: İnsan evine yahut yatağına girdiği zaman bir Melek ve bir Şeytan ona karşı çıkagelir. Melek şöyle der:
(Gününü) hayırla kapa. Şeytan da :
(Gününü) fenalıkla kapa, der. însan eğer Allah'a hamd eder ve onu zikrederse, Şeytanı uzaklaştırır ve Melek onu koruyarak geceler. İnsan (uykusundan) uyandığı zaman yine bir Melek ve bir Şeytan ona karşı çıkıp, aynı sözü söylerler. Eğer Allah'ı hatırlar da, o insan şöyle derse, öldüğü takdirde şehid olarak ölür ve eğer kalkıp namaz kılarsa, pek çok faziletler içinde namaz kılar:
«(Ölüme benzeyen uyku sebebiyle) nefsim öldükten ısonra nefsimi bana geri veren (beni tekrar hayata kavuşturan) ve uykusunda onu öldürmeyen Allah'a ham d olsun. Gökleri ve yeri, yerlerinden kopmaksızın kudretiyle tutan Allah'a hamd olsun; ve eğer onlar yerlerinden kopacak olursa, O'mlan başka onları tutacak hiç kimse yofktur. O, HaÜîm'dir (azab için acele etmez), Gafûr'dur (çok bağışlayandır). Kıyamette ancak Allah'ın izniyle düşecek semayı, yeryüzüne düşmekten tutup koruyapı Allah'a hamd olsun. Gerçekten Allalh insanlara çok şefkatlidir, çok merhametlidir.»[1161]

Daha önceki Hadîs-İ Şeriflerle sabah ve akşam devam edilmesi gereken dualar ve kötülüklerden Allah'a sığınmalar beyan edilmişti. Burada özel olarak ayrı bir hamd şekli getirilip, sonunda elde edilecek manevî mükâfat gösterilmektedir. O do, edilen dualar gkabinde ölüm vuku bulursa şehİd sevabına kavuşmak ve tekrar hayata geçme halinde de ibâdete devam edilirse, sayısız faziletlere nail olma-ktır. Her dua şeklînde ayrı bir fazilet ve hikmet vardır.
Metindeki- Allah'a hamd getirilişler;1 Hac Sûresinin 65. ve Fdhr Sûresinin, de 41. Âyet-i Kerîmeleri lâfzına, uygun olarak İfade edilmektedir.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1162]

(577) İnsan Elîni Yanağının Altına Kor

1215— Berâ'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki:
— Peygamber (Salfaüahü Aleyhi ve Seliem) uyumak istediği zaman elini sağ yanağı altına kordu ve şöyle buyururdu :
«Allah'ım! (Kıyamette hesap için) kullarını toplayacağın günde azabından beni koru.»[1163]
(...) Yine Berö'dan başka bir senedle aynı anlamdaki Hadîs-i Şerîf, Peygamber (SaîtaUahü Aleyhi ve Settem) 'e isnad edilmiştir.[1164]

Diğer bazı rivayet şekillerinde görüldüğü gibi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) uyumak için yattığı zaman, sağ yanı üzere yatar ve sağ elini de sağ yanağı altına koyardı. Uyku şekli hususunda bilgi için 1211 sayılı Hadîs-i Şerifin açıklamasına bakılsın.[1165]

(578) Bir Bölüm

1216— Abdullah ibni Amr'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber şöyle buyurmuştur:
«îki hasletvardır ki, onlara devam eden her müslünıan a Şartı muhakkak Ccnnet'e girer. Bu iki şey kolaydır, fakat bunları işleyip yapan azdır.»»
Soruldu:
— Ya Resûlallah, bu iki şey nedir? Peygamber buyurdu :
«Sizden her biriniz her (beş vakit farz) namaz arkasında on defa tekbîr getirir (ihlâs ve anlayışla Allahu Ekber = Aİlah iher şeyden yücedir, söyler). On defa hamd eder (Elhamdü lillâh = Her çeşit Övgü bütünü ile Âllalh'a mahsustur, der). On defa da Teşbih eder (Sübhanellah — AllaSı bütün noksanlıklardan münezzehtir, der). Bu söyleyişler dilde yüz ellidir; tartıda ise (sevab itibariyle on misli olarak) bin foeşyüzdür.»
Râvi demiştir ki':
— Peygamber (Salla!iahü Aleyhi ve Seltem)'m eliyle bunları saydığını gördüm.
«{İkinci haslet) : (Sizden biriniz) yatağına girdiği jt&vnof) (otuz üç kere) ıtesbîh eder, (otuz üç kere) hamd eder ve (otuz dört kere) tekbîr getirir. Bunlar dilde yüz adettir. (Amel defterinde ve) tartıda ise bin adet ihüsenedir. Sizden îhanginiz bir gündüz ve bir gecede iki bin beşyüz günalı işler? (Bu kadar sevaba her gün kavuşan kimse, elbette cennet'e girer).
Soruldu:
— Ey Allah'ın Resulü, nasıl olur da insan bunlara devam etmez, (bu teşbihleri her gün getirmez) ? Peygamber buyurdu:
«Sizden birinize namazında Şeytan gelip on» şu ve bu işi hatırlatır da bunu ıona hatırlatmaz.»[1166]

Her gün kılınmakta olan 5 vakit farz namazların arkasında 33'er defa teşbih, hamd ve tekbîr getirilmesine ve ayrıca tekbirin 34 defa olmak şar-tiyle zikir sayısının 100 adet olmasına dair sahih Hadîs-i Şerifler vardır. Öteden beri de namazlarımızda bu şekilde ezkâra devam edilmektedir. Burada farklı olarak zikîr sayılan onar adede İndirilmiştir ki, bu miktar, zikrin yapılması gereken en az sayısıdır. Devamlı olarak bu-şeküde teşbihlere devam etmek de sünnettir. Bir namaz sonunda onar adetten üç zikir sayısı otuz eder. Bu sayı günde kılınan beş vakit namaz sayısı ile çarpılırsa, günde yüz eilİ adet sevab eder. Cenab-ı Hak her haseneye (sevaba) on kat mükâfat verdiğine göre, yüz elli sayısı onla çarpılınca bin beşyüz sevab olur. Âhirette insanların amelleri tartıldığı zaman bu miktar hesaba geçer.
Her gece yatarken bu zikirleri metinde gösterildiği gibi, yüz defa getiren kimsenin yüz sevabına karşılık on misli mükâfat kİ, bin sevab verilir. Böylece namazlardan bin beşyüz ve gece teşbihinden de bin olmak üzere her gün İki bin beşyüz hasene kazanılmış olur. işte biri namazların sonunda ve diğeri yatarken edilen bu iki hasletten ibaret teşbihlere devamlı bulunan kimsenin her gün iki bin beş yüz seyyİesi (günahı) bulunamayacağı cihetle Cennet'e girer. Çünkü iyilikleri kötülüklerinden fazladır. Tabiî ki, hak ve hukukla ilgili günahlarla büyük günahlar bu hükmün dışında kalır. Zaten gereği gibi, AİIah'dan korkarak 5 vakit namazını kılan ve her gün bunlara devam eden Allah'ın emirlerine aykırı büyük günahlar işleyemez, başkasının hak ve hukukuna tecavüz edemez, kimseye zulüm yapamaz. Yapan varsa, ibâdetlerini ihlâs ve takva üzere yerine getirmemiş, gösterişte bulunmuş ve sırf şekilden ibaret namaz kılmış demektir. Böyle ibâdetler de makbul olmaz.
Abdullah ibni Amr kimdir? :
Amr İbnİ'l-As'ın oğlu olan Abdullah,, Kureyş kabilesinden-dir ve künyesi Ebû Muhammed 'dir. Babası İle aralarında 12 yaş farkı vardır. Babasından önce islâm'ı kabul ettiği söylenir. Okuma yazma bilen âlim, fâzıl ve hafız kimse idi. Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Seilem) den hadîslerini yazmak için izin istemiş, Peygamber de ona İzin vermişti. Demişti ki :
— Ya Resûlallah! Rıza ve gazap halinde senden her İşittiğimi yazayım mı?
Peygamber de :
«Evet, yaz! Çünkü ben hakdan başka bir şey söylemem.»
Buyurmuştu. Ebû Hüreyre (Radiyaliahu anh) anlatır :
— Abdullah ibni Amr 'dan başka, benden daha ziyade Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemy\x\ Kadîsini ezberleyen olmamıştır. Zira o, hem kalbi İle ezberliyordu ve hem de yazıyordu. Ben ise, yalnız kalbimle ezberliyordum. Hadîsleri yazmak için Peygamberden izin istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellefn) de ona izin vermişti.
Abdullah, devamlı oruç tutar ve gecelen ibâdet ederek uyumazdı. Bu ahlâkından dolayı babası onu Peygamber'e şikâyet etmiş ve bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), Abdullah'a şöyle bu' yurmuştu :
«Gözlerinin sende (uyku) hakkı var, ailenin sende thakkı var, zevcetfiit sende hakkı var. Gece namaz için kalk ve uyu. Oruç tut ve iftar et. Her aydan üç gün oruç tut; bu şekilde oruç seneyi oruç tutmak gibidir.»
Hicretin 65. yılında 72 yaşında vefat etmiştir. Şam, Tâif ve Mısır'da vefat ettiği görüşleri vardır. (Radiyaiiahuanh)[1167]

(579) İnsan Yatağından Kalkıp Da, Sonra (Yatmak İçin) Dönünce, Onu Silkeleyiversin

1217— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu: «Sizden biriniz yatağına girdiği zaman eteğinin bir tarafını tutup onunla yatağını çırpsın ve Allah'ın ismini söylesin (Besmele çeksin); çünkü ayrıldıktan sonra arkasında yatağı üzerinde ne kaldığını bilmez. Uzanmak istediği zaman da sağ yanı üzerine uzansın ve şöyle desin : Seni noksanlıklardan tenzih ederim, Kabbim. Senin kudretinle vücudumu yere koydum ve senin kudretinle ancak onu kaldırırım. Eğer canımı tutarsan (onu alırsan), ona mağfiret buyur ve eğer onu ısahverirsen (öldürmezsen), salih kullarım koruduğun gibi, onu koru.»[1168]

Fadlu'llah açıklamasında diyor ki, Hadîs-i Şerifin varid olduğu devirde evler karanlıktı. Zİra ışık ve lâmba noksanlığı vardı, ev ve giyim eşyası yok denecek kadar azdı. Yatağa girmesi muhtemel olan böcek ve haşarat gibi zararlı şeylerden korunmak İçin yatağı elbise ile çırpmak gerekiyordu.
Kpynaklar hakkında bilgi için 1210 sayılı Hadîs-i Şerif açıklamasına bakılsın.[1169]

(580) İnsan Gece Uyanınca Ne Söyler

1218— Rabîa ibni Kâ'b anlatıp, şöyle demiştir :
— Peygamber (SalfaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in kapısında (hizmet için) yatardım da, ona (gece namazı için) abdeşt suyunu verirdim. Yine Rabîa demiştir ki:
— Gecenin derin bir zamanında Peygamberin şöyle buyurduğunu işitirdim:
«Allah, kendisine hamd edenin hamdini işitip kabul eder.»
Ve yine gecenin derin' vaktinde şöyle buyurduğunu işitirdim :
«Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.»[1170]

Hadîsi rivayet eden Rabî'a, Eşlem kabilesindendir ve Medîne'liler arasında sayılır. Künyesi Ebû Firas'dır. Soffe ehlinden olup, bidayetten beri hazarda ve seferde Hz. Peygamber'den ayrılmazdı ye hizmetinde bulunurdu. Hz. Peygamberden sonra hicretin 63. yılına kadar yaşamıştı. Gece hizmet için Peygamberin kapısında yatardı. Bu esnada gecenin geç vakitlerinde Peygamber Efendimizden duyduklarını anlatmış bulunuyor. yallahu anh.).[1171]

(581) Eli Yağlı Olduğu Halde Uyuyan Kimse

1219— İbni Abbas (RadiyaHahuanhüma), Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemyâ&n rivayet ettiğine göre, Peygamber şöyle buyurdu :
«Kim elinde (et ve yemekten kalma) yağ olduğu ihalde onu yıkamadan yatıp uyursa ve Şöylece ona bir zarar dokunursa, kendinden başkasına dil uzatmasın,(ancak kendini-ayıplasın).»[1172]

İslâm dini her şeyden önce ve ibâdetlerin başında İç ve dış temizliğini, maddî ve manevî temizliği emreder. Bu temizlik olmadıkça Allah katında ibâdetler makbul olmaz. Bu temizliğe her zaman riayet gerektiği gibi, bilhassa yatağa girip yatarken çok dikkat etmek gerekir. Elleri yağlı ve kirli olarak yatağa girmenin çeşitli yönden zararları çoktur. Bu İtibarla temizliğe riayet etmeyen kimsenin başına gelecek hastalık ve zarardan dolayı başkasını kınaması veya hastalığı için başka sebep araması gerekmez. Ancak kendi nefsini suçlamak hakkı vardır. O halde bu çirkin hale düşmemek için her çeşit temizliğe önem vererek temizlemeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÎlem) bize tavsiye ettikleri gibi hareket gerekir.[1173]

1220— Ebû Hüreyre (Radiyaüâhuanh), Peygamber (Salkillahü Aleyhi ve 5eÜem)'tn şöyle buyurduğunu anlatmıştır :
«Kim elinde yağ kiri (kokusu) olduğu halde yatıp uyur da, ona bir şey (zarar) isabet ederse, nefsinden başkasına dil uzatmasın, (ancak kendini ayıplasın).»[1174]

Bundan önceki Hadîs-i Şerife ve açıklamasına bakılsın. Kaynaklar için de aynı hadîse müracaat edilsin.[1175]

(582) Lâmbayı Söndürmek

1221— Câbir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Scdhııahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
«Kapıları kilitleyin, su kırbasını bağlayın, kaplan ka paklayın iz, kapları örtünüz ve lâmbaları söndürünüz. Çünkü Şeytan kilitli kapıyı açmaz, bağ çözmez ve ka'b açmaız. Bir de fare, insanların evlerini yakıp yıkar.»[1176]

Geceleyin evlerde alınması gereken emniyet tedbirleri bu Hadîs-i Şe-rîf'le bize tavsiye edilmektedir. Uyku hali, bir nevî hayatla ilgiyi kesmek olduğundan uyku esnasında olup bitenlerden insan haberdar değildir. Tedbirsizlik yüzünden başına kaza ve felâket gelebilir. Güvenlik tedbirlerini aldıktan sonra Allah'a tevekkül edilerek yatılır. İşte kapıların kapatılıp kilitlenmesi, çeşitlerine göre su kaplarının bağlanması veya kapaklarının takılması, ateşle yanan lâmbaların veya ocakların söndürülmesi birer güvenlik tedbiridir. Bugün bu tedbirlerde şu faydalar sıralanabilir :
1— İnsanlara zarar veren her şeye geniş mânâda Şeytan ismi verildiğine göre, kapalı olan yerlere bulaşıcı hastalık taşıyan haşarat ve hayvan giremez, kaplar içine mikrop düşemez.
2— Örtülü ve kapalı olan kaplar toz ve pislikten korunmuş olur.
3— Kilitlenmiş kapılardan hırsızın girmesi kolay olmaz, kedi ve köpek gibi hayvanlar ise hiç giremez.
4— Binalardaki yangınların çoğu, gece söndürülmeyen soba ve ocaklardaki ateşten İleri gelmektedir. Bilhassa geceleri evlerde dolaşan fareler, taşıdıkları maddelerle de yangına sebep olmaktadırlar. HangİŞekille olursa olsun yanmakta olan ateş daima yangına hazır durumdadır: Bunun İçin gece yatarken tamamen söndürülmesi, en sağlam bir güvenlik tedbiridir. Zaten bugün yangın talimatları arasına girmiş bulunmaktadır.[1177]

1222— İbni Abbas (Radiyailahu anhüma) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
— Bir fare gelip lâmba fitilini çekmeye başladı. Hizmetçi cariye de onu engellemeye koyuldu. Bunun üzerine Peygamber (Saüdkıhü Aleyhi ve Sellem): .
«Bırak onu!» buyurdu. Sonra o fare ateşli fitili getirip Hz. Peygamberin üzerinde oturmuş olduğu seccadenin üstüne bıraktı. Böylece seccadeden bir para yeri kadar yandı. Bu olay üzerine Peygamber,SallaUaJıü Aleyhi ve Sellem) göyle buyurdu:
«Uyuyacağınız zaman lâmbalarınızı söndürünüz; çünkü Şeytan "bunun gibi hareket eder de, sizi yakar.»[1178]

Bu Hadîs-i Şerîf'i aynı senedlerle Ebû Davud rivayet etmiştir. Kita-bu'l-Edeb, hadis ; 5247. Bundan önceki hadîse ve açıklamasına bakılsın.[1179]

1223— Ebû Saîd'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır : — Bir gece Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) uykudan uyandı. Birden bir fare lâmba fitilini alıp, onların üzerine evi yakmak için, onu dama çıkardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o fareye lanet etti ve hac için ihrama girenin, onu öldürmesini helâl kıldı.[1180]

Farelerin sayılamayacak kadar zararları vardır.Ocakları söndüren veba hastalığını taşımalarından tutun da, çarşı ve mahalle yangınlarına kadar sebebiyet Verdikleri felaketleri hatırlamak kâfi gelir. Hac için ihrama, girildiği zaman ay-.,hayvanlarını öldürmek yasaklanmıştır. Bunlar arasında yılan, akrep, kuduz köpek gibi hayvanlar istisna edilmiştir. Bunlar öldürü-lebilir ve öldürülmelerinden dolayı da; ödenmesi gereken sadaka cezası yoktur. Fare de bu zararlı hayvanlar arasında sayıldığından, onun da öldürülmesi yasaklanmamıştır.[1181]

(583) İnsanlar Uyuduğu Zaman Evde Ateş Bırakılmaz

1224— Salim'in babasından rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setiem) şöyle buyurmuştur:
«Uyuduğunuz zaman evlerinizde ateş bırakmayınız.»[1182]

Yangına .ye'zarara sebebiyet vermesi muhtemel olan ateş, soba, [âmba ve ışıkların söndürülerek yatılması bir tedbirdir ve iktisattır. Buna riayet eden fertlerin içinde yaşadıkları cemiyet selâmet,ve refah yollarından birini
kazanmış bulunur.[1183]

. . .

1225— (331-s.) İbni Ömer (Radiyallahuanhüma) 'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, (babam) Ömer (Radiyallahuanh) şöyle buyurdu:
«Ateş bir düşmandır; ondan sakınınız.» İbni Ömer (Abdullah) da yatmazdan önce aile efradının (yaktığı) ateşleri takip eder ve onları söndürürdü.[1184]

Ateş, insanların İdare ve kontrolü altında bulundukça şüphesiz ki, menfaati çok büyüktür. Bu takdirde ateş nimetinin kıymeti biçilemez. İster ısıtma vasıtası olsun, ister aydınlatma ve sanayi vasıtası bulunsun, sağladığı faydalar hudutsuzdur. Fakat burada düşman sayılması, kontrol dışı kalan ateşler itibariyledir. Böyle ateşlere karşı tedbir alınması için zararlarından ötürü düşman sözü ile ateş vasıflanmış bulunmaktadır. En sağlam tedbir de ateşin söndürölmesidir. Bu haber için başka bir kaynak bulunmamıştır.[1185]

1226— Rivayet edildiğine göre, İbni Ömer, Peygamber (Sallaüahti Aleyhi ve Şellemj'in şöyle buyurduğunu işitmiştir :
«(Gece. yatarken) Evlerinizde ateş bırakmayınız; çünlkü o düşmandır.»[1186]

1124 ve 1125 sayıii Hadîs-i Şeriflere ve açıklamalarına bakılsın.[1187]

1227— Ebû Musa'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir : Medine'de bir ev ahalisi ile geceleyin yandı. Bu hâdise Peygamber (Sallallahii hı ve Selimi)'g anlatıldıkta şöyle buyurdu :
«Ateş tsize bir düşmandır. Yatıp uyuyacağımız zaman onu söndürüp üzerinizden (zararım) kaldırınız.»[1188]

Daha önce geçen Hadîs-i Şeriflere ve açıklamalarına bakılsın.[1189]

(584) Yağmuru Berekete Yormak

1228— (332-s.) İbni Abbâs (Radiyallahu anhüma) 'dan rivayet edildiğine göre, yağmur yağdığı zaman kendisi şöyle derdi :
«Ey cariye! Eğerimi çıkar, elbisemi çıkar, hazırla.» Sonra;
«Biz, gökten mübarek bir su indirdik.» Âyet-i Kerîmesini okurdu. (Kaf Sûresi, âyet: 9).[1190]

Bu haber için başka bir kaynak bulunamadığı gibi, açıklamasına da rastlanamamıştır. Konu, yağmuru hayır ve berekete yormak olduğunu itibar ederek ibni Abbas'ın sözlerinden maksadın şu olduğu söylenebilir': Bitkilerle hayvanların yaşayıp gelişmesine sebep olan yağmur gibi çok. önemli bir nîmet Hicaz Yarımadasına senenin sayılı birkaç gününde düşer. Bu bakımdan yağmura hasret fazladır^, her an özlenir. İşte yağmur belirtisi olduğu zaman İbni Abbas hazretlerinin sevindiği ve çıkıp dolaşmak üzere hizmetçisinden etinin eğeritİ-ve- elbisesini hazırlamasını istediği ve belki de, bahçesiyle ilgilenmek için çıkmak arzusunu duyduğu sezilmektedir. Bu bereketli anı da, bizzat Allah kelâmı olan Kâf Sûresinin 9. Âyet-i Kerîmesini okuyarak dile getiriyordu:

«Biz, gökten mübarek bir yağmur indirdik.»[1191]

(585) Odaya Kamçı Asmak

1229— İbni Abbas (Radiyallahu anh) 'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (SaÜüUahü Aleyhi ve Sellem) odaya kamçı asmayı emretmiştir.[1192]

Aİle Feisine karşı saygılı olmak, aile hayatının düzenini ve huzurunu teşkil eden esastır. İnsanların yaratılışı icabı bü saygı yalnız iç duygu ile kemâle gelmez. Hareketlerin ceza İle ayarlanması ve saygının bu ceza usûlü ile takviyesi gerekir. Güzel ve iyî tavsiyeler yanında, bunlara aykırı davranıldığı zaman ceza usûlünün konması hep ahlâkın korunması içindir. Bunun. için aile fertleri tarafından suç işlendiği zaman bu suçun kırbaçla cezalan dırılacağını bildirir mahiyette aile reisinin odanın bir yerine kırbacını asması koruyucu bir tedbirdir.[1193]

(586) Geceleyin Kapıyı Kilitlemek

1230— Cabir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki: — Peygamber- (SûüaUahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu:
«Gece sükûneti bastırdıktan sonra toplantıdan sakınınız. Çünkü Allah Teâlâ, malhlûkatından no dağıtıp yayacağını, sizden hiç biriniz bilemez. Kapıları kilitleyiniz, su kablarını kapayıp bağlayınız, kab-kacağı tersyüz edip örtünüz ve lâmbaları söndürünüz.»[1194]

Mühim ve zarurî işler dışında geceleyin bilhassa çocukların evden dışarı çıkıp toplanmalarında ve dolaşmalarında çeşitli zararlar sayılabilir. Hırsızlık, soygun,' kurt ve kbpek saldırısı gibi haller daha ziyade geceleyin olur. İnsanlar geceleyin etrafı karanlıktan dolayı göremez, fakct bazı hayvanlar gece karanlığında çevreyi gördükleri için dolaşmaya başlarlar. Bunların ne olduğunu İnsanlar bilemez. Bu bakımdan da korunmak lâzım, kapıları kilitleyip evdeki tedbirleri- almak gerekir. Bu hususta bilgi İçin 1221 sayılı Hadîs-'i Şerifin açıklamasına bakılsın.[1195]

(587) Gece Karanlığında Çocukları Alıkoymak

1231— Cabir'den, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Gecenin karanlığı, yahut şiddeti geçinceye kadar çocuklarımızı (evden çıkmaktan) menediniz. Bu bir zamandır ki, (bu vakitte) şeytanlar dağılıp harekete geçer.»[1196]

Bildiğimiz ve bilemediğimiz bazı maddî ve manevî zararlar sebebiyle, bundan önceki Hadîs İ Şerifin mânâsına uygun olarak Özellikle çocukların gece karanlığında dışarı bırakılmamdan tavsiye buyurulmaktadır.[1197]

(588) Hayvanları Birbirine Saldırtmak

1232— (333-s.) İbni Ömer (Radiyallahu anhüma)}dan rivayet edildiğine göre, kendisi hayvanları birbirine saldırtmayı hoş görmezdi.[1198]

Hayvanlar da Allah'ın birer yaratığıdır. Bunların zararlıları öldürülür ve insanlara faydalı olanları da merhametle kullanılarak onlardan istifade edilir. Bunun dışında onlara eziyet olacak hareketlerden sakınılır. Hayvanları birbirine saldırıp döğüştürmek, lüzumsuz kovalcyıp incitmek ve hiç bir fayda sağlanamayacak işleri onlara yapmak hoş olan hareketler değildir. Bunlardan kaçınmak ve onları acıtmayıp merhametli davranmak gerekir. Kesilecek hayvanlar bile incitilmeden en kolay şekilde kesilirler. Zaten bir Hadîs-i Şerifte :
«Yeryüzündekilere merhamet ediniz ki, göklere gahib olan Allah da gize merihamet etsin.» buyurulmaktadır.
Zomanımızdaki horoz dövüştürmeleri, deve ve boğa güreşleri hep bu yasak hareketlerdendir. Burada Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem^e kadar yükseltilmemiş olan bu haber, Tirmizî ve Ebû Davud tarafından merfu' olarak tahriç edilmiştir. Aşağıdaki kaynaklara bakılsın.[1199]

(589) Köpeğin Havlaması Ve Eşeğin Anırması

1233— Cabir. ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallatiahü Aleyh1 ve Selle m) şöyle buyurmuştur:
«Gece sükûnetinden sonra, (evden dışarı) çıkmayı azaltınız. Çünlkü Allah'ın Mr takım yaratıkları vardır ki, onları (bu vakitte) öteye beriye yayar. Kim de köpek havlamasını yahut eşek anırmasını işitirse, koğulmuş bulunan Şeytan'dan Allah'a sığınsın. Zira bu hayvanlar sizin görmediğinizi görürler, hissederler.»[1200]

Gece lüzumsuz yere dışarı çıkmamak ve bilhassa çocukları dışarı bırakmamakla ilgili Hadîs-r Şerifler 1230, 1231 sayılarda geçmişti. Burada ziyade olarak köpek havlaması ile eşek anırmasına karşı takınılacak tavır beyan edilmektedir. Hayvanlarda bazı duygular vardır ki, insanlarda bu ince duygu mevcut değildir, Görme, koku alma, işitme ve hissetme gibi...' İnsanlardan önce bazı tehlikeleri sezebilirler ve bu tehlikelere karşı ses ve hareketleri İle mukabele ederler. Bu bakımdan bir nevi alarm mahiyetinde olan köpek havlaması ile eşek anırması halinde Şeytan şerrinden ve zararlı hallerden Allah'a sığınmak gerekir. Bir rivayette de Allah'a sığınma-lar, geceleyin olan havlama ve anırışlar içindir.[1201]

1234— Câbir ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (ScUclİahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Geceleyin köpeklerin havlamalarını yahut eşeklerin anırmalarını İşittiğiniz zaman Allah'a sığınırız. Çünkü onlar, sizin görmediklerinizi görürler. Kapıları kapayınız., kaparken Allah'ın adını anınız, (Besmele getiriniz). Çünkü Şeytan, Besmele getirilerek kapatılan bir kapıyı açmaz. Çanakları örtünüz, su kablarını bağlayınız (kapaklayınız), (boş) kablarc tersyüz ediniz.»[1202]

1233 ve 1221, 1222 sayılı Hadîs-İ. Şeriflere müracaat edilsin.[1203]

1235— Ömer ibni Ali ibni Hüseyin, Peygamber (SallaîUkhü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği, gibi, Câbir de, Resûlüllah (Salkttâhü Aleyhi Selîtrn)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir :
«Gece, lıashrdiktan (el'ayak çekildikten) sonra sokağa çıkışı azaltınız; çünkü Allah'ın etrafa yaydığı yaratıkları (zararlı mahlûkatı) vardır. Bir de köpeklerin havlamasını yahut eşeklerin anırmasını (geceleyin) işittiğiniz zaman Şeytan'dan AHah'a. sığınınız.»[1204]

1233 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın.[1205]

(590) Horozların Ötüşü İşitilince

1236— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Salİallahü Aleyhi ve Setfem) şöyle buyurdu:
«Geceleyin horozların ötüşünü işittiğiniz zaman, Allah'ın ihsanından (dua ederek) isteyiniz; çünkü bunlar bir melek görmüşlerdir. Geceleyin eşeklerin anırışım işittiğiniz zaman da, Şeytan'm kötülüğünden Allah'a sığınınız; çünkü onlar bir Şeytan görmüşlerdir.»[1206]

Cenab-ı' Hak horozlarda bir özellik yaratmıştır. Gecenin muayyen saatinde ve gündüzün belirli vaktinde öterler. Bunu 6a gecelerin uzamasına ve kısalmasına göre ayarlarlar. Hele bazı horozların ölüşü hiç şaşmaz. Bu ötüşler manevî bir tesirin, bir Melek'in gözükmesiyle meydana geldiği için bu anda edilecek dualara melek de âmîn der ve böylece onun âmîn demeşine uygun düşecek dualar da makbul clur. Onun İçin horoz Ötüşü İşi-tüdİği zaman Allah Tealâ'nın geniş hazinelerinden ve bol rahmetinden istemeyi Peygamber'İmiz bize tavsiye buyurmaktadır. Eşekler de geceleyin zararlı varlıklar görmeleri sebebiyle anırdıklarından, onların kötülüğünden Allah'a sığınmak gerekir.
Ayrıca horozlarda şu vasıflar vardır kİ, bunlar insanlarda mevcuttur : Güzel ses, cömertlik; öyle ki, kendisi yemeyip etrafindaki tavuklara yedirecek kadar... Eşini kıskanmak, erken kalkıp davranmak ve idareci durumda olmak gibi.[1207]

(591) Pireye Sövmeyiniz

1237— Enes ibni Malik'den rivayet edildiğine göre, bir adam Peygamber (Sattaliahü Aleyhi ve Sellem)'\n yanında pireye lanet etti. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu :
«Ona lanet etme; çünkü o, Peygamberlerden bir Peygamberi namaz için uykudan uyandırdı.»[1208]

Bu Hadîs-i Şerif Kütüb-İ Sitîe'de yoktur. Ceylânı nin kaydına göre bunu, Bezzar, Taberânî ve Ebû Ya'lâ tahriç etmişlerdir. Esasen hayvanların htç birine lanet edilmemesi, onlara sövülmemesi gerekir. Bilhassa ibâdetlerin en önemlisi olan namaz İçin insanı uyandırmaya sebep olan ve hayırlı bir işe delâlet eden pireye kötü söylemek edebe aykırı düşer. Bu şekilde hareket etmek, hiç bir zoman onlarla mücadele etmemeyi gerektirmez. Diğer zararlı haşarat gibi öldürülür ve yok edilirler. Fakat lüzumsuz ve edeb dışı söz harcamanın bir mânası yoktur.[1209]

(592) Gün Ortası

1238— (334-s.) Ömer (Radiyatiahu anh) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Çok defa İbni Mes'ud Hazretlerinin kapısı Önünde Kureyş kabilesinden erkekler otururdu. Gölge döndüğü zaman (zeval vaktinde) derdi ki:
— Kalkın (kuşluk uykusuna yatın); geri kalan Şeytan içindir, (onun için geri kalmış demektir). Sonra her karşılaştığı kimseyi kaldırırdı. Hz. Ömer devamla dedi ki: Biz bu şekilde iken, o esnada şöyle dendi:
— Bu (adam), Hashas Oğullarının azadlısıdır, şiir söylüyor. Bunun üzerine İbni Mes'ud onu çağırıp :
«Nasıl söyledin?» dedi.
Buna karşı (Sühayra adındaki o adam şu şiiri) okudu :
Erkenden hazırlanıp yola çıkacaksan, veda et Süleymâ'ya. Saç aklığı ve İslâm dini, kötüjüğe engel yeter insancı... İbni Mes'ud : «Yeter! Doğru söyledin, doğru söyledin.» dedi.[1210]

Güneşin yükselip de gölgenin yön değişeceği gün ortasına Arab dilinde «Kaile = denir. Buna zeval vakti de denir. Günün en sıcak zamanı bu vakit civarında olur. Daha ziyade yaz mevsimlerinde ve sıcak bölge-Jerde güneşin zararından korunmak için hareket etmemek ve yatıp uyumak en güzel bir korunma ve dinlenme çaresİdir. Gündüz yorgunluğunu giderip uykusunu alan ;kimse, gece usanmadan ibâdet edebilir. Dinçlikle ve istekle gece ibâdetinde bulunmanın manevî değeri de daha büyük olur. Böylece bedenin hem sağlığı korunmuş, hem de manevî gıdası alınmış sayılır. Yazın sıcak günlerinde öğle namazını geciktirmek müstahab olduğundan, öğle namazından önce veya vakit girdikten sonra, uyku uyumada beis yoktur. Bu uyku, namaz vakti gözetilerek mevsimlere göre, öğleden önce veya öğleden sonra iş durumları ve zamanlan müsait olanlar tarafından yerine getirilir. Buna Türkçemizde Kuşluk uykusu denilir.[1211]

1239— (335-s.) Sâib ibni Yezîd anlatmıştır. Ömer gün ortasında, yahut ona.'yakın bize uğradı da, şöyle buyururdu:
«Kalkınız da, kuşluk uykusuna yatın. Artık geri kalan Şeytan için (geri) kalmıştır.»[1212]

Bundan önceki habere ve açıklamasına bakılsın.[1213]

1240— (336-s.) Enes (Radiyallahu anh) 'den rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir:
«(Ashab) toplanırlardı, sonra kuşluk uykusu uyurlardı.»[1214]

1238 ve 1239 sayılara müracaat edilsin.[1215]

1241— Enea (Radiyatlohuanh) demiştir:
— Şarap haram kılmdığr zamanda, Medine halkı için, kuru hurma ile koruk hurmadan yapılmış içkiden daha hcşu yoktu. Ben de, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seltem) 'in ashabından bazıları, Ebü Talha'nın evinde bulunurlarken onlara şarap sunuyordum. Bir adam uğrayıp, dedi ki:
— Şarap haram kılındı, Ashab :
— Ne zaman? Yahut: Dur bakaiım (araştıralım), demediler.
— Ya Enes! Şarabı dök, dediler. Sonra ashab, serinleninceye ve yi-kanmeaya kadar Ümmü Süleym'in evinde kuşluk uykusuna yattılar. Sonra Ümmü Süleym onlara koku sürdü. Ondan sonra da onlar Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e gittiler ki, haber adamın dediği gibidir. Enes demiştir ki:
— Artık bundan sonra ashab bir daha şarabı tatmadılar.[1216]

Kuşluk uykusu münasebetiyle getirilen bu Hadîs-İ Şerif, aynı zamanda Ashabti Kiram'ın hakka tereddütsüz olarak testim oluşlarına ve birbirlerine oten güven ve bağlılığın yüksek derecesine açık bir örnektir. ŞÖyie ki :
1— Öteden beri alışkın oldukları ve en hoş gördükleri bir içkiyi kullanırken yasak emrinin gelmesi .üzerine onu hemen kabul edip, içkiyi bir daha kullanmamak suretiyle terk etmeleri, hakka bağlanışın en sağlam örneğidir.
2— Ortada herhangi bir yasaktık belirtisi olmaksızın tek bir arkadaşın haber vermesi üzerine, o haberin doğruluğunu araştırmaya ve beklemeye lüzum göstermeksizin hemen içilmekte olan içkinin dökülmesinde, ashabın arkadaşlarına ne kadar büyük güven ve sadakat taşıdıkları yaşantısı vardır.
3— Ashab, önce içmekte oldukları içkiyi hemen terketmekle Allah'a ve Peygambere karşı vazifelerini yerine getirmişler, sonra Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) m huzuruna çıkmışlardır. Bu da, onların üzerlerine düşen vazifeyi ne derece ciddî bir şekilde yerine getirmiş bulunduklarını göstermektedir.
ümmü Süieym,- Enes Hazretlerinin annesidir ve Ebû Talha da, E n e s 'in babalığıdır. Enesin asıl babası Malık olup, İslâm'ı kabul etmeden önce ölmüştü. Ümmü Süieym daha sonra Ebû Talha ile nikahlandı, ümmü Süieym ve Ebû Talha'nın hal tercemele-rine dair bilgi için 149 ve 164 sayılı Hadîs-i Şeriflerin açıklamalarına müracaat edilsin.
Bu Hadîs-i Şerif münasebetiyle de Ashab-ı Kiramın kuşluk uykusuna yatmış oldukları öğrenilmektedir.[1217]

(593) Gündüzün Sonunda Uyku

1242— (337-s.) Havvât ibni Cübeyr'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Gündüzün evvelinde uyumak dalgınlıktır, ortasında (uyumak) edebdir, sonunda ise ahmaklıktır.[1218]

Beden sağlığı bakımından ve İş görme imkânları bakımından uyku için en uygun zaman, Hadîs-i Şeriflerde varid olduğu gibi, kuşluk uykusudur. Bu vaktin dışına giren gündüzün başında veya akşama yakın bir zamanda uyku uyumak faydalı değildir. Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.[1219]

(594) Ziyafet

1243— (338-s.) Meymûn'dan (İbni Mihran kasdediliyor) İşitÜdiğine göre, demiştir ki, Nafi' hazretlerine sordum:
İbni Ömer ziyafet için davette bulunur muydu? Nafi' dedi ki:
— Ancak bir defa onun bir devesinin bacağı kırıldı da, onu biz boğazladık. Sonra (İbni Ömer) şöyle dedi:
Medîne halkını bana topla. Nafi' demiştir ki :
— Ben: Ey Ebû Abdurrahman (İbni Ömer), hangi şeye (çağırıyorsun)? Bizde ekmek yoktur, dedim. Bunun üzerine şöyle dedi :
«Allah'ım, sanadır hamd... Bu kemikli et. Bu da çorba —yahut bu çorba, bu da et—. İsteyen yer, isteyen de gider.»[1220]

Nikâh ve sünnet düğünleri gibi maksatlar dışında verilen ziyafetlere Arapçada «Me'dübe» denilir. Sırf dostlar ve fakirler yemek yesin diye ziyafet çekilmesinde dinî bîr beîs bulunmadığına bu haber delildir, islâm adabından olcn güzel bir âdettir. Ancak ziyafetlerde israfa meydan verilmemeli, yasak olan şeyler işlenmemelidir. Ziyafetlerde açın karnını doyurmak ve kardeşler arasında sevgi bağlarını, kuvvetlendirmek gibi güzel hasletler vardtr. Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.[1221]

(595) Çocukların Sünneti

1244— Ebû Hüreyre (Radiyatkshıtanh} 'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (SallalUıhü Aleyhi ve Selicm) şöyle buyurdu:
«İbrahim f'Sulıollahü Aleyhi ve Sellem) seksen yıldan sonra sünnet oJdu ve Kadûm'da kendini 'sünnet etti.»
(Ebû Abdullah demiştir ki, «Kadûm» sözü ile bir yer kasdediliyor.)[1222]

Çocukların sünnet ediime işine Arapçada «Hitan» denilir. Erkeklerin avretlerinde doğuşta görülen sarkık deri fazlalığıdır ki, bunu kesip giderme ameliyesine verüen addır. Hem temizlik, hem de cinsiyet bakımından sünnetin faydalı cihetleri vardır. Hz. İbrahim Peygambevf Aleyhimüsselâm) dan itibaren uygulanan peygamberler sünnetidir. Bunun

sünnet'den daha kuvvetLi vacib bir iş olduğuna kâi! olan âlimler vardır. Hıristiyanlar bidayette bu sünnete riayef etmişlerse de, sonraki tahrifler yüzünden bunu terketmişlerdİr. Çocuğun doğum gününden yedi gün sonra sünnet etmek müstehabdır. Bu günden sonraya bırakılırsa, kırkıncı günde yapılır. Bir kısım âlimler de çocuğun temyiz çağı olan yedi yaşında sünnet edilmesini müstehab görmüşlerdir. En doğrusu, çocuğun anlamadığı küçük bir yaşta onu sünnet etmektir. Deri ince ve gelişme durumunda olduğu için kolay olur ve yara çabuk İyileşir. Çocuk da bu ameliyeden bir korku çekmiş olmaz. Geciktirilen bir sünnet, artık bulûğ çağında vacİb olur.
Hz. İbrahim (Aleyhisse\âm) 80 yaşında sünnet olması, İlâhî bir vahyin bu yıla kadar gecikmiş olması hikmetine bağlanabilir.. Hadîs-İ Şerifte geçen «Kadûm» kelimesine hadîs âlimleri iki mânâ vermektedirler.
Bunlardan biri, metinde tercüme edildiği gibi, «.Kadûm» bir yerin ve mahallîn adıdır. O yerde sünnet olmuştur. Diğeri de «Kadûm» balta veya kesere benzer bir âletin İsmidir. O takdirde, bu âletle sünnet olmuştur, demektir.[1223]

(596) Kadının Sünneti

1245— (339-s.) Ümmü'l-Muhacir anlatarak şöyle demiştir :
— Rûm cariyeleri arasında esir edildim de, Hz. Osman (FLadiyallahu anh) İslâm'ı bize arz "tti. İçimizden benden ve diğer bir hanımdan başkası müslüman olmadı. Bunun üzerine Hz. Osman şöyle buyurdu : «Götürünüz de bu ikisini sünneti ediniz ve bunları temizleyiniz.»[1224]

Rivayet edilen bir Hadîs-i Şerifte :
«Erkeklerin sünnet edilişi bir sünnettir. Kadınlar İçin ise bir iyilik sebebidir.»
"Buyurulduğuna göre, sünnetin kadınlarda uygulanması erkekler gibi önemli değildir. Bazı bölgeler ve bazı bünyeler İçin uygulanması, İyİlİk sebebi olur. Her yere ve her bünyeye tatbiki gerekmez. Ancak kadınlar için de sünnetin bahis konusu olduğuna bu^haber delil olmaktadır. Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır. Haberi anlatan Ümmü'l-Muhacir künyesindeki hanım Rûm asdlı olup, adı Ukayle'dİr, Savaşta esir alındıktan sonra müslüman olmuş ve Hz. Osman'ın hizmetinde bulunmuştur.[1225]

(597) Sünnete Davet

1246— (340-s.) Salim haber verip, şöyle demiştir: — (Abdullah) îbni Ömer beni ve Nuaym'ı sünnet etti de bizim üzerimize (düğün ziyafeti için) bir koç kesti. Bizden dolayı hayvan kesildiğinden, bunun için çocuklara karşı neş'elendiğimizi gerçekten kendimiz de hissediyorduk.[1226]

Sünnet düğünleri yaparak ziyafet vermenin islâm âdet ve edeblerinden biri olduğuna bu haber örnek teşkil etmektedir. Her işte olduğu gibi, bureda da İsraftan ve diğer haram İşlerden kaçınmış olmak şarttır. Bu haber İçİn başka bir kaynak bulunamamıştır.[1227]

(598) Sünnette Eğlence

1247— (341-s.) Ümmü Alkame haber vermiştir ki, Hz. Âişe'nin erkek kardeşinin kızları sünnet edildiler de, Hz. Âişe'ye şöyle söylendi :
— Bu çocukları eğlendirecek bir kimseyi çağırsak? Hz. Âişe :
— Evet, dedi de Adiyy'e haber gönderdi. Adiyy de çocuklara gitti. Sonra Âişe (Radiyalİahuanha) eve uğradı da, adamı şarkı söyleyip, neş'e-den başını sallıyor gördü. — Adam çok şiir biliyordu. — Bunun üzerine Âişe :
— Öf, bu bir Şeytan! Çıkarın onu, çıkarın onu, dedi.[1228]

Tİrmizî, ibni Mace ve Ebû Davud hazretlerinin Cihad bahsinde tahriç ettikleri Hadîs-İ Şerifin son kısmında şöyle buyurulmaktadır:
«Müslüman kişinin her eğlendiği gev bâtıldır; ajıcak şunlar bundan müstesnadır: Oltu ile atış yapması (silâh kullanma taliminde bulunması), atına (veya harp vasıtalarına) hareket ve çeviklik öğretmesi, hanımı ile eğlenip oynaşması. Çünkü bunlar, hak olan şeylerdendirler.»
Bu Hadîs-İ Şerifin açıklamasında deniliyor ki, dinî ve ilmî bir fayda kazandırmayan, üstelik insanı önemli görevlerinden alıkoyan ve boşuna zaman harcanmasına sebep olan eğlence ve oyunların hepsi bâtıldır. Bu oyunlar zararlarına göre de haram veya mekruh olurlar. Hz. Âişe 'nin de tutumu gösteriyor ki, çocukları eğlendirmek için eğlence tertip etmekte esasen sakınca yoksa da, bu eğlencenin yapılış şeklinde aşırılık ve münasebetsizlik görülmesi halinde bunda hayır yoktur. Nitekim gördüğü manzaraya hoşlanmadığından bu eğlenceye son vermiştir. (Tîrmizî : Kitabu'l-Cihad, Hadîs : 1637 ye; İbni Mace: KitabuİCihad, Hadîs: 2811 ve; Ebû Davud: Kitabu'l-Cihad, Hadîs : 2513)
Metindeki haber için başka bir kaynak .bulunamamıştır.[1229]

(599) Zimmet Ehlinin Öavet Etmesi

1248— (342-s.) Hazreti Ömer (Radîyaltohu anhi'in azadlısı Eslem'den rivayet edildiğine göre. şöyle demiştir :
— Biz, Ömer ibni'l-Hattab ile Şam'a vardığımız zaman köy ağası (Zımmî) ona, gelip dedi ki :
— Ey Mü'minierin Emîri! Ben sana yemek hazırladım; istiyorum ki, seninle beraber olan seçkin kimseler bana gelsin. Çünkü bu, işim hakkında benim için daha kuvvetlidir ve benim için daha şereflidir.
Hz, Ömer şöyle buyurdu.:
«Bjz, içinde suretler (putlar) bulunan şu kiliselerinize giremeyiz.»[1230]

İslâm idaresi altında kalıp yaşamağa razı olan gayr-i müslİmlere «Zımmî — Zimmet ehli» denir. İslâm devletine bir vergi Ödemek mecburiyetine girip, bu zimmete katlandıklarından onlara bu ad verilmiştir..
Şam, orta şarkta ve daha ziyade Suriye bölgesinde geniş bir sahanın adı ise de, bugün hükümet merkezi olan şehrin adı olarak kullanılmaktadır. Dihkan da köy reislerine verilen bir addır kİ, burada köy ağası diye ter-ceme edilmiştir. Hz. Ömer zamanında bütün Şam ve Filistin bölgeleri fethedilip, islâm idaresi altına girdikten sonra, halifenin karşısına çıkan bir zimmet ehlinin daveti burada bahis konusu olmuştur. Esasta gayr-i müslimlerin yemekleri yenir. Zira; Cenab-ı Hqk,onların yemeklerini yemek hakkında şöyle buyuruyor :
«Kendilerine kitap verilenlerin (Yahudi Ve Hıristiyanların) yemeği size helâldir ve sizin yemeğiniz de onlara helâldir.» (Mâide Sûresi, âyet: 5)
Bu hüküm karşısında Hz. Ömer'in tutumu şundan ileri gelmektedir: Görülüyor ki, yemek reddedilmemekte olup, içinde putlar ve şekiller bulunan kiliseye girmek mahzurlu bulunmaktadır. Bundan da ziyafetin kilisede tertip edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Yoksa İslâm'ın haram kıldığı yiyecek maddeleri dışında olan yemeklerini yemek caizdir. Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[1231]

(600) Cariyelerin Sünneti

1249— (343-s.) Ümmü'l-Muhacir anlatarak şöyle demişti)' :
Rûm'lardan ibaret cariyelerle ben de esir edildim de, Hazreti Osman (RadİyaUahu anh) bize İslâm'ı arzetti. İçimizden benden ve diğer bir hanımdan başkası müslüman olmadı. Bunun üzerine Hazreti Osman şöyle buyurdu:
«Bu ikisini sünnet ediniz ve bunları temizleyiniz.»
Ben de, Hazreti Osman'a hizmet eder oldum.[1232]

Cariye, köle olan hanımlara deniür. Sünnet hususunda hür ve köle olan hanımlar arasında bir fark olmadığına İşaret edilmektedir. Zira mutlak olarak bu Hadîs-i Şerifin zikri 1245 sayıda geçmiştir. Oraya müracaat edilsin.[1233]

(601) Büyükler İçin Sünnet

1250— (343-s.) Ebû Hüreyre'den. rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«Hazreti İbrahim (AİeyhteseÎâm) yüz yirmi yaşında iken sünnet oldu. Bundan sonra da seksen yû yaşadı.»
Sa'îd (ibni Müseyyeb) demiştir ki; Hazreti İbrahim ilk sünnet olandır, ilk müsafir konuklayandır, ilk bıyık kısaltandır, ilk tırnak kesendir ve ilk saçı ağarandır. Bu saç ağarması üzerine de :
«Ey Uabbim, bu nedir?» dedi. (Allah) buyurdu ki:
«Bu vakardır (olgunluktur).» Hazreti İbrahim de :

«Ey Rabbim, bana vakar ziyâde et» dedi.[1234]

Ihtilâm haline ulaşan erkeğe baliğ denir. Böyle bulûğ çağına yetişenlere de, çocukluk devresini aştıklarından «büyük» denir. İşte sünnet olmak yajniz çocuklara mahsus değildir. Çocukluk çağını geçirmiş olsalar bile, erkeklerin yetişkin hallerinde sünnet olmaları gereklidir, hatta vacib mertebesinde olduğunu söyleyen âlimler vardır. Hadîs-i Şerîf bize bu görevi öğretmekte ve bu arada da Hz. İ b r a h i m 'İn faziletlerinden bir kısmını ifade etmektedir. IhtİlâM suretiyle bulûğ çağına ermeyenler için 15 yaş hük-meye engel olurlar, çirkin ve iğrenç manzara arzederler. Bu zararları gi-yılırlar. Kadınlar İçin de hüküm böyledir. Yâni; âdet ve ihtilâm görmeyen 15 yaşındakiler büyük hükmündedirler
(Bu haber için de başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1235]

1251— (345-s.) Hazreti Hasan'm şöyle dediği işitilmiştir:
— Bu adamın (yâni; Malik ibni'l-Miinzir'in) işine şaşmaz mısınız? İslâm'ı kabul eden Kesker halkından ihtiyarlan kasdedip onları teftiş etti de onlara emretti; onlar da sünnet oldular. Bu kış mevsiminde... Haber aldığıma göre, bunlardan ;.bir kısmı öldü. Halbuki Resulü İlah (Aleyhi ve SeHem) ile Rûm ve Habeş asıllı olanlar müslüman oldular da bunlar, hiç bir şey için teftiş edilmediler.[1236]

İslâm'ı kcbu! eden yaşlıların sağlık durumları müsait olmadığı takdirde onları sünnet edilmeye zorlama olmaması gerektiğini bu haber beyan etmektedir.. Mevsim ve sağlık, durumları göz önüne alınarak ihtiyarlar İçin emin yolu tercih etmek gerekir. Ayrıca insanların hallerini araştırıp onları zorlamak doğru değildir. Kesker, Basra ile Küfe arasında bîr kasabadır. İslâm'ı kabul eden buradaki yaşlı halka, Malik i b n i ' I - M ü n z i r 'İn uyguladığı iş. anlalrlmakfcdır.
(Bu haber için yine başka bir kaynak-bulunamamıştır.).[1237]

1252— (346-s.) İbni Şihab'dan rivayet'edildiğine göre, şöyle demiştir: Bir erkek İslâm'ı kabul ettiği zaman, büyük olsa bile, sünnet olmakla emrolunurdu.[1238]

1244, 1250 ve 1251 sayılı Hadîs-i Şeriflere bakılsın.[1239]

(602) Doğumda Davet

1253— (347-s.) Akkâ'h Bilâl ibni Kâ'b'dan rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır:
— Biz, Yahya ibni Hassan'ı (El-Bekrî El-Filistinî'yi) köyünde ziyaret ettik. Ben, îbrahîm ibni Edhem, Abdülâziz ibni Kureyr ve Musa ibni Ye-sar beraberdik, (Yahya) bize yemek getirdi de, Musa oruçlu olduğu için yemedi. Bunun üzerine (kendisini ziyarete gittiğimiz) Yahya şöyle dedi :
«Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Selîem)'in ashabından ve Kinâne Oğullarından Ebû Kursafe künyeli bir adam bize bu mescidde kırk yıl imamlık yaptı ki, o bir gün oruç tutuyordu, bir gün iftar ediyordu. Babamın bir erkek çocuğu doğdu da, onu (Ebu Kursafe'yi) oruç tutmuş olduğu günde davet etti. O da iftar etti.» Bunun üzerine İbrahim kalkıp cüb-besi ile Musa'yı sürttü. Musa da oruçlu iken iftar etti.
(Ebû Abdullah demiştir ki, Ebû Kursafe'nıin ismi Cendere İbni Hayşene'dir.).[1240]

Ashab ve-Tabiînden ibaret çoğunluğun görüşüne göre, icabet edilmesi gerekli olan ziyafetler 8 kısımdır :
1— Sünnet düğünleri için verilen ziyafetler : Böyle bir iş için davet vaki' oİduğu zaman, davete gitmek (İcabet etmek) gerekir. Bundan sonra sayılacak olan ziyafet çeşitleri de aynı hükmü taşırlar.
2— Çocuk doğduğu zaman, Akîka kurbanı kesmek ve etini ziyafet suretiyle müsafirlere ikram etmek veya çiğ olarak dağıtmak.
3— Selâmetle doğumdan kurtulan kadın için verilen ziyafet.
4— MüscfÎr ge:işinden dolayı verilen zjyafet.
5— Yeni bir eve sahip olmaktan dolayı verilen ziyafeh
6— Keder ve musibet İçin verilen ziyafet.
7— Sebepsiz olarak verilen ziyafet.
8— Evlenme ve düğün sebebiyle verilen ziyafet.
İşte Filistinli Yahya'nın anlattığı hâdisede doğum dölayısiyle ziyafet verildiği anlaşılmakta ve böyle bir ziyafete nafile oruç tutmakta olan kimse İcabet ettiği zaman, orucunu bozabileceği de İfade edilmektedir. Ancak bozulan orucun kaza edilmesi vacib olur.
Yahya ibni Hassan, Kudüs halkından yaşlı bir âlim olup, İsabetli ve İyi görüşlü bir kimse idi.
İbrahim ibni E d h e m de, Belh'de doğan, zühd ve takvası ile şöhret bulan ve İnsanlara öğüt veren söz ve hareketlerin sahibidir. 261 yılında Şam'da vefat ettiği söylenir. Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun...
Ebû Kursa (e kimdir? :
Ashab-ı Kiramdan olup, adı Cendere İbni Hayşene veya H ab e ş i yy e 'dir. Kî nane kabilesine bağlıdır, Filistin yahut Tihame'de İkâmet etmiştir. Müslüman oluşunu şöyle anlatır :
«— Ben annemle teyzem arasında büyüyen bîr yetim İdim. Teyzeme daha çok meylim vardı. Koyun-kuzu çobanlığı ederdim. Çok kerre teyzem bana derdi ki :
— Bu adama Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) *& uğrama, seni yoldan çıkarır ve azdırır. Ben de çıkar meraya giderdim ve koyunlarımı bırakıp, sonra Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)'e giderdim ve yanında dururdum. Sözlerini dinlerdim. Sonra akşama doğru koyunların memeleri kuru ve boş olduğu halde onlarla eve dönerdim. Teyzem derdi ki :
—Senîn bu koyunlarına ne oldu, memeleri kuru? Ben de : Bilmiyorum, derdim.
Bir gün Peygamber (Saüaüâhü Aleyhi ve Selem)m şöyle buyurduğunu
işittim :
«Hicret ediniz ve İslâm'a sanlıma. Çünkü cihad devanı ettikçe hicret kesilmez."
Böylece müslüman olup, Peygamberle musafaha edinceye kadar yanına giderek kendisinden dinledim. Nihayet teyzemin bana olan emrini ve koyunlarımın halini Hz. Peygamber'e: şikâyet ettim. Bunun üzerine Peygamber (Sallattahü A ieyhi ve Sellem):
«Bana koyunları getir.» dedi.
Ben de onları Peygambere getirdim. P&ygamber de koyunların sırtlarını ve memelerini sıvadı ve bereketli olmalarına dua etti. Bundan sonra koyunlar süt ve yağb doiduLar, Koyunlaria teyzeme döndüğüm zaman, teyzem bana :
— Yavrum, işte koyunları böyle otar, dedi. Ben dedim ki :
— TeyzecİĞim, ben her gün otardığım şekilde otardım. Ancak sana haber vereyim : Ben Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) e gittim ve m üs I uman oldum. Böylece Peygamberin ahlakını ve sözlerini teyzeme anlattım. Sonunda annem ve teyzem dediler ki :
— Bizi Peygambere götür. Hemen ben, annem ve teyzem gittik. Onlar müslüman oldular ve Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) 'e bîat ettiler.
Yaşı ve ölüm tarihi hakkında bilgiye rasmamamıştır.[1241]

(603) Çocuğun Damacına Mama Çalmak

1254— Enes (Radiyalhhuanh)'den rivayet edildiğine göre; şöyle anlatmıştır :
— (Babalığım) Ebû Talha'mın oğlu (ve benim anadan kardeşim) Abdullah'ı doğduğu gün, Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem)"e götürdüm. Peygamber bir abâ (elbisesi) içinde kendisine ait bir deveyi katranlıyordu. Peygamber (bana) sordu :
«Yanında hurma vür m?» Ben :
Evet, dedim ve ona birkaç hurma verdim. Peygamber de onları çiğnedi, sonra çocuğun ağzını açtı ve onları ağzına çaldı. Çocuk da diliyle ta-danmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hurma, Ensar'm sevdiği şeydir.» buyurdu ve çocuğa Abdullah İsmini verdi.[1242]

Yeni doğan çocuğun damağına,, sağlık ve bereket dileği ile hurma ve ona benzer tatlı şey çiğneyip çalmaya «Tahnîfc =» denir. Bunun ya* pılışındaki maksat, çocuğa gıda vermek değildir. Maddî olmaktan ziyade manevî bir hikmeti vardır. Bu arada da çocuğa ad verilir. Bu hususta daha değişik Hadîs-i Şerifler varid olmuştur.[1243]

(604) Doğum Zamanında Dua

1255— (348-s.) Muaviye ibni Kurre'nin şöyle dediği işitilmiştir:
— Benim (çocuğum) İyas doğunca, Peygamber (Salialîahü Aleyhi ve Sellein)"m ashabından birkaç kişiyi davet ettim de, onlara yemek ikram ettim. Onlar da dua ettiler. Ben dedim ki:
— Siz dua ettiniz, Allah sizin duanıza bereket versin. Şimdi ben bir dua edeceğim, siz amîn deyiniz. Yine Muaviye anlattı:
— Pen çocuğa aklı ve dini hususunda ve bu gibi çok dua ettim. Yine dedi ki:
— Ben, o günün duasını çocuk hakkında arayıp bilmeye bakıyorum.[1244]

Yeni doğan çocuklar için ziyafet verildiği gibi, bu ziyafet münasebetiyle de çocuk hakkında hayır duada bulunmak yine İslâm edebine uygun bir harekettir. Gerek baba ve gerekse müsafirler çocuğa duada bulunurlar. Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[1245]

(605) Çocuk Kusursuz Olunca, Erkek Veya Kız Olduğuna Bakılmaksızın Doğum Vaktinde Allah'a Hamd Eden Kimse

1256— (34Ö-s.) Kesir ibni Ubeyd'in şöyle dediği işitil mistir : Hazreti Âige (EtâdiyetUahü tmha) kendilerinde (yâni: akrabaları içinde) bir çocuk doğduğu zaman, erkek mi, kız rm? sormazdı. Kusursuz yaratıldı m? derdi. Kendisine :
— Evet, dendiği zaman, ELHAMDÜ LİLLÂHİ KABBİLÂLEMİN = Hamd alemlerin Rabbine mahsustur, derdi.[1246]

Doğan çocuk hakkında önemliolan noksansız ve kusursuz olarak dün-1 yayo(gelişidir. Sırf erkeklik veya dişilik istenilmesi gereken bir husus değildir, frkeklerde de hayır umulur, kadınlarda da hayır umulur. Erkekler içinde kötü de çıkabilir, kadınlar içinde de kötü çıkabilir. Mutlak erkeklik veya mutlak dişilik iyilik sebebi veya hayır alâmeti olamaz. Mühim oian çocuğun kusursuz olarak dünyaya gelmesidir. Böyle noksansız ve ayıpsız olarck çocuğu yaratan Allah'a do, verdiği bu büyük nimete karşılık hamd etmek insanın kulluk vazifesidir. Bu hcber için yine başka bir kaynak bulunamadı.[1247]
(606) Kasıkları Tıraş Etmek

1257— Ebû Hürcyre (Radiyaîtahu anh) 'den rivayet edildiğine göre. demiştir ki, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu; «Beş şey. Peygamberlerin seçtiği eski sünnettendir :
1— Bıyık kısaltmak,
2— Tırnaklan kesmek,
3— Kasıkları tıraş etmek,
4— Koltuk altlarını yolmak,
5— Misvak kullanmak.»[1248]

Fıtratın mânâsı, yaratılış, hal, heyettir. İnsanın yaratılışında mevcut bulunan selim bir akıl, Had.fs-i Şerifle geçen 5 şeyin lüzumunu kabul eder ve onları benimser diye bu «Fıtrat» kelimesi geruş mânâ İle açıklanmaktadır. Daha önceden beri geçmiş peygamberlerin bunlar birer sünneti olarak da İzah ediliyor. Bu 5 şeyi ayrı ayrı ele alalım :
Bıyıktan kssaEtmak : Bıyıklar üst dudakta büyüyüp ağızo doğru sarktığı İçin ağzı kaparlar, yemeğe ve İçmeğe engel olurlar. İçilecek suyun veya yenecek yemeğin içine sarkmaları, hem temizliğe aykırıdır, hem de iğrenç ve tiksindiricidir. İslâm'da temizlik ve karşılıklı sevgi esas olduğurra~göre, bunu zedeleyecek her hareketten kaçınmak şarttır. Onun için bıyıklar kısaltılır ve dudak kırmızılığına taşmayacak şekilde terbiye edilirler. Bunu da yapamayanların bıyıklarını traş etmeleri daha doğrudur. Çünkü Imam-ı Azam Ebû Hanife mezhebinde bıyıklan traş etmek de sünnetten sayılır. Asıl sünnet sakalların uzatılmasıdır. Zira; Peygamber (Salhliafiü Aleyhi ve Seilem) müteaddit Hodîs-i Şeriflerinde:
«Bıyıkları kısaltınız, sakalları bırakınız (uzatınız).»
Buyurmuştur. Sakal ancak sünnet miktarı olan bir kabza miktarını geçerse, o zaman kısaltılır. Traş edilmesi bahis konusu değildir. Sakal traşını bir kısım âlimler Karam ve bir kısmı da tahrİmen mekruh saymışlardır. Buna da delil, Hz. Peygamber'irj :
«Sakalian uzatınız» emridir. Bir de ashab içinde sakal traş edenin bulunmayışıdır. Sal<al traş ettiklerine dair bir rivayete rastlanmamaktadır.
Tırnaklan Kesmek : E! ve ayak tırnakları uzadığı zaman parmak uçları arasına yabancı ve pîs maddelerin girmesine zemin hazırlarlar, İş görmeye engel olurlar, çirkin ve iğrenç manzara arzeedrler. Bu zararları gidermek İçİn haftada veya onbeş günde bir kesilip tırnakların-temizlenmesi gerekir. Peygamber (Saltailahü Aleyhi ve SeHem)f\r\ cuma günleri namaza çıkmadan önce bıyıklarını kısalttıkları ve tırnaklarını kestikleri rivayet edilir, insan saçlarını kısalttığı ve tırnaklarını kestiği zaman toplanan kırpıntıları gömer veya bir süpürüntü yerine atar.
Kasıkları Traş etmek : Avret yerlerinde, ön ve arka taraflarda olan kılların temizlenmesi de, sünnettir. Tuvaletteki temİzük İçİn, terlemelerden doğan kirlilik ve pis kokuların giderilmesi İçin bu temizliğin yapılması hem aklen, hem de dinen güzel kabul edilen işlerdendir.
Bu temizlikleri yapma müddeti bünyelere göre değişirse de, haftada, onbeş günde veya ayda bîr yapılmalıdır. Kırk günü de geçirmemelidir.
Koltuk Altlarını yolmak, traş etmek : Bu da Jşasık temizliği yapılırken olur. Sık sık bu temizlik yapılmakla koltuk altlarındaki fena koku ve kirler giderilir.
Misvak Kullanmck : Sivâk adındaki yumuşak bir ağacın dallarından yapılan diş fırçasına «Misvak» denir. Bu yumuşak ağacın gayet sık ve ince lifleri bulunduğundan özel surette hazırlanınca yumuşak bir fırça bu dallardan hazırlanır. Ağaçtaki koku ağza hoş bir rayiha verir ve ağacın usaresi de diş etleriyle bazı diş hastalıklarına fayda sağlar. Her fakirin temin edebileceği en mütevazi bir diş fırçasıdır. Peygamber Efendimiz diş temizliğine o kadar büyük önem vermiştir ki, bîr Hadîs-İ Şeriflerinde :
«Eğer ümmete meşakkat olmasaydı, onlara misvak kullanmayı farz kılardım.»
Buyurmuştur. BİR iş veya seferden saadethanelerine döndükleri zaman da ilk iş olarak Hz. Peygamber'İn Misvak kullandıkları Hz. ÂİŞe tarafından rivayet edilmektedir. Artık diş temizliğinin önemini bugünkü tıp âle-» mi müştereken kabul ettiği için, çeşitli fırça ve macunlar İmâl edilmiş ve doktorlarca tavsiye edilmiştir. Akşam-sabah ve her namaz için abdest alırken ve yemeklerden sonra bu temizliğe riayet etmek sünnettir ve bunda insanların sağlığı İçin büyük fayda vardır.[1249]

(607) Temizlenmekte Vakit

1258— (350-s.) Nafi'den haber verildiğine göre, îbni Ömer (Radıyaliahu cmhüma) her onbeş günde tırnaklarını keserdi ve her ay (koltuk ve kasık temizliği için) ustura kullanırdı.[1250]

Bundan önceki Hadîs-İ Serîf'e ve açıklamasına bakılsın.[1251]

(608) Kumar

1259— (351-s.) İbni Abbas (Radiyallahu cmhüma) 'nın anlattığına göre, eskiden şöyle denilirdi:
— Deve kumarcıları nerede? Sonra on kişi toplanıp henüz sütten kesilmiş on deve yavrusu ve daha ziyade yavrularla bir (büyük) deve satın alırlardı. Sonra kumar oklarım (bir torba İçinde) karıştırırlardı. Bir kişiye (boş) kalıncaya kadar sen imler dokuz kişinin olurdu. Böylece tüm yavru miktarını dolduruncaya kadar bu sehimlere kalanlar yavrulardan birer birer alacaklı olurlardı. İşte bu Meysir'dir .- kumardır.[1252]

Meysir diye adlandırılan kumar oyunu bu. metinde kısa bir ifade ile anlatılmakta olduğundan, oynanış şeklini buradan kavramak zordur. Bu hususta gerekli bügiyi edinmek için Hâzin ismi ile şöhret bulan A I â e d -dİn Alî'nin «Üibabu't-IeVîl ft Maani't-Tenzî!» adlı tefsİrindeki açıklamaya müracaat edelim :
«Meysir» kumardır ve Yüsür = Kolaylık kelimesinden doğmuş bir isimdir. Çünkü zahmet çekmeksizin kolaylıkla mal edinmek işidir. CahİliyET devrinde insanlar bir deve satın alıp, onu boğazlarlar ve etini 28 parça yaparlardı. Sonro ezicim ve aklâm adını verdikleri kumar okları ile bu parçalar üzerine sehim çekerlerdi. Okların sayısı on adet olup, isimleri : Fezz, Tev'em, Rakîb, Hales, Nüfis, Müsbil, Mualîâ, Menîh; Sefîh ve Veğed idi. Bunlardan sehim çektikleri işaretli 7 okun hisseleri vardı. Geri kalan 3 okun da hissesi yoktu. Fezz'in bir, Tev'em'in iki, Rakîb'm üç, Hales'in dört, Nafis'in beş, MüsbİF'in ahi ve Muailâ'nın yedi hissesi vardı. Diğer üç okun : Menîh, Sefih ve Veğed'in hisseleri yoktu. Sonra bu okları, Zübabe adını verdikleri bir torbaya koyarlar ve kendilerince adaletii saydıkları bir adamın eline teslim ederlerdi. Adam bu torbo içindeki okları karıştırıp salladıktan sonro hazırda bulunan oyuncularda bîrinin adına bir ok çekip torbadan çıkarırdı. Çıkan okun kıymetine göre adam etlerden hissesini alırdı. Meselâ; iki hisseli olan TeVem okunu çekmİşse, adına ok çekilen adam İki hisse etînİ alırdı. Böylece adamlara göre ok çekişine devam edilirdi. Hissesi bulunmayan bir ok kime çıkarsa, o deve bedelini borçlanırdı ve eli boş çıkardı. DİğER hisselere kavuşanlar da aldıkları hisseleri yemezler, onları fakirlere dağıtırlardı. Bununla da öğünürlerdi. Bu oyunu oynamayanları da cimr kimseler sayarlardı.» Bakara Sûresİ'nin 219 ve Mâide Sûresi'nİn 90. öyetleYiyle bu ve bunun gibi bütün kumar çeşitleri yasaklanmış, haram kılınmıştır.
Bir emek ve iş karşılığı olmaksızın, zahmer ve yorgunluk çekmeksizİn, sırf tesadüflere bağlı kalarak başkalarının tamamen zararı karşılığında kolaylıkla mal kazanmaya kumar denir. Bir de müsabako ve yarışma vardır ki, bu yasak değildir. Btlgi ve sen'at yarışmaları, insan koşulan (atLetlzm) gibi... Kumar kısmına girmeyen bu yarışmaların yapılış şeklî şudur: Bir şahıs veya bir müessese bilgi veya koşu yarışması açar ve der ki, birinciye 1000, ikinciye 500 ve üçüncüye 250 lira vereceğim. Böyle bir yarışmadan para almak ve vermek helâldir. İki yarışmacıdan biri diğerine : Ben kazanırsam bir şey almam, fakat sen kazanırsan sana şu kadar veririm, derse bu da haram olmaz. Bir de karşılıklı olarak

iddiada bulunan meselâ; iki koşucu arasına üçüncü bîr şahıs girer de : Yarışmayı kazanırsam, İkinizden mükâfatımı alırım ye kaybedersem size bir şey ödemem şartını koşarsa, bu üçüncü şahıs müsabakayı kaybettiği takdirde diğer iki kişiden yarışmayı kazanan Öbür arkadaşından mükâfatı alabilir. Bu şekil yarışma da helâldir. Bu üçüncü şahsa muhallil denir.
Kazanırsam alırım, kaybedersem veririm şeklindeki bütün müsabaka ,ve oyunlar caiz değildir.[1253]

1260— (352-s.) İbni Ömer (Radiyallahu anhütnaj'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Meysir kumardır.[1254]

1259 sayılı habere ve açıklamasına bakılsın.[1255]

(609) Horoz Kumarı

1261— (353-s.) Rabia ibni Abdullah'dan rivayet edildiğine göre :
Ez, Ömer (Rcuîiyallahı anh) 'in. hilâfeti zamanında iki adam iki horoz; üzerine kumara tutuştular, fititnufc üzerine Hz. Ömer horozların öldürülmesini emretti. Bu emre karşılık Ensar'dan bir adam Hz. Ömer'e dedi ki:
— Teşbih, eden bir nesli nasıl öldürürsün? Hazreti Ömer de, onları terketti, öldürtmedi.»[1256]

Karşılıklı bir iddia olmaksızın sırf seyirci kalmak maksadj ile de olsa, horozları ve buna benzer hayvanları döğüştürmek günahtır. Çünkü; bunda hayvanlara eziyet ve zarar verme vardır. Halbuki dinimiz hayvanlara acımayı ve onlara işkence vermemeyi bize emretmektedir. Kesilecek hayvanlar dahî en kolay ve eh rahat bîr şekilde boğazlanır. Bir Hadîs-i Şerifte :
«Merhamet etmeyene merihamet olunmaz.»
Buyurutmaktadir. Bu döğüşfer taraflarca iddialı bir şekilde olursa, kumar kısmına girerler. Hz. Ömer, İşin kökünü kazıma bakımından hay-vaniarın da boğazlanmasını emretmişken, horozlardaki muayyen vakitlerde Ötüş.hasletine ve böylece tesbîhde bulunmaları Özelliklerine binaen vermiş olduğu emirdet] vazgeçmiş olduğu anlaşılmaktadır.
Rabia ibni Abdullah: Tcbiîn seçkinlerinden ve büyüklerinden olup, Peygamber (SaiiaiıoM Aleyhi ve Seliem) 'in zamanında doğmuştur. Muhammed İbnİ'l-Münkedir 'in. amcasıdır ve hadîs rivayeti azdır. Hicretin 93. yılında vefat etmiştir. Allch'ın rahmeh' üzerine olsun...[1257]

(610) Arkadaşına: «Gel, Seninle Kumar Oynayacağım» Diyen Kimse

1262— Ebû Hüreyre demiştir- ki. Resûiüllah (Sattallâhü Aleyhivi Selİem) şöyle buyurdu:
«Sizden biriniz yemin edip yemininde : Lât ve Uzza (putları) adına demişse, LÂ İLAHE İLALLAH desin. Arkadaşına da :
Gel seninle kumar oynayayım, diyen kimıge de (kumar oynayacaği-mahnı) sadaka versin.»[1258]

Yemin büyük varlığa dayanılarak yapılır. Bir İnsan hiç bir şey ifade etmeyen Lât ve Uzza adlı putlarla yemin ederse, kâfirlerin bunlara vermiş olduğu kıymeti vermiş ve onlcrı yüceltmiş bulunacağından, kâfirlere benze-' mis sayılır. Bir kimsenin imanını yenilemesi gerekir ve bu yenileme için : Lâ İlahe İllallah der.
Gel kumar oynayalım, diyerek bu haram İşe girişmek isteyenler, daha kumara başlamazdan önce ortaya koymayı tasarladıkları mallarını sadaka olarak verirlerse, bu hareketleri kötü teşebbüslerini Örten bir hareket olur. Kumardan kazanılan malın sadaka verilmesi caiz olmaz. Çünkü; haramdan sadakayı Allah kabu! etmez. Kumardan elde edilen şey sahibine verilir. S.ahİbi hayatta değilse, veresesine verilir. Veresesi de bulunamıyorsa» o mal sahibi adına fakirlere sadaka olarak verilir.[1259]

(611) Güvercin Kumarı

1263— Bir adam Ebû Hürey.re (RadiyaltahH anb}'a şöyle dedi :
— Biz iki güvercinle bahisleşiyorız, (onları karşılıklı doğüştürüyoruz). Muhalfil bunlardan birini ahr götürür korkvısundan dolayı, aralarına bir muhallil koymayı hoş görmüyoruz. Buna karşı Ebû Hüreyre :
«Bu. çocukların işinden bir iştir; onu terkctmeniz yakındır.» buyurmuştur.[1260]

Tarafların bahisieşerek horoz döğüştürmeieri nasıl ki kumarsa, güvercinlerin de böyle döğüştürülmeleri aynen kumardır. Arayo üçüncü bir şahsın girmesiyle iş kumardan çıkar ve bu helâl olur. Bu üçüncü şahsa mu-haMil denir. Sözleşme şeklini öğrenmek için 1259 sayılı hadîsin açıklamasına müracaat edilsin. E b û H üt e y r e Hazretleri, bu oyun için:
«Bu çocukların işidir, aklı başında olanların işi değildir...» demek su-.retiyle yumuşak bir ifade kullanıp, işin caiz olmadığına işaret etmiş ve bunun terkedilmesî gerektiğini de söylemiştir...Esasen yenen yenilenden bir şey almak şartı İle bahisleşilen oyunların hepsi kumar hükmündedir.
Bu haber için başka bir kaynak- bulunamamıştır.[1261]

(612) Kadınlar İçin Yol Nağmesi

1264— Enes (Radiycliahu anh)'den rivayet edildiğine göre, Berâ ibni Malik erkeklere yol nağmesi yapardı. Enceşe de hanımlara yoî nağmesinde buiunurdu ve güzel sesli idi. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Ey Enceşe! Şişeleri yürütmende yavaş ol.»[1262]

Develerin nağme ile yürütülmesine «Huda ve Hıdâ = » denilir. Develere bimtlİ olarak yol alan hanımların kervanını sürdürmekte bulunan hizmetçi Enceşe'nin güzel sesiyle nağmeleyişİnİ Hz. Peygamber (Salkliahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamamışlardır. Üstelik hanımlara tarizen şaka etmişlerdir; Bu Hâdîs-i Şerîf «Şaka» bahsinde 264 ve 883 sayıda geç-mis' olduğundan fazla bilgi için oraya müracaat edilsin.[1263]

(613) Türkü

1265— (355-s.) İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre, Azız ve Celil olan Allah TeâÎâ'nın:
«İnsanlardan kimi de vardır ki, boş lala müşteri çıkar.» sözünde demiştir, ki, bu boş lâf türkü ve ona benzer şeylerdir. (Lokman Sûresi, âyet: 6).[1264]

İnsanı İbâdetten ve yararlı jşler yapmaktan alıkoyan, şehevî ve nefsanî arzular peşjride sürükleyen, her çeşit söz ve eğlenceler zararları nispetinde makbul o}mayan İşlerdir. İbni A b b a s Hazretleri de, türkü ve ona benzer eğlentileri, kıymet ifade etmeyen boş ve bâtıl sözlerden saymıştır. F a d ! u ' 11 a h.'ın kaydına nazaran bu haber Taberî tarafından tahriç edilmiştir. Bunun İçin başka bir kaynak bulunamamıştır. Bu haber 786. sayıda geçmiştir.[1265]

1266— Berâ ibni A2ib'den rivayet edildiğine göreResûlüllah. (Sctlialİahü Aleyhi ve Sstlem) şöyle buyurdu:
«Selâmı yayın, selâmet bulursunuz. Esere 5= fuzuîiyyat kötülüktür.»
(Râvilerden Ebû Muâviye demiştir ki, «Esere = (boş şeydir.).[1266]

Bu Hadîs-i Şerif 787 sayıda geçmiştir. Bak : Müsnedi imam Ahmed, C. IV, s. 286, ük baskı.[1267]

1267— (356-s.) Fudala ibni Ubeyd'den rivayet edildiğine göre, kendisi insanların biriktiği bir toplantı yerinde idi de, bir takım kimselerin tavla oynadıkları haberi ona ulaştı. Bunun üzerine kızgın bir halde kalkıp şiddetle o oyunu yasakladı. Sonra şöyle dedi:
«Pikkat edilsin, bu oyunu oynayan kimse onun gelirini yer, hınzır etini yemiş ve kanla abdest almış gibi,..>>
Kübe sözü ile tavlayı kasdediyor.[1268]

Bu haber 788 sayıda aynen geçmiştir. Bilgi için açıklamasına müracaat edilsin.[1269]

(614) «Tavla Oynayanlara Selam Vermeyen»

1268— (357-s.) - Fudayl, babası Müslim'den rivayet ettiğine göre, babası şöyle dedi:
Hazreti AH (Radiyflllahu anhi köşk kapısından çıkınca tavla oynayanları gördüğü zaman onları götürürdü de, sabahtan akşama kadar onları hapsederdi. Onlardan bir kısmı gün ortasına kadar hapsedilirdi. (Râvi devam edip) demiştir ki, geceye kadar hapsedilenler para ile muamele edenlerdi. Gün ortasına kadar hapsedilenler de, bu oyunla eğlenenlerdi. Bir de Hz. AH, onlara selâm vermemeyi emrederdi.[1270]

Büyük günahları açıktan işleyen müslümanlara fâsık denir. Böyle fâsık olanlara selâm verilmemesine dair Hadis-i Şerifler 468 sayılı «Fasıka selâm verilmez» bölümünde 1017-1019 sayılarda geçmişti. Kumar oynamak da bu haram olan yasaklardan sayıldığı için kumar mahiyetindeki oyunları oynayanlara selâm verilmez, özel bahsine müracaat edilsin. Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.[1271]

(615) Tavla Oynayanın Günahı

1269— Ebû Musa El-Eş'arî'den rivayet edildiğine göre, Resulüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Tavla oynayan gerçekten Allaih'a ve Resulüne isyan etmiştir.»[1272]

İşlenmesi yasak olan şeylerin yapılmasında Allah'ın nzası yoktur, Peygamberin de yoktur. Kumar .mahiyetinde olan tavlayı oynamak bu yasaklardan sayıldığı İçİn bunu oynayanlar Allah ve Resulünün rızası dışına çıkmış olacaklarından Allah'a ve Resulüne isyan etmiş bulunurlar. Allah a karşı olanların günahı da büyüktür.[1273]

1270— (368-s.) Abdullah ibni Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— İşaretlenmiş olan, ibâdetten şiddetle engelleyen şu iki tavla zarından sakininiz; günkü bunlar kumardandır.[1274]

Zar atmak ve tavla oynamak aynı cinsten oyun oldukları İcİn her ikisinin kullanılış! hüküm bakımından birdir. Kumar kısmından sayıldıkları itibarla bunlardan uzaklaşmayı İ ti n i M es' u d (Radiyaliahu anh) .tavsiye etmiştir. F a d i u ' ! I a h 'in kaydına-göre bu haberi İmam Ahmed tahriç etmiştir. Bundan başka bir kaynak gösterilmemiştir.[1275]

1271— Büreyde'nJn, Peygamber (Salküiahü Aleyhi, veSellem)'den rnra-yetlne göre. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur :
«Tavla oynayan elini domuz etine ve kanına bulamış gibidir.»[1276]

Haram ve pis olma, bakımından etlerin en ağırı, hınzır etidir, kanidir. Müslümanlar şiddetle, bundan kaçındıkları, gibi,, kumar mahiyetinde olan tavla oyunundan da kaçınmaları gerektiğini ?eygamher(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) misal vermek suretiyle beyan, buyurmuştur.[1277]

1272— Ebû Musa, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ye Sellemj'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir :
«Tavla oynayan gerçekten AUaih'a ve Resulüne asî olmuştuı.»[1278]

1269 sayılı Hadîs-i Şerife bakılsın.[1279]

(616) Terbiye Etmek (Eli Altındakiler!) Ve Tavla Oynayanlarla Bâtıl Ehlinin Dışarı Çıkarılması

1273— (359-s.) Nafi'den rivayet edildiğine göre, Abdullah ibni Öraef (RadiyuUühu anhüma) ailesinden birini tavla oynuyor bulunca, onu döverdi ye tavlasını kırardı.[1280]

İnsan çoluk-çocuğunu terbiye için gerektiği zaman döver ve azarlar. Onları kötü alışkanlıklardan alıkoymaya çalışır. TcvİÌa da kötü bir iş olduğundan, ondan uzak bulundurmak için Abdullah ibni Ömer aile efradından birini tavla oynuyor görünce> onu döver ve oyun âletini kırardı.[1281]

1274— (360-s.) Hazreti Âi.şe (Radiy^Uahuanhaydan rivayet edildiğine göre, kendi arazisinde oturmakta 0İan aile halkından bazı kişilerin yanında tavla olduğu haberi kendisine ulaştı. Bunun üzerine Hz. Âişe onlara şu haberi gönderdi:
«Eğer o tavlayı çıkarıp atmazsanız, muhakkak surette sizi yerimden çıkaracağım.» Böylece Hz. Âişe tavlayı onlara çirkin gördü.[1282]

Hz. ÂİŞe (Rüdiyailahuanha) da, diğer haber ve Hadîs-i Şeriflere uygun olarak îavla hakkında gerekli sözü söylemiş ve onu çirkin bulmuştur.[1283]

1275— (361-s.) Rivayet edildiğine göre, îbni Zübeyr hutbe okuyup şöyle dedi:
«Ey Mekke'liler! Kureyş kabilesinden bazı erkeklere ait haber bana ulaştı ki, onlar bir oyun oynuyorlar. Buna tavla deniyor, —îbni Zübeyr solak idi—. Allah (Mâide Sûresi, 90. âyetinde) Şöyle buyuruyor:
(Şarap, kumar, ibâdet için dikilen putlar ve fal okları hep şeytan işinden pis birer şeydir.) Ben Allah'a yemim ediyorum İd, bu oyunu oynayan bir kimse bana getiriliipe, onu derisinde ve tüyünde cezalandıracağım ve eşyasını, onu oajıa getirene vereceğim.»[1284]

Abdullah ibni Zübeyr hicretten sonra Medine'de ilk dünyaya gelen sahabîdir ve Hz. E b û Beki r in kızı Esm"â 'nın da oğludur. Hz. M u a v i y e 'nin vefatından sonra oğlu Y e z İ d 'e bîat etmemiş, Mekke'de kendini halife İlân etmişti. Yezîd'in ölümünden sonra birçok ülkeler kendisine bağlanarak 9 yıl kadar hilâfet makamında bulunmuştu. İşte bu hilâfeti esnasında hutbe okurken tavla hakkındaki yasaklayıcı sözleri söylemiş ve oynayanları şiddetle cezalandıracağını bildirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ha! tercemesİ hakkında gerekli bilgi için 244 sayılı Hadîs-i Şerif açıklamasına bakılsın. Bu haber için bcşka bir kaynak bulunamamıştır.[1285]

1276— (362-s.) Ya'lâ b. Mürre anlatarak demiştir ki, tavla.ile kumar oynayan hakkında Ebû Hüreyre (Radîyallahu anh) 'in şöyle dediğini işittim:
«(Tavla ile kumar oynayan) hınzır eti yiyen gibidir. Kumar olmaksızın onu oynayan da, elini hınzır kanına bulayan gibidir. Tavla oyunu yanında oturup da, ona bakan, hınzır etine bakan gibidir.»[1286]

Ebû Hüreyre (RadİydllahuanH) Hazretlerinden açık bir ifade ile. nakledilen fciu haberde tavla oyununda günahları birbirinden farklı üç durum bulunduğu ifade edilmektedir : '
1— Tavla oynayanlar, karşılıklı olarak bahisleşir ve yenilen kimse yenene para ve mal gibi bir menfaat sağlamayı taahhüt ederse, bu doğrudan doğruya bir kumardır. Kumar ise haramdır. Hınzır etini yemek de haramdır. O halde haram bakımından tavla kumarı, hınzır etini yemek gibidir.
2— Tavlayı bahisleşerek değil de, sırf boşuna bir eğlence diye oynamak kumar değilse de, İbâdetten ve hayırlı İşlerden alıkoyan, boşuna zaman Öldüren bir iş olduğundan çirkin bir şeydir, hınzır kanına el bulaştırmak gibi, kötü harekettir.
3— Imrenme.ve, hoşlanma tavırlarıyle tavla oyunları başında oturup seyretmek de hınzır etine bakıp onu gözetlemek gibidir. Günah ağırlıkları birbirinden farklı olan bu. üç türlü davranıştan da sakınmak en "selâmetli yoldur. Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[1287]

1277— (363-s.) Abdullah ibni Amr ibni'l-As'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«İki zarla (tavlayı) kumar oynayan, hınzır eti yiyen gibidir. Kumar olmaksızın bunları oynayan da, elini hınzır kanma bulayan gibidir.»[1288]

Bir önceki habere ve açıklamasına bakılsın. Bu haber için yine başka bir kaynak bulunamamıştır.[1289]

(617) «Mümin, Bir Yuvadan İki Kere Isırılmaz»

1278— Ebû Hüreyre fRüdiyaltâhu anh) haber verdiğine göre, Resûiül-lah (SaHaLUıhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: .. «Mümin, bir yuvadan iki kerre ısırılmaz.»[1290]

Akıllı ve anlayışlı bir mümin zarar ve musibet gördüğü bir işten dolayı: ikinci bîr defa aldanıp, o musibete düşmez; çünkü ilk İşten ibret alır-ve-böylece o şeye karşı tedbirli davranır, ahmaklık yapmaz. Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) bu Ha'dîs-i Şerîflerfyle müminlere anlayışlı ve tedbirli olmayı, gafletten ve ahmaklıktan uzak bulunmayı emrediyorlar.
«Ledeğ =» zehirli yılan ısırmasına ye «Leşe1 = » akrebin iğnelemesine denir. Akıllı ve anlayışlı insan, bir kerre acı dtfyy^-zehirlendiği1 yılan deliğinden (yuvasından) ikinci bir

defa ısırılmaz; çünkü o anlayışlıdır, artık tedbirini almıştır. Bunun için dünyada karşılaşılan hâdiselerden tecrübe edinerek bunların zararlı olanlarından sakınmayı, İkinci defa zarar görmemeyi mümin gaye edinmelidir.[1291]

(618) Gece Atış Yapan Kimse

1279— Ebû Hüreyre (Radiyatlâhu anh) 'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Gece bize (silâhla) atış yapan, bizden değildir.» (Ebû Abdullah demiştir ki, bu hadîsin isnadı sağlam değildir.).[1292]

Bir müslümana okla veya herhangi bir silâhla haksız yere yapılan atış büyük günahtır. Bu isin gece İşlenmesi, tehlike bakımından daha büyük olacağı için, bilhassa geceleyin bunu irtikâp eden islâm ahlâkı ve gidişatı üzere değildir. İslâm'ın hak yolundan ayrılıştır ve bu bir isyandır. Bu bakımdan Peygamber (SalMiahU Aleyhi ve Sellem);
«Bize atış yapan, bizden, değildir.» buyurmuştur.
Eğer bu haram İşİ helâl itikat ederek İşleyen olursa, zaten imandan ayrılmış ve küfür içine düşmüştür. Böyle bir kimse de müslümanlardan dc-ğİldir, iman vasfını kaybetmiştir. Bu Hadîs-i Şerifi İmam Ahmed'in tah-riç ettiğini F a d I u ' I I a h dip notunda kaydetmektedir.[1293]

1280— Ebû Hüreyre'dea rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Re-sûlüllah (SallaHahii Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu: «Bize karş» $İlâh taşıyan, bizden değildir.»[1294]

Bİr önceki Hadîs-i Şerîf'e ve açıklamasına bakılsın.[1295]

1281— Ebû Musa'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüİ-lah (Süllallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu:
«Bize karşı silâh taşıyan kimse, bizden değildir.»[1296]

Bundan önce geçen iki Hadîs-i Şerife müracaat edilsin.[1297]

(619) Allah Bir Kulunun Ruhunu Bir Yerde Almak İstediği Zaman, 0 Kul İçin Orada Bir İhtiyaç Yaratır

1282— Ebû'l-Melîh, kendi kavminden şahabı olan bir adamdan rivayet ettiğine göre, demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«Allah bir kulunun canını 'bir yerde almak istediği zaman, o yerde o kul için bir ihtiyaç yaratır.»[1298]

Bu Hadîs-İ Şerif 780 sayıda geçmiştir. Bilgi için oraya müracaat edilebilir.[1299]

(620) Mendiline Sümküren

1283— (364-s.) Muhammed ibrii Şirin, Ebü Hüreyre (Radıyatlahu anh) dan anlattığına göre, Ebû Hüreyre mendiline sümkürdü, sonra :
«Peh peh, Ebû Hüreyre keten bir beze sümkürüyor, (büyük hayret)!.. Kendimi biliyorum, Hz. Âişe'nin evi ile minber arasında baygın düşüyordum. İnsanlar diyordu ki, bu adam delirmiş. Halbuki bende açlıktan başka bir şey yoktu.»[1300]

Ashab-ı Kiramdan bazılarının öyle anları olmuştur kî, ne yiyecek bir lokma, ne de giyecek bir parça elbise bulamamışlardı. Ebû Hüreyre (Radîyalkshu anhy hazretleri de bu halleri yaşayanlardan biri idi. Daha sonra İslâm'ın gelişmesi ve civar beldelere hâkimiyeti İle bu sıkıntılar kalk-, mış, yeme ve giyme bakımından da sıkıntılı devirler geçmişti, işte Ebû Hüreyre hazretleri İlk devirdeki şiddetli açlık halini, öteye beriye bayılıp düşen bir mecnûn şeklinde ifadelendiren insanların anlayışıyle diİe getirmektedir, önceleri sümkürecek bir yama bulamazken, sonradan kavuşmuş ^olduğu keten beze sümkürme imkânına kavuşmasına hayret ederek geçirmiş olduğu iki devreyi kısa.ve öz bir dille kıyasiamıştır. Bu haberi biraz daha değişik lâfızlarla imam T İ r m İ z î" Hazretleri yine Muhammed ibni Şirîn kanalı üe şöyle tahriç etmektedir :
«Biz Ebû Hüreyre'nİn yanında idik. üzerinde ketenden boyanmış iki parça kumaş vardı. Bunlardan (mendil yerinde kullandığı) bir parçasına sümkürdü, sonra : Peh peh, Ebü Hüreyre keten kumaşa sünv
(1), kuruyor!.. Kendimi biliyorum, Resûlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Selîem) 'in (Mes-cid'deki) minberi ile Hz. Â i s e'nin evi arasında açlıktan baygın olarak yere düşüyordum da gelen adam ayağını boynuma koyuyordu ve zannediyordu kİ, bende delilik var. Halbuki bende delilik yoktu, bendeki, o hal açlıktan başka bir şey değildi,»
Bİr şeyi büyük görmek ve taacüp etmek mânâsında Araplar «Bah bah tj t veva Bahın bahın = » derler. Türkçede «Peh peh = Amma da hayret edilecek şey» diye İfadeiendirilebİlir.
Her insan malî gücüne göre keten ve kumaş benzeri mendil kullanarak bunlara sümkürebilir ve bu hareket edeb dışı sayılmaz. Ebû Hüreyre'nİn hal tercemesi hakkında bilgi edinmek için 5 sayılı'hadîsin açıklamasına bakılsın.[1301]

(621) Vesvese

1284— Ebû Hüreyre'deny (Ashab) dediler ki:
— Ya Resûlallah! Biz nefislerimizde bir şey hissediyoruz ki, onu konuşmayı istemiyoruz ve bizde üzerine güneş doğmamış (kimsenin bilmediği) şeyler var. Peygamber şöyle buyurdu :
«Salı i d en siz bunu hissediyor musunuz?» Onlar:
Evet, dediler. Peygamber :
«Bu, imanın en açığıdır.» buyurdu.[1302]

Bîr İnsanın içine doğup da İşleyip işlememekte karar veremediği ve mütemadiyen tereddüt ettiği hale vesvese denilir. Bu gibi kararsız kuruntular ve hatırdan geçen kötü şeylerden dolayı insana günah yazılmaz. Ancak böyle kuruntular söz veya iş haline geçirilmek kasıt ve azim derecesine yükselirse, o zaman günah olur. Çünkü insan söz ve fül durumuna geçmekle kötülük doğuracak işleri örtmeğe memurdur. Bunları, söylemek ve yapmak açıktan onları irtikâp etmektir. Nefis kuruntularıyle uğraşmak insanı hataya ve unutkanlığa sevk eder. Bundan kurtulmak için kuruntu yapılan işi terk edip, başka şeye geçmelidir.
İnsanın içinde taşıdığı kasıt ve niyeti, âlimler 5 mertebeye ayırırlar :
1— Hatır : Kalbden geçip de içerde kararlaşmayan şeye denir.
2— Hâcis : Kalbden geçen ve içerde kararlaşan şeye denir.
3— Hadîsü'n-Nefs : İçte kararlaşıp da dışarı çıkmayan ve İşlenip işlenmemesi hususunda bir tercih edilmeyen şeye denir.
4— Eğer tercih yapılıyor, fakat nefis onda tereddüt ediyorsa, buna Kemm denir.
5— Eğer tercih edilen kalp kuruntusunu işlemeye nefis de karar ver-mişse, buna Azim denir. Baştan itibaren üç halde meydana gelen iç duygularından dolayı, kuruntular ister iyi ve İster kötü olsun, bir şey gerekmez. Bunlardan ne. sevab yazılır, ne de günah... Hemm mertebesine çıkan bir kuruntudan dolayı günah yine yazılmaz, fakat iyi kuruntu ise, ondan dolayı bir İyilik sevabı yazılır. Azim haline gelince, bu iki yönden de geçerlidir. Kuruntusunu azim mertebesine çıkaran kimse, azmettiği kötülüğe karşı ceza ve azmettiği iyiliğe karşı sevab kazanır. Fakat bunlar işi başarmak derecesi altında olurlar. Eğer İşe azmediş ve teşebbüs işi başarma durumuna geçerse, yapılan îş ibâdetse on sevab ve günahsa bir ceza elde edilmiş olur. Eğer teşebbüs ve azim haliyle kuruntu neticelenir de iş başarılmazsa, iyİ-İİkten dolayı bir mükâfat, kötülükten dolayı da azim günahı kazanılır. Eğer başarısızlık Allah korkusundan ve insanın kendi ihtiyarından ileri gelmiş, dış tesir bulunmamışsa, böyle kimseden azim günahı da kalkar ve yerine bir İyilik sevabı yazılır. Çünkü; azmedilen bir kötülük insanın kendi ihtiyar ve İradesiyle kaldırılmıştır, :
Biride kalbde yaşayan fenalıklar vardır ki, bunlara azmetmekten İnsana günah yazılır. Bir kimseye kin besleme ve kıskançlık duygularını kalpte benimseyip onları kabullenmek azim olduğundan, bu ve buna benzer kötü ahlâkların hepsi azim mertebesinde olunctı bunların günahı vardır. Fenalıklara çıkaracak olan iç ve dışa ait azimlerden sakınanlar, tertemiz İslâm ahlâkını yaşayanlardır. Manevî olan iç ve dış temizliği budur. Buna maddî pisliklerden arınış katıldığı zamcn kemâl mertebesi yaşanmış olur. Cenab-ı Hak bu yaşayışa erme imkânlarım bütün müminlere ilham edip, kemâle ulaştırsın, insanın İçindeki kötü vesveseleri bilmesi ve onlardan sakınması, onlardan nefret duyması açık ve sağlam bir imanın varlığmo delildir.[1303]

1285— Şehr ibni Havşeb'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki, ben ve dayım Hz. Âişe'nin yanma vardık da, dayım sordu :
— Bizden birimizin içine öyle bir şey doğuyor ki, eğer onu söylerse âhireti gider ve eğer iş meydana çıkarsa, ondan dolayı öldürülür (bu halimize ne* dersin)? Râvi dedi ki,. Hz. Âişe üç defa tekbir getirdi, sonra dedi ki, Resûrüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seltem)'e bundan soruldu da, şu cevabı verdi :
«Sizden birinizde bu hal olduğu zaman üç defa tekbîr getirsin, (Allah-ü Ekber desin). Zira bu hassasiyeti ancak mü'min duyar.»[1304]

Gerçek mümin her an kendini ve iç duygularını murakabe ettiği için daima Allah korkusunu taşır ve sorumluluktan kurtulma çarelerini arar. Manevî sorumluluğu mü'minden başkası anlayamaz. Onun için müminlere arız olan bu hal karşısında tekbîr getirilerek kulluk görevi yerine getirilir. İç duygu sorumluluğu hakkında bilgi İçin daha önceki Hadîs-i Şerife bakılsın. Bu Hadîs-i Şerif için başka bir kaynak bulunamadı.[1305]

1286— Enes ibni Malik'in şöyle dediği İşitilmiştir.;
—. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu:
«Muhakkak surette insanlar «olmayan şeylerden soracaklardır. Nihayet diyecekler ki, Allah her şeyin yaratıcısıdır; q halde Allah'ı kim yarattı?»[1306]

Zamanla insanların hâdiseleri irdeleyip lüzumsuz, enine boyuna çeşitli sorular sorup duracaklarını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çok önceden bildirmiştir. Filozofların birbirine benzemeyen ve birbirine aykırı dü-! şen ve hiç bir zaman bir gerçek üzerinde kararlaşmayan soru ve teorileri umumiyetle bu kabil çalışmalardır. Ufak tefek çeşitli soruları soracakları şöyle dursun, en büyük mesele olan ve inkârın en büyüğünü teşkil eden Allah ı kim yarattı?» sorusunu da soracaklardır. İslâm inancında Allah'ın varlığı kendiliğindendir. O, ne doğmuştur, ne de doğurulmuştur. Ezelî ve ebedî varlık olup, her şey ona muhtaçtır. Eşi ve benzeri olmayan tek bir varlıktır. Bu inancın dışına çıkıp ona bir yaratıcı aramak, onun ulûhiyetini inkârdır, ve küfrün en, büyüğüdür. Bu sual ve böyle vesvese karşısında Allah'a sığınmak ve İhlâs Sûresini okumak gerekir.[1307]

(622) Zan

1287— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Kötü) sandan sakınınız; çünkü zanla hüküm vermek sözün en yalanıdır. Tecessüs etmeyiniz, (insanların ayıplarını ve hallerini araştırmayınız). Birbirinizi çekememezlik etmeyiniz, birbirinize arka çevirmeyiniz, birbirinize hased etmeyiniz, birbirinize kin beslemeyiniz; ey Allah'ın kulları kardeşler olunuz.»[1308]

Bu Hadîs-i Şerif, I. Cild, 192. bplümde 410 sayı ile geçmiştir. Bilgi için açıklamasına müracaat edilsin.[1309]

1288— Enes (Radiyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır :
— Peygamber (SoliaHahü Aleyhi ve SeUem) hanımlarından biri ile beraber bulunduğu sırada, bir adam Peygambere tesadüf etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adamı çağırıp:
«Ey falanca, bu (gördüğün hanım) benim falanca zevcenidir.» dedi. Adam dedi ki:
— Ben kimseye kötü zan etmedim ki, size kötü zan beslemiş olayım. Peygamber şöyle buyurdu: «Gerçekten Şeytan insanoğlunun kan dolaşımı yerinde dolaşır.»[1310]

Şeytan her vesile İle İnsanların kalbine vesvese vermeye ve kötü zanna sürüklemeye imkân araştırır. Ona bu imkânı vermemek İçin kötü zannı doğuracak vaziyetlerden korunmak gerekir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanımı ile konuşmakta iken tesadüf eden adama, yabancı kadınla tek başına konuşuluyor diye kötü zan gelmemesi için, konuştuğu kimsenin zevcesi bulunduğunu bildirmiştir. Bu vesile ile Şeytanın en hassas olan insanın kalbine vesvese1 bifakıp, kan damarları arasında dolaşacak kadar sirayet!! bulunduğunu da açıklamıştır.[1311]

1289— (365-s.) Abdullah (İbni Osman)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
— Kendisinden çalınan adam o kadar zanda oulunur ki. hırsızdan daha büyük (günahkâr) olur.[1312]

Habersiz ve gizli olarak başkasının malını rızası dışında alana hırsız denir. Hırsızlık haramdır ve büyük günahlardandır. Bİr malı çalmak, bir haramı işlemekten İbarettir. Malı çalınan kimse eğer birçok kimselere kötü zan besleyerek suçu bunlara yüklemeye kalkışırsa ve işin gerçeğini bilmeksizin buna kalkışırsa, onlara iftira etmiş olur. iftira da haramdır ve çok kimselere iftira suçu da, bir hırsızlık suçundan daha büyük olur. Onun İçin İşi araştırıp sağlam deliller elde etmeksizin hiç kimseye suç isnad etmemelidir. Rastgele isnadların zararı ve günahı işlenen suçtan daha ağır hale geçer. Bu haber İçin başka bir kaynak bulunamamıştır.[1313]
1290— (366~s.) Bilâl ibni Sa'd El-Eş'arî'den rivayet edildiğine göre, Muaviye, Dimaşk fasıklarının adlarını bana bildir diye, Ebû'd-Derdâ Hazretlerine mektup yazdı. Buna karşılık Ebû'd-Derdâ dedi ki, benim Dimaşk fasıkları ile işim ne; ve ben onları nerden bileceğim? Bunun üzerine oğlu Bilâl w Ben onları yazarım, dedi de onları yazdı. Babasj Ebû'd-Derdâ şöyle dedi:
«{Oğlum) Sen nereden bildin? Sen onların fâsık olduğunu bildinse sen. de onlardansın, önce kendinden (yazmaya) başla.» Böylece isimlerini (Muaviye'ye) göndermedi.[1314]

Sağlam ve kesin delile dayanmaksızın hiç kimse hakkında kötü zan beslenmemelİdir. Şayet kötü zan beslenirse, o fenalık zan sahibi tarafından kazanılmış sayılır. Bunun için Ebû'd-Derda hazretleri, elinde kesîn delil bulunmayan oğlunu fasıklar arasına girmiş durumda saymıştır ve teşebbüsüne engel olmuştur. Şimdiki Şam şehrinin eski adı Di mask'd ir.
Ebû D. erda'nın oğlu Bilal, Y e z î d zamanında ve ondan sonra D i m aşk kadılığında bulunmuştur.
(Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.).[1315]

(623) Cariyenin Ve Zevcenin Kocasını Tıraş Etmesi

1291— (367-s.) Sükeyn ibni Abdülaziz ibni Kays babasından rivayet ettiğine göre :
Babası (Abdülaziz) şöyle dedi:
— Abdullah ibni Ömer (Radiyallahu anhüma)5nın yanma girdim ki, bir. cariye saçlarım traş ediyordu. Abdullah, dedi ki:
— Nûre (Hamam otu) cildi yumuşatır.[1316]

Bu haberden anlaşıldığına göre, bir .kocanın hanımına başını traş ettirmesinde edebe aykırılık yoktur. Türkçede hamam otu diye İsimlendirilen maddenin Arapçası. Nûre'dİr ki, bununla saç ve kıllar giderilir. F a d I u ' I -I a h rın dip notundakİ kaydına göre bu haberi Taberânî tahriç etmiş tir. C. .11, s. 678.[1317]

(624) Koltuğu Yolmak

1292— Ebû Hüreyre'den, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu rivayet edilmiştir:
«Peygamberlerin seçtiği Kadîm sünnetler beştir: Küçükleri sünnet etmek, kasıkları faraş etmek, koltuğu yıolmak, bıyık kısaltmak, tırnaklan kesmek.»[1318]

1257 sayılı Hadîs-i Şerife ve açıklamasına bakılsın.[1319]

1293— Ebû Hüreyre'den, Peygamber (Salluiiahü A leyhi ve Sellem) 'in, şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Beş şey Peygamberlerin seçtiği eski sünnettendir: Küçüklerin sünneti, kasıkların traş edilmesi, tırnakların kesilmesi, feoltuk altlarının yoftuîttiası ve bıyıkların kısaltılması.»[1320]

1257 sayılı Hadîs-İ Şerife ve açıklamasına bakılsın.[1321]

1294— (368-s.) Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir :
«Beş şey Peygamberlerin uyguladığı eski işlerdendir: Tırnaklan kesmek, bıyık kısaltmak, koltuk altı yolmak, kasık traşı yapmak ve küçükleri sünnet etmek.»[1322]

Bundan önceki Hadîs-i Şeriflere bakılsın.[1323]

(625) Kadirşinaslık

1295— Ebu't-Tufeyl anlatıp, şöyle .demiştir:
— Ci'râne mevkiinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selietnj'i gördüm ki, et taksim ediyordu. Ben de o gün çocuktum, devenin kesilen et parçasını taşıyordum. Bu sırada

Peygamber'e bir hanım geldi de, ,ona Peygamber hırkasını döşedi, (onun Ü2erine oturttu). Ben 'sordum:
Bu hanım kimdir? Denildi ki, bu, Peygamberi emziren süt annesiçlir.[1324]

Ci'rane veya Ci'irrâne, Mekke-Tâif yolu üzerinde.bir yerin adıdır. Hu-neyn savaşından dönüşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yerde ganimetleri bölerken süt annesi Halime hanım huzura gelmişler ve me-tİnde anlatıldığı gibi, Hz. Peygamber tarafından güzel bîr şekilde iltifatla karşılanmışlardı. Kendilerinden iyilik görülen kimselere İyilik etmek ve on^ lara iltifatta bulunmak Hz. Peygamberin güzel ahlâklarından biri olduğunu burada görmüş olmakla öylece hareket etmeyi vazife bilmeliyiz.
«Ahd»'ın buradaki mânâsı, bir şeyin kıymetini bilip, onu gözetmek, bir şeyi benimseyip korumaktır. Bu kelimenin lügat bakımından Zaman, yemin, mekân, zimmet, vasiyyet, nasihat, sözleşme, sıhhat ve iman gibi birçok mânâları vardır. Ahd sözünün ilk mânâda kullanıldığına Beyhaki'nin tahriç ettiği ve Hz. Â İ ş e'den rivayet ettiği şu hadîs delil teşkil eder:
Hz. Â işe'den (Radiyaîlahu anha) demiştir ki : İhtiyar bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi de, Peygamber ona:
«Nasılsınız, haliniz nasıl, bizden sonra durumunuz nasıl oldu?»
Diye sordu. Hanımcağız cevap verdi :
— Hayır üzereyiz, anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü... Hanımcağız evden çıkınca dedim ki, ya Resûlallah, bu ihtiyar kadına, bu güzel karşılama ve iltifatı yapıyorsun? Cevaben Peygamber şöyle buyurdu :
«Yâ Âi$e! Bu kadın Hatice'nin zamanında bize gelirdi. Muhakkak ki, kıymet gözetmek (kadirşinaslık) imandandır.»
Bu mânâda bir Hadîs-İ Şerif de 1. C. 232 sayıda geçmiştir.[1325]

(626) Tanıma

1296— (369-s.) Muğîre ibni Şu'be'den rivayet edildiğine göre, bir adam (kendisine) :
Allah Emîrin (Valinin) halini düzeltsin, senin kapıcın bazı insanları tanıyor da, onları izin. bakımından seçiyor, (içeri girmelerine müsaade ediyor). Muğîre şöyle dedi:
— Allah onu (kapıcıyı) bağışlasın; çünkü tanıma kuduz köpek yanında da, saldırıcı deve yanında da fayda verir.[1326]

Tanımanın ve bir şeyin gerçeğini bilmenin önemi büyüktür. Hataların çoğu iyi bilememekten ve tanıyamamaktan ileri gelir. İşin kıymetine ve büyüklüğüne göre zararlar doğar. Gerçek hüviyetleri bilinen kimselere karşı yapılan muamele ve öncelik hakkı tanıma emniyet bakımından iltimas sayılmaz. Yerine göre tedbir ve işleri ayarlama olur. Hayvanlar bile tanıdıklara saldırıp zarar vermezler, insan saldırgan hayvanı tanıyınca ondan ko-runtflv Mûğtre Hazretleri sözleriyle bunu kasdetmektedir. Muğîre'-nin bal tercemesi hakktnda bilgi edinmek İçin 1026 sayılı Hadîs-i Şerif açıklamasına müracaat edilsin. Bu haber için başka bîr kaynak bulunamamıştır.[1327]

(627) Çocukların Cevizle Oynaması

1297— (370-s.) İbrahim'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki :
— Bizim ashabımız, oyunların hepsinde bize müsaade ederlerdi; .ancak köpeklerle değil, (bunlarla oyuna müsaade etmezlerdi).
Ebû Abdullah demiştir ki.:
— (Bize sözü ile) çocuklar kasdediliyor.[1328]

Çocuklar için oyun ve eğİence bir ihtiyaçtır. Onların sağlığına ve ahlâkına zarar vermeyecek şekilde her çeşit oyunla eğlenmelerine müsaade vardır. Ashab-ı kiram çocukların oyunlarına engel olmamışlardır. Hazreti Yakup (Aleyhisselâm) da oğullarının isteği üzerine oynamalarına müsaade etmişti. Bu haber için başka bîr kaynak bulunamamıştır.[1329]

1298— (371-s.) Ebû Ukbe'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştin — Bir defa İbni Ömer'le yolda yürüdüm de, İbni Ömer Habcş'li çocuklara tesadüf edip, onları oynuyorlar gördü. İki dirhem para çıkarıp onlara verdi.[1330]

Çocukları oynar vaziyette gören İbni Ömer {RadiyalUîhuanhüma) onlara çıkışmamış ve oyunlarına engei olmamış, üstelik gönüllerini hoş tutmak için onlara para vermiştir. Onun bu hareketi de çocukların oynamalarına izin vermek sayılır, Bu haber İçin yine başka kaynak bulunamamıştır.[1331]

1299— Hazreti Âişe (Radiyallahuanha)'dan rivayet edilmiştir: «Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kız çocuklardan ibaret arkadaşlarımı bana gönderdi. Onlar oyuncakla oynarlardı: Küçük bebeklerle...»[1332]

Bilhassa kız çocukların oyuncak bebeklerle oynamaları onların yaratılışlarındaki Özelliğe en uygun bîr eğlencedir. Çocukluk çağında olan Hz. Âişe'nin kız arkadaşlarıyla bebek eğlentisinde bulunmasına Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) müsaade etmişler ve çocukları eğlenmeye teşvik buyurmuşlardı. Bu Hadîs-i Şerîf daha geniş bir mânâ ile 368. sayıda geçmişti. Oraya müracaat edilsin.[1333]

(628) Güvercin Kesmek

1300— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki : Resûlül-lah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bir adam gördü, bir güvercini kovalıyor. Şöyle buyurdu: «geytan, şeytanı kovalıyor.»[1334]

Haclîs-İ Şerîf, güvercin emsali kuşlarla oynamanın, onları yakalayıp öldürmenin İyi bir iş olmadığını göstermektedir. Onun için bunu yapan insan ile İnsanı bu bos işe cazibesiyle sürükleyen hayvan birer şeytan olarak vasıflandırılarak, buna benzer hareketlerden sakınmamıza işaret buyurulu-yor. Kuş uçurtup damlar üzerinde kovalayarak, evlerin camlarını kırmaya ve insanları rahatsız etmeye sebep olmak hep hoş olmayan hareketlerdir.[1335]

1301— (372-s.) Hz. Hasan'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir.[1336]

Başıboş dolaşan köpekler umumiyetle insanlara ve hâyvaniara zarar verirler. Çok kere de İçlerinde kuduz köpek eksik olmaz. Her zarar veren şeyden korunmak gerektiğine göre, hiç bir İşe yaramayıp mütemadiyen ses ve saldırmaları ile cemiyeti mutazarrır eden böyie hayvanların öldürülmesini Hz. Osman (RadiyaÜahu anh) emretmişlerdir.
Güvercinler de bir oyun vasıtası olarak kullanıldıklarından ve insanları rahatsız ettiklerinden, bunların da kesilmesini istemişlerdi. Güvercin etinin yenilmesinde bir mahzur yoktur. F a d I u ' I I a h 'in beyanına göre bu haberi Abdurrezzak Musannefinde tahriç etmiştir. Bunun için başka bir kaynak bulunamamıştır.
«(Halife) Hazreti Osman hutbe okuduğu her cuma günü köpeklerin öldürülmesini ve güvercinlerin kesilmesini emrederdi.»[1337]

(373-s.) — Yine Kasan'dan başka bir kanalla rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Hazreti Osman'ı hutbesinde dinledim, köpeklerin öldürülmesini ve güvercinlerin kesilmesini emrediyordu.»[1338]

Bundan önceki habere bakılsın. Bu habere ait başka bîr kaynak bulunamamıştır.[1339]

(629) Kime İhtiyaç Varsa Ona Gitmek Uygundur

1302— (374-s.) Zeyd ibni Sabit (RadiyalUthu arttı)'den rivayet edildiğine göre, bir gün. Ömer ibni Hattab (RadiytıUâhûanb) kendisine geldi de, (içeri girmek için) izm istedi. Zeyd ona izin verdi, Zeyd'in başı, onu taramakta olan kendisine ait bir cariyenin elinde bulunuyordu. O esnada Zeyd başını (cariyenin elinden) yıkardı. Bunun üzerine Hz. Ömer ona :
«Cariyeyi bırak, .tarasın seni.» dedi. Zeyd cevaben dedi ki:
— Ey mü'minlerin Emîri! Bana haber gönderseydin de sana gelseydim ya? Hz. Ömer şöyle buyurdu :
«Benim (sana) ihtiyacım var.»[1340]

Hz. Ömer (Radiyallahu onh) bîr devİet reisi olduğu halde şahsî bir işi için başkasını yanına çağırmayı İslâm edebine uygun bulmamış, bizzat kendisi gitmiştir. Bu, İslâm ahlâkının en nazik edeblerİnden biridir. Zeyd ibnİ SabİT bilhassa feraiz ilminde emsali bulunmayan bir âlim olduğu İçin halife Hz. Ömer, dede mirası ile ilgili bir meseleyi

öğrenmek İçin yanına gitmiş ve böylece büyük bir nezaket göstermişti. Bu haberi Bey-ha kî, Süneni Kübrâ adlı eserinin C. VI, 247. sayfasında ve Feraiz bölümünde tahrİç etmiştir. Zeyd ibni Sabit'İn hal tercemesi hakkında bifgi için 458 sayılı Hadîs-i Şerîf açıklamasına müracaat edilsin.[1341]

(630) Bir Topluluk Beraberken Balgam Atan Kimse

1303— (375-s.) Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«Bir topluluğun önünde insan (öksürüp de) balgam atacağı zaman onu avuçlarıyle (avucundaki mendille) gizleyerek, yere gömünceye kadar göstermesin. Bir kim.Se (Allah rızası için) oruç tuttuğu zaman yağ sürünsün (yıkanıp taransın, miskinleşmesin) de oruç eseri onda görülmesin.»[1342]

Soğuk almış veyc^iaconşİt hastalığına yakalanmış kimselerin elinde olmayarak meydana gelen öksürmeleri sonunda balgam gelir. İnsanlar arasında iken bunu gösterip ortaya atmak çok ayıp ve çirkin bir harekettir. İğrenç manzarayı iki avuçla ve mendille gizleyerek, sesi de mümkün olduğu kadar kısarak balgamı yok etmeli ve gömmek gerekiyorsa göstermemelidir. Hem sağlığı koruma bakımından, hem de edeb bakımından gözetilmesi gereken bir husustur bu...
İbâdetler Allah rızası için yapılır ve sevab ancak ondan istenir. Allah rıazsı için oruç tufan kimsenin İbâdetine gösteriş ve gurur ha'leri karışmasını önlemek için, bu ibâdetini açığa vurmaması gerekir. İnsan yıkanmış ve taranmış, koku ve yağ sürünmüş, zinde ve neş'efi bir halde bulunursa, onda oruçlu hali hissedilmez. Çünkü onda açlık belirtisi görülmez. Allah katında makbul olan İbâdetler böyle ihlâsıı olanlardır. Farz olan ibâdetlerde gizlilik bahis konusu değildir. Zamanında ve yerinde AHah rızası için yerine getirilirler.
Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[1343]

(631) İnsan Bir Topluma Söz Söyleyince Bir Kişiye Teveccüh Etmesin

1304— (376-s.) Ebû Sabit'in oğlu Hubeyb'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
«Bir insan konuştuğu zaman bir kimseye teveccüh etmesini ashab sevmezlerdi, umuma teveccühünü isterlerdi.»[1344]

Bir topluma karşı konuşurken bunlar arasından herhangi bir şahsı mu-hatab edinip, ona dönerek söz s&ylemek edebe aykırıdır. Dİğer İnsanlara kıymet vermemek veya onları hiçe saymak hissini uyandırır. İtimad ve sevgi bağlarını zedeler, nezaket kaidelerine aykırı düşer.[1345]

(632) Lüzumsuz Bakış

1305— (377-s.) Ebu'l-Hüzeyl'in oğlundan rivayet edildiğine göre îöyle anlatmıştır :
Abdullah (ibni Mes'ud) bir hastayı ziyaret etti ve yanında arkadaşlarından bir adam vardı. Abdullah eve girince, arkadaşı (lüzumsuz olarak öteye beriye) bakmaya başladı. Bunun üzerine Abdullah ona :
«Vallahi, iki gözün oyulaydı, senin için daha hayırlı olurdu.» dedi.[1346]

Her evin bir özellik ve mahremiyeti vardır. Lüzumsuz yere (punlara göz atmak ve tecessüste bulunmak İslâm edebine yakışmaz. Bu hususta bilgi İçin 531 sayılı habere müracaat edilsin.[1347]

1306— (378-s.) Nafi'den rivayet edilmiştir :
«Irak halkından bir takım kimseler İbni Ömer (Radiyallahu anhüma) nın yanma girdiler de, onların, hizmetçisi- üzerinde altın bir gerdanlık gördüler. Bundan dolayı birbirine baktılar. Bunun üzerine İbni Ömer :
— Amma da kötülük anlayışınız var!..»[1348]

Burada da lüzumsuz bakışın ve birbiriyle işaretleşmenin çirkinliği belirtilmekte, ağırbaşlılık ve ciddiyetle hareket etmenin lüzumuna işaret edilmektedir. Bu haber için başka bir kaynak bulunamamıştır.[1349]
(633) Boş Söz

1307— (379-s.) Ebû Hüreyre {Radiyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Boş sözde hayır yoktur.»[1350]

Söz, insanın İçinde saklı duygulcrin ve gizli kuruntuların tercümanıdır. Ağıidcn çıkan söz yakalanmaz, geriye çevrilmesi de mümkün olmaz.'Onun İçin akıllı kimseye yaraşan, diünİ tutmakla söz sürçmelerinden sakınmak, zarar doğuracak düşüşlerden korunmaktır. İnsan konuşmadığı zaman durum daima lehinedir. Fakat konusunca ya lehine olur yahut aleyhine olur. Peygamber (Sahaifahü Aleyhi ve Seliem)"\n Hz. Muaz'o şöyle buyurduğu rivayet edilir:
«Ey Muaz! Seri sustuğun müddet selâmettesin. Konuştuğun zaman aleyhine olur Veya lehine olur.->
Bu itibarla bir faydo sağlamayan, ilim ve edeble ilgili bulunmayan boş sözlerde hayır yoktur. Bunlar zarar getirtr. Konuşmalarda noksanlık ve hatalardan kurtulmak için gözetilmesi gereken bazı şartlar vardır ;
1— Söz., ya bir fayda temin etmek, ya da bir zararı kaldırmak maksadıyla söylenmelidir.
2— Söz yerinde söylenmeli ve fırsatı kaçırmaktan sakınmalıdır.
3— Söz ihtiyaç miktarı olmalı, ziyade yapmamalıdır.
4— Konuşulan açık ve sade bir dille söz söylemelidir.
Bir sebebe ve maksada bağlanmayıp rastgele konuşulan sözler hezeyan kabilinden olacağı için, bunlarda hayır yoktur. Hayır olmayan şeyden de kaçınmak gerektir.[1351]

1308— Ebû Hüreyrc'den rivayet edildiğine göre, Peyg&mber(SatlaUahü Aleyhi ve Sellsm) «öyle buyurmuştur;
«ÜmmeÜmin kötüleri, gevezelerdir, enine boyuna söz uzatanlardır, sözlerinde büyüklük tıslayanlardır. Ümmetimin hayırlıları da ahlâk bakımından en güzel olanlarıdır.»[1352]

Saçma sapan, gelişi-güzel söz söyleyip gevezelik etmenin, konuşurken böbürlenip büyüklük taslamanın ve uzun uzadıya konuşup zaman öldürmenin ne kadar zararlı bulunduğunu bu Hadîs-İ Şerîf açık olarak beyan etmektedir, Bu hallere düşmemek için daha önceki haber dolayısİyle yapılan, açıklama şartlarına uygun söz söylemeyi âdet edinmelidir.[1353]

(634) İkî Yüzlü

1309— Ebû Hüreyre (Rcc/fyatlûhuanh) 'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şunlara bir yüzle ve bunlara da (başka) bir yüzle geien iki yüzlü kimse, insanların en kötülerinden biridir.»[1354]

Gerçekte hiç kimse için iki yüz yaratılmamıştır. Fakat bir grup İnsanla veya bir kişi İle karşılaşıp bunların hoşuna gidecek ve uygun düşecek söz söyleyen, sonra onların düşmanlarına gidip başka türlüsünü söyleyen kimseye iki yüzlü denir. İnanca bağlı hükümlerde böyle iki yüzlülük yapana münafik denir. Münafığın yeri cehennemin en alt tabakasıdır. Diğer iki yüzlü de insanları aldattığından, birbirine düşürdüğünden, her devirde ve her zaman çıkarı için çalıştığından bundan daha kötüsü düşünülebilir mİ? Dargın olanların arasını düzeltmek ve barıştırmak İçin her iki tarafa iyi yönleri göstererek hareket etmekte sakınca yoktur. 8u konu ile İlgili olarak 313 ve 409 sayılı Hadîs-i Şeriflere müracaat edilsin.[1355]

(635) İki Yüzlünün Günahı

1310— Ammar ibni- Yasir'den rivayet edildiğine göre, demiştir ki :
— Peygamber (SaüalUchü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu işittim :
«Dünya iki yüzlü olanın kıyamette ateşten iki dili olur.»
Sonra kaba bir adam geçti ele, Peygamber:
«Bu adam onlardandır.» buyurdu.[1356]

İman esaslarında tek yönü olmayıp iman edenlere bir yüzle ve İman etmeyen kâfirlere başka bir yüzle hareket edenler, küfür hali içinde bulunurlar. Tevbe etmeksizin bu hal üzere ölenler İse, cehennemliktirler ve cehennemde kendilerine ateşten İki dil yaratılarak azaba uğratılırlar, cehennemde de ebedî olarak kalırlar. Kâfir olmayacak şekilde iki yüzlülük edenlerden de Allah dilediği kimseleri muvakkat bir zaman için Gehennem'de böyle azaba yine sokar. Tevbe edip, hallerini düzeltenler ve helâllik alanlar kurtulurlar.
Ammar İbni Ya si r 'in hal tercemesi İçin 181 sayılı Hadîs-i Şe-rîfin açıklamasına bakılsın.[1357]

(636) İnsanların Kötüsü Kötülüğünden Korkulandır

1311— Hz. Âişe (Radiyallahuanha) haber verdiğine göre, bir adam Peygamber (SailaltahÜ Aleyhi ve Seltem) "in huzuruna girmek için izin istedi de, Peygamber (onun hakkında) :
«Ne kötü aşiret çocuğudur!..» buyurdu. Adam içeri girince Peygamber ona yumuşak söz söyledi. Ben dedim ki:
— Yâ Resûlallah! (O adam için) söylediğini "Söyledin, sonra sözü yu-.muşattm? Peygamber:
«Ey Âişe! insanların kötüsü, fenalığından korkularak insanların ter-kettiği (yahut insanların yakasını bıraktığı) kimsedir.» buyurdu.[1358]

Bir kimsenin kötülüğünden ve elinden çıkacak zararlardan körkuîarak ona yumuşak söz söylemek ve İyi muamele etmek siyaset icabıdır ve bu hareketin İki yüzlülükle hiç bir ilgisi yoktur. Çünkü kötü insana karşı iyi ve yumuşak davranmakla ondan gelecek fenalık önlenir ve İslâm'a muhabbeti kazanılır. Bir de kötülüğü bildirilen insandan da diğer kimselerin sakınma İmkânı hasıl olur. İnsanların ahlâkı bilinince aldanma olmaz. Bu mânâda daha geniş olarak Hadîş-i Şerifler 338 ve 755 sayılarda geçmiştir. Onlara da bakılsın.[1359]

(637) Utanma

1312— îmran ibni Husayn demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«Utanma ancak hayır getirir.
Bunun üzerine Bügeyr ibni Kâ'b şöyle dedi :
— Hikmetli sözlerde, hayanın bir kısmı, vakardandır ve bir kısmı da kararlılıktandır, îmran da ona şu cevabı verdi :
— Ben Peygamberden, sana hadîs anlatıyorum, sen ise bana kendi sayfandan anlatıyorsun!..[1360]

Bir konuşma esnasında imron hazretlerine bazı kitaplardan hikmetli söz seçerek Büşeyr'in karşılık vermesine haklı olarak İmran kızmış ve Hz. Peygamberin sözüne hiç bir sözün mukabÜ tutulamayacağını ifade etmiştir. Utanma (Haya) konusu 271 sayılı bölümde 597-603 sayılı Hadîs-İ Şeriflerle geçmirrir, Bilgi için oraya müracaat edilsin.[1361]

1313— (380-s.) İbni Ömer. (Radiyctllahuanhümaj'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Gerçekten. haya ile iman bütün olarak her ikisi birbirine bağlıdır. Bunlardan biri kaldırılınca, diğeri de kalkar.»[1362]

Birinci cild 271 sayılı «Haya Utanmak» bölümüne bakılsın. Bu haber! Hakim tahrİç etmiştir, FadiuP!lah : C. M, s. 693, dip not.[1363]

(638) Cefa

1314— Ebû Bekir ıRadiyaUMhü arih)'ddn. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve SHlem)'ixı şöyle buyurduğu rivayet edilmişti):
«Haya imandandır; iman ise cennettedir. Arsızlık (yüzsüzlük) cefadandır, cefa ise Cehennemdedir,»[1364]

Utanmak İmandan bir bölüm olduğu itibarla, iman nimeti sahibini cennete götürdüğü gibi, utanma hasîeîi de insanı cennete ulaştırır.
Katı yürekliliğe, kabalık ve arsızlığa «Cefö» denir. Arsızlık ve haya-sızlığa do «Bezâ» denir. Allah'dan ve insanlardan utanmayanlar kaba ve haşin kimselerdir ki, bunlar kötülükleri dolayısiyle cehennemlik olurlar. Ha-yasızlik bunların ayrılmaz bir vasfi bulunduğundan, hayasızlar da onlarla beraber cehenneme airerler.[1365]

1315— Muhammed ibni. AH (İbnil-Hanefiyye) babasından rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir :
«Peygamber (Saîlallohü Aleyhi ve Seîlem) 'in. başı büyükçe idi, gözleri iri idi. Yürüdüğü zaman ayaklarım yüksek yerden iner gibi kaldırarak yürürdü. (Bir kimseye karşı) döndüğü zaman bütün vücudu ile dönerdi.»[1366]

Görünüşte bu Hadîs-i Şerifin «Cefa» ile ilgisi yoksa da, gerçekte bağ-lanhsı vardır. Peygamber (Sdlallahü Aleyhi ve Selîem) vakar ve heybetle yürürlerdi. Bir kimseye- teveccüh buyuracakları zaman da yolnız başı çevirmekle değil, butun vücudu çevirerek teveccüh eder ve iltifatta bulunurlardı. Her iki hareket, kendilerinde cefa bulunmayan, kibir ve azamet dışı güzei davranışlardır ve bunlar hayanın gereğidir. Bu bakımdan .hayayı gerektiren hal ve gidişat örnek alınmalıdır. Hayasızlık sayılan hallerden uzaklaşmalıdır.[1367]

(639) Utanmayınca Dilediğini Yap

1316— Ebû Mes'ud'dan rivayet edüdiğifre göre, demiştir ki :
— Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu:
«İlk Peygamberlik kelâmından (zamanımıza kadar gelip) insanların ulaştığı söz, utanmadığın zaman dilediğini yap, sözüdür.»[1368]

Bu Hadîs-i Şerif J. Cild, 597 sayıda aynen geçmiştir. Oradaki açıklamasına bakılsın. Kaynaklan da orada gösterilmiştir.[1369]

(640) Öfke

1317— Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre; ResûlüUah(SWto/fafttt Aleyhi ve Sellem) şöyle buyürnıuştur:
«Güdü olmak. insanî arı yenmelkle değildir. Gerçekte güçlü, öfke zar mam»da nefsme- sahip olandır.»[1370]

Nefsin hoşuna gitmeyen kırıcı ve tahkir edici' ağır söz ve,..hareketler .karşısında nefsin kabarıp1 taşkınlık ve hırçınlık göstermesi haline gazap' denîr. Bu hal, hiddetin ve taşkınlığın aerecesine göre zarariar doğurur, hatta büyük cinayetlere de "sebep .olur. Böyle bir halde iken nefse bekim olup, onun taşkınlığına meydan vermemek en büyük başarı ve pehlivanlıktır. Bunun İçîn Peygamber (Sallalk-hü Aleyhi ve Sellem);
«Gücü ve kuvveti ile insanları yenen kimse pehlivan değil, asıl peh-Hvan. gazap zaman arıda nefsine saihip olan ve onun taşkınlığına meydan vermeyendir.» buyurmuştur.
Gerçekten nefsi yenmek ve onun fenalıklarına engel olmak pehlivanlıktan daha zordur ve çok daha faydalıdır. Buna muvaffak olan kimse, fenalıklardan ve musibetlerden kurtulmuş olur.
Metinde geçen «Sura'a = *£_rA'1» kelimesi ismi fail sığası olup, mübalâğa mânâsı taşır. Kuvvet ve gücü İle çok insanları yenen kimseye denir. İşte asıl güçlü, bu adam değil, nefsine sahîp olan ve onu yenendir. Bu İtibarla Cenob-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de cennete girecek olan takva sahiplerini şöyle vasıfıyor:
«(Cennete girecek takva sahipleri), bollukta ve darlıkta harcayıp yedirenler, öfkelerini yutanlar ve insanların kusurlarını bağışlayanlardır.» (Âl-i îmran Sûresi. Âyet: 134).
Nefse hakim olup, öfkeyi yutmanın mükâfatı cennet olduğundan bundan daha büyük pehlivanlık düşünülemez.
İnsan öfkelendiği zaman bu halini- gidermek için ya susmalı, ya da meclisi değiştirip başka bir işle uğraşmalı, abdest alıp bir ibâdete koyulmalıdır. Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmohdır.[1371]

1318— (381-s.) İbni Ömer (Rao'iyaUahu anhüma) 'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir":
«Allah rızasını dileyerek öfke yudumunu yutan bir kulun yudumundan sevabca daha büyük (ve daha. faziletli) bir yudum Allah katında yoktur.»[1372]
Bundan önceki Hadîs-ı Şerif münasebetiyle öfkesini yutanların mükâfatı cennet olduğu Allah kelâmı deîi! gösterilerek kaydedilmişti. Karşılığı cennet olan bîr İşin ne kadar önemli olduğu meydandadır. .Bu .fazilete erişebilmek için öfkeli anlarda çok uyanık ve tedbirli olmakla cenner firsatını
8u haberi İmam A h m e d merfü' hadîs olarak tahrİç etmiştir. Fad-lu'llah: C. II, s. 696, dip not.[1373]

(641) İnsan Öfkelenince Ne Söyler

1319— Süleyman ibra Surcd (R.adiyaltâhuanh)"d&n rivayet edildiğine göre, şöyle anlatmıştır :
— İki adam Peygamber (SetHülİahü Aleyhi ve SeUetn) 'in yanında sövüştü. Bunlardan, biri Öfkelenip yüzü kızarmaya başladı. Peygamber (SaUallâhü Aleyhi ve Sellenı.) ona bakıp, şöyle b ay urdu :
«Ben bîr fiöz biliyorum kî, eğer bu adam onu söylerse, ondan bu öfke gider. (Bu söz) : Euzû Billahi MmeŞŞeytanirracîm! = Kovulmuş Şeytandan Allah'a sığınırım, sözüdür,»
Bunun üzerine bir adam kalkarak o Öfkeliye gidip, dedi ki:.
— Biliyor musun, Peygamber ne dedi? Eûzü Billahi Mineşşeytanir-racîm, söyle dedi. Buna karşı Öfkeli adam :
— Beni deli mi görüyorsun? dedi.[1374]

Bu ve bundan sonra mükerrer olarak gelecek oİan Hadîs-i Şerîf I. Ciid, 444. sayîaâo 434 sayı ile geçmiştir. Hern oraya, hem de bundan önce öfke ile ilgili bulunan Hadîs-i Şerîf açıklamasına bakılsın. 434 sayılı hadîsin münasebetiyle kaynaklar gösterilmiştir.[1375]

1319— (M.) Süleyman îbıa." ÎSured'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir :
— Ben Peygamber (Sallatlahii Aleyhiiye Seüem)'\e beraber oturuyordum, iki adam da sövüşüyorlardı. Bunlardan birinin yüzü kızardı ve gah damarları şişti. Bunun üzerinu Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sallan) şöyle buyurdu:
«Ben bir söz biliyorum IU, eğer bunu süyJeyeydi, duyduğu şey (hiddet) ondan giderdi.» (Mecliste bulunanlar) ona dediler İçi, Peygamber (SallüUahü Aleyhi ve Sellem) (senin için) şöyle buyurdu;
«Kovulmuş Şeytan'dan Allah'a sığın.» Adam :
— Bende delilik ini var? dedi.[1376]

Bir önceki Hadîs-i Şerife müracaat edilsin.[1377]

(642) İnsan Öfkelenince Susar

1320— İbni Abbâs (RadiyaUahuanhüma)'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Öğretinin ve kolaylaştırıma:, öğretiniz ve kolaylaştırınız.» (Bu sözü) üç defa söyledi.
«Bir de öfkelendiğin zaman sus.» (Bunu da) iki defa söyledi.[1378]

Bu Hadîs-i Şerif I. Cild, 260. sayfada 245 sayı ile geçmiştir. Bilgi için oraya ve 1317 sgyıh Hadîs-i Şerifin açıklamasına bakılsın.[1379]

(643) Dostunu Orta Yollu Sev

1321— (382-s.) Hazreti Ali Radiyai^fai anh) 'nin ibni Kevvâ'ya §öyle dediği igitilmigtir;
— Öncekilerin ne dediğini biliyor musun?
Arkadaşını.orta;yollu sev (aşırı sevme), ki bir gün düşmanın olabilir. Düşmanına da orta yollır bir düşmanlık yap ki, bir gün dostun olabilir.[1380]

Bir kimseye sevgi beslemekte de, düşmanlık etmekte de ileri gidip taşkınlık etmemelidir. Her işte oîduğu gibi, bunlarda da itidali kaybetmemeli, orta ve ölçülü bir yal tutmalıdır. İnsan aşırı derecede sevdiği bir kimseye her türlü esrarını açabilir ye ona bütün zayıf taraflarını da bildirebilir. Böyle bir dostla ara açılır da, düşmanlık meydana gelirse, ono silâh verilmiş olur, büyük manşyî kırıklık meydana gelir. Onun İçin : «Düşmanından bîr defa sakın, dostundan bin defa.,.» denmiştir.
Bir kimseye düşmanlık etmekte de aşırı gitmemeli. Bİr gün dostluk kurulursa, insan önceden yaptıklarına mahcup olur ve -utanır, pişmanlık duyar. Netice olarak hem sevmekte, hem de düşmanlık etmekte itidali bırakmamalı, orta derecede bir yo! tutmalıdır.
Bu haberi İmam T i r m i z î Sünen'inde Ebû Hüreyre Hazretlerinden merfû' hadîs olarak rivayet etmiştir.[1381]

(644) Düşmanlığın Telef Olmasın

1322— (383-s.) Ömer ibıı. Hattab (Aacllyal$!w anh)'dm rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
«Sevgin taşkınlık derecesinde bir yük olmasın. Düşmanlığın da (yok etme derecesinde) telef olmasın. (Kavilerden Eşlem dedi kî) : Sordum. Bu nasıldır? O şöyle dedi : «Sevdiğin zaman, çocuğun düşkünlükle sevmesi gibi külfetle seversin ve düşmanlık ettiğin zaman da, arkadaşının yok olmasını istersin.»[1382]

Hz. Ömer (Radiyaliahü anh) ' Hazretlerinden rivayet edilen bu ho-berİn lâfzı, bundan öncekinden değişik1 ise de, mânâ bakımından aralarında fork yoktur. Her iki haber de, gerek dostluk kurmakta ve gerekse düşmanlık etmekte itidali tavsiye etmekte ve taşkınlıktan sakındırmaktadır. Ne çocukların bazı şeylere karşı olan aşın sevgileri gibi sevmeli, ne de bir kimsenin telef oiması derecesinde kin ve düşmanlık beslemelidir. Her ikî hal, İslâm edeb ve ahlâkının benimsemediği ve hoş görmediği tutum ve hareketlerdir.
Bu haberi Abdürrezz-ak «Musannef» adlı eserinde, yine ravüer-den Hz. Eşlem yolu iie Ömer (Radiyallahuanh) Hazretlerinden rivayet etmektedir. Bunlardan başka bîr kaynak bu haber için bulunomamış-îır. İmam Buhârî Hazretlerinin de «El-Edebü'l-Müfred» odı altında der-lemîş olduğu Hadîs-i Şerîfier mecmuası da bu son haberler sona eriyor ve ünsanin her yaşayış anında sahip bulunduğu sevmek ve sevmemek hasletlerinde ölçüyü iaşırmamak bize tavsiye ediliyor ve İki zıd kutup arasında İslâm edeb ve ahlâkının güzelliklerini yaşamak öğretilmiş bulunuyor. Kur'-ân-ı Kerim ve Hadîs-İ Şeriflerle bütünleşen islâm dininin bu İki rüknünden 'bİrî bulunan hadîsler kısmım en sağlam ve en îlmî bîr şekilde ötmez usullere dayanarak bize miras bırakan imam Buhârî Hazretlerine her hizmetinde olduğu gibi, bu eserinden dolayı da Yüce Allah'dan bol bol rahmet diier, kusur ve hatalarımın bağışlanmasını ve ehl-i sünnet yolundan ay-rılmayarak iman selâmeti île göçmemizi yine Cenab-ı Hak'dan niyaz ederim.[1383]

---

[1] Feytsu'l-Kadİr: C. III. s. 140, Hadis: 2950. Es-Silâtü ve'l-Büser Ft's-Saldti alâ HayrİÎ'i-Beser: s. 65-119. Fİyrus-abadl Kitabu's-Şifa: Kadı lyaz, s. 55-61, C. II, tat. Bsk. 1290. Hazin tefsiri: Ahzab sûresi, âyet: 56. BeyzapÎ tefsiri: Ahzab sûresi, âyet: 56. Ruhu'l-Beyan tefsiri: Ahzab suresi, âyet: 56. Merağı tefsiri: Ahzab sûresi, âyet: 56. İbni-Kesîr tefsiri:. Ahzab suresi, âyet: 56.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/3.
[2] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/4-6.
[3] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/7.
[4] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/7.
[5] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/8.
[6] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/8-9.
[7] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/9-10.
[8] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/10.
[9] Ebu Davud: (8) Kitabu'1-Vitr, (26.) Bab : Hadis : 1530.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/10.
[10] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/10.
[11] Müslim: (45) Kitabu'l-Bİrri, Hadis : 9-10. TirmizİÎ: (49) Kitabu'd-Daavat. (110.) Bab, Hadis: 3539.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/11.
[12] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/11.
[13] Müslim: (48) Kitabu'z-2ikri, Hadis: 79. Ebû Davud: Kitabu's-Saîât. Teşbih babı, C. I, s. 345, 1952/Mısır bsk. Faâlu'tiah : C. II, s. 102-104.
[14] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/11-12.
[15] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/13.
[16] Tirmi&: (45) Kitabu'd-Dua, (144.) Bab, Sayı: 3601. Nesa'î: (50) Kitabu'l-Istiaze, Bab: 47, 53. Taâlu'llah: C. II, s. 104.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/13.

[17] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/13-14.
[18] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/14-15.
[19] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/15.
[20] Fadlu'llah: C. II, s. 105, 106. Tirmisa: Cüz: IX, Bab: 148, Hadis: 3606.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/15.
[21] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/15.
[22] Müslim: (48) Kitabu'z-Zikri, Hadis: 34-36. Fadlu'lîah: C. II, s. 106.
[23] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/16.
[24] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/16-17.
[25] Nesa'î: Kltabu'l-Cenaiz, Cüz: 4, Sayfa: 24, 1Ö64/Mısır bsk. Fadtu'llah: C. II, s. 107.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/17.
[26] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/17-18.
[27] Müslim: (5) Kitabu'l-Mesacid, Hadîs: 268. Fddlu'ltah: C. II, s. 107-108.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/18.
[28] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/18-19.
[29] Buharlı (80) Kitabu'd-Daavat, (22.) Bab. Muzlim : (48) KitattU'z-Zikri, Hadîs : 90-91. f&dîu'îlah: C. II, s. 109-111.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/19.
[30] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/20-21.
[31] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/21.
[32] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/21.
[33] Nesa'İ: (50) KİtabU'l-Istiaze, (33.) Bab : Cüz: 8, s. 237, 1964/Mısır. Fadlu'liah: C. II, s. 112.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/21-22.
[34] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/22.
[35] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/22.
[36] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/22.
[37] Tirmizî: (49) Kitabu'd-Daavat, (3.) Bab, Hadîs: 3370. îbnt Mace: (34) Kitabu'd-Dua, (1.) Bab, Hadîs : 3827. Fadlu'llah: C, II, s. 113-114.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/22-23.
[38] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/23.
[39] BuhâTi: (97) Kitabu't-Tevhid, (31.) Bab. Müslim: (48) KİtabU'z-Zikri, Hadîs ; 7. Fadlu'ilah: C. II, s. 114.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/24.
[40] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/24.
[41] Ebû Davud: (40) KItabu'1-Edeb, (101.) Bab, Hadis: 5088. Ttrmizi: (45) Kltabu'd-Daavat, (13.) Bab, Hadis: 3385. Fadlu'llah: C. II, s. 115-116.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/24-25.
[42] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/25.
[43] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/25-26.
[44] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/26.
[45] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/26.
[46] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/26-27.
[47] Ebû Davud: (8) Kitabu'l-Vitri, (32.) Bab. fiesa'i: 5Q) KHabu'l-İsüaze, (4.) Bab. Tlrmizi: (49) KItabu'd-Daavat, (76.) Bab, Hadîs : 3487. Fadlu'lîah: C. II, s. 117-118.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/27.
[48] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/27-28.
[49] Ibni Mace: (34) Kitabu'd-Dua, (2.) Bab, Hadis: 3830. Tirmizi: (45) Kitabu'd-Daavat, (114.) Bab: Hadîs: 3546. Fadlu'llah: C. II, s. 118-119.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/28.
[50] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/28.
[51] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/28-29.
[52] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/29.
[53] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/29-30.
[54] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/30.
[55] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/30.
[56] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/30.
[57] Müslim: (48) Kitabu'z-Zikri, Hadis: 71. Taberânî: Sağlr, s. 186. Fadlu'llah: C. II, s. 122-123.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/30-31.
[58] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/31.
[59] Buharı: (82) Kitabu'l-Kader, (13.) Bab. Müslim: (48) Kitabu'z-Zikri, Hadis : 53. Nesa'İ: Cüz : 8, s. 237, 1964/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 133-134.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/31-32.
[60] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/32.
[61] Ebû Davud: Kttabu'l-Istlaze, C. I, s. 353, 1952/Mısır bsk. timi Mace: KİtabU'd-Dua, (3.) Bab. Hadis : 3844. Nesa'İ: El-Istiaze, Cüz : 8, s. 225. Fadlu'llah: C. n, s. 124.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/32.
[62] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/32-33.
[63] BuhÛTî: (80) Kitabu'd-Daavat, (38.) Bab. Müslim; (48) Kitabu'z-Zikri, Hadîs : 50. EM Davud: KİtabU'l-Istiaze, C. I, s. 353, 1952/Mısır bsk. Nesâ't: Kitabu'l-Istiaze, Cüz : 8, s. 225. Fadlu'llah: C. II, s. 125.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/33-34.
[64] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/34.
[65] BuhârÎ;.(56) Kitabü'l-CIhad, (74.) Bab. Ebû Davud: KitabÜ'l-Istiaze. C. I, s. 353, 1952/Mısu- bsk. Fadlu'llah; C. II, s, 126-127.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/34.
[66] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/34-35.
[67] Buhârl: (19) Kitabu't-Teheccüd, (1.) Bab. Müslim: (6) Kttabu Salâti'l-Müsafirin. Hadis: 199, 201. Feyzu'l-Kadlr: C. II, s. 154, Hadis : 1559. Fadlu'llah: C. II, s. 127-128.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/35.
[68] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/35.
[69] Müslim: (48) Kitabu'z-Zikri, Hadis: 72. Feyzu'l-Kadlr: C. H, s. 137, Hadis : 1515. Tirmia: (49) Kitabu'd-Daavat, Cüz: 9, Hadis: 3484. İbni Mace: (34) Kltabu'd-Dua, Hadis: 3832. Fadlu'llah: O. II, s. 128.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/35-36.
[70] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/36.
[71] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/36.
[72] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/37.
[73] Müslim: (4) KİtabU's-Salât, Hadis: 204. Fadlu'llah: C. II, s. 129-130.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/37.
[74] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/37-38.
[75] Buhârl: Kitabu'd-Daavat (80), (55.) Bab. Müslim : (48) KİtabU'z-Zikri. Hadis : 26-27. EbÛ Davut: Kitabu's-Salât, Bab : istiğfar, C. I, s. 348, 1952/Mısır bsfc. Fadlu'llah: C. I, s. 130.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/38.
[76] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/38.
[77] Ebû Davud; C. I, s. 354, 1952/Mısır bsk. Nesa'i: (50) Kitabu'l-Istiaze, Babu'l-Istiaze (14). İbni Mace: Kitabu'd-Dua, (3.) Bab, Hadîs : 3842. Fadîu'îlah: C. I, s. 131.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/38-39.
[78] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/39.
[79] Tirmizi; (45) Kit&bu'd-Daavat. (88.) Bab. Fadîu'llah: C. II, s. 132.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/39-40.
[80] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/40.
[81] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/40.
[82] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/40.
[83] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/41.
[84] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/41.
[85] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/41.
[86] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/41.
[87] Tirmizt: (30) Kitabu'l-Kader, (7.) Bab. Fadlu'llah: C. II, s. 134.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/41.
[88] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/42.
[89] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/42.
[90] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/42.
[91] Ebû Davud: (8) Kitabu'l-Vitri, (32.) Bab. Fadlu'llah: C. II, s. 136-137.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/42-43.
[92] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/43.
[93] Buhdri: (15) Kitabu'l-Istiska, (23.) Bab. Ebû Davud: C. II, s. 620, 1952/Mısır bsk. İbni Mace: (34) Kitabu'd-Dua, Hadîs : 3889, 3890, (21.) Bab. Fadlu'llah: C. II, s. 137-138.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/43-44.
[94] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/44.
[95] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/44.
[96] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/45.
[97] BuhârÎ: (80) KİtabU'd-Dua, (60.) Bab. Müslim: (48) Kitabu'z-ZİkrI, Hadis : 70. Fadlu'llah: C. II, s. 139.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/45-46.
[98] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/46.
[99] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/46.
[100] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/46.
[101] Ebû Davud: (8) Kitabu'l-Vitri, (26.) Bab, Hadis : 1522. Nesa'i; (13) Kitabu's-Sehvi, (60.) Bab. Fadlu'llah: C. II, s. 141-142.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/46-47.
[102] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/47-48.
[103] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/48.
[104] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/49.
[105] Buhûrt: (4) KİtabU'l-Vudu\ (9.) Bab. Müslim: (3) Kitabu'1-Hayz. Hadis : 122. Fadîu'llah : C. U, s. 144-145.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/49.
[106] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/49.
[107] Tirmizl: (D KitabU't-TahareV (5.) Bab, Hadis: 7. Fadlv'llah: C. H, s. 145-146.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/49.
[108] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/50.
[109] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/50.
[110] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/50.
[111] Müslim: (6) Kitabu Salât l'l-MUsatirln. Hadis: 181.. Buhârl: (4) Kitabu'1-Vudu, (S.) Bab. İbni Mace: (l) Kitabü't-Tahaiet, (48.) Bab, Hadîs: 423. Fadlu'llah: C. II, s. 147-150.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/50-51.
[112] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/51-52.
[113] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/52.
[114] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/53.
[115] Buhâri: (19) Kitabu't-Teheccüd, (1.) Bab. Müslim: (6) Kitabu Salâti'l-Müsafirin, Hadis : 199. Fadlu'llah: C. II, s. 151-153. Nesû'î: Cüz ; 3, s. 170, 1964/Mısır bsfc.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/53.
[116] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/54.
[117] Kbû Davud; (40) KItabu'1-Edeb, <101.) Bab, Hadis : 5074. îbni Maca: (34) Kttabu'd-Dua, (14.) Bab, Hadis: 3871. Fadlu'ttah: C. II, s. 153-154.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/54.
[118] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/54-55.
[119] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/55-56.
[120] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/56.
[121] Buhdrt: (80) Kitabu'd-Dua, (27.) Bab. Müslim : (48) K i ta bu'z-Zikri, Hadîs : 83. Ttrmizl; (49) Kitabu'd-Dua, (40.) Bab : Hadis : 3431. İbnt Mace: (34) Kitabu'd-Dua, (18.) Bab. Hadis: 3883. Fadlu'llah: C. II, s. 157-158.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/56-57.
[122] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/57.
[123] Ebû Davud: (40) KİtabU'1-Edeb, (101.) Bab, Hadis: 5090. FaĞlu'llah: C. II. s. 159-160.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/57-58.
[124] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/58.
[125] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/58-59.
[126] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/59.
[127] Buhârî: (19) Kitabu't-Teheccüd, (26.) Bab. Timizi: Kitabu's-Salât, (349.) Bab, Hadîs: 480. îbni Mace: (5) Kitabu Ikamett's-Salât, (188.) Bab, Hadis: 1383. Ebû Davud: Kitabu's-Salat, C*. I, s. 352, 1952/Mısır bsk. Fadlu'lîah: C. II, s. 161-167.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/59-60.
[128] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/60-61.
[129] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/61.
[130] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/61-62.
[131] EbÛ Davud: (40) Kitabu'l-Vltri, (İZ.) Bab, Hadis : 1495. Tirmizl: Cüz : IX, s. 196. (109.) Bab, Hadis: 3538. Fadlu'llah: C. II. s. 168-169.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/62.
[132] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/62.
[133] Buhârl: (80) KİtabU'd-Dua, (17.) Bab. Müslim: (48) Kitabu'z-Zikri, Hadis : 48. TirmizİÎ; (49) Kitabu'd-Dua, (98.) Bab, Hadis : 3521. Fadlu'llah; C. II, s. 170.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/62-63.
[134] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/63.
[135] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/63-64.
[136] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/64.
[137] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/64-65.
[138] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/65.
[139] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/65-66.
[140] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/66.
[141] TirmiH:" KİtabU'd-Düa, (126.) Bab, Hadis: 3668. Fadlu'llah; C. U, 8, :75-176.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/66.
[142] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/66-67.
[143] BuhÛrî: Kitabu'd-Dua, (22.) Bab. Müslim : (48) K i tabu'z-Zikri, Hadis : 90-91. Fadlu'llah: C. II, s. 176.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/67.
[144] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/67.

[145] Tirmizi: Kitabu'd-dua. (1).Bab Hadis:3367. İbni Mace: kitabu-d-dua .(I). Bab, Hadis:3827. Fadlu'llah :C.II, s. 176-177.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/68.
[146] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/68.
[147] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/68.
[148] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/68.
[149] Ebû Davud: Kitabu'l-Vitri, (23.) Bab, Hadis : 1479. Tirmizl; Kitabu't-Tefsîr, Hadis : 2973.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/69.
[150] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/69.
[151] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/69.
[152] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/69.
[153] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/70.
[154] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/70.
[155] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/71.
[156] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/71.
[157] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/71-72.
[158] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/72.
[159] Tirmîzt: Kitabu'l-Piten, (65.) Bab, Hadis : 2253. Fadlu'llah: C. II, s. 182-183.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/72-73.
[160] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/73.
[161] Ebû Davud: (40) KİtabU1-Edeb, (104.) Bab. İbni Mace: (33) Kitabu'1-Edeb. (29.) Bab. Hadîs : 3727.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/73.
[162] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/73.
[163] TtrmtZt: Kltabu d-Dua, (Sİ.) Bab. Hadis : 3446. Tadlu'llah: C. II, s. 184.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/74.
[164] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/74.
[165] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/74-75.
[166] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/75.
[167] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/75.
[168] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/75-76.
[169] Tirmizi: Kitabu'd-Dua, (89.) Bab, Hadis, 3507, 3509. 3510. Fadîu'Ilah: C. II, s. 186.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/76-77.
[170] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/76.
[171] Tirmizi: Kitabu'd-Dua, (99.) Bab, Hadîs : 3524. Fadlu'llah: C. I, s. 187-188.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/77.
[172] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/77-78.
[173] Tirmizî: Kitabu'd-Dua, (89.) Bab, Hadis; 3507. Fadlu'llah: C. II, s. 188-189. El-İsabe: G. II, s. 263, sayı: 4507. El-Istiab: C. III, s. 94-100. Kamum't-A'îâm: C. IV, s. 3059.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/78.
[174] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/78-79.
[175] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/79-80.
[176] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/80.
[177] Müslim: (48) Kttabu'z-Zikri. (7.) Bab, Hadis: 23. Tirmlzi: (45) Kitabu'4-Dua, (72.) Bab, Hadis : 3483. Fadlu'llah; C. II, s. 191.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/80-81.
[178] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/81.
[179] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/81.
[180] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/81.
[181] BuMrt: (80) Kltabu'd-Dua, (28.) Bab. Müslim: (48) Kltabu'z-ZÎkri, Hadîs: 53. Nesaî: Kltabu'l-tstiaüe, cüz : 8. s. 237/Mısır bsk. 1964.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/82.
[182] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/82.
[183] NesaİÎ: (22) KİtabU's-Styam, (85.) Bab (son bab). Fadlu'llah: C. H, s. 193.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/82-83.
[184] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/83.
[185] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/83-84.
[186] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/84-86.
[187] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/86-87.
[188] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/87.
[189] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/87.
[190] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/87.
[191] Fadlu'llah: C. II, 8. 198-202.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/87-88.
[192] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/88-89.
[193] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/89.
[194] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/90.
[195] Ebû Davud: Kitabu'l-Hudud, C. II, s. 459, 1952/Mısir bsk. Fadlu'llah: C. U, s. 202-203. El-İsdbe: C. III, s. 317, sayı: 7589. El-İstidb: C. II, s. 418.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/90-91.
[196] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/91.
[197] Müslim: (53) Kitabu'z-Zühd, Hadîs: 74. Fadlu'llah: C. I, s. 204.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/92-93.
[198] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/93.
[199] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/93-94.
[200] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/94-95.
[201] BuharİÎ: Kitabu't-Tefsir, Haşir sûresi, (6.) Bab. Müslim: (36) KItatra'l-Eşribe, Hadis: 172. fadlu'llah: C. n, s. 306-307.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/95-96.
[202] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/96.
[203] Buhdri: (78) Kitabu'1-Bdeb. (31.) Bab. Müslim: (l) Kitabu'l-îraan, Hadis: 77. radlu'llah: C. II, s. 207-208.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/97.
[204] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/97-98.
[205] EbÛ Ddvuâ: (26) KİtabU'l-Et'İme, (5.) Bab, Hadîs : 3749. C. IV, s. 260-261. Hadîs : 5236-5241.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/98.
[206] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/98.
[207] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/99.
[208] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/99.
[209] Ebû Davud: (26) Kitabu'l-Et'ime, (5.) Bab, Hadîs: 3750. tbni Mace: (23) Kitabu'1-Edeb, (5.) Bab, Hadis: 3677. Fadlu'Uah: C. II, s. 209-210.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/100.
[210] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/100.
[211] Buhârî: (46) KitabU'I-Mezallm, (18.) Bab. Müslim: (31) KİtabU'l-Luicata, Hadîs: 17. EM Davud: Kitabu'1-Etfime, C. II, s. 308, 1952/Mısır bsk. TirmiH: KİtabU's-Siyer, (32.) Bab, Hadis : 1589.

Fadlu'llah: C. Zl, s. 210-211.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/101.
[212] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/101.
[213] Buhâri: (83) Kitabu'l-Eyman, (21.) Bab. Müslim: (38) Kftabu'l-Eşribe, Hadis : 66. Fadlu'llah: C. II, s. 211.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/102.
[214] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/102.
[215] Tirmizt: Kİtabu't-Talâk, (12.) Bab, Hadîs: 1888. Müslim: Kitabu'r-Rıda, (18.) Bab, Hadis: 65. Fadlu'llah: C. I, s. 212-215. El-îsabe; C. IH, s. 538, sayı: 8780. Müsned-i İmam Ahmed: C. V, s. 150-151, I. baskı.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/103-105.
[216] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/105.
[217] Müslim: (12) Kitabu'z-Zekât, Hadis: 38. Tirmizl: (28) Kitabu'l-Birri, Hadis: 1967. îbni Mace: (24) KitabuI-CİhaD, Hadis : 2760. Fadîu'llah: C. II, s. 215-216.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/105-106.
[218] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/106.
[219] Buhdri: (2) KitabuI-Iman, (41.) Bab. Müslim : (12) Kitabu'z-Zekât, Hadis : 48. Nesai: (12) Kitabu'z-Zekât, C. V. s. 52, 1964/MıSır bsk. Tirmizî: Kitabu'l-Birri, (42.) Bab, Hadis : 1965.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/107.
[220] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/107.
[221] Pfcsai: Kitabu'z-Zekât, Cüz: 5, s. 47, 1964/Mısır bsk. Müslim: Kitabu'z-Zekât, (12.) Bab, Hadis: 39.
Ebû Davud: Kitabu'z-Zekât, Sıla-i Rahim, C. I, s. 393, 1952/Mısır bsk.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/107.
[222] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/108.
[223] Müslim: (12) KItabu'z-Zekât. Hadis: 39. Fadlu'llah: C. II, s. 217.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/108.
[224] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/108.
[225] Buhûri: (2) Kitabu'l-Iman, (41.) Bab. Müslim: (25) Kitabu'l-Vasıyyeti, Hadis: 5. FaĞlu'llah: C. II, s. 218.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/108-109.
[226] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/109.
[227] Buhâri: (19) Kitabu't-Teheccüd, (14.) Bab. Müslim: (6) Kitabu Salâti'l-MÜsafirİn, Hadis: 168-172. Fadlu'llah: C. II, s, 219-221.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/109-110.
[228] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/110.
[229] Mümed-i İmam Ahmed: C. IV, s. 349 İlk bsk. Siyeri İbni HİgaM: Cüz : IV, 628-529. El-tsdbe: C. IV, s. 71, sayı: 416. El-îstiab; C. IV, s. 71.Asn Saadet, Ömer Rıza trc.: C. I. s. 461, 500, 501. îslâm Peygamberi, M. Hamidullah: C. I, s. 228, 303-305.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/111-113.
[230] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/113-114.
[231] Buh&Tİ: (78) KHabu'1-Edeb, (35.) Bab. Müslim: (45) Kitabu'l-Blrri, Hadis : 73. Fadlu'llah: C. II, s. 225-226.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/115.
[232] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/115.
[233] Buhûrt: (25) Kitabu'l-Hacci, (98.) Bab. Müslim: (IS) Kitabu'l-Hacci, Hadis: 293. El-lsâbe: Ç. IV, s. 330-331, sayı: 606. El-îstiab: C. IV, s. 317. Fadlü'liah: C. IV, s. 226.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/115-116.
[234] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/116.
[235] Müsned-i İmam Ahmed; C. I, s. 427 ilk bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 227. Kamusu'l-ATtlm : C. III, s. 1993.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/117.
[236] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/117-118.
[237] EbÛ Davud: (40) KİtabU'1-Edeb, <38.) Bab, Hadis: 4391. Fadlu'llah: C. II, s. 227-228.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/118.
[238] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/118-119.
[239] jf«»Hm; (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs: 139. Fadlu'llah: C. n, s. 229.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/119.
[240] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/119.
[241] Ebû Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (75.) Bab, Hadis: 4977. Fadlu'lîah: C. II, s. 230.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/120.
[242] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/120.
[243] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/121.
[244] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/121.
[245] Ebû Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (72.) Bab. Fadlu'llah: C. n, s. 231-232.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/121-122.
[246] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/122.
[247] El-îsabe: C. IV, s. 61, sayı : 6181. Fadlu'llah; C. II, s. 233-234.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/122.
[248] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/123.
[249] Fadlu'llah: C. II, s. 234-235.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/123.
[250] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/124.
[251] Fadlu'îlah: C. H, s. 235-236.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/124.
[252] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/124-125.
[253] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/125.
[254] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/125.
[255] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/125.
[256] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/125.
[257] Fadlu'llah: C. II, s. 226-227.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/126.
[258] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/126-127.
[259] Buhârt: (78) KİtabupI-Edeb, (101.) Bab. Müslim: (40) KitabuI-Elfazı mine'1-Edeb, Hadis : 4. Ebû Davud: C. II, s. 658, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 237-238.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/127.
[260] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/127.
[261] Buhâri: (78) KİtabU'1-Bdeb, (10).) Bab. Müslim: (40) Kitabu'l-Elfazi mine'1-Bdeb, Hadis : 4, 6-9. FadluİIah: C. II, 8- 238-239.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/127-128.
[262] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/128.
[263] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/128-129.
[264] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/129.
[265] BuhârİI: (25) Kitabu'1-Hacc. (103.) Bab. Müslim: (15) KItabu'1-Hacc, Hadîs: 371-376. Fadlu'llah: C. H, s. 240.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/129.
[266] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/130.
[267] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/130.
[268] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/130.

[269] Buhâri: (57) Kitabu fara'l-Humus. (15.) Bab. Müslim: (12) Kitabu'z-Zekat. Hadis: 142. Fadİu'llah: C. II, s. 241-244.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/130-131.
[270] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/131-132.
[271] Ebû Davud: (20) Kitabu'l-Cenaiz, (74.) Bab, Hadis : 3230. Nesa't: (21) Kitabu'l-Cenaiz, (107.) Bab. îbni Mace: (6) Kitabu'l-Cenaiz, (46.) Bab, Hadis : 1568. Fadlu'llah: C. II, s. 244-245.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/132-133.
[272] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/133.
[273] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/134.
[274] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/134.
[275] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/135.
[276] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/135.
[277] BuhârİÎ: (24) Kitabu'z-Zekât, (11.) Bab. Müslim: (12) Kitabu'z-Zekât, Hadis: 93. tbni Mace; (22) KİtabıTl-Vesaya, (4.) Bab, Hadis : 270S. Fadîu'llah: C. II, s. 246-248.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/135-136.
[278] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/136-137.
[279] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/137.
[280] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/137.
[281] Tirmittt: (30) Kitabu'l-Kader, (11.) Bab, Hadis: 2148. Fodlu'llah: C. II, s. 249.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/138.
[282] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/138.
[283] Terfftb: Kitabu'1-Kaza, C. III, s. 161, Hadis: 17. Fadlu'îlah; C. II, s. 250-252.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/138-139.
[284] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/139-140.
[285] Mü&ned-i İmam Ahmed: C. I, s. 283, 314, 332, 347. Müsned-i İmam Ahmed: C. V, s. 72. Fadlu'llah: C. II, s. 252, dip not.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/140-141.
[286] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/1414.
[287] İbni Mace: (11) Kitabu'l-Keffarat, (13.) Bab, Hadis: 2117-2119. Nese'î: Kitabu'l-Eyman, Cüz: 7, s. 7, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, 3. 253.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/141.
[288] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/141-142.
[289] Fadtu'llaH: C. II. s. 254-256.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/142.
[290] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/142-143.
[291] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/143.
[292] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/143.
[293] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/143.
[294] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/144.
[295] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/144.
[296] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/144.
[297] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/144-145.
[298] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/145.
[299] El-Muvatta': Kitabu's-Salât, Bab ; Camiu's-Sal&t, Cüz: 1. Fadlu'llah; C. II. s. 258-259.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/145-146.
[300] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/146.
[301] Müslim: (43) KİtabuÎl-FezaİÎl, (28.) Bab, Hadis: 98-99. EbÛ Davud : Kitabu'1-Edeb, Bab : Hedyu'r-Recül, C. II, s. 56S. 1952/Mısır. Fadlu'llah: C. II, s. 258-259.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/147.
[302] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/147.
[303] EbÛ Davud: (40) KİtabuÎ1-Edeb, (2.) Bab, Hadis: 4776. Fadlu'ilah: C. II, s. 260-261.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/148.
[304] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/148.
[305] Tirmizî: (40) KItabu'1-Edeb. (3.) Bab, Hadis: 2851-2852. Nese'i: Kitabu'1-Hacc, Bab : Inşadü'ş-Şiir fÎ'1-Harem, Cüz: 5, 5. 159-İ60. 1964/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 261.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/149.
[306] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/149-150.
[307] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/150.
[308] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/150.
[309] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/150-151.
[310] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/151.
[311] Müslim: (40) KitabuM-Elfazi fi'I-Edeb, Hadis: 11, 12. Fadlu'llah: C. II, s. 262-263. Kamus Tercemesi; C. VI, s. 466.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/151.
[312] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/151-152.
[313] Buhârl: (25) KitabuÎ-Hac, (103.) Bab. Müslim: (15) Kitabu'1-Hac, Hadis : 371, 372. Ebû Davud: (15) KİtabuÎ1-Hac, Bab : Fi Rükûbn-Budnl. Fethu'l-MüMÎ: C. II, s. 116.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/152-153.
[314] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/153.
[315] Tbni Mace: (1) KİtabuÎt-Taharet, (115.) Bab, Hadis: 622. Tirmtzi: (1) KİtabuÎt-Taharet, (95.) Bab, Hadis : 128. Ebû Davud: C. I, s. 67, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 264-265.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/154.
[316] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/154.
[317] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/155.
[318] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/155.
[319] Müslim: (41) Kitabu'ş-ŞİIr, Hadis: 1. Fadîu'tlah: C. II, s. 265-266.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/155.
[320] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/156.
[321] EbÛ Davud : KİtabuÎs-Salat, Bab : Kıyamu'1-Leyl, C. I, s. 301, Fadlu'lîah: C. II, s. 266.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/156.
[322] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/156-157.
[323] BuhâTl: (56) Kitabu'l-CİhaD, (74.) Bab. Ebû Davud: Kitabu'l-Istiaze, C. I, s. 353, 1952/Mısır bsk. Tirmizt: KİtabuÎd-Dua, (71.) Bab, Hadîs: 3480. Nese'İ: Kitabu'l-îstfaze, Bab : El-Istlazetü Min Dala'i-Deyn. Fadlu'llah: C. II, s. 126-127 ve 266, 267.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/157.
[324] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/157.
[325] Müsned-i Ahmed: C. IH, s. 261, İlk bsk. El-İstiab: C. IV, s. 113-115. Kamusu'}-A'lûm: C. I, s. 731. Fadlu'llah: C. II, s. 267-268.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/158.
[326] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/158-159.
[327] Buhârl: (81) Kitabu'r-Rikak. (13,) Bab. Müslim: (12) KItabu'z-Zekat. Hadis : 32. 33. Fadlu'llah: C. II, s. 268-269.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/159-160.
[328] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/160-161.
[329] Buhâri: (56) KİtabuÎ-CİhaD. (80.) Bab. Müslim: (4i) Kitabu Fezaü's-Sahabe, Hadis : 41. Fadlu'llah: C. n. s. 269-270.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/161-162.
[330] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/162.
[331] Müslim; (6) Kitabu Sal&ti'l-MÜsaÜrİn, (34.) Bab, Hadis : 235-236. Fadlu'llah: C. Tl, s. 270.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/162.
[332] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/162-163.
[333] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/163.
[334] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/163.
[335] TirmizÎ: (44) Kitabu'1-Edeb, (62.) Bab, Hadis: 2833. Müslim: (38) KÎtabu'1-Adab, (6.) Bab, Hadis : 31. Ebû Davud: C. II, s. 588, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. H, s. 271-272.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/164.
[336] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/164.
[337] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/164.
[338] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/164-165.
[339] BuhârÎ: (78) Kitabu'1-Edeb, (100.) Bab. Müslim: (40) KItabu'l-ElfazÎ MÎne'1-Edeb, Hadis : 16. Fadlu'llah: C. II, s. 272-273.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/165.
[340] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/165.
[341] Buhârt: (78) Kitabu'1-Bdeb, (100.) Bab.Müslim: (40) KItabu'l-Elfazi mine'1-Edeb, Hadis: 17. Ebû Davud: KItabu'1-Kdeb, C. n, s. 591, 1952/Mısir bak.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/165-166.
[342] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/166.
[343] Ebû Davud: (40) KitabuI-Edeb, (62.) Bab, Hadîs : 4955. Ncsâ'Î; (49) Kitabu Adabi'l-Kuzat, (7.) Bab. Fadlv'llah: C. n, s. 274.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/166-168.
[344] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/168.
[345] El-îsabe: C. III, s. 512, sayı: 8644 ve C. IV, s. 42. sayı : 259. El-İstiab: C. III, s. 541 ve C. IV, s. 40. Fadlu'llah: C. II, s. 275-276.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/169.
[346] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/170.
[347] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/170-171.
[348] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/171.
[349] Milsned-i İmam Ahmed : C. IV. s. 345, ilk baskı. Fad'u'llah : C. II, s. 277-278.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/171-172.
[350] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/172.
[351] Bvjıârî: (78) Kitabu'1-Edeb, (105.) Bab. Müslim: (38) KItabu'1-Adab. Hadis: 7. 3. Fadlu'llah : C. II, s. 278.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/172.
[352] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/172-173.
[353] BuhdTÎ: (78) Kitabu'1-Edeb, (108.) Bab. Müslim: (38) Kitabu'1-Adab, Hadis: 29. Fadlu'llah: C. II, s. 279.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/173.
[354] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/174.
[355] Buhârl: (78) KItabü'1-Edeb, (114.) Bab. Müslim: (38) KItabü'1-Adab, Hadis: 20. Fadlu'llah: C. II, s. 280.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/174.
[356] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/174.
[357] Müslim: (1) Kitabu'1-lman, Hadis: 320. Fadlu'llah: C. II, s. 280-283.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/175.
[358] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/175-176.
[359] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/176.
[360] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/176-177.
[361] Müslim: (38) Kitabu'1-Adab, Hadis : 14. 15. EbÛ Davud: C. II, s. 585. 1952/Mısır bslc. İbni Mace: (33) KÎtabu'1-Edeb. Hadis : 3733. Tirmizî: (44) Kitabu'1-Edeb, Hadis: 2840. Fadlu'llah: C. II, s. 284-285.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/177.
[362] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/177.
[363] Müslim: (38) Kitabu'1-Adab, Hadis : 18, 19. Fadlu'llah: C. II, s. 286-286.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/178.
[364] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/179.
[365] El-İsabe: C. III, s. 150, sayı: 6693. Fadlu'llah: C. I, s. 287.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/179-180.
[366] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/180.
[367] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/180-181.
[368] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/181.
[369] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/181-182.
[370] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/182.
[371] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/182.
[372] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/182.
[373] El-İsabe: C. m, s. 405, sayı: 8033. El-îstiab: C. 2H, 8. 461. Fadlu'llah : C. II, s. 289-292.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/183.
[374] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/183-184.
[375] Buhârî: (59) KItahu BedÎ'l-Halkı, Bab : Zikru'l-Mel&lke. Müslim : (44) Kitabu Fezailfs-Sahabe, Hadis : 91.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/184.
[376] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/185.
[377] Fadlu'llah: C. I, s. 292-293. El-tsabe; C. n, s. 458, sayı; 5463.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/185-186.
[378] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/186.
[379] Ebü Davud: (20) KÎtabu'l-Cenaiz, (74.) Bab, Hadis : 3230. Nese'î: (21) Kitabu'l-Cenaiz, (107.) Bab. tbni Mace: (6) Kitabu'l-Cenaiz. (46.) Bab, Hadis: 1568.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/186-187.
[380] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/187.
[381] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/188.
[382] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/188.
[383] Müslim : (38) KItabu'1-Adab, Hadîs : El-İ&tiab: C. IV, s. 251. El'İsdbe: C. IV, s. 257, sayı : 251. Komusu'l-A'ldm: C. III, s. 1854. Fadlu'llah: C. II, s. 103.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/188.
[384] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/188-189.
[385] Müslim; (38) KItabu'1-Adab, Hadîs: 17. El-İstidb: C. IV, s. 391. El-İsabe: C. IV, s. 397, sayı: 1026. Kamûsu'l-A'lâm: C. VI, s. 4525.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/189.
[386] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/189.
[387] Ebû Davud: (40) KItabu'1-Edeb, (62.) Bab, Hadis: 4960. Fadîu'lîah: C. II, s. 295.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/190.
[388] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/190-191.
[389] EbÛ Davud: Kitabu'l-Edefc C. II, s. 586. 1962/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 296.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/191.
[390] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/191.
[391] Buhârî: (46) KItabu'l-Mezalim, (25.) Bab. Buhârî: (65) KItabu't-Tefsfr. Buhârî: (67) Kitabu'n-Nikah. Müslim : (18) KÎtabu't-Talak, Hadis : 30.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/191-192.

[392] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/192-195.
[393] Buhâri: Oi) Kitabu'1-Eâeb, (106.) Bab. HüsİtrtI: (387 KItabU'1-Adab, Hadis: 8. C. U. s. 297.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/195.
[394] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/195.
[395] Buharı: (34) Kttabu'1-Buyu', (49.) Bab. Müslim: (38) KItabu'1-Adab, Hadis : 1.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/195-196.
[396] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/196.
[397] El-İsabe: C. II, s. 312, sayı: 4725. El-tstiab: C. II. s. 374.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/196.
[398] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/196-197.
[399] Buhûri: (57) KItabu Farzfl-Humus. (7.) Bab. Müslim; (38) KitabU'1-Adab, Hadis : 3.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/197-198.
[400] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/198.
[401] Buhârt: (78) Kitabu'1-Edeb, (109.) Bab. Müslim: (38) Kİtabu'1-Adab, Hadis: 24.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/198.
[402] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/198.
[403] Buhârl: (78) Kitabu'l fdeb, Hadis: 107. Fadlu'llah: C. II, s. 300.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/198-199.
[404] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/199-200.
[405] BuhûH: (78) KItabupl-Edeb, (105.) Bab. Müslim: (38) Kitabu'1-Adab, Hadis : 7. Fadlu'llah: C. n, s. 301-302.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/200.
[406] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/200-201.
[407] TiTmizi: (41) KİtabuI-Edeb, (68.) Bab, Hadis: 2846. Tuhîetü'î-Ahvesü: C. VIH, s. 124. Ebû Davud: (40) Kİtabu'1-Edeb, (68.) Bab, Hadis : 4987. Kamusu'l-A'lâm: C. VI, s. 4190. Fadlu'lîah: C. n, s. 302.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/201.
[408] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/201-202.
[409] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/202.
[410] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/202.
[411] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/202-203.
[412] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/203.
[413] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/203.
[414] Buhârî: (78) Kitabu'1-Edeb, (115.) Bab. Müslim: (32) Kitabu'l-Cihad ve Siyer. Hadis: 116. El-İsdbe; C. n, s. 27. 298, sayı: 3173 ve 4676. El-lstiab: G. II, s. 32, 284. El-A'ldm : C. IV, s. 188. Fadlu'llah; C. II, 8. 304.
[415] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/203-206.
[416] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/206-207.
[417] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/207.
[418] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/207.
[419] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/207.
[420] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/207-208.
[421] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/208.
[422] EbÛ Davud: (40) Kitabul-Edeb, (70.) Bab. fatllu'llah; C. II, s. 805-906.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/208.
[423] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/208.
[424] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/209.
[425] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/209.
[426] BuhArİ: (78) KItabü'1-Edeb. (113.) Bab.Müslim: (44) Kitabü Fezalll's-Sahabe, Hadis : 38. Fadlu'llah: C. U, a. 306-307.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/209-210.
[427] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/210-211.
[428] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/211.
[429] Fadlu'llah: C. II, s. 308.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/211-212.
[430] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/212.
[431] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/212.
[432] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/212-213.
[433] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/213.
[434] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/213.
[435] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/213-214.
[436] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/214.
[437] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/214-215.
[438] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/215.
[439] Buhûrl: (78) Kitabu'1-Eâeb, (90.) Bab. Fadîu'llah: C. H, s. 310.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/215.
[440] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/215.
[441] Eî-İsâbe: C. I, s. 59, sayı: 161. El-tstiab; C. I, s. 72. Fadlu'llah: C. II, s. 311-312.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/215-216.
[442] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/216.
[443] Buhâri: (78) Kitabin-Edeb, (92.) Bab. Müslim: (41) Kitabtt'ş-Şİ'r, Hadis: 7. Fadlu'llah: C. II, s. 312-313.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/216-217.
[444] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/217.
[445] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/217.
[446] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/217.
[447] Buhârt: (61) Kİtabu'l-Menakıb, (16.) Bab. Müslim: (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadis : 156. Fadlu'üah: C. n, s. 313.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/217-218.
[448] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/218.
[449] El-tsabe: C. I, s. 325, sayı: 1704. El-İstiab: C. II, s. 334. Kamusu'l-A'lâm: C. m, s. 1940-1941. Buhârl: (61) Kitabu'l'-Menakıb. (16.) Bab. Müslim: (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadis: 154.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/218.
[450] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/218-219.
[451] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/219-220.
[452] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/220.
[453] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/220.
[454] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/220.
[455] El-tsabe; C. III, s. 285, sayı: 7435. Eî-tstiab: C. m, s. 270. Kanusü-l-A'i&m: C. V. s. 3867.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/220-221.
[456] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/221-222.
[457] Tirmizi: (41) Kitabu'1-Edeb, (70.) Bab. El-Ahvezî; C. VIII, s. 140-141, Hadis : 3006. Fadîu'îlah: C. II, s. 315-316.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/222.
[458] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/222.
[459] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/223.
[460] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/223.
[461] Müslim: (41) KItabu's-Şiir. Hadis: 1. El-lsabe: C. II, s. 146, sayı: 3892. Eî-tstiab: C. II, s. 159. Fadlıt'llah: C. II, s, 317-318.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/223.
[462] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/224.
[463] Buhari: (78) Kitabu'1-Edeb, (92.) Bab. Fatlu'lİah: C. IJ. s. 31Ş-320. Ebû Davut: C. II, s. 59», 1852/atışır bık.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/224-225.
[464] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/225.
[465] Ebû Davud: C. II. s. 599, 1952/Mısır bsk. Fadîu'llah: C. U, s. 320. KuT'an-t Kerîm ve Meâl-i Âlisi: s. 377, âyet: 224-227.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/225-226.
[466] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/226.
[467] EbÛ Davud: (40) Kitabü'1-Edeb, (87.) Bab, Hadîs : 50U. Îbni Mace: (33) Kitabü'1-Edeb, (41.) Bab, Hadis : 3756. Fadîu'llah: C. II, s. 321.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/226.
[468] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/226-227.
[469] Fadlu'llah: C. II, s. 322-323. Kamusu-l-A'lâm: C. IV, s. 2860, 3111.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/227.
[470] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/227-228.
[471] İbni Mace: (33) Kitabu'1-Edeb, (42.) Bab, Hadis: 3761. Fadlu'llah: C. H, s. 324.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/228.
[472] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/228.
[473] Buhdrî: (67) Kitabu'n-NİkâH, (47.) Bab. Tirmizl: (38) KItabu'l-Birri. (81.) Bab, Hadis : 2029, Fadlu'llah: C. II, s. 324-325.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/229.
[474] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/229-230.
[475] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/230.
[476] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/230.
[477] Müsned-İ îmam Ahmed; C. HI, s. 470, ilk baskı. El-İstiab: C. IH, s. 427. Eî-tsdbe: C. III, s. 429, sayı: 8163. Fadlu'llah: C. II, s. 326-327.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/230-231.
[478] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/231.
[479] Buhâri: (94) Kitabu't-Temenni. (4.)Müslim: (44) Kitabu Fezaili's-Sahâbe, Hadts : 39-40. Tirmizi: (30) KltftbU'l-Menakıb. Hfcdis : 3757. todlu'llah; C. I. s. 327-328.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/232.
[480] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/232-233.
[481] Buhdrî; (51) KItabı'1-Hibe, (33.) Bab. Müslim : <43) KItabu'l-Fezall, Hadis : 48. Fadlu'llah: C. II, s. 228-229.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/233.
[482] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/234.
[483] Fadlu'lîah: C. II, s. 329.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/234.
[484] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/234.
[485] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/234-235.
[486] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/235.
[487] Buhârl: (78) Kitabu'1-Edeb, (117.) Bab. Müslim: (39) Kitabu's-Selâm, Hadîs: 122-123. Fadlu'liah: C. II, s. 330-332.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/235-236.
[488] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/236.
[489] Buhdri: (78) Kitabu'1-Edeb, (116.) Bab. Müslim: (43) Kitabu'l-FezaU, Hadis: 70-73. Fadlu'llah: C. II, s. 332-333.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/236-237.
[490] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/237.
[491] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/237-238.
[492] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/238.
[493] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/238-239.
[494] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/239.
[495] El-İstİab: C. II, s. 501. El-tsdbe: C. m, s. 2, sayı: 5884. Kamusu'l-A'lâm: C. V. s. 3220.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/239.
[496] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/239-241.
[497] Fadht'Uah: C. I, s, 335.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/241-242.
[498] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/242.
[499] Ebu Davud : C.II, s. 555, 1952/Mısır bsk. Feyzu'l-Kadir: C.III, s. 277, Hadis:3388.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/243.
[500] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/243-244.
[501] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/244.
[502] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/244.
[503] Tirmizî: (25) Kitabu'l-Birri Ve's-Stlâ, (37.) Bab, Hadîs : 1958. El-Ahvezî: C. VI, s. 90. Fadlu'llah: C. II, s. 336-337.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/244-245.
[504] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/245.
[505] Tirmîzî: (25) Kitabu'l-Bİrrİ, (36.) Bab, Hadis : 1957. : C, II, s. 337.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/245-246.
[506] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/246.
[507] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/247.
[508] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/247.
[509] Tefsîr-i İbni Kesir: C. IV, s. 220, 1966/Beyrut bsk. Müsned-i İmam Âhmed: Hadis sayısı : 2922. El-îsabe: C. II, s. 457, sayı: El-htiab: C. III, s. 85. Fadlu'llah; C. II, s. 338-340.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/247-248.
[510] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/248-252.
[511] Müslim: (45) KItabu'l-Birri, Hadîs : 149. Tirmtâ: (45) Kitabu'l-Birri, Hadîs: 1915.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/252-253.
[512] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/253.
[513] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/253.
[514] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/253.
[515] Buhârî: (60) Kitabu'l-Enbiya, (19.) Bab. Müslim: (43) Kitabu'l-Fezail, Hadîs : 168. Fadlu'llah: C. II. s. 342.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/253-254.
[516] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/254.
[517] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/254-255.
[518] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/255.
[519] Tefsîr-i Merağî: Cüz : 26, s. 142-144.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/255.

[520] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/256.
[521] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/257.
[522] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/257.
[523] Buhârî: (60) Kitabü'l-Enbiya, (2.) Bab. Müslim: (45) Kitabü'l-Birri, Hadîs : 159-160. Ebû Davud : KItabü'1-Edeb, C. II, S. 559, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 344.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/257-258.
[524] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/258.
[525] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/258.
[526] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/258.
[527] Buhârî: (60) Kitabupl-Enbiy£, (54.) bab. MüsUm: (44) Kitabu Fezailfs-Sahabe. HadîsFadlulah:C.II, s. 345-346.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/259.
[528] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/259-260.
[529] Buhârî: (78) Kitabu'1-Edeb, (120.) Bab. Müslim: (49) Kitabu'l-Kader, Hadis : 6, 7. İbni Mace: C. I. Haclls : 78. Ebû Davud: Kitabu's-Sünne, babu'I-Kader, Hadîs : Tirmtzi: Kitabu'l-Kader, Hadis: 2Î37. Fadîu'llah: C. II. s. 347-350.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/260-261.
[530] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/261-262.
[531] el-İsabe: C. IV, s. İ57, sayı: Eİ-Utiab: C. IV, s. 191. Kamuzu'l-A'lâm: C. I, s. 754. Fadlu'Unh: C. II, s. 351.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/262.
[532] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/262-263.
[533] Butıârl: (78) KÎtabu'1-Bdeb, (122.) Bab. Feihu'l-Mübdl: C. III. s. 278, Kitabu's-Sayd. Müslim: (34) Kitabu's-Sayd, Hadis : 54, Fa&tu'llah: C. n, s, 352. Ebü Davud: Kîtabu'1-Bdeb, C. II, s. 657, Î952/Mîsır bsk.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/263-264.
[534] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/264.
[535] Eaû Davud: (4C) Kitabu'l-Edefa, (104.) Bab, Hadis: 5097. İbni Mace: (33) Kitabu'l-JSdeb, (29.) Bab, Hadis : 3727.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/264-265.
[536] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/265.
[537] Buhârî: (10) Kitabu'I-Ezan, (156.) Bab. Müslim: (1) Kitabu'1-îman, Hadis: 125. Ebû Davud: C. II, s. 342, 1952/Mısit bsk. (Kitabu't-Tıb). Fadlu'llah: C. II, s. 354.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/265-266.
[538] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/266.
[539] Buhdrt: (59) Kitabu Bedi'1-Halk, (5.) Bab. Müslim: (9) Kitabu Salat'il-îstiska, Hadîs : 14-16. Tirmizî: Kitabu't-Tefsîr, Ahkaf sûresi, Hadis : 3254., Fadlu'llah: C. II, a. 355.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/267.
[540] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/267-268.
[541] Ebû Davud: (27) Kitabu't-Tıb, (24.) Bab, Hadîs : 3910. Tirmizî: (19) KÎtabu's-Siyer, (47.) Bab, Hadîs: 1614.-ttni Mace; (31) Kitabu't-Tıb, (43.) Bab, Hadîs : 3538. Sindî; C. II, s. 189.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/268.
[542] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/268.
[543] BuhârÎ: (76) Kitabuvt-Tıb, (44.) Bab. Müslim ; (39) KItabu's-Selâm, Hadîs : 113-114. Faâlu'llah: C. II, s. 357-358.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/269.
[544] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/269-270.
[545] Müsned-i İmam Ahmed : C. I, s. 401, 403, 420/ilk baskı, sayı: 3806, 3819, 3987. Fadlu'llah: C. II, s. 358-364. El-tsabe: C. II, s. 487, sayı: 5634. Eî-îstiab : C. III, s. 155. Kamusu'l-A'lâm: C. IV, s.3166.
[546] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/270-271.
[547] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/271-273.
[548] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/274.
[549] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/274.
[550] BuhârÎ; (76) Kitabu't-Tıb, (44.) Bat. Müslim: (59) Kitabu's-Selâm, Hadîs: 111, 112. Ebû Davud : Kitabu't-Tıb, C. II, s. 343, 1952/Mısır bsk. Tirmizt: (47) Kitabu's-Siyer\ Hadîs: 1615. İbni Mace: (31) Kitabu't-Tıb, (43.) Bab, C. IIP s. 365-366.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/275.
[551] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/275.
[552] Tirmizî: Kitabu't-Tıb, Hadîs: 2062. SI-Ahvezî; Kitabu't-Tıb, C. VI, Hadîs: 2140. îbni Mace : Kitabu't-Tıb, Hadîs : 3506-3509. Ebû Davud: Kitabu't-Tıb, C. II, s. 336, 1952/Misır bsk. Fadlu'ÜGh; O. II, s. 367-388.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/275-276.
[553] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/276.
[554] âst-î Saadet: C. I, s. 420-430. Kısas-ı Enbiya: C. i, s. 165-175/Cevdet Paşa, Bedir Yayınları. El-İsabe : C. II, s. 92-93, sayı : 3573 ve C. IV, s. 34, sayı: 203. El-İstiab: C. II, s. 107-108 ve C. IV, s. 33, 34.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/277.
[555] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/277-281.
[556] Bnhârî: (56) Kitabu'l-Cîhad, (47.) Bab. Müslim: (39) KItabu's-Selâm, Hadîs : 115-116. Tirmizî: (46) Kitabu'I-Edeb, (58.) Bab, Hadis : 2825. Ehû Davud : Kitabu't-Tıb, C. II. s. 344, 1952/Mısir bsk, Fadlu'îlah : C. II, S. 369-372. İbni Mace: (9) Kitabu'n-Nikâh, Hadis : 1995.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/281.
[557] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/281-282.
[558] Buhâri: (67) KÎtabu'n-Nikâh, (17.) Bab. Müslim: (39) Kitabu's-Selâm, Hadîs : 119. Tirmizi: Cüz : 8, s. 47, 1967/Humus bsk. İbni Mace: (9) Kitabu'n-Niir&h, Hadis : 1994. Fadlu'llah: C. II, s. 372-373.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/282.
[559] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/282.
[560] Ebû Davud: (28) Kitabu't-Tıb, (24.) Bab, Hadîs : 3924. FadÎu'lîah: C. II, s. 373-374.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/283.
[561] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/283.
[562] Buhârî: (78) KitabuI-Edeb, (128.) Bab. Tirrnizî: (44) KitabuI-Sdeb, (7.) Bab, Hadts : 2748. Ebû Davud : C. II, s. 602. esneme babı, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 374-376.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/283-284.
[563] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/284.
[564] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/285.
[565] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/285.
[566] Buharı: (78) Kitabu'1-Edeb, (126.) Bab. Ebû Davud; Kitabu'1-Edeb, C. II, s. 603, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 376-378.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/285-286.
[567] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/286.
[568] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/286-288.
[569] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/288.
[570] İbni Mace: (6) Kitabu'l-Cenaiz, (1.) Bab. Hadis: 1434. Fadlu'lîah: C. II, 8. 281.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/288.
[571] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/288-289.
[572] Buhârî; (23) Kitafaü'l-Cenaiz, (2.) Bab. Müslim : (37) Kitabü'Î-Litaas, Hadîs : 3. Tirmizî: (25) Kitabü'l-Libas, Hadîs : 1760. İbn Mace: (11) Kitabu'l-Keffarat, Hadîs: 2115. Faâîu'lîah: C. II, s. 281-282.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/289-290.
[573] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/290.
[574] Buhârî: (23) Kitabu'l-Cenaiz, (2.) Bata. Müslim: (39) Kitâbu's-Selâmr Hadîs : 5.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/290.

[575] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/291.
[576] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/291.
[577] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/291.
[578] Buhârî: (78) Kitabu'1-Edeb, (126.) Bab. EH Davuâ; C. IIf s. 603, Kitabul-Edeb, 1952/Mnsır bsk.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/292.
[579] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/292.
[580] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/292-293.
[581] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/293.
[582] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/293.
[583] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/293.
[584] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/293-294.
[585] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/294.
[586] Buhari L78) Kitabuledep (123) Bab.Müslim L53) kitabuz- Zühd, Hadis:53.Ebû Davud: Kitabu'İ-Edeb. C. II, s. 604, 1952/Mısîr bsk.İbni Mace L33) kitabul-Edeb, (20) Bab, Hadis 3713. Tirmizi: (44) Kitabul-Edeb (4) Bab, Hadis:2743.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/294.
[587] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/294.
[588] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/295.
[589] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/295.
[590] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/295-296.
[591] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/296.
[592] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/296.
[593] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/296.
[594] Ebû Davud: (40) Kîtabu'1-Edeb, (92.) Bab, Hadis; 037. Tirmizi: (44) KitabuI-Edeb, (5.) Bab, Hadis : 2744. Ebû Davud: Kİtabu'1-Edeb, C. II, s. 603, 1952/Mssır bsk. İbnt Uace: (33) Kitabu'1-Edeb, (20.) Bab, Hadîs : 3714.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/296-297.
[595] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/297.
[596] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/297.
[597] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/297.
[598] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/298.
[599] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/298.
[600] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/298-299.
[601] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/299.
[602] Ebü Davud: C. II, s. 603,1952/Mısır bsk.Fadlullah: C. II, s. 392.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/299.
[603] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/299.
[604] Ebü Davud : (40) KItabu'1-Edeb, (93.) Bab, Hadîs : 5Ö28. Tirmizî: (44) Kitabu'l-Edeb, (3.) Bab, Hadîs : 2740.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/300.
[605] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/300.
[606] Müslim: (53) Kitabu'z-Zühd, Hadis : 54. Fadlu'llah: C. II, s. 393.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/301-302.
[607] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/302.
[608] Buhârî: (59) Kitabu Bedi'l-Halkı, (11.) Bab. Müslim: (53) Kitabu'K-Zühd, Hadis : 58.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/302.
[609] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/302.
[610] Buhûrî: (77) Kİtabu'l-Libas, (101.) Bab. Müslim: (1) Kİtabu'l-îman, Hadîs: 48. Tirmizt: (41) Kitabu'1-îman, (18.) Bab, Hadis : 2Ö4S. C. II, 394-395.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/303.
[611] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/303-304.
[612] Buhârî: (64) Kitaba'I-Megfizi, (79.) Bab. Müslim: (49) Kitabu't-Tevbe, Hadîs : 53. Tirmizî: (48) Kitabu't-Tefsîr, Hadis: 3101. Faûlu'llah: C. II, s. 395-396. Eî-tstiab: C. II, s. 210-216. El-îsabe: C. II, s. 220-222. Kamuşu'l-A'lâm: C. IV, s. 3015.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/304-305.
[613] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/305-313.
[614] Buhârî: (56) Kitabul-Cihad, (188.) Bab. Müslim: (32) Kitabu'l-Cihad, Hadîs.: 64. m-tsüab: C. II, s. -25-30. El-tsabe: C. II, s. 35, sayı: 3204. Davud: C. I, s. 645, Kitabu'l-Bdeb, 1952/Mısır bsk. C. I, s. 396-398.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/313.
[615] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/313-315.
[616] Fadlu'llah: C. II, s. 398-401.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/315.
[617] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/315-316.
[618] Buhâri: (61) Kitabu'l-Menakıb, (25.) Bab. Müslim,: (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadîs : 97-99. Tirmizî: (50) KitabuI-Menakıb, Hadîs : 3871. pavuâ: C. II, s. 645, 1952/Mısır bsk. (Kıyam babı). C. H, s. 401-403.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/316-317.
[619] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/317-318.
[620] Müslim:, ti) Kitabu's-Salât, Hadîs: 84. Faâlu'llah: C. II, s. 404-406.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/318-319.
[621] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/319.
[622] Müslim: (53) Kitabu'z-Zühd, Hadîs : 57-59. Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, C. II,-s. 601, 1952/Mısır bsk. Feyzu'l-Kaâır: C. Is a. 3H, sayı: 516, 518.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/319.
[623] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/319-320.
[624] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/320.
[625] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/320.
[626] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/320-321.
[627] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/321.
[628] Buharı: (56) Kitabu'l-Cihad, (3.) Bab. Müslim: (33) KitabuI-İmare, Hadis: 160-162. C. II, s. 260, sayı: 4497.
C, II, s. 442. Kamum'l'A'lâm: C. IV, s. 3058.Fadlullah : C. II, s. 407-408.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/321.
[629] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/322-323.
[630] Fadlullah: C. II, s. 408-412.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/323-326.
[631] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/326.
[632] Kitabu'î-Mesacid, Hadîs : 238, 239-244.Fadlullah: C. II, s. 413.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/327.
[633] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/327-328.
[634] Buharı: (19) Kitabu't-Teheecüd, (5.) Bab. Müslim: (6) Kitabu SalâtH-Müsafirîn, Hadîs ; 206. C. II, s. 413-416.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/328-329.
[635] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/329.

[636] Müslim: (37) Kltabu'1-Ubas, Hadis : 69. tbni Mûce: (32) Kitabu'l-Libas, Hadis: 3617. O. U, s. 417.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/329-330.
[637] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/330.
[638] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/330-331.
[639] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/331.
[640] Buhârî: (23) Kitabu'I-Cenaiz, (80.) Bab. Müslim: (52) Kitabu'l-Fiten, Hadîs : 95. Ebû Davud: KİtabU'l-Felahim, C. II, s. 434, 1952/fcûısır bsk. Tirmizî: (34) Kitabu'l-Fiten, Hadîs : 2250. El-Âhvesî: C. VI, s. 515-520. 'ilah: C, llt s. 418-423.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/331-334.
[641] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/334-335.
[642] Buharı: (5) Kit&bü'l-Gusl, (3.) Bab. (3) Kitabü'l-Hayz, Hadîs : 57.fadlullah : C. II, s. 423-424.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/335.
[643] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/335-336.
[644] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/336.
[645] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/336.
[646] Buhârî: (78) Kitabul-Edeb, (105.) Müslim: (38) KitabuI-Adab, Hadîs : 3-7. Fadlu'Uah: C. II, s, 425-426.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/337.
[647] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/337-338.
[648] Müslim: (33) Kitabu'z-Zühd, Hadîs: 2. Ebû Davud; C. I, s. 42, Kitabu't-Taharet, 1352/Mısir bsfc. Fadlu'üah: C. H, s. 427.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/338-339.
[649] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/339.
[650] Fadlu'ltah : C. H, s. 427-428.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/339-340.
[651] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/340-341.
[652] Fadlu'lîah: C. II, s, 429.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/341.
[653] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/341-342.
[654] Buhâri; (62) Kltabu Fezaiî-i Ashato, (6.) Bab (Meaa&ito-i Ömer). Müslim: (44) KİttbU Femili's-Sahabe, Hadîs : 2S. . Tirmisd: Kitabu'l-Menaîab. C. IX, s. 298, Hadîs : 3711.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/342-343.
[655] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/343.
[656] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/343-344.
[657] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/344.
[658] Tirmizi: (50) Kitabu'l-Mfcnakıb, HadîB : 3931. Davud; Kitabu'1-Edeb, C. II, s. 644, 1952/Mısır bsk.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/345.
[659] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/345.
[660] Tirmizî; (43) Kitabu'l-İstizan, Hadîs : 2731, 2732. Fadîu'llah: C. II, s. 432-433.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/345-346.
[661] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/346.
[662] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/346.
[663] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/346-347.
[664] Müsned-i t mam Ahmed: C. III, s. 395/ilk bsk. Faûlu'llah: C. II, s. 433-436.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/347-348.
[665] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/348-349.
[666] EbÛ Davud : K4tabu'l-Edeb, Ç., I, s. 645, 1952/Mısır bsk. Buhârî: (61) Kitabu'l-Menajcıb, (25.) Bab. Müslim: (44) Kitabu FezaiU's-Sahabe, Hadis : 97-9Ş. Tirmisî: (50) Kltabu'l-Menakıb, Hadis : 3871.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/349-350.
[667] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/350.
[668] Tirmizi: Kitabu'l-Cîhad, Hadis: 1716. İbni Mace: Kitabu'UEdeb, Hadîs : 3704. Ebû Davud: C. II, s. 646, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 437-438.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/350-351.
[669] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/351.
[670] El-lsabe: C. II, s. 65, sayı: 3389. El-İstiab: C. II, s. 85-87. Fadlu'llah ; C. II, S. 438-439.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/352.
[671] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/352.
[672] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/352-353.
[673] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/353.
[674] Ebû Davud: C. II, s, 647, 1952/Mısır bsk. Fadiu'llGh: C. II, s. 439-440.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/353.
[675] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/353-354.
[676] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/354.
[677] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/354.
[678] Ebû Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, (153;> Bab, Hadis: 5229. TiTmlzİ: (41) Kitabu'1-Edeb, (13.) B»b, Hadîs : 2756. El-Âhvezî: C. VIII, s. 30, Hadîs: 2903.' C. II, s. 441-442.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/354-355.
[679] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/355.
[680] Buhârî: (79) Kitabu'l-İstizan, (1.) Bab. Müslim: İ51) Kitabu'l-Cennet, Hadis : 2B. Fadlu'llah: C. I, s. 443-444.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/356.
[681] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/356-357.
[682] Mtimeâi İmam Ahmed: C. ÎV, s. 286/îîk bsfc. C. II, s. 444-445.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/358.
[683] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/358.
[684] Müslim: (1) Kitabu'1-İman, Hadis: 93. Fadlu'llah : C. II, s. 445.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/358-359.
[685] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/359.
[686] Tirmizl: (26) KİtabU'l-Et'üne, (45.) Bab, Hadis: 18E6. Fadlu'llah : C. II, s. 445.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/359.
[687] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/359.
[688] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/360.
[689] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/360.
[690] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/360.
[691] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/360.
[692] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/361.
[693] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/361.
[694] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/361-362.
[695] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/362.
[696] Tirmizi: (40) Kitabu'l-İstizan, (15.) Bab, Hadis : 2707. Ebü Davud: Kitabu'1-Edeb, C. II, s. 643, 1952/Mısır bsk. Fadlu'îlah; C. II, s. 448.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/362-363.

[697] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/363.
[698] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/363-364.
[699] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/364.
[700] İbni Mace: (5) Ki tabu İkameti' s-Salât, (14.) Bab, Hadîs: 856, 857.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/364.
[701] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/364.
[702] Feyzu'l-Kadîr: C. II, s. 346, Hadis: 2011. FaCîu'llah: C. II, s. 449-450.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/364-365.
[703] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/365.
[704] Buharı: (10) Kitabu's-Ezan, (148.) Eab. Müslim: (4) Kitabu's-Salât, Hadîs : 55. İbni Mace: (5) Kitabu's-Salât, (24.) Bab, Hadis : 899. Tirmizi: (5) KİtabU's-Saiât, (215.) Bab, Hadîs : 289. EbÛ Davud : (5) Kitabu's-Salât, C. I, s. 221, 1952/Mtsır bsk. Nese'i: (5) Kitabu's-Salât, Bab : Teşehhüd, Cüz : 2, s. 1Ş9, lfiM/Mıaır. Fadlu'lîah: C. II- s. 450-455.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/365-366.
[705] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/366.
[706] Buhârî; (23) Kitabu'I-Cenaiz, (2.) Bab. Müslim; (39) Kitabu's-S&âm, Hadis: 4-5.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/366-367.
[707] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/367.
[708] Fadlu'llah: C. II, s. 356-357. El-tsabe; C. II, s. 395, sayı: 5141. El-htiab : C. IIf s. 411.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/367-368.
[709] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/368.
[710] Buhârt: (79) Kitabu'l-îstizan, (4-7.) Bab. Müslim: (39) Kltabu's-Sel&m, Hadis : 1.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/368-369.
[711] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/369.
[712] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/369.
[713] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/369.
[714] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/369.
[715] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/370.
[716] Tirmizî: (43) Kitabu'l-İstizan, (14.) Bab, Hadîs: 2706.. : C. II, s. 459.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/370.
[717] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/370.
[718] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/370-371.
[719] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/371.
[720] TirmiZî: (43) Kitatou'l-İstizan, (14.) Bab(Hadis: 2706. ; C. II, s. 459-460.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/371.
[721] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/371-372.
[722] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/372.
[723] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/372.
[724] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/372-373.
[725] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/373.
[726] Buhâri: (79) Kitabu'l-İstizan, (7.) Bab. Tirmizî: (43) Kitabu'l-îstizan, (14.) Bab, Hadîs : 2705. Fadlu'llah: C. XI, s. 461-462.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/373.
[727] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/373.
[728] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/374.
[729] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/374.
[730] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/375.
[731] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/375.
[732] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/375-376.
[733] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/376.
[734] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/376.
[735] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/376.
[736] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/376-377.
[737] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/377.
[738] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/377-378.
[739] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/378.
[740] Tirmizi: (43) KİtabU'l-İsttzan, (15.) Bab, Hadis: 2707. Fadlu'llah: C. II, s. 466.
[741] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/378-379.
[742] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/379.
[743] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/379.
[744] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/379.
[745] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/380.
[746] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/380.
[747] Ebu Davud: C. II, s, 642, Kitabu'1-Edeb, lS52/Mısır bsfc.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/381.
[748] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/381.
[749] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/381.
[750] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/381.
[751] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/382.
[752] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/382.
[753] Buhâri: (2) Kitabü'1-îman, (6.) Bab. Müslim: (1) Kitabü'1-îman, Hadis : 63. İbni Mace: Kitabü'l-St'lme, (45.) Bab, Hadia : 1855, 1856. Nese'i: Kitabü'1-İman, C. IV, Cüz : 8, s. 94, 1964/Mısır bsk. C. II, a. 469-470.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/382-383.
[754] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/383.
[755] Ebû Davud: Kitabu'l-E^eb, C. n, s. 555, 1952/Mısır bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 470-471.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/383-384.
[756] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/384.
[757] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/384.
[758] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/385.
[759] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/385.
[760] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/385.
[761] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/386.
[762] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/386.
[763] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/386.
[764] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/386.
[765] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/387.
[766] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/387.

[767] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/387-388.
[768] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/388.
[769] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/388.
[770] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/388-389.
[771] Nese'î: Kitabu'z-Zİnet, C. IV, Cüz : 8, s. 153, C. II, s. 474-475.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/389-390.
[772] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/390.
[773] Fadlu'lîah: C. II, s. 476-478.Sl-İsabe; C. II, s. 460-461. sayı: 5477 ve C. III, s. 307-309, sayı: 754S ve C. IV, s. 333, sayı: 622.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/390-392.
[774] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/392-393.
[775] Ehîsabe: C. II, s. 452, say).: 5437, El-îstiaö; C. XII, s. 90. C. I, s. 479-480.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/393-394.
[776] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/394-395.
[777] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/395.
[778] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/395.
[779] El-İstiab : C. III, s. 368-371. El-fsabe: C. m, s. 432, sayı: 8181 ve C. IV, s, 159, sayı: 931. Fadlu'tlah: C. II, s. 480. Kamusu'l-A'lâm: C. VI, s. 4358.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/395-396.
[780] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/396-397.
[781] Fadluulah : C. II, s. 481.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/397-398.
[782] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/398-399.
[783] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/399.
[784] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/399.
[785] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/399-400.
[786] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/400.
[787] Buhârî: (64) Kitabu'l-Meğazî, (83.) Bab. Müslim : (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadîs : 98. Fadlu'ilah: C. II, s. 482.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/400.
[788] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/400.
[789] Tirmteî:/(50) Kitahul-Menakib, Hadis: 3799. tbniMace: KitabuI-Mukaddlme, (11.) Bab, Hadis: 146. C. II, s. 483.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/401.
[790] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/401.
[791] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/401-402.
[792] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/402.
[793] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/402.
[794] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/402-403.
[795] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/403.
[796] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/403.
[797] Müslim: (44) Kitabu Pezaîli'S-Sahabe, Hadîs: 132. C. H, s. 484-485.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/403.
[798] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/403-405.
[799] Buhârî: (59) Kitabu Bedi'1-Halk, (6.) Bab, Hadis : İ519. Müslim : (44) Kîtabu Fezaiirs-Sahabe, Hadîs : 90-91. Titmizl: (50) Kitabu'l-Menakıb, (3,) Bab, Hadîs: 3876. îftnl Müce: (33) Kîtabu'I-Edeb, Ü2.) Bab, Hadîs: 3696. Nese'l: Kitabu işreti'n-Nioa, CÜs : 7, s. 65, İ904/Mısır bsk. C. II, s. 485.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/405-406.
[800] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/406.
[801] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/406.
[802] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/406.
[803] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/407.
[804] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/407.
[805] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/408.
[806] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/408.
[807] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/408.
[808] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/408-409
[809] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/409.
[810] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/409-410.
[811] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/410.
[812] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/410.
[813] Buharı: (79) Kitabul-İstizan, (15.) Bab, Hadis: 2373. Müslim: (39) Kitabu's-Sel&m, Hadîs: 14-15. Ebü Davud : Kitabul-Edeb, C. II, s. 642, 1852/Misır bsk, îbni Mace: Kitabu'1-Edeb, (14.) Bab, Hadîs: 3700. Tirmizl: (43) Kitabu'l-İstizan, Hadîs : 2697. C. II, s. 488.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/410-411.
[814] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/411.
[815] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/411.
[816] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/411.
[817] Buhârî: (73) Kitabu'1-Edeb, (94.) Bab. Müslim: (6) Kitabu Salâti'l-Müsaftrin, Hadîs : 82. El-îsâbe ; C. IV, s. 479, sayı ; 1533, El-İstiab: C. IV, s. 479.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/411-412.
[818] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/412.
[819] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/412.
[820] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/412-413.
[821] Ebû Davud: (40) Kitabu'I-Edeb, Bab: Kadınlara selâm (137). Tirmizî: (40) Kitabu'l-İstizan, Bab : Kadınlara selâm (9), îbni Mace: Kitabu'1-Edeb, (14.) Bab, Hadîs: 3701. ie ; C. IV, s. 229, sayı: 58.el-istiab: C. IV, s. 223.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/413.
[822] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/414-415.
[823] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/415.
[824] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/415.
[825] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/415-416.
[826] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/416-417.
[827] Buhârî: (2) KUabu'l-İnıan, (6.) Baîi. Müslim: (1) Kitabu'1-İman, Hadîs: W. Feyzu'l-Kadtr: C. III, 8. 295-296, Hadîs: 3441.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/417.
[828] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/418.
[829] Buharı; (65) Kitabu't-Tefsîr : Bab: Sûretü'l-Ahzab. Müslim: (16) Kitabu'n-Nikâh, Hadîs : 87, 89. Kur'an Dili: C. V, s. 3927f 3919. C. II, s. 493, 495.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/418-419.
[830] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/419-420.
[831] Fadlu'llah: C. II, s. 495-496. Tejsîr-i Meragî: Cüz : 18, s. 130-131. m-İsabe: O. II. s. 315, sayı: 4738. M-îstiab : C. II, s. 375.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/420-421.
[832] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/421-422.

[833] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/422.
[834] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/423.
[835] Ebû Davud: C. I, Hadîs : 78-79. İbni Mace: C. I, Hadîs : 382. İbni Mace haşiyesi Es-Sindî; Ç, X, s. 78-79, ilk baskı. Fadlu'llah: C. II, s. 497.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/423.
[836] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/423.
[837] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/424.
[838] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/424.
[839] Kur'an-ı Kerim: Nûr sûresi, âyej : 27, 29. FGdlu'lîch: C. II, s. 498.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/424-425.
[840] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/425.
[841] Kuran~t Kerim: Nûr sûresi, âyet: 58. Fadlu'llah: C. II, s. 499.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/425-426.
[842] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/426.
[843] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/426.
[844] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/426-427.
[845] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/427.
[846] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/427.
[847] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/428.
[848] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/428.
[849] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/428-429.
[850] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/429.
[851] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/429.
[852] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/429.
[853] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/430-431.
[854] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/431.
[855] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/431.
[856] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/431.
[857] Tirmizî. Kitabu'l-İstizan, Hadîs : 2691. Buharı: Kitabu'l-İstizan, (13.) Bab. Müslim: (3fi) Kitabu'1-Adab, Hadîs : 33-37. İbnt Mace: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 3706. Ebû Davud; Kitabu'l-E63b, .Hadîs : 5181, 5132. Fadlu'llah; C. II. s. 503-506.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/432-433.
[858] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/433.
[859] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/433-434.
[860] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/434.
[861] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/434.
[862] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/434.
[863] Buhârî: (87) Kitabut-Diyat, (15.) Bab, Hadis: 2526. Müslim; (38) Kitabu'1-Adâb, Hadîs : 44.Ebû Davud : Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5172. Nese'î: Cüz : 8, s. 54, Babu'l-Kaved. Fadlu'lîah: C. II, s. 505-506.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/434-435.
[864] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/435.
[865] Buhârî: Kitabu'd-Diyat, (15.) Bab, Hadis: 2371. Müslim : (38) KItabu'1-Adab, Hadîs : 42. Tirmizi: Kitabu'l-îstizan, Hadis : 2709. Nese'î: Babu'l-Kaved, Cüz : 8, s. 54.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/435.
[866] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/436.
[867] Buharı: (19) Kitabu'l-îstizan, (11.) Bab, Hadis: 2300. Müslim: (38) Kitabu'I-Adab, Hadîs : 41. Nese'î; Babu'l-Kaved, Cüs : 8. s. 54, 55. Titmizî: Kttabu'l-İstizan, Hadîs : 2710. Ebû Davud : Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5174. Fadlu'llah: C. II, s. 507.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/436.
[868] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/436.
[869] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/437.
[870] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/437.
[871] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/437.
[872] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/437.
[873] BuhârÎ; KitabuʼKBuyu', (9.) Bab. Müslim: Kitabu'I-Adab, Hadîs : 36.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/437-439.
[874] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/439.
[875] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/440.
[876] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/440.
[877] Ebû Davud: (40) Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 5190. Fadlu'llah: C. II, s. 510-511.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/440.
[878] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/440-441.
[879] Ebû Davud: (40) KItabu'1-Edeb, (129.) Bab, Hadîs: 5189.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/441.
[880] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/441.
[881] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/441-442.
[882] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/442.
[883] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/442.
[884] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/443.
[885] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/443-444.
[886] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/444.
[887] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/444.
[888] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/444.
[889] Ebû Davud : Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5176. Tirmizî: Kitabu'l-îstizan, Hadîs : 2711. Fadlu'llah: C. II. s. 516-517.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/445.
[890] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/445-446.
[891] Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 5173.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/446.
[892] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/446.
[893] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/446-447.
[894] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/447.
[895] Ebû Davud ; Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5177. Fadîu'üah: C. II, s. 518-S20.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/447-448.
[896] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/448-449.
[897] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/450.
[898] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/450.
[899] Buharı: Kitabu'l-Istizan, (17.) Bab. Müslim: Kitabu'1-Adab, Hadîs : 38, 39. Fadlu'llah: C. II, s. 522.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/450-451.
[900] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/451.

[901] Müslim : Kitabu's-Salât, Hadîs : 235. Fadlu'llah: C. II, s. 270.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/451.
[902] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/451-452.
[903] Fadlu'llah; C. I, s. 523.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/452.
[904] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/452.
[905] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/453.
[906] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/453.
[907] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/453.
[908] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/453.
[909] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/453-454.
[910] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/454.
[911] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/454.
[912] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/454.
[913] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/454.
[914] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/454-455.
[915] Tirmizî: Kitabu's-Salât, Hadîs: 357. Ebû Davud: Kitabu't-Taharet, Hadis : 90. İbni Mace: Kitabu's-Salât, Hadîs : 923. El-Ahvezl: C. II, s. 340-344. Fadlu'llah; C. II, s. 524-525.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/455.
[916] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/455-456.
[917] Ebû Davud: Kitabu'l-Cihad, .Hadîs : 2494. Feyzu'l-Kadir : C. III, ş. 319, sayı: 3504. Fadlu'îlah; C. II, s. 526.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/456.
[918] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/456-457.
[919] Nisa Sûresi, Âyet: 86. Nûr Sûresi, Âyet: 61.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/457.
[920] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/457-458.
[921] Müslim: (36) Kitabu'l-Eşribe, Hadîs: 103.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/458-459.
[922] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/459.
[923] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/459.
[924] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/459-460.
[925] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/460.
[926] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/460.
[927] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/460.
[928] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/460-461.
[929] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/461.
[930] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/461-462.
[931] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/462-463.
[932] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/463.
[933] İbni Mace: Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 3699, Fadlu'llah: C. I, s. 530-531.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/463.
[934] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/463-464.
[935] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/464.
[936] Müslim: (39) Kitabu's-Selâm, Hadîs: 13. Tirmizî: Kitabu'l-İstizan, Hadîs: 2701. Ebû Davud : Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5205. Fadlu'llah: C. II, s. 531.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/464.
[937] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/464.
[938] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/465.
[939] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/465.
[940] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/465.
[941] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/465-466.
[942] Buhârî: (79) Kitabu'l-İstizan, (22.) Bab. Müslim: (39) Kitabu's-Selâm: Hadîs : 8. Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 52G6.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/466.
[943] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/466.
[944] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/466-467.
[945] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/467.
[946] Buharı: (79) Kitabu'l-îstizan, (20.) Bab. Müslim; (32)' Kitabu'l-Cihad, Hadîs: 116. Tirmizî; (43) Kitabu'I-İstizan, Hadis : 2703. .Fadlu'lîah: C. II, s. 534.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/467.
[947] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/468.
[948] Buhârî: (1) Kitabu Bedi'l-Vâhyi, (6.) Bab. Müslim: (32) Kitabu'l-Cihad, Hadîs: 74. Fethü'l-Mübdi: C. I, s. 29-42. Tecrid Tercetnesi: C. I, s. 17-27, Hadîs : 7.El-İsabe: C. I, s. 463, sayı: 2390 ve C. II, s. 172-173, sayı : 4046. El-İstiab: C. I, s. 463 ve C. IV, s. 85-88.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/468-469.
[949] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/469-476.
[950] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/476-477.
[951] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/477.
[952] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/477.
[953] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/477.
[954] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/477-478.
[955] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/478.
[956] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/479.
[957] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/479.
[958] Ebû Davud; (40) Kitabu'L-Esteb, Hadis: 5038. Tirmizî: (44) 'Kitaüu'1-Edeb, Hadîs : 2740.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/479.
[959] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/479.
[960] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/480.
[961] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/480.
[962] Buhârî: (79) Kitabu'l-İstizan, Bab : 19. Müslim: (44) Kittfbu Fezaili's-Sahabe. Hadîs : 91. Fadlu'Uah: C. I, s. 540.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/480-481.
[963] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/481.
[964] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/481-482.
[965] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/482.
[966] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/482-483.
[967] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/483.
[968] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/483.
[969] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/483-484.
[970] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/484.

[971] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/484.
[972] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/484-485.
[973] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/485.
[974] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/485.
[975] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/485.
[976] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/485-486.
[977] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/486.
[978] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/486.
[979] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/486.
[980] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/486-487.
[981] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/487.
[982] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/487.
[983] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/487.
[984] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/487-488.
[985] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/488.
[986] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/488.
[987] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/488-490.
[988] El-îsabe: C. IV, s. 295, ; C. IV, s. 304. C. H, s. 546.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/490-491.
[989] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/491.
[990] Buhârî: (64) Kitabu'l-Meğazî, Bab : Peygamberin hastalığı (83). Fadlu'llah : C. II, e. 547-548.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/491-492.
[991] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/492-493.
[992] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/493-494.
[993] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/494.
[994] Fadlu'ilah: C. II, s. 549.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/494-495.
[995] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/495.
[996] İbni Mace: (33) Kitabu'1-Edeb, (18.) Bab, Hadis : 3710. Fadlu'llah; C. n, s. 550.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/495.
[997] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/495-496.
[998] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/496.
[999] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/496.
[1000] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/496-497.
[1001] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/498.
[1002] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/498-499.
[1003] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/499.
[1004] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/499-500.
[1005] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/500.
[1006] Müslim: (39) Kitabu's-Selâm, Hadis: 31. ibni Maa (33) KİtabU'1-Edeb, Hadiü ; 3717. Ebü Davud . (33) Kitabu'l-Edeb, Hadis : Fadlıt'Uak: a II s. 554.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/500-501.
[1007] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/501.
[1008] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/501-502.
[1009] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/502.
[1010] Buharı: (79) Kitabu'l-İstizan, (31.) Batt. Müslim,: (39) Kitabu's-Selâm, Hadîs : 27, Fadlu'lldh.': C. II, s. 555, 556.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/502-503.
[1011] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/503.
[1012] Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 4825. Tirmizî: (43) Kitabu'l-İstizan, Hadîs : 2726. Fadlu'llah: C. II, s. 556.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/503.
[1013] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/504.
[1014] Ebu Davud : KltabıH-Edeb, Hadis : 484.1 Tirmizî: Kitubu'l-Edeto. Hadis: 2.75S. C. H. 5, 557.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/504.
[1015] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/504.
[1016] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/505-506.
[1017] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/506-507.
[1018] Buharı: (2) Kitabu'1-İman, (4.) Bab. Müslim: (1) Kitabu'1-İman, Hadîs: 64. Ebû Davud: Kitabu'l-Cihâd, Hadîs : 2481. Nese'İ: Kitabu'1-İman, C. IV, Cüz : 8, s. 93 Sıfatü'l-Müslim, İ 964/Mısır. Fadlu'Uah: C. n, s. 559, 560.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/507.
[1019] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/507-508.
[1020] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/508-509.
[1021] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/509.
[1022] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/509.
[1023] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/509.
[1024] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/509-510.
[1025] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/510.
[1026] Nese'î: C. I, Cüz : 7, Sayfa : 148, 149. El-îsabe: C. I, s. 285, sayı : 1457. Fadlu'llah: C. H, s. 562. Ebû Davud: Kitabu'l-Menasife, Hadîs: 1742.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/510-511.
[1027] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/511-512.
[1028] Ebû Davud ; Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 4815. C. II, s. 563.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/512.
[1029] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/513.
[1030] Buhârî: (46) Kitabu'l-Mezalim, (22.) Bab. Müslim: (37) Kitabu'I-Libas, Hadîs : 114. Fadlu'llah: C. IX s. 584.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/513.
[1031] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/513.
[1032] Buharı: (62) Kitabu Ashabi'n-Nebiyyi, (5.) Bab. Müslim: (44) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Hadîs :'29. Tirmlzî: (50) Kitabu'1-Menakıb, Hadîs : 371Î. Fadlu'Uah: C. II, s. 565, 566.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/514-516.
[1033] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/516.
[1034] Buharı; (34) Kitabu'1-Buyu1, (49.) Bab. Müslim: (44) Kitabu Fezaili's-Salıabe, Hadîs : 57. Fadlu'lîah: C. U, s. 567, 568.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/516-517.
[1035] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/517.
[1036] Buharı: (79) Kitatu'l-İstizan, (32.) Bab. Müslim; (39) Kitabu's-Selâm, Hadîs : 29. Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 4827. Tirmi&î: (44) Kitabu'l.Edeb, Hadîs ; 2751, Fadlu'lluh: C, II, s. 568, 569.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/517-518.
[1037] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/518.
[1038] Müslim: (44) Kitabu Fesaili's-Sahabe, Hadîs : 145. Fadlu'llah: C. II, s. 569, 570.

A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/518-519.
[1039] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/519-520.
[1040] Feyzü'l-Kadir : C. V, Hadîs : 6470-6473, 6478, 6493. C. II, s. 570.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/520.
[1041] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/521.
[1042] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/521.
[1043] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/521-522.
[1044] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/522.
[1045] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/522.
[1046] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/523.
[1047] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/523.
[1048] BuhâTÎ: (91) Kitabu't-Tabir, (45.) Bab. Müslim: (37) Kitabul-Libas, Hadîs : 100. Nese'î: Kitabu'z-Zinet, Cüz : 8, Sayfa : 150, 1964/Misir bsk. Fadlu'llah: C. II, s. 572, 573.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/524.
[1049] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/524-526.
[1050] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/526-527.
[1051] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/527.
[1052] Müslim: (1) Kitabu'1-îman, (6.) Bab, Hadîs : 24. Fadlu'llah: C. -II, s. 575, 576.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/527.
[1053] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/528.
[1054] Tecrid-i Sarih: Kitabu'1-Cuma, s. 72, H. 1323/Mısır bsk. Nese'î: Kitabu'l-Mevakıt, C. I, Cüz ; I, s. 199, 1964/Mısır bsk. C. IX, s. 576.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/528.
[1055] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/528.
[1056] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/528-529.
[1057] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/529.
[1058] Müslim: (7) Kitabu'1-Cuma, Hadîs : 60. Nese't: Kitabu'z-Zînet, C, İV, Cüz : 8, s, 195, 1964/Migır bsfc. Fadlu'llah: C. II, s. 578, 579.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/529-530.
[1059] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/530.
[1060] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/530.
[1061] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/530.
[1062] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/530-531.
[1063] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/531.
[1064] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/531.
[1065] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/531-532.
[1066] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/532.
[1067]A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/532.
[1068] Buharı: (79) Kitabu'I-îstîzan, (45.) Bab.Müslim: (39) Kitabu's-Selâm, Hadîs : 36. Ebû Davud ; Kitabu'l-ISdeb, Hadîs : 4851. İbni Mace: Kîtabu'1-Edeb, (33.) Bab. Hadis: 3776. Fadlu'lîah: a II, s. 581.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/532-533.
[1069] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/533.
[1070] Buharı: (79) Kitabu'l-îstizan, (47.) Bab. Müslim: (39) Kitabu's-Selâm, Hadis : 38. Ebû Davud : Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 4851. tbni Mace: Kitabu'1-Bdeb, Hadîs: 3775.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/533.
[1071] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/533.
[1072] EbÛ Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 4852.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/534.
[1073] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/534.
[1074] Müslim: (39) Kitabu's-Selâm, Hadîs : 37.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/534.
[1075] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/534.
[1076] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/534.
[1077] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/535.
[1078] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/535.
[1079] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/535.
[1080] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/536.
[1081] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/536.
[1082] Buharı: ili) KİtabU'I-üb&s, (20.) Bab. Müslim: m) Kitatro'1-Buyu', Hadis : 3. Nese'î: C. IV, Cüa : 8, Sayfa: 185. 1964/Mısır bsk. h: C. 11, s. 564, 585.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/536-537.
[1083] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/537-538.
[1084] Buhârî: (30) Kitabu's-Siyam, (59.) Bab. Müslim: (13) Kitabu's-Sıyam, Hadîs: 191. Faâlu'lîak: C. Et, s. 585-587.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/538-539.
[1085] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/540.
[1086] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/540.
[1087] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/540.
[1088] EbÛ Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadis: 4847. TiTmis&: Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 2815.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/540-541.
[1089] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/541.
[1090] Etû Davud; Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 4850. Fcdlu'llah ; C. II, s. 588, 589.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/541-542.
[1091] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/542.
[1092] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/542.
[1093] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/542.
[1094] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/542-543.
[1095] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/543.
[1096] Ebu Davuâ: Kitabul-Libas, Hadîs : 4075, 4084. C. İL s. 589-591.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/543-544.
[1097] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/544.
[1098] Buhârî; Kitabu'l-Buyu\ (49.) Bab. Müslim: KİtabuFesaii's-Sahabe, Hadîs : 57.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/545.
[1099] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/545.
[1100] Buhârî: f96) Kitabu'l-îtisam, (3.) Bab. Müslim: (43). KitabuL-Fezall, Hadîs ; 136. Fadlu'llah: C. II, s. 592-595.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/546-547.
[1101] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/547-548.
[1102] Buhârl: (8) Kitabu's-Salât, (85.) Bab. Müslim: (37) Kitabul-Libas, Hadîs : 75. Tirmisî: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 2766. Ebü Davud : Kitabu'kEdeb, Hadîs : 4865, 4866, 4867. Faûlu'ltah: G II, s. 595, 596.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/548.
[1103] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/548-549.

[1104] El-îstiab. C. IH, s. 396-397; El-İsabe, C. III, s. 399; Fadlullah : C. II, s, 596.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/549.
[1105] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/549.
[1106] Ehü Davud: Kltabu'1-Edeb. Hadis : 5040. îhni Mace: Kltabu'1-Edeb, Hadis: 3723. Tirmizi: Kitabul-Edeb, Hadîs : 2769. Fadlu'Ilah: C. II, s. 595; 596.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/550.
[1107] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/550.
[1108] îbni Mace: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 3725.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/551.
[1109] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/551.
[1110] MüslUn: Kitabu'l-Eşribe, Hadîs: 105, 106. Tirmîzî: Kitabu'l-Et'ime, Hadîs : 1800. Ebû Davud : Kitabu'l-Et'ime, KacUs : 3776. Fadlu'iîah: C, II, s. 598, 599.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/551-552.
[1111] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/552.
[1112] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/552-553.
[1113] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/553.
[1114]A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/553.
[1115] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/553-554.
[1116] Ebû Davud ; (40) Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5041. C. II, s. 600, 601.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/554.
[1117] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/555.
[1118] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/555.
[1119] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/555.
[1120] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/555-556.
[1121] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/556.
[1122] Buhârî: (62) Kltabu Ashabi'n-Nebi, (5.) Bab. Müslim : (44) Katabu Fezaü'i's-Sahabe, Hadîs : 29. Timizi: (50) Kitabu'l-Menakıb, Hadis: 3711.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/556.
[1123] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/557.
[1124] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/557.
[1125] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/557.
[1126] İbni Mace: (34) Kitabu'd-Düa, Hadis : 3885. Tirmizî (49) KÎtabu'd-Daavat, Hadis : 3422.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/558.
[1127] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/558.
[1128] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/558-562.
[1129] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/562-565.
[1130] Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 5068. Tİrmîzî: Kitabu'd-Daavât, Hadîs: 3388.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/565.
[1131] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/565-566.
[1132] Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5074. İlmî Mace: Kitabu'd-Dua, Hadîs: 3871. Fadlu'llah; C. II, s. 610.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/566.
[1133] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/566-567.
[1134] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/567.
[1135] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/567.
[1136] Ebû Davud; Kitabul-Eöeb, Hadis : 5067. Tirmizî: Kitabu'd-Daavat, Hadîs : 3389. Fadlu'llah: C. II, s. 611, 612.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/568.
[1137] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/568.
[1138] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/568-569.
[1139] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/569.
[1140] Tirmizî: KitabÜ'd-Daavat, Hadis : 3526.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/569.
[1141] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/569.
[1142] Buharı; (97) Kitabu't-Tevhid, (13.) Bab. Fadlu'llah: C. İL s. 613.
[1143] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/570.
[1144] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/570-571.
[1145] Müslim: (48) Kitabu'z-Zikri, Hadîs: 64. Fadlu'llah: C. II, s. 614.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/571.
[1146] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/571.
[1147] Tirmizî; Kitatau Sevabı'l-Kur'an, Hadîs : 2894, Fadlu'lîah: C. H, s. 615.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/571-572.
[1148] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/572.
[1149] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/572.
[1150] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/573.
[1151] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/573.
[1152] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/573.
[1153] Buhârî: Kitabu'd-Daavat, (13.) Bab. Müslim : Kitabu'z-Zikri, Hadîs : 64, Ebû Davud: Kitabu'I-Edeb, Hadis : 5050. Fadlu'llah: C. II, s. 616.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/573-574.
[1154] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/574.
[1155] Buhârî: K. Vudu1, (75.) Bab ve Teerjd şerhi Fethu'l-Mubdî, C. I, 9. 157. Müslim: Kitabu'z-Eikri, Hadîs : Ö6-ÎÎEJ. Ebû Davud; Kitabu'I-Edeb, Hadis : 5046. Tirmizî: Kitabu'd-Daavât, Hadîs : 3392. Faâlu'lîah; C. II, s. 617-619.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/574-575.
[1156] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/575.
[1157] Müslim: Kitabu'z-Zikri, Hadîs: 61. Tirmizî: Kitabu'd-Daavât, Hadîs : 3397. Kbv Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 5051.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/575-576.
[1158] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/576.
[1159] El-İstiab: C. I, s. 143, 144... Ei-İsdbe: C. I, s. 146, 147; Sayı: 618.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/577.
[1160] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/577-578.
[1161] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/578-579.
[1162] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/579.
[1163] Tirmizî: Kitabu'd-Daavat, Hadîs: 3395, 3396. İbni Aface: Kitabu;d-Dua, Hadîs : 3877.
[1164] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/579-580.
[1165] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/580.
[1166] El-İstiab: C. II, s. 338-341.El-İsabe: C. II, s. 343, 344; Sayı : 4847. Ebû Davud : Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 5065. Tirmizî: Kitabu'd-Daavat, Hadîs : 3407, . İbni Mace: Kitabu Îkameti's-Salât, Hadis : 926. Nese'î: Kitabu's-Salât, Bab : Adedu't-Tesbih bade teslim, Cüz : 3, s. 93, 1952/Mısır bsk.Fadlu'iîafı: C. II, s. 662,.663.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/580-581.
[1167] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/581-583.
[1168] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/583.

[1169] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/584.
[1170] Tirmizî: Kitabu'd-Daavat, Hadîs: 3412. El-lstîab; C. I, s. 494. El~İsabe: C. I, s. 498, sayı: 2623. Ebû Davud: Kitabu's-Salât, Hadîs ; 1320. Fadlu'llah: C. II, s. 625, 626.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/584.
[1171] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/584-585.
[1172] Tirmizî: Kitabu'l-Et'ime, Hadîs : 1360, 1861. Ebû Davud : Kitabu'l-Et'İme, Hadîs : 3852. İbni Macc: KİtabU'l-Et'ime, Hadîs: 3296, 3297. Fadlu'llah: C. II, s. 626, 627.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/585.
[1173] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/585.
[1174] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/586.
[1175] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/586.
[1176] Buharı: (29) Kitabu Bedi'1-Halk, (16.) Bab. Müslim : Kitabu'l-Eşribe, Hadîs : 96, 97. Tirmizî: Kitabu'1-Ef ime. Hadîs : 1813 ve Tirmizî şerhi El-Ahvezi: C. V, s. 531-533, Hadîs : 1872. İbni Macc : KHabu'l-Eşribe, Hadîs: 3410, 3411. Ebû Davud ; Kitabu'l-Eşribe. Hadîs : 3732. Fadlu'llah : C. II, s. 627. 628.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/586-587.
[1177] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/587.
[1178] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/587-588.
[1179] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/588.
[1180] İbni Mace : Kitabu'l-Menakıb, Hadîs: 3089.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/588.
[1181] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/588-589.
[1182] Bııhâri: Kitabu'I-İstizan, (49.) Bab. Müslim : Kitabu'l-Şşribe, Hadîs ; 100.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/589.
[1183] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/589.
[1184] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/589-590.
[1185] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/590.
[1186] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/590.
[1187] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/590.
[1188] Buhârl: ICitabü'l-İstİ'zan, (49.) Bab. Müslim: Kitabü'i-Eşribe, Hadîs: 101. İbni Mace; Kltabü'I-Edeb, Hadîs : 3770.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/590-591.
[1189] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/591.
[1190] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/591.
[1191] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/591-592.
[1192] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/592.
[1193] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/592.
[1194] Fadlu'llah: C. II, s. 633.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/592-593.
[1195] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/593.
[1196] Müslim : Kitabu'l-Eşribe, Hadis : 98. Fadlu'llah: Ç\ II, s. 634.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/593.
[1197] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/594.
[1198] Tirmizî: Kitabu'.l-Cihad, Hadis: 1708. 1709. Ebû Davud : Kitabu'l-Cihad, Hadis : 2562. Fadlu'llah : C. II, s. 634.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/594.
[1199] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/594.(589)
[1200] Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadis; 5103. 5104. Fadlu'llah ; C. II. s. 635.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/595.
[1201] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/595.
[1202] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/596.
[1203] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/596.
[1204] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/596-597.
[1205] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/597.
[1206] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/597.
[1207] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/597-598.
[1208] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/598.
[1209] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/598.
[1210] İbni Hişam: Muğnî; Harfu'1-Eâ. El-İsabe : C. II, s. 108, Sayı: 3664. Fadlu'llah : C. II. s. 638, 040.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/599.
[1211] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/600.
[1212] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/600.
[1213] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/600.
[1214] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/600.
[1215] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/600.
[1216] Buhâri: (46) Kitabu'l-Mezalim, (21.) Bab. Müslim: (36) Kitabu'l-Eşribe, Hadîs: 3-7. Fadlu'llah : C. I, s. 641.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/601.
[1217] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/601-602.
[1218] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/602.
[1219] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/602.
[1220] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/603.
[1221] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/603.
[1222] Buhârt : Kitabu'l-Enbiya, (8.) Bab. Müslim: (43) Kitabu'l-Fezail, Hadîs: 151, Fadlu'llah : C. II, s. 643, 644.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/604.
[1223] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/604-605.
[1224] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/605.
[1225] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/605.
[1226] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/606.
[1227] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/606.
[1228] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/606-607.
[1229] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/607.
[1230] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/607-608.
[1231] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/608.
[1232] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/609.
[1233] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/609.
[1234] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/609-610.
[1235] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/610.
[1236] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/610-611.
[1237] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/611.
[1238] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/611.
[1239] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/611.

[1240] El-tstiab : C. IV, s. 163.Fadlu'llah; C, II. s. 650-652.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/611-612.
[1241] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/612-614.
[1242] Buharı; Kitabu'l-Akîka, (I.) Bab. Müslim: (38) Kitabu'1-Adâb, Hadîs : 22. Ebû Davud: Kitabu'l-Cihad, 2563. Fadlu'llah: C. II, s. 652.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/614.
[1243] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/615.
[1244] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/615.
[1245] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/615.
[1246] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/616.
[1247] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/616.
[1248] Buharı: Kitabu'l-Libas. Müslim : Kitabu't-Taharet. Ebû Davud: Kitabu'l-Tereccül. Hadis: 4193. İbni Mace : Kitabu't-Taharet, Hadi;: : 2Sl Nese'î: Kitabu't-Tahareti, Cüz: 1, s. 17. 1952/Mısır bsk, Tirmisî: 'Kitabul-Sdeb, Hadis: 2757, Fadlu'Uah: C. II. s, 654-658.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/616-617.
[1249] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/617-618.
[1250] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/619.
[1251] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/619.
[1252] MeartuatÜ'Tefasir : C. I. s. 32G, 327, Fadıy'Uah: C. II. s. 059.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/619-620.
[1253] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/620-621.
[1254] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/621.
[1255] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/621.
[1256] Fadîu'llah ; C. II, s. 660.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/621-622.
[1257] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/622.
[1258] Buharı; Kitabu'I-Eyman, (5.) Bab. Müslim: (27) Kitabu'I-Eyman, Hadis : 5, Ebû Davud : Kitabu'I-Eyman, Hadîs : 3247. Tirmizı: Kitabu'I-Eyman, Hadîs : 1545. Nese'î: Kitabu'I-Eyman, Cüz: 7, s. 7, 8, 1952/Mısır'bsk. İbni Mace : Kitabu'l-Keffarat, Haöîs : 209G. Fadlu'llah ; C, II, s. 660, 661.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/622-623.
[1259] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/623.
[1260] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/623-624.
[1261] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/624.
[1262] Buharı: Kitabu'1-Edeb, (90.) Bab. Müslim,: KİtabU'l-FezaİI, Hadîs : 70.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/624.
[1263] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/625.
[1264] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/625.
[1265] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/625.
[1266] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/625-626.
[1267] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/626.
[1268] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/626.
[1269] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/626.
[1270] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/627.
[1271] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/627.
[1272] Ebû Davud : Kitabu'-Edeb, Hadîs: 4938. Malik : Kitabu'1-Cami, Bab : Mâ câe Fin-Nerd. tbni Mace : Kilabu'1-Edeb, Hadîs : 3762.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/628.
[1273] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/628.
[1274] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/628.
[1275] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/628-629.
[1276] Müslim: Kitabu'ş-Şür, Hadîs : 10. İbni Mace: Kitabu'1-Edeb, Hadîs; 3763. Ebû Davud; Kitabu'l-Edeb, Hadîs : 4939.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/629.
[1277] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/629.
[1278] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/629.
[1279] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/629.
[1280] İmam Malik;. Kitabu'1-Cami, Bab : Mâ Câe Fi'n-Nerdî.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/630.
[1281] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/630.
[1282] İmam Malik; Kltabu'1-Câmi, Bab : Mâ Câe Fi'n-Nerdi.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/630.
[1283] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/630.
[1284] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/631.
[1285] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/631.
[1286] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/631-632.
[1287] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/632.
[1288] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/632.
[1289] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/632.
[1290] Buharı: Kitabu'1-Edeb, (83.) Bab. Müslim: Kitabu'z-Zühd, Hadîs : 63. İbni Mace : Kîtabu'l-Fiten, Hadis : 3982, 3983. Fadlu'llah : C, II, s. 668, 669.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/633.
[1291] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/633.
[1292] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/634.
[1293] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/634.
[1294] Müslim: KİtabU'1-İman, Hadis: 164.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/634.
[1295] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/634.
[1296] Bühârî: Kitabu'l-Fiten, (7.) Bab. Müslim ; Kitabu'1-İman, Hadîs : 163.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/635.
[1297] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/635.
[1298] Tirmizî; Kitabu'l-Kader, Hadis : 2147. 2148.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/635.
[1299] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/635.
[1300] Tirmisî; KİtabU'z-Zühd, Hadis: 2368. El-Ahvezî: C. VII, s. 33, Hadîs : 2472. Fadlu'llah ; C, II, s, 670, 671.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/636.
[1301] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/636-637.
[1302] Müslim: Kitabu'i-İman, Hadis: 209. Ebû Davuâ : Kitabu'1-Edeb, Hadîs; 5111. Fadlu'llah; C. II, s. 671-673.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/637.
[1303] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/638.
[1304] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/639.
[1305] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/639.

[1306] Buhârî; Kitabu'l-İ'tisam, (3.) Bab. Müslim : Kitabu'İ-îman, Hadîs ; 217. Faûlu'llah : C. ir, s. 674.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/639.
[1307] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/640.
[1308] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/640.
[1309] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/640.
[1310] Ebû Davud: Kitabu's-Sünnet, Hadîs: 4719. Fadlu'llah: C. II, s. 676.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/641.
[1311] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/641.
[1312] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/641-642.
[1313] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/642.
[1314] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/642.
[1315] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/642-643.
[1316] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/643.
[1317] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/643.
[1318] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/643-644.
[1319] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/644.
[1320] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/644.
[1321] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/644.
[1322] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/644.
[1323] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/644.
[1324] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/645.
[1325] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/645-646.
[1326] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/646.
[1327] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/646.
[1328] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/647.
[1329] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/647.
[1330] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/647.
[1331] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/647.
[1332] Buharı: Kitabu'1-Edeb, (81.) Bab. Müslim: Kitabu Fezaili's-Sahbe, Hadîs: 81. Fadlu'llah: C. II, s. ,683.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/648.
[1333] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/648.
[1334] EM Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 4940. İbni Mace: Kitabu'1-Edeb, Hadis : 3756. Fadlu'ilah; C. II, s. 683, 684.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/648.
[1335] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/649.
[1336] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/649.
[1337] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/649.
[1338] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/649.
[1339] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/650.
[1340] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/650.
[1341] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/650.
[1342] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/651.
[1343] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/651.
[1344] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/652.
[1345] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/652.
[1346] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/652-653.
[1347] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/653.
[1348] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/653.
[1349] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/653.
[1350] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/653.
[1351] Edebü'd-Dünya : s. 275, 276, 1911/Mısır bsk.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/654.
[1352] Tirmizı: Kitabü'l-BIrri, Hadîs : 2019. Faâlu'llah : C. II, s. 887.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/654.
[1353] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/654.
[1354] Buharı: Kitabu'l-Ahkâm, (27.) Bab. Müslim : Kitabu'l-Birri, Hadîs : 98. Fadlu-llah; C. II, s. 688. Ebû Davud : Kitabu'1-Edeb, Hadîs : 48T2.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/655.
[1355] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/655.
[1356] Ebû Davud: Kitabu'1-Edeb, Hadîs: 4873.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/656.
[1357] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/656.
[1358] Buhâfp: Kitabü'1-Edeb, (38.) Bab. Müslim: Kitabü'l-Birri, Hadîs : 73. Fadlu'llah: C. II, s. 689, 690.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/657.
[1359] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/657.
[1360] Buhâri: KitabÜ'I-Edeb, (77.) Bab. Müslim : Kitabü'1-İman, Hadîs : 61. Fadlu'llah: C. İL s. 690-692.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/658.
[1361] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/658.
[1362] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/658-659.
[1363] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/659.
[1364] Tirmizl: Kitabti'l-Birri, Hadîs : 1314. İbni Mace: Kitabü'z-Zülıd, Hadîs : 4184. FaâU'llah: C. ÎI, s0 693, 694.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/659.
[1365] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/659.
[1366] Tîrmizî: Kitabü'l-Menakıb, Hadis : 3641. Cllah: C. H, s. 694.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/659-660.
[1367] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/660.
[1368] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/660.
[1369] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/660.
[1370] Buharı: KİtabÜ'1-Edeb, C76.J Bab. Müslim: Kitabü'l-Birri, Hadîs : 107. Ebû Davud: Kitabü'1-Edeb, Hatfîs.; 4779. Fadlu'ilah ; C, II, s. 695.
A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/661.
[1371] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/661-662.
[1372] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/662.
[1373] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/662.
[1374] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/662-663.
[1375] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/663.
[1376] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/663-664.
[1377] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/664.

[1378] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/664.
[1379] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/664.
[1380] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/664-665.
[1381] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/665.
[1382] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/665-666.
[1383] A. Fikri YAVUZ, İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri (Edeb-ül Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/666.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Sahabelerle İlgili Literatür:

Sahabe neslini tanıtan hal tercümesi kitapları pek çoktur. Ancak bunlardan üç tanesi pek meşhur ve yaygındır. Şimdi bunları sırasıyla tanıyalım:
1) İbn Abdilberr el-Kurtubi (463/1071)'nin "el-İstiab fi ma'rifeti'l-ashab"ı 3500 kadar biyografiyi ihtiva eden bu eser, el-İsabe kenarında ve müstakillen basılmış bulunmaktadır.
2) İbnu'l-Esir el-Cezeri (630/1233)'nin "Üsdü'l-ğabe fi ma'rifeti's-sahabe" 8000 kadar biyografiyi ihtiva eden bu değerli eserin son 7. cildi hanımlara tahsis edilmiştir.
3) İbn Hacer el-Askalani (852/1448)'nin "el-İsabe fi temyizi's-sahabe"si 12279 biyografiyi tetkik eder. El-İsabe, konuya ait eserlerin en hacımlısı olması yanında farklı tertibi ile de dikkat çekmektedir. Kendisinden önceki iki eser gibi alfabetik olma genel özelliği içinde her harf için dört kısım düşünülmüş ve uygulanmıştır.
a) Herhangi bir hadis ya da haberde sahabi olduğu açık ya da kapalı şekilde belirtilmiş olanlar, (Elif harfinden bu gruba girenler 1/13-93'dedir)
b) Sahabe arasında zikredilen çocuklar. Bunlar, Hz. Peygamber vefat ettiğinde temyiz yaşının altında bulunmaktadırlar. Hz. Peygamberin onları görmüş olması ihtimalinden dolayı sahabiler arasında zikredilirler (bk. 1/93-99)
c) Hem İslamdan önce hem de İslam döneminde yaşadıkları bilinen fakat Hz. Peygamberle görüşmemiş kimselerdir. Bunlara, "sahabi olduklarına bazı kitaplarda işaret edilenler" denebilir (bk. 1/99-117)
d) Daha önceki biyografik eserlerde yanlışlıkla sahabi olarak zikredilenler (bk. 117-136). Bu dördüncü gruba dair ilk çalışmayı İbn Hacer yapmıştır. O, bu noktayı özellikle vurgular.
Sahabi biyografisi ile ilgili Türkçe'de bazı teşebbüsler olmuşsa da hiç biri tamamlanamamıştır.[1]

---

[1] Mesela bk. H. Zihni, el-Hakaik "Zı" harfine kadar gelebilmiştir. Hersekli Mehmed Kamil'in "Metaliu'n-nucum"u da yarımdır. Asr-ı Saadet'in Ashab-ı Kiram bölümünde 200 küsür sahabi tanıtılmaktadır. Türkçe'de bir Ashab-ı Kiram (Hz. Peygamber'in Müslüman Çağdaşları) Ansiklopedisi'ne ihtiyaç bulunmaktadır; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 86-87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dindarlığı:

Tirmizî'nin hayatından bahseden müellifler, dindarlığını da tebârüz ettirirler. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmesi de, âhiret korkusuyla ağlamaktan ileri geldiği belirtilir. Zehebî, şu ibâreye yer verir: "Buhârî öldüğü zaman, Horasan'da, ilim, hıfz, verâ ve zühd yönleriyle Tirmizî denginde bir başkasını geride bırakmamıştı".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/236.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Sahabelerle İlgili Literatür:

Sahabe neslini tanıtan hal tercümesi kitapları pek çoktur. Ancak bunlardan üç tanesi pek meşhur ve yaygındır. Şimdi bunları sırasıyla tanıyalım:
1) İbn Abdilberr el-Kurtubi (463/1071)'nin "el-İstiab fi ma'rifeti'l-ashab"ı 3500 kadar biyografiyi ihtiva eden bu eser, el-İsabe kenarında ve müstakillen basılmış bulunmaktadır.
2) İbnu'l-Esir el-Cezeri (630/1233)'nin "Üsdü'l-ğabe fi ma'rifeti's-sahabe" 8000 kadar biyografiyi ihtiva eden bu değerli eserin son 7. cildi hanımlara tahsis edilmiştir.
3) İbn Hacer el-Askalani (852/1448)'nin "el-İsabe fi temyizi's-sahabe"si 12279 biyografiyi tetkik eder. El-İsabe, konuya ait eserlerin en hacımlısı olması yanında farklı tertibi ile de dikkat çekmektedir. Kendisinden önceki iki eser gibi alfabetik olma genel özelliği içinde her harf için dört kısım düşünülmüş ve uygulanmıştır.
a) Herhangi bir hadis ya da haberde sahabi olduğu açık ya da kapalı şekilde belirtilmiş olanlar, (Elif harfinden bu gruba girenler 1/13-93'dedir)
b) Sahabe arasında zikredilen çocuklar. Bunlar, Hz. Peygamber vefat ettiğinde temyiz yaşının altında bulunmaktadırlar. Hz. Peygamberin onları görmüş olması ihtimalinden dolayı sahabiler arasında zikredilirler (bk. 1/93-99)
c) Hem İslamdan önce hem de İslam döneminde yaşadıkları bilinen fakat Hz. Peygamberle görüşmemiş kimselerdir. Bunlara, "sahabi olduklarına bazı kitaplarda işaret edilenler" denebilir (bk. 1/99-117)
d) Daha önceki biyografik eserlerde yanlışlıkla sahabi olarak zikredilenler (bk. 117-136). Bu dördüncü gruba dair ilk çalışmayı İbn Hacer yapmıştır. O, bu noktayı özellikle vurgular.
Sahabi biyografisi ile ilgili Türkçe'de bazı teşebbüsler olmuşsa da hiç biri tamamlanamamıştır.[1]

---

[1] Mesela bk. H. Zihni, el-Hakaik "Zı" harfine kadar gelebilmiştir. Hersekli Mehmed Kamil'in "Metaliu'n-nucum"u da yarımdır. Asr-ı Saadet'in Ashab-ı Kiram bölümünde 200 küsür sahabi tanıtılmaktadır. Türkçe'de bir Ashab-ı Kiram (Hz. Peygamber'in Müslüman Çağdaşları) Ansiklopedisi'ne ihtiyaç bulunmaktadır; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 86-87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

ÇEVIRENIN ÖNSÖZÜ..... 7
YAZARıN ÖNSÖZÜ..... 11
MUKADDIME..... 17
ILIM BÖLÜMÜ..... 44
IMAN BÖLÜMÜ..... 67
TEMIZLIK (TAHARET) BÖLÜMÜ..... 95
EZÂN BÖLÜMÜ..... 144
NAMAZ BÖLÜMÜ..... 150
CUMA VE BAYRAM BÖLÜMÜ..... 235
HASTALıK, CENAZE VE ÖLÜM ILE ILGILI BÖLÜM..... 245
ZEKAT, SADAKA VE IYILIK BÖLÜMÜ..... 278
ORUÇ BÖLÜMÜ..... 284
HACC VE UMRE BÖLÜMÜ..... 300
HAYVAN KESIMI BÖLÜMÜ..... 312
CIHÂD BÖLÜMÜ..... 317
NIKÂH BÖLÜMÜ..... 333
GIYIM BÖLÜMÜ..... 339
YIYECEKLER VE IÇECEKLER BÖLÜMÜ..... 341
ALıŞVERIŞLER BÖLÜMÜ..... 351
DEVLET BAŞKANLıĞı (IMAMET) BÖLÜMÜ..... 361
HÜKÜMLER VE CEZALAR BÖLÜMÜ..... 368
ZULÜMDEN SAKıNMA BÖLÜMÜ..... 380
VELÂYET BÖLÜMÜ..... 384
VASIYYETLER BÖLÜMÜ..... 385
YEMINLER BÖLÜMÜ..... 389
YARATıLıŞIN BAŞLANGıCı BÖLÜMÜ..... 397
KU'RAN VE KUR'AN'ıN FAZILETLERI BÖLÜMÜ..... 400
ZIKIRLER VE DUALAR BÖLÜMÜ..... 408
ÂDÂB VE KALBÎ INCELIKLER BÖLÜMÜ..... 420
MENKIBELER (BIYOGRAFILER) BÖLÜMÜ..... 446
MUCIZELER VE HARIKULADE OLAYLAR BÖLÜMÜ..... 476
DAHA ÖNCE GEÇEN KONULARı KAPSAYAN BÖLÜM..... 513
KıYÂMETIN ALAMETLERI..... 532
TEKRAR DIRILME VE KıYAMET GÜNÜ'NÜN HALLERI ILE ILGILI BÖLÜM..... 547
SONUÇ..... 575

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

196) Sabah Namazının Sünnetinin Önemi

Dört hadis-i şeriften sabah namazının sünnetinin hiç terk edilmeden kılınacağını, fazilet ve sevabının çok olduğunu Rasulullah'ın hiç terk etmemiş olduğunu öğreneceğiz. [1]

1102. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öğle namazının farzından önceki dört rek`at ile sabah namazının farzından önceki iki rek`atı hiç terk etmezdi.[2]

1103. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetine diğer nâfile namazlardan daha fazla önem verirdi.[3]

1104. Yine Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sabah namazının iki rek`at sünneti, dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır."[4]

Yine Müslim'in bir rivayetine göre sabah namazının sünneti hakkında:
"O bana bütün dünyadan daha değerlidir" buyurdu.[5]

* Ebu Davut Tatavvu: 3; Müsned II/405'de geçen bir diğer bir hadiste de Peygamberimiz *"Atlı kimseler sizi arkanızdan kovalasalar bile bu iki rekat sünneti terk etmeyin"* buyurmaktadır. [6]

1105. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in müezzini Ebû Abdullah Bilâl İbni Rebâh *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, birgün kendisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sabah namazı vaktinin girdiğini haber vermeye gelmişti. Hz. Âişe, Bilâl'e bazı şeyler sorarak onu ortalık iyice ağarıncaya kadar meşgul etti. Bunun üzerine Bilâl Resûlullah'a namaz vaktinin girdiğini haber verdi. Hz. Peygamber namaza çıkmayınca, Bilâl namaz vaktinin girdiğini ona bir kere daha haber verdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mescide gelerek sabah namazını kıldırdı. O zaman Bilâl Resûlullah'a durumu anlattı. Kendisini Hz. Âişe'nin, sorduğu bir şey sebebiyle, ortalık ağarıncaya kadar meşgul ettiğini, Peygamber *aleyhisselâm* namaza gelmeyince, ikinci defa haber verdiğini söyledi.
O zaman Resûlullah:
– *"Ben sabah namazının iki rek`at sünnetini kılıyordum"* buyurdu.
Bilâl:
– (İyi ama) Yâ Resûlallah! Namaza çok geç geldiniz, deyince Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"Şayet daha geç kalsaydım, yine de bu iki rek`at sünneti bütün gereklerini yerine getirerek mükemmel şekilde kılardım"* buyurdu.[7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 328.
[2] Buhârî, Teheccüd 34. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 56.
1114'de kısaca gelecek.
[3] Buhârî, Teheccüd 27; Müslim, Müsâfirîn 94. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu, 2.
[4] Müslim, Müsâfirîn 96.
[5] Müslim, Müsâfirîn 97.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 329.
[7] Ebû Dâvûd, Tatavvu 3.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

275) Neseb' e Dil Uzatmanın Haram Oluşu

Bu bölümdeki bir ayet ve bir hadisten mü'minlere eziyet etmenin apaçık günah olduğunu, neseblere dile uzatmak ve ölülere yaka paça yırtarak ağlamanın küfür vasfı taşıyan iki huy olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir işten dolayı suçlayanlara gelince, onlar iftira atma suçu işlemiş ve böylece açık bir günaha girmiş olurlar." (Ahzab: 33/58)

1582. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallalllahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Nesebe dil uzatmak ve yüksek sesle ölüye ağlamak, halk arasında yerleşmiş küfür niteliği taşıyan iki huydur."[2]

* Müslüman olmayan kafir ve müşriklerin adet ve hareketleri cümlesinden olan iki kötü uygulama ortaya konmuştur. Müslüman toplumlarda bu iki kötü huy asla bulunmaz. Hiçbir müslüman diğer müslümanın sahih nesebine dil uzatma, laf söyleme hakkına sahip değildir ve müslümana yapılacak en büyük kötülük te budur. Bu da iki şekilde olur. Biri, kişinin kendi öz babasını bırakıp babasının başka birisi olduğunu söylemesi veya bu izlenimi verecek şekilde konuşmasıdır. İkincisi ise birilerinin kalkıp bir başkasının nesebi hakkında ileri geri söz söylemesidir. İkisi de yasak ve haramdır. Müslüman bunun yasak olduğunu bile bile ve helal sayarak böyle bir iddiada bulunursa açıkça küfre girmiş olur. Helal kabul etmeyip böyle davranırsa cahiliye insanları ve kafirlerde görülen bir işi yapmış olur. Bir kimsenin gayri meşru bir şekilde dünyaya geldiğini ifade eden her türlü söz de bu kapsama girer.
Ölüye bağırıp çağırıp yaka paça yolarak ağlamak da yasaklanmış olup, İslam'da sadece gözyaşı ve üzüntü şeklinde teessür hali vardır. Gerisi taşkınlıktır, yasaklanmıştır. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 462.
[2] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 23; Müslim, Îmân 121, Cenâiz 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23.
1669'da tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 462.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs İlmine Hizmeti:

Tirmizî, sâdece rivâyetleri cemedip eser te'lif etmekle hizmet etmemiş, hadîs ilminin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Kendisine kadar hadîsler iki dereceye ayrılıyordu: 1- Sahîh, 2- Zayıf. Tirmizî üçüncü bir kısım ilâve etti: Hasen. Her ne kadar, bazı tahkîkler, hasen tâbirinin Tirmizî'den önce de kullanıldığını göstermiş ise de, bu tâbiri ısrarla ve çokça kullanarak muhaddisler arasında yayılıp benimsenmesine sebep olmuştur. Böylece, kendisinden sonra, hadîslerin üç mertebede mütâlaa edilmesi gelenek hâlini aldı.
Tirmizî, sâdece hasen tâbirini kullanmakla yetinmeyip, buna başka kelimeler de ekleyerek yeni mürekkep tâbirler ortaya koydu: "Hasenun garibun", "hasenun sahîhun" gibi.
Ayrıca, Tirmizi, hasen ve garib tâbirlerine târifler getirdi. Kendinden sonra gelen muhaddisler, Tirmizî gibi bir otoritenin bu tabîr ve târiflerini nazar-ı dikkate aldı, gereken ehemmiyeti verdi. Tirmizî böylece ıstılahlara getirdiği tarîfle usul-i hadîs ilminin gelişmesine hizmet etmiş oldu.
Keza, Kitâbu'l-İlel'de yer verdiği râvilerin tabakaları, ve cerh-tâdille ilgili bahisler de ulûmu'l-hadîs üzerine olan en eski sistematik meseleleri teşkîl eder. İbnu Ebî Hâtim'in (v. 327/938) daha da geliştireceği rical taksimatında bu bahisler çekirdek hizmetini görmüştür.[1]
Tirmizî'nin rivâyet metodu da, kendinden sonra te'lif edilen eserlere tesîr etmiştir. Bu hususu, Dârakutnî'nin Sünen'inde, Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde daha bâriz olarak görürüz. Zira onlar da Tirmizî gibi hadislerin sıhhat durumunu belirtmeye önem verirler.
Tirmizî'nin bâzı teliflerde de çığır açtığı görülmüştür. Sahâbelerin hayatına müstakil olarak tahsis edilen ilk eserin, bâzı âlimler, Tirmizî tarafından yazıldığını kabul etmiştir: Kitâbu Esmâ-i's-Sahâbî, Keza Şemâil'i, bu dalda yazılan ilk müstakil ve mükemmel eserdir. Tirmizî'nin bu eseri pek çok te'liflere örnek olmaktan başka birçok şerhlere de mazhar olmuştur.
Eserleri meyanında el-İlelü'l-Kübrâ'sını da belirtmek gerek. Bu Sahîh'inin sonundaki ilel değildir. Birçok müellif bundan kitaplarına iktibaslarda bulunmuştur. Muahhar müellifler bunun kaybolduğunu, kütüphanelerde nüshasının bilinmediğini kaydederler ise de Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Şerhu İlelu't-Tirmizî adıyla rastladığımız nüshanın, el-İlelu'l-Kebîr olması kuvvetle muhtemeldir.[2]
Kitâbu'z-Zühd, et-Târîh, el-Esma ve'l-Künâ, Kitâbun fi'l-Asârı'l-Mevkufe gibi başka eserleri de bilinmekte ise de bize kadar ulaşmamıştır. Ancak bunların, hadîs ilminin gelişmesine hizmet etmiş olmaları inkâr edilemez.[3]

---

[1] İbnu Ebî Hâtim râvileri dört ta'dîl, dört de cerh tabakası olmak üzere sekiz tabakaya ayırmıştır. Hâfiz Zehebî, Irâkî ve İbnu Hacer bu taksimata yenilerini ilâve ederek onikiye çıkarmışlardır. (İbrahim Canan)
[2] 1976'da mikrofilme aldığımız bu nüsha üzerinde, bir talebemize mezuniyet tezi çalışması yaptırdık. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/236-237.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Asr-ı Saâdet:

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in dönemi.
Peygamber Efendimiz'den itibaren İslâm Tarihi, Hz. Peygamber dönemi, Hulefâ-i Râşidûn, Emevîler, Abbâsîler, Selçuklular, Osmanlılar gibi muhtelif dönemlere ayrılmıştır. İşte bu dönemlerin başında yer alan Hz. Peygamber dönemine müslüman âlimler "Asr-ı Saâdet" adını vermişlerdir.
"Mutluluk Devri" manasını ifade eden bu terkip, gerçekten de o dönemin bir kelimeyle ifade edilmesini sağlayan isabetle seçilmiş bir terkiptir.
Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.s.) döneminde bizzat O'nun rehberliği ve liderliğinde ashab-ı kirâm, İslâm'ın dînî-dünyevî bütün emirlerini anlamış, yaşamış ve yaşatmışlardı. Hz. Peygamber'in eğitiminden geçmiş olan ashab-ı kirâm, İslâm davasına gönülden bağlı idiler. Samimiyet ve ihlâs içerisinde yalnız bir Allah'a kul olmuşlar, O'nun Resûlüne gönül vermişlerdi. Ruhlarını, düşüncelerini, davranış ve yaşayışlarını Allah ve Rasulunun istediği şekilde şekillendirmişlerdi; Kitap ve Sünnet, onlara yön veriyordu. Bu sebeple de inandıkları ulvî davalarını her şeyin üstünde tutuyor; dinleri uğruna mallarını, hatta canlarını feda etmede zerre kadar tereddüt göstermiyorlardı.
İşte bu anlayış ve yaşayışa sahip bulunan fertlerden oluşan İslâm toplumunda, tam bir birlik ve beraberlik, âhenk ve uyum, dayanışma ve yardımlaşma, kaynaşma ve aktivite hakimdi. Müslümanlar, idarî, siyasî, ictimaî, iktisadî, ilmî, askerî, adlî gibi çok muhtelif yönlerden olgunluğun zirvesinde idiler. Belki idarî müesseseler gelişmemişti, ama idarenin en mükemmeli veriliyordu. Henüz dünya imparatorlukları dize getirilmemişti müslümanlar dünyanın dört bir tarafına hâkimiyetlerini götürememişlerdi, ama bunun temelleri sağlam bir şekilde ve muvaffakiyetle atılmıştı. Müslümanların hayat standardı ve refah seviyesi pek yüksek değildi ama, zaten onlar müreffeh, mutantan ve lüks ve israfa yönelik bir hayatın arayıcıları değillerdi. Muhtelif ilimlere dair muntazam, sistemli eserler yazılmamıştı ama, ashab-ı kirâm, gerçek bilgiye yani vahye sahip çıkmış, ilmin önem ve değerini gayet iyi anlamışlardı. Henüz o dönemde devamlı silâh altında tutulan ve talim yaptırılan teçhizatlı ordular yoktu ama; İslâm cemiyetinin her bir ferdi, gözünü budaktan esirgemeyen ve şehidliği mertebelerin en yücesi bilen cesaret timsali mücahid bir kişiliğe sahipti. Adliye sarayları, mahkeme salonları, adliyeye dair diğer organizasyonlar henüz mevcut değildi ama; *"Hırsızlık yapan, kızını Fâtıma da olsa elini keserdim."* diyen bir peygamberin tabîleri, adaletin eşsiz örneklerini sergilemişlerdi.
Yani cemiyetin her köşesinde huzur, güven, emniyet, asayiş, nizam, intizam ve istikrar vardı. Bu dönem, daha sonraki müslüman nesillere örnek teşkîl eden mutluluk ve saâdet dönemiydi.
Bundan dolayı da elbette ki bu dönem "Âsr-ı Saâdet" diye anılacaktı.[1]

---

[1] Ahmet Önkal, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/171-172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22) Nasihat İkaz Ve Hatırlatma

" Bütün mü'minler kardeştirler." (Hucurat: 49/10)
"Allah Nuh (a.s.)'dan haber vererek şöyle buyuruyor: *"... Ben size öğütler veriyorum."* (Araf: 7/62)
"... Size dürüst ve güvenilir öğütler veriyorum." (Araf: 7/68)

183. Ebû Rukayye Temîm İbni Evs ed–Dârî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* :
"Din nasihattır" buyurdu. Biz kendisine:
– Kimin için nasihattır? dedik. Peygamber Efendimiz:
– *"Allah, Kitabı, Resûlü, mü'minlerin yöneticileri ve tüm müslümanlar için nasihattır"* buyurdu.[1]

*** Nasihat:** Öğüt vermek iyi ve hayırlı işlere davet edip kötü ve şerli işlerden yasaklamak demektir. Yani nasihat, dinin temeli ve direği demektir. Yani din ve İslam ile nasihat bir yönden aynı anlamdadırlar.
Hac Arafattır hadisinde de, Haccın ana temel esası ve şartının Arafatta durmak olduğu bildirildiği gibi. Bu hadis de az sözle çok mana ifade edilen hadislerdendir. Hadis-i şerifi ana hatlarıyla açıklayacak olursak:
Allah için demek, önce Allah'a, kendisine nasıl iman edilmesi gerektiğini kitabında ve elçisi vasıtasıyla nasıl bildirmişse ve kendisini nasıl tanıtmışsa o şekilde tanımak ve hayatını bu inanç ve yaşantı üzere devam ettirip son nefesini de bu inanç ve yaşantı üzere vermek demektir. Değilse sadece iman ettim demekle bu iş bitmez Ankebut: 29/2 'de olduğu gibi.
Allah'ın kitabı için: öncelikle Allah'ı tanıyıp bilen kimsenin ikinci olarak onun gönderdiği kitaba ve önceki geçen kitapların bozulmamış şekline de inanması gerekir. Kitabında, kitabını tanıttığı şekilde inanıp, kitabı o şekilde kabul edip hayat tarzı olan kitaba göre yaşamak ve aileden başlayarak toplumun da bu kitabın hayat tarzına göre yaşamasını temin edecek gayretin içinde olmak demektir. Bunu daha iyi anlamak için şu ayetlere bakınız. Alak: 96/1-5, Neml: 27/92, Fatır: 35/29, Zümer: 39/71, Bakara: 2/121, Araf: 7/175, Enfal: 8/2, Hac: 22/72, Mü'minun: 23/66-67.
Allah'ın Rasulü için: Sadece Allah ve Kitabını tanımak kâfi değildir. O'nun gönderdiği son peygambere de inanılması ve sünnetine uyulması da gerekir. Nisa: 4/80 ve Al-i İmran: 3/31, 32, 132, Nisa: 4/59, 80, Muhammed: 47/33, Mücadele: 58/13, Teğabün: 64/12, 16, belirtildiği gibi. Yani gönderilen kitabın nasıl yaşanacağını bizzat hayatında gösteren peygamber gibi olmak için.
Mü'minlerin yöneticileri için: Mü'minleri yöneten, idare eden, emir ve komuta yetkisi kendinde olan ve mü'min olan kimselere de itaat edilip sözlerinin dinlenmesi de Nisa: 4/59'da beyan edilmiştir. Bu tip şahsiyetlerden dürüst olup adil davranmalarını istemek hakkımızdır. Namaz kıldıkları sürece itaat edebiliriz. Alimler ve amirler diyebileceğimiz bu gruba da hatırlatma ve ikaz görevimizdir. Tirmizi Beyat 37'de *"En büyük cihad zalim idareciye karşı hakkı söylemektir"*, hadisi bize bunu emreder.
Tüm müslümanlar için: İslam Dininin tüm emir ve yasaklarını İslam ümmeti diyebileceğimiz halkın her birimine ulaştırılması da bir görevdir. Yani toplum, dinini öğrenmek için bir gayretin içine girmeli, meslek ve konumu ne olursa olsun herkes dinini, kitabını, peygamberini tanıyıp, öğrenip müslümanca yaşamak mecburiyetindedir. [2]

184. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e namazı tam olarak kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, her müslümana nasihat etmek üzere biat ettim.[3]

* Bugünkü müslümanlar da aynen Cerir İbn-i Abdullah gibi olmalı her an ve her zamanda mü'minlerin her kesimine nasihat etmeli, bunu bir vazife bilmelidir. Değilse İslami kardeşlik ve İslam ümmetinin kurulması mümkün olmaz. Cerir, İslam'ın temel esaslarından ve kendisince en önemli kabul ettiği üç hususu burada zikretmiştir ki, biri bedeni, biri mali, üçüncüsü ise hem beden hem de mal ile yapılabilecek bir vazife ve ibadet türüdür. [4]

185. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz."[5]

* Bu hadis gerçek İslam kardeşliğinin ne derece ileri seviyede olduğunun bir göstergesidir. Mü'min, kardeşi için daima hayır ve bereketler istemeli, onun adına hayır duada bulunmalıdır ki bu ahlak onun imanının gerçek olgunluğa eriştiğinin bir göstergesidir. Gerçek müslüman kendisi için arzu ettiği şeyleri din kardeşi için de arzu etmelidir. Hased ve kıskançlık yapmamalıdır. Mü'minler için istediğimiz hayırlı şeylerde bir bakıma dinde nasihattan sayılır. Ben cennete gireyim kardeşim de girsin, ben sevap kazanayım kardeşim de kazansın, ben iyi olayım kardeşim de iyi olsun, gibi. [6]

---

[1] Müslim, Îmân 95. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 42; Ebû Dâvûd, Edeb 59; Tirmizî, Birr 17; Nesâî, Bey'at 31, 41.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 74-75
[3] Buhârî, Îmân 42, Mevâkît 3, Zekât 2; Müslim, Îmân 97–98. Ayrıca bk. Nesâi, Bey'at 6, 17.
1214'de tekrar gelecektir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 74-75
[5] Buhârî, Îmân 7; Müslim, Îmân 71–72. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, Îmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9.
238'de tekrar gelecektir.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 74-75

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

165) Zâlimlerin Kabirleri (Zâlimlerin Mezarları Yanından Ve Helâk Edildikleri Yerlerden Geçerken Korkup Ağlamak, İhtiyacını Allah'a Arzetmek Ve Bu Gibi Hallerde Gâfil Davranmaktan Sakındırmak)

957. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Semûd kavminin ülkesi Hicr denilen yere varınca ashâbına şöyle hitâp etti:
– *"Azâba uğratılmış olan şu milletin yurduna ancak ağlayarak girin. Ağlayamıyorsanız girmeyin ki, onların başına gelen sizin de başınıza gelmesin."*[1]

Başka bir rivayette Hicr'e vardığı zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu bildirilmektedir:
– *"Kendilerine zulmedenlerin yurduna ağlayarak girin. Yoksa onların başına gelenler sizin de başınıza gelebilir."*
Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başını örttü; o vadiyi geçinceye kadar süratle yürüdü.[2]

* Yine bir seferinde o mıntıkada bulundukları bir gece peygamberimiz *"Bu gece şiddetli bir fırtına çıkacak, herkes devesini sıkı bağlayıp otursun, ayağa kalkmasın"* buyurmuş o gece çıkan kasırga abdest almak için ayağa kalkan birini yere çarpmış, devesini aramaya giden bir başkasını da tay dağına fırlatıp atmıştır.[3] Zalimler hayatlarında olduğu gibi ölümlerinden sonra da kendilerinden sakınılan kimselerdir. Zalimlerin hatıra ve kalıntılarında felaket izleri bulunur. [4]

---

[1] Buhârî, Salât 53, Enbiya 17, Tefsîru sûre (15), 2, Meğâzî 80; Müslim, Zühd 38–39.
[2] Buhârî, Enbiyâ 17, Tefsîru sûre (15), 2; Müslim, Zühd 39.
[3] Bkz. Müslim, Fedail 11.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 284.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16: AV BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø KÖPEĞIN AVLADıĞı AVıN HANGISI YENIR? HANGISI YENMEZ?

1464- Âizullah b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Sa'lebe el Huşenî'den şöyle işittim demiştir:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler avcılık yapan kimseleriz (Bize tavsiyeniz nedir?) dedim. Buyurdular ki: "Köpeğini av üzerine saldığında ve besmele çektiğinde, o köpeğin senin için yakaladığını ye." Dedim ki: "O av ölse de aynı mıdır? Buyurdular ki: "Evet ölse de aynıdır." Tekrar dedim ki: Biz atıcılarız ne yapmalıyız? Buyurdular ki: Yayın ve okunla avladığın avları ye. Yine ben dedim ki: Biz seyahat eden kimseleriz Hıristiyan, Yahudî ve Mecusî'lerin memleketlerine uğrarız onların kullandıkları kaplardan başka kap da bulamıyoruz, ne yapmalıyız? Buyurdular ki: Başka kap bulamaz iseniz onları su ile yıkayın ve o kaplarda yiyip için."** (Buhârî, Zebaih: 10; Ebû Dâvûd, Sayd: 22)

Tirmizî: Bu konuda Adiyy b. Hatîm'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: bu hadis hasen sahihtir. Âizullah b. Abdullah; Ebû İdris es Havlanî'dir. Ebû Sa'lebe el Huşenî'nin ismi Cürsûm'dur. Cürsûm b. Nâşib'te denilir. İbn Kays'ta denilir.

1465- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü dedim: Eğitilmiş hayvanlarımızı av hayvanlarının üzerine salmaktayız bize ne tavsiye edersiniz? Buyurdular ki: "Senin için yakaladığını ye." Tekrar, Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. Yakaladıkları av hayvanı ölsede mi? Başka eğitilmemiş bir köpek onlara katılmamışsa evet ölse de yiyebilirsiniz." Tekrar sordum: Biz zıpkın veya ok atarak ta hayvan avlarız bu konudaki tavsiyeniz nedir? "Ok ve zıpkının sivri ucu ile öldürdüğü hayvanı ye yanı ile çarparak öldürdüğü hayvanı yeme"** buyurdular. (Buhârî, Zebaih: 3; Müslim, Sayd: 1)

Muhammed b. Yahya, Muhammed b. Yusuf vasıtasıyla Sûfyân'dan, Mansur'dan geçen hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Fazladan **"Ok ve zıpkından da soruldu"** denmektedir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø MECÛSI KIMSENIN KÖPEĞI, AVı YAKALARSA O AV YENIR MI?

1466- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Mecusî'lerin köpeklerinin avladıkları av hayvanlarını yemek yasaklandı."** (İbn Mâce: Sayd: 4)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup Mecusî köpeğinin avladığı av etinin yenmesine izin vermezler. Kâsım b. ebî Berze, Kâsım b. Nafi' el Mekkî'dir.

BÖLÜM: 3

Ø ŞAHININ AVLADıĞı AV YENILIR MI?

1467- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Şahin ve Doğan'ın avladığı hayvanın durumundan sordum. Buyurdular ki: **"Senin için yakaladığı avı ye."** (Ebû Dâvûd, Sayd: 22)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Mûcâlid'in, Şa'bi'den rivâyetiyle bilmekteyiz. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Atmaca ve Şahin'in avladığı hayvanların yenmesinde bir sakınca görmezler. Mûcâhid diyor ki: Doğan avcılıkta kullanılan bir kuş çeşidi olup Allah'ın **"…eğittiğiniz av hayvanlarına gelince onların sizin için yakaladığı her şeyi yeyin…" (5 Maide: 4)** ayetinde bildirdiği yırtıcı kuş ve köpekler olarak tefsir edilmiştir. bazı ilim adamları Doğan'ın avladığı hayvandan yese bile o avın etinden yenebileceğine izin vermişler ve şöyle demektedirler. Doğan kuşunun eğitilmesi demek: **"Çağrıldığında gelmesi demektir.** Bazı fıkıhçılar Doğan'ın yakaladığı av hayvanından yemeyi hoş karşılamazlar. Fıkıhçıların çoğunluğu ise: **"Doğan yakaladığı hayvanlardan yese bile onun etinden yeriz"** derler.

BÖLÜM: 4

Ø AVıNı VURDUKTAN SONRA KAYBEDEN BULURSA NE YAPMALı?

1468- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Ya Rasûlullah! Avımı vuruyor ertesi gün okumu onun vücuduna saplanmış olarak buluyorum ne yapmalıyım? Dedim. Şöyle buyurdular: "O hayvanı senin ok'unun öldürdüğünü anlar yırtıcı hayvan tarafından öldürülmüş ve yaralanmış izi görmezsen ondan ye."** (Ebû Dâvûd, Sayd: 22; İbn Mâce, Sayd: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir. Şu'be bu hadisi Ebû Bişr ve Abdulmelik b. Meysere yoluyla, Saîd b. Cübeyr'den, Adiyy b. Hatîm'den, Ebû Sa'lebe el Huşenî'den benzeri rivâyet etmiştir. Her iki hadiste sahihtir. Bu konuda Ebû Sa'lebe el Huşenî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø VURDUĞU AVı ÖLÜ OLARAK SUDA BULAN KIMSE NE YAPAR?

1469- Adıy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e av hakkında sorduğumda şöyle buyurdu: **"Okunu atarken besmele çek, hayvanı ölmüş durumda bulursan bile ondan ye ancak suya düşmüş bulursan ondan yeme çünkü bu durumda onu suyun mu yoksa okun mu öldürdüğünü bilemezsin."** (Ebû Dâvûd, Sayd: 22; İbn Mâce, Sayd: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø AVDAN KÖPEK YERSE NE YAPıLMALıDıR?

1470- Adıy b. Hatım (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e alıştırılmış köpeğin avladığı hayvanın durumunu sordum şöyle buyurdu: **"Eğitilmiş köpeğini saldığın zaman besmelede çekmiş isen senin için yakalanan avı ye eğer eğitilmiş köpek yakaladığı hayvandan yerse ondan yeme çünkü o kendisi için yakalamıştır." "Ya Rasûlullah! Köpeklerimize başka köpeklerde karışırsa ne olur"** dedim. Buyurdular ki: **"Sen sadece kendi köpeğine besmele çektin başkasının üzerine besmele çekmedin."** Sûfyân diyor ki: O avı yemeyi ona hoş görmedi." (Ebû Dâvûd, Sayd: 22; İbn Mâce, Sayd: 6)

Tirmizî: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Yani avlandıktan veya boğazlandıktan sonra suya düşen hayvanın yenmeyeceği görüşündedirler. Bazı ilim adamları boğazlanmış hayvan hakkında şöyle derler: Boğazı kesildikten sonra suya düşen hayvan suda ölürse onun etinden yenir. Abdullah b. Mübarek bu görüştedir. Çoğu ilim adamları köpek yakaladığı hayvandan yerse o hayvan yenmez diyorlar Sûfyân, Abdullah b. Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise köpek yakaladığı hayvandan yese bile onun etinden yenebileceğine izin vermişlerdir.

BÖLÜM: 7

Ø OK VEYA ZıPKıNLA AVLANAN HAYVANıN DURUMU

1471- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e zıpkın ve okla avlanan hayvanın durumunu sordum şöyle buyurdu: **"Zıpkın ve okun sivri ucuyla avladığını ye ok veya zıpkının yan tarafı ile öldürdüğü hayvana gelince o "Vakîzdır" yani darbe ile öldürülmüş demektir, ondan yeme!"** (Buhârî, Zebaih: 3; Müslim, Sayd: 1)

İbn ebî Ömer, Sûfyân vasıtasıyla Zekeriyya'dan, Şa'bî'den, Adiyy b. Hatîm'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis sahih olup ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİNCİ KISIM

HABERİN, KENDİSİNE İZAFET EDİLDİĞİ KİMSE BAKIMINDAN KISIMLARI

Haber kendisine izafet edildiği kimse itibariyle üç kısma ayrılır: merfû', mevkûf ve maktû'.
a- Merfû': Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e izafe edilendir. Bu da iki kısma ayrılır. Sarih (açık) merfû' veya hükmen merfû':
I- Sarih merfû': Bizzat Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e izafe edilen söz, fiil, takrir, ahlakî vasıf ya da yaratılışının niteliği ile alakalı şeylerdir.
Söze misal: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Kim bizim bu işimiz üzere olmayan bir iş yaparsa o merduttur."
Fiile misal: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* evine girdiği vakit misvak kullanmakla başlardı.
Takrire misal: Cariye'ye: Allah nerede diye sorduğunda onun: Göktedir demesi üzerine bu hususta Peygamberimizin ona itiraz etmeyip, ikrarda bulunmasıdır.
İşte Peygamberimizin bildiği halde karşı çıkıp reddetmediği herbir söz ya da fiil, sarihan merfû' takrirî bir hadistir.
Onun ahlakî niteliğine dair örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* insanların en cömerdi, insanların en kahramanı idi. Ondan bir şey istenip de hayır dediği görülmemiştir. Daima güleç yüzlü idi. Yumuşak huylu idi, sert değildi. İki iş arasında muhayyer bırakıldı mı mutlaka onların kolay olanını tercih ederdi. Eğer günah ise o vakit insanlar arasında o işten en uzak kalan o olurdu.
Yaratılışındaki niteliğine dair örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* orta boylu idi. Ne uzun, ne de kısaydı. Omuzları genişti. Saçı kulak yumuşaklarına kadar varırdı. Bazan omuzlarına vardığı da olurdu. Sakalı güzeldi. Sakalında birkaç beyaz kıl vardı.
II- Hükmen merfû': Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e izafe edilmiş hükmünü taşıyan rivayetlerdir. Bu da birkaç türlüdür:
1- Kişisel görüş ile söylenmesi mümkün olmamak, tefsir mahiyetinde olmamak, o sözün sahibi İsrailiyatı kabul etmekle tanınan birisi olmamak şartıyla, sahabenin sözü. Mesela bu söz kıyametin alametleri yahut kıyametin halleri ya da amellerin karşılıkları ile ilgili bir haber ise, şayet kişisel görüş türünden olursa o zaman bu mevkûf olur.
Eğer tefsir mahiyetinde ise aslolan kendi hükmünü almasıdır. Tefsir türü rivayetler mevkûf olur.
Şayet o sözü söyleyen İsrailiyatı kabul etmekle tanınmış birisi ise, bu durumda bu söz İsrailiyata dair bir haber yahut merfû' bir hadis olmak arasındadır. Bu hususta şüphe dolayısıyla hakkında hadis olduğu şeklinde hüküm verilmez.
Abdullah b. Abbas, Abdullah b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Ömer b. el-Hattab ve Abdullah b. Amr b. el-Âs diye bilinen "el-Abadile"nin Kâb el-Ahbar'dan yahut başkasından İsrailoğullarına dair birtakım haberleri aldıkları muhaddisler tarafından zikredilmiş bulunmaktadır.
2- Kişisel görüş kabilinden olmasına imkân bulunmayan sahabi fiili. Buna örnek Ali *Radıyallahu anh*'ın küsuf namazını herbir rekatte iki rükû'dan fazla rükû' yaparak kılmasını göstermişlerdir.
3- Sahabinin herhangi bir hususu Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* dönemine izafe etmekle birlikte peygamberin bu işi bildiğini sözkonusu etmemesi. Ebu Bekr *Radıyallahu anh*'ın kızı Esma *Radıyallahu anha*'nın: Biz Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* döneminde Medine'de iken bir at kestik ve onu yedik, şeklindeki sözü buna örnektir.
4- Sahabinin herhangi bir hususun sünnetten olduğunu söylemesi. İbn Mesud *Radıyallahu anh*'ın: -Namazdakini kastederek- teşehhüdü gizli yapmak sünnettir, demesi gibi.
Şayet bu sözü tabiînden birisi söylerse bunun merfû' olduğu söylendiği gibi, mevkûf olduğu da söylenmiştir. Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'un: İmamın iki bayramda aralarını bir oturuşla ayıracağı iki hutbe okuması sünnettir, sözü gibi.
5- Sahabinin: Biz emrolunduk, bize yasak kılındı, insanlara emrolundu ve benzeri sözler söylemesi.
Um Atiyye *Radıyallahu anha*'nın söylediği: Bize iki bayramda hür kadınları (namazgaha) çıkarmamız emredildi; sözü ile; bizlere cenazelerin peşinden gitmek yasaklandı. Bununla birlikte bu hususta kesin bir ifade kullanılmadı, sözü; İbn Abbas *Radıyallahu anh*'ın: İnsanlara (hac sırasında) yapacakları son iş Beytullah'a veda etmeleri olsun diye emrolundu; Enes *Radıyallahu anh*'ın: Bıyıkların kesilmesi, tırnakların kesilmesi, koltuk altlarının yolunması, eteğin traş edilmesi için bize vakit tayin edildi ve kırk günden daha fazla bunları bırakmamamız istendi, şeklindeki sözleri gibi.
6- Sahabinin herhangi bir şey hakkında masiyet hükmünü vermesi. Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'ın ezandan sonra mescidden çıkıp giden kimse hakkındaki: Buna gelince Ebu'l-Kasım *Sallallahu aleyhi vesellem*'e isyan etti, sözü gibi.
Aynı şekilde sahabinin herhangi bir şeyin itaat olduğu hükmünü vermesi de böyledir. Çünkü bir şeyin masiyet ya da itaat olması ancak şarîn nassı ile tesbit edilebilir. Sahabi ise bu hususta şari'den gelen bir bilgi sahibi değilse, bunu kesin olarak ifade etmez.
7- Hadisi rivayet edenlerin sahabi hakkında hadisi (peygambere) ref' etti ya da rivayet etti, demeleri. Said b. Cübeyr'in, İbn Abbas *Radıyallahu anh*'dan şöyle dediğine dair rivayeti gibi: Şifa üç şeydedir. Bir içim bal, hacamat bıçağının yırtması ve bir ateşle dağlamaktır ve ben ümmetime dağlamayı yasaklıyorum, deyip hadisi (peygambere) ref' etti.
Said b. el-Müseyyeb'in, Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'dan rivayetle naklettiği şu hadis: Fıtrat beş şeydir, yahutta beş şey fıtrattandır: Sünnet olmak, etek traşı yapmak, koltuk altını yolmak, tırnakları kesmek, bıyıkları kesmek.
Aynı şekilde sahabi hakkında: ve hadisi nakletti yahut ona nisbet etti yahut hadisi peygambere kadar ulaştırdı ve buna benzer ifadeler kullanılması da böyledir. Bu tür ibareler açık (sarih) merfû' hükmündedir. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e hadisi izafe etmekte sarih olmasalar dahi bunu hissettirmektedirler.
b- Mevkûf: Sahabiye izafe edilmekle birlikte merfû' hükmü sabit olmayan rivayettir. Mesela, Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*'ın şu sözü böyledir: Alimin yanılması, münafığın kitap ile mücadele etmesi ve saptırıcı imamların hükümleri yıkar.
c- Maktû': Tabiîye ve ondan sonra gelenlerden birisine izafe edilendir.
Örnek: İbn Sîrin'in şu sözü: Bu ilim bir dindir. Buna göre dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz.
İmam Malik'in şu sözü: Açıkta işlemen senin için güzel kaçmayan şeyleri gizlice yapmayı da terket.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Asr-ı Saâdet:

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in dönemi.
Peygamber Efendimiz'den itibaren İslâm Tarihi, Hz. Peygamber dönemi, Hulefâ-i Râşidûn, Emevîler, Abbâsîler, Selçuklular, Osmanlılar gibi muhtelif dönemlere ayrılmıştır. İşte bu dönemlerin başında yer alan Hz. Peygamber dönemine müslüman âlimler "Asr-ı Saâdet" adını vermişlerdir.
"Mutluluk Devri" manasını ifade eden bu terkip, gerçekten de o dönemin bir kelimeyle ifade edilmesini sağlayan isabetle seçilmiş bir terkiptir.
Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.s.) döneminde bizzat O'nun rehberliği ve liderliğinde ashab-ı kirâm, İslâm'ın dînî-dünyevî bütün emirlerini anlamış, yaşamış ve yaşatmışlardı. Hz. Peygamber'in eğitiminden geçmiş olan ashab-ı kirâm, İslâm davasına gönülden bağlı idiler. Samimiyet ve ihlâs içerisinde yalnız bir Allah'a kul olmuşlar, O'nun Resûlüne gönül vermişlerdi. Ruhlarını, düşüncelerini, davranış ve yaşayışlarını Allah ve Rasulunun istediği şekilde şekillendirmişlerdi; Kitap ve Sünnet, onlara yön veriyordu. Bu sebeple de inandıkları ulvî davalarını her şeyin üstünde tutuyor; dinleri uğruna mallarını, hatta canlarını feda etmede zerre kadar tereddüt göstermiyorlardı.
İşte bu anlayış ve yaşayışa sahip bulunan fertlerden oluşan İslâm toplumunda, tam bir birlik ve beraberlik, âhenk ve uyum, dayanışma ve yardımlaşma, kaynaşma ve aktivite hakimdi. Müslümanlar, idarî, siyasî, ictimaî, iktisadî, ilmî, askerî, adlî gibi çok muhtelif yönlerden olgunluğun zirvesinde idiler. Belki idarî müesseseler gelişmemişti, ama idarenin en mükemmeli veriliyordu. Henüz dünya imparatorlukları dize getirilmemişti müslümanlar dünyanın dört bir tarafına hâkimiyetlerini götürememişlerdi, ama bunun temelleri sağlam bir şekilde ve muvaffakiyetle atılmıştı. Müslümanların hayat standardı ve refah seviyesi pek yüksek değildi ama, zaten onlar müreffeh, mutantan ve lüks ve israfa yönelik bir hayatın arayıcıları değillerdi. Muhtelif ilimlere dair muntazam, sistemli eserler yazılmamıştı ama, ashab-ı kirâm, gerçek bilgiye yani vahye sahip çıkmış, ilmin önem ve değerini gayet iyi anlamışlardı. Henüz o dönemde devamlı silâh altında tutulan ve talim yaptırılan teçhizatlı ordular yoktu ama; İslâm cemiyetinin her bir ferdi, gözünü budaktan esirgemeyen ve şehidliği mertebelerin en yücesi bilen cesaret timsali mücahid bir kişiliğe sahipti. Adliye sarayları, mahkeme salonları, adliyeye dair diğer organizasyonlar henüz mevcut değildi ama; *"Hırsızlık yapan, kızını Fâtıma da olsa elini keserdim."* diyen bir peygamberin tabîleri, adaletin eşsiz örneklerini sergilemişlerdi.
Yani cemiyetin her köşesinde huzur, güven, emniyet, asayiş, nizam, intizam ve istikrar vardı. Bu dönem, daha sonraki müslüman nesillere örnek teşkîl eden mutluluk ve saâdet dönemiydi.
Bundan dolayı da elbette ki bu dönem "Âsr-ı Saâdet" diye anılacaktı.[1]

---

[1] Ahmet Önkal, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/171-172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ON BEŞİNCİ HADİS

ALLAH'A VE AHIRET GÜNÜNE İMAN HASLETLERINDEN

(S: 248) Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi:Rasulullah (sav) buyurduki: Kim Alah'a ve ahiret gününe inanıyorsa,hayır söylesin, yahutsussun,kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa, komşusuna ikram etsin, kim, Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa, misafirine ikram etsin. Buhar ve Müslim rivayetetti.
Bu hadisi Buhari ve Müslim bir çokyollarlaebu Hureyre'dentahric etti,bazı lafizlarında: Komşusuna eziyet etmesin" Bazısında misafirinkonuklamayı iyi yapsın
bazısına Sılai rahmini gözetsin" geçmektedir.
Yine Buhari ve Müslim Ebu Şüreyh el Huzai'den mana olarak tahirc ettiler.
Bu hadis Peygamber (sav)'den ,Ayşe Ebu Mesud, (S: 249) Abdullah bin Amr, Ebu Eyyub el Ensari,İbni Abbas ve başka sahabeler tarafından rivayet edildi.
Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyosa şöye şöyleyapsın sözü bu hasletlerin imandan olduğuna delidir,daha önce amellerin imana dahilolduğunu söylemiştik.
Peygamber (sav7 imanı sabır ve müsamaha diye tefsiretti. Hasan deiki: Sabır ile murad:
Masiyetlere , Müasamaha ile : İtaata karşıdır.
İman amelleri bazan Allah'ın haklarıya alakalı olabilr, farzalrın yapılıp, haramların terk edilmesi gibi.Hayır söyleyip, diğerlerinden susmakta bunlardandır. Bazan da kullarının haklarıyla alakalı olur, misafire komşuya ikram etmek, onaeziyet etmemek gibi. Şu üç şeyle mü'minleremrolunuyor:
Birincisi: Hayır söyleyip,onun dışında susmak. Taberani Esved bin Esram el-Muharibi'den şöyle dediğini tahric etti.: dedi ki: Ey Allah'ın rasulü banatavsiye et. Buyurdu ki: Eline sahip oluyormusun? Elime sahip olamazsam,başka neye sahip olayım dedim? Buyurdu ki: Dilinle ancak iyiolanı söyle, elini de ancak hayraaç"(1)
Dil istikametininimandan olduğu varid oldu. Müsned'de Enes (ra)'den peygamber (sav)'in öyle buyurduğu rivayet edildi: Kulun kalbi istikametli oluncaya kada imanı istiametli olmaz,dili istiakametli oluncaya kadar da kalbi istikametli olmaz. (2)
(S: 250) Taberani Enes (ra)4den peygamber (sav)'inşöylebuyurduğunu tahric etti: "Dilinden üzülünceye kadarkulimanın hakikatına uluşamaz.
Taberani Muaz bin Cebel (ra)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti.
Sensustukça selamettesin,konuşuncaya ya lehine,yadaaleyhine yazılır.(3)
İmam Ahmed'in müsnedinde Abdullah bin Amr bin As (ra)tan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kim susarsa kurtulur. (4)

_____
(1) Hadis sahihtir (2)Sahihtir , Ahmed,Ebu Davud, Nesai tahri cetti. (3) Daha önce geçti, zayıftır. (1)Taberani kebir'de tahric etti. Heysemi dedik: İsnadıı güzeldir (2) Ahmed ve İbni Ebid Dünya Ali bin Mesade'den tahric etti, o zayıftır (3) Tabarena sağirve evsat'ta tahric etti. sahihtir (4) Ahmed, Tirmizi, Darimi,i ibnilMübarek ve ibni ebid dünya ibni Amr'dan tahric etti. Ahmed ve Tirmizi'ninhadrisininisnadı zayıftır.
Taberani'deki sened güzeldir. (5) Hadis sahihtir,Buari, Müslimve İbni Hibban tahric etti. (6) Hadis zayıftır, Ahmet tahric etti, senedinde Muhammed bin İshak var o müdellistir.
Sahihaynde Ebu Hureyre (ra)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kul içerisinde ne olduğu açığa çıkmayan birkelime konuşur, o sebepten doğu vebatı arasından uzak cehenneme iner.(5)
İmam Ahmed ve Tirmizi Ebu Hureyre'den tahric etti: Peygamber (sav) buyurduki:Bir adam sakınca görmediğini birkelime konuşurda onun yüzünden yetmiş yıl ceheneme iner.
Sahihi Buharide Ebu Hureyre (ra)'den peygamber (sav7'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:
Bir adam önem vermediği, Allah'ın rızasını kazandıracak birkelie konuşur da,Allah onun sebebiyle onun derecelrini yükseltir, ve kul önem vermediği, Allah'ın gaabanı kazandıracak bir kelime konuşur da onun yüzünden cehenemde aşığı (tabakalara iner"
(S: 251) Ahmed Süleyman binCühaym4den oda annesinden tahric etti (6) dedi ki: Peygiamer (sav)'i duydum buyuruyorki:bir adam cennete kendisiyle cennet arasında birzara ölçü birimi)kadar kalıncyaa kadra şyaklışır da bir kelime konuşur, cennetten Sana'dan daha uzak bir şekide uzaklaşır.
Ahme, Tirmizi ve Nesai Bilal bin Haris'ten şöyledediğini tahirc etti: Peygamber (sav)'i duydum buyuruyor ki:Sizden birinzi,ulatığı dereceye yetişceğini zannetmeden Allah'ın rızasını kazandıracak bir kelime konuşurdaallah o kelime sebebiye huzurna çıkacağı güne kadar hoşnutluğunu yazar, sizden biriniz de ulaştığı dereceye yetişeceğini zannetmeden, Allah'tın gazabını kazandıracak bir kelime konuşur da huzuruna çıkacağı güne kada, allah ona o kelime sebebiyle gazabanı yazar. " (1)
Daha önce ümmü Habibe'nin peygamber (sav)den şöyle buyurduğunu rivayet ettiğini zikretmiştir. Adem oğlunun her söyediği,iyiliği emretme,kötülükten nehyetme ve Allah'ın zikri hariç, aleyhinedi, lehine değldir.
Hayır söylesin, yada sussun sözü, hayarısöylemeye ve onun dışında susmaya emirdir. Bu konuşmaı da susması, da eşit olan sözün var olmadığına da işarettir. Söz ya da haır,olur, söylemekle emredilir,veyahayır olmaz susmakla emredilir. Muazve ümmü Habibe hadisi buna delildirler.
İbni ebid Dünya Muaz bin cebel'den tahric etti. lafzı: S: 2527 Peygamber (sav7 ona dedi ki: Ya Muazanen senikaybetsin,senin söylediğin şey ya lehine,ya aleyhine olmaz mı? (2)
Allah tealabuyurduki: İki melek insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbirsöz söylemez ki yanında gözetleyenyazmaya hazırbir melek bulunmasın) (3) Selefi salih sağdakininiyilkeri , soldakininkötülükleri yazdığna icma etti.
Buzayıf bir isnadla merfu olarak Ebu ümüame4den rivyaet edildi.
Sahih4te Peygmaber (sav)'den Ebu Ümame'den rivayet edildi.
Sahih'te Peygamber (sav)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: Sizden biriniz namaz kılarken,Rabbiyle fısıldaşıyor, melekte sağındadır. (4)
Huzeyfe'den merfu olarak rivyaet edildi: Sağında iyiliklere yazan vardır(5)
Herkonuştuğunu mu yoksa, sevap ve ceza gerektirenleri mi yazarL bunda ihtilaf ettiler.
Bunda iki görüş var
Ali bin Talha,İbni Abbas'ın şöyle dediğini söyledi:Konuştuğu herhayır ve şeryazılır,hatta yedim, içtim,geldim, gittim sözleri de yazılır.(S: 253)Hatta perşembe günü olunca sözü ve ameli arz edilir,hayır ve şer olanar kabul edilir, diğerlre atılır.Bu Alah tealanın şu kavlidir:(Allah dilediğini siler,dilediğini sabit bırakır, onun katındakitapların nası vardır.) (6)
Yahya binKesir'den şöyle dediği rivayet edildi:bir adam eşeğe bindi,eşek tözekledi.adam dedik:Eşeğin ayağı tökezledi: Sağdaki melek dedik: Bu bir iyilk değil ki yazayım, soldakidedi ki:Bu bir kötülük değil ki yazayım Allah soldakine, sağdakinin terk ettiğini yaz diye vahyetti, kötülüklerde Eşeğin ayağı tökezledi yazıldı. (7)
Bunun zahiri şudur ki: İyilik zahiri şudur ki: İyilik olmayan, kötülüktür, hernekadar bunun için cezalanmasa,bile; bazı kötülüklereceza verilmez.
İmam Ahmed, Ebu Davud ve Nesai Ebu Hureyre (ra)'den peygamber (sav)'den şöyle buyurduğunu rivayet ettiğini tahci etti: Hangi bir kavim bir meclisten Allah'ın zikretmeden kalkarsa eşek leşinin üzerinden kalkmış gibi olular, ve kendilerini için pişmanlık olur (8) Tirmizi 'de tahric etti, lafzı:Hangi birkavi bir mecliste Allah'ı zikrederler de Peygamberlerine salavat getirmezlerse onlar için bir noksanlık olur, Allah dilerse onları azaplanıdırr, dilerse bağışlar. (9)
Ebu Davud ve Nesai'nin bir rivayetinde: Kim bir oturacak yere oturur da orda Allah'ı zikretmezse onuniçüin Alah'tan bir noksanlık olur, ve kim biryatacak yere yatarda orda Allah'ı zikretmezse, onun için Alah'tan noksanlık olur.
Nesai şunu ekledi: Kim ayakta duracak bir yerde dururda orda Allah'ı zikretmezse, onun için Allah'tan noksanlık olur.
(S: 254) Yine Ebu Said'den rivayetle peygamber (sav) öyle buyurduğunu tahric etti. Her bir kavimbir meclise otururlarda orda Allah'ı zikretmezlerse, kıyametgünü cennete de girseler kendieri için pişmanlık olur.
Mücahid dedi ki: Birkavim bir meclise oturur da Allah'ı zikretmeden önce dağılırlarsa ancak en kötü kolu uleşüzerinden dağılmış olurlar, meclislerikendi aleyhlerine gafletlerine şahitlik eder, hangi birkavimde birmeclise oturur, dağılmadan önce Allah'ı zikrederlere, misk kokusundan daha hoş bir kokudan istifade ederek dalmış olurlar, meclisleri kendilerine zikrettiklerine şahitlik eder. Selefin bazısı dedi ki:kıyamet günü Adem oğluna ömrünü saatleri arz edelir, Allah'ı zikretmediği her bir saata pişmanlıktan yüreği parçalanır"Taberini Ayşa (ra)'den merfu olarak tahic etti. Adem oğlu hang ibir saati Allah'ı hayırla zikretmeden geçirmişse, kıyamet günü ondan dolayı pişmarlık duyacaktır.
Buradan konuşması hayır olmayan şeyden dolayı susmak konuşmaktandaha efdal olduğu bilinir,ancak ihtiyaçctan dolayı zaruri olan şeyler hariçtir.
İbni Mesud'danşöyle dediiğ rivayet edildi: Sözün fazlasından sakının, ihtiyacı kadar konuşması kişiye yeter.
Nahai'den şöyle dediği rivayet edildi: İnsanlar fazla mal ve fazla sözden dolayı helak oluyor.
Yine ihtiyaç olmayan fazla sözden dolayı kalp katılaşır, Tirmizi'de İbni Ömer'den merfu olaraktahirc edildi: Allah'ın zikri dışında sözü çoğaltmayın, çünkü Allah'ın zikri dışında çok kelam kalbi katılaştırır. Allah'tan en uzak olanı kalbi katı olandır. (2)
Ömer (ra)'dedi ki: Sözü çok olanın yalanı da çok olur, yalanı çok olanın günahı da çok olur, kimin de günahı çok olursa ateş ona en layıktır. (3) Bun Ukayli İbi Ömer'den zayıf bir isnatla tahric etti. (S: 255) Muhammed bin Aclan dedi ki: Söz dörttür. Allah'ı zikretmen, Kur'an okuman, birilimden sorulup ta ondan habervermen veya seni ilgilinderen

dünya işinden konuşmandır. Bir adam Selman'a deriki:Bana tavsiye et. Konuşma! Dedi. Adam:İnsanlar içinde yaşayıp ta buna güç yetirecek kimse yoktur, dedi. (Selman) Konuşursan hak ile konuş veya sus. (4)

_____

(1) Hadis sahihtir, Malik, Ahmed, ve Tirmizi tahric etti. (2) Taberani ve biniebid dünya Muaz'dan tahric etti. (3) Kaf suresi,ayet: 17-18 (4) Hadissahihtir, Ebu Hureyre'den Abdurrazak, Buhari ve Begavi tahric etti, İbni Hibban doğruladı. (5) İbni ebi Şeybe sahih bir isnata tahric eti. (6) Ra'd suresi, ayet: 39 (7) İbini ebi Şeybe ve Ebu Nuaym hilyede rivayet etti. (8) Ahmed, Ebu Davud, nesai ve Hakim Ebu Hureyre-'den tahric etti. sahihtir. (9) Tirmizi, Ebu Davud ve İbniMace EbuHureyre ve Ebu Saidi Hurdi'den tahirc e etti, hasendir.

(1) Taberani evsatta tahric etti, Heysemi dedi ki:Senedinde amr bin Husayn el Ukayli var, O metrüktür. (2) Tirmizi tahri cetti,ve dedi ki:Hadis hasen, gariptir. (3) İbni Hibban, Kudai ve Taberani evsatta tahri cetti, Heysemi Taberani'nin rivaeytindede dolayı dedik:Senednidne bilmediklerim var. (4) İbni Ebid Dünya tahri cetti. (5) Malik, Abdullah bin Ahmed ve ibni ebiddünya tahric etti. (6) Taberani ,bir çok isnatla tahric ettii, adamalrı güvenilirdir. (7) İbni ebiddünya tahric etti. (8) İbni ebiddünya ve Ebu Nuaym hilyede Şümeyt'in kıssaları bölümünde tahric etti. (9) Ahmed tahric etti, İbniHibban doğruladı.

Ebu Bekir (r.a) dilini eline alıyor ve diyorduki: Bu beni kaynaklara götürdü. (5) İbniMesud dedi ki:Kendisiden başka ilah olmayan Allah'a yeminolsunki, yeryüzünde dilden daha uzun hapse müstehak bir şey yoktur. (6) Vehb bin Münebbih dedi ki: Hikmet erbabı hikmetin başının susmak olduğuna icma ettiler.(7) Şümeyt bin Aclan dedi ki: Ey Adem oğlu sen susarsan selamettesin, konuşursan sakınarak konuş ya senin lehine, yada aleyhinedir. (8) Bubab uzundur.

Rasulullah (sav)'in hayır olmayan şeylerde susmayı emri maksattır.

İmam Ahmed ve İbni Hibban Bera bin Azib'ten tahric etti. Bir adam dedi ki: Ey Alah'ın rasulü benicennete girdirecek bir amel öğret... Hadisi zikretti ve o hadis içerinide peygamber (sav) buyurduki: Açı doyur, susuzu sula, kötülükten nehyet,eğer buna güç yetiremezsen hayır dışında diline engel ol (9) Ne söz, nede susmak mutlak manada emredilmiş değildir, mutlaka hayır söylemek ve şerdensusmak gerekir.Selef çoğu zaman şerden ve malayani şeyleden susmayı methediyorlardı, çünkü o nefse ağırdır, bununiçin insanalrınçoğu buna düşüyorar, onun için selef kendilerini ilgilendirmeyen konularda susmak için nefisleriyle mücadele ediyorlardı.

Fudayl bin İyad dedi ki: Ne hac, ne nöbet tutmak, nede cihaddili tutmaktan daha zor değldir. (S: 256) Eğer dilin seni kederlendirerek sabahladıysan, çok şiddili bir gam içerisinde sabahlamışsındır. (1) ve dedi ki:Dilinhapsi, mü'minin hapsidir,eğer sen dilinin kederiyle sabahlamışsan çok kederli sabahlamışsındı. (2) İbnil Mübarek Lokman-'ın oğluna sözünden soruldu: Eğer söz gümüş ise sükut altındır" (3), ve dedi ki:Manası: Eğer Allah'ın taatı yolundaki söz gümüşse, Allah'ın masiyetinden dolayı susmak altındır. Bu masiyetleri terk etmenin taat amellerinden efdal olduğuna dönüyor.

Ahnef binKays'ın yanında: Susmak mı, yoksakonuşmak mı daha faziletlidir? Dediler,Bir grup:Susmak efdaldi, dedi, Afnef dedik:Konuşmak efdaldir, susmanın faydası sahibinden başkasına geçmez, güzel konuşmayla ise, dinleyenlerde faydalanır. (4)

Alimlerden biri Ömer bin Abdul Aziz'in yanında dedi ki: İlim üzere susan,ilim üzere öğrenen gibidir, Ömer dedi ki: Benilim üzere konuşanın kıyamet günü daha iyi halde olacağını ümit ediyorum; çünkü onun menfaati insanlardır, diğerinin susması ise kendi nefsinedir. Alim ona dedi ki: Ey mü'minlerin emiri: Konuşmanın fitnesi nasıl olacak? O zaman Ömer çok şiddetli ağladı. (5)

Ömer bin Abdul Azizbir gün hitap etti, insanlar inceldi ve ağladılar, hitabı kesti, ora denildi ki:Kelamını tamamlasan onunla Allah'ın fayda vermesini ümid ediyoruz. Ömer dedi ki: Söz fitnedir, fiil mü'min için sözden daha hayırlıdır.

Uzun zamandan beri Ömer binAbdul Azizi rüyamda görüyordum, onu bu meselede konuşursam kelamını işittim, zannediyorum ben bu meseleyi ona havale ettim ve sözünden şunu anladım:Hayır ilekonuşmak susmaktan hayılırdır. Zannediyorum söz esnasında Süleyman bin Abdul Melik'in zikri geçti, Ömer ona bunu söyledi.Süleymanbin Abdul Melik'in şöyle dediği rivayet edildi:(S: 257) Susmak aklın rüyasıdı, konuşmaksa uyanıklığıdır,birhal ancak diğer birhal ile tamam olur.Yani susmak, ta konuşmak ta lazımdır.

Abdullah bin ebi Cafer'in söylediği ne güzeldir. Vaktinde Mısır'ın fakihi ve hikmet ehlinden biriydi. Kişi bir mecliste konuşuyordakonuma kendinin hoşuna gidiyorsa sussun, eğer susuyor,susmak hoşuna gidiyorsa konuşsun. (6)

Bu güzeldir, çünkü kim böyle olursa konuşması ve susmakı, nefis vehevayı beğenmeye muhalif olur,kim böyle olursa Allah'ın tevfikine layık olur. Çünkü onun konuşması da susması da Allah içindir.

Hasan-ı Basrinin mürsellerinde, peygamber (sav) Rabbinden rivayetle, buyuruyor ki:temizliğin alameti, kulun kalbi benim katımdakiyle alakalı olmasıdır, böy.leolursa beni hiçbir hal üzere tunutmaz, eğer böyle olursa ben ona, beni unutmaması için benimle meşgul olmayı ihsan ederim, eğer beni unutursa kalbi hareket eder, eğer konuşursabenim için konuşur, susarsa benim için susar, işte bu kişiye yardım benim katımdan gelir. (Bunu İbrahim bin Cüneyd tahric etti.

Her halükardasusmak ve onu mutlak olarak veya hac itikaf, oruç gibi bazı ibadetlerde Allah'a yaklaşmak olarak inanmak yasaklanmıştır.

Ebu Hüreyre(ra)'den peygamber (sav) susma orucundan nehy ettiği rivayet edildi. İsmaili ali (ra)'den peygamber (sav) bizi itikafta susmaktan nehyetti.

Süneni Ebu Davud'da Ali (ra)'in şöye dedii rivayet edildi: Gündüz geceye kadar susmak yoktur.

(S: 258) Ebu Bekir (r.a) susarak hacceden kadına dedi ki: Bu helal olmaz, bu cahiiye amelindendir (1)

Hüseyin oğlu Ali , Zeynel Abidden şöyle dedii rivayet edildi: Susma orucu haramdır.

İkincisi: Bu hadiste peygamber (sav)'in mü'minlere emrettiği şeylerden: Komşuya ikram etmek" Bazı rivayeterde de: Komşuya eziyet etmekten nehy vardır.

Komşuya eziyet etmekse haramdır, haksız yere eziyet vermek herkes için haramdır, fakat komşu hakkında haramığı daha şiddetlidir. Sahiynde İbni Mesud'dan rivayet edildi: Peygamber (sav)'e günaların hangisi daha büyüktür?diye soruldu. Buyurdu ki: Seni yarattığı halde Allah'a denk tutmandır" Denildiki:Sonra hangisi?Buyurduki:Seninle beraber yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir. Denildiki: Sonra hangisi? Buyurdu ki:Komşuyun karısıyal zina etmendir. (2)

İmam Ahmed'in müsnedinde Mikdad bin Esved'den şöyle dediği rivayet edildi: rasulullah (sav) buyurduki:Zina hakkında ne dersiniz? Dediler ki: Haramdır, Alla ve rasulü haram kılmıştır, o kıyamete kadar haramdır.Rasulullah (sav) buyurduki: Bir adamın on kadınla zina etmesi, komşusunun karısıyla zina etmesinden daha hafiftir.Buyurdu ki: Hırsızlık hakkında ne dersiniz? Dedilerki: Allah ve rasulü onu haram kılmıştır ve onu haramdır.Buyrduki: Bir adamın on evden hırsızlanması, komşusunun evinden hırsızlamasından daha hafiftir. (3)

Sahihi Buhari'de Ebu Şüreyh'ten peygamber (sav)'inşöyle buyurduğu rivayet edildi: Vallahi iman etmemiştir. Vallahi iman etmemiştir, vallahi iman etmemiştir. Denildiki: Kim Ey Allah'ın rasulü ? Buyurduki: Komşusu şerlerinden emin olmayankimse Bunu imam Ahmedve başkasıEbuHureyre (ra)den tahric etti.

(S: 259) Sahihi Müslimde Ebu Hureyre (r.a)den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Komşusu şerlerinden emin olmayan kimse cennete giremez.

İmam Ahmed ve Hakim Ebu Hureyre (r.a)'den öylededdiğini tahirc etti: Denildiki: Ey Allah-'ın rasulü: Filanca kadın geceleri namaz kılıyor,gündüzleri oruç tutuyor, fakat diliyle komşularını eziyet ediyor? Buyurduki: Onda hayır yoktu, o ateştedir" Denildiki: Filanca kadın farz namazları kılıyor, ramazan orucunu tutuyor, süzme yoğurttan da sadaka veriyor, kendisinin ondan başka birşeyi yok, ve kimseye eziyet etmez. Buyurduki: O cennettedir.

İmam Ahmed'in lafzı: Diliyle komşularına eziyet etmiyor.

Hakim Ebu Cuhayfe'den şöyle dediğini rivayet etti:Bir adam Peyamber (sav)'e geldi ve komşusunu şikayet etti, peygamber ('sav) ona: Eşyalarını yola at, buyudu. dedi ki: İnsanar ordan geçmeye ve o komşuya lanet etmeye başaldılar. Adam peygamber (sav)'e geldi ve dedi ki:Ey Allah'ın rasulü,insanlarda gördüğüm nedir? Buyurduki: onlardan ne gördün? dedi ki: Baba lanet ediyorlar.Buyurduki: İnsanlardan önce Allah sana lanet etti" Adam: Ey Allah'ın rasulü bir daha böyle eziyet yapmayacağım, dedi. (4)

(1) İbni Ebid Dünya ve Ebu Nuaym hilyede tahric etti 8/ 110 (2) Ebu Nuaym'ın hilyede tahric etti ğibi Fudall'in sözünün tamamıdır. (3) İbni ebiddünya Süleyman (sa)dan tahric etti. (4) İbni ebiddünya tahric etti.

(5) İbni Ebiddünya , tahric etti. (6) İbniEbiddünya tahriç etti.

Bunu Ebu Davud manasıyla Ebu Hureyre'den tahirc etti, insanlardan önce, Alah sana lanet etti cümlesini zikretmedi.

(S: 260) Haraiti Ümmü Seleme'den şöyledediğini rivayet etti: Komşumuzun bir koyunu geldi, ve bir parça ekmeğimizi, aldı, ben kalktım, koyunun sakalından tuttum, rasulullah (sav)' buyurduduki: Komşuya eziyet etmeninazı yoktur. (5)

Komşuya ikram etmek ve iyilikte bulunmaksa emredilmiştir, Allah teala buyurduki: Allah'a ibadetedin ve ona bhiçbirşeyi ortak koşmayın Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunan (köle, cariye, hizmetçi, ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenip böbürleneni sevmez.) (1) Allah teala bu ayette kendisinin ve kulların kul üzerindeki haklarını bir arada zikretti.

Kendilerine iyilikte bulunulmasını emrettiği kullar beş çeşittir.

Birincisi: Aralarında akrabalık bulunan kimse. Onlardan ana-babayı diğer akrabalara karşı ayrıcalıkları olduğu için özellikle zikretti, o ikisi çocuğun var oluşunda sebeptir ve onların terbiye hakları vardır:

İkincisi: İyiliğe muhtaç,zayıf olan kimse: Oda iki kısımdır: Bedeninin zayıflığıdan dolayı muhtaç olan kimse, o yetimdi. Malının azlığından dolayı muhtaç olan kimse, oda miskindir.

Üçüncüsü: Yakınlık ve birbirine karışmışlık hakkı olan kimse. Onlardan üç kısımdır:

Akrabalık sahibi komşu, yakın komşu ve yakın arkadaş. Tefsirciler bunun tefsirinde ihtilaf ettiler. Bazıları dedi ki: Yakınlık sahibi olan komşu: Akrabalığı olan komşudur, elcarul cünüb: Yabancı komşudur:Bazıları:Kadını akrabalığı olan komşuya dahil etti, bazıları yabancı komşuya dahil ettiler, bazıları yolculuk arkadaşını yabancı komşuya dahil ettiler.Peygamber (sav)'den duasında şöyle dediğini rivayet edildi (S: 261) Ey Allah'ın ikamet diyarında (ahirette) kötü komşudan sana sığınırım; çünkü dünya komşusu değişir."(2)

Bazıları dedi ki: "elcaru zül kurba) Yakınlık sahibi komşu:Müslüman komşudur, Carul cünübi: Kaafir komşudur.

Bezzar'ın müsnedinde Cabir'den merfu olarak rivayet edildiki: Komşular üçtür: Bir hakkı olan komşu, bu komşulardan hakkı en az olanıdır, iki hakıolan komşu ve çç hakkı olan komşu, bu hak bakımından komşuların en faziletlisi olanıdır.

Bir hakkı olana gelince: Müşrik ve akrabalığı olmayan komşudur, onun komşuluk hakkı vardır. İki hakkı olana gelince: Müslüman komşudur. Onun müslümanlık ve komşuluk hakkı vardır. Üç hakkı olana gelince:müslüman ve akraba komşudur. Onun müslümanlık, komşulukve akrabalık hakkı vardır. (3)
Bu hadis diğer muttasıl ve mürsel vecihlerle de rivayet edildi: hepsi de sözden hali deildir. Denildiki: Carü zül kurba: Bitişik komşudur, Elcarul cünübi: Uzak komşudur.
Sahihi Buhari'den Ayşe (ra)den şöyle dediği rivayet edildi:Dedim ki: Ey Allah'ın rasulü, benim iki komşum var, hangisine hediye vereyim?Buyurduki: Kapısı en yakın olana (4)
Seleften bir grup dedi ki: Komşuluk sınırı: Kırk evdir. Denildiki: Her yönden kırk evdir. Zühri'ninmürsellerinde şöyle geçmektedir. Bir adam peygamber (sav)'e geldi komşusunu şikayet etti, peygamber (sav) bazı ashabına şöyle çağırmalarını emretti: Kırk ev komşudur.
Zühri dedi ki: Kırk böylesine, kırk böylesine, kırk böylesine, kırk böylesine. Yani Önünden, arkasından, sağından solundan.(5)
(S: 262) İmam Ahmed'e yolculuk evinde bir tencere yemek pişiren ve aynı evde kendisiyle beraber bulunan otuz veya kırk kişinin bulunduğunu kişinin durumu soruldru. dedi ki: Önce

_____
(1) Buhari ve Darimi tahirc etti. (2) Hadis sahihtir, Buhari, müslim tahric etti, İbni Hibban doğruladı. (3) Ahmed tahri cetti, lafız onundur,senedi güzeldir, ravileri güvenilirdir. (4) Hakim, Buhari edebül müfredde tahri cetti. Taberani ve Bezzar güzel bir isnatla buna benzer tahric etti. (5) Taberani, kebir'de koyun kıssasını zikretmeden tahri etti, Heysemi dedi ki: Adamları güvenilirdir.

kendi nefsinden ve ailesinden başlar eğer atarsa en aykın olana verir. Onların hepsine vermesi nasıl mümkün olsun. Onu denildiki: Belki komşusu kendine gönderilen miktarı küçümserse ve yanında bir değeri olmazsa. Bu durumda göndermeyeceği görüşünü benimsedi.
Essabibu bil cenbi, ise: Bir grup eş diye tefsir etti, İbni Abbas gibi bazıları da yolculuk arkadaşı diye tefsir etti, ikamettte devamlı arkadaşı murad etmediler, yolculuk arkadaşlığının kafi olacağını söylediler, mukimlikte devamlı arkadaşlık daha evladır.
Bunun için Said Bin Cübeyr dedi ki: O salih yoldaştır. Zeyd bin Eslem dedi ki: O mukimden senin oturup kalktığın,seferde de yoldaşlık ettiğindir. Müsned ve Tirmizi'de Aldullah bin Amr bin As'tan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Allah katında arkaşların en hayırlısı: Arkadaşına hayırlı olandır. Allah katında komşuların en hayırlısı: Komşusuna hayırlı olandır. (1)
Dördüncüsü: İnsanın yanına gelip, mukim olmayan yolcudur.
Bazısı Konuğu şöyle tefsir etti, yolcu birinin yanına misafir olarak geldiği zaman.
Beşinci:Elim altındakiler, Peygamber (sav) çokça onlara iyilik edilmesini tavsiye buyurdu.
(S: 263) Rivayet edildiki, ölüm anında en son yaptığı vasiyyet şudur: Namaz ve eliniz altındakiler (2)
Selefin bazısı insanın sahip olduğu hayvanları da dahil etti.
Komşuya ikram hususunda Ebu Hureyre hadisinin şerhine dönelim:
Sahihaynde Ayşe ve İbni Ömer (ra)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Cebrail bana komşuyu tavsiye etmeye devam etti, hatta ben onu varis kılacak zannettim.
İhtiyacı anında genişlik sağlamakta komşuya iyilik çeşitlerindendir.
Müsnedde Ömer (ra)'den Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Mü'min komşusu açken doymaz (3)
Hakim İbni Abbas (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahirc etti. Komşusu açken kendisi doyan Gerçek) mü'min değildir.
(S: 264) Diğer bir rivayete de İbni Abbas (r.a)'tan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:Komşusu açken tok yatan (gerçek) iman etmemiştir. (4)
Müsnedde Ukbe bin Amir'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:
Kıyamet günü ilk iki düşman: İki komşudur.

_____
(1) Nisa ayet, 36 (2) Buhari edebül müfred'de, ve Ahmed,Nesai tahric etti. ibni Hibbanm ve Hakim'de tahric edip, doğruladılar. (3) Bezzar tahric etti, bu yaEbu Nuaym'ın hilyedeki sözüne göre munkatı'dı, veya Heysemi'nin dediğine göre, uyudurmadır. (4) İbni ebiddünya, Mekarimil ahlak'ta tahric etti. (5) Taberani zayıf bir senetle Ka'b bin Malik'ten merfu olarak tahric etti.
(1) Hadis sahihtir, Ahmed,Buhari edebül müfredde (115) tahric etti. (2) Ahmed,ibni Mace, Nesai Enes'ten kopuktur. Ahmed ve Hakim tahric eti. (4) Bu rivayet Kamil'de ibni Adiy'dendir, senedinde Hakim bin Cübeyr var, o zayıftır, Taberani ve Bezzar'da tahric etti, isnatları güzeldir, fakat Taberani'nin isnadında Muhammed bin Said bin esram var, Ebu Zür'a onu zayıf gördü, Ebu Hatim onun hakkında dedi ki: münkerül hadistir. (5) Haraiti Mekarimil ahlakta tahric etti, sonra hafiz Münziri Tergib ve terhib'te dedi ki: Her halde Komşunun hakkı nedi, biliyormusun?.. Söz ü ravinin kelamındandır, merfu değildir. Fakat Taberani Muaviye bin Hayde'den şöyle dediğini rivayet etti: dedim ki: Ey allah'ın rasulü , benim üzerimde komşunun hakkı nedir? Buyurdu ki: Hastalanırsaziyaretedersin, ölürse cenazesini kaldırırsın, senden borç isterse borç verirsin muhtaç olursa onu örtersin hadisi buna benzer zikretti. Heysemi Mecmauz zevad'de bunun hakkında dedi ki: Senedinde Ebu Bekir el Hüzeli var, o zayıftır.
Buhari'nin edeb kitabında, İbni Ömer (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: Nice bitişik komşu olan kıyamet günü derdiki: Ya Rabbi! Bu kapısını bana kapattı, iyiliğini engelledi.
Haraiti zayıf bir isnatla Atael Horasini'den tahric etti, Oda Amr bin Şuayb4tan Oda babasından, Oda dedesinden, peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
Kim ehli ve malı üzerine korkarak kapısını komşusuna kapatırsa, bu gerçek mü'min deildir. Komşusu şerlerinden emin olmayan mü'min değildir. Komşusunun hakkının ne olduğunu biliyormusunuz? Senden yardımisterse yardım etmen, senden borç istekse borç vermen, ihtiyaç duyarsa yanında olman, hastalanırsa ziyaret etmen, bir hayır isabet ederse tebrit emne, bir musibet isabet ederse teselli etmen, ölürse cenazesininp peşinden gitmendir, izni dışında binayı yükseltip rüzgarına engel olma,birkepçe de ona vermen, haricinde kazanıyın kokusuyla ona eziyet verme. Bir meyve satın alırsanona hediye et, eğer yapmazsan gizli (eve) girdir, çocuğun o meyveyle onun çocuğunu öfkelendirmek için çıkmasın. (6)
(S: 265) Bu sözü merfu saymaya itiraz edilir, herhalde bu Ata el Horasani'nin tefsirindendir. Yine Ata'dan , Oda hasan'dan Oda Cabir'den rivayetle merfu olarak rivayetedildi:
Komşuluğun en aşağı derecesi: Kazanındaki yemeğinin kokusuyla ondan bir kepçe vermen haricinden komşuna eziyet vermemendir. (1)
Sahihi Müslimde Ebu Zer'den şöyle dediği rivayet edildi: Halilim (dostum) (sav) bana çorba pişirdiğin zaman suyunu, çoğalt, sonra komşularının ev ahalisine bak,ondan onlarada bir iyilk yap, diye tavsiye etti.
Bir rivayette de peygamber (sav) buyuduki: Ey Ebu Zer bir çorba yaptığın zaman suyunu çok yap, komşularına da ver." (2)
Müsned ve Tirmizi'de Abdullah bin Amr bin As'tan rivayet edildi: O bir koyun kesti ve dedi ki: Bundan Yahudi komşumuza hediye ettiniz mi? Üç kere dedi, sonra dedi ki: Peygamber (sav) işittim buyuruyorki: Cebrail komşuyu bana (o derece) tavsiye etti ki, onu varis kılacak zannettim. (3)
Sahihaynde Ebu Hureyre'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Sizden biriniz komşusunu duvarının üzerine tahta koymaktan menetmesin" Sonra Ebu Hureyre (ra) diyorki: Bana ne olmuş ki sizi ondan yüz çeviriyor görüyorum, vallahi o tahtayla omuzlarınızın arasına atarım.
(S: 266) İmam Ahmed'in görüşü: Komşu, komşuya davuranın üzerine tahta koymaya imkan sağlamıs,ihtiyacı varsa,ve duvarına da zarar vermiyorsa, gereklidir.
Kelamının zahirine göre kendisine zarar vermiyorve komşunun da buna ihtiyacı olduğunu biliyorsa, bu konuda ona imkan tanıması vaciptir.
Mervezi dedi ki: Ebu Abdullah'a dedim: Ben yolda soru soranı işittim diyorki:Ben açım.dedi ki: yalanda, doğruda, olabilir, Dedimki: Benim aç olduğunu bildiğim komşum olursa. dedi ki: Ona genişlik tanırsın. Dedim ki: Eğer benim yiyeceğim iki ekmek ise? Dedi ki: Ona biraz yedirirsin. Sonra dedik: Hadiste gelen ancak komşudur.
Mervezi dedi ki: Ebu Abdullah'a dedim ki: Zenginlere de genişlik tanımak vacip midir? dedi ki: Eğer bir kavim birşey üzerine bir şey koyuyorsa nasıl vacip olmasın? Dedim ki: Bir adamın iki gömleği veya iki cübesi varsa, onun da geişlik yapması (yardım etmesi) vacip midir? dedi ki: Eğer yanında fazlaysa.
Bu fazla mal hakkında yardımın vacip olduğuna, dair onun ifadesidir, bununla sadece komşuyu özel kılmamıştır. Birinc iifadesi komşuyu özel kılmayı gerektiriyor. İbni Hani rivayetinde yalan söyleyenlerin dilenmeleri hakında dedi ki: Onarın doğru söylemeleri bize daha sevimlidir, bize de ancak onarayardım etmek düşerdi. Bu komşu olsun, başkasıolsun, açа yardım etmenin vacipliğine delildir.
Sahihte Ebu Musa'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Açı doyurunuz, hastayı ziyaret ediniz, esirikurtarınız. (4)
Müsned ve Hakim'in sahihinde,Ömer (ra)den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Arsa ehlinden biri aç olursa, Allah'ın zimmeti onlardan beridir. (5)
(S: 267) Malik ve Ahmed'in mezheb görüşü: Komşu kendi özel mülkünde komşusuna zara verecek tasarrufta bulunmaktan engellenir, bu durumda zarar verecek faydalanmayı engellenmekte,komşudan eziyeti engellemek vaciptir,velevki fadaylanan kendi özel mülkünden faydalanıyor olsun.
Hasan dedi ki: Güzel komşuluk, elleri eziyetten korumak değildir, fakat güzel komşuluk eziyete tahammül etmiktir. Ahmed'e göre komşusunun muhtaç olduğu ve kendisinin de vermesi durumunda zarar görmeyeceği şeyi vermesi vaciptir.Bundan daha üstünü:Komşusununeziyetine sabredip, eziyetle karşık vermemesidir.
Ebu Zer'den merfu olarak rivayet edildi: Allah komşuluğu kendisine eziyet veren, ve aralarını ölüm veya yolculuk ayırıncaya kadar komşusunun eziyetine sabreden adamı Allah sever Bunu İmam Ahmed tahric etti.
(1)
Ebu Abdrurrahman el Hubuli'nin mürsellerinde şöyle geçiyor: Bir adam peygamber (sav)'e geldi,komşusununu şikayet etti, peygamber (sav) onabuyurduki: Sen ona eziyet etme, onun eziyetine de sabret, ayırcı olarakölüm yeter Bunu ibni ebiddünya tahric etti. (2)
Üçüncüsü: Peygamber (sav)'in mü'minlere emrettiği şeylerden biri de: Misafire ikramdır. Misafirineikramdan murad: Sahiyande Ebu Şureyh (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi:
İki gözüm rasulullah (s.a.v)'i gördü,iki kulağım konuşurken işitti, buyurduki:Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafirine cazesini ikram etsin " Dediler ki: Caizesi nedir?Buyurduki:Bir gün birgece Buyurduki:Misafrilik üç gecedir, bundan sonrası sadakadır. (3)

Müslim yine Ebu Şureyh'ten peygamber (sav)'dan şöyle buyurduğunu tahric etti: Misafirlik üç gündür, caizesi bir gün bir gecedir, bundan sonra infak ettiği sadakadır, misafire uzun süre (ev sahibini) günaha sokana kadar ikamet etmesi helal olmaz. (S: 268)
Dediler ki:Onunasıl günaha sokar? Buyrduki: Yanında ikameteder, onu konuklayacak bir şeyi Yanında olmaz(4)
İmam Ahmed Ebu Saidi Hudri'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahri cetti:
Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafirine ikram etsin" Bunu üç kere söyledi Dediler ki: Ey Allah'ın rasulü misafirin ikramı nedir? Buyurduki:Üç gündür, bundan sonra kalırsa o sadakadır.
Bu hadislerin ifadesi: Misafirin cazesi bir gün bir gecedir, misafirlik üç gündür, misafirlikte caizeyi ayırdı, caizeyi tekid etti (kuvvetlendirdi) Onun mükemmelliği hususunda başka hadisler de variddir.
Ebu Davud Mikdam binMa'dikerib'ten, peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti:misafirin gcesi her müslüman üzerine haktır, kimin avlusundan sabahlarsa onun üzeride borçtur, dilerse borcu öder, dilerse terk eder.
Bunu İbni Mace'de tahric etti, lafzı:misafirin gecesi her müslüman üzerine haktır (5)
İmam Ahmed ve Ebu Davud yine Mikdam'dan peygamber (sav7'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Hangi bir adam bir kavmi konuk ederde, konuk mahrum olarak sabahlarsa, o

_____
(1) İsnadı zayıftır; çünkü Hasan Cabir'den duymadı. (2) Hadis sahihtir, Müslim ve Ahmed tahric etti. İbni Hibban doğruladı.(3) Ahmed, Tirmizi tahric etti. Hasen, garib geldi. Buhari edebül müfrededde tahric etti,isnadı sahihtir. (4) Hadisi Ahmed, Buhari ve Ebu Davud tahric etti, İbni Hibban doğruladı. (5), Ahmed, HakimİbniEbi Şeybe ve Bezzar tahric etti, isnadında Esbağ bin Zeyd ve Kesir bin Mürre var, birincsii hakkında ihtilaf edilmiştir, ikisincisi de ibni Hazm'ın görüşüne göre mechuldür, ibniSa'd güvenilir, gördü ve Nesai onunla delil getirdi.

konuğa o ev sahibinin malından, ekininden bir gecelik konuklama miktarı alıncaya kadar yardım etmesi her müslüman üzerine haktır.
Sahihayn'de Ukbe'nin Amir'in şöyle dediği rivayet edildi:Dediki0 Ey Allah'ın rasulü sen bizi elçi olarak gönderiyorsun,biz, bizi konuklamayan bir kavmin yanına iniyoruz, görüşünüz, nedir? Rasulullah (sav) bize buyurduki:bir kavmin içine inerseniz, konukluk için gereken şeyi size emrederlerse kabul edin, eğer yapmazlarsa, onlardan size gereken konukluk hakını alın.
(S: 269) İmam Ahmed ve Hakim Ebu Hureyre (ra)den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahirc etti. Hangi bir misafir bir kavme inerde, misafir mahrum olarak sabahlarsa, onun için kendisini ağırlayacak miktarı alma hakkı, vardır, ve ona bir sıkıntı günah yoktur. (6)
Abdullah bin Amr dedi ki: Kim konuk ağırlamazsa O ne Muhammed(sav)'dendir, ne de İbrahim (AS)'dendir.
Ebu Hureyre konuklamalarını isteyipte kendini konuklamayan bir kavme indi, bir tarafa ayrıldı, onları yemeğe çağırdı, icabet etmediler onlara dedi ki:Misafi eve indirmiyorsunuz ve davete icabet etmiyorsunuz. Onlardanbir adam onu tanıdı ve Allah sana afiyet versin, buyur,dedik:dedi ki: Bu şer üstüne şerdir,siz ancak tanıtıklarınızı konukluyorsunuz.
Bu hüküm Ebud Derda tarafından da rivayet edildiy, ancak onara dedi ki:Siz dinde ancak bu gibi konumdasınız. Elbisesinin bir tarafına işaret etti.
Bu naslar konuklamanınbir gün bir gece olduğuna delildir, bu Leys ve Ahmed'in görüşüdür.
Ahmed dedi ki: Ev sahibi engelerse, isteme hakkı vardır, çünkü onun vacip hakkıdır.
Engellediği zaman malından eliyle alın mı, veya meseleyi hakime havale eder mi?
Kendisinden iki rivayet var.
Humeyd bin Zenceveyh dedi ki: Gece konuklaması farzdır, ancak müslümanların genel menfaati için sefere çıkmışsa, kendini ağırlayacak miktarını zorla alabilir, eğerkendi şahsi menfaatiiçin sefere çıkmışsa, zorlamaza.
Leys bin Sa'd dedi ki: Birmasifir, bir köleni yanına inse, yanında bulunan maldan, efendisinin kendisine izin verdiğini bilmese bile yer, çünkü konuklama farzdır. Bu Ahmed'in görüşünün kıyasıdır. çünkü o ticarete izin verimiş kölenin yemek davetine icabet etmenin caizliğini ifade emiştir. (S: 270) Sahabeden bir cemaatın kölenin davetine icabetettiğ rivayet edildi.Bu yine Peygamber (sav7'den rivayet edildi: (1) Başlangıçta insanları yemeğine davet etmesi caizse,yanına ineni konuklaması daha evla caizdir.
Kendisine ticaret izni verilen kölenin efendisininizni olmadan davet etmesini Malikve Şaafii Caiz görmedi.
Ali bin Said İmam Ahmed'den özellikle kendilerine uğrayan savaşçıların üç gün konuklanmasınınfarz olduğunu nakletti. Meşhur olan birinci görüştür, oda bir kavim üzerine inen herkes için konuklamasının farz oluşudur,
Sözü şukonuda farklı oldu: Şehir ve köy ahalilerine mi farzdır, yoksa köylülere ve yolcuların uğrak yoları üzerinde olanlara mı farzdır. Kendisinin ifade ettiği iki rivayet vardır, onun ifade ettiği müslüman ve kafir için farz oluşudur.

_____
(1) Hadis zayıftır, Ahmet tahric etti, senedinde İbnil Ahmes var, o meçhuldur. (2) Hadis zayıftır, ibni ebiddünya mekarimil ahlakta tahric etti, senedinde Rişdinbin Sa'd var, o zayıftır. (3) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim ve Malik tahri cetti. (4) Müslim ve Malik tahric etti. (5) Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mace sahihbir isnatla tahric eti (6) Hadis sabihtir, Ahmed ve Hakim tahric etti.
(1) Buhari ve Müslim Enes'ten tahric etti: Bir terzi peygamber (sav7'i yemeğe davet etti, davitine icabet etti. (2) Fussilet suresi, ayet: 9-10 (3) Gerçekte bunu Haraiti tahric etti.
Ashabının çoğu müslüman için özel olarak farz kıldı, iki rivayetten birinde din farklılınından dolayı akrabaların nafakasının da farz ollmadığı gibi. Diğer iki gün ise:İkinci ve üçüncü gün konuklamanın tamamındandır.
İmam Ahmed'in ifadesine göre farz olan ilk caize'dir (bir gün, birgece) ve dedi ki: Caize ile konuklama birbirinden ayırt edildi, caize daha müekkeddir.
Ashabımızdan konuklamayı üç gün farz kılanlar var. Ebu Bekir bin Abdul aziz, İbni ebi Musa ve amidi onlardandır.
Üç günden sonrası sadakadır. İnsanların bazısı, konuklamanın ilk gün ve geceden sonra üç gün olduğunu zannetti.Ahmed bunu, şu hadise dayanarak reddetti: Konuklama üç gündür, fazlası sadakıdır. zannedildiği olsaydı dört gün olurdu.
Derim ki: Bunun benzeri Allah tealanın şu kavlidir: Dediki Gerçekten siz, yeri iki günde yaratını inkar edip ona ortaklar mı koşuyorsunuz? O alemlerin Rabbidir. O yeryüzüne sabit dağlar yereştirdi.orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmedengıdalar takdir etti.) *) (S:271) Muraddördün tamamıdır.
Bu İmam Ahmed'in delili daha öncede Ebu Şureyh'ten rivayet edilen hadistede geçti ve Buhari Ebu Hureyre (ra)'den peygamber (sav)'in öyle buyurduğunu tahric etti. (Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafir ağırlamasını iyi yapsın "Denildiki Ey Allah'ın rasulü misafir ağırlaması nedir? Buyurdu ki: Üç gündür sonrasısadakadır. (3) Humeyd bin Zenceveyh dedi ki: İlk gün ve gecede kendisininve ailesininyediğ en güzel yemeklerden yediri, idiğer üç günde isekendi normal yemeğinden yedirir, bunda görüş var.
Misafir için zahmete girmekten nehy hakkında Selman'dan rivayetedilen hadisi zikredeceğiz.
Eşheb Malik'ten şöyle dediğini nakletti: Caizesi bir gün bir gecedir, bir gün bir gec ikram eder,özel şey yapar,üç gün ise misafirliktir. İbni Ömer yanına indiği kimsenin malından üç günden fazla yemekten kaçınıyordu, ona kendi malından verilmesini emrediyordu. (1)
Ev sahibinin üç günden sonra ayrılmasını emretme hakkkı vardır, çünkü üzerine düşeni yerine getirdi, bunu imam imam Ahmed yaptı.
Onu sıkıntıya sokuncaya kadar yanıda ikamet etmesi ona misafire elal olmaz(2) Yani onu sıkana kadar yanıda ikamet etmesi helal olmaz, fakat bu üç gün içcinde mi, yoksa üç günden sonrasında mıdır?
Farz olmayan zaman içerisinde haramlında şüphe yoktur.
(S: 272) Farz olan, bir gün bir gcede ise: Bu şunun üzerine bina edilir: Konuklama konuklayacakbir şey bulamayana damı farzdır,yoksa bulana mı farzdır? Eğer denilse: Ancak konuklayacak şey bulana farzdıki bu ehli hadistenbur grubun görüşüdür, Humeyd bin Zenceveyh onlardandır, bu durumda konuklamaktan aciz olandan, misafirin kenisini konuklamasını istemesi helal olmaz.
Selman'dan şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (sav) misafir için yanımızda olmayanı getirme meşakkatinie girmemizi yasakladı. (3)
Konuklayanın yanında olmayanbir şeyi misafir için getirme külfetine girmesi yasaklanırsa, bu ancak yanında olandan misafirin konuklamasının farz olduğuna ve yanında ihtiyaçtan fazla bir şey yoksa, kendisine konuklamanınfarz olmadığına delildir.
Fakat hakkında şu ayet inen Ensarinin yaptıı gibi nefsine tercih ederse: Kendileri zaruret içinde bulunsalar ible onarı kendi nefislerine tercih ederler. (4) Bu fazilet ve ihsan makamıdır, farz değildirr.
Eğer misafir kendisini ancak kendi ve çocukarına yetecek yiyecekle kendisini konuklayacaklarını bilse, onlardan kendisini konuklamalarını istemesi caiz olmaz. Rasulluh (sav)'buyurduki:Onu sıkıntıya sokana kadar yanında ikamet etmesi helal olmaz.
Yine konuklama esnasındaki nafaka fazdır, ancak akrabaların nafakası ve zekat gibi, kendi ve ailesinin ihtiyacından fazla olana konuklama fazdır.
Yanında konuklayacak bir şeyi olmamakla birlikte ikamet eden misafirin günahkar olacağına itiraz etti ve dedi ki: (S: 273) Benbunu hata olarak görüyorum. Nasıl günahkar olsun ki? Külfet gücce göredir. Üçü günden fazla kalmayı, kalbi daralmaması ve sadakının da başa kalkma ve eziyetle boşa gitmemesi için,hadishoş görmemiştir.
Bu söylediğinde görüş vardır, Hadiste ona itiraz edecek mahiyette tefsiri vardır. Hadisin şu şekilde anlaşılması gerek: Yanında , konuklayacak bir şeyi kalmadığı halde kalmaktır, belki kalbinin daralmasıev sahibini sözve fiille günaha sokacak bir şeye sevkedebilir, Acizliğiyle beraber konuklamayı terk etmesiyle günahkar olması murad edilmiş değildir. Allah en iyisini bilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Ahad Haberler Din İşlerinde Mutlak Olarak Delil Değildir:

Çünkü kasıtlı olarak yalan söylemek hata, unutkanlık ve değiştirmek gibi durumlar olabilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HAYVAN KESİMİ[1] BÖLÜMÜ

? ???? ?????? ?

-141 ? ????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ?

"Deveyi, 'nahr' (= ense veya göğse yakın yerden kesme) ve sığır ile koyunu ise 'zebh' (= boğazdan kesme) yöntemiyle kesme"[2] **ile ilgili hadisler**

(Merginânî) **"Hidâye"** adlı kitabında konu ile ilgili hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Deveyi, **'nahr'** (= ense veya göğse yakın yerden kesme) ve sığır ile koyunu ise **'zebh'** (= boğazdan kesme) yöntemiyle kesmek, müstehabtır. Ancak deveyi, sığır ile koyun gibi ve koyunu da deve gibi kesmek, mekruhtur. Açıklanan şekildeki kesimin müstehab olması, '**mütevatir** sünnete' uygun olmasından ve damarların her birisinde uygun görülen kesim yerlerinde toplanmasından kaynaklanır. Uygun görülenin dışındaki kesimin mekruh oluşu, (bu konudaki) sünnete muhalefet etmekten kaynaklanır."

* * *

-142 ? ??????? ?????????? ??????? ??????? ?

"(Kesilen hayvanın karnındaki) ceninin[3] **kesimi, annesinin kesimi ile gerçekleşir"**[4]

Bu hadis, şu yoldan gelmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî[5]

Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

2. Câbir
3. Ebu Ümâme
4. Ebu'd-Derda'
5. Ebu Hureyre

Bunu, Tirmizî söylemiştir. Yine bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

6. Hz. Ali
7. Abdullah ibn Mes'ud
8. Berâ b. Âzib
9. Ebu Eyyûb
10. Abdullah ibn Ömer
11. Abdullah ibn Abbâs
12. Ka'b b. Mâlik

Beyhakî (ö. 458/1066), bu hadisi, bir grup sahabeden mevkuf olarak rivayet etmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer (ö. 852/1447)'in **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"** adlı kitabı ile **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"** adlı kitabına bakabilirsiniz.

* * *

-143 ? ????????????? ?????? ?????????? ?

"Hayvan kesimi sırasında Besmele getirme"[6] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Adiy b. Hâtim
2. Ebu Sa'lebe
3. Râfi' b. Hadîc ve daha bir çokları

(Gazzâlî) **"İhyâ"** adlı eserinin 'Kitâbu'l-helâl ve'l-harâm fi'l-kelâm ala'l-verâ' (=Şüpheli şeylerden kaçınma ile ilgili helaller ve haramlar bölümü'n) de aynen şöyle der:

"İmam Şâfiî'nin görüşüne göre; her ne kadar (ister sehven olsun, ister kasten olsun) Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanın etini yemek caiz ise de[7] besmelesiz kesilen hayvanın etini yemekten kaçınmakta, verâ'[8]dandır. Çünkü hayvanı keserken besmele getirmenin vacip oluşunda ayet açıktır ve bu husustaki haberler, mütevatir derecesindedir. Resulullah (s.a.v)'e, av etinden yiyip yememeyi soran herkese:

? ????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ????? ?????? ?????? ?

"Aviçin yetiştirilmiş köpeğini, Allah'ın ismini anarak salıverdiğin za-man onun getirdiği avı ye"[9] buyurmuştur.

Bu hadis, Resulullah (s.a.v)'den tekrar tekrar rivayet edilmiştir. Kesilecek hayvanın besmele çekilerek kesilmesi, meşhur olmuştur. Bütün bunlar, hayvanı kesme sırasında besmele getirmenin şart olmasını kuvvetlendirmektedir." (Gazzâlî'nin sözü burada bitmektedir.)

* * *

-144 **? ????????? ????????? ????? ?????????? ??????????? ?**

"İsmimi, (çocuklarınıza) isim olarak koyabilirsiniz. Fakat künyemi, (kendinize ya da çocuklarınıza) künye yapmayın"[10]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Enes b. Mâlik
2. Câbir b. Abdullah

(Münâvî) **"Teysîr"** adlı kitabında konu ile ilgili olarak der ki: "Bu konudaki bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

3. Abdullah ibn Abbâs ve daha bir çokları"

(Derim ki:) Bu hadis, şu yoldan da gelmitir:

4. Ebu Hureyre

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu hadisi çeşitli yollarla Ebu Hureyre'den nakletmiştir. Nitekim bu hadisi, (yine çeşitli yollarla) Câbir'den de nakletmiştir. Bu hadisi, (Ebu Hureyre ile Câbir'den) peşpeşe sıraladıktan sonra şöyle der:

"Bu nedenle Resulullah (s.a.v), kendi künyesiyle künyelenmeyi (insanlara) yasaklamıştır. Fakat kendi ismiyle isimlenmeyi serbest bırakmıştır. Bu, Resulullah (s.a.v)'den açık bir şekilde **mütevatir** olarak gelmiştir. Dolayısıyla da bu, Resulullah (s.a.v)'e ters düşen bir özelliği göstermektedir."[11]

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] "Tezkiye" kelimesi, zebh (=kesmek) ve nahr (=boğazlamak) anlamına gelmektedir. Masdar olarak, zekât kelimesi kullanılır. Tezkiye'nin aynı zamanda "temizlik" ve "nema" manaları da vardır. Burada temizliğin; hayvanın, kesilerek etinin temiz kılınması" diye anlayabiliriz. Çünkü İslami şartlara göre uymadan öldürülen hayvanın eti temiz değildir.

Boğazlamak, yenmeye elverişli olan hayvanı helal kılar. Çünkü yüce Allah'ın, "Ancak boğazladıklarınız müstesna" (Mâide: 5/3) ayeti bunu göstermektedir. Boğazlamak; temiz olan eti, pis olan kandan ayırdığı için helal olur. Şu halde boğazlamak, helal olmayı ifade ettiği gibi, yenmesi caiz olanın ve olmayanın temizlenmesini de ifade eder.

[2] "Zebh" ve "Nahr", iki ayrı kelime ise de, Cumhura göre; aynı manada eş anlamlı olarak kullanılır. Ancak "Nahr" genellikle deve kesimini ifade için kullanılır. Bir hayvanın göğsü üzerinden bıçakla vurup boğaz damarlarını kesmek anlamına gelir.

"Zebh" ise; diğer bütün hayvanların kesilemsini ifade için kullanılır. Meşru olan "zebh", hayvanın nefes borusu (=hulkum) ile yemek borusunu (=meri), bir de bunlar arasında yer alan "vedec" denilen iki kan damarını kesmekten ibarettir. Bu dört şeyden üçünün kesilemesi, Ebu Hanife'ye göre "şer'i zebh"in tahakkuku için yeterlidir.

Zebh meselesi; yiyeceklerimiz ile gıdalarmızla ilgili önemli bir konuma sahiptir. Yiyecek ve gıda ile ilgili önemli kaidelerin çoğu, kesim meseleleriyle ilgilidir. Gıda maddelerinin ve hayvan mamüllerinin evrensel bir boyut kazandığı, kitlesel işlenmiş gıda imalatının yapıldığı günümüzde müminler daha dikkatli olmaya, önüne çıkan veya gıda satan market ve dükkanlardan satın aldığı hazır yiyecek, gıda gibi şeylerin aslını ve mahiyetini araştırmaya daha bir özen göstermek zorundadırlar. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), haram gıdanın, yapılan ibadetlerin kabul edilmesine engel olduğunu belirtmektedir. Haramlık, her zaman çalınmış, gayrı meşru yoldan kazanılmış olmakla tahakkuk etmez. Şer'i usule göre kesilmemiş hayvan eti de haramdır.

[3] Cenin: Anne rahminde bulunan yavruya denir. Ceninler, ana rahminde canlanmış olup olmamaları itibariyle iki çeşittir: 1. Canlı cenin, 2. Ölü cenin.

Ceninler, yaratılışlarının çeşitli safhalarına göre de dört çeşittir. 1. Azası belirmiş olan cenin. 2. Azası henüz belirmemiş olan cenin. Bu, kan parçası mesabesindedir. 3. Azası tamamıyla oluşmuş cenin. Başı, tırnakları, tüyleri belli olan bir cenin, bu hükümdedir. 4. Azası kısmen oluşmuş cenin.

[4] Hadis; kesilen bir hayvanın karnından ölü olarak çıkan yavrunun etinin helal olduğunu göstermektedir. Çünkü anne karnından çıkan yavru, annesinin bir parçasıdır. Annesinin kesilemsi, onun da kesilmesi yerine geçer.

Ebu Hanife, bu hadisi, (kesilen annesinin karnından canlı çıkan) ceninin boğazlanması, annesinin boğazlanması (gibi yapılır)" şeklinde anlayarak, kesilen hayvanın karnından ölü olarak çıkan yavrunun kan hükmünde olup helal olmayacağını söylemiştir.

Kesilen hayvanın karnından canlı çıkan cenine gelince, bunun etinin helal olması için ölmeden önce mutlaka boğazlanması gerekir. Aksi takdirde helal olmaz. Bu konuda hiçbir görüş ayrılığı yoktur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Edahi 18; Tirmizî, Sayd 10; Dârimî, Edahi 17; İbn Mâce, Zebaih 15; Muvatta, Zebaih 4; Müsned: 3/31, 39, 45, 53; Hâkim, Müstedrek, 4/114; Taberânî, es-Sağir, el-Evsat, el-Kebir; Bezzâr

[5] Tirmizî, Sayd 10

[6] Besmele'den kasıt; yüce Allah'ın herhangi bir ismini anmaktır. Esasen meşru olan her işe başlarken Besmele yada Allah'ın ismi anılmalıdır.

Kur'an-ı Kerim, "Artık üzerine Allah'ın ismi anılan (hayvan)lardan yiyiniz. Eğer O'nun ayetlerine iman edenler(den) iseniz" (En'âm: 6/118) buyurulmaktadır.

Yine Kur'an'da, "Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyiniz. Çünkü bu, muhakkak ki, bir fasıklıktır" (En'âm: 6/121) buyurulmaktadır.

Hanefiler, "besmele'yi 'kasten' terk eden kimsenin kestiği hayvan eti haram olur, eğer 'unutup' terk ederse kestiği helal olur" hükmünde görüş birliğine varmıştır. Çünkü Hanefiler, En'âm: 6/121 ayetinde yer alan "yemeyiniz" ifadesinin, haram için olduğunu belirtmişlerdir. Yine Hanefiler, bu konuda çeşitli hadisleri de delil olarak getirmişlerdir.

Kesilecek hayvanı kesecek olan kimsenin, kıbleye doğru yönelmesi müstehabtır. Daha sonra sesli olarak; "Bismillah" yada "Allahu Ekber" gibi yüce Allah'ın isimlerinden herhangi birini anması yeterlidir. Yüce Allah'ın ismini Arapça söylemek şart değildir. Kendi ana diliyle de Allah'ın adını anarak hayvanı kesebilir.

Mâide: 5/5'de belirtildiği üzere; hayvanı kesen kimsenin Müslüman yada Ehl-i kitap olması şarttır. Ateist, İslam dışı ideolojiye sahip kimselerin kestiği hayvan eti yenilmez.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Zebaih 4, 10, 14, 15, 18, 20, 23, 36, 37, Cihad 191, Tevhid 13, Sayd 13; Müslim, Zebaih 1 (1929), 8 (1930), Edahi 20 (1968), Sayd 8; Ebu Dâvud, Edahi 15 (2821), 19 (2829), 22; Tirmizî, Ahkam 5 (1491, 1492); Nesâî, Edahi 20, 21, 26, Zebaih 1, 3, 4, Dahaya 39; İbn Mâce, Sayd 3; Müsned: 4/194, 195; Muvatta, Zebh 1

[7] İmam Şâfii'ye göre; ister sehven olsun, ister kasten olsun Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanın etini yemek caizdir.

[8] Verâ: Helal ve temiz olan şeyleri yapmak için şüpheli şeylerden kaçınmaya denir.

[9] Buhârî, 4, 10, 14; Müslim, Sayd 8; Ebu Dâvud, Edahi 22; Nesâî, Sayd 4; İbn Mâce, Sayd 3; Müsned: 4/194, 195

[10] İsimler, insan üzerinde etki ve telkin gücüne sahiptir. Bu nedenle isimlerin güzel olmasına dikkat edilmelidir. Hz. Peygamber (s.a.v)'de isim koyma üzerinde ısrarla durmuştur. Sadece insanlardaki cahiliye döneminden kalma kötü isimleri değil, hayvan, eşya ve mekanlarla ilgili kötü isimleri de değiştirmiştir.

Konuyla ilgili hadislerin hepsi; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ümmetine kendi ismini koymalarına izin verdiğini, fakat "Ebu'l-Kasım" künyesini takmalarına izin vermdiğini ifade etmektedir. Hz. Ali'ye ise doğacak çocuğuna isim ve künyesini takmasına ruhsat vermiştir. Bu sebeple alimler, bu meselede bir çok görüş ortaya koymuşlardır.

İslam alimleri, "Ebu'l-Kasım" dışında kalan bütün künyelerin kullanılabileceği konusunda görüş birliğine varmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in künyesinin kullanılıp kullanılmayacağı konusundaki bütün görüşler, Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabilerden gelen sünnetlere dayanır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Menakib 20, Edeb 105, 106, 109; Müslim, Âdâb 1 (2131), 2 (2133), 8 (2134); Ebu Dâvud, Edeb 74 (4965); Tirmizî, Edeb 68 (2845); İbn Mâce, Edeb 33; Müsned: 2/295, 3/170; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/336

[11] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/337

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Aşere-i Mübeşşere:

Hayatta iken Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından Cennet'le müjdelenen ashabın ileri gelenlerinden on kişi için kullanılan bir tabir.
Kur'an-ı Kerîm'de bu hususta herhangi bir delil mevcut olmamakla birlikte, Rasulullah'ın sahîh hadisleriyle sabit olan bu ashabın Cennetlik oluşları, İslâm'ın genel prensipleri dahilinde gayet tabi bir olaydır. Aşere-i Mübeşşere tabirinin yanısıra "el-mubeşşirun bi'l-Cenneh" tabiri de bu sahabeler hakkında kullanılmıştır. Bu meşhur on sahabi şunlardır: Hz. Ebû Bekr (ö. 634), Hz. Ömer (ö. 643), Hz. Osman (ö. 655). Hz. Ali (ö. 660), Hz. Abdurrahman b. Avf (ö. 652), Hz. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh (ö. 639), Hz. Talha b. Ubeydullah (ö. 656), Hz. Zubeyr b. Avvam (ö. 656), Hz. Sa'd b. Ebi Vakkâs (ö. 674), Hz. Said b. Zeyd (ö. 671).
Bu büyük sahabilerin kendilerine has özellikleri vardır. Meselâ: Mekke'de ilk müslüman olan bu şahsiyetler Hz. Peygamber'e ve İslâm davasına büyük katkıları olan kişilerdir. Bu büyük sahabilerin hepsi İslâm devletinin müşriklere karşı giriştiği ilk büyük cihat hareketi olan Bedir gazvesinde bulundukları gibi, Hz. Peygamber'e, O'nu ve İslâm'ı sonuna kadar koruyacaklarına dair Hudeybiye gününde ağaç altında Bey'at etmişlerdir. İslâm akidesi için Allah yolunda en yakın akrabalarına karşı çarpışmaktan geri durmamışlardır. Hadis âlimlerinden bazıları eserlerine bu on sahabinin rivayet ettikleri hadîslerle başlamışlardır. Ayrıca sırf Aşere-i Mübeşşere'nin hayatlarını konu alan müstakil eserler kaleme alınmıştır. Bunların faziletleri ve Rasulullah tarafından Cennet'le müjdelendikleri sahih hadis kaynak ve mecmualarında sabittir.[1]

---

[1] Tirmizî, Menâkıb: 25; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/193; Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Hadisin Yazılmasını Yasaklayan Rivâyetler:

Hadîs yazılmalı mı yazılmamalı mı? şeklinde bir münâkaşa hem Sahâbe hem de Tâbiîn arasında görülmüştür. Bazıları yazılmasını müdâfaa ederken bazıları da aksini söylemişlerdir. Bu sebeple konuya temas eden kitaplarda umumiyetle bu münâkaşaya yer verilir.
Hemen belirtelim ki söz konusu münâkaşa, kaynağını, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen rivâyetlerden alır. Zira bizzat hadîslerde lehte ve aleyhte deliller mevcuttur:
Ebu Sa'îdu'l-Hudrî, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini rivâyet etmiştir: *"Benden (Kur'ân dışında) bir şey yazmayın. Kim benden, Kur'ân'dan başka bir şey yazdı ise onu imha etsin. Benden (şifâhî) rivâyette bulunun, bunda bir mahzur yok. Ancak, kim bilerek bana yalan nisbet eder (ve söylemediğim şeyi söyletirse) ateşteki yerini hazırlasın".*
Zeyd İbnu Sâbit de: "Kur'ân ve teşehhüdden başka bir şey yazmadık" demiştir.
Yasaklama üzerine Hz. Ömer, Muaz İbn Cebel, İbnu Abbâs, Abdullah İbnu Ömer, Ebû Mûsa, Ebu Hüreyre gibi başka sahâbelerden de (radıyallahu anhüm ecmain) rivâyetler gelmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/26-27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîh'i:

Tirmizî'nin en meşhur eseri Sünen de denmiş olan es-Sahîh'idir. Hadîscilerin yer verdikleri bütün ana bablara şâmil olması sebebiyle "câmi" vasfını ele almıştır.
Sahîh-i Tirmizî'deki tertip güzelliği diğer kitapların hiçbirinde yoktur. Bu yönünü nazar-ı dikkate alan bazı âlimler, onu Kütüb-i Sitte'nin üçüncü kitabı kabul etmiştir. Kitabı hakkında Tirmizî şu açıklamayı yapar: "Ben bu kitabı yâni el-Müsnedü's-Sahîh'i telif edince, Hicâz, Irâk ve Horasan âlimlerine arzettim, hepsi de onu beğendi. Kimin evinde bu kitap, yani el-Câmi bulunursa, sanki evinde konuşan bir peygamber vardır."
Tirmizî'nin Sahîh'i, sünen tarzında yanî fıkıh babları esas alınarak tertip edilmiştir. İçerisinde, sahîh, hasen ve zayıf hadîsler mevcuttur. Ancak her bir hadîs hakkında, hadîsi kaydedince, sıhhat durumu ve amel durumuyla ilgili bilgi verir. Zayıfsa, sebebi ve zayıflık veçhi nedir belirtir. Ayrıca, açtığı her babta sahâbe ve farklı diyarlardaki âlimlerin görüşlerini açıklar. Eser bu yönüyle ilk defa telif edilmiş, mukayeseli fıkıh mezhepleri tarihi mahiyetini arzeder.
Her hadîsin durumunu belirtmesi, kitabından herkesin kolayca istifadesine imkân tanır. Bu vasıf onu diğer te'liflerden ayıran en mümtaz yönünü teşkîl eder.
Kitabının sonuna koyduğu Kitabu'l-İlel bölümü eserin diğer bâriz bir hususiyetini teşkîl eder. Bu bölümde mühim kaidelere yer verir. Diğer rivâyet kitaplarında bu ismi taşıyan bir bölüme rastlanmadığı gibi, bu bölümde yer alan meselelere de rastlanmaz.
Tirmizî'de yer alan hadîslerin mâhiyetini hakkıyla tanımak için şu noktanın da bilinmesi gerekir: Tirmizî, eserine, âlimlerden herhangi biri tarafından amel edilmiş olan hadîsleri almıştır. Eserinin Kitabu'l-İlel bölümünde, Sünen'indeki hadîslerin ikisi hâriç geri kalan hepsinin ma'mûlun bih olduğunu yâni âlimlerden biri tarafından amel edildiğini bizzat açıklar. Hiçbir âlimce amel edilmemiş olan iki hadîsi de belirtir: Biri, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yolculuk hâli bile olmadığı halde -ümmete kolaylık olsun diye- öğle ile ikindiyi, akşamla yatsıyı birleştirdiğine dair İbnu Abbas (radıyallahu anh)'tan yapılan rivâyettir. Diğeri de, içki içmede ısrar eden kimseye üç kere hadd tatbîk edildikten sonra dördüncü seferde öldürülmesini emreden rivâyettir. Bu iki hadîsle hiçbir âlimin amel etmediğini belirtir.
Şu halde Sünen-i Tirmizî, bir bakıma mâmûlün bih (kendisiyle amel edilmiş) olan hadîsleri cemeden bir mecmuadır. İçerisinde 3962 hadîs mevcuttur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/238-239.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİNCİ KISIM

HABERİN, KENDİSİNE İZAFET EDİLDİĞİ KİMSE BAKIMINDAN KISIMLARI

Haber kendisine izafet edildiği kimse itibariyle üç kısma ayrılır: merfû', mevkûf ve maktû'.
a- Merfû': Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e izafe edilendir. Bu da iki kısma ayrılır. Sarih (açık) merfû' veya hükmen merfû':
I- Sarih merfû': Bizzat Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e izafe edilen söz, fiil, takrir, ahlakî vasıf ya da yaratılışının niteliği ile alakalı şeylerdir.
Söze misal: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Kim bizim bu işimiz üzere olmayan bir iş yaparsa o merduttur."
Fiile misal: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* evine girdiği vakit misvak kullanmakla başlardı.
Takrire misal: Cariye'ye: Allah nerede diye sorduğunda onun: Göktedir demesi üzerine bu hususta Peygamberimizin ona itiraz etmeyip, ikrarda bulunmasıdır.
İşte Peygamberimizin bildiği halde karşı çıkıp reddetmediği herbir söz ya da fiil, sarihan merfû' takrirî bir hadistir.
Onun ahlakî niteliğine dair örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* insanların en cömerdi, insanların en kahramanı idi. Ondan bir şey istenip de hayır dediği görülmemiştir. Daima güleç yüzlü idi. Yumuşak huylu idi, sert değildi. İki iş arasında muhayyer bırakıldı mı mutlaka onların kolay olanını tercih ederdi. Eğer günah ise o vakit insanlar arasında o işten en uzak kalan o olurdu.
Yaratılışındaki niteliğine dair örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* orta boylu idi. Ne uzun, ne de kısaydı. Omuzları genişti. Saçı kulak yumuşaklarına kadar varırdı. Bazan omuzlarına vardığı da olurdu. Sakalı güzeldi. Sakalında birkaç beyaz kıl vardı.
II- Hükmen merfû': Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e izafe edilmiş hükmünü taşıyan rivayetlerdir. Bu da birkaç türlüdür:
1- Kişisel görüş ile söylenmesi mümkün olmamak, tefsir mahiyetinde olmamak, o sözün sahibi İsrailiyatı kabul etmekle tanınan birisi olmamak şartıyla, sahabenin sözü. Mesela bu söz kıyametin alametleri yahut kıyametin halleri ya da amellerin karşılıkları ile ilgili bir haber ise, şayet kişisel görüş türünden olursa o zaman bu mevkûf olur.
Eğer tefsir mahiyetinde ise aslolan kendi hükmünü almasıdır. Tefsir türü rivayetler mevkûf olur.
Şayet o sözü söyleyen İsrailiyatı kabul etmekle tanınmış birisi ise, bu durumda bu söz İsrailiyata dair bir haber yahut merfû' bir hadis olmak arasındadır. Bu hususta şüphe dolayısıyla hakkında hadis olduğu şeklinde hüküm verilmez.
Abdullah b. Abbas, Abdullah b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Ömer b. el-Hattab ve Abdullah b. Amr b. el-Âs diye bilinen "el-Abadile"nin Kâb el-Ahbar'dan yahut başkasından İsrailoğullarına dair birtakım haberleri aldıkları muhaddisler tarafından zikredilmiş bulunmaktadır.
2- Kişisel görüş kabilinden olmasına imkân bulunmayan sahabi fiili. Buna örnek Ali *Radıyallahu anh*'ın küsuf namazını herbir rekatte iki rükû'dan fazla rükû' yaparak kılmasını göstermişlerdir.
3- Sahabinin herhangi bir hususu Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* dönemine izafe etmekle birlikte peygamberin bu işi bildiğini sözkonusu etmemesi. Ebu Bekr *Radıyallahu anh*'ın kızı Esma *Radıyallahu anha*'nın: Biz Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* döneminde Medine'de iken bir at kestik ve onu yedik, şeklindeki sözü buna örnektir.
4- Sahabinin herhangi bir hususun sünnetten olduğunu söylemesi. İbn Mesud *Radıyallahu anh*'ın: -Namazdakini kastederek- teşehhüdü gizli yapmak sünnettir, demesi gibi.
Şayet bu sözü tabiînden birisi söylerse bunun merfû' olduğu söylendiği gibi, mevkûf olduğu da söylenmiştir. Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'un: İmamın iki bayramda aralarını bir oturuşla ayıracağı iki hutbe okuması sünnettir, sözü gibi.
5- Sahabinin: Biz emrolunduk, bize yasak kılındı, insanlara emrolundu ve benzeri sözler söylemesi.
Um Atiyye *Radıyallahu anha*'nın söylediği: Bize iki bayramda hür kadınları (namazgaha) çıkarmamız emredildi; sözü ile; bizlere cenazelerin peşinden gitmek yasaklandı. Bununla birlikte bu hususta kesin bir ifade kullanılmadı, sözü; İbn Abbas *Radıyallahu anh*'ın: İnsanlara (hac sırasında) yapacakları son iş Beytullah'a veda etmeleri olsun diye emrolundu; Enes *Radıyallahu anh*'ın: Bıyıkların kesilmesi, tırnakların kesilmesi, koltuk altlarının yolunması, eteğin traş edilmesi için bize vakit tayin edildi ve kırk günden daha fazla bunları bırakmamamız istendi, şeklindeki sözleri gibi.
6- Sahabinin herhangi bir şey hakkında masiyet hükmünü vermesi. Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'ın ezandan sonra mescidden çıkıp giden kimse hakkındaki: Buna gelince Ebu'l-Kasım *Sallallahu aleyhi vesellem*'e isyan etti, sözü gibi.
Aynı şekilde sahabinin herhangi bir şeyin itaat olduğu hükmünü vermesi de böyledir. Çünkü bir şeyin masiyet ya da itaat olması ancak şarîn nassı ile tesbit edilebilir. Sahabi ise bu hususta şari'den gelen bir bilgi sahibi değilse, bunu kesin olarak ifade etmez.
7- Hadisi rivayet edenlerin sahabi hakkında hadisi (peygambere) ref' etti ya da rivayet etti, demeleri. Said b. Cübeyr'in, İbn Abbas *Radıyallahu anh*'dan şöyle dediğine dair rivayeti gibi: Şifa üç şeydedir. Bir içim bal, hacamat bıçağının yırtması ve bir ateşle dağlamaktır ve ben ümmetime dağlamayı yasaklıyorum, deyip hadisi (peygambere) ref' etti.
Said b. el-Müseyyeb'in, Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'dan rivayetle naklettiği şu hadis: Fıtrat beş şeydir, yahutta beş şey fıtrattandır: Sünnet olmak, etek traşı yapmak, koltuk altını yolmak, tırnakları kesmek, bıyıkları kesmek.
Aynı şekilde sahabi hakkında: ve hadisi nakletti yahut ona nisbet etti yahut hadisi peygambere kadar ulaştırdı ve buna benzer ifadeler kullanılması da böyledir. Bu tür ibareler açık (sarih) merfû' hükmündedir. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e hadisi izafe etmekte sarih olmasalar dahi bunu hissettirmektedirler.
b- Mevkûf: Sahabiye izafe edilmekle birlikte merfû' hükmü sabit olmayan rivayettir. Mesela, Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*'ın şu sözü böyledir: Alimin yanılması, münafığın kitap ile mücadele etmesi ve saptırıcı imamların hükümleri yıkar.
c- Maktû': Tabiîye ve ondan sonra gelenlerden birisine izafe edilendir.
Örnek: İbn Sîrin'in şu sözü: Bu ilim bir dindir. Buna göre dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz.
İmam Malik'in şu sözü: Açıkta işlemen senin için güzel kaçmayan şeyleri gizlice yapmayı da terket.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Aşere-i Mübeşşere:

Hayatta iken Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından Cennet'le müjdelenen ashabın ileri gelenlerinden on kişi için kullanılan bir tabir.
Kur'an-ı Kerîm'de bu hususta herhangi bir delil mevcut olmamakla birlikte, Rasulullah'ın sahîh hadisleriyle sabit olan bu ashabın Cennetlik oluşları, İslâm'ın genel prensipleri dahilinde gayet tabi bir olaydır. Aşere-i Mübeşşere tabirinin yanısıra "el-mubeşşirun bi'l-Cenneh" tabiri de bu sahabeler hakkında kullanılmıştır. Bu meşhur on sahabi şunlardır: Hz. Ebû Bekr (ö. 634), Hz. Ömer (ö. 643), Hz. Osman (ö. 655). Hz. Ali (ö. 660), Hz. Abdurrahman b. Avf (ö. 652), Hz. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh (ö. 639), Hz. Talha b. Ubeydullah (ö. 656), Hz. Zubeyr b. Avvam (ö. 656), Hz. Sa'd b. Ebi Vakkâs (ö. 674), Hz. Said b. Zeyd (ö. 671).
Bu büyük sahabilerin kendilerine has özellikleri vardır. Meselâ: Mekke'de ilk müslüman olan bu şahsiyetler Hz. Peygamber'e ve İslâm davasına büyük katkıları olan kişilerdir. Bu büyük sahabilerin hepsi İslâm devletinin müşriklere karşı giriştiği ilk büyük cihat hareketi olan Bedir gazvesinde bulundukları gibi, Hz. Peygamber'e, O'nu ve İslâm'ı sonuna kadar koruyacaklarına dair Hudeybiye gününde ağaç altında Bey'at etmişlerdir. İslâm akidesi için Allah yolunda en yakın akrabalarına karşı çarpışmaktan geri durmamışlardır. Hadis âlimlerinden bazıları eserlerine bu on sahabinin rivayet ettikleri hadîslerle başlamışlardır. Ayrıca sırf Aşere-i Mübeşşere'nin hayatlarını konu alan müstakil eserler kaleme alınmıştır. Bunların faziletleri ve Rasulullah tarafından Cennet'le müjdelendikleri sahih hadis kaynak ve mecmualarında sabittir.[1]

---

[1] Tirmizî, Menâkıb: 25; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/193; Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM
ALLAH'TAN ÜMİT ETMENİN FAZİLETİ
ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KORKU İLE ÜMİDİ BİRLEŞTİRMEK
ELLİ DÖRDÜNCÜ
BÖLÜM AĞLAMANIN FAZİLETİ
ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM
DÜNYAYA KAPILMANIN, ONA KAŞI RAĞBETİ AZALTMANIN VE FAKiRLİCtN FAZİLET*

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

ALLAH'TAN ÜMİT ETMENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

(Salih bir kulundan haber vererek buyuruyor ki): "Ben işimi Allah'a havale etlim. Şüphesiz Allah, kullarının her halini görüp, ona hife yapanların şerrinden korur". (Ğâfir, 44-45)[1]

Konu ile ilgili hadisler

440. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ buyuruyor ki; "Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim. Beni andığı yerde onunla beraberim. Vallahi, kulunun tevbesinden dolayı Allah'ın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden daha çoktur. Bana bir karış yaklaşana ben bir zira' yaklaşırım. Bir zira' yaklaşana bir kulaç yaklaşırım. Yürüyerek bana gelene, koşarak giderim" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[2]

Hadis, kudsî hadislerdendir. "Ben kulumun zannına göreyim" cümlesinden maksad; affedeceğimi zannederse onu affederim, azab edeceğimi zannederse azab ederim, demektir. Bazıları bu beraberliğin manası, tevbe İstiğfar ettiği vakit af ve gufranla karşılaşması, dua ettiği vakit duasını kabul etmesi, istekte bulunursa dileğini yaratmasıdır, demişlerdir. Bir kısım ulema da, bundan maksad, recâ ve af ümidi vermektir, demişlerdir. Nevevî de bu son görüşü daha sahih bulmaktadır.
Kul Allah'ı zikrettiği vakit Allah'ın onunla beraber bulunması, ona rahmet, teşfik, hidayet vermesiyle olur. Kul, içinden Allah'ı zikrettiği vakit Allah'ın da onu aynı şekilde zikretmesine gelince, bu hususta Mâziri şunları söylemiştir: "Nefis lügatte birçok manalara gelir. Bunlardan biri kan, biri de hayvanın nefsidir ki, Allah hakkında her ikisi de muhaldir. Nefsin bir manası dazadır. Allah Teâlâ'nın zâtı vardır, bu hadisi lek i nefisden muradda budur".
Bu açıklamaya göre o cümlenin manası; "Kulum beni içinden zikrederse, ben de onu zatımla anarım" demek olur.
Allah Teâlâ için sevinmek, kederlenmek gibi sıfatlar imkansızdır. Bu sebeple kulunun tevbesine Allah'ın sevinmesi, O'nun rızasından mecazdır.
Ra-sûluîlah, Allah'ın tevbekâr kuluna olan ihsanını ve onu bağışlamasını ferah kelimesiyle kinaye olarak ifade etmiştir. Çünkü sultanın âdeti bir kimsenin yaptığından hoşlandığı vakit, ona fazla ihsan ve ikramda bulunmaktır.
Mâzir! de ferahı Üç kısma ayırmış ve biri de sevinçtir, demiştir. Sevinç, sevinilen şeye razı olmaktır. Burada maksad, Allah Teâlâ'nın kulunun tevbesine; kayıp hayvanını bulan bir kimsenin onu bulmasmdan duyduğu nzadan daha fazla razı olmasıdır.
Allah'ın kula yaklaşması da, daha önce geçtiği gibi, rahmet, ihsan ve bağısı ile kuluna muamele etmesidir. Kulun ibadet, taatla Allah'ın rızasını kazanma arzusu devam ettiği müddetçe Allah'ın da rahmeti devam edecektir.[3]

441. Câbir b. Abdullah'ın (r.a) Rasûluliah'ı (s.a) ölümünden üç gün Önce söyle buyururken işittiği rivayel edilmiştir: "Sizden birini. Ölürken Allah hakkında hüsn-i zan ederek can versin' (Müslim rivayet etmiştir).[4]

Hadisi, CâbİR b. Abdullah Peygamberimizin ölümünden üç gün Önce işlt-miştir. Hadisimiz, son nefeste Allah'tan ümit kesmekten sakındırıp, ümitvar ' olunması gerektiğine işaret etmekledir. Bir önceki hadiste de geçtiği üzere, Allah kulunun zanm yanındadır. Allah hakkında hüsn-i zanda bulunmak; kendini bağışlayacağını ve rahmeti ile muamele göreceğini zannetmektir.
Kişi hayatı boyunca ümit-korku arasında bulunmalıdır. Zaman zaman, içinde bulunduğu hale göre, ruhî hastalıkları giderebilmek için ümit veya korku tarafına ağırlık vermelidir. Fakat ölüm alâmetleri belirdiğinde ise, hüsn-i zanda bulunup, daha çok ümitli olmalıdır ki, Rabbini ümid ettiği hal üzere bulsun.
Kur'an'daki "Sîz ancak müslümanlar olarak ölünüz" (Al-i 1 mran,,102) ayeti de bunun bir benzeridir ve hadisi t ey id etmektedir.[5]

442. Enes'in (r.a) Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ buyurur ki, "Ey Âdemoğlu! Sen bana dua edip bağışlanmanı istediğin müddetçe günahlarını bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Günahların yerle gök arasını dolduracak kadar çok olsa da, affını istcsen yine affederim. Ey Âdemoğlu! Şirk koşmamış olarak, yeryüzünü dolduracak kadar çok günahla huzuruma gelsen, sana mağfiretimle mukabele eder, affederim". (TirmİzÎ rivayet etmiş ve hasen demiştir).[6]

Hadisimiz, Allah'tan affını İsteyen günahkâr mü'minin affedileceğine delildir.
îman, günahlardan tevbe ederek kurtulmak için şarttır. İmansız amelin de, tevbenin de makbul olmadığı anlaşılmaktadır.
Günahın yerle gök arası olmasından maksat, çokluğuğu ve içinde büyük günahların da bulunduğunu ifade İçindir. Büyük günahlar kulun imanını gidermez.
Hadis ile Allah'ın atfının, mağfiretinin tüm günahları bağışlayacak kadar nihayetsiz bir şekilde bol olduğuna İşaret edilmektedir. İmanın önemi yanında, şirkin günahların en büyüğü olduğu ve îmana dönüldüğü takdirde af-fedilebilecegini bildirerek mü'minlerin ümitsizliğe düşmemeleri, Allah'a devamlı ümit bağlamaları istenmiştir. Bu ümit sayesinde kul, günahlarını affettirmenin yollarını aramalıdır.[7]

ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORKU İLE ÜMİDİ BİRLEŞTİRMEK

Konu ile İlgili ayetler:

"Hüsrana uğrayanlardan başkası Allah'ın ınekrmden emin olamaz". (A-raf, 99)
'Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler ümit keserler". (Yusuf, 87)
'O gün, bir takım yüzler ağarır, bir kısmı da kararır". (Âl-i İmran, 106)

'Rabbiuin azab ve ikabt süratlidir. O Gafurdur, Rahimdir". {A'rAf, 167)
"Muhakkak ki iyiler nimettedir, kötüler de cehennemdedir" (Infirâd, 13-14)
Bilinmelidir ki, sıhhati verilideyken kul için tehcih edilecek durum, korku ve ümit İçinde olması ve bunların birbirine denk olmasıdır. Hastalık ha-Hnde ise ümidin fazla olması normaldir. Kitap, sünnei ve diğer kaynaklardan oluşan şeriat kaideleri bu prensibi açıklamakladır.
"Her kimin terazileri ağır gelirse, o kimse hoş hayat sürer, mizam hafif gelen kimsenin durağı ise hâviyedir. Hâviye nedir bilir misin? O hararetli bir ateştir" (Kâria, 6-9)[8]

Kortu ile ilgili hadîsler

443. Ebu Hüreyre'den (r,a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Mü'minler Allah'ın cezasını bilselerdi hiçbiri cenneti ümit edemezdi. Kâfirler de Allah'ın rahmetini bilselerdi, hiçbiri cennetinden ümitlerini kesmezdi". (Müslim rivayet etmiştir)[9]

Hadisimiz, mü'minin içinde bulunması gereken ümit ve korkuyu açıklamaktadır. Mü'minler, Allah'ın celâletini, azametini ve azabının şiddetini, kılı kırk yararcasma adalelini görselerdi, bunlardan geçerek cennete gideceklerini ümit etmezlerdi.
Kâfirler de Allah'ın mü'minlere karşı takındığf. tavrı, dağlar kadar günahlarım affettiğini, cennetinden uçsuz bucaksız nimetler lütfettiğini görselerdi, kendilerini de affedeceğini ve cennetine sokacağını zannederlerdi.
işte hayan boyunca mü'min, anlatılmaya çalışılan bu denge üzere "korku-timit" halini dengelemelidir. Korkusuyla günahlardan kaçmah, ümidi ile de Allah'ın tevbe kapısını zorlamalıdır.[10]

444. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cenaze tabuta konulup erkekler omuzlarında götürürlerken, ölen kimse iyi biri ise "Gideceğim yere beni hemen ulaştırın, hemen ulaştırın!" der. Ölen şayet kötü biri ise "Eyvah! nereye götürüyorsunuz!" diye bir çığlık atar, insanlardan başka herşey bu sesi duyar. Eğer insan da bu çığlığı duysaydı bayılıp düşerdi". (Buhârî rivayet etmiştir)[11]

Cenazeyi erkeklerin taşıdığı ifade edilerek kadınların zayıf yaratılışa sahip olduklarına işaret edilmiştir. Salih, iyi bir kişi mutlak manada Allah'ın emirlerine sarılan, nehiylerinden kaçınan kimse demektir. İmansız amel-i sa-ühi olmayan kişinin de o anki pişmanlığı, perişanlığını ve çığlıklarını bir duymak gerek! Şayet insanlar duysaydı, sesin şiddetinden dolayı düşer ölürlerdi. İmansız kişinin dünyadaki son, ahiret için ise ilk pişmanlığını hadisimiz tasvir etmiştir.[12]

445. İbn Mcs'ud'dan (r.a) Rasûlullah'm (ı,.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cennet ve cehennem size ayakkabınızın bağından daha yakındır". (Buhârî rivayet etmİştir)[13]

Hadis, cennel ve cehenneme giriş sebeplerinin bazan çok önemsiz zannedilen şeyler olduğuna işaret etmektedir. Taat cennete, isyan da cehenneme götürür. Bu taat ve isyan bazan çok önemli görülmeyen bir meselede vuku bulur. Bu sayede itaat eden cenneie, isyan eden cehenneme gider. Burada hiçbir hayrın küçük görülerek terkedilmemesi, hiçbir şerrin de hafif görülerek yapılmaması tenbih edilmektedir. Zira Allah'ın rızasının küçük zannedilen bir iyilik (taat) sayesinde de kazanılabileceği, önemsiz zannedilen bir hatadan dolayı gazabının harekete geçebileceği ihtimali her zaman gözönünde bulundurulmalıdır.[14]

ELLİ DÖRDÜNCÜ

BÖLÜM AĞLAMANIN FAZİLETİ

Konu İle ilgili ayetler
"Ağlayarak yüzüstü kapanırlar. Kur'an onların huşûunu artırır". (İsra, 109)
"Siz bu Kur'an'a mı taaccüb ediyorsunuz? Ona mı gülüyor da ağlamıyorsunuz?". (Necm, 59-60)[15]

Konu ile ilgili hadisler

446. îbn Mes'ud'dan (r.a) rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) bana "Kuran oku" dedi. "Yâ Rasûlallah! Kur'an sana inmişken, ben nasıl sana Kur'an okuyabilirim!" dedim. O da, "Onu başkasından duymak istiyorum" dedi. Nisa suresini okudum. "Her ümmetten bir şah id getirip, seni de onlar üzerine şah/d getirdiğimiz zaman onların halleri ne olacak?" ayetine gelince "Şimdilik bu kadar yeter" buyurdu. Bir de baktım ki, gözleri yaşla dolmuştu" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[16]

Rasülullah'ın ibn Mos'ud'a Kur'an okumasın! emretmesi, dinleyerek haz duyması içindir. Kur'an başkasından dinlenince, manalarını anlamak, îcâzı-nı, fesahatini görmek daha güzel olur. Zira okuyanın, harflerini güzel çıkarmak, haklarını tam verebilmek için diğerlerini farketmesi, dinleyen kadar mükemmel omaz.
Peygamberler ümmetinin şahidleridir. Kâfirlerin küfrüne günahkârların İsyanına ve mü'minlerin de îmanına şahidlik yaparlar.
İbn Nahvi, burada Ra.sûlullah'ın ağlamasının şı: hikmete mebni olduğunu söyier: "Rasûlultah şahidlik yapacak, aleyhlerine şahidlik yaptığı kimseler de azaba duçar olacaklardır. Çünkü, hüküm şahidlerin sözüne göre verilir, işte o hali görür gibi olduğundan ağlamıştır".
Rasûîullah'ın şehadet üstüne şehadet olarak şahidlik yapması bütün insanlığa şâmil olduğundan îfâsı ağır olduğu gibi şefaatçi de idi. Bu İki vazifenin azametinin kendisini ağlatmış olduğu şeklinde de bir yorum getirilmiştir.[17]

447. Enes (r.a) der ki: "Rasûlultah (s.a) bize, şimdiye kadar işitmediğim bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu: "Eğer bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız". Enes der ki; Rasûhllah'ın ashabı bu söz üzerine yüzlerini örttüler, hıçkıra hıçkıra ağladılar". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[18]

Hadisin şerhi için "Allah Korkusu Bölümü " 401 nolu hadise bakılmalıdır.
Bu bölümde de zikredilmesinin sebebi, sahabîlerin Allah korkusundan dolayı ağladıklarını belirterek, bu konuda Örnek alınmaları gereğini ifade içindir.[19]

448. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûluliah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sağılan süt memeye geri dönmedikçe Allah korkusundan ağlayan kışı de cehenneme girmez. Allah yolunda cihad ederken oluşan tozla ce-nennemm dumanı birleşmez". (Tirmizî rivayet etmiştir. 'Hasen-Sahih' demistir)[20]

Allah korkusu, emirlerine sarılmayı nehiylerinden kaçınmayı gerektirir. "Burada kastedilen "korku", Allah'ı bitmektir, bu da ilmi ile amel edende bulunur" demiştir. Ayet de bunu desteklemektedir. "Allah'tan ancak hakkıyla Allah'ı bilenler korkar" (Fâtır, 28). Bu şekilde ilim huşüa sebep olur ve o da kişide hüzün ve ağlamayı doğurur.
"Ceheneme girmez" ibaresi orası onun mekânı değildir anlamındadır. Sütün mahalli memedir. Sağıldığında tekrar mahalline dönmek muhal olduğu gibi, Allah korkusu ile ağlayan için de cehennemin ebedî mekân olması muhaldir denmiştir. Zira bu hâl imanlı olduğuna işarettir. Mü'min de cehennemde ebedî kalamaz. Günahkâr olarak gitmişse cehenneme uğrayıp uğramaması Allah'ın lütfuna kalmıştır.
Hadisimiz cihadın cehennem azabından kurtulmaya sebep olduğuna delildir. Zira Allah va'dinden dönmez. Buradaki mana, cihad ederken ölürse veya cihad sonrasında da azabı gerektiren isyanlara dalmamişsa şeklinde yorumlanmıştır.[21]

449. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yedi sınıf insan vardır ki, kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı bir günde Allah onları arşının gölgesi altında gölgelendirir: (Bunlar) Adaletli devlet başkanı, Allah'a ibadetle yetişen genç, kalbi mescidiere tutkun kimse! Allah rızası için birbirlerini sevip, bu sevgi ile bir araya gelip, bu sevgi ile ayrılan iki kişi, mevkî sahibi, güzel bir kadının zina teklifine "Allah'tan korkarım" diye cevap veren kimse, sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak şekilde gizli sadaka veren kimse, kendi başına kaldığı zaman Allah'ı anarak gözyaşı akıtan kimse". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir) [22]

Şerhi için "Allah Sevgisi Bölümü" 376 nolu hadise bakılmalıdır.
Hadisin burada zikredilişi, yalnız bir yerde Allah ile başbaşa kalarak, ibadet, zikir ve O'nun korkusu ile gözyaşı dökmenin faziletine işaret içindir. Dünyadaki bu Allah korkusu ve bu sebeple akıtılan gözyaşının ahirette sevinç ve cehennemden kurtuluşa vesile olduğuna tenbih için hadis burada tekrar edilmiştir.[23]

450. Abdullah b. eş-Şıhhîr (r.a) der ki: "Peygamberimizin yanına gelmiştim, namaz kılıyordu. Ağladığından, göğsünden kaynayan tencere sesi gibi bir ses geliyordu". (Tirmizî ve Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir).[24]

Rasûlullah'ın göğsünden duyulan ses, harfler haline dönüşmediği İçin namaza zarar vermez. Onun ağlaması Allah kokusu ve O'nun celâlini düşlindüğündendir. Bu hal ona babası Hz. İbrahim'den (a.s) intikal etmiştir. Hz. İbrahim'in (a.s) göğsünden Allah korkusundan dolayı çıkan ses, bir mil uzaktan duyuluyordu.
Hadis, Rasûlullah'ın Allah huzurunda ne derece haşyete kapıldığını ifade etmektedir. Ümetinin de peygamberinin bu halini örnek almaları teşvik edilmektedir. Tarikat mensupları kendi vecdlerine bu hadisi delil getirmektedirler.[25]

451. Enes (r.a) der ki: Rasûlullah (s.a) Übeyy b. Ka'b'a "Allah Teâlâsana "Beyyine Sûresini" okumamı emretti" dedi. Übeyy "Allah ismimi andı mı?" diye sorunca Rasûluliah "evet" dedi. Ubeyy b. Ka'b da ağladı". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişİerdİr).[26]

Taberânr nin rivayetinde, Übeyy b. Ka'b'ın "Allah ismimi zikretti mi" diye sorması üzerine Rasûlullah'm cevabı "Evet ismini ve nesebini mele-i âlâda zikretti" şeklindedir.
Ubeyy'in ağlaması sevinç duyduğu ve neşelendiği içindir. Bu nîmetin şükrünü eda edememe korkusundandır. Ya da bu nîmet karşısında kendisim küçük görerek, haşyetten dolayı ağlamıştır. Zira salth kişilerin âdeti böyledir. Sevindikleri bir meselede haşyet-i ilâhîye dalarak ağlarlar.
Rasûlullah*m Übeyy'e Kur'an okuması, o sûreyi öğretmesi anlamındadır. Ahmed b. HanbePin rivayetinde Cebrail'in gelerek Beyyine sûresini Übeyy'e öğretmesini emrettiği anlatılır. HadİS-î şerif Kur'an'ı başkalarına okumanın sünnet olduğuna delildir.[27]

452. Enes'den şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah'm vefatından sonra Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e şöyle dedi: "Ümmii Eymen'e giderek ziyaret edelim. Rasûlullah onu ziyaret ederdi". Yanına vardıklarında o ağladı. "Niçin ağlıyorsun? Allah'ın kalında olanların Rasûlullah için daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun?" dediklerinde o; "Onun için ağlamıyorum. Allah'ın nezdirt' dekilerin Rasûlullah için daha hayırlı olduğunu da bitiyorum. Asıl ben vahiy kesildiği için ağlıyorum" diyerek onları da coşturmuş ve beraber ağlamışlardı", (Müslim rivayet etmİştir).[28]

Hadisin şerhi için "Îyi Kişileri Ziyaret Etme Bölümü" 360 nolu hadise bakılmalıdır.
Bu bölümde zikredilmesinin faydası, kesilen bir hayırdan dolayı ağlamaya ve salîh kişilerin ötmeleri üzerine ağlamanın caiz olduğuna İşaret etmesidir, ölenin peşinden üzülmek, câhiliye âdetleri gibi olmaksızın gözyaşı dökmek, kadere tesümeyete zarar vermez.[29]

453. Ibn Ömer (r.a) der ki: "Rasûlullah'm (s*) hastal.ğs agırlaşmca "Namaz, kim kıldıracak?" diye soruldu. "Ebu Bekir* gidin, namazı kıldırsın"buyurdu. Âişe ise "O çok yufka yüreklidir. Kur'an okuduğu zaman kendisini tutamaz ağlar" demesine rağmen Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Ona gidin diyorum, namazı o kıldırsın,'"
Hz. Âişe'den gelen diğer bir rivayet de şöyledir: "Ebu Bekir, senin makamında durunca, ağlamasından dolayı sesini halk işitemez" dedim. {Buhâ-rî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[30]

Rasûlullah'ın hastalığının ağırlaşması şu hadisi teyid etmektedir. "İnsanların en çok belâlara duçar olanı peygamberlerdir". Hadisten, sahabîlerin en faziletlisinin Hz. Ebu Bekir olduğu anlaşılmaktadır. Ashab da, Ümmet-i Mu-hammed'in faziletli kişileridir. Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'in halifeliğini halka duyururken, "Rasûlullah'ın dinimiz hakkında başımıza geçirmeye tercih ettiği kişiyi, niçin biz dünya işleri (hilafet) için başımıza seçmeyelim" demiştir.
Hz. Âişe'nin itirazı da, Rasûlullah'ın ölümünden sonra babasının hilafete geçerek zor bir yükü üstlenmesinden korktuğu içindi. Ümmetin de, peygamberlerinin makamına geçen btr zatı hoş kaşınmayacaklarını zannettiğinden, babasının bu duruma düşmemesini arzu ediyordu.
Hadisimiz ince kalpliliğin ve Kur'an okunurken ağlamanın müstehab olduğuna delildir.[31]

454. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf der ki: "Oruçlu olduğu bir gün Abdurrahman b. A\f'a it'iar yemeği getirildi. Oda şöyle dedi; "Benden daha değerli olan Mus'ab b. Umeyr şehid edildiğinde hırkasından başka kefenle-necek birşeyi bulunmamıştı. Onunla başı örtülse ayaktan, ayaklan örtülse başı açık kalıyordu. Sonra bize dünyalıktan verildi de verildi, öyle ki, iyiliklerimizin karşılığı dünyada verilmeye başlandı, ahirete birşey kalmayacak diye korktuk". Bu sözleri söyledi, ağlamaya başladı ve iftar etmedi". (Buhârî rivayet etmiştir).[32]

Abdurrahman b. Avf, ilk yıllarda müslüman olmuştur. Hicrî 32'de vefat etmiştir. Menâkıbı çoktur.
Mus'ab b. Umeyr, ilk müsiümanlann İleri gelenlerindendir. Uhud'da Ra-
sûlullah zannedilerek şehid edilmiştir.
Hadis, sahabenin tevazuunu ifade etmektedir. Onlar bir başka sahabîyi kedilerinden üstün görürlerdi. Abdurrahman b. Avf cennetle müjdelenenler-den olmasına ve zenginliğini müskimanlar için feda eımesine rağmen, Mus-ab'in kendinden ustun olduğunu söylemiştir.
Dünyaya dalmaktan çekinerek kâfi miktarda yaşamayı ashab tercih etmiştir. Verilen bolca nimetlerin karşılık olarak şükrünü uda edemedikleri için de ağlamışlardır.[33]

455. Ebu Ümame Sudayy b Aclân el-BâhiIÎ'den (r.a) RasûluİIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın katında iki damla ve iki izden daha sevimli bir şey yoktur. Allah korkusundan dolayı dökülen gözyaşı ite 'Allah yolunda akıtılan kâh damlatan. İki ize gelince; Allah yolunda harbe-derken alman yara izleri ile, Allah'ın farzlarından birini îfâ ederken meydana gelen izler". (Tirmizî rivayet etmiş ve 'Hasen' demiştir).[34]

Allah'ı hakkıyla bilen göz, O'nun korkusu ile yaş akıtır. Zira Kur'an'da, "Allah'tan hakkıyla âlimler korkar" Duyurulmaktadır. Rasûlullah da "Ben sizin Allah'ı en İyi bileniniz ve O'ndan en çok korkanınızın" buyurmuştur. Hadiste kan kelimesinin tekil olarak gelmesinden dolayı ÂkûİÎ "Akan kanın gözyaşından daha kıymetli olduğuna delildir" demiştir.
"Allah yolundan" maksad kelime-İ tevhidi yüceltmek için kâfirler İçin yapılan cihaddir, denmiştir. "Allah yolundaki iz" cihad esnasında kişinin aldığı kılıç ve mızrak gibi savaş aletlerinin izidir. Farzlardan dolayı beliren iz ise, abdest uzuvlanndaki abdestîn eseri; kişinin alnındaki secde eseri'di r denmiştir.[35]

456. Bu konuda birçok hadis vardır. Onlardan biri de Libaz b. Sariye (r.a) tarafından rivayet edilen hadistir: "Rasûlullah bize öyle bîr söz etti ki, sözün tesiriyle kalblerimiz ürperd», gözlerimiz de yaşla doldu". [36]

Şerhi için "Sünneti Muhafazayı Emr Bölümü" 157 notu hadise bakılmalıdır.[37]

ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜNYAYA KAPILMANIN, ONA KAŞI RAĞBETİ AZALTMANIN VE FAKiRLİCtN FAZİLET*

Konu ite ilgili ayetler

"Dünya hayatının benzeri, gökten indirdiğimiz su gibidir. İnsanların ve hayvanların yiyecekleri bitkiler onun yerinde birbirine karışır, nihayet yeryüzü bezenip, sUsIenip sahipleri onu elde etmeye kâdtr olduklarını zannettikleri bir sirsda, geceleyin, yahut gündüzün oraya bizim emininiz geliverdi de neticede orayı sanki bir gün evvel hiç yokmuş gibi biçilmiş hâle getirdik. Düşünen millet için ayetleri böyle açıklarız". {Yunus, 24)
"Onlara dünya hayatı için misal getir: O gökten indirdiğimiz yağmur gibidir ki, onun sayesinde yerin otlan birbirine karıştı, nihayet kurumuş olarak sabaha çıktı ki, rüzgarlar onları öteye, beriye uçuruyor. Allah herşeye kadirdir. Mal ve oğullar dünya hayatının zînetidir. Devamlı olan İyi ameller ise, sevap ve ümit bakımındn Allah nezdinde daha hayırlıdır". (Ketıf 45-46)
"Ey insanlar! Allah'ın va'dettiği akıbet gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın, sakın şeytan da sizi aldatmasın". (Fatır, 5)
"îyi biliniz ki, dünya hayatı; oyun, eğlence, süslenme, birbirinize karşı övünme ve mal, çoluk çocuk çoğaltmak hususunda biririnizte yarışmadan ibarettir. Bütün bunlar yağmur gibidir. Bitirdiği ot kâfirlerin hoşuna gittikten sonra kurur da sen onu sararmış, daha sonra bir saman çöpüne dönüşmüş görürsün. (Dünyaya aldananlar için) ahirette şiddetli azab vardır. (Ahi-reti tercih edenler hakkında) Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı insanı oyalayan bir metâdan ibarettir". (Hadîd, 20)
"İnsanın gönlünü çeken kadınlar, oğullar biriktirilmiş attın ve gümüşler ve gösterişli atlar, büyük ve küçük baytiayvanlar İle ekinlerin sevgisi İnsanlara hoş gösterildi. İşte bunlar dünya hayatında istifade edilecek şeylerdir. Asıl yaşanacak yer Allah kalındadır". (Âl-İ İmran, 14)
"Çoklukla övünmek sizi oyaladı, hatta kabirleri ziyarete gittiniz. Bu tutumu bırakın, ne olacağını yakında öğreneceksiniz. Yok, bu tutumu bırakın, ileride öğreneceksiniz. Bu tutumu bırakın, keşke işin sonunu yakînen bilseydiniz!". (Tekâsür, 1-5) "Şu dünya hayatı, eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret hayatı hakiki hayattır, keşke (bunu) bilselerdi". (Ankebüt, 64) nBu konudaki ayetler çok ve meşhurdur. [38]

Konu ile ilgili hadisler

Konu ile ilgili hadisler de sayılamayacak kadar fazladır. Nakledemedik-lerimize işaret edebilecek şekilde hadislerden başlıcalarını zikredeceğiz.[39]

457. Amr b. Avf el-Ensarî'den (ra) rivayet edilmiştir: Rasûlullah, cizyesini altp getirmek için Bahreyn'e übeyde b. Cerrah'ı gönderdi. Oradan gelirken Ubeyde (çokça) ma! ile dönmüştü. Ensar, Ubeyde'nin geldiğini duyunca, cemaatla sabah namazını kılmaya geldiler. Namazdan sonra Rasülullah'ın önünde durdular. Onları bu halde görünce gülümsedi ve "Zannediyorum Ebu Ubeyde'nin Bahreyn'den birşeyier getirdiğini işittiniz" buyurdu. "Evet ya Ra-sûlallah!" diye tasdik ettiler. "Sevininiz, ileride sizi sevindirecek şeyler düşünün. Vallahi sizin adınıza korktuğum şey fakirlik değildir. Aksine, sizden öncekilere olduğu gibi sizlere de dünya imkânlarının verilmesinden ve onlar nasıl dünya uğruna birbirleri ile çatışıp mahvoldularsa, sizin de aynı uğurda b'trbi-finizle kıskançlık yapıp çatışarak, mahvolmanızdan korkuyorum". (Buhar? ve Müslim rivayet etmiştir) [40]

Amr b Avf, Bedir harbine .şûra* etmiş bir sahabîdir. Kütüb-i Sitte'de û bu hadisten başka rivayeti yoktur.
Ebu Ubeyde'nin ismi, sahih olan görüşe göre Âmir b. Abdullah'dir. Cennetle müjdelenen on kişiden biri bu zattır.
Bahreyn, Irak'ta Basra ile Hecar arasında meşhur bir beldedir. O zamanlar ahalisi genellikle Mecûsîlerden müteşekkildi. Mecûsilerden cizye denilen vergi alınırdı. Ebu Ubeyde bu cizyeyi getirmiştir. Ensar-ı kiramın, sabah namazında Mescid-i Nebevide toplanmalarından diğer namazları kendi meseîf!<»ris~ de kıldıkları anlaşıhyor. Çünkü her kabilenin ayrı ayrı mescıdleri vardı. Ra-sûlullah'ın gülümsemesi onların maksadlarını anladığındandır. Ensar'm mala ihtiyaçları belli idi. Peygamberimiz "sevinin" diyerek arzularını yerine getirdiğini müjdelemiş, peşinden onlar için fakirlikten değil, zenginlikten korktuğunu izah buyurmuştur. Bu endişenin sebebi, ihtimal ki, dünyanın kendilerine fethedileceğini ve ileride zengin olacaklarını bitmesidir. Fakat bu sözü ile, fakirliğin zararının zenginliğin zararından daha az olduğuna işaret etmiş de olabilir. Çünkü fakirliğin zararı genelde dünyevî, zenginliğin zararı ise genelde dinî olur.
Hadisin metninde geçen "münâfese" kelimesi; bir şeye rağbet ederek, ona yalnız başına sahip olmaya çalışmak ve bu uğurda adeta yarış etmektir. Dünya mah için yapılan bu yarışın sonu kavga ve helake varır Ibn Batlal diyor ki: "Bu hadis dünya matının kötü akıbetinden ve fitnesinin şerrinden korunmak gerektiğine delildir. İnsan dünya zînetlerine aldanarak bu hususta başkaları İle yor iş etmemelidir. Yine bu hadisle fakirliğin zenginlikten efdal olduğuna deli! getirilmiştir. Çünkü dünya fitnesi zenginlikle beraberdir[41]

458. Ebu Saîd cl-Hudrî (r.a) der ki: RasüluHah minbere oturmuş biz de etrafında oturuyorduk. Bu esnada, "Benden sonra, size dünya nimetlerinin ve zînetlerinin açılıp onlara gönlünüzü kaptıracağınızdan korkuyorum" buyurdu". (Buhârî ve Müslim rivayet el mislerdir).[42]

Rasûlullah, ölümünden sonra ümmetinin dünyaya meyledip, zînetferi içerisinde kaybolacaklarından endişe etmektedir. Dünya nimet ve zînetlerine gönül vermek, kişileri bu uğurda yarışa scvkeder. Önceki hadiste geçtiği gibi dünya uğrunda yanş İse dinin fesadına vesile olur. Dünyaya meylin bu kötü akıbete sebep olması sebebiyle; ümmetleri hakkında Rasûlullah bu endişesini beyan etmiştir. Kalbe yerleşen dünya sevgisi, kişinin gözlerini ve tüm azalarını meşgul eder* Böylece de ahiretle meşgul olmaktan kişiyi uzak tutar.[43]

459. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dünya tatlı ve manzarası caziptir. Allah sizi dünyada başkalarına halef kılacak ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyadan ve kadınlardan sakının". (Müslim rivayet etmiştir).[44]

Hadis'in şerhi için "Takva Bölümü" 69 no'lu hadise bakılmadır[45]

460. Enes'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ya Allah! Hayat ahiret hayatıdır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[46]

Dâimi hayat, rağbet edilmesi gereken hayat ahiret hayatıdır. İnsan bu dünyada başına gelen musibetlere üzülmemeüdir; çünkü geçicidir. Mü'minin bu musibetlere sabrı dolayısı ile aldığı sevap ise ebedîdir.
Hadisimiz, dünya hayatının fâniliğine, ahiret hayatının ebedî olduğuna İşaret ederek kişileri ahiret saadetine teşvik etmektedir.[47]

461. Enes'den (r.a) Rasûlullah'ın {s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Üç şey ölüyü takib eder: Ailesi, malı, ameli. İkisi geri döner, biri onunla kalır. Ailesi ve malı döner, yaptığı iyi ve kötü amelleri onunla kalır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[48]

ölüyü takip eden üç şeyden biri malıdır. Bu mal, ölümünden önce aile fertlerine kendinin defni için bıraktığı maldır. O mal sayesinde kabri kazılır, teçhiz ve tekfini yapılır, dünyadaki son durağına kadar matı ona refakat eder. Bu işlemlerden sonra geri kalan kısmı paylaşılmak üzere mirasçılara döner.
Kişi amelleri ile kabirde başbaşa kalır. Bundan sonraki ahiret yolculuğunda arkadaşı ve kılavuzu amelidir. Yüce Allah "Her nefis kazandığına karşılık bir rehindir. (Hesabını doğru vermekle ancak kendisini kurtarabilir)" (Müddessir, 38) buyurmuştur.
Hadis, cennetin ebedî nimetlerine iitsantarı teşvik etmekte, cehennemin can yakıcı azabından da sakınüırmaktadır. Rağbet edilmesi gereken güzelliklerin, gönlü hoş gelen şeylerin esasının cennette olduğu da tenbih edilmektedir.[49]

462. Enes'den (r.aj Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dünyada en rahat bir şekilde yaşayan cehennemliklerin biri kıyamet günü getirilir, Cehenneme bir kere sokulup çıkartılır ve "Ey Âdemoğlu! Hayatında hiçbir iyi gün geçirdin nü, rahat bir hayat yaşadın mı?" diye sorarlar. "Vallahi yaşamadım" diye cevap verir.
Dünya hayatında en fazla sıkıntı çeken bir cennetlik getirilir ve cennete bir sokulup çıkarıldıktan sonra "Ey Âdemoğlu! Sen dünya hayatında hiç sı-kmtıya uğradın mı, jflç ızdirap çektin mi?" diye sorariar. "Hayır, vallahi hiçbir sıkıntıya düşmedim, ızdırap çekmedim" der". (Müslim rivayet etmiştir).[50]

Hadisin zahirinden, mü'minlere dünyada aşırı bîr şekilde nimetlerin verilmediği anlaşılmaktadır. Cehennemliklerden birinin getirilip, cehenneme daldırılıp çıkarılması, hesaptan sonra olmaktadır. Allah Teâiâ'mn cehennemliklerle vasıtasız konuşması onlar için bir şeref değildir. Çünkü Allah onları rezil etmek için kendileriyle konuşmuştur.
Çok kısa bir müddet cehenneme girmeleri, ömürleri boyunca yaşadıkları rahat ve lüks hayatı unutturmuştur. Yahut azıcık bir azabın yanında hayatları boyunca yaşadıkları rahatlığı yok gibi kabul ederek "hayır vallahi!" demişlerdir.
Hadiste geçen cennetlikten maksat, âsî de olsa mü'min demektir. Cennetin can ahu güzelliklerinde kısa bir müddet kendini görmesi, havasım teneffüs etmesi, dünya hayatında çektiklerinin hepsini unutturmuştur. Bunun için "Dünya hayatında sıkıntılı bir gün geçirdin mi?" sorusuna "hayır" cevabını vermiş ve yemin de etmiştir.[51]

463. Müstevrİd b. Şeddad'dan (r.a) Rasûiullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ahiret karşısında dünyanın değeri, ancak birinizin parmağını denize daldırıp çikardaklan sonra parmağında kalan su damlası gibidir. Denizden ne kadarını eliyle alabildi bir baksın!" (Müslim rivayet et-mistir).[52]

Müstevrid b. Şeddad Rasülullah'ın vefatında küçük yaşta idi. Bir kısım alimler daha yaşlı olduğunu ve Rasûluilah'tan hadis işiterek ezberlediğini söylerler. 7 hadis rivayet etmiştir.
Hadisimiz, ah i ret in devamlı lezzet ve nimetlerine nisbetle dünyanın fani nimetlerinin denizden alınan bir damla gibi olduğuna işaret etmektedir. Çünkü dünya; nimetler ve lezzetler diyarı cennetin vitrini gibidir. Vitrinde ancak müşterilerin dikkatini çekecek birkaç örnek bulunur. Asıl çeşitler ve değerli mallar mağazanın içindedir.
İnsan vttrindek İleri seyretmekle vakit geçirmemeli, mağazaya girerek zevklerini tatmin etmelidir.[53]

464. Câbır'den (r,a) rivayet edilmiştir:
Rasûlullah yanındaki sahabüerle birlikte çarşıdan geçiyordu. Kısa kulaklı bir oğlak olusune rastladı, kulağından tutup kaldırarak "Hanginiz bunu bir dirheme alır!" dedi. Dediler ki "Daha az paraya da almayız, ne işimi-Ze yarar ki o". "Parasız verilse ister miydiniz?" diye sorunca ashab "Vallahi, ölü iken onu ne yapalım.'" dediler. Peygamberimiz de bunun üzerine "Vallahi, bu sizce nasıl kıymetsiz ise, dünya da Allah katında bu oğlak Ölüsünden daha değersizdir" buyurdular. (Müslim rivayet etmiştir).[54]

Hadis, ölü bir hayvana dokunmakta dokunan kişinin eli veya ölünün derisi yaş değilse necis olunmayacağına delildir. Hadisimiz "Beş kuruşluk kıymeti bile olmayan şu oğlak olusunun sizin nezdinizde kıymeti ne kadar yoksa, Allah katında da şu dünya öyledir, kıymeti yoktur" anlamındadır.
Yİne bir başka hadiste "Şu dünyanın Allah katında bir sivrisineğin kanadı kadar olsun kıymeti olsaydı, kâfirlere ondan bir yudum su bile içirtnezdi" buyurulmustur.
Alimler dünyanın Allah katında değerinin bu kadar hor hakir görülmesinde birkaç şey istisna edilir demişlerdir. Bunlar; peygamberler, veliler, ilâhî kitaplar ve İbadetlerdir. Bunların Allah nezdinde kıymeti çoktur.[55]

465. Ebu Zerr (r.a) rivayet etmişt'r:
Rasûlullah İle beraber Medine'de Havra denilen yerde dolaşıyorduk. Karşımıza Uhud dağı çıktı. Efendimiz "Ey Ebu Zer!" dedi. "Buyurya Rasû-lailah!" dedim. Şöyle buyurdu: "Şu Uhud dağı kadar altınım olsa sevin/nem ve borcum kadarını yammdu alıkoyduktan sonra geri kalanını üç gün bile tutmadan, Allah'ın kulları arasında -sağa sola arkasına dönerek- şu sana, şu sana, şu da sana diyerek dağıtırdım". Biraz yürüdükten sonra bana dedi ki: "Dünyada zengin olanlar ahiretıe sevabı az olanlardır. Yalnız sağına, soluna şöyle şöyle İn/ak eden/er müstesnadır, onlar da ne kadar azdır!" Sonra bana: "Ben dönüp gelinceye kadar yerinde dur!" dedi ve gecenin karanlığında kaybolana kadar gitti. Yüksek bir ses işittim. Peygamberimize his inin olmasından korktum, yanına gitmek istedim, fakat "Olduğun yerde dur, ye~ rinden ayrılma" emrini hatırlayarak o gelinceye kadar bir yere ayrılmadım. Rasûlullah yanıma gelince "Bir ses duydum ve korktum" diyerek duyduklarımı anlattım.
"Sen onu duydun mu?" diye bana sordu. "Evet" dedim. Bana dedi ki: "O, Cebrail'di, bana geldi ve "Ümmetinden Allah'a hiçbir şeyi ortak koş-makstzm ölenler cennete girer" dedi. Kendisine "Zina ve hırsızlık etmiş olsa da mı?" diye sordum. "Evet, zina ve hırsızlık etmiş olsa bile" diye cevap verdi". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[56]

Rasûlutlah'ın, ashabından biri ile yürümesi onun tevazu una delildir. Peygamberimiz "Ey Ebu Zerr" hitabından, âlim veya büyük bir zatın kıymetli bir arkadaşına künyesi İle hatip edeceği anlaşılmaktadır. Borçlu kişinin eline mal geçince, onu borcu için saklaması sadaka olarak dağıtmasından efdal-dir. Zira borç sadakaya takdim edilir. Mal-mülk sahipleri sadaka vermeye teşvik edilmiştir. Allah rızası için infak etmekten çekinmeyen kişilerin ellerindeki mal hor karşılanmamıştır. Hor görülen zenginlik, infak etmekten, sadaka vermekten ve Allah yolunda gereken yere harcamakdan kaçınılan zenginliktir.
Hadisimiz, ehl-i hakkın mezhebine delildir. Ehl-i hakka göre, büyük günah işleyenler cehennemde ebedî kalmazlar. Bu hadis aksi görüşte olan Hâriciler ile Mu'tezİle aleyhine delildir. Çünkü onlar büyük günah işleyenlerin ebediyyen cehennemde kalacağına inanırlar. Hadisimiz ise, iman üzere ölen kişi günahkâr da olsa, zina etmiş, hırsızlık yapmış da olsa cennete gireceğini İfade etmektedir. Cennete giriş, ya cezasını çektikten sonra ya da bu günahlarına tevbe ettikten sonra ölmüş ise, cehenneme uğramadan olacaktır. Zira şartlarına riayet edilerek yapılan tevbeyi Allah kabul etmekte ve o kulun günahlarını silmektedir.
Hadisimizde özellikle zina ile hırsızlığın zikredilmesi; bunların büyük günahların en çirkinlerinden olduğu içindir.
Hadis, günahların îmana zarar vermeyeceğine, îmanla öten kişinin mutlaka cennete gireceğine, müşrikin ise cennete giremeyeceğine delildir. Kişiyi ebedî cehennemden çıkaramayacak şirk, şirk-i celidir. Yani Allah'ın yanında başka bir yaratıcı ve mâbud olduğunu kabul etmektir. Şirk-i hafi ismi ile anılan riya, süm'a gibi şeyler, büyük günah olmalarına rağmen cehennemde ebedî azabı gerektiren şirk değildir.
Hadisimiz, İnsanları mutlak olarak sadakaya ve hayır İşlemeye teşvik etmektedir.[57]

466. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Uhud dağı kadar altınım olsa borcum kadarı hariç, geri tarafım yanımda üç gece dahi tutmak istemezdim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[58]

Hadis, hayır yollarına infakta bulunmayı teşvik etmektedir. Kişi hayatta i İken, sağlık sıhhat içinde İken hayra koşmalıdır. Bu anlardaki sadaka, malın ikisinin dinini ifsad etmesine engel olur. Yine hadiste, kul haklanndan olan : borcu bir an önce ödemeye teşvik vardır. Borcu ödeme, nafile sadakaya tak-:dim edilmiştir.
Hadisimiz, Rasûlullah'ın en üst seviyede bir zâhitf olduğuna, dünya maüna kıymet vermediğine ve kalbinde mal mülk sevgisi olmadığına delildir. Peygamberimize fakirlik korkusu hiç arız olmamıştır.[59]

467. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dünyalık yönünden üstünümde bulunanlara değil, sizden daha aşağıda bulunan kimselere bakınız. Bu hareket, elinizdeki Allah'ın nimetini hor görmemeniz için en uygun yoldur".
Buhârî'nin naklettiği,diğer bir rivayet şöyledir: "Biriniz mal ve güvenlik yönünden kendisinden üstün birini görürse, kendinden aşağıda bulunan kimselere baksın". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[60]

Din işlerinde kişi kendinden faziletli kişilere bakmalı ve onu örnek alarak hâlini düzeltmelidir. Bu hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Dünyalık

hususunda kendinden aşağıdakilere bakarak Allah'a hamdedip şükreden kimselere Allah rahmet etsin! Dinî işlerde de kendinden üstün olan kişilere bakarak, Allah'a hamdedip, (onun gibi olmaya) çalışan kimselere de Allah rahmet etsin!"
Dünyalık hususunda kişinin kendinden üstün zenginlere bakması, Allah'ın kendine verdiği nimetleri az görmeye ve dolayısı ile de şükretmeye vesile olur.
Mal-mülk açısından aşağıda bulunan insanlara bakıldığında Allah'ın kendisine verdiği nimetleri görür, şükretme ihtiyacı duyar ve Rabbinin hakkını da malından unutmaz. Dini hususunda faziletli kişilere bakarak kendi noksanlarını, işlediği günahları görerek nefsini kınar, cehennem azabı ile korkutarak ibadet ve taatta gayrete gelir ve salih amellerini çoğaltmaya başlar.
Bu konuda Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis şöyledir: "Şu iki huy kendisinde bulunan kişiyi Allah, şükredici ve sabredici olarak vasıflandırmışım Kimde bu iki huy yoksa o kişi, sabredici ve şükredici değildir. Bu iki huy;
a) Dinî işlerde kendinden üstün olana bakıp onu örnek almak,
b) Dünyevî işlerde kendinden aşağıda bulunana bakarak, Allah'ın kendine ihsan ettiği nimetleri görüp hamdetmektir. Dinî işlerde kendinden aşağıdakilere bakan, dünyevî işlerde de kendinden üstün olanlara bakarak ulaşamadığı, kaçırdığı nimetleri (makam ve mevkî) için üzülen kişiyi Allah şükredici ve sabredici saymaz"[61]

468. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu nv.ıset edilmiştir: "Akma, gümüşe, kadife ve yünlü kumaşa köle olanlar hciâk oldu. Böyle kişiler, kendilerine verilirse sevinir, verilmez ise üzülürler". (Buhâ-rî rivayet etmiştir).[62]

Hadisimizde "Köle olanlar" ifadesi kullanılarak; mal ve mülkü aşırı sevip, onları muhafazaya çalışanlar bunlara kul olmuş kabul edilmektedir. Akıllarını, meşguliyetlerini hep onlara hasrettiklerinden sanki onlara hizmet ediyorlar ve ibadet ediyorlar gibi görülmüştür.
Hadisin metninde "köle" lafzının geçişi, dünya sevgisine dalanların, kurtulamayacak bir köleliğe, esarete düştüklerini ifade etmektedir. İhtiyaç hâlinden fazla dünya malı biriktirmek iyi karşılanmamıştır.
Böyle kişilerin psikolojik hallerini de tasvir eden Peygamberimiz; "Verilirse bunlar sevinirler, kendilerine verilmezse üzülürler" buyurmuştur. Hareketleri ve düşünceleri dünyalık elde etmek ve onu muhafaza etmek için çalıştıklarından "Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz" diye ibadet ve niyazda bulunmaları tasdik edilmez. Zira onların diğer uzuvları bu ayetin zıddına hareket etmektedir.[63]

469. Ebu Hüreyre (ra) der ki: "Ehl-i Suffe'den yetmiş kişi gördüm, hiçbirinin üzerinde hırka yoktu. Ya sadece gömlek veya sadece iç elbisesi giymişlerdi ve bunları boyunlarına bağlamışlardı. Bu giydiklerinin kimi diz kapaklarına kadar, kimi topuklanna kadar vücudu örtüyordu. Avret yerleri görünmesin diye de uçlarını elleriyle topluyorlardı". (Buhârî rivayet etmiştir) [64]

Hadisimizin zahiri Ashab-ı Suffe'nin hallerini, fakr-u zaruret içinde yaşadıklarını beyan etmektedir. Gerçekten onlar ve diğer sahabîler az birşeyle yetinmişler, başkalarını kendilerine tercih etmişlerdi. Onların hiçbir zaman iki takım elbiseleri ve İki çeşit yemekleri olmamıştır. Dünyalık planlarla süslenmek, beslenmek istememişler, dünyalıkları îte ahiret yurdunu İmar etmeye çalışmışlardır. Bu da matlub bir haldir. Zira arzu edilen yüce gayelere, yüksek makamlara, ancak dünyayı feda etmek suretiyle ulaşılır.[65]

470. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dünya mü'minin zindanı, kâfirin ise cennetidir". (Müslim rivayet etmiştir).[66]

Dünyanın mü'mine zindan olmasından murad; dünya şehvetlerinden bazılarının ona haram ve mekruh kılınması ve meşakkatli ibadetlerin emir bu-vurulmasıdır. Mü'min öldüğü vakit rahata erer ve Allah leâiâ'mn ona hazırladığı ebedî nimetlere, kedersiz rahatlara kavuşur. Dünyanın kâfire cennet oluşu ise, dünyada bütün arzu ve şehvetlerini yerine getirebilmesi itibariyledir. Öldüğü zaman dâim! azaba ve ebedî şekâvete duçar olacaktır.
Hadiste, mü*mini dünya muhabbetinden uzaklaştırmaya teşvik vardır. Mü'min ahiret yurdunu düşünmeli, yatırımını oraya yapmalıdır. Bir hadiste de "Allah'la karşılaşmayı isteyen kişi ile Allah da karşılaşmayı arzu eder" buyurulmuştur.
Dünyada mü'min ne kadar rahat yaşarsa yaşasın cennet nimetleri ve rahatı yanında dünya hayatı, zindan hâli gibi kalır. Kâfir için de, dünyada aç sefil bir hayat da sürse, ahiret azabı yanında dünya hayatı ona göre cennet
hayatı gibi görülür.[67]

471. Ibn Ömer (r.a) der ki: "Rasûtuilah om uzumdan tutarak bana "Ey Abdullah! Dünyada sanki bir garip veya bir yolcu gibi yaşa" dedi. tbn Ömer de şöyle tavsiye ediyordu: "Akşama eriştiğinde sabahı düşünme, sabaha çıktığında da akşamı düşünme. Sağlığın yerindeyken hastalığın, hayatta iken Ölümün için hazırlık yap'\(Buhârı rivayet etmiştir).[68]

Hadisimiz, dünyayı tamamen terketmemenin ve vatan da edinmemenin gereğine işaret etmektedir. Kişi dünyada uzun süre katacak gibi davranmamalı ve dünyevî lezzet ve şehvetlere önem vermemelidir. Kişiye dünyada iken, vatanından uzakta, bir sefer için ayrı beldede bulunup, döneceği günü bekleyen bir yolcunun hâli gibi olmak yaraşır. Görevini yapıp bir an önce dönüş hazırlıkları ile meşgul olması gerekir.
Tirmizî'nin rivayetinde "kendini kabir ehlinden say" ziyadesi vardır.
ibn Ömer'in (ra) tavsiyesinde de, uzun emelden uzaklaşıp ölüme hazırlıklı olmak anlaşılmaktadır. Sabah olunca akşamı beklemeden vakti en güzel şekilde değerlendirmeli, günahlara tevbe edilmeli ve Ölüme hazır vaziyette bulunulmalıdır.
Kimin emeli uzun olursa onun ameli kötü olur, kötü amellerden uzak duramaz. Emeli kısa olan zühd hayatı yaşar, emeli uzun olan İse dünyaya rağbet eder, taat ve ibadeti terkeder, tevbeden de tembellik eder. Ahirett unuttuğu ve ölümü hatırlamadığı ivin kalbini kasvet kaplar.
Mü'minİn sermayesi sıhhati ve hayatıdır. Ticaret zamanı ise yaşadığı günlerdir. Kârlı ticaret yapması mümkün olduğu zaman, tembellik ederek, ticaretinin duraklamasına sebep olması doğru değildir. Zira ahiretle yarayacak azık dünya pazarında kazanılmaktadır. Mü'min sıhhat ve hayatını ganimet bilmeli, bunları ahirelte faydası olmayacak şeylere harcamaktan kaçınmalıdır. [69]

472. Ebu'l-Abbas Sehl b. Sâd es-Sâidî (r.a) der ki: Adamın biri gelerek/Tâ Rasûlullah! İşlediğim zaman Allah'ın ve insanların beni seveceği bir amel söyle" dedi. Rasûlullah da şöyle buyurdu: "Dünyadan yüz çevir ki, Allah seni sevsin, insanların elindekilere göz dikme ki, onlar sem sevsin". (İbn Mâce rivayet etmiştir. Hadis hasen seoedle rivayet edilmişir).[70]

Dünyadan yüz çevirmek (zühd), kendisi için zarûreten muhtaç olmadığı
Şeyleri terkedip, biriktirilmesi mubah olan şeylere dahi insanın meyletmeme-sidir. Dünya sevgisi her hatanın baş sebebidir. Gerçek zühd; dünyalık biriktirmeye kudreti bulunduğu halde yalnız cehennem korkusu ve cennet ümidi ile ya da Allah'ın dışında olan bir şeyle meşgul olma korkusu ile dünyadan yüz çevirmektir.
Hadiste zühdün faziletine işaret edilerek hayır yollarında sarfedilmeyen mal-mülk zemmedilmiş t ir.
"Kanaa't" gayret ve çalışmanın sonunda Allah'ın verdiği rızka razı olmaktır. Zühd fakirlik, zİHet ve tembellik değildir. Zühd, nefsin kendisine verilene razı gelmesi, onları ahiret için yatırım yapması ve haram korkusu ile şüphelileri dahi terkederek ihtiyatlı davranmasıdır. Dünya sevgisi, nefsin isteklerini yerine getirmede kullanılıp gayr-i meşru şeylere âlet edildiğinde ye-rilmiştir. Hayır işlemek ve mahlûka yardım etmek için dünyalık elde etme arzusu kötülenmemiş, aksine bir ibadet ve Allah'a taat kabul edilmiştir.[71]

473. Nu'man b. Beşir'den (r.a) rivayet edilmiştir: Ömer b. Hattab insanların sahip oldukları dünyalıkları zikrederek şöyle dedi; "Ben Rasûfullah'm karnını doyuracak çürük bir hurma bulamadığından, açlıktan iki büklüm kıvrandığım görmüştüm". (Müslim rivayet etmiştir).[72]

Hadîsimiz Rasûlullah'ın zühdüne işaret etmektedir. RasûluİÎah'ın bu hayan fakirlikten, hiçbir şeye sahip olmamasından kaynaklanmıyordu. Çünkü Efendimiz ahireti tercih ettiğinden eline geçeni ahiret yollarına infak ediyor ve gözünü gönlünü dünyalık şeyler meşgul etmiyordu. Diğer taraftan bu zühd hayatı ümmeti için örnektir. Dünyanın şehvetlerine ve lezzetlerine dalmamalarını kendi yaşantısıyla da tavsiye etmiştir.[73]

474. Âişe (ra) der ki: Rasûlullah vefat ettiğinde evimizde birazcık arpadan başka canlının yiyeceği hiçbir şey yoktu. Uzun zaman hep omı yedim, ölçtüğüm zaman tükeniverdî". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.)[74]

Hadisimiz, Rasûluilah'ın zühdünü anlatmaktadır. Tüm Arap yarımadası nimetleri ile kendine sunulduğu, Allah'tan dileseydi Uhud dağının altına dönüşmesi sağlanacağı halde, evinde bir kişinin doyacağı kadar yiyecek bulunmuyordu.
Alışveriş esnasında her iki tarafın hakkının geçmemesi için ölçülmesi iyidir. İnfak ederken ölçmek ise doğru değildir. Az yiyeceğin uzun bir müddet Efendimizin ailelerine yetmesi Rasûlullah'ın mucizeler indendir.
ölçtüğü zaman yiyeceğin bitivermesi rahmani bir cezadır. Zira ölçmek AİIah'a teslim olmaya muhaliftir. Tedbir için gereklidir. Halbuki Allah az bir şeyle uzun zaman efrad-ı Rasûlullah'ı rızıklandırmayı üstlenmiştir, ölçme hareketi bu ortamda uygun olmadığından, bereket kesilmiş ve bitmiştir.[75]

475. Peygamberimizin hanımı Cüveyriye'nin kardeşi Amr b. Haris (na) der ki: Rasûîullah vefat ederken ne altın, ne gümüş.ne köle veya cariye,ne de başka birşey bıraktı. Onun geride bıraktığı (mirası) şunlardır:"Bindiği beyaz katır, silahı ve yolcular için vakfettiği bir arazi". (Buhârî rivsyet etmisîir).[76]

Hadisimis, menkul malların da vakfedüebiicceğine delildir. Menkul maî-lann ebediyet vasfı olmadığından vakfı sahih değildir demişler, hakkında nas bulunan eşyaları ise bu hükümden istisna etmişlerdir. O da, silah ve atdir. Çünkü Rasûlullah bunları vakfetmiştir. "Siz peygamberler miras bırakmayız. Geride bıraktığımız malla/-sadakadır (vaktfüır)" hadisince geride kalan mallan vakıf olarak değerlendirilmiştir.
Peygamberimizin vakfı olarak ümmetine intikal eden araziler ise; Fedek arazisinin yarıss, Vâdi'İ- Kura arazisinin üçte biri, Hayber arazisinden beşte bir hissesi olarak payına düşeni, Benî Nadr arazisindeki çiftliktir.[77]

476. Habbab b. Eret (r.a) rivayet etmiştir: "Biz Allah'ın rızasını kazanmak için Rasûlullah ile beraber hicret ettik. Allah katında ecir kazanmamız hak oldu. Kimimiz elde edeceği ecrinden hiç yemeden vefat etmiştir. Mus'ab b. Umeyr bunlardandır. O Uhud harbinde şehid düşmüştü de, işlemeli gördü , leğinden başka "tirşeyi yoktu. Onunla başını örttüğümüzde ayağı, ayağını örttüğümüzde de başı açık kalıyordu. Rasûlullatı, onunla başını örtmemizi, ayaklarını da ızhır dejıen otlarla kapatmamızı emretti. Kimimiz de hicretin semeresinin olgunlaşmasına yetişip, onu toplamıştır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[78]

"Ecrimiz de Allah'a hak (vacip) oldu" cümlesinden maksad, Allah Teâ-lâ vaad buyurduğu için va'di gereğince ecr-u mükâfat vermek şer'an hak oldu demektir. Çünkü Allah'a hakikatte hiçbir şey vacip olmaz.
"Kimimiz ecrinden hiçbir şey yemeyip ahirete göçüp gitti"; yani dünyada hiçbir şey edinmeye çalışmadı, dünya malı kazanmadı. Kendini ahîret işlerine vererek ahiret nimetlerine bol bo! nail olmaya çalıştı. İşte bunlardan biri de MusJab b. Umeyr'dir. Uhud harbinde 40 küsur yaşında şehid edilmiş, kendisini saracak kefeni bile bulunmadığı için, ayak uçlarına ızhır otu örtülmüştü.
"Kimimiz de, hicretin semeresinin olgunlaşmasına yetişip onu toplamıştır" sözünde istiare vardır. Maksad, kemâle eren meyve gibi dünya nimetleri kendisine verilmiş, o da ondan bol bol istifade etmiştir, demektir.
Hadisimiz,ttıüttakî kişilerin ya acilen dünyada, ya da ahirette mükâfata kavuşacaklarına delildir. Ya>da her iki dünyada da mükâfat elde ederler. Çünkü onlar, "RabbimİZ, dünyada da, ahirette de bize iyilik ver ve cehennem azabından bizi koru" diye dua ederler.
Hadisimiz Allah İçin yapılan hicretin faziletinin büyük olduğuna.da işaret etmektedir.[79]

477. Sehl b. Sa'd es-Sâidi'den (r.a) Rasûlullah'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Eğer dünyanın Allah katında sivrisinek kanadı kadar değeri olsaydı, ondan kâfire bir yudum su bile vermezdi". (Tirmizî rivayet etmiş, hasen-sahihtir, demiştir).[80]

Hadisimiz, Allah katında kâfirin değersizliğini ifade etmektedir. Aynı zamanda bizzat dünyanın kendisinin de bir kıymet ve değeri olmadığını ifade ediyor. Dünya, ahiret için bir yol olması sebebiyle kıymet kazanmaktadır. Çünkü salih amellerin yapıldığı yer dünyadır. Salih ameller, ibadet, taat; hor.ha-kir görülen dünyadan istisna edilmektedir. Zira onların Allah katında ayn bir değeri vardır.
Kâfirlerin dünya nîmei ve lezzetlerinden İstifade etmeleri de Allah'ın nez-dinde dünyanın kıymeti olmadığına ayrı bir delildir.
Hadisimiz, değersiz bir şeye rağbet ederek, ahireti unutmaktan sakın-dırmaktadır. Yine dünyanın ahirete sarfedilerek değerlendirilmesi gerektiğine de işaret edilmektedir.[81]

478. Ebu Hüreyre'nin (ra) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken İşittiği rivayet edilmektedir: "Dikkat edin, dünya ve içindeki şeyler mel'undur. Allah'ı zikretmek ve ona vesile olan şeyler ile öğretici ve ögrenici olmak müstesnadır", (Tirmizî rivayet eîmiş, hadis hasen demîştir).[82]

Hadisimiz dünyaya mutlak olarak lanet edilmemesine işaret etmektedir. Dünyanın sevilmeyen yönü, kişiyi Allah'tan uzaklaştırıp, şehevî arzularının esîri klimasına sebep oluşudur. Fakat Allah'ın rızasına insanı ulaştırarak iba det, îaat, dünya üzerinde işlense de kıymetlidir, değerlidir.AUah'ın hoşnut olacağı ameller, bugzedilen dünya amellerinden değildir.
Bâr hadiste de "Dünyaya sövmeyiniz, o mü'min için negfizelyerdir. Hayrı onun üzerinde işler, serden onunla kurtulur" buyuru i muştur.
Su bölümde zikredilen, dünyanın lanetlenmesi, her zaman genellemeden uzak oiarak düşünülmelidir. Allah'tan uzaklaştıran ve taattan kişiyi meşgul eden şeylerin lanetlenmesine cevaz vardır
Hadisimiz, aynca Öğreticiliğin ve öğrenciliğin önemine dikkat çekmektedir.[83]

479. Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a) RasüİuHah'ın (s.a) şöyie buyurduğu rivayet edilmiştir: "Çiftlik edinerek dünyaya dalmaktan sakınınız". (Tirmizî rivayet etmiş, hadis hasen demiştir).[84]

Hadisimiz, dünyaya meyletmek ten sakındırmakîadır. Dünya sevgisi onunla meşgu! olmayı gerektirir. Kalbi kendine çeker. Böyîece de Allah'tan uzaklaşmaya. İbadetlerde noksankğa, anketi unutmaya sebep olur. Kişi dünyadan, geçimini sağlayacak kadarı ile yetinmeli, ebedî olan ahireti tercih etmelidir.
Bölümde zikredilen hadislerde rağbet edilmesi gereken yurdun ahiret yurdu olduğu, dünyadan ise ancak Allah rızasına vesile olacak amellerin kıymeti olduğu hatırlatılmıştır. Bu sayede mü'minlere zühd hayatım tercih etmeleri tavsiye edilmiştir.[85]

480. Abdullah b. Amr b= Âs (r.a) der ki: Barakamızı tamir ederken Ra-sûhıUah yanımıza uğradı "Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. "Baraka yıkılacak, onu tamir ediyoruz" dedik. Buyurdu ki: "Ölümü bundan daha âcil görüyorum". (Ebu Dâvud, Tirmizî rivayet etmişler, Tirmizî hadis, hasen-sahihdir, demiştir).[86]

Kişinin, içinde soğuk ve sıcaktan korunabileceği bir ev yapması kerih görülmemiştir. Burada dikkat edilmesi istenen nokta ahiret mukaddimesi olduğu İçin zikredilmiştir. Kişi hep ölümü düşünmeli ve bu sayede dünyevî lezzetlere kapılmaktan kurtulmalıdır. Bir hadiste dz;"Lezzetleri yiyip bitiren ölümü çok hatırlayın" buyurulmuştur.
İnsan ölümü herşeyden yakın bilmelidir. Kendisine ahireti unutturacak şeylerle meşgui olmamalıdır.[87]

481. Ka'b b. İyaz'ın (na) Rasûtullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "Her ümmet için bir fitne vardır, ümmetim için de fitne maldır". (Tirmizî rivayet etmiş, hadis, hasen-sahih demiştir).[88]

Hadiste geçen "fitne" kelimesi hayır ve şer için kullanılan bir terimdir ve imtihan manasmdacflr. Allah Teâlâ malı dünyanın zînetlerinen kılmıştır. İnsan fıtratı da bu mala karşı meyilli yaratılmıştır. Rasûlullah bir hadisinde de "Mal tatlı, gönlü kendine çeken bir yeşilliktir. Allah size ondan verecek ve neler yapıyorsunuz diye bakacaktır" buyurmuştur.
Hadis, Ümmet-i Muhammed'in imtihanının mal ile olacağına delildir. Efendimiz, bunu hatırlatarak dünyaya karşı dikkatli olunup, cazibesine,

lez^ zetlerine dalınmamasına istemiştir. Mü'min karşısına sunulan dünya ve ahi-ret lezzetlerinden, ebedî olanı, yani ahiret lezzetlerini tercih .etmelidir.[89]

482. Ebu Amr bazılarına göre Ebu Abdullah veya Ebu Ya'lâ Osman b. Affan'dan (r.a) Rasülullah'ın (s.â) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Âdemoğlunun şunlar dışında dünyadan bir hakkı yoktur; Oturacağı ev, avret yerlerini örteceği elbise, yiyecek ve içeceklerini koyacağı kaplar'1. (Tirmizî rivayet etmiş, hadis sahıhlir demiştir)[90]

Osman b. Affan ilk müslumanlardandır. Ebu Bekir'in daveıi üzerine müs-lüman olmuştur. Habeşistan'a hicret etmiş, sonra da Medine'ye hicret etmiştir. H Osman'a (r.a) Rasülullah'm iki kızı ile evlendiği için "zinnüreyn" denir. Bu evlilik, biri öldükten sonra diğeri ile eklenmesi şekündedii, ikisini birarada bnlundıırmamıştır.
Hz. Osman, Rasûlullah'ian 146 hadis rivayet etmiştir. Fil olayından 6 yıl sonra doğmuştur Üçüncü halife olarak 70 yaşında, hicri 35'de şehid. Cennetle müjdelenen on kişi içerisindedir. Rasûlııllah'tn akı kişilik meşveret hevfiı içinde idi. Hilafeti 2 sene sürmüştür.
Halifeliği esnasında on defa pepe haecetmişıir. Baki mezarlığına denedılmılır
Hadisimiz, dünya havalından zaruri oian şeyleri ifade etmekledir. Kifa-ye miktarı duıı>adan gerekli olanlar, içinde oturulan ev, avretini örten elbise, ekmek \e sudur. K.ıdıiın av fen; ve eiierı mu M esna îunı vücududur. Erkeğin arei yen ıe: jıobcğı il;: diz kapisâs alacîî-,teki "avretten" mak-sad; bedenini ortcuek elhısc demektir.
Bunların dışındaki kişinin elindeki mallar birer enıanertir. Onları belli bir zaman için emanet veren (Allah) adına muluîj eüneUe meımırdur. ki-şinîn elindeki emanete ihanet ederek kendi malı ırnı? gibi unlardan tasarruf etmesi doğru değildir.[91]

483. Abdullah b. Şıhhîr'den (ra) rivayet edilmiştir: Rasûluliah'm yanma girmiştim. Tekâsür sûresini okuyordu. Şöyle buyurdu: "Ademoğlu malım, malım der. Ey Ademoğlu, yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ya da hayır yoluna harcayarak önden gönderdiğinden başka ne malın var ki?". (Müsiim rivayet etmiştir).[92]

Dünyada kişinin faydalandığı mal, yediği içtiği, giydiği ve sadaka olarak verdiğidir. Bunlardan başkası ite insanın alâkası yoktur. Zira İnsan dünyada, başkasının hazinesini bekleyen bir bekçi gibidir. Hazineden ancak zaruri ihtiyaçlarını karşılamaya izin verilmiştir.
Hadisimizde, zaruret dışındaki dünya mallarından ve lezzetlerinden uzak durarak zühd hayatı yaşamaya teşvik vardır Bu arada yapabiEdiğince sadakayı çok vermeli, muhtaçlara yardım etmeli ve böylece Allah katındaki malını çoğaltmahdır. Çünkü verilen sadakalar fakirin, miskinin etine geçmeden Önce Allah'ın eline geçmektedir.
Allah da, kuluna önceden biriktirmiş olduğu bu malları sayesinde iyi muamele edecek, razı olacak ve o kulun nesline de rızkı bol yapacaktır.[93]

484. Abdullah b. Muğaffe! (ra) der ki: Bir adam gelerek "Yâ Rasûlal-tah! Vallahi sent çok seviyorum" Acd\. Peygamberimiz "Ne söylediğini iyi düşün" dedi. Adam da bu sözünü üç defa tekrar ederek sevgisini teyid etti.
Bunun üzerine RasûluHah şöyle buyurdu: "Eğer bent seviyorsan, fakirliğe karşı zırh hazırla; çünkü fakirlik beni sevenlere ulaşmada, selin akışından daha çabuk yol alır". (Tirmizî rivayet etmiş ve hadîs hasendir demiştir)[94]

Hadiste Rasûlullah'a gelen adamın Ebu Saîd el-Hudrî olduğu zannedilmektedir. Gelen sahabînin "Yâ Rasûlallah! Seni seviyorum" demesi gösteriş değil, bilakis sünnete uygun bir harekettir. Çünkü peygamerimtz "Kişisevdiği kardeşine sevgisini açıklasın" buyurmuştur.
Rasûlullah'ın "Ne söylediğini iyi düşün" demesi onun sevgisinden kuşkulandığından değildi. Aksine; Rasûlultah'ı sevmenin çeşitli zorluklara, meşakkatlere katlanmayı gerektireceğini bildirmek ve bu hususta hazır olup olmadığına dikkat çekmek içindir. Dolayısıyla Rasûlullah'a sevginin sadece dille değil, uğrunda her türlü fedakârlığa hazır bulunmayı gerektirdiğine de işaret edilmiştir. Gerçek sevgi ancak böylece anlaşılmış olur.
Hadisimiz Rasûluilah'ın insanların en zahidi olduğuna delildir. Dünya malına, mülküne hiç kıymet vermedi. Bİr hadiste şöyle anlatılmıştır; Rabbi ona "Mekke dağlarını dilersen allın yapayım da istediğin kadar harca " buyurmuştu da Rasûlullah, "Hayır ya Rabb! Bir gün aç,bir gün tok olayım. Açıklığımda Sunu aı-ziyeiimi bildirerek Seni zikredeyim, doyduğum zaman da Sana hamdederek şükredeyim" dileğinde bulunmuştu.
Bir kişiyi seven, sevdiğinin ahlâkı iie ahlâkîanmalıdır. Rasûlullah'ı seven de, hiç fakirlikten korkmama hasleti ve zühd hayatı sürme faziletinde Peygamberimize tâbi olmalıdır.
Hadisimiz ayrıca dünyada zühd hayatını tercih ederek lezzetlere dalmamanın, Rasûlullah'ı sevmenin gerçek bir delili olduğuna işaret vardır. Çünkü gerçekten seven, sevgilisinin huylarını huy edinendin[95]

485. Ka'b b. Maiik'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kişinin mal ve şöhret hırsının dinine verdiği zarar, iki aç kurtun sürüye vereceği zarardan daha büyüktür". (Tirmizi rivayet etmişiir ve hadis, hasen-sahihtir demiştir)[96]

Hadisimiz, mal ve şöhret hırsının kişinin dinini ifsad ettiğini açıklamaktadır. Çünkü bir hadiste "Dünya sevgisi her haranın başıdır" buyurulmuş-tur. Mal ve şöhret hırsı, dünya sevgisinden kaynaklanmaktadır. Dünya sevgisi de, dini ifsad edici haramları helâi göstermek veva en azından haramlar karşısında fazla titizlik göstermemeye kişiyi alıştırdığından, hızlı bir şekilde dini İfsad eder. Dünyayı ahirete tercih etmek, devamh dünya ile meşgul olmak, bu fesadın en belirgin özelliğidir.
Hadiste, dünya sevgisinin zararları tasvir edilerek, kişiler zühde teşvik edilmektedir. Mal ve şöhret hırsı aç kurtlara benzetilerek, sakındırılmıştır.[97]

486. Abdullah b. Mes'ud (r.a) der ki: Bir gün Rasûlullah (s.a) hasır üzerinde uyumuştu. Kalktığında yüzünde hasırın izi vardı. "Yâ Rasûlallah! Senin için bir yatak temin etsek (ne olur.')" dedik. Bize cevabı şu oldu: "Dünya ile benim işim ne! Dünyada ben, ağacın gölgesinde gölgelendikten sonra yoluna devam eden atlı gibiyim".{ rivayet etmiştir ve hadis hasen-sahihtir demiştir)[98]

Rasûlullah'm cildi ipekten daha da yumuşaktı. Enes (r.a) der ki: "Rasûlullah'm elinden daha yumuşak bir ipek ve kumaşa dokunmadım".
Dünya hayatı devamlı kalınacak, rahat içinde geçirilmesi gereken bir hayat değildir. Çünkü fânidir, kişiyi ahiret yurduna ulaştıran bir geçittir. Üzerinde yaşayanlar da şu misafir gibidir: Yolculuğu esnasında, yolunda bir ağacın altına durmuş gölgelenir. Güneşin harareti azaldıktan sonra oradan kalkıp yoluna devam eder.
Hadisimizde, dünyayı imar etmekten kaçınma en güzel bir şekilde muhataplara anlatılmıştır. Ahiret yurdunun imar edilmeye değer, rağbete layık bir yer olduğu vurgulanmıştır. Maksadın güzel bir şekilde anlatılabilmesi için teşbih ve temsile başvurulmuştur. [99]

487. Ebu Hüreyrc'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Fakirler cennete zenginlerden beşyüz yıl önce gireceklerdir". (Tir-mizî rivayet etmiş ve hadis sahihtir demiştir).[100]

Fakirlerin zenginlerden önce cennete girecekleri hakkında çeşitli hadisler mevcuttur. Burada fakirlerden maksad; amel-i salih işleyen, elinde olmadığı halde mal hırsıyla yanıp tutuşmayan, halinden memnun olan, İsyan etmeyen fakirdir. Zenginlerden maksad da, malmdakİ Allah'ın ve fakirlerin hakkını tam anlamıyla gözetmeyen zengin anlaşılmalıdır. îman nurundan yoksun fakir veya zengin hadisimizin konusu değildir. Zira onlar îmanları olmadığından cennetten ebediyyen mahrum kalırlar.
Zenginlerin daha geç olarak cennete girmeleri, hesap anında fazla meşgul olmaları dolayısıyladır. Çünkü, malım nereden kazandığından, kazanç yollarının meşru oiup-olmadığından, harcadığı yerlerin nereler olduğundan en ince teferruata kadar hesaba çekilecektir. Bu da hayli zaman alacakiır. Hesabın çok uzun sürüp, beşyüz yıl kadar gecikme olacağı İfade edilmektedir. Gönlünden zühd hayatını seven fakirler methedilirken, zenginler de hesap gününe hazır olmaya teşvik edilmektedir.[101]

488. İbn Abbas ve İmran b. Husayn'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s,a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cennete baktım, ehlinin ekserisinin fakirler olduğunu gördüm. Cehenneme baktım, ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[102]

Rasûlullah'ın cennete ve cehenneme muttalî olması, Isrâ gecesinde olabilir. Ya da namazda kendisine perde açılarak görmüş olabilir.
İbn Banal der ki; cennet ehlinin çoğunun fakirler olması, onların zenginlerden faziletli oldukları anlamına gelmez. Ancak fakirlerin çokluğundan haber verilmiştir. Fakirlik, bizatihi cennete girmeye vesile olan bir hal değildir. Ancak salih amelleri ve halleri hakkında şikayette bulunmamaları sayesinde cennete girerler. Hadisimiz, zühd hayatını tercih etmeyi teşvik etmektedir.
"Cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm" cümlesi de kadınların cehennem ateşinden korunmalarını teşvik etmektedir.
Hadisten, kadınların çoğunun cehennemde oldukları sonucu çıkarılma--malıdır. Çünkü cehennemde çok kadın görmek, kadınların ekserisinin cehenneme gittiği anlamına gelmez. Cennette her bir erkeğe en az İki, yetmiş... v.b. kadın verileceği ifade edilen hadisleri delil getirerek, Ebu Hüreyre kadınların cennette erkeklerden çok olduklarını söylemiştir. Başka bir görüş olarak da dünya kadınlarının ekserisinin cehennemde olduğu, cennetteki kadınların sayısının çokluğunun ahiret kadınlarından (huriler) kayaklandığı söylenmiştir.[103]

489. Üsame b. Zeyd'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cennetin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğu yoksullardı. Zenginler hesap vermeleri İçin bekletiliyorlardı. Ne var ki, onlardan cehenneme gidecek olanların, cehenneme götürülme emri verilmişti". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[104]

Hadisin şerhi için "Müslümanların Zayıflarının Fazileti Bölümü" (32. Bölüm) 25 nolu hâdise bakılmalıdır.[105]

490. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şairlerin söylediği sözlerin en doğrusu Lebid'in "Allah'tan başka herşey batıldır" sözüdür." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[106]

Lebid b. Rabîat'ul-Âmiri ashab-ı kİramdandır. Aynî'nİn beyanına göre, yüzellidört sene yaşamıştır. Hz. Osman veya MuavİYe'nin hilafeti zamanında vefat etmiştir. Hem câhiliye, hem de İslâmiyet devirlerinde yaşamış olan şairlerin en büyüklerindendir. Müslüman olduktan sonra, Kur'an'in fesahat ve belagatını gördükten sonra şiir söylememiştir.
Hadis, Rasûlullah'ın şair olan Lebid'in sözünü delil olarak aldığına işarettir. Maksat gayr-ı meşru olmadığı zaman şiir söylemek İslâm'da menedil-memiştir. Dünya hayatı noksandır, fânidir ve varacağı yer yokluk ve helaktir. Ahiret hayatı yanında dünya hayatı çok kısadır, sanki yok gibidir.
"Allah'tan başka her şey bâtıldır" sözü, diğer şeylerin fâni, Allah'ın baki olduğunu ifade eder.
Kişi fâni olana değil, baki (ebedî) olana rağbet etmelidir.[107]

---

[1] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/337.
[2] Buhârî; Kitab'ut-TevhİD, Müslim; Kitab'ul-Tevbe, 267S ve Tirmizî; 3538
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/338.
[3] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/338-339.
[4] Müslim; Kttab'ul-Cuıuc, 2877
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/339.
[5] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/339
[6] Tirmizt; Kilab'uü-Deavâı, 3534. Ahrıcd; 5/172 ve Dârinıî; 2/322
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/340.
[7] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/340.
[8] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/341-342.
[9] Müslim; Kilab'ıı-Tcvfce, 2755 ve Ahıneü; 2/334, 397, 484
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/342.
[10] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/342.
[11] Buhârî; Kilab'ul-Ccnâiz
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/343.
[12] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/343.
[13] Buharî; Kilub'ıır-Kikâk ve Ahıııod b. Huııbcl
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/344.
[14] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/344.
[15] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/345.
[16] Buhârî; Kııab'ut-Tefsir, Müslim; Kitab'us-Saiii, 800
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/346
[17] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/346
[18] Buhârî; Kitab'ut-Tfefsir, Müslim; Kitabu Fedâil'in-Nebî, 3559
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/347.
[19] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/347.
[20] Tirmizî; Kııab'ıtl-Cihâd, 1633. 2312, Ahmed; 2/305 ve Nod; 6/12, 13, M
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/347.
[21] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/348.
[22] Buhâri; Kitab'us-Salâl, Müslim; KUab'ıu-Zekâı, 1031
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/348-349.
[23] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/349.
[24] Buhârî; Kitab'ut-Tfefsir, Müslim; Kitabu Fedâil'in-Nebî, 3559
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/349.
[25] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/349.
[26] Buhârî; KİıAb'ul-Menâkib, Müslim; Khab'us-Salât, 799
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/350.
[27] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/350.
[28] Müslim; Kitabu fedâil'is-Sahâbe, 2454
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/351.
[29] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/351.
[30] Buhârî; Kitab'us-Salâı. Müslim; Kitab'uvSalât, 418
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/351-352.
[31] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/352.
[32] Buhârî; Kitab'ut-Ccnâîz
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/353.
[33] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/353.
[34] Tirmizî; Kııab'ul-Cihâd,)669
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/353-354.
[35] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/354.
[36] Ebu Dâvud; KİıAb'us-Sunne vç Tirmizî; Kııab'ul-llm
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/354.

[37] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/354.
[38] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/355-357.
[39] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/357.
[40] Suhârî; Kitab'ur-RikİIfc, Müslim; Kilab'uz-Zithd vt>r-Rekâife, 2961, Tirmizî. Nesri ve Ibn Mace
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/358.
[41] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/358-359.
[42] Buhar!; Kiiab'uz-Zekât, Müslim; Kitab'uz-Zühd ve'r-Rekâtk, 1052 ve Nescî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/359
[43] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/360.
[44] Müslim; Kitab'ur-Rikâk, 2742 ve Ncseî
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/360.
[45] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/360.
[46] Buhârî; Kitab'ur-Kikâk, Müslim; Kilab'ul-Cihad, 1805
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/360.
[47] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/361.
[48] Buhâri; Kitab'ur-Rikâk, Müslim; Kiıab'uz-Zühd ve'r-Rckâik, 2690, TİrmizÎ ve NeseÎ
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/361.
[49] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/361.
[50] Müslim; Küabu Sıfai'ıl-Kiyame, 2807 ve NeseÎ
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/362.
[51] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/362-363.
[52] Müslim; Kiub'ul-Ccnne, Tîrmizî ve NeseÎ
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/363.
[53] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/363.
[54] Müslim; Kilab'uz-Zuhd ve'r-Rekâik, 2957 ve Ebu Dâvud
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/364.
[55] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/364.
[56] Buhârî; Kitab'ur-RikİIk, Müslim; Kitab*uz-Zekât, 2/687 ve Tirmizi
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/365-366.
[57] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/366.
[58] Buhârî; Khah'ur-Kikâk. Müslim; Kiıab'uz-Zekât,
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/367.
[59] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/367.
[60] Buhârî; Kiiab'ur-Rİkâk, Müslim; Kiiab'uz-Zühd ve'r-Rckâİk, 2963
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/367-368.
[61] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/368.
[62] Buhârî; Kilab'ul-Cihâd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/369.
[63] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/369.
[64] Buhârî; Kitab'ul-Mesâcİd
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/370.
[65] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/370.
[66] Müslim; Kitab' uz-Zühd ve'r-Rekalik, 2956
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/370.
[67] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/370-371.
[68] Buhfirî; Kitab'ur-RifcSfc, Afımcd b. Hanbel, Tîrmbt «e Ibn Mto
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/371.
[69] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/371-372.
[70] İbn Mâce; Kitab'uz-Zühd, 4102, Taberânî, İbn Hibban ve Hâkim
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/372.
[71] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/373.
[72] Müslim: Kiiab'uz-Zıîhd ve'f-Rekâik, 2978, TİrmuI, İbn Mâce ve Ahmed; 1/24
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/373.
[73] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/373-374.
[74] Buhârî; Kitab'ul-Cihad, Masum; (Cilab'ui-Zühd vrt-ReUik, 2973
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/374.
[75] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/374.
[76] Buhârî; Kiub'ul-Vesfiyâ ve TtrmİzÎ
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/375.
[77] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/375.
[78] Buhârî; Kiub'ul-Cenâiz, Müslim; Kiub'ul-Cenaiz, 940, Ebtt Dâvud, Tirmizî, Nsei
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/376.
[79] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/376.
[80] Tintıizî; KiiatCuz-2uhd, 2321 ve tbn Mâcc; 4110
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/377.
[81] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/377.
[82] Tirmizî; Ktiab'uz-Zühd, 2323
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/378.
[83] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/378.
[84] Tirmizî; Kitab'uz-Ziihd, 2329, Ahmed b. Hanbel ve Hâkim
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/378.
[85] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/378-379.
[86] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 5236, Tirmizî; Kitab'uz-Zuhd, 2336, İbft Mâce; 4160 ve Ahmed; 2/161
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/379.
[87] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/379.
[88] Tirmtzî; Kitab'uz-Zühd, 2J37, Nesri ve Ahmed; 4/160
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/380.
[89] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/380.
[90] Tirmtzî; Kitab'uz-Zühd 2342
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/380-381.
[91] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/381.
[92] Müslim; ktub'uz-Zühd ve'r-Refcâifc, 959, TîrmSd ve NeseÎ
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/382.
[93] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/382.
[94] Tirmizî; Kitab'u/-Zühd, 2351

İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/382-383.
[95] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/383
[96] Tirmizî; Kttab'ıız-Zühd, 2377 ve Ahmed b. Hanbel; 3/456
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/384.
[97] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/384.
[98] Tirmiii; Kiiab'uz-Ziihd, 2388, Ahmed b. Hanbel; 1/391,444, ibn Mâce; 4/109, Hâkim
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/384.
[99] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/384-385.
[100] Tirmizi; Kitab'uz-Zühd, 2354, Ahmed; 2/296 ve İbn Mâce; 4122
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/385.
[101] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/385.
[102] Buhârî; Kitabu Bed'il-Halk, Müslim; Kiıub'ut-Rikâk, 2737, Tirmizî ve Nesei; Ü60î, 2606
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/386.
[103] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/386.
[104] Buhârî; Kiiab'un-Nikah, Müslim; Kitab'ur-Rikâk, 2736
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/387.
[105] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/387.
[106] Buhârî; Kitab'ul-Menakıb; Kiiab'ul-Edeb, Müslim; Kiıab'uş-Şi'r, 2256, Tirmizî ve İbn Mâce
İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/387.
[107] İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 2/387-388.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Tâbiîler

Hz. Muhammed (s.a.s)'in sahabilerinin devrine yetişen, onları gören, imân sahibi olduğu halde onlarla beraber bulunan ve imân üzere vefât eden kişiler, sahabeden hadis nakledenler.
Arapça bir kelime olan tâbiûn, "tebi-e" fiilinden gelmektedir. Bu fiil, birinin izinde yürümek, ona tabi olmak, beraberinde bulunmak, cemâatın namazda imama tabi olması gibi manaları ifâde eder. Bu fiilden ismi faili, "tâbiun" dur. Sonuna nisbet ya'sı bitişince, "tabiî" olur. Bunun çoğulu da, "tâbiûn" dur. Kelime olarak Türkçe karşılığı; uyanlar, tabi olanlar demektir. Dinî anlamda da, Hz. Muhammed (s.a.s)'in sahabilerine tabi olan, onları takib eden nesil için kullanılır. Arap gramerine göre, tâbiûn kelimesi ref' halindedir, yani ötreli okunma durumundadır. Bunun nasb ve cer (kesreli ve fethalı) okunma hali ise, "tâbin"dir. Buna göre "tâbiûn" ve "tâbin", aynı anlamda olan iki kelimedir.
Müslüman bir kişinin Tâbiûn'dan sayılabilmesi için, Sahabileri gördüğünde, görüp işittiğini hafızasında tutabilecek bir yaşta olması gerekir.
Tâbiûn, İslâmın ikinci neslinden oluşmaktadır. Onlardan sonra gelen nesle de, "etbâu't-tâbiîn" veya "tâbeu't-tâbiîn" denir.
İlk tabiînin kim olduğu hususunda alimlerin farklı yorumları vardır. Bazı alimler, "Yalnız bir sahabiyi gören kişi Tabiûndan sayılır" demişler, diğer bazı alimler de, yalnız görmeyi, bir araya gelmiş olmayı yeterli kabul etmemişlerdir. Onlara göre, bir kişinin Tâbiûndan sayılabilmesi için, Sahabilerle sohbette bulunmuş olması gerekir. Onun için Tabiûn'un başlangıcı net bir şekilde tesbit edilmemiştir.[1]
Tâbiûn devri hicri 120 tarihlerine kadar devam etmiştir. Tâbiûn devri, İslâm kültür hayatının son derece gelişen ve parlak olan devridir. Siyâsi iktidar bakımından bu dönem, Emevilerin hakimiyetine rastlar.
Sahâbilerin tabakaları hakkında olduğu gibi, Tâbiûn'un tabakaları hakkında da alimlerin farklı yorumları olmuştur. Herkes onları kendilerine göre farklı bir şekilde tabakalara ayırmıştır. İmam Müslim, Tabileri üç, İbn Sa'd dört, Hâkim de onbeş tabakaya ayırmışlardır. Hâkim'e göre ilk tabaka, Aşere-i Mübeşşere (Cennetle müjdelenen on sahabî)'yi görenlerdir. Onlar da şu zatlardır: Kays b. Ebi Hazm el-Becelî, Ebu Osman en-Nehdî, Kays b. Ubâd el-Kaysî, Ebu Sasan Hüseyn b. el-Münzir er-Rekâsî, Ebu Vâil, Şakik b. Seleme el-Kufi, Ebu Recâ el-Utaridî.
Bunlar muhadremûndandırlar. Muhadremûn, hem cahiliye döneminde ve hem de İslâm döneminde bulunduğu halde, Hz. Muhammed (s.a.s) ile buluşamayan müslümanlara verilen bir ünvandır. "Sahih" sahibi Müslim, bunların sayısını yirmi olarak zikretmiştir.
Tâbiûn neslinin hadis rivâyetinde, Tefsirde, nahv'ın gelişmesinde, fıkhî konuların oluşmasında ve diğer çeşitli ilimlerde büyük hizmetleri olmuştur. Hadislerin yazılması ve tasnif edilip konularına göre kısımlara ayrılması onların öncülüğünde gelişmiştir. Tabiûn neslinden hadis yazan çok kişi vardır. Bunların en meşhurları İbn Şihâb ez-Zühri, Said İbnu'l-Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Hasan el-Basri, İbrâhim en-Nehai vb.dirler.
Tâbiûn neslinden fıkıh ilmi ile de meşgul olan, bu sahada hizmeti geçen bir çok kişi vardır. Medine'de, arkadaşları arasında fıkıh ilminde temâyüz eden, ileri derecelere ulaşan yedi zat olmuştur ki, bunlara "fukahâ-yı seb'â" adı verilir ve onlar da şunlardır: Saîd b. el-Müseyyeb, Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr es-Sıddîk, Urve b. ez-Zubeyr, Harice b. Zeyd b. Sabit, Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf, Ubeydullah b. Utbe b. Mes'ûd ve Ebu Eyyûb Süleyman b. Yesâr el-Hilâlî.
Sonradan fetvaları taklid edilen ve mezheb imâmı olarak kabul edilen kişilerden yalnız Ebu Hanife, Tâbiûn neslindendir. Diğer mezhep imâmları, daha sonraki nesillerdendirler.[2]
Tâbiûn zamanında tefsirde de büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Bu dönemdeki tefsir çalışmaları, tefsirin ikinci dönemi olarak kabul edilmiştir.
Tâbiûn'un tefsirdeki görüşlerinin delil olarak kabul edilip edilmemesi hususunda, alimlerin farklı görüşleri vardır. Bazı alimler onların görüşlerini delil olarak kabul ederken, diğer bazı alimler de, onların görüşlerini delil olarak kabul etmemişlerdir.
Tâbiûn, döneminde Mekke, Medine ve Irak'ta tefsir okulları gelişmiştir. Bu okullarda, Tâbiûn neslinden büyük tefsir alimleri yetişmiştir. Bu alimlerden bazıları şunlardır: Tâvus b. Keysan, İkrime, Atâ b. Ebi Rabah, Zeyd b. Eslem, Alkame b. Kays, Mesrûk, Uveys b. Zeyd, Mürre el-Hamedânî, Muhammed b. Ka'b el-Kurezî.[3]
Diğer çeşitli ilim dalları da, Tâbiûn döneminde gelişme kaydetmiştir. Bu ilim dallarında, büyük ilim adamları yetişmiştir. Tâbiûn devri, bütün ilim dalları için gelişme devri durumundadır.
Tâbiûn'un fazileti, Kur'an'a dayanmaktadır:
"Onlardan sonra gelenler derler ki: Rabb'imiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimide inananlara karşı bir kin bırakma! Rabb'imiz, sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" (el-Haşr, 59/10).
Bu ayette, Tâbiûn'un güzel vasıfları dile getirilmiştir. Onların dönemi, bu ayet nazil olduktan sonra gelmiştir. Onların döneminden önce, Yüce Allah onlardan überek bahsetmiştir.
Ayette ifâde edildiği gibi, insanlar arasında ırk, mekân, vatan, kabile, renk gibi hiç bir ayırım yapmadan, bütün imân ehli için dua etmişlerdir. Tâbiûn, tevhid, imân ve inanç kervanı, duaları da imân duasıdır. Onlar, ne şerefli bir kervan ve duaları, ne güzel bir duadır![4]
Konu ile ilgili olan diğer bir ayetin meâli şöyledir:
"Muhâcirlerden ve Ensârdan (İslâm'a girmekte) ilk önce geçenler ile bunlara güzelce tabi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. (Allah) onlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur." (et-Tevbe: 9/100)
Ayette geçen "tabi olanlar" ifâdesi, müfessirler tarafından iki mana da yorumlanmıştır. Birincisi, onları takib eden, onlardan sonra gelen Tâbiûn nesli demektir. İkincisi ise, kıyâmet gününe kadar din, imân, ahlak ve takvada onlara tabi olan insanlar olarak kabul edilmiştir.[5]
Hz. Muhammed (s.a.s) de, çeşitli hadislerde Tâbiûn'u övmüş, methetmiştir:
"Ne mutlu beni görüp imân edene! Ne mutlu beni göreni görene!.."[6]
"Ümmetimin en hayırlıları, benim zamanımda yaşayan Sahabelerdir. Ondan sonra, onlardan sonra gelen nesildir ve ondan sonra hayırlı olanlar da, onlardan sonraki nesildir"[7]
Tâbiûn'un son tabakasını, en son ölen Sahabeyi görenler oluşturmuştur. Buna göre son tabi, Mekke'de Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile'yi gören Halef b. Halife'dir (180/796). Halef'in ölümüyle Tâbiûn'un sona erdiği kabul edilir.[8]
Tâbiî, Hâkim en-Neysâburî'nin de dâhil bulunduğu, ulemâdan ekseriyetin kabul ettiği tarife göre, Sahâbe (radıyallahu anhüm)'den biriyle veya birkaçıyla karşılaşmış olan mümin kimsedir. Sahâbeliğin sübûtunda imâna mukârin olmak şartıyla uzaktan bile olsa Resûlullah'ı görmek yeterli sayıldığı halde burada, Sahâbî ile mülâkat şart koşulmuştur. Hattâ İbnu Hibbân, görüşmeyi de yeterli bulmayıp, sahâbeden gördüğünü ve işittiğini zabtedecek yaşta olması şartını koşar. Bağdâdî, Sahâbî ile olacak Lika'nın kısa değil, bir müddet devam edecek bir sohbet olması gereğinde ısrar eder. Bu farklı görüşlere rağmen ekseriyet karşılaşmayı yeterli gördüğü için, Enes' (radıyallahu anh)'i görmüş bulunan A'meş'i (V. 148/765), Yahya İbnu Ebî Kesîr'i (V. 129/746), Cerîr İbnu Hâzım'i (V. 170/786) Tâbiîn'den saymışlardır. Keza Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh)'i gördüğü için Musa İbnu Ebî Aişe'yi; Abdullah İbnu Ebî Evfa (radıyallahu anh)'yı gördüğü için Mansûr İbnu el-Mu'temîr'i (132/749) Tâbiîn'den saymışlardır. Halbuki bunların görmeleri mücerred bir görmedir, hiçbirinin sahâbilerden muttasıl rivâyetleri mevcut değildir.[9]
Tabileri bilmenin, hiç şüphesiz onları sahabilerle karıştırmamak, etbau't-tabiinden olanları da tabii saymamak bakımlarından önemi büyüktür. Tabiiler, İslam kültürünü ve davetini sonrakilere ulaştırmakta sahabilerden görevi devralmış bir nesildir.
Tabiilerin en büyüğü ve faziletlilerinin kim olduğu konusu, her şehir ve yöre halkınca farklı şekilde tesbit edilmişse de genelde Said b. El-Müseyyeb (veya el-Müseyyib) kabul edilmiştir. Uveys el-Karani'dir diyenler de vardır. Hatta Ömer b. El-Hattab'ın "Tabiinin en hayırlısı kendisine Uveys denilen kişidir." [10] Buna göre Uveys el-Karani'yi tabiin'in en hayırlısı kabul etmek gerekmektedir.
Hanımlardan da Hafsa binti Sirin ve Amra binti Abdirrahman sayılmalıdır.
Tabiilerin ilimler tarihindeki en büyük rolü, başta hadis ilmi olmak üzere İslami ilimlerin tedvin, tasnif ve neşrini gerçekleştirmekte kendisini gösterir. Medine, Mekke, kufe'nin fıkıh ve hadis ilimlerinin merkezleri olarak dikkat çekmesi hep bu dönemde olmuştur.[11]

---

[1] Celâluddin es-Süyûtî, Tedribu'r-Râvi fi Şerhi Takribi'n-Nevev, Mısır 1379, s. 416 vd.
[2] Zeynuddin Ahmed b. Ahmed b. Abdullatif ez-Zebıdî, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, trc. Ahmed Naim, Ankara 1970, Mukaddime, s. 30 vd.
[3] Mahmud Hüseyn ez-Zehebî, et-Tefsû ve'l-Mufessirûn, Lübnan 1976, 1, 99 vd.
[4] Seyyid Kutub, Fi Zilâli'l-Kur'an, Beyrut, tsz., XXVIII, 41 vd.
[5] el-Kâdı Beydâvi, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vl, Mısır 1955, I, 207; Muhammed Ali es-Sâbûnı, Safvetu't-Tefâsir, İstanbul 1987, I, 559.
[6] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/248, 257, 264.
[7] Buhârî, Fedâilu's-Sahabe: 1, Rikâk: 7.

[8] Nureddin Turgay, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/71-72. Tabiilerin ilk vefat edeni Ebu Zeyd Ma'mer b. Yezid (30/651)'dir. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 88.)
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/535-536.
[10] Bk. Şerhu Elfiye: 4/55.
[11] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 87-88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bab Başlıkları:

Tirmizî, eserini tanzîmde öncelikle fikhî endîşe taşır. Bu yönüyle Buhârî'ye benzer. Bunda da, Buhârî'de olduğu gibi tercümeler vardır. Terecmeler'de, bazan, meseleye umumî bir tarzda dikkat çeken bir ifade kullanılır: "Babu mâ câe fi's-Sivâk" yani: "Misvak konusunda gelen hükümlerle ilgili bab" gibi. Bâzan hususî bir konuda kesin bir hüküm konur: "Babu mâ câe enne'l-ikâmete mesnâ mesnâ" yani: "Kâmet okurken ikişer kere tekrar okunacağına dair rivayetler babı" gibi, bazan başlık soru tarzındadır: "Secdeden nasıl kalkılacağına dair rivâyetler babı" gibi. Tirmizî bâzan, nâsih ve mensuh deliller için ayrı ayrı bab açar. Her mezhebin görüşünü ve delillerini ayrı ayrı zikreder. Bu tarz tercümeler Buhârî'de yoktur. Tirmizî'de pek çoktur. Önceki bâba yakın durumlarda sadece "babun" diyerek de tercüme koyduğu da olmuştur. Buna da sıkça rastlanır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/238-239.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Tâbiîler

Hz. Muhammed (s.a.s)'in sahabilerinin devrine yetişen, onları gören, imân sahibi olduğu halde onlarla beraber bulunan ve imân üzere vefât eden kişiler, sahabeden hadis nakledenler.
Arapça bir kelime olan tâbiûn, "tebi-e" fiilinden gelmektedir. Bu fiil, birinin izinde yürümek, ona tabi olmak, beraberinde bulunmak, cemâatın namazda imama tabi olması gibi manaları ifâde eder. Bu fiilden ismi faili, "tâbiun" dur. Sonuna nisbet ya'sı bitişince, "tabiî" olur. Bunun çoğulu da, "tâbiûn" dur. Kelime olarak Türkçe karşılığı; uyanlar, tabi olanlar demektir. Dinî anlamda da, Hz. Muhammed (s.a.s)'in sahabilerine tabi olan, onları takib eden nesil için kullanılır. Arap gramerine göre, tâbiûn kelimesi ref' halindedir, yani ötreli okunma durumundadır. Bunun nasb ve cer (kesreli ve fethalı) okunma hali ise, "tâbin"dir. Buna göre "tâbiûn" ve "tâbin", aynı anlamda olan iki kelimedir.
Müslüman bir kişinin Tâbiûn'dan sayılabilmesi için, Sahabileri gördüğünde, görüp işittiğini hafızasında tutabilecek bir yaşta olması gerekir.
Tâbiûn, İslâmın ikinci neslinden oluşmaktadır. Onlardan sonra gelen nesle de, "etbâu't-tâbiîn" veya "tâbeu't-tâbiîn" denir.
İlk tabiînin kim olduğu hususunda alimlerin farklı yorumları vardır. Bazı alimler, "Yalnız bir sahabiyi gören kişi Tabiûndan sayılır" demişler, diğer bazı alimler de, yalnız görmeyi, bir araya gelmiş olmayı yeterli kabul etmemişlerdir. Onlara göre, bir kişinin Tâbiûndan sayılabilmesi için, Sahabilerle sohbette bulunmuş olması gerekir. Onun için Tabiûn'un başlangıcı net bir şekilde tesbit edilmemiştir.[1]
Tâbiûn devri hicri 120 tarihlerine kadar devam etmiştir. Tâbiûn devri, İslâm kültür hayatının son derece gelişen ve parlak olan devridir. Siyâsi iktidar bakımından bu dönem, Emevilerin hakimiyetine rastlar.
Sahâbilerin tabakaları hakkında olduğu gibi, Tâbiûn'un tabakaları hakkında da alimlerin farklı yorumları olmuştur. Herkes onları kendilerine göre farklı bir şekilde tabakalara ayırmıştır. İmam Müslim, Tabileri üç, İbn Sa'd dört, Hâkim de onbeş tabakaya ayırmışlardır. Hâkim'e göre ilk tabaka, Aşere-i Mübeşşere (Cennetle müjdelenen on sahabî)'yi görenlerdir. Onlar da şu zatlardır: Kays b. Ebi Hazm el-Becelî, Ebu Osman en-Nehdî, Kays b. Ubâd el-Kaysî, Ebu Sasan Hüseyn b. el-Münzir er-Rekâsî, Ebu Vâil, Şakik b. Seleme el-Kufi, Ebu Recâ el-Utaridî.
Bunlar muhadremûndandırlar. Muhadremûn, hem cahiliye döneminde ve hem de İslâm döneminde bulunduğu halde, Hz. Muhammed (s.a.s) ile buluşamayan müslümanlara verilen bir ünvandır. "Sahih" sahibi Müslim, bunların sayısını yirmi olarak zikretmiştir.
Tâbiûn neslinin hadis rivâyetinde, Tefsirde, nahv'ın gelişmesinde, fıkhî konuların oluşmasında ve diğer çeşitli ilimlerde büyük hizmetleri olmuştur. Hadislerin yazılması ve tasnif edilip konularına göre kısımlara ayrılması onların öncülüğünde gelişmiştir. Tabiûn neslinden hadis yazan çok kişi vardır. Bunların en meşhurları İbn Şihâb ez-Zühri, Said İbnu'l-Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Hasan el-Basri, İbrâhim en-Nehai vb.dirler.
Tâbiûn neslinden fıkıh ilmi ile de meşgul olan, bu sahada hizmeti geçen bir çok kişi vardır. Medine'de, arkadaşları arasında fıkıh ilminde temâyüz eden, ileri derecelere ulaşan yedi zat olmuştur ki, bunlara "fukahâ-yı seb'â" adı verilir ve onlar da şunlardır: Saîd b. el-Müseyyeb, Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr es-Sıddîk, Urve b. ez-Zubeyr, Harice b. Zeyd b. Sabit, Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf, Ubeydullah b. Utbe b. Mes'ûd ve Ebu Eyyûb Süleyman b. Yesâr el-Hilâlî.
Sonradan fetvaları taklid edilen ve mezheb imâmı olarak kabul edilen kişilerden yalnız Ebu Hanife, Tâbiûn neslindendir. Diğer mezhep imâmları, daha sonraki nesillerdendirler.[2]
Tâbiûn zamanında tefsirde de büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Bu dönemdeki tefsir çalışmaları, tefsirin ikinci dönemi olarak kabul edilmiştir.
Tâbiûn'un tefsirdeki görüşlerinin delil olarak kabul edilip edilmemesi hususunda, alimlerin farklı görüşleri vardır. Bazı alimler onların görüşlerini delil olarak kabul ederken, diğer bazı alimler de, onların görüşlerini delil olarak kabul etmemişlerdir.
Tâbiûn, döneminde Mekke, Medine ve Irak'ta tefsir okulları gelişmiştir. Bu okullarda, Tâbiûn neslinden büyük tefsir alimleri yetişmiştir. Bu alimlerden bazıları şunlardır: Tâvus b. Keysan, İkrime, Atâ b. Ebi Rabah, Zeyd b. Eslem, Alkame b. Kays, Mesrûk, Uveys b. Zeyd, Mürre el-Hamedânî, Muhammed b. Ka'b el-Kurezî.[3]
Diğer çeşitli ilim dalları da, Tâbiûn döneminde gelişme kaydetmiştir. Bu ilim dallarında, büyük ilim adamları yetişmiştir. Tâbiûn devri, bütün ilim dalları için gelişme devri durumundadır.
Tâbiûn'un fazileti, Kur'an'a dayanmaktadır:
"Onlardan sonra gelenler derler ki: Rabb'imiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimide inananlara karşı bir kin bırakma! Rabb'imiz, sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" (el-Haşr, 59/10).
Bu ayette, Tâbiûn'un güzel vasıfları dile getirilmiştir. Onların dönemi, bu ayet nazil olduktan sonra gelmiştir. Onların döneminden önce, Yüce Allah onlardan överek bahsetmiştir.
Ayette ifâde edildiği gibi, insanlar arasında ırk, mekân, vatan, kabile, renk gibi hiç bir ayırım yapmadan, bütün imân ehli için dua etmişlerdir. Tâbiûn, tevhid, imân ve inanç kervanı, duaları da imân duasıdır. Onlar, ne şerefli bir kervan ve duaları, ne güzel bir duadır![4]
Konu ile ilgili olan diğer bir ayetin meâli şöyledir:
"Muhâcirlerden ve Ensârdan (İslâm'a girmekte) ilk önce geçenler ile bunlara güzelce tabi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. (Allah) onlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur." (et-Tevbe: 9/100)
Ayette geçen "tabi olanlar" ifâdesi, müfessirler tarafından iki mana da yorumlanmıştır. Birincisi, onları takib eden, onlardan sonra gelen Tâbiûn nesli demektir. İkincisi ise, kıyâmet gününe kadar din, imân, ahlak ve takvada onlara tabi olan insanlar olarak kabul edilmiştir.[5]
Hz. Muhammed (s.a.s) de, çeşitli hadislerde Tâbiûn'u övmüş, methetmiştir:
"Ne mutlu beni görüp imân edene! Ne mutlu beni göreni görene!.."[6]
"Ümmetimin en hayırlıları, benim zamanımda yaşayan Sahabelerdir. Ondan sonra, onlardan sonra gelen nesildir ve ondan sonra hayırlı olanlar da, onlardan sonraki nesildir"[7]
Tâbiûn'un son tabakasını, en son ölen Sahabeyi görenler oluşturmuştur. Buna göre son tabi, Mekke'de Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile'yi gören Halef b. Halife'dir (180/796). Halef'in ölümüyle Tâbiûn'un sona erdiği kabul edilir.[8]
Tâbiî, Hâkim en-Neysâburî'nin de dâhil bulunduğu, ulemâdan ekseriyetin kabul ettiği tarife göre, Sahâbe (radıyallahu anhüm)'den biriyle veya birkaçıyla karşılaşmış olan mümin kimsedir. Sahâbeliğin sübûtunda imâna mukârin olmak şartıyla uzaktan bile olsa Resûlullah'ı görmek yeterli sayıldığı halde burada, Sahâbî ile mülâkat şart koşulmuştur. Hattâ İbnu Hibbân, görüşmeyi de yeterli bulmayıp, sahâbeden gördüğünü ve işittiğini zabtedecek yaşta olması şartını koşar. Bağdâdî, Sahâbî ile olacak Lika'nın kısa değil, bir müddet devam edecek bir sohbet olması gereğinde ısrar eder. Bu farklı görüşlere rağmen ekseriyet karşılaşmayı yeterli gördüğü için, Enes' (radıyallahu anh)'i görmüş bulunan A'meş'i (V. 148/765), Yahya İbnu Ebî Kesîr'i (V. 129/746), Cerîr İbnu Hâzım'i (V. 170/786) Tâbiîn'den saymışlardır. Keza Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh)'i gördüğü için Musa İbnu Ebî Aişe'yi; Abdullah İbnu Ebî Evfa (radıyallahu anh)'yı gördüğü için Mansûr İbnu el-Mu'temîr'i (132/749) Tâbiîn'den saymışlardır. Halbuki bunların görmeleri mücerred bir görmedir, hiçbirinin sahâbilerden muttasıl rivâyetleri mevcut değildir.[9]
Tabileri bilmenin, hiç şüphesiz onları sahabilerle karıştırmamak, etbau't-tabiinden olanları da tabii saymamak bakımlarından önemi büyüktür. Tabiiler, İslam kültürünü ve davetini sonrakilere ulaştırmakta sahabilerden görevi devralmış bir nesildir.
Tabiilerin en büyüğü ve faziletlilerinin kim olduğu konusu, her şehir ve yöre halkınca farklı şekilde tesbit edilmişse de genelde Said b. El-Müseyyeb (veya el-Müseyyib) kabul edilmiştir. Uveys el-Karani'dir diyenler de vardır. Hatta Ömer b. El-Hattab'ın "Tabiinin en hayırlısı kendisine Uveys denilen kişidir." [10] Buna göre Uveys el-Karani'yi tabiin'in en hayırlısı kabul etmek gerekmektedir.
Hanımlardan da Hafsa binti Sirin ve Amra binti Abdirrahman sayılmalıdır.
Tabiilerin ilimler tarihindeki en büyük rolü, başta hadis ilmi olmak üzere İslami ilimlerin tedvin, tasnif ve neşrini gerçekleştirmekte kendisini gösterir. Medine, Mekke, kufe'nin fıkıh ve hadis ilimlerinin merkezleri olarak dikkat çekmesi hep bu dönemde olmuştur.[11]

---

[1] Celâluddin es-Süyûtî, Tedribu'r-Râvi fi Şerhi Takribi'n-Nevev, Mısır 1379, s. 416 vd.
[2] Zeynuddin Ahmed b. Ahmed b. Abdullatif ez-Zebıdî, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, trc. Ahmed Naim, Ankara 1970, Mukaddime, s. 30 vd.
[3] Mahmud Hüseyn ez-Zehebî, et-Tefsû ve'l-Mufessirûn, Lübnan 1976, 1, 99 vd.
[4] Seyyid Kutub, Fi Zilâli'l-Kur'an, Beyrut, tsz., XXVIII, 41 vd.
[5] el-Kâdı Beydâvi, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vl, Mısır 1955, I, 207; Muhammed Ali es-Sâbûnı, Safvetu't-Tefâsir, İstanbul 1987, I, 559.
[6] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/248, 257, 264.
[7] Buhârî, Fedâilu's-Sahabe: 1, Rikâk: 7.

[8] Nureddin Turgay, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/71-72. Tabiilerin ilk vefat edeni Ebu Zeyd Ma'mer b. Yezid (30/651)'dir. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 88.)
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/535-536.
[10] Bk. Şerhu Elfiye: 4/55.
[11] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 87-88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tâbiîlerin Tabakaları:

Sahâbe gibi Tâbiîn'in tabakalara ayrılmasında da ihtilâf edilmiştir. Bunları Müslim üç, İbnu Sa'd dört tabakaya ayırır. Hâkim onbeş tabaka teklif ederse de bütün tabakaları açık seçik beyan edip, her tabakaya ait isimleri zikredememiştir. Bu sebeple hepsini zikretmekten ziyade iki noktaya temas edip geçeceğiz:
Hâkim'in Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis'te belirttiğine göre:
1) Büyük Tabiiler Tabakası: Sahabelerin büyüklerinden hadis rivayet edenler. İlk tabakayı Aşere-i Mübeşşere ile karşılaşanlar teşkil eder: Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Kays İbnu Ebî Hâzım, Ebu Osman en-Nehdî, Kays İbnu Ubâd, Ebu Sâsan... gibi.
2) Orta Yaşlı Tabiiler Tabakası: Sahabe ve tabiinden hadis rivayet edenler. el-Esved İbnu Yezîd, Alkame İbnu Kays, Mesrûk İbnu'l-Ecda, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman, Hârice İbnu Zeyd vs.
3) Küçük (Genç) Tabiiler Tabakası: Bunlar, Hz. Peygamber zamanında küçük yaşta olan sahabilerden hadis rivayet edebilen ve uzunca yaşayan sahabilere kendileri çocuk yaşlarındayken kavuşabilenler. Âmir İbnu Şurâhî'l eş-Şa'bî, Ubeydullah İbnu Abdillah ve akranları...
Hâkim bu kısa bilgiden sonra: "Tâbiîn onbeş tabakadır, sonuncu tabaka Basralılardan Enes (radıyallahu anh)'e, Kûfelilerden Abdullah İbnu Ebî Evfa'yı, Medînelilerden Sâib İbnu Yezîd'e, Mısırlılardan Abdullah İbnu'l-Hâris'e... rastlayanlardır" der.
Tâbiîn, daha önce kaydettiğimiz ve mütevâtir olduğunu belirttiğimiz *"İnsanların en hayırlıları benim asrımdakilerdir..."* hadisinde tebcil edilen ikinci nesli teşkil eder. Bunların sayıları hususunda rakam verilmemiştir. Ama Ashab'ın her tarafa dağılmış olmaları sebebiyle miktarları çoktur. İslamî ilimlerin gelişmesinde bu altın neslin büyük hizmeti olmuştur. Hadîslerin cem ve tedvîninde bunlar hizmet sunmuşlardır.
Bunlardan en çok hizmet ve eser sunulan bölgelere göre şöyle zikredebiliriz:
Mekke'de: İkrime (V. 105/723) (Abdullah İbnu Abbas'ın kölesi), Ata İbnu Ebî Rabâh (V.115/733), Ebu'z-Züheyr Muhammed İbnu Müslim (V. 128/745).
Medîne'de: Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb (V. 93/711), Urve İbnu'z-Zübeyr (V.94/712), Sâlim İbnu Abdillah İbni Ömer (V. 106/724), Süleyman İbnu Yesâr (V.93/711), el-Kâsım İbnu Muhammed İbni Ebî Bekr (V. 112/730), Abdullah İbnu Ömer'in kölesi Nâfi (V. 117/735), Muhammed İbnu Şihâb ez-Zührî (V.124/741), Ebu'z-Zinâd (V.130/747).
Kûfe'de: Alkame İbnu Kays (V. 62/681), İbrahim en-Neha'î (v.96/714), Âmir İbnu Şürâhîl eş-Şa'bî (V.104).
Basra'da: el-Hasen el-Basrî (V.110/728), Muhammed İbnu Sîrîn (V.110/728), Katâde (V.117/735).
Şam'da: Kabîsa (V.86/704), Ömer İbnu Abdilazîz (V.101/719), Mekhûl (V.118/736).
Yemen'de: Tâvus İbnu Keysân (V.106), Vehb İbnu Münebbih (V.110/728). [1]
Tabiin neslinin meşhurları arasında Said b. El-Müseyyeb ve Ebu Hanife bulunmaktadır.
Tabiilerin sayısı hakkında kesin bir rakam verme imkanı yoktur. Cahiliyye dönemini ve Hz. Peygamber zamanını idrak etmiş olmalarına ve müslüman da olmuş olmalarına rağmen Hz. Peygamber'le görüşemeyen ancak sahabilerle görüşebilen muhadramlar da tabilerdir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/536-537.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 88-89.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Babların Tanzîmi:

Bu meselede de Buhârî'ye benzer, zira o da fıkıh yapmak, bab başlıklarında ifade ettiği ahkâm-ı fıkhîye'yi sahîh hadîslerle delillendirmek maksadıyla hadîsleri kaydetmiş, eserine bu maksada uygun bir tertip ve tanzîm kazandırmış idi. Ancak, Tirmizî, Müslim'in espirisini de gözden uzak tutmamıştır. Yâni, hadîslerin muhtelif tarîklerini de aynı anda göstermeye gayret etmiştir. Ne var ki turûk'u bir arada gösterirken Müslim'in tarzından ayrılır. Müslim her tarîk'de mevcut en küçük farkları bile gösterdiği halde, Tirmizî daha ziyâde mânaya tesir edebilecek farklılıklara dikkat çeker. Senetleri öylesine kısaltır ki, çoğu kere, hadîsin, sâdece sahâbeden olan râvilerini zikreder. Meselâ hadîsi kaydettikten sonra: "Ve fi'l-bâb an fülan, an fülan, an fülan..." diyerek birçok isim zikreder. Bu isimler, o konuda rivâyet edilen diğer hadîslere işâret eder. Her isim ilgili hadîsi rivayet eden bir sahâbîye aittir. Dikkat çekilen bu rivâyetler, Tirmizî'nin başka bablarında kaydedilmiş olabileceği gibi, kaydedilmemiş de olabilir.
Makdisî, en azından bir kısım babların tanziminde Tirmizî'nin takip ettiği yolu şöyle açıklar:
"Merhûmun tâkip ettiği metodlardan biri şudur: Önce, senedi sahîh olarak bir sahâbî'ye -ki bu Sahâbî'nin rivâyet ettiği hadîsler diğer sahîh kitaplarda tahrîc edilmiş olacak- ulaşan bir hadîsin ifâde ettiği (hüküm ve) mânâya uygun olarak bir bâb başlığı koyar. Sonra başlıktaki bu hükmü, hadîsi diğer kitaplarda tahrîc edilmemiş olan bir sahâbînin rivâyetini -ki bunu tarîki de bâb başlığında kastedilmiş olan hadîsin tarîkinden farklıdır- vererek beyân eder ki bu davranış hükmün sahîh olduğu hâllerde câridir. Sonra rivâyete şu sözü ekler: "Bu bâbta falan ve fâlan (sahâbî) den de rivâyet mevcuttur." Bu sayılanlar arasında, bâbtaki hükme esâs teşkîl edilen rivâyeti yapan meşhûr sahâbî ve diğerlerinin ismi de mevcuttur. Bu metodu sâdece bâzı bâblarda tâkip eder."
Tirmizî'nin bu davranışından maksad, o hadîs, sened yönüyle zayıf olsa bile, sahîh olan bir hadîse hükümde tevafuk etmekle, metnin ifâde ettiği ahkâm yönüyle sıhhatini göstermek ve bu rivâyeti korumaktır.
Yeri gelmişken bir kere daha hatırlatalım ki, hadîsler hakkında verilen "sahîh" veya "zayıf" hükmü nefsülemr'e bakmaz, zâhire bakar. Aynı ahkâmı ihtiva eden bir hadis, bazan bir kaç tarîkten ulaşır, bu tarîklerden biri esas alınınca hadîs "zayıf" addedildiği halde, diğer biri esas alınınca "sahîh" addedilir. Çünkü hüküm zâhire göre verilir, nefsülemr'i yâni gerçeği Allah bilir. Tirmizî, bu durum sebebiyle, zaafı şiddetli olan bâzı râvilerden de rivâyet almaktan çekinmemiştir: Muhammed İbnu Sâd el-Kelbî ve Muhammed İbnu Sâd el-Maslûb gibi. Bunların durumunu belirtmekten başka, rivâyetlerini mûteber olan başka tarîklerden de kaydetmiştir.
Tirmizî'nin bu davranışı ona Sahîheyn'le kıyaslayınca bazı farklılıklar ve hatta üstünlükler kazandırır:
1- Sahîheyn'de bile bulunmayan bir kısım sahîh hadîsleri ihtiva eder.
2- Yine Sahîheyn'de bulunmayan çok miktarda hasen ve zayıf hadîsleri ihtiva eder. Bir kısım âlimlerin zayıf hadîsle amel etmeyi esas aldığını düşünürsek bunun ehemmiyetini daha iyi anlarız.[1]
3- Ravilerin hallerini açıkça beyan eder. Buhârî ve Müslim bu işi, sâdece hadîs ilminde ihtisas yapmış, ilel'i bilen kimselerin anlıyacağı gâmız bir işaretle yaparken Tirmizî herkesin anlayabileceği çok açık bir üslûbu seçmiştir.
4- Sahîheyn, bir babta bulunan en sahîh hadîsleri kaydetmek ve onlarla yetinmek gayretine düşerken, Tirmizî ele aldığı baba giren sahîh, hasen, zayıf, sâlim, muallel hadîsleri de kaydetmekten çekinmemiştir. Zira, ahkâm-ı şer'iyye her zaman sahîh hadîsle değil, bazı kere de hasen ve hatta -turûk'un çoğalması hâlinde- zayıf hadîsle sübût bulur.
5- Zayıf hadîslerin zayıf olduğunu bildirdiği için zayıfın hasen veya sahîh sayılmasından doğabilecek mahzurlar önlenmiş oluyor.
6- Kendisiyle itibar edilebilecek hadîsler anlaşılıyor.
7- Âlimlerin, haklarında cerh ve ta'dîl hususunda ihtilaf ettikleri şahıslar tanıtılmış olmaktadır. Ayrıca, mezheplerin, istidlâl'de delilleri ve ihtilafları da Tirmizî'de bilinmektedir.[2]

---

[1] Zayıf hadîsle amel bahsini ayrıca ele alacağız. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/239-241.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tâbiîlerin Tabakaları:

Sahâbe gibi Tâbiîn'in tabakalara ayrılmasında da ihtilâf edilmiştir. Bunları Müslim üç, İbnu Sa'd dört tabakaya ayırır. Hâkim onbeş tabaka teklif ederse de bütün tabakaları açık seçik beyan edip, her tabakaya ait isimleri zikredememiştir. Bu sebeple hepsini zikretmekten ziyade iki noktaya temas edip geçeceğiz:
Hâkim'in Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis'te belirttiğine göre:
1) Büyük Tabiiler Tabakası: Sahabelerin büyüklerinden hadis rivayet edenler. İlk tabakayı Aşere-i Mübeşşere ile karşılaşanlar teşkil eder: Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Kays İbnu Ebî Hâzım, Ebu Osman en-Nehdî, Kays İbnu Ubâd, Ebu Sâsan... gibi.
2) Orta Yaşlı Tabiiler Tabakası: Sahabe ve tabiinden hadis rivayet edenler. el-Esved İbnu Yezîd, Alkame İbnu Kays, Mesrûk İbnu'l-Ecda, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman, Hârice İbnu Zeyd vs.
3) Küçük (Genç) Tabiiler Tabakası: Bunlar, Hz. Peygamber zamanında küçük yaşta olan sahabilerden hadis rivayet edebilen ve uzunca yaşayan sahabilere kendileri çocuk yaşlarındayken kavuşabilenler. Âmir İbnu Şurâhî'l eş-Şa'bî, Ubeydullah İbnu Abdillah ve akranları...
Hâkim bu kısa bilgiden sonra: "Tâbiîn onbeş tabakadır, sonuncu tabaka Basralılardan Enes (radıyallahu anh)'e, Kûfelilerden Abdullah İbnu Ebî Evfa'yı, Medînelilerden Sâib İbnu Yezîd'e, Mısırlılardan Abdullah İbnu'l-Hâris'e... rastlayanlardır" der.
Tâbiîn, daha önce kaydettiğimiz ve mütevâtir olduğunu belirttiğimiz *"İnsanların en hayırlıları benim asrımdakilerdir..."* hadisinde tebcil edilen ikinci nesli teşkil eder. Bunların sayıları hususunda rakam verilmemiştir. Ama Ashab'ın her tarafa dağılmış olmaları sebebiyle miktarları çoktur. İslamî ilimlerin gelişmesinde bu altın neslin büyük hizmeti olmuştur. Hadîslerin cem ve tedvîninde bunlar hizmet sunmuşlardır.
Bunlardan en çok hizmet ve eser sunulan bölgelere göre şöyle zikredebiliriz:
Mekke'de: İkrime (V. 105/723) (Abdullah İbnu Abbas'ın kölesi), Ata İbnu Ebî Rabâh (V.115/733), Ebu'z-Züheyr Muhammed İbnu Müslim (V. 128/745).
Medîne'de: Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb (V. 93/711), Urve İbnu'z-Zübeyr (V.94/712), Sâlim İbnu Abdillah İbni Ömer (V. 106/724), Süleyman İbnu Yesâr (V.93/711), el-Kâsım İbnu Muhammed İbni Ebî Bekr (V. 112/730), Abdullah İbnu Ömer'in kölesi Nâfi (V. 117/735), Muhammed İbnu Şihâb ez-Zührî (V.124/741), Ebu'z-Zinâd (V.130/747).
Kûfe'de: Alkame İbnu Kays (V. 62/681), İbrahim en-Neha'î (v.96/714), Âmir İbnu Şürâhîl eş-Şa'bî (V.104).
Basra'da: el-Hasen el-Basrî (V.110/728), Muhammed İbnu Sîrîn (V.110/728), Katâde (V.117/735).
Şam'da: Kabîsa (V.86/704), Ömer İbnu Abdilazîz (V.101/719), Mekhûl (V.118/736).
Yemen'de: Tâvus İbnu Keysân (V.106), Vehb İbnu Münebbih (V.110/728). [1]
Tabiin neslinin meşhurları arasında Said b. El-Müseyyeb ve Ebu Hanife bulunmaktadır.
Tabiilerin sayısı hakkında kesin bir rakam verme imkanı yoktur. Cahiliyye dönemini ve Hz. Peygamber zamanını idrak etmiş olmalarına ve müslüman da olmuş olmalarına rağmen Hz. Peygamber'le görüşemeyen ancak sahabilerle görüşebilen muhadramlar da tabilerdir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/536-537.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 88-89.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

Bid'atlardan Sakınmak
Bid'atlardan ve Temeli Dine Dayalı Olmaksızın Sonradan Ortaya Çıkan İşlerden Sakınmak 5

İyi veya Kötü Çığır Açanlar 18

Hayra Öncülük Etmek
Doğruluk veya Sapıklığa Çağrıda Bulunmak 26

İyilik ve Takvada Yardımlaşmak 40

Nasihat 51

İyiliği Emir Kötülükten Nehiy..... 64

İyiliği Emir Kötülükten Nehyettiği Halde Sözü İle İşi Birbirine Aykırı Olan Kişinin Acıklı Sonu 105

Emaneti Yerine Getirmek 111

Zulüm
Zulmün Haramlığı ve Haksız Olarak Elde Edilen Şeyleri Sahiplerine Geri Verme Gereği 131

Müslümanların Dokunulmaz Hakları
Müslümanların Dokunulmaz Haklarına Saygı Göstermek, Haklarının Açıklanması ve Onlara Karşı Şefkat ve Merhametli Olma Gereği 175

Ayıpları Örtmek
Müslümanların Ayıplarını Örtmek ve Zorunlu Olmadıkça Ortaya Çıkarmaktan Sakınmak 217

Müslümanların İhtiyaçlarını Karşılamak..... 225

Şefaat 234

İnsanların Arasını Bulmak..... 240

Güçsüz Müslümanlar İle Fakirlerin ve Adı Sanı Anılmayanların Değeri Yetimleri ve Kimsesizleri Korumak
Yetimleri, Kız Çocuklarını, Zayıf, Yoksul ve Gönlü Kırık Kimseleri Hoş Tutmak, Onlara İyilik Edip Şefkat Göstermek, Kendilerine Mütevazi Davranıp Kol Kanat Germek 285

Kadınlara İyi Davranmak 315

Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları 339

Ailenin Geçimi..... 357

Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek 373

Ailenin Din Eğitimi
Ailesine, Çocuklarına ve İdaresi Altında Bulunanlara Allah'a İtaatkâr Olmayı Emretmek ve Onları Allah'a Karşı Gelmekten Sakındırmak, Kendilerini Eğitmek ve Dinin Yasaklarından Uzaklaştırmak 378

Komşu Hakkı ve Bununla İlgili Tavsiyeler 392

Ana Babaya İyilik ve Akraba Ziyareti 409

Ana Babaya Karşı Gelmenin ve Akraba İle İlgi Kesmenin Haram olduğu..... 480

Baba Dostlarına İkram
Ana Baba Dostlarına, Akrabaya, Eşine ve İkrama Layık Kimselere İyilik Etmenin Fazileti..... 497

Ehl-i Beyt'e Saygı
Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine Saygı ve Onların Üstünlükleri 509

Âlimlere Saygı
Âlimlere, Büyüklere ve Fazilet Sahibi Kişilere Saygı Göstermek, Onları Başkalarına Üstün Tutmak, ToplantılardaÖne geçirmek ve Üstünlüklerini Belirtmek, Takdir Etmek 519

Fazîlet Sahiplerini Ziyaret Etmek
Fazîlet Sahiplerini Ziyaret, Onlarla Beraber Olup Sohbet ve Muhabbet Etmek, Onlardan Ziyaret ve Dualarını İstemek ve Mübarek Yerleri Ziyaret Etmek..... 543

Allah İçin Sevmek
Allah İçin Sevmenin, Bunu Teşvik Etmenin Fazileti, Kişinin Sevdiği Kimseye Sevdiğini Söylemesi ve Sevildiğini Öğrenen Kimsenin Söyleyeceği Sözler 576

İÇİNDEKİLER

Bid'atlardan Sakınmak
Bid'atlardan ve Temeli Dine Dayalı Olmaksızın Sonradan Ortaya Çıkan İşlerden Sakınmak 3

İyi veya Kötü Çığır Açanlar 10

Hayra Öncülük Etmek
Doğruluk veya Sapıklığa Çağrıda Bulunmak 15

İyilik ve Takvada Yardımlaşmak 23

Nasihat 29

İyiliği Emir Kötülükten Nehiy..... 37

İyiliği Emir Kötülükten Nehyettiği Halde Sözü İle İşi Birbirine Aykırı Olan Kişinin Acıklı Sonu 61

Emaneti Yerine Getirmek 64

Zulüm
Zulmün Haramlığı ve Haksız Olarak Elde Edilen Şeyleri Sahiplerine Geri Verme Gereği 76

Müslümanların Dokunulmaz Hakları
Müslümanların Dokunulmaz Haklarına Saygı Göstermek, Haklarının Açıklanması ve Onlara Karşı Şefkat ve Merhametli Olma Gereği 103

Ayıpları Örtmek
Müslümanların Ayıplarını Örtmek ve Zorunlu Olmadıkça Ortaya Çıkarmaktan Sakınmak 128

Müslümanların İhtiyaçlarını Karşılamak..... 132

Şefaat 137

İnsanların Arasını Bulmak..... 140

Güçsüz Müslümanlar İle Fakirlerin ve Adı Sanı Anılmayanların Değeri..... 151

Yetimleri ve Kimsesizleri Korumak
Yetimleri, Kız Çocuklarını, Zayıf, Yoksul ve Gönlü Kırık Kimseleri Hoş Tutmak, Onlara İyilik Edip Şefkat Göstermek, Kendilerine Mütevazi Davranıp Kol Kanat Germek 168

Kadınlara İyi Davranmak 187

Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları 201

Ailenin Geçimi..... 212

Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek 221

Ailenin Din Eğitimi
Ailesine, Çocuklarına ve İdaresi Altında Bulunanlara Allah'a İtaatkâr Olmayı Emretmek ve Onları Allah'a Karşı Gelmekten Sakındırmak, Kendilerini Eğitmek ve Dinin Yasaklarından Uzaklaştırmak 224

Komşu Hakkı ve Bununla İlgili Tavsiyeler 232

Ana Babaya İyilik ve Akraba Ziyareti 242

Ana Babaya Karşı Gelmenin ve Akraba İle İlgi Kesmenin Haram olduğu..... 286

Baba Dostlarına İkram
Ana Baba Dostlarına, Akrabaya, Eşine ve İkrama Layık Kimselere İyilik Etmenin Fazileti..... 296

Ehl-i Beyt'e Saygı
Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine Saygı ve Onların Üstünlükleri 303

Âlimlere Saygı
Âlimlere, Büyüklere ve Fazilet Sahibi Kişilere Saygı Göstermek, Onları Başkalarına Üstün Tutmak, ToplantılardaÖne geçirmek ve Üstünlüklerini Belirtmek, Takdir Etmek 310

Fazîlet Sahiplerini Ziyaret Etmek
Fazîlet Sahiplerini Ziyaret, Onlarla Beraber Olup Sohbet ve Muhabbet Etmek, Onlardan Ziyaret ve Dualarını İstemek ve Mübarek Yerleri Ziyaret Etmek..... 323

Allah İçin Sevmek
Allah İçin Sevmenin, Bunu Teşvik Etmenin Fazileti, Kişinin Sevdiği Kimseye Sevdiğini Söylemesi ve Sevildiğini Öğrenen Kimsenin Söyleyeceği Sözler 343

18- ??? ??????? ?? ??????? ???????? ??????

BİD'ATLARDAN SAKINMAK

BİD'ATLARDAN VE TEMELİ DİNE DAYALI OLMAKSIZIN SONRADAN ORTAYA ÇIKAN İŞLERDEN SAKINMAK

Âyetler

???????? ?????? ???????? ?????? ??????????

1. "Gerçeğin ötesinde sapıklıktan başka ne var ki?" Yûnus sûresi (10), 32

Bu âyet-i kerîme, hak ile dalâlet arasında bir bağ olmadığını ortaya koymaktadır. Haktan ayrılan mutlaka dalâlete düşer, sapıklık batağına saplanır. Allah'dan başka rab arayan, bâtıl yollara dalar, uydurma ilahlara inanır, tevhid akidesinden ayrılarak şirke sapar.

Gerçeği gören, bilen ve tanıyan kimse, nasıl olur da sapıklığa değer verip onu tercih eder? İnsana yakışan hakkın yanında ve hakta olmaktır. Her çeşit bid'at ve temeli dine dayanmayan, sonradan uydurulmuş her şey sapıklıktır. Sapıklığın her türü reddedilmiştir, makbul değildir.

???? ?????????? ??? ????????? ??? ??????

2. "Biz kitabda hiçbir şeyi eksik bırakmadık." En'âm sûresi (6), 38

Âlimler ve müfessirler, burada geçen **"kitab"** dan maksadın ne olduğunu farklı şekilde anlayıp yorumlamışlardır. Bir kısmı, her şeyin yazılı olduğu **"kitab"**dan maksadın **levh-i mahfûz** olduğunu, çünkü bütün mahlûkatın ahvâlinin yalnızca orada yazılı bulunduğunu söylemişlerdir. Her şeyi bilen Allah Teâlâ'nın yarattıklarından bir tanesinin bile rızkını ve yönetimini unutması söz konusu değildir. Âlemde cereyan edecek olan herşeyin hali, durumu ve bilgisi tamamen ve bütün ayrıntılarıyla **levh-i mahfûz'**da yazılı olup Allah katında bilinmektedir.

Bir kısım âlimler de **"kitab"**dan maksadın Kur'ân-ı Kerîm olduğunu söylemiştir. Çünkü Kur'an'da insanlığın ihtiyacı olan delil ve tekliflerden hiçbiri ihmal edilmemiştir; hepsi ya kısaca veya tafsilâtlı olarak bildirilmiştir. Tabii ki şu anda cerayan eden veya ilerde meydana gelecek her hâdiseyi, tek başına düşünmek ve bizzat kendileri fiilen yaşamak isteyenler, hiçbir âyeti okuyamaz, anlayamazlar. Ancak bu yönde başkalarına ibret olurlar. Meselâ bir kimsenin başına taş yağmasını, bir insanı yıldırım çarpmasını tek başına bir olay olarak görmekte hiçbir fayda söz konusu olamaz. Kur'ân-ı Kerîm'deki bütün ferdî vak'aları buna kıyas edebiliriz. Bunun bir âyet olması veya bir kıymet ifade etmesi, benzer olayların kendi başına da gelebileceğini düşünerek, ondan

sakınma ve korunma yolları aramasına bağlıdır.

İşte bu anlamda olmak üzere, Kur'an bize her şeyi saymış, herhangi bir şeyi eksik bırakmamıştır. Her şeyin bilgisi, delâleti veya işareti Kur'an'da mevcuttur.

Kâinatı bir kitap kabul edip, bütün varlıkları o kitabın kelime ve delâletleri, nakış ve hatları olarak görenler de vardır. Buna da **"kâinat kitabı"** denilmiştir. O halde kâinattaki her şeyden alınacak bir ders, bir ibret vardır.

Neticede biz bunların her birini yine Kur'an'dan öğreniyoruz.

????? ???????????? ??? ?????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????????
???????? ?????????? ???????

?????? ?? ??????

3. "Bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, çözüm için, Allah'a ve Resûlüne başvurun."

Nisâ sûresi (4), 59

Allah ve Resûlü'nün ölçülerine, Kur'an ve Sünnet'in hakikatlerine uymayan çözümler, insanı ve toplumu çözümsüzlüğe götürür. Kişiler ve hattâ toplumlar bazı kere en mükemmel çözümün kendi buldukları ve uyguladıkları yollar, yöntemler ve sistemler olduğuna inanırlar. Hattâ başkalarını da buna inandırabilirler. Fakat, fikir ve düşünceleri, sistemleri iflas edince, herkes, ne büyük yanlışlıklar yapıldığını, ne korkunç insanlık suçları işlendiğini görür. Heyhat! İş işten geçmiş, binlerce, milyonlarca insan heder olmuş, milletler dinsizleşmiş, insanlık hasletlerinden uzaklaşmış, ülkeler târ ü mâr olmuş, yeryüzünün dengesi bozulmuştur. Onu yeniden rayına oturtmak hakkı hakim kılmakla olur.

Yukarıda sayılan olumsuzlukların yaşanmaması için, yeryüzünde Allah ve Resûlü'nün hükmü yürürlükte olmalı, karşısındaki bütün batıllar, bid'atlar, sapıklıklar ve yanlışlar ortadan kaldırılmalı, iyilikler ve güzellikler hakim kılınmalıdır.

Bu âyetin tamamının açıklaması **"Sünneti Koruma"** bahsinde geçmişti.

??????? ?????? ???????? ??????????? ????????????? ????? ??????????? ????????? ??????????
?????? ??? ?????????

4. "İşte bu benim dosdoğru yolumdur, ona uyun. Sizi Allah yolundan ayırıp, parçalayacak yollara uymayın." En'âm sûresi (6), 153

Bu âyet-i kerimeden önce geçen âyetlerde, iman ve tevhid, emirler ve nehiyler, bazı önemli hükümler zikredilmiştir. Dosdoğru yol diye tavsiye edilen hususlar bunlardır. Sayılan bu esaslar semâvî kitapların hiçbirinde nesh edilip kaldırılmamış, tam aksine bütün dinlerde temel esaslar olarak korunmuştur. Bunlar şirkten sakınma, ana babaya iyilik, yoksulluk yüzünden evladı öldürmemek, açık ve gizli her türlü fuhşiyattan uzak durmak, haksız yere insan öldürmemek, yetim malı yememek, ölçü ve tartıyı tam tutmak, adâletten ayrılmamaktır. İşte bunlar dosdoğru yol olup, dinin esasıdır.

Bunun dışındaki birçok yollar, muhtelif dinler, mezhepler, bid'atler ve sapıklıklar, inananları firka firka, grup grup yapıp Allah yolundan ayırır ve parçalar.

Allah'a gittiği sanılan birçok yollar vardır. Nitekim, **"Allah'a giden yol, yaratılmışların sayısıncadır"** denilmiştir. Fakat bütün bunların içinde gerçekten Allah'a ulaştıran ve Allah ile resulleri tarafından davet olunan hak yol bir tanedir. Bu yol, kendisine girenleri toplayan, birleştiren, dağıtmayan, aldatmayan tevhid yoludur. Hak birdir, bâtıl ise çoktur. Tebliğ ve dâvet metodlarının değişik olması, hakkın da farklı ve değişik olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Tebliğ yollarının her birinde hakkın hükmü bir olup, çeşit çeşit değildir. Bu ise Peygamber'in tuttuğu yoldur. Allah'ın yolunu bulmak isteyenlerin Peygamber'e uyması zorunludur. Peygamber'in yolu dışındaki yollar, bid'attır, dalâlettir, sapıklıktır. Bu sebeple Peygamber'i rehber, önder ve örnek edinmek hak yolun temelidir.

???? ??? ??????? ?????????? ?????? ?????????????? ??????????? ?????? ?????????? ??????
??????????? ???????? ??????? ????????

5. "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı bağışlasın." Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Allah sevgisi, bir mü'min için en üstün duyguların başında gelir. İnsanoğlu, sevmekten daha çok sevilmeyi arzu eder. Bu sebeple Allah'ın sevgisini kazanmak, ulaşılabilecek en üstün seviyedir. Çünkü bu seviyeye ulaşandan Allah hoşnut ve razı olmuş demektir. Allah'ın kendisinden razı olduğu kimse ise, dünya ve âhirette saâdete nâil olur, en kıymetli nimetlere kavuşur. Cenneti ve cemâlullahı müşâhedeyi hak eder. Bunlar hayatın gayesidir ve âhiretin en büyük saâdetleridir. Bütün bu nimetlere nâil olmak için Allah'ın Resûlü'ne uymamız gerektiğine bu âyet delâlet ediyor. Allah'ın kulunu sevmesi, kulun peygambere tâbi olma, uyma, onun yolunu ve izini takip etme şartına bağlanmış bulunmaktadır. Çünkü sevgi sadece sözle değil seven kimsenin sevdiğinin emrine, arzu ve isteklerine uymasıyla olur.

Bid'atlardan ve dinde aslı olmayan birtakım bâtıl ve yanlış yollara sapmaktan kurtulmanın çaresi, örnek ve önderimiz bulunan Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hak ve doğru olan aydınlık yoluna uymaktan ibarettir. Âyetin açıklaması **"Sünnetin Ortaya Koyduğu Edebleri Koruma"** bahsinde de geçmişti.

Hadisler

171- ?? ?????? ? ??? ?????? ???? ? ???? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ?? ????????? ????? ??? ?????? ?????? ???? ????? » ????? ???? .

??? ????? ?????? : « ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? » .

171. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez."

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

"Kim bizim dinimizde olmayan bir şey yaparsa o merduttur, makbul değildir."

Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdiye 17,18. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 2

Açıklamalar

Bu hadis, İslâm'ın en önemli temellerinden birini teşkil eder. Kitab ve Sünnet esasına dayanmayan her şey merdut, yani kabul edilemez niteliktedir. Böyle bir şey dinden sayılmaz ve bâtıl olarak adlandırılır.

Riyâzü's-sâlihîn' in başlangıcında geçen *"Ameller niyetlere göredir"* hadisi, yaptığımız ibadetlerin ve işlerin sevap veya cezasında, kalbî bir amel olan niyetin önemini bize öğretmişti. Bu hadiste ise, ibadet ve tâatler de dahil, yaptığımız her işin görünüşte bile dine, Kur'an ve Sünnet esaslarına uyması gerektiği bize öğretilmiştir. Allah ve Resûlü'nün izin vermediği hiçbir şeyin dinden sayılmayacağını bu hadisin özlü ifadesinden gayet açık bir şekilde anlamış oluyoruz.

Dinde aslı olmayan bir şeyin sonradan ortaya konulması, dinimizde **"bid'at"** diye adlandırılır. Esasen bir çok âyet-i kerime ve sahih hadis, bu veciz kelâmda ifadesini bulmuştur. Biraz önce kısa açıklamalarını vermeye çalıştığımız âyetler, bunlardan sadece bir kaçıdır.

Hz. Peygamber, bu hadisleriyle, dinde haddi aşıp ileri gidenlerin aşırılıklarını, bâtıl yollara sapıp dini tahrif edenlerin tahrifatını din olarak kabul etmemek gerektiğine dikkatimizi çekmektedir. Bunların her biri **bid'at** olarak nitelenmiştir.

Daha dindar olabilmek veya öyle görünmek için Kur'an'da ve Resûl-i Ekrem'in sünnetinde bulunmayan birtakım ibadetler veya Allah'a yakın olmaya vesile sayılabilecek bazı ameller ortaya çıkartan kimse daha dindar değil, dine ilavelerde bulunan bir bid'atçidir. Kendisi ve yaptığı işi asla kabul edilemez. Bunun aksine, dinde bulunup da Kur'an ve Sünnet'e uygun olan ibadet ve amelleri yok sayan, noksanlaştıran veya değiştiren, böylece dini tahrif eden bâtıl ehli de bid'atçıdır. Onlar ve amelleri merdut olup, asla kabul edilemez.

Bu husus, Peygamberimiz'in bir sonraki hadislerinden daha net bir biçimde anlaşılmaktadır. Çünkü orada, sonradan ortaya çıkarılan her şeyin bid'at, her bid'atın da dalâlet, sapıklık olduğu beyan buyurulmaktadır. **Bid'at,** Kur'an ve Sünnet'e dayalı bir temeli ve bu yönde ümmetin uygulaması bulunmayan şeydir. Burada ise **dinde delili olmaksızın ortaya konulan yenilikler** anlamında kullanılmaktadır.

"Her bid'at dalâlettir" sözü bir genelleme ifade etmekte ise de, İslâm âlimleri bu sözle ekseriyetin kastedildiği hükmüne varmışlardır. Zira onlara göre **bid'at,** vâcip, mendub, haram, mekruh ve mübah kısımlarına ayrılır.

Meselâ günümüz sistematiğine göre delilleri ortaya koyarak dinsizlere cevap vermek, İslâm'ı savunmak, teknik imkânlardan yararlanarak dini tebliğ etmek gibi görevler vâcip sayılır.

İlmî kitaplar yazmak, günün şartlarına uygun okullar ve hizmet binaları yapmak menduptur.

Çeşitli yemekler, mahzuru bulunmayan yeni icad edilmiş içecekler kullanmak mübahtır.

Haram ve mekruhların neler olduğu İslâm'ı öğreten kitaplarda, özellikle fıkıh eserleri ve ilmihallerde etraflıca belirtilmiştir.

Dinimiz, ferdin ve toplumun yararına olan şeyleri yasaklamamıştır. Helalleri ve haramları açıklamış, icmâ, kıyas ve ictihadı serbest bırakarak, Kur'an ve Sünnet'in naslarına aykırı olmamak şartıyla, kıyamete kadar ortaya çıkabilecek her konuya karar verme imkânı, yetki ve selâhiyetini âlimlerle, onlara başvuracak yöneticilere bırakmıştır.

Bid'at konusu, İslâm âlimlerinin her asırda ciddiyetle üzerinde durdukları bir konu olmuştur. **İ'tisam** denilen, Kur'an ve Sünnet'e bağlanma konusuyla bid'at hep bir arada mütâlaa edilegelmiştir. Çünkü buraya kadar söylediklerimizden de anlaşılacağı gibi, Kur'an ve Sünnet'in devreden çıkarılması veya ihmal edilmesi, bid'atları doğurur ve onların yetişip gelişmesine zemin hazırlar. O halde **bid'atlara engel olabilmenin yegâne yolu, Kur'an ve Sünnet kültürünü yaygınlaştırmak, bunların hayat tarzı haline gelmesine zemin hazırlamaktır.**

Din, Kur'an'a ve Allah Resûlü'nün sünnetine uymak, ortaya çıkan problemlere Kur'an ve Sünnet'e uygun çareler bulmak ve insanları çözümsüzlüğe mahkûm etmemek suretiyle hayatiyetini ve etkisini sürekli kılabilir. Özellikle hadiste geçen **"dinde olmayan şey"** ifadesi, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmayan îcadların, yasaklanmış bid'atlardan sayılmayacağına işaret kabul edilebilir. Çünkü bir çok yeni icad vardır ki, bunlar fıkhen zarûrî ihtiyaçlardan bile sayılır olmuştur.

Öyle ise bid'atı nasıl algılayacağız?

İmam Şâfiî: **"Kitab'a, Sünnet'e, icmâa ve sahabenin yoluna muhalif olan her şey, saptırıcı, kötü bir bid'at; bunlara muhalif olmayıp hayra yönelik şeyler de iyi ve güzel bir bid'attır"** demektedir. İşte iyi bid'at **(el-bid'atü'l-hasene)** ve kötü bid'at **(el-bid'atü's-seyyie)** denilmesinin sebebi budur. Şâfiî'nin delili ise Hz. Ömer'in sahâbe-i kirâmın camide cemaatle teravih namazı kılmalarını,**"bu ne güzel bid'at"** diyerek tasvib etmesine dayanmaktadır.

Sahâbîler, Peygamber Efendimiz'in zamanında olmayan pek çok işler yapmışlar, onlara cevaz vererek kabulü hususunda icmâ etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir zamanında Kur'an'ın bir mushaf halinde toplanması, Hz. Osman'ın zamanında nüshaların çoğaltılarak çeşitli bölgelere gönderilmesi en çok bilinen örneklerin başında gelir.

Daha sonraki dönemlerde nahiv, ferâiz, hesap, tefsir, isnada dayalı söz ve hadis metinlerinin tamamının yazılmasına yönelik çalışmalar da bunun örneklerinden bir kaçıdır. Bunları bid'at olarak isimlendirsek bile, kötü ve merdut oldukları söylenemez. Çünkü ilmin muhafazası, yayılması ve sonraki nesillere intikâli bu sayede olmuştur.

Konuyu zamanımıza kadar getirmek, basın yayın organlarını, bunların basıldığı modern baskı tesislerini, diğer iletişim vasıtaları ile, askerî ve sivil alandaki bütün gelişmeleri bu tavır ve tarz içinde ele almak zorundayız. Bunların bulunduğu bir dünyaya ayak uydurmayanların yaşama şansı ve hayat hakkı da olmaz.

Aynı şekilde, evlerimizin yapı tarzından, içinde ihtiyaç duyduğumuz malzemeye varıncaya kadar bir çok eşya, zamana, mekâna ve coğrafyaya göre farklılıklar gösterir.

O halde bid'atlerin alanı, yani kötü karşılanan, yasaklanan ve haram olan, sahibini bazı kere iman dairesinin dışına çıkartan bid'atların alanı, itikad, amel

ve muamelât gibi sınırları Allah ve Resûlü tarafından çizilmiş, helal ve haramlığı belirlenmiş sahalardır. Bu hudutları aşanlar ve bunlara aykırı davrananlar bid'at çıkarmış olurlar. Bu tür bid'at ise merduttur, yani kesinlikle kabul edilmez.

İşte bu sebeblerden dolayı, itikâdî mezhepleri **Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat** ve **Ehl-i bid'at ve'd dalâlet** olarak adlandırmışlardır. Akâid kitaplarımız, hangi inanç sapmalarının bid'at ve dalâlet olduklarını delilleriyle birlikte açıklar. Fıkıh kitaplarında da bid'at sayılan ibadet ve muamelât türlerine işaret edilir.

O halde bid'atları, günlük hayatımızda kullandığımız basit anlamıyla algılamak doğru bir yaklaşım ve anlayış sayılmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis, İslâm'ın en büyük temellerinden birini teşkil eder. Bu temel, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olarak sonradan ortaya çıkan her inanç, ibadet ve muamelâtın kabul edilemez oluşudur.
2. Sonradan ortaya çıkan bir takım îcadlar ve ihtiyaçlar, Kur'an ve Sünnet'e aykırı bir ciheti olmadıkça, merdut olan bid'atlar sınıfından sayılmaz.
3. Bid'at, hasene (iyi) ve seyyie (kötü) olmak üzere ikiye ayrılır. Kur'an, Sünnet, icmâ ve sahabe yoluna aykırı olmayanlar iyi, aksi olanlar kötü diye adlandırılır.
4. İslâm âlimleri bid'atları, vâcip, mendup, mübah, haram ve mekruh olmak üzere beş kısımda ele almışlardır. Savaş aletleri îcadı, zamanın şartlarına uygun kuvvet hazırlamak vâciptir. Üniversiteler, enstitüler kurmak, ilmî kitaplar hazırlayıp basmak, ilmi yaymak, insanlara öğretmek, okul binaları yapmak gibi şeyler mendup ve makbuldür. Helal olan şeyleri yeyip içmek mübahtır. Haram ve mekruh ise dinimizce tayin ve tesbit edilmiştir.
5. Bid'atı îcat eden de, onun yolunda ve izinde giden de aynı şekilde günahkârdır.

172- ??? ????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ????? ????????? ???????? ? ????? ??????? ? ????????? ??????? ? ????? ????????? ???????? ?????? ??????? : «??????????? ??????????? » ???????? : « ???????? ????? ????????? ????????? » ????????? ??? ???????????? ? ????????? ? ???????????? ? ?????????: « ?????? ?????? ? ??????? ????? ????????? ??????? ?????? ? ??????? ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ????????? ???????????? ?????? ???????? ???????? » ????? ?????? : « ????? ??????? ??????? ??????? ???? ???????? . ???? ????? ????? ????????? ? ?????? ?????? ??????? ???? ????????? ???????? ???????? » ???? ???? .

???? ??????????? ?? ????????? ? ??? ?????? ??? ? ????????? ?????????? ?? ???? ???????????? ????? ??????????.

172. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe irad ettiği zaman gözleri kızarır, sesi yükselir, **"Düşman sabah ve akşam üzerinize hücum edecek, kendinizi koruyunuz"** diye ordusunu uyaran kumandan gibi öfkesi artar ve şehadet parmağı ile orta parmağını bir araya getirerek:

"Benimle kıyametin arası şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı sırada ben peygamber olarak gönderildim" derdi. Sonra da sözlerine şöyle devam ederdi:

"Bundan sonra söyleyeceğim şudur ki: Sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid'atlardır. Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır." Sonra da şöyle buyurdu:

"**Ben her mü'mine kendi nefsinden daha ileriyim, daha üstünüm. Bir kimse ölürken mal bırakırsa o mal kendi yakınlarına aittir. Fakat borç veya yetimler bırakırsa, o borç bana aittir; yetimlere bakmak da benim görevimdir."** Müslim, Cum'a 43. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz çok çeşitli vesilelerle ashâba hitap eder, o andaki duruma, toplumun psikolojisine uygun konuşmalar yapardı. Arabçada **"hutbe"** denen, dilimizde de aynen kullanılan kelime, bizde olduğu gibi, sadece cuma günü hatibin minberden yaptığı konuşma anlamına gelmez. Bir hatibin, topluluğa hitaben yaptığı her konuşma hutbe olarak isimlendirilir.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in konuşma yaparken gözlerinin kızarması, sesinin yükselmesi, kızması gibi burada anlatılan fizyolojik durumlar, bütün konuşmalarında görülmez. O, bir kötülükten sakındırdığı, bir yasaktan kaçınılmasını istediği veya kötü bir sonuçtan korkuttuğu zaman böyle bir görünüme sahip olurdu. Tehdid eden ve korkutan insanın tavrı elbette böyle olur. Bu şekilde hareket etmesi, şeriata muhalif bir hareketi yasaklamak için de olabilir.

Peygamberimiz, insanların tehlikelere karşı duyarsızlıklarını, bazı hakikatlerden habersiz oluşlarını, ihmalkârlık ve vurdumduymazlıklarını görünce kızmış, öfkelenmiş ve onları ciddi bir biçimde uyarmıştır. Bu uyarı, sadece sahâbeye has değil, ümmetin her ferdini ve her zamanı kapsayıcı niteliktedir. Ayrıca toplumu bilgilendirmekle, irşad ve îkaz göreviyle sorumlu kişiler, vâizler ve hatibler için de yol ve yön gösterici, örnek olucu özellikler taşır.

Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ'nın insanlığa gönderdiği son elçidir. Kur'ân-ı Kerîm bunu açıkça beyan ettiği gibi, kendisi de sık sık hatırlatır. Kıyamete kadar başka bir din, başka bir peygamber, başka bir ilâhî kitap gelmeyecektir. Dünyada yaşanan geçmiş zaman dilimine göre, kalan sürenin çok kısa olduğuna, Resûlullah Efendimiz şehadet parmağıyla orta parmağını birbirine yaklaştırarak dikkat çekmiştir. Ancak bu geri kalan zaman süresinin ne kadar olduğu ve hangi tarihte sona ereceği konusunda kimseye bilgi verilmemiştir. Ayrıca bu ifadeyle Efendimiz, şehadet parmağıyla orta parmak arasında başka parmak olmadığı gibi, benimle kıyamet arasında da başka peygamber yoktur, demek istemiştir.

Burada Peygamberimiz önce Allah'ın kitabı Kur'an'a sonra da kendisinin sünnetine dikkatimizi çekmektedir. Dinin bu iki temeline işaret ettikten sonra, bunlara önem verilmemesi durumunda ortaya çıkacak iki olumsuz noktaya da işaret ederek bizi uyarmaktadır. Bunlar da, sonradan ortaya çıkarılan sapıklıklar ve bid'atlardır.

Sözün en hayırlısının Kur'an oluşu, birkaç açıdan ele alınabilir. Kur'an, fesâhat ve belâgatin bütün inceliklerini kapsayıcı niteliği ile insanlığa en

mükemmel hitaptır. Bu ilâhî kitap, her hakikati, doğruyu ve yanlışı apaçık ortaya koyar. **"Sana bu kitabı her şeyi açıklayan ve müslümanlara yol gösteren bir rahmet ve müjde olarak indirdik"** [Nahl sûresi (16), 89]. Böyle olduğuna göre, müslümanların dünya ve âhiret işleriyle ilgili her konuda Kur'an'a baş vurmaları gerekir. Çünkü Kur'an, gerçeği ve kurtuluşu arayan herkesin, kendisine yönelince aradığını bulacağı bir hazinedir. Hazineye kavuşmak bazan ne kadar zor ise, Kur'an'ın ilâhî hakikatlerini kavramak, esrârına erişebilmek de kolay değildir. Ama bir hazinenin insanı cezbetmesi ve kişinin bu arayışla meşgul olması da işin başlangıç ve ilk adımıdır. Kur'an bir rehber olması sebebiyle, her an kendisiyle olmamız gereken bir kitaptır.

Yolların en hayırlısı ise, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yolu, yani sünnetidir. Çünkü onun yolu, Kur'an'ın rehberlik ettiği dosdoğru yoldur. Hayatını Kur'an'a uydurmak ve hayat programını Kur'an'dan almak isteyenler Peygamber'e tabi olur, onun izinde yürürler.**"Yemin ederim ki, sizin için, Allah'ın huzuruna çıkmayı umanlar, âhiret gününe inananlar ve Allah'ı çok ananlar için Allah'ın Resûlü güzel bir örnektir"** [Ahzâb sûresi (33), 21].

Allah ve Resûlü'nün yolundan ayrılanlar, birtakım farklı ve aykırı yollar îcat edenler, bid'ate, sapıklık ve yanlışlığa düşerler. Bundan önceki hadisin açıklamasında bu konu genişçe ele alınmıştır.

Peygamber Efendimiz'in **"Ben her müslümana kendi nefsinden daha ileriyim"** sözü, **"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından bile üstün olmak gerekir"** [Ahzâb sûresi (33), 6] âyetine uymaktadır. Çünkü, Peygamber'in emrettiği konular, mü'minleri dünya ve âhirette saadete kavuşturacak şeylerdir. İnsan tabiatı şerre, kötülüklere yönelmeye daha müsaittir. Nitekim Yûsuf *aleyhisselâm*: : **"Ben, nefsimi temize çıkarmak istemiyorum. Çünkü nefis, daima kötülüğü emredicidir"** [Yûsuf sûresi (12), 53] demişti.

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'i kendi nefislerinden ileri ve önde tutarlardı. Onların Allah Resûlü ile iştirak ettikleri gazvelerdeki tutum ve davranışları, bunun canlı örneklerini teşkil eder.

Peygamberimiz'in **"Her kim geride bir borç veya yetimler bırakırsa, bunlar bana aittir"** sözü, kendisinin her mü'mine kendi nefsinden daha ileri olduğuna dair beyanını açıklayıcı niteliktedir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâm'ın ilk yıllarında borçlu ölen ve borcunu ödeyecek mal bırakmayanların cenaze namazını kılmazdı. Böylece sahâbe-i kirâmı ihmalkârlıktan ve borçlanmaktan sakındırmayı hedeflemişti. Sonraları fetihler sayesinde hazinenin mâlî durumu düzelince, böylelerin borçlarını Peygamberimiz bizzat ödemeye başladı. Fakat bu, Peygamber'e has bir durumdu. Daha sonraları halifelerin bu yönde bir uygulama geliştirdiklerini görmüyoruz. Şu kadar var ki, yetim kalan çocuklara beytülmalden yani devlet hazinesinden nafaka ödendiğini görüyoruz. Hattâ Hz. Ebû Bekir'in, müslümanlar arasında ayırım yapmaksızın bu nafakayı ödediği, Hz. Ömer'in ise, bunun aksine, müslümanlar arasında tercihde bulunduğu söylenmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haramdan sakındırma, şeriata muhalif bir hareketi kınama gibi sebeplerle kızmak, sesi yükselterek konuşmak câizdir.
2. Peygamberimiz'le kıyamet arasındaki zamanda başka bir peygamber gelmeyecektir.
3. Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün sünnetiyle meşgul olmak, en hayırlı amellerden sayılır.
4. Bid'atlarla mücadele etmek müslümanlar için bir görevdir. Bunun yolu, Kur'an ve Sünnet'i öğrenmek ve hayata uygulamaktan ibarettir.
5. Yetimlere ve kimsesiz çocuklara beytülmalden yardım etmek gerekir.
6. Miras haktır ve helaldir.

19- ??? ?? ???? ????? ??????? ????? ?? ?????

İYİ VEYA KÖTÜ ÇIĞIR AÇANLAR

Âyetler

??? ?????? ?????: { ??????????? ?????????? ???????? ???? ????? ???? ??????????? ??????????????? ??????? ???????? ??????????? ????????????? ???????? } .

1. "Onlar: "Rabbimiz, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümüzün aydınlığı olacak insanlar ihsan et ve bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap" derler."

Furkân sûresi (25), 74

Mü'minler güçlerinin yettiği kadarı ile ve ellerinden geldiğince iyi bir aile yuvası kurmaya çalışırlar. Bu yönde gerekli olan dinî-ahlâkî hassasiyetleri göstermelerinin yanında, diğer taraftan Allah Teâlâ'ya dua ve niyazda bulunarak, eşleri ve çocukları hakkında iyilik ve hayır temenni ederler. Onların faziletlerle donanmış, en güzel ahlâkla bezenmiş kişiler olmalarını arzu ederler. Allah'ın koruması sayesinde cehennem azabından kurtulan bahtiyarlar zümresine önder kılınmalarını Allah'dan dilerler.

Bu sayılanların her biri hayırdır. İnsan hayırda en önde bulunmayı, yani imam olmayı arzu eder. Çünkü hayırda önderlik iyi çığır açmanın ve insanların ıslahına çalışmanın vesilesidir.

Âyet-i kerimedeki istekler, aile ve çocuk terbiyesine önem verilmesi gerektiğinin delili sayılmıştır.

Yalnız müttakî olmak, yani Allah'a karşı gelmekten sakınan bir kimse olmak değil, böylesi kimselerin imamı olmak arzusu büyük bir gâye ve mukaddes bir mefkuredir. Çünkü dinde **takvâ** mertebesinden daha üstün bir makam yoktur.

Bazı âlimler ve müfessirler, bu âyeti delil göstererek, dinde başkanlık ve devlet yöneticiliği istemeyi vâcip saymışlardır. **Ehliyet sahibi kimselerin devlet yönetimine talip olması ve bu konuda teşvik edilmeleri, dînî bir görev kabul edilmiştir.** Bunların her biri, hayırlı bir çığır açmanın vesileleridir.

???? ?????: { ??????????????? ????????? ????????? ??????????? } .

2. "Biz onları, emrimiz uyarınca insanlara doğru yolu gösteren birer rehber kıldık." Enbiyâ sûresi, (21) 73

Peygamberler insanlığın doğruluk rehberleridir. Allah Teâlâ insanlara olan lütuf ve merhameti sebebiyle pek çok peygamber göndermiştir. Onlar

kendilerine uyulması gereken önderlerdir. Peygamberlerin asıl görevi tebliğdir. İnsanlara, Allah'ın emri ve izniyle, hakkı ve doğruyu gösterir, kurtuluş yollarını açarlar. Onların açtığı çığırdan gidenler, dünya ve âhiret mutluluğuna ulaşırlar.

Dinde önder ve örnek olacak kişilerin, önce kendi nefislerini ıslah etmeleri gerekir. Hidâyet önce onlar için gereklidir. Kendileri mükemmel olmayanlar, başkalarını kemale ulaştıramazlar.

Hadisler

173- ???? ????? ?????? ????? ??? ???? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ?????? ?? ????? ????????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? ??? ????????? . ?????????? ????????? ????????? ? ?? ???? ???? ????? ? ???????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ????? ?????? ???? ???????? ? ????? ????? ??? ? ?????? ?????? ???????? ???????? ? ??????? ????? ????? ? ?????? : {??? ???????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???????? } ????? ????? ?????: { ????? ?????? ????? ????????? ????????} ? ???????? ????????? ??????? ?? ??? ???????? : { ??? ???????? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???? ???????? ??????} ????????? ?????? ???? ?????????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ????? : ????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???? ??????????? ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ? ???? ???? ?????? ? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????? ? ????? ???????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ????????? ????????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ?? ????????? ????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??? ????? ????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ????? ? ????? ????? ?? ????????? ??????? ??????? ????? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ????? ???? ????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ?????? »

???????? : « ????????? ????????? » ??? ???????? ???? ???????? ??? ??????????? . ??????????? : ????? ???????? ?????? : ??????? ???? ????? ???????? . ????????? « ????????? » ??? : ????????? ??? ????????? ?? ?????? . « ????????? » : ????????? ? ???????? ???????? ???????? : { ???????? ????????? ??????? ????????? ????????? } ???? : ????????? ??????????? . ????????? « ????????? » ?? ?????? ??????? ? ???? : ??????? . ?????????: « ???????? ????????? » ???? ????? ??????? ? ???? : ??????????? . ????????? : « ???????? ?????????» ??? ?????? ???????? ? ???? ?????? ??????? ??????? ? ??????? ???????? ??????? ????????? . ????????? ????????? ??????? : « ????????? » ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ? ??????? ???????? ?????????????? ? ????????? ??????????? ???? ????????? . ??????????? ???? ????? ???????????? : ????????? ??????????????? .

173. Ebû Amr Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Birgün erken vakitlerde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzurunda idik. O esnada, kaplan derisine benzeyen alaca çizgili elbise veya abalarını delerek başlarından geçirmiş ve kılıçlarını kuşanmış, tamamına yakını, belki de hepsi Mudar kabilesine mensup neredeyse çıplak vaziyette bir topluluk çıkageldi. Onları bu derece fakir görünce, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem'* in yüzünün rengi değişti. Eve girdi ve sonra da çıkıp Bilâl'e ezan okumasını emretti; o da okudu. Bilâl kâmet getirdi ve Allah Resûlü namaz kıldırdı. Daha sonra Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir" [Nisâ sûresi (4), 1].

Sonra da Haşr suresinin sonundaki şu âyeti okudu:

"Ey iman edenler! Allah'dan korkun, herkes yarın için ne hazırladığına baksın" [Haşr sûresi (59), 18]. Sonra:

"Her bir fert, altınından, gümüşünden, elbisesinden, bir sa' bile olsa buğdayından, hurmasından sadaka versin; hatta yarım hurma bile olsa sadaka versin" buyurdu.

Bunun üzerine ensardan bir adam, ağırlığından dolayı neredeyse kaldırmaktan aciz kaldığı, hatta kaldıramadığı bir torba getirdi. Ahali birbiri peşine sökün edip sıraya girmişti. Sonunda yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştuğunu gördüm. Baktım ki Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem'* in yüzü gülüyor, sanki altın gibi parlıyordu. Sonra Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz." Müslim, Zekât 69. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 64

Cerîr İbni Abdullah

Ebû Amr diye künyelenen Cerîr, sahâbe-i kirâmdandır. Hicretin, 10. yılı Ramazan ayında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek

biat etmiş ve müslüman olmuştu. Onun İslâm'ı kabul edişinin Peygamber Efendimiz'in vefatından 40 gün öncesine rastladığı da söylenir. el-Becelî diye nisbelenmesi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülürse de, anneleri cihetinden Büceyle Binti Sa'b ismiyle ilgili olması daha çok kabul gören yaklaşımdır.

Ashâb-ı kirâmın en uzun boylu ve en güzel yüzlüleri arasındaydı. Hatta Hz. Ömer ona, "Cerîr, bu ümmetin Yusuf'udur" derdi. Kabilesinin önde geleni idi. Peygamberimiz'in huzuruna girdiğinde Efendimiz kendisine ikramda bulunmuş ve ***"Bir kavmin önde geleni size gelince, ona ikram ediniz"*** *buyurmuşlardır.*

Cerîr, Kâdisiye savaşı başta olmak üzere, Irak'ta yapılan çeşitli harplere iştirak etti. O, önceleri Kûfe'ye yerleşmişti. Daha sonra Fırat kenarında bir şehir olan Karkisiya'ya gitti ve orada vefat etti.

Cerîr'in rivayet ettiği hadis sayısı 100'dür. Buhârî ve Müslim onun hadislerinden 8'ini ittifakla naklederler.

Cerîr İbni Abdullah 51 (671) veya 54 (674) senesinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, huzuruna gelen her fert ve toplulukla ilgilenir, onların ihtiyaçlarını gidermeye çalışırdı. Hoşlanmadığı bir durum gördüğünde yüzünün rengi değişirdi. Sahâbe-i kirâm onun üzüntüsünü, sıkıntısını ve kederini yüzünden anlarlardı. Efendimiz'in saâdet ve sevinç hali de yüzünden anlaşılırdı. Bu hadisin ravisi Ebû Amr Cerîr İbni Abdullah, şahit olduğu ve anlattığı bu olayda, onun her iki halini de aynı anda görmüş ve bize hikâye etmiştir.

Peygamber Efendimiz, sahâbe-i kirâmı Kur'an'la eğitiyordu. Onları müjdelemesi, sevindirmesi, ümitlendirmesi, korkutması ve uyarması hep Kur'an'la veya Kur'an'ın doğrultusundaydı. Bazı kere onlara Kur'an'dan âyetler okur, kendisinin arzu ve isteklerinin o doğrultuda olduğunu hatırlatırdı. Bu durum, aynı zamanda kendisinden sonra nasıl hareket edilmesi gerektiğinin de bir işaretiydi. Böylece Kur'an-Sünnet birlikteliğini, içiçeliğini, ayrılmazlığını göstermiş oluyordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerinden herhangi bir şey istediğinde, sahâbîler bütün imkânlarını seferber eder, onun emrini ve arzusunu yerine getirmek için adeta birbirleriyle yarışa girerlerdi. Onların aralarındaki yardımlaşma ve ellerinde bulunanı paylaşma duygusu, sayısız örneklerinde görüldüğü gibi, eşsiz denecek seviyede idi. Peygamberimiz'in yüzünde hissedilen sevincin sebebi, kendi emrine adeta koşarcasına uyulduğunu gözleriyle görmesi ve fakir insanların problemlerinin halledildiğine şahit olmasıydı.

Peygamber Efendimiz, bu davranışı iyi bir çığır olarak nitelendirmiştir. Çünkü burada bir yardımlaşma, bir cömertlik ve müslüman kardeşlerini kendi nefislerine tercih etme güzelliği vardır. Allah Teâlâ da bu nitelikleri sebebiyle mü'minleri şöyle över:

"Zaruret içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler" [Haşr sûresi (59), 9].

İslâm dini, açları doyurmayı, çıplakları giydirmeyi, yokluk içinde olanların her çeşit zaruri ihtiyaçlarını karşılamayı, ümmetin zenginlerine, yerine getirilmesi gerekli bir vazife olarak yükler. Bu zaruri ihtiyaçları karşılanmadığı için kötülüğe itilen, suçlu duruma düşen veya hayatı tehlikeye girenlerden toplumu sorumlu tutar. Ferdî sorumluluğun yanında ictimâî sorumluluğu da getirir. Bu sayede toplumun fertleri arasında ictimâî muâvenet, sosyal yardımlaşma duygusu gelişir ve neticede müesseseleşir. İslâm toplumlarında yaygın olan sayısız vakıflar, bunun en canlı örneğini teşkil eder.

Açılan çığır iyi veya kötü olabilir. Bu çığırı açan ve o çığırda yürüyenler ecir, sevap veya günah kazanırlar. Bu hadiste, taşıyamayacağı kadar ağırlığı yüklenip gelerek yardım çığırını açan Medineli bir sahabiden bahsedilmektedir. Peygamberimiz onun bu davranışını takdir ederek kendisini övdüğü gibi, onun yolunu ve izini takib ederek hayır işleyenleri de över. Fakat bu konuda en büyük fazilet, örnek ve önder olanındır. Onun açtığı yoldan giden herkesin ecrinden bir pay, o kişiye ayrılır. Fakat o çığırda yürüyenlerin sevabından da hiç bir şey eksilmez. Buna karşılık kötü bir çığır açana da büyük bir vebal vardır. O kötü çığırda yürüyen herkesin günahından bir pay, kendilerinin günahı hiç eksilmeksizin, o çığırı açana yazılır.

Daha önce bid'at hakkında bilgi verirken, kötü karşılanan yasaklanan bid'atın yanında iyi görülen bid'atın da olduğunu ifade etmiştik. İşte bu hadis, yasaklanan ve kötü karşılanan şeyin mutlak anlamda her bid'at değil, bâtıl ve sapıklık sayılan bid'at olduğunu göstermektedir. Çünkü iyi bir çığır açmak, önceden bilinmeyen ve uygulanmayan bir düşünceyi, bir eylemi ortaya koymaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, fakir ve muhtaçlara karşı şefkatliydi.
2. Fakir ve muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, zengin müslümanlar için bir vecibedir.
3. Yardımlaşma ve hayırda yarışma, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın ve İslâm kardeşliğinin temellerindendir.
4. Çok küçük sayılan şeylerle de olsa sadaka vermek ve hayır için malından harcamak, dinimizde teşvik edilmiştir. Büyük hayırlar, küçüklerin birikiminden oluşur.
5. Müslümanlar hayır yolunda yarışma ve Resûl-i Ekrem'in izini takip etme hususunda acele davranmalıdır.
6. İyiliğin her çeşidinde müslümanlar örnek ve rehber olmalı, kötülükten uzak durmada da en önde bulunmalıdır.
7. Güzel bir çığır açan, ecir kazanır. Üstelik kendi izinde gidenlerin sevabına da ortak olur. Kötü çığır açan da günahkar olur ve o yolda gidenlerin günahından hissesini alır.
8. Her bid'at, sonradan icad edilen şey, açılan her çığır sapıklık olarak nitelendirilemez.

174- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ???????? » ????? ????.

174. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Haksız olarak öldürülen her kişinin kanından bir pay, Âdem'in ilk oğluna ayrılır. Çünkü o, insan öldürme çığırını ilk başlatan kişidir."

Buhârî, Cenâiz 33, Enbiyâ 1, Diyât 2, İ'tisâm 15; Müslim, Kasâme 27. Ayrıca bk. Tirmizî, İlm 4; Nesâî, Tahrim 1; İbn Mâce, Diyât 1

Açıklamalar

Âdem*aleyhisselâm*'ın ilk oğlu Kâbil'dir. O, küçük kardeşi Hâbil'i haksız yere öldürmüştü. Bu olay, yeryüzünde ilk kan dökme hâdisesidir. Bazı rivayetlerde bu cinayetin evlenme yüzünden işlendiği belirtilir.

Kâbil, işlediği bu haksız cinayetle kötü bir çığır açmış ve günahkâr olmuştu. Bu kötü çığırda yürüyen herkesin günahından bir hisse Kâbil'e ayrılır. Daha önceki hadiste ifade edildiği gibi, cinayet işleyenlerin günahından da bir şey noksanlaşmaz.

Haksız yere bir cana kıymak, İslâm nazarında en büyük suç ve günahlardan sayılır. Peygamberimiz, *"kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek dava, kanlarla ilgili olacaktır"* (Buhârî, Diyât 1) buyurur. Bu hadis, sebepsiz yere ve haksız olarak bir insanın hayatına son vermenin en büyük günahların başında geldiğini gösterir. Kıyamet gününde ilk önce câni ve kâtillerin hesaba çekilmesinin sebebi de budur.

Burada, **"Kimse kimsenin günahını yüklenmez"** [Fâtır sûresi (35), 18] âyetiyle bu hadisin aykırı düşmesi söz konusu değildir. Âyet "suçun şahsiliği" prensibini ifade etmektedir. Hadis ise, suça azmettirme, tahrik ve teşvik etmenin vebalini ortaya koymaktadır. Bu iki husus bugünkü hukukta da ayrı iki durum olarak değerlendirilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hayra veya bir şerre vesile olmak, mükâfât veya cezaya ortaklığı da beraberinde getirir.
2. İnsanlık tarihinde haksız yere ilk kan dökme hâdisesi, Âdem aleyhisselâm'ın çocukları arasında vukû bulmuştur.

20- ??? ?? ??????? ??? ???

HAYRA ÖNCÜLÜK ETMEK

??????? ??? ??? ?? ?????

DOĞRULUK VEYA SAPIKLIĞA ÇAĞRIDA BULUNMAK

Âyetler

??? ?????: { ????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ???????? ??????? ????? ??????? ????? ?????????? ???? ????????????? } .

1. "Sen Rabbine davet et." Kasas sûresi (28), 87

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **"Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, o inkârcılar seni tebliğden alıkoymasın. Sen Rabbine çağır, sakın Allah'a ortak koşanlardan olma."**

Bütün peygamberlerin birinci derecedeki görevi, dâvet, yani insanları Allah'ın yoluna çağırma olarak kabul edilir. Mü'minlerin vazifesi, dine dâveti her zaman ve her şartta yerine getirmek sûretiyle peygamberlerin görevlerini sürekli kılmaktır. Ümmet, kıyamete kadar bu sorumluluğun altındadır. Değişen ve gelişen dünya şartları içinde, tebliğ vazifesinin ihmali söz konusu olamaz. **İslâm'ı bütün çağlarda ve dünya coğrafyasının her köşesinde tebliğ etmenin şartları, usül ve üslûbu, insanların içinde yaşadığı yeni durumlar muvâcehesinde değişse de, duraklaması, vazgeçilmesi veya geçiştirilmesi düşünülemez.** Bugün, İslâm toplumlarının en büyük eksikliği, düzenli ve sistemli bir tebliğ teşkilâtından mahrum oluşları, ferdî gayretlerle yetinerek, toplu tebliğ yollarını aramayışlarıdır. Fakat Allah'a dâvet, gücünün yettiği ölçüde, her mü'minin görevidir.

???? ?????: { ????? ????? ??????? ??????? ???????????? ?????????????? ?????????? ??????????? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ???????? ????? ????? ??? ????????? ?????? ???????? ??????????????? } .

2. "Sen, Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et." Nahl sûresi (16), 125

Âyet-i kerîmenin devamında şöyle buyurulur: **"Onlarla mücadeleni en güzel bir usul ile yap. Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapanları en iyi bilendir, doğru yolda olanları da en iyi O bilir."**

Bu âyet-i kerîme, dine dâvetin usül ve üslûbu ile ilgili temel düsturun nasıl olması gerektiğini bize öğretmektedir. İnsanlara güzel söz ve güler yüzle yaklaşmak dinimizin temel prensibidir. *"Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır"* atasözümüz bu gerçeği ne kadar veciz bir şekilde ortaya koyar! Dine dâvet ve Allah'a çağırma metodumuz, Kur'an'ın emir ve tavsiyeleri, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in uygulamaları doğrultusunda olursa gerçekçi yaklaşımı sağlayabiliriz. Genel strateji budur; ancak îkazın, uyarının ve bazı kere sertliğin hiç olmayacağı söylenemez. Bunun da yeri, ölçüsü ve şekli Kur'an ve Sünnet sınırları içinde belirlenir.

Hikmet, öncelikle Kur'an ve Sünnet'in şaşmaz hakikatleridir. Bunların açıklanmasına yardımcı olan her doğru söz, hak ve hakikati açıklayan her delil, şüpheleri ortadan kaldıran her gerçek, hikmetin içine girer. O halde, öncelikle İslâm'ı iyi öğrenmek, kavramak ve hayata yansıtmak gerekir.

Güzel öğüt **(mev'ıze-i hasene)**, olaylardan çıkarılan güzel dersler, ibretler; endişe ve korku verici sonuçlardan sakındırmadır. Kur'an ve Sünnet'te bunun pek çok örneklerine rastlarız. Kişi, kendisine anlatılanların, lehine ve kendi faydasına olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Hangi çeşit hareketin ve davranışın, nasıl bir sonuç doğuracağını görür ve bilir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm, doğru ve yanlışın neler olduğunu bize öğretir. Doğrunun karşılığının mükâfat, yanlışın karşılığının da ceza olduğunu haber verir. Bütün bunları bilerek Allah'a dâvet, en iyi mücâdele tarzıdır.

???? ?????: { ????????????? ????? ??????? ??????????? } .

3. "İyilik ve takvada yardımlaşın." Mâide sûresi (5), 2

İslâm'ın emrettiği her şey ve hayrın her türlüsü iyiliktir. **Takvâ,** Allah Teâlâ'nın haram kıldığı, yasakladığı işlenilmesinden hoşnut olmadığı şeyleri terketmekle ulaşılan mertebedir.

Bu iyi ve güzel hasletlere sahip olma, onları daha ileriye götürme hususunda birbirimizle yardımlaşmamız emrolunmuştur. Buna karşılık, günah işlemek,

haddi aşmak ve bir konuda aşırı gitmek hususunda yardımlaşmaktan kaçınmamız gerektiği de âyetin devamında emredilir. Bundan sonraki **"İyilik Ve Takvâda Yardımlaşmak"** bölümünde bu konu âyetler ve hadisler ışığında etraflıca ele alınacaktır.

???? ?????: { ???????? ???????? ??????? ???????? ????? ???????? } .

4. "Aranızdan iyiliğe, hayra çağıran bir topluluk bulunsun." Âl-i İmrân sûresi (3), 104

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **"Sizden iyiliğe çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan meneden bir topluluk olsun. İşte başarıya erişenler yalnız onlardır."**

Topluluk diye tercüme ettiğimiz **"ümmet"** tabiri, vasfi itibariyle, sıradan bir topluluğu değil, insanlığın öncüsü olan, çeşitli mezhep ve grupları içinde toplayan, kendisine uyulan örnek bir topluluğu ifade eder. Bu topluluğun en küçük nümûnesi câmideki cemaat olduğu için, onların en önünde duran ve kendisine cemaatin uyduğu kişiye de, imam denilir. İmam ve ümmet kelimeleri aynı kökten türemiştir. Camide cemaatin önderi sayılan ve kendisine uyularak arkasında namaz kılınana imam denildiği gibi, ümmetin başında bulunan kişiye yani devlet başkanına da imam denilir. Ümmet, bir imam yani bir lider etrafında şekillenmiş en büyük cemaatin adıdır.

İyilik ve hayra dâvet eden, emir bi'l-marûf ve nehiy ani'l-münker görevi yapan bir topluluk, bir cemaat oluşturulması, bir lider, önder çıkarılması, dinimizin, imandan sonra bizden istediği pek önemli bir görevdir.

İyiliğe dâvet etme görevini yerine getirebilen müslümanlar, başarıya ulaşır, kurtuluşa ererler. Bu görev, **farz-ı kifâyedir.** Bu yapılmıyor ve yerine getirilmiyorsa, hiç bir müslüman kendini sorumluluktan kurtaramaz. Her müslümanın görevi, böyle bir ümmeti ve imameti teşekkül ettirme azim ve gayreti içinde olmaktır. Tevhid nizamı bozulunca ortaya çıkan belâlar ve musibetler sadece zâlimlere isâbet etmekle kalmayıp bütün topluma sirayet etmektedir. İslâm ümmeti, uzun zamandan beri bu musibetleri yaşamaktadır. Ümidimiz, musibetlerin uyanma ve şuurlanmaya vesile olmasıdır.

Hadisler

175- ??? ????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ????? ?????? ????? ???? ?????? ???????? » ???? ???? .

175. Bedir ehlinden ve ensardan olan Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir iyiliğe öncülük eden kimseye o iyiliği yapanın ecri gibi sevap vardır." Müslim, İmâre 133. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, İlim 14

Açıklamalar

Nevevî'nin Müslim'den naklettiği bu hadis, bir rivayetin konumuzla ilgili tek cümlesinden ibarettir. Bu rivayetin baş tarafı şöyledir:

Bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'* e gelerek:

– Benim hayvanım helâk oldu, bana bineceğim bir hayvan ver, dedi. Peygamber Efendimiz:

– "Bende de yoktur" dedi. Orada bulunan bir adam:

– Ey Allah'ın Resûlü! Ben, kendisine binek hayvanı verecek bir kimseyi gösteririm, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz yukarıda tercümesi geçen hadisi söyledi.

Hadis, hayra öncülük yapmanın, hayır yapana ve hayır yapılmaya layık olana yardımda bulunmanın faziletine delil teşkil eder. Çünkü hayra, iyiliğe delâlet etmek de bir hayırdır. Hayır yapana ecir ve sevap verildiği gibi, o hayrın yolunu gösterene de sevap verilir. Çünkü her insan bizzat kendisi hayır yapmaya güç yetiremeyebilir. Bundan elde edilen sevabın mutlaka eşit olması da gerekmez. Hayra öncülük ve delâlet, sözle, işle, işaretle veya yazmak sûretiyle olabilir. Delâlet edene ecir verilmesi, hayır ve iyilik yapanın ecir ve sevabından da hiç bir şey eksiltmez.

Özellikle günümüzde hayır ve iyilik yapılması gereken bir çok kişi, bir çok islâmî ve ictimâî kuruluş vardır ki ihtiyaç içinde kıvranmakta, çaresiz kalmaktadırlar. Aynı şekilde, hayır yapmak isteyen ve lâyık olanı arayan hayırseverler de bulunmaktadır. Bunlara öncülük ve aracılık yapmak, müslümanların görevleri olmalıdır. Özellikle büyük yerleşim birimlerinde, bunu organize eden hayır kurumları ve vakıfların bulunması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu müesseseleri samimiyetle yaşatmak ve toplumun hizmetinde kullanmak, küçümsenmeyecek hayırlardandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayra öncülük yapmak, hayrı işlemek gibi sevaptır.
2. Hayra öncülük sözle, işle, işaret ve yazı ile olabilir.
3. Hayra öncülük yapana verilen ecir ve sevap, hayır yapanın ecir ve sevabından hiçbir şey eksiltmez.
4. Hayra yönelik teşkilatlanma, günümüzün vazgeçilemeyecek zaruretlerinden biridir.

176- ??? ????? ????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??? ????? ????? ????? ????? ???? ???? ???????? ?????? ??????? ??? ???????? ?? ??????? ????? ???? ????????? ??????? ? ????? ????? ????? ????????? ????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ?? ?????? ???? ???? ????????? ??????? » ???? ????.

176. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir. Ona uyanların sevaplarından da hiçbir şey eksilmez. Başkalarını sapıklığa çağıran kimseye de, kendisine uyanların günahı gibi günah verilir. Ona uyanların günahlarından da hiçbir şey eksilmez." Müslim, İlim 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 6;Tirmizî, İlim 15; İbni Mâce, Mukaddime 14

Açıklamalar

Bu hadis, öncelikle doğru ve yanlışı ifade için kullandığımız, **hidâyet** ve **dalâlet** diye anılan birbirine zıt iki kavramı tanımamızı sağlayacaktır.

Hidâyet, varılmak istenen hedefe götürecek vasıtayı, yumuşak bir edâ ile göstermekdir. Sadece yolu gösterivermek veya yola götürüvermek yahut da gideceği yere kadar götürüvermek şekillerinden biriyle gerçekleşebilir. Bunlardan birincisine **irşad,** ikincisine **tevfîk** denilir. **İrşad** doğru yolu gösterme, uyarmadır. **Tevfîk** ise, doğru olan yola koyma, ona uygun hale getirmedir. Özellikle ilâhî yardıma, yani Allah Teâlâ'nın doğru yola iletmesine **tevfîk** adı verilir. İslâmî edep sahibi büyüklerimizin "Allah tevfîkini refîk eylesin" duası ne güzel bir temennidir!

İnsanların çağırıldığı hidâyet, Allah'ın hoşnut olduğu her hayrın ve iyiliğin adıdır. Kur'an, müttakîler için yani Allah'a en üstün derecede saygı duyanlar için bir hidâyettir. Allah Teâlâ'nın hidâyeti, özellikleri itibariyle sayılamayacak kadar çok olduğu gibi, çeşitleri itibariyle de öyledir. Kur'an insanları irşad ve onlara hakkı göstermek için nazil olmuştur. Dolayısıyla hak ile bâtılı, doğru ile yanlışı bize Kur'an öğretir. Hakka uymak, doğru olanı yapmak bir hidâyet olduğu gibi, bâtıldan uzak durmak ve yanlışın peşinden gitmemek, hataya saplanmamak da bir hidâyettir.

Hidâyet, sadece, hayrı ve iyiliği istemeye mahsustur. Meselâ, hırsıza ve uğursuza, yanlış yolda yürüyenlere delâlet ve öncülük etmek hidâyet sayılmaz.

Dalâlet, hidâyetin zıddıdır. Doğru yoldan kasden veya yanılarak sapmaktır. Sapıklık, bazı kere gafletten, şaşkınlıktan doğar. Şaşkınlık devamlı olunca bu yolu itiyat haline getiren kişi helâke, yokluğa sürüklenir.

Dalâlet ehli yani sapıklar, kitaplı veya kitapsız olabileceği gibi, şirke düşmüş veya düşmemiş de olabilir. Bu sapıklık çeşitleri ve sapmadaki dereceleri Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde konu edilir. Kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanların sapıklıkları örneklendirilerek anlatılır. Müşriklerle ilgili âyetlerde kitap ehline kıyasla daha sert ifadelerin kullanılması dikkat çeker. Bunların yanında, **"İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar, şüphesiz derin bir sapıklığa sapmışlardır."** [Nisâ sûresi (4), 167] âyetinde olduğu gibi, genelleme yapan Kur'an âyetleri de vardır.

Bu kısa açıklamalar, bir kimseyi hidâyete davet etmenin ve dalâletten kurtuluşuna vesile olmanın ne büyük bir nimet olduğunu açıkça göstermektedir. Çünkü hidâyete ulaşanlar, dünya ve âhiret saadetini hak ederler. Buna vesile olanlar da onlarla birlikte sevap kazanırlar. Fakat onların sevaplarından hiçbir şey eksilmez.

İnsanları sapıklığa çağırıp onların hidayet yolundan çıkmasına sebeb olanlar da, onlar bu sapıklık içinde kalıp günah işledikçe onların günahından pay alırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi bir çığır açana, kıyamete kadar sevap, kötü çığır açana günah yazılır.
2. Kötü bir çığır açmak haramdır. Çünkü günahın devamlılığı haramdan dolayı olur.
3. Hayırlı veya kötü bir çığır açanla, o yolda yürüyenlerin sevap ve günahı aynıdır.
4. Dinimiz, hayra ve iyiliğe teşvik eder, şerden ve kötülükden de sakındırır.
5. Hayra vesile olanın ecri, şerre vesile olanın günahı katlanarak verilir.

177- ??? ???? ??????? ??? ??? ???? ????????????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ???????? : « ?????????? ????????? ????? ??????? ???????? ?????? ????? ???????? ? ?????? ?????? ???????? ? ????????? ?????? ??????????? » ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????????? . ???????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ???????? ?????? ???? ????????? ? ????: « ?????? ????? ??? ???? ???? ? » ?????? : ?? ????? ?????? ??? ???????? ???????? ??? : « ??????????? ???????? » ??????? ???? ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???????? ? ????? ???? ? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ????? ? ????????? ????????? . ???? ????? ??? ?????? ??? : ?? ???? ?????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ? ??????? : « ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ???????????? ????? ???????? ????? ????????? ? ???????????? ????? ????? ???? ???? ?????? ???????? ????? ? ???????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ????????» ????? ????.

???? : « ?????????? » : ???? ???????? ????????? ? ??????? : « ???????? » ???? ?????? ????????? ???????? ? ??????????? ???????? .

177. Ebü'l-Abbâs Sehl İbn Sa'd es-Sâidî*radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Hayber Gazvesi gününde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yarın sancağı, Allah'ın kendisinin eliyle fethi nasib edeceği, Allah'ı ve Resûlü'nü seven, Allah'ın ve Resûlü'nün de kendisini sevdiği bir kişiye vereceğim."

Gazveye iştirak edenler, sancağın aralarından kime verileceğini düşünüp konuşarak geceyi geçirdiler. Sabah olunca, sancağın kendisine verileceği ümidi ile bütün sahâbîler Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna koştular. Peygamber Efendimiz:

– **"Ali İbni Ebû Tâlib nerede?"** diye sordu. Sahâbîler:

– Ey Allah'ın Resûlü! O gözlerinden rahatsız, dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz:

– **"Ona haber verecek birini gönderiniz"** buyurdular. Ali derhal getirildi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun gözlerini tükürüğüyle tedavi

ederek kendisine dua etti. O kadar ki, hiç ağrısı yokmuş gibi oldu. Peygamber sancağı ona verdi. Ali:

– Ya Resûlallah! Onlar da bizim gibi mü'min oluncaya kadar mı savaşacağım? dedi. Resûl-i Ekrem:

"Acele etmeden, gayet sakin bir şekilde onların yanına var, kendilerini İslâm'a davet et, uymaları gereken ilâhî yükümlülükleri kendilerine haber ver. Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için kırmızı develere sahip olmakdan daha hayırlıdır" buyurdu. Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 9; Müslim, Fezâliü's-sahâbe 34

Sehl İbni Sa'd es-Sâidî

Sehl, ensardan yani Medine'li sahâbîlerdendir. Resûl-i Ekrem Efendimiz vefat ettiğinde, Sehl henüz on beş yaşında idi. Uzun bir ömür sürdü ve 88 (707) veya 91 (710) senesinde Medine'de vefat etti. Medine'de en son vefat eden sahâbî o idi. Emsalinden kimsenin kalmadığını anlatmak için:

Şayet ben ölürsem, "Allah ve Resûlü şöyle buyurdu" diyen hiç kimseyi işitmeyeceksiniz, derdi.

Sehl'in ismi daha önceden Hazn idi. Allah Resûlü beğenmediği bu adı değiştirerek kendisine Sehl ismini verdi. Künyesi Ebü'l-Abbâs veya Ebû Yahyâ'dır.

Haccac zamanında eziyet görenlerdendi.

Kendisinden Ebû Hüreyre, Saîd İbni Müseyyeb, Zührî, Ebû Hâzim ve oğlu Abbâs hadis rivayet ettiler. Sehl'den rivayet edilen hadis sayısı 100'e ulaşır. Ondan naklen Buhârî ve Müslim'in kitaplarına müştereken aldıkları hadis sayısı 28'dir.

Peygamberimiz'den rivayet ettiği bir hadisin anlamı şöyledir: "Kulun Allah yolunda, cihad için yaptığı sabah yürüyüşü, dünyadan ve bütün dünya varlıklarından daha hayırlıdır" (Müslim, İmâre 113).

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hayber Gazvesi, hicretin yedinci yılında yapıldı. Hayber, yahudilerin bulunduğu bir yerdi. En mühim kaleleri de burada idi. Müslümanlara karşı sık sık tehdit oluşturmaya başlamışlardı. Anlaşmalara da uymuyorlardı. Bu sebeple, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* onlarla savaşmaya karar verdi. Hayber kuşatması günlerce sürdü. İbni İshâk'ın rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber önce Ebû Bekir'i sonra Ömer'i Hayber kalelerinin fethi için göndermiş, her ikisi de düşmanı yıpratıcı ve teslime zorlayıcı darbeler vurmuşlarsa da kaleler alınamamıştı. Neticede Peygamber Efendimiz, Hz. Ali'yi komutan tayin etti. Fetih onun eliyle müyesser oldu.

Sahâbe-i kirâm, Hz. Peygamberle cihada katılmayı vazgeçilmez bir görev, bir ibadet bilirlerdi. Allah yolunda cihad ederken şehit olmak onların dünyadaki en büyük arzuları idi. Çünkü cihadın ve şehit olmanın Allah katındaki değerini ve mücahidlerle şehitlerin cennetdeki üstün mertebelerini Kur'an ve Sünnet'ten öğrenmişlerdi. Bu sebebledir ki, Hayber Gazvesi'nde sancağı taşımaya, komutanlık gibi üstün bir görev üstlenmeye hepsi talip olmuş, bu bahtiyar kişinin kim olabileceği düşüncesi bütün bir gece onları uyutmamıştı. Onların bu samimi ve candan arzuları, kalblerinden geçirdikleri iyi niyet bile tamamen bir hayır olup, Allah katında ecir almalarına vesiledir.

Peygamber Efendimiz, sahâbeye ve ümmete, hastalıkların tedavi yollarını öğretmiş ve uygulamıştır. Hastalıkların tedavi yöntemleri tek yönlü olmayıp, çeşitlidir. Bu yollardan biri de, **okuma ve nefes etme sûretiyle yapılan tedavi** olup, buna **rukye** denilmektedir. İşte burada Resûlullah'ın Hz. Ali'nin ağrıyan ve hasta olan gözünü tedavi etmesi bu çeşit bir tedavi yönteminin isbatıdır. Çünkü Peygamberimiz sahâbeyi de bu yönde eğitmiştir. Ancak tedavinin bugün kullanılan bütün meşru usullerine de Resûl-i Ekrem'in emir ve tavsiyelerinde, kendine has adıyla **Tıbb-ı nebevî** eserlerinde, genel anlamda rastlamaktayız. Nebevî tıb çok geniş kapsamlı bir konu olup onu burada tanıtmak mümkün değildir. Fakat yeri geldikçe bu eserde bazı kısımlarından bahsedilecektir.

Müslüman olmayanlarla savaş, onlar müslüman oluncaya veya İslâm'ın hâkimiyetini kabul edinceye kadardır. Onun için Hz. Ali:

– Onlarla bizim gibi müslüman oluncaya kadar mı savaşacağım? diye sormuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, ilk olarak onları İslâm'a dâvet etmesini, bu dâveti kabul etmezlerse uymaları gereken ilâhî yükümlülükleri haber vermesini istemiştir. Bu yükümlülük onların ödeyecekleri cizye, yani müslüman olmayanların İslâm'ın hâkimiyetini kabul edip, İslâm topraklarında emniyet içinde yaşamalarına karşılık ödeyecekleri vergidir. Şu halde müslüman olmayanlarla savaş, onların mutlaka müslüman olup bu dine girmeleri, kendi dinlerini terketmeleri anlamına gelmez. İslâm'ın hâkimiyetini kabul edip, müslümanların yönetimi altına girmek veya onlarla sulh yapmak anlamına gelir.

Burada bilinmesi gereken en önemli nokta, düşmanla harbe girişmeden önce onların İslâm'a davet edilmeleri gereğidir. İslâm alimlerinden pek çoğu bu davetin vâcip olduğunu söylerler. Böylece harbin, İslâm'ın tebliğinde en son safha ve en son çare olduğu da anlaşılmış olmaktadır. Çünkü İslâm'ın gayesi, yeryüzünde Allah'ın hükmünün geçerli olmasını temindir. Bunun için her meşru çareye başvurulur.

Bu hadisin bu bölümde verilmesinin esas sebebi, hadisin son kısmındaki Peygamber sözleridir. Buna göre, bir tek kişinin bile hidâyetine vesile olmak, bütün dünya zenginliklerine sahip olmaktan daha önemlidir. Çünkü dünya malı bu dünyada kalır, zayi olur, yok olur, hakkı verilmezse insanın dünyada azgınlık ve sapkınlığına, âhirette de azabına, cehenneme girmesine sebeb olur. Oysa hidâyet, bir insanı dünya ve ahiret saadetine kavuşturur. İnsan yaratılış gayesini anlar, Allah'a lâyıkıyla kul olur, O'nun hoşnutluğunu kazanır ve ebedî cenneti hak eder. Bunlar ise, Allah katında en makbul kul olmanın yoludur.

Kırmızı deve, Araplar için, o günün şartlarında en büyük zenginlik alâmetiydi. Bunlar zamana, şartlara ve ülkelere göre değişebilir. Bir yerde lüks marka bir araba, bir yerde uçak, bir yerde denizdeki yat veya başka şeyler zenginlik alâmeti sayılabilir. Bu hadisin ifade ettiği mutlak mânadaki zenginlik ise her zaman için geçerlidir. Bu hadisi, Ebû Hüreyre rivayetiyle 95 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Resûlü'nün, Hayber'in Hz. Ali tarafından fethedileceğini önceden bildirmesi ve hasta olan gözünü iyileştirmesi, onun mucizelerinden biridir.
2. Hadis, Hz. Ali'nin faziletine, Allah'ı ve Resûlü'nü sevdiğine Allah ve Resûlü'nün de kendisini sevdiğine delildir.
3. Harbden önce düşman tarafını İslâm'a davet etmek, İslâm'ın gerektirdiği vecibelerdendir.

4. İslâm'ın hakimiyetini kabul edenlerle harb edilmez.

5. Bir kimsenin hidâyetine vesil olmak en üstün dünya nimetlerine sahip olmaktan daha hayırlıdır.

6. Sahâbe-i kirâm, Allah ve Resûlü'nü sevme ve onların sevgisini kazanmada birbirleriyle yarışırlardı.

7. İslâmî savaşların gayesi, insanları dalâletten kurtarmak, hidâyete kavuşturmaktır.

178- ??? ????? ??? ?????? ??? ???? ????? ???? ???????? ??? : ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????? ??? ????????? ???? ? ????? : « ????? ??????? ????? ???? ???? ????????? ???????? » ????????? ???? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????????? ????????? : ???????? ???? ????????? ???? ? ???? : ?? ???????? ????????? ???? ????????? ???? ? ??? ???????? ?????? ??????? ? ????????? ?? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ???? ????? . ???? ???? .

178. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Eslem kabilesinden bir delikanlı şöyle dedi:

–E y Allah'ın Resûlü! Ben gazveye katılmak istiyorum, fakat harb için gerekli olan malzemelerim yok. Hz. Peygamber:

– "Filan kişiye git; o harbe gitmek üzere hazırlanmıştı, fakat hastalandı" buyurdu. Delikanlı o kişiye gitti ve:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana selam ediyor ve harb için hazırladığın malzemeleri bana vermeni söylüyor, dedi. Bunun üzerine adam hanımına:

– Hanım! Hazırladığım harb malzemelerinin hepsini bu delikanlıya ver; onlardan hiçbir şey geriye bırakma. Allah hakkı için, onlardan hiçbir şey bırakma ki, berekete nâil olalım, dedi. Müslim, İmâre 134

Açıklamalar

Medine İslâm Devleti'nde, Peygamber Efendimiz zamanında, özellikle ilk yıllarda, sahâbe-i kirâmın pek çoğu fakir kimselerdi. Mekke'den gelen muhacirler bütün servetlerini orada bırakmışlardı. Medineli ensar ise, ziraatla meşgul olup geçimlerini temin edecek kadar mülke sahiplerdi. Daha sonraları gelişen ticari hayat, savaşlardan elde edilen ganimet, İslâm coğrafyasının genişlemesi sonucu başka bölgelere göç edip yerleşmeler, onların sosyal hayatlarında büyük değişiklikler meydana getirdi.

O zamanlar, cihada katılacak olanlar bütün harp hazırlıklarını kendi imkânları ile yaparlardı. Çünkü devletin bu yönde yeterli bir bütçesi teşekkül etmiş değildi. Zaman içinde bütün bunlar sistemleştirildi ve her şey yerli yerine oturdu.

Ashâbın zenginleri, her gazve öncesinde, İslâm ordusunu teşkilatlandırmak üzere yardıma çağırılırdı. Bu, en büyük sevaplardan biriydi. Herkes gücünün yettiği nisbette bu katkıyı sağlardı. Herhangi bir meşrû mazeret sebebiyle savaşa katılamayacak kimseler, Allah yolunda bir mücahidi, bir gaziyi techiz etmeyi, yani bütün yol ve cihad masraflarını karşılamayı, cihada sanki kendisi iştirak ediyormuş gibi sevap kazandıracak sâlih bir amel olarak kabul ederlerdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, cihada iştirak etmek isteyip de gerekli malzemeyi hazırlamaya güç yetiremeyen fakir müslümanları, ashâbın gücü yeten zenginlerine veya burada olduğu gibi hazırlığını yapıp cihada katılamayacak derecede hastalığı ya da başka mazereti olanlara gönderirdi. Böylece hem onların sevap kazanmalarına imkân hazırlar, hem de kendisi hayra vesile olurdu. Bir hayra niyetlenen, fakat bunu çeşitli imkânsızlıklar sebebiyle yapamayan kimseler arasında vasıta olmak, büyük sevaplardandır. Burada vasıta olanla birlikte, her üçü de sevap kazanırlar ve herhangi birinin sevabından bir şey noksanlaşmaz. Hadisi 1311 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, daima cihad arzusuyla yaşamalı ve cihaddan geri kalmayı düşünmemelidir.

2. Hayır yapılmasına aracı olmak ve hayrı elde etmeye çalışmak faziletli işlerdendir.

3. Bir insan, bir hayra harcama yapmaya niyet edip onu yerine getirmeye güç yetiremezse, o harcamayı başka bir hayra sarfetmesi müstehabdır. Adaklar bunun kapsamı dışındadır.

4. Allah yolunda harcamada ve hayra yönelik harcamalarda cimri davranmak, malın bereketini giderir.

21- ??? ??????? ??? ????? ???????

İYİLİK VE TAKVÂDA YARDIMLAŞMAK

Âyetler

??? ?????? ?????: { ????????????? ????? ??????? ??????????? } .

1. "İyilik ve takvâda birbirinizle yardımlaşınız." Mâide sûresi (5), 2

İmam Nevevî, bu kısmın başlığını, kısaca açıklamaya çalışacağımız bu âyetten almıştır. Çünkü, iyilik ve takvâda yardımlaşmak İslâm'ın temel kâidelerinden biridir.

Âyette geçen ve iyilik diye tercüme ettiğimiz **" birr"** kelimesi, her türlü iyiliği, hayrı, hayırda kemâli ifade eder. **Birr'**in zıddı itaatsizlik, hayrın zıddı ise şerdir. **Birr** tabiri, Allah için kullanılırsa, kullarına verdiği sevap, kul için kullanılınca Allah'a itaat anlamına gelir. **Birr,** itikâdî veya amelî hükümlerle ilgili olabilir: "**Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir..."** [Bakara sûresi (2), 177] âyetinde, **birr'**in itikadî esaslarla ve amelî hususlarla ilgili oluşunu açıkça görürüz. İman, dinin başlangıcı, **birr** ise dinin gayesidir. Dinin, insanları ulaştırmak istediği hedef, Tevhid inancı ve hayır olarak özetlenebilir.

Takvâ, Allah'ın himayesine girmek, emrini tutup azabından kurtulmaktır. **Takvâ,** mâna ve mahiyeti oldukça geniş terimlerden biridir. Dinde iki

anlamda kullanılır: Geniş anlamda, âhirette zarar verecek olan her şeyden sakınıp korunmaktır. Dar anlamda ise, nefsi, cezayı hak edecek her türlü günahtan korunmaktır. Takvânın çeşitli dereceleri vardır:

Takvânın en üstünü, her ne şekilde olursa olsun Allah'a itaat edip hiç isyan etmemek, daima zikredip O'nu hiç unutmamak ve her zaman şükredip hiç küfrân-ı nimette bulunmamaktır. Bu mertebe, sadece büyük peygamberlere aittir.

Takvânın, kebâir denilen büyük günahları ve sagâir adı verilen küçük günahları işlememek, bunun yanısıra mekruhlardan sakınmak, ayrıca mübah olan şeyleri, aşırılığa kaçmadan yeterince yapmak gibi mertebeleri vardır.

Mü'minler, ana hatlarıyla tanıtmaya çalıştığımız **birr** ve **takvâ**da birbirleriyle yardımlaşacaklar, âyetin devamında da açıkça belirtildiği gibi, günah ve düşmanlıkta, haddi aşmakta yardımlaşmayacaklardır.

???? ?????: { ?????????? ????? ?????????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????????? ???????????? ?????????????????????? ?????????? ?????????? } ??? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????: ?? ????? ?? ?????? ?? ???? ?? ???? ??? ??????.

2. "Zamana andolsun ki, insan hiç şüphesiz hüsran içindedir. Ancak, inanıp yararlı iş işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır."

Asr sûresi (103), 1-3

Asr sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in en kısa sûrelerinden biridir. Müfessirler, lafiz itibariyle kısa olan bu sûre ile ilgili uzun tefsirler yapmayı yeğlemişlerdir. Onların birtakım tercihlerine burada temas etmeyeceğiz.

Sûre-i celîlede, insanların çoğunun, her asırda, her zamanda ve özellikle son zamanda, yani Resûl-i Ekrem Efendimiz'in gelişinden kıyamete kadar geçecek zamanda, bir hüsran içinde olacağı haber verilir. Ancak hüsranda olmayanlar da vardır; bunlar inanan, sâlih amel işleyen, birbirlerine hakkı tavsiye eden, sabrı tavsiye eden kimselerdir.

Hüsrân, kazanacak yerde zarar etmek, sermayeyi zayi etmek, neticede iflâs edip mahrumiyet içinde kalmak anlamına gelir.

İnsanın sermayesi ömrüdür. Ömür ise her gün, her saat, her an ve her nefes tükenip gitmektedir. Bu giden ömür, insanın kendi mülkü de değildir. Allah'ın mülkü olup onun adına güzel kullanarak, kârından faydalanması için insana sayılı ve hesaplı olarak verilmiş ödünç bir sermaye gibidir. İnsanın gerçek saadeti, âhireti sevmekte, dünya lezzetlerine, elem ve kederlerine değer vermemek ve bunlara bağlanıp kalmamaktadır. Fakat insanların çoğu yaratılışı gereği, dünya ile meşgul ve onu istemeye aşırı derecede düşkündür. Bundan dolayı da hüsrandadırlar. Ancak şu vasıfları taşıyanlar hüsranda değil, kârdadırlar:

* **İman edenler:** Bunlar, Allah'a hakkıyla inanıp, indirdiğini tasdik eden, ona ihlâs ile ibadet ve taate söz verenlerdir.

* **Sâlih ameller işleyenler:** İmanları sadece gönüllerinde ve dillerinde kalmayıp bütün hislerine, akıllarına ve varlıklarına işleyerek iradelerine sahip olan, yaptıkları işleri iman ve itikadlarına, Allah'ın rızasına ve indirdiği ahkâma uygun şekilde yapanlardır.

* **Birbirlerine hakkı tavsiye edenler:** Bütün kararlılıkları ve gayretleri hakka yönelik, imanları, amelleri, sözleri hep haktan yana olanlardır. Onun için bunlar insanlara riyâkârlık, münafıklık yapmazlar. Başkalarına zarar vermez, insanlarla ilişkilerini kesmezler. Başkalarına yaltaklanmaz, dalkavukluk etmezler. Hep hakka dâvet eder, iyiliği emir, kötülükten nehiy vazifesini yerine getirirler. İnsanları hayra çağırır ve dinin nasihat olduğu gerçeğini bir an bile unutmazlar.

* **Birbirlerine sabrı tavsiye edenler:** İman edip gereğini yerine getirmek, sâlih ameller işlemek, hakkı tavsiye görevini yapmak hiç de kolay değildir. Bunun için zamanın belalarına, nefislerin yönelişlerine, hayır yapmak, hak yolda gitmek için karşılaşılacak eziyetlere, zorluklara katlanmak gerekecektir. Bunlar ancak sabırla mümkündür. Sabır, nefsin iyi bir iş yapmak veya fenalıklardan kaçınmak için acıya, güçlüklere göğüs gerebilme kuvvetidir. Sabır, ya elem ve kederlere, acı ve üzüntülere karşı gösterilen tahammül cinsinden olur; veya dünyalık lezzetlere ve şehvetlere karşı direnme cinsinden olur. Bütün bunlar birer iyilik ve hayırdır.

Lafiz olarak kısa, fakat mahiyeti çok geniş olan bu sûrenin burada zikredilmesinin sebebi özetle bu sayılanlardır. İmam Şâfî bu sûreyle ilgili olarak:

"İnsanların tamamı veya çoğunluğu, bu sureyi düşünme hususunda gaflettedirler" demiştir.

Hadisler

179- ?? ???? ???? ?????? ???? ?? ????? ?????????? ???? ?????? ??? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ?????? ???????? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ?? ???????? ???????? ?????? ?????» ????? ???? .

179. Ebû Abdurrahman Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kim Allah yolunda cihada gidecek bir gaziyi techiz eder, cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılarsa, âdeta cihada gitmiş gibi sevab kazanır. Cihada giden gazinin arkada bıraktığı ailesine güzelce bakıp onların ihtiyaçlarını karşılayan kimse de sanki cihad yapmış gibi sevap kazanır."

Buhârî, Cihâd 38; Müslim, İmâre 135-136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 20; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 6; Nesâî, Cihâd 44

Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî

Sahâbe-i kirâmdan olup, Cüheyne kabilesindendir. Ebû Abdurrahman veya Ebû Zür'a diye künyelenir. Peygamber Efendimiz'le Hudeybiye'ye iştirak etmiş, Mekke fethi gününde de Cüheyne'nin sancağını taşımıştır.

Zeyd, Medine'de yerleşmişti. Kendisinden sahâbîlerden Sâib İbni Yezîd, Sâib İbni Hallâd ve başkaları hadis rivayet etti. Tabiun tabakasından

oğlu Hâlid ve Ebû Harb ile Saîd İbni Müseyyeb, Ebû Seleme ve Urve de ondan hadis rivayet ettiler. Zeyd, 81 hadis rivayet etmiştir. Uzun bir ömür sürdü ve 85 yaşında iken, 58 (678) senesinde Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bundan önceki kısımda geçen son hadisi açıklarken, cihada giden bir gaziyi techiz etmenin, onun savaş ihtiyaçlarını karşılamanın faziletine işaret edilmişti. Gerekli savaş malzemelerine sahip olmadan cihada çıkılamayacağı gerçeğini herkes kabul eder. Kabul etmemiz gereken bir başka gerçek de, herkesin savaş malzemesi temin etmesinin imkânsızlığıdır. Tabii ki günümüzde durum tamamen farklıdır. Artık ülkeler düzenli ordu bulundurmakta, bütçelerinin büyük bir bölümünü bu ordunun ihtiyaçlarına ayırmaktadır. Bugünün silahları da, şahısların elde edemeyeceği kadar yüksek fiyatlıdır. Ancak devletlerini devam ettirmek kararlılığında olan milletler, dünyanın şartlarına ayak uydurmak zorundadırlar. Burada müslüman toplumlara düşen görev, kendi kendilerine yeterli hale gelebilmek ve başkalarına muhtaç olmamaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için müslüman fertlere de önemli görevler düşmektedir. Her fert gücünün yettiği oranda ülkesinin kalkınmasına, gelişmesine ve milletler arası yarışta önde olmasına katkı sağlamalıdır.

Konunun özel boyutu dışında bir de genel boyutu düşünülecek olursa, iyilik kabul edilen her hususta müslümanların birbirleriyle yardımlaşması gerekir.

Günümüz savaşları, eski savaşlardan çok farklıdır. Savaş sadece cephede değil, cephe gerisinde de büyük tahribatlar yapmaktadır. Acımasız katliamlar, öldürmeler, sakatlamalar, yakmalar ve yıkmalar meydana gelmektedir. Cepheye gidenlerin geride bıraktıkları aile fertlerine gereken ilgiyi göstermek, onları koruyup kollamak, bakımlarını üstlenmek, görülecek işlerini görmek, geçimlerini sağlamak, cephede cihad yapanın sevabı gibi sevap kazanmaya vesile olur.

Bu hadis 1309 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihada giden bir müslümana yardımcı olmak, onun cihadda ihtiyaç duyacağı malzemeleri temin etmek, cihada katılmış gibi sevaptır.
2. Cepheye cihada giden bir gazinin geride kalan aile fertlerine yardımcı olmak ve ihtiyaçlarını gidermek, cihad sevabı kazanmaya vesile olur.
3. Fiilen yapılan cihadın sevabı başka bir amelle kıyaslanmayacak kadar üstündür.

180- ??? ????? ????? ??????????? ??? ?????? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ???? ???????? ????? : « ?????????? ???? ????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? » ???? ????.

180. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Hüzeyl kabilesinin Lihyânoğulları üzerine ordu sevketmek istedi. Bu sebeple şöyle buyurdu:

"İki kişiden biri cihada gitsin. Kazanılacak sevap ikisi arasında ortaktır." Müslim, İmâre 137

Açıklamalar

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in üzerlerine ordu sevketmek istediği Lihyânoğulları, o sırada henüz müslüman olmamıştı. Peygamberimiz'in onlara ordu göndermesinin sebebi, dine dâvet edildikleri halde İslâm'ı kabul etmemeleriydi. Gönderilecek ordu, onları son kez İslâm'a dâvet edecek, kabul etmedikleri takdirde onlarla savaşacaktı.

Peygamberimiz, Lihyânoğulları üstüne asker sevkine karar verince, *"Her kabileden yarısı cenge çıksın"* diye talimat göndermişti. Hadiste geçen **"her iki erkekten biri"** denilmesinden maksat budur.

Cihadda kazanılacak sevabın, gazaya gidenle yerine kalacak kimse arasında ortak oluşu, yukarıda da açıklandığı gibi, mücahid askerin bakmakla yükümlü olduğu geride kalan aile fertlerinin ihtiyaçlarını giderme şartıyladır. Bu en büyük sevaplardan biri olduğu için, cihadla neredeyse hükmen eşit sayılmıştır. Bu durum cephede savaşan mücahidin psikolojisi açısından ehemmiyet arzeder. Psikolojik rahatlık ve güven cihadda başarının en önemli şartlarından biridir. O halde mü'minlerin görevi, bu konularda birbirleriyle yardımlaşmak ve Allah'ın dinini yeryüzüne hakim kılmak için bütün gayretlerini sarfetmektir.

Hadisimiz, 1312 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayâtî bir zaruret olmadıkça, bütün insanların cepheye gitmesi şart olmadığı gibi bu doğru da değildir.
2. Cepheye gitmeyenler, gidenlerin çoluk çocuğuna bakıp ihtiyaçlarını karşıladığı takdirde cihada katılmış gibi sevap kazanırlar.

181- ??? ???? ????? ??? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????????? ????: «???? ???????? ? » ?????? : ???????????? ? ????????? : ???? ?????? ? ??? : «????? ??????» ?????????? ???????? ????????? ???????? ????????? : ????????? ????? ? ??? : « ????? ?????? ?????? » ???? ???? .

181. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Ravha mevkiinde bir deve kervanına rastladı ve:

– **"Sizler kimlersiniz?"** dedi. Onlar:

– Biz müslümanlarız, sen kimsin? diye sordular.

Peygamber efendimiz:

– **"Ben Allah'ın Resulüyüm"** dedi. İçlerinden bir kadın, küçük bir çocuğu Peygamberimiz'e doğru kaldırarak:

– Bu çocuğun haccı olur mu? diye sordu. Resûlullah Efendimiz:

– "Evet, ayrıca sana da sevap vardır" buyurdu. Müslim, Hac 409. Ayrıca bk. Ebu Dâvûd, Menâsik 7

Açıklamalar

Hadiste adı geçen Ravha, Medine yakınlarında bir yerdir. Burada kendileriyle karşılaşılan kişilerin hacca gittikleri anlaşılmaktadır. Karşılaşma ya geceleyin olmuş veya bu kimseler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i daha önce hiç görmemişler. Çünkü onların Hz. Peygamber'i tanıyamadıkları anlaşılmaktadır. Hadisin Ebû Dâvûd rivayeti biraz daha detaylıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, herhangi bir topluluk veya kişiyle karşılaştığında, şayet onları tanımıyorsa, Ebû Dâvûd rivayetinde görüldüğü üzere, önce onlara selam verir, sonra da kim olduklarını sorar, kendilerini tanıtmalarını isterdi. Kendisini de onlara tanıtırdı. Onun bu uygulaması, bizim için de bir örnek teşkil eder.

İslâm âlimleri, bu hadisi delil göstererek büluğ çağına gelmemiş çocuğun haccının sahih olduğuna hükmetmişlerdir. İmam Mâlik, İmam Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel ve âlimlerin büyük çoğunluğu çocuğun haccının sahih olduğu görüşündedirler. İmam Ebû Hanîfe ise, çocuğun haccının bir vâcibin yerine getirilmesi anlamında sahih olmayacağı kanaatindedir. Onun bu kanaatinin ve diğer görüşlere muhalif oluşunun temelinde, çocuğun haccının makbul olup üzerine hac ahkâmı, fidye, ceza kurbanı gibi, mükelleflere mahsus başka hükümlerin gerekmemesi hususu vardır. O, çocuk için bunların hiç birini kabul etmemekte ve dolayısıyla çocuğun haccının, hac ibadetinin öğretimi olduğu görüşünü benimsemektedir. Çünkü çocuk haccın icablarından herhangi birini yerine getirmese, bir şey gerekmez. Zira çocuğa hac vâcip değildir.

Âlimlerin bu konuda görüş birliğine vardıkları bir başka nokta şudur: Bu hac çocuk için nâfile bir ibadettir. Büluğ çağına girdikten sonra üzerine hac farz olursa tekrar haccedecektir.

Peygamber Efendimiz'in çocuğun annesine **"sana da sevap var"** demesi, çocuğunu taşıdığı, ihramlının kaçınması gereken şeylerden onu da koruyarak ihramlı muamelesi yaptırdığı içindir. Çünkü bu davranış bir iyilik ve hayır olup karşılığında sevap vardır. Hadisin burada getiriliş sebebi de budur.

Bu rivayet 1285 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tanınmayan bir topluluk veya kişiyle karşılaşınca, onları tanımalı, kendimizi de onlara tanıtmalıyız.

2. Büluğ çağına ulaşmamış küçük çocuklara hac yaptırılması, alimlerin çoğuna (cumhûra) göre câizdir. Ebû Hanîfe çocuğun haccını vâcibin yerine getirilmesi anlamında sahih görmez. Çocuğun yaptığı hac nâfile hactır. Büluğ çağından sonra kendisine farz olacak haccın yerini tutmaz.

3. Çocuğa yaptırılan hactan ebeveynine de sevap verilir.

182- ?????? ????? ???? ????????????? ???? ??????? ??? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???: « ????????? ????????? ????????? ???? ????????? ?? ?????? ???? ? ?????????? ???????? ????????? ? ????????? ???? ???????? ??????????? ???? ???? ?????? ???? ???? ?????? ???????????????? » ????? ???? .

??? ????? : « ???? ??????? ??? ?????? ???? » ???????? « ???????????????? » ???? ????? ?? ??? ????? ??? ????????????? ? ????????? ????? ??????? ????????? ??????? .

182. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kendisine emredileni tamı tamına, eksiksiz olarak ve gönül hoşluğu ile yerine getirip verilmesi istenilen kişiye veren güvenilir müslüman kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir."

Buhârî, Vekâlet 16; Müslim, Zekât 79. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât 25, İcâre 1; Nesâî, Zekât 57, 67

Bir rivayette: **"Emredileni veren"** şeklindedir.

Açıklamalar

Hadiste geçen ve bizim **"kasadar"** diye tercüme ettiğimiz **"hâzin"** kelimesi, bir şahsın işlerini onun namına takip edip gerekli ödemeleri yapan kimse demektir. Eskilerin tabiriyle vekîl-i harçtır.

Bu gibi durumlarda verilen sevabın birbirine tam eşit olması gerekmez. Allah'a itaat ve yapılan hayır hususunda bir kimseye ortak olan, sevapta da ortak olur demektir. Birinin sevabı ötekilerden daha çok olabilir.

Vekîl-i harç için dört şart olduğu anlaşılmaktadır:

* Malın esas sahibinin izninin bulunması,

* Yapılması istenilen şeyin noksansız yerine getirilmesi,

* Yapılan iyiliğin gönül hoşluğuyla yapılması,

* Ödemenin yapılması istenen kimseye verilip bir başkasına verilmemesi.

Sevap kazanmak isteyen kasadar veya vekîl-i harç bu şartlara uymalıdır. Sevap, Allah'ın bir fazlı ve ihsanı olup onu dilediğine verir.

Görüldüğü gibi burada hem iyilik ve hayır, hem de takvâ hususunda bir yardımlaşma vardır.

Veren kimsenin, gönül rahatlığı içinde vermesi, cimri davranmaması, verdiğine karşı güleryüzlü olması, onu mahcup duruma düşürmemesi, başa

kakmaması gibi temel ahlâkî kurallara riâyet etmesi gerekir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, özellikle başkası namına veren vekîl-i harç için bir takım önemli hatırlatmalar yapmıştır. Çünkü başkası namına verenlerde cimri davranışlar çok görülür. Başkasının malında cimrilik ise, cimriliğin en kötüsü ve en sevilmeyenidir. Çünkü böyleleri cimriliği tabiat haline getirir, kendi mallarında hiç cömertlik yapmazlar. Bu durum, başkasının malını harcamada hassas davranmak gibi ahlâkî bir tavırla karıştırılmamalıdır. Çünkü bu ikinci tutum fazilettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kasadar, mal sahibinin verdiği yetkileri kullanma hakkına sahiptir.
2. Allah'a itaat ve hayırda ortak olanlar, sevapta da ortakdırlar.
3. Sevapta ortaklık, mutlak eşitliği gerektirmez. Sevabın aslında ortaklık esastır.

22- ??? ???????

NASİHAT

Âyetler

???????? ????????????? ????????

1. "Mü'minler ancak kardeştirler." Hucurât sûresi (49), 10

Bu âyetin devamında **"Öyle ise dargın olan kardeşlerinizin arasını düzeltin, Allah'dan sakının ki size acısın"** buyurulur.

Kardeşlik, karşılıklı birbirlerine hayırlı ve faydalı olmayı, birbirine yardım etmeyi, birbirinin sevinç ve kederine ortak olmayı gerektirir. Bunlar ise, aşağıda gelecek olan ilk hadisin açıklamasında görüleceği gibi nasihatten sayılır.

Bu âyette anılan din kardeşliği, İslâm nazarında neseb ve kan kardeşliğinden daha önemli ve sağlam görülerek öne geçirilmiştir. Dinin bir prensibi olmak üzere, nesep kardeşliği, dini, İslâm'ı inkâr halinde bir kıymet ifade etmez ve kopar. Ama din kardeşliği neseben kardeşi olan birini reddetmekle sona ermez, devam eder. Burada kardeş tabirinin kullanılması beliğ bir teşbihtir. Çünkü, insanların birbirine en yakın olanları, bir anne ve babadan meydana gelen kardeşlerdir. Doğum hayatın kaynağıdır. İman ise, ebediyyen bâkî olmanın kaynağıdır. O halde ebedî olan, geçici olandan daha üstün olacaktır.

Din kardeşliği ile ilgili âyet ve hadisler, bu kitapta bir çok vesile ile tekrar edilir. Yeri geldikçe her biri hakkında, bulunduğu konuya uygun açıklamaları vermeye çalışacağız.

Dinde kardeşliğin gereği, iki fert ve veya iki mü'min cemaat birbirlerine darıldıkları veya araları bozulduğu takdirde, hemen aralarını bulup barıştırmaktır. Aksi takdirde kardeşlikleri zayıflar, kuvvetleri kaybolur, kâfirlere karşı mücâdele güçleri kalmaz.

???????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??? ??? ??????????

2. "Ben size öğüt veriyor, sizin iyiliğinizi istiyorum." A'râf sûresi (7), 62

Bu âyet-i kerîme, Nuh*aleyhisselâm'*dan haber vermekte olup tamamının anlamı şöyledir: **"Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve Allah tarafından gelen vahyile sizin bilemeyeceklerinizi biliyorum."**

Bütün peygamberlerin risâleti birdir. Bütün peygamberler Allah'dan aldıkları vahyi insanlara tebliğ edip, ulaştırmışlardır.

"Size nasihat ediyorum" demek, size olgunluk ve kemâl yolunu gösteriyorum, iyiliğinizi ve hayrınızı arzu ediyorum, samimiyetle kurtuluşunuzu istiyorum demektir. Nasihatın üç şartı olduğu söylenir:

*Müslümanların uğradığı musibetlere kalben üzülmek,

*Müslümanlara nasihat etmekte bıkıp usanmamak,

*İnsanlar gerçekleri bilmeseler ve hatırlatmayı hoş görmeseler bile, onlara kurtuluş yollarını göstermek.

???????? ?????? ??????? ???????

3. "Ben sizin için emin bir nasihatçiyim." A'râf sûresi (7), 68

Bundan önceki âyetle aynı mâhiyette olup, peygamberlerin ümmetleri ve insanlık için birer nasihatçı olduklarını ve onların Allah'ın birliğine, tevhîd akidesine davet ettiklerini bu defa Hûd *aleyhisselâm'* ın dilinden bildirmektedir. Peygamberler **"emîn"** yani kendilerine çok güvenilen kimselerdir. Onlar, her şeyden önce risâletin tebliğinde emin olup, asla yalan söylemezler. Bu durum istisnasız bütün peygamberler için böyledir.

Hadisler

183- ??????????? : ?? ????? ???????? ?????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ??? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????: « ???????? ??????????? » ??????? : ?????? ? ????? « ????? ???????????? ??????????? ??????????? ???????????? ????????????? » ???? ?????? .

183. Ebû Rukayye Temîm İbni Evs ed-Dârî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* :

"Din nasihattır" buyurdu. Biz kendisine:

– Kimin için nasihattır? dedik. Peygamber Efendimiz:

- "Allah, Kitabı, Resûlü, mü'minlerin yöneticileri ve tüm müslümanlar için nasihattır"buyurdu. Müslim, Îmân 95. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 42; Ebû Dâvûd, Edeb 59; Tirmizî, Birr 17; Nesâî, Bey'at 31, 41

Temîm İbni Evs ed-Dârî

Sahâbe-i kirâmdandır. Ebû Rukayye künyesiyle anılır. Bu künyeyle anılmasına sebeb olan Rukayye adındaki kızından başka çocuğu olmamıştır. Temîm, İslâm ile şereflenmeden önce hıristiyandı. Hicretin dokuzuncu senesesinde müslüman oldu. Mescidde ilk kandili o yaktı. İlk kıssa anlatanın o olduğu ve bu konuda Hz. Ömer'den izin istediği, onun da kendisine bu izni verdiği söylenir.

Temîm, Medine'de ikâmet etmekteydi. Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra Suriye'ye göçtü. O zamanlar Suriye toprağına dahil olan Filistin'de yerleşti. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kendisine Kudüs'ün yanında bir köy olan Aynûn'u iktâ arazisi olarak ayırmış ve onun eline de yazılı bir belge vermişti.

Temîm, çok teheccüd namazı kılardı. Bir gece kalkmış, Kur'an'ın bir âyetini okuyarak sabaha kadar rükû etmiş ve ağlamıştı. Bu âyetin anlamı şöyledir: ***"Yoksa kötülük işleyen kimseler, ölümlerinde ve diriliklerinde kendilerini, inanıp yararlı iş işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar"*** [Câsiye sûresi (45), 21].

Temîm, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den 18 hadis rivayet etmiştir. Müslim'in Temîm'den naklettiği tek hadis budur. Buhârî'de hiç hadisi yoktur. Fakat Sünen'lerde rivayetleri yer almaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Nasihat, Arap dilinin en kapsamlı kelimelerinden biridir. Bazı dil bilimciler, Arapçada nasihat ile felah kelimeleri kadar dünya ve ahiret hayırlarını bünyesinde toplayan kelime olmadığını söylerler.

Nasihat sözlükte öğüt vermek, iyi ve hayırlı işlere davet, kötü ve şer olan şeylerden nehyetmek, bir işi sadece Allah rızası için yapmak, yırtık olan elbiseyi dikmek, balı mumundan süzüp arındırmak gibi çok çeşitli ve muhtevalı mânalar ifade eder.

Hadisin anlamı **"Dinin direği ve dini ayakta tutan nasihattır"** demektir. Buna göre nasihat, neredeyse din ile aynı manada kullanılmış gibi bir intibâ vermektedir. Bu, konunun önemini anlatması açısından böyledir. Nitekim, **"Hac Arafâttır"** (Tirmizî, Tefsîru sûre (2); Ebû Dâvûd, Menâsik 68) hadisi de, haccın temelinin ve hac sayılmasının şartının Arafât'ta bulunmak olduğunu, Arafât'ta bulunmayanın haccının olmayacağını anlatır.

Nasihat hadisi, **cevâmiü'l-kelim** denilen, az sözle pek çok mânalar ifade eden hadislerden biridir. Bu sebeble İslâm âlimleri, nasihat hadisini, İslâm'ın esasını oluşturan hadislerden biri ve en önemlisi kabul ederler.

Bu kısa açıklamalar, nasihatın, dilimizde çokça kullanılan, büyüğün küçüğe verdiği sözlü öğütlerden ibaret olmadığını ortaya koymuş oluyor.

Şimdi nasihatla kastedilen geniş ve kapsamlı mânalara ve anlatımlara, hadiste zikredilen esaslar dahilinde açıklamalar getirebiliriz.

a. Dinin Allah için nasihat oluşu: Bir mü'min için öncelikler vardır. Bunların başında Allah'a iman, ilk sırada yer alır. Tabiî ki Allah'a iman, sadece "inandım" demekle yerine gelmiş olmaz. Nitekim âyet-i kerîmede: **"İnsanlar "inandık" demekle, imtihandan geçirilmeden bırakılacaklarını mı sandılar?"** [Ankebût sûresi (29), 2] buyurulur. İşte dinin Allah için nasihat oluşunun ilk basamağı Allah'a imandır. O'na şirk koşmamak, O'na kulluk ve ibadette ihlâslı davranmak, daima Allah'a itaat üzere olmak, O'na isyandan şiddetle kaçınmak, Allah için sevmek, Allah için buğz etmek, Allah'a itaat edene dost, isyan edene düşman olmak, Allah'ı inkâr edenlerle cihad etmek, nimetlerine şükretmek, insanları bu sayılan vasıflara dâvet ve teşvik etmek, bütün insanlara nezâket göstermek; işte bunlar Allah'a imanın gereği ve dinin Allah için nasihat oluşunun îcabıdır. Müslümanın bütün söz ve davranışlarında bunların gereğini yerine getirmesi, hem dünyada hem de âhirette kendisine fayda verir.

b. Dinin Allah'ın Kitabı için nasihat oluşu: Allah'ın Kitabından maksat Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bir müslüman, bütün semavî kitapların Allah katından indirildiğine, Kur'an'ın o kitapların sonuncusu ve onlara şahit olduğuna inanır. Bu konudaki inanç temelleri şunları da içine alır: Kur'an'ın Allah kelâmı olduğu, Allah tarafından gönderildiği ve yine O'nun tarafından korunacağı, kul sözlerinden hiçbirinin ona benzemediği, kullardan hiçbirinin onun bir benzerini getiremeyeceği gerçeklerini kabul edip inanmak. İşte bütün bunlar, Kur'an'a yönelik inanç esaslarıdır.

Dinin Kur'an için nasihat oluşuna şu prensipleri de ilâve etmemiz gerekir: Kur'an'ı okumak ve hıfzetmek. Çünkü Kur'an'ı okumakla ilim ve irfân kazanılır; nefs temizliği ve gönül saflığı elde edilir; insanın takvâsı artar. O halde Kur'an'ı okumak, sadece lafzını okuyup sevap kazanmak değil, Kur'an bilgisine sahip olmaya gayret etmek anlamındadır. Şunu da hemen ifade edelim ki, Kur'an okumakla insan büyük sevap kazanır ve Kur'an kendisini okuyana şefaatçi olur. Ancak bunların tahakkuk etmesi için bir takım şartların yerine getirilmesi gerekir.

Kur'an okurken ona saygı ve ta'zim göstermek, tecvidine ve âdâbına riâyet ederek okumak, harflerinin hakkını vermek, huşû içinde okumak gerekir. Bu konu, Kur'an'ın kıraati ile ilgili kitaplarda genişçe ele alınır.

Kur'an'ı okurken mânalarını düşünmek, âyetlerin mahiyetini anlamaya çalışmak icab eder. Nitekim Allah Teâlâ: **"Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalbleri kilitli midir?"** [Muhammed sûresi (47), 24] buyurarak bizi uyarır.

Kur'ân-ı Kerîm'i müslüman nesillere öğretmek, Kur'an'ın korunması konusunda onlara mes'uliyetlerini hissettirmek, ona dil uzatanlara karşı müdafaa görevini yerine getirmek, her müslümanın vazifesidir. Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmek bizler için izzetin, şerefin ve saadetin önemli bir vesilesidir. Peygamber Efendimiz *"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir"* (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 21) buyurmuşlardır. Bütün müslümanların Kur'an'ı okumayı öğrenmeleri ve ayrıca onu anlamaya çalışmaları, üzerlerine düşen önemli görevlerden biridir. Bütün yeryüzü müslümanları, buna özel bir ilgi ve ihtimam göstermelidirler. Çünkü bu konu, müslümanların müştereklerinin başında gelir.

Kur'an'ı anlamak ve onunla amel etmek esastır. Anlama azmi olmadan ve sevap kazanma duygusundan mahrum olarak sadece okumak ve amel etmeksizin sadece anlamak bir hayır ve fazilet olarak kabul edilemez. Amel edilmeyen bilgi fayda vermediği gibi hoş da karşılanmaz. Allah Teâlâ: **"Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyi söylüyorsunuz? Yapmadığınız şeyi söylemeniz Allah katında büyük gazaba sebeb olur."** [Saf sûresi (61), 2-3] buyurur.

Kur'an ilimlerinin her birini öğrenmek, neşretmek, muhkemini, müteşâbihini, nâsih ve mensûhunu, umum ve hususunu bilmek de ümmet üzerine farz olan hususlardır. Bu konularda âlim yetiştirilmezse topyekün ümmet sorumlu olur.

Buraya kadar ana hatlarına işaret etmeye çalıştığımız hususlar, dinin, Kur'an için nasihat oluşunun çerçevesini meydana getirir.

c. Dinin Allah'ın Resûlü için nasihat oluşu: İslâm, Allah katından insanlığa gönderilen son din, Kur'an son kitab olduğu gibi, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de en son peygamberdir. Bir mü'minin Peygamber Efendimiz'le ilgili inancı şu esasları da ihtiva etmelidir. Hz. Muhammed'in

Allah'ın elçisi olduğunu kalb ile tasdik, dil ile ikrar etmek. Allah Resûlü'nün Kur'an ve sahih sünnetle getirip bildirdiklerine iman etmek. Onu sevip itaat etmeyi, Allah'ı sevip itaat etmek gibi kabul etmek. **"Ey Muhammed de ki: "Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 31];**"Peygambere itaat eden Allah'a itaat etmiş olur"** [Nisâ sûresi (4), 80] gibi Kur'an âyetleri bunun delîlidir. Allah'ın Resûlü'nü dost edinenleri dost, düşmanlarını düşman bilmek. Ehl-i beytini ve ashâbını sevmek, Peygamber'e inanmanın gerekleridir.

Hz. Peygamber'in sünnetini ihya edip hayata geçirmek, bid'attan ve bid'atçılardan kaçınmak, İslâm'ın dâvetini yeryüzüne yaymak, sünnet ilimlerini öğrenmek, bunları başkalarına da öğretmek, ilmi öğrenir ve öğretirken edeblerine riâyet etmek, âlimlere saygı göstermek, terbiye ve nezâket kâidelerine uymak, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'* in ahlâkıyla ahlâklanıp edebiyle edeplenmek gibi görev ve sorumluluklar, her müslümanın hassasiyetle uyması gereken esaslardır.

Belli başlılarını sıralamaya çalıştığımız bu prensipler, dinin, Allah'ın Resûlü için nasihat oluşunun ne anlam ifade ettiğini ortaya koyar.

d. Dinin mü'minlerin yöneticileri için nasihat oluşu: Hadiste geçen **"eimme"** tabirini, yöneticiler diye tercüme ettik. Esasen bu kelime, **"imam"** kelimesinin çoğuludur. İmam ise, toplumun önünde bulunan ve onlara önderlik yapan, toplumun da kendisine uyduğu kişidir. Daha özel anlamıyla imam, İslâm ümmetinin başında bulunan liderdir. Ümmet denilmesinin sebebi de, bir imama tabi olduklarındandır. Bu lidere imam, halife, emir, sultan ve bunlara benzer isimler verilmiştir. Hangi adla anılırsa anılsın, imam, ümmetin önünde onlardan sorumlu olan ve onları yöneten kişidir. Toplum içinde devletin yöneticisi adına hüküm verme yetkisine sahip kılınan herkes, her seviyedeki yönetici bu tabirin kapsamına girer. Ayrıca toplumda doğruyu ve yanlışı bildirme vazifesiyle mükellef olan âlimler, insanlara örnek olması gereken mürşidler ve muslihler de bu tabirin muhtevasına dahildirler.

Muhteva tesbitini yaptıktan sonra, konunun esasına yönelik açıklamalara geçebiliriz.

Müslümanları yönetenler, onların işlerinin başına geçenler, müslümanlardan olmalıdır. Çünkü müslümanların kendilerini yönetenlere itaat etmeleri bir farîza, bir vecîbe, bir zorunluluktur. Müslüman olmayanlara nasıl itaat edilebilir? Allah Teâlâ şöyle emreder: **"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Resûle itaat edin ve sizden olan buyruk sahibi yöneticilere itaat edin"** [Nisâ sûresi (4), 59]. Bizlerin yöneticilere nasihatımız, onlara karşı vazifemiz, kendilerinin iyi ve dürüst olmalarını, doğru yolu bulmalarını, adaletli davranmalarını istemektir. Onlara karşı saygımız ve sevgimiz, şahıslarını tanımamıza veya birtakım özel işlerimizi onlar vasıtasıyla gerçekleştirmemize bağlı olamaz. Böyle bir saygı ve sevgi dinimiz nazarında makbul de sayılmaz. Yöneticilerin âdil idareleri altında bütün islâm ümmetinin birliğini ister, bunun için gayret ederiz. İslâm ümmetinin parçalanmışlığı yüreğimizi yaralar; insanların zâlim yöneticilerin zulmü altında inlemesi, içimizi parçalar. Bu sebeble "yeryüzünü, Allah'ın hâlis kulları, gerçek mü'minler idare etmelidir" deriz ve bunun tahakkuku için var gücümüzle çalışmamız gerektiğine inanırız.

Dinin idareciler için nasihat oluşu, şu prensipleri de içine alır:

*Hak üzere oldukları sürece onlara yardımcı olmak, hakdan ayrılmamaları yönünde onları uyarmak, yaptıkları yanlışları hatırlatmak, bunları yaparken kendilerine karşı yumuşak ve nezâket kâideleri içinde davranmak, yöneticilerine nasihatkâr olmayan, zâlime "sen zâlimsin" demeyen, nasihatçılarının ağzı kilitlenmiş, hak söze karşı da kulakları tıkanmış olan bir ümmette hayır olmayacağını bilmek.

*Emir olan kişinin arkasında namaz kılmak, ona toplamakla yükümlü olduğu zekâtı vermek, onunla birlikte cihada gitmek, kendisine hayır dua etmek, yalancı övgülerle onu aldatmamak.

*İşaret ettiğimiz bu noktalar, dinin imamlar yani yöneticiler için nasihat oluşunun neler ihtiva ettiğini ortaya koyar. Bunların izahı ve uygulama safhası ile ilgili açıklamaların yeri burası değildir. İslâmî ilimlerin her birinde, ilgili oldukları bölümlerde konuya gereken önem ve hassasiyet gösterilir. Ancak doğrudan doğruya devlet yönetimiyle ilgili eserler de telif edilmiştir. Belli başlı bilgileri bu çeşit eserlerde bir arada ve topluca bulabiliriz.

Âlimler, mürşidler ve muslihleri de toplumun önderi ve yöneticileri olarak kabul edenler bulunduğunu söylemiştik. Buna göre, **Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünnetinin anlaşılıp hayata geçirilmesinde âlimlerin sorumlulukları çok büyüktür. Onlar Kitap ve Sünnet'in emir ve yasaklarını, kendi heva ve hevesleri, sapık düşünce ve anlayışları doğrultusunda çarpıtmaya çalışanlara karşı koyma ve onların yanlışlarını, hatalarını ilmî bir tarzda reddetme mes'uliyeti taşımaktadırlar.** O halde öncelikle âlimler, mürşid ve muslihler dini çok iyi bilip, kendileri salah bulmuş olmalıdırlar. **Kendileri salah bulmayanların başkalarını ıslah etmeleri mümkün olmaz.**

Din âlimleri, toplumu yöneten idarecilere, Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünneti yönünde nasihat etmeyi ve kendilerini hakka davet etmeyi büyük ve şerefli bir görev saymalı, bu hususta görevlerini yerine getirmezlerse, Allah katında en büyük sorumluluktan kaçmış olmanın cezasını çekeceklerini bilmelidirler. Çünkü *"En büyük cihad, zâlim idareciye karşı hakkı haykırmaktır"* (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Bey'at 37). Bunu yerine getirmediği gibi, zâlimlerin zulümlerine ortak olan, onları tutan, azgınlıklarına göz yuman, zalimlere övgüler yazanlar Allah katında nasıl makbul olabilir ve Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda nasıl hesap verebilirler?

Gerçek âlimler, her asırda ümmete yol ve yön göstermiş, toplumu sapmaktan korumuş, yöneticileri de gerektiği şekilde îkaz etme görevini yerine getirmişlerdir. Bunu yapmayanların bulunuşu, bütün ulemayı, muslihleri ve mürşidleri suçlamayı gerektirmez, gerektirmemelidir. Çünkü âlimlere her asırda şiddetle ihtiyaç duyulmuştur. Ümmete düşen görev, gerçek âlimlere tâbi olmaktır.

e. Dinin tüm müslümanlar için nasihat oluşu: Bütün müslümanların âlim olması, âlim olanlarının da her şeyi bilmesi mümkün değildir. Her yaştan, her renkten, her ırktan, her cinsten ve her seviyede insanıyla ümmet bir bütündür. Burada herkesin birbirine karşı vazife ve mes'uliyetleri vardır. İşte bunları öğrenmek, öğretmek, din ve dünyalarına ait faydalı olan şeyleri insanlara göstermek, onlara yardımcı olmak, kusurlarını örtmek, onlara eziyet etmemek, iyilikleri emir, kötülükleri nehyetmek, başkalarını aldatmamak, haset etmemek, hürmet, şefkat ve merhameti aralarında yaymak, kendisi için arzu ettiklerini onlar için de istemek, kendi nefsi için arzu etmediklerini onlar için de istememek, canlarını, mallarını, ırz ve namuslarını korumak ve müdafa etmek, dinin bütün müslümanlar için nasihat oluşunun gereğidir.

Bu açıklamalardan sonra, nasihatın din ve İslâm anlamına kullanıldığını söyleyebiliriz. Başlangıçta ifade ettiğimiz ve bu açıklamalarla görüldüğü üzere nasihat, yaygın olarak anlaşıldığı gibi sadece "öğüt vermek" anlamında kullanılmış değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nasihat dinin emirlerinden olup farz-ı kifâyedir. Gücü yeten herkes, gücünün yettiği nisbette nasihatten sorumludur.
2. Nasihat sadece "öğüt vermek" değil, dinin bütün emir ve yasaklarını ihtiva eden bir mâna taşır.
3. Müslümanlar bir imamın önderliğinde Allah, Kur'an ve Resûl inancına dayalı ümmet olma azmi, gayreti ve kararlılığı içinde bulunmak ve neticede

yeryüzünde bunu gerçekleştirmekle mükelleftirler.

4. Nasihatı kabul edilecek kişinin nasihat etmesi vâcip olur.

5. Nasihat edene bir kötülük geleceğinden korkulursa, onun nasihatı terketmesine ve şartlar teşekkül edinceye kadar beklemesine ruhsat vardır.

184- ???????? : ???? ???? ???? ???? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ??????? ?????????? ? ????????? ?????????? ? ??????????? ?????? ???????? . ????? ???? .

184. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e namazı tam olarak kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, her müslümana nasihat etmek üzere biat ettim.

Buhârî, Îmân 42, Mevâkît 3, Zekât 2; Müslim, Îmân 97-98. Ayrıca bk. Nesâi, Bey'at 6,17

Açıklamalar

Burada, İslâm'da farz kılınan ibadetlerden sadece namaz ve zekât biat esnasında söz konusu edilmiştir. Bunun sebebi, bedenî ibadetlerin en önemlisinin namaz, mâlî ibadetlerin en önemlisinin zekât olmasıdır. Bu ikisi, bedenî ve mâlî ibadetlerin esasıdır. Ayrıca, kelime-i şehadetten sonra, başta gelen iki temeldir. Oruç da namaz gibi bir bedenî ibadet olup, sadece senede bir ay olmak üzere Ramazanda farzdır. Namazın günde beş vakit farz oluşu, onun önemini artırmaktadır. Burada zikredilmeyen hac ibadeti ise, hem mâlî, hem bedenî ibadet sayılır. Hac, insana ömrü boyunca bir defa farzdır. Zekât ise, her sene maldan verilmesi gereken miktar olup, her yıl tekrar eden bir farzdır. Bu sebeble, bir mâlî ibadet olarak zekât, hacdan daha önceliklidir.

Nasihat hakkında bir önceki hadiste yeterli bilgi verilmişti. Bu hadis, 1216 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadetler müslümanın hayatında önemli bir yer tutar. Devlet başkanı, biat esnasında ibadet etme şartını arayabilir, hatta öne geçirebilir.

2. Nasihat, dinin önemli emirlerinden biridir. Peygamberimiz sahâbeden biat alırken nasihatkâr olma, yani müslümanlara karşı samimi, gönülden ve hayırlı davranma şartını da aramıştır.

185- ????????? : ???? ????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???????? ????????? ?????? ??????? ???????? ??? ??????? ????????? » ????? ???? .

185. Enes radıyallahu *anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz."

Buhârî, Îmân 7; Müslim, Îmân 71-72. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, Îmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

Hadisimiz, mü'minler arasındaki kardeşlik duygularının ne kadar ileri seviyede bulunması gerektiğinin bir sembolüdür. Gerçek mü'min, kendisi için arzu ettiği iyilik ve hayrı, din kardeşi için de aynen arzu eder ve ona karşı bir haset, çekememezlik duygusu içinde olmaz.

Biz hadiste geçen **"mü'min olmaz"** karşılığındaki lafzı, **"Gerçek anlamda iman etmiş olmaz"** şeklinde mahiyetine uygun tarzda tercüme ettik. Çünkü kastedilen budur. Şöyle ki: **Falan kimse insan değildir,** dediğimizde onun insanlıktan çıktığını kastetmediğimiz, sadece insanî niteliklerinin noksan olduğunu anlatmak istediğimiz gibi kendisinde bu nitelik bulunmayan kimse mümin değildir demek de, o iman dairesi dışına çıkar anlamına gelmez. Nitekim bu hadisin bir rivayetinde **"kul, gerçek imana ulaşamaz"** (İbni Hacer, *Fethü'l-Bârî*, I, 112) şeklindedir. Buradaki **"gerçek iman"**dan maksat, imanın kemâlidir.

Mü'minin, din kardeşinde de bulunmasını istediği şey, hayırlı bir nimet cinsinden olmalıdır. Yoksa, kendi başına gelen bir belayı, bir kötülüğü din kardeşi için arzu etmek, asla câiz değildir. Hadisin bir rivayetinde, (Nesâî, Îmân 19) istenen şeyin hayır olması gerektiği tasrih edilmiştir. Çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi **hayır, Allah'a itaatın her çeşidini, dünya ve âhiretle ilgili her meşrû işi içine alan bir kelimedir.**

Hadisten anlamamız gereken bir başka önemli husus şudur: Kişinin kendi nefsi için dilediği bir şeyin aynısının, yani o şeyin bizzat kendisinin, din kardeşine verilmesini arzu etmesi değil, bir benzerinin ona da nasib olmasını dilemesidir. Çünkü bir şeyin bir tek olan aslı iki kişide bulunmaz. O halde, kendi elinde bulunan nimet ondan alınmadan veya noksanlaşmadan, din kardeşine de böyle bir nimetin verilmesini istemek kastedilmektedir. Bu ise, gerçek müminlerin gösterebileceği bir olgunluktur. Müminin, kendisi için kötü gördüğü şeyleri, din kardeşi için de kötü görmesi aynı şekilde imanın kemâlindendir.

Hadisin bizzat kendisi ve bu vesileyle açıklanan hususlar birer iyilik ve hayır oldukları için nasihat kapsamına girerler. Bu hadis, 238 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâmil iman sahibi olanlar, kendileri için arzu ettikleri şeyleri din kardeşleri için de arzu ederler.

2. Kişinin din kardeşi için arzu ettiği şey, iyilik ve hayır cinsinden olmalıdır.

3. Din kardeşimizde olmasını istediğimiz şey, sahip olduğumuzun bizzat kendisi değil, bir benzeridir.

4. Müminler için hayır istemek, dinde nasihatten sayılır.

23- ??? ????? ???????? ?????? ??? ??????

İYİLİĞİ EMİR KÖTÜLÜKTEN NEHİY

Âyetler

??? ?????? ?????: { ????????? ???????? ??????? ????????? ????? ????????? ????????????

?????????????? ???????????? ???? ?????????? ???????????? ???? ?????????????? }

1. "Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun.

Âl-i İmrân sûresi (3), 104

Riyâzüs-sâlihîn müellifi İmam Nevevî, bu eserde o kadar güzel ve hassas bir usül takip etmiştir ki, okuyucu, eserin kitap ve bab başlıklarını iyice düşünmek, mahiyetini güzelce anlamakla, onlardan sonra getirilen âyet ve hadislerin muhtevasını daha derinlemesine kavrayabilir. Burada da "nasihat"dan sonra bu konunun getirilmesi çok anlamlıdır. Neden nasihat ve nasıl nasihat, sorusunun cevabı bu kısımdır. Çünkü **"el-emr bil-maruf ve'n-nehy ani'l-münker"** dinin temellerindendir. Nasihatte aslolanın bunlar olduğunu daha önce açıklamıştık. Şimdi, **"ma'rûf"** ve **"münker"**in ne olduğunu, etraflıca öğrenmiş olacağız.

Daha önce açıklamasına geniş yer verdiğimiz **"hayır"**, din veya dünya ile ilgili bir iyiliği ihtiva eden her şeydir, yani tevhîd akidesine, İslâm'a uygun olan her söz, iş ve davranıştır.

Dilimize **"iyiliği emir kötülükten nehiy"** diye aktarabildiğimiz **"el-emr bi'l-maruf ve'n-nehy ani'l-münker", "hayr"**ın mühim kısmını teşkil eder.

Ma'rûf, İslâm'ın iyi olarak kabul ettiği ve Allah'a taatin içinde saydığı her şeydir. **Münker** ise bunun zıddı olup, İslâm'ın iyi saymadığı, dinin emirlerine aykırı bulduğu ve Allah'a karşı ma'siyet olarak gördüğü şeylerdir.

Ma'rûf'un ve münkerin ölçüsü, bunların Kur'an ve Sünnet'le belirlenmiş olmasıdır. Başka bir ölçü ile bunları tayin ve tesbite yönelmek, nefsîliğe, hevâ ve hevese uymak olur. Bunun bir sonu yoktur, neticesi ise tefrikadır. Nitekim bir sonraki âyet bunu açıklığa kavuşturmaktadır; **"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ayrılığa düşüp ihtilaf edenler gibi olmayın. İşte onlar, evet onlar için büyük bir azab vardır"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 105].

Ma'ruf'u emir ve münkerden nehiy vazifesi, müslümanlar üzerine bir farzdır. Bunun farziyeti Kitab ve Sünnet'le sabittir. Aynı zamanda bu farz, İslâm'ın en büyük farzlarından biri ve dinin temelidir. İslâm nizamı bu sayede kemâle erer ve yücelir. Şu kadar var ki, bu vazifeyi yerine getirecek bir grup teşekkülü farz-ı kifâyedir. İslâm ümmeti, bu görevi yerine getirecek bir cemaat yetiştirmek mecburiyetindedir. Bu yerine getirilmediği takdirde, bütün ümmet mes'uliyetten kurtulamaz.

Ma'ruf'u emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirecek olanlar, öncelikle İslâm'ı iyi bilen âlimlerdir. O halde, ümmetin her sahada âlimler yetiştirmesi gerekir. Daha önce de ifade edildiği gibi, ümmet olabilmenin ilk esası, bir imamın bir liderin önderliğinde hükmî şahsiyete kavuşmaktır. Şayet bu yoksa, müslümanlar öncelikle onu yerine getirmekle mükelleftirler. Âlimlerin veya en faziletli kabul ettikleri kişilerin önderliğinde cemaat olma şuurunu geliştirirler. Bu fâliyetin yapılması ve ümmet olma azmi içinde bulunulması bile, ma'rufu emir ve münkerden nehyin içine girer. Yani bir mânada **herkes ferdî müslüman kalamaz, mutlaka İslâm cemaatinin bir uzvu olmak zorundadır.** Hiçbir müslümanın bu düşünceye ve faaliyete karşı olmaması gerekir. Çünkü buna karşı oluş ma'rufun yanında yer almak değil, münkere yardım etmektir. Oysa Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir. Kötülüğü emreder, iyilikten menederler"** [Tevbe sûresi (9), 67]. Mü'minlerin bu yöndeki nitelikleri ise şöyle anlatılır: **"İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin velileridir. İyiliği emrederler, kötülükten menederler"** [Tevbe sûresi (9), 71]. Böylece Allah Teâlâ, mü'minler ile münafıkların farkının ma'rufu emir ve münkerden nehiy konusunda ortaya çıktığını bize apaçık bildirmektedir. Şu âyet, yeryüzünde İslâm hükümran olunca, inananların nasıl davranmaları gerektiğini şüpheye düşmeyecek açıklıkla ifade eder: **"Onlar, öyle kimselerdir ki, kendilerine yeryüzünde iktidar verdiğimiz takdirde, namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar"** [Hac sûresi (22), 41]. Müslüman bir yönetimin görevlerinin başında iyiliği emir, kötülükten nehy gelir. Bunun anlamı, yeryüzünde iyilikleri yaymak, kötülüklere ise engel olmaktır. Bunun için gerekli bütün müesseseleri kurmak yönetimin başta gelen görevidir.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi, sadece bunun için hazırlanmış bir cemaate, yetişkin bir ekibe mi hastır? Fertlerin bireysel olarak sorumlulukları yok mudur?

Açıklamaya çalıştığımız Âl-i İmrân sûresi 104. âyeti, ümmete bir farz yüklemektedir, bu ise iyiliği emir, kötülükten nehiy ile ilgili bir cemaatin bulunmasıdır. Çünkü âyette **"hepiniz böyle olunuz"** denilmemiş, **"sizden bir grup, bir cemaat bulunsun"** denilmiştir. Şu kadar var ki, bu konuyla ilgili yegane nas bu âyetten ibaret değildir. Bir kısmı aşağıda gelecek olan pek çok âyet ve onların yanında pek çok sahih hadis, konumuzla ilgili başka hükümler de ortaya koymaktadır. Hemen ifade edelim ki, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi bütün inananlar için umûmî bir nitelik arzeder. "**Siz insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?"** [Bakara sûresi (2), 44]; **"Yapmadığınız şeyleri söylemek, Allah katında en sevilmeyen şeydir"** [Saf sûresi (61), 3] gibi âyetler, toplumun her ferdinin iyiliği emir, kötülükten nehiyle görevli olduğuna delil teşkil eder. Şu kadar var ki, cemaatin yapacağı veya yönetimin yapacağı görevler fertlerden beklenemez. Fert, gücünün yettiği ölçüde sorumludur. Bu sorumluluk fertlerin bilgileri, görevleri ve toplum içindeki mevkilerine göre de farklılık arzeder. Hiç kimse kendini bu sorumluluğun dışında tutamaz. **Her müslüman ferdin, gücü yettiği oranda iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi yapması ve İslâmî tebliğe katkıda bulunması ise farz-ı ayındır.** Tabii ki bütün bunlar, şer'î mükellefiyeti olan kadın ve erkekler içindir.

???? ?????: { ??????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ????????????? ???????????? ???? ?????????? }.

2. "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten menedersiniz." Âl-i İmrân sûresi (3), 110

Bu âyet-i kerîme, Muhammed Ümmeti'nin en belirgin vasfının bütün ümmetlerin en hayırlısı, iyiliği emir ve kötülükten nehyetmenin ve yalnızca Allah'a iman ile tevhid akidesini sahiplenmenin, hayırlı ümmet sayılmanın sebebleri olduğunu ortaya koyar. Ayrıca bu âyet, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevinin, sadece devleti yöneten kişiye ait olmayıp, bütün mü'minlerin dolaylı ve dolaysız bir şekilde sorumlu olduklarını da açıklığa kavuşturmaktadır.

???? ?????: { ???? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ???? ???????????? } .

3. "Sen af ve kolaylık yolunu tut; iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir." A'râf sûresi (7), 199

İmam Ca'fer es-Sâdık diyor ki:

Allah Teâlâ, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'* e en üstün ahlâkı emretti. Kur'ân-ı Kerîm'de üstün ahlâkı, böylesine güzel toplayan bir başka âyet yoktur.

Hz. Peygamber, insanlarla muamelesinde kolaylığı seçer, zorluğa, öfke ve kızgınlığa yönelmezdi. Ayrıca, affetmek, herkesin günah ve kusuruna

bakmamak da Allah Resûlünün âdetiydi. Çünkü o, böyle davranmakla emrolunmuştu.

Bununla beraber, iyiliği devamlı surette emretmesi, yapılması gerekli olan şeyleri yapması ve yaptırması da kendisine Allah'ın bir emri, bir talimatı idi.

İyilik diye ifade ettiğimiz şeyler, insanların birbirlerine karşı yapılmasını güzel görüp hoş karşıladığı, vâcip veya câizliğini, gerekli veya iyi olduğunu kabul edip reddetmedikleri şeylerdir. Öte yandan insanlar arasında yaygınlık kazanmış her örf, her âdet ma'ruf, yani iyi de değildir. Hatta bunlar arasında öyleleri vardır ki, bâtıl ve çirkin de olabilir. O halde bunları iyice tanımak, birbirinden ayırmak icap eder. Bu şartla İslâm bunlara bir değer verir veya vermez. Bu sebeple dinimiz, toplumların örf ve âdetlerini tamamen reddetmeyip, onları ıslah yolunu tercih etmiştir.

Bu âyet-i kerîme, ahlâk ilmi, kanun koyma ve siyaset açısından oldukça kapsamlı bir düstur, bir temel kâide özelliği taşır.

???? ?????: { ???????????????? ???????????????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ????????????? ??????????? ???? ?????????? } .

4. "İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin velisidirler. İyiliği emreder, kötülükten menederler." Tevbe sûresi (9), 71

Velî, dost ve yardımcı olmanın gereği, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmaktır. Bu aynı zamanda mü'min olmanın da gereğidir. Çünkü, yukarıda ifade edildiği gibi, münafıklar bunun aksini yapmaktadırlar. Dost olmak, birbirini sevmede, birbirine muamelede ve birbirine kardeş olmada kalplerin ve gönüllerin birliğini ifade eder. İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın mü'minlerin en önemli görevi olduğu, yukarıdaki âyetlerin açıklamasında etraflıca belirtilmiştir.

???? ?????: { ?????? ????????? ????????? ??? ????? ??????????? ????? ??????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ??? ???????????? ??? ???????? ????????? ???????? ??? ???????? ??????????? } .

5. "İsrailoğullarından inkâr edenlere, Dâvud ve Meryem oğlu İsâ diliyle lânet edilmiştir. Bu, baş kaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mâni olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi." Mâide sûresi (5), 78-79

Bu âyet-i kerîme, peygamber çocuğu ve onun sülalesinden bile olsalar, kâfirlere lânet edilebileceğini gösterir. Nesep, soy-sop üstünlüğü lânetlenmeye engel teşkil etmez. Dâvud ve İsâ peygamberlerin lisanıyla lânet edilmiş demek, bu iki peygambere indirilmiş olan Zebur ve İncil'de lânet edilmiş demektir.

İsrâiloğulları'nın lânetlenme sebebi, Allah'a isyan etmeleri ve aşırı gidip haddi aşmaları, Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet etmemeleri idi.

İsrâiloğulları, içlerinde kötülükleri işleyenlere engel olmuyorlar, gücü yetenler iyiliği emir, kötülükten nehiy görevini yapmıyorlardı. Oysa kötülüklere mâni olmak, onlar için de farz kılınmıştı. Bu vazifeyi yerine getirmemek, büyük günahlardan biridir. Hz. Peygamber, İsrâiloğulları günahlara dalınca, âlimlerinin onları bundan nehyettiklerini, onların ise vazgeçmediklerini, buna rağmen âlimlerin onlarla aynı mecliste ve aynı sokakta oturmaya devam ettiklerini, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy konusunda işi birbirlerine havale ettiklerini, beraberce yiyip içtiklerini, Allah'ın da kalblerini birbirlerine benzettiğini ve onları Dâvud ve İsâ peygamberlerin diliyle lânetlediğini belirtmiştir (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* I, 391.)

Kötüler ve kötülüklerle bir olmamak, onlara hoşgörü göstermemek ve kötülüğe karşı müsamahalı olmamak dinimizin temel prensiplerindendir. Burada bilinmesi gereken en önemli nokta, kötüyü ve kötülüğü tasvib etmeme gereğidir. **Kötülerle kurulacak ilişki, onları kötülüklerinden vazgeçirme gayesi taşımalıdır.**

???? ?????: { ?????? ???????? ??? ?????????? ????? ???? ??????????? ????? ???? ??????????? } .

6. "De ki: Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin." Kehf sûresi (18), 29

Hak, Allah Teâlâ'nın, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem'* e vahyettiği hakikatlerdir. Kur'an, bu hakikatlerin tamamıdır. Peygamber Efendimiz'in sünneti, bu hakikatlerin hayata aksetmiş şeklidir. Kur'an'ın asla şüphe edilemeyecek bir kitap olduğu gerçeği ortaya çıktıktan, Hakk'ın da sadece Cenab-ı Hak katından geleceği kesinlikle bilindikten sonra artık dileyen buna inanır, dileyen inkâr eder. İnanan, doğruyu, güzeli, iki cihan saadetini bulur. İnkâr eden ise dünya ve âhirette hüsrana uğrar.

Âyetin ikinci kısmı âdeta bir tehdittir. Çünkü hak apaçık ortada iken, hâlâ inkâr yoluna sapmak, aklı, idraki kullanmamak, gözü, kulağı, kalbi ve gönlü gerçeğe kapatmak, kabul edilir şey değildir.

Mü'minlere düşen görev, hakka inanmak, ona tabi olmak, hakkı yaymak ve yeryüzüne hakim olmasına çalışmaktır. İşte bu, ma'rufu emirdir.

???? ????? : { ????????? ????? ???????? ????????? ???? ????????????? } .

7. "Emrolunduğun şeyi açıkça bildir." Hicr sûresi (15), 94

Bu âyet Peygamber Efendimiz'e Allah'ın bütün emirlerini, Kur'an'ı, bütün insanlara ulaştırmasını, dini apaçık ortaya koymasını, hak ile bâtılın arasını ayırıp açıklamasını emreder. Esasen peygamberlerin görevi de budur. Fakat bu âyette, **"açıkça bildir"** sözünü ifade etmek üzere seçilen kelime **"sade'a"**, o kadar dikkat çekicidir ki, bu görevi sürekli hatta beyinlerini çatlatırcasına yapmayı ifade eder. O halde "hak" yani Allah'ın indirdiği gerçekler, ardı arkası kesilmeksizin topluma bildirilecek, tebliğ edilecektir.

???? ?????: { ???????? ??????? ??? ?????????? ???? ?????????? ????????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ??????? ????? ???????? ??????????? } . ??????? ?? ????? ????? ??????.

8. "Biz fenalıktan menedenleri kurtardık; zâlimleri de Allah'a karşı gelmekten ötürü şiddetli azâba uğrattık." A'râf sûresi (7), 165

Bu âyet-i kerîme, daha önce geçenlerin âdeta bir neticesi niteliğinde olup, kötülüklere, fenalıklara mani olanların kurtuluşa erdiğini müjdelemektedir. Buna karşılık her türlü îkaza, tebliğe ve tehdide rağmen Allah'ın emirlerini dinlemeyenlerin şiddetli bir azaba uğrayacağını da haber vermektedir.

Hadisler

186- ?????????? : ?? ???? ????? ?????????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ?????? ?????? ????? ?????

???????? ??????? ?????? : « ???? ????? ??????? ???????? ???????????? ??????? ? ?????? ???? ????????? ??????????? ? ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ???????? ????????? » ???? ???? .

186. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim dedi:

"Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir." Müslim, Îmân 78. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 11; Nesâî, Îmân 17

Açıklamalar

Konunun başındaki âyetleri açıklarken, **"ma'ruf"** ve **"münker"**in ne olduğunu izah etmeye çalışmıştık. O bilgileri tekrar etmeyeceğiz.

Bu hadis, münkerin, kötülük ve fenalıkların nasıl değiştirileceği konusunda temel teşkil edici bir özelliğe sahiptir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi, her müslüman mükellefi kapsayıcı niteliktedir. Bu hadisin ifadesinden ve görevleri sıralayış tarzından, bunu bir kere daha açıkça anlamış oluyoruz. **İslâm âlimleri, genel anlamda olmak üzere, kötülükleri el ile değiştirmenin yöneticilerin, dil ile değiştirmenin âlimlerin; kalb ile değiştirmenin de bunlara güç yetiremeyen zayıfların, avamın görevi olduğunu söylerler.** Böylece, her seviyedeki müslümana düşen bir vazifenin bulunduğu ortaya çıkmış olur. Bununla beraber, her seviyedeki insan, bunların hangisine güç yetirirse onu yerine getirir de denilmiştir.

Müslümanlar, bu görevleri yerine getirecek bir yapıyı kurmak zorundadırlar. Çünkü, İslâmî hassasiyetlere sahip bir yönetim kadrosunu, doğruyu ve yanlışı, iyiyi ve kötüyü öğretip öğütleyecek ilim erbabını ve bu hususlarda duyarlı bir halkı yetiştirmedikçe, vazifelerini yapmış sayılmazlar.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini yapacak olanların, bunlara öncelikle kendilerinin uyması, sözlerinin tesirli olması açısından önemli ve gerekli ise de, zarûrî bir şart değildir. Bu niteliklere sahip olmayanlar, önce kendilerine emir ve nehiyde bulunur, sonra da başkalarından bunu isterler. Böylece iki vazifeyi birden yerine getirmiş olurlar.

Ma'rufu emir ve münkerden nehiy vazifesini sadece bilenler yapar. Şu kadar var ki, emredilecek ma'ruf, herkesin bildiği dini farzlar ve nehyedilecek münker de bütün müslümanlarca bilinen yasaklar cinsinden ise, bu konuda bütün müslümanlar müşterektir. Şayet emirler ve nehiyler, nâdir meseler ile ilgili veya ictihâdî konularda ise, mesele sadece âlimleri ilgilendirir. Âlimler de üzerinde ittifak hasıl olan konularla ilgili emir ve nehiylerde bulunabilirler. İhtilaflı konulara girmezler.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesi yapan kimseler, İslâm'ın tebliğ metodunu iyi bilmelidirler. Nezâket, iyi muamele, yumuşak davranış, merhametle yaklaşma gibi genel esaslar, böyle kimselerde bulunması gereken temel vasıflardır. İmam Şâfiî:

"Din kardeşine gizlice öğüt veren kimse, gerçekten nasihat etmiş ve onu süsleyip sevindirmiş olur. Fakat alenî ve herkesin gözü önünde ona öğüt veren kimse, din kardeşini son derece küçültür ve batırır" der.

Kötülüklere mâni olup münkeri değiştirirken, elinde güç ve kuvvet bulunduran câhillere, şerrinden korkulan zâlimlere karşı son derece yumuşak davranılmalıdır. Aksi takdirde pek çok fitnelere sebebiyet verilebilir; hayır yerine şerre vesile olunur.

Bir kötülüğü el ile değiştirmek, ona fiilî müdahalede bulunmak demektir. Meselâ haram kılındığı halde içki içen kimsenin içki kaplarını kırmak veya atmak, içkiyi dökmek ya da döktürmek, çalınmış bir malı sahibine geri vermek ya da verdirmek gibi işler böyledir. Ancak bunları yaparken, daha büyük bir kötülüğe sebeb olunmaması gerektiği prensibi hep hatırlanmalıdır. **Eğer bir kötülüğü değiştirmek, kendisinin veya bir başkasının öldürülmesi gibi daha şiddetli bir fitneye sebeb olacaksa, elle değiştirmekten vazgeçip dil ile söylemeli, nasihat yolunu yeterli görmelidir. Şayet söylemek de aynı şekilde tehlike yaratacaksa, kalbiyle düzeltme yolunu tercih etmek gerekir.** Kalbiyle değiştirmek demek, o şeyi kerih görmek ve ondan tiksinmektir. Bu durum, bir kötülüğe mani olmak değilse de, elinden başka bir şey gelmediği için, bununla yetinilmesi câiz görülmüştür. Çünkü, insanın kendisini, bile bile tehlikeye atması, dinimizde helal bir davranış olarak kabul edilmez. Bazı âlimler, öleceğini bilse dahi münkere açıkça karşı çıkmak gerektiğini söylemişlerse de, bu görüş doğru bulunmamıştır.

İyiliği emir ve kötülükten nehiyde önemli olan bir hususa daha işaret etmemiz gerekir. Devleti yönetenler, yönettikleri birimler üzerinde nasıl yetkili ve o nisbette sorumlu ise, aile reisi de ailesinden ve velâyeti altında bulunanlardan aynı şekilde sorumludur. O halde, kişinin eşinde, çocuklarında, küçük kardeşlerinde ve hizmetinde bulunanlarda gördüğü kötülükleri, ma'rufu emir ve münkeri nehyin umûmî kâideleri içinde düzeltmesi üzerine bir vecibedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ma'rufu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirecek bir yönetimi teşekkül ettirmek, bu vazifeyi îfâ edecek âlimler yetiştirmek ve bir cemaat oluşturmak müslümanlar üzerine farz-ı kifâyedir.

2. Hangi vasıtayla mümkünse ve hangisine güç yeterse münkeri, kötülükleri onunla önlemek her müslümanın üzerine vecibedir.

3. Toplumdaki kötülükleri önlemede, genel anlamda olmak üzere, el ile, yani fiilen engel olmak yöneticilerin; dil ile, yani tebliğ, öğretim, îkaz ve nasihatla engel olmak âlimlerin; kalben buğz etmek, kötülükten nefret etmek ve tiksinmek suretiyle karşı gelmek de halkın görevidir.

4. İyiliği emir ve kötülükten nehiy, İslâm ümmetinin müşterek sorumluluğudur.

187- **????????** : ?? ???? ???????? ??? ?????? ??? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??? ???? ??????? ??????? ?????? ?? ??????? ??????? ?????? ??? ??? ??? ????????? ????????? ?????????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ????? ??????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ????????? ? ?????????? ?????? ????????? ? ?????? ??????? ??????? ????? ???????? ? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ? ????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ? ???? ????? ???? ??? ????????? ?????? ?????? » ???? ???? .

187. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'nın benden önceki her bir ümmete gönderdiği peygamberin, kendi ümmeti içinde sünnetine sarılan ve emrine uyan ihlâslı

ve seçkin yakın çevresi ve ashâbı vardı. Bu samimi çevre ve ashâbından sonra, yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıklarını yapan kimseler onların yerini aldı. Böyle kimselerle eliyle cihad eden mü'mindir, diliyle cihad eden mü'mindir; kalbiyle cihad eden de mü'mindir. Bu kadarcığı da bulunmayanda hardal tanesi ağırlığında bile iman yoktur." Müslim, Îmân 80

Açıklamalar

Ümmet kelimesi, bir peygambere tâbi olan insanlar topluluğu demekse de, bazı kere, burada olduğu gibi, daha umûmî mânada peygamberin dine davet ettiği kimseleri ifade için de kullanılır. Bu mânaya kâfirler de dahildir. Bu sebeble müslümanlara **"ümmet-i icabet"**, kâfirlere de **"ümmet-i dâvet"** denilir.

Bir peygambere yakın olmak, onun ashâbı olmak veya ümmeti olmak, kendi içinde fazilet dereceleri ifade ederse de, her biri önemli ve kıymetli mertebelerdir. Hadiste geçen **"havâriyyûn"** tabirini **"ihlâslı ve seçkin yakın çevre"** şeklinde tercüme etmeyi uygun bulduk. Çünkü bu kelimeyle kastedilenler, peygamberlere son derece sâdık ve bağlı olan gruptur. Bazıları, bu kelimenin, **"ensar"** yani peygambere yardımcı olanlar demek olduğunu söylerler. Bu mâna da uygundur. Ancak peygamberin ashâbı arasında bu nitelikte olmayanlar bulunabilir, hatta böyleleri çoğunlukta olabilirler. Ümmet ise çok daha farklı niteliklere sahip ve içinde her çeşit insanın bulunduğu büyük çoğunluğu ifade eder ki, geçmiştekileri, bugün yaşayanları ve gelecek olanları da içine alan bir tabirdir.

Bunlar arasında seçkin olanlar, o peygamberin sünnetine, yani gösterdiği hidâyete tâbi olan ve onun yolunu takib eden, emir ve yasaklarına uyanlardır. Bunlara zıt hareket edenler, peygamberin sünnetinden sapanlar ise **"hulûf"** diye adlandırılırlar. **Hulûf**, kötü nesil anlamındadır. Buna karşılık **"halef"** tabiri de, arkadan gelen iyi nesil anlamını ifade eder.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur:

"Onlardan sonra yerlerine öyle bir kötü nesil geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular" [Meryem sûresi (19), 59].

Hadîs-i şerifte, kötü neslin vasfı, yapmadıklarını söylemek, emrolunmadıklarını yapmaktır diye özellikle belirtilmektedir. Böylece sapmanın nasıl ve nerelerde olduğunu öğrenmekteyiz. Böyleleri Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:**"Ettiklerine sevinen ve yapmadıklarıyla övülmekten hoşlananların, onların azabdan kurtulacaklarını hiç sanma. Elem verici azab onlaradır"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 188].

Hz. Peygamber, dinde sapıklığa düşenler, peygamberin açtığı hidayet çığırından ayrılanlar ve sünnetleri değiştirmeye kalkanlarla cihad etmenin, imanın bir gereği ve mü'min olmanın şartı olduğunu belirtir. Peygamberimiz'in burada **"cihad eden"** tabirini kullanması dikkat çekicidir. Bizim bundan anlamamız gereken, iyiliği emir ve kötülükten nehyin de bir cihad olduğu gerçeğidir. Şu halde **cihad elle, dille, kalble olabilmektedir.** Bu anlayış, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde, cephede yapılan cihadı ihmal, terk, küçümseme veya ondan vazgeçme anlamına gelmez. Ancak, cihad sadece cephede yapılan savaştan ibarettir, tarzındaki anlayışın eksik olduğunu ortaya koyar. Çünkü her zaman cephede savaşmak gerekmeyebilir. Hatta bir çok başarının cephe dışında kazanılabileceği, Allah'ın dinini yaymanın ve insanları İslâmlaştırmanın pek çok yolu ve yöntemi olduğu görülen ve bilinen bir gerçektir. Bunları cihad saymamak mümkün değildir. İlgili bahislerde daha geniş ele alındığı için, burada cihadın çeşitleri ve önemi üzerinde tekrar uzun boylu duracak değiliz. Netice itibariyle, **ma'rufu emir ve münkerden nehiy cihadın en önemlilerinden biridir.** Hatta cephede cihad edecek bir ordu ancak bu sayede oluşturulabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeriatın emir ve yasaklarına uymayanlar, Peygamber'in sünnetini terkedenlerle yapılan mücadele cihaddır. Bu cihad elle, dille ve kalble yapılır.
2. İslâmî bir yönetimde idareci, inanan insanları dinin emirlerine uymaya zorlayabilir.
3. Dinin münker, haram, günah, yasak kabul ettiğini, kalben böyle kabul etmeyenin imanı gider.
4. İyiliği emir ve kötülükten nehiy de bir cihaddır.

188- **???????** : ?? ???? ??????? ????????? ??? ?????????? ??? ?????? ??? ??? : « ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ?????????? ?? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ? ????? ???????? ????????? ?????? ???? ??? ????????? ???????? ???????? ?????? ???? ??????? ??????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ??? ??????? ? ???? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ?? ????? ?? ?????? ??????? ????? » ????? ???? .

« ???????? ????????? » ???????? ???????? : ???? : ?? ????????? ?????????? . « ?????????? : ?????????? ?????????? ? ????? ???? ???????? . « ??????? » ?????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ????? ??? ?????????? ???? ???????? ??? ?????????? ?????????? .

188. Ebü'l-Velid Ubâde İbni Sâmit *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem'* e zorlukta ve kolaylıkta, sevinçli ve kederli anlarda, başkaları bize tercih edildiği zamanlarda kendisini dinleyip itaat etmeye, açıkça küfür sayılan bir şey yapmadıkları sürece devleti yönetenlerin işlerine karışmamaya, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize ve Allah hakkı için hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dair bey'at ettik. Buhârî, Ahkâm 42; Müslim, İmâre 41. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 1, 2, 3; İbn Mâce, Cihâd 41

Ubâde İbni Sâmit İbni Kays

Ubâde, sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden biridir. Ensardan olup, Hazrec kabilesine mensuptur. Künyesi Ebü'l-Velîd'dir.

Ubâde İbni Sâmit, birinci ve ikinci Akabe biatlarında bulundu. Hz. Peygamber ensar ile muhacirler arasında kardeşlik bağı kurarken Ubâde İbni Sâmit ile Ebû Mersed el-Ganevî'yi kardeş yaptı. Ubâde, Resûl-i Ekrem Efendimiz'le birlikte Bedir'e, Uhud'a, Hendek'e ve diğer bütün gazvelere katıldı.

Hz. Peygamber, Ubâde'yi, bazı vergileri ve zekâtı toplamak üzere görevlendirirken şöyle demiştir:

"Allah'dan kork ve çok dikkatli ol! Kıyamet gününde Allah'ın huzuruna, böğüren bir deveyi veya bir ineği, meleyen bir koyunu ve keçiyi yüklenmiş olarak gelme!" *Bunun üzerine Ubâde:*

Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, iki kişiye bile idareci olmayacağım, dedi.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem zamanında, ***Kur'an'ın tamamını ezber bilen beş Medine'liden biri de Ubâde İbni Sâmit'ti.*** *Diğerleri, Muâz İbni Cebel, Übey İbni Ka'b, Ebû Eyyub ve Ebü'd-Derdâ idiler.*

Ubade, Suffe ehline Kur'an öğretmekle görevliydi. Müslümanlar Suriye topraklarını feth edince, Ömer İbni Hattab, Ubâde'yi, Muaz İbni Cebel ve Ebü'd-Derdâ ile birlikte Kur'an'ı öğretmek ve İslâm'ı tebliğ görevini yapıp halkı eğitmek üzere Suriye'ye gönderdi. Ubâde Humus'ta, Ebü'd-Derdâ Dımaşk'da, Muâz da Filistin'de yerleştiler. Daha sonra Ubâde, Filistin'e gitti. Ubâde'nin hoş karşılamadığı bir hususta Muâviye kendisine muhalefet etmiş ve ağır sözler söylemişti. Bunun üzerine Ubâde:

– Ebediyyen seninle bir yerde yerleşip oturmayacağım, dedi. Sonra da Medine'ye göç etti. Bunun üzerine Hz. Ömer:

– Seni getiren sebeb ne? diye sordu, o da olup biteni kendisine haber verdi. Hz. Ömer:

– Yerine dön! Allah, senin ve benzerlerinin olmadığı bir yeri hayırsız kılar beğenmez, dedi. Muâviye'ye de bir mektup yazarak:

– Senin Ubâde üzerinde emirliğin yoktur, diye emretti.

Filistin'e kadı olarak gönderilen ilk sahâbî Ubâde idi. O, Peygamber Efendimiz'e, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamak üzere biat etmişti. Resûl-i Ekrem'den 181 hadis rivayet etti.

Ubâde İbni Sâmit 34 (654) yılında Remle'de, 72 yaşında iken vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin bu bölümde zikredilmesinin sebebi, her hal ü kârda hakkı söylemek, kimsenin kınamasından korkmamak gibi ma'rûfu emir ve münkeri nehiy ile ilgili konuları ihtiva etmesidir.

Hz. Peygamber, İslâm'ı yeni kabul eden sahâbîlerle biatlaşıp, ahitleşirdi. Bu esnada, birtakım şartlar öne sürer ve onlara uyulmasını isterdi. İşte burada, o şartlardan bazılarını görüyoruz. Bunların bir kısmı, açıklamaya ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır.

Hadiste anılan **tercih,** Hz. Peygamber'in herhangi bir şahsı, kendisine yardım etmede, ganimet dağıtmada, bir mevki ve makama getirmede bir başkasına tercih etmesi, onu seçmesidir. Bu durumda, Allah Resûlü'ne biat etmiş olan kişi, sabredecek, hased etmeyecek ve Peygamber'e karşı gücenmeyecek ve aksi bir davranışta bulunmayacaktır. Çünkü Peygamber doğru olanı yapar.

İdarecilik, son derece lüzumlu fakat mes'uliyetli bir iştir. İnsanlar baş olmaya, bir mevki ve makama gelmeye düşkündürler. İslâm dini insanları bu konuda hırslı olmamaya, emirlik, idarecilik istememeye teşvik eder. **"Vazife istenilmez, verilir"** prensibi yerleştirilmeye çalışılır. Bütün bunlara rağmen, insanlar arasında kavgaların, hatta savaşların sebebi, baş olma yarışıdır. Peygamber Efendimiz'in bu konuyu biat şartları arasına alması, öneminin büyük olmasından ve insanların her biriyle alâkalı yönü bulunmasından, toplum nizamının da buna bağlı olmasından kaynaklansa gerektir.

İslâm'da aslolan, yöneticiye itaat etmek ve ona karşı gelmemektir. Hatta yönetici günah işleyen ve günahını açıktan işleyen bir fâsık olsa bile, ona karşı ayaklanmak bir fitneye ve kan dökülmesine sebeb olacağı için câiz görülmemiş, sadece o konuda kendisine itaat etmemek gerektiğine hükmolunmuştur. Görüldüğü gibi **itaatın zıddı mutlaka isyan ve başkaldırı değildir.**

Şu kadar var ki, **İslâm toplumunda fâsık bir devlet reisi ve imam daha baştan seçilmez ve kendisine biat edilmez.** Kâfir bir kimsenin İslâm toplumunda devlet başkanı olamayacağı ve kesinlikle kabul edilmeyeceği konusunda ise ümmetin icmâı vardır. Şayet seçildikten sonra küfre döner veya kâfir olduğu anlaşılırsa, görevden uzaklaştırılır. Hadisimizde de ifade edildiği gibi, küfrü açıkça belli olmadıkça, kendisine karşı harekete geçilmez. Namazı kasden terkeder, insanları namaz kılmaya davet etmezse, böyle bir idareciye karşı da aynı şekilde hareket edilir. Çünkü böyleleri, ya açık bir inkâra ya da dini değiştirmeye sapmıştır. Netice olarak **kâfire, dini değiştirip ifsat edene, dinin ahkâmını bozan bid'atçıya itaat edilmez ve müslümanların böylelerini "hall" etmesi, vazifeden uzaklaştırması, yerine âdil bir idareciyi getirmesi üzerlerine vâcip olur.** Şayet buna güç yetiremezlerse, bulundukları ülkeyi terkederek, dînî bir hayat yaşayabilecekleri bir yere hicret ederler. Bu onlar için en son tercihtir.

Burada önemli bir ayrıntıya da işaret etmemiz gerekir. Şöyle ki: İmam Şâfiî'ye göre fâsık, açıkça günah işleyen ve bunda ısrar edip vazgeçmeyen idareciyi de azletmek, görevden uzaklaştırmak dînî bir vecibedir.

Müslümanlar, nerede ve hangi şartta olursa olsun, hakkı söylemekle görevlidirler. Bunun dozu şekli ve niteliği, içinde bulunulan hale göre değişir. Böyle yaparsam beni ayıplarlar diye de düşünülmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm devletinin başkanı, müslümanlarla, İslâmî emir ve yasaklara riâyet konusunda biat alır ve sözleşme yapar.
2. Ma'siyet, yani günah ve haram olan konularda idareciye itaat edilmez.
3. Küfrü ve dini bozucu nitelikteki bid'atı açık olan idareciyi "hall" etmek, görevden uzaklaştırmak, müslümanlar için vâciptir.
4. İslâm'da aslolan yöneticiye itaattır, bunun zıddı mutlaka isyan değildir. Bu arada ma'rufu emir ve münkerden nehiy büyük önem taşır.
5. Yönetici fâsık bile olsa, ona karşı isyan ve baş kaldırma, daha büyük fitneye ve kan dökülmesine sebeb olacağından bu yol tercih edilmez.
6. Her halde ve şartta hakkı yaşamanın, iyiliği emir ve kötülükten nehyin yolu bulunur. Mümkün olanı yapmak, müslümanlar üzerine bir vecibedir.

189- **????????** : ?? ????????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ?????? ????????? ?? ?????? ?????? ? ??????????? ???? ???????? ????? ??????????? ??? ?????? ????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ?? ?????? ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ????? ???? ????????? ????????? : ???? ?????? ????????? ?? ????????? ??????? ?????? ?????? ????

????????? ? ?????? ??????????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? » . ????? ??????? .

???????? ?? ?????? ?????? ?????? » ????????? : ?????????? ??? ? ???????? ?? ??????? ??????????? ????????? ????????? : ??? ??? ?????? ?????? : «??????????? » : ?????????? .

189. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın çizdiği sınırları aşmayarak orada duranlarla bu sınırları aşıp ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur'a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerleşmişlerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar:

Hissemize düşen yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemiş oluruz, dediler.

Şayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batar helâk olurlar. Eğer bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de onları kurtarmış olurlar." Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 12

Açıklamalar

Allah'ın hudutları, sınırları, bilindiği gibi helâller ve haramlardır. Sınırları koruyan, yani helâller ve haramlara riâyet edenlerle, bu sınırları korumayan, helâl ve haramı gözetmeyenler, tabii ki birbirlerinden çok farklıdırlar. Haramlara dalanlar, gemiyi delip batmasına vesile olacak olanlara benzetilmişlerdir. Gemi batınca sadece gemiyi delme suçunu işleyen kişi batmaz, bütün yolcular batar. O halde gemide bulunanların vazifesi, böyle bir faaliyete izin vermemektir.

Peygamber Efendimiz bir çok hadislerinde, insanların bir konuyu daha iyi anlamasını ve akıllarında tutmasını sağlamak için teşbihler, benzetmeler kullanmıştır. Bu hadis de onlardan biridir. Toplumda bir kısım insanların yaptıkları kötülüklere, işledikleri haramlara, uygunsuz davranışlara göz yumulur, engel olunmazsa, toplu yıkım kaçınılmaz olur. Müslümanların görevleri, sadece kendileri kötülük yapmamakla bitmez, aynı zamanda başkalarının kötülüklerine engel olmak gerekir. Daha önce de ifade edildiği gibi, İslâm toplumunda bu husus devletin aslî görevlerinden birini teşkil eder. Devlet, bu iş için gereken her teşkilatı kurar, kötülüğün her çeşidinin işlenmesine engel olur. Müslüman toplumlar, bu görevi yapacak bir devlete sahip değillerse, önce onu teşekkül ettirmek aslî görevleri olmakla birlikte, kendi aralarında kuracakları organizasyonlarla bu vazifeyi yerine getirirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fertlerin işledikleri kötülüklere engel olunmazsa, bundan toplum da zarar görür.
2. Kötülük yapanların kötülüklerine engel olmak, toplumun kurtuluşuna vesile olduğu kadar, kötülüğü işleyenlerin de kurtulmasını sağlar.
3. Fertler hür olduklarını iddia ederek, istediklerini yapamazlar. Başkalarına zarar verici nitelikteki fiillere engel olunur, çünkü bunun hürriyetle bir alâkası yoktur. Bir kişinin hürriyeti, başkasının hürriyetine zarar veremez.
4. Ma'rufu emir ve münkeri nehiy vazifesi, toplumların çöküşünü önlediği kadar, fertlerin de kurtuluşuna vesiledir.
5. Bir konunun zihinlerde daha iyi kalması için, teşbih ve misallerle anlatılması, İslâm'ın eğitim ve öğretim metodlarından biridir.

190- **????????** : ???? ????? ?????????????? ????? ??????? ?????? ???? ????? ????????? ????????? ??? ?????? ???? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??? : « ??????? ??????????? ????????? ???????? ???????????? ??????????? ?????? ????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ? ???????? ??? ?????? ????????? » ????? : ?? ??????? ?????? ????? ????????????? ? ????? : «???? ??? ????????? ??????? ?????????? » ???? ???? .

????????? : ???? ?????? ?????????? ????? ????????? ????????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ??????????? ? ????? ???????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ? ?????? ?????? ??????????? ??????? ? ?????? ??????? .

190. Mü'minlerin annesi, Ümmü Seleme Hint Binti Ebû Ümeyye Huzeyfe *radıyallahu anhâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizin üzerinize birtakım emirler, yöneticiler tayin olunacaktır. Onların dine uygun olan işlerini iyi bulur, uygun olmayanlarını ise hoş karşılamaz, tenkit edersiniz. Kim hoş karşılamaz, kerih görürse günahdan korunmuş olur. Kim de tenkit eder, onların kötülüklerine engel olmaya çalışırsa, kurtuluşa erer. Fakat kim de razı ve hoşnut olur, onlara uyarsa isyan etmiş olur." Bunun üzerine sahâbe-i kirâm:

–Ya Resûlallah! Onlarla savaşmayalım mı? dediler.

Peygamber Efendimiz:

–"Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır" buyurdu. Müslim, İmâre 63

Açıklamalar

Hz. Peygamber, bazı hadislerinde, ileride ortaya çıkacak bazı durumlarla ilgili bilgiler vermiştir. Bunların bir kısmı gerçekleşmiştir. Henüz meydana gelmeyenlerin ise, ileride gerçekleşeceğine inanırız. Bu çeşit haberler, birer mucizedir. Vahye muhatap olan bir peygamberin bunları bilmesi ve haber vermesinde şaşılacak bir durum yoktur. Zira o, Allah'ın kendisine bildirdiğini haber vermektedir. Bu nevi hadislere **"fiten"** veya **"melâhim"** hadisleri denilir. Peygamberimiz açıklamakta olduğumuz hadislerinde, İslâm ümmetinin başına birtakım kişilerin tayin yoluyla veya müslümanların arzu etmedikleri şekilde getirileceklerini haber vermiştir. Bu gibi hallerde nasıl hareket edilmesi gerektiğinin genel metodlarını da bize bildirmişlerdir. Müslümanlar, müslümanca bir tavır ortaya koymak için bu prensiplere hassasiyetle uymak zorundadırlar.

Peygamber Efendimiz'in bu ve buna benzer hadislerinden, tayin veya herhangi bir yolla devlet reisliğine getirilmiş olanlara, İslâmi esaslara riayet ettikleri takdirde itaat edilmesi gerektiği neticesi çıkarılmıştır. Çünkü devlet başkanlığına gelişin belirlenmiş bir tek yolu bulunmamaktadır. Bu geliş seçimle, seçilenin kendinden sonrakini tavsiye etmesiyle, seçilenlerin seçmesiyle olabilir. Geliş şekli ve yolundan daha çok, davranış ve uygulamaya önem verildiği görülmektedir. **Yöneticilerin dine uygun olmayan uygulamalarını hoş karşılamama ve iyi görmeme, onlara kalben buğz etme ve isteklerini yerine getirmeme bir direniş ve hakka dâvet tarzı olarak kabul edilir.** Bu, daha önce de belirtildiği gibi, elle ve dille kötülüğü düzeltmeye gücü yetmeyenlerin başvurabileceği bir tür cihad veya ma'rufu emir ve münkeri nehiy yollarının sonuncusudur. Tenkit etmek ve böylece kötülüğe engel olmaya çalışmak dille yapılan bir cihad türü veya iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevinin elle yapılandan sonra gelen ikinci derecesidir. Bunları yerine getirmeyerek, kötülüğü hoş gören ve ona uyanlar kendileri de kötülüğe iştirak etmiş, günah işlemiş ve kurtuluşu hak edememiş olurlar. Çünkü böyleleri, yöneticilerin isyankârlığına ve azgınlıklarına iştirak etmiş demektir.

Sahâbe-i kirâm, günah işleyen, dinde kötü sayılan ve hatta haram olan şeyleri, münkerleri yapan bir idareciye karşı savaşmaları gerekip gerekmediğini sorunca, Allah Resûlü, namaz kıldıkları sürece bunun caiz olmayacağını söylemişlerdir. Namaz, İslâm'ın en belirgin simgesi ve imanla küfrü ayıran bir gösterge olma niteliğine sahiptir. Bu özelliği sebebiyle, namaz kılan kişinin diğer dînî emir ve ibadetleri de kabul ettiği kanaat ve neticesine varılır.

İslâm dini, fitne çıkarılmasından ve haksız yere kan akıtılmasından son derece kaçınılmasını tavsiye eder. İnsan hayatına büyük önem verdiği için, onun haksız yere ortadan kalkmasına vesile olacak davranışlardan şiddetle sakındırır. Savaş veya kan akıtılması, bütün çarelerin sona erdiği noktada, kaçınılmaz bir zaruret haline geldiğinde câizdir. Aksi takdirde, insan hayatına kastetmek en büyük haramlardan biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinden çıkmadığı ve İslâm'ın herhangi bir esasını değiştirmediği takdirde, devlet başkanına itaat edilir.

2. Devlet başkanı, seçim, tayin, şûra kararı, kendi gücü ve benzer yollardan herhangi biriyle gelebilir. Bu hususta aslolan, İslâmî esaslara uygun hareket etmesidir.

3. Günah olan işlerde devlet başkanına itaat edilmez. Gücü yetenler, kendisini uyarır ve kötülüklerden vazgeçmesini isterler. Buna gücü yetmeyenler kalben buğz eder ve günahdan sakınırlar.

4. Namaz, İslâm'ın alâmeti ve mü'minlerle kafirlerin arasını ayıran en önemli simgedir. Namaz kıldığı sürece yöneticiye karşı isyan edilmez ve savaşılmaz.

191- ????????? : ?? ????? ??????????? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ??? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? : « ?? ????? ?????? ?????? ? ????? ???????? ???? ????? ???? ??????? ? ????? ????????? ??? ????? ????????? ????????? ?????? ????? » ????????? ????????? ??????????? ???????? ???????? . ????????: ??? ???? ?????? ?????????? ??????? ??????????? ? ??? : « ?????? ????? ?????? ????????? » ????? ???? .

191. Mü'minlerin annesi, Ümmü'l-Hakem Zeyneb Binti Cahş*radıyallahu anhâ'* nın anlattığına göre, Nebî*sallallahu aleyhi ve sel-lem,* korkudan titreyerek onun yanına girdi ve:

"Allah'dan başka ilah yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arabın haline! Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'un seddinden şu kadar yer açıldı" buyurdu ve baş parmağı ile şehadet parmağını birleştirerek halka yaptı. Bunun üzerine ben:

– Ey Allah'ın Resûlü! İçimizde iyiler de olduğu halde helâk olur muyuz, dedim? Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* :

– **"Kötülük ve günahlar çoğaldığı vakit, evet"** buyurdu.

Buhârî, Fiten 4, 28; Müslim, Fiten 1. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 7, Menâkıb 25; Ebû Dâvûd, Fiten 1; Tirmizî, Fiten 23; İbn Mâce, Fiten 9

Zeyneb Binti Cahş

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in eşi ve mü'minlerin annelerinden biridir. Abdullah İbni Cahş'ın kız kardeşidir. Annesi, Peygamber Efendimizin halası Ümeyye Binti Abdülmuttalib'dir. Künyesi Ümmü'l-Hakem'dir.

Zeyneb, ilk müslüman olan sahâbî hanımlardandı. İlk hicret edenler arasında da yer aldı. Önce Peygamber'in azadlısı Zeyd İbni Hârise ile evlendi. Zeyd, Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünnetini öğretmek üzere onunla evlenmişti. Daha sonra Allah Teâlâ'nın emriyle Peygamber Efendimiz kendisine eş edindi. Bunu emreden âyetin meâli şöyledir:

"Habibim! Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine ikram edip hürriyete kavuşturduğun kimseye: "Eşini elinde tut Allah'dan kork!" diyorsun. Halbuki Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek gizliyorsun. Oysa asıl korkulmaya lâyık olan Allah'dır. Zeyd o kadından ilişiğini kesince biz o kadını sana nikahladık ki, evlatlıkları karılarıyla ilişiğini kestikleri zaman, o kadınlarla evlenmek hususunda mü'minlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir" [Ahzâb sûresi (33), 37] .

Hz. Peygamber, Zeyneb vâlidemizle hicretin üçüncü veya beşinci senesinde evlendi. Zeyneb, Peygamberimiz'in diğer hanımlarına karşı, kendisini Allah'ın evlendirdiğini söyleyerek övünür ve: "Beni Allah kendi katından, vahiyle zevce kıldı" derdi.

Zeyneb validemiz, çok hayır işler ve bol sadaka verirdi. Onun Peygamberimiz'le evlenmeden önce adı Berre idi. Efendimiz kendisine Zeyneb adını verdi. Peygamberimiz'in bu evliliğini münafıklar dillerine dolamışlardı:

Muhammed, evladlarının hanımlarıyla babalarının evlenmesini haram kıldı, kendisi ise evladının hanımıyla evlendi, demişlerdi. Çünkü Zeyd daha önceleri, Peygamber Efendimiz'in evladlığı idi; onun için kendisine Zeyd İbni Muhammed deniliyordu. Oysa babasının dışında birine nisbetle evlatlığı oğul yerine koymak yasaklanmıştı. Peygamberimiz bu evliliği ile, dinimizin bu konudaki hükmünü de ortaya koymuş ve açıklamış oluyordu. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Muhammed içinizden herhangi bir adamın babası değil, o Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur" *[Ahzâb sûresi (33), 40] ve* ***"Evlâtlıkları babalarına nisbet edin, bu Allah katında en doğru olandır"*** [Ahzâb sûresi (33), 5] *buyurulur.*

Bu sebeble Zeyd, babasının adıyla Zeyd İbni Hârise diye anılıyordu.

Hz. Zeyneb el işi yapan ve bu konuda çok maharetli olan bir hanımdı. İş yapar ve kazancını Allah yolunda sarfederdi. Hz. Aişe'nin naklettiği bir hadise göre, Peygamber Efendimiz:

"Sizin bana en çabuk ve erken kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır" *buyurmuştur. Hz. Aişe:*

Biz peygamber hanımları kollarımızı ölçerdik, oysa en uzun kollu olan Zeyneb'ti, çünkü o eliyle iş yapar ve tasadduk ederdi, der (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 101).

Buradaki kol uzunluğundan maksat, dilimizde cömert olanlar için kullandığımız eli açıklıktır.

Zeyneb binti Cahş 20 (641) senesinde vefat etti ve Bakî mezarlığına defnedildi. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste zikredilen, **"yaklaşan şerden"** maksadın, müslüman Araplarla harbedecek bir küfür ordusu olduğu yorumu yapılır. Ye'cûc ve Me'cûc ise, kıyamete yakın ortaya çıkacak ve yeryüzünde fitne-fesat çıkaracak bozguncu bir kavim olarak tarif edilmiştir. Ye'cûc ve Me'cûc ile ilgili pek çok hadis, sahih hadis kitaplarında yer alır. Bu rivayetlerden, onların kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu konu, kıyamet alâmetleri arasında zikredilir.

Bu hadîs-i şerif vesilesiyle, kötülüklerin yaygınlaşmasının, toplumların helâkinin, çöküş ve yokoluşunun sebebi olduğu gerçeğini bir kere daha anlıyoruz. Hadiste geçen **"habes"** tabiri, fıskı, fücûru, şirki, küfrü ifade eder. Bununla kastedilen, tıpkı bir yerde ortaya çıkan ateşin şiddetlenince kuru ve yaş ne varsa yakıp kül etmesi gibi bir haldir. Temizi ve pisi birlikte yok eder. Toplum helâke uğrayınca da mü'min ve münafik, muhalif ve muvâfik hepsi birlikte azaba uğrarlar. Sonra herkes yaptığının karşılığını görür. Allah katında ceza veya mükâfata nail olur. Bu kötü akibete uğramadan salihler, iyiler vazifelerini hakkıyla yerine getirme gayreti içinde olmalıdırlar. Hûd sûresi'nin 74-83. âyetlerinde şöyle buyurulur:

"İbrahim'den korku gidip kendisine müjde gelince Lût kavmi hakkında bizimle mücâdeleye başladı. Çünkü İbrahim cidden yumuşak huylu, içli, kendisini Allah'a vermiş biri idi. Melekler:

"Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin azab emri gelmiştir ve onlara geri çevrilmez bir azab mutlaka gelecektir. Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onların gelmelerinden endişeye düştü, onları korumaktan âciz kaldı da, "bu ne çetin bir gündür" dedi. Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. Lût, "Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır, sizin için bunlar daha da temizdir. Allah'dan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu?" dedi. Dediler ki:

Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin. Lût:

"Keşke benim size karşı bir gücüm olsaydı veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim" dedi. Melekler:

"Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü. Karından başka sizden hiçbiri geri kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan azab şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vadolan helâk zamanı, sabahdır. Sabah yakın değil mi?" dediler.

Emrimiz gelince onların üstünü altına getirdik ve üzerlerine balçık çamurundan pişirilip istif edilmiş bir çeşit taş yağdırdık. O taşlar, Rabbin katında işaretlenerek yağdırılmıştır. Bunlar zâlimlerden uzak değildir."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Masiyetlerin, büyük günahların yaygınlaşması ve bunlara engel olunmaması, topyekün helâkin sebebidir.
2. Bir toplumda kötülükler çoğalınca, içlerinde bulunan sâlih ve iyi kişiler de vazifelerini yapmayınca, böyle kimselerin aralarında olması, onlara gelecek felâketi önlemez. Neticede felâket ve belâlar günahkârlarla birlikte sâlihlere de isabet eder.
3. Masiyetleri kötü görüp, onların yaygınlaşmasını önlemek her müslümanın görevidir.

192- **????????** : ??? ????? ????? ??????????? ??? ?????? ??? ?? ????????? ????? ????? ??????? ??????? ??? : « ???????? ??????????? ?? ???????? » ???????? : ??? ?????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ? ???????? ?????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ??????? ??????? : ??????? ????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????» ?????: ???? ????? ????????? ?? ????? ?????? ? ??? : « ????? ??????? ? ?????? ??????? ?????? ???????? ? ????????? ?????????? ? ????????? ??? ?????????? » ????? ???? .

192. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* :

"Yol ve sokaklara oturmaktan sakınınız" buyurdu. Sahâbîler:

- Ya Resûlallah! Bizim yol ve sokaklara oturmaktan vazgeçmemiz mümkün değil, çünkü lüzumlu işlerimizi orada konuşuyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

–"Vazgeçemiyorsanız ve mutlaka oturmak zorunda kalıyorsanız, o halde yolun hakkını veriniz" buyurdular. Bunun üzerine:

- Yolun hakkı nedir ki, ya Resûlallah? diye sordular. Peygamberimiz:

–"Gözü haramlardan korumak, gelip geçene eziyet vermemek, verilen selâma mukabelede bulunmak, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırma vazifesini yerine getirmek" buyurdular.

Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 12

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in yol üzerine oturmayı yasaklaması burada oturmak haram olduğu için değil, oralarda haram işlenmesine engel olma ve insanları haram işlerden sakındırma sebebiyledir. Sahâbe, önceden gelen alışkanlıklarıyla, din ve dünyalarına ait işlerini evlerinin bulunduğu yollar üzerine oturarak konuşup hallediyorlardı. İstişârelerini, müzâkerelerini, dertlerine çare olacak konuları, bir takım muamele ve anlaşmalarını bu sokaklara oturarak çözümlüyorlardı. Bu sebeble yol ve sokaklarda oturma âdetlerinin zaruretten kaynaklandığını ifade ettiler. Resûl-i Ekrem, bu durum karşısında kendilerine yolun haklarından bahsetmek zorunda kaldı.

Yollar umuma ait yerlerdir. Bir veya birkaç kişinin oraları işgal etmesi ve gelip geçenin hukukuna mani olması kabul edilemez. Bundan dolayı Peygamberimiz sahâbîlere, dolayısıyla müslümanlara yolun hukukunu açıklama gereğini duydu. **"Gözü yummak"** anlamındaki tabiri biz **"gözü haramlardan korumak"** olarak tercüme etmeyi uygun bulduk. Çünkü gelip geçen kadına, kıza bakmak fitnenin vesilesi olan haramlardan biridir.

"Gelip geçene eziyet etmemek" sözüyle kastedilen, onlara yol vermemek, yolu daraltmak, geçenlerin gıybetini yapmak, onları tahkir etmek gibi olumsuz davranışlardır. Bunlar da hepimizin bildiği gibi, dinimizin yasakladığı şeylerdir.

Verilen selâmı almak, dinimizde farzdır. Çünkü selâm, müslümanlar arasında bir parola, karşılıklı güven içinde olabileceklerinin bir kanıtı ve yine karşılıklı bir duadır. İnsanların birbirlerini sevebilmelerinin ve dost olabilmelerinin de ilk adımı olarak kabul edilir.

İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın önemini de artık iyice öğrenmiş bulunuyoruz.

Daha başka hadislerde bunlara ilave olarak güzel söz söylemek, âcizlere ve mazlumlara yardımcı olmak, boş iş ve sözlerden sakınmak, yolunu kaybedene yol göstermek, aksırana mukâbelede bulunmak gibi hasletler zikredilmişdir. Bu hadis, 1627 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yollar üzerinde oturmaktan sakınmak gerekir. Çünkü yollar umûma ait yerler olup fertler tarafından işgal edilmesi doğru değildir.
2. Yollarda oturmak zorunda olanlar, yolların hukukuna riayet etmekle görevlidir.
3. Müslümanlar başkalarını daima iyiliğe ve güzelliğe davet etmeli, kötülüklerden de sakındırmalıdır.

193- ?????????? : ?? ??? ???? ??? ?????? ????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ?? ??? ?????? ? ????????? ???????? ????? : « ???????? ????????? ????? ???????? ???? ????? ????????? ?? ?????? ? » ?????? ????????? ?????? ??? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ???????? ? ??????? ???? . ????? : ?? ??????? ?? ??????? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ???? .

193. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın elinde altın bir yüzük gördü, onu çıkardı ve attı. Sonra da şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz ateşten bir köze yönelip, onu eline mi alıyor?" Hz. Peygamber gittikten sonra o adama:

– Yüzüğünü al da ondan uygun bir şekilde faydalan, denildi. Bu kişi ise:

– Hayır Allah'a yemin ederim ki, Allah Resûlü onu attıktan sonra onu ebediyyen almayacağım, dedi.

Müslim, Libâs 52

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz müslüman erkeklerin altın kullanmalarını ve ipek elbise giymelerini yasaklayıp haram kılmıştı. Bu hadiste geçen olay, yasaklama emrinden sonra olsa gerektir. Resûl-i Ekrem'in elinden çıkarıp attığı altın yüzüğü, meşru bir şekilde kullanmak için bile olsa almayacak kadar takvâ sahibi olan sahâbî, muhtemelen bu konudaki yasağı bilmiyordu. Bu hadis, altın kullanmanın erkekler için câiz olmadığını, bir kere daha teyid etmiş oluyor. Bu yasağın, keyfi kullanımı, süs ve zînet eşyası olarak kullanmayı kapsadığını ifade etmeliyiz. Zaruri haller olarak kabul edilen durumlar, vücudun bir uzvuna altından ek konulması, süs için olmayan diş kaplamaları, tedâvî niteliği taşıdığı için bu kapsamın dışında mütalaa edilir. Burada konuyla ilgili farklı ictihadlara temas etmek uygun olmaz. Biz, genel kabul gören, fetvâ verilen ve takvâya uygun farz edilen görüşlerle iktifâ etmeyi uygun buluyoruz. Ayrıca, bu yasağın saf altın cinsine ait olduğunu ve altın hükmünde olmayan alaşımları kapsamadığını da belirtmeliyiz. İpek için de aynı hükümler söz konusu olup, ayrıca tekrarlamaya ihtiyaç olmadığı kanaatindeyiz. Kitabımızın **"Giyim Kuşam Bölümü"**'nde konuyla ilgili etraflı bilgi verilmiş bulunmaktadır.

Bir haramı ve yasağı işleyen kimseyi gücü yeten eliyle düzeltip engeller. Resûl-i Ekrem Efendimiz burada, bu hükmü yerine getirmiş ve daha önce açıklamış olduğumuz münkeri el ile düzeltmenin örneğini göstermiştir. Peygamberimiz, haram kılındığı halde altın yüzük takmayı, parmağına ateşten bir köz takmaya benzetmiştir. Çünkü haram işlemenin cezası, cehennemde azab görmektir.

Parmağındaki yüzüğü Allah Resûlü'nün çıkarıp attığı sahâbînin, onu uygun bir tarzda kullanmak için almayışı, Resûl-i Ekrem'in emir ve yasaklarına bağlanmadaki aşırı hassasiyetini gösterir. Çünkü Peygamberimizin o yüzüğü atmasından maksat, onu telef etmek değil, bir daha kullanmamasını tenbihdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gücü yetenler, kötülüğü elleriyle giderirler. Bu görev, kişinin mevki ve makamına göre, farz, vâcip, sünnet veya mübah derecesinde olabilir.
2. Erkeklerin altın yüzük takması haramdır.
3. Hz. Peygamber'in helâl ve haram koyma yetkisi vardır.
4. Sahâbe, Peygamber'e ittiba edip uyma hususunda örnek bir topluluktur.

194- ?????????? : ???? ????? ????? ??????? ???????? ????? ??????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ??????? : ???? ?? ?????? ??????? : ???? ????? ? ?????? ?????? ?????

?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ????? ????? ????????? ??????????? » ????????? ???? ??????? ???????? . ??????? ???? : ??????? ????????? ???? ???? ????????? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : ????? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ???? ????????? ? ???? ???? .

194. Ebû Saîd Hasan el-Basrî'den rivayet edildiğine göre, Âiz İbni Amr *radıyallahu anh* Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girdi ve:

– Ey oğlum! Ben, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem'* in **"Yöneticilerin en kötüsü, idaresi altındaki insanlara karşı katı ve kaba davrananlardır"** buyurduğunu işittim, sakın sen onlardan olma, dedi.

Ubeydullah İbni Ziyâd, Âiz'e:

– Sen otur! Çünkü sen Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'* in ashabının, unun kepeği gibi döküntü takımındansın, dedi. Âiz İbni Amr:

– Onlar arasında unun kepeği gibi döküntü takımından olan mı var ki? Unun kepeği gibi döküntü takımından olanlar onlardan sonra ve onlar dışındakilerin arasından çıktı, dedi. Müslim, İmâre 23

Âiz İbn Amr

Sahâbe-i kirâmdandır. Müzeyne kabilesine mensub olup Ebû Hübeyre künyesiyle anılır. Bey'atürrıdvân ashâbı arasında yer alır. Sahâbe-i kirâmın sâlihlerinden biri idi.

Âiz, Basra'da yerleşti ve kendine bir ev yapıp ömrünün sonuna kadar orada kaldı. Yezîd İbni Muâviye'nin zamanında, Ubeydullah İbni Ziyâd'ın Basra valisi olduğu sırada 61 (680-81) senesinde vefat etti. Cenaze namazını Vali İbni Ziyâd'ın değil, Ebû Berze el-Eslemî'nin kıldırmasını vasiyet etmişti. Hz. Peygamber'den 80 hadis rivayet etti. Buhârî ve Müslim ondan üç hadis rivayet etmişlerdir. Hasan el-Basrî ondan hadis rivayet edenlerden biridir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadis, sahâbe-i kirâm'dan her birinin ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesine ne kadar düşkün olduğunun bir örneğidir. Âiz, zamanın valisi Ubeydullah'a karşı görevini yerine getirmiş ve ona Allah Resûlü*sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadisiyle nasihat etmiştir. Valinin kendisini küçümsemesi üzerine de, ona son derece susturucu bir cevap vermiştir. Çünkü sahâbe-i kirâmın hepsi ümmetin büyükleri ve seçkinleridir. Onların kendi aralarında farklı düşünce ve mertebeleri elbette vardır, fakat bu durum onları küçümsemeyi gerektirmez. Bu hadis 658 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbenin hepsi, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy konusunda titizdiler. Doğru bildikleri bir şeyi söylemekten çekinmezlerdi.

2. Ehl-i sünnet itikadına göre bütün sahâbîler faziletli olup saygıya layık kimselerdir.

195- ???????? : ???? ?????? ??? ?????? ??? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ??????? ???????? ???????????? ??????????? ? ????????????? ???? ????????? ? ???? ??????????? ?????? ???? ??????? ????????? ???????? ?????? ? ????? ??????????? ????? ????????? ?????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? .

195. Huzeyfe *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ya iyilikleri emreder ve kötülüklerden nehyedersiniz, ya da Allah kendi katından yakın zamanda üzerinize bir azab gönderir. Sonra Allah'a yalvarıp dua edersiniz ama, duanız kabul edilmez." Tirmizî, Fiten 9

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bazı kere sözlerine, konuşmalarına yeminle başlardı. Onun böyle davranması, sözünün doğruluğunu tekit ve teyit gayesi taşır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in az sayılmayacak kadar sûre ve âyetlerinin de yeminle başladığını görmekteyiz. Bu, Allah Teâlâ'nın sözünün tasdiki, tekit ve teyidi olup, muhtelif hikmetleri üzerinde müfessirlerin çok şey söylediği konulardan biridir. Peygamber Efendimiz'in birtakım hutbe ve konuşmalarına yeminle başlamak suretiyle, Câhiliye dönemi Arapları arasında yaygın olarak bulunan ve sahâbîlerce de bilinip bazı kere kullanılan yanlış ve uygunsuz yeminleri ortadan kaldırma hedefi güttüğü ifade edilir. Söze yeminle başlamanın bir başka sebebi de, yeminden sonra getirilecek sözün önemine dikkat çekmek ve o sözün gerçekliğini tekit etmekdir.

Bu hadis, bize iyilikleri emir ve kötülüklerden nehiy vazifesini yerine getirdiğimizde kazanacağımız mükâfatı, ihmâl ettiğimizde ise uğrayacağımız musibeti bir kere daha açıkça bildirmektedir. Birincisi müsbet bir davranış, ikincisi ise o müsbet davranışı yapmadığımızda uğrayacağımız menfî neticedir. Müsbet olan, iyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini yerine getirmemizdir. Menfi netice ise, vazifemizi yerine getirmediğimiz takdirde uğrayacağımız musibetlerdir. İnsanın bu dünyada başına gelebilecek musibetler, belâlar bir tek cinsten ibaret olmayıp çok çeşitlidir.

Kötü kimselerin toplumların başına musallat olması, idarecilerin işledikleri zulümler yüzünden toplumun fitnelere sürüklenmesi, müslümanlar arasında düşmanlıkların ortaya çıkması ve benzer musibetler, her ferdi içine alan umûmî mahiyetteki belâlardır. Daha önceki hadislerde de geçtiği gibi, bunlar helâke, çöküş ve yok oluşa sebeb olan hallerdir. İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini ihmal eden veya terkeden toplumlar, bu belâlara müstehak olurlar.

Musibet ve belâ anında yapılan duanın da kabul edilmeyeceği, bu hadiste açık bir şekilde bildirilmektedir. Çünkü musibetlerin gelmesine sebeb olan kötülüklere karşı mücadele edilmemiş, ma'rûfu emir ve münkeri nehiy görevi yapılmamıştır. Böylece duanın kabul edilebilmesi için gerekli şartlar da yerine getirilmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesi yerine getirilmezse, Allah azabını gönderir.
2. Gücü yetenler iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındırma görevini yerine getirmeyince, ceza bütün topluma şâmil olur.
3. Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet etmeyenlerin duaları da kabul olunmaz.
4. Dînî bir hakikatı, önemli bir meseleyi tebliğ ederken, söze yeminle başlamakta bir sakınca yoktur.

196- ???????? ????? : ??? ????? ????? ?????????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «???????? ?????????? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? » ???? ??? ???? ? ???????? ????: ????? ???? .

196. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cihadın en faziletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir."

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 13. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 37; İbni Mâce, Fiten 20

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

197- **???????? ?????** : ??? ????? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ??????????? ????????????? ??? ?????? ??? ????? ????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ????? ???????? ?? ???????? : ????? ????????? ????????? ????? : «???????? ???? ?????? ????????? ????? » ??????? ????????? ??????? ????? .

« ???????? » ???????? ????????? ?????????? ????? ???? ????? ?? ???? ? ?????? ?????? ????? ???????? ????? ????? ???? ?????? ???? ?????? ? ??????? : ??? ????????? ??????? ???????? .

197. Ebû Abdullah Târık İbni Şihâb el-Becelî el-Ahmesî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ayağını özengiye koymuş vaziyette iken, bir adam:

– Hangi cihad daha faziletlidir, diye sordu? Peygamberimiz:

– **"Zâlim sultan katında söylenen hak söz"** buyurdular.

Nesâî, Bey'at 37. Ayrıca bir önceki hadisin kaynaklarına bakınız.

Târık İbni Şihâb el-Becelî

Sahâbe-i kirâmdan olup, Ebû Abdullah künyesiyle anılır. Büceyle kabilesinden Ahmes kolundan olduğu için, el-Becelî ve el-Ahmesî nisbeleriyle bilinir. Hem Câhiliye döneminde yaşadı, hem de Peygamber Efendimiz'le islâm döneminde dost oldu. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifelikleri döneminde 34 savaşa iştirak etti. Hulefâ-yi Râşidîn ve diğer sahâbîlerden hadis nakletti. Rivayet ettiği hadislerden bir kısmı Sünen eserlerde yer alır.

Târık, Kûfe'ye yerleşmişti. 83 (702) senesinde orada vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zâlimler, hak ve hukuk gözetmeyen, insanlara ezâ ve cefâ eden, adalet gibi bir faziletten mahrum olanlardır. Zulmün her çeşidi ve zâlimlerin herbiri çirkin, sevimsiz ve kötüdür. Ancak, yöneticiler zâlim olursa, zulüm toplumun lider kadrosunda ise, bu daha da çirkin, kötü ve yıkıcı olur. Zulüm, insanlık tarihinin her döneminde varolageldi. Nice zâlimlerin akibetini toplumlar müşahade etti. Bütün bunlara rağmen zulmün sonu da gelmedi. Peygamberler yeryüzünde şirki, küfrü ve bu ikisinden kaynaklanan zulmü ortadan kaldırmak üzere geldiler. Her peygamber, insanlık tarihi boyunca eşsiz adalet örnekleri sergiledi. Fakat insanoğlu, fitrattan, hak ve hakikatten, Allah'ın gösterdiği yoldan sapıp yine zulme yöneldi. Kur'ân-ı Kerîm, bunların canlı ibret tablolarını, insanlığın gözleri önüne serer. Peygamber Efendimiz'in pek çok hadislerinde de, zulmün ne büyük bir musibet olduğu ısrarla bizlere hatırlatılır.

Kur'an ve Sünnet'in bu yol ve yön göstericiliğine rağmen tarih boyunca İslâm toplumlarında da zâlimlere ve zulümlere rastlamaktayız. Onların akıbeti de öncekilerden farklı olmadı ve kendilerinden sonrakiler için ibret verici oldu. Çünkü zulüm hiç bir zaman sürekli yaşamadı. Zâlimlerin âkibeti hep birbirine benzedi; neticede galib gelen mazlumlar oldu; çünkü Allah Teâlâ zâlime değil, mazluma yardım eder.

Adalet ya da zulüm konusunda toplumları değerlendirirken ele almamız gereken ilk merci ve vereceğimiz hükme esas teşkil edecek ilk mevki ve makam, yönetim mekanizmasıdır. Yönetimde ise ilk temel unsur, devleti yöneten kişidir. Çünkü **toplumda yönetim, insanda beyin mesabesindedir. Nasıl insan vücudunda beyin fonksiyonlarını yitirdiğinde, bütün vücut fonksiyonlarını kaybederse, toplumda da yönetici kadro fonksiyon icra etmezse, toplumun diğer kademeleri de işlemez hale gelir.** O halde yönetim işin temelidir, esasıdır, "olmazsa olmaz"ıdır. Ayrıca, dokunulması, düzeltilmesi, tedavisi en zor fakat yaşamak için en lüzumlu olanıdır.

İşte yukarıda kısaca açıklamaya çalıştığımız, sebeblerden dolayı, zalim idarecinin karşısında hakkı söylemek en büyük cihaddır. Zira bu teşebbüste başarıya ulaşılırsa, hem zâlim kurtulmuş ve Allah'a kulluk şuuruna ermiş olur, hem de toplum zâlimin zulmünden kurtulmuş, en büyük fazilet olan adalete kavuşmuş olur. Böylece cihad başarıya ulaşmış, Allah'ın adının ve dininin yeryüzünde hâkimiyeti de sağlanmış olur. Yöneticiyi ikaz edecek olanlar öncelikle âlimlerdir. Halka düşen görev ise, zâlimin zulmüne rıza göstermemek, bu zulümlere ortak olmamak, kalbiyle buğz etmek ve zâlimlerin yaptıklarını kötü görmektir.

Cephede cihad eden kimse, korku ile ümit arasında olur. Gâlip mi gelecek, mağlup mu olacak? Bunu bilemez; fakat galibiyet için çalışır. Zâlim idareciye karşı çıkmak, bu görevi yapanın belki de hayatına malolacak bir cihaddır. Bu cihadı göze alanlar en büyük kahramanlardır. Çünkü ölümü göze almışlardır. Tarih boyunca görülen gerçek şudur: **Zâlimlere karşı çıkanlar, hayatlarını feda ederek, toplumları ve insanlığı kurtarmışlardır.**

Zâlim yöneticiler, yeryüzünü bir kan gölüne çevirirler. Onların zulmüne engel olmak maksadıyla, ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesini yerine getirenler, öncelikle kendileri mes'uliyetten kurtulmuş olurlar. Şayet yönetici ıslah olursa, kendisiyle birlikte topyekün insanlar kurtuluşa ererler. İslâmdaki cihadın gayesi de bundan ibarettir. Cihadda, bugünün merhametsiz, acımasız, insanlık dışı harblerinde olduğu gibi insan hayatına kasdetme ve önüne geleni

öldürme asla söz konusu değildir. Bunun tam aksine, cihad, fert ve toplumu dünya ve âhiret saadetine ulaştıracak adalete dayalı bir nizam kurmak, yeryüzünde inanan-inanmayan herkesin, Allah'ın hâkimiyetine girmelerini temin edip, zâlimlerin zulmünden kurtulmalarını sağlamak için yapılan bir ibadettir. **Cihadda prensib şudur: Bir tek kişiyi mü'min yapmak, bin kâfiri yok edip ortadan kaldırmaktan daha faziletlidir.** İslâm'ın gayesi insanları öldürmek değil, yaşatmaktır. Ama bu nizamın gelmesine karşı çıkan ve zulmün devamını isteyenlerle elbette harbedilir. Bunun kâidelerini de yine İslâm koyar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cihad sadece cephede yapılan savaş olmayıp, çeşitli mertebeleri ve dereceleri vardır.
2. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy de cihaddır.
3. Adaletli olmayan, zâlim idarecilere karşı, hakkı söylemek cihadın en üstün mertebesidir.
4. Nasihat ehli âlimler, yöneticileri uyarmak zorundadırlar.

198- ????????? ????? : ?? ??? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ??????? ??????? : «????? ??????? ??? ????? ????????? ????? ????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ????????? ????????? : ??? ????? ????? ?????? ????? ??? ??????? ????????? ?? ??????? ?? ? ??? ????????? ??? ??????? ????? ????? ?????? ? ??? ??????? ???? ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? » ????? ??? : { ?????? ????????? ??????? ???? ???? ??????????? ????? ??????? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ??? ??????? ??????? ????????? ? ??????? ?? ???????????? ??? ??????? ????????? ??????? ?? ?????? ????????? ????? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ???????????? ??????? ??????? ??????? ??? ??????? ?????? ??????????? }

??? ???? : { ????????? } [??????? : 78? 81 } ????? ????? : « ?????? ? ??????? ???????????? ??????????? ? ????????????? ???? ??????????? ????????????? ????? ???? ????????? ? ???????????????? ????? ??????? ??????? ? ????????????? ????? ??????? ??????? ? ???? ???????????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????? ? ????? ???????????? ????? ????????? » ???? ??? ????? ??????? ???? : ???? ??? .

198. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İsrailoğulları arasında dinden sapma, ilk defa şöyle başladı:

Bir adam bir başka adama rastlar ve:

Bana baksana! Allah'dan kork ve yapmakta olduğun şeyi terket. Çünkü bu sana helâl değildir, derdi. Ertesi gün, aynı işi yaparken o adamla tekrar karşılaşır ve kendisini yaptığı kötü işten nehyetmediği gibi, onunla yiyip içmekten ve birlikte olmaktan da çekinmezdi. Onlar böyle yapınca Allah Teâlâ kalblerini birbirine benzetti. Sonra Resûl-i Ekrem şu âyeti okudu:

"İsrâiloğullarından kâfir olanlar Dâvud'un ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, baş kaldırmaları ve aşırı gitmeleriydi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mani olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi! Onlardan çoğunun inkâr edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin onlara âhiret hayatı için hazırladığı şeyler ne kötüdür! Allah onlara gazab etmiştir, onlar azab içinde temelli kalacaklardır. Eğer Allah'a Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an'a inanmış olsalardı, onları dost edinmezlerdi, fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir" [Mâide sûresi (5), 77-81]**.**

Hz. Peygamber bu âyetleri okuduktan sonra şöyle buyurdu:

"**Hayır, Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder, kötülükten nehyeder, zâlimin elini tutup zulmüne mani olur, onu hakka döndürür ve hak üzerinde tutarsınız; ya da Allah Teâlâ kalblerinizi birbirine benzetir, sonra da İsrâiloğullarına lânet ettiği gibi size de lânet eder."**

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Tefsîru sûre (5), 6, 7

Yukarıdaki tercüme Ebû Dâvûd'un metnine aittir. Tirmizî'nin metninin tercümesi ise şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İsrâiloğulları günahlara daldıklarında, âlimleri onları nehyettiyse de onlar işledikleri günahları terketmediler. Bu defa âlimleri de onlarla birlikte oturdular, beraberce yediler, içtiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onların kalblerini birbirine benzetti. Dâvûd ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle onlara lânet etti. Bu onların isyan etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyle idi."

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yaslandığı yerden doğrulup oturarak:

"Hayır! Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, onları hakka boyun eğdirinceye kadar bu böyle devam edecektir" buyurdular.

Açıklamalar

Kur'ân-ı Kerîm'de olduğu gibi, Peygamber Efendimiz'in hadislerinde de geçmiş ümmetlerle ilgili bilgiler vardır. Bu hadîs-i şerif, İsrâiloğullarıyla ilgili bilgiler sunan ve metinde geçtiği üzere, Kur'an'ın konuyla alâkalı âyetlerine açıklamalar getiren bir rivayettir.

Bu rivayet, toplumun nasıl bozulmaya başladığını, niçin lânetlendiğini, yani Allah'ın rahmetinden mahrum bırakıldığını ve âkibetlerinin ne olduğunu gözler önüne sermektedir. Şayet halkta başlayan bozulmaya âlimler ve yöneticiler engel olmaz, ma'rûfu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirmezlerse, bunun aksine kötülüklere göz yumar, kötülerle beraber düşer kalkarlarsa, onlarla yiyip içerlerse, Allah da onların kalblerini birbirlerine benzetir; günah işlemeyenlerin kalblerini, günah işleyenlerin kötülükleri yüzünden karartır. Çünkü onlar, günah işleyenleri günahlarından vazgeçirmemiş, aksine hoş görmüşlerdir. Böylece hepsinin kalbleri katılaşmış, hakkı ve hayrı kabulden uzaklaşmış, isyanları sebebiyle rahmetten de mahrum bırakılmışlardır.

Hz. Peygamber Kur'an âyetlerini de okuduktan sonra bizden şunları istiyor:

* İyiliği emredip kötülükten nehyetmek,

* Zâlimin elinden tutup zulmüne engel olmak,

* Zâlimi hakka döndürmek,

* Zâlimi hak üzerinde tutmak.

Şâyet bunlar yapılmazsa, Allah bizim kalblerimizi de birbirine benzetir. Sonra da İsrâiloğullarının lânetlendiği gibi lânete hak kazanırız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Açıktan işlenen günah ve kötülüklere engel olmak, yöneticilerin ve âlimlerin görevidir.

2. Yöneticiler ve âlimler kötülüğe göz yumar ve onu kendileri de işlerse, toplumun çürümeye ve çöküntüye gidişi hızlanır.

3. Kötülüğe ses çıkarmamak, kötülüğü teşvik ve yayılmasına vesile olmaktır.

4. Kötülükleri ortadan kaldırmak sadece sözle veya kalben buğz etmekle mümkün olmaz. Elle de müdahale şarttır, zulmü mutlaka önlemek gerekir. Bu yapıyı teşekkül ettirmek, müslümanlar için bir vecibedir.

199- ????????? ????? : ?? ???? ?????? ?????????? ? ??? ?????? ??? . ??? : ?? ???????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????? : { ??? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ?? ??????????? ??? ????? ????? ???????????? } [??????? : 105] ????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????? ???????? ????? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ???????? ???????? ???? ?????????? ?????? ????????? ?????? » ???? ??? ???? ? ???????? ???????? ??????? ????? .

199. Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh şöyle dedi:

Ey insanlar! Şüphesiz siz şu âyeti okuyorsunuz:

"Ey inananlar! Siz kendinize bakın, doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. İşlemekte olduklarınızı size haber verecektir" [Mâide sûresi (5), 105]. Oysa ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah'ın kendi katından göndereceği bir azabı hepsine umumileştirmesi yakındır."

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8; Tefsîru sûre (5), 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 20

Açıklamalar

Hz. Ebû Bekir, insanların bu âyeti okuyup, gerçeği anlamadıklarından şikayetçidir. Yani herkes kendince müstakil, ferdî bir hayat yaşasın, kimse kimseye karışmasın tarzında bir anlayışa sahip olduklarından yakınmaktadır. Oysa müslüman olmanın, hak yolda bulunmanın gereklerinden biri de, gücünün yettiği kadar ma'rûfu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirmektir. Bu konuyu daha önce yaptığımız izahlarla yeterince açıklığa kavuşturmuş bulunuyoruz.

Âyette kastedilen mâna, her fert kendi vazifesini yapar, İslâm toplumu da geneli itibariyle iyi hal üzere bulunur, hidâyet üzere gider, böylece fert ve toplum olarak müslümanlar doğru ve hak yolda olurlarsa, kâfirlerin, müşriklerin yabancı din ve milletlerin sapıklıkları onlara zarar vermez, tarzında anlaşılmalıdır. Yoksa, ben kötülük yapmıyorum ya, başkaları ne yaparsa yapsın diyerek, içinde yaşadığı toplumdan kopuk bir hayat süren ve onların dertleriyle ilgilenmeyenler, bizzat kendileri doğru yolu bulamamış, mes'uliyet hissine sahip olamamış sayılırlar. Neticede, toplumun yönetimini şerlilerin ve sapıkların ellerine teslim ederler. Bundan doğacak zararı da herkes çeker.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an ve Sünnet'i geneli içinde ve doğru olarak anlamak gerekir.

2. Ferdin ve toplumun ıslahı birlikte düşünülmeli, toplum ferde, fert topluma feda edilmemelidir.

3. Ferdî ihmallerden doğacak zarar, toplumu da etkiler. Aynı şekilde, sapıklığa düşmüş toplumlara gelen felâket, fertleri de kapsamı içine alır. Fertlerin iyiliği de ona engel olamaz. Çünkü iyiler, toplumun ıslahı için gerekeni yapmamışlardır.

24- ??? ????? ????? ?? ??? ?????? ?? ??? ?? ???? ????? ????? ?????

İYİLİĞİ EMİR VE KÖTÜLÜKTEN

NEHYETTİĞİ HALDE SÖZÜ İLE İŞİ BİRBİRİNE AYKIRI OLAN KİŞİNİN ACIKLI SONU

Âyetler

??? ?????? ?????: { ????????????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ??????? ??????????? } .

1. "Kitabı okumakta olduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi nasıl unutursunuz? Artık aklınızı başınıza almayacak mısınız?" Bakara sûresi (2), 44

Bundan önceki kısımda, iyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesinin ne kadar önemli bir görev ve ne büyük bir fazilet olduğunu açıklamaya çalıştık. Bu üstün ve önemli görevi yerine getireceklerin kendilerini mükemmel hale getirmiş, fazilet ve üstün ahlâk sahibi örnek kişiler olmaları gerekir ki, başkalarını da ıslah edip, onların faziletli, ahlâklı ve örnek kişiler olmalarını sağlayabilsinler. Aksi takdirde kendileri, sözleri ve davranışlarıyla çelişkiye düşerler.

İyiliği tavsiye edip kötülükten uzaklaştırmaya çalışanların, önce kendilerinin buna uymaları gerektiği ve sözleri ile davranışlarının çelişki teşkil etmemesi icab ettiği, önemine binaen ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Bu bir kaç âyet ile biraz sonra gelecek olan hadis, konunun müstakillen önemini ortaya koyucu niteliktedir. Bu konudaki naslar, elbetteki bunlardan ibaret değildir. Bakara sûresi'nin bu 44. âyeti, İbni Abbas'dan nakledildiğine göre, yahudilerin alimleri ile ilgili olarak nazil olmuştur. Medine'deki yahudilerin din âlimleri, kendilerine tabi olan ve onları taklid edenlere Tevrat'a uymalarını emrettikleri halde, Peygamber Efendimiz'in kendi kitaplarındaki sıfatlarını inkâr ederek, kendi sözlerine kendileri muhalefet ederlerdi. Yine onlar, insanları Allah'a itaata teşvik ederler, fakat kendileri günahlara dalarlardı; insanlara sadaka vermeyi öğütlerler fakat kendileri cimrilik yaparlardı. İsrâiloğullarının pek çok ihanetleri ve nankörlükleri yüzünden lânetlendiğini bir önceki konuda açıklamaya çalışmıştık.

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş ümmetlerin hallerini misâl vererek bizim onlardan ibret almamızı, düştükleri günah, isyan ve hatalara düşmememizi öğütler. Dolayısıyla her âyet, her zamanı ve her muhatabı bir cihetten ilgilendirir. Bu âyette, iyiliği emretmeyenlere değil, iyilik fiilini işlemeyenlere bir ikaz, bir ihtar ve tehdit vardır. Bu sebeble Allah Teâla Kur'an'da iyi ameller işlemeyi emredip de, kendileri yapmayanları kötülemiştir. Çünkü böyleleri, Allah'ın haramlarını önemsemeyen, hükümlerini hafife alan, ilmi kendisine fayda vermeyenlerdir. Peygamber Efendimiz:

"Kıyamet gününde insanların en şiddetli azaba uğrayanı, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir" buyurmuştur (Süyûtî, *el-Fethu'l-kebîr*, I, 188).

İyiliği emretmek, şüphesiz ki iyidir. Fakat aklı olan, başkasının iyiliğini isterken kendini nasıl unutur? Başkasını irşad edip kendisini unutmak, başkasını kurtarıp kendisini ateşe atmak, aklın kabul edeceği bir şey midir?

Bir kimsenin insanlara va'z ve nasihat ederek, ilmini ortaya koyması ve kendisinin buna uymaması, hem kendini hem de ilmini yalanlamak anlamına gelir. Bu hal insanın kişiliğinde bir ztlık, bir çatışma teşkil ettiği gibi, irşad etmek isterken saptırmak olur. Aklı olan böyle bir duruma düşmez. Çünkü insanlar, kendilerini irşad edenin söylediklerini kendisinin yapmadığını görünce, söylenenlerin asılsız veya önemsiz olduğu kanaatine varabilirler. Fuzûlî'nin şu beyti bunu ne güzel ortaya koyar:

Vâizin küfrün benim rüsvâlığımdan kıl kıyâs
Anda sıdk olsaydı ben takvâ şiâr etmez midim

Bir insanın söylediği sözün, yaptığı va'zın, ettiği nasihatın bir kıymeti ve kalblerde meydana getireceği bir tesir arzu edilir. Boş sözler, boş emirler bu tesiri nasıl icra edebilir?

Netice itibariyle bu âyet, fâsıkın, günahkârın doğru söylemek, iyiyi emretmek şartıyla va'z etmesini, nasihat yapmasını yasaklamamakla birlikte, bu gibilere gayet büyük bir uyarıyı ihtiva ediyor. Onların tutarsızlığını ve ahmaklığını ortaya koyuyor. Bunun özellikle akıl açısından şaşılacak bir şey olduğunu belirtiyor. Bu âyetin muhatabları öncelikle âlimler, yöneticiler ve hükmetme yetkisine sahip olanlardır.

???? ?????:{ ??? ???????????????? ???????? ???? ????????? ??? ??? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ??? ????????? ??? ??? ??????????? }.

2. "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında büyük gazaba sebeb olur." Saf sûresi (61), 2-3

Doğru sözlülük ve verdiği sözü yerine getirmek, hakiki imanın gereklerinden biridir. Mü'minlere yalan söylemek yakışmadığı gibi, verdiği sözden caymak ve sözünün zıddını yapmak da yakışmaz. Çünkü yalan, vakar ve şahsiyete aykırıdır. Vakar ve şahsiyet ise imanın temellerinden biridir. Üstelik bu davranış, Allah'ın gazabını, kızgınlığını çeker. Allah'ın gazabına uğrayanların akibeti ise, hüsran ve pişmanlıktır.

İbrahim en-Nehâî der ki:

Üç âyeti insanlara anlatıp, açıklamaktan çekinirim, o âyetler şunlardır:

"Kitabı okumakta olduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi nasıl unutursunuz?" [Bakara sûresi (2), 44].

"**Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?"** [Saf sûresi (61), 2-3].

"Ben size yasakladığım şeye kendim aykırı davranmak istemiyorum; dilediğim, gücümün yettiği kadar bozuk düzeni düzeltmekten ibarettir; başarım da yalnızca Allah'ın yardımıyladır; O'na dayandım ve sadece O'na yöneliyorum" [Hûd sûresi (11), 88].

???? ????? ??????? ?? ???? ?????? ??????? ???????? ????????: {????? ??????? ???? ????????????? ????? ??? ??????????? ?????? } .

3. "Size yasak ettiğim şeye, kendim aykırı davranmak istemiyorum." Hûd sûresi (11), 88

Cenâb-ı Hak, Şuayb *aleyhisselâm'*dan bahsederek onun sözünü bize hatırlatmaktadır. Şuayb *aleyhisselâm*, kendi kavmini şirkten, insanların hakkını yemekten, fesat ve bozgunculuktan nehyedip, tevhide, ölçüyü ve tartıyı tam yapmak suretiyle hak ve adaleti yerine getirmeye davet etmişti. Onun gayesi, kavminin âdet ve alışkanlıklarının aksine olan bu nasihatlar ve tekliflerle onların hürriyetlerini ellerinden almak, onları yaptıkları kötülüklerden çevirip de, o menhiyyatı kendisinin yapması değildi. Yani, Allah'a karşı siz günaha girmeyin ben gireyim, siz aldatmayın ben aldatayım, halkın mallarını siz yemeyin ben yiyeyim, siz istediğiniz gibi zevk u sefa yapmayın ben yapayım, demek istememiştir. Bunun tam aksine, gücünün yettiği nisbette insanları ıslah etmeyi gaye edinmişti. **Mürşidler, insanları düzeltmeye çalışanlar, öncelikle kendileri kurtuluşa ermiş olmalıdırlar.** Peygamberler en büyük mürşid ve

muslihlerdir. İyiliği tavsiye edip kötülükten uzaklaştırmaya çalışanların onların ahlâkıyla ahlâklanmaları ve metodlarını çok iyi bilip uygulamaları gerekir. Kur'an ve Sünnet'in, peygamberlerin hayatlarından canlı tablolar sunmasının hikmeti de bu olsa gerektir.

Hadis

200- ??? ???? ???? ?????? ???? ???????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ?? ??????? ? ??????????? ????????? ???????? ? ???????? ????? ????? ??????? ????????? ?? ??????? ? ??????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? : ??? ?????? ??????? ? ?????? ????? ???????? ??????????? ????????? ???? ?????????? ? ????????? : ????? ? ?????? ????? ??????????? ????? ????? ? ????????? ???? ?????????? ????????? » ???? ???? .

?????? : « ????????? » ???? ????????? ??????? ? ??????????? ???????? . ? « ?????????? » : ??????????? ? ????????? ?????? .

200. Ebû Zeyd Üsâme İbni Zeyd İbni Hârise *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim:

"Kıyamet günü bir adam getirilir ve cehennem ateşine atılır. Bağırsakları karnından dışarı çıkar ve onlarla birlikte değirmen döndüren merkeb gibi döner durur. Cehennem halkı onun yanına toplanırlar ve derler ki:

– Ey filân! Sana ne oldu? Sen iyiliği emredip kötülükten nehyetmez miydin? O kişi de:

– Evet, iyiliği emrederdim, fakat kendim yapmazdım, münkerden nehyederdim, fakat kendim yapardım, der."

Buhârî, Bed'ül-halk 10; Müslim, Zühd 51

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, mü'min olan, hatta iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmak gibi bir vazifeyi yapan bir kimsenin cehenneme girişini ve oradaki kötü akıbetini gözler önüne sermektedir. Dünyada kendisini tanıyan ve nasihatlarına muhatap olan, fakat uymadıkları için kendileri de cehenneme girmiş olanlar, onun burada bulunmasına ve bu ürkütücü ve ürpertici haline şaşarlar.

Bu çeşit hadisler **"terhib hadisleri"** diye adlandırılırlar. Yani, kötü, uygunsuz ve çirkin davranışlardan sakındıran hadislerdir. Bir kimsenin kendi söylediklerine kendisinin uymaması ve aksini yapmasının ne kötü bir davranış ve şahsiyetsizlik olduğunu, biraz önce geçen âyetlerin açıklamasında ifade etmeye çalışmıştık. Bu hadis, böyle kimselerin kıyamet gününde ne halde ceza göreceklerini müşahhas bir şekilde ifade etmesi açısından dikkate değer niteliktedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azabı haktır ve çeşit çeşit, derece derecedir.
2. Sözü ile davranışı birbirine aykırı olan, ilmi ile amel etmeyenlerin Allah katındaki cezaları şiddetlidir.
3. Günahkâr müminler de, suçları mikdarınca ceza çekmek üzere cehenneme gireceklerdir.
4. Hz. Peygamber cehennemin ve cehennemde azab görenlerin vasıflarıyla ilgili bilgiler vermiştir.
5. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesini yerine getirmek ve bunun gereğiyle amel etmek, cehenneme girmeye engel olur.

25- ??? ????? ????? ???????

EMÂNETİ YERİNE GETİRMEK

Âyetler

??? ?????? ?????: {????? ?????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ????? ????????? } .

1. "Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder." Nisâ sûresi (4), 58

Bu âyetin tamamının anlamı şöyledir: **"Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel bir öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür."**

Emanet, insanın emin ve itimat edilir olması, kendine maddî ve manevî bir şeyin gönül rahatlığı ile korkusuzca teslim edilebilir ve istenildiğinde sağlam bir vaziyette alınabilir halde bulunması demektir. Ayrıca insanın bu eminliği sebebiyle, gerek Allah gerek insanlar tarafından herhangi bir surette kendisine bırakılmış olan şeye de emanet denilir. İnsan, Allah Teâlâ'nın emanetini taşıyan bir emin, bir vekil olma niteliğine sahip yegâne yaratıktır. Bu sebeble, bütün yaratıklar üzerinde hüküm ve tasarruf yetkisi, sadece insana verilmiştir. İnsan, bu yetkiyi ne kadar mükemmel kullanıp yerine getirir ve emaneti yerli yerine koyabilirse, kıymeti o derecede artar ve yükselir. Emanet ile hükmün, yani hâkimiyetin bu birbirinden ayrılmaması gereken alâkasından dolayı, önce emanet, arkasından da adaletle hükmetme emredilmiştir. O halde emin olmayanın adil olması herhalde düşünülemez. Bu üstün nitelikleri bir arada topladığı için, bu âyet-i kerîmenin, dinin ve şeriatın tamamını işaret yoluyla ifade ettiği ve ahkâm ayetlerinin esası kabul edildiği söylenmektedir.

İnsanın bütün davranışları, Rabbine, kendine ve halka karşı mükellef olduğu üç çeşit emanetin dışa akseden görüntüsüdür.

Rabbine karşı emanete riâyet eden bir kimse, Allah'ın hükümlerine, ilâhî kanunlara uyar. Bu, bütün uzuvları ilgilendiren vazifelerimizle doğrudan alâkalıdır. Çünkü insanın her uzvu kendisine verilen bir emanettir. Her emaneti, yerli yerinde ve Allah'ın rızasına uygun tarzda kullanmak, korumak gerekir.

Aksi takdirde emanete hiyânet edilmiş olur.

İnsanın kendine karşı eminliği, din ve dünya işlerinde en doğru ve kendine en faydalı olanı tercih edip seçmesi, zararlı olan her şeyden uzak durmasıdır.

Halka karşı emanet sahibi olmak, insanların hak ve hukukunu gözetmek, onlara zarar ve ziyan vermemek, insanları aldatmamaktır. Yöneticilerin halka adaletli davranması, âlimlerin insanları hak olan yola, doğru itikada ve sahih amele sevketmesi, halkın da yöneticilere ve âlimlere hıyanetten sakınması bu emanetin gereklerindendir. Eşlerin birbirine karşı hak ve vazifeleri, ırz ve namuslarını korumaları, çocuklarını terbiye etmeleri de emanetin içinde sayılır.

O halde emanet, Allah'a karşı hak ve vazifeleri, kulların hukukunu, yani umûmî ve husûsî hukuku, bunlarla ilgili olan davranışları, sözleri, itikâdî, amelî ve ahlâkî alanı, maddî ve manevî hakların hepsini kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Âyet-i kerimedeki emir de bütün mükellefleri içine alır.

Müfessirlerden pek çoğu gibi, fakihler ve diğer İslâm âlimleri de bu âyetin özellikle emirler, iş başındaki idareciler hakkında nazil olduğu kanaatindedirler. Çünkü her işi ehline tevdi etmek ve adaletle hükmetmek onların görevidir. Ancak, herkesin bir sorumluluk taşıdığı gerçeği göz önüne alınınca emanetin, yükümlülüğü ölçüsünde herkesi ilgilendirdiği neticesine varılır.

???? ?????: {?????? ????????? ??????????? ????? ???????????? ??????????? ??????????? ?????????? ??? ???????????? ??????????? ??????? ??????????? ??????????? ??????? ????? ???????? ???????? } .

2. "Biz emaneti göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zâlim ve çok câhil olan insan onu yüklenmiştir."

Ahzâb suresi (33), 72

Allah Teâlâ'nın göklere, yere ve dağlara sunduğu emanet, gerek kendi hukukuna, gerek insanların hukukuna yönelik emir ve yasaklardan, zorlama ve cebirle değil, rıza ve seçme hürriyetiyle yaptırmak istediği fiiller, vazife ve mükellefiyetlerdir. Bu emanet, gök, yer ve dağların dayanamıyacakları kadar zor, mes'uliyeti çok büyük bir yüktür. Bunların neleri kapsadığını bir önceki âyetin açıklamasında belirttik. Bu âyette, Allah Teâlâ bu yükün ağırlığını bizlere temsil yoluyla anlatmış, gök, yer ve dağların yüklenmekten korkup çekindiği ve titrediği bir yükü insanoğlunun yüklendiğini, bu sebeple de mes'uliyetimizi hissetmemiz gerektiğini hatırlatmıştır.

İnsanoğlu çok zâlim, haksızlığa ve başkasına eziyet etmeye çok yatkındır. Allah'ın ve kulların hukukunu yüklendiği halde, bunları gereği gibi yerine getirmediği için de kendine yazık etmektedir. Aynı zamanda çok câhildir. Çünkü âlim olsaydı, akıbetini bilir, düşünür ve zulmetmezdi.

Hadisler

201- ?? ???? ????? ? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ??????????? ??????: ????? ??????? ?????? ? ??????? ?????? ???????? ? ?????? ????????? ????? » ????? ????.

??? ????? : « ?????? ????? ???????? ?????? ??????? ???????? » .

201. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder."

Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107-108. Ayrıca bk. Buhârî, Şehâdât 28, Vesâyâ 8, Mezâlim 17, Cizye 17, Edeb 69; Tirmizî, Îmân 14

Bir rivayette: **"Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini mümin zannetse bile"** buyurulur (Müslim Îmân 109).

Açıklamalar

Münafık, içinden kâfir olup, dışından müslüman görünen kimsedir. Eğer bu görüntü imanda ise, nifâkı küfürdür. İmanda değilse amel bakımından münafiktır. Münafiklık, Kur'an ve Sünnet'te üzerinde çok durulan bir konudur. Biz burada nifâk ve münafiklık konusuna girmeyeceğiz. İlgili bahislerde alâkası miktarınca bu konuya yer verilecektir. Bu hadis, ileride 690 ve farklı bir rivayetle 1546 numara ile tekrar gelecektir.

Münafiklık alâmetlerinden biri, emanete hıyanettir. Hıyanet, emanet edilen şeyde, dine, şeriata aykırı şekilde tasarrufta bulunmaktır.

Bu hadiste sayılan üç alâmetten birincisi, yani **yalan söylemek, sözün bozuk olmasına;** ikincisi yani **va'dinden dönmek, niyetin bozukluğuna;** üçüncüsü olan **hıyanet de fiilin, davranışın bozukluğuna delâlet eder.**

Bu alâmetler, bazan gerçekten müslüman olan birinde bulunabilir. O takdirde o kimseyi küfürle veya münafiklıkla mı itham edeceğiz? Halbuki bir müslümanın kâfir veya münafik olduğuna hükmetmenin câiz olmadığı, hatta bunun haram olduğu konusunda ümmetin icmâı vardır. İmam Nevevî, kendisinde bu nitelikler bulunan müslümanın münafiğa benzediğini ve münafıkların ahlâkıyla ahlâklandığı fakat kâfir ya da münafik olmadığını söyler. Resûl-i Ekrem Efendimiz, müslümanların münafiklık alâmetlerini âdet ve ahlâk haline getirmemelerini ihtar eder ve onları bundan sakındırır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Münafiklık gerçekte kâfirliktir.

2. Yalan söylemek, va'dinden caymak ve emanete hıyanet etmek münafiklık alâmetidir.

3. Müslüman olduğu halde, kendisinde münafiklık alâmeti bulunan kimse, münafiğa benzeyen ve onun ahlâkıyla ahlâklanan bir kimse olarak nitelendirilir. Böyleleri için kâfir ve münafik hükmü verilmez.

4. Müslümanlar, münafiklık alâmeti ve ahlâkından uzak durmalıdırlar.

202- ??? ???????? ??? ???????? ? ??? ?????? ??? ? ???: ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???? ???????? ????????? ? ??????? ???????? ??????? : ???????? ????? ????????? ?????? ?? ?????? ??????? ????????? ? ????? ?????? ????????? ??????? ???? ????????? ? ????????

???? ?????????? ? ????? ???????? ???? ?????? ?????????? ????? : «???????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ? ??????? ????????? ?????? ????????? ? ????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ? ??????? ??????????? ????? ??????? ? ?????? ?????? ????????? ???????? ????? ????? » ????? ????? ??????? ???????????? ????? ???????? ? ????????? ???????? ??????????? ? ???? ?????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????? : ????? ?? ????? ?????? ??????? ???????? ? ?????? ??????? ????????? : ??? ???????? ??? ????????? ? ??? ????????? ? ????? ?? ??????? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ???????. ???????? ????? ??????? ??????? ????? ???????? ????????? ??????? ? ?????? ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ? ??????? ????? ?????????? ???? ????????? ??????????? ??????? ??????? ? ??????? ????????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???????? » ????? ???? .

202. Huzeyfe İbni'l-Yemân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize iki olayı haber verdi. Bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Hz. Peygamber bize şunları söyledi:

"Şüphesiz ki emanet, insanların kalblerinin ta derinliklerine kök salıp yerleşti. Sonra Kur'an indi. Bu sayede insanlar Kur'an'dan ve sünnetten emaneti öğrendiler." Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize emanetin kalkmasından bahsetti ve şöyle dedi:

"İnsan bir kere uyur ve kalbinden emanet çekilip alınır, ondan belli belirsiz bir iz kalır. Sonra bir kere daha uyur, yine kalbinden emanet alınır; bu defa da ayağının üzerinde yuvarladığın korun bıraktığı iz gibi bir eseri kalır. Sen onu içinde hiçbir şey olmadığı halde kabarık görürsün." Daha sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eline çakıl taşları alarak ayağının üzerinde yuvarladı. Sözlerine de şöyle devam etti:

"Neticede insan o hale gelir ki, insanlar alış-veriş yaparlar da, neredeyse emaneti yerine getirecek bir kişi bile kalmaz. Hatta şöyle denilir:

"Filan oğulları arasında emin bir adam varmış." Bir başka kişi hakkında da: "Ne kadar cesur, ne kadar zarif, ne kadar akıllı bir kişi" denilir. Oysa kalbinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur."

Şüphesiz ki bir zamanlar, sizin hanginizle alış-veriş yapacağıma aldırmazdım. Çünkü alış-veriş yaptığım kişi müslümansa, dini kendisini benim hakkımı vermeye yöneltirdi. Şayet hıristiyan veya yahudi ise, valisi benim hakkımı vermeye onu sevkederdi. Fakat bugün sizden sadece belli birkaç kişiyle alış-veriş yapıyorum. Buhârî, Rikak 35, Fiten 13; Müslim, Îmân 230. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 17; İbn Mâce, Fiten 27

Açıklamalar

Hadisin ravisi Huzeyfe, sahâbîler arasında fitneler, yani kıyametten önce ortaya çıkacak bir takım hâdiselerle ilgili olarak Peygamberimiz'in söylediklerini en iyi bilen kişi idi. Hadis kitapları onun bu yöndeki pek çok rivayetine yer verir.

Huzeyfe'nin burada bahsettiği ve Resûlullah'dan duyduğu iki hadisten biri, emanetin kalblerin derinliğinde yerleşmesi, ikincisi de, emanetin kalkması ile ilgili olandır. Burada zikredilen emanet, yukarıda geçen âyetlerin açıklamalarında ortaya koymaya çalıştığımız gibi, öz bir ifadeyle, Allah'ın ve insanların hukuku, Allah'ın kullarına farz kıldığı ibadetler, kısaca dinin kendisidir. Bütün bunlar dikkate alındığında, emanet kavramının ne derecede büyük ehemmiyet taşıdığı ortaya çıkmış olur.

Emanetin insanların kalblerinin derinliklerine yerleşmesi, kök salması onların fıtratında bu duygunun bulunduğunu ifade eder. Nitekim, Resûlullah Efendimiz, her doğanın fitrat, yani İslâm üzere doğduğunu bildirir. Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamberimiz'in sünneti, insanların emaneti daha iyi öğrenmesini ve uygulanmasını sağlamıştır. Çünkü onlar, farzı ve sünneti, haramı ve mübahı Kur'an ve hadisten alıp öğrendiler. Kur'an'ın yanında özellikle sünnetin de zikredilmesi, onun dinin ikinci kaynağı olduğunu, Kelâm-ı Kadîm olan Kur'an'ın nassına nisbetle ikinci dereceyi teşkil ettiğini ortaya koyar.

Peygamber Efendimiz'in emanetin kalkması sözüyle kastettiği, imanın zayıflaması, semeresinin azalması ve müslümanların hassasiyetinin kalmamasıdır. Çünkü hadisin devamında bunların meydana getirdiği olumsuz neticeleri görüyoruz.

İnsanın uyuması, emanetin ve imanın noksanlaşmasına yol açan, kötülük işlemeye sebeb olan gaflet halinden kinâyedir. İnsan Allah'ın Kitabından ve Rasûlü'nün sünnetinden gafil olduğunda haramlara dalar, günah işler ve neticede imanı zayıflar. Bütün bunlar emanetin kalkmasının, iman noksanlığının ve kalbin kararmasının alâmetleri sayılır. Kalb, iman nuru ile aydınlanır. İmanı olmayanın kalbi kara sayılır. Peygamber Efendimiz'in: *"Emaneti olmayanın, imanı da yoktur"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 135) hadisi de emanetin öneminin, büyüklüğünün ve şümûlünün bir göstergesi sayılır.

İnsanın gafleti arttıkça, imanı zayıflar, eminliği ortadan kalkar, dînî hassasiyeti, hak ve hukuka riâyeti yok olur. Böylece kalbdeki siyah lekeler çoğalır ve kalb simsiyah kesilir. O zaman insan hainleşir. Alış-verişde hainlik yapmayan, dürüst olan parmakla gösterilecek kadar az kalır. Hatta "filan oğulları arasında emin bir adam varmış" diye dillere destan olur. Oysa onun kalbinde hardal tanesi ağırlığınca bile emanetten, imandan eser kalmaz, bulunmaz.

Bu hadis, zamanla insanların din ve iman cihetinde bozulacağını, emanetin yavaş yavaş ortadan kalkacağını ve insanların birbirine güvenlerinin kalmayacağını haber vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman ve emanet duygusu yaratılıştandır.
2. Kur'an ve Sünnet, insandaki fitrî duyguların gelişmesini, öğrenilmesini ve uygulanmasını sağlar.
3. Emanet, imanı, Allah'ın ve kulların hukukunu, ilâhî teklifleri, kısaca dinin esasını ifade eden bir tâbirdir.
4. Dinde gösterilecek gaflet, imanın ve emanetin noksanlaşmasına sebeb olur.
5. Sünnet, Kur'an'ın hemen yanında yer alır ve dinin ikinci ana kaynağını teşkil eder.
6. Dînî hayat ve imanın tezâhürleri, âhir zamanda daha da zayıflar ve azalır.

203- ??? ?????????? ? ?????? ????? ? ??? ?????? ?????? ???? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????? ?????? ? ??????? ?????????? ? ???????? ????????? ???????????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ? ??????????? ????? ?????? ?????? ???????? ? ??????????? : ??? ???????? ????????? ????? ?????????? ? ???????? : ????? ?????????? ???? ????????? ?????? ????????? ????????? ? ?????? ?????? ?????? ? ????????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ? ?????: ????????? ??????????? ? ??????? ??????????? : ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ???? ??????? ????? ? ????????? ????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????????? ? ??????????? ?????? ? ??????? : ????? ???????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????? : ?????? ????????? ????. ??????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ?????????? ???? ? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ???????? ? ???????? ??????????? ??????????? » ?????? : ?????? ???????? ? ????? ????? ??????? ????????? ? ??? : « ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?? ???????? ?????? ? ????? ??????? ?????? ????? ?????? ????????? ? ????????? ????????? ??????? ???? ???????????? ? ??????????? ??????? ????? ????????? ??????? : ????? ??????? ? ?????? ???????? ????????? ?????????? ? ?????? ????? ????????? ?? ??????????? ????????? ????? ??????? ? ???? ??????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ???? ???????? ???? ? ??????????? ????? ??????????? ?? ???????? » ????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????????? ??????? . ???? ???? .

???? : « ?????? ??????? » ??? ?????????? ??????? . ????? : ?????????? ???? ???????? ? ???????????: ????? ?????? ??????????? ??????????? ? ???? ??????? ???????? ????? ????? ??????????? . ?????? ??????? ?????????? ?? ?????? ???? ????? ? ??????? ???? .

203. Huzeyfe ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şanı yüce ve üstün olan Allah, insanları bir araya toplar. Mü'minler ayağa kalkarlar ve cennet kendilerine yaklaştırılır. Âdem *aleyhisselâm*'a gelirler ve derler ki:

- Ey babamız! Bize cennetin açılmasını iste! Âdem der ki:

- Sizi cennetten çıkaran, babanızın hatasından başka ne ki? Ben bu işin ehli değilim. Siz, Allah'ın dostu olan oğlum İbrahim'e gidiniz. Bunun üzerine İbrahim'e giderler, o da:

- Ben bu işin ehli değilim. Ben geriden geriye, uzaktan halîl idim. Siz, Allah Teâlâ'nın kendisiyle konuştuğu Mûsâ'ya gidiniz der. Onlar Mûsâ'ya giderler. Mûsâ kendilerine:

- Ben bu işin ehli değilim. Siz Allah'ın kelimesi ve ruhu olan İsâ'ya gidiniz, der. İsâ'ya geldiklerinde:

- Ben bu işin ehli değilim, diye karşılık verir. Bunun üzerine onlar, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderler. O da hemen ayağa kalkar ve kendisine şefaat için izin verilir. Emanet ve rahim (akrabalık bağı) gönderilir ve bu ikisi sıratın sağ ve solunda dururlar. Sizin ilk kafileniz şimşek gibi geçer. Ben:

– Annem babam feda olsun, şimşek gibi geçmek nedir? dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

–"Şimşeği görmediniz mi? Göz açıp yumacak kadar bir zamanda geçip gidiverir!" buyurdu. **Sonrakiler rüzgâr gibi, kuş gibi, koşucular gibi geçerler. Onları amelleri böyle süratli geçirir. Peygamberiniz sırat üzerinde durup şöyle der:**

–"Ey Rabbim! Selâmete çıkar, selâmete çıkar."

Neticede, kulların amelleri kendilerini sırattan geçirmede âciz kalır. O kadar ki, yürümeye gücü yetmeyen bir adam oturağı üzerinde sürünerek gelir. Sıratın iki tarafında emrolunduklarını yakalamakla memur asılı çengeller vardır. Bazıları yaralanmış vaziyette kurtulur, bazıları da cehenneme yuvarlanır."

Ebu Hüreyre'nin nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cehennemin dibi yetmiş yıllık mesafe kadar derinliktedir. Müslim, Îmân 329

Açıklamalar

Umûmî mahiyetiyle kıyamet ahvalinden bahseden bu hadisin muhtevası oldukça açık ve anlaşılır niteliktedir.

İmam Nevevî'nin hadisi bu konuda zikretmesinin sebebi, emanetin önemi ve büyüklüğünü öne çıkaran bir rivayet olmasından dolayıdır. Ancak hadiste dikkat çeken bir kaç noktaya da kısaca işaret etmemiz faydalı olur, kanaatindeyiz.

Peygamberlerin ma'siyet, yani büyük ve küçük günahlar işleyip işlemedikleri konusunda âlimlerimiz çeşitli görüşler ileri sürer ve bu konuda deliller ortaya koyarlar. İşin teferruatına girmeden, genel olarak kabul edilen prensipleri şöyle hatırlatabiliriz:

* Nübüvvetle görevlendirildikten sonra, peygamberlere küfür izafesi asla câiz değildir. Onlar bundan tamamen ma'sumdurlar. Peygamber olmadan önce küfre nisbet edilip edilmeyecekleri konusunda görüş ayrılıkları vardır; ancak doğru olan ve çoğunluğun kabul ettiği, bunun da câiz olmadığıdır.

* Peygamberlerin büyük günah işlemedikleri konusunda âlimlerimiz arasında görüş birliği vardır. Hem şer'î deliller, hem de akıl bunun böyle olması

gerektiğine işaret eder. Bu sebeble, konu üzerinde icmâ vaki olmuştur. Peygamberlere mahsus olan **"ismet"** sıfatı da bunu gerektirir.

* Peygamberlerde sehv ve nisyan, yani yanılma ve unutma gibi hallerin olabileceğini bazı âlimler kabul etmemişler ve bu yönde gelen rivayetleri tevil etme yoluna gitmişlerdir. Âlimlerin büyük çoğunluğu ise, sehv ve nisyanın olabileceğini, nitekim olduğunu söylemişlerdir ki, doğru olan da budur.

* Peygamberler büyük günahlardan korunduğu gibi, küçük günahlardan da korunmuşlardır. Onların **"zelle"** denilen hataları ise, cezayı gerektirmeyen, kul olmanın gereği fiillerdir. Âlimlerimiz bu konuda görüş birliği içinde olup aralarında ihtilaf yoktur.

Bu hadiste, bazı peygamberlerin kendi hatalarını anarak mü'minleri başka peygamberlere göndermeleri, onların tevâzuunun işareti ve neticede şefaatın derece derece olduğunu anlatmak, Hz. Peygamber'in mevkiinin yüceliğini onlara öğretmek istemelerinin bir sonucu kabul edilir.

Emanet ile sıla-i rahimin sırat köprüsünün iki yanına getirilmeleri, her ikisinin dindeki ehemmiyetinin ve mevkiinin büyüklüğü sebebiyledir. Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın dilediği şekil ve suret içinde canlı birer varlık olarak orada duracaklar, sırattan geçenlerden haklarını isteyeceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeniden dirilme, mahşer ve hesap haktır, gerçektir.

2. Peygamberler arasında derece ve mertebe farkları vardır. Peygamber Efendimiz'in mevkii diğer bütün peygamberlerin önündedir.

3. Şefaat vardır ve Peygamberimiz mahşerde şefaat edecektir.

4. Peygamberler, peygamber olmadan önce de büyük günahlardan masumdurlar. Peygamberlikten sonra onların işlediği **"zelle"** denilen küçük hatalar, kul olmalarının gereğidir.

5. Sırat köprüsü haktır.

6. Emanet dinin en önemli esaslarından biridir. Sıla-i rahim de dinimizin büyük önem verdiği bir ahlâk prensibidir. Bu ikisi sırattan geçmede bir ölçü olacaktır.

204- ??? ????? ???????? ??? ?????? ??????? ??? ??????? ??? ??????????? ? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ??????? ???????? ????? ???????? ? ??????? : ??? ??????? ??????? ?? ???????? ????????? ?????? ??????? ???? ????????? ? ??????? ????????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???? ????? ??????? ? ????? ????? : ??? ???????? ?????? ??????? ? ????????? ????????? ? ????????? ????? ? ??????? ?????? ?????? ?????? ?? ?????? ?????? ???????? . ????? : ????? ????? ???? ??????? ????? ??????? ????????? ????? ????????? ???????? ? ????? ??????? : ???? ?????? ?????? ??????? ???? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ?????????? ? ?????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????? . ????? ?????? ?????? : ??????? ????????? ???????? ???????? : ??? ??????? ???? ??????? ??? ????? ?????? ?????????? ???????? ???????? . ????? : ?????????? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ????????? ? ????? : ?????? . ??? : ?????????? ??? ???????? ?? ???????? ???? ???????? ?????? ??????: ??? ??????? ????????? ??? ?????? ???????? ? ??????????? . ????? : ???????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ????? ????????? ?????? ????????? ? ??????? ????????? ????????? ???????? ????? ???????????? . ??????? ??????????? ? ????????? ????????? ???????? ???????? . ??? : ?????????? ????? ???????? ???? ????? ???????? ????? ????????? ????????? ???????? ? ?????????????? ???????? ? ????????? ??????????: ?? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? . ????? ???? ????????? ????? ???? ???????? ??? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ??????? ?? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ???? ????? ????? ???????? ?????????? ??? ?????? ???? ? ????? ?????? ?????? : ?????????? ??? ????? ???????? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ??? ?????????? ??????? : ??? ????? ????? ???? ????? ????? ???? ????????? ? ??????????? ???????? : ??????? ?????? . ??????? : ?????? : ???????? ??? ???? ???????????? ????? ?????? ? ??????? ?????? ??????? : ??????????? ???? ??????? ??????? ?????? ? ?????????? ?????? ? ????? : ??? ????????? ?????????? ????? ? ?????? ?????????? ???? ????? ?????? ????????????? ??? . ????? : ?????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????????? ?????? ? ????? ????? ?????? : ???? ????? ???? ????? ?????????? ????? ???????????? ??????????? ? ???????? ????? ??????? ???? ????? ? ?????? ???? ????? ?????????? ???????????? ?????? ? ??????? ??????? ?????? : ???? ???????? ?????????? ?????? ? ????? ?????? ?????? : ?? ? ??? ?????? ???????? ???????????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ? ???? ?????? ?????? : ?? ? ??? : ?????????? ??? ???????? ? ??? ????? ?????? : ???? ???? ?????? ????? ???????. ??????? ?????? ??????? ??????? ??????? ?????? ??????? ? ?????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ???????? ? ?????? ????? ?????????? ?????????? ??????? ???? ????????? ? ????????????

???? ?????????? ? ?????? ???????? . ???? ???? ??????????? : ???? ????????? ?????????? ? ??? : ????? ?????? ???????? ?????? ???: ???? ????? ??????? ? ??? : ?????????? ???????? ??????? ? ???? ?????????? ???? ??????????? : ???? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? ? ???? ??????? ??? ??????? : ???? ???????? ??????? ??????? ????????? ?????? . ???? ???? ??????? : ???? ???????? ????? ??????? ????????? ?????? ? ??????? ?????????? : ???? ?????? ???????? ??? : ?????? ?????? ?????? ? ????? : ???? ?????????? ????????? ??????? ??? . ????? : ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ??????????? ????????????? ??????. ???????? ????? ???? ??????????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ?????????? : ??????? ????????? ?????????? . ????? : ????????? ?? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????? ??????? ?????? : ???? ???? ??? ???? ????? ??????????? ?????? ??????????? ??????????? . ???????? ????? ?????? ???????? ?? ????????? ? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ?????????? ??????? ?????? ????? ??????????? ???????? ??????? ? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ? ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ????????? ?????. ???? ??????? .

204. Ebû Hubeyb Abdullah ibni Zübeyr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Cemel vak'ası gününde, (muharebe) durunca (babam) Zübeyr beni çağırdı. Ben de hemen ayağa kalkıp yanına vardım, dedi ki:

- Ey oğulcuğum! Bugün öldürülenler ya zâlim veya mazlumdur. Bana gelince, bugün mazlum olarak öldürüleceğim kanaatindeyim. En büyük düşüncelerimden biri, elbetteki borçlarımdır. Ne dersin, borçlarımızı ödedikten sonra malımızdan geriye birşey kalır mı? Sonra şöyle devam etti:

- Ey oğulcuğum! Malımı sat, borcumu öde. Malının kalanı olursa üçte birini vasiyet etti. Vasiyet ettiğinin üçte birinin de Abdullah'ın çocukları olan torunlarına verilmesini istedi ve:

- Borçları ödedikten sonra malımızdan birşey kalırsa, üçte biri senin oğullarına aittir, dedi.

Hişâm diyor ki:

- Abdullah'ın çocukları, Zübeyr'in Hubeyb ve Abbâd gibi bazı çocuklarının akranı idiler. O gün onun dokuz oğlu ile dokuz kızı bulunuyordu.

Abdullah der ki:

- Borcunu bana vasiyet edip duruyor ve:

- Ey oğulcuğum! Şayet borcumdan bir kısmını ödemekten aciz kalırsan, Mevlâm'dan yardım dile, diyordu. Allah'a yemin ederim ki, ben ne demek istediğini tam anlayamadım ve:

- Babacığım, Mevlân kim? dedim. O:

- Mevlâm, Allah! dedi.

- Allah'a yemin ederim ki, onun borcunu ödemekte sıkıntıya düştükçe:

– Ey Zübeyr'in Mevlâsı! Onun borcunu öde, derdim. Hemen ödeyiverirdi.

Zübeyr'in oğlu Abdullah sözüne devamla der ki:

Zübeyr, altın ve gümüş bırakmadan öldürüldü. Sadece bir bölümü Gâbe'de bulunan arazi bıraktı. Bir de on biri Medine'de, ikisi Basra'da, biri Kûfe'de ve biri de Mısır'da evler bıraktı. Abdullah sözüne şöyle devam etti:

Babamın üzerindeki borçlar şöyle olmuştu: Bir kimse kendisine gelir, ona bir emanet bırakmak ister, babam Zübeyr ise:

- Hayır, emanet olmaz, fakat borç olarak bırak. Çünkü ben onun zayi olmasından korkarım, derdi.

Zübeyr hayatı boyunca ne bir valilik, ne harac toplama memurluğu, ne de başka bir idârî görevde bulunmadı. Sadece Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* veya Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile birlikte cihada iştirak etti.

Abdullah diyor ki:

Babamın üzerindeki borçları hesapladım, iki milyon iki yüzbin rakamını buldum.

Hakîm İbni Hizâm, Abdullah İbni Zübeyr ile karşılaştı ve:

- Ey kardeşimin oğlu! Kardeşimin borcu ne kadar? diye sordu. Borcu gizledim ve:

- Yüzbin, dedim. Bunun üzerine Hâkim:

- Allah'a yemin ederim ki, malınızın buna yeteceği kanaatinde değilim, dedi. Abdullah:

- İki milyon iki yüzbine ne dersin? deyince, Hâkim:

- Buna güç yetirebileceğinizi zannetmiyorum. Borçtan ödeme yapmakta âciz kalacak olursanız benden yardım isteyin, dedi. Abdullah diyor ki:

Zübeyr, Gâbe mevkiindeki araziyi yüz yetmişbine satın almıştı, Abdullah orayı bir milyon altı yüzbine sattı. Sonra kalktı ve:

- Kimin Zübeyr'de alacağı varsa, Gâbe'de bize gelsin! diye ilan etti. Bunun üzerine Zübeyr'den dörtyüz bin alacaklı olan Abdullah İbni Ca'fer, Zübeyr'in oğlu Abdullah'a geldi ve:

- Dilerseniz alacağımdan vazgeçip bağışlayayım, dedi. Abdullah:

- Hayır, dedi. Bunun üzerine Abdullah İbni Ca'fer:

- Şayet borcunuzdan bir bölümünü te'hir etmek isterseniz, benim alacağımı geri bırakabilirsiniz, dedi. Zübeyr'in oğlu Abdullah:

- Hayır, bunu da istemiyoruz deyince, Abdullah İbni Ca'fer:

- O halde bana araziden bir parça ayırın, dedi. Abdullah İbni Zübeyr de:

- Şuradan şuraya kadar olan arazi senin olsun, dedi.

Abdullah, kalan araziden bir bölümünü de sattı. Babası Zübeyr'in kalan borçlarını ödeyip bitirdi. Araziden dört buçuk sehim de arttı. Abdullah kalkıp Muâviye'nin huzuruna gitti. Orada Amr İbn Osman, Münzir İbni Zübeyr ve İbni Zem'a da vardı. Muâviye, Abdullah İbni Zübeyr'e:

- Gâbe'ye ne kadar değer biçildi? diye sordu. Abdullah:

- Her sehim için yüzbin, dedi. Muâviye:

- Bunlardan ne kadarı kaldı? dedi. Bunun üzerine Münzir İbni Zübeyr:

- Ben ondan bir sehimi yüzbine aldım dedi. Amr İbni Osman :

- Bir sehimini de ben yüzbine aldım dedi. İbni Zem'a:

- Bir sehimini de ben yüzbine aldım, dedi. Muâviye:

- Şimde geriye ne kadar kaldı? diye sordu. Abdullah İbni Zübeyr:

- Bir buçuk sehim, dedi. Muâviye:

- Kalan bir buçuk sehimi de ben yüz ellibine satın aldım, dedi. Abdullah İbni Ca'fer, kendi hissesini Muâviye'ye altı yüzbine sattı.

Abdullah İbni Zübeyr, babasının borçlarını ödeyip bitirince, Zübeyr'in diğer çocukları, Abdullah'a:

- Mirasımızı aramızda taksim et, dediler. Abdullah:

- Allah'a yemin ederim ki, dört sene süreyle hac mevsiminde:

Kimin Zübeyr'de alacağı varsa bize gelsin, borcunu ödeyelim, diye ilan etmedikçe, Zübeyr'in mirasını paylaştırmayacağım, dedi. Dört sene boyunca bu şekilde ilan etti. Dört sene geçince, mirası taksim etti ve (babası Zübeyr'in vasiyeti olan) üçte birini ayırdı. Zübeyr'in dört karısı vardı. Onlardan her birine bir milyon ikiyüzbin düştü. Buna göre Zübeyr'in bütün malı elli milyon iki yüzbin tutmaktadır. Buhârî, Farzü'l-humus 13

Abdullah İbni Zübeyr İbni Avvâm

Abdullah aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Zübeyr İbni Avvâm'ın oğludur. Kendisi de sahâbîdir. Kureyş kabilesinin Esed İbni Abdulüzza koluna mensubdur. Sahâbe arasında fıkıh bilgisiyle şöhret bulan ve kendilerine ***"âbâdile"*** *denilen dört Abdullah'dan biridir. Annesi, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dır. Mü'minlerin annesi Hz. Âişe, Abdullah'ın teyzesidir. Ebû Bekir veya Ebû Hubeyl künyesiyle anılır.*

Mekke'den Medine'ye hicretten sonra, muhacirlerin ilk doğan çocuğu, Abdullah oldu. Adını da Peygamber Efendimiz koydu. Onun doğumu, müslümanlar arasında büyük bir sevinç yarattı. Çünkü yahudiler, müslümanlara sihir yaptıklarını ve çocuklarının olmayacağını söylüyorlardı. Allah, onların yalancılıklarını ve hilelerini böylelikle ortaya çıkardı.

Abdullah çok oruç tutan, geceleri çok namaz kılan, son derece cesur bir sahâbî idi. Yedi veya sekiz yaşlarında iken babası Zübeyr'in yanında gelip Peygamber Efendimiz'e biat etti. Çocuk denilecek yaşta, babası ile birlikte Suriye'nin fethine iştirak etti. Yermük harbinde bulundu. Babası Zübeyr'in komutasında Mısır'ın fethine giden 5000 kişilik yardımcı ordusuna da katıldı. Daha sonraki dönemlerde pek çok cihada ve fetihlere iştirak etti.

Hz. Osman döneminde Kur'an nüshalarının çoğaltılmasıyla görevlendirilen dört kişilik heyette o da vardı. Çünkü kendisi, sahâbenin kurra dediğimiz, Kur'an'ı güzel okuyanlarından biriydi. Hz. Osman'ın şehid edildiği olayda, diğer büyük sahâbî çocuklarıyla birlikte halifenin evini koruyanlar arasındaydı. Bu elim hadiseden sonra meydana gelen gelişmelerin içinde faal olarak yer aldı. Hz. Ali'ye karşı oluşan muhalefetin önde gelen üyelerindendi. Cemel Vak'ası'nda, piyadelerin kumandanı oldu. Hz. Ali'nin galibiyetinden sonra Medine'ye döndü. Muâviye zamanında Medine'de oturdu. Muâviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesine karşı çıktı ve bunu kabul etmedi. Yezid'in hilafetini de kabul etmeyen Abdullah, ona açıkça cephe almayıp bekledi. Yezid onun üzerine ordular sevkettiyse de bir netice alamadı. Yezid'in ölümünden sonra 64 (683) senesinde ***"emîrü'l-müminîn"*** *ünvanıyla, Mekke'de kendisini halife ilan etti. Uzun mücadeleler ve kazandığı savaşlarla 10 yıl kadar İslam coğrafyasının bir bölümünde hâkimiyetini sürdürdü. Bu hâkimiyetin merkezi Mekke'de idi. Nihayet 73 (692) senesinde teslim olmayıp savaşarak öldü. Onun bu kahramanca direnişinde annesi Esmâ sürekli kendisini destekledi. (bk. 327. hadis) Abdullah öldürüldüğünde Şamlılar sevinerek tekbir getirdiler. Abdullah İbn Ömer :*

– ***Doğduğu gün onun sevinciyle tekbir getirenler, öldürüldüğü gün tekbir getirenlerden daha hayırlıdır****, demiştir.*

Abdullah, genç sahâbîlerin önde gelenlerindendi. Gençliğinde iyi bir eğitim görmüş, Resûlullah Efendimiz, Hz. Ebû Bekir, babası, annesi, teyzesi Hz. Âişe, Hz. Ömer, Hz. Osman'dan hadis rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadisler 33'dür. İbadete çok düşkün olması sebebiyle ***"hamâmetü'l-mescid= mescid güvercini"*** *diye anılırdı. Kur'an tefsirinde de söz sahibi bir sahâbî idi. Cesareti, ibadeti, hitabeti nefsinde toplamış bir kişiliğe sahipti. Siyasetteki rolü de açıkça ortadadır. Onun hayatından bahseden kaynaklar ve özellikle İslâm tarihi kitapları Abdullah İbni Zübeyr'le ilgili geniş bilgiler sunarlar.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Abdullah İbni Zübeyr'in bu uzunca rivayeti**mevkûf** bir hadistir. Yani Resûl-i Ekrem'e nisbeti söz konusu olmayan, sadece sahâbeye ait bir rivayettir. Bu sebeble, Peygamberimiz'e aidiyeti kesin olan **merfû** rivayetler gibi, bir takım şer'î hükümlerin doğrudan kaynağı olması ihtilaflıdır.

Burada sözü edilen **Cemel Vak'ası**, Hz. Ali ile Hz. Aişe taraftarları arasında cereyan eden, İslâm tarihinin ilk üzücü olayıdır. Cemel, Arap dilinde deve anlamına gelir. Hicrî 36 yılında vuku bulan bu olay esnasında Hz. Aişe iri bir deveye bindiği için, olaya bu isim verilmiş, bindiği deve de "**asker"** diye

adlandırılmıştır.

Bu hâdisede, iki taraftan birinin içinde yer alan herkes kendini mazlum, karşı cephede bulunanı da zâlim olarak görüyordu. Çünkü her grup, kendisinin doğru yolda olduğu inancı içindeydi. Müslümanlar arasında cereyan eden bir çok hâdisede durum bundan farklı değildir. Zübeyr İbni Avvâm, bu olayla öldürülecek olursa, mazlum olduğunu ifade ile hak bildiği yolda hareket ettiğine inandığını beyan etmiş olmaktadır.

Zübeyr'in, sorumluluk hissi taşıyan bir müslümanın üstün hassasiyeti içinde, harp meydanında bile üzerinde bulunan borçlarını, kul hakkını düşünerek oğluna vasiyette bulunmasından alınacak ibretler vardır. Çünkü kul hakkı, Allah Teâlâ'nın affetmeyeceği günahlar arasında, ilk sıralarda yer alır.

Zübeyr İbni Avvâm, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahâbîlere olan tavsiyelerini bilen bir kimse olarak, malının miras kalanından üçte birini de vasiyet etmiştir. Peygamberimiz, malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmek isteyen sahâbîlerin bu davranışlarını uygun görmemiş, geride kalan vârislere başkasına el açıp muhtaç olmayacak derecede mal bırakılmasını tavsiye etmişti. .

İnsan ne kadar mala sahip olursa olsun, o malın zâyi olması, değerini kaybetmesi, her zaman bir kıymet ifade etmemesi söz konusu olabilir. Çünkü dünya malı kalıcı değildir. Bu sebeple, Mevlâmız olan Allah Teâlâ'dan daima yardım istemeliyiz. İnançlı bir müslümanın takip etmesi gereken yol budur. Zübeyr çok güçlü bir imana ve buna bağlı olarak hayatının sonuna kadar devam ettirdiği sürekli bir amele sahipti. Oğlu Abdullah'a da işin bu yönünü, yani Allah'dan asla gâfil olmamayı ve O'ndan daima yardım istemeyi ısrarla tavsiye ederdi. Nitekim Abdullah da babasının bu tavsiyesini tutan hayırlı bir evlat olarak, sahih inançla sâlih amelin tatlı semeresini ve güzel neticesini defalarca görmüştür.

Kazanılan, elde edilen bir malın menşei, helâlliği ve haramlığı bilinmeli ve gerektiğinde bütün insanlar huzurunda beyan edilebilir olmalıdır. Bu, kişinin saygınlığı ve toplumun güvenilirliğini kazanmak açısından önemlidir. Abdullah İbni Zübeyr, babasının yöneticilik, harac ve vergi toplama memurluğu ya da başka idari bir görevde bulunmadığını özellikle hatırlatmakta, gelirinin elinin emeği ve ganimetten elde edildiğini bildirmektedir. Babasının, Peygamberimiz, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'la gazve ve cihadlara iştirak ettiğini söylemesinin sebebi budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhtiyaç anında borç istemek ve borçlanmak câizdir.
2. Harp ve yolculuk gibi, kişinin geri dönüp dönmeyeceği bilinmeyen hallerde vârislerine vasiyette bulunması, şerîatın ruhuna uygun bir davranıştır.
3. Bir kimsenin ölümünden sonra, vârislerin öncelikle onun borçlarını ödemesi, sonra terekesini taksim etmesi gerekir.
4. Meşrû yollardan mal elde etmenin bir hududu yoktur.
5. Bir mü'min her hâl ü kârda Mevlâ'dan yardım istemelidir.
6. Emanetleri mutlaka yerine getirmek ve emanete hiyânet etmemek gerekir.

26- ??? ????? ????? ?????? ????? ???????

ZULÜM

ZULMÜN HARAMLIĞI VE HAKSIZ OLARAK ELDE EDİLEN
ŞEYLERİ SAHİPLERİNE GERİ VERME GEREĞİ

Âyetler

??? ?????? ?????: { ??? ????????????? ???? ??????? ????? ??????? ??????? } .

1. "Zâlimlerin hiçbir dostu ve sözü dinlenecek şefaatçısı yoktur." Mü'min sûresi (40), 18

Âyetin baş tarafının anlamı şöyledir: **"Ey Muhammed! Onları, yüreklerin ağıza geleceği, tasadan yutkunacakları, yaklaşan kıyamet günü ile uyar."**

Zulüm ve haksızlık yapanlar, dünyada, bu zulümlerine yardımcı olan bir takım bayağı kişiler bulabilirler. Zulümlerini de belli bir süre devam ettirmeleri mümkün olabilir. Fakat zulüm ebedî olmaz. Zâlimler, yaptıkları zulüm ve haksızlıkların cezasını Allah'ın huzurunda mutlaka görürler. Bu cezaya bazı kere dünyada da çarptırıldıkları olur. Onların bu hali başkalarına ibret olmaları içindir. Âhirette, hesabın görüleceği günde, zâlimlerin ne bir dostu, ne de Allah'ın huzurunda kendilerine şefaatçı olacak bir yardımcısı bulunacaktır. Zâlimle dost olmak ve zulmüne göz yummak da zulümdür.

???? ?????: { ????? ????????????? ??? ???????? } .

2. "Zulmedenlerin yardımcısı olmaz." Hac sûresi (22), 71

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafı şöyledir: **"Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar."** Allah'ı bırakıp da hiçbir güç ve kuvveti olmayan cansız eşyalara, putlara ve bir takım ölümlü canlılara tapanlar, şirke düşmüş olurlar. Şirk ise en büyük zulümdür. Allah, zâlimleri kıyamet gününde dostsuz ve yardımcısız azap içinde bırakacaktır. Dünyada yaptıkları zulüm ve haksızlıkların cezasını orada çekecekler ve kendilerine merhamet olunmayacaktır. Çünkü onlar, Allah'ın kullarının haklarına tecâvüz etmişler ve Allah'ın emirlerini dinlememişlerdir.

???? ???????? ????? ???? ??? ?? ??????? (???? ?????? ??? 111) ?? ??? ??? ????????.

Hadisler

205- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ? ????????? ???????? ??????? ???????? ???????? ????? ????? ?????????? ? ???????? ??? ???? ??????? ????????? ?????????? ?????????? » ???? ???? .

205. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zulümden sakınıp kaçınınız. Çünkü zulüm, kıyamet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir." Müslim, Birr 56

Açıklamalar

Zulüm, bir şeyin gereğini değil de zıddını yapmak, hakkı yerli yerine koymamak diye tarif edilir. Zulüm, başkasının hakkı üzerinde haksız bir tasarrufta bulunmak, herhangi bir konuda haddi aşmaktır. Haksız yere başkasının malını almak, ırzına, namusuna sataşmak gibi uygunsuz davranışlar, zulüm diye adlandırılır.

Zulüm, adâletin zıddıdır. Adâlet bir fazilet, zulüm ise bir zillet, faziletsizlik, gayr-i ahlâkîlik ve haysiyetsizliktir. İslâm, yeryüzünde adâleti hâkim kılmayı, zulmün her çeşidini ortadan kaldırmayı hedefler, mensublarını, özenle zulümden sakındırır.

Zulmün kıyamet gününde karanlıklar olması, zâlimin o gün karanlıklar içinde kalarak yolunu bulamaması, zulmünün cezasının, şiddetli ve dehşetli olacağı anlamındadır. Zâlimler, dünyada zulmettiklerinin hayatlarını karartmış, onlara âdeta dünyayı zindan etmişlerdir. Şimdi burada hesap gününde karşılaştıkları acıklı manzara, mazlumlara yaptıklarının kendi başlarına gelmesinden başka bir şey değildir.

Zulüm, çoğunlukla Allah'dan başka dostu ve yardımcısı olmayan zayıflara, biçarelere yapılır. Bunu yapanlar ise kalbleri kararmış, Allah korkusundan mahrum kimselerdir. Çünkü kalblerinde Allah korkusu olsa ve hidâyet nurundan nasibleri bulunsa yaptıklarının sonunu düşünürler. İşte böyle kimselerin kıyamet günündeki cezaları, dünyada yaptıklarının karşılığıdır.

Hadîs-i şerifte, Peygamber Efendimiz'in mü'minlerin sakınmalarını, uzak durmalarını istediği ikinci konu cimriliktir. Cimrilik sebebiyle helâk oluş, bu dünyada olabileceği gibi, âhirette de olabilir. Hadisde geçen ve cimrilik diye dilimize aktardığımız **"şuh"** kelimesi, şiddetli cimriliği, sadece malda değil, her işte ve her iyilikte cimri davranmayı ifade eder. Cimrilik, dinimizin kötü karşıladığı ve helak edici huylardan saydığı bir davranıştır. Üstün ahlâk ve fazilet olan cömertliğin zıddıdır. Allah cömertleri över, cimrileri ise kötüler. Cimri, gerçekte Allah'ın olan malı, mülkü, ihsan edilen iyilikleri, Allah'ın kullarına vermekten yüz çeviren kimsedir. Allah, insanın bu kötü hasletlerini şöyle anlatır:

"De ki: "Siz, Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman bile, harcamakla tükenir endişesiyle elinizi sıkı tutardınız; insanoğlu zaten daima cimridir" [İsrâ sûresi (17), 100].

Cömertlik yerli yersiz saçıp savurmak değildir. Allah'ın kullarına, dikkatlice ve nimetin kıymetini bilerek vermektir. Nitekim, Cenâb-ı Hak bu konuda şu ölçüye uymamızı buyurur:

"Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tutumsuz olma, yoksa pişman olur, açıkta kalırsın" [İsrâ sûresi (17), 29].

Zenginler cimri davranır, fakirler de sabırsız olurlarsa, toplumun düzeni ve dengesi bozulur. Çünkü bir toplum içinde hem zenginler hem de fakirler bulunur. Bunların birbirlerine yardımcı olmaları gerekir. Aksi takdirde, tarihin her döneminde ve günümüzde de örnekleri görüldüğü gibi, toplumda çatışmalar, kan dökmeler başlar. Bu ise bir toplumun helâkine sebeb olur. İnsanlar kan dökmeyi, haramları helal saymayı meşru görmeye başlarlar. **Zenginle fakir arasındaki mesafe açıldıkça, zulüm artar ve her çeşidi icrâ edilmeye başlar.** Zulmün artması ve yayılması ise, yıkılışa yaklaşıldığının alâmeti sayılır. O halde cimrilik de zulmün sebeblerinden biridir. Zulümle bir arada zikredilmesinin böyle bir alâkaya dayandığını söyleyebiliriz. Bu hadis 564 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulümden sakınıp kaçınmak, başkalarını da bu yönde uyarmak görevlerimiz arasındadır. Bu, Allah ve Resûlü'nün emridir.
2. Zulme sebeb ve vasıta olmak da aynı şekilde günahtır.
3. Zulüm büyük günahlardandır. Çünkü her zulümde, kulların hakkına tecâvüz vardır. Kıyamet günündeki cezası da şiddetli olacaktır.
4. Cimrilikden uzak durmak, sakınıp kaçınmak müslümanlar için bir vecibedir.
5. Zulüm ve cimrilik, haksız yere kan dökmenin, Allah'ın haramlarını helâl saymanın, çeşitli büyük günahların ve dinden sapmaların önde gelen sebeplerindendir.
6. Cimrilik, zulme de kaynaklık eder.
7. Adâlet ve cömertlik bir fazilet, bunların aksi olan zulüm ve cimrilik ise alçaklık ve düşüklüktür.

206- ??? ????? ????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????????? ????????? ????? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ???? ???????? ?????????? » ???? ???? .

206. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kıyamet gününde, haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için, boynuzlu koyundan kısas alınacaktır."** Müslim, Birr 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2

Açıklamalar

Kıyamet günü hakların sahiplerine verilmesi, dünya hayatında insanlara zulmedenlerle, başkalarının haklarını gaspedenlerin cezalandırılması, mazlum ve suçsuzların ise mükâfata nâil olmasıyla sağlanacaktır. *Riyazü's-sâlihîn'* in çeşitli konularında, ilgili hadisler açıklanırken bunlara yer verilmiştir. Bilinmesi gereken şaşmaz hakikat, **"Zerre miktarı hayır ve iyilik yapan onun mükâfatını, zerre miktarı şer ve kötülük yapan da onun cezasını görür"** [Zilzâl sûresi (99), 7-9]. Mutlak adâlet, Allah Teâlâ'nın adâleti olup, hesap gününde tecelli edecektir. İman edenler için, âhiret inancı bütün dünyevi müeyyidelerin önünde ve üstündedir.

Bu hadis, kıyamet gününde hayvanların da dirilerek mahşer yerine getirileceğine delil teşkil eden rivayetlerden biri kabul edilir. Bu rivayet, Kur'ân-ı Kerîm'in: **"Vahşi hayvanlar bir araya gelip toplandığında..."** [Tekvîr sûresi (81) 5] âyetini açıklayıcı niteliktedir. Gerek Kur'ân-ı Kerîm, gerekse sahih

sünnetde bu konuda pek çok deliller bulunabilir. Akıl ve din açısından bir engel bulunmadığı sürece, şer'î delilleri görünürdeki mânaları üzere bırakmak ve öyle anlamak dînî bir vecîbedir.

Kıyamet gününde, mahşer yerinde toplanmak, mutlaka sevap veya ceza vermek içindir denilemez. Boynuzsuz koyun için boynuzludan kısas almak, **kısas-ı mukâbele** denilen cinsten olup, mükellefler arasında yapılan kısasla bir alâkası yoktur. Çünkü hayvanların mükellefiyetle bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu teşbih, her türlü hakkın hak sahibine verileceğini anlamamıza vesile olmaktadır. Mükellef olmayan hayvanlara bile böyle davranılınca hareketinden sorumlu tutulan insana yapılacak muamelenin ne derece âdil ve hakkaniyetli olacağı kolayca anlaşılabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah mutlak adâlet sahibidir. Mahşer gününde bütün haklar sahiplerine verilecek ve kimseye zerre kadar zulüm yapılmayacaktır.
2. Zâlimler, insanların haklarını gasbedenler, kıyamet gününde cezalarını en ağır şekilde göreceklerdir.
3. Dünyada yapılan haksızlıklar, ölmeden önce sahiblerine iade edilerek helâlleşilmelidir.
4. Hayvanlar da kıyamette diriltilecektir.

207- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ????????? ???? ??????? ????????? ? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????????? ? ????? ??????? ??? ??????? ??????? ? ?????? ????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ??????? ????? ????? ????????? ????????? ????????? ?? ???????? ? ??????? : « ?? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ????????? ???????? : ????????? ???? ????????????? ???? ???????? ? ???????? ??? ???????? ??????? ??? ????? ????????? ???? ???????? ???????? ??????? ??????????? ????? ????????? ???? ???????? ? ????????? ?????? ????? ????????? ? ??????? ??????? ??????? ????????? . ??? ?? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ? ????????? ???????? ??? ? ?? ???????? ??? ? ?? ????????? ??? ???? ?? ???????? ? » ??????? : ?????? ? ??? : « ????????? ??????? ??????? ????????? ???? : ??????? ? ????????: ?? ????????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??????? ?????? » ???? ??????? ? ???? ???? ???? .

207. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızda iken Vedâ haccı'ndan söz ediyorduk, ama Vedâ haccı'nın ne olduğunu bilmiyorduk. Nihayet, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah'a hamd ve senada bulundu, sonra da deccâldan bahsederek onun hakkında uzunca bilgi verdi. Şunları söyledi:

"Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber, ümmetini deccâl konusunda uyarmıştır. Nuh ve ondan sonraki peygamberler, ümmetlerini bu konuda uyarıp sakındırdılar. Şüphesiz ki o sizin aranızda çıkarsa, onun durumu ve hali size gizli kalmaz. Rabbinizin tek gözü kör olmadığı size gizli kalan, bilmediğiniz bir şey değildir. Deccalin ise, sağ gözü kör olup, sanki salkımından dışarı fırlamış yaş bir üzüm tanesi gibidir. Uyanık olunuz! Allah Teâlâ birbirinizin kanlarını ve mallarını, şu ayınızda bugününüzü haram kıldığı gibi, birbirinize haram kılmıştır. Dikkat ediniz, sizlere tebliğ ettim mi?"

Ashâb-ı kirâm:

- Evet tebliğ ettin, dediler. Peygamberimiz:

–**"Allahım! Şahit ol"** diye üç defa tekrarladı. Sonra da:

"Size yazık olur, bakınız, sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurup da küffara dönmeyiniz" buyurdular. Buhârî, Meğâzî 77. Bir bölümü için bk. Müslim, İmân 274, Fiten 100

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin bu hadisi bu konuda zikretmesinin sebebi, müslümanların kanlarının ve mallarının birbirlerine haram kılındığını bildiren kısmı dolayısıyladır. Hadisin ihtiva ettiği deccâle dair bilginin yeri burası değildir. *Riyazü's-sâlihîn*'in son kısımlarında bu konuyla ilgili hadisler yer almaktadır. Orada yeterli bilgi verilmeye çalışıldı.

Vedâ haccı'na bu adın veriliş sebebi, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hac esnasında yaptığı konuşmada müslümanlara vedâ etmesindendir. Ayrıca bu hac, Peygamber Efendimiz kendisini dinleyen sahabe topluluğuna üç defa "**tebliğ ettim mi?"** diye soru yöneltmesi sebebiyle **"belağ haccı"**; ilk defa bu hacda Kâbe ve Mekke'ye hiçbir müşrik sokulmadığı için **"İslâm haccı"** diye de adlandırılmıştır.

Haksız yere kan dökmek, insanların canlarına ve mallarına göz dikmek, zulmün en büyüğüdür. Bunlar, inananlara hiç yakışmayan ve kendilerine haram kılınmış olan davranışlardır. Bunu ancak kâfirler yapar, öyleyse kâfirlere benzememek, küfre asla dönmemek icab eder. Küfür, yani inkâr içinde bulunmak, zulüm içinde yaşamak ve zâlim olarak ölmek demektir. Âhiretteki karşılığı ise ebedî azabdır.

Hadisin son cümlesi 699 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl inancı, semavi dinler arasında müşterek konulardan birisidir. Herhangi bir dinden diğerine geçmiş değildir. Deccal İslâm ümmeti arasında ortaya çıkacaktır.
2. Deccâlin bir takım belirgin nitelikleri vardır. Peygamber Efendimiz onları bildirip, öğretmiştir.
3. Müslümanların kanı ve malı birbirine haram kılınmıştır. Haksız yere akıtılan kan, alınan mal gayri müslimin de olsa haramdır.

4. Fitneden ve fitneci olmakdan sakınmak gerekir.

5. Allah'ın ve Resûlullah'ın emirlerine uymak kişiyi zulümden ve fitnelerden korur.

208- ??? ????? ??? ???? ???? ?? ???? ???? ??? ???? ???? ???? ??? : ((???? ?????? ????? ?????? ???? ??????? ????????? ??? ?????? ?????????)) ????? ???? .

208. Âişe radıyallahu anhâ' dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kim bir karış mikdarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir." Buhârî, Mezâlim 13, Bed'ül-halk 2; Müslim, Müsâkât 139-142. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 21

Açıklamalar

Bu hadisin, Buhârî ve Müslim rivayetlerinin bazısından öğrendiğimize göre, Ervâ Binti Üveys adındaki bir kadın, yerimi işgal etti iddiasında bulunarak aşere-i mübeşşereden Saîd İbni Zeyd'i halifelik görevinde bulunan Mervân'a şikayet etmişti. Mervân, Saîd'e bir heyet göndererek durumu tahkik ettirmek istedi. Saîd ise, anılan yer kendine ait olduğu halde, davayı kapatmak için orayı derhal kadına bıraktı ve ona beddua etti. Saîd duası makbul bir kişiydi. Nitekim kadın kör oldu ve o yerde bulunan kuyunun içine düştü ve orası kendisine mezar oldu. Çünkü Saîd ona:

Allahım! Eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et, evini de kendine kabir yap, diye beddua etmişti.

Saîd, bu davranışı sergilerken, Resûl-i Ekrem'den yukarıdaki hadisi duyduğunu söyledi. O, bu hadisteki tehditten şiddetle kaçınmanın yanında, böyle bir davada, haklı bile olsa adının geçmesini istemedi.

Yukarıda anılan kaynaklara bakılırsa, bu hadisin çeşitli rivayet şekilleri olduğu görülecektir. Bunlardan hareketle İslâm alimleri yeryüzünün de gökyüzü gibi yedi kat olduğunu söylemişler, bir karış yere sahip olanın, o yerin hem altına hem üstüne sahip olacağını, kimseye zarar vermeksizin o yerin üstüne dilediği kadar kat çıkabileceğini ifade etmişlerdir. Bazı istisnâî kayıtlar olmakla birlikte, yerin altı ile ilgili olarak da aynı haklar geçerli sayılmaktadır.

Birinin arâzisine tecâvüz ve malını gasbetmek en büyük zulümlerdendir. Her zulmün olduğu gibi, onun da kıyamet gününde cezası şiddetli ve çetindir. Peygamber Efendimiz, dünyada insanlar arasında yaygın olarak raslanan hudut ve arazi tecâvüzlerini ve bunun neticesinde ortaya çıkan pek çok kötülükleri, zulümleri, haksızlıkları, kan dökmeleri, kırgınlıkları, dargınlıkları uhrevî müeyyideleri hatırlatarak önlemeyi hedeflemiştir. Hadisin farklı bir rivayeti 1509 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulmün her çeşidi haram kılınmıştır. Her çeşit zulmün âhiretteki cezası da şiddetlidir.

2. İnsanların haklarına tecavüzün her çeşidi zulümden sayılır.

3. Sahip olunan arazinin üstü ve altı da sahip olan kişiye aittir.

209- ??? ???? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ???? ????????? ? ????? ?????? : { ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ????? ????????? ????? ???????? ??????? ?????? } .

209. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiç şüphesiz Allah zâlime mühlet verir. Onu yakalayınca da kaçmasına fırsat vermez." Sonra şu âyet-i kerîmeyi okudu:

"Rabbin, zâlim bir kasaba halkını yakalarken işte böyle yakalar. O'nun yakalaması gerçekten çok acı ve çetindir." [Hûd sûresi (11), 102].

Buhârî, Tefsîru sûre (11); Müslim, Birr 61. Ayrıca bk. Tirmizî Tefsîru sûre (11); İbni Mâce, Fiten 22

Açıklamalar

Allah Teâlâ, suçluları cezalandırmada acele davranmaz. Onların suçlarından, zulümlerinden ve kötülüklerinden pişmanlık duyup tövbeye yönelmeleri için kendilerine mühlet verir; onlara süre tanır. Kâfirler, küfürden imana; zâlimler, zulümden adâlete, âsiler isyandan ibadete; günahkârlar, günahtan tövbeye; sapıklar, dalâletten hidâyete yönelebilirler. Bu sebeble Allah Teâlâ cezaları tehir eder, hatta bir çoğunu âhirete bırakır. İnsan, ömrünün sonuna kadar tövbe kapısının açık olduğunu bilir de bir gün bu kapıya gelirse, Allah tövbeleri kabul eder ve kullarına son derece merhametle muamele eder. Cenab-ı Hakk'ın mühlet vermesinin anlamı budur. Bu sebeble zâlimlere de rızık verir; onların dünyada yaşamasına, hatta uzun bir ömür sürmesine imkân tanır.

Bu hadis, dünyada mazlumlar için bir teselli kaynağıdır. Kendilerine verilen fırsat ve mühlete kapılıp aldanmasınlar diye, zâlimler için de ciddi bir tehdit teşkil eder. Allah Teâlâ, bu gerçeği şöyle beyan etmektedir:

"Sakın zâlimlerin yaptığından Allah'ı gafil sanma! O, sadece onları, gözlerin dehşetten donup kalacağı, bir noktaya dikilip bakacağı bir güne erteliyor" [İbrahim sûresi (14), 42].

Allah'ın zâlimleri yakalamasından maksat onları helâk etmesi, kahretmesi, işlerini bitirmesidir. Bu hal, ibret için bazan dünyada da olur. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu sözlerine delil olarak, Kur'an'ın ayetini getirmiştir. Çünkü Kur'an'ın bir çok âyetinde, daha önce helâk olan ümmetlerin mâcerası anlatılır. Nuh *aleyhisselâm'* ın kavmi, Âd ve Semûd'un, Lût kavminin, Medyen'in, Firavn'ın ve Firavn'a inananların âkibetleri ne kadar acı, elem verici ve çetin olmuştur? Bunların her birinin oturduğu ülkeler, şehirler ve kasabalar, içlerindeki zâlimlerle birlikte helâk edilmiştir. Dünyada dolaşan zâlimlere Allah'ın mühlet vermesi, insanları aldatmamalıdır. Allah Teâlâ onların halinden şöyle haber verir:

"İnkâr edenlerin, öyle şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın. Bu, kısa bir eğlenmeden ibarettir. Az bir zaman sonra varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü bir barınaktır!" [Âl-i İmrân sûresi (3), 196-197].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah zâlimlere, günahkârlara mühlet verir, fırsat tanır, fakat onları neticede cezalandırır.

2. Başkalarına ibret olması için, Cenâb-ı Hak bazı zâlimlerin cezasını dünyada verir. Onların yaşadıkları şehirleri, kasabaları helâk eder, tabiî afetler gönderir. İnsanlar, bunların sebeblerini iyi düşünmelidir.

3. Tövbe kapısı kıyamete kadar açıktır. Allah, yaptıklarına pişman olanların tövbelerini kabul eder.

4. Tövbede acele etmeli, ömrü iyi değerlendirmelidir.

210- ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «?????? ??????? ?????? ???? ?????? ????????? ? ?????????? ????? ???????? ???? ?? ?????? ????? ?????? ? ??????? ???? ?????? ????? ???? ???????? ???????? ? ????????????? ????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????? ???????? ?? ????? ???? ?????????? ? ?????? ???? ????????? ?????? ? ????????????? ????? ?????? ???? ????????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????????? ????????? ????? ????????? ? ?????? ???? ????????? ?????? ? ?????????? ????????? ?????????? . ??????? ?????? ??????????? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ??????? » ????? ???? .

210. Muâz *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni (yönetici olarak Yemen'e) gönderdi ve şunları söyledi:

"Sen kitap ehli olan bir topluma gidiyorsun, Onları, Allah'dan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Resûlü olduğuma şahitlik etmeye dâvet et. Eğer onlar, bu dâvete uyup itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine her bir gün ve gecede beş vakit namazı kesin olarak farz kıldığını bildir. Şayet buna da itaat ederlerse, Allah Teâlâ'nın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere, kendilerine zekâtı mutlak surette farz kıldığını bildir. Buna da itaat edip uydukları takdirde, onların mallarının en gözde ve kıymetli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun bedduasını almaktan da son derece çekin, çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur." Buhârî, Zekât 41, 63, Meğâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29, 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1

Açıklamalar

Bu hadis çeşitli rivayet şekilleri, az-çok farklı ifadeler, muhtelif sahâbîlerin nakli ile *Kütüb-i Sitte*'nin tamamında, hatta bazısında ayrı bahislerde bir kereden çok olmak üzere, yer almaktadır. Daha önceleri de hatırlatıldığı gibi, Muâz İbni Cebel, sahâbe arasında önemli görevler üstlenmiş biri idi. Onun bu resmî görevleri, henüz genç yaşlarında iken, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in emriyle başlamış, daha sonra da devam etmiştir. Muâz'ın, Yemen'e vali ve zekât âmili olarak gönderilmesini konu alan bu hadis, bir çok fıkhî ahkâma da temel teşkil eder.

Tirmizî'nin rivayetinde belirtildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Muâz'ı Yemen'e gönderirken, kendisine şu soruları sorup cevaplarını almıştı:

- *Yemen'de ne ile hüküm vereceksin?*

- Allah'ın kitabı ile.

- *Kitap'ta bulamazsan?*

- Resûlullah'ın sünneti ile hüküm veririm.

- *Sünnette de bulamazsan?*

- Kendi reyimle ictihad ederim. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"Resûlünün elçisini, Resûlünün hoşnud olduğu şeyde muvaffak kılan Allah'a hamdederim" buyurdular.

Muâz, Yemen'e hicrî dokuzuncu yılda gönderilmişti. O esnada, Yemen halkının büyük çoğunluğu Ehl-i kitap, yani hıristiyan ve yahudilerden müteşekkildi. Bazı kaynaklar, Yemen'deki Ehl-i kitabın yahudilerden ibaret olduğunu da söylerler. Her iki durumda da, Resûl-i Ekrem Efendimiz özellikle Ehl-i kitap olmalarını anarak, onları diğer müşriklerden ayırdı. Fakat onların Allah inancı bozuk olduğu ve bu konuda şirke düştükleri için, Muâz'a kendilerini bir olan Allah'a ve Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'* in Allah'ın Resûlü olduğuna inanmaya dâvet etmesini emretmişti. Müslüman yöneticiler, kumandanlar ve bütün görevlilerin vazîfesi, hangi din ve inanca bağlı olursa olsunlar bütün insanları öncelikle İslâm'a dâvettir. Bu dâvetin ilk merhalesi de kelime-i şehâdet, yani Allah'dan başka ilah olmadığını ve Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmeye çağırmaktadır. Bu görev yerine getirilmeden, başka din mensuplarıyla savaşmak caiz görülmez. Fakat daha önce dine davet edilip kabul etmemiş olanların tekrar dâvet edilmesi icab etmez. Bazılarının zannetiği veya iddia ettiği gibi, yahudi ve hıristiyanların geçerli sayılacak bir imana sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Onların Allah inancı, tevhid akîdesinin tamamen dışında olup, yahudiler Allah'ı mahlûkâta benzetmek ve cisimleştirmek, hıristiyanlar da, Allah'a çocuk ve zevce isnad etmek, teslisi, uluhiyyeti baba-oğul-ruhu'l-kudüs diye üçe izafeyi caiz görmek suretiyle doğru yoldan ve tevhid akidesinden sapmışlardır. Böyle olduğu içindir ki, Kur'an'ın pek çok âyetinde onların şirkinden ve küfründen bahsedilmiş, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanından beri kendileri dine dâvet edilmiş ve onlarla cihad edilegelmiştir.

Ancak Ehl-i kitaptan olanlara karşı takınılan tavır, müşriklere ve putperestlere karşı takınılan tavırdan farklı olmuştur. Gerek Kur'an'ın âyetlerinden, gerek Peygamber Efendimiz'in hadislerinden ve özellikle tarih içinde dinimizin bu iki ana kaynağına dayanan uygulamalardan, konuyu açıklıkla görüp anlamamız mümkündür.

Bu hadiste sistemli bir biçimde gördüğümüz gibi, İslâm'a dâvet edilen toplumların veya fertlerin sadece kelime-i şehadeti dil ile ikrar etmeleriyle yetinilmemekte, bu temel esası kabul ettikten sonra onun getirdiği ibadetlerin kabulü istenilmektedir. Burada sadece namaz ve zekât zikredilmiştir. Oruç ve haccın zikredilmemiş olması, İslâm'ın bu iki temelinin henüz o sırada farz kılınmadığı veya daha az öneme sahip olduğu gibi anlamlara gelmez. Çünkü oruç hicretin ikinci yılında, hac da hicretin dokuzuncu yılında, Muâz Yemen'e gönderilmeden bir kaç ay önce farz kılınmıştı. Dinin bir emrinin, bir tâlimatının önemsizliği de söz konusu olamaz. O halde, Peygamberimiz, o zaman için, Yemenliler açısından daha mühim ve öncelikli olanları bildirmek istemiştir.

Burada farz kılınış sırasına veya öncelikli farz sırasına göre bir sıralama söz konusu olmayıp, nelerin farz olduğunu ve yerine getirilmesi gerektiğini bildirip öğreten bir açıklama vardır. Ayrıca bu tâlimat, kelime-i şehadet getirip müslüman olan bir kimsenin, dinin bütün emirlerini kabul etmiş sayılacağının da delili olmaktadır.

Kâfirler ilk önce yalnızca iman etmekle mükelleftirler; dinin diğer emirlerini yerine getirmekle mükellef değildirler; onları tedricen yerine getirirler, diyen âlimler de bu hadisi delil olarak gösterirler. Çünkü burada dine dâvette bir sıralama vardır.

"Zekâtın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmesi" ifadesine bakarak, zekâtın toplanıldığı belde veya şehirden dışarı çıkarılmasının câiz olmayacağı görüşünü benimseyenler olmuş, ancak ulemanın büyük çoğunluğu bunun doğru olmadığını, fakirler ve zekât verilmeye layık olanlar nerede varsa onlara verilmesinin, şehir ve ülke hudutları dışına çıkarılmasının câiz olacağını kabul etmişlerdir. Sadece Ömer İbni Abdülaziz buna muhalefet ederek, Horasan'dan Şam'a getirilen zekâtı tekrar oraya iâde etmiştir.

Yukarıda zekâtla ilgili sözden Şâfiîler, sabî ve mecnunun mallarından zekât verilmesi gerektiği hükmünü çıkarmışlardır. Hanefilere göre ise, zekâtın farziyeti için akıl ve büluğ şart kılındığından, sabî ve mecnunun mallarına zekat düşmemektedir.

"Zenginlerinden alınıp" sözü, devlet başkanının veya onun yetkili kıldığı kimselerin, zekât verecek miktarda malı olanlara, görevli memurlar gönderip zekât toplattırabileceğine delil kabul edilir.

Zekâtı toplayan görevliler, malın en iyisi, en kıymetlisi ve en seçkinini alamazlar; çok kötüsünü de almazlar. Malların orta halli olanlarından seçerler.

Bu hadis mazlumun bedduasından sakınmayı emreden, son cümlesi sebebiyle burada zikredilmiştir. Mazlumun duasının ve bedduasının makbul olacağı bu hadisten bir kere daha anlaşılmaktadır. Bir görevli, kendisine zekât farz olan bir kimsenin malının en kıymetli ve en gözde olanını alırsa, bu bir nevi zulümdür. Veya zekât verene karşı sert davranırsa diliyle ona eziyet etmiş olur ki, bu da bir zulümdür. O halde zulmün her çeşidinden sakınmak, kaçınmak ve uzak durmak gerekir.

Allah ile mazlumun arasında bir perde olmaması, isteğinin hemen kabul edileceğine delil sayılır. Çünkü perde bir engeli ifade eder, oysa mazlumun duası ile Allah'ın arasında böyle bir engel bulunmamaktadır. Bu tavsiye, hem zâlimin zulmünü önlemeye, hem de mazlumu sabretmeye teşvik edici niteliktedir. Dilimizde haksızlığa karşı sıkça kullandığımız "zâlimin zulmü varsa, mazlumun da Allah'ı var" atasözümüz gerçeği ne kadar veciz ifade etmiştir. Haksızlığa uğrayanın müslüman olması da şart değildir. Hangi din ve ırka mensup olursa olsun, insanlara zulüm yapmak dinimizde haram kılınmıştır. Hatta bunu daha geniş mânada yorumlamak mümkündür. Yani İslâm, bütün canlılara, insanlara, hayvanlara ve bitkilere bile merhametsizliği yasaklamıştır. Onların her birine karşı insanoğlunun görevleri vardır. Hadisimizi 1079 ve 1211 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gayr-i müslimlerin ilk dâvet edilecekleri, kelime-i şehadet, Allah'dan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna iman esasıdır.
2. Bir gün ve bir gecede beş vakit namaz farzdır.
3. Zenginlerin mallarından zekât vermeleri farzdır. Zekât, fakirlere ait bir haktır.
4. Malda, zekât dışında farz olan bir hak yoktur.
5. Zekât toplamakla görevli memur, malın en iyisini değil, orta hallisini zekât olarak alır.
6. Kâfire ve dinen zengin olana zekât verilmez.
7. Mazlumun duası ve bedduası Allah Teâlâ tarafından reddedilmez.
8. Devlet reisi, valilerine nasihat ve tavsiyede bulunmak, Allah'dan korkmalarını istemek, zulümden sakındırmak gibi görevleri yerine getirmek zorundadır.
9. Haberi vâhid, dinde huccettir ve makbüldür. Onunla amel etmek vâciptir.

211- ??? ????? ?????? ????? ????????? ??? ???? ????????????? ??? ?????? ??? ??? : ????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ???????? ??????? ???? : ?????? ????????????? ????? ?????????? ? ???????? ?????? ???? : ????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????????? ? ??????? ?????? ???????? ???????? ? ????? ??? : « ?????? ????? ???????? ?????????? ????????? ???????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????? ? ????????? ????????? : ????? ??????? ??????? ????????? ????????? ??????? ? ?????? ??? ?? ???? ?????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ????? ??????? ??????? ?? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ? ?????????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????? ? ???? ????? ????? ?????? ? ???? ???? ??????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???? : « ?????????? ???? ????????? » ?????? ? ????? ???? .

211. Ebû Humeyd Abdurrahman İbni Sa'd es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ezd kabilesinden İbni Lütbiyye denilen bir adamı zekât toplamak üzere görevlendirmişti. Bu zât vazifesini yapıp Resûlullah'ın huzuruna gelince:

Şu mallar sizindir, şunlar da bana hediye edilenlerdir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minberde ayağa kalkdı ve Allah'a hamd ü senâdan sonra şöyle buyurdu:

"Size söyleyeceğime gelince: Allah Teâlâ'nın benim idareme verdiği işlerden birine sizlerden birini görevli tayin ediyorum, sonra da o kişi dönüp geliyor ve bana diyor ki:

Şunlar size ait olanlardır; şunlar da bana hediye edilenler.

Eğer o kişi sözünde doğru ise, babasının veya anasının evinde otursaydı da kendisine hediyesi gelseydi ya! Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz haksız olarak bir şey alırsa, kıyamet gününde o aldığı şeyi yüklenmiş vaziyette Allah'ın huzuruna çıkar. Ben sizden herhangi birinizin, Allah'ın huzuruna böğüren bir deve veya bir inek yahut da meleyen bir koyun yüklenmiş vaziyette mi çıkacağınızı kesinlikle bilemem."

Sonra Resûlullah koltuklarının altının beyazı görülecek kadar ellerini yukarıya kaldırıp:

"Allahım! Tebliğ ettim mi?" buyurdu.

Buhârî, Hiyel 15, Zekât 3, Hibe 17, Cihâd 189, Eymân 3, Ahkâm 24; Müslim, İmâre 26-27. Ayrıca bk. Ebû Davûd, İmâre 11; Nesâî, Zekât 6

Abdurrahman İbni Sa'd es-Sâidî

Sahâbe-i kirâmdandır. Ensara mensup olup Ebû Humeyd künyesiyle meşhurdur. Uhud ve ondan sonraki gazvelere iştirak etmiştir.

Kendisinden, sahâbi Câbir İbni Abdullah'ın yanında, tâbiîn tabakasının ileri gelenlerinden Abbâs İbni Sehl, Urve İbni Zübeyr, Muhammed İbni Amr hadis rivayet etmişlerdir. Ebû Humeyd, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 120 hadis nakletmiştir. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde ittifakla rivayet ettikleri üç hadisi vardır. Ebû Humeyd, Muâviye'nin hilafetinin sonlarında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, zekâtın farz kılınmasından itibaren, çeşitli bölge ve şehirlere memurlar göndermek suretiyle zekâtı toplatmış ve zekâtın sarfedileceği yerlere gerekli gördüğü şekilde harcamıştır. Peygamberimiz'den sonra bütün halifeler ve İslâm devleti yöneticileri zekâtı bu şekilde toplayıp tevzi etmişlerdir. Yani zekât, devletin topladığı ve yerli yerine sarfettiği bir mali farizadır. Devletin topladığı zekât, emvâl-i zâhire denilen, hayvanların, arazilerin, madenlerin ve benzeri şeylerin zekâtlarıdır. Emvâl-i bâtına denilen ve sahip olandan başkasının bilemeyeceği altın, gümüş, para gibi şeylerin zekâtını ise fertler kendileri vermekle yükümlüdürler. Bu konuda devletin sadece teşviki ve yönlendirmesi olabilir. İşin esası, kişinin dindarlığı ile alâkalıdır. Bu konudaki detaylar zekâtla ilgili eserlerde veya fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde yer alır.

Peygamber Efendimiz'in zekât toplamak için görevlendirdiği İbni Lütbiyye'nin zekât mallarının yanında kendisine verildiğini ifade ettiği hediyelerle dönmesi, Resûl-i Ekrem'in kızmasına ve bunu asla tasvib etmeyerek haramlığını hatırlatmasına sebep olmuştur. Zekât toplamakla görevlendirilen memurun hediye kabul etmesi câiz değildir. Çünkü memura hediye veren kişi, ödemesi gereken zekâtın bir kısmını ödememe karşılığında bunu vermiş olabilir ki, bu asla kabul edilemez ve câiz olmaz. Hediye kabul eden memur, herhangi bir şekilde vazifesine hıyanet veya su-i istimal yapmış da olabilir. Bu sebeble, devletin zekât ve vergi memurlarının aldığı hediye onlara haramdır. Bu hediyenin haramlığının sebebi memuriyettir. Aksi takdirde başkasına hediye vermek haram değil, bilâkis övgüye lâyık ve müstehap bir davranıştır.

Zekât malından haksız birşey alanın, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna nasıl geleceği, bu münasebetle hatırlatılmış olmaktadır. Kendilerine hediye haram kılınanlar, hediye aldıkları takdirde, sanki ganimet malını çalmış gibi muamele göreceklerdir.

Burada, özellikle zekâtla ilgili olan bu yasak, aynı gâye ve maksatla olduğu takdirde bütün resmi görevlileri kapsar. Çünkü bu, hediye değil bir nevi rüşvet olur.

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, cezası şiddetli olan her mühim tebliğatının sonunda yaptığı gibi, burada da, **"Allah'ım tebliğ ettim mi?"** buyurarak bütün ashâbın ve ümmetin dikkatini çekmiş ve onlara bu konuda son derece hassas olmalarını öğütlemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekât dînî bir farîzadır ve İslâm devleti zekâtı bizzat kendisi toplar.
2. Zekât toplamakla görevli memurların hediye almaları haramdır.
3. Zekât memurunun hediye alması, ganimetten mal çalmak gibidir.
4. Memurların, devlet görevi yapmaları ve hükûmet adına iş görmeleri sebebiyle, hesap vermeleri gerekir.

212- ??? ???? ?????????? ??? ?????? ??? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ??????? ????????? ???????? ? ???? ???????? ???? ???? ?????? ? ????????????? ????? ???????? ?????? ???? ?? ?????? ???????? ??? ???????? ? ??? ????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ? ???? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ???? ????????? ???????? ???????? ???????? » ???? ??????? .

212. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helalleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm mikdarınca sevaplarından alınır, (hak sahibine verilir.) Şâyet iyilikleri yoksa, kendisine zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir." Buhârî, Mezâlim 10, Rikak 48

Açıklamalar

Zulüm, insan hayatının her alanı ve safhasıyla ilgili olabilir. Bu alan, maddî veya manevî bir nitelik arzedebilir. Namus, şeref, haysiyet ve hürriyet gibi yüce duygular, hayatın temelini teşkil eder. Bunlara tecâvüz, zulmün en büyüklerinden sayılır. Diğer taraftan mal, can, yaşama hakkı, kazanç elde etme, teşebbüs hürriyeti ve benzeri hususlar maddî hayatın temel unsurları olup, bunlara yönelik haksızlıklar, zulmün daha yaygın olanı ve bilineni kabul edilir.

Manevî veya maddî hayata yönelik zulüm işleyenlerin, kıyamet günü gelmeden önce bir çıkış yolları vardır. O da kendilerine zulmettikleri kimselerle önce helâlleşmeleri, sonra da tövbeye yönelmeleridir. Bu helâlleşme, şayet üzerlerinde maddî haklar varsa onu ödeme, dünyada üzerlerine terettüp eden cezayı çekme, hak sahipleriyle helalleşme ve neticede Allah'a tövbe etmekle mümkündür. Zira kıyamet günü, altın ve gümüşün olmayacağı bir hesaplaşma günüdür. O günde, herkes iyi veya kötü amellerinin karşılığını görecektir.

Buradaki hesaplaşma, sevapların alınması veya günahların yüklenmesi ile dengelenir. Yani, zâlim veya günahkâr birinin sevapları varsa, yaptığı zulüm

veya işlediği günah sebebiyle, onun sevapları hak sahiplerine verilir. Şayet bu alınan sevapları, haksızlıklarını karşılamazsa, o takdirde hak sahiplerinin günahlarından alınıp onun üzerine yükletilir; böylece kimsenin kimsede hakkı kalmaz. Bu, ilâhî adâletin gereğidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Maddî ve manevî her çeşit zulüm ve haksızlıktan uzak durmak gerekir.
2. İnsanın malına, mülküne, canına tecâvüz zulüm olduğu gibi, namusuna, şerefine, haysiyetine tecâvüz de zulümdür.
3. Bilerek veya bilmeyerek zulüm ve haksızlık yapmış olan bir kimse, zulmettiği, kendilerine haksızlık ettiği kişilerle helâlleşmelidir.
4. Kıyamette hesaplaşma olacak, her hak sahibine hakkı eksiksiz verilecektir.
5. Zulüm ve haksızlık, sâlih amelleri bozar ve sevâbını da giderir.

213- ??? ??? ?????? ?? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ????? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??????????? ???? ?????? ????????????? ???? ???????? ??????? ? ???????????? ???? ?????? ?? ????? ?????? ?????? » ???? ???? .

213. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhâcir ise, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duran kimsedir."

Buhârî, Îmân 4-5, Rikâk 26; Müslim, Îmân 64-65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, Kıyâmet 52, Îmân 12; Nesâî, Îmân 8, 9, 11

Açıklamalar

Bu hadis, Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem'*in **"cevâmiü'l-kelim"** olan yani az kelimeyle çok büyük anlamlar ifade eden sözlerinden sayılır. Hadiste kastedilen müslüman, kâmil bir imana ve sâlih amele sahip olan kimsedir. Yoksa, bu vasfı tam olarak taşımayan bir kimsenin, müslüman olmayacağı anlamına gelmez. Hadisin bazı rivayetlerinde **"elinden ve dilinden insanların salim kaldığı kimse"** şeklinde de gelmiştir (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 224; İbni Hacer el-Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid*, III, 268).

İnsanın çok kullandığı iki uzvu el ve dil, hadiste özellikle anılmıştır. Çünkü yapılan kötülükler, başkasına zarar verme işi, yaygın olarak bu iki uzuvla ilgilidir. Dil, sövmenin, kötü sözün, lânetin, gıybetin, iftiranın, kovuculuğun ve benzeri kötülüklerin vasıtasıdır. El ise dövmenin, öldürmenin, yakıp yıkmanın, çalıp çırpmanın, bâtılı yazmanın ve benzeri fenalıkların vasıtası olan uzvumuzdur. Dilin ve elin sayılan kötülüklerinden uzak duranlar gerçek ve kâmil mü'min olma özelliğini kazanırlar. Kötülüklerden uzak durmak, yasaklananları işlememek; emredilenleri yapmaktan daha önemlidir. Bu sebeple fazilet ve takvânın ölçüsü, emirleri yerine getirmekten ziyâde, yasaklardan uzak durmaktır.

Muhacir, dinin emirlerini hakkıyla yerine getirebilmek için, bu imkânı bulamadığı vatanını terkederek, dininin emirlerini yaşayabileceği bir mekâna göç eden kimsedir. Buradaki anlamı ise, zikrettiğimiz zâhirî anlamı dışında, nefs-i emmârenin dâvet ettiği kötülüklerden, haramlardan uzak durmak ve onları terketmek anlamına gelen derûnî mânasıdır. Her iki gaye ile hicret etmek, yani kötülüklerden uzaklaşmak en büyük sevaplardandır.

Bu hadisi, 1569 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hangi uzuvla ve hangi şekilde olursa olsun, müslümana eziyet yasaklanmıştır.
2. İslâm'ın ve imanın kemâli, maddî ve manevî olarak başkalarına eziyeti terketmekle elde edilir.
3. Müslümanın da bir takım noksanları olabilir. "Müslümanın noksanı olmaz" diyen mürcie firkası, reddedilmiştir.
4. Din için hicret nasıl büyük bir fedâkârlık ve faziletse, Allah'ın haramlarından uzak durmak da bir hicret ve fazilet kabul edilir.

214- ???? ??? ?????? ??? ??? : ????? ????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ? ??????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?? ???????? » ????????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ???? ????????. ???? ??????? .

214. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhüma* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'*in seferde bazı yükleme hizmetlerini gören ve kendisine **Kirkire** denilen bir adam vardı. Adam öldü. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"O cehennemdedir" buyurdu.

Sahâbe gelip adamın evindeki eşyalarına baktılar; ganimet malından çaldığı bir abâ buldular.

Buhârî, Cihâd 190. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 34

Açıklamalar

Hadiste adı geçen **Kirkire** (veya bazı rivayetlere göre **Kerkere**) hakkında, onun sahâbe olduğu ve Resûlullah'ın bazı gazvelerinde hayvanlar üzerinde yük taşıdığı ve böylece ona hizmet ettiği dışında bir bilgiye sahip değiliz.

Bir insan sahâbi de olsa, hatta Peygamber'in hizmetinde de bulunsa, bu durum onun günah işlemesine ve neticede cehenneme girmesine mâni olmaz.

Nitekim Peygamberimiz, **Kirkire** isimli kişinin ölümü üzerine, onun cehennemde olduğunu söylemiştir. Bu bilgi, Allah Resulü'nün gayba ait verdiği bilgilerdendir. Bu durum, onun tebliğ ettiği Kur'an'ın dışında da vahiyler aldığının delillerinden sayılır.

Kirkire'nin cehennemde oluşunun sebebi, onun ganimetten; yani devlet hazinesinden bir mal çalmış olmasıdır. Çünkü bu hareket, büyük

günahlardandır. Büyük günah, cehenneme girme sebeblerinden biridir. Ancak, büyük günah işleyen mü'min cehennemde ebedî kalmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Devlet hazinesi amme malıdır. Amme malına ihanet ve onu çalmak, büyük günahlardan biridir. Böyle bir günahkârın cezası cehenneme atılmakdır.

215- ??? ???? ???????? ???????? ??? ??????? ???? ?????? ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????????? : ???????? ?????? ????? ??????? ? ??????? ?????????? ?????: ?????? ????????????? : ??? ???????? ???? ?????????? ? ??????????? ? ?????? ???? ?????? ??????? ??????????? ? ????? ?????? ????? ? » ?????? : ?????? ????????? ??????? ? ??????? ?????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ? ??? : ????? ??? ?????????? ? ??????? : ????: ??? : « ?????? ????? ????? ? » ???????: ?????? ?????????? ?????? ? ???????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ??????? . ??? : « ???????? ????????? ?????? ? » ?????? : ???? . ??? : « ??????? ????? ???? ? » ??????? : ?????? ????????? ??????? ? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? . ??? : « ???????? ?????? ???????? ? » ??????? : ????? . ??? : « ?????? ?????????? ????????????? ??????????? ????????? ?????? ? ?????????? ?????????? ????? ?? ????????? ???? ?? ???????? ????? ? ??????????? ??????? ????????????? ???? ???????????? ? ???? ???? ?????????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??????? ?????? ? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ? ??????? ???? ?? ??????? ???? ??????? ??????? ??? ??? ?????? ???? ?????? » ????? ??? : « ???? ???? ????????? ? ???? ???? ???????? ? » ?????? : ?????? ? ??? : « ????????? ?????? » ????? ???? .

215. Ebû Bekre Nüfey' İbni Hâris *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekliyle dönmektedir. Bir yıl on iki aydır. Bunlardan dördü haram olan aydır. Üçü birbiri ardınca gelen, zilkade, zilhicce ve muharremdir. Biri ise cemaziyelâhir ile şâbân arasında bulunan ve Mudar kabilesinin daha çok değer verdiği receb ayıdır." Peygamberimiz:

- "Bu hangi aydır?" diye sordu. Biz:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber sustu. O kadar ki, biz aya başka bir ad vereceğini zannettik.

-"Bu ay zilhicce değil mi?" dedi, biz:

- Evet, dedik.

- "Bu hangi beldedir?" diye sordu, biz:

- Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir süre sustu. Biz, bu şehre başka bir ad vereceğini zannettik:

- "Burası Belde-i Haram (Mekke) değil mi?" dedi, biz:

- Evet, dedik.

- "Bu hangi gün?" diye sordu, biz:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bir müddet sustu. Öyle ki biz o güne başka bir ad vereceğini zannettik.

- "Bugün kurban günü değil mi?" dedi, biz:

- Evet, diye cevap verdik. Sonra Resulullah sözlerine şöyle devam etti:

"Şüphesiz ki, sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve o size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler." Hz. Peygamber, sonra:

- "Dikkat edin, tebliğ ettim mi?" diye sordu, biz:

- Evet, diye cevap verdik. Resûl-i Ekrem:

- "Allahım! Şahit ol" buyurdular. Buhârî, Hac 132; Müslim, Kasâme 29

Açıklamalar

Bu rivayet, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Vedâ haccı esnasında, kurban bayramı günü Minâ'da bütün hacılara îrâd ettiği hutbeden bir bölümdür. Kelimesi kelimesine bu ifadelerle olmasa da, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde yer alır. Rivayet lafızları aynı olmadığı için, biz diğer kaynakları anmadık.

Hz. Peygamber'in, zamanın dönmesinden, yıldan ve aylardan bahsetmesinin sebebi, haram aylar konusunda Hz. İbrahim'in dinine riâyet eden Câhiliye araplarının daha sonraları arka arkaya üç ay harpsiz durmak kendilerine güç geldiği için, harp edecekleri ayın haramlığını bir sonraki aya tehir etmeleri, bu

işin yıllarca böyle devam etmesi neticesinde ayları kaybetmeleri ve yılları şaşırmalarıdır. Vedâ haccı senesinde ise hac mevsimi zilhicce ayına, yani tam zamanına rastlamıştı. Peygamberimiz hem bunu hatırlatmış hem de **nesî**, yani ayın bir başka aya tehirinin câiz olmadığını açıklamıştı. Kur'ân-ı Kerîm'de **"Nesî (haram ayı başka bir aya ertelemek), ancak küfürde fazlalıktır"** [Tevbe sûresi (9), 37] buyurulur. Böylece, Câhiliyeden kalma bu âdet Kur'an ve Sünnet'te yasaklanmış, haram kılınmıştır.

Peygamber Efendimiz'in **"bu hangi ay?", "bu hangi belde?"**, **"bu hangi gün?"** gibi sorular sorup susması, sonra cevap vermesi, sahâbenin konuyu iyice anlaması, kavraması, kafalarına ve kalblerine yerleştirmek içindir. Ayrıca, bu ayın, bu beldenin ve bu günün derecesinin yüksekliğini öğretme gayesine yöneliktir.

Sahâbenin, Hz. Peygamber'in sorularına karşı**"Allah ve Resûlü daha iyi bilir"** diye cevap vermeleri ise edep ve terbiyeleri gereğidir. Çünkü onlar, bu soruların cevabının verilebileceğini, Rasûl-i Ekrem'in bildiğinin farkında idiler. Allah Resûlü'nün maksadı, sadece bu bilinenleri haber vermek olamazdı. Bu sebeple söyleyeceklerini beklediler.

İnsanların kanı, canı, malı, ırz ve namusu her türlü haksız tecavüzden masundur. Bunları korumak, İslâm devletinin aslî görevi olduğu gibi, fert olarak müslümanların da vazifesidir. Cana, mala, ırz ve namusa tecavüz en büyük haramlardandır. Bunları korumak, uğrunda savaşmak, nefsî müdafaada bulunmak helâldir. Bu yolda ölen kimse de şehit kabul edilir. Peygamberimiz, önce canı, sonra malı ve en sonunda da ırz ve namusu anmıştır. Bu sıralama hem sayılanların kıymet derecesini, hem de insanın en çok hangi cins tecavüzlere maruz kalma ihtimali bulunduğunu gösterir. Birbirinin boynunu vurmak, canına kıymak ve kan dökmek, kâfirlerin ve haktan sapanların âdetidir. Özellikle Câhiliye dönemi Arap toplumunda kan dökmenin her çeşidi yaygındı. Peygamberimiz, sahâbeyi ve İslâm toplumunu Câhiliyeye özenmekten ve o dönemi geri getirme hevesine kapılmaktan her vesileyle sakındırmıştır. Onbinlerce insana hitaben söylediği Vedâ haccı hutbesinde, bunu bir kere daha, önemle hatırlatmıştır. Müslümanlar, birbirlerinin boynunu vurmak gibi, kâfirlere benzeyen bir yola girmekten sakındırılmıştır. Çünkü bu durum, toplumları her türlü güven duygusundan mahrum bırakır, gelişmeyi önler ve medenî olmayı imkânsızlaştırır.

Hz. Peygamber, söylediği sözlerin, yaptığı işlerin, sünnetinin ve hadislerinin, duyanlar ve görenler tarafından başkalarına ulaştırılmasını istemiştir. Bu umûmî emir sayesinde, sahâbe-i kirâm, Peygamberimiz'in hadislerini ve sünnetini büyük bir titizlik içinde kendilerinden sonraki nesillere ulaştırmış, onlar da aynı dürüstlükle bu rivayetlerin günümüze kadar gelmesini sağlamışlardır.

Hz. Peygamber, Rabbinden kendisine indirilen her emri tebliğ etmiş, hiç bir şeyi gizlememiş ve tebliğini herkese yönelik yapmıştır. Bütün sahâbe, Rasûl-i Ekrem'in sağlığındaki en büyük topluluk olan Vedâ haccında, bu gerçeği ikrar etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cahiliye döneminin her türlü bâtıl itikad ve amelleri, İslâmiyet'le ortadan kaldırılmıştır.
2. Can, mal, ırz ve namusa tecavüz haram kılınmıştır. Haramlıkta bunlar arasında bir fark yoktur.
3. Kişinin yaptığı her amelin hesabı, Allah katında sorulacaktır.
4. Birbirinin boynunu vurmak, canına kıymak kâfirlerin âdeti ve davranışı olup, müslümanlar bu çeşit fiillerden sakınmalıdırlar.
5. Hadisi, sünneti ve ilmi tebliğ, müslümanların bilginleri üzerine bir vecibedir.
6. Bir konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için misâller ve benzetmeler kullanmak câizdir.

216- ??? ???? ???????? ??????? ??? ????????? ????????????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ???? ????????? ????? ??????? ??????? ?????????? ????? ???????? ?????? ??? ???????? ? ????????? ???????? ?????????? » ???? ????? : ????? ????? ??????? ??????? ?? ????? ?????? ? ???? : « ????? ???????? ???? ??????? » ???? ???? .

216. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el-Hârisî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yemin ederek bir müslümanın hakkını alan kimseye, Allah cehennemi vâcip kılar, cenneti de haram eder."

Bir adam dedi ki:

- Ya Resûlallah! Şayet o küçük ve değersiz bir şey ise?

Bunun üzerine Peygamberimiz:

"Misvak ağacından bir dal bile olsa böyledir" buyurdu.

Müslim, Îmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 8

Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe

Ensârdan olan bir sahâbîdir. Daha çok, künyesi olan Ebû Ümâme adıyla meşhurdur. Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'ne giderken, Ebû Ümâmê'nin annesi çok hasta idi. Buna rağmen Bedir'e gitmek istemiş, ancak Peygamberimiz onun cihada çıkmasına izin vermeyerek annesine bakmasını istemişti. Hz. Peygamber, Bedir'den döndüğünde, Ebû Ümâme'nin annesi ölmüştü. Allah Resûlü, defnedilmiş olduğu halde onun üzerine cenaze namazı kıldı.

Ebû Ümâme, Peygamberimiz'den üç hadis rivayet etmiştir. Onun hadislerini oğlu Abdullah, Mahmûd İbni Lebîd ve Abdullah İbni Ka'b İbn Mâlik rivayet etmişlerdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste geçen yemin, yalan yere edilen yemindir. Yalan yemin ile veya helâl olmayan herhangi bir yolla, bir müslümanın hakkını almak, zulümdür. Yalan yere yemin eden kimse, bu hareketinin helâl olduğuna inanarak böyle davranırsa, dinden çıkar, kâfir olur. Bu takdirde ebediyyen cehennemde kalır. Yemini

helâl görmez, fakat bile bile yalan yere yemin ederse, o takdirde de bu yalancılığının ve zulmünün cezasını cehennemde çeker. Ancak, ebediyyen cehennemde kalmaz. Allah Teâlâ'nın, böyle bir kimseye cehennemi vâcip, cenneti haram kılmasının sebebleri bunlardır.

Bir müslümanın alınan hakkını sadece maddî haklardan biri olarak düşünmek doğru olmaz. Müslümana yapılan iftira, haksız yere verilen ceza, namus ve haysiyetine söz söylemek gibi şeyler de birer haktır. Hatta bunlar, maddî şeylerden daha önemli ve önceliklidir.

Hadiste **"müslümanın hakkı"** diye özellikle belirtilmesi, gayr-ı müslimin hakkının helâl sayıldığı gibi bir düşünceyi akla getirebilir. Oysa gayr-ı müslimin hakkı da aynı şekilde haramdır. Müslümanın hakkını almanın hükmü ne ise, gayr-ı müslimin hakkını almanın hükmü de aynıdır. Bu hakkın az veya çok, küçük veya büyük olması da haksızlığın hükmünde bir değişiklik meydana getirmez.

Bu hadis 1717 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarının hakkını gasbetmek haramdır. Hakkın azı da çoğu da müsâvîdir.

2. Helâl olduğuna inanarak yalan yere yemin eden ve başkasının malını gasbeden kimse, iman dairesinin dışına çıkar ve ebediyen cehennemde kalır. Ancak helâl saymayan ve tövbe eden böyle değildir.

3. Kul hakkının azı da çoğu da haramdır.

217- ??? ????? ?? ?????????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ????? ?????? ?????? : « ??? ???????????????? ???????? ????? ????? ? ??????????? ????????? ????? ???????? ? ????? ??????? ??????? ???? ???? ??????????? » ????? ??????? ????? ??????? ???? ??????????? ? ??????? ??????? ???????? ? ???? : ?? ???? ?????? ????? ??? ?????? ???: « ?????? ? » ??? : ????????? ????? ????? ??????? ? ??? : « ??????? ????????? ???? : ?? ????????????? ????? ???? ???????? ????????? ????????? ? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????? » ???? ???? .

217. Adî İbni Amîre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu duydum:

"Mal tahsili için memur tayin ettiğimiz bir kimse, bizden bir iğneyi veya ondan daha küçük bir şeyi gizlese, bu hıyanet olur ve o şeyi kıyamet günü getirir."

Bunun üzerine ensardan siyah tenli bir adam ayağa kalktı, -ben sanki onu görüyor gibiyim-:

– Ya Resûlallah! Benden görevlendirmeni geri al, dedi.

Peygamberimiz:

– "**Sana ne oldu**?" buyurdu. Adam:

– Senin söylediklerini işittim, dedi. Peygamber efendimiz:

– "**Ben o sözü şimdi de söylüyorum: Sizden kimi mâlî bir göreve tayin edersek, o malın azını da çoğunu da getirsin. O maldan kendisine verileni alır, yasaklanandan ise vazgeçer.**"

Müslim, İmâre 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 5

Adî İbni Amîra el-Kindî

Sahâbîdir. Ebû Zürâre diye künyelidir. Dedesinin adı Ferve'dir. İbnü'l-Esîr, Adî İbni Ferve diye anılan sahâbînin de aynı kişi olduğunu, yani Adî İbni Amîra İbni Ferve olduğunu söyler. İbni İshâk'ın naklettiğine göre, onun müslüman oluşu şöyle gerçekleşmiş: İbni Şehlâ isimli bir yahudi âlimi, Allah'ın kitabı Tevrat'ta cennetlik bir kavimden bahsedildiğini ve onların özelliğinin yüzleri üzerine Allah'a secde etmeleri olduğunu belirterek, bunun ancak yahudiler olabileceğini ve onların içinden Yemen'den bir peygamber çıkacağını söylemiş. Adî, Benî Hâşim'den bir peygamber çıktığını duyunca, İbni Şehlâ'nın kendisine söylediklerini hatırlayarak kalkıp Resûl-i Ekrem'e gelmiş ve onun ashâbını yüzleri üzerine secde eder vaziyette namaz kılarken görüp beklenen peygamberin Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu anlayarak İslâm'ı kabul etmiş. Adî, Kûfe'de yerleşmişti. Hz.Osman'ın öldürülmesinden sonra Kûfe'den ayrılıp Cezîre'ye yerleşti. Tarihçi İbni Hayseme onun Cezîre'de vefat ettiğini söyler. Vâkidî ise 40 (660) senesinde Kûfe'de vefat etti der. Bazı kaynaklar ölümünün Ruhâ'da olduğunu da söyler. Adî'den hadis rivayet edenler arasında kendi oğlu ve kardeşi Urs vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber, devletin mâlî işlerini tanzim için bir takım kimseleri memur olarak görevlendiriyordu. Bu görevliler, zekât toplama, ganimet malını muhafaza etme, vergi alma ve benzeri vazifeleri yerine getirirdi. Toplanan bu malların her birinin sarf yerleri de farklı idi. Devlet, bunları toplamak ve dağıtmakla yükümlüydü. Bu görevler yapılırken, son derece dikkatli ve dürüst olmak gereklidir. Bunlar, âmmeye ait mallar olduğu için, en küçük bir haksızlık bile hıyanet sayılır ve büyük günahlardan addedilir. Kıyamet gününde, devlet malını çalan kimsenin o malla birlikte gelmesi, şiddetli bir tehdît olup, sahibinin cehennemlik olduğunun delili kabul edilir. Çalınan malın az veya çok olması arasında bir fark yoktur.

Devlette memuriyet görevi almaya düşkün olmamak, ancak vazife verilmişse bunu en iyi ve en dürüst biçimde yerine getirmek, İslâm dininde önemli prensiplerdendir. Görevli memur, kendisi için tayin edilmiş olan ücretin dışında hiçbir şey alma hakkına sahip değildir. Ayrıca, görevli olduğu sürece hediye kabul etmesi de câiz görülmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Az olsun çok olsun, devlet malına ihanet büyük günahlardandır ve kişinin cehenneme girmesine sebep olur.

2. Topluma ait bir görev kendisine emanet edilen kimse, vazifesini hakkıyla yerine getirmeli, emanete hıyanet etmemeli ve kendi şahsî çıkarını ön plana geçirmemelidir. Hakkı olmayan bir şeyi almamalı, almışsa geri vermeli ve tövbe etmelidir.

3. Kendine güveni olmayan devlette görev almamalı, memuriyete aşırı derecede düşkün olunmamalı, vazife istenilmez verilir, prensibine riâyet esas olmalıdır.

4. Devlette görevli olan kimse, hak ve vecibelerinin, selâhiyetinin bilincinde olmalıdır.

218- ??? ??? ?? ?????? ??? ??????? ??? ??? : ????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? : ?????? ??????? ? ??????? ?????? ? ????? ??????? ???? ?????? ?????? : ????? ????? . ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ?????????? ??? ???????? ??? ???????? ??????? ???? ???????? » ???? ???? .

218. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hayber Gazvesi günü idi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir grup geldi ve:

– Falanca şehittir, falanca da şehittir, dediler.

Sonra bir adamın yanından geçtiler:

– Falanca kimse de şehittir, dediler. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– "**Hayır, ben onu, ganimetten çaldığı bir hırka -veya bir abâ- içinde cehennemde gördüm"** buyurdu. Müslim, Îmân 182. Ayrıca bk. Dârimî, Siyer 48

Açıklamalar

Hayber Gazvesi, hicretin altıncı yılında oldu. Şehitlik, dünyada ulaşılabilecek mertebelerin en üstünü olduğu için, sahâbe-i kirâm gazvelerde şehit olanlara gıbta ederlerdi. Burada, şehit olanları Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e haber vermelerinin sebebi de bu imrenme duygusudur. Çünkü sahâbe, Allah Teâlâ'nın şu âyetini çok iyi biliyor ve bu âyetteki ölümsüzlerden olmak istiyordu:

"Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin; hayır, onlar diridirler, ama siz farkında olmazsınız" [Bakara sûresi (2), 154].

Şehitlik, kişinin bir çok günahına keffâret olduğu halde, âmmenin malına hıyaneti ve kul haklarını ortadan kaldırmaz. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz, şehid olduğu haber verilen bir kişinin, ganimetten çaldığı bir hırkadan dolayı cehennemde olduğunu bildirmiş, âmme malına ihânetin ve kul hakkının affedilmeyeceğini ümmete öğretmiştir.

Hz. Peygamber'in bir kimsenin âhiretteki âkibeti hakkında verdiği bilgi, O'nun gayb ile ilgili verdiği haberler cinsindendir. Çünkü Allah, Rasûlüne gelecekle alâkalı bir çok şeyi bildirmiş, Peygamberimiz de onlardan bazısını ümmete açıklamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âmmenin malına, ganîmet malına hiyânet büyük günahlardandır.

2. Şehitlik, âmme malına ihânete ve kul hakkına keffâret olmaz.

219- ??? ???? ????????? ???????? ??? ???? ??? ?????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ????? ????????? ??? ?????? ?????? ? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????? ????: ?? ???? ?????? ????????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ? ????????? ???? ??????????? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ??????? ????? ????????? ? ???????? ????? ??????? » ????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ? » ??? : ????????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ? ????????? ??? ???????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ?????? ?????? ????????? ? ??????? ?????? ???????? ? ?????? ???????? ??????? ????????? ??? ??? ????? » ???? ???? .

219. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbın arasında ayağa kalkarak, onlara, Allah yolunda cihadın ve Allah'a imanın amellerin en üstünü olduğundan bahsetti. Ashâbdan bir kişi ayağa kalkarak:

- Ya Resûlallah! Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Evet, eğer sabrederek, karşılığını sadece Allah'tan umarak, cepheden kaçmaksızın Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur" buyurdu.

Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

– **"Nasıl demiştin?"** diye sordu. Adam:

- Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? demiştim.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Evet, eğer sen sabrederek, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek ve cepheden kaçmaksızın, Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibrîl söyledi"** buyurdu. Müslim, İmâre 117

Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î

Ebû Katâde, sahâbenin meşhurları arasında yer alır. Hazrec kabilesine mensup olup, ensardandır. Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in at bakıcısı idi. Bedir Gazvesi'ne katılıp katılmadığı konusunda ihtilaf edilmişse de, bazıları onu Bedir ehlinden sayarlar. Uhud dahil olmak üzere, bütün gazvelere iştirak etti. Zûkarad gününde, yüzüne isabet eden bir okun yarasını Allah Resûlü bizzat tedavi etti. Ebu Katâde, o andan itibaren kendisine kimsenin vurmadığını ve yüzünün de kanamadığını söyler. Ayrıca Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'ın onu koruması için dua da etmişti. Daha sonraki seferlerden birinde Ebû Katâde'ye "Allah Nebîsini koruduğu gibi, seni de korudu" buyurarak iltifat etmiştir. Ebu Katâde, Rasûl-i Ekrem'den 170 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim bu rivayetlerden 11 tanesini kitaplarında ittifakla naklederler.

Ebû Katâde, Hz. Ali'nin hilafeti zamanında, 54 (674) senesinde 72 yaşında iken Medine'de vefat etti. Kûfe'de vefat ettiği de söylenir. Cenaze namazını Hz. Ali kıldırmıştır. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çeşitli vesilelerle, hangi amellerin daha faziletli olduğunu sahâbe-i kirâma haber verirlerdi. Bu faziletli amellerin, duruma, şarta, zamana, kişiye ve benzer sebeplere göre farklılıklar arzettiğini görürüz. Çünkü her faziletli amele herkesin gücü yetmeyebilir. Ama herkesin gücünün yeteceği bir faziletli amel vardır.

Allah yolunda cihad, **"i'lâ-yı kelimetullah"**ı yani Allah'ın adını yüceltmek ve hak din olan İslâm'ı bütün insanlara ulaştırmak için yapılan savaşları, dini tebliğ fâliyetlerini, İslâmî ilimler alanındaki her türlü çalışma ve gayretleri içine alır. Onu, sadece cephede yapılan savaş olarak anlamak ve kabullenmek doğru bir yaklaşım olmaz. Fakat, cephede yapılan savaş cihadın en zoru ve en üstünü olduğu için, böyle bilinegelmiştir.

Allah'a iman, bütün amellerin temelidir. Çünkü iman olmadan yapılan amel, doğru ve isabetli bile olsa, sâlih amel ve itaat sayılmaz. **Cihad, Allah'ın dinini, diğer bütün dinlere, inançlara, sistem ve düzenlere üstün kılmanın vasıtası kabul edilir.** İslâm'ın esaslarını, temellerini korumak, hâkimiyetini sağlamak, cihadla mümkün olur. Bu sebeple, imanla birlikte en üstün amelin cihad oluşu, üzerinde hassasiyetle durulması ve kavranılması gereken önemli bir konudur.

Allah yolunda cihad ne kadar faziletli bir amelse, cihadı yaparken şehitlik mertebesine ulaşmak da, dünyada ulaşılabilecek en yüksek mertebedir. Bu mertebeye ulaşan kimse, cennette de en üstün mükâfata nâil olur. Ancak şehitlik, alelâde bir ölüm kabul edilemez. Kişinin, şehitlik mertebesine ulaşabilmesi için, cihadın bütün zorluklarına göğüs germesi, sabretmesi, yaptığı cihadın ecrini ve mükâfatını sadece Allah'tan beklemesi, harp meydanından kaçmaması ve bu şekilde canını feda etmesi gerekir. Böylece şehit olan kimsenin günahları affolunur. Ancak, kişinin uhdesinde bulunan kul hakları, borçları şehitlikle de ortadan kalkmaz. Peygamber Efendimiz, bu gerçeği kendisine Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Allah katından bildirdiğini haber vererek, ümmete tebliğ etmiştir. Bu hadis 1316 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın dinini yüceltmek için cihad etmek en faziletli amellerdendir.
2. Allah yolunda cihad esnasında şehitlik, kişinin kul hakları dışındaki bütün günahlarına keffâret olur.
3. Amme hukukuna hıyanet ve kul hakları, borçlar, şehitlikle ortadan kalkmaz.
4. Cihadda bütün güçlüklere sabır, ecrini sadece Allah'tan beklemek, cepheden kaçmamak şartıyla canını feda edenler gerçek mânada şehit kabul edilir.
5. Kul hakkına çok riâyet etmek şiârımız olmalıdır.
6. Cihadın yegane gayesi, Allah'ın en son ve tek hak dini olan İslâm'ı yüceltmek, onu bütün dinlere, inançlara ve sistemlere üstün kılmaktır.

220- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «?????????? ?? ??????????? ?» ?????? : ?????????? ?????? ???? ?? ???????? ???? ???? ??????? . ???? : « ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???????? ? ??????? ????? ?????? ??? ? ????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ???? ? ???????? ??? ? ???????? ???? ???? ?????????? ? ????? ??? ?????????? ? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ??? ???????? ? ?????? ???? ??????????? ????????? ?????? ? ????? ????? ?? ????????» ???? ???? .

220. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Müflis kimdir, biliyor musunuz?" diye sordu. Ashâb:

- Bizim aramızda müflis, parası va malı olmayan kimsedir, dediler. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir" buyurdular. Müslim, Birr 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2

Açıklamalar

İnsanlar arasında müflis, parası ve malı bulunmayan veya pek az olan kimse diye bilinirse de, Peygamber Efendimiz, hakiki müflisin bunlar olmadığını açıklamıştır. Çünkü bu durum, daha sonra zengin olmakla ortadan kalkabilir veya ölümle sona erebilir. Gerçek müflis ise hadiste bildirilendir. Böyle kimseler tamamen mahvolmuş, helâk olmuş, âhirete götürdüğü hayır ve hasenattan elinde hiç bir şeyi kalmamıştır. Bunların bütün iyilik ve sevapları, üzerlerinde hakları olanlara ve alacaklılarına ve-rileceği gibi, günahları da onların üzerlerine yüklenecek, sonra da cehenneme atılacaklardır. Gerçek zarar ve ziyan, hakiki iflâs işte budur. Böyleleri âhiret yoksulu sayılırlar.

Hz. Peygamber'in**"müflis kimdir?"** tarzındaki sorusu, toplum tarafından onun kelime olarak bilinen mânasını açıklamak değil, onları irşâd etmek, aydınlatmak gayesi taşımaktadır. Nitekim, Allah Resûlü'nün müflisin âhiret hayatıyla ilgili olan gerçek anlamını onlara açıklamasından bunu anlamak mümkün olmaktadır.

Kişinin namazı, orucu, zekâtı ve benzeri ibadet ve taatları onun iyilik kazanmasını ve sevap elde etmesini sağlar. Ancak, cennete girmek için bunlar yeterli olmaz. Emredilen ibadet ve taatlarla birlikte, hatta bunlardan daha önemli olarak dinin haram kıldığı, nehyettiği şeylerden sakınılması icab etmektedir. Özellikle maddî ve manevî yönü itibariyle, kulların haklarına tecavüz, amme mallarına hıyanet, Allah'ın affetmeyeceğini bildirdiği büyük günahlar arasındadır. Bu nevi günahları işleyenler, dünyada hak sahipleriyle helâlleşip tevbe etmedikleri takdirde, âhirette hak sahipleri onlardan haklarını alacak ve Allah'ın huzurunda hesaplaşacaklardır.

Başkasına sövmek, hakaret etmek, kötü söz söylemek, iftira etmek, namuslu insanların namusuna dil uzatmak, haksız yere birinin malını yemek, kanını dökmek, insanları dövmek, her nevi zulüm ve haksızlık, iyilikleri ve onlardan elde edilen sevabı ortadan kaldırır, sahibini cehenneme sürükler.

Kıyamet gününde ödenecek bir mal ve mülk yoktur. Dolayısıyla haksızlıkların karşılığı haksızlık yapanın iyi amellerinin sevaplarının alınması, üzerinde hakkı olanların günahlarının haksızlık yapanların üzerine yükletilmesi şeklinde olacaktır. Orada hiçbir hak zayi olmayacak, kimseye en küçük bir zulüm ve haksızlık yapılmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul hakları başta olmak üzere, her türlü haramdan sakınmak gerekir.
2. Kul hakları, maddî ya da manevî olabilir.
3. Kişinin ibadet ve taatleri, üzerinde bulunan kul haklarını affettirmez.
4. Kul hakları, ibadet ve taatin ve her çeşit iyiliğin sevabını ortadan kaldırabilir.
5. Gerçek müflis, ibadet ve taatı olduğu halde, üzerinde bulunan haklar sebebiyle, bu amellerin sevabı hak sahiplerine verilince, kıyamet gününde cehenneme girmeyi hak edenlerdir.

221- ??? ????? ??????? ??? ?????? ???? ? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ????? ????? ? ?????????? ????????????? ??????? ? ????????? ?????????? ???? ??????? ??????? ?????????? ???? ????? ? ???????? ???? ?????? ?? ???????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? » ???? ???? . «???????? » ???? : ??????? .

221. Ümmü Seleme *radıyallau anhâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben sadece bir beşerim. Sizler bana yargılanmak üzere geliyorsunuz. Belki sizin biriniz, delilini getirmekte diğerinizden daha becerikli ve daha üstün anlatımlı olabilir. Ben de dinlediğime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. Kimin lehine kardeşinin hakkını alıp hüküm vermişsem, ona cehennemden bir parça ayırmış olurum."

Buhârî, Şehâdât 27, Hıyel 10, Ahkâm 20; Müslim, Akdiye 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 7, Edeb 87; Tirmizî, Ahkâm, 11,18; Nesâî, Kudât 12,33; İbni Mâce, Ahkâm 5

Açıklamalar

Hz. Peygamber, bir çok vesileyle kendisinin bir beşer olduğunu hatırlatmıştır. Kur'ân-ı Kerîm de, Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem'* e bunu bildirmesini emreder:

"De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım" [Kehf sûresi (18), 110].

Hz. Peygamber'in sözünün hemen başlangıcında beşer, insan olduğunu söylemesi, insan olmanın bir sonucu olarak, hata ve nisyandan tamamen uzak kalmasının söz konusu olmayacağını tenbih içindir. Beşerî konular, işlerin görünürdeki şekline göre hükmetmeyi gerektirir. İnsan, Allah Teâlâ bildirmedikçe, gaybı ve olayların arka planını bilemez. Peygamber Efendimiz'in de, başkaları gibi görünürdeki hale göre hükmetmesi gerekmektedir. O halde, şahitlerin ifadesi, gösterilen deliller ve yemin gibi esaslara dayanarak hüküm vermekle mükellef kılınmıştır. Bu yönde ümmete örnek olması da ancak böylece mümkün olabilir.

Bu hadisten anlaşıldığına göre, Rasûl-i Ekrem Efendimiz, zâhire göre verdiği hükümde bazı kere isabetli olmayabilir. Oysa İslâm âlimleri, özellikle fıkıh usulü ulemâsı, ahkâm konusunda Hz. Peygamber'in hata üzerine bırakılmayacağını söylerler. Burada bir zıtlık, bir çelişki yoktur. Çünkü âlimlerin, fıkıh usulcülerinin bu sözleriyle kasdettikleri, Hz. Peygamber'in kendi ictihadı ile verdiği hükümlerle ilgilidir. Oysa bu hadiste söz konusu edilen hükümler, ictihadla ilgili olmayıp, bir kimsenin, mahkemede davasını iyi anlatması, dinlenilen şahitlere veya verdirilen yemine itibar etmesi gibi delillere dayanan hükümlerdir. Böyle bir hükme hata denilmesi söz konusu olamaz. Çünkü insanlar arasında hükmetmenin yol ve yöntemleri kullanılarak âdil bir tarzda bu hükme varılmıştır. Bu niteliği itibariyle de, insanlar arasında nasıl hüküm verilmesi gerektiğinin misâlini teşkil eder.

Bu konunun, Hz. Peygamber'in sözlerinde, hareketlerinde ve diğer hallerinde ma'sum oluşu, yani günahlardan korunmuşluğu ile de alâkası bulunmamaktadır. Çünkü ma'sumiyet, günah sayılan ve kasıt aranan şeylerle ilgilidir. Oysa burada günah işleme ve maksadlı davranma söz konusu olamaz. Allah Teâlâ, hakkında vahy indirmediği ve bütün toplumu ilgilendirmeyen iki kişi arasındaki bir dava konusunda tamamen mevcut delillere dayanarak verdiği hükümde yaptığı hata sebebiyle peygamberini mükellef tutmaz. Nitekim Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: *"Ben, bana vahy indirilmeyen konularda, aranızda kendi re'yimle hükmederim"* (Ebû Dâvûd, Akdiye 7). Hz. Peygamber'in re'yiyle hükmederken, bir takım delillere dayandığını yukarıda açıklamıştık. Şu kadar var ki, Hz. Peygamber din ile ilgili bir hükümde yanılırsa, bu Cenâb-ı Hak tarafından düzeltilir ve hata üzere bırakılmaz. Ümmetin fertlerine düşen görev, bu yönde Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem'* in metot ve usûlüne uymaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz de bir beşerdir.
2. Hz. Peygamber, risaletin tebliği, haramları işlememe ve günaha düşmemede masumdur.
3. Peygamberimiz, kendisine vahiy nazil olmayan konularda zâhire göre ve şeriatın öngördüğü kâidelere riâyet ederek hüküm verir. Bu hüküm, zâhirî kâidelere uygun ve âdil bir hükümdür. Kişi veya şahitler yalan söylemiş, yalan yere yemin etmişlerse, hüküm veren hükmünde hata etmiştir denilemez.
4. Haksız yollardan biriyle başkasının hakkını gasbeden âhirette cehennemi hak eder.

222- ??? ???? ???? ??? ?????? ????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ????????? ??? ???????? ???? ??????? ??????? ?????? ????? ??????? » ???? ??????? .

222. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Haram kan dökmediği müddetçe mü'min, Allah'ın rahmetini ummaya devam eder."

Buhârî, Diyât 1

Açıklamalar

Haksız yere bir cana kıymak, bir insanın hayatına son vermek, İslâm nazarında en büyük günahların başında gelir. Böyle bir cinayeti işleyen kimse, Allah'ın rahmetinden ümidini kesenler arasında yer alır. Nitekim Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste, Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:

"Bir mü'minin katline yarım bir söz ile yardımcı olan kimse, iki gözünün arasında **"Allah'ın rahmetinden ümid kesendir"** *yazılmış olarak Allah'a kavuşur"* (Süyûtî, *el-Fethu'l-kebîr,* III, 164).

İslâm dini, kişinin işlediği günah ne kadar büyük de olsa, onu ümitsizliğe sevketmez. Çünkü tövbe kapısı kıyamete kadar açıktır ve Allah'ın rahmeti de tahminlerimizin ötesinde geniştir. Tövbe etmenin şartlarını yerine getirmek kaydıyla, Allah bütün günahları affeder. Bu şartların neler olduğu bu kitabın tövbe ile ilgili kısmında açıklanmıştı. Şu kadar var ki, bazı büyük günahların cezası cehennemdir. Allah onları işleyenleri affetmeyeceğini haber vermiştir. Kasden adam öldürmek de bunlardan biridir. Âyet-i kerîmede şöyle buyurulur:

"Her kim bir mü'mini kasden öldürürse, onun cezası içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazabetmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azâb hazırlamıştır" [Nisâ sûresi (4), 93].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haksız yere bir insanı öldürmek en büyük günahlardan biri olup, bu cinayeti işleyen cehennemle cezalandırılır.
2. Dinimiz, Allah'tan ümit kesmeyi yasaklamış olup, tövbe kapısının her an açık olduğunu müjdelemiştir.

223- ??? ???????? ?????? ?????? ?????????????? ? ?????? ????????? ??????? ??? ??????? ??? ????? ? ???? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????? ???????? ????????????? ??? ???? ??????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????????? » ???? ??????? .

223. Hamza'nın eşi Havle Binti Sâmir el-Ensârîye *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu işittim:

"Şüphesiz ki, haksız olarak Allah'ın malını kullanan kimseler, kıyamet gününde cehennemi hak ederler." Buhârî, Hums 7

Havle Binti Sâmir

Hanım sahâbîlerden biridir. Peygamber Efendimiz'in amcası Hamza'nın eşidir. Babasının adının Kays İbni Kahd olduğu söylenir. Sâmir ise onun lakabıdır. Ümmü Muhammed diye künyelenir. Bazı kaynaklar, Ümmü Habîbe denildiğini naklederler. Kocası Hamza'nın Uhud Gazvesi'nde şehid olmasından sonra, Ensar'dan Nu'man İbni Aclân'la evlenmiştir. İbnü'l-Cevzî onu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sekiz hadis rivayet eden sahâbîler arasında sayar. Havle hakkında daha fazla bilgiye sahip değiliz. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah'ın malı, müslümanlara ait olan amme mallarıdır. **Beytü'l-mâl** denilen devlet hazinesini teşekkül ettiren **zekât, harac, cizye, ganîmet ve benzeri gelirler, Allah'ın malı kabul edilir.** Bunları haksız yere ve meşru olmayan yollarla sarfetmek, en büyük günahlardan sayılır. Bu mallarda haksızlık, onu imamdan yani devlet başkanından izinsiz kullanmak, hakkı olan ücretten daha fazlasını almak, hissesine düşen paydan daha çoğunu sahiplenmek gibi haram olan yollarla yapılır. **Devlette görev yapanların, hangi şekilde olursa olsun, elde ettikleri haksız kazançlar, haramdır.** Allah'ın malı sayılan amme mallarına, devlet hazinesine ihanetin cezası ise cehennemdir. Çünkü **kamunun mallarında toplumun her ferdinin hakkı vardır, dolayısıyla bunlar kul hakkıdır.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların hepsine ait olan devlet mallarını keyfince, uygun olmayan bâtıl yollarla harcamaktan, özel işlerinde kullanmaktan sakınmak gerekir.
2. Devlete ait olan amme malları, kul hakkıdır. Bunlardaki haksız tasarruf büyük günahlardan sayılır. Cezası ise, kıyamet günü cehenneme girmektir.

27- ??? ????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ???????

MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARI

MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARINA SAYGI GÖSTERMEK, HAKLARININ AÇIKLANMASI VE ONLARA KARŞI ŞEFKAT VE MERHAMETLİ OLMA GEREĞİ

Âyetler

??? ?????? ?????: {????? ????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? } .

1. "Kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygıda bulunursa bu, kendisi için Rabbi nezdinde mutlaka hayırlıdır." Hac sûresi (22), 30

Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeyler, O'nun Kur'an'da bildirdiği ahkâmı, emirleri ve yasaklarıdır. Özellikle bu âyetle kastedilen ise, hac esnasında riâyet edilmesi gereken esaslardır. Bunların her biri farz, vâcip ve sünnet cinsinden olabilir. Bu esasları bilip öğrenerek gereğini yerine getirenler ve bu davranışlarını Allah'a saygı olarak yapanlar, âhiret hayatında bunun karşılığını görürler. Bu karşılık ise hayırdan ibarettir.

???? ?????: {????? ????????? ????????? ??????? ????????? ??? ??????? ????????? } .

2. "Kim Allah'ın işaretlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu kalblerin takvâsındandır."

Hac sûresi (22), 32

Allah'ın işaretlerinden maksat, dininin alâmetleri, özellikle bu âyette haccın farzları, hacda kesilen kurbanlar, hac farizasında hürmet gösterilmesi gereken mekânlardır. Bunlar Allah'ın işaretleri ve saygı gösterilmesini istediği esaslardır. Bu saygı ise, kalblerin takvâsı sebebiyledir. Çünkü takvâ, Allah'a karşı saygı ve hürmet, öncelikle kalble ilgili bir iş olup, tezâhürleri yaşayışımıza akseden uygulamalardır. Her türlü iyiliğin ve kötülüğün kaynağı öncelikle kalbdir.

???? ?????: {????????? ???????? ?????????????? } .

3. "Mü'minlere şefkat ve tevazu kanadını indir." Hicr sûresi (15), 88

Âyet-i kerîmenin baş tarafının anlamı şöyledir: **"Sakın onlardan bazı şahıslara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme."** Dünya malı, bazı insanlar için bir övünme ve gurur vesilesidir. Oysa bu son derece yanlış bir yöneliştir. Çünkü dünya malı geçici olup, insana bir şeref ve üstünlük kazandırmaz. Mü'minlere karşı şefkatli ve merhametli olmak, mütevazi davranmak, Allah'ın Peygamber Efendimiz'e talimatıdır. Mü'minlerin de kendi aralarında birbirlerine karşı aynı şekilde şefkatli, merhametli ve tevazu sahibi olmaları istenilmiştir. Kur'an ve Sünnet inananları sürekli olarak buna teşvik eder.

???? ?????: {??? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ??????? ??? ???????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ???????? ???????? } .

4. "Kim bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur."

Mâide sûresi (5), 32

Haksız yere bir insanı öldüren kimse, bir insanın en kutsal hakkı olan hayat hakkını tanımamış, kan dökmenin haramlığını, kişilerin can dokunulmazlığını gözetmemiş olur. Böylece haksız yere kan dökülmesine yol açmış, kötü bir çığır açmış ve yeni kanlar dökülmesine zemin hazırlamış, başkalarına bu yönde cesaret vermiş sayılır. Bundan dolayı, bir kimseyi haksız yere öldüren Allah'ın gazabına ve en büyük cezaya hak kazanır; kendisine hayat hakkı tanınmaz ve öldürülmesi vâcip olur. Böyle hareket edilmediği takdirde, toplumda kan davaları yaygınlaşır, herkes ihkâk-ı hak, yani kendi hakkını alma peşinde koşar. Bunun neticesinde cemiyetler büyük bir fitneye sürüklenir, öldürmeler ve intikam alma yolları yaygınlaşmış olur. Böyle bir yolun açılması, toplumları ardı arkası kesilmeyen karışıklıklara, anarşiye sürükler.

Kim bir insanı yaşatır, affetmek veya öldürülmesine mani olmak, ya da onu ölümden kurtarmak suretiyle hayatını devam ettirmesine sebeb olursa, sanki bütün insanları yaşatmış gibi olur. Bunun içindir ki, İslâm dini insan hayatına çok büyük bir değer verir ve bu yönde bütün çarelere başvurur.

Hadisler

224- ??? ???? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????? ????????? ????????????? ?????? ??????? ??????? » ???????? ?????? ????????? . ???? ???? .

224. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'minin mü'mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir."

Hz. Peygamber bunu açıklamak için, iki elinin parmaklarını birbiri arasına geçirerek kenetledi.

Buhârî, Salât 88, Mezâlim 5; Müslim, Birr 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 18; Nesâî, Zekât 67

Açıklamalar

Pek çok hadiste şahit olduğumuz gibi, Hz. Peygamber, bazı konuları anlatırken teşbihler, benzetmeler yapardı. Bu hadiste de, mü'minlerin birbirlerine yardımcı olmalarını, aralarında yardımlaşmalarını, bir binanın unsurlarının birbirini sımsıkı tutması, kenetlenmesi haline benzetmiştir. Böyle bir bina sağlam ve dayanıklı olur. Aksi takdirde ayakta duramaz, yıkılır. Şayet müslümanlar birbirlerine yardımcı olmaz, birlik ve beraberlik içinde bulunmaz, birbirlerine sımsıkı kenetlenmezlerse, güçlerini ve kuvvetlerini kaybeder, ayakta duramaz, yıkılırlar. Nitekim, İslâm tarihi, bunun hem müsbet hem de menfi tecrübeleriyle doludur.

Mü'minler arasındaki yardımlaşma kavramını, sadece maddî cihetiyle ele almak doğru olmaz. Maddî cihet, yardımlaşmanın unsurlarından sadece biridir. Manevî yöndeki kardeşlik, dostluk ve samimiyet, birbirini sevmek, saymak, hak ve hukuka saygı, neticede maddî yardımlaşmayı da doğuran temel unsurlardır. İslâm dini'nin emir ve yasakları, ibâdetler, farzlar, birtakım yasaklar ve haramlar bu kardeşliği ve yardımlaşmayı sağlayan esaslardır.

Müslümanlar, niteliklerinden bahsettiğimiz yapıyı gerçekleştirmek için, gerekli olan her çareye baş vurmalı, yaşadıkları zamanın ve mekânın gerektirdiği teşkilâtları kurmalı, sağlam bir bina gibi olmalıdırlar. Aksi takdirde tek başına İslâm'ı yaşayamaz ve ayakta kalamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, maddî ve manevî yönden birbirlerine yardımcı olmalı, bir binânın birbirine sımsıkı kenetlenmiş taşları ve tuğlaları gibi bir berâberlik oluşturmalıdırlar.

2. Fert olarak, tek başına İslâm'ı yaşamak ve yaşatmak mümkün olmaz. Fertler, dıştan gelen baskılara mukavemet edemezler. Baskı ve şiddete mukâvemetin şartı birlik ve beraberliktir.

3. Birlikteliğini kaybeden toplumlar ayakta duramaz, yıkılırlar.

225- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??? ?????? ???? ??????????? ? ???? ???????????? ?????? ?????? ??????????? ? ???? ????????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ????????????? ??????? ???????? » ???? ???? .

225. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yanında ok varken mescidlerimize veya çarşı-pazarımıza uğrayan kimse, müslümanlardan herhangi birine onlardan bir zarar gelmemesi için, okunun ucunun demirlerini eliyle tutsun."

Buhârî, Salât 66, Fiten 7; Müslim, Birr 120-124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 65; Nesâî, Mesâcid 26; İbn Mâce, Edeb 51

Açıklamalar

Gösterilen kaynaklarda, çeşitli ifadelerle aynı mahiyette zikredilen hadisimiz, insanların toplu olarak bulunduğu mescid, çarşı-pazar ve yol-sokak gibi yerlerde riâyet edilmesi gereken ahlâk ve edep kâidelerinden birini öğretmektedir. Buna göre, müslüman, kimseye zarar vermemenin, başkalarından da zarar görmemenin tedbirini almalı ve toplumun huzurunu bozucu davranışlardan sakınmalıdır. Bu şekildeki bir davranış, müslümanların haklarına saygı göstermenin, fitne ve fesada vesile olmamanın gereğidir.

Ok, o günün önemli silahlarından biri idi. Bugünkü tabancanın veya av tüfeklerinin yerini tutuyordu. Günümüzde bu silahları bazı özel mahallerde taşımanın, üzerinde bulundurmanın yasaklığının sebebi de belirtilen veya benzeri olan mahzurlarından dolayıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların toplu olduğu mahallere silah ve benzeri öldürücü, yaralayıcı aletlerle gelinilmemesi, gelinilmişse emniyet tedbirini bunları taşıyan kimselerin alması gerekir.

2. Peygamber Efendimiz, müslümanların selâmetini sağlayıcı tavsiyelerde bulunmuş, onlara olan rahmet ve şefkatini ortaya koymuştur.

3. Müslümanları fitneye düşürecek davranışlardan sakınmak gerekir.

226- ??? ??????????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ????? ????????????? ??? ??????????? ????????????? ???????????? ? ?????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ???????? ????????? » ????? ???? .

226. Numân İbni Beşir *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar." Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66

Açıklamalar

Bu hadîs-i şeriften, mü'minlerin, sevgi, merhamet ve yekdiğerini esirgeyip koruma gibi son derece üstün nitelikli işlerde birbirlerine yâr ve yardımcı olmaları gerektiğini öğreniyoruz. Buna göre, mü'minler birbirlerini sevmeli, birbirlerine merhamet etmeli, acımalı ve birbirlerine şefkat edip yardımcı olmalıdırlar. Çünkü hem müslümanların salâhı hem ümmetin felâhı, gönüllerini ve kafalarını bu engin fazilet hisleriyle doldurmuş ve hayatlarına bu duygular yön veren kadrolarla sağlanabilir. Bu güzel duyguların karşıtı olan sevgisizlik, merhametsizlik, şefkatsizlik ve ilgisizlik hastalıklarından kurtulmak gerekir. Mü'minler, sadece kendi iç bünyelerinde değil, başka din mensupları veya herhangi bir dine mensup olmayanlara karşı da tam bir insânî yaklaşım sergilemekle emrolunmuşlardır.

Efendimiz'in üstün nitelikli teşbihleriyle belirttikleri gibi, uykusuzluğun sebebi, vücudun bir uzvunda hissedilen acılardır. Hummâ yani ateşli hastalıklar ise uykusuzluk sebebiyle daha da artar. **Sevgisizlik, merhamet yoksulluğu ve şefkatsizlik, acı veren ve insanı ateşler içinde yakıp kavuran bir hastalık gibidir.** Hummâ tabiri dilimizde, sıtma kelimesiyle ifade edilir; aynı zamanda bütün ateşli hastalıkların da genel adıdır. Sıtma, diğer ateşli hastalıklar arasında en ağır olanı ve bütün vücudu sarsan bir hastalıktır. Bu sebeple Peygamberimiz'in teşbihi çok dikkat çekicidir. Birimizin parmak ucundaki küçücük bir sivilce nasıl bütün vücudumuzun ıstırap içinde kalmasına ve acı duymasına sebep oluyorsa, yeryüzünün herhangi bir yerindeki mü'minin acı ve ıstırabı bizi ilgilendirir ve rahatsız eder.

Mü'minler fert ve cemiyet olarak acılardan, ıstıraplardan ve hastalıklardan kurtulmak için, İslâm'ın sunduğu reçetelere bağlı kalmalıdırlar.

Sevgi, merhamet, şefkat ve yardımlaşma iyi mü'min olmanın ve Allah'ın kul olarak yarattığı insana saygının birer simgesi ve önemli göstergeleridir. Bütün insanlara karşı anlayışlı ve tüm yaratılmışlara karşı merhametli olmak, İslâm'ın insanı ulaştırmak istediği kemâlin esasıdır. Bu ise, önce mü'minlerin kendi aralarında başlar, sonra insanlığı ve bütün yaratılmışları içine alır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler sevgi, merhamet, şefkat ve yardımlaşmada bir vücut gibi olmalıdırlar.

2. İnananlar, birbirlerinin sevinç ve kederine ortak olmak zorundadırlar.

3. İslâm toplumu bir vücut gibidir; bir uzvun hastalığının bütün vücudu rahatsız etmesi gibi, bir müslümanın başına gelen belâ ve musibetleri, bütün müslümanlar kendilerine dert edinmelidir.

227- ??? ???? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ? ?????????? ????????? ???? ??????? ? ???? ?????????? : ????? ??? ?????? ???? ???????? ?? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «??? ?? ??????? ?? ????????» ????? ???? .

227. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ali *radıyallahu anh*'in oğlu Hasan'ı öpmüştü. O sırada Akra İbni Hâbis de Peygamberimiz'in yanında bulunuyordu. Akra:

Benim on tane çocuğum var, onlardan hiç birini öpmedim, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona hayretle bakıp:

"Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz" buyurdular.

Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 145;Tirmizî, Birr 12

Açıklamalar

Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Peygamberimiz'in sevgili kızı Fâtımâ'nın çocuğu, yani Efendimiz'in torunu idi. Peygamberimiz, kendi torunlarına ve genelde bütün çocuklara karşı sevgi, şefkat ve merhamet hisleriyle doluydu. Onları çok sever, öper, okşar ve bütün ashâbına, ümmetine de çocukları sevmeyi, onlara şefkat ve marhametle muamele etmeyi tavsiye ederdi. Çocukları öpmek ve okşamak, sevginin, şefkatin ve merhametin en belirgin alâmetlerinden sayılır. Efendimiz, bu davranışı hiç ihmal etmez, ashabına da göstererek, en güzel örneği sergilerdi. O sıralarda, Arap toplumu bu üstün insânî vasıflardan çoğunlukla mahrum bulunmaktaydı. Peygamberimiz, onları bu yönde eğitmeyi ve kendilerine bu seçkin insânî değerleri kazandırmayı hedeflemişti. Nitekim, onlardan bazıları, Rasûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu davranışlarını hazmedemeyerek, duygu ve düşüncelerini açığa vurmaktaydı. Akra İbni Hâbis'in buradaki tepkisi, örneklerinden sadece biridir. Onun bu davranışı, katı kalpli oluşun, şefkat ve merhametten yoksun bulunuşun bir göstergesi kabul edilir. Çünkü bir insanın, sevgi, şefkat ve merhametli oluşunun en belirgin şekilde görülebileceği alan, yakın aile çevresidir. On çocuğa sahip olduğu halde, onlardan hiçbirini bir kere bile öpmediğini söyleyen kimsenin durumu apaçık ortadadır. Bu tavra karşı, Peygamber Efendimiz, merhamet etmeyene merhamet edilmeyeceğini söyleyerek, dünyada başkalarına karşı sevgi, şefkat ve acıma hissi taşımayanlara, âhirette de Allah'ın acımayacağını bildirmişler ve üstün insânî değerlere sahip olunması gereğini bu sözleriyle sistemleştirmişlerdir. Bu gerçek Kur'ân-ı Kerîm'de de şöyle ifade edilir:

"İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir?" [Rahmân sûresi (55), 60].

İmam Nevevî, kişinin küçük çocuğunun yanağını ve öpülmesi meşru olan yerlerini öpmesinin vâcip olduğunu söyler. Erkek olsun kız olsun, şefkat, merhamet, sevgi ve lütufla çocuğu öpmenin sünnete uygun bir davranış olduğunu, şehvetle öpmenin ise kesinlikle haram sayıldığını belirtir. Dost ve arkadaşların çocuklarıyla, diğer küçükleri öpmek de aynı hükme tabidir.

Hadis 895 numara ile de gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük çocukları öpmek, sevgi, şefkat ve merhametin gereğidir.
2. Şefkat ve merhametten mahrum olanlar, bunlardan hasıl olan sevaptan da mahrum kalırlar.
3. Dünyada insanlara merhamet etmeyenlere, Allah da kıyamet gününde merhamet etmez.

228- ??? ?????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ???? ??? ?????????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? : ??????????? ??????????? ? ???? : « ?????? » ????? : ???????? ??????? ?? ????????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ???? ????? ?????? ????? ???? ?????????? ??????????» ????? ???? .

228. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Çölde yaşayan bedevîlerden bir grup Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna geldiler ve:

- Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sordular. Peygamberimiz:

– **"Evet"** buyurdu. Onlar:

- Fakat biz, Allah'a yemin ederiz ki, onları öpmüyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **"Allah sizin kalblerinizden merhamet duygusunu çıkarıp almışsa, ben ne yapabilirim ki!"** buyurdu. Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 164. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 3

Açıklamalar

Çölde yaşayan ve medenî davranışlardan uzak olan, katı kalpli, kaba tavırlı kimselere **a'râbî** veya çöle mensup kişi anlamında **bedevî** denilir. Bunlar zamanla Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna gelerek müslüman olmuşlar ve İslâm'ın getirdiği üstün değerleri benimseyerek medenî bir hayata kavuşmuşlardır. Ancak bu değişim ve gelişimin herkeste bir anda olduğu düşünülemez. Çünkü insanın alışık olduğu âdetlerden, edindiği huylardan ve ahlâk haline getirdiği davranışlardan bir anda vazgeçmesi mümkün olmayabilir.

Peygamber Efendimiz'in yanına gelen bir grup bedevî, müslümanların küçük çocuklarını öptüklerini ve sevip okşadıklarını görünce, buna şaşarak:

Yoksa siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sormaktan kendilerini alamamışlardır. Bu soruyu soranın Uyeyne İbni Hısn veya Akra İbni Hâbis olduğuna işaret eden rivayetler vardır. Onlar, kendilerinin bunu hiçbir şekilde yapmadıklarını, yemin ederek belirtmişlerdir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise, bu davranışın, Allah'ın insanın kalbine, gönlüne koyduğu merhamet hissinin bir tezâhürü, belirtisi olduğunu onlara hatırlatmış, bunun aksini düşünüp yapanların kalbinden Allah'ın bu duyguyu çıkarıp almış olduğunu söylemiştir. Allah'ın aldığını kulların verme yetkisi ve gücünün olmadığını, peygamber de olsa bir beşerin buna muktedir olamayacağı gerçeğini kendilerine bildirmiştir. Bunun gerçekleşmesi için, insanın Allah'a yönelmesi, rahmet ve şefkat duygusuna sahip olmaya niyetlenmesi, buna uygun davranışlar sergilemesi gerekir. Peygamberimiz onlara bu hususları hatırlatmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük çocukları öpmek, şefkat ve merhametin alâmetidir.
2. Bedevîler, katı kalpli, kaba saba kimseler olup bu nitelikleri sebebiyle hoş karşılanmazlar.

3. Merhamet duygusu, Allah Teâlâ'nın seçkin kullarına nasip ettiği bir fazilettir.

4. Allah'ın vermediği bir şeyi, kulların vermesi söz konusu olmaz.

229- ??? ???? ?? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?? ?????? ??????? ?? ???????? ?????? » ????? ???? .

229. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh'*den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlara merhamet göstermeyen kimseye Allah da merhamet etmez."

Buhârî, Edeb 18, Tevhîd 2; Müslim, Fezâil 66. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 16, Zühd 48

Açıklamalar

Bu hadis, öncekilerden daha şümullü olup, bütün insan cinsini içine alır. Yani, mü'min olsun, kâfir olsun bütün insanlara karşı adil olmak ve merhamet hissi içinde davranmak, dinimizin temel prensipleri arasında yer alır. Çünkü **insan, Allah Teâlâ'nın en mükemmel ve en üstün yarattığı varlıktır. Allah'a iman etmekle yücelir, küfürde kalmakla kıymetini kaybeder.** Ama yine de insanca muamele görmesi gerekir. İşte bu insanca muamele, müslümanda var olan merhamet ve şefkat duygusuyla sağlanır. **Müslüman, hiç kimseye karşı kin, nefret ve düşmanlık duygularıyla dolu olmaz. Herkese karşı adâletle muamele eder ve haksızlıktan uzak durur.** Onu bu davranışa sevkeden imanı ve bu imanın kendisine kazandırdığı değerlerdir. İslâm'ın evrensel mesajını, insanlığa ulaştırırken en başta gelen vasfımız bu üstün değerlere sahip oluşumuzdur. Rahmet veya merhamet kelimesinin ifade ettiği mâna, bütün canlıları kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Bunun gereğini yerine getirmeyerek, insanlara merhametli davranmayanlara, Allah da kıyamet gününde, merhamete en çok ihtiyaç duyulan günde merhamet etmeyecektir. O halde, bu hadis bizi âlemşümul bir merhamete teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara merhametli davranmak, müslümanlığın temel prensiplerindendir.

2. Allah, müslümanları merhametli olmaya teşvik eder.

3. Dünyada, insanlara merhametli davranmayanlara, Allah da kıyamet gününde merhamet etmeyecektir.

230- ??? ???? ??????? ??? ?????? ??? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ??? ????????? ???????? ??????????? ? ??????? ??????? ????????? ????????? ??????????? . ?????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ?? ????? » ????? ???? .

??? ?????? : « ???? ????????? » .

230. Ebû Hüreyre radıyallahu *anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, insanlara namaz kıldırdığı zaman, hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın." Buhârî, İlim 28, Ezân 62; Müslim, Salât 183-186. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 61; Nesâî, İmâmet 35; İbni Mâce, İkâme 48, 49

Açıklamalar

Dinimiz, cemaate büyük bir önem verir. **Allah'ın yardımı cemaatedir ve cemaat rahmettir.** Müslümanlar cemaat hazzını, günde beş vakit namazda tadarlar. Cuma ve bayram namazları ise daha büyük cemaatlerin vesilesidir. Bu sebeple cemaat teşvik edilmiş ve cemaatleşmeyi önleyecek davranışlardan kaçınılması istenmiştir. Bu hadîs-i şerifte bunun bir örneğini görmekteyiz. **Cemaate imam olan kişi, arkasında saf tutan her türlü insanı düşünmek zorundadır.** O halde, anlayışlı olması ve dilediğince hareket etme yerine, başkalarının halini gözeterek namaz kıldırması gerekir. İmamın bu yönde yapacağı ilk iş, namazı kısa tutmasıdır. Yani uzun sûreler okumaması, kıyâmı, rükûu ve secdeyi çok uzun tutmamasıdır. Çünkü cemaatte bulunan zayıflar, hastalar ve yaşlılar buna tahammül edemezler.

Neticede, cemaate gelmekten vazgeçer, hem cemaatin azalmasına, hem de cemaat sevabı kazanmaktan mahrum kalmalarına sebep olunur. Bu ise bir fazilet sayılmaz. Ayrıca bir takım fitnelerin çıkmasına vesile teşkil edebilir.

Namazın uzun veya kısa tutulması yönünde görüş belirten âlimlerimiz, bunun izâfî bir konu olduğunu, bir kısım insanların uzun bulduğunu başkalarının kısa bulabileceğini veya aksinin düşünülebileceğini belirtmişlerdir. Ancak rükû ve secdelerdeki tesbîhât, yani rükuda **"sübhâne rabbiye'l-azîm"** ve secdede **"sübhâne rabbiye'l-a'lâ"** demeyi üçten fazla yapmamayı tavsiye etmişlerdir. Kıyamda, Fâtiha sûresinden sonra zammı sûre okuma hususunda ise, Hz. Peygamber'in Osman İbni Ebi'l-Âs'a yaptığı tavsiyeyi,*"Sen kavminin imamısın. Onların en zayıf olanlarına uy"* (Ebû Dâvûd, Salât 40) sözünü esas almayı benimsemişlerdir. Bu durumda imam olanlar, cemaatin durumuna göre hareket edecek, fakat umûmî bir prensip olarak namazı hafiften almayı, yani uzun tutmamayı yeğleyeceklerdir. İşte bütün bunlar, insanlara karşı bir rahmet ve şefkat eseri olarak bizzat Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından sistemleştirilmiştir.

Tek başına, kendi kendine namaz kılan kimse ise dilediği kadar uzatmakta serbesttir. Nitekim Peygamber Efendimiz de evinde tek başına kıldığı nâfile namazları dilediğince uzun tutmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kıldırmak üzere cemaate imam olan kimse namazı hafif kıldırmalı, uzatmamalıdır.

2. Tek başına namaz kılan, dilediği kadar uzatabilir.

3. Namazı uzun kıldıran imamın uyarılması câizdir.

4. İslâm cemaat dinidir. Cemaati önleyici davranışlardan sakınmak gerekir.

5. İslâm'ın rahmet ve şefkat dini oluşunu ibadetlerimize de yansıtmalıyız.

231- ??? ????? ??? ?????? ???? ??????? : ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????

?????? ????????? ? ????? ?????? ???? ??????? ???? ? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ?????????? » ????? ???? .

231. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir işi yapmayı çok istediği halde, onu ahali de yapmaya kalkar da üzerlerine farz kılınır diye korktuğu için, yapmaktan vazgeçerdi.

Buhârî, Teheccüd 5; Müslim, Müsâfirîn 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu‘ 12

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in yapmak isteyip de yapmadığı bir iş, farzlar dışında kalan nâfile ibadetlerle ilgilidir. Nitekim bunu Hz. Âişe annemizin sözünden açıkça anlamaktayız. Peygamber Efendimiz'in yaptığı pek çok nâfile ibadetler vardı. Bunların bazısını hemen hiç ihmâl etmeden sürekli işler, bazılarını ise daha seyrek yapardı. Çünkü sahâbîler, Peygamberimiz'in bir amel işlediğini gördüklerinde onu takip ediyor, aynısını yapıyorlardı. Bu sebeple Peygamberimiz, arzu ettiği halde bir takım nâfile işleri ashâbını ve ümmetini düşünerek, onlara olan merhameti ve şefkatinden dolayı terkederdi. Bunun bir başka sebebi, sahâbîlerin onu vazgeçilmez bir iş görmeleri, Peygamberimizin de onların üzerlerine farz kılınmasından korkmasıydı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, ümmetine dini zorlaştırmayı değil, kolaylaştırmayı esas almıştır.
2. Peygamber Efendimiz, farz ibadetler dışındaki nâfilelere hiç ara vermeksizin devam etmemişlerdir.
3. Rasûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, ümmetin dinde haddi aşmasına müsaade etmemiş, bunu önleyecek tarzda hareket etmişlerdir.

232- ??????? ??? ?????? ???? ?????? : ????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ??????? ????? ? ??????: ??????? ??????? ? ??? : « ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ????????? » ????? ???? ??????? : ?????? ???? ??????? ???? ?????? ???????? .

232. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerine acıdığı için, sahâbenin iftar etmeksizin peşpeşe oruç tutmalarını yasakladı. Onlar:

- Fakat sen bunu yapıyorsun, dediklerinde:

– **"Ben sizin durumunuzda değilim. Ben, Rabbim beni yedirmiş ve içirmiş vaziyette geceliyorum"** buyurdular. Buhârî, Savm 20, 48; Müslim, Sıyâm 55, 61

Açıklamalar

Hadiste geçen **"visâl",** iftar ve sahur yemeden peşpeşe bir kaç gün oruç tutmaktır. Bu şekilde oruç tutmak bir meşakkattir. Açlık ve susuzluk bu meşakkatin sebebidir. Oysa **ibadetler insanı bıkıp usandıracak şekilde bir meşakkate sebep teşkil etmezler.** Bu derece meşakkat kişinin bedeni yönden zayıflamasına, güçsüz ve kuvvetsiz kalmasına, bunun neticesinde ibadetlerini lâyıkıyla yapamamasına vesile olur. İşte bu câiz görülmemiştir. Bundan dolayı âlimlerimiz **"visâl"**in nehyinin tenzihen mi yoksa tahrimen mi mekruh olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî ile fukahadan bir çoğuna göre visâl orucu her ne suretle olursa olsun mekruhtur. Onlara göre hiç kimsenin visal yapması câiz olmaz.

Sahâbenin, kendisinin visâl yaptığı yönündeki sözlerine, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:* **"Ben sizin durumunuzda değilim"** buyurarak cevap vermiş, kendi halinin onlarınkine benzemediğini, bunun sebebinin de Rabbi tarafından yedirilip, içirilmek olduğunu belirtmiştir. Bu durumda ümmetinden hiç kimse ona kıyas edilemez. Çünkü bu, Allah Resûlü'ne has bir fiildir.

Bu hadis 1768-1769 numaralarda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Visâl, yani iftar ve sahur yapmaksızın peşpeşe oruç tutmak câiz değildir.
2. Hz. Peygamber'in bazı fiilleri sadece kendine has olup, bu gibi durumlarda ümmetin onu takibi ve taklidi câiz olmaz.
3. İnsanı güç ve kuvvetten düşürerek çalışmasına ve ibadetlerini yapmasına engel olacak tarzda davranışlar içine girmek dindarlık ve takvâdan sayılmaz.

233- ??? ???? ???????? ????????? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ???????? ????? ????????? ? ????????? ???? ???????? ????? ? ????????? ??????? ????????? ? ??????????? ??? ?????? ?????????? ???? ??????? ????? ??????? » ???? ??????? .

233. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben, uzatmayı arzu ederek, namaza dururum da, bir çocuğun ağlamasını işitir, onun annesine güçlük çıkarıp üzmekten hoşlanmadığım için, namazı kısa keserim."

Buhârî, Ezân 61, 163. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 123; İbni Mâce, İkâme 49

Açıklamalar

Kulu Allah'a en çok yaklaştıran ibadet namazdır. Peygamber Efendimiz namazın mü'minin miracı olduğunu söyler. Namazı uzun tutmak istemesinin

sebebi, Allah'ın huzurunda daha çok bulunmak isteyişindendir. Nitekim, tek başına kıldığı nâfile namazlarda, kıyâmı, rükû ve secdeyi çok uzun tuttuğunu, Efendimiz'in mü'minlerin anneleri olan hanımları bize haber vermiştir.

Burada anılan namaz, cemaate imam olup kıldırdığı farz namazlardır. Hadisten anlaşılacağı gibi, farzların cemaatle kılınmasına sahâbe hanımları da iştirak ediyor, hatta beraberlerinde çocuklarını da getirdikleri oluyordu. Cemaatin arka saflarında yer alan kadınlardan birinin çocuğunun ağlaması, Peygamber Efendimiz'in namazı kısa tutmasına sebep olmaktaydı. Bu durum, Efendimiz'in ashâbına karşı ne derece merhamet ve şefkat hisleriyle dolu olduğunu, kadınları ve çocukları ne kadar koruyup gözettiğini gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaate namaz kıldıran kimse, onların durumunu dikkate alarak namaz kıldırmalıdır.

2. Cemaatle kılınan farz namazlara kadınlar da iştirak ederler.

3. Peygamber Efendimiz, ashabın yaşlılarına, kadınlara ve küçük çocuklara karşı merhamet ve şefkatli idi. Bunun tezahürünü namazlarda bile gösterirdi.

234- ??? ???????? ?? ??? ?????? ??? ?????? ??? ???: ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????:«??? ?????? ?????? ???????? ?????? ??? ????? ?????? ???? ???????????? ??????? ???? ????????? ???????? ? ????????? ??? ?????????? ???? ????????? ???????? ???????? ? ????? ???????? ????? ??????? ?? ????? ???????? » ???? ???? .

234. Cündüb İbni Abdullah *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sabah namazını kılan kimse Allah'ın himâyesindedir. Allah, bizzat himâyesinde olan bir konuda sizi sorguya çekmesin. Allah, himâyesindeki bir konudan sorguya çektiği kimseyi cezalandırır, sonra da onu yüzüstü cehenneme atar."

Müslim, Mesâcid 262. Ayrıca bk, Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbn Mâce, Fiten 6

Cündüb İbni Abdullah

Cündüb İbni Abdullah İbni Süfyan el-Becelî, sahâbe-i kirâmdandır. Ebû Abdullah diye künyelenir. Önce Kûfe'de yerleşen Cündüb, daha sonra Basra'ya taşındı. Kendisinden Basra'lı ve Kûfe'li raviler hadis naklettiler. Hasan el-Basrî, Muhammed İbni Sîrin, Enes İbni Sîrin, Ebu's-Sevvâr, Bekr İbni Abdullah, Ebû İmrân, Abdulmelik İbni Umeyr, Esved İbni Kays, Cündüb'ün ravilerindendir.

Cündüb İbni Abdullah, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 48 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden 12 tanesini Buhârî ve Müslim kitaplarında müştereken nakletmişlerdir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste sabah namazının zikredilmesinin sebebi, bu vakitte kalkmanın güçlüğü ve güneş doğmadan uyanmış olmanın faziletinden dolayıdır. Hadisin bir başka rivayetinde "cemaatle kılma" kaydı da bulunmaktadır ki, sevabı çok ve fazileti yüksek olan budur. Sabah namazı vakti, insanların ihtiyaçlarını temin için yeryüzüne yayılmaya başlayıp, Allah'tan rızık talep ettikleri bereketli bir zamandır. Bu vakti uyku ile geçirmek, dinimizde hoş karşılanmamıştır. Bu sebeple müslümanlar, sabah erken kalkmaya, çok büyük önem verirler. **Sabah erken kalkmak rızık için olduğu kadar, sağlık ve sıhhat için de önemlidir.** Bir çok hastalığın, özellikle beyin ve sinir sistemi, kalb ve damar hastalıklarının teşekkül etmemesi veya mevcutların artmamasına erken kalkmanın ne derece fayda sağladığını, günümüzde mütahassıs tabibler de ifade ve tavsiye etmektedir.

Allah'ın himâyesinde olmak, O'nun kefâlet ve teminatı, koruması altında olmak anlamına gelir. Bu hem maddi hem manevi bir himâyedir. Çünkü, rızık talebi için erken bir vakitte kalkmış ve aynı şekilde erken bir zamanda Allah'ın emri olan ibadeti cemaatle yerine getirerek, Allah'a dua ve niyâzda bulunmuştur. Böylece Allah'ın rızasına, hoşnutluğuna nâil olmuştur ki, bir mü'min için bundan daha kıymetli bir mertebe olamaz.

Bir himâyeden dolayı, Allah'ın kişiyi sorguya çekmesi ise, böyle bir sorgulamada bulunduracak işler yapması ve Allah'ın hoşnut olmayacağı bir davranış içinde bulunması sebebiyledir. Allah'ın Resûlü bizi bu gibi hallerden sakındırmakta ve O'nun koruması ve güvencesinden mahrum kalmanın sonunun cehennem ateşi olduğunu hatırlatmaktadır. Bu gibi tehditler, bir haramın işlenmesi, Allah'a verilen bir ahitten, bir sözden cayılması sonucu olur. O halde müslümanlar, Allah'la yaptıkları ahitleri yerine getirmelidirler. Müslüman olmak, İslâm'ı kabul etmek, Allah'la ahitleşmek, O'nun emir ve yasaklarına uymak anlamına gelir. Hadis, 390 ve 1051 numaralarla da gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadis, sabah namazını cemaatle kılmaya ve erken uyanmaya teşvik etmektedir.

2. Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet eden mü'min kişi O'nun himâyesi, kefaleti, teminatı ve emniyetine girmiş olur.

3. Ahdini yerine getirmeyen, mü'minliğin gereğini yapmayan ve Allah'a verdiği sözü tutmayan kimse cehennemi hakeder.

235- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ????? ????????? ? ?? ???????? ? ??? ????????? ? ??? ????? ??? ??????? ??????? ????? ??????? ??? ??????? ? ????? ?????? ??? ???????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ???? ?????? ????? ??????????? ? ????? ??? ????????? ??????? ??????? ????? ??????????? » ????? ???? .

235. Abdulah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki

sıkıntılarından birini giderir. Kim bir müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter."
Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38, 60;Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Kur'ân-ı Kerîm:**"Şüphesiz mü'minler birbiri ile kardeştirler"** [Hucurât sûresi (49), 10] buyurur. Hadisimizde de müslümanların kardeş olduğu belirtilmektedir ki, böylece mü'min ve müslim tabirlerinin, bazı âlimlerimiz farklı olduğunu söyleseler de, aynı anlamı ifade ettiğini görmüş oluyoruz. Müslümanların kardeşliği din itibariyledir. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha önceliklidir. Bu kardeşlik, hür, köle, akıl bâliğ ve mümeyyiz olan herkesi içine alır. Bu sebepledir ki, köle olanlar bile sahiplerinin kardeşi sayılırlar. Bu kardeşliğin gereği, mü'minler arasında şefkat ve merhametin, yardımlaşma ve dostluğun her an güçlenerek ve artarak gelişip yaygınlaşması olmalıdır.

Müslümanın, müslüman kardeşine zulmetmemesi bir temenni değil bir emirdir. Çünkü zulüm haramdır. Her haksızlık bir çeşit zulümdür. İslâm devletinin teminatı altında yaşayan zimmîler ve çeşitli din mensupları da aynı hükme tabidir. Esasen İslâm dini, her çeşit zulüm ve haksızlığın, herhangi bir insana yapılmasını caiz görmez. Ancak kendilerine ve başkalarına zulmedenlere karşı alınan tedbirler ve verilen ceza, zulüm ya da haksızlık olarak nitelendirilemez. Şirk ve küfür bir zulümdür. **İslâm, insanların şirkte ve küfürde kalmalarına, şirki ve küfrü meşru göstermelerine, ya da yaymalarına müsamaha ve müsaade etmez.** Böyle davrananlara karşı, Allah'ın emrettiği ve prensiplerini vaz ettiği ölçüler içinde hareket eder. Bunu yaparken adâlet kâideleri dışına çıkmaz.

Burada, özellikle anılan müslümana zulmetmeme ise, onunla olan din kardeşliği hukukuna en iyi şekilde uyma ve hem kanûnî, hem de ahlâkî görevlerini eksiksiz yerine getirme, herhangi bir şekilde haksızlık yapmama emrinden ibarettir.

Müslüman, din kardeşini düşmana teslim etmez, onu terketmez, tehlikeye atmaz. Hadis şârihi **İbni Battal, mazluma yardım etmenin her müslümanın üzerine farz-ı kifâye olduğunu, devlet başkanına ise bunun farz-ı ayn olduğunu söyler.** Müslüman, güven veren ve kendisine güven duyulan kimsedir. Şahsî menfaati veya nefsânî istek ve arzuları için din kardeşini feda etmesi, onun aleyhine olacak davranışlar içine girmesi câiz olmaz. Çünkü *"Müslüman, elinden ve dilinden diğer müslümanların zarar görmediği kimsedir"* (Buhârî, Îmân 4,5). *"Kendi nefsi için arzu ettiği bir şeyi, din kardeşi için de arzu etmeyen kimse gerçek mü'min olamaz"* (Buhârî, Îmân 7).

Müslümanlar, birbirlerinin ihtiyaçlarını gidermede de kardeşliklerinin gereğini yerine getirirler. Çünkü insanlar birbirine muhtaçtırlar. Bu ihtiyaçlar, mutlaka maddî alanda olmayabilir. Manevî yardımlaşma da en az maddî olan kadar kıymeti hâizdir.

Bir müslümanın ihtiyacını gideren kimsenin ihtiyaçlarını da Allah'ın gidereceğinin va'd edilmesi, bu davranışın ne kadar faziletli bir iş olduğunu anlamamıza yeterli delil teşkil eder. Peygamber Efendimiz, *"Kul, kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da kuluna yardım eder"* (Müslim, Zikr 37-38) buyururlar.

İnsan, hayatında küçük veya büyük çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilir. İnsanı üzen, hüzünlendiren her şey bir sıkıntıdır. Sıkıntıları gidermede de müslümanlar birbirlerinin yardımcılarıdırlar. Tıpkı ihtiyaçları gidermede olduğu gibi, bu konuda da Allah'ın mükâfâtına nâil olurlar. Bu mükâfât, Allah'dan başka hiçbir dost ve yardımcının olmayacağı kıyamet gününde O'nun yardımını hak etmiş olmaktır. İnanan insan için bundan büyük bir saâdet düşünülemez. Çünkü o günde herkesin Allah'ın sonsuz merhametine ihtiyacı olacaktır. Dünyada hayırlı ameller işleyenler, karşılığını kıyamet gününde mutlaka göreceklerdir.

Bir müslümanın ayıbını ve kusurunu örtmek, ihtiyaç içinde ise bedenini örtmek, yani onu giydirmek, Allah katında büyük savaplardandır. Müslümanın bir suçunu veya hatasını örtbas etmek, ona usulüne uygun tarzda, mümkün olduğunca gizlice nasihatta bulunmaya, kendisini ikaz etmeye mani değildir. Zaten bu hüküm açıktan ve herkesin arasında suç işlemeyenlerle alâkalıdır. Günahı ve suçu alenî yapanlar, fâsık ve fâcirler bu hükmün dışında kalır. Çünkü böylelerin suçunu ve günahını söylemek, haram olan gıybet cinsinden sayılmaz. İmam Nevevî, kusurlarının örtbas edilmesi gerekenlerin, kötülükleriyle meşhur olmayan iyi hal sahipleri olduğunu söyler. Fâsık ve fâcir olanların ise, kötülüklerinden korkulmazsa, ulu'l-emre, İslâm devletinin yöneticilerine şikayet edilmesinin müstehap olduğunu söyler. Böylelerinin suçunu örtbas etmek, onları daha çok cesaretlendirir ve kötülüklerini artırmaya sebep olur. Bu hükümler, olup bitmiş bir suçla ilgilidir. İşlenmekte olan bir suçu gören kimsenin, eğer gücü yetiyorsa ona engel olması vâciptir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar birbirinin din kardeşidirler.

2. Zulüm, her çeşit haksızlık haramdır.

3. Müslüman, müslüman kardeşini düşmana terketmemek, tehlikeye atmamakla yükümlüdür.

4. Müslümanların, birbirlerinin ihtiyacını görmesi, sıkıntılarını gidermesi ve kusurlarını, ayıplarını örtmesi kardeşlik görevidir. Böyle yapanlar, Allah katında mükâfatlandırılır.

236- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????? ????? ????????? ?? ??????? ??? ????????? ??? ????????? ? ????? ?????????? ????? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????? ? ??????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ??????» ???? ????????? ???? : ???? ??? .

236. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona hiyânet etmez, yalan söylemez ve yardımı terketmez. Her müslümanın, diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır. Takvâ buradadır. Bir kimseye şer olarak müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi yeter." Tirmizî, Birr 18

Acıklamalar

Bu hadis, muhteva olarak, bir önceki hadisin benzeridir. Ancak burada, önceki hadiste anılan kardeş olmanın gerektirdiği niteliklere bazı ilâveler vardır.

Hâinlik, eminliğin zaddıdır. Hıyanet, emanete aykırı olan her türlü haksızlığın ve güven hissi vermemenin adıdır. Oysa müslüman, emanete hıyanet etmeyen kimsedir. Çünkü emanete hıyanet, münafıklık alâmetlerindendir. Müslüman, münafığa ait bir vasfı üzerinde taşımamalı ve bu

sebeple saygınlığını yitirmemelidir. **Kâfir ve münafıkların saygı duyulacak bir vasfı yoktur.** Onlar, bazı söz ve işlerinde doğru ve haklı olabilirler, ancak bunun Allah katında bir sevabı ve mükâfatı olacağı düşünülemez. Çünkü onların bu halleri, bir ibadet, Allah'a yakınlık, sevap ve uhrevî mükâfat inancına dayanmaz. Sadece dünyalık menfaatlerine yöneliktir. Allah da, kendilerine dünyalık rızıklarını ihsân etmektedir.

Yalan, İslâm dininin kesinlikle yasakladığı kötü hasletlerden biridir. Dinimiz, doğruluğa büyük bir önem verir ve doğruları yüceltir. **Yalan ve yalancılık, inanmayanların ve münafıkların vasfıdır.** Kur'an'ın bir çok âyeti ile Peygamber Efendimiz'in bir çok hadislerinde doğruluğun ve doğruların fazileti, yalancılığın ve yalancıların ise bayağılığından bahsedilir. Bunları, bizi doğruluğa teşvik, yalandan sakındırma gayesi taşıyan tâlimatlar olarak kabul etmemiz gerekir.

Müslümanın müslümanı terketmesi, ondan ayrılması ve din kardeşine yardımcı olmaması, şiddetle haram kılınmıştır. Bir müslüman, mazluma yardımı, zâlimin zulmüne engel olmayı terkedemez. Çünkü bu davranışlar, her müslüman için gücünün yettiği kadarıyla yerine getirilmesi gereken bir vecibedir. Allah Teâlâ "**İyilik ve takvâda yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın"** [Mâide sûresi (5), 2] buyurur. İyilik olarak tercüme ettiğimiz **"birr"** ile **"takvâ"**nın ne kadar muhtevalı terimler olduğunu ve neleri kapsadığını daha önce yeterince açıklamıştık. Günah ve düşmanlık birer zulümdür. Kişi günah işlemekle kendine zulmetmiş olur, düşmanlık ise dostluğu ortadan kaldırır.

İslâm, insanların can ve mal güvenliğini, ırz ve namusunun korunmasını garanti altına alır. Bu garantiler öncelikle müslümanların kendi aralarında sağlanır. Fakat netice itibariyle bütün insanlar için bu hakların kudsiyeti kabul edilir. İslâm, bunlara ilâveten insanların inanç hürriyetini ve akıllarını korumayı da esas alır. Bu sebeple, **canı, malı, ırzı ve namusu, dini ve aklı korumak ve bunlar uğrunda savaşmak gerekebilir. Bunlar uğrunda ölenler de şehit sayılır.** Çünkü bunların her biri fertler için vazgeçilmez temel haklardır.

Hadiste ırz, mal ve candan bahsedilmesinin sebebi, bu üçünün esas olması, diğerlerinin bunlardan sonra gelmesidir. Çünkü ırz, mal ve cana tecavüzün haramlığı Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabittir.

Başkalarını hakir görmek, küçümsemek, müslümana yakışmayan kötü huylardan biridir. Bunun sebebi ise kibirdir. Kibir, dinimizde büyük günahlardan sayılır. Peygamber Efendimiz *"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez"* (Müslim, İman 149) buyurur. Çünkü *"Kibir hakkı inkâr ve insanların onurunu kırmaktır"* (Müslim, İman 147).

İnsanları küçük gören ve onurlarını kıran bir kimsenin onlara ulaştırabileceği bir tebliğ ve çağrı yoktur. Çünkü **başkasını küçümseyen kimse kendi saygınlığını yitirir. Saygınlığı olmayanlar ise tebliğ ve çağrı insanı olamaz.** Başkalarına değer vermeyene, değer verilmez. **Dini tebliğ vazifesi yapanların üstün insânî niteliklere sahip olmaları gerekir.** Tebliğci niteliği olmayan, insanlarla ilişkileri düzensiz kimselerin çoğaldığı bir toplumda kardeşlik ve dostluklar azalır, yardımlaşma duygusu zayıflar, mukaddes sayılan mefhumlar ortadan kalkmaya başlar ve takvâ sahiplerine rastlamak neredeyse mümkün olmaz. Çünkü bütün iyilikler ve güzellikler, iyilerin hakim olduğu veya çoğunlukta bulunduğu bir toplumda gelişip, yaygınlaşır. Kötülüklerin ve kötülerin çoğunlukta olduğu toplumlarda ise, iyiyi ve iyiliği bulmak nâdirattandır. İslâm'ın yegâne hedefi, yeryüzünde iyilikleri yaygınlaştırmak, kötülükleri ortadan kaldırmak, bu tamamen mümkün olmasa bile asgariye indirmektir.

Bu hadisin benzer bir rivayeti 246 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar birbirlerinin din kardeşidir.
2. Müslümanın müslümana yardımı terketmesi caiz değildir.
3. Müslümanın canı, malı ve ırzı başka müslümana haramdır, bunlara tecavüz yasaklanmıştır.
4. Takvânın yeri kalbdir. Belirtileri ise, işlediğimiz fiillerdir.
5. Müslümanı hakir görmek, küçümsemek, büyük günahlardandır.

237- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ??? ???????? ??? ?????????? ??? ????????? ??? ????? ????????? ????? ????? ????? ? ???????? ?????? ?????? ????????. ?????????? ????? ?????????? ?? ???????? ??? ?????????? ??? ?????????? . ?????????? ??????? ???????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? . ????? ?????????? ????? ?????????? ????? ????? ??????? ????????? » ???? ???? .

« ???????? » ???? ?????? ??? ????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ??????? ? ??? ??????? ??? ??? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ??????? ? ????? ????? . « ??????????? » : ???? ?????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ????? ?????? ??????????

237. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları, böylelikle kardeş olunuz. Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. –Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki– Takvâ buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her müslümanın kanı, malı ve ırzı, başka müslümana haramdır." Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 57; Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5 (Müslim rivayeti dışındakiler, Enes İbni Mâlik'ten gelmiştir)

Açıklamalar

Hz. Peygamber, iyi müslüman olmayı, din kardeşliğini ve dostluğu engelleyen davranışlardan, kötü hasletlerden bazısını bu hadislerinde açıklamıştır. Bundan önceki iki hadiste de bunlardan bir kısmını görmüştük.

Haset, başkasının sahip olduğu bir nimeti, mevki ve makamı, üstün sayılan bir vasfı çekemeyerek, onun din kardeşinden alınmasını ve yok olmasını istemektir. Biz, haseti dilimizde kıskanmak ve çekememek diye ifade ederiz. **Haset, İslâm ahlâk ve âdâbında kötü ve çirkin huyların**

başında gelir. Hasetin zıddı ve övgüye lâyık olan davranış ise gıbta, imrenmedir. **Gıbta, kişinin, bir başkasının sahip olduğu iyilik ve güzelliklere, nimet ve faziletlere kendisinin de sahip olmasını arzu etmesidir.** Fakat bunda başkasında bulunanın yok olmasını veya bulunmamasını istemek söz konusu değildir.

Haset, dinimizde haram kılınmış olan kötü hasletlerden biridir. Kitap ve Sünnet'te bu hususa işaret eden pek çok nas vardır. **Hasedin haram kılınması ve kötü karşılanmasının sebebi, hasetçinin itirazının ve muhalefetinin gerçekte Allah'a karşı olmasındandır.** Çünkü insana her türlü nimeti, mevki ve makamı, üstünlüğü ve hayrı veren Allah'tır. O halde bir kimsenin sahip olduğu nimetlere karşı haset etmek, kıskançlık beslemek, Allah'ın iradesine müdahale anlamına gelir. Bunun zararı da hasetçiden başkasına değildir. Peygamber Efendimiz, imanla hasetin kulun kalbinde bir arada bulunamayacağını söylemiştir (Nesâi, Cihad 8). Buna göre haset, gerçek müminlerin vasfı olamaz. Kalb böyle bir manevi hastalıkla, kirlilikle malûl olunca başka iyiliklerin ve hayırlı amellerin de kıymeti ve sevabı noksanlaşır veya yok olur. Nitekim Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz, ateşin odunu yakıp bitirmesi gibi haset de iyilikleri yer bitirir" (Ebû Dâvûd, Edeb 44; İbni Mâce, Zühd 22).

Alış-veriş ve ticârî hayat, her birimizin az veya çok içinde bulunmak zorunda olduğumuz bir muameledir. Çünkü insan tek başına bütün ihtiyaçlarını kendisi üretemez. Bir insanın ihtiyaç duyduğu eşya pek çok kişi tarafından üretilip satışa arzedilir. Bunun neticesinde çarşı ve pazarlar oluşmuştur. İslâm dini, her konuda olduğu gibi, alış-veriş ve ticaret konusunda da insanların hayrına olan düzenlemeler yapmıştır. **Peygamber Efendimiz, müşteri kızıştırmayı, alınmayacak bir malın fiyatını artırıp piyasayı yükseltmeyi ve insanlara böylece zarar verilmesini yasaklamıştır.** Müşteri kızıştırma o malı alacağı veya ihtiyacı olduğu için değil, satıcı lehinde ve alıcı aleyhinde olmak üzere, bir malın fiyatını artırma girişimidir. Bu ise bir hilekârlık ve aldatmacadır. **Ticarette hile yapmak ve aldatmak ise haram kılınmıştır.** Peygamberimiz hile yapanın cehennemde olduğunu söyler (Buhârî, Büyu' 60). Bir başka hadislerinde *"Aldatan bizden değildir"* buyurur (Müslim, Îmân 164; Ebû Dâvûd, Büyû' 50; Tirmizî, Büyû' 72). Bunlar, ticarette uyulması gerekli temel ahlâk kurallarıdır.

Buğz kelimesi, sevmeme, biri hakkında gizli ve kalbî düşmanlık hissi besleme, kin ve nefret duyma anlamlarına gelir. Müslümanlar arasında kardeşlik ve dostluğa engel olan, bulunması arzu edilmeyen kötü hasletlerden biri de buğzdur. **Fertleri birbirine karşı sevgisiz, düşmanlık hissi besleyen, kin ve nefret duygularıyla dolu olan bir toplum, iş düzenini kaybedeceği gibi, dışa karşı da güven veremez ve örnek bir tavır sergileyemez.** Oysa İslâm dini, sağlam karakterli ve üstün ahlâk sahibi fertlerden oluşan örnek bir toplum meydana getirmeyi hedefler. Sevgisizlik, kin ve nefret, hem kişilik sahibi fertlerin yetişmesini, hem de hedeflenen topluma ulaşmayı engelleyen sebeplerin önde gelenlerindendir. Bundan dolayı Allah ve Resûlü tarafından kötü görülmüş, kınanmış ve yasaklanmıştır.

Buğz, şayet Allah rızası için olursa bunda bir sakınca yoktur ve câizdir. Peygamberimiz, Allah için seven ve Allah için buğz edenin imanını kemâle ulaştırmış olacağını söyler (Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Kıyâmet 60). Allah'ın hoşnut olmadığı, haram ve günah sayılan işlere ve bunları yapanlara karşı sevgisiz davranmak ve bunlardan tiksinmek de Allah sevgisinin gereğidir. Şu halde, **insana ihsân edilmiş olan her hissi, her duyguyu iyi ya da kötü yönde kullanma iradesi insanın kendisine bırakılmıştır. Sorumlu kılınışımızın sebebi de budur.** İslâm, insanda mevcut olan his ve duyguları dumura uğratmayı değil, geliştirmeyi ve yerli yerinde kullanmayı bize öğretir ve müntesiplerini bu yönde eğitir.

Peygamber Efendimiz'in bizleri sakındırdığı ve uzak durmamızı emrettiği kötü huylardan biri de, inananların birbirinden yüz çevirmesi, birbirleriyle alâkayı kesmeleridir. Dinimiz, gerek konuşma, gerekse yardımlaşma ve ilgilenme açısından, mü'minlerin birbirlerinden kopmalarını, ayrılmalarını ve birbirlerine uzak durmalarını yasaklamıştır. Bunun aksine, her karşılaşıldığında selâmlaşmayı, çeşitli vesilelerle sık sık görüşmeyi, cemaate devam etmeyi, birbirlerinin halleriyle hallenmeyi de en üstün ve kıymetli davranışlar olarak daima tavsiye etmiştir. **Peygamber Efendimiz dinen geçerli sayılan bir gerekçe bulunmaksızın, üç günden fazla dargın ve küskün durmayı helâl saymamıştır.** Bütün bunların ortaya koyduğu gerçek, gelişigüzel sebeplerle ve geçerliliği savunulamayacak bahanelerle mü'minlerin birbirinden uzak durmalarının câiz olmadığıdır.

Bir kimsenin satışı üzerine, bir başkasının satış yapması helâl olmaz. Müşteri, bir satıcıdan herhangi bir malı satın aldıktan sonra, başka bir satıcının o müşteriye: "Sen bu alış verişten vazgeç, ben sana aynı malı daha ucuz fiyata veririm" veya "ben sana bu maldan daha iyisini aynı fiyata veririm" gibi sözler söylemesi ve alış-verişi bozdurması câiz değildir. Çünkü böyle davranışlar, insanlar arasında anlaşmazlıkların, dedikoduların çıkmasına, dargınlık ve kırgınlıkların doğmasına, kin ve nefret duygularının oluşmasına sebep olur. Bunlar, müslümanların dostluk ve kardeşliklerini, samimiyetlerini, birbirlerine güven duygularını ortadan kaldırır, toplumun fesada uğramasına yol açar. Bu ise haram kılınmıştır. Ancak, satıcı sattığı mal hususunda müşteriyi serbest bırakmış, daha iyisini ve daha ucuzunu bulursan onu al veya oradan al gibi bir tercih hakkı tanımışsa, o takdirde yapılan muamelede bir sakınca olmaz ve câizdir.

Müslümanların birbirleriyle kardeş olmalarının yolu, Allah ve Resûlünün koyduğu prensiplere uymaktır. İşte bunlardan bir kısmı bu hadiste sayılmıştır. İslâm'ın bu yöndeki prensiplerinin hadiste sayılanlardan ibaret olduğunu söylemek doğru olmaz. Fakat sayılanların pratik hayatta ön sıralarda yer alan ve herkesi her an ilgilendirenler olduğunu söyleyebiliriz. İslâm'ı kabul eden ve müslüman olduğunu söyleyen herkes, dini, Allah ve Resûlünün koyduğu temel prensipler ve kendi bütünlüğü içinde idrak etmek zorundadır, parçayı bütünün tamamı olarak görmek mümkün değildir.

Hadisimizin son kısmında geçen prensipleri, bundan önceki iki hadisin açıklamalarında izah etmiştik. Hadisin sondan bir önceki cümlesi 1574 numaralı hadis içinde en son cümlesi ise 1530 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hasetin haramlığı, Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabittir. Başkasına haset eden, gerçekte Allah'a itiraz etmiş sayılır, çünkü haset edilene nimeti veren Allah'tır.
2. Müşteri kızıştırmak, almayacağı ve ihtiyacı olmayan bir malın fiyatını artırmak haram kılınmıştır. Bu davranışta piyasayı yükseltme, aldatma ve hilekârlık, insanlara zulüm vardır.
3. Allah rızası için olmayan buğz, kin, nefret ve dargınlıklar haramdır.
4. Haramlar ve günahların işlenmesine karşı buğz etmek câizdir.
5. Müslümanların birbirlerine yüz çevirmesi, yardımı ve alâkayı kesmesi helâl değildir.
6. Bir satıcının, müşteriye herhangi bir malı sattıktan sonra, başka bir satıcının aynı malı daha ucuz vereceğini veya aynı fiyata daha iyi mal vereceğini söyleyerek alış-verişi bozdurması haramdır.
7. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha önceliklidir.
8. Müslümanın haksızlık yapması, din kardeşine yardımı kesmesi, onu hakir görmesi câiz değildir.
9. Takvâ kalbde bulunan bir duygudur. Zâhirî ameller takvânın birer belirtisi sayılır.

10. Müslümanların kanı, malı ve ırzı başka müslümanlara haramdır. Bunlara tecâvüz karşılık görür ve muhataba müdafaa hakkı doğar.

238- ??? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???????? ????????? ????? ??????? ???????? ??? ??????? ????????? » ????? ???? .

238. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz."

Buhârî, Îmân 7; Müslim, Îmân 71-72. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, Îmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

İman, sevginin, Allah sevgisinin ürünüdür. İnanmak, kendisine inanılanı sevmek demektir. **Bir mü'min için en üstün sevgiye lâyık olan, en yüce olandır. En yüce olan ise, bir olan Allah Teâlâ'dır.** Mü'minlerin diğer bütün sevgileri, Allah sevgisine bağlıdır. Birini seven kimse sevdiğinin arzu ve isteklerini eksiksiz yerine getirir. Böyle olmazsa, sevgisi samimi ve inandırıcı olmaz. Allah'ı seven kimse, Allah'ın emir ve yasaklarına eksiksiz uyar.

Bu hadis, gerçek bir mü'minin bencillikten, dünyalık toplama hırsından ve sadece kendini düşünmekten ne denli uzak, buna karşılık din kardeşleri başta olmak üzere, başka insanlara karşı ne ölçüde diğergam, fedâkâr, yardımsever, şefkat ve merhamet hisleriyle dolu olması gerektiğini ortaya koyucu niteliktedir. Bir insanın kendi öz nefsi için sevdiği ve istediği bir şeyi mü'min kardeşleri için de istemesi, bir sevgi toplumu oluşturmanın temel şartıdır. Bunun bir diğer şartı da müminlerin birbirlerini sevmeleridir.Nitekim Peygamberimiz *"Birbirinizi sevmedikçe gerçek mânada iman etmiş sayılmazsınız"* (Müslim, Îmân 93) buyurarak bu gerçeği perçinlemiştir.Bu hadisi 185 numara ile de açıklamıştık.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisi için arzu ettiğini mü'min kardeşi için de istemeyen kimse gerçek mü'min olamaz.
2. Kişinin din kardeşi için arzu ettiği, iyi ve hayır sayılan şeyler cinsinden olmalıdır.
3. Mü'minin, diğer kardeşlerine karşı şefkat ve merhamet sahibi olması gerekir.
4. Sevgi, imanın ve Allah'a gerçek anlamda kul olmanın temelidir.

239- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? ???????? ???? ??????????» ?????? ??????: ??? ???? ?????? ???????? ????? ????? ????????? ?????????? ???? ????? ???????? ?????? ?????????? ? ???: « ????????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ???? ???????? » ???? ??????? .

239. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Din kardeşin zalim de mazlum da olsa ona yardım et."

Bir adam:

- Ya Resûlallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zâlimse nasıl yardım edeyim, söyler misiniz? dedi. Peygamberimiz:

– **"Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir"** buyurdu. Buhârî, Mezâlim 4; İkrâh 6. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 68

Açıklamalar

Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, zulüm, adâletin zıddıdır. Adâlet bir fazilet, zulüm ise bayağılıktır. Dinimiz, zulmü şiddetle yasaklar. Zulüm, her türlü haksızlığın adıdır. **İnsan olma haysiyetine sahip olan hiç kimse zulmü sevmez, zâlimin destekçisi olmaz.**

Bir insan mü'min olduğu halde zâlim olabilir, zulüm işleyebilir. Nitekim hadîs-i şerif de buna delil teşkil etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"İnananlar ve imanlarına zulüm, haksızlık karıştırmayanlar. İşte güven onlarındır ve doğru yolu bulanlar da onlardır"** [En'âm sûresi(6), 82)7]. Bu âyet nazil olunca sahâbe Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelerek:

- Hangimiz nefsimize zulmetmeyiz ki? dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:

–*"Buradaki zulümden maksat sizin zannettiğiniz değil, Lokman aleyhisselâm'ın oğluna söylediği şu sözde bahsedilenlerdir:* **"Ey oğulcuğum! Allah'a şirk koşma, doğrusu şirk en büyük zulümdür"** [Lukmân sûresi (31), 3]. Burada anılan şirk, zulmün en büyüğüdür. Peygamberimiz âyette kastedilen mânanın bu olduğunu onlara hatırlatmıştır. Fakat bundan alacağımız en önemli ders, sahâbenin bu konuda ne kadar hassas davrandığıdır. Bir başka önemli nokta da zulümle şirk arasındaki bağlantıdır. Her zulümde şirkten bir eser olduğu düşünülebilir. Yahut, şirkten nasıl sakınılması gerekiyorsa, zulümden de öylece sakınılması gerektiği kalblere ve kafalara yerleştirilmek istenilmiştir.

Mazlum, zulme ve haksızlığa uğrayan kimsedir. Mazluma yardım etmek ve ona yapılan haksızlığı ortadan kaldırmaya çalışmak dînî ve vicdânî bir görevdir. **Bütün peygamberler, yeryüzünden zulmü ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir.** Bu yüzden de, gönderildikleri toplumlarda **peygamberlere ilk karşı çıkanlar, onlara eziyet ve işkence yapanlar o toplumun içindeki zâlimler ve baskı grupları olmuştur.** Buna karşılık, **peygamberlere ilk inanan ve onun yanında yer alanlar ise mazlumlardır.** Her defasında gâlip gelenler de haktan yana tavır koyup zulme başkaldıranlar olmuştur. Çünkü zulüm pâyidâr olmaz. Allah'ın yardımı zâlimlere değil, daima mazlumlaradır. "Zâlimin zulmü varsa, mazlûmun da Allah'ı var" atasözü bu değişmez gerçeğin evrensel ifadesidir.

Sahâbe-i kirâm, mazluma yardımı anlamış, ama zâlime nasıl yardım olunacağını Resûlullah'a sorma ihtiyacı duymuştur. Çünkü ilk akla gelen, zâlime yardımın da zulüm olduğudur. İşte bu isabetli soru ve Allah Resûlünün cevabı sayesinde biz de konuyu anlamış bulunuyoruz. Buna göre zâlimin zulüm yapmasına engel olmak ona bir yardımdır. Çünkü, yapacağı zulüm ve haksızlıktan onu kurtarmak, işleyeceği haram ve günaha engel olmak, dünya ve âhirette hak edeceği cezadan onu kurtarmak demektir. Zâlime bundan daha büyük bir yardım olmaz. Buna karşılık, zâlimin zulüm yapmasına göz yummak

ve engel olmamak da zulmün bir çeşididir.

Peygamber Efendimiz, bu tâlimatlarıyla Câhiliye Arapları arasında yaygın olan bir anlayışı da yıkmış, bâtıl ve yanlışın yerine hakkı ve doğruyu ikâme etmiştir. Çünkü Araplar arasında kavmiyetçilik ve kabilecilik gayreti yüzünden, zâlim de olsa kendi ırkının ve soyunun insanını destekleme, ona yardımcı olma âdeti çok yaygındı. Peygamberimiz, böylelikle yanlış üzerine bina kılınmış bir yapıyı tamamen kaldırıp atmak yerine, düzeltip hakka hizmet eder hale getirmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mazluma yardım dinimizin esaslarından biridir.
2. Zâlimin zulmüne mani olmak, ona karşı yapılabilecek en büyük hayırdır.
3. Zulmün ve haksızlığın her çeşidi dinimizde yasak ve haram kılınmıştır.
4. Zâlimin zulmüne engel olmak, mazluma yardımcı olmak sayılır; zulme engel olmamak ise, bir çeşit zulümdür.

240- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????????? ????? ?????????? ???? : ????? ????????? ? ?????????? ????????? ? ????????? ?????????? ? ??????? ????????? ? ???????? ????????? » ???? ???? .

??? ????? ?????? : « ?? ????????? ????? : ???? ???????? ?????? ?????? ? ?????? ?????? ????????? ? ??????? ???????????? ???????? ??? ? ????? ???? ????? ?????? ?????????? . ??????? ????? ???????? ? ??????? ???? ????????».

240. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâmı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeye iştirak etmek, dâvete icabet etmek, aksırana "yerhamukellah" demek."

Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4. Ayrıca bk. İbn Mâce, Cenâiz 1

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

"Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır: Karşılaştığın zaman selâm ver, seni dâvet ederse git, senden nasihat isterse nasihat et, aksırınca Allah'a hamdederse yerhamukellah de, hastalandığında onu ziyaret et, öldüğü zaman cenazesinin ardından git." Müslim, Selâm 5

Açıklamalar

Müslümanların birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken bir takım hak ve vazifeleri vardır. Bu hak ve vazifeler, maddî ve mânevî alanda olabilir. Bunların yerine getirilmesi veya getirilmemesi durumunda doğacak mükâfat ve sorumluluklar da dünyevî veya uhrevî müeyyideler olarak karşımıza çıkar. Fertlerin ve toplumların eğitiminde, dünyevî müeyyideler kadar, hatta ondan daha önemli ve daha tesirli olmak üzere manevî müeyyidelerin değeri vardır. Çünkü insanlar, herhangi bir şekilde işledikleri suçları gizleyebilir ve neticede dünyalık müeyyidelerden kurtulabilirler. Fakat âhiret inancına ve işlediği her işin Allah tarafından bilindiği, karşılığının da hesap gününde verileceği itikadına sahip olan bir kimse, nerede olursa olsun kötülük yapmaz, suç işlemez. Böylece İslâm dini, müntesiplerine, dünya hayatında yaptıkları iyi veya kötü her işin karşılığını âhirette görecekleri inancını güçlü bir müeyyide olarak öğretir ve bunu kabul etmeyenin mü'min olamayacağını bildirir.

İslâm'ın başka sistemlere üstünlüğü, inananlar için hem dünya hem âhiret sorumluluğu ve müeyyidesi getirmiş olmasıdır. Beşeri sistemler, en mükemmel kanunları yapıp, en modern tedbirleri alsalar ve en caydırıcı cezaları da koysalar, bunların hiçbiri ilâhî müeyyidenin yerini tutmaz. Tutmadığı ve tutamayacağı tarihte görüldüğü gibi günümüzde yaşanmaktadır. Dünün ve bugünün tecrübesi, yarının da farklı olmayacağının delilidir. İyi mü'minlerden oluşan bir toplumda, suçların ve suçluların oranının yok denecek kadar az olduğu yine tarihin bizler için belgeleyip gözlerimizin önüne serdiği bir gerçektir. Günümüzde de, İslâm'ı fert planında yaşayan kesimlerde suçluluk oranının hemen hemen yok derecesinde oluşu, konuyla ilgilenen herkesin ciddiyetle üzerinde durması gereken evrensel bir hakikattır.

Hadisimizde konu edilen haklar, öncelikle toplumun mânevi dinamikleriyle ilgilidir. Çünkü bunların hiç birinin, yapılmaması halinde dünyalık bir cezası, bir müeyyidesi yoktur. Fakat İslâm toplumunun maddî dinamikleri de manevi hassasiyetleri üzerine oturur. Burada sayılanların herbiri, iyi insan, iyi müslüman olmanın, beşerî münasebetleri en üst seviyede tutmanın, kardeşliğin, dostluğun, yardımlaşmanın, sevinci ve kederi paylaşmanın, şefkat ve merhamet toplumu olmanın temel unsurlarıdır.

Selâm, müslümanlar için âdeta bir paroladır. Karşılaştıkları zaman aralarındaki ilk söz selâmdır. **"Önce selâm, sonra kelâm"** atasözümüz bu prensibi ifade eder. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır. Allah Teâlâ **"Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha iyisiyle selâm verin veya ayniyle mukabele edin"** [Nisâ sûresi (4), 86] buyurur.

Selâmın en azı, **"esselamü aleyküm"** demektir. Bundan daha üstünü ise **"esselâmü aleyküm ve rahmetullah"** dır. Daha da uzatılıp **"ve berakâtüh"** ilave edilebilir. Fakat **"selâmün aleyküm"** demek bile kâfidir.

Kendisine selâm verilen kimse **"ve aleykümüsselâm"** diyerek karşılık verir. Selâm almanın en kısası budur. Verirken olduğu gibi alırken de daha artırılabilir. Bu takdirde **"ve aleykümüsselam ve rahmetullah ve berakâtüh"** denilir. Fakat sadece **"aleykümselâm"** demekle de selâma karşılık verilmiş olur. Kendisine selâm verilen tek kişi ise, selâmı alması farz-ı ayndır. Topluluğa selâm verildiğinde, içlerinden birinin veya bir kısmının selâmı alması ise farz-ı kifâyedir. Böylece diğerlerinin üzerinden farz sâkıt olur.

Selâm, müminlerin birbirine duası ve iyilik temennisidir. **"Allah'ın koruması altında olasınız"** veya **"Selâmet, esenlik sizin üzerinize olsun ve sizden ayrılmasın"** anlamlarına gelir. Selâm konusu kitabımızın ilgili bölümünde (bk. 846-870 numaralı hadisler) etraflıca ele alınacaktır.

Hastalık ve sağlık biz insanlar içindir. İnsanın her anı aynı değildir. Dinimiz sağlığa büyük önem verir. Fakat her şeye rağmen insan her zaman aynı sıhhat üzere olmaz, hastalanabilir. Peygamberler bile çeşitli hastalıklara düçâr olmuşlardır. Bu sebeple müslümanlar, hastalığı Allah'ın bir imtihanı olarak kabul ederler. Hastalıklar çeşit çeşittir ve her hastalığın şiddeti farklı derecededir.

Hastalanan insanın neş'esi gider, üzüntüsü, sıkıntı ve kederi artar, sabrı zorlanır. Hastalık insan bünyesini sarsar, moralini bozar. İşte böyle bir anda, sağlığında kendisiyle beraber olanların, hastalığında da kendisinin yanında olduğunu görmek insanı sevindirir, moralini yükseltir, terkedilmediğini ve tehlikeli bir hali olmadığını anlar, sıhhatine tekrar kavuşacağını düşünür. Ayrıca din kardeşlerinin duasını alır ve kendisi de onlara dua eder. Hasta ziyaretinde bulunanlar, güzel temennilerde bulunur, sabır tavsiye eder ve hastanın moralini yükseltici sözler söylerler. Hastanın yanında uygunsuz sözler söylemek ve çok uzun süre kalmak doğru değildir. Hasta ziyaretiyle ligili geniş bilgi, kendi bahsinde, (bk. 896 numaralı hadis ve devamı) verilecektir.

Ölüm, her insanın dünya hayatında karşılaşacağı sondur. Ondan kaçmak ve kurtulmak mümkün değildir. Mü'minlerin sağlıklarında birbirlerine karşı görevlerinin sonuncusu da ölüm anında cenazeye iştirak etmek, namazını kılmak ve onu kabrine defnetmektir. Bu, ölene karşı son vazife olduğu gibi, arkada kalan yakınlarına karşı da bir hakşinaslıktır. Müslümanlar, sevinçli anlarında olduğu gibi kederli zamanlarında da birbirlerinin yanında olmalıdırlar. İşte cenaze, bu kederli anların en acıklı ve en ibretlisidir. Ölüm hepimiz için en büyük nasihat ve derstir. Bu sebeplerden dolayı, cenazeye iştirak etmek vazifelerimiz arasındadır. Cenazenin arkasından gitmek vazifesi, onun namazını kılmakla sona ererse de kabre defnedinceye kadar bulunmak daha faziletlidir.

Dâvete icabet etmek, dâvet edilen yere gitmek, müslümanlar için önemli vazifelerden biridir. Düğün davetlerine mutlaka katılmak gerektiği ve bunun vâcip olduğu hususunda İslâm alimleri görüşbirliği içindedir. Bunun dışındaki dâvetlere katılmak sünnet ya da müstehabdır. Şu kadar var ki, **haram ve günahların işlendiği dâvetlere icabet edilmesi dinimizde câiz görülmemiştir.** Çünkü haram davranışlar dâvete katılmaya engel teşkil eder. Peygamber Efendimiz, sahâbe-i kirâmın bütün dâvetlerine icabet etmiştir. Dâvet edenin toplum içindeki sosyal mevkiine, zenginlik ve fakirliğine göre bir ayırım yapmamıştır. Fakirlerin çağırılmadığı dâvetleri hoş kırşalamadığı gibi sadece zenginlerin çağırıldığı dâvetleri de kınamıştır. Çünkü **dâvetler, zengini ve fakiri, yaşlısı ve genciyle inananların birlikte bulunduğu ve aralarında ülfetin, muhabbetin, şefkat ve merhametin tezâhürünün görüldüğü bir hayır meclisi niteliği taşır.** Meşru dâvetlere katılma zaruretinin sebebi de bu olsa gerekdir.

Dâvetler, dâvetçiyle dâvetlinin birbirlerine karşı saygı ve sevgisinin, insanı saymanın ve insan sayılmanın da en güzel görüntülerinden biridir.

İslâm toplumlarının hemen hepsinde olduğu gibi, özellikle ülkemizde çeşitli vesilelerle, en küçük yerleşim birimlerinden büyük şehirlere kadar yaygın olan dâvet âdetimiz, dini hayatımızın ve millî benliğimizin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bunları meşrû bir şekilde devam ettirmek, sağlıklı bir toplum yapısını korumanın da vesilesidir.

Peygamberimiz: **"Aksırmak Allah'tan, esnemek şeytandandır"** (Tirmizî, Edeb 7) buyurur. Hadis kitaplarımızda bunlarla ilgili pek çok rivayet vardır. Aksırmanın, sağlık açısından bedeni dinçleştirme ve zihnî uyanıklığı temin yönünden çeşitli faydaları vardır. Buna karşılık esnemenin uyuşukluk ve miskinlik belirtisi olduğu kabul edilir. Bu durumda aksırmak bir nimettir. Her nimet gibi, bu da Allah'tandır. Allah'ın bütün nimetlerine hamdetmek, müslümanın kulluk vazifelerinden biridir. Bu sebeple, aksıran kimse **"elhamdülillah"** der. Aksıranın hamdettiğini duyan müslüman, **"yerhamükellah"** diye karşılık verir. Bunun anlamı **"Allah sana rahmetiyle muâmele etsin"** demektir. Aksıran da kendisine dua eden müslüman kardeşine **"yehdînâ ve yehdîkümullah = Allah bize de size de hidayetini nasib etsin"** diye karşılık verir. Bütün bunlar, müslümanların en küçük ayrıntılarda bile birbirlerine karşı bir takım hak ve vecibelerinin olduğunu göstermektedir. Peygamber Efendimiz:

"Allah aksırandan hoşlanır, esneyenden hoşlanmaz. Sizden biriniz aksırıp "elhamdülillah" deyince bunu işitenin "yerhamükellah" demesi, üzerine bir vecibedir. Esnemeye gelince, sizden biriniz esnediği zaman, gücünün yettiği kadarıyla onu yapmamaya ve ağzını açarak "hâh hâh" dememeye çalışsın. Çünkü bu şeytandandır ve şeytan bu halinden dolayı o kimseye güler" (Tirmizî, Edeb 7) buyurmuştur.

Müslim'in bir rivayetinde **"Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır...**" şeklinde gelmesi, rivayetler arasında bir çelişki ve aykırılık olmayıp, bu hakların beş veya altı ile sınırlı olmadığının delilidir. Çünkü bunlardan başka hak ve vazifelerle ilgili hadisler de vardır. Bu ikinci rivayetteki tek fark, *"Nasihat isteyene nasihat etmek"* vazifesidir. Nasihat, kişinin hayrına ve kurtuluşuna vesile olan söz ve davranışların tamamını kapsayan bir tâbirdir. Mâna ve mâhiyetini, muhtevasını ve önemini bu kitabımızın ilgili kısmında açıklamaya çalıştık. Bu hadisi 897 numara ile bir kere daha ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların birbirleri üzerinde hak ve vecibeleri vardır ve bunlar maddî veya mânevî niteliklidir.
2. Her hak, bir mükellefiyeti de beraberinde getirir. Mükellefiyetlerini yerine getirmeyenler mes'uldürler. Bu mes'uliyet dünyevî veya uhrevî olabilir.
3. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır.
4. Hasta ziyareti sünnettir. Ziyarette edebe riâyet etmek gerekir.
5. Cenazeyi teşyîde, namazını kılmak ve kabre defnetmek farz-ı kifâye, bunun dışındaki hizmetler sünnet ve müstehabdır.
6. Meşru ölçüler içinde yapılan düğün dâvetine icabet vâcip, diğer meşru dâvetlere katılmak ise sünnet ya da müstehaptır.
7. Aksırıp "elhamdülillah" diyene "yerhamükellah" diye mukabelede bulunmak bir vecibedir.
8. Nasihat isteyene ve nasihata ihtiyacı olana nasihat etmek, yol ve yön göstermek, gücü yetenler üzerine dînî bir vazifedir.
9. Müslümanlar, aralarında kardeşlik, dostluk, yardımlaşma, şefkat ve merhameti temin edecek hak ve vazifeleri kesinlikle yerine getirmelidirler.

241- ??? ???? ?????? ???????? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : ??????? ???????? ????????? ? ?????????? ????????? ? ????????? ???????? ? ????????? ?????????? ? ??????? ?????????? ? ????????? ????????? ? ????????? ????????? . ????????? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ? ????? ?????? ????????? ? ????? ????????? ???????? ? ?????? ?????????? ? ?????? ?????? ????????? ??????????????? ???????????? . ???? ???? . ??? ?????? : ????????? ????????? ??? ????????? ??????? .

« ????????? » ????? ????????? ????? ???????? ? ?????? ????? ???????? ? ?????? ????? ????????? ? ????? ?????? ???????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ??? ????????? ?????? ????????? ??????? ???????? ????????? «?????????» ????? ????? ???? ?????? ??????? ????????? : ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? ????????????? . « ????????? ?????????? » :

??????????? .

241. Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı. Bize şunları emretti: Hastayı ziyaret etmek, cenazeye katılmak, aksırana "yerhamükellah" demek, yeminini bozmayıp yemin üzere devam etmek, zulme uğrayana yardım etmek, dâvet edenin dâvetine katılmak, selâmı yaygınlaştırmak. Resûlullah bize şunları da yasakladı: Altın yüzükler veya yüzük takmak, gümüş kaptan su içmek, ipek minder kullanmak, ipekten yapılmış elbise giymek, ince ipek giymek, kalın ipek giymek, hâlis ipek kumaştan elbise giymek.

Buhârî, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28; Müslim, Libâs 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 45; Nesâî, Cenâiz 53

Müslim'in bir rivâyetinde: Yitiği ilân etmek, ilk yedi şey arasında sayılmıştır.

Açıklamalar

Hadisimiz, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem'* in bazı sözlerini sahabenin mâna ve mahiyeti ile rivayet ettiğinin de bir delilidir. Mâna ile hadis rivayetinin belli bir dönemde, belli şartlarla câiz olduğunu biliyoruz.

Bu hadiste geçen ve peygamberimizin emrettiği belirtilen haklar ve vazifelerin tamamına yakını bundan önceki hadiste de geçmişti. Bunların mahiyetini orada yeterince açıklamıştık. Aynı şeyleri tekrar etmeyeceğiz. Bu rivayette anılan **"Yemini bozmayıp yemin üzere devam etmek"** ve "**Zulme uğrayana yardım etmek"** ilâvelerine kısaca açıklık getireceğiz.

Bir kimse, herhangi bir sebeple yemin edebilir. Bu yemin, dînî açıdan uygun ve uyulması gereken bir yemin olabileceği gibi, hata eseri yapılmış ve bozulması icap eden bir yemin de olabilir. **Yemini bozmak için dünyevî bir zararın giderilmesi veya uhrevî bir vebal korkusu olması gerekir. Bu takdirde yemini bozmanın keffâreti verilir.** Çünkü yemin Allah'ın adı anılarak, Allah için kesin söz vermektir. Bu sözü yerine getirmemenin meşru ve kabul edilebilir bir sebebi olmalıdır. Yeminlerin bir takım çeşitleri ve ona göre de hükümleri vardır. Fıkıh kitapları ve ilmihallerde bunlara genişçe yer verilir. Çünkü yemin konusu, herkesin karşılaşabileceği günlük hayatın içinde bir konudur. Her müslüman, bu gibi dini sorumluluk taşıdığı konularda yeterli bilgi sahibi olmalıdır; aksi takdirde büyük hatalara düşer. **Bilgi sahibi olmanın zaruri olduğu konulardaki bilgisizlik de affedilmez.** Fakat, herkes fetvâya taalluk eden her konuyu bilme imkânına sahip olamaz. Bu takdirde yapılacak iş, o konuyu bilen âlimlere, müftîlere sorup ona göre hareket etmektir.

Keffâret yemini bozduktan sonra yerine getirilir. Çünkü keffâret tövbe demektir. Tövbe ise günahtan sonra yapılır. Yemini bozmanın keffâreti, kişinin maddî gücüne göre farklılık arzeder.

* Müslim veya gayr-i müslim bir köle veya câriye azad etmek,

* On fakiri orta halli bir şekilde giydirmek,

* On fakiri sabah-akşam doyurmak

* Üç gün arka arkaya oruç tutmak, cezalarını keffâret olarak sıralayabiliriz.

Mazluma, haksızlığa uğrayana yardım etmek, müslümanların üzerine düşen önemli bir vazife olup, dînî hükmü de farz-ı kifâyedir. Zulme uğrayanın müslüman olmasıyla gayr-ı müslim olması arasında herhangi bir fark yoktur. Biz, zulüm ve mahiyetini, mazluma yardımın zaruretini hem ilgili kısımda (bk. 203-221. hadisler arası) hem de iyiliği emir, kötülükten nehiy konusunda (bk. 184-197. hadisler arası) açıklamıştık.

Peygamber Efendimiz'in yasakladığı şeylerin başında, altın yüzük kullanmak gelmektedir. **Erkeklerin altın yüzük kullanmalarının haramlığında ümmetin âlimlerinin icmaı vardır.** Kadınlar için böyle bir haramlık yoktur. Altın yüzük gibi, altın kolye, altın zincir ve altın süs eşyalarının her birini erkeklerin kullanması câiz değildir. **Sıhhî bir mecburiyetten dolayı altın diş yaptırmak, vücudun herhangi bir uzvunda altın kullanmak, haramlık kapsamının dışındadır.** Bunlarda bir sakınca ve yasaklık yoktur. Altın ve gümüş hilkaten para olup, biriktirilmesi ve elde tutulması değil, piyasada bulunması ve âmmenin hizmetine yönelik yatırımlara sarfedilmesi gerekir. Piyasaya arzedilmeyen altın ve gümüş, ülkenin ve toplumun zenginliğinden sayılmaz. Bir sene müddetle elde kalan altın ve gümüş için kırkda bir zekât ödenmesi farzdır. Bu altını ve gümüşü elde tutmanın bir nevi cezası sayılabilir.

Gümüş kaplar içinde yemek yenilmesi ve su içilmesi de yasaklanmıştır. Tabii ki, altın kaplar öncelikle yasaktır. Daha açık bir ifade ile, altın ve gümüşten yapılmış ev eşyaları kullanılması câiz değildir.

Ancak bu kaplar, tıb alanında veya kimyevî maddeler yapımında, ya da zarurî olan hallerde kullanılabilir.

Hadisimizden öğrendiğimiz bir başka yasak da erkeklerin ipek giymeleridir. Burada, ipeğin, kullanılması söz konusu olan tüm çeşitlerinin erkekler için haram kılındığını görüyoruz. Şu kadar var ki, **haram kılınanların tamamı saf ipek çeşitleridir.** İpek karışımı olan kumaşlar bu hükmün dışındadır. Kadınlar için ise altında da olduğu gibi, böyle bir yasaklama söz konusu değildir. Kadının yaşlısı, genci, evlisi, bekârı, zengini, fakiri bu konuda eşittir.

Altında olduğu gibi, zaruret bulunan hallerde erkeklerin ipek giymelerine izin verilmiştir.

Müslim'in bir rivayetinde **"yitiği ilan etmek"** şeklinde gelen rivayet, bulunan yitik malın kalabalık yerlerde ve herkesin duyabileceği şekilde tarifinin yapılmasıdır.

Bu hadisin ilk bölümünü, 848 ve 896 numaralı hadisler olarak tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin yaptığı yemine sadık kalması ve gereğini yerine getirmesi gerekir. Herhangi bir zaruretten dolayı yeminini bozan kimse keffâretini öder.
2. Mazluma yardım farz-ı kifâyedir. Gücü yetenin zulmü önlemesi dini bir vecibedir. Mazlumun müslüman veya gayr-ı müslim olması arasında bir fark yoktur.
3. Altın yüzük takmak veya ziynet eşyası kullanmak müslüman erkeklere haramdır. Altın diş taktırmak veya kaplatmak haram kılınmamıştır.
4. Altın ve gümüşten yapılmış ev eşyası kullanmak haramdır.
5. Saf ipeğin her çeşidi müslüman erkeklere haramdır.
6. Zaruret halleri, yasakların kapsamı dışındadır.

7. Peygamber Efendimiz'in de haram kılma yetkisi vardır.

28- ??? ??? ????? ???????? ?????? ?? ??????? ???? ?????

AYIPLARI ÖRTMEK

MÜSLÜMANLARIN AYIPLARINI ÖRTMEK VE ZORUNLU OLMADIKÇA ORTAYA ÇIKARMAKTAN SAKINMAK

Âyet

??? ?????? ?????: {????? ????????? ????????? ??? ??????? ??????????? ??? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????? ??? ????????? ??????????? } .

1. "Mü'minler arasında hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünya ve âhirette can yakıcı azab vardır." Nûr sûresi (24), 19

Hayâ ve edep noksanlığı, iman ve din noksanlığından kaynaklanır. Peygamber Efendimiz *"Hayâ imandandır"* (Buhârî, Îmân 3) buyurur. Hayasızlığın toplumda yayılmasını isteyenler, o topluma karşı en büyük saygısızlığı işlemiş olurlar. Bütün hak dinlerin temel hedefi, tevhid inancını yeryüzüne hakim kılmak ve ahlâklı bir yapı kurmak olmuştur. Resûlullah: *"Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim"* (Muvatta, Hüsnü'l-huluk 8) buyurmuşlardır.

Namuslu ve haysiyetli insanlara iftira etmek, onlara ahlâksızlık isnadında bulunmak da bir hayâsızlıktır. Bu âyet, Peygamber Efendimiz'in sevgili ve iffetli eşi, mü'minlerin annesi, Hz. Âişe'ye iftira edenler hakkında nâzil oldu. Böylelerin dünyadaki cezası, iffetli kadınlara iffetsizlik isnadında bulunup iftira ettiklerinden dolayı kendilerine uygulanacak olan hadlerdir. Had cezasına çarptırılanlar mü'min ise, bu kendileri için bir keffârettir. Münafıkların âhiretteki cezası ise ebedî cehennemde kalmaktır.

Hadisler

242- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ??????? ?????? ?????? ??? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? » ???? ???? .

242. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter." Müslim, Birr 72. Ayrıca bk. Buhârî, Mezâlim, 3; Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Dinimiz, insanların ayıplarını araştırmayı ve kişilerin gizli hallerini ortaya çıkarmak için gayret etmeyi yasaklamıştır. Buna karşılık, bir kimsenin ayıplarını, kusurlarını örtmek ahlâkî bir fazîlet, üstün bir insânî meziyet kabul edilmiştir. Örtülmesi istenilen ve Allah'ın da kıyamet gününde örteceği ayıp, kusur ve hatalar, kul hakkına taalluk etmeyen, zulüm ve haksızlık olmayan, söylenilmesi halinde kimseye fayda temin etmeyecek türden olanlardır. Bu sayılanlar ve benzerleri dışında kalan günahları ve özellikle haramları gizlemek câiz değildir.

Allah Teâlâ, dünyada günahlarını örttüğü kulunun, kıyamet gününde de hata ve kusurlarını örter. Böylece mahşer halkı da onun bu halini bilmezler. Dünyada bir kulun hata ve kusurlarını örten kimse de sevap işlediği için, Allah katında o da mükâfatını görür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hata ve kusurları örtmek fazilettir.
2. Örtülen hata ve kusur, kul hakkına taalluk eden zulüm ve haksızlıklar cinsinden olmamalıdır.
3. Allah, dünyada kusurunu örttüğü kulunun, mahşerde de kusurunu ortaya çıkarmaz.
4. Dünyada kulların kusurunu örtenler, âhirette mükâfatını görürler.

243- ???? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ? ?????? ??? ????????? ??? ?????? ????????? ??????? ?????? ? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????? : ??? ????? ???????? ??????????? ???? ??????? ? ?????? ????? ???????? ?????? ? ???????? ??????? ?????? ?????? » ???? ???? .

243. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir adamın, gece kötü bir iş yapıp, Allah onu örttüğü halde, sabahleyin kalkıp:

Ey falan! Ben dün gece şöyle şöyle yaptım", demesi, açık günahlardandır. Oysa o kişi, Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü halde geceyi geçirmişti. Fakat o, Allah'ın örttüğünü açarak sabahlıyor." Buhârî, Edeb 60; Müslim, Zühd 52

Açıklamalar

Bir günah işlemek, bir kusur ve hata yapmak, sevilmeyen, arzu edilmeyen ve sahibine de hiçbir kıymet kazandırmayan, sadece kötü görülmesine ve bayağı sayılmasına vesile olan bir haslettir. Durum böyle iken, gizli kapaklı bir yerde işlediği ve Allah'tan başkasının bilmediği, Allah'ın da örttüğü bir günahı

faziletmişcesine ortaya döken ve başkalarına anlatan bir kimse, Allah tarafından affedilme şansını kaybetmiştir.

Günah ve kusurlarını başkalarına anlatanlar, Allah'ı, Resûlünü ve salih amel sahibi mü'minleri hafife almış, kötülüklerini iyilik, günahlarını sevap, bayağılıklarını fazilet saymış olurlar. Bu ise, en az işledikleri günah seviyesinde bir pervasızlıktır. Oysa günah işleyen bir kimsenin, hiç olmazsa onu gizli tutması, kendisini aşağılanmaktan kurtarır. Aksi takdirde açıkladığı günah eğer bir cezayı gerektiriyorsa cezalandırılmasını, cezayı gerektirmiyorsa kınanmasını icab ettirir. Bir kimse, dünyada işlediği bir günahı utanarak gizlerse, Allah'ın kendisini kıyamet gününde rüsvay etmemesi umulur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin, gizli olarak işlediği bir günahı açığa vurmaması, Allah'ın onu affetmesine vesile olur.
2. İşlediği günahı başkalarına anlatan ve bunu bir meziyet sayanları Allah affetmez.
3. Gizli işlenen günahları açığa vurmak, başkalarına anlatmak, Allah ve Resûlünü hafife almaktır.
4. Gizli işlediği günahları açığa vuranlar, eğer bu günah cezayı gerektiriyorsa cezalandırılırlar. Çünkü açığa vurmak itiraf sayılır.

244- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????? ? ??? ???????? ????????? ? ???? ???? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??? ???????? ???????? ? ????? ???? ????? ????????? ????????? ???? ??????? ???? ???? » ???? ???? . «????????????» : ??????????? .

244. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir câriye zina eder ve zina yaptığı da kesinleşirse, sahibi ona had cezası uygulasın. Fakat suçunu başına kakmasın. Sonra ikinci defa zina yaparsa, aynı şekilde had uygulasın, ama yine de suçunu yüzüne vurup kötü sözlerle kınamasın. Sonra bu câriye üçüncü defa zina ederse, artık efendisi onu kıldan bir ip bedeline bile olsa satsın."

Buhârî, Itk 17, Hudûd 35, 36 Büyû' 66,110; Müslim, Hudûd 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 32; Tirmizî, Hudûd 8; İbn Mâce, Hudûd 14

Açıklamalar

Câriye, harpte esir düşmüş veya ilk sahibi tarafından satılarak, aile muamelesi yapılmak üzere alınmış kızdır. Para ile alınıp satılan hizmetli kız da câriye diye adlandırılır. İslâm dini köle ve câriyeler için hukûkî bir statü tayin etmiş ve onlara bir takım haklar vermiştir. Kölelik ve cariyeliği kaldırmayı da nihâî hedef seçmiştir.

Bir câriyenin zina yaptığı, ya görerek, ya gebelikle veya kendisinin itirafıyla bilinir. Zina yapan câriyeye bu suçu karşılığında ne kadar celde vurulacağı bu rivayetle belirtilmemiştir. Nesâî'nin rivayetinde bunun elli kamçı olduğu bildirilmiştir. Câriyenin zina yapması, onun için bir ayıptır. Çünkü câriyeye sahip olmaktan gaye, onu bir nevi eş edinme ve doğum yapmasını arzu etmektir. Zina ise bu gayeyi ihlal edici bir harekettir.

Ebû Hanîfe'ye göre câriyenin had cezasının yerine getirilmesi devletin hakkıdır. Diğer mezhep imamları, bu ve benzer hadislerin zâhirinden, efendisinin câriyeye had cezası uygulayabileceği görüşünü benimsemişlerdir.

Başa kakmak, câriyenin yaptığı ayıp ve kusurları yüzüne vurmak, hatalarını sayıp dökmekle olur. Bu davranışlar câriyeye sözle eziyet ve işkence olacağı için yasaklanmıştır. Veya sadece bunları sayıp dökmek, ayıbını yüzüne vurmakla yetinilmeyip, sopa ile vurularak cezalandırılması gerekir şeklinde anlayanlar da olmuştur.

Böyle bir câriye satılırken alacak olana onun bu kusurunu söylemek gerekir. Aksi takdirde, alan kimse onun kusurunu sonradan öğrenirse, geri verme hakkı doğar. Madem ki böyle bir câriyeden kurtulmak, onu elden çıkarmak gerekmektedir; o halde satın alan müslümanın da ondan kurtulması gerekmez mi? İkinci sahibinin korkutma veya iyilikle onu yola getirmesi söz konusudur. Onu evlendirmek suretiyle namuslu kılması da ihtimal dahilindedir. Böylece İslâm, bir suçlunun ıslahı için mümkün olan bütün tedbirleri alır, uygun ve meşru olan bütün yolları dener.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zina yapan câriyeye gerekli had uygulanır.
2. Zina eden câriyeyi satmak caizdir.
3. Zina tekrarlanınca ceza da tekrarlanır.
4. Satılan bir câriyenin kusurları söylenir.
5. Fâsık ve âsîlerle bir arada olmaktan, onlarla düşüp kalkmaktan sakınılması gerekir.
6. Günahkârlara da şefkat ve merhamet gösterilir. Onların bu sayede düzeleceği umulur.

245- ???? ??? : ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ???? ??????? ??? : « ?????????» ??? ????? ????????? : ??????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ? ?????????? ???????? . ???????? ????????? ???? ????? ???????? : ???????? ?????? ? ??? : ?? ???????? ?????? ?? ????????? ???? ????????? » ???? ??????? .

245. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna şarap içmiş bir adam getirdiler. Peygamber Efendimiz:

"Ona had vurunuz" buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:

Bizden eliyle vuran, ayakkabısıyla vuran ve elbisesiyle vuranlar oldu. Had icra edildikten sonra adam ayrılıp gidince, ashâbdan biri:

– Allah seni kahretsin, rezil etsin, dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Böyle demeyiniz, onun aleyhine şeytana yardım etmeyiniz"** buyurdular.

Buhârî, Hudûd 4, 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 35

Açıklamalar

Haddin dindeki mânası, Allah için bir hak olarak takdir ve tayin olunan azab ve cezalardır. Zina yapmak, namuslu kadınlara zina isnadı, içki içmek, hırsızlık gibi bir takım suçlara ait çeşitleri vardır.

Bu hadiste, şarap içene had uygulanacağı açıkça bildirildiği halde, mikdarı açıklanmamıştır. Ashâb ve tâbîîn tabakası âlimleri, şarap içenin cezasının seksen değnek olduğunu ve böyle uygulandığını söylemişlerdir. İmam Ebû Hanîfe ve pek çok imamın görüşü de böyledir. İmam Şâfî kırk deynek olduğunu kabul eder. Şarap içmenin haramlığı Kur'ân-ı Kerîm ile sabit olduğundan, içen az da içse cezayı gerektirir. Diğer içkilerde uygulanacak had cezası sarhoşluk derecesiyle belirlenmiştir. Ebû Hanîfe sarhoşluğun ölçüsünü, yeri göğü, kadını erkeği farkedemeyecek derecede şuursuzluk diye belirtir.

Zina, içki, hırsızlık ve benzeri suçlar, gizlenecek ve örtülecek cinsten suçlar değildir. Bunları işleyenlere uygulanan cezalar da açıktan tatbik edilir. Çünkü bunun caydırıcılığı vardır. Cezada aslolan da caydırıcılıktır. Böyle bir cezaya herkesin gözü önünde çarptırılan kimse, utanır, mahcup olur ve bir daha suç işlememeye karar verebilir. Bu cezalandırmaya şahit olanlar da bundan ibret alır, böyle bir duruma düşmek istemezler.

Peygamber Efendimiz, şarap içip kendisine had cezası uygulattığı bir kimseye, sahâbenin beddua etmesine, kötü söz söylemesine karşı çıkmış, izin vermemiştir. İşlediği bir suçtan dolayı cezalandırılan bir kimseyi, ayrıca sözle kınamayı ve ona hakaret edilmesini uygun görmemiştir. Çünkü bu davranış şefkat ve merhamete aykırıdır. İslâm'ın cezalarında bile merhametli bir yaklaşım vardır. Ayrıca bir mü'minin küçümsenmesine ve kınanmasına şeytan sevinir. Çünkü böyle bir hakarete uğrayan insan, topluma kızar, insanlarla alâkasını keser, şeytan da onu kolayca kandırır, kötülüklere sevkeder. Bu sebeplerle, suçluları toplumdan dışlamamak ve onlara merhametle yaklaşmak prensibimiz olmalıdır.

Bu hadis 1566 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şarap ve sarhoşluk veren şeyleri içmek haramdır.
2. Şarap içene had cezası uygulanır. Bu cezayı uygulama yetkisi devlete aittir.
3. Ceza uygulanan suçluya ayrıca kötü söz söylemek, beddua ve hakaret etmek caiz değildir.
4. Peygamber Efendimiz, suçlulara şefkat ve merhamet göstermiş, bizlere de böyle davranmayı emretmiştir.

29- ??? ???? ????? ????????

MÜSLÜMANLARIN İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK

Âyet

??? ?????? ?????: { ??? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????????? } .

1. "Hayır işleyiniz ki kurtuluşa eresiniz." Hac sûresi (22), 77

Hayır, her türlü iyiliğin genel adıdır. Müslümanlar, bir hayır ve iyilik yaparken, onu sadece Allah rızası için yaparlar. Yapılan her iyiliği ve kötülüğü Allah'ın bildiğini, iyiliklere ecir, kötülüklere ceza vereceğini düşünürler. Kur'ân-ı Kerîm, pek çok âyetinde müslümanları iyiliğe ve hayır işlemeye teşvik eder. Yapılacak iyiliklere önce ana-babadan, yakın akrabadan başlamayı, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara yardımcı olmayı öğütler. İslâm toplumlarında tarihleri boyunca teşekkül etmiş olan vakıflar ve diğer hayır müesseleri, müslümanların insanlığın hayrına ne kadar büyük fedakârlıklar yaptığının delilidir. Çünkü bu müesseseler, bütün insanlara, hatta canlılara ve tabiata hizmet için kurulmuştur.

Hadisler

246- ??? ??? ???? ??? ??????? ????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??????? ?????? ?????? ?? ???????? ??? ????????? . ????? ????? ??? ????? ??????? ???? ??????? ??? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ??????? ??????? ??????? ???

??? ??????? ?? ?????? ???? ???????? ? ??? ?????? ???????? ???????? ??????? ????? ??????????? » ???? ???? .

246. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez. Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter."

Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayırca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbn Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

İslâm kardeşliğinin gerektirdiği bir takım haklar ve vazifeler vardır. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha kıymetlidir. Kan kardeşi olan insanlar, birbirlerine ne kadar düşkün ve birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamada ne kadar sorumlu iseler, din kardeşliği de müslümanlara en az kan kardeşliğinde olduğu kadar, belki daha da çok sorumluluk yükler. Bu sorumluluk, Kur'an ve Sünnet'in açık nasları ile belirlenmiştir. Bu sebeple, **dini, İslâm'ı Allah'la kul arasındaki ilişkilerden ibaret görmek, Allah'ı ve Resûlünü yalanlamak ve İslâm'ı da inkâr etmek anlamına gelir. Çünkü İslâm, hayatımızın her alanını tanzim edici hükümler getirmiştir.**

Müslümanların, güçleri yettiği nisbette, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaları, İslâm kardeşliğinin gereğidir. İhtiyaçlar, maddî ve manevî nitelikli olabilir. İhtiyacı karşılama bizzat ve fiilen olabileceği gibi, sebep ve vesile olmak şeklinde de gerçekleştirilir. Çünkü bir insan, çoğu kere her türlü ihtiyacını karşılamaya kendisi güç yetiremez.

Peygamber Efendimiz, mü'minlerin her türlü ihtiyacı ile ilgilenir ve onların sıkıntılarını giderirdi. Sahâbe paylaşmayı bilen bir topluluktu. Bu sayede, İslâm kardeşliğinin en mükemmel örneklerini sergilediler. **Günümüzde müslümanların en büyük noksanı ve kusuru, din kardeşliğinin icabı olan hak ve vecibeleri gerektiği şekilde yerine getirmemeleri ve ferdî bir hayat sürmeyi yeğlemiş olmalarıdır.** Bu sebeple aralarındaki mesafe açılmakta, sorumluluk hissi kaybolmakta, kin, buğz ve nefret gibi, İslâm'ın kesinlikle yasakladığı kötü hasletler toplumu kasıp kavurmaktadır. İslâm'ın emirlerine sırt çeviren toplumlar, müslüman olduklarını iddia etseler de, bu davalarında haklı sayılmazlar. Çünkü sözleriyle davranışları birbirini yalanlamakta ve çelişkili bir hayat sürmektedirler.

Bu hadis 235 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşliğinin gerektirdiği bir takım haklar ve vecibeler vardır. Her müslümanın görevi, bunları yerine getirmek olmalıdır.

2. Müslümanın müslümana zulmetmemesi, onu düşmana terketmemesi, ihtiyacını karşılaması, sıkıntısını gidermesi, ayıbını örtmesi kardeşlik görevidir. Bu görevleri yerine getirenler, Allah katında ecrini ve mükafatını görürler.

247- ??? ???? ????? ??? ?????? ???? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ?????? ?? ???? ?????? ??? ???? ????????? ? ????? ?????? ???? ?????? ??? ????? ???? ?????????? ? ???? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ?? ????????? ????????? ? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????? ? ??????? ??? ????? ?????? ?? ???? ??????? ?? ???? ?????? ? ???? ??? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ??? ?? ?????? ??? ??????? . ??? ????????? ????? ??? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ? ??????? ??????? ?????? ? ????????????? ????????? ????? ???????? ????? ?????????? ? ????????????? ?????????? ? ?????????? ?????????? ? ????????? ?????? ?????? ???? . ???? ??????? ?? ??????? ??? ?????? ?? ???????? » ???? ???? .

247. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse, bir mü'minden dünya sıkıntılarından birini giderirse, Allah da kıyamet gününde o mü'minin sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse darda kalana kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterir. Bir kimse, bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter. Mü'min kul, din kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da o kulun yardımındadır. Bir kimse ilim elde etmek için bir yola girerse, Allah da ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Bir cemaat, Allah Teâlâ'nın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın kitabını okur ve onu aralarında müzakere eder, anlayıp kavramaya çalışırlarsa, üzerlerine sekinet iner ve kendilerini rahmet kaplar. Melekler onları kuşatırlar, Allah Teâlâ da onları kendi nezdinde bulunanların arasında anar. Amelinin kendisini geride bıraktığı kişiyi, nesebi öne geçirmez."

Müslim, Zikr 38. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Bu hadis, mü'minler için büyük önem ifade eden kâideleri ve edepleri bir arada toplamış bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, daha önce açıkladığımız hadislerde geçmişti. Mü'minlerin birbirlerine karşı görevlerinin neler olduğunu öğrendiğimiz hadislerdeki engin hoşgörü, insan saygısı ve sevgisi, öncelikle dikkat etmemiz gereken özelliklerdir.

Bir mü'mine yardımcı olmak için, onun mü'min olma niteliği yeterlidir. Daha önce geçtiği gibi zâlim bile olsa, "mü'min kardeşimiz" olma özelliği devam eder. Günahkâr ve fâsık da olsa, mü'mine yardımdan geri durulmaması gerekir. Çünkü bu alâka ve yardımlaşma, onun imanını korumasına vesile olabilir. Her şeye rağmen, mü'minler birbirini terketmemeli, aralarındaki ilişkiyi kesmemelidir.

Küçük bile olsa bir üzüntü, keder, güçlük, sıkıntı bazı insanlar için önemli ve büyük görünür. Böyle bir durumda onlara yardımcı olmak da aynı şekilde önem ifade eder. Bunun neticesinde büyük bir hayra vesile olunabilir. Bizim hiç önemsemediğimiz bazı şeyler, başkaları için öncelikli ve çok önemli bir konu olabilir. Bazı sahâbîlerin nasıl müslüman olduğuna baktığımızda, karşımıza bunun çok çarpıcı örnekleri çıkar. Daha sonraki asırlarda, hatta günümüzde bile bunun misâllerini sıkça görmekteyiz. İnsanın bu özelliğini çok iyi bilen Peygamber Efendimiz, hayatı boyunca yaptıklarıyla bize örnek olduğu gibi bu yönde öğretici ve eğitici emir ve tavsiyelerde de bulunmuşlardır. İnananlara düşen görev, her konuda olduğu gibi bu yönde de Resûlullah Efendimiz'i kendilerine yegane rehber edinmektir.

Küçük ve önemsiz sayılan herhangi bir sıkıntıyı bile mü'min kardeşinden gideren kimseden, Allah kıyamet gününde daha büyük sıkıntıları giderir. Çünkü bir insana hangi şekilde olursa olsun yardımcı olmak bir iyiliktir. Allah Teâlâ: **"Kim iyilik getirirse, ona getirdiğinin on katı vardır"** [En'âm sûresi (6), 160] buyurur. İyiliğin karşılığının, yalnız iyilik olacağı da Allah'ın va'didir [Rahmân sûresi (55), 60].

Darda kalana yardım, dinimizin önemli insânî prensiplerinden bir diğeridir. Darda kalan, borcunu ödeyemeyen fakirdir. Bu durumda olanın, mü'min veya kâfir olması arasında fark gözetilmemiştir. Zaruri ihtiyaçlarını karşılayamadığı için borçlu duruma düşen her insana yardım etmek, İslâm'ın bağlılarına emrettiği âlemşümul prensiplerindendir. Bu yardım, alacaklının borçluya mühlet vermesi, borcunun bir kısmını veya tamamını bağışlaması şeklinde olabilir. Allah Teâlâ'nın buna karşılık mü'mine dünya ve âhirette kolaylık ihsân etmesi, hemcinslerine karşı yaptığı iyiliğin mükâfatıdır. Mü'minlerin görevleri sadece din kardeşlerine yardımcı olmak, iyilik yapmakla sınırlı olmayıp, inancı ve milliyeti ne olursa olsun, bütün insanları kapsayıcı niteliktedir. Nitekim, Kur'an ve Sünnet'in bu konudaki naslarından istinbât olunan hükümler, fıkıh kitaplarımızın ilgili bahislerinde etraflıca ele alınır. Komşuluk hukuku ve insanlığa karşı görevlerimiz, Allah ve Resûlü'nün emirleri çerçevesinde âdeta kanunlaştırılır. İslâm devletine, yöneticilere ve müslüman fertlere ait görevler ayrı ayrı ele alınıp sayılır. Bütün bunlar, İslâm'ın tüm zamanları ve mekânları kapsayıcı özelliğinin sonucudur. Müslümanların, İslâm'ın bu yönlerini çok iyi anlayıp uygulaması ve insanlık alemine anlatması, özellikle günümüzde mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vecibedir.

Mü'minlerin din kardeşlerine yardımları süreklilik arzetmelidir. Yardım ve iyilik, sürekli oldukça, Allah'ın yardımı da ardı arkası kesilmeksizin devam eder. Çok kere ifade edildiği gibi, bu yardımlar maddî ve manevî olabilir. İslâm, kişinin fiillerini nasıl kalp, dil ve el ile yapılanlar olarak ayırıyorsa, yardım da kalple, dil ve el ile olabilir. Mü'minin, kardeşinden bir zararı gidermesi veya ona bir fayda sağlaması da yardımdır. Zararı giderme ve fayda sağlama kalbî bir amel olabileceği gibi, bedenî bir fiil de olabilir. Burada aslolan, yapılan iyiliklerin devamlı olması ve bir fiille yetinilmemesidir. Çünkü iyiliğin daha fazlası daha çok iyiliktir.

İlim öğrenmek, İslâm'ın çok önem verdiği konulardan biridir. Dünya ve âhiret mutluluğu, ilim ve bilgi sahibi olmakla elde edilir. Kur'an'ın ilk nâzil olan âyetlerinin **"oku"** emriyle başladığını hepimiz biliriz. Allah Teâlâ: **"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"** [Zümer sûresi (39), 9] buyurarak, bizi ilme ve öğrenmeye teşvik eder. İnsanlık için lüzumlu olan bütün ilim dalları ve bilgi alanları bu genel hükmün içindedir. Fakat **insana hakkı ve bâtılı, doğruyu ve yanlışı, faydalıyı ve zararlıyı, hayrı ve şerri öğreten din ilimlerinin önceliği ve herkes için belli bir seviyede zarureti vardır.** Çünkü İslâm'ın zorunlu bilgileri, müslüman olan her ferde farzdır. Fakat herkes Kur'an'ın ve Sünnet'in ilimlerinin her birini öğrenmeye güç yetiremez. Bunun gibi, din alanı dışında kalan ilim ve bilgi dallarını da herkesin keyfiyetiyle değil, ismen bile bilmesi mümkün değildir; buna ihtiyaç da yoktur. Ancak, toplumun ve insanlığın ihtiyaç duyduğu her alanda, ilim ehli kişiler yetiştirmek İslâm toplumu için bir vecîbedir. Bunu yapmazsak, hiçbir fert sorumluluktan kurtulamaz. Öte yandan, müslüman toplumlar dünyaya ayak uyduramaz ve hayatiyetlerini devam ettirmede güçlük çeker. Peygamber Efendimiz bizi bu yarışta geri kalmamaya, bilâkis önde olmaya teşvik eder. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak bu sayede mümkün olur. Bu faziletli gayretin içinde olan mü'minlere Allah cennetin yollarını açar. Çünkü ilim ehli, İslâm'ın üstünlüğünü anlayan, anlatan ve başkalarına gösterip isbat eden kimselerdir.

İlim öğrenmenin arkasından, Kur'an okuyan ve onu anlayıp kavramaya çalışan, aralarında müzakere eden bir topluluktan bahsedilmesi dikkat çekicidir. Şu halde, **mü'min için ilmin temeli Kur'an'la başlar. Kur'an, sürekli okunması, müzakere edilmesi, anlaşılması, mânalarının kavranılması ve hayata uygulanması gereken bir kitaptır.** Sadece lafzının okunması ve bununla yetinilmesi, böylece iyi mü'min olunabileceği yönündeki anlayış doğru olmadığı gibi, Kur'an'ın bizzat kendi lafzına ve muhtevasına da aykırıdır.

Kur'an okumak, şüphesiz ki faydalı ve sevabı çok olan bir iş, bir ibadettir. Ancak, her ibadetin kendine has bir takım şartları ve riâyet edilecek edepleri olduğu da bilinmektedir. Mü'min kişi, Kur'an okurken, kendisini Allah'ın huzurunda duruyormuş ve Allah da kendisine bakıyormuş gibi hissetmelidir. Kalben sanki Allah'ı müşahede ediyor ve Rabbi kendisine hitap ediyormuşcasına bir terbiye üzere bulunmalıdır. Kur'an'ın anlamını bilenler, okudukları âyetlerde geçen Allah'ın zâtını, sıfatlarını, fiilerini, yüceliğini düşünmeli; affını, rahmetini, mağfiretini dilemeli; Allah düşmanlarının helak oluşlarını, yok oluşlarını, onların ibret verici âkıbetlerini gözlerinin önüne getirmeli; peygamberleri ve Allah dostlarını hatırlamalıdırlar. Kısacası, Kur'an'ı farkına vararak okumalıdırlar. Mânaya vâkıf olmayanlar ise, yukarıda da ifade edildiği gibi bir ibadet vakar ve saygısı içinde bulunmalıdır. Mümkünse, Kur'an'ın tefsirini okumalı, anlamaya çalışmalı, güç yetiremiyorsa, âlim ve fâzıl kişilerin va'z, nasihat ve sohbetlerine katılmaya gayret etmelidir.

Her müslüman, öncelikle Kur'an'ı doğru bir şekilde okumayı öğrenmelidir. Hadisimizde geçen ve "müzakere etmek, anlayıp kavramaya çalışmak" diye terceme ettiğimiz **"tedârüs"** kelimesi, hem bir kimsenin lafızları okuyuşunun en doğru şekilde olması için iyi bilen bir başkasına okumasını hem de mânaların anlaşılması ve hakikatların kavranılması için ilminin yapılmasını ihtiva eder. Yani hem öğretimi hem eğitimi kapsar. Bunun neticesinde, böyle yapanların üzerine **sekînet** iner. **Sekinet tabiri, vakar, tatmin olma, Allah korkusu, Allah'a karşı saygı, kalbin kendisiyle sükûn ve huzura kavuştuğu davranış ve bunun neticesinde hasıl olan duygu anlamlarına gelir.** Kur'an'ın nuruyla kalbin aydınlanması, nefsânîlikten kaynaklanan zulmetin, karanlık ve sıkıntı verici duygu ve düşüncelerin gidip, yerine aydınlık, insana manevi haz veren his ve düşüncelerin gelmesidir. İşte bütün bunlar, **sekînet** kelimesiyle ifade edilmiştir.

Kur'an'ı okuyup onunla meşgul olan ve ilmini tahsil edenlere Allah Teâlâ'nın bir başka ihsanı da, onları Allah'ın rahmetinin dört bir yandan kuşatması, rahmet ve bereket meleklerinin çepeçevre sarıp koruma altına almalarıdır. Bu eşsiz mükâfat, onların dünya hayatında başlayan ecir ve karşılıklarının bir bölümüdür. Öte yandan, bu melekler, Kur'an'la bu kadar iç içe olan kimselerin haberini Allah'ın katına ulaştırdıklarında, Cenab-ı Hak kendilerini nezdinde bulunan meleklerin yanında anar. Böylece en yüce makamda isimleri anılır ve duaya nâil olurlar. Âhirette karşılaşacakları mükâfatlar ise, pek çok sahih hadiste zikredilmiştir. Bu kitabın ilgili bölümlerinde bunlar hakkında yeterli bilgi verilmiştir.

Bir kimse, hasebi, nesebi, soyu, sopu sebebiyle cennete giremez. İnsanın yaptığı iyi işler, ibadet ve taati cennete girmesine vesiledir. Fakat hasebi ve nesebi, kavmi ve ırkı asla hesaba katılmaz.

Bunlar cennete girmeye sebep olmadığı gibi, dünyada üstün ve imtiyazlı sayılmaya da sebep teşkil etmez. Çünkü bir insanın ırkı, kavmi, hasebi ve nesebi sebebiyle üstün sayılmasının mantıkî bir izahı yoktur. Zira, **herhangi bir ırktan, milletten, soy ve nesepten olmak, hiç kimsenin kendi elinde değildir.** Bu sebeple dinimiz, üstünlüğün ölçüsünü kişilerin elinde olmayan özelliklere bağlamamış, bunun aksine herkesin yarışabileceği, kişinin iradesi ve davranışı ile alâkalı vasıflara tahsis etmiştir. **İslâm'da üstünlüğün ve önde olmanın ölçüsü takvâ, yani Allah korkusu ve saygısı olup, bu kişinin ulaşabildiği en üstün kulluk mertebesidir.** Allah Teâlâ: **"Şüphesiz ki sizin Allah yanında en üstün olanınız, takvâca en önde bulunanınızdır"** [Hucurât sûresi (49), 13] buyurur.

Hadis 1025 numara ile de gelecektir. Bir bölümü de 1384 numara ile geçmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, iyilik ve hayır olan her konuda birbirlerine yardımcı olmalıdır.
2. Dünyada bir mü'minin sıkıntısını giderene, Allah kıyamet günü sıkıntısını gidererek mükâfat verir.
3. Darda kalana, borçlu olana yardım, dinimizin emridir. Yardım edilecek kişi mü'min veya gayr-ı müslim olabilir.
4. Müslümanların cezayı gerektirmeyen ve kul hakkı olmayan kusurlarını örtmek bir fazilettir. Allah da böyle davrananların kusur ve aybını örter.
5. Müslümanların birbirine yardımı sürekli olmalıdır. Başkasına yardım edene Allah da yardım eder.
6. İlim öğrenmek, sahibine cennetin yollarını kolaylaştırır.
7. Kur'an'ı okumak, müzakere etmek, anlayıp kavramaya çalışmak ibadettir. Bunun karşılığında Allah, böyle olanların kalbine sekînet indirir, rahmet onları kaplar ve melekler kendilerini kuşatır.
8. İyi işler, cennete girmenin vesilesidir.
9. Kişinin nesebi, soyu, sopu onu cennete katmaz.

30- ??? ???????

ŞEFAAT

Âyet

??? ?????? ?????: { ???? ???????? ????????? ???????? ????? ????? ??????? ???????? } .

1. "Kim bir iyiliğe aracılık yaparsa, iyiliğin sevabından ona pay vardır." Nisâ sûresi (4), 85

Şefaat, yardım etmek, başkası için yardım istemek, bir kimseden aracı olmasını dilemek gibi mânalara gelir. Hatırlı ve sözü geçen bir kimse, kendi seviyesindeki birinden veya daha üst mertebedeki bir zâttan bir başka şahsa iyilik yapmasını yahut ona uygulayacağı cezadan vazgeçmesini dilerse, aracı olduğu kimseye şefaat etmiş olur.

Şefaat denince ilk hatıra gelen, kıyâmet gününde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ümmeti adına Allah Teâlâ'nın huzurunda aracılık etmesi, onları bağışlaması için niyâzda bulunmasıdır. Şefaate dair birçok âyet-i kerîme vardır. **"Rahmân nezdinde söz ve izin alandan başka hiç kimsenin şefaate gücü yetmeyecektir"** [Meryem sûresi (19), 87] âyeti bunlardan biridir. Adına Makâm-ı mahmûd denilen ve kıyâmet günü Resûlullah Efendimiz'e verilecek olan büyük şefaat yetkisi [İsrâ sûresi (17), 79] en güvenilir hadislerde belirtilmektedir.

Sözünü ettiğimiz hadislerde genişçe anlatıldığı üzere, mahşerde bütün insanlar düz ve geniş bir arazide toplanacak. Korkunç sıkıntılar içinde hesaba çekilmeyi bekleyen insanlar sonunda bir kurtarıcı aramaya başlayacaklar. Kendilerine başvurdukları büyük peygamberlerden yardım göremeyince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip yalvaracaklar. O zaman Peygamber-i Zîşân Efendimiz Arş-ı Rahmân'ın altında secdeye kapanarak Cenâb-ı Hak'tan ümmetini dileyecek. Kendisine büyük şefaat yetkisi verilince, önce sorgusuz sualsiz cennete gireceklere, belli bir süre sonra da kelime-i şehâdeti söylemekten başka iyiliği bulunmayan günahkârlara şefaat edecek ve onları cennete götürecektir (bk. Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 36, Tefsîru sûre (17), 5; Müslim, Îmân 322, 326, 327).

Sıkıntıda olan bir insanın derdine çözüm aramak ona şefaat etmektir. Bir kimsenin başına gelen fenalığı ondan uzaklaştırmak için aracılık yapmak, insana Allah rızasını kazandırır. Yapılacak aracılığın, Allah'ın yasakladığı bir konuda olmaması şarttır. İlâhî bir yasağı çiğneyen kimsenin ceza görmemesi için aracılık yapılmayacağı gibi, aracılık yapılırken, bundan kimse zarar görmeyecek, bir başkasının hakkı çiğnenmeyecektir.

İnsanların işlerini kolaylaştırmaya çalışan kimse, arzu ettiği şekilde yardım edemese bile, niyeti iyi olduğu için teşebbüsünün karşılığını mutlaka görecek, hakettiği sevabı alacaktır. *"Hayırlı bir işe ön ayak olan kimse, onu yapan gibi sevap kazanır"* (Tirmizî, İlim 14) hadîs-i şerîfi de bunu göstermektedir. Kötü bir işe aracılık eden ise, âyetin devamında belirtildiği üzere, yaptığı bu haksızlığın cezasını çekecektir.

Hadisler

248- ??? ???? ???? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ????? ???????? ????? ????????? ???? : « ????????? ????????? ???????? ?????? ????? ????? ????????? ?? ?????? » ???? ???? . ??? ????? :« ??? ????? » .

248. Ebû Mûsâ el-Eş`arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'a sıkıntı içinde bulunan biri geldiği zaman, yanındakilere döner:

"Bu adama yardım ediniz, sevap kazanırsınız. Allah Teâlâ istediği şeyi Peygamberi'ne söyletir" buyururdu. Buhârî, Zekât 21, Edeb 36, 37, Tevhîd 31; Müslim, Birr 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 117; Tirmizî, İlim 14; Nesâî, Zekât 65

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm her sıkıntısını Resûl-i Ekrem Efendimiz'e arzederlerdi. Ödeyemedikleri bir borçları, karşılayamadıkları bir ihtiyaçları varsa, bunu Peygamber *aleyhisselâm*'a söylemekten ve yardımını istemekten çekinmezlerdi. Zira onun mü'minlere yardım etmekten derin haz duyduğunu bilirlerdi.

Allah'ın Resûlü de, elinde varsa verir, hatta gerekirse bir başkasından borç alarak o kimsenin sıkıntısını giderir veya bu hadîs-i şerîfte gördüğümüz gibi, iyiliğin yapılmasına aracılık ederdi.

Sıkıntı çekenlere yapılacak yardımın karşılıksız kalmayacağını, bu karşılığın Cenâb-ı Hak'tan hayır ve sevap olarak alınacağını belirten Efendimiz, bunu şöyle açıklıyor:

Şayet kardeşinize yardım ederseniz, ben de size dua ederim. "Peygamberi'nin niyaz edip dilediği herşeyi yapan" Cenâb-ı Hak, yaptığınız iyiliğin karşılığını size hem dünyada hem de âhirette verir.

Mü'minlere yardım edenlere, ilâhî yardımın eksilmeden her zaman devam edeceğini, "Müslümanların İhtiyaçlarını Karşılamak" adlı bir önceki bahsimizde görmüştük. Bunu Resûl-i Ekrem Efendimiz 246 numaralı hadiste *"Kim din kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar"* şeklinde açıklamıştır. Konumuzla ilgili âyet-i kerîmeyi açıklarken söylediğimiz gibi, insanların yalnız başına üstesinden gelemedikleri dert ve sıkıntıları vardır. Bu dertlerin hâlledilme imkânını Cenâb-ı Hak bize lûtfetmiş, bizi sıkıntıda olana aracı kılmış, onun tek başına yapamayacağı şeyi yapma fırsatını vermişse, bu iyiliği onlardan esirgememek gerekir. Kim bilir, belki de yapacağımız aracılık sâyesinde Rabbimizi memnun eder, rızasını kazanmış oluruz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıkıntıda olan kimselerin derdini halletmeye çalışmak, Allah Teâlâ'nın beğendiği güzel bir davranıştır.
2. Önemli olan, yardım etmeye çalışmaktır. İstenen sonuç elde edilmese bile, Cenâb-ı Hak o gayretin karşılığını lutfedecektir.
3. İlâhî bir yasağın çiğnendiği veya bir kul hakkının yendiği konularda, kimseye aracı olmamak gerekir.
4. Dertlilere derman olmaya çalışmak, Efendimiz'in sünnetidir.

249- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ?? ?????? ???????? ????????? . ??? : ??? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ? » ?????? : ?? ??????? ?????? ????????? ? ??? : «

249. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* Berîre ile kocası arasında geçen olaya dair şunları söyledi:

Peygamber *aleyhisselâm* Berîre'ye:

- "Keşke tekrar kocana dönsen!" buyurdu.

Berîre:

- Yâ Resûlallah! Böyle yapmamı bana emrediyor musun? diye sordu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- "Hayır, sadece aracılık yapıyorum" buyurdu.

Bunun üzerine Berîre:

- Benim ona ihtiyacım yok, dedi.

Buhârî, Talâk 16. Ayrıca bk. Buhârî, Talâk 15; Ebû Dâvûd, Talâk 21; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 28; İbni Mâce, Talâk 29

Açıklamalar

Berîre ile kocası Mugîs'in kıssası pek ibretlidir.

Berîre, Ebû Leheb'in oğlu Utbe'nin veya ensardan birinin câriyesi idi. Zaman zaman Hz. Âişe'nin yanına gelerek hizmetinde bulunurdu. Âişe annemiz hicretin 9 veya 10. yılında onu efendisinden satın alarak hürriyetine kavuşturdu. Fakat Berîre Hz. Âişe'den ayrılmadı; onun hizmetinde bulunmayı bir şeref saydı.

Câriye olduğu günlerde Mugîs adlı siyâh renkli bir kimseyle evliydi. Bu olayı rivayet eden Mekkeli ve Medineli râviler o zaman Mugîs'in de köle olduğunu belirtmişlerdir. Berîre hürriyetine kavuşunca, artık Mugîs ile evli kalma mecburiyetinde olmadığını öğrendi ve Mugîs'den ayrıldı. Fakat Mugîs Berîre'yi çok seviyordu. Onun kendisini terk etmesine dayanamadı. Medine sokaklarında ve Berîre'nin etrafında ağlayarak dolaşmaya başladı. Onun gözyaşları dökerek Mecnun gibi dolaşmasına hayret eden Nebiyy-i Muhterem Efendimiz amcası Hz. Abbas'a:

"Mugîs'in Berîre'ye olan aşkına, onun da Mugîs'e karşı duyduğu nefrete hayret etmiyor musun?" diye sormuştu. Birgün Mugîs, belki Hz. Peygamber aramızı bulur diye ümide kapıldı. Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelerek perişan hâlini arzetti ve bu konuda şefaat etmesi için yalvardı. Ümmetinin ıstırap çekmesine dayanamayan Efendimiz, hadisimizde okuduğumuz üzere, Berîre'ye:

"Keşke tekrar kocana dönsen!" diye ricada bulundu. Berîre bu sözün bir emir olup olmadığını öğrenmek istedi. Şayet böyle davranmasını Peygamber *aleyhisselâm* emrediyorsa, Mugîs'den hoşlanmamasına rağmen ona elbette dönecekti. Fakat Resûlullah ona kocasına dönmeyi emretmediğini, bu konuda kendisini tamamen serbest bıraktığını, ama bir din kardeşi olarak aracılık yaptığını söyledi.

Mugîs ile mutlu olmayan Berîre, istemediği bir evliliğe Resûl-i Ekrem'in kendisini zorlamadığını öğrenince çok sevindi ve Mugîs ile evli kalmayı kesinlikle düşünmediğini belirtti.

Berîre 60 (680) yılı civarında vefat etti.

Berîre ile Mugîs kıssası, Berîre'nin Hz. Âişe tarafından satın alınarak hürriyetine kavuşturulması ve onun Hz. Âişe'nin evindeki durumu, İslâm hukuku bakımından pek önemli sonuçlar taşıdığı için bazı âlimler bu konuda müstakil eserler kaleme almışlardır. Bu hususta geniş bilgi için Ahmed Davudoğlu'nun *Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi*'ne bakılabilir (VII, 558-574).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yöneticilik görevini üstlenmiş olan kimse, yönettiği kimselerin dertleriyle ilgilenmeli ve kendilerine her konuda yardım etmeye çalışmalıdır.
2. Evlilik gibi bir gönül işinde kimse zorlanmamalı, duygulara değer verilmelidir.
3. Bir aile yuvasının yıkılmaması için aracı olmaya çalışmak iyi bir davranıştır.

31- ??? ??????? ??? ?????

İNSANLARIN ARASINI BULMAK

Âyetler

??? ?????? ?????: { ???? ?????? ??? ??????? ???? ??????????? ?????? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? } .

1. "Onların gizli konuşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka vermeyi veya bir iyilik yapmayı yahut insanların arasını düzeltmeyi isteyenler böyle değildir." Nisâ sûresi (4), 114

İnsanların bir araya gelmeleri, kafa kafaya verip gizlice konuşmaları, onlara geriden bakanlar üzerinde, önemli ve faydalı işler yaptıkları zannını uyandırabilir. Âyet-i kerîmede haber verildiğine göre, çoğu zaman durum hiç de böyle değildir. Dolayısıyla bu nevi dedi kodu meclislerinde hiçbir hayır yoktur.

Allah Teâlâ, gizlice yapılan toplantıların ve fısıldaşmaların faydalı olabilmesi için şu üç konu etrafında konuşulması gerektiğini belirtiyor:

* İnsanları üzmeden, kırmadan, mahcup etmeden onlara **nasıl yardım edeceklerini** konuşmak. Zira bu konu herkesin duyacağı bir yerde konuşulsa, kendilerine yardım edilecek kimselerin izzet-i nefisleri kırılabilir.

* Allah Teâlâ'ya itaat etmeye ve O'nun yolunca gitmeye insanları çağırırken, en **geçerli dâvet metodlarının** hangileri olduğuna dair sohbet etmek. Bu nevi toplantıların gizli yapılmasında fayda vardır. Herkesin göreceği yerde yapılması hâlinde, kendileriyle ilgilenilmesi düşünülen kimselerin, zamanından önce duyarak karşı tavır alması söz konusu olabilir.

* Araları bozulmuş **iki müslümanı barıştırmanın** çarelerini aramak veya eskiden olduğu gibi dost kalmaları için kendilerini iknâ etmeye çalışmak. Bu maksatla yapılacak toplantının duyulması da iyi sonuç vermeyebilir.

Allah Teâlâ'nın gizli yapılmasına izin verdiği toplantı konuları işte bunlardır. Böyle yüce hedeflere varmak için yapılan toplantılar hayırlı ve faydalıdır. Bu maksatların dışında gizli gizli toplanıp konuşmak makbul sayılmamıştır.

???? ?????: {??????????? ?????? } .

2. "Sulh dâimâ hayırlıdır." Nisâ sûresi (4), 128

Âyet-i kerimede sözü edilen sulh, birbiriyle **anlaşmazlığa düşen karı kocanın** barışıp anlaşmasıdır. Zira anlaşma yollarını araştırmadan boşanmak, Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi, Allah Teâlâ'nın hiç hoşlanmadığı bir davranıştır (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1).

Eşlerin birbiriyle iyi geçinmesi ve mutlu bir hayat sürmesi, dargın durmaktan, huzursuz bir hayat sürmekten çok daha hayırlıdır. Çünkü yuvadaki huzursuzluk, orada yaşayan herkes üzerinde olumsuz etki yapar. Aile yuvasındaki huzur ve saâdet, insanların günlük hayatlarında daha neşeli ve dolayısıyla başarılı olmalarını sağlar.

Âyet-i kerîmedeki sulh tavsiyesini daha geniş mânada ele alarak, kavgasız ve gürültüsüz bir hayatın herkes için daha iyi ve hayırlı olduğunu söylemek de mümkündür.

???? ?????: {??????????? ?????? ???????????? ????? ?????????? } .

3. "Allah'tan korkunuz. Aranızı düzeltiniz." Enfâl sûresi (8), 1

Müslümanların vazifesi, yeryüzünde sulh ve barışı gerçekleştirmek, en mükemmel toplumun İslâm toplumu olduğunu canlı örneklerle ispat etmektir. Bu da, din kardeşlerini sevmek ve onlarla birlik ve beraberlik içinde yaşamakla mümkündür. Âhenkli bir toplum hayatı kurmadan Allah Teâlâ'ya karşı görevlerin kusursuz bir şekilde yapılması da mümkün değildir.

Müslümanlar, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine lutfettiği sayısız nimetleri bir bir hatırlamalıdır. Bu lutufların en başında, müslüman olmak ve bir İslâm toplumunda yaşamak gelir. Bu nimeti görmezden gelmek, sulh ve huzur içinde yaşamak yerine, kavga ve anlaşmazlık yolunu seçmek bir mü'mine yakışmaz. Böyle bir davranış, ancak nankörlerden ve Allah'tan korkmayanlardan beklenebilir.

Müslümana yakışan davranış, Allah'ın gazabına yol açacak böyle hâllerden uzak durmak ve din kardeşleriyle huzur içinde yaşamaktır. Birbirine küsüp darılan kardeşlerinin arasını bulmak da yine onların vazifesidir.

???? ?????: {???????? ?????????????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? } .

4. "Mü'minler kardeştir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulun." Hucurât sûresi (49), 10

Bir önceki âyetin açıklamasında belirtildiği üzere, Allah Teâlâ mü'minleri, belli bir gâye için yaratmış ve o hedefi birlikte gerçekleştirsinler diye onları kardeş yapmıştır. Birbirine darılan fertler veya toplumlar, o ulvî hedefe varamazlar. Bu durum karşısında diğer mü'minlerin yapacağı tek şey, birbirine darılan mü'minlere kardeş olduklarını hatırlatmak ve aralarını bulmaya çalışmaktır.

224 numaralı hadisten itibaren mü'minlerin birbirine olan yakınlığı, kardeşliği, birbirine sahip çıkma ve birbirini koruma gereği üzerinde durulmaktadır. Bütün bu hadisler, mü'minlerin birbirine kenetlenmesi ve sevgiyle bağlanması mecburiyetini ortaya koymaktadır.

Hadisler

- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ???? ???????? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ????? ????????? : ???????? ???? ?????????? ??????? ? ????????? ????????? ??? ????????? ??????????? ????????? ? ???? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ???????????? ????????? ?????? ? ??????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ? ????????? ??????? ???? ????????? ???????? » ???? ???? . « ????? ???????? ??????????? » ??????? ??????????? ??????????? .

250. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanın her bir eklemi için her Allah'ın günü bir sadaka vermek gerekir:

İki kişinin arasını bulman, (haklarında adaletle hükmetmen) bir sadakadır.

Bir kimseye bineğine binerken yardımcı olman veya yükünü hayvanına yüklemesine yardım etmen bir sadakadır.

Güzel bir söz söylemek sadakadır.

Namaza giderken attığın her adıma bir sadaka sevabı vardır.

Gelip geçenleri rahatsız eden bir şeyi yoldan alıp atman bir sadakadır."

Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Müslim, Zekât 56. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 84, Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160

Açıklamalar

Allah Teâlâ insanı mükemmel şekilde yaratmıştır. Bu mükemmelliği, mafsal da dediğimiz eklemlerde görmek mümkündür. Eklemler sayesinde insan her türlü hareketi kolayca yapar. Tutar kaldırır; alır götürür; yatar kalkar; eğilir doğrulur. Yaşlılıkla birlikte hareketlerin azalması, eklem yerlerinde kireçlenme başlaması sonucu insanların ne büyük sıkıntılar çektiği bilinmektedir. Eklemlerin iyi çalışmasının büyük bir nimet olduğu o zaman daha iyi anlaşılmaktadır.

İnsanoğlunun kendisine verilen her nimet için sayısız şükür borcu vardır. Şükrün en makbulü, verilen nimetin cinsiyle yapılanıdır. Peygamber Efendimiz, kemiklerimizi eklem şeklinde yarattığı için her bir eklemden dolayı Allah'a şükür borçlu olduğumuzu belirtiyor ve bu şükrün, her eklem için her gün bir sadaka vermekle ödenebileceğini açıklıyor. Diğer bir söyleyişle eklemlerimizi Cenâb-ı Hakk'ın ve O'nun kullarının hizmetinde kullanmakla görevli olduğumuzu ifade buyuruyor.

Hadisimizde beş sadaka şeklinden bahsedilmektedir:

Birinci sadaka, birbirine küsen **iki kişinin arasını bulmak** ve bu esnada onlar hakkında adâletli davranmak.

İnsanlar arasındaki anlaşmazlığın çeşitli sebepleri vardır. Bir menfaatin zedelenmesi veya bir davranışın yanlış anlaşılması, çoğu zaman dargınlığa yol açar. Araları bozulan kimselerin yakınlarına, bu durumlarda önemli bir görev düşer. Derhal onlarla temasa geçerek anlaşmazlığa yol açan sebepleri bulmak, daha sonra da iki tarafın düşünce tarzlarını ve kaprislerini dikkate alarak barışmalarını sağlamaktır. Onları yeniden kaynaştırırken son derece anlayışlı ve âdil davranmak, küsüp darılma bahânelerini azaltmak gerekir. Bunun için de herkese hatasını uygun ifadelerle söylemek icap eder.

İkinci sadaka şekli, rahatsızlığı sebebiyle otomobiline, atına veya eşeğine binemeyen kimselere yardımcı olmak, eşyasını arabaya yükleyemeyen veya bir yere taşıyamayan **insanlara yardım etmektir.**

Üçüncü sadaka şekli, insanlara **güzel söz söylemektir.** 694 ve 695. hadislerde bu konu ayrıca ele alınacaktır.

Dördüncü sadaka, namaza yürüyerek gidip gelmektir. Bu esnada atılacak her bir adıma Allah Teâlâ sadaka sevabı verecektir. 11, 123 ve 125. hadîs-i şerîflerde bu konu ele alınmıştır.

Beşinci sadaka türü de, **gelip geçenleri rahatsız edecek şeyi yoldan kaldırmaktır.** Yolda yürüyen insanlara veya vasıtalara zarar veren, onları sıkıntıya sokan her şey, meselâ bir taş, bir odun parçası, trafiğin aksamasına sebep olacak hatalı bir davranış, yaya kaldırımına parkedilen bir otomobil insanlara sıkıntı veren şeylerden bir kısmıdır. Yaya kaldırımından başka bir park yeri bulamadığı hâlde, insanlara sıkıntı vermemek düşüncesiyle otomobilini daha uzak yere götürüp parkeden kimse, bu iyi niyetinin karşılığını Cenâb-ı Hak'tan mutlaka alacaktır. Bu davranışı küçümsememek gerekir. İmânın 60 veya 70 küsur bölümden meydana geldiğini söyleyen Resûlullah Efendimiz, insanlara sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmayı imânın bir bölümü olarak kabul etmiştir.

Demek oluyor ki, insanın iyi niyetle yaptığı her hareket bir sadaka sayılmakta ve karşılığı ödenmektedir.

124. hadiste de gördüğümüz üzere, Peygamber Efendimiz her insanda 360 eklem bulunduğunu ve bu eklemler sayısınca Allah'a şükretmemiz gerektiğini belirtmiştir.

Başka bir hadisinde (bk. hadis no 19), her eklem için verilecek sadakaları sayarken Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştu:

"Sübhânallah demek bir sadakadır. Elhamdülillah demek bir sadakadır. Lâ ilâhe illallah demek bir sadakadır. Allahü ekber demek bir sadakadır. İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak bir sadakadır. İnsanın kılacağı iki rekât kuşluk namazı ise, bütün bunlara bedeldir" (Müslim, Müsâfirîn 84).

Daha başka rivayetlerde namaz kılmak, oruç tutmak, haccetmek, karşılaştığı kimselere selâm vermek, yol sorana yol göstermek, tükürük ve balgamı ortadan kaldırmak, hatta eşiyle beraber olmak bile sadaka sayılmıştır (Meselâ bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160). İyilik yapamayanın kötülük yapmamaya çalışması da bir sadakadır.

Demek oluyor ki, insan, Allah'a olan şükür borcunu başlıca iki yolla öder:

Biri, O'nun emrettiği görevleri yani farzları yaparak, yasakladığı şeylerden yani haramlardan kaçarak şükretmektir.

Diğeri de, O'nun beğenip takdir ettiğinden emin olduğumuz nâfile ibadetleri ve güzel davranışları yaparak kulluğumuzu göstermektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın lutfettiği her ekleme karşılık, insanın O'na her gün bir şükür (bir sadaka) borcu vardır. Vücutta 360 eklem olduğuna göre, her gün 360 sadaka verilmesi gerekir.
2. İnsanların arasını bulmak bir sadakadır.
3. Bineğine binemeyen veya yükünü yüklemekte ve taşımakta zorlanan kimselere yardımcı olmak sadakadır.
4. Söylenen güzel sözler birer sadakadır.
5. Cemaatla namaz kılmak üzere câmiye giderken atılan her adıma bir sadaka sevabı verilecektir.
6. İnsanları rahatsız eden şeyleri yoldan kaldırmak sadakadır.

251- ??? ????? ????????? ???? ???????? ?? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????? ?????????? ???? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????? ? ???? ??????? ??????? » ???? ???? .

??? ????? ????? ????? ? ???? : ?????? ????????? ????????? ?? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ?? ??????? ??????? : ???????? ? ???????????? ?????? ???????? ? ????????? ????????? ??????????? ? ???????? ?????????? ???????? .

251. Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt *radıyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"İnsanların arasını bulmak için hayırlı haber götüren (veya hayırlı söz söyleyen) kimse yalancı sayılmaz." Buhârî, Sulh 2; Müslim, Birr 101. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 50; Tirmizî, Birr 26

Müslim'in rivayetinde şöyle bir fazlalık vardır:

Ümmü Külsûm dedi ki, Peygamber *aleyhisselâm*'ın halkın söyleyip durduğu yalanlardan sadece üçüne izin verdiğini işittim. Bunlar da:

Savaşta (düşmanı aldatmak için),

İki kişinin arasını bulmak maksadıyla,

Kocanın karısına, karının da kocasına (aile düzenini korumak düşüncesiyle) söylediği yalandır.

Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt

Ümmü Külsûm'un babası Ukbe, Peygamber Efendimiz'in can düşmanlarından biriydi. Annesi Ervâ Binti Küreyz ise Resûlullah Efendimiz'in halasının kızı, Hz. Osman'ın da annesiydi.

Ümmü Külsûm Mekke'de müslüman oldu ve Resûlullah Efendimiz'e bîat etti. Hicretin yedinci yılında, sekiz günlük maceralı bir yolculuktan sonra, Huzâa kabilesinden bir adamın yardımıyla tek başına Medine'ye hicret etti. Kureyşliler içinde yurdunu yuvasını bırakıp Medine'ye hicret eden bir başka hanım daha yoktu.

O sıralarda, Hudeybiye antlaşması gereğince, Mekke'den kaçıp Medine'ye gelenler Mekkelilere geri veriliyordu. Ümmü Külsûm bir hanım olduğu için, hanımların müşriklere geri verilemeyeceğini belirten âyet-i kerîme nâzil oldu [Mümtehine sûresi (60), 10].

Ümmü Külsûm gibi imânlı ve yiğit bir hanımla evlenmek için Zübeyr İbni Avvâm, Abdurrahman İbni Avf ve Zeyd İbni Hârise gibi büyük sahâbîler âdetâ sıraya girdiler. Fakat o Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in tavsiyesi üzerine Zeyd ile evlendi. Zeyd Mûte'de şehit düşünce Zübeyr İbni Avvâm ile evlendi. Fakat bir müddet sonra boşandılar. Bu defa Abdurrahman İbni Avf ile, onun ölümünden sonra da Amr İbni Âs ile evlendi. Ümmü Külsûm'un Hz. Peygamber'den on hadis rivayet ettiği söylenmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yalan söylemek büyük günahlardan biridir. Yalan söylemenin ve yalan yere şâhitlik yapmanın ne korkunç bir davranış olduğunu Peygamber Efendimiz pek heyecanlı ifadelerle ortaya koymuştur. Bir kimse yalan söylemekle kendi nâmına bazı menfaatlar sağlasa bile, diğer insanların hakkını çiğneyerek onları birçok zarara sokmuş olur.

Yalan, insanlara zarar verdiği için çirkindir. Fakat onlara faydalı olmak, uğradıkları zararı ortadan kaldırmak, onları birbirine kaynaştırmak için yalan söylemenin kimseye zararı yoktur. Hatta ara bulmak maksadıyla yalan söylemenin faydaları vardır.

Dinimiz bu iznin kötüye kullanılmaması için sadece üç yerde yalan söylemeye izin vermiştir. Bunlardan birincisi, savaşta düşmanı aldatmak için söylenen yalandır. Düşmanın savaşı kazanması, İslâmiyet'in, İslâmî değerlerin ve müslümanların aleyhine olacağına göre, buna meydan vermemek için elden gelen yapılmalıdır. Düşman kuvvetleri tarafından yakalanan bir kimsenin, müslümanların sayıca çok olduğunu, modern silahları bulunduğunu, yakında orduya taze güçler katılacağını söyleyerek düşmanın moralini bozması İslâm ordusunun lehinedir. Zaten savaş hileden ibaret olduğuna göre düşmana yalan söylemenin sakıncası yoktur.

Yalan söylemeye izin verilen **ikinci konu**, araları bozulan iki kimsenin dargınlığını gidermektir. Müslümanların birbirine dargın olmasının zararını İslâm toplumu çeker. İşte bu düşünceyle, dargınları barıştırmanın yollarını aramak gerekir. Dargın olduğu müslüman hakkında iyi şeyler düşünmeyen birine bu konuda yanıldığını ileri sürmek, küstüğü adamın kendisi hakkında kötü bir kanaati olmadığını iddia etmek ve böylece onun gönlündeki katılığın yumuşamasına, kırgınlığın azalmasına çalışmak kimseye zarar vermez.

Yalan söylemenin zararsız sayıldığı **üçüncü konu**, karı kocanın, daha mutlu olmaları için, aslı bulunmasa da birbirine güzel şeyler söylemesidir. Eşlerin birbirine, gerçekten öyle olmadığı hâlde, "seni çok seviyorum", "şu dünyada en çok sevdiğim sensin" gibi iltifatlarda bulunmasından kimse zarar görmez. Çoğu insanın söylemekte cimrilik ettiği bu nevi sözler, eşlerin birbirine daha fazla ısınmasını, o yuvada sevginin yeniden çiçeklenip boy atmasını, dolayısıyla o ailede yaşayan herkesin daha huzurlu olmasını sağlayacaktır.

Bir zâlimin elinden canını kurtararak kaçan ve gelip kendisine sığınan kimsenin hayatını kurtarmak maksadıyla, onu görmediğini, nerede saklandığından haberi olmadığını söylemenin bütün âlimlere göre hiçbir günahı yoktur. Ayrıca gerektiğinde böyle davranmak kaçınılmaz bir görevdir.

Yalanın her türlüsüne karşı olan âlimler de vardır. Onlara göre yukarıda sayılan üç konuda bile açıkca yalan söylemek doğru değildir. Ama bu üç konuda, kelimenin en uzak anlamını kastederek (tevriyeli bir şekilde) konuşmanın sakıncası yoktur.

Burada şunu hatırlatmakta fayda var: Sözü edilen üç konuda yalan söylenebilir demek, bu konularda yalan söyleyen günah kazanmaz demektir. Yoksa yalanın mâhiyeti değişmez. Haram helâl olmaz. Yalan aslında ne ise yine odur. Yalan konusu 1545-1550. hadislerde ayrıca ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalan söylemek büyük günahlardan biridir.

2. İnsanların iyiliği için bazı konularda yalan söylenebilir.

3. Harpte düşmanı aldatmak için gerçek dışı sözler söylenebilir.

4. Araları bozulmuş iki kimseyi barıştırmak için, onların birbirleri hakkında iyi düşündüklerine dair yalan söylenebilir.

5. Karı koca, sevgilerini pekiştirmek için, düşündüklerinin aksini birbirine söyleyebilirler.

252- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???????? ???????????? ? ??????? ??????????? ??????????? ??????? ??????????????? ???

???? ? ?????? ??????? : ???????? ?? ??????? ? ???????? ??????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ???????????? ????? ?????? ?? ???????? ??????????? ? » ???? : ????? ??? ????? ??????? ? ????? ????? ????? ??????? . ????? ???? .

???? « ????????????? » : ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? .« ????????????? » : ????????? ????????? «??????????? » : ????????? .

252. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* birbiriyle kavgalı iki kişinin kapıda bağırıp çağırdıklarını duydu.

Borçlu adam, alacaklı olandan, alacağının bir kısmını bağışlamasını ve kendisine anlayışlı davranmasını istiyordu. Alacaklı olan ise:

- Vallahi yapmayacağım, diyordu.

Onların yanına çıkan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden adam?" diye sordu.

Alacaklı olan:

- Buradayım ey Allah'ın Resûlü! Nasıl istiyorsa öyle olsun, dedi. Buhârî, Sulh 10; Müslim, Müsâkât 19

Açıklamalar

Zenginlik Allah Teâlâ'nın bir lutfudur. Lutfunu dilediğine verir. Bu gerçeği bilen varlıklı kişiler, "Mal Allah'ın, mülk Allah'ın; biz sadece bir emanetçiyiz" diye düşünürler. Varlığın asıl sahibi malının nasıl ve nereye harcanmasını istiyorsa öyle davranmaya çalışırlar. **Yûnus**'un şu kıt'ası onların dilinden düşmez:

Mal sahibi mülk sahibi
Hani bunun ilk sahibi
Mal da yalan mülk de yalan
Var biraz da sen oyalan

Mala mülke bu açıdan bakabilen bir mü'min, müslüman kardeşlerine hizmet etmeyi, elindeki nimetten onları da faydalandırmayı arzu eder. Geçim sıkıntısı çekenlere, borçlu olanlara, içinde bulunduğu çıkmazı para ile aşabilecek kimselere yardım etmekten haz duyar.

Hadisimizin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, borçlu olan sahâbî alacaklıya ricada bulunarak, ya borcunun bir kısmından vazgeçmesini veya ödemede kolaylık göstermesini istemişti. Alacaklı sahâbî, her nedense, borçluya kızmış ve kendisinden istenen kolaylığı göstermeyeceğine dair yemin etmişti.

Borçluya kolaylık göstermek Allah katında makbul bir davranış olduğu halde, sahâbîsinin bir de yemin ederek hayır yapmayacağını söylemesi Peygamber Efendimiz'i üzdü. Hemen evinden dışarı çıktı ve o zâta hatasını göstermek için:

- *"Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden adam?"* buyurdu.

Hatasını hemen kavrayan sahâbî ikinci bir soruya ihtiyaç bırakmadan:

- Yâ Resûlallah! Nasıl istiyorsa öyle olsun, diyerek kusurunu telâfi etti.

Ashâb-ı kirâmın çoğu fakirdi. Peygamber *aleyhisselâm*, bu olayda gördüğümüz gibi, borçlular adına birçok defa şefaatçılık etti. Onlara kolaylık gösterilmesi için alacaklılara ricada bulundu.

Yine bir gün Resûlullah Efendimiz evindeyken Mescid-i Nebevî'den bir gürültü geldiğini duydu. Kâ'b İbni Mâlik, İbni Ebû Hadred adlı zâttan alacağır istemiş, bunun üzerine bir gürültü kopmuştu. Ümmetinin sıkıntıda olmasına pek üzülen Efendimiz, odasının kapı perdesini aralayarak:

- *"Kâ'b!"* diye seslendi.

Kâ'b İbni Mâlik:

- Emret, yâ Resûlallah! diye ona doğru yöneldi.

Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, ona eliyle, alacağının yarısını bırak diye işaret etti.

Bunun üzerine Kâ'b:

- Bıraktım, yâ Resûlallah! dedi.

Buna memnun olan Efendimiz, İbni Ebû Hadred'e dönerek:

- *"Kalk, borcunu öde!"*, buyurdu (Buhârî, Salât 71, 83; Müslim, Müsâkât 20).

Ashâbı arasında bir anlaşmazlık çıkınca, Resûl-i Ekrem Efendimiz buna pek üzülür, aralarını bularak onları barıştırmak için elinden geleni yapardı.

Alım satımda kolaylık gösterilmesine dair Peygamber buyruklarını 1370-1378. hadîs-i şerîflerde göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Borçluya ödeme kolaylığı göstermeli, gerekirse borcunun bir kısmını bağışlamalıdır.
2. Hayırlı bir işi yapmamaya yemin etmemelidir. Şayet yemin edilmişse, keffâretini vererek o hayrı yapmalıdır.

3. Borçlu ile alacaklı arasındaki anlaşmazlığı gidermek ve borçlunun sıkıntısını azaltmak için, Peygamber Efendimiz gibi, aracılık yapmak Allah Teâlâ'yı memnun eder.

253- ??? ???? ?????? ???? ??? ???? ????????????? ??? ??????? ??? ? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ???? ??????? ?? ????? ??? ???????? ????? ? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??? ??????? ????? ? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????????? ? ??????? ?????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ????? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ? ????????? ????????? ? ?????? ??? ???? ??????? ???????? ??? : ?????? ???? ?????? ? ????????? ?????? ????????? ? ?????????? ????? ?????? ????????? ??????? ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?? ????????? ????? ???? ?? ???????? ? ???????? ???????? ??? ??????????? ? ?????? ????? ????? ??? ?????? ??? ?? ?????????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????? ????? ??? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ??? ???????? ? ?????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???????? ? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ???? : « ???????? ???????? ???????? ???? ????????? ?????? ?? ?????????? ???????? ??? ??????????? ?? ??????? ??????????? ??????????? . ??? ??????? ???? ??? ??????? ?????????: ????????? ??????? ? ????????? ?? ????????? ????? ????? ??????? : ???????? ??????? ? ?????? ????????? . ??? ????? ?????? : ?? ????? ???? ????????? ?????????? ????? ??????? ???????? ? » ???? ????? ???? : ??? ????? ??????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ????? ???? . ???? « ????? » : ?????????? ??????????? .

253. Ebü'l-Abbas Sehl İbni Sa`d es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Amr İbni Avf oğulları arasında bir kavga çıktığını duydu. Aralarını bulmak için bir grup sahâbî ile birlikte oraya gitti. Onları barıştırmak için bir müddet orada kaldı.

Bu arada namaz vakti gelmişti. Bilâl, Ebû Bekir *radıyallahu anh*'â

- Ebû Bekir! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gelemedi. Namaz vakti de girdi. İmam olup namaz kıldırır mısın? diye sordu.

Hz. Ebû Bekir de:

- Peki, istersen kılalım, dedi.

Bilâl ezan okudu. Ebû Bekir de öne geçip tekbir aldı. Müslümanlar da ona uydular.

Derken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi; safların arasından öne geçti.

Bunun üzerine cemaat (Hz. Peygamber'in geldiğini imama haber vermek için) el çırpmaya başladı.

Ebû Bekir namaz kılarken başını çevirip hiçbir yana bakmazdı. Cemaat durmadan el çırpınca dönüp bakmak zorunda kaldı. Yanında Resûlullah'ı görüverdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona yerinde kalması için işaret etti. Fakat Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti ve arkadaki safa girinceye kadar geri gitti. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öne geçerek namazı kıldırdı. Namaz bitince, halka dönerek şunları söyledi:

- "İnsanlar! Namazda bir durum meydana gelince niçin el çırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse sübhânallah desin. Onun sübhânallah dediğini duyan kimse, kendisine dönüp bakar."

Sonra Ebû Bekir'e dönerek:

- "Ebû Bekir! Yerinde kal diye işaret ettiğim halde niçin namazı kıldırmadın?" diye sordu.

Hz. Ebû Bekir:

- Ebû Kuhâfe'nin oğluna Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne geçip namaz kıldırmak yakışmazdı, diye cevap verdi.

Buhârî, Ezân 48, Amel fi's-salât 3, 16, Sehv 9, Sulh 1, Ahkâm 36; Müslim, Salât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 169; Nesâî, İmâmet 7

Açıklamalar

Amr İbni Avf oğulları, ensarın iki büyük kabilesinden biri olan Evs'e mensuptu. Bugün Medine'ye üç km. uzaklıkta bulunan Kubâ'da otururlardı. Bunlardan bazı müslümanların birbirini taşlayarak kavga ettiklerini duyunca Resûl-i Ekrem Efendimiz çok üzüldü. Müslümanların biribiriyle bozuşmaları, işi kavgaya kadar götürmeleri onu tedirgin ederdi. Duruma hemen el koymak, kavga edenlerin dargınlığı büyümeden onları barıştırmak istedi. Yanında bulunan sahâbîlere: *"Haydi gidelim, şunların arasını bulalım"* diyerek onlarla birlikte doğruca Amr İbni Avf oğullarının yurduna gitti.

Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, kavga haberi geldiğinde öğle namazı henüz kılınmıştı. Nebiyy-i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*, gittikleri yerden geç dönebileceklerini dikkate alarak Bilâl'e:

- *İkindiye kadar dönemezsem, Ebû Bekir'e söyle, namazı kıldırsın*, buyurmuştu.

Bilâl'in Hz. Ebû Bekir'e gelerek:

- Namaz vakti de geldi. İmam olup halka namaz kıldırır mısın? diye sormasının sebebi, namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını mı tercih edersin, yoksa Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dönüşünü bekleme faziletini mi? diye onun görüşünü almaktı.

Hz. Ebû Bekir de, hem namazı ilk vaktinde kılma sevabını elde etmek hem de yaşlıları ve iş güç sahiplerini bekletmemek düşüncesiyle:

- Peki, istersen kılalım, dedi.

Onlar namaza durduktan sonra Hz. Peygamber çıkageldi. İmâm olması sebebiyle safların arasından geçerek en ön safa vardı. Onun geldiğini Hz. Ebû Bekir'e haber vermek üzere cemaat el çırpmaya başladı. Bir elin arkasını öteki elin avucuna vurarak (tasfih) veya avuçları birbirine vurarak (tasfik), maksatlarını konuşmadan anlatmış oluyorlardı.

Fakat Hz. Ebû Bekir, Peygamber Efendimiz'in bir tenbihini hiç unutmamıştı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Namazda sağa sola bakmak, namazın bir kısım sevabını şeytanın kapıp kaçmasıdır" buyurmuştu. Bu sebeple Hz. Ebû Bekir namaz kılarken sağa sola bakmazdı. El çırpmalar çoğalınca, bakmak zorunda kaldı. İşte o zaman Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in teşrif ettiğini gördü ve geri safa geçmek istedi.

Peygamber Efendimiz ona yerinde kalması için işaret edince Hz. Ebû Bekir çok duygulandı. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine, önünde namaz kıldırma şerefini veriyordu. Bu Allah'ın bir lutfuydu. Ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti ve o makamı ehline teslim etmek üzere birinci safa girinceye kadar geri çekildi. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ileri geçip namazı kıldırdı.

Bu tatbikattan, namaz esnasında imamın, arkasındaki saftan birini yerine geçirerek namazı tamamlatabileceği öğrenilmiş oldu.

Namazı kıldırdıktan sonra Nebiyy-i Muhterem Efendimiz halka dönerek şöyle buyurdu:

"İnsanlar! Namazda bir durum meydana gelince niçin el çırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse sübhânallah desin. Onun sübhânallah dediğini duyan kimse kendisine dönüp bakar."

Böylece imam, namaz kıldırırken veya sesli okurken yanıldığı takdirde, yanıldığını bildirmek üzere onu erkeklerin sübhânallah diyerek, kadınların ise el çırparak uyaracakları öğrenildi. Uyarıyı alan imam, hata ettiği için ikaz edildiğini düşünecek ve nerede yanıldığını bularak gereğini yapacaktır.

Sübhânallah diyene dönüp bakma meselesi, bir başka konuya açıklık getirmek için söylenmiştir. Namaz kılan kimse, yanında bulunanların farkedemediği bir durumu, bir tehlikeyi görebilir ve "sübhânallah" diyerek oradakileri ikaz edebilir.

Resûlullah Efendimiz ashâbına bilmedikleri bir konuyu öğrettikten sonra Hz. Ebû Bekir'e döndü. Bazı rivayetlere göre önce onunla konuştu ve kendisine:

- "Ebû Bekir! Yerinde kal diye işaret ettiğim hâlde niçin namazı kıldırmadın?"diye sordu.

Hz. Ebû Bekir, kendisine yakışan şekilde konuştu. Peygamber*aleyhisselâm*'ın kayın pederi, hicret arkadaşı ve ashâbı içinde en çok sevdiği kimse olduğu halde, Resûlullah'ın önüne hiç kimsenin geçemeyeceğini, böyle bir saygısızlığı hiçbir beşerin gösteremeyeceğini belirtmek üzere dedi ki:

- Ebû Kuhâfe'nin oğluna, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne geçip namaz kıldırmak yakışmazdı...

Hz. Ebû Bekir'i ve onun üstün edebini daha iyi anlayabilmek için bir hususa işaret etmekte fayda var:

Araplarda bir âdet vardı. Övünmek istedikleri zaman, adlarıyla, künye veya lakaplarıyla kendilerinden söz ederlerdi. Övünmeyi düşünmedikleri, tevâzu gösterdikleri zaman da, baba veya dedelerinin adıyla kendilerinden bahsederlerdi. Hz. Ebû Bekir'in, kendisinden söz ederken, Ebû Kuhâfe'nin oğlu diye babasının künyesini kullanması, herkesçe bilinen tevâzuunu bir kere daha ispatlamaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Birbiriyle anlaşmazlığa düşen kimselerin arasını bulmak ve böylece müslümanların birbirine olan bağlılığının zedelenmesine meydan vermemek faziletli bir davranış, ayrıca idareci ve yönetici durumundaki kimseler için bir görevdir.
2. Hz. Ebû Bekir, Peygamber *aleyhisselâm*'a karşı saygının zirvesinde olan büyük bir insandır.
3. Namazda sübhânallah demek, namazı bozmaz. Zira namaz gibi bu söz de bir zikirdir.
4. Erkekler sübhânallah diyerek, kadınlar da el çırparak imâmı ikaz ederler.
5. Mecbur kalınınca, vücudu kıbleden çevirmemek şartıyla sağa sola bakmak namazı bozmaz.
6. Safları yararak öne geçmek sadece imamın hakkıdır.
7. Kendisinden üstün bir kimseye imam olmak câizdir.

32- ??? ??? ???? ???????? ???????? ?????????

GÜÇSÜZ MÜSLÜMANLAR İLE FAKİRLERİN VE ADI SANI ANILMAYANLARIN DEĞERİ

Âyet

??? ?????? ?????: {????????? ???????? ???? ????????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ???????? ????? ?????? ????????? ???????? }

"Sabah akşam Rablerine dua ederek O'nun rızasını kazanmaya çalışanlarla beraber sıkıntılara karşı dayan. Gözlerini onlardan ayırma." Kehf sûresi (18), 28

Peygamber Efendimiz'in fakir ve kimsesiz müslümanlarla beraber oturup kalkması, Mekke'nin kendini beğenmiş zenginlerinin canını sıkıyordu. Onlara göre fakirler ayrı bir sınıftı. Böyle olduğu için de herkesin kendine denk olanlarla beraber oturup kalkması gerektiğini düşünüyorlardı.

Bu müşrikler bazı konuları görüşmek üzere Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldiklerinde, Habbâb İbni Eret, Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî gibi kölelerin ve diğer yoksulların, en azından kendileri gidene kadar dışarı çıkmalarını istediler. Bunun üzerine, yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine hitâben, sen o adamların dediklerine bakma. Sabah akşam sadece Rablerinin rızâsını kazanmak için ibadet edip duran o yoksul, ama samimi müslümanları, kâfirlerin sözüne bakarak yanından kovma. Allah'ın kendilerinden râzı olduğu insanlar bu yoksul ve kimsesiz mü'minlerdir. Sen hep onlarla birlikte olmaya bak. Malına, mülküne güvenip şımaran o adamları kazanmak pahasına da olsa, fakir müslümanları gücendirme, buyurdu.

Hadisler

254- ?? ???????? ???? ???? ??? ?????? ??? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ??????????? ???????? ???????? ? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????? ??????? ? ????? ??????????? ???????? ????????? ????? ??????? ???????? ??????????? » . ????? ???? .

« ????????? » : ????????? ??????? . « ????????? » ???? ????? ???????? ????? ????????? ??????? ????? ???????? ???????? ? ??????? : ????????? ??????????? ??? ????????? ? ????? : ????????? ????????? .

254. Hârise İbni Vehb *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'i* şöyle buyururken işittim dedi:

"Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar hem zayıf oldukları hem de halk tarafından zayıf görüldükleri için kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah'ın gerçekleştireceği kimselerdir.

Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir."

Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4

Hârise İbni Vehb

Huzâa kabilesinden olup Hz. Ömer'in üvey oğludur. Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah'ın ana bir kardeşidir. Kûfe'de yaşadığı bilinmektedir. Hz. Peygamber'den 6 hadis rivayet eden Hârise hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanları dış görünüşleriyle ele almak, onları giyimlerine kuşamlarına göre değerlendirmek bizim en zayıf yanlarımızdan biridir. Hadîs-i şerîf bu tür değerlendirmelerin ne kadar yanlış ve yanıltıcı olduğuna, insanları kabuğa ve kalıba göre değil, kalb ve gönül zenginliklerine göre değerlendirmenin gereğine işaret etmektedir.

En değerli incilerin gösterişsiz istiridye kabukları içinde yattığı gibi, sâde ve basit kıyafetler içinde ne cevherler yatar; ama mâlum alışkanlığımız sebebiyle biz onların farkında olmayız.

İbrahim Hakkı Erzurûmî hazretlerinin dediği gibi:

Harâbât ehline hor bakma, Şâkir
Defîneye mâlik vîrâneler var

Göz ucuyla bakıp geçtiğimiz veya bakmaya değer bulmadığımız niceleri, eli öpülecek insanlardır. Onlar Allah katında öyle hatırlı kişilerdir ki, "Vallahi bu iş şöyle olacak" diye yemin etseler, Allah Teâlâ onların yeminini yerine getirir. Kur'ân-ı Kerîm, **"Biz o ülkedeki güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak, onları önderler seviyesine çıkarmak ve onları ötekilerin yerine mirasçı kılmak istiyorduk"** [Kasas sûresi (28), 5] şeklindeki âyet-i kerîmelerle, Cenâb-ı Hakk'ın dâima bu nevi insanların yanında olduğunu ve onları güçlü zorbalara karşı koruduğunu anlatır.

Halkımızın *Veysel Karânî* diye bildiği *Üveysü'l-Karenî*'nin, *"tâbiîn neslinin en hayırlısı olduğunu"* söyleyen Peygamber Efendimiz, Hz. Ömer'e ve diğer sahâbîlere onun hakkında bir tavsiyede bulunmuş ve:

"Üveys bir şey hakkında Allah'a yemin edecek olsa, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir, duasını kabul eder. Duası makbul bir zât olduğu için, eğer kendinize dua ve istiğfâr ettirebilirseniz ettirin" buyurmuş ve görmediği Üveys'in belli başlı özelliklerini söyleyerek onu tanıtmıştı (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 224).

Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Üveys Medine'ye gelince, Hz. Ömer Resûlullah'ın bu kara sevdâlı âşığını bulmuş, Efendimiz'in sözlerini ona nakletmiş ve kendisine dua ettirmişti. Daha sonra da kendisi hakkında Kûfe valisine bir tavsiye mektubu yazmayı teklif ettiği halde Üveys buna yanaşmamış, onu çok iyi tanıyan birinin söylediği üzere, kuru bakır tam takır evine sessiz sedâsız dönüp gitmişti. Bir zaman sonra halk onun ne büyük biri olduğunu anlayınca, Üveys memleketini bırakıp meçhul bir diyarın yolunu tutmuştu.

Hadîs-i şerîfte *"şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah'ın gerçekleştireceği"* söylenen bu kimseler, Allah rızasından başka bir şey düşünmeyen, gösterişe hiç değer vermeyen kimselerdir. Dağınık hâllerine bakıp da onları küçümsemeye kalkanlar yanılır ve aldanırlar. Zira bu Allah dostları **"Takvâ elbisesi daha hayırlıdır"** [A`râf sûresi (7), 26] âyet-i kerîmesini kendilerine düstur edinmişlerdir.

Hadîs-i şerîfte sözü edilen cehennemliklere gelince, onlar bu mütevâzi insanların aksine, kendini beğenmiş, büyüklük taslayan kimselerdir. Yemek içmekten başka düşünceleri yoktur. Ellerine geçen malın nereden geldiğine bakmazlar. *"Haram helâl ver Allahım / Çoluk çocuk yer Allahım"* zihniyetine sahip olan zâlim ve katı insanlardır. Çalımlı tavırları, kurumlu yürüyüşleri ile kendilerini kabul ettirmek ve saygı toplamak isterler. Bunların Allah katında beş paralık değeri yoktur. Zira Allah Teâlâ **"büyüklük taslayanları sevmez"** [Nahl sûresi (16), 23].

İşin garibi ve üzücü yanı şudur ki, bu kendini beğenmiş adamlar, ilâhî gazaba hedef olan davranışları yüzünden cehenneme doğru gittiklerinin farkında bile değildirler.

Bu hadisi 615 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennetliklerin ve cehennemliklerin ayrı ayrı özellikleri vardır.

2. Allah Teâlâ sevdiği kullarının isteklerini geri çevirmez.

3. Müslümanlara karşı son derece mütevâzi olmak, gönüllerini hiçbir şekilde incitmemek gerekir.

4. Kibir, gurur ve kendini beğenme, cehennemliklerin özellikleridir. Allah Teâlâ bu huylara sahip olanları sevmez.

255- ??? ???? ??????? ???? ??? ???? ??????????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ????? ??? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ??????? ????? : « ?? ???????? ??? ????? ? » ???? : ?????? ???? ???????? ???????? ??? ????????? ?????? ???? ????? ???? ???????? ?????? ????? ???? ????????? . ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ????? ?????? ???? ? ???? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ??? ????? ? » ???? : ?? ????? ?????? ??? ?????? ???? ????????? ?????????????? ? ???? ????? ???? ???? ???? ?? ???????? ? ?????? ????? ???? ?? ????????? ?????? ????? ???? ?? ?????? ????????? . ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ??? ????? ???????? ?????? ????» ????? ???? .

???? : « ??????? » ?? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? : ???? ?????? . ?????: «??????» ???? ?????? .

255. Ebü'l-Abbas Sehl İbni Sa`d es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün Hz. Peygamber'in yanından bir adam geçti. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında oturan kimseye:

- "Şu adam hakkında ne dersin?" diye sordu. O da:

- Bu zât ileri gelen hatırlı kişilerden biridir. Vallahi böyle bir adam bir kıza tâlip olsa evlendirilmeye, birine aracılık yapsa sözü dinlenmeye lâyıktır, diye cevap verdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir şey söylemedi.

Sonra oradan biri daha geçti. Peygamber *aleyhisselâm* yine yanında oturana:

- "Ya bu adam hakkında ne dersin?" diye sordu. Bu defa o zât:

- Yâ Resûlallah! Bu adam fakir müslümanlardan biridir. Bir kıza tâlip olsa, istediği kız verilmez. Birine aracılık etse, ricası kabul edilmez. Konuşmaya kalksa, sözü dinlenmez, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Bu sonuncu adam, öteki gibi dünya dolusu adamdan daha hayırlıdır."

Buhârî, Nikâh 15, Rikak 16. Hadis Müslim'de yoktur. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 5

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte itibarlı ve hatırlı olmanın zenginlik ve fakirlikle ilgisi ele alınmakta ve insanların değer ölçülerinden biri sergilenmektedir. Çoğu kimseye göre değer ve itibarın ölçüsü, varlık ve zenginliktir.

Şunu öncelikle belirtelim ki, bu hadiste Efendimiz'in sorularına cevap veren kimsenin yaptığı gibi, zenginin fakirden üstün olduğunu, bir genelleme yaparak söylemek doğru değildir. Çünkü zenginlik ve fakirlik Allah Teâlâ'nın bizi denemek için kullandığı birer imtihan aracıdır. Sahip oldukları maddî imkân sebebiyle zenginlerin Allah'a şükredip etmemesi nasıl bir imtihan ise, fakirlerin yoksulluğa sabredip etmemesi de aynı derecede ve aynı ağırlıkta bir imtihandır. Herkesin bir imtihana tâbi tutulduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

"Biz yeryüzündeki her şeyi yer için bir süs yaptık ki, insanları deneyelim. Bakalım hangisi en güzel işleri yapacak" [Kehf sûresi (18), 7].

"Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz" [Enbiyâ sûresi (21), 35].

Demek ki hayır ve şer, zenginlik ve fakirlik birer imtihan aracıdır. Peygamber Efendimiz'in *"hem fakirlik fitnesinin, hem zenginlik fitnesinin şerrinden Allah'a sığınması"* (Buhârî, Daavât 45), her ikisinin de birer imtihan aracı olduğunu kesinlikle göstermektedir.

Resûl-i Muhterem Efendimiz muhtelif hadislerinde, yerli yerinde kullanılmak şartıyla maddî zenginliğin iyiliğini belirtmiştir:

Amr İbni Âs'a *"İyi bir kimsenin elinde iyiye kullanılan mal ne iyidir"* buyurmuştur (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 197, 202) .

Sa`b İbni Ebû Vakkâs'a:

"Mirasçılarını zengin bırakmak, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır" buyurmuştur. (Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5).

Ebû Zer el-Gıfârî'ye:

"Varlıklılar kıyamet gününde yoksul kalacaktır. Ancak Allah Teâlâ'nın verdiği malı dört bir yana dağıtan ve o malla iyi işler yapanlar yoksul kalmayacaklardır" buyurmuştur (Buhârî, Rikak 13).

Zenginliğin lehinde daha başka hadîs-i şerîfler de vardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz maddî zenginlikten çok mânevî zenginliği tavsiye etmiş ve bunu:

"Zenginlik mal mülk ile değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir" diye ifade buyurmuştur (Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 120). Gönlü zengin olmayan kimse, maddî bakımdan ne kadar zengin olursa olsun, onun hiçbir değeri yoktur. Böyle bir gönül fakirinin elindeki servet, onu Allah'a yaklaştırmak yerine, gittikçe uzaklaştırır. Böylesi mânevî fakirlerden ve onlar gibi olmaktan Allah'a sığınmak gerekir.

Herkes dünyaya imtihan edilmeye getirildiğine göre, insanın gayesi bu imtihanı kazanmak olmalıdır. Bunun yolu da dünyaya gönül bağlamamak, dünya malının esiri olmamak ve ona gönlünü kaptırmamaktır.

Peygamber Efendimiz'in dünyaya bağlanmama konusundaki bu kabil buyruklarına bakarak onun fakirliği zenginliğe tercih ettiği sanılmamalıdır. Maddî fakirliği Resûl-i Ekrem Efendimiz hiçbir zaman arzu etmemiştir. Tam aksine *"herşeyi unutturan fakirlik ile insanı azdıran zenginlik"* karşısında uyanık olmayı tavsiye etmiştir (Tirmizî, Zühd 3). Zira Allah'ı unutturup isyan ettiren fakirlik ile insanı azdırıp günah bataklığına düşüren zenginlik aynı derecede tehlikelidir.

Sünen-i Tirmizî'de geçen:

"Allahım beni miskin olarak dirilt, miskin olarak öldür" hadisine bakarak Hz. Peygamber'in fakirliği zenginliğe tercih ettiğini sananlar olmuştur. Bu kanaat yanlıştır. Zaten ona nisbet edilen bu hadis de zayıftır **(Fethü'l-bârî, XI, 279, Rikak 16).** Hayatının ilk dönemlerinde fakir olan Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâmiyet'in süratle yayılıp düşmanlarını birer birer dize getirmesi üzerine zengin olmuştur. Ama o zenginliği mal biriktirmek değil, elindeki serveti muhtaçlara dağıtmak şeklinde anlamış, öyle yapmış, sâde ve mütevâzi bir hayat sürmeyi tercih etmiştir. *"Allahım! Muhammed ailesine, ancak yetecek kadar rızık ver!"* diye dua etmiştir (Buhârî, Rikak 17; Müslim, Zühd 19). Onun yumuşak baktığı fakirlik, işte böyle bir fakirliktir. Yoksul olmayı, ona buna avuç açmayı hiçbir zaman istememiş, böyle olmaktan Allah'a sığınmıştır. Elinde olan maddî imkânı Allah'ın gösterdiği yerlere harcayan, ailesinin zaruri ihtiyaçlarına yetecek kadar dünyalığa râzı olan kimse, ideal bir hayat tarzına sahiptir. Hz. Peygamber'in yaptığı da budur.

Bütün varlıkların Allah'a muhtaç olması anlamında bir fakirlik daha vardır. Böylesi fakirlik, yaratılmışların ayrılmaz birer özelliğidir. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilir:

"Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise, kimseye ihtiyacı bulunmayan ve övülmeye lâyık olandır" [Fâtır sûresi (35), 15].

Sonuç olarak şunu söyleyelim:

İlk plânda zengini fakire veya fakiri zengine tercih etmek mümkün değildir. Konuya genel olarak bakıldığında, malını Allah yolunda harcayan zengini, daha çok sevap kazanacağı için fakire üstün tutmak gerekecektir. Fakat mutasavvıfların çoğunluğu, yokluklara göğüs germek suretiyle nefsini kötü hâllerden arıtan sabırlı fakiri zengine tercih etmişlerdir. Tokgözlü bir fakirin cimri bir zenginden kat kat üstün olduğunda şüphe yoktur. Ama dünya varlığının kendisini şımartmadığı bir zengin, yaptığı hayırların yanısıra, kötü hâllerden arınmak için de üstün gayret sarfetmişse, onun daha üstün olacağı şüphesizdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yoksul oldukları gerekçesiyle fakirleri hor görmek doğru değildir. Allah'ın rızasını kazanmış bir fakir, Allah yolundan uzak duran milyarlarca zenginden daha üstündür.
2. Bir insanın değeri, soyu sopuyla, sahip olduğu makam ve mevki ile ölçülemez. İnsanı değerli kılan, Allah'a karşı beslediği üstün saygıdır, takvâdır.
3. Evlenirken erkekte ve kadında dindarlık aranmalıdır. Geçici olan maddî zenginlik önemli değildir.

256- ??? ???? ????? ?????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «????????? ???????? ????????? ????? ???????? : ???? ??????????? ???????????????? ? ??????? ????????? : ???? ???????? ???????? ???????????? ??????? ??????? ?????????? : ?????? ???????? ??????? ???????? ???? ????? ??????? ? ????????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????? ??????? ? ???????????? ??????? ??????? » ???? ???? .

256. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.

Cehennem:

- Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.

Cennet:

- Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti:

- Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim. Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım."

Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhîd 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22

Açıklamalar

Hadisimizde cennet ile cehennemin birbiriyle çekiştiğinden söz edilmektedir. Bu çekişme, kendisinin daha çok işe yaradığını ve ötekinden daha makbul olduğunu ileri sürmekten ibarettir. Cehennem, kötüleri cezalandırmakla, cennet ise halkın hor gördüğü kimseleri barındırmakla iftihar etmiştir.

Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde, cennetle cehennemin konuşması biraz daha farklı şekildedir. Buna göre cehennem kibirli ve zorba adamlara tahsis olunduğunu söyleyince, cennet buna hayret etmiş, kendisine halkın sadece zayıfları ile horgörülen kesiminin geldiğini belirtmiştir.

Allah Teâlâ verdiği cevapla her ikisini de yatıştırmış, birine rahmetinin, ötekine de azâbının tecelli ettiği yer olduğunu söylemiş ve böylece üstünlük

iddiasının doğru olmadığını belirtmiştir.

Âyetlerden ve başka hadislerden bildiğimize göre, cennete ve cehenneme girecek olanlar, sadece bu gruplardan ibaret değildir. Kibirli ve zâlim olanlar, cehennem halkının çoğunluğunu meydana getireceği için özellikle onların adı verilmiştir. Zayıf, ezilen, horlanan ve kendilerine değer verilmeyen kimseler de cennetliklerin çoğunluğunu meydana getireceklerdir.

Cennet ile cehennemin görüşüp konuşmasını aklın kabul edemeyeceği düşüncesiyle hadîs-i şerîfi yadırgayanlar olabilir. Böyle düşünenlere, bu anlatım tarzının bir temsil olduğunu söyleyerek cevap vermek mümkündür. Fakat bir mü'min için şöyle düşünmek daha uygun olur:

Biz sadece insanlar âlemi hakkında fikir ve kanaat sahibiyiz. Hayvanlar, bitkiler ve cansız olduğunu söylediğimiz diğer varlıklar hakkında bilgi sahibi değiliz. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de onların da bir ibadeti ve bir tesbihi olduğu, onların da Allah Teâlâ'dan korktuğu belirtilmektedir:

"Yedi gök ile yeryüzü ve bunların bütün içindekiler O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki, siz onların tesbihini anlamazsınız" [İsrâ sûresi (17) 44].

"Öyle taşlar vardır ki, Allah korkusundan düşüp yuvarlanır" [Bakara sûresi (2), 74].

Gerçek böyle olmakla beraber biz onların ne ibadetleri, ne de Allah'dan nasıl korktukları hakkında en ufak bilgiye sahip değiliz. Bu sebeple cennetle cehennemin konuşmalarını mümkün görmeyerek reddetmek akla, ilme ve dinî esaslara uygun değildir.

Cehennemin konuştuğu, Kur'ân-ı Kerîm'de bir başka münasebetle geçmektedir. Günahkârlar cehenneme atıldığında Allah Teâlâ azâbının tecelli ettiği bu yere:

- Doldun mu? diye soracak, o da:

- Daha var mı? diye cevap verecektir [Kaf sûresi (50), 30]. Bu hadisi 616 numarayla tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennemin konuşması mecâzî olabilir. Ama Allah Teâlâ izin verince, birbiriyle gerçekten konuşmuş olabilirler.
2. Cennet hor ve hakir görülerek itilip kakılan ve ezilen çaresiz mü'minlerin ağırlanacağı bir yerdir.
3. Cehennem insanlara haksızlık ederek onları ezen zalimler ile burnu Kaf Dağı'nda olan kibirlilerin yeridir.
4. İyi ile kötü, doğru ile yanlış insana bildirilmiştir. İyi ile doğruyu tercih eden kimse kendi seçimiyle cennete, kötü ile yanlışı tercih eden kimse de yine kendi seçimiyle cehenneme gidecektir.

257- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????????? ?? ???? ????? ?????? ?????? ???????? » ????? ?????? .

257. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü, dünyada büyük diye tanınan iriyarı bir adam çıkagelir. Halbuki onun Allah yanında sinek kanadı kadar bile değeri yoktur." Buhârî, Tefsîru sûre (18), 6; Müslim, Münâfikûn 18

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın değer ölçüsüyle insanların değer ölçüsü çok farklıdır. Kılığı kıyafeti yerinde olan bir kimse, üzerimizde iyi tesir bırakabilir. Halbuki -8 numaralı hadîs-i şerîfte gördüğümüz üzere- Cenâb-ı Hak bizim yüzümüzün güzelliğine, boyumuzun posumuzun endamlı oluşuna göre değil, kalblerimizin temiz ve düzgün, ibadetlerimizin mükemmel oluşuna göre değer vermektedir. Bizim ölçülerimizin hatalı olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

"Onları gördüğün zaman iriyarı cüsseleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar tıpkı elbise giymiş kütükler gibidir" [Münâfikûn sûresi (63), 4].

Demekki bizim ölçülerimiz görünüşü esas aldığı, mânaya ve öze dayanmadığı için sağlam değildir. Bizim gözümüzü kamaştıran makam ve şöhret, idrâkimizi yanıltan iri göbekli bir vücut, ilâhî terazide sinek kanadından daha hafif ve değersizdir. Şu hâlde insanları değerlendirirken şekle, görüntüye, makam ve mevkiye değil, davranışların, fiil ve hareketlerin dürüstlüğüne, dinimizin ortaya koyduğu ölçülere uyup uymadığına bakmamız gerekecektir.

Yaldızlı sözler, câzip konuşmalar da bizi yanıltan hususlardan biridir. Yapmadıklarını söyleyen, hatta inanmadıkları bazı değerleri benimsiyormuş gibi konuşan ve böylece insanları aldatan kimseler her devirde olagelmiştir. İnsanları sadece sözlerine bakarak değerlendirmeye kalkarsak yanılabiliriz. Asıl bakmamız gereken, insanların hayat tarzları ve ahlâkî davranışlarıdır.

Evlilik meselesi de yanıldığımız sâhalardan biridir. İnsanları değerlendirme ölçümüz hatalı olduğu için bu konuda çoğu zaman yanlış karar veririz. Evlilik konusundaki isteğini değerlendireceğimiz kimsede herşeyden önce İslâmî bir şahsiyet ve ağırbaşlılık aramalıyız. Allah korkusundan yoksun birinin zengin olmasına veya tanınmış bir aileden gelmesine hiç önem vermemeliyiz.

Yaygın zaaflarımızdan biri de, kıymetli bir sözü hep şöhret ve itibar sahibi kimselerden beklemektir. Böyle yapacağımıza, sözün kalitesine baksak, bir değer ifade edip etmediğini araştırsak daha isabetli davranmış oluruz. Her iyi ve değerli şeyi tanınmış kimselerde, zengin ve varlıklı insanlarda aramaya kalkarsak Câhiliye devri halkının derekesine düşmüş oluruz. Onlar Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem Efendimiz'i peygamber seçmesini doğru bulmuyor ve:

"Bu Kur'ân, Mekke ve Tâif gibi iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"[Zuhruf sûresi (43), 31] diye itiraz ediyorlardı. Zira onlar büyüklüğü şöhrette ve zenginlikte arıyorlardı.

Güzel dinimiz ne fakiri zenginden, ne de zengini fakirden üstün tutar. Üstünlük ölçüsünü Kur'ân-ı Kerîm şöyle ortaya koymuştur:

"Allah katında en değerliniz, ona karşı gelmekten en çok sakınanlarınızdır" Hucurât sûres (49), 13

Mukaddes kitabımız zengin fakir ayırımı yapmamıştır. Zenginlik söz dinlemeyen, kolay kolay yola gelmeyen bir ata benzetilirse, fakirlik de aynı şekilde inatçı bir at sayılabilir. Onun da üzerinde durmak yiğitlik ve mahâret ister. Yerine göre fakirlik, insanı baştan çıkaran zenginlikten, zenginlik de insanı Allah'a

isyan ettiren fakirlikten daha hayırlıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanların değer ölçüsü sağlam esaslara dayanmadığı için çoğu zaman yanıltıcıdır.
2. Allah Teâlâ insanı görünüşüne göre değil, dînî yaşayışına bakarak değerlendirir.

258- ???? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???????? ? ???? ??????? ? ?????????? ? ?? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ??????? ???? ????? ? ??????: ???. ??? : « ?????? ???????? ????????????? » ????????????? ???????? ????????? ? ???? ??????? ? ???? : ????????? ????? ???????» ???????? ??????? ?????? ? ????? ??? : « ????? ?????? ????????? ????????? ??????? ????? ????????? ? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ???????? ????????? » ????? ???? .

???? : « ??????? ?? ????? ???????? ??????? ???????? : ???? ??????? . « ????????????? » : ???????????? . «????????????? » ?????? ?????????? : ???? : ????????????????? .

258. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, siyah bir kadın - veya siyah bir genç- Mescid-i Nebevî'yi süpürürdü. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o kadını -veya genci- göremeyince onun nerede olduğunu sordu.

- Öldü, dediler. Hz. Peygamber:

- "Bana haber verseydiniz ya!" buyurdu. Sahâbîler o kadını -veya genci- önemsememişlerdi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne devamla **"Bana mezarını gösterin"** buyurdu. Mezarını gösterdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun cenaze namazını kıldıktan sonra şöyle buyurdu:

"Bu kabirler orada yatanlar için zifirî karanlıktır. Üzerlerine kılacağım namaz sebebiyle Allah Teâlâ onların kabirlerini aydınlatır."

Buhârî, Salât 72, Cenâiz 67; Müslim, Cenâiz 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 57; İbni Mâce, Cenâiz 32

Açıklamalar

Çok güzel bir atasözümüz var: "Her geceyi kadir bil, her geçeni hızır bil."

Kimseyi küçümsemeden herkese saygıyla bakmayı tavsiye eden bu atalar öğüdü, insana insan olduğu için değer vermek gerektiğini ortaya koyar. Zira insanları kendi peşin hükümlerimizle değerlendirmek çoğu zaman bizi yanıltır. Yukarıdaki hadîs-i şerîfte ashâb-ı kirâmın bile böyle bir değerlendirme sonucu yanıldıklarını görüyoruz. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* bu hâli "Sahâbîler o kadını -veya genci- önemsememişlerdi" diye anlatmaktadır.

Hadisimizde kendisinden bahsedilen hanım, *Ümmü Mihcen* adında, bizim Arap bacılarımıza benzeyen değerli bir insandı. Rivayetlerin çoğu böyledir. Fakat bazı rivayetlerde bu zâtın siyah bir genç olduğu belirtildiği için iki ihtimâl de bahis konusu edilmiştir.

Ona niçin değer verilmemişti?

Önce rengi, sonra da yaptığı iş sebebiyle. Yaptığı iş, mescidi süpürmekten ibaretti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ona değer vererek önemli bir insan olduğunu göstermesi, yaptığı işin de değerli olduğunu belirtmektedir. Kim bilir belki de o hanım bu üstün dereceyi, Mescid-i Nebevî'yi süpürdüğü için elde etmiştir.

Hadisimizin idareci olanlara ayrıca bir mesajı var: İdaresi altında çeşitli insanlar bulunan bir kimse, tıpkı Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı gibi, önemli önemsiz demeden, bütün personeli ile ilgilenmeli, problemlerini öğrenip yaralarına merhem olmaya çalışmalıdır.

Peygamber Efendimiz'in kabirler hakkında söyledikleri de bizi düşündürmelidir. Günlük hayatımızdan biliriz ki, bir iki saat elektrik kesilmesi bile bizi üzer, canımızı sıkar. O sırada ele geçirdiğimiz mum ışığı bile çoğumuzu memnun etmez; daha bol ışık isteriz. Halbuki bizim yarınki evimiz, kaçıp kurtulma imkânı bulunmayan o son durağımız, Efendimiz'in ifadesiyle, *"Orada yatanlar için zifirî karanlıktır."* Âyetlerin ve hadislerin bize haber verdiğine göre, kabrin o zifirî karanlığını aydınlatacak ışığı insan buradan götürür.

Kış ayları yaklaşmadan yakıt tedârikine, erzak teminine çalışırız. Hiç birimiz "Belki bu sene kış üç ay geç gelir" diye düşünmeyiz. Kışın mutlaka geleceği nasıl bir gerçekse, ölümün er geç yakamıza yapışacağı da şaşmaz bir gerçektir. Üstelik ölüm gerçeği kış mevsimi gibi de değildir. O çoğu zaman habersiz gelir. Geleceğini soğuk bir rüzgârla olsun duyurmaz. Âniden kapımızı çalar ve karşımıza dikiliverir. Bugüne kadar birine mühlet verdiği de duyulmamıştır.

İşte bu sebeple ölümü tabiî karşılamak ve ona hep hazırlıklı olmak gerekir.

Hadisimizde cenaze namazına dair bilgiler de bulunmaktadır. Buna göre, Cenaze namazı kılınmadan defnedilen kimsenin kabri başında daha sonra cenaze namazı kılınabilir.

Cenaze namazı kılındıktan sonra defnedilen bir kimsenin kabri başında tekrar cenaze namazı kılınabilir mi? Bu konu tartışmalıdır. Kısaca belirtmek gerekirse **İmam Şâfiî** ve **Ahmed İbni Hanbel**'e göre tekrar kılınabilir. **Hanefîlere** ve **Mâlikîlere** göre ise cenaze namazı bir defa kılındıktan sonra bir daha kılınmaz. Resûlullah Efendimiz'in kılmasına gelince, kılacağı namazın kabirleri aydınlatması özelliği Allah tarafından sadece ona verilmiştir. Başkasının böyle bir yetkisi yoktur. Ayrıca farzlar sadece bir defa yapılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiç kimseyi küçük görmemeli, herkese değer vermelidir.
2. Kendileriyle bir arada yaşanılan kimseler aranıp sorulmalıdır.

3. İyi insanların cenaze namazını kılmaya çalışmalıdır.

4. Mescidleri temiz tutmak, onların temizliği ile meşgul olmak Allah katında değerli bir iştir.

5. Hz. Peygamber'in -benzeri olaylarda da görüldüğü gibi- kabirdekilere şefaat ettiği bilinmektedir.

259- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ????? ???????? ??????????? ???? ??????? ????? ??????? ????????? » ???? ???? .

259. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan koğulmuş öyleleri vardır ki, bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar." Müslim, Birr 138, Cennet 48

Açıklamalar

Görünüşe, kılık kıyafete pek önem veririz. İnsânî değerlerden yoksun basit kimseler, düzgün kıyafetleriyle üzerimizde iyi bir tesir bırakarak bizi kandırabilirler. Merhum Nasreddin Hoca'nın "Ye kürküm ye!" diye işaret ettiği, bizim bu sakat ölçümüzdür.

İyi insanlar ve Allah katında değerli kimseler ise, görünüşlerini düzeltmeye değil, gönül dünyasını aydınlatmaya, iyi bir müslüman olmaya önem verirler. Allah adı anılınca samimiyetle titreyen bir kalbe sahip olmak isterler. Kabuktan çok, onun içindeki öze bakarlar. Bu sebeple de insanın hasını bulma konusunda yanılmazlar.

Maddî durumu iyi olmayanların arasında mükemmel insanlar, mânevî bakımdan yücelmiş kimseler vardır. Kıyafete önem vermedikleri için veya giyecek doğru dürüst elbiseleri bulunmadığı için pejmürde bir görünüme sahip olan bu insanlara birçokları değer vermez. Hatta onların kendilerine yaklaşmalarını, evlerine gelmelerini istemedikleri gibi, yüzlerine bakmaktan bile rahatsız olurlar. İnsanların yanında böylesine değersiz olan bu kimseler içinde Allah'ın veli kulları vardır. Allah Teâlâ onları çok sever ve bir dediklerini iki etmez. Şayet onlar bir konu hakkında, bu iş şöyle olsun diye Cenâb-ı Hakk'a niyaz etseler, Allah Teâlâ onların dileğini geri çevirmez.

İşte bu sebeple görünüşe aldanmamalıdır. İnsana insan olduğu için değer vermelidir. Basit ve değersiz biriymiş gibi görünen kimselerin iyi birer insan olabileceği her zaman hesaba katılmalıdır.

Bununla beraber saçı başı dağınık, eli yüzü kirli herkesin mutlaka iyi insan olduğu da sanılmamalıdır. Varlıklı oldukları halde tenbellikleri sebebiyle veya zenginliklerini gizlemek düşüncesiyle kötü giyinenler az değildir. Bizim güzel dinimiz, hâli vakti yerinde olanların iyi giyinmelerini, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine verdiği maddî nimetleri üzerlerinde sergilemelerini arzu eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ görünüşe değil, gönül parlaklığına, davranış güzelliğine değer verir.

2. Mal mülk, soy sop gibi geçici değerler, yalnız başına bir şey ifade etmez. Önemli olan iyi bir kul olabilmektir.

3. Basit görünüşlü kimselerin arasında, Allah'ın değer verdiği iyi insanlar bulunduğu unutulmamalıdır.

260- ??? ??????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ????? ???? ????????? ? ??????? ??????? ???? ???????? ???????????? ? ????????? ??????? ??????????? ???? ????? ??????? ???????? ???? ????? ?????? ????? ???????? . ??????? ????? ???? ???????? ??????? ??????? ??? ????????? ????????? » ????? ???? . « ????????? » ????? ????? : ?????? ???????? . ????? : « ??????????? » ???? : ???? ??????? ????? ?????? ??? ?????? ????????? .

260. Üsâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Cennetin kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, içeri girenlerin çoğu yoksullardı. Zenginler ise hesap görmek için alıkonulmuştu. Cehennemlik olduğu kesinleşenlerin de ateşe girmesi emrolunmuştu.

Cehennemin de kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, cehenneme girenlerin çoğu kadınlardı". Buhârî, Rikak 51, Nikâh 87; Müslim, Zikir 93

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bu hadiste görüldüğü gibi, cennet veya cehennem hayatına dair bilgiler vermiştir. Müstakbel hayatımıza dair bu enteresan bilgiler bizi şaşırtabilir ve "Resûl-i Ekrem'in bahsettiği bu olay ne zaman oldu? Daha kıyamet kopmadı ki! İnsanlar mahşerde toplanıp hesaba çekilmedi ki!" diye düşünmeye sevkedebilir.

Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir: Bize bu bilgileri veren bir peygamberdir. Hiç kimsenin sahip olamayacağı bilgi edinme yollarına ve imkânlarına sahiptir. Allah Teâlâ ile kendisi arasında vahiy dediğimiz bir bilgi ağı vardır. Bu suretle o, insanların ulaşamayacağı bilgilere kolaylıkla erişir. Mi'rac olayı üzerinde dikkatle düşünülürse, Peygamber Efendimiz'in bu nevi bilgileri nasıl elde ettiği daha kolay anlaşılır. İleride meydana gelecek olayları Peygamber'ine şimdiden göstermek Allah Teâlâ için elbette bir problem değildir.

Hadîs-i şerîfin fakirlere verdiği müjde ne kadar sevindirici ve gönül okşayıcıdır!.. Yoksulluğun ateşten gömleğine katlanan, hâlinden şikayet etmediği gibi isyana da kalkışmayan gani gönüllü fukarâya ne mutlu!..

Yalnız müjdenin câzibesine kapılıp da eldeki sermayeyi büsbütün yele vermemek lâzım. Cennete girenlerin çoğunun fakir olduğunu öğrendik. Ama bu durum, dinimize göre fakirliğin mutlak surette zenginlikten üstün olduğunu göstermez. İlâhî emirlere uymayan bir fakirin İslâm'da hiçbir değeri yoktur. Fakiri değerli kılan, hâline sabretmesidir; Allah'ın verdiğine şükretmesidir; ibadetlerini ve görevlerini yerli yerince yapmasıdır.

Zenginliğin de tıpkı fakirlik gibi bir imtihan yolu olduğu unutulmamalıdır. Zenginlik çoğu zaman insanları azdırır ve dinin tavsiye ettiği orta yoldan uzaklaştırır. Fakir yokluk çeker ama, zenginlerin düştüğü kötülüklerden, azıp sapmalardan da korunmuş olur. Bu sebeple fakir, içinde bulunduğu durumun kendisi için daha hayırlı olabileceğini düşünerek hâline şükretmelidir.

Hadisimizde fakirlere deniyor ki, şayet hâline sabreder ve Allah'ın rızâsını kazanmaya gayret edersen, cenneti zenginlerden daha kolay kazanırsın. Gösterdiğin bu uysallığın, sabır ve tahammülün mükâfatı olarak da onlardan önce cennete girersin...

Zengin müslümanlara da birtakım görevler düşmektedir. Fakirlere kol kanat germek, yoksulluğun korkunç alevi ile daha fazla kavrulmalarına meydan vermemek, fukaralığın sonucu olarak günah ve isyan bataklığına yuvarlanmalarına engel olmak bu görevlerin başlıcasıdır.

Aslına bakılırsa zenginin fakire yaptığı yardım, kendisine yaptığı yardım demektir. Çünkü zengin, yaptığı bu yardımla fakirin mânen güçlü olan elinden tutmakta ve o güçlü ellerin himmetiyle cennete doğru uçup gitmektedir. Bu sebeple zengin fakire kol kanat gererken, onu, sâyesinde cennete varacağı ve Allah'ın rızâsını kazanacağı bir vesile olarak görmelidir. Zira yaşadıkları bölgede fakirler olmasaydı, zenginler zekâtlarını vermek için kimbilir ne zorluklar çekeceklerdi! Üstelik insanlara yardım etmenin o doyumsuz zevkini tadamayacaklardı.

Hadîs-i şerîfte bir hususa daha dikkatimiz çekiliyor. Zenginler fakirlerle birlikte cennete giremeyeceklerdir. Zira onlar dünyada refah içinde yaşamanın karşılığı olarak servetlerini nereden kazanıp nereye harcadıklarının hesabını vereceklerdir. Bu hesaptan sonra alnı ak olanlar cennete, olmayanlar ise cezalarını çekmek üzere cehenneme gideceklerdir. Şüphe yok ki, mahşerde hesaba çekilmek üzere beklemek, hayâl bile edilemeyecek kadar korkunç ve dayanılmaz bir işkencedir.

Bir hadîs-i şerîfte zenginlerin fakirlerden yarım gün sonra, yani dünya hesabıyla beş yüz sene sonra cennete girebilecekleri bildiriliyor (Tirmizî, Zühd 37). Şayet insan sırf zenginliğinden dolayı hesap vermek üzere fakirlerden beş yüz yıl sonra cennete girebilecekse, demekki varlıklı olmak o kadar imrenilecek bir şey değildir.

Bu hesabı yaparken bir hususu da gözden kaçırmamak gerekir. Hadiste *"Cennet'e gireceklerin çoğu yoksul kişilerdir"* buyuruluyor. Demekki cennete önce girenlerin çoğu fakirler olmakla beraber aralarında zenginler de vardır. Bunlar şüphesiz mallarını yerli yerince harcayan, üzerlerinde Allah ve kul hakkı bırakmayan, servetini Allah yolunda harcamasını bilen şuurlu zenginlerdir.

Hadîs-i şerîfte *cehenneme girenlerin çoğunun kadınlar* olduğu haber verilmektedir. Peygamber Efendimiz bu durumu muhtelif hadislerinde ifade etmiş, buna gerekçe olarak da bazan "Allah lânet etsin" diye çok beddua etmelerini, kocalarına karşı saygılı davranmayıp onlarla iyi geçinmemelerini göstermiştir (bk. 1883 numaralı hadis).

Bu uyarısıyla Resûl-i Ekrem Efendimiz kadınları, söz ve davranışlarında daha dikkatli olmaya, dînî görevlerini aksatmamaya ve kocalarıyla iyi geçinmeye teşvik etmiştir.

Güzelliğe, süse, zînete, daha iyi ve rahat yaşamaya kadınların meyli fazladır. Bunları temin etmek ise maddî imkâna bağlıdır. Bu nevi şeyleri bir ihtiyaç olarak gören ve kocalarını bunları elde etmeye zorlayan kadınlar, maddî durumu müsait olmayan eşlerini zor durumda bırakırlar; şikâyetleriyle onları rahatsız ederler. Kocaları da eşlerini mutlu etmek için meşrû olmayan yollara sapabilir, haksız kazanç elde etmeye yönelebilirler. Böylesi kadınlar hem kendi âhiretlerini hem de kocalarının ebedî saadetini tehlikeye düşürmüş olurlar. Bu hadisi 490 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e cenneti ve cehennemi göstermiş, o da bize cennet ve cehennem hakkında bazı bilgiler vermiştir.
2. Cennetlikler, fakirler ile Allah'ın gösterdiği yolda gidenlerdir.
3. Allah'a karşı gelen, onun buyruklarına uymayan, kocalarına karşı nankörlük eden kadınlar cehennemliktir.

261- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ??????????? ??? ???????? ?????? ???????? : ????? ????? ??????? ? ??????? ???????? ? ?????? ???????? ??????? ???????? ? ?????????? ????????? ????? ?????? ? ?????????? ??????? ????? ????? ????????? : ?? ???????? ? ???? : ???????? ?????? ????????? ????????? ????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???? ??????? ???????? ???? ???????? ? ???????? : ??? ???????? ? ???? : ???? ????? ?????? ????????? . ?????????? ????? ???????? ? ???????? ????? ???? ?????? ???????? ????? ???????? ????????? : ??? ???????? ???? : ???? ????? ?????? ????????? ? ?????????? ????? ???????? ? ????????? : ?????????? ?? ??????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????????? . ??????????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ? ????????? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ? ????????? : ???? ???????? ????????????? ? ????????? ???? ? ?????? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ????? ?????? ????? ?????????? ? ????????????? ???? ????? ?????? ???????? . ???????? ? ???????? ?????? ??????? : ???? ???????? ? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ? ?????????? ??????????? ? ???? : ?? ?????????? ? ?????: ???????? ??????? ????????? ???????? ????? . ??? : ?????? ?????????? ? ???????? ???? ???? : ???????? ?????? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ??? ??????? ????? : ?? ?????? ???? ??????? ? ??? : ?????? ????????? ? ??????????? ???? ???????? ????????????? ???????????????? ???? ???????? : ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ??? : ??? ?????????? ???? ????? ????? ??????? ? ?????????? . ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ? ??????? ?????? ??????? ????? ??????? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????? : ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ? ???????? ????????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ???? : ?????????? ?? ??????????? ??????? ? ????? ???????? ????? ???????? ???????? ??????????» ????????? ????????

????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ????? ? ??????? ??????????? ??? : « ????????? ??????????? ?????? ????????????? ??????????? : ???????? ???????? ? ????? ??????? : ???????? ??????? ???????? ????????? . ????? ??????? : ??????????? ?? ???????? ?????? ????????? ? ??????? ??????????? ???????? ????????? ???? : ??????????? ??????????? ????????? ? ??????????? ??????????? ????????? ?????? : ????? ?????? ????? ??????????? ???????? : ??????????? ??????? ?????? ???????? ???????? : ??????????? ?? ????????? ???????? ? ????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ??????????? : ???????? ???????? ? ???????? : ??????????? ?? ???????? ?????? ????????? ???????? : ??????????? ????????? ????????? ?? ????? : ????? ????? ????????? ????? ????????? ?????? : ??????????? ?? ????????? ???????? ? ?????? ?????? ??????????? ??? ???????? ? ?????? ?????? ? ???????? ? ?????? ???????? ? ???????? : ????????? ????????? ????????? » ???? ????.

« ????????????? » : ?????? ????? ???????? ? ??????? ????? ???? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????????? . ??????????? : ??????? . ????? : « ??????? ???????? » ?????????? : ??? ???????? ???????? . «????????? » ????????? ????????? ????????? ???????? : ????? ??????? ????????? ??? ????????? ????????? . ?????? ??? « ??????? ??????? » ???? : ???????? ???????? ?????????? ? ??????? ???? .

261. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Beşikte sadece üç kişi konuştu. Bunlardan biri *Meryem'in oğlu Hz. Îsâ*, diğeri *Cüreyc* ile macerası olan çocuktur.

Cüreyc ibadete düşkün bir kimseydi. Bir mâbede yerleşip orada ibadet etmeye başladı. Birgün annesi geldi:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc kendi kendine: "Yâ Rabbî anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem" diye söylendi. Sonra namazına devam etti. Annesi de dönüp gitti.

Ertesi gün annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc yine kendi kendine: "Rabbim! Anneme mi cevap vermeliyim, yoksa namazıma mı devam etmeliyim" diye söylendi. Sonra namazına devam etti. Birgün sonra annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc içinden: "Rabbim! Anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem" diye söylendi. Sonra da namazına devam etti.

Bunun üzerine annesi:

- Allahım! Fâhişelerin yüzüne bakmadan onun canını alma! diye beddua etti.

Birgün İsrailoğulları Cüreyc ve ibadete düşkünlüğü hakkında konuşuyorlardı. Güzelliği ile meşhur bir fâhişe de oradaydı:

- Eğer isterseniz ben onu baştan çıkarabilirim, dedi. Vakit kaybetmeden Cüreyc'in yanına gitti. Fakat Cüreyc onun yüzüne bile bakmadı.

Cüreyc'in ibadethânesinde yatıp kalkan bir çoban vardı. Kadın onunla ilişki kurarak çobandan hâmile kaldı. Çocuğunu dünyaya getirince, onun Cüreyc'den olduğunu ileri sürdü. Bunu duyan halk Cüreyc'in yanına gelerek onu alaşağı ettiler ve ibadethânesini yıkarak kendisini dövmeye başladılar. Cüreyc:

- Niçin böyle davranıyorsunuz? diye sorunca:

- Sen bu fâhişe ile zina etmişsin ve senin çocuğunu doğurmuş, dediler. Cüreyc:

- Çocuk nerede? diye sordu. Çocuğu alıp ona getirdiler. Cüreyc: "Yakamı bırakın da namaz kılayım" dedi. Namazını kılıp bitirince çocuğun yanına geldi ve karnına dokundu: "Söyle çocuk! Baban kim?" diye sordu.

Çocuk:

- Babam falan çobandır, diye cevap verdi.

Bunu gören halk Cüreyc'in ellerine kapanarak öpmeye ve ellerini onun vücuduna sürerek af dilemeye başladılar:

- Sana altın bir mâbed yapacağız, dediler. Cüreyc:

- Hayır, eskiden olduğu gibi yine kerpiçten yapın, dedi. Ona kerpiçten bir mâbed yaptılar.

(Beşikte konuşan üçüncü şahsın macerası şöyledir:)

Çocuğun biri annesini emerken cins bir ata binmiş ve iyi giyinmiş yakışıklı bir adam oradan geçti. Onu gören anne:

- Allahım! Benim oğlumu da böyle yap! diye dua etti.

Emmeyi bırakan çocuk o adama bakarak:

- Allahım! Beni onun gibi yapma! dedi ve yine emmeye koyuldu.

Ebû Hüreyre der ki:

- Çocuğun emmesini anlatırken, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in şehâdet parmağını ağzına alıp emişi hâlâ gözümün önündedir. Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti:

"Câriyenin birini:

- Zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek oradan geçirdiler. Câriye ise:

- Bana Allah'ım yeter; O ne güzel vekildir (hasbiyellâhü ve ni`mel vekîl) diyordu.

Bunu gören anne:

- Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma! diye dua etti.

Memeyi bırakan çocuk câriyeye baktı ve:

- Allahım! Beni onun gibi yap! dedi.

Bunun üzerine anne ile çocuğu konuşmaya başladılar. Anne:

- Yakışıklı bir adam geçti. Ben de "Allahım! Benim oğlumu da böyle yap!" diye dua ettim. Sen ise "Allahım! Beni onun gibi yapma!" dedin. O câriyeyi zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek götürdüler. Ben "Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma!" diye dua ettim. Sen ise "Allahım! Beni onun gibi yap!" dedin. Niçin? diye sordu.

Çocuk dedi ki:

- O adam zâlimin tekiydi. Onun için ben "Allahım! Beni onun gibi zorba yapma!" diye dua ettim. O câriye zina etmediği hâlde zina ettin diye dövüyorlardı. Hırsızlık yapmadığı hâlde, hırsızlık yaptın diyorlardı. Bunun için de "Allahım! Beni onun gibi yap!" diye dua ettim.

Buhârî, Amel fi's-salât 7, Mezâlim 35, Enbiyâ 48, 54; Müslim, Birr 7, 8

Açıklamalar

Cüreyc kıssası ibretlerle doludur.

Hadisimizde beşikte sadece üç çocuğun konuştuğu belirtilmekle beraber, bebeklik çağında **yedi**, hatta **on** çocuğun konuştuğuna dair rivayetler vardır.

Peygamber Efendimiz birçok şıkları bulunan bazı konuları kolay öğretmek için, onları muhtelif zamanlarda küçük gruplar halinde anlatmayı uygun görmüştür. Bu konuda da aynı öğretim metodunu kullandığı anlaşılmaktadır. Nitekim 31 numaralı hadisin sonunda, dininden dönmediği için ateş dolu hendeğe atılmak istenen bir anneye, kucağındaki çocuğun *"Dişini sık, sabret, çünkü sen hak yoldasın"* diye cesaret verdiğini okumuştuk.

Hz. Îsâ'dan sonra yaşayan Cüreyc'in zamanında insanların çoğu, Allah Teâlâ'nın emrettiği şekilde bir hayat sürmüyordu. Bazı rivayetlerden ticaretle uğraştığını öğrendiğimiz Cüreyc, hayatın düzensizliğini görerek daha kârlı bir ticaret yapmak istedi. İnsanların yaşadığı bölgeden uzak bir yere bir manastır yaparak orada ibadete başladı. Arada bir ziyaretine gelen annesiyle konuşuyor, onun gönlünü hoş tutmaya çalışıyordu. Fakat annesi üst üste üç defa onun ibadet saatinde geldi. Cüreyc de Allah'ın huzurundan ayrılmanın uygun olmayacağı düşüncesiyle ibadetini kesmedi. Bu durumu bilmeyen annesi, Cüreyc'in artık kendisine değer vermediğini zannederek ona beddua etti. Fakat **bedduasını son derecede şefkatli ve ölçülü bir şekilde yaptı.** Oğlunun zina suçu işlemesini bile istemedi. Sadece fâhişelerin yüzünü görmesini diledi. Bedduası da tuttu. Demekki Cüreyc, annesi seslendiği zaman farz değil, nâfile ibadet ediyordu. Bu sebeple ibadetini kesmeli ve ona cevap vermeliydi. Böyle yapmamakla hata etti.

Namaz kılan bir kimseyi anne veya babası yanına çağırırsa, nasıl davranması gerekir?

Farz namaz kılınıyorsa anne ve babaya cevap verilmez. Kılınan namaz farz değilse, kendilerine cevap verilmediği takdirde anne veya baba da gücenecekse, namazı kesip onlara cevap vermek uygun olur. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun görüşü böyledir. Bazı âlimler namazın farz veya nâfile olmasına bakmadan, anne veya baba seslendiği vakit, onları gücendirmemek için namazın bozulması gerektiğini söylemişlerdir.

İnsanoğlu Allah Teâlâ'ya Cüreyc gibi gönül bağlarsa, Cenâb-ı Hak ona yardımcı olur. Aleyhinde hazırlanan tuzakları bozar. Hatta onun eliyle kerâmetler bile gösterir. Konuşması âdet olmadığı hâlde bir çocuğu konuşturarak, samimi kulunu sıkıntılardan kurtarır.

Annesine, görünüşe aldanmamayı tavsiye eden memedeki çocuğun kıssası, Cüreyc kıssası kadar dikkat çekicidir. Câzip kıyafeti, kelli felli görünüşüyle birçokları bizi aldatır. Basit kıyafetler giyen veya haksız davranışlara uğrayan nice değerli kişiler de aynı şekilde bizi yanıltır. 254 numaralı hadîs-i şerîfin açıklamasında söylediğimiz gibi, defineye mâlik vîrâneler bulunduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir.

Gönül gözü açık olanlar görünüşe aldanmazlar. Yüce Rabbimiz Kasas sûresinin 76-82. âyetleri arasındaki Kârûn kıssasında bu değişmez gerçeği ne güzel ifade eder:

Hazinesinin anahtarları güçlü kuvvetli bir topluluk tarafından taşınabilen Kârûn, bu serveti bilgisiyle kazandığını iddia ediyordu. Malı mülküyle âhireti kazanmayı, fakirlere yardım etmeyi düşünmüyordu. Birgün bütün ihtişamıyla halkın karşısına çıktı. Çokları ona imrendiler. Kârûn'daki servet bizde de olsa dediler.

Gerçeği bilen âlimler onları uyardılar; dürüst olun, iyi işler yapın, bu zâlime imrenmeyin dediler. Çok geçmeden Allah Teâlâ Kârûn'u da, servetini de yerin dibine geçirdi. Kimseler Kârûn'u bu korkunç âkıbetten kurtaramadı. Ona imrenenler bu hâli görünce, söylediklerine pişman oldular.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya itaat, evlâdın en önemli görevidir. Üstelik bu Allah'ın emri olduğu için farzdır.

2. Kılınan namaz farz olmamak şartıyla, anne veya baba çağırdığı zaman, namazı bozup onlara cevap vermelidir.

3. Anne ve baba evlâdına beddua etmek zorunda kaldığında, Cüreyc'in annesi gibi ölçülü davranmalıdır.

4. İnsanın özü doğru olursa, aleyhinde kurulacak tuzaklar ona zarar vermez. Böyle kimseler hayatta yalnız olduklarını düşünmemeli, arkalarında Allah Teâlâ'nın bulunduğunu bilmelidir.

5. Cenâb-ı Hak dilediği zaman veli kullarının kerâmet göstermesine izin verir.

6. Anneler yavrularını kendilerine tercih ederler. Onların her iyi şeye sahip olmasını isterler.

33- ??? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ????? ??????? ????? ???????? ???? ???? ?????? ???

YETİMLERİ VE KİMSESİZLERİ KORUMAK

YETİMLERİ, KIZ ÇOCUKLARINI, ZAYIF, YOKSUL VE GÖNLÜ KIRIK KİMSELERİ HOŞ TUTMAK, ONLARA İYİLİK EDİP ŞEFKAT GÖSTERMEK, KENDİLERİNE MÜTEVAZİ DAVRANIP KOL KANAT GERMEK

Âyetler

??? ?????? ?????: { ????????? ????????? ?????????????? } .

1. "Mü'minlere kol kanat ger." Hicr sûresi (15), 88

Allah Teâlâ mü'min kullarını Resûlullah Efendimiz'e emanet ederek onlara karşı mütevazi davranmasını, yardıma ve himâyeye muhtaç olanlarını himaye etmesini tavsiye buyuruyor. Bu sadece Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'e değil, onun şahsında bütün mü'minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü'minleri birbirine kardeş yapmış, birbirinin derdiyle ilgilenmelerini, birbirinin yarasına merhem olmalarını ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermelerini emretmiştir.

Şu hâlde mü'minler kardeş olduklarını asla unutmayacak, birbirlerine kaba davranmayacak, kendilerini diğer kardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeşim diye bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, herkesin mükemmel olmayacağını düşünerek anlayışlı davranmaya gayret edeceklerdir.

???? ?????: { ????????? ???????? ???? ????????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ???????? ????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????? ????????? ????????? ????? ?????? ???? ??????????? ???????? ??? ????????? ????????? ??????? ??????? ???????? ??????? } .

2. "Sabah akşam Rablerine dua ederek onun rızasını kazanmaya çalışanlarla beraber sıkıntılara karşı dayan. Dünya hayatının süslerine kapılıp da gözlerini onlardan ayırma." Kehf sûresi (18), 28

Peygamber Efendimiz'in fakir ve kimsesiz müslümanlarla beraber oturup kalkması, Mekke'nin kendini beğenmiş zenginlerinin canını sıkıyordu. Onlara göre fakirler ayrı bir sınıftı ve ancak kendilerine denk olanlarla beraber oturup kalkabilirlerdi. Bazı konuları görüşmek üzere Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldiklerinde bazı kölelerin ve fakir müslümanların, en azından kendileri gidene kadar dışarı çıkmalarını istediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine hitâben sen o adamların dediklerine bakma. Sabah akşam sadece Rablerinin rızâsını kazanmak için ibadet edip duran o yoksul ama samimi müslümanları, kâfirlerin sözüne bakarak yanından kovma. Allah'ın kendilerinden râzı olduğu insanlar bu yoksul ve kimsesiz mü'minlerdir. Sen hep onlarla birlikte olmaya bak. Malına, mülküne güvenip şımaran o adamları kazanmak pahasına da olsa, fakir müslümanları gücendirme, buyurdu.

Demekki Allah katında önemli olan, iman dolu bir gönüldür. İman dolu bir gönülden daha değerli bir şey yoktur. Yoksul bir mü'min, dünyaya sahip bir kâfirden ölçülemeyecek kadar değerlidir.

???? ?????: { ???????? ?????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????? ???????? } .

3. "Yetimi sakın üzme, senden bir şey isteyeni azarlama!" Duhâ sûresi (93), 9-10

Bu iki âyet-i kerîmede, yine Peygamber Efendimiz'in şahsında mü'minlere iki görev verilmektedir.

Birincisi yetime iyi davranmaktır. Allah Teâlâ Resûlullah Efendimiz'e, sen de bir zamanlar yetimdin. Ben seni koruyup gözettim. Ben seni nasıl himâye etmişsem, sen de diğer yetim kullarıma sahip çık; onların derdiyle ilgilen; sıkıntılarını hallet buyurmaktadır. Demekki yetimler bize Allah emânetidir. Onları dertleriyle, üzüntüleriyle başbaşa bırakmayacağız. Koruyup gözeteceğiz. Kendilerine yetimliğin acısını duyurmamaya çalışacağız. Toplum çarkının içinde ezilmelerine göz yummayacağız.

İkinci görevimiz ise bizden bir şey isteyeni kovmamak, gururunu incitip azarlamamaktır. Bizden bir şey isteyen, istediği şeyin bizde bulunduğundan emin olduğu için ister. Bu, para olabilir, bedenî destek olabilir, ilim ve mahâret olabilir. Şayet istenen şey bizde varsa, demekki Yüce Rabbimiz herkese vermediği o imkânı bize lutfetmiştir. Bu ilâhî lutfu Allah'ın kullarından esirgemek, onu bize verene karşı nankörlük etmek olur. Şu hâlde insan, elindeki imkânları ve ilâhî lutufları, onları isteyeni kırıp incitmeden vermelidir. Veremeyecek durumdaysa, bu isteği tatlı bir dille geri çevirmelidir.

???? ????? : { ?????????? ??????? ?????????????????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ??????????? } .

4. "Dini yalan sayan kimseyi gördün mü? İşte o, öksüzü incitir, yoksulu doyurmak için ön ayak olmaz." Mâûn sûresi (107), 1-3

Din insanı hem dünyada hem de âhirette mutlu edecek görevleri belirleyen ilâhî buyruktur. İnsanın başlıca görevinin Allah'ın emirlerini yapıp yasaklarından kaçmak olduğunu, bütün yaratılmışlara sevgi ve şefkat göstermek gerektiğini ortaya koyar.

İnsan Allah'ın buyruklarını yaptığı ölçüde mutlu olur. Yasaklarından kaçındığı ölçüde ona bağlı olmanın mânevî zevkine erer. İnsanlara iyi davrandıkça, onları kendisinden memnun ettikçe, kederli gönülleri sevindirdikçe yaşamanın güzelliğini farkeder.

Dini yalanlayan yâni İslâm'ı tanımayan kimse, gönlünde Allah'a saygı, insanlara sevgi taşımayan kimsedir. Böyleleri öksüzleri kucaklayıp bağrına basmaz. Aksine onları iter, kakar, hor görür. Yetimleri kırmaktan, ezmekten geri durmaz. Fakirleri ve yoksulları doyurmak, onların ihtiyaçlarını gidermek için gayret göstermediği gibi, başkalarının yardım etmesine de ön ayak olmaz.

Demekki dindar olmayan kimsede şefkat ve merhamet duyguları körelmiştir. Onların insanî yönleri büyük ölçüde ölmüştür.

Hadisler

262- ?? ??? ?? ???? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ? ???? ???????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : ??????? ???????? ?? ??????????? ?????? ? ??????? ???? ?????? ???????? ????? ???? ???????? ?????? ??????? ????? ??????????? ? ??????? ?? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? ?????? ??? ???? ???? ?????? ? ????????? ??????? ????? : { ??? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? } [???????: 52] ???? ????.

262. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz altı kişi Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. Bu hâli gören müşrikler Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Şunları yanından def'et! Bize karşı saygısızlık etmeye kalkmasınlar, dediler.

Orada benden başka Abdullah İbni Mes`ûd, Hüzeyl kabilesinden biri, Bilâl ve adlarını vermek istemediğim iki kişi daha vardı.

Müşriklerin bu teklifi üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kalbinden (kendisine kırılmayacağımızdan emin olduğu için) bizleri oradan uzaklaştırma düşüncesi geçti. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

"Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!" [En`âm sûresi (6), 52]. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 46

Açıklamalar

Fakirleri küçümsemek ve kendisini onlardan üstün görmek, görünüşe değer veren basit ve seviyesiz insanların ölçüsüdür. Mekkeli müşrikler, Peygamber Efendimiz'in etrafında toplanan ve ona gönülden imân eden fakir müslümanlara hep bu gözle bakmışlardır. Onlarla aynı mecliste bulunmayı bir gurur meselesi yapmışlardır. Karşılarına aldıkları bu çoğu kendi köleleri olan yoksul müslümanları, dinlerinden döndürmek için dövüp sövmüşler, ölümle tehdit etmişler, hatta bir kısmını şehit etmişlerdir. Gönüllerini İslâm aşkı ve Resûlullah sevgisi dolduran bu bahtiyar insanlar, onların tehdidine pabuç bırakmamışlar, her fırsatta Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huzuruna gelerek onu derin bir zevk ve heyecanla dinlemişlerdir. Peygamber Efendimiz bütün insanlara İslâmiyet'in güzelliğini anlatmak ve müslüman olmadan bahtiyarlığın tadılmayacağını söylemek istiyordu. Bunun için halkın ayağına gidiyor, saatlerce konuşuyordu. Müslüman olmalarını çok istediği bazı hatırlı müşrikler vardı. Onların kendisiyle görüşmek istemeleri Resûlullah Efendimiz'in hoşuna gitti. Onlar gelip de:

- Seninle konuşmamızı ve sonra da dinine girmemizi istiyorsan, biz yanına geldiğimizde bu değersiz adamları kov, deyince, Resûlullah bu teklifi hiç düşünmeden reddetti.

Rivayete göre o zaman müşrikler daha yumuşak bir teklifle geldiler:

- Bâri biz yanına gelince, bunlar kalkıp gitsin, dediler.

Bu adamları kazanması hâlinde dinin daha çok güçleneceğini hesap eden Peygamber *aleyhisselâm* şöyle düşündü: Etrafımdaki fakir müslümanlar, İslâm'a bütün benlikleriyle bağlanmış kimselerdir. Üstelik benim kendilerini ne kadar sevdiğimi, bu müşrikleri kazanmayı ne kadar istediğimi iyi bilirler. Müşriklerin bu yumuşak tekliflerini kabul edersem, müslüman kardeşlerim bana gücenmezler.

Yüz bulunca astarını da isteyen müşrikler, tekliflerini Resûlullah Efendimiz'in kabul ettiğini görünce:

- Öyleyse bu anlaşmayı yazalım ve her zaman buna uyalım, dediler.

İşte bu olmayacak teklif üzerine âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Nebiyy-i Muhterem'ine şöyle hitâb ediyordu:

"Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!" [En'âm sûresi (6), 52]**.**

Demekki Allah Teâlâ o bütün benlikleriyle Rablerine bağlanmış olan fakir, yoksul ve köle kullarının gücendirilmesine izin vermiyordu. Kalblerindeki sarsılmaz iman sebebiyle her biri cihâna bedel bu fakir müslümanları gördükçe Resûlullah Efendimiz gülümser ve:

- *Merhabâ, kendileri yüzünden Rabbimin beni azarladığı insanlar*, diye gönüllerini alırdı. Allah Resûlü onlarla oturmayı sever, onlardan biri kalkıp gitmedikçe yerinden ayrılmazdı.

İnsanlar ne kadar medeniyiz deseler de, asırlar boyu süregelen cins, ırk, renk, soy ve sınıf ayırımı bitmiyor. İslâm'ın on beş asır önce ortaya koyduğu, insanlar arasında hiçbir ayırım yapmama, görünüşe değil gönle bakma ölçüsü ne kadar insânî, ve ne kadar asîl değil mi?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmiyet'e ilk gönül verenler, köleler ve fakir kimselerdir.

2. İyi insanların gönlünü hoş tutmak ve onları asla gücendirmemek gerekir. Zira onları üzen, Allah Teâlâ'yı gücendirmiş olur.

3. İnsanlara malları ve makamları sebebiyle değil, Allah'a yakınlık ölçüsü olan dindarlıkları sebebiyle saygı gösterilmelidir.

4. İslâmiyet insanları Allah huzurunda eşit saymıştır. Din öğretiminde, ibadet esnasında ayırıma gitmemiştir.

263- ??? ???? ???????? ?????? ?? ????? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????????? ??? ?????? ???? ????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? ?? ????? ?????? : ?? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????????? ? ???? ????? ?????? ??? ?????? ??? : ??????????? ????? ???????? ??????? ???????????? ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????? ???? : ?? ???? ????? ???????? ??????????? ? ?????? ?????? ????????????? ?????? ???????? ??????? ? ?????????? ???? : ?? ?????????? ???????????? ? ????? : ?? ? ??????? ?????? ???? ?? ??????? . ???? ???? .

?????? « ??????????? » ???? : ???? ????????? ??????? ?????? . ??????? : « ?? ?????? » ????? ????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ? ?????? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ??????.

263. Bey`atü'r-rıdvân'a katılan sahâbilerden Ebû Hübeyre Âiz İbni Amr el-Müzenî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre birgün Ebû Süfyân, aralarında Selmân-ı Fârisî, Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî'nin de bulunduğu bir gurup müslümanın yanından geçti. Onu gören bu müslümanlar:

- Allah'ın kılıcı Allah düşmanını haklamadı, dediler.

Bunu duyan Ebû Bekir *radıyallahu anh*:

- Bu sözü Kureyş'in büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz? dedi. Sonra da Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına gelerek bu olayı anlattı.

O zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Ebû Bekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen, Rabbini de gücendirdin demektir"**, buyurdu.

Hz. Ebû Bekir hemen o yoksul müslümanların yanına gelerek:

- Kardeşlerim! Yoksa sizleri gücendirdim mi? diye sordu.

Onlar:

- Hayır sana gücenmedik. Allah seni bağışlasın, kardeş! dediler. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 170

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Ebû Hübeyre, hicretin 6. yılında Hudeybiye mevkiinde Peygamber Efendimiz'e biat eden sahâbîlerden biridir. Bu mübarek insanlara **Bey`atü'rrıdvân ehli** adı verilir.

Ebû Hübeyre'nin anlattığı bu olayda sözü edilen üç sahâbînin üçü de köleydi. Bunlardan Selmân-ı Fârisî, İran'ın Râmhürmüz kasabasından olup, memleketinde mecûsî idi. Ateşe tapardı. Sonra hıristiyan oldu. Hizmetinde bulunduğu papaz, ona yakında Son Peygamber'in geleceğini haber vermişti. Selmân hür olduğu halde esir edilip Medineli bir yahudiye satılmıştı. Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret edince, Selmân onun gerçekten Peygamberı olduğunu anlayarak müslüman oldu. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sevgi ve takdirini kazandığı için Efendimiz *"Selmân Ehl-i beyt'tendir"* buyurdu.

İkincisi Suheyb-i Rûmî idi. Arap asıllı olduğu hâlde henüz çocukken Rum'ların yaptığı bir baskında esir edilmiş, daha sonra Araplara satılmıştı. İlk müslümanlardan olduğu için kâfirlerden pek çok eziyet görmüştü. Peygamber Efendimiz ashâbına, bir anne yavrusunu nasıl severse, onu öyle sevmelerini tavsiye etmişti.

Üçüncü sahâbî ise Habeşistan asıllı olduğu için Bilâl-i Habeşî diye şöhret bulmuştu. Bilâl, köle olduğu yıllarda kâfirlerin çeşitli işkencelerine uğramış, fakat dininden asla vazgeçmemişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz ona İslâm'ın ilk müezzini olma şerefini vermişti.

Bu olayın geçtiği günlerde Mekkeli müşriklerle Hudeybiye anlaşması yeni yapılmıştı. Bu anlaşmanın getirdiği bazı haklar sebebiyle Ebû Süfyân elini kolunu sallayarak Medine'ye gelip gidebiliyordu. Bu üç büyük çilekeş sahâbî, bir zamanlar kendilerine ve diğer yoksul müslümanlara işkence eden kâfirlerden biri olan ve müslümanlara karşı yapılan birçok savaşı yöneten Ebû Süfyân'ı karşılarında görünce dayanamadılar:

- Allah'ın kılıçları, Allah'ın düşmanını haklamadı, dediler.

Orada bulunan Hz. Ebû Bekir, Ebû Süfyân'ı İslâm'a meylettirmek düşüncesiyle bu yoksul, fakat gönlü zengin müslümanlara:

- Bu sözü Kureyş'in büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz? dedi.

Sonra da olup biteni Resûl-i Ekrem Efendimiz'e anlattı.

Gönüller Sultanı Efendimiz, bir önceki hadisin açıklamasında belirtildiği üzere, fakir müslümanları gücendirmenin kendisine neye mâlolduğunu düşünerek sevgili arkadaşını uyardı:

- *"Ebû Bekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen, Rabbini de gücendirdin demektir"*, buyurdu.

Cenâb-ı Hakk'ı gücendirmek fâcıaların en büyüğü olduğu için Hz. Ebû Bekir bu üç yoksul müslümanın yanına koştu:

- Kardeşlerim! Yoksa sizleri gücendirdim mi? diye özür dileyen bir sesle sordu.

Hz. Ebû Bekir'i çok iyi tanıyan bu gani gönüllü yoksullar:

- Hayır sana gücenmedik. Allah seni bağışlasın, kardeş! dediler.

Allah'a ve O'nun dinine gerçekten gönül vermiş ve bu suretle Allah dostu olmuş kimselere karşı son derecede uyanık bulunmak ve onları asla incitmemek gerekir. Cenâb-ı Mevlâ'nın sevgili Peygamber'ine, onun da sevgili dostuna yaptığı bu uyarılar, aslında bizim bu konularda dikkatli olmamız için yapılmış birer îkaz ve ihtardır.

Kimin ne olduğunu Allah bilir. Ama gönlü kırıkların Allah'a daha yakın ve O'nun yüce katında hatırlı kişiler oldukları söz götürmez. Onları hoşnut etmek ve gönüllerini kazanmak, aslında Allah Teâlâ'yı memnun etmek ve rızasını kazanmaya yol aramak demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fakir ve kimsesiz müslümanlara iyi davranmalı ve onları gücendirmemelidir.
2. Müslümanlar din kardeşlerinin iyi niyetle söylediği sözlere gücenmemeli, gücense bile onları hoş görüp bağışlamalıdır.
3. Selmân, Suheyb ve Bilâl çok değerli sahâbîlerdir.

264- ??? ???? ?? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ?????? ???????? ?? ???????? ??????? » ??????? ?????????????? ??????????? ? ???????? ??????????? » . ???? ???????. ? « ??????? ???????? » : ?????????? ??????????? .

264. Sehl İbni Sa`d *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Ben ve yetimi himâye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız" buyurdu ve işaret parmağıyla orta parmağını, aralarını biraz aralayarak, gösterdi.

Buhârî, Talâk 25, Edeb 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Birr 14

Hadîs-i şerîf bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

265- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ???????? ???? ???? ????????? . ????? ????? ?????????? ?? ????????? » ????????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ????????????? ?????????? . ???? ???? .

????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ??? ???? ???????? » ?????? : ???????? ? ???? ??????????? ??????? ??????????? ????? ???? ????????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ?????????? ???? ?????????? ? ??????? ??????? .

265. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâye eden kimseyle ben, cennette şöyle yanyana bulunacağız."

Hadisin râvisi Mâlik İbni Enes, -Peygamber *aleyhisselâm*'ın yaptığı gibi- işaret parmağıyla orta parmağını gösterdi. Müslim, Zühd 42

Açıklamalar

Erginlik çağına gelmeden önce babasını kaybetmiş çocuğa yetim deriz. Hadîs-i şerîf yetimleri, soy itibariyle yakınlık bakımından, insanın kendi yetimleri ve başkasına ait yetimler diye ikiye ayırmaktadır. Bir kimsenin kendi yetimleri: torunu, erkek veya kız kardeşinin çocuğu, öz veya üvey kardeşi, oğulluğu veya kocası ölen bir hanıma göre geride kalan çocukları, yahut bu neviden yakınlarıdır.

Yetim bir yavrunun babadan anadan kalma malı bulunabilir. O takdirde bu yavru erginlik çağına girene kadar kendisine sahip çıkmak, malının yok olup gitmesine meydan vermemek onu himâye etmek olur. Şayet malı yoksa, onun himâyesi, babasının yokluğunu aratmamaya çalışmakla mümkün olur. Her toplumda olduğu gibi bizde de hadsiz hesapsız yetim vardır. Nice yetimler, ellerinden tutacak, kendilerini hayatın zor ve katı şartlarına alıştıracak rehberleri olmadığı için ezilmişler, itilip kakılmışlar ve âdeta kötü insan olmaya zorlanmışlardır.

Bu yavrulara sahip çıkanlar, toplumun bir açığını kapamış, bir yarasını sarmış olurlar. Kısacası, insan olmanın sorumluluğunu duymuş olurlar. Hayatın kahredici çarkının bir insanı ezmesine göz yummayanlar, emsâlsiz bir insânî zevki tadarlar. Ayrıca şu hadîs-i şerîfin vâdettiği hesapsız mükâfatı kazanırlar:

"Bir kimse sırf Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her saç teline karşılık ona sevap vardır" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 250).

Her saç teline karşılık bir sevap, ne büyük mükâfattır...

Şu hâlde yüreğinden kopup gelen derin bir şefkat duygusuyla bir yetimi kucaklayıp bağrına basan, yanaklarına öpücükler konduran, ona yalnızlığını ve yetimliğini unutturmaya çalışan bir kimse, ilâhî rahmet sağanağı altında yıkanmış ve günahlarından arınmış olmaktadır.

Bir yetim gülüyorsa, başına şefkat eli değdiği içindir. Bir yetim gülüyorsa, bütün bir toplum gülüyor demektir.

Şu hadîs-i şerîf de bu gerçeği pekiştirmektedir:

"Bir kimse, müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine götürürse, affedilmeyecek bir suç işlemediği takdirde, Allah Teâlâ onu mutlaka cennete koyar" (Tirmizî, Birr 14).

Affedilmeyecek suç ifâdesi, hâtıra iki büyük günahı getirmektedir:

Biri Allah'a şirk koşmak yâni Allah'dan başka bir ilâhın varlığını kabul etmek, diğeri de kul hakkı yedikten sonra onu helâl ettirmemektir.

Cennet'e girebilmek, şüphesiz büyük bir saâdettir. Ondan da üstünü, Cennet'te Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'e komşu olabilmektir.

Cennet'i yaratan ve oradaki üstün mevkileri bazı iyilikleri yapanlara ayıran Allah Teâlâ, sevgili Resûlü'ne komşu olma bahtiyarlığını, yetimleri koruyanlara lutfetmiştir. Ne mutlu o bahtiyarlara!..

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cennette en üstün mevki, Hz. Peygamber'e komşu olabilmektir.
2. Bu üstün mevkii kazanmanın bir yolu, yetimi himâye etmektir.
3. Kendisinin veya başkalarının yetimlerini koruyanlar, Allah Teâlâ'yı hoşnut ederler.

266- ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????????? ???? ????????? ?????????? ???????????????? ??? ?????????? ???????????? ???????? ??????????? ???? ?????????? » ????? ???? .

??? ????? ?? « ???????? » : « ?????? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ?????????? ???????????? ? ??????????? ?????????????? ? ???????? ??????????? ???? ?? ?????? ????? ???????? ? ???? ???????? ???? ?????????? ??????? ? ???? ??????? ????????? ???????? ».

266. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir iki hurma veya bir iki lokmayla savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, muhtaç olduğu hâlde dilenmeyen kimsedir."

Buhârî, Tefsîru sûre (2), 48; Müslim, Zekât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76

Sahîh-i Buhârî ve *Sahîh-i Müslim*'deki diğer bir rivayete göre ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir."

Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 76

Açıklamalar

Yoksul sözü Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîs-i şerîflerde miskin kelimesiyle ifade edilir. En yaygın tarife göre yoksul, yiyecek bir şeyi bulunmayan, hergün karnını güçlükle doyuran kimsedir. Bir miktar yiyeceği olan kimse yoksulluktan çıkmakta, ona fakir denmektedir. Peygamber Efendimiz'in tarif ettiği yoksul, bir sonraki övünde karnını doyuracak bir şeyi olmasa bile, haysiyetinden fedakârlık yapmaz; kimseye el açıp dilenmez.

İşte Peygamber Efendimiz'in kendilerine sahip çıkmamızı istediği kimseler bunlardır. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* bunların define gibi gizli olduğuna, kendilerini kimseye göstermediklerine işaret ederek onların aranıp bulunmasını tavsiye etmektedir.

Onları nasıl bulacağımıza şu âyet-i kerîme ışık tutmaktadır:

"Sadakalar, kendilerini Allah yoluna adayan fakirler içindir. Bunlar yeryüzünde dolaşmazlar. Hâllerini bilmeyen biri, iffet ve hayâlarından dolayı onları zengin zanneder. Sen onları yüzlerine bakınca tanırsın. Onlar yüzsüzlük edip insanlardan bir şey istemezler" [Bakara sûresi (2), 273].

İnsanı yaratan Yüce Mevlâ, kulları arasında böyle fazilet âbidelerinin bulunduğunu haber vermektedir. Önemli olan onları arayıp bulmaktır. Şayet lüks muhitlere çekilerek kendimizi fakir ve yoksullardan büsbütün koparmamışsak, başımızı sağa sola çevirdiğimizde onlardan birkaçının yaşadığı yeri görmek veya kendilerini tanıyanlardan adreslerini öğrenmek zor olmayacaktır.

Ertesi gün yiyeceği bir şeyi bulunmayan yoksullar pek az olabilir. Bizim görevimiz sadece onları değil, kazandığı para aile fertlerini geçindirmeyen, bununla beraber hâlini kimseye açmayan kimseleri de bulmak ve dertlerine derman olmaktır. İşinden kazandığı para geçimini sağlamayan kimseler, geçirdiği bir kaza sonucu sanatını yapamayacak hâle düşenler ve daha başka sıkıntılar içinde yaşayanlar pek çoktur. Hele bir de iş bulamayan ve bu yüzden rûhî bunalım geçiren insanları hesap edecek olursak, toplumda bizlerden yardım bekleyenlerin ne kadar çok olduğunu görürüz.

Dilenciliği meslek hâline getiren bazı kimselerin miskin olmadığı, onların himâye edilmesinin gerekmediği görülmektedir. Onlar yüzsüz olmaları sebebiyle, kıyamet gününde suratlarında bir parça bile et kalmayacak kimselerdir. Bu dilenciler, Peygamber Efendimiz'in tâbiriyle, *kendi elleriyle kendi suratlarını tırmalayan kimselerdir.* Sırf servet toplamak için halktan bir şeyler isteyip dilenenler, âhirette kendilerini yakacak kor ateşi toplamakla meşgul olanlardır.

530 numaralı hadîs-i şerîfte göreceğimiz üzere, Peygamber Efendimiz'in kendilerine *"kimseden bir şey istemeyin"* diye tavsiye ettiği öyle sahâbîler vardı ki, bineklerinin üzerinde giderken kamçıları yere düşerdi de, yaya gidenlerden onu istemezler, aşağıya atlayıp kamçılarını kendileri alırlardı. Zira insanlardan bir şey istemek ve hele bunu alışkanlık hâline getirmek kötü bir şeydir. *"Dünyaya gönül bağlama ki, Allah seni sevsin. İnsanların eline bakma ki, halk seni sevsin"* (İbni Mâce, Zühd 1) buyuran Peygamber Efendimiz, mecbur kalmadan dilenmenin, kısacası insanlardan bir şey istemenin müslümana yakışmadığını ifade buyurmaktadır.

537 numaralı hadiste, kimlerin insanlardan maddî yardım isteyebileceği görülecek, bu hadis de 538 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilenmeyi alışkanlık hâline getiren kimseleri himâye etmek o kadar önemli değildir. Çünkü onlar aç kalmazlar.
2. Kimseden bir şey istemeyen iffetli yoksulları arayıp bulmalı, dertlerine derman olmalıdır.
3. Geçim sıkıntısı çeken kimseleri, yüz suyu dökmeye mecbur etmeden gözetip kollamalıdır.

267- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ???? ??????????? ???????????? ??????????? ?? ????? ?????? » ????????? ??? : « ???????????? ?????? ?? ???????? ?

????????????? ?? ????????»????? ???? .

267. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kocasız kadınlarla, yoksulların işlerine yardım eden kimse, Allah yolunda cihâd etmiş gibi sevap kazanır."

Râvi diyor ki, hatta Hz. Peygamber'in:

"O kimse tıpkı geceleri durmadan namaz kılan, gündüzleri hiç ara vermeden oruç tutan kimse gibidir" buyurduğunu da sanıyorum.

Buhârî, Nafakât 1, Edeb 25, 26; Müslim, Zühd 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 44; Nesâî, Zekât, 78; İbni Mâce, Ticârât 1

Açıklamalar

Hayat bir imtihandan ibarettir. Ne gariptir ki, bu imtihanda soruların en çetini az sevilene değil, çok sevilene sorulmaktadır. İnsanı yoran, bunaltan, terleten bu ağır imtihanlar kâh bize, yakınlarımıza, eş ve dostumuza, bazan da tanımadıklarımıza rastlamaktadır. İşin bize garip gelen bir yanı da şudur: Kulunu imtihana tâbi tutan Yüce Mevlâ, ona dayanmasını, sabretmesini tavsiye ederken, seyirci durumundaki kimselere de, onu yalnız bırakmamalarını, dert ve sıkıntılarına ortak olmalarını tavsiye etmektedir.

Hadîs-i şerîfimizde imtihan edilen kullardan sadece ikisi, kocasız kadınlarla yoksullar ele alınmaktadır.

Kocasız kadınlar ifadesinin içine, kocası öldüğü için dul kalan kadınlarla, evlenmemiş kızlar girer. Bu iki gurubun içinde hiç problemi olmayanlar bulunduğu gibi, hayatın acı darbesini yiyen, üstelik bu darbeyi hafifletecek maddî imkâna sahip olmayan kimseler de vardır. İşte bu savunmasız durumdaki kimseler, diğer insanların ilgisine ve yardımına muhtaçdır. Bizden bu ilgi ve yardımı isteyen, yukarıda işaret edildiği gibi, herşeyin idaresi elinde olan Kudretli Rabbimizdir.

İnsanların derdini, ancak sıkıntı çekenler anlayabilir. Hayatta başı ağrımayan zavallılar, değil yardıma muhtaçları, kendilerini bile anlayamazlar.

Bir akrabamızın, komşumuzun, tanıdığımız veya tanımadığımız birinin hayatta yalnız kalan hanımı, hele bir de çocukları varsa, acaba onlar ne sıkıntılar çekmektedir? Ne gibi zorluklara göğüs germektedir? Hayatta yalnız kalmış bazı kadınlar için parası olmak bile yetmez. Hatta onların etrafta "paralı kadın" diye bilinmeleri problem doğurabilir. İnsanın odun kömür parası olabilir. Ama odunu kömürü alıp eve getirmek, evin sağını solunu tâmir ettirip boyatmak, yine insanla ve tanıdıkların yardımıyla yapılabilecek işlerdir. Bazan değil bir kadının, güçlü kuvvetli erkeklerin bile yapmakta zorlandığı işler vardır. Etrafımızda, tanıdıklarımızın arasında bulunan yardıma muhtaç yalnız kadınlara el uzatırsak, toplumun kanayan bir yarasına merhem oluruz. Onların iffet ve namuslarını koruruz.

Peygamber Efendimiz dul ve yaşlı kadınlarla fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamak için özel bir gayret gösterirdi. Zaten o, hayatı boyunca gönlü kırıkların yanında oldu. Onlarla ağladı, onlarla güldü. Allah'ın rızasının böyle kimselerin yanında olduğunu bildiği için, onlara yardımcı olanların Allah yolunda cihâd etmiş gibi sevap kazanacaklarını söyledi. Zira Allah yolunda cihâd edebilmek için sabırlı ve dayanıklı olmak, nefsin ve şeytanın caydırıcı tavırlarına karşı koymak nasıl gerekli ise, kocasız kadınlarla yoksullara devamlı surette yardım edebilmek için de öyle dayanıklı ve kararlı olmak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dul ve evlenmemiş kadınlarla yoksul ve fakirlere yardım eden kimse, Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap kazanır.
2. Böyle fedakâr bir mü'min geceleri durmadan namaz kılmış, gündüzleri ara vermeden oruç tutmuş sayılır.
3. Güçsüz ve korunmaya muhtaç kimselerin yardımına koşmak, Allah'ın rızasını kazanmayı sağlar.

268- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ????????? ??????? ????????? ? ?????????? ???? ????????? ? ???????? ????????? ???? ?????????? ? ????? ???? ?????? ?????????? ?????? ????? ?????? ??????????» ???? ????.

??? ????? ?? ???????? ?? ??? ?????? ?? ???? : « ?????? ?????????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ???????????? ?????????? ?????????? » .

268. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Yemeklerin en fenası, davet edildiği zaman gelecek olan kimselerin çağırılmadığı, gelmeye pek arzulu olmayanların dâvet edildiği düğün yemekleridir. (Canı istemediği için) dâvete gitmeyen kimse, Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelmiş sayılır." Müslim, Nikâh 110. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 1

Sahîh-i Buhârî ve *Sahîh-i Müslim*'de Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur:

"Zenginlerin dâvet edilip fakirlerin çağırılmadığı düğün yemeği ne fena bir yemektir."

Buhârî, Nikâh 72; Müslim, Nikâh 107. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 25

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz dâvete gitmeye büyük önem verirdi. Muhtelif hadislerinde *"Biriniz dâvete çağırılınca hemen gitsin"* buyurmuştur. Yukarıda zikredilen hadislerin geçtiği yerlere bakıldığında, bu konuda pek çok hadis görülür.

Düğün yemeğine pek önem veren Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, her evlendiğinde mutlaka düğün yemeği vermiş, ashâbını da *"bir koyun kesmek suretiyle de olsa"* düğün yemeği vermeye teşvik etmiştir. Zengin fakir ayırımı yapılmaksızın tanıdıkların bu yemeğe dâvet edilmesini emretmiştir. Düğün yemeklerine mutlaka gidilmesini tavsiye etmekle kalmayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, hiçbir özrü bulunmadan, sırf canı istemediği için bu yemeğe katılmayan kimselerin Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelmiş sayılacağını belirtmiştir. Demek ki mü'minlerin düğün yemeği vermelerini ve bu yemeğe mutlaka katılmalarını arzu eden sadece Peygamber Efendimiz değildir; bunu Allah Teâlâ da istemektedir. Mesele bu kadar önemli olduğu için Resûlullah Efendimiz oruçlu olanların bile dâvete katılmalarını, yemeseler bile dua edip dönmelerini istemiştir (Müslim, Nikâh 106.)

Dâvete gidilmesi niçin bu kadar önemlidir?

Bunun en kestirme cevabı şudur: Allah Teâlâ kullarının bir araya gelmesini, birbiriyle kaynaşmasını dilemektedir. Namazların, bayramların, en büyük beraberlik olan haccın hikmeti budur. İnanan gönüller bir araya gelince, cemâat rûhu gelişince, mü'minler birbiriyle kaynaşınca ve böylece birlik ve beraberlik ideali gerçekleşince, işte o zaman müslümanlar en üstün olacaklardır. Zira en üstün olmaya lâyık onlardır.

Düğünler, düğün yapan kimselerin en fazla sevindiği günlerdir. Mü'minler birbirlerinin acılarına ortak oldukları gibi, sevinçlerine de ortak olmalıdır. Sevinç ve kederlerin birlikte paylaşılması, sevinci artırır, kederi azaltır. Netice itibariyle mü'minlerin birbirilerine gösterdikleri bu ilgi, onları daha fazla kaynaştırır.

İnsanların kaynaşmasını sağlayan dâvetler, bu özelliklerini kaybedince güzelliklerini de kaybederler. Düğün yemeklerine hatırlı insanlar, varlıklı kimseler dâvet edilip fakirler çağırılmayınca, gönül koymalar, incinip kırılmalar, hatta ikilik ve guruplaşmalar başlar. Neticede istenen ve özlenen birlik ve beraberlik kaybolur.

Burada hatırlatılması gereken bir husus da şudur:

Günümüzde yapılan bazı düğünler İslâmî örf ve geleneklerimize uymamaktadır. Haram içkilerin içildiği, insanların gayr-i meşrû şekilde eğlendiği bir düğüne gitmemek ve gerektiğinde neden gidilmediğini söylemek gerekir. Bizi dâvet eden kimsenin geleneklerimize uymayan düğününe katılmadık diye biz ezileceğimize, yaptığı yanlışı düşünerek o üzülsün...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemek dâvetlerine, özellikle de düğün yemeği dâvetlerine katılmak gerekir.
2. Meşrû mâzereti olmadan düğün yemeğine gitmeyen kimse, Allah'ın ve Resûlü'nün tavsiyesine uymamış olur.
3. Dâvetlere sadece varlıklı ve hatırlı kimseleri çağırıp fakirleri çağırmamak dinimizin uygun görmediği bir davranıştır.
4. Fakir ve yoksullar her zaman korunup gözetilmelidir.

269- ??? ???? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ??????????? ?????? ???????? ????? ????? ????????? ????? ????? ?????????? » ??????? ??????????? . ???? ???? . « ????????????? » ???? : ?????????? .

269. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yanyana bulunacağız" buyurdu ve parmaklarını bitiştirdi.

Müslim, Birr 149. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Açıklamalar

Çocuk, insana Allah'ın bir emanetidir. Onları himâye edip büyütmek yetişkinlerin vazifesidir. Çocukları hayata hazırlamak, yıllarca devam eden bir sabrı gerekli kılar. Kızları büyütüp yetiştirmek daha fazla bir dikkat ve îtina ister.

Çocuğu himâye edip yetiştirmek iki şekilde olur. Biri maddî ihtiyaçlarını temin etmek, diğeri onu mânevî bakımdan besleyip iyi bir terbiye almasını sağlamaktır.

Kız çocuklarının himâyesi, onların dürüst ve namuslu bir kişiyle bir yuva kurmasını sağlayıncaya kadar devam eder. Hatta Resûlullah Efendimiz'in işaret buyurduğuna göre bu himâye daha sonraları da devam eder. Merhamet Pınarı Efendimiz şöyle buyuruyor:

"Her kim üç kız çocuğunu himâye edip büyütür, güzelce terbiye eder, evlendirir ve onlara lutuf ve iyiliklerini devam ettirirse, o kimse cennetliktir" (Ebû Dâvûd, Edeb 121; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 97).

Yetiştirilmesi tavsiye buyurulan kız çocukları insanın kendi çocuğu olabileceği gibi, kız kardeşleri, sonradan evlendiği eşinin çocukları, hatta başkalarının himâyeye muhtaç çocukları olabilir. Bu konuda yakınlık veya uzaklık önemli değildir. 265 numaralı hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *"Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâye eden kimseyle ben, cennette şöyle yanyana bulunacağız"* buyurduğu görülmüştü. Aşağıdaki hadiste de aynı konu bir başka açıdan ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kız çocuklarını yetiştirip hayata hazırlamak Allah'ı ve Resûlullah'ı memnun eden bir davranıştır.
2. Kızlarının İslâm esaslarına göre büyütülmesini ve eğitilmesini sağlayan anne babalar, âhirette Resûl-i Ekrem Efendimiz'e komşu olacaklardır. Ne mutlu onlara!..

270- ??? ?????? ??? ?????? ???? ???? : ???????? ????? ????????? ?????? ????????? ????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? ? ?????????????? ????????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ????? ????? ????????? ? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ??????????? ????: « ???? ????????? ???? ?????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ????? ???? ??????? ?? ???????? » ????? ???? .

270. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın gelerek bir şeyler istedi. Evde bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu çıkarıp kadına verdim. Kendisi hiç tatmadan hurmayı ikiye bölerek çocuklarına verdikten sonra kalkıp gitti. Bu sırada Peygamber *aleyhisselâm* yanımıza geldi. Ben bu olup biteni kendisine anlatınca şöyle buyurdu:

“Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar.”

Buhârî, Zekât 10, Edeb 18; Müslim, Birr 147. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

271- ??? ?????? ??? ??????? ???? ???? : ???????? ??????????? ??????? ?????????? ??? ? ?????????? ?????? ????????? ? ???????? ????? ???????? ????????? ???????? ??????? ???? ???? ??????? ??????????? ? ????????? ??????????? ? ???????? ??????????? ???? ??????? ?????? ???? ????????? ????????? ? ????????? ???????? ? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ?????? ???? ???????? ????? ????? ???????? ? ??? ????????? ????? ??? ???????? » ???? ???? .

271. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Sırtına iki çocuğunu almış yoksul bir kadın çıkageldi. Ona üç hurma verdim. O da çocuklarına birer hurma verdi; öteki hurmayı yemek için ağzına götürmüştü ki, çocukları onu da istediler. Kadıncağız yemek istediği bu hurmayı çocuklarına bölüştürdü. Kadının bu tutumuna hayran kaldım ve yaptığını Resûlullah'a anlattım. Şöyle buyurdu:

“Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına mutlaka cenneti vermiş (veya) bu sebeple onu cehennemden âzâd etmiştir.” Müslim, Birr 148

Açıklamalar

Günümüzde bile soğukluğunu hissettiğimiz bir Câhiliye devri âdeti vardır: Kız çocuklarını hor görmek. Bu kaba ve çirkin âdet, Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde Arabistan'da pek yaygındı. Çöl bedevileri, kız çocuklarının doğumunu büyük bir felâket sayarlardı. Onların ileride kötü yollara düşeceği zannıyla üzülür, utanırlardı. Kur'ân-ı Kerîm'in pek güzel tasvir ettiği üzere, bir kızları dünyaya geldiğini öğrenince yüzleri kararır, hiddetlerinden köpürürler, kendilerine verilen bu felâket haberinden dolayı halktan gizlenmeye çalışırlardı. Daha sonra da acaba bu kızı, herkesten utanmayı göze alarak büyütüp beslesem mi, yoksa toprağa gömüp ondan kurtulsam mı diye ince bir hesaba girerlerdi [bk. Nahl sûresi (16), 58-59]. Kızını diri diri gömmeye karar verince de o mâsum yavruyu alıp çöle götürürler, elleriyle kazdıkları bir çukura iterek üstüne yığın yığın kum atarlar, sonra da ellerini kollarını sallayarak evlerine dönerlerdi.

İnsanlıkla hiçbir şekilde bağdaşmayan bu âdet bazı bölgelerde oldukça tabii karşılanırdı. Evlilikten önce oğlan ve kız tarafı bu konuyu gündeme getirir, kız çocuğu doğarsa onu anne mi yoksa baba mı gömecek diye konuşup bir karara bağlarlardı. Şayet çocuğu gömme işini anne üstlenmişse, olayı seyre gelen bir sürü kadının gözü önünde cinayetini işlerdi.

Şükürler olsun İslâmiyet geldi de bu çirkin âdeti yerlebir etti.

Bir önceki hadiste Hz. Âişe'nin kadıncağıza bir hurma, bu hadiste ise üç hurma verdiği görülmektedir. Demekki annemiz, bazan üç ay boyunca ocağı yanmayan, çoğu zaman yiyecek bir şey bulunmayan evinde, önce bir hurma bulup vermiş, sonra bir yerlerden iki hurma daha bulup vermiştir. Yahut bu olay iki defa meydana gelmiştir.

270 numaralı hadîs-i şerîfteki *“Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa”* ifadesinde geçen sıkıntı sözüyle Peygamber Efendimiz acaba neyi kasdetmiştir?

Bir ailede fazla sayıda kız çocuğunun bulunması, onlar için bir sıkıntı ve hoşnutsuzluk sebebi olabilir. Kızların himâyesi, yetiştirilmesi, evlendirilmesi gibi konular bazı ailelerin bütçesini zorlayabilir. Hele o aile kız çocuğunu istemiyorsa, bu yük daha ağırlaşabilir. İşte bu sebeple Efendimiz kızları büyütüp beslemenin, aile yuvası kurana kadar onlara yardımcı olmanın insanı cehennem azâbından kurtaracağını haber vermiştir.

Kız çocukları yüzünden sıkıntıya uğramanın bir başka şekli de o yavrulardan birinde veya birkaçında maddî veya rûhî bir rahatsızlığın bulunmasıdır. O takdirde bu çocukların bakımı, tedâvisi, korunup gözetilmesi birçok sıkıntı doğurabilir. Bu hâli Cenâb-ı Hakk'ın bir cilvesi, kulunu denemesi kabul ederek sabreden, bu ağır imtihana isyan etmeyen insanlar -Efendimiz'in buyurduğuna göre- cehennem azâbından kurtulmuş olurlar.

269 numaralı hadiste okuduğumuza göre, normal ve sağlıklı iki kız çocuğunu büyütüp yetiştiren kimse Resûl-i Ekrem Efendimiz'e komşu olacaktır. Öyleyse yetiştirilmesi problemli olan kız çocuklarını himâye edenler bu bahtiyarlığı daha öncelikle ve daha fazlasıyla elde edeceklerdir.

Merhamet ne büyük, ne ulvî bir duygu yâ Rabbî!

Elindeki bir tane hurmayı hiç tatmadan ve kendi açlığına bakmadan yavrularına veren bu annenin şefkati ne yüce, ne asildir değil mi? Ya evindeki üç hurmayı hiç düşünmeden fakire veren Âişe annemizin merhameti!..

Ebedî kurtuluşun merhamet sayesinde mümkün olacağını ifade buyuran Efendimiz'in şu hadîs-i şerîfi ne kadar düşündürücüdür:

“Merhamet edenlere, Cenâb-ı Hak merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsin...” (Tirmizî, Birr 16; Ebû Dâvûd, Edeb 58).

Rabbim! Bizim gönlümüzü de merhamet duygusuyla yeşert!..

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kız çocuklarını korumak, onlara şefkatli davranmak iyi mü'minin özelliğidir.

2. Çocuklara, bilhassa kız çocuklarına beslenen merhamet, insanın cehennemden kurtulup cennete girmesini temin eder.

3. Anneler yavrularına pek merhametlidir. Allah Teâlâ'nın rahmet sıfatı, en güzel şekilde onların yüreğinde tecelli etmiştir.

4. Yiyecek bir şeyi bulunmayan kimselerin dilenmesinde sakınca yoktur.

5. Evinde hurmadan başka yiyecek bulunmadığı hâlde, onun tamamını fakire veren Hz. Âişe'nin cömertliği ve yoksulu kendine tercih etmesi ne kadar

ibret vericidir.

6. Sadakanın azı çoğu olmaz. Herkes imkânı nisbetinde yardım eder.

272- ??? ??? ??????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ????? ????? ????? ???????? ???????: « ????????? ?????? ???????? ????? ?????????? ????????? ????????? » ???? ??? ???? ???? ??????? ??????? ???? .

????? « ???????? » : ?????? ???????? ? ?????? ???????? ?????? ??????? ???????? ? ??????????? ??? ???? ???????? ???????? ? ?????????? ?????? ??????? ??????? .

272. Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el-Huzâ`î *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Allahım! İki zayıf kimsenin, yetimle kadının hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırıyorum." Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 'İşretü'n-nisâ, 64, (V, 363). Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 6

Ebû Şüreyh el-Huzâ`î

Huzâa kabilesinden olan Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr, Mekke'nin fethinden önce İslâmiyet'i kabul ederek Medine'ye yerleşti ve Hz. Peygamber'den yirmi hadis rivayet etti. 68 (687) yılında yine Medine'de vefat etti. Hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan râzı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber hayatı boyunca güçsüzün yanında olmuş, himâye edilmesi gerekenlere kol kanat germiştir. Yetimlerin ve kadınların korunup gözetilmesine pek önem vermiştir.

Yetimler henüz erginlik çağına gelmeden babalarını kaybetmiş yavrular oldukları için, hem kendilerinin hem de mal varlıklarının korunup gözetilmesi icap etmektedir. Onları himâye etmeyi üstlenen kimselerin, mallarını titizlikle koruması, haklarını hiçbir şekilde yememesi, kimseye de yedirmemesi şarttır.

Kadınlara gelince; Allah Teâlâ onları saygıdeğer birer varlık yapmak istemiş ve kendilerine analık özelliği vermiştir. Bu sebeple onların bedenlerini, erkeklere nisbeten daha nârin, ruhlarını daha ince ve hassas yaratmıştır. Bunun sonucu olarak da maddî bakımdan daha güçlü olan erkeklerden kadınları koruyup himâye etmelerini istemiştir.

Peygamber Efendimiz hadîs-i şerîfte işte bu gerçeğe dikkatimizi çekmektedir. Yetim ile kadına karşı son derecede nâzik ve haklarına saygılı olunması gerektiğini hatırlatmaktadır. Sanki bu ifadesiyle Peygamber Efendimiz, yetimlerle kadınlara karşı iyi davranılması gerektiğini insanlara defalarca anlattığını Allah Teâlâ'ya rapor etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yetimleri ve kadınları incitmekten, haklarını çiğnemekten şiddetle sakınmak gerekir.

2. Allah Teâlâ güçsüzlere sahip çıktığı için, onlara haksızlık edenler karşılarında Allah Teâlâ'yı bulurlar.

273- ??? ??????? ??? ???? ??? ??? ??????? ??? ?????? ????? : ???? ????? ????? ???? ??????? ???? ???? ?????? ? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????????? ????????? ?????? ??????????» ???? ??????? ?????? ??????? ? ????? ????? ??? ??? ????????? ? ????? ???????? ???? ??? ????????????? ?? ??????? ????????? ?? ????? ??? ?????? ??? .

273. Sa`d İbni Ebû Vakkâs'ın oğlu Mus`ab *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

(Babam) Sa`d, daha aşağı seviyedekilere göre kendisinin üstün olduğunu düşünürmüş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuş:

"Allah size yardım edip rızık veriyorsa, bu, aranızdaki zayıflar sâyesinde değil midir?"

Buhârî, Cihâd 76

Mus`ab İbni Sa`d İbni Ebû Vakkâs

Mus`ab tâbiîn neslindendir. Babasından, Hz. Ali'den ve Abdullah İbni Ömer'den hadis öğrenmiş ve pek çok hadis rivayet etmiş güvenilir bir muhaddistir. 103 (721) tarihinde vefat etmiştir.

Allah ondan da, babasından da razı olsun.

Hadîs-i şerîf bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

274- ??? ??? ??????????? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «???????? ?? ??????????? ? ????????? ????????? ? ????????? ???????????? » ???? ???? ???? ???? ?????? ??? .

274. Ebü'd-Derdâ Uveymir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken duydum:

"Fakirleri kollayıp gözetiniz. Aranızdaki zayıflar sâyesinde Allah'dan yardım görüp ve rızıklandığınızdan şüpheniz olmasın." Ebû Dâvûd, Cihâd 70. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 24; Nesâî, Cihâd 43

Ebü'd-Derdâ

Adı Uveymir İbni Zeyd olmakla beraber Ebü'd-Derdâ künyesiyle tanındı. Bedir Gazvesi esnasında müslüman oldu. İlk zamanlar ticaret yapardı. Fakat ticaretle ibadeti bir arada yürütemeyeceğini anlayınca ticareti bıraktı. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek tamamını Resûl-i Ekrem'in huzurunda okudu. Peygamber Efendimizle birlikte birçok savaşa katıldı.

Hz. Ebû Bekir devrinde yapılan Yermük harbinde ordu kadısı (kazasker) olarak bulundu. O tarihten itibaren de ordu kadılığı müessesesi başlamış oldu. Hz. Ömer devrinde Şamlılara Hz. Peygamber'in sünnetini ve Kur'ân-ı Kerîm kırâatini öğretmek üzere oraya gidip yerleşti. Daha sonra da Şam kadısı oldu. 28 (649) yılında Kıbrıs'ın fethine katıldı.

Ebü'd-Derdâ zâhidâne bir hayat yaşardı. Yaptığı her işte Allah'ın rızasını arar, âhiret hesabını gözetir, halkı iyilik ve ibadet etmeye teşvik eder, kendisi de ailesini ihmâl edecek kadar ibadet ederdi. Hz. Peygamber'in onunla kardeş yaptığı Selman-ı Fârisî birgün Ebü'd-Derdâ'yı ziyarete gelmişti. Hanımı Ümmü'd-Derdâ'yı pejmürde bir kılıkta görünce, bunun sebebini sordu. O da:

- Kardeşinin dünyaya baktığı yok. Geceleri namaz kılar, gündüzleri oruç tutar, dedi.

Selmân-ı Fârisî Ebü'd-Derdâ'nın yanına vardı. Ebü'd-Derdâ onun gelişine pek sevindi ve kendisine yemek getirdi. Selmân:

- Sen de ye, dedi. Ebü'd-Derdâ:

- Ben oruçluyum, deyince, Selmân:

- Sen yemezsen ben de yemem, dedi ve ona orucunu bozdurdu. Selman o geceyi Ebü'd-Derdâ'nın evinde geçirdi. Gece olunca Ebü'd-Derdâ namaza kalktı. Fakat Selman ona engel oldu ve Resûl-i Ekrem'in buyurduğu gibi:

*- **Vücudunun senin üzerinde hakkı vardır. Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Bazan oruç tut, bazan tutma. Namazını kıl, ailenle meşgul ol ve böylece her hak sahibine hakkını ver**, dedi. Sabah vakti yaklaşınca Selmân kalktı, ona da şimdi kalkıp namaz kılabileceğini söyledi. Bir miktar nâfile namaz kıldılar. Sonra da sabah namazını kılmak üzere Mescid-i Nebevî'ye geldiler.*

Namazdan sonra Ebü'd-Derdâ Hz. Peygamber'e yaklaşarak Selmân-ı Fârisî'nin kendisine yaptıklarını anlattı. O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz:

***- Ebü'd-Derdâ! Selmân'ın da dediği gibi, vücudunun senin üzerinde hakkı vardır,** buyurdu.*

Ebü'd-Derdâ'nın ibadeti, daha çok düşünme ve ibret alma şeklindeydi. "Bir saat düşünmek, bütün gece namaz kılmaktan hayırlıdır" derdi. Sabah namazını kıldıktan sonra Kur'ân-ı Kerîm'den bir cüz okur, sonra talebelerini okutmaya başlardı. Dünyaya, dünyalığa değer vermezdi. Kızı Derdâ'ya Yezid İbni Muâviye gibi zengin biri tâlip olduğu hâlde kabul etmemiş, onu fakir bir müslümanla evlendirmişti.

*Hz. Peygamber'in kendisi hakkında **"ümmetimin hakîmi"** dediği rivayet edilen Ebü'd-Derdâ, insanın bildikleriyle amel etmesine büyük önem verirdi.*

İlim öğrenmeye pek meraklı idi; bu maksatla uzak yerlere gitmekten çekinmezdi. Hz. Peygamber'den 179 hadis rivayet etti. Ebü'd-Derdâ 31 (651) veya 32 (652) yılında Şam'da vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte, cennetle müjdelenen on bahtiyardan biri olan Sa`d İbni Ebû Vakkas'la ilgili bir haber okumuştuk. Oğlu Mus`ab'ın söylediğine göre, Hz. Sa`d bir defasında, kendisinin bazı müslümanlara göre daha üstün olduğunu düşünmüştü. Ashâb-ı kirâmın en cesurlarından ve en cömertlerinden biri olması, herhâlde onda böyle bir duygu uyandırmıştı. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* onun bu düşüncesini öğrenince kendisini derhal uyardı:

- Eğer savaşta Allah size yardım ediyorsa, düşmanlarınızı yeniyor ve ganimetler kazanıyorsanız, zenginlerinizin serveti çoğalıyorsa, bütün bunlar sadece sizin yiğitliğiniz ve gayretiniz sebebiyle değil, içinizdeki zayıf ve gösterişsiz kimselerin Allah katındaki değeri sebebiyledir, buyurdu. Böylece ashâb-ı kirâm, birçoklarının beğenip önem vermediği o gösterişsiz, boynu bükük, gönlü kırık insanların Allah katında hatırlı, değerli ve duaları makbûl birer insan olduğunu öğrendi.

Bir defasında Hz. Peygamber bu gerçeği şöyle dile getirdi:

"Allah bu ümmete, aralarındaki zayıfların duası, ibadeti ve ihlâsı sebebiyle yardım etmektedir" (Nesâî, Cihâd 43).

Bu gerçeği şöyle anlamak gerekir: Böylesi insanların gözü ve gönlü dünyaya tok olduğu için, onların duası daha içten, ibadetleri daha samimidir. Bir savaşta "Allahım! Müslümanları muzaffer eyle!" diye dua ettikleri zaman, Allah Teâlâ onların hatırını kırmaz, dua ve niyazlarını kabul eder.

Onlar yoksulluğu bir fâcia saymaz ve hâllerinden kimseye şikâyet etmezler. İçinde bulundukları durumu, Allah'ın bir takdiri diye benimserler. Fakirlere yardım eden zenginlere Allah Teâlâ'nın daha çok vermesi için dua ederler. Ümmet-i Muhammed sıkıntıya düşmesin diye Cenâb-ı Hakk'a yalvarıp yakarırlar. İşte onların gönlü böylesine zengin ve insanlar için böylesine sevgi doludur.

Peygamber Efendimiz çok sevdiği sahâbîsi Sa`d İbni Ebû Vakkâs'ın şahsında ümmetini uyarmış oluyor. Fakir ve kimsesiz müslümanları hor görmenin, küçümsemenin, onlara karşı kibirli davranmanın aslâ doğru olmayacağını hatırlatıyor ve ümmetine sanki şöyle sesleniyor:

- Fakir, yoksul deyip geçmeyin. Onların arasında Allah'a çok yakın olanlar vardır. O gönlü kırıkların duası, hiçbir engele çarpmadan doğrudan Cenâb-ı Hakk'ın yüce katına ulaşır. Onlar "paramız, pulumuz yok" diye sızlanmazlar. Dünyada sahip olamadıklarının kat kat fazlasını âhirette elde edeceklerinden şüphe etmezler. Bu sebeple alın yazılarından dolayı şikâyette bulunmazlar. Herşeyin Allah'dan geldiğini ve onun öyle münasip gördüğünü bilirler. Onun asla kuluna zulmetmeyeceğine gönülden inanırlar ve hâllerine hamd ederler.

İşte bu sebeple ey müslümanlar, fakir ve çâresiz mü'minlerin sizin için bir nimet olduğunu bilin. Onların sevgisini kazanmaya ve dualarını almaya bakın!..

Kâinâtın Güneşi Efendimiz'in bu konudaki buyruklarından çıkan sonuç işte budur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Öyle yoksul ve çâresiz kimseler vardır ki, dünyaya aşırı bağlı olmadıkları için duaları daha samimi, ibadetleri daha içtendir.
2. Bu sebeple onların gönlünü kazanmalı ve dualarını almalıdır.
3. Bütün insanlara, özellikle de güçsüzlere ve gönlü kırıklara karşı mütevâzi olmalıdır.

34- ??? ?????? ???????

KADINLARA İYİ DAVRANMAK

Âyetler

??? ?????? ?????: {??????????????? ?????????????? } .

1. "Kadınlarla iyi geçinin." Nisâ sûresi (4), 19

İnsanlarla iyi geçinmek için önce onlara güzel ve tatlı söz söylemek, sonra da elden geldiğince iyi ve nâzik davranmak gerekir. Peygamber Efendimiz'in ortaya koyduğu ölçüye göre insanların en hayırlısı, aile fertlerine karşı iyi davrananlar, onlarla iyi geçinenlerdir.

Bu ölçüyü iyice pekiştirmek isteyen Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, aile fertlerine en iyi davranan kimsenin kendisi olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, Menâkıb 63; İbni Mâce, Nikâh 50). Resûlullah Efendimiz'in hanımlarıyla gülüp şakalaşması, akşamları zaman zaman hanımlarından birinin evinde diğer eşlerini de toplayıp onlarla birlikte yiyip içmesi, şakalaşması, Hz. Âişe ile -bilindiği kadarıyla- iki defa koşu yapması, Habeşlilerin gösterilerini seyretmeye onu dâvet etmesi ve hatta zaman zaman hanımlarının kaprislerine katlanması âyet-i kerîmede tavsiye edilen iyi geçimin en güzel örnekleridir.

Kadınlara iyi davrananların değerli kişiler, kötü davrananların ise âdî kimseler olduğu; insanın evinde çocuk gibi, fakat dışarıda erkek gibi davranması gerektiği İslâm büyükleri tarafından ortaya konmuş sağlam ölçülerdir.

???? ?????: {????? ?????????????? ??? ?????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????? ????????? ????? ????????? ??????????? ?????????????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ?????? ????? ???????? ????????? } .

2. "Hanımlarınız arasında adaleti sağlamak için ne kadar uğraşsanız da bunu başaramazsınız. Bâri onlardan birine aşırı gönül verip de ötekini kocası yokmuş gibi büsbütün ortada bırakmayın. Eğer iyilik yapar ve günahtan sakınırsanız, Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."

Nisâ sûresi (4), 129

Birden fazla kadınla evlenen kimse, eşleri arasında adaleti ve eşitliği sağlamak zorundadır. Yemelerinde, içmelerinde, giyim ve kuşamlarında fark gözetmeyecektir. Herbirinin yanında aynı miktarda kalacaktır. Bunları yapmak zaten o kadar zor değildir. Fakat eşleri aynı derecede sevmek mümkün değildir. Sevgiyi aynı oranda paylaştırmak insanın tabiatına da aykırıdır. Bu sebeple Allah Teâlâ birden fazla kadınla evlenen erkeklere, eşlerini aynı derecede sevme mecburiyetini getirmemiştir.

Hadisler

275- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????? ?????????? ?????? ? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ? ??????? ??????? ?? ?? ???????? ???????? ? ?????? ?????? ????????? ????????? ? ????? ??????? ? ??? ???? ?????? ? ????????? ??????????? » ????? ???? .

??? ????? ?? ????????:« ????????? ??????? ???? ????????? ????????? ? ????? ????????? ??????????????? ?????? ????? » .

??? ????? ?????? : « ????? ????????? ??????? ??? ?????? ? ???? ????????? ??? ???? ?????? ? ?????? ???????? ????? ? ??????????? ????? ?????? ????? ? ????? ???????? ???????? ???????? ? ?????????? ???????» . ?????? : « ???? » ?? ???? ????? ?????? .

275. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz."

Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 80; Müslim, Radâ' 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ` 11, Tefsîru sûre (9) 2; İbni Mâce, Nikâh 3

Buhârî ile Müslim'deki diğer bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de faydalanabilirsin." Buhârî, Nikâh 79; Radâ` 65

Müslim'deki bir başka rivayete göre ise Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Hep seni hoşnut edecek şekilde davranamaz. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de faydalanabilirsin. Şayet doğrultayım dersen kırarsın. Kadının kırılması da boşanmasıdır.” Müslim, Radâ` 59

Açıklamalar

Kadının neden yaratıldığı konusu çok tartışılmıştır. Aslında bir insan olarak kadının da tıpkı erkek gibi topraktan yaratıldığında şüphe yoktur. İslâm âlimlerinin bu konu üzerinde uzun uzun durmasının sebebi, Peygamber Efendimiz'in bu hadisidir.

Hz. Peygamber *“kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır”* derken acaba bunu gerçek mânasında mı söylemiştir? Yoksa bu sözle kadının hırçınlığını ve istenen kıvama zor geldiğini mi anlatmak istemiştir? İşte bu soruların kesin cevabı bilinmemektedir.

Siyer âlimi İbni İshâk'ın haber verdiğine göre Peygamber Efendimiz'in amcasının oğlu Abdullah İbni Abbas:

“Havvâ Âdem aleyhisselâm uyurken, onun sol tarafındaki kaburga kemiğinden yaratılmıştır” demiş (ibni Hacer, Fethü'l-bârî, IX, 219). Fakat güvenilir hadis kitaplarında bu konuda doyurucu bilgi yoktur.

Erkekle kadının yaratılışını Kur'ân-ı Kerîm şöyle anlatmaktadır:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini meydana getiren, ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize karşı gelmekten sakının” [Nisâ sûresi (4), 1].

Bu âyet Hz. Havvâ'nın Hz. Âdem'den yaratıldığını bildirmekle beraber, onun kaburga kemiğinden meydana getirildiğini haber vermiyor.

Bizi bu konuda tereddüde sevk eden husus Peygamber Efendimiz'in:

“Kadın tıpkı kaburga kemiği gibidir. Kemiği doğrultayım dersen kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle faydalanabilirsin” buyurmasıdır. Acaba Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadisiyle şunu mu anlatmak istemiştir:

Kadın kaburga kemiğinden yaratıldığı için **huyu da kaburga kemiği gibi biraz eğricedir. Ona istediğiniz şekli veremezsiniz!..**

Hadîs-i şerîfin bize öğretmek istediği nedir?

Efendimiz bize kadının yaratılışına dair biyolojik bilgi vermek istememiştir. Bize kadınla nasıl geçinmek gerektiğini anlatmıştır. Dövmekle sövmekle kadını arzu edilen şekle koymanın mümkün olmayacağını belirtmiştir. Hiddet ve şiddet yerine, ülfet ve şefkat yolunu tutmayı tavsiye etmiştir. Kadına ancak bu yolla yaklaşmanın ve ona tesir etmenin mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Aile yuvasının huzuru, ailedeki fertlerin saâdeti için tutulacak yol budur. Fakat kadının dünyasına ve âhiretine zarar verecek hususlarda doğruyu anlatmak ve ona yardımcı olmak gerekir. Zaten Allah Teâlâ, doğruyu bulmakta aile fertlerinin birbirine yardımcı olmasını tavsiye ederek **“kendinizi ve ailenizi cehennem ateşinden koruyunuz”** [Tahrîm sûresi (66), 6] buyurmaktadır.

Bazı âlimler hadîs-i şerîfteki: *“Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır”* ifadesini, kadının en problemli tarafı *dilidir*, şeklinde yorumlamışlardır. Kadının cehenneme *dili yüzünden* gireceğini belirten şu hadîs-i şerîf bu yorumu desteklemektedir:

“Siz çok lânet eder ve kocanızın iyiliklerini görmezden gelirsiniz” (Buhârî, Hayız 6). Lânet ve iyiliği inkâr dille yapılır. Kocasının maddî durumunu düşünmeden konu komşuda gördüğünü kendi evinde de isteyen, dediği olmazsa hırçınlaşan, aile sırlarını olur olmaz kimselere açan, sağda solda dedi kodu yapan kadın bütün bu kötü davranışları diliyle yapar. Şu hâle göre “kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır” sözünü dil olarak anlamak mümkündür.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Erkekler kadınlardaki bazı kaprislerin tabii olduğunu düşünerek onlara karşı anlayışlı davranmalıdır.

2. Kadında kusur olarak görülen hususları düzeltmeye kalkmak, aile içinde huzursuzluğa ve dolayısıyla mutsuzluğa yol açabilir. Bu sebeple en iyisi, bağışlanabilecek kusurlara göz yummaktır. “Kadınlarla iyi geçinin” âyetiyle emredilen de budur.

276- ??? ??? ?????? ?? ???????? ??? ??????? ??? ? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ????? ?????????? ???????? ??????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ????????? » ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ?? ??????? » ????? ????? ????????? ? ?????? ??????? ? ?????? : « ??????? ????????? ???????? ?????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ???? ???? ?????? » ????? ????????? ?? ??????? ??? ??????????? ???? : «???? ????? ?????????? ?????? ????? ? » ???? ???? .

« ??????????? » ?????? ??????? ??????? : ??? ??????????? ????????? ? ?????? : « ?????? »? ???? : ????? ????? .

276. Abdullah İbni Zem`a *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*'ı birgün hutbe okurken dinledi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sâlih *aleyhisselâm*'ın dişi devesinden ve onu öldüren adamdan bahsederek:

“Onların en azgını ileri atıldı” âyetini okudu ve Semûd kavminde gücü kuvveti ile tanınan ve son derece fena olan bir adam deveyi öldürmek için ileri fırladı, diye açıkladı.

Sonra kadınlardan bahsetti. Onlar hakkında nasihat ederek şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz karısını köleyi döver gibi dövmeye kalkışıyor. Belki de o akşam onunla aynı yatakta yatacaktır.”

Sonra yellenmeden ötürü gülmemelerini tavsiye ederek şöyle buyurdu:

“İnsan bizzat kendisinin de yaptığı bir şeye ne diye güler?”

Buhârî, Tefsîru sûre (91)1; Müslim, Cennet 49. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre 91; İbni Mâce, Nikâh 51

Abdullah İbni Zem`a

Annesi Peygamber Efendimiz'in hanımı Ümmü Seleme'nin kızkardeşi Karîbe (veya Kureybe)dir. Bu sebeple Abdullah Peygamber Efendimiz'e yakın sahâbîlerden biridir. Medine'de oturduğu bilinmekte ve kendisinden birkaç hadis rivayet edilmektedir. 35 (655) yılında Hz. Osman'ın şehit edildiği sırada o da hayatını kaybetmiştir. Hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hutbesinde üç konuya temas ettiği görülmektedir.

Birinci konu, Semûd kavminden bazılarının yaptığı azgınlıklardır. Semûd kavmi Hicr şehrinde oturuyordu. Onlara peygamber olarak Sâlih *aleyhisselâm* gönderilmişti. Sâlih peygamberi dinlemediklerini görünce Allah Teâlâ onları önce dişi bir deve ile imtihan etti. Görünüşte diğer develerden farkı olmayan bir deveyi mûcizevî bir şekilde onlara gönderdi. Şehirde bir kuyu vardı. Herkes içme suyunu buradan sağlıyor, hayvanlarını bu kuyudan suluyordu. Sâlih *aleyhisselâm*'ın onlara bildirdiği ilâhî emre göre kuyudan birgün deve içecek, ertesi gün kuyuyu kendileri kullanacaklardı. Devenin kuyudaki suları bir defada içip bitirmesi Semûd halkını pek öfkelendiriyordu.

Bu azgın insanlardan birkaç tanesi bir araya gelerek:

Bu iş böyle gitmez. Bu deve kuyunun suyunu içip kurutuyor. Hayvanlarımız susuz kalıyor. En iyisi hem bu deveyi, hem Sâlih'i, hem de ona iman edenleri öldürelim diye anlaştılar.

Efendimiz, diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre, deveyi öldüren kimseyi bu hadisin râvisi Abdullah İbni Zem`a'nın dedesi Ebû Zem`a'ya benzetti. Ebû Zem`a'nın adı Esved olup müslümanlarla alay ederdi. Aşere-i mübeşşereden Zübeyr İbni Avvâm'ın amcasıydı. Oğlu Zem'a Bedir Gazvesi'nde müşriklerin safında canverdi. Onun oğlu ve hadisimizin râvisi ise çok değerli bir sahâbî idi. Ölüden diriyi yaratan Allah, onların soyundan böyle değerli bir insan çıkarmıştı. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Hz. Sâlih'in devesini öldüren günahkâr adamın tıpkı Ebû Zem`a gibi güçlü kuvvetli ve kavminin içinde sözü dinlenen biri olduğunu söyledi ve onun deveyi öldürmek için nasıl ileri atıldığını tasvir etti.

Neml sûresinin 48-52. âyetlerinde anlatıldığı üzere Sâlih peygamber ile ona iman edenler aleyhindeki komplo sonuç vermedi. Allah Teâlâ peygamberiyle birlikte dört bin mü'mini kurtardı, Semûd diyarını da içindeki imânsızlarla birlikte helâk etti.

Efendimiz'in temas ettiği **ikinci konu**, **kadınların haksız yere dövülmesidir.** Birbirine gönül vermiş, birbirinin mahremiyetine girmiş, dert ve sıkıntılara birlikte göğüs germiş iki hayat arkadaşının birbirini anlayıp hoş görmesi gerekir. Bir erkeğin eşini dövmesi demek, huzurunu kendi elleriyle yok etmesi demektir. İnsan dış âlemin sıkıntılarından kaçarak huzur bulma arzusuyla sığındığı bir yuvayı nasıl yıkabilir? Bu ne kadar mânasız bir davranıştır.

Peygamber Efendimiz burada, aile ilişkilerinde psikolojik duyguların ihmâl edilemeyeceğine temas etmekte ve belki de aynı gece beraber olacağı eşini insan nasıl dövebilir? diye hayretini belirtmektedir.

Ahlâk dışı bir hareket yapan kadını, aşırı olmamak şartıyla ve onu yola getirmek düşüncesiyle dövmeye Allah Teâlâ izin vermiştir [Nisâ sûresi (4), 34]. Peygamber Efendimiz işte bu izne dayanarak kadının bir miktar hırpalanmasına göz yummuştur. Fakat kendisi hayatı boyunca hiçbir hizmetçiyi dövmemiş, hiçbir hanımına tokat atmamış, hiçbir kimseye eliyle vurmamıştır. Bunu on yıllık eşi Hz. Âişe söylemektedir (İbni Mâce, Nikâh 51).

Kadını dövmek şöyle dursun, kocasının ona küsmesini bile doğru bulmayan bir Peygamber'in kadının birazcık hırpalanmasına izin vermesinin önemli bir sebebi vardır. O da *öğütten ve yumuşak davranıştan anlamayan* bazı kadınları, *yine onların yuvalarını korumak maksadıyla anlayacakları biraz sert bir yöntemle eğitmektir.* Konuya 278 ve 281. hadislerde tekrar temas edilecektir.

Hadisimizdeki, *"Kadını köle döver gibi dövmeyiniz"*, emrine bakarak, dinimizin köleyi dövmeye izin verdiği sanılmamalıdır. Köleyi efendisinin kardeşi sayan bir din, onun ezilmesine nasıl izin verebilir? Bu ifadeyle Efendimiz, kadının hür olduğunu, ona köle muamelesi yapılamayacağını anlatmaktadır.

Peygamber Efendimiz daha sonra **bir görgü kuralına** temas etmiş, yellenme gibi tabii bir olayı alay konusu yapmamak gerektiğini söylemiş, yellenen kimseyi de utandırmanın doğru olmayacağına işaret etmiştir.

Büyük velilerden Hâtem-i Esam hazretleri'nin bu konudaki bir hâli pek ibretlidir. Söylendiğine göre onun sağır anlamındaki Esam lakabını almasına şu olay sebep olmuştur: Bir kadın Hâtem'e bir mesele sormak üzere gelmişti. İnsan hâli bu ya, kadıncağız elinde olmadan yelleniverdi. Sonra da yaptığına pek utandı, âdeta perişan oldu. Yer yarılsa da dibine geçsem, diye düşündü. Fakat Hâtem-i Esam hazretleri kadını utandırmamak için bu sesi duymamış görünerek:

Biraz yüksek sesle konuş kızım, duyamıyorum. Kulağım ağır işitiyor, deyince kadın rahatladı. Sanki dünyalar onun oldu. Hâtem'in gerçekten ağır işittiğini zannederek sevindi.

Büyük veli, kadının izzet-i nefsini korumak için daha sonraları da sağır taklidi yapmaya devam etti ve bu yüzden Esam diye şöhret buldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınları eğitmek için öğüt ve nasihat yolunu tutmalıdır.

2. Yaratılışları gereği tatlı dilden değil, zorbalıktan anlayan bazı kadınları, yüzlerine vurmamak ve bir yerlerini incitmemek şartıyla eğitme yoluna gitmek mümkündür.

3. Kendisinde de bulunan hâlleri başkalarında görünce insan gülmemeli ve bunu alay konusu yapmamalıdır.

277- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ???????? ????????? ???? ????? ????? ?????? ????? ?????? ????? » ???? ????? : « ??????? » ???? ????.

??????? : « ?????? » ?? ????? ?????? ???????? ?????? ????? : ?????? ? ?????? : ??????? ????????

????????? ? ????????? ???????? ? ???? ?????? ? ??????? ??????? : ???? : ???????? ? ??????? ???? .

277. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse karısına kin beslemesin. Onun bir huyunu beğenmezse, bir başka huyunu beğenir." Müslim, Radâ` 61

Açıklamalar

Dünyada kusursuz insan yoktur. Her insanın mutlaka birçok kusuru vardır. "Kusursuz dost arayan dostsuz kalır" atasözü bu gerçeği dile getirmektedir.

Kadın da bir insan olduğuna göre, elbette onun da kusurları bulunacaktır. "Kusursuz güzel olmaz" denmiştir. İnsan mükemmel yaratılmamıştır. Mükemmel olan sadece Allah Teâlâ'dır. Durum böyle olunca, karısında gördüğü kusurları büyüterek ondan nefret etmeye kalkan bir kimsenin bu davranışı normal sayılamaz. Pireyi deve yaparak hayat arkadaşını tenkid etmek, insaf ölçülerine sığmaz. Kendi hatalarını görmeyen, ele çuvaldızı batırmadan önce kendine iğneyi batıramayan kimse haklı bulunamaz. İşte bu sebeple insan, bazı davranışlarını beğenmediği için karısına haksızlık etmemelidir. Onun beğendiği yanlarını hesaba katmalı, iyi taraflarını görmeye çalışmalıdır. Meselâ şöyle düşünmelidir:

Karım biraz hırçın ama, doğrusu dindar kadındır.

O kadar güzel değil ama, namuslu kadındır.

Benim istediğim kadar becerikli değil ama, güzel kadındır.

Meseleye bir de kadın yönünden bakalım. Aynı gerekçeler şüphesiz kadın için de geçerlidir. O da durup dururken kocasını küçümsemeye kalkmamalıdır. Beğendiği bir kimsenin meziyetlerini eşinde görememek, ona kocasını beğenmeme hakkını vermez. Çünkü Allah Teâlâ insanları yaratırken herbirine değişik özellikler vermiştir. Bazılarına da bizim bilemediğimiz sebeplerle, birkaç özellik birden lutfetmiştir. O'nun her işinde bir hikmet bulunduğu şüphesizdir. Bize düşen O'nun adaletine inanmak, hiçbir kuluna haksızlık etmeyeceğini kesinlikle bilmektir.

Peygamber Efendimiz eşlerin birbirine düşmanca duygular beslemesini yersiz bulmaktadır. Birbirinin iyi yanlarını görmeye çalışmak artık fayda vermiyorsa, karşılıklı sevgi ölmüşse, eşlerden biri ötekinden soğumuşsa, demekki yuvada ciddi bir problem vardır. Yapılacak iş bu kördüğümü çözmektir. Sevgi bağlarının koptuğu bir evliliği zorla götürmek zaten doğru değildir. İki tarafa da cehennem azâbı yaşatmanın anlamı yoktur. Dünyanın sonu gelmediğine göre, herkes huyunu suyunu beğendiği ve aradığı özellikleri kendinde bulduğu bir başkasıyla evlenir, olur biter.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eşinin bazı özelliklerini beğenmeyen kimse, onun diğer güzelliklerini görmeye çalışmalıdır.
2. Bu konuda peşin hükümlü olmayanlar, eşlerinin iyi yanlarını görebilirler. Çünkü herkesin hem kötü, hem de güzel yanları vardır.
3. Ailede bir anlaşmazlık olunca insan hisleriyle hareket etmemeli, aklını hakem yapmalıdır.

278- ??? ?????? ??? ?????????? ????????? ??? ?????? ??? ??????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ??????? ???????? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ????? ? ???????? ??????? ?????? ????? ? ????? ???: « ???? ?????????? ?????????? ??????? ? ????????? ????? ?????? ????????? ????? ????????? ????????? ??????? ????? ????? ?????? ???? ???????? ????????? ????????? ? ????? ??????? ????????????? ?? ????????? ? ??????????? ??????? ???? ???????? ? ????? ????????? ???? ??????? ?????????? ????? ? ???? ????? ?????? ????? ????????? ?????? ? ???????????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ??? ?? ????????? ???????? ??? ????????? ? ???? ???????? ?? ????????? ???? ???????? ? ???? ????????? ????????? ??? ????????? ????????? ?? ??????????? ?????????». ???? ??????? ???? : ???? ??? ?????

???? ????? ????? ???????? ??????? « ????? » ???? : ????????? ? ????? ??????? ? ?????????? ??????????? ? ??? ??????????? ? ????????? : ????????? . ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?? ????????? ????? ????? ????????? ????????? «???????? ?????????» : ???? ????????? ??????? ? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ?????????? ???????? » ???? : ?? ???????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ????? ??????? ???? .

278. Amr İbni Ahvas el-Cüşemî*radıyallahu anh*, Vedâ haccı'nda Peygamber *aleyhisselâm*'ı dinlediğini, Allah'a hamd ü senâ edip halka öğüt verdikten sonra Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu söylemektedir:

"Ashâbım! Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Vasiyyetimi tutunuz. Zira onlar sizin idarenize ve himâyenize verilmişlerdir.

Kesin olarak bildiğiniz bir ahlâksızlık yapmadıkları takdirde, onlar üzerinde zorbalık kurmaya hakkınız yoktur. Eğer ahlâk dışı bir hareket yaparlarsa, onları yataklarında yalnız bırakın. Bir yerlerini incitmeyecek şekilde dövün. Şayet size itaat ederlerse, artık onlara zarar verecek bir şey yapmayın.

Şunu bilin ki, sizin kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.

Sizin onlar üzerindeki haklarınız, yatağınızı yabancılardan korumaları, istemediğiniz kimseleri evinize almamalarıdır.

Onların sizin üzerinizdeki hakları ise, giyim kuşam ve yeme içme konularında kendilerine iyi imkânlar sağlamanızdır." Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3

Amr İbni Ahvas el-Cüşemî

Amr'ın Vedâ haccında bulunduğu ve Hz. Ömer devrinde Yermük savaşına katıldığı bilinmektedir. Kendisinden oğlu Süleyman vasıtasıyla birkaç hadis rivayet edilmiştir. Bu hadisler Kütüb-i Sitte'nin dört meşhur Sünen'inde bulunmaktadır. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Erkekler kadınlara göre daha güçlüdür. Bu sebeple Allah Teâlâ kadınları onların şefkat ve himâyesine emanet etmiş ve ailede erkeklerin hem yönetici hem de koruyucu olduğunu belirtmiştir (Nisâ sûresi (4), 34).

Erkek ailenin reisi olmakla beraber, kadın erkeğine itaat etmezse ve yuvada huzursuzluk çıkarırsa durum ne olacaktır? Âyet-i kerîme bu probleme şöyle bir çözüm getirmektedir:

"İyi kadınlar itaatli olanlardır.

"Allah onların haklarını nasıl koruduysa, onlar da erkeklerinin haklarını öylece korurlar.

"Baş kaldırmalarından korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin. Vazgeçmezlerse, kendilerini yataklarında yalnız bırakın. Yine yola gelmezlerse dövün. Eğer size itaat ederlerse, onların aleyhine başka bir yol aramayın" (Nisâ sûresi (4), 34).

Görüldüğü üzere hadisimiz, bu âyet-i kerîmenin şerhi durumundadır. Problemli kadınların ıslâh edilmesi için Allah Teâlâ, hafiften ağıra doğru giden üç kademeli bir yol tavsiye etmiştir.

Bu ilâhî terbiye şeklinin doğru olmadığını iddia edenler çıkabilir. Şayet onlar Allah'ın insanı yarattığını kabul edecek kadar mantıklı iseler, kendileriyle anlaşma imkânı vardır.

Şu bir gerçektir ki, bir makinanın özelliklerini en iyi onu icad eden bilir. İnsanı yoktan yaratan Allah olduğuna göre, insanın özelliklerini de en iyi Allah bilir. Kendi yarattığı eserde meydana gelecek aksamaları ve bunları giderme yollarını en iyi onun bilmesi son derece tabii değil midir?

Hadisimizde temas edilen bir konu da, kadının erkeğin iffeti ve onun namusunun bekçisi olduğudur. İşte bu sebeple kadın ırz ve namusunun üzerine titreyecek, iffetine toz kondurmayacaktır. Eve girmesine kocasının izin vermediği kimseleri kapıdan içeri sokmayacaktır. Hatta görüşmesini kocasının uygun görmediği kadınlarla bile konuşmayacaktır.

Buna karşılık erkek de karısının aleyhinde bir kötülük düşünmeyecek, onu toplum içindeki seviyesine uygun bir şekilde yedirip içirecektir.

Bu kadar önemli bir başka nokta da, erkeğin karısının iç âlemine, ruh ve gönül dünyasına karşı saygılı olması gereğidir. Bir sonraki hadiste bu konu üzerinde özellikle durulacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar erkeklerin idaresi ve himayesi altındadır.
2. Kadınlarla iyi geçinmeli, onlara karşı zorbalık ve haksızlık yapılmamalıdır.
3. Problemli kadınlar, anlayacakları dille eğitilmelidir. Meselâ aynı yatakta yatmama tehdidi onlar üzerinde etkili olacaksa, bununla yetinmelidir.
4. Döverim diye korkutma onlar üzerinde etkili olacaksa, bu yola başvurulabilir. Bu da fayda vermiyorsa, gerektiğinde bir yerlerini incitmeden hafif bir şekilde dövme yolu da tutulabilir.
5. Kadın aile yuvasının mahremiyetini korumalı, kocasının uygun görmediği kimseleri evine almamalıdır.
6. Toplumdaki seviyesine uygun şekilde karısını yedirip giydirmek erkeğin görevidir.

279- ??? ????????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ???? : ?? ???? ?????? ?? ????? ???????? ???????? ???????? ? ??? : « ??? ????????? ????? ???????? ? ??????????? ????? ????????? ??? ??????? ???????? ???? ???????? ? ??? ???????? ?????? ?? ???????? » ????? ???? ???? ???? ???? ???? : ???? « ?? ????????» ??? : ?? ????? ???????? ?????? .

279. Muâviye İbni Hayde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir? diye sordum. Şöyle buyurdu:

-"Yediğiniz ölçüde yedirmek, giydiğiniz seviyede giydirmek, yüzlerine vurmamak, yaptıkları işin ve kendilerinin çirkin olduğunu söylememek, onları yataklarında yalnız bırakmak gerekirse, bu işi sadece evde yapmaktır." Ebû Dâvûd, Radâ` 41. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3

Muâviye İbni Hayde

Muâviye Basralıydı. Hz. Peygamber'e kabilesini temsilen gelmişti. Horasan'ın fethi için yapılan sefere katıldı ve orada vefat etti. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İslâmiyet'in kadını ezdiğini ve ona değer vermediğini ileri sürenlere bu hadisi göstermelidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz kadının en vazgeçilmez ihtiyaçları olan yeme ve giyinme problemlerine öncelikle çözüm getirmektedir. Zira Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde kadın pek önemsenmezdi. Dolayısıyla bu iki hayâtî ihtiyacı da gerektiği şekilde temin edilmezdi. Peygamberler sultanı bu ifadesiyle yeme içme, giyinip kuşanma gibi zaruri ihtiyaçlar bakımından erkekle kadın arasında fark bulunmadığını belirtmekte, herkesin karısını, kızını

toplumdaki yerine göre yedirip içirme ve giydirme zorunda olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadının maddî ihtiyaçlarına çözüm getirdikten sonra onun rûhî cephesini ele almaktadır. Erkekleri, kadının hassas ruh dünyasına saygılı olmaya çağırmakta ve kadın psikolojisinin erkekten farklı ve daha hassas olduğuna dikkatleri çekmektedir. Kadın gönlünü hesaba katmayan, onu incitip kıran ve mânevî dünyasını alt üst eden kaba davranışlardan sakındırmaktadır.

Kadını mânen yıpratan ve onu derinden yaralayan en acı söz, yüzüne karşı çirkin olduğunu söylemektir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz böyle ağır ve kaba sözlerle, onun kadınlık gururunun rencide edilmesine izin vermemektedir. Evlenmeden önce her iki tarafın birbirini beğenme veya beğenmeme hakkı vardır. Ama evlendikten sonra bu konuyu tekrar gündeme getirmenin bir mânası yoktur.

Bir de kadının elinde olmayan bazı sebeplerle tabii güzelliği zaman zaman gölgelenebilir. Özel hâli ve gebeliği gibi gelip geçici durumlar buna yol açabilir. Ama bu durumlar kadının elinde olmayan, ona Allah tarafından verilen özelliklerdir.

Meselenin şu yönü de unutulmamalıdır: İnsanlara kendini şekillendirme özelliği verilmemiştir. Herkesin yüzünü dilediği gibi yaratan Allah Teâlâ'dır. Allah'ın yaptığı bir işi, bir tasarrufu beğenmemeye kalkmak büyük küstahlıktır.

Yüze vurmaya gelince, bu yasak sadece kadınlar için değil, çocuklar ve köleler için bile geçerlidir. Hatta Peygamber Efendimiz hayvanların yüzlerini dağlamayı şiddetle yasaklamıştır. Zira yüz insan şahsiyetinin simgesidir. Yüze vurmak, insana saygı göstermemek demektir. Kaldı ki, kadın için yüz ayrı bir önem taşır. Zira güzelliğini canlı tutmak üzere kadının en fazla ihtimam gösterdiği organı yüzüdür.

Hadîs-i şerîfin işaret ettiği bir diğer husus da, karısına darılıp **ayrı yatmak** zorunda kalan bir erkeğin, bu cezayı evin dört duvarı arasında uygulamasıdır. Çünkü bu sırrın ifşa edilmesi kadının izzet-i nefsini son derece zedeler. Öte yandan yuvanın yıkılmasını isteyen bazı fesatçılara, dedi koducu kimselere fırsat verilmiş olur. "Kol kırılır yen içinde" diyenler ne güzel söylemiştir. Evliliği sona erdirmeyi gerektiren bir durum olmadıkça, dostları üzen, düşmanları sevindiren bir davranışta bulunmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evin reisi olan erkek, yeme içme, giyip kuşanma konularında karısını kendisinden farklı tutmayacaktır.
2. Yüz insanın en değerli organı olduğu için erkek karısının yüzüne vurmayacaktır.
3. Çirkin olduğunu söylemek kadını çok üzen bir suçlamadır. Erkek böyle bir kaba davranışla karısının gönlünü kırmayacaktır.
4. Karısından ayrı yatarak onu cezalandırmaya kalkan bir erkek, bu işi kendi evinde yapacak ve böylece sırlarını kimseye duyurmayacaktır.

280- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ????????? ????????? ?????????? ??????? ? ?????????? ??????? ??????????? » ???? ????????? ???? : ????? ???? ????? .

280. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'minlerin îmân bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır."

Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 15; İbni Mâce, Nikâh 50

Açıklamalar

Herşeyin en iyisi, bir ölçüye vurularak anlaşılır. Altının, gümüşün hası da böyle bilinir. İyi mü'min olmanın ölçüsü, iyi huylu olmaktır. Huyu güzel olmayanın imânı noksan olur. İnsanlara iyi davranan, herkese iyilik düşünen, hatır gönül yıkmamak için gayret sarfedenler iyi huylu insanlardır. Peygamberler, veliler ve iyi müslümanlar kabalıkları hoşgörmeye ve insanlara katlanmaya çalışırlar. Uğradıkları sıkıntıları büyütmezler. Câhillerin kaba davranışları onların şefkat ve merhamet duygularını zedelemez. İşte bu sebeple en olgun imân, öyle kimselerde bulunur.

Hasan-ı Basrî hazretleri güzel ahlâkı bir cümleyle şöyle anlatır.

"Güzel ahlâkın esası, iyiliği yaygınlaştırmak, kimseyi rahatsız etmemek ve güler yüzlü olmaktır."

Mükemmel imânın ölçüsü iyi huy olduğu gibi, hayırlı olmanın ölçüsü de kadınlara iyi davranmaktır. Bunu bir başka hadîs-i şerîfinde Efendimiz şöyle belirtir:

"Hayırlınız, aile fertlerine hayırlı olandır. Ailesine en hayırlı olanınız benim" (İbni Mâce, Nikâh 50).

Demekki hayırlı insan, ailesine iyi davranan, onlara karşı eli açık olan, hoşgörüsü ve güler yüzüyle onları memnun eden kimsedir. Böyle olmayanlar ise hayırsız kimselerdir.

Öyleleri vardır ki, dışarıda herkese karşı hoşgörülü, nâzik ve yumuşaktır. Fakat eve gelince sanki maskeleri düşer, dünyanın en kaba, en asık suratlı ve en müsâmahasız insanı olup çıkarlar. İşte bu hâl hayırsızlığın tipik örneğidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in evindeki hâlini dikkate alan İmâm Mâlik çok güzel bir prensip ortaya koymuştur. Der ki:

"Bir kimse kendisini aile fertlerine, dünyanın en sevimli insanı olarak kabul ettirmelidir."

Peygamber Efendimiz'in hanımlarına karşı davranışlarını göz önünde bulundurarak, hayırlı bir insanın evinde nasıl davranması gerektiğini şöyle özetleyebiliriz:

1. Bir koca, hanımına duyduğu sevgiyi zaman zaman dile getirmeli, ona yapmayı düşündüğü iyiliklerden sözetmelidir.
2. Eski yeni birtakım meseleleri sohbet konusu yapmalı; gördüğü, duyduğu, okuduğu faydalı bilgileri hanımına anlatmalıdır.
3. Zaman zaman şakalar yapmalı, mizâhî konulara yer vermeli, evin içinde samimi bir hava meydana getirmelidir.

Peygamber Efendimiz hayatının muhtelif dönemlerinde Hz. Âişe ile koşular yapmıştır. Bu yarışlarda ilk zamanlar Efendimiz'i geçen Âişe annemiz, daha sonraları kilo aldığı için Efendimiz onu geçmiş ve "Bu, o yarışın rövanşıdır" diye şaka yapmıştır (Ebû Dâvûd, Cihâd 61).

Bu hadisi 629 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan evinde güler yüzlü olmalı; karısına iyi davranmalı ve onu anlayışla karşılamalıdır.
2. Hz. Peygamber hanımlarına iyi davranır, nazlarını çeker, onları kırmazdı.

281- ??? ????? ??? ???? ?????? ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ??? ????????? ??????? ??????? » ?????? ?????? ??? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ??????? : ???????? ????????? ????? ?????????? ? ????????? ?? ?????????? ??????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????????? ?????? ??????? ?????????? » ???? ??? ???? ??????? ???? .

281. İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Kadınları dövmeyiniz" buyurmuştu.

Hz. Ömer Peygamber aleyhisselâm'ın huzuruna çıkarak:

- Kadınlar kocalarını dinlemez oldular, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kadınların dövülmesine izin verdi.

Bu defa birçok kadın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımlarına gelerek kocalarını şikâyete başladılar.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

-"Birçok kadın Muhammed ailesine gelerek kocalarını şikâyet ediyorlar. Kadınlarını döven o kimseler, sizin hayırlınız değildir." Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 51

İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb

Bu zâtın Devs kabilesinden olduğu belirtilmektedir. Mekke'de yaşamıştır. Fakat sahâbeden mi, yoksa tâbiîn neslinden mi olduğu tartışmalıdır. Sadece bu hadisi rivayet etmesi sebebiyle kendisinden bahsedilmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

"Kadınları dövmeyiniz" diye tercüme ettiğimiz hadîs-i şerîfin asıl metni: **"Allah'ın câriyelerini dövmeyiniz"** şeklindedir. Bilindiği gibi erkek kölelere abd, kadın kölelere câriye denir. Bu ifadesiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz, herkes Allah'ın kuludur; erkekler onun kölesi, kadınlar da câriyesidir, demek istemiştir.

Köleler himâye edilmesi gereken kimselerdir. Onlar birer Allah emânetidir. Dövülemedikleri gibi, kendilerine hakaret de edilemez.

Allah'ın câriyesi sayılan kadınlar da birer ilâhî emânettir. Onlara bu gözle bakılmalı ve birer ilâhî emânet gibi korunmalıdır. Görüldüğü üzere câriye sözü kadınları küçümsemek için değil, tam aksine onları himâye etmek için özellikle kullanılmıştır.

Peygamber Efendimiz kadınları dövmeyi yasaklayınca, erkekler onlara karşı daha anlayışlı oldular. Fakat bazı kadınlar arkalarında Peygamber desteğini görünce şımardılar. Kocalarına karşı cür'etkâr davranmaya başladılar.

Hz. Ömer bu hâli Resûl-i Ekrem'e arzetti. Resûlullah Efendimiz de âyet-i kerîmedeki dövme iznine bakarak kadınların dövülmesine izin verdi.

Bu defa da erkekler aşırı davrandılar ve kadınları hırpaladılar. Kadınlar tekrar Peygamber aleyhisselâm'a sığınmak zorunda kaldılar ve kocalarını bir daha şikâyet ettiler. İşte o zaman merhametli Efendimiz, mecbur kalındığında kadınlar dövülebilir; fakat onlara sabredip katlanmak daha iyi bir davranıştır, buyurdu.

Bu olay da bize gösteriyor ki, insanoğlu aşırılıktan kurtulamıyor. Kadınlar da, erkekler de orta yolu kolay kolay bulamıyorlar. Peygamber desteğini yanlarında hisseden bazı hanım sahâbîlerin erkeklere kafa tutmaya başlaması, buna karşılık kadınları dövme izni alınca, bazı sahâbîlerin fırsatı ganimet bilip ölçüyü kaçırması ne kadar ibretlidir!..

Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki buyruklarından anlaşılan şudur:

Karı kocanın iyi geçinmesi esastır.

Eşlerin birbirine karşı görevini yapması şarttır.

Kadının bir kusuru görüldüğünde onu dövmek yiğitlik ve erkeklik değildir.

Erkeklere verilen kadını hırpalama izni, hassas bir reçetedir. Bu sebeple gerektiğinde yeterli dozda alınacaktır.

Mizacının sertliğini bildiğimiz ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'den kadınları dövme iznini bizzat aldığını gördüğümüz Hz. Ömer'in bu konuda nasıl davrandığını büyük âlim Zehebî şöyle anlatır:

Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında bir adam, davranışlarını beğenmediği karısını şikâyet etmek üzere halifenin evine gelir. Kapının önüne oturur ve Hz. Ömer'in çıkmasını bekler. Derken içeriden bir gürültü kopar. Hz. Ömer'in hanımı koca halifeye bağırıp çağırmakta ve fakat Hz. Ömer ağzını açıp da karısına tek kelime söylememektedir. Bu hâli gören kapıdaki zavallı boynunu bükerek: "Bütün şiddetine ve sertliğine rağmen, üstelik mü'minlerin emiri iken Ömer'in hâli böyle olursa, benim derdime nasıl çâre bulabilir" diye düşünür ve kalkıp giderken Hz. Ömer dışarı çıkar. Adamın arkasından:

- Hayrola, derdin neydi? diye seslenir. Adam da der ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Karımın kötü huylarını ve bana olan saygısızlığını şikâyet etmek üzere gelmiştim. Senin karının da sana karşı olmadık sözler söylediğini duyunca vazgeçip geri döndüm ve kendi kendime: Mü'minlerin emiri karısıyla böyle olunca, benim derdime nasıl devâ bulacak? dedim.

O zaman Hz. Ömer adama şunları söyledi:

- Kardeşim, karımın benim üzerimdeki hakları sebebiyle ona katlanmaya çalışıyorum. Zira o benim hem aşcım, hem fırıncım, hem çamaşırcım, hem de çocuklarımın süt annesidir. Halbuki o bütün bunları yapmak zorunda değildir. Üstelik gönlümün harama meyletmesine engel olan da odur. Bu sebeple onun yaptıklarına katlanıyorum. Bu sözleri duyan adam:

- Ey mü'minlerin emiri! Benim karım da aynen öyle, dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer adamı:

- Haydi kardeşim, karına katlanmaya bak! Hayat dediğin göz açıp kapayana kadar geçiyor! diye teselli etti (Zehebî, *el-Kebâir*, s. 179).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar erkeklere Allah'ın emanetidir.
2. Huysuzluk yaptıklarında, eğitmek maksadıyla dövülebilirler. Fakat onları gereksiz yere dövmek yanlıştır, günahtır.
3. Kadınları dövenler, dar gönüllü, sabırsız ve hayırsız kimselerdir.

282- ??? ???? ?????? ??? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «?????????? ??????? ? ???????? ???????? ?????????? ?????????? » ???? ???? .

282. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünya geçici bir faydadan ibarettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır." Müslim, Radâ` 64. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 15; İbni Mâce, Nikâh 5

Açıklamalar

En çok tekrar ettiğimiz sözlerden biri "yalan dünya" deyimidir. Yalan olduğunu bildiğimiz dünya ve onun geçici menfaatleri, çoğu zaman bizi oyuna getirir veya biz onun oyununa gelmek isteriz.

Hadisimizde geçen *"dünya bir metâdır"* sözü, bir âyet-i kerîmeden alınmadır. Âyette şöyle buyurulmaktadır:

"Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama âhiret, gerçekten kalınacak yurttur" [Mü'min sûresi (40), 39].

Metâ`, satılık kumaş, kullanılacak âlet ve edevât mânalarına geldiği gibi, dilimizde matah diye de ifâde edilen mal ve eşya mânasına da gelir. Dünya metâının çok değersiz, aldatıcı ve oyalayıcı olduğu birçok âyet-i kerîmede ortaya konmuştur. Peygamber Efendimiz de muhtelif hadîs-i şerîflerinde bu gerçeği pek çarpıcı misâllerle anlatmıştır. Bu misâllerden biri şudur:

Kâinâtın Güneşi Efendimiz birgün çarşıya çıkmıştı. Onu görenler etrafını aldılar. Yolda giderken küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladılar. Efendimiz oğlak ölüsünü kulağından tutarak yanındakilere:

- *Bunu bir dirhem karşılığında kim almak ister?* diye sordu.

Sahâbîler:

- Daha az paraya bile almayız. O ne işe yarar ki? dediler.

Efendimiz sormaya devam etti:

- *Pekâlâ bedava verilse alır mısınız?*

- Hayır, dediler. Aslında bu diri de olsa, kulakları küçük olduğundan kusurlu sayılır. Onun ölüsünü ne yapalım? Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

- *"Bu oğlak size göre nasıl değersiz ise, vallahi dünya da Allah katında bundan daha değersizdir"* (Müslim, Zühd 2).

Hiçbir şekilde gönül bağlamaya değmeyen bu dünyanın en değerli varlığı, Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından**dindar kadın** olarak belirtilmiştir. Zira erkeğini bu değersiz dünya hayatına kapılıp mahvolmaktan koruyan dindar kadındır. Böyle asil bir varlık, kocasını hem şehvet girdabında boğulmaktan kurtarır; hem de onu daha fazla dünyalık kazanmaya zorlamayarak gayr-i meşrû kazanç yollarına dalmaktan korur. Böyle olmadığı takdirde, dünya hayatı geçici de olsa, bir faydalanma yerinden çok bir azâb yeri, bir çilehâne olur. Bu hâli Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde ne güzel anlatır:

"İnsanı mutlu eden üç şey vardır: Dindar kadın, iyi bir ev, iyi bir binek.

"İnsanı mutsuz eden üç şey ise kötü bir kadın, kötü bir ev, kötü bir binek" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned,* I, 168).

Tevbe sûresinin 34 ve 35. âyetleri nâzil olunca, ashâb-ı kirâm büyük bir telâşa kapıldı. Bu âyetlerde zekât ve sadaka vermeden dünyalık biriktirenlerin dayanılmaz işkencelere uğratılacağı anlatılıyordu. Peygamber Efendimiz onların endişe ve korkularını şu sözleriyle giderdi:

"Siz Allah'a şükr eden bir kalbe, O'nu anıp zikreden bir dile ve mü'mine bir kadına sahip olmaya bakın. Böylesi bir kadın, âhireti kazanmanıza da yardımcı olur" (İbni Mâce, Nikâh 5).

Hz. Ali radıyallahu anh, **"Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ hasene ve fi'l-âhireti hasene:** Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver" âyetindeki hasene'yi dindar kadın diye tefsir etmiştir.

Efendimiz bir başka hadîs-i şerîfinde, kadının genellikle *malı, soyu* veya *güzelliği* gibi sebeplerle eş olarak seçildiğini belirttikten sonra: *"Sen dindar olan kadınla evlen ki, mutlu olabilesin"* buyurmuştur. (Buhârî, Nikâh 15; Müslim, Radâ` 53. Ayrıca bk. 365. hadisin açıklaması). Çünkü dindar kadın, İmâm

Gazzâlî'nin de dediği gibi, kocasının dinî vazifelerini hakkıyla yerine getirmesine yardım eder. Dindar olmayan kadın ise, kocasını dinin gereklerini yapmaktan alıkoyabileceği gibi, onu kötü yollara da sürükleyebilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya gelip geçici bir faydalanma yeridir. Nimetleri bitip tükenmeyen âlem âhirettir.
2. Dünyada insanın faydalanacağı en hayırlı varlık, dindar kadındır. Dindar kadın insanı hem mutlu eder hem de âhireti kazanmasına yardımcı olur.

35- ??? ?? ????? ??? ??????

KOCANIN KARISI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Âyet

??? ?????? ?????: {?????????? ??????????? ????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????????? ????? ?????? ??????? ????????? ???? ???????????? ?????????????? ????????? ????????? ????????? ????? ?????? ?????? } .

"Allah Teâlâ'nın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması ve bunların ötekilere mallarından harcama yapması sebebiyle, erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için iyi kadınlar itâatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık onlar da kocalarının haklarına saygı gösterirler ve namuslarını korurlar." Nisâ sûresi (4), 34

Cenâb-ı Hakk'ın erkeklere verdiği maddî ve mânevî bazı özellikler, onların aile reisi olmalarını tabiî kılmıştır. Erkek bu özellikleri sebebiyle kadını himâye edip korur, destekler ve işlerini yönetir.

Aile küçük bir toplumdur. Bu küçük toplumun huzur içinde yaşayabilmesi için bir düzene ve disipline ihtiyacı vardır. Düzen ve disiplin kendiliğinden olmaz. Onu birinin sağlaması gerekir. Erkeği kadından daha güçlü yaratan Allah Teâlâ, ailede düzeni sağlama görevini de ona yüklemiştir. Buna karşılık kadına da erkekte bulunmayan duygular, mânevî özellikler ve incelikler vermiştir.

İyi insan olmanın ilk belirtisi, Allah'ın buyruğuna başeğmektir. İyi bir kadın da Allah'ın bu konudaki emirlerine başeğer. Allah'ın buyruğuna uyarak kocasına itaat eder. Ona karşı görevlerini yerine getirir. Kocası evde bulunmadığı zamanlarda onun namusunu, malını ve aile sırlarını korur.

???? ???????? ????? ???? ???? ?? ?????? ?????? (???? ?????? ??? 276) ?? ????? ????.

Hadisler

283- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???? ????????? ????????? ????? ????????? ????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????» ????? ???? .

??? ????? ???? : « ????? ??????? ????????? ????????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ».

??? ?????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ??????? ???????? ??? ??? ?????? ??????? ??????????? ????? ????????? ????????? ???????? ?????? ????? ?????? ?? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? » .

283. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir erkek karısını yatağına çağırır da karısı gelmez ve erkek ona dargın olarak gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lânet ederler."

Buhârî, Bed'u'l-halk 7; Müslim, Nikâh 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40

Buhârî ile Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

"Kadın geceyi kocasının yatağını terk ederek geçirirse, melekler sabaha kadar ona lânet ederler." Buhârî, Nikâh 85; Müslim, Nikâh 120

Bir başka rivayete göre de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bir erkek karısını yatağa çağırır da kadın gelmezse, kocası ondan memnun olana kadar Kâinâtın Sahibi o kadına lânet eder." Müslim, Nikâh 121

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz kadını ve erkeği mutlu olmaları için yaratmış, bahtiyarlığı birbirinde bulmalarını istemiştir. Bunun için onları birbirine muhtaç kılmış ve kendilerine verdiği güzel duygularla bu ihtiyacı hissettirmiştir.

Bu birlikte oluşun âhenkli yürümesi için erkeği evin reisi yapmış, kadına da yuvanın huzuru için kocasıyla iyi geçinmeyi emretmiştir. Zaten dinimiz, birden fazla insanın bulunduğu yerde, içlerinden birinin başkan olup diğerlerinin ona uymasını prensip edinmiştir. Birliğin ve dirliğin sağlanması için bunu zaruri görmüştür. İşte bu sebeple kadın, dinî bakımdan yasak olmayan her konuda kocasının sözünden çıkmayacaktır. Kocasının sevmediği şeyleri yapmayacak, onu memnun ve mutlu etmeye çalışacaktır. Erkek de aynı şekilde karısını üzmemeye, onu kırmamaya, yapılması uygun olan isteklerini yapmaya gayret edecektir.

Peygamber Efendimiz bu hadiste kocanın cinsî duygularına değer vermenin ve bunun gereğini yapmanın önemini dile getirmiştir. *"Yatağa çağırma,*

yatağı terk etme" şeklindeki nezih ifadeleriyle Resûl-i Ekrem, cinsî beraberliği anlatmak istemiştir. Kocasının bu yöndeki isteğini yerine getirmeyen kadının, ilâhî gazabı üzerine çektiğini ve dolayısıyla ağır bir günah işlediğini belirtmiştir.

Karı koca genellikle geceleri yalnız kaldıkları için hadîs-i şerîfte "geceleme, sabahlama" ifadeleri kullanılmıştır. Kocasını geceleyin öfkelendiren kadına ilâhî lânet sabaha kadar devam ettiğine göre, onu gündüz öfkelendiren kadına ilâhî lânetin sabahtan akşama kadar devam edeceği sözün gelişinden anlaşılmaktadır.

Kocanın cinsî arzularına kadının saygılı olmasını yadırgayanlar olabilir. Kadının bir robot olmadığı, kendisini eşiyle beraber olmaya her zaman hazır hissedemeyeceği, zira onun da bir dünyası, zevki ve arzusu bulunduğu söylenebilir. Bu itiraz doğrudur. Kadın da bir insan olduğuna göre, zaman zaman onun da sıkıntıları, üzüntüleri, sinirlilik hâlleri bulunabilir. Ama bu hâller ona kocasını öfkelendirme, yuvanın huzurunu tehlikeye atma hakkını vermez. Rûhî bir gerginlik içinde bulunuyorsa, bunu kocasına söyler ve ondan anlayış bekler. O zaman ilâhî lânetten de kurtulmuş olur. Sebepsiz yere kocasını reddeden, onu darıltacak şekilde davranan kadınlar haklı görülemez.

Konuya bir de şu açıdan bakmalıdır:

İnsanın maddî ve rûhî yapısını herkesten fazla onu yaratan bilir. Belli mâzeretleri dışında kadının kocasını reddetmemesi ısrarlı bir şekilde emredildiğine göre, cinsî arzuları frenleme bakımından erkeğin daha zayıf, kadının daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Burada bir başka gerçek daha hatırlanmalıdır. Âyet-i kerîmede **"kadının erkek için bir elbise, erkeğin de kadın için bir elbise olarak yaratıldığı"** belirtilmektedir [Bakara sûresi (2), 187]. Elbise insanı her türlü dış tesirden koruyan bir mahfazadır. Demekki eşler birbirini her türlü tehlikeden ve özellikle günâha götürecek kötü duyguların etkisinden korumakla yükümlüdür.

Hadis-i Şerîfi 1753 numarayla tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadın kocasının beraber olma isteğini geri çevirmeyecektir.
2. Kocasını reddeden bir kadın onu günaha itmiş olur.
3. Böyle bir kadın hem Allah'ın gazabına hem de meleklerin lânetine uğrar.

284- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «?? ?????? ????????? ???? ?????? ?????????? ??????? ???? ????????? ? ???? ???????? ?? ???????? ?????? ????????? » ????? ???? ? ???? ??? ??????? .

284. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kadın kocası yanındayken onun izni olmadan oruç tutamaz. Kocasının izni olmadan bir kimseyi evine alamaz."

Buhârî, Nikâh 84, 86; Müslim, Zekât 84. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 73; Tirmizî, Savm 64; İbni Mâce, Sıyâm 53

Açıklamalar

Eşlerin bahtiyarlığı çok önemlidir. Aile yuvası bunun için kurulmuştur. Eşler bir bütünün iki parçası oldukları için birbirlerine her zaman ihtiyaç duyarlar. Huzuru ancak birlikte yakalayabilirler. Gönül huzuruna kavuşmanın önemli bir yolu cinsî beraberliktir. Bir koca karısından -belli özürleri dışında- bu beraberliği her zaman isteyebilir.

İşte bu sebeple bir koca seyahat ve benzeri sebeplerle evinden ayrılmadıkça, *nâfile oruç tutmak isteyen bir kadın ondan izin almalıdır.* Kocası bir başka yere gitmişse, oruç tutmak için ondan izin almasına gerek yoktur.

Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce'deki rivayetlerde ramazan orucu için kocadan izin alınmayacağı açıkca belirtilmiştir. Çünkü ramazan orucu farz bir oruçtur. Tutulmasını Allah emretmiştir. Allah emri söz konusu olunca, onu yapmak için kulun izni gerekli değildir. Fakat nâfile dediğimiz, sevap kazanmak niyetiyle yapılan ibadetler böyle değildir. Zira bir kadın en büyük sevabı kocasını memnun ederek kazanır. Farz ibadetler dışında onun en çok sevap kazanma yolu, kocasının gönlünü almak, onu kendinden memnun etmektir.

Bazı âlimler hadiste geçen *"Kocasının izni olmadan bir kadının oruç tutması helâl değildir"* ifadesine bakarak, kocadan izin almadan tutulan nâfile orucun haram olduğunu, bazıları ise mekrûh olduğunu söylemişlerdir.

Hadîs-i şerîfte ele alınan ikinci konu, **kocanın izni olmadan hanımın eve misafir alamayacağıdır.** Sadece erkek misafirleri değil, hanım misafirleri kabul etmesi de kocanın iznine bağlıdır. Zira bir kocanın huyunu suyunu beğenmediği, karısının yanında bulunmasından rahatsızlık duyduğu kadınlar olabilir. Hanımın onları eve alması kocayı huzursuz edebilir. Bu da dargınlığa, kırgınlığa, huzursuzluğa yol açacağı için bir hanımın böyle bir davranıştan kaçınması gerekir.

Hadisi 1754 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kocanın kadın üzerinde hakları vardır. Bu haklar, onun yapacağı nâfile ibadetlerden önce gelir.
2. Bir koca eşiyle beraber olmayı her zaman isteyebilir. Bu sebeple nâfile oruç tutmak isteyen bir kadın, kocasından izin alarak oruca başlamalıdır.
3. Bir hanım kocasının uygun görmediği hiç kimseyi eve alamaz.

285- ??? ??? ???? ??? ??????? ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ????? ????????? ?????? ??? ????????? ? ????????? ????? ? ????????? ???? ???? ?????? ??????? ? ????????? ??????? ??? ????? ???????? ???????? ? ?????????? ???? ? ????????? ?????? ??? ????????? » ????? ???? .

285. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz idâre ettiklerinizden sorumlusunuz.” Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27

Açıklamalar

Dünyada sorumsuz kimse yoktur. Yaşadığı sürece herkes ya yönetici veya yönetilendir. Yönetenler idâre ettiklerinden, yönetilenler de kendilerine emanet edilen işlerden sorumludur.

Peygamber Efendimiz sorumlu olan kimseyle sorumlu olduğu şeyleri çoban - sürü benzetmesiyle anlatmıştır. Çoban saflığı ve samimiyeti temsil eder. O güttüğü koyunlara derin bir şefkat ve merhamet besler. Koyunlarını en güzel otlaklarda yaymaya çalışır. Su içme zamanı gelince onları sular. Dinlenme zamanı eğrek yerine götürüp yatırır. Kurda kuşa kaptırmaz. Onların hastalanmamasına dikkat eder. Hasta olanlara da özel ihtimam gösterir.

Kendisine bir şey emanet edilen kimse de, o emanete tıpkı çoban gibi iyi duygularla sahip çıkmalı, onları koruyup gözetmelidir. İdaresine verilen kimselerin kendisine bir Allah emaneti olduğunu düşünmeli, onlara şefkat ve merhamet göstermelidir.

Bir âmir idaresindeki memurlar için iyi ve temiz duygular beslemeli, onların iyiliğini istemeli, onları mutlu edecek ve görevlerini en iyi şekilde yapacak imkânları hazırlamalıdır. Hadisin birçok rivayetinde âmir yerine “imâm” yâni devlet başkanı ifadesi geçmektedir. Buna göre bir **devlet başkanı** idaresi altındakilerin inanç ve düşüncelerinin farklı oluşuna bakmadan, onların refah ve saadetini te’min etmeye, kendilerini âdil bir yönetimle idare etmeye, haksızlığa uğrayanların hakkını korumaya, onları mutlu edecek her imkânı sağlamaya çalışmalıdır.

Aile reisi aile fertlerini mutlu etmeyi hedef almalıdır. İnsanın mutlu olması her şeyden önce iyi bir din kültürü almasıyla mümkündür. Bu sebeple aile reisi idaresi altındakilere öğrenilmesi farz olan bilgileri öğretmeli ve böylece onları -âyet-i kerîmede belirtildiği üzere- yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden korumalıdır. Sonra onları en iyi şekilde yedirip giydirmeli, en iyi meskenlerde yaşatmaya gayret etmeli ve onların birbirleriyle iyi geçinmelerini sağlamalıdır.

Bir kadın kocasına karşı sorumlu olduğunu düşünerek evini imkânları ölçüsünde en güzel şekilde tanzim etmeli, kocasının haklarını korumalı, malını israf etmemeli ve ona her türlü ihânetten sakınmalıdır. Onun önemli bir görevi de çocuklarını iyi bir insan ve iyi bir müslüman olarak yetiştirmeye çalışmak, bilgi, görgü, eğitim ve öğretimleriyle ilgilenmektir.

Hadîs-i şerîfin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre **bir hizmetkâr veya bir işçi**, yanında çalıştığı kimsenin malının çobanıdır ve o malın korunmasından sorumludur. İdâresine bırakılan şeyleri kendisine emanet bilmeli ve onları gözü gibi korumalıdır. Yapması istenen işleri de kusursuz şekilde yapmaya gayret etmelidir.

Yine bir başka rivayette belirtildiğine göre **bir evlat** babasının malının çobanıdır ve onu gözetmek zorundadır. Babamın malıdır diye istediği gibi çalıp çırpmaya, saçıp savurmaya hakkı ve yetkisi yoktur. O da yaptıklarının hesabını Allah’a verecektir.

Bu ölçüye göre herkes etrafindakilere karşı sorumludur. Arkadaş arkadaşa, esnaf müşterisine, öğretmen öğrencisine, memur iş güç sahibi olarak karşısına çıkan kimselere karşı sorumludur. Hatta insan, kendisine birer Allah emaneti olarak verilen vücudundaki organlardan sorumludur. Gücünü, kuvvetini, gençliğini ve enerjisini nerede harcadığının hesabını verecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, devlet başkanından hamala varıncaya kadar herkes, işinden ve yaptığı görevinden sorumludur. Hadisimiz, 302 ve 654 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkes üstlendiği görevi yapacaktır.

2. Hadisin konumuzla ilgili yanı ise şudur: Evli bir kadın, evliliğin gereği olarak kocasına karşı bazı sorumluluklar taşır. Evin idaresi, eşyaların muhâfazası, namus ve iffetin korunması, görev ve sorumluluklarının başlıcasıdır.

3. Eşlerin birbirlerine karşı görevleri vardır. Mutlu bir hayat sürebilmek için bu görevleri kusursuz yapmaya çalışmaları gerekir.

286- ??? ??? ????? ????? ?? ????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «????? ??? ????????? ????????? ????????? ??????????? ????? ??????? ????? ??????????» . ???? ??????? ???????? ? ???? ??????? : ???? ??? ???? .

286. Ebû Ali Talk İbni Ali *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir koca karısına ihtiyaç duyup da onu yanına çağırdığında, kadın ocak başında bile olsa, hemen kocasının yanına gelsin.” Tirmizî, Radâ` 10; Nesâî, es-Sünenü’l-kübrâ, İşretü’n-nisâ bâbı.

Talk İbni Ali

Talk ve arkadaşları Yemâme’den bir heyet hâlinde Medine’ye Hz. Peygamber’in yanına gelmişlerdi. Hepsi birden İslâmiyet’i kabul edip hidâyete erdiler. Bir müddet Resûl-i Ekrem’in yanında kalıp arkasında namaz kıldılar ve ondan İslâmiyet’i öğrendiler.

Talk İbni Ali’nin bize haber verdiğine göre, memleketlerine Peygamber Efendimiz’in abdest suyunu götürmek istediler. O zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir leğen ve abdest suyu geti-rilmesini istedi. Abdest aldı ve mübarek uzuvlarından akan suyu bir kaba koyarak onlara verdi ve şunları söyledi:

- “Artık memleketinize dönün. Oraya varınca kilisenizi yıkın. Yerine bu suyu serpin ve orayı mescid olarak kullanın.”

Dediler ki:

- Yâ Resûlallah, hava çok sıcak, memleketimiz de pek uzak. Gidene kadar bu abdest suyu buharlaşıp azalır.

Resûlullah Efendimiz de:

***- Ona su ilave edin; daha da güzel olur**, buyurdu.*

Memleketlerine dönünce kiliselerini yıktılar. Resûlullah'ın abdest suyunu kilisenin arsasına serperek oraya mescid yaptılar. Namazlarını orada kıldılar. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah Teâlâ insanı imtihan etmek için ona çeşitli duygular vermiştir. Bunların en tehlikelisi şehvet duygusudur. Bu duygunun tehlikesini en tabii şekilde gidermenin yolu, evliliktir. Bu sebeple eşler, birbirlerini tehlikelerden koruyan birer elbise sayılmışlardır. İnsanın günah işlemesini çok isteyen ve bundan büyük zevk duyan şeytan, kadını ve erkeği birbirine câzip göstermek için çoğu zaman baştan çıkarma silahını kullanır. Böyle bir duyguya kapılan insanın yapacağı en tabii hareket, koşup eşine sığınmak, baştan çıkaran duyguların tesirinden onun yanında ve onun yardımıyla kurtulmaktır.

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, çoğu zaman dışarıda bulunmaları sebebiyle erkeklere bunu özellikle tavsiye etmekte ve kendilerini tahrik eden bir kadın gördükleri zaman, hemen evlerine dönmelerini ve eşlerinin yardımıyla bu tahrikten kurtulmalarını öğütlemektedir (Müslim, Nikâh 9). Kendisinin de aynı maksatla Zeynep binti Cahş ve Sevde annelerimizin yanına gittiği bilinmektedir (Ebû Dâvûd, Nikâh 43).

Ocakta yemek pişirirken veya fırında ekmek yaparken bile olsa, eşinin beraber olma isteğini geri çevirmenin doğru olmayacağını belirtirken Peygamber Efendimiz'in anlatmak istediği işte budur.

Yuvasının mutlu ve huzurlu olmasını isteyen, kocasını hiç bir şekilde elinden kaçırmamayı arzu eden bir kadın, Peygamber Efendimiz'in bu uyarısına önem vermelidir.

283 ve 284 numaralı hadisler de bu konuyla ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evliliğin bir gereği olarak, kocanın karısı üzerinde önemli hakları vardır.
2. İşi ne kadar önemli olursa olsun, meşrû bir mâzereti yoksa, bir kadın kocasının beraber olma isteğini reddetmemelidir.

287- ??? ??? ????? ??? ??????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????????? » . ???? ??????? ???? : ???? ??? ????.

287. *Ebû Hüreyre* radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"İnsanın insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim." Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40; İbni Mâce, Nikâh 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfi söylemesine sebep olarak şöyle bir olay anlatılır:

Muâz İbni Cebel*radıyallahu anh* Şam'dan veya Yemen'den döndüğü zaman, (Ebû Dâvûd'un rivayetine göre ise Kays İbni Sa`d Hîre'den döndüğü zaman) Resûl-i Ekrem'e secde etmek istemişti. Neden böyle davrandığını soran Hz. Peygamber'e:

- Hristiyanlar reislerine ve kumandanlarına secde ediyorlardı. Ben de sizin buna daha lâyık olduğunuzu düşünerek secde etmek istedim, dedi.

Bu hareketi doğru bulmayan Resûlullah Efendimiz, yukarıdaki hadîs-i şerîfi söyledi.

Hadîs-i şerîfin sebeb-i vürûdu dediğimiz, söylenme sebebi hakkında şöyle bir rivayet daha vardır: Resûl-i Ekrem Efendimiz bir grup sahâbînin arasında otururken bir deve gelerek Efendimiz'e secde etmişti. Bunu gören sahâbîler:

- Yâ Resûlallah! Sana hayvanlar, ağaçlar bile secde ediyor. Sana asıl bizim secde etmemiz gerekir, dediklerinde Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- *"Rabbinize ibadet edin. Müslüman kardeşlerinize iyilik yapın. Bir kimsenin diğer kimseye secde etmesini emretmek isteseydim, kadının kocasına secde etmesini emrederdim. Şayet bir kadına kocası, kendisini şu dağdan o dağa, o dağdan bu dağa taşımasını emretse, kadının bu emri yerine getirmesi gerekir"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 76).

İki yol arkadaşından birinin ötekine başkan olması prensibi, dinimizde iyi geçinmeye, huzurlu ve uyumlu yaşamaya ne çok önem verildiğini gösterir. Aile de böyledir. Orada da karı koca, uzun bir yolculuğa çıkmış iki arkadaş gibidir. Birinin başkan olması, yuvanın huzuru için şarttır. Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte erkeğin karısı üzerinde önemli haklarının bulunduğunu, kadının ona karşı saygıda kusur etmemesi gerektiğini, dine ters düşmeyen isteklerini yapması icab ettiğini belirtmiştir.

İnsanın insana secde etmesinin çok yanlış ve mantıksız bir davranış olduğunu iyice belirtmek isteyen Resûl-i Ekrem Efendimiz, kendisine secde etmek isteyen sahâbîsine:

- *"Eğer benim kabrime gelseydin, oraya da secde eder miydin?"* diye sordu.

Sahâbî:

- Hayır, secde etmezdim, diye cevap verdi.

O zaman Kâinâtın Güneşi Efendimiz:

- *"Öyleyse bir daha böyle şeyler yapmayın"*, buyurdu (Ebû Dâvûd, Nikâh 40).

Peygamber Efendimiz'in bu ifadesini muhaddis Tîbî çok güzel açıklamıştır. Ona göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünün mânası şudur:

Bana tapacağınıza, hiçbir zaman ölmeyecek, saltanatı yok olmayacak Cenâb-ı Hakk'a secde edin. Zira şimdi benden çekinip saygı duyduğunuz için secde edecek, yarın yok olduğum zaman ise bundan vazgeçeceksiniz. Böyle mânasızlık olur mu? demek istemiştir (Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma`bûd*, VI, 178).

Bütün bu açıklamalar bize gösteriyor ki, bir kadının kocasına secde etmesi söz konusu değildir. Bununla beraber kadınların en çok itaat etmesi gereken kimseler de kocalarıdır. Zira ailenin geçimini üstlenen koca, karısını ve çocuklarını mutlu etmek için onun bunun kahrını çekmekte, nice kendini bilmez kimsenin ağız kokusuna katlanmakta, ailesini geçindirecek imkânı alın teri ve göz nûruyla kazanmaktadır. Böylesi fedâkâr kimseler her türlü sevgi ve saygıya lâyıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hanım kocasına son derece saygılı olmalı, ona olan görevlerini kusursuz yapmaya çalışmalıdır.
2. İnsan Allah'dan başka kimseye secde edemez. Şayet böyle bir şey uygun olsaydı, kadınların kocalarına secde etmesi istenebilirdi.
3. İslâmiyet insana tapmayı yasaklamıştır.

288- ??? ????? ????? ??? ??????? ???? ???? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? ?????? ????????? ???? ???? ??????? ????????? » ???? ??????? ???? ???? ??? .

288. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kocasını memnun ederek ölen kadın cennetliktir." Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 4

Açıklamalar

Şu ölümlü dünyada aile yuvasında huzuru yakalamak, erkeğin karısını, kadının da kocasını mutlu etmeye çalışmasıyla mümkündür.

Bu hadîs-i şerîfte, konuya sadece kadın açısından bakılmakta ve kocasını kendinden hoşnut ederek ölen bir kadının cennete gireceği belirtilmektedir. Cennet herkesin elde etmeyi düşlediği sonsuz mutluluk yuvasıdır. Bir kadın için bunun yolu, hayat arkadaşıyla güzel ve tatlı bir hayat sürmeyi hedef almak, böylece hem onu hem de kendini mutlu etmektir.

Bu nasıl mümkün olur?

Her erkek tabiatı, anlayışı, din ve dünya görüşü doğrultusunda karısından güzel davranışlar bekler. Becerikli bir hanım, kocasının huylarını, alışkanlıklarını ve kendinden beklediği davranışları kısa zamanda öğrenir. Atalarımızın dediği gibi **"Aşını, eşini, işini bilir."** Meselâ evinin ve kendisinin temiz ve düzenli olmasına çalışır. Kocasını eve gelirken güler yüzle karşılar. İşe giderken onu güzel davranışlarla uğurlar. Yemeğini zamanında hazırlar; sofrada veya evinde kocasının sevip hoşlandığı şeyleri bulundurmaya gayret eder.

Kocasının alıp eve getirdiklerini beğenmese bile, ilk anda hoşnutsuzluğunu göstermez. Ne kadar ince düşünceli olduğunu söyleyerek önce onu rahatlatır. Daha sonra uygun bir zamanı kollayarak o konudaki asıl görüşünü belirtir.

Kocanın hoşnutluğunu kazanmak, bir kadın için çok önemli bir iştir. Bunu şu olayda bütün açıklığı ile görmek mümkündür:

Ashâb-ı kirâmdan Esmâ binti Yezîd adında bir hanım vardı. Çok güzel konuşurdu. Birgün hanım sahâbîler Esmâ'yı aralarında temsilci seçerek Peygamber Efendimiz'e gönderdiler. Merak ettikleri bir konuyu ondan öğrenmesini istediler.

Esmâ Resûl-i Ekrem'in huzuruna giderek şunları söyledi:

- Anam, babam sana fedâ olsun, ey Allah'ın Resûlü! Ben kadınlar tarafından gönderilen bir elçiyim. Allah Teâlâ seni bütün erkeklere ve kadınlara peygamber göndermiştir. Biz sana ve senin Rabbine imân ettik. Fakat biz, kadınlar olarak, sizin evlerinizde kapanıp kalıyoruz. Sizin cinsî isteklerinizi tatmin ediyoruz. Siz erkekler ise cuma namazı kılmak, câmilere ve cemâatlere gitmek, hastalara gidip hatır sormak, cenazelerde bulunmak, defalarca hac edebilmek, bunlardan daha faziletli olarak da Allah yolunda savaşıp cihâd etmek gibi üstünlüklerle bizi geçmiş durumdasınız. Şurası da muhakkakki erkek kısmı hac veya umre etmek, kâfirlerle savaşmak üzere evinden çıktığı zaman mallarınızı biz koruyor, iplik eğirip elbiselerinizi dokuyor ve çocuklarınızı besliyoruz. O hâlde **biz kadınlar, o hayırlı işlerin ecir ve sevabında sizlere ortak olamaz mıyız?**

Doğrusu Esmâ çok güzel konuşmuştu. Efendimiz onu sonuna kadar dikkatle dinledikten sonra yanında bulunan sahâbîlere dönerek:

- *"Siz, bir kadının dinî konulardaki sorularını bundan daha güzel ifade ettiğini hiç duydunuz mu?"* diye sordu. Sonra da Esmâ'ya şunları söyledi:

"Ey hanım! Şunu iyice anla ve seni gönderen hanımlara anlat ki, kadın kısmının kocasıyla iyi geçinip onun hoşnutluğunu kazanması, saydığın o değerli ibadetlerin hepsine denk olur."

Esmâ bu cevabı alınca çok sevindi ve "Lâ ilâhe illallah" diyerek oradan ayrıldı (İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 19; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*', I, 36).

Kadınların hatîbi diye tanınan ve katıldığı Yermük savaşında, söktüğü çadırın direğiyle dokuz Bizanslıyı öldüren Esmâ hâtunun müslüman kadınlara getirdiği bu mesaj çok önemlidir. Üzerinde iyi düşünmelidir.

Demekki bir kadın, kendine düşen görevleri yerine getirmekle, erkeklerin binbir zahmetle yaptığı birçok ibadeti bizzat yapmış gibi sevap kazanır. Zira kadının asıl vazifesi, kocasını memnun etmektir.

Aslına bakılırsa, kocasını mutlu etmek isteyen bir kadın, aynı zamanda kendisini de mutlu etmiş olur ve sonuç itibariyle iki mükâfatı birden kazanır: *Hem dünyada mutluluk hem âhirette mutluluk.*

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadının en önemli görevi kocasını memnun etmektir.
2. Kocasını mutlu eden bir kadın, doğrudan cennete girer.

289- ??? ????? ??? ???? ??? ??????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ??????? ????????? ????????? ?? ????????? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? ???????? ?? ???????? ???????? ?????? ? ????????? ??? ???????? ?????? ??????? ???? ????????? ??????? » ???? ??????? ???? ???? ???.

289. Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünyada bir kadın kocasını üzerse, o kimsenin hûrilerden olan hanımı o kadına şöyle seslenir:

- Allah canını alsın! Üzme onu! O senin yanında şimdilik misafirdir. Yakında senden ayrılıp bize kavuşacaktır." Tirmizî, Radâ` 19. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 62

Açıklamalar

Hûri, kara gözlü kadın demektir. Geniş gözlü ve gözünün akı bembeyaz, karası simsiyah olan kadınları anlatmak için kullanılmaktadır. Allah Teâlâ'nın cennette mü'minlere ikram edeceği kadınlara Kur'ân-ı Kerîm'de**"hûrin în"** adı verilmekte [Duhân sûresi (44), 52-54; Tûr sûresi (52), 20; Rahmân sûresi (55), 72], iyi mü'minlerin cennette güzel bahçelerde, pınar başlarında eğlenecekleri, çeşit çeşit ipekler giyip karşılıklı oturacakları ve **ceylan gözlü hûrilerle** evlenecekleri belirtilmektedir. Hûrilerin en belirgin özellikleri, evlenecekleri erkek dışında kendilerine hiçbir insan eli değmemiş olmasıdır. Bir diğer özellikleri de eşlerinden başkasıyla ilgilenmemeleri, onların istek ve arzuları dışında bir şey yapmamalarıdır. İşte bu sebeple kocalarını inciten kadınların kaba davranışları onları üzmekte ve bu kadınlara hadiste belirtildiği şekilde seslenmeye mecbur etmektedir.

"Yakında senden ayrılıp bize kavuşacaktır" cümlesindeki yakınlık ifadesi, dünya hayatının kısalığını ve bu hayat içinde insan ömrünün pek az bir yer işgal ettiğini belirtmek için söylenmiştir. Zira zamanla sınırlı olan herşey tükenmeye mahkûmdur. Âhiret hayatı ise sonsuz ve sınırsızdır.

Hadîs-i şerîfte kadının kocasına iyi davranması, onu sayması ve ona karşı görevlerini yapması gerektiği anlatılmaktadır. Kocasına iyi davranmayan, ona eziyet eden ve canını sıkan kadınlardan Allah Teâlâ'nın hoşnut olmayacağı dile getirilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar kocalarına iyi davranmalı, onları üzmemelidir.

2. Eşler birbiriyle iyi geçinmeli ve eşiyle mutlu olmaya çalışmalıdır.

3. Cennet ve cennet nimetleri yaratılmış olup sahiplerini beklemektedir. Eşleri tarafından rahatsız edilen kimseler bunu düşünerek teselli bulmalıdır.

290- ??? ???????? ??? ??? ??? ?????? ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ?????? ?????? ???????? ??? ??????? ????? ????????? : ???? ????????? » ????? ???? .

290. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne sebebi bırakmadım."

Buhârî, Nikâh 17; Müslim, Zikir 97, 98. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 31; İbni Mâce, Fiten 31

Açıklamalar

İlk bakışta hadîs-i şerîfin bütün kadınları fitne ve fesada yol açan uğursuz yaratıklar kabul ettiği sanılabilir. Hayır, Efendimiz böyle bir şey söylememiştir. Bu hadiste bazı problemli kadınlara işaret edilmekte, huysuzlukları sebebiyle onların erkekleri zor durumda bırakacakları belirtilmektedir.

Şu âyet-i kerîme konumuza ışık tutmaktadır:

"Ey imân edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, hoşgörür ve bağışlarsanız, bilin ki Allah da çok bağışlayan, çok esirgeyendir" [Tegâbün sûresi (64), 14].

Malını ve canını Allah yoluna adayan bazı mü'minleri, eşleri ve çocukları, daha çok duygularına hitap etmek suretiyle bu davranıştan vazgeçirebilirler. Sen ölürsen biz ne yaparız? Savaşa gitme, diyebilirler. Paranı boş yere harcama, çoluğunu çocuğunu düşün, diyerek erkeğin hayır yapmasına engel olabilirler. Sahip olduklarından daha fazlasını istemek suretiyle kocalarını gayri meşrû kazanmaya sevkedip günaha itebilirler.

Rivayet edildiğine göre ashâb-ı kirâm devrinde bazı sahâbîlerin eşleri ve çocukları, "Eğer gidecek olursan biz sensiz ne yaparız?" bahânesiyle onların hicret etmesini geciktirmişlerdi. Bu gecikme yüzünden ne büyük mânevî kayıplara uğradıklarını anlayan o sahâbîler, hanımlarını ve çocuklarını cezalandırmaya kalkınca, onları daha hoşgörülü davranmaya ve affetmeye dâvet eden yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil olmuştu. İşte kadınların erkekler için tehlike olacağı yönlerden biri budur.

Meselenin önemli bir yönü daha vardır: Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği üzere [Âl-i İmrân (3), 14], insan bazı dünya zevk ve nimetlerine düşkün olarak yaratılmıştır. Bunlardan biri, belki de birincisi iki cinsin birbirine olan meylidir. Bu ilginin ölçülü kullanılmaması, her iki taraf için de tehlike doğurur. Hadîs-i şerîfte bu tehlikeye erkeklerin dikkati çekilmekte, kadınlar konusunda dikkatli ve uyanık olmaları istenmektedir. Bu konuda 71. hadise de bakılabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Erkekler, dikkatli olmadıkları takdirde, daha çok kadınlar sebebiyle günaha girerler.

2. Bir erkek Allah'ın ve Peygamber'in buyruğunu ihmâl edecek kadar bir kadına bağlanmamalıdır.

3. Kadın, erkekleri günaha sokan suç aracı olmaktan ve "en zararlı varlık" yaftasını almaktan şiddetle sakınmalıdır.

36- ??? ?????? ??? ??????

AİLENİN GEÇİMİ

Âyetler

??? ?????? ?????: ?????? ??????????? ???? ??????????? ??????????????? ?????????????

1. "Annelerin yiyecek ve giyeceği, örfe göre babaya aittir." Bakara sûresi (2), 233

Bu âyette boşanmış kadınların çocuklarını emzirme durumu ele alınmaktadır. Çocuk babaya ait kabul edildiği için, onun emzirilmesini sağlamak da babanın görevidir. Baba maddî imkânları ölçüsünde, çocuğunu emziren kadının yiyeceğini ve giyeceğini temin eder. Bunun miktarını belirlemek problem olursa, hakem kabul edilen bir üçüncü şahıs da bu miktarı tayin edebilir. Bununla beraber yapılacak bu ödeme, babayı sıkıntıya sokacak kadar fazla olmayacaktır.

????????? ??? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ??????????????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ??? ????????? ??????? ??????? ????????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???????

2. "Varlıklı olan kimse, varlığına göre nafaka versin. Eli dar olan kimse de verebileceği kadar nafaka versin. Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden fazla bir şey yüklemez." Talâk sûresi (65), 7

Bu âyet-i kerime nafaka konusunda bir prensip ortaya koymaktadır. Bir kimse kime nafaka veriyorsa, gelirine göre verecektir. Zenginse, fazla verecek; orta hâlli ise orta derecede verecek; fakirse az verecektir. İslâmiyet aşırı derecede saçıp savurmayı da hoşgörmez, aşırı derecede cimri davranmayı da. Bu sebeple nafakaya esas olan ölçü, kişinin maddî gücüdür.

????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????????

3. "Siz hayıra ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir." Sebe' sûresi (34), 39

Allah rızası için aile fertlerine veya fakirlere harcama konusunda bu âyet bir ölçü getirmektedir. Cenâb-ı Hak sevap kazanmak düşüncesiyle veren kuluna yenisini verir. Vermeyenin malından da bereketi kaldırır.

297 numaralı hadiste göreceğimiz üzere, her Allah'ın günü iki melek yeryüzüne iner. Bunlardan biri:

- Allahım! Malını verene yenisini ver! diye niyâz eder. Diğeri de:

- Allahım! cimrilik edenin malını yok et! diye bedduâ eder.

Hadisler

291- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ??????????? ?? ????? ?????? ? ?????????? ??????????? ?? ??????? ? ????????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ? ????????? ??????? ?????? ??????????? ???? ???????? » ???? ???? .

291. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda (cihâd edilmesi için) sarfettiğin para, köle âzâd etmek için harcadığın para, fakire sadaka verdiğin para ve bir de aile fertlerinin ihtiyaçları için harcadığın para var ya! İşte bunların içinde sana en çok sevap kazandıracak olanı, ailen için harcadığın paradır." Müslim, Zekât 39

Açıklamalar

Aile fertlerimiz, Cenâb-ı Hakk'ın beraber yaşamamızı, birlikte mutlu olmamızı takdir ettiği insanlardır. Bunlar eşimiz, çocuklarımız, anne ve babamızdır.

Bizim en tabii gıdamız sevgi ve ilgidir. Birilerini sevmeden, birileri tarafından sevilmeden yaşamak olmayacak şeydir. Zira sevgisiz hayat, taşınması zor bir yük gibidir. Bizi bu âleme getiren Rabbimiz aile yuvası kurmamızı emretmiş, huzuru ancak bu suretle elde edeceğimizi söylemiş, gönlümüze dünyaya yetecek kadar sevgi koymuş ve aile fertlerimizi sevmemizi istemiştir. Bizi dünyaya getiren annemiz babamız, hayatımızı birleştirdiğimiz eşimiz ve bu beraberliğin meyvası olan yavrularımız bizim sevgi ve ilgi odaklarımızdır.

Hayatın güzelliği, birilerini mutlu etmekle, mutlu görmekle farkedilir. Mutlu olmasını en çok istememiz gerekenler yakınlarımızdır. Onları sevindirmek, yüzlerini güldürmek bizim görevimizdir. Bu sebeple Allah'ın bize verdiği imkânları öncelikle onların ihtiyaçları için harcamalıyız. Onları kimseye muhtaç etmemeliyiz. Maddi gücümüz elverdiği ölçüde, başkalarına imrenmelerine bile imkân bırakmamalıyız.

Görüldüğü gibi, Sevgili Efendimiz, sevap kazanmak için para harcanacak yerleri saymış, sonra da bunların içinde insana en fazla sevap getirecek harcamanın aile fertlerine sarfedilecek para olduğunu söylemiştir. Zira diğer harcamalar sevap kazanmak için yapılan birer nâfile ibadet olduğu hâlde, ailenin ihtiyaçlarını temin etmek farzdır; şarttır; yapılması gerekli bir görevdir. Farz ibadetin sevabı da hiçbir şeyle ölçülmeyecek kadar çoktur.

Şu da unutulmamalıdır:

Aile için farz olan harcama, mutlaka yapılması gereken harcamalardır. Gerekli olmayan hususlardaki harcama ise, hadisimizde sayılan diğer harcamalar gibi, insana nâfile ibadet sevabı kazandırır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihâd edilmesini sağlamak, köle âzâd etmek ve fakirlere yardım etmek insana sevap kazandırır.
2. Ailenin ihtiyaçları için harcanan paralar ise, insana bunlardan daha çok sevap kazandırır.

292- ??? ??? ???? ??????? ????????? ?? : ??? ???? ???????? ???????? ??? ???????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????????? ????? ???????? ? ????????? ????????? ????? ????????? ?? ????? ?????? ? ????????? ????????? ???? ???????? ?? ?????? ???????

» ???? ???? .

292. Resûli Ekrem'in âzadlı kölesi Ebû Abdullah (Ebû Abdurrahman da denilir) Sevbân İbni Bücdüd'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *allallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimsenin harcadığı paraların en değerlisi ailesinin ihtiyaçlarına harcadığı para, Allah yolunda cihâd etmek için beslediği atına harcadığı para ve bir de beraberce Allah yolunda cihâd ettiği arkadaşlarına sarfettiği paradır." Müslim, Zekât 38. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 42; İbni Mâce, Cihâd 4

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte önemli harcama yerleri sayıldıktan sonra, bunların içinde en önemlisinin aile fertleri için sarfedilen para olduğu özellikle belirtilmişti. Bu hadiste ise **ev halkının ihtiyaçları** için yapılan harcama en başta zikredilmek suretiyle önemi anlatılmıştır. Nitekim İmâm Müslim, *Sahîh*'inde bu hadisi zikrettikten sonra, hadisin senedinde yer alan tâbiîn âlimlerinden Ebû Kılâbe el-Cermî'nin (ö. 104/722) bir açıklamasını nakletmiştir. Ebû Kılâbe, yapılacak harcamaları birer birer sayan Hz. Peygamber'in, önce aile fertlerinden başlamasına dikkatimizi çekmekte ve yavrularının namuslu yetişmesi için onlara para harcayan, onları başkalarına muhtaç etmemek için uğraşan kimsenin en büyük sevabı alacağını belirtmektedir.

Bu âlimin, küçük çocuklar için para harcanmasından bahsetmesi, onların bakıma ve yardıma daha çok muhtaç olması sebebiyledir. Bir kimsenin evli barklı çocukları bulunup da yardıma muhtaç olmaları hâlinde onları desteklemesi, sözünü ettiğimiz en makbul harcamaların dışında tutulamaz.

Mâdemki herkes çobandır ve herkes kendisine emânet edilen sürüden sorumludur, o hâlde kendisine bir aile teslim edilen kimse herşeyden önce onların rahatını düşünecek, onları aç açık bırakmayacak ve her fırsatta onları nasıl mutlu edeceğini hesaplayacaktır.

Peygamber Efendimiz zamanında ve İslâm'ın ilk devirlerinde savaşa herkes kendi imkânlarıyla katıldığı için, hadisimizde Allah yolunda **cihâd etmek için beslenen attan** ve ona yapılacak harcamalardan söz edilmiştir. Varlıklı olan insanların **savaşa gidecek maddî** gücü olmayanlara yardım etmesi, savaşta bulundukları sürece onları desteklemesi de önemli hayırların başında gelmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihad etmek, cihad edenlere maddî yardımda bulunmak, değerli birer ibadettir.
2. En değerli harcama ise, aile fertlerinin ihtiyaçları için sarfedilen paradır.

293- ??? ????? ??????? ??? ??????? ???? ??????? : ???? ?? ????? ??????? ? ???? ?? ?????? ?? ??? ??? ?????? ???? ???????? ????????? ? ???????? ???????????? ??????? ???????? ? ??????? ???? ?????? ? ???? : « ?????? ???? ?????? ?? ????????? ??????? »????? ???? .

293. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! (Eski kocam) Ebû Seleme'nin çocuklarına para harcamak bana sevap kazandırır mı? Onları öyle muhtaç durumda bırakacak değilim ya! Onlar benim kendi çocuklarımdır, diye sordum.

Resûlullah şöyle buyurdu:

- "Evet, onlara yaptığın harcamanın sevabı senindir." Buhârî, Nefekât 14; Müslim, Zekât 47

Açıklamalar

Ümmü Seleme annemiz, Resûl-i Ekrem Efendimiz ile evlenmeden önce Ebû Seleme *radıyallahu anh* ile evliydi. Ebû Seleme Peygamber Efendimiz'in hem halasının oğlu hem de sütkardeşiydi. Onların bu evliliğinden Ömer, Muhammed, Zeynep ve Dürre adlı çocuklar dünyaya gelmişti. Ebû Seleme ile karısı Ümmü Seleme, İslâmiyet'in ilk yıllarında müslüman olmuşlar ve müşriklerin şerrinden kurtulmak için birlikte Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Hicretin dördüncü yılında Ebû Seleme vefât edince Peygamber Efendimiz Ümmü Seleme ile evlendi.

Dinimize göre çocuklar büyüyene kadar onlara bakmak ve ihtiyaçlarını temin etmek babanın görevidir. Bu sebeple Ümmü Seleme annemiz Resûlullah Efendimiz'e demek istiyor ki:

- Eski kocamdan olma bu çocuklara bakmak aslında benim görevim değildir. Ne yapayım ki, bu yavrular benim öz çocuklarımdır. Onları başkasına muhtaç durumda bırakamam. Ona buna el açmalarına râzı olamam. Bu sebeple kendilerine yardım ediyor ve geçimlerini sağlıyorum. Acaba **kendi yetimlerime yaptığım bu yardımdan dolayı sevap kazanabiliyor muyum?**

Resûlullah Efendimiz, Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya bu fedâkârlığından dolayı sevap kazanacağını söyleyerek şöyle buyurmuştur:

- *"Evet, onlara yaptığın harcamanın sevabı senindir."*

Güzel dinimiz, iyi niyetle yapılan her işi değerli bulmuş ve yapılan her iyiliğe on mislinden başlamak üzere sayısız sevap vermiştir. Aşağıdaki hadislerde bu durum açıkca görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne şefkati pek yüce, pek asil bir duygudur.
2. Anne mecbur olmasa bile, sırf merhametinden dolayı çocuklarına yardım etmekle sevap kazanır.

294- ??? ??? ?? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?? ???????? ????????? ????? ?????????? ?? ?????? ????????? ?? ????? ????????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?? : « ????????? ???? ???????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ????? ???????? ??? ?????? ?? ??????? ?? ?? ????????? » ????? ???? .

294. Sa`d İbni Ebû Vakkâs*radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği, bu kitabın baş tarafındaki ihlâs ve niyet konusunda geçen uzun hadiste Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sa`d'e hitâben şöyle buyurmuştu:

"Allah rızasını düşünerek yaptığın harcamalara, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiğin lokmalara varıncaya kadar hepsinin mükâfatını alacaksın."

Buhârî, Îmân, 41, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5

Açıklamalar

Sözü edilen bu 7 numaralı uzun hadîs-i şerîfte Sa`d İbni Ebû Vakkâs başından geçen bir olayı anlatmıştı. Olay şu idi:

Peygamber Efendimiz'le birlikte Vedâ Haccı için Mekke'ye gelmişlerdi. Sa`d orada ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Efendimiz kendisini ziyârete geldiğinde, Mekke'de öleceğini düşünerek ona bir mesele danışmıştı. Demişti ki, ben zengin bir adamım. Kızımdan başka da mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim?

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* de ona mirasçılarını zengin bırakmak gerektiğini, onları başkalarına muhtaç etmenin doğru olmayacağını anlatmış ve malının **üçte birini** sadaka olarak dağıtabileceğini buyurmuş ve peşinden de yukarıdaki hadîs-i şerîfi söylemişti.

Bu hadîs-i şerîf her işin başının Allah rızası olduğunu ortaya koymakta, insan ne yaparsa Allah'ı memnun etmek için yapmalı, demektedir.

Burada bize şu anlatılmaktadır:

Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için büyük paralar, servetler harcamak şart değildir. Çoğu kimsenin önemsemediği bir işi yaparak da Allah rızası kazanılabilir. İnsan **eşini**, **çoluğunu çocuğunu sevindirirken**, onlarla gülüp oynarken bile sevap elde edebilir. Önemli olan, "Rabbim ben eşimi mutlu etmek, çocuklarımı sevindirmek istiyorum. Sen onları bana emanet ettin. Ben de senin emanetine saygı duyuyor, onlara karşı görevimi yapıyorum", diye düşünebilmektir. Çocuklarına bir yiyecek, giyecek alırken Allah'ı düşünmek ve onun rızasını elde etmeyi istemektir.

Aile fertlerinin geçimini temin etmek, onları kimseye muhtaç etmemeye çalışmak dinimize göre önemli bir olaydır. Allah'ın sevgisini, cennetini, cemâlini kazandıracak kadar büyük bir meseledir. Eşiyle şakalaşırken maddî haz duymak, sevap kazanmaya engel değildir. Nitekim Peygamber *aleyhisselâm* insanın eşiyle cinsî ilişkide bulunmasının bile sadaka olduğunu ifâde buyurmuş; bunu yadırgayan sahâbîlerine *"Ya ihtiyacını haram yoldan giderse ne olacaktı!"* diyerek bu gerçeği perçinlemiştir.

Şakalaşırken eşin ağzına verilen bir lokma bile sadaka sayılırsa, ailesinin ihtiyaçlarına sarfettiği paralar kim bilir insana ne büyük sevaplar kazandırır!

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için yapılan her hayır insana sevap kazandırır.
2. Mübah işler iyi niyetle yapıldığında birer hayıra dönüşür.
3. Bir müslümanın eşini sevindirmek için yaptığı her davranış, Allah'ı memnun eder.

295- ??? ??? ????????? ??????????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «????? ???????? ????????? ??? ???????? ?????? ????????? ????? ???? ?????? » ????? ???? .

295. Ebû Mes`ûd el-Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Bir adam Allah'ın rızasını umarak ailesinin geçimini sağlarsa, harcadıkları onun için birer sadaka olur." Buhârî, Îmân 41, Megâzî 12, Nefekât 1; Müslim, Zekât 49. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 60

Açıklamalar

Bir aile yuvası kuran kimse, yuvadakilerin geçimini gönüllü olarak üstlenmiş sayılır. Eşini ve çocuklarını rahat ettirmek, onları kimseye muhtaç bırakmamak için didinir durur. Aile fertlerinin geçimini sağlamak aile reisi için bir görev olmakla beraber, bu görevi yapmak onun ayrıca sevap kazanmasına engel teşkil etmez. İnsan sadaka vererek, yani nâfile ibadet ederek sevap kazandığı gibi, aile fertlerinin geçimini sağlamak gibi farz bir görevi yaparak da sevap kazanır. İşte Peygamber Efendimiz hadîs-i şerîfte, kendi ailesini geçindirmenin insana sevap kazandırmayacağını zannedenlere bunun doğru olmadığını açıklamaktadır.

Demek oluyor ki, Allah Teâlâ kullarına beslediği sevgiden dolayı onlara her fırsatta mükâfât vermek ister. Yaptıkları her işe bir sevap yazmayı arzu eder. İnsan aile fertlerini mutlu etmek için nasıl çırpınırsa, Allah Teâlâ da çok sevdiği kullarının ebedî hayatta bahtiyar olmalarını diler. Bu sebeple onların iyi niyetle ve Allah'ı memnun etme düşüncesiyle yaptıkları her işe sevap yazar.

Hadîs-i şerîfin metninde aile fertleri ifadesinin karşılığı olarak "ehil" kelimesi geçmektedir. Ehil sözünün içine kendilerine nafaka verilmesi gereken kimseler girer.

Bir kimsenin dar mânada ehli ve ailesi, karısı ve çocuklarıdır. Muhtaç oldukları takdirde kendilerine bakmak zorunda olduğu kimseler ise fürû dediğimiz çocuklar ve torunlar, usûl dediğimiz ana, baba, büyük anneler ve dedeler ile bakacak kimseleri kalmamış olan kardeş, amca, hala, teyze ve dayı gibi akrabadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızasını kazanmayı düşünmeden yapılan işlerden sevap elde edilmez.
2. Allah rızasını düşünerek aile fertlerine yapılan bütün harcamalar ise insana sevap kazandırır.

296- ??? ???? ??????? ??? ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? » ????? ????? ???? ????

???? ????? .

????? ???? ?? ????? ???????? ??? : « ???? ????????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ??????? »

.

296. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Geçimini sağlaması gerekenleri ihmâl etmek, insana günah olarak yeter." Ebû Dâvûd, Zekât 45

Müslim'in *Sahîh*'inde yer alan bu mânadaki hadîse göre ise:

"Kölelerinin nafakasını vermemek, insana günah olarak yeter" buyurdu. Müslim, Zekât 40

Açıklamalar

Bir kimse Allah'a, insanlara ve diğer yaratılmışlara karşı bütün görevlerini titizlikle yapsa, yaşadığı sürece hiç günah işlemese, ama sadece ve sadece geçimini üstlendiği kişilere olan görevini ihmâl etse, işte bu ihmâli ona büyük günah olarak yeter. Böyle bir kimse, bakmakla yükümlü olduğu şahıslara harcayacağı parayı fakirlere dağıtsa bile, bu davranışı onun günahını azaltmaz.

Sahîh-i Müslim'deki rivayet biraz daha özellik arzetmektedir. Hadisin râvilerinden olan tâbiîn fakihlerinden Hayseme İbni Abdurrahman diyor ki, birgün ashâb-ı kirâmdan hocam Abdullah İbni Amr İbni Âs ile oturuyorduk. Yanına kâhyası geldi. Ona:

- Kölelerin yiyeceklerini verdin mi? diye sordu. Kâhya:

- Hayır, vermedim, diye cevap verince:

- Öyleyse hemen git ve yiyeceklerini ver. Çünkü Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Kölelerinin nafakasını vermemek, insana günah olarak yeter" buyurmuştur, dedi.

İnsanın geçimini üstlendiği kimselerin nafakasını aksatmadan vermesi farzdır. Farzların sevabı, nâfile ibadetlerle ölçülemeyecek kadar fazladır. Böylesine büyük sevaplar kazandıran bir görevin ihmâli de o nisbette büyük bir günahtır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın bakmakla yükümlü olduğu kimselere karşı sorumluluğu vardır.
2. Onların zaruri ihtiyaçlarını temin etmemek günahtır.

297- ??? ??? ?????? ??? ??????? ??? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ????? ???????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ????????? : ?????????? ?????? ????????? ?????? ? ??????? ??????? : ?????????? ?????? ????????? ??????? » ????? ????.

297. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Her Allah'ın günü iki melek iner. Bunlardan biri:

- Allah'ım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de:

- Allahım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder." Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57

Açıklamalar

Veren ve alan Allah Teâlâ'dır. Sadece canı değil, malı da alıp veren O'dur. Yüce Mevlâ yapacağı ve yaratacağı her işi melekleri vasıtasıyla yapar. Malı ve malın bereketini alıp verirken de melekleri aracı kılar.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki (V, 197) daha geniş rivayete göre, hergün güneş doğarken, güneşin iki yanında iki melek yer alır ve insanları Allah'ın rahmetini kazanmaya dâvet ederler. İhtiyaçlara yetecek az malın, insanı Allah'dan uzaklaştıran çok maldan daha hayırlı olduğunu ifâde ederler. Güneş batarken yine iki melek güneşin iki yanında durarak -hadîs-i şerîfte belirtildiği gibi- malını harcayana yenisini vermesi, harcamayıp cimrilik edenin de malını telef etmesi için Allah'a dua ederler. O meleklerin gür sesini, sadece insanlar ve cinler duymaz. Onların dışındaki bütün mahlûkat duyar.

Konumuzla ilgili bir âyet-i kerîmede, Allah Teâlâ Resûlullah Efendimiz'e şöyle buyurmaktadır:

"De ki, Rabbim kullarından dilediğine bol rızık verir; dilediğinden de kısar. Siz başkalarına yardım için ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır" [Sebe' sûresi (34), 39].

Bu konudaki âyet ve hadislerden anlaşıldığına göre, cimrilik etmeden malını Allah rızası için harcayan ve harcadığı malın yerine Cenâb-ı Hakk'ın daha iyisini vereceğine inanan kimseye dünyada bir gönül huzuru, âhirette de ebedî saâdet verilecektir.

Burada 65. hadiste gördüğümüz alaca tenli, kel ve kör adamların kıssasını hatırlamalıyız. Allah Teâlâ bunları hem hastalıklarından kurtarmış, hem de kendilerine hesapsız mal mülk vermişti. Sonra da fakir bir insan kılığına giren bir melek bunlardan yardım istemiş, âmâ adam hiç tereddüd etmeden istediği malı ona verdiği hâlde, diğer ikisi çeşitli bahânelerle fakire yardım etmemişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ âmânın malına dokunmamış, diğerlerinin mallarını telef etmişti.

Devirler değiştiği hâlde değişmeyen bir gerçek var. O da verene daha iyisinin verileceği gerçeği. Şu hadîs-i kudsî bu gerçeği ne güzel anlatmaktadır:

"Ey kulum! Sen benim için ver ki, ben de sana vereyim" (Buhârî, Nefekât 1; Müslim, Zekât 36, 37).

Hadisi 549 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın verdiği mal, onun uygun gördüğü yerlere sarfedilmelidir.
2. Allah Teâlâ yoksul kullarını himâye edenleri sever ve onların malını bereketlendirir.
3. Fakirin hakkını vermeyenler, meleklerin bedduasını aldıkları için mallarının hayrını görmezler.
4. Cimriye melekler bile beddua ettiğine göre, malının telef edilmesi için onlara insanlar da beddua edebilir.

298- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ??? ??????? ? ???????? ?????????? ??? ????? ???? ?????? ????? ? ????? ?????????? ? ????????? ??????? ? ????? ????????? ??????? ??????? » ???? ??????? .

298. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar." Buhârî, Zekât 18, Nefekât 2; Müslim, Zekât 94-97, 106, 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28, 39; Tirmizî, Zekât 38, Birr 77, Zühd 32; Nesâî, Zekât 53, 60

Açıklamalar

Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır diye de ifade edebileceğimiz ilk cümlede, Resûlullah Efendimiz yoksullara yardım eden kimselerin, o yardımı kabul edenlerden daha değerli olduğunu belirtmektedir. Hadisimizdeki **"veren el, alan el"** sözü, şahısları temsil etmektedir.

Çalışan, kazanan ve malını Allah rızası için dağıtanlar, çalışmayıp dilenen şahıslardan üstündür.

Çalışıp verenleri en üst derecede kabul edersek, el açıp dilenmeyen iffetli kimseler onlardan hemen sonra gelir. Daha sonra dilenmemekle beraber, fakir oldukları için yapılan yardımları kabul edenler gelir.

En aşağıda ise, dilenmekten çekinmeyenler ile malını muhtaçlara vermeyenler gelir.

Para harcamaya en yakınlardan, özellikle de kendilerini geçindirmek zorunda olduğumuz kimselerden başlamak gerektiği bu hadîs-i şerîfte bir kere daha belirtilmektedir. Harcamanın hangi sırayla yapılması gerektiği bu hadîs-i şerîfte daha açık şekilde belirtilmiş, insanın elindeki imkânı önce kendisinin, hanımının ve çocuklarının ihtiyaçlarına, daha sonra da akrabalarına sarfetmesi tavsiye edilmiş, şayet artarsa başkalarına dağıtması uygun görülmüştür (Nesâî, Zekât 60).

"Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir" ifâdesi, insanın bakmakla yükümlü olduğu kimselere harcayacağı parayı bir yana ayırdıktan sonra arta kalan maldan vereceği sadaka daha makbûldür anlamına gelmektedir. Yâni sadaka veren şahsın kendisi ve ailesi muhtaç durumda olmamalıdır. Ayrıca kimseye borcu da bulunmamalıdır. Zira borcu varken sadaka vermeye kalkmak alacaklıya karşı haksızlıktır. Verilen o sadaka kendisinin değil, alacaklının hakkıdır.

Bir kimse bütün malını fakirlere dağıtma yetkisine sahiptir. Fakat daha sonra muhtaç duruma düşebilir ve keşke bütün malımı vermeseydim, diye yaptığı hayırdan pişmanlık duyabilir. Bu sebeple -7. hadiste de görüldüğü üzere- **malın üçte biri**nden fazlasının verilmemesi uygun bulunmuştur. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi mallarının tamamını veya yarısını dağıtan büyük insanlar, insanlık tarihinde nâdir görülen şahsiyetlerdir.

"Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir" ifadesi şöyle de anlaşılabilir:

Fakire verilen sadaka onun işine yarayacak miktarda olmalı, zavallının bir açığını kapamalıdır.

İnsanlardan bir şey istemeyip sadece Allah'dan yardım bekleyen kulunu, Cenâb-ı Hak kimseye muhtaç etmez. Ona iffet ve kanaat duygusu verir. Böylece onu mânen doyurur. Ona elindeki imkânla yetinmeyi öğretir. Bu asil ve değerli duygu, insanı hiçbir zaman küçültmez.

Elindeki imkâna kanaat etmeyenler ise, ne kadar varlıklı olurlarsa olsunlar, dâimâ açgözlüdürler, doymak bilmezler.

Tokgözlü olanları Cenâb-ı Hak kimseye muhtaç etmez. Zira nefis öyle bir şeydir ki, yuları çekilirse başeğer, itaat eder. Dizginleri serbest bırakılırsa, sahibini peşinden sürükler; tehlikeli bataklıklara dalmaktan, korkunç uçurumlara atılmaktan geri durmaz.

523-538. hadislerin yer aldığı kanâat bahsinde bu konu üzerinde yine durulacak ve hadisimiz 528 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Varlıklı olanlar mallarından fakirlerin hakkını vermelidir.
2. Muhtaçlara verenler, muhtaç olup alanlardan hayırlıdır.
3. Bir kimse önce aile fertlerinin ihtiyacını temin etmeli; parası artarsa başkalarının yardımına koşmalıdır.
4. Yoksul olanlar kimseye avuç açmamalı, insanlara yüz suyu dökmemelidir.
5. İnsanlardan dilenmek yerine Allah'dan istemelidir. Allah Teâlâ böyle kullarına gönül zenginliği verir ve onları kimseye muhtaç etmez.

37- ??? ???????? ??? ????? ??? ???????

SEVDİĞİ DEĞERLİ MALLARI İNFAK ETMEK

Âyetler

??? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ??? ?????? ??????? ?????? ???? ???????

1. "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz."

"En iyi" diye tercüme ettiğimiz **"birr"** kelimesi, hayrın ve iyiliğin en mükemmeli, Allah'ın rahmeti, rızâsı ve cenneti gibi mânalara gelmektedir. Bu kelime imânın en mükemmeli, ibâdetin en güzeli, ahlâkın en yücesi olarak da açıklanmaktadır. Bakara sûresinin 177. âyetinde "en iyi'nin ne olduğu kısaca böyle belirtilmektedir.

Demekki bir kimsenin en mükemmeli yakalayabilmesi için sadece imân etmesi yetmez. Hem imân etmesi hem de sahip olduğu imkânların içinde en çok sevdiklerini Allah yolunda harcaması (infâk etmesi) gerekir. Sevdiği maldan ne kadar fazla verirse, yaptığı hayır o kadar makbul olur.

Bir insanın sahip olduğu imkânlar mal ve beden gücü gibi maddî varlıklar veya ilim ve nüfuz gibi mânevî şeyler olabilir. Cenâb-ı Hak bir kimseye değerli olarak ne vermişse, onun bu ilâhî bağışları Allah yolunda ve din uğrunda çekinmeden sarfetmesi hem bir kulluk borcu hem de verilen nimetin şükrüdür.

??? ???????? ????????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ???????? ??????????
????? ????? ???????? ????? ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ??????
??? ?????????? ????? ??????????? ????? ?????? ??????? ???????

2. "Ey imân edenler! Kazandıklarınızın ve rızık olarak size yerden çıkardıklarımızın iyisinden, temizinden fakirlere verin. Ama değersiz şeyleri vermeye kalkmayın." Bakara sûresi (2), 267

Âyet-i kerîme, ticaret mallarınızdan, elinize geçen nakit paralardan ve size yerden, denizden çıkardığımız ekinlerin, meyvaların, mâden ve hazinelerin en iyi ve değerlisinden Allah yolunda harcayın demektedir.

Zekât ve sadaka vermeyi emreden âyetler nâzil olmaya başlayınca, bazı sahâbîler hurma salkımlarını getirdiler, fakirler yesin diye Mescid-i Nebevî'ye astılar. Bazı müslümanlar da, sadaka olabileceğini zannederek, döküntü ve bozuk hurmaları getirdiler. İşte o zaman bu âyet nâzil oldu. Böylece âdi mallardan, haram kazançlardan verilen zekâtın ve sadakanın kabul olmayacağı anlaşıldı. Âyet-i kerîmenin devamında, şayet size verilecek olsa, bilerek almayacağınız şeyleri, siz de başkasına vermeye yeltenmeyin buyurulmaktadır.

Zekât ve sadaka Allah'ın rızasını kazanmak için verilir. Allah'ın rızası âdi ve değersiz şeylerle nasıl kazanılabilir? Onun rızası ancak temiz ve değerli şeyler verilerek elde edilebilir.

Hadisler

299- ?? ???? ??? ?????? ??? ??? : ????? ????? ???????? ??? ?????? ??? ??????? ??????????? ??????????? ?????? ???? ?????? ? ??????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ? ???????? ????????????? ????????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ???? ???? ?????? ??????? ????? ?????? : ??????? ??????? ?????? ?????? : { ???? ????????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????????? } ??? ????? ???????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? : { ???? ????????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????????? } ??????? ??????? ????? ??????? ??????????? ? ????????? ??????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????? ?????? ????? ? ???????? ?? ???? ?????? ????? ??????? ???????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ???? ? ????? ????? ?????? ? ????? ????? ??????? ? ?????? ??????? ??? ?????? ? ???????? ????? ???? ??????????? ?? ???????????? » ???? ????? ???????? : ???????? ?? ????? ?????? ? ??????????? ????? ???????? ?? ??????????? ? ?????? ???????. ????? ???? .

??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? » ???? ?? ???????? « ?????? » ? « ??????» ??????? ???????? ???????? ???????? ? ???? ?????? ???????? ???????? ? ? « ??????????? » ?????????? ?????? ? ???? ????? ?????? ???????? .

299. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medine'de ensar arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. En sevdiği malı da Mescid-i Nebevî'nin karşısındaki**Beyruhâ** adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.

Enes (sözüne devamla) dedi ki:

"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz" âyet-i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* in yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak sana "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz" âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızâsı için sadaka ediyorum. Allah'dan onun sevabını ve âhiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ'yı Allah'ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum."

Ebû Talha:

- Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.

Buhârî, Zekât 44, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43

Açıklamalar

Ebû Talha yiğitliği ve gür sesiyle ünlü sahâbî'dir. Uhud savaşında göğsünü Resûlullah'a siper etmesi unutulmayacak kahramanlıklarından biridir. Bu hadisin râvisi Enes İbni Mâlik'in de üvey babasıdır. Ebû Talha'nın karısı ve Enes'in annesi olan Ümmü Süleym ise imânı ve Resûlullah aşkı anlatılamayacak kadar üstün, meziyetleri insana hayranlık verecek kadar mükemmel bir hanımdır. Kısacası bu ailenin fertleri, İslâm'ın yücelttiği özelliklere sahip birer kutup yıldızıdır.

Sevdiği malı Allah yolunda harcamak yiğit adamın işidir. Çünkü mal sevgisi insana câzip gösterilmiştir. Çoğu insana göre malını başkasına vermek, hele en güzelini, en çok sevdiğini gözden çıkarmak canından bir parça vermek kadar zordur. Zira mal canın yongasıdır.

Ebû Talha'nın verdiği bu hurma bahçesinin ne kadar değerli olduğunu şöyle anlayabiliriz. Peygamber Efendimiz ona Beyruhâ'yı akrabalarına vermesini tavsiye edince, aralarında Resûlullah'ın şâiri **Hassân İbni Sâbit** ve Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi bilen ve ashâbın muallimi olarak tanınan **Übeyy İbni Ka`b**'ın da bulunduğu akrabalarına taksim etmişti. Hassân kendi hissesini sonraki yıllarda Muâviye İbni Ebû Süfyân'a yüz bin dirheme satmıştı. O günlerde beş dirhemin bir koyun ettiği düşünülürse, sadece Hassân'ın hissesi **yirmi bin koyun** alacak kadar değerliydi. İşte Ebû Talha Allah'ın rızasını, onun cennetini ve cemâlini kazanmak arzusuyla en gözde malını seve seve vermişti.

En sevdiği malı Allah rızâsı için veren sahâbîler arasında, Hz. Ömer'in faziletli oğlu Abdullah'ın ayrı bir yeri vardır. İbni Ömer hazretleri çok zengindi. Kölelerinin, câriyelerinin hesabı yoktu. Bu câriyelerden Dümeyne adlı çok güzel bir kıza gönlünü kaptırmıştı. Bilindiği üzere câriye, alınıp satılan bir nevi mal durumundadır. Abdullah İbni Ömer "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz" âyetini hatırlayınca, Dümeyne'yi hemen âzâd etti ve onu mülkünden çıkardı. Daha sonra da âzadlı kölesi büyük âlim Nâfi` ile evlendirdi.

Hulefâ-yı râşidînin beşincisi diye meşhur olan **Ömer İbni Abdülaziz** hazretleri **çuval çuval** şeker alır, fakirlere dağıtırmış. Ona:

- Böyle yapacağına para dağıtsan olmaz mı? diye sormuşlar. O da:

- Ben şekeri çok severim. Onun için sevdiğim şeyi infâk etmek istedim, demiş.

Demekki Allah'ın rızasını kazanmak, malın iyisini, değerlisini, kalitelisini O'nun uğrunda vermekle mümkündür. Dinimiz zekât ve sadaka verenleri, mutlaka şu kalitede mal vereceksin diye mecbur tutmamakta, fakat onlardan fedakârlık beklemektedir. Peygamber Efendimiz'in zekât memurlarına, halkın malının en değerlisini almayın buyururken, zekât ve sadaka verecek olanları mallarının iyisini vermeye teşvik etmesi ne kadar mânalıdır. Hadisimiz 322 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için harcama yapacak kimse, malının en iyisini ve en güzelini vermelidir.
2. Öncelikle akrabalarını düşünmeli ve onlara yardım etmelidir.
3. Malını hangi hayırda kullanmanın uygun olacağını ilim ve fazilet sahiplerine sormalıdır.
4. Memnun olacağını bildiği dostunun bağına bahçesine girip meyvasını yemek, suyunu içmek mübahtır. Sadece dostların değil, faziletli kimselerin de böyle davranması câizdir.
5. Malını Allah yolunda vakfetmek üstün bir ibadettir.
6. Büyük hayırlarda bulunan kimseler, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi, takdir edilmelidir.

38- ???? ???? ???? ??????? ???????? ????? ?? ?? ?????

????? ???? ????? ?????? ?? ???????? ? ???????? ? ?????? ?? ?????? ????????? ???

AİLENİN DİN EĞİTİMİ

AİLESİNE, ÇOCUKLARINA VE İDARESİ ALTINDA BULUNANLARA ALLAH'A İTAATKÂR OLMAYI EMRETMEK VE ONLARI ALLAH'AKARŞI GELMEKTEN SAKINDIRMAK, KENDİLERİNİ EĞİTMEK VE DİNİN YASAKLARINDAN UZAKLAŞTIRMAK

Âyetler

???????? ???????? ??????????? ?????????? ????????

1. "Ailene namaz kılmayı emret! Kendin de namaza dört elle sarıl!." Tâhâ sûresi (20), 132

İnsanın en çok muhtaç olduğu şey gönül huzurudur. Gönül huzuru Allah'a yaklaştıkça duyulur. Allah'a yaklaşmanın yolu ise ona ibadet etmektir. Kulu Allah'a en fazla yaklaştıran ibadet namazdır. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez. Ailesinin maddî ihtiyaçlarını temin ederek mutlu olmalarına gayret eden bir kimse, onları mânen mutlu edecek şeyin namaz olduğunu düşünmeli, kendilerine namaz kılmayı tavsiye etmeli, namaz kılmayı bilmiyorlarsa, öğrenmelerini sağlamalıdır. Ayrıca kendisi de bu konuda onlara güzel örnek olmalıdır.

Allah Teâlâ insanın mutlu olmasını arzu ettiği için herşeyi ona faydalı olacak şekilde yaratmıştır. Bütün bunlara karşılık insandan tek bir şey istemektedir:

Kendisine ibadet etmek...

Cenâb-ı Hak kendisine ibadet edilmesini, ibadete muhtaç olduğu için değil, kulunun ibadet etmeye ihtiyacı olduğu için ister. Zira O, kulunu, ancak ibadetle huzura erecek bir yapıda yaratmıştır. Aile reisi, işte bu sebeple eşine ve çocuklarına namaz kılmayı tavsiye etmeli, onları mutlu ve huzurlu bir hayata hazırlamalıdır.

??? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????

2. "Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz." Tahrîm sûresi (66), 6

Âyet-i kerîmenin devamı, oldukça ürperticidir. Burada, yakıtı insan ve taş olan cehennem ateşinden, insanın kendisini ve ailesini koruması istenmektedir. Aile reisi hem kendinden, hem de diğer aile fertlerinden sorumludur. *"Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz"* hadisinin devamında Peygamber Efendimiz bu gerçeği dile getirmiştir.

Aile reisi, aile fertlerini ateşten nasıl koruyacaktır? Bunun cevabı şudur:

Onlara Allah'dan korkmalarını ve O'nun buyruklarına karşı gelmemelerini tavsiye edecektir. Tavsiyenin yeterli olmadığını, tavsiye ettiği şeyleri delilleriyle birlikte öğretmek gerektiğini düşünerek İslâmiyet'i anlatacak veya öğrenmelerine yardımcı olacaktır.

İnsanın hem kendisini hem de ailesini ateşten koruması pek anlamlı bir emirdir. Bu ancak ilâhî buyrukları bizzat yapmakla, yasaklardan öncelikle kendisi sakınmakla ve böylece ailesine güzel örnek olmakla mümkündür.

Hadisler

300- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ??? ????? ??? ?????? ??????? ??????? ???? ????? ?????????? ???????? ?? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? :« ???? ???? ? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?? ??????? ????????? ?? » ???? ???? .

??? ?????? : « ??? ?? ??????? ???? ????????? » ????? : « ???? ???? » ?????? ?????????? ??????? ? ???????? ????????? ?? ??????????? ???? ????? ????? ?????????? ?? ??????????????? ? ?????? ?????? ??? ?????? ??? ?????? .

300. *Ebû Hüreyre radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hz. Ali'nin oğlu Hasan *radıyallahu anhümâ*, sadaka edilen hurmalardan birini alıp ağzına atmıştı.

Bunu gören Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Kaka, kaka! At onu!. Bizim sadaka edilen şeyleri yemediğimizi bilmiyor musun?"** buyurdu.

Buhârî, Zekât 60, Cihâd 188; Müslim, Zekât 161

Bir rivayete göre şöyle buyurdu:

"Bize sadaka helâl değildir, bilmiyor musun?" Müslim, Zekât 161

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin önce konumuzla doğrudan ilgili olmayan yanını açıklayalım. Peygamber Efendimiz'in ve ailesinin sadaka ve zekât olan şeyleri neden yemediğini öğrenelim. Başka bir hadîs-i şerîften bu olay hakkında biraz daha fazla bilgi alıyoruz:

Birgün Peygamber Efendimiz Mescid-i Nebevî'de kucağına küçücük torunu Hz. Hasan'ı almış, zekât olarak toplanan hurmaların dağıtılmasını kontrol ediyordu. Hasan oradan bir hurma alıp ağzına atıverdi. Bunu gören Resûlullah Efendimiz onun ağzından hurmayı alıp attı.

Oradaki sahâbîlerden biri Hz. Hasan'ın üzüleceğini düşünmüş olmalı ki:

- Hurmayı çocuktan almasaydın! diyecek oldu. O zaman Resûlullah Efendimiz:

- *"Biz Muhammed âilesine sadaka helâl değildir"*, buyurdu.

Acaba **sadaka nasıl bir şeydir** ki, Hz. Peygamber'e ve onun ailesine helâl değildir?

Hadisleri en iyi açıklayan yine hadislerdir. Peygamber Efendimiz'e ve onun ailesine sadakanın neden helâl olmadığını da şu hadîs-i şerîf açıklamaktadır:

"Şüphesiz bu sadakalar, insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed'e helâldir, ne de Muhammed ailesine" (Müslim, Zekât 168; Nesâî, Zekât 95). Efendimiz'in bu ifadesinin bir teşbih ve bahsettiği kirin mânevî bir kir olduğunda şüphe yoktur.

Peygamber Efendimiz bu konuda çok titiz davranırdı. 590 numaralı hadiste göreceğimiz üzere bir defasında yolda bir hurma görmüştü. *"Onun sadaka olmadığını bilsem yerdim"*, buyurdu. Yine bir gece yatağının altında bulduğu hurmayı ağzına atıp yedi. Sonra bu hurmanın sadaka hurmasından düşmüş olabileceğini düşünerek sabaha kadar uyuyamadı. Kendisine sunulan yiyeceklerin hediye mi, yoksa zekât mı olduğunu özellikle sorar, hediye ise yer, değilse ashâbına verirdi.

İşte Efendimiz yasaklar karşısında böylesine titizdi. Onun soyundan gelen kimseler, hatta âzatlı köleleri bile sadaka ve zekât malı yemezlerdi.

Şimdi asıl konumuza gelelim.

Bu hadîs-i şerîf Peygamber *aleyhisselâm*'ın **torununu nasıl terbiye ettiğini**, bilmediği bir konuyu ona nasıl öğrettiğini gösteriyor.

Terbiye ve din eğitimi küçük yaşlarda başlar. Zira ağaç yaşken eğilir ve istenen şekli alır. Yıllar sonra onu eğmek imkânsızlaşır. Çocuğun körpe zihnine yapılan bir telkin, taşa yazılan yazı gibi kalıcı olur. Yıllar onu silemez.

Çocuğu terbiye etmenin şekli de önemlidir. Herşeyden önce çocuğa anlayacağı dille hitap etmelidir. Peygamber *aleyhisselâm*'ın o zamanlar çok küçük olan Hz. Hasan'ı "kaka, kaka!" diye uyarması, bu gerçeği göstermektedir.

Resûlullah Efendimiz'in sevgili torununa "yeme onu!" demekle kalmayıp sadaka hurmasını **neden yemeyeceğini açıklaması**, terbiyenin bir başka önemli yönüdür. Zira çocuk bir şeyin kendisine neden yasaklandığını merak eder. Yasağın gerekçesi kendisine anlatılınca tatmin olur. Bu da bizi şu önemli sonuca götürüyor:

Çocuğa dinî terbiye veren kimse bilgili olmalıdır. Ona **doğru bilgi** vermelidir. Birçoğumuzun başından geçmiştir. Sağlam bir din kültürüne sahip olmayan bazı yaşlı büyüklerimiz, dinî emir ve yasakların veya kâinatta olup bitenlerin mâhiyetini bilmezler. Fakat o konularda çocuğa kulaktan dolma yanlış bilgileri aktarırlar. Bu yanlışlar bazan ömür boyu devam edip gider.

Bir önemli husus da, "Canım, bu daha çocuktur. İleride öğrenir" diye ihmâl etmeden, **hatanın görüldüğü yerde**, uygun bir şekilde düzeltilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in soyuna zekât ve sadaka almak haramdır.

2. Çocuklara daha küçük yaşta helâli ve haramı öğretmek suretiyle dinî terbiye vermelidir.

3. Çocuğu eğitirken anlayacağı dille konuşmalıdır.

4. Çocuğa bir şeyi yasaklayınca, ona bunun sebebini de söylemelidir.

301- ??? ??? ????? ????? ?? ??? ?????? ???? ?????? ??? ???? ?????? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ?????? ??????? ?? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????? ??????? ?? ??????????? ? ???? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????? ???? ??????? ????? ? ?????? ??????????? ???? ????? ????? » ???? ??????? ?????? ??????? ????? . ????? ???? . « ??????? » : ??????? ?? ??????? ?????????? .

301. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üvey oğlu, Ebû Seleme Abdullah İbni Abdülesed'in öz oğlu Ebû Hafs Ömer'şöyle dedi:

Ben Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:

"Oğul, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!"

O günden sonra buyurduğu gibi yedim. Buhârî, Et`ıme 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 8

Ömer İbni Ebû Seleme

Hadisimizin râvisi Ebû Hafs Ömer İbni Ebû Seleme, Ümmü Seleme annemizin Peygamber Efendimiz'le evlenmeden önceki kocası ***Ebû Seleme*** *Abdullah İbni Abdülesed'den olma oğludur. Ömer'in babası* ***Ebû Seleme Resûlullah Efendimiz'in halasının oğlu*** *ve süt kardeşiydi. Karısıyla birlikte hicretin dördüncü yılında Habeşistan'a hicret etmişti. Ömer iki yıl sonra orada doğdu.*

*Ebû Seleme vefat edince, Efendimiz Ümmü Seleme ile evlenerek onu ve dört çocuğunu himâyesine aldı. Bu dört çocuktan biri Ömer'di. İşte onun "****Ben Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişen bir çocuktum"*** *derken anlatmak istediği, o mutlu yıllardır.*

Hz. Peygamber'den on iki hadis rivayet etmiş olan Ömer, Hz. Ali devrinde Bahreyn valiliği yaptı. 83 (702) yılında Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz, bir çocuğa **yemek âdâbını öğretmektedir.**

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde Ömer henüz dokuz yaşında olduğuna göre, bu olay meydana geldiğinde herhalde daha da küçüktü.

Resûl-i Ekrem, bir önceki hadiste de belirtildiği gibi, bu küçük yavruya anlayacağı dille ve basit ifadelerle hitap etmektedir:

"Oğul, besmele çek!

Sağ elinle ye!

Hep önünden ye!" sözleri ne kadar sâde, mûnis ve gönül okşayıcı! Şefkat Pınarı Efendimiz herkese olduğu gibi üvey oğluna karşı da böylesine yakın ve sıcak! İslâm'ın yemek yeme edeplerini ona güzel bir üslûpla öğretiyor.

Bu hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde Efendimiz'in *"Sofraya yaklaş, yavrucuğum!"* diye söze başladığı görülmektedir (İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 519). Demekki sofraya mümkün olduğunca yakın oturmalıdır. Sonra Efendimiz ona besmele çekmesini tavsiye ediyor. Demekki yemeğe *"bismillâh"* diye başlanacaktır. Şayet besmele çekmek unutulmuşsa, hatırlandığı zaman, yine Resûl-i Ekrem'in bir başka hadiste öğrettiği gibi, *"baştan sona bismillah"* denecektir. Sofradakilerden birinin herkesin duyacağı şekilde besmele çekmesi, ötekilerin de besmeleyi hatırlamasına yardımcı olur. Bir kişinin besmele çekmesi, sofradan şeytanı uzaklaştırmaya yetmekle beraber, herkesin ayrı ayrı besmele çekmesi uygun olur.

Besmele çekilmediği zaman, -Efendimiz'in buyurduğu gibi- şeytan o yemeğe ortak olur ve birlikte yer.

Bir şey içerken de besmele çekmelidir. Hatta ilaç içerken bile bu sünnete uymalıdır.

Yemeğin sonunda *"el-Hamdü lillâh"* demenin İslâmî bir görgü kuralı ve bir sünnet olduğu başka rivayetlerde görülmektedir.

Efendimiz'in **sağ elle yemek yemeyi** tavsiye etmesi, bunun müslümanların bir özelliği olduğunu gösterir. *"Sakın sol elle yeyip içmeyin! Çünkü şeytan da sol elle yer, içer"* hadîs-i şerîfi (Müslim, Eşribe 104-106) bu yasağın gerekçesi durumundadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu konuya pek önem verdiğini, sol elle yeyip içmeyi uygun görmediğini şu olay daha canlı bir şekilde ortaya koymaktadır:

161 numaralı hadiste geçtiği üzere adamın biri Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanında sol eliyle yemek yiyordu. Resûl-i Ekrem ona:

- *"Sağ elinle ye!"* buyurdu.

Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi. Adam yapamadığından değil, kibirli olması sebebiyle bu uyarıdan alınmış ve böyle ters bir cevap vermişti. Bunu anlayan Efendimiz ona:

- *"Yapamaz ol!"* buyurdu.

Râvinin anlattığına göre, adam elini ağzına kaldıramadı.

Sağ tarafın dinimizde ayrı bir önemi vardır. **Ayakkabı ve elbise giyerken** sağdan başlamak, bir yere sağ ayağını atarak girmek, bir yere girerken

çıkarken **sağda bulunanlara öncelik** hakkı tanımak da birer sünnettir.

Yemek yerken hep önünden yemek, başkalarının önüne uzanarak onları rahatsız etmemek, İslâmî görgü kurallarından biridir.

Hadisimizin sonunda Ömer İbni Ebû Seleme, Peygamber*aleyhisselâm*'ın öğrettiği bu görgü kurallarını hayatı boyunca uyguladığını söylemektedir. Onun gibi Peygamber terbiyesiyle yetişmiş birine yakışan elbette budur. Bizim gibi müslümanlara yakışan da, kendisini görme bahtiyarlığına eremediğimiz Peygamber Efendimiz'in sünnetlerini öğrenmek ve hayatımızı o sünnetlerin ışığıyla aydınlatmaktır.

Yemek yeme edebi anlatılırken bu ve benzeri konular elli ayrı hadiste ele alınacaktır (bk.729-779 numaralı hadisler). Hadisimizi 729 ve 741 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sofraya mümkün olduğu kadar yakın oturmalıdır.
2. Yemeğe besmeleyle başlamalıdır.
3. Yemeği sağ elle yemelidir.
4. İnsan yalnız başına bile yese, hep önünden yemelidir.
5. İşte bu ve benzeri dinî görgüleri çocuklara küçük yaştan itibaren öğretmelidir.
6. Ashâb-ı kirâmın yaşça küçük olanlarının bile Peygamber sünnetine ne kadar bağlı oldukları görülmektedir.

302- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ??? : ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????????? ???? ? ????????? ?????? ??? ????????? ? ????????? ????? ? ??????? ???? ????????? ? ????????? ????? ?? ???????? ??????? ???? ????????? ? ????????? ??????? ?? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ? ????????? ????? ?? ???? ???????? ??????? ???? ????????? ? ????????? ???? ??????? ??? ????????» ????? ???? .

302. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:

"Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobandır ve güttüğü sürüden sorumludur."

Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27

Açıklamalar

285 numaralı hadîs-i şerîfte bu hadîsin yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan gelen bir başka rivayeti açıklanmıştı.

Resûlullah Efendimiz, dünyada sorumsuz kimse bulunmadığını belirtmektedir. İnsan olan herkes sorumludur. Allah Resûlü bu gerçeği dile getirirken, en sorumlu kimse olan devlet başkanıyla söze başlamıştır. Önceki rivayette devlet başkanı yerine âmir dendiğini görmüştük. Devlet reisi devletin başı olması sebebiyle en büyük âmir, en önemli şahsiyet, dolayısıyla en sorumlu kimsedir.

Merhum şâirimiz Mehmed Âkif, İslâm'ın büyük halifesi Hz. Ömer'in devlet başkanı olarak hissettiği bu ağır vebâli şöyle dile getirmişti:

Kenâr-ı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu
Gelir de adl-i ilâhî sorar Ömer'den onu

Devlet başkanı olan kimse, sorumluluğu böylesine büyük olduğu için, bütün gayretini sarfederek görevini hakkıyla yapmaya çalışacak, haksızlığa meydan vermeyecektir.

Hadisin bizi burada özellikle ilgilendiren kısmı, **erkeğin ailesinin çobanı** olduğunu ve idaresi altındaki kişilerden sorumlu bulunduğunu belirten ikinci şıkkıdır. Bir kimsenin ailesi, geçimlerini üstlendiği insanlardır. Bunlar genellikle onun eşi ve çocuklarıdır. Annesi ve babası gibi yakınları yardıma ve korunmaya muhtaç iseler, aynı şekilde onların da yiyeceklerini, giyeceklerini, hayatlarını devam ettirmek için gerekli diğer ihtiyaçlarını temin edecektir.

İnsanın ailesine karşı sorumlu olduğu bu maddî ihtiyaçların yanında bir de mânevî ihtiyaçlar vardır. Onlara inanmaları gereken din esaslarını, yapmaları gereken ibadet esaslarını ve uymaları gereken ahlâk esaslarını öğretmek, aile reisinin sorumluluğu altındadır. Bu mânevî ihtiyaçların onlara verilmesi maddî ihtiyaçlardan daha önemli ve önceliklidir. Zira bir insan fakirse, ailesine karşı sorumluluğu bir ölçüde düşecek ve onlara imkânı ölçüsünde bakabilecektir. Fakat onların mânevî eğitimlerini sağlamak parayla doğrudan ilgili olmadığı için omuzlarındaki bu sorumluluk hiçbir şekilde düşmeyecektir. Çünkü Allah Teâlâ konumuzun başlığında okuduğumuz âyetlerin birinde:

"Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz" buyururken bu mânevî sorumluluğu kasdetmiştir. **"Ailene namaz kılmayı emret"** buyururken, onlara namaz kılmayı öğret ve bu görevi devamlı yapmalarına yardımcı ol demek istemiştir. Peygamber Efendimiz'in bu konudaki buyruklarından bir kısmı aşağıdaki hadislerde gelecektir. Şayet bir kimse çocuklarına din eğitimi vermemiş, onlar da bilgisizlik yüzünden günah kapanına yakalanmışlarsa, çocuklarının kazandığı günahın bir o kadarı, eğitimlerini ihmâl eden sorumlu şahsa yazılacaktır.

Hadisimiz herkesi üstlendiği görevlerden sorumlu tutmaktadır. Bir kadın kocasının evini koruyup gözetmekle, bir hizmetkâr kendisine teslim edilen şeylere zarar vermemekle görevli ve bu konudaki aksamalardan sorumludur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar görevlerinden âhirette Allah'a, dünyada yöneticilere karşı sorumludur.
2. Sorumluluk insanın üstlendiği görevin cinsine ve önemine göre değişir.
3. Devlet başkanı yönettiği kişilerin maddî ve mânevî ihtiyaçlarının temin edilmesinden sorumludur.
4. Çocuğun geçimini üzerine alan kişinin, özellikle babanın ona din eğitimini vermesi en başta gelen görevidir.

5. Kadın kocasının evinin yönetiminden ve korunmasından sorumludur.
6. Hizmetkâr kendisine emânet edilen işi en iyi şekilde yapmaktan sorumludur.

303- ??? ???? ?? ?????? ? ?? ????? ? ?? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????????? ??????????? ????? ???????? ??? ??????? ? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ? ???????? ???????? ?? ???????? » ????? ??? ???? ??? ???? ???????? ???? .

303. Amr İbni Şuayb babası Şuayb'dan, o da dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs*radıyallahu anh*'den Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Çocuklarınıza yedi yaşındayken namaz kılmalarını söyleyiniz. On yaşına bastıkları hâlde kılmazlarsa kendilerini cezalandırınız yataklarını da ayırınız." Ebû Dâvûd, Salât 26

Amr İbni Şuayb

*Tercüme-i hâli 140. hadîs-i şerîfte verilen büyük sahâbî Abdullah İbni Amr İbni Âs'ın torunu Şuayb'ın oğludur. Babası Şuayb İbni Muhammed de bir muhaddis idi. Babasından başka Saîd İbni Müseyyeb, Urve İbni Zübeyr ve İbni Şihâb ez-Zührî gibi tâbiîn neslinin tanınmı muhaddislerinden okudu. Büyük dedesi Abdullah İbni Amr'ın Resûlullah Efendimiz'in ağzından yazdığı hadisleri ihtivâ eder**es-Sahîfetü's-sâdıka** adlı eser ona intikal etti. Devamlı surette Tâif'te oturan Amr, sık sık Mekke'ye gider ve bu hadisleri talebelerine rivayet ederdi.*

118 (736) yılında Tâif'te vefat etti.Dedesi Amr'ın tercüme-i hâli de 332 numaralı hadiste gelecektir.

Allah onlardan razı olsun.

Bu hadîs-i şerîf, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

304- ??? ??? ???????? ???????? ??? ??????? ?????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ????????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ? ??????????? ???????? ????? ????? ??????? » ???? ???? ???? ???? ???? ? ????????? ???? ???? ??? . ??????? ??? ????? : « ????? ?????????? ??????????? ????? ?????? ?????? ??????? » .

304. Ebû Süreyye Sebre İbni Ma`bed el-Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretiniz. On yaşına bastığı hâlde kılmazsa, cezalandırınız." Ebû Dâvûd, Salât 26; Tirmizî, Mevâkît 182

Ebû Dâvud'daki hadis şu meâldedir:

"Çocuk yedi yaşına girince, namaz kılmasını söyleyiniz."

Ebû Süreyye Sebre İbni Ma`bed el-Cühenî

Hayâtı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Medine'de yaşadığı, Hendek Gazvesi'ne ve daha sonraki gazvelere katıldığı ve 60 (680) yılı civarında vefat ettiği bilinmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte, çocuklara verilmesi gerekli bazı eğitim ve öğretim esasları ele alınmaktadır.

Bunlardan birincisi, yedi yaşına basan çocuğa namazın öğretilmesidir. Dinin yaşandığı bir aile çevresinde yetişen çocuk, etrafını tanımaya başladığı günden itibaren namazla tanışır. Kulluğu en güzel şekilde simgeleyen bu ibadet onun ilgisini çeker. Büyüklerini taklid ederek tıpkı onlar gibi namaz kılmaya çalışır.

Eğitimin en güzel şekli, çocuğa tavsiye edilen hâlleri bizzat yaşamak ve ona canlı örnek olmaktır. Böyle yapıldığı takdirde çocuk, namazın tıpkı oturup kalkmak, yemek içmek gibi tabiî bir hâl olduğunu görür ve namaz kılmadığı zaman kendisinde bir eksiklik bulunduğunu anlar.

Dindar çevrede yetişen çocuk, namaz kılmayı yedi yaşına kadar zaten öğrenmiş olur. Bu durumda anne babaya düşen görev, onun bazı eksiklerini tamamlamaktan ibarettir. Yedi yaşına kadar namaz kılmayı öğrenmeyen çocuklara ise, namazın en önemli ibadet olduğu anlatılarak namaz bilgisi verilir. Bazı sûreler ve dualar öğretilir. Yedi yaş sınırı konusunda kız ve erkek çocukları arasında fark yoktur.

On yaşına girdiği hâlde namaz kılmamakta direten çocukların terbiyesi nasıl olacaktır? Şâir ne güzel söylemiş:

Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir

Yâni öğüt ve nasihata kulak vermeyip uslanmamakta diretenleri azarlamalıdır. Azardan da anlamayanları, bir yerlerini incitmeyecek şekilde dövmelidir. Bu prensip hemen herkesin kabul ettiği bir eğitim şeklidir. Şüphesiz dövme işi, eğitim maksadıyla yapılacak ve ona ancak mecbur kalındığı zaman başvurulacaktır. Dövmeye gelene kadar azarlama, tehdit etme, kulağını çekme gibi çeşitli eğitim basamakları vardır.

Kendisi hiçbir çocuğu dövmeyen ve onların dövülmesini istemeyen Peygamber*aleyhisselâm*, on yaşına bastığı hâlde namaz kılmayan çocukları, sadece eğitmek maksadıyla pataklamaya izin vermiştir. Bir hadîs-i şerîfinde *"bülûğ çağına varıncaya kadar çocuğun mükellef olmadığını"* (Ebû Dâvûd, Hudûd 17; Tirmizî, Hudûd 1. Ayrıca bk. Buhârî, Hudûd 22, Talâk 11) söyleyen Resûlullah Efendimiz'in, dövme işini, ciddi mânada hırpalamak anlamında söyleyeceğini düşünmek mümkün değildir.

On yaşına basan çocukların **yataklarını ayırma** konusu da önemlidir. Sadece erkeklerle kızları birbirinden ayırmakla kalmamalı, cinsiyetleri ne olursa olsun çocukların yataklarını ayırmalıdır. "Canım bunların hepsi de kız veya hepsi de erkek; bir arada yatmalarında ne sakınca olacak?" diye düşünmek

doğru değildir. On yaş bülûğ çağının sınırıdır. Erken gelişen bazı çocuklar on yaşında ergenlik çağına girebilir. Cinsiyet duygusu gelişmeye başlayan çocukların vücutlarının birbirine temas etmesi, onlarda bazı cinsî sapmalara yol açabilir. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, problemi daha ortaya çıkmadan önlemek düşüncesiyle böyle buyurmuştur. Maddî imkânsızlık sebebiyle herbir çocuğa ayrı yatak temin etme imkânı yoksa, en azından vücutlarının birbirine temas etmemesi sağlanmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yedi yaşına giren çocuklara namaz kılmayı öğretmeli ve namaza başlatmalıdır.
2. On yaşına bastığı hâlde namaz kılmayanları ise anladıkları dille tehdit ederek namaza alıştırmalıdır.
3. On yaşından itibaren cinsiyetlerine bakmadan bütün çocukların yataklarını ayırmalıdır.

39- ??? ?? ????? ??????? ??

KOMŞU HAKKI VE BUNUNLA İLGİLİ TAVSİYELER

Âyet

??????????? ?????? ????? ??????????? ???? ??????? ?????????????????? ?????????? ??????? ?????????? ????????????? ?????????????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ?????????? ????? ???????? ????????????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ????? ?????????? ????????

"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın." Nisâ sûresi (4), 36

Bu âyet-i kerîmede mü'minlere **on görev** verilmektedir. Bunlardan birincisi insana herşeyi esirgemeden vermiş olan **Allah Teâlâ'ya ibadet** etmek ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamak. Peygamber Efendimiz, bir hadîs-i şerîfte bu görevimizi, *"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı"* diye ifade buyurmuştur. İkincisi **anaya babaya saygı**da kusur etmemek ve onlara karşı evlatlık görevini yapmak. Evlatlık görevinin, kulluk görevinin hemen peşinden zikredilmesi üzerinde dikkatle düşünülmelidir. Üstelik bu sıranın daha başka âyetlerde de gözetilmesi son derecede mânalıdır.

Üçüncüsü **akrabayı koruyup gözetmek** ve onlara iyi davranmak. Yukarıda sözünü ettiğimiz önem sırası burada da söz konusudur. Ana babadan sonra kendilerine karşı ahlâkî sorumluluk taşıdığımız kimseler akrabalardır. Tanımadığımız birine yaptığımız yardım bir iyilik sayıldığı hâlde, akrabaya yapılan yardım iki iyilik sayılmaktadır.

Dördüncüsü **yetimlere sahip çıkmak**. Kendilerini himâye eden yakınlarını kaybetmiş olan yetimlere kol kanat germek, onlara sahip çıkmak insânî bir görevdir.

Beşincisi **fukaraya yardım** etmek. Zaruri ihtiyaçlarını giderecek maddî imkâna sahip olmayanların sıkıntısını gidermek, bu imkâna sahip olanların Allah'a şükran borcudur.

Altıncısı **yakın komşuya iyilik** etmek. Evi bize yakın olan veya hem yakın komşu, hem akraba, hem de din kardeşi olan kimselere el uzatmak Allah Teâlâ'yı hoşnut eder. Aşağıdaki hadislerde bu konu işlenecektir.

Yedincisi **uzak komşuya iyilik** etmek. Evi uzak olan veya akrabalık bağı bulunmayan yahut müslüman olmayan kimselere de yardım etmeyi dinimiz tavsiye etmiştir.

Sekizincisi **yanındaki arkadaşa yardım** etmek. Okul arkadaşı, sanat arkadaşı, yol arkadaşı, hatta hayat arkadaşı olan kimseleri koruyup kollamak makbul birer ibadettir.

Dokuzuncusu **yoldan gelen kimseye** ve misafire ikram etmek. Memleketine veya gitmekte olduğu yere ulaşabilecek imkânı bulamamış kimselere yardımcı olmak, onları yurtlarına yuvalarına kavuşturmak ne güzel bir iyiliktir.

Onuncusu **köle ve câriye** gibi himayeye muhtaç olanlara yardım etmek. Kölesi ve câriyesi bulunanlar, onları kendi kardeşleri ve birer Allah emaneti sayacak, yediğinden onlara da yedirecek, giydiğinden giydirecektir.

Hadisler

305- ??? ???? ???? ??????? ??? ?????? ????? ????? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ??? ????? ????????? ????????? ???????? ????? ??????? ??????? ??????????? » ????? ???? .

305. İbni Ömer ve Âişe *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cebrâil bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu. Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım." Buhârî, Edeb 28; Müslim, Birr 140-141. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 28; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfteki *"Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım"* ifâdesinin anlamı, Cebrâil bu konuda Allah Teâlâ'dan bir emir getirecek ve miras taksiminde -tıpkı akraba gibi- komşuya da hak tanıyacak sandım demektir.

Komşularımız, **ev halkımızdan sonra yüzlerini en çok gördüğümüz kimselerdir.** Bu sebeple onların dindar ve iyi ahlâklı kimseler olması arzu edilir. Fakat kendilerini seçmek elimizde olmadığı için komşularımızın gayri müslim ve kötü ahlâklı olmaları da mümkündür.

Kimler komşu sayılır? Bu konuda Hz. Ali'den gelen rivayete göre, **birbirlerinin sesini duyacak kadar yakın olan** kimseler komşu sayılır.

Hz. Âişe meseleye daha geniş bakmış ve **evin her cephesinden kırkar hânenin** komşuluk hakkı bulunduğunu söylemiştir. Konumuzun başındaki âyet-i kerîmede zaten komşular "yakın komşu ve uzak komşu" diye iki grupta ele alınmıştır. Üzerimizde en fazla hakkı olan komşu, bu âyet-i kerimede

sayılan özelliklerden en fazlasına sahip olan komşudur.

Komşuluk hakkı nedir? Komşular bazan bir akraba gibi birbiriyle içli dışlı oldukları için güzel geçinmeleri, birbiri hakkında iyi şeyler düşünüp mutlu olmalarını istemeleri, mallarının ve canlarının zarar görmemesi için gayret etmeleri, komşusu hatalı bir iş yapmaya kalktığında veya bir konuda komşusunun görüşünü almak istediğinde ona doğru yolu göstermeleri başlıca komşuluk haklarıdır. Buna ilave olarak zaman zaman birbirlerine hediye göndermeleri, karşılaştıkları zaman birbirinin yüzüne gülüp selamlaşmaları, yardıma çağırdıkları zaman hemen gitmeleri gibi iyi komşuluk esaslarını saymak mümkündür.

Komşunun gayri müslim olması, bir müslümana, ona karşı komşuluk hakkını gözetmeme yetkisini vermez. Komşunun yahudi, hıristiyan veya hiçbir dine inanmayan bir müşrik olması bu prensibi değiştirmez. Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadîse göre Peygamber Efendimiz, üzerimizdeki haklarına göre komşuları üçe ayırmıştır:

Bir hakkı olan komşular: Müşrikler gibi ki, bunların sadece komşuluk hakkı vardır.

İki hakkı olan komşular: Müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem de din kardeşliği hakkı vardır.

Üç hakkı olan komşular: Akraba olan müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem din kardeşliği, hem de akrabalık hakkı vardır (İbni Hacer, *Fethü'l-bârî*, X, 456).

Abdullah İbni Amr İbni Âs bir koyun kestirmişti. Hizmetçisine: "Yahudi komşumuza verdin mi? Yahudi komşumuza verdin mi?" diye telaşla sorduktan sonra, konu başlığımız olan hadîs-i şerîfi okuyarak bunu Hz. Peygamber'den bizzat duyduğunu söylemişti (Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, s. 52, bâb 57).

Komşuluk hakkını gözetmeyenlerin mükemmel bir imâna sahip olmadıkları, aşağıda gelecek hadislerde görülecektir. Peygamber Efendimiz'in *"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimse komşusuna eziyet etmesin, iyilik etsin"* buyruğu, iyi mü'minin iyi komşuluk yapan kimse olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşuluk hakkı, saygı duyularak gözetilmesi gereken önemli bir görevdir.
2. Cebrâil *aleyhisselâm*'ın gelip gittikçe bu konu üzerinde ısrarla durması ve Peygamber Efendimiz'in *komşunun komşuya mirasçı kılınacağını zannetmesi* çok anlamlıdır.
3. Komşularla iyi geçinmeli, onlara zarar vermemeli, sevinç ve kederlerine ortak olmalıdır.

306- ??? ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??? ???? ???????? ???????? ? ?????????? ??????? ? ?????????? ?????????? » ???? ???? .

??? ????? ?? ?? ??? ??? ??? : ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? : « ???? ?????? ??????? ?????????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ????????? ? ??????????? ??????? ?????????? » .

306. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey Ebû Zer! Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy ve komşularını gözet!"

Müslim, Birr 142. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 58; Tirmizî, Et`ıme 30

Müslim'in Ebû Zer'den diğer bir rivayeti şöyledir:

Dostum Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle vasiyet etti:

"Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy. Sonra da komşularını gözden geçir ve gerekli gördüklerine güzel bir şekilde sun!" Müslim, Birr 143

Açıklamalar

Komşuların birbiri üzerinde hakları vardır. İçlerinden birinin aç açık kalması hâlinde diğerleri bundan sorumludur. Resûlullah Efendimiz *"Allah'a ve âhiret gününe imân eden komşusuna iyilik etsin"* buyurduğuna göre, komşuyu koruyup gözetmek, sıkıntısını gidermeye çalışmak mü'min olmanın bir gereğidir.

Bu hadîs-i şerîfte yemeklerin en sâdesi olan **çorbadan bahsedilmesi mecâzîdir.** Hiçbir şeyin olmasa da sadece çorban bulunsa bile, komşularına ondan da bir pay ayır, denmek istenmiştir. İmkânın ne kadar kıt olursa olsun, komşularını şöyle bir gözden geçir ve o çorbaya ihtiyacı olanlara gönder, anlamınadır. Varlıklı kimseler, **evlerinde sık sık yendiği hâlde fakirlerin tadamayacağı** güzel yiyecekleri onlara ikrâm etmekle, Allah'ın lutfettiği zenginliğe en güzel şekilde şükretmiş olurlar.

Çorbaya su katma ifadesinde ince bir mâna daha vardır. Çorbaya su katıldığı zaman, yemeğin tadı ve nefâseti büyük ölçüde kaybolur. Efendimiz bu sözüyle, etrafındaki yoksulların karnı açken senin ağız tadı, damak zevki araman uygun olmaz. Sen zevk peşinde koşacak adam değilsin. Sen mü'minsin. Açları, yoksulları sen gözeteceksin, komşun açken tok yatamazsın demektir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz *"Komşusu açken tok yatan kimse mü'min değildir"* buyurmuştur (Heysemî, *Mecme`u'z-zevâid*, VIII, 167).

Pişirilen yemek ne kadar basit ve sâde olursa olsun, pişerken etrafa yaydığı koku, aç insanlar üzerinde en nefis yemek tesiri bırakır. Hele çocukların o yemeğe duydukları özlemi dile getirmeleri, yoksul anne babayı derin kederlere boğar. Böyle bir durumda kapılarının çalınıp o yemeğin kendilerine ikrâm edilmesi, fakir komşuyu minnettar bırakır. Varlıklı komşularına karşı gönüllerinde derin bir sevgi ve muhabbet meydana gelir. Bir tabak yemek onları birbirine sevgiyle bağlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşuların birbiri üzerinde hakları vardır.

2. Yoksul komşusunu gözetmek, varlıklı insanların görevidir.

3. Komşuların birbiriyle hediyeleşmesi, aralarında sevgi bağı oluşturur.

307- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ?? ???????? ? ???????? ?? ???????? ? » ????? : ??? ?? ????? ??????? ? ??? : « ?????? : ?? ?????? ?????? ???????????» ???? ????.

??? ????? ?????? : « ?? ???????? ??????? ???? ?? ?????? ?????? ????????? » . « ??????????? » ??????????? ????????????? .

307. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*:

- **"Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz"** buyurdu.

Sahâbîler:

- Kim imân etmiş olmaz, yâ Resûlallah? diye sordular.

- **"Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse!"** buyurdu.

Buhârî, Edeb 29; Müslim, Îmân 73. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 60

Müslim'in bir rivayetine göre ise:

"Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse cennete giremez" buyurdu.

Müslim, Îmân 73

Açıklamalar

Cebrâil *aleyhisselâm*'ın komşuya iyi davranma konusundaki devamlı tavsiyesi, Peygamber Efendimiz'i "Acaba komşular birbirine mirasçı mı kılınacak?" diye düşündürmüştü. Halbuki vahiy meleğinin maksadı, **komşuların birbirine akraba kadar yakın** ve samimi olması gereğini vurgulamak, karşılıklı bir anlayış ve güven içinde bulunması icap ettiğini ortaya koymaktı. Komşuların karşılıklı bir güven ve emniyet içinde olmaması, güzel dinimizin yerleştirmek istediği bu anlayışa ne kadar aykırıdır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz,*şerrinden komşusu emin olmayan kimsenin imânında hayır bulunmadığını* yeminle, üstelik üç defa tekrarlayarak belirtmiştir.

Cennete girmek bütün mü'minlerin en büyük arzusudur. Zira Allah Teâlâ'nın iyi kulları için hazırladığı sayısız nimetler oradadır. Bu nimetlerin en üstünü olan Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini seyretmek, ancak cennete girmekle mümkündür. Komşusuna güven vermemek, onu hep şüphe ve tedirginlik içinde bırakmak ve hele ona zulüm ve fenalık yapmak insana cenneti kaybettirecek kadar büyük bir günahtır.

Bu hadîs-i şerîf gösteriyor ki, komşuya eziyet eden kimse doğrudan cennete giremeyecektir. Herkes cennete girmeye başladığı zaman, onun girmesi engellenecektir. Eğer Allah Teâlâ onu affetmezse, cezasını tamamlayana kadar cehennemde kalacaktır. Komşuya zulmeden kimse, yaptığı bu haksızlığın hiçbir günahı olmadığını kabul ediyorsa, o mutlaka cehenneme girecek ve cezasını görecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hükmü teyit etmek ve önemini belirtmek için -Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi- yemin edilebilir.
2. Komşusuna güven vermeyen, onu rahatsız eden kimsenin imânı son derece zayıftır.
3. Komşusuyla iyi geçinen kimsenin iyi bir imân ve güzel bir ahlâk sahibi olduğu anlaşılır.

308- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ??????????? ?? ??????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????? » ????? ???? .

308. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*' den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey bir koyun paçası bile olsa!.."
Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ' 6

Açıklamalar

Hadisimiz komşuların birbiriyle hediyeleşmesini tavsiye ediyor. Tirmizî'deki rivayet, konumuza daha fazla açıklık getiriyor. Buna göre Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyuruyor:

- *"Birbirinize hediye veriniz. Çünkü hediye gönüllerdeki dargınlığı yok eder. Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey azıcık bir koyun paçası bile olsa!.."*

Efendimiz, özellikle mü'min hanımların komşularıyla hediyeleşmesini istemekte, hediye edilecek şeyin değerli veya değersiz olmasının hiçbir önemi bulunmadığını hatırlatmakta, pişirdikleri yemek son derece sade olsa bile "canım bundan da hediye mi olurmuş!" diye düşünmeden komşuya göndermelerini tavsiye etmektedir. Cömertlik elde olandan yapılır, anlamında "el-Cûd mine'l-mevcûd" diye güzel bir söz vardır. Hediyenin mutlaka değerli ve pahalı şeylerden olması gerekmez. **"Çam sakızı, çoban armağanı"** atasözümüz bu mânayı ne iyi ifade eder.

Efendimiz'in müslüman hanımlara olan bu tavsiyesi, hem hediye vereni hem de alanı ilgilendirmektedir. Kendisine hediye gönderilen kimsenin, hediyeyi küçük görmemesi istenmektedir.

Dünyada hatırlanmak kadar güzel şey yoktur. İnsanın yaşadığı muhitte binlerce insan, yüzlerce komşu varken, bunlardan birinin bizi gönlünden geçirmesi, ailesi için yaptığı yemekten bizim de tadmamızı istemesi ne güzel bir davranış ve vefâ örneğidir. Gönderilen şeyi olduğu gibi, gönderilen miktarı da küçümsememek lâzımdır. **"Az veren candan, çok veren maldan"** diye boşuna söylenmemiştir.

Mâdemki hediye -Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi- hediye veren kimseye duyulan kin, haset, dargınlık gibi olumsuz duyguları yok edebiliyor, öyleyse komşuların birbirine hediye verip alması gereklidir. Özellikle önemsiz sebeplerden dolayı sık sık birbirine gücenen kapı bir komşuların bu tavsiyeyi her zaman uygulaması lâzımdır. Bu hadîs-i şerîf 126 numarada ayrıca açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hediyeleşmek sünnettir. Peygamber Efendimiz bu sünnetinin, komşu hanımlar tarafından yaşatılmasını istemektedir.
2. Hediye edilen şeyi küçük görüp burun kıvırmak doğru değildir.

309- ???? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ?? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ?? ???????? » ????? ??????? ???? ????? : ????? ????????? ?????? ?????????? ? ???????? ???????? ??? ????? ???????????? . ????? ????.

???? « ??????? » ???????????? ???????? ? ?????? « ??????? » ????????????? ????? ??????????? . ?????: ???? ????????? ?????? ??????????? : ???? ??? ????? ?????????? .

309. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbiriniz duvarına ağaç çakmak isteyen komşusuna engel olmasın"

Ebû Hüreyre hadisi rivayet ettikten sonra oradakilere:

Neden bu sünneti yerine getirmekten çekiniyorsunuz? Vallahi ben bu sünneti size benimsetene kadar uğraşacağım, dedi. Buhârî, Mezâlim 20, Eşribe 24; Müslim, Müsâkât 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdıye 31; Tirmizî, Ahkâm 18; İbni Mâce, Ahkâm 15

Açıklamalar

Ebû Hüreyre vali olduğu sırada meydana gelen bir olay sebebiyle, bu hadîs-i şerîfi rivayet etmişti. Orada bulunanlar, bir kimsenin komşunun duvarına ağaç koyarak onu rahatsız etmeye hakkı olmadığını düşünüyorlardı. Fakat buyruk Peygamber *aleyhisselâm*'dan geldiği için itiraz edemediler. Ama tepkilerini, başlarını yere eğerek gösterdiler. Kendilerine bir Peygamber sünneti anlatılınca müslümanların böyle garip bir tutum içine girmesi Ebû Hüreyre'nin tuhafına gitti. Resûlullah'ın bir sünneti tavsiye edilince, işlerine gelmedi diye müslümanlar nasıl olur da böyle davranabilirdi? Ebû Hüreyre bu tutuma çok kızdı. Ben bu sünneti başınıza vura vura yaptıracağım veya hoşunuza gitmese bile bu Peygamber tavsiyesini sık sık tekrarlayarak başınızı ağrıtacağım, diyerek onları uyardı.

Ebû Hüreyre'nin muhâtapları ya sahâbîler veya tâbîîler idi. Peygamber diliyle övülmüş bu iki kutlu neslin, bir hadîs-i şerîf karşısında burun kıvırması veya onu tatbik edilemez bulması elbette düşünülemez. Belki onlar bazı kötü komşuların haksız davranacaklarını, bu insânî buyruğu kötüye kullanacaklarını düşünerek böyle davranmışlardır. Nitekim İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bu buyruğun komşuya zarar vermediği takdirde uygulanabileceğini söylemişlerdir.

İnşaat yaptıran komşulardan biri, bitişik komşunun duvarından faydalanmak zorunda kalırsa, onun iznini almalıdır. Yapacağı işin bir sakıncası bulunup bulunmadığını en iyi komşusu bileceğine göre, onun kararına saygı duymalıdır. İzin verirse, ona teşekkür ederek bu kolaylıktan faydalanmalıdır; şayet izin vermezse, onu zorlayıp kalbini kırmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşular birbiri hakkında iyi şeyler düşünmeli, birbirine müsamahakâr davranmalıdır.
2. Komşunun isteği kendisine zarar vermediği takdirde, diğer komşu onu anlayışla karşılamalıdır.
3. İnsanlar bir sünnetin inceliğini kavramadıkları zaman hemen pes etmemeli, onu anlayacakları şekilde tekrar tekrar anlatmalıdır.

310- ???? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ???? ?????? ??????? ? ?????? ???? ???????? ????????? ????????? ?????? ? ?????????? ??????? ? ?????? ????? ??????? ????????? ????????? ??????? ? ?????????? ??????? ???? ?????????? » ????? ???? .

310. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!" Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Hadîs-i şerîf 311 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

311- ??? ??? ?????? ?????????? ??? ?????? ??? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «???? ????? ??????? ????????? ????????? ??????? ? ??????????? ???? ?????? ? ???? ????? ???????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???? ???? ????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ???? ????????? » ???? ???? ???? ?????? ???? ??????? ???? .

311. Ebû Şüreyh el-Huzâ`î *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!" Müslim, Îmân 77

Açıklamalar

Hadisimiz İslâm ahlâkının üç önemli konusunu ele almaktadır.

Birincisi *komşuya iyi davranmak* ve onu hiçbir şekilde rahatsız etmemek. 310 numaralı hadiste zikredilen kaynakların bir kısmında Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Allah'a ve âhiret gününe imân eden kimselerin *"komşusuna ikram etmesini"*, bir kısmında *"komşusunu rahatsız etmemesini"* tavsiye ettiği, bu hadiste ise *"komşusuna iyilik etmesini"* öğütlediği görülmektedir.

Komşuya yapılacak iyilik ve ikramların neler olduğu Peygamber Efendimiz'e nisbet edilen bazı rivayetlerde tafsilatlı şekilde belirtilmektedir. Buna göre şu davranışlar komşuya iyilik sayılmaktadır:

*?Borç veya ödünç bir şey isteyince vermek.

*?Yardım isteyince yardımına koşmak.

*?Hastalanınca ziyaret etmek.

*?Maddî sıkıntıya düşünce gözetip kollamak.

*?Mutlu günlerinde sevincine, kederli günlerinde üzüntüsüne ortak olmak.

*?Ölünce kabre götürüp defnetmek.

*?İzni olmadan evinin bitişiğine rüzgârını kesecek şekilde bina yapmamak.

*?Kokusu komşunun evine gidecek bir yemek yapınca ona da bir miktar göndermek.

*?Meyva alınca komşuya da hediye etmek, hediye etmeyecekse onu komşuya göstermemek, çocuğunun da o meyvayı dışarıda yiyerek komşu çocuğuna göstermesine meydan vermemek [İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, X, 460 (Edeb 31); Ali el-Kârî, *Mirkât*, IV, 391].

İkincisi *misafire ikram etmek*. İslâm'ın ilk devirlerinde müslümanlar çok fakirdi; büyük geçim sıkıntısı çekerlerdi. O zamanlar misafire ikramda bulunmak, yolluğunu vermek farz kılınmıştı. Fetihler çoğalıp müslümanlar rahat yaşamaya başlayınca, misafire ikram konusu eskisi gibi farz değil, Peygamberimiz'in bir sünneti olarak kabul edilmeye başlandı.

Dilimizde yaygın olan **"Tanrı misafiri"** sözü, aziz milletimizin misafire verdiği değeri, ona gösterdiği itibarı ortaya koymaktadır. Ecdâdımız, misafire ikram edilecek şeylerin aile bütçesini daraltmayacağı anlayışını ortaya koymak için **"Misafir kendi kısmetiyle gelir"** demişlerdir. Kendi yemeyip misafirine yediren eli dar fakat gönlü geniş insanların, yeteri kadar ikram edemedim diye üzülmemesi için de **"Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer"** demişlerdir.

Hâlâ köylerimizde misafirlerin ağırlandığı "oda"lar bulunmaktadır. Hâli vakti yerinde olan köylülerimiz, tanımasalar bile, Tanrı misafirini burada yedirir, yatırırlar. Misafirden para almayı asla düşünmezler. Geleneklerimizi bilmediği için para vermeye kalkanları da ayıplarlar.

Misafire ikram konusu 708. hadiste tekrar ele alınacaktır.

Üçüncüsü ya **faydalı söz söylemek veya susmak**tır.

Dinimizde insanlara faydalı olmak esastır. İnsanlara faydalı olamayan kimse, başkalarına zarar vermemeye gayret edecektir.

Konuşmak isteyen kimse önce düşünmelidir. Söyleyeceği sözün kendisine veya başkasına fayda getirip getirmeyeceğine bakmalıdır. Faydalı ise söylemeli, değilse susmalıdır. Çünkü faydasız söz hem kendine, hem de başkalarına zarar verir. Susmak suretiyle zarardan korunmak da bir faydadır.

Ağzımızdan çıkan her sözün hesabını vereceğimizi şu âyet-i kerîme belirtmektedir: **"İnsan ne söylerse, mutlaka yanında, ağzından çıkanları yazan bir melek vardır"** [Kaf sûresi (50), 18].

Faydasız konuşmalar çoğu zaman bizi günaha götürür. Mânasını düşünmeden söylediğimiz bir söz Allah Teâlâ'yı gücendirebilir; insanları birbirine düşürebilir. Unutmamalıdır ki, büyük günahları hazırlayan da gereksiz ve faydasız konuşmalardır. Dilini tutan, kendini fenalıklardan korumuş olur. *"Kendisini ilgilendirmeyen işleri yapmamak, insanın iyi bir müslüman olduğunu gösterir"* hadîs-i şerîfi ne derin mânalar ihtiva etmektedir. (bk. 68 numaralı hadis)

Yeri gelince doğru ve faydalı söz söylemek ise bir ibadet olur. Yerinde söz söyleyerek bir haksızlığı ortaya koymak, insana Allah rızasını kazandırır.

Peygamber Efendimiz bu üç ahlâk esasından her birini ortaya koyarken *"kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa"* buyurmakla bu konuların önemini belirtmek istemiştir. Esasına bakılırsa, Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimselerin yapması gereken davranışlar bunlardan ibaret değildir. Resûlullah Efendimiz bu üç tavsiyeyi tutan kimselerin mükemmel bir imâna sahip olduklarını anlatmak istemiştir.

Dilin insana ne büyük zararlar verdiği, onun zararından kendini ve başkalarını korumak gerektiği, 1514-1530. hadisler arasında geniş bir şekilde ele alınacak, hadisimiz de 316 ve 707 numarayla tekrar görülecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bazı davranışlar insanın mükemmel bir imâna sahip olduğunu gösterir.
2. Komşuya zarar vermemek, daha da iyisi komşuya faydalı olmak mü'minlerin göstereceği bir davranıştır.
3. Misafire elinden geldiğince ikrâm etmek de böyledir.
4. İyi mü'minin ağzından faydalı söz çıkar. Faydalı konuşmayacağını düşünen kimse susmayı tercih etmelidir.

312- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? : ?? ???? ?????? ????? ?? ????????? ? ?????? ???????? ???????? ??? : « ??? ????????? ????? ????? » ???? ??????? .

312. Hz. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! İki komşum var. Hangisine hediye vereyim? diye sordum.

- **"Kapısı sana daha yakın olana ver"** buyurdu. Buhârî, Şüf'a 3, Hibe 16, Edeb 32

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz komşuların hediyeleşmesini tavsiye edince, Hz. Âişe annemiz bir konuyu merak etti. Hediye verirken acaba komşulardan hangisine öncelik tanımalıydı? Veya hangi komşusunu daha çok gözetmeliydi? Bunu öğrenmek için Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, iki komşusundan hangisine hediye vermesi gerektiğini sordu. Efendimiz de ona, kapısı daha yakın olanı gözetmesini tavsiye buyurdu.

Kapı bir komşular içli dışlı olurlar. Birbirlerine daha sık gider gelirler. Bunun sonucu olarak da komşusunun sevincini ve üzüntüsünü herkesten önce onlar öğrenirler. Bu sevince ve kedere herkesten önce onlar ortak olurlar. İşte bu sebeple yakın komşuların birbirleri üzerindeki hakları daha fazladır.

Hediye verirken kapısı bize daha yakın olanın gözetilmesinin bir gerekçesi budur. Bir diğer gerekçesi de, komşunun evine giren yiyecek, içecek cinsinden şeyleri öncelikle onların görmeleri, komşunun mutfağında pişen şeylerin kokusunu herkesten önce onların almalarıdır. Böylesine bir yakınlık, kapı bir komşuları öncelikle gözetmeyi gerekli kılar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan bir işe başlamadan önce, Hz. Âişe'nin yaptığı gibi, bilmediklerini sorup öğrenmelidir.
2. Bütün komşularına hediye verme imkânına sahip olmayanlar, en yakın komşularına öncelik tanımalıdır.
3. Yakın komşusunun maddî sıkıntı çektiğini bilenler, ona yardım etmelidir.

313- ??? ???? ?????? ?? ??? ??? ?????? ????? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????????? ?????????? ? ??????? ??????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? .

313. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah s*allallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'ya göre arkadaşların hayırlısı, arkadaşına faydalı olandır. Yine Allah Teâlâ'ya göre komşuların hayırlısı, komşusuna faydalı olandır." Tirmizî, Birr 28

Açıklamalar

İyilikle kötülüğü, fayda ile zararı, hayır ile şerri en iyi bilen, şüphesiz Allah Teâlâ'dır. Zira her şeyi olduğu gibi bunları da yaratan O'dur. Bu sebeple de kimin iyi kimin kötü, kimin faydalı veya zararlı olduğunu en doğru şekilde O tesbit edebilir.

Yüce Rabbimiz, iyi insan, iyi arkadaş, iyi komşu olmanın ölçüsünü hayırlı ve faydalı olmaya bağlamıştır. İnsanlara ve yakınlarına hayrı ve faydası dokunmayan kimsenin iyi bir insan olamayacağını belirtmiştir.

Komşular için de durum böyledir. Komşusu için iyi şeyler düşünen ve her fırsatta ona faydalı olmaya çalışan, komşusuna zarar vermediği gibi, onun uğrayacağı fenalıkları elinden geldiği ölçüde uzaklaştırmaya çalışan kimse, hayırlı komşudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan dost, arkadaş ve komşularına faydalı olmalıdır.
2. Onların bulunmadığı zamanlarda bile kendilerini savunmalı, başlarına gelecek zararı engellemeye çalışmalıdır.

40- ??? ?? ???????? ???? ???????

ANA BABAYA İYİLİK VE AKRABAYI ZİYARET

Âyetler

??????????? ?????? ????? ??????????? ???? ??????? ?????????????????? ????????? ??????? ????????? ???????????? ?????????????? ????????????? ??????????? ??? ????????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ????? ???????? ???????????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ????? ????????? ????????

1. "Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın." Nisâ sûresi (4), 36

Bu âyet-i kerîmede mü'minlere *on görev* verilmektedir. Bunlardan birincisi insana herşeyi esirgemeden vermiş olan *Allah Teâlâ'ya ibadet etmek* ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamak. Peygamber Efendimiz, bir hadîs-i şerîfte bu görevimizi, *"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı"* diye ifade buyurmuştur.

İkincisi *anaya babaya saygıda kusur etmemek* ve onlara karşı evlatlık görevini yapmak. Evlatlık görevinin, kulluk görevinin hemen peşinden zikredilmesi üzerinde dikkatle düşünülmelidir. Üstelik bu sıranın daha başka âyetlerde de gözetilmesi son derecede mânalıdır.

Üçüncüsü *akrabayı koruyup gözetmek* ve onlara iyi davranmak. Yukarıda sözünü ettiğimiz önem sırası burada da söz konusudur. Ana babadan sonra kendilerine karşı ahlâkî sorumluluk taşıdığımız kimseler akrabalardır. Tanımadığımız birine yaptığımız yardım bir iyilik sayıldığı hâlde, akrabaya yapılan yardım iki iyilik sayılmaktadır.

Dördüncüsü *yetimlere sahip çıkmak*. Kendilerini himâye eden yakınlarını kaybetmiş olan yetimlere kol kanat germek, onlara sahip çıkmak insânî bir

görevdir.

Beşincisi *fukaraya yardım etmek*. Zaruri ihtiyaçlarını giderecek maddî imkâna sahip olmayanların sıkıntısını gidermek, bu imkâna sahip olanların Allah'a şükran borcudur.

Altıncısı *yakın komşuya iyilik etmek*. Evi bize yakın olan veya hem yakın komşu, hem akraba, hem de din kardeşi olan kimselere el uzatmak Allah Teâlâ'yı hoşnut eder. Aşağıdaki hadislerde bu konu işlenecektir.

Yedincisi *uzak komşuya iyilik etmek*. Evi uzak olan veya akrabalık bağı bulunmayan yahut müslüman olmayan kimselere de yardım etmeyi dinimiz tavsiye etmiştir.

Sekizincisi *yanındaki arkadaşa yardım etmek*. Okul arkadaşı, sanat arkadaşı, yol arkadaşı, hatta hayat arkadaşı olan kimseleri koruyup kollamak makbul birer ibadettir.

Dokuzuncusu *yoldan gelen kimseye ve misafire ikram etmek*. Memleketine veya gitmekte olduğu yere ulaşabilecek imkânı bulamamış kimselere yardımcı olmak, onları yurtlarına yuvalarına kavuşturmak ne güzel bir iyiliktir.

Onuncusu *köle ve câriye* gibi himayeye muhtaç olanlara *yardım etmek*. Kölesi ve câriyesi bulunanlar, onları kendi kardeşleri ve birer Allah emaneti sayacak, yediğinden onlara da yedirecek, giydiğinden giydirecektir.

??????????? ?????? ??????? ??????????? ???? ????????????

2. "Adını anarak birbirinizden bir şeyler istediğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının ve akrabalık bağlarına saygı gösterin." Nisâ sûresi (4), 1

Karşımızdaki insanın bir şeyi ihmâl etmeden yapmasını istediğimizde, genellikle "Allah aşkına şunu yapıver!", deriz. Araplar akrabalarından bir şey isteyecekleri zaman buna bir de yakınlık bağını ekleyerek "Allah aşkına ve akrabalık adına şunu yapıver!" derlermiş. İşte âyet-i kerîmede "adını anarak birbirinizden bir şeyler istediğiniz" ifadesiyle bu mâna kastedilmiştir.

Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerîmede müslümanları, ağızlarından çıkan söze dikkat etmeye dâvet ediyor ve buyuruyor ki, mâdemki birbirinizden bir şey isterken bile Allah'ı anıyor ve O'nun hâtırı için işimi yap diyorsunuz, böyle dediğiniz zaman o işin Allah hâtırına yapılacağını düşünüyorsunuz, öyleyse başkalarından önce siz Allah'a saygılı olun ve buyruklarını yapın. Yine mecbur kalınca sığındığınız akrabalık bağına önem verin. Akrabalarla ilgiyi kesmeyin. Zira akrabalarla ilgiyi kesmek Allah'ı gücendirir. İşte o zaman çok zor durumda kalırsınız.

Akrabalarla ilgiyi koparan kimseleri bekleyen kötü sonuçlar, aşağıdaki hadislerde görülecektir.

??????????? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ??? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ????? ?????????

3. "Onlar, gözetilmesini Allah'ın emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir." Ra`d sûresi (13), 21

Kendilerini güzel bir âkıbetin beklediği haber verilen bu üç grup bahtiyardan konumuzla ilgili olanlar, "gözetilmesini Allah'ın emrettiği şeyleri gözeten" kimselerdir. Allah Teâlâ'nın bu kimselerden gözetmelerini istediği şeyler, öncelikle akrabalık bağlarını sürdürmek ve mü'minlerle bir arada dostça yaşamaktır. Bu kimseler akrabaya şefkat besledikleri, muhtaç olanlarına yardım ettikleri, onları koruyup savundukları, başlarına bir kötülük gelmemesi için canla başla çalıştıkları için Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmışlardır.

??????????? ??????????? ???????????? ???????

4. "Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini emrettik." Ankebût sûresi (29), 8

Bu âyet-i kerîme Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* ile annesi Hamne hakkında nâzil olmuştur. Aşere-i mübeşşere'den olan Hz. Sa`d ilk müslümanlardan biridir. Ya yedinci veya beşinci müslüman odur. On yedi yaşında İslâmiyet'i kabul etmiştir. Sa`d müslüman olunca annesi buna çok üzüldü. Kendisini çok seven oğlunu şöyle tehdit etti:

- Sa`d! Eğer kabul ettiğin bu dinden geri dönmezsen, ağzıma bir lokma koymam; açlıktan ölür giderim; sen de ömür boyu "ana kâtili" diye anılırsın.

Hamne dediğini yaptı. İki gün iki gece bir şey yemedi. Tâkatten düştü. Bunu gören Sa`d, canı gibi sevdiği annesine şu sözleri söyledi:

- Anne! Yüz canın olsa ve bunlar birer birer çıksa, vallahi ben yine de dinimi terk etmem. Artık ister ye, ister yeme!

Oğlunun bu kararını gören Hamne, inadından vazgeçti.

Bu bilgilerin ışığında âyet-i kerîmeye bakıldığında şu sonuç elde edilmektedir:

Anne ve baba kâfir bile olsalar, kendilerine saygı göstermek ve itaat etmek gerekir.

Anne ve babaya her konuda itaat etmek gerekir mi?

Bu âyetin devamında, şâyet anne ve baba Allah'ı inkâr etmeye ve O'na karşı gelmeye dâvet ederlerse, onların sözünün dinlenmemesi emredilmektedir. Demek oluyor ki, anne ve baba oğlundan Allah'a şirk koşmasını isterse sözleri dinlenmeyecek, ama onun dışındaki buyrukları, elden geldiğince yapılacaktır.

??????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ?????????????????? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ????? ????? ???????????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??????? ??????? ???????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????????? ????? ??????????? ????????

5. "Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah'a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız. Onlardan biri veya her ikisi senin

yanında yaşlanırsa, sakın onlara "of!" bile deme! Onları azarlama! Onlara saygıyla hitap et! Onlara merhamet ederek tevâzu kanadlarını aç da, "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl şefkatle büyüttülerse, sen de onlara öyle merhamet et, de!" İsrâ sûresi (17), 23-24

Birçok âyet-i kerîmede Allah'a ibadet emrinin hemen peşinden ana ve babaya itaatin gelmesi çok mânalıdır. Bunu şöyle anlamak uygun olur: Sen yüzüne konan bir sineği bile kovamayacak kadar güçsüzken, Allah'ın yetiştirip büyütme, merhamet edip koruma sıfatları onlarda kendini gösterdi. Öyleyse sen öncelikle Allah'ın birliğini kabul edecek, onun peşinden de ana ve babana iyilik ve itaat edeceksin.

Onlar senin yanında yaşlanacak olursa, hoşuna gitmeyecek bir hareket yaptıklarında sakın onları azarlama; gönüllerini kırma! Bir zamanlar sen de hoşa gitmeyen işler yaptığında, annen ve baban seni anlayışla karşılardı. Şimdi onlar yaşlandı. Senin çocukluk günlerinde yaptıklarına benzer garip hareketler yapabilirler; yersiz bulacağın sözler söyleyebilirler. Sen de onlara aynı şekilde anlayış göster; şefkatli ve merhametli ol! Bununla da kalma, onlara merhamet etmesi, günahlarını bağışlaması için Cenâb-ı Hakk'a dua edip yalvar!

??????????? ??????????? ????????????? ?????????? ??????? ??????? ????? ?????? ??????????? ???
????????? ???? ??????? ??? ?????????????? ??????? ??????????

6. "Biz insana, ana ve babasına iyi davranmayı emrettik. Özellikle de anası nice sıkıntılara katlanarak onu karnında taşımış; emzirmesi de iki yıl sürmüştür. İşte bu sebeple, bana, ana ve babana şükret, diye tavsiye ettik." Lokman sûresi (31), 14

Birine teşekkür etmenin de bir şekli vardır. Teşekkür edilecek kimseye karşı mütevâzi olunur. Ona duyulan sevgi belirtilir. Yaptığı iyilik anılır ve bundan dolayı kendisine teşekkür edilir. Onun sağladığı imkân, kendisini üzecek ve gücendirecek şekilde kullanılmaz. Ana ve babaya yaptıklarından dolayı teşekkür ederken de bu esasa uymalı, kendilerine tevâzu göstermeli, ne çok sevildikleri hissettirilmeli, bir zamanlar kendisi için ne zahmetlere katlandıkları -fırsat düştükçe- söylenmeli, kendilerine duyulan minnet ifade edilmeli ve onların hoşnut olmayacağı işler yapılmamalıdır.

Hadisler

314- ?? ??? ??? ?????? ??? ?????? ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ????? ????? ????? ???????? ???????: ????? ??????? ?????? ??? ??????? ?????? ? ??? : « ????????? ??? ???????? » ?????? : ????? ????? ? ???: «????? ???????????? » ???? : ????? ????? ? ??? : «????????? ?? ?????? ??????? » ????? ???? .

314. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Mes`ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Allah'ın en çok beğendiği amel hangisidir? diye sordum.

- **"Vaktinde kılınan namazdır"** diye cevap verdi.

- Sonra hangi ibadet gelir? dedim.

- **"Ana ve babaya iyilik ve itaat etmek"** buyurdu.

- Daha sonra hangisi gelir? diye sordum.

- **"Allah yolunda cihâd etmek"** buyurdu.

Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137-139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın en fazla beğendiği ibadetlerden üçünü bu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz. Bunlar: Vaktinde kılınan namaz, ana babaya itaat ve Allah yolunda cihaddır.

Vaktinde kılınan namazın öncelikle zikredilmesinin sebebi, bu ibadetin önem sırası bakımından imândan hemen sonra gelmesidir. Namaz dinin direğidir. Namazı kılmayan ve namazı önemli bir ibadet olarak görmeyen kimseden, Allah'ın diğer buyruklarına saygı göstermesi de beklenemez.

Bu hadise göre bir namazın Allah katında en makbûl ibadet olabilmesi, vakti girince kılınmasına bağlıdır. Vaktinde kılınmayan, ihmâl edilerek son vaktine bırakılan bir namaz, kabul edilmekle beraber, Allah Teâlâ'nın en çok sevdiği bir ibadet olma özelliğini kaybeder.

Ana babaya itaat, Cenâb-ı Hakk'ın pek önem verdiği ve kendisine şirk koşulmamasını istedikten hemen sonra tavsiye ettiği önemli bir görevdir. Çocuğunu binbir sıkıntı ile dünyaya getiren, hayata atılacağı zamana kadar yıllar boyu onun eziyetini çeken ana ile baba, şüphesiz her iyiliğe ve en üstün saygıya lâyık insanlardır. Bu sebeple Allah Teâlâ onlara "of!" bile denmemesini emretmektedir. Kendisine sayılamayacak kadar çok iyilik yapmış olan ana ile babanın haklarına saygılı olmayan bir kimsenin, diğer insanların haklarına saygılı olması elbette düşünülemez.

Allah yolunda cihâd, dini bilmeyenlere onu öğretmek, bu saâdeti tatmayanların ayağına kadar giderek Allah'a kul olmanın gerçek bahtiyarlık olduğunu anlatmak, İslâm'ın şan ve şerefini devam ettirmek, canla ve malla fedakârlık yapmaya bağlıdır. Sağlığı yerinde, varlığı yolunda olan mü'min, Allah'ın dinine hizmeti en önemli görev kabul etmelidir. Allah'ın dinini lâyık olduğu en yüce mevkie yükseltmek ve kendi tattığı saâdeti başkalarına da taddırmak için gayret etmeyen kimse, Allah rızasını kazanmaya sebep olan diğer ibadetleri kolaylıkla terk edebilir.

Düşman maddî güçleriyle sınırlarımıza dayanmışsa veya mânevî yıkım vasıtalarıyla bizi içten çökertmek için evlerimize girmişse, işte o zaman hem malımız ve mülkümüz, hem de dinimiz, imânımız ve namusumuz tehlikede demektir. Maddeten ve mânen ayakta durmak, malımızı ve canımızı ortaya koyarak düşman güçleriyle savaşmaya bağlıdır. Bu durumda "Allah yolunda cihâd etmek" en önemli ibadet olur.

1076 ve 1289 numarayla tekrar okuyacağımız hadisimizi açıklamayı bitirmeden önce şu iki soruya da cevap arayalım:

Allah Teâlâ'nın beğendiği ibadetler, acaba bunlardan mı ibarettir?

Bu hadisin yukarıda kaydedilen bazı rivayetlerinde Abdullah İbni Mes`ûd'un şöyle dediği belirtilmektedir:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana işte bunları söyledi. Eğer ondan daha fazlasını söylemesini isteseydim, söylerdi. Demek oluyor ki, Allah katında makbûl ibadetler bunlardan ibaret değildir. Nitekim benzeri hadislerde: *"insanlara yedirip içirmek"*, *"herkese selâm vermek"*, *"insanları eliyle ve diliyle rahatsız etmemek"*, *"içine günah ve riya karışmamış makbûl bir hac yapmak"* en değerli ibadetler olarak zikredilmiştir.

İkinci soru da şu: Acaba hadisimizde zikredilen **üç ibadet önem sırasına göre mi söylenmiştir?** Diğer bir ifadeyle, bu sıra her zaman geçerli midir?

Peygamber Efendimiz "hangi ibadet daha üstündür?" şeklindeki sorulara genellikle soranın durumuna, sorunun sorulduğu zamana göre cevaplar vermiştir. Soru soran kimsenin bir konuda ihmâli varsa, onun mânevî hastalığını bilen Efendimiz, ihmâl ettiği ibadeti veya ahlâk esasını öncelikle söylemiştir. Sorunun sorulduğu zamanı da dikkate almıştır. Düşmanın kapıya dayandığı bir sırada nâfile ibadetle uğraşmak uygun olmayacağı için böyle durumlarda "Allah yolunda cihâd" etmenin daha sevap olduğunu söylemiş, kıtlık zamanında ise insanları yedirip içirmeyi öncelikle tavsiye etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın kulları üzerindeki haklarının en üstünü, ona imândan sonra namaz kılmaktır.

2. Kul haklarının en büyüğü, ana baba hakkıdır.

3. Fedakârlıkların en üstünü, Allah yolunda cihâd etmektir.

315- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ????? ??????? ?????? ???? ???????? ???????? ? ????????????? ? ??????????? » ???? ???? .

315. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbir evlâd babasının hakkını ödeyemez. Şayet onu köle olarak bulur ve satın alıp âzâd ederse, babalık hakkını ödemiş olur."

Müslim, İtk 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 8; İbni Mâce, Edeb 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf baba hakkının büyüklüğünü ve bu hakkı ödemenin hemen hemen mümkün olmadığını ifade etmektedir. Peygamber Efendimiz bu hakkın önemini, hayatta kolay meydana gelmeyecek bir olaya bağlayarak anlatmaktadır. Nasıl ki bir insanın köle edilen babasını arayıp bulması ve onu sahibinden satın alıp hürriyetine kavuşturması pek duyulmadık bir olay ise, babasının yaptığı iyilik ve fedakârlıkları bir evlâdın ödemesi de aynı derecede zordur.

Evlat babasına ihsanda bulunamaz. Babasını el üstünde tutması, bir dediğini iki etmemesi, ona saygıda kusur etmemesi evlatlık görevidir. Bu görevini en iyi şekilde yapması, ona elbette hem sevap hem de Allah'ın rızasını kazandıracaktır. Fakat kazandığı bu sevap, bir başkasına yaptığı iyilikten ve fedakârlıktan dolayı elde ettiği sevap gibi değildir. Zira başkasına yaptığı iyiliği, mecbur olduğu için değil, sevap kazanmak için yapmıştır. Bu iyiliği yapmasaydı, kendisine niye yapmadın diye sorulmayacaktı. Evlatlık görevini ise mecbur olduğu için yapacak, yaptığı için de Allah'ın hoşnutluğunu kazanacaktır. Bu görevi yapmadığı takdirde de hesaba çekilecektir.

Meselenin hukûkî yönüne gelince: Şayet hadîs-i şerîfte anlatılan olay gerçek hayatta meydana gelir ve bir evlâd babasını köle olarak bulup satın alırsa, baba o andan itibaren hürriyetine kavuşur. Evlâdın babasını âzât ettiğine dair sözlü veya yazılı bir belgeye ihtiyaç yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Babanın evlâdı üzerindeki hakkı, ödenemeyecek kadar büyüktür.

2. Evlâd köle olan babasını satın aldığı andan itibaren baba hürriyetine kavuşur. Evlâdın onu âzâd ettiğini ayrıca belirtmesine gerek yoktur.

316- ???? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ???????? ????????? ????????? ??????? ? ??????????? ???????? ? ?????? ???? ???????? ????????? ??????? ?????? ? ???????? ???????? ? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? ??????? ? ???????? ????? ???? ????????? » ????? ????.

316. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!"

Buhârî, Edeb 85; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, Rikak 23; Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz çok önem verdiği bazı konuları, çoğu zaman çarpıcı ifadelerle ortaya koyar. Bu hadiste de üç ahlâk esasını, imânın iki ana konusuyla destekleyerek sunmaktadır. Müslüman olduğunu söyleyen kimse mutlaka bu üç esasa uysun demektedir.

310 ve 311 numaralı hadislerde, bu üç ahlâk esasına ilâve olarak bir de "komşuya iyilik etmek"ten söz edildiğini görmüştük.

Hadisimizin bizden istediği şudur:

Ben müslümanım diyen kimse, **misafirine iyilik ve ikram etmelidir.** Çünkü İslâm dini insanların dayanışmasına çok önem verir. Denebilir ki, İslâmiyet'in bütün emir ve yasakları, insanların birbiriyle yardımlaşmasını ve iyi geçinmesini sağlamak için ortaya konmuştur. Misafiri iyi karşılamak ve maddî imkânlar ölçüsünde ona ikramda bulunmak, bu dayanışma ve yardımlaşmanın bir gereğidir.

Müslüman olmanın bir gereği de **akrabasıyla ilgisini devam ettirmek ve onlara iyilikte bulunmaktır.** Bu ihmâl edilmemesi gereken bir görevdir. Akrabalarıyla ilgiyi koparmak ve onlara kötü davranmak büyük bir günahtır. Akrabaya iyiliğin ölçüsü, onların yakınlık derecesine, ihtiyaç durumlarına, bizim de maddî gücümüze göre değişiklik gösterir. Amcalar, dayılar, teyzeler ve bunların çocukları yakın akrabalardır. Aç açık kalmışlarsa, onları doyurmak, giydirip kuşatmak şart olur. Böyle muhtaç bir durumda değil iseler, zaman zaman kendilerini ziyaret etmek, elden geliyorsa müşkillerini çözmeye çalışmak, mektupla veya telefonla hatırlarını sormak, sevinç ve kederlerine ortak olmak, hiçbir şey yapılamıyorsa selâm vermek veya selâm göndermek

suretiyle akrabalık ilgisini devam ettirmek gerekir.

Bir diğer ahlâk esası da **insanlara faydalı sözler söylemektir**. Faydalı söz söyleme imkânına sahip değilse susmaktır. İyi ve hayırlı söz insanı nasıl iyi ve güzele yönlendirirse, kötü ve zararlı sözler de kötü yola ve zararlı davranışlara sevkeder.

Bir defasında Peygamber Efendimiz'in ağlamakta olan ashâbına, gözyaşından veya üzüntüden dolayı azâba uğramayacaklarını, fakat dil yüzünden ilâhî azâbı veya merhameti kazanacaklarını söylemesi (Buhârî, Cenâiz 45), konumuzun önemini göstermektedir. Yunus Emre dilin insana neler kazandırıp neler kaybettirdiğini ne güzel anlatmıştır:

Dil ola kese savaşı
Dil ola kestire başı
Dil ola ağulu aşı
Bal ile yağ ede bir söz

Hadisten Öğrendiklerimiz

Mü'min olduğunu söyleyen bir kimsenin uyması gereken önemli ahlâk esaslarından üçü şunlardır:

1. Misafire iyilik ve ikram etmek.
2. Akrabalık bağını iyi bir şekilde sürdürmek.
3. Faydalı söz söylemek veya susmak.

317- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? ? ????????? : ??? ??????? ????????? ???? ???? ??????????? ? ??? : ?????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ? ????????? ???? ???????? ? ???? : ????? ? ??? ?????? ? ?? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ?????? ???? ??????? : { ????? ????????? ??? ????????? ???? ????????? ?? ???????? ??????????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ????????????? } [???? : 22 ? 23] ????? ????.

??? ????? ??????? : ???? ?????? ????? : « ??? ??????? ? ????????? ? ???? ??????? ??????? »

317. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ varlıkları yaratma işini tamamlayınca, akrabalık bağı (rahim) ayağa kalkarak:

- (Huzurunda) bu duruş, akrabalık bağını koparan kimseden sana sığınanın duruşudur, dedi.

Allah Teâlâ:

- Pekâlâ, seni koruyup gözeteni gözetmeme, seninle ilgisini kesenden rahmetimi kesmeme râzı değil misin? diye sordu.

Akrabalık bağı:

- Evet, râzıyım, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ:

- Sana bu hak verilmiştir, buyurdu.

Bunları anlattıktan sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem***:**

- İsterseniz (bunu doğrulayan) şu âyeti okuyunuz, buyurdu:

"Ey münâfıklar! Siz iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesat çıkarır, akrabalarla ilginizi kesersiniz, değil mi? İşte Allah'ın lânete uğrattığı, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır" [Muhammed sûresi (47), 22-23]. Buhârî, Tefsîru sûre 47, Edeb 13, Tevhîd 35; Müslim, Birr 16

Buhârî'nin bir rivayetine göre Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu:

"Ey akrabalık bağı! Seni gözeteni gözetirim. Seninle ilgiyi kesenden ben de ilgimi keserim."

Buhârî, Edeb 13

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz anlaşılması zor konuları zaman zaman câzip misâllerle anlatmıştır. Akrabalık bağı sözü de, herkesin kolayca anlamayacağı bir mefhûmdur. Bu sebeple Efendimiz onu temsîlî bir anlatım ve canlı bir örnekle öğretmek istemiştir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize demiştir ki, akrabalık bağı dediğimiz rahim şayet bir canlı olsaydı, Allah Teâlâ'nın huzurunda ayağa kalkar, kendisiyle ilgisini kesenlerden Allah'a sığınır ve onları Cenâb-ı Hakk'a şikâyet ederdi. Akrabalık bağına çok değer veren Allah Teâlâ da ona, hadîs-i şerîfte geçtiği şekilde, haklar tanır ve değer verirdi. Meselenin bir açıklaması budur.

Şuna eminiz ki, Cenâb-ı Hakk'ın herşeye gücü yeter. Bu sebeple hadiste tasvir edilen manzaranın aynen yaşanması da mümkündür. Zira Allah Teâlâ herşeyi melekleri vasıtasıyla yönetir. Olabilir ki, kâinât yaratıldığı zaman, akrabalık bağını temsilen bir melek ayağa kalkmış, akrabasını unutup terk edecek olanlardan Kâinâtın Sahibi'ne sığınmış ve onların vefasızlığından şikâyette bulunmuştur. Allah Teâlâ da onu teskin ederek hakkını bizzat koruyacağını vaad buyurmuş, akrabasını unutmayanları rahmet ve ihsânıyla mutlu edeceğini, akarabasını unutanları da rahmet ve ihsanından uzak tutacağını söylemiştir. Bu da meselenin bir başka açıklamasıdır.

Aslında bu olayın yaşanıp yaşanmaması bizim için önemli değildir. Önemli olan, bize bunu anlatmak için Allah Teâlâ'nın veya Peygamber Efendimiz'in tuttuğu yol ve üslûptur. Demekki akrabalık bağı, korunup gözetilmesi ve asla ihmâl edilmemesi gereken pek önemli bir vazifedir.

Denebilir ki, **akrabalık bağı niçin rahim kelimesiyle anlatılmıştır?** Bunun cevabı şudur: Birbirine akraba olan kimseler, bu akrabalığın kaynağını araştırmak, nerede başladığını, kaç nesildir devam ettiğini öğrenmek için eskilere doğru bir yolculuk yapsalar, sonunda akrabalığın bir anada yani bir rahimde son bulduğunu, diğer bir ifadeyle, akrabalığın bu rahimden başlayıp geldiğini görürler. Demekki akrabalığı sağlayan şey rahimdir.

Hadis bize şunu anlatmaktadır:

İnsanlar arasında akrabalık bağını kuran Allah Teâlâ'dır. Bu bağın ve sıcak ilginin devam ettirilmesini isteyen de O'dur. Birbirlerine nikâh düşmeyecek kadar yakın olanların, hatta bir görüşe göre kan bağıyla bağlı bulunanların akrabalık bağını devam ettirmesi farzdır. Onların birbirleriyle ilgiyi kesmesi günahtır.

Akrabalarla ilgisini devam ettirenlerden Cenâb-ı Hak râzı olacak, onlara nimetlerini bol bol ihsan edecektir. Akrabası ile ilgisini kesen kimselerden de şefkat ve merhametini, nimet ve ihsânını kesecek ve onları dünyada ve âhirette perişan edecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ akrabalık bağına çok önem vermekte, akrabaların birbirini ihmâl etmemesini arzu etmektedir.
2. Akraba ile iyi geçinmek, onları ziyaret etmek, muhtaç olanlarına yardım etmek en önemli görevlerimizden biridir.
3. Akrabasını ihmâl etmeyenler, Allah'ın rızâsını kazanır, O'nun lutuf ve yardımını görürler.
4. Akrabasıyla ilgisini kesenler, Allah'ın rahmet ve ihsânından mahrum kalırlar.

318- ???? ??? ?????? ??? ??? : ????? ?????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ?????? ????????? ? ??? : « ?????? » ??? : ????? ??? ? ???: « ??????? » ??? : ????? ???? ? ??? : « ??????? » ??? : ????? ???? ? ??? : « ??????? » ????? ???? .

??? ????? : ?? ???? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ?????????? ? ??? : « ??????? ????? ??????? ? ????? ??????? ? ???? ?????? ? ????? ????????? ????????? » .

« ????????? » ????? : ????????? . ????? : « ????? ???? » ?????? ?? ????? ????? ??????? ?? ?? ???? ????? ??? ????? : « ????? ??????? » ???? ????? .

318. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Kendisine en iyi davranmam gereken kimdir? diye sordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- ***"Anan!"*** buyurdu.

Adam:

- Ondan sonra kimdir? diye sordu.

- ***"Anan!"*** buyurdu.

Adam tekrar:

- Ondan sonra kim gelir? diye sordu.

- ***"Anan!"*** dedi.

Adam tekrar:

- Sonra kim gelir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- ***"Baban!"*** cevabını verdi.

Buhârî, Edeb 2; Müslim, Birr 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Vesâyâ 4; Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 1

Bir rivayete göre o adam:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kendisine en iyi davranılması gereken kimdir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Anan, sonra anan, daha sonra yine anan, sonra baban, sonra da sana en yakın olan akraban"** buyurdu. Müslim, Birr 2

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'e bu soruyu yönelten kimsenin veya yöneltenlerden birinin Muâviye İbni Hayde adlı sahâbî olduğu anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz kendisine en iyi davranılması gereken kimsenin ana olduğunu söylemekte, hatta onun bu iyi muameleyi, **babaya nispetle üç**

misli daha fazla hak ettiğini belirtmektedir. Çünkü anne babaya kıyasla çocuğu karnında taşıma, dünyaya getirme ve emzirme gibi üç farklı ve pek sıkıntılı işi üstlenmiş durumdadır. Ayrıca çocuğu yetiştirip terbiye etme konusunda babadan hiç de geri kalmamaktadır. İşte bu ve benzeri sebepler, evlâdın saygısına, iyilik ve ikrâmına annenin daha fazla lâyık olduğunu göstermektedir.

Bazı İslâm âlimleri, kendilerine iyilik yapma ve iyi davranma konusunda anne ile baba arasında fark bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Mâlik İbni Enes'in bu konudaki bir tavsiyesi, böyle düşünenleri cesaretlendirmiştir. Bir adam İmâm Mâlik'e sormuş:

- Babam beni yanına çağırıyor, annem de gitmeme engel oluyor. Hangisinin sözünü tutayım?

İmâm Mâlik de:

- **Babanın sözünü dinle, annene de karşı gelme!** cevabını vermiş.

Anne ile babaya aynı derecede iyilik edilmesi sonucunu İmâm Mâlik'in bu ifadesinden çıkarmak kolay değildir. Aynı soru İmâm Mâlik'in akrânı, hatta ondan beş yıl önce vefat eden büyük muhaddis Leys İbni Sa`d'a sorulmuş, o da:

- Annenin sözünü dinle; çünkü o iyilik ve ikrâma üçte iki nisbetinde daha fazla hak sahibidir" cevabını vermiştir. Üçte iki dediğine göre, belliki "anan" sözünün iki defa tekrarlandığı rivayetlere bakarak böyle cevap vermiştir.

Hadisimizin sonundaki "sonra da sana en yakın olan akraban" ifadesini nasıl anlamak gerektiğine şu rivayet bir ölçüde ışık tutmaktadır: *"Annene, babana, sonra kızkardeşine ve erkek kardeşine..."* (Ebû Dâvûd, Edeb 120).

Dede ile kardeşten hangisi daha yakındır? sorusu tartışılmış, dedenin daha yakın olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisine en fazla iyi davranılması, iyilik edilmesi gereken kimse annedir. Zira çocuğun dünyaya getirilmesinde ve büyütülmesinde en fazla çile çeken odur.
2. Saygıya, iyilik ve itâate anneden sonra en fazla lâyık olan babadır.
3. Akrabaya iyilik ve ikram edilirken yakından uzağa doğru bir sıra gözetilmelidir.

319- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ? ??? ???? ?????? ? ????? ????? ???? ???? ??????? ????????? ?????? ???????? ? ????????? ???? ???????? ? ????? ?????? ????????? » ???? ???? .

319. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimse perişan olsun, perişan olsun, perişan olsun" Müslim, Birr 9, 10

Açıklamalar

Anne ve baba hangi yaşta bulunursa bulunsun, evlâdın onlara karşı görevlerini yapması gerekir.

Anne, baba varlıklı olabilir; evlâdının parasına puluna ihtiyaç duymayabilir. Hatta kendilerine bakan, işlerini gören hizmetkârları da bulunabilir. Bu durumda evlâda düşen görev, onların gönlünü almak; isteklerini yerine getirmektir. Çünkü paranın herşeye gücü yetmez. Sevgi dolu bir bakış, candan bir davranış, muhabbetle kucaklayış parayla alınabilecek şeyler değildir.

Hadisimizde hayırsız bir evladın acıklı âkibetinden söz edilmektedir. Anne ve babasının veya onlardan birinin ihtiyarlık zamanına yetişip de kendilerine evlâtlık vazifesini yapamadığı için cennete giremeyen bir zavallının acıklı sonu anlatılmaktadır. Böylesi bir kimse anne ve babasına veya onlardan birine şefkat ve merhamet göstermediği, elindeki imkânı onlarla paylaşmadığı için Allah Teâlâ'nın merhametini kaybetmiş, sonuç itibariyle zillete ve sıkıntıya düşmeyi, perişan olup gitmeyi haketmiştir.

Evlât çocukluk günlerinde güçsüzdü. Ne karnını doyurabilmek için parası, ne de yiyeceklerini ağzına götürebilecek idrâki ve kuvveti vardı. Anne ve baba sâyesinde büyüdü, gelişti, iş güç sahibi oldu. Şimdi evlat güçlendi; fakat ilâhî takdirin gereği, bu defa anne ve baba güçsüz kaldı. Sadece güçsüz kalmadı; tıpkı o evlâdın idrâkten ve anlayıştan yoksun olduğu günlerdeki gibi idrâkleri zayıfladı; büsbütün çocuklaştılar.

Anne ve babası veya onlardan sadece biri bu durumda olan evlât, vaktiyle onların kendisine gösterdiği anlayışın yarısı kadar hoşgörülü olsaydı, şüphesiz ondan hem anne ve babası, hem de Allah Teâlâ râzı olacaktı. Ne yazıkki evlâdın anlayışlı olmaması ve bu sebeple görevini lâyıkıyla yapmaması, ona, ayağına kadar gelmiş olan cenneti kaybettirdi.

Şayet kendisinden bahsettiğimiz kimse iyi bir evlat olsaydı, nice sıkıntılarına katlanarak kendisini yetiştirenlere vefa borcunu öder, sonra da el açıp -âyet-i kerîmede tavsiye edildiği üzere- şöyle niyâz ederdi:

"Rabbim! Onlar beni küçüklüğümde nasıl koruyarak büyüttülerse, şimdi sen de onlara öyle merhamet et!" [İsrâ sûresi (17), 24].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve baba hangi yaşta olursa olsun, onlara iyilik etmelidir.
2. Yaşlandıkları zaman yardıma ve himâyeye daha çok muhtaç oldukları için kendilerini dâimâ kollayıp gözetmelidir.
3. Anne ve babaya karşı gelmek, onlara fena davranmak, Cenâb-ı Hakk'ın gazabını çekecek büyük günahlardan biridir.

320- ???? ??? ?????? ??? ??? ????? ??? : ?? ???? ?????? ????? ?? ???????? ?????????? ???????????? ? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ? ????????? ?????? ?????????? ?????? ? ???? : « ??????

????? ??? ?????? ? ??????????? ??????????? ??????? ? ??? ??????? ???? ???? ??????? ?????? ?????????? ?? ????? ????? ????? » ???? ???? .

« ??????????? » ??? ?????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? . « ???????? » ????? ????? ? ?????? ????? ??? ???????? ??????? : ???? ????????? ??????????? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ??????? ? ??? ??? ??? ?????????? ?????????? ? ?????? ?????????? ?????? ??????? ????????????? ?? ????? ? ???????????? ??????? ????????? ??????? ????.

320. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah'ın yardımı seninledir." Müslim, Birr 22

Açıklamalar

649 numara ile tekrar okuyacağımız bu hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in teşbihle anlatımını görüyoruz. Sıcak kül yiyen bir adam, korkunç bir ıstırap çeker. Midesi yanmaya, bağırsakları kavrulmaya ve aşırı derecede susuzluk duymaya başlar. Ne kadar su içerse içsin, harareti bir türlü sönmez.

Akrabasının anlayışsızlığına göz yuman, kötülüğünü iyilikle karşılayan, kabalığını bağışlayan bir kimse, ilâhî emre uymanın ve onu uygulamanın derin hazzını ve huzurunu tadarken, ona kötü davranan yakınları, yaptıklarından dolayı bir müddet sonra elem duymaya başlarlar. Bu asîl davranış karşısında ezilir, perişan olur, yerin dibine geçerler. Böyle bir duruma göre sıcak kül teşbihinin anlamı, sen onların yüzüne sıcak kül serpiyor ve yüzlerini kül rengine buluyorsun, demektir.

Sıcak kül yedirme teşbihini daha farklı şekilde anlayanlar da vardır. Buna göre Peygamber Efendimiz o kimseye, **senin yaptığın iyilikler ve onlara yedirdiğin nimetler, ileride sıcak kül gibi onların mide ve bağırsaklarını yakacaktır**, demek istemiştir.

Güzel dinimiz, iyilik yapana teşekkür edilmesini emretmiş, böyle davranmakla Allah Teâlâ'ya da şükredilmiş olacağını belirtmiştir. Akrabasının getirip verdiği nimetlerden faydalandığı hâlde, ona teşekkür etmek şöyle dursun, üstelik bir de fenalık yapan nankör kimse, Allah'a da şükretmiyor demektir. Böyle birinin yedikleri haramdır. Bu haram onun karnında bir ateş olup kendisini perişan edecektir.

Demek oluyor ki, sen onlara sıcak kül yediriyorsun sözünün anlamı, **sen onlara ateş yediriyorsun** anlamına gelmektedir.

Sahîh-i Müslim'deki rivayette, buraya alınmayan bir cümle daha vardır. Resûlullah Efendimiz, akrabasının vefasızlığından bahseden bu zâta şu sözleri de söylemiştir:

"Eğer sen bu şekilde davranmaya devam edersen, onlara karşı senin yanında Allah Teâlâ'nın görevlendireceği bir yardımcı dâimâ bulunacaktır."

Meşhur atasözümüz ne kadar doğruymuş:

"İyilik yap, denize at; balık bilmezse, Hâlık bilir."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabaları ziyaret etmek, onlarla ilgiyi kesmemek dinî bir görevdir.
2. Akrabalar bizi ziyaret etmese, iyiliklerimize cevap vermese bile onlarla bağımızı koparmamalıyız.
3. Akrabasının iyiliklerine karşılık vermeyip onlarla ilgisini kesenler, ilâhî cezayı haketmiş olurlar.

321- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ???? ???????? ?? ?? ??????? ? ???????? ???? ?? ??????? ? ????????? ?????? » ????? ???? . ?????? « ????? ???? ?? ??????? » : ???? : ???? ?? ?? ?????? ????????? .

321. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse, akrabasını kollayıp gözetsin."

Buhârî, Edeb 12, Büyû` 13; Müslim, Birr 20, 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfte belirttiğine göre, akrabayı kollayıp gözetmenin insana sağlayacağı iki önemli fayda vardır. Bu faydalardan biri **rızkın artması**, diğeri **ömrün uzamasıdır**.

Halbuki bildiğimize göre rızıklar da, eceller de takdir ve tâyin edilmiştir. Onların artması da azalması da mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar, ne de bir an ileri gidebilirler" [A`râf sûresi (7), 34].

İlk bakışta hadisimizin bu âyete ters düştüğü sanılabilir. Fakat çelişkili görülen bu durumu birkaç şekilde açıklamak mümkündür.

Birinci açıklama şöyle yapılabilir: Hadiste sözü edilen "ömür uzaması", **kinâyeli bir anlatım olabilir.** O takdirde hadisi şöyle anlamak gerekir:

Allah Teâlâ akrabalarını görüp kollayan kimseyi **bol bol ibadet etmeye, hayırlı işler yapmaya** muvaffak kılar. O da ömrünü boşa geçirmez; âhirette kendisine faydalı olacak işler yapar. Ölümünden sonra insanlar onu hayırla anarlar. Böylece o kimse, yaşıyormuş gibi sevap kazanmaya devam eder. Sadaka-i câriye hadisinde sözü edilen ve öldükten sonra bile insana sevap kazandıran işleri yaparak geride herkesin faydalanacağı güzel bir ilim ve değerli kitaplar bırakabilir. Veya herkesin faydalanacağı yapılar inşâ edebilir. Böylece adı sanı kolay kolay unutulmaz, uzun yıllar hayırla anılır. Uzun bir ömre sığabilecek bu şeyleri yapmasına izin vermekle Allah Teâlâ onun ömrünü uzatmış olur. Yahut o kimse hayırlı evlatlar yetiştirebilir. O evlatlar vasıtasıyla hayırları devam eder.

İkinci açıklama: Rızkın artması ve ömrün uzaması ifadeleri, **kinâye değil hakikat olabilir.** O takdirde ömrün uzaması sözünü şöyle anlamak gerekir:

Âyette ifade edilen "ecelin bir an geri kalmaması veya ileri gitmemesi" konusu Allah Teâlâ'nın ilmine göredir. Onun ilmi değişmez. Eceli nasıl tâyin etmişse ve bunu nasıl biliyorsa, o aynen meydana gelir. Değişecek olan ise meleğin bilgisidir. Kâinâtı melekleri vasıtasıyla yöneten Allah Teâlâ, ömür işlerini de bir meleğin sorumluluğuna vermiştir. Olabilir ki Allah Teâlâ ömürle ilgili meleğe şu tâlimâtı vermiştir:

"Eğer falan adam akrabalarını koruyup gözetirse, ömrü yetmiş sene olsun. Akrabalarıyla ilgisini keserse, ömrü altmış sene olsun."

Buna göre değişen ömür, meleğin bildiği ömürdür. Çünkü melek bir kimsenin ileride akrabasıyla ilgilenip ilgilenmeyeceğini bilemez. O ancak olup biteni bilir. İşte artıp eksilecek olan, meleğin bildiği ömürdür. Şu âyet bunu göstermektedir:

"Allah dilediğini silip yok eder. Dilediğini de olduğu gibi bırakır. Bütün kitapların aslı O'nun yanındadır" [Ra`d sûresi (13), 39]. Bütün kitapların aslı sözüyle kastedilen, Levh-i mahfûz'dur.

Acaba Resûl-i Ekrem'in bu ifadesi kinaye mi, yoksa hakikat mıdır?

Birçok âlime göre bu sözler kinâyedir. Öyle olunca, yukarıda da anlatıldığı üzere hadisin mânası, Cenâb-ı Hak sıla-i rahim yapan kimsenin güzel ve faydalı işler yapmasına yardım eder, demektir.

Üçüncü açıklama: Bazıları bu ifadeyi, "Allah Teâlâ akrabasını gözeten kimsenin aklını ve anlayış kabiliyetini hastalıklardan korur" şeklinde anlamış; bazıları da bunu **"rızkın ve ilmin bereketli, vücudun sağlam** olması" tarzında izah etmişlerdir.

Rızkın çoğalmasını, ömrün uzamasını bereket olarak kabul edenler, bunu sadaka hadisiyle açıklamaya çalışmışlardır. Bilindiği gibi sadaka malı bereketlendirmek suretiyle çoğaltır. Sıla-i rahim de bir sadaka olduğuna göre o da malı ve ömrü bereketlendirir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı ihmâl etmemek dinî bir görevdir.
2. Allah Teâlâ akrabasını görüp gözetenlerin rızkını artırır, ömrünü uzatır. Diğer bir söyleyişle onlar:

* Hayatlarını Allah'a ibadetle ve O'nun hoşnut olduğu işleri yapmakla geçirirler.

* Zamanlarını boşa harcamazlar.

* Mutlu ve sağlıklı olurlar; yaşamanın zevkini tadarlar.

* Allah onlara hayırlı evlâtlar nasip eder.

* Öldükten sonra bile hayırla anılırlar.

322- ???? ??? : ??? ????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ???? ?????? ? ???? ?????? ??????????? ?????????? ? ??????? ??????????? ?????????? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ???? ???? ???? ??????? ? ??????? ??????? ????? ?????? : { ???? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? } [?? ?????: 92] ??? ????? ?????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ???? : { ???? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? } ??????? ???? ???? ?????? ??????????? ? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ????? ? ????????? ?? ???? ?????? ???? ?????? ??????. ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ? ????? ???? ????? ? ????? ???? ????? ? ????? ???????? ?? ????? ? ??????? ???? ???? ??????????? ?? ?????????? » ???? ????? ?????? : ?????? ?? ???? ?????? ? ?????????? ????? ?????? ?? ?????????? ???? ?????? . ????? ???? . ????? ??????? ??????????? ?? ???? ??????????? ?????? ?????.

322. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medine'de ensâr arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. Ebû Talha'nın en sevdiği malı da Mescid-i Nebevî'nin karşısındaki Beyruhâ adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.

Enes (sözüne devamla) dedi ki: **"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz"** âyet-i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak sana **"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz"** âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızası için sadaka ediyorum. Allah'dan onun sevabını ve âhiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ'yı Allah'ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum.”**

Ebû Talha:

- Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.

Buhârî, Zekât 24, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43

Açıklamalar

“Sevdiği Değerli Malları İnfâk Etmek” bahsinde 299 numara ile bu hadîs-i şerîf geçmiş ve orada geniş bir şekilde açıklanmıştı. Hadisimiz akrabayı koruyup gözetme konusuyla yakından ilgili olduğu için burada tekrar alınmıştır.

Yiğitlik çeşit çeşittir. Adam hem yakaladığı rakibini bir hamlede yenecek kadar güçlü hem de varlıklı olabilir. Böyle bir yiğite **“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz”** âyetini okuyarak “haydi bu konuda da yiğitliğini göster” dendiği zaman, malını infâk etme konusunda onun son derece güçsüz yâni cimri olduğu görülebilir.

Ebû Talha hem bedenen yiğit hem mâlen zengin hem de canını ve malını Allah yolunda harcamaktan zevk duyan gerçek bir yiğitti. Ashâb arasında gür sesiyle tanınırdı. Öyle bir sesi vardı ki, Peygamber Efendimiz’in ifâdesiyle bu ses, savaş meydanlarında bir grup insana bedeldi. Uhud savaşında göğsünü Resûlullah’a siper edenlerin başında o vardı. Medineli sahâbîler içinde en fazla hurma bahçesine sahip olan Ebû Talha idi. Allah rızası için malını harcamaya dair yukarıda geçen âyet nâzil olunca, en iyi mevkide bulunan, en verimli ve en çok sevdiği bahçesini Resûlullah Efendimiz’e sundu. Onu dilediğin şekilde kullan, dedi. Onun bu yiğitliği Resûl-i Ekrem’i pek sevindirdi. Ebû Talha’nın şahsında bu konuda bir prensip yerleştirmek isteyen Efendimiz, en sevilen malın en uygun yere verilmesi gerektiğini belirtti ve bahçeyi akrabalarına vermesini tavsiye etti.

Demekki bir insan, malını Allah rızası için harcamaya karar verince, öncelikle akrabalarını düşünecekti. Onların içinde korunup gözetilmeye ihtiyacı olanları öncelikle himâye edecekti. Ebû Talha da öyle yaptı. Peygamber Efendimiz’in şâiri **Hassân İbni Sâbit** ve Kur’an’ı en iyi bilmesiyle tanınan büyük sahâbî **Übey İbni Ka`b** onun yakın akrabalarıydı. Aralarında bu iki zâtın da bulunduğu diğer akrabalarına bu hurma bahçesini taksim etti.

Bahçenin değeri hakkında bir fikir vermesi bakımından şunu belirtelim: Hassân daha sonraları bu bahçeden hissesine düşen kısmı Muâviye İbni Süfyân’a yüz bin dirheme sattı. Bu parayı bugünün râyici ile hesaplamaya çalışırsak, **yirmi bin koyun** ettiğini görürüz. İşte Ebû Talha, ne kadar değerli olursa olsun dünya malını Allah uğrunda harcamasını bilen böyle bir yiğitti.

Ashâb-ı kirâm, kendilerine bakarak yolumuzu tâyin ettiğimiz yıldızlardır. Elbette onlar gibi olamayız. Ama onlar gibi olmaya gayret etmek zorundayız. Tıpkı onlar gibi, Allah’ın bize lûtfettiği imkânlardan akrabamızı faydalandırmalıyız. Böyle güzel bir hizmetin rûhumuzu yüceltmesine imkân vermeliyiz. Cenâb-ı Hakk’ın rızasını böyle fedakârlıklarla aramalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için verdiğimiz şeyler iyi, kaliteli ve değerli olmalıdır.
2. Sevap kazanmak için yapılacak harcamalarda, öncelikle akrabalar düşünülmeli; yardıma onlardan başlanmalıdır.
3. Önemli bir hayır yapılacağı zaman, o günün şartlarına göre Allah’ı en çok memnun edecek şeyin ne olduğunu bilen kimselere danışmalıdır.

323- ??? ??? ?????? ?? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ???: ??????? ????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ????: ?????????? ??? ???????? ?????????? ???????? ??????? ???? ?????? ????? . ???: « ????? ???? ????????? ????? ????? ? » ??? : ???? ?? ???????? ??? : « ?????????? ???????? ???? ?????? ??????» ??? : ???? . ??? : « ???????? ???? ????????? ? ????????? ?????????? . ????? ???? . ???? ?????? ????? .

??? ?????? ????? : ???? ???? ?????????????? ?? ????????? ????:« ?????? ???????? ? ???: ?????? ? ???:« ???????? ????????» .

323. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*’ın yanına gelerek:

- Hicret ve cihâd etmek üzere sana bîat ediyorum. Bunların sevabını Allah’tan dilerim. dedi.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Ana ve babandan hayatta olanlar var mı?”** diye sordu.

Adam:

- Evet, her ikisi de hayatta, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Allah’tan sevap kazanmak istiyorsun değil mi?”** diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince:

- **“Ana ve babanın yanına dön. Onlara iyi bak!”** buyurdu. Buhârî, Cihâd 138, Edeb 3; Müslim, Birr 6

Bu rivayet *Sahîh-i Müslim*’den alınmıştır. Buhârî ile Müslim’in bir başka rivayeti ise şöyledir:

Bir adam Resûlullah’ın yanına gelerek cihâd etmek üzere ondan izin istedi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Anan, baban sağ mı?”** diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince:

- **“Öyleyse onlara hizmet etmeye çalış!”** buyurdu.

Buhârî, Cihâd 138; Müslim, Birr 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 2; Nesâî, Cihâd 5

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâmdan dinin bazı esaslarına bağlı kalacaklarına dair zaman zaman söz alırdı. Bu söz alma ve söz verme işine biat denirdi. Meselâ sahâbîlerden namaz kılmak, zekât vermek, zina ve iftira etmemek gibi konularda, kadınlardan, özellikle ölünün arkasından bağıra çağıra ağlamamak konusunda biatlar almıştı (bk. 184, 188 ve 1664 numaralı hadisler). Bazan da sahâbîler Efendimiz’e gelirler ve meselâ:

- Yâ Resûlallah! Müslüman olmak üzere sana biat edeceğim, derlerdi. O zaman Peygamber Efendimiz bu biatı ya aynen veya bazı şartlar ileri sürerek kabul ederdi. Meselâ:

- **“Herkese iyi davranmak, herkesin iyiliğini istemek şartıyla biatını kabul ediyorum”** derdi. O sahâbî de bu esaslara uyacağına dair söz vermiş yâni biat etmiş olurdu.

Bu hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem’in huzuruna gelen sahâbî, ona iki konuda biat etmek istediğini söylüyor. Biri Medine’ye hicret etmek, diğeri de Allah yolunda savaşmak.

O devirde bütün sahâbîler, yeni kurulan İslâm devletini desteklemek üzere Medine’ye hicret etmek yâni oraya gidip yerleşmek zorunda idiler. Hicretin 8. yılında (629) Mekke fethedilinceye kadar hicret etme mecburiyeti devam etti. O tarihten sonra bu mecburiyet kalktı. Fakat cihâd yani Allah yolunda savaşma hâli devam edip gitti.

Peygamber Efendimiz’in cihâd için izin vermeden önce bu sahâbîye **“Ana veya babadan biri sağ mı?”** diye sorması cihâdın hicretten farklı olduğunu göstermektedir.

Cihâd başlıca iki türlüdür: Biri zorunlu olan cihaddır. Devlet düşmana karşı savaş açmışsa, buna herkesin katılması gerekir. Savaşa bizzat katılmak zorunda olan kimselerin anne ve babalarından izin almaları gerekmez. Hatta onlar izin vermeseler bile savaşa giderler. **Bir de zorunlu olmayan cihâd** vardır. Devlet düşmana savaş açmadığı hâlde, müslümanlar hudut boylarına gidip çıkabilecek bir savaşa katılmak üzere hazır kuvvet olarak bekleyebilir veya gönüllülerden oluşan birliklerle bazı ufak çapta cihadlar yapılabilir.

Hadisimizde sözü edilen cihâdın farz olmadığı anlaşılmaktadır.

Demek oluyor ki, anne ve babaya hizmet etmek, onlara bakıp gözetmek bir nevi cihâddır. Anne ve babasını veya onlardan birini memnun eden kimse nâfile cihâd etmiş gibi sevap kazanır. Zira cihâda giden kimse savaş masraflarının tamamını bizzat temin etmek zorundadır. Diğer bir söyleyişle cihâd hem malla hem de bedenle yapılır. **Anne ve babaya hizmetin cihâd sayılmasının bir sebebi de, onlara hem bizzat bedenle hizmet etmenin hem de malını onlar uğrunda harcamanın gerekli oluşudur.**

Başka hadislerden öğrendiğimize göre, mecburi olmayan savaşlara katılarak sevap kazanmak isteyenlerin, hayatta olan anne ve babalarından izin almaları gerekir. Zira o sıralarda anne ve babanın bakıma ihtiyacı olabilir. Nitekim sahâbîlerden biri Yemen’den hicret ederek Medine’ye Efendimiz’in huzuruna gelmiş ve cihâda katılmak üzere ondan izin istemişti. Resûl-i Ekrem ile aralarında şöyle bir konuşma geçti:

- **“Yemen’de kimsen var mı?”**.

- Anam, babam var, yâ Resûlallah.

- **“Onlar sana izin verdiler mi?”**

- Hayır, vermediler.

- **“Haydi Yemen’e git; onlardan izin iste! İzin verirlerse gel, cihâd et! Vermezlerse, ananı babanı memnun etmeye çalış”** (Ebû Dâvûd, Cihâd 31).

Hicret ederken bile anne ve babanın iznini ve rızasını almak gerekir. Vaktiyle sahâbîlerden biri Efendimiz’in huzuruna geldi ve:

- Ana ve babamı geride ağlar durumda bıraktım ve hicret etmek üzere sana biat etmeye geldim, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu zâta şu son derece mânalı karşılığı verdi:

- **“Hemen onların yanına dön! Onları ağlattığın gibi yüzlerini tekrar güldür!”** (Ebû Dâvûd, Cihâd 31; Nesâî, Bey`at 10).

Hicret ve nâfile cihâd için anne ve babanın izni şart olduğuna göre, umre yapmak, nâfile haccetmek ve bazı mübarek yerleri ziyâret etmek için mutlaka onlardan izin almak gerekir.

Bu bilgiler bize gösteriyor ki, anne ve babaya hizmet etmek, evlâdın en önemli vazifesidir. Bir kimse anne ve babasına hizmet ederek, oturduğu yerde, tıpkı cihâd etmiş gibi sevap kazanabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya itaat etmek farz, onlara karşı gelmek büyük günahtır.
2. İnsan anne ve babasına iyilik ve itaat ederek çok büyük sevaplar kazanır.

324- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????» ???? ??????? . ? « ?????? » ??????? ?????? ?????????? . ?? « ???????? » ????????? .

324. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. Akrabayı koruyup gözeten adam, kendisiyle ilgiyi kestikleri zaman bile, onlara iyilik etmeye devam edendir." Buhârî, Edeb 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10

Açıklamalar

İyilik etmenin başlıca **üç şekli** vardır:

Birincisi, **iyiliğe iyiliktir**. Yapılan bir iyiliğe en azından teşekkür etmek, insanın en tabii görevidir. Bundan daha değerlisi, iyiliğe benzeri bir iyilikle karşılık vermektir.

İkincisi, **karşılık beklemeden iyilik etmek**tir. Böyle davrananlar birinci basamaktakilerden daha üstün kimselerdir.

Üçüncüsü de **kötülük edene iyilik etmek**tir. İyiliklerin en değerlisi budur. Zira:

İyiliğe iyilik her kişinin kârıdır.
Kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır.

Er kişinin kârı olduğu için de, kötülük edene iyilik edenler pek azdır.

Efendimiz bu hadîs-i şerîfte, akrabalık bağlarına değer vermeyen kimselerle ilgiyi büsbütün kesmemeyi tavsiye ediyor. Böyle bir akrabanın kötülüğüne iyilikle, kabalığına incelikle, hayırsızlığına hayırlı ve faydalı olmakla cevap vermek gerektiğini belirtiyor.

Aramızda akrabalık bağı bulunmayan kimselerin iyiliğine iyilikle karşılık vermek bir insanlık görevidir. Akrabamızın yaptığı iyiliğe yine aynı şekilde bir iyilikle karşılık vermenin hiçbir ayrıcalığı ve üstün yanı yoktur. Akraba olmanın gereği onlara daha iyi davranmak, iyiliklerine fazlasıyla karşılık vermektir. Onlar bizim nezâketimize kabalıkla, candan davranışımıza ilgisizlikle cevap verseler bile, akrabalık bağını koparmamaya gayret etmeliyiz. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bizden istediği budur.

Kabalıklara aynı davranışla cevap verenler, kaba dedikleri kimselerden farklı olmadıklarını göstermiş olurlar. Halbuki Allah Teâlâ bu gibi durumlarda bizden farklı davranış beklediğini şöyle belirtiyor:

"İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel davranışla önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, candan bir dost gibi olur" (Fussilet sûresi (41), 34).

Resûl-i Ekrem Efendimiz Ukbe İbni Âmir'e bazı ahlâk esasları tavsiye etmişti. Bunlardan konumuzla ilgili olanları alalım ve iyi insanın bazı özelliklerin görelim:

"Seninle ilgisini kesenden sen ilgini kesme!
Sana vermeyene sen ver!
Sana kötülük edeni bağışla!" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 148, 158).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan her işte Allah rızasını ön plânda tutmalı, kimseden bir karşılık beklememelidir.
2. Akrabaya iyi davranmalı, onlara faydalı olmaya çalışmalıdır.
3. Akrabanın iyiliğine aynen karşılık vermek yeterli değildir. İnsan akrabasından gördüğü iyiliğe fazlasıyla karşılık vermelidir.
4. Mükemmel insan, akrabasıyla hiçbir şekilde ilgisini kesmeyen kimsedir.

325- ??? ????? ???? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??????????? ????????? ??????? : ???? ????? ???????? ?????? ? ????? ???????? ? ???????? ?????? » ????? ???? .

325. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Akrabalık bağı Arş-ı âlâ'ya tutunarak şöyle demiştir: Beni koruyup gözeteni, Allah koruyup gözetsin. Benimle ilgisini kesenden Allah rahmetini kessin." Buhârî, Edeb 13; Müslim, Birr 17

Açıklamalar

Bütün varlıklar yaratılınca akrabalık bağı dediğimiz rahim Allah Teâlâ'nın huzurunda ayağa kalkmış, onun ilgisini ve merhametini çekmek için Arş-ı âlâ'ya sarılarak bir dilekte bulunmuştur. Akrabalık bağının istediği şey, kendisine değer veren yâni akrabalarıyla ilgisini devam ettiren kimseleri Allah Teâlâ'nın koruyup gözetmesi, yardımını ve merhametini onlardan eksik etmemesi, akrabalarıyla ilgisini kesen kimselerden sevgi ve merhametini kesmesidir. Cenâb-ı Hak rahmin bu niyâzını kabul etmiş ve ona:

"Ey akrabalık bağı! Seni gözeteni gözetirim. Seninle ilgiyi kesenden ben de ilgimi keserim" buyurmuştur.

Kâinâtın Sâhibi Yüce Rabbimiz insanları dar çerçevede akrabalar ve hısımlar, geniş çerçevede milletler ve kabileler hâlinde yaratmıştır. Allah Teâlâ hiçbir şeyi boşuna yaratmaz, yaptığı her işte binlerce hikmet vardır. Herkesin bu hikmete saygı duyması, onun önünde başeğmesi lâzımdır.

Rahimin Allah Teâlâ'nın huzurunda Arş'a tutunup yalvarması ister mecâzî, ister hakikî bir anlatım olsun, bizi ilgilendirmesi gereken husus, Allah Teâlâ'nın akrabalık bağına böylesine büyük önem vermesidir. Şu hâlde bize düşen akrabalarımızı arayıp sormak, gönüllerini almak, kendilerini unutmadığımızı söylemektir. Bugünün görüşüp konuşma vasıtaları eskiye göre daha kolaylaşmıştır. Telefonu çevirdiğimiz zaman akrabalarımızın sesini duymamız ve onlara duyduğumuz sevgiyi bütün sıcaklığıyla aynı anda aktarmamız mümkündür. Böylesine kolaylıklar varken, uzağı yakın eden görüşüp konuşma imkânları elimizin altında dururken akrabalık bağını, Yüce Mevlâmızın bizden istediği şekilde canlı tutmamız son derece kolaydır.

Varlıklı kimselerin sıla-i rahmi yâni akrabalarıyla ilgiyi devam ettirmesi daha başka türlü olmalıdır. Onlar Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine lutfettiği

imkânlardan akrabalarını da faydalandırmalıdır. Yardıma muhtaç yakınlarına maddî yardımda bulunmaları, işlerini tâkip etmek gerekiyorsa onlar nâmına koşuşturmaları, problemlerini çözmeye ve sıkıntılarını gidermeye çalışmaları gerekir.

317 numaralı hadis de aynı konudadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabaları ziyaret ederek gönüllerini almalıdır.
2. Yardıma muhtaç olanlarına yardım etmelidir.
3. Akrabalarla hiçbir şekilde ilgiyi kesmemelidir.
4. Akrabasını unutanların ilâhî rahmet ve merhametten mahrum kalacaklarını unutmamalıdır.

326- ??? ????? ????????????? ????????? ????? ???????? ??? ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ????? ??????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ? ????: ?? ???? ?????? ?????? ?????????? ??????? ? ??? : « ???? ??????? ? » ???? : ????? ??? : « ???? ??????? ?? ??????????? ????????? ??? ??????? ??????? » ????? ???? .

326. Mü'minlerin annesi Meymûne Binti'l-Hâris*radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Hz. Meymûne Peygamber*aleyhisselâm*'a haber vermeden bir câriye âzâd etmişti. Kendi nöbet gününde Resûl-i Ekrem yanına gelince:

- Yâ Resûlallah! Farkına vardın mı, câriyemi âzâd ettim, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Gerçekten mi?"** diye sordu. Hz. Meymûne:

- Evet, gerçekten âzâd ettim, deyince:

- **"Eğer câriyeyi dayılarına hediye etseydin daha çok sevap kazanırdın"** buyurdu.

Buhârî, Hibe 15, 16; Müslim, Zekât 44

Meymûne Binti'l-Hâris

Meymûne annemiz Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fazl Lübâbe'nin kızkardeşidir. Hâlid İbni Velîd ile Abdullah İbni Abbas'ın da teyzesidir.

Hz. Meymûne daha önce iki defa evlenmiş ve dul kalmıştı. Peygamber Efendimiz hicretin yedinci yılında (629) Umretü'l-kazâ'ya giderken Hz. Abbas ona baldızıyla evlenmesini teklif etti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de Mekke'ye iki sahâbîsini dünürcü gönderdi ve böylece Hz. Meymûne ile Medine dönüşünde Seref denilen yerde evlendi.

*Meymûne annemizin **asıl adı Berre** idi. Berre "cömert, dürüst, itaatkâr" anlamına geldiği için, **"Bir insanın kendini tezkiye etmesi doğru değil"** diyerek Peygamber Efendimiz onun adını Meymûne olarak değiştirdi.*

İlâhî takdire bakın ki, vâlidemiz hicretin 51. yılında 80 yaşında iken, Efendimizle evlendiği Seref'de vefat etti ve oraya defnedildi.

Kendisinden 46 hadis rivayet edilmiştir. Yeğeni Abdullah İbni Abbas daha çocuk denecek yaşlarda iken birçok gece onun evinde kalmış, geceleri Hz. Peygamber'in nasıl ibadet ettiğini görmüş ve bize rivayet etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir iyilik yapılacağı zaman, öncelikle akrabayı düşünmek gerekir. Yapılacak o iyiliğe ve yardıma akrabadan hangisinin daha çok ihtiyacı var diye onları en yakından uzağa doğru gözden geçirmelidir.

İkinci bir husus da, insan bir hayır yapacağı zaman, tıpkı yatırım peşinde olan bir tâcir gibi, nasıl davranırsam daha çok sevap kazanırım diye düşünüp araştırmalıdır.

Şüphesiz Meymûne annemiz, câriyesini sevap kazanmak için âzâd etti ve yaptığı hayrın karşılığını aldı. Fakat câriyesini âzâd etmeden önce Peygamber Efendimiz'e danışıp fikrini almadı. Şayet Resûl-i Ekrem Efendimiz'e danışsaydı, câriyeyi dayılarına hediye etmekle daha çok sevap kazanacağını öğrenecek ve elbette ona göre hareket edecekti. Peygamber Efendimiz'in Hz. Meymûne'ye câriyeyi dayılarına hediye etmesinin daha uygun olacağını söylemesi, o kimselerin bir hizmetkâra ihtiyaçları bulunduğunu bilmesi sebebiyledir.

Bazı rivayetlerde "dayılarına" kelimesi yerine "kardeşinin kızına" ifadesi geçmektedir. Belki de Peygamber Efendimiz, Hz. Meymûne'ye, hizmetkâra ihtiyacı olan bazı akrabalarını hatırlatmıştır. Şu hâlde yardım etmeden önce, o yardıma muhtaç durumda bulunan akrabayı birer birer düşünüp en münasibini bulmalı ve ona yardım etmelidir.

Burada dikkat etmemiz gereken şudur:

Bir köleyi âzâd etmek, değerli bir ibadettir. Yardıma muhtaç olan akrabaya hediyeler sunmak ve sıkıntılarını gidermek, köle âzâd etmekten daha üstün bir ibadettir. Hayır yaparken akrabaya öncelik tanımanın insana kazandıracağı sevabı Peygamber Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

- *"Yoksula verilen sadaka bir sadaka sayıldığı hâlde akrabaya verilen sadaka iki sadaka sayılır. Biri sadaka sevabı, diğeri akrabayı koruyup gözetme sevabı"* (Tirmizî, Zekât 26).

Dilimizde, "etimizin parçası" diye sımsıcak, muhabbet dolu bir deyim vardır. Bu güzel deyimle yakınlarımızın, akrabamızın bizim ayrılmaz bir parçamız olduğunu anlatmak isteriz. Onları başkalarına muhtaç durumda bırakmak, bizi yaralar, gönlümüzü kanatır. Cenâb-ı Hakk'ın bize verdiği imkânlardan öncelikle onların faydalanması kadar tabii ne olabilir?

Yardıma akrabalarından başlama prensibinin bir faydası da şudur:

Herkes yakınlarını daha iyi tanır. Onların muhtaç olup olmadığını veya fakir iseler ne ölçüde ihtiyaçları bulunduğunu akrabaları daha iyi bilir. Herşeyin sahibi olan Yüce Mevlâ'nın, şu fâni dünyada kendilerine mal mülk verdiği kimseler şayet akrabalarına sahip çıkarlarsa, bu denge kendiliğinden kurulur. Yoksulların sayısı azalır. Hâlini kimseye bildirmek istemeyen iffetli fakirler korunup gözetilmiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendi malı veya eşinin malı üzerinde harcama yapan bir hanımın, kocasına bu konuda bilgi vermesi uygun olur.
2. Önemli bir hayır yapılacağı zaman, o konuyu iyi bilen kimselerin görüşü alınmalıdır.
3. Yardım edilirken, öncelikle fakir ve yardıma muhtaç akraba düşünülmelidir.
4. Akrabaya yardım etmek, köle âzâd etmekten daha üstün bir hayırdır.

327- ??? ????????? ????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ????? ???? : ??????? ????? ?????? ???? ?????? ?? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ? ????????? ?????? ? ??? : « ????? ???? ??????? » ???? ???? .

?????? : « ??????? » ??? : ???????? ?????? ?????????? ?????? ? ????? : ?????? ???????? ???? ????????? ?????: ??? ?????????? ???????? ?????? .

327. Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

İslâmiyet'i kabul etmemiş olan annem Resûlullah zamanında yanıma gelmişti. Resûlullah'ın görüşünü almak için:

- Annem, beni özleyip gelmiş. Ona ikramda bulunabilir miyim? diye sordum.

Peygamber *aleyhisselâm*:

- **"Evet, annene iyi davran!"** buyurdu.

Buhârî, Hibe 29, Cizye 18, Edeb 8; Müslim, Zekât 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 34

Hazreti Esmâ

*Hz. Ebû Bekir'in büyük kızı, Hz. Âişe'nin de anne bir kardeşidir. Esmâ on sekizinci müslüman olarak bilinir. Babasıyla Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicret edecekleri gece onların yol azıklarını hazırlamışlar, fakat azığı koydukları dağarcığı bağlayacak bir ip bulamamışlardı. Esmâ hiç düşünmeden belindeki kuşağı çözüp ortadan ikiye bölmüş, biriyle hazırlanan azığı sarmış, diğer yarısını beline dolamıştı. O günden sonra iki kuşaklı anlamında "**zâtü'n-nitâkayn**" diye anıldı.*

*Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Zübeyr İbni Avvâm ile evlendi. Yezid İbni Muâviye'nin ölümünden sonra Mekke-i Mükerreme'de dokuz ay halifelik yapan ve Haccâc-ı Zâlim'e karşı yiğitçe çarpışıp şehid olan **Abdullah İbni Zübeyr'**i o dünyaya getirdi.*

Abdullah'ın zor günlerinde annesiyle yaptığı istişâre dillere destandır. Haccâc Mekke'yi kuşatmış, Ebû Kubeys Dağı'ndan bu mübarek şehri mancınıklarla taşa tutmuştu. Kuşatmanın altıncı ayında Mekkelilerin yiyecekleri tükenmişti, taraftarları Abdullah'ı terk etmeye başlamıştı. Abdullah'ın yanında pek az adamı kalmıştı. Haccâc ona, teslim olduğu takdirde kendilerine bir şey yapılmayacağına dair haber salmıştı. Abdullah İbni Zübeyr annesinin yanına giderek dedi ki:

- Anneciğim! Halk beni terk etti. Hatta kendi oğlum bile beni bırakıp gitti. Yanımda az bir adam kaldı. Onlar da en fazla bir saat dayanabilir. Bu herifler bana ne istersem verecekler. Ne yapmamı uygun görürsün?

Hz. Esmâ ona şunları söyledi:

- Oğlum! Sen kendini daha iyi bilirsin. ***Dâvânın hak olduğundan ve halkı Hakk'a çağırdığından eminsen, diren.*** *Senin bütün adamların, arkadaşların Hak yolunda öldüler. Boynunu Benî Ümeyye oğlanlarının ellerine teslim edip oynatma! Eğer bunu dünyalık kazanmak için yapacaksan, sen ne kötü bir kulmuşsun! Böylece hem kendini hem de senin yanında yer alanları mahvetmiş oldun demektir. Eğer "Ben doğru yoldaydım. Fakat arkadaşlarıma bezginlik gelince gücümü kaybettim" diyorsan, bu yiğitlerin yapacağı iş değildir. Dünyada daha ne kadar yaşayacaksın? Ölmek daha iyidir...*

Esmâ bu târihî konuşmadan bir müddet önce gözlerini kaybetmişti. Bu uzun konuşmanın sonunda oğluyla vedalaşırken, onun üzerinde zırh bulunduğunu anladı. "Bu şehitlik isteyenlerin yapacağı iş değildir" diyerek üzerindeki zırhı çıkarmasını istedi.

***Yüz on** sene yaşamış olan Hz. Esmâ, oğlunun 73 (692) yılında Haccâc'a yenilerek şehid olmasından beş on gün sonra Mekke'de vefat etti. Kendisinden seksen beş hadis rivayet edilmiştir.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Esmâ'nın annesinin kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Onun İslâmiyet'i kabul edip etmediği de belli değildir. Müslümanlarla Mekkelilerin birbirleriyle savaşmamak üzere Hudeybiye'de anlaşma yapmalarından sonra kızını ziyarete geldiği rivayet edilmektedir. Hz. Ebû Bekir'in Câhiliye döneminde boşadığı da söylenen bu kadın İslâmiyet'i kabul etmediği gibi, bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre bu din hakkında iyi düşüncelere sahip değildi. Belki de maddî sıkıntıya düştüğü bir zamanda hem kızını hem de onun yardımını görmek arzusuyla yanına gelmişti.

Hz. Esmâ annesi de olsa bir müşrikeyi evine alıp alamayacağını, ona yardım edip edemeyeceğini bilmiyordu. Bütün sahâbîler gibi o da, bilmediği konuda kendi başına hüküm vermek istemediği için kalktı, Resûl-i Ekrem'in evine geldi ve problemini ona arzetti. Kâinâtın Efendisi Hz. Esmâ'ya, annesi müşrike de olsa onu evine kabul etmesini, iyilik ve ikramda bulunmasını söyledi.

Bu bahsin başında altıncı olarak zikrettiğimiz âyette Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu görmüştük:

"Biz insana, ana ve babasına iyi davranmayı emrettik. Özellikle de anası nice sıkıntılara katlanarak onu karnında taşımış; emzirmesi de iki yıl sürmüştür. İşte bu sebeple bana, ana ve babana şükret, diye tavsiye ettik" [Lokman sûresi (31), 14].

Âyetin devamında, müslüman olmayan anne ve babaya ancak Allah'ı inkâr etmek için zorladıkları takdirde itaat edilmemesi emredilmekte, hemen peşinden de **"Onlarla dünyada iyi geçin!"** buyurulmaktadır.

Demekki anne ve baba hangi dinde bulunursa bulunsun, müslüman bir evlâdın görevi onlara saygıda kusur etmemek, aynı zamanda kendilerine iyilik ve ikramda bulunmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan bilmediği bir konuda hata etmemek için, o konuyu bilen birine sormalıdır.

2. Kâfir olan anne ve babaya ikramda bulunmak sakıncalı değildir. Gerektiğinde onların geçimini sağlamak müslüman bir evlâdın görevidir.

328- ??? ???? ??????????? ???????? ???? ??????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ????? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?? ???????? ?????????? ???? ??? ??????????? » ????: ??????? ???? ???? ?????? ???? ?????? ????? ?? : ?????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ???????? ? ?????? ????????? ? ??? ??? ??? ???????? ????? ???????? ??????????? ???? ???????? . ???? ???? ??????? : ???? ??????? ????? ? ??????????? ? ?????? ???????? ??? ?????????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???????? ?????? ???????? . ?????? ????? ????? ? ??????? ?? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ??????????? ????? ??????????? ????????? ??????????? : ????????? ?????????? ???????? ??? ????????? ????? ???????? ?? ??????????? ? ???? ????????? ??? ????? ? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ? ???? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? « ?? ??? ? » ????? : ???????? ???? ????????? ????????? . ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? «????? ??????????? ??? ? » ??? : ??????? ???? ??????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ??????? ???????? : ?????? ???????? ???????? ?????????? » ????? ???? .

328. Abdullah İbni Mes`ûd *radıyallahu anh*'ın karısı Zeynep es-Sekafiyye *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Ey kadınlar! Zînet eşyânızdan bile olsa sadaka veriniz"** buyurmuştu.

Zeynep sözüne devamla dedi ki: Bunun üzerine ben Abdullah İbni Mes`ûd'un yanına dönerek:

- Sen eli dar bir adamsın. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sadaka vermemizi emretti. Ona git de bir soruver. Sadakamı sana vermekle bu emri yerine getiriyorsam ne âlâ. Şayet olmuyorsa başkasına vereyim, dedim. Abdullah:

- Kendin git sor, deyince ben de gittim. Hz. Peygamber'in kapısına varınca, ensârdan bir kadının orada beklediğini gördüm. Meğer onun derdi de benimkinin aynıymış. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmeye de pek çekinirdik.

İçeriden Bilâl çıkıverince ona:

- Hz. Peygamber'e git de, "Kapıda iki kadın bekliyor ve kocalarıyla kendi yetimlerine verecekleri sadakanın kabul olup olmadığını soruyorlar, de!. Ama bizim kim olduğumuzu söyleme!" dedik.

Bilâl hemen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girerek meseleyi anlattı.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Kim onlar?"** diye sordu.

Bilâl de:

- Ensârdan bir kadınla Zeynep, deyince, Resûlullah *salllallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Hangi Zeynep'miş o?"** diye sordu. Bilâl:

- Abdullah'ın karısı, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Onlar -böyle yapmakla- iki sevap birden kazanırlar. Biri yakınlarını himâye sevabı, diğeri de sadaka sevabı."**

Buhârî, Zekât 48; Müslim, Zekât 45. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât, 44; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Zekât 24

Zeyneb Binti Muâviye

Abdullah İbni Mes`ûd'un hanımı Zeyneb hakkında fazla bilgi yoktur. Babasının adının Muâviye veya Abdullah olduğu söylenmektedir. Hz. Peygamber'den başka kocası Abdullah'tan ve Hz. Ömer'den pek az sayıda hadis rivayet etmiştir. Onun en çok bilinen rivayeti, okumakta olduğumuz bu hadîs-i şerîftir. Bundan başka bir rivayeti ***Sahîh-i Buhârî'****de, biri de* ***Sahîh-i Müslim****'de bulunmaktadır.*

Hz. Peygamber Zeyneb'in şahsında kadınlara şöyle hitap etmiştir:

- "Herhangi biriniz yatsı namazına giderken koku sürünmesin!" *Allah ondan razı olsun.*

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz zaman zaman kadınlara va`z ederdi. Bu va`zların birinde onlara sadaka vermelerini emretmiş, verecek bir şeyiniz yoksa zînet eşyânızı veriniz, buyurmuştu.

Başka rivayetlerden öğrendiğimize göre Peygamber *aleyhisselâm* bu konuşmalardan birinde hanım sahâbîlere yine aynı şekilde hitâb etmiş, onlar da kollarındaki bilezikleri, kulaklarındaki küpeleri, parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp atmışlardı. Peygamber Efendimiz'in emriyle bunları toplayan Bilâl-i Habeşî'nin eteği zînet takımlarıyla dolmuştu.

Yine bir rivayetten öğrendiğimize göre Peygamber Efendimiz Abdullah İbni Mes`ûd'un hanımı Zeyneb'i Mescid'de görünce, ona hitaben:

- *"Zînet eşyânızdan bile olsa sadaka veriniz!"* buyurmuştu (Müslim, Zekât 46).

Zeyneb san'atkâr bir hanımdı. Elinden iş gelir ve para kazanırdı. Fakat kocası Abdullah fakirdi. Bu sebeple Zeynep kazandığını kocasına ve oğluna harcardı.

Buhârî'deki bir başka rivayetten öğrendiğimize göre (Zekât 44), bir bayram günü Hz. Peygamber kadınlara va`z ederken, onlara sadaka vermelerini emredince, Zeynep zînet eşyasından bir kısmını sadaka etmek istedi. Kocası Abdullah İbni Mes`ûd ise, onu kendilerine harcamakla sadaka sevabı kazanacağını söyledi. İbni Mes`ûd Dört Halife'den sonra en iyi fıkıh bilen sahâbî olarak tanınmasına rağmen, Zeynep bu konuda iyice emin olmak istedi. Sadece kocasına ve oğluna değil, aynı zamanda kardeşlerinin yetim kalmış çocuklarına da yardım ediyordu. Acaba bu yardımları sadaka yerine geçer miydi?

İkisinin adı da Zeynep olan iki hanım sahâbî, bu meseleyi bizzat Hz. Peygamber'e sorarak öğrenmek istediler. Bunlardan biri Abdullah İbni Mes`ûd'un karısı Zeynep, diğeri Ebû Mes`ûd el-Ensârî'nin karısı Zeynep idi. İkisi de birbirinden habersiz Resûl-i Ekrem'in evine geldiler. Peygamber *aleyhisselâm*'ı soru yağmuruna tutmanın Allah Teâlâ tarafından yasaklandığı dönemde olmalı ki, bu hanımlar Efendimiz'in huzuruna girmeye çekindiler. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz pek mütevâzi olduğu hâlde bütün sahâbîler ona duydukları derin hürmet sebebiyle kendisini rahatsız etmekten çekinirlerdi. Huzuruna girince, sanki başlarında bir kuş varmış da onu ürkütmek istemiyorlarmış gibi saygıyla otururlardı. Derken Bilâl'in dışarıya çıktığını görünce sevindiler. Sorularını Hz. Peygamber'e arzetmesini, fakat adlarını vermemesini istediler. Bilâl-i Habeşî onlara adlarını saklı tutacağına dair söz vermekle beraber, Resûl-i Ekrem "Kim onlar?" diye sorunca, söylemek zorunda kaldı.

Efendimiz bu hanımlara verdiği cevapta, yakınlara verilecek sadakanın çok makbul olduğunu ve insana iki misli sevap kazandırdığını belirtti. Zira fakirlere sahip çıkılıp onlara yardım edilmesini emreden İslâm dini, aynı zamanda akrabanın korunup gözetilmesini de emrediyordu. Durum böyle olunca, bir insan sadakasını akrabaya vermekle, bu iki emri birden yerine getirmiş oluyor, bir taşla iki kuş vuruyordu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı himâye etmek, yapılacak yardımlarda onlara öncelik tanımak gerekir.
2. Akrabaya verilen sadaka, daha sevaptır.
3. Bir kadın kocasına ve çocuklarına bakmak (onlara nafaka vermek) zorunda olmadığı için kendilerine yaptığı harcamalar sadaka yerine geçer. Bir erkek de kendilerine nafaka vermek zorunda olmadığı yakınlarına sadaka verebilir.
4. Kadın kocasına sormadan, kendi malını dilediği gibi harcayabilir.
5. Bilmediği dinî konuları öğrenmek erkeğe olduğu gibi kadına da farzdır.
6. Bir kadının dinî konuları öğrenmek için evinden çıkmasında hiçbir sakınca yoktur.

329- ??? ??? ??????? ???? ??? ???? ??? ?????? ??? ?? ???????? ???????? ?? ?????? ????? ????? ??????? ??? ????? ?????? : ??????? ??????????? ???? ? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ??? : ?????: « ????????? ??????? ??????? ? ??? ?????????? ???? ??????? ? ?????????? ?? ?????? ???????? ? ??????????? ?????????? ? ?????????? ? ????????? ? ?????????? » ????? ???? .

329. Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radıyallahu anh*'den -Herakliyus kıssasına dair uzun hadiste- rivayet edildiğine göre, Herakliyus Ebû Süfyân'a Peygamber *aleyhisselâm*'ı kastederek:

- O size ne emrediyor? diye sordu.

Ebû Süfyan der ki:

- Ben de onun bize, **sadece Allah'a ibadet ediniz; ona hiçbir şeyi denk tutmayınız; dedelerinizin taptığı şeyleri bırakınız** dediğini, bize **namaz kılmayı**, **doğru ve iffetli olmayı**, **akrabayı görüp gözetmeyi** emrettiğini söyledim.

Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6, Salât 1, Zekât 1, Cihâd 102, Şehâdât 28, Edeb 8, Tefsîru sûre (3) 4; Müslim, Cihâd 74

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz hicretin altıncı yılının sonları ile yedinci yılın başlarında komşu hükümdarlara birer mektup göndererek onları İslâmiyet'e dâvet etmişti. Bizans kıralı Herakliyus'a da Dihye İbni Halîfetü'l-Kelbî'yi göndermişti. Herakliyus, Efendimiz'in mektubunu alınca konuyu araştırmak istemiş ve adamlarına:

Mekke'den gelen kimi bulursanız alıp yanıma getirin, demişti.

İşte o günlerde Ebû Süfyân başkanlığında otuz kişilik bir ticaret kafilesi Şam'a giderken Gazze şehrine uğramıştı. Herakliyus'un adamları onları almış, o sıralarda Kudüs'te bulunan İmparator'un huzuruna çıkarmıştı. Herakliyus tüccarlara:

- Peygamberim diyen bu zâta içinizde soyca en yakın olan hanginiz? diye sordu. Ebû Süfyân:

- Soyca en yakınları benim, dedi. Bunun üzerine Herakliyus ile Ebû Süfyân arasında uzun bir konuşma geçti (bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6). Bu arada Herakliyus ona Peygamber Efendimiz'in ailesine, hayatına, ahlâkına, ona inanan kimselerin durumuna dair pek çok soru sordu. Aldığı cevapları yine onların yanında değerlendirdi ve:

- Eğer dediklerin doğruysa, o zât şu ayaklarımın bastığı yerlere yakında sahip olacaktır. Zaten onun ortaya çıkacağını biliyordum, ama sizden olacağını tahmin etmiyordum. Onun yanına varabileceğimi bilsem, kendisini görebilmek için her türlü zahmete katlanırdım. Yanında olaydım, hizmetinde bulunur ve ayaklarını yıkardım, dedi.

Daha sonraki birgün Herakliyus ileri gelen hıristiyanları sarayında topladı ve onlara Peygamber Efendimiz'in gönderdiği mektubu okudu. Onların bu teklif karşısında âdeta dehşete kapıldıklarını görünce: "Sizi denemek için böyle yaptım ve dininize ne kadar bağlı olduğunuzu gördüm" diyerek meseleyi kapattı.

Demekki Peygamber Efendimiz insanlara iman ve ibadet esaslarını anlatıp bu esaslara uymalarını istediği gibi, doğruluk, iffet ve akrabaları koruyup gözetmek gibi ahlâk esaslarını da öğretiyordu. Araplar eskiden beri yalan söylemeyi sevmezlerdi. Doğru sözlü olanlara değer verirlerdi. İffet duygusu pek zayıflamış olmakla beraber, iffetli yaşayanlara saygı gösterirlerdi.

Asıl konumuz olan **akrabalık duygusu**na gelince, bu özellik onlarda ileri derecede gelişmişti. Bir kabileyi meydana getiren fertlerin hemen hemen tamamı birbirinin akrabasıydı. Akrabaları için çekinmeden canlarını verirlerdi.

Her devirde yaşaması gereken iyi ve güzel her şeye sahip çıkan İslâmiyet, doğruluk, iffet ve akrabaları koruyup gözetme huylarını yaşatmaya devam etti.

Bu hadis "Doğruluk" konusunda da geçmişti (bk.57 numaralı hadis).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel dinimizin insanlardan istediği birinci görev; yalnız Allah'a inanıp ibadet etmeleri, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaları, inanç konusunda taklitçiliği bırakmaları ve doğruyu bizzat arayıp bulmalarıdır.

2. Onlardan beklediği ikinci görev; doğru, dürüst, iffetli olmak ve akrabaya sahip çıkmak gibi ahlâk esaslarına uymalarıdır.

330- ??? ??? ?? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ?????????? » .

??? ?????? : « ?????????? ????? ???? ?????? ???????? ????? ????????? ? ??????????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ???? ??????? » .

??? ?????? : « ????? ???????????? ? ??????????? ???? ????????? ? ??????? ???? ??????? ???????» ??? ??? «??????? ??????? » ???? ???? .

??? ?????????? : ????????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? . «??????????»: ???? ?????? ????? ?????????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? .

330. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz (bir para birimi olan) **kîrâtın kullanıldığı bir yeri mutlaka fethedeceksiniz."**

Diğer bir rivayete göre ise şöyle buyurdu:

"Siz kîrâtın kullanıldığı Mısır'ı fethedeceksiniz. Oranın halkına iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır."

Bir diğer rivayete göre şöyle buyurdu:

"Siz orayı fethettiğiniz zaman, halkına iyi davranın. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır" veya **"ahid ve eman görevi ve hısımlık bağı vardır"** buyurdu.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 226, 227

Açıklamalar

Nevevî bu hadisin hemen altında şöyle bir açıklama yapmıştır:

"Âlimlerin belirttiğine göre, hadiste sözü edilen **akrabalık bağı**, Hz. İsmâil'in annesi Hâcer'in Mısırlı olması dolayısıyladır. **Hısımlık bağı** ise Peygamber *aleyhisselâm*'ın oğlu İbrahim'i dünyaya getiren Mâriye'nin onlardan olması sebebiyledir."

Bildiğimiz gibi Peygamber Efendimiz'in soyu Hz. İsmâil'e dayanmaktadır. Hz. İsmâil'in annesi Hz. Hâcer Mısırlı olduğu için Efendimiz Mısırlıları akraba saymakta, böylece kendisini onlarla ahid yapmış ve kendilerine emân vermiş kabul etmekte ve işte bu sebeple, Mısır fethedildiği zaman halkına iyi davranılmasını tavsiye etmektedir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mısırlılarla olan ikinci bağı ise, bir hısımlık bağıdır. Hatırlanacağı gibi Peygamber *aleyhisselâm* hicretin

yedinci yılında komşu hükümdarları İslâm'a dâvet ederken Mısır kıralı Mukavkıs'a da bir mektup göndermişti. Mısır kıralı İslâmiyet'i kabul etmemekle beraber Resûl-i Ekrem'e bazı hediyeler göndermişti. Bu hediyeler arasında Mâriye ve Sîrîn adında iki de câriye vardı. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz Sîrîn' şâir sahâbî Hassân İbni Sâbit'e vermiş, Mâriye'yi de yanında alıkoymuştu. Daha sonraları Mâriye Resûl-i Ekrem'in oğlu İbrahim'i dünyaya getirmişti Böylece Mısırlılarla Resûlullah arasında, dededen gelen akrabalık bağından sonra bir de hısımlık bağı meydana gelmişti.

Akrabalık bağı dediğimiz **sıla-i rahime** Peygamber Efendimiz'in ne kadar önem verdiğini biliyoruz. Burada dikkatimizi çeken husus, akrabalık bağı ne kadar uzak ve dolaylı görünse bile ona değer verilmesi, korunup yaşatılması gereğidir.

Biz bugün iki göbek sonraki akrabamızı unutmaya başlıyoruz. Meselâ dedemizin amcasının oğlu, ninemizin kardeşinin kızı dendiği zaman, aramızda hiçbir bağ kalmamış gibi düşünebiliyoruz. Ne onlara gitmeyi, ne de onların bize gelmesini istiyoruz. Günümüzde maalesef yakın akrabaların bile unutulduğunu, onlarla ilginin koparılmaya çalışıldığını sık sık görüyoruz. Annemizin, babamızın ve hele dedemizin, ninemizin akraba anlayışı ile bizim anlayışımız arasında kıyas edilemeyecek kadar büyük uçurum var. Bizim çocuklarımız ve torunlarımız akrabalık bağını iyice daraltacak gibi görünüyor. Allah korusun, anne ve babalarını sadece yaş günlerinde hatırlayan Batılı ülkelere benzersek hâlimiz nice olur? Cenâb-ı Mevlâ bizi ve neslimizi böyle korkunç bir gidişten korusun (Âmin).

Hadîs-i şerîfte dikkatimizi çeken bir husus da, Efendimiz'in bir mûcizesidir. Resûlullah Efendimiz ümmetinin ileride güçleneceğini, bazı zâlim milletleri yenerek ülkelerini ele geçireceğini ve özellikle Mısır'ı fethedeceğini yıllar öncesinden haber vermiş ve hicretten 38 yıl sonra (658'de), bir sahâbî olan Amr İbni Âs tarafından Mısır fethedilmiştir.

Hadîs-i şerîfteki *"Siz kîrâtın kullanıldığı bir yeri mutlaka fethedeceksiniz"* cümlesinde geçen "kîrât", şer'î ölçüsü 0,2 gram, örfî ölçüsü 0,20208 gram olan bir para birimidir. Diğer bir söyleyişle dinarın yirmide biridir. Buna göre hadisin mânası, tercümede belirttiğimiz gibi, ülkelerini fethedeceğiniz Mısırlılar, bir para birimi olan kîrâtı alış verişlerinde çok kullanırlar, demektir.

Bazı âlimlere göre ise kîrât, Mısırlılar tarafından çokca kullanılan bir küfür ve sövüp sayma ifadesidir. Buna göre hadisin mânâsı, Mısırlılar ağzı bozuk insanlardır. Birbirlerine sövüp sayarlar. Onlara hoşgörülü davranın, demektir.

Hadîs-i şerîfin Müslim'deki ikinci rivayetine göre Efendimiz sözünü şöyle tamamlamıştır:

"Orada iki kişinin bir kerpiç yeri hakkında kavga ettiklerini görürsen, hemen oradan çık!"

Bu cümle Mısırlıların kavgacı kimseler olduğunu, dolayısıyla kîrâtın bir sövgü ifadesi olabileceğini düşündürmektedir. Mısırlıların Hz. Osman'a karşı ayaklanmalarıyla başlayan ve daha sonraları devam eden muhtelif olaylarda onların kavgacılığı iyice anlaşılmış ve böylece Efendimiz'in bir mûcizesi daha gerçekleşmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalık ne kadar uzak da olsa, bu bağ korunmalı ve akrabaya iyi davranılmalıdır.
2. Yıllar öncesinden Mısır'ın fethedileceğini haber vermesi, Resûl-i Ekrem'in bir mûcizesidir.

331- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?????? ????? ??????? : { ????????? ???????? ??????????? } [??????? : **214**] ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ? ?????? ????: «?? ???? ???? ????? ? ?? ??? ????? ??? ????? ? ????????? ??????????? ???? ???????? ? ??? ??? ??????? ???? ????? ? ????????? ??????????? ??? ??????? ? ?? ??? ????? ??????? ? ????????? ??????????? ???? ???????? ? ?? ???? ?????? ????????? ??????????? ???? ???????? ? ?? ??? ????? ????????? ????????? ??????????? ??? ???????? ? ?? ??????? ???????? ??????? ??? ??????? ? ?????? ?? ???????? ?????? ??? ?????? ?????? ? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ????????? » ???? ????.

???? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? » ?? ????? ?????? ??????????? ???????? « ????????? » ?????? . ????? ?????? : ????????? ? ?????? ??????????? ????????? ???????? ??????? ???? ????????? ?????????.

331. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Yakın akrabalarını uyar!" [Şu`arâ sûresi (26), 214] âyeti nâzil olunca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Kureyş kabilesini toplantıya çağırdı. Onlar da geldiler. Peygamber *aleyhisselâm* kimine genel, kimine de özel olarak şöyle hitâb etti:

"Ey Abdüşems oğulları! Ey Ka`b İbni Lüey oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Abdümenâf oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Hâşim oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Abdülmuttalib oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Fâtıma! Kendini cehennemden kurtar! Çünkü sizi Allah'ın azâbından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim."

Müslim, Îmân 348, 351. Ayrıca bk. Buhârî, Tefsîru sûre (26) 2; Tirmizî, Tefsîru sûre (27) 2; Nesâî, Vesâyâ 6

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e **"yakın akrabalarını uyar!"** âyeti nâzil olunca, onları yemeğe dâvet etti. Amcaları Ebû Tâlib, Hz. Hamza, Hz. Abbas ve

Ebû Leheb ile birlikte kırka yakın akrabası evine geldiler. Yenilip içildi.

Ebû Leheb onun konuşmasına fırsat vermeden söze başladı. Sen söyleyeceklerini daha önceleri bize söyledin. Bu dâvâyı bırak. Senin bize yaptığın kötülüğü hiç kimse yapmadı, gibi sözlerle Efendimiz'e hakaret etti. Onun konuşmasına fırsat vermedi. Sonra da herkes kalkıp gitti.

Cebrâil *aleyhisselâm* tekrar geldi ve akrabalarını uyarması gerektiğini hatırlattı.

Peygamber *aleyhisselâm* akrabalarını yine yemeğe dâvet etti. Sonra onlardan kendisini himâye etmelerini istedi. Muhtelif kimseler söz aldılar. Amcası Ebû Tâlib ile halası Safiyye onu Ebû Leheb'e karşı müdâfaa ettiler.

Yakın akrabalarını daha geniş bir çerçevede uyarmak isteyen Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* birgün **Safâ Tepesi**'ne çıktı.

Bütün yakınlarına *"Ey Abdülmuttalib oğulları! Ey Abdümenâf oğulları! Ey Zühre oğulları!..."* diye ayrı ayrı seslendi. Sesini duyanlar kalkıp geldiler. Resûlullah Efendimiz onlara önce Allah'a ve Resûlü'ne imân etmeleri gerektiğini hatırlattı. Daha fazla konuşmasına dayanamayan Ebû Leheb, Efendimiz'e fırlatmak üzere eline bir taş aldı:

- Yuh sana! Bizi bunun için mi topladın? diye bağırdı.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun bu kabalığına ve saygısızlığına bakmadan Kureyş kabilesinin bütün kollarını ve yakın akrabalarını birer birer sayarak kendilerini uyardı.

"Kendinizi cehennemden kurtarın!" uyarısıyla Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onları taptıkları putları bırakmaya, sadece Allah'a imân ve ibadet etmeye çağırmakta; Allah'a imân etmeden cehennem ateşinden kurtulmanın mümkün olamayacağını belirtmektedir.

Hadîs-i şerîfin sonunda yer alan *"Aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim"*, sözü konumuzla doğrudan ilgilidir. Efendimiz bu sözüyle, müslüman olmadı diye bir akraba ile ilgiyi kesmemek gerektiğini dile getirmektedir. Bir gün din kardeşimiz olması ihtimâl dâhilinde bulunan bir kimseyle ilgiyi kesmek, onu İslâmiyet'ten soğutmak anlamını taşır. Bu da doğru bir hareket değildir. **Müslüman olmayan bir akraba sıkıntıya düştüğünde ona yardım etmek, başına bir kötülük geldiğinde ona el uzatmak müslüman olan akrabanın görevidir.** Akrabalık bağı, işte böylesine önemlidir.

Bazı rivayetlerde Peygamber *aleyhisselâm*'ın yakınlarını uyardıktan sonra onlara:

"Malımdan neyi dilerseniz isteyin!" buyurduğu görülmektedir. Bu sözüyle Efendimiz onlara, siz benim en yakın akrabamsınız. Malım, mülküm size fedâ olsun. Benden dünya malı isteyin vereyim. Fakat sizi Allah'ın azâbından kurtarmaya gücüm yetmez, demiş olmaktadır.

Hadisin bazı rivayetlerine göre Efendimiz akrabalarına hitaben:

"Kendinizi Allah'tan satın alın! Yoksa sizi Allah'ın azâbından kurtarmak elimden gelmez" buyurmuştur. Efendimiz'in bu uyarısı ne kadar anlamlıdır! Bugün öyle kimseler vardır ki, benim babam hâfizdı. Dedem büyük âlimdi. Büyük annem şöyle Kur'ân-ı Kerîm okurdu diye onlarla iftihar ederler ve bu sözlerle dindar olduklarını anlatmaya çalışırlar. Böyle dindar insanların soyundan geldikleri için âhiret hayatını garantiye aldıklarını zannederler. Halbuki Peygamber Efendimiz en yakın akrabalarına *"Kendinizi Allah'tan satın alın! Yoksa sizi Allah'ın azâbından kurtarmak elimden gelmez"* diye seslenmekte ve kendisine güvenmemelerini hatırlatmaktadır. O dehşetli kıyamet gününde kimsenin kimseye fayda vermeyeceği bir gerçektir. Bu acı gerçeği unutmamak gerekir.

"Yakın akrabalarını uyar!" âyeti geldikten sonra Peygamber Efendimiz'in müşrikleri böyle toplantılarla birkaç defa uyardığı anlaşılmaktadır. Nitekim bir defasında yine Safâ Tepesine çıkarak:

- "Baskın var!" diye bağırdı. Sonra da Kureyş kabilesinin kollarına birer birer seslendi. Araplarda böyle bir âdet vardı. Önemli haberler böyle duyurulurdu. Müşrikler etrafına toplanınca:

- "Ne dersiniz? Şu dağın eteğinden birtakım atlıların gelmekte olduğunu size haber versem, bana inanır mısınız? diye sordu.

Müşrikler hep bir ağızdan:

- Biz şimdiye kadar senin yalan söylediğini görmedik, dediler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

–**"Gelmekte olan şiddetli bir azâbı size haber veriyorum!"** deyince Ebû Leheb öfkelendi:

- Yazıklar olsun sana! Bizi bunun için mi topladın? diyerek çekip gitti. Bunun üzerine şu sûre nâzil oldu:

"Ebû Leheb'in elleri kurusun! Kendisi de helâk olsun!" (Müslim, Îmân 355).

Peygamber *aleyhisselâm*'a pek çok fenalık yapan bu amcası olacak herif ve şirret karısı, mü'minlerin diliyle Tebbet sûresi'nde on beş asırdır lânetlenip dururlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalarla ilgiyi kesmemek, onlara kol kanat germek nasıl bir görevse, onlara dinî bilgi ve şuur vermeye çalışmak da bir görevdir.

2. Büyük bir insanın akrabası olduğunu söyleyerek onlara güvenmek kimseye fayda sağlamaz. İnsanı kurtaracak olan imânı ve ibadetleridir.

3. İslâm'ı tebliğe yakın akrabadan başlamak gerekir.

332- ??? ??? ??? ?????? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ??????? : « ????? ??? ???? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ????? ????????? ????????? » ???? ???? .

????????? ??????? .

332. Ebû Abdullah Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gizli değil açıkca şöyle buyururken dinledim:

"(Akrabam olan) **Falan oğulları ailesi benim dostlarım değildir. Benim dostlarım Allah Teâlâ ile iyi mü'minlerdir. Fakat ötekilerle aramızda akrabalık bağı bulunduğu için kendileriyle ilgimi kesmeyeceğim."** Buhârî, Edeb 14; Müslim, Îmân 366

Amr İbni Âs

Mekke'nin önemli tüccarlarından biriydi. Mekke fethinden önce müslüman oldu. Askerî ve siyâsî kabiliyeti yüksek olduğu için Hz. Peygamber tarafından bazı seriyyelere kumandan tâyin edildi.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hulefâ-yi Râşidîn devrinde pek çok savaşlara kumandan olarak katıldı. Hz. Ömer'e Mısır'ı fethedilmesi gereğini kabul ettirdi. Hazırlanan ordunun başına geçerek Bizans ordusunu imhâ etti. Önce İskenderiye'yi daha sonra da Mısır'ı fethetti ve oraya vali oldu. Mısır'da büyük şehircilik hizmetleri yaptı.

Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra onun intikamını almak düşüncesiyle Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın saflarına katıldı. Sıffîn Savaşı'nda ve daha sonraları ona büyük destek sağladı. Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın halife ilan edilmesinden sonra tekrar Mısır valiliğine getirildi ve 43 (664) yılında vefat edene kadar burada kaldı.

Ebû Abdullah diye adıyla künye aldığı oğlu Abdullah İbni Amr İbni Âs, en çok hadis bilen sahâbîlerden biriydi. Amr İbni Âs'dan kırk kadar hadis rivayet edildi.

Allah hem ondan hem de oğlu Abdullah'dan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf kimlerin dost olabileceğini ortaya koymaktadır. Dost olmaya lâyık iki varlık vardır. Biri **Allah Teâlâ**, diğeri de **iyi mü'minler**dir. Müslüman olan ve dinin güzel saydığı iyi davranışlarıyla kendilerini kabul ettiren kimseler sevilmeye ve dost edinilmeye elverişli kimselerdir.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın dostlarının kimler olduğu Allah Teâlâ tarafindan belirtilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

"..Onun dostu ve yardımcısı Allah'tır. Cebrâil de, iyi mü'minler de onun dostu ve yardımcısıdır" [Tahrîm sûresi (66), 4]. Resûl-i Ekrem Efendimiz işte bu âyet-i kerîmeye dayanarak dostlarının kimler olduğunu kısaca belirtmiştir. Demekki sadece akrabalık bağı, birini gönülden sevip dost kabul etmek için yeterli değildir.

Peygamber Efendimiz demek istiyor ki, "İyi mü'minler akrabam olmasalar bile benim dostlarımdır. İyi mü'min olmayanlar ise, akrabam bile olsalar, benim dostlarım değildir." Şüphe yok ki, hem akraba hem de iyi müslüman olan kimseler, sevilmeye ve dost kabul edilmeye en lâyık insanlardır.

Efendimiz'in hadisini şöyle yorumlayabiliriz:

Ben hiç kimseyi sırf akrabamdır diye dost edinip sevmem. Ben sadece Allah'ı severim. Çünkü O'nu sevmek ve O'na karşı en üstün saygıyı beslemek herkesin görevi ve kulluk borcudur.

İyi mü'minleri de Allah rızası için severim. Onların gönüllerindeki samimi imân, davranışlarındaki iyi niyet ve dürüstlük sebebiyle kendilerini dost kabul ederim. Gönlümü onlara açarım. Onların akrabam olup olmamaları önemli değildir.

Bununla beraber akrabalarımdan da büsbütün vazgeçmem. Çünkü akrabam olmaları sebebiyle onların benim üzerimde hakları vardır. Bu hak da onları arayıp sormak, hatırlarını almak ve gerektiğinde kendilerine yardım etmekten ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden üstündür.
2. Bir mü'min, imân etmeyen kimseyi, akrabası bile olsa, dost kabul edemez.

333- ??? ??? ??????? ????? ?? ???? ???????? ??? ?????? ??? ??? ????? ???: ?? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ? ??????????? ???? ???????? . ???? ??????? ????? ????? ???????? ???????: «?????? ?????? ? ??? ???????? ???? ??????? ? ????????? ?????????? ? ?????? ????????? ? ??????? ???????? » ????? ????.

333. Ebû Eyyûb Hâlid İbni Zeyd el-Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Beni Cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak davranışı haber ver, dedi.

Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- "Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi denk tutmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabanı koruyup gözetirsin." Buhârî, Edeb 10; Müslim, Îmân 14. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 10

Ebû Eyyûb el-Ensârî

*Adı **Hâlid İbni Zeyd** olmakla beraber Ebû Eyyûb künyesiyle tanındı. Hicretten sonra Medineli müslümanlara, Peygamber'e ve müslümanlara yardım edenler anlamında ensâr dendiği için el-Ensârî nisbesiyle anıldı. Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret edince onu bir müddet evinde misafir ettiği için de **Mihmandâr-ı Nebî** diye meşhur oldu.*

Hicretten iki yıl kadar önce hanımıyla birlikte İslâm diniyle şereflendiler. Böylece İslâmiyet'i ilk kabul eden Medineliler arasında yer aldı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine'ye hicret edince Medineli müslümanların her biri onu evinde misafir etmek istedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onları gücendirmemek için güzel bir yol buldu. Deveyi serbest bırakalım; nereye çökerse, oraya en yakın eve misafir olayım, dedi. Deve birkaç yere çöktü, kalktı. Resûlullah Efendimiz üzerindeydi. Sonuncu defasında çöktükten sonra bir daha kalkmadı. Oraya en yakın ev Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin eviydi. Ebû Eyyûb Kâinâtın Güneşi'ni evinde misafir etme bahtiyarlığına erdi. Mescid-i Nebevî'nin bitişiğindeki hücreler yapılıncaya kadar, ***yedi ay*** *boyunca Resûl-i Ekrem onun misafiri oldu.*

Ebû Eyyûb'un evi iki katlıydı. Ziyaretçilere kolaylık olsun diye Efendimiz giriş katını tercih etmişti. Fakat bir gece üst kattaki su kabı devriliverdi. Ebû Eyyûb ile karısı aşağıya su akmasın diye kadife yorganlarıyla suyu silmeye çalıştılar. Su aşağıya damlar da Resûlullah'ı rahatsız eder diye sabaha kadar uyumadılar. Ertesi sabah Ebû Eyyûb Efendimiz'in yanına gelerek:

Anam babam sana fedâ olsun, yâ Resûlallah! Senin aşağıda, bizim yukarıda bulunmamız doğru bir şey değil. Ne olur üst kata siz taşının, diye yalvardı. Efendimiz de onu kırmamak için üst kata taşındı.

Ebû Eyyûb'un evi yedi ay boyunca bir okul oldu. Herkes Resûlullah'ın yanına gelip İslâmiyet'i ondan öğrendiler. Efendimiz de bu güzel evin sahiplerine dualar etti. Onlara hayır ve bereketler diledi.

Ebû Eyyûb her zaman Peygamber Efendimiz'in etrafında pervâne oldu. Cesur ve yiğit bir insandı. Birgün Mescid-i Nebevî'de münafıklar Peygamber Efendimiz'e karşı saygısızlık denebilecek bir davranışta bulundular. Ebû Eyyûb onların yanına vardı, en fazla saygısızlık eden herifin ayağından tutarak sürükleyip dışarı çıkardı ve:

- "Pis herif, yuh olsun sana!" diyerek suratına şiddetli bir tokat attı. Diğer müslümanlar da ötekileri aynı şekilde dışarı attılar.

Peygamber aleyhisselâm ile birlikte bütün savaşlara katılan Ebû Eyyûb, onu savaşlarda bile yalnız bırakmaz, tehlike sezdiği gecelerde onun çadırı etrafında kendiliğinden nöbet tutardı.

Ebû Eyyûb ashâb-ı kirâm'ın âlimlerinden biriydi. Müslümanlar bazı problemlerini ona götürür ve ondan fetvâ alırlardı. Okuma yazma bildiği için Efendimiz'e vahiy kâtipliği yaptı. ***Bir hadisi*** *Peygamber Efendimiz'den bizzat işiten Ukbe İbni Âmir'in ağzından duymak için* ***Medine'den kalkıp Mısır'a gitti.*** *Ve ondan* ***"Kim dünyada bir mü'minin ayıbını örterse, kıyamet günü Allah da onun ayıbı örter"*** *hadisini dinledi. Hayatı savaşlarda geçtiği için kendisinden ancak 155 hadis rivayet edilebildi.*

Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra yapılan savaşlara katıldı. Mısır, Suriye, Filistin ve Kıbrıs seferlerinde bulundu. Devlet adamlarının uygun olmayan davranışlarını yüzlerine karşı söyler, onları uyarırdı.

Ebû Eyyûb yaşlılık döneminde bile her yıl bir savaşa katılırdı. Muâviye İbni Ebû Süfyân devrinde yapılan Kostantiniye seferine katılarak ***İstanbul'a geldi.*** *Şehir uzun zaman kuşatıldı. Bu arada Ebû Eyyûb el-Ensârî* ***hastalandı.*** *Ölünce kendisini en ileri noktaya götürüp orada defnetmelerini vasiyet etti. 52 (672) yılında vefat etti. İslâm askerleri onu omuzlarına alarak harb ede ede surlara doğru yaklaştılar ve uygun gördükleri yere defnettiler. Ebû Eyyûb o günden bu yana İstanbul'un aziz misafiridir.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Kısa yoldan cennete girmeyi ve cehennemden kurtulmayı arzu eden soru sahibi bizzat Ebû Eyyûb el-Ensârî olabileceği gibi bir başka sahâbî de olabilir.

Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinden öğrendiğimize göre, adamın biri ashâb-ı kirâmı yara yara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi. O sırada Peygamber Efendimiz bineğinin üzerinde bulunuyordu. Adamın bu telâşı sahâbîleri meraklandırdı.

- Nesi var bu adamın? dediler.

Peygamber Efendimiz adama yol vermelerini söyleyerek:

- *"Kendine göre önemli bir işi var"* buyurdu.

O zât Efendimiz'in yanına gelince bineğinin dizginine yapıştı ve:

- Yâ Resûlallah! Beni cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak hareket nedir, söyle! dedi. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre bu adam çölde yaşayan bir bedevi idi. Adamın problemini ve neye ihtiyacı olduğunu bilen Resûlullah Efendimiz de ona öncelikle imânın ana esasını öğretti ve sadece **Allah'a inanması** gerektiğini ve onun dışında hiçbir şeye tapmaması icab ettiğini söyledi. Peşinden de ibadetin en önemli iki esasını hatırlattı. Beden vergisi olan **namaz** ile mal vergisi olan **zekât** borçlarını ödemesini tavsiye etti. Belki de bu zât akrabasını ihmâl eden biriydi. Bu sebeple ona ahlâkın ana esası olan **akrabaya karşı vefakârlık** borcunu yerine getirmesini söyledi.

Sorularının cevabını alan sahâbî geri dönüp giderken Efendimiz arkasından baktı ve yanındaki arkadaşlarına:

- *"Eğer bunlara sımsıkı sarılırsa cennete girer"* buyurdu.

Bu hadis 1214 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı koruyup gözetmek yani sıla-i rahim, dinin temel esaslarından biridir.
2. Cennete girebilmek ve cehennemden kurtulabilmek için, hadiste sayılan din esaslarıyla birlikte akrabayı arayıp sormak ve kendileriyle ilgilenmek şarttır.

334- ??? ?????? ?? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???????? ????????? ??????????? ????? ????? ? ????????? ?????? ? ?????? ???? ???? ??????? ? ???????? ? ????????? ??????? » ????: « ????????? ????? ????????? ?????? ? ?????? ?? ????????? ????????? : ???????? ??????? » . ???? ??????? . ???? : ???? ??? .

334. Selmân İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Biriniz orucunu açacağı zaman hurma ile açsın; çünkü hurma bereketlidir. Eğer hurma bulamazsa orucunu su ile açsın; çünkü su temizdir."

Peygamber *aleyhisselâm* sözüne devamla şöyle buyurdu:

"Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabıdır."

Tirmizî, Zekât 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 21; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Sıyâm 25, 28

Selmân İbni Âmir

Hz. Peygamber zamanında hayli yaşlı bir sahâbî idi. Resûlullah Efendimiz'in vefatından sonra Basra'ya gidip yerleşti. Kendisinden kardeşinin kızı Ümmü'r-Râih Rebâb, iki ünlü tâbiî Muhammed İbni Sîrîn ile kızkardeşi Hafsa Binti Sîrîn ve daha başkaları hadis öğrendi. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 13'tür.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Selmân İbni Âmir, 41 (661) yılından sonra Basra'da vefât etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz hurmanın bereketli bir gıda olduğunu söyleyerek orucun onunla açılmasını tavsiye buyuruyor. Hurmanın en belirgin özelliği, **besleyici bir gıda** olmasıdır. Nitekim hurma yetiştiren ülkelerde bu değerli besin, ekmek gibi yenmektedir. Akşama kadar acıkıp dermanı azalan vücuda, hurma gibi çok besleyici bir gıdanın girmesi, bedeni güçlendirir ve vücuda kısa yoldan enerji kazandırır.

Sofrada hurma yoksa orucun su ile açılması tavsiye buyurulmaktadır. Hatta Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in **kışın hurma ile yazın da su ile** orucunu açtığı söylenmektedir (Tirmizî, Savm 10). Efendimiz temiz olduğunu belirttiği su ile orucunu açtığı zaman:

"Susuzluk gitti. Damarlar serinledi ve inşallah sevap kazanıldı" (Ebû Dâvûd, Sıyâm 22) buyururdu. Özellikle sıcak ve uzun yaz günlerinde, dilin damağın iyice kuruduğu bir sırada su ile iftar edilmesinin vücuda kazandırdığı canlılığı bu hadîs-i şerîf ne güzel ifade etmektedir.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili ikinci kısmında, *"Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabı"* buyurulmaktadır. 328 numaralı hadisi açıklarken de belirtildiği gibi, akrabayı koruyup kollamak, yardıma muhtaç olanlarının yardımına koşmak insanî bir görevdir.

Malımız mülkümüz, paramız pulumuz bize geçici olarak verilmiş bir emânettir. Allah Teâlâ bu imkânları bize değil de, sıkıntı içinde bulunan yakınımıza verebilirdi. Çünkü bütün varlık O'nundur ve O, mülkü üzerinde dilediği gibi tasarruf eder. Mülkünü muhtaç durumdaki akrabamıza değil de bize lutfetmiştir ve buna karşılık bizden bazı görevler beklemektedir. Bu görevlerden biri, elimizdeki imkânı yakınlarımızla paylaşmak, onları koruyup gözetmektir. Bize verilen nimetleri yakınlarımızla paylaştığımız zaman, nimeti verene karşı şükür görevini de yerine getirmiş oluruz.

Dünya yatırım yeri, âhiret bu yatırımların kârını toplama ülkesidir. Birikmiş paramızı daha iyi değerlendirebilmek için neye, nereye yatırım yapmamız gerektiğini bilenlere sorar, danışır, öğreniriz. Peygamber Efendimiz bize âhiret yatırımı konusunda kendiliğinden danışmanlık yapmakta ve akrabaya harcanacak paranın iki misli sevap kazandıracağını belirtmektedir.

Ne güzel danışmanlık ve ne güzel yatırım... Hadisimiz 1241 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Orucu hurma ile, yoksa zeytin veya su ile açmalıdır.
2. Hayır yapmadan önce, nasıl hareket edersem daha çok sevap kazanırım diye araştırma yapmalıdır.
3. Yapılacak hayırlarda önce akrabayı düşünmelidir. Çünkü onlara yapılacak hayırın iki kat sevabı vardır.

335- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ??? : ??????? ????? ???????? ? ??????? ????????? ? ??????? ????? ????????? ? ???? ?? : ????????? ??????? ? ??????? ????? ??? ?????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ???? ???? ? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? » ???? ???? ???? ? ???????? ????: ???? ??? ???? .

335. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Çok sevdiğim bir kadınla evliydim. Babam Hz. Ömer o kadını beğenmiyordu. Bu sebeple bana:

- Onu boşa! dedi.

Ben de boşamak istemedim.

Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek durumu anlatmış.

Peygamber *aleyhisselâm* da:

- **"O kadını boşa!"** diye emretti. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Talâk 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in boşanmaya karşı olduğu ve bu görüşünü, *"Allah Teâlâ'nın en sevmediği helâl, eşini boşamaktır"* (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1) hadisiyle dile getirdiği bilinmektedir. Fakat bu hadiste Abdullah İbni Ömer'i babasının sözünü dinleyerek karısını boşamaya teşvik ettiği görülmektedir.

Meselenin özü şudur: Sebepsiz yere boşanmak ve bunu âdet hâline getirmek günahtır. Allah Teâlâ böyle kimseleri ve onların bu sorumsuzca

davranışlarını sevmez. Ama ortada boşamayı gerektiren bir durum varsa, boşanmakta hiçbir günah yoktur. Hatta bazan boşanmak en iyi çâredir.

Bu hadiste ve bir sonraki hadiste **babanın veya annenin sözüne bakarak boşanma** konusu üzerinde durulmaktadır.

Hatıra şöyle bir soru gelmektedir:

Bütün anne ve babaların sözüne bakarak eşini boşamak gerekir mi?

Konuyu iki bakımdan ele almak uygun olacaktır.

Biri, hadisimizin râvisi Abdullah İbni Ömer'in özel durumu; diğeri de, daha sonraki devirlerde ve **günümüzde yaşayanların durumu.**

Abdullah İbni Ömer'e boşanmasını teklif eden baba Hz. Ömer'dir. Hz. Ömer farklı bir insandır. Onun dindarlığı, Allah korkusu ve kul hakkına saygısı daha sonra gelenlerle ölçülemeyecek kadar üstündür. Adalet timsâli olması sebebiyle de kimseye haksızlık etmeyeceği, hele gelinini zor durumda bırakmak istemeyeceği şüphesizdir. Oğluna karısını boşamayı tavsiye ettiğine göre, demekki gelininde bağışlanamayacak bir kusur vardı. Oğlu Abdullah karısına âşık olduğu için onun bu kusurunu görmüyordu. Çünkü aşırı sevgi insanı sağır ve kör yapar. Seven insan, sevdiğinin kusurunu farkedemez. Gelininde gördüğü kusur, bağışlanması mümkün olan bir kusur olsaydı, herhâlde Hz. Ömer onu bağışlardı. Oğlunu sevdiği kadından ayırmayı ve onu üzmeyi istemezdi. Şu halde bu kusur oğlunun dinî ve mânevî hayatına zarar verecek mâhiyette önemli bir kusurdu. Konuyu öğrendiği zaman Hz. Peygamber'in Abdullah İbni Ömer'i hemen yanına çağırması ve ona "Karını boşa!" buyurması Hz. Ömer'in haklı olduğunu göstermektedir.

Vaktiyle Hz. İbrahim'in de oğlu Hz. İsmâil'i ziyarete geldiğinde gelinini beğenmediği ve oğluna karısını boşaması anlamında "Eşiğini değiştirsin!" diye haber bıraktığı, onun da babasının emrini yerine getirdiği bilinmektedir (bk. 1871 numaralı hadis).

Abdullah İbni Ömer eşini boşama konusunda biri babasından, diğeri Resûl-i Ekrem'den olmak üzere iki emir almıştı. Hem öyle bir babaya hem de Resûlullah'ın buyruğuna elbette karşı gelemezdi. Emirlere uydu ve karısını boşadı.

Meselenin bizleri ilgilendiren tarafına gelince: Bir anne veya babanın yahut her ikisinin birden, "Karını boşa!" tarzındaki tavsiyelerini kabul etmek gerekir mi?

Hayır, gerekmez. Hiçbir baba ve anne, bu konuda sahâbîler kadar titizlik gösteremez. Günümüzde bir babanın veya annenin yahut her ikisinin birden oğullarına, senin karının şöyle şöyle kusurları var şeklindeki şikâyetlerine bakarak eşini boşamak doğru değildir. Bilhassa yaşlı anne ve babalar, herhangi bir davranışına kızdıkları gelinlerini kusurlu göstermeye çalışırlar. Onu çeşitli bahânelerle oğullarının gözünden düşürmek isterler. Bazıları da ileri yaşın getirdiği zihnî yorgunluk ve bunama sebebiyle olur olmaz şeyi mesele yaparlar. Aslında yaşlıların bu nevi hissî hükümlerini anlamak o kadar zor değildir.

Bir insan anne ve babasının eşiyle ilgili şikâyetlerini bizzat değerlendirmeli ve bu konuda kararı kendisi vermelidir. **Zamanla ve bilhassa eğitim yoluyla giderilmesi mümkün olan hataları ve noksanları büyütmemelidir.** Çok zor durumda kalındığı zaman, dindar ve aklı başında kimselere danışmalı, onların görüş ve tecrübelerinden faydalanmalıdır

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana babanın dine aykırı olmayan buyruklarına uymak gerekir.
2. Mü'minler Peygamberlerinin buyruğuna hiç tereddüt etmeden uyarlar.
3. Bir mü'min, dine aykırı olan arzularını terk etmek zorundadır.
4. Gerekmedikçe kimsenin ayıbı ortaya dökülmemelidir.

336- ??? ??? ??????????? ??? ?????? ??? ??? ??????? ??????? ???? : ????? ?? ????????? ???? ?????? ????????? ?????????? ? ???? ??????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ??????? ????? « ????????? ??????? ??????? ????????? ? ?????? ?????? ??????? ???? ??????? ? ???? ??????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? ???? .

336. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam ona gelerek:

- Benim bir karım var. Annem ise onu boşamamı emrediyor. Ne yapmalıyım? diye sordu.

Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* ona şu cevabı verdi:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

"Anne ve baba, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur" buyurduğunu işittim. Artık sen o kapıyı ister bırak, ister elinde tut.Tirmizî, Birr 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36

Açıklamalar

Ebü'd-Derdâ hazretleri, kendisine soru soran tâbiîye, annenin sözünü dinleyerek karını boşa mı demek istiyor, acaba? Hayır. Verdiği fetvalarla tanınan İslâm'ın ilk kazaskeri Ebü'd-Derdâ hazretleri, bu soruya cevap vermek yerine, genel prensipleri hatırlatmayı uygun buluyor. Anne ve babanın önemini belirten hadîs-i şerîfi naklettikten sonra, karşısındaki şahsı bu hadisin ışığında aydınlatıyor ve onu annesine saygı göstermeye, onun arzularını yapmaya, bir dediğini iki etmemeye teşvik ediyor. Cennete girmenin çeşitli yolları bulunduğunu, fakat bunların içinde en garantili olan yolun anne ve babayı hoşnut etmek olduğunu belirtiyor. Ama annesinin sözüne bakarak karısını boşaması gerektiğini açıkca söylemiyor. Onu kendi tercihine bırakıyor. Şu rivayet bunu daha açık bir şekilde göstermektedir:

Bir adam Ebü'd-Derdâ'ya gelerek:

- Karım amcamın kızıdır. Ben onu çok seviyorum. Annem ise onu boşamamı istiyor, dedi.

Ebü'd-Derdâ şu cevabı verdi:

- Ben sana ne karını boşa derim, ne de annene karşı gel derim. Ama sana Resûlullah'tan duyduğum bir hadisi söylemek isterim. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i: *"Anne, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur"* buyururken işittim. Şimdi sen bu kapıya ister sıkı sıkıya yapış, istersen elinden bırak (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 198).

Bu hadiste, oğluna boşanması için ısrar edenin anne olduğu, İbn Hibbân'ın rivayetinde ise baba olduğu açıkca görülmektedir (*el-İhsân bi tertîbi Sahîhi İbni Hibbân*, I, 326-327).

Anne ve babaya saygı gösterilmesi gereği Cenâb-ı Hakk'ın emridir. Efendimiz bu konuyu şöyle özetlemiştir:

"Allah Teâlâ'nın rızası, anne ve babayı hoşnut ederek kazanılır. Allah Teâlâ'nın gazabı, anne ve babayı öfkelendirmek suretiyle çe-kilir" (Tirmizî, Birr 3).

Cennete gitmenin en kestirme ve en garantili yolu anne ve babayı hoşnut etmektir. Şayet onlar çocuklarını Allah Teâlâ'nın bir yasağını çiğnemeye zorluyorlarsa veya bir önceki hadiste geçtiği üzere, oğullarını Cenâb-ı Hakk'ı gücendirecek bir boşamaya teşvik ediyorlarsa, onların bu isteğine uymamak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya saygı insanı cennete götürdüğü gibi, orada en yüce makamları elde etmeye vesile olur.
2. Cennet kapılarının en değerlisi, ortadaki kapıdır. Anne ve babasına iyi davrananlar cennete oradan gireceklerdir.
3. Anne babaya karşı gelmek büyük günahlardandır.
4. Anne ve babanın isteği yerine getirildiği zaman bir başkasına haksızlık yapılmayacaksa, onların gönülleri hoş edilmelidir.

733- ??? ??????? ?? ????? ??? ?????? ????? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «????????? ??????????? ??????? » ???? ??????? : ???? ????? ??? ???? .

337. Berâ' İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Teyze anne sayılır." Tirmizî, Birr 6. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 6, Megâzî 43; Ebû Dâvûd, Talâk 35

Açıklamalar

Bu kısa fakat son derece özlü hadîs-i şerîfin hoş bir sebeb-i vürûdu (söylenmesine sebep olan olay) vardır:

Berâ İbni Âzib'in rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* hicretin altıncı yılında umre yapmak maksadıyla ashâbıyla birlikte Mekke'ye gitti. Fakat Mekkeli müşrikler onların umre yapmasına izin vermediler. Bunun üzerine Efendimiz ile Mekkeli müşrikler Hudeybiye mevkiinde bir anlaşma yaptılar. Bu anlaşmaya göre müslümanlar bir yıl sonra Mekke'ye gelecekler ve orada üç gün kalarak umre yapacaklardı.

Ertesi yıl Resûlullah Efendimiz ashâbıyla birlikte Medine'den hareketle Mekke'ye geldi ve orada üç gün kalarak umresini yaptı. Tam dönecekleri sırada, Uhud gazvesinde şehid olan Hz. Hamza'nın kızı **Ümâme** (veya Umâre) Peygamber Efendimiz'in arkasından:

- Amcacığım, amcacığım, diye bağırarak gelmeye başladı.

Hz. Ali bu yavruyu kucakladığı gibi, devenin üzerinde bulunan sevgili hanımı Hz. Fâtıma'ya uzattı:

- Amcanın kızını al! dedi.

Medine'ye varınca bu yetim yavruyu evine almak için üç kişi arasında anlaşmazlık çıktı.

Hz. Ali:

- O benim amcamın kızıdır. Onun terbiyesini ve bakımını üstlenmek herkesten çok benim hakkımdır, dedi.

Hz. Ali'nin ağabeyi Ca`fer-i Tayyâr:

- O benim de amcamın kızı olduğu gibi karım da onun teyzesidir. Onu benim alıp götürmem daha uygun olur, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in âzatlısı ve Hz. Hamza ile aralarında kardeşlik bağı kurduğu Zeyd İbni Hârise de:

- O benim (din) kardeşimin kızıdır. Bana herkesten daha yakındır, diye ortaya çıktı.

İşte o zaman meseleyi Resûlullah Efendimiz'e götürmek ve onun vereceği hükme göre hareket etmek icap etti. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *"Teyze anne sayılır"* buyurarak çocuğu Câfer-i Tayyâr'ın götürmesini uygun gördü. Sonra bu davranışlarından memnun olduğu üç yakınına ayrı ayrı iltifat etti. Hz. Ali'ye:

- *Sen bana bağlısın, ben de sana*, buyurdu.

Ca`fer-i Tayyâr'a:

- *Senin hem görünüşün hem de huyun bana benzer*, buyurdu.

Zeyd İbni Hârise'ye dönerek:

- *Sen bizim kardeşimiz, dostumuzsun*, diye gönlünü aldı (Buhârî, Sulh 6).

Peygamber Efendimiz küçük Ümâme'yi *"teyze anne sayılır"* diyerek himâyesine teslim ettiği Esmâ Binti Umeys, ilk müslümanlardan olup çok değerli

bir sahâbiyyedir. Meymûne annemizin kızkardeşi olması sebebiyle de Peygamber Efendimiz'in baldızıdır. Esmâ, müşriklerin ezâ ve cefâsından kurtulmak için kocası Ca`fer İbni Ebû Tâlib ile birlikte Habeşistan'a hicret etti ve orada tam on dört sene kaldı. Hz. Ca`fer Mûte savaşında şehid olduktan sonra önce Hz. Ebû Bekir ile evlendi. Hz. Ebû Bekir vefat edince onu elleriyle yıkadı. Daha sonraları Hz. Ali ile evlendi.

Hadîs-i şerîf, annesi ölen bir çocuğa teyzesinin daha iyi sahip olacağını ve onu daha iyi yetiştireceğini göstermektedir.

Bu hadisten şöyle bir sonuca varmak mümkündür:

Çocuğun anne tarafından akrabaları, ona baba tarafından akrabalarına göre daha iyi bakar ve terbiyesiyle daha iyi meşgul olurlar. Nitekim Ümâme'nin, aynı zamanda Peygamber Efendimiz'in halası olan Safiyye Binti Abdülmuttalib o günlerde hayatta olduğu hâlde, çocuğun ona verilmesi söz konusu bile olmadı.

Atalarımız bu hadisi **"teyze ana yarısıdır"** diye dilimize aktarmışlardır. Bu hadîs-i şerîf ve atasözü, teyzenin yeğenine olan sevgi ve şefkatini dile getirmektedir. Şüphesiz bazı özel durumları dikkate almakta fayda vardır. Teyzenin dul kalıp aileden olmayan biriyle evlenmesi, yeni kocasının yetim çocuğu kabul etmek istememesi veya adamın güvenilir biri olmaması gibi durumlarda meseleyi yeniden gözden geçirmek ve o yavruyu kendisine en iyi bakacak ellere teslim etmek gerekebilir.

Çocuğun şahsının ve malının korunması, İslam Hukuku'nda velâyet ve vesâyet bahislerinde, fiilen bakımı ve terbiyesi ise "hidâne" konusunda ele alınmıştır. Doğumundan kendisine yeterli hâle gelinceye kadar çocuğun bakımı ve terbiyesiyle kimin meşgul olacağı, çocuğun menfaati açısından bu konuda öncelik hakkının kime verileceği, bu hakka sahip olan kişide ne gibi özelliklerin aranacağı İslâm Hukuku'nda belirlenmiştir.

Çocuğun kendisine teslim edileceği şahıslar arasında kadınlara öncelik hakkı verilir. Ruh ve beden sağlığı yerinde olmayan, etrafına güven vermeyen kimselere çocuk teslim edilmez. Çocuğun kendisine emanet edileceği kadın, öncelikle onun annesi, ablası, teyzesi gibi yakını olacak, çocuğun aralarında yaşayacağı aile ve muhit güven verecektir. Bu konuda geniş bilgi almak için Hayreddin Karaman'ın *Mukayeseli İslâm Hukuku*(I, 340-343) ve *Anahatlarıyla İslam Hukuku* (II, 140-144) adlı eserlerine bakılabilir .

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Teyze yeğenine anne gibi yakındır. Gerektiğinde onun himâyesini üzerine almaya en lâyık olan teyzedir.
2. Anne tarafindaki akrabalar daha yakındır.
3. Akrabaya sahip çıkmak, onları koruyup gözetmek gerekir.

??? ????? ??????? ?????? ?? ?????? ?????? ? ???? ???? ??????? ??????? ????? ???????? ????? ??????? ? ???????? ?????? ?? ?????? ??????????? ?????????? ? ?????? ?????????? ????? ????? ?? ??????? ??? ?????? ??? ?????????? ??????????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ?????????? ???????? ????????????? ??????????? ??? ????? ?????? ????? ?? ???? ?????????? ? ??? ??? .

???????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ?????? ?? ?????? ??????????? ? ????? ?? : ?? ????? ? ??? : «??????» ????? : ??? ????? ? ??? : « ???????? ??????? ????? ? ????? : ??????? ????? ???????? ? ??? : «????????? ??????? ?????????? ? ??????? ????????? ? ????? ???????? ?????? ?? ??????? ???? ????? » ???? ?????? ?????? . ??????? ???? .

Riyâzü's-sâlihîn müellifi Nevevî bu konuyu bitirirken diyor ki:

"Ana Babaya İyilik ve Akrabayı Ziyaret" konusunda meşhur pekçok sahih hadis vardır. Daha önce zikredilen mağaraya sığınan üç kişi hadisi (nr. 13) ile Cüreyc hadisi (nr.261) bu konuyla ilgilidir. Bahsi uzatmamak için buraya almadığım meşhur hadislerin en önemlilerinden biri Amr İbni Abese tarafından rivayet edilen ve İslâm esaslarına, İslâm edeblerine dair pekçok konuyu içine alan ve tamamı "Allah'ın Rahmetini Ümid Etmek" bahsinde zikredilecek olan (bk. nr. 439) şu hadistir:

Amr İbni Abese der ki:

Mekke'de Peygamberliğin ilk günlerinde Peygamber *aleyhisselâm*'ın huzuruna vardım ve ona:

- Sen kimsin, necisin? diye sordum.

- **"Peygamberim"** diye cevap verdi.

- Peygamber ne demek? dedim.

- "Beni Allah gönderdi" dedi.

- Seni hangi görevle gönderdi? diye sordum.

- "Akrabayı koruyup gözetmek, putları kırmak ve Allah'ın bir olduğunu belirtip ona ortak koşulmaması gerektiğini anlatmakla görevlendirdi" dedi.

41- ??? ????? ?????? ?????? ?????

ANA BABAYA KARŞI GELMENİN VE AKRABA İLE İLGİYİ KESMENİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

?????? ?????????? ??? ???????????? ??? ?????????? ??? ????????? ???????????? ????????????
????????? ????????? ????????? ??????? ???????????? ????????? ????????????

1. "(Ey münâfiklar!) **İş başına geçecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak ve akraba ile ilgiyi kesmek sizden beklenmez mi? İşte Allah'ın lânetlediği, kulaklarını sağır ve gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır."** Muhammed sûresi (47), 22-23

Âyet-i kerîme münafıkların en belirgin özelliklerinden birinin, iş başına geçtikleri zaman yeryüzünde bozgunculuk çıkarıp ortalığı karıştırmak olduğunu söylüyor. Onlar Câhiliye devrinde yağmacılıkla, talan ve vurgunla yuvaları yıkıp perişan ederlerdi. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten çekinmezlerdi.

İkinci önemli özellikleri ise akraba ile ilgiyi kesmek, onları arayıp sormamak, yardımlarına koşmamaktı. Akrabalar arasında tatsızlık çıkarırlar, birbiriyle çekişip dururlardı.

İşte Allah Teâlâ böyle yapan kimseleri lânetlemiştir. Onların kulaklarını sağır ettiği için ilâhî sözü duyup anlamazlar. Gözlerini kör ettiği için gerçekleri göremezler. Onlar işte böylesine düşüncesiz kimselerdir.

Demekki akrabayı arayıp sormamak, onları ziyaret edip gönüllerini almamak, elden gelen yardımı yapmamak mü'minlerin değil münafıkların özelliğidir. Peygamber Efendimiz'in muhtelif hadislerinde belirttiğine göre akrabayı ziyaret etmek Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmaya, cennete girmeye ve ömrün uzamasına vesile olur. Akraba ile ilgiyi kesmek ise Allah Teâlâ'nın rahmetinden uzaklaşmaya ve cehennemi boylamaya sebep olur.

??????????? ????????? ?????? ?????? ??? ?????? ?????????? ???????????? ??? ?????? ?????? ????
??? ??????? ???????????? ??? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ????? ????????

2. "Onlar Allah'a söz verdikten sonra verdikleri sözü bozarlar, Allah'ın gözetilmesini emrettiği kimselerle ilgiyi keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onlar lânete uğramışlardır; cehennem de onlar içindir." Ra`d sûresi (13), 25

Allah Teâlâ insanları daha dünyaya getirmeden önce kendilerinden bir söz almıştı. Bu sözleşmeye göre O'nu rableri kabul edecekler ve ona asla karşı gelmeyeceklerdi. Fakat insanların bir kısmı sözlerinde durmayıp vefasızlık ettiler. Verdiği sözden caymak, akraba ile ilgiyi kesmek ve yeryüzünde fesat çıkarmak münafıklara özgü davranışlardır.

Âyet-i kerîmenin konumuzla ilgili yanı şudur: Akrabalık haklarını gözetmeyi bizzat Allah Teâlâ emrettiği için bir mü'min akrabasıyla ilgisini kesemez. Onları ihmâl edip unutamaz. Kendilerine asla fenalık yapamaz. Böylesi vefasızlık ancak münafıklardan beklenir.

??????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ?????????????????? ?????????? ??????
??????????? ??????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ????? ?????
???????????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??????? ??????? ???????? ????
??????????? ????? ?????? ??????????? ????? ??????????? ????????

3. "Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah'a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara "of!" bile deme! Onları azarlama! Onlara saygıyla hitap et! Onlara merhamet ederek tevâzu kanadlarını aç da, "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl şefkatle büyüttülerse, sen de onlara öyle merhamet et, de!" İsrâ sûresi (17), 23-24

Bir önceki konuda bu âyet-i kerîme yine geçmiş ve orada şöyle açıklanmıştı:

Birçok âyet-i kerîmede Allah'a ibadet emrinin hemen peşinden ana ve babaya itaatin gelmesi çok mânalıdır. Bunu şöyle anlamak uygun olur:

Sen yüzüne konan bir sineği bile kovamayacak kadar güçsüzken, annen ile babanda, Allah'ın yetiştirip büyütme, merhamet edip koruma sıfatları kendini gösterdi. Öyleyse sen öncelikle Allah'ın birliğini kabul edecek, onun peşinden de ana ve babana iyilik ve itaat edeceksin. Onlar senin yanında yaşlanacak olursa, hoşuna gitmeyecek bir hareket yaptıklarında sakın onları azarlama; gönüllerini kırma! Bir zamanlar sen de hoşa gitmeyen işler yaptığında, annen ve baban seni anlayışla karşılardı. Şimdi onlar yaşlandı. Senin çocukluk günlerinde yaptıklarına benzer garip hareketler yapabilirler; yersiz bulacağın sözler söyleyebilirler. Sen de onlara aynı şekilde anlayış göster; şefkatli ve merhametli ol! Bununla da kalma, onlara merhamet etmesi, günahlarını bağışlaması için Cenâb-ı Hakk'a dua edip yalvar!

Hadisler

338- ??? ??? ????? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ??????????? ????????? ?????????? ? » ?????? ????? : ???? ?? ????? ?????? : ??? : « ????????? ????????? ???????? ?????????? » ???? ????????? ??????? ? ????:«???? ?????? ???????? ??????? ???????? »???? ???? ?????????? ????? ?????? : ?????? ???? .???? ????.

338. Ebû Bekre Nüfey İbni Hâris *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?"** diye üç defa sordu.

Biz de:

- Evet, yâ Resûlallah, dedik.

Resûl-i Ekrem:

- **"Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek"** buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve **"İyi dinleyin, bir de yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmak"** buyurdu. Bu sözü durmadan tekrarladı. Daha fazla üzülmesini istemediğimiz için keşke sussa, diye arzu ettik.

Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbe 1; Müslim, Îmân 143. Ayrıca bk. Tirmizî, Şehâdât 3, Birr 4, Tefsîru sûre (4) 5

Açıklamalar

Günahlar büyük ve küçük günah olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kur'an'da veya hadiste ağır tehdit, lânet ve ceza öngörülen suçlar büyük günah

kabul edilmektedir. Hadisimizde büyük günahlardan üçü sayılmıştır. Bunlar: **Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, yalancılık ve yalancı şâhitlik yapmaktır.**

Bir sonraki hadiste bunlara **haksız yere adam öldürmek** ve **yalan yere yemin etmek** suçları ilâve edilmiştir.

1618 ve 1797 numaralı hadislerde insanı helâk eden yedi suç adıyla **büyü yapmak**, **fâiz yemek**, **yetim malı yemek**, **savaştan kaçmak** ve **namuslu kadınlara iftira etmek** suçlarının bunlara ilâve edildiği görülecektir. Nitekim *Sünen-i Nesâî*'deki muhtasar bir rivayette görüldüğü üzere Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* büyük günahların hangileri olduğunu soran bir sahâbîye, bunların **yedi tâne** olduğunu söylemiştir (Tahrîm 3).

Peygamber Efendimiz bazı buyrukları, kolay öğrenilmesi için gruplar hâlinde saymıştır. Büyük günahları da muhtelif hadîs-i şerîflerde ikili, üçlü, dörtlü kümeler içinde bildirmiştir. Tanınmış muhaddis Zeynüddin el-Irâkî Peygamber Efendimiz'in ve ashâb-ı kirâmın büyük günah diye saydıkları suçların **kırk** kadar olduğunu söylemektedir.

Bazı âlimler büyük günahları müstakil eserlerde toplayıp açıklamışlardır. Örnek olarak şöhretli âlimlerimizden **Zehebî**'nin (ö. 748/1347) *el-Kebâir ve beyâni'l-mehârim*, **İbni Hacer el-Heytemî**'nin (ö. 974/1566) *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir* adlı eserlerini sayabiliriz. İbn Hacer el-Heytemî dinin bütün yasaklarını iki ciltten oluşan eserinde ayrı ayrı incelemek suretiyle büyük günahların 467 tane olduğunu söylemiştir.

Büyük günahların **birinci derecede ağırı**, şüphesiz Allah Teâlâ'ya ortak (şirk) koşmak, yâni onun gibi bir başka ilah veya ilahlar bulunduğunu ileri sürmektir. Abdullah İbni Mes`ûd hazretleri en büyük günâhın ne olduğunu merak etmiş ve Resûlullah Efendimiz'e:

- Allah katında en büyük günah hangisidir? diye sormuş, Efendimiz de ona verdiği cevapta:

- *"Seni yaratmış olduğu hâlde Allah'a şirk koşmandır"* buyurmuştur (Müslim, Îmân 141).

Kur'ân-ı Kerîm insanın yapabileceği en büyük zulüm ve haksızlığın Allah'a şirk koşmak olduğunu belirtmiştir [Lokman sûresi (31), 13].

İkinci en büyük günah, ana babaya veya onlardan birine âsi olmaktır. Konumuzun başındaki üçüncü âyet-i kerîmede görüldüğü gibi ana babaya itaat Allah Teâlâ'ya itaatle yanyana zikredilmiş ve **"Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah'a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız"** buyurulmuştur.

Burada Efendimiz konuyu olumsuz yönden ele aldığı ve ona itaat değil itaatsizlik açısından baktığı için Allah'a isyân ile ana babaya isyânı yine yanyana zikretmiştir. Farz-ı ayn olmayan cihâda gidebilmek için bile ana babanın iznini arayan yüce dinimiz, onların günah olmayan her buyruklarını yapmayı emretmekte, istemedikleri şeyden de uzak durmayı tavsiye etmektedir.

İnsanın iyiliği veya kötülüğü, varlığının sebebi olan ana veya babasına veya onlardan birine davranışıyla ortaya çıkar. Ana ve babasına iyilik etmeyen birinden başkalarına nasıl iyilik beklenebilir? Yüzüne konan sineği bile kovalamaya mecâli olmadığı, ihtiyacını ve sıkıntısını bildirmeye güç yetiremediği bir devreden itibaren kendisini el bebek gül bebek yetiştiren insanlara kötü davranan bir kimse herkese fenalık yapabilir. Anasına ve babasına iyi davranmayan birinden ne vatana ne millete ne de insanlığa bir fayda gelir.

Üçüncü en büyük günah yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmaktır. Yüce Kitab'ımızda yalan söylemekle, Allah'a itaatsizliğin simgesi olan puta tapmak bir tutulmuş ve **"O hâlde putlara saygı göstermekten ve yalan sözden sakının"** buyurulmuştur [Hac sûresi (22), 30].Yalan yere şâhitlik yapılarak bir insanın çiğnenen hakkının büyük veya küçük olması arasında bir fark yoktur. Yalanı en ağır suçlardan biri yapan husus, birine şuurlu olarak haksızlık etmektir. Diğer bir söyleyişle helâli haram, haramı da helâl saymaktır.

İki büyük günahı söyledikten sonra sıra üçüncüsüne gelince Resûlullah'ın dayandığı yerden **doğrulup oturması**, yalancılığın ve yalancı şâhitliğin ne büyük bir haram olduğunu iyice anlatmak içindir. Çünkü insanlar günlük hayatlarında yalana sık sık başvururlar. Daha kötüsü, yalan söylemeyi fazla önemsemezler. Bazı insanlar ne büyük haksızlık ettiklerini bile düşünmeden, hatır için yalancı şâhitlik yapabilirler. Yalanı ve yalancı şâhitliği büyük suç yapan hususlardan biri, verdiği zararın yaygın olmasıdır. Şirkin fenalığı genellikle insanla rabbi arasındadır. Yalanda ise durum öyle değildir. Yalan ve yalancı şâhitlik suçunun büyüklüğü, verdiği zararın büyüklüğü ile ölçülür.

Peygamber Efendimiz'in büyük günahları saymaya başlamadan önce üç defa *"Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?"* diye sorması, söyleyeceği sözün önemine ve dolayısıyla bu günahların ne derece ağır olduğuna ashâbının dikkatini çekmek içindir.

Hadisimizin sonundaki bir ifadeden ashâb-ı kirâmın Resûl-i Ekrem Efendimiz'i ne kadar çok sevdiğini görmekteyiz. Onun yalandan ve yalancı şâhitlikten sakındırırken mübarek nefesini tüketmesine pek üzülmüşler ve bu sebeple keşke sussa da kendini daha fazla yormasa diye temenni etmişlerdir.

Bu hadis 1554 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günahlar büyüklü küçüklüdür.
2. Günahın büyüklüğü, verdiği zararın büyüklüğü ile ölçülür.
3. Büyük günahların en ağırı Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek ve yalan söylemek, yalancı şâhitlik yapmaktır.
4. Peygamber Efendimiz ümmetine olan şefkati sebebiyle onları günahlardan sakındırmak için kendisini âdetâ paralamıştır.
5. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i çok sevdikleri için onun üzülmesine gönülleri razı olmazdı.

339- ??? ??? ??????? ??? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «????????? : ????????? ???????? ? ?????? ??????????? ? ??????? ????????? ? ????????? ????????» ???? ??????? .

« ??????? ????????? » ???? ??????????? ???????? ??????? ? ??????? ???????? ? ????????? ???????? ???????? ?? ?????? .

339. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin

etmek."

Buhârî, Eymân ve'n-nüzûr 16, Diyât 2, İstitâbetü'l-mürteddîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (4) 6; Nesâî, Tahrîm 3, Kasâme 48

Açıklamalar

Bu hadiste dört büyük günahtan sözedilmektedir. Bunlardan ilk ikisi olan Allah'a ortak koşmak ve ana babaya itaatsizlik etmek suçları, bir önceki hadiste de ilk iki sırada yer almıştı. Bu iki büyük günahın öncelikle ve yanyana zikredilmesinin sebebi şudur:

Allah Teâlâ insanı ölümden sonra başlayacak ölümsüz bir hayatı ve orada gözlerin görmediği tükenmez nimetleri kazansın diye yaratmıştır. İnsanı yaratmak için de ana ile babayı birer vâsıta kılmıştır. Demek ki insan, yoktan vâredilmesine sebep olan varlıklara karşı minnet borçludur. Bu minneti unutup onlara nankörlük etmesi ise iki büyük günahtır.

"Haksız yere adam öldürmek", sebep olduğu fenalıklar bakımından şirkten hemen sonra gelen bir günah olarak kabul edilmiştir. Allah Teâlâ'nın belirttiğine göre [Mâide sûresi (5), 32], haksız yere cana kıyan kimse, bütün insanları öldürmüş sayılır. Üstelik Allah'ın verdiği canı, hiçbir yetkisi olmadığı hâlde almaya kalkmıştır. Zira cana kıyanın canına kıyılması gerektiğine dair hüküm verme yetkisi, yeryüzünde bozgunculuk yapanı öldürme hakkı şahıslara değil, devlete verilmiştir.

"Yalan yere yemin etmek", tıpkı yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmak gibi büyük günahlardan biridir. Hadisin râvilerinden şöhretli muhaddis Şa`bî'nin (ö. 103/721) açıkladığına göre yalan yere yemin, bir müslümanın malını haksız yolla elde etmek için yapılan yemindir. Böylesi haksız yemin insanı önce günaha daldırdığı, ardından da cehenneme soktuğu için **"yemîn-i gamûs"** diye adlandırılmıştır. (bk. 1718 numaralı hadis)

Hadisimizde insanın önce Rabbine, sonra en yakını olan ana babasına, daha sonra da insanlara karşı kulluk, evlatlık ve insanlık görevlerini yapmamaktan kaynaklanan suçlar sıralanmıştır.

Bu hadiste büyük günahlardan sadece dördünün sayılmasının çeşitli sebepleri olabilir. Bu dört günah, büyük günahların en ağırı olabilir. Belki de bu hadisin söylendiği yerde bulunan kimselerin durumu, kendilerine özellikle bu günahları hatırlatmayı gerektiriyordu. Öğretim kolaylığı sebebiyle o sırada sadece bunlar söylenmiş olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek en büyük günahlardır.
2. İnsana yakışan, bu tüyler ürperten suçlardan şiddetle kaçınmaktır.

340- ???? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????????? ????? ???????? ?????????? ?» ????? : ?? ????? ?????? ????? ??????? ????????? ????????? ?? ???? : « ????? ? ??????? ???? ?????????? ??????? ????? ? ??????? ??????? ? ???????? ??????? » ????? ???? .

??? ??????? : « ????? ???? ??????? ????????? ???? ?????? ????????? ?????????? ? » ??? : ?? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ????????? ?? ??? : « ?????? ???? ???????? ? ???????? ??????? ? ???????? ?????? ? ??????? ???????».

340. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahü anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Bir kimsenin kendi ana babasına sövmesi büyük günahlardandır" buyurmuştu.

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! İnsan kendi ana babasına hiç söver mi? deyince:

- "Evet, tutar birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Birinin anasına söver, o da onun anasına söver" buyurdu. Müslim, Îmân 146. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 4

Başka bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "İnsanın kendi ana babasına lânet etmesi en büyük günahlardandır" buyurmuştu.

Ashâb-ı kirâm:

- "Yâ Resûlallah! Bir kimse kendi ana babasına nasıl söver?" deyince:

- "Birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Adamın anasına söver, o da onun anasına söver" buyurdu. Buhârî, Edeb 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120

Açıklamalar

Ana babaya itaatsizlik etmenin en büyük günahlardan olduğu, bundan önceki iki hadiste de zikredildi. Burada ise yine itaatsizlik demek olan ana ve babaya sövme ve onlara sövülmeye sebep olma günahları ele alınmaktadır.

Anasına veya babasına başkalarını sövdüren evlatlar çok olmakla beraber, terbiyesizlik çukurunun dibine indiği için onlara bizzat söven hayırsız evlatlar da vardır. Ebeveynine hakaret edilmesine imkân veren kimselerin bu yaptığı büyük günah sayıldığına göre, onlara bizzat söven evlatların suçu şüphesiz en büyük günahlardan biri olur. Ashâb-ı kirâm ana babaya bizzat sövecek evlatların bulunmasına pek ihtimal vermedikleri için, böyle hayırsızlar da olabilir mi diye sordukları zaman, Resûl-i Ekrem Efendimiz bu günahın dolaylı olarak yapılan yaygın şeklini hatırlatmıştır.

Birine sövmenin doğuracağı kötülükler, âyet-i kerîmede bir başka açıdan ele alınmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Allah'tan başkasına tapanlara (ve onların putlarına) sövmeyin. Sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler" [En`âm sûresi (6), 108].

Hem bu âyet-i kerîme hem de hadisimiz günaha girilmesine imkân hazırlayan yolların kapatılmasını tavsiye etmektedir. İşte bu sebeple her günahı bir yılan gibi görmesi gereken mü'min, günahlardan uzak durduğu gibi, insanı günahlara götüren sebeplerden de uzak durmalıdır. Bu prensibi konumuza

uygulayarak şöyle diyebiliriz:

İnsan kavga ederken birinin yakınına sövdüğü zaman, onun da aynı şekilde hakaret edeceğini kesinlik derecesinde bilmeli ve kimseye sövmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve babaya sövmek çok büyük bir günahtır.
2. Ana ve babaya sövülmesine imkân ve fırsat vermek onlara itaatsizlik etmektir.
3. Başkalarına sövüp hakaret eden kimse, kendi yakınlarına hakaret edilmesine sebep olacağı için bu kötü davranıştan vazgeçmelidir.
4. İnsan bir sözü anlamadığı zaman, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi, sorup öğrenmelidir.

341- ??? ??? ???? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «?? ???????? ????????? ??????? » ??? ????? ?? ?????? : ????? : ????? ???? . ????? ????.

341. Ebû Muhammed Cübeyr İbni Mut'ım *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Akrabasıyla ilgisini kesen kimse cennete giremez."

Buhârî, Edeb 11; Müslim, Birr 18, 19. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10

Cübeyr İbni Mut'ım

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in akrabalarından olan Cübeyr, uzun bir süre İslâmiyet'i kabul etmedi. Peygamber Efendimiz'i öldürmeye karar veren heyette o da bulundu. Bedir Gazvesi'nde müşriklerin arasında yer aldı. Uhud Gazvesi'nde kölesi Vahşî Hz. Hamza'yı şehid edince çok sevindi. Fakat Hudeybiye antlaşmasından hemen sonra (628 yılında) İslâmiyet'i kabul etti ve çok samimi bir müslüman oldu.

Cübeyr İbni Mut`ım soy ilmi demek olan ensâbı Hz. Ebû Bekir'den öğrendi. Hz. Ömer, hilâfeti devrinde onun bu bilgisinden faydalandı.

Yumuşak huylu ve uzak görüşlü bir sahâbî olan Cübeyr, Peygamber Efendimiz'den altmış hadis rivayet etti ve 58 (678) yılında Medine'de Hakk'ın rahmetine kavuştu. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfimiz *"Kesen cennete giremez"* şeklinde rivayet edilmiştir. Bunu *"Yol kesen cennete giremez"* şeklinde anlamak mümkündür. Ancak hadisin *Sahîh-i Müslim*'deki iki rivayetinden biri *"Akrabasıyla ilgisini kesen cennete giremez"* şeklindedir. Demek ki hadisimiz akrabasıyla ilgiyi kesenleri tehdit etmektedir. Akraba ve hısımlarını unutan kimselere dinimizin nasıl baktığı bu hadiste pek güzel anlatılmaktadır. Akrabasını unutanlardan memnun olmayan Allah Teâlâ'nın onları cennetine girmeye lâyık görmediği anlaşılmaktadır. Akrabanın önemini ve akrabalık duygusunun yaşatılması gerektiğini çarpıcı bir ifadeyle dile getiren hadisimiz, vefasız akrabaları tehdit etmektedir. Akrabasını ihmâl eden bu hayırsızların, hiç sıkıntı çekmeden cennete ilk girecek bahtiyarlarla birlikte olamayacakları, bu büyük şereften mahrum kalacakları belirtilmektedir.

Akraba ile ilgiyi kesmek önemli bir günah olduğu için, bu suçu işleyenler, ancak cezalarını çektikten sonra cennete girebilecektir.

Akrabasını ihmâl edenlerin cennete hiç girmeyeceğini söylemek mümkün değildir. Zira imânı olan herkesin, önünde sonunda cennete gireceği kesindir. Ama bir kimse akrabayı büsbütün ihmâl etmenin haram olduğunu bile bile bunun bir sakıncası bulunmadığına inanıyorsa, işte o şahıs cennete gerçekten giremez. Akrabası ile ilgiyi kesen kimsenin yaptığı zulüm ve haksızlık sebebiyle cennete girmeyi haketmediğini Peygamber Efendimiz'in şu tüyler ürperten ifadesi belirtmektedir:

"Âhirette cezasını ayrıca vermekle beraber, dünyada Allah Teâlâ'nın çabucak cezalandırmasını en fazla hak eden günahlar, zulüm ve akrabasını ihmâl etmektir" (Ebû Dâvûd, Edeb 43; Tirmizî, Kıyâme 57; İbni Mâce, Zühd 23)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ akrabasını unutanları sevmez.
2. Cennete en önce girmek büyük bir bahtiyarlık olduğu hâlde, akrabasını unutanlar bu saâdetten mahrum kalacaklardır.
3. Akraba ile ilgiyi kesmenin hiçbir günahı yok diyenler, cennete hiç giremeyeceklerdir.

342- ??? ??? ????? ?????????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????? ????? ??????? ????????? ??????? ????????? ? ??????? ???? ? ?????? ???????? ? ??????? ????? ???? ????? ? ????? ???????? ? ???????? ?????? » ????? ???? .

?????? : « ????? » ??????? : ???? ?? ????? ???????? ?? « ????? » : ?????? ??? ????? ???? ? « ?????? ????????» ??????? : ??????????? ?? ???????? ? ?? « ????? ?????? » ????????? : ???????? ??????? ??? ???????? ? ???????: ???? ????? ? ?????? ?????? ????? ?????? ?? ??????? ????????? ? ??? ????????? ? ????? ???????? ?????? ???? ???????? ??????? ?? ?????? . ? « ????????? ????? » : ?????? ??????? ?? ?????? ????????? ????????? ?????? ???? ????????? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ?? ????????? ??????? . ? « ????? ????????? » ????????? ?????? ?? ????? ???????? .

??? ????? ????????? ?????? ?? ?????? ???? ????????? « ???????? ???? ???????» ?????«??? ?????? ??????? ?????? » .

342. Ebû Îsâ Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ size ana babaya itaatsizlik etmeyi, verilmesi gerekeni vermeyip almaya hakkı olmayan şeyi istemeyi ve kız çocuklarını

diri diri toprağa gömmeyi haram kılmış; dedi kodu yapmayı, çok soru sormayı ve malı israf etmeyi de mekruh kılmıştır."

Buhârî, İstikrâz 19, Edeb 6, Zekât 53; Müslim, Akdıye 10-14

Mugîre İbni Şu'be

İleri gelen sahâbîlerden olup hicretin altıncı yılında (628) Hudeybiye antlaşmasından önce müslüman oldu. Ona Ebû Îsâ künyesini Hz. Peygamber verdi. Resûl-i Ekrem ile birlikte gazvelere katıldı. Efendimiz'in mübarek vücuduna en son kendisinin dokunduğunu söylerdi.

Anlattığına göre Hz. Ali Resûl-i Ekrem'in kabr-i şerifinden çıkınca, Mugîre yüzüğünü kabre attı. Sonra da Hz. Ali'ye yüzüğünün kabre düştüğünü söyledi. Onun "in de al!" demesi üzerine kabre indi. Elini Resûl-i Kibriyâ'nın kefenine sürdükten sonra yüzüğünü alıp çıktı. Bir rivayete göre de Hz. Ali tekrar kabre inip yüzüğünü ona verdi.

Daha sonraki yıllarda Yemâme savaşı ile Suriye ve Irak fetihlerine katıldı. Yermük savaşında bir gözünü kaybetti. Hz. Ömer onu önce Basra'ya, daha sonra Kûfe'ye vali tayin etti. Muâviye devrinde de uzun yıllar Kûfe valiliği yaptı. İşte bu dönemde Muâviye İbni Ebû Süfyân'ı kendisine bir mektup göndererek "Peygamber aleyhisselâm'dan duyduğun bir hadis yaz!" demesi üzerine, okumakta olduğumuz bu hadisi yazıp göndermişti (Ayrıca bk. 1785 numaralı hadis).

Mugîre Arap dâhilerinden biriydi. Her problemi hâlleder, her zor işin altından başarıyla kalkardı. Bu sebeple kendisine ***Mugîretü'r-re'y*** *denirdi. Evlenmeye olan düşkünlüğü yüzünden, eskisini boşayıp yenisini almak suretiyle birçok kadınla evlendiği söylenir.*

Kendisinden 136 hadis rivayet edilen Mugîre İbni Şu`be, Kûfe valisiyken 50 (670) yılında ve yetmiş yaşında vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadis-i şerifte **üçü haram**, **üçü mekruh** olmak üzere altı meseleden sözetmiştir. Önce haram olan meseleleri açıklayalım.

"Ana babaya itaatsizlik" Allah Teâlâ'nın haram kıldığı üç şeyden biridir. Sözle veya davranışla ana veya babayı üzmek, gönüllerini kırmak dinimizde büyük günahlardan biri sayılmıştır. Bazı hadislerde kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın ana ve babasına itaatsizlik eden kimselerin yüzlerine bakmayacağı belirtilmiştir (Nesâî, Zekât 69). Ana veya baba dinin emirlerine uymaması için evlâdına baskı yapıyorsa, bu konudaki sözleri elbette dinlenmez. Hadisteki ifade *"Allah Teâlâ size analara itaatsizlik etmeyi haram kıldı"* şeklinde olmakla beraber, bundan annelerle birlikte babaların da kastedildiği bellidir. Ebeveyne saygı ve itaatten söz edilen bazı hadislerde sadece babanın adı geçer. Burada özellikle annelerin zikredilmesi, bazı hayırsız evlatların onların aşırı sevgi ve şefkatini kötüye kullanması sebebiyle olmalıdır. Bir de anneler bünye itibariyle babalardan daha zayıftır. Ne yazık ki bu durum bazı saygısız çocukları onlara karşı daha küstahça davranmaya sevk etmektedir.

"Verilmesi gerekeni vermeyip almaya hakkı olmayan şeyi isteme" ifadesinin mânasını Ahmed İbni Hanbel'e sormuşlar, o da "elindeki malı Allah rızası için yoksullara vermemek, buna karşılık elini uzatıp başkalarından istemek" anlamına geldiğini söylemiştir. Bu ifade borcunu vermemek, buna karşılık başkalarından borç istemek anlamına da gelir. Hadîs-i şerîf cimriliği ve ihtiyacı olmadığı hâlde dilenmeyi yasaklamaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, parasını bir yerlere vermesi gerektiği hâlde vermemeyi, almaya hakkı olmayan şeyi de istemeyi Allah Teâlâ haram kılmıştır.

"Kız çocuklarını diri diri toprağa gömme" âdeti, Câhiliye devri dediğimiz İslâm öncesi Arap toplumunda yaygındı. Kızları geçim sıkıntısını bahâne ederek veya ileride kötü yola düşer de beni topluma karşı utandırır diyerek ortadan kaldırırlardı. Bazan doğumu yaklaşan bir kadın çöle giderek bir çukurda doğum yapar, çocuk erkek olursa alıp getirir, kız olursa çukura gömüverirdi. Bazıları da kız çocuğu biraz büyüyünce gezdirme bahânesiyle onu alıp çöle götürür, bir kuyuya itip gelirdi *(*Geniş bilgi için bk. M. Yaşar Kandemir, *Örneklerle İslâm Ahlâkı,* s. 63-67).

Kur'ân-ı Kerîm'in muhtelif âyetlerinde bu çirkin âdete temas edilmekte, kızı dünyaya gelen Arab'ın üzüntüsü tasvir edilmektedir. Bu âyetlerden biri şöyledir:

"Onlardan birine bir kızının dünyaya geldiği müjdelendiği zaman yüzü kızarır, hiddetinden köpürür. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden halktan gizlenmeye çalışır. Kız çocuğunu utana utana tutsun mu? Yoksa toprağa mı gömsün diye düşünür durur. Onlar ne kötü hüküm veriyorlar" [Nahl sûresi (16), 58-59].

Şimdi de mekruh olan üç meseleyi açıklayalım. **"Dedi kodu"** denince gereksiz, anlamsız ve faydasız konuşmalar hatıra gelmektedir. Falan şöyle şöyle dedi, filan da ona şu karşılığı verdi şeklindeki faydasız konuşmaların tekrarlanması, bir insanın özel hayatına dair konuların sohbet mevzuu yapılması birer dedi kodudur. Böylesi konuşmaların günah ve çirkin olmasının asıl sebebi, hiçbir araştırmaya dayanmayan yalan yanlış bilgilerin tekrarlanıp durmasıdır. *"Her duyduğunu söylemek, insana yalan olarak yeter"* hadîs-i şerîfi, dedi kodunun neden günah olduğunu göstermektedir (bk. 1551 numaralı hadis). Bununla beraber dedi kodunun daha da koyulaşarak haram olan gıybet ve kovuculuğun sınırlarına dayanması ve büyük bir günaha dönüşmesi söz konusudur.

"Çok soru sormak" kötü bir alışkanlıktır. Bu huy, hem soru sorulan kimseyi rahatsız eder hem de bunu bir alışkanlık hâline getiren kimsenin gereksiz konularla uğraşmasına yol açar. Çok soru soran bazı kimseler, muhataplarını bir nevi imtihan etmek isterler. Böylece faydasız tartışmalara ve çekişmelere yol açarlar. İslâmiyet'in ilk dönemlerinde Hz. Peygamber'e çok soru sormak şu âyet-i kerîmeyle yasaklanmıştı: **"Ey imân edenler! Açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın"** [Mâide sûresi (5), 101]. Çünkü ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber'e sorduğu bazı gereksiz sorular, bazan Allah Teâlâ'nın onlara, dolayısıyla bütün müslümanlara yeni görevler ve sorumluluklar yüklemesine yol açabiliyordu. Bu sebeple Nebiyy-i Muhterem Efendimiz *"Size bildirmediğim hususları bana bırakın, sormayın"* buyurmak suretiyle gerekmedikçe soru sormayı yasaklamıştı. Demek ki gereksiz sorular, insana faydadan çok zarar getirmektedir.

Hadisin bu şıkkı "çok soru sorma" şeklinde anlaşıldığı gibi, **"insanlardan bir şeyler isteme ve dilenme"** anlamına da gelmektedir. Maddî sıkıntı çeken kimselerin, ihtiyaçlarını giderecek kadar dilenmesi, dinimizce uygun görülmüştür. Ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz servet toplamak için dilenen kimselerin, gerçekte kendilerini yakmak üzere ateş koru biriktirdiklerini, insanlara yüz suyu döken bu kimselerin Allah Teâlâ'nın huzuruna iskelet gibi bir suratla varacaklarını belirtmiştir [bk. nr. 531, 533].

"Malı israf etmek", onu Allah Teâlâ'nın uygun görmediği şekilde harcamak demektir. Mal insanın zaruri ihtiyaçlarını temin etmesine ve kimseye el açmadan huzur içinde yaşamasına imkân verir. Onu har vurup harman savuranlar, bir müddet sonra başkalarına muhtaç duruma düşerler. Diğer bir söyleyişle, malı âhiret azığı yaparak Allah yolunda harcamak iyi bir davranıştır. İhtiyacı olan yakınlarından başlamak üzere insan malını dilediği gibi

harcayabilir; bu harcama helâldir. Dinin yasakladığı yerlere harcamak ise haramdır.

Bir de canın istediği, nefsin arzu ettiği yerlere yapılan mübah harcamalar vardır. İnsanların hâline ve mal varlığına göre farklılık arzetmekle beraber, bu kabil harcamalar genellikle israf sayılmaz. Örf ve gelenekler de bu konuda bir ölçüdür. Çok zengin bir kimsenin bazı özel zevkleri için yaptığı bir harcama normal karşılandığı hâlde, orta halli birinin aynı konudaki harcaması israf sayılabilir. Şu âyet-i kerîme bu konuda en sağlam ölçüyü getirmektedir:

"Onlar mallarını harcadıkları zaman israf etmezler. Cimrilik de göstermezler. İkisi arasında orta bir yol tutarlar" [Furkân sûresi (25), 67]. Hadisimiz 1786 numaralı hadisin sonunda tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şu üç davranış haramdır:

* Ana babaya itaatsizlik etmek.

* Zekât, sadaka gibi verilmesi gereken harcamayı yapmamak ve almaya hakkı olmayan bir şeyi isteyip almak.

* Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek.

2. Şu üç davranış mekruhtur:

* Dedi kodu etmek.

* Gereksiz sorular sormak veya dilenmek.
* Malı harvurup harman savurmak.

42- ??? ??? ?? ?????? ???? ????? ???????? ??????? ????? ?? ???? ??????

BABA DOSTLARINA İKRAM

ANA, BABA DOSTLARINA, AKRABAYA, EŞİNE VE İKRAMA LÂYIK KİMSELERE İYİLİK ETMENİN FAZİLETİ

Hadisler

343- ?? ??? ??? ??? ?????? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ??????? » .

- ??? ???? ??????? ?? ?????? ?? ??? ?????? ?? ??? ??? ?????? ????? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ??????? ????? ? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ????? ? ?????? ??? ????? ????? ????????? ????????? ??????? ????? ??? ??????? ? ??? ???? ???????? : ?????? ??? : ????????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ????????? . ???? ???? ?????? ??? ???: ????? ??? ???? ????? ???????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ? ??????? ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: « ????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ????? ??????? ».

??? ?????? ?? ??? ????? ?? ??? ????? ??????? ????? ???? ??? ??? ??????? ????? ???? ?????? ????????? ?????? ??? ???? ?????? ??????????? ? ???????? ?????? ???? ?????? ? ???????? ??? ????? ??? ????? ????????? ??? ????? ???? ????????? ? ???? : ???????? ?????? ???? ?????? ? ??? : ???? : ??????????? ????????? ? ???? : ??????? ??? ? ????????? ????????? ???? : ??????? ????? ??????? ? ???? ???? ?????? ????????? : ????? ?????? ???? ? ????????? ???? ??????????? ??????? ????? ???????? ?????? ? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? : ?????? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ???? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ????????? ?????? ????? ??????? ????? ???? ????????» ?????? ??????? ????? ???????? ?????? ??? ?????? ??? ? ??? ????? ??????????? ???????? ???? .

343. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"En makbul iyilik, baba dostunu koruyup gözetmektir."

Abdullah İbni Dînâr'dan rivayet edildiğine göre, Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bedevilerden biri Abdullah İbni Ömer'le Mekke yolunda karşılaştı. Abdullah İbni Ömer ona selâm verdi; kendi bindiği eşeğe onu bindirdi ve başındaki sarığı da ona verdi.

Abdullah İbni Dinâr sözüne devamla dedi ki: Biz İbni Ömer'e:

– Allah iyiliğini versin, bu adam bedevilerden biri. Onlar aza kanaat ederler, deyince bize şunları söyledi:

- Bu zâtın babası, (babam) Ömer İbni Hattâb'ın dostuydu. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu duydum:

"En makbul iyilik, baba dostunun ailesini koruyup gözetmektir."

Abdullah İbni Dînâr'ın Abdullah İbni Ömer'den bir başka rivayeti de şöyledir:

Bir defasında İbni Ömer Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Deveye binmekten usandığı zaman üzerinde istirahat edeceği bir merkebiyle, başına sardığı

bir de sarığı vardı. Birgün İbni Ömer eşeğin üzerinde dinlenirken bir bedeviye rastladı. Ona:

- Sen falan oğlu falan değil misin? diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince eşeği ona verdi ve:

- Buna bin, dedi. Sarığı da ona uzatarak, bunu da başına sar, dedi.

Arkadaşlarından biri İbni Ömer'e:

- Allah seni bağışlasın. Üzerinde dinlendiğin eşek ile başına sardığın sarığı şu bedeviye boşuna verdin, deyince İbni Ömer şunları söyledi:

- Ben Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i **"İyiliklerin en değerlisi, insanın babası öldükten sonra, baba dostunun ailesini kollayıp gözetmesidir"** buyururken duydum. Bu adamın babası, (babam) Ömer*radıyallahu anh*'in dostuydu. Müslim, Birr 11-13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 5

Açıklamalar

Ana baba dostları, onlardan geriye kalan en değerli birer hâtıradır. Ana baba dostlarına değer vermek, bizzat ana babaya değer vermek ve onların hâtırasına saygı göstermek anlamına gelir.

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden biri vefâ duygusudur. Bu duygu, sevilen veya sevilmesi gereken kimselere verilen değerin bir ölçüsüdür. Vefâ duygusuna sahip olmayanlar sadece kendini, zevkini ve çıkarını düşünen bencil kimselerdir. Böyle şahıslardan, hâtıralara hürmet ve fedakârlık gibi asil davranışlar beklemek boşunadır.

Hayatı güzelliklerle, güzel davranışlarla dolu olan Abdullah İbni Ömer hazretlerinin, bir baba dostunun oğluna gösterdiği bu sıcak davranış çok ibretlidir!.. Uzun ve sıkıntılı yolculuk esnasında kendisine gerekli olan bazı şeyleri gözünü kırpmadan hediye etmesi, babasına verdiği değeri ve onun hâtırasına olan bağlılığını göstermektedir. Baba dostuna, yol arkadaşlarının dediği gibi basit hediyeler değil de en lüzumlu şeyleri ikrâm etmesi, aynı zamanda onun cömertliğini ortaya koymaktadır. İbni Ömer'in vefakârlığı, hâtıralara bağlılığı pek meşhurdur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vefatından sonra, bir zamanlar geçtiği yollarda onu düşünerek yürümesi, altında dinlendiği ağaçların dibinde oturup onu hatırlaması, bu ağaçlar kurumasın diye, onların dağda, bayırda bulunmasına bakmadan sulaması, Abdullah İbni Ömer'in ne büyük bir gönle sahip olduğunu ifade etmektedir.

Hâtıralara bağlanmayı nostalji diye küçümseyenler, sevgi ve dostluğun engin dünyasını farkedemeyen duygu fakiri, günlük yaşayan, dar ve küçük dünyalara haps olup kalan kimselerdir. Ana baba dostlarına ve onların yakınlarına değer verenler, insanî meziyetleri gelişmiş faziletli kimselerdir.

Hadîs-i şerîf bize bir de konuşma edebi ve nezâket kuralı öğretmektedir. Birini tenkid etmeden önce, tatlı bir hitap tarzıyla gönlünü alma gereğine işaret vardır. Bir bedevîye aşırı değer veriyorsun diye Abdullah İbni Ömer'i tenkid eden zât, sözlerine "Allah seni bağışlasın!" diye girerek tenkidin acılığını hafifletmeye çalışmıştır. Aslında bu incelik bir Kur'an edebidir. Peygamber Efendimiz Tebük seferine katılmamak için bahâneler uyduran bazı kimselerin ileri sürdüğü özürleri kabul ederek kendilerine izin vermişti. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tutumunu beğenmedi. Onu şöyle uyardı:

"Hay Allah hayrını veresice! Haklı mâzereti bulunanlar sence belli olmadan, yalancıları bilmeden niye onlara izin verdin?" [Tevbe sûresi (9), 43].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve babanın ölümünden sonra onların ahbaplarını görüp gözetmek, dinimizin önem verdiği faziletli davranışlardır.
2. Ana babanın ölümünden sonra onların dostlarını arayıp sormak, ana babaya iyilik ve ikram sayılır.
3. Birini tenkid ederken gönlünü kırmamaya çalışmalıdır.

344- ??? ??? ??????? ??? ?????? ???? ????? ????? ??? ???????? ????????????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ????? ???? ??? ?????? ????? : ??????? ?????? ???? ??? ??? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ?????????? ? ???? : « ?????? ? ????????? ?????????? ? ?????????????? ?????? ? ????????? ?????????? ? ?????? ????????? ???? ?? ??????? ?????? ??????? ? ????????? ????????? » ???? ??? ???? .

344. Ebû Üseyd Mâlik İbni Rebîa es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda otururken Selemeoğulları kabilesinden bir adam çıkageldi ve:

- Yâ Resûlallah! Anamla babam öldükten sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı? diye sordu.

Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

– "Evet, onlara dua eder günahlarının bağışlanmasını dilersin; vasiyetlerini yerine getirirsin; akrabasını koruyup gözetirsin; dostlarına da ikramda bulunursun."

Ebû Dâvûd, Edeb 120. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 2

Ebû Üseyd es-Sâidî

Adı Mâlik İbni Rebîa olmakla beraber Ebû Üseyd künyesiyle tanındı. Medineli olup Hazrec kabilesinin Benî Sâide oğulları soyundandı. Bedi Gazvesi'nden itibaren Resûl-i Ekrem ile beraber bütün savaşlara katıldı. Mekke fethinde Benî Sâide oğullarının sancaktarıydı. Resûlullah Efendimiz'den 28 hadis rivayet etti.

Ebû Üseyd kısa boyluydu. Pek sık olan saçı ve sakalı bembeyazdı. 35 (655) yılı civarında gözlerini kaybetti. 60 (679-680) yılında seksen

yaşındayken Medine'de vefat etti. Bedir Gazvesi'nde bulunan ashâb-ı kirâm içinde en son vefat eden odur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'e bu soruyu soran sahâbînin hayırlı bir evlat olduğu anlaşılıyor. Ebeveyni hayattayken onlara karşı evlatlık görevini yapmış olmalı ki, ölümlerinden sonra yapılacak bir başka hizmet bulunup bulunmadığını öğrenmek istiyor. Peygamber Efendimiz de bu hayırlı evlâda ebeveynin ölümünden sonra yapılması gereken bazı görevleri hatırlatıyor:

Birinci görev: Onlara dua edip günahlarının bağışlanmasını dilemek. 951 numaralı hadiste görüleceği üzere, bir ana baba ölür de, geride kendilerine dua eden bir çocukları kalırsa, amel defterleri hiç kapanmaz, kendilerine devamlı sevap yazılır. Ana babanın ölümünden sonra bir evlâdın onlara yapacağı ilk dua, onların cenâze namazını kılmaktır. Çünkü cenaze namazı ölü için bir duadan ibarettir. İyi bir evlat hayatı boyunca her fırsatta ana babasına dua eder. Kur'ân-ı Kerîm bir evlâdın ana babasına nasıl dua etmesi gerektiğini öğretir. Bu dualardan biri şöyledir:

"Yüce Rabbim! Onlar beni küçüklüğümde nasıl koruyarak büyüttülerse, sen de onlara öyle acı ve esirge!" [İsrâ sûresi (17), 24].

Hz. İbrâhim'in ana ve babası için yaptığı, **"Rabbenağfir-lî ve li-vâlideyye ve lil-mü'minîne yevme yekûmül hisâb** : Rabbim! Hesap sorulduğu gün beni, anamı babamı ve mü'minleri bağışla!" [İbrâhim sûresi (14), 41] duasını, namazlarımızda hep okuruz.

Hz. Nûh'un da ana ve babası için buna benzer bir duası vardır [Nûh sûresi (71), 28].

İkinci görev: Vasiyetlerini yerine getirmek. Hayatlarında yapmaya fırsat bulamadıkları veya ölümlerinden sonra yapılmasını uygun gördükleri bazı görevleri veya hayırları onlar adına yapmak gerekir.

Üçüncü görev: Akrabasıyla ilgilenmek. Diğer bir ifadeyle onlar sayesinde kendileriyle akrabalık bağı kurulan kimseleri görüp gözetmek. Baba tarafından amcalar, amca çocukları ve diğer yakınlar; anne tarafından dayılar, dayı çocukları ve diğer yakınlar bizim akrabamızdır. Onlarla anne ve babamız sayesinde akraba olmuşuzdur. Bu akrabalığı devam ettirmek bizim görevimizdir. Gerektiğinde yardımlarına koşmak, zaman zaman hatırlarını sorup gönüllerini almak anne ve babamıza duyduğumuz sevgi, saygı ve bağlılığın bir göstergesidir.

Dördüncü görev: Ana ve babanın dostlarına iyilik ve ikram etmek. Ana ve babanın devamlı görüşüp konuştuğu, kendilerine yakınlık duyduğu kimseler; huyları, hayat görüşleri ve bazı alışkanlıklarıyla bize ana ve babamızı hatırlatırlar. Ana ve baba dostlarını görünce, ebeveynimizi görmüş gibi oluruz. Onlara iyilik etmekle, artık kendilerine ikramda bulunma şansını yitirdiğimiz ana ve babamıza ikram etmiş gibi oluruz.

Güzel dinimiz bize bu görevi vermekle, hâtıralara saygılı olmanın ve onları yaşatmanın güzelliğini de ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve baba henüz hayattayken ve onların hayır dualarını alma fırsatı varken, bir evlat bu fırsatı iyi değerlendirmelidir.
2. Ölümlerinden sonra çocukları onlara dua etmeli ve Cenâb-ı Hak'dan günahlarını affetmesini dilemelidir.
3. Vasiyetlerini uygulamalı, dine ters düşmeyen arzularını yerine getirmelidir.
4. Akrabasıyla ilgiyi devam ettirmeli ve onları koruyup gözetmelidir.
5. Dostlarının hatırını sayıp onlara iyilik ve ikramda bulunmalıdır.

345- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ?? ?????? ??? ?????? ???? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ???? . ???? ?????????? ????? ? ?????? ????? ???????? ????????? ? ????????? ???? ???????? ? ????? ??????????? ???????? ? ????? ????????? ?? ?????? ??????? ? ????????? ???? ???? : ?????? ???? ????? ?? ????????? ?????? ?????? ? ?????? : « ??????? ?????? ???????? ?????? ?? ??????? ????? » ????? ???? .

??? ?????? ???? ????? ??????? ???????? ? ????????? ?? ?????????? ??????? ??? ????????? .

??? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ????? ???? ?????????? ???????? » .

??? ?????? ???? : ???????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ????? ? ????????? ???????? ????? : « ????????? ??????? ?????? ????????? » .

???????? : « ????????? » ?? ???????? ? ??? ??????? ??? ???????? ???????????? : « ?????????» ???????? ?????? :???????? ???? .

345. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'ın hanımlarından hiçbirini Hatice'yi kıskandığım kadar kıskanmadım. Üstelik onu (Resûl-i Ekrem'in yanında) hiç görmedim. Fakat Resûl-i Ekrem onu sık sık anardı. Bir koyun kesip etini parçaladığında, çoğu zaman Hatice'nin dostlarına gönderirdi. Bazan (dayanamayıp) Resûl-i Ekrem'e:

- Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı! derdim.

Resûl-i Ekrem:

- "O şöyle şöyleydi" diye özelliklerini sayar ve **"Çocuklarım ondan oldu"**, derdi.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74-76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 70, Menâkıb 70

Bir rivayete göre Hz. Âişe:

- Resûl-i Ekrem koyun kesecek olursa, Hatice'nin arkadaşlarına yeteri kadar gönderirdi, dedi.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74

Başka bir rivayete göre ise Hz. Âişe şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem koyun kestiği zaman, **"Ondan Hatice'nin arkadaşlarına da gönderin"** derdi.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 75

Başka bir rivayete göre Hz. Âişe şöyle dedi:

Hatice'nin kızkardeşi Hâle Binti Huveylid birgün Resûlullah'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Resûl-i Ekrem Hatice'nin sesini hatırladı ve:

"Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!" diye heyecanlandı.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 78

Açıklamalar

Vefakârlık Resûl-i Ekrem Efendimiz'in en önde gelen özelliklerinden biriydi. Onun bu özelliği, ilk eşi ve çile yoldaşı Hz. Hatice'nin şahsında âdetâ billurlaşır. Zira Hz. peygamber, meleğin kendisine vahiy getirdiğini söylediği zaman, herkes ondan şüphelendi. Fakat Resûl-i Ekrem'i çok iyi tanıyan Hz. Hatice, hiç tereddüt etmeden ona imân etti. Malını mülkünü emrine verdi. Allah'ın Resûlü'nü bütün varlığıyla destekledi. Hayatlarının yirmi dört yılını birlikte yaşadıkları böyle bir hayat arkadaşını, öyle bir vefakâr elbette unutamazdı. İslâm'ın ilk günlerinde yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntılara birlikte göğüs germeleri unutulacak gibi değildi. İşte bu sebeple Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onu her fırsatta anar, hâtırasını yâd ederdi.

Hatice annemizin fedakârlığına Cebrâil *aleyhisselâm* bile hayrandı. Bu vahiy meleği birgün Resûl-i Ekrem Efendimizle sohbet ediyordu. Hz. Hatice'nin elinde bir kapla gelmekte olduğunu haber verdi. Sonra da şunları söyledi:

- "Hatice yanına geldiği zaman, ona Rabbinden ve benden selâm söyle! Ona cennette inciden yapılmış bir saray verileceğini müjdele!" (Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20).

Birini iyi taraflarıyla fazlaca anmak, ona duyulan sevgi ve bağlılığın en belirgin işaretidir. Bunu çok iyi bilen Hz. Âişe annemiz, Resûlullah'ın onu daha çok sevdiğini anlayarak kıskanmıştır. Onun: "Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı!" demesi bu kıskançlığın en açık belirtisidir.

Kıskançlık duygusu Hz. Âişe'yi zaman zaman Hz. Hatice aleyhinde daha ağır konuşmaya sevketmiştir. Bir defasında Hatice annemizin kızkardeşi Hâle, Efendimiz'in huzuruna girmek için izin istemişti. Hâle'nin sesi Hz. Hatice'nin sesine çok benzediği için vefakâr eşini hatırlayıveren Resûl-i Ekrem Efendimiz âniden heyecanlandı ve:

- *"Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!"* dedi.

Bu manzarayı gören Hz. Âişe dayanamadı:

- İhtiyarlıktan ağzının dişleri dökülmüş ve bir zamanlar ölüp gitmiş Kureyşli bir kocakarının nesini anıp duruyorsun? Allah sana onun yerine daha hayırlısını verdi, demişti. (Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 78). Daha hayırlı sözüyle de kendisini kasdetmişti. Hz. Âişe'nin bu sözünü yerinde bulmayan Resûlullah Efendimiz şunları söyledi:

- *"Hayır, Allah Teâlâ bana ondan daha hayırlısını vermedi. Halk bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Cenâb-ı Hak bana ondan çocuklar ihsân etti"* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 118).

Hz. Hatice aleyhindeki sözleriyle Resûl-i Ekrem Efendimiz'i üzdüğünü gören Hz. Âişe çok pişman oldu: "Seni gönderen Allah'a yemin ederim ki bundan sonra onu sadece hayırla anacağım", diye özür diledi.

"Çocuklarım ondan oldu" sözüyle Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, Mâriye'den doğan oğlu İbrahim dışındaki bütün çocuklarını Hz. Hatice'nin dünyaya getirdiğini anlatmak istemiştir. Cihân kadınlarının sultanı Ümmü'l-Haseneyn Hz. Fâtıma'nın annesi, Resûl-i Kibriyâ'nın gönlünde işte böyle bir yere sahipti. (Hz. Hatice hakkında daha fazla bilgi için bk. TDV İslâm Ansiklopedisi, XV, Hatice maddesi)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir dostun, sevgilinin ölümüyle herşey sona ermemelidir. Güzel hâtıralar anılmalı, sevgiler gönülde yaşatılmalıdır.

2. Hz. Hatice annemiz Resûlullah'a ve onun getirdiği dine bütün gönlüyle bağlıydı. Her şeyini bu uğurda seve seve harcadı. İşte bu sebeple onu hem Allah hem de Resûlullah sevdi.

346- ??? ???? ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ??? ???? ?? ???? ?????? ??????????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ??????? ?????????? ????? ????: ?? ???????? ???? : ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???? ?????? ???? ?? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????? ????.

346. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Cerîr İbni Abdullah el-Becelî ile bir yolculuğa çıkmıştım. (Benden yaşlı olduğu hâlde) Cerîr bana hizmet ediyordu. Ona:

- Böyle yapma! deyince bana şunları söyledi:

- Ben ensarın Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e pek çok hizmet ettiğini gördüm ve kendi kendime "Şâyet ensardan biriyle arkadaşlık edersem ben de ona hizmet edeceğim" diye yemin etmiştim.

Buhârî, Cihâd 71; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 181

Açıklamalar

Cerîr İbni Abdullah el-Becelî hazretleri Yemen'deki Becîle kabilesinin reisiydi. Hicretin 10. yılı Ramazan ayında, yani Peygamber Efendimiz'in

vefâtından üç ay kadar önce, 150 kişilik bir heyetle Medine'ye gelerek müslüman oldu. Peygamber Efendimiz'i çok sevdi. Efendimiz de onu sever ve kendisini her gördüğünde tebessüm ederdi.

Cerîr İbni Abdullah el-Becelî daha sonraları Sâsânîlere karşı yapılan savaşlarda büyük kahramanlıklar gösterdi, birçok şehir onun gösterdiği yiğitlik sâyesinde fethedildi. Son derece yakışıklı bir sahâbî idi. Hz. Ömer onun "bu ümmetin Yûsuf'u" olduğunu söylerdi. 51 (671) yılında Cezîre'deki Karkîsîyâ'da vefat etti.

Cerîr *radıyallahu anh*, ensâr dediğimiz Medineli müslümanların Peygamber Efendimiz'e nasıl hizmet ettiklerini görmüş ve onlara hayran kalmıştı. Gönlünde ensâra karşı derin bir sevgi uyandı ve kendi kendine, "Şayet ensardan biriyle arkadaşlık edersem, ben de ona hizmet edeyim" diye söz verdi. Bu fırsat birgün eline geçti. Hem de Kâinâtın Güneşi'ne çocukluk ve gençlik dönemlerinde tam on yıl süreyle herkesten çok hizmet etmiş olan Enes *radıyallahu anh* ile yol arkadaşı oldu. *Sahîh-i Buhârî*'deki rivayette açıkca görüldüğü üzere, Enes *radıyallahu anh* kendisinden yaşca küçüktü. Mütevâzi bir insan olan Cerîr, Enes'e hizmet etmekten derin zevk duydu.

Hadîs-i şerîfimiz, ikrâm edilmeye lâyık olan muhterem insanlara saygıda kusur etmemeyi, onları hoş tutmayı tavsiye etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'e hizmet eden kimseler, her türlü hürmete ve ikrâma lâyık insanlardır.
2. Resûlullah'ı seveni sevmek, ona saygısızlık edenden nefret etmek dinî bir görevdir.
3. Cerîr İbni Abdullah hazretleri kavminin reisi ve kahraman bir sahâbî olduğu hâlde tevâzuu elden bırakmazdı.

43- ??? ????? ??? ??? ???? ???? ??? ???? ???? ???? ????? ?????

EHL-İ BEYT'E SAYGI

HZ. PEYGAMBER'İN EHL-İ BEYTİNE SAYGI VE ONLARIN ÜSTÜNLÜKLERİ

Âyetler

???????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ????????? ?????????????? ?????????

1. "Ey Ehl-i beyt! Allah Teâlâ sizden günâhı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."

Ahzâb sûresi (33), 33

Allah Teâlâ Peygamber'inin hanımlarına ve çocuklarına seslenerek, şan ve şereflerini kirletebilecek günahlardan onları uzaklaştırmak istediğini ve kendilerini tertemiz yapmayı arzu ettiğini belirtiyor. Bu âyette olduğu gibi, bundan önceki dört âyette ve bu âyetin devamında Peygamber Efendimiz'in hanımlarına hitap edildiği görülmektedir. İşte bu sebeple Ehl-i beyt denince öncelikle Resûlullah'ın hanımları hatıra gelir. Aşağıdaki hadiste Ehl-i beyt deyiminin içine Peygamber Efendimiz'in hanımları, çocukları, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile damadı Hz. Ali'nin girdiği açıklanacaktır.

Peygamber'ini günahlardan koruyan Allah Teâlâ, onun aile fertlerinin de günahlardan arınmalarını ve kendi huzuruna tertemiz gelmelerini diliyor. Peygamber yakını olduklarını düşünerek diğer insanlara da örnek olacak tarzda mükemmel bir hayat sergilemelerini istiyor.

?????? ????? ????????? ????????? ??????? ????????? ??? ??????? ?????????

2. "Kim Allah Teâlâ'nın dinine saygı gösterirse, şüphesiz bu tutum o kimselerin müttakî olduğunu gösterir." Hac sûresi (22), 32

Âyet-i kerîmede "Allah Teâlâ'nın dini" ifadesiyle, burada özellikle hac ibadeti ve bu esnada kurban edilecek hayvanlar kastedilmektedir. Hacıların iyi ve semiz hayvanları satın almaları, bu hayvanlara iyi davranmaları ve onları "bismillâh" diyerek kesmeleri istenmektedir. Bu esaslara saygılı davranmanın bir takvâ işareti olduğu ve ancak temiz bir kalbe sahip kimselerin dine ve din esaslarına saygı göstereceği belirtilmektedir.

Bu özel mânanın dışında âyet-i kerîmeye genel olarak baktığımızda, Allah'ın dinine yani emir ve yasaklarına ancak müttakîlerin saygılı davrandığını öğrenmekteyiz. O halde Allah Teâlâ'nın buyruklarına önem vermeyen kimselerin ona karşı saygısızlık etmiş olacağı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Hadisler

347- ??? ???? ?? ??????? ??? : ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ? ??????? ?? ???????? ??? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ? ??????? ??????? ??????? ??? ?? ??????? : ????? ??????? ??? ????? ??????? ???????? ? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ? ????????? ??????? ?????????? ???????? : ?????? ??????? ?? ?????? ??????? ???????? ? ?????????? ?? ?????? ?? ??????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ??? : ?? ????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ? ?????? ????? ? ??????? ????? ???? ???? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ????? ???????????? ? ?????????? ? ??????? ???? ?????????????? ????? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ? ???????? ?????? ? ???????? ?????? ? ??????? ????????? ? ????? ????? : «?????? ????? : ???? ???????? ???????? ? ?????????? ????? ?????? ??????? ???? ???????? ????? ??? ???????? ? ?????? ??????? ??????? ?????????? : ?????????? ?????? ??????? ? ????? ?????? ?????????? ? ???????? ???????? ?????? ? ?????????????? ??» ?????? ??? ??????? ?????? ? ??????? ????? . ???? ????? « ??????? ??????? ? ????????? ?????? ?? ???? ????? ? ????????? ?????? ?? ??? ???? » ??????

???? ???????? : ????? ?????? ???????? ?? ????? ? ???? ?????? ?? ???? ????? ? ??? : ?????? ??? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ??? ????? ????????? ??????? ? ???? : ????? ???? ????? : ???? ??? ????? ? ???? ??????? ? ???? ??????? ? ????? ??????? ? ????? : ????? ??????? ?????? ????????? ? ????? : ????? . ???? ???? .

??? ?????? : « ???? ???????? ??????? ??????? ????????? : ????????? ??????? ?????? ????? ????? ??????? ??? ???????? ????? ????? ?????? ? ????? ???????? ???? ??? ???????? » .

347. Yezîd İbni Hayyân şöyle dedi:

Birgün Husayn İbni Sebre ve Amr İbni Müslim ile beraber Zeyd İbni Erkam'ın evine gittik. Yanına oturduğumuzda Husayn İbni Sebre dedi ki:

- Zeyd! Sen pek çok lutfa nâil olmuş bir kimsesin. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördün, sözünü dinledin, onunla birlikte savaşlara katıldın ve arkasında namaz kıldın. Doğrusu büyük saâdete erdin, Zeyd! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduklarını bize de anlat!

Bunun üzerine Zeyd şunları söyledi:

- Yiğenim! Vallahi çok yaşlandım. Aradan çok zaman geçti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyup öğrendiklerimin bir kısmını unuttum. Bu sebeple size anlattıklarımı öğrenin. Anlatmadıklarım hususunda da beni zorlamayın.

Zeyd sözlerine devamla dedi ki:

Birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke ile Medine arasındaki Hum suyu başında ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senâdan sonra bize öğüt verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

- "Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun dâvetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah'ın Kitâbı Kur'an'dır. Ona yapışın ve sımsıkı sarılın!"

Peygamber aleyhisselâm Kur'an'a sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulundu. Sonra sözüne şöyle devam etti:

"Size bir de Ehl-i beyt'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın! Allah'dan korkun ve Ehl-i beyt'ime saygılı davranın!."

Husayn İbni Sebre:

- Zeyd! Peygamber'in Ehl-i beyt'i kimdir? Hanımları da Ehl-i beyt'inden değil midir? diye sorunca Zeyd dedi ki:

- Hanımları da Ehl-i beyt'indendir. Fakat onun asıl Ehl-i beyt'i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olanlardır.

Husayn:

- Sadaka almaları haram olanlar kimlerdir? diye sordu.

Zeyd:

- Ali'nin ailesi, Akîl'in ailesi, Ca`fer'in ailesi ve Abbas'ın ailesidir, dedi.

Husayn:

- Bunların hepsine sadaka almak haram mıdır? diye sorunca Zeyd İbni Erkam:

- Evet, cevabını verdi. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 36

Bir başka rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- "Size iki önemli şey bırakıyorum. Bunlardan biri Allah'ın Kitâb'ıdır. O Allah'ın ipidir. Ona yapışan doğru yolu bulur. Onu bırakan da yolunu sapıtır." Müslim, Fezâilü's-sahâbe 37

Zeyd İbni Erkam

Medineli bir yetimdi. Onu Abdullah İbni Revâha hazretleri himâyesine alıp büyüttü. Uhud Gazvesi'ne katılmak isteyen Üsâme ve Abdullah İbni Ömer gibi çocuklardan biri de Zeyd'di. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onları küçük bulduğu için savaşa katılmalarına izin vermedi. Hicretin sekizinci yılında yapılan Mûte Savaşı'na Abdullah İbni Revâha'nın terkisine binerek gitti. Daha sonraları Resûlullah Efendimiz'le birlikte on yedi gazvede bulundu.

Zeyd İbni Erkam'dan söz edip de onun hayatındaki şu önemli sahneyi anlatmamak olmaz:

Kerbelâ'da Hz. Hüseyin şehid edilip kesik başı Kûfe ve Basra vâlisi Ubeydullah İbni Ziyâd'ın önüne getirildiği zaman Zeyd İbni Erkam da orada bulunuyordu. İbni Ziyâd elindeki deynekle Hz. Hüseyin'in ön dişlerine vurmaya başlayınca Zeyd dayanamadı:

- Çek şu deyneğini! Ben o dişleri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in öptüğünü gözlerimle gördüm, dedi ve bu gaddarlık karşısında hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Vâli İbni Ziyâd onun bu sözlerine kızdı:

- Eğer yaşını başını almış bir ihtiyar olmasaydın boynunu vururdum, diye çıkıştı.

Zeyd İbni Erkam böyle gürültülere pabuç bırakacak adam değildi. O haksızlık karşısında susmanın dilsiz şeytanlık olduğunu Resûlullah'dan öğrenmiş bir insandı. Kalkıp giderken oradakilere şöyle haykırdı:

- Ey Araplar! Siz bundan sonra birer kölesiniz. Siz Fâtıma'nın oğlunu şehid ettiniz, (vali İbni Ziyâd'ı kastederek) Mercâne'nin oğlunu da

kendinize emir ve hâkim yaptınız. Halbuki o sizin hayırlılarınızı öldürmüş, kötülerinizi de kendisine kul yapmak istemiştir. Siz bu zillete razı oldunuz. Zillete razı olan kahrolsun!..

Peygamber Efendimiz'den doksan hadis rivayet etmiş olan Zeyd İbni Erkam bu yürekler yakan Kerbelâ hâdisesinden beş yıl sonra 66 (685) yılında Kûfe'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Bu hadîs-i şerîfi Zeyd İbni Erkam'dan rivayet eden Yezîd İbni Hayyân, ise Kûfeli muhaddis bir tâbiîdir.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz Vedâ Haccı'ndan Medine'ye dönerken,**Hum** suyu başında ashâbına va`z ve nasihat etti. Konuşmasının bir yerinde onlara, ömrü tamamlanınca bütün insanlar gibi kendisinin de dünyaya vedâ edip gideceğini ve Allah Teâlâ'nın huzuruna varacağını söyledi. Konuşmasına şöyle devam etti:

"Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan ***Allah'ın Kitâbı Kur'an***'dır. Ona yapışın ve sımsıkı sarılın!".

Burada Peygamber Efendimiz, Kur'ân-ı Kerîm gibi bir rehberden mahrum olan insanlığın, karanlıklar içinde bocalayıp duran ve nereye gideceğini bilemeyen zavallı bir kalabalıktan ibaret olduğunu belirtiyor. Allah Teâlâ'nın bu kuru kalabalığa acıdığını ve gidecekleri yolu aydınlatmak için onlara bir ışık kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'i gönderdiğini, onun aydınlığını izleyenlerin, varılması gereken hedefe kolaylıkla varacaklarını hatırlatıyor.

Bir başka rivayete göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Kur'ân-ı Kerîm'den bahsederken:

"O Allah'ın ipidir. Ona yapışan doğru yolu bulur. Onu bırakan da yolunu sapıtır" (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 37) buyurmuştur. Demekki doğru yolu bulmak ve hedefe varmak için Kur'an'a sımsıkı sarılmak gerekir. Ona sımsıkı sarılanlar, yâni hayatlarını ona ve onun prensiplerine göre proğramlayanlar güçlenirler; ilerlemeye ve yükselmeye devam ederler. Onu ellerinden bırakanlar veya Kur'an ipine tutunduklarını sanıp ellerini gevşetenler, ilerlemek bir yana, yerlerinde bile saymaz, uçurumdan aşağı hızla yuvarlanırlar. İlâhî emânete sahip çıkmamanın cezasını pek acı şekilde öderler.

Resûlullah Efendimiz ashâbına ikinci bir emanetinden bahisle şöyle buyuruyor:

*"Size bir de **Ehl-i beyt**'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın. Allah'dan korkun ve Ehl-i beyt'ime saygılı davranın."*

Hadisin bazı rivayetlerine göre Hz. Peygamber Ehl-i beyt'e hürmet edilmesine dair tavsiyesini üç defa tekrarlamıştır.

Ev halkı anlamına gelen **Ehl-i beyt kimlerdir?**

Ehl-i beyt'in kimlerden meydana geldiği âlimler arasında, özellikle sünnîlerle şîîler arasında uzun tartışmalara yol açmıştır. Ehl-i beyt'in kim olduğunu sadece en güvenilir hadîs-i şerîflere bakarak belirlemeye çalışalım:

Yukarıdaki Hadis-i şerif, Ehl-i beyt konusundaki en sağlam hadislerden biridir. Bu hadiste Zeyd İbni Erkam'a:

- Peygamber'in Ehl-i beyt'i kimdir? Hanımları da Ehl-i beyt'inden değil midir? diye sorulduğunu, onun da:

- Evet, hanımları da Ehl-i beyt'indendir. Fakat onun asıl Ehl-i beyt'i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olan Ali, Akîl, Ca`fer ve Abbâs'ın aileleridir dediğini gördük. Demekki **Hz. Peygamber'in hanımları onun ehl-i beytindendir.** Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hanımlarının onun ehl-i beyt'inden olduğunu şu hadîs-i şerîf de açıkca göstermektedir:

Efendimiz Zeyneb Binti Cahş vâlidemizle evlendiği gün, Hz. Âişe'den başlamak üzere hanımlarının odalarını birer birer dolaştı ve:

- *"Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun, Ehl-i beyt!"* diye selâm verip hatırlarını sordu. Herbir hanımı:

- Allah'ın selâmı ve rahmeti senin de üzerine olsun. Eşini nasıl buldun? Allah mübarek etsin, diye onu tebrik ettiler (Buhârî, Tefsîru sûre (33) 8).

Bu ve benzeri hadisleri bir yana koyan şîîler, Ehl-i beyt'in Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile onların nesillerinden gelen kimseler olduğunu ileri sürerler. Dayanakları da şu hadistir:

Bir sabah Peygamber aleyhisselâm siyah yünden yapılmış nakışlı bir örtüye (abaya) bürünüp evden çıktı. Yanına sırasıyla Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fâtıma ve Hz. Ali geldiler. Hepsini de örtünün içine aldıktan sonra Ahzâb sûresinin 33. âyetini okudu:

"Ey Ehl-i beyt! Allah Teâlâ sizden günahı gidermek ve sizi terte-miz yapmak istiyor" (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 61).

Sahîh-i Müslim'de yer alan bu hadis de sahihtir. Sadece bu hadise sarılıp Ehl-i beyt'in **Ehl-i abâ** da denilen Hz. Peygamber ile bu dört kişiden ibaret olduğunu söylemek ve güvenilir diğer hadislere değer vermemek nasıl doğru olabilir? Mâdemki yukarıdan beri zikrettiğimiz hadislerin hepsi de sağlam ve sahih hadislerdir; şu hâlde bu rivayetlerin hepsini bir arada düşünmek ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Ehl-i beyt'inin:

Bütün hanımları,

Kızı Hz. Fâtıma,

Torunları Hz. Hasan ve Hüseyin ile

Amcası Hz. Abbas ve amcazâdeleri Hz. Ali, Akîl ve Ca`fer'in ailelerinden ibaret olduğunu kabul etmek gerekir.

Ehl-i beyt, bu ümmete Peygamber emanetidir. Onları sevmek, saymak, sevilip sayılmalarını temin etmek her mü'minin görevidir.

Peygamber Efendimiz'e ve onun yakınlarına sadaka almanın ve sadaka edilmiş bir şeyi yemenin neden yasaklandığını 300 nolu hadîs-i şerîfte görmüştük. Efendimiz sadakayı malın mânevî kiri saydığı için onu hem kendisi yememiş, hem de soyundan gelenlerin yemesini doğru bulmamıştır. Soyuna sadakayı haram kılarken Resûl-i Ekrem Efendimiz'in birinci plânda düşündüğü husus şu olmalıdır: Kendisi vefat ettikten sonra ümmeti onun soyuna büyük değer verecek ve onların ellerini sıcak sudan soğuk suya vurmalarını istemeyecekti. Belki onlardan bazıları Hz. Peygamber'in soyundan gelmiş olmayı kötüye kullanacak, halkın sırtından geçinmek isteyecekti.

Âyet-i kerîmede belirtildiği üzere bütün peygamberler ümmetlerinden maddî çıkar beklememişler, mükâfatlarını Allah'dan umduklarını söylemişlerdir. Hayatı boyunca halktan menfaat ummayan, tam aksine elinde avucunda ne varsa insanlara dağıtan Resûl-i Ekrem Efendimiz, soyundan gelenlere sadakayı

yasaklamak suretiyle, onların Peygamber yakını olmayı kötüye kullanmalarına imkân vermemiştir. Bu hadisi 713 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber *aleyhisselâm* bize iki emânet bırakmıştır. Bunlardan biri Kur'ân-ı Kerîm'dir. Yaşadığımız sürece onu kendimize rehber edineceğiz. Buyruklarına uyup yasaklarından uzak duracağız.
2. Kur'an'a sarılan müslümanlar yükselmeye devam eder. Kur'an'a uygun yaşamayanlar perişan bir hayat sürerler.
3. Peygamberimiz'in bıraktığı ikinci emânet, onun Ehl-i beyt'idir. Eh-l-i beyt'i Peygamberimiz'in hâtırası diye her zaman sevip sayacağız.
4. Ehl-i beyt'ten olanlar, hiç kimseden sadaka kabul etmezler.

348- ???? ???? ????? ??? ?????? ????? ? ?? ??? ????? ?????????? ??? ?????? ??? ?????????? ???????? ??????? ????? : ????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ??????? ? ???? ??????? .

348. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Ebû Bekri's-Sıddîk *radıyallahu anh*'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:

Ehl-i beyt'ini sevip sayma konusunda Peygamber *aleyhisselâm*ın emrini tutunuz. Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 12, 22

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Vedâ Haccı'ndan Medine'ye dönerken, Hum suyu başında konakladığını ve orada ashâbına hitâben bir konuşma yaptığını görmüştük. Efendimiz bu konuşmada ashâbına iki şey bıraktığını söyleyerek onlara değer veril-mesini istemişti. Bunlardan biri Kur'ân-ı Kerîm'di. Bıraktığı diğer emaneti de şöyle belirtmişti:

"Ashâbım! Size bir de Ehl-i beyt'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın."

İşte Hz. Ebû Bekir'in müslümanlara hatırlattığı Peygamber emri budur. Hz. Ebû Bekir bu sözüyle Ehl-i beyt'e saygı göstermek gerektiğini, onlar incitmenin ve gönüllerini kırmanın Resûlullah'a saygısızlık anlamına geleceğini anlatmaktadır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz birçok hadîs-i şerîfinde hanımlarının değerini ortaya koymuş, kızı Hz. Fâtıma'ya ve torunlarına duyduğu sevgiyi dile getirmiştir.

Herkesin bildiği bir gerçek var: Birini seven, onun sevdiklerini de sever. İşte bu sebeple Ehl-i beyt'e gönlümüzün en derin köşesini açmak bizim için sadece bir görev değil, aynı zamanda bir bahtiyarlık vesilesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz Ehl-i beyt'ine saygılı olmamızı emretmiştir.
2. Peygamber *aleyhisselâm*'ı seven her mü'min, onun Ehl-i beyt'ini de sevip saymak durumundadır.

44- ??? ????? ??????? ??????? ???? ?????
???????? ??? ????? ? ???? ??????? ? ?????? ???????

ÂLİMLERE SAYGI

ÂLİMLERE, BÜYÜKLERE VE FAZİLET SAHİBİ KİŞİLERE SAYGI GÖSTERMEK, ONLARI BAŞKALARINA ÜSTÜN TUTMAK, TOPLANTILARDA ÖNE GEÇİRMEK VE ÜSTÜNLÜKLERİNİ BELİRTMEK, TAKDİR ETMEK

Âyet

???? ???? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ???????? ??????????
???????? ???????????

1. "De ki, bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri anlar."

Zümer sûresi (39),9

İnsanları birbirinden ayıran ve farklı kılan maddî ve mânevî birtakım özellikler vardır. Kişiler toplum içinde bu özelliklere göre muamele görürler. Âyet-i kerîme, insanlar arasındaki farkın asıl sebebini **ilim** olarak tesbit ve ilân etmektedir. Hem de çok çarpıcı bir soru ile; **"Bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu?"**

"Bilenler", ilim sahibi olup bu bilgileriyle amel edenler, yani ilimlerini yaşayanlardır. İlmiyle amel edip ondan yararlanmayanlar ise, **"bilmeyenler, câhiller"** gibidirler. O halde toplum içinde görecekleri itibar ve muamele de ona göre olacaktır.

"**İlim, rütbe ve ünvanların en yükseğidir.**" Binaenaleyh bilenlere mevki ve rütbelerine göre saygı göstermek gerekmektedir. Böylece toplumda bilginin ve bilen insanların saygınlığı korunmuş olur.

Aslında "bilen kişi" gerektiği şekilde itibar görmese bile pek bir şey kaybetmez. Zira "ilim" bizâtihi bir değerdir. Ancak değerin kıymetini bilmeyen toplumlar, yeni değerler üretemezler. Bu nankörlüklerini pahalıya öderler.

İslâm toplumu değere saygı toplumudur. Herkese lâyık olduğu mevki ve yeri verir. Bilen ile bilmeyeni asla bir tutmaz. Bu sebeple İslâm toplumunda her bilgi sahibinin bir saygınlığı vardır.

Bu âyet sırf "ilim"den kaynaklanan seviye farkının her yerde ve her zaman dikkate alınması gereğine işâret etmektedir.

Hadisler

349- ??? ??? ?????? ?????? ??? ????? ???????? ?????????? ??? ??????? ??? ???: ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ?? ?????????? ?????? ? ????????????? ?????????? ? ?????? ??????? ?? ????????? ??????? ? ???????????? ???????? ? ?????? ?????? ?? ????????? ??????? ? ????????????? ?????? ???? ????????? ????????? ????????? ?? ?????????? ? ???? ???????? ?? ??????? ??? ?????????? ?????? ??????????» ???? ???? .

??? ?????? ???? : « ??????????? ??????? » ???? « ?????? » : ???? ????????? .

??? ????? : ??????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ? ??????????? ???????? ? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ? ?????? ?????? ?? ????????? ????? ? ????????????? ?????????? ????? » .

????????? « ???????????? » ????? ???????? ? ???? ???????? ???? ???????? ?? . « ????????????» ????? ?????? ???? ??????? : ???? ?? ?????????? ???? ???? ?????? ??????? ??????????? .

349. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el-Bedrî el-Ensârî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Cemaata Kur'an'ı en iyi bilen ve okuyanları imam olsun. Kur'an bilgisinde eşit iseler, sünneti en iyi bilen; eğer sünnet bilgisinde de denk olurlarsa, önce hicret etmiş olan; hicret etmekte de aynı iseler, yaşca en büyükleri imam olsun. Hâkim ve yetkili olduğu yerde kişiye, izni olmadıkça bir başkası imam olmaya kalkmasın. Hiç kimse, başkasının evinde, izni olmadıkça ev sahibinin özel yerine oturmasın."** Müslim, Mesâcid 290

Müslim'in bir rivayetinde, "**yaşca en büyük olan**" yerine "**ilk evvel müslüman olan**" kaydı bulunmaktadır.

Yine bir rivâyette (Müslim, Mesâcid 291),**"Cemaata, Allah'ın kitabını en iyi bilen ve kıraatta en ileri gelen imam olsun. Eğer okuyuşları aynı ise, önce hicret eden imam olsun. Eğer hicrette de aynı iseler, yaşça en büyükleri imam olsun"** buyurulmuştur.

Açıklamalar

Bilindiği gibi namaz, dinimizde baş ibadettir. Namazda öne geçip imamlık yapacak olan kimsenin vasıfları büyük önem taşımaktadır. Bu konudaki öncelikler, diğer konularda da gözetilecek hususlardır. Yani İslâm toplumunda kişilere verilen önem, imamlık vasıflarıyla yakından ilgilidir. Hadisimiz İslâm sisteminin temelinde mevcud olan bu saygı ve takdir sıralamasına dikkatimizi çekmektedir.

"**Akrauhum li kitâbillah**" ifâdesi, "Allah'ın kitabını en iyi bilen, en çok ezberlemiş olan ve en iyi anlayan" mânâsına gelmektedir. Yoksa "en güzel okuyan" demek değildir. Bunun böyle olduğunu ikinci rivayette açıkca görmekteyiz. Orada "akrauhum li kitâbillah ve akdemuhum kırâeten" buyurulmuştur. Ayrıca, ashâb-ı kirâm arasında Kur'ân-ı Kerîm'i pek güzel okuyan Übeyy İbni Kâ'b, Muâz, Zeyd İbni Sâbit ve Ebû Zeyd gibi zevât varken Peygamber Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'in cemaata imam olmasını ısrarla emretmiştir. Bu da gösteriyor ki, özellikle namaz ibâdeti için Kur'an bilgisi, kırâat güzelliğinden önde gelmektedir. Tabiatıyla kırâat, namazın sıhhatini bozacak durumda ise, bilgili olmak hiçbir şey ifâde etmez. O takdirde kırâatı daha düzgün olan, bilgisi üstün olana tercih edilir. Mezheplerin her birinin imamlıkta tercih sistemleri ile ilgili görüşleri az-çok farklılık göstermektedir. Bu farkları belirtmenin yeri burası değildir. Fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.

Sevgili Peygamberimiz, Kur'an bilgisi ve kırâatından sonra sünneti en iyi bilenlerin öne geçirilmesini emretmiştir. Zirâ sünnet bilgisi İslâm'ı yaşamakta yegâne yoldur.

Üçüncü sırada hicrette önceliği olanlar gelmektedir. Hicret ölçüsü, bugün için geçerliliğini kaybetmiş gözükmektedir. Ancak meselâ dâr-ı harbte müslüman olmuş sonra da İslâm toplumuna göç etmiş kimseler arasında bir seçim yapılsa, diğer özelliklerde eşit olmaları halinde müslümanlar arasında en çok kalan kimse tercih edilir. Ya da biri göç edip gelmiş, diğeri müslüman toplum içinde yetişmiş iki kişinin Kur'an ve Sünnet bilgisiyle ve kırâatta eşit olmaları halinde, İslâm toplumunda yetişmiş olan tercih edilir.

Hicret'in, özellikle İslâm'ın kuruluş döneminde, yani Hz. Peygamber'in Medine'yi teşriflerinden sonra herkese farz olması, önce hicret edenlerin sonrakilere göre önde tutulmasına vesile olmaktaydı. Bu sebeple İslâm'da muhacirler, daima ensardan önde tutulmuşlar, önce zikredilmişlerdir.

Hadisteki sıralamada "önce müslüman olmak" veya "yaşca en büyük olmak" dördüncü sırada yer almaktadır. Bu iki husus birbirinin yerine de zikredilmiştir. Aslında "önce müsülüman olmak", daha çok asr-ı saâdet için, "yaşca en büyük olmak" da bütün zamanlar için geçerlidir. İmamlık gibi ağır bir sorumluluk için hadisimizde sayılan bu ölçülerin her birinin ne kadar önemli olduğu ortadadır. Her biri hakkında uzun uzun açıklamalarda bulunmak mümkündür. Ancak, bizim buradaki konumuz imâmet değil, toplumda âlimlere, büyüklere, fazilet sahibi kişilere saygı gösterip onları önde tutmak, toplumun onları örnek almalarını sağlayıcı davranışlarda bulunmaktır.

Ayrıca hadisimizin son kısmında yer alan iki cümle beşerî ilişkiler bakımından oldukça önemlidir. Bir insanın, hâkim ve yetkili olduğu yerde önüne geçilmemesi lâzımdır. Bu onun, idare ettiği kişiler nezdindeki itibarı açısından pek ehemmiyetlidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu noktaya işaret etmekte, kişinin izni olmadan, sorumluluk sahasında önüne geçilmemesini, ona imamlık yapılmamasını, aynı şekilde ev sahibinin evinde oturmayı alışkanlık haline getirdiği yere oturulmamasını, izin vermedikçe evinde ona imam olmaya kalkışılmamasını tenbih etmektedir. Bütün bunlar yönetimde ve beşeri ilişkilerde hem psikolojik hem de sosyolojik bakımdan pek yerinde tavsiyelerdir. Yetkili kişinin veya ev sahibinin, kendisinden daha bilgili ve faziletli insanları gözetleyip onları öne geçirmesi ise tabiatıyla bir fazilettir. Fakat herşeyden önce kendisinin sorumluluk ve haklarına saygı gösterilmesi hakkıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm bir değerler sistemidir. İslâm toplumu da bu değerlere ve önceliklere saygı göstermekle yükümlüdür.

2. Kur'an bilgisi, sünnet bilgisi, hicret ve yaşça büyük olmak gibi ölçüler imamlıkta dikkate alınacak tercih sebepleridir.

3. Sultan, mescidin imamı ve ev sahibi imamlık yapmaya herkesten daha lâyıktır. Ancak bunların yetki verdikleri kimse, kendileri adına imamlık yapabilir.

4. Hz. Ebû Bekir, Kur'an ve Sünnet bilgisi, hicret, önce islâm olmak ve yaşlılık ölçülerinin tamamını nefsinde toplamış olduğu için kendisinden daha güzel Kur'an okuyanlar bulunmasına rağmen Peygamber Efendimiz tarafından imâmete geçirilmiştir.

5. İlim ve fazilet ehline, yaşlılara saygılı davranmak, kişi ve toplumların olgunluklarını gösterir.

350- ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ?? ????????? ????????? : « ????????? ???? ?????????? ? ??????????? ??????????? ? ???????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ? ????? ????????? ????????? ? ????? ????? ??????? » ???? ???? .

????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? » ?? ?????? ??????? ???????? ????????? ????? ? ?????? ?????? ??????? ?? ???? ????????? . « ????????? » : ????????? : « ???????? ????????? » ???? ????????????? ? ????? : ?????? ???????? ??????????? .

350. Yine Ebû Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* namaza başlayacağımız zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu:

-**"Düz durun, karışık durmayın. Sonra kapleriniz de karmakarışık olur. Namazda benim arkama yaşlı-başlı olanlar dursun. Onların arkasına kendilerinden sonra gelenler, daha sonra da onlardan sonra gelenler dursun.**" Müslim, Salât 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54

Açıklamalar

İslâm toplumu, mâbed ve ibadet toplumudur. Ondaki düzen ve dirlik de mâbed ve ibadet düzenidir. Sevgili Peygamberimiz, kalabalık toplantıların düzenine örnek olmak üzere, namazda safların düzgün tutulmasını ve imamın arkasından başlamak üzere en lâyık olanların en öne alınmasını hem sözlü olarak tavsiye etmiş hem de fiilen ortaya koymuştur. 1088 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz ve bundan sonraki hadis, Efendimiz'in konuya verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

Hadisimizin burada zikredilmesine sebep son cümleleridir. Çünkü bu cümlelerde, yaşlı - başlı olanların, aklı başında olgun kişilerin öne geçirilmesi istenmektedir.

Ülü'l-ahlâm; hilm, sükûn ve vekar sahipleri demek olup bundan maksat akıllı kişilerdir. Ahlâmı büluğ yaşına ermiş olmakla yorumlayanlar da vardır.

Nühâ, nühye kelimesinin çoğulu olarak, çirkinliklerden men eden akıl anlamındadır. Biz, halkımızın bu tür yerlerde kullanageldiği "yaşlı-başlı" ifâdesiyle bu iki ibâreyi karşıladık. "Yaşlı-başlı," aklı, hilmi, ilmi, vekârı ve olgunluğu yerinde kimseler demektir. Peygamber Efendimiz işte bu vasıftaki insanların, namazda imamın arkasına durmasını emretmektedir. Bu tavsiye herhangi bir sebeple imamlığa geçme mecburiyeti doğması ihtimaliyle de alâkalıdır.

Toplum düzeni, toplumda herkesi lâyık olduğu yere koymak ve herkese hakettiği değeri vermekle sağlanır. Aksi halde tam bir kargaşa yaşanır. Kimin baş, kimin ayak olacağı bilinmez. Bu da hadisimizin ilk cümlesinde işâret buyurulduğu gibi "kalblerin karmakarışık, gönüllerin darmadağınık olmasına" ve toplumda değerler düzeninin bozulmasına sebep olur. Organlara hükmeden kalbtir ama, kalbi dışa yansıtan da organların hareketleridir. Bu sebeple toplumdaki kargaşa, kalblerdeki düzensizliğin işâreti sayılmıştır. Câmide ibadet saflarını düzeltmesini bilmeyen cemaatin, hayatı düzeltmesi mümkün değildir. Bu sebeple dinimizdeki değerler düzeninin evvelâ Allah huzurunda, ibâdet ederken en güzel şekilde gösterilmesi ve aynı düzen fikrinin oradan topluma taşınması gerekmektedir. Hadisimizin bizden istediği budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, namazda safların düzgün olmasına son derece dikkat eder, bunu sağlamak için hem sözlü olarak uyarıda bulunur hem de fiilen gayret gösterirdi.

2. Organlarla kalb arasında karşılıklı tam bir iletişim ve etkileşim bulunmaktadır.

3. Namazda ve diğer toplantılarda yaşlı-başlı olanların en önde bulunmaları uygun olur.

4. İlim ve fazilet sahiplerini, ilim, danışma, hüküm ve fetvâ meclislerinde başa geçirmek gerekmektedir.

351- ??? ??? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ? ????? ????????? ??????????? » ??????? « ?????????? ?????????? ?????????? » ???? ???? .

351. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Aklı başında (ve imamlık yapacak durumda**) olanlarınız (** namazda **) benim hemen arkama dursun. Sonra bu vasıflarda onları takip edenler dursunlar**. (Peygamber *aleyhisselâm* bu cümleyi üç defa tekrarladı. Namazda) **Çarşı-pazarlardaki keşmekeş** (ve kargaşaya benzemek) **den sakının!"**

Müslim, Salât 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54; İmâmet 23, 26; İbni Mâce, İkâmet 45

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, camide namaz saflarının nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda önceki hadiste belirtilen hususları aynen tekrar etmekte, durumu iyice anlatabilmek için, çarşı-pazardaki karışıklığa benzememek gerektiğini ilâve etmektedir.

Gerçekten de çarşı-pazar yerlerinde âlim-cahil, kadın-erkek, çoluk-çocuk karmakarışık bir haldedir. Mâbedlerde safların böylesine rastgele düzenlenmesi elbette düşünülemez. Hâdisimizdeki "sakınma"ya, çarşı-pazarlardaki gibi gürültü etmemek, bağırıp çağırmamak da dahildir. Yani cami ve mescidlerin, toplumda bulunması gerekli "i'tibar çizgisi"ni yansıtan bir düzeni ve sükûneti bulunmalıdır. İşte bu i'tibar ya da saygınlık çizgisinin başlangıç noktası, çarşı-pazarda geçerli olan ekonomi ve para değil; ilim, fazilet, yaşça büyüklük gibi dinî ve insânî meziyetlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cami ve cemaat düzeni, dinimizdeki itibar çizgisinin göstergesidir. Toplumdaki saygınlık sıralaması, bu düzene parelel olarak düşünülmelidir.

2. Mâbedlerde, çarşı-pazar karmaşasına yer verilmez. Çarşı-pazarda davranıldığı gibi davranılmaz.

352- ??? ??? ????? ????? : ??? ??????? ?????? ?? ??? ????? ???? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ????????? ????? ??????? ??? ????? ??????????? ????? ????????? ???? ???????? ?????? ????????? ?????? ? ??????????? .??????? ????????? ???? ???? ??????? ??? ????? ??? ??????????? ?? ???? ??????? ? ???????? ? ???? ?????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ???? ?????? ???????????? ??????????? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ?????? ????????? ??????????? ???? : «??????? ??????? » ?????? ???????? ???????? ? ??????? ? ??????????? ????: « ???????????? ????????????? ????????? ? » ???????? ?????? ??????? . ????? ???? . ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? » ??????? : ????????? ????????? .

352. Ebû Yahyâ (veya Ebû Muhammed) Sehl İbni Ebû Hasme el-Ensârî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Abdullah İbni Sehl ve Muhayyısa İbni Mes'ûd, sulh günlerinde Hayber'e gitmişlerdi. (İşlerini görmek için birbirlerinden) ayrıldılar. Neticede Muhayyısa, (buluşma yerine geldiğinde) Abdullah İbni Sehl'i kanlar içinde can çekişirken buldu. Onu defnetti ve sonra Medine'ye döndü. (Abdullah'ın kardeşi) Abdurrahman İbni Sehl (durumu öğrenince yanına) Mes'ûd'un oğulları Muhayyısa ve Huvayyısa'yı da alarak Peygamber*sallallâhu aleyhi ve sellem*'e gitti. Oradakilerin yaşça en küçüğü olan Abdurrahman, olayı anlatmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Sözü büyüğünüze bırak, sözü büyüğünüze bırak!" buyurdu.

Abdurrahman sustu ve olayı ötekiler anlattı. Neticede Hz. Peygamber:

"**Kâtil üzerinde hakkınız olabilmesi için yemin eder misiniz?** buyurdu.

(Ebû Yahyâ, hadisin tamamını nakletti.)

Buhârî, Cizye 12, Edeb 89, Diyât 22; Müslim, Kasâme 1,3,6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Diyât 8; Tirmizî, Diyât 4,22; Nesâî, Kasâme 3,4,5; İbni Mâce, Diyet 28

Sehl İbni Ebû Hasme

Ebû Yahyâ veya Ebû Muhammed künyesiyle anılan Sehl, Hazreç kabilesine mensup Medineli bir sahâbîdir. Hz. Peygamber vefat ettiği sırada sekiz yaşlarında olduğu sanılmaktadır. 15 hadis rivayet etmiştir. Hadisleri Kütüb-i Sitte'de rivayet edilmiştir. Muaviye devrinde vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste anlatılan olay, Hayber yahûdileri ile müslümanlar arasında sulh varken, iki sahâbînin akrabalarının hurma toplamasına yardım etmek üzere hadiste adı geçen Hayber'e gitmeleriyle başlamıştır. Arkadaşı, buluşma yerine geldiğinde Abdullah İbni Sehl'i -rivayete göre- boynu kırılmak suretiyle öldürülmüş olarak bulmuştur. Arkadaşını oraya defneden Muhayyısa, Medine'ye dönmüş, yanına öldürülmüş olan Abdullah'ın kardeşi ile kendi kardeşlerini de alarak Hz. Peygambere gidip olayı haber vermek istemiştir. Yaş bakımından en küçükleri olmasına rağmen maktulün kardeşi Abdurrahman, olayı anlatmak üzere söze başlamış, ancak Hz. Peygamber, büyüklerin hakkını gözetmek gerektiğine dikkat çekmiş ve "**Sözü büyüğünüze bırak**" buyurmuştur. Olayın, konumuzu ilgilendiren noktası işte burasıdır. Hukûkî bir konuda bile sözü önce büyüklere bırakmak, böylece onların haklarına riâyet etmek gerektiği ortaya çıkmış olmaktadır.

Herhangi bir kavme ya da topluluğa ait arazide bir müslüman katledilir de, onu kimin öldürdüğü bilinemezse, öldürülen kişinin yakınlarına, o arazinin sahipleri yaptı diye elli kere yemin etmeleri teklif edilir. Onlar yemin etmezlerse, bu defa zanlılar arasından seçilen elli kişiye o cinâyeti işlemedikleri ve işleyeni de bilmediklerine dair yemin etmeleri teklif edilir. Böyle hareket etmeye İslâm hukukunda "**Kasâme**" adı verilir. Birinciler teklif edilen yemini yerine getirirlerse, öldürülmüş olan kişinin kan bedeli zanlıların tümü tarafından ödenir. İkinciler yemin ederlerse, bu bedeli ödemekten kurtulurlar. Sonuç itibariyle hadisimizdeki olayda ne davacılar ne de davalılar yemin etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber öldürülen Abdullah'ın diyetini kendisi vererek davayı halletmiştir. Hz. Peygamber böyle davranmakla Hayber yahûdilerinin müslüman olmalarını teşvik etmek istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kasâme olayında kısas değil, sadece diyet gerekir.

2. Müslüman ile kâfir arasındaki davada hüküm İslâm'a göre verilir.

3. Dava açmakta ve savunmada sözü yaşça büyük olana bırakmak, büyüklere gösterilmesi gerekli saygının tabiî bir neticesidir.

4. Müslümanların yakın çevrelerinde olup biten olaylara karşı duyarlı davranmaları gerekir. Aksi halde fâili meçhûl cinâyetlerin sorumluluğuna iştirak etmek zorunda kalırlar.

353- ??? ????? ??? ??????? ??? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ????? ???????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?? ???????? ? ????? ??????? : « ????????? ???????? ??????? ?????????? ? » ??????? ??????? ???? ??? ?????????? ????????? ?? ????????? . ???? ????????
.

353. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Uhud Gazvesi'nde şehid düşenleri her mezara iki kişi konacak şekilde toplattı ve sonra:

"Bunların hangisi daha çok Kur'an bilirdi?" diye sordu.

Şehidlerden hangisi gösterilirse, önce onu kıbleden yana kordu.

Buhâri, Cenâiz 72, 75, 78, Meğâzî 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 27; Nesâî, Cenâiz 62; İbni Mâce, Cenâiz 28; Tirmizî, Cenâiz 31

Açıklamalar

Uhud Gazvesi'nde yetmiş müslüman şehid düşmüştü. Bunların defnedilmesi, bir çoğu yaralı gaziler için mesele olmuştu. Hz. Peygamber şehidlerin yıkanmalarını ve üzerlerindeki elbiselerle ikişer ikişer defnedilmelerini, yaşı küçük de olsa Kur'ân-ı Kerîm'i daha çok ezberlemiş olanın öncelikle kıble tarafına konulmasını emretmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu tavsiye ve uygulamasıyla bilginin, özellikle Kur'an bilgisinin, hem dünyada hem de ölüm sonrası muamelelerde öncelik sebebi olduğunu göstermiştir. Hadisimiz işte bu sebeple burada zikredilmiştir. İslâm anlayışına göre bilene saygı, sadece yaşarken değil, ölümden sonra da geçerli ve gereklidir.

Bilginlerimiz, Kur'an bilgisinde eşit olanlardan yaşça büyük olanın kıble tarafına konulacağı konusunda görüşbirliği içindedirler. Çünkü yaşlılık da bir takdir ve saygı sebebidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İki cenâze bir mezara defnedilebilir.
2. Böylesi bir defn işleminde daha bilgili olan kıble tarafına konur. Bilgileri müsâvi ise, yaşça büyük olan ön tarafa konur.
3. İlim her yerde öncelik ve saygı sebebidir.

354- ??? ??? ????? ??? ??????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ?? ????????? ?????????? ????????? ? ????????? ???????? ? ????????? ???????? ???? ??????? ? ??????????? ????????? ????????? ? ????? ?? : ??????? ? ??????????? ???? ????????? ????????? » ???? ???? ????????? ????????? ???????? .

354. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rüyamda dişlerimi misvaklıyordum. Yanıma biri diğerinden daha yaşlı iki kişi geldi. Ben misvakı küçüğüne vermek istedim." Bana:

"**Büyüğe ver denildi. Ben de büyüğe verdim**." Müslim, Rü'yâ 19, Zühd 70 (senedli), Buhârî, Vudû' 74 (senedsiz)

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz su veya süt gibi bir şey içtiği zaman, hepsini içmez bir miktar bırakır, onu da sağ tarafında bulunana ikram ederdi. Sağ yanındaki yaşça küçük biri ise, ondan izin almak suretiyle sol yanındakilere ikram ederdi. Onun sünneti böyle idi. Burada, muhtemelen bu iki kişi aynı tarafta, belki de sol tarafta oldukları için, Efendimiz kendisine en yakın olana misvakı uzattı. Ancak kendisi Cebrâil *aleyhisselâm* tarafından uyarılarak, misvakı yaşça büyük olana vermesi istendiği için o da öyle yaptı. Onun böyle davranmasını isteyen olayın rüyada cereyân etmesi hiçbir şeyi değiştirmez. Çünkü peygamberlerin rüyası gerçektir.

Peygamber Efendimiz, günlük işlerde dahi ilim ve fazilet sahibi kimselere ve yaşca büyük olan insanlara öncelik verilmesini, bu vesile ile bir kere daha açıklamış olmaktadır.

Bu hadîs-i şerîf, Peygamber Efendimiz'in günlük işler, tabiî ve insânî tavır ve ilişkiler için yaptığı tercih ve tavsiye ettiği davranışlarda bile *ilâhî denetim* altında bulunduğunu göstermektedir. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'e günlük işlerde de uymak, netice itibâriyle Sünnet'i yaşamak demektir.

Misvak kullanmanın önemi 1199-1208 numaralı hadislerde ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yaşça büyük olanlara her konuda öncelik hakkı tanımalıdır.
2. Yeme-içme ve konuşma gibi konularda yaşca büyük olanlar öncelik hakkına sahiptir.
3. Günlük işlerde bile Hz. Peygamber'e uymaya çalışmalı, böylece sünnet üzere yaşamalıdır.

355- ??? ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???? ???????? ??????? ????? ????????? ?? ????????? ????????? ? ????????? ????????? ?????? ???????? ????? ? ???????? ?????? ????????? ??? ??????????? ????????? » ????? ???? ???? ??? ???? .

355. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Saçı-sakalı ağarmış müslümana, aşırı gitmeyip ahkâmıyla amel etmekten kaçınmayan Kur'an hâfızına ve âdil hükümdara saygı göstermek, Allah Teâlâ'ya duyulan saygı ve ta'zimden ileri gelir."** Ebû Dâvûd, Edeb 20

Açıklamalar

Müslüman olarak yaşadığı bir ömrün sonlarına gelmiş, saçı-sakalı ağarmış olan kimselere saygı göstermek hem insanlık hem de İslâmlık görevidir. Hadisimiz böyle bir davranışın kaynağını Allah saygısı olarak belirtmektedir. Bu onun değerini daha da arttırmaktadır. Demek oluyor ki, içlerinden Allah'a karşı saygı duyan insanlar, yaşlı insanlara saygılı davranırlar.

Hadisimizde Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemiş olan hâfizlara hürmet göstermek de aynı şekilde değerlendirilmektedir. Ancak hâfizların, okuyuşlarında aşırıya kaçmayan, haddi aşmayan, Kur'an okumaktan ve hükümleriyle amel etmekten uzak durmayan kimseler olması istenmektedir. Tecvid kurallarını uygulamakta mübâlağaya kaçan, mânayı düşündürmeyecek kadar süratli okuyan, kırâatı mûsikiye boğan hâfizlar ile hıfzını unutan ve öğrendiği Kur'an ile amel etmekten kaçınan hâfizlar bu hükme dâhil değildirler. Kur'an'ı usulüne uygun olarak okumak ve hükümleriyle amel etmek esastır. Bu sebeple "Seni amelden men etmeyecek şekilde ilim ile; ilim öğrenmekten alıkoymayacak şekilde de amel ile meşgul ol" denilmiştir.

Üçüncü olarak da adaletli hükümdara gösterilecek saygının, Allah'a tazimden ileri geldiğine dikkat çekilmektedir. Mümkün olduğunca âdil olmaya çalışan yetkililer, bu dikkat ve tavırlarından dolayı saygıya lâyıktırlar. Yoksa kırk yılda bir âdil hareket edenler değil.

Hadisimizin saydığı sıfatları taşıyan yaşlı kimselere, hâfizlara ve hükümdarlara hürmet göstermek, onların taşıdıkları güzel sıfatların toplumda yaygınlaşmasını teşvik anlamı taşır. Allah Teâlâ' nın muradı da insanlar arasında güzelliklerin yayılması ve hâkim olmasıdır. Bu sebeple konuya gösterilecek dikkat, Allah Teâlâ'ya karşı duyulan saygının dışa vurulması demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah saygısı yerinde olan kimseler yaşlı müslümanlara, Kur'an hâfizlarına ve âdil yöneticilere hürmet gösterirler.
2. Aşırılıktan kaçınıp orta yolu tutmak her zaman ve her alanda övgüye lâyık bir harekettir.
3. Toplum kesimleri arasında saygı bağlarının kopması, Allah Teâlâ'ya karşı beslenmesi gerekli saygının kalblerde etkinliğini kaybetmiş olmasının sonucudur. Yaşlılara saygı haftası düzenleyenlerin, insanlara, önce Allah'a karşı saygılı olmayı öğretmeleri gerekir.

356- ??? ?????? ??? ???????? ? ?? ??????? ? ?? ?????? ??? ??????? ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? ???? ???? ???????? ?????????? ? ????????? ????? ?????????? » ????? ????? ???? ??? ???? ???????? ? ???? ??????? : ????? ???? ???? . ??? ????? ??? ???? « ????? ?????????? » .

356. Amr İbni Şuayb'ın, babası aracılığı ile dedesinden rivâyet ettiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu.

"**Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin (büyüklük) şerefini tanımayan bizden değildir.**"

Ebû Dâvûd, Edeb 58; Tirmizî, Birr 15

Hadisin son kısmı Ebû Dâvûd'un rivayetinde "**büyüklerin hakkını tanımayan**" şeklindedir.

Açıklamalar

Amr İbni Şuayb'ın babası, Şuayb İbni Abdullah; dedesi de Abdullah İbni Amr İbni Â*sradıyallahu anhum*'dur. Hadisimiz, Abdullah İbni Amr' ın rivâyetidir.

"Küçük-büyük tanımayanlar bizden değildir" diye de tercüme edilmesi mümkün görülen hadisimiz, "**küçüğe sevgi, büyüge saygı**" göstermek gerektiğini, bunun müslümanların temel ahlâkî niteliği olduğunu tesbit ve ilân etmektedir. Müslüman tavrı, küçüğe sevgi, büyüğe saygıdır. Böyle davranmayanlar, müslüman tavrına sahip değildirler. "Bizden değildir" demenin anlamı budur. Hâdisimiz "büyüklerin şerefini", bir başka rivâyete göre, "büyüklerin hakkını" gözetmek gerektiğini belirten yönüyle burada zikredilmiştir.

Günlük beşerî ilişkilerin her birinin dinî bir temele dayalı olduğu unutulmamalıdır. Dinî duyguların kuvvetlendirilmesi, insanlarımız arasındaki ilişkilerin düzelmesi ve seviye kazanması demek olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman büyüklerin şeref ve haklarına riâyet etmek, her müslümanın iman borcudur.
2. Küçüklere merhamet ve şefkat göstermek, müslümanlığın güzelliklerindendir.
3. Bu iki İslâmî görevi yerine getirmeyenler, müslümanların yaşayış çizgisini terketmiş sayılırlar.

357- ??? ????????? ??? ??? ??????? ???? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ???? ????? ???? ???????? ???????????? ???????? ? ????? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? ? ????????????? ? ???????? ??????? ????? ?? ???? ? ????? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???????? ???????????? » ???? ??? ???? . ????? ??? : ????????? ???? ??????? ???????? .

?????? ???????? ??????? ?? ??????? ???????? ?????????? ???? : ???????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ????: ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???????? ???????????? ? ????????? ???????? ????? ???? ??????? ?? ???????? « ???????? ??????? ??????? » ???? : ?? ????? ???? .

357. Meymûn İbni Ebû Şebîb *rahimehullah*'dan rivâyet edilmiştir. Demiştir ki:

Birgün Hz. Âişe'ye bir dilenci geldi. Aişe*radıyallahu anhâ* ona bir parça ekmek verdi. Kılığı kıyâfeti düzgün bir başka adam geldi. Onu da sofraya oturtarak yemek ikram etti. Bu (farklı) davranışının sebebini soranlara Âişe şöyle cevap verdi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "**İnsanlara mevki, makam ve seviyelerine göre muamele ediniz**" buyurmuştur. Ebû Dâvûd , Edeb 20

Ebû Dâvûd, Meymûn İbni Ebû Şebîb'in Hz. Âişe ile görüşmediğini söylemektedir.

Müslim, *Sahîh*'inin baş kısmında (I, 6) bu hadisi senedsiz olarak nakleder:

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bize "İnsanlara seviyelerine göre muamele etmemizi tavsiye buyurdu" demiştir.

Hâkim Ebû Abdullah bu hadisi *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs* adlı eserinde (s. 49) nakletmiş ve "sahih" olduğunu söylemiştir.

Meymûn İbni Ebû Şebîb

Meymûn İbni Ebû Şebîb, Ebû Nasr künyesiyle bilinen Kûfeli bir tâbiîdir. Kendisi, aralarında Hz. Âişe'nin de bulunduğu bir çok sahâbîden hadis rivayet etmiştir. Ancak Ebû Dâvûd'un da işâret ettiği gibi Hz. Âişe'den hadis almamıştır. Bu yüzden onun bu rivayetinin senedinde kopukluk (inkıtâ) vardır. Kendisinin tüccar ve hayır sever bir kimse olduğu bilinmektedir. Ancak hadis râvisi olarak, hakkında değişik hatta çelişik değerlendirmeler vardır. Hicretin 83. yılında yapılan Cemâcim savaşında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

Açıklamalar

Dinimize göre insanlar mevki, makam ve ünvanlarına, ırk ve renklerine, cinsiyetlerine bakılmaksızın Allah ve ilâhî kanunlar karşısında eşittirler. Meselâ bunlardan herhangi biri bir diğerinin canına kıyacak olsa, bunu kendi canıyla öder. Ancak beşerî ilişkilerde, her insanın sosyal durumuna göre muamele görmesi de hakkıdır. Bir âlime câhil gibi, bir büyüğe küçük gibi, bir yöneticiye sade vatandaş gibi davranmak doğru olmamasının yanında hakâret bile sayılır. Her insan toplumdaki yer ve mevkiine uygun şekilde muamele görmek ister. Bu onun tabiî hakkıdır. Böylesi bir tavır, ayırımcılık ve iltimas değil, insanları seviyelerine göre değerlendirmektir. Hadisimizin tavsiyesine uygundur.

Hz. Peygamber'in elçilere, kavim ve kabilesi arasında mevki sahibi olanlara özel itina ve ikramlarda bulunduğu bilinmektedir. Hz. Âişe annemizden nakledilen iki ayrı tavır da, Peygamber Efendimiz'in konuya ait tavsiyelerinin bir uygulamasından ibârettir. Hz. Âişe, kapısına gelen dilencilere bile, görünür durumlarına göre farklı muamelede bulunmanın belli bir bilinç ve dikkat işi olduğunu göstermiştir.

Unutulmamalıdır ki, insanları ayrı kabiliyet, imkân ve içtimâî durumda yaratan Allah Teâlâ'dır. Bu çeşitlilik ve tabiî farklılıkların farkında olarak ilişkileri düzenlemek de toplum düzeninin ve emniyetinin sağlanması ve devamı açısından pek ehemmiyetlidir. Aksi halde, değerlerinin kıymetini bilmeyen toplumlar, yeni değerler üretemezler. Kadir ve kıymeti bilinmeyen insanlar, toplumlarına küserler. Anarşi, biraz da toplumda herkese mevki, seviye ve sorumluluklarına göre davranma nezâketinin gösterilmemesinden doğar. Öte yandan haketmedikleri halde farklı muamelelere muhatap kılınmak suretiyle şımartılmış kişiler de bozulma ve anarşinin bir başka sebebidir.

Birbirlerinin haklarına, toplumdaki yerlerine göre riâyet eden hakbilir ve saygılı fertlerden oluşan toplumlar her şeyden önce mutlu toplumlardır. Onlar her açıdan ilerlemeye adaydırlar. Hadisimizin bize gösterdiği yol ve hedef budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Toplumda herkese seviyesine göre davranmak en isâbetli tavırdır. Her hak sahibine hakkını vermek, bu isâbetli davranışın bir başka ifâdesidir.
2. İnsanları küstürmemek ve şımartmamak, durumlarına uygun muamele etmekle sağlanır.
3. Anlaşılmayan veya tereddütlere vesile olan davranışların gerekçesi ve delilini açıklamak gerekir. Âişe validemizin hareketi bunu göstermektedir.
4. Dinimiz insan ve toplum gerçeklerine en uygun ilke ve uygulamaları getirmiş ve tavsiye etmiştir.

358- ??? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ?????????? ???? ?????? ? ???????? ????? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ? ??????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?????? ??? ?????? ??? ? ??????? ????????? ????????? ???????? ?????? ?????????????? ? ???????? ??????? ???? ????????? ? ???? ?????????? ?????? ??????? : ?? ????? ???? ???? ????? ?????? ???? ????????? ? ???????????? ?? ???????? ? ???????????? ???? ? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ? ???? ????? : ??? ??? ?? ????? ??????????: ?????????? ??? ?????????? ???????? ? ???? ???????? ????? ?????????? ???????? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ???? ??????? ???? ? ???? ???? ??????? : ??? ??????? ???????????? ????? ?????? ????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : { ???? ???????? ???????? ????????? ????????? ???? ?????????? } ??? ??? ???? ??????????? . ???????? ?? ???????? ????? ????? ??????? ???????? ? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????? . ???? ??????? .

358. Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Uyeyne İbni Hısn Medine'ye geldi ve yeğeni Hür İbni Kays'a misafir oldu. Hür, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. Zaten genç olsun yaş olsun âlimler (Kurrâ) Hz.Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne, yeğeni Hür İbni Kays'a:

- Yeğenim, senin devlet başkanı yanında itibarın yüksektir. Beni kendisiyle görüştür, dedi.

Hür, Ömer'den izin aldı. Uyeyne Hz.Ömer'in yanına girince:

- Ey Hattab oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda adâletle de hükmetmiyorsun, dedi.

Ömer hiddetlendi. Uyeyne'ye ceza vermek istedi. Bunu sezen Hür:

- Ey mü'minlerin emiri! Allah, peygamberine "**Affı seç, iyiliği emret, câhillerin kusuruna bakma**" [A'râf sûresi (7), 199] buyurdu. Benim amcam da câhillerdendir, dedi.

(Râvi diyor ki:) Allah'a yemin ederim ki, Hür bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah'ın kitabına son

derece bağlı idi. Buhârî, Tefsîru sûre (7) 5, İ''tisam 2

Açıklamalar

Sabır konusunda 51 numara ile geçmiş bulunan hadisimiz, Hz. Ömer'in yaşlı veya genç olduğuna bakmadan âlimlere gösterdiği saygıyı ve onları başkalarından önde tutmasını belgelediği için burada tekrar edilmiştir.

Başarılı idareciler, kendilerine danışman olarak âlimleri seçen ve onların görüşlerine değer veren kişilerdir. Hz.Ömer, Hür İbni Kays ve Abdullah İbni Abbâs gibi genç fakat bilgili zevâtı, yaşlı sahâbîlerle birlikte istişâre meclisinde üye olarak bulundururdu. Hatta o, bir konudaki yorumunu sorarak Abdullah İbni Abbas'ı genç yaşına rağmen tercih etmekteki haklılığını öteki üyelere karşı isbat da etmişti (Bk. 114 numaralı hadis ve açıklaması).

Bilen insanlara kıymet vermek, onları önde tutmak toplumda dirlik düzenlik ve gelişmenin temini bakımından pek önemlidir. Bilen insanların bir kenara itilip câhillerin kamu görevlerine getirilmesi, tahmin edilemeyecek şekilde değer aşınmasına ve kargaşaya sebep olur. İslâm medeniyeti, kıymeti bilinen yetişmiş kimselerin eseridir. Âlimlerini küstürmüş olan toplumlar felâketten kurtulamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halife Ömer, âlimlere büyük kıymet verir, onların görüşlerine müracaat ve itibar ederdi.
2. İlim yaşta değil, baştadır. Bilen insanlar, yaşları ne olursa olsun takdir edilmelidir.
3. Âlimlere saygı göstermeyenler kendilerini câhillere teslim ederler.

359- ??? ??? ????? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ????? ????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ???????? ??????? ????? ? ????? ?????????? ???? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ???? .

359. Ebû Saîd Semüre İbni Cündeb *radıyallânu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayattayken ben çocuk denecek yaştaydım. Bu sebeple kendisinden (duyduklarımı) ezberliyordum. Ne var ki, burada hazır bulunan yaşlı kimselere duyduğum saygı, onları söylemekten beni alıkoyuyor. Buhârî, Hayz 29; Müslim, Cenâiz 88

Semüre İbni Cündeb

Ebû Saîd, Ebû Abdurrahman, Ebû Abdullah ve Ebû Süleyman gibi bir kaç künye ile anılan Semüre, ensardan meşhur bir sahâbîdir. Uhud Gazvesi'nden itibaren Hz. Peygamber'in maiyyetinde gazvelere katılmıştır. Daha sonraları Basra'ya yerleşen Semüre, özellikle Haricîlere karşı şiddetli davranması ile bilinir. Hz. Peygamber'den 100 hadis rivâyet etmiştir. Bunlardan iki tanesini Buhârî ve Müslim müştereken rivâyet etmişlerdir. Diğer rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Hicrî 58 yılında Basra'da vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Hz. Semüre, bu açıklamayı, kadınların cenâze namazını kıldırırken imamın nerede durması lazım geldiğini anlatmak için yapmıştır. O, lohusa halinde ölen bir kadının cenâze namazını Resûlullah'ın arkasında kıldığını ve Hz. Peygamber'in, cenâzenin orta hizasında durduğunu söylemiştir. Bu gözlemini anlatmadan önce de yukarıdaki açıklamayı yapmış, kendisinden yaşça büyük kimseler olmasa, açıklayabileceği daha bir çok bilgisi olduğunu, ancak o büyüklere hürmeten sustuğunu dile getirmiştir.

Semüre İbni Cündeb bu sözleriyle, sahâbîlerin edebini, âlim ve büyüklerin kadir ve kıymetini nasıl bildiklerini, onların haklarını nasıl teslim ettiklerini nakletmiş olmaktadır. Bu anlayış ve uygulamanın bilhassa hadisçiler arasında hemen aynen yaşandığı da bilinmektedir. Şöyle ki, bir yörede kendisinden daha bilgili, daha güvenilir veya daha yaşlı biri varken bir başkasının hadis rivayet etmeye kalkışması çirkin bir davranış sayılmış, hadis öğrencilerinin daha bilgili ve daha yaşlı olan muhaddisten hadis öğrenmeleri tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, âlim ve yaşlı kimselerin hatırını sayar, onlara gerekli saygıyı gösterirlerdi.
2. Beşerî ilişkilerde "söz büyüğün" anlayışıyla hareket etmek en uygun davranıştır.

360- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ????????? ????? ?????? » ???? ??????? ???? ???? ???? .

?????? « ????????? » ???????? ??????????? ???????????? ? ??????? ???? .

360. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, yaşından ötürü bir ihtiyara saygı gösteren gence, yaşlılığında hizmet edecek kimseler lutfeder." Tirmizî, Birr 75

Açıklamalar

Nesiller arası münâsebetlerin önemli bir yönü bu hadîs-i şerîfte dile getirilmiştir. Bilinen bir gerçektir ki, bugün yaşlı olan dün genç idi. Bugün genç olan da yarın yaşlanacaktır. Toplumda nesiller boyu bir saygı geleneğinin yaşatılması, herkesin bir önceki nesle mensup insanlara, sırf büyük olmaları sebebiyle hürmetkâr davranmalarına bağlıdır.

Saygı beklenmez, kazanılır. Başkalarına hürmette kusur etmeyen, hürmet görür. Zira "hizmet eden, hizmet görür" denilmiştir.

Hadisimiz, yaşlı kullarına hürmet edenlere, yaşlılıklarında kendilerine hizmet edecek kimseler lutfetmek suretiyle Allah Teâlâ'nın ikramda bulunacağını bildirmektedir. Bunun anlamı, yaşlılara saygı gösteren gençlerin bu hareketinin karşılıksız kalmayacağıdır. Ayrıca hadisi yorumlayan bazı âlimler, yaşlı

kişilere saygı gösterenlerin uzun ömürlü olacaklarına da hadiste işaret edildiğini söylemişlerdir.

O halde her müslümanın yaşlıları dikkate alması, onlara gerekli saygıyı göstermesi ve yapabileceği hizmeti sunması gerekmektedir. Böyle yapılırsa toplum kesimleri arasındaki sevgi-saygı bağları pekiştirilmiş olur. Nesiller mutlu ve sıcak bir ilgi ortamında hayatlarını sündürürler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyüklere ve yaşlılara saygı göstermek gençlerin ahlâkî görevidir.
2. Yaşlıya gösterilecek saygının karşılığı, yaşlılıkta saygı ve hizmet görmektir.
3. Toplum huzuru ancak fertler ve nesiller arası ilişkilerin düzeltilmesiyle sağlanabilir.
4. Büyüklerine saygı göstermeyenler, küçüklerinden saygı ve hizmet göremezler.
5. Her davranışın olumlu-olumsuz mutlaka bir sonucu ve bedeli vardır.

45- ??? ????? ??? ?????

FAZİLET SAHİPLERİNİ ZİYARET ETMEK

????????? ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ??????? ???????

FAZİLET SAHİPLERİNİ ZİYARET, ONLARLA BERABER OLUP SOHBET ETMEK, ONLARA SEVGİ BESLEMEK, DUALARINI İSTEMEK VE MÜBÂREK YERLERİ ZİYARET ETMEK

Âyetler

?????? ????? ?????? ????????? ??? ???????? ?????? ???????? ???????? ???????????? ???? ???????? ??????? . ???????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ??? ????????? ??????? . ???????? ???????? ????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ??? ????????? ????? ??????? . ????? ?????????? ???? ????????? ????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ????? ?????????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ????????? ????????? ??? ????????? ??????? . ????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ??????? . ????????? ??????? ????? ????????? ????????? ???????? ???? ???????? ????????????? ??? ????????? ??????? . ????? ???? ?????? ???? ?????????? ????? ??? ?????????? ?????? ????????? ??????? .

1. "Hani Mûsâ, adamına senelerce yürüsem de iki nehrin birleştiği yere ulaşıncaya kadar gideceğim demişti. İki nehrin birleştiği yere varınca onlar orada balıklarını unuttular. Balık bir delikten süzülüp denizi boyladı. Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ, adamına;

- Azığımızı çıkar, gerçekten biz bu yolculuğumuzda yorgun düştük dedi. O da;

- Gördün mü, o kayanın yanında konakladığımızda balığı unutmuşum. Onu söylemeyi bana ancak şeytan unutturdu. Balık, şaşılacak şekilde denizde yolunu tutup gitmişti dedi. Musa;

- Aradığımız zaten buydu dedi.

Hemen, izlerini takip ederek gerisin geriye döndüler. Derken kayanın yanına geldiklerinde orada kullarımızdan birini buldular. Ki biz ona tarafımızdan bir rahmet (peygamberlik) vermiştik ve katımızdan bir ilim öğretmiştik.

Mûsâ ona; sana öğretilenden, doğruyu bulmama yardımcı olacak bir bilgiyi öğretmen için senin peşinden gelebilir miyim? dedi. Kehf sûresi (18), 60-66

Bu âyetler, yüce kitabımızda Mûsâ *aleyhisselâm* ile Allah Teâlâ'nın, kendisine rahmet ve ilim vermiş olduğu bir kul -ki birçok âlim onun Hızır *aleyhisselam* olduğu görüşündedir- arasında geçen olayın baş kısmıyla ilgilidir. Olayın tamamı Kehf sûresinin 60-82. âyetlerinde anlatılmaktadır. Müellif Nevevî, bu âyetleri burada zikretmek suretiyle, Hz. Mûsâ gibi bir peygamberin, ilim ve fazilet bakımından kendisinden üstün olan bir Allah kulu ile buluşmak için yollara düştüğünü, onunla beraber olup bir şeyler öğrenmeye çalıştığını hatırlatarak böyle davranmak gerektiğini vurgulamak istemiştir.

????????? ???????? ???? ????????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ????????

2. "Sabah-akşam Rablerine dua ve niyaz edip hoşnudluğunu kazanmağa çalışanlarla beraber (bütün güçlüklere ve düşmanların baskı ve telkinlerine karşı**) dişini sık, katlan**." Kehf sûresi (18), 28

Sabah-akşam yani sürekli olarak Allah'a sırf onun rızâsını kazanmak maksadıyla dua edip yalvaran insanlar hayır ehli kişilerdir. Onların bu yaptıkları gerçekten güzel ve hayırlı bir iştir. Sosyal ve ekonomik durumları ne olursa olsun, bu insanlar hayır ehlidirler. Bu insanların görünüşlerine ve toplumun onların kıymetini yeterince takdir edememesine bakmadan onlarla beraber olmaya çalışmak, onların temsil ettikleri hayırı arttırabilmek için gerekli sabrı göstermek lâzımdır.

Âyet-i kerîme doğrudan Sevgili Peygamberimiz'e hitâbetmektedir. Bir yanda Mekke'nin müşrik kodamanları, öbür yanda müslüman fakirler. Mekkenin ileri gelenlerinden bazıları Hz. Peygamber'e, fakir müslümanları etrafından uzaklaştırmasını, o takdirde kendisiyle oturup konuşabileceklerini söylerlerdi. Âyet, Hz. Peygamber'e Allah'ın hoşnudluğunu kazanmak için sürekli O'na yalvaran bu fakir müslümanlarla birlikte toplumun baskılarına sabretmesini, onları tercih ederek onlarla birlikte bulunmasını emretmektedir. Nitekim âyetin devamında da şöyle buyurulmaktadır: "**Dünya hayatının süsüne kapılarak onlardan gözlerini ayırma. Kalblerini bizi anmaktan mahrum ettiğimiz, hevâ ve hevesine uymuş, işi gücü aşırılıktan ibâret olan kimselere boyun eğme!"** Bu da göstermektedir ki hayır ve fazilet, dış görünüşte ve sosyal konumda değil, insanın iç dünyasında ve imana dayalı davranışlarındadır.

Hadisler

361- ??? ????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ??? ??? ?????? ??? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????????? ????? ???? ????? ??????? ??? ?????? ???? ????????? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ??????? ????????? ????????? ? ?????? ? ???????? ????? : ??? ????????? ???? ??????????? ????? ?? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : ?????? ?? ??????? ?????? ??????? ????? ?? ????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ????????? .??????????????? ??? ????????? ? ?????? ????????? ?????.???? ???? .

361. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer'e:

- Kalk, Ümmü Eymen*radıyallahu anhâ*'ya gidelim, Resûlullah s*allallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi biz de onu ziyâret edelim, dedi. (Kalkıp gittiler.)

Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:

- Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:

- Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber*aleyhisselâm* için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duygulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

İyi hal ve fazilet sahiplerini kadın-erkek ayırımı yapmaksızın ziyâret etmek sahâbe-i kirâmın âdetiydi. Onu da Hz. Peygamber'den öğrenmişlerdi. Bu hadîs-i şerîf, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer tarafından gerçekleştirilen böylesi bir ziyâreti bize haber vermektedir.

Aslen Habeşistanlı olan Ümmü Eymen, Peygamber Efendimiz'in babası Abdullah'ın câriyesi idi. Efendimiz daha 4-5 yaşlarında iken annesi Âmine'nin bir Medine dönüşü Ebvâ denilen yerde vefat etmesi üzerine Ümmü Eymen onu dedesine getirmiş ve daima Efendimiz'in hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber onu câriyelikten âzâd etmiş ve Zeyd İbni Hârise ile evlendirmiştir. Üsâme İbni Zeyd'in annesidir. Kendisi yalnız başına Mekke'den Medine'ye hicret etmiş bir hanımdır. Peygamber Efendimiz'den beş ay kadar sonra vefat etmiştir.

Hz. Peygamber onun hakkında "**Ümmü Eymen benim annemdir**" der, ona annesi gibi saygı gösterir, sık sık ziyâretine giderdi. O da Hz. Peygamber'e karşı tam bir anne gibi davranır, hatta bazan ona çıkışır gibi yüksek sesle konuşurdu.

Halife Hz. Ebû Bekir'in, Ümmü Eymen'i ziyâret etmesi, öncelikle ondaki, Hz. Peygamber'in yaptıklarını aynen yapma eğiliminin göstergesidir. Buna ilâveten, **dostların dostlarını ziyâret etmenin de bir dostluk görevi olduğunu** göstermektedir.

Hz. Ebû Bekr ve Ömer'i görünce Ümmü Eymen'in ağlaması, Resûlullah'ı ve ziyâretlerini hatırlaması ve dolayısıyla onu kaybetmiş olmasından duyduğu üzüntüden olabilirdi. Ancak o, kendi ağlamasının sebebi sorulunca, bunun ümmeti ilgilendiren bir yönü olduğunu, ümmet için en büyük hayır kaynağı olan vahyin kesildiğini düşünerek ağladığını söylemiştir. Ümmü Eymen, böylesi yüce duygularıyla gerçekten halifenin ziyâretine lâyık, yüksek ve olgun bir kişiliğe sahip olduğunu göstermiştir. Hadis 453 numara ile bir kere daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fazilet sahiplerini ziyâret etmek İslâm edebinin bir gereğidir.
2. Dostluk, dostların dostlarını arayıp sormayı gerektirir.
3. Hadîs-i şerîf, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in tevazularını ve dolayısıyla faziletlerini, Ümmü Eymen'in de takdire şayan kemâlini göstermektedir.

362- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ????? ????? ???? ?? ??????? ??????? ? ???????? ??????? ????? ??? ?????????? ?????? ? ???????? ????? ???????? ???: ????? ?????? ? ???: ??????? ????? ?? ?? ????? ?????????? . ??? : ???? ???? ??????? ???? ???????? ????????? ???????? ? ??? : ??? ????? ?????? ?????????? ?? ??????? ????? ? ??? : ???????? ???? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????????? ????? » ???? ???? .

???? : « ???????? » ?????? : ????? ???????? ?????????? ? ? « ?????????? » ????? ?????? ?????? : ????????? ????? « ????????? » : ??????? ???? ? ???????? ?? ????????? .

362. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

"Adamın biri, bir başka köydeki (din) **kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi. Adam meleğin yanına gelince, melek:**

- Nereye gidiyorsun? dedi. Adam,

- Şu (ileriki) köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum, cevabını verdi. Melek:

- O adamdan elde etmek isteğidin bir menfaatin mi var? dedi. Adam:

- Yok hayır, ben onu sırf Allah rızası için severim, onun için ziyâretine gidiyorum, dedi. Bunun üzerine melek:

- Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi vermek için Allah Teâlâ'nın sana gönderdiği elçisiyim, dedi."
Müslim, Birr 38

Açıklamalar

380 numarada tekrarlanacak olan hadîs-i şerîf, sevdiği din kardeşini iyi bir niyetle ziyâret etmenin, Allah'ın rızâsını kazanmaya vesile olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi sevgili Peygamberimiz, ashâb ve ümmetini eğitmek için zaman zaman eski millet ve ümmetlerin hayatından misaller verirdi. Böylece meselenin daha iyi kavranmasını sağlamaya çalışırdı. Burada da şahıs ve yer ismi belirtmeden, "**Sevginin karşılığı sevgidir**" fikrini verecek bir olay zikretmektedir.

Olayda dikkat çeken yön, din kardeşini ziyârete giden kişi ile bir meleğin yolda karşılaşıp konuşmalarıdır. Olay, çok tabiî bir zeminde ve pek sade şekilde cereyan etmektedir. Yolda karşılaştığı bir insan, kendisine nereye gittiğini soruyor. Ziyâretçi de nereye niçin gittiğini söylüyor. Ancak "o zatın yanında herhangi bir menfaatin mi var", yani gerçekten ziyaret için mi yoksa ticaret için mi gidiyorsun sorusu, farklı bir durumun söz konusu olduğu izlenimini veriyor. Dostunu ziyârete giden insan, saf ve samimi bir niyetle hareket ettiği için bu sorunun altında başka bir maksat aramıyor. Açıkça ve çok sade biçimde "ticaret için değil, ziyâret için gidiyorum. Çünkü ben onu gerçekten Allah rızası için seviyorum" cevabını veriyor. Onun bu samimi halini tesbit eden melek, ona dünyaların en büyük müjdesini vermekte gecikmiyor: "**Sen o dostunu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor, senden razıdır."**

Herhalde en büyük ticaret bu olsa gerektir. Ziyaretin ticârete dönüşmesi deyince böylesini anlamak ve aramak gerekir.

Aslında bir insanın bir dostunu ziyaret etmesi, dışarıdan bakıldığında, hasret giderip biraz sohbet etmek ve gönül eğlendirmekten ibaret gibi görünür. Yeme-içme, hal-hatır sorma ağırlıklı bir ziyaretin, Allah'ın sevgi ve rızasını kazanmaya vesile olacak nesi vardır, gibi bir sual akla gelebilir. Allah için sevdiği bir dostunun gönlünü hoş etmek maksadıyla köyünden kentinden kalkıp bir başka köye veya kente gitmek, her şeyden önce Allah sevgisiyle hareket etmek demektir. Bu ise, âdetlerin ibadete dönüşmesini sağlayan güzel bir niyetin ürünü ve sonucudur. Günümüzde maddî bir çıkarı olmadan yerinden kıpırdamayan, başkası için bir adım bile atmayan insanların çoğaldığını hepimiz bilmekte ve görmekteyiz. Böylesi bir ortamda, sırf sevdiği için bir arkadaşını ziyarete gitmek, İslâm'ın aradığı beşerî ilişkileri canlandırma cihad anlamına gelir. Çünkü bu, bir müslümanın gönlünü hoş etme gayesine yönelik karşılıksız bir davranıştır. Bir başka hadîs-i şerîfe göre (Ebû Dâvûd, Sünnet 15), **olgun bir imanın varlığını** gösteren bir davranıştır.

Yaşlı bir hoca efendinin ziyâretine gittiğimizde söylediği şu sözleri hiç unutamadık:"Güzel dinimizin sıla-i rahim üzerinde niçin bu kadar çok durduğunun hikmetini şimdi anlıyorum evladım. İnsan, arayıp soranı kalmayınca, ziyaretin ne demek olduğunu anlıyormuş. Bir kişinin gelip selâm vermesinin, ziyaret etmesinin ne demek olduğunu benim kadar kimse bilemez."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah için sevmek, dostları Allah için ziyaret etmek büyük fazilettir.
2. Allah'ın rızasını kazanmak, günlük işler ve beşeri ilişkilerle de mümkündür. Yeterki niyet güzel olsun.
3. Melekler insan kılığına girip insanlarla konuşabilirler.

363- ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ??????? ???? ???? ????? ???? ?? ?????? ? ???????? ??????? : ?????? ?????? ? ?????? ???????? ? ???????????? ???? ???????? ???????? » ???? ??????? ????: ????? ???? . ??? ??? ????? ????? .

363. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Bir insan, bir hastanın halini hatırını sormaya gider veya Allah için sevdiği bir kişiyi ziyâret ederse, ona bir melek şöyle seslenir:

Sana ne mutlu! Güzel bir yolculuk yaptın. Kendine cennette barınak hazırladın!"

Tirmizî, Birr 64. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 2

Açıklamalar

Hadisimiz bir önceki hadîs-i şerîfte olduğu gibi, Allah rızâsı için sevdiği bir kişiyi ya da her hangi bir hastayı ziyarete giden kimsenin mânevî kazancını gözler önüne sermektedir. Her iki hadiste de, ziyarete giden kimseyi birer meleğin kutlaması dikkat çekmektedir. Bu demektir ki, yapılan işin maddî bir karşılığı görülmemesine rağmen, mânevî mükâfatına melekler şehâdet etmektedir.

Hasta ziyaretinin dinimizdeki yeri, beşerî ilişkiler açısından, "bir gönül yapmak" bakımından fevkalâde ehemmiyet arzetmektedir. Hatta hastalandığında ziyâretine gitmek mü'minin, mü'min kardeşi üzerindeki haklarındandır. Sıkıntı ve hastalık anında ziyâret edilmekten hoşlanmayacak kimse tasavvur etmek mümkün değildir. Hastalığın verdiği ızdırap eş-dost ve akrabanın gelip gitmesiyle, hal-hatır sorup sabır tavsiye etmesiyle hafifler. Zira üzüntüler paylaşıldıkca küçülür, sevinçler paylaşıldıkça büyür. Her insan sevdiklerini ve dostlarını gördükçe rahatlar. Bu, tabiî ve beşerî bir durumdur.

Hasta yatağında yatan bir kimsenin ya da sırf Allah rızâsı için sevdiği bir kimsenin ziyaretine giden kişi gerçekten iyi bir iş, gıbta edilecek bir yolculuk yapmıştır. Bu hareketinin bir melek tarafından tebrik edilmesi, yaptığı ziyaretle cennette bir barınak kazandığının müjdelenmesi, Allah rızâsı için yapılan işlerin mutlaka bir karşılığının bulunduğu fikrini pekiştirmektedir. "**İyiliğin karşılığı iyiliktir**", [Rahman sûresi (55), 60] âyetinde belirtildiği gibi, bir hastayı ve dostunu mutlu edeni, Allah Teâlâ, bir mutluluk ülkesi olan cennetinde barındıracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Hasta ziyareti, Allah'ın rızâsını kazanmaya vesile olan güzel bir harekettir.

2. Dostlarını Allah için ziyaret etmek de aynı şekilde güzel bir davranıştır.

3. Allah rızâsı için yapılan işler, isterse bu bir kişiyi ziyaret etmek olsun, karşılıksız kalmaz.

4. Allah Teâlâ, kullarını memnun edenleri memnun eder.

364- ??? ??? ???? ??????????? ???? ??????? ??? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ????? ??????? ?????????? ????????? ???????? . ????????? ???????? ? ????????? ???????? ? ???????? ???????? ? ?????? ???? ?????????? ? ???????? ???? ????????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ??????? . ??????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ????? ?????????? » ????? ???? .

« ????????? » : ????????? .

364. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"İyi ve kötü arkadaşın hali, güzel koku satanla körük çekenin haline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccanen verir ya sen satın alırsın, ya da (hiç değilse onunla beraber olduğun sürece) **güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise, ya elbiseni yakar ya da** (en azından) **körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun."** Buhârî, Zebâih 31, Büyû' 38; Müslim, Birr 146. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16

Açıklamalar

İnsanın, düşüp kalktığı kimselerden, gezip dolaştığı yerlerden yani çevresinden etkilenmemesi mümkün değildir. İyilerle beraber olma, onları ziyaret edip hayır dualarını alma konusu işlenirken, iyi ya da kötü arkadaşın insana ne tür tesirlerinin olacağını çok açık bir örnekle ortaya koyan bu hadîs-i şerîfi hatırlamamak olmazdı. Bu sebeple Nevevî merhum, daha çok "arkadaş seçimi" konusuna dikkat çeken bu hadisi tesir-teessür (etki-tepki) noktasından burada zikretmiştir.

Beraberlik süresinin uzunluk veya kısalığına göre değişeceği muhakkak olan bu karşılıklı etkileşme durumunun asla gözardı edilmemesi gerekmektedir. Hz. Peygamber'in maksadı, hiç bir zaman ekmek parası kazanmak için demircilik yapan ya da körük çeken kimseleri kötülemek değildir. Efendimiz burada hayır ve fazilet sahipleri ile düşüp kalkmak ile, kötü ve zararlı kimselerle düşüp kalkmanın insana en azından nasıl tesir edeceğini görünür bir misal ile ortaya koymak istemiştir. Netice itibariyle de iyi kimselerle arkadaşlık etmenin, en küçük faydasının, güzel koku koklamak gibi bir zevki olacağını haber vermektedir. "**Ey iman edenler, Allah'a karşı saygılı olun ve sadıklarla beraber bulunun**!" [Tevbe sûresi (9),119] âyet-i kerîmesi de bu konuda çok güçlü bir uyarıda bulunmaktadır.

Kötü kimselerle düşüp kalkanlar başka hiçbir zarara uğramasalar bile, bir nevi kötü koku teneffüs etmenin rahatsızlığını hissederler. Burada da "**İçinizden sadece zâlimlere isâbet etmeyecek (hepinizi saracak) olan fitneden sakının**" [Enfâl sûresi (8), 25] âyeti ile "**Zâlimlere yakın ve yandaş olmayın, ateş size de dokunur**" [Hûd sûresi (11), 113] âyetlerini hatırlamak yerinde olacaktır. Hadisimizdeki körük çeken kimse teşbihi bu noktadan bakıldığı zaman, tehlike ile yüz yüze gelme açısından oldukca anlaşılır ve dikkat çekici bir nitelik arzetmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Arkadaşın iyisinin de kötüsünün de kişiye mutlaka iyi veya kötü etkisi olur.

2. İyi insanlarla düşüp kalkan, hiçbir fayda temin etmese bile, güzel koku satanın yanında bulunduğu sürece o kokudan istifade eden kişi gibi mutlu olur.

3. Kötüleri arkadaş edinenler onlardan zarar görmediklerini zannetseler bile, en azından körük kokusundan rahatsız olanlar kadar zarar görürler. "Körle yatan şaşı kalkar" atasözü bu etkilenmeyi anlatır.

4. Maddî-mânevî iyilik ve güzelliklere kavuşmak için fazilet sahipleriyle düşüp kalkmak gereklidir.

365- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ?????????? ???????? : ????????? ? ???????????? ? ????????????? ? ?????????? ? ????????? ??????? ???????? ???????? ?????? » ????? ????.

?????? : ????? ??????? ??????????? ?? ?????????? ???? ?????????? ?????? ????????? ????????? ? ???????? ?????? ???? ????? ???????? . ????????? ????? ? ??????? ???? ??????????? .

365. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kadın dört sebepten biri için alınır: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen (diğerlerini geç), dindar olanı seç. (Aksi halde) sıkıntıya düşersin." Buhârî, Nikâh 15, Müslim, Radâ 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 2; Nesâî, Nikâh 13; İbni Mâce, Nikâh 6

Açıklamalar

Fazilet sahipleriyle beraber olmak konusuyla hadisimiz arasında irtibat kurmak ilk anda pek mümkün değil gibi gözükmektedir. Oysa, biraz düşünüldüğü zaman, geçici arkadaşlıklarda bile iyileri ve hayırlı kimseleri tercih etmeyi tavsiye eden hadislerden sonra, bir hayat boyu beraber olacağı eşini seçerken aynı noktaya dikkat etmesi etbette kişinin mutluluğu için fevkalâde ehemmiyet taşımaktadır. İyi ve hayırlı kişi olmak, elbette **"dindar"** olmakla mümkündür.

Hiç kuşkusuz **eş seçimi**, **dost seçimi**nden çok daha önemlidir. İnsanın en çok etkisinde kaldığı kişilerin başında eşi gelir. Böyle olunca dünya ve âhiret mutluluğu peşinde olanlar için eş seçimi, iyilerle beraber olma niyetinin ilk ve en ciddi göstergesidir. **Eş seçiminde dikkatli davranmayanın dost seçiminde dikkatli olacağını düşünmek mümkün değildir.**

Hadisimiz, toplumdaki bir gerçeği tesbit etmektedir. Hemen hemen her devirde evlenecek kimselerin eş seçiminde ölçüleri aynıdır: Güzellik, soy-sop, mal ve dindarlık... Önce gerçeği böylesine ortaya koyan Sevgili Peygamberimiz, bütün sonuçlarıyla birlikte meseleyi değerlendirdikten sonra, "**Sen dindar olanını seç**!" tavsiyesinde bulunmaktadır.

Hadisimizin aile kurumuna yönelik tarafı üzerinde de durmakta fayda vardır. Zira hadîs-i şerîf *Riyâzü's-sâlihin*'de başka yerde geçmemektedir.

Aile kuruluşunda hemen her toplum kesiminde dikkate alınan, eşin malı, soyu-sopu, güzelliği ve dindarlığı gibi hususlar arasında, ilk üçünün sona

ereceği, ya da geçerliliğini kaybedeceği zamanlar olabilir. Mal, biter ya da bir felâketle yok olup gider. Güzellik, geçicidir, günün birinde ortadan kalkar. Soy-sop, hasep-nesep bu da hiç akla gelmedik sıkıntılara vesile olabilir. Eşler arasında huzursuzluğa yol açabilir. Tarafsız ve etraflıca düşünüldüğü zaman, dinî duygu ve iman gücünün, yani dindarlığın, sürekli mutluluk ve olumluluk kaynağı olduğu anlaşılacaktır.. Çoğu kimse dindarlığı, zor zamanlarda, kara günlerde aranan, mutluluk anlarında kendisine o kadar ihtiyaç duyulmayan bir nitelik sanmaktadır. Oysa dindarlık tasa ve kıvanç zamanlarında, her zaman her yerde ve her türlü şart altında etkisi büyük, insanı kulluk çizgisinde tutabilen, olayları ve dünyayı inançlara göre değerlendirme imkânı veren üstün ve her zaman geçerli bir meziyettir.

Diğer taraftan bilinen bir gerçektir ki **insan,** iki halde, **sevinç ve üzüntü hallerinde tehlike ile karşı karşıya gelir**. Sevincini ve üzüntüsünü herhangi bir günaha vesile kılmadan yaşayabilmesi büyük ölçüde dindarlığına bağlıdır. Nitekim bir hadîs-i şerîflerinde Sevgili Peygamberimiz bu duruma şöyle işâret buyurmuşlardır:

"Mü'minin durumu gıbta ve hayranlık vesilesidir. Çünkü her hâli kendisi için bir hayırdır. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur" (Bk. 28. hadis).

Hayat, sevinçler ve üzüntüler halinde devam ettiğine göre, her halde ve her olayda dindarlığa ihtiyaç olacaktır. Bu sebeple, dindar bir eşin tercih edilmesi, hayatta kulluk çizgisinde yıkılmadan devam edebilmenin ve çevreye yararlı olabilmenin ilk ve temel şartıdır.

Giderek zorlaşan hayat şartları içinde daha dindar insanlara ve onların meydana getirdiği ailelere ihtiyaç olduğu gün gibi âşikârdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dindar eş seçmek, iyilerle beraber olma niyetinin bir göstergesi ve mutluluğun temel şartıdır.
2. Hz. Peygamber toplumdaki eğilim ve gerçekleri görür ve onlar içinden müslümana en faydalı olanı tavsiye eder.
3. Ümmetinin mutluluğu, Hz. Peygamber'e de mutluluk verir.
4. Fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olma ilkesi, eş seçme, aile kurma noktasından başlamalıdır.
5. Aile, sadece dünya hayatıyla ilgili bir yaşama biçimi değildir. Onun olumlu olumsuz sonuçları âhirete de uzanır.

366- ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? : « ??? ????????? ???? ?????????? ???????? ?????? ????????? ? » ?????????? : { ???? ??????????? ?????? ???????? ??????? ???? ??? ?????? ?????????? ???? ????????? ??? ?????? ????? } ???? ??????

.

366. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cebrâil *aleyhisselâm*'a:

– "Bizi daha sık ziyaret etmeni engelleyen nedir?" diye sordu. Bunun üzerine:

– "**Biz ancak senin Rabbinin emriyle ineriz; önümüzde, arkamızda ve bunların arasında ne varsa hepsi Rabbinindir**"[Meryem sûresi (19), 64] âyeti indi. Buhârî, Tefsîru sûre (19), 2

Açıklamalar

Hadisimizde Hz. Peygamber'in Cebrâil*aleyhisselâm* ile ne kadar çok beraber olmak istediğine dair bilgi bulmaktayız. Fazilet ve hayır ehlini ziyâret etmek, onlarla beraber olmakta bizzat Peygamber Efendimiz'in tavrını belgeliyen bu hadîs-i şerîf son derece dikkat çekicidir.

Tabiatıyla Hz. Peygamber istediği zaman Cebrâil*aleyhisselâm*'ın yanına gitme imkanına sahip değildir. Cebrâil'in kendisine daha sık gelmesini ve kendisiyle uzun süre beraber olma imkânı bulmayı arzu etmektedir. Burada önemli olan nokta Hz. Peygamber'in kendisine vahy getiren Cebrâil *aleyhisselâm* ile daha sık görüşme ve daha çok bir arada bulunma arzusudur. Bu arzu ve niyet, fazilet sahiplerini ziyaret etmek konusunda ümmeti ciddi şekilde teşvik etmek demektir.

Cebrâil *aleyhisselâm*'ın bir ara kırk gün kadar gelmediği, Ashâb-ı Kehf ile ilgili olarak Hz. Peygamber'e sorulan bir sualin cevabını onbeş gün aradan sonra getirdiği, bunun üzerine Hz. Peygamber'in kendisinden böylesi bir istekte bulunduğu, mezkur âyetin sebeb-i nüzûlü olarak zikredilmektedir.

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in isteğine cevap olarak inen âyet, Cebrâil*aleyhisselâm*'ın kendi isteğiyle değil, emirle hareket ettiğini, her şeyin Allah Teâlâ'nın emir ve müsaadesiyle olduğunu bildirmektedir. Bu âyet, hem Cebrâil *aleyhisselâm*'ın konumunu belirliyor ve hem de onun Hz. Peygamber'den özür dilemesi anlamına geliyor.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber Cebrâil *aleyhisselâm* ile daha çok beraber olmayı arzu ederdi.
2. Fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olmayı istemek ve buna gayret göstermek sünnet-i seniyye gereğidir.
3. Melekler de ilâhî iradeye bağlıdırlar. Allah'ın emir ve müsaadesi çerçevesinde hareket ederler.

367- ???? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ??? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???????? ?????? ????????? ? ??? ???????? ???????? ?????? ??????? » . ???? ??? ???? ? ???????? ????????? ?? ???? ???? .

367. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'den Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Mü'minden başkasını dost tutma, yemeğini müttakîlerden başkasına tattırma!"

Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 56

Açıklamalar

Beşerî ilişkilerin bir yönünü dostlar ve dostluklar oluşturur. Her insan kendisine başkalarından daha yakın hissettiği kişileri dost edinir, onlarla daha

samimi ilişkiler kurar. Başkalarına açmadığı sırlarını, dertlerini ve düşüncelerini onlara açar. Onlarla beraber olmaktan zevk alır, bunun için fırsat kollar. İşte hadisimiz, böylesine yakınlık hissedilen kişi ya da kişilerin en açık vasfının mü'min olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Müslümana, olgun mü'minlerle dostluk kurmak yaraşır.

Hemen işaret edelim ki, dostluk, normal beşeri ilişkilerin ileri derecesidir. Herkesle iyi geçinme, mümkünse herkese faydalı olma müslümanın görevleri arasındadır. Burada kendisine hemdem ve dost tutacağı, yani daha yakın ve sıcak ilgisine mazhar kılacağı kimsenin olgun mü'min olması tavsiye edilmektedir. Çünkü hemen her insanın "dost hatırına" yaptığı bir çok şey bulunur. Dostun olgun mü'min olması, kişinin yanlış yollara düşmemesi, ya da altından kalkamayacağı sorumluluklar yüklenmemesi bakımlarından pek ehemmiyetli bir husustur. "**Rabbimiz, bizi müttakîlere lider yap"** [Furkân sûresi (25), 74] âyeti de dikkatlerimizi bu yöne çekmektedir.

Birlikte olmak, beraberce düşüp-kalkmak için arkadaş seçmek bir tercih meselesidir. Müslüman da tercihlerinde mü'minlere öncelik vermekle yükümlüdür. Hadisimizin bu ilk cümlesinin öncelikli mânası,"Kâfir ve münâfiklarla sıkı fıkı olma, onlarla sohbete düşkünlük gösterme" demektir. Mü'mini dost edinmenin herhalde ilk adımı budur. Yani mü'minlerden dost bulamazsan onlardan da edinebilirsin demek değildir.

"Yemeğini müttakîden başkasına tattırma" diye tercüme ettiğimiz ikinci kısmın lafız olarak anlamı, "**Yemeğini ancak müttakî olanlar yesin**" demektir. Hadisin bir rivayetinde, "**Sen de ancak müttakîlerin yemeğini ye!**" tavsiyesi geçmektedir. Hadisimizin ikinci cümlesinin muhâtabı müttakîlermiş gibi görünüyorsa da, asıl muhatap yemek yedirecek kimse, yani hadisteki ilk cümlenin muhâtabıdır. Bu sebeple cümleyi biz, bu duruma uygun düşecek tarzda tercüme ettik.

Acaba yemek yedirmek ya da daha geniş anlamıyla iyilik yapmak için iyi kimseleri mi bulmak gerekir? O takdirde kötü ya da hatalı kimseleri nasıl düzeltme imkânı bulunacaktır? Hadisi açıklarken Hattâbî (ö.388 / 998) merhumun da belirttiği gibi, burada söz konusu olan yemek, özel davet yemeğidir. "**Onlar seve seve fakir, yetim ve esirlere yemek yedirirler** [İnsan sûresi (76), 8] âyeti bunu göstermektetir. Zira esirlerin takvâ sahibi olmaları bir yana, bir çoğu müslüman bile değildir. Bu demektir ki, **ihtiyaç değil, ikram faslından olan yemeklere Allah saygısı yerinde müttakî kimselerin çağırılması**, **iyilerle beraber olma cümlesindendir**, yoksa iyilik yapmak için mutlaka iyileri aramak gerekmemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, müslümanla oturup kalkmalıdır. Çünkü müslümanın gerçek dostu yine müslümandır.

2. Özel ikramlarda dindar olan insanları tercih etmek, toplumda bu tür insanların artmasını teşvik etmek demektir.

3. İyi ve fazilet sahibi olanlar ile beraber olmak için davet ve ziyâfetler de birer vesiledir. Yani gerektiğinde iyilerle beraber olabilmek için davet bile verilmelidir.

368- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ????? ????? ???????? ? ??????????? ???????? ???? ???????? » . ???? ??? ???? . ???????? ???????? ???? ? ???? ??????? : ????? ???? .

368. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İnsan, dostunun yaşayış tarzından etkilenir. O halde her biriniz dost edineceği kişiye dikkat etsin!"** Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 45

Açıklamalar

Fazilet sahiplerini ziyaret, onlarla beraber olma ve onların kendisini ziyâret etmelerini ve dualarını isteme gibi dostca ve sıcak insanî ilişkilerin ele alındığı bir konuda, elbette insanın kendisine sırdaş ve yakın arkadaş edineceği kişilerden bahsedilmesi gerekecektir. **Halîl** insanın en yakın dostu, hemen her fırsatta beraber olduğu kişi demek olduğuna göre, böylesine uzun ve samimi görüşmelerden karşılıklı etkilenmemek düşünülemez. Hadisimiz bu etkilenmenin neticesine dikkat çekmekte ve *"Kişi, dostunun gidişâtı ve dini üzeredir"* tesbitini yapmaktadır. Zaten gerçek dostluk, ancak dinî uyumluluk ile gerçekleşir. Ya da en azından dostluklar neticede dostları aynı dinî duygu ve yaşayışı paylaşmaya götürür.

Bir kere daha ifade edelim ki duygu, düşünce, zevk, tavır ve dünya görüşü olarak dostlar birbirlerini şu veya bu ölçüde ama mutlaka etkiler. Atalarımız da bu gerçeğe **"Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan**"diyerek dikkat çekmişlerdir.

Dostluğun, etkilenmeyi ve bu etkilenmenin sonuçta yaşayış biçimi ve din edinmeyi bile kapsadığı sosyal bir gerçek olunca, alınacak tedbir bir ölçüde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. O da hadisimizde *"O halde herkes, dost edineceği kişiye dikkat etsin!"* şeklinde belirlenmiş bulunmaktadır.

Dost seçimi, insanın en ciddi tercihlerinden biridir. Bu yüzden gerek yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse sevgili Peygamberimiz'in hadîs-i şerîflerinde konuya yeterince ışık tutulmuştur.

Dostların ve dostlukların sadece dünyada değil âhirette de insanın mutluluğuna veya mutsuzluğuna sebep olduğu duyurulmuştur. Meselâ bir âyette şöyle buyurulmaktadır:

"O gün zâlim olan kimse ellerini ısıracak, ah keşke ben de peygamberle beraber bir yol tutsaydım. Vay bana!. Keşke falanı dost edinmeseydim. Bana Kur'an gelmişken, gerçekten beni ondan o saptırdı. Şeytan insanı yapayalnız, yardımcısız bırakır" diyecektir [Furkân sûresi (25), 27-29]

"Ben falanca ile dostum ama ondan hiç etkilenmiyorum" gibi boş savunmalarla avunmak yerine, insanın beğendiği kişilere benzeme ve onları taklid etme eğilimine sahip olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak, dostları iyi kimselerden seçmeye özen göstermek gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan, inançlarının ve dostlarının etkisi altında yaşar. İnsanı, en çok dostları etkiler. Sonuçta inançları bile dostlarının etkisi altında şekillenir.
2. Dost edinilecek kişiyi, başlangıçta inanç ölçüleri içinde ince bir tetkikten geçirmek gerekir.
3. İnsanın kimlerle birlikte olduğu, nasıl bir yaşayışı tercih ettiğinin göstergesidir.
4. Müslümana, müslümanları dost edinmek yaraşır.

369- ??? ??? ???? ????????????? ??? ??????? ??? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???? ???? ??????? » . ???? ???? ??? ????? ??? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ????? ??????? ???? ??? ? ??? : « ????? ?? ?? ??? » .

369. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kişi sevdiği ile beraberdir." Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 50; Daavât 98

Bir başka rivayette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e :

Bir kişi bir topluluğu sevdiği halde onların seviyesine erişemezse, böyle biri hakkında ne buyurursunuz? diye sorulduğu, onun da:

"Kişi, sevdiği ile beraberdir" buyurduğu nakledilmiştir.

Bu hadis, 370 ve 371 nolu hadislerle birlikte açıklanacaktır.

370- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? ????????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ?????????? ? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????????? ????? ? » ??? : ??? ??????? ???????? ??? : « ?????? ???? ???? ????????? » .

????? ???? ? ???? ??? ????? .

??? ?????? ???? : ??? ?????????? ????? ???? ??????? ?????? ? ???? ?????? ? ???? ???????? ? ?????????? ??????? ?????? ??????????? .

370. Enes *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Bir bedevi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Efendimiz:

– **"Kıyamet için ne hazırladın?"** buyurdu.

- Allah ve Resûlünün sevgisini, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– **"O halde sen, sevdiğin ile berabersin**" buyurdu. Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 161,163

Bu rivâyet Müslim'indir. Buhârî (Edeb 96) ve Müslim'in (Birr 164) rivâyetlerinde, bedevînin cevabı,**"Âhiret için öyle çok oruç, namaz ve sadaka hazırlayabilmiş değilim. Ancak ben Allah'ı ve peygamberini seviyorum**" şeklindedir.

371- ??? ???? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?? ???? ?????? ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???? ???? ??????? » ????? ???? .

371. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:

- Ey Allahın Resûlü, bir topluluğu seven fakat onların işlediği amelleri işleyemeyen bir insan hakkında ne buyurursunuz? dedi. Hz. Peygamber de:

– "**Kişi, sevdiği ile beraberdir**" cevabını verdi.

Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 50, Daavât 98

Açıklamalar

Hayır ehlini ziyaret edip onlarla beraber olmanın, mutlaka onların yaptıklarını yapmaya bağlı olduğu sanılabilir. Yukarıdaki üç hadis ve rivâyet farklılıkları, fazilet sahibi kişilerle beraber olabilmenin bir başka yolunu göstermektedir: Sâlihleri ve iyileri sevmek..

Hadîs-i şerîflerin her üçünde de "kişinin, sevdikleriyle beraber olduğu" genel bir kaide ve ifade ile anlatılmaktadır. Öncelikle buradaki **beraberlik,** hiç şüphesiz her bakımdan yani, fazilet ve derece bakımından beraberlik demek değildir. Aynı yerde veya mecliste bulunan insanlar, beraberdirler ama gerçek durumları, imkânları ve mânevî değerleri farklı farklıdır. Hz. Peygamber'i sevdiği için onunla beraber olacağı belirtilen kimse, Peygamber*aleyhisselâm* ile aynı seviyede olacak demek değildir. Ama onunla cennette bulunma ve onu görebilme imkânına sahip olacak demektir.

Öte yandan *"Kişi sevdiği ile beraberdir"* beyânında iyilik-kötülük ayırımı yapılmamış, genel bir kaide olarak durum ortaya konulmuştur. Bundan iyileri seven iyilerle, kötüleri seven de kötülerle beraberdir, anlamı çıkar. Zaten insan, sevdiği kimselerle olmayı onların yakınında bulunmayı ister. Sevmediği kimselerle birlikte vakit geçirmek, başlı başına azap vesilesidir. Kimse de böyle bir beraberliğin peşinde olmaz. Birlikte olma arzusunun temelinde **sevgi** yatar.

Burada dile getirilmiş olan endişe, amel noksanlığı ya da sevdiklerinin yaptıklarını yapamama gibi durumların, sonuçta sevilen kimselerden ayrı kalmaya sebep olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Onun için de *"Bir topluluğu sevdiği halde onların yaptıklarını yapamayan, dolayısıyla onların seviyelerine ulaşamayan kimsenin durumu"* Peygamber Efendimiz'e sorulmuştur. Efendimiz'in cevabı, bu endişenin yersiz olduğunu ortaya koymuştur. Beraberlik için aynı seviyeyi paylaşmanın ya da aynı şeyleri yapmanın şart olmadığını, iyiliklerinden dolayı sevilen insanlarla beraber olabilmek için onlara duyulan sevginin yeteceğini müjdelemiştir. Çünkü niyet çoğu kere amelden önde gelir. Hadisin râvilerinden Enes İbni Mâlik*radıyallahu anh*, buraya alınmamış olan bir sözünde, ashâb-ı kirâmın, Hz. Peygamber'den duydukları bu müjdeli beyan üzerine, müslüman oldukları gün dışında hiçbir gün bu derece sevinmediklerini kaydetmektedir [Bk. Müslim, Birr 163]. Hatta bizzat kendisi, "**Ben de Allah ve Resûlünü ve Ebû Bekir ile Ömer'i seviyorum. Onların amelleri gibi amel edemediysem de, onlarla beraber olmayı umuyorum**" demiştir.

Burada, kıyametin ne zaman kopacağını soran bedevîye Hz. Peygamber'in **'Kıyamet için ne hazırladın?'** diye karşı soru yöneltmesi, asıl merak edilmesi gerekli olan konuya dikkat çekmek ve böylece ümmetini eğitmek içindir. Kıyamet nasıl olsa bir gün kopacaktır. Önemli olan herkesin o gün için ne hazırladığını düşünmesidir.

Bedevînin zikre değer önemli bir hazırlığının bulunmadığını, farzlar dışında fazlaca bir ibâdetinin, hayır ve hasenâtının olmadığını, ancak Allah'a ve Resûlü'ne karşı derin bir muhabbet ve sevgi duyduğunu söylemesi, hem bir samimiyetin ifadesi, hem de gönlündeki sevgiye güvendiğinin belirtisidir. "**Sen, sevdiğinle berabersin**" cevabı da, gerçekten güvenilecek şeyin, gönülden duyulan sevgi olduğunu gözler önüne sermektedir.

"Sevgi, itaati ve sevilenin yaptıklarını yapmayı gerektirmez mi?" diye aklımıza bir soru gelebilir. Elbette insan, sevdiği kimseleri üzmek istemez, onların emirlerini yerine getirmeye çalışır, onlara itaattan zevk alır. Ama bütün bunların yeterince yapılamadığı hallerde bile eğer gerçekten "sevgi" varsa, sırf o sevgi, kişiyi sevdikleriyle buluşturabilir. Yani bir anlamda iyileri sevmek, insanı pişman etmez. O halde "Amelim az, durumum pek iyi değil" diyerek, insan sevdiği iyi kişiler, fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olmaktan uzak kalmamalıdır. Onların meclislerine devam etmeli, ziyâretlerine gitmelidir. Zira sâlihlerle sohbet, hayırların doğmasına vesiledir. Âhirette ise, zaten *"Kişi, sevdiğiyle beraberdir."*

Yüce Rabbimizden bizleri, sevdikleriyle beraber haşretmesini dileriz. 20 numaralı hadiste de konuyla ilgili açıklamalar geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sâlihleri ve fazilet sahiplerini sevmenin faydasını görmek için onların yaptıklarını aynen yapmak şart değildir.
2. Sevgi beraber olmanın temel şartıdır.
3. İyileri seven, onlarla beraber olmayı da sever.
4. Sevdikleriyle beraber olması, kişinin her bakımdan onlara eşit olması demek değildir.
5. Müslüman, kimlere karşı sevgi duyduğuna dikkat etmelidir. Çünkü işin sonunda onlarla beraber olmak vardır.

372- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????????? ? ?????????? ?? ????????????? ????????? ?? ????????? ????? ??????? . ????????????? ??????? ?????????? ? ????? ????????? ??????? ????????? ? ????? ????????? ??????? ? ????????? » ???? ???? .

???? ??????? ???? : « ?????????? » ???? ? ?? ????? ????? ??? ?????? ???? .

372. Ebû Hüreyre r*adıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir. İslâm öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde de İslâm'ı kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler."

Buhârî, Enbiyâ 2 (Sadece ruhlar ile ilgili kısım Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir.); Müslim, Birr 159, 160. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16

Açıklamalar

İnsanların fitratan işlenmeye müsait muhtelif kıratta maden yataklarına benzetilmesi, onların iyi huy ve güzel ahlâk bakımından farklı seviyelerde olduklarını göstermektedir. Soy sop olarak da insanlar değişik kabilelerden gelmekte, farklı kabiliyet ve ahlâkî değerlere sahip bulunmaktadırlar. Aslında insanların madenlere benzetilmesinden maksat, onlardaki kabiliyetlerin farklılığına, kimilerinin bu açıdan fazla bir şey vadetmediğine, kimilerinin ise, eğitim-öğretimle yani işlenmekle daha da gelişeceklerine işaret etmektir. İslam öncesi Câhiliye döneminde neseb yönünden hayırlı olanlar, İslâm'ı kavramaları halinde İslam döneminde de hayırlılıklarını devam ettirirler. Yani ahlâkî bakımdan Câhiliyede üstün sayılanlar, İslâmî anlayış ve kavrayışa sahip olmaları halinde müslüman olarak da ahlâkî üstünlüklerini devam ettirirler. İman, onların değerlerine yeni değerler katar, zenginleştirir, o yöndeki kabiliyetlerini geliştirir. Bir başka ifade ile, Câhiliye döneminde iyi olabilenler, iyilikler nizâmı demek olan İslâm'da, İslâmî bakış açısını idrak ettikleri takdirde iyi olmaya devam ederler. Zira onlar zaten iyiliklere yatkın kimselerdir. Yoksa İslâm'ın tasvip etmediği câhilî ahlâk ilkelerini İslâm'a taşıyarak onları o dönemde de yaşama şans ve hakları asla söz konusu değildir. Câhilî değerlerle İslâmî değerlerin aynı şeyler olduğu anlaşılmamalıdır. **Burada iyiliklere, güzelliklere kabiliyetli olan insanların her dönemde bu meyillerini geliştirebilecekleri ve onun faydasını görebilecekleri üzerinde durulmaktadır.**

Belli ölçülere göre bölüklere ayrılmış askerî birliklere benzeyen ruhların birbirleriyle tanışmış olanları, dünyada da uyum içinde yaşarlar. Ruhlar dünyasında aynı özelliklere sahip olmadıkları için tanışamamış olanlar ise, dünyada biribiriyle kaynaşamazlar. Birbirlerine asla ısınamazlar. Bu, birbirine ısınan veya nefret eden insanların, farklı mizaçtaki insanların farklı davranışları benimsemelerinin, farklı gruplar oluşturmalarının, insan yapısındaki bazı özelliklerden ileri geldiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Hayır ve fazilet sahipleriyle beraber olmayı sevenlerin, yapı olarak iyiliklere, onlardan kaçanların ise kötülüğe meyilli oldukları ortaya çıkar.

O halde iyilere ve iyiliklere meyilli kimselerin adedini eğitim ve öğretim yoluyla arttırmak, toplumların iyiliği ve mutluluğu açısından önem arzetmektedir. Müslümanlar da kendilerini bu bakımdan kontrol etmeli, içlerindeki meyil ve arzuları güzelliklere ve iyiliklere yönlendirmelidirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar değerli madenlere benzerler. İşlenmeleri halinde bu değerleri daha da artar.
2. İslâm, insanların özündeki değerleri arttırma imkânlarını getirmiş bir dindir.
3. Birbirleriyle kaynaşabilen insanlar, mizaç ve psikoloji olarak birbirlerine yakın olanlardır. Bu yakınlık hadiste, ruhlar âleminde yekdiğeriyle tanışmış olmak şeklinde ifade edilmiştir.
4. İhtilaflar içinde yaşayanlar ise, mizaç ve psikoloji bakımından birbirlerine benzemeyenlerdir.
5. Yaratılıştan sahip olunan değerleri, hayır ve fazilet sahipleriyle düşüp kalkmak suretiyle geliştirmek mümkündür.

373- ??? ??????? ???? ??????? ???????? : ????? ????? ??? « ??? ??????? ???? ????? ???????» ??? :

????? ?????? ???? ?????????? ??? ?????? ??? ???? ????? ???????? ???????? ?????? ??????? ????????? : ????????? ???????? ???? ??????? ? ????? ????? ????? ???????? ??? ?????? ???? ???? ?? : ?????? ?????? ???? ?????? ? ??? : ?????? ? ??? : ???? ??????? ????? ???? ?????? ? ??? : ????? ? ??? : ?????? ???? ?????? ? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ? ??? : ?????? . ??? : ???? ???????? ? ??? : ?????? .

??? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ????????? ???????? ???? ??????? ?? ????????? ?????? ????????? ???? ??????? ? ????? ???? ?????? ????? ???? ???? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ? ???? ????????? ??? ???? ???? ???? ??????? ??? ?????? ????????? ? ????? ?????????? ???? ??????????? ???? ????????? » ???????????? ?? ???????????? ????.

???? ?? ?????? : ?????? ??????? ? ??? : ?????????? ? ??? : ???? ???????? ???? ???? ????????? ? ??? : ??????? ?? ???????? ???????? ?????? ??????? .

373. İbni Câbir diye de bilinen Üseyr İbni Amr şöyle demiştir:

Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh*, Yemen'den destek bölükleri geldikçe:

- Üveys İbni Âmir içinizde mi? diye sorardı. Sonuçta Üveys'i buldu ve ona:

- Sen Üveys İbni Âmir misin? diye sordu. O da:

- Evet, dedi.(Sonra aralarında şu konuşma geçti):

- Murad kabilesi Karen kolundan mısın?

- Evet.

- Sende alaca hastalığı vardı. Hastalığın geçti, ancak bir dirhem büyüklüğünde bir yerde kaldı öyle mi?

- Evet.

- Annen var mı?

- Evet.

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i; "**Üveys İbni Âmir size Yemenli destek bölükleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesinin Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Sadece bir dirhem mikdarı bir yerde kalmıştır. Onun bir annesi vardır, ona son derece iyi bakar. O, (**bir şeyin olması için**) Allah'a dua etse, Allah onun duasını kabul eder. Senin için mağfiret dilemesini temin edebilirsen, fırsatı kaçırma, bunu yap!"** buyururken işittim. Şimdi benim için istiğfar ediver.

Üveys, Ömer için istiğfar etti.

Daha sonra Hz. Ömer :

- Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. O:

- Kûfe'ye, dedi. Ömer:

- Senin için Kûfe valisine bir mektup yazayım mı? dedi. O:

- Fakir-fukara halk arasında olmayı tercih ederim, diye cevap verdi.

Aradan bir yıl geçtikten sonra Kûfe eşrafından bir kişi hacca geldi. Ömer *radıyallahu anh*'a rastladı. Ömer, kendisine Üveys'i sordu. O da:

- Ben buraya gelirken o, tamtakır denecek yıkık-dökük bir evde oturmakta idi, dedi. Ömer:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

" **Üveys İbni Âmir size Yemenli destek bölükleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesinin Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Sadece bir dirhem mikdarı bir yerde kalmıştır. Onun bir annesi vardır, ona son derece iyi bakar. O, (**bir şeyin olması için**) Allah'a dua edecek olsa, Allah onun duasını kabul eder. Senin için mağfiret dilemesini temin edebilirsen, fırsatı kaçırma, bunu yap!"** buyururken işittim, dedi.

O Kûfe'li adam hac dönüşü Üveys'e uğrayıp:

- Benim için mağfiret dile! diye ricada bulundu. Üveys:

- Sen, güzel mübârek bir yolculuktan yeni geldin. Benim için sen dua et! dedi. (Adam, dua isteğinde ısrar edince) Üveys:

- Sen Ömerle mi karşılaştın? dedi. Adam:

-Evet, dedi.

Bunun üzerine Üveys, o kişi için af ve bağışlanma dileğinde bulundu.

Bu olay üzerine halk Üveys'in kim olduğunu anladı. O da başını alıp gitti (Kûfe'yi terketti).

Müslim'in yine Üseyr İbni Câbir'den yaptığı bir rivayete göre (Birr 223), içlerinde Üveys ile alay eden eşraftan bir kişinin de bulunduğu Kûfeli bir grup Ömer'e geldiler. Ömer :

- Burada Karenîlerden kimse var mı? diye sordu. Hemen o alaycı adam Ömer'in yanına geldi. Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Şüphesiz ki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "**Yemenden size Üveys adında bir adam gelecek. Annesinden başka kimsesi olmayan bu adam (sadece, anasına hizmet maksadıyla) Yemenden ayrılmıyordu. O, alaca hastalığına tutulmuştu. Allah'a dua etti de, dinar veya dirhem büyüklüğündeki bir yer dışında, Allah onu hastalığından kurtardı. Ona hanginiz rastlarsa, sizin için istiğfar ediversin!"** buyurdu.

Yine Müslim'in bir başka rivâyetinde (Birr 224) Hz. Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"**Hiç şüphesiz tâbiîlerin en hayırlısı Üveys adındaki bir kimsedir. Onun bir anası vardır, alaca hastalığı geçirmiştir.(**Ona rastlarsanız**), sizin için istiğfar etmesini isteyiniz!"**

Üseyr İbni Amr

Dedesine nisbetle İbni Câbir diye de bilinen Üseyr, Hz. Peygamber'in vefâtında 10-11 yaşlarında bulunuyordu. Hz. Peygamber'den iki hadis rivâyet etmiştir. Hz. Ömer'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Kütüb-i Sitte sahiplerinden sadece İmam Müslim hadis nakletmiştir. Hakkında fazlaca bir bilgi bulunmayan Üseyr'in Haccac zamanına kadar yaşadığı sanılmaktadır. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimiz, hayır ve fazilet sahiplerini ziyâret edip dualarını almak konusunda Peygamber Efendimiz'in sözlü tavsiyesini ve o tavsiyenin Hz. Ömer tarafından nasıl yerine getirildiğini, yani konuya ait sahâbe uygulamasını gözler önüne sermektedir. Hatta hayır ve fazilet sahiplerinin dış görünüşleri, nereli ve hangi kabileden, hangi soydan soptan oldukları, nasıl bir yerde ve hangi şartlarda yaşadıkları önemli değildir. Toplumun pek kıymet vermediği belki de küçük gördüğü kimseler arasında da gerçek fazilet sahipleri bulunabilir. Önemli olan onları bulmak ziyaret edip kendilerinden yararlanmaktır.

Hz. Peygamber, kendi zamanında yaşamış ve müslüman olmuş olmasına rağmen, annesine hizmette kusur etmemek maksadıyla Yemen'den ayrılamayan ve gelip kendisiyle görüşüp sahâbî olma imkanına kavuşamayan ve fakat Allah katında duası makbul olan Üveys el-Karenî, halkımızın söyleyişi ile Veysel Karânî hazretlerini ashâbına tanıtmış ve onunla karşılaşanların kendisinden dua istemelerini tavsiye etmiştir. Bu durum, fazilet sahiplerine karşı nasıl davranılacağı konusunda ümmetin eğitilmesi demektir. Üstelik sahâbîler, sahâbî olmayanlardan üstün kabul edildikleri halde Hz. Peygamber'in böyle bir tavsiyede bulunması, dua istemekte ast üst ayırımı olmadığını da göstermektedir.

Hadîs-i şerîfte öncelikle Hz. Peygamber'in kendisiyle görüşmediği halde Üveys el-Karenî hazretleri hakkında verdiği bilgilerin bütünüyle doğru çıkmış olması, onun geleceğe yönelik verdiği diğer bilgilerin de doğru olduğunun delilidir. Zaten Peygamber Efendimiz'in verdiği herhangi bir haberde yanıldığı şimdiye kadar tesbit edilebilmiş değildir.

Şu da bir gerçektir ki, şayet Hz. Peygamber tanıtmasaydı Üveys el-Karenî hazretleri, Allah katında duası makbul bir halis kul olmasına rağmen tanınmayacaktı. O, öylesine bir mahviyet sahibi idi. Hz. Ömer'e fakir halk arasında olmayı tercih edeceğini söylemesi, daha sonra durumunun farkına varılması üzerine Kûfe'yi terkedip gitmesi ondaki olgunluk ve kemâlin işâretleridir."Üveysîlik" denilince herhalde böylesi bir mahviyet anlaşılmalıdır.

Yine hadîs-i şerîfte Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'den öğrendiği bir bilginin peşine nasıl düştüğü, onun tavsiyesine nasıl uyduğu, fazilet sahiplerine nasıl sahip çıktığı görülmektedir. Bu da Hz. Ömer'in fazilet ve olgunluğunu göstermektedir.

Pek tabiî olarak hadîs-i şerîf, Üveys el-Karenî hazretlerinin faziletini gözler önüne sermekte ve onun tâbiîn neslinin en faziletlisi olduğunu Peygamber sözüyle ortaya koymaktadır. Aynı hadisleri *Müsned* adlı büyük hadis kitabında (I, 38; III,180) rivâyet etmiş bulunan İmam Ahmed İbni Hanbel'in, Saîd İbnü'l-Müseyyeb'i tâbiîlerin en üstünü olarak tanıtması, onun şer'î ilimlerdeki üstünlüğü sebebiyledir. Allah katındaki mevki ve hayırlılık itibariyle bir değerlendirme olmasa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dua isteyen daha faziletli olsa da, hayır ve fazilet sahiplerinden dua ve istiğfar talebinde bulunmak müstehaptır.
2. Üveys el-Karenî hazretleri tabiîlerin en faziletlisidir.
3. Anne ve babaya itaat etmek, eriştiği mânevî dereceyi herkesten gizlemek güzel hareketlerdir.
4. İnsanları dış görünüşe bakarak değerlendirmemek, hele onlarla asla alay ve istihza etmemek gerekir.

374- ??? ???? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ???????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????????? ? ???????? ?? ? ???? : « ?? ????????? ?? ??????? ???? ???????? » ???? ???????? ??? ???????? ????? ?? ????? ??????????? .

??? ?????? ??? : « ??????????? ??? ?????? ?? ????????? ». ????? ????? ???? ???? ???? ? ???????? ???? : ????? ???? ????? .

374. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den umre yapmak için izin istedim, verdi ve:

"Sevgili kardeşim, bizi de duadan unutma!" buyurdu.

Bu sözüyle Hz. Peygamber bana öyle bir şey söylemiş oldu ki, benim için dünyaya bedeldir.

Bir rivâyette (Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109) Hz. Peygamber, "**Sevgili kardeşim, bizi de duana ortak et!"** buyurmuştur. Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 5

Açıklamalar

Hz. Ömer'in, daha önceleri adamış olduğu bir umreyi yerine getirmek için Hz. Peygamber'den izin istediğini görüyoruz. Bu, talebenin hocasından, müridin şeyhinden edeben izin istemesi gibi bir şeydir. Zaten ashâb-ı kirâm Resûlullah'tan izin almadan bir şey yapmazlardı. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer'e izin verdikten sonra, ondan umre yaparken kendisine de dua etmesini istedi. Bir önceki hadiste Hz. Ömer'e Üveys el-Karenî'den dua niyazında bulunmasını tavsiye etmişti.

Hz. Peygamber'in, Ömer de olsa herhangi bir sahâbîden dua istemeye ihtiyacı olmadığını unutmamak gerekir. Ancak o, hayır ve fazilet sahibi olduğu bilinen insanlardan, özellikle mübarek yer ve makamlarda bulunacak kimselerden dua istemenin gerektiğini ümmetine bizzat öğretmektedir. Öte yandan Hz. Peygamber'in *"Bizi de duana ortak et"* buyurması Hz. Ömer için son derece büyük bir iltifat ve duasının makbul olacağı yönünde büyük bir müjdedir. O da zaten bunu anlamakta hiç geçikmemiş ve "Hz. Peygamber'in bu sözünün kendisini mutlu ettiği kadar hiç bir şeyin mutlu etmeyeceğini, bu sözün kendisi için dünyalara bedel olduğunu" söylemiştir. Şimdi düşünelim, Hz. Peygamber'den böylesine bir iltifat görmüş olan Hz. Ömer, onun,"Üveys el-Karanî'den kendine dua etmesini dile!" tavsiyesine dört elle sarılmaz mı? "Ben sahâbiyim, o değil" gibi bir değerlendirme yapar mı?

O halde herkes hayır ve fazilet sahibi olduğuna inandığı kimselerden kendisi için dua etmesini istemelidir. Bu hadis sefere çıkma edebi konusunda 715 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in yaptıklarıyla tavsiyeleri tam bir uyum içindedir.
2. Hac ve umreye gidenleri uğurlayanların onlardan, kutsal topraklarda kendileri için dua etmelerini istemeleri yerinde bir harekettir.
3. Müminin gıyâbında yapılan dua makbüldür.

375- ??? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ????? ??????????? ????? ???? .

??? ?????? : ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????? ??????

375. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* binekle veya yaya olarak Kubâ Mescidi'ni ziyâret eder ve orada iki rek'at namaz kılardı. Buhârî, es-Salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne 4; Müslim, Hac 516

Bir rivayette (Buhârî, es-Salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne 3; Müslim, Hac 521) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* her cumartesi günü binekle veya yaya olarak Mescid-i Kubâ'ya giderdi. Abdullah İbni Ömer de böyle yapardı, denilmektedir.

Açıklamalar

Mübarek yer ve makamları ziyâret etmenin dinen uygun ve hatta gerekli olduğunu gösteren bu hadîs-i şerîf, konu başlığındaki "faziletli yer ve makamları ziyâret" faslı ile ilgilidir.

Kubâ ve Kubâ Mescidi, Medine'de oluşan İslâm toplumunun daha ilk günden beri bildikleri bir yerdir. O günlerde Medîne'ye üç mil kadar bir uzaklıkta bulunan Kubâ bugün şehrin içinde bir semt olmuştur. Hz. Peygamber'in oraya zaman zaman yaya olarak gitmesi, Kubâ'nın Mescid-i Nebevî'ye yakınlığını gösterir. Efendimiz'in özellikle cumartesi günleri Kubâ'yı ziyâret edip orada iki rek'at tahiyyetü'l-mescid veya nâfile namaz kılması, hiç şüphesiz oraya verdiği önemi gösterir. Nitekim Kubâ Mescidi'nde kılınacak iki rek'at namazın bir umre yerine geçeceğine dair rivâyetler kaynaklarımızda yer almaktadır (bk.Tirmizî, Salât 125). Sa'd İbni Ebû Vakkas da ,"Kubâ Mescidinde kılacağım iki rek'at namaz benim için, Mescid-i Aksa'ya iki kez gidip gelmekten daha sevimlidir. Kubâ'daki fazileti insanlar bilselerdi, çok uzaklardan da olsa oraya bineklerle ulaşmaya çalışırlardı" demiştir.

Hadisin râvisi olarak Abdullah İbni Ömer'in Hz. Peygamber'den gördüğü şekilde amel etmesi, onun sünneti yaşamaya gösterdiği titizlik ve hassasiyetin bir sonucudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Faziletli yerleri ziyâret etmek sünnettir.
2. Kubâ mescidini cumartesi günleri ziyaret edip orada iki rek'at namaz kılmak sünnettir.
3. Ashâb-ı kirâm, sebep ve hikmetini kestiremeseler bile Hz. Peygamber'den gördüklerini yapmakta tereddüt etmezlerdi.

46- ??? ??? ???? ?? ???? ????? ???? ?????? ????? ?? ???? ??? ???? ? ????? ???? ?? ??? ?????

ALLAH İÇİN SEVMEK

ALLAH İÇİN SEVMENİN, BUNA TEŞVİK ETMENİN FAZİLETİ, KİŞİNİN SEVDİĞİ KİMSEYE ONU ALLAH İÇİN SEVDİĞİNİ SÖYLEMESİ VE SEVİLDİĞİNİ ÖĞRENEN KİMSENİN SÖYLEYECEĞİ SÖZLER

Âyetler

????????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ??????? ????? ??????? ??????????? ????????? ??? ????????? ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ??? ??????????? ??????????? ??? ?????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ???????????? ????????? ????? ??????? ????????

??????????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ??????? ?????????
???????????? ??????? ?????????? ????????? ????????

1. "Muhammed, Allah'ın elçisidir. Onunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı çok şiddetli ve metin, kendi aralarında pek yumuşak ve gayet merhametlidirler. Onları rükû ve secde ederken, Allah'tan lûtfunu ve hoşnudluğunu dilerken görürsün. Sîmâları yüzlerindeki secde izinden bellidir. İşte bu, onların Tevrat'ta anlatılan vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Bir ekin tohumu gibidirler ki, o tohum filiz çıkarır, filizleri kuvvetlenir, kalınlaşır, sapı üzerinde dimdik durur. Bu çiftçilerin hoşuna gider. Allah bunları böylece çoğaltıp kuvvetlendirmekle kafirleri öfkelendirir. Onlardan iman edip yararlı işler işleyenlere Allah bağışlanma ve büyük bir ecir va'detmiştir." Fetih sûresi (48), 29

Hz. Peygamber'in çevresindeki ilk müslümanları, ashâb–ı kirâmı Tevrat ve İncil'deki sıfatlarıyla tanıtan âyet-i kerîmenin, '**kendi aralarında pek yumuşak ve gayet merhametlidirler**" kısmı, konumuzu ilgilendirmektedir. Zira bu sıcak ve samimi dostluk ve anlayış ancak birbirlerini karşılıklı olarak sevmekle kurulabilir. Merhamet sevgiden doğar, şefkat sevginin sonucudur.

Burada ashâb-ı kirâmın ve tabiî İslâm toplumunun nasıl **sevgi, kulluk ve ihlas** temelleri üzerinde oluştuğu, bir tohumun, sapları üzerinde dimdik duran ve çiftçilerin hoşuna giden ekin haline gelişiyle temsîlî olarak anlatılmaktadır. Bu hızlı ve sağlıklı gelişme, imansızları, sevgisizleri âdeta kudurtmuş, çıldırtmıştır.

Müslümanların birbirlerini Allah için sevmeleri onları düşmanlarına karşı çok çetin ve metin bir bünye haline getirir.

Bu âyet-i kerîmeden önceki âyette İslâm'ın bütün dinlere üstün geleceği müjdesi verilmektedir. Bu müjde hiç kuşkusuz, geçmişte olup bitmiş bir gelişmenin müjdesi değildir. O, uzak gelecekleri de içine alır. Böylesine büyük üstünlükleri gerçekleştirecek müslümanların ana vasıflarının başında birbirlerini Allah için sevmeleri bulunmaktadır.

??????????? ?????????? ???????? ????????????? ??? ????????? ????????? ???? ??????? ?????????

2. "**Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, yanlarına hicret edip gelenleri severler."** Haşr sûresi (59), 9

Medineli müslümanların, muhâcirlere karşı tutumları tam mânâsıyla bir sevgi zeminine oturuyordu. Kendileri, bütün varlıklarını Mekke'de bırakıp göç etmiş ve bu yüzden de fakir düşmüş bulunan muhacirleri hemen her şeylerine ortak edecek derecede onlara yakınlık göstermişler ve imkânlarını seve seve onların istifadesine sunmuşlardır. Allah Teâlâ, bu âyette onların bu üstün vasıflarını bildirmekte, dostça münâsebetlerin temelinde sevginin bulunduğunu, bu noktada ensâr-ı kirâmın örnek teşkil ettiğini herkese duyurmaktadır.

Muhâcirlerin gelişinden önce Medine'yi yurt ve iman evi olarak hazırlamış olan ensar, muhâcirleri kendilerine tercih edecek derecede severlerdi. Onların bu sevgileri, her hangi bir karşılık beklemekten kaynaklanmıyordu. Onlar, Allah için sevdikleri Mekkeli müslümanları yine bu sevgilerinin gereği olarak ağırlıyorlar, barındırıyorlardı. Fazilet ve üstünlükleri işte bu noktadaydı, buradan doğmaktaydı.

O halde sevgiye Allah rızâsı dışında bir karşılık düşünmemek gerekmektedir.

Hadisler

376- ??? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ???? ????? ????? ?????? ??????? ????????? ??????????? : ???? ??????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ? ???????? ? ????? ??????? ???????? ?? ????????? ?????? ?????? ? ?????? ??????? ???? ??????? ?? ???????? ?????? ???? ?????????? ??????? ??????? ????? ???????? ???? ???????? ?? ???????? » ????? ???? .

376. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar:

Allah ve Resûlünü, (bu ikisinden başka) herkesden fazla sevmek.

Sevdiğini Allah için sevmek.

Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek." Buhârî, Îmân 9, 14, İkrah 1, Edeb 42; Müslim, Îmân 67.Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 10

Açıklamalar

Hadîs-i şerîflerde imanın tadı, tatlı bir deyimle "**halâvetü'l-îmân**" veya "**ta'mü'l-îmân**" olarak dile getirilmiştir. Muhaddis Nesâî'nin bir rivâyetinde "**halâvetü'l-îmân**" yerine "**halâvetü'l-İslâm"** denilmiş, âdeta, iman ve İslâm'ın tadının birbirinden ayrılmazlığına dikkat çekilmiştir.

Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbas'dan rivayet edildiğine göre, imanın tadı ile ilgili olarak, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Allah'ı rab, İslâm'ı din, Muhammed'i peygamber olarak benimseyip onlardan râzı olan kimse imanın tadını tatmıştır" (Müslim, İmân 56)

Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivâyet edilen bir hadiste de Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Üç özellik vardır; kimde bunlar bulunursa, cehennem ona, o da cehenneme haram olur: Allah'a inanmak, Allah'ı sevmek ve ateşe atılıp yanmayı, küfre dönmeye tercih etmek" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* III, 114).

Naklettiğimiz bu rivâyetlerden çıkarılabilecek ilk ve genel sonuç, imanın tadına erebilmenin temel şartının **sevgi ve hoşnutluk** olduğudur.

Şimdi müminleri imanın tadına eriştirecek üç özelliği kısaca inceleyelim:

1. Allah ve Resûlünü, herkesten (ve herşeyden) fazla sevmek

Âlimlerimiz tat anlamına gelen halâveti, itaattan zevk almak, Allah ve Resûlü'nün hoşnudluğu uğrunda zorluklara göğüs germek ve bunları dünyevî çıkarlara tercih etmek olarak yorumlamışlardır. Bu gerçeğin hadisteki ifâdesi, "**Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, Peygamber olarak da Muhammed** *aleyhisselâm***'dan râzı olmak"**tır. Rızâ "**bir şeyle yetinip başka bir şey aramamak**" demektir. Sevilen ve benimsenen şey, seven ve benimseyene kolay gelir. Kolay gelen şey ise, rahatlıkla yapılır. Zevkle yerine getirilir. O halde Allah ve Resûlü'nü her şeyden fazla seven mü'mine, bütün dini görevler kolay ve zevkli gelir. Tenbellik ve tereddüt göstermeden her emri **gücü ölçüsünde** yerine getirir. Bu da mü'mini "**inanç adamı**" seviyesine ulaştırır. Çünkü rızâ, gönlünü ve özünü sevgiliye adamaktır. Başka bir ifâde ile rızâ, mü'minin, gönlünü mü'min olmayana kaptırmaması demektir.

"**İnandım**" deyip inandıklarına karşı güvensizlik anlamına gelecek davranışlarda bulunmak zevksizliğin asıl sebebidir. Ağzının tadı bozulmuş olan insana, en usta aşçılar bile yemek beğendiremezler. Zira bozukluk içtedir. İnanç esaslarına karşı rızâ seviyesinde bir güven duygusuna sahip olmayan kişi de imanından ve ibadetlerinden zevk alamaz. Bu zevksizliğinin sebebini dışta arar ve hayalî bir takım suçlular icâd eder. Oysa asıl sebep içindeki **rızâsızlık, güvensizlik,** bir başka deyimle **kalitesizlik**'tir. Efendimiz'in şu beyânları bu konuda ne kadar dikkat çekicidir:

*"Hiçbiriniz, duyguları benim getirdiklerime tâbi olmadıkca***,** imanın zevkine varan **kâmil mü'min olamaz"** (Beğavi, Şerhu's-sünne, I, 160).

2. Sevdiğini Allah için sevmek

Sevgi, yaratılıştan sahip olduğumuz bir duygudur. Herkes birşeyleri sever. Bir anlamda insanın gerçek kölelik zinciri sevgisidir. Zira insana kafa, kalb ve karnından nüfûz edilebilir. Kalbi kazanılmış ya da kalbini kaptırmış insan, sevdiğinin mecnûnudur.

"**Allah için sevmek**" bir anlamda **sevgiye, sevgiden başka karşılık tanımamaktır.** İşte bu anlamdaki sevgi, imana derinlik ve zevk katmaktadır. İnsan da imanın tadını böylece tatmaktadır.

Sevgide ölçüyü kaçırmak, insan için aklını yitirmek kadar kötü neticeler doğurabilir. **Gönlünü ağyâra kaptırmış bir kişi, düşman istilâsına uğramış ülke gibidir. Hiçbir yerinde, hiç bir köşesinde huzur yoktur.** İman izzetine ters düşen bir sevgi, mümini kendi kendisini inkara götürür. Bu da imanı ortadan kaldırır. İman olmayınca onun tadından bahsetmek zaten mümkün değildir.

Hadisimizin konu ile ilgili asıl noktası da burasıdır.

3. Küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek

Bu, en kısa ifâdesiyle imansızlığı düşünmemek, böyle bir şeyi aklından geçirmemek demektir. Bir şeyin tadını çıkarabilmek için ondan ayrılmayı düşünmemek gerekir. İmanın tadı da ona sürekli sahip olma isteğine bağlıdır.

Hadisimizde **"imandan dönmek**" ile "**ateşe atılmak**" arasında bir bağ kurulduğu dikkatinizi çekmiş olmalıdır. Bu, imanın cennette, küfrün cehennemde olduğu temel inancının bir yansımasıdır. Yani açık şekilde, imansızın yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir.

Ateşte yanmayı aklı başında olan hiç kimse istemez. Onun ne dayanılmaz bir acı ve elem kaynağı olduğunu bilir. İmansızlığı da böyle bilmek ve imana ne pahasına olursa olsun sahip çıkmaya çalışmak, onun zevkine ermek demektir.

Netice olarak, imanın tadını çıkarabilmek için duygusal değil, aklî bir sevgi ve tercihe sahip olmak gerekmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz'in konuya ait bir duası şöyledir:

"Allahım, imanı bize sevdir. Kalblerimizi imanla süsle. Küfrü, fıskı ve isyânı bize çirkin göster. Bizi doğruyu bulanlardan kıl!" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* , III,424).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmanın tadını çıkarabilmek için Allah ve Resûlünü herşeyden fazla sevmek, sevdiklerini Allah için sevmek, imandan sonra küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi kötü görmek ve böylesi bir bilinç içinde olmak gerekmektedir.
2. Bir kimseyi Allah için sevmek demek, sevdiğine karşı iyilikle artmayan kötülükle eksilmeyen bir sevgi duymak demektir.
3. Küfre dönmesi için karşılaştığı baskılara ölüm pahasına da olsa sabreden kimse, böyle davranmayandan daha üstündür.

377- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ????????? ?????? ?? ??????? ?????? ?? ????? ?????? ??????? : ?????? ?????? ? ??????? ?????? ?? ????????? ??????? ????? ?????? ? ???????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ?? ??????? ????????? ???????? ? ??????????? ???????? ? ??????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ? ???? : ?????? ?????? ?????? ? ???????? ????????? ????????? ? ??????????? ?????? ?? ???????? ????????? ?? ???????? ????????? ? ???????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? » ????? ???? .

377. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:

Âdil devlet başkanı,

Rabbına kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,

Kalbi mescidlere bağlı müslüman,

Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan,

Güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine "Ben Allah'tan korkarım" diye yaklaşmayan yiğit,

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,

Tenhâda Allah'ı anıp göz yaşı döken kişi."

Buhâri, Ezan 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

Önceki hadiste sevginin yani Allah için sevmenin, imanın tadına varabilmek için vazgeçilmez olduğu ortaya konulmuştu. Bu ve bundan sonraki bir kaç hadîs-i şerîfte de sevdiğini Allah için sevmenin, insana âhirette kazandıracağı mutluluğa işaret buyurulmaktadır. Böylece müellif Nevevî, konunun hem dünyevî hem de uhrevî açıdan önemini belgelemiş olmaktadır.

Yedi mutlu kişiyi ya da yedi güzel adamı tanıtan hadîs-i şerîfte öncelikle üzerinde durulması gerekli bir iki ifâde bulunmaktadır. Bunlardan birisi "**zıllullah**= Allah'ın gölgesi" ifâdesidir. Allah Teâlâ'nın gölgesi olamayacağına göre, bundan maksat, ya Kâbe'ye "**beytu'llah** = Allah'ın evi" denilmesi gibi bir şereflendirme veya arşının gölgesi yahut Allah Teâlâ'nın sağlayacağı bir güvenliktir. Nitekim hadîs-i şerîfin bazı rivâyetlerinde açıkca *"Allah, onları arşının gölgesinde barındıracaktır"* buyurulmuştur. Bütün bu ifâdelerle Allah Teâlâ'nın o kullarını, âhiretteki sıkıntılardan rahmetiyle koruyacağı anlatılmaktadır.

Öte yandan Allah'ın gölgesinde barınacak insanlar sadece bu yedi sınıftan ibâret değildir. Zira başka hadislerde önemli niteliklere sahip bazı kişiler daha sayılmıştır (Meselâ bk. Müslim, Zühd 74, Birr 38; Tirmizî, Büyû' 67; İbn Mâce, Sadakât 14). Bu hadiste yedi kimsenin zikredilmiş olması, diğer rivâyetlerde zikredilen bahtiyarları bu mutluluktan asla mahrum bırakmaz.

450 ve 660 numaralı hadis olarak da bu kitapta tekrarlanacak olan hadisimizdeki bu yedi sınıf insanı ayrı ayrı tanıtmadan önce bir hususa daha işâret etmemiz uygun olacaktır. Âhirette, Allah'ın himâyesine kavuşacakları bildirilen insanların vasıflarına şöyle bir göz atılınca, her birinin, büyük güçlükleri göğüslemiş, hemen hemen aynı seviyede "zor"u başarmış kimseler oldukları, hepsinin bir çok dâhilî ve hâricî mânilere rağmen, soylu bir mücâdele vermiş oldukları anlaşılmaktadır. Yani hepsinin ortak özelliği, kullukta sevgiye dayalı kahramanlıklarıdır. Ödülleri de ona göredir: Kıyametin o dehşetli ortamında ilâhî koruma altında olmak...

Şimdi hadisimizin haber verdiği yedi güzel insanı tek tek kısaca tanıyalım:

Âdil devlet başkanı. Müslümanların yönetimini üstlenmiş kişi demektir. Müslümanlar dünyada onun himâyesinde, bir başka ifâdeyle gölgesinde bulunmuşlardır. Bu sebeple böyle bir yöneticinin âhirette göreceği karşılık da yaptığına uygun olarak ilâhî koruma altında olmaktır. Âdil devlet başkanı, diğerlerinden üstün olduğu için birinci sırada zikredilmiştir. Çünkü devlet başkanının himâyesi onların hepsini içine alır.

Allah'a kulluk içinde serpilip büyüyen genç. Gençlik yıllarını namazlı-niyazlı dindâr bir çizgide geçiren genç, nefsini Allah'ın emirlerine muhâlefetten korumuş, hevâ ve heveslerin, şehevî duyguların, gemlenmesi güç arzuların etkisine karşı koyup kulluğa sarılmıştır. Bu, ondaki derin Allah saygısının delilidir. Zira Allah'ın emirlerine sarılıp günahlardan kaçınmak büyük bir fazilettir. Hele bu, gençlik yıllarında gerçekleştirilmişse, her türlü takdirin üstündedir.

Kalbi mescidlere sevgi ile bağlı müslüman. Kalbi sanki mescide asılmış kandil gibi, sürekli mescidle ilgili olan, mescidlere devamda kusur etmeyen, **Allah'ın evi** demek olan mescidleri ve oralarda bulunmayı seven kişi, mescidlerle ilgilenmek suretiyle Rabbine olan sevgisinde devamlılığını göstermiş demektir. Bunun karşılığı olarak da âhirette arşın gölgesinde barındırılacaktır.

Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları ve ayrılmaları Allah için olan iki insan. Hadisimizin konu ile doğrudan ilgili olan kısmı burasıdır. Allah rızâsı için birbirlerini seven, başka hiçbir maksat taşımayan, bir araya gelmeleri Allah için, şayet ayrılacaklarsa ayrılıkları yine Allah için olan yani bir arada iken de ayrı iken de Allah için duydukları sevgiyi muhâfaza eden iki insan, sanki bir anlamda yekdiğerini Allah'ın emirlerine muhâlefetten korumaktadır. Zira mü'min mü'minin aynasıdır. Onların bu birbirlerini Allah için sevmeleri ve dostluklarını bu çizgide birbirlerine yardımcı olarak geçirmeleri, âhirette her ikisinin birden ilâhî koruma altına alınmaları ile ödüllendirilecektir. O halde sevgimize ve sevdiklerimize bu açıdan iyice dikkat etmeliyiz.

Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayr-i meşru davetine "Ben Allah'tan korkarım" diye yaklaşmayan yiğit. Böylesine bir davete içinden veya açıkça "Ben Allah'ın emrine muhâlefet etmekten, veya O'nun azabından ve gazabından korkarım" diyerek yaklaşmayan, nefsini koruyan kişi gerçekten büyük bir yiğitlik göstermiştir. "Allah'tan korkan kurtulmuştur" müjdesi gereği onun da ödülü âhiretteki sıkıntılardan kurtulmaktır. Bu husus, her türlü gayr-i meşrû kadın-erkek ilişkilerinin kitle iletişim ve haberleşme vasıtalarıyla yaygınlaştırılmaya çalışıldığı günümüzde çok daha büyük önem arzetmektedir.

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse. Allah için verdiği sadaka ve yaptığı iyilikleri mümkün olduğunca gizli yapan, gösteriş ve riyâdan uzak kalmaya çalışan kimse, Allah'ın rızâsını her şeyin üstünde tutmuş demektir. Bunun karşılığı da, âhirette ilâhî korumaya mazhar kılınmak suretiyle o kişinin faziletinin açığa çıkarılmasıdır. Bu, gıbta edilecek bir durumdur.

Tenhâda Allah'ı anıp göz yaşı döken kişi. İnsanlardan ve gözlerden uzak, kimsenin bulunmadığı ortamlarda Allah'ı anarak gözlerinden sevgi yaşları dökülen kimse, çoğu insanın başaramadığı bir kulluk çizgisini yakalamış demektir. Onun bu samimi ve gizli kulluğunun karşılığı da mahşer yerinde ilâhî koruma altına alınmak suretiyle, herkesin gözü önünde ödüllendirilmesidir. Böyle bir ödüllendirmeyi kim istemez. Yüce Rabbimiz cümlemize nasip eylesin.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının sadece kendi rızâsına yönelik amellerinden hoşnud olur ve onları, kimseden yardım görme imkânının bulunmadığı yerde himâyesine alır.
2. Hadîs-i şerîfte sayılan yedi sınıf insanın vasıfları ve yaptıkları, örnek alınacak üstün nitelikli işlerdir.
3. Her güzel ve makbul işin temelinde, sevdiğini Allah için sevmek gibi bir üstün meziyet bulunmaktadır.
4. Gönülleri Allah sevgisi, Allah için sevme, Allah için buğzetme duygusuyla diri tutmak lâzımdır.

378- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ????? ????? ?????? ?????????? : ?????? ?????????????? ????????? ? ????????? ?????????? ?? ?????? ????? ?? ????? ?????? ?????? » ???? ???? .

378. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Hiç şüphesiz Allah Teâlâ kıyâmet günü:

“**Nerede benim rızâm için birbirlerini sevenler? Gölgemden başka gölgenin bulunmadığı bugün onları, kendi arşımın gölgesinde gölgelendireceğim”** buyurur.

Müslim, Birr 37. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53

Açıklamalar

Allah için birbirini sevmenin âhirette kişiye kazandıracağı mutlu sonu dile getiren hadîs-i şerîf, aşağı yukarı aynı neticeyi haber veren önceki hadisten üslûb olarak farklılık arzetmektedir. Burada Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretlerinin, rahmet gölgesinde barındıracağı kişileri nasıl bir iltifâta tâbi tutacağını ve onlara nasıl hitâbedeceğini bildirmektedir. Bu bir anlamda, önceki hadiste haber verilen mutlu sona nasıl bir muamele ile gidileceğini açıklamak ve konuya tam bir kesinlik kazandırmak demektir.

Hz. Peygamber'in, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın nasıl hitabedeceğini bildirmesi, hiç şüphesiz kendisine verilen bilgi sonucudur.

“Hiçbir gölgenin olmadığı bugün” ifâdesi, mahşer günü dünyadaki gibi bir gölge bulunmayacağını ifade eder. “**Allah'ın gölgesi**” ise, bir önceki hadiste işaret edildiği gibi, ya arşının gölgesi, ya da rahmet ve himâyesi anlamındadır.

“Benim celâlim için” demek, benim rızâm için, sadece benim rızâmı kazanmak amacıyla demektir. Ancak böylesi bir maksatla birbirini sevenler, sevgilerine dünyevî ya da nefsî herhangi bir duygu karıştırmayanlar, hareketlerini ve dostluklarını böylece tanzim ve devam ettirenler, Allah'ın himâyesini kazanacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gerçek anlamda Allah'a gölge izâfe etmek câiz değildir.
2. Kıyametin dehşetli havasından kurtulmanın yolu, sevdiğini Allah için sevmektir.
3. Dünyada Allah rızâsı için birbirini sevenler âhirette rızâ-ı ilâhîye kavuşmak suretiyle sevineceklerdir.

379- ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ??????? ???????? ?? ????????? ????????? ?????? ????????? ? ??? ????????? ?????? ????????? ? ???? ?? ??????????? ????? ????? ????? ??????????? ???????????? ? ???????? ????????? ?????? »???? ???? .

379. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız!”**

Müslim, Îmân 93-94. Ayrıca bk.Tirmizî, Et'ime 45, Kıyamet 56; İbni Mâce, Mukaddime 9, Edeb 11

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, İslâm'a göre her işin başı ve âhiretin yegâne geçer akçesi olan iman ile sevgi arasındaki bağı en çarpıcı biçimde bu hadisinde dile getirmiş bulunmaktadır. Konunun ehemmiyetine binâen yemin ederek söze başlamış ve önce kesin bir gerçeği, imansız cennete girilemeyeceğini haber vermiştir. Sonra da cennete girebilmenin vazgeçilmez şartı olan imanı elde edebilmek için mü'minlerin birbirlerini sevmeleri gerektiğini, aynı kesinlikle ve aynı açıklıkla bildirmiştir: *”Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız!”*

Bundan şu sonuç çıkmaktadır: İman, nasıl cennete girebilmenin, vazgeçilmez şartı ise, mü'minleri sevmek de tam ve kâmil bir imana sâhip olabilmenin biricik şartıdır. Mü'min, kendisiyle aynı imanı paylaşan herkesi, ırkına, rengine, yurduna ve diline bakmaksızın sevecek, onlara karşı muhabbet ve sorumluluk duyacaktır. Çünkü imana sınır, yine imanın kendisiyle çizilebilir.

Müslümanları, tasa ve kıvançlarını paylaşma, dertlerini dert edinme seviyesinde sevgi ve ilgiye lâyık bulmanın tabîî sonucu onlarla selamlaşamaz hale gelmemektir. Selâm, müslümanlar arasında oluşacak sıcak ilgi ve alâkanın mukaddimesidir. Müslümanlar selâm ile tanışır, bilişir ve sevişirler. Onları aynı inanç çizgisinde birleştiren, bir anda kalbî duygularla birbirlerine bağlı olduklarını hissettiren sihirli kelime selâmdır.

Sevgili Peygamberimiz, sadece tesbit ve teşhis ile kalmaz, mutlaka tedavî yollarını da müslümanlara gösterir. Bu hadîs-i şerîfte de onun böyle bir uygulamasını görmekteyiz. Müslümanlar arası ilişkilerin sevgi düzeyine çıkarılabilmesi için nereden başlanması gerektiğini, *“Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi, aranızda selâmı yayınız!”* sözleriyle ortaya koymuş bulunmaktadır. Artık sonuç belli, vâsıta belli, o vâsıtayı elde edebilmek için gereken sermâye (sevgi) belli, o sermâyeye ulaşmak için atılacak ilk adım da bellidir. Ötesi müslümanlara kalmıştır.

Cennet-iman-sevgi-selâm irtibâtı, konumuz olan sevginin önem ve yerini göstermesi bakımından başkaca hiçbir söze ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır. Hadis 849 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmansız cennete girilmez.
2. Birbirlerini sevmeyenler gerçek mânâda iman etmiş sayılmazlar. Çünkü iman sevgiden doğar, sevgi ile kemâl bulur.
3. Selâmlaşmak müminler arasındaki sevgi bağlarının kuvvetlenmesine vesîledir.
4. Mü'minlerin birbirlerini sevmemeleri, iman zayıflığının işaretidir.

380- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ???? ????? ???? ?? ???????? ??????? ? ????????? ??????? ???? ????? ?????????? ??????? » ???? ?????? ??? ???? : « ??? ?????? ???? ????????? ????? ??????????? ?????» ???? ???? . ??? ??? ??????? ???? .

380. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Adamın biri, bir başka köydeki (din) kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi.” Ebû Hüreyre önceki konuda geçen 362 numaralı hadisi**“Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor”** cümlesine kadar rivâyet etti. Müslim, Birr 38

Açıklamalar

“Allah için bir müslümanı sevmenin karşılığı, Allah Teâlâ’nın sevgisidir” fikrini tescil ve ilân eden hadîs–i şerîfin buraya alınmayan cümleleri aynen şöyledir:

Adam meleğin yanına gelince, melek:

- Nereye gidiyorsun? dedi. Adam:

- Şu (ileriki) köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum, cevabını verdi. Melek:

- O adamın yanında geliştirmek istediğin bir menfaatın mı var? dedi. Adam:

- Yok hayır, ben onu sırf Allah rızâsı için severim, onun için ziyâretine gidiyorum, dedi. Bunun üzerine melek:

- Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi sana vermek için Allah Teâlâ’nın sana gönderdiği elçisiyim, dedi.

Burada bir kez daha tesbit ediyoruz ki, Allah için birbirini sevmenin zamanı ve sınırı yoktur. İlk insanlardan beri birbirini sevenler Allah’ın rızâ ve hoşnudluğunu kazanmışlardır. Demek ki bu konuda değişmeyen bir sünnetullah söz konusudur. O halde Cenâb-ı Hakk’ın bu değişmeyen kanunundan faydalanarak birbirini Allah için sevmek gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kendi rızâsı için yapılan amellerden razı ve hoşnut olur.
2. Allah tarafından sevilmeyi isteyen, mü’min kardeşlerini Allah için sevmelidir.
3. Gerçek sevgi Allah için olan sevgidir.

381- ??? ????????? ???? ?????? ??? ??????? ????? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ?? ?????????? : « ?? ?????????? ?????? ??????? ? ???? ??????????? ?????? ????????? ? ???? ?????????? ?????? ??????? ? ?????? ??????????? ?????????? ?????? » ????? ???? .

381. Berâ İbni Âzib*radıyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Nebi*sallallahu aleyhi ve sellem* Medineli müslümanlar hakkında şöyle buyurdu:

“Ensarı (Medineli müslümanları) ancak mü’min olan sever, onlara ancak münâfık olan düşmanlık eder. Ensarı seveni, Allah da sever; onlara düşmanlık edene de Allah düşmanlık eder.”

Buhârî, Menâkıbu’l-ensâr 4; Müslim, Îmân 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 65

Açıklamalar

Olgun bir imana sahip olabilmek için mü’minlerin birbirini sevmesi gerektiği 379 numaralı hadiste belirtilmişti. Şimdi mü’minler arası sevginin, ümmetin ilk nesline kadar uzanması gereğine dikkat çeken bir hadîs-i şerîf ile karşı karşıyayız.

Bilindiği gibi “ensar”, Evs ve Hazreç kabilelerinden oluşan Medineli müslümanlara, Allah Teâlâ tarafından verilmiş bir isimdir[Meselâ bk. Tevbe sûresi (9), 100]. Peygamber Efendimiz’in hadislerinde de bu isim, burada olduğu gibi, aynen kullanılmıştır. Yardımcılar anlamına gelen ensâr, Medineli müslümanların Hz. Peygamber ve muhâcirlere yardımseverlik göstermeleri ve bütün varlıklarıyla İslâm’a ve müslümanlara sahip çıkmaları sebebiyle verilmiştir. Mekke’lilerin ve Tâif’lilerin Hz. Peygamber’e tahammül edemediği bir ortamda, Medinelilerin, Akabe Biatları’ndan itibaren, İslâm’ın gelişmesine yardımc olmaları ve neticede bu dinin ilk İslâm başkenti olarak Medîne’den dünyaya yayılmasına aracılık etmeleri onların değerini ziyâdesiyle arttırmıştır.

İşte ensarı bu büyük hizmetleri dolayısıyla sevmek, nasılki imanın gereği ise, onlara bu hizmetlerinden dolayı kin beslemek ve düşmanlık etmek de münafıklığın ta kendisidir.

Allah Teâlâ’nın kendilerinden râzı olduğunu bildirdiği ensara, muhabbet besleyenleri, Allah da sever. Zira dostlarını sevenleri sevmek dostluk gereğidir. Aynı şekilde Allah dostları olan ensara düşmanlık edenlere de Allah Teâlâ düşmanlık eder. Çünkü dostlarına düşmanlık edene düşman olmak da dostluk gereğidir.

Burada hemen işâret edelim ki, ensardan herhangi birini, İslâm’a yâr ve yardımcı olması dolayısıyla değil de başka bir sebeple sevmeyen kimse münâfik ve kâfir sayılmaz.

Hadiste sevgi ve buğuz hedefi olarak sadece ensarın zikredilip muhâcirlerden bahsedilmemesi, onların, özellikle İslâm’ın ilk yıllarında Hz. Peygamber’e ve muhâcirlere kucak açmaları sebebiyle İslâm düşmanlarına hedef teşkil etmeleri olsa gerektir. Zira İslâm düşmanları, İslâm’ın gelişmesinden ensarı sorumlu tutuyorlardı. Onların desteği olmasa müslümanlık böylesine yerleşip gelişemezdi demeye getiriyorlardı.

Aynı şekilde İslâm’a verdikleri hizmetler sebebiyle müslümanlara kin besleyip düşmanlık edenler de Allah Teâlâ’nın düşmanlığını üzerlerine çekmiş olurlar.

Bütün bu sebeplerden dolayı ensarı Allah için sevenlerin de Allah’ın rıza ve sevgisiyle karşılaşacaklarını sevgili Peygamber’imiz müjdelemiş, böylece müslümanlar arasında ümmet çapında bir sevgi bağının bulunması gereğine işaret buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ensara sevgi beslemek iman gereğidir.
2. Allah Teâlâ ensardan râzı olmuştur.
3. Ensara, İslâm’a yaptıkları hizmetlerden dolayı düşmanlık etmek, münâfıklık alâmetidir. Allah’ın gazabına muhâtap olmak demektir.
4. Mü’minlerin birbirlerini Allah için sevmeleri, ümmetin ilk nesli ashâb–ı kirâm’a ve özellikle ensara gösterilecek sevgiyi de içine almalıdır.

382- ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?????

??????? ????? ??????? : ???????????????? ?? ?????? ? ?????? ????????? ???? ????? ??????????? ????????????? ????????????? » . ???? ??????? ???? : ????? ???? ????? .

382. Muâz *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

Allah Teâlâ; "**Benim rızâm uğrunda birbirlerini sevenler için peygamberlerin ve şehidlerin bile imreneceği nurdan minberler vardır"** buyurmuştur. Tirmizî, Zühd 53

Açıklamalar

Cenâb-ı Hakk'ın birbirini Allah için seven müslümanlara âhirette ikrâm ve ihsân edeceği lutuflardan bir yenisini daha bu **kudsî hadis**ten öğrenmekteyiz. **Nurdan minberler.**

Minber, oturacak yüksek ve şerefli bir mevki demektir. Nurdan ya da nurlu yüksek mevki ve makamlar, Allah için birbirlerini sevenlerin Allah katındaki yüksek değerlerinin göstergesi olmaktadır.

Peygamber ve şehidlerin onlara imrenmeleri, bu insanların peygamberlerden daha yüksek ve üstün oldukları anlamına gelmez. Buradaki **gıbta** yani imrenme ifâdesiyle, "keşke biz de onlar gibi olsak, ya da keşke bizim de onlar gibi nurdan makamlarımız olsa" anlamında bir imrenme kasdedilmiş değildir. Peygamberlerin ve şehidlerin imrenmesini, yüzlerce safkan koşu atı olan birinin, gördüğü güzel bir ata imrenip almak istemesine benzetmek mümkündür. Yani maksat, Allah için birbirlerini seven insanların, Allah katındaki değerini takdir ve açıklamaktan ibarettir.

Daha açıkçası, "Onlara lutfedilen imkânlara Peygamber ve şehidler imrense yeridir" veya "Yüksek mevki ve parlak durumlarına rağmen eğer, peygamberler ve şehidler kıyâmet günü birilerine gıbta edecek olsalardı, bunlara imrenirlerdi " denilmiş olmakta ve böylece, bu insanların ne kadar mükemmel bir durumda oldukları anlatılmaktadır. Nitekim Taberânî'nin rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte de *"Allah için birbirlerini sevenler, arş-ı ilâhî etrafında yakut kürsüler üzerinde ağırlanırlar"* buyurulmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yüce Rabbimiz'in, kendi rızâsı için birbirlerini seven kullarına hazırladığı ikrâm ve ihsânları, herkesin beğeneceği üstün niteliklere sahiptir.
2. Allah'ın nimet ve ikrâmına mazhar olmak bakımından peygamberler herkesten önde gelirler.

383- ??? ??? ?????? ??????????? ???????? ??????? ??? : ???????? ???????? ???????? ? ??????? ????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ????? ? ??????? ??????????? ?? ????? ? ??????????? ???????? ? ?????????? ???? ??????? ? ?????????? ?????? ? ??????? : ????? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ? ???????? ????? ???? ??????? ? ????????? ? ??????????? ???? ????????? ????????????? ? ??????????? ???????? ? ?????????????? ?????? ????? ??????? ? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ? ??????????? ???????? ? ????? ?????? : ????????? ?????? ?????????? ?????? ? ??????? : ??????? ? ???????? : ???????? ? ???? : ??????? ? ???????? : ???????? ? ?????????? ?????????? ??????? ? ????????? ???????? ? ??????? : ???????? ? ???????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ??????? ????? ???????? ?????????? ?????????????????? ???? ? ?????????????????? ???? ? ?????????????????? ???? ? ?????????????????? ???? » ???? ???? ???? ?????? ?? ?????????? ?????????? ????????? .

???????? « ????????? » ???? ????????? ? ????? ?????? ????? ???? : « ??????? ???????? : ???????? » ????????? ?????? ??????? ?????????? ? ??????? ???? ??? .

383. Ebû İdris el-Havlânî *rahımehullah*'dan şöyle dediği nakledilmiştir:

Dımaşk mescidine girmiştim. Bir de ne göreyim, güleç yüzlü bir delikanlı ve başına toplanmış bir grup insan. Bunlar bir konuda görüş ayrılığına düştüler mi hemen o delikanlıya başvuruyor ve fikrini kabulleniyorlardı. Bu gencin kim olduğunu sordum. "Bu Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh*'tır" dediler.

Ertesi gün erkenden mescide koştum. Baktım ki o genç benden evvel gelmiş namaz kılıyor. Namazını bitirinceye kadar bekledim sonra önüne geçerek selâm verdim ve:

- Allah'a yemin ederim ki ben seni seviyorum, dedim.

- Allah için mi seviyorsun? dedi.

- Evet Allah için, dedim. O yine:

- (Gerçekten)Allah için mi seviyorsun? dedi. Ben de:

- Evet,(gerçekten) Allah için seviyorum, dedim.

Bunun üzerine elbisemden tutarak beni kendisine doğru çekti ve şöyle dedi.

- Kutlarım seni. Zira ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*i şöyle buyururken dinledim:

"Allah Teâlâ, **"Sırf benim için birbirini seven, benim rızâm için toplanan, benim rızâm uğrunda birbirini ziyaret eden ve sadece benim rızâm için sadaka verip iyilik edenler, benim sevgimi hakederler"** buyurmuştur." Muvatta', Şa'r 16

Ebû İdrîs el-Havlânî

Adı Âiz İbni Abdullah olan Ebû İdrîs, Huneyn Savaşı günlerinde doğmuş olup büyük tâbiîlerdendir. İmam Zührî kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Ebü'd-Derdâ hazretlerinden sonra "Şam yöresinin âlimi" olarak tanınmıştır. Şam kadılığı yapmıştır. Hicrî 80 yılında vefat etmiştir. Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in vâli, Kur'an muallimi ve komutan olarak görevlendirdiği büyük sahâbî Muâz İbni Cebel'i Dımaşk mescidinde, halkın rağbet halkası içinde gören ve tanıyan Ebû İdrîs'in duyduğu heyecan ve ona bir an önce kavuşmak, sevgisini ve saygısını sunmak için gösterdiği tatlı telaş ne kadar hoş değil mi? Ne demişler: "Altının kıymetini sarraf bilir".

Bu büyük tâbiî, yakaladığı büyük fırsatın heyecanı ile mescide erkenden koşmuş, fakat sevdiği büyük sahâbînin kendisinden daha erken davranıp önceden geldiğini ve nâfile namaz kılmakta olduğunu görmüştür. Ona duyduğu saygıdan ötürü bir köşeye çekilerek namazını bitirmesini beklemiş ve sonra yine son derece edepli davranarak tam önüne geçmiş ve selâm verdikten sonra "Ben seni seviyorum" diye sevgisini arzetmiştir. Hz. Muâz'ın "Allah için mi seviyorsun?" diye tekrar tekrar sorması, sevgideki kalitenin ne olması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Ebû İdrîs'teki sevgisinin, beklenen kaliteye sahip olduğunu tesbit edince de, ona büyük müjdeyi vermiştir. **Allah için beslenen sevginin karşılığı, Allah tarafından sevilmektir.**

Bu sonucu, Hz. Peygamber, açıklamakta olduğumuz **hadîs-i kudsî** ile bildirmiştir. Demektir ki Allah rızâsına yönelik her duygu ve yapılan her iş, Allah'ın sevgisini kazanmakla sonuçlanmaktadır. Bu büyük bir mutluluktur. O halde mü'minler, sevgilerinde ve işlerinde "Allah için" olma özelliğini yakalamaya bakmalıdırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sevdiği insana "Ben seni seviyorum" diye sevgisini bildirmek sünnettir.
2. Allah için birilerini sevmenin ve ilişkilerini bu uğurda geliştirmenin mükâfatı, Allah'ın sevgisini kazanmaktır.
3. Beşerî ilişkilerde ahlâkî kurallara uymak, olgunluktan kaynaklanır.

384- ?? ??? ??????? ??????????? ?? ?????? ????? ??? ?????? ??? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? « ????? ??????? ????????? ??????? ? ???????????? ??????? ????????? » ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ????.

384. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Din kardeşini seven kişi, ona sevdiğini bildirsin!**" Ebû Dâvûd, Edeb 113 ; Tirmizî, Zühd 54

Mikdâd İbni Ma'dîkerib

*Ebû Kerîme veya Ebû Yahyâ künyesiyle bilinen bu zâtın kaynaklarda adı **Mikdâm** olarak verilmektedir. Her nasılsa bu rivâyette Mikdâd olarak geçmiştir. Kendisi sahâbîdir. Şam'a yerleşmiş bulunan Kinde kabilesi heyeti ile Medine'ye gelmiştir. Hz. Peygamberden 47 hadis rivâyet etmiştir. Hicrî 87 tarihinde 91 yaşlarında iken vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.*

Açıklamalar

1425 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, konumuzun ikinci kısmı ile yani "sevdiğini bildirmek" fikrasıyla ilgilidir. Hz. Peygamber, birini Allah için seven kişinin ona sevdiğini bildirmesini tavsiye etmekle, bu iki kişi arasında muhabbet ve dostluk bağlarının gelişip kuvvetlenmesine yol açmaktadır. Çünkü her hangi bir sebeple değil, sırf Allah rızâsı için bir din kardeşi tarafından sevilmiş olmak, her insanda memnûniyet ve sevgi uyandırır. Sevilmekten hoşlanmayan normal bir insan düşünmek mümkün değildir. O halde böyle karşılıksız bir sevgi ve muhabbet ortamının oluşması, müslüman toplum için son derece büyük bir güç kaynağı ve huzur vesilesidir.

Önceki hadiste Ebû İdris el-Havlânî'nin gidip Muaz İbni Cebel'e "Ben seni seviyorum" dediğini görmüştük. Anlaşılan odur ki, Ebû İdrîs, Hz. Peygamber'in bu tavsiyesinden haberdârdı ve bu hadîs-i şerîfin gereğini yerine getirmişti. Müellif Nevevî önce bu uygulamayı sonra da o uygulamaya temel teşkil eden Hz. Peygamber'in tavsiyesini bize vermiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber mü'minlerin birbirlerini Allah rızâsı için sevmelerini istemektedir.
2. Birbirlerini seven mü'minlerin bu sevgilerini açıklamaları Hz. Peygamber'in tavsiyesidir.
3. Aslında İslâm toplumu, birbirlerini Allah rızâsı için seven mü'minler toplumudur.

385- ??? ??????? ??? ?????? ??? ? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ???????? ???? : « ??? ??????? ???????? ? ?????? ?????????? ? ????? ???????? ??? ?????? ?? ???????? ?? ?????? ????? ????? ??????? : ???????? ???????? ??? ???????? ?????????? ? ?????? ????????? » . ???? ????? ? ???? ??? ???? ???????? ?????? ???? .

385. Muâz İbni Cebel *radıyallanu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Muâz'ın elini tutmuş ve şöyle buyurmuştur:

"**Ey Muâz, Allah'a yemin ederim ki, ben seni gerçekten seviyorum. Sonra da ey Muâz sana her namazın sonunda: "Allahım! Seni anmak, sana şükretmek ve sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et!" duasını hiç bırakmamanı tavsiye ediyorum."**

Ebû Dâvûd, Vitr 26; Nesâî, Sehv 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 30

Açıklamalar

Bir önceki hadiste yaptığı tavsiyeyi burada Hz. Peygamber'in bizzat uyguladığını görmekteyiz. Allah'ın sevgili Resûlü, çok sevdiği sahâbîsi Muâz İbni Cebel'in elini samimiyetle tutuyor ve yemin de ederek, mübârek kalbindeki sevgisini "**Gerçekten ben seni seviyorum**" diye ilan ediyor. Böyle bir sevgi ve iltifat, herhalde Muâz için dünyalara bedeldir.

Ancak hadîs-i şerîfte Hz. Peygamber'in bir başka tavrı daha dikkat çekmektedir. Elinden tutmak, ismiyle hitâb etmek ve yeminle sevdiğini söylemek gibi sıcak ve samimi dostluk ortamında yine Hz. Muâz'a ismiyle ikinci defa hitâbederek *"Ayrıca şunu da tavsiye ederim"* diye bir dua öğretiyor. Gönüller doktoru sevgili Peygamberimiz'in bu davranışı gösteriyor ki, kişinin bir şey tavsiye edeceği kimseye onu sevdiğini söyleyerek söze başlaması, öğüdünün tutulması bakımından uygun olur. Yani tavsiye, tatlı bir dil, samimi bir üslub ve sevgi dolu bir ortam ister. Hadis 1425 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, ashâbına ve ümmetine karşı sevgi dolu idi.
2. Hz. Peygamber, bazı sahâbîlere sevgisini açıkça söylemiş ve onlara kendileri için özel anlam ifade eden hususî tavsiyelerde bulunmuştur.
3. Efendimiz'in Muâz İbni Cebel'e öğrettiği duayı, her namazdan sonra okumak uygun olur.

386- ??? ????? ? ??? ?????? ??? ? ????? ??????? ????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ???? ? ????? : ?? ???? ??????? ?????? ???????? ???? ? ???? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????????? ? » ????? : ?? ????? : «??????????» ?????????? ? ??????? : ?????? ????????? ?? ?????? ? ????? : ????????? ??????? ??????????? ???? . ???? ??? ???? ???????? ???? . ??????????.

386. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bir adam vardı. Bir başka şahıs ona uğrayıp geçti. (Arkasından, Hz. Peygamber'in huzurundaki kimse):

- Ey Allahın Resûlü! Ben bu kişiyi gerçekten seviyorum, dedi. Peygamber *aleyhissalâtü ve's-selâm:*

- "**Peki, sevdiğini ona bildirdin mi**?" buyurdu. Adam:

- Hayır, dedi. Hz. Peygamber:

- "**Ona bildir"**, buyurdu.

Adam derhal kalkıp o şahsın arkasından yetişti ve:

- Ben seni Allah için seviyorum, dedi. O da:

- Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin, karşılığını verdi. Ebû Dâvûd, Edeb 113

Açıklamalar

Bir müslüman bir başka müslümanı Allah için sevdiği zaman, onu kendisine bildirmesi, Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği bir muâşeret kuralıdır. Bununla ilgili bir kaç hadîs-i şerîf yukarıda geçmiş bulunmaktadır. Konunun sonunda, bir müslüman kardeşi tarafından sevildiğini öğrenen kimsenin ona ne cevap vereceği sorusuna cevap teşkil eden bu hadîsin zikredilmesi, meseleyi tam bir bütünlüğe kavuşturmakta, bizi aydınlatmaktadır.

Hadîs-i şerîfteki olay çok açıktır. Ancak iki noktaya dikkat çekmek uygun olacaktır. Birincisi, Hz. Peygamber'in *"Sevdiğini ona bildir"* tavsiyesi üzerine, sahâbînin hemen kalkıp sevdiği şahsın peşinden koşması, yani Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavsiyesine anında uyması, *"Daha sonra bildiririm"* gibi bir düşünceye kapılmamasıdır. Sahâbe-i kirâmın sünnet karşısındaki genel tavrı bu idi. Onlar Hz. Peygamber'in tavsiyelerine hemen uyarlardı. Sünnete tereddüt göstermeden uymak, onların erişilemez meziyyetlerinin başında gelirdi. Allah hepsinden râzı olsun.

İkincisi, "Ben seni Allah için seviyorum" diyen sahâbîye, *"Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin"* diye karşılık verilmesidir.

Memnûniyeti çeşitli cevaplarla dile getirmenin mümkün olduğu bir yerde verilen bu cevap, derin bir İslâmî bilincin ifâdesi olarak dikkat çekmektedir. Bu bilinç, **Allah için sevene, ancak Allah'ın onu sevmesi temennisiyle karşılık verilebileceği düşüncesidir**. Bu dua, hem bu cevabı verenin çok memnun olduğunu gösterir, hem de sevgisine böyle bir dua ile mukâbele edilen insanı son derece memnun eder ve aralarındaki sevginin daha da artmasını sağlar.

Hadiste her ne kadar açıkça belirtilmiyorsa da, Hz. Peygamber'in, o zâtın verdiği karşılığı beğendiği ve onayladığı anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir din kardeşini Allah için seven kimsenin, ona bu sevgisini bildirmesi güzel olur.
2. Hz. Peygamber hem fiilî sünneti hem de sözlü tavsiyeleriyle bu konuya verdiği önemi göstermiştir.
3. Ashâb-ı kirâm sevdikleri kimseyi sevgilerinden haberdâr ederlerdi.
4. Allah için sevdiğini söyleyen kimseye verilecek en güzel cevap,"Beni kendisi için sevdiğin de seni sevsin" demektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Muhadramun:

Rasulullah (s.a.s), zamanında yaşayıp müslüman olduğu halde, onu görme fırsatına kavuşamayan kimseler. Edebiyatta, ömrünün yarısını câhiliye döneminde, diğer kısmını da müslüman olarak geçirmiş olan şâirler.
Arapça "hadrama" kökünden türetilmiş olan "muhadram" kelimesinin çoğuludur. Hz. Peygamber (s.a.s) devrinde müşrik Arap kabilelerle müslümanlar arasında savaş yapıldığı zaman, bu kabileler içindeki müslümanlar, kendilerinin diğer müşriklerden ayırdedilebilmelerini sağlamak maksadıyla, develerinin kulaklarından bir kısmını kesiyorlardı. Develerinin kulaklarını kestikleri için bu kimselere, "bir kısmını kesen" anlamında "muhadrim" denilmiştir.[1] Kelimenin "iki şeyin birbirine karışması" anlamında değişik bir kullanımına göre ise, yaşı itibarıyla sahabeden mi yoksa Tabi'inden mi olduğu karıştırılan kimselere de muhadramun denilmektedir.[2]
Arap edebiyatında ise, cahiliye şairlerinden olup, İslâm dönemini de idrak eden ve hayatının kalan kısmını müslüman olarak geçiren kimseler için kullanılmaktadır.
İki ayrı mu'alâka'nın sahibi, Lebib el-Amirî ve Ka'b bin Züheyr, Hassân b. Sâbit, Nâbiğa el-Ca'dî, Ebu Züeyb el Hüzelî gibi şairler muhadramûn şairleri olarak adlandırılırlar.
Bazıları ise Hz. Peygamber (s.a.s)'in zamanında yaşamış olduğu halde, onun ölümünden sonra iman eden kimseleri muhadramûn olarak adlandırırlar.
Muhaddisler, Hz. Peygamber devrinde müslüman olarak yaşamış oldukları halde onu göremeyen kimseler için bu sıfatı kullanmışlardır. İmam Müslim, Irakî ve Suyûtî, bunlardan bilinen ve meşhur olanlarının bir kısmını tesbit etmişlerdir. Veysel Karanî adıyla şöhret bulmuş olan Üveys bin el-Karenî, Kadı Şüreyh bin el-Haris, Alkame bin Kays ve Ka'b el-Ahbâr bunlardan bazılarıdır.[3]
Muhadram, hadisçilerin ıstılahında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında müslüman olduğu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la görüşmek şerefine eremeyen kimselere verilen bir unvandır. Tariften de anlaşıldığı üzere bunlar câhiliye devrini de idrak etmiştir, İslâmı da. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbetlerine dair bir rivâyet olduğu takdirde sahâbî sayılırlar, olmadığı müddetçe Tâbiîn'e dâhil edilirler.
Muhadram kelimesi lügatçiler tarafından biraz farklı bir kullanılışa sâhiptir. Muhtemel iltibasın önlenmesi için bilinmesinde fayda var: Onlar, yarı ömrünü câhiliye'de, yarı ömrünü de İslâm'da geçiren herkese muhadram derler ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbet şartını aramazlar. Böyle olunca Muallaka sâhibi Lebîd-i Âmirî, Ka'b İbnu Zübeyr, Hassân İbnu Sâbit el-Ensârî, Nâbiga el-Ca'dî (radıyallahu anhüm ecmaîn) ile Ebu-Züeyb Hüzelî, Mütemmim İbnu Nüveyre, Muhadram şâirler addedilirler. Halbuki bunlardan Lebîd, Hassân, Hakîm İbnu Hizâm muhaddislerce sahâbî sayılırlar.
Muhadram sayılan müslümanlardan bir çoğunun ismi kitaplarda belirtilir. Biz sadece birkaç tanesini örnek olarak kaydediyoruz: Ebu Osman en-Nehdî, İbnu Recâ el-Utâridî, Ahnef İbnu Kays et-Temîmî, Uveys İbnu Âmir el-Karenî, Kadı Şureyh İbnu'l-Hâris, Alkame İbnu Kays, Ka'b el-Ahbâr, Mesrûk İbnu Ecda', Ertât İbnu Süheyye vs.[4]

---

[1] Sahih-i Buharî Tecrîd-i Sârih Tercümesi, Ankara 1980, 1/33.
[2] Sahih-i Buharî Tecrîd-i Sârih Tercümesi, Ankara 1980, 1/32.
[3] Sahih-i Buharî Tecrîd-i Sârih Tercümesi, Ankara 1980, 1/33-34; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/240.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/537-538.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîslerin Kısaltılması:

Tirmizî, eserini fikhî espiriyle tanzîm ettiği için, bir hadîste fikha temas etmeyen -esbâb-ı vürûd gibi- bir kısım varsa orayı çoğu kere atar. Maksadı kitabın hacmini artırmamaktır. Ancak, hadîste yaptığı bu kısaltma ve taktî'e dikkat çeker ve: Ve fi'l-hadîsi kelâmın ekseru min hâzâ: "Bu hadîste, kaydettiğimizden daha uzun bir metin mevcuttur" veya: "ve fi'l-hadîsi kıssatun tavîle" yani: "Hadîsin aslında (esbab-ı vürûdu belirten) uzunca bir hikâye mevcuttur" der.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/241.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Muhadramun:

Rasulullah (s.a.s), zamanında yaşayıp müslüman olduğu halde, onu görme fırsatına kavuşamayan kimseler. Edebiyatta, ömrünün yarısını câhiliye döneminde, diğer kısmını da müslüman olarak geçirmiş olan şâirler.
Arapça "hadrama" kökünden türetilmiş olan "muhadram" kelimesinin çoğuludur. Hz. Peygamber (s.a.s) devrinde müşrik Arap kabilelerle müslümanlar arasında savaş yapıldığı zaman, bu kabileler içindeki müslümanlar, kendilerinin diğer müşriklerden ayırdedilebilmelerini sağlamak maksadıyla, develerinin kulaklarından bir kısmını kesiyorlardı. Develerinin kulaklarını kestikleri için bu kimselere, "bir kısmını kesen" anlamında "muhadrim" denilmiştir.[1] Kelimenin "iki şeyin birbirine karışması" anlamında değişik bir kullanımına göre ise, yaşı itibarıyla sahabeden mi yoksa Tabi'inden mi olduğu karıştırılan kimselere de muhadramun denilmektedir.[2]
Arap edebiyatında ise, cahiliye şairlerinden olup, İslâm dönemini de idrak eden ve hayatının kalan kısmını müslüman olarak geçiren kimseler için kullanılmaktadır.
İki ayrı mu'alâka'nın sahibi, Lebib el-Amirî ve Ka'b bin Züheyr, Hassân b. Sâbit, Nâbiğa el-Ca'dî, Ebu Züeyb el Hüzelî gibi şairler muhadramûn şairleri olarak adlandırılırlar.
Bazıları ise Hz. Peygamber (s.a.s)'in zamanında yaşamış olduğu halde, onun ölümünden sonra iman eden kimseleri muhadramûn olarak adlandırırlar.
Muhaddisler, Hz. Peygamber devrinde müslüman olarak yaşamış oldukları halde onu göremeyen kimseler için bu sıfatı kullanmışlardır. İmam Müslim, Irakî ve Suyûtî, bunlardan bilinen ve meşhur olanlarının bir kısmını tesbit etmişlerdir. Veysel Karanî adıyla şöhret bulmuş olan Üveys bin el-Karenî, Kadı Şüreyh bin el-Haris, Alkame bin Kays ve Ka'b el-Ahbâr bunlardan bazılarıdır.[3]
Muhadram, hadisçilerin ıstılahında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında müslüman olduğu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la görüşmek şerefine eremeyen kimselere verilen bir unvandır. Tariften de anlaşıldığı üzere bunlar câhiliye devrini de idrak etmiştir, İslâmı da. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbetlerine dair bir rivâyet olduğu takdirde sahâbî sayılırlar, olmadığı müddetçe Tâbiîn'e dâhil edilirler.
Muhadram kelimesi lügatçiler tarafından biraz farklı bir kullanılışa sâhiptir. Muhtemel iltibasın önlenmesi için bilinmesinde fayda var: Onlar, yarı ömrünü câhiliye'de, yarı ömrünü de İslâm'da geçiren herkese muhadram derler ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbet şartını aramazlar. Böyle olunca Muallaka sâhibi Lebîd-i Âmirî, Ka'b İbnu Zübeyr, Hassân İbnu Sâbit el-Ensârî, Nâbiga el-Ca'dî (radıyallahu anhüm ecmaîn) ile Ebu-Züeyb Hüzelî, Mütemmim İbnu Nüveyre, Muhadram şâirler addedilirler. Halbuki bunlardan Lebîd, Hassân, Hakîm İbnu Hizâm muhaddislerce sahâbî sayılırlar.
Muhadram sayılan müslümanlardan bir çoğunun ismi kitaplarda belirtilir. Biz sadece birkaç tanesini örnek olarak kaydediyoruz: Ebu Osman en-Nehdî, İbnu Recâ el-Utâridî, Ahnef İbnu Kays et-Temîmî, Uveys İbnu Âmir el-Karenî, Kadı Şureyh İbnu'l-Hâris, Alkame İbnu Kays, Ka'b el-Ahbâr, Mesrûk İbnu Ecda', Ertât İbnu Süheyye vs.[4]

---

[1] Sahih-i Buharî Tecrîd-i Sârih Tercümesi, Ankara 1980, 1/33.
[2] Sahih-i Buharî Tecrîd-i Sârih Tercümesi, Ankara 1980, 1/32.
[3] Sahih-i Buharî Tecrîd-i Sârih Tercümesi, Ankara 1980, 1/33-34; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/240.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/537-538.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYÂZÜ'S-SÂLİHÎN

[PEYGAMBERİMİZ'DEN HAYAT ÖLÇÜLERİ] -II- (26-79. HADİSLER)

1. Namazın nur; sadakanın burhan, Kur'an'ın delil olduğu belirtiliyor. Aynı şekilde, sabır hangi kavramla tanımlanmaktadır?
a) Rahmet b) Hidâyet c) Ziyâ d) Fazîlet

2. Mü'minler için rahmet olan tâun hastalığına yakalanan bir mü'min, Allah'ın takdirine isyan etmeyip sabrederse kendisine ne tür bir sevap verilir?
a) Cennet sevabı b) Şehit sevabı c) Sadaka sevabı d) Oruç sevabı

3. İki gözünün kör olmasıyla imtihan edilen kul, sabrederse gözlerine karşılık ne verilecektir?
a) Kalp gözlerinin açılması b) Cennet
c) Âhirette daha hayırlı iki göz d) Rızık genişliği

4. Başına bir musîbet geldi diye hiçbir mü'minin temenni etmemesi gereken şey nedir?
a) Ölüm b) İsyan c) Âfiyet d) Sıkıntı

5. Gerçek babayiğidin, güreşte rakîbini yenen olmadığı belirtilir. Gerçek babayiğit kimdir?
a) Sıkıntı zamanında sabreden b) Yakını öldüğünde isyan etmeyen
c) Zengin olunca infak eden d) Öfkelendiği zaman nefsine hâkim olan

6. **Karşısındaki bir mü'mine sövecek kadar öfkeli, kızgınlıktan yüzünün rengi kızıllaşan biri, hangi sözü söyleyince bu kızgınlık hali geçer?**
a) Estağfirullah el-Azîm b) Sübhânallahi ve bi-hamdihî
c) Eûzü billâhi mine'ş-şeytânirracîm d) Bismillâhirrahmânirrahîm

7. Cennet, hangi şeyin gölgesi altındadır?
a) Sabrın b) Annelerin c) Kur'an'ın d) Kılıçların

8. Yatağında ölse bile, Allah'ın şehidler mertebesine ulaştıracağı kişi kimdir?
a) Bütün kalbiyle şehid olmayı isteyen kişi b) Allah için savaşa katıldığı halde sağ dönen kişi
c) Başına musîbet geldiğinde sabreden kişi d) Mücâhidlerin ihtiyaçlarını karşılayan kişi

9. Hz. Ömer'in rivâyet ettiği hadiste; İslâm, iman, ihsan ve kıyâmetle ilgili sorular soran kimdir?
a) Hz. Ebûbekir b) Cebrâil c) Hızır d) Bir A'râbî

10. Kendisini (doğrudan) ilgilendirmeyen şeyi terketmesi, kişinin hangi halinden kaynaklanır?
a) İyi terbiyesinden b) İlminin genişliğinden
c) İyi müslümanlığından d) Sabreden kul olmasından

11. Hz. İbrâhim'in ateşe atıldığı zaman son sözü neydi?
a) Allah bize yeter, o ne güzel vekildir b) Gerçek güç ve kuvvet, ancak Allah'ındır
c) Allah en büyüktür d) Allah'a tevekkül ettik

12. Akıllı kişi, iki özelliğiyle tanıtılmıştır. Bunlardan biri, "nefsine hâkim olan"dır. İkincisi nedir?
a) Musîbetlere sabreden b) Nimetlere karşı şükreden
c) Allah'a bol duâ eden d) Ölüm sonrası için çalışan

13. Durumu gıpta ve hayranlığa değer olan mü'minin, hangi iki özelliği kendine hayır sebebidir?
a) Sabır ve Namaz b) Sabır ve Şükür c) Namaz ve Zekât d) Hamd ve Şükür

14. Sabır denilen şey, hangi zamandaki tahammül edip dayanmaktır?
a) Felâketle karşılaştığın ilk anda b) Sıkıntının ortasında
c) Savaş kızıştığında d) Günün her ânında

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Fukaha-yı Seb'a:

Medine'de aynı asırda yaşayan tabiîlerden yedi fakih.
Emevilerin iktidarda bulunduğu yıllarda bazı sahâbe çocukları ve tabiînden kimselerin bu iktidar ve yönetime karşı gelip toplumda çeşitli karışıklıkların çıkması yüzünden bir kısım sahâbîler, tabiîler hükümet merkezinden uzak şehirlere çekilip İslâmi ilimlerle uğraşmışlardı.
Onların ilmî çalışmaları ve çevrelerinde toplanan öğrencilerinin gayretleri daha sonra tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilimlerin teşekkül ve tedvinini doğurmuştur.
Tabiatiyle birbirinden uzak ve değişik toplumsal şartlara sahip olan bu şehirlerdeki bilginler arasında görüş farkları gittikçe belirgin hâle geliyor ve her şehirde kendisine göre bir fıkıh ekolü doğmaya başlıyordu. Bunların en etkili olanları Hicaz ve Irak ya da diğer adıyla Medine ve Kûfe ekolleriydi. Kur'an, sünnet ve sahâbîlerin icmâlarıyla hükmü belirtilmemiş olan meseleleri Iraklı bilginler, akıl ve ictihad ile çözmeye çalışıyorlardı. Hicazlılar ise daha ziyâde hadis ve geleneklerden hareket ediyorlardı. Dolayısıyla bunlara "Hadis" veya "Eser" ehli adı veriliyordu.
İşte Hicaz ekolünü Fukahây-ı Seb'a denilen yedi fakih temsil etmektedir. Bunların başında Saîd b. el-Müseyyeb gelir. Bunlar, hakkında nass bulunmayan konularda ictihad yaparlarken en çok maslahata önem verirler ve genellikle ortaya çıkmamış problemler üzerinde durmaz ve bu gibi konularda görüş beyan etmezlerdi.
Fukahay-ı Seb'a'ya bu ismin verilmesinin sebebi, sahâbeden sonra fetva işinin bunlara kalması, ilim ve fetvanın daha çok bunlardan etrafa yayılması ve bununla şöhret bulmaları içindir. Nitekim onların yaşadığı asırda Salim b. Abdullah b. Ömer ve benzeri birçok tâbiî âlimler olmasına rağmen fetva işi en çok bu yedi fakihten soruluyordu.[1]
Bu yedi Fakih şunlardır:
1- Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/712 veya 105/723): Tâbiîlerin reisi idi. Hadis rivâyeti, zühd, ibâdet ve takvayı nefsinde toplamıştı. Aynı zamanda rüya tâbirini de çok iyi biliyordu. Sa'd b. Ebı Vakkas ve Ebû Hureyre gibi bir grup sahâbîden ve Peygamber efendimizin hanımlarından hadis dinlemiştir. Ebû Hureyre'nin kızı ile evli idi ve hadislerin çoğunu da Ebû Hureyre'den rivâyet etmiştir. Kendisi der ki: Elli seneden beri cemâatle namazda imamın ilk tekbirini kaçırmadım ve elli seneden beri namazda bir adamın kafasına bakmadım (ilk safta durduğu için). Ayrıca elli yıl sabah namazını yatsı abdestiyle kıldığı söyleniyor. Kendisi şöyle diyordu: Allah'a ibâdet gibi insanı şerefli kılan ve Allah'a karşı günâh işlemek gibi insanı küçük düşüren bir şey yoktur.
Emevi yöneticilerinden Abdülmelik b. Mervan'ın oğulları Velid ve Süleyman'ın veliaht olmalarına bey'at etmediği için Abdülmelik'in emriyle Medine valisi Hişâm b. İsmail tarafından kendisine elli değnek vurulup Medine sokaklarında teşhir edildi. Zâlimlerle ilgili şunu söylüyor: Zâlimlerin çevresindeki yardımcılarına ancak kalben nefret ederek bakın, ta ki amelleriniz yok olmasın. Said b. el Müseyyeb Medine'de vefat etmiştir.
2- Ebû Bekr b. Abdirrahman b. Hâris b. Hişâm (ö. 94/712): Tâbiîlerin ileri gelenlerindendir. Kureyş Rahibi diye adlandırılırdı.[2]
3- Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekr es-Sıddîk (ö. 107/725): Tâbiîlerin ve zamanının en üstün şahsiyetlerindendi. İmam Mâlik, "Kasım bu ümmetin fakihlerindendir" diyordu. Kendisi bir grup sahâbîden rivâyet etmiş, kendisinden de tâbiîlerin büyüklerinden bir cemâat rivâyet etmiştir. Mekke ve Medine arasında bulunan ve Kudeyd denilen bir yerde vefat etmiştir.[3]
4- Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm (ö. 94/712): Alim ve sâlih bir zat idi. Kur'an-ı Kerîm kıraatlarıyla ilgili kendisinden rivâyetler yapılmıştır. Kendisi teyzesi olan Hz. Âişe'den hadis dinlemiş, ondan da İbn Şihâb ez-Zührî ve diğer bazı âlimler rivâyet etmiştir. Medine'de kendi adıyla anılan Urve kuyusunu kendisi kazdırmıştır. Medine yakınında Fur' denilen bir köyde vefat etmiştir.[4]
5- Ebu Eyyub Süleyman b. Yesâr el-Hilali (ö. 107/725 veya 104/722): Âlim, âbid ve güvenilir bir zat idi. Kendisi, İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve Ümmü Seleme'den hadis rivâyet etmiş, ondan da İmam Zührî ve büyük hadisçilerden bir grup rivâyet etmiştir.[5]
6- Hârice b. Zeyd b. Sâbit (ö. 104/722 veya 100/718): Kadri yüce âlim ve zâhid bir tâbiî idi. Zührî kendisinden hadis rivâyet etmiş, Medine'de vefat etmiştir.[6]
7- Ubeydullah b. Abdullah b. Ute b. Mes'ud (ö. 98/716): Belli-başlı tâbiîlerdendi. Kendisi İbn Abbâs, Hz. Âişe ve Ebû Hureyre'den hadis dinlemiş ondan da Ebu'z-Zenad, Zührî ve diğer bazıları rivayet etmiştir. Zührî, "Dört denize ulaştım" diyor ve onların arasında Ubeydullah'ı da zikrediyor. Ömer b. Abdilaziz, 'Ubeydullah'ın bir gecesi bana bütün dünyadan daha sevimlidir'; O'nun bir gecesini beytulmâlin parasından bin dinara satın alırım" diyordu. Medine'de vefat etmiştir.[7]
Ebu Seleme İbnu Abdirrahmân İbni Avf (V.104)'ın da fukahay-ı seb'adan olduğu söylenir.[8]

---

[1] İbn Hallikan, Vefeyâtu'l-A'yân, I, 117.
[2] İbn Hallikan, a.g.e., 1/117.
[3] İbn Hallikan, a.g.e., 4/60.
[4] İbn Hallikan, a.g.e., 3/255-258
[5] İbn Hallikan, a.g.e., 2/399.
[6] İbn Hallikan, 2/223.
[7] İbn Hallikan, a.g.e., 3/125; Abdulkerim Ünalan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/199-200, İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/538.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/538.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tâlik:

Tirmizî'de muallak hadîs pek nâdirdir. Buhârî'yi çok miktarda tâlik yapmaya sevkeden durum şartlarındaki sıkılık idi. Halbuki Tirmizî, hadîs kabûl etmede geniş davranmıştır, zira, durumunu belirttiği için, çok zayıf râviden bile hadîs almaktan çekinmemiştir. Öte yandan, Müslim gibi o da isnada ehemmiyet vermiş, bu sebeple tâlik ederek metin kaydetmekten ziyade kısaltarak da olsa senet kaydetmeyi ön plana almıştır. Netice olarak bu durumlar ona tâlik yapma ihtiyacı duyurmamıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/241.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Fukaha-yı Seb'a:

Medine'de aynı asırda yaşayan tabiîlerden yedi fakih.
Emevilerin iktidarda bulunduğu yıllarda bazı sahâbe çocukları ve tabiînden kimselerin bu iktidar ve yönetime karşı gelip toplumda çeşitli karışıklıkların çıkması yüzünden bir kısım sahâbîler, tabiîler hükümet merkezinden uzak şehirlere çekilip İslâmi ilimlerle uğraşmışlardı.
Onların ilmî çalışmaları ve çevrelerinde toplanan öğrencilerinin gayretleri daha sonra tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilimlerin teşekkül ve tedvinini doğurmuştur.
Tabiatiyle birbirinden uzak ve değişik toplumsal şartlara sahip olan bu şehirlerdeki bilginler arasında görüş farkları gittikçe belirgin hâle geliyor ve her şehirde kendisine göre bir fıkıh ekolü doğmaya başlıyordu. Bunların en etkili olanları Hicaz ve Irak ya da diğer adıyla Medine ve Kûfe ekolleriydi. Kur'an, sünnet ve sahâbîlerin icmâlarıyla hükmü belirtilmemiş olan meseleleri Iraklı bilginler, akıl ve ictihad ile çözmeye çalışıyorlardı. Hicazlılar ise daha ziyâde hadis ve geleneklerden hareket ediyorlardı. Dolayısıyla bunlara "Hadis" veya "Eser" ehli adı veriliyordu.
İşte Hicaz ekolünü Fukahây-ı Seb'a denilen yedi fakih temsil etmektedir. Bunların başında Saîd b. el-Müseyyeb gelir. Bunlar, hakkında nass bulunmayan konularda ictihad yaparlarken en çok maslahata önem verirler ve genellikle ortaya çıkmamış problemler üzerinde durmaz ve bu gibi konularda görüş beyan etmezlerdi.
Fukahay-ı Seb'a'ya bu ismin verilmesinin sebebi, sahâbeden sonra fetva işinin bunlara kalması, ilim ve fetvanın daha çok bunlardan etrafa yayılması ve bununla şöhret bulmaları içindir. Nitekim onların yaşadığı asırda Salim b. Abdullah b. Ömer ve benzeri birçok tâbiî âlimler olmasına rağmen fetva işi en çok bu yedi fakihten soruluyordu.[1]
Bu yedi Fakih şunlardır:
1- Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/712 veya 105/723): Tâbiîlerin reisi idi. Hadis rivâyeti, zühd, ibâdet ve takvayı nefsinde toplamıştı. Aynı zamanda rüya tâbirini de çok iyi biliyordu. Sa'd b. Ebı Vakkas ve Ebû Hureyre gibi bir grup sahâbîden ve Peygamber efendimizin hanımlarından hadis dinlemiştir. Ebû Hureyre'nin kızı ile evli idi ve hadislerin çoğunu da Ebû Hureyre'den rivâyet etmiştir. Kendisi der ki: Elli seneden beri cemâatle namazda imamın ilk tekbirini kaçırmadım ve elli seneden beri namazda bir adamın kafasına bakmadım (ilk safta durduğu için). Ayrıca elli yıl sabah namazını yatsı abdestiyle kıldığı söyleniyor. Kendisi şöyle diyordu: Allah'a ibâdet gibi insanı şerefli kılan ve Allah'a karşı günâh işlemek gibi insanı küçük düşüren bir şey yoktur.
Emevi yöneticilerinden Abdülmelik b. Mervan'ın oğulları Velid ve Süleyman'ın veliaht olmalarına bey'at etmediği için Abdülmelik'in emriyle Medine valisi Hişâm b. İsmail tarafından kendisine elli değnek vurulup Medine sokaklarında teşhir edildi. Zâlimlerle ilgili şunu söylüyor: Zâlimlerin çevresindeki yardımcılarına ancak kalben nefret ederek bakın, ta ki amelleriniz yok olmasın. Said b. el Müseyyeb Medine'de vefat etmiştir.
2- Ebû Bekr b. Abdirrahman b. Hâris b. Hişâm (ö. 94/712): Tâbiîlerin ileri gelenlerindendir. Kureyş Rahibi diye adlandırılırdı.[2]
3- Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekr es-Sıddîk (ö. 107/725): Tâbiîlerin ve zamanının en üstün şahsiyetlerindendi. İmam Mâlik, "Kasım bu ümmetin fakihlerindendir" diyordu. Kendisi bir grup sahâbîden rivâyet etmiş, kendisinden de tâbiîlerin büyüklerinden bir cemâat rivâyet etmiştir. Mekke ve Medine arasında bulunan ve Kudeyd denilen bir yerde vefat etmiştir.[3]
4- Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm (ö. 94/712): Alim ve sâlih bir zat idi. Kur'an-ı Kerîm kıraatlarıyla ilgili kendisinden rivâyetler yapılmıştır. Kendisi teyzesi olan Hz. Âişe'den hadis dinlemiş, ondan da İbn Şihâb ez-Zührî ve diğer bazı âlimler rivâyet etmiştir. Medine'de kendi adıyla anılan Urve kuyusunu kendisi kazdırmıştır. Medine yakınında Fur' denilen bir köyde vefat etmiştir.[4]
5- Ebu Eyyub Süleyman b. Yesâr el-Hilali (ö. 107/725 veya 104/722): Âlim, âbid ve güvenilir bir zat idi. Kendisi, İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve Ümmü Seleme'den hadis rivâyet etmiş, ondan da İmam Zührî ve büyük hadisçilerden bir grup rivâyet etmiştir.[5]
6- Hârice b. Zeyd b. Sâbit (ö. 104/722 veya 100/718): Kadri yüce âlim ve zâhid bir tâbiî idi. Zührî kendisinden hadis rivâyet etmiş, Medine'de vefat etmiştir.[6]
7- Ubeydullah b. Abdullah b. Ute b. Mes'ud (ö. 98/716): Belli-başlı tâbiîlerdendi. Kendisi İbn Abbâs, Hz. Âişe ve Ebû Hureyre'den hadis dinlemiş ondan da Ebu'z-Zenad, Zührî ve diğer bazıları rivayet etmiştir. Zührî, "Dört denize ulaştım" diyor ve onların arasında Ubeydullah'ı da zikrediyor. Ömer b. Abdilaziz, 'Ubeydullah'ın bir gecesi bana bütün dünyadan daha sevimlidir'; O'nun bir gecesini beytulmâlin parasından bin dinara satın alırım" diyordu. Medine'de vefat etmiştir.[7]
Ebu Seleme İbnu Abdirrahmân İbni Avf (V.104)'ın da fukahay-ı seb'adan olduğu söylenir.[8]

---

[1] İbn Hallikan, Vefeyâtu'l-A'yân, I, 117.
[2] İbn Hallikan, a.g.e., 1/117.
[3] İbn Hallikan, a.g.e., 4/60.
[4] İbn Hallikan, a.g.e., 3/255-258
[5] İbn Hallikan, a.g.e., 2/399.
[6] İbn Hallikan, 2/223.
[7] İbn Hallikan, a.g.e., 3/125; Abdulkerim Ünalan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/199-200, İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/538.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/538.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Aşağıdakilerden hangisi "*şehitlerden*" biri <u>değildir?</u> (1357-59)**
   a) Allah yolunda öldürülen,
   b) Bulaşıcı hastalıktan ölen,
   c) Kuduzdan ölen,
   d) Ailesi uğrunda ölen.

2. **Aşağıdakilerden hangisi dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır? (1382)**
   a) Bir kişinin hidayetine vesile olmak,
   b) Hayırlı bir evlâda sahip olmak,
   c) Saliha bir eşin olması,
   d) Fakirleri doyurmak.

3. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde, "*ölümden sonra sevabı devam eden ameller*" yanlış olarak verilmiştir? (1386)**
   a) Sadaka-i cariye,
   b) İnsanların faydalandığı ilim,
   c) Kendisine dua eden hayırlı evlât,
   d) Âzâd edilen köle,

4. **Aşağıdakilerden hangisi Peygamberimiz'e (sav) salât-ü selam getirilmesiyle ilgili yanlış bir bilgidir? (1400-1405)**
   a) Peygamberimiz'e (sav) getirilir,
   b) Cuma günü arz edilir,
   c) Duadan sonra salât-ü selam getirilir,
   d) Peygamberimiz'e (sav) salât-ü selamı alması için ruhu iade edilir.

5. **"*Kıyamette ağzına gem vurulacak*" kişiler, aşağıdaki seçeneklerden hangisinde <u>doğru olarak verilmiştir?</u> (1393)**
   a) Bildiği konu sorulduğunda cevap vermeyenler,
   b) Küfürbaz kimseler,
   c) Karşılaştığı herkese yalan söyleyenler,
   d) Bilmediği konuda fetvâ verenler.

6. *"Bir kimse, ... elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır. Muhakkak melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim öğrenmek isteyen kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta suyun içindeki balıklar bile ..... kişiye Allah'tan mağfiret dilerler. Âlimin ..... karşı üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler, peygamberlerin ..... . Peygamberler altın ve gümüşü miras bırakmazlar; sadece ..... miras bırakırlar. O mirası alan kimse, bol nasip ve kısmet almış olur.."* (1391)
   I. *Âlim*
   II. *İlim*
   III. *Vârisleridir*
   IV. *İlmi*
   V. *Âbide*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) II, III, IV, V, I b) II, I, V, III, IV, c) III, V, II, IV, I, d) II, IV, I, V, III

7. *" Allah'ın benimle göndermiş olduğu ..... ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan ..... bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen ..... ve kaygan arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah'ın ..... anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna başını kaldırıp ..... vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir. "* **(1381)**
   I. Kaypak
   II. Kulak
   III. Çorak
   IV. Dininde
   V. Hidâyet

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) V, IV, I, III, II, b) I, IV, III, II , V c) V, IV, I, II, III, d) V, III, I, IV, II

8. *"Allah Teâlâ ilmi insanların hafızalarından silip unutturmak suretiyle değil, fakat ..... öldürüp ortadan kaldırmak suretiyle alır. Neticede ..... hiçbir âlim bırakmaz. İnsanlar bir kısım cahilleri kendilerine ..... edinirler. Onlara birtakım meseleler sorulur; onlar da bilmedikleri halde ..... verirler. Neticede hem ..... sapıklığa düşer, hem de insanları saptırırlar."* **(1395)**
   I. Fetva
   II. Lider
   III. Âlimleri
   IV. *Ortada*
   V. *Kendileri*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) II, III, IV, I, V b) III, IV, I, II, V, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *"Bir kimse ..... bulunan borçluya mühlet verir veya ..... bir kısmını ya da tamamını bağışlarsa, Cenâb–ı Hak o kişiyi Allah'ın gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde ..... altında gölgelendirir."* **(1376)**
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) *darda - borcunun– arşının* b) *zorda -borcunun -arşının*
   c) *zorda–alacağının – sancağının* d) *darda–alacağının–sancağının*

10. *"Farz namazların ardından okunan ..... okuyan –veya bunları yapan– kimse hiçbir zaman ..... uğramaz. Bunlar otuz üç defa*

sübhânallah, otuz üç defa elhamdülillâh, otuz ..... defa Allâhü ekber demektir." **(1423)**

Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?

a) *duaları -zarara–üç* b) *zikirleri– zarara - dört*

c) *zikirleri - hüsrana -üç* d) *duaları –hüsrana–üç*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Alış-verişte zengine kolaylık gösterip, fakire mühlet veren bağışlanır. (**1373-76)**

(D / Y) 12. Malını hak yoluna harcayıp tüketen kimseye gıpta edilir. **(1380)**

(D / Y) 13. İlmi sadece dünya için öğrenen Allah yolundadır. **(1388-94)**

(D / Y) 14. Allah'a hamd ile başlayan her iş bereketsiz olur. **(1397)**

(D / Y) 15. Peygamberler öldükten sonra bedenleri çürümez. **(1402)**

(D / Y) 16. Peygamberimiz'in (sav) adı anıldığında salâtü selâm getirmeyenlere cimri denir. **(1406)**

(D / Y) 17. Peygamberimiz'e (sav) selam salli-barik dualarıyla yapılır.**(1409)**

(D / Y) 18. El-Hamdülillah duası mizânı sevapla doldurur. **(1416)**

(D / Y) 19. Efendisine samimiyetle hizmet eden köleye iki kat ecir vardır. **(1366-68)**

(D / Y) 20. Çocuk insanın gönül meyvesidir. **(1398)**

CEVAPLAR : 1-c, 2-a, 3-d, 4-c, 5-a, 6-b, 7-d, 8-c, 9 -a , 10-b, 11-D, 12-D, 13-Y, 14-Y, 15-D, 16-D, 17-Y, 18-D, 19- D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tâbiîn'in Efdalleri:

Usûl kitapları Tâbiînden bir kısmını efdal olarak kaydeder. Hizmetleri ve mevsûkiyetleri ön plana alınarak tafdîl edilen bu zatlar şunlardır:
Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Ebu Osman en-Nehdî, Kays İbnu Ebî Hâzim (Esved İbnu Yezîd'in amcası ve İbrahim İbnu Yezîd'in dayısı olan), Alkame İbnu Kays, Mesrûk İbnu Ecdâ, İmam Ahmed İbnu Hanbel, bunlardan her birini Tâbiîn'e tafdil etmiştir.
Bir de şu var: Efdâliyet; bazılarınca beldelere izafeten tevcîh edilmiştir. Buna göre Medînelilerin efdali Saîd İbnu Müseyyeb, Kûfelilerin efdali Üveys İbnu Âmir el-Karenî, Basralıların efdali Hasan-ı Basrî'dir.
Bu ikinci taksim, Hz. Ömer'in merfu olarak rivâyet ettiği *"Tâbiîn'in en hayırlısı Uveys denen bir kimsedir"* hadisine uyduğu için İbnu Salah ve el-Irakî beğenmişlerdir.
Hanım Tâbiîlerin (Tâbiiyyât) efdali Muhammed İbnu Sîrin'in hemşiresi Hafsa Bintu Sîrin ile -daha önce tercümesini sunduğumuz Amrâ bintu Abdirrahman İbni Sa'd İbni Zürâre ve bu ikisinden sonra Ümmû'd-Derdâ künyesiyle bilinen Hüceyme (yahud Cuheyme)'dir.
Eimme-i Metbû'în'den sadece Ebû Hanîfe Tâbiîn'dendir. Hz. Enes (radıyallahu anh)'i çocukluğunda birkaç kere görmüştür. Ayrıca, Hz. Câbir, Abdullah İbnu Cez'ez-Zübeydî, Abdullah İbnu Üneys ve Aişe bintu Acred (radıyallahu anhüm ecmaîn)'i gördüğü, rivâyetlerde bulunduğu bilinmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/538-539.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Usul-Hadîsleri:

Tirmizî'yi Sahîheyn'le kıyaslamada mühim bir farka daha işaret etmemiz gerekmektedir: Sahîheyn, muttarıd bir kaide olarak bir babta mevcut olan en sahîh hadîsi (asl'ı) ilk önce zikrettikleri halde Tirmizî'de bu muttarıd değildir. Bazı kereler zayıf hadîsi önce kaydeder, zaafına dikkat çeker. Arkadan o babın daha sahîh olan rivâyetini zikreder. Kitapta bunun örneği çoktur. Nesâî ise bir babta mevcut bütün hadîsleri bir arada toplarken, muttarıdan -şayet varsa- önce kusurlu hadîsi kâydeder. Tirmizî'nin davranışı tenkîd vesilesi olamaz, zira, hadîs hakkında derhal açıklama yapmaktadır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/241.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tâbiîn'in Efdalleri:

Usûl kitapları Tâbiînden bir kısmını efdal olarak kaydeder. Hizmetleri ve mevsûkiyetleri ön plana alınarak tafdîl edilen bu zatlar şunlardır:
Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Ebu Osman en-Nehdî, Kays İbnu Ebî Hâzim (Esved İbnu Yezîd'in amcası ve İbrahim İbnu Yezîd'in dayısı olan), Alkame İbnu Kays, Mesrûk İbnu Ecdâ, İmam Ahmed İbnu Hanbel, bunlardan her birini Tâbiîn'e tafdil etmiştir.
Bir de şu var: Efdâliyet; bazılarınca beldelere izafeten tevcîh edilmiştir. Buna göre Medînelilerin efdali Saîd İbnu Müseyyeb, Kûfelilerin efdali Üveys İbnu Âmir el-Karenî, Basralıların efdali Hasan-ı Basrî'dir.
Bu ikinci taksim, Hz. Ömer'in merfu olarak rivâyet ettiği *"Tâbiîn'in en hayırlısı Uveys denen bir kimsedir"* hadisine uyduğu için İbnu Salah ve el-Irakî beğenmişlerdir.
Hanım Tâbiîlerin (Tâbiiyyât) efdali Muhammed İbnu Sîrin'in hemşiresi Hafsa Bintu Sîrin ile -daha önce tercümesini sunduğumuz Amrâ bintu Abdirrahman İbni Sa'd İbni Zürâre ve bu ikisinden sonra Ümmû'd-Derdâ künyesiyle bilinen Hüceyme (yahud Cuheyme)'dir.
Eimme-i Metbû'în'den sadece Ebû Hanîfe Tâbiîn'dendir. Hz. Enes (radıyallahu anh)'i çocukluğunda birkaç kere görmüştür. Ayrıca, Hz. Câbir, Abdullah İbnu Cez'ez-Zübeydî, Abdullah İbnu Üneys ve Aişe bintu Acred (radıyallahu anhüm ecmaîn)'i gördüğü, rivâyetlerde bulunduğu bilinmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/538-539.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

167) Yalnız Yolculuk Yapmamak (Yolculuğa Çıkacak Olanın Arkadaş Araması Ve Aralarından Birini İtaat Etmek Üzere Başkan Seçmeleri)

960. İbni Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Eğer insanlar, yalnız başına yolculuk yapmakta ne sakıncalar olduğunu benim kadar bilselerdi, hiç bir binek sahibi (yolcu) gece yolculuğuna yalnız çıkmazdı."[1]

961. Amr İbni Şuayb'ın babası yoluyla dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir yolcu bir şeytan, iki yolcu iki şeytan sayılır. Üç yolcu ise, kâfiledir."[2]

* Yolcular üç kişi olunca şeytanın yanlış yönlendirmesinden uzak kalırlar. İstişare ile işlerini hallederler. Tek kişi ve iki kişi de bu istişare işi mümkün olmayabilir. [3]

962. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler!"[4]

* Hayatın her cephesinde cemaat olmaya bakmak gerekir ki küçük cemaatlerden en büyük İslam cemaati oluşabilsin. [5]

963. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"(Yolculukta) arkadaşların en iyisi dört kişiden oluşandır. Askerî birliklerin en iyisi dört yüz kişilik olandır. Orduların en iyisi ise dört bin kişiden meydana gelendir. Mevcudu on iki bine ulaşan ordunun mağlûp olması sayı azlığından değil başka sebeplerdendir."[6]

* Yolculukta her ihtiyacın en güzel şekilde görülmesi ancak dört kişiyle daha muntazam olduğu için yolculukta dört kişi en ideal sayıdır.
Dört yüz kişilik askeri birlikler de en ideal olandır. İslam tarihi tetkik edilirse bu rakamla yapılan savaşların neticeleri meydandadır. On iki bin kişiden oluşan orduya hiçbir gücün karşı gelmeyeceği de bir mucize olarak bildirilmiştir. Böyle bir ordu mağlup olursa sayıda değil başka unsurlarda mağlubiyeti sebeplerini araştırmalıdır. Tevbe: 9/25'de Huneyn gazvesi anlatılırken bu husus anlatılmıştır. [7]

---

[1] Buhârî, Cihâd 135. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 4; İbni Mâce, Edeb 45.
[2] Ebû Dâvûd, Cihâd 79; Tirmizî, Cihâd 4.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 285.
[4] Ebû Dâvûd, Cihâd 80.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 286.
[6] Ebû Dâvûd, Cihâd 83; Tirmizî, Siyer 7. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 25.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 286.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Etbauttâbiîn

Resulullah (s.a.s)'e iman etmiş olarak tabiînden bir veya birkaçıyla karşılaşan ve Müslüman olarak ölen kimseler.
Bu tabir ilk gününden itibaren Ümmet-i Muhammediyye'nin, bizzat Resulullah (s.a.s)'in mübarek ağızlarıyla hayırlılığını bildirdiği ilk üç neslin üçüncüsüdür. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"İnsanların en hayırlısı benim asrım(daki ashabım)dır. Sonra onlara yakın olan (Tabiîn)lerdir. Sonra da onlara yakın olan (Tebe-i Tabiîn)lerdir."[1]
"Benim ashabımın, sonra onların ardından gelen (Tabiî)lerin, sonra da bunların ardından gelen (Tebe-i Tabiî)lerin değerini takdir etmek bakımından benim hakkımı gözetiniz."[2]
"Size ashabımın, sonra onların peşinden gelenlerin, sonra da bunların peşinden gelenlerin (hakkını gözetmenizi) tavsiye ederim."[3]
Tebe-i Tabiîn, ashab ve tabiînden sonra İslâm'ın, gelecek nesillere sağlam olarak aktarılmasında üstün gayret ve muvaffakiyet göstermiş bir nesildir. Bunların devri özellikle hadis tahammülü ve rivâyeti usullerinin en mükemmel şekle girdiği devir sayılır. Bu devirde hadisler gelişi güzel değil, düzenli olarak toplanmış, aynı zamanda mevzûlarına göre bablara ayrılmış, tasnife tabi tutulmuştur. Bu konuda Râmehürmüzî şunları aktarır: Bildiğime göre hadisleri ilk tasnif eden kimse, Basra'da Rebî' b. Subeyh[4], Saîd b. Arûbe[5], Yemen'de Halid b. Cemîl ve Ma'mer b. Raşid[6] Mekke'de İbn Cüreyc[7], Kûfe'de Süfyân es-Sevrî[8]'dir.
Şüphesiz bu devreye ait olup zamanımıza kadar intikal eden en önemli musannef eser, İmam Mâlik b. Enes[9]'in Muvatta' isimli eseridir.[10]
İmam Sehavî'nin beyanına göre tebe-i tabiîn nesli Hicri 220 yılında sona ermiştir.[11]
Tebe-i Tabiîn, hadislerin cem ve tedvini yanında Kur'an ve Sünetten çıkan ahkâmın tatbikinde de tabiînden sonra en büyük çabayı gösteren nesildir. İslâm hukuku bunların devrinde büyük inkişâf göstermiştir. Aralarından büyük müctehidler yetişmiş, İslâm hukuku müstakil bir ilim halinde tedvin edilmeye başlanmıştır.
İslâm şehirlerindeki fakîh tebe-i tabiîn şunlardır:
Medine'de: İbn Ebî Zi'b, Mâlik b. Enes, el-Macîşûn Abdü'l-Azîz, Süleyman b. Bilâl.
Mekke'de: İbn Cüreyc, Süfyan b. Uyeyne, Nâfi b. Ömer el-Kureşî, Müslim b. Hâlid.
Şam'da: Abdurrahman el-Evzaî.
Mısır'da: Yahya b. Eyyûb, Ubeydullah b. Lehîa.
Yemen'de: Ma'mer b. Raşid, Abdullah b. Tâvûs.
Basra'da: Rebî' b. Sabîk, Saîd b. Ebî Arûbe, Şu'be b. el-Haccâc, Cerîrr b. Hazim, Hammad b. Seleme.
Kûfe'de: İbn Ebî Leylâ, Süfyan es-Sevrî, Haccâc b. Ertât, Mis'ar b. Kedâm, İbn Mesrûk, Züfer b. Hüzeyl, Abdullah b. el-Mübarek, Ebu Yusuf, Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, Hasen b. Ziyâd, Vekî' b. el-Cerrâh, Âfiye, Ebû Isme, Hammâd b. Ebî Hanîfe.[12]
Bunlar tebe-i tabiîn âlimleri ve en meşhurlarıdır. Bunların dışında H. 220 yılına kadar yaşayıp ashabı görenleri gören bütün mümin kitlelerdir. Bu kitlelerin tümü, Hz. Peygamber'in hadislerinde övülmüştür. Dolayısıyla saygıya layık bir nesildir.[13]
Mü'min olarak bir Tâbiî'yi gören ve müslüman olarak ölen kimseye denir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından tebcil edilen üçüncü nesli teşkîl eder. İslamın pek çok güzîde evladı bu nesilden çıkmıştır. Metbu imamlardan Şâfiî ve Mâlik hazretleri (radıyallahu anhüma) bu nesle mensuptur. Süfyanu's-Sevrî (V.1611777), Süfyan İbnu Uyeyne (V.198/813), Leys İbnu Sa'd (V.175/792), Etbauttâbiîn'in diğer tanınmışlarındandır. [14]
Hadis ilmi tarihinin kütübü sitte müellifleri olarak bilinen muhaddisleri dört ve beşinci tabakaya mensupturlar.[15]

---

[1] Buhari, Fedailü Ashabi'n Nebiyy: 1; Müslim, Fedailü'l-Ashap: 210-214; Ebû Dâvud, Sünne: 9; Tirmizî, Fiten: 45.
[2] İbn Mâce, Ahkâm: 27.
[3] Tirmizî, Fiten: 7.
[4] ö. 160.
[5] ö. 156.
[6] ö. 152.
[7] ö. 150.
[8] ö. 161.
[9] ö. 179.
[10] Talat Koçyiğit, Hadis Usûlü, s. 43.
[11] Subhi es-Salih, Ulûmü'l-Hadis ve Mustalahuh, s. 358.
[12] Ö. N. Bilmen, Hukuk-u İslâmiyye ve İstılâhât-ı Fıkhiyye Kamûsu: 1/333-335.
[13] İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/140.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/539.
[15] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 90.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şerhleri:

Tirmizî'nin Sahîh'ine muhtelif şerhler yapılmıştır. Bazıları şunlardır:
1- Ârızatu'l-Ahvazî fî Şerhi't-Tirmîzî müellifi, Mâliki ulemasından İbnu'l-Arabî el-Mâlikî diye şöhret bulmuş olan Muhammed İbnu Abdillah el-İşbilî'dir (v. 543/1148). Eser on üç cilt olup 7 mücelled halinde matbudur.
2- Mütedâvîl şerhlerden biri de **Tuhfetu'l-Ahvazî Şerhu Câmi'i't-Tirmizi**'dir. Müellifi Muhammed Abdurrahmân İbnu Abdirrahim el-Mubârekfûrî'dir. (v. 1353/1934). Bu şerh için hazırlanan iki ciltlik Mukaddime, hem Tirmizî hakkında geniş bilgi sunar, hem de usul-i hadîsle ilgili derli-toplu bilgiler verir.
Tirmizî'nin sahîhi üzerine geniş bir tahlîli Nureddin Itr, el-Imamu't-Tirmizî ve'l-Muvazenetu Beyne Câmiihi ve Beyne's-Sahîheyn adlı eserde sunar.
Suyutî'nin, Sindî'nin İbnu Mulakkin'in, Muhammed İbnu Muhammed el-Ya'merî'nin, Abdurrahman İbnu Ahmed el-Hanbelî'nin de muhtelif hacimlerde şerhleri mevcuttur. Tirmizî'yi ihtisar edenler de olmuştur: Necmuddîn Muhammed İbnu Akîlî el-Balisî, Necmuddîn Süleyman İbnu Abdilkavî gibi.
Tirmizî'nin hadîslerini tek bir kelimeden bulmak maksadıyla Sıddîkî el-Beyk tarafından el-Mürşid ila Ehâdîsî Süneni't-Tirmizî adıyla bir miftah yapılmıştır (Humus 1969). [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/242.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Etbauttâbiîn

Resulullah (s.a.s)'e iman etmiş olarak tabiînden bir veya birkaçıyla karşılaşan ve Müslüman olarak ölen kimseler.
Bu tabir ilk gününden itibaren Ümmet-i Muhammediyye'nin, bizzat Resulullah (s.a.s)'in mübarek ağızlarıyla hayırlılığını bildirdiği ilk üç neslin üçüncüsüdür. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"İnsanların en hayırlısı benim asrım(daki ashabım)dır. Sonra onlara yakın olan (Tabiîn)lerdir. Sonra da onlara yakın olan (Tebe-i Tabiîn)lerdir."[1]
"Benim ashabımın, sonra onların ardından gelen (Tabiî)lerin, sonra da bunların ardından gelen (Tebe-i Tabiî)lerin değerini takdir etmek bakımından benim hakkımı gözetiniz."[2]
"Size ashabımın, sonra onların peşinden gelenlerin, sonra da bunların peşinden gelenlerin (hakkını gözetmenizi) tavsiye ederim."[3]
Tebe-i Tabiîn, ashab ve tabiînden sonra İslâm'ın, gelecek nesillere sağlam olarak aktarılmasında üstün gayret ve muvaffakiyet göstermiş bir nesildir. Bunların devri özellikle hadis tahammülü ve rivâyeti usullerinin en mükemmel şekle girdiği devir sayılır. Bu devirde hadisler gelişi güzel değil, düzenli olarak toplanmış, aynı zamanda mevzûlarına göre bablara ayrılmış, tasnife tabi tutulmuştur. Bu konuda Râmehürmüzî şunları aktarır: Bildiğime göre hadisleri ilk tasnif eden kimse, Basra'da Rebî' b. Subeyh[4], Saîd b. Arûbe[5], Yemen'de Halid b. Cemîl ve Ma'mer b. Raşid[6] Mekke'de İbn Cüreyc[7], Kûfe'de Süfyân es-Sevrî[8]'dir.
Şüphesiz bu devreye ait olup zamanımıza kadar intikal eden en önemli musannef eser, İmam Mâlik b. Enes[9]'in Muvatta' isimli eseridir.[10]
İmam Sehavî'nin beyanına göre tebe-i tabiîn nesli Hicri 220 yılında sona ermiştir.[11]
Tebe-i Tabiîn, hadislerin cem ve tedvini yanında Kur'an ve Sünetten çıkan ahkâmın tatbikinde de tabiînden sonra en büyük çabayı gösteren nesildir. İslâm hukuku bunların devrinde büyük inkişâf göstermiştir. Aralarından büyük müctehidler yetişmiş, İslâm hukuku müstakil bir ilim halinde tedvin edilmeye başlanmıştır.
İslâm şehirlerindeki fakîh tebe-i tabiîn şunlardır:
Medine'de: İbn Ebî Zi'b, Mâlik b. Enes, el-Macîşûn Abdü'l-Azîz, Süleyman b. Bilâl.
Mekke'de: İbn Cüreyc, Süfyan b. Uyeyne, Nâfi b. Ömer el-Kureşî, Müslim b. Hâlid.
Şam'da: Abdurrahman el-Evzaî.
Mısır'da: Yahya b. Eyyûb, Ubeydullah b. Lehîa.
Yemen'de: Ma'mer b. Raşid, Abdullah b. Tâvûs.
Basra'da: Rebî' b. Sabîk, Saîd b. Ebî Arûbe, Şu'be b. el-Haccâc, Cerîrr b. Hazim, Hammad b. Seleme.
Kûfe'de: İbn Ebî Leylâ, Süfyan es-Sevrî, Haccâc b. Ertât, Mis'ar b. Kedâm, İbn Mesrûk, Züfer b. Hüzeyl, Abdullah b. el-Mübarek, Ebu Yusuf, Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, Hasen b. Ziyâd, Vekî' b. el-Cerrâh, Âfiye, Ebû Isme, Hammâd b. Ebî Hanîfe.[12]
Bunlar tebe-i tabiîn âlimleri ve en meşhurlarıdır. Bunların dışında H. 220 yılına kadar yaşayıp ashabı görenleri gören bütün mümin kitlelerdir. Bu kitlelerin tümü, Hz. Peygamber'in hadislerinde övülmüştür. Dolayısıyla saygıya layık bir nesildir.[13]
Mü'min olarak bir Tâbiî'yi gören ve müslüman olarak ölen kimseye denir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından tebcil edilen üçüncü nesli teşkîl eder. İslamın pek çok güzîde evladı bu nesilden çıkmıştır. Metbu imamlardan Şâfiî ve Mâlik hazretleri (radıyallahu anhüma) bu nesle mensuptur. Süfyanu's-Sevrî (V.1611777), Süfyan İbnu Uyeyne (V.198/813), Leys İbnu Sa'd (V.175/792), Etbauttâbiîn'in diğer tanınmışlarındandır. [14]
Hadis ilmi tarihinin kütübü sitte müellifleri olarak bilinen muhaddisleri dört ve beşinci tabakaya mensupturlar.[15]

---

[1] Buhari, Fedailü Ashabi'n Nebiyy: 1; Müslim, Fedailü'l-Ashap: 210-214; Ebû Dâvud, Sünne: 9; Tirmizî, Fiten: 45.
[2] İbn Mâce, Ahkâm: 27.
[3] Tirmizî, Fiten: 7.
[4] ö. 160.
[5] ö. 156.
[6] ö. 152.
[7] ö. 150.
[8] ö. 161.
[9] ö. 179.
[10] Talat Koçyiğit, Hadis Usûlü, s. 43.
[11] Subhi es-Salih, Ulûmü'l-Hadis ve Mustalahuh, s. 358.
[12] Ö. N. Bilmen, Hukuk-u İslâmiyye ve İstılâhât-ı Fıkhiyye Kamûsu: 1/333-335.
[13] İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/140.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/539.
[15] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 90.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kur'ân'ımızı, Kitabımızı Niçin Okuyoruz, Niçin Okuyacağız?

İlk inen ayetlere uymuş olmak için; Allah'ın adına ve O'nun gönderdikleri olduğu için[1], Allah tarafından Kur'ân okumamız emredildiği için okumaktayız![2] Peygamberimizin tüm hayatı boyunca ve veda hutbesindeki son tavsiyesinde Allah'ın kitabına ve benim sünnetime tutunun diye vasiyet ettiğinden dolayı[3]; gıpta edilmesi gereken iki tür insandan birisi olmak için ki; onlardan biri Allah'ın kendisine mal verdiği, onunla gece gündüz Allah yolunda infak edip sevap kazanan, diğeri kendisine kitap verilen geceleri O kitabı okuyarak gündüz de hayatına uygulayarak ve o yolda olan kimse gibi olmak için Kurân'la beraber olacağız![4]
İnsanların en hayırlısı ve en faziletlisi olmak için;[5] okuduğumuz Kur'ân'ın herbir ayetinden istifade edip hayatımızda yaşama prensipleri olarak kabul edip okuyacağız. Değilse okuduğu boğazından öteye geçmeyen sadece edası ve sedasıyla yetinip okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkanlardan olmamak için bu ilâhî mesajı kulluk prensipleri olarak kabul edip hayatımıza yön vermesi için okuyup, öğrenip iyi ve doğru hareketler olarak hayatımıza aktarmak için okumalıyız![6]
Okuduğumuz Kur'ân'la amel eden mü'minlerden olup, tadı ve kokusu güzel meyve gibi olmak için okumalıyız. Değilse tadı acı, kokusu kötü Ebu cehil karpuzu gibi olan münafiklardan olmayalım diye[7], Kur'ân üzerinde kalplerimiz birleştiği müddetçe okuyacak, ayrılığa düştüğümüz zaman okumayı bırakacak şekilde[8], sekinenin bize inmesi, meleklerin bizi dinlemesi için gece gündüz devamlı[9]; haftada veya on onbeş günde bir hatim edecek derecede Kur'ân'ı okuyup anlamaya çalışacağız.[10]
Allah'a yakın olanlardan olmak için[11], misk dolu kaplar gibi olmak ve çevremize faydalı kokular saçmak için; Kur'ân'ın hakkını verenlerden olmak için[12], Allah'ın kitabıyla yükselteceği toplumlardan olmak[13], bir ayet öğrenmenin yüz rekat namaz kılmaktan daha hayırlı olması hasebiyle[14]; en hayırlı ilaç ve tedavi yöntemi Kur'ân olduğu için O'nu çok okuyup O'nunla tedavi olmak için[15], hayız ve cünüp olmadığımız hallerde[16] abdestli ve abdestsiz bile olsa[17] Kur'ân'ı okuyup okutacağız.
Öğrenip unutmamak için, devamlı tekrar ederek[18], bir ayet bile olsa öğrenip başkalarına ulaştırmak[19], seçkin sahabilerin birbirlerine Kur'ân, hadis öğrettikleri gibi olmak için[20], ilmin en büyük felaketi unutmak olması dolayısıyla kitabımızı unutmamak için[21], harabe bir ev gibi olmamak için Allah'ın ziyafet sofrası olan Kur'ân'dan nasibimizi almak için[22]; ve herbir harfine en az on sevap alacağımızı bildiğimiz için bu Kur'ân'ı okuyup okutacağız.
Evlerimiz bereketle dolsun, tüm şeytanlar evlerimizi ve işyerlerimizi terketsin için, ahirette şeref elbisesi giyebilmek ve Allah'ın rızasını kazananlardan olmak için, pekçok semiz develere sahip olmaktan daha hayırlı bir iş yapmış olmak için, melekler hakkımızda bağışlanmada bulunsunlar için ve Allah'ın sapasağlam ipine tutunmuş olmak için, Allah'ın azap etmeyeceği kalplerden olan Kur'ân'ı belleyen ve saklayan kalplilerden olmak için ve Allah'ın himayesinde ve terbiyesinde kalabilmek için Kur'ân'ı okuyup anlayacağız.
Kur'ân'ı sevip ebedi kurtuluşa erenlerden olmak için, aleyhimizde değil lehimizde şahitlik yapması için ve Allah dostlarından olmak için Kur'ân'a uyup cennete girenlerden ve cehenneme düşmeyenlerden olmak için, dünya ve münakaşa için değil Allah rızasını kazanmak için, hükmü Kur'ân'dan alıp bizi haksızlık ve sertlikten uzaklaştıracağı için Kur'ân'ı okuyup anlayacağız.
Bizden öncekilerin haberlerini, bizden sonrakilerin bilgilerini öğrenmek, büyüklenerek Kur'ân okumayı terkedip Allah'ın azabına düşenlerden olmamak, doğru yolu Kur'ân'dan başka yerlerde arayıp sapıtanlardan olmamak için, okumakla alimlerin doymadığı çok okumadan dolayı eskimeyen ve bıkkınlık vermeyen olağanüstü güzellikleri bitmeyen bir kitap olduğu için Kur'ân'ı okuyup okutacağız.
Kur'ân'a uygun görüş ortaya koyup doğru söyleyenlerden olmak ve Kur'ân'la hükmedip adil davrananlardan olmak için, Kur'ân'la amel edip sevap kazanmak için, insanları Kur'ân'a çağırıp doğru yola eriştirmek için Kur'ân'ı okuyup okutacağız.
Her gün en azından üç ayet okumamıza hiçbir engel olmadığı için kalplerimizi Kur'ân'la bayındır hale getirmek, evlerimiz O'nunla şenlendirmek, ihmal edilen bir kitap olmaması ve gönüllerimizde elbisenin eskimesi gibi eskimemesi için en çok okunacak kitabın Kur'ân olması için bu Kur'ân'ı okuyup okutacağız. Çünkü Allah sözü olan Kur'ân'ın diğer kitap ve sözlere üstünlüğü Allah'ın kullara olan üstünlüğü gibidir.
Gafil olanlardan değil, ibadet edenler olarak yazılmak için her gece ve gündüzde imkanımıza göre mutlaka on, elli, yüz, ikiyüz ayet de olsa mutlaka okuyup Kur'ân'la konup Kur'ân'la göçen kimse gibi olalım diye Kur'ân'ı baştan sona her zaman tekrar ederek okuyacağız.
Rabbimizi her an hatırlamak, Kur'ân'a yakışmayacak yorumlar yapıp kâfir olmamak, Kur'ân'ı vasıta kılıp dünyalığımızı çoğaltıp menfaat temin etmemek için okuyup anlayacak ve yaşayacağız.[23]
Bu dünyada en büyük şan ve şerefimiz olduğu için, cennette rahatlığımıza sebeb olacağı için okumaya devam edeceğiz.[24]
Ezberlemek için değil, bildiğimizi yaşamak, hayata aktarmak ve Kur'ân ahlakıyla ahlaklanmak için okumalıyız. Maalesef bugün pekçok Kur'ân hafızımız o kıymetli kitabımızı ezbere bilmekte fakat bir Türkçe meal ve tefsir okuyup ezbere bildiği Kur'ân'ı anlamadan tekrar edip durmaktadır. Bu tip kimselere Abdullah ibn Mes'ûd'un şu sözünü hatırlatmak istiyoruz: "Kur'ân hafızının Kur'ân'ın hükümlerini bilmesi gerekir. Böylece Allah'ın ne istediğini ve kendisine neyi emrettiğini anlar ve okuduğundan yararlanmış olur. Ve onlarla amel edip pratik hayatına o ayetleri aktarır. Kur'ân hafızının Kur'ân'ın emir ve hükümlerini ezbere okuyup neyi okuduğunu anlamaması ne çirkindir. Anlamadığı şeylerle nasıl amel edebilir. Onları pratik hayatına nasıl aktarabilir? Okuduklarından ne kasdedildiği kendisine sorulduğunda, cevap verememesi ne çirkindir. Böyle biri kitap yüklenmiş merkepten farksızdır."[25]
Ve yine nakledilir ki, Basra valisi Ebu Mûsâ el-Eş'arî halife olan Hz. Ömer'e Basra'da bir çok kişinin Kur'ân'ı ezberlediğini bunlara Beytü'l-Mâl'den yardım edilmesini ister. Ertesi yıl Kur'ân'ı ezberleyenlerin kat kat çoğaldığını yine bunlara yardım yapılmasını isteyince; halife Ömer şu karşılığı verir: "Onları kendi hallerine başbaşa bırak. Korkarım ki insanlar Kur'ân ezberlemekle uğraşır ve O'nu anlayıp, kavramayı ve pratik hayatlarına aktarmayı terkederler."[26]
Okuyan bir elçi, tebliğci, görevli olmak için[27], Allah'ın kitabını okuyan, namazı ikame eden yani devamlı kılıp kötülüklere bulaşmayan Allah için gizli açık infak eden, hiç zarara uğramayan bir kazancı elde etmek için[28]; Allah'ın ayetlerini okuyan ve bizi ahiretteki azaptan uyaran bir elçiye uymak ve böyle bir elçinin yolundan gitmek için[29], Rabbimizden gelen kitabımızı gereği biçimde okumuş olmak için[30], Bel'am gibi (yani bilip amel etmeyen türde kişiler) olmamak yani okuduğu bildiği vahyî gerçeklerden ayetlerden sıyrılıp çıkıp şeytana uymamak ve dosdoğru yolda olmak için[31], Rabbimizden bize gönderilen, vahyolan şeyleri öğrenmek için okuyup, okutacağız![32]
Nuh, İbrahim ve diğer örnek şahsiyetleri, peygamberleri öğrenip onlar gibi olmak, onlar gibi yaşamak ve örneğimiz onlar olsun diye[33], okuduğumuz Kur'ân'la imanımız artsın ve güvenceyi sadece Allah'la ve Allah'ın yolunda bulalım, başka yerlerde ve kimselerde güvence aramayalım diye[34], tüm hadis-i şerifleriyle peygamberimiz adeta aramızda iken her soracağımıza cevap bulma imkanımız varken hadis kitaplarından hadis-i şerifleri öğrenip, okuyup, anlayıp hadislere göre günlük hayatımızı ayarlamak için okuyacağız.
Kâfirlerin bu gün radyolarında Kur'ân okutup sadece edasıyla, sedasıyla müslümanları oyalayıp, radyo kanallarında Kur'ân'ı maske olarak kullanıp zehirleriyle müslümanları bozmaya çalışan radyo ve medyaya karşı anlamak, yaşamak, hayatımızı Kur'ân'a göre düzenlemek için okuyacak ve okutacağız[35], başkalarının huzurunda değil, Allah'ın huzurunda secde etmek, başka sebebler için değil, Allah'ın azabından korkarak cennetini ümit ederek, ağlayarak secdeye kapanan kimseler gibi olmak için[36], apaçık ayetler okununca, yüzlerinde hoşnutsuzluk beliren kafirler gibi olmamak, okuyunca memnun olmak, hayatımızı Kur'ân'a göre değiştirmek ve hayırlı amellere koşmak ve kötü sonuçlardan korunmak için[37], bize kadar ulaşan, milyonlarca basılan, çoğaltılan, ezberlenen Kur'ân ayetlerine arkamızı dönmeyelim diye ve ayetlere karşı saçma sapan konuşmuş olmamak için[38], Allah'ın ayetlerini yalanlamış olmamak, yalanlayanlardan olmamak ve tüm okuduğumuz ayetleri kabul etmek, tasdik etmek için[39], musiki dinler gibi dinlememek, kulaklarında ağırlık olup ta büyüklük taslayanlar gibi olmamak, Kur'ân'a arkasını dönenler gibi olmamak ve kıyamet günü azapla müjdelenenlerden olmamak için bu Kur'ân'ı okuyacağız.[40]
Apaçık ayetler kendilerine okunduğunda peygamberimiz için bu adam bizi atalarımızın ibadet ettiği, uyduğu ilahlardan, sistemlerden çevirmeye çalışan biridir diyenler gibi olmamak, onların dilleriyle söylediklerini, amel ve davranışlarımızla söylememek için hayatımız ve yaşantımız Kur'ân'la düzelsin diye okuyoruz ve okuyacağız. Çünkü 21. asrın bu günkü insanı da aynı cahîlî sistemlere, beşerî sistemlere bağlanmaktadırlar.[41] (Parayı, kadını, makamı putlaştıranların yanısıra, beşeri sistemleri savunan onlarla idare olunmak isteyen cahil ve müşriklerin sayısı da hiç küçümsenecek kadar değildir.)
Okunan ayetler karşısındaki tavrımız, kafirler gibi olmasın, ahiret inancımız sağlam olsun ve ona göre amel edelim diye[42], işittik ve isyan ettik diyen yahudiler gibi olmayalım, işittik ve itaat ettik diyen müslümanlardan olalım diye[43], kendilerine gelen Kur'ân gerçeğine ve Allah'ın vahyine karşı; "Bu Kur'ân bizim içinde bulunduğumuz hayatı değiştirecek, gerçekten büyüleyici bir kitaptır" diyen kafir ve müşrik insanlar gibi olmamak ve içinde bulunduğumuz bozuk hayatı Kur'ân'a göre değiştirmek ve düzeltmek için bu Kur'ân'ı okuyacağız![44]
Geçmişlerin masallarıdır diyen kafirler gibi olmamak, hayatımızı tanzim edecek olan esasları belirleyen kitabımız, anayasamız olduğundan dolayı[45], bilgi sahibi olmak gerçek bilgiyi elde etmek ve sadece Allah'ın huzurunda eğilmek, secdeye varmak, başka yaratıklara kul olmamak, kula kulluktan kurtulup yaratana kul olmak için diğer tüm kulluk ve köleliklerden kurtulup Allah'a kul ve köle olmak için[46], okunan Kur'ân karşısında bunlar Allah'tan gelen doğru ve gerçeklerdir deyip iman etmek, önceden de iman ettiğimizi itiraf etmek için okuyup, okutacağız ve okumaya devam edeceğiz![47]
Rahmet ve öğütlerinden nasip almak, bize kafi gelen tek kitap Kur'ân'dır diyebilmek için[48], kadın ve erkekler olarak evlerimizde okunan başka kitaplar olmasın, başka kitap, mesaj ve kanallarla kafalar ve kalbler harab olmasın, sadece ve sadece okunan ve hafızalarda tutulan tek kitap Kur'ân olsun, elimizden düşmeyecek olan kitap Kur'ân olsun için başucu ve müracaat kitabımız Kur'ân olsun diye devamlı gündemimizi Kur'ân meşgul etsin diye[49], Kelime-i Şahadet ve Kelime-i Tevhid'le Allah'ın dışında ilah, itaat edilecek kimse kabul etmeyeceğimizi beyan etmiş olmak ve inancımızda devamlı olduğumuzu beyan için okuyup, okutacağız![50]

[1] Alak: 96/1-5.
[2] Neml: 27/92.
[3] Buhari, Fedâilü'l-Kur'ân, 18.
[4] Buhari, Fedâilü'l-Kur'ân, 20.
[5] Buhari, Fedâilü'l-Kur'ân, 21.
[6] Buhari, Fedâilü'l-Kur'ân, 36.
[7] Buhari, Fedâilü'l-Kur'ân, 17-36.
[8] Buhari, İ'tisam, 26.
[9] Buharî, Menakıb, 15-25.
[10] Buharî, Fedâili-l-Kur'ân, 34; Muvatta', Kur'ân, 15.
[11] İbn-i Mâce, Mukaddime, 16.
[12] İbn-i Mâce, Mukaddime, 16.
[13] İbn-i Mâce, Mukaddime, 16.
[14] İbn-i Mâce, Mukaddime, 16.
[15] İbn-i Mâce, Tıb, 28.
[16] Tirmizî, Tahâra, 98; İbn-i Mâce, Tahâra, 105.
[17] Muvatta', Kur'ân, 15; Ebû Dâvut, Tahâra, 90; Tirmîzi, Tahâra, 112; İbn-i Mâce, Tahâra, 105.
[18] Muvatta', Kur'ân, 15.
[19] Dârimî, Mukaddime, 46.
[20] Dârimî, Mukaddime, 46.
[21] Dârimî, Mukaddime, 51.
[22] Bundan sonraki bölümler Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân'dan aynen aktarılmıştır.
[23] Müsned, III, 428, 444.
[24] Müsned, II, 325.
[25] Tefsîr'u Kurtubî, Mukaddime, 1/21.
[26] Kettânî, et-Terâtibü'l-İdariyye, II, 280.
[27] Beyyine: 97/2.
[28] Fâtır: 35/29.
[29] Zümer: 39/71.
[30] Bakara: 2/121.
[31] A'raf: 7/175.
[32] Kehf: 18/27; Ankebût: 29/45.
[33] Yûnus: 10/71; Şuarâ: 26/69.
[34] Enfâl: 8/2.
[35] Âl-i İmrân: 3/104.
[36] Meryem: 19/58.
[37] Hacc: 22/72.
[38] Mü'minûn: 23/66-67.
[39] Mü'minûn: 23/105.
[40] Lokman: 31/7; 45 Câsiye 8, 31.
[41] Sebe': 34/43.
[42] Câsiye: 45/25.
[43] Nisâ: 4/46.
[44] Ahkâf: 46/7.
[45] Kalem: 68/15; Mutaffifîn: 83/13.
[46] İsrâ: 17/107.
[47] Kasas: 28/53.
[48] Ankebût: 29/51.
[49] Ahzâb: 33/34.
[50] Enbiyâ: 21/25.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 295-299.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Raviler İle İlgili Terimler

1- Muttefak: İki ravinin kendi adlarıyle babalarının adları birleşmiş olmak.
2- Muhtelif: İsimler ayrı ayrı olmak.
3- Müteşabeh: Yazılış ve okunuşlarda isimlerinde benzerlik olmak. (Muhammed bin Ukayl-i Nisaburi, Muhammed bin Ukayl-i Firyabi) gibi. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NESÂÎ VE SÜNENİ:

Kütüb-ü sitte adı verilen hadis mecmualarının beşincisinin müellifi. Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinân b. Dinar (Ebu Abdi'r-Rahman) Horasan'da Nesâ denilen şehirde dünyaya gelmiştir.[1]
Doğum tarihinin 214 veya 215 Hicri yılında olduğu konusunda ihtilâf vardır. İmam Suyûtî, Hüsnül-Muhadara isimli eserinde[2] doğum tarihini Hicri 225 olarak gösterir.
Nesâî on beş yaşında iken, küçük yaşında başladığı tahsilini, hadis öğrenmeye yöneltmiştir. İlk hadis derslerini, muammerinden olan, Enes b. Malik (r.a) de dahil pek çok Hadis otoritesine talebelik yapmış olan büyük muhaddis Kuteybe b. Saîd'den aldı. Bu zatın yanında kaldığı bir yıl iki aylık sürenin feyzini ömrü boyunca taşıdı.
Nesâî'nin asrı büyük muhaddislerin var olduğu ve Hadis öğrenmek için uzun seyahatlerin yapıldığı bir dönemdir. Nesâî de bu seyahatlere katıldı. Büyük muhaddislerden ilim aldı, ilim verdi. İstişarelerde bulundu. İlmi ve fazileti ile tanındı. Hadisteki yetkisiyle şöhret buldu. Hadis öğrenme ve öğretme yolunda yaptığı yolculuklar, ölümüne kadar kesintisiz devam etti. Parmakla gösterilir hale geldi. Yerine göre bir öğrenci, yerine göre Allah yolunda gazaya çıkmış bir mücahid, yerine göre mücahidlerin öğretmenliğini yaptı. Hadis alimlerinden Me'mûn el-Mısrî şöyle anlatır:
"Nesâî ile beraber Tarsus'a gittik. İmamlardan Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. İbrahim, Ebül-Âzân ve Keylece gibi zevat toplandı. Kendileri adına, hadis şeyhlerine karşı ilmî münazarada bulunacak birini seçme konusunda istişarede bulundular ve bu iş için Ebû Abdurrahman en-Nesâî'yi seçme konusunda ittifak ettiler"[3]
Nesâî bir taraftan seyahat ederken, bir taraftan da bulduğu muhaddisden hadis alıyor. İsteklisine de bunları öğretiyordu.
Nesâî'nin kendilerinden hadis ve ilim aldığı hocalarından bazıları şunlardır: Kuteybe b. Saîd, İshak b. Râhûye, Yûnus b. Abdül-A'lâ, Muhammed b. Beşşâr, Mahmûd b. Gaylân, Hişâm b. Ammâr, Ebû Davûd, Süleyman b. el-Eş'as, Osman b. Ebî Şeybe, İsâ b. Hammad...
Nesâî, ehil ise kendi akranından ilim ve hadis almaktan çekinmezdi. Ebû, Davûd es-Sicistani, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Süleyman b. Seyf el-Harrânî ve Süleyman Eyyüb el-Esedi, kendilerinden hadis alıp rivayet ettiği akranıdır.
Nesâî ayrıca bir çok öğrenci yetiştirmiştir. Başta Sünen isimli eserini rivayet edenler içerisinde bulunan oğlu Abdül-Kerim olmak üzere ileri gelen talebelerinden bazıları da şunlardır: Ali b. Ebû Câfer et-Tahavî, Ebû Bişr ed-Dûlâbî, Ebû Avane, İbni Hibbân el-Büstî, Ebû Bekir b. el-Haddâd, Ebû Câfer el-Akilî, Ebû Ali en-Nisâburî, Ebül-Kasım et-Taberânî, Kasım b. Sâbit es-Serkastî.
İmam Nesâî, Şafiî mezhebine bağlı olmasına rağmen mutlak müctehid mertebesinde idi. Hadisçiler arasında üçüncü yüz yılın müceddidi sayılmıştır. İbni Kesir bu konuda şöyle der: "Yazmış olduğu eserlerden anlaşılıyor ki hıfzı sağlam, doğruluğu kesin, imanı güçlü, ilim ve irfanı geniş birisi idi"[4]
Hadis rivayetinde çok titizdi. Hattâ bu konuda Müslim'den daha sağlam olduğunu söyleyenler vardır. Nakd-i Ricâl ilminde aşırı titiz olan Zehebi bile onu Müslim, Ebû Davûd, Tirmizi gibi Hadis otoritelerinden önde sayar ve şöyle derdi: "Nesâî, Buhârî ve Ebû Zür'a ayarındadır."
Tâcüd-Din es-Sübkide şu nakilde bulunur. "Üstadımız Zehebîye, İmam Müslim'in mi, yoksa Neseâî'nin mi, daha titiz olduğunu sordum. "Nesâî'dir" dedi"[5]
Sa'd b. Ali ez-Zencânî, İmam Nesâî'nin hadis kabul ve rivayetindeki şartlarının Buhari ve Müslim'den daha da ağır olduğunu söyler.
Nesâî'nin eserlerinden bazıları şunlardır:
1- es-Sünen: Meşhur hadis kitabıdır. Buna "el-Mücteba" da denir.
2- el-Künâ: Ravileri künyelerine göre ve harf sırasıyla yazan bir eserdir.
3- ed-Duafâ vel-Metrûkîn: Zayıf ve terkedilmesi gereken ravileri yazan bir eserdir.
4- et-Temyiz: Suyûtî'nin ifadesine göre ravîleri birbirinden ayıran özellikleri zikreder.
5- el-Mu'cem: Nesâî'nin hocalarını yazar.
6- Kitabü't-Tabakât: Nesâî'nin zamanına kadar geçen ravileri, rivayetlerini, hallerini, tabaka tabaka anlatan bir eserdir.
7- el-Cerh ve't-Ta'dil: Hadis tenkidinin esaslarını yazar.
8- Tefsirul-Kur'an'il- Kerim
9- el-Cum'a
10- Müsned-i Ali b. Ebi Talib
11- Amelül-Yevm vel-Leyle
İmam Nesâî heybetli yapılı, güzel ve nurlu yüzlü, sıhhatli bir şahıstı. Cihada iştiraki severdi. Savm-ı Davûd'a devam ederdi. Gece ibadetinden, teheccüdden hiç geri kalmazdı. Humus'ta yaptığı kadılıktan herkes hoşnut kalmıştı.
Ömrünün son zamanlarını Mısır'da, Hadis ve ilim öğreterek geçirmişti. Hacc için oradan çıktı. Şam'a uğradı. Şam Ümeyye Camiinde münazaralara katıldı. Kendisine Ümeyye hanedanı ile ilgili sorular soruldu. İmam Dârakutni'nin ifadesine göre, orada rahatsızlandı. Kendisini deve sırtında Hicâz toprağına yetiştirmelerini istedi. İsteğini yerine getirdiler. 303 (915-916) yılının Şa'ban ayında Mekke'de vefat etti ve Safa ile Merve arasına gömüldü.[6]
Bazı müellifler Filistin'deki Remle'de vefat edip Beytü'l-Makdis'e gömüldüğünü yazarlar.[7] Ancak onun Mekke'de medfun olduğu görüşü daha kuvvetlidir.
Nesâî'nin "es-Sünen"i ellibir kitab'a ayrılmış olup her kitap çeşitli bablardan meydana gelmiştir. Diğer hadis mecmualarında bulunmayan Kitabul-İhbâs, Kitabu'n-Nuhl, Kitabu'r-Rukba ve Kitabu'l-Umra gibi konuları içeren bölümler Nesâî'nin süneninde mevcuttur. Ayrıca diğer hadis mecmualarında bulunan Kitabul-Fiten, Kitabul-Kıyame, Kitabul-Merakib ve Kitabü' t-Tefsîr de Nesâî'de mevcut değildir.[8]

---

[1] el-Cezerî, el-Lübâb fi Tehzîbil-Ensâb, 3/306.
[2] 1/197.
[3] ez-Zehebî, Tarihul-İslâm: 2/179.
[4] İbni Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye: 11/123.
[5] es-Sübki, Tabakâtüş-Şafiiyye: 2/83.
[6] ez-Zehebi, Tezkiratül-Huffâz: 2/698.
[7] İbni Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye: 11/124.
[8] İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/83-84.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Raviler İle İlgili Terimler

1- Muttefak: İki ravinin kendi adlarıyle babalarının adları birleşmiş olmak.
2- Muhtelif: İsimler ayrı ayrı olmak.
3- Müteşabeh: Yazılış ve okunuşlarda isimlerinde benzerlik olmak. (Muhammed bin Ukayl-i Nisaburi, Muhammed bin Ukayl-i Firyabi) gibi. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22- VASİYYETLER KİTABI

1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Vasiyyet Etti Mi? Babı
2- Vasiyyet Etmeye Teşvik Babı
3- Vasiyyette Zulüm Etmek Babı
4- Hayatta (İyi Yollarda) Mal Harcamayıp Ölüm Yaklaşınca Savurganlık Etmenin Yasaklığı Babı
5- Malın Üçte Biriyle Vasîyyet Etmek Bâbı
6- Hiç Bir Mirasçıya Vasiyyet Yoktur, Babı
7- (Ölüye Âît) Borç Vasiyyet Ün) Den Önce (Ödenmeli) Dir, Babı
8- Vasiyyet Etmemiş Halde Ölen Kimse Yerine Sadaka Verilir Mi? Babı
9- Allah'ın; Ve (Yetimin Velîlerinden) Kim Fakir İse (Yetimin Malından) Mâruf Veçhiyle Yesin- Kavlinin (Beyânı) Babı

22- VASİYYETLER KİTABI

Vasâya, vasiyyet'in çoğuludur. Vasiyyet, bir şeyi tavsiye etmek, ısmarlamak ve tavsiye edilen şey mânâlarına gelir.
Fıkıh ıstılahında ise vasiyyet, bir malın veya bir intifa hakkım teberru suretiyle ölümden sonraya bağlamak üzere başkasına temlik etmektir. Meselâ kişi sağlığında : Ben öldüğüm zaman şu malın falan kişi veya kuruluşa olsun, veya şu akarımın geliri bu hayır yoluna tahsis edilsin, der. İşte bu gibi temliklere vasiyyet denilir.
Müslümanm, sağlığında vasiyyet etmesinin hükmü ve önemi bu kitabın 2. babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde anlatılacaktır. [1]

1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Vasiyyet Etti Mi? Babı

2695) Aise (Radıyallâhü anhâ)\\ı\x\; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği zaman ne bir dinar (altın), ne bir dirhem (gümüş), ne bir koyun - keçi, ne de bir deve bırakmadı ve (mâlî) bir şey vasiyyet etmedi."[2]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Hattâbi, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın : «ve bir şey vasiyyet etmedi» sözünden maksadı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's selâm) "in mâli bir vasiyyette bulunmadığım ifâde etmektir. Çünkü, insan miras olarak geriye bıraktığı malda vasiyyet edebilir. Geriye mal bırakmadığı takdirde neyi vasiyyet edecektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mirasçılarına kalacak bir mal bırakmadı ki bunda vasiyyet etsin. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mâli olmayan bâzı vasiyyetîerde bulunmuştur. Meselâ, yahüdîlerin Arabistan Yarımadası' ndan çıkarılmasını, misafirlere ikramda bulunulmasını, namazlara dikkat edilmesini, köle ve cariyelere iyi bakılmasını ve malın zekâtına riâyet edilmesini tavsiye buyurduğuna dâir hadîsler mevcuttur, demiştir.
M ü s 1 i m ' in şerhinde Ne v evi de: Âişe (Radıyal-3âhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mâlî vasiyyette bulunmadığını ve Ş i i 1 e r ' in iddia ettiği gibi A 1 i (Ra-dıyallâhü anh)'in hilâfetine dâir bir vasiyyette bulunmadığını ifâde etmek istemiştir, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in H a y b e r ve F e d e k ' te bulunan arazisine gelince O, bu araziyi hayatında müslümanlara vakfederek gelirini onlara tahsis buyurmuştu.

2696) Talha bin Musarriftan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Ben Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhünıâ) 'ya: Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bir şey vasiyyet etti nü? diye sordum. Abdullah:
Hayır, (etmedi) dedi. Ben:
Öyle ise O, müslümanlara nasıl vasiyyet etmelerini emretti? dedim. Abdullah:
O, Allah'ın Kitâb'ı Ue (amel edilmesini) vasiyyet etti, dedi.
Mâlik dedi ki: Talha bin Musarrif, el-Hüzeyl bin Şürahbîl'in şöyle dediğini söyledi: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vasîsî (yâni Şîîler'in iddia ettiği gibi) hilâfeti verdiği Ali (Radıyallâhü anh) başında halîfe olmaya (mı) kalkıştı? Ebû Bekir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den (herhangi bir sahâbî'nin halifeliği yolunda) bir ahdini bulup da kendini, onun hükmü altına almayı çok arzu etti."[3]

İzahı

Talha bin Musarrif in Abdullah bin Ebi E v f a (Radıyaîlâhü anh) 'den rivayet ettiği kısım Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Fakat onun el-H ü zey 1' den rivayet ettiği eser kısmına başka kitablarda rastlamadım.
Talha bin Musarrif, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir şey vasiyyet edip etmediğini sorunca Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh) bu sorunun özel bir vasiyyete âit olduğunu sandığı için, hayır diye cevap vermiş olnıası kuvvetle muhtemeldir. Abdullah, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) 'in hiç bir tavsiyede bulunmadığını söylemek istememiştir. Nitekim ikinci soruya verdiği cevapta müslümanların Kur'-an-ı Kerîm'e sarılmalarını tavsiye buyurduğunu söylemiştir. B u -h â r i " nin şerhinde Ayni: Î3k sorunun cevabında İ b n - i Ebi Evfâ, Şîîler'in hilâfetle ilgili iddia ettikleri vasiyyet durumunun asılsız olduğunu söylemek istediği mümkündür, demiştir.
Sünenimizde hadisin sonunda T a 1 h a ' nın el Huzeyl'-den naklettiği eser de bu ihtimali kuvvetlendirir.
Bilindiği gibi Şiiler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hz. A 1 i ' ye bâzı sırları ve dinî emirleri özel olarak öğrettiğini ve başka sahâbilerin bunlardan haberdar edilmediğini iddia etmişlerdi. Yine onların iddialarına göre ResûH Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A 1 i' yi vasi tâyin etmişti. $ i i 1 e r ' in bu dedikodusu o devirde yaygın olduğu için İbn-i Ebi Evfâ İlk' sorudan bu meseleyi anlamış olabilir.
Ş i i 1 e r ' in bu iddiası tutarsızdır. Hiç bir dayanağı yoktur. Onların ileri sürdükleri hadisler mevzudur. Bir çok sahih hadisler bu iddianın asılsız olduğunu ispatlamıştır, i 626 ve 2658 nolu hadîsler de bu iddiayı reddeden delillerdendir.
İbn-i Ebi Evfâ' nın, ilk sorunun mâlî vasiyyete âit olduğunu zan etmiş olması ihtimâli de vardır. Bu nedenle, hayır diye cevaplamıştır. .
T a I h a ' nın ikinci sorusuna gelince bundan maksadı şudur; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vasiyyette bulunmadığına göre bunu müslümanlara emretmesinin hikmeti nedir?
İbn-i Ebi Evfâ bu soruya karşı, Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in Kur'ân-ı Kerîm'i tavsiye ettiğini yâni Kur'-ân-ı Kerim'e sarılmayı, O'nunla amel edilmesini tavsiye buyurduğunu açıklamıştır.
N e v e v i de özetle şöyle der ,-
"İbn-i Ebi Evfâ (Radıyailâhü anh) Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in, malının üçte birisiyle vasiyyet etmediğini kasdetmiş olabilir. Çünkü O, geriye mal bırakmamıştı. Arazisini hayatında sebil etmişti. Silâh, katır ve benzeri eşyasının da vârislerine âit olmayıp hepsinin sadaka olduğunu hadisleriyle beyân buyurmuştu. Bu nedenle vasiyyet edilecek mal yoktu. İ bn-i E b İ E vf â' nın ilk cevapla A 1 i

(Radıyailâhü anhl'a halifeliği ile ilgili bir vasiyyetin bulunmadığını beyân etmek istemiş olması da muhtemeldir."
Müslümanların Allah'ın kitabına sarılmaları vasiyyeti en önemli olanı olduğu için İbn-i Ebî Evfâ bunu açıklamakla yetinmiştir. Çünkü yukarda açıkladığım gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in başka vasiyyetleri de vardır.
El-Hüzeyl bin Şüra.hbîl'in eserinde geçen "Hızâm" devenin burnuna takılan halka demektir. Devenin burnuna bir halka takılıp buna yular bağlanınca artık istenen yöne götürülür ve deve yuları çekenin emrine kesinlikle uyar. Bu cümle mecazi mânâda E b û Bekir (Radıyailâhü anh) hakkında kullanılmıştır. Yâni eğer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hilâfet için A 1 i (Radıyailâhü anh} veya başka bir sahâbîyi tavsiyede bulunmuş olsaydı, E b û Bekir burnuna Hızâm denilen halka takılan deve gibi o zâta tâbi olacaktı ve böyle bir şeyin olmasını cânu gönülden isterdi. Ş i İ 1 e r ' in iddia ettiği gibi A 1 i' ye böyle bir vasilik verilmiş iken Ebû Bekir'in hilâfeti kabullenmesi mümkün değildi. Çünkü o takdirde maazallah Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine karşı gelmiş olmaz mı idi. Hâşa ve kellâ. Böyle bir davranış, değil Ebû Bekir, hiç bir sahâbiden meydana gelmez. Allah bizleri onların komşuluğuna kavuştursun.
İbn-i Ebi Evfâ f Radıyailâhü anh)'m hâl tercemesi 416 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.
Talha bin Musarrif (R.A.) bin Antr'm Hâl Tercemesi
Talha bin Musarrif (R.A.) bin Amr bin Ka'b el-Yâmi Ebû Muhammed el-Kû-fî âlimlerdendir. İbn-i Evfâ, Enes, Said bin Cübeyr ve başka zâtlardan rivayette bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Muhammed, Ebû îshâk, Zübeyd bin el-Hars, el-A'meş, Mâlik bin Miğvel, Şu"be ve bir çok zâtlardır, Sıka bir zâttır. Hicretin 112. yılı vefat etmiştir, (Hülâsa: 180)

2697) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü atıh)'den; Şöyle demiştir: ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat edeceği son anlarında ruhu boğazına geldiğindeki (ahkâmla ilgili) tüm vasiyyeti:
«Namaza (devam ediniz) ve sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere
(yâni mallarınızın haklarına ve köleler ile cariyelerinizin haklarına riâyet ediniz)» emri idi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü Ahmed bin el-Mıkdâm Ehl-i Zabtın (yâni işittiği hadîsleri iyice belleyenlerin) derecesine erişmemişti. Senedin kalan râvileri Buhâri ile Müslim'in şartları üzerinedir.

2698) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (vefatı sıralarındaki) son sözü:
«Namaza (devam ediniz) ve sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere dikkat ediniz),» emri idi." [4]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anhl'ın hadîsi Zevâid türündendir. Tuhfe'-nin beyânına göre A I i (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini N e s â i de rivayet etmiştir. Bu iki hadîste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son nefeslerini verirken beş vakit namaza devam edilmesini ve müslümanlarm mâlik olduğu şeylerin hak ve hukukuna riâyet etmelerini tavsiye buyurmuştur.
Mallar el ile kazanıldığı ve alış verişlerde genellikle sağ el kullanıldığı için «sağ ellerinizin mâlik olduğu» tâbiri kullanılmıştır. Müslümanların mâlik olduğu şeylerden maksad ise zekâta tâbi mal-
lar ile köle ve cariyelerdir. Yâni mallarınızın zekâtını hakkıyle veriniz ve köle ile cariyelerinize iyi muamele ediniz. Onların haklarına riâyet ediniz. Bu iki emir ahkâmla ilgilidir. Demek ki, ahkâmla ilgili olarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in son tavsiyesi bu iki meseleye aittir. Tercemede parantez içi ilâve ile ahkâm kaydını koymanın sebebi şudur: Diğer bâzı hadislerde rivayet edildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in son nefeslerini verirken buyurduğu son söz «Allahım bana mağfiret eyle ve beni Re-fîk-i A'Iâ'ya eriştir.»
«Refîk-i A'lâ» ile kasdedilen mânâ hakkında müteaddid yorumlar bulunur. Bu husus 1619 nolu hadiste geçti. Oraya bakılabilir. [5]

2- Vasiyyet Etmeye Teşvik Babı

2699) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Vasiyyet edeceği bir şeyi bulunup da vasiyyeti, yanında yazılı bulunmadıkça iki gece yatmak müslüman bir kişinin hakkı (ona yakışır şey) değildir.»"

2700) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine go-re; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Mahrum kişi, vasiyyet etmekten mahrum olan kimsedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezîd bin Ebân er-Rak-- kaşî bulunur, bu râvl zayıftır.

2701) Câbir bin Abdülnh (Rarıyailâhü anhümâi'dan rivayet edildiğine .yöre: Resûlullah (Sallal/a/iü Aleyhi ve Srlfrnı) şöyle buyurdu, demiştir:
-(Müslümanlardan) kim vasiyyet üzerine (yâni vasiyyet etmiş olarak) ölürse, o kimse (yakışır) bir yol ve sünnette riâyet) üzerine ölmüş olur, takva ve şehâdet üzerine ölmüş olur ve bağışlanmış olarak Ölmüş olur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bakiyye vardır ki bu zât tedlisçidir. Şeyhi Yezid bin Avf hakkında konuşan kimseyi görmedim.

2102) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü auhümâ)\\-a.n rivayet edildiğine ^öre; Peygamber (S a! I alt akü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Vasiyyet edeceği bir şeyi bulunup da vasiyyeti yanında yazılı bulunmadıkça iki gece yatmak müslüman bir kişinin hakkı (ona yakışır şey) değildir.»" [6]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği î b n - i Ömer (Radıyalâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi, Mâlik ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh) ile Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisleri ise Zevâid türündendir. Bu bâbtaki hadîslerin hepsi vasiyyet etmeyi teşvik etmektedir.
İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçen hak kelimesi yakışır ve lâyık olan mânâsına yorumlanmıştır. Cumhur bu kelimeyi böyle yorumlamıştır. El-Münâvî: Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Bir müslümanın vasiyyet etmek istediği bir malı, veya borcu, ya da başkasına âit olup yanında emânet edilen bir şey var ise bu durumları açıklayıcı yazılı vasiyyeti yanında bulundurması ihtiyata uygun olanıdır, demiştir.
Burdaki rivayette iki gece kaydı var ise de bu kayıd tahdid için değildir. Bâzı rivayetlerde bunun yerine bir gece, kaydı vardır. Bir kısım rivayetlerde ise üç gece kaydı mevcuttur. Rivayetlerin değişikliği bu sürenin tahdid için olmadığına delâlet eder. Yâni az bir zaman olsa bile, o sürenin vasiyyetsiz geçirilmesi uygun değildir. Çünkü insan ne zaman öleceğini bilemez.
Avnü'l-Mabûd yazarının naklen beyânına göre tbnü'1-Me1 i k bu hadisin şerhinde özetle şöyle demiştir:
"Bâzı ilim adamları bu hadîsin, yâni İbn-i Ömer'in hadîsinin zahirini tutarak : Vasiyyet etmek vaciptir, demiştir. Cumhura göre ise vasiyyet etmek müstahabtır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) vasiyyet etmeyi müslüman için bir hak kılmış, onun aleyhine kırmamıştır. Eğer vasiyyet etmek vacip olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) vasiyyet işini müslümanın lehinde değil, aleyhinde kılacaktı. Hadîsin ifâde tarzı ise vasiy-yetin müslümanın aleyhinde olduğuna yorumlanmaya müsâid değildir. Bâzı âlimler: Müstahab olan vasiyyet, teberru olan işlerle ilgili vasiyyettir. Borç ödeme ve emânetleri sahiplerine iade etmekle ilgili vasiyyet ise vâcibtir, demişlerdir."
Hanefi âlimler vasiyyet etmenin müstehablığma hükmedenlerdendir. Buna delil olarak da bu hadisin râvisi olan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'ın vasiyyet etmediğine dâir bir rivayetin bulunmasını göstermişlerdir.
Nevevi de İbn-i Ömer'in hadîsinin şerhinde özetle şöyle der:
"Vasiyyetle emrolunduğu hususunda tüm müslümanlar ittifak halindedir. Bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi, vasiyyet etmenin mendûbluğudur, vâcibliği değildir. Zâhiriyye mezhebi mensupları bunun vâcibliğini söyleyerek bu hadisi delil göstermişler ise de bu hadîs

onların delili sayılamaz. Çünkü hadîste vasiyyetin vâcibiiğine dâir bir hüküm yoktur. Lâkin bir müslümamn borcu, başkasına âit emânet gibi bir hak var ise bunu vasiyyet etmesi lâzımdır. Şafiî: Bu hadîsin mânâsı, müslümamn ihtiyatlı davranması bakımından en uygun olanı vasiyyetnâmesinin yazılı olarak ya-nında bulundurulmasıdır. Bu itibarla müslüman kişinin, vasiyyetini bir an önce yapması, yazdırması, bunu şâhidle tevsik etmesi ve ihtiyaç duyduğu şeyleri vasiyyetnâmesine geçirmesi müstehabtır. Sonra vasiyyetnâmesine ilâve etmek istediği bir durum olursa bunu da eklemelidir, demiştir.
Hadîste vasiyyetin yazılı olması istenmiştir. Bununla beraber şâ-hidlendirilmesi gereklidir. Şâhidlendirilmiş olması kaydı da düşünülür. Böyle yorum yapılmalıdır, Şâhidsiz olarak yazılması kasdedilme-miştir. Hattâ şâhidlendirilmemiş yazılı vasiyyet ile amel edilmez ve bir yarar sağlamaz. Bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi budur. Muhammedbin Nasr hadîsin zahirini tutarak, şâhidlendirilmemiş yazılı vasiyyetlerin muteber olduğunu söylemiştir." Ahmed bin Hanbel de bu görüştedir,
Kurtubî de: Bu hadîste vasiyyetin yazılı olmasından söz edilmesi, bir tevsik ve teyid içindir. Vasiyyette esas olanı şâhidle tevsik etmektir. Şâhidle tevsik edilen bir vasiyyet, yazılı olsun veya olmasın muteberdir. Bu hususta âlimler ittifak halindedir, demiştir.
£700 nolu hadîsten kasdedilen mânâ ise şudur.: Vasiyyet etmeden ölen bir müslüman vasiyyet amelinin sevabından mahrum kalmakla hayırlı amelin kemâlinden mahrum kalmış olur. Çünkü vasiyyet dünyadaki amellerin sonuncusu durumundadır. Vasiyyet meşru kılınmış ki müslüman kimse âhirette bundan yararlansın. Bundan mahrum kalan kimse büyük bir hayırdan mahrum kalmış olur. [7]

3- Vasiyyette Zulüm Etmek Babı

2703) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim vârisinin mîrasçıhğı (hakkı) ndan kaçarsa Allah kıyamet günü o kimsenin Cennetten mîrasçılığım keser.»"
Not : Zevâid'de bunun senedinde Zeyd el-Ammî'nin bulunduğu bildirilmiştir.

2704) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz adam yetmiş yıl hayır ehlinin amelini (ibâdetini) işler. Sonra (ölümüne yakın) vasiyyet ettiği zaman vasiyyetinde zulüm eder, böylece ameli şerle kapanır ve bu yüzden (Cehennemdeki) ateşe girer (girmeye müstehak olur). Şüphesiz (başka bir) adam yetmiş yıl şer ehlinin amelini işler. Sonra (ölümü yaklaşınca) vasiyyetini adaletli eder, böylece ameli, hayırla kapanır ve bu nedenle Cennete girer.»
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bu hadîsi teyid etmek üzere)
şöyle demiştir: isterseniz; âyetlerini okuyunuz."[8]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîste, vârislerinden mal kaçıran, yâni ölümü hâlinde mirasçılanna mal kalmasın veya az mal kalsın, diye malının üçten fazlasını vasiyyet etmek, malının tamamını veya çoğunu bir mirasçısına hibe etmek gibi davranışlarda bulunan bir kimsenin Cennetten mahrum edilmeye müstehak olduğu bildirilmektedir. Böyle yapan kimse Cennete mirasçı olma hakkından mahrum edilmeye müstehak olmakla beraber bağışlanırsa Cennete girer. Bağışlanmazsa cezasını çektikten sonra Allah'ın lütfü ile Cennete girer.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen «Va-siyyette zulüm etmek» ifadesiyle mirasçılara zarar vermek mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin rivayetlerinde bu cümle yerine«Altmış yıl Allah'a itaat eden erkek veya kadın Ölecekleri zaman vasiyyette (mirasçılarına) zarar verirler-..» cümlesi kullanılmıştır. Mirasçılara zarar vermek, vasiyyet yüzünden mirasçıları miras hakkından mahrum etmek veya malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmak suretiyle mirasçıların alacakları meşru miktarı azaltmakla olur.
Erkek ve kadının vasiyyetten dolayı mirasçıları zarara uğratmak ile ilgili olarak Tuhfe yazarı özetle şöyle der:
"Yâni altmış yıl Allah'a İtaat eden erkek veya kadın, mirasçısı olmayan yabancı kimselere malının üçten birisinden fazlasını vasiyyet etmek veya mirasçılarının bir kısmı mirastan mahrum kalsın diye malının tamamını diğer mirasçısına hibe etmek suretiyle, mirasçılarının tamamına veya bir kısmına zarar verir. Bu ise Allah'ın koymuş olduğu miras hükmünden kaçmak sayıldığından yasaklanmıştır. İ b n ü'l-M elik bu cümleyi böyle açıklamıştır. Bâzıları da bu cümleyi şöyle yorumlamışlardır : Yâni kişi, vasiyyete liyakatli olmayana mal verilmesini vasiyyet eder veya doğru olarak yaptığı hak bir vasiyyetten cayarak uygulanmaması için ikinci bir vasiyyette bulunur ya da vasiyyetinin bir kısmını nakzeder, yâni iptal eder, demiştir.
Böyle davranan erkek veya kadının cehennemlik olduğuna dâir cümlenin mânâsı da şöyledir : Yâni bu kimseler azaba müstehak olurlar. Lâkin azap edilip edilmemesi Allah'ın dilemesine kalmıştır."
Müellifimizin rivayetinde «yetmiş yıl» kaydı mevcuddur. Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin rivayetlerinde bunun yerine «Altmış kaydı» bulunur. Bu sayılardan tahdîd değil, uzun süre mânâsı kasdedilmiştir.
Gerek iyi amellerde ve gerekse kötü amellerde ömrün son zamanları önemlidir. Hayatı boyunca kötülükler işleyen kimse, ömrünün sonlarında bunlardan pişmanlık duyarak hayırlı işlere yönelirse inşâallah akıbeti iyi olur. Aksine hareket de aksi sonuç verir. Bu konuda başka hadisler de vardır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in rivayet ettiği bu hadisi teyid etmek üzere okuduğu âyetler Nisa sûresinin 13 ve 14. âyetleridir. Bu âyetlerden önceki âyetlerde miras ve vasiyyetten bahsedilmektedir. Miras ve vasiyyetle ilgili hükümler beyân Duyurulduktan sonra bu iki âyette meâlen şöyle buyurulur:
-İşte bunlar Allah'ın kanunlarıdır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Orada ebedî kalacaklardır. Büyük kurtuluş da budur.» (13)
«Kim Allah'a Ve Resulüne isyan eder, yasalarını aşarsa Allah onu da içinde ebedî kalacağı bir ateşe sokacaktır. Zillet verici azab da onadır.» (14)
Tirmizi ile Ebû D â v û d ' un rivayetlerine göre Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) bu sûrenin 12. âyetinin sonunda bulunan; (mirasçılara) zarar verme kasdı olmaksızın yapılmış olan vasiyyetten veya borçtan sonra..." parçasından 13. âyetinin bitimine kadar okumuştur.
Bu sûrenin 12. âyetinde bâzı mirasçıların hisse mikdarları belirtilmekte ve bu hisse sahiplerinin hisselerinin, murisin, yâni Ölen kişinin vasiyyeti ile borcu terekeden çıkarıldıktan sonra hesaplanacağını hükme bağlamaktadır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m okuduğu parçanın meali ve 13. âyetin mânâsı yukarda beyân edildi.

2705) Kurre (bin Eyâs)[9] (Radıyallâhü are^'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim ki ölümü yaklaşır da vasiyyet eder ve vasiyyeti Allah'ın Kitabı (ndaki esâslar) üzerine olursa o vasiyyet o kimsenin hayatta iken ödemediği zekâtına keffâret olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bakiyye bin el-Velîd bulunur. Bu râvî tedlisçi olup bu hadîsi an'ane ile rivayet etmiştir. Onun şeyhi Ebû Halbes de meçhul râvilerdendir. [10]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin senedinin durumu notta belirtildi. Allah'ın kitabına uygun vasiyyette bulunmanın önemini bundan önceki bâbta rivayet olunan hadisler beyân etmişti. Meşru va-siyyetin mü'min kimse için bir ecir ve sevap taşıdığı da muhakkaktır. Sevabların günahlara keffâret veya azabın hafîfletilmesine vesile olduğu da sabittir. Ancak zekâtta kul hakkı da bulunduğu cihetle mükellefin boynunda ve zimmetinde kalan bir borçtur. Mutlaka ödenmesi gereklidir. Nafile sadakalar ve bağışlar, zekâta müstehak kimselere verilse bile zekât borcu ödenmiş sayılmaz. Vasiyyet de böyledir. Eğer bu hadîs sahih ise şöyle yorumlanmalıdır : Bir müslüman zimmetindeki zekâtı ölümüne yakın zamana kadar ödememiş de ölümüne yakın günlerde zekât borcunun ödenmesini vasiyyet etmişse, vasiyyetine binâen ödenen zekât borcu, onun zamanında vermediği zekât için bir keffârettir. Yâni inşâallah günahının bağışlanması umulur. Allah gerçeği bilendir. [11]

4- Hayatta (İyi Yollarda) Mal Harcamayıp Ölüm Yaklaşınca Savurganlık Etmenin Yasaklığı Babı

2706) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek :
— Yâ Resûlallah iyi davranmam hususunda üzerimde en çok hakkı bulunan insanın kim olduğunu bana haber ver, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Babana and olsun ki (bu husus) muhakkak sana haber verilecektir. (En çok hakkı olan insan) annendir,» buyurdu. Adam:
(Annemden) sonra (üzerimde en çok hakkı olan kişi) kimdir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sonra (yine) annendir,» buyurdu. Adam:
— (Annemden) sonra kim? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sonra (yine) annen,» buyurdu. Adam:
— (Annemden) sonra kim? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sonra baban», buyurdu. Adam (bu kere) :
— Malımdan bana haber ver Yâ Resûlallah! Ondan nasıl sadaka vereyim, (en faziletli sadaka nasıl olur)? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Peki, Allah'a yemin ederim sen muhakkak (bundan) haberdar edileceksin. (En faziletli tasadduk), sen sıhhatli, (dünyalığa) ihtiraslı, yaşamaya ümidli ve fakirlikten korkarken sadaka vermendir. Sakın (sadaka vermeyi) geciktirme. Nihayet ruhun (gırtlağa işaretle) şuraya gelince malım falana ve malım fulana (olsun) dersin. Halbuki sen hoşlanmasan bile malın (ölümün dolayısıyla) onlaradır.»" [12]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i ' den başka Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Ancak bâzı rivayetlerde yalnız sadaka ile ilgili kısım bulunur. Diğer kısım yoktur.
Hadîste geçen «Sohbet» kelimesi, arkadaşlık, muaşeret, yaşama, geçinme gibi mânâlara geldiğinden, geniş anlamlı olarak davranma şeklinde terceme etmeyi uygun buldum.
Hadiste geçen «Sahih» kelimesi ihtirasla, cimri şeklinde açıklandığı gibi cimri mânâsından geniş bir anlam verenler de vardır. Bu itibarla bu kelimeyi ihtiraslı mânâsına terceme ettim.
N e v e v İ bu hadisin açıklaması bölümünde özetle şu bilgiyi verir :
Hadîsten kasdedilen mânâ şudur.
"İhtiras ve dünyalığı sevmek, insana sıhhatli iken galebe çalar. Bu nedenle insan sıhhatli iken cömertçe davranıp sadaka verirse, daha ihlâslı, samîmi ve ecri daha büyük olur. Fakat hayattan ümidini kesip ölümünün yaklaştığını sezen ve malının vârislerine kalacağını anlayan kimsenin bu sıralarda verdiği sadaka böyle değildir. Çünkü bu esnadaki sadaka, sıhhat, ihtiras, yaşama ümidi ve fakirleşme endişesi duyulduğu durumdaki sadakaya nazaran noksandır.
Ruhun gırtlağa geldiği zamandan maksad bu hâlin yaklaştığı zamandır. Çünkü ruh gırtlağa gerçekten geldikten sonra edilen vasiyyet, verilen sadaka ve yapılan tasarrufların hiç birisi geçerli sayılmaz. Bu hususta fıkihçılar ittifak halindedir.
Akla şöyle bir soru gelebilir :
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soru sahibinin babasına yemin etmiştir. Halbuki, Allah'tan başkası ile yemin etmenin yasak-lığı bilinmektedir. Babalar adına yemin etmenin yasaklığı da sahih hadislerle sabittir.
Bu soruya şöyle cevap verilir : Yasak olan şey, Allah'tan başka bir şeye bile bile ve teammüden yemin etmektir. Hadiste geçen söz ise kasıd olmaksızın dile gelen bir kelimedir. Bu ne yemin sayılır, ne de yasakların şümulüne girer."
Hadisin son kısmında geçen :
«Ruhun gırtlağa gelince malım falanadır, malım fulanadır, dersin. Halbuki sen hoşlanmasan bile malın (ölümün dolayısıyla) onlaradır.» cümlelerinde bulunan falan ve fulan kelimeleri ile mirasçı-
lar mı, yoksa kendilerine mal vasiyyet edilen kimseler mi kasdedil-diği yolunda değişik yorumlar yapılmıştır.
Sindi, bu kelimelerle mirasçıların kasdedildiği görüşündedir Yâni ölüm döşeğindeki bu lâflar bir anlam taşımaz. Çünkü adamın malı ölümü ile mirasçılarına kendiliğinden intikal etmiş olur. Adam bu durumdan hoşlanmasa da netice budur.
Bazı rivayetlerde bu cümleler yerme;
«... Falana şu kadar mal, fulana da bu kadar mal (olsun) dersin. Halbuki o mal filâna olmuştur.» cümleleri bulunur.
Bâzıları bu cümlelerde geçen falan, fulan ve filân kelimeleri ile mirasçıların kasdedildiğini söylemişlerdir. Bir kısım âlimler ise : İlk iki kelime ile kendilerine mal vasiyyet edilen kişiler ve son kelime ile
mirasçılar kasdedilmiştir, derler.
Yâni sen ölüm döşeğine girdikten sonra malını şuna buna vasiyyet ediyorsun. Halbuki vasiyyet ettiğin mal sen terekenin üçte birinden fazla olduğu takdirde mirasçıların dilerlerse bu vasiyyeti iptal ederler. Böylece bu vasiyyet geçersiz sayılır.
Âlimler bu cümleleri başka şekillerde de yorumlamışlardır. İsteyenler hadis kitablannın şerhlerine bakabilirler. [13]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Annenin hakkı herkesin hakkından fazladır. Herkesten fazla anne ile iyi geçinmek, iyi davranmak gereklidir. Bu hak çok önemli olduğu için üç defa tekrarlanmıştır.
2. Anneden sonra babanın hakkı diğer insanların haklarından fazladır.
3. En faziletli sadaka, sağlık, ihtiras, yaşama ümidi ve fakirleşme endişesi varken verilen sadakadır. Sadaka ve hayır işleri geciktirilmemelidir.
4. Kişinin ölümü ile malı mirasçılarına kalır. Kişi ölüm döşeğinde mirasçılarını malından mahrum etme yetkisine sahip değildir.

2707) Büsr bin Cahhâş el-Kureşî (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) eline (hafifçe) tükürdü. Sonra şehâdet parmağını (tükürük damlası üzerine) bırakıp şöyle buyurdu:
«Allah (Azze ve Celle) buj uruyor ki: (Ey) Âdem oğlu seni şunun misli olan (bir damla menliden yarattığım halde beni nasıl âciz (zan) edersin (de malından sadaka ödemezsin)? Sonra ruhun şuraya (ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğazına işaret etti) ulaştığı zaman sen: Sadaka veririm, dersin. Halbuki sadaka verme zamanı nerede? (Yâni bu fırsatı kaçırdın).»"
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [14]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), muhâtablarınm dikkatini çekmek üzere tükürük damlasını örnek göstererek insanın böyle bir damlacık sudan yaratıldığım Allah'tan naklen beyân buyurmuştur. Bu yüce kudrete sahip olan Allah Teâlâ, kulun vereceği sadakanın yerini fazlasıyla dolduracağım vaad buyurduğu halde muhteris kimseler fakirleşme endişesinden dolayı sağlığında sadaka vermekten çekinirler. Bu davranış bir bakıma Allah Teâlâ'nın kula dünyalık vermekten âciz olduğu zannını sezdirmektedir. Hadîsin kudsi kısmı böyle bir zannın bâtıl olduğuna işaret eder.
Ruhun boğaza gelmesi zamanından maksad tam o zaman olabilir. Bu takdirde, hastanın bu esnada verdiği sadaka geçersizdir. Bu
durum bundan önceki hadîsin izahı bölümünde anlatıldı. Hadisin son cümlesi de böyle yorumlanır. Yâni artık sadaka verme zamanı geçmiştir, yapılan tasarruf geçersizdir.
Ruhun boğaza gelmesi zamanından maksad, bu zamanın yaklaştığı vakit ise bu esnada verilen sadaka geçerli olmakla beraber pek sevaplı olmadığı anlamı kasdedilmiş olur. Bu durum da yukardaki hadîsin izahı bölümünde anlatıldı. [15]

5- Malın Üçte Biriyle Vasîyyet Etmek Bâbı

2708) Amir'in babası Sa'd (bin Ebî Vakkas) (RadıyuHâhü anhümâ)'-dan; Şöyle demiştir :
Ben Mekke'nin fetih yılı (Mekke'de) ölüme yaklaştığım derecede hastalandım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığım dolayısıyla bana uğradı. Ben de %
Ey Allah'ın Resulü şüphesiz benim çok malım var ve bir kızımdan başka mirasçım yoktur. Ben malımın üçte ikisini sadaka olarak vasiyyet edebilir miyim? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Büsr bin Cahhâş el-Kureşî (R.A.)'ın Hâl Tercemesl
Büsr bin Cahhâş (El-Hâfız'm tesbitine göre bu kelime «Cüâş»dır.> Şam'U bir sahâbîdir. Bir hadisi vardır. Râvisi Cübeyr bin NÜfeyr'dir, İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hülâsa: 47)
«Hayır,» buyurdu. Ben:
Yarısı (vasiyyet olabilir mi)? dedim. Resûî-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) ;
«Hayır,» buyurdu. Ben :
Peki üçte biri (olabilir mi) diye sordum. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üçte bir (kâfidir), üçte bir de çoktur. (Çünkü) senin mirasçılarını zengin bırakman, onlan halka ellerini açıp dilenecek derecede fakir bırakmadan hayırlıdır,» buyurdu. [16]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. S a ' d (Radiyallâhü anh)'ın M e k k e ' de hastalandığı bâzı rivayetlerde belirtildiği için bu durumu parantez içinde belirttim. S a' d (Ra-dıya-llâhü anh) hastalığının ağırlığından dolayı ölümünün yaklaştığı kanısına varmıştı. Fakat Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir mu'cize olarak, Buhâri ile Müslim' deki rivayette sarahaten belirtildiği gibi meâlen «Ey Sa'd Allah'tan umarım ki seni bu hastalıktan kaldıracak ve senin (fetihlerin) le bir çok müslüman-lar faydalar sağlayacaklar ve bir çok müşrikler zararlanacaklardır.» buyurmuştur. Hz. Sa'd (Radıyallâhü anh) bu hastalıktan kurtulup bandan sonra 45 veya 48 yıl yaşadığı ve bir çok fetihlerde bulunduğu sabittir.
Sa'd (Radıyallâhü anh) bir kızından başka mirasçısının bulunmadığını söylemiştir. Halbuki farâiz ilminde «Asaba» ismi verilen mirasçıları vardı. Bu itibarla N e v e v i onun bu sözünü şöyle yorumlar : Yâni "Mirastan belirli hissesi olan mirasçı yalnız bir kızım var." Diğer mirasçıları asaba durumunda idiler. Asaba belirli payı olmayıp pay sahiplerinden artan malı ve pak sahibi durumunda hiç mirasçı olmadığı zaman terekenin tamamına mirasçılardır. Sa'd bu cümleyle şunu kasdetmiş olabilir: "Bir kızdan başka çocuğum ve çok yakın mirasçım yoktur."
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) S a ' d ' m, malının üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesini uygun bulmayıp üçte birisine izin verdikten sonra: «Üçte bir de çoktur» buyurmuştur. Bu cümle de değişik şekillerde yorumlanmıştır;
El-Hâfiz: Bu cümlenin malın üçte biriyle vasiyyet etmenin câizliğini ve fakat vasiyyet edilecek meblâğın bundan az tutul-
masının daha iyi olduğunu açıklamak amacıyla buyurulmuş olması muhtemeldir. Cümleden ilk anda anlaşılan mânâ da budur, Cümleden kasdedilen mânâ şu olabilir : Malın üçte birini vasiyyet etmek en mükemmel olanıdır, sevabı çoktur. Üçüncü bir ihtimal : Malın üçte biri çoktur, az değildir. Şafiî son ihtimâlin daha uygun olduğunu söylemiştir, î b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ise ilk yorumu benimsemiştir, der.
Hadîste geçen Sa'd (Radıyallâhü anh) in;sözünü «Ben malımın üçte ikisini sadaka olarak vasiyyet edebilir miyim?» diye terceme ettim. Nevevi; Bu cümle iki mânâya muhtemeldir : Birisi, sadaka edilmek üzere vasiyyet etmektir. (Yâni ben öldüğüm zaman malımın üçte ikisi sadaka olarak dağıtılmak üzere vasiyyette bulunabilir miyim?). Diğer mânâ : Malımın üçte ikisini ölmeden önce ve bu hastalık esnasında hemen sadaka olarak dağıtabilir miyim? Bu iki mânâdan hangisi kasdedilirse edilsin, netice değişmez. Tüm âlimlere göre ölüm döşeğinde kişi malının üçte birinden fazla mikdarda ne sadaka edebilir, ne de vasiyyet edebilir. Ancak mirasçılarının rızâsı varsa bu takdirde sadaka etmesi de vasiyyet etmesi de caizdir, diye bilgi vermiştir.
B uhâri' nin rivayetinde bu cümle yerine;
«Ben malımın tamamını vasiyyet edeyim (mi)?- tâbiri bulunduğu için yukardaki cümleyi buna uygun bir şekilde terceme etmeyi tercih ettim. [17]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Hastayı ziyaret etmek, devlet başkanı dâhil herkese müste-habtır.
2. Tedavi, takva sahiplerinin duasını almak, vasiyyet etmek ve fetva almak gibi meşru bir amaçla hastalığın ağırlığını ve şiddetini dile getirmek hasta için caizdir. Ama öfkelenmek gibi yersiz mak-sadla hastalığın ağırlığım anlatmak mekruhtur ve hastalıktan dolayı beklenen sevabı azaltır.
3. Meşru yollarla mal biriktirmek ve zenginleşmek caizdir.
4. Kişi, yakınlarına, hısım ve akrabalarına ikramda bulunmalı ve mirasçılarına şefkat etmelidir. Yakınlara yardım etmek, yabancılara yardım etmekten üstündür.
5. Bâzı âlimler bu hadisin, zenginliğin fakirlikten daha iyi olduğuna delâlet ettiğini söylemişlerdir.
6. Kişi, vasiyyet edeceği mal miktarı ile mirasçılarına bırakacağı mal mikdarım adaletli bir şekilde ayarlamalıdır. Malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmamalıdır.
Nevevî bu madde ile ilgili olarak özetle şöyle der: "Bizim arkadaşlarımız ve başka âlimler: Mirasçıları zengin olan kimselerin mallarının üçte birisini teberru olarak vasiyyet etmeleri müstehabtır. Mirasçıları fakir olanların ise vasiyyet edecekleri meblâğın, malın üçte birinden az olması müstehabtır, demişlerdir.
Bu yüzyıllardaki âlimler, mirasçısı bulunan kimsenin, malının üçte birinden fazla meblâğda ettiği vasiyyetin infaz edilmemesi ve ancak mirasçılarının rızasıyla infaz edilebilmesi hususunda ittifak etmişlerdir. Keza mirasçıların hepsinin rızâsı bulunduğu takdirde kişi malının tamamını vasiyyet edebilir. Bu hususta da âlimlerin ic-mâı vardır.
Hiç vârisi olmayan kimseye gelince, bizim mezhebimiz ve cumhura göre onun malının üçte birinden fazla mikdar için edeceği vasiyyet geçerli değildir. Fakat Ebü Hanife, onun arkadaşları, î s h â k, bir rivayete göre A h m e d bunu caiz görmüşlerdir. Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh) ile 1 b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'in da bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur."
Hanefi fıkıh kitablarmdan eî-Mültekâ da: Mirasçılar zengin veya alacakları hisselerle zenginleşecek durumda ise malın üçte birinden düşük meblâğı vasiyyet etmek müstehabtır. Aksi takdirde, yâni mirasçılar bu durumda değiller ise vasiyyet etmemek daha sevimlidir. Malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmak ise sahih değildir. Mirasçılar razı olmasalar bile malın üçte birini (mirasçı olmayanlara) vasiyyet etmek sahihtir, diye bilgi verilmektedr.
Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna başvurmak gerekir.

2709) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
-Şüphesiz, AHah (hayır) amellerinizi artırmak için mallarınızın üçte birini vefatınız zamanında size tasadduk etti (sadaka - vasiyyet etme yetkisini verdi.)»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Talha bin Amr el-Had-rami bulunur. Bu râviyi zayıf sayanlar bir kişi değildir.

2710) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)}dzn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Allah Teâlâ buyurdu ki) Ey Âdem oğlu hiç birisi senin (hakkın) olmayan (ve merhametimle sana verdiğim) iki şey var-. Seni (günahlardan) temizlemek ve arındırmak için, gırtlağını tuttuğum (canını alacağım) zaman malından sana bir pay (vasiyyet için) verdim ve ecel (ömür) ünün bitiminden sonra kullarımın senin üzerine (kıldıkları) cenaze namazı.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi aleyhinde söz söylenir. Çün kü râvîlerinden Salih bin Muhammed bin Yahya hakkında ne tenkid ne de baş ka şekilde herhangi bir kimsenin sözünü görmedim. RâvİMübarek bin Hassan* İbn-i Muin sıka saymıştır. Fakat Nesâî, onun

kuvvetli olmadığını, Ebû Dâvûd di onun hadisinin münker olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Hibbân da onu sikalar ara smda anmış ve: Bazen hatâya düşer ve muhalefet eder, demiştir. El-EzdİÂt onun hadisinin terkedildiğini söylemiştir. Senedin k#an râvîleri Buhârl ile Müs lim'İD şartlan üzerinedir. [18]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türünden olup D â r e k u t n î ve B e y h a ki tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadisten kasdedilen mânâ şudur: Hayır amellerinizin çoğalması için öleceğiniz zaman mirasçılarınız razı olmasalar bile malınızın üçte birinde tasarruf etme yetkisine sahipsiniz. Allah size bu yetkiyi ihsan etmiştir. Sadaka ve vasiyyetle hayırlarınızı böylece fazlalaştırmış olabilirsiniz.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de Zevâid tü-ründendir. Bu hadîs kudsî hadîslerdendir. Çünkü hadîsin ifâde tarzı Allah Teâlâ'nm kuluna hitab etmesi şeklindedir. Bu hadîsten kasdedilen mânâ da şudur :
Mal, dünya hayatı içindir. Ölüm gelince malın başkalarına kalması ve vârislere intikal etmesi tabiidir. Buna rağmen Allah Teâlâ, kuluna ölüm zamanında malının üçte birinde tasarruf yetkisi vermiştir. Bu yetki Allah'ın rahmetinin mahsûlüdür ve kulun günahlardan paklanması içindir. Cenaze namazı da böyledir. Cenaze namazı bir ibâdet olduğu için sevabı kılanlara aittir. Ölünün bundan yararlanmaması normaldir. Çünkü herkes ancak sa'i ve gayretinin mahsûlünü alır. Nitekim Allah Teâlâ N e c m sûresinin 39. âyetinde;
«ve şüphesiz, insana çalışmasının karşılığından başka bir şey yoktur.» buyurmuştur. Bununla beraber Allah bir lütuf ve ikram olmak üzere kulunu, üzerinde kılman cenaze namazından yararlandırır ve mü'minlerin namazda ettikleri dualardan onu istifâde ettirir. Sanki onun bir çalışması imiş gibi amellerine ilâve eder. Hadîste geçen Kazam gırtlak manasınadır.

2711) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Halkın (vasiyyetlerini) mallarının üçte birinden dörtte birine indirmelerini arzularım. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ;
«Sülüs (yâni malın üçte biri vasiyyet için) büyüktür veya çoktur,» buyurdu."[19]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. N e v e v î bu hadîsin şerhinde: Bu hadis vasiyyet edilecek meblâğın malın üçte birinden az olmasının müstehablığma delâlet eder. Cumhurun görüşü de mirasçılar zengin olsun fakir olsun vasiyyetin böyle olmasının müstehablığı istikametindedir. Fakat bizim mezhebimiz (Şafiî mezhebi) şudur: Mirasçılar zengin ise malın üçte birini vasiyyet etmek müstehabtır, fakir iseler vasiyyet edilecek meblâğın üçte birden eksik olması müstehabtır. Ebû Bele i r (Radıyallâhü anh)'in ve Ali (Radıyallâhü anh)'m mallarının beşte birini, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ile İ s h â k'm mallarının dörtte birini vasiyyet ettikleri rivayet olunmuştur. Malın altıda bir, onda bir gibi oranlarda vasiyyetinin daha uygun olduğunu söyleyenler de vardır.
A 1 i (Radıyallâhü anh), İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Â i ş e (Radıyallâhü anhâî ve başkalarından rivayet edildiğine göre mirasçıları olup da malı az olan kimsenin vasiyyet etmesinin müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Yukarda da belirttiğim gibi Hanefi mezhebinin görüşü bu hadîse uygundur.
Malın üçte birinin çokluğu ile kasdedilen mânâ hakkında gerekli bilgi 2708 nolu hadîsin izahı bölümünde anlatıldığı için tekrarlamaya gerek kalmadı. Üçte birinin büyüklüğü de benzer mânâyı ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Sülüs büyüktür veya çoktur» buyruğundaki tereddüd râviye aittir. Yâni ya büyük kelimesi veya çok kelimesi kullanılmıştır. [20]

6- Hiç Bir Mirasçıya Vasiyyet Yoktur, Babı

2712) Amr bin Hârice (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Kasvâ isimli binek) devesi üzerinde hutbe irâd buyurdu. CBu esnada) binek devesi geviş getiriyordu ve ağzının köpüğü benim iki omuzumun arasında akıyordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hutbesinde) buyurdu ki i
«Allah, şüphesiz her mirasçıya mirastan olan nasibini taklim (ve tâyin) buyurdu. Artık hiç bir mirasçıya vasiyyet caiz değildir. Çocuk döşek (sahibin) e aittir. Zina eden (erkeğ)e de mahrumiyet vardır. Kim babasından başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddia eder veya kendisini âzadlayanlardan başkasının âzadlısı olduğunu söyleT-se Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti o kimsenin üzerine olsun (veya onun üzerindedir.) O kimseden ne tevbe ne de fidye (râ-vl dedi ki: veya Peygamber! ne fidye ne de tevbe buyurdu) kabul olunur."

2713) Ebû Ümâme el-BâhiH (Radıyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben Veda Haccı yıh Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hutbesinde şöyle buyururken işittim :
«Allah her hak sahibine (mirastan) hakkını şüphesiz vermiştir. Artık mirasçıya vasiyyet yoktur.»"

2714) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü onAj'den; Şöyle demiştir:
(Peygamber Veda Haccı yılı hutbe irâd ederken) ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kasvâ isimli) devesinin (boynunun) altında idim. Devesinin ağzının köpüğü benim üstüme (dökülüp) akıyordu. (Hutbesinde) Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
«Allah şüphesiz her hak sahibine (mirastan) hakkını vermiştir. Bilmiş olunuz ki hiç bir vârise vasiyyet yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. RâvİMuhammed bin Şuayb'i Rahim ve Ebû Dâvûd sıka saymışlardır. Senedin katan râvileri Bu-hârî'nin şartı üzerinedir. [21]

İzahı

Amr bin Hârice (Hadıyaiîâhü anh) 'in hadîsini Tir-mizî, Ahmed, Nesâî, Dârekutni ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Cirre: Geviştir. Kası: Geviş getirmek, ağza getirilen gevişi yutmak, şiddetli çiğnemek ve dişleri sıkmak mânâlarına gelir. Terce-mede birinci mânâyı seçtim. Diğer mânâları düşünmek de mümkündür.
Lüğâm-, Salya ve bundan meydana gelen köpük mânâlarında kullanılır. Bir kavle göre yalnız salya köpüğü mânâsını ifâde eder.
Âhir; Zânî demektir. Hacr: Mahrumiyettir.
Mevâlî: Mevlâ'nın çoğuludur. Mevlâ, efendi, köle, âzadlı köle, köleyi âzadlayan gibi mânâlara gelir. Burada köle veya cariyeyi âzad-layan kimse mânâsında kullanılmıştır.
Sarf: Bu ve benzerî hadislerde kullanıldığı zaman tevbe veya nafile ibâdet mânâsına yorumlanır.
Adi: Fidye veya farz ibâdet mânâsına kullanılmıştır. Bu kelime de Sarf kelimesi gibi başka mânâlara da gelebilir. Fakat burada yu-kardaki iki mânâdan birisi kasdedilmiştir.
Bu hadîste geçen bâzı cümleler bundan önce gelen hadîslerde bulunduğu ve o yerlerde gerekli izah yapıldığı için burda tekrar izaha gerek yoktur. Şöyle ki:
1. «Çocuk döşek (sahibin) e aittir. Zina eden (erkeğ)e de mahrumiyet vardır» parçası 2006 ve 2007 numaralı hadislerin metninin ay-nisidir,
2. Kim babasından başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddia eder veya kendisini âzadlayanlardan başkasının âzadlısı olduğunu söylerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti o kimsenin üzerine olsun» parçası 2609 nolu hadîs metni gibidir.
3. «...Ne sarf (yâni tevbe veya nafile ibâdet) ne de adi (yâni fidye veya farz ibâdet) kabul olunur» ifâdesinin bir benzeri 2635 nolu hadiste geçmiştir. Oradaki hadîs cinayet ve diyet konusuna âid olup buradaki konu ile ilişiği yoktur. Sadece ifâde benzerliği bulunduğu ve orada gerekli açıklama yapıldığı için bu durumu hatırlatmakla yetiniyorum.
Yukarıdaki ifâdelerin izahmı görmek isteyenler numaralarım verdiğim hadislerin izahı bölümüne başvurabilirler.
Bu hadîsin yukarıda anlatılan cümleleri dışında kalan ve bunu takip eden hadislerde de bulunan ve mirasçılara vasiyyetin sahih olmadığı hükmünü bildiren cümle ile ilgili açıklamaya geçelim. Bu açıklamaya geçmeden önce şu noktayı da belirteyim :

Bu hadîsten sonra gelen Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Ze-vâid türündendir.
Birinci hadîste «Allah her mirasçıya mirastan olan nasibini taksim etmiştir. Artık mirasçıya vasiyyet caiz değildir» buyuruluyor.
Bu hadisi tâkibeden iki hadîs de bu mealdedir.
Miras âyetleri inmeden önce malı bulunan kimselerin ölecekleri zaman babalarına, annelerine ve en yakın akrabalarına vasiyyet etmeleri Bakara sûresinin 180. âyeti ile farz kılınmıştı. Âyetin meali şöyledir :
«Birinize ölüm (sebepleri) geldiği zaman, eğer (geriye) mal bı-rakacaksa, anneye, babaya ve yakınlara uygun tarzda vasiyyet etmesi size farz, Allah'a isyan etmekten sakınanlara borç kılındı.»
Sonra mîras hükümlerine âit Nisa süresinin 11 ve 12. âyetleri nazil olunca yukarda meali yazılı Bakara sûresinin 180. âyetinin hükmü neshedilmiş oldu.
Ebü Ümâme (Radıyallâhü anh) ile E n e s (Radiyallâ-hü anh)'m rivayet ettikleri hadîslerin mânâsı şudur: "Allah her mirasçıya tâyin ettiği mîras payım beyân buyurmuştur. Artık hiç bir mirasçıya vasiyyet yoktur."
Hattâbi, Ebû Ümâme' nin hadîsinin açıklaması bölümünde şöyle der:
"Bu hadis miraslara âit âyetlere işarettir. Mîras âyetleri inmeden önce en yakın akrabalara vasiyyet etmek Bakara sûresinin 180. âyetiyle vâcib kılınmıştı. Sonra bu âyetin hükmü mîras âyetiyle neshedildi.
Âlimlerin ekserisine göre mirasçılara vasiyyet hükmünün iptalinin sebebi diğer mirasçıların haklarının korunmasıdır. Sebep bu olunca diğer mirasçılar kabul ettikleri takdirde herhangi bir mirasçıya edilen vasiyyet geçerli sayılır. Nasıl ki malın üçte birden fazla bir miktar mirasçı olmayan kimselere vasiyyet edildiğinde bunun geçerliliği mirasçıların kabulüne bağlıdır. Mirasçılar kabul etmezse, malın üçte birinden fazla olan vasiyyet geçersiz sayılır ve kabul ederlerse muteber sayılır.
Bâzıları: Mirasçılara yapılan vasiyyet, diğer mîrasçılarca kabul edilse bile geçersizdir. Çünkü şer'i bir hüküm konulduğundan dolayı bu hükmün hukuku esas tutulmalıdır. Eğer biz bu hükme rağmen mirasçıya vasiyyeti caiz sayarsak mensûh bir hükmü işletmiş oluruz. Bu ise caiz değildir."
H a t t â b î' nin naklettiği son görüş Z â h i r i y y e mezhebinin görüşüdür. Âlimlerin cumhuruna göre tüm mirasçıların kabulü hâlinde herhangi bir mirasçıya yapılan vasiyyet geçerli sayılır, Aksi takdirde geçersizdir. [22]

7- (Ölüye Âît) Borç Vasiyyet Ün) Den Önce (Ödenmeli) Dir, Babı

2715) Alî (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anhyûen; Şöyle demiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vasiyyet (in infazın) -dan Önce (ölüye ait) borcun ödenmesine hükmetti. Siz;
«Edilen vasiyyetten veya borçtan artakalanının...» âyetini de okuyorsunuz. Ve Resul i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) ana baba bir erkek kardeşlerin birbirlerine mirasçı olduklarına, fakat (bunların beraberinde bulunan) yalnız baba bir erkek kardeşlerinin mirasçı .olmadıklarına da hükmetti." [23]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. A 1 i (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Nisa sûresinin 12. âyetinde bâzı mirasçıların paylan tâyin edilirken ölünün ettiği vasiyyet veya borcundan arta kalan maldan miras paylarının, sahiplerine verileceği bildirilmektedir. Bu âyette vasiyyet kelimesi borç kelimesinden önce anılmıştır. Okuyuştaki öncelikten hüküm ve ödeme açısmdan bir öncelik anlaşılmamalıdır. Âyet-i Celile'de vasiyyet, borçtan önce anılıyor ise de hüküm bunun aksinedir. Önce ölünün borçlan tasfiye edilir. Ondan sonra vasiyyeti yerine getirilir. Daha sonra da kalan mal mirasçılar arasmda taksim edilir.
A 1 i (Radıyallâhü anh)'in sahâbîlere hitaben "Siz «...edilen vasiyyetten veya borçtan artakalanının..." mealindeki âyeti okuyorsunuz* sözünün anlamı ile ilgili olarak T ı y b i : Bu söz bir hükmü beyân etmekle beraber bir soru anlamım taşıyor. Kasdedilen mânâ şöyledir: Siz bu âyeti okuyorsunuz. Acaba bunun, mânâsını da biliyor musunuz? Çünkü vasiyyet okuyuşta borçtan evveldir. Fakat hüküm de borçtan sonradır. Âyette erkek kardeşler de mutlaktır. Yâni bunların; ayni baba ve ayni anadan olma kaydı yoktur. Bu kaydın olmayışı ana baba bir erkek kardeşler ile yalnız baba bir kardeşlerin eşit olduklan zannmı veriyor. Resûl-i Ekrem (Aleyhi'ss-salâ-. tü ve's-selâm) ana baba bir erkek kardeşler ile yalnız baba bir erkek kardeşler arasmda fark bulunduğuna hükmetmiştir, diye bilgi vermiştir.
Borcun vasiyyetten önce ödenmesi gerektiği halde anüan âyette neden vasiyyet kelimesi borç kelimesinden önce geçmektedir? diye bir soru hatıra gelebilir. Âlimler bu hususta müteaddid sebepler beyân etmişlerdir. Tuhfe yazan, el-Hâf iz1 dan naklen özetle şöyle der:
"Âyet-i Kerîme'de vasiyyetin borçtan önce anılmasının sebebi şu olabilir: Vasiyyet edilen mal, karşılıksız ödenir. Borç ise bir şeye karşılık olarak ödenir. Bu itibarla vasiyyet edilen malı çıkarmak borcu ödemekten daha zordur. Mirasçılarda bu duygu olabilir. Bir f de şu vardır: Mirasçılar borcu ödemekte pek kusur etmezler. Fakat 'tr vasiyyeti çıkarmakta ihmalkâr davranabilirler. Böyle ihmal ve ku-? sur edilmesin diye vasiyyet borçtan önce anılmış denilebilir. Keza. vasiyyet çoğu zaman fakirlere ve yoksullara âit olur. Borç ise bir '"alacaklının sabit hakkıdır. Alacaklı kimse kuvvetle hakkını talep edebilir ve söz söyleme yetkisine sahiptir. Uğraşıp alacağını tahsil eder. (Fakat fakir ve fukara kendilerine vasiyyet edilen meblâğı nasıl ve tr kimlerden tahsil edecekler ve hangi fakirler bu hakkı arayacaklardır? Bir başka sebep şudur: Borç tahakkuk etmiş bir haktır. Vasiy-/ yet ise kişinin kendi arzusuyla üstlendiği bir hizmettir. Kişi bunu ^üstlenmeyebilir. Kimse niçin vasiyyet etmedin diye zorlayamaz. Tamamen ihtiyari bir iş olduğundan ihmal edilmemesi ve teşvik edilmesi için önce anılmıştır, demek mümkündür-"
Borcun vasiyyetten önce ödenmesinin gerekliliği hususunda ilim ehli ittifak halindedir. Bâzı rivayetlere göre E b û Sevr âyetin zâhirindeki tarza bakarak vasiyyetin borçtan önce ödenmesinin gerekliliği görüşünü beyân etmiştir.
Hadîste geçen «A'yan-ı Beni'1-Ümm» ana baba bir erkek kardeşler mânâsında kullanılan bir ifâdedir. «BenÜ'l-Allat* ise yalnız baba bir erkek kardeşler demektir. Mirasçıların bir kısmını beyân eden Nisa sûresinin 12. âyetinde erkek kardeşlerin miras durumları beyân edilmektedir. Ancak bunların ayni baba ve anneden olmalan veya yalnız babalan, ya da yalnız annelerinin" ayni olmalarının şart
olup olmadığı beyân edilmemiştir, işte Ali (Radıyaüâhü nnh) bu hadîsle Resül-i Ekrem (Aieyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu konuda verdiği hükmü rivayet etmiştir. Hadîsten kasdediien mânâ şudur: Bir adam öldüğünde hem ana baba bir erkek kardeşleri hem de yalnız baba bir erkek kardeşleri var ise o kimseye ana baba bir erkek kardeşler mirasçı olur. Fakat yalnız baba bir erkek kardeşleri mirasçı olmaz. Miras konulan bu kitaptan sonra gelen kitapta geçecektir. Yeri geldiğinde daha geniş bilgi verilir. [24]

8- Vasiyyet Etmemiş Halde Ölen Kimse Yerine Sadaka Verilir Mi? Babı

2716) Ebû Hüreyre (RadıyaHâhü anh)\\er\; Şöyle demiştir:
Bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : Babam öldü. Mal da bırakmıştır. Ve vasiyyet etmemiştir. Onun yerine benim sadaka vermem günahlarına keffâret olur mu? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Evet.» buyurdu."

2717) Âişe (RadtyaîlâhİI an/tâ)'(\an; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek i
(Yâ Resûlallah!) Annem aniden öldü. Vasiyyet de etmemişti.
Zannımca annem konuşabilseydi sadaka (verilmesini vasiyyet) ederdi. Şimdi ben onun ad m a sadaka verirsem ona da bana da sevap olur mu? diye sordu. Bunun üzerine ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi veSeîlem,:
«Evet (olur),» buyurdu." [25]

İzahı

Ebû Hüreyre (RadıyaHâhü anh) 'm hadîsini Müslim ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. Âişe {RadıyaHâhü anhâ)'-nın hadisini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e -s â î de rivayet etmişlerdir.

Âişe (Radıyallâhü anhâl'nın hadîsinde sözü edilen soru sahibi sahâbîlerden Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'dır. U b â d e, annesinin hayrata düşkünlüğünü veya vasiyyet etme arzusunu bildiği için aniden ölen annesinin vasiyyet etme fırsatını bulamadığını söylemek istemiştir. [26]

Bu İki Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Müslüman ölü için sadaka vermek meşru ve müstehabtır.
2. Müslüman ölü, kendisi için verilen sadakalardan yararlanır. Günahları varsa sadaka buna keffâret olur. Günahları yok ise sadaka mertebesinin yükselmesine vesile olur.
3. Ölüsü için sadaka veren kimse de yararlanır. Kendisi için de ayrıca sevap vardır.
4. Ölü adına sadaka vermek için vasiyyet etmiş olması şartı aranmaz. Yakınları diledikleri mikdarda sadaka çıkarabilirler.
Nevevî, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsinin şerhi bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadisten çıkarılan (yukarda yazılı) hükümler hususunda müslümanlar ittifak halindedir. Keza, mirasçıların ölü adına nâfiîe sadaka çıkarmalarının vâcib olmadığı, ancak müstehab olduğu hususunda da müslümanların icmâı vardır. Ölünün zimmetinde kalan mâli haklara gelince bu hakların ölünün bıraktığı mallardan ödenmesi gereklidir. Şayet borçlu ölen kimsenin malı yok ise mirasçıları bu borçlan ödemek mecburiyetinde olmamakla beraber ödemeleri müstehabtır. Mâlî hakların ödenmesi ile ilgili bu hükümler için ölünün vasiyyet etmiş olması şartı aranmaz."
Tuhfe yazarı da Tirmizi' nin İ b n - i A b b â s (Radı-yaîlâhü anh)'den rivayet ve Â i s e (Radıyallâhü anhâ)"nın buradaki hadisine benzeyen ve yine Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'m sorusuna âit hadisin izahı bölümünde geniş bilgi vermiştir. Bunun özeti şöyledir:
"Ölünün, kendisi için verilen sadaka ve edilen dualardan yararlanması hususunda, icmâ vardır. Bu hususta Ehl-i Sünnet ve'1-Cemâat âlimleri arasında bir ihtilâf yoktur. Oruç, namaz ve Kur'an okumak gibi bedenî ibâdetlere gelince bunlar ölü yerine ifa edildiği takdirde ölünün yararlanıp yararlanmaması hususunda ihtilâf vardır. El-Kari, Fıkh-ı Ekber'in şerhinde : E b û Hanife, Ahmed ve selefin cumhuruna göre ölü bu nevi bedeni ibâdetlerden de yararlanır. Mâlik ve Şafîî' nin meşhur kavillerine göre bu nevi ibâdetlerin sevabı ölüye ulaşmaz, demiştir. Eİ-Mirkat'ta da el-Kari, Süyûti' nin şöyle dediğini nakleder: "Okunan Kur'an-ı Kerîm'in sevabının ölüye ulaşıp ulaşmaması hususunda ihtilâf vardır. Selefin cumhuru ile üç mezhep imamının görüşlerine göre ulaşır. Bizim imamımız Ş â f i i' ye göre ise ulaşmaz. Şafîî; «İnsana ancak çalışmasının karşılığı vardır» mealindeki âyete dayanarak bu görüşü benimsemiştir. îlk görüş sahipleri bir kaç yönden cevap vermekle bu âyetin bu meseleye delil olmadığını beyân etmişlerdir. (Tuhfe yazan S u y û t i' nin beyân ettiği cevapları maddeler hâlinde anmış ise de uzun süreceği endişesiyle buraya geçirmiyorum.) $ e v k â n i de en-Neyl'de: hak olanı şudur ki yukardaki âyetin hükmü umûmî değildir. Çünkü evlâdın ölüsü için sadaka vermesi, hac etmesi, köle âzadlaması, oruç tutması gibi hususlarda rivayet olunan hadîsler vardır, diyerek bu hadisleri nakletmiştir. [27]

9- Allah'ın; Ve (Yetimin Velîlerinden) Kim Fakir İse (Yetimin Malından) Mâruf Veçhiyle Yesin- Kavlinin (Beyânı) Babı

2718) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhümâ)'den; Şöyle demiştir :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: (Geçimime vesile olacak) hiç bir şey bulamıyorum ve malım (da) yoktur. Malı bulunan bir yetimim vardır, dedi.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) : «İsraf etmeyerek ve bir sermaye edinmeyerek yetiminin malından ye,» buyurdu. Amr'in dedesi dedi ki: ve Resûl-i Ekrem (Saîlal-lahü Aleyhi ve Sellem) in şunu da buyurduğunu zannediyorum: «Ve sen malını yetiminin malıyla koruma.»" [28]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a 11 â b i bu hadîsin şerhinde şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı)'in velîye yetiminin malından yemesine izin vermesi şu mânâyadır: Velî, yetiminin malım koruyup işletmekle ve yetimin çeşitli iş ve hizmetleriyle meşgul olduğu için bu çalışmaya karşılık ve ücret olarak mâkul bir ölçü içinde ihtiyacını giderme yetkisi verilmiştir. Âlimler, yetimin malından yemek hususunda ihtilâf etmişlerdir: İbn-i Abbâs ERadı-yallâhü anhVden rivayet edildiğine göre kendisi: "Vasî, yetime ve malına baktığı zaman malından yiyebilir, demiştir. Ahmed bin H a n b e 1' in görüşü de böyledir. El-Hasan ile Nahai ise : Vasî onun malından yiyebilir ve sonra da ödemeye mecbur değildir, demişlerdir. Ubeyde es-Selmâni, Saîd bin Cübeyr, Mücâhid ve Evzâî de: Vasî yiyebilir. Fakat yetim erginlik çağma vardıktan sonra vasî, yediği mikdarı ona ödemekle mükelleftir, demişlerdir. [29]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Velî fakir olduğu takdirde bakıp hizmet ettiği yetiminin malından uygun bir şekilde yiyebilir. Bu cevazın velînin gördüğü hizmet karşılığı olduğunu yukarda açıklamıştık.
2. Velî, yetiminin malında israf edemez. İsraf, uygun yerde ihtiyaç duyulan fazla mikdarda harcama yapmaktır. Şu halde velî fakir ise ancak zaruri nafakasının karşılığını yetiminin malından alabilir. Lüks bir harcama yapamaz.
3. Velî, yetiminin malından kendine mal edinemez, kendine bir sermaye biriktiremez.
4. Velî kendi malını, yetiminin malı ile koruyamaz. Yâni kendi malı var iken bunu harcamayıp yetimin malı ile geçinemez.
Müellifimiz bu babın başlığında Nisa sûresinin 6. âyetinden bir parçayı anmıştır. Bundan amacı burada rivayet ettiği hadisi âyetle teyid ve takviye etmektir. Çünkü yukarda, yâni babın başlığında anılan Nazm-i İlâhî fakir velinin, yetiminin malından Mâruf veçhiyle yiyebileceğini bildirmektedir. Bu âyetin tamamının meali şöyledir:
«Yetimleri evlenme çağma gelinceye kadar deneyiniz. Sonra onlarda rüşd (olgunlaşma) görürseniz, mallarını kendilerine hemen teslim ediniz. Onlar büyüyecekler diye mallarını israfla acele yemeyiniz. Kim zengin ise (baktığı yetimin malından yemekten) kaçınsın. Kim fakir ise (baktığı yetimin malından) mâruf veçhiyle yesin. Mallarım kendilerine teslim edeceğiniz zaman, onlara karşı şâhid bulundurunuz. Hesap görmeye Allah yeterdir." (Nisa : 6)
Tefsirlerde beyân edildiğine göre yukarıya mealini geçirdiğim âyetin iniş sebebi şudur : Sahâbilerden Rifâa (Radıyalâhü anh) vefat edip geriye küçük yaşta Sabit isimli bir oğlan çocuk bırakıyor. S â b i t ' in amcası Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e gelerek: Benim kardeşimin oğlu yetimdir, benim idarem ve bakımım altındadır. Onun malından bana helâl olan nedir ve ne zaman malını kendisine teslim edeceğim? diye sorunca bu âyet inmiştir.
Âyet-i Kerîmenin hepsinin izahı uzun sürer. Bu itibarla sadece yetimlere bakan veli ve vasi ile ilgili bölümüne dâir biraz bilgi vermekle yetineceğim. Geniş bilgi için tefsir kitaplarına bakmak mümkündür.
Âyet-i Kerime'de yetimleri idare ve bakımları altına alan velî ve vasinin durumlarına temas edilerek zengin ve fakir olmak üzere iki kısma ayrılıyor. Zengin oian veli ve vasinin yetimin malından bir şey yemekten kaçınması ve fakir veli ile vasinin yetimin malım mâruf veçhiyle yiyebileceğini beyân buyuruyor. Fakir olan veli ve vasinin yiyebileceği miktar belirli ve sınırlıdır. Bu sınır «Maruf» kelimesiyle bildirilmiştir. Âyette geçen «Maruf» kelimesiyle neyin kas-dedildiği hususunda ve buna bağlı olarak âyetten çıkarılan hüküm konusunda âlimler değişik yorumlar yapmışlardır. Bu nokta için özlü bilgi vermekle yetinelim. E 1-H â z ı n tefsirinde özetle şöyle denilir:
"Âlimler bu âyetin hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir:
Ömer, İbn-i Abbâs, İbn-i Cübeyr, Ebü'l-Âliye, Ubeyde e s - S e 1 m â n i , Ebû Vâii, Mücâ-h i d ve M u k a t i 1 ' e göre fakir veli veya vasi zarurî ihtiyaç duyduğu miktarı ödünç olarak yetimin malından alır. Ödünç aldığı miktarı sonradan ve ödeme gücüne kavuşunca ödemesinin gerekli olup olmadığı yolunda bunlar arasında ihtilâf vardır. Mücâhid, S a i d bin Cübeyr: Veli ya da vasi yetimin malından kendi ihtiyacına harcadığı miktar bir ödünç mâhiyetinde olduğu için ödeme imkânını bulunca ödemesi gereklidir, âyette geçen -Maruf» kelimesi ödünç manasınadır, demişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anhî'ın kavli de bu merkezdedir. Diğer arkadaşları ise-, Sonradan ödenmesi gerekmez. Veli veya vasî'nin yediği miktar, onun bir ücreti mahiyetindedir, demişlerdir. El-Hasan, Şa'bi Nahaî ve K a t â d e böyle hükmedenlerdendir. Ş a'b i :

Veli veya vasi çok muztar durumda kalmadıkça yetimin malından hiç bir şey yiyemez. Ama açlıktan murdar hayvan etini yemeye mecbur kalacağı derecede bir zaruret doğarsa o zaman yetimin malından tehlikeyi giderecek mikdarda yiyebilir, demiştir.
Âyette geçen «Maruf bir veçihle yemek» ifâdesinin yorumlanması meselesine gelince âlimler bu hususta özetle şu görüşleri ve yorumları beyân etmişlerdir:
Ata ve İkrime'ye göre, açlığı giderecek ve avret yerlerini örtecek kadar yiyebilir. E 1 - H a s a n da : Yetimin hurma-hğındaki hurmalardan yiyebilir, sağım hayvanların sütünden içebilir. Fakat yetimin altınından gümüşünden hiçbir şey alamaz. Bir şey alırsa derhal iade etmesi gereklidir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve ilim ehlinden bir cemaata göre «Maruf»'tan maksad, veli veya vasinin gördüğü hizmet, bakım ve çalışması nisbetinde bir ücret olabilir."[30]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/367
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/367-368
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/368-369
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/369-372
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/372-373
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/373-374
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/374-376
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/376-377
[9] Bu sahâbînin hâl tercemesi 6. hadîs bölümünde geçti.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/377-380
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/380
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/380-381
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/382-383
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/383-384
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/384-385
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/385-386
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/386-387
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/387-389
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/390-391
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/391
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/391-393
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/393-395
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/396
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/396-398
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/398-399
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/399
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/399-400
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/400-401
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/401
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/402-403

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

«Tetavvu' Namazı»
«Cemaat Namazı Ve İmamlık Babı»
«Yolcu Ve Hastanın Namazı»
«Cuma Babı»
«Korku Namazı Bâb'ı»
«Bayram Namazları»
«Küsuf Namazı Babı»
«İstiskâ' Namazı Babı»
«Yâni Giymesi Helâl Ve Haram Olan Elbise Babı»
«Cenazeler Bahsi»
ZEKÂT
«Sadaka-i F ıtır Babı»
«Nafile Sadaka Babı»
«Sadakaların Taksimi Babı»
ORUÇ BAHSİ
«Nafile Oruç Bâb'ı Ve Yasak Oruçlar»
«İtikaf Ve Kıyam-ı Ramazan Babı»
HAC BAHSİ
«Mikatlar Babı»
«İhramın Vecihleri Ve Sıfatı»
«İhram Babı»
«Haccın Sıfatı Babı Ve Mekke'ye Giriş»
«Hacc'ın Kazası Ve İhsar Babı»

«Tetavvu' Namazı»

Tetavvu' namazından murad : Nafile denilen nan. Nafile lügatta ziyade demektir. Şerîatte ise, farz, vacib ve olmayan bir şeyi yapmaktır. Sünnet ile. nafile arasında umum ve husus-u mutlak vardır. Hei* sünnet nafiledir. Fakat her nafile sünnet değildir.
Şürünbülâlî' (—1069) Dürer haşiyesinde şöyle diyor : utmam Ebu Zeyd dedi ki: Nafile ibadet farzlarda yapılan noksanlığı tamamlamak için meşru' olmuştur. Zira kul, derecesi ne kadar yükselirse yükselsin, hata ve taksirden hâli değildir. Hatta bir kimse farzı hiç kusursuz kilabilse, sünnetleri terk ettiği için muahaze olunmaz.»
Kıyamet gününde ameller tartılırken, yapılan farz ameller mî-zânı doldurmazsa, onlardan kalan açığın nafilelerle doldurulacağı hadîs-i Şerifle beyan olunmuştur. Bu sebeple" bütün ibadetlerin nafilesi vardır. Bunlar hep arzettif imiz maksada mebnî, meşru olmuşlardır. Binâenaleyh farz ibâdetleri yapanlar bunlardan da asla gaflet etmemelidirler. Son zamanlarda birçok kimselerin sünnet namazları terk etmek istediklerine bizzat şâhid olmaktayım. Bu zevat sünnetleri bırakıp, onların yerine kaza namazı kılmayı bahane ediyorlar. Bizce buna asla lüzum yoktur. Çünkü namazı kaza etmekle vâkıâ Allah'a olan borç ödenecektir. Fakat bu sefer sünnetleri terk etmekle Resûlüilah'a karsı yeni borç kapısı açılacaktır.
Malûmdur ki, Teâîâ Hazretleri kendi rızasını Rcsûl-ü Zişan'ımn rızasına talik etmiştir. Hal böyle olunca bize düşen hem kaza namazlarını hem de vakit sünnetlerini kılarak iki tarafı da razı etmeye çalışmaktır.
Bir takımları da nafile Hacca çatıyorlar. Bir adam bir defa hac edip borcunu ödedi mi artık hacca gitmemeli, oraya sarf edeceği parayı memleketin, milletin yararına harcamah imiş. Bizce bu da sakat bir düşüncedir. Çünkü her şeyden evvel bu fikre zâhip olanlar bu noktada dini yıkmak isteyen din düşmanları iie farkına varmadan birleşmiş oluyorlar. Yâni nafile hac için dinimizin düşmanı ne düşünüyor ve söylüyorsa; dostu da aynı şeyi söylüyor demektir. Bu ise dînini seven bir müsîümana asla yakışmaz.
Saniyen: îş bu dereceye" düşecek olsa, Şârî hazretleri ya bu nafile haccı hiç meşru kılmaz, yahut meşru kılsa bile onu ^on derece sıkı kayd ve şartlara bağlardı. Böyle bir şey bilmiyoruz. Bilâkis bütün eimme-İ kiram defalarca nâfiîe haccetmişler, bizlere de teşvikte bulunmuşlardır.
Sâlisen : Öyle bir zamandayız ki birçok müslümanlar maalesef farz ibadetleri bile bırakmanın çâresini aramaktadırlar. Binaenaleyh böyle bir zamanda biz onların kulaklarını «ibâdetlerinizi yapın» sesleriyle doldurmak mecburiyetindeyiz. Tâki bunları yapmaktan başka çâre bulunmadığına inanarak ibadete yatışsınlar. Bilâkis kulaklarını şunu yapmayın, bunu bırakın sedalarıyla okşarsak; beklediklerimiz de geliyor; diye sevinirler ve daha ziyade gevşerler. Fakirler, muhtaçlar vesaire yararına yapılacak hayır işlerine gelince: Bunları mutlaka ibâdetlerden kesmek lazımsa, buna münasip olan ibâdet zekâttır, sadakadır, öşürdür. Bize öyle gelir ki zengin müslümanlar zekâtlarını tam verseler zekât .alacak ehü bulmakta hayli güçlük çekerler. Bizce menedilecek yol hac yolu değil, Avrupa'ya, Amerika'ya daha bilmem nereye götüren sefahat yoludur.
Elhâsıl : Müslüman olan hangi ibadetten kıssam diye düşünmeye cefc, hangisini daha fazla yapsam diye çabahyacaktır.
Bazı fıkıh kitabİarımızda nafilelerin hîkmet-i meşruîyyeti beyan. edilirken, «Şeytanın tamamı kesmek için meşru olmuştur.» tâbiri de kullanılmıştır. Çünkü şeytan daha ziyade mutî kullara musallat olur ve onlara vesvese vererek farz ibadetleri yaptırmamaya çalışır. Bu çabalama karşısında farzdan önce ve sonra, farz olmayan ibadeti bile yapmak elbette onu gayzından çatlatır.[1]

383/279- Rebiatü'bnü Kâ'b - Eslemî Radiyallahu anhden rivayet- edilmiştir. Demiştir ki: Resûlullah {S.A.V.) bana :
— İste, dedi.
— Ben de senden cennette refakatini dilerim dedim.
— Bundan başka (bir istediğin) var mı? dedi.
— Dileğim bundan İbaret, dedim.
— O halde nefsinin muradı için çok nafile kılmakla bana yardım et; buyurdular.[2]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Musannif merhum sücûd kelimesini nafile namaz manasına almış ve hadîs-i Şerifi nafileye delîl getirmiştir. Secdeyi kendi mânasına kullanmaktan Musannifi men'eden karîne-i mâniâ, yalnız başına secde etmenin matlûp bir şey olmamasıdır. Zîra Resûlüllah (S.A.V.) namazsız secde etmezdi. Sücûd kelimesi farz namaz manasına da gelebilirse de fara namazlar her müslümamn borcu olduğundan burada nafile namaz mânasına alınmıştır. Zîra Resûlüllah (S.A.V.) Hz. Rebîa'yı umduğuna nail kılacak husûsi bir şeye "îrşad etmek istemişti.
Hadîsteki kelimesi iki türlü okunmuştur. Birincisine göre; hemze ile in ikisi de üstündür. Yani hemze istifham için, da âtıfadır. Bu takdirde mâna şöyle olur.
«Cennetde benimle beraber olmayı istemek pek büyük bir şeydir. Buna nail olmak güçtür. Olur ki sana verilmez. Binâenaleyh bununla birlikte başka bir şey de iste;
İkinci kırâatde kelime; şeklinde okunmuştur. «Yahut» demektir. Bu takdirde mâna :
«Benimle beraber olmayı bırak da başka bir şey iste. Çünkü o pek güç bir şeydir demek olur.»
Hadîs-i Şerîfte Hz. Rebîa'nin îman-ı kâmil sahibi, mertebelerin ve isteklerin en büyüğünü gözüne kestirecek kadar âli himmet dünyaya ve dünya şehvetlerine metelik vermeyen bir zâhid olduğuna delâlet vardır. Böyle zât hakkında ise, amellerin en makbulü namaz olacağı için Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) muradına ermesinin ancak çok namaz kılmakla mümkün olacağını bildirmiştir.
Ebu Bekr-i Beyhakî (384 - 458) münâcâtmda şöyle diyor: «Nefsimin; Rabbisi kendisini yaratalıdanberi ömrü secdede geçse, yine azdır.»[3]

374/280- İbni Ömer Radiyaüahü anhümadan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber Sallaliahü Aleyhi ve Sellem'den on rek'at (namaz) belledim. İki rek'at öğleden evvel, iki rek'at da öğleden sonra, İki rek'at akşam namazından sonra evinde, iki rek'at yatsıdan sonra evinde, iki rek'at da sabah namazından evvel..>>[4]

Mü tef ek un aleyhdir.
Buharı ile Müslim'in bir rivayetinde : «İki rek'at da Cum'adan sonra evinde»,
Müslim'in rivayetinde: «Fecir doğduktan sonra hafif iki rek'attan başka namaz kılmazdı.» denilmektedir.
Akşam, yatsı, ve cum'amn sünnetlerini (evde) diye kayıtladığına göre, diğerlerini mescidde kıldığı anlaşılıyor. HazretİPeygamber (S. A.V.) sabah namazının sünnetini de evde kılardı. Hâvinin onu zikretmemesi herhalde meşhur olduğu için lüzum görmedi ğindendir. Vâkıâ Cum'amn sünneti ile rek'at sayısı oniki oluyorsa da İbni Ömer (R.A.) in «on rek'at belledim» demesi günlük namazlara nazarandır. Müslim'in yalnız rivayet ettiği hafif iki rek'at, on rek'atta dâhildir. Bu rivayet, kılınan iki rek'atın hafifliğini, ve fecir doğduktan sonra bunlardan başka nafile kılmaz idiğîni ifade ediyor ki Hanefilerle İmam-% Mâlîk'in (93 -179), Şafiî (150 - 204) nin ve bazı ulemânın mezhebi de budur. Hattâ İmam-% Mâlik'ten bu iki rek'atta yalnız fatihanın okunacağı rivayet edilir. Zira sûre veya âyet zam ederse, hafiflik .tasavvur edilemez. Ulemâdan bazıları Hz. Âişe (R. Anha) nın;
«O kadar çabuk kıldı ki bilmem fatihayı okudu mu» demesine bakarak «bu iki rek'atta hiçbir şey okumaz; yalnız tekbîr alır; azıcık durur, rükûa gider» diyorlar. Fakat bu kavi merduttur. Çünkü Kz. ÂÎşe'nin sözü mübalâğa içindir. Fecr doğduktan sonra şu iki rek'attan gayrı nafile kılmak mekruhtur, diyen Hanettlerîn delili bu hadîstir. Sabah namazının sünneti İmam-ı Mâlik'ten maada bütün mezhep imamlarına gore son derece müekket bir sünnettir. Hattâ İmam-ı Şam'dan (80 - 150) bir rivayete göre özürsüz oturarak kılınamaz. Onun için vaciptir diyenler bile olmuştur.
Bu hadîs nafilelerin farz için kılındığına delildir. Nitekim bun-, ların farzlardaki noksanlığı tamamlamak için meşru olduğunu babımızın başında zikretmiştik. İtnam-ı Ahmed bin Hanbeî (164 - 241) Ebu Dâvud, (202 - 275), İbni Mâce (207 - 275) ve Hâkim'in (321 -405) tahric ettikleri Temîm'ed Dâri hadîsinde şöyle buyrulmuştur.:
«Hz. Temim demiştirki: «ResûÎülJah SallaUahü Aleyhi ve Selle/n: «Kıyamet gününde kulun ilk hesaba çekileceği şey namazıdır. Eğer onu tamam kıldı ise kendisine tam yazılacak; tamam kılmadı ise Allah meleklerine :
«Bakın kulumun bir nafilesini bulursanız onunla farzını tamamlarsınız; buyuracak; sonra zekât da böyle muamele görecek. Sonra bütün ameller buna göre ele alınacaktır; buyurdular.»[5]

375/281- Âişe radiyaîlahil anhâdan rivayet edilmiştir ki; Peygamber Sallaliahü Aleyhi ve Seîle7H öğleden evve! dört, sabahtan önce de iki rek'at (nafile namazı) bırakmazdı.»[6]

Bu hadisi. Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif yukarda geçen İbni Ömer hadisine münâfî değildir. Çünkü buradaki ziyâdeyi Hz. Âişe biliyor, İbni Ömer bilmiyor; demektir. Ve caizdir ki İbni Ömer hazretlerinin rivayet ettiği iki rek'at burada Hz. Âîşe (R. Anha) nın zikrettiği dört rek'atda dâhil olsun. Çünkü ResûîüllanÎ (S.A.V.) 'in bunları ikişer kılmış elması ve ibni Ömerlin yalnız iki rek'atını görmesi mümkündür. Maamafih o iki rek'atm başka namaz olması ihtimali de vardır. Nitekim Ebû Davudi Tirmizî tbni Mâce ve İbni Hvzeyme (223 - 311) nin rivayet ettikleri Ebu Eyyüb hadisinde şöyle buyrulmuştur:
«Öğle namazından önce aralarında selâm olmamak üzere kılınan dört rek'at namaz İçin gök kapıları açılır.» Taberânî (260-360) nin «El-Evsâf» nâmındaki eserinde rivayet ettiği Enes hadisinde dahi:
«Öğleden evvel kılınan dört rek'at namaz, yatsıdan sonra kılınan misli gibidir. Yatsıdan sonraki dört rek'at ise Kadir gecesinde kılınan misli gibidir.» buyurulmuşdur. Bu iki hadîs IbnÎ Ömer (R.A.) m rivayet ettiği iki rek'atin Âişe (R. Anha) hadîsîndeki dört rek'attan başka olduğunu te'yid ederler. Şu halde Hz. Peygamber (S.A.V.) öğleden evvel altı rek'at nafile kılmış oluyor. Fakat bazan dört, bazan iki kılmış olması da ihtimal dahilindedir. Bu takdirde Hi. Âîşe dört kıldığını rivayet etmiş İbni Ömer de iki kıldığını haber vermiş olur.[7]

377/282- «Bu da ondan rivayet edilmiştir. 73. Anha; demiştir ki: Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem nafilelerden hiçbirine sabah namazının iki rek'atına gösterdiği dikkat ve muhafazadan daha şiddetlisini göstermezdi.»[8]

Bu hadîs, Müttefekun aleyhtir. Müslim'in rivayetinde:
«Sabahın iki rek'atı dünya ve dünyadaki herşeyden daha hayırlıdır» buyrulmuştur.
Resul ül I ah (S.A.V.) in sabah namazmm iki rek'at sünnetim hazerde olsun, seferde olsun bırakmadığı sabit olmuştur. Bundan dolayıdır ki Hasan-t Basrî (21 - 110) hazretleri vücûbuna kail olmuştur,
Müslimin rivayeti yine Hz. Âişe'den olup, merfû'dur. Bu rivayette zikri geçen dünyadan murad yeryüzüdür. Dünyadaki her şeyden rnaksad da; dünyanın nimetleridir.
Hadîs-i şerif sabah namazının Tünnetini kılmak için terğip ve teşvike delildir. Bu iki rek'atın vacip olmadığı da aynı hadisten anlaşılmaktadır. Çünkü vacip olsa. terk edildiği zaman azap olunacağı zikredilirdi.[9]

379/283- «Ürnmü'l - Mü'minin Ümmü Habîbe RadiyaUdhü anhâ-dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki; Resûlüllah SalîalÎahü Aleyhi ve Sellem :
«Bir kimse günü ile gecesinde oniki rek'at namaz kılarsa, o namazlar sayesinde ona cennette bir ev yapılır» derken İşittim.[10]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Miislm'm mmii Habîbe (R. Anha) dan bir ri\âyetinde nafile kaydı vardır.
TİrmizI'nin de (Ümmü Hablbe'dçn) buna benzer bir rivayeti vardır. Bunda «öğleden evvel dört rek'at, Öğleden sonra iki akşam namazından sonra i kî rek'at, yatsıdan sonra ikf rek'at, sabah namazından önce de iki rek'at denilmiştir.
Bejler'in Ümmü Habtbe'den rivayetinde ise, «BÎr kimse öğleden evve* clort, Öğleden sonra da dört rek'at namaz kılmaya devam aderse AHah onu cehenneme haram kılar» buyurmuştur.
Hadis-i şerifteki «Günü île gsctsî» nden murad: Her gün ve gecedir. TirmizVnm rivayeti MüsUnı'in rivayetini şerh ve tafsil etmiştir. Bu rivayette zikri geçen öğleden önceki dört rek'at Hz. Âîşe hadisinde beyan edilen dört rek'attır. Öğleden sonraki iki rek'at ile yatsıdan sonraki iki rek'at da İbnî Ömer- hadisinde «Evinde kılardı» diye kayıtlanan namazlardır. Sabah namazından önceki iki rek'at ise Hz. Âişe ite İbni Ömer (R. Anhüma) nîn yakarıda gördüğümüz hadîslerin de ittifakla rivayet ettikleri namazdır. Hadîsin sonundaki;
«Allah onu cehenneme haram kılar» cümlesinden murad: Cehenneme girmesini meneder demektir. Çünkü haram olan şeyden menediiir .[11]

382/284- «İbni Ömer Radiyallahil anhümâ'âzn rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlütlah Sallallahü Aleyhi ve Sellem :
«Allah ikindiden önce dört rek'at namaz kılana rahmet eylesin» buyurdular.[12]

Bu hadîsi, Ahmed, Ebu Dâvud, ve Tirmîzî rivayet etmiş; Tirmizi Hasen olduğunu da beyan eylemiştir. Onu İbni Huzeyme dahi rivayet etmiş ve sahihlemiştir.
Hadiste zikri geçen dört rek'at şimdiye kadar kaydedilen nafileler meyamnda geçmemiştir. Bunları da Tirmizî'nin rivayet ettiği nafilelere katarsak, farzlardan evvel ve sonra kılınan nafile namazlar onaltı rek'at oluyor. Bir de ikindiden önce yalnız iki rek'at meselesi varsa da «Her iki ezan arasında bir namaz vardır» hadîsi ona şâmildir.[13]

383/285- <<Abdullah İbni Mugafîel Müzenî'den[14] rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResuiüHah SallaRahü Aleyhi ve Sellem:
Akşam namazından önce namaz kılın! Akşam namazından önce namaz kılın; dedi.
Üçüncüde nâs bunu âdet edinirler endişesiyle.
Dileyene (söylüyorum,) buyurdular.[15]
Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir..

İbnî Hibbân'ın tir rivayetinde:
Peygamber Salldllahü Aleyhi ve Sellem akşam namazından evvel îkî rek'at namaz kıldı» denilmektedir.
Müslim İn Enes Radîyallahü anhden rivayetinde:
Biz güneş battıktan sonra iki rek'at namaz kılıyorduk; ResûluHah Sallaîlahü Aleyhi ve sellem bizi görüyor, fakat ne emir ediyordu, nede nehy.» denilmiştir.
Hadîs-i Şerif akşam namazından evvel nafile kılmanın mendup olduğuna delildir. Zira ibaredeki tâbirinden murad budur. Aksam vakü değildir. Çünkü o vakitte namaz kılmak mekruhtur. İbni HÎbban'm (—354) rivayeti dendir. Bu suretle aksam namazının farzından evvel iki rek'at nafile kılmak Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in hem kavli hem de fiili ile sübût bulmuş -oluyor.
Hz. Enes'in rivayeti ise bu iki rek'atin Peygamber (S.A.V.) in takriri ile de sabit olduğunu gösteriyor. Mezkûr namazda şâir nafilelere katılırsa nâîile adedi yirmiye varıyor. Ve günde farz olan onyedi rek'at ile üç rek'at vitir namazı da bunlara ilâve edilince bir müsîümamn gün ile gecede kırk rek'at namazı oluyor. îbnü'l - Kayyım (691 - 751) diyor ki: «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) İn gün ile gecede kırk rek'at namaz kıldığı sabit olmuştur. Onyedi rek'at farzlar on iki rek'at Ümmü Ha-bîbe'nin rivayet ettiği namazlar, onbir rek'at da gece namazı kırk rek'at eder.»
Malumdur ki öğleden evvel ve sonraki dörder rek'at Ibnî Ömer. hadîsindeki iki rek'attan ayrı sayılır ve buraya kadar zikri geçen nafile adedine katılırsa, mecmuu yirmi iki olur. Buna Ümmü Habibe hadisinde zikri geçen yatsıdan sonraki iki rek'at da katılınca vitir hariç, nafileler yirmi dört rek'at olur. Buna on yedi rek'at, farz ile üç rek'at vitir katılınca da mecmu kırk dört olur. Ebu Banîfe (80 —150), Mâlik (93 — 179) güneş kavuştuktan sonraki bu namaza muhaliftirler. îmam-ı Şafii sünnettir diyor. Nafile namazlarla bu namazların, rek'at adetlerini bildiren hadîsler muvacehesinde dört mezhebin bu babadaki kavilleri aşağıdaki şekildedir:
1— Hanefilere göre : Nafile namazlar sünnet ve mendup olmak üzere ikiye ayrılır :
Sünnet namazlar : Sabah namazından önce iki rek'at, öğleden önce dört, sonra iki rek'at, akşam namazından spnra iki rek'at ve yatsıdan sonra iki rek'attır. Bunların en kuvvetlisi sabah namazının sünnetidir.
Mendup namazlar : İkindiden evvel dört veya iki rek'at, aksım namazından sonra altı rek'at yatsıdan evvel dört veya iki rek'at ve yatsıdan sonra dört rek'attır. Maamafih, istiyen bunlardan fazla da kılabilir. Yalnız gündüz nafilelerinde dörtte selâm vermek, gece nafilelerinde ise sekiz rek'atı geçirmemek şartı ile istediği çift rek'atta selâm vermek sünnettir.
2— Şâfiîlere göre: Nafile namazlar müekked ve gayrı müekked olmak üzere iki kısımdır :
Müekked Nafileler : Sabah namazının sünneti, öğleden ve Cuma'dan Önceki iki rek'at, öğleden ve Cum'adan sonraki iki rek'at, akşam namazının iki rek'at sünneti ve yatsıdan sonraki iki rek'attır. Bu namazlara revâtip derler. Vitir namazı da bunlardandır. Vitrin en azı bir rek'at, ortası üç, çoğu on bir rek'attır.
Gayrı müekked nafileler : Oniki rek'at namazdır. Bunlar: öğleden evvel iki rek'at, öğleden sonra iki rek'at, ikindiden evvel dört, akşam namazından önce hafifçe kılınan iki rek'attır. Bu hususta Cum'a namazı da öğle gibidir.
3 — Mâlikilere göre : Nafile namazlar reva ti b ve gayrî revâtib olmak üzere iki kısımdır :
Revâtib : Öğleden evvel ve sonra kılman sünnetlerle, ikindiden evvel ve akşam namazından sonra kılman sünnetlerdir. Bunlar hakkında muayyen bir aded yoksa da efdal olan, hadîslerin gösterdiği sayıda kılmaktır. Binaenaleyh öğleden evvel ve sonra dörder rek'at, ikindiden evvel dört, akşam namazından sonra altı rek'at kılmak efdaldir. Bu nafilelerin hükmü müekket surette mendub olmaktır. Akşam namazının vakti dar olduğu için ondan evvel nafile kılmak mekruhtur. Yatsıdan önce nafile kılınacağına dair Sâri' hazretlerinden açık bir nass yoktur.
Gayri revatib : Sabah namazının iki rek'at sünnetidir. Bunun hükmü ragîbe 'olmasıdır.
Ragîbe; müstehabdan yukarı, sünnetten aşağı derecedeki nafiledir. Şeft' namazı da gayrı revâtibtendir. Bunun en azı iki rek'a.tır. Çoğunun haddi yoktur. Bu namaz yatsı ile vitir arasında kılınır; mendûb bir namazdır. Vitir namazı dahi gayri reva ti bd en olup, iki rek'at tavaf namazından sonra sünnetlerin en müekkedi budur. İhtiyari vakti yatsı ile fecr arasıdır. îzdırârî vakti ise; fecr doğduktan sabah namazının tamamına kadardır. Özürsüz zaruri vaktine tehiri mekruhtur. Bütün nafilelerde iki rek'atta selâm vermek sünnettir.
4— Hanbelîlere göre : Nafile namazlar revâtîb ve gayri revâtib olmak üzere ikiye ayrılır :
Revâtib on rek'attır. Bunlar : Öğleden evvel ve sonraki ikişer rek'at, akşam namazı ile yatsıdan sonraki ikişer rek'at ve sabah namazından evvel iki rek'attır. Görülüyor ki, Imam-t Ahmed (164 -241), revâtib olarak tamamıyla İbni Ömer hadîsinde beyan edilen namazları almıştır. Bu namazlar sünnet-i müekkededirier. Ve en kuvvetlisi sabah namazının sünnetidir.
Gayri revâtib yirmi rek'attır. Bunlar: öğleden evvel ve sonraki dörder rek'at ile ikindiden önceki dört rek'at, akşam namazından sonraki dört rek'at ve yatsıdan sonraki dört rek'attır. Akşam ezanı 41e farzı arasında iki rek'at nafile kılmak mubahtır. Cum'anın dört rek'at ilk sünneti gayri revâtibden, iki veya altı rek'at son sünneti revâtîb-dendir.[16]

386/286- «Âîşe Radiyalîahü anftâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki; Peygamber Saîlallahü Aleyhi ve Sellem; sabah namazından Ön-ceki iki rek'atı hafif kılıyor. 0 dereceki, ben acaba fatihayı okudu mu diyordum.»[17]

Müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i Şerif sabah namazının sünnetinin hafif kılınacağına delildir ki Cumhûr-u ulemânın re'yi de budur. Bazılarına göre yalnız fatiha okunur. Ebu Bekir Esamm'a. göre hiçbir şey okunmaz, tekbîr aldıktan sonra azıcık durularak rükûya gidilir. Hanefîlerîe İbrahim Ne-haî (11 - 95) ye göre uzun okunur.
DeHHerî Beyhalû (384 - 458) nin rivayet ettiği Sâîd ibni Cübeyr hadîsidir.[18]

387/287- «Ebu Hüreyre Radiyalîahü anh'dan rivayet edilmiştir ki: Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem : sabah namazının iki rek'atmda sûrelerini okumuştur.»[19]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Müslim'in yine Ebu Hüreyre'den bir rivayetinde: nin yerine Bakara sûresinin âyetini; in yerine de Âli İmrân sûresinin âyetini okuduğu zikredilmektedir.
Hadîs-i Şerif sûre ortasından bir âyet okuyup, onunla iktifa etmenin caiz olduğuna delildir.[20]

388/288- <<Âişe Radıyattahü anhâdan. rivayet edilmiştir. Demiştir-ki : Peygamber SaUallaM- Aleyhi ve Sellem sabah namazının iki rek'at sünnetini kıldı mı sağ tarafına yaslanırdı.[21]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmiştir.
Yaslanma hususunda ulema ifrat, tefrid ve orta olmak üzere üç kısma ayrılmışlardır.
1) Zâhîrî'lerden İbni Hazm (384 - 456) ile ona tabî olanlara göre farzdır. Hatta bu yaslanma olmazsa sabah namazı hatıldır, diyorlar.
Delilleri; bu hadîste Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) in fiilen yatması ve aşağıda gelecek Ebu Hüreyre hadîsinde de yatmayı emretmiş olmasıdır.
2) Ebu Hanijc (80 - 150), ibrahim Nehâî (11 - 95) ve İbni ömsr (R.A.) a göre, yaslanmak mekruhtur. Hatta İbni Mes'ud (— 32) (R.A.) «B?r adama ne oluyor kî İki rek'at namaz kıldıktan sonra eşek çtibi yuvarlanıyor» demiştir, ibni Ömer (R.A.) hem yatmaz, hem de «Selâm vermek yeter» derdi. Hatta yatanları döğerdi. Yukanki iki taifeden Zahirîler ifratta, Hanafîler de tefritte görülmüştür.
3) Ortada olan taife yatmakta beis görmeyenlerdir. Bunlardan İmam-ı Mâlik (93 - 179) iîe bir taife yaslanmayı mubah görürler. Fakat istirahat için değil det sünnettir diye yatmak mekruhtur. îmam-ı Şafiî (150 - 204) ile bir cemaat da alelıtlak nıüstahabdır derler. Onlara göre yaslanmak geceleyin teheccüd namazı kılana meşru olmuştur. Çünkü Abdürrezzak (126 - 211) in Hz. Âişe'den tahriç ettiği bir hadîste: Peygamber (S.A.V.) sünnettir diye yatmazdı. Lâkin geceleyin boyuna ibadetle meşgul oluyordu da ondan istirahat için yatıyordu.» denilmiştir. Maamafih bu hadîsde tesmiye edilmemiş bir râvi vardır. Nevevî (631 - 676): «Muhtar olan, yatmak sünnettir. Çünkü Ebu Hüreyre hadîsinin zahiri bunu gösterir» diyor. Zaten Resûfüliajh (S.A.V.) in yatmaya devam etmemesi de sünnet olduğuna delâlet ediyor. Yatmak sağ tarafa olacaktır. Hatta îbni Hazm1 s göre sağ tarafına yatmak bir sebebten dolayı mümkün olmasa, imâ eder, sol tarafa yatmaz.[22]

389/289- «Ebu Hüreyre BadiydUahü anh'den. rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem:
Biriniz sabah namazından evvel iki rek'at (sünnet) î kıldımı sağ tarafına yaslanıversin; buyurdular.[23]

Bu hadîsi İmam-ı Abmed, İmam-ı Ebu Dâvud ve Tirmizt rivayet etmişlerdir. Tîrmizî onu sahihlemiştir.
Hadîs hakkında İmam-ı Tirmizî (200-279): «Ha sen, sahihf gariptir.»[24] demiştir, tbni Teymiyye (661 - 728): cBu hadîs sahih değildir. Çünkü münferiden Abdurrahman bin Ziyâde'ntn rivayet ettiği bîr hadistir. Halbuki bu zâtın hıfzı hakkında söz edilmiştim demekte ise de; Musannif merhum: ıHak olan bunun hüccet olmasıdır. Şu kadar var ki Resûlüllah (S.A.V.) in yaslanmaya devam etmemi; olması bu bâbdakf emri vücûp için olmaktan çıkarmıştır.» diyor.
Buharî'iân Hz. Aişe'den rivayet ettiği şu hadîs-i şerif de aynı mânayı ifade etmektedir.»
«Peygamber Sallaliahü Aleyhi ve Sellem namaz kıldığı zaman eğer ben uyanık olursam benimle konuşurdu. Değilsem, namaz için ezan okununcaya kadar yaslanırdı.»
Hadîs-i şerîf ile zahirilerin ve onlara tabî olanların istidlal ettiğini yukarıki hadisin şerhinde gördük.[25]

390/290- <<İbnî Ömer RadiyaUahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü Aleyhi ve Sellem:
«Gece namazı ikişer ikişerdir. Biriniz sabah olacağından korkarsa bir rek'at kılar. Bu ona kıldıklarını vitir yapar» buyurdular.[26]

Müttefekun Aleyh'dir.
Beşler'in rivayetinde - ki o rivayeti îbni Hibbân sahihîemiştir.
Bu hadîs : «Gece ve gündüz namazı İkişer ikişerdir» lâfzıyladır. Nesâî «Bu hatadır» demiştir.
Hadîs-i şerîf geceleyin kılman nafilelerin ikişer ikişer meşru olduğuna delildir. Yani o namazlarda ikide bir selâm verilir. Cumhur-u Ulemânın kavli de budur. Hanefî'lere göre ikişer ikişer demek her iki rek'atta oturarak teşehhüd yapılır; demektir.
îmam-ı Mâlik (93 - 179) : crlki rek'attan fazla caiz değildir. Çünkü hadîsin mefhumu hasr ifade ediyor. Ve
«Gece namazı ancak ikişer İkişerdir.» kuvvetindedir.
Zira mübfedanm mârife oluşu ekseriya hasr ifade eder» diyor.
Fakat Cumhur tarafından kendisine cevap verilmiş ve: «Hadîste hasr yoktur; çünkü bir suale cevap olarak vâki olmuştur. Hasr olduğunu teslim etsek bile Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) in fiili buna muarızdır. Çünkü beş rek'atla vitir yapmıştır. Nitekim Şeyheyn (Buhâri ve Müslim) İn rivayet ettiği ÂİŞe hadîsinde hiç oturmadan beş rek'at kıldığı İfâde olunmaktadır. Fiil ise, hasr kasdedilmediğine karinedir.» denilmiştir.
«Biriniz sabah olacağından korkarsa,» denildiğine bakılırsa bir rek'at kılarak vitir yapmak yalnız sabah oluyor diye korktuğu zaman caizdir. Böyle bir endîşe yoksa, ya beş yahut yedi veya benzeri ile vitir yapar. Çünkü Dâre Kutnî (306 - 385) ve Hâkim (321 - 405) in tahriç ettikleri merfu Ebu Hüreyre Hadîsinde :
«Beş veya yedi yahut dokuz veya onbir rek'atla vitir yapın.» buyrulmuştur- Hâkim aynı hadîse şu ziyâdeyi de ilâve etmiştir.
«Üç rek'atla vitir yapmayın; akşam namazına benzetmeyin»
Bü hadîse Hanefller tarafından şöyle mukabele ediliyor :
«Hadîs, henüz vitir üç rek'atta karar kılmadan önce vârid olmuştur,» Musannif bu hadîsin bütün ricali sıkadır. Bazılarının onun mevkuf sayması zarar etmeı» diyorsa da; bu hadîse Ebu Dâvud, (202-275)
Nesâî (215-303), İbni, Mâce (207 - 275) vesairenin tahric ettikleri
Ebu Eyyüb hadîsi rnuâraza etmektedir. Zira o hadiste: «Kim üç rek'atia vitir yapmak isterse yapstn» buyruluyor.
Bu iki rivayetin arası şöyle cem edilmiştir. Uç rek'atla vitir yapmak ara yerde oturulursa akşam namazına benzeyeceği için nehyedil-mişür. Ütunılmadığı takdirde neny yoktur. Çünkü o zaman akşam namazına benzeme yoktur. Bu telif fena değildir. Nitekim îmam-ı Ahmed (164-241), Ncsâî, Bcyhakî (384-458) ve Hâkim'in rivayet ettikleri Aîşe hadîsi de onu te'yid ediyor. Bu hadîste:
Sallallahü Aleyhi ve SeUem üç rek'af vitir yapar; bunların yalnız sonunda otururdu» denilmektedir, imam-ı Ahmed rivayetinin lâfzı şöyledir: «Resûlüllah SalîaUahü Aleyhi ve seUem- üç rek'stla vitir yapar; aralarım ayırmazdı. Hâkim'in rivâyetiride ise, «oturmazdı» deniliyor. Hadîy-i şerifteki :
«Sabah olacağından korkarsa bir rekTat kılar» ifadesinin mefhumuna az ilerde gelecek olan Ebu Eyyüb hadîsi muâraza ediyor. Çünkü o hadiste :
«Kim bir rek'atla vitir yapmak isterse, yapsın» deniyor.
Elbette o hadîs buradaki mefhumdan daha kuvvetlidir. Beşlerin yine İbni Ömer'den rivayet ettikleri hadîste : «Gecs ve qündüz namazı» denilmiştir. Beşler bu hadîsi Ali ibni Abdullah Bârik rivayet etmişlerdir. Hadîsin aslı Sahiheyn'de mevcut ise de onda «gündüz» tâbiri yoktur.
îbni Abdil-Ber (363 - 463): «Bu tâbiri İbnî Ömer'den yalnız Ali bin Abdullah El - Bârikî rivayet etmiştir. Bu sözü ona red ve inkâr ettiler.» diyor.
îbni Maln (— 233) ortun hadîsini zaif buluyordu. Onunla îhti-cac etmiyor ve: «Nâfi; Abdullah bin Dinar ve bîr cemaat bu hadisi İbni Ömer'den gündüz kelimesi olmaksızın rîvayet ettiler» diyordu, Yahya ibni i¥am'den senetle rivayet edilmiştir ki; «gündüz namen dörttür; aralan ayrılmaz.» demiştir. Hattâ kendisine: Imam-ı Ahmeâ bin Hanbel «gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir» diyor denildikte: «Hangi hadîse îsîînaden» diye sormuş «Eidî'nin hadîsine» cevabını vermişler; «Ezdi kim oluyor ki hadîsini kabul edeyim» demiştir.
İmam-ı Nesâî (215-303): «Bu hadîs bence hatâdır.» demiştir. Hâkim (321 - 405) dahi Ulûmü'l - Hadîs'inde onun hata olduğunu söylemiş. Dâre Kutnî (306 - 385) «£7 - /ZeZ» adlı eserinde «Bu hadtsde tjündüiün zikredilmesi bir vehimdir» demiştir. Hatiahî {319 - 383}: «Bu haduî Tavus, Nâfî ve başkaları İbni Ömer'den rivayet etmiş, fakat hiçbiri onda gündüzü sikretmemîşHr. Şu kadar var kî sika (güvenilir) bir zatın yaptığı ziyadenin çaresi onu kabul etmektir.» diyor.
Beyhakî (384-458): «Bu hadîs sahihtir» demiştir. Beriki: «EVJüslİm bu hadîsle îhiicac etmiştir. Sikanın yaptığı ziyâde makbuldür» diyor.
İşte ziyade hakkında hadîs imamları bu derece ihtilâf ettikleri için bazıları İkisini de caiz görmüştür, hnam-% Âzam Ehu Hamfe (80 - 150) ye göre gündüz namazları ya ikişer ikişer, yahut dörder dörder kılınır; dörtten ziyade kılınmaz, fmam-ı Buhârî (19-4 - 256), gündüz namazının iki rek'at olanağına dâir sekiz hadîs tahriç etmiştir.[27]

392/291- «Ebu Hüreyre Radiyallahü aniıden rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem;
«Farzdan sonra en faziletli namaz, gece namazıdır.» buyurdu.[28]

Bu hadîsi Müsüm tahric etmiştir.
Gece tabirinden murad, gece yansı da olabilir, sabah namazı da. Ulema gece namazının ne olacağında da ihtilâf etmişlerdir. Bazılarınca bundan murad salât-ı vitirdir. Bazılarınca ise, sabah namazının sünnetidir. Aşağıdaki hadîsler geceden muradın hakîkaten gece yarısı olduğunu göstermektedir.
Buharî'den gayri sahih sahipleri Ebu Hüreyre (R.A.) den şu hadîsi rivayet ederler:
Resûlüllah:
Zaftü Aleyhi ve SeMem'e farz namazdan sonra hangi namazın afdal olduğu soruldu:
— «Gece yarısı kılınan namazdır» buyurdular.
Tirmizî (200 - 279), Amr bin ^.bse'den şu hadîsi rivayet eder ve sahihler.
«Rızâ-i ilâhinin kula en yakın olduğu zaman gecenin son yarısıdır. Eğer o saatte Allah'ı zikredenlerden ola-Iirsen, hemen ol.»
Ebu Dâvud (202 - 275) Yine Artır* bin Abse'den gu hadîsi tahric etmiştir:
Dedim ki; « — Ya Resûlallah! Gecenin hangi cüz'ü daha makbuldür?
— Gecenin son yarısıdır. Artık (orada) dilediğin kadar namaz kıl. Çünkü o zaman kılınan namaz yazılır ve şahidlidir; buyurdular. tabirinden murad: Gecenin son üçte biridir.[29]

393/292- «Ebu Eyyûb-Î Ensarî RadiyaUahü anh'den rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Sallallahü Aleyhi ve Sellem:
Vitir her müslimin üzerine borçtur. Kim beş rek'atia vitir yapmak isterse yapsın.
Kim üç rek'atia vitir yapmak isterse yapsın.
Kim bir rek'atia vitir yapmak isterse yapsın» buyurmuşlardır.[30]

Bu hadîsi Tirmizî, müstesna Dörtler rivayet etmişlerdir, tbni Hibban (— 354) onu sahihlemiş, Nesâi ise mevkuf olduğunu tercih etmiştir.

Hadîs, vitir namazının vâcib olduğuna kail olan İmam-t Âzam Ebu Hanîfe (80 - 150) nin delilidir. Çünkü sigası itibariyle vücûba delâlet ediyor. îmam-ı Ahmed bin Hanbel (164 - 241) in rivayet ettiği Ebu Hüreyre hadîsi dahi vücûba delâlet etmektedir. Hadîs şudur:
«Kim vitir yapmazsa bizden değildir».
Cumhur-u Ulemaya göre ise vitir namazı sünnettir. Onlar aşağıda gelen Hz. AH hadîsi ile isüdlâl ederler. O hadîsi İbnl Mâce (207 - 275) şu lâfızla rivayet etmiştir;
«Şüphesiz ki vitir vacip değil, sizin farz namazınız gibi de değildir. Lâkin Resûlüllah Salîaîlahü Aleyhi ve SeUem vitir kılmış ve:
«Ey Ehl-i Kur'an! Vitiri kılın. Çünkü Allah, tektir; teki sever.» buyurmuştur.
Yukanki Ebu Eyyüb hadîsini Nesâi mevkuf kabul etliği gibi Ebu Hatim (195 - 277), Zehlî, Dâre Kutnî (306 - 385), Beyhakî (384 - 458) ve şâir birçok zevatda mevkuf saymışlardır. Musannif merhum da böyle olmasını doğru buluyor.
«Sübülü's - Selâm» sahibi San'âni ise: «Bu mevkufa merfu hükmü verilir. Çünkü miktar bildiren şeylerde içtihada müsaade yoktur.» demektedir.
Bundan sonra San'ânî (1059 - 1182) Ebu Eyyüb hadîsinin vitir vaciptir diyenlere delil olduğunu bildirerek vacip değildir diyen Cumhur'un delillerine geçiyor ve onlar namına arzettiğimiz Hz. Ali hadîsi ile istidlal ettikten sonra göyle devam ediyor:
«Mecd bin Teymiyye'ye göre Îbnü'l-Münzir (—310) Ebu Eyyüb hadîsini şu lâfızla rivayet etmiştir: «Vitir haktır, amma vacip değüdir.» Cumhur şu hadîsle de istidlal ettiler. «Üç şey vardır ki, bunlar bana farz, size nafiledir.»
Buyurmuş, «Vitir! de onlardan saymıştır.»
Bu hadîs her ne kadar zayıf'da olsa, mütâbileri okluğu için onlarla kuvvet bulur. Halbuki vitrin vânip olduğuna delil gösterilen Ebu Eyyüb hadîsinin esah kavle göre mevkuf olduğunu gördük. Bu hadîs hakkında her ne kadar merfu hükmündedir dedi isek de vacip olmadığına delâlet eden deliller karşısında mukavemet edemez. Eir de te'kid için mesnım olan şeye de icap tabiri kullanılabilir. Nitekim, Cum'a için yıkanma mes'elesinde geçti.»
San'ânî'mn bu tafsilât] kar-şiatnda biz, vitiri vacip kabul eden îmam-ı Âzam*m mezhebini bir parçacık açıklamaya lüzum hissederiz ve deriz ki:
«Vîtir hakkında İmsm-ı Âzam'dan üç rivayet vardır>>
1) Yusuf bin Halid Semtinin rivayetine göre vitir namazı vaciptir.
2) ATwA hiv Meryem'in rivayetine göre sünnettir. Diğer mezhep imamları ile Hanefiyye den îmam-ı Ebu Yusuf (113-182) ve tmam-t Muhmnmed (135-189)'in mezhebi budur.
3) Hammad b. Zeyd'ir. rivayetine göre farzdır. Hanefiyye'den tmam-î Züfer (110-150) bu kavli tercih etmiştir.
imam-ı Âzam'ın delifi :
Muhakkak ki Allah-ü Tealâ size bir namaz ziyade etmistir. Dikkat edin bu namaz vitirdir. Artık onu yatsı i!e fecir arasında kılın.» hadîs-î şerifîdir.
Bu hadisi ashab-ı Kiram'dan Amr b. As, ükbs bin Amir; İbnİ Ab. bas, Ibni Ömer, Ebu Said-İ Hudrî, Amr Bin Şuayb, Harice b. Huzafe ve Ebu Nadrati'l-Gıfârî radiyatlahü anhüm gibi birçok zevat rivayet etmişlerdir. Vakıa bu tariklerin hemen hepsinde söz götürür cihet bulunmuşsa da Kemal b. Hütnam (788-861) «Fethü'l - Kadir-» de bunları birer birer tetkik etmiş; neticede: «Böylece bu hadîsin Işî sahihlikte en mükemmel vecihte tamam olmuştur» demiştir.
Hadîsin vücuba delâleti birkaç vecihtedir:
a) Bu hadîste ziyâde Allah'a izafe edilmiş ve: «Allah size bir namaz ziyade etti» denilmiştir. Binaenaleyh vitir namazı vaciptir. Sünnet olsa idi, »Peygamber
ziyade etti» denilirdi. Çünkü sünnetler ancak Hz. Peygamber SoZZoZ-lahü Aleyhi ve Seîlcyne izafe edilir.
b) «Ziyade etii» demliyor.
Ziyade ancak vaciplerde tahakkuk eder. Zira bir aded ile mahsur olan yalnız vaciblerdir. Nafilelerin haddi hududu yoktur.
c) Bir şeyde ziyade, o şeyin cinsinden olmakla tahakkuk eder. Burada üzerine ziyade edilen şeyler farzlardır. Binaenaleyh ziyadenin de aynı hükümde olması icap eder. Ancak delil, kafî olmadığından vacip derecesinde kalmıştır.
d) Hadiste emir vardır. Emir ise vûcup ifade eder. Şimdi yine sadedinde bulunduğumuz hadîse dönelim.
«Kim bir rek'atla vitir yapmak isterse yapsın» ifadesinden anlaşılan; yalnız bir rek'at namaz kılmaktır. Filhakika birer rek'atla vitir yaptıkları ashab-ı kiramdan bir cemaattan rivayet edilmiştir. Muhammed Un Nasr ile başkaları, Saib b. Yezid'&en sahih fo\r isnadla şu hadîsi tahric etmişlerdir;
«Ömer bîr gece bir rek'atta Kur'an-ı Kerîm'i okudu, başka kılmadı».
Buharı (194—256), Muavîye'nin bir rek'atla vitir yaptığını, Ibni Abbas'ın da bunu doğru bulduğunu rivayet eder Fakat ne de olsa üç rek'atlı olduğunu ifade eden deliller daha kuvvetlidir, Hattâ Hasan-î Sosî-i (21—110) vitrin üç rek'ath olduğuna İcma-ı müslimin bulunduğunu rivayet etmiştir. Mezkûr rivayet tbni Ebi Şeybc'nin «Musanne/» indedir. Hz. Ebu Bekir, Ömer, Abadîle-i Erbaa (Dört Abdullah) [31] üe ekser Ashabın (R. Anhüm) ve fukaha-I seb'a (yedi fakih)[32] nın mezhebleri de budur.[33]

394/293- «AH bin Ebl Talib RadiyaUahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: VIHr, farz derecesinde lüzumlu değildir. Lâkin Resulü İlah SaUaUahü Aleyhi ve SeMem'tn sünnet olarak kıldığı bîr sünnettir.[34]

«Bu hadîsi, Tîrmizî ile Nesâî rivayet etmiş; Hâkim onu hasen bulmuş ve sahihleşmiştir.
Hadîs .vitir vacip değildir diyen Cumhur-u Ulemâ'nin delîllerinden-dir. Nitekim yukarıda işaret etmiştik. Yalnız Hz. AH (R. AJ'ın bu hadîsinde, Asım b. Damre vardır ki, bu zat hakkında bir çokları söz etmiştir. Bunu Kâdl Abdurrahman «Bülûğu'l - Meram haşiyeler» inde zikretmiş ise de San'ânî böyle bir şey bulamadığından bahsediyor. Yalnız «Et-Takrîb» nam eserde : «Âsim b. Damrete'lr Meslûlî Kufî altıncı dereceden Sadûk (doğru söyleyen) bir adamdır. «74» tarihinde vefat etmiştir.» ibaresini gördüğünü naklediyor.[35]

395/294- <<Câblr b. Abdullah RadiyaUahü arihhüma'ûan rivayet edilmiştir ki; Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve seUem; Ramazan ayında gece namazı kılmış, sonra ertesi gece kendisini beklemişler, fakat çıkmamış ve» :
«Ben, size vitir farz olur dîye korktum.» buyurmuşlardır.[36]

Bu hadîsi, İbni Hibban rivayet etmiştir.
Yukanki hadîsi Buhar! (194-256) da rivayet etmiştir. Fakat onun lafzı şöyledir :
«Size gece namazı farz olur diye korktum.»
Aynı hadîsi Hz. Âişe (R. Anha) 'dan Ebu Davud (202—275) şu lâfızlarla tahriç etmiştir»:
<<Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem mescidde namaz kıldı, ona uyarak cemaat da kıldılar. Sonra ertesi gece yine kıldı. Derken nâs çoğaldı. Sonra üçüncü gece toplandılar. Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seüem yanlarına çıkmayıverdi. Sabah olunca:
Yaptığınızı gördüm. Beni sizin yanınıza çıkmaktan ancak üzerinize farz olur diye korkmam men etti; buyurdular>.
Hadîsin Buftan'deki rivayeti de buna yakındır. Görülüyor ki, mescide çıkmamanın sebep ve illeti, cemaata farz
olur endişesiymiş. Fakat «Namazlar beştir. Ama onlar yine ellidir. Ben de söz değişmez.»
Hadîsi, muvacehesinde bu ta'lil müşkildir. Öyle ya, değiştirmek endişesi yoksa, beş vakit namazın üzerine ziyade edileceğinden neden korkmalı?
Musannif bu suâle birçok cevaplar verildiğini nakletmiş, sonra bunların hiçbirini beğenmiyerek kendisi üç cevap vermiştir. Beğenmediği cevaplar şunlardır:
a— Çünkü Peygamber (S.A.V.)'in bir şeye devam buyurması ile o şey farz olur.
b— Hz. Peygamber (S.A.V.)'e Cenab-ı Hak vahyederek, bu namaza devem edersen, farz kılınmasına sebep olursun, demiştir.
c— Peygamber (S.A.V.) ile Astıab-ı Kiram'ın[37] bu namaza devam ettiklerini gören bir müçtehid farz olduğunu zan eder de farz oiur Çünkü müçtehîd bîr şeyin vücubunu zan ederse, o şeyle amel etmek kendisine lâzım olur.
d— Gece namazı Hz. Peygamber (S.A.V.)'e zaten vaciptir. Eğer sahabe de onunla birlikte bu namaza devam ederlerse, hepsine birden müsavat üzere farz olur.
e— Tahtavi'ye göre (—1231) Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) yatsı namazının rek'atları çoğaltılır diye endişe etmiştir. Ve bu endişe hadîsine muarız

değildir. Çünkü evvel emirde namazlar ikişer rek'at olarak farz kılınmıştı. Sonra nasıl dörde çıkarıldı ise burada da dördden daha yukarıya çıkarılabilir. Musannifin verdiği cevaplar da şunlardır :
a— Korktum ki bu sünnet size mescidde cemaatla farz olur.
b— Korktum ki gece namazı size farzı kifâye olur.
c— Korktum İd teheccüd namazı size mescidde farz olur. Musannif kendi verdiği cevaplardan bu üçüncüyü beğeniyor. Ve Zeyd ibni Sabii'in rivayet ettiği :
«Üzerinize farz kılınır diye korktum. Eğer farz olsa onu kılmazsınız. Binaenaleyh ey nâs evlerinizde kılın»
hadîsi bu cevaba imâ ediyor. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) onlara acıdığı için mescidde toplanmaktan men etmiştir. Çünkü toplanmak devam ederse şart niur» diyor.
Maamafih bu cevabı da San'âni (1059-1182) beğenmiyor. Diyor ki : Bunun
«Size gece namazının farz kılınacağından korktum» ifadesine uymadığı,meydandadır. Hadîs Buhârî'de de böyledir. Ve mutlak surette namazın farz kılınacağından korktuğunu beyân ediyor.
Hâdise Ramazan'da geçmiştir. Ve Buhftrt'nin hadîsine göre Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seUem cemaate iki gece teravih kıldırmıştır. Sadedinde bulunduğumuz hadîs bir gece kıldırdığını gösteriyor. İmam-ı Ahmed (İM—241)'in rivayet ettiği hadîste :
«Peygamber SalîctUa-hü aleyhi ve selıem onlara üç gece namaz kıldırdı. Dördüncü gecede mescid cemaatla doldu taştı.» deniliyor. Buhâ-rî ile Müslim'in mütlefikan rivayetlerine göre; ResûÎüllah (S.A.V.) üç gece mescidde namaz kilmiş; cemaat da ona uymuşlar. Cemaate sekizer rek'at kıidırıyormuş. Geri katanını cemaat evlerinde tamamlarlar ve arı vıziltıs: gibi vızıltıları duyuturmuş. Hadîsimizdeki «vitir size farz kılınır diye korktum» cümlesi, «Vitir namazı vacip değildir.» diyenlere delildir.
Ramazan'da Teravih namazının sünnet olduğuna kail olanlar bu hadîsle istidlal ederler. Yalnız bu hadîste teravihin kemmiyyet ve key-fiyyeti bildirilme mistir. Teravihin yirmi rek'at olarak cemaatla kılınması Hz. Ömer zamanında ve onun emriyle olmuştur. îmam-ı Müalim'ia. (204—261) Sahihîn'de rivayet edilen bu hadîste Hi. Ömer (R.A.yvn bu işe «Bid'at» dediği kayıt edilmiyor. Müslim'den maada hadîs imamları hadîsi Hz. Ebu Hüreyre'den şu lâfızlarla tahric etmişlerdir:
Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem ashabı Ramazan teravihine teşvik eder; azimetle kendilerine emir etmez de, kim ramazanda iman ve ihtisab için teravih kılarsa, geçmiş günahları kendisine bağsştamr» buyururdu.
Ebu Hüreyre diyor ki : «Rasûlullah Sallallahü aleyhi ve sellem dünyadan gitti. Mes'ele bu minval üzere idi. Ebu Bekir'in hîîâfeti zamanında vs Ömer'in ilk zamanlarında hep böyle idi .
Beykâkî (3S4~-458)'nin rivayetinde ise, şu ziyade vardır: «Urve dedi k! :
«Sana Abdurrahrnan KârU'nÎn haber verdiğine güre, Ömer îbni'l-Haftab bîr Ramazan gecesi çıkmış ve mescidi dolaşmıştı.Mesciddekiler darmadağınık idiler. Kimi yalnız basına kılıyor; kimi birkaç kişi-ye namaz kıldırıyordu. Ömer: vallahi bunları bir İmamın başına toplamayı düşünüyorum, dedi ve Übeyy b. Ka'b'e; ramazanda cemaate namaz kıldırmasını emretti.
Ömer mescidden çıkarken, cemaat Übeyy b. Ka'b'e uymuşlardı. Ömer : «Ne güzel bid'at bu!» dedi.
Beyhakî, «Sünen» inde bu mânada bir çok rivayetler tahric etmiştir.
Teravihin kemmiyetine, yani kaç rek'at olduğuna gelince : Bu bâb-da merfû bir hadîs yoktur. Yalnız Taberânî (260—360) ile, Abd b. Hu-meyd'in Ebu Şeyhe tarikiyle Ibni Abbas (R. A.)'d&n rivayet ettikleri bir hadîste : «Resûlüllah SaMaîlahü aleyhi ve seîlem Ramazanda yirmi rek'at (Teravih) ile vitri kılardı» deniliyorsa da «Sübv/lür-Reşad» nam kitapta şöyle deniliyor: Ebu Şeybe'yı Ahmed ibni Haribel, İbhi Maın, Bu-hâri, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî vesaire zayıf addetmişlerdir. Şube (—160) ise yalancı çıkarmıştır. İbni Maîn (—233) onun hakkında sika değildir, demiş ve bu hadîsi onun münkerlerin-den saymıştır. Ezrîî «El-Mütevasstt* adlı eserinde : «Resûlüllah (S.A.V.)'in mescide çıktığı, iki gecede (teravih) i yirmi rek'at kıldığı rivayeti ise münkerdir.» diyor. Zerkeşî (-749) «El-Hâdim» nam eserinde: «O gece Resûlüllah (S.A.V.) İn onlara ylrmî rek'at namaz kıldırdı iddiası sahih değildir. Sahih kitaplarında sabit olan sayı zikredilmeden namaz kıldığıdır. Bir de Cabir'in rivayetinde:
«Peygamber SattaUahü aleyhi ve sellem onlara sekiz rek'at namaz 1le vitri kıldırmış; sonra ertesi gece kendisini beklemişler, fakat onların yanına çıkmamıştır» denilmektedir.
Bu hadîsi İbnl Huzeyme ve ibni Hibbân sahihlerinde rivayet etmişlerdir.
Bey ha kî dahi Ebu Şeybe tarikiyle ibni Abbas rivayetini tahric etmiş; sonra onu zayıf bulduğunu söylemiş, ve hadîsin çeşitli rivayetlerini birer birer sıralamıştır. Bu rivayetlerde :
«Şüphesiz Ömer, Übeyy ile Temim-i Dâri'ye cemaata yirmi rek'at namaz kıldırmalarını emretti». Bir rivayette :
«Filhakika Ömer zamanında yirmi rek'at kılarlardı».
Başka bir rivayette :
«Yirmi üç rek'at».
Diğer bir rivayette
«Gerçekten AH Radiyallahü anh onlara yirmi rek'atta imam oluyor ve üç rek'atla vitir yapıyordu» denilmektedir.
Beyhakî (384—458) bu son rivayet için: «Bunda da kuvvet vardır» dîyor.
Hal böyle olunca, anlaşılıyor ki, yirmi rek'at hususunda merfû bir hadîs yoktur. Eilâkis ResûlüMah (S.A.V.)'in ramazanda ve sair zamanlarda onbir rek'attan fazla namaz kılmadığına dair Müttefekun Aleyh olan Hz. Alşe hadîsi az İlerde gelecektir.
«SÜbiÜu's-Selâm» sahibinin bu hadîsi şerh ederken, (Bid'at) kelimesinin üzerinde dikkatle durduğu göze çarpmaktadır.
Ehli sünnet ulemâsına göre her bid'atin mutlaka dalalet olması icap etmez. Bid'atlar, bld'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyie olmak üzere umumî olarak iki kısımdır. Teravihin yirmi rek'at üzerinden cemaatla kılınması bid'at değildir. Çünkü bu namazın aslını Hz. Peygamber (S.A.V.) cemaatla kılmıştır. Binaenaleyh teravihin aslı ve cemaatla kılınması Peygamber efendimizin sünnetidir. Cemaata devam ile yirmi rek'at kıldırmaması ise farz olur endişesine mebnidir. Demek oluyor ki, bu endişe olmasa, devam Duyuracakmış. O halde, ResûlüMah (S.A.V.)'in vefatından sonra farz olmak korkusu kalmamıştır. MeceTle-i Ahkâm-t Adliye'mizin yirmi dördüncü maddesiyle hülâsa edilmiş, umumî bir kaidemiz vardır. Bu kaide mucebince «Mâni zaîi oldukta, memnu avdet eder». Binaenaleyh memnu olan cemaatla yirmi rek'at kılmanın cevazı avdet etmiştir ve artık eskiden olduğu gibi yirmi kılınır; halbuki eskiden hiç küınmadığım fars etsek bile madem ki Hz. Ömer zamanında, onun emri ve gshab-ı kiramın icmaı ile sabit olmuş bir şeydir; bize yine sünnet olur. Çünkü, «Benim sünnetime ve benden sonra Hülefa-i Raşi-din'in sünnetine sanlın» hadîs-i şerifi bu hakikati sarahaten ifade eder. Bu da olmamış olsa. Hz, Ömer (R.A.) bir sahabî-i ceÎîldir. Üsul-u Fıkıh îJminin beyanına göre «sahabeyi taklit ise hteler içîn vaciptir». Nihayet ResûliHlah (5.A.V.) :
«Müslümanların iyi gördükleri şey, Allah indinde dahi iyidir» buyurmuşlardır.
Teravihi yirmi rek'at olarak cemaatla kılmayı iyi görenler müslüm2nîardır. Binaenaleyh netice itibariyle bu şekildeki teravih namazı -hâşâ-dalâlet değil, rnahz-ı saadet ve keramettir. Bundan dolayıdır ki, dört mezhebin dördüne göre de, teravihi yirmi rek'at kılmak meşrudur
Yalnız İmam-ı Mdlik'e göre, kuvvetle mendup, diğerlerine göre erkek ve kadınlara sünnet-i müekkededir. Cemaatla kılmak da sünnettir. Ancak HeneîîUere göre; sünnet-i kifaye, MâlİkÎlere göre; mendup-tur, îmam-t Âzam Ebu Hanife (80—150)'ye, Hz. Ömer (R. A.)'m bu yaptığını ne diyeceği sorulmuş; cevaben :
«— Teravih sünnet-i müekkededir. Ömer bu İşi kendinden ortaya Çıkarmış değildir; bu bâbda bîd'atcı da değildir. Bunu ancak elinde mevcut bîr aia, ResûSüilah (S.A.V.J'don bellediği bir malûmata binaen emretmiştir» mukabelesinde bulunmuştur.
Hz. AH RfîdiyaUahü anh :
«Ömer bfeîm m e$c id Serimizi nasel nurlandirdt ise, Allah da, orun kabrini öyle nurîandırsın» demiştir.
Evet, Halife Ömer ibni Abdüî-Asis zamanında teravih otuz altı rek'at kılınmıştır. Fakat bundan maksad, fazüet ve sevapta Mekke-lüere yetişmekti. Zira Mekkelîler her dört rek'at teravihten sonra Kâbe-i Muazza'tna''y\ bir defa tevaf ederlerdi. Hz. Ömer İbni Abdûl-Aziz bunu görünce her tavafa bedel, dört rek'at namaz kılmayı uygun buldu. Teravih esnasında dört terviha yapılırdı. Bu suretle on alıı rek'at fazlalık zuhur etmişti.
Teravih namazı için Nevevî (631 — 676; : «Ulemânın Icmaıyla sünnettir» der. BeyhaM (384 — 458) Hz. Âişe (R. Anha) dan şu hadîsi rivayet ediyor:
«ResûlüHah SallaZlahü aleyhi ve sellem geceleyin dört rek'at namaz kılar; sonra istirahat ederdi; derken işi uzattı, hattâ kendisine acıdım. İlh!...
Beyhakî «Bu hadîsi tek başına Muğlyretü'bnİ Deyyâb rivayet etmiştir. Bu zat kavî değildir. Şayet, sabit olursa, teravih namazında imamın istirahat yapmasına delildir» diyor.

Terviha : Dört rek'at namaz kıldıktan sonra, bir o kadar namaz kılacak müddet oturmaya derler. San'ânî;
«Hadîsini îmam-% Ahmed b. Haribel, Ebu Davud (202 — 275) îbni Mâce (207 — 275) ve Tirmizî (200 — 279)'nin rivayet ettiklerini Hâkim (321 — 405)'in onu sahihlediğini ve Şeyheyn'in şartı üzeredir, dediğini kayd ettikten sonra, hadîsin misli olanı :
«Benden sonra şu iki kişiye, Ebu Bekir'le Ömer'e uyun» hadisini de rivayet ediyor. «Bu hadîsi Tirmizî, tahric etmiş; ve «hasen» dir, demiştir. Aynı hadîsi îmam-t Ahmed, İbni Mâce ve İbni Hibban (—354) da tahric etmişlerdir. Bundan başka tarikleri de vardır. Bu tarikler hakkında her ne kadar söz edilmişse de bunlar biri birlerini takviye ederler» diyor. Ve Hülefâ-i Râştdîn'in sünnetinden muradın ne olacağına geçiyor. Ona göre bu hadîsten murad :
Düşmanlarla cihad, şeaîr-i diniyyeyi kuvvetlendirme ve şâire gibi Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yoluna muvafık hareketlerdir. Ve hadts-1 şerif, her Râşid halifeye âmm ve şâmildir.[38]

396/295- «Harice bin Huzâfe RadıyaUahü anh'den rivayet edllmtşlîr. Demiştir ki: Resûlüllah SatlaUahü aleyhi ve sellem;
Gerçekten Aİlah sîze (öyle) bir namaz İle imdat eyledi ki bu namaz sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır dedi. Biz;
Nedir o namaz? yâ Resûlallah dedik.
Yatsı namazı île tan yerinin ağarması arasındaki vitirdir» buyurdular.[39]

Bu hadîsi Nesâî müstesna, Beşi er rivayet etmiş ve Hâkim sahihlemiştir.
«Bu hadîsin benzerini İm a m-i Ahmed de Amr İbni Şuayb'den rivayet etmiştir.»
İmamdı Tirmizî (200—279) bu hadîsi tahric ettikten sonra, «Hârice İbni Humfe'nm hadîsi, gariptir. Biz onu yalnız Yezid b. Ha-bîb'in rivayetinden biliyoruz. Bazı hadîsciler, bu hadîs hakkında vehm etmişlerdir» demiş. Sonra vehmi beyan etmiştir. TirmizVmn bu tenbihini Musannif da yapsa, çok iyi olurdu.
Hadîs-i şerif vitir namazının vacip olmadığına delâlet etmektedir. Çünkü «size imdat etti» buyrulmuştur. İmdat ise: Ziyâdedir. Bununla üzerine ziyâde edilen şey takviye edilir. Orduya imdat gönderildi denilir ki, onu takviye edecek ziyâde gönderildi demektir.[40]

398/296- «Abdullah bin Büreyde'den babasından şöyle duyduğu rivayet edilmiştir. Demiştir ki :
Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve sellem;
Vitir haktır; şu halde kim vitir yapmazsa bizden değildir» buyurdular.[41]

Bu hadîsi Ebu Davud, gevşek bîr senetle tahriç etmiş; Hâkim ise sahihlemiştir.
Hadîsin îmam-ı Ahmed'de Ebu Hüreyre (R.Â.)'â&n zayıf bir şahidi vardır.
Ebu Davud'un, gevşek senetle tahric etmesi, râvîler arasında Abdullah b. Abdullah Utkî'nin bulunmasındandır. Bu zatı Bulıârî (194— 256} ile Nesâî (215—303) zayıf bulmuşlardır. Ebu Hatim (195—277) ise oSa'lIhü'l-Hadîs» yani hadîsi elverişlidir, demiştir. İbni Maîn (—233) ba hadîs mevkufîurs diyor. îmam-ı Ahmed (164 — 241), bu hadîsi şu lâfızlarla rivayet eder : «vitir yapmayan bîrden değildir». Ancak rivayetin ravileri arasında Halil b. Mürre vardır ki, hadîsi münkerdir. Aynı rivayetin isnadı da münkatı'dir. Nitekim îmam-t Ahmed b. Banbel beyan etmiştir.
Hadîs-i şerifteki «bizden değildir» tabirinin manâsı, bizim yolumuzda ve sünnetimizde gidenlerden değildir; demektir.
Hadîs, vitrin vacip olduğuna delildir. Sünnettir diyenler, onu te'kide hamlederler. Yani vitrin vacip olmadığına delâlet eden hadîslerle, bunun arasını bulmak maksadıyla bu hadîs vitrin sünneî-î müekkede olduğunu bildirmek için bu lâfızla ifade buyrulmuştur; derler.[42]

400/297- «Hz. Âlşe RadıyaTlahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki :
Resûlüllah SaJlaTldhü aleyhi ve sellem; Ramazanda ve başka zamanlarda onblr rek'attan fazla namaz kılmazdı.. Dört rek'at kılar; artık o dört rek'atın güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra dört daha kılar, Bunların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra üç rek'at kılardı. Âişe demiştir ki :
Ya Resûlalîah! Vîtı-î kılmadan mı uyuyorsun, dedim.
«Ya Âişe, filhakika benim gözlerim uyuyor amma kalbim uyumaz.» buyurdular.[43]

Bu hadîs Müttefekun Aleyhtir.
Şeyheyn'in yine ÂİŞe (R. Anha) dan bir rivayetlerinde: Geceleyin on rek'at kılar; bir rek'atia vitir yapar ve (sabah olunca) sabahın ikî rek'at (sünnetini) kılardı. Bütün bu namazlar onüç rek'attır»
denilmiştir.
Bu hadîs-i şerifde mevzuu bahs olan dörder rek'aün hep beraber yahut ayrı ayrı kılınmış olmaları ihtimaî dahilindedir. Ayrı ayrı kılınmaları biraz ihtimalden uzak görülürse de «gece namazı ikişer ikişerdir» hadîsine uygundur. Hz. Âişe (R. Anha) ıun (o dört rek'atm güzelliğini ve uzunluğunu sorma) demesi ya anlatamayacağı kadar güzel olduğundandır; yahut muhatap böyle bir namaz kılamıyacağı içindir. Binaenaleyh sormaya ne hacet var demek istemiştir.. ResûİüIlah (S.A.V.)'în güzel kıldığı herkesçe malûm ve meşhur olduğu için sorma demiş olması da ihtimaldir.
aVîîri kılmadan mî uyuyorsun» diye sorması herhalde Resulü Ekrem (S.A.V.)'in dört rek'at kıldıktan sonra biraz kestirme yapmasındandır. Âîşe (R. Anhaymn uyku abdesti bozar kanaatında olduğu da sormasından anlaşılıyor. ResûlüHah (S.A.V.)'in «kalbim uyumaz» buyurması abdesti bozan uykunun kalp uykusu olduğuna delâlet eder. Bu uyku dalarak uyuyan derin uykudur.
Hadîs-i şerif, uykunun Hz. Pegamber (S.Â.V.)'in hasâisinden (hususiyetlerinden) olmak üzere onun abdestini bozmadığını bildiriyor. Musannif bu ciheti «Telhis» nammdaki eserinde açıklamış ve gerek bu hadîsle gerek İbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilen şu hadîsle istidlalde bulunmuştur:
«Resûiüilah Sallalîahü aleyhi ve seUem: uyudu; hattâ horuldadı. Sonra kaikt) ve namaz kıldı, abdesî almadı» Buhârî'dç Peygamberlerin yalnız gözlerinin uyuduğu, kalplerinin uyumadığı zikrolunur.
Resûlülîah (S.A.V.J'in geceleri nasıl ve kaç rek'at namaz kıldığına dair Hz. Âîşe (R. Anka) dan gelen rivayetler çeşitlidir. Sabah namazının sünneti hesaba katılmaksızın yeîi; dokuz ve onbir rek'at kıldığı rivayet edildiği gibi Şeyheyn'in bir rivayetine göre sabahın sünneti dahil onüç rek'at kıldığı anlaşılmaktadır. Hattâ bir rivayette :
«Geceleyin on üç rek'at namaz kılardığı; sonra ezanı işittikte hafif iki rek'at daha kılardığf, ve bu suretle rek'at sayısının on beşe baliğ olurduğu îfade edilmektedir.
Hz. ÂİŞe Radıyallahü anha hadîsinin rivayetleri böyle muhtelif olunca, bazıları hadîsi, muztarib[44] sanmışlardır. Halbuki değildir. Çeşitli rivayetlerle, çeşitli ve müteaddid zamanlara işaret edilmiş ve bunların hepsinin caiz olduğu anlatılmak istenilmiştir.
Maamafih Hz. Âışe'nin (Ramazanda ve sair zamanlarda) demesi bu tefsire pek münasip düşmez. En iyisi Âîşe (R. Anha), Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in ekseriyetle yaptığı fiilini haber vermiştir; demektir. Bu takdirde bu rivayete uymayanlar, nadiren yaptığı fiiller olur ve aradan münâfat kalkar.[45]

402/298- «Bu da» ondan rivayet edilmiştir; (Radıyallahü anha) de-miştîr ki: ResûİüIlah Sallalîahü aleyhi ve selem:
Geceleyin on üç rek'at namaz kılardı. Bunların besiyle vitir yapar; sonundan başka hiç bir yerde oturmazdı.»[46]

Hz. Âişe (R. Anha) yukardaki hadîsinde olduğu gibi, burada da kaç rek'atta selâm verdiğini bildirmemiş. Yalmz bir selâmla beş rek'at vitir namazı kıldığını beyan etmiştir. Bundan evvelki hadîste vitri üç rek'at kıldığını görmüştük. Şu halde bu beş rek'at da Hz. Peygamber (S.A.V.)'in vitirlerinden bir nevi olmuş olur.[47]

403/299- «Bu da ondan rivayet edilmiştir; (Radiyaüahü anha) de-mistir ki : Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve aettem;
Gecenin hepsinde vitir kıldı ve vitri seher vaktinde sona erdi.»[48]

Bu iki Hadîs, Müttefekun Aleyhimadır.
Yukarıdaki iki hadîsi Buhârî (194—256) îîe Müslim (204—261) ittifakla rivayet etmişlerdir. Hadîs-i şerif vitrin vaktini beyan ediyor. An--îaşjlıyor M, Hz. Peygamber gecenin evvelinde, ortasında ve sonunda vitir .kılmıştır. Şu halde vitrin vakti yatsıdan sonra tanyeri ağarmcaya

kadardır. Nitekim böyle olduğunu Harice hadîsinde görmüştük.[49]

404/300- (Abdullah b. Amr b. Âs RadıyaUdhü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem;
— Yâ Abdullah! filân gibi olma, geceleyin namaz kılıyordu. Artık gece namazını bıraktı» buyurdular.[50]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyhdir.
Musannif «Fethü'l-Bâri» de «bu fülanın kim olduğuna hadîsin hiçbir tarikinde dest-i res olamadım. Galiba böyle mübhem bırakmak, onu gizlemek için olacak» diyor. ibnü'LArabî (468—543) :
«Bu hadîs gece namazının vacip olmadığına delildir. Çünkü vacip olsa, onu terk eden hakkında sözü bu kadarla bırakmaz; bilâkis son derece zemm ederdi» diyor.
Hadîs-i şerif, âdet edinilen hayırlı işe tefrid ve kusursuzca devam etmenin müstehab olduğuna işaret ediyor. İbadeti bırakmanın keraheti dahi bundan anlaşılanlar cümlesindendir.[51]

405/301- cAM RadıyaUdhü anh'ömn rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resulullah Sallallahü aleyhi ve sellem;
— Ey ehl-i Kur'an! Vitri kılın. Çünkü Allah tektir; teki sever» buyurdular.[52]

Bu hadîsi Beşler rivayet etmiş, Ibnî Huzeyme sahlhlemiştlr.
«En-Nihaye» de şöyle deniliyor : «Vitir demek : zatında birdir, parçalanmayı kabul etmez, sıfatlarında birdir, benzeri ve dengi yoktur, fiillerinde birdir, şeriki ve yardımcısı yoktur» demektir.
«Teki sever» demek, tek rek'atlı vitri sever. Yani kılana sevap verir ve kabul eder demektir. Bu cümle bir tergib ve teşvik cümlesidir. Yoksa, vitir namazını Allah farz namazlardan daha çok sever demek değildir. «Ehl-i KuKan'dan» maksad mü'minlerdir. Zira Kur'an-ı Ke-rîm'i tasdik edenler onlardır. Bilhassa onu ezber edip, okuyanlar, hudut ve ahkâmına riayet edenler murad edilmiştir. Hadîs-i şerifde, vitir namazını kılmaya teşvike sebep, Allah'ın tek oluşu gösterildiğine göre Kadı Îîyaz (476—544) 'in da dediği gibi. Bir şeye az çok münasebeti olan şey ona sevgili ve makbul oluyor demektir. Vitir namazını sünnet kabul edenlere göre buradaki emir nedip içindir. Hadîs zahiri itibarıyla vitir vaciptir diyenlerin delilidir.[53]

406/302- «IbnİÖmer RadıyaUahü anhümadan Peygamber Sallallâhü aleyhi ve sellem'\n:
«Geceleyin son namazınızı vitir yapın; buyurduğu rivayet edilmiştir.»[54]

Bu hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Musannif «Fethül-Bârî» de şöyle diyor: «Selef iki yerde ihtilâf etmişlerdir.
Bîri; vitirden sonra, oturarak iki rek'at namaz kılmanın meşru olup olmaması;
Diğeri; vitri kıldıktan sonra nafile kılmak istiyene deminki vitri kâfi midir? Yoksa o vitre bir rek'at daha katarak onu çift rek'atlı namaz haline getirdikten sonra mı nafile kılacaktır? Ve böyle yaptığı takdirde yeniden bir vitir kılacak mıdır mes'elesidir. Birincisi hakkında Müslim'de Ebu Selmâ tarikiyle Hz. Âişe (R. Anhaydan şu hadîs rivayet edilmiştir.
«Şüphesiz Peygamber Sallalîahü aleyhi ve sellem geceleyin vitirden sonra oturduğu yerden iki rek'at namaz kılardı.»
îmam Evzal (78—150) ve îmam Ahmed b. Raribel (164—241) gibi bazı zevat bunun sünnet olduğuna kaildirler. Onlar hadîsteki «geceleyin son namazınızı vitir yapın» emri, vitri gecenin sonunda kılana mahsustur diyorlar. Hanefiler, Şafiîler ve Malikiler ise bu namazın sünnet olmadığma kaildirler. Bunlara göre oturarak kılman bu iki rek'at namaz sabah namazının sünnetidir. Nevevî (631—676)'ye göre ResûIülİah (S.A.V.) bu iki rek'ati vitirden sonra nafile kılmanın caiz olduğunu ve nafilelerin oturarak kılınabileceğini göstermek için kılmıştır.
İkinci mes'eleye geîince : Ekser ulemâya göre dilediği kadar çift rek'atlı namaz kılar. Birinci vitrini de bozmaz. Delilleri aşağıdaki hadîstir.[55]

407/303- «Talk b. Alî RadıyaUahü anhden rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallalîahü aleyhi ve sellem:
«Bir gecede iki tane vitir olmaz» derken işittim.[56]

Bu hadîsi Âhmed ile Üçler rivayet etmişlerdir. İbni Hibban da sahihlemiştir.
İşte bu hadîs, yeniden vitir kılınmayacağına delâlet ediyor. Vitirden sonra nafile kılan, istediği kadar çift rek'atlı nafile kılabilecektir. Ancak hu zahir hale göre böyledir. Yoksa birinci vitrine bir rek'at eklemek suretiyle onu çift yaptıysa, onun hakkında vitir kalmamıştır, böy-lesinin vitri namazının sonunda kılacağı tek rek'attır. Nitekim, Hi. Ömer (R.A.)'a bu mes'ele sorulmuş ve :
«Sabah olacağından veya uyuyacağından korkmuyorsan, vitrini çift yap, sonra İstediğin kadar namaz kıl, sonra vitir yap» cevabını vermiştir.[57]

408/304- «Übeyy İbni Ka'b Radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî : ResûIülİah Sallalîahü aleyhi ve sellem :
süreleriyle vitir yapardı.[58]

Bu hadîsi, İmam-ı Âhmed, Ebu Davud ve Nesâî rivayet etmişlerdir. Nesâî, «rek'atlarm ancak sonunda selâm verirdi» cümlesini ziyade etmiştir. Ebu Davud ile Tirmlzî'de Âişe RadıyaTlalıü anha'dan bunun, benzeri vardır. Bu rivayette: Her sûreyi bîr rek'atta, son rek'atta ise ile muavvezeteyni okurdu; denilmektedir.
Anlaşılıyor ki, birinci rek'atta sûresini, ikincide üçüncü de sûresini okurmuş.
Hadîs-i şerif; üç rek'atla vitir yapılacağına delildir ve «üç rek'atla vitir yapmayın» hadîsine muarızdır.
İki hadîsin araları bulunarak, muarazanın nasıl giderildiğini yukarda geçen bir hadîste gördük. Üç rek'atla vitir kılmak, vitrin bir nev'idir. Ve Hanefîlerin mezhebidir. Onlar diyorlar ki; Ashab-ı Kîram üç rek'atlı vitrin caiz olacağına icma etmişlerdir. Üçten maadasında ise ihtilâf vardır. Binaenaleyh üç rek'at kılarak icma ile amel etmek elbette daha yerinde bir hareket olur.»
Stm'ânî bu icma sahih değil demekte ise de, haksızdır. Çünkü üç rek'at kılana viiü1 namazı için caiz değildir diyen yoktur. Bu da icmaın ta kendisidir.
Ebu Davud ile Tirmizî rivayetinden murad, yine yukarıki Übey hadîsindekinin ayındır. Çünkü «her sûreyi bir rek'atta» demekten maksad : sûresini ilk rek'atta, sûresini ikinci rek'atta okurdu demektir. Ancak Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadîste za-iflik vardır. Zira raviler arasında Hasif Gezeri vardır. Aynı hadîsi tbni Hibban (—354) üe Dâre Kutnî (306—385) Yahya b. Saîd tarikiyle Hz. Aişe (R. Anka,'/fan rivayet etmişlerdir. Ukeylî (—769) bunun için: «İsnadı sahîhdir» demiştir. îbni Cevzî (508—597):«Ahmed ve Yahya b. Maîn Muavvezefeyn [59] ziyadesini İnkâr ettiler» diyor. Îfynü's-Seken (294—353), AbdvJah b. Sertimden garip bir isnad ile hadîse bir şahid rivayet etmiştir.[60]

410/305- «Ebu Sald-i Hudrt RadiyaUdhü anlıdan rivayet edildiğine göre Peygamber SallaUahü aleyhi ve seUem:
«Sabahlamadan önce vitri kılın» buyurmuştur.[61]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Ibnl HİbbanTm rivayetinde :
«Kim vitir kılmadan sabaha çıkarsa onun vitri yoktur» buyrulmuştur.
Hadîs-i şerif vitrin sabah olmazdan önce kılınacağına delildir.
Vakit çıktıktan sonra vitrin meşru olmayacağı dahi bu hadîsin delâleti cümlesindendir. Fakat kaza edilmeyeceğine dair bir şey yoktur. tbni Münzir (—310)'in selefden bir cemaata atfen naklettiğine göre fecir doğmakla vitrin ihtiyari vakti çıkar; iztirarî vakti ise sabah namazına kadar devam eder. Bittabi bütün mezheplere göre bu böyle değildir. Bu yalnız MalİkîIere göredir. Diğer üç mezhebe göre vitrin vakti yatsı İle fecrin doğması arasıdır.
Uyuyarak vitri kılamayan ile unutanın hükmünü aşağıdaki hadîs beyan edecektir.[62]

412/306- «Bu da» ondan (Ebu Said-il Hudri) RadıyaMahü anh rivayet edilmiştir. Demiştirki.:Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem;
«Kim vitri (kılmadan) uyursa, yahut onu unutursa, hemen sabahladığı zaman, yahut hatırladığı anda kılsın»

buyurdular.[63]

Bu hadîsi Nesâî müstesna Beşler rivayet etmiştir.
Hadîste leff-ü neşr-I müretteb[64] vardır. Manâ şudur : Kim vitri kılmadan uyursa, sabahleyin kılsın. Kim unutur da kılmazsa, hatırladığı anda kılsın. Binaenaleyh anlaşılıyor ki, vitri uyuyarak veya unutarak kılamayanın hükmü aynen farzı bu sebeplerle kılamayamn hükmü, gibidir. Yani uyuyanla unutanın sonradan kıldıkları namaz edadır.[65]
413/307- «Câbir Radiyallahü anhden rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüilah SallaUahil aleyhi ve selîem :
— Kim geceleyin kalkamayacağından korkarsa, gecenin evvelinde vitrini kılsın. Kim gecenin sonunda kai-kacağını umuyorsa, gecenin sonunda kılsın. Çünkü gece sonunun namazr meşhûddur. Bu ise efdaldir.» buyurdular.[66]

Bu hadîsi Müsüm rivayet etmiştir,
Hadîs-i şerif, vitrin geciktirilmesinin efdal olduğuna delildir. Fakat kalkamayacağmdan korkan, vaktini geçirmemek için evvel vaktinde kılacaktır. Selefden bir cemaat her ikisiyle de amel etmiş ve yerine göre kimi evvel, kimi son vaktinde kılmıştır.
«Gece sonu namazının meşhûd olmasından murad: Gece ve gündüz. meleklerinin o zamanda hazır bulunup, şahid olmalarıdır. Zaten meşhûd t şahid olunmuş, görülmüş, hazır bulunulmuş demektir.[67]

414/303- «Ibnî Ömer Radiyallahü anhümadan Peygamber Sallat-lahit aleyhi ve sellem'âen:
— Fecir doğdu mu, her gece namazıyla vitrin vakti gitti demektir, O halde siz fecir doğmadan önce vitri kılın» dediğini duyduğu rivayet edilmiştir.[68]

Bu hadîsi Tîrmizî rivayet etmiştir.
Gece namazlarından murad: Geceleyin kılınması meşru olan nafilelerdir. Vitir namazını bunların üzerine atfetmesi, hâssı âmm üzerine atıf kabilinden olup, onun şerefini beyan içindir. Fakat bu tefsir vitri sünnet addedenlere göredir. Vaciptir diyenlere göre; nafileler başka, vitir başkadır. Hadîs-i şerifde gece namazları ile birlikte vitrin de son vakti bildirildikten sonra «tan yeri ağarmazdan Önce vitri kılın» diye emir vârid olması, onun Sâri, nazarında ne kadar mühim ve şanının ne derece yüce olduğuna delildir ki, bizce bu onun vacip olduğunu gösterir. Çünkü sünnet olsa, sair nafilelerden ayrılıp, vaktinin geçeceği, hassaten tenbîh, ve kılınması ayrıca emir buyrulmazdı. Vitir hakkındaki hadîsler hep böyle onun müstesna bir namaz olduğuna işaret ettiğinden ona sünnettir diyenler dahi yalnız sünnet deyip geçememiş; sünnetlerin en müekkedidir demişlerdir. Şu halde ona vaciptir diyenlerle, sünnettir diyenler arasındaki muhalefet, hemen hemen lafzı gibi bir şeydir.
Bu hadîs-i şerif, sabah olmakla, vitrin vaktinin geçtiğini bildiriyorsa da uyuyup kalanla, unutan hakkında yukarda geçen Ebu Saîd hadîsîyle tahsis edilmiştir. Çünkü o hadîste böyleîerin sabahleyin ve hatırladıkları vakit kılacakları ûeyan edilmiştir. Ve bu namaz edadır. Şu halde vitrin vakünin geçmesinden murad, uyuyup kalma ve unutma gibi Özür bulunmamakla mukayyeddir. Uyuyub kalanlar hakkında îmam-ı Tİrmizî (200—279), Âişe (R. Anhaydan şu hadîsi rivayet etmiştir :
(S.A.V.) vitri geceleyin kılmasına uyku veya gözlerinin dalması mâni olur da kılamazsa, gündüzün on iki rek'ai kılardım.
Tirmizî bu hadîs için «Hasen-î Sahih» demiştir. Mevzuu bahsimiz İbni Ömer hadîsi hakkında Tirmizî :
«Bu lâfızla bu hadîsi yalnız Süleyman b. Musa rivayet etmiştir» diyor.[69]

415/309- «Hz. Alse RadiyaUahü anhâân rivayet edilmiştir. Demiştir kî : Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem:
«Kuşluk namazını dört rek'at kılar ve Allah'ın dilediği miktarı ziyâde ederdi».
Bu hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
«Müslim'in Âlşe'den rivayetinde Âîşe'ye :
Peygamber SaUaîlahü aleyhi ve seUem kuşluk namazını kılar mıydı, diye sorulmuş:
— Hayır; ancak seferinden gelmesi müstesna, demiştir.
Müslim'in yine Âişe'den bir rivayetinde ;
— Ben Resûllüîah (S.Â.V.)'î kuşluk namazı kılarken hiç görmedim. Onu gerçekten ben kılıyorum,» dediği görülmektedir.[70]

Hadîs-i şerif; kuşluk namazının meşru olduğuna ve en az dört rek'at kılınacağına deîîîîdir. Bazıları iki rek'attır derler. Çünkü, Buharı ile Müslim'de Hz. Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadîste:
(İki rek'at kuşluk namazını» denilmiştir. îbni Dakihi'l'îyd (625—702) Ebu Hiireyre (R.A.ym hadîsini şerhederken şöyle diyor :
«Belki bu, kılınması hakkında te'kid bulunan en az miktarı zikretmiştir. Bu hadîste kuşluk namazının müstehap olduğuna ve en az iki rek'at kılınacağına deîîi vardır. Peygamber (S.A.V.)'in onu klimaya devam buyurmaması, müstehab olmasına münâfî değildir. Çünkü müs-tehab olduğu kavlen ifade edilmiştir. Bir hükmün sübût bulması için, kavlî ve fiilî bütün delillerin bir araya gelmesi şart değildir. Şu var ki, Peygamber (S.A.V.)'in devam üzere yaptığı bir şey, devamsız yaptığına tercih edilir.»
Hükmüne gelince : îbni Kayyım (691—751) bu bahdaki kavilleri toplamış, mecmuu altıyı bulmuştur. Şöyle ki :
a) Kuşluk namazı müstehabtrr.
b) Müstehab değildir. Yâlnız bir sebep varsa müstehab olur. Meselâ : Ebu Cehlin katledildiği haber verildikte, Hz. Peygamber (S.A. V.) kuşluk namazı kılmıştır.
c) Hiç müstehab değildir. Çünkü bu namazı, Ibnl Ömer Sahabe ve Tabiin kılmazlardı. Hattâ, Abdurrahman Îbni Ebu Leylî (—83) : «Bu namazı asbâb-ı kiramdan birçoklarına sordum; kimse isbat edemedi» demiştir.
d) Devam etmiyerek, bazan kılmak, bazan kılmamak müstehabtır.
e) Evinde olanın bu namaza devam etmesi müstehabtır.
f) Bİd'attır. İbnî Ömer (R.A.) : «Bu namazı Peygamber (S.A.V.)' İn vefatından sonra nâs uydurdular» demiştir. îbni Kayyım «Zâdül -MeâÂT> adlı eserinde bu akvali saydıktan sonra her kavlin delilini de göstermiştir. Bunların arasında tercihe şayan olanı îbnü Dakiki'l-îyd'in dediği gibi kuşluk namazının müstehab olmasıdır.
Yalnız, Hz. Aişe (R. Anha)'run birinci hadîsi; Resûlüllah (S.A.V.)'in kuşluk namazını dâima kıldığını gösteriyor. îkinci hadîsi ise yalnız seferden geldikten sonra kıldığına delâlet ediyor: Bu muâraza sebebiyle araları bulunmuş ve «şöyle yapardı» sözü daima devam bildirmez. «Ekseriyetle yapardı» manâsına gelir. Binaenaleyh burada olduğu gibi onu devam manâsından değiştirecek, bir karine bulundumu, devam manâsına ahnmaz denilmiştir. îkinci hadîsteki «Hayır; ancak seferinden gelmesi müstesna» sözü, Resûlüllah (S.A.V.)'i kuşluk namazı kılarken görmediğini, yalnız seferden döndüğü zaman bu namazı kılarken gördüğünü ifâde ediyor. Birinci hadîs, kuşluk namazını bırakmaz içliğini işittiğinin ifadesidir. Yalnız Müslim ile BuhârÎ'nin ittifakla tahric ettikleri rivayette; «Ben Resûlüiiah (S.A.V.)'i kuşluk namazı kılarken. hiç görmedim» demesi bu manâyı zayıflatıyor.
Musannif bu rivayeti yalnız Müslim nakletmiş gibi göstermiştir. Halbuki Mütfefekun Aleyhtir. Bu rivayette «Kılarken hiç görmedim» diyerek kendisinin kılmakta olduğunu beyan etmesi, Resûlüllah (S.A.V.)r in bu namazı kıldığını ve kılmaya teşvik ettiğini işittiğine delâlet eder. Bu takdirde, iki hadîs arasındaki muâaraza kalkar. Beyhakî (384—458): «Kıldığını görmedim, demek; devam üzere kıldığını görmedim demektir» diyor. îbni AbdiJl-Berr (368—463) : «Şeyheyn'in ittifakla rivayet ettikleri kabul edilir. Müslim'in yalnız başına rivayet ettiği bırakılır» demiştir.
Yani «Kılarken hiç görmedim, amma ben kendim kılıyorum» rivâyetiyle, amel edilir, demek istemiştir. Zira Hz. Âişe (R. Anha)'run görmemesi bu namazın kılınmamış olmasını icap etmez. Nitekim başkaları kıldığını isbat etmiştir.
Şeyheyn'in ittifakla tahriç ettikleri Ebu Hüreyre hadîsinde Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Ebu Hüreyre'ye iki rek'at kuşluk namazını bırakma; diye vasiyet etmesi de bu namazı isbat eden delillerdendir. Bu namaza tergîb ve teşvik hususunda olsun, rek'at adedi hususunda olsunr hadîsler çoktur.[71]

418/310- «Zeyd fo. Erkam RadiyaUahü an'den rivayet edildiğine göre, ResûEüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
Evvâbîn namazı deve yavrularının sıcaktan piştiği zaman kllinir» buyurmuşlardır.[72]

Bu hadîsi; TİrmizÎ rivayet etmiştir.
fo'âl vezninde mübalağalı ismi faildir. Günahları terk ve hayırlı işler yapmak suretiyle Allah'a dönen demektir. aynı kelimenin cem'idir.

yerin şiddetli sıcağından yanar demektir. Bu hal güneş yükselip, sıcaklığı te'sir ettiği zaman olur.
nün cem'idir. Deve yavruları demektir.
aslında ayırmak demektir. Yavrular da annelerinden ayrıldığı için onlara bu isim verilmiştir.
Hadîs-i şerifi; Tirmizl, (200—279) rivayet etmiş, fakat kaç rek'-at olacağını zikretmemiştir. Bu bâbda Bezzâr (—292) de Hz. Sevbân (B.A.) den şu hadîsi tahriç etmiştir.
«Resûlüllah SdttaMahü aleyhi ve seMem, günün yansından sonra namaz kılmayı severdi. Âîşe:
— Ya Resûlüllah sen bu saat da mı namaz kılmayı seviyorsun dedi.
Resûlüllah SaUaUalıü aleyhi ve sellem :
Bu saatta gök kapıları açılır ve Hak Tealâ hazretleri bu saatta kullarına rahmetle bakar. Bu namaz, Âdem, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa'nın devam ettikleri bir namazdır» buyurdular.
Yalmz hadîsin ravîleri arasında metruk bir râvî vardır.Evvâbîn namazının dört rek'at olduğuna dair birçok hadîsler vardır.[73]

419/311- «Enes RadiyallaMl anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlülîah Salîmlahü aleyhi ve sellem :
Kim kuşluk namazını on iki rek'at kılarsa, Allah ona Cennette bir köşk bina eder.» buyurdular.[74]

Bu hadîsi; Tîrmhı rivayet etmiş ve garîp bulmuştur. Musannif bu hadîs için : «İsnedf zayıftır» der. Bezzâr İbnî Ömer'den şu hadîsi tahriç etmiştir :
«Ebu Zerr'e :
Amcacığım bana vasiyet et! dedim.
Bana Resûüillah Sallallahü aleyhi ve sellem'e sorduğum bir şeyi sordun, dedi ve :
— Eğer kuşluk namazını iki rek'at kılarsan, gafillerden yazıimazsuı, dört kılarsan âbidferden yazılırsın. Alt* kılarsan, sana hiç bir günah erişmez. Sekiz kılarsan ka-nîtlerden yazılırsın. Oniki kılarsan, sana cennette bîr köşk yapılır, dedi».
Yalnız t>u hadîsin ravîîeri arasında Hüseynü'bnü Atâ vardır ki, Bu zatı Ebu Hatim (195—277) ve başkaları zayıf bulmuşlardır. Bununla beraber, İbni Hibban (—354) onu mutemedler arasında zikretmiş ve: Hatâ eder; tedlîs yapar» demiştir. Bu babda başka hadîsler de varsa da Hç biri itirazdan hâli değildir.[75]

420/312- «Âişe Radiyaîlahü nnha/âan rivayet edİlmişiir. Demiştir ki: Resûlüllah SaUdtlahü aleyhi ve sellem :
Evime girdi ve kuşluk namazını sekiz rek'at kıldı.»[76]

Bu hadîsi; Ibnî Hibban sahihinde rivayet etmiştir.
Hz. Âîşe'nin ResûlüNah (S.A.V.)'i kuşluk namazı kılarken görmediğine dâir Müslim (204-261)'in rivayet ettiği hadis yukarıda geçti. Burada ise, onu kendi evinde kıldığını isbat ediyor. Yani iki hadîs birbirine muarızdır, Maamafih, araları bulunmuş ve Hz. Âişe; Resûiüllah'ın (S.A.V.) kuşluk namazı kılmadığını değil, kılarken görmediğim söylemiştir. Binaenaleyh o görmediği halde, Resûlüllah (S.A.V.) kendi evinde bu namazı kılmış; sonra Âişe (R. Anha) bunu duymuş olabilir» denilmiştir. Kadı îyaz (476—544) bu vechi ihtiyar etmiştir. Kuşluk namazının fâidelerinden biri, İnsanın üçyüz altmış mafsalı için her gün lâzım gelen sadakanın yerini tutmasıdır.
Bu bâbda Müslim'in Hz. Ebu Zer'den tahriç ettiği bir hadîste :
«Bunlardan dolayı iki rek'at kuşluk namazı kâfidir» buyrulmuştur.[77]

«Cemaat Namazı Ve İmamlık Babı»

Lûgatta; İnsanlardan bir fırkadır.
Ş«r'î İstılah da ise, imam ile ona uyanın namazı arasında meydana gelen bağlantıdır. îmamla beraber erkek olsun, kadın veya aklı ermeye başlamış çocuk olsun, bir veya fazla kimse bulundu mu, cemaat tahakkuk eder. Yalnız kadınların kendi aralarında cemaat olmaları mekruhtur.
Cemaat: Şeair-i dînlyyemizdendir. Namaz meşru olurken, cemaatla kılınmıştır. Cemaatin meşrûiyyeti kitap, sünnet, ve icmâ-i ümmet ile sabittir.
Kitabdan delili : [78] «onların arasında bulunub da kendilerine namazı kıldırdığın vakit ilâh...» âyet-i kerimesîdîr.
Sünnetten delili : Bu bâbda görülecek hadîslerdir.
Cemaatin meşrûiyyeti hakkında îcmâı ümmet de vardır.
Hükmü : Sırası geldikçe görüleceği veçhile: Bazılarına göre farz-ı ayın; bazılarınca farz-ı kifâye, bir takımlarına göre vacip, diğerlerine göre vacip derecesinde s ün net-i müekkededir. Binaenaleyh Özürsüz terk edilemez. Hattâ «El-îhtiyar» namındaki kitapta; «Bir yer ahalisi cemaatı tamamiyle terk etseler, evvelâ kendilerine tenbîh ve ikazda bulunulur, kabul etmedikleri takdirde, onlarla mukâfele olunur. Çünkü Şeâir-İ İslâmiyyedendİn»[79], deniliyor. Maamafih hastalık, şiddetli yağmur, şiddetli soğuk, düşman korkusu ve acizlik gibi özürlerle cemaat sakıt olur.[80]

421/313- «Abdullah ibnî Ömer Radiyallahil anhüma'dan rivayet edilmiştir ki: Peygamber Sallallahü aleyhi ve selîem :
«Cemaat namazı; yalnız kılanın namazından yirmi yedi derece daha faziletlidir» buyurmuştur.»[81]

Hadîs; Müifefekun Aleyhdir.
Buhârî ile Müslim'in Ebu Hüreyre'dea rivâyeıîerinde: «Yirmi beş cüz» denilmiştir.
Buhârî'nin Ebu Said'den rivayetinde dahi böyledir. «Yalnız cüz yerine» derece denmiştir.
Yani Abdullah ibni Ömer hadîsiyîe Ebu Hüreyre hadîsi hemen hemen bir gibidir. Yalnız Ebu Hüreyre'nin rivayetinde «Yirmi yedi derece» yerine, «Yirmi beş CÜZ» denilmiş. Buhârî'nin Ebu Saîd'den rivayet ettiği hadîs de de «Yirmi beş derece» denilmiştir. Bu hadîsi zikri geçen üç sahâbîden maada, Ashab-; Kİram'dan: Enes, Âişe, Suheyb, Muaz, Abdullah ibni Zeyd ve Zeydi'bnü Sâfoİt hazerâtı da rivayet etmişlerdir.
Tirmizî (200—279) diyor ki: «Umumiyetle bu hadîsi rivayet edenler, «Yirmi beş derece» demişler. Yalnız İbni Ömer «Yirmi yedi» demişse de ondan da «Yirmi beş» diye bir rivayet vardır. «Maamafih hadîsler arasında münâfât ve zıddiyet yoktur. Çünkü mefhum-u adet muteber değildir. Ve «Yirmi beş» adedi zaten yirmi yedinin içine dahildir. Yahut Resulü Ekrem (S.A.V.) evvelâ az olan sayıyı haber vermiş. Sonra çoğunu bildirmiştir. Bu Allah'ın lütuf ve ihsan buyurduğu bir ziyâdedir.
Bazıları «Yîrmî yedi»; mescidde kılana; yirmi beş de evde cemaatla kılanadır demişler. Eir takımları, da «Yirmi yedî» derece, uzak mescidde kılana, yirmi beş yakın mescidde kılanadır, re'yinde bulunmuşlardır. Hatta münasebet aramağa ve ta'lile kalkışanlar olmuştur. Musannif merhum bunları «Fethü'l-Bârî» de sıralamıştır. Fakat bütün bu kaviller, tahminden ileriye gidememektedirler. Elde bir nass yoktur. Burada cüz ile derece aynı manâyadır. Zira biribirlerinin yerine kullanılmışlardır. Bu iki kelime namaz ile de tefsir edilmiştir. Bu takdirde manâ: Cemaatla kılınan namaz yalnız kılman namazdan «Yirmi yedi» namaz daha faziletlidir şekline girer. Yukarıki hadîs-i şerif, cemaata teşvik ve onun vâcib olmadığına delâlet ediyor. Ulemâdan bir cemaat aşağıdaki hadîsle istidlal ederek cemaat vâcibtir derler.[82]

424/314- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'öen rivayet edildiğine göre; Peygamber SalJallahü aleyhi ve seUem :
Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, içimden şöyle geldi. Odun toplanmasını emredeyim de toplansın. Sonra namazı emredeyim ve onun için ezan okunsun; sonra bir adama emredeyim de cemaata imam olsun. Sonra namaza gelmeyen bir takım adamlara varayım ve evlerini üzerferine cayır cayır yakayım. Nefsim kabza-i kudretinde ofan Allah'a yemin olsun ki, bunlardan biri «mescidde etlice, yağlıca bir kemik yahut iki etli kaburga parçası bulacağını bilse mutlaka yatsıya gelirdi» buyurmuştur.[83]

Hadîs, MütteFekun aleyh'dir. Lafzı Buhârî'nindir.
Resûlüllah {S.A.V.)'in yemin etmesi, anlatacağı şeyin pek mühim olduğunu beyan içindir. Yeminle anlattığı şey, cemaatı terk edenlerin yaptığı münasebetsizliktir. Böylelerin evlerim üzerlerine yakmak istemiştir. Bittabîi üzerine evi yakılan kimse de evi ile birlikte yanıp kül olacaktır. Demek oluyor ki, cemaatı terk eden evi ile barkıyla yakılmaya lâyık bir kabahat işlemiştir. Diri diriye bir müslümanı yakmak hiç bir suretle caiz olamayacağına göre, bazıları bu yakılmak istenenler, münafıklardır; demişlerse de dünyada ateşle diri diriye yakmak suretiyle

kâfirin de cezalandırılması meşru değildir. Binaenaleyh, hadîs-i şerif tenbel müslümanlar hakkında olup, zecir ve menetme'de mübalâğa için böyle ifade buyrulmuş ve hiç bir kimsenin evi ve kendisi yakilmamıştır.
Hadîs-i şerif, bu şiddet-i beyanıyla; cemaatın farz olduğuna delâ-lef etmejttedir. Hem de farz-ı kîfâye değil, herkese farz-ı ayındır. Çünkü cemaat tamamıyla terk edilmiş değildir. Bir tarafta cemaatla kılanlar vardır. Onlar elbette cezaya müstahak değillerdir. Ceza, ancak vacibi terk etmek veya haramı işlemekle lâzım gelir. Bu esasa binaen ulemâ-ı Kiramdan Atâ îbni Ebî Rebah (35—115) Evzaî (78—150), Ahnied b. Hanbel (164—241), Ebu Sevr (240), İbni Huzeyme (223 —311), İbni Münzir (—310), İbni Hibban (—354) ve Zahirîler cemaatın farz-ı ayın olduğuna kaildirler. Davud-u Zahirî (202—270)'ye göre, namaz sahih olmak için cemaat şarttır. Çünkü ona göre, namazda farz olan her şey aynı zamanda şarttır.
Fakat bu iddia doğru değildir. Zira şart olduğuna bir delil yoktur. Onun için îmam-t Âhmed: «Cemaat farzdır, şart değildir» demiştir. Bazılarına göre, cemaat farz-ı kifayedir. Hanefîlerden Tahavî (238—321) ile KerU (260—340) ve Malikîlerden birçokları ile Şafiî-lerin Cumhûr-u mütekaddimîn'i vesair bazı ulema bu reydedirler. îmam-ı Âzam Ebu Hanife (80 — 150) ile İmameyn'e göre cemaat vacip derecesinde sünet-İ müekkededir. Zeylaî[84] (—743) «El-Müfîd-» nam eserinde : «Cemaat vaciptir. Ona sünnet denilmesi vücûbu sünnetle sabit olduğundandır» diyor. Cemaat müstehabdır diyenler de olmuştur. Bunu Attâbî [85] (—586) «Cevâmiü'l-Fikıh» adlı eserinde temrîz sıgasıyla zikretmiş ve : «Cemaat müstehabdır da denilmiştir. Fakat sahih olan o sünnet-i müekkede olmak üzere vaciptir; özürsüz terki caiz değildir» demiştir.
Cemaat farzdır diyenler mevzuu bahsimiz olan Ebu Hüreyre hadîsi ile istidlal ederler. Zira mübalağalı ceza, ancak farzları bırakmakla lazım gelir. Bundan maada birçok hadîsler bunlara delil olmaktadır. Meselâ, Abdullah ibnî Ümmii Mektûm hadîsi bunlardan biridir. Bu hadiste şöyie deniliyor :
İbni Ümmü Mektûm, Yâ ResûiaİiahL. Basımdaki derdi biliyorsun. Kılavuzluk edecek kimsem yok; mescid îfe de aramızda ağaçlık ve hurmalık var. Her zaman benî götürecek kimse bulamıyorum» dedi.
Resûiuîîah Saîîaîlahü aleyhi ve seUem;
«— İkameti işitiyor musun?» dîye sordu. İbnî Ümmü Mek-iûm; «— Evet» cevabım verdi.
«O halde cemaata gel» buyurdular».
Bu hadîsi İmam-ı Ahmed, İbnî Huzeyme, Hâkim (321—405) ve İbni Hibban şu lâfızlarla tahriç etmişlerdir :
«— Ezanı işitiyormusun?» «Evet» dedi.
«— O halde sürünerek dahi olsa cemaat'a gel,» buyurdular.»
Bu mânâda hadîsler çoktur. İbni Ümmü Mektûm hadîsiyle İbni Abbas (R.A.) hadîsi ilerde geleceklerdir.
Hz. Peygamber (S.A.V.)'in İbni Ümmü Mektûm'a cemaata gelmesini emir buyurması, ona vacib olduğundan değil, cemaatın faziletini anlatmak içindir. Buhârî, (194^-256) «Cemaatla namazın vücubu babı» diye bir bab yapmıştır. Farz-ı ayındır diyenler: «Çünkü farz-ı Kifâye olsa, Hz. Peygamber (S.Â.V.) ve beraberindeki ashab-ı kiramın cemaatla kılmaları ile diğerlerinden sakıt olurdu» diyorlar.
«Cemaat farz-ı kifâyedir» diyenler, dahi; aynı delillerle istidlal ederler. Bunlar bu delilleri farz-j ayn'a, delâlet etmekten meneaen karine vardır derler.
«Cemaat sünnettir.» diyenler : «Hadîs; Zecr yani cemaatı ferk sî-mekten men' manâsmdadır. Yoksa kelâmın hakikati murad değildir. Çünkü Resûlülîah (S.A.V.) yakma işini yapmamıştır» der. Ve Hz, Ebu Hüreyre'nİn rivayet ettiği;
«Cemâat namazı yalnız kıhnan namazdan daha faziletlidir.» hadîsiyle istidlal ederler. Bu hadîse göre, hor iki namaz fazilette müşterektir .Ancak cemaatla kılman da fazilet daha çoktur. Eğer yalnız kıhnan namaz caiz olmasa» onun asla fazileti olmazdı.[86]

425/315- (Bu da) ondan [Kbu Hüreyre] rivayet edilmiştir. Radı-yallahü anh, demiştir kî: Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seîlem :
Münafıklara en ağır gelen namaz, yatsı ile sabah namazıdır. Halbuki o namazlarda olanı bir bilseler, emek-iiyerek dahi olsa yine onlara gelirlerdi» buyurdular.[87]

Bu hadîs; Miiitefekun Aleyh'dir.
Münafıklara yatsı İle sabah namazının ağır gelmesi, ism-i tafdil sîgasıyla ifâde edildiğine göre, yalnız bu namazların değil, her namazın onlara ağır geldiğini de bu hadîsten anlamak mümkündür. Maama-
fih haklarında Kur'an-ı Kerim'de «»[88]
«Namaza kalktıkları zaman, tenbel fenbel kalkarlar.» buyrularak ken-dilt'iino her namazın ağır geldiği sarahaten beyan buyruîmuştur. Bilhassa yatsı i]e sabah namazı münafıklar için en ağır birer namazdır.
Çünkü yatsı uyku, sükûnet ve istirahat zamanıdır. Sabah namazı ise uykunun en tatlı olduğu bir zamandır.
Münafık: İçi kâfir, dışı müslüman görünen kimsedir. Böyleler! hakikatte müslüman değil, kâfirdirler .Binâenaleyh, onlar hiç bir namazın sevab ve kabulünü ummazlar. Çünkü zaic-n inanmış değillerdir. Yatsı ile sabah namazı ise ,gecenin karanlığında, sükûnet ve uyku zamanında kılınırlar. Şu halde hadd-i zatında riya, yani gösteriş için kıldıkları bu namazları görecek pek az kimse bulunacaktır. Öyle ise kılmalarına dinî veya dünyevî bir sebep yoktur.
îşte münafıklarca, bu namazları kılmak için, dîni bir sebep olmadığına bakarak Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) «Bu namazlarda olanı bir buseler, oniarı kılmak için mescide emekiiyerek oisun gelirlerdi» buyuruyor.
Çocuğun emeklemeğidir. Bazılarına göre; sadece kıçı üstü sürünmektir. Bazıları ise, dizleri üstü sürünmektir, derler. Tdbe-rânî (260—360)'nin rivayet ettiği Ebu Ümame hadîsinde :
«İsterse elleri ve ayaklan üzerine sürünerek olsun» buyurmuş; yine Taherânî Câbir (R.A.ydan rivayet ettiği bir hadîste: «isterse emekiiyerek veya sürünerek olsun» denilmiştir.
Hadîs-! şerifde; yatsı ile sabah namazı için cemaata gitmeye beliğ bit surette teşvik vardır. Mü'min bunlar da olan ecr-ü mükafatı bildiği için, her hal-ü kârda onlara devam edecektir. Çünkü münafıkın gitmesine mâni olan yalnız ve yalnız bu namazlardaki sevab ve mükafataı inanmamasıdır.[89]

426/316- «(Bu da) ondan [Ebu Hüreyre] rivayet edilmiştir. Rad%-yaUahü anh, demiştir ki: Peygamber Salîalîahü aleyhi ve sellem'e âmâ bir adam geldi.
-Yâ Resûlallah, beni mescide götürecek bir kılavuzum yok» dedi.
Resûlullah SaîlaUahü aleyhi ve sellem ona ruhsat verdi. Dönüp giderken onu çağırdı ve :
— Sen namaz için okunan ezam işitiyor musun? dedi.
Adam :
— Evet dedi.
«O halde icabet et» buyurdular.[90]

Bu hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
Diğer bir rivayette âmâ 2atın Abdullah İbni Ümmü Mektûm olduğu tasrih edilmiştir. Hadîsin bir rivayetinde «Namaz İçin okunan ezant» yerine «İkameti» denilmiştir. Görülüyor ki, Resuiüllah (S.A.V.) evvelâ mutlak surette ruhsat vermiş, yani cemaata gelmemesine müsâade etmiş; sonra ezanı işitip işitmediğini sormuş. Evet cevabını alınca cemaata gelmesini emir buyurmuştur. Hadîsin mefhum-u muhalifine bakılırsa, ezanı işitmediği zaman mazur sayılacaktır.
Bu hadîs, cemaatın farz-ı ayin olduğuna delildir. Lâkin ezanı işitene farzdır demek îcab eder. Ve bu babdaki mutlak hadîsler bununla kayıtlanır. İşte gerek «Cemaat farz-ı ayındır.» diyenlerin, gerekse farz-ı kifâye olduğunu iddia edenlerin delili bu hadîsle yukarda geçen evlerini yakma hadîsidir. Halbuki bu hadîsler yalnız Resûlullah (S.A.V.)'in mescidinde onun cemaatına gelmenin farz olduğunu gösteriyor. Yani delil has, dâva âmmdır. Cemaata devam mutlak surette farz olsa, Re-sûl-ü Ekrem {S.A.V.) onu âmâya bildirir ve sana namaz kıldıracak birini bul; siz de ikiniz cemaat olun derdi. Mescid-i Nebevî'ye gelmeyenler hakkında da : «Bunlar bizim mescidimize gelmedikleri gîbi# evlerinde de cemaat olmuyor» tarzında beyanda bulunurdu. Halbuki böyle bir beyan vakî olmamıştır. Beyanın ise hacet vaktinden gecikmesi caiz değildir.
Yine bu hadîse göre ezanı işitene özrü bile olsa cemâati terk etmeye müsâade yoktur. Zira âmâ'nın kılavuzu bulunmaması bir Özür iken, Hz. Peygamber* (S.A.V.) ona müsaade etmedi. Maamafih yukarda da geçtiği gibi, âmâ'nın Özürünün makbul olması, buradaki emrin ona mendub olmak üzere verilmiş bulunması da ihtimal dahilindedir. Nitekim aşağıdaki hadis bu manaya delalet etmektedir.[91]

427/317- «İbni Abbas Radıydtlahü anhüma'dan Peygamber SallaTlahü aleyhi ve sellem'den :
Kim ezanı işitir de, gelmezse onun namazı yoktur. Özürden dolayı gelmezse o başka» buyurduğunu işittiği rivayet edilmiştir.[92]

Bu hadîsi; İbni Mâce, Dâre Kutnî, İbni Hibban ve Hâkim rivayet etmişlerdir. İsnadı Müslim'in, şartı üzeredir. Lâkin bazıları onun mevkuf olduğunu tercih etmişlerdir.
Hadîs-i şerif; Şu'be tarikiyle hem mevkuf hem de merfu olarak rivayet edilmiş'tir. Mevkuf olan yeri: istisnasıdır»
Bunu Hâkim, Şu'be'nin ekseri râvılerine mevkuf olarak rivayet eder. Taberânî (260—360) «El-Kebîr» inde Ebu Musa'dan şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Kim ezanı işitir de ,bîr zarar ve özür olmaksızın icabet
etmezse, onun namazı yoktur».
Heysemî : «Bu hadîsin ravîleri arasında Kays ibni Rebi' vardır. Bu zatı Şu'be mutemed saymış; Süfyan-ı Servi ile bir cemaat zayıf bulmuşlardır» diyor.
İbni Abbas (R.A.)\n buradaki hadîsini Ebu Davud (202—275) şu ziyâde ile rivayet ediyor :
«Ashab;
«— Özür nedir?» dediler.
«— Korku veya hastalıktır. Allah onun kıldığı namazı kabul etmez» buyurdular.
Ziyâdenin isnadı zayıftır.
Hadîs, cemâatin kuvvetle lüzumuna dsfil olup, farz-ı ayındır, diyenlerin hüccetidir. Cemâat sünnettir diyenler «Onun namazi yoktur» cümlesini te'vil ederek, bunun manâsı «kâmî! namaz yoktur» demektir. Namazın kemâlinin yokluğu, mübalağa için namazın yokluğu sayılmıştır» derler.
Cemaata devama mâni olan Özürler Ebu- Davud hadisinde sıralanmışta- ki; bunlar, yağmur, soğuk, rüzgar ile sanmsak, soğan ve benzeri fena kokulu sebzeleri yemek gibi .şeylerdir, Maamafih, hunîarı yemenin, cemaatı kaçıracağı için nehyedîîmiş olmaları da ihtimal dahilindedir. Fakat bu sefer de cemaat farz-f ayındır diyenler «Bu özürler ile mescîdde cemaat olması sakıt olursa da evinde cemaatla kilmas! yine Farzdır» diyebilirler.[93]

428/318- «Yezidü'bnü Esved radvyattakih anh'den rivayet ed'ldiğins-göre kendisi Resûfüllah SaUallahii aleyhi ve seUcm ile namazını kılmış, Resûiüllah Sallallahü aleyhi ve sellem namazını bîîîrmes bîr de baksa, namaz kılmamış İki adam var. Bunları çağırmış ve (korkudan) böğürleri titrîyerek getirilmişler. Resûiüllah Sallallahü aleyhi ve sellem kendilerine :
— Bizimle birlikte namaz kılmaktan sizi men eden nedir? demiş:
ö— Biz evlerimizde kildik» demişler.
«O halde bir daha yapmayın; evinizde kildiniz da imama henüz kılmadan yetişf'niz mî hemen onunla beraber kilin. Çünkü bu sizin için nafiledir.» buyurmuşlardır.[94]

Bu hadîsi; İmam-î Ahmed rivayet etmiştir. Lâfız onundur. Üçler dahi rivayet etmiştir; İbni Hİbban ile Tirmizî onu sahiblemişlerdir.
îlk kıldıkları namaz cemaatla olsun, yalnız olsun fara; ikinci defa kıldıkları nafiledir, fflv&anmf «Et-Telhis* de bu hadîsi Hâkim (321—405) ve Dâre Rutnî (306—385)'nin de rivayet ettiğini, İbni Seken (294—353)'nin onu sahihlediğini ve hepsinin Yâlâ bin Ata tarikiyle Câ-bir ibni YezicVden o da babası Yezid ibni Esved'den rivayet ettiğim yazmaktadır. Imam-t Şafiî, (150—204) bu hadîs için: «İsnadı meçhul» demiştir. Beyhâkl (384—458): «Çünkü Yezid ibni Esved'in oğlundan başka ravîsi yoktur. Oğlu; Câbîr'in de Yâlâ'dan başka ravîsi yoktur» diyor. Fakat Yâlâ îmara-ı Müslim'in kendilerinden hadîs rivayet ettiği zevattandır. Câbir'i de Nesâî (215—303) ve başkaları mevsuk vo mutemerî saymışlardı].
Bu hadis; Haccelü'I-Veda'da Mescid-î Hayf'da şeref sadır olmuştur. Ve İmamı namaz kıldırırken ve kıldırmak üzere iken, bulana ona uyarak namaz kılmanın meşru olduğuna delâlet eder. Evde cemaatla veya yalnız kıldığı namazı farz. ikinci defa imamla kıldığı nafile olur. Nitekim bu cihet hadîs-i .serifde açıktır. İmam-ı Âzam Ebu Hanîfe ile bir Kavlinde İmcım-ı Şafiî ve bazı ulemâ bunu tercih etmişlerdir. Ulemâdan bazıları ile ikinci kavline göre Şafii ikinci namazın farz olduğuna kaildirler. Dcliücri, Ebu Davud'un (202—275) tahric ettiği Yezid îbnı Âmir hadîsidir. Bu hadiste :
Resulüllâh Sallallâhll aleyhi ve sellem;
«Namaza geldiğin vakit, cemaatı kılarken bulursan, hemen onlarla kıl. Şayet (evvelden o namaz.) kıldı isen, o
nafile, bu farz oimuş olur buyurdular» denilmektedir.
Fakat buna cevaben «bu hadîs zayıftır. Onu Nevevî (631 - 676 ve başkaları zayıf bulmuşlardır. Beyhahi :«Bu hadîs, Yezid İbni Esved hadîsine muhaliftir, demiştir ki, esah olan da odur.» diyorlar.
Hadisi Dârc Kufni şu lâfızla rivayet ediyor :
«Evinde kiîd.ğım nafile yapsın.»
Dâre Kutm : «Bu rivayet zayıf ve şazdır» diyor. îmam-% ŞâfİVden üçüncü bir kavi rivayet ediliyor ; «Teâlâ Hazretleri bu iki namazdan hangisini dilerse, onu farz olarak kabul eder» demiştir ki Imam-ı Malik*in mezhebi de bulur.
Delilleri : Bu mes'ele Ibni Ömer (R.A.) 'a sorulduğu zaman «Bu sana mı düşmüş? O ancak Allahü Teâlâ'ya aittir. Hangisini dilerse onu hesaba katar» diye cevab vermesidir.
Bu hadîsi îmam-ı Malik «El-Mu vatta» da tahriç etmiştir. Mevzuu bahsimiz olan YezüdİbniEsved hadîs!, EbuDavud ile Nesâî'-nin ve daha başkalarının tahric ettikleri Ibni Ömer hadîsine muarızdır. Çünkü o hadîste :«Bir namaz bir günde iki kerre kılmayın» buyruluyor.
Maamafih buna da şöyle cevap verilmiştir. Bu hadîsin mânası : «Bir namazı bîr günde İkisi de farz olmak üzere İki kere kılmayın» demektir. Yoksa biri nafile, biri farz olmak üzere iki defa kıhnabilir. Yahut : Bir namazı bir günde yalnız başına iki kere kılmayın demektir.» Hadîsin zahirine bakılırsa, bu nehy, her namaza âmm ve şamildir. Ve Şafiînin mezhebi de budur. Fakat îmam-ı âzam Ebu Hanife (80-150) ye göre, tekrar kılınacak namazlar yalnız öğle ile yatsıdır. Sabah namazı ile ikindi tekrar kılınamazlar. Çünkü onlardan sonra nafile namazdan nehy buyrulmuştur. Akşam namazı dahi tekrarlanamaz. Çünkü bu namaz gündüzün vitri yani tek rek'aüı namazıdır. Tekrarlandığı takdirde ise çift olur. îmam-ı Malik (93 - 179): «Cemaatla kıldı ise, tekrar kılmaz. Yalnız kıldı ise, imamla birlikte tekrarlar» diyor. Lâkin, Yezidibnî Esved hadis!., hâdisenin sabah namazında vaki olduğunu anlamak suretiyle tmam-t Azamla Malik'in kavillerine muhalif düşüyor ve sabah tfe ikindiden sonra nafile kılmayı nehyeden delilin umumunu bu hadîs, tahsis etmiş oluyor.[95]

429/319- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki : Resûlüllah SaUaüahü aleyhi ve sellem :
İmam ancak kendisine uymak için tâyin edilmiştir. Binaenaleyh o tekbir aidimi, hemen siz de tekbir alın. O tekbir alıncaya kadar tekbir almayın. Rükû etti mi hemen siz de edin, o rükû edinceye kadar rükû etmeyin»
dediği vakit siz de deyin. Secde ettimi hemen siz de secde edin.
O secde edinceye kadar secde etmeyin. O ayakta kıldığı zaman siz de ayakta kılın. Oturarak kıldığında siz de toptan oturarak kılın? buyurdular».[96]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Bu onun lâfzıdır. Aslı; Sahlheyn'dedir
Hadîste geçen «rükû etti mi, secde etti mi» gibi sözlerden bu rükünlere intikal kasdedilmiştir. Yani rükûya eğildiği an; secdeye vardığı an demektir. Yoksa murad, bunları tamamladıktan sonra demek değildir.Zira, o zaman imam rükûdan doğrulurken, cemaatin eğilmesi icap eder ki, imama uymak tahakkuk edemez, «toptan» mânasisına gelen kelimesi burada hal olmak üzere mansub gelmiştir. Nitekim BuhârVnm de bir rivayeti böyledir. Fakat ekseriyetle, başka rivayetlerde cemi zamirini te'kid için merfu okunmuştur. lâfzı hasr edatıdır. İmamın kendisine uyulmasının ona maksur ve münhasır olduğunu, cemaatın ona asla muhalefet edemiyeceğini ifade eder.
Hadîs-i şerif, imamlığın uyulmak için meşru olduğuna delâlet ediyor. Cemaat tâbi, İmam met bu'dur. Tâbi olanın şanı ise, metbûunun önüne geçmemek, hatta onunla bir hizaya durmamaktır. Bilâkis UM metbûunun ahvalini gözetecek, o ne yaparsa izinden giderek, onun yaptığını yapacaktır. Bunun muktezası ise, ona hiçbir hususta muhalefet etmemektir, tşte hadîs-i şerif b)x ciheti tafsilâtı ile anlatmıştır. Zlk-rolunmayan cihetler de, zikrolunanlara kıyas edilir.
Şu kadar var ki, zikredilen hususat da imama muhalefet eden günahkâr olursa da namazı fâsid olmaz. Ancak, iftitah tekbirinde imamdan

evvel almak suretiyle muhalefet ederse, imamla kılması sahih olmaz.
Şâir hususatla imama muhalefet etmenin namazı bozmadığına bir hadîs ile îsiîdiâl ederler. Bu hadîste, Resûlüllah (S.A.V.), imamdan evvel rükû veya secdeye varanların, başlarını A!iah-Ü TeâÎa'nın eşek başına çevireceği tehdidinde bulunmuş, fakat namazlarını yeniden kılsınlar dememiştir. Hadîs-i şerifte niyette müsavat, yani imamla cemaatır aynı namaza niyetlenmeleri şart kıUnmamişdır. Şu nalde biri farza, pın nafileye niyet etse, yahut biri öğleye diğeri ikindiye niyetlense,, cemaat namazının sahih oiması lâzım gelir. Nitekim îmam-ı Şafiî (150 - 204)'nin mezhebi de budur. Bu hususa dair izahat Câbîr hadîsinde gelecektir.
Yine bu hadîs-i şeriften imamın cemaatın da diyeceği anlaşılmaktadır. Bazı rivayetlerde ziyade edilerek denilmiş; diğer bazıların da kelimesi hazfedilmiştjr. Banların hepsi caizdir. Tesmî' ile tahmîdi imam ile cemaat, bir yere cem edip, ikisini birden söylemezler, diyen Hanefiler, bu hadîsle istidlal ederler. Fakat îmam-ı Ebu Yusuf (113 -182) ile îmam-î Muhanımed'e (135 -189) göre imam olan ile, yalnız kılan tesmî iîe tahmidin ikisini de yapar.
Yani hem hem de der. İmama uyan ise yalnız der. Scvrî (97 - 161) ile Evzaî (78 - 150) 'ye ve başkalarına göre imam ile yalnız kılan tesmi' ile tahmidin ikisini de yapacaktır. Cemaat olan yalnız tahmid yapacaktır. Çünkü sizde deyin» buyurulması, cemaatın yalnız bunu okuyacağına delildir. Şâfiîlere göre, mutlak surette her namaz kılım tesmi' ile tahmidi yapar.
Delilleri: Müslim'in İbni Ebi Evfâ'dan rivayete ettiği şu hadîstir:
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve îseiiem başın: rükûdan kaldırdıkta, derdi, ilâ âhir... diyorlar ki zahir olan: Cemaatla veya yalnız kıldığı bütün namazlarda böyle yapmış olmasıdır.
îbni Münzir, (—310) bu kavli Ata ile îbni Sirin'den ve daha başkalarından rivayet ediyor. Binaenaleyh Şafiîler bu kavilde yalnız değillerdir.
Hadîste, «Siz de toptan oturarak kılın» buyrulması, imam bir özürden dolayı oturarak kıldığı zaman, cemaatın özrü olmasa bile, ona tabi olarak oturmaları lüzumuna delildir. îmanı oturarak cemaatın ayakta kılmalarını Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve selîem şu hadîste Acem ve Romalıların işine benzetmiştir:
«Demin az daha Acem ve Romalıların yaptığını yapıyordunuz. Onlar kralları otururken ayakta dururlar. Bir daha yapmayın.»
îmam-ı Ahme?ı b. Hanbel (164 - 241) ile bazı ulemanın mezhebi budur.
Malîkîler ile, diğer bazılarına göre ayakta kılan bir kimsenin oturan imama uyması caiz değildir. Çünkü Resullulah (S.A.V.) «İmamınıza muhalif bir şekilde kılmayın; oturarak kılma hususunda da ona tâbi olmayın.» buyurmuştur.
Fakat «Sübülü's-selam» sahibi «oturarak kılma hususunda da ona tâbi olmayın» cümlesini hiç bir hadîste bulamadım diyor.
Îmam-ı Muhammed'd.en^ maada Hanefî imamları ile Şâfiîlere göre oturarak kılan imamın arkasında ayakta kılan cemaatın namazı sahihtir. Zira Resûl-ü Ekrem (8.A.V.) ölüm hastalığında otura-rakkıldırmış, arkasındaki ashâb-ı kiram ayakta kılmışlardır. Bu hadîs» sadedinde'bulunduğumuz Ebu Hüreyre hadîsini neshetmiştir. Çünkü bu ondan sonradır. Binaenaleyh sonraki ile amel etmek aleMayin îcâp eder. Vâkıâ :
«Sakin benden sonra oturarak kıian hiç bir kimse ayakta kılan bir cemaata imam olmasın» hadisi vardır. Fakat bu hadîs zayıftır.
Onu Beyhaki (384 - 458) ile Dâre Kutnî (306 - 385), Cu'fl tarikiyle Şa'bî (26 - 104) 'den rivayet etmişlerdir. Cabir ise, son derece zayıftır. Aynı zamanda hadîs mürseldîr. Şafiî (150 - 204): «Bununla istidlal eden, bundan delil olmayacağını bilmiştir. Çünkü mürseldir. Kavileri arasında da bir adam var ki, ehl-i ilim ondan rivayet etmekten çekinir» demiş, bununla Cabir, Cu'fi'yi kasdetmiştir.
Bazı zahiriye uleması, ile San'ânî tarafından Hanefîlerle Safilere itiraz edilmeye çalışılmış ve ezcümle şöyle denilmiştir.
a — Hz. Peygamberin {S.A.V.) Ashabına oturarak kılmalarım emrettiği hadîslerin sahih olduklarında ihtilâf edilmemiştir. Halbuki ölüm hastalığında imam olup olmadığı ihtilaflıdır. Binaenaleyh bu hadîsle istidlal tamam değildir.
b— Oturarak kılma emri nedib için olabilir. Buna karine, cemaatın ayakta kılmalarını kabul Duyurmasıdır. Bu da iki hadîsin aralarını bulmak demektir ki, ayrı bir mezhep olur. Çünkü oturup oturmamak hususunda cemaatı serbest bırakıyor.
c— Oturarak kılmak Resûlüliah {S.A.V.J'in vefatından sonra As-hâb-ı Kiram'dan bir cemaat tarafından fiilen yapılmak suretiyle sabit olmuş bir keyfiyettir. Meselâ :
SahâbedenÜseyd ibnİ Hudayr ve Câbir hazeratı oturarak kılmışlar; arkalarındaki cemaat da oturmuşlardır. Hz. Ebu Hüreyre de böyle fetva vermiştir. Hatta İbni Münzir (—310) ashabın hiç birinden bunun hilafı bilinmiyor demiştir. Bu itirazların cevapları aşağıdadır.
a) Ölüm hastalığında Peygamber (S.A.V.J'in imam olduğu sabit ve sahihtir. Cemaat olduğu haberi şâz bir rivayettir.
b) İki hadîsin arasını böylesine cem eden bir mezheb yoktur. Hatta Ahmed b. Hanbel (164—241) dahi buna kail değildir. Halbuki îmam-t Ahmed şu şekilde bir cem'e yani ara bulmaya tarafdardır: «Sahibi tertip bir imam İyileşmesi me'mul bir hastalığa dûçâr olur da oturarak kılarsa arkasındaki cemaat da oturarak kılarlar. Şayet imam namazına ayakta başlamışsa, arkasındaki cemaatm da ayakta kılmaları lâzım gelir. Ve artık imamın oturmasını İktizâ eden bir hal vaki olup olmadığına bakmazlar; ayakta kılmaya devam ederler.»
Nitekim, Resûlüliah (S.A.V.)'in ölüm hastalığında böyle olmuştu. Ashâb ayakta Hz. Ebu Bekir'e uymuşlardı. Resûlüliah (S.A.V.) oturmalarını emretmemişti. Zira, imamları ayakta namaza başlamıştır. Sonra Resûlüliah (S.A.V.) namazın geriye kalan kısmını oturduğu yerden kıldırmış; cemaat ayakta kılmışlardır. Fakat Resûl-ü Ekrem (S.A.V) ayağı çıktığı zaman, kıldırdığı namaz böyle değildi. Onda namaza başlarken oturarak başlamış ve cemaata da oturarak kılmalarını emretmiştir, îmam-ı Ahmedin bu cem'i güzeldir. Maamafih kıssa bir kaç defa vaki olmuştur diyenler de vardır.
c) Bir sahâbinin yaptığına başka bir sahâbi muhalefet ederse, o fiil hüccet olamaz.[97]

430/320- «Ebu Saîd-i Hudrî radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir kî; Resûlüliah Saîlallahü aleyhi ve sellem: Ashabında bir gerileme görmüş ve :
— İlerleyin de bana uyun, sizden sonrakiler de size uysun» buyurmuşlardır.[98]

Bu hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
Her halde ashâb-ı kiram Resûl-ü Ekrem'e yaklaşmaktan gerilemiş olacaklar ki, «bana uyun» yani benim fiillerime uyun ki, sonradan gelenler de sizin fiillerinize bakarak bana uysunlar demek istemiştir.
Hadîs-İ şerif, imamı göremiyenlerin önlerindeki saftakilere tâbi olabileceğine delildir. îlk safta bulunma, teşvik ve ondan uzaklaşmanın iyi olmadığı da aynı hadîsten anlaşılmaktadır. Bu hadîsin tamamı .şöyledir :
«Bir kavm gerileye gerileye nihayet Allah kendilerini geriletir.»[99]
431/321- Zeyd bîn Sâbit'den rîvâyet edilmiştir. Demiştir kî ; Resulullah Sallallahü aleyhi ve sellem :
Hasırdan çevirme bir hücre yaptı ve orada namaz kıldı, derken, oraya bîr takım adamlar üşüştü ve onunla birlikte namaz kılmaya başladılar, ilââhir.»[100]

Bu hadîste :
— Kişinin en faziletli namazı, -farz müstesna- evinde kıldığıdır» buyrulmuştur.
Hadîs; Müttefekun Aleyh'dir.
Nafile namaz babında Câbir hadîsini izah ederken, bu da geçmişti. Hadîs-i şerifte; nafile namazın cemaatın sıkışmasına sebep olmamak şartıyla mescidde kılınabileceğine delâlet vardır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) hasırdan çevirdiği hücreyi gündüz bozar, ve hasırı yere yayardi.
Müslim'in bir rivayetinde «Onu dâîml yapmadı» denilmiştir. Buhârî'nm bir rivayetinde «Oraya kalkıp geldi» diğer bir rivayetinde :
«Orada birkaç gece namaz kıldı. Onunla birlikte ashabından bazı kimseler de kıldılar. Resûl-ü Ekrem SallaUahü aleyhi ve sellem onların bu halini anlayınca, evinde oturmaya başladı. Nihayet, onların yanına çıkarak :
«__ Yaptığınızı gördüm ve anladım. Ey nâs artık evlerinizde kılın. Zira namaz'ın en faziletlisi -farz müstesna- kişinin evinde kıldığıdır.» buyurdular.»
Müslim'in rivayeti de buna yakındır.
Musannif bu hadîsi, nafile namazı da cemaatla kılmanın meşru olduğunu anlatmak için burada imamet bahsinde zikretmiştir. Hadîsin roanâsı nafile bahsinde geçmiştir.[101]

432/322- «Câblr ibni Abdullah radıyattahü anlı'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Muaz arkadaşlarına yatsıyı kıldırdı. Ve onlara (kıraat! uzun tuttu) bunun üzerine Peygamber Sallaîîahü aleyhi ve sellem :
— Sen fitneci mi olmak istersin ya Muaz? Bir daha cemaata imam oldun mu,» «yi oku yuver» buyurdular.[102]

Hadîs; Müttefekun Aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir.
Buhârî'deki lâfzı şöyledir :lü deve fle geldi. Gece basmıştı. Muaz'a namaz kılarken tesadüf etti. Hemen develerini bırakarak geldi ve Muâz'a uydu. Muaz: Bakara, yahut Nisa sûresini okudu. Bunun üzerine o adam Muâz'a uymayı kt*erek namazını yalnız başına tamamladıktan sonra, çıktı gitti».
Buhâri (194—256) bunun için ayrıca bir bâb yapmıştır. Bu zat Hz. Muâz'ın kendisine atıp tuttuğunu duymuştu. Muâz (R. A.)'\n onun hakkındaki konuşması jöyle ifâde edilmiştir :
«Muâz bunu duydu ve : O muhakkak münafıktır dedi.
Adam da Peygamber SaUaîîahü aleyHi ve seîleme gelerek Muaz'ı şikâyet etti. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) üç kerre :
Sen fettan mısın ya Muâz, yahut sen fâtin misin ya Muâz!»
üe krlsaydın'a. Çünkü senin arkanda ihtiyar, zayıf ve hacet sahibi namaz kılıyor» buyurdular.
Hadîs-i şerifin Buharı'de bundan başka lâfızları da vardır.
Fâtîn, fitneci, azdırıcı manasınadır. Fettan da onun mübalâğa siga-sıdır. Fâtin mi dedi, ycksa fettan mı, ravî şek (şüphe) ediyor.. Burada ondan murad: uzatmak suretiyle arkadaşlarını rahatsız etmek mi istiyorsun? demektir. Yani uzun okumayı Resûlüllah (S.A.V.) cemaatın hoş karşılamadığına yormuştur. Yoksa bizzat kendileri akşam namazında ve başka namazlarda A'raf sûresini okuduğu olurdu. Öğlede altmış âyet miktarı ayakta dururdu. Elhasıl bu mes'ele yerine, zamanına, imam ve cemaatine göre değişir.
Hadîs-i şerif, nafile kıldıran imamın arkasında, farz kılanın cemaat olabileceğine delildir. Çünkü Hz. Muâz, yatsı namazını Hz. Peygamber {S.A.V.) ile kılar; sonra arkadaşlarının yanına giderek, yatsıyı bir de onlara nafile olarak kıldırdı. Filvaki Abdürrezzak (126—211), Şafiî (150—204) ve Tahâvî (238—321)'nin tahric ettikleri Câbîr hadîsinde :
«O kendisi için nafile» denilmiştir. Musannif merhum bu hadîsle istidlal hususunda «Fethül-Bârî» de sözü hayli uzatmıştır. Doğrusu bu hadîs, nafile kıldıran imamın arkasında farz kılınabileceğine delil olamaz. Amma imamın namazı ve namazda okumayı hafif tutmasına delil olur. Resûlüllah (S.A.V.) ne kadar okuması kâfi
geleceğini bile tâyin buyurmuştur.
«Biriniz cemaata imam oldu mu hafif tutsun» hadîsi aşağıda gelecektir.[103]

433/323- «Âîşe radıyallahü anha'dan Resûlüllah SatldUahü aleyhi ve seUemın, hasta iken cemaata kıldırdığı namazın kıssası hakkında rivayet edilmiştir. Demiştir ki:
Resûlüllah SaîlaUahü aleyhi ve sellem geldi, Ebu Bekir'in sağına oturdu. Cemaata oturduğu yerden namaz kıldırıyordu. Halbuki Ebu Bekir ayakta îdi. Ebu Bekir Peygamber SaMallahü aleyhi ve seUemin namazına uyuyor, cemaatta Ebu Bekir'in namazına uyuyorlardı.»[104]
Bu hadîs; Müttefekun aleyh'dir.
Görülüyor ki, Buhârî'nin buradaki rivayetinde Hx. Peygamber (S. A.V.)fin oturduğu yer tâyin edilmekte, ve bu yerin Hi. Ebu Bekir'in sol tarafı olduğu gösterilmektedir. Buhârî'nin başka bir rivayetinde:
«Ebu Bekir'in yanı başına oturdu» denilmekte ve yer tâyin edilmemektedir.
«Sübülü's-Selâm» sahibi burada aynen şunları söylüyor : «Ben derim ki, Sahîheyn'in bazı rivayetlerinde soluna oturduğu sabit olunca, bu rivayet diğerlerinde mücmel bırakılanı beyân olur. Bununla Peygamber (S.A.V.)'in imam olduğu meydana çıkar».
Âcizane ben de derim ki, : San'ânVnin. bu sözü intak-t haktır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'in ölüm hastalığında kıldığı namazda imam olduğunu sarahaten itiraf ediyor. Halbuki, yukarıda bu babın sekizinci hadîsinin şerhinde görüldüğü veçhile: «Ölüm hastalığında imam olup olmadığı ihtilaflıdır. Binaenaleyh bu hadîsle istidlal tamam değildir» diyordu.
Hadis-! şerifte; bir kişinin -yanında başkası olsun olmasın- imamın sağına durabileceğine delâlet vardır. îhtimal Hz. Peygamber (S.A.V.) bunu Ebu Bekir cemaata tebliğ etsin diye, yahut namazın başında o imam olduğu için yapmıştır. Maamafih saf dar olduğu için, yahut başka bir sebeple böyle yapmış olması da mümkündür. Bu ihtimallerden birini tâyin edecek delil bulunmadığına göre hadîsi zahirî ve ıtlakı üzere bırakmak gerekir. «Cemaat Ebu Bekir'in namazına uyuyorlardı» denildiğine göre, Hz. Ebu Bekir'in hem imam, hem cemaat olması ihtimali olduğu gibi yalnız mübelliğ olması ihtimali de vardır. Nitekim Buhârî, ttmama uyan ve cemaafda kendisine uyan babı» diye bir bâb ayırmıştır, tbni Battal (—444) : «Bu Cumhur'a muhalif olarak, saflar bir birine imam olur; diyen Mesrük ile Şa'bî'nm sözlerine muvafık düşmektedir» diyor. Musannif merhum, burada şöylece bir mütalâa beyan eder. Şa'bı, demiştir ki : «Bir kimse önündeki saftakiler başla-larını rükûdan kaldırmadan niyetlenebilirse, o rek'ata yetişmiştir. İsterse imam başını daha evvel kaldırmış olsun. Çünkü cemaat birbirlerinin imamıdır». .Bu gösteriyor ki, imam nasıl cemaatın namazını yükleniyorsa, Şa'bî'ye göre cemaat da birbirlerinin namazlarını yükleniyorlar demektir.
«Ebu Bekir cemaata tekbiri işittiriyordu» deniliyor ki, bu, cemaata işittirmek için yüksek sesle tekbîr almanın ve cemaatın bu tekbire tâbi olmasının cevazına delildir. Cumhur'un mezhebi de budur. Mâlikîler bu mes'elede Cumhur'a muhaliftirler. Kadı İyaz (676—544) MâlİİkılerÎn mezhebini izah sadedinde şöyle der :
«Bazıları cemaatın namazı bozulur, bazıları bozulmaz dediler. Bazılarına göre ise imam, mübelliğe tekbir almak için izin verdiyse bozulmaz; ona uymak sahih olur; izin vermediyse bozulur» demiştir. Ma-llkller bu bâbda daha başka tafsilât da vermişlerdir. Anlaşılıyor ki, onlar bu hadîs mucibince Ebu Bekir (R. A./ı imam kabul etmektedirler. İmamın arkasında bulunanın cemaate işittirmek için sesini yükseltmesi hususunda zaten söz yoktur.[105]

434/324- «Ebu Hüreyre radıyaüahü anh'âen rivayet edilmiştir kî. Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seUem :
— Biriniz cemaata imam olursa, hafif kıldırsın, Çünkü onların arasında küçük, ihtiyar, zayıf ve ihtiyaç sahifoi vardır. Yalnız kıldığı zaman nasıl isterse öyle kılsın» buyurmuştur.[106]

Bu hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Hadîs, yalnız kılanın bütün namaz erkanını, vaktin çıkacağından-korksa bile, uzatabileceğine delâlet ediyor. Şâfîîlerden bazıları buna kail olmuşlardır. Lâkin bu hadîs, Ebu Katâde hadîsine muarızdır. Zira Ebu Katâde hadîsinde «Tefrit ancak namazı, başka namazın vakti girinceye kadar geciktirmektir» denilmektedir.
Hadîsi Müslim (204-261) rivayet etmiştir.
Namazı uzatarak mükemmel kılmak maslahatı ile, vaktini geçirmek mefsedeti bir araya gelince, mefsedet ciheti tercih olunur. Meceîle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin otuzuncu maddesinde bu kaide şöyle ifade edilmiştir. «Def-İ mefasld, eelb-i menâfî'den evlâdır.» Maamafih tefrit hadîsinden murad: Hiç kılmamak suretiyle geciktiren de olabilir. Bu takdirde namazda iken o namaz vaktini geçiren kimse, tefrit yapmış sayılmaz.[107]

435/325- «Amrü'bnü Seleme'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî Babam, size hak Peygamber SaUallahü aleyhi ve seUemin yanından geldim: Namaz vakti geldikte biriniz ezan okusun, ve en fazla Kur'an bileniniz size İmam Olsun; buyurdular dedi. Bunun ürerine ashâb baktılar; benden daha fazla Kur'an bilen yoktu ve bent İleri geçirdiler. Halbuki ben, altı veya yedi yaşlarında İdim» dedi.[108]

Bu hadîsi, Buhârt, Ebu Dâvud ve Nesât rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki kelimesi ya hazfedilmiş bir masdarın sıfatı oltnak üzere mansubtur, yâni Peygamberliği hak olan» demektir. Yahut cümleyi te'kîd eden bir masdardır. Zira «O gerçekten Resûlüllahtır» kuvvetindedir. Hz. Seleme'nin Kur'an-ı Kerimi herkesten iyi okumasının sebebi. Hz, Peygamber (S.A.V.)'e gelen kervanlarla görüşür; daha babası ve kavmi müslüman olmazdan evvel onlardan okuduklarını öğrenirmiş.
Hadîs-İ şerifde, imamlık yapmaya en haklı, Kur'an-ı Kerimi en iyi "bilen olduğuna delâlet vardır. Nitekim bundan sonraki hadîste görülecektir. Yine bu hadîs, imamlığın müezzinlikten daha faziletli olduğuna delâlet eder. Çünkü müezzin olmak için bir şart yoktur. Hz. Amr'ın henüz yedi yaşında iken imamlığa geçirilmesi, sabi-i mümeyyizin yâni, kârını zararını seçen bir çocuğun imam olmasında kerahet bulunmadığına delildir. Nitekim Hasan-ı Basrî (21—110), Imam-ı Şafiî (150—204) vesair bazı zevatın mezhebi budur. îmam-ı Malık (93—179) ile Sevrî (97—161)'ye göre kerâhat vardır. îmam-ı Âzam (80—150) ile Ahmed b. Hanbel (164—241),den iki rivayet vardır: Hanefîlerden meşhur olan rivayete göre, sabî-i mümeyyiz yalnız farzlarda değil, nafilelerde dahi imam olamaz. Bazıları da deliye kıyasen hiç caiz olmadığına zâhib olmuşlar ve: «Amr kıssasında bu hususa dâir bir delil yoktur.» demişlerdir. Fakat bunları : «Hâdise Peygamber Saîîallahü aleyhi ve seTlem zamanında cereyan etmiştir. Resûlüllah (S.A.V.)'in buna bir şey demeyip, takrir buyurması caiz olduğuna delildir. Çünkü caiz olmayan bir fiili Peygamber (S.V.A.)

takrir ve kabul buyurmaz. Bahusus îslâmın en büyük rüknü olan namaz hakkında, böyle bir şey mümkün değildir. Hz. Peygamber (S.A.V.)'in ayakkabısındaki pislik bile vahyile kendisine bildirilmiştir. Çocuğun imamlığı sahih olmasa, mutlaka onun hakkında da vahy inerdi» şeklinde itiraz edenler olmuştur. Hatta zahirîlerden İbni Hazm (384—456):
«Bu hususta bir muhalif bilmiyoruz» demiştir. Onlar Hz. Amr'ın nafile namazlarda imam olması ihtimalini de uzak görüyorlar.
Amr İbni Mesleme radtyaîlahü anh'm farz namazlarda imam olduğu sübût bulursa, o zaman bu hadîs, farz kılan cemaatın nafile kıldıran İmama uyabileceğine delil olur.[109]

436/326- «IbnİMes'ud radıyaltahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah SaTlaMahü aleyhi ve seTlem :
— Cemaata Allah'ın kitabını en iyi okuyan imam olur. Okumada müsavi olurlarsa o zaman sünneti en iyi bilenleri; sünnetde de müsavi olurlarsa, en evvel hicret edenleri; hicretde de müsavi iseler en evvel müslüman olanları (bîr rivayette) yaşça kıdemli olanları imam olur. Sakın bir adam, bir adama velayeti dahilinde imam olmasın, onun evinde husûsî yerine oturmasın. İzni olursa o başka» buyurdular.[110]

Hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
«İbni Mâce'nin rivayet ettiği Câbîr (R. A.) hadisinde :
— Sakın bir kadın bir erkeğe ve bir a'râbi bir muhacire, bir fâcir bir mü'mine imam olmasın» denilmiştir.
Hadîsin isnadı hiçtir.
Allah'ın kitabını en iyi okuyandan maksad zahire göre; en iyi hafız olandır. Fakat bazılarınca, Kur'anın ahkâmını en iyi bilendir, Bundan evvelki hadîs birinci manâya daha münasibtir.
Hadîs-i şerif, iyi Kur'an okuyanın iyi fıkıh bilen üzerine takdim edileceğine delildir. Hanefîyyeden îmam-ı Ebu Yusuf (113—182) ile mezhep imamlarından îmam-% Ahmed b. Hanbel (164—241)'in mezhebi budur. Diğer Hanefîyye imamlarına göre namaz ahkâmını en iyi bilen geçirilir. Şâfiîlerle Mâlikîlere göre; vilâyeti dahilinde vali, sultan veya nâiblerinin geçirilmesi menduptur. Bunlardan sonra sıra o camiin imamına gelir. Namaz ahkâmını iyi bilen geçirilir diyenlerce : «Kıraat bir rükunda lâzımdır. Halbuki ilim bütün erkanda zaruridir. Bundan dolayı fıkhı daha iyi bilen geçirilir. Nitekim Hz. Peygamber (S.A.V.) :
«— En İyi okuyanınız Übeydir» buyurduğu halde, namaia Ebu Bekir (R.A.) geçirmiştir.
Hadîs-i şerif sahabenin haline göre irad buyrulmuştur. Çünkü as-hâb-ı kiramın en iyi hafız olanı aynı zamanda en iyi fakih idi. İbnî Mes'ud (R. A.) ; «Biz hükmünü, emr-ü nehyini bilmeden on âyet geçmezdik» diyor. Lâkin «okumada müsavi iseler o zaman sünneti iyi bilen» denildiğine göre, iyi okuyan mutlak surette ön plana alınacaktır. Eğer iyi okuyan, ahkâmı iyi bilen manâsına alınırsa, o zaman iki kısım birleşmiş oluyor.
Hicret mes'elesine gelince : ResûlüMah (S.A.V.) zamanında olsun, şimdi olsun diyar-ı küfürden, İslâm memleketine hicret muteberdir. Vâkıâ «fetihten sonra hicret yoktur» hadîsi vardır. Amma bundan murad Mekke'den Medine'ye hicret yoktur; demektedir. Çünkü ikisi de islâm diyarı olmuştur. Hattâ Muhacir çocuklarına namazda imam olmak hususunda babalarına verilen hüküm, verilir, bile demek isteyenler vardır,
Hadîs-i şerifin bir rivâyetinde diğer bir rivayetindedenilmiştir.
Birinciye göre; İslâmiyet itibarıyla demektir ki, evvel müslüman olan sonra müslüman olana tercih edilecektir.
İkinci rivayete göre; yaşça büyük olan demek olur. Nitekim Malik bin Huveyris hadîsinde «Size en büyüğünüz imam olsun»
İleri geçirilmeye müstehak olanlardan biri de Kureyş kabilesine mensup olanlardır. Zira Hz. Peygamber (S.A.V.) «Kureyşi öne geçirin» buyurmuştur.
Yüzce güzel olmak da ileri şeriri İme sebeplerindendir. Ve bu bâb-da da hadîs vardır. Yalnazravîlerinden biri zayıftır.
«Sakın bir adam bir adama vilâyeti dâhilinde imam olmasın» ifadesiyle sultandan, yani vilâyet ve söz sahibi olan devlet reisinden, yahut onun naibinden başkasını ileri geçirmek nehyedilmiştir. Zahirine bakılırsa, başkası daha lâyık bile olsa, yine geçirmek yasaktır. Bu hususta hâne sahibi de sultan hükmündedir. Hatta onun onun için de ayrıca hadîs vardır. İbni Mes'ud (R.A.ym rivayet ettiği bu hadîste «Hane sahihinin Heri geçmesi sünnettendir» buyruluyor.
Hadîsi; Taberanî (260—360) tahric etmiştir. Musannif da Râ-vîleri mutemeddir» der.
Mahalle imamına gelince; eğer resmen tayin edilmişse sultan hükmündedir. Köy imamları, gibi cemaat tarafından seçilmiş ise ihtimal-lidir. Yani sultan hükmünde olması ihtimal dahilindedir. Bir kimsenin evindeki hususî yatağı, koltuğu vesâiresi de kendisine has haklardandır. Binaenaleyh izinsiz bunlara oturmak doğru değildir. Mecelle-i Ah-kâm-ı AdliyyenİN «95 ve 96.» maddelerinde; «gayrın mülkünde tasarruf 1le emretmek bâtıldır» «Bir kimsenin mülkünde onun izni olmaksızın âhâr (başka) bir kimsenin tasarruf etmesi caiz değildir» denilmektedir.
îbni Mâce rivayetinin hiç olması ravîleri arasında Abdullah ibni Muhammedii'l ~ Adevi bulunmasmdandır. Bu zatı Vekî (127—197) hadîs uydurmakla itham etmiştir. Şeyhi de zayıftır. Hadîsin başka tarikleri de vardır. Fakat onlar da Abdülmelik ibni Habîb vardır. Bu zat, hadîs çalmak ve isnad karıştırmak müttehhemdir.
O hadîs, kadının erkeğe imam olamayacağına delâlet ediyor. Dört mezhebin imamları ile sair bazı kimselerin mezhebi budur.
Câbîr hadisi, A'râbinin muhacire, fâcirin mü'mine, imam olamıya-cağına da delâlet ediyor. A'râbî çölde yaşıyan demektir. Her halde buradaki nehiy de kerahete hamlolunmuştur. Çünkü bu yasak sadr-ı İslâm'da idi. Fâcir : Günahlara dalan kimsedir. Bazıları fâcir ve fâsıkın imamlığı sahih değildir derler. Hanefilerle Şâîîîlcre göre fâsıkın imamlığı caizdir. Bunlar İbni Ömer hadîsiyle ve daha birçok hadîslerle istidlal ederler.' Şu kadar var ki, bu hadîslerde zayıflık vardır. Ve «Size dininde cür'etkâr olan İmam olmasın» ve emsali hadîsler bunlara muarızdır. Lâkin bu muarızlar da zayıftır. Binaenaleyh HanefÎlerle Şâfiîler asla müracaat ederek yine fâsıkın imamlığı caizdir derler. Asıl olan : Kimin namazı sahih olurja İmamlığının da sahih olmasıdır. Bunu ashab-ı kiramın fiti-leri de te'yid ediyor. Buhârî (194—256)'nin tarihinde Abdülkerim'den şöyle bir rivayet vardır.
Abdülkerim, oMuhammed SatlaUahü aleyhi ve selemin ashabından fâsık imamlar arkasında namaz kılan on kişiye yetiştim; demiştir».
Müslim (204—261)'in rivayet ettiği şu hadîs te aynı şeyi te'yid eder:
«— Başınıza namazı vaktinden geciktiren, yahut namazı vaktinde mahveden hükümdarlar geldiği zaman, halin ne olacak? dedi,
O da : «Bana ne emredersin?» diye sordu:
— Namazı vaktinde kıl; eğer namaza o hükümdarlarla kılmaya yetişirsen yine kıl; çünkü o senin için nafile olur» buyurdular.
Görülüyor ki, fâsık hükümdarların arkasında namaz kılmaya Resû-lüllah (S.A.V.) izin vermiş; o namazı nafile saymışdır. Çünkü onlar namazın vaktini geçirirler. Zâhirvne bakılırsa namazı vaktinde kılmış olsalar, onların arkasında farz oiarak kılmaya memur olacaktı.[111]

438/327- «En e s radıyallahü a uhden Peygamber SaMallhaü aleyhi ve seîlemın :
— Saflarınızı perçinleştiriniz. Aralarını yaklaştırınız ve gırtlakları bir hizaya getiriniz» buyurduğunu duyduğu rîvâyef edilmiştir.»[112]

Bu hadîsi; Ebu Davud ile Nesâî rivayet etmişlerdir.İbni Hibban onu sahihlemiştir.
Hadîsin tamamı Sünen-i EbİDavud'da şöyledir :
— Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim kiT ben şeytanları kuzular gibi saf aralıklarına girerken görüyorum.»
Buhârî (194—256), Müslim, (204—261) ve Ebu Davv4 (202—275) Numan Ibnl Beşir*den şu hadîsi tahric etmişlerdir:
Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem yüzünü cemaata dönerek : üç defa:
— Saflarınızı düzeltiniz, vallahi, ya saflarınızı düzeltirsiniz. Yahut Allah kalplerinizin arasını muhakkak ayırır; buyurdular. RâvİdedikiT
Baktım herkes omuzunu yanındakinİn omuzuna ve topuğunu topuğuna yapıştırıyor».
Ebu Davud yine Numan ibnî Beşir'den şu hadîsi tahric etmiştir :
Peygamber Sallaîlahü aleyhi ve sellem bizi saflarda okları düzeltir gîbi düzeltiyordu. Ta ki artık bunu kendisinden aldığımızı ve iyice anladığımızı tahmin edince, bir gün yüzünü bize doğru çevirdi. Bir de ne görsün, göğsü bir tarafa çıkmış bir adam. Bunun üzerine:
— Ya saflarınızı düzeltirsiniz, yahut muhakkak Allah yüzlerinizin arasını ayırır; buyurdular.»
Yine Ebu Davud Bera' ibni Azib (R. A.J'dan şu hadîsi tahric etmiştir :
Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem safın arasında bir baştan bîr başa gezer, göğüslerimizi ve omuzlarımızı düzeltir ve :
Dağılmayın ki kalpleriniz de dağılmasın; buyururdu, demiştir.
Bütün bu hadîsler ve ihtiva ettikleri tehdidler, safları düz ve sımsıkı tutmanın vücûbuna delâlet eder. Fakat bu mes'ele imamların her namazda tenbihlerine rağmen yine de cemaatın dikkat etmediği vazifelerden biridir. Nitekim Hz. Enes (R. A.)'dan rivayet edilen şu hadîse de dikkat edilmemektedir:
«— Ön safı tamamlayın. Sonra ondan sonra geleni tamamlayın. Noksan kalırsa, varsın son safta olsun».

Bu hadîsi; Ebu Davud tahric etmiştir.
Halbuki bakarsınız daha ilk saf dolmadan cemaat ikişer üçer geriki saflara dağılırlar. Teşkil edilenler de eğri büğrüdür. O kadar lâubâ-li davranırlar ki, sanki bu bâbda kendilerine hiç bîr şey söylenmiş değildir.
Ebu Davud'un Câbir ibnî Semûre'den tahric ettiği şu hadîs-i şerife bir bakınız :
«Câbir dedi kî :
Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem :
— Meleklerin rableri huzurunda saf oldukları gibi saf olsanıza; deâl
Biz; — Melekler Rablerinîn huzurunda nasıl saf oluyorlar ya? dedik:
— ön safları tamamlar ve safta sıkışık durular» buyurdular.
Saflardaki aralıkları tıkamak hususunda birçok hadîsler vârid olmuştur. Bir iki tane de bunlardan görelim:
Taberânî (260—360) «El-Evsat» da Ibni Ömer (R. A./dan şu hadîsi tahric etmiştir:
«— Kişinin saftaki aralıkta yürüyerek, o aralığı tıkadığı adım kadar, sevabı büyük bir adım yoktur».
Taberânî yine aynı eserde Hz. Âışe (R. Anjia)'daxı şu hadîsi rivayet ediyor:
Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve settem:
— Kim bir saftaki aralığı tıkarsa, Allah onun sebebiyle o kimsenin derecesini yükseltir ve ona cennette bir ev bina eder» buyurdular.
Heys&mî diyor ki: «Bu hadîsin râvileri arasında Müslim B. Hâlid Zenci vardır. Bu adam zayıfdır. Fakat ibni Hibban mutemed saymışdır.
Bezzar(—292) Ebu Cühayfe (R. A.)'den şu hadîsi tahric etmiştir :
«— Kim saftaki bir aralığı tıkarsa, affolunur».
Heysemî bu hadîs için «İsnadı güzeldir» der. Maamafih mevzuu bahsimiz Enes hadîslndeki
«— Saflarınızı perçinleştiriniz» emri yukanki hadîse de ihtiyaç bırakmaz. Zira aralık ancak safı perçinleştirmemekten meydana gelir.[113]

439/328- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve sellem :
— Erkek saflarının en hayırlısı birincisi, en kötüsü de sonuncusudur. Kadın saflarının en hayırlısı sonuncusu, en kötüsü de birincisidir» buyurdular.[114]

Bu hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
Erkek saflarının en hayırlısının yani en sevablısının ilk saf olması o saftakilere meleklerin salât eylemesindendir. Meleklerin mü'minlere salâtı, caılara Allah'tan afv ve mağfiret dilemeleridir. «En kötü» tâbirinden murad: Sevabı en az demektir. Bu hadîsi Bezzar (—292) ile Tdberânî (260—360) de rivayet etmişlerdir. İlk safın faziletleri hakkında hadîsler pek çoktur. İmam-i Ahmcd bin Hanbel'in (164—241) tahric ettiği ve Heysemî'nin de ravîlerini mevsuk kabul ettiği Ebu Ümâme hadîsinde şöyle deniliyor :
Ebu Ümâme demiştir kî : aResûlüilah SallaUahü aleyhi ve seZlem :
«Şüphesiz Allah ve Melekleri ilk saffa selât eylerler» dedi.
Ashâb :
Yâ Resûlüllah ya ikinciye? dediler.
«— İkinciye de öyle.» buyurdular.
Aynı hadîsi Tdberânî de «El-Kebir» inde rivayet etmiştir. Yine Imam-ı Ahmed ile Beziâr'ın tahriç ettikleri ve Heysemî'nin ravîlerini mevsuk kabul ettiği Numan îbnî Beşir hadîsinde de şöyle deniliyor :
«Numan; Resûlüllah SaUatlahü aleyhi ve seüem'ın, ilk saff için üç, ikinciye iki, ve üçüncüye de bir defa istiğfar ettiğini işittim, dedi.
Heysemî: «Bunun ravîleri arasında Eyyub îbnî ütbe vardır» demiş ve onu belleyişi yönünden zayıf bulmuştur.
îlk saffın sağ tarafı imamın semtinde olması, ve sol taraf üzerine fazileti hakkında birçok hadîs vardır: Meselâ Tdberânî (260—360) «ELEvsat» da Ebu Bürde (R. A./dan şu hadîsi tahric etmiştir :
«Demi$tlr kl: Resûlüllah SaîlaMahü aleyhi ve seUem :
— Eğer imamın arkasında olabilirsen ne âlâ, yoksa sağında dur.» buyurdular.
Heysemî; «Bunun râvileri arasında ismini duymadığım biri var» diyor. Yine Tdberânî zEl-Evsat» ve «El-Kebir» de İbnî Ab bas (R. A.) dan şu hadîsi tahric etmiştir :
«— ilk saffı ve sağ tarafı kollayın; direkler arasından sakının» Heysemî: «Bunda da îsmâil İbni Müslim Mekkî vardır ki, zayıftır» diyor. İlk safta durmaya en lâyık olanlar yaşlı başlı kimselerdir. Bu bâbda Bezzâr Âmir ibnî Rebia (R. A.)'den şu hadîsi tahric etmiştir :
«Demiştir ki, Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve seîlem :
— Benim arkama yaşlı başlılar dursun, sonra onların ardından gelenler; sonra onların ardından gelenler»
buyurdular.
Heysemî: «Bunda Âsim ibnî Ubeydullah vardır. Ekseriyet onun zayıf olduğu kanaatındadır. Hüccet olup olmayacağı ihtilaflıdır» demektedir.
Aynı hadîsi Müslim (204^-261) ve Dörtler îbni Mes'ud (R.A.)'dan
«— Dağılmayın ki kalpleriniz de dağılmasın. Çarşıların fitnelerinden sakinin» ibaresinin ziyadesiyle tahric etmişlerdir. Bu bâbda daha başka hadîsler de vardır:
Mevzuu bahsimiz olan hadîs, kadınların da saf olabileceğine delâlet ediyor. Zahirine bakılırsa, erkeklerle beraber, yahut yalnız kadınlarla saf olabilirler. Fakat erkeklerle saf olmalarının keyfiyyeti ihtilaflıdır. Az ilerde gelecektir. Kadın saflarının en hayırlısının son saf olması, son safta erkeklerden uzak olmaları, bu suretle onları görmemeleri ve seslerini işitmemeleri ile ta'lil olunmuştur. Ancak bu-ta'lil onların erkeklerle beraber kıldığına nazarandır. Yoksa kadınlar kendi aralarında cemaat teşkil ederler ve imamda kadın olursa, o zaman or^ lann da ük safı erkekler gibi en hayırlı saf olur.[115]

440/329- «İbni Abbas radıydUahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî : Resûlüllah SaMaUahü aleyhi ve seUem ile bir gece namaz kıldım ve soluna durdum. Bunun üzerine Resûlüllah SaUallahü aleyhi veseüem :
(arkamdan) Tutarak beni sağına durdurdu».[116]

Bu hadîs; Müftefekun aleyhtir.
Hadis-i şerif; nafile kılanın nafile kılana uyabileceğine ve imam ile birlikte bir kişi ise, imamın sağ tarafına duracağına delildir. Çünkü sol taraf münasip olsaydı, namazda iken onu yerinden alıp, sağ tarafa geçirmezdi Cumhûr-u ulemâ'nm mezhebi budur. Nehâî (11—95) Cum-hûr'a muhalefet ile: «îmam ile beraber kılan bir kişi ise, imamın arkasına durur. îmam rükû edinceye kadar kimse gelmezse o zaman sağ tarafa geçer» diyor. Bunun vechi şudur: îmamla kılmakta toplanma ümidi vardır. Binaenaleyh belki geriden cemaat gelir diye imama uyanların yeri namaza dururken, kalabalığa göre hazırlanır. Rükûya gidinceye kadar, kimse gelmezse bunun hilafı zuhur ettiğinden o bir Mşi artık imamın sağ tarafına geçer. Bazıları: «Bu hadîs imamın sol tarafına durarak namaz kılmanın sahih olduğuna delâlet eder. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.), ibni Abbas'a emretmedi» derler. Bazıları da: «Namazını yeniden kılmasını emretmedi denilemez. Çünkü İbnî Abbas (R. A.) henüz bu işi bilmiyordu, mazur idi. Yahut daha niyetlenmemişti» diyorlar.
«Beni sağına durdurdu! demesine bakılırsa, tam yanıbaşına durdurduğu anlaşılıyor. Hatta hadîsin bir rivayetinde «ben de yanıbaşına durdum demiştir. Şafiîlerden bazıları ile Hanefiyyeden îmam-ı Muhammed (135—189)'e göre, imamın biraz gerisine, yâni ayak parmaklarının uçlarını imamın ökçelerinin dibine koyması müstehaptır. Ancak îbni Cüreyc diyor ki: «Âta'ye sordum. Bir kişi, bir kişi ile namaz kılarsa ,neresine duracak dedim. Yanıbaşına dedi. Onunla bir saf olarak biribirilerini geçmiyecek şekilde hizasına mı dedim. Evet dedi. İkisinin arasında aralık kalmayacak derecede birbirinden uzaklaşmıyacak şekilde öyle mi? dedim. Evet dedi.»
Bunun benzerini de Imâm-ı Mâlik (93—179) «El-Muvatta-» da İbni Mes'ud tarikiyle Hz. Ömer. (R. A.)'dan rivayet etmiştir. Mezkûr hadîste İbni Mes'ud, Ömer (R. A./in kendisi ile bir saf teşkil ettiğini ve kendisini sağına tâ hizasına kadar yaklaştırdığını beyan eder.[117]

441/330- «Enes radıyaUahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaTlallahü aleyhi ve seTlem: Namaz kıldı. Bir yetim ile ben arkasına durdum. Ümmü Süleym de bizim arkamıza durdu.»[118]

Müttefekun Aleyhtir. Lâfız Buhârî'nindir.

Hadîste muttasıl mcrfu zamir üzerine te'kid, yahut fasl yapılmadan atıf vardır ki, Kûfelüere göre bu caizdir. Yetimin adı «Dümeyra» dır. Bu zat, Hüseyin bin. Abdullah b. Dümeyre'nin dedesidir.
Ümmü Süleym : Hz. Enes (R. A./ın annesidir. İsmi «Müheyke» dir.
Hadîs-i şerif; nafile namazda cemaat teşkil etmenin sahih olduğuna ve keza talim ve teberrük için namaz kılınabileceğine delildir. Nitekim kıssa bunu. göstermektedir. Cemaat iki kişi olursa, imamın arkasına duracakları, küçüklerin de cemaat için büyükler hükmünde olduğu dahi aynı hadîsten anlaşılmaktadır. Çünkü «yetim» lâfzından anlaşılan budur. «Sİnn-İ rüşd» denilen olgunluk çağına vardıktan sonra, artık yetimlik kalmaz. Yine bu hadîste kadının erkeklerle bir safta duramayacağına, kadınların ayrı saf teşkil etmesi gerektiğine delâlet vardır. Erkekler safında kadın bulunursa, bazılarına göre hem kadının, hem de o saftaki erkeklerle arkasındaki erkeklerin namazı bozulur. Hanefîlere göre de öyle ise de, yalnız erkeklerin namazı bozulur; kadınların ki bozulmaz. Tafsilât fıkıh kîtaplanndadır.[119]
442/331- «Ebu Bek re radıyallahü anh'dan rivayet edilmiştir ki, kendisi Peygamber SallaUahü aleyhi ve seîlem'e varmış: Resûlüllah SaîlaUdhü aleyhi ve sellem, rükû halinde İmiş. O da saffavarmadan rükû etmiş, bunun üzerine Peygamber SaîlaUdhü aleyhi ve sellem :
— Allah hırsını arttırsın. Bir daha yapma» buyurmuştur.[120]

Bu hadîsi; Buhârî rivayet etmiştir. Ebu Davud buna : saff'a varmadan rükû etti; sonra saff'a yürüdü» cümlesini ziyâde etmiştir.
Hadîs-i şerif, imamı rükûda bulanın saffa varmadan namaza niyet-lenemiyeceğine delildir. Çünkü Hz. Peygamber : «— Bir daha yapma» buyurmuşlardır. Bazıları: «Bilâkis niyetlenmenin caiz olduğuna delâlet eder; zira Hz. Peygamber kendisine namazı yeniden kılmasını emretmemiştir. Bu da onun sahih olduğuna delildir» derler. Maamafih Resûlüllah (S.A.V.)'in emretmemesi, Ebu Bekre (R. A.j'ın hükmü bilmediği için olabilir, bilmemek bir özürdür.
Taberânî (260—360) «El-EvsaU da Ata tarikiyle Ibni Zübeyr'den:
«— Birini» mescide girdiği zaman, cemaat rükuaa olurlarsa, girdiği anda hemen rükû etsin; sonra rükû halinde saff'a gidinceye kadar debeliverek gider. Çünkü sünnettir»
dediğini rivayet eder. H eyse mî : «Bunun ricali sahihtir» der. Atâ diyor ki : «Filhakika İbnİ Zübeyr'İn bunu yaptığını gördüm.» İbnİ Cüreyc dahi: «Ben de bunu Atâ yaparken gördüm» diyor.
Galiba bunu yapanlar hadîs'te ki lâfzını iadeden almışlardır. Bu takdirde mâna şöyle olur: «Allah hayra karşı olan hırsını arttırsın. Namazını iade etme, yani yenileme, zira sahihtir».
Hadîs, aynın sükûnu ile « \ js. » den alınarak da rivayet edilmiştir. Îbnü's-Seken (294—353)'in Ebu Bekre'den rivayeti de bu mânayı te'yid ediyor. Bu rivayette şöyle deniliyor :
başladılar. Ben de koşarak gîttim. TâkİI safa girdim. Namazı bitirince Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem :
— Kimdi O demin ki koşan? dedî. Ebu Bekre diyor ki, «Ben» dedim. Resûlüllah (S.A.V.)
«— Allah hırsım arttırsın, koşma» buyurdular. Fakat en yakın ihtimal yine de bizim mâna verdiğimiz veçhile kelimenin «dönmek» mânâsına olan den alınmış olmasıdır. Yani «henüz safa varmadan bir daha namaza başlama» demektir.[121]

443/332- «VSbısâtü'bnü Mi'bed radtyallahü onft'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem : Safın arkasında yalnız başına namaz kılan bîr adam görmüş ve ona namazı yeniden kılmasını emretmiştir».[122]

Bu hadîsi; Ahmed, Ebu Dâvud ve Tirmîzî rivayet etmiş ve onu ha-sen bulmuştur. İbni Hibban onu sahihlemiştir.
îbni Hibban'ın Talk ibni Ali (R. A.)'âan rivayetinde :
«Saff'ın arkasında yalnız kılanın namazı olmaz» buyu-rulmuşdur.Taberânî Vâbisa hadîsinde:
«— Onlarla birlikte gir-seydin, yahut bir adam çekseydin'a.» cümlesini ziyâde etmiştir.
Hadîs-i şerif, safın arkasında yalnız basma namaz kılmanın doğru olmadığına delâlet ediyor. Filhakika îmam Ahmed b. Hanbel (164— 241) ile Nehâî (11—95)'nin mezhebi; bu namazın bâtıl olmasıdır. îmâm-ı Şafiî (150—204) bu hadîsi zayıf bulur ve : «Bu hadîs sabit olsa, ben de buna kail olurdum» der idi. Beyhakî (384^—458): «En iyisi bundan sakınmaktır. Çünkü mezkûr haber sabittir» demiştir. Namazın bozulmadığına kail olanlar Ebu Bekre hadîsi ile istidlal ederler ve «buradaki iade emri nedip manasınadır» derler. Bazıları: «Evlâ olan vEbu Bek re hadîsini özre hamletmektir. Bu Özür, mümkün mertebe namaza yetişmekle beraber yetişmemek korkusudur. Vâbısa hadîsi özrü olmayanlara mahsustur» derler. Bazılarınca bundan daha güzeli şöyle demektir: «Ebu Bekre hadîsi Vâbısa hadîsine muarız değil, muvafıktır. Resûlüllah (S.A.V.)'in Ebu Bekre'ye namazını yeniden kılmasını emretmemesi Vâbisa'nın hükmü bilmediğindendjr. Bilmemek ise özürdür. Safın arkasında yalnız kılana namazını iade ettirmesi hükmü bilip dururken, bu işi yapmış olmasındandır.» Talk İbni Ali rivayeti de zımnen butlana delâlet eder.
Bu rivayette ki «namaz yoktur» cümlesi «bittabiî bu namaz sahih değildir» demektedir. Taberânî (260—360)in ziyâde ettiği cümlenin izahı şudur: «Ey safın arkasında yalnız başına kılan, saftakilerle beraber safa girseydin, yahut saftan birini çekerek kendi yanına getirseydi^ de İkiniz bir saf olsaydınız yal». Taberânî hadîsinin tamamı şudur :
«Eğer yer sana dar geldiyse, namazını yeniden kıl. Zîrâ senin namazın ol ma di.» Bu hadîs, «Mecmeu'z-Zevâid-» de İbni Abbas (R.A.) dan şu lâfızlarla rivayet edilmiştir:
«— Biriniz safa vardığı zaman saf tamam olmuşsa hemen kendine bir adam çeksin, onu yanıbaşına durdursun».
Aynı eserde bu hadîsi Taberânî'nin de «EÎ~Evsat» da rivayet ettiğini ve: «Peygamber (S.A.V.)'den yalnız bu isnadla rivayet ediliyor. Hem bu hadîsirr-ravîleri arasında Seriy b. İbrahim yardır. Bu zat cidden zayıftır» dediğini kaydediyor. «Mecmeu'z-Zevaid» in beyânında, Vâbısa hadîsinde Seriy b. İsmail bulunduğu anlaşılıyor. Sâri ise Seriy'nin Taberânî rivâyetindeki ziyâdeyi rivayet ettiğini bildiriyor.
Şu kadar var ki, Ebu Dâvud (202—275) «El-Merâsih> de Mukâtil ibni Hibban'd&n. merfu olarak şu hadîsi rivayet etmiştir:
«— Biriniz gelir de yer bulam azsa, kendine saftan bir adam çeksin ve onunla birlikte dursun. Bu çekilenin ecri ne de büyüktür». Taberânî de «ElrEvsat» da İbni Abbas (R. A.J'dan şu hadîsi rivayet ediyor:
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, saflar tamam olduktan sonra gelene kendine bir adam çekerek onu yanıbaşına durdurmasını emretti».
Bu hadîsin isnadı hiçtir.[123]

445/333- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Peygamber SdllaTlahü aleyhi ve sellem:
— İkâmeti işittiniz mi hemen namaza yürüyün. Ama sakın sekînet ve vakardan ayrılmayın. Ve acele etmeyin. Yetişebildiğiniz! kılın, yetişemediğinizi tamamlayın» buyurdular.[124]

Hadîs; Müttefekun Aleyh'dir. Lâfzı Buhârî'nindir.
Nevevî (631—676):Hareketlerinde ağır başlı olmak ve boş şeylerle uğraşmaktan sakınmaktır. Vakar ise, kılık kıyafette olur. Önüne bakmak, sesini kısmak ve çok bakınmamak gibi. Bazılarına göre bu iki kelimenin mânası birdir. İkinci kelime birinciyi te'kid için zikredilmiştir Müslim'in rivayetinde bu âdabın hikmet-i şer'iyyesine tenbih vardır. Ebu Hüreyre hadîsinin sonunda :
«— Zira biriniz namaza gitmeye niyet etti mi, artık namazdadır» buyrulmuştur. Yani bu adam, namazda hükmündedir. Şu halde namazda olan ne yaparsa, onun da aynı şeyi yapması, neden sakınırsa, onun da sakınması îcab eder.
«Yetişebildiğiniz! kilin» ifadesinden murad: İmamla beraber kılmaya yetiştiğinizi, onunla berabar kılın» demektir.
Hadîs-i şerifte, namaza giderken, vakar, sekînet ve acele etmeme mrolunmuştur. Maksadı, böylelikle adımlarını çoğaltarak, fazilete nâü olmaktır. Filhakika Müslim'in CâbİIr (R. A./dan rivayet ettiği bir hadîste :
«—Şüphesiz ki, namaza doğru attığı her adımda bir derece vardır» "buyrulmuştur. Ebu Davud (202—275) merfu olarak şu hadîsi rivayet «der :
«— Biriniz güzelce abdest alır da sonra mescide çıkarsa sağ ayağını kaldırdıkça, Allah ona bir sevap yazar. Sol ayağını bastıkça, Allah ondan bir günah affeder. Bir de mescide gelip, cemaatla namaz kılarsa artık kendisine mağfiret olunur. Geldiği zaman birazını kılmışlar; birazı kalmış olur da, yetiştiğini cemaatla kılar; kalanı tamamlarsa, hüküm yine böyle olur. Mescide geldiği zaman namazı kılmışlarsa, yine böyledir.»
Hadîs-i şerif; imama namazın hangi cüz'ünde yetişilirse, cemaat faziletinin kazanılacağına delâlet ediyor. Cumhur-u ulemânın mezhebi de budur.
Mâlikilerle diğer bazı ulemâya göre tam bir rek'ata erişmedikçe, cemaata yetişmiş olmaz. Bunların delili
«— Namazın bir rek'atına yetişen ona yetişmiştir»

hadîs-i şerifidir. Cuma bahsinde bir rek'âta yetişmenin şart olduğu görülecektir. Diğerleri de ona kıyas olunur.
Bunlara cevaben. «Bu hadîs, cemaat hakkında değil, vakitler hak-kındadadır. Cuma ise tahsis edilmiştir. Başkası ona kıyas edilemez» dernilmiştir.
Mevzuu bahsimiz olan, hadîsle, imama nerede yetişilirse, orada uyulacağına istidlal olunmaktadır. Filhakika, îbni Ebi Şeyhe (—234) nin merfu olarak tahric ettiği bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulmuştur :
«Bîr kimse, beni rükû veya kıyam veyahut secde halinde bulursa, hemen bulunduğum hal üzere benimle beraber olsun». Yalnız bu hadîste yetiştiği cüz'ün bir rek'at sayılacağına ve hangi hal üzere olsa, tahrimeyi yapacağına delâlet yoktur. Sadece imamla beraber olmak emri vardır. Tdberânî (260—360) «El-Kebir» de mutemed ve mevsuk ravîlerle Hz. Ali (R. A.) ve Ibni Mes'ud (R.A.)'dan şu hadîsi rivayet eder: «Bir kimse rek'ata yetişmedi ise, secde rek'at sayılmaz» demişlerdir. Yine TaberânVmn «El-Kebîr» inde mutemet râvîlerle Zeydü'bnii Vehb'denrivâyet ettiğine göre Zeyd şöy-ledemiştir: «Ben ve Ibni Mes'ud mescide girdik, imam rükûda idi. Hemen rükû ettik. Sonra safa dümtîüz duruncaya kadar yürüdük. îmam namazı bitirdikten sonra ben kaza etmeye kalktım. Ibni Mes'ud sen ona yetişdin, dedi.» Fakat bunlar mevkuf eserlerdir. İbnİ Zübeyr'in de dediği gibi, delil olamazlar. Nitekim yukarıda görüldü.
Babımızın hadîsi bir rivayette yerine lafzıyla gelmiştir. Maamafih mânâ birdir. Zira Usûl-ü Fıkıh ilminde beyân olunduğu vecihle edâ ve kaza kelimeleri biribirinin yerinde kullanılabilirler. Binaenaleyh iki rivayet arasında muğâyeret yoktur. Ulemânın ihtilâf ettikleri şeylerden biri de «lâhik» in imama yetiştiği yer, namazının başı mı, sonu mu, mes'elesidir.
Lâhik; Namaza imam ile beraber niyetlenip de, sonradan bir özürden dolayı bazı rek'atlarım veya hepsini imamdan ayrı kılan kimsedir.
Mesbûk: Namazın başında imama yetişemiyen kimsedir.
Müdrik: Namazı baştan sona imamla kılandır.
San'ânî, burada herhalde lâhik kelimesini mesbûk manâsına almış olatfaktır. Çünkü tariften de anlaşılacağı veçhile lâhik, zaten imama namazın başında yetişmiştir. Binaenaleyh onun hakkında imama yetiştiği cüz başı mı sayılır, sonu mu diye ihtilâfa mahal yoktur. Mesbûk ise, başında imama yetişemiyendir. Böylesi hakkında ihtilâf olabilir. Hane-fllere göre mesbûk, yetişemediği rek'âtları kaza ederken kırâata nazaran namazının başını, teşehhüde nazaran sonunu kılar. Meselâ akşam, namazının son rek'âtında imama yetişen kimse iki rek'ât kaza eder ve bunların ikisinde de fatiha ile bir sûre veya üç kısa yahut bîr uzun âyet okur. Çünkü kaza ettiği rek'âtlar birinci ve ikinci rek'âtlardır. Fakat bu iki rek'âttan birini kıldı mı oturur. Çünkü bu- teşehhüde nisbetle ikinci rek'âttır. Bu suretle akşam namazını üç oturuşta kılmış olur.
Hâsılı, Hancfîlere göre, mesbûk'un imama yetiştiği cüz, alelıtlak namazının başı değildir. Bazıları mesbûk'un yetiştiği yer, namazının başıdır, demişlerdir. Yine Hanefîlere göre rükûdan doğrulmadan imama yetişen, o rek'âta yetişmiş sayılır. Fakat cemaatın da fatiha okumasını vacip kabul edenlere göre, mes'ele ihtilaflıdır. Bir takımı, imam henüz rükûdan doğrulmadan yetiştiği için, o rek'âta yetişmiş sayılır demiştir; diğerleri, fatihayı okuyamadığı için o rek'âta yetîşememiş saymışlardır. Yukarda geçen Ebu Bekre hadisi yetişmiş sayılır diyenlere delildir. Çünkü Ebu Bekre (R. A.) imama rükûda yetişmiş, Hz. Peygamber (S.A.V.), onun bu halini ikrar etmiş; ona namazını yeniden kıldırmamıstır.[125]

446/334- «Übeyyü'bnü Kâ'b radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. demiştir ki: Resûlüflah Sallallahü aleyhi ve seîlem:
— Pir kişinin bir kişi ile namaz kılması, yalnız kılmasından daha makbul; iki kişi ile kılması bir kişi ile kılmasından daha makbul; daha çok olursa, Allah-ü Teâlâr ya daha makbul olur» buyurdular.[126]

Bu hadîsi, Ebu Davud ile Nesâ'î rivayet etmişlerdir. Ibni Hİbban onu sahihlemiştir.
Aynı hadîsi, İbni Mâce (207—275) de tahric etmiş. îbni Seken (294—353), Ukeylî (—769) ve Hâkim (321—405) onu sahihlemig-Ierdir. Hâkim bu hadîs hakkındaki ihtilâfları zikretmiştir. Bu hadîsi Bezzar (—292) ile, Tdberânî (260—360) şu lâfızlarla tahric etmiglerdir:
«— Biri diğerine imam olan iki kişinin namazı, Allah indinde teker teker kılan yüz kişinin namazından daha makbuldür».
Hadîs-i şerif, cemaat namazının en az. bir imamla bir cemaattan meydana geleceğine delâlet ediyor. Nitekim Ibnî Mâce'nin Ebu Musa'dan tahric ettiği şu hadîs de bu hükme uymaktadır. «— iki ve yukarısı cemaattir». Buhârî (194—256):
Bu nam altında bir bâb yapmış ve Malik ibni Huveyris (R.Â.yın şu hadîsi ile istidlal etmiştir :
«— Namaz vakti geldikte, evvelâ ezan okuyun; sonra ikâmet getirin; sonra büyük olanınız size imam olsun.»
îmam-t Atimed ibni Haribel (164—241) dahi Hz. Ebu Saîd'den şu hadîsi rivayet ediyor :
«Mescide bir adam girdi. Peygamber SaTlaUahü aleyhi ve seüem ashabına öğleyt kıldırmıştr. Peygamber SaUdllahü aleyhi ve seîlem ona :
Seni namazdan ne men etti, yâ fülan? dedî.
O da itizar makamında bîr şey söyledi.
Ebu Said diyor kî : sBunun üzerine adam namaza kalktı. Resûlüllah (S.A.V.) de :
Buna tasadduk edip de beraberce namaz kılacak bir kimse yok mu? buyurdular.
Hemen bir adam kalktı. Ve onunla namaz kıldı». Heysemî: «Bu hadîsin ricali sahih ricalidir» diyor.[127]

447/335- Ümmü Varaka radtyallahü anh'dan rivayet edildiğine göre Peygamber1 Sallaîlahü aleyhi ve sellem kendisine, ev halkına imam olmasını emretmiştir».[128]

Bu hadîsi, Ebu Davud rivayet etmiş, İbnİ Huzeyme onu sahihlemiştir.
Hadis-i şerif, kadının hanesi halkına erkek bile olsalar, imam olabileceğine delildir. Çünkü Hz. Ümmü Varaka'nın erkek bir müezzini vardı ve ihtiyar idi. Zahire göre Ümmü Varaka, müezzin ile kölesine ve cariyesine imam oluyordu. Bu hadîsle istidlal ederek Ebu Sevr (240), Müzeni (175-264) ve Taberî (224—310) kadının imam olabileceğine kail olmuş ve Cumhûr-u ulemâya muhalefet etmişlerdir. Erkeğin yalnız kadınlara imam olmasına gelince:
Bu bâbda Abdullah ibni Ahmed (—417) Übey Ibni Kâ'b (R. A.) den şu hadîsi rivayet etmiştir:
Übey, Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem'e gelerek dedi ki- :
— Ya Resûlüllah ben bu akşam bir iş yaptım. Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem:
— Ne O? dedi. Übey;
— Evde benimle beraber kadınlar var. Bana sen şüphesiz ki okuyorsun» biz okuyamıyoruz, bize namaz kıldırıver dediler. Ben de sekiz rek'ât namaz île vitri kıldırıverdim, dedi.
Bunun üzerine Resûlüllah SaîlaUahü aleyhi ve sellem sükûf buyurdular. Übey :
Biz de sükûtunu rızâ telakki ettik; demiştin.
Heysemî: «Bu hadîsin isnadında ismi söylenmiyen bir râvi vardır. Hadisi Ebu Ya'lâ «Müsned» inde ve Taberânî de «El-Evsat» mda rivayet etmiştir. îsnadı basendir,» diyor.[129]

448/336- «Enes radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki. Peygamber Sallallahü aleyhi ve seZfom,cemaata imam olmak üzere, âmâ olduğu halde İbni Ümmü Mektum'u kendi yerine halife bırakmıştır.»[130]

Bu hadîsi; İmam-ı Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. Bunun bir benzerini de îbni Hibban, Âîşe (R. anha)'daxı rivayet etmiştir.
Ebu Davud (202—275)'un bir rivayetine göre, Hz. Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem Abdullah ibni Ümmü Mektum'u iki defa kendi yerine bırakmıştır. Hadîs, Taberânî'nin «El-EvsaH mda Hz. Aişe (R. anha) dan şu lâfızlarla rivayet ediliyor:
«Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem İbnî Ümmü Mektum'u cemaate imam olmak İçin iki defa Medine'ye halife bıraktı».
Bundan murâd: namaz ve şâir husustaki hilâfettir.Filhakika hadîsi Taberânî (260—360). Namazda vesâirede» kaydıyla tahric etmiştir., tsnâdı basendir. Resûlüllah (S.A.V.)'in İbni Ümmü Mektum'u halîfe olarak kaç defa bıraktığı sayılmış, onüç defaya baliğ olmuştur. Keyfiyyet, «El-Hülâsa» nâm eserde zikredilmiştir. Hadîs-i şerif, kerâhetsiz olarak âmâ'nın imam olabileceğine delildir.[131]

450/337- İbnî Ömer radıyaTtahii anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah SaîlaUdhü aleyhi ve setlem :
— Lâ ilahe illallah diyen üzerine (cenaze namazım) kılın! lâilâhe illallah diyenin arkasında da namaz kılın», buyurdular.[132]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî zayıf bir isnadla rivayet etmiştir. El-Bedrü'l-Münîr» adlı eserde. «Bu hadîs bütün tarîklerden sabit değildir» deniliyor.

Hadîs; kelime-İ şehâdet'i getirenin saîr farzları edâ etmese bile, -üzerine cenaze namazının kılınabileceğine delildir.
Ebu Hanîfe (80—150) ile şâir ulemânın mezhebi budur. Yalnız tmam-ı Âzam yol kesici = bâğîleri bundan müstesna tutmuş; onların cenazelerinin kılınamıyacağma kail olmuştur. Yol kesici asıldıktan sonra, kendisine yapılacak muamele hususunda İmam-t Şafiî'den çeşitli rivayetler vardır. Asıl olan: Kelime-i şehâdeti getiren, müslüman-dır. ve müslüman haklarından istifade eder. Bu haklardan birj de cenaze namazıdır.
intihar eden biri hakkında Resûlüllah (S.A.V.)in;
«— Bana gelince: Ben onun üzerine cenaze namazı kılmam» buyurarak ashâb-ı kiramı kılmaktan men etmemesi de bu hakka delâlet eder. Bir de cenaze namazının meşrûiyyetinden ehl-i şe-hâdet olanlardan hiç bir kimse tahsis edilemez. Yalnız bir delîl bulunursa, o zaman bittabiî tahsis edilir. Kelime-i şehâdet getirenin arkasında vakit namazları ile şâir namazların kılınabileceği hususunda yukarda bahsi geçmiştir. Namazı sahih olanın imamlığı da sahihtir.[133]

451/338- «Ali bin Ebi Talib radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaUaîlahü aleyhi ve selîem:
— Biriniz imamı herhangi bir halde iken, namaza gelirse, imamın yaptığı gibi yapsın» buyurdular.[134]

Bu hadîsi, Tİrmizl zayıf bîr îsnadla rivayet etmiştir. Tirmizî (200—279), bu hadîsi Hz. Ali ve Muaz (R. anhüma)'daxı tahric etmiştir. Hadîste zaaf ve inkıta vardır. Tirmizî : «Bu hadîsi bu yoldan başka isnad eden kimse bulmuyoruz» demektedir. Hadîsi Ebu Davud (202—275), Abdürrahmanü'bnü Ebi Leylâ (—83)'den tahric etmiştir. Bu hadîste Muaz (R.A.)'ın «Ben onu hiç bir halde görmüyorum ki, ben o halde olmayayım» dediği zikrediliyor. Şu halde bu sözle inkıta kalkmış oluyor. Çünkü zahire göre Abdurrahman ibni Ebi Leyla'ya, rivayet eden Muâz'dan başkasıdır. Hattâ sahabeden bir cemaattır. Halbuki inkıta Muâz ile Abdurrahman arasında iddia edilmektedir. Yani Abdurrahmaıı Hz. Muâz'dan işitmemiş; başka sahabeden işitmiştir. Ebu Davud'un rivâyetinde Abdurrahman «Bize arkadaşlarımız lattı» demiştir. Bunlardan murâd, ashâh-E kîrâmdir.
Hadîs-i şerif, imama yetişen bir kimsenin imamı namazın hangi cüz'ünde bulursa bulsun, hemen ona uyması gerektiğine delildir. Şayet imam ayakta iken, yahut rükû halinde iken, yetişirse o rek'âta yetişmiş sayılır. Otururken veya secdede iken yetişirse o da imamla beraber otururs a da, bu oturuş bir rek'ât sayılmaz. Bunu te'yid eden İbni Ebu Şey-be hadîsini yukarda görmüştük. İbni Huzeyme (223—311) dahî Ebu Hüreyre (R. AJ'dan merfu olarak şu hadîsi tahric etmiştir:
Biz secdede iken, gelirseniz, hemen secde edin. Ama onu hiçbir şey saymayın. Bir rek'âta yetişen o namaza muhakkak yetişmiştir». Yine bu hususta Ebu Hüreyre'den merfu olarak şu hadîsi tahric etmiştir :
«— Bir kimse imam belini doğrultmadan, namazın bir rek'âtına yetişirse, o namaza muhakkak yetişmiştir».
îbni Huzeyme bu unvanla bir bâb ayırmıştır.
Hadîs-i şerifte geçen » «İmamın yaptlğf gibi yapsın» tâbiri imama uyanın mutlaka iftitah tekbîri ile namaza gireceği hususunda sarîh değildir. Lâkin iftitah tekbîrinin gerek imama, gerekse yalnız kılana ayakta meşru olması, namazın bu tekbîr siz caiz olmayacağını göstermeye kâfidir.
Fâide : Cemaatı terk için özürleri bildiren bir kaç hadîs :
1— Buharı (194—256) ile Müslim (204—261) ittifakla Hz. İbni Ömer (R.A.)'den şu hadîsi tahric etmişlerdir:
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'den rivayet edildiğine göre; münâdiye îlân etmesini emreder; o da seferde İken soğuk gecede ve yağmurlu gecede, namazı konaklarınızda kılın; dîye nîdâ ederdi.»
2— Câbir (R A 'dan Müslim, Ebu Davud ve Tirmiz'ı şu hadîsi rivayet etmişlerdir:
ResûlüHah Sallallahü aleyhi ve sellem ile bir sefere çıktık ve yağmura tutulduk. Bunun üzerine:
— Sizden kim isterse namazını menzilinde kılsın» buyurdular.
Bu hadîsi, Tirmizî (200—279) sahihlemiştir.
3— Buharı ile Müslim aynı hadîsi İbni Abbas (R. A./cîan şu lâfızlarla tahric etmişlerdir:
«İbni Abbas yağmurlu bir günde müezzinine dedi ki
Eşhedüenns Muhammeden-Resûlüllah» dediğin vakit- hayyal es'sa-lât» deme: evlerinizde kılın de. «Râvi diyor ki, galiba cemaat bunu hoş karşılamadı. Bunun üzerine İbni Abbas : Buna şaşıyormusunuz?
Bunu benden daha hayırlı bir zât yaptı dedi». Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellemi kasd ediyordu.
4— Müslim'de :
«İbni Abbas'in yağmurlu bir cum'a gününde müezzinine buna benzer bir şey emrettiği» rivayeti vardır.
5— Bulıârl İbni Ömer'den şu hadîsi tahric etmiştir: Omer Demiştir ki: ResûlüHah Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Biriniz sofrada olursa, ondan hacetini bitirmeden acele etmesin. İsterse namaz kılınsın, buyurdular.
6— lmam-ı Ahmcd (lGd—241) ve Müslim Âîşe (R. anha)'daiî şu hadîsi tahric etmişlerdir:
A'Şe radıyaVahü anlı diîdi ki :
Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, yemek hazir oldukta bir de hsr iki abdest bozma sıkıştırchği vakîî namaz kılınmaz elekken işittim.»
7— Buharı Ebü'd-Derdâ (R. A.ydan şunu tahric etmiştir:
«Ebu'd-Dardâ : Kişinin kendi ihtiyacını gidermeye bakması anlayışlı olmasındandır. Tâki namazına kaîpie feveccüh edebilsin demiştir».[135]

«Yolcu Ve Hastanın Namazı»

452/339- Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî:
Namaz ilk farz kılındığı vakit, ikişer rek'ât olarak kılındı .derken sefer namazı olduğu gibi bırakıldı, hazer namazı tamamlandı.»[136]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir.
Buhâri'nin rivayetinde : «Sonra hicret etti ve dört rek'ât olarak farz kılındı. Sefer namazı ilk şekli üzere bırakıldı» denilmiştir. Ahmed : «Yalnız akşam müstesna. Çünkü akşam namazı gündüzün vitridir. Bir de sabah müstesna; çünkü sabah namazında kıraat uzatılır» ibaresini ziyade etmiştir.
Anlaşılıyor ki, namaz ilk defa farz kılınırken, akşam namazından maadaları, hazerde olsun, seferde olsun, ikişer rek'ât farz olmuş; sonra Cenab-ı Hak sefer namazını olduğu gibi bırakmış; hazer namazının rek'âtlarını dörde çıkarmıştır. Yalnız Sabah namazında kıraat uzun olduğundan, onu yine iki rek'ât bırakmıştır.
/mâm-î Ahmed'in akşam ve sabah namazları hakkındaki ziyadesi yine Hz. Âişe radıyollahü anha'mn rivâyetindendir ve şöyledir :
«Akşam müstesna namaz ilk farz kılındığı zaman ilâh...»
Hadîs-1 şerif, seferde namazın Kasr edilmesinin, yani kısadan kese-rek iki rek'ât kılınmasının vücûbuna delâlet ediyor. Çünkü vacip oldu manasınadır. Hanefilerle şâir bazı ulemânın mezhebi budur. Onlara göre seferde namazın iki rek'ât kılınması mecazen ruhsattır. Buna ruhsat-ı İska» derler. ŞafÎîîerle diğer bir takım ulemâya göre ise hakikaten ruhsattır. Binaenaleyh seferde namazı iki rek'ât kılmak caiz ise de, tamamlayarak dört kılmak onlara göre efdaldir. Hanbelilere göre de Öyle olmakla beraber, iki rek'ât kılmak efdaldir. Mamafih dört rek'ât kılmakta da hiçbir kerahet yoktur. Mâlikîlere göre iki rek'ât kılmak sünnet-İ müekkededir. Hattâ cemaatla namaz kılmaktan daha kuvvetli bir sünnettir.
ŞafÎîîlere göre; takdir edildi manasınadır. Yahut iki rek'ât kılmak İsteyene iki rek'ât farz oldu demektir. Delilleri «namazı kasr ettiğinizden (kısalttığınızdan) dolayı sîze bîr günah yoktur»[137] âyet-i kerîmesi ve Peygamber (S.A.V.) ile sefer eden ashâb-ı kiramdan bazılarının kasr edip, bazılarının tamam kılması ve biribirlerini ayıplamamalarıdır. Ashâb-ı Kiramdan Hz. Osman (R. A.) ile Hz. Âîşe-İ sıddîka (R. anha) tamam kılarlardı. Nitekim bunları İmâm-% Müslim (204—261) tahric etmiştir.
Lâkin, Hanefîyye tarafından bunlara cevap verilmiş ve:
— Bunlar sahabenin fiilidir. Alelıtlak hüccet olamazlar. Bir de Taberânî (260—360) «Es-Sagir» de ibni Ömer radıyallahü anh'a mevkufen şu hadîsi rivayet etmişti :
— Sefer namazı gökten inme iki rek'âttır. İsterseniz Onları reddedin» Heysemî :
«Bunun ricali mutemettir» diyor. Bu hadîs, tevkifidir. Yani mutlaka Hz. Peygamberden işitilmiştir. Çünkü mikdar hususunda içtihada imkân yoktur. Taberânî «El-Kebir» de yine Ibnl Ömer (R. A./dan şu hadîsi de tahric etmiştir :

«Sefer namazı iki rek'âtdır. Kim sünnete muhalefet ederse, kâfir olur.» Bu hadîsin dahi emleri mevsuktur. «Sünnete muhalefet ederse» tâbirinden, bunun merfû olduğu anlaşılıra denilmiştir.
tbniVl-Kutıymı (691.—751) «El Hcdyü'n-Ncbcvî» adlı eserinde : «Peygamber S.A.V.) sefere çıktığından Medine'ye dönünceye kadar dört rek'âtlı namazları kasrederek iki rek'ât kılıyordu. Onun seferde dört rek'âth namazı kıldığı asla sâbİf olmamıştır» diyor.
Hadis-i şerifle; «akşam müstesna» denildiğine göre, akşam namazının aslında üç rek'ât olarak farz kılındığı ve sonra da değiştirilmediği anlaşılıyor. denilmesi : «gündüz namazları hep çift rek'âth iken, bunların sonuncusu olan akşam namazının tek rek'âth olmasındandır. Nitekim gecenin de vitri vardır. Vitir namazı, yerinde görüldüğü veçhile Allah indinde mahbûb ve makbul bir namazdır. namazı müstesna» denilmesi onun değiştirilmediğini ifade eder. Çünkü onda kıraati uzatmak meşru olmuştur. Bundan dolayı âyet-i kerîmede sabah namazı mecazen sabahın Kur'anı» tabiriyle ifâde buyuru lmuştur.
Hâsılı akşam namazı ile sabah namazı istisna edildikten sonra, geriye kalan üç vakit, yani öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzları seferde ikişer rek'ât kılınır.[138]

455/340- Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir ki: Peygamber Sallallahü aleyhi ve seîlcm seferde hem namazı kasreder hem tamam kılarmiş ve hem oruç tutar, hem tutmazmış.»[139]

Bu hadîsi Dâre Kutnî rivayet etmiştir. Ravîleri mevsuktur. Şu kadar var ki hadîs maruldur. Mahfuz olan Âişe'nin kendi yaptığıdır ve «bu tamam kılma bana zor gelmiyor» demiştir. Eunu Beyhakî tahric etmiştir.
Bu hadîsi, İmâm-ı Ahmed (164—241) münker saymıştır. Çünkü Urve'nin Hz. Âîşe'den rivayetine göre, namazı tamam kılan Âişe (R. anha) kendisidir. Hz. Osman'ın te'vil ettiği gibi, o da tev'vil etmiş tir. Bu tevil : kasrı da tamam kılmayı da meşru görmekten ibarettir. Eğer Hz. ÂİŞe Peygamber (S.A.V.)'den bu bâbda bir şey işitmiş olsaydı, Urve onun için Âişe te'vil etti demezdi. Halbuki Sahiheyn de bunun hilafı sabit olmuştur.
Dâre Kutnî (306—385) Aiâ'd&n. Beyhakî (384—458) de Âişe (R. anha) dan şu hadîsi tahric etmişlerdir :
«Âişe radıyallahü anha Peygamber SallaUahü aleyhi ve sellem ile Medine'den Mekke'ye umre yapmaya gitmiş; Mekke'ye vardıkta:
— Yâ Resûlüllah, anam, babam sana feda oİsunl Ben namazımı lamam kıldım; sen kasrettin. Ben oruç tuimadsm; sen tuttun demiş; Resûlüllah da :
İyi yaptın yâ Âişe buyurmuş ve onu ayıplamamıştır.»
Îbnü'l-Kayyim (691—751) Diyor ki: «Bu hadîs «Peygamber Sdllallahü aleyhi ve sellem kasreder;
Âişe tamam kılardı. Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellom oruç tut-mai, o tutardı» şeklinde. dahi rivayet edilmiştir. îbni Teyr/ıAyye şöyle dedi: «bu hadîs bâtıldır. Zira Ümmü'l-Mü'mlnin, Resûlülllah SallaUahü aleyhi ve sellem ile bütün ashabına muhalefet ederek, onların kıldığının hilâfına namaz kılacak değildir. Sahiheyn de Hz. ÂİŞe'den şu hadîs rivayet ediliyor :
«Hiç şüphe yok ki, Allah namazı ikişer ikişer farz kıldı. Resûîüllah Sallallahü aleyki ve sellem, Medine'ye hicret edince ha-zer namazına ziyâde edildi, sefer namazı oiduğu gibi bırakıldı». Şu halde bunlar meydanda iken nasıl olur da onun Peygamber (S.A.V.)'in ve yanındaki bütün müslümanların namazı hilâfına namaz kıldığı zan olunabilir.»
Maamaîih, Hz. Âişe (R.anha) Resûîüllah (S.A.V.)'in vefatından sonra da seferi namazlarını tamam kılmıştır. İbni Abbas ve başkaları: «ÂİŞe (R. anha) Hz. Osman gibi te'vil etti» diyorlar. Hanefîlerden îmâm-ı Serûcî (637—710)'nin «Hîdâye şerhi» nde zikrettiğine göre, Hz. ÂİŞe (R. anha) sefer esnasında te'vilde bulunur, ve kendisi Ümmü'l-Mü'minîn olduğu için: «Ben evlâdlanmın evindeyim» diyerek namazları tamam kılar. Hattâ sefere mahremsiz gidermiş. Hz. Osman'a gelince: Bir defa hac ederken, Mina'da namazım tamam kılmış. Kendisini ayıplamışlar. Bunun üzerine Resûlüîlah (S.A.V.)'den :
«Bir kimse bir yerden evlenirse, orada namazını tam kılar» derken işittiği için böyle yaptığını söylemiştir. Fakat Bey-Hakî (384—458): «Bu hadîs munkatıdır»[140] diyor.
Babımız hadîsinin Hz. Peygamber (S.A.V.)'e muttasıl olup olmadığı ihtilaflıdır. Zira bu hadîsi Hz. Âişe'den Abdurrahman ibni Es ve d rivayet etmiştir. Dâre Kutnî (306—385): «Bu zat Hz. ÂİŞe (R. anha) ya mürahik İken yetişmiştir» diyor.
Mürâhik : Hemen hemen bulûğa ermek üzere olan çocuktur. Musannif da: «Evet, Dâre Kuinî'nm dediği gibidir» demektedir. îmâm-% Buhâri'nin tarihinde ve daha başka yerlerde bunun sâhidleri vardır. Ebu Hatim (195—277) şöyle diyor: Abdurrahman Hz. Âişe (R.anha) nına yantna küçük İken götürülmüş; ondan hadis işitmemîştir.» Buna mukabil îbni Ebi Şeyhe (—234) ile Tahavî (238—-321) işittiğini iddia ediyorlar. Dâre Kutnî'mn bu hadîs hakkındaki sözleri birbirine uymamaktadır. «Sünen» de hadîsi rivayet ettikten sonra :
«Bu hadîs meşhurdur, bu isnadda sahihtir» demiş. «El-îleU de ise «mürsele daha çok benziyor» tâbirinin kullanmıştır.
Bu hadîsin râvileri arasında «Alâ ibni Züheyr de vardır Zehebî (673—748) «Mizanü'l-îtiddlinde şöyle diyor : «Bu hadîsi İbni Matn tevsik etmiştir. IbnÎ HÎbban diyor ki : «Alâ ibni Züheyr mevsuk zevattan, mevsukların hadîslerine benzemlyen şeyler rivayet ederdi.»
Şu halde, mevsukların hadîsine uymadığı yerde, onunla ihticâc etmek bâtıl olur. Ve busuretle îbni Hazm (384—456)'in onun hakkındaki «meçhuldür» iddiası suya düşmüş olur.
îbni Kayyım, (691—751) bu Hz. Âişe hadîsini rivayet ettikten sonra şöyle diyor: «Şeyhü'l-İslâmı» «Hocası îbni Teymiyye» yi bu, Resû-füllah (S.A.V.)e iftiradır; derken işittim».İbni Teymiyye bu sözleri ile âyetini kasdetrniştir. Yani namazı seferde iken bazan tamam, bazan kasrederek kılmayı, Hz. Peygam-bep (S.A.V.)'e isnad etmek iftiradır; çünkü hiçbir seferde dört rek'âth bir namaz! tamam kılmadığı sabit olmuştur» demek istemiştir.[141]

456/341- «İbni Ömer radıyallahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûîüllah Saîlalîahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz Allah Teâlâ kendisine günah işlenmeyi kerih gördüğü gibi, ruhsatlarının yapılmasını da sever» buyurdular.[142]

Bu hadîsi, Ahmed rivayet etmiş ve İbni Huzeyme ile ibni Hibban sahihlemişlerdir. Bir rivayette : «azimetlerinin yapılmasını sevdiği gibi» denilmiştir.
Allah'ın sevmesi; rızası diye tefsir olunduğu gibi, kerih görmesi de razı olmamasıdır. Azimetle ruhsatın mânâları yukarda geçmişti.
Burada ruhsattan murad : Allah'ın kullarına kolaylık göstererek baş tıkışında bazı ibâdetleri bağışlaması, bazı haram şeylere de mubah muamelesi yapmasıdır.
Hadis-i şerif, ruhsatla amel etmenin azimetle amel etmekten daha faziletli olduğuna delalet ediyor, denilmişse de, hakiUtta ikisinin Ur birine müsavi olduğunu göstermektedir. Bu hadîs, [143]«Allah size kolaylığı murâd ediyor; size güçlük vermek istemiyor» âyet-i kerîmesine uygun düşmüştür.[144]

457/342- «Enes radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: ResûlüUah Sallallakii aleyhi ve sellem:
«Üç mil, yahut üç fersah yere, sefere çıktım1 namazı iki rek'ât kılardı».[145]

Bu hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
Hadîsteki «sefere çıktı mı» tâbirinden murâd, bittabi çıkmak istemektir. Yoksa bu uzun yolu katedip, hedefine vardıktan sonra kasr yapardı demek değildir.
«Üç mil veya fersah» tâbiri, râvi tarafından sektir. Binaenaleyh bunun mânâsı ister üç mil, isterse üç fersah demek değildir. Yani burada muhayyerlik yoktur. Ilattâbl (—383): «Burada şû'be şüpheye düş-müşîüs-.» diyor, M l'in ne kadar bir mesafe olduğu çeşitli suretlerde tarif edilmiştir. Bazılarına göre mil: Düz bir yerden bakan bir kimsenin karşıdan gelenin erkek mi, kadın, mı olduğunu tanıyacağı kadar uzak mesafedir. Ncvcvî (631—676) : «Bir mil, 6000 arşındır. Bir arşın ysnya-na dizilmiş ve birbirine müsavi yirmi dört parmaktır. Bir parmak birbirine müsavi yan yana dizilmiş altı arpa miktarıdır.» diyor. Bazılarınca bir itsÎI: «İnsan ayağı ile, 12000 ayaktır.» Bir takımları «bir mil 4000 adimdir.» demişlerdir. Bin deve adımı, üç bin Hâşîmî arşını ki bu arşın, 32 parmaktır diyenler de olmuştur.
Fsrsaha gelince : Bu kelime arapçaya farisîden geçmiştir. Bir fersah üç mü mssâfedir.
Ukmâ namazı kasretmeye sebep olan mesafe hakkında ihtilâf etmişler ve ortaya yirmi kadar kavi çıkmıştır. Bu kavilleri İbni Münzir .aralamıştır.
Zahirîler bu hadîs ile istidlal ederek, namazı kasr etmek için gidilmesi icap eden mesafe üç mildir, derler. Fakat kendilerine :
«Bu hadîs şüphelidir, üç mil olduğuna bununla istidlal edilemez» diye cevap verilmiştir. Evet bu hadîs de zahirîler tarafından sefer mesafesinin üç fersah olduğuna istidlal edilebilir. Çünkü üç mile, üç fersahda dahildir. Lâkin buna da, üç fersah diyen bulunmamıştır.» tarzında cevap

verilmiştir.
Bu bâbda Saİd b. Mansur (—227)'un rivayet ettiği Ebu Said hadîsi vardır.Bu hadîste «Resû!ül!ah Sallallahü aleyhi ve sellem bîr fersah yola gittikte namazı kassederdî» denilmektedir ki, zahiriyyeye delil olabilir. Zira fersahın üç mil olduğunu az evvel görmüştük. Sefer mesafesi hakkında söylenen en az miktar İbni Ebi Şeyhe (—234) 'nin İbni Ömer (R. A./den mevkuf olarak tahric ettiği şu hadîstir:
«Bir mil, yola çıktımmı namazı kasrederim; derdi».
Bu hadîsin isnadı sahihtir. Bu hadîs, «El-Bahr» da da rivayet edilmiştir. Bazılarına göre namaz bir Berid'lik veya daha fazla mesafede kasrolunur. Bir Berid; takriben on iki mildir. Bunlar Ebu Hüreyre (R. A.yâan rivayet olunan şu merfu hadîsle istidlal ederler».
«Bir Berid yola giden bir kadına ancak beraberinde mahrem bulunmakla (sefer) helâl olur.» Bu hadîsi Ebu Dâvud (202—275) tahric etmiştir.» Hadîste Resûlüllah (S.A.V.) bîr beridük mesafeye sefer dedi.» diyorlarsa da, daha azma sefer denilmeyeceğine hadîste delâlet yoktur. Hadîs, yalnız mahrem icap eden seferin mesafesini tahdid ediyor. Namazı kasr mesâfesiyle, mahrem icap eden sefer arasında bazılarına göre telâzüm yoktur. HaneMIere göre mesâfe-î sefer, üç günlük yoldur. Eu da 24 fersah eder.
Delilleri : Buhârl (194—256)'nin İbni Ömer'den mevkuf ulnrak tahric ettiği su hadîstir :
«Allah'a ve son güne iman eden bir kadına üç günden fazla bir yoia mahremsiz gitmek helâl değildir.»
Deve yürüyüşü ile günde sekiz fersah yol alınır diyorlar. Şafiî'ye göre mesâfe-î sefer, dört Beridlik yoldur. Doltli : İbni Abbas (R. A./dan merfûan rivayet edilen şu hadîstir :
«Namazı dört Beridden daha az da kasr etmeyin».
Bu hadîs, aşağıda gelecektir. Bunu Beyhakî (384—458) sahih, bir senetle İbni Abbas ve İbni Ömer (R.A.ym fiilleri olmak üzere tahric etmiştir. Şafiî (150—204)'nin bir delili de Buhârî'nin IbnİAbbas hadîsini ta'likan cezm sıgasıyla rivayet etmiş olmasıdır. Hadîs şudur :
«Kendisine Mekke'den Arafat'a giderken namaz kasredilir mi diye soruldu?».
— Hayır! dedi. Lâkin Usfane ve Cidde'ye ve Taife giderken edilir.»
Bu yerler ile Mekke arasında ise en az dörder beridlik mesafe vardır.
Elhasıl mesâfe-i sefer babında kaviller hem çok, hem bir birlerine muarızdır. îbni Kayyım (691—751) «ZâdiVÎ-Meâd» nammdaki eserinde şöyle diyor: «Peygamber {S.A.V.) Ümmetine namazı kasr v« İftar tçin mahdut bir mesafe bulmadı. Bilâkis bunları mutlak surette sefer ve yolculuk İle mutlak olarak İfade etti. NifekÎm teyemmümü de kendilerine her seferde mutlak olarak İfade etmiştir. Ama bir gün, tkf gün ve üç gün diye tahditle gelen rivayetlerden Resûlüllah (S.A.V.)'den hîç bir şey sabit olmamıştır.» Uzun seferde olsun, kısasında olsun, kasrı ve iki namazı bir yere cem etmeyi caiz görenler de selef-i salibin arasında epeyce vardı.[146]

458/343- «Enes radıyaîlahû anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ReıûİüllahSrillallahü aleyhi ve settem İle Medine'den Mekke'ye yola çıktım. Namazları ikişer ikişer kılıyordu. Tâ Medine'ye dönünceye kadar (bu hal böyle devam etti).[147]

Hadîs, Müttefekun aleyh'dir. Lâfi Buhârî'nindir.
Bu seferin Mekke'nin fethi için yahut Haccetü'l-Vedâ için olması ihtimal dahilindedir. Ancak Ebu Davud'un rivayetinde hadîste şu ziyâde vardır:
«Ashab Enes'e ,orada hiç kaldınız mı? diye sordular. Orada on gün kaldık, dedi», ilerde görüleceği veçhile feth esnasında Mekke'de on beş günden fazla, yahut on beş gün kalmışlardır, Ebu Davud'un rivayetinde bu onbeş günün fetih yılında olduğu da tasrih edilmiştir. Görülüyor ki Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Mekke'de kalmasına rağmen namazlarını yine tamam kılmamıştır. Nitekim bundan sonraki hadîsde de görülecektir.
Hadîs-i şerif, sefer niyetiyle evinden çıkmanın, şehirden bir mil uzaklaşmadan da olsa, namazı kasr icap ettiğine, dönüşte dahil şehre girinceye kadar kasra devam edileceğine delildir.[148]

459/344- «İbni Abbas radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir ki. Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, on dokuz gün kasr ederek oturdu. Bir rivayette (Mekke'de on dokuz) gün denilmiştir.[149]

Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir. Ebu Davud'un bir rivayetinde : «Onyedi gece», diğer bir rivayetinde «onbeş gece» denilmiştir.
«Ebu Davud'un İmran ibni Husayn (R.A.)'dan rivayetinde onsekiz gece» denilmiştir.
«Resûlüllah (S.A.V.) ile birlikte fetihte bulundum. Mekke'de on sekiz gece yalnız iki rek'ât namaz kılarak kaldılar. Ve :
Ey ehli belde, siz dört kılın. Çünkü biz seferî bir kavimiz» diyordu.
«Yine onun CâbÎr (R. A./den rivayetinde : «Resûlüllah (S.A.V.) Tebükde yirmi gün namazı kasr ederek kıldı» denilmiştir. Râvîleri m?vsuk ise de vashnda ihtilâf edilmiştir.
CâbÎr rivayetini Ma'mer Yahya b. EbÎ Kesir'den, o da Muhammed İbni Ahdurrahman'dan, o da Sevbân'dan, o da Câbir'den işitmiş omlak üzere mevsulen rivayet etmişlerdir. Ebu Dâvud (202—275) : «Ma'mer-den başkası bu hadîsi isnad etmemiştir.» diyor. Aynı hadîsi Dâre Kutnî (306—385) «El-îlel-» inde mürsel ve münkatı olmakla illetlendirmiştir. Hadîsi Ebu Dâvud dahi İbni Abbas (R. Ay'dan rivayet etmiştir. Buftari'nin rivayetinde adedin 'ris, diye müzekker gelişi, arkasından zikredilen mümeyyizinin müzekker olmasındandır. Ebu Davud'un rivayetlerinde ise, müennes gelmiştir. Çünkü mümeyyizleri haz [edilmiştir. Bu mahzûf mümeyyizler diye müennes olarak takdir edilmiştir. Ebu Davud'un İbni Abbas'dan ondokuz gün diye de rivayeti vardır.
Musannif merhum diyor ki: «Bu hadîsi Beyhâkl Câbir'den lafzıyla tahric etmitir. Ebu Dâvud bu babın hadîslerini «Misafir namazını ne zaman tamam kılar»
unvanlı müstakil bir bâbda toplamıştır. İbni Abbas (R.A.)'m şu sözü de bu hadîsler arasındadır:
«Kim onyedi gün kalırsa, namazını kasreder, kim daha çok kalırsa, tamam kılar.»
Filhakika misafirin vardığı yerde ne kadar kalmaya niyet ederse, namazını tamam kılacağı hususunda ulemâ ihtilâf etmişler ve ortaya bireçk kaviller çıkmıştır. İbnî Abbas (R. A.)'c göre, ikamet müddetinin en azı on gündür. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) «On gün kaldın mı namazı tamam kıl.» buyurmuşlardır. Bu hadîsi, Müeyyed Billah «Şerhü't-Tecrid» de rivayet etmiştir. Fakat râvileri arasında Dirar'übnü Surad vardır. Bu zat hakkında Musannif «Et-T&lerib» de : «Mevsuk değildir» diyor. Bazıları bu hadîs, mevkuftur demişlerdir.
Hanefîlere göre, ikâmet müddeti onbeş gündür. Onlar İbni Abbas (R.A.)'mn bir rivayeti ve İbni Ömer (R.A.)'m
«Bir yere misafir olarak vardın mı, içinden onbeş gece kalmaya niyetli isen, namazı tamam kıl.» sözüyle istidlal ederler. Nİ3İîki!erle Şâfiîlere göre, en az ikâmet müddeti dört gündür. Bu müddet, Hz. Osman (R. A./dan rivayet olunmuştur. Vardığı yere girdiği ve oradan çıktığı günler bu sayıya dâhil değildirler. Eunlar Re-sûl-ü Ekrem (S.A.V.'in muhacirlerin hac ibadetlerini tamamladıktan sonra Mekke'de üç günden fazla kalmalarına izin vermemesiyle istidlal ederler. Ve «izin vermemesi dört gün kalmakla mukîm olacağına delâlet eder» derler. Şâir kavillerin delili olmadığı için, zikrine lüzum görülmemiştir.
Buraya kadar anlattıklarımız vardığı yerde kalmaya niyet edsn misafirler hakkında İdi. Kalıp, kalmamakta tereddüt gösterip, niyet etmeyenlere gelince : Bu mes'ele dahi ihtilaflıdır.Bazıları bir aya kadar kasreder; diyorlar. Zira Hz. Ali (R.A.):
«Şüphesiz ki7 bugün çıkarım; yarın c i kan m diyen kimse namazı bir ay kasreder.» demiştir. lmâm-ı Âzam Ebu Hanife (80—150) ile arkadaşları ve bir kavlinde îmârn-% Şafiî (150—204) vesair bazı ulemâ ebediyyen kasreder diyorlar .Çünkü asıl olan, seferdir. İbni Ömer (R.A.)'ın fiili de buna de-lîldir. Hz. Abdullah İbni Ömer Azerbeycan'da altı ay kalmış; bu müddette namazları hep kasretmiştir. Enes İbnî Mâlik (R.A.)'m dahi Nişa-bur'da bir veya iki sene kaldığı ve namazlarını boyunna kasrettiği rivâyet olunur. Keza Ashâb-ı kiramdan bir cemaat Ram-Hürmüz* de dokuz ay kalmışlar. Namazlarını hep kasretmişlerdir. İkâmet müddetini on beş, on yedi ve on sekiz gün takdir edenler de vardır. Çünkü bu sayılar çeşitli rivayetlerde zikredilmiştir. Bu müddet geçti mi artık misafir namazını tamam kılar diyorlar. Fakat bu istidlal tamam değildir. Çünkü namazını kasrettiği müddetten sonraki günlerinde artık kasr ede-miyeceğine bir delîl yoktur.
En iyisi, Hanelilerin dediği gibi kasretmekte devam etmesidir. Nitekim Ashâb-ı Kîram da öyle yapmışlardır. Zira, ha bugün gidiyorum, ha yarın diyerek, günlerce o yerde kalmaya ikâmet denilmez. Bey-hakî (384—458)nin «Sünen» de İbni Abbas (R. A./dan tahric ettiği şu hadîs de bu re'yi te'yid eder :
«Peygamber SaîldllahÜ aleyhi ve seTlem, Tebük'te 40 gün namazı kasrederek kıldı.» Bundan sonra Beyhakî : «Bu hadîsi Hüseyin ibn! A m mâ re» yalnız başına rivayet etmiştir. Halbuki bu zat ile ihticac olunamaz.» demiştir. Fakat Şevkânî (1172—1250)'nin «El-Muhtasar-» inda yaptığı tahkikat buna muhaliftir.[150]

462/345- «Enes radıyallahü anh'den rivâyef edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seUem: Güneşin zevalinden önce yola

çıkarsa, öğleyi ikindinin vaktine geciktirir; sonra iner ve ikisini beraber kılardı. Şayet yola çıkmazdan önce güneş zevale varmışsa, öğleyi kılar; sonra (hayvanına binerdi).[151]

Bu hadîs, müttefekun aleyhdir.
Hâkim'in «El-Erbaûn» undaki sahih isnadlı bir rivayete göre: «Öğle ile İkindiyi kîar, sonra (hayvanına) bînerdl.ı Müslim'm «Müstahre-ci-» ndeki Ebu Nuaym rivayetine göre :
Resûlüllah (S.A.V.) bir seferde İken, güneş zevale varırsa, öğle ite ikindiyi toptan kılar; sonra yola revân olurdu.»
Bu hadîs, yolcunun te'hir suretiyle iki namazı bir arada kılabileceğine delildir. «öğleyi kılardı» denilmesine bakılırsa, Öne almak suretiyle iki namazı bir arada kılmağa müsaade yoktur. Zira olsa, bizzat Resûî-ü Ekrem (S.A.V.) ikindiyi de öğle ile beraber kılardı.
İşte Hz. Peygamber (S.A.V.)'in bu fiili yukarda yerinde gördüğümüz vakit bildiren hadîsleri tahsis etmektedir. Filvaki, ulemâ bu bâbda da ihtilâf etmişlerdir. Hz. îbnî Abbas, İbni Ömer, ve Ashab-i Kîram'dan bir cemâat ile îmâm-ı Mâlik (93—179), îmâm-ı Ahmed (164—241) ve İmâm-ı Şafiî (150—204) bu ve aşağıda gelecek takdim hadîsiy-le istidlal ederek: yolcuya öne almak veya sona bırakmak suretiyle iki namazı bir arada kılmak caizdir; demişlerdir. Evzâî'den. bir rivayete göre yolcuya yalnız «cem-i te'hir» denilen sona bırakma suretiyle namazı bir arada kılmak caizdir. «Cem-I takdim» caiz değildir.
Delili; bu hadîstir. Eu kavi, îmâm-ı Mâlik üe îmâm-ı Ahmed'&en de rivayet olunur.
İbrahim Nehâî (11—95), Ebu Hanife (80—150) ve diğer bazı ulemâya göre yolcuya hiçbir suretle iki namazı bir arada kılmak caiz değildir. Onlar Resû!üllah (S.A.V.)'in kıldığına dair rivayet edilen hadîsleri te'vil eder ve : «Resût-ü Ekrem (S.A.V.)'in iki namazı bir arada kılması sûridir. Yani, öğleyi vaktinin sonunda, ikindiyi vaktinin evvelinde kılmaktan ileri gelmiş bir toptancılıktır. Diğer namazları bir aradakılması da hep böyledir» derler. Yerinde de görüleceği veçhile Hanefîlere göre iki namazı bir arada kılmak, biri Arafat'da diğeri Müz-delife'de olmak üzere yalnız iki yerde meşrudur. Bunların da bir takım şartları vardır ki fıkıh kitaplarından öğrenilebilir. Vâkıâ babımız hadî-sinin Hâkim (321—405) ile Ebu Nuaym (—430) rivayetlerinde, Resûlüllah (S.A.V.)'in cem-i takdim yaptığı ifâde ediliyor. Cem-i takdim de ise, sûreten Cemi' tasavvur olunamaz, ise de bu rivayetler itirazdan salim değildirler. Bazıları bunlar hakkında sahihtir demiş; diğer bazıları sıhhat derecesinden aşağı düşürmüş, hattâ mevzudur diyenler bile olmuştur.
îbni Kayyım-; «Hâkim'in rivayetinde ihtilâf edilmiştir. Bazıları onu sahih bulmuş; bazıları hasen kabul etmiş; bazıları da ta'n ederek mevzu saymıştır. Mevzu sayan Hâkim'dir. Zira bizzat bu hadîsin mevzu olduğuna hükmetmiştir.» demiş, sonra Hâkim'in bu hadîsin nasıl vaz' edildiğini beyan eden sözlerini nakletmiştir. Maamafih netice itibarıyla îbni Kayyım, hadîsin mevzu olmadığını kabul eder. Musannifin burada sükût ederek bir şey söylememesi ve hadîsin isnadının sahih olduğuna cezm eylemesi, Hâkim'le hem fikir olmadığına delâlet eder. Aşağıdaki hadîs de bu hadîsin sahih olduğunu te'yid eder.[152]

463/346- «Muaz radıyallahü arih'dm rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seUem ile Tebük gazasına çıktık. Öğle île İkindiyi toptan, akşam ile yatsıyı da toptan kılıyordu.»[153]

Bu hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
Şu kadar var ki, hadîsin bu lâfızlarla ya sadece cem-î te'hire ihtimali vardır; yahut her iki cem'e muhtemeldir. Hadîsi Tirmizî (200— 279) şu lâfızlarla rivayet etmiştir :
«Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seUem; güneşin zevalinden önce yola çıkarsa, öğleyi ikindi ile beraber kılmak üzere te'hİr eder ve ikisini toptan kılardı. Güneşin zevalinden sonra yola çıkarsa ikindiyi acele, öğle ile beraber alır, ve öğle ile ikindiyi toptan kılardı.»
Tirmizî'nin bu hadîsi adetâ mevzuu bahsimia Müslim hadîsini şerh ve tafsil ediyor. Ancak Tirmizî, onu tahric ettikten sonra : «Bu hadîs hasen ve gariptir. Kuteybe bunu yalnız başına rivayet etmiştir. Kuteybe'den başka onu Leys'den rivayet eden bilmiyoruz. Ehl-i itim arasında malum olan Muaz hadîsidir. Bu hadîsi İbni Zübeyr Ebu Tuteyl' den, o da Muaz'dan rivayet etmiştir. Lâfzı şudur:
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem
Tebük gazasında öğle ile ikindiyi ve akşam i'e yatsıyı bir arada kılmıştır» demektedir.
Hâl böyle olunca,cem-î takdim rivayetinin sübûtu söz götürür. Yalnız «El-Müstahrec» in rivayetine bir diyecek yoktur. Zahirîlerden tbni Hazm (384—456) cem-i te'hirin caiz olduğuna kail olmuş; cem-i takdim'e cevaz vermemiştir. Çünkü cem-î te'hır hakkındaki rivayet sabit, cem-i takdim hakkındaki gayrı sabittir. Nehaî (11—95)'nin mezhebi de budur.
Bu kavi, İmâm-ı Mâlik ile Imâm-ı Afımed ibni Haribelden de birer rivayettir. Yolcu hakkında namazı vaktinde kılmak mı yoksa toptan kılmak mı efdâl olacağı mes'elesi dahi ihtilaflıdır. ŞafİÜer'e göre, namazları vaktinde kılarak cem etmemek efdâldir. Mâlikîler'e göre, cem'-etmek mekruhtur. Hattâ bazı Mâlikîler'e göre; cem'i: yalnız özrü olanlara caizdir. îbni Kayyim (691—751)'in «El-Eedyü'n-Nebevî» adlı eserinde izah ettiğine göre; Peygamber (S.A.V.) yolculuğu esnasında birçok kimselerin yaptığı gibi namazlarım cem'etmiyordu. Konakladığı zaman dahi cem'etmezdi. O ancak, sefer pek aceleye geldiği zaman ve bir de namazdan sonra hemen yola çıkacaksa, iki namazı bir arada kılıyordu. Nitekim Tebük hadîslerinde de beyan edilmiştir. Seferi değilken, iki namazı bir arada kıldığı, yalnız Arafat ile Müzdelife'de vâki olmuştur. Bunun da sebebi îmâm-ı Şâfü (150—204) 'nin dediği gibi, oralardaki vakfelere bitişik olmasıdır. îmâm-ı Âzam Ebû Hanıfe (80—150) burada cem'î hac ibâdetlerinin tamamından saymış, menâsik-Î hac denilen bu ibâdetleri iki namazı bir arada kılmak için sebep addet^ mistir. Diğer mezheb imamlarına göre ise, buralardaki cemî'Ierin sebebi seferdir. Euraya kadar gördüklerimiz, seferde iki namazı bir arada kılmaya dair idi.
Hazarda yani evinde, yerinde olanların cem' edip edememesine gelince :
Ekser ulemâya göre; hazarda cem'î caiz değildir. Çünkü namazların vakitlerini bildiren hadîsler meydandadır. Resûlüllah (S.A.V.)'in aa-
Hattâ Ibnl Mes'ûd (R. A.) maz vakitlerine gösterdiği dikkat ve ehemmiyet tevâtüren sabittir.
«Peygamber (S.A.V.)'İ hîç bir namazı vaktinin gayrisinde kılarken görmedim. Yalnız iki namaz müstesna; Müzdelife'de akşam İle yatsıyı bir arada toptan kıldı. O gün, sabah namazım da vaktinden evvel kıldı.» demiştir.
Vakıa İmâm-ı Müslim (204—261) IbnİAbbas fJ2. A./den şöyle bir hadîs rivayet etmiştir :
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, Medînede hiç bir korku veya yağmur olmaksızın öğle ile İkindiyi, akşam İle yatsıyı bir arada kıldı. İbnî Abbas hazretlerine: Peygamber (S.A.V.) bununla ne yapmak istedi? diye sorulmuş. O da «Ümmetine güçlük çıkarmamayı murad etîi» demiştir. Fakat bu hadîsle ihticac doğru değildir. Çünkü yapılan cem'î te'hir mi, yoksa cem-İ takdim mi idi. Bilinmiyor. Bunlardan birini re'y ile tâyine de imkân yoktur. Çünkü tehakküm olur. Şu halde bu hadîsle ameli bırakıp, umûmî evkat hadîslerine müracaat etmek îcap eder.
Sahabe ve tabiînin fiillerine gelince, bunlar bâzılarına göre hüccet olamazlar. Bazıları IbnİAbbas hadîsini te'vil ederek : «Bundan murad; sûrî cem'dir.» demişlerdir. Kurtubî bu tevili beğenmiş ve tercih etmiştir. İbni Mâcişûn [154] ile Tahavî (-238—321) bunu cezmen kabul etmişlerdir, ibni Seyyidü'nnas da bunu takviye etmiştir. Zira Buhârt ile Müslim Amru'bnü Dinar'dan, o da Ebu Şa'sa'dan şu hadîsi tahric etmiştir:
«Dedim ki. Yâ Ebeş, Şa'^a; zannederim
Öğleyi te'hlr etmîş, İkindiyi acele kılmsş; akşamı te'hir etmiş; yatsıyı acele kılmıştır: Ben de öyle sanıyorum» dedi. îbni Seyyidi'n-nos: «Hadîsin râvisi ondan murad ne olduğunu herkesten iyi bilir. İsterse Ebu'ş-Şa'sa; cezmen söylememiş olsun» diyor.
Maamafih buradaki, râvinin bir zannından ibarettir. «Râvi rivayet ettiğini herkesten iyi bilir» sözü, râvi tarafından bir tefsir yapıldığı zaman söylenir. Ve zâten söz götürür bir dâvadır. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.) in :
— Nice fıkıh nakledenler vardır ki; kendilerinden daha fakîh olanlara rivayet ederler.» hadîsi bu dâvanın umumîliğini reddeder.
Evet, îmâm-t Nesâî (215—303)'nin ibni Abbas'dan rivayet ettiği asıl hadîste bu te'vil açıktır. Hadîs şudur :
«ResûlUllah Sallallahü aleyhi ve seîlem ile birlikte Medine'de sekîz defa namazı cem' suretiyle ve yine başka bir defa da yedi defa namazı cemi suretiyle kıldım. Öğleyi geciktirdi; ikindiyi acele kıldı ve akşam namazını geciktirdi; yatsıyı acele kıldı.»
Nevevî (631—676) 'nin rivayet edilen hadîsin metnini görmeyip, bu te'vili zayıf çıkarmaya çalışması hakikaten şayan-ı hayrettir. Usul-ıt Fıkha göre; mutlak ile mukayyedin hüküm ve hâdiseleri bir olur. Ve ıtlak takyid hükümde bulunursa, bilittifak mutlak, mukayyed üzerine hamlolunur. Nitekim burada da Öyledir. Binaenaleyh mutlak rivayet, mukayyed olan rivayete hamlolunur. Bazıları; İbni Abbas (R. A.)'m Ümmetine güçlük çıkarmamayı murâd etti» demesi bu sûreten cem'î zayıflatır. Çünkü bunda güçlük vardır demek istemişse de bu itiraz vârid değildir. Zîra Sûreten cem, elbette namazları vaktinde kılmaktan daha kolaydır. Bunda iki namaz için bir abdest, bir hazırlık ve camiye bir defa gitmek gibi kolaylıklar vardır. Vaktinde kılman namazlarda bu kolaylık yoktur. Binaenaleyh elbette kula daha hafif gelir.
Evinde yerinde olanları yolcuya kıyas etmek ise, bir vehimden ibarettir. Çünkü asıl da; yani yolcu hakkında illet meşakkat-i seferdir. Feri'de ise; bu yoktur. Bilhassa cem-i takdimde büyük tehlike vardır.
Bunu yapanın hâli, şu âyet-i kerîmede beyan buyrulanların hâline benzer: «»[155] «Halbuki onfar iyî bir İş yapıyoruz sanırlar.» Çünkü

vaktinden evvel kılınacak olan bu namaza delâlet edecek bir delil yoktur.[156]

464/347- «İbni Abbas radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaMdttahü aleyhi ve sellem:
— Namazı dört Berid - «Mekke'den Usfan'a kadardan daha azda kasr etmeyin» buyurdular.[157]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî zayıf bir isnadla rivayet etmiştir. Sahih olan: Onun mevkuf olmasıdır. İbni Huzeyme de onu böyle tahric etmiştir.
Hadîsin zayıf olmasına sebep, onu Abdülvehab b. Mücâhid'în rivayet etmiş olmasıdır. Bu zat, metruktür. Sevrî (97—161) onu yalana msbet etmiştir. Ezdi de : «Ondan rivayet etmek helâl değildir» diyor. Bu hadîs, aynı zamanda münkatıdır. Çünkü Abdülvehab onu babasından işitmem iştir.
Sahih olan, onun İbni Abbas (R.A.)'a mevkuf olmasıdır. îsnadı da sahihtir. Lâkin burada içtihada meydan vardır. Binaenaleyh İbni Abbas (R.A.ym kendi içtihadı olması muhtemeldir.[158]

465/348- «Câbîr radıyallahû anh'd&n rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah SaMallahü aleyhi ve sellern:
— Ümmetimin en hayırlıları kötülük yaptıkları vakit, istiğfar edenlerle, sefere çıktıkları vakit, kasr-ü iftar edenlerdir» buyurdular.[159]

Bu hadîsi, Taberânî <:El-Evsat» da zayıf bir isnadla tahric etmiştir.
Bu hadîs, BeyhâM'&e muhtasar olarak, Said ibni Müseyyib'in mürselindedir.
Hadîs, yolcular için namazı kasr ve orucu iftar, yani tutmamak efdâl olduğuna delildir. Şâfiifer; iki namazı bir vakitte kılmamak efdâl-dir derler. Buna kıyasen namazı da tamam kılmak efdâldir, demeleri icap eder. Filhakika demişlerdir de. Onlar herhalde bu hadîs zayıf olduğu için onunla amel etmemişlerdir. Musannif aşağıda İmran ibni Hüsayn hadîsiyle Câbir hadîsim tekrarlamıştır.[160]

466/349- «İmran İbri Hüsayn radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Bende mayasıl vardı da. Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'e namazı sordum:
Ayakta kıl, yapamazsan, oturarak kıl (onu da) yapa-mazsan yan üstü kıl, buyurdular».[161]

Bu hadîsi; Buhârî rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif yukarda geçmişti. Yalnız orada Musannif onu kimseye nisbet etmemişti. Orada Buhârî'den gayrı onu rivayet edenleri ve hadîsteki ziyâdeyi beyân etmiştik.[162]

467/550- «Câbir radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Peygamber Sallalîahü aleyhi ve sellem bîr hastayı ziyaret ettî ve onu bir yastık üzerinde namaz kılarken gördü de yastığı hemen attı ve;
Eğer yapabilirsen yerde kıl; yoksa îmâ ederek kıl. Hem sücûdunu rükûundan daha aiçak yap.» buyurdular.[163]

Bu hadîsi, Beyhâkî rivayet etmiştir. Ebu Hatim vakfını sahihlemiştir.
Musannif merhum yukardaki iki hadîsi secde-i sehv babından (Birinci Cild. Sh. 383) az önce (C. I. S. 379 - 381. Hadîs No: 347/259 ve 348/260) babının sonunda zikretmişti. Şerhleri oradadır. Burada onun için şerhlerine girişmiyoruz, Orada bu hadîsi, Bey-hakî (384—458)'nin kavı (kuvvetli) bir isnadla rivayet ettiğini söylemişti.
Musannif merhum aşağıda Hz. Âişe (R. anha) hadîsini de tekrarlarraştır. Halbuki bu hadîs, de otuz dördüncü hadîs (Bak: C. I. Shf. 344) olarak zikredilmiş ve îzâhı da orada yapılmıştı. Yalnız orada : «Bu hadîsi İbni Huzcyme sahihle mistir» demişti. Burada ise: «Hâkim sahihlemiştir» diyor.[164]

468/551- «Hz. Âişe rackyallakü anha'âsn rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Peygamber Sallalîahü aleyhi ve sellemi bağdaş kurarak namaz kiSarken gördüm.[165]

Bu hadîsi, Nesâî rivayet etmiştir. Hâkîm'de onu sahihlemiştir.
Bu hadis-i şerif hasta namazına ait hadîslerdendir. Ve namaz kılanın özrü olup da ayakta duramryorsa, nasıl oturacağını bildirmektedir. Nitekim yerinde görülmüştür.[166]

«Cuma Babı»

Cuma kelimesi Lügatcılara göre; mimin sükunu ile;
Kurra ile fukahaya göre; ise zammı ile okunur. Hümeze ve lümeze-kelimelerinde olduğu gibi, mimin fethi ile okuyanlar olmuştur. îctimâ-dan alınma bir isimdir. Cahîîiyet devrinde cuma'ya «Arûbe» derlerdi.
Kâhî diyor ki : kelimeleri cuma'ya izafe edilmiş; sonra istimal çoğalarak muzaf hafzolunmuştur». Mâamâüh yine muzaf olarak kullanıldığı vardır. denilir.
Burada cumadan murad : Cuma namazıdır. Cuma namazı, kitap. Sünnet, Icmâ-ı Ümmet ve Kıyasla sabit muhkem bir farz-ı ayındır. Binaenaleyh onu inkâr eden dinden çıkar.
Kemal ibni Hümam (788—861) «Fethü'l-Kadîr» nâmmdaki eserinde : «Cuma, Kitab, Sünnet ve İcma' ile sabit olmuş muhkem bir farizadır. Onu inkâr edenin küfrüne hükmolunur.» dedikten sonra cuma namazının bütün delillerini sıralıyor ve sonra da şunları ilâve ediyor : «Bu bâbda sözü bir gûnâ uzatmamız, bâzı cahillerin Hanefî mezhebine cumanın farz olmadığını nisbet ettiklerini işittiğimiz içindir. Bunların hatalarının menşei Kudûrî'nm ilerde gelecek olan şu sözüdür: «Bir kimse cuma günü hiçbir özrü yok iken evinde öğleyi kılsa şu yaptığı kendisine mekruh; fakat namazı caiz olur.» Kudûrî buradaki mekruh sözünden haram mânâsını kasdetmiştir. Haram olması farzı terk ettiği içindir. Öğle namazının sahih olmasını ileride göreceğiz. Filhakika ulemâmız cumanın öğleden daha müekked bir farz olduğunu ve onu inkâr edenin küfrüne hükmolunacağını tasrîh etmişlerdir.
Cuma namazının kitâbdan delili; [167]«Ey İman edenler, cuma gününde namaz için eian okunduğu zaman hemen Allah'ın zikrine şitab edin ve alış-verişi bırakın» âyct-i kelimesidir sidir.
Bu âyetteki zikirden murad: Zahirine göre namazdır. Maamafih hutbe de olabilir. Ve her iki takdire göre de cuma namazının farz olduğunu ifade eder. Tefsirde zikirden murad : Namaz ile hutbedir denilmiştir ki, en doğrusu budur.
Sünnetten delili : Bu bâbda görülecek hadîslerdir.
İcmâdan delili :
Ulemâ-ı ümmetin cuma namazının farz olduğuna ittifak etmeleridir.
Kıyastan delili :
Biz cuma günü, öğle namazını cuma kılmak için bırakmakla memur olduk. Halbuki öğle namazı, kılınması lâbüd bir farzdır .Binaenaleyh onu terk etmek, yerine ancak cndan daha kuvvetli bir farzı yapmak için caiz olabilir.
Cuma namazının şâir namazlardan fazla olarak bir takım şartları vardır ki, bunlar; biri vücûbunun, diğeri sıhhatinin şartları oîmak üzere iki kısımdır.
Vücûbunun şartları :
Hürriyet, erkeklik, mukim olmak, sıhhat, ayakların ve gözlerin selâmeti gibi şeylerdir.
Sıhhatinin şartları ise:
Cuma kılınacak yerin şahir hükmünde olması, cemaat, hutbe, devlet reisi veya naibi, vakit, umumî izin gibi şeylerdir. Şartlarının hepsi veya bazısı bulunmadığı zaman cuma kılmak sahih olmaz. Nitekim bunlar mümkün olduğu kadar bu bâbda görüleceklerdir.[168]

469/352- «Abdullah ibni Ömer ve Ebu Hüreyre radıyaüahü anhüm' den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Sattaltahü aleyhi ve seîlem'l min-1»rinin ağaçtan basamakları üzerinde :
— Ya bir takım kimseler cumaları terk etmekten vazgeçecekler; yahut mutlaka Allah onların kalplerine mühür vuracak; bundan sonra artık

gerçekten gafillerden Olacaklar.» derken îşitmİşlerdir.[169]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerifte mevzuu bahis olan minber, topraktan yapılan minberle, hurma kütüğünden yapılan minberden başkadır. Bunu Hz. Peygamber (S.A.V.)'e hicretinin yedinci veya sekizinci senesinde ensârdan bir kadının Maymun ismindeki kölesi yapmıştı. Bu zat doğramacı uii. Ve minberi üç basamaklı yapmıştı. Bu şekli ile Hz. Muavîye zamanıi;;» kii da t' devam etli. Hz. Muaviye zamanında Mervan ona alt kısmından alt] basamak daha ilâve etti. Hz. Muaviye minberin Şam'a naklini istemiş ve bu bâbda Mervan'a talimat yazmıştı. Mervan da bu talimata uyarak minneri sokmuştu. Bu esnada Medine'de müthiş bir güneş tutulması olmuş; her taraf karanlık içinde katmıştı. Bunun üzerine Mervan bir hutbe îrad ederek minberi kendi re'yi ile değil, emirü'l-mü'minîn'in emri ile söktüğünü anlatmış; basamak ilâvesini de cemaat çoğaldığı için yaptığını beyan ötmişti. Neticede minber yine yerinde bırakıldı ve nihayet (— 654) tarihinde Mescid-i Nebevi yandığı zaman, o da birlikte yan-ftj.
Hadîs-i şerifde buyruluyor. Hairn: Bir şeyin üzerine yüzüğü veya mührü vurmakla onu Örtmek ve gizlemek; bu suretle ona. kimsenin muttaiî olamamasını temin etmektir. Burada istiare vardır. Kalplerin hakkı kabulden imtina etmesi ve hakkın onlara nüfuz etmemesi mühürlü olup da, içine bir şey girmeyen eşyaya benzetilmiştir. Bu muamelede Allah'ın emrine imtisal etmeyip, cumaya gelmemelerinin cezasıdır. Bundan sonra, artık kendilerine fayda verecek amelleri ya-pamıyacak ve zararlılarından kaçınamıyacaklardır.
Bu hadîs-i şerif cuma namazını kılmayanlara en büyük bir ihtar ve zecir olduğu gibi, onu terk etmenin en büyük şaşkınlık sebeplerinden olduğuna da delildir. Cuma namazının mutlak surette farz olduğuna icmâ-ı ümmet vardır. Ekser ulemâya göre farz-ı ayındır. Farz-i kifaye-dir diyenler de olmuştur.[170]

470/353- «Selemetü'bnü Ekva[171] radıyallahü anh'den rîvâyet edilmiştir. Demiştir ki : Biz Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve seUem ile birlikte cuma namazını kılar, sonra duvarların henüz gölgelenecek kadar gölgesi yokken namazdan dağılırdık.»[172]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Buhârî'nindir. Müslim'in bir lâfzında ise :
«Peygamber (S.A.V.) ile birlikte cumayı güneş zevale erdiği vakit kılar; sonra gölgeyi takip ederek, dönerdik.» denilmiştir.
Hadîsi, Imâm-ı Müslim de Hz. Seleme'den rivayet etmiştir.
Bu hadîs, güneş zevale erer ermez, cuma namazına gitmenin lüzumuna delildir. «duvarların gölgesi yokken» cümlesindeki nefî, asıl gölgeyi değil, kaydî nefîydir. Yani hiç gölge yokken değil gölgelenecek kadar gölge yokken namazdan dağılırdık demek-dir. Bu te'vil cuma namazının vakti öğle vaktidir diyen cumhur ulemâ' ya göre muteberdir.
îmâm-i Ahmed İbni Hanbel (164—241) iîe bazı ulemâ cuma namazının zevalden önce kılınabileceğine kaildirler. Hanbelîlerce cumanın vakti, bayram namazının vaktinden başlar. Her şeyin .gölgesi iki misline vardıkta biter. Ancak zevalden önce kılınması caiz, sonraya kalırsa kılınması farzdır. Efdâl olan zevalden sonra kılmaktır.
Mâllkîler'e göre; cumanın vakti öğlenin vaktinden başlar; güneş kavuşuncaya kadar devam eder Yalnız güneş kavuşmadan cumanın hutbesiyle beraber bitmiş olması şarttır. Güneş kavuşuncaya kadar, cuma namazı bitmiyecekse, o zaman yalnız öğle kılınır. Maamafih, cumanın hutbesi zevalden evvel okunabilir. Cuma namazı kılınırken, va-Idt çıksa, kılınan namazın hükmü de ihtilaflıdır.
Haneflîler'e göre, cuma namazı tamam olmadan vakit çıkarsa namaz bâtıl olur.
Hanbelîler e göre, cuma namazına öğlenin vaktinde başlarlar da, kılarken vakit çıkarsa, namazı cuma olarak tamamlarlar.
Mallktler'e göre, cumayı tam olarak kılacaklarını kestirerek niyetr lenmiş de, sonra tamamlıyamadan güneş batmışsa, bakılır;
Eğer secdeleri ile birlikte tam bir rek'ât kıldıktan sonra güneş batarsa, o namazı cuma olarak tamamlarlar. Bir rek*ât tamamlanmadan, batarsa, namazı Öğle olarak tamamlarlar.
Şaflîlerce; Cuma namazı kılmaya yetecek kadar bir vakit içinde namaza niyetlenirler de namazı uzatarak vakit çıkarsa, namaz bâtıl olmaz. Onu öğle namazı olarak tamamlarlar. Vakit çıktı mı artık imam gizli okur. Namazı bozarak yeniden öğleye niyetlenmeleri haramdır. Fakat vakit daraldıktan sonra yetecek zannı ile niyetlenirler de namaz da iken vakit çıkarsa, artık o namaz bâtıl olur; Öğleye dönmez.
Imâm-ı Ahmedle MâHk (93 — 179) Müslim ile İmâm-ı Ahmed'in tahric ettikleri Câblr hadîsi ile istidlal ederler. Bu hadîste şöyle deniliyor :
«Peygamber SaüaTlahü aleyhi ve sellem, cumayı kılar; sonra develerimizin, yani su çeken develerin yanına gider; onlara güneş zevale erdiği vakit, istirahat verirdik.»
Dâre Kutnî (30&-385) de Abdullah İbnİ Seyhan'dan şu hadîsi tahric etmiştir :
Şeybam» Demiştir ki: Ebu Bekir'le beraber cumada bulundum; onun hulbesî ve namazı günün yarısından evveldi. Sonra Ömerie beraber cumada bulundum. Onun da namazı İle hutbesi gündüzün zevaline kadar diyeceğim, dsvaro Hasılı bunu tayîb ve İnkâr eden bir kimse görmedim.
Bu hadîsi, îmâm,-ı Ahmed'in oğlu Abdullah rivayet ettiği gibir İbni Mes'ud, Cabir, Sa'id ve Muaviye gibi ashâb-ı kiramdan dahi zevalden önce kıldıkları rivayet olunmuştur.
Hadîs-i şerif lmâm-% Ahmed'in delilidir. Cumhur ulemânın te'viline : «Peygamber (S.A.V.)'in cumayı sure-i cuma ve sure-i münafikîn ile kıldırması ve hutbe okuması muarızdır. Çünkü bu namaz, zevalden sonra kılınmış olsaydı, namazdan dönerken, duvarların bir parça gölgesi olmak icap ederdi» diyenler olmuştur.
Cuma vaktinin zeval vakti olduğuna aşağıdaki hadîs de delâlet eder.[173]

471/354- «Sehl ibni Sa'd[174] radtyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Biz ancak cumadan sonra kaylûîe yapar ve yemek yerdik.»[175]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir. Bir rivayette «Resûlüllah (S.A.V.) zamanında» denilmiştir.
Kaylûle ve «makiyi» : Günün yarısındaki istirahattır. Uyku ile de olur, uykusuz da.
Bu hadîs dahi yukardakinin delâlet ettiği hükme delâlet ediyor. Binaenaleyh bu da îmâm~ı Ahmed'in delîllerindendir. Musannif mer-' humun «Resûlüllah (S.A.V.) zamanında» rivayetini burada zikretmesi, birinci rivayette bu işi Hz. Peygamberin yaptığı ve takrir buyurduğu tasrih edilmemiştir, diye itiraz olunmaması içindir. Artık bu rivayeti zikir etmekle işin Peygamber (S.A.V.) devrinde olduğu ispat edilmiş oluyor. Onun zamân-ı saadetinde ise, Medîne-i Münevvere'de kendilerinden başka kimse cuma kıldırmazdı. Şu halde hadîs-i şerif, doğrudan doğruya Resûlüllah (S.A.V.)'in namazım, haber veriyor demektir. Fakat bu hadîste cuma namazının zeval vaktinden evvel kılınacağına delîl yoktur. Çünkü gerek Medine'de, gerekse Mekke'de Kaylûle denilen istirahatla öğle yemeğinin vakti, öğle namazından sonradır.
«öğleyin İstirahat Nitekim, îçin elbisenizi çıkardığınız zaman» (1) âyet-i kerîmesi de aynı mânâyadır. Şu kadar var ki, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) cuma namazını zeval vaktinin başında kılmak için sür'at gösterir, öğleyi ise, zevalden biraz sonraya, yani cemaatın toplanacağı vakte geciktirirdi.[176]

472/355- «Câbir radıyaTlahü anh'den rivayet edilmiştir ki. Peygamber SaUaliahü aleyhi ve seUem, ayakta hutbe okuyordu derken. Şamdan bir kervan geldi. Ve cemaat hemen ona doğru sökün etti. Tâ ki on iki kişiden maâdâ kimse kalmadı.»[177]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Yüklü develer manasınadır. Hadîs-i şerif hutbeyi ayakta okumanın meşru olduğuna, hutbe için muayyen bir adet cemâat şart olmadığına delâlet ediyor. Binaenaleyh cuma namazı en az «kırk» âkil bâlîğ erkekle kılınır, diyen Şâfiîler ve Hanbelîler ile en az «onîkı» kişi İle kılınır diyen Mâlikîlerin aleyhine delildir. Ebu Hanîfe (80—150 ye göre : Cuma namazı imamdan maada en az üç kişilik bir cemaatla kılınır. Çünkü cuma zaten cemaattan alınmıştır. Cemi sâhîh ise üçtür. îmameyn'e göre ise imamdan maâdâ İki kişi cemâat cuma kılmak İçin kâfidir. Zira ikide de cemâat mânâsı vardır. Bu hadîste mevzuu bahis olan kıssa «»[178]«Bîr veya »ğlence gördüler mi ona doğru dağılırlar» âyet-i kerîmesinin nÜzûlüne sebep olan kıssadır.
Kâ tyaz (476__544) diyor ki: Ebu Davud'un mürsellerindeki rfvâyetine göre Peygambw (S.A.V.)'in o dağıldıkları hutbesi Cuma namazından sonra idi. Cemâat bu hutbeyi terk etmekte bir beîs yoktur zannı ile dağılmışlardı. Bu kıssadan evvel Hz. Peygamber cumayı hutbeden evvel kılardı.» Kadı tyaz : «Bu, ashâb-ı Resûlülâh'in hâline en muvafık olan bir şeydir. Onlardan beklenen, Hz. Peygamber (S.A.V.) ile birlikte namaz kılmayı terk etmemeleridir. Lâkin, namaz bittikten sonra artık kalkıp gitmenin caiz olduğunu sandılar.» diyor.[179]

473/356- «İbnî Ömer radıyallahü anhüma'ötın rivayet edilmiştir. Demiştir kî : Resûlülah BaUalîahü aleyhi ve sellem:
— Eğer bir kimse Cuma namazının veya başka bir namazın bir rek'âtına yetişirse, hemen ona bir rek'ât daha katsın, namazt muhakkak tamam oldu demektir» buyurdular.[180]

Bu hadîsi, Mesâi, İbnî Mâce ve Dâre Kutnî rivayet etmişlerdir. Lâfız Dâre Kutnî'nindir. îsnadı da sahihtir. Lâkin, Ebu Hatim mürsel olduğunu kuvvetli bulmuştur.
Hadîs imamları, bu hadîsi Bakiyye'den, o da Yunus ibni Yezid den, o da sâllm'den [181], o da babasından rivayet etmiştir. Ebu Dâ~ vud; (202—275) ile Dâre Kutnî, (306—385): «Bu hadîsi Bakiyye tek başına Yunus'tan rivayet etmiştir» diyorlar. îbni Ebi Hâtîm (247__327) «.El-îlel» de babasından rivayet ederek: «Bu hem metinde, hem de isnadda hatâdır. Hadîs, ancak Zührî'den, [182] o da Ebu Seleme' den, o da Ebu Hüreyre'den merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir :
«Kim namazın bir rek'âtına yetişirse, muhakkak ona yetişmiştir.» «cuma namazı» kaydı vehimdir demektedir.
Bu hadîs, Hz. Ebu Hüreyre (R. A.J'den onüç tarikle, İbni Ömer (R. A./dan üç tarikle tahric edilmiştir. Fakat hepsi hakkında söz edilmiştir.
Hadîsde cuma namazına sonradan yetişenin, hutbenin hiçbir yerine yetişemezse bile, namazı sahih olduğuna delâlet vardır. İmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe, İmâm-ı Şafiî ve diğer bazı ulemânın mezhebi de budur. Bazılarına göre ise hutbenin bir kısmına olsun yetişemiyenin cuma namazı sahih değildir. Bu hadîs .onların aleyhine delildir. Vâ-kıâ, hakkında söz edilmiş bir hadîs ise de birçok kollardan rivayet edilmiş olması, bir birini takviye eder. Onu Hâkim (321—405) dahi üç yoldan rivayet etmiştir. Bunlardan biri Ebu Hüreyre tarîkidir ki, bu tarîk hakkında Hâkim: «Şeyheyn» in şartı üzeredir der. Maamafih asıl olan, aleyhine delîl bulunmadıkça şartın mevcut olmamasıdır.[183]

474/357- «Câbİr İbnî Semüre radıyaBahü aniden rîvâyet edilmiştir ki. Peygamber SaUallahü aleyhi ve seUem ayakta hutbe okur; sonra oturur; sonra kalkar da ayakta hutbe okurdu. Binaenaleyh sana kim oturarak hutbe okuduğunu haber verdi ise, muhakkak hata etmiştir».[184]

Hu hadîsi, Müslim tahric etmiştir.
Hadîs-i şerif, her iki hutbenin ayakta meşru olduğuna ve bunların aralarını oturmak suretiyle ayırmaya delildir. Bu oturuş hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. îmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe (80—150) ye göre, ayakta durmak da oturmak da sünnettir. îmâm-ı Mâlik (93—179) ayakta hutbe okumanın vacib olduğuna, oturmak her ne kadar hutbenin sıhhatına dokunmazsa da, isaet teşkil ettiğine kâiî olmuştur. İmâm-ı Şafiî (150—204) ile diğer bazı zcvât, iktidarı olanlar ir.tn hutbenin ancak ayakta caiz olduğuna, oturarak okunmasının sa\ıh olmadığına zâhib olmişlardır. Bunların delili Resûlüllah (S.A.V.)im böylece dsvam buyurmuş olmasıdır. Hattâ Câbîr (R. A.) «Sana kîin oturarak hutbe okuduğunu haber verdi ise, muhakkak hata etmiştir.» de-mistir. Rivayete nazaran ashâb-ı kiramdan Ka'b ibnî Ücra (R.A.) [185] mescida girdiği zaman Abdurrahman ibni Ümmii Hakem oturduğu ycrden hutbs okuyormuş.Kâ'b, bunu iyi karşilamiyarak [186]«seni ayakta bıraktılar» âyetini okumuştur. Hattâ îbni Huzeymc (223 —311)'nin rivayetine göre «Bugünkü gibi, müslüman imam olan hiç bîr İmamı oturduğu yerden hutbe okurken görmedemiş; bunu iki defa tekrar'amışıır. tbni P1 Şr>ıi< (—234) Tavus'dan: Resûlü!?ah (S.A.V.) Ebu Bekir, Ömer ve Osr. an jyakta hut-be okudular; minberde ilk oturan Muavlye olmuştur.» dediğini rivayet ediyor. îbni Ebi Scybe Şa'bf'den dahi: «Nljavlye'nin ancak iç yağının ve etinin çokluğundan oturarak hutbe okuduğunu» rivayet öder.
Bu onun Özrünü göstermektir ki, zâten özür bulunursa, ötûr-arak hutbe okumak ittifâken caizdir. îmâm Buharı (194—25.v Ebür Safd'dcn şu hadîsi tahric etmiştir :
«Peygamber Saîlallahü aleyhi ve sellem, bîr gün minberin üzerine oturdu. Bh de onun etrafına oturduk.» Ancak îmâm-ı Şafiî bunun cuma hutben olmadığım beyân etmiştir.
E . aya kadar görülen deliller hutbe esnasında ayakta durmanın ve oturnv nın meşru olduğuna delâlet eder. Fakat, ayakta durmanın farz oldu1a Keza hutbenin sahih olması için ayakta durmanm şart olduğuna 1 fzc:ı bir delâlet yoktur.
Resûlüllah (S.A.V.)'in devam buyurdukları farzdır. Devam etmediği şeyler farz değildir. Binaenaleyh eğer Hbu Saîd hadîsin f\» beyân olunan oturması cuma namazında ise sünnettir diyenlerin kn\Ii daha kuvvetli; bu sabit olamıyorsa, ikinci kavil daha kuvvetli .
Faide : Hatîb'in minbere çıktığı zaman selâm vermesi hakkında Şn'fn den şu hadîs rivayet edilmiştir:
«Resûîüiiah Saîlallahü aleyhi ve sellem cuma günü minbare çıktığı zaman cemaata karşı döner ve:
Es-selâmÜ aleyküm derdi. İlâh.» Yalnız bu hadîs mürseldir. İbvA Adiy (279—365) de şu hadîsi tahric etmiştir :
«Peygamber Salhzllahü aleyhi ve seltem, minberine yaklsçîı mı onun yanındakilere selâm verir; sonra minbere çıkardı. Cemâafa karşı yüzünü çevirdikte selâm verir; sonra otururdu». Ancak bu h;ıdisİ de îbni Adiy, îsa bin Abdullah Ensarî'nin rivayet etmiş olması sebebiyle zayıf addeder. Onu îbni Hibbân da aynı zâtın rivayeti olduğu için zayıf saymıştır.[187]

475/358- «Câbir îbni Abdullah radıyallahü anhüma'ûan rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, hutbe okuduğu zaman gözleri kızarır; sesi yükselir ve gadabi şiddetlenirdi. Hattâ kendisi bir ordu kumandanı gibi olur;
— SİZİ sabahlattı; SİZİ akşamlattı der; ve şöyle buyururdu:
— Bundan sonra hiç şüphe yok ki, sözün en hayırlısı Allah'ın kitabı; yolun en hayırlısı Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü de yeni çıkan modalardır. Her bid'at sapıklıktır.»[188]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in bir rivayetinde : «Peygamber (S.A.V.)'in cuma günü hutbesi (şöyle İdi). Allah'a hamdü sena eder; sonra bunun ardından sesi yükselmiş olarak (şöyle) derdi.» buyrulmuş; Müslim'in (diğer) bir rivayetinde: «Eğer bir kimseyi Allah hidâyete erdirirse artık onu sapıtacak yoktur. Bir kimseyi de saptırırsa onu da hidâyete erdirecek yoktur»; denilmiştir. Nesâî'nin rivayetinde: «Her dalâlet (sahibi) cehennemdedir», cümlesi vardır.
Nevevî (631—676) bu hadîste iki yerde geçen kelimesi için şöyle diyor: «Bu kelimeyi Müslim'de iki yeide de hem nın zammı, ve'in fethi ile, hem de he'nin fethi ve dal'm sükûnu ile zaptettik» yani bu kelimeve şekillerinde okunmuştur.kıraatine göre Herevî (—401) bu kelimeyi (yol) diye tefsir etmiştir. kıraatine göre mânâsı: Delâlet ve irşâd demektir ik, peygamberlere ve Kur'ân-ı Kerîm'e izafe edilen budur. Kur'ân-ı Kerîmde :
«Muhakkak sen hidâyete erdirirsin.[189] «Muhakkak bu Kur'ân hidâyete erdirir»[190] buyrulmuştur.
Bu kelime bazan lütuf ve tevfîk mânâsında Allah'a da izafe edilir.
(1)«Şüphesiz ki sen dilediğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allahdır ki kimi dilerse ona hidâyet verir ve o, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir.» âyet-i kerîmesinde bu mânâyadır.
Hadîs-i şerifde zikri geçen den.murâd: Allah veya Resulünün teşri' ve müsaadesiyle sabit olmayan şeylerdir.
Bid'at : Geçmiş bir örneği olmadan yapılan şeydir. Burada ondan maksad: Kitap veya sünnetten bir meşrûiyyet delili olmaksızın yapılan şeydir. Şu halde bu iki kelime hemen helmen aynı mânâya gelmektedir. Ulemâ, bid'at'ı beş kısma ayırırlar. Vacip, mendup, mubah, mekruh ve haram olan bidatlar.
İlimleri kitap şeklinde tedvin etmek ve delîl getirmek suretiyle dinsizlere red cevabı vermek, vacip olan bid'atlardandır. Mektepler yapmak mendup, yiyip içmede fazla çeşitler kullanmak, kıymetli elbiseler giymek mubah olan bid'atlardandır. Mekruh ile haram olanları ise zaten bellidir. Şu halde hadîsteki «Her bid'at sapıklıktır» sözü yukardaki şekillerle tahsis edilmiş bir âmm-ı mahsustur.
Lâkin bu taksimi «Bülûğü'l-Merâm» sarihlerinden «Nûru'l~Ha-san beğenmiyor ve şöyle diyor : «Hak şudur ki: Bu hadîste olsun, bu mânâdaki başka hadîslerde olsun zikri geçen yani «her» kelimesi dâima hakîki mânâsında kullanılmıştır ve umum bildirir.
Bid'atı; mezkûru beş kısma ayırmak; bir de bîd'at-ı hasene ve bîd'at-ı Seyyie kısımlarına taksim etmek için ilmî bir delîl yoktur. «Nuru}l-Ha-san» bundan sonra ulemânın taksimini birer birer ele almış ve bunların bid'at nev'ileri olmadığını isbâta çalışmıştır. Nihayet San'ânî gibi o da alelıtlak «Her bid'at dalâlettir» sözünü naklettikten sonra cûş-u hurûşa gelerek fukahâ-i kirâm'a şöyle çatmıştır: «Allah aşkına şaşılacak şeydir ki, fukahâ denilen bir kavm, içinde «her» kelimesi bulunan bu hadîsi ve bu mânâdaki birçok hadîsleri sahih ve Peygamber (S.A.V.)e merfu ve mevsul olarak rivayet etmişler; sonra ortada Kur'andan sünnetten, icmâ-i ümmet'ten ve şüphe götürmeyecek derecede aşikâr kıyastan Hr delîl yokken, onları heva ve heveslerinin arzusuna göre zahirî mânâlarından değiştirmişlerdir. Bu babın hadîsi bid'at'te taksime ve nevîlere kail olan herkes aleyhine aydınlatıcı bir delildir. Kimin elinde taksime dâir kitap ve sünnetten bir delîl ve burhan varsa, hemen bize göstermek lütfunda bulunsun».
Nuru'l-Hasan'm âdeta yaylım ateşi saçan şu hücumuna burada âcizane (dur) demek mecburiyetindeyim. Bid'at mes'elesinde San'ânî

«Tetavvû» namazı bahsinin 17. hadîsinde bize bir nümûne vermiş ve bid'attan neyi kasdettiğini bir parça göstermişti. Biz de orada kendisine ehl-i sünnet'in bu bâbdaki delillerini birer birer göstererek lâzım gelen cevabı vermiştik. İsteyenler tekrar oraya müracaat edebilirler. Fakat, Nûru'î-Hasan'm bid'at'tan neyi kasdettiğini anlıyamıyoruz. Çünkü bize bir bid'at örneği vermiyor. Üstelik ulemâ-ı Kiram tarafından nevîlere ayrılarak gösterilen bid'at misâllerini de kabul etmiyor. Meselâ: İlimleri kitaplarda tedvin etmeyi ulemâ bid'at saydığı halde, o bid'at saymıyor. Kitap yazmayı Peygamber (S.A.V.) devrinde hurma yaprakları, kemik ve deri parçaları üzerine yazılmış bulunan Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Ebu Bekir zamanında bir yere toplanması ile bir tutuyor. Diğerlerine de bunun gibi bir kulp takıyor. Hal böyle olunca hazretin bid'at telâkkisi bizce iki dereceli meçhuller hükmüne girer. Ve haklı olarak bid'at'tan neyi kasdettiğini kendisine sorarız. Şayet bid'at tarif edildiği veçhile geçmiş bir örneği olmadan yapılan şey ise ulemânın çeşitli bid'atlara gösterdikleri misaller birer bid'attır. Çünkü hiç biri Hz. Peygamber (S.A.V.) zamanında yoktu. Ancak dîne mugayir olduklarına dâir elde bir delîl bulunmadığına bakarak ulemâ bunları makbul bîd'al saymışlar, ve neticede bid'at kendiliğinden hasene ve seyyie olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. AUâme Nûru'l-Hasan[191] da başka bir yoldan yürüyerek ulemânın bld'at-t Hasene dediği şeyleri dînen makbul saymıştır. Şu halde aradaki nîza yalnız sözden ibaret olur ve ateş püskürmeye asla lüzum kalmaz. Umûmî taksim mes'elesine gelince: Buna niçin sinirlendiğini anîıyamadığımız gibi, ulemânın kendi hevâ ve heveslerine göre, mânâ verdikleri hadîslerin ve bu hadîslere verilen mânâların neler olduğunu da bilmiyoruz. Ulemâ-İ kirama meydan okuyarak delîl istediği umûmî taksim mes'elesine biz delîl gösterelim. Hz. Ömer (R. A./in cemaatla teravih kılanları görünce «Ne güzel bid'at bu.» demesi bid'at'in hasene ve seyyie diye iki kısma ayrıldığına delildir. Hz. Ömer'in bu sözünün bir hadîs olduğu ise söz götürmez, bir hakîkat-tır. Bid'at'ın beş kısma ayrılmasına gelince : Nûru'l-IÏasan bu bâbda ulemâdan ayrı bir söz söylemiş değildir ki, sual sormaya hakkı olsun. «Ve benim sözüm ve delilim bunlardır; hani sizin delillerinizi görelim» diyebilsin. Sonra Nûru'l-Hasan burada büyük bir asıl teşkil eden bir hadîsi de unutmuş görünüyor. Biz onu da hatırlatalım. Peygamber (S.A.V.) :
«Müslümanların güzel gördüğü şey, Aliah indinde dahi güzeldir» buyurmuşlardır. Acaba bu hadîse istinâd eden örf ve âdetlere ne buyuracaklar, ve acaba kendisi de dahil yüz milyonluk Hint müslümanlarmın giyiniş tarzlarına ne diyecekler?...
Hadîs-i şerif hatibin hutbeyi yüksek sesle okumasının müste-hab olduğuna; talâkat sahibi olarak gerek imrendirme, gerekse iğrendirme hususunda cemiyetli sözler söylemesine delildir. Hutbede asıl mevzua « jû' £ | » sözü ile başlanacaktır. Bunun hakkında Buhârî (194—256) ayrıca bir bâb meydana getirmiş, ve müstehab olduğunu gösteren hadîsleri orada zikretmiştir. Bu hadîsler 32 sahâbî tarafından rivayet edilmiştir. Zahirine bakılırsa Resûlüllah (S. A.V.) bütün hutbelerinde Allah'a hamdü senadan ve .şehâdetten sonra « -u/U » demiştir. Nitekim îmâm-ı Müslim (204—261)'in Câbîr ibni Abdullah (R. anhüma)'da,n rivayet ettiği hadîste buna işaret vardır, Bıı rivayette Hz Peygamberin sözünden tonra ne dediğini zikretmemesi yukarıda zikredilen kısımdan bunun anlaşıldığına itimad ettiği içindir. Yani rivayetin tamamı şöyle oluyor: «Peygamber (S.A.V.) in cuma günü hutbesi (şöyle idi) Allah'a hamdü sena eder; sonra bunun ardından sesi yükselmiş olarak derdi. Rivayette şehâdet de zikredilmemiştir. Bunun da sebebi başka yerde zikredildiği için burada ihtisar yapılması istenmiştir.
Filvaki Resûiüllah (S.A.V.) «içinde şehâdet getirilmeyen her hutbe kesilmiş el gibidir.» buyurmuştur. Bcıjhakl (384—458) «Dcl-.ıılıVnNübüvve» adlı eserinde Ebu Hüreyre (R. A.)'c\an merfuan kudsi'yi rivayet eder:
«Ümmetine senin benim kulum ve resulüm olduğuna şehâdet etmedikçe kendilerine hiç bir hutbe caiz kiuiıa-dım.»
Hz. Peygamber (S.A.V.) hutbesinde şehâdet getirirken karlîîini alem yani ism-i h3sı ile zikir ederdi.
Müslim'in ikind rivayeti de Hz. Câbir'dendir. Bu rivayetteki lâfızları dahi özünden sonra söylerdi. Nesâî (215—303)'ntn rivayeti dahi ondandır. Bu cümle cümlesinden son.na gelir. Musannif hadîsi ihtisar etmiştir. Ve zâten hadîsten muzaf h, fedilmiştir. Yani her dalâlet sahibi cehennemdedir.
Resûiüllah (S.A.V.) hutbelerinde ashâb-ı kframına İslâm'ın esaslarmı ve meşru olan ibâdetleri beyân eder; cenneti cehennem'i zikir eyler; îcâbederse emir ve nehy etmekten de çekinmezdi. Onlara Allah'a karşı ehl-i fakvâ olmalarını emreder; gada'bından kendilerini sakındı-rırdi. Müslim'in hadîsinde Kur'ân okuduğu da rivayet edilmiştir. Hadîs şudur :
«Resûiüllah (S.A.V.)'in iki hutbesi vardı.
Bunların arasında oturur; Kur'ân okur; hem de cemaata hatırlatma ve sakındırmada bulunurdu.» Zahirine bakılırsa Resûiüllah (S.A.V.) hutbelerinde hep böyle yapardı ve hadîs bunun vücûbuna delâlet eder. Nitekim İmâm~ı Şafiî (150—204)'nin mezhebi budur. îmâm-ı Âzam Ebu Hanife (80—150)Jye göre « «fit j&J, < -fijıİ I» gibi bir zikir ile farz yerini bulur. Imâmeyn'e göre ise, mutlaka uzun bir hutbe şarttır. İmâm-ı Mâlik (93—179) de aynı reydedir. Basıları «her iki hutbede Allah'a hamdü sena ve Peygamber (S.A.V.)'e salâtü selâmdan başka bir şey farz değildir» derler.[192]

476/359- «Ammar ibnî Yâsİr radıyattdhü anhüma'dan rivayet edilmiştir.Demiştir ki:Resûiüllah SaUaUahii aleyhi ve sellemi :
«Şüphesiz, kişinin namazının uzunluğu ile, hutbesinin kısalığı fıkhına alâmettir» derken işittim.[193]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hutbenin kısalığının fakîh olduğuna delâlet etmesi, fakîh olan yani islâm hukukunu bilen bir kimsenin mânâların hakikatlarına nüfuz etmiş olması sebebiyle az sözle çok mânâ ifâde edebilmesindendir. Bundan dolayıdır ki, hadîsin tamamında şöyle buyrulmuştur :
«O halde siz de namazı uzatın; hutbeyi kısaltın. Hiç şüphe yok ki, beyânın sihir olanı vardır.» Burada kalplere tesir eden cazibeli sözler sihr'e benzetilmiştir. Çünkü bu sözlerde cezâ-let, akıcılık, çok mânâ, teşvik ve sakındırma gibi şeyler vardır ki, bunları ancak fakîh oîan söyleyebilir. Az sözle çok mânâ ifâde etmeye ResûJ-ü Ekrem (S.A.V.)'in tabiriyle «Cevâmiu'lKelim» derler ki, bu hâl onun hususîyetlerindendir.
Namazın uzunluğundan murad : Yasak dereceye varmamak şartıyla uzun sûreler okumaktır. Resûlüllah (S.A.V) cuma namazında, cuma ve münafikûn sûrelerini okurdu. Bunlar hutbesine nazaran elbette uzundurlar. Fakat yasak derecede uzun değillerdir.[194]

477/360- «Ümmü HİŞam binli Harise bin Numan radıyaMahü anhüma'dan[195] rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Beni ancak ResûÜillah Stttdttohii aleyhi ve sellcvı'ln dilinden aldım. Onu her cuma cemaata hutbe îrad ettiği zaman minberde okurdu.»[196]

Bu hadîsi; Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, her cuma günü hutbede «Kâf sûresi» ni okumanın meşru olduğuna delilidir. Ulemâya göre Resûlüllah (S.A.V.)'in bu sûreyi ihtiyar etmesinin sebebi: İçinde, ölüm, öldükten sonra dirilme, şiddetli vaazlar, sıkı yasaklar bulunduğundandır. Hadîste hutbe esnasında Kur' ân-ı Kerîm'den bir miktar okumaya dahi delâlet vardır. Fakat kâf sûresini okumanın vacip olmadığına icmâ vardır. Resûlüllah (S.A.V,)'in onu okuması vaaz ve nasihatta daha güzel olduğunu ihtiyar ettiğindendir.[197]

478/361- İbni Abbas radıyallahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Salldllahü aleyhi ve sellem:
«Cuma günü imâm hutbe okurken, kim konuşursa, o kimse kitaplar taşıyan eşek gibidir. Ona sus diyenin de cuması yoktur.» buyurdular.[198]

Bu hadîsi, jmâm-ı Ahmed zararsız bir isnadla rivayet etmiştir. Bu hadîs, Ebu Hüreyre (R.A.)'den «sahîhheyn» de nıerfû olarak rivayet edilen: «Cuma günü imâm hutbe okurken, arkadaşına sus dersen, muhakkak gevezelik etmiş olursun.» hadîsini tefsir der.
Hadîsin «Câmi-i Hammad»[199] de mürsel, fakat kâvf bir şahidi vardır.
tCuma günü» denildiğine göre, cuma hutbesinden gayrı hutbeler onun gibi değildir. Binaenaleyh o hutbelerde konuşmaktan nehy edile-Mlir. «İmam hutbe okurken» cümlesi bazılarınca buradaki yasağın yalnız hutbe okunurken muteber olacağına delildir. Şu halde ekonuşmak, imamın minbere çıkışından itibaren yasaktır», diyenler aleyhine red cevabı teşkil eder. Yine bunlara göre iki hutbe arasında imam otururken konuşmaktan burada nehy yoktur. Diğer bazılarına göre ise, bu oturuş pek az devam eder; ve adetâ nefes almak için susmaya benzer. Binaenaleyh hutbe hükmündedir. Hutbe okunurken konuşanın kitap taşıyan eşeğe benzetilmesi, kendisi için en faydalı olan şeyden istifadeyi elden kaçırdığı içindir. Halbuki cuma namazına gidiyorum diye gücünü sarfetmiş; kendisini yormuştur. Bunca işini ,gücünü bırakarak ve birçok zahmetlere katlanarak cuma namazına gittikten sonra ondan hiçbir istifâdesi olmayanın hali, gerçekten en faydalı kitapları taşıyarak yorulduğu halde, onlardan hiçbir istifâdesi olmayan eşeğe benzer.
«Ona sus diyenin de cuması yoktur» cümlesi her ne kadar, onun kıldığı namaz sahih değildir mânâsını ifade ederse de bu namaz, bilittifak sahih ve kâfidir. Binaenaleyh hadîsin bu cümlesi «Ona SUS diyenin de kâmil ve faziletli cuması yoktur.» şeklinde te'vil olunur. Bu cümle Ebu Dâvud (202—275) ile îbni Huzeyme (223— 311)'in tafaric ettikleri İbnü Ömer hadîsinde şu lâfızlarla ifâde olunmuştur: «Bir kimse gevezelik eder ve cemâatin enselerine basarak geçerse, cuma onun için öğle olur.» Hadîsin râvilerinden îbni Veheb diyor ki : «Bunun mânâsı, namaz

ona kâfidir. Fakat cemâat faziletinden mahrum kalır demektir.»
Hutbe okunurken konuşmak tahrimen mekruhtur, diyen Hanefîlerle; tenzîhen mekruhtur diyen Şâfiîler ve haramdır diyen Mâîikîler vesâir ulemâ bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Çünkü hoşa gitmiyen bir şeye benzetmek ve benzerlik ciheti göz önüne getirilirse, bu işin çirkin olduğu anlaşılır. Cumayı kılmakla «İde edilecek faziletin bununla elden gitmesi dahi ayni neticeye ulaştırır. Zîra konuşan günaha girer ve günah onun cumadan kazandığı sevabı giderir İmâm-ı Ahmsd İbni Hanbel (164—241) ile diğer ba.zı ulemâ hutbeyi dinleyenle dinlemeyen arasında fark bulmuşlardır. Bunlara göre hatibi işitenlere konuşmak haramdır; uzak olup işitemeyenlere mubahtır. îbni Abdül-ber[200] (368—463) tabiînden bazıları istisna edilirse cuma hutbesini işitenlerin susmaları vacip olduğuna icma' bulunduğunu naklediyor.
«Arkadaşına sus dersen, muhakkak gevezelik etmiş olursun» ifadesi konuşmaktan nehyi te'kid içindir. Çünkü bu söz bir emr-i bÜma'rûf olduğu halde, boş boğazlık sayılırsa, başka sözler ev-veliyette kalır. Şu halde îcâb ediyorsa, arkadaşını sözle değil, işaretle susturacaktır. Susmak bazılarına göre insanlarla konuşmaktan vazgeçmektir. Binaenaleyh Kur'ân okumak ve zikir etmek caizdir. Fak&t en doğrusu her türlü konuşmaya şâmil olmasıdır. «Selâm almak, ve Peygamber (S.A.V.) her anıldıkça saiâvet getirmek vaciptir» diyenlere göre buradaki nehyin umûmu ile o emirlerin umûmu muâraza halindedir.
Ancak «hutbe hali zaman itibarıyla tekerrür etse de daha hususî bir haldir. Binaenaleyh onunla öteki emir hadîsleri tahsis olunur», denilmiştir. tâbirinin mânâsında ihtilâf olunmuştur. Kabule en yakını tbni Münir'in dediği gibi lağv' iyi karşılanmıyan şeydir. Bazılarınca bunun mânâsı: Cuma namazı bozuldu ve öğle namazına döndü demektir.[201]

480/362- «CâbİR radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Cuma günü Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem, hutbe okurken bîr adam girdi. (Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem, ona) :
— Namaz kıldın mı? dedi. O:
— Hayır diye cevap verdi. Resûl-ü Ekrem SaJlallahü aleyhi ve sellem :
Kalk iki rek'ât namaz kıl» buyurdular.[202]

Bu hadîs, Mütfefekun aleyh'tir.
Gelen zât Sü!eyk Gatafânî'dir. îsmi Müslim'in bir rivayetinde zikredilmiştir. Bîr başkası diyen de olmuştur. Hadîsin buradaki rivayetinden hemze-i İstifham hazf edilmiştir. Aslı dir. Nitekim Müslim'in rivayetinde öyle olduğu gibi, Buhâıİ'nin bazı rivayetlerinde de öyledir. Mevzuu baha iki rek'ât namaz, Buhârî'de haiff iki rek'ât diye tavsif edilmiştir. Hattâ Buharı (194—256) bunun için ayrıca bir bâb tahsis etmiştir.
Hadîs-i şerif tahiyye-i mescid denilen nafile namazın hutbe okunurken bile kılınacağına delildir. Yalnız hutbeyi dinlemeye yetişebilmek için hafif kılınacaktır. Fuhakâ ile hadîs imamlarından bazılarının mezhebi budur. Selef ile halefden bir cemaata göre hutbe okunurken bu namaz meşru değildir. Bu hadîs, onların aleyhine delildir. Fakat onlar hadîsi onbir vecihle te'vil etmişlerdir. Bu vecihleri musannif «Fethü'l-Bârî» adlı eserinde reddiyeleri ile birlikte zikretmiştir. Eir de «»[203] «Kur'ân okunduğu zaman hemen onu dinleyin ve susun» âyet-i kerîmesiyle istidlal ederler.
tSübülü's-Selâm» sahibi : «Bu âyette onlara delîl yok. Çünkü âyet âmmdır; hutbe mes'elesi ise hâstır.» diyorsa da hutbe esnasında namaz kılınmaz diyenlerden Hanefîlerin «El-îhtiyar» adlı fıkıh kitabında «Müfessirîn bu âyetin hutbe hakkında nazil olduğunu söylediler.» denilmektedir.
Kılınmaz diyenler, yukarda geçen İbnî Abbas ve Ebu Hüreyre hadîsleri ile de istidlal ederler.
Bu bâbda Hanetiyye'den Kemal bin. Hümâm[204] (788—861) «.Fethü'l-Kadîr» adlı eserinin cuma bahsinde şöyle diyor: Altılar'm Ebu Hüreyre (R. A./dan tahric ettikleri bir hadîste Resûiüllah SaUallahü aleyhi ve sellem :
«Cuma günü imam hutbe okurken, arkadaşına sus dersen, muhakkak gevezelik etmiş olursun» buyurmuştur. Bu hadîs, delâlet tarikiyle namazın ve tahiyye-i mescid'in memnu olduğunu gösterir. Çünkü emr-i bîlmâruf sünnetten ve fahiyye-i mescid' den daha yüksek mertebede olduğu halde ondan men ederse, bunlardan men etmesi, evveliyette kalır. Namazda iken imam minbere çıksa, namazı iki rek'âtta keser, eğer ibare ile delâlet bir birlerine muâraza ederlerse ibare tercih olunur. Burada da Öyle olmuştur. Şöyle ki : Peygamber (S.A.V.) hutbe okurken bir adam gelmiş; Resûlüllah (S.A.V.) ona :
Namaz klldmmi, ey fülan! demîş. Hayır; cevabını vermiş:
İki rek'ât namaz kıl. Ve caiz olacak miktarla iktifa et.» buyurmuşlardır denilirse, cevap şudur :
Bundan mutlaka muaraza icap etmez. Çünkü olabilir ki, Resûlüllah (S.A.V.) o zat namazını bitirinceye kadar hutbesini kesmiştir. Nitekim "böyle olduğunu Dâre Kutrii Sünen'iride Übeyd ibni Muhammed Abdi' den rivayet etmiştir. Hanefîler îbni Ebî Şeybe (—234)'nin «El-Mu-sannef» inde tahric ettiği «Ali, ibni Abhas ve ibnî Ömer (R. A.)'\n imam minbere çıktıktan sonra namaz kılmayı ve konuşmayı kerih görürlerdi.» hadîsiyle de istidlal ederler. Vakıa bu hadîs mevkuftur. Fakat sahabenin kavli bize göre hüccettir, (delildir).
Mâlikîler Medîne'lilerin fiili ile istidlal ederler. Medîne'liler öteden-beri hutbe esnasında namaz kılmanın memnu olduğuna kaildirler. Bunlara ehl-î medîne'nin icmâı hüccet olamaz, diye cevap verilmiştir. İcma' dâvası da tamam değildir. Çünkü Tirmîzi (200—279) ile İbni e (223—315) şu hadîsi tahric etmişlerdir:
Ebu Saîd gelmiş. Mervan hutbe okuyormuş; iki rek'ât namazı kılmış. Mervan'ın muhafızları onu menetmek İstemişler. Razı olmamış ve bu iki rek'ât namazı kılmış. Bunu müteakip: «Ben Resûlüllah (S.A.V.)'in emrettiğini işittikten sonra bu îki rek'âtı bırakacak değiîim» demiştir.
Hutbe esnasında namaz kılınmaz diyenlere Taberanî (260—360)'nin E7-Krbîr»inde İbni Ömer'den merfû olarak rivayet ettiği şu hadîs de delil utabilir :
«Biriniz, imam hutbe okurken mescide girerse, imam hutbeyi bitirinceye kadar namaz ve konuşmak yoktur.» Ancak râvîleri arasında Eyyub îbni Nüheyk var-(hr ki, metruktür. Bir cemâat onu zayıf bulmuşlardır. îbni Hibban ik,- onu mûtemed (itimad edilir) râvîleri arasında zikretmiş fakat hâ eder; demiştir.
Bazıları bu hadîste »hatibin az bir konuşma ile hutbeyi kesebilece-;!:ıır doiâlct görmüşlerdir. Fakat bunlara, Resûlüllah (S.A.V.)'in konuş hutbe müştemilâtından olduğu ileri sürülerek, cevap verilmişnuı lir.
Hutbe okunmayan vakitte harem-i şerife girene tavaf etmek meşru oriiiısîur. Zira harem-i şerifin tahiyyesi budur. Yahut tavaf eden t'\^ıiy;ı iki rek'ât tavaf namazını da kılmadan oturmaz. Eu onun ta-hiyys-c demektir. Bayram namazından Önce kılınmasına gelince: Eğer Uı>!"s:n ovada kılımrsa, orada iahiyye-i mescid yoktur. Mecsidde kı-kîîniirsa, bazılarına göre tahiyye de meşrudur. Bunlara göre Resûlüllah m bayram namazından evvel tahiyye kılmaması mescide girer girmez hanen bayram kılmakla meşgul olduğundandır. Zaten Hz. Peygamber (S.A.V.) bayram namazlarını daima sahrada kılardı. Mescidinde yalnız bîr defa bayram kılmıştır. Fakat dört mezhepten Mâlikî-ler'o göre tahiyye namazı sahrada mekruhtur. Mescidde değildir. Han-belîler'e göre mutlak surette mekruhtur. Şafiîler'e göre imama mekruh, cemaata değildir. Hanefîler'e göre bayram namazından evvel mekruhtur. Sonra ise yalnız mescidde mekruhtur. Evde kılmabilir.[205]

481/353- Ibni Abbas radıyaüahü onhüma'dan rtvâyet edilmiştir ki. Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seUem, cuma namazında cuma ve münafıkûn sûrelerini okurmuş.»[206]

Bu hadîsi, Müs'lm rivayet etmiştir. Müslim'de Numan Ibıtl Beşîr (R. A) dan şu rivayet vardır: «Bayramlarda ve cumada» okurdu.
Yani ilk rek'âtta fatihadan sonra cuma sûresini, ikincide münafı-kûn'u okurmuş. Çünkü Cum'a sûresinde cuma namazına gitmeye teşvik ve Peygamber (S.A.V.)'in gönderilmesinin faziletini beyân, Peygamber olarak gönderİlmeslndekİ dört hikmet ki :
a) Allah'ın âyetlerini onlara okuması,
b) Onlai ı tezkiye etmesi,
c) Kitabı öğretmesi,
d) Hikmeti öğretmesfdlr. Ve zikrullâha teşvik vardır.
Münafıkûn sûresinde dahi münafıkları zem ve tevbîh, (azarlama) kendilerini tevbe etmeye teşvik, Peygamber (S.A.V.)'den af istemeye davet vardır. Çünkü cuma namazında münafıklar çok bulunurdu. Bir de bu sûrenin sonunda va'zu nasihat ve sadaka vermeye teşvîk vardır.
Numan rivayetine göre Peygamber Saüaîlahü aleyhi ve ssUem, bayram namazları ile cuma namazlarının ilk rek'âtında fatihadan sonra SebbİH Sûresi» ni, ikincide «Hel Etâke Sûresi» ni okurdu. Herhalde bazan İbnl Abbas (R. A.)'m zikrettiğini, bazan da Numan'm rivayet ettiğini ok ur muş. SebbİH ile Ğâşİye sûrelerinde bu namazlarda okunmalarını münâsip kılacak âhiret ahvâli ile vaîd ve tehditler vardır. Bazı rivayetlerde bayram namazlarında ve sûrelerini okuduğu beyan olunmuştur.[207]
483/364- Zeyd İbnl Erkam radıyaUahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber Sallaltahü aleyhi ve tteÜem, bayramı kıldı; sonra

cuma (namazı) hakkında ruhsat verdi; müteakiben; Kim kılmak isterse kılsın» buyurdular.[208]

Bu hadîsi, TirmÎzî müstesna, Beşler rivayet etmiş, İbni Huzeyme de sahihlemiştir.
Ebu Dâvud, (202—275) dahi Ebu Hüreyre (R. A ./den şu hadîsi tahric etmiştir :
«Peygamber SaUaUahü aleyhi ve sellem :
«Şu gününüzde iki bayram bir araya gelmiştir. Binaenaleyh, dileyene bayram namazı, cumanın yerine kâfî-dir. Biz şüphesiz cumayı kılacağız» buyurdular. Aynı hadîsi, İbni Mâce (207—275) ile Hâkim (321—405) Ebu Sâlih'den tahric etmişlerdir. Fakat isnadında (bakıyye) vardır. Dâre Kutnî (306—385) ve başkaları bu hadîsin mürsel olduğunu sahihlemişlerdir. Bu-bâbda İbni Zü-beyr'den de bir rivayet vardır. Bu rivayete,göre; Atâ bayram günü cuma namazını terk etmiş. Bu Mes'ele İbni Abbas (R.A.)'a sorulunca : Sünnete İsabet etti; demiştir.
Hadîs-i şerif bayram namazı kılındıktan sonra, o gün cuma ise, cuma namazına ruhsat olduğuna, yani kılınsa da kılınmasa da olacağına delildir. Ancak bu ruhsat bayram namazını kılanadır. Kılmayanlar bundan istifâde edemezler. Uelmâdan bu re'ye kail olanlar bulunmuştur. Fakat Cumhur-u ulemâya göre, cuma namazı ruhsat olamaz. £ünkü onun farz olduğunu bildiren delîl bütün cumalara âmm ve şâmildir. Bu bâbdaki hadîs de onu tahsis edecek kuvvette değildir.Vakıa ibnl Zübeyr (R. A.) cuma gününe tesadüf eden bir bayram namazını kıldırmış, sonra cumaya çıkmamış ve ashâb yalnız başlarına namazlarını kılmışlar. İbni Abbas (R. A.) Tâlf'te imiş. Geldiği zaman vak'ayı ona anlatmışlar. «Sünnete İsabet etmiştir» demiştir. İbni Zübeyr hazretlerine göre p günün öğle namazı dahi sükût ediyor. Yalnız ikindi kılınacaktır. Fakat bu da nihayet sahâbinin fiilidir. Kavli dahî olca, yine cuma namazının farziyetinİ bildiren delili tahsis edemez.
Cuma gününde, cuma namazının mı, yoksa öğlenin mi asıl olduğu ihtilaflıdır. Bu mes'ele Hanefî İmamlarının arasında dahi inülathdk. îmâm-ı Âzam ile Ebu Yusuf e. (113—182) göre o gün asıl olan öğle namazıdır. Lâkin kul cuma namazını kılmak suretiyle bu farzı ödemeye memurdur. îmâm-% Muhammed'e (135—189) göre asıl olan cuma namazıdır. Zîra emir olunan odur. Ancak kul, ruhsat yolu ile öğleyi kılarak cumayı ıskat eder. İmâm-ı Mtıhammed'den bir rivayete göre ise o gün farz olan lalettayin cuma namazı ile öğleden biridir. Tayin edâ etmekle olur; hangisini edâ ederse, farz ödenmiş olur. îmâm-ı Züfer (110—150)'e göre asıl cumadır, öğle namazı onun bedelidir.[209]

484/365- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Resûlüllah Saîîaîîahü aleyhi ve sellem:
— Biriniz cumayı kıldığı zaman, arkasından da dört rek'ât kılıversin; buyurdular».[210]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs, cuma namazından sonra dört rek'ât nafile kılmanın meşru olduğuna delildir. Bu husustaki emir, herne kadar zahiren vücûb ifade etse de, îbni Sabbâh'm rivâyetindeki :
a U,jl J^'i «Kim cuma namazından sonra namaz kılacaksa, dört rek'ât kılsın.» ifâdesi onu vücûba delâlet etmekten çıkarmıştır. Bu rivayet de Müslim'dedir.
Dürt rek'ât kılmak, iki kılmaktan efdâldir. Çünkü dört kılınması omir buyrulmuştur. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ekseriya dört kılardı. îbni Kayyım (691—751) «El-Hedyü'n-Nebevî»> adlı eserinde şunları yazıyor : «Peygamber (S.A.V.) cumayı kıldı mı evine girer, İki rek'ât cumanın sünneiîni kılardı. Sünnet kılmak İsteyene cumadan sonra dört rek'ât kılmasını emrederdi.» Îbni Teymiyye dedi ki : «Mescidde kılarsa dört, evinde kılarsa iki rek'ât kılar.» Filvaki bu kavli te'yid eden hadîsler vardır: Meselâ Ebu Dâvud (202—275)'un ibnl Ömer (R. A) dan tahric ettiği şu hadîs onlardandır:
«Ibni Ömer mescidde kılarsa dört; evinde kılarsa iki rek'ât kılardı.» Rufarri üe Müslim'de İbnî Ömer (R.Â.)'4an, Peygamber (S.A.V.)in cumadan sonra evinde iki rek'ât namaz kilardıgı rivayet olunmuştur. Hanefîyye ulemâsı bu bâbdaki hadîslerin hepsiyle amei ed'.rek, eum<t-rlır\ scnra altı rek'ât sünnetin meşru okluğun;), bunların ciördü hirden. ikifi ek- ahir zuhurdan sonra kılınacağına kail olmuşlardır.[211]

485/336- «Saib b. Yezid mdujcÜahü anh'tien rivayet edildiğine göre MuavİYe (R.A.)\ Cumayı kıtdığsn vakit, onu konuluncaya veya mes-cidden çıkıncaya kadar bîr namaza ekleme, çünkü, Resûlüllah Sallallahü tû(;)h\ ve selleri!, bize bunu (yani) :<onuşuncaya, veya mescîdden çıkıncıya kadar hiç bir namaza eklemememizi ümîr buyurdu; demiştir.»[212]

Bu hadîsi. Müslim rivayet utmiştir.
Hadîs-i şerif, nafile namazın farzdan ayrılmasına, yani ona eklenmemesine delildir. Bu mos'do sade cıırna n.;m;r/ına mahsus delildir. Burum lıikmcîi farz, nafileye benzemesin diy^uir. Ulemâ, nafile kılmak için farzın kılındığı yeri değiştirmenin müstehau olduğuna kaildirler. Efdâl olan nafileyi evde kılmaktır. Faka) zamanımızda olduğu ,t-fibi, camiden çıkhKUın soni'c-ı unutularak hiç kılınmayacakaa, camide kılınıp, ve yer değiştirilir. Yer değiştirmede surde yerlerini çoğaltmak vardır. Ebu Dâvud, Ebu Hüreyre'den merfu olarak şu hadîsi tahric etmiştir :
«Biriniz namazda, yani nafilede ilerlemekten veya gerilemekten veyahut sağma veya soluna çekilmekten âciz mi kalıyor?»
Bu hadîsi, Ebu Dâvud (202—275) zayıf saymamıştır. Buhâri (194—256) «sahihinde : «Ebu Hüreyre'den merfû olarak rivayet edildiğine göre, İmâm yerinde nafile kılamaz.» diyor. Fakat bu bâbda nehy vârid olduğu sahihlenmemiştir.[213]

486/367- Ebu Hüreyre radıyattahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûlüÜah SaMaMahü aleyhi ve sellem:
— Bir kimse yıkanır da, sonra cumaya gelir ve kendisine mukadder olan miktar (nafile) kılar; müteakiben imam hutbesinden ayrılıncaya kadar susar; sonra da onunla birlikte (cumayı) kılarsa, ona o cuma ile diğer cuma arasındaki günahları ile üç günlük ziyâdesi affolunur.» buyurdular.[214]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, vaad buyrulan ecrü sevabı kazanmak için mutlaka yıkanmanın lüzumuna delâlet ediyor. Yalnız Müslim'in bir rivayetinde:
«Bir kimse abdest
alır, ve abdesti güzel eyler de, sonra cumaya gelirse....»
buyrulmuştur. Mevzûumuz olan hadîsten ecr kazanmak için yıkanmanın vâcib olmadığı, fakat kılabildiği miktar nafile kılması îcab ettiği anlaşılıyor. Nâfîle'nin haddi hududu tâyin edilmemiştir. Binaenaleyh tahiyye-i mescid kılmakla iktifa etse, yine kendisine vaâd buyrulan ecru sevâb verilir. « ~£jâ \ » susmak demektir. Dinlemek ae-ğildir. Dinlemek bir şeyi işitmek için kulak vermektir. Bundan dolayıdır ki Teâlâ Hazretleri: «...» [215] «Onu hemen
dinleyin ve susun» buyurmuştur Susmanın vâcib olup olmadığı yukarıda görüldü. Hadîs-i şeriften, konuşmanın yalnız hutbe esnasında yasak olduğu, hutbe bittikten sonra velev ki namazdan evvel olsun, caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Zira «'JÜ » kelimesi gaye, yani nihayet bildirir. Burada konuşmanın sonu hutbenin bitmesidir. «O cuma İle diğer cuma arası» ndan murâd: O cumanın hutbesiyle namazı arasından başlayarak gelecek cumanın hutbesiyle namazı arasına kadar demektirki, ziyâde ve noksansız tam yedi gün olur. Buna üç gün daha katıldığına göre tam on günün günâhları avf olunur, demektir. Avf edilecek günâhların büyük günahlar mı, yoksa küçük günâhlar mı olduğunda ihtilâf edilmişse de, Cumhûr-u ulemâya göre küçük günâhlardır.[216]

487/368- «Yine Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiş-tir ki. Peygamber SaUdllahü aleyhi ve sellem, cuma gününü anmış, müteakiben :
— O günde bir saat vardır. Eğer o saate müslüman bir kul erkâniyle namaz kılarak Allah Azze ve Celleden bir şey isterken rastlarsa, mutlaka istediğini ona verir, buyurmuş ve eliyle onun az olduğunu işaret eylemişti».[217]

Hadîs, Müttefekun aleyh'tir.
Müslim'in bir rivayetinde «o saat hafif bir andır.» cümlesi vardır.
cümlesi, hâl cümlesidir. Burada mânâ da ona göre verilmiştir. Maamâfih kelimesine sıfat da olabilir. Bu takdirde sıfatın mevsufuna bağlılığını te'kid için getirlmiş olur cümlesi ikinci hâl; cümlesi de üçüncü hâldir.
Müslim. rivâyetindeki «o saat hafif bi/ andır.» cümlesi, birinci rivayette ki «Eliyle onun az olduğunu işaret eylemiştir.» cümlesinin ifâettiğini anlatmaktadır. Bu hadîsde o ânın ne zaman olduğu mübhcm bırakılmıştır. Fakat aşağıdaki hadiste zamanı tâyin edilmektedir. nin mânâsı: Sâde ayakta kılarsa demek değil, şerâît ve erkân, ile dosdoğru kılarsa, demektir. Bu cümleyi hadîs imamlarından bâzıları rivayet etmiş; diğer bâzıları etmemiştir. Hattâ ulemâdan bâzılarının «bu cümleyi hadîsten hazf et» diye t mir eitiği rivây-t olunur. Her halde bu namazın vakti

kendilerine müskil görünmüştür. Cûnkü kabul saatinin vakti eğer ikindiden s-\nra ise, namaz için vaktidir. Hatibin Minbere oturmasından namaz bhncejv kadar i:u- hüküm yine öyledir. Bundan dolayıdır ki, bu ru-nh hm il odilr.ıiş vr hadîsteki «namaz kılarken» tâbirinden mur/ıd: demektir; çünkü namazı beküyen; nitekim böyle olduğu hadîste sabit olmuşufr» rinıilmisîir.
Eliyle işaret edenin râvi değü de. Hz. Prygambcr (S.A.V.) olduğuna delîl, İmdm-ı M alık1 m (93—179) rivâvclindo «Peygamber S.Â.V.} işaret buyurdu.» denilmiş nlma Mnamâfih işaret tden, râvîlerden biridir; diyenler de vardır. İşâ-rain gelince; Fjırmağımn ucunu orta parmağının ve küçük parmağının içine ko\rn.ıi. suretiyle o finin azlığını göstermiştir.
Bu hadiste, Allah'îan istenilen şey. mutlak bırakılmıştır. Başka hadislerde istek mukayeddir. Meselâ ibni Mâca (207—275)'nin rivâyeıinde «Allah'tan günah bir şey istemedikçe» diye kayıtlanmış; hnâm-ı Ahmed ibni Hanbcl (164__241)'in rivayetinde (Bir g veya akrabadan kat'ı alâka istemedikçe» denilmiştir.[218]

488/369- «Ebu Bürde[219]'nin babasından (şöyle) dediğini (işittiği) rivayet edilmiştir. Resûlüllah SuTlallahû aleyhi ve sellem'l «O saat, imamın (minbere) oturmasıyla (namazın bitmesi) arasıdır» derken işittim.»[220]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir,
Dâre Kutnî ise onun Ebu Bürde'nin ifâdesinden olduğunu tercih etmiştir, îbnü Mâce'deki Abdullah İbni Selâm (R.A.) hadîsiyle «Ebu Dâımd ve NesâVdeki Câtyr rivayetinde: «Bu saatin İkindi ile güneşin kavuşması arasında oîduğu (zikredilmiştir).».
Ulemâ bu saat hakkında ihtilâf etmişlerdir. Filhakika Musannif «Fcthü'î - Bari» de bu bâbda ulemâdan kırk üç kavil zikretmiştir. Hz. Ebu Mu sel Eş'ârî'den rivayet edilen bu kavil de onlardan biridir. Beyhakî (384—458)'nin rivayetine nazaran Müslim (204—261) bu kavil tercih etmiş ve: «Bu rivayet bu bâbda en güzel ve en sahih bir şeydir» demiştir. Beyhakî ile tbnü*I-Arabi[221] (468—543)'nin ve hadîs imamlarından bir cemaatın kavilleri de budur. Kurtubî : «İhtilâf yerinde bu nassür; başkasına bakılmaz», diyor. Nevevî (631—676) dahi: «Sahih olan hattâ doğrusu budur.» demiştir. Musannif merhum: «Bu saatin tâyin edilen bütün vakti doldurması murâd değildir; o vakit içinde olacak demektir. Çünkü: Az olduğunu işaret eylemiştir. O saat, hafif bir andır buyrulmuştur.» diyor. Vakit zikir edilmesinin faydası bu saat o vaktin içinde yer değiştirdiği içindir. Binaenaleyh kabul saatinin iptidası meselâ: Hutbenin başladığı an; sonu da namazın nihayete erdiği zaman olabilir. Dâre Kutnî (306 —385)'nin bu hadîsi Ebu Bürde (R. A.)'m kendi sözü olduğunu tercih etmesine cevap verilmiş ve: «Bu hadîs ancak merfû olabilir; çünkü ibâdet vakitlerini tayin hususunda içtihâd'a müsaade yoktur.» denilmiştir. Dâre Kutnî'nin bu hadîsi illetlendirdiği de az aşağıda görülecektir.
Hadîs-i şerifin İbnî Mâcedeki lâfzı şudur:
«Abdullah ibni Selâm'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah SaUalîahü aleyhi ve sellem, otururken, ben :
— Yâ Resûlâliah, biz Allah'ın kitabında yani Tevrat'ta, cuma gününde bir saat olduğunu, o saata" müslüman bir kul namaz kılar ve Allah Azze ve Celleden bir şey isterken rastlarsa, Allah onun hacetini görürdügünü buluyoruz, dedim.
Abdullah (R.A.) demiştir ki: Bunun üzerine Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve sellem;
— Yahut bİr saatin bir azı diye işaret etti, ben:
— Doğru buyurdun yâ Resûlüllah. Yahut bir saatin birazıdır, o saat hangi saattir? dedim.
Gündüz saatlarının sonuncusudur; buyurdular. Ben: O saat namaz saati değildir; dedim.
Şüphesiz, mü'min kul, namaz kılar da sonra oturur; kendisini namazdan başka bir şey oturtmazsa, o kul namazda demektir buyurdu.
TirmİzÎ'nm rivayetine göre Ahmed ibni Hanbel (164—241) bu icabet saatinin ikindi ile güneşin kavuşması arasında olduğunu tercih etmiş ve: «hadislerin ekserisi buna delâlet ediyor.» demiştir. İbni Abüd'î-Berr (368—463) de : «Bu hadîs bu bâbda en sabit bir şeydir.» demektedir.
Said ibni Mensur (—227) Ebu Seleme ibnî Ab-durrahman'a varan sahih bir isnadla rivayet ediyor :
«Ashâb-ı Kiramdan bir takim kimseler toplandılar ve cuma gününün (icabet) saatim müzakere ettiler. Sonra dağıldılar. «Amma bu saatin cuma gününün son saati olduğunda ihtilâf etmediler.»
îmâm-ı Şafiî (150—204)'nin de nass'an böyle dediği rivayet olunuyor. Lâkin mes'ele müşküldür. Çünkü bu, sahihte olmayanı sahihteki üzerine tercihtir. Halbuki hadîs vesâir ilimlerden bilinen kaideye göre Buharı ile Müslim'deki, yahut bunlardan birindeki hadîs, başkalarının rivayet ettiği hadîse tercih olunur. Bunun cevabı şudur : «Evet. Amma Sahîheyn hadîsini, hadîs hafızlan tenkid etmemişlerse öyledir. Tenkid etmişlerse başkalarının rivayet ettiği hadîs tercih edilebilir. Müslim'in rivayet ettiği Ebu Musa hadîsi hem inkıta', hem de ızdırab ile illetlendirilmiştir.. Yani bu hadîs, münkatı'dır. Çünkü onu Mahremetü'bnü-Bükeyr rivayet etmiştir. Bu zat hadîsi babasından işitmediğini açıklamıştır. Binaenaleyh Müslim'in şartı üzerine rivayet edilme:,riştir. Sonra bu hadis, muztaribdir. Zira Kûfeliler onu Ebu Bürde'den merfu' olmayarak tahric etmişlerdir. Ebu Bürde Kûfeli-dir. Hemşehrileri onun hadîsini Bükeyr'den daha iyi bilirler. Bu hadîs, merfu' olsaydı, onu Ebü Bürde'ye mevkuf saymazlardı. Bundan dolayıdır ki, Dâre Kutnî (306—385) mevkuf olduğunun doğruluğuna cezmet-miştir. îbni Kayyım (691—751) Ebu Mûsâ hadîsiyle İbni Selâm hadîsinin arasını bulmuş ve saat iki vakitten birine münhasırdır demiştir. Ondan evvel bu işi, tmâvı-ı Ahmed ibni Hanbrl de yapmıştı.
Musannif merhum yukarıda İşaret ettiğimiz veçhile cumanın esj ref saati hakkında kırktan fazla kavi olduğunu söylemiştir. Hattdbt Ebu Si'ileymani'l-Büsîî (—388) evvelâ iki kavli üzerine ihtilâf edildiğini yazıyor. Birinci kavle göre, bu saat kaldırılmıştır. Bu kavle ashâb-ı kiramdan da taraftar olanlar \ardır. îkinci kavle göre bakîdir. Fakat tâyini babında ihtilâf vardıı. Hnttâh'ı buradaki ihtilâfları saymış, fakat musannifin bulduğu sdode çık aramamıştır. Musannif burada iki kavi söylemekle iktifa etmiştir. Anlaşılan bunlar ona göre delil olmak hususunda diğerlerine "müreccahtır. Hadîs-i şerifte cumanın faziletini beyan da vardır. Çünkü böyle icabet saati sair günlerde yoktur.[222]

491/370- «CâbİR ntılr-mîU/lni aıh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Sünnei her kirk ve; ,-iaha îazla kişiye cuma lâzım idiğîne hüküm cde-gelmişîîr.».[223]

Bu hîtdîsi, Dân Kuîrn zayıf bir isnadhı mâycl rlmisijr.
Zayıf olması Abduhr.iz iLhi Abdıırrahman Hvâ\vi ollJs;i içindir. Abdüîaziz hakkr.ıda hnûm-ı Alımcd : ..Bunun Çünkü \n]:n\ yahut uydurmadır'aıv>. iloinigtir.
(21: — H03) : «Sika değildir.» diyor. dem:;,. ibn «.Bunumu ihticac ekiz değildir.;- nniloâlâsında buhmmılnr. Hıı IjAIı-ji* bir takım tv. daha vardır. Fakat hiç binilin a^Iı yoktur. Ahthd link : : A'\c\ babında hiçbir hadis sabit.
Ulama e,tına namazının on az kaç kisi\lf kılıniihikHVffiud,i ftmişirnîit'. ömrr ibiii Abdühniz ile lnıtr,n-ı Şafiî ve h»unn- cıınıa namazı on az kırk kişi :!c kılınır, Inı/nnın hu ki .hU <l\-iii: ıiİMpnimnması hususunda .Şafiiİercı1 İki pftH Hanlfc (80—150) ile Ulemâdan bir cemaate göre en az imamla birlikte üç kişiyle cuma kılınır. Bu adet tamam olmazsa cuma kılınamaz.
Delilleri; «Allah'ın zikrine Şitâb edin.» (koşun) âyet-i kerîmesidir. Zîra hitâb, cuma ezanı okunduktan sonra cemaatadır. Cumanın on azı ise üçtür. Binaenaleyh ezan okunduktan sonra cemâatin cımuıvîi sa'y etmesinin farz olduğuna delâlet eder. Ezanı okumak için de mutlaka bir müezzin lâzımdır. Bu suretle imamdan maada üç kişi olmaları îcâb eder. Bu sayıdan fazla olmasını şart kılacak bir delîl de yoktur, Eâzılar: «Bir şeyin bir ibâdette şart olması için bir delîl olmak iktizâ eder. Burada adedi tâyin edecek bir delîl yoktur. Binaenaleyh Tulan maada iki kişiyle de cuma kılınabilîr. Zîrâ, cemâat babında cem'in en azı ikidir. Bu hususta «iki kişi cemâattir» hadîsi vardır, derler. Imâmeyn bu kavli tercih etmişlerdir, tmâm-ı Mâlîk'e göre imamdan maada en az oniki kişinin cemâat olması şarttır. Bâzıları aded hakkındaki kavilleri saymış; ondör* de baliğ olmuştur. Şüphesiz ki cuma namazında cemâat ne kadar çok olursa, şiâr-ı dînî o kadar yerini bulur. Kâfir ve münafıklar gayzından çatlarken, mü'min ve musaddıklar da sevinerek nefes alırlar. «Bülûgü'l-Merâm» sarihlerinden Nûru'l-Hasan Sıddik Han burada bir hayli ileri giderek «cuma namazının hükmü her hususta sair namazların hükmü gibidir. Onlardan ayrıldığı yer yalnız hutbedir.» dedikten sonra şunları söylemektedir : «Bu namaz hakkında fukâhânın zikrettikleri şartların hepsi, üzerine asla delîl bulunmayan şeylerdir.» Biz bu cür'etkâr beyâna karşı sâdece cumanın bütün şartlarının delili olduğunu hatırlatır; tafsilâtını öğrenmek istiyenlere fıkıh kitaplarına müracaat buyurmalarını tavsiye ederiz.[224]

492/371- «Selemetü'bnü-Cündeb radtyallahü anh'den rivayet edilmiştir ki. Peygamber Sallalîahü aleyhi ve sellem, her cuma müminîn ve mü'mlnat için İstiğfar edermiş.»[225]

Bu hadîsi, Bezzâr gevşek bir isnadla rivayet etmiştir.
Bezzâr : «Bu hadîsi Peygamber (S.A.V.)'den ancak bu isnadla bi-hyoruz.» diyor. Bezzâr'm isnadında ise Yusuf b. Hâlid Busu vardır kif zayıftır. Bu hadîsi Taberânî (260—360) de*El-Kebîr» de rivayet etmiştir. Yalnız onda Müslim'in ve mif imâ fa da» ziyâdesi vardır.

Hadîs-i şerif, bu istiğfarın Hatibe de meşru olduğuna delâlet eder. Çünkü hutbe dua yeridir. Bundan dolayı bâzıları: hatibin kendisi için ve mü'minîn ve mü'minât için duâ etmesi vacibtir; demişlerdir. Bunlar herhalde Hz. Peygamber (S.A.V.)'in bu istiğfara devam buyurduğu kanâatındadırîar. Diğer ulemâ, duâ etmenin hatibe vâcib değil, mendup olduğunu kaildirler. Zîra vücûp ifâde edecek delîl yoktur.[226]

493/372- Câbir ibnî Semura radıyaUahü anhüma'dan rîvâyet edllmîjtir kî. Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem, hutbede KuKândan btr takım âyetler okur, cemaata hatırlatma yaparmış.»[227]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Aslı Müslim'dedir.
Galiba Musannif bununla yukarıda geçen Ümmü Hîşam binfî Harise hadîsini kasdediyor. O hadîste Ümmü Hişam (R. AnhÜma) : «Ben, «ancak Resûlüllah (S.A.V.)'İn dilinden aldım. Onu her cuma cemaata hutbe îrad ettiği zaman minberde okurdu.» demişti.
Taberânî, dahi «El-Evsât» da Hz. AH (R. A 'dan u hadîsi rivayet ediyor :
«Şüphesiz Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve seUem, minberde sûrelerini okurud» Yalnız bu hadîsin râvileri arasında meçhul bir zât vardır. Geri kalan râvileri mevsuktur. Taberânî yine aynı eserinde Hz. CâblKden şu hadîsi tahric etmiştir:
«Mes'ele şudur ki, Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve seUem, hutbe îrad etti de, hutbesinde zümer sûresinin sonunu okudu ve minber iki defa hareket etti.»
Bu hadîsin râvîleri arasında iki tane zayıf vardır.[228]

494/373- «Târik b. ŞİhâB[229] radıyaUahv anh'den rîvâyet edilmiştir kî, ResûlüSlah SaUallahü aleyhi ve seîlem:
Cuma, her müslümana cemaatla vacip olan bir haktır. Yalnız dört kişi müstesna. Köle, kadın, çocuk ve hasta, buyurmuştur.»[230]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiş; Târik, Peygamber (S.A.V.)'den işitmemiştir demiştir. Hadîsi Hâkim dahi adı geçen Tarık'ın rivâyetiyle Ebu Musa'dan tahric etmiştir.
Bu hadis, «Sünen-iEbî Dâvud'» «Memlûk köle, yahut kadın; veya çocuk yahut hasta» lâfızlanyladır. Musannif dahi «Et-Telhis% de bu şekilde rivayet etmiştir. Ebu Dâvud diyor ki : «Târik (1) Peygamber (S.A.V.)'i görmüştür. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'in ashâbındandır. Amma ondan hiçbir şey işitmemiştir.» Musannif merhum hadîsin Hâkim tarafından tahric edilen Ebu Musa rivayetini burada zikrederek bu suretle onun mevsul olduğunu anlatmak istemiştir. Eu Ma Temîm DârİI'den, İbni Ömer'den :
Târik İbni Şihab (radıyallahü mıh) ve İbni Zübeyr'in koîes-ndca de rivayetler vardır. Fakat Temim hadîsinde arka arkaya üür" Kine zayıf râvî olduğunu ibni Kattan (—628) söylemiştir.İbnİ Omer (R.A.) hadîsini Taberânî (260—360) «Eh EvsâU da da «Misafire cuma yoktun- cehlimi etmiştir. Yine aynı eserde Ebu Hüreyre (K. A.J'rian msrfû l.rrak su hadîs rivayet edilmiştir.
«Beş kimseye cuma namazı yoktur* ksdîna; rvcooi köleye, çocuğa ve sahrada yaşıyana».[231]

495/374- «İbni Ömer'den rivayet edilmiştir. Dern Reuiül!ah Satlaîlahü aleyhi ve seJlem :
Misafire cuma yoktur; buyurdu.»[232]

Bu hadîsi zayıf bir isnadla Taberânî rivayet etr-vsür. Musannif merhum «Et-Telhîs» de ne zayıflayan, no de zayıflığının vechini bildirmiştir.
Bu cihet böylece bilindikten sonra, şunu da arzetruck i^f.eriz ki, buraya kadar görülen hadîslerden altı kimseye cuma namazı farz olmadığı anlaşılıyor. Şöyleki ;
1— Sabiye : Bilittifak cuma namazı farz değildir.
2— Köleye : Kezâlik bilittifak cuma namazı farz dYalnız Dâvud-u Zahiriye (202—270) göre farzdır. Çünkü «Ey[233] mü'minler, cuma gününde namaz İçin ezan okundukta Allah'ın zikrine sitâb edin.» Ayet-i kerîmesinin umûmuıuia ona göre köle de dâhildir. Zira usûl-ü fıkıh ilminde kölelerin Allah'™, emirlerine muhatap olduğu takarrür etmiştir. Dâvııd-u Zâhirî'ye cevaben denilir ki : «Bu âyetin umûmunu hadîsler tahsis etmiştir. Vâkıâ bunlar hakkında söz edilmiştir. Fakat biribirlerini takviye ederler.»
3— Kadına bilittifak cuma namazı farz değildir. Yalnız îmûm-ı Şafiî (150—204) ihtiyar kadınlara cuma namazı kılmayı kocalarının izniyle müstehâb görmüştür. «El - Bahr-»> nammdaki kitabın îmâm-ı Şafii'den rivayetine bakılırsa, ihtiyar kadınlara cuma namazı kılmak vaciptir. Fakat Şafiî kitaplarının beyanatı bunun hilâfi-nadır.
4— Cuma namazına gitmek zarar verecek derecede hasta olanlara cuma namazı farz değildir.
5— Yolculara cuma namazı farz değildir. Bu hususta izahat fıkıh kitaplarındadır. Yolculardan bayram namazı da sakıttır. Bunun içindir ki Resûlüllah (S.A.V.)'in veda haccında bayram kıldığı rivayet edilmemiştir, îbni Hazm (384—458 vehme kapılarak Hz. Peygamber (S.A.V.)'in veda haccında bayram namazı kıldığını iddia etmişse de ulemâ kendisini tahtıe etmişlerdir, (hatalı görmüşlerdir).
6— Kırda yaşıyan göçebelere cuma namazı farz değildir. Bunlara eski tabiriyle bâdiyc-nişînlcr derler ki, çadırlarda yaşıyanlardır. Köylerle kasabalar bâdiye hükmünde değillerdir. Fakat «El-Umde» adlı eserin şerhinde köylülerle, bâdiyc-ni-şînlerin bîr hükümde olduğu yazılıdır.[234]

496/375- «Abdullah ibni Mes'ud radıyallahü anh'den rivayet edilmiş tir. Demiştir kî: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seUem, minber üzerine yerleştiği zaman, biz yüzlerimizi ona dönerdik.»[235]

Bu hadîsi, Tirmizî zayıf bir isnadla rivayet etmiştir.
Çünkü râvîleri arasında Muharrvmed b. Fadl ibni A'tiyye vardır. Bu zât, zayıftır. Aynı hadîsi bu zâtın rivayet etmiş olması sebebîle Dârs Kutnî (306—385), İbni Adiyy (279—365) ve başkaları da zayıf bulmuşlardır. Musannif bu hadîsin şahidi olduğunu söylüyorsa da «Et-Telhîs-» adlı eserinde şâhid zikrettiği görülememiştir,
Hadîs-i şerîf, cemâatin yüzlerini hatibe karşı dönmelerine delâlet etmektedir. Şâfiîler'den Ebu't-Tayyib bunun vâcib olduğuna kat'iyet-le kail olmuştur.[236]

498/376- «Hakem ibni Ham[237] radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seUem, ile birlikte cumada bulunduk. Bir sopaya, yahut, yay'a dayanarak ayağa kalktılar.»[238]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Hadîsin tamamı, «Sünen-i Ebî Dâvud» da şöyledir :
«Derken Allah'a hafif, güzel, mübarek birkaç kelime İle hamdüsenâ etti, sonra :
Ey cemâat, şüphesiz siz emir olunduğunuz şeye asla takat getiremiyeceksiniz. Yahut asla yapamıyacaksmız.
Lâkin doğrultunuz ve kolaylaşırınız. Bir rivayette «ve müjdeleyin buyrulmuştur.»
Bu hadîsin isnadı hasendir. İbni Seken (294—353) hadîsi sa-hîhlemiştir. Hadîsin Ebu Dâvud (202—275)'un «Sünen» inde bir şahidi vardır.
Bera'in rivayet ettiği bu şâhidde «Resûlüllah (S.A.V.) hutbe okuduğu zaman, bastonuna dayanıyordu» denilmektedir.
Hadîs-i şerif, hatibin hutbe esnasında kılıç gibi bir şeye dayanmasının mendûb olduğuna delâlet ediyor. Bunun hikmeti:
Kalbi rabt zapta almak, ellerini lüzumsuz şeylerle meşgul ok maktan korumaktır. Şayet dayanacak bir şey bulamazsa ellerini yana salar. Yahut sağ eli sol elin üzerine veyahut minberin kenarına koyar. Sözü te'sir etmeyince, cemâatin dikkatini çekmek için kıhçla minbere vurmak mekruhtur. Zîra bicTât't'tır. ibniV-Kayyım. iZâdü'l-Meâd» adlı eserinde; «Peygamber (S.A.V.) minber yaptıktan sonra, ona kılıç ve yay gibi bir şeyle çıktığı hıfzedilmemiştir. Bu sünnet olsa, terk etmezdi. Nitekim minber yapmazdan evvel de kılıçla çıktığı bilinmiyor. Yalnız sopa veya yay'a dayanırdı.» diyor.[239]

«Korku Namazı Bâb'ı»

499/377- Salih b. Kavvât[240] mdıyallahü anh'den, Peygamber Süllallnhiî aleyhi Vb rrllcm ile beraber Zâtı'r-Rİkâ' (gazası), günü korku namazını kılan bîr zâttan (şöyle duyduğu) rivayet edilmiştir: Pey-gambcr Hailollahn aleyhi ve scllem'in ashabından bîr taife onunla saf olmuş; bir taife de düşmanın karşısında kalmış. Peygamber Sallallahii aleyhi ve sellem, beraberindekilerle bir rek'ât kılmış; sonra ayakta sabit kalmış; o taife kendi kendilerine namaslanni tamamlamışlar. Bundan sonra çekilip gitmişler. Ve düşmanın karşisında sâf olmuşlar. Öbür taife gelmiş,

Resûlüllah SaîlaUahih aleyhi ve sellem, onlara . kalan rek'âtı kıldırmış; sonra oturarak sabit kalmış ;onlar da kendi kendilerine namazlarını tamamlamışlar. Sonra onlarla selâm vermiştir.»[241]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Bu lâfız Müslim'indir. İbnî Mende'nin «El-Mârife» sinde Sâüh b. Havvât'dan, o da babasından denilmiştir.
Müslim (204—261), «Sahih» inde Salih b. Havvât ıbni Cübeyr'den, o da Sehl ibni Ebî Hasme'den demiştir Şu halde hadîsin bir rivayetinde râvînin ismini açıklamış; bir rivayetinde burada olduğu gibi. mübhem bırakmıştır. «Zatı-r-Rikâ'»; Nccid'de Gatafân taraflarında bir yerin ismidir. Rikâ, : Rük'a'nın cem'idir. Rük'a : Bez parçası, yama manasınadır. Zah'r-Rikâ'; yamalılar demektir. O yerde harp edenlere bu ismin verilmesi, ayakları delinerek bez parçaları sardıkları içindir. Nitekim «Sahîh-i Buharla de Ebu Musa (R. A./dan böylece rivayet edii-miştir. Bu vak'a hicretin 4. yjlında olmuştur. Siyer âlimlerinden İbni îshak ve başkalarının zikrettiği vak'a da budur. İbni Kayyım (691 —751) : «Bu mes'ele cidden müşküldür. Çünkü sahîh rivayete göre müşrikler Resûlüllah SaMallahü aleyhi vesettemi, Hendek harbinin olduğu gün öğle, ikindi, akşam ve yatsıdan men etmişler de, bunları toptan kılmışt]. Bu vak'a korku namazı nazil olmazdan Önce idi. Halbuki Hendek gazası Zatı'r-Rikâ*dan sonra beşinci yılda yapılmıştır. Zahir oian Resûlüllah (S.A.V.)'in kıldığı ilk korku namazı f/s/â»'dadir. Us-fân vak'âsının Hendek'ten sonra olduğunda ise ulemâ arasında hilaf yoktur. Peygamber (S.A.V.)'in Zatı'r-Rikâ'da dahi korku namazı kıldığı sahihtir. Binaenaleyh bu harbin Hendek ve Usfân'dan sonra, olduğu anlaşılıyor. Bizce hakikaten ehl-i siyerin vehmi anlaşıldı.» diyor. Korku namazı Hendek gazasından evvel meşru olmuştur diyenler: Bu namaz, hazarda, yani evinde otururken kılınmaz; bundan dolayı Hendek gününde Hz. Peygamber (S.A.V.) onu kılmamıştır; derler.
Korku namazı hadîs-i şerifte gösterildiği şekilde kılınır. Ashâb-ı kiramdan birçokları ile sair ulemânın mezhebi de budur. Yalnız İmâm-) Şafiî (150—204) düşmanın kıble tarafında bulunmamasını şart koşmuştur.
Eğer namaz üç rek'âth ise imam ilk oturuşta bekler. Taife üçüncü rek'âtı tamamlar. Korku namazı hazarda dahi kılınır diyen Hanefîlarh- şâir bazı fukâhaya göre her taife imamla ikişer rek'ât kılar. Kur'an-i Kcrîm'in zahiri de bu hadîsin delâlet ettiğine uygundur. Zira:
«»[242] «Namaz kılmamı; olan diğer tâîfo gelsinler ve seninle kılsınlar» buyrulmaktadır. Namazın bu şekli mûtada en uygun olanıdır. Çünkü namaza münâfî ameller en az bu şekilde; imama uymakda en muvafık bu şekilde tecellî etmektedir.[243]

500/378- «Ibni Ömer radıyallahh anhün.a'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah Sctllallcıhü aleyhi ve sellem İle birlikte Necd taraflarında gaza ettim. Düşmanla karşılaştık ve hemen onlara karşı saf olduk. Bunun üzerine Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem kalk-ıı ve bize namaz kıldırdı. Artık bir tâits onunla (namaza) durdu. Bir fâîfe de düşmanı önledi. Resûliiflah SallaHahü aleyhi ve sellem beraberindekilerle bir rüku ÎÎe İki secdo yaptı. Sonra onlar namaz kılmayan HîfüfîÎn yerine çekildiler. Bu sefer Ötekiler geldiler. Onlarla da bir rükû h:î secde yaptı. Sonra selâm verdi Bunu müteakip (cemaattan) her bîri kalkarak kendi kendine bîr rükv ve iki secde yaptı.»[244]

Bu hadis. IVIüîtefekun Aleyh'dir. Bu lâfız Buhârî'nindir.
Buharının «Meuazk simi- İhı namazın ikindi namazı olduğu beyân edilmiştir. Yine Buhâri'mw rivayetinde yerine denilmiştir. şeklincio muzâri sigâsıyla rivayeti dahi vardır.
Musannif merhum: «İbnî Ömer'den bu bâbdaki rivayet yolları değişmemiştir.» diyor. Cemâatin namazlarını hep birden veyahut nöbet-leşerek kılmış olmaları ihtimal dahilindedir." Hattâ nöbetleşerek kılmaları mânâ nbkta-i nazarından daha tercih olunur. Aksi takdirde beklenen muhafızlığın zayi olması lâzım gelir. Ebu Davud'un rivayet ettiği İbnİ Mes'ud hadîsi de bu ihtimali tercihe yardım eder. Ibni Mes'ud hadisinde şöyle deniliyor :
«Sonra Peygamber BallallaUU aleyhi ve sellem selâm verdi. Bunun üzerine berikiler yani ikinci tane kalktılar ve kendi kendilerine bir rek'ât kıldılar. Sonra selâm verdiler ve gittiler. Ötekiler de yerlerine döndüler ve kendi kendilerine bir rek7ât kıldılar; sonra selâm verdiler.»
Taife: Aza da, çoğa da ıtlak olunur. Hattâ bir kişiye de taife denebilir. Meselâ : Üç kişi olsalar. İkisi cemâat teşkil ederek namaz kılar; birisi düşmanı bekler. Korku namazımı en az miktarı budur. Hadîsin zahirine bakılırsa ikinci tâîfe namazın iki rck'âtım arka arkaya kılmış; birinci tâife ondan, sonra gelmiştir, Korku namazının her devirde kılınacağına İmâm-ı Âzam Ebu Hanıfe (80—150) ile, Hane-fiyve'den İmâm-ı Muhammeâ (135—189) zâbib olmuşlardır. îmam-ı Ebu Yusuf (113—182) bu namazın yalnız Resûlüllah (S.A.V.) devrinde meşru olduğuna, ondan sonra caiz olmadığına kanidir. Çünkü ona göre bu namaz, Peygamber (S.A.V.)'in arkasında cemâat olmanın sevabına binâen meşru olmuştu. RssûlÜHah'm vefatından sonra ise bu sevap yoktur,
Kemal îbni Hümam (788—861) diyor ki : «Korku namazını bu şekilde kılmak, cemâat imamın arkasında kılmak İçin münazaa ve münakaşa ettikleri takdirdedir. Münakaşa etmezlerse efdâl olan: İmam bir taifeye namazın tamamını kıldırır; Öteki taifeye de başkası imam olur.»
Korku namazının çeşitli suretleri vardır. Bunlar hilâfîyyat kitaplarında zikredilmiştir. «El-Mücteba-» nam fıkıh kitabımızda : «Bunların hepsi caizdir. İhtilâf yalnız evlâ olan hakkındadır» denilmektedir.[245]

501/379- «Câbir radtyalfahv anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Resulü!lah SaUallahii aleyhi ve sellcm ile beraber korku namazında bulundum. İki saf olduk. Bir saf ResûliHlah SaüaUahü aleyhi ve seîlcm'in arkasında, düşman da bizimle kıblenin arasında İdî. Derken Peygamber Salîallahü aleyhi ve sellem tekbîr aldı. Biz de toptan tekbir aldık. Sonra rükû etti. Biz de toptan rükû ettik. Sonra başınr rükûdan kaldırdı. Biz de toptan kaldırdık. Sonra arkasındaki saf îîe birlikte secdeye İndi. Gerikî saf düşmanın karşısmda durdu. Secdeyi edâ edince, arkasındaki saf kalktı.» ve hadîsi zikretti.
Bir rivayette ise: «Sonra secde etti. Onunla birlikte ilk saf da secde etti. Kalktıkları vakît ikinci saf secde ettî. Sonra ilk saf geriledi, ve ikîn-ci saf ilerledi» demiş ve yukarıdaki hadîsin mislini zikretmiştir. Hadîsin sonlarında : «Sonra Peygamber (S.A.V.) selâm verdî. Biz de toptan selâm verdik» demiştir.[246]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Dmmdda Ebu Ayyaş ZürakVdcn (rivâyeten) bu Câbir rivayetinin misli vardır. Ebu Dâvucl bu namazın usfan'da[247] kılındığını ziyâde etmiştir.
Arrsârnin-Câbir radıyalîahü anh'den başka bir vecihle rivayetine göre; Peygamber ('S.A.V.} ashabından bir taifeye iki rck'ât namaz kıldırmış; sonra selâm vermiş; sonra diğerlerine de iki rek'ât ksldırmış; sonra selâm vermiştir.
Bunun bir mislini de Ebu Dâvud, Ebu Bekre'den rivayet etmiştir.
Yukarıki hadisin tamamı şöyledir:
«GerÎki saf secdeye İndî. Ve kalktılar. Sonra gerîkî saf ilerledi ve îlerîki saf geriledi. Sonra Peygamber Sailallahü aleyhi ve scJJcm rükû etti. Biz de toptan rükû ettik. Sonra başını rükûdan kaldırdı. Biz de toptan kaldırdık. Sonra secdeye indi. Arkasındaki ilk rek'âtta geride kalan saf da secdeye indi. Geriki saf düşmanın karşısına dikildi. Peygamber (S.A.V.) arkasındaki sâf île beraber secdeyi edâ edince geriki sâf secdeye indi ve secdeyi yaptılar. Sonra Peygamber (S.A.V.) selâm verdi. Biz de toptan selâm verdik. Câbir : Şu sizîn muhafızların kumandanlarına yaptıkları gibi; demiştir.»
(Bir rivayette) dediğim yine Müslim (204—261) Hz. Câbir'den rivayet etmiştir. Bu rivayette harbcttikleri kavim tayin edilmektedir. Lâfzı şudur :
«Resûlüllah SaîlaUahü aleyhi ve sellem'ın maiyyetînde Cüheyne kabilesinden bir takım adamlarla gaza ettik. Bizimle şiddetli çarpıştılar. Öğleyi kıldığımız zaman müşrikler {kendi aralarında) şunlann üzerine adamakıllı bir hücum etsek, kendilerini muhakkak bozardık; demişler. Bunu hemen Cibril Re-sûlüilah (S.A.V.)'e haber vermiş; Resûlüllah (S.A.V.) de bize anlattı. Buyurdular ki : Küffar şüphesiz mes'ele şu, müslümanlara namaz vakti gelecek kî o namaz kendilerine harpten daha makbuldür dediler. İkindi gelince ilâh....»
Hadis-i şerif, düşman kıble tarafında olduğu zaman, hükmünün kısmen derişeceğine delâlet ediyor. Çünkü bu takdirde bütün asker namaza niyetlenmekle beraber, yino düşmandan korunmak mümkündür. Şöyle ki : Korunmak sadece secde zamanı icap eder. O halde kı-yamd;;, rükûda toptan imama tâbi olurlar. Secdeye gelince, geriki saf, imama tâbi olmayı bırakarak düşmana karşı dururlar. İlk saf secdeden kalktıktan sonra, onlar da secdeyi1 varırlar. Fakat yer değiştirirler. Yânı geriki saf ön safın yerini alır. ön saf geriye çekilir. Bu suretle son secdelerde imama tâbi olurlar. Ve her iki sâf ikişer secdeyi imamla birlikte yapmış olur. Bu hadîs, düşmandan korunmanın yalnız secde halinde lâzım geldiğine delâlet ediyor. Rükû ve kıyam halinde lâzım değildir. Çünkü o hallerde düşmanın vaziyetini takip mümkündür. Şu kadar var ki, bu şekil, korku namazını bildiren âyet-i kerîme ile, Sâfih b. havvât (R.A.)'m rivayet ettiği ilk hadîse ve keza Ibni Ömer (R. A.) hadîsine uymamaktadır. Buna da Ahvale göre namazın şekilleri de değişir diye cevap verenler olmuştur.
Müslim (204—261) ile Nesâl (215—303)'nin her ikisi de hadîsi Hz. Câbir'den rivayet etmekle beraber, ayrı ayrı tarîklerden almışlardır. NesâV

nın rivayetine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) taifenin birine farz; diğerine nafile kıldırmış oluyor. Hasan-ı Basrî (21—110) hazretlerinin mezhebi de budur. Tahâvî (238—321) bunun mensuh olduğunu iddia etmiştir. Çünkü ona ve bütün Hanefîyye imamlarına göre farz kılan bir kimse nafile kıldıran imama uyamaz.
Ebu Dâvud : «Akşam namazında da böyle yapılır. İmam altı rek'ât kılar, cemâat üçer üçer kılarlar.» diyor.[248]

505/380- «Huzeyfe radıyallahü anfc'den rivayet edilmiştir ki: Peygamber Sallalîahü aleyhi ve sellem, korku namazını ötekilere bir rek'ât, berikilere bir rek'ât olarak kıldırmış; kaza da etmemişlerdir.»[249]

Bu hadîsi. İmâm-ı Ahmed, Ebu Dâvud ve Nesâî rivayet etmiş, Ibni Hibbân onu sahihi emiştir. Bir misli de :
İbnî Abbas radıyallahü anhüma'dan (rivâyeten) İbnİ Huzeymede-de'dir.
Bu şekildeki namazı Taberistan'da Hz. Huzeyfe kıldırmıştır. Ordu kumandam Said İbni Âs idi. Askere hitaben: «Korku namazını Resûlüllah (S.A.V.) iie hanginiz kıldınız?» diye sordu: Hz. Huzeyfe (R.A.) : «Ben» dedi. Ve onlara bu namazı kıldırdı. Ebu Dâvud (202—275); İbni Ömer ve Zeyd ibni Sabit (R. A./dan şu hadîsi tahric etmiştir ;
«Zeyd demiştir ki : Böylece cemaata birer rek'ât. Peygamber Sallalîahü aleyhi ve sellem'e iki rek'ât olmuştu.»
Ebu Dâvud, İbni Abbas (R.A.)ıdan şu hadîsi tahric etmiştir:
«Ibni Abbas: Allah Teâiâ namazı Peygamberimiz Sallalîahü aleyhi ve sellem"\n dilinden hazarda dört, seferde iki, korku zamanında bir rek'ât olarak farz kıldı» demiştir. Tâbiîn-İ Kîram'dan Atâ (35—115) Tavus (106—) ve Ha-san-i Basrî (21—110)hazeratımn mezhebi de budur. Bu zevata göre şiddet zamanında bir rek'ât namaz kılınır; o da îmâ ile olur. Hattâ Ishak (168—238) «Kılıç kılıca geldiğin vakit sana bir rek'ât yeter. Onu da îmâ ile kılarsın. Eğer îmâ ile kılamazsan, bir secde yaparsın; onu da yapamazsan bir tekbîr getirirsin. Çünkü tekbîr zikrul-lâhtır.» dermiş.[250]

507/381- «İbnİ Ömer radıyallahû anhüma'öan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve selîem :
— Korku namazı ne suretle oiursa olsun, bir rek'âttır» buyurdular.[251]

Ba hadisi, Bszzar zayıf bir isnadla rivayet etmiştir.
İmâm-ı 2\csâî (215—303) Peygamber Saîîalîahü aleyhi ve sel-lem'in bu namazı bu şekilde zükared denilen yerde kıldığını tahric etmiştir. Musannif bu hadîsi İbni Hibban (—354) ve başkalarının sa-hîhîediğini söylemektedir. İmâm-ı ŞâfÛ (150—204) ise : «Sabit olamıyor» demiştir.
Bu hadis, korku namazının imama da. cemaata da bir rek'ât olduğunu gösteriyor. Ashâb-ı Kîram'dan Ebu Muse'l-Eş'ârî ve Ebu Hü-reyre hazerâlı ile Tâbîînd n Süfydn-ı Scvrî (97-—161) ve ulemâdan bir cemâat buna kail olmuşlardır.
Musannif bu kitapta korku namazı için beş şekil zikretmiştir. «.Sünen-i Ebî Dâvud-» da sekiz şekil zikrolunmuştur. Bunlardan beşi musannifin zikrettikleridir. Musannif merhum «FetkiVl-Bârî» de : «Korku namazı hakkında birçok şekiller rivayet edilmiştir. İbni Abdi'l-Bprr bunlardan İbni Ömer hadîsini'tercih etmiştir. Çünkü isnadı kuvvetli ve cemâatin narr.n?ı imamdan evvel tamam olamıyacağı bâ-bındaki usûle muvafıktır.» diyor.
İbni Hazm (384—456) : «Bu şekillerden]4'ü sahihtir» demiştir. İbnü'l-Arabi (468—543) : Bu hususta birçok rivayetler vardır, Esah olanları onalîii çeşitli rivayettir.» demektedir. Nevevl (631— 676) de Müslim şerhinde buna benzer bir şey söylemiş. Fakat açıklamada bulunmamıştır. Maamâfih bunları Hafız Ebu'l-Fadl, Tirmizî şerhinde beyân etmiş; sahîh olan şekillere bir şekil daha katarak korku namazı şekillerini onyediye çıkarmıştır. Maamâfih bu şekiller tedahül edebilir. Yani biribirinin içine girebilir. İbnü'l-Kayyim 601-751) E1rHedyü>n-Nebmî» adlı eserinde Peygamber (S.A.V)'in Korku namazını on defa kıldığım söyler, i^l- AraU yirmi dört defa kdd.imı;.flaWabi (-383) iso muhtelif günlerde daha mtıyatl İkü hangisi iÜ ona riâyet ederek muhtelif şekillerde küdıgım fakat MİIma şekilleri muhtelif olsa da mânâ bir olduğunu kaydetmektedır-le ki bunların hepsinin kâfi ve fî olduğunu yukarıda..m-Muc e-îl dan naklen arzetmiştik. <Neylal - Bvtar* sanıb, Şcvlcan,[252] (1172—1250) de aynı kanâattadır.[253]

508/383- «Bu da ondan -radıyallehU anlı-'dan merfu' oiarak rivayet edilmiştir:
«Korku namazında sehv yoktur.»[254]

Bu hadîsi, Dârc Kutnî zayıf Vur isnnclla tahric etmiştir.
Aynı zamanda hadis, mevkuftur. Ve u!em;idn hiçbiri hu hadîs'e kail o'mamiştır diyorlar. Bâzılarına göre korku namazının Ur takım şartları vardır. Bu şartların birincisi seferdir. Seferi olmak ıılomâdon bir cemaata göre şarttır.
Delilleri : « »[255] «Yeryüzünde sefer ettiğiniz zurnan» âyot-i kerinusiylo Hz. Peygamber (S.A.V.)'in hazarda iken bu namazı kılmamış olmasıdır.HanefîÎerk1 Şâfîilere vesâit' bazı zevata göre yolculuk şart değildir. Bunların delili de ,» [256] «Onların aralarında bulunduğun zamana âyeti kerîmesİdir. Bu âyet, yukarıdaki â.velin üzerine atîediln^lır Binaenaleyh seferle mukayyed değildir. Sefer şarttır diyenler herhalde aralarında bulunmayı seferle takyîd ederek (kayıtlandırarak) «Onların arasında seferi olarak bulunursan» mânâsına almaktadırlar.
Mes'ele tefsir kitaplarında uzun uzadıya mevzuubahs edilmiştir.
İkincisi : Vaktin sonunda kılınmaktır. Çünkü bu namaz emniyet halinde kılınan namazın bedelidir. Şu halde mübdelün minh'den ümîd kesilmedikçe kılınamaz. Bu kavle sahip çıkanların kaidesi budur. Bu kavle muhalif olanlar ise vakitleri bildiren, delillerin umûmunda bu namaz da dahil olduğundan şâir namazlar gibi vaktin başında dahi kılınabilir derler.
Üçüncüsü : Namazda silâh taşımaktır. Dâvud-u Zahirî (202—270) ye göre bu şarttır. Binaenaleyh silâhsız namaz caiz değildir. Silâh taşımak âyette de emir olunduğu için, îmâm-ı Şafiî (150—204) ile Bâzı zevata göre vaciptir. Bunların silâh hakkında mâruf tafsilâtı vardır.
Dördüncüsü: Harp ister farz-ı ayın, isterse farz-ı kİfâye olsun haram kılınmış olmamalıdır.
Beşincisi : Namaz kılan düşman tarafından takibe maruz olmalıdır. Kendisi düşmanı takip ediyorsa, namazı tamam kılar. Yahut düşmanın hücum edeceğinden korkar halde olmalıdır. Bu şartlar füru1 kitaplarında sayılmış, dökülmüştür. Maamâfih, şartiyetde zahir değildirler.
Korku namazının meşru olması, cemaatla namaz kılmanın- ne derece büyük bir iş olduğunun en büyük delîllerindendir.[257]

«Bayram Namazları»

Bayram namazları hicretin birinci veya ikinci yılında meşru olmuştur. Bu namazların sıfatı İmâm-ı Âzam'a. göre vacip, İmameyn ile Imâm-ı Şafiî ve Mâlik'e göre Sünnef-i Müekkede; lmâm-ı Ahmed bin HanbeVe farz-ı kifâyedir. Tafsilât sırası geldikçe verilecektir.[258]

509/383- «Âişe radıyattahü anhâ'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
Fitre bayramı nâs'ın iftar ettiği gündür. Kurbân bayramı da nâs'm kurban kestikleri gündür» buyurdular.[259]

Bu hadîsi, TİrmizÎ rivayet etmiştir.
Tirmizı yukarıki hadîsi rivayet ettikten sonrE,, «Bu ha sen gassp bir hadîstir» demiştir. Bazı ulemâ bu hadîsi : «Fitre bayramı da erue tutmak da cemaatla ve insanların çoğunluğu ile olacak diye tefsir etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, fitre bayramının sübûtu için cemaata muvafakat etmenin muteber olduğuna delildir. Yalnız başına Şevval hilâlini gören bayram kılamayacak; namaz, iftar ve kurban hususunda hep cemaata tabi olacaktır. Tirmizî (200—279) bu hadîsin benzerini Ebu Hüreyre-(R. A./dan tahrie etmiş ve «hasendir» demiştir. İbnİ AbEıas (R. A.) hadîsi de bu mânâdadır. Kendisine Küreyb : «Muhakkak Şam'lılar ve Muâviye cuma günü Şam'da hilâli görerek oruç tuttular.» demiş. Küreyb bu sözleri jbni Abbas'a ayın sonunda Medine'ye geldiği zaman söyle--miş. İbnİ Abbas «lâkin biz onu cumartesi gecesi gördük. Binaenaleyh. otuzu tamamlayıncaya, yahut hilâli görünceye kadar oruç tutmaya de-mav edeceğiz» mukabelesinde bulunmuş. Küreyb : «Muâviye ve nâsın görmesiyle iktifa etmiyurmusun?» deyince «hayır. Resûlüllah (S.A.V.) bize böyle emretti» cevabını vermiştir.
Hadîsin zahirine bakılırsa, Küreyb de hilâli görenlerdendir.. Ve İbnİ Abbas kendisine orucunu tamamlamasını emretmiş; ona göre ya-kînen bayram olduğunu nazar-ı itibâra almamıştır. HanefîlerİN mezhebi de budur. Yani bir kimse bayram hilâlini yalnız başına görürse, ihtiyaten iftar etmez. Fakat îmânım Âzam'a. göre bunun mânâsı oruc'a niyet eder demek değildir. Yainız yiyip içmez, o kadar. Oruç'a niyet etmez. Çünkü o gün bayram olduğunu yakinen biliyor. Maamâfih bayram olduğunu yüzde yüz biliyorsa gizlice yiyip İçer diyenler de olmuştur. İftar etmez

diyenlere göre, o gün iftar etse, kaza eder. Ramazan hilâlini yalnız basma gören ise. o gün oruç tutar. Çünkü oruçta ihtiyat, tutmaktadır.
Cumhur ulemâya göre : «Eir kimseye yakînen bildiği ile amel etmek lâzımdır. Onlar bu hadîsi cr-mâata muhalefet hakkında bir şey bilmediği zamana hamletmişierdir. Yani bir kimse yalnız başına hilâli gördüğü halde, yine ne yapacağını bilmiyerek cemaatla birlikte hareket etmişse, bu ibâdeti sahihtir» derler. İbni Abbas hadîsini dahi te'vil etmişler ve: «İhtimal ki ihtilâf-ı metali denilen şeye, yani ay m Hicaz ve Şam'da ayrı ayrı zamanlarda doğmasına bakarak Şamlıların görmesini nazar-ı itibâra almamıştır. Yahut hâdiseyi haber veren muhbir bir kişi olduğundan onun sözüyle amel etmemiştir. Zâten Küreyb'e mutlaka sen de oruç tutacaksın diye emir de etmemiştir. Yalnız Medî-nc'lilerin bu haberle amel edemiyeceklerini bildirmiştir.» derler.[260]

510/384- «Ebu Umeyr[261] ibni Enes b. Mâlik radıyallahü anhünıa' dan. Sahabeden oian amcaianndan şöyle duyduğu rîvâyeî edilmiştir :
Bir kervan gelmiş ve dün hilâli gördüklerine şahadet etmişler. Bunun üzerine Peygamber Sallalîahü aleyhi ve sellem, İftar etmelerini ve sabahladıkları vakit namazgahlarına gitmelerini emir buyurmuşlardır.»[262]

Bu hadîsi," Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. Lâfız Ebu Davud'undur. İsnadı sahihtir.
Yukarıdaki hadîsi, Nesâî (215—303) ile İbni Mâce (207—275) tah-ric etmişler, İbni Münzîr (—310), İbni Seken (294—353) ve İbni Hazm (38—56) onu sahîhlemişlerdir. İbni AbdiVi-Berr (368—463)'in: «Ebu Umeyr meçhuldür.» İddiası reddedilmiş ve «hadîsini sahihliyenler onu bilmişlerdir.» denilmiştir.
Hadîs-i şerîf, bayram olduğu, namaz vakti çıktıktan sonra anlaşılırsa, bayram nmzmın ikinci günü kılınabileceğine delildir. Hadîs, namaz vaktine nazaran mutlaktır. Ve günün evvelinden bilinmediği cihetle namazın vakti bakîdir. İmâm-ı Âzam Ebu Hanife (80—150) ile diğer bazı zevatın mezhebi budur. Yalnız İmâm-ı Âzam'a, göre hakikat hâli ancak namaz çıktıktan sonra öğrenmiş olmak şarttır. Bu takdirde sâde ikinci gün bayram namazı cemaatla kaza olunur. Ve dünkü vaktinde kılınır.
Hadîsin zahirine göre bu namaz, edadır. İmâm-ı Mâlik (93-479) bayram namazının asla kaza olunamayacağına kaildir. Şafiî (150—204) den tafsilât rivayet olunur. Yani bayram namazı kazaya kalırsa ne zaman istcnilsc kaza edilebilir. Yalnız zevalden önce kıhmrsa, edâ, zevalden sonra kıhmrsa kaza olur. Hanbelîlere göre ne zaman istenilirse kaza olunur.
Bu hadî.s-i şerîf, fitre bayramı hakkındadır. Kurban bayramı da buna kıyas olunur.[263]

511/385- «Enes radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallalîahü aleyhi ve sellem, fitre bayramı günü birkaç hurma yemeden sabahleyin (namazgaha) çıkmazdı.»[264]

Bu hadîsi, Buhâri tahric etmiştir. Muallâk bir rivayette -ki onu îmâm-ı Ahmed vasletmiştir- «O hurmaları tek olarak yerdi.» denilmiştir.
Buharı muallâk rivayeti de Enes (R. A.)'den talik etmiştir. Tu-karıki hadîsi Buharı tarihinde tahric ettiği gibi, îbni HİbbAn (—354) ile Hâkim (321—405) de onu Utbetü'bnü Humeyd'den şu lâfızlarla tahric etmişlerdir:
«Üç veya beş, yahut yedi, veyahut bundan daha az yahut daha çok tek olarak hurma yemeden (çıkmazdı).»
Hadîs-i şerîf, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in buna devam ettiğini gösteriyor. Mühelleb diyor ki: «Namazdan önce bir şey yemekteki hikmet, bayram namazı kılınıncaya kadar oruç tutmak lâzım zân olunmasın diyedir. Galiba Resulü Ekrem (S.A.V.) bu yolu kapamak istemiştir.» Bâzıları : «Orucun farziyetinden sonra iftarın vücûbu meşru olunca, Allah'ın emrine imtisal için iftarın acele yapılması müstehap görülmüştür» derler.
îbni Küdame:[265] «Bu günde namazdan önce acele bir şey yemenin müstehap olduğu hususunda hilaf bilmiyoruz.» demiştir.
Musannif «Fethü'l-Bârî» de : «Hurma yemenin müstehap oluşunun hikmeti, tatlıda orucun zayıflattığı gözü kuvvetlendirme hassası olduğundandır. Yahut tatlı îman'a muvafıktır; rü'ya onunla tâbir olunur. Ve kalbi rikkate getirir de onun için hurma yemek müstehaptır. Bundan dolayıdır ki, Tabiînden bâzısı mutlak surette tatlı ile iftar etmeyi müstehap görmüştür.» diyor. Mühellib: «Hurmaların tek oluşu Allah'ın birliğine işaret içindir. Peygamber (S.A.V.) bütün işlerinde teberrüken böyle hareket ediyordu.» demiştir.[266]

512/386- «İbni Büreyde radıyaUahü anh'den babası radıyallahü anh'm: Resulü!Lah SaUallahü aleyhi ve sellem, fıtra bayramı günü yemeden çıkmazdı; kurban bayramı günü de namaz kılmadan yemezdi, dediğini işittiği rivayet edilmiştir.»[267]

Bu hadîsi, Ahmed ile Tirmîzî rivayet etmişlerdir, ibni Hibban onu sahîhlemiştir.
îmâm-ı Ahmed'İn rivayetinde Müteakiben kurbanından yerdi» ziyâdesi vardır. Aynı hadîsi îbni Mâce (207 —275), Dâre Kutnî (306—385), Hâkim (321—405) ve BeyhaH (384—458) dahi rivayet etmişler; îbni Kattan (—628) onu sahîh-
îemiştir. BeyhaTcî'nin rivayetinde:
«Döndüğü vakit kurbanın kara ciğerinden yerdi» ziyâdesi vardır. Tirmizî : «Bu bâbda Hz. Aİİ ve Hz. Enes (R. Anhün)'den rivayetler vardır» diyor Tirmizî bu hadîsi İbni Ömer (R. A.)'dan da rivayet etmiş ise de bu rivayette zaaf vardır.
Hadîs-i şerîf, Fıtra bayramında namazdan Önce, Kurban bayramında namazdan sonra bir şey yemenin meşru olduğuna delildir. Kurbanda yemeyi namazdan sonraya bırakmanın hikmeti : Kurban kesmeyi meşru kılmak suretiyle Allahü Zülcelâl kullarına kerametini gösterdiği cihetle, o gün namazdan sonra yapılacak en mühim iş Allah'ın nimetlerine şükür için onun ziyafetinden yemeye başlamak olmuştur.[268]

513/387- «Ümmü Aliyye[269] radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bekâr kszları ve hayızhüan bayramlarda ayrı ve müs-îümanların davetini görmek için (namazgaha) çıkarmak için emir aldık. Hayızhlar ise namazgahtan uzaklaşır.»[270]

Bu hadîsi, Müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîfdc sigâsmm meçhul getirilmesi emir edenin herkesçe malûm olmasındandır. Maâmafih Buhârl'nin bir rivayetinde «kîze Peygamberimiz emir etti» denilerek fail gösterilmistir. (Hayrı ve müslümanlann davetini görmek) den murâd: Hayız-lı olmayanîarm bayram namazının faziletine iştirak etmesidir. Buharı nin rivayetinde bu hadîs şu lâfızladır:
«Kapah bekâr kızları çıkarmaya emir aldık.» yahut «Bekâr kızlarla kapalıları çıkarmaya emir aldık. Hayızhiarsa, namazgahtan uzaklaşırlar.» Müslim'in lâfzı şöyledir :
«Peygamber lalîahü aleyhi ve sellem'l kasdederek, bize bekâr kızlarla kapalıları çıkarmamızı emretti. Hayızlılarin da müslürnanların namazgâhından uzaklaşmalarını emretti.»
Şu halde musannifin zikrettiği hâdis, ikisinin de lâfzına uymamaktadır. Hadîs-i şerif, bekâr kızların namazgaha çıkarılmalarının lüzumuna delâlet ediyor. Burada üç kavil vardır :
1— Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Ali (R.anhüm)'e göre, bekâr kızları bayram sabahı namazgaha çıkarmak vaciptir. Bunu Ibrti Mâce ile BeyhâkVrân tahric ettikleri İbni Abbas hadîsi de te'yîd eder. Bu hadîs de :
«Resûlüllatı Sallallahü aleyhi ve scllcm-, bayramlarda kadınlarını ve kızlarını çıkarırdı.» denilmektedir ki, Hz. Peygamberin hu işe devam ettiğini gösterir. Hem gençlerle yaşlılar hakkında sarihtir. Keza gösterişli olanlarla olmayanlara da âmm ve şâmildir.
2— Ulemâdan bir cemaata göre sünnettir.Çıkarma emri nedip içindir. Nitekim çıkarmayı hayrı görsünler ve müslümanlann davetini müşahede etsinler diye ta'lîl etmesi mendup olduğuna delildir. Eğer vacip olsaydı böyle demezdi. Ve çıkmaları emre imtisal ve borçlarını ödemek için olurdu. Maâmafih San'ânı'ye göre bu ta'lîl söz götürür. Zîra bazan vacip de, hâîz olduğu faziletle ta'lîl olunabilir, hnâm-ı Şdfiî'n'm «El-Ünvm» adlı eserinde gösterişli kadınlarla, ihtiyar nineler arasında fark yapılmış ve Şafiî (150—204) «İhtiyarlarla gösterişsiz kadınların namaza gelmelerini hoş karşılarını. Hele bayramlara gelmelerini pek hoş görürüm.» demiştir.
3— Mensuhtur. Tahavi (238—321): «Bu mes'ele sadr-ı İslâm'da caizdi.Çünkü kadınların cemâati çok göstermek için mescide çıkmalarına ihtiyaç vardı. Böylelikle düşmanı korkutma imkânı hâsıl olurdu. Sonra nesh edildi» diyor. Fakat San'ânî'yç göre İbni Abbas'ın küçük iken kadınların cemaata çıktığım görmesi bu iddiayı defediyor. Çünkü onun görmesi Mekke'nin fethinden sonra idi. İslâmiyet kuvvet bulduğu için kadınların çıkmasına hacet de kalmamıştı. Kczâîîk Ümmü Atîyye'nin Peygamber S.A.V.)'in vefatından bir müddet sonra kadınların cemaata çıkmasına fetva vermesi ve sahabeden bu fetvaya hiçbir muhalefet eden bulunmaması dahi bu davayı defetmektedir. Vakıa Hz. Âişe (R. Anha)'nm şöyle bir sözü vardır :
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, kadınların neler ihdas et-Hğinî görse, onları mutlaka mescİdlerden men ederdi.» demiştir.
Fakat «Sübülü's-Selâm» sahibine göre bu söz kadınların cemaata çıkmalarının haram olduğuna delâlet etmediği gibi, çıkma işinin nesh edildiğine de delâlet etmez. Bilâkis kadınların çıkmaktan men edi-lemiyeceğine delâlet eder. Çünkü Peygamber (S.A.V.) onları men etmemiş,

aksine çıkmalarını emretmiştir. Onun emrettiğim bizim men etmeye hakkımız yoktur. San'ânî'nin acâip istidlali burada bitti.
Fakat biz San'ânî merhumun ruhunda af dileyerek arzedelim ki; bu fikirde değiliz. Bizden maksadım, Hanefilerle diğer hak mezheplere sâlik olanlardır. Evvelâ Şeyh San'ânîye sorarız. Ümmü'l-Mü' minin Hz. Âişe (R. Anha) ashaptan sayılmazmi idi ki, Ümmü Atiyye' nin fetvasına karşı ashaptan bir kimse ses çıkarmadı diyorsun? Bir sualimiz .daha var : Hz. Âişe validemizin yukarıda zikrettiğimiz sözü için: «Bu söz bilâkis kadınların cemaata çıkmaktan men edilemiyeceğine delâlet eder.» diyorsun. Binaenaleyh Hz. Âîşe (R. Anha)'mn bu sözü: buyurun kadınlar; büyüğünüz, küçüğünüz, güzeliniz, çirkininiz yollara düşün, camilere gelin demek midir? Âişe-i Sıddîka hazretlerinin ölüleri uyandıracak kudretteki şu feryadını böyle mi anlamak gerekir?
Sen bize akıl fikir ve intibahlar nasip et yâ Rabbi!
insaf buyrulsun, kadın kadındır. Ona Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz boş yere «Kadınlar akıl ve dîni noksan kimselerdir» dememiştir. Baksanıza, daha Resûliil-lah (S.A.V.) dünyadan gider gitmez bozulmaya yüz tutmuşlardır. Şimdi bir de bundan bin küsur sene sonra San'ânî merhum zamanındaki hallerini ve nihayet bugünkü hâllerini düşünelim! Acaba şu halleriyle yine Peygamber {S.A.V.) kadınları sokaklara dökülmeye, camilere gitmeye davet eder miydi dersiniz? Biz sözü daha fazla uzatmadan hakîkî ulemânın bu bâbdaki beyanatına geçeceğiz :
Hanefîlerin uEl-Hidâye» nâmmdaki fıkıh kitabında kadınların cemaata devamları hakkında aynen şöyle denilmektedir : «Kadınların cemaata gelmesi mekruhtur. Yani genç kadınların gelmesi mekruhtur. Çünkü fitneden korkulur. Yaşlı kadınların, sabah, akşam ve yatsıya çıkmasında bir beis yoktur. Bu Ebu Hanîfe'ye göre böyledir. İmâmeyii: <îhtiyar kadınlar bütün namazlara çıkabilirler; zîra fitne yoktur; çünkü onlara rağbet azdır. Binaenaleyh bayram namazlarında olduğu gibi, burada da çıkmaları mekruh değildir» demişlerdir. Ebu Hanîfe (80— 150)'nin delili şudur: «Fazla şehvet perestlik ihtiyar kadınlara da musallat olmaya sevkeder. Binaenaleyh fitne melhuzdur. Şu kadar var ki fasıkların.sokaklara yayıldığı zaman Öğle ile ikindi ve cuma vaktidir. Sabah ve yatsı zamanları onlar uykudadır. Akşam namazı zamanında ise yemekle meşgul olurlar. Bayram namazı için ova geniştir. Erkeklerden uzaklaşabilirler. Bundan dolayı çıkmaları mekruh değildir.»
«Hidaye» şerhi «Fethü'l-Kadîr» de şu satırları okuyoruz: «Bil ki. Peygamber (S.A.V.) in :
Allah'ın kadın kullarını, Allah'ın mescidierine gitmekten men etmeyiniz.» buyurduğu ve keza: «Birinizden karısı mescide gitmek için izin isterse onu men etmesin» hadîsi sahihtir. Fakat ulemâ, bu işi nassla beyân edilen ve kıyasla bilinen bâzı yerlere tahsis etmişlerdir. İşte Peygamber (S.A.V.)'in sahih bir hadîste:'
«Hangi kadın buhur sürünmüş ise bizimle yatsıya gelmesin» ve keza Müslim'in, rivayet ettiği bir hadîste : «Kadınları mescidlere çıkmaktan men etmeyin. Ancak geceleyin müstesna» buyurmuş olması, birinci kısımdan (yani nassla beyân edilen kısımdan) dır. ikincisi güzel giyinmek ve erkeklerle sıkışık vaziyette bulunmaktır.
Bugün kadınlar evde kilitlenmedikçe boyuna sokağa çıkmaya uğraştıklarından mutlak surette çıkmaktan men edilmişlerdir. Öyle ise bu iş ta'lîl yapmak suretiyle nesh olur denilemez. Çünkü biz, bu takdirde çıkma yasağı, fitneye sebep olmaktan men eden umûmî nasslarla sabit olur deriz. Yahut şartlı mutlak kabîlindendir. Şart zail oldu mu, hüküm de zail olur. Nasıl ki illet nihayete erdikte, hüküm de nihayete erer.
Müteahhirîn-İ ulemâ genç ihtiyar bütün kadınların, bütün namazlara çıkmalarını men etmişlerdir. Çünkü şâir vakitlerde fâşıklar galiptir.
İtimât edilen kavi : Bütün kadınların bütün namazlara çıkmalarının memnu olmasıdır. Yalnız bana kalırsa, pek ihtiyar nineler gelebilir. Fakat kırıtmasını bilen, gösterişli yaşlılar gelemez.
«El-Înâye-» adlı fıkıh kitabımız şu malûmatı veriyor: «Eskiden kadınlara namaza çıkmaya müsaade edilirdi. Sonraları bu, fitneye sebep olunca çıkmaktan men edildiler. Tefsirde mezkûrdur ki :
«»[271] «Vallahi sizden ileri gidenleri ve vallahi sîzden geri kalanları bildik.» âyet-i celîlesi kadınlar hakkında nazil olmuştur. Çünkü münafıklar kadınların avret yerlerini görmek için geriye dururlarmış. Filhakika Hz. Ömer (R. A.)-kadınları mescidlere çıkmaktan menetmiş. Onlar da Âişe (R. Anka) ya şikâyet eylemişlerdi. Hz. Âişe : «Peygamber (S.A.V.), Ömer (R. A.) în bildiği -bugünkü ahvali- bilmiş olsa, sizlere çıkmak için îzîn vermezdi.» demiştir.
İşte ulemâmız bununla istidlal ederek ,genç kadınların mutlak surette namaza çıkmasını men etmişlerdir.
Bugün fetva bütün kadınların, bütün namazlara gelmelerinin mekruh olduğu merkezindedir. Çünkü fesad zahirdir. «El-İhtiyâr» nâm kitapta : «Zamanımızda muhtar olan, zamanın bozukluğu ve kötülüklerin zuhuru sebebiyle kadınların çıkmasının hiç caiz olmamasıdır.» deniliyor. «El-Kâfi» de de şöyle denilmiştir : «Kadınların namaz için camiye gelmeleri mekruh olunca, vaaz meclislerine gelmeleri, bahusus, ulemâ kıyafetine giren su câhillerin meclislerine devam etmeleri evleviyetle mekruh olur. Bunu Fahrü'l-îslâm[272] (Pezdevl) zikretmiştir.»
İşte Hanefîlerin bütün fıkıh kitapları bu gibi sarahatlerle doludur.
Diğer mezheplere gelince :
Malikîlere göre: Kadın, erkeklerin bakmayacağı kadar ihiiyar ise, cuma namazına gidebilir. Bakılacak kılıkda ise gitmesi mekruhtur. Genç kadının mescide çıkmasından fitne zuhur edecekse, çıkması haram; etmeyecekse mekruhtur.
Hanbleîlere göre : Kadın çirkin ise, cuma namazına çıkması mubah; güzel ise mekruhtur.
Şâfiîlere göre : Kadın, erkeklerin şehvetini celb edecek gibi ise cemaata gelmesi mekruhtur. Şehveti celb etmiyen kadın süslenir veyp koku sürünürse onun da cemaata gelmesi mekruh olur. Fakat çıkmakta gelişigüzel değil, velîsi izin vermek Karlıyladır. Velîsinin izni olmadan çıkmak haramdır. Nitekim fitneye sebep olacak kadının mescide çıkması da haramdır.
Görülüyor ki, ulemâ-İ kiramdan hiçbiri kadının dışarı çıkmasından doğacak fitneyi bir an gözden uzak tumamişlardır. Merhum Snn'ânî ye gereken de bu idi. Gelişi güzel bir ıass'm zahirine saplanacağına maksadı nazar-ı itibâra alsa, elbette daha iyi olurdu. Meccllle-i Ahkâm* Adliyıiemizin ikinci maddesi : «Bir işten maksad ne ise hüküm ona göredir» der.[273]

514/388- «İbni Ömer radıyallahü anh'âen rivâyeî edilmiştir. Demiştir kî: ResûlüIIah Ballallahü aleyhi ve sellem ve Ebu Bekir'le Ömer, iki bayramı hutbeden Önce kılarlardı.»[274]

Bu hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerif; Hz. Peygamber (S.A.V.) ile iki halîfesinin devam üzere yaptıklarının bu olduğuna delildir. Zahirine bakılırsa, namazın mutlaka hutbeden önce kılınması icap eder. Fakat bayram namazlarında hutbe okumanın vacip olmadığına icmâ naklederler. Bu icmâm senedi Ncsâi (215—303, İbni Mâce (207—275) ve Ebu Dâvud (202—275). un tahric ettikleri Abdullah ibni Saîb hadîsidir ki lâfzı şudur :
«ResûlüIIah SaUdllahü aleyhi ve sellem ile birlikle bayramda bulundum. Namazı edâ edince :
«Biz hutbe okuyacağız. Kim hutbe (yi dinlemek) için oturmak isterse, otursun. Kim gitmek isterse gitsin, buyurdular.» Bundan dolayı hutbe vacip olmamıştır. Hutbeyi namazdan evvel okumak her ne kadar sünnetin hilâfına ise de yeniden okunması meşru olmamıştır. Namazdan Önce evvelâ kimin hutbe okuduğu ihtilaflıdır. Müslim'in rivayetinde Mervan'ın okuduğu bildiriliyor. Bâzıları «daha evvel Hz. Osman okumuştu» derler. Nitekim böyle olduğunu îbni Münzir (—310) sahîh senedle Hasan-ı BasrVden rivayet etmiştir. Hasan-ı Basrî (21—110):
«Namazdan, yani bayram namazından ön-ce ilk hutbe okuyan Osman'dır» demiştir.
Mervan'a gelince: Onun hutbeyi namazdan önce okuması, namazdan sonra cemâat dağıldığı içindir. Kendisine Ebu Said itirazda bulunulunca : «Namazdan sonra cemâat bizi dinlemek için oturmazlar.» demiştir. Cemâatin hutbeyi dinlemesinin sebebi, bâzı kimseleri ifrat derecede medh, bâzılarına hiç kabahatsiz soğup saydıklarındandır; deniliyor. Filhakika Abdürrezzak (126—211), îbni Cüreyç yoluyla Zühri'den şunu rivayet etmiştir.
«Bayramda namazdan önce hutbe okumayı ilk îcad eden Muâviye'dir.» Her kim olursa olsun bu Resûlüllah (S.A.V.)'in yoluna aykırı bir bid'attır. Hz. Osman (R. A.) için şu yolda özür beyân ederler: Medine'de insanlar çoğalmış ve evler mescidden uzaklaşmıştı. Bundan dolayı Hz. Osman cemâatin namaza yetişebilmeleri için evvelâ hutbeyi okurdu.[275]

515/389- İbni Abbas radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir kî. Peygamber SaMaMahih aleyhi ve sellem, bayram günü iki rek'ât namaz kılmış, onlardan evvel ve sonra namaz ki İmamıştır.»[276]

Bu hadîsi, Yediler tahric etmiştir.
Bu hadîs, Bayram namazının iki rek'ât olduğuna delildir ki, bayramı imamla birlikte ovada kılanlar hakkında icmâ da budur. Fakat bayram namazına yetişemiyenler hakkında mes'ele ihtilaflıdır. Ekseriyet bayramı kaza eder. Yine iki rek'ât olarak kaza eder diyor. îmâm-t Ahmed ibni Banbel (164—241) ile Sevrî (97—162)'ye ve diğer bâzı ulemâya göre dört rek'ât olarak kaza eder. Said ibni Mansur (—227) İbni Mes'ûd'dan şu hadîsi tahric etmiştir :
«Kim bayram namazını imamla kılmaya yetişmezse, onu dört rek'ât olarak kılsın.» Hadisin isnadı sahihtir. Bâzılarına göre ovada kılarsa, iki

rek'ât, evinde kılarsa dört rek'ât kılacaktır. Ebu hanîfe (80—150)'ye göre, yalnız başına bayramı kaza etmek vâcib değildir. Maâmafîh istiyen kaza edebilir. Ve zâid tekbîrleri almaksızın dört rek'ât kılar. Şâfiîlere göre bayram namazı kaza'ya kaldığı şekilde yani iki rek'ât olarak ve ne zaman olsa kılınır. Yalnız zevalden önce kiîınırsa edâ, sonra kılınırsa kaza olur.
Hanbelîlere göre dahi imamla kılamayan bayramı istediği vakitte kazaya kaldığı şekilde kılar.
Malikîlere göre bayram namazım imamla kılamayan artık onu kaza edemez ise de, onu sonradan kaza olarak değil de mendub olarak kılar.
Bahsin başında da işaret ettiğimiz veçhile bayram namazlarının sıfatı hakkında üç kavil vardır :
1— İmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe'ye göre vâcibtir. Buna Resûlüllah (S.A.V.) ile Hulefâ-i Râşidîn'in devam etmiş olmaları delâlet ettiği gibi, Ashâb-ı Kirâm'a namazgaha gitmelerini emir buyurması da delildir.
Zîra emir mutlak vücub ifâde eder. Kitaptan delili ise, [277]«O halde Rabbin İçin namaz kıl ve kurban kes» âyet-i kerîmesi kurban bayramı için, [278]«tezekki edip, Rabbisinin ismini anan muhakkak kurtulmuştun âyeti de Ramazan bayramı için delildir. Müfesshierin ekserileri bu âyetteki « £ y » yi sadaka-I fıtır ile (zikir) i de bayram namazı ile tefsir etmişlerdir.
2— îmâm-ı Ahmed îbni HaribeVe göre farz-ı kifâyedir. Çünkü seâîr-i dîniyye'dendir. Ve cihâd gibi bâzılarının edâ etmesiyle diğerlerinden sakıt olur.
3— Sünnef-i Müekkededir. Resûlüilah (S,A.V.)'in devam buyurması sünnet-i müekkede olduğuna delildir. Ebu Hanîfe'den gayrı Hanefî imarrllanyla, Şâfü ve Mâlik'in mezhebi budur. Bunlar «Beş namaz vardır. Allah bunları kullarına farz kılmıştır.» Hadîsiyle de istidlal ederlerse de, kendilerine «bu istidlal mefhum-u âdetle olduğundan, makbul değildir; bir de bu namazların günlük beş vakit namaz oJmak ihtimâli vardır» diye cevap verilmiştir.
Mevzuu bahsimiz hadîsde «İkî rek'âttan Önce ve sonra namaz kıl-mamışfır» denildiğine göre bayram namazından evvel ve sonra nafile kılmak meşru olmamış demektir. Aşağıdaki Ebu Saîd hadîsinde dahi bayram namazından önce nafile kılmazdığı beyân ediliyorsa da, aynı hadîste namazdan sonra, evinde iki rek'ât nafile kılardığı ifâde ediliyor. Şu halde buradaki «namazdan sonra nâfÜe ktlmamişfır» sözü namazgahta iken kılmamıştır mânâsına alınır.[279]

516/390- (Yine) İbni Abbas radıyatlahü anhüma'âan rîvâye edilgine göre : Peygamber SallaMahii aleyhi ve sellem, Bayramı ezansız ve ikameîsİz kılmıştır.»[280]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud tahric etmiştir. Ash Buhârî'dedir. Hadîs-i şerîf, bayram namazlarında ezanla ikametin me;;rû olmadığına delildir. Yapılırsa bid'atr, İbni Ebi Şeyhe (—234) sahih bir isnadla İbni Müseyyeb'ten şunu rivayet etmiştir
«Şüphemiz kî bayram namazı için ezanı ilk ihdas eden Muâviye'dir.» Bunun bir mislim de mutemed râvilerden tmâm-ı Şâfü (150—204) rivayet etmiş ve şunu da eklemiştir.
«Haccae Medîne'ye emir olduğu zaman bununla amel etmiştir.» İlmi Münzir (—310) Basra'da bu ezanı ilk îcâd edenin Ziyâd olduğunu rivayet etmiştir Bâzılar» bunu ihdas edenin Mervan olduğunu söylerler. Ibnı E in 'Habib'e Söre Abduliah ibni Zübeyr'di.. İbni Zübevr aynı zamanda ikat de ettirmiştir. İmam-ı Şâfinm sıka râviler vasıtasıyla Zuhrı (-.î24)-den rivayetine göre Peygamber (S.A.V. bayramda müezzine «Namaz toplayiCîd.r». demesini emrederiniş.[281]

517/391- «Ebu Saîd radıyalîahü anlı*den rivayet edilmiştir. Demiştir kh ResûSüliah Sallallahü aleyhi ve seUem, bayramdan önce hiç bîr namaz kılmazdı. Evine; döndüğü zaman iki rek'ât kılardı».[282]

En hadisi. İbni Wlâce güzel bir isnadia rivayet etmiştir.
Bu hadisi, Hâkim (321—405) ile Ahmcd ibni Hanbcl (164—241) d*% taline etmişlerdir, Tİrmizî (200—279), İbni Ömer (R. A./dan fcu-iro.ii bonzc-riiü rivayet eu-niy ve sahihlemiatir. Aynı hadîsi, lrr.'n;ı-< Ahhtcd ile Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadîsin Taberânı (260--"BOVnin «EhEvsâ:» mda t aşka tarîki de vardır. Lâkin bu tarîkte Câbir Cu'fi vardır. Bu zat metruktür.
Hadîs-i şerif, bayram namazından sonra evde iki rek'ât nafile kılmanın meşru olduğuna delildir. Fakat tmâm-ı Ahm-ed'in merfu olarak İbni Ömer (R, A./dan rivayet ettiği şu hadis, buna muarızdır.
«Bayram günü (namazdan) ne önce ne de sonra n^rnaz vardır.» Bu iki hadîsin em edilerek «bayram ovada kılmırsa yoktur» denilir.[283]

518/392- «(Bu da) Ebu Saîd raaUahü aniden Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem,ban bayramlarında namazgaha çıkar ve ilk başladığı şey namaz olurdu. Sonra namazdan çıkar ve cemâat saflarında oldukları halde, onların karşısında ayakta durur kendilerine vaaz eder; emir verîrdi.[284]

Bu hadîs, Müftefekun Aleyh'dir.
Hadîs-i şerifte namazgaha çıkmanın meşru olduğuna delîl vardır. Hatıra gelen, namazgahın Mescid-i Nebevî'den başka bir yer olmasıdır id, hakikatta da öyledir. Hz. Peygamber (S.A.V.)'in namazgahı malûm bir yer olup, bununla mescidinin kapısı arasında aşağı yukarı bin metrelik bir mesafe vardı. Bu hadîsde namazın hutbeden evvel kılınacağına da delâlet vardır. Mes'ele yukarıda geçmişti. Bayram namazından önce nafile kılınmazdiğı dahi bu hadîsten anlaşılan hükümlerdendir. «Cemâatin karşısında ayakta durur» tâbirinden namazgahta minber olmadığı anlaşılıyor. îbni HİbBan (—354)'m tahric ettiği bir rivayette,
«Bayram günü devesinin üzerinde hutbe okudun denilmiştir. îmâm-ı Buharı (194—256) rivayetinin sonunda, bayram namazgahına ilk minber kuranın Mervân olduğunu zikretmiştir. Vakıa Ömer İbni Şebbe[285], namazgahta cemaata minber üzerinde ilk hutbe okuyanın "Hz. Osman (B.A.) olduğunu; bunu bir defa yapıp, sonra bıraktığını bir daha Mervan'm yaptığını rivayet etmiştir. Ama/herhalde Ebu Saîd (R. A.) bunu duymamıştır.
Hadîs-i şerîf, bayram hutbesinin meşru olduğuna ve bu hutbenin cuma hutbeleri gibi emir ve vaazı ihtiva ettiğine de delâlet ediyor. Yalnız cumada olduğu gibi bayram hutbesinin de iki tane olduğuna ve aralarında oturulduğuna bu hadîste delâlet yoktur. îhtimal ki bu cihet Resûlüllah (S.A.V.)Men sabit olmamış; cumaya kıyasen sonradan ilâve edilmiştir.[286]

519/393- «Amr ibni Şuavb[287] dan o da babasından, o da dedesinden Radıyaîlahü anhüm duymuş olmak üzere rivayet edilmiştir. Demiş-tir ki: Allah'ın Peygamberi Sallallahü aleyhi ve seUem :
Ramazan bayramında tekbîr; ilk rek'âtta yedi, diğerinde beştir. Kıraat onların ikisindende sonradır» buyurdular.[288]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud tahric etmiş; Tirmîzî, Buhârî'den onu sahîhlediğmi nakleylemiştir.
Amr'ın babası Şuayb, onun babası Muhammed, onun babası da Abdullahtır. Eğer kelimelerindeki zamirler Amr'a râcı iseler mânâ: Babası Şuayb, dedesi Muhammed'den, o da Resulüllah'tan işitmiş demektir. Bu takdirde hadîs mürseldir. Çünkü dedesi Muhammed Hz. Peygamber (S.A.V.)'e yetişmemiştir. Şayet deki zamir Amr'a; deki de Şuayb'a râci ise, bu takdirde Şuayb dedesi Abdullah'tan işitmiş oluyor. Halbuki Şuayb dedesi Abdullah'a yetişmemiştir. İşte bu illetten dolayı Buhârî ile Müslim Amr'ın hadîsini tahric etmemişlerdir. Fakat Zehebî (673—748): «Şuayb'in, Ceddi Abdullah'tan hadîs dinlediği sabit olmuştur» diyor. Bundan dolayı kendisiyle «Sünen» sahibi Dörtler ibni Huzeyme (223—311) İbni Hibban (—354) ve Hâkim (321—£05) ihticac etmişlerdir.
Yukanki hadîsi îmâm-ı Ahmed (164—241) ile İbni Medînî (161—1 de Lahric etmişler ve sahîhlemişlerdir. Bu hadîs, Hz. Âîşe# Saad Kurazî, İbni Abbas, İbni Ömer ve Kesîr İbni Abdullah (R. Anhüm)'d&Ti dahi rivayet olunmuştur. Lâkin hepsinde zayıf râviler vardır. Hz. Ali ile İbni Abbas (R. AJ'dan mevkuf olarak da rivayet edilmiştir. îbni RüŞd (514—595) : «Bu rnes'elede sahabenin kavilleri ile amel etmelerinin sebebi Peygamber (S.A.V.)'den bir şey sabit olmadığındandır.» demiştir. Ukeylî (—769) dahi Ahmed ibni Haribel'in «Bayram tekbirleri hakkında sahih hadîs rivayet edilmiş değildir» dediğini naklediyor.
Hadîs-i şerif, bayram namazının ilk rek'âtında yedi tekbîr alınacağına delâlet ediyor. Bunların iftitah tekbîri olmaları ve keza zâid tekbîr olmaları ihtimalleri varsa da, zâid tekbîr olmaları daha akla yakındır. Mes'ele ihtilaflıdır. îbnİ Kayyım (691—751) «El-Hedyii'n-Nebevî» adlı eserinde iftitah tekbîrinin bunlardan olduğunu söyler. Yine bu hadîs ikinci rek'âtta beş tekbîr alınacağına delildir. Sahabe ve ulemâdan bir cemaatla Şâîîî'erin mezhebi budur. Bâzıları «ilk rek'âtta beş, ikincide dört tekbîr alınır» demiş, Hanefîlerle bâzı uİemâ her iki rek'âtta üçer tekbîr alınacağını; Mâlîkîlerle Hanbefîler de ilk rek'âtta altı, ikincide beş tekbîr alınacağını ileri sürmüşlerdir. Tekbîrlerin yerleri ve bayramların nasıl kiîınacağım öğrenmek için her mezhep sâlikleri kendi fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir.

Hadîs-i şerif, her iki rek'âtta kıraatin tekbîrlerden sonra olacağına da delâlet ediyor. Nitekim Eimme-i Selâse denilen Şafiî, Mâlik ve Ahmed'in. mezhepleri budur. Ebu Hanîfe'ye göre ilk rekaâtta tekbîrler kirâattan evvel, ikinci rek'âtta kırâattan sonra getirilir. Ve bu suretle iki rek'âtın kirâatları biribirlerine eklenmiş olur.
San'ânî (1059—1182) Musannifin «Tirmizî, Buhârî'den onu sahîhîediğmi nakl eylemiştir» sözü üzerinde durarak, TirmizVmn «Sünen» inde böyle bir şey bulunmadığım, bunun yerine orada Kesir ibni Abdullah hadisine tesadüf ettiğini ve Tirmizî'nin bu hadîs hakkında : «Bu bâbda rivayet edilen en güzel şeydir» dediğini naklettikten sonra, 'BeyhaM (384—458)'nin de «Es-Sünenü'l-KÜbrâ» nam eserinde aynı vehme kapıldığını uzun uzadıya anlatmış ve : «Bununla Musannifin Tirmizı'den nakl hususunda hafız Beyhakî'yi taklîd ettiği anlaşılıyor» demiştir.
Halbuki TirmizVrân hadîsi, Buhârî'ma sahîhlediğini nakletmesi vehim değil, hakikattir. Yalnız bu nakil «Sünen» de değil, «ELÎleU de'dir. Nitekim Hafız Zeyneddin Irakî (—806) Tirmizî'nin şerhinde şöyle demektedir : «Tirmizî, «El-îlelül-Müfred» de BuharVmn, Amr ibni Şuayb hadîsi sahihtir dediğini kendisinden nakletmiştir.» Binaenaleyh Amr İbni Şuayb hadîsi bu bâbda sadra şifâ veren bir hadîstir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) her iki tekbîr arasında hafifçe sükût buyururlardı. Fakat tekbîr aralarında muayyen bir zikri olduğu rivayet edilmemiştir. Yalnız İbni Mes'ud (R.A.)'dan bir rivayette hamd-ü sena ve Peygambere salâvat getireceği söylenmiştir. Tdberânî (260—360) «El-Kebîr» de İbni Mes'ud (R.A.)'dan şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Her iki tekbîr arasında iki kelime mikdarı sükût vardır.» Lâkin bu hadîs, mevkuftur. Ve râvîleri arasında Süleyman b. Erkam vardır ki, bu zât zayıftır. İbni Ömer (R. A.) tâbi olmak için boyuna Resût-ü Ekrem'in ne yaptığını araştırmakla beraber, her tekbîrde ellerini kaldırırdı.[289]

520/394- «Ebu Vâkid-i Leysî[290] radtyallahü anh'dm rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber (S.A.V.) Fitre ve Kurban bayramlarında sûrelerini okurdu.[291]

Bu hadîs!, Müslim tahric etmiştir.
Tabiî, İd ilk rek'âtta «Fatiha» dan sonra «Kâf» sûresini, ikincide de okurmuş.
Hadîs-i şerîf, bayram namazlarında bu iki sûreyi okumanın sünnet olduğuna delâlet ediyor. Yukarıda Resûlullah (S.A.V.)'in bayramlarda «SebbİH» ve ng âsîye sûreleri» ni okuduğunu görmüştük. Anlaşılan ba-zan onları, bazan da bunları okuyormuş. İmâm-% Şafiî (150—204) İle Mâlik (93—179)'in mezhebi de budur.[292]

521/395- «Câbir radıyallahü anh'den rîvâyel edilmiştir. Demiştir kî: ResûEüllah SaUaîîahü aleyhi ve sellem, Bayram günü otdu mu yolu değiştirirdi.»[293]

Bu hadîsi, Buhârî tahric etmiştir. Ebu Dâvud'da İbni Ömer'den (R. Anhüma) bunun benzeri vardır.
Yani, namazgahtan dönerken başka yoldan döner; gittiği yoldan gelmez imiş. Tirmizî (200—279) : «Bâzı ehl-i ilim buna kail olmuş; ve imamın böyle hareket etmesini müstehab görmüştür. Şafiî de buna kaildir.» diyor. Yalnız tmâm-ı Şafiî değil, Ebu Hanîfe ve diğer ulemânın ekserisi buna kail olmuşlardır. Bayram namazına değişik yollardan gidip »gelmek hem imama, hem cemaata meşrudur.Ebu Dâvud rivayetinin lâfzı şöyledir :
«İbnl Ömer'den rivayet edildiğine göre ResûlülJah Sallaîlahü aleyhi ve sellem, bayram günü bir yoldan gitmiş, sonra başka yoldan dönmüştür.»
Bu hadîs de yukarıki Câbir hadîsinin delâlet ettiğine delâlet ediyor. Buradaki hikmetin ne olacağında ihtilâf edilmiştir. Bâzılarına göre her iki yolun boyundakilere selâm vermek içindir. Diğer bâzılarına göre, gidenin bereketinden her iki yolun boyundakiler istifâde etsin diyedir. Bir takımları iki yolun boyundakilerin ihtiyaçları varsa, gidermek içindir demiş; bir takımlari şâir yollarda ve caddelerde Şeâir-i Dîniyyeyi göstersin diye meşru olmuştur demişlerdir. Münafıklar İslâmiyetin kuvvet ve şevketini görsün de gayızlarından patlasınlar diye; çok yerler şâhid olsun diye meşru olmuştur, diyenler de vardır. Bunlar hiç şüphe yoktur ki camiye veya namazgaha giden kimsenin bir adımı derecesini arttırır; öteki de günâhım bağışlatır. Bu hâl tâ evine dönünceye kadar devam eder; diyorlar.
Nihayet bütün bu sayılan hikmetlerden dolayı ayrı yollardan gidip gelmek meşru olmuştur diyen de olmuştur ki en iyisi de budur. İbni Ömer (R. A.) evinden namazgaha kadar tekbîr alarak giderdi.[294]

523/396- «Enes radtyallahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah Sallalîahü aleyhi ve sellem, Medine'ye geldiği zaman Medîne'IHerin iki günü vardı. Onlarda oynarlardı. Bunun üzerine Peygember SaUaTlahü aleyhi ve sellem :
Allah; size bunların yerine, bunlardan daha hayırlısını verdi. Kurban bayramı ile, Ramazan bayramı gününü.» buyurdu.[295]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Nesâî sahîh bir isnâd île tahric etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf. Peygamber Sallaîlahü aleyhi ve sellem'in bu sözleri Medine'ye gelişinin hemen akabinde söylediğine delâlet ediyor. Nitekim tâkib edatı olan ile zikir edilmesi de buna delâlet eder. Siyer kitaplarına bakılırsa tslâmda ilk meşru olan bayram Ramazan bayramı olup, hicretin ikinci yılında vâki olmuştur. Hadîste, bayram günlerinde sevinç izhar etmenin mendûp olduğuna delâlet vardır. Çünkü câhiliy-yet devri, bayramını bu bayramlarla değiştirmek, o bayramda yapılanın bunlarda da yapılabileceğine delâlet eder. Yalnız vakit hususunda ehl-i câhiliyyete muhalefet vardır. Bununla beraber, bayramlarda ehl-i câhilliyyetin her yaptığı bize de mubahtır denilemez. Bundan murâd : Elbette dînen bir mahzur ve ibâdete bir mâni bulunmamakla mukayyed-dir. Amma çoluğa, çocuğa karşı bayramlarda biraz daha cömert davranmak ve onları refaha kavuşturmak gibi şeyler meşrudur.
Bâzı ulemâ bu hadîsten müşriklerin bayramlarında sevinmenin ve onlara benzemenin kerahet ve iğrençliğini istinbât etmişlerdir. Hattâ Hanefilerden AUâme Ebu Hafz Bustî : «Bir kimse gününü tazim için bir müşrike bayramında bir yumurta verse, muhakkak kâfir olur» demiştir. Şeyhii'l-îslâm îbni Teymiyye (661—728)'nin bu hususta <<İktizâü's-Sırati'l-Müstakîmy adlı bir eseri vardır. Gayri müslîm-lerin yılbaşı bayramını tosîd için onlardan kat kat fazla mübalâğalarla hazırlanan ve evlerini yeşil çamlarla süslemek sevdasıyla çam katliâmı hususunda yarışa girişen, hattâ çocuklarına gayrı müslim adı koymaya başhyan zamanımızın mecazi müslümanlannın kulakları çınlasın!
Mamafih biz kendilerine yine Cenâb-ı Feyyaz-ı mutfak hazretlerinden hidâyetler dileriz. Gayr-ı müslîmlere benzemek hususundaki hadîs-i şerîf inşallah eserimizin dördüncü cildinde gelecektir.[296]

524/397- «Ali radıyallahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bayrama yürüyerek çıkmak sünnettendir.»[297]

Bu hadîsi, Tİrmîzî rivayet etmiş ve hasen bulmuştur.
Hadîsin tamamı Tirmizî'de şöyledir : «Çıkmazdan önce bîr şey yemek de sünnettendir.» Tir (200—279) : «Ekser ulemâya göre bu hadîsle amel olunur. Onlar bayrama yürüyerek çıkmayı ve çıkmazdan önce bir şey yemeyi müstehâb görürler. Özürsüz bir vasıtaya binerek gidilmemesi müstehâbtır.» diyor.
San'ânî diyorki: «Tirmizî'rân bu hadîse hasen dediğini bulamadım. Hasen diyeceğini de zannetmiyorum. Çünkü hadîsi kendisi Haris b. Aver tarikiyle rivayet etmiştir. Hadîs âlimlerinin onun hakkında sözleri vardır. Zührî (—124) mürsel olarak şu hadisi tahric etmiş.
amber SaMaMahü aleyhi ve seüem, hiçbir bayram ve cenazede vasıtaya binmemiştir.» İbni Ömer (R.A.) bayrama yürüyerek gider; yürüyerek dönerdi. Yemeyi çıkmazdan önce diye takyid etmenin vechi yukarıda Abdullah ibnî Büreyde hadîsinde görülmüştür. îbni Mâce (207— 275) dahi Ebu Râfi' ve başkalarından şu hadîsi rivayet etmiştir :
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve seUem, bayrama yürüyerek gider; yürüyerek dönerdi,» Lâkin Buhârî (194—256) «Bayrama yaya ve binitti gitme babı» diye bir bâb yapmış ve yürümekle binek gitmeyi birbirine müsavi tutmuştur. Herhalde Buhârî bu bâbdaki hadîsi sahîh bulamıyarak, kolaylık, hususundaki asıl kaideye dönmüştür.[298]

525/398- «Ebu Hüreyre radıyallahü anfc'den rivayet edildiğine göre kendilerini bir bayram günü yağmur tutmuş; bunun üzerine Peygamber SaUaUahü aleyhi ve sellem, bayram namazını mescidde kıldırmıştır.»[299]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud gevşek bir isnadla rivayet etmiştir. Çünkü, isnadında meçhul bir adam vardır. Aynı hadîsi îbni Mâce ile Hâkim de zayıf bir isnadla rivayet etmişlerdir. Bayram namazını ovada mı, yoksa mescidde mi kılmak efdâl olduğu ihtilaflıdır. Imâm-ı Şâ/i'ye göre mescid geniş ise, mescidde kılmak efdâldir. Onun sözünden anlaşılıyor ki, ovaya çıkmanın illeti cemâati toplamaktır. Bu iş mescidde de hasıl oluyorsa

o zaman mescidde kılmak efdâl olur. Mekke'lilerin mescidi geniş, etrafı bilâkis dar olduğundan onlar sahraya çıkmazlar. Ulemâdan bir cemaata göre bayram namazını mescidde kılmak efdâldir. Hanefîterle Mâlîkîlere göre mescid geniş bile olsa ovaya çıkmak efdâldir. Delilleri Resûliillah (S.A.V.)'in bayramları bir özür bulunmadıkça dâima sahrada kılmış olmasıdır. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) elbette efdali tercih ederdi. Hz. Ali (B. A.) dahi bayram namazı kılmak üzere sahraya çıkmış, ve «Bu sünnet olmasaydı mescidde kılardım.» demiş. Sonra cemâatin zayıf takımına bayram namazı kıldırmak için mescidde bir vekil bırakmıştır. Amma sahrada üstü açık bir mescid varsa, bayramı o mescîdde kılmak efdâldir. Tavanlı ise mes'ele yine ihtilaflıdır.
Fâide : Bayram günlerinde en güzel şekilde giyinmek, en güzel kokuları sürünmek, ve kurban bayramında bulabildiği en semiz hayvanı kurban etmek müstehâbtır. Bu bâbda Hâkim (321—405) Hasan' dan şu hadîsi tahric etmiştir ;
«Imâm-ı Hasan demiştir ki : Bize Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seîlem, bayramlarda bulduğumuzun en güzelini giymemizi; bulduğumuzun en güzeliyle kokulanmamızı ;bulduğumuzun en semizini kurban etmemizi, sığın yedi kişi, deveyi on kişi için kesmemizi, tekbîri, sükûnet ve vakarı aşikâr etmemizi emir buyurdular.»
Hâkim bu hadîsi, İshale b. Berzah tarîkinden tahric ettikten sonra : «Şu İshak'ıı meçhul kalması olmasaydı, bu hadîse sahîh diye hükmederdim.» demiştir. Mâmâfîh îshak meçhul değildir. Çünkü onu Ezdi zayıf bulmuş, İbni HÎbbân (—354) mutemed saymıştır. Bu suretle o meçhul kalmaktan kurtulmuştur. Teşrik tekbîrleri hakkında vazıh bir hadîs yoktur. Bu sebeble onları zikredemiyoruz.[300]

«Küsuf Namazı Babı»

526/399- «Muğîretü'bnü Şu'be radıyaîîahü anh*öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve setlem, zamanında (oğlu) IbrahİmÎn vefat ettiği gün güneş tutuldu. Derken Öteki, beriki «güneş İbrahim'in ölümü için tutuldu» dediler. Bunu üzerine Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem :
Şüphesiz ki güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Onlar hiç bir kimsenin ölümü ve hayatı için tutulmazlar. Onları (tutulmuş) gördünüz mü hemen Allah'a duâ edin ve tâ. açılıncaya kadar namaz kılın, buyurdular».[301]

Hadîs, Müttefekun Aleyh'dir. Buhârî'nin bir rivayetinde : «Mün-celi oluncaya kadar» tâbiri kullanılmıştır.
«Buhârî'dekİ Ebu Bekre hadîsinde : «Şu halde SİZ başinizdaki açılıncaya kadar namaz kılın ve duâ edin.» buyruimuştur.
«Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seMem'in oğlu ibrahim hicretin onuncu yılında ,bir rivayette «onaltı» aylık diğer bir rivayette «onsekiz» aylık iken Rebîülevvel ayının onuncu veya dördüncü çarşamba günü vefat etmiş; cenazesini bizzat Hz. Peygamber SaîlaUahü aleyhi ve settem' kıldırarak Medine'nin meşhur kabristanı «Baki» a defn etmişlerdir. O gün tesadüfen güneş tutulmuş. Bunu gören halk: «Bu güneş İbrahim'in ölümü için tutuldu» demişlerdi. Çünkü güneş, mû'tad olmayan bir zamanda tutulmuştu. Arapîarca ayın onunda veya dördünde güneş tutulması hemen hemen görülmüş şey değildi. Bundan dolayı onun tutulmasını bu hazin hâdiseye atfetmek istemişlerdi. Fakat Resûlüllah (S.A.V.) bunu reddetti. Ve güneş ile ayın Allahü Teâlâ'mn birliğine, kudretine, onun şiddet ve azabından kullarını korkutmaya delâlet eden iki alâmet olduğunu beyân buyurdular. Hadîs-i şerif ma'nen: [302]«Biz âyetleri korkutmaktan başka bir şey içîn göndermeyiz» âyet-i kerîmesinden alınmıştır.
Araplar güneş tutulmasına «Küsûf» ay tutulmasına da «Hüsûf» derler. Küsûf kelimesi masdardır. Fiil olarak kullanıldığı vakit, kef'in fethasıyla derler. Nadiren kef'in zammı ile eklinde meçhul de okunduğu gibi, fiîl-i mazinin ziyâden" bâblarından «infial» babına nakledilerek dahi denilir. «Hüsûf» kelimesinin kullanışı da aynen bunun gibidir. Ve bu şekillerin hepsinde mânâ : «Güneş tutuldu. Ay tutuldu» demektir.
Bu iki lâfzın hem güneş, hem ay tutulması hakkında kullanılıp, kulla mîamıyacağı ulemâ arasında ihtilaflı bir mes'eledir. Kur'ân-ı Kerîmde hüsûf ay tutulması mânâsında kullanılmıştır. Fakat aynı kelime hadîste güneş tutulması mânâsında kullanılmış buyrulmuştur. Nitekim Küsûf kelimesi de hem güneş, hem ay tutulması mânâlarında kullanılmıştır, Araplar derler. «Ayla güneş küsûf hüsûf olurlar. Yani tutulurlar» demektir. Yalnız hadîste ay tutulması hakkında küsûf kelimesi kullanılmamıştır.
îşte ulemâ-i kiram buna bakarak küsûf kelimesini yalnız güneş tutulmasında, hüsûfu da ay tutulmasında kullanmışlardır. Lügat âlimîe-lerinden Sa'Jeb (—291) bunu ihtiyar etmiş; Cevheri de bunun içmı «daha fasihtir» demiştir.
Asıl lûgatta küsûf : Siyaha çalar; karamsı demektir. Hüsûf iser noksanlıktır. Mamafih bu kelimelerin mânâları hakkında başka kaviller de vardır. Bir kimsenin hayatı hakkında güneş tutulacağı bahis mevzuu olmadığı halde, hadîs-i şerifte «hayatı için» buyrulması bu hususta hayât ile memat arasında bir fark olmadığını anlatmak içindir. Yani nasıl ki siz bir kimsenin hayatı için ay ile güneşin tutulacağına kail olmuyorsanız, tıpkı onun gibi, onlar bir kimsenin ölümü için de tutulmazlar, demektir.
Burada mevzu'u bahs olan yalnız güneşin tutulması olduğu halde, Resûlüllah (S.A.V.)'in ayı da zikretmesi ifâdeyi zenginleştirmek ve ay ile güneşin, bir hükümde olduğunu anlatmak içindir. Buna edebiyatta «Üslûb-u hakîm» derler. Bundan sonra Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) böyle korku ve heyecan veren bir hâdise karşısında ümmetine meşru olan şeyin namaz kılmak ve dua etmek olduğunu beyân eylemiştir. Namazın keyfiyeti aşağıda gelecektir. Buradaki emri; vücûb mânâsına alan olmuşsa da cumhur ulemâya göre nedib manasınadır. Ve küsûf namazı sünnet-i müekkededir. Kemal İbni Hümâm «Fethü'l-Kadîr» de: «Küsûf namazı Cumhur'a göre hilâfsız sünnettir. Yahut bir kavilciğe göre vaciptir» der. Ebu Avâne (—316) sahihinde bu namazın vâcib olduğunu tasrih etmiştir. Hattâ vücûbu îmâm-ı Âzam'â&n bile rivayet olunur.
Resûlüllah (S.A.V.) küsûf namazı ile duanın güneş açılıncaya kadar devam edeceğini bildirmiştir. Binaenaleyh güneş açıldı mı, namaz da sona erecektir. Bunun mânâsı namaz kılarken açılıverse, namazı tamamlamaya lüzum kalmadan kıldığı ile iktifa ederek, namazdan çıkmak ise de Müslim (204—261)'in rivayetinde selâm verdiği zikredilmiştir. Şu halde namaz behemehal tamamlanacaktır. Bu namazı şâir namazlara kıyas etmek de aynı neticeyi verir.
Hadîs-i şerif küsûf namazının .sebebi bulunduğu zaman kılınacağına delâlet eder. Bu namazın sebebi güneşin tutulması olduğuna göre, güneş her ne zaman tutulursa, namaz da o zaman kılınacak demektir. Cumhur ulemânın mezhebi de budur. lmâm-ı Âzam (80— 150) ile îmâm-% Ahmed ibni Hanbel (164—241) sair namazlar gibi bunun da kerahet vakiterinde kıîmamıyacağma kail olmuşlardır.
Hadîs-i şerifin buradaki rivayetinin sonunda denilmiştir. Bu rivayet Müslim'indir, Buhâri'de bunun yerine « UC £^ » denilmişse de mânâ birdir.
Bu hadîs, Küsûf bâbmda Buhâri'nin rivayet ettiği ilk hadîstir ve görüldüğü gibi tabiriyle rivayet edilmiştir.
Bundan murâd, başınıza gelen güneş veya ay tutulması açılıncaya kadar demektir.[303]

528/400- «Âîşe radıyaliahü anhâ'dan rivayet edilmiştir ki; Peygamber Sallaîlahil aleyhi ve sellem, küsûf namazında kıraatim aşikâr eylemiş ve iki rek'âtta dört rükû, dört de secde yapmıştır.»[304]

Hadis, müttefekun aleyh'dir. Bu lâfız, Müslim'indir. «Müslim'in Âişe'den» bir rivayetinde namaz toplayıcıdır. Diye nida edecek bir kâhya dahi gönderdi.» denilmiştir.
Hadîs-i şerîf, küsûf namazında kıraatin aşikâr olabileceğine delildir. Buradaki küsûftan murâd : Güneş tutulmasıdır. Çünkü İmâm- Ahmed ibni Hanbel hadîsi «Güneş tutuldu» ve «Sonra okudu ve kıraati aşikâr eyledi» lâfızlarıyla tahric etmiştir. Aşikâr okuma mes'elesini Tirmizî (200—279) Ta-havi (23&—321) ve Dâre Kutnî (306—385) de tahric ettikleri gibi îbni Huzeyme (223—311) ve başkaları, küsûf namazında Hz. Ali (R. A.)'in aşikâr okuduğunu merfu' olarak rivayet etmişlerdir. Bu Hususta dört kavi vardır.
a— HanefÎlerden îmândı Ebu Yusuf (113—182) ile îmâm- Muhammed'e (135—189) ve diğer mezhep imamlarından İmâm-% Ahmed îbni Haribel'e göre hüsûf ve küsûf namazlarında kıraat mutlak surette aşikâr olur. Delilleri, sadedinde bulunduğumuz hadîstir. Vakıa bu hadîs, yalnız güneş tutulması hakkında vârid olmuşsa da
— 203 y tutulması da ondan farksızdır. Zaten Resûlüllah (S.A.V.) bundan dolayı ikisini hükmen bir tutmuş.
«Onları tutulmuş gördünüz mü hemen namaz kılın ve dua edin» buyurmuştur. Namaz ve duâ hususunda asıl olan, ikisinin de bir olmalarıdır. Hadîs ulemâsından îshak b. Rahuveyh (168—238) îbni Huzeyme, İbnü'l-Münzir (—310) ve sâirenin mez-lıebi de budur.
b— Mutlak surette gizli okunur. Bu kavi Hanefîlerden îmâm-ı Âzam] Ebu Hanîfe (80—150) ile sair mezâhib imamlarından îmâm-% $âfiî (150—204) ve İmâm-ı Mâlik (93—179) hazerâtmm mezhebidir.
Delilleri : İbni Abbas (R. A.) hadîsidir. Bu hadîste :
«Peygamber SaUaîlahü aleyhi ve sellem, Bakara Sûresini (okuyacak) kadar uzun zaman ayakta kaldı» denilmektedir. Şayet aşikâr oku-saydı; Bakara Sûresini okuyacak kadar diyerek takdir etmezdi.
Filhakika Buhârî (194—256) talik suretiyle İbnî Abbas (R.A.)dan şu hadîsi rivayet etmiştir :
«İbni Abbas radıyaliahü anh küsûf namazında Peygamber Sdtlallahü aleyhi ve sellem'm yanı başına durmuş. Fakat ondan bir harf bile

işitmemiştir.» Aynı hadîsi, Beyhâkî (384—458) üç yoldan mevsul olarak da rivayet etmişse de bunların hepsi de gevşektir. Şu kadar var ki, bunlarla «İbni Abbss (R. A.) Peygamber (S.A.V.)'den uzak bulunduğu için onun aşikâr okuduğunu işitmemiştir.» şeklindeki itiraz defedilmiş olur.
c— Bâzılarına göre küsûf namazı kılan kıraat mes'elesinde serbesttir, îsterso gizli okur; dilerse aşikâr eder. Bunlar yukarıki kavillerin delilleriyle amel ederler. Ve «Resûlüliah (S.A.V.) iki şekilde de kılmıştır» derler.
d— Güneş tutulduğu zaman gizli okur. Ay tutulduğunda ise aşikâr eder» diyenler de vardır. Bunlar İbni Abbas (R. A.) hadîsiyle amel eder ve bu namazları günlük beş vaktin namazlarına kıyas ederler.
Bu hadîste küsûf namazının iki rek'ât olduğu ve her rek'âtta ikişer rükû ile ikişer secde yapılacağı beyân edilmiştir. Lâkin aşağıdaki hadîsin şerhinde bu hususta ihtilâf olduğu görülecektir.
îmâm-ı Müslim'in Hz. Âişe (R. Anha)'Az,n rivayet ettiği cümlesini nahv itibarıyla bir kaç çeşit okumak raüm-kündür. Birinci ihtimâle göre sözü mahfuz bir fiilin mef'ûlüdür. ise o mef'ûlün hâlidir. Binaenaleyh ikisi de mansub okunur ve cümle «Namaza,.toplayıcı olduğu halde gelin.» mânâsını ifâde eder. İkinci ihtimâle göre bu cümle mübtedâ ile haberden meydana gelmiş bir isim cümlesidir. Nitekim kitabımizdaki hareke ve mânâ ona göre verilmiştir. Daha başka takdirler de vardır.
Bu rivayet, namaza toplanmak için bu lâfızla davet yapmanın meşru olduğuna delâlet eder. Resûlüllah (S.A.V.)'den bu lâfızla bir emir başka namazlar hakkında vârid olmamıştır.[305]

529/401- Ibni Abbas radıyaTlahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve setlem, zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine namaz kıldı. Ve Bakara sûresini okuyacak kadar uzun zaman ayakta kaldı. Sonra uzun bir rükû yaptı. Sonra başını kaldırdı. Ve ilk kıyamdan daha az olmak üzere uzun uzadiya bîr kıyam yaptı. Sonra birinci rükûdan daha az olmak üzere uzun bir rükû yaptı. Sonra secde etti. Sonra birinci kıyamdan daha az olmak üzere uzun uzadı ya bir kıyam yaptı. Sonra birinci rükûdan daha az olmak üzere uzun bir rükû yaptı. Sonra başını kaldırdı. Ve birinci kıyamdan daha az olmak üzere uzun uzadıya bir kıyam yaptı. Sonra birinci rükûdan daha az olmak üzere uzun bir rükû yaptı. Sonra başını kaldırdı. Sonra secde etti. Sonra güneş açılmış olarak namazdan çıktı. Ve halka hutbe okudu.»[306]

Bu hadîs, Müttefekun aleyh'dir. Lâfız Buhârî'nindir. Müslim'in {Ibnî Abbas'dan) bir rivayetinde : «Güneş tutulduğu zaman dört secde İle sekiz rükû yaparak, iki rek'ât namaz kıldı.» denilmiştir. Alî (R. A.) dan bunun bir misli rivayet olunmuştur.
Müslim'in Câbîr'den rivayet ettiği hadîste : «Dört secde ile altı rükû (lu bir namaz) kıldı.» denilmiştir.
Ebu Davud'un Übey ibnî Kâ'b (R. A.)'dan rivayetine göre : «Peygamber (S.A.V.) namaz kılmış ve beş rükû ile iki secde yapmış; ikinci rek'âtta dahî bunun gibi yapmıştır.»
Küsûf namazının Cumhur ulemâya göre sünnet-i müekkede olduğunu yukarıda görmüştük. Bu namazın ne şekilde kılınacağı hakkında birçok vecihler vardır ki bunları Buharı (194—256) ile Müslim (204—261), Ebu Dâvvd (202—275) ve saire zikretmişlerdir. Cemaatla kılınması dört mezhebin imamları ile sair bâzı imamların mezhebidir. Ancak Haneftlere göre kıldıran imamın cuma hatibi olması şarttır. O olmazsa devlet tarafından kendisine izin verilmiş bir kimse dahi kıldırabilir. O da bulunmazsa herkes evinde yalnız başına kılar.
Şekline gelince : Küsüf namazının nasıl kılınacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır.
HanefİIere göre şâir nafile namazlar gibi, yani her rek'âtta bir rükû ve iki secde ile iki rek'ât olarak kılınır.
Cumhur'a göre de iki rek'ât kılmırsa da her rek'âtta iki kıyam; iki kıraat iki rükû ve iki secde yapılır. Maâmâfîh bu şekilde kılınması şart değildir. Hanefilerin dediği gibi sair nafile namazlar şeklinde dahi kıhnabilir. Hanefllerden maada mezhep İmamları da buna kail olmuşlardır, (bakara sûresini okuyacak kadar) denildiğine göre, küsûf namazında Kur'ân okunacak demektir. Nevevî (631—676) diyor ki :rek'âtm ilk kıyamında fatiha okunacağına ulemâ ittifak etmişe ikinci kıyam hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İmâm-ı Mâlik ile bizim mezhebimize göre fâtihasız namaz caiz değildir.»
Hadîs-i şerîf rükû'un uzun yapılacağına da delildir. Musannif merhum: «hiçbir tarîkta Resûlüllah (S.A.V.)'in bu bâbda neler beyân ettiğini görmedim. Yalnız rükûda Kur'ân okunamıyacağma ulemâ ittifak etmişlerdir. Rükûda meşru olan, sadece zikir, teşbih ve tekbîr gibi şey lerdir» diyor. Hadîs-i şerifte «birinciden az» denilmesi ikinci kıyamın birinciden daha kısa olacağına delâlet eder. îmâm-ı Müslim'in Câbir (R. A./dan rivayetinde burada her ne kadar «Sonra rükû e*tfc Ve uzattı. Sonra başını rükûdan kaldırdı ve uzun uza di ya durdu.» demliyorsa da Nevevî bunun için İki şekilde cevap vermekte. Ve : «Bu rivayet evvelâ şazdır. Ekseriyetin rivayetine muhaliftir. Binaenaleyh onunla amel edilmez. İkincisi, buradaki uzatmadan murâd tâdil-î erkânı bir parça uzatmaktır. Yoksa rükû gibi kıyamı da uzatmak değildir» demektedir.
Bu rivayette secdenin uzunluğundan bahs yoktur. Fakat onu da uzun yaptığı Buhârî'nin rivayet ettiği Ebu Musa hadîsiylc, Müslim'in rivayet ettiği Ibni Ömer (R. A.) hadîsinde zikredilmiştir. Nevevî: «Ulemâmız muhakkikleri ile, îmâm-ı Şafiî'nin nassan beyânına göre secde dahi uzatılacaktır. Çünkü bu bâbda sahîh hadîsler vardır.» diyor. Ebu Dâvud ile Nesâî (215—303) Hz. Semura (R. A./dan şu hadîsi tahric etmişlerdir. «Her hangi bir namazdaki secdesinden mutlaka uzundu.» Imâm-ı Müslim'in Hz. Câbir (R. A./dan rivayet ettiği hadîste «Secdesi de rükûunun misli idi.» buyrulmuştur. Bundan dolayı hadîs-imamları secdenin uzun yapılacağına cezm etmişlerdir. Her rükûdan sonra denilir. Ve iki secde arasındaki oturuş uzunca tutulur. Filhakika Müslim'deki Câbir hadisinde iki secde arasında tâdil-î erkanın uzun tutulacağı zikredilmiştir. Fakat musannif : «Bu hadîsten maada hiçbir tarîkta buna muttali olamadım» diyor. Gâzâlî, bilâkis iki secde arasındaki tâdil-i erkânın uzatılmayacağını nakletmiş ise de bu rivayet merduttur. Sonra «birinci kıyamdan daha az olmak üzere uzun uzadıya bîr kıyam yaptı» ifâdesi, ikinci rek'âtta ayakta durmanın uzun tutulacağına fakat yine de birinci rek'ât-taki kadar uzatılmayacağına delildir. Ebu Davud'un. Urve'den bir rivayetinde «Âl-i İmrân sûresini okuduğu» bildiriliyor. Ibni Battal (—444) : «îlk rek'âtın kıyamı ile rükûuyla ikinci rek'âttan daha uzun olacağmda hilaf yoktur. Yalnız ikinci rek'âtın birinci kıyam ile rükûu acaba ilk rek'âtın ikinci kıyamı ile rükûundan daha kısa mıdır, yoksa birbirine müsâvî midir? Bu cihet ihtilaflıdır.» diyor. Bu ihtilâfın sebebi hadîsteki «Birinci kıyamdan daha az olmak üzere» cümlesinin başka başka anlaşılmasıdır. Bunu bâzıları : ikinci rek'âtın birinci kıyamı, ilk rek'âtm ikinci kıyamından daha kısadır, mânâsına almış; diğerleri hayır, her kıyam kendinden önceki kıyamdan daha kısa olur; demişlerdir. «Halka hutbe okudu» cümlesi, küsûf namazından sonra hutbe okumanın müstehâb olduğuna delâlet eder. tmâm-ı Şafiî (150—240) ile ekser hadîs imamlarının mezhebi de budur. Hanefîlere göre küsûf namazında hutbe yoktur. Çünkü nakledilme mistir. Olsa idi nakledilirdi.
Burada San'ân% Hanefilerin bu istidlalini çürütmek için şöyle ida-re-i kelâm ediyor : «Hanefîlerin bu sözü üzerine hemen hutbeyi sarahaten gösteren hadîslerle cevap verilmiştir. Hanefîlerin «Resûîüllah (S. A.V.) o günkü konuşmasıyla hutbeyi kasdetmemiştir; güneş tutulmasının birinin ölümü sebebiyle olduğuna inananlara bir red cevabı vermek
istemiştir.» Sözüne karşı da : Buhârî'nin rivayetinde «Allah'a hamdü sena erti». Hattâ bir rivayette kendisinin Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şehâdet de etti» Buhârî'nin diğer bir rivayetinde «Cennet, Cehennem vesaire ah-
vâlini zikretti.» hadîsleri gösterilir. Bunlar ise zaten hutbeden maksad olan şeylerdir. Müslim'in Fâtıma (R. Anha)'âa.n rivayet ettiği Esma hadîsinde şöyle deniliyor :
«Esma radıyaüahü anha demiştir kî : Resûlüllah SdUallahü aleyhi ve sellem, cemaata hutbe okudu ve Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi :
Bundan sonra (Malûm olsun kî) bana gösterilmemiş bulunan hiçbir şey yoktur ki, şurada yerimde gösterilmemiş olsun. Hattâ cennet i!e cehennem bile. Gerçekten şan şudur ki, bana sizin yakında kabirlerde fitneye dûçâr edileceğiniz (yahut) Mesih DeccâFin fitnesi gibi bir fitneye mâruz bırakılacağınız —bunlardan hangisini dediğini bilmiyorum— bildirildi.Esma demiştir ki :
«Sizden biriniz getirilecek ve:
«Şu adam hakkında malûmatın nedir?» denilecek. Mümin İse; (yahut) rrtûkîn İse —hangisini dediğini bilmiyorum— Esma demiştir ki :
«O Allah'ın Resulü Muhammed'dir. Bize hüccetleri ve hidâyeti getirdi. Biz de icabet ve itaat ettik» diye üç defa
tekrarhyacak. Sonra kendisine :
«Uyu. Biz Zâten senin O'na imân ettiğini bilirdik; Binaenaleyh hakkınla beraber uyu» denilecek.
San'ânVidn. istidlali burada nihayete eriyor.
Ben derim ki : San'ânî'ma. istidlal ettiği hadîslere Hanefiyye ulemâsından hiçbirinin bir şey dediği yoktur. Binaenaleyh hepsi doğrudur. Fakat bunların doğru olması mutlaka küsûf namazında hutbe okunacağına delîl olamaz; fıkbi kaidemize göre: «Bir îşden maksad ne ise, hüküm ona göredir» Hz. Peygamber (S.A.V.) o günkü hutbesini küsûf namazı hutbesiz olmaz diye okumamıştır. Bilâkis o hutbe her zamanki hutbeler tarzında okumuş da olsa arızî bir sebeble îrâd edilmiştir. Ve o sebep de bu hutbeden sonra zail olmuştur. Bir şeyin illet ve sebebi nihayete erdi mi o şey de bittabi sona erer. Binaenaleyh o gün için güneş tutulması birinin Ölümünden ileri geliyor zannolunurken, Resûlüllah (S.

A.V.J'in hutbesinden sonra hakikat anlaşılmış ve bir daha böyle yanlış bir zanna kapılan olmamıştır. Şu halde böyle bir hutbeye de lüzum kalmamıştır.
İşte Hanefîlerin dâvası bundan ibarettir. Zahiri yy e ulemâsının bir nassın zahirine saplanıp kalma hususunda gösterdikleri anûdâne titizlik karşısında benim de âcizane kendilerine §öyle bir sual sormak hatırıma geliyor : Resûlüllah (S.A.V.) sahîh, hattâ manen mütevâtir olan bir hadîs-i şerifinde şöyle buyurmuşlar :
«Ameller ancak niyetlere göredir.» Bu hadîs-i şerîfin zahirine ne buyurursunuz?
tmâm-% Müslim (204—261) 'in ibnî Abbas (R.A.)'dan rivayet ettiği kısımda «Dört secdede sekiz rükû kıldı.» deniliyor. Bundan murâd iki rek'ât namazdır. Zîrâ her rek'âtta ikişer secde vardır. Bu iki rek'ât-lı namazda sekiz tane rükû olduğuna göre, her rek'âtta dörder rükû yaptığı anlaşılıyor. Küsûf namazının bu şekilde kılınacağına kâü olanlar da vardır.
Müslim'in Câbir ibni Abdullah radıyallahü anft'den rivayet ettiği yukarıdaki hadîste, Hz. Peygamber SdllaUahü aleyhi ve sellem'in iki rek'âtlı bir namazda dört secde ile altı rükû yaptığı ifâde olunmuştur ki, her rek'âtta iki secde ile üç rükû yaptığı anlaşılmaktadır.
Buraya kadar görülen rivayetlerden anlaşılıyor ki, küsûf namazı bilittifak iki rek'âttır. Yalnız rükûları hakkında ihtilâf vardır. Musannif merhumun kaydettiği rivayetlerden dört suret meydana geliyor :
a— Küsûf namazı iki rek'âttır. Ve her rek'âtta ikişer rükû vardır. îmâm-ı Şafiî (150—204), îmâm-% Mâlik (93—179), Ahmed ibni Han-bel (164—241) ve diğer bâzı zevatın mezhebleri budur.
Delilleri : Hz. Âİşe, İbni Abbas ve İbni Ömer (R. Anhüm) haze-râtmn ırivâyet ettikleri hadîsdir. tbni Abdü-Ber (368—463) : «Bu hadîs bu bâbda en sahîh bir şeydir. Geriye kalan rivayetler muallel ve zayıftır» demiştir.
b — İki rek'âttır. Ve her rek'âtta dörder rükû vardır. Müslim'in IbnİAbbas ile Hz. Ali (R'Anhümâ)1 dan rivayet ettiği hadîs bunu ifâde etmektedir.
c— îki rek'âttır. Her rek'âtta üçer rükû vardır. Câbir hadîsi buna delildir.
d— İki rek'âttır. Her rek'âtta beşer rükû vardır.
Rivayetler böyle muhtelif olunca ulemâ da ihtilâf etmişlerdir. Cumhur ve Eimme-i Selâse birinci kavle zâhib olmuşlardır. Nevevî (631—676) Müslim şerhinde «Her nevi'e bazı sahabe kail olmuştur» diyor. Muhakkikinden bir cemaata göre küsûf namazı kılacak kimse bu nevilerden birini seçmek hususunda muhayyerdir. Hangisini yapsa olur. Bu kavi, küsûf namazının müteaddit zamanlarda muhtelif suretlerde kimi o, kimi bu şekilde kılındığına göredir. Lâkin bu bâbda yapılan tahkik, bütün rivayetlerin aynı vak'ayı anlattığını ve bu vak'anın da Resûlüllah (S.A.V.)'in oğlu İbrahim'in vefatı günü küsûf namazı kılmasından ibaret olduğunu göstermektedir. Bundan dolayıdır ki şâir ulemâ, küsûf namazının üç ayrı surette kılınacağını bildiren hadîsleri il-letlendirmekten vazgeçmişlerdir. *îbnü}l - Kayyım (691—751) : «/mâm-ı Ahmed, Buharı, ve Şafiî gibi büyük imamlar vak'anın mü-teaddid olduğunu sahîh bulmuyor; onu hatâ görüyorlar» demiştir. Hanefîlere göre küsûf namazının şâir nafileler gibi iki rek'ât kılındığım yukarıda görmüştük.[307]

533/402- «İbni Abbas radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Şöyle demiştir: Hiç rüzgâr csmemiştîr ki Peygamber SalîaUahü aleyhi ve sellem dizleri üzerine çökerek :
Allah'ım bunu bize rahmet kıl; azap kılma; demiş olmasın.»[308]

Bu hadîsi, İmâm-ı Şafiî ile Taberânî rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerifte zikri geçen diz üstü çökme korkudan müteveîlid oturuştur ki bunu ekseriyetle korkanlar yapar. rüzgâr demektir. Bu kelime ism-i cins olup rahmetle gelene de, azabla gelene de şâmildir. Nitekim Ebu Hüreyre (R.A.)'dan merfû olarak rivayet edilen bir hadîste şöyle buyrulmuştur :
«Rüzgâr Allah'ın ruhundanchr. Kimi rahmet kimi de azab getirir, Şu halde ona söğmeyin.»
Ibnl Abbas hadîsinin tamamı şöyledir:
«Allah'ım bunu çok rüzgârlar yap; bir rüzgâr yapma» :
Hadîsin bu kısmı kelimesinin müfred kullanıldığı zaman azaba; cemi kullanıldığında ise rahmete mahsus olduğuna delâlet eder.
İbni Abbas (R. A.) diyor ki: «Allah'ın kitabında[309] «Ben Azimüşşan onlara şiddetli bîr rüzgâr gönderdim»
[310]«Hani onlara şiddetli rüzgârı göndermiştik.» [311]«Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik», [312]«On"n âyetlerinden biri de rüzgarları müjdeci olarak göndermestdir» buyrulmuştur.
Hadîsi, îmâm-% Şafiî «Et-Daavâtü}l-Kebîry de rivayet etmiştir.
Bu hadîs; kelimesinin cem'i kullanıldığından rahmet mânâsına geldiğini, müfred kullanılırsa azab mânâsını ifâde ettiğini gösteriyor. Yalnız bu sefer babımızın hadîsinde Hz. Peygamber (S.A.V.) in o rüzgârın rahmet olmasını istemesi müşkül kalıyorsa da «Bundan maksad, bizi bu rüzgârla öldürme demektir. Zira bu rüzgârlar öldürülmüş olsalar, üzerlerine başka rüzgâr esmez. Bu suretle rüzgârlar değil, bir tek rüzgâr olur.» şeklinde cevab verilmiştir.[313]

334/403- «(Yine) İbni Abbas radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir ki, kendisi bir zelzelede altı rükû ve dört secde (li İki rek'ât) namaz kılmış ve âyât namazı böyle olur demiştir».[314]

Bu hadîsi, Beyhakî rivayet etmiştir. Şafiî de Hz. Ali'den onun bir mislini, son kısmının hazfiyle rivayet etmiştir.
Rivayet edilmeyen son kısımdan murâd cümlesidir. Yukanki hadîsi Beyhâkî (384—458), Abdullah îbni'l-Hâris yolundan tahrîc etmiştir. Buna göre vak'â Basra'da bir zelzelede olmuştur.
Aynı hadîsi îbni Ebi Şeybe (—234) de kısaltma yaparak aynı yoldan rivayet etmiştir. Lâfzı Şudur :
«İbni Abbas kendilerine bir zelzelede dört secde İle (iki rek'ât) namaz kıldırmış; bu namazda altı rükû yapmıştır.» Lâfzın zahiri, cemaatla kıldıklarını gösteriyor.
Fâide : Ay tutulduğu zamanda, tıpkı güneş tutlduğu zamanki gibi iki rek'ât namaz kılmak meşrudur. HanefİIere göre bunda cemâat yoktur. Ayrı ayrı herkesin evinde kılması mendubdur. MâlİkîIere göre de öyle ise de evde cemaatla kılmakta bir beis yoktur. Camide cemaatla kılınması mekruhtur. Şâtiîlerle Hanbelîlere göre az farkla küsûf namazı da hüsûf namazı gibidir ve hükümleri birdir. Bu namazlardan mâada, zelzele, yıldırım, şiddetli karanlık, şiddetli rüzgâr veya veba gibi hastalıklar zuhurunda iki rek'ât namaz kılmak mendubtur. Çünkü bunların her biri Allahü Zülcelâl'ın birer âyeti olup, isyan deryasına dalmış bulunan kullarını hak yoluna dönsünler diye bunlarla korkutur. Binaenaleyh böyle bir hâl vukuunda ibâdet yolu ile Allah'a rücû etmek lâzımdır. Nitekim Fahr-İ Kâinat (S.A.V.) Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde :
«Bu korkulardan bir şey gördünüz mü hemen namaza İltica edin» buyurarak korku anlarında namaza iltica etmemizi emir buyurmuştur.
Korku namazlarının edâ tarzı mutlak nafileler gibidir. Ayrı hususiyetleri yoktur. Onları evlerde ayrı ayrı kılmak efdâldir. Cemâat ve hutbe gibi şeyler onlarda meşru olmamıştır. Korku namazlarına Şâfiî-lerle Hanbelîler kail olmamışlarsa da, zelzeleler devam edip giderse, Hanbelîlere göre de iki rek'ât namaz kılmak mendub olur.[315]

«İstiskâ' Namazı Babı»

İstiskâ : Yağmur duâsıdır. Bir yerde o yer halkına, hayvanlarına ve ekinlerine yetecek kadar nehir ve dere suyu yoksa, yahut varken bitti veya azalarak yetmez oldu ise, o yer halkına yağmur duasına çıkmak ve iki rek'ât istiskâ, namazı kılmak meşru bîmuştur. Meşrûiyyeti Kitab ve Sünnetle sabittir.
Kitabtan delili: [316]«Rabbinîzden mağfiret dileyin. Çünkü o pek mağfiretcîdir. Sizin üzerinize semâyı bol yağmur halinde gönderir» âyet-i kerîmesidir.
Rivayete göre Nuh Aleyhisselâm kavmini senelerce hak yola davet ettikten sonra, kavmi yine küfür ve inadiarmda ısrar edince Cenabı Hak, onlardan yağmufu kesmiş; kadınları doğurmaz olmuşlar, bu hâl, (kırk) yahut (yetmiş) yıl devam etmiş. Nihayet îmân etmek şartıyla kendilerine bol rızk verileceği ve hallerinin düzeltileceği Ce-nâb-ı Hak tarafından bildirilmiştir. Bu âyetle istidlalin vechi şudur : Bizdon önceki kavimlerin şeriatları, bize de şeriattır. Elverir ki, onları bize Allah veya Resulü inkâr etmeksizin kıssa etmiş bulunsun.
İşte burada da öyledir. Hz. Nûh Aleyhisselâmm şeriatını bizzat Ce-nâb-i Hak Kur'ân-ı Kerîm'de kıssa buyuruyor, inkâr da etmiyor.
Yağmur duası; îslâmiyetten evvel araplarda da vardı. îbni Asâkir (499—571) §u rivayeti tahric etmiştir : «Mekke'liiere kıtlık isabet etmiş. Kureyş (Ebu Tâlib'e): Yâ Eba Tâlib, bu vadiye kıtlık gel-di.Çoluk çocuk kurağa tutuldu, gel bir yağmur duası yapıver! demişler. Bunun üzerine

Ebu Tâlib beraberinde, üzerinden siyah bir bulut açılmış, güneş gibi bir çocuk, (yani Âhir zaman Peygamberi Muhammed Mustafa (S.A.V.) onun etrafında da bir takım çocuklar olduğu halde, duaya çıkmış. Çocuğu alarak sırtını Kabe'ye dayamış ve parmağı ile çocuğa dayanmış. Semâda bir pare bulut bile yokmuş. Derken öteden beriden bulutlar peyda olmuş ve gittikçe çoğalarak öyle bol bir yağmur yağmış ki, vâdî dolmuş taşmış ve her taraf bolluk içinde kalmış. Sabî-i masum hakkında Ebu Tâlîb, şu beyti söylemiştir:
«Hem beyazdır. Yüzü suyu hürmetine buluttan yağmur dilenir. Yetimlerin halaskarı, dul kadınların ismetidir,» Sünnetten delili : Aşağıdaki hadîslerdir.[317]

—/404- İbni Abbas radıyallahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber SaUdllahü aleyhi ve sell&m, (Medine'den) mü-ievâzî, her günlük elbise giymiş, bitkin, ağır ağır yürür; nİyazkâr bir halde çıktı ve bayram kılar gibi iki rek'ât namaz kıldı. Sizin şu hutbenizi okumadı.»[318]

Bu hadîsi, beşler rivayet etmiştir. TirmİÎ2Î/ Ebu Avâne ve ibni Hib-
ban onu sahîhlemişlerdir.
Bâzı kelimelerin îzâhı : «.İdi » Her günlük elbisesini giyen demektir. Burada maksad, tevazu göstermek ve muhtaç olduğunu anlat-mak için. Ziyneti ve giyinip, kuşanmayı terk etmektir. « Uiptu » nuşu göstererek demektir.ağır alarak, acele etmiyerek demektir.tezellül ve istekte mübalağa göstererek yani niyaz ederek demektir.
Ebu Dâvûd (202—275)'in rivayetinde denilmiş, yani kelimelerin yerleri değiştirilmiştir. Aynı rivayette tSîzin şu hutbenizi okumadı» cümlesinden sonra «Lâkin duâ# nlyâz ve tekbîr getirmekte devam ettt.
Sonra bayramda kıldığı gibi iki rek'ât namaz kıldı» denilerek buradaki namazın duadan sonra kılındığı beyân edilmiştir.
Musannif merhumun, rivayetinde bu cihet sarih değildir. Bu hadîsi; zikredilenlerden mâada, Hâkim (321—405), Beyhâkî (384— 458) ve Dâre Kutnî; (306—385) de tahric etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, yağmur duasında namaz kılmanın meşru olduğuna delildir. Bu hususta mezheb imamları arasında ihtilâf yok ise de sıfatı hakkında ihtilâf edilmişb'ı1. Hanefîlerden îmâm-ı Âzam'a, (80— 150) göre asıl istiska' duâ, istiğfar, ve hamdü senadan ibarettir. Ma-mâfîh mendub olmak üzere yalnız başına herkes iki rek'ât namaz kılabilir. Bu namazda hutbe falan yoktur. İmameyn ile şâir mezâhib imamlarına göre yağmur duasında bayramlarda olduğu gibi, cemaatla kılmak, aşikâr okumak, ve sonunda hutbe îrâd etmek suretiyle iki rek'ât namaz kılmak sünnet-i müekkededir. Yalnız buradaki hutbede tekbîrler Hanefîlerle Mâlikîlere göre istiğfara tebdil edilir. Şâfîîlerle Hanbelîlere göre tebdil edilmez. Burada da tekbîr alınır İmameyn ile Mâlikîlerin delili, Buharı (194—256)'nin rivayet ettiği Abbâd b. Temim hadîsidir.
Bu hadîste «Resûlüllah Sattallahü aleyhi ve settem, onlara İki rek'ât namaz kıldırdı» denilmektedir. Nitekim aşağıda gelen Hz. ÂİŞe hadîsi de aynı mânâyı ifâde ediyor. Bunlar «Ibnİ Abbas hadîsini te'vil ederek, bu hadîsten maksad, namazın sıfatını, yani nasü kılınacağını değil, rek'ât sayısını bayram namazına benzetmektir» demişlerdir.
Mamafih Dâre Kutnî (306—385)'nin İbni Abbâs (R. A./dan tahric ettiği şu rivayet bu te'vile muarızdır :
«O namazda bayramlarda olduğu gibi, yedi ve beş tekbîr alır, ve okur.» Vakıa bu rivayetin isnadı hakkında söz-
edilmiş ise de sadedinde bulunduğumuz hadîs de onu te'yid etmektedir. îmâm-ı Âzam ise Ebu.Dâvud, (202—275) ile Tirmizî (200—279) nin tahric ettikleri şu hadîsle istidlal etmiştir :
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve seTlem, denilen yerde duâ ederek, yağmur diledi.»Ebu Avâne (—316) de sahihinde şu hadîsi tahric etmiştir:
«Peygamber SaUallahü aleyhi ve settem'e, bir kavım kıtlıktan şikâyet etti. Bunun üzerine :
Dizler (iniz) in üzerine çökerek: yâ Rab yâ Rab deyin;: buyurdular».
Hz. İmam'ın bu istidlaline karşı denilse denilse, şöyle denilebilir : Evet Resûlüllah (S.A.V.)'in yağmur duasında iki rek'ât namaz kıldığı da sübût bulmuştur; bazen kılmadığı da olmuştur. Bunu her ikisi de caiz olduğunu göstermek için böyle yapmıştır.
Îbnü'l-Kayyim (691—751) «El-Hedyü'n-Nebevv» adlı eserinde-Resûlüllah (S.A.V.)'in kaç çeşit yağmur duası yaptığım saymış; altıya çıkarmıştır :
a— Musallaya çıkmış; orada hem namaz kılmış, hem de hutbe okumuştur.
b— Cuma günü minberde hutbe okuduğu sırada yağmur duasında bulunmuştur.
c— Cuma'dan başka bir günde Medîne-İ Münevvere'nin minberi üzerinde yalnız yağmur duasında bulunmuştur. Bu rivayette namaz. kıldığı bildirilmemiştir.
d— Mescidde otururken yağmur duası yapmış; ve ellerini kaldırarak AHahü Zülcelâl'e niyazda bulunmuştur.
e— Mescidin kapısı dışında «Zevrâ» denilen yere yakın bulunan da yağmur duası yapmıştır.
f— Gazalarından birinde müşrikler müslümanlardan evvel suyu zaptettikleri zaman yağmur duasında bulunmuştur.
Fahri Kâinat (S.A.V.) Efendimizin yaptığı yağmur dualarının hepsinde yağmur yağmıştır. Yukarıda da arzettiğimiz gibi, yağmur duasında hutbe okumanın meşrûiyyeti ihtilaflıdır. Okunmaz diyenler, İbni Abbas (R. A./in «Hutbe okumadı» sözüyle istidlal ederler. Okunur diyenler aşağıdaki Hz. Âişe ve İbnî Abbas hadîsleriyle istidlal ederler. Hutbenin namazdan evvel veya sonra okunacağı dahi ihtilaflıdır. Ha-nefîlerden İmameyn ile diğer mezheb imamlarına göre namazdan sonra okunur. Bu hutbe îmam-ı Ahmed İbni Hanbel (164—241) ile Han-nefîlerden îmam-ı Ebu Yusuf & (113—182) göre bir tek hutbeden ibarettir. Ve Hanefîlerle Mâlikîlere göre yerde okunur, Imâm-ı Mu-hammed (135—189) ile îmâm-ı Mâlik'e (93—179) göre hutbe bayram hutbesi gibidir. Ulemâdan bakılan hutbenin namazdan evvel okunacağına kail olmuşlardır. Bunlar İbni Abbas hadîsiyle istidlal ederler. Namazdan sonra okunur diyenlerse, îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel, İbni Mâce (207—275), Ebu Avâne (—316) ve Beyhakî (384—458) :nin tahric ettikleri Ebu Hüreyre hadîsiyle istidlal ederler. Bu hadîste ; «Peygamber SallaMahü aleyhi ve sellem, yağmur duasına çıktı ve iki rek'ât namaz kıldı. Sonra hutbe okudu.» deniliyor. Bu iki hadîsin arasını bulmak için : «Resûlüllah (S.A.V.)'in başladığı duadır; amma burada duaya hutbe denilmiş ve bundan sonra ayrıca hutbe okunduğu rivayet olunmamıştır. Namazın hutbeden önce kılındığını rivayet eden de sadece o kadarla iktifa etmiş; namazdan evvel duâ okuyup, okumadığını beyân etmemiştir» deniliyor. Duâ için Hz. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet edilmiş lâfızlar aranır. Resûlüllah (S.A.V.)'in hangi lâfızlarla duâ ettiğini aşağıdaki hadîs gösteriyor.[319]

—/405- «Âişe radıyaMahü ariha'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Halk Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem'e yağmurun yağmamasından şikâyet ettiler. Bunun üzerine bir minber kurulmasına emir buyurdu. Ve kendisine musallaya bir minber kuruldu. Halka (yağmur duasına) çıkacakları bir gün de tayin etti. (O gün) kendisi güneşin ziyası vurduğu zaman çıktı; ve minberin üzerine oturdu. Bunu müteakip tekbîr aldı ve Allah'a hamd etti. Sonra (şöyle) buyurdu :
Hakikaten siz beldenizin kuraklığından şikâyet ettiniz (amma) hakikaten Ailah da size kendisine duâ etmenizi emir etti. Duanızı kabul buyuracağını da vaad eyledi. Bundan sonra :
Hamd âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim; kıyamet gününün sahibi Allah'a mahsustur. Allah'dan başka Allah yoktur. Dilediğini yapar. Allah'ım, Allah sensin. Senden başka ilâh yoktur. Ganî sensin; biz fukarayız; bize rahmetini indir; indirdiğini de bir zamana kadar kuvvet ve kifayet kil. dedi. Sonra ellerini kaldırdı ve fa koltuklarının bey ar yeri görününceye kadar (el kaldırmakta) devam ettt. Sonra cemaata sırtım çevirdi ve ellerini kaldırdığı halde cübbesinl çevirdi. Sonra cemaata yüzünü döndü ve (minberden) inerek iki rek'at namaz kıldı. Derken Allah bir bulut halketti. Gök gürle meye, şimşek çakmaya başladı. Sonra yağmur yağdı. »[320]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiş; ve : «Gariptir. İsnadı iyidir.» demiştir.
Elbise çevirme mes'elesi SaMh-i Buhân'de Abdullah Ibni Zeyd'den rivayet edilmiştir. Bu hadîste : «Müteakiben duâ ederek kıbleye döndü; sonra ik! rek'ât namaz kıldı. Bu rek'âtlarda kıraati aşikâr yaptı» denilmektedir.
Dâre Kutnî'nin Ebu Cafer Bâkır'dan mürsel olarak rivayetinde: «Kuraklık değişsin diye cübbesini çevirdi» cümlesi vardır.
Hadîs-i şerifin tamamı «Sünen-i Ebi Dâvud» da şöyledir :
«Sonra Allah'ın izniyle yağmur yağdı. Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve seUem, mescidinin kapısına gelir gelmez seller aktı. Halkın sipere koştuklarını görünce avurt dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü. Ve :
Şehâdet ederim ki Allah her şeye kadirdir. Ben de onun kulu ve Resulüyüm; dedi».
Hadîs-i şerifteki: «Ve minberin üzerine oturdu» cümlesi için îbnü'1-Kayyım, (691—751) : «Şayet doğru ise,» tâbirini kullanıyor. Ve sözüne devamla «aksi takdirde gönülde bundan bir §ey var.» diyor. Yani şüpheli olduğunu ihsas ediyor. Resûlüllah (S.A.V.) :
«Hakikaten Allah da size kendisine duâ etmenizi emretti. Duanızı kabul buyuracağını vaad eyledi» demekle [321]«Bana duâ edin; size kabul edeyim.âyet-i kerîmesine ve keza [322]«Kullarım sana beni sorarsa şüphesiz ki ben yakınım. Beni çağıranın dâvetine icabet ederim»

âyet-i celîlesine işaret buyurmuştur. «Bunu müteâkib tekbîr aldı. Ve Allah'a hamd etti.»
demesine bakılırsa, hutbeye Besmele ile değil, hamd-ü sena ile başlamıştır. Filhakika Rcsûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in hutbelerine hamdden başka bir sözle başladığı hiç bir rivayette zikredilmemiştir.
Ebu Dâvud (202—275) yukarıdaki hadîs için : «İsnadı iyidir.»
dedikten sonra «Medîneliler» okurlar; bu hadîs onlara hüccettir.» der. «Halka birgün tâyin etti,» denildiğine göre yağmur duasına çıkacakları günü halka birkaç gün evvelinden bildirmek yerinde olur. Tâki hazırlansınlar. Biribirlerine hakları geçenler helâllaşarak tevbe etsinler. Hanefilerin fıkıh kitaplarında: «Yağmur duasına çıkmazdan üç gün evvel imamın halka üç gün oruç tutmalarını ve mümkün mertebe sadaka vermelerini hak, hukuk mes'-elelerinden kurtulmalarını, günahlardan tevbe etmelerini emretmesinin müstehâb olduğu» beyân edilmiştir. O gün Resûlüllah (S.A.V.) evvelâ tertemiz yıkanarak her günlük elbiseler içinde Allah'a kemâl-i tevâzuy-la boyun bükmüşdür. Evvelâ ihtiyarlar, sonra çocuklar sahraya çıkarlar. Hayvanları çıkarmak bile müstehâptır.
Benî İsrail'e ait nakillerde «Bir cemâatin yağmur duasına çıktığı, fakat içlerinde bir tek âsî bulunduğu için kendilerine Allah tarafından yağmur haram kılındığı» rivayet olunur. Hadîsteki « ^- |j » tâbiri
«insanlar» demektir ki, müslim ve gayri müslim bütün insanlara âmm ve şâmildir. Şu halde gayrı müsumleri de yağmur duasına çıkarmanın meşru olduğuna delâlet ederse de mes'ele ihtilaflıdır. Bâzılarına göre kendi kiliselerine veyahut sahraya çıkarlarsa men edilmezler. Diğer bâzılarına göre hiçbir vecihle yağmur duasına çıkmalarına müsaade edilmez. Zira bu duâ rahmet insin diye yapılır. Küffâra ise rahmet değil, lanet iner. Kemal ibni Hümâm (788—861) «Fethü'l-Kadîr» adlı eserinin İstiska Babında : «Gayrı müslimlerin yalnız başına yağmur duası yapmalarına müsâade edilemez. Çünkü onların duâsıyla yağmur yağmak muhtemeldir. Bu takdirde avamın zayıf imanlı olanları fitneye düçâr olur demektedir.»
Hadîs-i şerîf, duâ ederken el kaldırma, yağmur duasında ise başının hizasına kaldırarak mübalağa göstermeye delâlet ediyor. Duâ ederken el kaldırmak bir çok hadîslerle sabittir. Hattâ el-Münzirı (—656) bu hususta bir cüz tutan bir eser tasnif etmiştir. Nevevî (631—676) : «Bu bâbda sahihinde yahut bunlardan birinden otuz
kadar hadîs topladım» diyor.Bunu Eî-Mühezzeb» şerhinde in sonunda zikretmektedir. Vakıa Hr. Enes'den rivayet edilen bir hadîste yağmur duasından maada hiç bir yerde el kaldırılma-yacağı beyân ediliyorsa da bundan murâd, hiç kaldırmamak değil, kaldırmakta mübalâğa göstermemektir.
Elbisenin çevrilmesine gelince : Elbisesinin sağ tarafını sol omuzuna, sol tarafım da sağ omuzuna koymakla olur. Nitekim Bu-hâri (194—256) ile îbni Mâce (207—275) 'nin ve îbni Hüzeyme (223—311)'nin rivayetlerinden de bu anlaşılıyor. Ebu Dâvud, (202—275) 'un rivayetinde şöyle denilmiştir :
«Sağ yakasını sol omuzuna; sol yakasını da sağ omuzuna koydu» İmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241)'in tahric ettiği bir hadîste «Cemâat da Resûlüflah Sallattahü aleyhi ve seîlem ile birlikte elbiselerini çevirdiler» denildiğine göre imamla birlikte cemâatin da elbise çevirmesi meşru olmak gerekirse, de mes'ele ihtilaflıdır. Hanefîlere göre cemâat, elbiselerini çevirmezler. Zîra kendilerine «Siz de çevirin» diye emir buyurduğu nakil edilmemiştir. Binaenaleyh bu iş imama mahsustur.
Şâir mezheblere göre cemâat da elbiselerini çevirirler. Elbiselerin çevrilmesi kıbleye karşı döndükleri zamandır. Zîra Müslim'in (204—261) rivayetinde :
«Resûlüllah Sallaîlahü aleyhi ve seîleın, duâ etmek istedikte kıbleye karşı döndü ve abasını çevirdi.» denilmektedir. Buhâ-rîde de bunun gibi bir rivayet vardır.
Hadîs-i şerif istiskâ namazının iki rek'ât olduğuna da delildir ki; Cumhur ulemânın mezhebi budur. İkişer rek'âtta selâm vermek şartıyla dört rek'âttir diyenler de vardır. Fakat bu kavi zayıftır. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.)'den sabit olan iki rek'âttır.
Tahvil kıssasında adı geçen Abdullah, Abdullah İbni Zeyd El-Mâzî-nîdir, bâzıları vehmederek onu ezanın râvîsi olan Abdullah sanmışlardır. Halbuki o başka, bu başkadır.
Hadîsteki den sonra BühârVde cübbesîni çevirdi». Diğer bir rivayette denilmiştir.
Mânâ aynıdır.
Buharı şöyle diyor: «Süfyan dedi ki, bana da Mes'udi haber verdi. Ebu Bekir'den duymuş; sağı sol üzerine koymuş dedi.» îbni Huzeyme nin rivayetinde de » «Solu da sağ üzerine ziyâdesi vardır. Elbise çevirmenin hikmetini tâyin hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
Musannif merhum aşağıdaki hadîsi rivayet etmekle bu ihtilâfa işaret etmiştir. Hadîs-i şerif istiska' namazında kıraatin aşikâr olacağına delildir. Aşikâr okuma mes'elesi BuhârVnin bazı rivayetlerinde vardır. îbni Battal (—444) bu hususta icmâ olduğunu nakleder. Bâzıları bundan, istiska' namazının yalnız gündüz kılınacağı mânâsını çıkarırlar. Ve «Gece kılınacak olsaydı gündüz kılındığı zaman gizli, gece kılındıkta sesli okunurdu» derler.
Cübbe çevirme hakkında tbnü'l-Ârâbl (468—543) : «Bu cübbe çevirmesi Peygamber (S.A.V.) ile Rabbîsi arasında bir emaredir. Kendisine : «Hâlin değişmek için cübbeni çevir» denilmiştir; diyor. Fakat buna itiraz edenler: «Böyle denildiği nakle muhtaçtır.» diyorlar. İbnii'J-Ârâbî «Elbise çevirmek tefeül içindir; diyenlere: «Falın şartı, ona niyet etmemektir» diye itirazda bulunmuştur. Musannif merhum : Tefe'ül hakkında râvileri mutemed bir hadîs vârid olmuştur.» der. «Fethü'l-Bârî» de bu hadîsi Dâre Kutnî (306—385) ile Hâkim (321 —405)'in Cafer ibni Muhammea'"den, o da babasından, o da Câbir'den işitmiş olmak üzere tahric ettiklerini söyler. Şu halde hadîs mevsuldur. Zîra Muhammed ibni Ali Hz. Câbir'le buluşmuş ve ondan hadîs rivayet etmiştir. Yalnız Musannif: «Dâre Kutni bu hadîsin mürsel olduğunu tercih etmiştir.» dedikten sonra «Zan ile söz söylemektense, bu hadîsle amel etmek herhalde evlâdır» diyor.[323]

—/406- «Enes radıyallahü anft'den rivayet edilmiştir ki: Bir adam, •cuma günü. Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seîlem ayakta hutbe okurken mescide girmiş ve : Yâ Resûlellah, mallar helak oldu. Yollar kesildi (ne olursun) Allah Azze ve Celfe'ye duâ ediver; bize yağmur ihsan etsin; dedi. Bunun üzerine Saîlallahü aleyhi ve selîem ellerini kaldırdı: Sonra :
Allah'ım bize yağmur ver. Allah'ım bize yağmur ver; dedi ve hadis (in geri kalan kısmın) i zikretti. Bu hadiste yağmurun bindirilmesi için duâ da vardır.»[324]

Hadîs, müftefekun aleyh'tir. Sahihi Müslim'de hadîsin tamamı şöyledir:
«Enes demiştir ki : Vallahi gök yüzünde ne bir bulut, ne de bulut parçası görüyorduk. Seli' ile aramızda da bir ev veya arsa yoktu, demistir kî: Hemen onun arkasından kalkan gibi bir bulut belirdi (bu bulut) semânın ortasına geldiği vakit yayıldı. Sonra yağmur boşandı. Enes demiştir ki : Vallahi bîr hafta güneşi görmedik. Nihayet ertesi cuma günü Rcsûlüllah (S.A.V.) ayakta hutbe okurken o kapıdan bîr adam girdi ve :
Yâ Resûlallah bütün mallar helak oldu. Yollar kesildi. İmdi Allah'a duâ et de şu yağmuru bizden kessin dedi. Enes demiştir ki :
Bunun üzerine Resûlülfah Sallalîahü aleyhi ve sellem ellerini kaldırdı, sonra :
Yâ Rab, üzerimize değil, etrafımıza.... Yâ Rab dağlara, tepelere, vadi içlerine ve ormanlara, dedi. Enes demiştir ki: Derhal yağmur dindi ve biz de güneşte yürümeye çıktık. Şerik demiştir ki : Enes ibni Mâlik'e o adam ilk gelen mi İdi, diye sordum; bilmiyorum dedi.»
Musannif: «Bu gelen zatın ismine Enes hadîsinde müttalî olamadım» diyor.
Bâzılarına göre bu zat, Kâ'b ibni Mürre'dİr. Harice İbni Hısn b. Huzeyfe el-Fezarî'dir diyenler de olmuştur, Buhâri'rnn rivayetinde cümlesinden sonra «cemâat da ellerini kaldırdılar» denildiği gibi, yerine tâbiri vârid olmuştur. Mânâ hep birdir.
Malların helaki, hayvanlarla tarlalara ânım ve şâmildir. Yolların kesilmesi ya sellerin mütemadiyen akmasından, yahut develer yiyecek bulamadığı için zayıf düşerek yola gidemediğinden veya halkın elindeki yiyecek tükendiği için pazarlara götürecek bir şey kalmadığındandır.
Hadîs-i şerîf, yağmur çok yağdığı zaman dinmesi için duâ edilebileceğine de delâlet ediyor. Buharı (194—256) buna ayrıca bir bât> tahsis etmiş ve bu hadîsi oraya dercetmiştir. îmâm-% Şafiî (150—204) «Miisned» inde Muttalib b. Hantab'dan mürsel olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Peygamber SaTlaJlahü aleyhi ve sellem, yağmur yağarken :
Allah'ım rahmet yağmuru ver; azap, belâ ve yıkıp batırma yağmuru değil, Allah'ım, dağlara ve ormanlara... Allah'ım! Üzerimize, değil, etrafımıza...» derdi.[325]

539/407- «Enes radnjaUalıü a??7ı'den rivayet edildiğine göre Ömer radnjallahû anlı, yağmursuz kaldıkları vakit Abbas ibnî Abdülmuttalİb (i vesile ittihaz etmek suretİy) le yağmur duası yapar ve: Allah'ım senden peygamberimiz hürmetine yağmur dilerdik; derhal verirdin. Şimdi de senden peygamberimizin amcası hürmetine yağmur istiyoruz; bize yağmur ihsan et! der. Hemen kendilerine yağmur gönderilirdi.»[326]

Bu hadisi, Buhârî rivayet etmiştir.
Abbas (R. A.) da şöyle demiştir:
«Yâ Rab, şüphesiz gökten hiç bir belâ inmemiştir ki, bir günahtan dolayı olmasın, ve (bu belâ) tevbeden başka bîr şeyle defolmamıştır. Filhakika şu kavm, peygamberine yakınlığım dolayısıyla benim (vasıtam) île sana teveccüh etti. işte günahkâr ellerimiz... ve işte sana tevbekâr alınlarımız: İmdi bîze yağmuru ihsan et!; Bunun üzerine semâ dağlar gibi boşandı; tâ ki yeri bereketlendirdi.»
Bu hadîsi, Zübeyr îbni Bekkâr «El-Ensâb-» da tahric etmiştir. Bu zât aynı hadîsi Ibnî Ömer (R. A.)'dari da tahric eylemiş ve Ömer (R.A.)'m Ramâde yılında Abbas (R. A.)'ı vesile ittihâz ederek yağmur duası yaptığını anlatmıştır. Ramâde : Soğuktan helak olmak demektir. Hicretin 18. yılında şiddetli kuraklık olmuş ve yeryüzü yağmur-suzîuktan âdeta toz toprak hâline geldiği için o seneye Ramâde yılı denilmiştir.
Bu kıssada hayr ve salâh sahibi insanlar vesilesiyle şefaat dileme nin caiz olduğuna Hz. Abbas (R. A.)'\n faziletine, Ömer (R. A.)ın tevâzuûuna delîl vardır.[327]

—/408- «Enes radıyallahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bîz Peygamber SaTlallahü aleyhi ve settem ile beraber olduğumuz halde yağmura tutulduk. Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve settem, hemen elbisesini açtı Hattâ elbisesine yağmur isabet etti. Ve :
O, Rabbinden yeni geliyor; buyurdular».[328]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Buhârî (194—256) buna dâir bir bâb yapmış ve Enes hadîsini orada zikretmiştir. ibaresinden murâd: Yağmurdur:
«O Allah'ın yeni halk ettiği bir şeydir. Binaenaleyh kendisiyle teberrük etmeye değer.» demektir.
Hadîs-i şerîf, yağmurla teberrük etmenin müstehâp olduğuna delildir.[329]
—/409- «Âişe radıyallahü anhâ'dan rivayet edildiğine göre : Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve setlem, yağmuru gördükte :
«Allah'ım! Bardaktan boşanırcasına fâideli (yağdır)» derdi.[330]

Bu hadîsi Şeyheyn tarîc etmiştilerdir.
Musannif burada âdeti hilâfına hareket etmiştir. Zîra böyle yerlerim de mütfefekun aleyh derdi. Hadîsteki kelimesi nin sıfatıdır. Ve ihtirazı bîr kayıttır.Bununla zararlı yağıştan ihtiraz olunmuştur.[331]

—/410- «Sa'd radıyallahü a-nft'den rivayet edildiğine göre: Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, yağmur isterken :
Allah'ım, bize kesif, pek gürültülü, bardaktan boşa-nırcasına inen, şimşekli bir bulut kaplat. Ondan bize irili ufaklı yağmur tanelerini aralıksız yağdır! Ey Celâl ve İkram sahibi! diye duâ etmiştir.»[332]

Bu hadîsi, Ebu Avâne[333] sahihinde rivayet etmiştir. Kıtkıt : Yağmurun en ufak damlasıdır. Onun büyüğüne rüzaz; onun büyüğüne de taş derler. tâbirleri Kur'ân-ı Kerîm'de de vardır.
Bu kelimeler sıfattırlar. Bâzıları bunları : Başkalarına mutlak: sûrrette muhtaç olmayan ve fadl-ı tam sahibi diye tefsir ederler. Bâzı müfessir-ler de : Samîmi ve muhlis kullarına ta'zim ve ikram eden AHah diye tefsir etmişlerdir.
Ne olursa olsun Celâl ve ikram Allahü Teâlâ'nın en büyük sıfatlarındandır. Bundan dolayıdır ki Resulü Ekrem (S.A.V.) «Yâ Zel celâi-i ve'l-ikram; demeye devam edin» buyurmuştur. Rivayete nazaran Hz. Peygamber (S.A.V.) namaz kılarken diyen bir zâtm yanından geçmiş ve ona «Muhakkak namazın kabul edildi» demiştir.[334]

—/411- «Ebu Hüreyre radıyallahü anft'den rivayet edildiğine göre: Resûfüllah Sallalîahü aleyhi ve seTlem, şöyle buyurmuşlardır:
Süleyman (A. S.) yağmur duasına çıktı ve sırtüstü yatarak ayaklarını semâya kaldırmış bîr karınca gördü. Karınca: Yâ râbî Biz senin mahlûkâtından bir takım mahlûklarız. Senin suyundan müstağni değiliz; diyordu. Bunun üzerine Hz. Süleyman (yanındakilere) dönün muhakkak sizden başkasının duası sebebiyle sulandınız, dedi».[335]

Bu hadîsi, İmam Ahmed rivayet etmiş, Hâkim de onu sahîhlemiştir.
Hadîs, yağmur duasının eskiden meşru olduğuna delildir. Bundan hayvanların da yağmur duasına çıkarılmasının müstehâp olduğu, onların da Allah'ı bilecek ve zikredecek, ondan hacet dileyecek kadar idrakleri bulunduğu anlaşılmaktadır.
Hadîs-i şerîf : «Hiç bir şey yoktur ki, Rabbîsinin hamdiyle teşbih etmesin .Lâkin siz onların teşbihini anlamazsınız» âyet-i kerîmesine muvafıktır.[336]

—/412- «Enes radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre: Pey gamber Salîallahü aleyhi ve seÜem, yağmur duası yapmış ve avuçle nnın sırtı ile semâya işaret etmiştir.»[337]

Bu hadîsi, Müslim tahric etmiştir.
Bu hadîs-i şerîf, duâ ile belânın giderilmesi istenildiği zaman avuçların sırtı semâya çevrilerek; bir şeyin vücûd bulması veya verilmesi istenildikte ise, avuçların içi semâya çevrilerek el kaldırılacağına delildi. Nitekim bu husus Haîtab b. Es'Saîb'in babasından rivayet ettiği şu hadîste açıktır:
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve settem, bir şey istediği zaman avuçlarının İçini; bir şeyden (Allah'a) sığındığı zaman ise avuçlarının dışını semâya çevirirdi.»İbni Abbas (R.A.yûan:
a li^kj «AMah'dan avuçlarınızın içiyle dileyin; dışı ile İstemeyin.» dediği rivayet olunuyor. Vakıa bu hadîs zayıftır. Amma yine de Enes hadisiyle aralan bulunmuş ve : «İbni Abbas hadîsi istek haline mahsustur» denilmiştir.
«Rağbet ve korku hallerinde bize dua ederler» âyet-i kerîmesi dahi, rağbette avuçların içi; rehîbde avuçların dışı semâya kaldırılır diye tefsir edilmiştir.[338]

«Yâni Giymesi Helâl Ve Haram Olan Elbise Babı»

—/413- «Ebu Amîri'l-Eş'âri[339] radıyallah anft'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah SaUatlalıü aleyhi ve sellem :
Muhakkak ümmetimden bir takım kavimler gelecek, zina ile ipeği helâl sayacaklar; buyurdu».[340]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Aslı Buhârî'dedir. Buharı (194—256) bu hadîsi talik suretiyle tahric etmiştir. Hadîs-i şerîf ipek elbise giymenin haram olduğuna delildir. Çünkü nın mânâsı, haramı helâl sayarlar demektir. îkinci hadîste bu bâbda sarahat olduğu görülecektir. Yine bu hadîste haram olan bir şeye mubah muamelesi yapmanın insanı ümmet olmaktan çıkarmayacağına delâlet vardır. Maamâfîh San'ânî (1059—1182) bu kavli zayıf bulmakta ve: «Eğer bir kimse bîr haramı istihlâl eder, yani onun helâl olduğunu itikat eylerse, şüphesiz ki o şeyin haram olduğunu haber veren Peygamber (S,A.V.)'i yalanlamış olur. Ve o şeye helâl demesi Peygamber (S.A.V.)'in sözünü red ve tekzip olur. Peygamberi tekzip ise küfürdür.»
Ebu Amir El Eşarî (R. A.: îsmi ihtilaflıdır.Bazılarına gör e Ab- bdllh h Vhbdir Binaenaleyh hadîsi te'vil etmek ve böyle bir kimseye ümmet demesi haramı helâl îtikâd etmezden Öncedir. îtikâddan sonra ümmet olmaktan çıkar; demek icâp eder. Burada ümmet sözünden, ümmeti daveti kasdetmek de sahih olamaz. Çünkü böyleler! yalnız zina ile ipeği değil, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in haram kıldığı her şeyi helâl sayarlar demektedir.»
(İstihfaf) i helâl îtikâd etmek mânâsına alırsak, San'ânt'nm dedikleri doğrudur. Zîra haramı helâl îtikâd eden kimsenin kâfir olacağında ihtilâf yoktur. Fakat bu kelimeyi helâl îtikâd etmek değil de, bir şeye helâl muamelesi yapmak, onu helâlmış gibi tutmak mânâsına alırsak, kâfir olmak icap etmez. Çünkü haramı helâl îtikâd etmek değildir. Burada bu mânânın kasdedildiği anlaşılmaktadır.
kelimesini Hümeydî ile Îbnü'l-Esir[341] (544—606) şeklinde rivayet etmişlerdir. Haz, ibrişimden yapılma bir nevi elbisedir.
Onu noktasız ve ile şeklinde zapteden Ebu Musa'dır. Îbnü'l-Esîr «En-Nihâye-» nâm eserinde : «Bu hadîsde tarîklerinin muhtelif olmasına rağmen meşhur olan birinci kıraattir» der. Yanı (haz) okunacak demek ister.
Eğer hadîsten murâd bu mânâ ise o zaman harîr kelimesini har üzerine atfetmek âmmı has üzerine atıf kabilinden olur. Zîra haz ipeğin bir

nevidir. Bazan ipekle yün karıştırılarak dokunan kumaşlara da haz derler. Fakat burada murâd o kumaş değildir. Çünkü o kumaşları giymek helâldir. Ebu Dâvud (202—275)'un Abdullah ibni Sa'd'dan tah-ric ettiği şu hadîsi bu mânâya almak icap eder :
«Abdullah ibni Sa'd dediki Buhârâ'da beyaz bir kafir üzerinde siyah ipekli sarık sarmış bir adam gördüm. Bunu bana Resûlüllah (5.A.V.) giydirdi; dedi».
Aynı hadîsi Nesâî (215—303) de tahric etmiş; Buharı sâde zikrederek geçmiştir. Hâlis ipek olmayan kumaşların hangisinin giyi-lebiîeceği aşağıdaki üçüncü hadîste görülecektir.[342]

—/414- «Hüzeyfe radıyaUdhü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah Satlallahü aleyhi ve sellem, altın ve gümüş kaptan yiyip içmemizi ve ipekli ile kalın ipekli giymemizi ve üzerine oturmamızı yasak etti.»[343]

Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir.
Hazreti Hüzeyfe îbni Yeman (R. A.)'dan rivayet edilen bu hadîs, kitabımızın birinci cildinde (kaplar babı) nda şu lâfızlarla geçmişti
«Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seîlem :
Altın ve gümüş kaplardan içmeyin; onların sahanlarında yemek yemeyin. Zîra o kaplar dünyada müşriklerin, ahirette sizindir, buyurdular».
Binaenaleyh, burada «Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, yasak etti» demekle aynı hadîsi kasdetmiştir.
Bir şeyden nehy, yani yasak etmenin hükmü, o şeyin haram olmasıdır. Filhakika altın ve gümüş kapların hükmü yukarıda (kaplar) babında geçmişti. îpeğe gelince :
Cumhur ulemâya göre, ipek elbise giymek kadınlara mübâh, erkeklere haramdır. Kadı îyâz (476—544) bâzı kimselerin ipeği mubah gördüğünü hikâye etmiştir. Mâmâfîh sonraları haram olduğuna icmâ vâki olduğu söyleniyor. Lâkin Musannif merhum «Fethü'l-Bâri-» de şöyle diyor : «Ashabı kiramdan bir cemaatla daha başkalarının ipek giydikleri rivayet edilmiştir.» Ebu Dâvud diyor ki: «İpeği sahabeden yirmiden fazlası giymiştir. Bunu onlardan bir cemaattan îbni Ebi Şeybe rivayet etmiştir. Filvaki îbni Ebi Şeybe Ammar ibni Ebi Ammar tarikiyle şu hadîsi tahric etmiştir :
«Dedi kî, Mervan ibni Hakem'e haz'den yapılmış bir takım cübbeler geldi ve onları Resûlüllah (S.A.V.)'in ashabına giydîrîverdİ.» Bundan sonra musannif : «En doğrusu haz kelimesini erişi ipek, arkacı başka şeyden olan elbisedir; diye tefsir etmektir» diyor. Bâzılarına göre ipekle yün karıştırılarak dokunan şeye (haz) derler. Bir takımları : «Haz bir hayvandır. Onun yününden yapılan elbise yumuşak olduğu için elbiseye de haz adı verilmiş. Sonra ipekle karıştırılana da haz denilmiştir.» diyorlar. Elhasıl : Ebu Davud'un rivayet ettiği hadîste zikri geçen sahâbe-î Kiramın giydikleri ipek, cübbelerin hâlis ipek değil, böyle karışık dokuma olmaları muhtemeldir.
Bir de sözü geçmektedir ki, bunun için Râfiî (—627) : «tmamlarca ipekten ma'duttur.» der. Bundan dolayı onu erkeklere haram kılmışlardır.
Maamâfîh Ibnü-z-Zübeyr (R. A.)'â&n Müslim (204 -—2^1)'in tahrîc ettiği bir hadîste şöyle denilmektedir :
«Ibnü'z-Zübeyr hutbe okumuş ve demiş ki : Kadınlarınıza ipek giy Girmeyiniz. Çünkü ben Ömer ibnî Hattab'ı : Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem, ipeği giymeyiniz buyurdular; derken İşittim».
Anlaşılıyor ki, İbnü'z-Zübeyr hadîsin umûmu ile amel etmiştir. Şu kadar var ki, sonraları kadınlara ipek elbise giymenin helâl olduğuna İcma-ı ümmet vuku bulmuştur. Erkek çocuklara gelince :
Ulemânın ekserisi: «Ümmetimin erkeklerine haramdır.» hadîs-i şerifi mucibince onlara da ipek ^giydirmek haramdır derler. Hanefîlerden İmâm-ı Muhammed (135— 189) ile Şâfiîlerden bâzılarına göre çocuklara bayram günlerinde ipekli giydirmek caizdir. Çünkü çocuklar mükellef değildirler. Bayramlardan gayrı zamanlarda giydirilip giydirilmemesi hususunda üç vecih rivayet olunur ki, bunların essâhı yine caiz olmaktır.
Dîbâç : İpeğin kalınına derler. Binaenaleyh dîbâcı harîrin üzerine atfetmek, hassı ânım üzerine atf kabilindendir. Hadîs-i şerîf ipek üzerine oturmaktan da nehyediyor. Ancak Musannif «Fethü'l-BâH» de : «Buhârî ile Müslim Hüzeyfe hadîsini bu yoldan başka bir tarîk ile de tahrîc etmişlerdir ki, o rivayette yâni «üzerine oturmaktan yasak etti, ziyâdesi yoktur.» dedikten sonra sözüne devamla : «Bu hadîs, ipek üzerine oturmak memnudur diyen Cumhur'a kuvvet-îi bir delildir» diyor.
îpek elbise giymek dört mezhebe göre şöyle hülâsa edilebilir :
1— Hanefîlere göre: Erkeklere ipek elbise giymek haramdır. Yalnız dört parmak genişliğinde ipekle, erişi ipek, arkacı başka ipektert dokumaları giyebilirler. Harplerde ise İmameyn'e, göre halis ipek giymek caizdir. İpekli döşek yaygı ve saire üzerine oturmak ve dayanmak; ipekten perde yapmak caizdir.
2— Şâfiere göre: Erkeklere ipek elbise giymek haram olduğu gibi, ipek üzerine oturmak ve dayanmak da haramdır.Ancak ipeğin» üzerine pamuk vesâireden yapılan bir perde konulursa, oturmak ve dayanmak caiz olabilir. Hattâ giyim eşyasında ipeğin üzerine başka bir şeyden yapılma astar dikiimezse giymek caiz değildir. Bu bâbda hâlis ipekle ekserisi ipek olan kumaş arasında bir fark yoktur. Yalnız zarurette îpek giymek caiz olur.
3— Hanbelîlerden rivayet edilen meşhur kavle göre : İpek üzerinde uyumak, oturmak ve ipeğe dayanmak, ,cndan perde vesaire yapmak, haramdır. Yalnız kâbeyi ipekle kaplamak helâldir.
4— Mâlikîlere göre : Bir eziyetten veya hastalıktan dolayı bile olsa ipekli giymek, üzerine oturmak, dayanmak hattâ üzerine başka bir şey yaymak suretiyle de olsa caiz değildir. Yalnız bâzılarına göre üzerine oturmak ve dayanmak mübahdır. Pencere perdesi yapmak bilitti-fak caizdir. Kadınlara ise giymesi helâl olunca, üzerinde oturmak vesaire evleviyetle ve her mezhebe göre helâldir.
îpeğin niçin haram kılındığı hususunda iki kavi vardır :
a— Büyüklenme ve böbürlenmeye sebep olduğu için;
b— Ziynet ve refah elbisesi olduğu için haram kılınmıştır. Halbuki ziynet kadınlara yaraşır. Erkeğe yaraşan merd ve cesur olmaktır.[344]

—/415- «Ömer radıydllahü tmfe'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellern, ipek giymeyi yasak etti. Yalnız ikî parmak, yahut üç veya dört parmak miktarı müstesna.»[345]

Bu hadîs, müttefekun aleytı'dir. Lâfız Müslim'indir.
Musannif merhum hadîs-i şerifte geçen kelimesinin tahyir ve tenv'i için olduğunu söylemektedir. Bu hadîsi İbni Ebi Şeybe (—234) yine bu yoldan şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«Şüphesiz ki ipek ya şöyle, ya öyle olmaktan başka işe yaramaz.» yani iki parmak, yahut üç veya dört parmak demek istemiştir. Bâzıları, maksad her bir (yen) de ikişer parmak olabilir demektir, demişlerse de bu te'vili Nesâî (215-303) nin rivayeti reddeder:
«Kalın ipeklide bir yerde dört parmak miktarından başkasına ruhsat vermedi.»
İşte Cumhur ulemâ'nın mezhebi de budur. îmârn- Mâlik'ten bir rivayete göre bu dört parmak miktarı dokunulmuş da olabilir, o yere yapıştırılırsa da olabilir. Bâzıları ruhsatı üç parmak miktarı ile, tahdid ve takdir etmişlerse de sadedinde bulunduğumuz hadîs dört parmak miktarında nasstır.[346]

—/416- «Enes radıyatlahü anft'den rivayet edilmiştir ki: Peygamber Sallallahü aleyhi ve seTtem, Abdurrahman ibni Avf İle Zübeyr'e kendilerinde bulunan bir kaşıntıdan dolayı îpek gömlek ile sefer etmeleri için ruhsat vermiştir.»[347]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'tir.
bir nevi uyuzdur. Fakat burada zikir edilmesi kayıt olarak değil, misâl olmak üzeredir. Hadîsin bir rivayetinde Hz. Abdurrahman ile Zübeyr (R. A.) Peygamber (S.A.V.)'e bitten şikâyet etmişler; kendilerine ipek gömlek içinde harp etmek için ruhsat vermiştir.
Musannif «Fethü'l-Bârî» de : «Bu rivayetlerin arasını cem etmek için kaşıntı bitten hâsıl olmuştur denilebilir. Ve bu suretle illet kimi sebebe kimi de sebebin sebebine nisbet edilebilir.» diyor. Kaşıntı ve emsali özürler sebebiyle ipek elbise giymenin-caiz olup olmayacağı ihtilaflı bir meseledir. Taberî (224—310) : «Kaşıntıdan dolayı giyilmesine ruhsat verilmesi, ondan daha büyük bir eziyeti, meselâ : Silâhı karşılamak gibi bir şeyi kasdettiği zaman da giymenin caiz olacağını gösterir.» diyor. Caiz görenler, yalnız sefer halinde-değil, her yerde tecviz etmişlerdir. Şâfiîlerden bâzıları yalnız sefer haline mahsus olmak üzere cevaz vermişlerdir.
Kurtubî : «Bu hadîs caiz değildir diyenlerin aleyhine delildir. Ancak meselenin Zübeyr ile Abdurranman'a has olduğu iddia edirilse o başka. Fakat bu iddia sahih değildir» demiştir.
îmmn-% Mâlik (93—179) ile Ebu Hanîfe (80—150) ipek giymenin mutlak surette caiz olmadığını kaildirler. Kaşıntıdan dolayı ipekli giymenin hikmeti, bazılarınca ipeğin soğukluğudur. Fakat bâzıları buna itiraz etmiş; ipek soğuk değil, sıcaktır. Doğrusu buradaki hikmet ipekteki bir

hassadır demişlerdir.[348]

—/417- «Ali radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Peygamber SaUaîlahü aleyhi ve selîem, Bana ipekli bir hülle giydirdi. Ben de onunla (sokağa) çıktım. Ve Peygamber SaUaîlahü aleyhi ve seUem/în yüzündeki gadabı gördüm de hemen onu kadınlarımın arasında paylaştırdım.»[349]

Bu hadîs müttefekun aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir.
Çizgili yahut ipekli elbisedir tmâm-ı Halil'e göre arapçada vezninde siyerâ, hıvelâ ve ineba gibi birkaç kelimeden başka kelime yoktur. Burada siyerâ, hülleye sıfat yapılmıştır. Başka rivayetlerde hülle kelimesi siyerâ'ya muzaf olarak okunmuştur ki daha güzeldir. Hülle : Entari ve kaftandır. Ibnü'l-Esîr'e (544—606) göre bîr cinsten olmaları da şarttır. Bazılarınca hülle ipekli çizgili cübbelerdir. Bir takımlarına göre ise hâlis ipekten yapılan cübbedir ki burada akla en yakını budur. Müslim'in, bir rivayetinde cümlesinden sonra :
«Bunun üzerine :
Ben onu sana giyesin diye göndermedim. Ancak ve ancak kadınlarının arasında baş örtüsü olarak paylaştırasin dİye gönderdim: dedi. Bundan dolayı ben de onu Fat'malar arasında baş örtüsü olarak paylaştırdım.» ibaresi ziyâde edilmiştir.
Hımar'ın cemidir. Hımar : Kadının baş örtüşüdür. Fât'malardan murâd : Fât'ma bînti Muhammed (S.A.V.) yani Ali (R.A.)'ın zevcesi, Fât'ma bînti Esed yani annesi, Fât'ma bînti Hamza ve Ukeyl ibni Ebî Tâlîb'in zevcesi Fât'ma'dır.
Bu hadîs-i şerif ile bir usul-ü fıkıh meselesi olan beyânın hitap vaktinden tehir edilmesinin caiz olduğuna istidlal ederler. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) hülleyi Hz. AH (R. A.)'a. göndermişti. O da aslında giymek için yapılmış olan bu elbiseyi giymek suretiyle ondan istifâdeye kalkmıştı. Bundan sonra Resûlüllah (S.A.V.) giymenin kendisine mübâh olmadığını beyân buyurdular.[350]

—/418- «Ebu Musa radıyallahü anh'âen rivayet edilmiştir ki : Peygamber SaUaîlahü aleyhi ve seüem:
Altın ile ipek ümmetimin kadınlarına helâl; erkeklerine haram kılınmıştır, buyurmuşlardır.»[351]

Bu hadîsi, Imâm-ı Ahmed, Nesâî ve Tîrmîzî rivayet etmişlerdir. Tîrmizî onu sahîhlemiştir.
Ancak aynı hadîsi îmâm-ı Tirmizî (200—279) Saîd ibni EH Hind'den, o da Ebu Musa'dan rivayet etmiştir. ' Ebu Hatim (195— 277) bunu malûl bulmuştur. Zira Saîd Ebu Musa ile görüşmemiştir. îbni Hibbân (—354) dahi sahihinde bu hadîs için: «Saîd ibni Ebi Hind* in Ebu Musa'dan rivayeti malûldür; sahîh değildir» demiştir. Fakat îbni Huzeyme (223—311) onu sahîh bulmuştur. Bu hadîs bu tarîkten maada sahabeden sekiz tarîkten rivayet edilmiştir. Bu tarîklerin hiç biri itiraz ve ta'ndan hâlî değilse de hepsi biribirini te'yid etmektedir.
Hadîs-i şerîf, erkeklerin altın ve ipek kullanmasının haram, kadınların kullanmasının helâl olduğuna delildir.[352]

—/419- «İmran ibni Hüsayn radıyaîlahü anhüma'dan rivayet edii-mîştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem:
Şüphesiz Allah kuluna bir nimet verdiği zaman, nimetinin eserini onun üzerinde görmek ister, buyurmuşlardır».[353]

Bu hadîsi, Beyhakî rivayet etmiştir.
-îmâm-ı Nesâî (215-—303) Ebu'l-Ahvas''dan, Tirmizî (200—279) ile Hâkim (321—405) de Ibnî Ömer (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Şüphesiz Allah kuluna verdiği nimetinin eserini görmek ister.» Nesâî'nin Ebu'l- Ahvas'da.n rivayet ettiği hadîste :
«Allah sana bir mal verdiği zaman sana olan nimet ve ikramının eserini üzerinde görmelidir» denilmektedir.
Bu hadîsler, Allah kuluna yiyecek veya giyecek gibi bir nimet verdiği zaman, kulun o nîmeti açığa vurmasının yerinde bir iş olduğuna ve bunu Allah'ın sevdiğine delâlet eder. Zira Allah'ın nimetim meydana koymak ona fiilen şükretmektir. Muhtaç olanlar onu güzel giyinmiş görürse sadaka almak için kendisine müracaat ederler. Halbuki pejmürde giyinmek lisân-ı hâl ile dilenmek ve fakirliğini anlatmaktır. Bunun içindir ki şâir :
«Vallahi senin iyiliğine karşı fasih olarak teşekkür etsem de lisân-ı hâlim şikâyeti daha çok ifâde ediyor» demiştir.[354]

552/420- «Ali radıyaîlahü anh'öen rivayet olunduğuna göre : Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, Kas kumaşları ile usfurlu (elbise) giymeyi yasak etmiştir.»[355]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
(Kas) kelimesini hadîs ulemâsı kafin esresiyle (kissî) okumuş. Mısır ulemâsı ise kafi üstün okumuşlardır. Kas bir yerin ismidir. Orada çizgili ve ipekli kumaşlar dokunurmuş. (Kissî) o yere mensup demektir.
(Muasfer) : Usfur denilen sarı boya ile boyanmış demektir. Kass kumaşının ipeği fazla ise, kullanılması haramdır. Değilse mekruhtur. Sarıya boyanmış elbise giymek bâzılarına göre caiz değilse de, ashâb-ı kiram ile tâbin hazaratımn ekserisine göre caizdir. îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241)'den maada bütün mezhep imamları da caiz olduğuna kaildirler. Çünkü Sahîheyn'in ittifakla rivayet ettikleri İbni Ömer hadîsinde:
«Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve seHem'i sarı boya kullanırken gördüm» denilmektedir. Bâzıları sarıya boyanmış elbise giymeyi tenzi-hen mekruh görmüşlerdir. Resûlüllah (S.A.V.)'in kırmızı bir hülle giydiği dahi rivayet olunursa da, Îbnü'l-Kayyim (691—751) bunun hâlis kırmızı olduğunu kabul etmiyor ve : Kırmızı hülle, kırmızı çizgilerle dokunmuş iki siyah Yemen kumaşıdır. Bunların bu adla tanınması, üzerlerindeki kırmızı çizgilerden dolayıdır. Hâlis kırmızı şiddetle yasak edilmiştir. Sahîheyn'de şu hadîs vardır.
«Peygamber Salldllahü aleyhi ve sellem, kırmızı ipekleri yasak etmiştir» diyor.
Fakat Kadı Şevkâni (1172—1250) bu iddiayı reddetmiş ve : «O hülle hâlis kırmızı idi.» demiştir.[356]

553/421- «Abdullahü'bnü Amr radıyaîlahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki ; Peygamber SaTldlîahü aleyhi ve sellem, benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü de :
Bunu sana annen mi emir etti? dedi.»[357]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf sarı boyalı elbise giymenin, erkeklere yasak olduğuna delildir. Ve bundan evvelki hadîste geçen yasağı te'yid etmektedir. Hadîsin tamamı şudur: «Onları yıkayayım Yâ Resûlüllah dedim:
Hayır yak onları! Buyurdular.» Bir rivayette «Şüphesiz ki bunlar kâfirlerin elbisesindendir. Binaenaleyh sen onları giyme; buyruimustur.
Aynı hadisi Ebu Dâvud, (202—275) ile Nesâî (215—303) de tah-rîc etmişlerdir. «Annen mi emir etti» buyurması bunların k.-uiin elbisesi, kadın ziyneti âdeti olduğunu bildirmek içindir.
Hadîs-i şerîf, mal itlafı suretiyle ceza vermeye de delâlet ediyor. Zîra Resûlüllah (S.A.V.) Abdullah İbnü Amr (R. A.)'a o elbiseyi yakmasını emretmiştir. Halbuki birkaç hadîs yukarıda gördüğümüz Hz. Ali hadîsinde böyle elbiselerin kadınlar arasında paylaştırılması emrolun-muştu. Şu halde bu hadîs ile Hz. AH (R. A.) hadîsi arasında muâraza olduğu anlaşılıyor. Böyle hallerde yapılacak iş; iki hadîsin arasını bulmaktır. Yalnız Ebu Davud'un «Sw«en» inde Abdullah ibni Amr'dan şu hadîs rivayet edilmiştir:
«Peygamber Sdllallahü aleyhi ve sellem, Abdullah'ın üzerinde us-furla boyanmış bir çarşaf görmüş ve :
BU Üzerindeki çarşaf nedir? buyurmuş. Abdullah demiştir kî: Resûlüllah (S.A.V.)'in hoşlanmadığını hemen anladım. Ve evdekile-rîn yanına geldim. Tandırlarını kızdırıyorlardı. Çarşafı onun içine atı-verdim. Sonra ertesi gün Resûiüllah (S.A.V.)'in yanına gittim.
Yâ Abdullah çarşafı ne yaptın? dedi. Ben de kendisine anlattım. Bunun üzerine:
Onu ailenden birine giydirseydin ya! Çünkü onu kadınların giymesinde bir beis yoktur» buyurdular.
Bu hadîsten anlaşılıyor ki, Hz Abdullah çarşafı Peygamber (S.A.V.) in emri olmaksızın yakmıştır. Bu rivayet sahîh ise Abdullah hadîsi ile Hz. Ali hadîsi arasında muaraza kalmaz. Fakat bu sefer de Abduüah Ibnî Amr'ın iki rivayeti biribirine muâraza eder. Bu muârazayı (çatışmayı) bâzıları şöyle halledenler : Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yak emri nedip içindir. Nitekim yaktığını öğrendiği zaman (kadınlarından birine giydirseydin ya) buyurması bunu gösterir.
Demek oluyor ki, çarşafı yakacağına kadına giydirmesi kâfi gelecekmiş. Fakat Kadı İyâz (476—544) Müslim şerhinde Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yak emrinin tağliz, tekdir ve ceza için olduğunu söylemiştir ki, bu kavi daha zahirdir.[358]

554/422- «Esma binti Ebî Bekir radıyaTlahü anîıâ'öan rivayet edilmiştir ki; kendisi Resûlüüah Sdllallahü aleyhi ve sellem'ın cübbesini çıkarmış; cübbenin cebi ile yenleri ve yakaları dîbac ile geçilmiş halde İmiş.»[359]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Aslı Müslim'dedir. Müslim: «Cübbe vefatına kadar ÂİŞe'nin yanında îdi. Müteakiben onu ben aldım. Peygamber (S.A.V.) bu cübbeyi giyerdi. Biz de onu hastalar için yıkıyoruz. Onunla şîâ dileniliyor.» cümlesini ziyâde etmiştir. Buhârî dahi «El-cdebül-Müfred» ele : «Resûlüllah (S.A.V.) onu (gelen) he/etlerle cuma (namazı) için giyerdi» ziyâdesini ilâve etmiştir.Hadîs-i şerifte geçen bâzı kelimelerin izahı :
Cepleri ipekten, eteği ile yenleri ipekle geçilmiş elbisedir. Nevevî (631—676) Müslim şerhinde bu kelimeyi izah ederken : «mekfüfe, kenarları ipekle geçilerek bükülen elbisedir. Bu iş etek ile yakalarda ve yenlerde olur.» diyor.
İpeklinin kabasıdır.Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri ziyâdeler de Hz. Esmâ'mn rivâyetindendir.
Bu hadîsin bir sebebi vardır ki, şudur :
Hi. Esma (R.Anha) Abdullah ibni Ömer'e: «Elbisedeki alemi, yani üç parmak genişliğindeki ipek yolların haram olduğunu söylediğini duydum. Bunun aslı var mı» diye haber göndermiş. O da : «Babam Ömer (R. A./dan Resûlüllah SdUallahü aleyhi ve settem'î :
«İpeği ancak nasipsizler giyer» derken işittim hadîsin! duydum da alemin ipek giymek sayılacağından korktum.» cevabını vermişti. Bunun üzerine Esma (R. Anka) cübbeyi çıkarmıştır. Cübbenin kenarlanndaki ipeklinin üç dört parmak genişliğimle olduğu kabul edilmektedir.
Hadîs-i şerîf bu miktar ipeğin, elbiseye katılabileceğine ve böyle bir cübbenin kerahetsiz giyilebileceğine delildir. Ayni zamanda Resûlüllah (S.A.V.) eserleri ve onun mübarek vücuduna temas eden elbisesiyle şifâ dilemenin caiz olduğunu; gelen misafire ve ziyaretçiye güzel giyinerek çıkmanın müstehâp bir iş sayıldığını gösteriyor. Maâmâfîh «bu bir sahâbiyyenin kendi sözüdür; delîl teşkil etmez» diyenler de olmuştur, ipek, ipekli elbise dikmek, teşbih dizmek, musaf torbası vesaire yapmak gibi şeylere nehyin şümulü olmadığından bunların kullanılmasında bir beis görülmemektedir. Elbise giymenin de bir takım adabı vardır. Meselâ : Gömleğin yenlerini fazla uzun yapmamak, günün modasına uyarak pantolonun paçalarını fazla geniş veya fazla dar tutmamak bunlardandır.
Ebu Dâvu&un (202—275) Hz. Esmâ'dan rivayet ettiği bir hadîs «Peygamber (S. A.V.J'in yen'i bileğine kadar idi.» deniliyor. îbni AbdİŕS-selâm : «Elbiseyi ve yen'leri geniş tutmakta ifrata gitmek, bid'ât ve israftır» demiştir.[360]

«Cenazeler Bahsi»

Cenaîz 'jîelimesi cenazenin cemidir. Cenaze : Cim'in fethi ile de kesri ile Jde okunabilir. «Kamus» ta şöyle deniliyor : Cenaze cim'in. fethi île ölen insan demektir. Yahut cim'in kesriyle Ölen insan; fet-hiyle okunursa tabuttur. Yahut bunun aksidir. Yani cim'in kesriyle, tabut, fethiyle ölen insan demek olur. Yahut cim'in kesriyle ölen insanla birlikte tabut mânâsına gelir. Umumumiyetle Hanefîler'in fıkıh kitaplarında bu kelime cim'in fethiyle ölmüş insan mânâsında kullanıl-mşıtır. Cim'in kesriyle tabut manasınadır. Meşhur nahiv üstadı Esma-i [361] den cim'in fethiyle okunamiyacağma dâir rivayet vardır.[362]

555/423- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlülîah SaUaîlahü aleyhi ve seUem :
Bütün lezzet (ve zevk) |eri târ-ü mâr eden şeyi, ölümü, ÇOk zikredin» buyurdular.[363]

Bu hadîsi, Tirmiiî ile Nesâî rivayet etmiş, İbni Hibbân sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerifi Hâkim (321—405), İbnü's-Seken (294—353) ve İbni Tâhir dahi sahîhlemişlerdir. Dâre Kutnî (306—385) ise mürsel olmakla ületlendirmiştir. Bu bâbda Hz. Ömer ile Enes (R. Anhüma) dan da rivayetler varsa da bunlar hakkında dahi söz edilmiştir. Musannif Süheylî[364]'den naklen şöyle diyor: «Hazım kelimesi zâl-i muceme (noktalı dâl) ile rivayet edilirse, (kesen) manasınadır. Zâ-i mühmele (noktalı râ) ile ise bir şeyi gidermek mânâsına gelir ki burada bu mânâ murâd değildir.» Maamâfîh yine Musannif merhum : «nefyin üzerinde durmanın lüzumu aşikârdır» diyerek kelimenin noktalı dâl ile dahi sahîh bir mânâ ifâde ettiğini anlatmak istemiştir. Zîrâ ölüm bütün zevk ve lezzetleri kestiği gibi, aynı zamanda onları giderir de. Ancak hadîste îtimâd rivayetedir. Rivayet ise zâl iledir.
Bu hadîs, insanın, en büyük bir ibret ve serencam olan ölümü hatırlatmaktan gaflet etmemesi lüzumuna delildir. Ölümü hatırlamanın fâidesini Peygamber (S.A.V.) hadîsin sonunda şu lâfızlarla beyân buyuruyor :
«Zîrâ siz onu çoğun içinde (zengin iken) zikir edersiniz, Allah o çoğu azaltır; azın içinde zikir ederseniz onu çoğaltır.» DeylemVnin Ebu Hüreyre (R, A.J'dan rivayetinde hadîs şöyledir :
«Ölümü çok zikredin; eğer bir kul Ölümü çok zikrederse Allah onun kalbini ihya eder. Ve Ölümünü kolaylaştırır.» İbni ffibban (—354) üe beyhahî (384—458)'nin «Şua'bü'l-îmân^ ındaki lâfızları şöyledir:
«Lezzetleri tarumar eden (ölüm'ü) çok zikredin; zîrâ onu hiçbir kul baş sıkısında zikir etmemiştir ki Allah onun başını çözmesin; vakti hali yerinde iken zikir etmemiştir ki o hali daraltmasın.» Aynı hadîsi İbni Lal[365] «mekarim-i Ahlâk» ta Hz. Enes (R. A.)'âan şu lâfızlarla rivayet eder :
«Ölümü çok zikredin; Çünkü o günahlardan temizlemek ve dünyadan uzaklaştırmakdır.» lâfızları şöyledir:
«Lezzetleri keseni çok zikredin; zira onu geçim hususunda başı darda olan hiç bir kimse zikretmemiştir ki Allah maişetini genişletmesin. Varlık zamanında da zikir etmemistir ki; o varlığı ona darlık etmesin.» ibni ebid-Dünyâ[366] (208-281) da şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«Ölümü çok zikredin. Zîrâ o, günahları yok eder; dünyadan soğutur. Eğer onu zenginlik ânında anarsanız onu yıkar; fakirlediğiniz zaman anarsanız sizi geçiminizden razı kılar.»[367]

556/424- «Enes radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah SallaMahü aleyhi ve sellem
Sakın sizden biriniz başına gelen bir belâdan dolayı ölümü istemesin. Eğer behemehal isteyecekse, bari : Allah'ım hayat benim için daha hayırlı ise, bana hayat ver; hakkımda ölüm daha hayırlı ise beni öldür, desin.» buyurdular.[368]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerif, bir belâ, mihnet veya düşman korkusu ile yahut hastalık veya fakr-ü zaruret gibi bir dünya meşakkati sebebiyle ölümü istemenin memnu olduğuna delildir. Çünkü Ölüm istemekte, halinden sızlanmak; Allah'ın kazasına sabr etmemek, ona razı olmamak vardır. «Başına gelen bir belâdan dolayı» buyrulmasına bakılırsa, belâ sayılmayan hususatta meselâ : Din bâbındaki fitneler hususunda ölümün istenilmesi caiz olmak lâzım gelir. Nitekim duâ hadîsi de caiz olduğuna delâlet eder. O hadîste :
«Kullarına bir belâ vermek dilersen, bir fitne dûçâr olmaksızın ruhumu sana kabzeyle.» buyrulmaktadır.
Şefaîd olmak arzusuyla ölümü istemek de caizdir. Filvaki selef-i salîhînden Hz. Abdullah ibnî Revaha ile başkaları şehît olmayı dilemişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de (1) Hz. Meryem'in: «Keşkî bundan önce ölmüş olsaydım» dediği hikâye buyruluyor. Hz. Meryem, o korkunç işe yani kavminden bâzılarının küfür etmesine, bâzılarının da şakî ve âsî olmasına kendisi sebep olduğu için ölümü temenni etmiştir.
«Eğer behemehal isteyecekse», tâbirinden murâd : Başı pek sıkılırda sabır ve tahammülü kalmazsa, şu duayı okuyabilir; fakat böyle bir şey yoksa bu duayı dahi okumaması evlâdır; demektir.[369]

557/425- «Büreyde radtyallahü anA'den rivayet edildiğine göre Peygamber Saîlalîahü aleyhi ve sellem :
— MÜ'mİn alin teri İle Ölür.» buyurmuşlardır.[370]

Bu hadîsi, Üçler rivayet etmiş, İbni HİbbAn da sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerifi İmâm-ı Ahmed (164—241) ile tbni Mâce (207— 257) ve hadîs ulemâsından bir cemâat da tahrîc etmişlerdir. Taberâ-nî (260—360) aynı hadîsi İbnî Mes'ûd (R. A.) rivayetinden tahrîc etmiştir.
Alın teriyle ölmek İki suretle tevcih ve îzah edilebilir :
1— Bundan murâd : Ölen kimsenin hâlet-i nezi' denilen can çekişme zamanında çektiği zahmet ve meşakkattir ki, o halde hakikaten alın terler.
2— Mü'minin helâl kazanç uğrunda katlandığı zahmetten kinayedir. Bir de mü'min namaz ve oruç gibi ibâdetlerle Allah'ına kavuşuncaya kadar nefsini tazyikte bulunur. Bu takdirde hadîste, câr ve mecrûr, mahallen mansûb hâl olur. Birinci takdire göre mânâ : Ölüm ve ruh teslimi hali mü'mine şiddetli gelir; demek olur ki, «Alın teri» ölümün sıfatıdır.

ikinci takdire göre mânâ : Mü'mine ölüm, alnını terleten bu şiddetli halde gelir, demektir. Yani «Alın teri» bu tevcihe göre hâl'in sıfatıdır.[371]

558/426- «Ebu Saîd ile Ebu Hüreyre radıyaîîahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demişlerdir ki : Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem: ölülerinize telkin edin.» buyurdular.[372]

Bu hadîsi, Müslim ile Dörtler tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin buradaki lâfzı Müslim'indir. Hadîsi tbni HÎbban (—354) de aynı lâfızlarla tahric etmiş ve sonunda: «Eğer bir kimsenin son sözü Lâ İlahe illlâllah olursa günün birinde cennete girer. Velevki bundan önce azap görmüş olsun.» cümlesini ziyâde etmiştir.
Hadîs-i şerifi Şeyheyn'e veya Buhârî'ye nisbet eden olmuşsa da bu hatâdır. İbni Ebi'd-Dünya (208—281) bu hadîsi Huzeyfe (R. A.) dan şu lâfızlarla tahrîc etmiştir :
«Ölülerinize Lâ ilahe illâllah'i telkin edin; çünkü kelime-r tevhîcl ondan önceki günahları yok eder.»
Bu bâb'da daha başka sahîh hadîsler de vardır. Mevtadan murâd : ölmek üzere olan kimsedir. Telkin dahi bu haldeki müslümana kel i m e-I tevhîd'i hatırlatmaktır. Tâ ki ölen mü'minin son sözü kelime-i tevhîd olsun. Ve bu sebeple cennet'e girsin. Hadîsteki telkin emri Ölüm halindeki her müslümana âmm ve şâmildir. Fakat buradaki emir nedip içindir. Ulemâ-i Kiram, telkinin çok ve devamlı yapılmasını mekruh görmüşlerdir. Zîrâ ısrarla telkine devam edilirse ölen kimse ihtimal bıkar; sıkılır ve o anda çektiği ölüm acısı daha da şiddet kesbederek kelime-i tevhîd'i söylemek istemeyebilir. Onun için bir defa söyledi mi: «yine tekrarla» diye emir edilmez de, tariz suretiyle yani kelîme-î tevhîd yanında söylenerek hatırlatılır ve böylelikle son sözünün kelime-i tev-
hîd olmasına çalışılır. Bir de kelime-i tevhîd'den murâd:
«ANah'darv başka Allah yoktur. Muhammed Allah'ın e I çişidir.» demektir. Zîrâ bu iki cümleden birini söyleyip, diğerini söylememek bir fayda vermez.
Hadîsteki «ölüleriniz» tâbirinden de anlaşılacağı veçhile telkin müsîümanlara yapılır; Müslüman olmayanlara ise İslâmiyet arzolunur. Nitekim, Resûlüllah (S.A.V.) efendimiz amcası Ebu Tâlib ölürken kendisine îslâmiyeti arzetmiş ve keza vaktiyle hizmetinde bulunan bir gayri müslimi ziyaret ederek ona da îslâmiyeti arzetmişti. Gayri müslim Hz. Fahri Kâinaf (S.A.V.) efendimizin bu irşadı ile müslüman olarak ölmüştü. Hadîste müslümanlarm ölülerini tahsis buyurması telkini onlar kabul ettiği içindir. Şu da var ki müslümanlar ekseriyetle yalnız müslüman Ölülerini ziyaret ederler.
Fâîde, : Hastanın yanında Allah'ın rahmeti, lütuf ve ihsanı zikredilmelidir. Böyle hareket edilirse, Allah'a hüsn-ü zan eder. Nitekim bu bâbda tmâm-ı Müslim (204—261) Hz. Câbîr (R. A.J'âan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem'î vefatından önce :
Sakın biriniz Allah'a hüsn-ü zan'dan başka bir halde Ölmesin; derken işittim.» «Sahiheyn» de Ebu Hüreyre (R.A)'dan merfu' olarak şu hadîs rivayet olunmaktadır:
«Peygamber SallaUahü aleyhi ve sellem, şöyle buyurdular :
Allah; ben kulumun bana olan zannına göre muamele ederim buyurdu.»
Ulemâdan bâzıları : «Ümit verici kırk tane hadîs topluyarak hastanın yanında okumak, hastanın Allah'a olan hüsn-ü zan'nım kuvvetlendirir. Allahü Teâlâ ise kuluna karşı kendisine gösterdiği zan mucibince muamele eder» diyorlar.
Ölürken bir kimsenin Allah korkusu ile afv ümidinin bir araya gelmesi iyi bir şeydir. Bunu îmâm-ı Tirmizî (200—279) güzel bir isnad ile Enes (R. A./dan tahrîc etmiştir. O hadîse göre : Resûlüllah (S.A.V) ölüm döşeğinde bulunan bir gencin yanına girmiş ve :
Kendini nasıl buluyorsun?» dtye sormuştu. Genc'in : Allah'dan afv ümit ediyorum; günahımdan da korkuyorum» demesi üzerine Peygamber (S.A.V.) :
ümid böyle bir yerde bir kulun kalbinde toplanırlarsa Allah ona dilediğini verir; korktuğundan emin kılar» buyurmuşlardır.
Diğer Fâide : Son nefeste bulunan hastayı kıbleye çevirmek gerekir. Bu bâbda Hâkim'in (321—405) Ebu Katâde (R. A./dan tahrîc ederek sahîhlediği bir hadîs-i şerife göre : «Peygamber SaTlaUahü aleyhi ve sellem, Medine'ye geldiği zaman, Bera ibnî Ma'rûr'u sormuş. Ashap: «O öldü yâ Resûlüllah. Hem malının üçte bîrini sana vasiyet etti. Ölürken kıbleye karşı çevrilmesini de vasiyet etti» demişlerdir. O zaman y Resûl-Ü Ekrem (S.A.V.) :
«Sünnete isabet etmiş. Ben de onun (bana vasiyet ettiği) Üçte birini çocuklarına İade ettim» buyurarak cenaze namazı s «Allah'ım nı kılmış ve onu mağfiret buyur ve onu cennetine koy, sen bunu zaten yaptın.» demiştir. Hâkim : «Ölen kimsenin kıbleye çevrileceği hakkında bundan başka bir hadîs bilmiyorum» diyor.[373]

559/427- «Mâ ki I İbnî Yesâr[374] radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber Salîallahü aleyhi ve sellem:Ölenleriniz üzerine yâsîn okuyun.» buyurmuştur.[375]
Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmiş; Hâkim sahîhlerniştir.
îbni Hibban'm beyânına göre hadîs-i şeriften murâd : ölmek üzere olan kimselerdir. Fakat lâfız, âmm olduğu için ulemâdan bâzıları : «Ölmüşlere de okunur» diyorlar.
Aynı hadîsi îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241) ile îbni Mâ-ce (207—275), Süleyman Et-Teymî tarikiyle MâkİI ibni Yesâr'dan rivayet etmişlerdir. Îbnü'l-Kattân (120—198) ise onu muztarib ve mevkuf olmakla jiletlendirmiş; râvîlerden Ebu Osman ile babasının hâllerini meçhul saymıştır. Dâre Kutnî (306—385)'nin dahi «Bu hadîsin isnadı muztarip, metni meghûldür, sahîh değildir» dediği rivayet olunur. İmârımı Ahmed tbni Haribel Müsnedin'de : «Bize Safvân tahdis ederek dedi ki : Ölürken yâsîn okunursa, ulemâ, onun sebebiyle ölenin azabı hafifletilir; derler.» demektedir.
Bu sözü «El-Firdevs» sahibi, Ebu'd-Derda ile Ebu Zer (R. anhüma)'da.n müsned olarak rivayet ediyor ki, metni şudur :
«Resûlüllah SaîîdUahü aleyhi ve sellem :
ölen hiç bir kimse yoktur ki, yanında yâsîn okunsun da Allah ona, azabını hafifletmesin.» buyurdular. Bu iki rivayet İbni Hibban'm sözünü te'yid etmektedir. Hattâ bunlar onun istidlal ettiği delilden daha da açıktırlar.
Ölen kimsenin yanında sûre-İ Ra'd ve bir rivayette sûre-i Bakara okumanın müstehâb olduğu bâzı eserlerde Ebu' Şa'sâ'dan, bâzılarında ise Şu'bi'den rivayet edilmiştir.[376]

560/428- «Ümmü Seleme radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve sellem, Ebu Sefeme'nîn yanına girdi (ölmüş de) gözleri açık kalmıştı. Hemen onun gözlerini yumdurdu. Sonra buyurdu ki :
Muhakkak ruh alındığı zaman göz onu takip eder.
Bunun üzerine Ebu Seleme ailesinden bâzı kimseler vaveyla ko-kopardılar. Resûlülfah Sallatlahü aleyhi ve sellem :
Nefislerinize hayırdan başka bir şeyle dua etmeyin. Zîrâ meleklerin sizin söylediklerinize «âmin» derler; dedikten sonra :
«Allah'ım, Ebu Seleme'ye mağfiret eyle; derecesini hidâyete erenler arasına yükselt. Kabrini kendisine genişlet. Orada ona nur ver ve arkasından onun yerini tutacak kimse halkeyle.» buyurdular.[377]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Ölüm ânında bir kimse gözünü bir noktaya diker de oradan ayırmazsa araplar ona : «gözü dikildi» derler. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in Ebu Seleme (R. Anha)'nm. gözlerini yumdurması bu işin müstehâb olduğuna, delildir. Mesele bütün müslümanlarca ittifâkî-dir. Gözlerin açık kalmasının sebebini Hz. Fahr-î Kâinat (S.A.V.) «Çünkü ruhu takip eder» diye beyân etmiştir.
Bu hadîs, «Ruhlar lâtîf bir takım cisimlerdir. Onların bedenlere girmesiyle hayat vücûd bulur. Bedenlerden çıkmasıyla da hayat nihayete erer» diyenlerin delîllerindendir. Bir takımları ise «Ruhlar, arazdır» derler. Mesele kelâm kitaplarında münâkaşa edilmiştir. Yine ha-dîs-i şerifte ölen kimseye ve ailesi efradına duâ edilebileceğine ve keza ölünün kabrinde ya nîmet veya azap göreceğine delâlet vardır.[378]

561/429- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edildiğine göre, Resû-Jüllah Sallallahil aleyhi ve seUem vefat ettiği zaman çizgili bir çarşafla örtülmüştür.»[379]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hibere: Çizgili kumaştır. Bu nevi kumaşlar Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) in en sevdiği elbiseliklerdi. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) hazretlerinin bu çarşafla

örtülmesi yıkanmazdan önce idi. Nevevî (631—676) Müslim şerhinde bunun ittifakı olduğunu söyler. Hikmeti de cenazeyi açılmaktan korumak; onun değişen suretini görünmekten gizlemektir. Cenazenin örtülmesi, içinde vefat ettiği elbise çıkarıldıktan sonra olacaktır. Elbisenin çıkarılması ise bu elbise sebebiyle; bedeni değişmesin, diyedir.[380]

562/430- «(yine) ondan (radîyallahü anha) rivayet edildiğine göre: Ebu Bekir Sıddîk radtyatlahü ank, Peygamber Sdüdüahü aleyhi ve 8eUem}\ vefatından sonra Öpmüştür.»[381]

Bu hadîsi, Buhâri rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf, bir Idmse öldükten sonra cenazesinin öpülebileceğine ve cenazeyi Örtmenin müstehâb olduğuna delildir. Vakıa rivayet edilen fiiller hep sahabenin fiilleri olup, bunlar bâzı ulemâya göre, delîl teşkil etmezse de bu fiiller hem aslî ibâhaye göre caiz; hem de hadîs olarak ResûlülUh (S.A.V.)'dcn rivayet edilmiştir. Nitekim tmâm-ı Tirmizî (200—279)'nin Hazreti Âişe (R. An/ta/dan tahrîc ettiği şu hadıs-ı şeriften sarahaten anlaşılmaktadır:
«Peygamber (S.A.V.) Osman ibnî Mez'un'u ölmüş olduğu halde ağ-lıyarak, yahut gözleri yaşararak öptü dedi.»
İmâm-ı Tirmizî bu hadîs hakkında: «Âişe hadîsi hasen ve sahihtir» diyor.[382]

563/431- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den Peygamber Sallallahü aleyhi ve seUem'den duymuş olarak rivayet edilmiştir kî, ResûlüİlahSallallahü aleyhi ve sellem :
Mü'minin ruhu, borcu ödeninceye kadar borcuna muallak kalır.» buyurmuşlardır.[383]

Bu hadîsi, Ahmed ile Tirmizî rivayet etmiş; Tirmizî onu-hasen bulmuştur.
Filhakika borç hususunda Peygamber (S.A.V.) pek ziyâde dikkat ve şiddet gösterirlerdi. Hattâ bir defa borçlu olarak vefat eden bir sa-hâbînin cenazesini kılmamış; sahâbe-î kîrâm'dan biri o borcu üzerine aldıktan sonra kılmıştı.
Yine Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz: şehidin kanı yere damlar damlamaz, bütün günahlarının affolunacağını, bundan yalnız borç müstesna olduğunu; haber vermişlerdir.
Bu hadîs-i şerîf dahi borçlu ölen kimsenin ölümünden sonra bile borcu ile meşgul olduğunu bildiren delillerdendir. Bunda ölmezden evvel borçtan kurtulmaya çalışmak için teşvik olduğu gibi, borc'un en mühim haklardan biri olduğuna da delâlet vardır. Sahibinin rızası ile alınan borç hakkında hâl böyle olunca gasp, yağma ve soygunculuk gibi meşru olmayan sebeplerle alman borçlara ne denilir, bilemeyiz.[384]

564/432- «İbni Abbas radtyallahü anh*den Peygamber Sallallahü aleyhi ve seîlem'den duymuş olarak rivayet edilmiştir ki, ResûtüHah Sallallahü aleyhi ve sellem, hayvanından düşerek Ölen sahâbî hakkında :
Onu su. ve sidr[385] ile yıkayın, da iki elbise içinde kefenleyin.» buyurmuşlardır.[386]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîsin tamamı şöyledir: «Onu kokulamayın. Başını da sarmayın.» Bundan sonra dahi Buhârî'de şu cümle vardır
kıyamet gününde telbiye ederken diriltilecektir.»
Buharî'nin rivayetine göre, hâdise hac esnasında Arafat'da vakfe yaparken vuku bulmuş ;hayvam üzerinde vakfe yapmakta olan O zât, düşerek Ölmüştür.
Eu hadîs-i şerîf cenazeyi yıkamanın farz olduğuna delildir. îmâm-% Nevevî : «Cenazeyi yıkamanın farz-ı kifâye olduğuna icmâ vardır» der ise de Musannif «El-Feth» de bunu rivayet ettikten sonra şöyle demektedir: «Bu icmâ dâvası şiddetli bir zühuldür. Zîrâ bu bâbdaki MâHkiyyenin hilafı meşhurdur. Hattâ Kurtubî, Müslim şerhinde cenaze yıkamanın sünnet olduğunu tercih etmiştir.»
Maamafîh Cumhur ufemâ'ya göre cenaze yıkamak farz-ı kifâye olduğu gibi Hanefîlerin Fıkıh kitaplarında dahi cenaze yıkamanın farz-ı kifâye olduğuna icmâ-ı ümmet bulunduğu nakledilmektedir. Mâlikîler-den Ebu Bekir ibni Arabî (468—543) cenaze yıkamanın farz olduğuna kail olmayanların sözünü reddetmiş ve : «Bunun vücûbu bâbm-da hem kavlî hem amelî hadîsler vârid olmuş; temiz, pâk olan Resûlüllah (S.A.V.)'in yıkandığı rivayet edilmiş iken, başkalarına ne kalır?» demiştir.
Cenazenin kaç defa yıkanacağı az ilerde gelecek Um mü Atiyye hadîsinde görülecektir. «Su ve sidr» î'e buyrulması, hor defasında suya sidr karıştırılacağım gösteriyor. Bundan dolayı bâzı ulemâ : «Cenaze yıkamak taharet için değil, sadece nezâfet içindir, çünkü; içine başka şey katılan su ile taharet olmaz.» demişlerdir. Bâzıları ise; «îh-timal sidr suyun vasfını değiştirmez de onun için karışmış sayılmaz» derler. Bu da her defasında yıkanacak yeri evvelâ sidr iîe oğuşturup sonra su ile yıkamakla olur. KurtubVye göre; evvelâ bir kapta su ile sidr karıştırılarak köpüğü çıkıncaya kadar çalkalanır ve onunla cenazenin bedeni oğuşturulur. Sonra üzerine hâlis su dökülür. Bu bir defa yıkama sayılır. Bâzıları : «Sidr suya katılmaz; çünkü katılırsa mutlak suyun vasfını değiştirir» derler.
Hadîsin zahiri ile istidlal eden Şâfiîlerle bâzı Mâlikîlere göre, cenazeyi yıkamak nezâfet içindir. Binaenaleyh, içersine gül suyu gibi bir şey karışan su ile cenaze yıkanabilirsc de israf olacağı için mekruhtur. Cumhur ulemâya göre meşhur olan : Cenaze yıkamanın teabbüdî olmasıdır. Binaenaleyh şâir vacip ve mendûp Gusüllcrde şart olan onda da şarttır.
Hadîs-i şerifte cenazeyi kokulamak yasak ediliyorsa da «zîrâ kıyamet gününde telbiye yaparken diriltilecektir» diye tâin buyrulması, nehy'in illetinin, ihramh olarak ölmesi olduğunu gösteriyor. Binaenaleyh «mâni zail oldukta memnu avdet eder.» kâîdesince ihramdan çıktıktan sonra ölürse kokulamak yasak olmaz. Anlaşılıyor ki, cenazeyi kokulamak müslümanlar arasında mukarrer bir şeymiş. Başını örtmekle sarmayı yasak etmesi dahi ihramdan dolayıdır. îhram-h olmayan cenazelerin başlarını örtmek dahi memnu değildir.
Hanefîlerle bâzı Mâlîkîlere göre ihramın hükmü ölümle biter, «Onu İki elbise içinde kefenleyin.» buyurması, cenazeyi kefenlemenin vacip olduğuna delâlet eder. Bu takdirde kefenin tek adetlerle olması şart değil demektir. Bâzılarına göre iki elbise ile kefenlcnmesi onların içinde hac denilen mübarek ibâdeti yaparken Öldüğü içindir. Maamafîh başka kefen yapacak elbise bulamamış olması da ihtimâl dahilindedir.
Hadîs-i şerîf kefen'in re's-î maldan olacağına da delildir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) kefenlenmoyi emir etmiş; ölen zâtın bütün malını ihata eden borcu var mı idi yok mu idi sormamıştır.
Hadîsin buradaki rivayetinde «iki elbise» mutlak olarak zik-redilmişse de BuhârVnin bir rivayetinde «iki elbisenin içinde» denilmiş; Nesâî (215—303)'nin rivayetinde ise daha ziyâde îzah cihetine gidilerek «içinde ihrama girdiği iki elbisesiyle kefenleyin» buyrulmuştur. Musannif diyor ki: «Bundan cenazenin ihram elbisesiyle kefenlenmesinin müstehâb olduğu ve ölen zâtın ihramının baki kaldığı; cenazenin dikişli elbise ile kefenlenmiyeceği anlaşılmaktadır.» «Telbiye ederken diriltilecektir» ibaresinden anlaşıldığına göre : Bir kimse bir ibâdete başlar da tamamla-yamadan ölürse, âhirette Cenâb-ı Hak'kın o kimseyi o ibâdeti yapmış gibi tutacağı ümid olunur.[387]

565/433- «Âişe radıyaUahü anha'öan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Peygamber Salîalîahü aleyhi ve sellem'i yıkamak istedikleri vakit: «Vallahi bilmiyoruz: Resûlüllah Salîalîahü aleyhi ve seUem'ı (diğer) cenazelerimizi soyduğumuz gibi soyalım mı, soymayalım mı?... ilâh.» dediler.»[388]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir.
Hadîsin Ebu Davud'un Sünen'inde tamamı şöyledir :
«Ashâb-ı Kiram ihtilâfa düşünce, Allah onların uykularım o*îtirdf. Hattâ hiçbiri kalmamıştı ki çenesi göğsüne değmesin. Sonra beyt tarafından kim olduğunu bilmedikleri birisi onlara : «ResûlüNah (S.A.V.)'l elbisesi üzerinde iken yıkayın.» dîye söz etti. Bunun üzerine o hazret! gömleği üzerinde yıkadılar. Suyu gömleği üzerinder döküyor; onu elleriyle değil de gömlek île oğuşturuyorlardı.»
Hz. Âişe (R. Anka) : «Arkada bıraktığım vukuat bir daha karşıma çıksa Resûlüllah (S.A.V.)'Î kadınlarından başka kimse yıkıyamazdı» derdi, tbni Hibban'm bir rivayetinde : «Hz. Peygamber Salîalîahü aleyhi ve sellem'i kucağında oturtan AM b. Ebi Tâlib idi.» deniliyor. Hâkim'in. Rivayetinde:
«Peygamber Salîalîahü aleyhi ve sellem'i Ali (R. A.) yıkadı. Ali'nin elinde bir çaput vardı. O hazreti yıkadı ve elini gömleğin altına soktu, onu gömlek üzerinde iken yıkadı» denilmektedir.
Bu hadîsi, îmâm-ı Şafiî (150—204) dahi Mâlik'ten, o da Cafer ibni Mtihammed'den, o da babasından işitmiş olmak üzere rivayet etmiştir. Bu kıssadan Resûlüîlah (S.A.V.)'in sair cenazeler gibi olmadığı anlaşılmaktadır.[389]

566/434- «Ümmii Atiyye t adıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Biz (vefat eden) kızını yıkarken yanımıza Peygamber Salîalîahü aleyhi ve settem girdi de :
Onu su ve sidr ile üç defa veya beş defa, yahut lüzum görürseniz daha fazla yıkayın; sonuncu defasında suya kâfûr'da koyun. Yahut bir parça kâfur koyun; buyurdular.[390]

İşi bitirdikten sonra kendüerino haber verdik.Hemen bize gömleğim verdi ve:
Onu buna sarın; buyurdu.»
Hadîs mütlefekun altyh'dir. Şeyheyn'in Ümmü Atlyye'don bir rivayetinde «sağ taraflarından, abdest yerlerinden başlayın» buyrulmuştur. BuhârVnin bir rivayetinde : «Bunun üzerine saçlarını üç belik örerek arkasına koyduk» denilmiştir.
BuhârVnin rivayetlerinde Hz. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)în vefât eden kızının ismi zikir edilmemişse de meşhur rivayete göre Zeyneb (R.Anka)dır Hı. Zeyneb (R.Anha), Ebu'l-Âs (R.A.) ile evli idi. Hicretin 8. yılı başlarında vefât etti. Bâzı rivayetlerde vefât edenin Ümmü Gülsüm (R. Anha) olduğu zikredilmektedir. Buhari'de îbni Sirm'dcn : «Kızlarının hangisi olduğunu bilmiyorum» rivayeti de vardır.
Hadîste göçen «Kâfur da koyun, yahut bir parça kâfur koyun» cümlesindeki şek ve şüphe râvîdendir. «Yani ya Öyle dedi
yahut böyle.» demek istemiştir. BuhârVûe «İşi bitirdikten sonra kendilerine haber verdik» cümlesinden önce «İşi bitirdiğiniz zaman bana haber verin» ibaresi vardır. yerine dahi BuhârVde tâbiri vardır. Maamâfîh mânâ hep birdir.aslında elbisenin düğme ve iplik ve iplik yeri demek ise de burada mahalli zikir hali kast kabilinden mecâz-ı mürsel olarak gömlek mânâsında kullanılmıştır.
«Üç defa yıkayın» emrinin zahiri bu sayının farz olduğunu gösteriyorsa da burada emir nedip mânâsına hamlolunmuştur. Zîrâ bir defa yıkamak icmâ'en caizdir. Bâzıları «üç defa yıkamak farzdır» derler, «yahut beş defa» tâbiri tahyir (muhayyerlik) ifade eder. Yani ce-nâzoyi yıkayan üç ile beş defa yıkamak arasında muhayyerdir, «yahut daha fazla» cümlesi bir rivayette «yedi defa» denilmek suretiyle açıklanmıştır. Nitekim îmâm-ı Akmcd îbni HanbeVin mezhebi budur. Yediden fazla yıkamak mekruh sayılmıştır. îbni Abdü'l-Bcrr (368—463) : «Yediden fazla yıkanır diyen bir kimse bilmiyorum» demektedir. Ancak Ebu Davud'un rivayetinde : «Ya yedi, yahut bundan daha fazla yıka» denildiğine göre, icâbında yediden fazla yıkamak da câia olmak gerektir. Cenazeyi su ve sidr ile yıkamanın keyfiyeti yukarıda görülmüştü.
Ulemâ : «Bundaki hikmet cenazenin bedenini yumuşatmasıdır» derler. Suya kâfur katmanın hikmeti ise, cenazenin yanında bulunan meleklerle insanlara güzel kokması içindir. Kâfûr'un daha bir çok hassaları olduğunu söylerler ki, bunlar kurutmak, soğutmak içeriye işlemek, cenazeyi katılaştırmak, sinekleri defetmek, bozulmaktan korumak gibi şeylerdir.
Hâsılı kâfur; bu hususatta güzel kokuların en keskinidir. Cenazenin son defa yıkanacağı suya kâfur katılmasının sırrı budur.
Hadîs-i şerifte, cenaze yıkarken sağ taraflardan başlamaya da delâlet vardır. Bundan maksad sağ tarafın uzuvlarıdır. «Abdest yerlerinden» denilmesi sağ taraflarından başlamaya münafi değildir. Çünkü hem sağdan, hem de abdest yerlerinden başlamak mümkündür. Bâzıları bunu «abdest a'zâsı olmayan yerlerde sağdan başlıyarak yıkayın; abdest a'zâsı olan yerlerde abdest a'zâsından başlayın» diye tef-sîr etmişlerdir.
Cenazeye abdest aldırma emrinin hikmeti; gurre ve tahcil'in eseri belli olmak için mü'minin alâmetini yenilemektir.
Mazmaza ile İstinşak cenaze için abdest fiillerinden değildir. Hadîs-i şerîf, cenazenin saçlarının örülmesine kail olanların delilidir. Bâzılarına göre kadının saçları Örülmeden dağınık bir şekilde yüzüne ve arkasına salınır. Kurtubî diyor ki : «Galiba buradaki hilafın sebebi Ümmü Atiyye'nin fiili Hz. Peygamber (S.A.V.)'in emri olmaksızın yapılmış olmasındandır.» Lâkin Musannif bu mes'eleyi : «Said ibni
Mansur şu lâfızlarla rivayet etmiş» diyor :
«Ümmü Atiyye dedî ki : Resûlüllah SalîaUahü aleyhi ve sellem :
Onu tek (sayı île) yıkayın, saçlarını da belik yapın» buyurdular. îbni Hibban'm sahihinde:
«Onu üç defa, yahut beş veya yedi defa yıkayın ve kendisine üç belik yapın» denilmiştir, «üç belik» tâbiri tağlibtir. Bu hadîsler «kadının saçı örülmez» diyenlerin aleyhine delîl sayılmaktadır.[391]

567/435- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlüllah SaUdlkthü aleyhi ve seîlem, pamuktan (mâmûl) üç beyaz suhul esvabı içine kefenlendi; (bu) üçün içinde gömlek ve sarık yoktu.»[392]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'tir.
«Tabakât-ı İbni Saad» da Şa'bî'den rivâyeten tasrih edildiğine göre bu üç elbise : İzar, rida' ve lifâfe (yani; gömlek, rida ve sargı) dır.
Hadîs-i şerîf, cenazeyi üç parça beyaz elbise ile kefenlemenin efdâl olduğuna delildir. Zîrâ Teâlâ hazretleri. Peygamberine ancak efdâl olanı ihtiyar eder. Filvaki sünen sahipleri İbnî Abbas (R. A.)'dan şu hadîsi rivayet ederler:
«Beyaz elbiseler giyin. Zîrâ onlar daha güzel ve daha temizdirler. Ölülerinizi de onlarla kefenleyin.» Ibni Abbas (R.A.)'ıti bu hadîsim İmâm-ı Tirmizî ile Hâkim sahihlemiştir. Aynı hadîsin Semüra (R. A.J'dan sahîh senetle rivayet edilen bir de şahidi vardır. Peygamber (S.A.V.)'in çizgili ve kıymetli bir Yemen kumaşı ile örtüldüğünü ifâde eden Hz. Âişe (R. an-ha) hadîsini yukarıda görmüştük. Fakat bu hadîs ona muarız değildir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) o kumaşla kefenlenmemiş; sâdece üzerine örtmüşler; sonra da almışlardı. Nitekim Sahîh-i Müslim'de dahi hu vak'a böyle ifâde olunmuştur. Zâten zâhîr hâle bakılırsa Fahr-Î Kâinat (S.A.V.) efendimizi o çarşafla yıkamazdan önce örtmüşlerdi.
İmûm-ı Tirmizî (200—279) diyor ki : «Resûlüllah (S.A.V.)'in üç parça beyaz esvap İle kefenlenmiş olması, onun kefeni babında gelen en sahîh rivayettir.»
Vakıa Peygamber (S.A.V.)'in yedi esvapla kefenlendiğine dâir îmâm-ı Ahmed ibni 3anbel (164—241) ile îbni Ebi Şeyhe (—234) nin ve Bczzctr'm Ali (R. A J'dan tahrîc ettikleri bir hadîs varsa da bunun râvîleri arasında Abdullah ibni Muhammed b. Ukayl bulunmaktadır ki, bu zâtın belleyişi iyi değildir. Hadîsi, mütâbeâtta işe yarar. Fakat yalnız başına rivayet ettiği hadîsi iyi ve makbul değildir. Bilhassa burada olduğu gibi rivayeti diğer sahîh rivayetlere-muhalif olursa, hadîsi hiç kabul edilemez. Maamâfîh Hâkim (321— 405)'in rivayet ettiği Eyyup hadîsi -ki bu hadîsi Nâfî, ibni Ömer (R. A.) dan dinlemiştir- ibni Ukayl hadîsini takviye etmektedir. Eğer bu hadîs sabit olursa o zaman Hz. Âişe (R. anha) hadîsiyle araları bulunur ve : «Hz. Âîşe (R. anha) üç parça esvap içine kefenlendiğini duymuş; onu rivayet etmiş diğerleri de duyduklarını rivayet etmişlerdir» denilir.
Kefenin bütün vücûdu örtmesi îcâp eder. Şayet bütün vücûdu örtmezse evvelâ avret mahalli Örtülür. Ondan bir şey artarsa baş tarafı örtülür. Ayakları üzerine kuru ot konur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) amcası Hamza (R. A.) ile Mus'ab b. Ümeyr (R.A.)'ı bu şekilde örtmüştür.
Bir parçadan fazla kefen kullanmak istenilirse, tek adet olması mendûptur. Maamâfîh iki parçadan yapmak da caizdir. Nitekim, ihramlı iken vefat eden sahâbî'nin hadîsinde görmüştük. Kefen üç parçadan yapıldığı takdirde : İzâr, ridâ' ve lifâfe'den ibaret olacağını dahi Şâ'&i'nin rivayetinde gördük. Kefen hakkında başka kaviller de vardır. Hanefîler kefeni, kefen-i zaruret, kefen-i kifayet ve kefen-i sünnet olmak üzere üç kısma ayırırlar. Şâir mezheplerde bu. bâbda çeşitli îzâhât vardır. Tafsilât fıkıh kitaplarmdandır.[393]

568/436- «İbni Ömer radıyallahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki, Abdullah ibni Übeyy vefat ettikte oğlu ResûFüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem'e gelerek :
Gömleğini bana ver de onunla babamı kefenleyeyim; dedi. Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem, hemen gömleği ona verdi.»[394]

Hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs-i şerîf gömlekten kefen yapmanın meşru olduğuna delildir. Rivayetin zahirine bakılınca Hz. İbni Übey'in Resûlüllah (S.A.V.)'den o gömleği cenazeyi kefenlemezden Önce istemiş olması îcâp ederse de, Buhârî'nin rivayet ettiği Câbir hadîsi buna muarızdır. Câbir hadîsi şudur :
«Peygamber SaBaZZaJm aleyhi ve seUem, Abdullah fbnl Übeyy defnedildikten sonra yanına geldi. Ve onu (mezarından) çıkararak tükürüğünden ona üfürdü. Gömleğini de ona giydirdi.»
Bu hadîs, gömleğini çıkarıp ona giydirmesinin definden sonra olduğunu sarahaten ifâde ediyor. Halbuki İbni Ömer hadîs'i buna muarızdır, iki hadîsin arası şöyle bulunmuştur: İbni Ömer hadîsindeki (verdi) tâbirinden maksad. «evet» diyerek vaad etmektir. Verme işinin yüzde yüz olacağına bakarak vaad etmek yerinde m2câzen vermek fiili kullanılmıştır. Câbîr (R. A.) hadîsindeki «defnedildikten sonra» tâbiri de böyledir. Yani mezarının içine indirildikten sonra demektir. Câbîr hadisinden şöyle bir mânâ da çıkabilir :
Übeyy'i kabrinden çıkardıktan sonra yapılan iş sadece ona tükürmek olmuştur. Gömleği zaten evvelden giydirilmiştir. Bununla beraber üfürmekle, gömlek giydirmek beraber zikredildi diye mutlaka ikisinin birden vâki olmaları lâzım gelmez. Zîrâ bu iki şey birbiri üzerine (vav) ile atfedilmişlerdir (vav) ise tertip ve beraberliğe delâlet etmez. O mutlak surette cem içindir. Binaenaleyh tertip kasdetmeksizin Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in bâzı ikramlarını murâd etmiş olmak da caizdir. Bâzıları «Peygamber (S.A.V.) ona evvelâ iki gömleğinden birini vermiş;

defnedildikten sonra da oğlunun İsteği üzerine ikincisini vermiştir» derler. Hâttim'in «El-îklîl» adlı eserinde bu tevcihi te'yid eder rivayet vardır.
Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Abdullah b. Abdullah'a gömleğini vermesi, onun sâlih bir zât olmasındandır. Şu da var ki, Hz. Abdullah bu gömleği' istemiştir. ResûlüHah (S.A.V.) ise hiç bir hacet sahibini boş el ile çevirmezdi. Yoksa onun kendisine Fahr-i Kâinat (S.A.V.) hazretlerinin gömleğini giydirdiği babası en büyük münafıklardan biri idi. Ve münafık olarak ölmüştü. Hattâ :
«Onlardan Ölenlerin hiç biri üzerine ebediyyen cenaze namazı kılma »âyet-i Kerîmesi onun hakkında nazil olmuştu. Bâzıları : «Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellcm'in ona gömleğini giydirmesi, Übey, Bedir gazasında Hz. Abbas (R. A.)'ı giydirdiği içindir. Resûlüllah (S.A.V.) amcasına yaptığı iyiliğe mükâfat olmak üzere ona gömleğini giydirmiştir» derler.[395]

569/437- «İbnl Abbas radıyallahü anhüma'd&n rivayet edildiğine göre. Peygamber SaUallahü aleyhi ve seUem :
Elbisenizin beyazlarını giyin; çünkü onlar sizin en hayırlı elbisenizdir. Cenazelerinizi de onlarla kefenleyin» buyurmuşlardır.[396]

Bu hadîsi, Nesâî müstesna, Beşler rivayet etmiş; Tirmizî onu sahîhlemiştir.
Buhâri'nin Hz, Aişe (R. Anta/dan rivayet ettiği hadîste Peygamber (S.A.V.)'in üç parça beyaz esvap ile kefenlendiğini yukarıda görmüştük. Hâl böyle olunca, emrin vücûp için olması asıldır, diyerek beyaz giymenin ve cenazeleri beyaz elbise ile kefenlemenin vücûbuna kail olmak lâzım gelirse de Fahr-I Kâinat (S.A.V.) efendimizin beyazdan başka elbise giydiği sabit olduğundan emir vücûp için değildir. Zaten her zaman beyaz elbise bulmak mümkün değildir. Nitekim Uhud şehitleri için beyaz elbise bulunamamış, Resûlüllah (S.A.V.) onlardan bir cemâati çizgili alaca bir çarşafla kefenlemiştir. Binaenaleyh zarurette beyaz olmayan bir kumaştan da kefen yapılabilir. Resûlüllah (S. A.V.)'in kırmızı bir Kadife ile kefenlendiğini ifade eden bir hadîsi İbni Adiyy (279—365) Hz. İbni Abbas (R. A.J'dan rivayet etmiştir. Lâkin bu hadîs zayıftır. Çünkü râvîleri arasında Kays b. Er-Rübeyyi' vardır ki bu zât zayıftır. Herhalde îbni Adiyy Resûlüllah (S.A.V.)'in kabrine kırmızı bir Kadife örtüldüğünü ifâde eden hadîsle bu zayıf hadîsi biribiri-ne karıştırmış olacaktır. Çizgili bir Yemen kumaşı ile kefenlendiğine dâir söylenti de bu kabildendir. Yukarıda bu kumaşla Hz. Peygamber Sallalîahü aleyhi ve seMem'in sadece örtüldüğünü, sonra kumaşın alındığını görmüştük.[397]

570/438- «Câbir radıyaîlahü anh'dzn rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûiüllah Sdllaîlahü aleyhi ve sellem:
Biriniz kardeşini kefenlediği vakit, onun kefenini güzel yapsın» buyurdular.[398]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerifi Tirmizî de Ebu Katade (R. A./den rivayet etmiş ve hasen ve garip'tir demiştir. Kefenin güzel yapılması emri bizzat kefenliğin güzel olmasını icâp ettiği gibi, kefenliğin sıfatının ve cenazeyi onunla sarmanın güzel ve iyi yapılmasını da iktizâ eder. Binaenaleyh kefenlik mümkün mertebe güzel ve beyaz kumaştan seçilmeli, fakat bu hususta pek pahalıya merak etmemelidir. Zîrâ İlerde görüleceği vecihle kefenliğin pahalısından nehycdilmiştir. Kefenliğin sıfatını bundan önceki İbni Abbas (R. A.) hadîsi beyân etmiştir.
Kefenin cenazeye güzel giydirilip, sarılmasını ise yukarda geçen hadîsler ifâde etmişlerdir. Filhakika kefenin güzel olması hakkında bir çok hadîsler vârid olmuştur. Bunların bâzılarında bu işin illeti de zikredilmiştir. O hadîslerin bir kaçı şunlardır :
1— Deylemî Hz. Câbir (R. A.) den merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Cenazelerinizin kefenini güzel yapın: Zîrâ onlar birbirlerine onunla iftihar ederler ve kabirlerinde birbirlerini onunla ziyaret ederler.»
2— Deylemî Ümmü seleme (R. Anha)'d2.n da şu hadîsi rivayet etmektedir:
Kefeni güzel yapın; vâveylâ, tezkiye vasiyeti geciktirmek, yardımı terk etmek gibi şeylerle Ölülerinize eziyet etmeyin; Ölenin borcunu ödemeye şitâb edin; kötü komşulardan yüz çevirin, kabir kazarken onu derinleştirin, genişletin.»
3— Imâm-ı Ahmed ibni HanbeVin Hz. Âişe (R. Anha)'da.n tahrîc ettiği şu hadîs de ölen bir kimseye iyi muamele edilmesi bâbmdadır :
«Kim bir cenaze yıkar da onun hakkında emniyetli hareket eder ve o anda cenazeden sâdır olan şeyleri ifşa etmezse günahlarından anasının doğurduğu gün gibi çıkar.»
4— Buhârî ile Müslim Hz. İbni Ömer (R. AJ'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Resûiüllah Sallallahü aleyhi ve seîlem :
Kim bir müslümanın günahını gizlerse, Allah da kıyamet gününde onun günahını gizler» buyurdu.
5— Abdullah ibni Ahmed Übeyy b. Kâb (R. A.)dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Şüphesiz Âdem AleyhİsselâmIn ruhunu melekler kabzetti ve onu yıkadılar, kefenlediler, kokuladılar; onun için mezar kazarak kendisini defnettiler; cenaze namazını kıldılar; kabrine girdiler ve üzerine kerpiç koydular. Sonra kabirden çıktılar; sonra üzerine toprak çektiler; sonra: Ey Adem oğulları! işte yolunuz budur, dediler.»[399]

571/439- (Bu da) ondan (radıyaîlahü anh) rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, Uhud şehîdlerîn-den İki kişiyi bir elbise içinde bîr yere getiriyor, sonra :
Bunların hangisi daha çok Kur'ân bilir?; diyor; ve kabre evvelâ onu indiriyordu. Uhud şehtdlerî yıkanmadılar; üzerlerine ce-nâie namazı da kılınmadı.»[400]

Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir.
Lâhd : Kabrin bir tarafında açılan yarıktır. Bu suretle kabrin ortasından yana dugru bir mey] hasıl olur. Zâten İlhâd : Meyletmek demektir.
Hmiis-i şerif bir takım hükümlere delâlet ediyor:
1— Zaruret ânında iki cenazeyi bir elbise ile kefenlemek caizdir. Ve iki ihtimalden biri budur.
İkinci ihtimale göre : Bir elbise iki kişiye pay edilerek, yarıdan kesilir. Ve her cenaze ayrı ayrı kefenlenir. Ekseriyetle ulemâ'nm kavli budur. Hattâ birinci ihtimâle kail olan bulunmamıştır; zîrâ o ihtimâle göre iki cenazenin tenleri birbirilerine temas eder diyenler olmuştur.
2— Kur'ân-ı Kerîm'i daha çok bilenler başkalarına tercih edilirler. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in fazileti her şeyden üstündür. Buna kıyâ-sen başka tercih sebepleri bulunursa defn hususunda tercihe yararlar.
3— Zarurette bir cemâat bir kabre defn edilebilir. Bukârî (194—-256): «İki üç kişiyi bir kabre defn babı» nâmı altında ayrı bir bâb yapmış ve buradaki Câbir hadîsim o baba kaydetmiştir. Vâkıâ Câbir (R. A.) hazretlerinin hadîsi iki kişi hakkında ise de Abdürrezzak'm rivayetinde üç kişi de zikredilmiş ve «Resûlüllah (S.A.V.) İki üç kişiyi bir kabre defnederdi» denilmiştir.
Sünen sahiplerinin Hişam ibni Âmirü'l-Ensârî'den tahrîc ettikleri şu hadîsde dahi üç kişi kaydı vardır:
«Uhud harbî günü ensâr Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem't gelerek :
«Bİze yaralanma ve meşakkat isabet etti» dediler. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
Mezar kazın ve geniş tutun da iki üç kişiyi bir kabre defnedin.» buyurdular.
Bu hadîsi, Imâm-t Tirmizî sahîhlemigtir. Bu hususta erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Binaenaleyh zarurette iki üç kadın da bir kabre defnedilebilir. Erkek ile kadının bir kabre defnine gelince : Zarurette bunun da eâiz olacağına dair Abdürrezzak'dan bir rivayet vardır. Bu rivayete göre Vâsiletü'bnü'1-Eskâ' bunu yaparmış ve evvelâ erkeği defneder, arkasına da kadını yerleştirirmiş. Elhâsıl zarurette bir kaç kişinin bir kabre defnedilebileceği mezhepler arasında it-tifâkî bir mes'eledir. Ve efdâl olan hangisi ise kıble tarafına o yatırılır. Diğeri onun arkasına konulur. Sonra sıra ile büyük önce, küçük sonra, erkek evvel, kadın sonra defnedilerek araları toprakla ayrılır. Yalnız kefenle aralarını ayırmak kâfi gelmez. Fakat zaruret yokken bir kaç kişiyi bir kabre defnetmek Hanefîlere göre mekruh, diğer mezheplere göre haramdır.
4— Şehîd yıkanmaz. Cumhur ulemânın mezhebi budur. Saîd ibni Müseyyeb, Hasan-ı Basri, İbnü Şüreyh gibi tabiîn hazaratından şe-hîdi yıkamak vaciptir, dedikleri rivayet olunur. Hadîsimiz onların aleyhine delildir. îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel'in tahrîc ettiği Câbir hadîsi dahi onların aleyhine delildir. Bu hadîste
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, Uhud şehtdlerl hakkında :
Onları yıkamayın; çünkü her yara yahut her kan kıyamet gününde misk saçacak; buyurdular» denilerek yıkamamanın hikmeti beyân edilmektedir,
5— Şehidin üzerine namaz kılınmaz. Fakat mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Dört mezhep ulemâsı şehîdleri kısımlara ayırmışlardır. Bunların arasında hüküm itibarıyla az çok farklar vardır.
Hanefîlere göre her nevî şehîdlerin cenaze namazı kılınır.
Diğer üç mezhep imamlarına göre hakîki şehîdlerin cenaze namazı kılınmaz. Hakîki şehîdlerin yıkanmaması ise dört mezhep imamları arasında

ittifakı bir mes'eledir.
«Şehidin namazı kılınır» diyenler, cenaze namazı hakkındaki delillerin umûmu ile amel ettikleri gibi, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Uhud şehîdlerin üzerine cenaze namazı kıldığım ve Hamza (R. A.)'m üzerine yetmiş defa tekbîr aldığını ifâde eden hadîs ile ve keza îmâm-ı Buhârî nin Ukbetü'bnü Amir (R. A.J'dan rivayet ettiği hadîs-i şerif ile istidlal ederler.
Kılınmaz diyenler ise, buradaki Hz. Câbîr hadîsiyîe istidlal ederler. Hattâ lmâm-ı Şafiî (150—204) : «Peygamber (S.A.V.)'in Uhud şehîdleri üzerine cenaze namazı kılmadığına dâir mütevâtir yollardan gözle görmüşeesine âgikâr haberler gelmiştir» der. Hz. Şafiî yetmiş tekbîr hadîsi için «sahih değildir» demektedir. Ukbe hadîsine de ta'n ve itiraz ederek : Bizzat Ukbe hadîsinde Resûlüllah (S.A.V.)'in Uhud şehîdlerinin namazını kılması, vak'adan sekiz sene sonra olduğu zikir ediliyor. Ölümünden sekiz sene sonra bir kimsenin cenaze namazının kılınmasına bu hadîsle istidlal edenler de kail değildir. Binaenaleyh bu hadîsle istidlal edilemez. Herhalde Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) onlara sâdece duâ etmiş olsa gerektir. Bu hâdise sabit bir hükmü ncsh etmeye delîl olamaz, ilâh...» diyor.
Ukbe (R.A.) hadîsinin lâfzı Buhârî'de şöyledir :. ... »
«Peygamber SaUalîahü aleyhi ve sellem ;Uhud şehîdlerinin cenaze namazını sekiz sene sonra kıldı.» İbni Hibban şu cümleyi de ziyâde ediyor:
«AHahü Teâlâ ruhunu kabzedinceye kadar evinden de çıkmadı.»
Maamâfîh Hanefîyye ulemâsından Kemal İbni Hümâm «Fethü'l-Kâdîr[401]» adlı eserinde muarızlara lâzım gelen cevabı vermiş ve Hanefîlerin delillerinden hiç birinin «hasen» dereceden aşağı düşmediğini isbât etmiştir.[402]

572/440- «Ali radıyaUahü anh'den rivayet olunmuştur. Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'î kefen hususunda:
Pahacılık yapmayın; çünkü o çabuk soyulur»derken işittim; demiştir.[403]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Ebu Dâvud bunu Şâ'bî tarikiyle Hz. Ali (R. A./dan rivayet ediyor İd isnadında Amr ibnî Hişam elcemî vardır. Bu zât muhtelefün fîhtir. Sonra §â'bî ile Alî (R. A.) arasında inkitâ da vardır. Çünkü Dâre Kutnî'nin beyânına göre Şâ'bî Hz. Ali (R.A.)'dan bir hadîsten başka hadîs işitmemiştir.
Hadîs-i şerîf, pahalı kefen satın almanın memnu olduğuna deiîldir. «Çabuk soyulur» buyrulması kefenin gabuk çürüyüp, biteceğine işarettir. Nitekim Buhârî'nin Hz. Âişe (R. Anha)'dsLn muhtasar olarak rivayet ettiği şu hadîs de bu mânâyadır :
«Ebu Bekir kendi üzerinde bulunan, hasta iken giydiği za'ferandan lekeli bîr elbiseye bakarak :
«Şu elbisemi yıkayın ve ona iki elbise daha katın da beni onlarla kefenleyin.» Dedi. Ben :
«O eskidir» dedim:
«Şüphesiz yeniyi giymeye diri; Ölüden daha lâyıktır. O (kefen) ancak mühlet içindir; dedi.»
Mühlet : Bedenden akan irin ve sarı sudur.[404]

573/441- «Hz. Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edildiğine göre. Peygamber Sallallahü aleyhi ve settem, kendisine :
Benden önce ölmüş olsan seni yıkardım... Hâh.» buyurmuştur.[405]

Bu hadîsi, Ahmed ile İbni Mâce rivayet etmiş ve İbni Hîbban sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerîf erkeğin karısını yıkayabileceğine delildir. Cumhur'un kavli de budur. Hanefîlere göre bilâkis erkek karısını yıkayamaz. Fakat kadın kocasını yıkayabilir. Çünkü nikâh kalmamıştır. Erkek iddet de beklemediği için karısına karşı tamâmiyle ecnebi olmuştur. Kadın iddet beklediğinden talâk-ı ric'i iddeti içinde kocasını yıkayabilir. Fakat talâk-ı baîn iddeti içinde yıkayamaz. Bu mes'elede îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel de Hanefîlerle beraberdir. Karı-koca hakkında hüküm budur. Biribirine ecnebî sayılanlara gelince :
Bunların su bulamıyanlar hükmünde olduğunu Ebu Davud'un mürseller arasında tahrîc ettiği şu hadisten anlıyoruz:
«Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
Kadın erkeklerle bir arada iken ölür; aralarında başka kadın bulunmazsa, erkek de kadınlar ile bir arada iken ölür, yanlarında başka erkek bulunmazsa, bunlara teyemmüm ettirilerek defnolunurlar. Bunlar suyu bula-mıyan hükmündedirier.» buyurdu.
Bu hadîsi, Ebu Bekir b. Ayyaş, Muhammed ibni Sehil'den, o da Mekhûl'den rivayet etmiştir. Muhammed ibni SehİI'i İbnî Hibban mûtcmet râvîler arasında zikreder. Buhârî ise : «Onun hadîsinde tâbi olunmaz» der.[406]

574/442- «Esma binti Umeys[407] radıyallahü anha'âan rivayet edildiğine göre Fâtima radîydllahü anha kendisini Ali radıyaUahü. ann in yıkamasını vasiyet etmiştir.»[408]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiştir.
Bu hadîs dahi, bundan önceki Hz. Âişe hadîsinin delâlet ettiği hükmü bildirmektedir. Kadının kocasını yıkayabileceğine delîl ise Ebu Davud'un Hz. Âişe (R. Anka)1 dan tahrîc ettiği şu hadîstir :
«Arkada bıraktığım vukuat bir daha karşıma çıksa Resûlüllah SaîldUahü aleyhi ve sellem'l kadınlarından başka kimse yıkayamazdı.»
Bu hadîsi, Hâkim sahîhlemiştir. Hz. Âişe ve Fâtıma (R. Anhüma) hadîsleri her ne kadar birer sahâbîyye sözü de olsalar. Resûlüllah (S.A.V.) zamanında ma'ruf ve ma'lûm olan bir şeyi anlatmaktadırlar. Bu hususu Beyhahî (384—458) 'nin rivayet ettiği şu kıssa da te'yid ediyor : «Ebu Bekir (R. A.) öldükten sonra kendisini karısı Esma bînîî Ümeys'in yıkamasını vasiyet etmişti. Hz. Esma (R. Anha) vücutça zayıf olduğundan bu İş İçin Abdurrahman ibni Avf'tan yardım istedi.» Hz. Esmâ'nın hu fiilini inkâr eden bulunmamıştır. Cumhur'un kavli de budur.[409]

575/443- «Büreyde radıyallahü anh'den Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'in zinadan dolayı recminî emir ettiği GamİtIi kadın hakkında rivayet edilmiştir. Demiştir ki :
Sonra o kadın hakkında emir buyurdular da cenaze namazı kılınarak defnedildi.»[410]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, şer'î bir hadd ile öldürülen kimsenin cenazesi kılınabileceğine delildir. O kadının cenazesini bizzat Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kıldırmış olduğuna dâir hadîste bir kayıt yoktur. îmâm-ı Mâlik (93—179) : «Hâd ile öldürülen kimsenin cenaze namazını müslü-manların imamı kılamaz; zîrâ ulemâ fasıkları men etmiş olmak için onların namazını kılmazlar» diyor. Maamâfîh bu GamH'li kadın hakkında Peygamber (S.A.V.):
«Bu kadın öyle bir tevbe etmiştir ki, o tevbe Medîne'liler arasında taksim edilse hepsine yeterdi.» buyurmuş; yahut buna yakın, bir şey söylemiştir.
Fâsıkiların, hadd ile öldürülenlerin, veled-i zinaların cenaze namazı hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Âsîlerle yol kesicilerin cenaze namazı dahi ihtilaflıdır. Hanefîlere göre fâsıkların, hadden öldürülenlerin ve veled-i zinaların cenazesi kılınırsa da âsîlerle yol kesenlerin namazı kılınmaz. Şâfiîlere göre hepsinin namazı kılınır. MâÜkîlerolcn îbnü'l'Ardbî (468—543) böyleleri hakkında : «Bütün ulemânın mezhebi: Her müslümanın yani hadd vurularak Öldürülenin, recm olunanın, intihar edenin, veled-i zinâ'nm cenaze namazı kılınacağı merkezindedir» diyor, intihar edenin hükmü aşağıda hadîste görülecektir.[411]

576/444- «Câbir ibnî Semûra'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî : Peygamber Saîlallahü aleyhi ve sellem'e kendini geniş bîr demirle öldüren bir adam getirdiler de onun cenaze namazını kılmadı.»[412]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hattâbî[413] (319—388) diyor ki : «Böylesinin cenaze namazı kılmmaması ona ceza ve başkalarını onun gibi yapmaktan men etmek içindir.» Fukahâ bu mes'elede dahi ihtilâf etmişlerdir. Halîfe Ömer ibnî Abdülaziz intihar edenin cenaze namazını kılmaya cevaz vermiyordu. Evzaî (88—157)'nih mezhebi de budur. Fukahâ'nın ekserisine göre kılınır. Kasden kendini öldüren kimsenin cenaze namazı HanefİyYe ulemâsı arasında ihtilaflıdır. «Kılınır» diyenler olduğu gibi, «kılınmaz» diyenler de vardır. Mes'eleyi Imâm-ı Âzam ve Muhammed ile îmâm-ı Ebu Yusuf arasında ihtilaflı görenler bile mevcuttur. Bu rivayete göre : tmâ/m-% Âzam'lo. Muhammed «kılınır» demişler; îmâm-% Ebu Yusuf; Böylesini zâlim ve bağî hükmünde tutarak, cenazesinin kılınamıyacağma kail olmuştur. Hadîsimiz Ebu Yusuf'a, delildir.
«İntihar edenin namazı kılınır» diyenler : Bu hadîs karşısında : «O zâtın namazını Peygamber (S.A.V.) kılmasa da ashâb-ı kiram kıldılar. Bu mes'ele Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in borçlu Ölen zâtın cenazesini kıl-mayıp sonradan ashabına kılma emri vermesine benzer.» diyorlar. Bâzıları

bu re'yi pek beğenmiyerek : «intihar edenin cenazesini kılmak için Resûlüllah (S.A.V.)'in ashabına emir verdiği kat'i olarak sabit ise, mes'eîeye bir diyecek yoktur. Fakat sabit değilse, Hz. Ömer ibnî Abdül-aziz'in re'yi daha muvafıktır» diyorlarsa da, NesâVnin rivayetinde :
«Bana gelince ben onun cenaze namazını kılmam» buyrulduğuna göre, başkasının kılabileceği bun-âan anlaşılmış olsa gerektir.[414]

577/445- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den, mescidi süpüren kadının kıssası hakkında rivayet edilmiştir, (demiştir ki): Peygamber Sdlîallahü aleyhi ve sellem, o kadını sordu. Ashâb :
O öldü; dediler. Resûl-ü Ekrem Sallaîlahü aleyhi ve sellem:
«Bana haber vermemeli mi idiniz?» buyurdular. -Galiba ashâb o kadının şanını küçümsemişlerdi- Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahii aleyhi ve sellem :
«Onun kabrini bana gösterin;» dedi ve gösterdiler. Hemen onun cenaze namazını kıldı.»[415]

Hadîs, müttefekıın aleyh'dir.
Müslim «Sonra Peygamber (S.A.V.) :
Şüphesiz ki bu kabirler, içinde yatanlar için karanlıkla doludur, ve şüphesiz ki Allah onlara benim cenaze namazı kılmam sebebiyle kabirlerini nurlandırır.» buyurdular; cümlesini ziyâde etmiştir.
Müslim'in bu ziyâdesi yine Hz. Ebu Hüreyre (R. A.)'m rivâyetin-dendir. BıhârVnin aynı ziyâdeyi tahrîc etmemesi, îmâm-ı Ahmed İbni Haribel (164—241) ıin de dediği gibi Sabifin mürsellerinden müdrec olduğu içindir.
Musannif, bu kıssanın bir kadına âit olduğuna kat'iyetle cez-metmiştir. BuhârV&e ise râvîsi Sabifin şekki ile «bir siyah adam, yahut bir siyah kadın» denilmiştir. Lâkin yine BuhârVnin bir rivayetinde Sabifin «Onun ancak kadın olduğunu sanıyorum» dedi£ zikrolunmuştur. îbni Hüzeyme (223—311) dahi Ebu Hüreyre (R. A.) dan başka bir tarîk ile gelen bir rivayette kıssanın kadına ait olduğuna cezmen hükmetmiş ve «bir siyah kadın» demiştir.
Hadîsi, Bt.itkakl (384—458) güzel bir isnadla tahrîc etmiş ve kadının Ümmii Mthccn ilmini taşıdığını; bu kıssa da Peygamber (S.A. V.) cevap verenin Hz. î=bu Bekir (R. A.) olduğunu ifâde etmiştir.
Hadîs-i şerîf cenaze defnedildikten sonra mutlak surette (yani evvelce namazı kılınsın, kılınmasın.) kabrinin üzerine cenaze namazı kılınabileceğine delildir. îmâm-ı Şafiî (150—204)'nin mezhebi de budur. Peygamber (S.A.V.)'in Bera ibni Ma'rûr (R. A./ın vefatından bir ay sonra cenaze namazını kabrinin üzerine kılması ve keza Buhârî'nin rivayetine göre geceleyin ResûlüJlah (S.A.V.)'in haberi olmadan defnedilen, ensâr-ı Kirâm'dan bir çocuğun namazını kabrinin üzerine kılması da aynı hükme delâlet ederler. Bu bâbda dokuz sahabeden hadîs rivayet olunmuştur. Bâzı zâhîriler'e göre; kabir üzerine cenaze namazı kılmak caiz değildir.
Kabir üzerine cenaze namazım caiz görenler bunun ne zamana kadar caiz olacağı hakkında ihtilâf etmişlerdir. îmâm-ı Şam'dan bir rivayete göre üç güne kadar kılınır. Bâzıları «defnedildikten bir aya kadar» demiş. Diğer bâzıları cenaze kabrinde çürüyünceye kadar caiz görmüş; çürüdükten sonra ise üzerine namaz kılacak bir şey kalmadığından artık kılınamıyacağına kail olmuş; hattâ cenaze namazından mak-sad duâ olduğunu, duânm ise her zaman yapılabileceğini ileri sürerek bu işin her zaman yapılabileceğini iddia edenler bile olmuştur. Bâzıları kabir üzerine namaz kılmak Hi. Peygamber (S.A.V.)'in hasâisindendir derler.[416]

578/446- «Hüzeyfe radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre. Peygamber Saîldllahü aleyhi ve seîlem, Ölümü ilân etmekten nehy buyururdu.»[417]

Bu hadîsi, Ahmed ile Tîrmîzî rivayet etmiş, Tirmîzî onu hasen bulmuştur.
Nehy'in sigası herhalde İmâm-ı Tirmizî (200—279)'nin tahrîc ettiği şu hadîsten alınmıştır :
«Sakın Ölümü ilân etmeyin; zîrâ ölüm ilânı câhilîyet devri âdetidir.»
Tahiir (yani sakındırma) sigası nehy mânâsmdadır. Tîrmizî'nin tahrîc ettiği Huzeyfe hadîsinde Nz. Huzeyfe (R. A.ym, yanında bulunanlara :
Ben vakit kimse ilânda bulunmasın, zîrâ ben bunun ölüm İlânı olacağından korkarım. Gerçekten ben Resûlüllah (S.A.V.)'i ölüm ilânından nehy ederken gördüm.» dediği rivayet olunuyor. Tirmizî bu hadîs için «ha-sen» dememiştir. Bundan sonra îmâm-ı Tirmizî nâ'yı îzah etmiş ve bunun : «Halk cenazeye gelsinler diye kalabalık içinde : Filân ölmüştür, şeklinde seslenmek» ten ibaret olduğunu bildirmiştir.
Hanefîlerle şâir bâzı fukâhâya göre ölüm haberini hısım ve akrabaya, eşe, dosta bildirmek caizdir. Vâkıâ bunu cahıliyef âdetine benzeterek «mekruhtur» diyenler olmuşsa da, esah kavle göre mekruh değildir. Bâzıları : «cahîliyet devrinde olduğu gibi ölüm ilânı yapmak haramdır» derler. Cahlliyetde çarşı ve pazarlara, sokaklara, evlere adam göndererek bir kimsenin öldüğünü ilân ederlerdi. «En-Nihâye» nâm eserde şöyle deniliyor : «Araplar arasında meşhur olduğuna göre: Şerefli birisi öldü veya öldürüldü mü, kabilelere bir atlı gönderilir, o da öleni ilân ederek « çyj c£ » filânın ölüm haberini bildir: «filân helak olmuştur». Yahut «Filânın ölümü ile araplar helak olmuştur» diye nida ederdi.»
Ibnü'l-Arabl (468—543) diyor ki «Hadîslerin mecmuundan üç hâl elde edilir:
1— Hısım ve akrabaya; eşe dosta ve sâlih kimselere bildirmek. Bu sünnettir.
2— Övünmek için kalabalık çağırmak. Bu mekruhtur.
3— Yascı tutmak gibi başka bir nevi ilân. Bu da haramdır.» îbnül-Arabi'nin birinci hâle «sünnettir» demesi, cenazeyi tutup kapmak,, yıkamak, namazını kılmak ve defnetmek ile mükellef bir cemâatin mutlaka bulunması îcâp ettiğindendir. Resûlüllah (S.A.V.)'in: «Bana haber verseydiniz ya» gibi sözleri de buna delâlet eder.[418]

579/447- «Ebu Hüreyre radıyallahü onfe'den rivayet edildiğine göre. Peygamber BallaTlahü aleyhi ve sellem, Necâşî'nin vefat haberini öldüğü gün vermiş; ashabı namazgaha çıkararak saf bağlatmış ve dört defa tekbîr almıştır.»[419]

Bu hadîs, Müttefekun aleyhdir.
Necâşî : Habeş imparatoru demektir. Bu zâtın ismi Ashama idi. Taberî'ye göre vefatı hicretin dokuzuncu yılındadır. «Feth-i Mekke'den önce idi» diyenler de vardır.
Musalladan murâd : Ya bayram namazlarını kıldığı yahut cenaze namazı için tahsis buyurduğu yerdir.
Hadîs-i şerîf de na'y'in ölüm haberini bildiren bir isim olduğuna ve bunun sırf İlân için yapılabileceğine delâlet olduğu gibi, gaibin üzerine cenaze namazı kılmanın meşru olduğuna da delâlet vardır. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmiş ve ortaya bir kaç kavi çıkmıştır. Bu kaviller şunlardır :
1— Gaibin cenaze namazını kılmak mutîak surette caiz ve meşrudur, îmâm-î §âfü ile îmâm-ı Ahmed İbni HaribeTin ve diğer bâzı zevâtın mezhebi budur.
2— Gaibin cenaze namazını kılmak mutlak surette memnudur. Hanefîlerle Mâlikîferİn ve diğer bâzı zevatın mezhepleri de budur.
3— Öldüğü gün veya ona yakın günlerde kılınabilir. Fakat ara uzarsa kılınmaz.
4— Gâib kıble tarafında ise namazı kılınır; değilse kılınamaz. Bu iki kavlin vechi, Necâşî kıssası üzerinde durarak ona bağlanmaktır. Gaibin cenazesi kılınamaz diyenler: «Necâşî'nin cenaze namazı Resûlüllah (S.A.V.)'e mahsustur» derler.
5— Necâşî gibi vefat ettiği yerde cenaze namazı kılınmayanlar için gâibâne cenaze namazı kılmak caizdir. Zîrâ JVecâşî'nin memleketi ahalisi henüz müslüman olmamışlardı. Şeyhü'l-tslâm İbni Teymiyye bu kavli ihtiyar ediyor.
Musannif «Fethü'l-Bâri» de bu kavli Hattâbî (319—388)'den nakleder. Rûyânî (415—502) dahi bunu beğenmiş ve sonra şöyle demiştir : «Bu muhtemeldir. Şu var ki, ben haberlerin hiç birinde Necâşî'nin memleketinde kendisine bir kimsenin cenaze namazı kılmadığına vâkıf olamadım.»
Bu hadîsle cami içinde cenaze namazı kılmanın mekruh olduğuna kail olan Hanefîlerle Mâlikîler istidlal ederler. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bu iş için dışarıya, hattâ, tâ namazgaha çıkmıştır. Vâkıâ Ha-nefîlerden bâzıları : «Cenaze dışarda ise, cami içindekiler onun namazını kılabilir» demişlerse de «El- Hülâsa» nâm kitaptan naklen «Fet~ hü'l-Kadîr» de bunun mutlak surette, yani ister cenaze ile cemâatin ikisi de cami içinde olsun; ister cenaze dışarda cemâat içerde olsun; yahut imamla cemaatın bir kısmı dışarda, geri kalanlar içerde olsunlar veya imamla cemâat dışarda cenaze içerde bulunsun, fark etmeksizin mekruh olduğu kaydedilmektedir.[420]
Hadîs-i şerif de cenaze namazında saf teşkil etmenin meşru olduğuna da delil vardır. îmâm-ı Buharı (İ94—256) bu kıssa hak-ktnda Hz. Câbir (R. A./dan bir hadîs tahrîc etmiştir ki mezkûr hadîse göre, Câbir (R. A.)'m ikinci veya üçüncü safta olduğu anlaşılıyor. Hattâ Buhârî : «Cenaze namazında imamın arkasında ikî veya üç saf teşkil edenler bâb'ı» nâmı altında bu hususa dâir bir bâb ayırmıştır.
Yine bu hadîs-i şerifte Peygamber (S.A.V.)'in nübüvvetine şehâ-det eden bir de mucize vardır ki, o da Medîne-î Münevvere ile Habeşistan

arasında binlerce kilometre mesafe bulunmasına rağmen Hz. Fahri Kâinat efendimizin günü gününe NecâşVnin vefatını haber vermesidir.[421]

580/448- «İbni Abbas radıyaUahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'i :
«Eğer bir müslüman kimse Ölür de cenazesinde, Allah'a hiç bir şey şerîk koşmayan kırk kişi bulunursa Allah o kimseleri ona şefaatçi kılar» derken işittim.[422]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, cenaze namazı kılacak cemâatin kalabalık olmasının faziletine ve mü'minin şefaatinin Allah indinde makbul olacağına delîldir. Hadîsin bir rivayeti şöyledir:
«Eğer bir müslümanın cenaze namazını müsfümanlardan, mecmuu yüze varan bir cemâat kılar da o kimse hakkında şefaat etmek isterlerse kendilerine şefaat hakkı verilir,»
Sünen sahibelerinin bir rivayetinde : «Üç saf» denilmiştir. Bâzılarına göre bu hadisler birer suâle cevap olarak şeref vârid olmuşlar ve herkese suâline göre cevap verilmiştir. Maamâfîh Resûlüllah (S.A.V.)'in hadîslerle gösterilen sayılarda kimselerin şefaatinin kabul edileceğini haber vermiş olması da ihtimal dahilindedir. Hadîsler arasında münâfât yoktur. Çünkü mefhum-u adet zâten birçok usul-culara göre sahîh delîl değildir. Onu delîl kabul edenlerce dahi nâs olduğu yerde mefhum-u adede itibar yoktur. Binaenaleyh hadîslerin hepsiyle amel olunur.[423]

581/449- «Semüratü'bnü Cündeb radıyallahü anhilma'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Peygamber Sallallahü aleyhi ve seüem'ın arkasında nifas halinde ölen bir kadının cenaze namazını kıldım. Onun ortast hizasına durdu.»[424]

Hadîs, mütfefekun aleyh'dir.
Bu hadîs-i şerîf kadının cenazesini kılarken ortasına doğru durmanın meşru olduğuna delildir. Bu menduptur. Vacip olan, cenaze erkek olsun, kadın olsun cnun tir cüz'üne karşı namaza durmaktır. Ulemâ bu bâbda ihtilâf etmişlerdir.
Hanefîlere göre : Cenaze namazında erkek, kadın, büyük ve küçük arasında fark yoktur. îmam cenazenin göğsü hizasına durur. îmâm-Âzam'dan bir rivayete göre erkeğin başı, kailinin ortası hizasına durur.. Ve cemaat üç saf olur. Bunlar namazın mendublarındandir.
Şâfiîlere göre : îmamın olsun, yalnız kılanın olsun; erkek cenazenin bası hizasına, kadın ile hünsa'nın ayak ucuna doğru durmaları, mümkünse üç saf teşkil edilmesi sünnettir.
Mâlikîlere göre : îmam ve yalnız kılan erkek cenazenin ortası hi^ zâsına, kadının omuzları hizasına durur. Onlara göre cenaze namazının sünnetleri yoktur. Binaenaleyh bu fiiller mendubtur.
Hanbetîlere göre : îmam ile yalnız kılanın, ölen erkekse göğsü hizasına, kadınsa ortası hizasına durmaları sünnettir.[425]

582/450- «Hz. Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Vallahi gerçekten Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, Bey-zâ'mn iki oğlunun cenaze namazlarını mescidde kıldı.»[426]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerifte ismi geçen Beyzâ, Da'd isminde bir kadındır. Oğulları da Sehl ve Süheyl'dir. Babaları Vehb b. Rabîa'dır.
Hz. Âişe (R.Anha) bu hadîsi, Saad ibni Ebî Vakkas, (R.A.)'m cenazesini mescid içinde kıldığı vakit kendisine itiraz edenlere söylemiştir.
Hadîs-i şerif, cami içinde cenaze namazı kılmanın mekruh olmadığına delildir. Hanefîlerle Mâiikîlerin bu bâbda ki kavillerini az yukarıda görmüştük. Onlar buradaki Hz. Âîşe hadîsini te'vil ederek: «Bundan murâd, Peygamber (S.A.V.)'in mescidde, Beyzâ oğullarının cenazelerini ise, dışarıda bulunmalarıdır» derler.[427]

583/451- «Abdurrahman ibni Ebi Leylâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki:, Zeyd ibni Erkam bizim cenazelerimiz üzerine dört tekbîr alıyordu. Bir cenazede beş tekbîr aldı. Bunun üzerine kendisine sordum: Resûlüllah SnUaUahü aleyhi ve sellem., bu beş tekbiri alıyordu; dedi.»[428]

Bu hadîsi, Müslim ile Dörtler rivayet etmişlerdir.
Yukarda geçen Ebu Hüreyre hadîsinde Peygamber (S.A.V.)'in Necâşi'ye kıldığı cenaze namazında dört tekbîr aldığını görmüştük. Dört tekbîr aldığı, İbnİ Mes'ud, Ebu Hüreyre, Ukbetü'bnü Amir, Berâ İbni Âzib ve Zeyd ibni Sabit (R. Anhüm) hazarâtından da rivayet olunmuştur. Sahiheyn'de İbni Abbas (R.A.)'dan rivayet edilen bir hadîste : «Bir kabrin üzerine namaz kıldı ve dört defa tekbîr aldı» denilmektedir.
İbni Mâce (207—275)'in Ebu Hüreyre radıyatlahü anh'den tah-rîc ettiği bir hadîste dahi «Peygamber (S.A.V.) bîr cenaze namazında dört tekbîr aldı» deniliyor. İbni Ebi Dâvud (230—316) : «Bu bâbda bundan daha sahîh bir şey yoktur» diyor. Cenaze namazındaki tekbîrlerin dört olduğuna selef ve halef ulemâsının cumhuru ile dört mezhep imamları kail olmuşlardır. Bâzıları Hz. AH (R. A./ın Fâtıma (R. Anha) üzerine beş tekbîr aldığına ve keza Hasan (R. A./ın babasının cenaze namazında beş defa tekbîr aldığına bakarak, «cenaze namazında beş tekbîr vardır» derler. Bunlar dört tekbîr rivayetini «ÎEtitah tekbîrinden maada dörttür» şeklinde te'vil ederler. Bittabi bu te'vil makbul değildir.[429]

584/452- «Ali radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre, kendisi Sehl İbnİ Huneyf'in cenaze namazında altı tekbîr almış ve :
Gerçekten o BedirlidİR; demiştir.»[430]

Bu hadîsi, Saîd ibni Mansur rivayet etmiştir. Aslı Buhârî'dedir.
«Bedîrlîdîr» sözünden murâd: Hz. Peygamber (S.A.V.) ile birlikte Bedir gazasına iştirak edenlerdendir, demektir. Hadîsin BuhârVdeki metni şudur :
«Ali, Sehl îbnl Huneyf üzerine tekbîr «Imıştır» «altı» tâbirini Bürkânî «müstahrec* inde ziyâde etmiştir. Bıhârî bunu tarihinde zikreder.
Cenaze namazının müteaddid tekbîrleri hakkında çeşitli rivayetler vardır : Meselâ : Beyhahî (384—458) Saîd ibni Müseyyeb'den Hz. Ömer (R. AJ'm ; ^Bunların hepsi (yani) dört ve beş (tekbir) var idî. Biz dört tekbîr üzerine ittifak ettik» dediğini rivayet eder. tbnü'l-Münzir Hz. Ömer (R. A./in sözünü başka bir yoldan rivayet ettiği gibi, yine Beyhakî Ebu Vâil'in şu sözlerini nakleder : «Resûlüllah (S. A.V.) devrinde cenaze namazlarında dört, beş, altı ve yedi tekbîr alırlardı. Şu hâl karşısında Ömer (R.A.) Resûlüllah (S.A.V.)'in ashabını topladı. Bunlardan her biri gördüğünü haber verdi. Bunun üzerine Ömer (R. A.) onları dört tekbîr üzerine topladı». îbnü-Abdil~Ber (368— 463) «El - îztizkâr» adlı eserinde isnadı ile birlikte şu haberi rivayet etmektedir : «Peygamber (S.A.V.) cenaze namazlarında dört, beş, altı, yedi ve sekiz tekbîr alırdı. Bu hal, tâ NecâşVnin ölümüne kadar devam etti. Onun Ölümü münasebetiyle namazgaha çıktı ve cemâati saf yaptı.»
îbni Âbdü'l-Berr şunu da ziyâde ediyor: «NecâşVnm cenaze namazında dört tekbîr aldı. Bundan sonra Peygamber (S.A.V.) dört tekbîr almakta sebat etmiştir.» Binaenaleyh önceki rivayetler bununla nesh edilmiştir. Nitekim «dört tekbîr alınır» diyenlerin kavli budur. Hz. Ömer (R. A.) île beraberindeki ashâb-ı kira m'm neshi duymadıkları anlaşılıyor. Çünkü Resûlütlah (S.A.V.)'in cenaze namazlarında dört tekbîr almaya kararlı olduğunu ve artık hep bu şekilde hareket ettiğini bilseler; toplanarak bu hususta müşavereye lüzum görmezlerdi.[431]

585/453- «Câbir radıyallahü anh'dcn rivayet olunmuştur. Demiştir kî : Resûlüllah SaUaîîahü aleyhi ve sellem, bizim cenazelerimiz üzerine dört tekbîr alır ve ilk tekbîrde fâtiha-i kitâb'ı okurdu.»[432]

Bu hadîsi Şafiî zayıf bir isnadla rivayet etmiştir.
Musannif bu hadîs hakkında «Fethü'l-Bârî» de : «Şeyhim Tirmû zî şerh'inde bunun senedinin zayıf olduğunu ifâde etmiştir» demiş; «Telhis» de ise bu hadîsi İmâm-ı Şafiî'nin İbrahim b. Muhammed den, onun da Muhammed ibni Abdullah b. Ukayl'den onun da Câbîr (R. A./dan rivayet ettiğini kaydetmiştir. Hadîs imamları ibni UkayVı zayıf bulmuşlardır.
Cenaze namazında fatiha okunması ulemâ arasında ihtilaflıdır. Îbnü'l-Münzir, hazreti İbni Mes'ud (R. A.) ile Hasan ibni Ali ve îbni Zübeyr hazarâtından bunun meşru olduğunu rivayet etmiştir. İmâm-ı Şafiî ile Ahmed ibni HanbeVin mezhebi budur. Ebu Hüreyre ile İbni Ömer (R. Anhümayda.n cenaze namazında kıraat olmadığı nakledilmiştir. Hanefîlerle Mâlikîlerin mezhebi de budur. «Fatiha okunur »diyenler Câbir (R. A.) hadîsiyle istidlal ederler.
Bu hadis zayıf ise de aşağıdaki hadîs ona şâhiddir.[433]

586/454- «Talha b. Abdullah b. Avf[434] radıyattahü anhüm'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : İbni Ab bas'in arkasında bir cenazenin namazını kıldım. cFâtlha-i ki t ab» ı okudu, ve :
Bunun sünnet olduğunu bilmeniz İçin (okudum), dedi.»[435]

Bu hadîsi, Buhar! rivayet etmiştir.
Hadîsi ibni Uüzeyme (223—311) ile Nesâî (215—303) şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir:
«Hemen elinden tuttum ve kendisine bunu sordum: Evet birâder-zâdem. Bu haktır ve sünnettir; dedi.» Yine Nesâî başka bir tarîkten bu hadîsi şu lâfızlarla tahrîe etmiştir :
«FâtİIha-i kitâb ile bir sûre okudu. Bunları bize işittirecek kadar aşikâr okudu. Namazı bitirdiği vakit elinden tuttum ve kendisine sordum : Sünnet ve haktır; dedi.»
Filhakika Tirmizl (200—279) İbni Abbas (R. A .)dan şu hadîsi nvâyet eder;
«Peygamber (S.A.V.) cenaze namazında fâtiha-İ kltâb» ı okudu.». Fakat bu hadîs için Tirmizl «aahîh değildir. İbnî Ab-bas'dan gelen sahîh rivayet (sünnettendir) sözüdür» der. Hâkim (321 —405) diyor ki : «Sahâbînin (sünnettendir) demesinin müsned hadîs sayılacağına bütün hadîs imamları ittifak etmişlerdir.» Musannif ise : «tcmâ' böyle nakloîunmuştur. Halbuki hadîstiler ve usulcular arasında hilaf meşhurdur.» diyor.
Hadîs-i şerîf cenaze namazında fatiha okumanın vacip olduğuna delîildir. Çünkü burada geçen (sünnet) tâbiri farzın karşılığı olan sünnet mânâsına değil, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in malûm olan yolu mânâsınınadir. «Haktır» tâbiri de bu vücûbu te'kid eder. Zîrâ «haktır» demek «sabittir» manasınadır. Filhakika İbni Mâce, Ümmü Şerik'den :
«Resûlüllah (S.A.V.) bize cenaze namazında «fâtih a-i kitabı ı okumamızı emretti.» hadîsini rivayet etmiştir. Bunun isnadında az zayıflık varsa da onu da İbni Abbas (R.A.) hadîsi gidermektedir. Emir, vücûp delîl-lerindendir. Binaenaleyh fatiha okumak îmâm-ı Şafiî ile Ahmed ibni Haribel'e ve başkalarına göre vaciptir.
Diğer ulemâ cenaze namazında fatiha okumanın meşru olmadığına kaildirler. Delilleri :
İbni Mes'ud (R.A.ym : «Resûlüllah (S.A.V.) bize cenaze namazında bir kıraat tayin etmedi. Bilâkis :
«İmam tekbîr aldı mı sen de al ve sözün en güzellerinden dilediğini seç; buyurdular» sözüdür.
Bâzıları «cenaze namazında fatiha okumak sünnettir» derler. Bunlar hadîste geçen sünnet tâbirinden farza mukabil olan sünneti yani, ıstılâh-ı Örfiyyi anlamışlardır. «Fatihayı okumak vaciptir» diyenler şöylede istidlal ederler: «Cenaze namazı bilittifak namazdır. Namazın ise fatiha okumadan sahih olamıyacağı şu hadîsle sabittir :
«Fâtihasız hiçbir namaz yoktur.»
Binaenaleyh cenaze namazı da bu umumda dâhildir. Onu bu umumdan çıkarmak ancak bir delîl ile olur. Böyle bir delil de yoktur.
«Fatiha okumak lâzımdır» diyenlerce bunun yeri ilk tekbîrden sonradır. Ondan sonra tekbîr alınarak Peygamber (S.A.V.)'e salâvat okunur. Sonra tekbîr alınarak ölen zâta duâ edilir. Duanın keyfiyetini aşağıdaki hadîs bildiriyor.[436]

587/455- «Avf ibni Mâlik radıyallahü anVden rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah Sallalîahü aleyhi ve sellem, bir cenazenin namazını kıldı. Ben de onun okuduğu duadan şunu ezberledim:
Allah'ım! Ona mağfiret eyle; ona acı, ona afiyet ver, onu affet ve onu güzel güzel ağırla; yerini genişlet; onu su ile, karla ve dolu ile yıka; onu günahlardan, beyaz elbiseyi kirden pakladığın gibi pakla. Ona dünyadaki yurduna bedel daha hayırlı bir yurd; dünyadaki aile efradından daha hayırlı bir aile ihsan et; onu cennete koy; onu kabrin fitnesinden ve cehennemin azabından koru.»[437]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Râvinin bu duayı ezberlemesi iki ihtimalden biriyle olmuştur: Yâ Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) duayı aşikâr okumuştur da ondan işiterek bellemiştir, yahut Resûlüllah (S.A.V.) gizli okumuştur. Fakat namazdan sonra râvi ona hangi duayı okuduğunu sormuş ve ondan dinliyerek ezberlemiştir.
Fukahâ hazarâtı duanın gizli okunmasını mendûp sayarlar. Maamâfîh : «Duâ okuyan aşikâr okumakla, gizli okumak arasında muhayyerdir» diyenler olduğu gibi: «gündüz okunan duaları gizli, gece dualarını aşikâr okumalı» diyenler de vardır.
Cenâze'ye okunan duâ halisane ve samîmâne olmalıdır. Zîrâ Fahr-i Kâinat (S.A.V.): «Onun için halisane duâ edin» buyurmuşlardır. Resûlüllah (S.A.V.)'den rivayeti sabit olan duayı okumak elbette daha iyidir. Bu hususta vârid olan hadîslerin en sahihi bu hadîstir. Aşağıdaki hadîs de öyledir.[438]

588/456- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur : Demiştir ki : Resûlüllah Sallaîlahü aleyhi ve sellem, cenaze namazı kılarken şöyle derdi :
Allah'ım! Bizim dirimize, ölümüze, burada bulunanımıza, bulunmayanımıza, büyüğümüze, küçüğümüze, erkeğimize ve kadınımıza mağfiret buyur. Allah'ım! Bizden kimi yaşatırsan, müslüman olarak yaşat; öldürdüğünü de îmân ile öldür. Yâ Rabbî! bizi bu meyyitin ecrinden mahrum etme ve onun ardından bizi sapıtma!»[439]

Bu hadîsi, Müslim ile Dörtler rivayet etmişlerdir.
Küçükler ibâdetlerle mükellef olmadıklarına göre, onların günahı da olmayacağı tabiî ise de burada onlar için mağfiret istenmesi mükellef olacakları zamana nisbetledir. Maksad : Âkil, baliğ olduktan sonra onların hayırlı işlerde devam ve sebatlarını dilemektir. Vefat eden bir din kardeşine edilecek duâ hakkında hadîsler çoktur. Biz bir iki tanesini zikr etmekle iktifa edeceğiz:
1— Ebu Dâvud (202—275) «Sünen» inde Ebu Hüreyre (R. A.) dan Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in cenaze namazında şu duayı okuduğunu rivayet eder :
«Allah'ım, bunun Rabbi sensin; bunu sen yarattın; kendisine islâmiyet yolunu sen gösterdin; ruhunu da sen kabzettin. Bunun gizlisini, aşikârını sen bilirsin. Bizler ona şefaat etmeye geldik. İmdi onun günahını bağışlayı-ver.»
2— İbni Mâce (207—275) Vâileîbnü'l-Eska' (R. Anfca/dan şu hadîsi tahrîc etmiştir : Vâile'e demiştir ki, Resûlüllah (S.A.V.) bize müslümanlardan birinin cenaze namazım kıldırdı. Onu şöyle derken işittim :
Rabbi, şüphesiz ki filân oğlu filân senin himayende ve civâr-ı vuslatındadır. Sen vefa ile hamde ehilsin. Şu halde onu kabrin fitnesinden ve cehennemin azabından koru. Yâ Rab; onu mağfiret buyur ve ona acı. Çünkü gafur, rahîm ancak sensin.»
Rivayetlerin çeşitli olması .yapılacak duanın mutlaka muayyen ve bir şekle münhasır olmadığını, isteyenin bu dualardan herhangi birini okuyabileceğini gösterir. Nitekim İmâm-ı Şâfü / (150—2ÖA)-ile diğer bâzı zevat daha başka dualar ihtiyar etmişlrdirv Burada dikkat edilecek cihet yapılan duanın içten gelmesidir.1 Zîrâ cenaze namazı ancak bunun için meşru olmuştur. Aşağıdaki hadîs dahi duada gösterilecek ihlâs ve samimiyet hakkındadır.[440]

589/457- «{yine ondan) radıyallahü anh' rivayet edildiğine göre Peygamber Sallaîlahü aleyhi ve seîlem :
«Cenazenin namazını kıldığınız vakit ona halisane duâ edin.» buyurmuşlardır.[441]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiş ve İbni Hİbbân sahîhlemişür. Çünkü cenazenin namazını kılanlar, onun şefâatçîîarıdır. Şefaatçi ise aracılık ettiği hususun kabulü için mübalağa gösterir.Taberânî (260—360)'nin rivayetine göre îbni Ömer (R.A.) bir cenaze gördü mü :
«İşte Allah ve Resulünün btze vaad ettiği budur. Allah da Resûfü de doğru söyler. Allah'ım bizim îmân ve teslimiyetimizi arttır.» derdi.
Taberânî bundan sonra şu hadîsi Resûlüllah (S.A.V.)'e müsned olarak rivayet etmiştir :
«Peygamber Sallattahü aleyhi ve selîem :
Bir kimse bir cenaze görür de; Allah en büyüktür; Allah ve Resulü doğru söyler, işte Allah ve Resûlü'nün vaad ettiği budur. Allah'ım, bizim îmân ve teslimiyetimizi arttır; derse kendisine yirmi sevap yazılır.» buyurdular.[442]

590/458- «Ebu Hüreyre radıyallahü ank'den, Peygamber SaMaMa-hü aleyhi ve sellem'den şunu duyduğu rivayet edilmiştir.Peygamber Saîlaîlahü aleyhi ve setlem :
Cenazeyi çabuk götürün. Eğe cenaze iyi ise o iş hayırdır. Cenazeyi hayra götürürsünüz. Cenaze iyiden başka bir şey ise iş kötüdür. Onu boynunuzdan atarsınız.»[443]

Hadis, müftefekun aleyh'dir.
îbnu Kvdâme'nin rivayetine göre cenazeyi çabuk görtürme emrinin nedip için olduğu ulemâ arasında hilâfsızdır. Bu mes'ele Ibni Hazm Zâhiri'ye sorulmuş : «Vaciptir» demiştir.
Çabuk götürmekten maksad : Şiddetli yürümektir. Selef-İ Sâühînden bâzısı sür'at emrini buna hamletmişlerdir. îmâm-ı Şafiî (150—204) ile Cumhur ulemâ'ya göre sür'attan murâd : Mûtad yürüyüşten biraz fazlaca hızla yürümektir. Şiddetle sür'atli gitmek mekruhtur. Hâsılı cenazeyi çabuk götürmek müstehabtır. Fakat bu çabukluk cenazenin tabuttan düşmesi gibi bir zarara mueddî veya taşıyanlara meşakkat verecek bir dereceye varmamalıdır. Kurtubî : «Hadîsten murâd : cenazeyi pek ağır tutmamak ve defni geciktirmemekdir» diyor. Bir de ağır davranmak ekseriya iftihar ve böbürlenmekle neticelenir.
Bu îzâhât sür'at emrinin cenazeyi taşımaya âit olduğuna göredir. Bâzıları bu emrin cenazeyi techîz ve tekfîne dâir olduğunu söylerler. Ve bu kavi birinci kavilden eamm'dır. Fakat Nevevî (631 —676) : «Bu kavi bâtıldır. Hadîste geçen «Onu boynunuzdan atarsınız» tabiriyle reddolunur.» diyor.
Musannif «Fethü'l-Bârh de : «Bunu İbnî Ömer (R.A.) hadîsi te'yid eder demektedir.» İbnî Ömer hadîsi şudur :
Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve settem:
Biriniz öldü mü onu hapsetmeyin, sür'atie kabrine götürün; derken işittim».
Bu hadîsi, Taberânî güzel bir isnadla tahrîc etmiştir. Ebu Dâvud (202—275) 'in merfû olarak rivayet ettiği bir hadîste şöyle buyruimaktadır :
«Bir müslümanın cenazesinin ailesi arasında kalması lâyık değildir.»
Hadîs-i şerif cenazenin, teçhiz ve defninde sür'at göstermeye delildir. Fakat bu acele, felçli ve emsali hastalar hakkında doğru değildir. Onların ölüp ölmediği iyice anlaşılmak için teenni ile hareket etmek îcâp eder.[444]

591/459- «Ebu Hüreyre radtyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem:
Kim cenazenin yanında namazı kılınıncaya kadar bulunursa ona bir kırat (sevap), kim defnedîlinceye kadar
bulunursa Ona İki kırat verilir», buyurdular. «Bu iki k.ral nedir?» diye soruldu:
«İki büyük dağ gibidir» buyurdular.[445]

Müslim'in Ebu Hüreyre'den rivayetinde : «Mezara konulun-Caya kadar» denilmektedir. BuhârVnm yine Ebu Hüreyre'den rivayetinde : «Bir kimse bir müslümanın cenazesini îmân ve hesapla takip eder de namazı kılınıp, defn işi bitinceye kadar o cenaze ile beraber bulunursa, muhakkak o kimse her bin Uhud ayarında iki kırat tst>.*sp) ile döner.
Ebu Avâne (—316) : iki kırat'm ne olduğunu soranın Hz. Ebu Hüreyre (R. A.) olduğunu tasrîh etmiştir. Görülüyor ki, Buhârî (194 —256) ile Müslim (204—261) hadîsin baş tarafını ittifakla rivayet etmiş, sonradan ayrılmışlardır.
Bu hadîs-i şerıf'i oniki sahâbe-İ celîl rivayet etmişlerdir. «îmân ve hesapla» buyrulması böyle yerlerde lâbüt bir kayıttır. Çünkü yapılan işe sevap teredtüp etmek için o işin mutlaka niyet ile yapılması iktizâ eder. Binaenaleyh cenazeye sırf mükafat veya dostluk için iştirak etmenin sevap olmadığını musannif «Fethü'l-BârU de zikretmiştir. Burada sevabın miktarı «Uhud gibi» denilerek ifâde edilmiş; Nesâî'nin rivayetinde :
«Ona herbiri Uhud'dan daha büyük iki kırat ecri vardır» buyrulmuş; Müslim'in bir rivayetinde :
«Küçüğü Uhud gibi» denilmiş; îbni Adiyy (279—365)'in Vasile (R. A./dan tahrîc ettiği rivayette :
«Ona öyle iki kırat ecir yazılır ki, bunların hafif olanı kıyamet gününde, mizanında Uhud dağından daha ağır gelir» tarzında ifâde olunmuştur.
Anlaşılıyor ki, bu sevabı hak etmek, daha cenaze evinden çıkarken yanında bulunmakla elde edilecektir. Nitekim Müslim'in bir rivayetinde şöyle buyrulmuştur :
«Bir kimse cenaze ile beraber onun evinden çıkar da sonra onu defnedilinceye kadar takip ederse o kimseye her biri Uhud gibi iki kırat ecir verilir. Kim cenazenin namazını kılar da dönerse ona bir kırat verilir.»
Bu husustaki rivayetler birleştirilince, bu sevaba, ancak cenazenin namazını kılarak onunla beraber kabrine kadar gidenin nail olacağı anlaşılır. Musannif merhum diyor ki : «Benim anladığıma göre bu sevap cenazenin arkasından gitmese bile namazını kılana verilecektir. Çünkü cenazeyi takip etmek, onun namazını kılmaya vesiledir.» Lâkin sadece namazı kılanın kıratı, namazını kılıp, cenazeyi götürenin kıratından az olacaktır.
Saîd îbni Mensur (—227) Urve tarikiyle Zeyd îbni Sabit(R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
ÂSs «jU>- «Bir cenazenin namazını kıldığın vakit, borcunu Ödemiş olursun.» Aynı hadîsi îbni (—234) bâza lâfız farkıyla rivayet etmiştir.Bu mânâda birçok merfû hadîsler rivayet edilmiş ise de bunların hepsi zayıftır.
Âhirette amellerin nasıl tartılacağını şimdiden bilmeye imkân yoktur. Bunun hakikatim yalnız Allah bilir. Hattâ bize bunu anlatmak için teşbihten başka çâre yoktur. Binaenaleyh bilmediğimiz âhiret tartısı bildiğimiz dünya tartılarına benzetilerek cenaze teşyîinden hâsıl olan sevap kırat ile ifâde olunmuş, yani mâkûlât'tan olan bir şey mahsûsa t suretinde gösterilmiştir. Fakat kırat denilince bizce malûm olan az bir miktar hatıra geleceğinden buradaki kıratın miktarına da tenbih olunmuş; bunun «Medîne-i Münevvere'deki ma'ruf Uhud dağı kadar büyük» olduğunu ifâde buyrulmuştur.
Hadîs-i şerîf, cenazenin yanında bulunarak namazını kılmaya, hizmetinde bulunmaya ve kabre kadar arkasından giderek teşyi1 ve defnine iştirak etmeye terğib ve teşvik etmektedir. Yine bu hadîste Allah' in fadlü kereminin büyüklüğüne ve ölen bir mü'mine karşı son derece sevap ikramında bulunduğuna delâlet vardır.
Tenbih : Cenazenin taşınması hakkında Ebu Bekir-i BeyhaM (384—458) «Es-Sünenü'l-Kübra» adlı eserinde Abdullah Îbni Mes'ud (R. A./dan merfu olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Demiştir kî :
Biriniz cenazenin arkasından giderse, tabutun dört tarafından da futsun. Sonra gönüllü olarak taşımaya devam etsin, yahut vazgeçsin. Zîrâ böyle yapması sünnettendir. «Beyhakî, Hz. Osman îbni Affan (R.A.ym iki ağaçtan kolun arasında annesinin tabutunu taşıdığını ve yerine indirinceye kadar ondan ayrılmadığını, senediyle tahrîc ettiği gibi, Hz. Ebu Hüreyre (R.A)'ın yine aynı şekilde Saîd îbnî Ebi Vakkas (R. A. /in tabutuyla taşındığını keza ibnî Zübeyr (R.A.ym, Misver b. Mahreme'nin şeriri 1le taşıdığını rivayet etmektedir.[446]

593/460- «Salim radıyallahü anh'den, babasından (radıyatlahü anh) işitmiş olarak rivayet olunmuştur ki. Dahası Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seMem'ı Ebu Bekir'i ve Ömer'i cenazenin önünde yürürlerken görmüştür.»[447]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiş ve İbnî Hîbbân sahîhlemiştir. Nesâî ile bir taife onu mürsel olmakla illetlendirmişlerdir.
Hadîsi şerifin mevsul veya mürsel olduğu ihtilaflıdır. îmâm-t Ahmed ibni Hanbel (164—241) : «Bu hadîs, Zührî'den ancak mürsel olarak rivayet edilmiştir. Salim'in hadîsi dahi İbnî Ömer'e mevkuftur, îbni Üyeyne hadîsi ise vehimdir» diyor.
Tirmizî (200—279): «Ehli hadîs mürsel oluşunu esah görüyorlar» demiştir. Mezkûr hadîsi ibni Hibbân (—354) sahihinde Zührî'den, o da Sâlîm b. Abdullah b. Ömer'den şu lâfızlarla tahrîc etmiştir :
«Abdullah îbni Ömer, Ebu Bekir, Ömer ve Osman cenazenin önünde yürürlerdi.» Zührî; «Sünnet böyledir.» Bu İbni Üyeyne hadîsinden daha sahihtir» demiştir.
Dâre Kutnî (30&—385) «El-îlel» adlı eserinde bu hadîsin Zührî' den rivayetinde pek çok ihtilâf olduğunu kaydettikten sonra «Sahih olan Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından rivâyeten : (yürürdü) diyenin sözüdür. Filhakika Resûlüllah Salîaîlahü aleyhi ve seîlem Ebu Bekir ve Ömer (R. Anhüma) cenazenin önünde yürümüşlerdir. Bu hadîs mürseldir» demektedir. Beyhakî: «mevsul olması daha müreccahtır; çünkü hadîsi îbni Üyeyne rivayet etmiştir ki, bu zât sıka ve hafızdır» diyor. Ali b. Medinî (161—234)'den şöyle bir rivayet vardır: «îbni Vyeyne'ye dedim ki : Yâ Ebâ Muhammed, bu hadîs hususunda nâs sana muhalefet ettiler; inanın, dedi. Zührî, bunu bana defalarca tahdis etmiştir. Kaç olduğunu sayamam. Onu bana tekrarlıyor ve izah ediyordu.
Bu hadîsi, «Salim» den, o da «babasından» derken ağzından işittim».
Musannif merhum : «Böyle demesi vehmi defetmez. Çünkü İbni Üyeyne hadîsi Zührî'nin ağzından işittiğini, Zührî'nin (Sâlim'den, o da babasından) dediğini ifâde ediyor. Bu doğrudur. Fakat hadîste idraç [448] vardır. Onu Zührî sahîhlemiştir; ibni Üyeyne de tahdîs etmiştir. Hadîs, ihtilaflı olduğu için, ulemâ da ihtilâf etmiş ve bu ihtilâftan beş kavi hâsıl olmuştur:
1— Cenazenin önünde yürümek daha faziletlidir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) ve Hulefâ-i Râşidîn yürümüşlerdir. Cumhur ulemâ ile Şafiî'nin mezhebi budur.
2— Cenazenin arkasından yürümek efdâldir. Hanefilerle diğer bâzı fukâhânm mezhebi de budur. Delilileri: îbni Tavus'un babasından rivayet

ettiği şu hadîstir :
«Resûlüllah SdUaUahü aleyhi ve sellem vefatına kadar ancak cenazenin arkasında yürürdü.» «Sâid ibni Mansûr (—227)'un rivayet ettiği Hz. Ali (R. A.) hadîsi de Hanefîlerin delîllerindendir. Bu hadîsin lâfzı da şudur :
«Cenazenin ardından yürümek önünde yürümekten efdâldir. Cemaatla kılınan namazın yalnız kılınan namaza üstünlüğü gibi.»
Bu hadîsin isnadı hasendir. Hadîs mevkuf da olsa, merfu hükmündedir. Yalnız isnadı üzerinde îmâm-ı Ahmed ibni HanbeVin söz ettiği rivayet olunur.
3— Cenazenin önünde, arkasında, sağında ve solunda yürümek caizdir. Bu hükmü Buharı, Hz. Enes (R. A J'dan talik suretiyle rivayet ediyor. İbni EM Şeybe, (—234) ile Abdürr-Rezzâk (126—211) onun mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Cenaze götürenlere bu kavi hayli müsaittir.
4— Yaya giden nereden isterse yürür. Binek giden mutlaka arkasından gider. Bu kavi, Sevrî (97—I61)'nindir. Deîîli: Sünen sahiplerinin Muğire (R. A.)'âan merfû olarak tahrîc ettikleri ve İbni Hibban ile Hâkim'in sahîhlediği şu hadîstir:
«Binek giden cenazenin arkasından gider; yaya giden neresinden dilerse oradan yürür.»
5— Cenaze ile beraber kadınlar varsa, erkekler önünden yürür; 'kadın yoksa arkasından giderler. Bu kavil İbrahim Nehat'nindir.[449]

594/461- «Ümmii Atîyye radıydttahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Biz cenazenin arkasından gitmekten nehy olunduk. Fakat bize haram kılınmadı.»[450]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Usülcülerle hadîs imamlarının cumhuruna göre, sahâbînin «bize emir olundu» veya «bize nehy olundun demesi merfû' hadîs hükmündedir. Zîrâ bu sözün zahiri emir veya nehy edenin Peygamber (S.A.V.) olduğunu gösterir.
Bu hadise gelince : Bunun merfu' olduğu sabittir. Buhâri (194 —256) onu Hayz babında Ümmii Aiîyye'den şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seUem, bizi nehyettl...» Yalnız mürseldir. Çünkü Ümmii Atiyye (R. Anha) onu Resûlüllah (S.A.V.)'den işitmemiştir. Bunu Tdberânî (260—360)'nin Ümmü Atiyye (R.Anhayd&n tahrîc ettiği şu hadîsten anlıyoruz:
«Ümmü Atiyye demiştir ki : Peygamber SaTldUahü aleyhi ve seltem, Medine'ye girdiğinde kadınları bir eve topladı. Sonra bize Ömer'i gönderdi. Ömer dedi ki : Gerçekten Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem, benî size çalmıya-cağınıza dâir sîzinle blât yapmaya gönderdi... ilâh..
Aynı hadîste « » BİZÎ cenâzeVc çıkmaktan nehyetti.» cümlesi de vardır.
Hadîs-i şerifteki nehy keraâhet manasınadır. Bunu Ümmii Atîyy* (U. Anha) karine ile anlamış olacaktır. Çünkü sîga tahrim ifâde ederdi. Cumhur ulemaya göre de buradaki nehy kerahet içindir. îbni Ebi Şeybe'nuı Hz. Ebu Hüreyre (R.A.)'dan tahrîc ettiği şu hadîs de kerahet mânâsını te'yid eder :
«Peygamber SaîlaUahü aleyhi ve seMenı, bir cenazede bulunuyordu. Ömer bîr kadın görerek ona seslendi: Bunun üzerine Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seUem : Bırak şunu Yâ Örner, buyurdular., ilâh...»
Bu hadîsi, Nesâî ile îbni Mâce başka yoldan tahrîc etmişlerdir. Râvileri sıkadır.[451]

595/462- «Ebu Sâid radtyaîîahü anh'den rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem :
Cenazeyi gördünüz mü hemen kalkın. Onun ardından giden de cenaze yere konuluncaya kadar oturmasın.»
buyurmuşlardır.[452]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Emîrin zahirî vücûp ifâde ediyor. Binaenaleyh zahire bakılırsa, bir mükelleflerin yanından bir cenaze geçerse, onu teşyî'e niyeti olsun olmasın ve keza cenaze mü'min olsun gayri müslim olsun kalkmak îcâp eder. Hattâ Buhâri'mn rivayet ettiği bir hadîste Ressûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in bir yahûdî cenazesi geçerken ayağa kalktığı rivayet ediliyor. Kalkınmanın çeşitli suretle talîl buyrulduğu rivayet olunmuştur. Bir rivayette ölüm korkunçtur diye ta'lîl etmiş; Hâkim'in tahrîc ettiği diğer bir rivayette:
«Biz ancak melekler geçiyor diye kalktık» demiş; tmâm-ı Ahmed ibni Haribel ile Hâizim (321 —405)'in ve îbni Hibban (—354)'in rivayetlerinde «Biz ancak ruhları kabzedeni ta'zîm için kalkıyoruz.» buyurmuşlardır. îbni Hib rivayetinde:
«Allah'ı ta'zîm için kalkıyoruz.» buyrulmuştur.
Maamâfîh bu iki ta'iîl arasında münâfât yoktur. Yalnız bu hadîs ile Müslim'in rivayet ettiği Hz. Alî (R. A.) hadîsi arasında muaraza vardır. Hz. AM (R. A.) hadîsi şudur:
«Peygamber (S.A.V.) Cenaze geçerken kalkti, sonra oturdu.» Bâzıları bu hadîsi te'vîl ederek: «ihtimal cenaze geçerken kalkmış da uzaklaştıktan sonra oturmuştur,» demek isterlerse de bu te'vîl merduttur. Çünkü Hz. Ali (R. A.) yanındakilere evvelâ oturmalarım işaret etmiş; sonra bu hadîsi rivayette bulunmuştur. Böylece iki hadîs biribirine muarız olunca ulemâ da ihtilâf etmişlerdir. İmâm-t Şafiî'ye göre : Hz. Ali (R. A.) hadîsi Ebu Sâid (R. A.) hadîsini neshetmiştir.
Maamâfîh ŞâHîIere göre cenazeyi görünce ayağa kalkmak yine de müstehâb'tır. Bâzıları Hz. Şafiî'ye cevaben : «Hz. AH (R. A.) hadîsi nesh hususunda nass değildir, olabilir ki Peygamber (S.A.V.)'in oturması onun da caiz olduğunu beyân içindir» demişler; hattâ Nevevt (631—676): «Muhtar olan, oturmanın müstehâb olmasıdır» demiştir.
Bu bâbda îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241) ile ekser sünen sahiplerinin Hz. Ubâdetü'bnü Sâmiit (R, A./dan tahrîc ettikleri §u hadîs dikkate şayandır :
«Peygamber SallaUahü aleyhi ve sellem, cenaze geçerken kalkıyordu. Bîr defa yanından yahudi bilginlerinden bîri (nîn cenazesi) geçiyordu. Resûlüllah (S.A.V.) :
BİZ böyle yaparız, diyerek (oturdu) ve hemen (yanındakilere):
Oturun da onlara muhalefet edin.» buyurdular.
Vakıa bu hadîs, zayıftır. Çünkü râvisi Beşir ibni Rafi'dir. Bezzar;
«Bu hadîsi yalnız Beşir rivayet etmiştir. Halbuki kendisi hadîsi gevşek olan bir râvidir» demiştir.[453]
«Cenaze yere konuluncaya kadar oturmasın» ifâdesinden «kabrin içine konuncaya kadar» mânâsı da anlaşılabilir. Filhakika hadîs bu iki mânâda da rivayet edilmiştir. Ancak Buhârî (194— 256) ve başkaları «yere koymak» mânâsını tercih etmişlerdir. Se-lef-i sâlihin'den bâzıları cenaze yere konuncaya kadar ayakta durmanın vacip olduğuna kail olmuşlardır .Bunların delili: Nesâî (215—303) nin Ebu Hüryere ve Ebu Sâid (R. AnhÜ7na)'ds.ıı rivayet ettiği şu hadistir :
«Biz Resûlüllah Sallattakü aleyhi ve seîlem'ın bîr cenazeye iştirak «dip de yere konuluncaya kadar oturduğunu hiç görmedik».
Cumhur ulemâya göre ayakta durmak vacip değil, müstehâbtır. BeyhakVnin Ebu Hüreyre (R. A.) ile başkalarından rivayet ettiği şu hadîs, onlara delil olabilir :
«Ayakta duran ecru mükâfatta cenazeyi taşıyan gibidir.»[454]

596/463- «Ebu İshak[455] radıyallakü cmVden rivayet olunduğuna göre, Abdullah îbnl Yezid cenazeyi kabrin ayak ucu tarafından koymuş ve :
Bu sünnettendir; demiştir.»[456]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud tahrîc etmiştir.
Hz. Alî (R. A./dan rivayet edildiğine göre: «Peygamber SallaJlahü aleyhi ve seUem, AbdülmuttaNp oğullarından bir adamtn cenazesin! kılmış; ve nâşm getirilmesini emir buyurmuş. Getirmişler ve lâhd'in ayak ucu tarafına koymuşlar; sonra emir buyurmuş; yavaşça lâhd'e konulmuştur.»Bu mes'elede üç kavi vardır.
1— Cenaze ayak ucu tarafından kabre indirilir. îmâm-% Şafiî ile Ahmed îbni HanbeVin ve diğer bâzı zevatın mezhebi budur.
2— Baş ucu tarafından indirilir. Buna kail olanların delili: îmâm-% Şafiî'nin mûtemed râviler vasıtasıyla merfu' olarak Ibnî Abbas (R. A.) dan rivayet ettiği şu hadîstir :
«Peygamber (S.A.V.) bir cenazeyi baş ucu tarafından kabre indirdi.» îmâm-ı Şafiî'nin bir kavli de budur.
3— Kıble tarafından indirilir. Çünkü bu daha kolaydır. Hanefîlerin kavli budur. Zâten böyle yapılması için nass vârid olmuştur. Nitekim ilerde cenaze bahsinin sonuna doğru gelecek. -Geceleyin cenaze defni hakkındaki Câbir hadîsi'nin şerhinde görülecektir.

îmâm-% Tirmizî (200—279) cenazeyi kabrin kıblesinden indirme hakkında nass olan bu hadîsi İbn! Abbas (R. A./dan tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîs basendir.
Fâîde : Cenaze kabre indirilirken kabrin üzeri örtülüp örtülmiyece-ği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları : «Defnedilen kadın olsun, erkek olsun kabrin üzeri örtülür» derler. Delilleri : BeyhakVnin tahrîc: ettiği İbni Abbas (R. A.) hadîsidir. Bu hadîste Hz. İbnî Abbas (R. A.):
«Resûlüllah (S.A.V.) Saad'ın kabrini elbisesiyle örttü.» demiştir.
Beyhahî (384—458) : «Ben bu hadîsi ancak Yahya &. Ukbe b. Ebil îzâr'âan bellemiş bulunuyorum. Yahya ise zayıftır» diyor. Bir takımları : «Kabri örtmek kadınlara mahsustur» demişlerdir. Bunların delilleri : Yine BeyhakVnin rivayet ettiği Ebu İshak hadîsidir.
Mezkûr hadîse göre: Ebu İshak,. El-Hars İbnİ Aver'in cenazesinde bulunmuş; kabrinin üzerine elbise örtecek olmuşlar. Abdullah b. Zeyd buna razı olmamış ve «o erkektir» demiştir. Beyhdkî diyor ki : «Bu hadis mevkuf da olsa isnadı iyidir.» Yine BeyhakVmn Kûfelilerden bir zâttan rivayet ettiği şu hadîs dahi aynı hükmü ifâde etmektedir :
«Ali İbnİ Ebî Talip onların yanına eenâze def Hederlerken varmış. Kabrin üzerine bir elbise yayılmış imiş. Ali (R.A.) hemen bu elbiseyF kabirden çekmiş ve : Bu ancak kadınlara yapılır» demiş.[457]

597/464- «İbni Ömer radıyattahü anhüma'fan, Peygamber Saîlal-lah'j aleyhi ve sellem'âen işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Resûlüilsh Saîlallahü aleyhi ve seltem buyurmuşlardır ki :
Ölenlerinizi kabirlere koyduğunuz sırada (Allah'ın İsrmyle ve Resûlüllah'ın dini üzere) deyin.»[458]

Bu hadîsi, Ahmed, Ebu Dâvud ve Nesâî tahrîc etmişlerdir. IbnİHibban onu sahîhlemiştir. Dâre Kufnî ise mevkuf olmakla illetlendir-miştir.
Nesâî (215—303) dahi Ibni Ömer (R. A.)'a mevkuf olduğunu tercih etmiştir. Ancak bu hadîsin merfu' şâhidleri olduğunu yine tmâm-ı Nesâî şerhide zikretmiştir.
Hâkim (321—405) ile BeyhaM zayıf bir senedle gu hadîsi rivayet ediyorlar :
«Peygamber SdllaUahü aleyhi ve seîlem'în kızı Ümmü Gülsüm kabre konulduğu zaman Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem :
«Sizi o topraktan yarattık. Ve sizi ancak yine oraya iade edeceğiz. Başka defa yine ancak oradan çıkaracağız» âyetini okumuş :
Allah'ın adıyla, Allah'ın yolunda ve Resûlüllah'ın dîni Üzere» demiştir.
îmâm- Şafiî (150—204)'nin beğendiği başka bir duası vardır: Şafiî'nin sözünden anlaşıldığına göre, cenazeyi defneden, istediği duayı okumakta serbesttir.[459]

598/465- «Hz. Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem:
Ölünün kemiğini kırmak, onu diri iken kırmak gibidir.» buyurmuşlardır.[460]

Bu hadîsi, Müslim'in şartı üzere bir isnadla Ebu Dâvud rivayet etmiş; İbni Mâce (yine bu hadîs'in) Ümmü Seleme rivayetinde : (günah hususunda) ifâdesini ziyâde etmiştir.
Hadîs-i şerifte diriye hürmet edildiği gibi, Ölüye de hürmet lâzım geldiğine ve dirinin elem duyduğu gibi, ölünün de elem duyduğuna delâlet vardır. Nitekim bu hususta hadîs de vardır. Ölünün kemiğini kırmak ona eziyet verdiği için memnu olduğuna göre, cesedini parçalamak evleviyetle memnudur. Zîrâ onda eziyet daha çoktur.
Bâtıl inançları iktizâsı ölüye en ziyâde eziyet edenler, Hind mecûsî: feridir. Bunlar ölülerin cesedlerini yakarak, küllerini mukaddes bildikleri bir nehre atarlar.[461]

600/466- «Sa'd ibni Ebi Vakkas[462] radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre kendisi: Bana bir lâhd yapın; üzerime kerpici dikine, Resûlüllah Ballallahü aleyhi ve sellem'e yapıldığı gibi dizin; demiştir.»[463]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Beyhakı, CâbİrradıyallahüanH'den bunun benzerini rivayet etmiş ve (kabrini yerden bir karış kadar kaldırdı) cümlesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîsi, IbnİHtbban sahîhlemiştir.
«Müslim'in (yine) Câblr (R. A./dan rivayetine göre : Resûlül-lâh Sdtlallahü aleyhi ve sellem, kabrin kireçle badana edilmesini; üze-rtne oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını nehyetmistir.»
Hz. Sa'd radıycUlahü mıh bu sözü, kendisine: «sana tahtadan sanduka gibi bir şey yapmıyalam mı?» dedikleri zaman söylemiş, ve: «Yapın» diyerek bunu zikretmiştir.
Lâhd : Kabrin kıble tarafını yandan kazarak altını cenaze girecek kadar oymaktır.
Şak : Kabrin dibini dere gibi oymaktır.
Hadis-i şerif, Resûlüllah (S.A.V.) e lâhd yapıldığına delâlet ediyor. Filhakika Jmâm-ı Ahmed %bni Hanbel ile îbni Mâce'nin hasen bir isnadla tahrîc ettikleri bir hadîste şöyle denilmektedir :
Medine'de İki adam vardı. Bunlardan biri lâhd yapıyor; diğeri şak kazıyordu. Ashâb, bunları aramak için adam gönderdiler. Ve :
Hangisi gelirse Resûlüllah (S.A.V.)'e kendi ısan'atı olan» İsi yapacak; dediler. Bunun üzerine lâhdcî geldi ve Resûlüllah (S.A.V.)'e lâhd yaptı.»
Bu hadîsin bir benzerini İmâm-ı Ahmed İbni Hanbel ile Tirmizi rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerinde lâhdci'nin Ebu Talha fel En-sârî olduğu beyân edilmektedir. Ancak o hadîsin isnadında zaaf vardır. Bu hadîs, lâhd yapmanın efdâl olduğuna da delâlet ediyor.
Câbîr hadîsini Beyhakî ile îbni Hibban, Cafer ibni Muhammed'-den, o da babasından o da Câblr (R. A.)'d&n rivayet etmişlerdir. Bu bâbda El-Kaasım b> Muhammed'den şu hadîs rivayet olunmuştur:
«Hz. ÂİŞe'nin yanına girdim de dedim ki: Anneciğim, bana Resûlüllah (S.A.V.) İle İki arkadaşının kabrini göster; Hz. Alşe hemen ona. ne yüksek nede kızıl arsanın zemini ile dümdüz olacak derecede alçak üç kabir göstermiştir.»
Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Hâkim tahrîc etmişlerdir. Hâkim şu ziyâdeyi de rivayet ediyor :
«Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seUeml başta gördüm. Ebu Bekir'in başı Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seîlem'in omuzları arasında, Ömer'in başı Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem/'in ayakları yanında idi.»
Ebu Dâvud (202—275) «El-MerâsiU adlı eserinde Salih ibni Ebi Salîh'den şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem}\n kabrini bir karış, yahut bir kanşa yakın (yüksek bir halde) gördüm.» Yalnız Buhârî (194—256) nin Süfyân-ı Temmar'dan tahrîc ettiği şu hadîs buna muarızdır. «Süfyan Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem'în kabrini hörgüçlü görmüştür.»
Yani, hörgüç şeklinde yüksek görmüştür. Beyhakî (384—458) bu iki hadîsin arasını cem ederek: «Evvelâ düz idi. Sonra Velid ibni AbdüV melik zamanında duvar yıkılınca kabir ıslâh edildi ve yükseltildi.» demiştir.
Müslim'in rivayet ettiği Câblr hadîsi : Kabri kireçle badana etmenin, üzerine oturmanın ve bina yapmanın memnu hattâ haram olduğuna delâlet ediyor. Nitekim zahirîlerin mezhebi budur. Fakat Cumhur ulemâ bu kanâatta değillerdir. Onlara göre buradaki nehy fahrim için değil, kerahet içindir. Mezhep imamlarının kavillerini ise, aşağıya dercediyoruz.
1— Hanefîlere göre : Kabirleri sıvamak, badana etmek, üzerif tine oturmak veya bina etmek gibi şeylerin hepsi mekruhtur. Yalnız kah rin üzerinde oturmak ve uyumak gibi şeyler tenzîhen mekruh; büyük ve küçük abdest bozmak gibileri tahrimen mekruhtur. Yani onlarca sünnetten sayılmayan her şey mekruhtur. Bu bâbda sünnet yalnız ayakta durarak kabirleri ziyaret ile içinde yatanlara dua etmektir. Çünkü Fahri Kâinat (S.A.V.) efendimiz (E)baki') denilen Medîne-İ Münm kabristanına ziyarete gider ve ayakta duâ ederdi. Hattâ kabrin başında kur'ân okumak veya okutmak İçin oturmak Hanefîyye ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Ve muhtar olan kavle göre caizdir. Kabrin eseri unutulmasın diye üzerine adını yazmak da caizdir.
2— Şâfüiere göre : Yukarda zikri geçen şeyleri yapmak mekruhtur. Yalnız kabri seçebilmek için başına taş dikmek sünnet; âlîm veya sâlih bir zâtın mezar taşma onu bildirmek maksadıyla adını yazmak mendûbdur.
3— MâMkÎîere göre : Kabirleri kireç ile badana etmek mekruh olduğu gibi. toprak ve emsali ile sıvamak da mekruhtur. . Kabir taşına Kur^ân-î Kerîm'den bir âyet veya sûre yazmak haramdır. Ölenin ismini ,veya ölüm tarihini yazmak ise mekruhtur. Kabir üzerinde oturmak ve uyumak caizdir. Fakat abdest bozmak haramdır. Kabir üzerine bina, mescid, ve saire yapmak mekruhtur.
4— HanbeİîlerP göre : Kabirlerin üzerine, bina, mescid ,duvar gibi şeyler yapmak, kabir taşına yazı yazmak mutlak surette mekruhtur.
Vakıf kabristan ile sahibi belli olmayan eski mezarlıklara ise bina yapmak dört mezhep imamları'nm ittifakıyla haramdır.
Filhakika kabir üzerine bina yapmaktan, yazı yazmaktan, mum yakmaktan, üzerine basmaktan nehyeden birçok hadîs-i şerifler vardır ki

bâzılarını aşağıya dercediyoruz.
1— Ebu Dâvud. Tirmizî ve Nesâî Hz. İbni Mes'ûd (R. A.)'dan nıerf u olarak şu hadîsi tahrie etmişlerdir :
«Allah kabirleri ziyaret eden kadınlarla, oniarın üzerine mescid yapanlara ve mum yakanîara Îânet etsin.»
2— Nesâî'nin bir rivayetinde ;
«Kabrin üzerine bina kurulmasını yahui kabre ilâve yapılmasını veya kireçie badana edilmesini yahut üzerine yazı yazılmasını yasak etti.» denilmiştir.
3— Buharı Hz. Âîşe radıyallahü an/ta'dan şu hadîsi rivayet ediyor:
dResûIüllah (S.A.V.) Kurtulup kalkamadığı hastalığında: Allah yahCidîierle hıristiyanlara lanet etsin; peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptılar.» buyurdu.
4— Buharı ile Müslim ittifâken Ebu Hüreyre (R. A./den su hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Allah yahûdîlerle hıristiyanlara iânet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptılar.»
Bugün maalesef bazı câhillerin türbe duvarlarına veya pencerelerinin parmaklıklarına yapışarak onlara yüzlerini, gözlerini sürdükleri, onları öptükleri, hattâ bâzı büyüklerin kabirlerine secde ettikleri görülmektedir. Bu hâl eski putperest mîiietlerin ibâdetlerini andıran ve netice itibariyle küfre varan pek çirkin bir şeydir.
Fâide: «El-Muvatta» da beyân edildiğine göre. Peygamber (S.A.V.) in vefatı Rabiül'-evvel ayının 12. pazartesi günü vuku bulmuş; sah günü defnedilmiştir. Ebu Davud'un. Sa'bVden tabrîc ettiği bir rivayette Resûlüllah (S.A.V.)'in gasli ile defnini Ali, El-Abbas ve Usâme (R. An-huni) hazâratımn İfâ ettikleri kaydedilmektedir. Bâzı rivayetlerde bunlarla birlikte Eî-Fadl b. Abbas ile SâlÎh ve daha başkaları da zik-ledİlmiştir. fûaamâfHı bu rivayetlerin arası da cem'ediimiş ve : «İlk üç-zât\ zikredenler; yıkanmaya başlandığı an gördüklerini söyîemişlcr: fazla isim zikredenler ise işin Konuna doğru gördüklerini anîatmışiar-. denilmiştir.[464]

603/467- «Âmir ibni Rabîa radıyalUüni anh'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber Şallallahü aleyhi re sellcm, Osman ibni Maz'unun cenazesini k.irmş ve kabre gelerek üzerine ayakta olduğu halde, üç avuç toprak atmıştır.»[465]

Bu hadisi. Dâre Kuînî rivayet etmiştir.
Onu Bezzdr dahi tahrîc etmiş ve «ayakta olduğu halde» tâbirinden sonra :
«Başı ucunda» ve buyurdu da üzerine su serpil.» ini ziyâlr almıştır.
Bu bâbda Hz. Ebu Hüreyye (R. A./dan merfu' olarak şu hadis rivayet olunmuştur :
«Kim sevabını hesaba katarak bir müslümanın kabri üzerine bir avuç toprak atarsa, her toprak tanesi mukabilinde kendisine bir sevap yazılır.»
Ancak bu hadîsin isnadı zayıftır. Yine Ebu Hüreyre (R. A./den İbni Mâce (207—275) şu hadîsi rivayet etmiştir :
«Peygamber Sallallalıü aleyhi ve sellem, kabrin baş tarafından iiç avuç toprak atmıştır» lâkin Ebu Hatim (195—277) : «Bu hadîs bâtıldır» demektedir. Beykâkî (384—458) Muhammed İbni Ziyâd tarikiyle Ebu Ümâme (R. AJ'den şu hadîsi rivayet ediyor.
«Bir adam vefat etmiş; kendisine bir kabrin üzerine attığı üç avuç topraktan maada hiç bir sevap isabet etmemiş de bu toprak sebebiyle günahları affoiunmuştur.»
Bu hadîsler zayıf da olsalar, birbirlerine şahittirler. Hadîsimiz, kabrin üzerine üç avuç toprak atmanın meşru olduğuna delildir. Bu iş iki el ile birden yapılacaktır. Çünkü Âmir İbni Rabîa hadîsinde «İki eli île avuçladı» denilmiştir. Şâfiîyye ulemâsı o anda :
âyet-i kerîmesinin okunmasını müstehâb görmüşlerdir.[466]

604/468- «Osman radıyaUahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah SaUalldhü aleyhi ve sellera, cenazenin defnini bitirdi mi, onun başına durur ve :
Kardeşiniz için mağfiret niyaz edin, ona sebat dileyin. Çünkü o şimdi sorguya çekiliyor» derdi.[467]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir.Hâkim onu sahîhlemiştir.Hadîs-i şerîf, dirinin ölü için yaptığı istiğfardan Ölünün faydalanacağına delâlet etmektedir: «Ey RabbİmiZ! Bizi ve İmân hususunda bizden Önce geçen din[468] kardeşlerimizi mağfiret eyie.» Ve keza:
«Hem kendi günâhın, hem de kadın ve erkek mü'minlerîn günâhları Içîn mağfiret dile» gibi âyetler dahi bu mânaya delâlet ederler.
Hadîs, kabirde soru sual olduğuna da delildir. Bu bâbda birçok sahîh hadîsler vârid olmuştur kî Buhârî ile Müslim'in Enes (R. A.) dan ittifakla tahrîc ettikleri şu hadîs onlardandır :
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve seüem, buyurdular ki :
Şüphesiz, cenaze kabrine konarak eşi dostu kendisinden ayrıldığı zaman onların ayakkabılarının seslerini işitir.» Müslim, (204—261) şunu da ziyâde etmiştir :
«Eşi - Dostu gittikleri vakit ona iki melek gelir.» îbniHibban (—354) ile Tirmizî (200—279)'nin Ebu Hüreyre (R. A./dan rivayet ettikleri hadîste :
«iki boz siyah melek gelir. Bunlardan birine Münker, diğerini Nekîr denilir.» ziyâdesi vardır.
Taberânî (260—360) «El-Evsat» nâm eserinde :
«Gözleri bakır tencereler gibi, azı dişleri sığır boynuzlan kadar, sesleri de gök gürültüsü gibi» ibaresini ziyâde etmiş; Abdü'l-Rezzak (126—211) :
«Azı dişleri ile kazarlar; saçlarının üstüne basarlar. Beraberlerinde öyle bir tokmak vardır ki, bütün Minalılar bir araya gelse onu kaldıramazlar.» ziyâdesini nakletmiş;
Buhârî, (194-256) Berâ (R. A./dan tahrîc ettiği hadîste :
«Ve ruhu bedenine iade olunur» cümlesini rivayet eylemiştir.
Hâsılı bu bâbda hadîsler bir yere toplanınca görülüyor ki : Bu iki meiek ölene sual sorarlar ve : «Neye tapardın,» derler. Eğer Allah'ın hidâyet, lütfettiği kullarından ise : «Allah'a tapardım.» cevabını verir. Peygamber (S.Â.V.)'i kasdederek : «Bu zât hakkında ne derdin?» diye sorarlar. Ölen mü'min ise : «Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şehâdet ederdim.» Yahut -bir rivayete göre,- «Aiiah» dan başka Hân olmadığına ve Muhammed'ln onun kulu ve resulü olduğuna şehâdef ederdim» der.
Bunun üzerine kendisine : «Doğru söyledin» derler. Ve artık kendisine başka bir şey sorulmaz. Bundan sonra ona: «Yakînen îmanlı idin. ö îmânla öîdün, o İmânla diriltilirsin İnşallah» derler. Bir rivayette :
«Gökyüzünden bir münâdî (dellâi) kulum doğru söyledi. İmdi siz ona cennetten yer hazırlayın ve kendisine cennete bakan bir kapı açın; ona cennetten elbise giydirin» diye nida eder. -buyurdular kî-: «Ona cennetin rahmeti ile güzel kokuları gelir. Mekânı gözünün görebildiği yere kadar genişletilir. Kendisine : Cehennemdeki yerine bak! Onun yerine Allah sana cennetten bir yer verdi; denilir. Ve bunların ikisini birden görür. Bunun üzerine: Bırakın beni de gideyim. Aileme müjdeleyeyim; der. Kendisine: Sus; denilir. Artık kabri ona yetmiş arşın genişletilir ve kıyamete kadar yeşillik ile doldurulur.» buyrul-muştur.
Diğer bir rivayette :
«Ona, uyu denilir. Bunu müteakip kendisini en sevgili ehlinden başka kimsenin uyandıramıyacağı güveyi uykusuna dalar.
Kâfir ve münâfık'a gelince : Melekler ona «Rabbin kim?» diyecekler. O : «Haah haah, bilmiyorum» diyecek: «Oin'in nedir?» diyecekler : «Haah haah, bilmiyorum» diyecek : «Size gönderilmiş bulunan şu zât kimdir?» ^yecekier : «Haah haah, bilmiyorum» diyecek.
Şu halde kendisine : «Ne bildin, ne de tabî oldun» denilecek V3 demirden topuzlarla Öyle bir darbe vurulacak ki, bu darbe bir dağ'a vurulsa, dağ toz olur. O da bir feryâd koparacak ki, bu feryâd'ı insanlarla cinlerden maada bütün mahlûkat işitecek» deniliyor.
Kabirde sualin yalnız ümmet-i Muhammed (S.A.V.)'e mahsus olduğunu gösteren hadîsler de vardır. Ulemâ, bundaki sırrı şöyle izah ederler :
Eski ümmetlere Peygamberler gelirdi. Onlar bu zevata itaat ederlerse ederler; etmezlerse Peygamberler onların semtinden çekilir ve Cenâb-ı Allah hemen âsîlerin tepelerine müstehâk oldukları azabı indirirdi. Peygamber (S.A.V.)'i bütün âlemlere rahmet olarak gönderince bu gûna azabı onun ümmetinden kaldırdı. Ve samimî olsun olmasın, «ben müslümamm» diyenin zahiren müslümanlığmı kabul etti. Fakat kendilerine kabirde sual soracak melekler halk buyurdu. işte bu vâsıta ile bu ümmetin sırlarını açığa vurur ve iyi ile kötüyü biribirinden ayırır.[469]

605/469- «Tabiînden biri olan Damre ibnl Habîb'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki :. Ashab-ı kîrâm, cenazenin üzerine kabri düzeltilerek cemâat ondan ayrıldıktan sonra, kabrinin başında üç defa : «Ey fülân Allah'dan başka ilâh yokdur de. Ey fülân, Rabbîm Allah, dinim İslâm ve Peygamber'İm Muhammed'dİr de; cümlelerinin söylenmesini iyi görüyorlardı.»[470]

Buhadîsi, Saîd ibni Mansur mevkuf olarak rivayet .etmiştir. Tabe-rânî'de Ebu Ümame'den merfû olarak rivayet edilen buna benzer uzun bir hadîs vardır.
Ebu Ümâme hadîsinin lâfzı şudur :
«Ben öldüğüm vakit bana, Resûlüllah Saîldllahü aleyhi ve sellem' bize ölenlerimize ne yapmamızı emir etti ise onu yapın,» dedi. Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem bize emir etti de buyurdular kî:
Din kardeşlerinizden biri Öldüğü zaman, kabrinin üzerine toprağı düzelttiniz mi, hemen biriniz kabrinin başına dikilsin. Sonra: Ey fülânenin oğlu fülân; desin. Çünkü meyit o sözü işitir de cevap vermez. Sonra: Ey fülânenin oğlu fülân; desin. Çünkü o (bizi irşâd et Allah rahmet buyursun) der. Lâkin siz duymazsınız, (ona): Dünyada iken üzerinde bulunduğun yolu -ki Allah'dan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve resulü olduğuna; Rab olarak Allah'a, din olarak islâm'a, Peygamber olarak Muhammed'e imâm olarak da Kur'ân'a razı olduğuna şe-hâdet etmekten ibarettir- hatırla; desin. Zîrâ hiç şüphe yok ki münker İle nekirden her biri arkadaşının elinden tutar da: Haydi gidelim hücceti kendisine telkin edilen bir kimsenin yanında ne duralım; der.
Bir adam : Yâ Resûlüllah! Yâ annesinin adını bilmezse (ne yapacak), dedi?
Onu annesi Havva'ya nisbet eder; ey Havva oğlu fülân der; buyurdular.»
Musannif «bu hadîsin isnadı elverişlidir» diyor. Maamâfîh bu hadîs hakkında birçok söz edilmiştir.Heysemî [471] (735—807) diyor ki: «Bunu Taberânî «El-Kebîr» inde tahrîc etmiştir; isnadında benim tanımadığım bir cemâat vardır. Hamişinde : Bunun râvileri arasında Asım b. Abdullah var. Bu zât zayıftır diyor. Sonra, Eb» Ümâme'den rivayet eden Saîd-i Ezdi için Ebu Hatim bir şey dememiştir. Esrem de şöyle diyor : «Ahmed ibni Hanbel'e : Şu yaptığınız nedir. Cenaze defnedildikten sonra birisi kalkarak fülân b. fiilâna deniyor; dedim: «Bunu Şamlıların Ebu Muğzre vefat ettiği zaman yaptıklarından başka hiçbir kimsenin yaptığını bilmiyorum; dedi.» Elhâsıl, hadîs imamîarınca bu hadîs zayıftır. Hattâ içlerinden bâzıları bunun için mevzudur, demişlerdir.
İbnü'l-Kayyim (691—751) de «El-Hedyü'n-Nebevî» adlı eserinde telkin hadîsini mevzu addetmiş; fakat «Kitabür-Ruh» unda onu, meyyitin dirilerin sözünü işiteceğine delil getirmiş ve telkin hadîsiy-le Ötedenberi amel edile gelip, onu kimsenin inkâr etmemiş olmasını bu hadîsle amel için kâfi görmüştür. Maamâfîh, yine de ona sa-hîh dememiş; bilâkis zayıf olduğuna hüküm etmiştir.
Bu sebeple Hanefîler, kabrin başındaki telkin için bir şey dememişler. Onlarca telkin ne emir -edilir, ne de nehy olunur. Hattâ zahir rivâyet yasak olmasını iktiza eder. Mâükîlere göre defn zamanındaki telkin mekruh, ölüm anındaki ise menduptur. Şâflllere göre, telkin mustehabtır.[472]

607/470- «Büreyde ibnî Husayb el-Eslemî radıyaîlahü anh'den rivâyet edilmiştir. Demiştir ki : Resûliillah Saîlallahü aleyhi ve seîlem :
Ben sizi kabirleri ziyaretten nehyetmiştim. Artık onları ziyaret edin; buyurdular.»[473]

Bu hadîsi, Müslîm rivayet etmiştir. Tirmizî (Büreyde rivayetine) : «Çünkü bu ziyaret âhireti hatırlatır.» cümlesini ziyâde etmiştir. İbni Mâce : «Hadîsin îbni Mes'ud rivayetinde : (dünyadan da soğutur) ibaresini ziyâde eylemiştir.
Bu bâbda İmâm-ı Mvjslim, Ebu Hüreyre (R. A./dan îbni Mâce ile Hâkim, İbni Mes'ûd (R.A.y&an Ahmed ibni Hanbel ile Hâkim Ebu Saîd (R. A./dan îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel, Kz. Ali (R. A./dan; yine îbni Mâce Hz. Âişe (R. Anha)'dan hadîs rivayet etmişlerdir.
Bunların hepsi kabir ziyaretinin meşru olduğuna delildirler. Bir zamanlar kabir ziyareti yine emr-i peygamberi ile yasak edilmişti. Bu hadîs, o hadîsin hükmünü neshetmektedir. Zaten usul-ü fıkıh kitaplarında bu hadîs sünnetin sünnetle neshine misal gösterilir. Kabir ziyareti men edilmiş iken tekrar meşru olmasının hikmeti : İbret verici ve âhireti hatırlatıcı olmasıdır. Nitekim İbni Mes'ûd (R. A.J'ın rivayetinde:
«Zîrâ kabir ziyareti bir ibret; âhireti hatırlatma ve dünyadan uzaklaştırmadır» buyrulmuştur. Bunlardan hâli oldu-mu şer'an bir kıymeti kalmaz. Hadîsteki «ziyaret edin» emri bilittifak nedip içindir. Bilhassa anne, baba kabirleri hakkında başka delillerde olduğundan, onları ziyaret kuvvetle menduptur. Kabirleri ziyaret eden kimsenin oraya vardığmda nasıl duâ edeceği, birkaç hadîs sonra gelecek Müslim hadîsinde görülecektir.[474]

609/471- «Ebu Hüreyre radtyaîlahü anh'en rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Salîaîlahü aleyhi ve seMem, kabirleri ilyaret eden kadınlara lanet okumuştur.»[475]

Bu hadîsi, Tirmizî tahrîc etmiştir. İbnî Hibban onu sahîhlemiştir.
îmâm-ı Tirmizî (200—279) bu hadîsi tahrîc ettikten sonra : «Bu hadîs hasendir» demiştir. Bu bâbda İbnİ Abbas ile Hassan (R. Anhüma)'dan da rivayetler vardır. Ulemâdan bâzıları: «Kadınlar hak-kmdak'i nehy, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kabir ziyaretine ruhsat vermezden önce idi. Ruhsat sâdır olunca kadın, erkek herkese kabir ziyareti mubah olmuştur.» derler.
Bir takımları ise : «Kadınlar hakkında nehy bakîdir. Onların kabirleri ziyarete gitmeleri mekruhtur. Bunun sebebi de kadınların sabrı az, feryâd ve figânı çok olmalarıdır» derler.
Dört mezhep "ulemâsından Hanefîlerle MâÎîkiler genç ile ihtiyar arasında fark görürler. Şâfiilerle Hanbelîfer'e göre genç ihtiyar bütün kadınların kabir ziyaretine gitmeleri mutlak surette mekruhtur. Fitneye sebeb olacaksa o zaman bu ziyaret bütün mezheplere göre haram olur. Şeyhü'l-İslâm îbni Teymiyye (661—728)'ye göre hiç bir sû-retle kadınların kabir ziyaretine çıkması caiz değildir.
îmâm-ı Müslim'in Hz. Âişe (R. Anha)'da,n tahrîc ettiği şu hadîs, ziyaret edebilir diyenlere delildir.
«Aîşe; Yâ Resûlâilah, Kabirleri ziyaret ettiğim vakit ne diyeyim? diye sordu. Resûlüllah SaUalîuhü aleyhi ve sellem :
— Selâm bu diyarın sâhibleri müslümanlara, mü'min-lere. Allah bizim geçmişlerimize, geleceklerimize rahmet eylesin. Bizde inşallah size katılacağız; de; buyurdular.»
Hx. Falıma (R. Anha)'mn amcası Hamza (R. A.) m kabrini her cuma ziyaret ederek iki rek'ât namaz kılar, ve onun yanında ağlardığını dahi Hâkim (321—405) Hz. Ali b. Hüseyin'den rivayet etmiştir. Yalnız bu hadîs mürseldir. Zira Ali b. Hüseyin Hz. Fâtıma (R. Anha)'ya yetişmemiştir.[476]

610/472- «Ebu Saîd-i Hudrt radıyattahû anVden rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve seîlem: Nâiha ile (onu) dinleyen kadına lânef buyurdu.»[477]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
NâİIa : Yüksek sesle ölünün iyiliklerini sayıp dökerek bir nevi yas eden kadındır. Hadîs-i şerif bunun haram olduğuna delildir.[478]
Mes'ele ittifakıdır.[479]

611/473- «Ümmü Atiyye radıyalldhü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem : Ölüye vaveyla etmtyeceğimİze dair bizden ahd-ü peymân aldı.[480]

Hadîs, mü t tef ek un aleyh'dir.
Bu ahd-ü peyman, kadınların Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'e İslâmiyet üzerine biat ettikleri sırada olmuştur.
Her iki hadîs ölünün arkasından yas etmenin ve edilen yas'ı dinlemenin haram olduğuna delildir. Çünkü lanet ancak haram olan bir şey irtikâp edildiği vakit yapılır. Buhârî (194—256) ile Müslim (204— 261) bu bâbda Ibni Mes'ûd (R. Ay'dan şu hadîsi rivayet etmişlerdir:
İbnî Mes'ûd demiştir kî : Resûlüllah Saîlaîlahü aleyhi ve sellem :
«Yanaklarını döğen yakalarını yırtan ve câhiliyet dâvasında bulunan bizden değildir» buyurdular. Yine Buharı ile Müslim, Ebu Musa (R. AJ'dan şu hadîsi tahrîe etmişlerdir:«Resûlüllah (S.A.V.) ;
Ben boynunu döğen ile, tenini tırmalayan ve elbisesini yırtan kimseden beriyim.» buyurdular.
Bu bâbda daha başka hadîsler de vardır. Vakıa înıâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241) ile İbni Mâce (207—275)'nin Hazret! İbni Ömer*(R. A.yds.n tahrîe ettikleri, Hâkim'in de sahîh bulduğu bir hadîste: Uhud günü için yas edip, ağlayan ibni Abdi Eşhel kadınJarı-nın hazret! Hamza (R. A.ya yas edip ağlamaları tavsiye edilmiş ise de, bu yas hadîs-i şerifin sonundaki : «Artık bugünden sonra hiçbir Ölene yas etmeyin.» cümlesiyle nesh edilmiştir.
Yalnız ağlamak yasak değildir. Nitekim NesâVmn Ebu Hüreyre (R. Ay'dan tahrîe ettiği şu hadîs buna delâlet eder :

«Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'ın evlâdından birisi vefat etH. Ve kadınlar ona ağlamak için toplandılar. Bunun üzerine Ömer onları nehyetmek ve koğmak üzere ayağa kalktı. Resûlüllah (S.A.V.) kendisine :
Bırak onları Yâ Ömer, zîrâ göz yaşarır; kalp dertli, vak'a yakın» buyurdular.
lmâm-ı ibni Hanbeî'in İbnî Abbas (R. A./dan tahrîe ettiği bir hadîste sarahaten beyân olunduğuna göre, o gün vefat eden Resûlüllah (S.A.V.)'in kerîmeleri Zeyneb (R.Anha) imiş. İbni Abbas (R.A.) hadîsinde Hz. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) kadınlara şöyle buyurmuşlardır:
«Şeytan avazından sakının! Zîrâ ağlamak, gözden ve kalpten gelirse, ANarT-dandır ve rahmettir. Elden ve dilden gelirse şeytandandır.»
Bu hadîs, ağlamanın caiz olduğuna delâlet ediyor. Yasak edilen yalnız bağırıp, çağırmaktır. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz, Hz. İbrahim vefat ettiği vakit :
Göz yaşarır; kalb mahzun olur; amma biz Allah'ın razı olacağı sözden başka bir şey söylemeyiz.» buyurmuşlardı, îmâm-ı Buharı, İbni Ömer (R.A.ydan şu hadîsi tahrîe etmiştir :
«Şüphesiz ki Allah gözün yaşarması ve kalbin mahzun olmasından dolayı azap etmez. Lâkin şundan dolayı azap veya rahmet eyler; buyurmuş ve diline işaret etmiştir.
Buhârî ile Müslim'in müttefikan rivayet ettikleri Hz. Âîşe (R.Anha) hadîsinde Resûlüllah (S.A.V.)'in Cafer ibni Ebi Talip (R.A.) için ağlamaya toplanan kadınları men etmek maksadıyla gönderdiği zâta : «Onların yüzüne toprak saç» buyurduğu zikrediliyorsa da bu, onların yas ederek sesle ağladıklarına hamlolunuyor. Yani; ağızlarına toprak atmak pahasına bile olsa, onları mutlaka bu işten vazgeçir, demek istemişlerdir.[481]

612/474- lbni Ömer radıyallahih anhüma'dan, Peygamber Sallal-îahü aleyhi ve selîem'den İşitmiş olarak rivayet edilmiştir ki : Peygam-feer Sallattahü aleyhi ve sellem :
Meyyit, kendisine edilen yas sebebiyle kabrinde azap Olunur; buyurmuştur.»[482]

Hadîs, mütfefekun aleyhdir. Buhârî ile Müslim'de Muğîretü'bnü Şti'be'den bunun benzeri vardır.
Bu bâbda hadîsler çoktur. Ve hepsi Ölünün kendisine bağıra çağıra yas edilmesinin ona azap vereceğine delâlet ederler. Fakat mes'ele müşküldür. Zîrâ başkasının fiilinden dolayı bir kimseyi azap etmek ne de olsa garip görülmektedir. Bu sebeple mes'eleye muhtelif cevaplar verilmiştir. Meselâ : H2. Âîşe (R. Anha) bu hadîsi, Hz. Ömer (R, A.) ile oğlu Abdullah'a red ve inkâr etmiş; böyle bir şeyin olamıyacağma :
« »[483] HİÇ bir nefis başkasının günâhını yüklenmez» âyet-i kerîmesiyle istidlal etmiştir. Ashâb-ı Kirâm'dan Ebu Hü-reyre (R.'A.) da aynı kanaâttadır. Kurtubî (—276) Hz. Âişe (R. An-fıaynva. inkârına mahal görmemiş. «Bu hadisi birçok ashâb-f kîrâm rivayet etmiş olduğundan, onu inkâra imkân yoktur. Bununla beraber te'vili de mümkündür» demiştir. Kurtubî ta'zib hadîsiyîe bu âyet-i kerîmenin aralarını bulmuş ve:
«Berzah[484], hâli dünya hâline mülhaktır. Dünyada ise başkasının suçundan dolayı bir kimseyi ta'zîp etmek vâki olmuştur. NiteKim :
«Öğle bir fitneden sakının ki, asla sizden sadece zulmedenlere isabet etmez.»[485]. Âyet-i kerîmesi buna işaret eder. Şu halde ta'zip hadîsi Hz Âişe (R. Anha) 'nm istidlal ettiği âyet-i kerimeye muaraza etmez. Çünkü âyetten murâd: Âhiret hâlidir.» demiştir. Ta'zip hadîsini ekser ulemâ aşağıdaki vecihlerle te'vil etmişlerdir:
1— Buhârî'ye göre; Ölünün hâli hayatında, âdeti böyle mâtem-cilik olup, ailesi de onu bu hâlden men etmezlerse, öldükten sonra cenazesinin arkasından yapılan feryad-ü figândan o kimse azap görür. Âdeti mâtemcilik etmek değilse, başkasının matemi sebebiyle azap olunmaz. Elhâsıl, kul başkasının fiiline sebebiyet vermişse, onun füli ile azap olunur.
2— «BenJHdükten sonra arkamdan vasiyet etmişse azap olunur. Eskide." Araplar arasında böyle vasiyetler olurdu. Nitekim CâhlHyet devrinin en meşhur şâirlerinden biri olan Tarefe öldükten sonra kendisine lâyık bir surette matem tutulmasını şu mısralarla vasiyet eder :
«Ben öldüğüm vakit bana yaraşır bir surette ağla! Benim için yakalarını yırt ey Ümmü Mâbed.» Vasiyet bulunduğu takdirde, meyyit'in aile efradı o vasiyete binâen matem tutsun, tutmasın, mücerret vasiyet ettiği için ölü azap olunur.
3— Böyle başkasının tuttuğu matemden dolayı azap görmek kâfirlere mahsustur. Mü'minler, başkasının suçundan dolayı azap görmezler. Fakat bu kavi ihtimalden uzaktır.
4— Bu ta'zîbin mânâsı : Meleklerin ölüye sitem etmesidir. Nitekim Imâm-t Ahmed ibni Hanbel'in Ebu Musa (R. A.J'dan merfûan rivayet ettiği şu hadîsten de bu mânâ anlaşılmaktadır :
«Dirinin ağlaması sebebiyle ölüye azap olunur. Yascı kadın «vah benim kolum, vah yardımcım, vah beni giydiren efendim» dediği vakit, melek Ölüye dayak vurur ve: Onun kolu sen, yardımcısı sen giydireni sensin ha?; der.»
Bu mânâda bir hadîsi de İbni Mâce (207—275) ile Tirmizî (200 —279) tahrîc etmişlerdir.
5— Ta'zîb'in mânâsı: Ailesi efradı ile başkalarının feryâd-ü figânından meyyitin elem duymasıdır. Çünkü meyyit onlara acır. Kadı lyaz (47fr—544) bu kavli diğerlerinden evlâ bulmaktadır. Bu kavle zâhip olanlar, oğlu vefat eden bir kadını Peygamber (S.A.V.)'in ağlamaktan men ettiğini' bildiren hadîsle istidlal ederler. O hadîste şöyle buyrulmaktadır :
«Şüphesiz ki sizden biriniz ağladığı vakit yavrucuğu ondan mahzun olur, Ey Allah'ın kullan din kardeşinize azap etmeyin.» Kulların yaptıklarının ölülerine gösterileceğini ifâde eden hadîs dahi sahihtir. Binaenaleyh o da bunlara delîl olabilir.[486]

614/475- «Enes radıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüilah SaUalîahü aleyhi ve selTem'în, bir kızı defnolurken orada bulundum. Resûlüilah Salîallahü aleyhi ve sellem kabrin yanrnda olurmuş halde idi. Gözlerini yaşarırken gördüm.»[487]

Bu hadîsi, Buhâri rivayet etmiştir.
Vâkidî (130—207) ile bâzı tarihçilerin beyânına göre Peygamber SaUaMahü aleyhi ve selîem'in o gün vefat eden kerîmeleri Hz. Ümmü Gülsüm idi. Bir takımları Rûkiyye olduğunu söylemişse de Buharı (194—256) bu iddiayı reddetmiş. Ve: «Resûlüilah (S.A.V.) Bedir'de olduğu için Rûkîyye'nin cenazesinde bulunamamıştır.» demiştir.
Hadîs-i şerîf, cenazeye ağlamanın meşru olduğuna delildir. Buna delâlet eden îzâhât, yukarda dahi geçmişti. Şu kadar var ki, bu hadîs:
«Öldüğüm zaman sakın ağlayıp kalma.» hadîsiyle muâraza halindedir. Maamâfîh iki hadîsin aralarını bularak «ağlamaktan murâd, sesle feryâd etmektir. Yahut buradaki yasak, kadınlara mahsustur; günkü onların ağlaması çok defa feryâd-ü figâna varır. Bu sebeple Sedd-t Zeria kabilinden ağlamaktan menedilrhişlerdir.» diyenler olmuştur.[488]

615/476- «Câbir radıyaîlahü aniden rivayet olunduğuna göre. Peygamber SaUalîahü aleyhi ve sellem :
Cenazelerinizi geceleyin, defnetmeyin. Ancak mecbur kalırsanız O başka» buyurmuşlardır.[489]

Bu hadîsi, lbni Mâce tahrîc etmiştir. Aslı Müslim'dedir. Lâkin ; «(CâbİR) kişinin üzerine cenaze namazı kılınmadan, geceleyin defnedilmesini yasak etti; dedi» şeklindedir.
Hadîs-i şerîf, zaruret olmadıkça geceleyin cenaze defnetmenin memnu olduğuna delildir. Bu memnûiyyetin sebebini bâzı ulemâ : «Gündüz melekleri gece meleklerinden daha şefkatli olduğundandır» şeklinde beyân etmişlerdir.
Hadîsin Müslim'deki lâfzı şudur :
cPeygamber SaUaUahü aleyhi ve sellem, bir gün Hutbe okudu da ashabından vefat eden ve işe yaramaz bir kefene sarılarak geceleyin defnolunan bir zâttan bahsetti. (Bu münâsebetle) bir kimsenin üzerine cenaze namazı kılınmadan geceleyin defnolunmasını yasak etti. Ancak insanın buna mecbur kalması müstesnadır.»
Bu hadîsten anlaşılıyor ki, yasak etmesi, cenaze hakkında namazı küınamamak, tekfinini güzel yapamamak gibi bir kusurda bulunmak ihtimâline mebnîdir. Cenazeyi ertesi güne te'hir etmekle namazına çok kimselerin veya dualarının kabulü me'mul zevatın iştirak edeceği ümîd olunursa, te'hiri iyi ve yerinde bir iş olur. Hattâ böyle bir ümitten dolayı cenaze gündüzün bile bir parça bekletilebilir. Hz. Ali (R. A.), Fâtıma (R. Anhayyı ve keza ashâb-ı kiram (R. Anhüm) Hz. Ebu Bekir (R. A.)\ geceleyin defn etmişlerdir. Tirmizî'nin rivayet ettiği ve : «hasendir» dediği bir hadîste, Peygamber (S.A.V.)'in geceleyin bir kabre girdiği, kendisine bir kandil yakılarak, cenazeyi kıble tarafından kabre indirdiği beyân olunmaktadır. Filhakika ulemâdan birçokları hıyn-i hacette geceleyin cenaze defnine bile ruhsat vermişlerdir, lbni Bazm Zahiri (384—458)'ye göre mustar ve mecbur kalmadıkça geceleyin cenaze defnolunmaz; «Geceleyin defnolundukları rivayet edilen ashâb-ı kiram için mutlaka bir zaruret varmıştır. Onlar hakkında bunun aksini düşünmek kimseye helâl değildir» diyor.
Musannif merhum «namaz vakitleri» babında zikir ettiği Ukbetü'bntİ Âmir hadîsini asıl buraya dere etmeliydi. Zîrâ o hadîste : Üç vardır kî, Resûiüllah (S.A.V.) bizi onlarda namaz kılmaktan ve cenazelerimiz! gömmekten nehy ediyordu... ilâh...» denilmektedir.[490]

616/477- «Abdullah ibni Cafer radıyallahil anhüma'dan[491] rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Cafer katledildiği zaman, ölüm haberi geldikte Peygamber SaUaîlahü aleyhi ve sellem :
Cafer ailesine yemek yapın. Çünkü onların başına kendilerini meşgul edecek şey gelmiştir» buyurdular.[492]

Bu hadîsi, Nesâî müstesna Beşler tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf, evlerinden cenaze çıkan aile efradına yemek vermek suretiyle onları görüp gözetmenin meşru olduğuna delildir. Çünkü o aile ölüm sebebiyle hüzün ve elem içindedirler. Yemek hazırlamaya elleri varmaz.
Vâkıâ îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241) Cerîr îbni Abdullah BecelÎ (R, A./dan : «Biz cenaze defnedildikten sonra ailesinin başına toplanarak yemek yapmayı matemden sayardık,» dediğini rivayet ediyorsa da bundan murâd : Yemeği cenaze sahiplerinin yapmış olmasıdır. Zîrâ bâzı yerlerde bu âdet hâlâ mevcuttur. Ve cenazenin ailesi, ka-bircilere ve cenazeye fiilen iştirak edenlere yemek verir. Bunun aksine olarak komşuların cenaze sahiplerine yemek vermesinde hiçbir beis yoktur. Abdullah IbnÎ Cafer hadîsi de bunu ifâde etmektedir.
Memnu olan fiillerden biri de kabrin başında hayvan kesmektir. Bu bâbda Ahmed ibni Hanbel ile Ebu Dâvud (202—275) Hz. Enes (R.A.)'den §u hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Peygamber SaUaîlahü aleyhi ve sellem : İslâmda mezar başında hayvan kesmek yoktur; buyurdular».
Abdü'r-Rezzak (126—211) diyor ki : «Araplar kabrin başında bir sığır veya koyun keserlerdi.» Hattâbî (319—388) şöyle diyor : «Câhiliyet devrinin halkı iyi bir adamın kabrinin başında deve boğazlar ve : «Biz onun fiiline karşılık kendisini mükâfatlandırıyoruz. Çünkü hayatında kendisi deve keser; onu misafirlere yedirirdi. Biz de kabrinin başında deve kesiyoruz. Varsın bunu da kurtlar, kuşlar yesin ve hayatında yedirdiği gibi vefatından sonra da yedirmiş olsun» derlerdi. İçlerinden bâzılarının itikadına göre ölen kimsenin kabri başında sağlığında bindiği hayvanı kesilirse, o kimse kıyamet gününde binekli olarak haşrolunur. Kesilmezse yaya kalırdı.
Bu onların, öldükten sonra dirilmeye inancı olanlarının mezhebine göredir ve bittabi haram olan bir câhiliyet işidir.»[493]

617/478- «Süleyman İbni Büreyde[494] radıyallahü anh'den babasından İşitmiş olarak rivayet edilmiştir. (Babası) demiştir ki: ResûlüKah Sallallahü aleyhi ve sellem ashabına, kabristana çıktıkları vakit :
Bu diyarın müslim ve mü'min olan ehline selâm olsun. Bizler dahi inşallah sizlere katılacağız. Allah'dan bize ve size afiyetler dilerim; demelerini Öğretirdi.»[495]

Bu hadîsi,. Müslim rivayet etmiştir. îmâm-ı Müslim (204—261): Bu hadîsi Hz. Âişe (R. Anha)'dan da rivayet ediyor. Hz. Âişe hadîsinde:
«Allah bizim geçmişlerimize de geleceklerimize de rahmet eylesin» ziyâdesi vardır.
Hadîs-i şerîf kabirleri ziyaretin ve orada yatanlara selâm vermenin meşru olduğuna delildir. Bu selâm, aynen dirilere verilen selâmdır. Hattâbî : «Kabirlere diyar denilebilir. Zîrâ lûgatta dar kelimesi meskûn yerlere de, harâbezâr'e de ıtlak edilir» diyor. «İnşallah» cümlesinin hadîste kullanılması hem teberrük, hem de :
«Hiçbir şey için bunu muhakkak ben yarın yaparım deme. Ancak inşâallah dersen o başka[496]». Âyet-i kerîmesine imtisal içindir. Bâzılarına göre buradaki inşâallah sözü o kabristana aittir, yani «inşâallah biz de bu kabristana, sizin yanınıza defnoluruz» demektir.
Hz. Peygamber (S.A.V.)'in afiyet dilemesi, onun istenilen şeylerin en mühimi ve şereflisi olduğuna delildir. Ölünün afiyeti, kendisinin azaptan ve hesap münakaşasından âzâde oluşudur.
Kabristan ziyaretinden m aksa d : Orada yatanlara duâ etmek, Kur'ân okumak suretiyle onlara ihsanda bulunmak ve âhireti hatırlamaktır.[497]

618/479- «ibni Abbas radıyallahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResulÜHah Sallallahü aleyhi ve sellem, Medine'nin kabristanına uğradı ve hemen yüzünü kabirlere çevirerek :
Selâm size ey kabristanlılar! Allah size ve bize mağfiret buyurursun. Siz bizim selefimizsiniz. Biz de izinizde-yİZ.» buyurdular.[498]

Bu hadîsi, Tirmîzî rivayet etmiş ve: «hasendir» demiştir.
Hadîs-i şerîf, ziyaret maksadı ile bile olamasa, kabristana uğrayarak orada yatanlara selâm verilebileceğine delildir. Aynı zamanda ehl-i kuburun ziyaretçilerini tanıyacaklarına verdikleri selâmı alacaklanna-da işaret ediyor. Aksi takdirde bu selâm abesle iştigâl olmak lâzım gelir.
Kabir ziyareti cuma günü de, şâir günlerde de yapılabilir. Fakat cuma günü yapılması daha kuvvetle mendûbtur. Şâfiîlerle MâlÎkîlerin müraccah kavline göre kabir ziyareti perşembe gününün ikindisinden başlıyarak cumartesi günü güneş doğuncaya kadar bitte'kid mendub-tur. Hanbelîlere göre ise kabir ziyareti için günler arasında bir fark yoktur.
Yukarda geçen iki hadîste bir kimseye duâ veya istiğfar edileceği zaman, evvelâ kendinden başlamaya delîl vardır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de dualar bu tertip üzere vârid olmuş. «Ey Rabbîmiz, bizi ve din kardeşlerimizi mağfiret buyur.»[499] «Hem kendi günâhın, hem de mü'minler için istiğfar., ilâh..»[500] buyrulmuştur.»
Hadîs-i şerîf, okunan dualarla yapılan istiğfarların meyyite fayda Gereceğine de delâlet etmektedir. Bu cihet ulemâ arasında ittifakı bir mes'eledir. Fakat okunan Kur'ânların meyyite vâsıl olup olmadığı ihtilaflıdır. «Vâsıl olur» diyenler olduğu gibi «vâsıl olmaz» diyenler de bulunmuştur.
Ehl-i sünnet ulemâsından bir cemâat ile Hanefîler'e göre : Bir insan kendi amelinin sevabını başkasına bağışhyabilir. Yapılan amelin namaz, oruç, hac, sadaka gibi ibâdetlerden biri olmasıyla Kur'ân-ı Kerîm okumak, zikirde bulunmak yahut herhangi ibâdet sayılacak bir işi yapmak arasında fark yoktur. Delîl nokta-i nazarından en müreccah kavil de budur.
Dâre Kutnî (306—385)'nin tahrîc ettiği bir rivayete göre :
Bir adam Peygamber Saîlallahü aleyhi ve sellem'e, annesiyle babasına, vefatlarından sonra nasıl iyilik edeceğini sormuş : ResûlüHah (S.A.V.) cevaben; Kendi namazıyla beraber onlara namaz kılmasını, orucuyla beraber onlara da oruç tutmasını tavsiye buyurmuştur.
Ebu Dâvud, Mâkil b. Yesar (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir: «Ölülerinize Yasin sûresini okuyun.»
Bu hadîs, ölüye sevap bağışlanması hususunda nasstır. Keza Buharı ile Müslim'in, tahrîc ettikleri bir hadîste, Peygamber (S.A.V.) in kendisi için bir koç, ümmeti için de bir koç kurban eder idiği, beyân olunuyor ki bu da bir kimseye başkasının amelinin fayda vereceğine işarettir.[501]

619/480- «Hz. Âişe radıyallahü anha'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem:
Ölülere soğmeyin; çünkü onlar gönderdikleri (amellere) vardılar» buyurdu.[502]

Bu hadîsi, üuhârî rivayet etmiştir. Tîrmizî dahi Muğîre'den bunun benzerini rivayet etmiş, lâkin (gönderdikleri amellere vardılar) yerine «dirilere eziyet verirsiniz» demiştir.
Hadîs-i şerîf, ölülere söğmenin haram olduğuna delildir. Zahirîne bakılırsa bu hürmet müslim ve gayrı müslim bütün ölülere âmm ve şâmil olmak gerekir. Maamâfîh «Kâfir bundan tahsis olunmak iktizâ eder. Zîrâ Teâlâ hazretleri, Kitâb-ı Kerîminde Âd, Semûd ve emsali kâfirleri zem etmiştir.» diyenler olduğu gibi «Hayır, kâfirlerin Ölülerine de söğmek caiz değildir. Çünkü: «Onlar gönderdikleri amellere Vardılar» buyrulmuştur. Bu söz her iki fırkaya şâmildir. Mânâsı : Mademki herkes ameline göre ceza görecektir. O halde kâfir cezasını bulmuş demektir.
Artık ona söğüp saymaktan bir fâide hâsıl olacağı yoktur, evet Teâlâ hazretleri geçmiş ümmetleri küfür ve dalâletlerinden dolayı zem etmiştir. Fakat bundan maksad onlara söğüp saymak değil, bu ümmeti o gibi kötü fiillerden sakındırmaktır. Zâten bir maksada mebnî fâcir ve sapık bir kimseyi yaptığı kötü işle anmak caizdir. Yasak olan söğmek bu değildir. Binaenaleyh kâfirlerin ölüleri hadîsin umumunda dahildir. Onlara da söğmek caiz değildir.» diyenler de vardır.
Ancak bunlar sadedinde bulunduğumuz hadîsin bazı mü'minlerle tahsis olunduğuna kaildirler. Delilleri şudur :
Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bir cenazenin yanından geçerken ashâb-ı kiram onun hakkında koîü sözler sarfetmişlcr; Peygamber (S.A.V.) onları takrir buyurmuş; hatla (cehennemi hak etti) demiş; sonra:
«Siz Allah'ın sahicilerisiniz» buyurmuştu.
Binaenaleyh: «Bâzı günahkâr mü'minlere şetm etmek caizdir.» diyorlar. Fakat Kurtubî (—276) ashabın o cenaze hâdisesine cevap vermig ve : «Olabilir ki o adam yaptığı kötülükleri aşikâr yapar-mıştır. Hâl böyle olunca «fâsıkın gıybeti olmaz» kaidesince onu zemmetmek mubahtır. Yahut ölülere söğmekten nehy buyurulmasi cenazeler defnedildikten sonraya hamlolunur.» demiştir ki, hadîsteki ta'lîle münâsip olan da budur. Zîrâ ölüler gönderdikleri amellere ancak defn edildikten sonra ulaşırlar.

îbni Rüşt (514—595) : «Kâfirin ölüsüne şetm edildiği zaman •diri olan müslüman eziyet görürse o kâfire söğmek haramdır. Eziyet görmezse helâldir. Müslümanm ölüsüne söğmek ise haramdır. Ancak zaruret varsa o başka... ilâh... diyor.[503]

ZEKÂT

Zekât : Lûgatta temizlemek ve artmak mânâlarınadır. Teâlâ hazretleri : « [504]» «O nefsi temizleyen, muhakkak felah buldu, demektir.[505].» buyurmuştur. Araplar: derler ki «mal arttık demektir.
Şer'an : Mal-ı mahsûsu şerait-i mahsusa ile müstehakkına temlik etmektir. Mal-ı mahsustan murâd : Zekât olarak verilen maldır. Zekât manen mahn temizliği demektir. Aynı zamanda üreyip, artan mallardan verilir. Binaenaleyh şer'i mânâsının içinde lügat mânâsı da mevcuttur. Hattâ verilen zekât kalan malın üremesine sebep olur [506]. Nitekim:sîz şükrederseniz. »[507] eğer siz şükrederseniz, Ben Ailmüş-şan da behemehal sîze daha fazla vereceğim.» âyet-i kerîmesi buna işaret etmektedir.
Zekâtın meşru olmasına sebep teşkil eden hikmetler çoktur. Biz yalnız bir İkisini zikredeceğiz:
1— Zekât, mal nimetine şükür için meşru olmuştur. Ve ehli hakî-katın beyânına göre Allah tarafından kulları bir imtihandır. Çünkü müslüman, Allah'ın her emrettiğini yapacağına, her men ettiğinden kaçınacağına ve yalnız ona inanacağına söz veren insandır. îşte zekât bunlardan hassaten Allah'a inanma hususunda sâdık olup olmadığını denemek içindir. Zekâtını veren zengin Allah'ına verdiği sözde durduğunu ispat etmiş ve imtihanı kazanmıştır. Vermiyenler ise vaadlerinde yalancı olduklarını göstermiş; Allah'dan başka bir de mala taptıklarını meydana çıkarmak suretiyle dünya ve âhiretlerini harap etmişlerdir.
2— Zekât, zenginin malına karışmış fukara hakkıdır.Nitekim : «Onların mallarında dilenci ile mahrumun hakkı vardır»[508] âyet-i kerîmesi bu hakikati nâtıktır. Bir zenginin sürüsüne karışan fakir koyunu, hükmen ne ise, zenginin cebindeki paranın içinde bulunan fakir hakkı, yani zekât da odur. Zenginin sürüsüne karışmakla koyun asla o zenginin maîi olamiyacağı gibi, cepteki para da zenginin malı olamaz. Her ikisi muvakkat birer emânettir. Binaenaleyh sürüye karışan koyunu benim-siyerek sahibine iade etmemek ne kadar çirkin bir şey ise, cebindeki fukara hakkını vermemek de o kadar çirkindir.
Hülâsa bir fakirin boğazını sıkarak zorla elinde olan malı almak ile, zekâtı vermemek arasında hüküm 'itibarıyla hiç bir fark yoktur. Çünkü bunların ikisi de haramdır. Zekâtını vermiyenler İyi bilmelidir ki: Yaptıkları düpedüz gasıplık, dolandırıcılık ve hırsızlıktır.
Buna mukabil hergün boynunu bükerek zenginden hakkını vermesini bekleyen fakir ve yoksullar günün birinde mutlaka inkisâr-ı hayâle uğrayacak ve içlerinde zenginlere karşı bir infial ve reaksiyon uyanacak, onlara kin bağlayacaklardır. Bunun da neticesi bugün dünyanın başına kıpkızıl bir belâ kesilen komünizmdir.
Bugün biri çıksa da komünizm, zenginlerin zekâtlarını vermemesinden doğmuştur dese, iddiasını îîk tastik edenlerden biri ben olurum.
Halbuki zekât, niçin meşru olmuştu? O, zenginle fakiri birbirlerine en metin mânevi bağlarla bağhyan, onları birbirlerine kaynaştıran, ısındıran ve adetâ birbirlerine nisbetle, oğul ile baba eden en mühim vasıta değilmiydi? Evet zengin tıpkı bir baba gibi kesesini açarak fakirin ihtiyacını görecek, binaenaleyh bir muhtacın hacetini gördüğü için sonsuz bir gönül ve vicdan huzuruna kavuşacak; öte yandan onun zekâtını alan muhtaç da sevincinden parıl parıl yanan gözleri, bir evlâd mahcubiyetiyle kızaran yüzü ve bükük boynu ile adetâ canlı bir teşekkür kesilecekti. Artık bu iki şahsın arasında ebedî minnet, muhabbet ve birbirlerine bağlılıktan başka bir şey tasavvur olunabilir mi? işte İslâmiyet'in istediği de bu idi.
İslâmiyet geçmişte bugünleri yaşamıştır. Neticenin ne kadar şâhâne ve göz kamaştırıcı olduğunu bugün tarihlerden öğreniyoruz. Fakat heyhât! Bugün İslâm'ın her Rüknü gibi bu rükn-ü rekini de hemen hemen tamamiyle ihmâle uğramıştır. Allah cümlemize intibalar nasîp eylesin.
3— Zekât sayesinde dilencilerin sayısı azalır. Bu suretle vukuat da azalır. Zîrâ karnı aç olan bir insan her cürmü irtikâp edebilir. Fakat karnı doydu mu, bunları yahut bunların ekserisini yapamaz.
4— Zekât bugün komünizm'den sakınmanın en büyük vasıtalarından biridir.
5— Zekât'ta İslâmiyet'i neşir ve Kelimetullâh'ı ilâ vardır. Bu hususta fakir canı ile, zengin de malı ile cihâda iştirak etmiş olurlar.
6— Zekât zenginleri cimrilik hastalığından korur. Böylece onlar da felah bulanlardan olurlar.
Zekât ibâdetlerin en büyüklerinden, İslâmın beş temelinden biridir. Namaz, bedenen yapıldığı gibi, zekât da mâlen yapılan bir ibadettir. Ve adetâ namazın ikiz kardeşi gibidir. Kur'ân-ı Kerîmde tam seksen iki yerde namaz ile zekât beraber zikredilmişlerdir.
Zekâtın sebebi : Mal-ı mahsus yani hakikaten veya takdiren üreyen maldır.
Şartları : Zekâtın beşi mal sahibinde, üçü de malda olmak üzere sekiz şartı vardır. Mal sahibinde aranan şartlar: Hür, âkil, baliğ, müs-lüman ve borçsuz olmasıdır.
Malda aranan şartlar: Nisab-ı kâmil, malın üreyici olması ve üzerinden tam bir yıl geçmesidir.
Zekât hicretin ikinci yılında Ramazandan evvel farz kılınmıştır. Ve zarurât-ı diniyyeden ma'dûd, muhkem bir farizadır. Farziyeti, kitap, sünnet, ve icmâ-ı ümmetle sabittir. Binaenaleyh inkârı küfürdür.
Kitabtan Delîti: «Zekâtı verin.»
«onların mallarından kendilerini temiz ve pâk edeceğin bir sadaka al.»
«Onların mallarında dilenci ile yoksul için malûm bir hak vardır.» gibi âyet-i kerîmedir.
Zekâtın farzıyetine ve İslâm'ın rükünlarmdan birisi olduğuna îcmâ-ı ümmet vardır.
Sünnetten delili ise : İslâmiyet'in beş şey üzerine kurulduğunu bildiren hadîs ile aşağıda görülecek hadîslerdir.[509]

621/481- «Ibni Abbas radıyallahü anA'den rivayet olunduğuna göre Peygamber Sallallahil aleyhi ve sellem, Muaz'ı yemen'e göndermiş. İbnİ Abbas hadîsi zikretmiştir- Hadîste şu da vardır:
Şüphesiz ki Allah onlara kendi mallarından bir sadaka farz kılmıştır ki, bu sadaka zenginlerinden alınır da fakirlerine verilir.»[510]

Hadîs, müftefekun aleyh'dir. Lâfız Buhârî'nindir.
Hz. Peygamber {S.A.V.J'in Muâz (R.A.)\ Yemen'e göndermesi onuncu yılda idi. Nitekim Buharı (194—256) «Megâzî» nin sonunda böylece zikretmiştir. Bâzıları dokuzuncu yılda Tebük gazasından ayrılırken gönderdiğini, diğer bir takımları da Mekke'nin fethinden sonra sekizinci yılda gönderdiğini; ve Hz. Muâz'm orada Ebu Bekîr (R.A.) in hilâfetine kadar kaldığım söylerler.
Hadîs-i şerif «Sahîh-i Buhârî» dedir. Ve İbni Abbas (R.A.)'den rivayet edilmiş olup, lâfzı şudur:
«Peygamber SdllaMahü aleyhi ve sellem, Muaz'e Yemen'e gönderdiği zaman ona dedi ki :
— Şüphesiz sen ehl-i kitap bir kavmin yanına gidi-yorsun. Binaenaleyh onları ilk davet edeceğin şey Allah'a ibadet olsun. Allah'ı tanıdılar mı, hemen kendilerine haber ver ki, Allah onlara bir günle bir gecede beş vakit na maz farz kılmıştır. Bunu yaparlarsa, Allah'ın kendilerine mallarından zekâtı farz kıldığını haber ver. Zenginlerinden alınacak, fakirlerine verilecektir. Eğer sana itaat ederlerse, onlardan al. Hem âlemin kıymetli mallarını almaktan sakın.»
«Zenginlerinden alınacak» tabiriyle ulemâ, zekâtı devlet reisinin alacağına ve yerine o sarf edeceğine bu işi velev vekilleri vasıtasıyla olsun, onun yapması lâzım geldiğine, zekâtını iyilikle vermiyen-lerden, zorla alması icap ettiğine istidlal etmişlerdir. Filhakika Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) maksadın bu olduğunu, zekât memurları göndermek suretiyle beyân buyurmuştur.
Bâzıları «fakirlerine verilecektir» ifadesinden, zekâtı yalnız bir sınıf muhtaçlara vermenin kâfi geleceğine istidlal ederler. Bâzıları da: «îhtimal fakirleri zikretmesi ekseriyetle zekât onlara verildiğinden-dir. Binaenaleyh hadîste zekâtın yalnız onlara verilmesinin kâfi geleceğine bir delîl yoktur. Caiz ki, fakir tâbirinden, kendisine zekât verilebilecek herkes kasdedilmîş ola. Böylece miskin de bu. sözde dahil olmuş olur.» derler.[511]

622/482- «Enes'ten rivayet olunduğuna göre, Ebu Bekir-i Sıddîk radıyallahü arih, kendisine (Bahreyn valisi bulunduğu sırada) şunu yazdırmıştır:
Bu, Resûlüllah Sallaîlahü aleyhi ve seîlem'ln müslümanlara farz kıldığı, Allah'ın da Resulüne emir buyurduğu zekât farizası (nüshası) dır.
Deveden her yirmi dört başta ve daha azında zekât koyundur. Her beş deve için bir koyun verilecektir. Develer yirmibeşe baliğ oldukta (yirmibeşten) ofuzbeşe kadar bir yaşını tamamlamış bîr dişi deve yavrusu; böylesi bulunmazsa bir yaşını tamamlamış erkek bîr deve yavrusu verilecektir. Develerin sayısı (36'ya vardıkta) (45'e) kadar İki yaşını tamamlamış dişi bir deve yavrusu (46)'ya baliğ olduğu zaman (60)'a kadar üç yaşım tamamlamış boğa - altı bir deve düvesi; (61) oldular mı (75)'e kadar dört yaşını bitirmiş bir deve düvesi; (76)'ya bâ-llğ

oldular mı (90)'a kadar İki tane iki yaşını bitirmiş deve yavrusu; (91)'e vardıkta (120)'ye kadar iki tane üç yaşını bitirmiş boğa - altı devesi verilecektir.
Develerin sayısı (120)'yi geçtimi artık her (40) devede iki yaşını bitirmiş bir dişi yavru; her ellide üç yaşını bitirmiş bir yavru verilecektir.
Sadece dört devesi olana o dört deve İçin zekât yoktur. Ancak sahibi dilerse o başka.
Koyunun mer'a İle beslenenlerinde Zekât; (40)'dan (120) koyuna kadar bir koyun; (120)'den ziyâde olursa (200)'e kadar iki koyun, (200)'den ziyâde olursa; (300)'e kadar üç koyun; {300)'den ziyâde olursa artık her yüzde bir koyun verilecektir. Bİr adamın mer'a ile beslenen koyunları kırk koyundan bir koyun noksan olsa, o koyunlara zekât yoktur. Ancak sahipleri arzu ederlerse o başka. Zekât endişesiyle ayrı hayvanlar bir yere toplanmaz. Toplu olanları da ayrılmaz. Malları ortak olanlar kendî aralarında farkı müsavat üzere birbirlerinden alırlar.
Dişleri düşmüş yaşlı hayvan ile gözü sakat olandan ve tekeden zekât olmaz; ancak zekât veren arzu ederse o başka.
Hâlis gümüşten; (200) dirhemde onda birin dörtte biri verilecektir. Gümüş; sadece (190) dirhem olursa ona zekât yoktur. Ancak sahibi arzu ederse o başka.
Bir kimsenin develeri dört yaşını tamamlamış, bir deve düvest İcâp edecek sayıyı bulsa da bu adamın mülkünde öylesi bulunmayıp; üç yaşını tamamlayanı bulunsa, o kabul edilir. Ve mümkünse beraberinde iki köyün veya yirmi dirhem de ver\r.
Bîr kimsenin zekâtı üç yaşında bir deve yavrusu îcâp edecek kadar olur da mülkünde üç yaştnda yavru bulunmayıp ,dört yaşında olanı bulunsa, (zekât olarak) dört yaşındaki kabul edilir. Ve zekât memuru kendisine iki koyun yahut yirmi dirhem iade eder.»[512]

Bu hadîsi Bubâri rivayet etmiştir.
Buhârî*â& bu zekât nüshasının başında besmele vardır. Hadîs-i şerifte zekâta sadaka denilebileceğine delâlet vardır. Zîrâ zekât yerine daima sadaka kelimesi kullanılmıştır. Bâzıları zekâta sadaka deni-lemiyeceğinî İddia etmişlerdir.
«Resûlüllah Sallattahü aleyhi ve «eZZemln farz kıldığı» ifâdesinden bu hadîsin merfû' olduğu anlaşılmaktadır. Farz kılmaktan murâd: Onu takdir etmesidir. Çünkü asıl farziyyeti nassı Kur'ân'la sabittir. Nitekim «Allah'ın da Resulüne emir buyurduğu» cümlesiyle buna işaret olunmuştur. Yanı: Allahü Teâlâ zekâtı farz kılmış; onun nev'ilerini, cinslerini verilecek miktarını beyân etmesini Peygamber-i zîşânına emir buyurmuştur. «Her beş deve için bir koyun» ifadesiyle burada koyun verileceği tayin edilmektedir. Nitekim mezhep imamlarının kavli de budur. Bâzıları «koyun yerine deve verilebilir, esasen zekât, malın cinsinden olur. Burada mal sahibine merhameten bu kaidenin haricine çıkılmış ve koyun kâfi görülmüştür. Mal sahibi kendi ihtiyarı ile esâsa dönerse, ona bir şey denilemez» diyorlar.
bir yaşını bitirerek ikiye basmış olan deve yavrusuna derler. Asıl gebelik çağına eren devedir.böyle bir devenin dişi yavrusu demektir. Lâfzın terkibinden yavrunun dişi olduğu anlaşıldığı halde, hadîs-i şerîfde ayrıca bir de yani dişi sıfatının ziyâde edilmesi te'kid içindir. Hadîs yirmibeş deveden (35) deveye kadar bir yaşını bitirmiş de ikiye basmış bir dişi deve yavrusunun zekât verileceğini ifâde ediyor ki cumhur ulemâ'nın mezhebi de budur. Vâkıâ Hz. Ali (R. A.)'dan (25) deveye beş koyun (26) deveye bir yaşını bitirmiş bir dişi deve yavrusu verileceğine dâir biri merfu* diğeri mevkuf iki hadîs rivayet edilmişse de bu hadîslerin merfu' olanı zayıf, mevkuf olanı da hüccet olarak kabul edilmediğinden, cumhur ulemâ bunlarla amel etmemişlerdir. Hattâ Süfyan-ı Sevrî (97—161): «Bu söz Hz. Ali'den rivayet edenlerin yaptığı bir hatâdır. Alt ise böyle bir sözü söylemekten çok daha fakîh bir zâttır» demiştir.
iki yaşını bitirip üçe basan erkek yavrudur. Dişisine derler. tâbirinin asıl mânâsı : «Sütlünün oğlu» demektir. Annesi henüz sütlü olduğu için yavruya bu isim verilmiştir. Bu tâbirden yavrunun erkek olduğu anlaşıldığı halde, yanma bir de «erkek» sıfatının ilâve edilmesi yukarda olduğu gibi, yine te'kid içindir.
üç yaşını tamamlıyarak dörde basmış olan dişi devedir.
Erkeğine derler. Yaş itibarıyla binilmeyi ve çiftleşmeyi hak ettiği için kendisine bu isim verilmiştir. Zaten (boğa altı) denilerek bunun artık boğaya gelme çağında olduğuna işaret edilmiştir.
dört yaşını tamamlayarak beşe basmış olan devedir. «Develerin sayısı 12Kyi geçti mi» tâbirinden murâd : 120'den bir veya daha fazlar olursa demektir. Nitekim Cumhur ulemâ'nm kavli de budur. Delilleri: Hz. Ömer (R.A.)'ın yazdığı zekât nüshasında «Develer 121 otursa onların zekâtı 129'a kadar üç tane bint-i îebündür» demiş olmasidir.
Hanefîlere göre : Deve sayısı 120'yi geçtimi zekât hesabı yeniden koyun ile başlar. Ve (125) devede iki hıkka ile bir koyun, (130)'da iki koyun ilâh., verilir.Delilleri: Resûlüllah (S.A.V.)'in Amr ibni Hazm (R.A.) ile'Yemenlilere gönderdiği mektupta : «Develerin sayısı (120) y! geçtiği zaman her ellide bir hıkka, her kırkta bîr bînt-î lebun verilecek» ifâdesinden sonra «bundan daha az olurlarsa ,her beş baş İçin bir koyun verilecek» ibaresinin ziyâde edilmiş olmasıdır.
Hanefîler hadisin şâir kısımları ile amel ettikden maada bu ziyâde ile de amel ederler. Ashâb-ı Kiramdan Hz. Ali ile İbnİ Mes'ûd (R. Avhüma)'nm mezhebi de budur. Diğer üç mezheb imamlarına göre ise deve sayısı (121) oldukta üç tane bint-i lebun vermek icâp eder. Develer (130) oldu mu artık vacip değişir ve her (40) devede bir bint-i lebun; her (50) de bir hıkka vermek lâzım olur1.
Hadîsimizin birkaç yerinde görülen «ancak sahibi dilerse o başka» şeklindeki istisnalar, istisnâ-i münkatı'dırlar. Bunlar üst taraflarında geçen «sadaka yoktur» sözünden, mutlak surette sadaka yoktur; yani nafile de verilemez mânâsı tevehhüm olunmasın diye yapılmışlardır. O halde mânâ şöyle olur: Evet bu miktara zekât farz değildir. Lâkin mal sahibi dilerse nafile sadaka verebilir.
Hadîsimizin zahirî, mezkûr hayvanların kendilerini vermeyi îcap ediyorsa da biraz ilerde görüleceği veçhile aynını bulamayanlar için bedelini vermek caizdir. Sonra gerek devede, gerekse koyun ve keçide zekât farz olmak için bunların sâime olmaları da şarttır. Koyunda sâ-ime olmanın şartını sadedinde bulunduğumuz hadîs-i şerif ifâde ediyor.
Devede ise ilerde gelecek Behz b. Behram hadîsindeki «develerin bütün sâime olanlarında» kaydından anlıyoruz.
Sâime'nin tarifi hususunda mezhepler arasında tafsilât vardır. Şöyle ki:
Hanefîlere göre sâime : Sahibi tarafından kasten mer'aya götürülerek sütü, yavrusu ve yağı için orada senenin çoğunu otlamakla geçiren hayvanlardır. Eti için yahut binmek veya çift sürmek maksadıyla mer'ada güdülen yahut kendiliğinden mer'aya giderek otlayan hayvan sâime değildir. Binaenaleyh o hayvana zekât lâzım gelmez. Fakat ticâret için otlatılırsa zekât lâzımdır. Senenin yarısını, yahut yandan fazlasını yem ve alaf ile geçiren hayvana dahi zekât lâzım değildir.
Hanbelîlere göre de: Sâime'nin tarifi hemen hemen bu ise de, onlara göre hayvanın mer'aya sahibi tarafından kasden götürülmesi şart değildir. Binaenaleyh hayvan kendiliğinden senenin ekserisini kırda otla-yarak geçirse yine zekât lâzımdır.
Şâfiîlere göre : Sâime, sahibi tarafından kendi malı olduğunu bile bile mubah olan mer'ada bütün sene otlatılan yahut çobana güttürülen develerdir. Eu şartlardan biri bulunmazsa hayvan sâime sayılmaz.
Mâlikîlere göre : Zekât farz olmak için hayvanın sâime olması şart değildir.
Sığır ve manda için hadiselerde «sâime» kaydı yoksa da onlar da deve ile koyun kıyas olunmuşlardır.
«Üç yüzden ziyâde olursa artık her yüzde bir koyun verilecektir» {Hâresinden anlaşıldığına göre dördüncü koyun (400) tamamlanmadan veril miyecektir. Nitekim Cumhur ulemâ'nın mezhebi de budur. Fakat bir rivayette îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241) ile bazı Küfe ulemâsına göre koyunların sayısı (301)'i buldu mu, dördüncü koyunu vermek farz olur.
Hadîste, «zekât endişesiyle ayrı hayvanlar bir yere toplanmaz; toplu olanları da ayrılmaz» demliyor.
Toplama'nın mânâsı şudur : Üç kişinin ayrı ayrı kırkar koyunu olsa bunların her birine bir koyun zekât vermek îcâp eder. Eusuretlc üç koyun vermek lâzım gelirken, koyunlarım bir yere tepiayarak hepsi bir kişinin malıymış gibi gösterirlerse zekât memuruna bir koyun venn k-Ie zahiren vaziyeti kurtarırlar. Fakat onu aldatmış ve fukaranın hakkını yemiş olurlar. Onun için bu hile yasak edilmiştir.
Toplu olanları ayırmak da öyledir. Meselâ: İki kişiden her birinin müşterek bir sürüde (101)'er koyunu olsa, mecmuu (202) koyun eder ki, bunların üç tanesini zekât olarak vermek îcâp eder. Fakat açık gözlük eder de zekât memuru gelirken koyunlarını ayırırlarsa, her biri bir koyun vermekle işin içinden çıkarlar. Arada fukaranın hakkından bir koyun yemiş olurlar. Binaenaleyh toplu olanları ayırmak da yasak edilmiştir.
Îbnü'l-Esîr (544—606) : «Bu bâbda işittiğim budur» demektedir. Hattâbî de göyle diyor : «Şâfîi, buradaki hitabın hem zekât toplayan memura hem de mal sahibine olduğunu söylemiş ve: Endişe de ikidir. Bir zekât malı az olacak diye zekât memurunun endişesi; biri de malım azalacak diye mal sahibinin endişesidir. Binaenaleyh bunların ikisine de zekât endişesiyle malın üzerinde toplama ve dağıtma gibi bir tasarruf da bulunmamaları emrolunmuştur; demiştir.»
Malları ortak olanların farkı biribirlerinden müsavat üzere almalarına gelince: Bu mesele de şöyledir: Bir yerde karışık hayvan besliyen iki ortaktan birinin (40), diğerinin (30) sığırı olsa, zekât memuru (40) sığır için üç yaşına girmiş bir dana, (30) sığır için de iki yaşma basmış bir dana alacaktır. Fakat verilen bu hayvanlar üzerinde her iki ortağın şayi' hisseleri vardır. Ve o mal bir kişinin mülkü gibidir. Binaenaleyh üç yaşında danayı veren, arkadaşından onun kıymetinin yedide üçünü alır, iki yaşındaki danayı veren de arkadaşından dananın kıymetinin yedide dördünü alır.

«Müsavat» kaydı, şeriklerin kâr ve zararda ortak olduklarına delâlet eder. Ulemâ : ibaresinde kelimesinin nasıl okunacağı hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Ekseriyet bu kelimeyi (mussaddık) şeklinde okumuşlardır. Bu takdirde aslı olup, tefa'ül babında ism-i faildir. Ve kelimenin te' si sâd'e kalbolunmuş ; sonra iki sad biribirine idğam edilmiştir. Bundan murâd : Mal sahibidir. Ve istisna zekât olarak verüemiyen hayvanların sonuncusu olan tekeye aittir. Yani teke keçileri aşmak için tahsis edilmişse, kıymetli mallardan sayılır. Mal sahibi dilerse, kıymetli malını zekât olarak verebilir. Maamâfîh, istisna zekât olarak verilemiyen hayvanların hepsine ait de olabilir. Ve bu hayvanların kıymetleri ortadan yukarı derecede oldukları vakit mal sahibinin bunlardan her birini verebileceğini ifâde eder.
Bâzıları kelimeyi (musaddık) şeklinde yani şadı, şeddesiz okumuşlardır.. Bu takdire göre mânâsı : Zekât memuru demek olur. Ve fukaranın menfaatini tâyin hususunda içtihad edebileceğine, onun âdeta fukaranın vekili mesabesinde olduğuna delâlet eder. îstisna dahi zekât olamayan hayvanların hepsine aittir.
Bu izahat, koyunlarla keçilerin muhtelif yani kimisi sağlam, kimisi sakat ve keza bâzısı keçi, bâzısı teke olduğuna göredir. Şayet koyunların hepsi sakat, yahut keçilerin hepsi teke olursa, içlerinden birini zekât olarak vermek kâfidir. Yalnız Mâlikîlerden bir rivayete göre, zekât malı olabilecek gibi bir koyun satın alınır da o verilir.
Bu hadîste, koyun, deve, ve gümüşün zekâtları beyân edilmiştir. Sığır ile altının vesâirenin zekâtı ilerde görülecektir.
«Gümüş sadece (190) dirhem olursa ona zekât yoktur» ifâdesinden (191) veya (200)'e varıncaya kadar ondan yukarıki sayılarda zekât vardır zannı hasıl olabilirse de, yersizdir. Çünkü (190) adedi burada yüzden evvelki son ondalık olduğu için zikredilmiştir. Mefhum-u muhalifin maksûd değildir.
Dört yaşında bir deve vermek lâzım iken öylesi bulunmayıp, üç yaşındaki bir yavru verilse, onunla birlikte iki koyun yahut onlar da bulunmazsa yirmi dirhem verilmesi o hayvanların arasındaki farkı doldurmak içindir. Şâir yaşlar arasındaki farkın ne ile ödeneceği ihtilaflıdır.
İmâm-ı Şâfü (150—204)'ye göre fark, dört ile üç yaş arasmdakinin aynıdır. Bâzılarına göre ziyâde veya noksana kıymet biçilir. Buna işaret eden Buhârî hadîsi ileride gelecektir.[513]

623/483- «Muâz ibni Cebel radıyalîahü anJvâen rivayet olunduğuna flöre. Peygamber Sallallahü aleyhi ve seUenı, kendisini Yemen'e göndermiş ve (Yemenlilerden) her oluz sığırda, bir yaşında erkek veya dişi bir dana; her kırkta, iki yaşında bîr dana zekât; ve her akil bâ-Ilğ (gayri müslim)'den bir dinar veya onun misli muMİr[514] kumaşı (cizye) almasını emretmiştir.»[515]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmişlerdir. Lâfız Ahmed.indir. Onu, Tir-mizî hasen bulmuş, ve vaslı hususundaki ihtilâfa işaret eylemiştir. Ibni Hibban ile Hâkim ise sahîhlemişlerdir.
İmâm-ı Tirmizî (200—279) bu hadîsi tahrîc ettikten sonra, şöy-3e demektedir: «Bâzıları bu hadîsi A'meş[516]'den o da Ebu Vail'den, da Mesruk'd&n işitmiş olarak, Peygamber (S.A.V.)'in Muâz'ı Ye-ıtîgn'e gönderdiğini ve kendisine «şöyle şöyle zekât» almasını emir buyurduğunu rivayet ettiler. En sahihi de budur» yani hadîsin Mesruk ta-rîkiyle Hz. Muâz (R. A.)'dan rivayeti en sahîh bir rivayettir. Tirmizî bu hadîsin mürsel olan rivayetini tercih etmiştir. Çünkü mevsul olan rivayetine itiraz vâkî olmuş ve: «Mesruk Muâz (R. A.)\ görmemiştir» denilmiştir. Maamâfîh bu itiraza cevap verilmiş ve: «Mesruk nesep iiibâriylp HemdânÎ olup, Yemen'lidir. Hz. Muaz'ın Yemen'de bulunduğu sırada o da Yemende idi. Binaenaleyh görüşmüş olmaları mümkündür» denilerek hadîsin muttasıl olduğuna hükmedilmiştir. Cumhur ulemânın re'yi budur. Râvînin kendisinden hadîs rivayet ettiği zatla görüşmesi mes'elesinde TirmizVmn de îmâm-ı Buhârî (194:—256) gibi görüşmenin yüzde yüz tahakkukunu aradığı anlaşılıyor.
Hadîs-i şerîf sığır için zekât vermenin farz olduğuna ve nisabının miktarına delildir ki, bu iki husus ulemâ arasında ittifâkidir. İbni Abdül'-Berr (368—463) : «Sığırın zekâtı hakkında sünnet niiktarın Muaz hadîsinde beyân edilmiş miktar olduğuna ve müttefekım aleyh nisâb bu idiğine ulemâ arasında hilaf yoktur» demiştir.
Hadîste otuzdan aşağısı için zekât olmadığına da delâlet vardır. Burada yalnız Zührî (—124) muhalefet etmiş ve: «deveye kıyâsen her beş baş sığır için bir koyun zekât verilir» demiştir. Fakat nisap kıyasla sabit olamaz. Çünkü ger'î bir miktardır. Bir de:«sığırın otuzdan aşağısına bir şey yoktur.»hadîsi buna muhaliftir.
Bu hadîs, her ne kadar meçhulü'Hsnad da olsa, Muâz hadîsinin mefhûm-u muhalifi onu te'yid etmektedir. Bu sebeple Cumhur ulemâ Zührî'mn re'ymi kabul etmemişlerdir.[517]

624/484- «Amr İbni Şuayb'tan, o da babasından,o da dedpsinden (radıyallahü anhüm) işitmiş olarak rivayet edilmişti. Demiştir ki: Resûlüllah SdllaJlahü aleyhi ve sellem :
— Müslümanların zekâtları su başlarında alınır; buyurdular».[518]

Bu hadîsi, İmâm-ı Ahmed rivayet etmiştir. Ebu Davud'un rivayetinde dahi : «Müslümanların zekâtları evlerinden başka bir yerde alınmaz» buyrulmuştur.
Ebu Dâvud (202—275)'un rivayeti de Amr ibni Şuayb'tandır. Nesâî (215—303) ile Ebu Davud'un yine Hz. Amr ibni Şuayb'dan rivâyet ettikleri bir hadîste :
«Celeb[519] yok, ceneb[520] yok; zekâtları da yalnız evlerinde alınır» buyurulmustur. Yani zekât olarak ayrılan hayvanlar zekât memurunun ayağına götürülmeyecek; uzaklara memur aramaya gidilmeyecek, bilâkis zekât memuru mal sahibinin ayağına gelecektir. Bu bâbdaki hadîsler hep bu mânâya delâlet etmektedirler. îrnâm-ı Ahmed'in rivayeti yalnız hayvanlara mahsus ise de Ebu Davud'un ki her türlü zekâta âmm ve şâmildir. Yine Ebu Dâvud, Câbir ibni Atîk'den merfu* olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Size efkârlı bir kafile gelecek. Bunlar sîze geldimi, hemen kendilerine hoş-beş edin. Ve diledikleri şeylerle kendilerini başbaşa bırakın. Eğer adalet gösteririerse, kendilerinedir. Zuim ederlerse onun da cezasını kendileri çekerler. Siz onları razı edin. Zîrâ zekâtınızın tamamı onların rızâsı ile olur.»
Bu hadîs dahi, zekât tahsildarlarının mal sahiplerine geleceklerine, tahsildarlar mal sahiplerine zulüm bile etseler mal sahiplerinin onları razı etmeleri lüzumuna delâlet ediyor, tmâm-ı Ahmed İbni Haribel Hz. Enes ibni Mâlik (R. A.)'dan şu hadîsi rivayet eder :
«Enes demiştir kî: Ben-i Temîm kabilesinden bir adam geldi ve: Yâ Resûlâllah : Ben zekâtımı senin memuruna verdiğim vakit, Allah'a ve Resulüne karşı ondan beriyim değil mi? dedi. Resûlültah Sattdltahü aleyhi ve sellem
— Evet, ecri de senindir. Ancak onu değiştiren mes'UÎdur; buyurdular.»
îmâm-ı Müslim (204—261)'in Hz. Câbir (R. A.)1 dan merfû'an tah-, rîc ettiği bir hadîs-i şerifte de; Çölde yaşıyan araplardan bir cemaatın Resûlüllah (S.A.V.)e gelerek : «Zekât tahsildarlarından bâzıları bize gelip zulüm ediyorlar» diye şikâyet ettikleri, Hz. Peygamber (S.A.V.)'în onlara:
«Zekât memurunuzu razı edin.» buyurduğu zikrediliyor. Yalnız Sahîh-i Buhârî'de :
«Borcundan fazlasını istiyen memura, mal sahibi fazla bir şey vermez» deniliyor. Binaenaleyh bu son hadîste yukarıdakiler arasında muâraza olduğu meydana çıkıyorsa da hadîslerin araları bulunur. Ve : «Fazla istese de, vermek îcâp eden hadîsler, zekât tahsildarının te'vil etmek suretiyle isteğine hamlolunur. Bu suretde tahsildar her ne kadar mal sahibinin nazarında zâlim de olsa, onun istediğini vermekle memurdur. Buhârî'de (fazlayı vermez) denilmesi zekât memurunun hiçbir te'vil yapmadan istediği zamana mahsustur.» denilir.[521]

625/485- «Ebu Hüreyre radtyallahü anft'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah SdllaUahü aleyhi ve selîem:
— Müslümana kölesi ile atı için zekât yoktur; buyurdular.»[522]

Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir.
Müslim'in rivayetinde : «köleden dolayı sadaka-i fıtırdan başka sadaka yoktur» buyrulmuştur.
Müslim'in rivayeti de Ebu Hüreyre (R. A./dandır.
Hadîs-i şerîf, kölelerle atlar için zekât verilmeyeceğine delildir ki, bu bâbda icmâ-î ümmet dahi vardır. Ancak bu icmâ' hizmet için alman kölelerle, binmek için beslenen atlar hakkındadır. Mer'a ile beslenen damızlık atlar için Hanefîlerden îmâm-ı Âzam ve Züfer'e göre zekât Verilir.Delilileri :
«Mer'a ile beslenen her at için bir dinar, yahut on dirhem verilir»hadîsidir.
Bu hadîsi, Dâre Kutnî (306—385) ile Beyhakî (384—458) tahrîc etmişlerse de zayıf bulmuşlardır. Bâzıları bu hadîs zayıf olduğu için «at'a zekât yoktur» diyen sahih hadîse muâaraza edemez de-mişlerse de mes'ele halife Mervan zamanında mevzubahis edilmiş; Mervan onu halletmek

için sahâbe-i kiram ile müşaverede bulunmuştur. Bu müşavere neticesinde Ebu Hüreyre (R.A.) «Bir kimseye kölesi İle ati İçin zekât yoktur» hadîsini rivayet etmiş. Fakat Marvan orada bulunan Zeyd ibni Sabit (R. A.)'a dönerek: «Ne dersin yâ Ebâ Sâ-id?» demiş. Bunun üzerine Hz. Ebu Hüreyre'nin canı sıkılmış ve: «Şaşarım Mervan'a! Ben kendisine Resûliillah (S.A.V.)'in hadîsini rivayet ediyorum. O: ne dersin Yâ Ebu Saîd diyor.» tarzında söylenmiş. Zeyd İse: «Resûlüllah (S.A.V.) doğru söylemiştir. Fakat O, at deyince gazinin atını kasdetmiştir Afi üretmek isfiyen tüccara elbet o at için zekât lâzımdır.» demiş. Mervan : «Ne kadar ne verecek » deyince: «Her at için bir dinar, yahut on dirhem» cevabını vermiştir.
Zahirîlere göre ticâret için dahi olsa, ata zekât yoktur. Bunlara : «Ticâret malından zekât vermek bilicmâ' farzdır.» diye cevap verilmiştir.[523]

626/486- «Behz b. Hakim[524] radıyallahü anhüma'âan, o da babasından, o da dedesinden işitmiş olarak rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sattallahü aleyhi ve sellem :
— Her otlamakla beslenen devenin kırkında, bir adet iki yaşını bitirmiş deve yavrusu verilir, (ortak) Develer, he- sabi kesilerek ayrılmazlar. Kim bu yavruyu sevap kas-diyle verirse ecri kendisinindir. Kim vermezse, biz hem onu, hem de malının bir kısmını Rabbimizin ciddîbir hakkı olarak çatır çatır alırız. Âl-i Muhammed için ondan hiç bir şey helâl değildir» buyurdular.[525]

Bu hadîsi İmâm-ı Ahmed, Ebu Davûd ve Nesâî rivayet etmiş; Hâkim sahîhlemiş; Şafiî ise onunla amel etmeyi sübut bulmasına talik eylemiştir.
Babımızın Enes (R. A./dan rivayet olunan ikinci hadîsinde deve sayısı (36) oldumu tâ kirkbeşe kadar bunların zekâtının bir bint-i lebûn (iki yaşını bitirmiş yavru) olduğunu görmüştük. Aynı hadîsten develer kırk olduğu zaman dahi bir bint-i lebûn verileceğini anlamak pek âlâ mümkündür. Maamâfîh buradaki hadîsin mefhum adedi, onu delil kabul edenlerce bile itibardan sakıttır. Çünkü Enes hadîsi mantûktur. [526] Mantûkun karşısında mefhum'a[527] itibâr yoktur.
İmâm-ı Şafiî (150—204): «Bu hadîsi, ilm-i hadîsin ehli olanlar sabit görüyorlar. Sabit olsa biz de onunla amel ederdik» demişür. îbni Hibban (—354) hadîsimizin râvîsi Behz hakkında : «Çok hatâ eder, eğer bu hadîs olmasaydı, ben kendisini mûtemed ravîler arasına alacaktım. Bu zât, hakkında Allah'a istihare ettiğim kimselerdendir» diyor.
Hadîs-i şerif, hükümet reisinin zekâtı vermiyenlerden onu zorla alabileceğine delildir. Nitekim bu bâbda Hz. Ebu Bekir ile ashâb-ı kirâm'ın zekât vermiyenlerle mukâtele etmelerine bakarak icmâ' olduğu da rivâyet edilir. Böyle zorla alınan malın zekât yerine geçeceği, sahibinin zekât için niyeti olmasa bile hükümet reisinin niyeti bu bâbda kâfi geleceği, yalnız mal sahibi sevaptan mahrum kalacağı dahi, hadîsin delâlet ettiği ahkâmdandır.
Zekâtını kendi arzusuyla vermiyenden zekâtı cebren alındıktan maada malının bir kısmının da alınması ceza içindir. Maamâfîh bu ziyâdenin mensuh olduğunu iddia edenler bulunduğu gibi, hadîste geçen «şatr» kelimesinin masdar değil, meçhul bir fiil-i mâzî olduğunu söyleyenler de vardır. Bunlardan biri de musannif merhumdur, ve şöyle demektedir: «Behz, hadîsinde mal ile ceza verilebileceğine bir delil yoktur. Zîrâ : rivayeti şm'm zammı ile okunacak meçhul bir fiil-i mâzîdir. Yani o kimsenin malı ikiye, bölünür. Zekât tahsildarı muhayyer bırakılır. O da zekâtım vermediğine bir ceza olsun dîye, zekâtı iki parçanın en iyisinden alır.» «En-Nihaye» de şöyle der: Harbî dedi ki: râvi rivayetin lâfzında hatâ etmiştir. Rivayet Yan', malı İkiye bölünür... ilâh... dır». Fakat bâzılarına göre hadîsin bu rivayeti dahi mal cezasına delâlet etmektedir. Çünkü zekât, malın en iyisinden değil, ortasından alınır. Burada iki parçanın en iyisinden alması, sahibine ceza içindir. Hattâ îmâm-t Nevevl (631— 676): «Bu hadîs mal cezasına delâlet etmez» diyenlere şu yolda cevap vermiştir : «Madem ki zekât tahsildarı muhayyerdir; iki parçanın en iyisinden alacaktır. O halde farz olandan ziyâde aldı demektir. Bu ise, mal cezasıdır». Zaten, «Bu hadîste mal cezası verilebileceğine delîl yoktur» diyen musannif merhum bile aynı dâvayı ispata çalışırken «zekâtını vermediğine bir ceza olsun diye» tâbirini kullanmak suretile bunun zımnen bir mâlî ceza olduğunu itiraf etmiştir. «Âl-i Muhammed için ondan hiçbir şey helâl değildir»'ifâdesi hakkında söz ilerde gelecektir.[528]

627/487- «Ali radıyallahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüliah SaUaUahü aleyhi ve seUem :
— İki yüz dirhemin olur da üzerinden sene geçerse bunlar için beş dirhem (zekât) vardır. Yirmi dinarın olup da üzerinden sene geçmedikçe (altından) sana hiç birşey vermek lâzım gelmez. Bu miktarda ise, yarım dinar vermek İcâp eder. Artık daha ziyâdesi bu hesaba göredir. Üzerinden sene geçmedikçe hiç bir mala zekât yoktur.» buyurmuşlardır.[529]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Hadîs, hasendir. Merfu olup olmadığında ihtilâf edilmiştir.
Tirmizî'nin İbni Ömer (R. A./dan tahrîc ettiği bir rivayette : «Bir kimse bir mal elde ederse, üzerinden sene geçmedikçe O mala zekât yoktur» buyrulmuştur. Bu hadîsin mevkuf olması tercih edilmiştir.
Yukardaki Hz. Alî (R. A.) hadîsini îmâm-ı Ahmed ibni Hanbeî ile Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadîs Hz. Ali (R. A./dan iki tarîk ile rivayet olunmuştur. Bunlardan biri Âsim b. Zamre, diğeri El -Eârisû'l-Aver tarîkidir. İmâm-t Buhâri (194—256) bunlar hakkında : «Bence ikisi de sahihtir» der. Ebu Dâvud (202—275) bu hadîsi Eî-Hârisü'l-Aver'den merfu' olarak rivayet etmiştir. Yalnız bu rivâyette Kaydı yoktur. Bu kayıt için Ebu Dâvud «Bunu Ali mi söylüyor; yoksa Peygamber (S.A.V.)'e mi ref ediyor;bilmiyorum» demektedir. Yine bu rivayette : kaydı da vardır. Böylece Ebu Dâvud bu hadîsin bütününün merfu' olup olmadığında ihtilâf bulunduğunu ifâde etmiştir. Musannif dahi «Et-Telhis* de onun malûl olduğuna tenbih etmiş ve illetini de göstermiştir. Lâkin Dâre Kutnî (306—385) hadîs'in son. cümlesini İbnî Ömer (R.A.)'âan merfu' olarak tahrîc etmiştir ki; lâfzı şudur : «Üze rinden sene geçmedikçe bir kimsenin malında zekât yoktur.» Yine Dâre Kııtni, Hz. Âîşe (R. Anha)'dsn. merfu' olarak şu rivayeti tahrîc etmiştir:
«Üzerinden sene geçmedikçe malda zekât yoktur.» Aynı hadîsin Hz. ÂİŞe (R. Anha)'dajı başka tarîkleri de yardır.
Hadîs-i şerîf gümüşün nisabının ikiyüz dirhem, altının ise yirmi dinar olduğuna delildir. Bu cihet ittifakı ise de ulemâ dirhemin miktarında ihtilâf etmişlerdir. Çünkü Hz. Rcsûlülllah (S.A.V.) devrinde üç çeşit dirhem kullanılmıştır. Bunlardan birinci nevî : On dirhem; on miskal ağırlığında olanıdır. Yani bir dirhem bir miskal ağırlığındadır. İkinci nevî: On mirhemi altı miskal ağırlığında olandır. Üçüncü nevî: On dirhemi beş miskal ağırlığındadır. Miskal ise: Hicaz Örfüne göre yirmi kırat ağırlığındaki tartıdır. Bir kırat beş arpa tanesi ağırlığı olduğuna göre, bir miskal yüz arpa ağırlığıdır. [530]
Görülüyor İd birinci nevi dirhemle, üçüncü nevi arasında yarı yarıya fark vardır. Bu sebebledir ki: Hz. Ömer (R. A.) haraç denilen arazi vergisini birinci nev'i dirhem üzerinden almak isteyince mükellefler bunu ağır bularak hafifletilmesini rica etmişlerdi. Hz. Ömer (R. A.) da zamanının hesap âlimlerini toplayarak bu dirhem işini yoluna koydu. Ve üç nev'i miskal adedini toplatarak üçe bölünce yedi miskal ağırlığındaki on dirhemlik meydana geldi. Artık o gün bugün yalnız bu dirheme itibar olundu. Vezin itibarıyla dinar ile miskal arasında fark yoktur. îkisİ de yüz arpa ağırlığı tartılardır. Ve biribirinin müteradifidirler. Ancak Kemal ibni Hümam «Fethü'l-Kadîr-» de [531] miskal için ölçülen miktar demiş, dinarın ise aynı miktardaki altın olduğunu beyân etmiştir.
Semerkand ulemâsına göre, miskal 96 arpa ağırlığında gelirse de îtibar Hicaz'ın miskaîinedir. «Bugünün tartıları ile : Bir dirhem = 3,207 gram; miskal = 4,81 gram; Kırat = 0,2004 gram; batman = 7,697 kilo gram; okka = 1,282 kilogramdır.
Uzunluk ölçülerinden : Merhale = 45480 metre; fersah = 5685 metre; kulaç = 1,89 metre; arşın = 0,68 metre; endaze = 0,65 metredir».
Hadîs-i şerîf 200 dirhem gümüşün zekâtını, onda birin dörtte biri olarak göstermektedir ki, icmâ' da budur. «Artık daha ziyâdesi bu hesaba göredir» ifâdesinden maksad: Ziyâdenin de onda birinin, dörtte biri zekât olarak alınır demektir. Nitekim Hanefîlerden I mâ m ey n denilen Ebu Yusuf'la, Muhammedi'm, ve mezhep imamlarından Şafiî'nin kavli bu olduğu gibi, Hz. Ali ile İbni Ömer (R. Anhüm') ün mezhebi de budur. Bu zevat, ilerde gelecek Câbir (R. A.) hadîsindeki:
«Beş okiyyeden daha az gü-müş için zekât yoktur» ifâdesini herhalde yalnız bu miktar bulumursa mânâsına almışîardrr. Yoksa yanında altun veya gümüşten nisap miktarı bulunursa, bunun da ona katılacağında müttefiktir-ler.
Hadîsin, «yirmi dinarın olup da, üzerinden sene geçme-di'îca (altından dofeyı) sana bir şey vermek lâzım gelmez.» cümlesi, altunun nisabını bildirmektedir. Eu miktar al t una yarım dinar zekât verileceğine göre hesap yine onda birinin dörtte biri demektir. Bu hadîs, madrup paralarla, külçe halinde bulunan altun ve gümüşlerin hepsine ânım ve şâmildir. Dâre Kutnî (306—385)'nin Ebu Saîd (R.A.)'dan tahrîc ettiği bir hadîste şöyle buyruluyor :
okiyyeyi bulmadıkça gümüşlere zekât helâl değildir.» Yine Dâre Kutnî Hz. Câbir (R. A./dan merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Gümüşün beş okiyyeden azında zekât yoktur.»
Altun hakkında ise, yalnız sadedinde bulunduğumuz Hz. Ali (R. A.) hadîsi vardır. Bu hususta îmâm-ı Şafiî (150—204) şöyle demiştir: «Resûliiflah Sallallahü aleyhi ve seîlem, gümüş için bir zekât takdir buyurmuş; bunun üzerine müslümanlar altundan da zekât almaya

başlamışlardır. Bu, ya bize ulaşmıyan bir haberle, yahut kıyasla olmuştur.» İbni AbdiVl-Berr (368—463): «Altun hakkında haber-i vâhid rivayet eden mutemet râviler tarafından Peygamber (S.A.V.J'den hiç bir şey naklolunnaamıştir» demiş ve Ebu Dâvud {202—275) ile Dâre KutnVnin tahrîc ettikleri buradaki hadîsi zikretmiştir. Lâkin:
[532]Altün ile gümüşü biriktirerek onları Allah yolunda harcamayanlar.»
âyet-i kerîmesi altında da Allah'ın hakkı yani zekât olduğuna tenbîh buyurduğu gibi, Buharı (194—256), Ebu Dâvud, İbnii'l-Münzir, İlmi Ebi Hatim (247—327) ve İbni Merduyc'nm Hz. Ebu Hüreyre (R. A.) dan tahrîc ettikleri şu hadîs de altından zekât verileceğine delâlet eder :
Peygamber (S.A.V.) :
— Haklarını ödemediği altunla gümüşü olan hiç bir kimse yoktur ki, bu mallar kıyamet gününde tabaklar haline getirilerek o kimse dağlanmasın; buyurdular». Bittâbî altun ve gümüşün hakkı zekâtı demektir. Bu bâbda daha birçok hadîsler vardır. Bunlar birbirlerini takviye ederler.
Bâzılarına göre zekât, farz olabilmek için altunla gümüşün halis olmaları şart ise de muteber olan kavle göre, karışık olan altunla gümüşte hüküm eksere göredir. Meselâ : Bakır ile karışık altunun bakırı daha çoksa, o maden bakır hükmünde; altunu daha çoksa altun hükmündedir. Başka mâdenle karışık bulunan altın ve gümüş o mâdene müsavi olursa mes'ele ihtilaflıdır.
Bâzılarına göre ihtiyaten zekât vermek îcâp eder. Diğer bazılarınca zekât îâzım değildir. Hattâ «bu takdirde (2,5) dirhem zekât verilir.» diyenler bile olmuştur.
Hububata gelince : Beş vesk'ten[533] fazlasına zekât lâzım geldiğine İcmâ'-ı ümmet vâki olduğunu İmâm-% Nevevî (630—676) «.Müslim» şerhinde beyân etmiştir. İlerde gelecek Ebu Saîd hadîsi beş veskten az olan hurma ve hububata zekât olmadığım ifâde ederse de, bu hadîs te'vil edilmiş ve : «Bu az miktarda yalnız başına olursa zekât yoktur; beş vesk'e munzam olursa vardır» denilmiştir ki, bu te'vil de altın ve gümüş hakkındaki Hz. Alî ile İbni Ömer (R. Anhüm)'ün mezhebini takviye eder.
Hadîs-i şerîf üzerinden sene geçmedikçe mala zekât olmadığına da delâlet ediyor ki, cumhur ulemâ'mn kavli de budur. Ashâb-ı kirâm'dan ve tabiîn hazâratmdan bâzıları ile Dâvud-u Zahiri*ye göre sene geçmek şart değildir. Bunlar «Hâlis gümüşte onda birin dörtte birini vermek lâzımdır» hadîsinin mutlak olmasıyla istidlal ederlerse de kendilerine : «Bu hadîs sadedinde bulunduğumuz hadîsle mukayyettir» diye cevap verilmiştir.
Vâkıâ Tirmizî'nin merfu' olarak rivayet ettiği, kısım hakkında : «Mevkuf olması müraccahtir» denilmişse de, bu bâbda içtihada mesağ olmadığından, rivayet yine de merfu' hükmündedir.
Hulefâ-î Râşîdîn hazâratmdan rivayet edilen sahîh eserler dahi bunu te'yid etmektedir. Binaenaleyh bir malın üzerinden sene geçti mi, efdâl olan hemen zekâtını vermektir. Filvaki lmâm-ı Şafiî ile Buhârî Hz. Âişe (R. Anha)'da.n merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmişlerdir : JÂI V|[M VU "lî'oLlI oülili » «Eğer bir mala sadaka karışırsa, onu helak eder.»
Bu hadîs hakkında İbni Teymiyye (661—728) «El- Münteka» adlı eserinde: «Bununla zekâtın ayn'a (eşyaya) taallûk ettiğine kail olanlar istidlal etmişlerdir» demektedir.[534]

629/488- «Alî radıyatlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: — Koşulan sığırlara zekât yoktur.»[535]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Dâre Kutnî rivayet etmişlerdir. Müreccah olan bunun dahi mevkuf olmasıdır.
Beyhakî (384—458) : «Bu hadîsi Nüfeylî Züheyr'den. merfu' veya mevkuf olduğu şüpheli olarak rivayet etmiş» demişse de, musannif aynı hadîsi şu lâfızlarla rivayet etmiştir:
«Koşulan sığırlar için bir şey yoktur.»
Yine bu hadîsi Musannif kitabımızdaki lafzıyla İbnî Abbas (R.A.) dan rivayet etmiş ve onu Dâre Kutnî'nin tahrîc ettiğini söylemiştir. Fakat bu rivayetinde metruk bir râvî vardır. Dâre Kutnî (306—385) onu Hz. AIİ ve Câbir (R. Anhüma)'da.n da rivayet etmiştir.Yalnız lâfzı şöyledir : «Çift süren sığrrlar İçin sadaka yoktur.» Beyhakî bunun isnadını zayıf bulmuştur.
Hadîs-i şerîf, koşulan sığırlar için zekât verilmiyeceğine delîldir. Hadîsin zahiri mutlak olduğundan, mer'ada otlamakla geçinen sığırlarla, evde yem ve a'Iâf ile beslenenlerin hepsine şâmil görünüyorsa da, koyun ve develerin yalnız otlamakla beslenenlerinden zekât alınacağı hadîslerde beyân olunmuş; sığırların hükmü de onlara kıyasla anlaşılmıştır.[536]

630/489- «Amr ibnî Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi Abdullah îbnî Amr'dan (radıyattahü anhüm) işittiğine göre Resûlüllah SaTlaUahü aleyhi ve sellem :
— Her kim malı olan bîr yetime velî olursa, onun için ticâret yapsın. O malı sadakanın yemesine meydan Vermesin; buyurdular.»[537]

Bu hadîsi, Ttrmizî ile Dâre Kufnî rivayet etmişlerdir. îsnadı zayıftır. Hadîsin Şafiî nezdinde mürsel bir şahidi de vardır.
isnadının zayıf olmasına sebep : Tirmizî'nm rivayetinde râviler arasında El - Müsrnna b. Es'Sabbah'm, Dâre KutnVnm rivayetinde de, Mündel b. Ali'nin bulunmasıdır. Bu zâtların ikisi de zayıfdjr. Bundan maada Dâre Kutnı'nin rivayetinde El-Azremî de vardır ki, metruktür. Ancak Amr hadîsi'nin mürsel olan, bir şahidini îmâm-
Şafiî (150—204) rivayet etmiştir. Bu hadîsin lâfzı şudur:
«Yetimlerin maMan hakkında onları zekâtın yememesini isteyin.»
Bu hadîsi, Hz. Şafiî, îbni Güreye rivayetinden mürsel olarak tahrîc etmiş ve onu te'kid eylemiştir. Zîrâ mutlak surette zekâtı icâp eden hadîsler sahîh olup, âmdırlar. Amr ibni Şuayb hadîsinin bir misli de Hz. Enes, ibni Ömer ve Ali (R. A ./dan mevkuf olarak rivayet olunmuşdur.
Dâre Kutnî Ebu Râfî' (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir : «Demiştir ki : Ebu Râfi' oğullarının Hz. Ali nezdinde malları vardı. Ali bu malları kendilerine verdiği zaman, onları azalmış buldular. Bir de onları zekâtları ile beraber hesap edince baktılar kî mallar tamdır. Bunun üzerine Ali'ye geldiler. A'i onlara : «Sîz benim yanımda zekâtını vermiyeceğîm mal olacağını mı zannederdiniz? dedi.»
lmâm-ı Mâlik (93—179)'in «El-Muvatta?, da Hz. Âişe (R.Anha) dan tahrîc ettiği bir hadîste, Hz. Âişe (R. Anfta/nın baktığı yetimlerin zekâtlarını verirdiği zikredilmektedir. Bütün bu hadîsler sabinin malından zekât verileceğini gösteriyor. Yalnız sabi henüz malından tasarruf edemediği için, zekâtım onun malından velisi verir. Cumhur ulemâ'nın re'yi budur.
İbni Mes'ûd (R.A.)'(lan bir rivayete göre, sabinin çocukluk zamanındaki zekâtını kendisi, âkil baliğ olduktan sonra verir. İbnî Abbas (B. A.) ile ulemâdan bâzılarına göre, sabinin malından yalnız öşür verilir. Şâir zekâtlar verilmez. Hanefîlere göre de sabinin malından zekât vez'ilmez. Yalnız mehr ve nafaka gibi kul hakları ile öşür ve sadaka-i fıtr verilir. Çünkü bunlarda nafaka mânâsı vardır. Bu sebeple kul hakkı hükmündedirler .Zekât ise mahz-ı ibâdettir. Sabilerle deliler böyle hâlis ibâdetlerle mükellef değillerdir.[538]

631/490- «Abdullah ibni Ebi Evfâ radıyallahit anhüma'âan rivayet edilmiştir. DemişîirJti: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, kendisine bir kavm zekâtlarını getirdiği zaman :
— Allah'ım bunlara salât eyle; derdi.»[539]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Resû!-ü Ekrem (S.A.V.) efendimiz bu duayı Teâlâ hazretlerinin :
«Onlarm mallarından. kendilerini temiz pak edeceğin bir sadaka al[540]...» âyet-i kerîmesine imtisâlen yapmıştır. Zîrâ bu âyet-i kerîmenin devamında «onlara salât da eyle» buyruluyor.
Hz. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) de emri aynı lâfızla îfa etmiş ve: «Yâ Râb, fülân oğullarına salât eyle» demiştir. Bâzı rivayetlerde onlara bereket duasında bulunduğu zikrolunur. Nitekim Nesâî'nin tahrîc ettiği bir hadîste, ResûlülJah (S.A.V.)'in zekâtını gönderen bir adam hakkında: «Yâ Rabbi buna ve ehline bereket ver» buyurduğu zikrolunuyor. Zahirilerden bâzıları bunun îmâmü'I-Müslîmine vacip olduğuna kaildirler. Onlar vücûbu âyetten çıkarmak isterlerse de kendilerine cevaben: «vacip olsa, Hz. Peygamber (S.A.V.) onu zekât tahsildarlarına öğretirdi. Öğrettiği nakl ve rivayet edilmediğine göre, buradaki emir Resûlüllah (S.A.V.)'e mahsus olduğuna hamledilir» denilir. Bu hadîsle bâzıları Peygamberlerden başkasına da Salât-ü selâm edilebileceğine de istidlal ederler. Fakat tmâm-ı Mâlik bunu mekruh addetmiştir. Hattâbî (319—388) der ki: «Salât, aslen duâ demektir. Ancak kendisine duâ edilen şahsa göre değişir. Meselâ: Peygamber (S.A.V.)'in ümmetine salâtı, onlara afv-ı mağfiret duâ etmesidir. Ümmetinin ona salâtı, onun Allahü Zülcelâl'e daha yakın olmasına duadır. Binaenaleyh başkasına bu duayı yapmak lâyık değildir».[541]

632/491- «Ali radıydllahü anhJden rivayet edildiğine göre, Abbas radıyaUahü anh, Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'e, zekâtını farz olmazdan önce verip veremîyeceğini sormuş; Resûlüllah Saîlalldhü aleyhi ve seîlem, kendisine bu hususta ruhsat vermiştir.»[542]

Bu hadîsi Tirmîzî ile Hâkim rivayet etmişlerdir.
Aynı hadîsi, Eshâb-i Sünen, lmâm-ı Ahmed ibni Haribel ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir, lmâm-ı Tirmizi (200—279) : «Bu bâbda İbni Abbas'dan da rivayet vardır.» dedikten sonra şu malûmatı veriyor: «Ehî-i ilim zekât farz olmazdan Önce verilebilir mi, verilemez mi meselesinde ihtilâf etmişlerdir. Ulemâdan bâzıları verilemiyeceğine kaildirler ki, Süfyan'm mezhebi budur. Ekser ulemâ ise: zekâtı farz olmazdan önce vermek caizdir; derler.»
Beyhdfâ diyor ki : «Şafiî : Peygamber (S.A.V.)'in farz olmazdan önce Abbas'm zekâtını ödünç olarak aldığı rivayet olunuyor. Fakat bu, sâbitmi'dir, değil mi'dir, bilmiyorum; dedi». Yine BeyhaM ŞâfiVnia bu sözü ile Hz. Ali (R. A.) hadîsini kasdettiğini söylüyor. BuhtûrVma. Hz. Ali (R. A J'dan tahrîc ettiği şu hadîs de babımızın hadîsini takviye etmektedir :
Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve seUem ;
— Gerçekten ihtiyacımız oldu da, Abbas'dan iki senenin zekâtını peşin aldık; buyurdular». Bu hadîsin râvileri sıkadır. Yalnız münkatı'dır.
Hadîs-i şerif çeşitli tarîklerden muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bunların hepsi Peygamber (S.A.V.)'in Abbas (R.A.)'dan iki senelik zekâtını peşinen aldığına delâlet ederler. Yalnız bunu zekât olarak mı, peşin aldı, yoksa ödünç mü aldı? Bu bâbda rivayetler muhteliftir. İhtimal her ikisi de birden vâki olmuştur.
Bu hadîs, zekâtı farz olmadan vermenin caiz olduğuna delildir. Ve ekser ulemânın kavli de budur. Lâkin bunu yalnız mal sahibine mahsus görüyorlar. Vasi, veya velînin peşin zekât vermeye hakkı yoktur.
îmâm-ı Mâlik (93—179) farz olmazdan Önce mutlak surette zekât verilemiyecegine kaildir. Verilemez diyenlerin delîli :
«Sene geçmedikçe zekât yoktur» hadîsidir. Nitekim şimdiye kadar görülen hadîsler de aynı mânâya delâlet ederler. Verilemez diyenlere cevaben : «Evet üzerinden sene geçmedikçe bir malda zekât farz olmaz. Fakat bu onun peşinen verilmesine mâni değildir» denilmiştir. Bu zevat zekâtı namaza kıyas ederek: «Vaktinden evvel bir namazı kılmak nasıl caiz değilse, vakti gelmeden zekâtı vermek de öyledir.» demişlerse de buna da : «Nassm karşısında kıyasa îtibâr yoktur» diye cevap verilmiştir.[543]

633/492- «Câbîr radıyallahü anh'âen Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve seTtem'den işitmiş olarak rivayet edilmiştir kî. Peygamber SalUü-Jahü aleyhi ve seJlem :
— Gümüşün beş okiyyeden aşağısında zekât yokturv Devenin beş baştan aşağısına zekât yoktur. Yemişin de beş veskden aşağısında zekât yoktur; buyurmuşlardır.»[544]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in Ebu Saîd (R. A.)'âan olan rivayetinde : «Hurma ile hububatın beş veskden aşağısında zekât yoktur» buyrulmuştur. Ebu Saîd hadîsinin aslı müt-tefekun aleyh'dir.
Bu hadîs-i şerîf şimdiye kadar mefhum adet şeklinde görülen bâzı nisabları mantûka çevirmektir. Zâten devenin nisabının beş, gümüşün ikiyüz dirhem olduğunu yukarıda görmüştük. İkiyüz dirhem, beş-okiyye demektir. Yenilen şeylerin nisabı hakkında mantûk olarak bir şey geçmemiştir. Hüküm buradaki mefhum adetten anlaşılıyor. Zîrâ «beş veskden daha aşağısında zekât yoktur» buyrulduğuna göre beş veskde zekât olacağı mefhum nefîden anlaşılıyor. Hurma hakkında ise mefhum veya mantûk hiç bir şey geçmemiştir. îşte buradaki Ebu Saîd hadîsinden onun da hükmü anlaşılıyor.
Evsâk : Vesk'in cem'idir. Bir. vesk : 60 sa'dır. Bir sa' da dört müd'dür. Şu halde beş vesk : Ügyüz sa' eder. Müd hakkında Davudi şöyle diyor : «Bunun değişmiyen ölçüsü, avuçları pek büyük veya pek küçük olmayan bir adam avucuyla dört avuçtur». «Kâmusiy sahibi bu sözü hikâye ettikten sonra : «Ben bunu tecrübe ettim ve sahîh buldum» diyor.
Hadîs-i şerîf, gümüş, deve, hurma ve meyvalar beyân edilen miktarı bulmadıkça Allah'dan kullarına bir lütf-ü kerem ve bir tahfif olmak üzere onlardan zekât alınmayacağına delildir. Gümüş ile deve hakkında mes'ele ittif âkîdir.
Meyvalar hakkında ise aşağıdaki hadîsin muarazası sebebi ile ihtilâf olunmuştur.[545]

635/493- «Salim b. Abdullah'tan,[546] o da babası (İbnî Ömer) radıyallahii anhüma'dan, o da Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet edilmiştir ki; Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Semânın ve derelerin suladığı yahut kökleri suyu bulan (mahsulât) da öşür vardır. Âletlerle sulananlarda öşrün yarısı vardır; buyurmuşlardır.»[547]

Ebu Davud'un (yine Sâlim'den) rivayetinde : «Kökleri suyu bulan» yerine «kökleri ile suyu emen hurmada öşür; hayvanla veya başka bir âletle sulananlarda öşrün yarısı vardır» buyrulmuştur.
Hattâ (319—388)'nin beyânına göre damarları ve kökleri ile suyu içen nebattır. Kökleri suyu bulduğu için böyle yeryüzüne yakın su üzerine dikilen nebatlara bu isim verilmiştir.
Öşür : Onda bir demektir. Araziden çıkan mahsulün zekâtı budur.
Nadh : Aslında suyu serpmektir. Burada mecazen suyu serpmeye âlet ve vasıta olan deve, sığır ve insana ıtlak olunmuştur.
Ba'l yahut beul : Sulanmadan yetişen hurma, ağaç vesâir nebatlar yahut sadece semadan yağan sularla ıslanan hurmalardır.
Sevânî : Saniyenin cem'idir. Su taşıyan hayvan ve insanlardır. Nadh'ın müteradifi ise de burada nadh bu kelimenin üzerine atfedildiğine göre aralarında mânâca fark yar demektir. Ve sevâni'den murâd: Hayvanlardır nadh ise dolap vesaire gihi âletler veya insanlardır. Fakat bunların hepsinden maksad : Sulanması emek ve meşakkat istiyen nebatattır.
Hadîs-i şerif emek vererek sulanan nebatlar ile yağmur tarafından sulananların hüküm itibariyle birbirinden farklı olduğuna delildir. Bunun hikmeti meydandadır. Yani emek karşılığı olmak üzere Cenâb-ı Hak kullarına lütuf ve inayette bulunmuş ve bunlardan alınacak zekâtı emeksizce büyüyen nebatlardan alınanın yarısına indirmiştir. Yerden çıkan mahsulün azına ve çoğuna zekât îcâp edeceği de bu hadîsin delâlet ettiği hükümler cümlesindendir. Hadîsimiz yukarda geçen Câbir ve Ebu Saîd (R. A.) hadîslerine muarızdır. Bu sebeple ulemâ hüküm hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhur ulemâ'ya göre Câbîr ve Ebu Saîd hadîsleri bunu tahsis etmişlerdir.
Binaenaleyh mahsul beş vesk olmadıkça ona zekât, yoktur. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (80—150) ile diğer bâzı ulemâya göre hadîsler arasında tahsis yoktur. Bilâkis hadîsin umûmu ile amel olunur ve yerden çıkan mahsulün azma da çoğuna da zekât vermek îcâp eder.
«Sübülü's-Selâm» sahibi Sananı burada îmâm-ı Âzam'ı haksız bularak şu mütâlâayı serdediyor : Diyor ki : «Hak birinci kavle zâhip olanlarladır. Çünkü Evsak hadîsi sahih bir hadîs olup. zekâtın ne miktarda farz olacağını beyân için vârid olmuştur. Nitekim 200 dirhem hadîsi de aynı mânâ için vâriddir. Halbuki «gümüşte onda birin dörtte biri vardır» buyrulmuştur. Gümüşün azında da çoğunda da zekât vardır diyen bulunmamıştır. Hilaf yukarda gördüğümüz vecihle ancak gümüş az olup da nisab miktarını bulursa zekât lâzım olup olmadığı hususun-dadır. Çünkü «gümüşte onda birin dörtte biri vardır» hadîsi ancak bu cinste zekât farz olduğunu beyân için varid olmuştur. Fakat ne miktar olursa zekât îcâp edeceği 200 dirhem hadîsinin beyânına havale edilmiştir. Buradaki «semânın suladığı şeylerde Öşür vardır» hadîsi de öyledir. Yani bu cinste Öşür vermek îcâp eder demektir. Ne miktarda îcâp edeceği ise (Evsak) hadîsine havale edilir. Hadîsteki «beş vesktan aşağısında zekât yoktur» kaydı bunu daha da îzah ediyor. Sanki bu kayıt yalnız «semânın suladığı şeylerde onda birin dörtte biri vardır» hadîsini umumu tevehhüm olunmasın diye vârid olmuştur. Sonra âmm ile hass tearuz ederlerse burada olduğu gibi tarih bilinmediği takdirde hass ile amel edilir. Zira usulü fıkıh'daki akvalin en güzeli budur...» SanânVrân sözü burada sona erdi.
Mevzuu bahs mes'elede îmâm-ı Ebu Yusuf (113—182) ilo îmâm-ı Muhammed (135—189) de Cumhur ulemâ tarafınrladırlar. Bunlar taarruz karşısında hâss ile amel etmişler. îmâm-ı Âzam isp âmm ile amel etmiştir. Fakat unutmamalı ki, bu mes'elede de ihtiyat îmâm-ı Âzava. tarafındadır.[548]

636/494- «Ebu Musa el-Eş'ârî ile Muaz radıyallahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber Sallollahü aleyhi ve seUem kendilerine :
— Sadakayı şu dört sınıftan : Buğday, arpa, kuru üzüm ve hurmadan başka bir şeyden almayın; buyurmuşlardır.»[549]

Bu hadîsi, Taberânî ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Dâre Kufnî'nin Muaz (R. A.)'Ğan rivayetinde Muaz : «Acur, karpuz, nar ve kamışa gelince bunları ResûlüIIah (S.A.V.) afv buyurdu» demiştir.
Hadîsin isnadı zayıftır.

Yukardaki talimatı Hz. Peygamber (S.A.V.) Ebu Musa ile Muar (R. Anhüm) hazarâtını Yemen'e muallim olarak gönderdiği vakit vermiştir.
Bu hadîsi, Dâre Kutnî (306—385) de rivayet etmiştir. Beyhâkî (384—458): «Bunun râvileri sıkadır; hadîs muttasıldır.» der. Taberânî (260—360) Musa b. Talha tarikiyle Hz. Ömer (R. A./dan: «ResûlüIIah Salîallahü aleyhi ve seTlem : Zekâtı ancak şu dört şeyde mes-nûn kılmıştır» diyerek o dört şeyi saydığını rivayet ediyor. Onun için Ebu Zer'a (—264) : «bu hadîs mürseldir» demektedir.
Hadîsimiz yenilen şeylerin yalnız bu dördünde zekât olduğuna sairlerinde olmadığına delildir. Ulemâdan Hasan-ı Basri (21—110) * Sevrî (97—161) Şa'bî (26—104), îbni Şîrîn (—110) ve bir rivayette îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241) hazarâtmın mezhebi budur. Bunlara göre mısır ve sâirede de zekât yoktur. Bu bâbda birde Amr ibni Şuayb hadîsi vardır ki, onda bu dört şeyden maada ibni Mâce nin rivayetinde mısır da zikredilmiştir. Fakat Dâre Kutnî'nın rivayetinde mısır kaydı yoktur.
Musanmf bu Amr hadîsi hakkında : «Bu hadîs hiçtir» demiştir. Bu bâbda bir takım mürsel hadîsler de vardır. Bunlarda mısır kaydı vardır. Onun için Beyhakî : «Bu hadîsler birbirini takviye ediyor» demiştir. Maamâfîh mezkûr hadîsler herhalde kitabımız hadîsine muaraza edecek kuvvette olmadığından, îmâm-ı Şafiî (150—204) mısır'ı kıyas yolu ile zikri geçen dört şeye katmıştır. îmâm-ı TirmU zî (200—279) : «Bu bâbda yani sebzeler babında Peygamber (S.A.V.) den hiç bir şey sahîh olmuyor» demiştir.
Muhakkikîn-i ulemâdan Ebu Bekir ibnü'l-Arabî (468—543) :
[550]» «Hasad zamanı onun hakkını verin» âyet-i kerîmesini tefsir ederken şöyle diyor : «Filhakika bu âyet-i kerîme Allah'ın zikrettiği şeylerde zekâtın vacip olduğunu ifâde etmektedir. Ulemâ bu hususta gerek eskiden, gerekse şimdi birbirine mübâyin ihtilâflar halindedir. Meselâ: îmâm-ı Mâlik'in: zekât yalnız azık olacak şeylerdedir; dediği rivayet olunur. Bundan ba§ka kavli yoktur. Şafiî'nin kavli de budur.
Ebu Hanîfe : «Yerden biten ve azık; yemiş, sebze olarak yenilen her şeyde zekât vardır» demiştir ki, yalnız meyvalar hakkında Ab-dülmelik İbnü'l-Mâcişun'un mezhebi de budur. îmâm-ı Ahmed'in müteaddit kavilleri vardır. Bunların içinde en zahir olanı ölçülen şeylerde Ebu Hanîfe'nin kavli gibidir.
Ebu Hanîfe bu âyeti kendisine ayna ittihâz etmiş ve hakkı görerek: «Allah yenilen her şeyde -azık olsun olmasın- zekâtı vacip kılmıştır[551].» demiştir.«Semânın suladığı her şeyde öşür vardır» hadîs-i şerifinin umumu dahi EbuHanî-fe'nin delîllerindendir.. Bundan yalnız odun ve koru ot gibi şeyler müstesnadır ki, bunlar da hadîs ve kıyas ile beyân olunmuşlardır: «Ebu Musa ile Muâz hadîsinin beyân ettiği dört sınıftan başka hiç bir şeyde zekât yoktur.» diyenler, hadîsteki inhisarı hiç bir umum ve kıyasın bozamayacağına kaildirler. «El-Menâr» nam eserde şöyle deniliyor : «Bu dört sınıftan geriye kalan şeyler alıp almama hususunda ihtiyat yeridir. Kavî olan vech dörtten maadasından zekât alınmamaktır.» San'ânî de aynı fikirdedir: ve «Beraet-i zimmet asıldır» kaidesi mucibince hareketi muvafık görmektedir.
Dâre Kutnî'nm Hz. Muaz'dan rivayet ettiği hadîsin isnad itibarıyla zayıf olması, râvileri arasında Muhammed ibni Abdullah el-AzramV-nin bulunduğundandır. Bu cihet Bülûğ'ül-Î.lerâm haşiyesinde töyle mukayyet ise de Dâre Kutnî'deki hadîs, Amr ibni Şuayb'öazı, o da babasından, o da dedesinden işitmiş olarak rivayet olunmaktadır.
Ceddi şöyle demiştir : «Abdullah İbni Am.-'a Toprağın ye*iştirdiğî bakla, acur, ve hıyar gibî şeyler soruldu. O da: bakliyatta zekât yoktur; dedi.» İşte Muhammed ibni Abdullah El-Azramî'nin rivayeti budur. Hz. Muaz'm kitabımızdaki rivayeti için ise Musannif merhum : «Bu rivayette zaaf ve inkıta vardır.» diyor. Ancak bunun mânâsını ilk
hadîsin dört sınıf hakkındaki hasr ve kasrı ifâde ettiği gibi :
«Sebzeler de sadaka yoktur» hadîsi de anlatmaktadır. Sebze hadîsini Dâre Kutnî Musa b. Talhâ ile Muâz (R. A.) 'tarîkinden nıerfu' olarak tahrîc etmiştir.
tmâm-ı Tirmizî, İsa b. Talha tarikiyle Hz. Muaz (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
Hz- Muâz Peygamber SaUah lahü aleyhi ve sellem'e mektup yazarak sebzeler -kî bakliyattır- hakkındaki hükmü sordu. Resûlüllah (S.A.V.) : Onlara bir şey yoktur; buyurdular.» Tirmizî «Bu hadîsin isnadı sahih değildir. Bu bâbda hiç bir şey sahih olmuyor. Bu ancak Musa b. Talhâ tarikiyle Peygamber Sallallahil aleyhi ve sellem'den mürsel olarak rivayet olunuyor» demişse de Tirm.hi : Musa b. Talhâ âdil bir tabîîdir. Binâenaleyh mürselleri kabul edenler onun irsalini de kabul etmelidir. Sonra bu hadîs Hz. Ali ve Ömer (R. Anhümayda,n mevkuf olarak sabit olmuştur, ve merfu' hükmündedir» diyerek itiraz olunmuştur. Hazrâvât : Kile ile ölçülmeyen ve azık olmayan şeyler, yani sebzelerdir.[552]

638/495- «Sehl ibni Ebî Hamse[553] radıyattahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Bize Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Hurmayı tahmin ettiniz mi hemen alın ve üçte birini sahibine bırakın. Eğer üçte birini bırakmazsanız dörtte birini bırakınız; buyurdular.»[554]

Bu hadîsi, İbni Mâce müstesna Beşler rivayet etmiştir. İbni Hibban ile Hâkim onu sahînlcmişlerdir.
İbnü'l-Rattân (120—198)'nin beyânına göre hadîsin isnadında hâli meçhul bir râvi vardır. Lâkin Hâizim (321—405) : «Bu hadîsin sahih olduğuna müîteîekun aleyh şahid vardır ki, Ömer bunu emretmiştir.» diyerek Hz. Ömer (R.A.)'m bu bâbdaki emrine işaret etmek istemiştir. Filhakika Abdv/r-Rezzak (126—211), İbni Ebi Şeybe (—234) ve Ebu Ubeyd Hz. Ömer (R.A.)'m hurmayı tahmin edene «yiyecekleri kadarını ve yere düşanlerini kendilerine bırak» dediğini rivayet etmişlerdir. îbni Abdül-Ber (368—^-463) dahi Hz. Câbir (R. A./dan merfu' olarak gu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Tahmin işini hafif tutun. Zîrâ yenilmişi, ezilmişi ve yenilecek gibisi vardır».
Hadîs-i şerifin mânâsı hususunda iki kavi vardır : Birinci kavle göre, öşrün üçte biri, veyahut dörtte biri sahibine bırakılacak yani ona îade edilecektir. îkinciye göre ise: Bu miktar, öşrü alınmazdan Önce sahibine bırakılacak sonra Öşrü alınacaktır. îmâm-ı Şafiî (150—204) : «Bunun mânâsı, alınacak öşrün üçte biri veyahut dörtte biri sahibine terk edilir. Bu miktarı akraba ve komşularına o dağıtır demektir.» diyor.
Bâzılarına göre mal sahibine kendinin ve ailesinin yiyeceği kadar bırakılır; bu miktar zaten tahmin edilmez; bakisi tahmin olunur. Bâzıları da : «En doğrusu Câbir hazretlerinin rivayetinde beyân olunanı yapmaktır. Yani ağacın üzerinde ne kadar meyva olduğunu tahmin ederken, işi biraz hafif tutmak ve öşrün dörtte biri veyahut üçte bir miktarını terk etmektir. Çünkü o miktar bazan hasad vaktine kadar yok olup gider de öşür lâzım gelmez» derler.
îbni Teymiyye (661—728) şöyle diyor : «Şüphesiz ki bu hadîs şeriat kaidelerine muafık olarak cereyan etmiş ve bundaki münâsip haller Peygamber (S.A.V.)'in «sebzelerde sadaka yoktur» hadîsine uygun düşmüştür. Zîrâ âdettir. Mal meydana gelince ondan mal rsahibi ve çoluğu çocuğu yerler. Ve biriktirerek uzun zaman bekletilmesi mümkün olmayan olgun yemişlerden konuya komşuya da yedirirler. İşte âdeten yenilen ve yedirilen meyvalar, biriktirilemiyen sebzeler mesabesinde tutulmuştur id, kişinin meyvasından yemesinin kaçınılmaz bir örf ve âdet olması da bu hakikati îzah eder. Çünkü yaş yemişlerden mutlaka insanın canı çeker ve onlardan mutlaka yer. Yememek nefsine güç gelir.»[555]
639/496- Atfa b b. Üseyd[556] radıyallahü tmh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlüllah SaUdîahü aleyhi ve seîîem; Hurma nasıl tahmin ediliyorsa, üzümün de öyle tahmin olunmasını ve zekâtının kuru üzüm olarak alınmasını emir buyurdu.»[557]

Bu hadîsi Beşler rivayet etmiştir. Hadîste inkıta vardır. Zîrâ Saîd îbnî Müseyyeb onu Attab'dan rivayet etmiştir. Halbuki, Ebu Dâvud :
«Saîd ondan işitmemiştir» diyor. Ebu Hatim (195 — 277) de : «Saîd İbnî Müseyyeb den sahih rivayete göre Peygamber (S.A.V.) Attab'a emretmiştir» demektedir. Binaenaleyh mürseldir. Fakat Imâm-ı Nevevî (631 — 676) : «Bu hadîs mürsel de olsa imamların kavilleri ile kuvvet bulmaktadır» demiştir.
Hadîs-i şerif, meyva ve üzümün de tahmin suretiyle ölçülmesinin vücûbuna delildir. Çünkü râvinin «Resûlüllah (S.A.V.) emretti» demesi Peygamber (S.A.V.)'in mutlaka emir ifade eden bir sîga kullandığını gösterir .Emirde asıl olan vücûptur. Nitekim îmâm-ı Şafiî'nin mezhebi budur. Bâzıları buradaki emrin nedip için olduğuna kaildirler, îmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe'ye göre tahminen meyva Ölçmek caiz değildir. Ağaçtaki meyvanm tahmini; göz kararı ile ondan ne kadar hurma ve üzüm çıkacağını, bu hurma ve üzümler kurursa ne miktar kalacağını kestirmektir. Meyvayı tahmin için âdil bir kişi kâfidir. Zîrâ fâsıkın haberi kabul değildir. Bittabi bu işten anlaması şarttır. Çünkü bir şey hakkında bilgisi olmayanın o şey hakkında ictihad suretiyle rey beyânına selâhiyeti yoktur. Halbuki tahmin eden zât hâkim mesabesindedir. Kendi içtihadı ile amel edecektir. Peygamber (S.A.V.) Hayberiler'in hurmalarını tahmin için yalnız başına Abdullah ibni Revahâ (R. A.)\ gönderiyordu. Çünkü Hz. Abdullah bu bâbda selâhiyettar ve ehl-i içtihattan idi.
Ağacın üzerindeki meyve tahmin olunduktan sonra bir âfet gelse sahibine ödettirilmez. îbni Abdü'l-Berr (368—463) şöyle diyor: «Kendilerinden ilim bellenen ulemâ tahmin edilen meyvaya devşiril-mezden önce bir âfet gelirse, sahibine ödettirilmiyeceğine ittifak etmişlerdir.» Ağacın üzerindeki meyvanm ne kadar olduğunu tahmin etmek, mal sahibi tarafından bir hıyanet yapılmasın diyedir. Bundan dolayıdır ki, meyve tahmin olunduktan sonra azalsa, noksanlığı ispat için mal sahibinin beyyine getirmesi îcâp eder. Ancak beyyine getirebilecek bir sebep iddia ederse beyyine getirir. Aksi takdirde yeminle tasdik olunur.
Fukaranın hakkını muhafaza etmek, zekât tahsildarının yapılan tahmine göre öşür istemesi sahibinin o maldan yemek suretiyle istifade etmesi

gibi şeylerde tahminin faydalanndandır. Tahmin mes'elesinde nass yalnız hurma ile üzüm hakkındadır. Bâzıları : «şâir meyvalar da bunlara kıyas olunur» demiş; bir takımları da : «hayır tahmin, yalnız nassan sabit olanlarda yapılır; diğer meyva-larda yapılmaz.» mütâlâasında bulunmuşlardır.[558]

640/497- Amr îbni Şuayb'tan, o da babasından, o da dedesinden (radıyallahü anhüm) İşitmiş olarak rivayet edilmiştir kî: Peygamber SaUaUahü aleyhi ve sellemJe bir kadın gelmiş; beraberinde kızı da varmış ve kızının kolunda altından iki tane bilezik de bulunuyormuş. Derken Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve -seMem kadına :
— Bunun zekâtını veriyormusun?; dîye sormuş. Kadın :
— Hayır; cevabını verince :
— Bunlara karşılık kıyamet gününde Allah'ın sana ateşten iki tane bilezik takmasına memnun kaiırmısın?; buyurmuşlar. Bunun üzerine kadın : Derhal bilezikleri atmıştır.»[559]

Bu hadîsi Üçler rivayet etmişlerdir. İsnadı kavîdir. Hâkim onu Âîşe'den rivayet ederek sahîhlemiştir.
Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seîlem'e gelen kadın Esma bintî Yezîd ibnî Seken'dir. Bu hadîsi Ebu Dâvud, Hüseynü'l-MuaUim'&en. rivayet ediyor ki, sikadandır. Ebu Davud'un bu rivayetinde «kadının bilezikleri çıkararak Resûlüillah (S.A.V.)'e verdiği ve : Bunlar Allah ve Resulünün olsun» dediği beyân ediliyor. Esma binti Yezld hadîsini îmâm- Ahmed îbni Hanbel de rivayet etmiştir. Vâkıâ Tirmizî hadîs hakkında : «îbni Lüheya tarîkinden başka rivayeti bilinmiyor» demişse de doğrusu sahîh olmasıdır. Hâkim'in ve başkalarının tahrîc ettikleri Âişe hadîsinin lâfzı şudur :
«Atşe, Resûlüllah SalUUahü aleyhi ve sellem'ln yanına girdi. Re-sûl-Ü Ekrem, onun elinde gümüşten ma'mul bir takım halkalar gördü ve:
— Bu ne yâ Âişe? dedi. Âişe :
— Bunları sana ziynetlerleyim dîye yaptırdım yâ Resûlüllah; dedi. Bunun üzerine :
— Onların zekâtını veriyormusun?; dîye sordu:
— Hayır; cevabını verince :
— Ateş namına bunlar sana yeter; buyurdular.»
Bu hadîs, için Hâkim : «İsnadı Şeyheyn'in şartı üzeredir» der.
Hadîs-i şerif, kadınların ziynetlerine zekât lâzım geldiğine delildir. Hattâ Zâhirîn'e bakılırsa, nisab bile aranmıyacağı zannolunur. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.), gördüğü bileziklerin zekâtını emrediyor. Hâlbuki ekseriyetle bu kadar büezik beş okiyye etmez. Bu mes'ele-de dört kavi vardır:
1— Bu hadîsle amel edenler bilumum altun ve gümüş ziynetlerde zekât vardır derler.Ve bittabi nisabı doldurması şarttır. Hanefîlerle selef-i sâlihîn'den bir cemâatin ve bir kavlinde îmâm-ı Şafiî'nin mezhebi budur.
2— Kadın ziynetlerinde zekât yoktur. îmânım Mâlik ile Ahmcd îbni Hanbel'in ve bir kavlinde îmâm-ı Şafiî'nin mezhebi budur. Bunlar ziynetlere zekât verilmiyeceğini ifâde eden selef eserleri ile istidlal ederler.
3— Ziynetlerin zekâtı, onları emânet vermektir. Nitekim Dâre Kutnî'nin, Hz, Enes ve £smâ binti Ebİ Bekir'den bu bâbda rivayetleri vardır.
4— Ziynetlerde bir defa için zekât vardır. Bunu Beyhakî Hz. Enes radıyallahü anh'âen rivayet etmiştir.
Bu kavillerin içinde delil itibarıyla en kuvvetlisi birincisidir. Çünkü zekâtın ziynetlerde de farz olduğunu bildiren bu hadîs sahihtir.
Ziynetlerin nisabı aynen altın ve gümüşün nisabı gibidir.[560]

641/498- «Ümmü Seleme r&dıydllahü anha'ûan rivayet edildiğine göre, kendisi altundan ziynetler takınırmış. (Hz. Ümmü Seleme diyor ki): Yâ Resûlüllah : Bu defîne (hükmünde) midîr? dedim:
— Zekâtını verirsen defîne değildir; buyurdular.»[561]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Dâre Kutnî rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahıhlemiştir. Hz. Ümmü Seleme (R. Anha)'mn «Bu defîne (hükmünde) midir»
diye sorması acaba tehdit âyetine bunlar da dahil midir diye anlamak içindir. Tehdit âyeti şudur :
[562] «Altunla gümüşü biriktirip, Allah yolunda İnfak etmiyenleri elim bîr azapla müjdeleı.
Bu hadîs dahi bundan önceki gibi ziynetlere zekât lâzım olduğuna ve zekâtı verilen ziynetlerin defîne sayılmayacağına, binaenaleyh âyetteki tehdidin onlara şâmil olmadığına delildir.[563]

642/499- «Semüratii'bnÜ Cündeb radıyallahü anhüma'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem : Bîze zekâtı, satmak için tasarladığımız maldan çıkarmamızı emrederdi.»[564]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. İsnadı leyyindir.
Çünkü Süleyman b. Semüra'mn rivayetidir. Bu zât, meçhuldür. Hadîsi Dâre Kutnî ile Bezzar dahi bu Süleyman'dan tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, ticâret malında zekât vacip olduğuna delildir. Buna Teâlâ hazretlerinin: «Kazandıklarınızın helâlinden sarf edîn» âyet-i kerîmesiyle de istidlal ederler. Mücâhîd bu âyetin ticâret hakkında olduğunu söylemiştir. Hâkim'in tahrîc ettiği şu hadîs dahi aynı hükme delildir:
«Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Devede, devenin zekâtı, sığırda, sığırın zekâtı, bezde bezin zekâtı vardır; buyurdular.» Bez'den murâd: Manifaturacıların sattığı basmalardır. Beyhdkî ile Dâre KutnVnin zaptından, anlaşılan budur. tbnü'VMunzir : «Ticâret malında zekât farz olduğuna icmâ' vardır» diyor. Filvaki mezhep imamlarının bâzılarına göre şartlı, bâzılarına göre şartsız olmak üzere hepsine göre ticâret malında zekât farz olduğu gibi, fukahâ-I seb'a'ya ve cumhur ulemâ'ya göre de farzdır. Maamâfîh farz değildir; diyenler de bulunmuştur. Bunlardan biri de «BiUûğü'l-Merâm*» şârihi Hind'li Nûrü'l-Hasen Han'dır. Bu zat hadîsimiz hakkında : «İsnadında meçhul râvi vardır. Binaenaleyh istidlale elverişli değildir. Şâir deliller dahi kendileriyle vücûp için istidlal olunacak vaziyette değildirler. îemâ iddiasının da söz götürdüğü aşikârdır. Mesele eht-i ilim arasında ihtilaflıdır» dedikten, sonra bu mes'eleyi «El-Ravzatü'n-Nedîyye» adlı eserde tahkik ettiğini ve orada ticâret mallarına zekât verilmeyeceğini söylediğini yazıyor. Bizce bu sözler islâm'ın ruhunu anlayamamaktan ileri gelmiş kuru iddialardır. Evet, hadîsimizin isnadında meçhul bir râvi vardır. Fakat bu zât hakkında hadîsi tahrîc eden îmam Ebu Dâvud ile El-Münzirî sükût etmişlerdir. Bunların sükûtu ise kendi îzahlan veçhile beğendiklerine alâmettir. Üstelik aynı hadîsin isnadı için îbni Abâil'l -Berr hasendir demiştir. Binaenaleyh istidlale pek âlâ yarar. Hâkim' in sahîhlediği hadîs dahi merfu'dur.[565]

643/505- «Ebu Hüreyre radıyaJlahü emVden rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Rikâzda beşte bir vardır; buyurmuştur.»[566]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Rikai'm hakikatini tâyin babında ulemânın iki kavli vardır.
1— Hîcaz'hlara göre : Rîkâz, cahiliyet zamanında, yani eskiden küffâr tarafından yere gömülen maldır.
2— Irak'lılara göre : Rikâz mâdenler demektir. İmâm-ı Şafiî, Mâlik ve Ahmed îbni Hanbel birinci kavli tercih ederler. Onlarca mâden ile rikâz arasında fark vardır, ve mâden; Allah'ın yer içinde yarattığı bir cinsden olmayan altun, gümüş gibi şeylerdir. Rikâz ise cahiliyet devrinden kalmar-defînelerdir.
Hanefîler'e göre : mâden ile rîkâz birdir. Yani yeraltından çıkarılan mâdenlerle, küffar tarafından gömülmüş paralar arasında hükmen bir fark yoktur. Fakat mâdenlerle rikaz'dan alınan sadaka hakikî zekât değildir. Binaenaleyh, beşte bir olarak alınır. Tafsilât fıkıh kitaplarm-dadır.
Birinci kavli teyid eden delillerden biri îmâm-ı Buhân'nin Hz. Ebu Hüreyre (R. A./dan rivayet ettiği şu hadîstir :
«Hayvanın yaptığı zarar hederdir (ödettirilmez). Kuyunun hederdir; mâdeninki de hederdir. Rikâzda ise beşte bir vardır.» Bu kavle zâhip olanlar: «Mâden ile Rikaz bir olsa idi hükümleri de bir olurdu» diyorlar. Ancak îmâm-ı Şafiî (150—204) mâden sözünden yalnız altınla gümüşü kasdeder. Delili : Beyhâkî-nin tahrîe ettiği gu hadîstir :
«A$hab-ı Klrâm : Rikâz nedîr yâ Resûlüllah? dediler. Resûlüllah SaUaîlahü aleyhi ve seüem :

— Yer yaratıldığı gün onun içinde yaratılan altın ile gümüştür; buyurdular.»
Yalnız bu tefsiri zayıf bir rivayet sayarlar. Eîmme-i selâse denilen Imam-ı Şafiî, Mâlik ve Ahmed İbni Hanbel hazarâtı «Beş okiyye-öen aşağısında zekât yoktur» hadîsiyle istidlal ederek altın ve gümüşte nisabı nazar-ı itibâra almışlar ve bunun onda birin* dörtte biri olacağına kail olmuşlardır. Zâten gümüş hakkındaki «gümüşte onda birin dorte biri vardır» hadîsi buna delildir.
Rikâzda ise onlara göre beşte bir vardır. Nisabta muteber değildir. Bu iki sınıf mâden arasındaki hüküm farkının hikmeti : Rikâz'ın meşakkatsızca elde edilmesi, mâdenin ise ancak meşakkatla çıkarılmasıdır.[567]

644/501- «Amr ibni Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden (radıyallahü anhüm) işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve seUem, bîr adamın bir harabede bulduğu define ti ak kında :
— Onu meskûn bir yerde buldu isen îlân et; meskûn olmayan bir yerde buldu isen onda ve rikâzda beşte bir
Vardır; buyurmuştur.»[568]

Bu hadîsi, İbni Mâce güzel bir isnadla tahrîe etmiştir.
Yukarıki hadîsi îmâm-ı Şafiî, Ebu Dâvud, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. «Onda ve rikâzda beşte bir vardır» buyurulması gösteriyor ki bulunan şey bulanın mülkü olmuştur ve artık onun beşte birini vermek kendisine vaciptir. Köyde bulunana Hz. Sâri' Rîkâz dememiştir. Çünkü onu yerden çıkarmamış, sokakta giderken bulmuş olduğu anlaşılıyor. îmâm-ı Şafiî (150—204) ile ona tâbi olanlar Rikâzda iki şeyin şart olduğunu söylerler. Bunların birincisi cahilîyet devrinden kalmış olması, ikincisi kırda; bayırda bulunmasıdır. Şayet sokakta veya mescidde bulunursa Rikâz değil, lükata olur. Lükata : Yeryüzünde rastgele bulunan maldır. Ahkâmı, fıkıh kitaplarında îzah edilmiştir.
Bir kimsenin mülkünde bulunan mal o kimsenindir. Fakat : «Benim değildir» derse, bittabi onun değil ,o mülkü kimden aldı ise onundur. Böylece sahibi çıkıncaya kadar ondan ötekine mürâcât edilir durulur, îmâm-ı Şafiî'nin deîîli : Kendisinin Amr ibni Şuayb (R. A J'dan tahrîe ettiği bir hadîstir. Bu hadîsin ifâde ettiğine göre, bir adamın bir harâbezârda bulduğu define hakkında Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır :
«Onu meskûn bir yerde veya sapa bir yolda bulduysan îlân et. Yok câhiliyet devrinden kalma bir harabede veya meskûn olmayan bir yerde bulduysan bu sefer onda ve Rikâzda beşte bir vardır.»[569]

645/502- «Bilâl ibni Haris[570] radıydUahü anh'den rtvâyet olunduğuna göre, Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seUem; Kabeliyye mâdeninden zekât almıştır.»[571]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
El-Münzirî : «Bu hadîs mürseldir. Onu Mâlik de «El-Muvatta» da mürsel olarak rivayet etmiştir» diyor. İbni Abdül-Berr dahi: «El-Muvatta» da da böyle bütün râvilerce mürseldir; demiştir. îmâm-ı Şafiî : «Bu hadîs, hadîscilerin ispat ettiği hadîslerden değildir. İspat etmiş bile olsalar, Resûlüllah (S.A.V.)'den onda yalnız mâdenleri çalıştırmaya vermesi vardır. Mâdenlerin beşte birine değil de, zekâtına âit bir şey onda Peygamber (S.A.V.)'den rivayet edilmemiştir» demektedir. «El-Muvatta» da Rabia tarikiyle ulemâdan birçok râvilerden rivayet olduğuna göre : «Peygamber (S.A.V.): Bilâl İbni Haris'e Ka-belİyye mâdenlerim çalıştırmaya vermiş ondan beşte bir almamış sade zekât almıştır» Beyhakî : «Mes'ele Şafiî'nin dediği gibidir» der.
Hadîs-i şerîf, mâdenlerde zekât farz olduğuna delildir. Fakat buradaki sadaka lâfzından beşte bir kasdedilmiş olmak da mümkündür. Birinci kavle îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel ve diğer bazı ulemâ zâhip olmuş; başkaları ikinci kavli tercih etmişlerdir ki, bu kavi beşte bir vermenin vücûbudur.[572]

«Sadaka-i F ıtır Babı»

Fıtır, iftar demektir.Sadakanın fıtra izafe edilmesi, fıtır onun sebebi olduğundandır. Sadaka-Î fıtır, orucun farz kılındığı sene vacip olmuştur.[573]

646/503- «IbnİÖmer radtyaUahü anhilma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûliiilah SaUaîlahü aleyhi ve seîlem; fıtır sadakasını kuru hurmadan veya arpadan müslümanların kölesinin hürünün er-keğlnln, kadınının, büyüğünün, küçüğünün üzerine bir sa' olarak farz kıldı, ve bunun cemâat namaza çıkmazdan evvel verilmesini emir etti.»[574]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
îbni Adiyy ile Dâre Kutnî'nin başka bir vecihten zayıf bir is-nadla tahrîc ettikleri bir rivayette :
— Bugünde onları dolaşmaktan müstağni kılın; buyrulmuştur.
Hadîs-i gerîf, sadaka-i fıtınn vücûbuna delildir. Ulemâdan /s-hak b. Râhûye (168—238) : Sadaka-i fıtır bilicmâ1 vaciptir» demiştir. Maamâfîh Şâfiîyyeden bâzıları ile Dâvud-u Zahiri (202—270) 'ye göre sünnettir. Onlar hadîsteki «farz kıldı» ifâdesini «takdir etti» mânâsına te'vil ederler. Fakat umumiyetle Şâfiîyye ulemâsına göre şadaîîa-i fıtırın iptidâ-i İslâm'da farz olup, sonra zekâtla neshedildiğini iddia ederler. Bunların delîli Kays ibni Ubade (R. A.)'âan rivayet olunan şu hadîstir :
«Resûlüllah SdUattahü aleyhi ve seMem, bize zekât âyeti inmezden önce sadaka-İ fıtır vermemizi emretti. Zekât nâzif olunca artık bize emir veya nehyde bulunmadı». Lâkin bu iddâ doğru değildir. Zîrâ evvelâ hadîs makbul değildir. Çünkü râvîleri arasında meçhul bir râvi vardır. Saniyen: Hadîs sahîh kabul edilse bile, nesh'e yine delâlet etmez. Çünkü Hz. Peygamber (S. A.V.)'in emretmemesi nesh edildiğini göstermez. Yani yeniden emretmemesi eski emrin hükmünü kaldırmaz.
Hadîs-i şerif, sadaka-i fıtırın zengin, fakir, büyük, küçük, kadın erkek, hür, köle bütün müslümanlara vacip olduğuna delildir. Bu bâbda Beyhâkî (384-458) Abdullah İbni EbİSalebe'den[575] yahut Sa'Iabetübnu Abdullah'dan merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Erkek veya kadın, küçük veya büyük, zengin veya fakir, yahut köle olan her insan için buğdaydan bir sa' verin, eğer (sadaka-î fıtri verilen kimse) zenginse Allah onu temizleyecektir. Fakirse, Allah kendisine, verdiğinden daha çoğunu İade edecektir.» Fakat Münzirî «Muhtasarü's-Sünen» inde: «Bu hadîsin isnadında Numan İbni Râşid vardır. Onun hadisiyle ihticac olunmaz» diyor. «Köle hiç bir geye mâlik değildir» diyenlerce kölenin sadaka-i fıtrmı efendisinin vermesi vaciptir. «Köle de mâlik olabilir» diyenlere, göre ise, sadakasını kendisinin vermesi îcâpeder. Keza karısının sadakasını kocası, hizmetkârının sadakasını efendisi, fakir akrabanın nafakasını, yakın akrabası verecektir. Çünkü Dâre Kutnî ile BeyhaH'nin zayıf bir isnadla tahrîc ettikleri bir hadîste şöyle buyrulmaktadır:
«Nafakasını verdiğiniz kimselerin sadaka-i fıtrini verin.» Bundan dolayıdır ki mes'elede ihtilâf edilmiştir. Hanefîler'den îmâm-ı Asam (80—150) ile, Ebu Yusuf (113—182) ve Cumhur ufemâ'ya göre küçük çocuğun fıtri kendi malından verilir. Malı yoksa o zaman nafakası kime aitse o verir. îmâm-t Muhammed'le diğer ulemâ'ya göre malı olsun, olmasın küçüğün nafakasını velîsi verir. Bâzılarına göre küçükler için asla sadaka-i fıtır lâzım değildir. 2îrâ bu sadaka oruçluyu kötü sözlerinden temizlemek ve fukaraya yemek olmak üzere meşru olmuştur. Küçüklere ise henüz oruç farz değildir. Fakat bunlara cevaben H. Ömer (R. A.) hadîsinde sadaka-İ fıtr'ın küçüklere de vacip olduğu bildirilmektedir. Binaenaleyh bu sarahat karşısında o delâlete itibâr yoktur denilir.
Hadîs-i şerifteki «müslümanlann» kaydı hadîs imamlarını bir hayli uğraştırmıştır. Çünkü bu ziyâde râvilerce müttefekun aleyha değildir. Şu varki, âdil bir râvinin ziyadesiyle amel olunur. Hadîsimiz, sadaka-i fıtır vacip olmak için müslüman olmanın şartiyyetini de bildiriyor. Binaenaleyh kâfir kendi nefsi için sadaka vermekle mükellef detir :
ğüdir; acaba müslüman 6ir kimse kâfir olan kölesi için sadaka-î fıtır verecek midir? Bu cihet ihtilaflıdır. Cumhur'a göre vermiyecektir. Hanefîlerle diğer bâzı ulemâya göre ise verecektir. Delilleri şu hadîs:
«Kölesin-den dolayı müslümana sadaka-i fıtır d an maada hiçbir sadaka yoktur.» hadîsteki «Bunu cemâat namaza çıkmazdan evvel verilmesini emretti» cümlesi sadaka-İ fıtır'ı bayram namazından önce vermenin lüzumuna delildir. Binaenaleyh bayram namazından sonra verilirse, bu sadaka fıtır sadaka-sı olmaktan çıkar; şâir nafile sadakalar gibi olur. Bunu îbni Adiyy'in rivayeti de te'yid ediyor. Bu rivayet yine Hz. Abdullah ibni Ömer (R. Anhüma)'dan olmakla beraber isnadca zayıftır. Çünkü râvileri arasında Muhammed b. Öme-re'l-Vâkıdî vardır ki bu zât hakkında îmâm-ı Buhari : «Metruktür» demiş. İmâm-ı Ahmed ibni Haribel İse onu yalancılıkla itham etmiştir! îbni Adiyy'in rivayetinde: «Fakirleri bugünde (yani bayramda) sokaklarda dolaştırıp, yiyecek aratmayın» buy-ruluyor ki, onları bu halden kurtarmak ancak kendilerine namazdan önce sadakayı fıtri vermekle olur.[576]

648/504- «Ebu Saîd radıyallahü anh'âen rivayet olunmuştur. De-mîştir ki: Biz Peygamber Salîalîahü aleyhi ve sellem, zamanında sadaka-i fıfırı ya yiyecekten bir sa', yahut kuru hurmadan bir sa', veya arpadan bir sa' veyahut kuru üzümden bir sa' olarak verirdik».[577]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Bir rivayette : «Yahut kuru sütten bir sa'» denilmiştir. Ebu Saîd; «Bana gelince ben onu hâlâ Resûlüllah (S.A.V.) zamanında çıkarıp verdiğim gibi vermekteyim; dedi.» Ebu Davud'un rivayetinde: «Onu ebediyen bîr sa'dan başka vermem» demiştir.
Ekıt ; Kurutulmuş süt demektir. Ahterî'ye göre Keş denilen şeydir ki, kurutulmuş yoğurttur. «LSübiMü's-Selâm» sahibi burada şunları söyler : «Zikrolunan şeylerden bir sa' vermenin vacip olduğunda ihtilâf yoktur. Hilaf ancak buğdaydadır. Zîrâ îbni Huzeyme (223—311)'nin Süfyan tarikiyle İbni Ömer'den rivayet ettiğine göre Mu-avîye halîfe olunca nâs yarım sa' buğdayı bir sa' arpaya denk tutmaya başladılar. Çünkü buğday hakkında bir sa' verilir diye bir nass yoktur.»
«Ebu Saîd taamdan buğdayı kasdetmiştir» diyenlerin sözünü ise Musannif «Fethü'l-Bârî-» de tahkik etmiş ve sahîh bulmamıştır. îbnü'h Münsir: «Buğday hakkında Peygamber (S.A.V.)'den sabit ve mûtemed bir haber bilmiyoruz.» diyor. «O zaman Medîne-T Münevvere'de buğday az bulunurdu. Sahabe zamanında buğday çoğalınca buğdaydan yarım sa'm bir sa' arpa yerini tutacağı kanâatına vardılar. Onlar müctehid-dirler. Binaenaleyh onların kavli bırakılıp da başka bir kavle ancak kavi onlara denk bir zâtın ise, o zaman gidilir. Şüphesiz ki Ebu Saîd onlara muhalefet etmiştir» diyerek hadîsteki Hz. Ebu Said'in sözünü gösteriyor. Bundan sonra da Ebu Saîd kıssasına geçiyor. Kıssa şudur: Hâkim'in beyânına göre: «Ebu Saîd (R. A./in yanında Ramazan sadakası zikredilmiş. Ebu Saîd demiş kî : Ben ancak Resûlüllah (S.A.V.) devrinde vermiş olduğum hurmadan bir sa', yahut buğdaydan bir sa', yahut arpadan bîr sa' veya Keş'ten bir sa' olan sadakayı veririm». Bunun üzerine cemaattan biri kendisine : «Yahut buğdaydan iki M üt (yarım sa' yani 520 dirhem) değil mi? demiş. Ebu Saîd (R.A.): «Hayır. Bu Muaviyye nîn yaptığı bir iştir. Ben onu kabul edemem, ve onunla amel eyfeyemem; demiştir.» Lâkin îbni Huzeyme : «Ebu Saîd kıssasmdaki buğday zikri mahfuz olmayan bir şeydir. Bu vehmi kimin yaptığını bilmiyorum» demektedir. Nevevî (631—676): «Sadaka-i fıtır buğdaydan iki Mut'tur diyenler Muaviye'nin kavli ile amel etmiştir» diyor.
Yine «Sübülü's-Selâm-» sahibi 8<m*âni burada itiraza mecal görerek şunları söylüyor: «Burası söz götürür. Çünkü Muaviye'nin işi bir fiil-i sahâbîdir. Halbuki kendisine bu mes'elede Ebu* Saîd ile sohbeti Muaviye'nin sohbetinden daha uzun, Resûlüllah'ın hâlini ondan daha iyi bilen sahâbe-i Kiram muhalefet etmişlerdir.» Bizzat Muavîye burtu böyle gördüğünü Peygamber (S.A.V.)'den işitmediğini tasrih etmiştir. Nitekim Beyhakî'nin «Es-Sünen-» de tahrîc ettiği şu Ebu Saîd hadîsinden de anlaşılır: «Muaviye hacc veya ömre için gelmişti. Cemaata minberden bir konuşma yaptı. Onlara söylediklerinin arasında şu da vardı: «Ben Şam buğdayından iki Mut'un bir sa' hurmaya muadil olacağı fikrindeyim.» Bunun üzerine bu kaville amel etliler» Ebu Saîd ise:
«Bana gelince ben sadakayı Peygamber zamanında verdiğim... İlâh...»
elemiştir. Bu ise bu fikrin Muaviye'nin re'yi olduğunu ifâdede sarihtir. BeyhaM bu bâbdaki hadîsleri serdettikten sonra şöyle der : «Peygamber (S.A.V.)'den «sadaka-î fıtır» için buğdaydan bir sa' verileceğine dair haberler varid olduğu gibi, yarım sa' verileceğine dair de haberler vârid olmuştur. Ama bundan hiç bir şey sabit olmuyor»
Biz deriz ki, buğdaydan yarım sa' verilir diyenler Hanefîler'dir. Diğer mezhep imamlarına göre buğdaydan da bir sa' verilir. Fakat bu hususta hakiki neticeye varmak için Hanefîler'den Kemal ibni Hü-mam'm «Fethü'l Kadîr»[578] adlı eserine müracaat etmelidir. Çünkü orada bu bâbdaki bütün hadîsler ele alınmış ve büyük bir bitaraflık ve maharetle tenkidler yapılmıştır. Kemal ibni Hümavı'ın beyânına göre Ebu Saîd hadîsindeki «buğdaydan bir sa*» ziyâdesi tbnî Huzeyme'nin dediği gibi gayrı mahfuz ve bir vehim kabul edilirse, hadîsin geri kalan kısmı Hanefîler'e delildir. Yarım sağ' buğdaydan sadaka.İ fıtır, verilmesi, San'ânî'nin dediği gibi yalnız Hz. Muaviye'nin fiili değildir. Bilâkis Hülefâ-i RâşİdîN denilen Ebu Bekir, Ömer, Osm ar* ve Ali (R. Anhüm) hazarâtı ile ashab-ı kirâm'dan pek çoklarının mezhebi budur. Hattâ Tahavî : «Sahabe ve tabiînden tek bir kimse bilmiyoruz ki, kendisinden bunun hilafı rivayet edilmiş olsun» diyor.
San'ânî'idn Muaviye'ye muhalefet ettiler dediği, Ashâb-ı Kiram kimlerdir? Zikr edilmemiştir.
Hz Ebu Saîd (R. A.) hadîsinin Hanefîler'e delîl olan cihetine gelince : Nefs-i hadîsten anlaşılıyor ki, orada bulunan sahabe ve tabiînden mürekkep cemâat Hz. Muaviye'ye muvafakat etmişlerdir. Eğer buğdaydan Resûliillah (S.A.V.)'in bir sa' verdiğini bilseler asla susmazlar ve Muaviye'ye itimad etmezlerdi. Çünkü Mevrid-i nâsda içtihada mesağ yoktur. Hz Ebu Saîd'in bir sa' vermesi, yarım sa'dan sadaka-î fıtır caiz1 olduğunu bilmediğine, yahut biliyormuş, fakat ziyâdeyi nafile olmak üzere vermiş olduğuna, hamledilir.[579]

649/505- «İbni Abbas radıyallahü anhüma'öan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah ScOlaMahü aleyhi ve sellem; Fıtır zekâtını oruçluyu çirkin ve kötü sözlerden temizlemek ve fakirleri doyurmak içîn farz kıldı. Binaenaleyh onu kim namazdan önce edâ ederse, makbul bîr zekât olur. Kim namazdan sonra edâ ederse sadakalardan bir sadaka olur».[580]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Hadîsi, Dâre Kutnî de rivayet etmiştir. İbni Mâce müstesna hadîs ulemâsından bir cemâat İbni Ömer (R. A.ydan şu hadîsi rivayet etmişlerdir : «Resûlüllah SdUatlahü aleyhi ve sellem; Sadaka-i fitr'ın cemâat namaza çıkmazdan önce verilmesini emretti.»
Hadîsler sadaka-i fıtr'ın vücûbuna delildirler. Sadakaların günahlara kefaret olduğu, bu sadakanın verme zamanının bayram namazından öncesi idiği ve sadakanın muvakkaten vacip olduğu da hadîsimizin delâleti cümle sindendir.
Bâzılarına göre sadaka-i fıtır Şevvâl'in İlk günü fecr zamanı vacip olur. Delili : «Onları bugün dolaşmaktan müstağni kılın»
hadîsidir. Bir takımlarına göre Ramazanın son günü güneş batarken vacip olur. Bunların delili de hadîsimizde geçen «oruçluyu temizlemek için» cümlesidir. Bâzıları iki delil ile de amel etmiş olmak için; «İki vakitde de vacip olur» derler.
Sadaka-î fıtr'ın vaktinden evvel verilip, verilemiyeceği babında bir kaç kavil vardır :
Bâzılarına göre bu sadaka zekâta mülhaktır. Binaenaleyh iki sene evvel vermek bile caizdir. Bâzıları: «Yalnız Ramazan'da vaktinden evvel verilebilir, daha önce verilmez; zîrâ sadaka-i fıtır'ın biri oruç diğeri îfiar olmak üzere iki sebebi vardır. Binaenaleyh nisab ile havelân-ı havle (sene geçmek) benzerler. Bu iki sebepten evvel verilemez» derler. Bâzıları da : «Vücûbundan ancak bir iki gün evvel verilebilir» demektedirler.
Hadîsimizdeki «fakirleri doyurmak için» kaydı bu sadakanın yalnız fakirlerin hakkı olduğuna delîldir. Nitekim buna kail olanlar da vardır. Diğer ulemâ ise; zekâtta olduğu gibi sekiz sınıfa verilebileceğine hâildirler. Zîra bâzı sınıflara verileceğini tansis etmek onun yalnız o sınıflara verilebileceğini ifâde etmez. Nitekim zekâtta vâkî olmuş, fa-Tîat kimse, zekât yalnız bu sınıfa mahsustur, dememiştir. Hazret! Muaz hadîsinde :
«Onu zenginlerinizden alarak fakirlerinize iade etme ye memur oldum.» denilmektedir.[581]

«Nafile Sadaka Babı»

650/506- «Ebu Hüreyre mdıyattahü onfe'den Peygamber SaMalîahü aleyhi ve. sellem'âen işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Peygamber SaUdlîahü aleyhi ve seUem, şöyle buyurmuşlardır :
— Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları kendi gölgesinden başka gölge bulunmadığı günde kendi gölgesinde gölgelendirir...» Müteakiben Ebu Hüreyre hadîsi zikretmiştir.[582]

Bu hadîste «bir sadaka verip de onu sağ elinin ne verdiğini sol eli bilmeyecek derecede gizleyen adam» cümlesi de vardır. Bu hadîs Müttefekun aleyh'dir.
Hadîste işaret edilen yedi kişi şunlardır :
Âdil imam; Rabbî'nin ibâdeti içinde büyüyüp yetişen genç; kalbi mescidlere bağlı olan adam; Al!ah için birbirini seven, onun için bir yere toplanıp onun için ayrılan i&i adam; kendisini mevki sahibi güzel bir kadın davet edip de: «Ben AMah'dan korkarım» diyen adam ve boş kaldıkta Allah'ı zikrederek gözleri yaşaran adam. Yedincisi de hadîsi-mizdeki sadaka veren zât'tır.
Zil : Gölge demekse de burada ondan murâd himâye'dir. «Fülân fülânın gölge sindedir» derler; onun himayesinde dir demektir. Burada Allah'ın gölgesinden maksad: Arş'ının gölgesidir. Saîd ibni Mansur (-227)'un Hi. Setman (R. A./dan tahrîc ettiği şu hadîs de buna delâlet eder : « \t.y. jjj J(«ûıl ^î% "ajüL » «Yedi kişi vardır
Allah onları arş'ının gölgesinde gölgelendirecektir.»

Kurtubî de buna cezmetmiştir.
«Sağ elinin ne verdiğini, sol eli bilmeyecek derecede» ifâdesi gizlemekte mübalâğa ve sadakayı riya şaibesinden uzaklaştır* mak içindir. Maamâfîh hazf takdir etmek de ihtimal dahilindedir. Bu takdirde mânâ şöyle olur : «Sağ elinin verdiği şey, sol el tarafından görülmez.»
Hadîs-i şerif sadakayı verirken gizlemenin faziletine delildir. Ancak aşikâra verdiği zaman başkalarına numune olabilecek ve kendisine uyanlar bulunacaksa, o zamanlar aşikâr vermek efdâl olur. Riyadan korunmak da hadîsimizin delâleti cümlesindendir. Hadîsteki «sadaka» lâfzı farz ve nafile sadakalara âmm ve şâmildir. Binaenaleyh musannifin onu burada nafile sadaka babında zikretmesine bakarak, râfile sadakaya mahsus zannetmemelidir. Hadîste geçen adam lâfzının da mefhumu muteber değildir. Binaenaleyh sadakayı kadın da verse yine sevabı aynıdır. Ancak İmamet bahsi'nde erkek lâfzının mefhumu muteberdir. Sonra buradaki yedi adedinin de mefhumu muhalifi muteber değildir.
Allah'ın arş gölgesinde gölgelenmeyi iktizâ eden daha bir nice hasletler vârid olmuştur. Bunları Musannif «.Fethü'hBân-» de yirmi sekîz'e çıkarmıştır. Hafız Suyûtî (—911) ise daha ziyâde ederek yetmiş'e iblâ etmiştir. Suyutî bunları ayn bir te'lif halinde toplamış ;sonra bir mecmua halinde kisaltmiştir. Bu mecmuanın ismi «.Buzûgü'î-Hilâl fî}l~Hisâli}l-Mucıbet-i liz'Zilâl-».[583]

651/507- «Ukbetü'bünü Âmir radtyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SalldUahü aleyhi ve seMem'i :
— (Kıyamet gününde) herkes tâ insanlar arasındaki muhakeme hallüfasl edilinceye kadar sadakasının gölgesinde olacaktır; derken işittim.»[584]

Buradaki sadaka lâfzı da farz ve nafile sadakalara âmm ve şâmildir.
Hadîs-i şerîf, sadaka vermeye teşvik etmektedir. Sadakanın gölgesinde olmak hakikate de mecâze ihtimallidir. Hakikat olduğuna göre, sadakaların kendileri verenlerin karşısına gelecek ve ondan güneşin şiddetli sıcağını defedecektir. Mecaz olduğuna göre bu sözden murâd :
Herkes verdiği sadakanın himayesinde olacak; demektir. Nafile sadaka vermenin faydalarından biri de şâir nafile ibâdetlerde olduğu gibi, kıyamet gününde farz sadakalar noksan çıkarsa onları tamamlamaktır. Nitekim Hâkim'in Ibni Ömer (R. A.)'dan tahrîc ettiği şu hadîsde tasrih olunmuştur :
«Kulumun zekâtına bakın, eğer ondan bir şey zâyİ ettiyse noksan olan zekâtı tamamlamak için kulumun sadaka nâmına bir nafilesini bulabilecekmisiniz? Bir bakın.» demek oluyor ki, nafile sadaka ile farz sadakaların noksanı tamamlanacaktır. Bu da Allah'ın bir rahmeti ve adaletidir.[585]

652/508- «Ebu SaİD-i Hudr! radıyallahü anh'den Peygamber Sal-lallahü aleyhi ve selle m'den işitmiş olarak rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Hangi müslüman çıplak olan bir müslümana bir elbise giydirirse Allah ona cennetin yeşil hüllelerinden giydirecek; hangi müslüman aç olan bir müslümana yemek yedirirse Allah ona cennet meyvalarından yedirecek ve hangi müslüman susayan bir müslümana su verirse Allah onu mühürlü hâlis şarapla sulayacak; buyurmuşlardır».[586]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. İsnadında gevşeklik vardır.
Rahîk : İçinde karışık nesne bulunmayan hâlis cnnnet şarabıdır.
Mahtûm : Mühürlü demektir. Bundan maksad son derece nefis olduğunu göstermektir. Münzirî'nin «Muhtasarü's-Sünen-» inde : Bu hadîsin râvileri arasında Dâlânî diye ma'ruf Ebu Halid Yezid ibni Abdurrahman vardır. Bu zât hakkında bir çok kimseler senâ'da bulunmuş, bir çok kimseler de onun hakkında ileri geri söz etmiştir» deniliyor.
Hadîs-i şerifte, iyiliklerin envâına teşvik ve onları muhtaç olanlara vermeye tergîb olduğu gibi, yapılan iyiliklerin karşılığının o iyilikler cinsinden olacağına işaret de vardır.[587]

653/509- «Hâkim İbnî Hizam radıyaîlahü anh'den Peygamber Sallaîlahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet olunmuştur k! : Re-sûlüllah SaUdUahü aleyhi ve selle m; şöyle buyurmuşlardır:
— Yüksek el. alçak elden daha hayırlıdır. Geçindirdiklerinden başla sadakanın en hayırlısı fazla maldan verilenidir. Kim iffetli olmak isterse Allah onu afif kılar. Kim de kanaatkar olursa Allah onu ganî eyler.»[588]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Buhârî'nindir.
Ekser ulemâya göre, yed-İ ulyâ : Verenin eli, yed-i süflâ : Dilenenin elidir. Bazılarınca yed-I ulyâ : İffetlinin eli demektir, isterse veren kimse elini uzattıktan sonra olsun, böyle bir elin yüksekliği manevîdir. Bir takımları : «Yed-i ulyâ: İstemeden alanın elidir» demiş; diğerleri de : «yed-i ulyâ : Veren; yed-i süfSâ : Vermeyendir» mütalâasında bulunmuşlardır. Hattâ mutasavvıfâdan bâzıları bu cümleyi «alan el veren elden daha hayırlıdır» şeklinde tefsir etmişse de İbni Kuteybe (—266): Böylelerine çatarak bunları ancak dilenciliği hoş gören bir kavm olarak görüyor. Bunlar alçaklığa hüccet getiriyorlar» demiş; Sanânî de bu sözü beğenmiştir.
Hz. Fahr-î Kâinat (S.A.V.) Yed-i ulyâ'yı : «Veren fakat almayan el» ch'ye tefsir buyurmuşlardır. Bu bâbdaki hadîsi îshâk «Mms-ned» inde Hâkim İbni Hizam (R. A,)dan rivayet etmiştir.
Hadîsimizde infak meselesine kendinden ve çoluk çocuğundan başlamaya delîl vardır. Zira bunlar daha mühimdir. Keza bu hadîste sadakanın en hayırlısının kendi ailesi efradının nafakalarını çıkardıktan sonra artanından vermek olduğuna delâlet vardır, Zaten efdâlin mânâsı budur. Çünkü bütün malını tasadduk eden bir adam, ekseriya pişman olur.' Ve muhtaç kalınca «keşke vermeseydim» der. Binaenaleyh böyle bir sadaka efdâl olmaz. Bütün malını sadaka olarak vermeyi Kadı lyaz'm (476 — 544) beyânına göre ulemâ caiz görmüşlerdir. Fakat Taberânî (260—360) bunu doğru bulmamakta ve : «Caiz olmakla beraber müstehâb olan yine de bunu yapmamak, malının üçte birini vermektir» demektedir.
Evlâ olan şudur denilebilir : Bütün malını sadaka olarak veren kimse fakr-ü hâle sabr edebiliyor ve çoluğu çocuğu da yoksa yahut var da onlar da sabırlı iseler, yapılan işin iyi olduğunda söz yoktur. Buna Teâlâ hazretleri'nin :
[589]» «Kendilerinin ihtiyacı olsa da başkalarını kendi nefislerine tercih ederler» kavl-i kerîm'i ile :
[590]» «Yiyeceğe bunca ihtiyaçları varken, onu yine de bir yoksula, yetime ve esire yedîrirler» âyet-i kerîmesi delildir. Fakat bu derecede olmayanların bütün malını tasadduk etmesi mekruh olur.
Hadîste geçen «kim İffetli olmak isterse» tâbirinden nıurâd: Dilenmekten iffetli olur da dilenmezse «Allah onu afîf kılar» ani ona iffet babında yardım eder, demektir. «Kim de kanâatkâr olursa» Yani elindeki az bile olsa onunla iktifa ederse «Allah onu ganî eyler» yan kalbine kanâat verir, demektir.[591]

654/510- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki :
— Yâ Resûlallah! Sadakanın hangisi daha hayırlıdır; denildi :
— Fakirin candan vermesidir. Hem geçindirdiklerinden başla ; buyurdular.»[592]

Bu hadîsi, Ahmed ile Ebu Dâvud tahrîc etmişlerdir. İbnî Huzeyme, Hâkim ve İbni Hibban da onu sahîhlemişlerdir.
Cühd: Güç ve takat demektir. Cehd ise meşakkattir. Bâzıları: «mübalâğa ve gayedir» demişlerdir. Bir takımları : «Cühd ile cehd aynı mânâya gelen iki lügattir» derler. EnNİhaye-> de: «Yani az mahn taşıyabileceği miktar» deniliyor.
Bu hadîs, îrrtâm- Nesâî'nin Ebu Zer (R. A.)'d&n; İbni Ribban ile Hâkim'in Ebu Hüreyre (R. A.)'dan tahrîc ettikleri şu hadîsle bir mânâyadır :
«Bir dirhem yüz bin dirhemi geçer bir adamın iki dirhemi vardır. Bunlardan birini alıp da tasadduk eder. Bir adamın da çok malı vardır. Bunlardan yüz bin dirhem alır da tasadduk eder.» Hadîsimiz az malı olan kimsenin azdan sadaka vermesinin efdâl olduğuna delildir. Halbuki bundan evvelki Hâkim bin Hizam hadîsi, sadakayı artan maldan vermenin daha efdâl olduğunu ifâde etmişti. Îki hadîsin aralarını Beyhokî (384 —458) şöyle bulmuştur : «Bu mes'ele insanların fakr-ü zarurete karşı gösterdikleri sabr ve az'la iktifa hususundaki hâllerine göre değişir». Bundan sonra Beyhakî bu mânâya delâlet eden bâzı hadîsleri rivayet etmiştir.[593]

655/511- «(Bu da ondan) rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resulül-lah Sallallahü aleyhi ve seîlem :
— Sadaka verin; buyurdular. O anda bir adam :
— Yâ Resûlallah bende bir alfun var; dedi. Resûlüllah SaîlaUahü aleyhi ve seîlem :

— Onu kendine tasadduk et; buyurdular Adam :
— Bende bir daha var; dedi. Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Onu çocuklarına tasadduk eyle: buyurdular. Adam :
— Bende bir daha vardı; dedi. Resûlüllah Salldllahü aleyhi ve sellem :
— Onu hizmetçine tasadduk et; buyurdular. Adam :
— Bende bir daha var; deyince, Resûlüllah SaîlaUahü aleyhi ve sellem :
— Onu (ne yapacağını) sen daha İyi bilirsin; buyurdular.»[594]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmişlerdir. İbni Hîbban ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Bu hadîste karısına tasadduk zikredilmemiştir. Halbuki sahîh-i Müslim'de çocuklarından evvel karısı zikredilmiştir.
HadîS'i şerîf, nafakanın sadaka yerine geçeceğine delildir. Bu bâbda evvelâ kendinden başlıyarak, artarsa karısına, artarsa çocuklarına, hizmetkârlarına verecektir. Bundan sonra yine artarsa artık onu dilediğine verir. Nafakanın kimlere ait olduğu inşallah nafaka bahsinde görülecektir.[595]

656/512- «Hz. Âişe radıyallahü anha'dan rivayet olunmuşiuf. Demiştir ki : Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seîlem
— Kadın evinin yiyeceğine zarar vermiyecek şekilde infâk ederse, infâk ettiğinden dolayı ecri onun olur. Kocasının da kazandığından dolayı ecri kendinin olur. Hizmetçi için de bunun bir misli vardır. Birbirlerinin ecrinden hiçbir şey azaltmazlar; buyurdular».[596]

Hadîs, Müttefekun akyh'dir.
Hadîs-i şerîf, kadının kocasının evinden tasaddukta bulunabileceğine delildir. Murâd : Kocasının malından tasarrufa hakkı olanlardan ta-

sadduk etmesidir. Fakat kocasının malına zarar vermemesi, ,onun aile efradının nafakalarını ihlâl etmemesi şarttır. Îbnü'l-Ardbî şöyle diyor: «Bu hususta selef ihtilaf etmişlerdir. Bâzıları: «Noksanlığı belli olmayacak derecede az bir şey tasadduk edebilir» deteıiş; bir kısmı da bu tasadduk işini kocasının, velevki icmâlen olsun izin verdiği zamana hamletmişlerdir. Bunlara göre izni olmadan onun malında hiç bir gûna tasarrufta bulunamaz.»
îmâm-ı Buhârî (194—256) bu kavli tercih etmiştir. îmâm-ı Tir-mizî (200—279)'nin Ebi Ümâme (R.A.)'dan. tahrîc ettiği şu hadîs de bu kavlin delilidir :

«Ebu Ümame demiştir ki : Resûlüllah SalîaUahü aleyhi ve settem;
— Kadın kocasının evinden onun izni olmaksızın in-fâkta bulunmasın; buyurdular.
— Yiyeceği de mi yâ Resûlâllah? : denildi.
— (elbette) Bu bizim mallarımızın en iyisidir; buyurdular.» Şu kadar var ki bu hadîs Buhâri'nin Ebu Hüreyre (R. ÂJ'dan tahrîc ettiği başka bir hadîse muarızdır. O hadîsin lâfzı şudur :
«Kadın kocasının kazancından onun emri olmaksızın infâk ederse, ona kocasının ecrinin yarısı vardır.»
Bu iki hadîsin araları şöyle bulunabilir:
Kadının kocasının malından onun izniyle infâk etmesi; bütün ecri, izinsiz infâkta bulunması; yarım ecri îcâp eder. Sonra kocası fakir veya cimri ise o zaman kadının izinsiz olarak onun malından infâk etmesi memnudur. Aksi takdirde yani kocası fakir veya bahîl değilse izinsiz de onun malından infâk edebilir ve sevap da kazanır.
Ulemâdan bâzıları : «Hadîste geçen kadının, köle ve hizmetçinin infâkından murâd mal sahibi olan kocasının geçindirdiği efrada, onun hesabına sarfetmektir.» demişlerse de bu te'vil hadîsin lâfzına uzakür. Bâzıları da infâk babında kadın ile hizmetçi arasında fark görürler ve: «Kadının kocasının malında tasarrufa hakkı vardır. Binaenaleyh ona kocasının malından tasadduk caizdir. Fakat hizmetçi öyle değildir. Onun efendisinin malında tasarrufa hakla olmadığından, izinsiz tasaddukta bulunamaz» derler.[597]

657/513- «Ebu Saîd radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: İbni Mes'ud'un karısı Zeyneb geldi, ve:
— Yâ Resûlâllah, Sen bugün sadaka vermeyi emir buyurdun. Benim de ziynetlerim vardı. Onları tasadduk etmek isterdim. Fakat Ibnî Mes'ûd kendisinin ve çocuklarının kendilerine bunları tasadduk etmem gereken en lâyık kimseler olduklarını iddia etti; dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem :
— İbni Mes'ûd doğru söylemiş (evet); kocan ve çocukların kendilerine bu ziynetleri tasadduk edeceğin en lâyık kimselerdir; buyurdular».[598]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif sadakanın yakın akrabaya verilmesinin efdâl ve evlâ olduğuna delildir. Zahirine bakılırsa hakkında söz edilen sadaka, vacip sadaka gibi görülüyorsa da nafile sadaka olmak ihtimâli de vardır. Nitekim Hanefîler nafile sadaka olduğunu iddia ederler. Hadîsin Buhârî' de yine İbni Mes'ûd (R. A._)'m zevcesi Zeyneb'ten şöyle bir rivayeti daha vardır :
«Zeyneb demiş ki : Yâ Resûlâllah! Sadakamızı fakir bir zevç île terbiyemiz altında bulunan kardeş oğlu yetimlere vermek bize kâfimidir? Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem; kendisine :
— Sana hem sadakanın ecri hem de sılanın ecri vardır; buyurmuşlardır».
Bu hadîsi Müslim dahi tahrîc etmiştir. Ve bâzılarına göre sadakadan muradın yâcip olan sadaka olduğunu daha da kuvvetle ifâde etmektedir. Zîrâ sadaka mendup olsaydı, kadın «bu bize kâfi gelir nü?» diye sormazdı. Resûlüllah (S.A.V.)'in sadaka ve sıla kelimelerini kullanması da aynı mânâya delâlet eder. Zîrâ sadaka denilince hâtıra gelen, vacip olanıdır. Bundan dolayıdır ki, bâzıları buradaki sadaka-, dan muradın vacip sadaka olduğuna cezmetmişlerdir, diyorlar.
Hadîs-i şerîf,'zekâtı kadının kocasına verebileceğine de delâlet etmektedir ki, Cumhur ulemâ'nın kavli budur. îmâm- Âzam Ebu Hanîfe ile îmâm-% Ahmed ibni Hanbel'e göre kadın kocasına, kocası karısına zekât veremez. Zîrâ hayatları müşterektir. Zâten kocanın karısına zekât vermemesi ittifâkîdir. Çünkü kadının nafakası kocasına vaciptir. Onunla zekât almaktan müstağni olur. Hadîs-i şerifte zikri geçen çocukların annelerinin zekâtını almaya lâyık görülmeleri annenin evlâdına zekât verebileceğine delâlet ederse de buna kail olan yoktur. tbnü'l-Münzir evlâda zekât verilemiyeceğine icma-ı ümmet olduğunu iddia etmiştir. Şu halde ulemâ bu hadîsi farz olmayan sadakaya hamletmişler, yahut : «Sadakayı kadın kocasına vermiştir. O da çocuklarına infâk ettiğinden «Çocukların, kendilerine ta-sadduk edeceğin en lâyık kimselerdir» denilmiştir; yahud da bu çocuklar kadının değil, Hz. İbni Mes'ûd (R.A.)'m. başka karısından olan çocukları imiştir» şeklinde te'vü etmişlerdir.
Nitekim Buhârî'nin ikinci rivayeti de bunu te'yid etmektedir. Zîrâ o rivayette : «Fakir bir zevç İle terbiyemiz altında bulunan kardeş oğlu yetimlere vermek bize kâfi midir?» deniliyor ki, bu yetimler Hz. İbni Mes'ûd (R.A.)'ın anneleri vefat etmiş, oğullan olabilir. Bunlara anneleri olmadığına bakarak yetim demek caizdir.[599]

658/514- «Ibnü Ömer radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî : Resûlüllah SaUaîlahü aleyhi ve sellem :
— İnsan[600] tâ kıyamet günü yüzünde bir parça et dahi kalmamış olarak gelinceye kadar âlemden dilenip durur; buyurdular.»[601]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf, çok çok dilenmenin çirkin olduğuna ve dilenci her istedikçe yüzünden bir parça et gittiğine, bu suretle günün birinde yüzünde etten eser kalmayacağına delildir. «Nass» sözü devlet reisi ile tahsis olunmuştur. Nitekim aşağıda görülecektir. Bu hadîs, mutlak surette dilenmenin çirkin olduğunu gösteriyor. Buhârî ise bu çirkinliği malını çoğaltmak maksadıyla yani zengin olduğu halde dilenmekle kayıtlamış, hattâ buna bir bâb tahsis etmiştir. Bu takdirde ihtiyacından dolayı dilenmek mubah olur.
Dilenmeye mâni zenginliğin neden ibaret olduğu az ilerde görülecektir.
«Yüzünde bir parça et dahi kalmamış olarak» ifâdesi hakkında HattâH (319—388) şu îzâhâtı veriyor: «Bu sözden dilencinin düşük, kıymet ve itibarı kalmamış mânâsı kasdedilmiş olması yahut dilenmek suretiyle yüzünü zelîl ve hakîr kıldığı için kendisine bir ceza olmak üzere, cinayet yeri olan yüzünün, tâ etleri dökülünceye kadar azap olunması yahut da kendisini tanıtan bir alâmeti olmak üzere yüzü sade kemikten ibaret hasredilmesi ihtimal dahilindedir». Bu bâbda başka kaviller de vardır.[602]

659/515- «Ebu Hüreyre radıyaîlahü anVden rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah SaUaîlahü aleyhi ve setlem :
— Kim malını çoğaltmak için âlemin mallarını isterse, ancak ve ancak kor istiyor demektir. İster az istesin, İster çok; buyurdular.»[603]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
tbnü'î-AraU «Ancak ve ancak kor istiyor» cümlesi hakkında şöyle demiştir: «Bunun mânâsı dilenci ateşle azap olunacak demektir. Fakat haMkat olmak ihtimâli de vardır. Yani aldığı şeyler kor olurda onunla dağlanır. Nitekim zekâtına vermiyenler böyle azap göreceklerdir «İster az, istesin, ister çok» cümleleri tehekküm ve istihza içindir. Tehdit için vârid olmalan da ihtimal' dir.
Hadîs-i şerîf malını çoğaltmak için dilenmenin haram olduğuna delildir.[604]

660/516- «Zübeyr tbni Avvâm radtyaUahü anh'âen Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'den (işitmiş olarak) rivayet edilmiştir. Resul-ü Ekrem Salîdlîahü aleyhi ve sellem buyurmuşlardır ki :
— Birinizin, ipini alarak, sırtında bir yük odun getirmesi, müteakiben onu satarak onunla yüzünün akını koruması, versinler vermesinler âlemden dilenmekten herhalde kendisi için daha hayırlıdır.»[605]

Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf bundan evvelkiler gibi dilenmenin çirkinliğine delildir. Fazla olarak bunda çalışıp kazanmaya teşvik vardır. Zîrâ dilencilik sebebiyle dilencinin nefsi zelîî ve hakîr olur, izzet-i nefsi kalmaz. İstediği verilmediği takdirde reddedilmek mezellet ve hakaretine dûçâr olur. Veren dahi her istiyeni boş çevirmiyecek olursa, malı azalır; başı dara düşer. Binaenaleyh nefse meşakkatli bile gelse çalışmak lâzımdır. Çalışıp kazanmaya kudreti olan bir kimse hakkında Şâfiîler'in iki kavli vardır:
Birincisi : Dilenmenin haram olmasıdır ki, esah olan da budur.
İkincisi : Mekruhtur. Fakat mekruh derecesinde kalabilmek için üç şart vardır:
1— Dilenci kendi kendini hakîr ve zelîl düşürmeyecek.
2— Israrla istemiyecek.
3— Dilendiği kimseye eziyet vermiyecek'tir.
Eğer bu şartlardan biri bulunmazsa dilenmek bilittifak haram olur.[606]

661/517- «Semüratü'bnü Cündeb radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki; Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Dilenmek bir tırmalamadır. Onunla kişi kendi yüzünü tırmalar. Ancak bir kimsenin devlet reisinden, yahut kaçınılmaz bir şey hakkında dilenmesi müstesna; buyurdular».[607]

Bu hadîsi, Tirmîzî rivayet etmiş ve sahîhlemiştir.
Ebu Dâvvd ile NesâVmn rivayetlerinde : «. jo » yerine « ^ S » denilmiştir. Mânâsı : Yaralar demektir.
Hadîs-i şerîf, kimlerin dilenmesinin mubah olduğunu göstermektedir. Devlet reisinden istemek mubahtır. Çünkü Beytü'l-Mal'ın mütevellisi odur. Binaenaleyh ondan istemek Beytü'l-Mal'dan istemektir. Bey-tül Mal'da ise her fakirin hakkı vardır. Sonra bu işte devlet reisinin dilenciye bir minnet ve ihsanı da yoktur. Çünkü onun vekili mesabesindedir. Bir kimse vekilinden kendi hakkını her zaman isteyebilir. Hadîsin zahiri devlet reisinden ihtiyacı yokken sırf malını çoğaltmak maksadı ile bile, istese yine günah olmayacağını gösteriyor. Kaçınılmaz geyin ne olduğunu îmâm-ı Müslim'in Kubeysa (R. A.)'dan rivayet ettiği bir hadîs îzâh ediyor. Az ilerde görülecek olan bu hadîste : «Dilenmek ancak üç kişiden birine helâldir» deniliyor ve bunların :
1— Başkasına kefil.
2— Felâketzede.
3— Fakir'den ibaret olduklarını îzâh buyuruyor.[608]

«Sadakaların Taksimi Babı»

662/518- Ebu Saîd-i Hudrî radıyaJlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kh Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Beş nev'i zenginden başka hiç bir zengine sadaka helâl değildir: Zekât tahsildarına, yahut sadakayı malı ile satın alana, veya borçluya, yahut Allah yolunda gaza edene, yahut da sadaka bir fakire verilip de fakirin o sadakadan kendisine hediye ettiği zengine; buyurdular.»[609]

Bu hadîsi, İmâm-i Ah m e d, Ebu Dâvud ve Ibni Mâce rivayet etmişlerdir. Hâkim'de onu sahîhlemiş fakat mürsel olmakla illetlendirmiştir.
Zâhir'e göre illetlendirmeyi bütün sayılan muharriçler yapmış görünüyorsa da hakîkatta mürsel olarak Uletlendirilen rivayet yalnız Hâkim'in sahih diye hükmettiği rivayettir. Sadaka almayı haram kılan, zenginliğin tarif ve tahdidi babında ulemânın kavilleri çeşitlidir. Biz bu kavilleri buraya almıyoruz. Dilenmeyi haram kılan zenginliğin hududunu çizen bir takım hadîsler vârid olmuştur ki, bâzılarını agağıya dercediyoruz:
1— Nesâî (215—303) Hx. Ebu Sald (R.A.)'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Bir okiyye malı varken dilenen muhakkak ısrarla istedi demektir.
2— Ebu Dâvud (202—275) şu hadîsi rivayet ediyor :
«Sizden biriniz bir okiyyesi veya onun dengi malı varken (yine) dilenirse muhakkak ısrarla istedi demektir.»
3— Yine Ebu Dâvud şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Kendisini geçindirecek malı varken, dilenen kimse ancak ateşi (nî) çoğaltır; Ashâb;
— Onu ne miktar mal geçindirir?; dediler : Resûl-ü Ekrem :
— Akşam ve sabah yemeğine yetecek kadar; buyurdular.»
Bu hadîsi, IbnİHibban (—354) sahîhlemiştir. îşte dilenmeyi haram kılan zenginlik bundan ibarettir. Zekât almayı haram kılan zenginlik ise, üzerinden zekât vermek farz olan zenginlikdir. Hadîs-i şerifte :
«Ben o sadakayı sizin zenginlerinizden alarak fakirlerinizde iade etmekle emrolundum» buyurulmuş ve zengin ile fakir mukayese edilerek, zenginin zekât vermek kendisine farz olan; fakirin ise kendisine zekât verilen kimseler olduğu anlatılmıştır.
Hadîs-i şerif, zekât tahsildarının zengin bile olsa zekât alabileceğini ifâde ediyor. Çünkü tahsildar aldığını fakir olduğu için değil, emeğinin mukabil olarak alır. Zekâtı bir kimsenin kendi malı ile satın alması da böyledir. Çünkü evvelâ o zekât fakire verilmiş ve yerini bulmuştur.. Artık fakir onu satarken zekât malı değii, kendi mülkü olarak satar.
Keza borçlu ile gâzî zengin bile olsalar kendilerine zekât verilebilir. Bâzı ulemâya göre, kadı, müftü ve müderris gibi müslümanların umûmî mesâlihi ile meşgul olan zevat zengin bile olsalar kendilerine zekât verilebilir. Hattâ Buîiârtihir babında buna işaret ederek : «Hâkim İle zekât tahsildarının rızkı babı» demiştir. Buhârî buradaki rızktan, devlet reîsinin beytü'l-mal'dan kendisine maaş verdiği kadı ve müftü gibi zevatı kasdetmigtir. Taberî (224—310) diyor ki : Cumhur ulemâ, kadının hâkimlik ücreti almasının caiz olduğuna kaildir.Çünkü hâkimliği kendisini hususî işlerini görmekten alıkoyar. Şu kadar var ki seleften bir takımları bunu mekruh görmüş, fakat haram dememişlerdir.»
Bâzılarına göre şayet kadının aldığı ücret helâl cihetten ise, alması bilicmâ caizdir. Almayan ver'a-takvasmdan dolayı almaz. Ama alınan ücrette şüphe bulunursa evlâ olan onu almamaktır. Beytü'l-mal'dan haksız olarak alınan ücret haramdır. Davacı ile dâvâlıdan ücret alınmasına gelince: Bunun caiz olup olmadığı ihtilaflıdır. Caiz görenler dahi ortaya bir takım şartlar koymuşlardır. Meselâ kaza bahsinde görülecektir.[610]

663/519- «Ubeydullah ibni Adiyy b. El-Hıyar[611] radıyaîlahü anlı' den rivayet edildiğine göre, iki adam Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve sellem'e sadaka istemeye geldiklerini; Resûlüllah SaMallahü aleyhi ve sellem'ln kendilerini süzdükten sonra onları güçlü kuvvetli görerek :
— Dilerseniz size veririm. Fakat bu sadakada ne bir zengine, ne de kazanan güç kuvvet sahibine hisse vardır; buyurduğunu kendisine anlatmışlardır.[612]

Bu hadîsi, İmâm-ı Ahmed rivayet etmiş ve onu Ebu Dâvud ile Ne-sâî kavı bulmuşlardır.
Bu hadîs hakkında îmâm~ı Ahmed ibni Haribel (164—241) : «Ne güzel hadîs» demiştir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in : «Dilerseniz size veririm» buyurmaktan muradı ; Sadaka almanın bir meziyet değil, mezellet olduğunu anlatmaktır. Ve eğer böyle olmakla beraber yine de kabul

ederseniz veririm, demek istemişlerdir. Yahut; sadaka gücü kuvveti yerinde olana haramdır.Eğer haram yemek isterseniz veririm, diyerek onları azarlamak ve ayıplamak istemiştir.
Hadîs-i şerîf, sadakanın zengine, ve gücü kuvveti yerinde olup çalışabilene haram olduğuna delildir. Zîrâ bir iş veya san'at sahibi olmak onu zengin- hükmüne katar. Böylelerine sadaka almayı caiz görenler de vardır. Bunlar hadîs-i şerifi te'vil ederler.[613]

664/520- «Kufaayselü'bnü Muhârîk Hilâlî[614] radıyaîlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlüllah Saîlaîlahü aleyhi ve seUem :
— Şüphesiz dilenmek ancak üç kişiden birine helâl olur :
1— Bir kefaleti üzerine alan adama. Buna kefil olduğu malı buluncaya kadar dilenmek helâldir. Sonra vazgeçer.
2— Başına felâket gelip, malını helak eden adama. Buna da bir geçim nizâmı sağlayıncaya kadar dilenmek helâldir.
3— Kavminden aklı başında üç kişinin kalkıp : «fü-lâna hakikaten fakr-ü zaruret isabet etmiştir» diyecekleri (derecede) başına fakrü zaruret gelen adama. Buna da bir geçim yolu buluncaya kadar dilenmek helâldir.
Bunlardan gayrı dilencilikler yâ Kubeysa haramdır. O sadakaları (yiyen) haram olarak yer; buyurdular»[615]

Bu hadîsi, Müslim, Ebu Dâvud, İbni Huzeyme ve IbnİHibban rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif üç sınıf insan müstesna olmak üzere dilenmenin haram olduğuna delildir.
Birinci sınıf : başkasına kefil olarak onun borcunu veya diyetini üzerine alan ve o ödemezse ben ödeyeceğim diyenlerdir. Böylelerine ödemek îcâp ettiği vakit dilenmek helâldir.
İkinci sınıf : Malına dolu veya sel veyahut yangın gibi âfetler isabet ederek elinde maişetini temine yarayacak bir şey kalmayanlardır. Bunlara da dilenmek helâldir.
Üçüncü sınıf : Fakir düşenlerdir. Lâkin böylelerine dilenmek helâl olabilmek için hemşehrilerinin şehâdeti şarttır. Çünkü bunların hâlini en iyi bilen komşularıdır. Binaenaleyh aklı başında olanlardan üç kişinin bu gibilerin fakir olduklarına şehâdet etmesi dilenmeyi kendilerine mübâh kılmak için kâfidir.
Şâfiîler bu husustaki şâhidlerin üç kişiden az olamıyacağma kaildirler. Delilleri bahsimizin hadîsidir. Diğer mezhep imamları ise şâir şehâdet nisablarına kıyasen burada da iki şahidin kâfî geleceğine zâhip olmuşlar ve bu hadîsi nedip mânâsına hamletmişlerdir.
Bu hüküm, zengin, olarak tanınmış birisinin sonradan fakir düşmesine göredir. Hâl bunun aksine olursa, şehâdeti lüzum kalmadan dilenmek caizdir.
İbni Ebi Leylâ dilenmenin haram olduğuna ve adaleti iskat edeceğine kaildir.[616]

665/521- «Abdulmuttalip ibni Rabîatü'bnü El-Hâris[617] radıyaMahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah SaMaMahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz sadaka Muhammed'in sülâlesine yakışmaz. O ancak ve ancak nâssın kirleridir. Bir rivayette de «O ne Muhammed'e ne de Muhammed'in sülâlesine helâl olur; Buyurdular».[618]

Bu hadîsi, .Müslim rivayet etmiştir.
Hadîsteki «yakışmaz» tâbiri ile «helâl olmaz» mânâsı kasdedil-miştir. Binaenaleyh bu tâbir de tahrim ifâde eder. Hz. İbnî Rabîa'nın bu hadîsten maada Kütüb-ü Sitte'de hadîsi yoktur.
Hadîs-i şerîf, Hz. Fahr-İ Kâinat (S.A.V.) ile onun sülâle-î tâhiresine zekât almanın haram olduğuna delildir. Resûlüllah (S.A.V.)'e zekât almanın haram olduğu icmâ' ile sabittir. Sülâle-i tâhiresine de haram olduğuna icmâ' bulunduğunu İbni Küdâme ve Ebu Tâlib gibi ulemâ iddia etmişlerdir.
İmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe'den Ebu'l-İsme Nuh b. Meryem'in rivayetine göre sülâle-i tâhire'ye zekât almak mubahtır. Hz. tmam bunlar için : «Resûlüllah (S.A.V.) devrinde almaları caiz değildi. Fakat şimdi bu zamanda caizdir» demiştir. Benî Hâşim'in birbirlerine zekât vermeleri ise Ebu Hanîfe ve Ebu Yusuf'a, göre caizdir.
Lâkin zahir rivayete[619] göre Hanefîyye imamlarının ittifakı ile Benî Hâşîm'e zekât verilmez. Nafile sadakaya gelince :
Hanefîler'in «En-Nihaye-» gibi bâzı fıkıh kitaplarında «Benî H âsim'e nafile sadaka vermek bilicmâ caizdir» denilirse de hadîslerin umûmâtı karşısında hak olan: Bu sadakayı onlara hibe diye vermeli ve ehl-i beyt-î Resûlüllah'a karşı son derece edep ve terbiyeye riâyet etmelidir. Sülâle-i tâhire'ye zekât almadıklarına mukabil «humsü'i-Humus» yani ganimetlerin beşte birinin beşte biri verilmiştir. Bâzı ulemâya göre kendilerine bu «humsü'J-Humus» verilmezse o zaman zekât almaları helâl olur. Maamâfîh umumiyetle hadîslerin delâlet ettiği mânâ haram olmasıdır. Aksini iddia edenler hadîsleri te'vil yoluna giderler. Halbuki buna lüzum yoktur.
«Sadaka ancak ve ancak nâsın kirleridir» diye ta'lil buyrulması, onlara yalnız zekâtın haram olmasını îcâp eder. Zîrâ sahibini temizleyen sadaka farz olan zekâttır. Nitekim Teâîâ Hazretleri :
«Onların mallarından kendilerini temiz ve pâk edeceğin bir sadaka al.»[620] buyurmuşlardır Ancak tefsir kitaplarında beyân edildiğine göre, bu âyet-i Kerîme nafile sadaka hakkında nazil olmuştur. Bundan dolayı bir çok ulemâ sülâle-I tahîre'ye nafile sadaka almanın da haram olduğuna kaildirler. Hadîste geçen «âl» lâfzından muradın ne olduğunu tâyin hususunda ulemâ arasında ihtilâf vardır. Akla en yakın olan tefsir, râvi Zeyd ibni Erkam hazretlerinin yaptığıdır. Bu tefsire göre : Âl-i Muhammed (S.A.V.) şunlardır : Âl-İ Alî, Âl-İ Abbas, Âi-İ Cafer, Â1-İ Âkîl ve Âl-i Haris ibnî Abdül Muttalip.
Râvinin tefsiri elbette başkalarının tefsirine müraccahtir. Hanefî-ler'Ie diğer bâzı ulemâ Âl-i Muhammed'i «Benî Hâşimdir» diye tefsir etmişlerse de maksatları yine Zeyd ibni Erkam hazretlerinin tefsiridir. Çünkü Benî Hâşîm'den murâd bütün Benî Hâşim değil, Peygamber (S.A.V.)'e yardım edenleridir. Bu yardımlarına bir ikram olmak üzere Teâlâ hazretleri kendilerine sadaka almayı haram kılmıştır. Binaenaleyh Ebu Leheb gibi Peygamber (S.A.V.)'e ezâ cefâ etmek için ömrü boyunca fırsat kollayanları bu ikramı asla hak edememişlerdir. O gibilerin sülâlesinden müslüman olanlar sadaka alabilirler.
Kendilerine zekât almak haram olanlardan biri de Ben! Muttaüb'tir. Bunu aşağıdaki hadîslerden anlıyoruz.[621]

666/522- «Cübeyr ibnt Mut'im[622] radıydllahü anh/den rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Ben ve Osman ibni Affan Peygamber SaUallahü aleyhi ve seMem'e gittik ve :
— Yâ Resûlallah El-Muttalip oğullarına Hayber (ganimetin) in beşle birinden (hisse) verdin; bizi bıraktın. Halbuki bîz hep bir mertebedeyiz; dedik. Bunun üzerine Resûlüllah Salîalîahü aleyhi ve seîlem :
— El-Muttalip oğulları ile Hâşim oğulları ancak ve ancak bir şeydir; buyurdular».[623]

Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir.
Benî Hâşim'den muradın kimler olduğunu ve Ebu Lehep sülâlesinin bunlarda dahil olmadığını yukarda gördük. Bâzıları : Ebu Lehep oğullarından Utbe ile Muattîb, Peygamber SaUallahü aleyhi ve setlem'in asr-ı saadetlerinde müslüman olmuş ve onunla beraber Hayber'in fethinde bulunmuşlardır. Binaenaleyh Âl-i Muhammed (S.A.V.)'de bunlar da dahildir derler.
Hadîs-i şerîf, Benî Muftalib'in ganimetlerden akraba hissesi almakta ve kendilerine zekât almak caiz olmamakta, Benî HâşİM'e iştirak ettiklerine delildir. Fakat diğerleri nesep itibarıyla müsavi de olsalar, onlara iştirak edemezler. Zîrâ Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) :
(«Onlar câhiliyette ve islâm'da bizden ayrılmamışlar. Binaenaleyh, ahkâm hususunda bir şey gibi olmuşlardır» buyurarak âlemin kirleri mesâbesindeki zekât kendilerine haram kılınmak ve onun yerine ganimetlerin humsü'l-humus verilmek suretiyle niçin ikram olunduklarını beyân etmiştir.
Şu halde Âl-i Muhammed kendilerine hâs olan bu ikramı hak etmişlerdir. îmâm~ı Şafiî'nin mezhebi de budur. Cumhur ulemâ'ya göre ise Peygamber (S.A.V.)'in akrabasına hamsü'l-Humus vermesi İstihkak ci-hetiyle değil, sırf bir ikram ve tefaddüldür.
Benî Mutfalîb : El-Muttalîb b. Abdi Men'af'ın oğullarıdır. Hz. Cübeyr b. Mut'im, Nevfel b. Abdi Men'af oğullarındandır. Osman İbni Affan (R. A.) ise Abdüş-Şems b. Abdil Men'af oğullarındandır Binaenaleyh Benî Mutfalîb, ile Benî Abdi Şems ve Benî Nevfel amca oğulları olup derece itibarıyla birbirlerine müsavidirler. Bundan dolayıdır ki Hz. Osman (R. A.) ile Cübeyr İbni Mut'îm (R. A.) Peygamber (S.A.V.)'e kendilerinin Benî Muttalib ile bir derecede olduklarını söylemişlerdir.[624]

667/523- Ebu Râfi[625] radıyaUahü anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber SttllalîahÜ aleyhi ve seMem; Sadaka toplamak için Beni

Mahzum'den bir adam göndermişti. Bu adam Ebu Rafî'a :
— Bana arkadaş ol; zîrâ sen sadakayı toplarsın; dedi. Ebu Rafı de : «Peygamber Saîlallahü aleyhi ve sellem'e gideyim de bir sorayım» dedi. Ve o (hazrefe) gelerek sordu. Resûtüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem :
— Bir kavmin azadlısı kenclilerinclendir. Şu muhakkak ki bize sadaka helâl değildir; Buyurdular».[626]

Bu hadîsi Ahmed ile Üçler, İbni Huzeyme ve Ibnî Hibban rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf Âl-i Muhammed (S.A.V.)'in azadh kölelerinin de aynen kendileri hükmünde olduğuna delildir. Yani Âl-i Muhammed (S.A.V.)'e zekât almak nasıl haram ise, azadlilarma da öylece haramdır. İbni Abdü'l-Berr (368—463) «Et-TemhM» adlı eserinde : «Müslümanlar arasında Peygamber (S.A.V.)'e ve Benî Hâşim ile onların azadlılarına sadaka helâl olmayacağı hususunda hilaf yoktur» diyor.
Maamâfîh bâzıları nesep itibarıyla Benî Hâşîm'le azadlıları arasında iştirak olmadığına bakarak, «azadlılara zekât almak haram değildir. Zâten bunlara ganimetten karabet payı da yoktur» derlerse de kendilerine kısaca: «Mevrid-i nâsda içtihada mesâğ yoktur» diye cevap verilir.
Zekât tahsildarlığı süfâle-î tâhire'nin azadh kölelerine haram olunca kendilerine bilevlâ haramdır. Hz. Ebu Râfi'a arkadaşlık teklif eden zâtın ismi Erkam idi. Şayet Erkam (R. A.) Ebu Râfi'a kendi aldığı ücretten verse caizdi. Çünkü o kendilerine sadaka helâl olan beş sınıfa dâhildir. Ve sadakayı aldıktan sonra onu başkasına hediye eden gibidir.[627]

668/524- «Salim b. Abdullah b. Ömer'den, o da babasından (radıyal-lahü anhüm) duymuş olarak rivayet etmiştir ki : Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem, Ömer ibnü'l-Hattab'a ücretini verir; o da (bunu benden daha fakire ver) derdi. Bunun üzerine Peygamber Saîlallahü aleyhi ve seUem:
— Al da ya kendine mal et, yahut tasadduk eyle; gözün olmadığı ve istemediğin halde bu maldan sana geleni al. Böyle olmayan için hiç gönül yorma; buyururlardı.»[628]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Nevevî'rân beyânına göre muşrîf : Harîs demektir.
Hadîs-i şerîf zekât tahsildarının kendisine verilen ücreti alması gerektiğini ifâde ediyor. Çünkü ücret hakkında vârid olduğu MiisZim'-in bir rivayetinde tasrih edilmiştir. Ekser ulemâ «al» emrini nedip mânâsına almışlardır. Maamâfîh : «Vücûp ifâde eder» diyenler de olmuştur. Ulemâ : «hadîste zikri geçen iki şartla, verilen her atiyyeyi kabul etmek menduptur» diyorlar. Fakat bunun için verilen malın helâl olması da şarttır. Malına helâl ile haram karışan zâlim ve fâsıkların verdiği hediyelere gelince : Îbnü'l-Münzir: «Bunları almak caizdir» demiştir. Filvaki Resûlüllah (S.A.V.) zırhını bir yahudi'ye rehin etmişti. Ve keza onlardan cizye alıyordu. Halbuki hıristiyanlar'ın ekseriyetle kazançlarının domuz ve şaraptan olduğunu ve yahûdilerin haram yediklerini ve şâir bâtıl muamelelerini pek âlâ biliyordu.
«El-Camiü'l-Kâfî» nâm eserde şöyle deniliyor : «Zâlim bir sultanın hediyesi reddedilmez. Çünkü hediyeyi alan bunu bir müslüman m malı olduğunu bilirse, onu alarak sahibine teslim etmek vaciptir. Kimin olduğu belli değilse zulümdür. Onu müstehakkına verir. Eğer mal bu zâlim sultanın kendisininse, onun kabulü ile bâtılını azaltmış ve ma'siyet peşinde sarfedeceği malı elinden almış olur.» Bu söz güzeldir. Fakat böyle birinden hediye kabul etmek için verene muhabbet bağlamaktan emin olmak şarttır. Zîrâ insanda kendisine ihsan edenlere karşı minnet, muhabbet ve şükran hisleri fıtrî olarak mevcuttur, «insan ihsanın kuludur» derler. Binaenaleyh bu hislerin mağlûbu olan kimse, hediyeyi almakla başkalarına o zâlimi hak yolunda imiş gibi gösterir.[629]

ORUÇ BAHSİ

Kelime-! fevhîd'den sonra İslâm'ın üçüncü rüknü oruç'tur. Oruç hicretin ikinci senesi farz olmuştur. Teâlâ Hazretleri bu büyük ibâdeti pek büyük hikmetlere mebnî farz kılmıştır. Bu hikmetlerin en büyüğü ise, nefs-i emmâre'nin hiddet ve şiddetini kırarak onu sükûnete kavuş-turmasıdır. Zâten usûl-ü fıkıh ilminin beyânına göre oruç hadd-i zâtında insanı aç ve susuz bırakmak suretiyle Allah'ın ihsan ettiği nimetlerden mahrum kılmak olduğundan, güzel bir şey bile sayılamazken, nefs-i emmâre'yi terbiyeye vesile olması itibariyle güzel olmuş, hem de hükmen bizzat güzel şeyler meyânına yükselmiştir. Mezkûr ilimde bu mânâda ona «Hasen îizâtihi hükmen» denilir. Evet, şüphe yoktur ki, insanda nefis denilen bir kuvvet vardır. Bu kuvvet hayra da şerre de yararsa da tabiatı icâbı daha ziyâde şerre meyyaldir. Ve adetâ ateşe benzer. Ateş nasıl hayra, şerre yarar. Fakat tabiatı icâbı daha ziyâde şerre elverir. Yani temas ettiği her şeyi yakmak isterse, nefs-i emmâre denilen kuvvet de öyledir, Öyle olduğu içindir ki: Hz. Yusuf (A.S.) gibi bir Pey-gamber-i zîşân : «Ben nefsimi tebrie edemem. Çünkü nefs pek ziyâde fenalığı emir eder. Ancak Rabbimin rahmet buyurarak korudukları müstesna[630]» diyerek ondan Allah'ına sığınmıştır. Ateşi zararsız hale getirmek için üzerinde bâzı tasarrufatta bulunmak zaruri olduğu gibi, nefs-i emmâreyi dahi zararsız hâle getirmek için üzerinde durarak onu terbiye etmek îcâp eder. işte onun en büyük mürebbîsi oruç'tur. Onun için : «Oruç âzâyı acıktırır. Fakat nefsi doyurur. Âzâ doydu mu, bu sefer de nefs acıkır» derler.
Oruç, insana: fakirlere, yoksullara karşı merhamet hissi aşılar. Çünkü açlık ile susuzluk acısını birkaç zaman tatmış olan bir adam, senenin oniki ayında aynı acı ve ıztırap içinde çırpınan bîçârelerin hâlini mutlaka hatırlar ve onlara acır; yardımlarına koşar. Orucun daha nice hikmetleri vardır. Biz onlardan bahsedecek değiliz. Yalnız şunu kaydetmek isteriz ki orucu hikmetleri olduğu için değil, Allah'ımızın emri olduğundan dolayı tutmalıyız. Zaten her ibâdet hususunda nazar-ı itibara alınacak cihet budur.
Oruç mânâsına gelen savm lûgatta : Mutlak surette imsak, yani yiyip içmeden, konuşmaktan, vesâireden nefsi menetmektir. Şer'an : Niyet ederek tan yerinin ağırmasından, güneş kavuşuncaya kadar yiyip içmekten ve cinsî münasebette bulunmaktan riefsi men etmektir.
Orucun rüknü : İşte bu imsaktir.
Sebebi : Muhteliftir. Çünkü oruçlar muhtelif olup, farz, vacip, mes-nun, mendup, nafile, kerâhet-i tenzîhiye ile mekruh, ve kerâhet-i tahri-mîye ile mekruh kısımlarına ayrılırlar.: Meselâ Ramazan orucunun edâ ve kazası, zıhar, kat'il, yemin kefaretleri, haçta av cezası, ihramlı iken ezâ fidyesi farz oruçlardır. Zîrâ hepsi kafi delîl ile sabittirler. Nezir orucu vacip, muharremin dokuzuncu günü ile birlikte aşure orucu sünnet, her ayın ortasında üç gün oruç tutmak mendub, bunlardan maada keraheti sabit olmayan bütün oruçlar nafile, muharremin dokuzuncu gününü bırakıp, sâdece onuncu günü aşure orucu tutmak kerâhet-i tenzîhiy-ye ile mekruh, teşrik günleri ile bayram günlerinde oruç tutmak tahrî-men mekruhtur.
Şu halde : Edâ ve kaza olmak üzere Ramazan orucunun sebebi : Ramazan ayının bir cüz'üne erişmektir. Ve her gün, o günde edâ edilecek orucun sebebidir. Zîrâ her günün orucu ayrı ayrı ibâdetlerdir.
Kefaret oruçlarının sebebleri : Bu kefaretlerin sebebleri olan yeminden dönme, öldürme vesairedir. Menzûr oruçların sebepleri de nezirlerdir.
Orucun vücûbunun şartı : Müslüman, âkil ve baliğ olmaktır.
Vücûb-u edasının şartı : Hasta olmamak ve mukim yani evinde yerinde bulunmaktır.
Sıhhatinin şartı : Niyet etmek, hayz ile nifastan temiz olmaktır.
Orucun hükmü : Vacibin sukutu yani borcun Ödenmesi ve sevap kazanmaktır. Oruç, muhkem bir farizadır. Farziyeti, kitap, icmâ ve sünnetle sabittir. Binaenaleyh onu inkâr, yahut onunla alay eden kâfir olur. Tutmayana ise fâsık denilir.
«Kîfabdan delîli : « [631]» «Sizden kim bu aya 5. ilişirse, onun orucunu tutsun.» Ve([632])
«Sizin üzerinize oruç farz kılındı» âyet-i kerîmeleri'dir Orucun farz olduğuna icmâ'-i ümmet münâkid olmuştur.
Sünnetten delîli : Meşhur îmân hadîsiyle aşağıdaki hadîslerdir.[633]

669/525- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir kî : Resûlüllah SalldUahü aleyhi ve selîem :
— Ramazandan Önce bir ve iki gün oruç tutmayın. Yalnız devamlı oruç tutan adam müstesna. O bu orucu da tutsun; buyurdular.»[634]

Hadîs, Müttefekun aleyhdir.
Hadîs-î şerîfte (ramazan) lâfzı yalnız zikir edildiğine göte oruç ayına Ramazan denilebilecek demektir. Halbuki İmâm-ı Ahmed ibni Hanbel'in Hz. Ebu Hüreyre (R. A.) ile başkalarından merfu' olarak rivayet ettiği bir hadîste şöyle buyrulmuştur :
«Ramazan geldi demeyin. Çünkü ramazan Allah'ın İsimlerinden bir isimdir. Lâkin ramazan ayı geldi deyin.» Ancak bu hadîs zayıftır.Buhârî'de sabit olan böyle bir hadîse muaraza edemez.Lâfzı «Bülûğü'l-Merâm» nüshalarında böyle merfu'dur. Ve muhtar olan budur. Zîrâ nefiy'den sonra gelmiştir. Bedel olmak üzere ref'edilir. Müslim'de « %*. j Vl » şeklindedir» ki arapçanin kaideleri îcâbı bu da caizdir. Yani istisna olmak

üzere nasb da edilebilir. Buhârî'de istisna : seklindedir. Bu takdirde cümledeki : fiili tam olarak kullanılmıştır.
Hadîs-i gerîf. Ramazandan bir veya iki gün önce oruç tutmanın memnu olduğuna delildir. Bu hadîsi, İmâm-ı Tirmizî (200—279)'de rivayet etmiş ve : «Ehl-i ilim bununla amel etmektedir. Ramazan girmezden önce bir kimsenin oruç tutmasını Ramazanın mânâsından dolayı kerih gördüler» demiştir. Resûlüllah (S.A.V.)'nı ramazandan önce oruç tutmayı yasak etmesi, Teâlâ Hazretleri'nin Ramazan orucuna başlamayı. Ramazan ayının görülmesine ta'lîk ettiğindendir. Binaenaleyh ramazan ayını görmezden evvel oruç tutan, Allah'ın emrine nehy'ine muhalif hareket etmiş olur. Hadîs-i şerîf, Bâtıniyye fırkasının bu bâbdaki âdetini iptal etmektedir. Onlar, Ramazan hilâlini görmezden bir iki gün evvel oruç tutarlar ve bunu hadîs-i şerifte ki (lâm) dan çıkarmak isterler. Ulemâdan bâzıları : «Oruçtan nehy, şabanın yarısından, yani onaltısından sonradır» derler. Bunların delîli Hz. Ebu Hüreyre (B. .A./dan merfu' olarak rivayet edilen §u hadîstir :
«Şaban yan oldu mu artık oruç tutmayın» Bu hadîsi Sünen sahipleri ile diğer hadîs imamları tahrîc etmişlerdir. Bâzıları : «Şabanın yansından sonra oruç tutmak mekruh, ramazana bir veya iki gün kala tutmak ise haramdır» demişler. Bir takımları da : «Şabanın yarısından sonra oruç tutmak caizdir. Yalnız Ramazandan bir ve iki gün evvel tutmak haramdır» mütalâasında bulunmuşlardır.
Mâlikîler'e göre, ramazandan bir veya iki gün evvel oruç tutmak mekruh değildir. Zîrâ Hz. Ebu Hüreyre hadîsi zayıftır. Hattâ îmâm-ı Ahmed b. Hanbel (164—241) ile îbni Main (—233) onun hakkında : «Bu hadîs münkerdir» demişlerdir. Binaenaleyh şabanın yarısından sonra oruç tutulmaması babında delîl olamaz.[635]

670/526- «Ammar ibnî YasİR radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Hakkında şüphe edilen günde kîm oruç tutarsa, muhakkak Ebü'l-Kasım Sallallahü aleyhi ve sellem'e isyan etmiştir.»[636]

Bu hadîsi Buhârî ta'lîk suretiyle zikretmiş, onu Beşler mevsul olarak rivayet etmişler, İbni Hüzeyme ile İbni Hibban ise sahîhlemişlerdir.
Hadîsi Beşler de Ht. Ammar (R. A.)'& vasleylemişlerdir. Musannif merhum «Fethü'l-BârU de bunlara Hâkim'i de katmıştır. Hadîsi vasleden bu zevat, onu Amr b. Kays'dan. o da Ebu İshak'tan. rivayet ediyorlar. Onlardaki lâfzı şudur :
«Ammar ibnl Yasir'in yanında İdik. Derken kızartılmış bir koyun getirerek «yeyinU dedi. Oradakilerden biri hemen bir tarafa çekildi ve: Ben oruçluyum; dedi. Bunun üzerine Ammar : «Hakkında şüphe edilen günde kim oruç tutarsa... ilâh... dedi.
îbni Abdü'l'Berr (368—463): «Bu hadîs onlarca nıüsnettir. Bunun hakkında ihtilâf etmezler» demiştir.
Hadîs, lâfzen mevkuf, hükmen merfu'dur. Mânâsı : Ramazandan az önce oruçtan nehyeden hadîslerle, hilâli gördükten sonra oruç tutmayı emreden hadîslerden alınmadır. Yevmi şek : Şüpheli gün demektir. Hanefîler'e göre, şabanın son günü olup, havanın bulutlu olması sebebiyle şabanın son günü mü yoksa ramazanın ilk günü mü olduğu kestirilemiyen gündür. Eîmme-i selâse'ye göre yevm-i şek: Şabanın otuzuncu günüdür. Ve yine hilâl görülememek sebebiyle şabandan mı, ramazandan mı bilinememek kaydıyla mukayyettir.
Şâfiîler'e göre : O günde oruç tutmak kimi mekruh, kimi mendup, kimi de bâtıl olur. Şöyle ki: Ramazandandır diye kestirerek tutarsa ke-rahet-i tahrîmiye ile mekruh olur. Farzla vacip arasında tereddüt ederek : «Yarın Ramazan ise ona, değilse başka bir farza niyet ettim» derse, kerâhet-i tenzîhîyye ile mekruhtur. Oruç tuttuğun günlere rastlarsa mendubtur. Oruç tutmakla tutmamak arasında müterednit bulunur ve: «Yarın ramazansa oruçluyum, değilse değilim.» derse bâtıldır.
Şâfiîler'e göre : Şayet ondan evvelki gece halk arasında hilâlin görüldüğü haberi yayılmış fakat isbât edilememişse o gün oruç tutmak haramdır.
Böyle bir şey konuşulmamışsa kat'i olarak şabandandır. Ramazandan olduğuna âdil bir kişi şehadet ederse, cezmen ramazandandır.
Mâlikîler'e göre : Tetavvu olarak tutulur, yahut oruç tutmayı âdet edindiği günlere rastlarsa, o gün oruç tutmak mendup olur. O gün kaza, kefâret-i yemin gibi bir borcunu ödemek için oruca niyet eder, yahut nezrettiği oruç günü o güne tesadüf eder, yevm-i şekk'in Ramazandan olduğu da anlaşılmazsa niyet ettiği orucu sahîh olur; fakat razaman-dan olduğu anlaşılırsa, tuttuğu oruç ikisine de yaramaz. Her ikisi için birer gün kaza eder. O gün ihtiyaten oruca niyet ederse mekruh olur.
Bu takdirde ramazan günü olduğu anlaşılırsa ramazan orucu yerine geçmez. Bir gün kaza eder.
Hanbelîler'e göre : Yevm-i sekte tetavvu yani nafile oruca niyet etmek mekruhtur. Ancak oruç tuttuğu günlere rastlar veya ondan evvel bir iki gün tutmuş ise mekruh değildir. Sonra o günün ramazandan olduğu anlaşılırsa tuttuğu oruç ramazan orucu yerine geçmez. Bir gün kaza etmek icâp eder. O gün başka bir vacibe niyet etse, Mâlikîler gibi bunlara göre de günün şabandan olduğu anlaşılırsa, niyet ettiği orucu sahîh olur. Fakat ramazandan olduğu anlaşılırsa, tuttuğu oruç ikisinden de sayılmaz, sonra kaza eder. Niyet ederken, yarın ramazandan ise, ramazan orucuna niyet ettim derse, ramazandan olduğu meydana çıksa bile yine ramazandan sayılmaz, kaza lâzım gelir. Ramazandan olduğu anlaşılmazsa orucu sahîh bile olmaz.
Yevm-i şek hakkında ashâb-ı kiram da ihtilâf etmişler; bâzıları o gün oruc'un caiz olduğuna kail olmuş; diğerleri ise o gün oruç tutmayı Resûlüllah (S.A.V.)'e isyan saymışlardır. Vâkıâ îmâm-% Şafiî (150—204) nin Fâtıma bîntî Hüseyin'den tahrîc ettiği bir hadîste Hz. Alî (R. A./ın: «Şabandan bir gün oruç tutmam, benim için ramazandan bîr gün oruç terk etmemden daha hayırlıdır» dediği göze çarpıyorsa da buna itiraz edenler : «Bu bir eserdir; münkatıdır. Sonra mücerret yevm-i şek hakkında da değildir. Bilâkis yanında birisi hilâl'i gördüğüne şehâdet etmiş de Hz. Ali (R. A.) da oruç tutmuş ve nâs'a da oruç tutmalarını emir etmiş. Ondan sonra bu sözleri söylemiş» diyorlar. Yevm-i şek hakkındaki nasslardan biri de Ibnî Abbas (R. A.) hazretlerinin şu hadîsidir:
«Eğer hilâl ile aranıza buiut girerse, ozaman şabanı otuz gün olarak tamamlayıverin. Amma o ayı (oruçla) karşılamayın!».
Bu hadîsi, îmâm-t Ahmed ibni Haribel ile Sünen sahipleri, îbni Büzeyme ve Ebu Yala tahrîc etmişlerdir. Tayalisi onu şu lâfızlarla rivayet ediyor: «Ramazanı şabandan bir gün ile karşılamayın». Aynı hadîsi Dâre Kutnî de tahrîc etmiş ve ibni Hüzeyme sahîh'inde onu sahîh olduğunu beyân etmiştir. Ebu Dâvud (202—275) Hz. Âişe (R. cmftaj'dan şu hadîsi rivayet ediyor :
Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seUem, şabandan korunduğu gibi, başka hiç bir aydan korunmazdı. Hilâl! görür, yani Ramazan hilâlini görürse oruç tutar; eğer hava bulutlu olursa otuz günü sayar, sonra oruç tutardı.» Bu bâbda yavm-i şek orucunu men eden daha nice hadîsler vardır. Eunlardan bîri de aşağıdaki hadîstir.[637]

671/527- «İbnî Ömer radıyallakü anhüma'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüiiah BallaUdhü aleyhi ve sellem'i :
— Hilâli gördünüz mü hemen oruç tutun; ve onu gördünüz mü hemen iftar edin. Eğer üzerinize hava bulutlu olursa, o ay için tam sayıyı takdir edin; derken işittim.»[638]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
MiteMm'in rivayetinde : «Üzerinize bulut çökerse o ay için otuzu takdir edin» buyrulmuştur. Buhârî'nin rivayetinde : «Sayıyı otuz olarak tamamlayın» denilmiştir. Buhârî'nin Ebu Hüreyre'den rivayetinde ise : «Şabanın sayısını otuz olarak tamamlayın.» buyrulmuştur.
Hadîs-i şerîf, ramazan orucunun Ramazan hilâlini görmekle farz olacağına ramazan bayramının da şevval hilâlini görmekle kılınacağına delildir. Zâhîrî her ne kadar herkesin hilâli görmesini şart kılar gibi ise de bunun şart olmadığına icmâ' vardır. Binaenaleyh görmekten murâd: Hükm-ü şeri'yi ispat edebilen haber-i vahid yani âdil bir veya iki Idşinin görmesidir. Şu halde «Hilâli gördünüz mü» ifâdesinin mânâsı: İçinizden gören olursa demektir. Maamâfîh mes'ele yine de ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre : Gökyüzünde bulut filân yoksa hilâli kalabalık bir cemâatin görmesi lâzımdır. Bu cemâatin ne kadar olacağı îmâm-ı Müslimînin reyine bırakılmıştır. Muayyen bir adet şart değildir. Yalnız şâhidler hilâli gördüklerini isbât ederken «eşhedü» lâfzını kullanacaklardır. Şayet gökyüzünde hilâli görmeye bir mâni varsa, o zaman bir kişinin görmesiyle de iktifa olunur. Ancak bu bir kişinin müslüman, âdil, âkil ve baliğ olması şarttır. Bu halde «eşhedü» lâfzı şart değildir.
Hilâli görenin şehâdetini hâkim kabul etmese bile yine oruç tutması îcâp eder. Hilâli göreni tasdik eden kimse dahi aynı hükümdedir.
Şâfiîler'e göre : Gökyüzü açık olsun, bulutlu olsun âdil bir müslü-manın -velev mesturü'1-hâl olsun-[639] hilâli görmesiyle ramazan sabit olur. îsbât için «eşhedü» lâfzı şarttır. Hilâli görenle onu tasdik edenlere oruç tutmak lâzım olur.
Hanbelîler'e göre : Ramazan hilâli mutlak surette âdil olan bir mükellefin görmesiyle sabit olur. Bu hususta erkek, kadın hür ve köle müsavi ise de sabinin ve mestürü'1-hâl olan kimsenin görmesiyle hilâl sabit olamaz. îsbât için «eşhedü» lâfzı şart değildir. Hilâli görene ve ona inananlara oruç tutmak lâzım olur. Velev ki hâkim onun bu haberini kabul etmesin.
Mâlikîler : Hilâli görmeyi üç kısma ayırırlar :
1— İki âdil kimsenin görmesi.
2— Büyük bir cemâatin görmesi. Bu iki surette ramazan sabit olur.
3— Bir kişinin görmesi. Bu surette ramazan yalnız hilâli gören ile onu tasdik eden hakkında sabittir. Fakat göreni tasdik edenin hilâli görmekle vazifelendirilmiş olmaması şarttır. Vazifeli ise, onun hakkında ramazan sabit olamaz. Tafsilât fıkıh kitaplarındadır.

Hilâli bütün müşlümanların görmesi şart olmadığına göre, bir beldede hilâl görüldü mü şâir beldeler ahâlisine de oruç tutmak lâzım olur. Buna fukâha husûsî tabiriyle dhtilâf-i metâlfa itibar yoktur» derler. Yani ay'm bazı beldelerde evvel, bâzılarında daha sonra doğmasına bakılmaz demektir. Bu dahi ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hanefîler'den Kadı Han ve Şemsü'l-Eimme Serahsî gibi bir takım zevata göre «ihtilâf-i metâli'a itibar yoktur zahir rivayet de budur» diyorlar. Fakat bâzılarına göre ihtilâf-i metâli'a itibar var-dir. Fetâvâ-i hüsâmîyye de şöyle deniliyor : «Bir şehir ahâlisi ay'ı görerek otuz gün tutsalar; diğer bir şehir ahâlisi de ay'ı görerek yirmi dokuz gün tutsalar ve iki şehir arası yakın olup, her ikisinde hilâl aynı zamanda doğsa, yirmi dokuz gün tutanlara bir gün oruç kaza etmek lâzım gelir. Fakat şehirler birbirlerine uzak olup hilâl her ikisinde ayrı ayrı zamanlarda doğuyorsa, bir şehrin hükmü, diğerine lâzım gelmez. Hz. Âişe (R.anha)'nın : «Her beldenin fıtır bayramı o belde ahâlisinin bayram ettiği gündür. Her beldenin kurban bayramı da o belde ahâlîsinin kurban kestiği gündür» dediği rivayet olunuyor ki, bu da ihtilâf-i metâli'a itibâr olunacağını gösterir İmâm-ı Şâfu'nin mezhebi de budur. Hs. Şafiî (150—204): İki belde arasındaki yakınlığı yirmi dört fersahtan az olmakla tahdid etmektedir. Zîrâ bu miktardan fazlada artık hilâl iki belde'de aynı zamanda doğmaz.
Ramazan hilâlini tek başına gören kimseye oruç tutmak ulemânın ittifakıyla lâzım ise de şevval hilâlini yalnız başına görenin iftar edip edememesi ihtilaflıdır. Ekser ulemâya göre ihtiyaten oruca devam eder. tmâm-ı Şafiî ile Hanefîler'den bâzılarına göre o gün oruç tutmaz, fakat gizler. Çünkü aşikâre yerse, hakikati bilmeyenler kendisine sui zan eder ve günâha girerler.
Hadîs-i şerifin sonundaki Müslim ile BuhârVmn. rivayetleri de Hz. Abdullah ibni Ömer'dendir. Ve Müslim'in rivâyetindeki «otuzu takdir edin» ifâdesini Buhân'nin rivâyetindeki «sayıyı Otuz olarak tamamlayın» cümlesi tefsir etmiştir. Bundan maksad bâzılarına göre: Şabanın otuzuncu günü iftar edin ve ay'ın tamam olduğunu hesaplayın demektir. Diğer bâzılarına göre ise Şaban'ı otuz gün olarak tamamlayın demektir. İbni Battal (—444) diyor ki: «Hadîs-i şerîf'de müneccimlerin sözüne itibar etmeyi def vardır. İtimad edilecek olan ancak hilâlleri görmektir. Biz tekellüften nehy olunduk.» Müneccimler ve diğer, hesapla hilâlin yenilendiğini bilenler için «Bu hesaplara itimad ederek oruç tutabilirler, bayram yaparlar» diyenlerin sözünü ulemâdan El-Bâci reddetmiş: Ve «Selefin icmâ'ı bunların aleyhine delildir» demiştir. Böylelerine en güzel cevabı Imâm-ı Buhâri'nin, Hz. İbni Ömer (R. A./dan tahrîc ettiği şu hadîs veriyor :
ResûlüIlah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Biz yazı yazmayı, hesap yapmayı bilmez ümmî bir ümmetiz. Ay şöyle ve şöyledir. Yani kimi yirmi dokuz
kimi OtUZ çeker; buyurmuştur.»
Elhâsıl bu hadîsler hilâli görmeden yahut ay'ı tamamlamadan oruç tutulamıyacağına ve bayram yapüamıyacağına nass olarak delildirler.[640]

673/528- İbnİ Ömer radıyaîlahü anhüma'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Cemâat hilâli görmeye çalıştılar. Ben Peygamber Sallallahü aleyhi ve settem'e onu gördüm diye haber verdim. Bunun üierİne oruç tuttu ve nâs'a da o ayın orucunu tutmalarını emir buyurdu.»[641]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Onu İbni Hibban ile Hâkim sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerîf oruç tutmak için haber-İ vâhid'le amel edilebileceğine delildir. Birçok ulemânın mezhebi de budur. Bunlar yalnız adaleti şart koşarlar. Diğer bâzıları mutlaka iki kişinin şart olduğuna kaildirler. Çünkü bu bir şehâdettir. Hukukta şehâdetin nisabı iki erkek yahut bir erkek ile iki kadındır. Bunların delili : NesâVnin Abdurrahman ibni Zeyd ibni Hattâb'ta.n rivayet ettiği şu hadîstir :
«Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve seUem'm ashâbıyla birlikte oturdum ve kendilerine sordum. Bana Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'in :
— Ay'ı görün oruç tutun; ve ay'ı görün iftar edin. Eğer size hava bulutlu olursa şabanın sayısını otuz gün olarak tamamlayın. Ancak iki kişi şehâdet ederse o başka; dediğini anlattılar.»
Bu hadîsin mefhûm-u muhalifi, bir kişinin kâfi gelmiyeceğine delâlet ederse de sadedinde bulunduğumuz İbni Ömer hadîsiyle ilerde gelecek Arabî hadîsi birer mantuk olup, bir kişinin haberinin kabul edigelecek Â'rabî hadîsi birer mantuk olup, bir kişinin haberinin kabul edileceğine delâlet ederler. Mantûkun karşısında ise mefhûma itibâr yoktur. Binaenaleyh, bir kişinin kadın veya köle bile olsa haberi kabul edilir. Bayram hakkında bir kişinin haberinin kâfi gelip gelmiyeceği ihtilaflıdır. Bâzı Hanefîler'le Mâlikîler'e göre şevval hilâlini isbât için iki âdil kimsenin şehâdeti lâzımdır. Ancak Hanefîler'e göre iki kişinin biri erkek, ikisi kadın olabilir. Şâfîîler'e göre âdil bir kişinin şehâdeti de kâfidir. Şâhidlerin bu hilâli isbat için «eşhedü» demeleri Mâlİkîler'le Han-belîler e göre lâzım değilse de Hanefîler'le Şâfiîler'e göre lâzımdır. İbni Abbas ile İbnl Ömer (R. anhüma)'nm rivayet ettikleri şu hadîs Mâlikîler'e delildir :
«Peygamber SaUaUahü aleyhi ve selîem; Ramazan hilâli için btr kişinin haberini kabul etti. İftar için ise İki erkeğin şehâdetînden başkasını kabul etmezdi.» Yalnız Dâre Kutnî bu hadîsi zayıf bulmuş ve : «Bunu Hafs b. Ömer, yalnız başına rivayet etmiştir. Halbuki bu zât zayıftır» demiştir.[642]

674/529- «İbni Abbas radıyallahü anhüma3dan rivayet olunduğuna göre: A'râbinin bîri Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seUem'e gelerek :
— Ben hilâli gördüm; Demiş. Resûl-ü Ekrem SaUaUahü aleyhi ve seUem :
— Aliah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ediyor-musun? demiş. Adam :
— Evet; cevabını vermiş Resûlüllah SdllaUahü aleyhi ve sellem :
— Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehâdet edîyormusun? demiş. Adam :
— Evet; demiş. Resûl-ü Ekrem SaUaUahü aleyhi ve sellem :
— O halde insanlara yarın oruç tutmalarını haber ver yâ Bilâl; buyurmuşlardır».[643]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmişler; İbni Hüzeyme ile İbni Hibban sahîhlemişlerdir. Nesâî ise mürsel olduğunu tercih etmiştir.
Hadîs-i şerîf yukarda geçenler gibi ramazanın isbâtı için bir kişinin haberi kabul edileceğine ve keza müslümanlar arasında aslın adalet olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Â'rabîden yalnız keüme-i şehâdet istemiştir. Hilâl hakkındaki sözleri şehâdet değil, haber kabilinden olduğu ve îmân için iki kelime-i şehâdet'i ikrar kâfi geldiği, başka dinlerden teberri etmeye lüzum olmadığı da bu hadîsin işaretinden anlaşılan ahkâmdandır.[644]

475/536- «Ümmü'l-Mü'minin Hafsa radıyallahü <mha'4an rivayet luıtdttğuna göre. Peygamber SaUaUahü aleyhi ve settem; şöyle buyurmuşlardır :
— Kim oruca fecirden önce niyetlenmezse onun orucu yoktur.»[645]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmişlerdir. TîrmİzÎ ile Nesâî (Hafsa'ya) mevkuf olduğunu tercihe meyletmişlerdir. İbni Hüzeyme ile İbni Hibban ise onu merfu' olarak sahîhlemişlerdir. Dâre Kutnî'nin (Hafsa'dan) rivayetinde «Geceden oruca nîyetienmiyenin orucu yoktur» Duyurulmuştur.
Hadîs-i şerifin mevkuf mu yoksa merfu! mu olduğu hadîs imamları arasında ihtilaflıdır. îbni Hazm (384—'156): «Bu hadîs hakkındaki ihtilâf, haberin kuvvetini arttırmaktadır, çünkü onu merfu' olarak rivayet eden mevkuf olarak da rivayet etmiştir» diyor. Hadisi Ta-berâni (260—360) başka bir yoldan tahrîc etmiş ve : .RicâSi sikadırlar» demiştir.
Hadîs-i şerîf, orucun ancak gecedeu niyetlenmekle caiz olacağına delâlet ediyor. Geceden ni^tuenrnek, gecenin her cüz'üne şâmil oiup, tâ güneşin kavuşmasından sonra başlar. Çünkü oruç bir âmeldir. Ameller ise niyetlere göredir. Gündüzle gecenin arasında onları birbirinden ayıracak hissî bir fasıla olmadığından geceden muştur. Tâ ki günün hiçbir cüz'ü niyetsiz kalmasın. Orucun bütününe sebep Ramazan ayına yetişmektir. Hergünün orucuna ise o gün sebeptir. Binaenaleyh ulemâdan bâzıları her günün orucuna ayrı ayrı niyet etmek şarttır demiş; bâzıları da bütün ayın sebeb-i vücûbu'nun ramazan ayına yetişmek olduğuna bakarak ayın başında oruca niyet etmek bütün oruç günleri için kâfidir demişlerdir. Çünkü bu itibarla bütün ramazan bir ibâdet mesabesindedir.
Hadîs-i şerîf, farz, nafile, nezir vesaireye âmm ve şâmildir. Fakat bu çeşitli oruçlara niyet hususunda ihtilâf vardır.
Hanefîler'e göre : Ramazanın edası, nezr-i muayyen ve nafile oruçlarına güneşin kavuşmasından itibaren tâ kaba kuşluğa kadar niyet etmek caizdir. Fakat kaza, kefaret ve nezr-i mutlak oruçlarına ancak geceden niyetlenilir.
Şâfîîler'e göre : Nafileden maada bütün oruçlara geceden niyetlenmek lâzımdır. Nafile oruca ise gündüzün istediği vakit niyet etmek caizdir. Çünkü nafile oruç onlara göre tecezzi (parçalanma) kabul eder.
Mâlİkîler'e göre : Her nev'i oruca geceden niyetlenmek îcâb eder. tmâm-ı Ahmed îbni HanbeVden iki rivayet vardır. Bir rivayete göre her gün için ayrı ayrı geceden niyetlenmek lâzımdır, ikinci rivayete göre, bütün ramazan için ay'ın başında bir defa niyet etmek kâfidir. Nafile oruçta geceden niyet şart değildir diyenler Buhâri'nin şu hadîsi ile istidlal ederler :
«Peygamber SaJlaUahü aleyhi ve seUem; aşure günü nâssın arasında : «Kim yedi ise tamamlasın veya oruç tutsun; kim yemedi ise artık

yemesin; dîye seslenmek üzere bir adam göndermiştir.» Ve derler ki «Aşure orucu da vaktiyle farz idi. Sonra ramazan orucu ile neshedildi; fakat vücûbunun neshedilmesi şâir hükümleri kaldırmaz.» Bunlar aşağıdaki Hz. Âişe hadîsiyle de istidlal ederler.[646]

676/531- «Hz. Âlçe radıyallahü anha'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bir gün yanıma Peygamber SdllaUdhü aleyhi ve seUem girdi ve:
— Nezdinizde bir şey var mı? dedi. «Hayır» dedik.
— O halde ben oruçluyum; buyurdular. Sonra başka bir gün yine bize geldi, «bize hurma yemeği hediye olundu» dedik.
— Göster onu bana. Vallahi oruçlu sabahladım; dedi ve yedi.»[647]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf nafile oruca gündüzün niyetlenilebileceğine delildir, Niyetlenmenin hududu bâzılarına göre kaba kuşluk yani günün yarısından biraz önceki zamandır. Bazılarınca günün yarısına kadar niyet edilebilir. Fakat dikkat etmeli ki, gündüzün oruca niyet caiz olabilmek için tanyeri ağarmaya başlamazdan itibaren bir şey yiyip içmemek, oruca münâfi bir şey yapmamak şarttır. Nitekim hadîsin sonundaki «Oruçlu sabahladım» cümlesi ile buna işaret buyrulmuştur. Bu cümlede orucun hakikat veya mecaz mânâlannının kasdedilmiş olması ihtimal dahilindedir. Hakikat kasdedildiğine göre, Hz. Peygamber (S.A.V.) nafile oruca niyet ederek sabahlamış; sonra onu bozmuştur. Bittabi nafilede bu caizdir. Mecaz kasdedilmişse orucu bozmuştur demeye lüzum kalmaz. Kelimeyi lügat mânâsında kullanmış demektir. Bu takdirde mânâ şöyle olur : «Yiyip içmeden sabahladım».
Elhâsıl görülüyor ki ihtilâf olmakla beraber bâzı oruçlara gündüz niyet etmek caizdir. Maamâfîh bütün oruçlara geceden niyetlenmenin efdâl olduğu şüphesizdir.[648]

677/532- «Sehl ibni Sa'd radıyallahü anhüma'dun rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallattahü aleyhi ve sellem:
— Nâs iftar'ı acele ettikleri müddetçe hayırda dâimdirler; Buyurmuştur.»[649]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Tirmizî'deki Ebu Hüreyre (R. A,) hadîsinde Peygamber (S.A.V.) in şöyle buyurdukları rivayet olunuyor :
«—Allah AzzeveCelle; Kullarımın benim indimde en makbulü en acele iftar edenlerdir; buyurdu.»
Bu hadîsi, îmâm-ı Ahmed îbni Hanbel (164—241) ile Ebu Dâvud (202—275) da rivayet etmişlerdir. İmâm-ı Ahmed'in rivâyetinde : «Sahuru tehir ettikleri müddetçe» ziyâdesi vardır. O zaman hadîsin tamamı §öyle olur : «Nâs iftarı acele, sahuru tehir ettikleri müddetçe hayırda dâimdirler.»
Ebu Davud'un rivayetinde de şu ziyâde vardır:
«Çünkü yahudilerle hıristiyanlar iftarı, yıldızların göründüğü zamana tehir ederler» «El-Mesâbih» şerhinde bu ziyâdeyi müteakip : «Sonra bizim dinimizde bid'atçıların şiarı ve alâmeti olmuştur.» deniliyor.
Hadîs-i şerîf iftarı acele etmenin müstehüfe olduğuna delildir. Bunun için bittabi güneşin kavuştuğunu görmek yahut sözüne itimad caiz olan birinin haber vermiş olması şarttır. İftarı acele yapmanın illeti yahudilerle hıristiyanlara muhalefettir. Bâzılarına göre bunun hikmeti gündüze geceden zaman katmamakdır. Şüphesiz oruçluya daha münâsip olan da budur. İmâm-ı Şafiî : «İftarı acele yapmak müstehabtır; fakat tehiri de mekruh değildir. Ancak kasden tehir ederek fazileti bunda görmek müstesnadır» demiştir. İftarı aceîe etmenin müsteâb olduğunda mezhep imamları müttefiktirler.
Vâkıâ bâzı hadîslerde, nefsin şehvetini kırmak maksadıyla iftarın bir parça geciktirilmesinin mekruh olmayacağına işaret varsa da hadîsimizin İmâm-ı Tirmizî'nin Ebu Hüreyre (R. A ./dan rivayet ettiği kısmındaki (hadfs-İ kudsî) cümlesi iftarın mutlak surette acele yapılmasının Allah indinde daha makbul olacağına delâlet etmektedir. Bittabi sarahat mukabilinde işarete itibar yoktur.
Peygamber (S.A.V.)'e gelince : O bu hadîsin umumundan hâriçtir. ZSrâ ilerde görüleceği veçhile ashâb-ı kirâm'ına kendisinin onlar gibi olmadığını tasrih buyurmuştur. Binaenaleyh o iftarı acele yapmasa bile yine Allah indinde oruç tutanların en makbulüdür. Ve yine ilerde görüleceği veçhile kendisine visal orucu için irin verilmiştir.[650]

679/533- «Enes ihni Mâlik radıyatlahü anfe'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûfüllah SallaJlahü aleyhi ve sellem :
— Sahur yeyiniz. Çünkü sahurda bereket vardır; buyurdular».[651]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîsi îmâm-ı Ahmed, îbni Hanbel, Hz. Ebu Said'den rivayet ediyor. Onun rivayetinde şu ziyâde de vardır:
«Onu bırakmayın. Velevki biriniz (sadece) bîr yudum su yudumtamış olsun. Çünkü Allah ile melekleri sahur yiyenlere salât eylerler.»
Emrin zahiri sahur yemenin vücûbunu ifâde ediyorsa da, gerek Peygamber (S.A.V.)'in gerek ashâb-ı kirâm'ının visal orucu tutmaları burada onu nedip mânâsına değiştirmiştir.
İmâm-ı Nevevî (631—676): «Bu hadîste sahura teşvik vardır. Ulemâ bunun vacip değil, müstehâb olduğuna icmâ' etmişlerdir. Sahurda ki bereket ise meydandadır. Çünkü oruç tutmak için insana kuvvet ve neşât verir. Sahur yiyene orucun meşakkati azaldığından onun sebebiyle çok oruç tutmaya rağbet hâsıl olur» diyor.
Jbnü'lrMünzir dahi sahur yemenin mendub olduğuna icmâ' nak-letmiştir. Sahur yemekte sünnet'e ittiba ve ehl-i kitab'a muhalefet vardır. Bunun delîli İmâm-ı Müslim'in merfu' olarak rivayet ettiği şu hadîstir :
«Bizim orucumuzla ehl-i kitab'ın orucu arasındaki hudud sahur yemektir».[652]

680/534- «Süleyman b. Amir DabbİI radıyaîlahü anh'âen Peygamber SaUattahü aleyhi ve seüem'ln şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
— Biriniz iftar etti mi hurma ile etsin. Bulamazsa su ile iftar etsin. Çünkü su temizdir.»[653]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiştir. İbni Hüzeyme, İbni Hibban ve Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerîf, Ümran ibni Husayn tarikiyle de rivayet olunmuştur. Fakat bu tarîkta zaaf vardır. Aynı hadîsi Tirmizî ile Hâkim Enes (R. A.)'den rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahîh bulmuştur. Tirmizî, Nesâî ve başkaları ise yine Hz. Enes'den fiil-î Resul olmak üzere rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîste Hz. Enes şöyle demiştir: «Re-sûlüllah SallaUahü aleyhi ve selîem akşam namazını kılmazdan önce bîr kaç yaş hurma ile iftar ederdi. Yaş hurma bulunmazsa birkaç kuru hurma ile iftar eder, o da bulunmazsa birkaç yudum su içerdi.»
Bâzı rivayetlerde hurmaların üç adet olacağı tasrih edilmiştir. Bu mânâda daha başka rivayetler de vardır. Bunların hepsi hurma ve su ile iftar etmenin sünnet olduğuna delâlet ederler. Îbnü'l-Kayyim (691—751) diyor ki «Bu, Peygamber (S.A.V.)'in ümmetine olan kemâl-i şefkatin-dendir. Zîrâ boş mideye tatlı bir şey vermek daha ziyâde kabule karin ve insanlardaki kuvvetlerin bahusus görme kuvvetinin kuvvet bulmasına sebep olur.»
Suya gelince : Oruç sebebiyle karaciğerde bir nevi kuruma hâsıl olur. Su ile ıslatılırsa, ondan sonra alacağı gıdadan istifâdesi daha ziyâde mükemmelîeşir.
Bununla beraber kalbin ıslâhı hususunda hurma ile suda daha nice hassalar vardır ki, bunları yalnız kalb doktorları bilir.[654]

681/535- Ebu Hüreyre radıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem; Visalden nehyettl. Bunun üzerine müslumanlardan bir adam kalkarak :
— Amma sen visal yapıyorsun ya Resûlellah?; dedi. Resûlüllah SaMaJİahü aleyhi ve seUem:
— Hanginiz benim gibi olabilir. Şüphesiz ki ben, Rabbim beni doyurup, sulayarak geceliyorum.» buyurdular.
Ashâb visalden vazgeçmekten İmtina edince, Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem kendileri İle bir gün visal yaptı; sonra bir gün daha yaptı. Sonra hilâli gördüler. Bunu müteakip Hz. Peygamber (S.A.V.) -vazgeçmekten imtina ettikleri için, kendilerine bir ders-i ibret verircesine :
— Eğer hilâl gecikseycli size daha ziyâdesini yapardım; buyurdular.»[655]

Bu hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Hadîsi, Buharı ile Müslim, Ebu Hüreyre, İbni Ömer, Âişe ve Enes (R. A hazaratından rivayet etmişlerdir. Ayrıca İmâm-t Müslim (204—261) onu

Ebu Said (R. A./dan da tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf, visalin memnu olduğuna delildir. Maamâfîh sahura kadar izin verilmiştir.
Visal : Oruç günlerini birbirlerine eklemekdir. Yani iftar etmemek ve sahur yememek suretiyle gece, gündüz birkaç gün oruç tutmaktır. Buna ancak kalbi Allah'ına karşı muhabbet sadakatıyla, vuslat kuvvetiyle mâl-â-mâl olan Peygamber (S.A.V.) takat getirebilir. Çünkü Allah-ü Zülcelâl onu ilâhî maârif ile doyurur. Kalbine şevk ve münâcât lezzeti verir ki bunlar kalbin devası ve ruhun gıdasıdır. Binaenaleyh bir müddet için cismin gıdası yerini tutarlar. Yoksa «Rabbim beni do-yurup sulayarak geceliyorum» demek yiyip içiyorum mânâsına değildir. Bu mânâya alınırsa zâten oruçlu sayılmaz. Bununla beraber Cenâb-ı Allah onu cennet taamı ile doyuruyordu. Bu taamın hükmü dünya taamına benzemez ve oruçla mükellef olmasına münâfî değildir, diyenler de vardır.
Sahura kadar visale izin verildiğini Hz. Ebu Said (R.A.ym rivayet ettiği şu hadîsten anlıyoruz :
«Hanginiz visal tutmak isterse sahura kadar visal yapsın».
Ebu Said (R. A.)'ın bu hadîsi gecenin bir kısmında yapılan imsak'in visal sayılacağına delildir. Bu hadîs, «Sübülüs-Selâm» sahibine göre: «Gece oruca mahal değildir. Binaenaleyh geceleyin orug tutmaya niyet edilse bile bu niyet ve oruç sahih olamaz.» diyenlere reddiyedir .
Lâkin bizce bu fikir hatâdır. Çünkü gece hakikaten oruca mahal değildir. Teâlâ Hazretleri :
[656]«Ta kara iplikten ak ipliği seçinceye kadar yeyin İçin» buyuruyorlar. Kara iplikle ak iplikten murâd: Gece ile gündüzdür. Şu halde geceleyin sabaha kadar yemek içmek mubah, fakat sabahleyin artık haramdır. Oruç için de : « [657]» «Sonra orucu geceye kadar tamamlayın» buyruluyor.
Binaenaleyh açıkça anlaşılıyor ki, orucun zamanı gündüz; yeyip içmenin zamanı da gecedir. Bu suretle orucun vakti nassı kitapla gündüze mahsus kılındıktan sonra nasıl olur da haber-i vâhid olan bir Hadîs nass-ı kitabı reddeder ve gece yine de oruca mahal olabilir? Kaldı ki visal orucu ile geceleyin oruç tutmak başka başka şeylerdir. Visal orucu gündüzün tutulan orucun geceleyin devamıdır. Ve aslen memnu olmakla beraber, müsaade edildiği yerler de vardır. Geceleyin oruç tutmak ise güneş kavuşurken niyetlenip, fecir doğarken iftarı tasavvur edilen oruçtur ki, burada münakaşasını yaptığımız budur. Buna, «Sübiüü's-Selâm» sahibinden başka kail olan yoktur. Gecenin oruca mahal olmadığında ulemâ müttefiktirler.
Hadîs-i şerifte visalin Hz. Peygamber (S.A.V.)'în hasâisinden olduğuna delâlet vardır. Ümmeti hakkında caiz olup olmadığı ihtilaflıdır.
tmâm-ı Mâlik (93—179) ile diğer bâzı ulemâ mutlak surette haram olduğuna kaildirler. Delilileri mevzuu bahsimiz Ebu Hüreyre hadîsidir. Bâzıları «kime meşakkat verirse ona visal orucu haram; kime meşakkat vermezse mubahtır» demişlerdir.
Mâlik'ten maada mezhep imamlarına göre visal orucu mekruhtur. Haram değildir diyenler, Peygamber (S.A.V.)'in ashabı ile birlikte visal yapmış olmasıyla istidlal ederler ve: «Buradaki nehiy tahrim için olsa, ResûlüNah (S.A.V.) ashabını bu fiil üzerine takrir buyurmazdı. Takrir buyurması nehyin tahrim için değil, ashâb-ı ki ramına bir tahfif olmak üzere kerahet için geldiğine karinedir» derler. Bunlar aşağıdaki hadîslerle de istidlal ederler:
1— Ebu Dâvud sahabeden bir zâttan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve sellem, hacamet ile muvasele-(orucun) dan nehiy elti. Ama onları ashabına (meşru olarak bırakmış olmak için) haram kılmadı». Bu hadîsin isnadı sahihtir.
2— Bezzâr ile Taberânî, Semüra (R. A.J'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem, visal orucundan nehiy etti. Fakat kat'i olarak değil.»
3— Îbnü's-Seken merfu' olarak şu hadîsi rivayet ediyor :
«Şüphesiz Allah geceleyin orucu farz kılmamıştır. Binaenaleyh istiyen bana tâbi olsun, ama kendisine hiç bir ecir yoktur.»
4— İbni Ebi Şeybe, İbni Zübeyr'in onbeş gün visal orucu tuttuğunu sahîh bir isnadla rivayet ettikten sonra bunu başkalarının yaptığını da zikretmiştir.
«Ashâb-ı kiram nehiyden tahrim mânâsı anlasalar, bilfiil kendileri visal yapmazlardı» diyorlar. Visal orucu haramdır diyenler, Resûlüllah (S.A.V.)'in bizzat visal orucu tutmasına, ashabını zecir ve kendilerine bir ibret dersi vermek içindir derler. «Hanginiz benim gibi olabilir» sözü de istifhâm-ı inkârıdır. Sabaha kadar olan visale Resûlüllah (S.A.V.) müsaade buyurmuşlardır. Netekim Buhârî'nin Ebu Sald (R. A./den tahrîc ettiği şu hadîsten de anlaşılmaktadır :
«Ebu Said, Peygamber (S.A.V.)'! :
— Visal orucu tutmayın. Hanginiz visal yapmak isterse sahura kadar yapıversin; derken tsltmîştfr.[658]

682/536- «(Bu da) Ebu Hiireyre radıyaUahü ank'dtn rivayet olunmuştur. Demiştir ki; Resûlüilah SaüaMahü aleyhi ve seîlem:
— Kim yalan söylemeyi, onunla amel etmeyi ve cehli bırakmazsa Allah'ın da onun yiyip içmesini bırakmasına bir ihtiyacı yoktur; buyurdular.[659]

Bu hadîsi, Buhârî ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. Lâfız Ebu Davud'undur.
CehÎl'den murâd : Sefâhettir.
Hadîs-i şerîf, yalanın ve yalanla iş görmenin ve keza sefâhetin oruçluya haram olduğuna delildir. Bunlar oruçlu olmayanlara da haram ise, de oruçlu hakkında te'kiden haramdırlar. Nasıl ki zînâ herkese haram, böbürlenmek herkese çirkindir, fakat ihtiyarın zînâ etmesi, fakirin böbürlenmesi daha da te'kidle haram ve çirkindir.
«Allanın ihtiyacı yoktur» demek, «irâde etmez» demektir. Bu cümle zikri geçen şeyleri irtikâp etmenin ne derece büyük birer suç olduğunu ve bunları irtikâp edenlerin tutttugu orucun hiç tutulmamış mesabesinde bulunduğunu beyân ediyor. Hadîsteki mefhum-u muhalife -onu delîl kabul edenlerce dahi,- itibar yoktur. Yani yalancılıktan ve sefahatten vazgeçenin yiyip içmeyi bırakmasına AHahü ZüİcelâI'in ihtiyacı olacak değildir. Çünkü onun hiç bir kimseye ihtiyacı yoktur. O bütün âlemlerden ganidir. Bâzıları : «Bu cümle kabul etmemekten kinayedir» derler. Bazılarınca da «Bunun mânası, tutulan orucun sevabı, mezkur kötülüklerin sebep olacağı cezaya mukavemet edemez» demektir.
Bu bâbda şöyle de bir hadîs vardır :
«Eğer kendisine bir kimse söver sayarsa, ben oruçluyum deyiversin.» Yani peşinen kendisi söğmedigi gibi ona başkası söğerse dahi cevaben söğmesin.[660]

683/537- «Hz. Âişe radıyaUahü <mA4'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seltem, oruçlu İken Öper; oruçlu İken mübaşeret ederdi.Lâkin nefsine en mâlik olanınız idi.»[661]

Hadîs, mütfefekun aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir. Müslim bir rivayette (ramazanda) kaydını ziyâde etmiştir.
Irb : Nefsin ihtiyacı demektir. Musannif merhuma göre bunun mânâsı cuzvuna malik idi» demektir.
Mübaşeret : Ellemek, sıkmak ve tenini tenine değdirmektir.
Ulemâ-! kiram şöyle diyorlar : «Bu hadisin mânâsı, size oruçlu iken kadınlarınızı öpmekten kaçınmak gerekir. Kendinizi Resûlüilah (S.A.V.) ile bir tutmayın. Çünkü o nefsine mâlik idi. Öpmekten inzal vâki olmayacağına emin idi. Siz emin değilsiniz. Şu halde size bundan kaçınmak düşer» demektir.
îmâm-ı Nesâî (215—303) «El-Esved» tarikiyle şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Âişe'ye :
— Oruçlu olan mübaşeret edebilir mî? diye sordum:
— Hayır; dedi:
— Resûlüilah (S.A.V.) oruçlu iken mübaşeret ediyor değilmiydl? dedim.
— Şüphesiz o nefsine en mâlik olanınız İdi; dedi.»
Bu hadîsin zahiri, Hz. Âişe (R. anfca/nın mübaşeret işini Peygamber (S.A.V.)'e mahsus olduğu kanâatında bulunduğunu gösteriyor. KurtvM: «Bu Hz. Âişe'nin bir içtihadıdır» diyor. Bâzıları : «Herhalde Hz. Âişe (R. ariha) Peygamber (S.A.V.)'den başkasına, öpmeyi kerfi-het-i tenzîhiye ile mekruh görürmüş. Nitekim : «O nefsine en mâlik olanınızda demesi de buna delâlet eder.» demişlerdir.
Hadîsin zahiri, oruçluya öpmek ve mübaşeret gibi şeylerin caiz olduğunu gösteriyor. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) bunları yapmıştır. Maamâ-fîh mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
1— Hanefîlere göre : Nefsinden emin olanlara oruçlu iken öpmek ve mübaşeret gibi şeyler caizdir. Fakat meni gelmesinden veya cimâ'-dan emin olmayanlara mekruhdur.

2— ŞâfİHer'e göre : Öpmek ve mübaşeret gibi cimâ'ya (cinsi münâsebete) mukaddime sayılan şeyler şehveti tahrik etmezse mekruh, ederse haramdır.
3— MâlİkÎler'e göre : Cimâ'ın mukaddimeleri ile mezi ve meninin inmiyeceği malûm olursa, mekruh, şüpheli olur veya ineceği bilinirse haramdır.
4— Hanbelîler'e göre : Cimâ'm mukaddimeleri şehveti tahrik ederse, mekruh; tahrik etmezse caizdir. Fakat menî'nin inmesinden korku-lursa bunlar haram olur.
5— Bâzılarına göre : Cimâ'ın mukaddimeleri haramdır. Çünkü Teâlâ hazretleri mübaşereti gündüzün haram kılmıştır. Fakat bu kavle zâhip olanlara : «âyet'teki mübaşeretten murâd cimâ'dır. Eunu Re-sûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in fiili beyân etmiştir. Nitekim babımızın hadisi de aynı hakikati beyân etmektedir» diye cevap verilir.
6— Zâhirller'e göre : Cimâ'ın mukaddimeleri mubahtır. Hattâ bâzılarına göre müstehâbtır.
7— Bâzılarına göre : Cimâ'ın mukaddimeleri gençlere mekruh, ihtiyarlara mubahtır. Bu kavi İbni Abbas radıyaîîahü anh'den rivayet olunmuştur. Delili : Ebu Davud'un tahrîc ettiği bir hadîstir. Bu hadîse göre : Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'e bir adam gelerek oruçlunun mübaşerette bulunmasını sormuş; Resûlüllah SaîlaMa-hü aleyhi ve sellem kendisine ruhsat vermiş. Diğer biri gelerek aynı mes'eleyi sormuş; Hz. Peygamber onu nehiy etmiş. Bir de bakmışlar ki ruhsat> verilen ihtiyar, nehiy olunan gençmiş. Bu kavillerin içinde en kuvvetlisi Hanefîler'in kavlidir. Delilileri: Babımızın hadisi ile îmâm-t Ahmed ibni Haribel ve Ebu Davud'un tahrîc ettikleri Ömer ibni Hat-tab hadîsidir. Hz. Ömer (R. A.) hadîsi şudur :
«Ömer demiştir ki: Bir gün keyfe gelerek oruçlu olduğum halde (ehlimi) öptüm. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.)'e geldim ve:
— Bugün ben büyük bir iş yaptım; oruçlu iken öptüm; dedim. Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, buyurdular kî :
— Oruçlu iken su ile mazmaza yapmış olsan hüküm ne olur dersin?
— Bunda bir şey yoktur; dedim:
— (O halde ötekinde) neden olsunmuş; buyurdular.» Oruçlu bir kimsenin öpmek, bakmak veya mübaşeret gibi cimâ'ın,
mukaddimelerinden biri sebebiyle mezi veya menisi inse orucunu kaza edip etmiyeceği hususunda dahi ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
Hanefîler'le Şâfiîler'e göre : Mezînin gelmesi orucu bozmaz. Bakmak suretiyle meni'nin gelmesi dahi aynı hükümdedir. Öpmek ve mübaşeret suretiyle meni inerse yalnız kaza lâzım gelir. Hanbelîler'e göre de öyle ise de bakmakla menî indiği takdirde kaza lâzım olur.
Mâlikîler'e göre : Mezi gelirse oruç bozulur. Kazası lâzım gelir. Fakat menî inerse, bakmak sureti dahî dâhil olmak üzere bütün cima mukaddimelerin Ramazan orucunun hem kazası, hem kefareti lâzım olur.
Tenbih : Hz. Âişe (R.anha)'nm Peygamber (S.A.V.) hakkında : «Oruçlu iken» demesi, kendisinin de o anda oruçlu olmasını iktizâ etmez. Bu bâbda zahiren biri birinden zıd gibi görünen iki hadîs rivayet olunur. Bunları îbni HÎbban sahihinde Hz. Âişe (R. anha)'d&n tahrîc etmiştir. Birinci hadîste : «Resûlüllah (S.A.V.) farz ve nafile oruçlarda zevcelerinden bazılarını öperdi» deniliyor. İkincide : «Peygamber (S.A.V.) o kadın oruçlu iken yüzüne dokunmazdı» denilmektedir. Fakat îbni Hibban (—354) şöyle diyor: «Bu iki haber arasında zıddiyet yoktur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) nefsine mâlikti. Ve bu fiili île hâli kendisi gibi olanlara bu işi yapmanın caiz olduğuna tenbih etmiş; kadınların böyle hallerdeki zaafını bildiği için kadın oruçlu iken, kendisine dokunmamıştır».[662]

684/538- «İbni Abbas radıyaUahü anhüma'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber SdUdUahü aleyhi ve seUem, İhramlı iken kan aldırmış; oruçlu İken de kan aldırmıştı.»[663]

Bu hadîsi, Buhar! rivayet etmiştir.
Bu hadîs hakkında ulemâdan bâzıları şu mütalâayı ileri sürüyorlar: «Resûlüllah (S.A.V.) galiba ayrı ayrı zamanlarda hem ihramlı iken kan aldırmış; hem de oruçlu iken kan aldırmıştır. Fakat bu iki işi bir zamanda yapmamıştır. Çünkü ihramlı olmaktan haccetü'l-vedâ'daki hâli kasdedilirse, orada oruçlu değildi. Zîrâ Haccetü'i-Vedâ ramazanda değildi. Mekke'nin fethi ramazanda olmuşsa da, o seferde Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ihramlı değildi. Vakıa nafile oruca niyet etmiş olması ihtimâl dâhilinde ise de niyetli olduğunu biien yoktur».
Bu hadis hakkında çeşitli rivayetler vardır. îmâm-ı Ahmed İbni Haribel (164—241) : «İbni Abbas'ın arkadaşları oruç zikretmiyorlar» diyor. Ebu Hatim (195—277) : «Bu hadîste Şerik hatâ etmiştir. Resûlüllah (S.A.V.) yalnız kan aldırmış ve haccamın ücretini vermiştir. Şerik bunu ezberinden söylemiştir. Halbuki hafızası bozulmuştur» demektedir. Îbnü'l-Kayyim (691-751) «Zadü'l-maad» adlı eserinde: Resûlüllah (S.A.V.)'in oruçlu iken kan aldırdığı kendisinden rivâyeten sahîh olmamıştır» demiştir. îmâm-ı Ahmed'e bu hadîs sorulduğunda: «Sahîh değildir» demiştir.
Elhâsıl Resûlüllah (S.A.V.)'in oruçlu iken kan aldırdığı rivayeti sahîh değildir. Sahîh olan sadece kan aldırmasıdır. Binaenaleyh bâzı ulemânın mütalâaları veçhile hadîsin her cümlesi ayrı ayrı ifâdeler olabilir. Yani bir defa ihramlı iken kan aldırmış; sonra başka bir defa da oruçlu iken kan aldırmış olabilir. Buna karine, hem ihramlı, hem oruçlu iken bir defa kan aldırmadığının bilinmesidir. Sonra Şerike ağır hücumlar yapılacağına, onun rivayetini de sahîh kabul ederek te'vîle gitmek ve «ayrı ayrı zamanlarda olmuştur» demek daha iyidir.
Oruçlu iken kan aldırmanın hükmü ihtilaflıdır. Ekser-i ulemâya göre kan aldırmak orucu bozmaz. Bunlar aşağıdaki Şeddat hadîsi"nin, bu hadîsle neshedilmiş olduğuna kaildirler.
Şâfiîler'e göre : Oruçlunun ihtiyaç yokken kan aldırması mekruhtur. İhtiyaç varsa mekruh değildir.
Hanefîler'e göre : Kasder. kan aldırır da kan çıkarsa oruç bozulur. Kan çıkmazsa bozulmaz.[664]

685/539- Şeddet îbni Evs radıyaTlahü anh'âen rivayet olunduğuna göre; Peygamber Sdllallahü aleyhi ve sellem, Baki'de, ramazanda kan aldıran bir adamın yanına gelmiş ve :
— Kanı. alan da aldıran da iftar etti; buyurmuşlardır.»[665]

Bu hadîsi, TİrmiiÎ müstesna Beşler tahrîc etmişlerdir.Ahmed, İbni Huzeyme ve İbni Hibban da onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerifi Buhârî ve başkaları da sahîhlemişler; diğer hadîs imamları onu onaltı sahabeden tahrîc eylemişlerdir. Suyûtî (849— 911) «El-Camiü's-Sagîr» adlı eserinde : «Bu hadîs mütevâtirdir» diyor.
Hadîs, kan aldırmanın, alanın da aldıranın da orucunu bozduğuna delîldir. Ulemâdan az bir taife'nin mezhebi budur. İmâm-ı Ahmed ibni HanbeVm de bâzı kayıt ve şartlarla kavli budur. Diğer bir takım ulemâ alanın değil, yalnız aldıranın orucunun bozulduğuna kaildirler. Delilleri Şeddat hadîsidir. Fakat bunların niçin hadîsin bir kısmıyla amel edip, bir kısmıyla amel etmedikleri bilinememektedir. Cumhur ulemâ'ya g°re kan aldırmak mutlak surette orucu bozmaz. Onlar, Şeddat hadîsinin İbni Abbas hadîsi ile neshedilmiş olduğuna zâhip olmuşlardır. Çünkü İbni Abbas (R.A.) hadîsi tarih itibarıyla Şeddat hadîsinden sonradır. İbnî Abbas (R. A.)'m sahâbi oluşu Peygamber (S.A.V.)'in hac yılında, halbuki Şeddat'm sohbeti Mekke'nin fethi esnasındadır. Bu cihet îmâm-ı Şafiî'den rivayet olunmuştur. Hz. Şafiî : «İhtiyaten kan aldırmaktan kaçınmak benim için daha makbuldür» demiştir. Aşağıdaki Enes hadîsi de neshi teyid eder. İbni Hazm (384—456) diyor ki : «Kan alan, ve aldıran iftar etti» hadîsi şüphesiz sabittir. Lâkin biz başka bir hadîste Peygamber (S.A.V.)'in oruçluya kan aldırmayı ve visal yapmayı yasak ettiğini, fakat bunları ashabına meşru bırakmış olmak için haram kılmadığını gördük. Hadîsin isnadı da sahihtir.» îbni Ebi Şeybe'mn Ebu Saîd'den tahrîc ettiği şu hadîs de bunu teyid ediyor :
«Peygamber SaîlaUahü aleyhi ve seUem, oruçluya kan aldırmak içîn müsaade buyurdular.» ruhsat ancak azimetten sonra bulunabilir. Şu halde evvelce azimet olarak kan alanın ve aldıranın orucu bozulur-muş da sonra neshedilmiş demektir.
Bâzıları : «Şeddat hadîsi kerahete delâlet eder. Nitekim aşağıdaki Enes hadisi de öyledir» diyorlar. Diğer bâzıları ise : «Peygamber Sât-lalkthü aleyhi ve sellem, Şeddat hadîsini husûsi bir hâdise sebebiyle îrâd buyurmuşlardır. Binaenaleyh hüküm o zevata mahsustur» derler. Hâdise şudur: «Peygamber (S.Â.V.) oradan geçerken kan almakla meşgul olan o iki kişi başkalarını zem m ediyorlarmış. Bundan dolayı : «Kanı alan da aldıran da iftar etti; buyurmuşlar.» Fakat îbni Huzeyme (223—311) bu te'vili pek garip bularak: «Bu şaşılacak bir şeydir. Zîrâ bunu söyleyen de gıybetin orucu bozduğuna kail değildir» demiştir.
îmâm-ı Ahmed ibni Hanbeî : «Gıybetten kimin kurtulduğu var ki? Gıybet orucu bozarsa bizim orucumuz yoktur» diyor.
Imâm-z Şafiî gıybetin orucu bozmasını, orucun sevabını gidermesine hamletmiştir. Şafii bunu, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in cuma günü hatip hutbe okurken konuşan için «onun cuması yoktur» buyurmasına kıyâs etmiş ve o adama cumayı yeniden kıldırmamasını, cuma'-nın sahih olduğuna, yalnız sevabının kalmadığına delil tutmuştur. Bu takdirde mes'elede şaşılacak cihet kalmaz.
Beğavî (426—516) demiştir ki : «Bunların iftarından murâd: Kendilerini iftara maruz bırakmalarıdır. Çünkü kan alan onu ağzıyla emer. Binaenaleyh kanı içine gitmiyeceğinden emin değildir. Kanı aldıran dahi, kan kaybetmekle zayıf düşerek netice itibarıyla orucunu bozmaktan emin değildir.»

Fakat îbni Teymiyye (661—728) bu te'vili reddederek : «Peygamber (S.A.V.)'in «kan alan da alınan da iftar etti» buyurması onların oruçlarının bozulduğuna nasstır. Artık Peygamber (S.A. V.) onların oruçlarının bozulduğunu haber verirken bahusus hadîsin zahiri murâd olmadığını bildiren bir karine de yokken, oruçlarının bozulmadığına inanmak caiz değildir. Eğer bozulmanın hakikati değil de, bozulmaya yakın olması mânâsı kasdedilmiş olsa, o zaman hadîs, hükmü, beyâna değil, karıştırmaya yaramış olurdu.» diyor.[666]

686/540- «Enes b. Mâlik radıyalîahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Oruçluya kan aldırmanın ilk defa kerih görülmesi Cafer ibni Ebi Tâlib'in oruçlu İken kan aldırmasıyla başlar. Peygamber (S.A.V.) (o halde) onun yanına uğradı :
— Bunların İkİSİ de İftar etti; buyurdular. Neden sonra Peygamber Saîlallahil aleyhi ve seîlem, oruçluya kan aldtrmaya ruhsat verdiler. Artık Enes oruçlu İken kan aldırıyordu.»[667]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiş ve onu kuvvetli bulmuştur.
Dâre Kutnî (306—385) : «Bu hadîsin ricali sikadırlar. Hadîsin hiçbir illeti bilinmemektedir» demiştir.
Hadîs-i şerif, Şeddat hadîsini nesheden delillerdendir. Nitekim yukarda görmüştük.[668]

687/541- «Hz. Âişe radıyalîahü anha'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber Sallaîlahü aleyhi ve mllem, Ramazanda oruçlu İken, sürme çekinmiştir.»[669]

Bu hadîsi İbni Mâce zayıf bir isnadla rivayet etmiştir. Tirmizî ise bu bâbda hiçbir şey sahîh olmuyor; demiştir.
Bundan sonra Tirmizî : «Oruçlunun sürme çekinmesi hakkında ehl-i ilim ihtilâf etmiş; bâzıları onu mekruh saymıştır. Süfyan, îbni Mübarek, Ahmed ve İshale bunlardandır. Diğer bâzıları ona ruhsat vermiştir. Şafii'nin kavli de budur.» demiştir.
Fakat sürme çekinmek Şafiî'ye göre yine de hilâf-ı evlâdır. Hanefîler'e göre sürme orucu bozmaz. Mâlikİler'e göre : Gündüzün çekinir, ve boğazında tadını duyarsa bozar. Geceden çekinir de tadını sabahleyin duyarsa bozmaz.
Hanbelîler'e göre : Sürme'nin tadını duyarsa oruç bozulur. îbni Şubrume ile îbni Ebi Leylâ (74—148) Jya göre de sürme orucu bozar. Bunların delili : Şu hadîstir :
«Oruç çıkandan değil, giren şeyden bozulur.» Sürme orucu bozar diyenlerce : Oruçlu bir şeyin tadını duydu mu o şey içeriye dâhil oldu demektir. Fakat ulemâ bu reyi kabul etmemiş ve : «Biz sürmenin içeriye girdiğini teslim etmiyoruz. Çünkü sürme göz'e çekilir. Halbuki göz, menfez değildir. İçeriye işliyen sürme olsa olsa, mesamat vasıtasıyla girer ki, bu da orucu bozmaz.» diye cevap vermişterdir, istidlal ettikleri hadîsi ise Buhârî, Ibnl Abbas'a ta'lik etmiş; îbni Ebi Şeybe yine İbnî Abbas'dan mevsul olarak rivayet etmiştir. Bu bâbda Ebu Davud'un tahrîc ettiği bir hadîste Peygamber (S.A.V./in sürme taşı hakkında : «Oruçlu ondan sakınsın» dediği göze çarparsa da mezkûr hadîs hakkında Ebu Dâvud (202—275) : «Bana Yahya b. Maîn bu hadîsin münker olduğunu söyledi» demektedir.
Ashâb-ı Kirâm'rîan Hz. Enes (R. A./in oruçlu iken sürme çekinir-diğini yine Ebu Dâvud rivayet etmiştir. îmâm-ı AJme§ (60—148): «Arkadaşlarımızdan hiçbirinin oruçluya sürme çekinmeyi mekruh saydığını görmedim» demiştir.[670]

688/542- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî : Resûlüllah SdUaUahü aleyhi ve sellem:
— Bir kimse oruçlu iken unutur da yer içerse, orucunu tamamlayıversin. Zîrâ onu ancak Allah doyurmuş ve SUİamiştir; buyurdular».[671]

Bu hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Hâkim'in rivayetinde : «Bir kimse ramazanda unutarak iftar ederse onun üzerine kaza ve kefaret yoktur» buyrul-muştur ki bu sahihtir.
Hadîsi Hâkim de Ebu Hüreyre (R. A..) dan rivayetetmiştir.Tirmizî'nin rivayetinde:«O ancak AllarTın kendisine ihsan ettiği bir rızıktır» buyrulmuştur. Hâkim'in rivâyetindeki : «iftar ederse» ifâdesi münâsebet-i cinsîy-ye'ye de şâmildir. Bu hadîste hassaten yiyip içmenin zikredilmesi ekseriyetle onlar unutulduğundandır.
Hadîs-i şerif, unutarak yiyip içmenin ve cima' etmenin orucu bozmadığına delîldir. Çünkü «orucunu tamamlayıversin» buy-rulması, o kimsenin hakikaten oruçlu olduğunu gösterir. Cumhur ule-mâ'nın mezhebi de budur. Burada mezhep imamlarından yalnız îmâm-ı Mâlik muhalefet etmig ve unutarak yiyip içmek ile cimâ'ın orucu bozacağına kail olmuştur. Maamâfîh bozulan oruç ramazanın edası bile olsa, yine sâdece kaza lâzım gelir. Kefaret îcâp etmez.
Ulemâ'dan bâzıları lmâm- Mâlik'e muvafakat etmişlerdir. Bunlar «Orucu bozan şeylerden kaçınmak, orucun rüknüdür. Binaenaleyh unutarak namaz rükûnlarından birini terk etmenin hükmü ne ise bunun hükmü de odur» diyerek kıyas yaparlar. Filhakika namazda bir rüknü unutarak terk etmek namazı bozar ve oruç namaza kıyas edilince onun da bozulması lâzım gelirse de burada kıyas istihsanın karşısında terk edilmiş ve istihsanla amel olunmuştur. îstihsan ise, sadedinde bulunduğu muz hadîstir. Bahusus hadîsin bir rivayetinde : «Onun Üzerine kaza Ve kefaret yoktur» buyrulması, unutarak iftar eden kimsenin oruçlu olduğunu, kendisine kaza lâzım gelmiyeceğini en sarih bir şekilde ifâde etmektedir.
«Bozar» diyenler hadîsteki, «orucunu tamamlayıversin» cümlesini : «Orucu bozulmakla beraber o gün yine oruçlu imiş gibi dursun; orucu bozan şeylerden sakınsın; demektir.» Şeklinde te'vil ederlerse de, «onun üzerine kaza ve kefaret yoktur» ifâdesi, bu te'viie mânidir. Ashâb-ı kira m dan : Alî, Zeyd ibni SâbÎt, Ebu Hüreyre ve İbnt Ömer (R. anhüm) hazarâtı ile tabîînden bir çokları dahi unutarak yapılan iftarın orucu bozmayacağına kaildirler. Bittabî oruç bozulmayınca kaza da lâzım gelmiyecektir. Bu bâbda birçok hadîsler vardır. Ve hepsi hiribirini takviye ederler. Biz bunlardan bir tanesi ile iktifa edeceğiz. îmâm-ı Ahmed İbnİ Haribel bir sahâbîyyenin azadlı cariyesinden şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Câriye Peygamber Saîldllahü aleyhi ve aettem'to nezdinde idi. Bir kap tirit getirdiler. Kadın da ondan yedi .Sonra oruçlu olduğunu hatırladı. Zülyedeyn (namındaki sahâbî) kadına :
— Doyduktan sonra şimdi mi hatırına gelf'yor7 dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem kadın. :
__Sen orucunu tamamla. Çünkü bu ancak Allah'in sana ihsan ettiği bir rızrktır.buıyurdular.[672]

690/543- «Ebu Hüreyre radıyallahü onft'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî : Resûliillah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimse kusmuğunu zaptedemiyerek kusarsa, onun üzerine kaza yoktur. Fakat kim kendi arzusuyla kusarsa ona kaza vardır; buyurdular.»[673]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmişlerdir. Onu Ahmed illetlendirmiş, Dâre Kutnl ise kuvvetli bulmuştur..
îmâm-ı Buhârî (194—256) : «Ben bu hadîsi mahfuz zannetmiyorum» demiştir. Hadîs isnadsız olarak ve isnadı sahîh olmayacak şekilde rivayet edilmiştir. Onu îmâm-ı Ahmed (164—241)dahî inkâr etmiş ve : «Bundan (hadîsten) bir şey değil» demiştir. Hattâbî (319—388) : «îmâm-ı Ahmed bu sözüyle hadîsin mahfuz olmadığını kasdediyor. Bu hadîsin Şcyheyn'in şartları üzere sahîh olduğu söyleniyor» diyor. Tirmizî bu hadîs hakkında «hasen-i garip» demiş; Hâkim ile îbni Hibban onu Şeyhcyn'in şartı üzere sahîhlemişlerdir. Dâre Kutnl : «Râvilerinin hepsi sıkadır.» diyor. îmâm-ı Mâlik onu «El-Muvatta» da İbnİ Ömer'e mevkuf olarak; Nesâî de Ebu Hüreyre (R. A.)'& mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, kendiliğinden gelip zaptedilemiyen, kusmuğun orucu bozmadığına; isteyerek kusmanın orucu bozduğuna delildir. Zîrâ: «Onun Üzerine kaza yoktur» demek, oruc'un sahîh olmasını iktiza eder. İbnü'l-Münzir, kasden kusmanın orucu bozduğuna icmâ' olduğunu nakleder.
Lâkin bâzı zevattan kusmanın mutlak surette orucu bozmadığı ,yalnız bir kısmı tekrar içeriye dönerse bozduğu rivayet olunur. Bu zevatın delilleri, Tirmizî (200—279) ile Beyhâkî (384—458)'nin zayıf bir isnadla rivayet ettikleri şu hadîstir :
«Üç şey vardır; orucu bozmazlar: Kusmak, kan aldırmak, ve ihtilâm». Fakat delillerin arasını cem etmek için buradaki kusmak, kusacağı gelerek kusmaya hamlolunur.[674]

691/544- «Câbir îbni Abdullah radıyallahü anhüma'dan rivayet edildiğine göre; Resûliillah Sallallahü aleyhi ve sellem, fetih yıhnda Mekke'ye (müteveccihen yola) çıkmış ve oruç tutarak tâ Küraü'l gamim vadisine varmış, ashâb da oruç tutmuşlar. Sonra Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, bir bardak su istemiş ve onu kaldırmış, tâ ki herkes gördükten sonra içmiş. Neden sonra kendilerine : Bâzı kimseler hâlâ oruçlu demişler:
— Onlar âsîlerdir; onlar âsîlerdir; buyurmuşlardır.»[675]

Bir rivayette: «Nâsa muhakkak oruç zor geldi; ancak senin ne yapacağını gözetliyorlar denilmiş. Bunun üzerine ikindiden sonra bir bardak su

istiyerek hemen içmiştir.»
Bu hadisi, Müslim rivayet etmiştir.
Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'üı bu seferî, hicretin sekizinci yılı ramazanında idi. İbnİ İshâk ve başkalarının beyânına göre, Ramazan'm onuncu günü yola çıkmışlardı. Hz. Ömer ibnî Haftab (R.A.) : «Biz Resûlüllah (S.A.V.) ile ramazanda iki gaza yaptık : Bedir ve feth-i Mekke gazalarını. Bunların ikisinde de İftar ettik» demiştir.
Hadîs-i şerif, yolcuların isterlerse oruç tutup, istemezlerse tutmayacaklarına, h;.îtâ dilerlerse, günün ekserisini oruçlu olarak geçirdikten sonra, güneş kavuşmadan orucu bozabileceklerine delildir. Dâvud-u Zahirî (202—270) ile İmâmîyye taifesine göre yolcunun tuttuğu oruç, ramazan orucunun yerini tutamaz. Delilleri :
«Sizden kim hasta olur veya yolda bulunursa, onun orucu, sayısınca başka günlerdendir.» âyet-i kerîmesiyle hadîs-i şerifte geçen «Onlar âsîlerdir» cümlesi ve: «Yolculukta oruç tutmak tâattan ma'dûd değildir.» hadîs-i şerifidir.
Cumhur ulemâ'ya göre ise, Ramazanda yolcunun orucu, ramazan orucu yerini tutar. Çünkü Peygamber (S.A.V.) tutmuştur. Âyet-i kerîmede bu orucun kâfi gelmiyeceğine bir dehTyoktur, «Onlar âsîlerdir» buyurması, iftar etmeleri için verilen emr-i Resûl'e itaat etmedikleri içindir. Vâkıâ iftar edin diye emir buyurmamıştır. Fakat bilfiil suyu İçerek orucu bozması kendisine ittibâ' için kâfidir. Yolculuk hadîsini ise, oruç kendilerine güç gelenler hakkında îrâd buyurmuşlardır. Evet, oruç kendilerine pek ziyâde meşakkat vererek takat getiremiyecekleri için bu delillerle istidlal edilebilir. Çünkü Resûl-ü Zîşân (S.A.V.) ancak ashâb-ı kirâmına oruç zor geldiği için iftar etmiştir. Bundan sonra oruç tutanları da «âsîlerdir» diye tavsif buyurmuştur.
Günün ekserisini oruçlu olarak geçirdikten sonra iftar etmenin cevazı Cumhur ulemâ'nın kavlidir. îmâm-ı Şafiî (150—204) bu hadîs hakkında bir şey diyebilmek için sözü hadîsin sahîh olmasına ta'Îîk etmiştir. Bütün bunlar seferde iken oruca niyet edenler hakkındadır.
Mukim iken, ramazan orucuna niyet ettikten sonra sefere çıkanlara gelince : Cumhur ulemâ'ya göre bunların iftar etmesi caiz değildir. îmâm-ı Ahmed ile bâzı ulemâya göre caizdir. Yolcuya oruç tutmak meşakkat vermezse Hanefîler'le Şâfiîler'e göre ramazanda oruç tutması evlâdır. Meşakkat verirse tutmaması efdâldir. İmâm-ı Ahmed ibni Haribel ile diğer bâzılarına göre mutlak surette oruç tutmaması efdâldir. Bunlar Zâhiriler'in istidlal ettiği delillerle istidlal ederler. Derler ki: «Bu hadîsler her ne kadar yolcunun oruç tutmaktan memnu olduğuna delâlet ederse de, aşağıdaki Hamzatü'bnü Amr hadîsi oruç tutmanın haram değil, zararsız olduğunu gösteriyor. Çünkü «günah yok» demek, günahta değil, efdâl de değil, zararı yok demektir.»
«Oruç tutmak efdâldir» diyenler Resûî-ü Ekrem Saîldîahü aleyhi ve seZZem'in yolculuğu esnasında ekseriyetle oruç tutmasıyla istidlal ederler. Bunlar «yolcuya oruç tutmak memnudur» diyenlerin delillerini te'vil ederek : «Bu deliller oruç kendilerine meşakkat verenler hakkındadır.» derler. Ulemâdan bir takımları iki tarafın hadîslerini birbirine denk görerek yolcuya oruç tutmakla tutmamak müsavidir derler. Hz. Enes (R.A.)'ın rivayet ettiği şu hadîs bunların delîllerindendir :
Enes demiştir k! : Peygamber SaUaJlahü aleyhi ve sellem, ile birlikte sefer ettik. Ne oruçsuzun karşısında oruçluyu ayıpladı. Nede oruçlunun.karşısında oruçsuzu».[676]

693/545- «Hamzat'übnü Amr Eslemt[677] radtydllahü anlı den rivayet olunduğuna göre, kendisi :
— Yâ Resûlüllah, seferde oruç tutmaya kendimde kuvvet buluyorum. Bana bir günah var mı? demiş. Resûlüllah SaUdlîahü aleyhi ve sellem de :
— O, Allah'dan bir ruhsattır. Kim onunla amel ederse, ne alâ, kim oruç tutmak isterse ona da bir günah yoktur; buyurmuşlardır».[678]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. Hz. Âişe'den müftefekun aleyh olarak rivayet edilen aslı, Hamzatü'bnü Amr'ın sormuş olmasıdır. Müslim'in bir lâfzında :
«Ben orucu devam üzere futan bir adamtm. Seferde orucu tutayım mı (demiş) Resûlüllah SaTlaUahü aleyhi ve sellem de :
— Dilersen oruç tut dilersen iftar et; buyurmuşlardır.»
Hadîs-i şerîf, seferde oruç tutmakla tutmamanın müsavi olduğuna delildir. Bu bâbda yukarda izahat verildi. Ömrü boyunca oruç tutmakta beis görmeyenler dahi bu hadîsle istidlal ederler. Zîrâ Hz. Hamza (R.A.) orucu devam üzere tuttuğunu haber vermiş; Resûl-ü Zîşân (S.A.V.,) hazretleri inkâr etmiyerek takrir buyurmuşlardır. Seferde caiz olunca, hazarda bilevlâ caizdir. Ancak bu orucun insanı zayıflatarak başka farzları edaya mâni olmaması, yahut başkasının hakkının zayi olmasına sebebiyyet vermemesi bayram ve teşrik günlerinde tutulmaması şarttır; Bunlar şöyle diyorlar: «Peygamber (S.A.V.)'in Ibn! Amr'a ömrü boyunca oruç tutmak için sarahaten izin vermemesi bu hadîse muarız değildir. Çünkü İbnî Amr'ın o oruçtan zaafa düşeceğini bilmişti. Nitekim öyle de oldu. İbni Amr, ömrü boyunca oruç tuttu. Fakat son ömründe zayıfladı ve: «Ah keşke Resûlüllah (S.A.V.)'in ruhsatını kabul etseydim» derdi. Resûlüllah (S.A.V.) daimi yapılan ameli az da olsa, sever; ona teşvikte bulunurdu.»[679]

694/546- İbni Abbas radıyallahü anhüma1'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Geçkin ihtiyara oruç tutmayıp, her gün için bîr fakir doyurmasına ruhsat verildi. Onun üzerine kaza da yoktur.»[680]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî ile Hâkim rivayet etmiş ve sahîhlemişlerdir.
Ulemâ : [681]» «Oruca takat getiremeyenlere ('bir günlük) fakir taamı fidye vardır» âyet-i kerîmesi hakkında ihtilâf etmişlerdir. Meşhur olan kavle göre bu âyet-i kerîme mensuhtur. Bu kavle zâhip olanların reyine göre oruç ilk farz kılındığı zaman müslümanlar muhayyer idiler. İsteyen oruç tutar, isteyen bir fakir doyurur ve oruç tutmazdı. Sonra bu hüküm bir kavle göre :
[682]» «Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır âyet-i kerîmesiyle diğer kavle göre :
«sizden kim o ay'a yetişirse onun orucunu tutsun» âyetiyle neshedilmîştir.
Bâzılarına göre âyet-i kerîme neshedilmemiştir. Bu zevatın başında Sultanü'l-Müfessirîn İbni Abbas hazretleri gelir. İbnî Abbas (R.A.) bu âyet-i kerîme'nin mensuh olmadığına, onun şeyh-i fânî denilen pek ziyâde kocamış ihtiyarlar hakkında ruhsat olduğuna kaildi. Dâre Kutnî'nm sünen'inde İbni Abbas (R. A.)'dan bu bâbda sahîh isnadla tahrîc edilmiş hadîsler vardır.. Bunlardan birinde Hz. İbni Abbas'ın : «Bu bâbda ruhsat, ancak oruca takat getiremiyen ihtiyara veya şifâ bulmayan hastaya veriliyor» dediği rivayet edilmektedir. Hattâ bir rivayette bir fakir taamının buğdaydan yarım sa' (520 dirhem) olacağı tâyin" edilmiştir. Âyet'in nesh edilip edilmediği hususunda merhum Elmolılı Mehmed Hnmdi Yazır'm «Hak dini Kur'ân Dili-» adlı tefsirinin birinci ciltinde (630—640 sayfalar) da pek güzel izahat vardır. İbnî Abbas (R.A.ym kavli ashâb-ı kîrâm'dan Ali b. Ebu Talip, İbni Ömer ve başkalarından da rivayet olunur.
Bu bâbda sahabeden hiçbir hilaf rivayet olunmamıştır.
Hâmile ve emzikli kadınlar hakkında yine İbni Abbas ve İbni Ömer (R.anhüm) hazarâtından rivayet edilen bir habere göre bu kadınlar iftar eder; sonra kaza da etmezler. Ashâb-ı kirâm'dan bir cemâatin reyine göre böyleleri hergün bir fakir doyururlar. Yine Dâre Kutnî'nm tahrîc ettiği bir habere göre Hz. Enes, İbni Mâlik (R. A.) bir sene oruç tutmaktan bîtâb düşerek büyük bir tas tirit yaptırmış ve otuz fakir çağırarak onları doyurmuştur.
Mes'ele selef arasında ihtilaflıdır. Cumhur'a göre fakir doyurmak yalnız şeyh-i fânî denilen ihtiyar erkek ve kadınlara mahsustur. Diğerleri hakkında mensuhtur. Selef-i sâlihîn'den bir cemâat'a göre ise, fakir doyurmak mes'elesi tamamiyle mensuhtur. Binaenaleyh şeyh-i fânî'ye de meşru değildir.
Imâm-ı Mâlik ile Tahâvî bu kavli tercih ederler. Onlarca fidye vermek sadece müstahâbtır. Diğer mezhep imamlarına göre, fidye vermek vaciptir. Ancak şeyh-i fânî fidyeyi verdikten sonra günün birinde oruç tutmaya kadir olursa, yine oruç tutmakla mükelleftir. Verdiği fidye sadaka olur.
İbni Abbas hazretlerinin bu hadîs mevkuf gibi görülüyorsa da Peygamber (S.A.V.)'in şeyh-i fânîye verdiği ruhsatı işitmiş de sonra sîgayı değiştirmiş olması ihtimal dahilindedir. Çünkü nakil bilmânâ caizdir. Yani râvi bir hadîsin mânâsını belliyerek onu kendi lâfızlanyla rivayet edebilir. İbni Abbas hazretleri bu ciheti bildiği için kendi lâfızlanyla rivayet etmiş olabilir. Zîrâ ruhsat vermek ancak işitmekle olur. Yahut İbnİ Abbas (R. A.) bu hükmü âyet'ten anlamıştır.[683]

695/547- «Ebu Hüreyre radıyaUahü anh'den rîvâyet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seUem't bir adam gelerek :
— Helak oldum yâ Resûlüllah! dedi. Resûl-ü Ekrem SaUdllahü aleyhi ve sellem:
— Seni Helak eden nedir? diye sordular.
— Ramazanda karıma yakınlık ettim; dedi. Resûlüllah SaUdllahü aleyhi ve sellem:

— Azâd edecek bir köle bulabiliyormusun? dedi. Adam :
— Hayır; cevabını verdi. Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seîlem:
— öyle ise iki ay arka arkaya oruç tutabiliyormusun? dedi. (yine):
— Hayır; cevabını verdi. Resûl-ü Ekrem SaUdllahü aleyhi ve sellem:
— O halde altmış fakiri doyuracak şey bulabiliyormusun? dedi. Adam :
— Hayır; cevabını verdi. Bundan sonra oturdu. Nihayet Peygamber Sallallahü aleyhi ve setlem'e içinde hurma olan bir zembil getirdiler. Resûlüllah SaUaUatıü aleyhi ve sellem (adama,) :
— Bunu tasadduk et! buyurdular. Adam :
— Bizden daha fakirine mi? Bu şehrin iki taşlığı arasında, buna bizden daha muhtaç bir aile yoktur; dedi. Bunun üzerine Peygamber SaUaUahü aleyhi ve sellem güldü, hattâ azı dişleri göründü. Sonra :
— Git bunu çoluğuna çocuğuna yedir; buyurdular».[684]

Bu hadîsi Yediler rivayet etmişlerdir. Lâfız Müslim'indir.
Gelen zât Seleme yahut Selman b. Sahr idi. Bir rivayette zenbilin içinde onbeş; diğer bir rivayette yirmi sa' hurma bulunuyormuş.
Hadîs-i şerif, ramazan gününde kasten münâsebet-i cinsîyye'de bulunana kefaret lâzım geldiğine delildir.
İmâm-t Nevevi (631—676) zengin olsun, fakir olsun böylesine kefaret icâp ettiğine icmâ' olduğunu söyler. Şâfitler'e göre kefaret fakirin zimmetinde sabit olur. Fakat Hz. Şd/iî'nin bir kavline göre fakirin zimmetinde bir şey kalmaz. Çünkü Peygamber (S.A.V.) bu ciheti beyân etmemiştir.
Köle hakkında da ihtilâf edilmiştir. Çünkü burada mutlak zikir edilmiştir. Acaba mutlak ıtlakı üzerine mi bırakılacak, yoksa mukayyed'e mi hamledilecek?
«Mutlak mukayyed» bahsi usul-ü fıkıh ilminde Şâfiîler'le Hanefîler arasında ihtilaflı bir mes'eledir. ŞafÎîler'e göre biri mutlak diğeri mukayyed iki delîl bir hükme ait olurlarsa, artık hâdise dahi bir olsun olmasın ve keza ıtlak takyid hükmde veya sebep ve şartta olsun, herhalde mutlak mukayyed'e hamlolunur. Yani mukayyed'in hükmü ne ise mutlakın da o olur. ŞâfÎîler buna «natık sâkitten evlâ» delili derler.
Hanefîler'ce mutlak mukayyede yalnız iki yerde hamledilir :
1— îki delilin hükümleri muhtelif olup, biri birinin takyidini gerektirirlerse, [685].
2— Hüküm ile hâdise bir olup, ıtlak takyid hükmde olursa. Meselâ : Kefâret-i yemin'de köie azadına gücü yetmeyenler üç gün oruç tutacaklardır. Bu üç gün mutlaktır. Lâkin aynı hükmü, ifâde eden İbni Mes'ud kırâatında bu üç günün arka arkaya muttasıl olacağı bildirilmiştir. Hükümler, ikisinde de oruç tutmanın lüzumudur. Hâdise dahi kefâret-i yemin hadisesidir. îşte burada iki delîl arasında hükümler bir, hâdise de birdir. Itlak ve takyîd ise nefs-i hüküm'de yani üç gündedir. Binaenaleyh burada Hanefîler de mutlakı mukayyed üzerine hamlederler.
Şâfiîler'e göre mevzuu bahsimiz olan meselede mutlak zikredilen köle mukayyed'e hamledilir. Çünkü katil kefaletinde de bir köle azadı lâzımdır. Fakat mû'min olmakla mukayyed'tir. Binaenaleyh buradaki mutlak, o mukayyede hamledilir ve bahsimizdeki köle dahî mü'min olmak icâp eder,
Hanefîler'e göre : Buradaki mutlakı mukayyed üzerine hamletmek için bir sebep yoktur. Binaenaleyh mutlak ıtlakı üzere bırakılır ve azâd edilecek köle, müsîim gayrı müslim, erkek, kadın büyük ve küçük olabilir. Sonra hadîsin zahiri tertip ifâde ediyor. Yani Ramazan'da cima' suçunu işleyen evvelâ bir köle azâd etmekle mükelleftir. Buna iktidarı varken oruç tutmakla bu kefareti ödeyemez. Keza köle azadına iktidarı olmayan oruç tutacaktır. Buna iktidarı varken fakir doyurmaya geçemez. Zührî (—124) tertibin lüzumunu otuz veya daha ziyâde kimselerden rivayet etmiştir. îmâm-ı Şafiî (150—204) tertibe lüzum görmüyor ve kefareti veren muhayyerdir diyorsa da, Sahi~ heyn'in rivayeti tertip ifâde eder. Sahiheyn'm rivayeti karşısında başkalarına itibar yoktur. [686] Bu kefarete benziyen zıhar kefaretinde dahi aynı tertibe riâyet edilmesi, tertibin lüzumunu, teyid eder.
Hadîste geçen «altmış fakir» tâbirine bakarak bâzıları «doyuru-lanlar altmış adet olmazsa caiz değildir» derler ve Hanefîler'in «bir fakiri altmış gün doyurmak da kâfidir» demelerine adetâ şaşmak isterlerse de az bir teemmülle anlaşılır ki, altmış gün doyrulan bir fakirle bir gün doyrulan altmış fakir arasında hiçbir fark yoktur. Zîrâ ikisinde de altmış fakir mevcuttur. Fakat «altmış fakirin yiyeceğini bir günde bir fakire vermek caizdir» diyen yoktur.
«Git bunu çoluğuna çocuğuna yedir» ifâdesi hakkında ule-mâ'mn muhtelif kavilleri vardır.
1— Çoluğuna çocuğuna yedirmek bir kefarettir. Vâkıâ kefaretlerde kaide, kendi nefsi hükmünde olanlara verilmemektir. Ama Resû!üllah (S.A.V.) bunu o zâta mahsus olarak kabul etmiştir.
2— Fakir olduğu için kefaret sakıttır. Ebu Davud'un beyânına göre Zührî : «Bu iş o zevata mahsus bir ruhsat idi. Bunu bir adam bugün yapsa kendisine kefaretten başka çıkar yol yoktur» demiştir. Cumhur ulemâ'mn kavli de budur. Hanefîler'in «El-Hidâye» nâmında-ki fıkıh kitabında hadîsin sonunda :
«Sana kâfidir. Ama senden sonra hiç bir kimseye kâfi gelmez» ibaresi de vardır. Fakat bu ibare, hadîsin diğer rivayetlerinde sabit olmamıştır. Dâre KutnVnin rivayet ettiği Hz. AH (R. A.) hadîsinde:
«Onu sen çoluk çocuğun ile beraber ye.Zîrâ senin yerine Aliah kefaret verdi» buyrulmustur. Yalnız bu hadîs zayıftır.
3— Kefaret o zâtın zimmetinde bakîdir. Resûlüllah (S.A.V.) ona vacip olanı bildirmiştir. Ancak o anda fakir; oruç tutmaya da muktedir olmadığı için borcu zenginleyeceği zamana kadar tehir edilmiştir. Hz. Peygamber (S.A.V.)'in ona verdiği hurma ise, kendisine ve çoluk çocuğuna sadakadır. Az evvel söylediğimiz vecihle îmâm-ı Şâfü ile bazı ulemânın kavli budur.
4— Kefaret neshedilmiştir. Binaenaleyh zengine de fakire de lâzım değildir. Said ibni Cübeyr ile bâzı ulemânın mezhebi budur. Onlara göre hadîsin sonundaki «onu sen çoluk çocuğun ile beraber ye» sözü, kefareti neshetmiştir. Şu halde Ramazanda hangi sebeple olursa olsun, orucunu bozana kefaret lâzım gelmez. Bittabi bu istidlal fasittir. Çünkü hadîs-i şerîfte baştan sona siyâk-ı kelâm, ramazanda orucu kasden bozan kimseye verilecek ceza hakkındadır. Kefaret sözünden murâd bu ceza olup, hadîste : Köle azadı, iki ay müte-tabi oruç, ve altmış fakiri bir gün doyurmak diye sıralanmıştır.. Bunların hiç birine iktidarı olmayan o zâta nihayet «al şu bir zenbil hurmayı da kefaretini ver» denilmiş. Lâkin Medine'de o zâttan daha fakir kimse bulunmayınca ona mahsus olmak üzere kendi kefaretini, kendisinin almasına müsaade buyrulmuştur. Yahut o zâta mahsus olmak üzere kefaret sakıt olmuştur. Bundan artık bütün kefaretler nesh olundu mânâsı mı anlaşılır?.
Hadîsin bu rivayetinde Resûlüllah (S.A.V.) o zâta cima' ettiği günün kazasını emir etmemişse de Ebu Dâvud (202—275) 'un Hz. Ebu Hiireyre'den tahrîc ettiği bir rivayette kaza emri vardır. Rivayet şudur :
«Onu sen çoluk çocuğunla ye, bir gün de oruç tut. Hem Allah'a istiğfar et.»
Hanefîler'le diğer mezhep imamlarına ve bir kavlinde Şafiî'ye göre kaza vaciptir. Çünkü : «Böylesînîn orucu sayısınca diğer günlerdendir[687] âyet-i kerimesi her türlü kaza orucuna âmm ve şâmildir. §â/iî'nin diğer kavüne göre kaza lâzım değildir. Zîrâ Peygamber (S.A.V.) kefaretten başka bir şey emretmemiştir.
Buraya kadar görülen îzâhat erkeğe ait hükümlerdir. Cima' eden kadına gelince:
Evzaî (88 — 157)'ye ve §â/iî'nin iki kavlinden esah olanına göre kadına kefaret lâzım değildir. Çünkü cinayete mübaşeret eden kocasıdır .
Hadîs-i şerifte de kadına kefaret zikredilmemiştir. Cumhur ulemâ'-ya göre ise, erkeğe lâzım geldiği gibi kadınada kefaret lâzımdır. Resû-lüllah (S.A.V.)'in onu zikretmemesi, suçunu itiraf etmediğindendir. Kocasının itirafı ise onu ilzam edemez. Yahut kadın hayzından sabahleyin temizlenmiş de oruca niyet edememiş ve cima' o esnada vuku bulmuştur. Yahut erkeğin hükmünü beyân, etmek kadın hakkındaki hükmün, de beyânı sayılır da onun için kadını ayrıca zikretmemiştir. ihtimallerin en kuvvetlisi bu sonuncusudur ve erkek hakkında hüküm, hadîsin ibaresiyle; kadın hakkında da delaletiyle sabittir. Bu hadîs usul-u fıkh'ın delâlet bahsinde müsâvi-i celi ve müsâvi-i hafi'ye misal gösterilir.
Hadîs-i şerifin ihtiva ettiği faydalar çoktur.
Musannif merhum «Fethıı'l-Bâri-» de: «Şeyhlerimize yetişen bâzı müteehhirîn bu hadîsle meşgul olmuş ve bunun üzerine iki cüz eser yazarak bin bir fayda toplamıştır» diyor.[688]

696/548- Hz. Âişe ve Ümmü Seleme radıyaTtahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber SaMdttahü aleyhi ve aettem, münase-bet-I clnsîyyede bulundukta cünüp olarak sabahlayıp, sonra yıkanıp, oruç tutuyordu.»[689]

Bu hadîs müttefekun aleyh'dir.
Müslim; Ümmü Seleme hadîsinde tkazâ etmiyordu» ziyâdesini rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf, cimâ'dan sonra cünüp olarak sabahlayan ve sabahleyin yıkanan kimsenin orucunun sahîh olduğuna delâlet ediyor ki cumhur

ulemâ mn mezhebi de budur. Hattâ Nevevî (631—676) bu hususta icma olduğunu iddia eder. Fakat İmâm-t Ahmed ibni Haribel (164 —241) ile İbni Ribban (—354)'in rivayet ettikleri Ebu Hüreyre hadîsi buna muarızdır. 0 hadîste Resûlüllah (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır :
«Sizden biriniz cünüp iken sabah namazı için ezan okunursa artık o gününü oruç turnasın».
Ancak Cumhur ulemâ'ya göre bu hadîs men şuhtur. Hazret! Ebu Hüreyre (R. A.) A işe ve Ümmü Seleme (R. anhüma) hadîsi kendisine rivayet olunduğu vakit bu hadîsle amel etmekten vazgeçmiş A İşe ve Ümmü Seleme (R. anhüma) hadîsiyle fetva vermiştir. îmâm-ı Müslim'in, İbni Hibban'va. ve İbni Hüzeyme'nin Hz. Âişe (R. anhâ)'-dan tahrîc ettikleri şu hadîs dahi neshe delâlet eder :
«Bir adam Peygamber SaîlaUahü aleyhi ve seMem'e fetva almaya gelmişti. Hz. Aişe de perde arkasından işitiyordu. Adam :
— Yâ Resûlellâh bana namaz, yani sabah namazı vakti cünüp olduğum halde geliyor; dedi. Peygamber SaUallahü aleyhi ve seîlem :
— Bana da namaz vakti cünüp olduğum halde geliyor.
Ama ben oruç tutuyorum; buyurdular. Adam :
— Sen bizim gibi değilsin yâ Resûlellâh. Allah senin gelmiş geçmiş (bütün) günâhlarını muhakkak affetmİştir; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seUem:
— Vallahi ben sizin Ailah'dan en korkanınız ve korunduğum şeyi en iyi bileniniz olmayı candan dilerim;
buyurdular.»
Îbnü'l-Münzir Hattâbî ve diğer bâzı ulemâ da neshe kail olmuşlardır. Bâzıları cünüp iken sabahlama işini Peygamber (S.A.V.)'e mahsustur derlerse de bu hadîs onların sözünü reddetmektedir.
Imâm-ı Buhârî (194—256) Hz. Âişe (R.anha) hadîsini senet itibarıyla daha kuvvetli bulmuş ve Ebu Hüreyre hadîsini reddetmiştir. Hattâ îbni Abdü'l-Berr (368—463) Hz. Âişe hadîsi hakkında : «Şüphesiz sahih ve mütevâtirdir» demiştir. Ebu Hüreyre (R. A) hadîsi ise, ekseriyetle kendi fiiline mevkuf yani «fetva verirdi» şeklinde rivayet edilmiştir. Merfu' rivayetleri azdır. Bittabi iki hadîs muâraza ederlerse, tercih, rivayet yolunun kuvvetine göre yapılır.[690]

697/549- «Hz. Âişe radıyallahü anha'âan rivayet olunduğuna görePeygamber SollaMahü aleyhi ve sellem:
— Bir kimse üzerinde oruç (borcu) varken ölürse onun yerine velisi oruç tutar; buyurmuşlardır.»[691]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf, ölen bir kimsenin kalan orucunu velisinin tutabileceğine delildir. Çünkü ihbar sigasi yani (tutar) demek emir mânâsına gelir ve : «Onuri yerine velisi oruç tutsun» demiş gibi olur. Bu sigada ise, asıl olan vücûp ifade etmektir. Şu kadar var ki, buradaki emrin nedip mânâsına geldiğine icmâ' vardır diyorlar.
Veli'den maksad : ölenin yakınlarıdır. Bazılarınca sadece mirasçı olan akrabasıdır. Diğer bâzılarına göre ise asabesidir.[692]
Ölenin yerine onun orucunu velisinin tutup tutamayacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hadîs âlimlerinden Ebu Sevr (—240), îmâm-t Şafiî ve bir cemâat'a göre ölenin kalmış oruçlarını velisi tutar. Delilleri bu hadîstir.
îmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe, Mâlik (93—179) ve bir cemâat'a göre ölen için başkası oruç tutamaz. Burada vacip olan yalnız kefarettir. Bunların delilleri : Tirmizî'nin. İbni Ömer (R. A./dan merfu* olarak tahrîc ettiği şu hadîstir
«Üzerinde oruç borcu olan bir kimse ölürse onun yerine hergün için bir fakir doyrulur». Yalnız Tirmızî bu hadîsi tahrîc ettikten sonra onun hakkında : «Gariptir. Bunu yalnız bu vecihten biliyoruz» demiştir. Sahih olan, İbnî Ömer'e mevkuf olmasıdır. Çünkü ulemâ: «İbni Abbas ile Hz. Âişe'den doyurmak hususunda fetva verdikleri rivayet olunmuştur» diyorlar. Diğer ibâdetlere muvafık olan da budur. Zîrâ hac'tan maada hiçbir ibâdeti kimse başkasının yerine yapamaz.
Mâlikîler'e göre : Medîneliler'in ameli de hüccettir. Medîneliler'den ise başkasının yerine oruç tutmak rivayet olunmamıştır. Hanefîler bir de râvinin rivayet ettiği hadîsin hilâfına fetva vermiş olmasıyla istidlal ederler.
«Başkasının yerine oruç tutulur» diyenler bunun yalnız ölenin velisine vacip olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.
Eâzıları : «Bunu yalnız veli yapar» diyor. Diğer bâzıları ise: «Veliye mahsus değildir. Hiç bir emir olmaksızın ecnebi birisi dahi yapabilir» derler. Bunların delili : Peygamber (S.A.V.)'in :
«Allah borcu Ödenmeye daha lâyıktır» hadîsidir: «Borcu ödemek nasıl akrabaya mahsus değilse, oruç da öyledir» diyorlar.[693]

«Nafile Oruç Bâb'ı Ve Yasak Oruçlar»

698/550- «Ebu Katadete'l-Ensârî radıyaUahü anfe'den rivayet edil-diğine göre, ResûlûHahSallattahü aleyhi ve sellem' arefe gününün orucu soruldu:
— O geçen sene ile gelecek senenin günâhlarına kefaret olur; dedi. Aşure gününün orucu soruldu:
— O geçen senenin günâhlarına kefaret olur; dedi. Pazartesi gününün orucu soruldu:
— Bu benim doğduğum, peygamber olarak gönderildiğim ve bana Kur'ân indirilen gündür; buyurdular».[694]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Gelecek sene henüz gelmemiş ve içerisinde günâh işlenmemiş olduğu halde, nasıl olup da bir sene evvel tutulan orucun o günâhlara kefaret olacağını müşkül görenler olmuş. Fakat bunlara cevaben : «Gelecek senenin günâhlarının kefaretinden murâd: O sene günâh işlememek için o kula muvaffakiyet vermektir. Şu halde günâh işlememeye kefaret denilmiş oluyor ki, geçen seneki günâhlar münâsebetiyle bu ıtlak caizdir. Yahut gelecek sene günâh işlerse, kefaret vermek de kendisine nasip olacaktır» denilmiştir.
Musannif merhumun «Fetfıü'l-Cevâd» adlı eserinde şu beyanat vardır: «Arefe günü oruç tutmak sünnettir. Arefe, zilhiccenin dokuzuncu günüdür. Bu oruç Müslim'deki bir habere göre, o günden bir se-
ne evvelki ve bir sene sonraki günâhlara kefaret olur. Kefareti verilen günahlar ise insan hakkı taallûk etmiyen küçük günâhlardır. Çünkü büyük günâhlara ancak sahîh bir tevbe kefaret olabildiği gibi, kul hakları da sahibinin rızasına bağlıdır. Eğer oruç tutan kulun küçük günâhı yoksa, sevapları arttırılır. Yahut o iki sene zarfında günâh işlemekten muhafaza buyrulur. Kefaret iğinin iki seneye çıkarılması arefe orucu biz müslümanların hasaisinden olduğu içindir. Fakat aşure orucu böyle değildir. Arefeden önce zilhicce'nin sekiz gününün de oruç tutmak bittekid sünnettir. Bu sekiz gün hacılara da hacı olmayanlara da sünnet ise de, Arefe gününün orucu yalnız hacı olmayanlara sünnettir. Hacılara o gün oruçsuz bulunmak sünnettir. Tâ ki duâ etmeye güç ve kuvvetleri olsun.
Arefe günü hacıların oruç tutup tutmaması, mezhepler arasında az çok ihtilaflıdır:
1— Hanbelîler'e göre : Hacı Arafat'ta vakfeye gece duracaksa, oruç tutması mendûb, gündüz duracaksa mekruhtur.
2— Hanefîler'e göre: Eğer zayıf düşmesine sebep olacaksa, arefe ve terviye (sekiz zilhicce) günü oruç tutumak mekruhtur.
3— MâlİkÎler'e göre : Terviye ve arefe günleri hacılara oruç tutmak mekruhtur.
4— ŞâfÎîler'e göre: Hacı Mekke'de oturuyor da gündüzün Arafat'a gitmişse ,arefe günü oruç tutması evlânın hilâfına bir hareket olur. Geceleyin giderse, oruç tutması caizdir. Fakat hacı, Mekke li değil de misafir olursa, ona .oruç tutmamak sünnettir.
Aşure orucuna gelince : Bu oruç Cumhur ulemâ'ya göre muharrem'-in onuncu günü tutulan oruçtur. Ramazan orucu farz kılınmazdan önce aşure orucu farzdı. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra muharremin dokuzuncu günü ile beraber tutulmak şartıyla Hanefîler'e göre sünnet, diğer mezheplere göre mendûb olarak kaldı.
Hadîs-i şerîf, arefe orucunun aşure orucundan efdâl olduğunu gösteriyor. Peygamber (S.A.V.), pazartesi günü oruç tutmanın sebep ve illetini kendilerinin o günde saha-İ c'ihan'a teşrif buyurmaları, o günde Peygamber gönderilmeleri ve KuKân-ı Kerîm'in o günde nazil olmaya başlamasıyla îzâh etmiştir.
Hadîste, Allahü Zülcelâl'in kuluna nimet verdiği günü oruç tutmakla tâ'zim etmek gerektiğine de işaret vardır. Vâkıâ Hz. Usâme hadîsinde Peygamber (S.A.V.) pazartesi ve perşembe günleri niçin oruç tuttuğunu ta'lü ederken : «O gün amellerin Allah'a arzolunduğu gündür; dilerim benim amelim, ben oruçlu iken arzolunsun» buyurmuşsa da iki ta'lil arasında münafât ve zıddiyet yoktur.[695]

699/551- «Ebu Eyyube'î-Ensârî radıyallahü anh'den rîvâyef olunduğuna göre Resûlüllah (S.A.V.) :
— Bir kimse ramazan orucunu tutar da, sonra ona şevvalden altı gün daha katarsa, bütün senenin orucu gibi olur; buyurmuşlardır.»[696]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.

Hadîs-i şerif, şevval ayındaft altı gün oruç tutmanın müstehâb olduğuna delildir. îmâm-ı Mâlvk'ten maada mezhep imamlarıyla ulemâ'dan bir cemâatin mezhebi budur. îmâm-ı Mâlik (93—179) bu orucu bâzı şartlarla mekruh görmüştür. Meselâ : Bu orucu tutan kendisine uyulan bir zat olursa; yahut tutanın bu orucu farz olmuş sanmasından korkulursa, bayram gününe ekliyerek tutarsa, hergü-nü aralıksız biri biri ardına tutarsa, orucunu başkalarına belli ederse orucu mekruhtur. Bunlar olmazsa oruç tutmasında bir kerahet yoktur.
İbni Abdi'1-Berr : «fmâm-t Mâlik'e bu Müslim hadîsi vâsıl olmamıştır» der.
Hanefîlcr'e göre bu orucun haftada iki gün olmak suretiyle dağınık tutulması müstehâbtır. Maamâfîh bâzılarına göre dağınık da tutsa, toptan da tutsa, bayram gününe muttasıl da olsa, ondan ayrı da olsa, sevabı' hep bîrdir. Tirmizî'nin «sünen» inde îbni Mübarek (—181) in ıiltı günleri şevvalin başından seçtiği kaydolunur. Fakat yine İbni Mübârek'in : «Bir kimse şevvalden dağınık bir surette altı gün on iç tutarsa caizdir» dediği rivayet olunur.
Bu günleri de kattıktan sonra, Resûlüllah (S.A.V.)'in ramazan orucunu bütün sene orucuna benzetmesi .yapılan bir taat'e on misli ecir verileceği Kur'ân-ı KerîrrTde vaâd buyrulduğund^ndır. Bu hesaba göre ramazanın otuz günü (üçyüz gün); şevvalin altı günü de (altmış gün) eder ki; bir senede de zâten üçyüz altmış küsur gün vardır. Maamâfîh bu hadîste ömür boyunca oruç tutmaya delîl yoktur. Bu oruç hakkında îzâhat babımızın sonunda gelecektir.
Sttbfcî'nin beyânına göre i «Beyinsizin biri TirmfeVnin «bu ha-dîs hasendir» gözüne aldanarak hadîse ta'n etmiştir. Aldanmanın vechi, onun gördüğü nüshada herhalde «sahîh» kelimesinin bulunmamasıdır. Yoksa «sünen-i Tirmizî* niû diğer nüshalarında : «Ebu Eyyüb hadîsi hasen-i sahîh bir hadîstir» denilmektedir. Vâkıâ hadîsin bir tarîkinde râviler arasında Sa'd ibni Said vardır. Bu zât hakkında bâzı hadîs âlimleri hafız olmazdan önce söz etmişlerdir. Meselâ : îmâm-ı Ahmed ibni Hanbeî : «Sa'd ibni Said'in hadîsi zayıftır» demiş. Nesâî onun hadîsinin ka'vi olmadığını söylemiş, Ebu Hatim : «Sâ'dibni Said hadîsiyle meşgul olmak caiz değildir» iddiasında bulunmuştur. Fakat Sübkî diyor ki : «Şeyhimiz Ebu Mu-hammed Dimyatı bu hadîsin bütün tarîklerini merakla ele almış ve onu ekserisi sika hafız olan yirmi küsur kimsenin Sa'd İbni Said'den müsned olarak rivayet etmiş olduğunu tespit eylemiştir ki, iki Sü/-yan da bunlar arasındadır».
Sa'd'den onu kardeşi Yahya ile başkaları da rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi, Peygamber (S.A.V.)'den Sevbiln, Ebu Hu rey re, Câbîr, ibni Abbas, Bera ibni Azlb ve Âlşe (R. anhüm) hazarâtı dahi rivayet etmişlerdir. Sevbân rivayetinin lâfzı şudur :
«Kim ramazan orucunu tutarsa, onun bir ayı on ker-re, (fazla) dır. Kim fıtır bayramından sonra altı gün oruç tutarsa artık bu, senenin orucudur.» Bu hadîsi Ahmed ve Nesâî rivayet etmişerdir[697]

700/552- «Ebu Said-i Hudrî radıyallahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demİztir ki: Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem :
— Eğer bir kul, Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah o gün sebebiyle onun yüzünden ateşi yetmiş yıl uzaklaştırır; buyurdular».[698]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir. «Allah yolu» ile cihâdı kasdederler.
Hadîs-i şerîf, cihâd ederken oruç tutmanın faziletine delildir. Fakat bu onu zayıf düşürerek düşmanla harp etmekten âciz bırakmamakla meşruttur. Bu derece fazilete sebep, iki cihâdı; yani hem düşmanla hem de yiyip içmeyi terk etmek suretiyle nefsiyle cihâdı bir arada yaptığı içindir. Böyle bir kimsenin yüzünden yetmiş yıl ateşin uzak olması, cehennem azabından kurtulacağından kinayedir.[699]

701/553- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet olunmuştur. De m İşti rkikİ: Resûlülllah SaUallahü aleyhi ve sellem (bazan), bizler: «İftar et-mlyecek (galiba)» deyinceye kadar oruç tutar; bazan da: «oruç tutmayacak (galiba)» deyinceye kadar oruçsuz dururdu. Ben Resûlülllah SaUaUahü aleyhi ve sellem'tn ramazandan maada hiç bir ay'i (oruçla) tekmillediğini görmedim. Şabandan daha fazla oruç tuttuğu bir ay da görmedim.»[700]

Bu hadîs, Müttefekun aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir.
Hadîsi şerîf, Peygamber (S.A.V.)'in nafile oruç tutmak için kendisine bir ay tahsis etmediğine, bazan biribiri ardınca oruç tutup, bâ-zan da biri biri ardınca günlerce oruç tutmaz idiğine delildir. Bundan Hz. Fahr-i Kâinat (S.A.V.)'in iktiza-i hâle göre hareket ettiği anlaşılıyor. Hadîs-i şerîf, Resûlülllah (S.A.V.)'in şâir aylardan daha fazla şaban ayında oruç tuttuğuna da delâlet ediyor. Bunun sebebini Hz. Aîşe (R. anha) hadisinden anlıyoruz.
Taberanî (260—360) 'nin rivayet ettiği bu hadîsin lâfa şudur :
«Peyflamber Sal-lallahü aleyhi ve sellem her aydan üç gün oruç tutardı. Çok defa bu orucu geciktirir de senenin orucu toplanır ve Şaban ayında oruç tutardı.»
Bu hadîsin râvileri arasında îbni EH Leylâ vardır. Bu zât zayıftır. Bâzıları: «Şaban ayında oruç tutması Ramazanı ta'zim içindi.» diyorlar. Nitekim bu bâbda Tirmizî (200—279) Hz. Enes (R. A.) ile başkalarından şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seîlem'eı Hangi oruç daha faziletlidir? diye soruldu da:
— Ramazanı ta'zim için şabandır; buyurdular.»
Tirmizî : «Bunun da râvileri arasında Sadakatü'bnü Musa vardır» diyor. Bu zât, hadîs ulenıâsınca kavi bir râvi değildir. Bâzıları Resûlüllah (S.A.V.)'în şaban ayında oruç tutmasını recep ile Ramazan arasında herkesin kendisinden gafil olduğu bir ay olmasına atfederler. Nitekim bu mânâda bir hadîsi, Nesâî (215—303) ile Ebu Dâvud Üsametü'bnü Zeyd'den tahrîc etmişler; aynı hadîsi îbni Hüzeyme (223—311) de sahîhlemiştir. Bu hadîsin lâfzı şudur :
«Demiştir ki :
— Yâ Resûlellah senin aylardan hiç bir ayda şabandaki kadar oruç tuttuğunu görmedim; dedim :
— Bu ay, recep ile ramazan arasında nâs'ın kendisinden gafil oldukları bir aydır. Halbuki o, içerisinde amellerin Rabbi'l - Âlemin hazretlerine arzolunduğu bir aydır. Binaenaleyh ben de amelimin onda oruçlu olduğu-ğum halde arzolunmasını dilerim; buyurdular.»
Bu bâbda şöyle bir hadîs-i şerîf de vardır:
«Şüphesiz şaban orucu ramazandan sonra en fazîletli oruçtur.» Bu hadîs Müslim'in Ebu Hüreyre (R. A ./den merfu' olarak tahrîc ettiği şu hadîse muarızdır:
«Ramazandan sonra orucun en faziletlisi muharrem orucudur.» Fakat buna şöyle mukabele olunmuştur: «Eğer muharrem'in fazileti daha çok olsa idi, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) daha fazla onda oruç tutmaya çalışırdı. Hz. ÂİŞe hadîsi dahi, Resûlüllah (S.A.V.)'in en ziyâde şabanda oruç tuttuğunu gösteriyor.» Bâzıları buna da şöyle cevap vermişlerdir: «Muharrem orucunun faziletli olmasa haram aylara nisbetledir. Şabanın fazîleti ise, mutlaktır. Resûlüllah (S.A.V.)'in muharrem ayında çok oruç tutmamasının sebebini beyân hakkında Nevevî (631—676): «Çünkü bunu âhir ömründe öğrenmiştir» demiştir.[701]

702/554- «Ebu Zer radıyallahü aniden rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve seUem bize ayın üç gününde; On-üç, ondörf ve onbeşlnde oruç tutmamızı emretti.»[702]

Bu hadîsi Nesâî ile Tirmizî rivayet etmiş; Ibnî Hibban da sahîhlemiştir.Hadîs-i şerîf, Ebu Hüreyre (R. A./dan da bir çok tarîklerle vârid olmuştur. Lâfzı şudur: «Eğer oruç; tutacaksan, gurrede, yani beyaz günlerde tut.» Bu hadîsi, îmâm- Ahmed ibni Haribel, Nesâî ve îbni Hibban tahrîc etmişlerdir. Nesâî'nin rivayetinde hadîsin bir kısmı şöyledir :
«Eğer oruç tutacaksan beyaz günlerde, ayın on üç, on dört ve onbeşinde tut» Sünen sahipleri Katade b. Mllhan'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Resûlüllah (S.A.V.) bize beyaz günlerde: Ayın, onüç, ondöri ve onbeşinde oruç tutmamızı emir eder, ve :
— Bu günler sene gibidir; derdi». Nesâî Cerir (R.A.)'dan merfu' olarak §u hadîsi tahrîc etmiştir :
«Her aydan üç gün oruç tutmak bütün sene orucu gibidir., î'âh» Bu hadîsin isnadı sahihtir. Görülüyor ki her ayın onüç ondort ve onbeşinci günlerine eyyâm-ı bîyz yani «beyaz günler» derler. Her ayın üç gününde oruç tutmak hususunda gerek mutlak olarak, gerekse sözü geçen eyyâm-ı bîyz'den maada günlerde olduğu beyân edilerek birçok hadîsler varid olmuştur. Bunlardan da birkaçını görelim:
Sünen sahipleri İbni Mes'ud radıyalîahü anh'den şu hadîsi tahtîc etmişlerdir :
«Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seîlem; Her aydan birçok üç günler oruç tutardı.»
Bu hadîsi îbni Husyeme sahîhlemiştir. îmâm-t Müslim (204— 261) Hz. Âişe (R, anha)'da.n şu hadîsi rivayet etmiştir :
«ResûlüHah SallaUahü aleyhi ve sellem hangi ayda tuttuğuna aldırış etmiyerek her aydan üç gün oruç -tutardı».

Eyyâm-ı bîyz'den başka günlerden, hangi üç günde tutulacağını beyân eden hadîslerden dahi misal alalım :
Ebu Dâvud ile Nesâî Hz. Haf sa (R. anha)'daa. şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Resûlüllah SaUaîîahü aleyhi ve selîem; her aydan üç gün oruç tutardı; pazartesi, perşembe ve gelen haftanın pazartesi gününde».
Bu hadîslerin arasında muâraza yoktur. Çünkü hepsi nafile orucun mendûb olduğuna delâlet ediyorlar. Ve her râvi bellediğini rivayet etmiştir. Yalnız Resûlüllah (S.A.V.) efendimiz hangisine teşvikte bulunmuşlar; tutulmasını emir ve tavsiye buyur muşlar sa, o oruçlar evlâ ve efdâldirler. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bu hadîslerde eyyâm-ı bîyz'in hangi günler olduğunu tayin buyumuşlardır.
Her ayın hangi üç gününde oruç tutmanın mendûb olacağını tayin babında ulemâ'mn muhtelif kavilleri vardır. Fakat yukarıdaki tasrihler karşısında bunların burada tekrarlanmasına lüzum görülmemiştir.[703]

703/555- «Ebu Hüreyre jadıyaîlahü anh'den rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah Saîlaîlahü aleyhi ve selîem:
— Kocası yanında iken kadının oruç tutması helâl değildir. Ancak izni olursa o başka; buyurmuşlardır».[704]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Buhârî'nindir. Ebu Dâvud : «Ramazandan gayri» kaydını ziyâde etmiştir.
Hadîs-i şerîf, evli bir kadın için kocasının hakkım îfâ etmenin nafile oruç tutmaktan daha evlâ olduğuna delildir. Hattâ kocasının izni olmadan nafile oruç tutması şer'an mekruhtur. Haram diyenler de vardır. Fakat ramazan orucu farz olduğundan bittabi böyle değildir. Onu kocası razı olmasa da tutmakla mükelleftir. Şâir farz oruçlar da ramazan orucu gibidir.[705]

704/556- «Ebu Said-i Hudrî radıyallahü anh}âen rivayet edildiğine göre, Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve selîem; İki günde oruç tutmaktan nehİy etmiştir. Ramazan bayramı günü İle Kurban bayramı gününde».[706]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf bu iki günde oruç tutmanın haram olduğuna delildir. Çünkü nehy'in aslı tahrim içindir. Cumhur ulemâ'nın kavli de budur. Hattâ bir kimse bugünlerde oruç tutmak için nezr etse, nezri münâkid olmamak icâp eder.
Fakat Hanefîler'e göre bayram günlerinde oruç tutmak kerâhet-i tahrimîyye ile mekruhtur. îmâm-ı Züfer (110—150) müstesna, diğer Hanefîyye imamlarına göre bir kimse meselâ: Kurban bayramı günü oruç tutmaya nezir etse, bu nezir münâkid olur. Lâkin oruç tutmaz da sonra onu kaza eder. Çünkü yapılan nezir aslında meşru olan bir oruçtur. Nehy başka sebepledir. Yani bayram günü Allah'ın kullarına ziyafet günüdür. Oruç tutan kimse, bu davete icabet etmemiş olacağından dolayı günahkâr olur. Bununla beraber nezrini îfâ etmiş olmak için o gün yine de oruç tutsa borcunu ödemiş olur.[707]

705/557- «Nübeyşetü'l-Huzelî[708] radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Saîlaîlahü aleyhi ve selîem:
— Teşrik günleri yiyip içme ve Allah Azze ve Celleyi anma günleridir; buyurdular».[709]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadîsi yine Müslim, Ka'b ibni Mâlik (R. A./dan, îbni Hibban (—354) Ebu Hüreyre fB.A./dan; Nesâî (215—303) Bişr ibni Su-haym (R. A./dan sünen» sahipleri Ukbetü'bnü Âmir radıyallahü anh'ûen Bezzar, İbni Ömer (R. A./dan şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdi:
«Teşrik günleri yiyip içme ve namaz kılma günleridir. Binaenaleyh onlarda kimse oruç tutmaz».
Teşrik günleri : Kurban bayramı gününden sonraki üç gün, bâzılarına göre iki gündür. Ebu Davud'un Hz. Ömer'den rivayet ettiği bir hadîste Ömer (R. A.) Resûlüllah (S.A.V.)'in o günlerde iftar etmelerini kendilerine emir, oruç tutmaktan da nehiy ederdiğini söylemiştir. Dâre Kutnî (306—385) Abdullah ibni Huzafe Es-Sehmî (R. A./dan. şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Teşrik günleri yiyip içme ve cima' günleridir.»
Hadîs-i şerîf ve o mânâdaki diğer hadîsler, teşrik günlerinde oruç tutmanın memnu olduğuna delildir. Yalnız yukarıki hadîsin şerhinde de işaret ettiğimiz vecihle : Ulemâ bu nehy'in tahrim veya tenzih için olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
Hanefîler'e göre nehy,kerâhet-i tahrimîyye içindir. Binaenaleyh o günlerde oruç tutmak kerâhet-i tahrimîyye ile mekruh ise de hac'ta olanlara mekruh değildir.
Seleften bir cemâat ile îmâm-ı Şafiî'ye göre nehy mutlak surette tahrim içindir. O halde teşrik günlerinde oruç tutmak hac'ta olan lara dahi haramdır. Vâkıâ :«Hacc'ta üç gün» âyet-i kerîmesi âmmdır ve kurban bayramı gününden Önce de sonra da, oruç tutabileceğini gösterirse de buradaki hadîs, teşrik günlerine hastır. Binaenaleyh onun hususu tercih edilir. Zîrâ o günlerin oruç tutmak için mahal olmadığına nassan delâlet etmektedir.
Bir takımları : «temettu'a[710] niyet eden şayet hedy denilen kurbanı bulamazsa o günlerde oruç tutar. Nitekim bu Hz. Alî (R. A./dan da rivayet edilmiştir. Lâkin kıran'a niyet etmiş olan hacı ile muhsar, hediy bulamasalar bile o günlerde oruç tutamazlar» derler.
îmâm-ı Mâlik, Ahmed ibni Hanbel ve diğer bâzı ulemâ ise : «Hacc-ı temettu'a niyet edenler ile Kıran'a niyet etmiş olanlar ve muh-sarlar hedy bulamadıkları takdirde teşrik günlerinde oruç tutarlar» diyorlar. Bunlar âyet'in umumu ile istidlal ederler. Aşağıdaki hadîs dahi onların delîllerindendir.[711]

706/558- «Âîşe île İbni Ömer radîyallahü anhüma'dan rivayet olunmuştur. Demişlerdir ki: Teşrik günlerinde oruç tutmaya ruhsat verilmedi.. Ancak hedy'i bulamayanlar müstesna.»[712]

Bu hadîsi, Buhâri rivayet etmiştir.
Filhakika hadîsi şerîf, teşrik günlerinde hediy bulamayan hacılara, ve muhsarlara oruç tutmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü mutlaktır. Ruhsat veren ResûlülSah (S.A.V.) olduğuna göre, aynı zamanda merfu'dur. Nitekim Dâre Kutnî ile Tahavî (238—321)'nin rivayetlerinde fail tasrih edilmiştir. Bu rivayetin lâfzı şudur :
«Resûlüllah SalldUahü aleyhi ve selîenır hedyi bulamadığı zaman mütemetti'a teşrik günlerinde oruç tutmaya ruhsat verdi.» Yalnız bu hadîsin isnadı zayıftır. Bir de hadîste yalnız mutemetti' tahsis olunmuştur. Binaenaleyh îmâm-î Mâlik ve arkadaşlarına tam delîl olamaz. Maamâfîh îmâm- Mâlik'm kavli Hz. Âlşe (R. anha) ile Ebu Bekir (R. A./in fiilleri; Hz. Ali (R. A.)'m fetvası olmak üzere kendilerinden rivayet olunmuştur. Bâzıları : «Teşrik günlerinde oruç tutmaktan nehy tenzîh içindir. Binaenaleyh o günlerde herkes oruç tutabilir» demişlerdir.[713]

707/559- «Ebu Hüreyre radıyallahü anft'den. Peygamber SaUaUahiİ-aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu rivayet olunur:
— Geceler arasından ibâdet için cuma gecesini tahsis etmeyin; gündüzler arasından da oruç tutmak için cuma gününü tahsis etmeyiniz. Ancak sizden birinizin tutmakta olduğu oruca tesadüf ederse o başka.»[714]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf, cuma gecesiyle cuma gününün nafile ibâdete tahsis edilmesinin memnu olduğuna delildir. Ancak hakkında nâss vârid olan ibâdetler müstesnadır. Onları yapmak memnu değildir. Meselâ: Hassaten tşln cuma geceleri sûremi Kehf'in Yasin ve diğer bâzı sûrelerini okunması hadîslerle tegvik edilmiştir. Onlar elbette okunacaktır. Îbnü'l-Münzrr : «Bayram günü oruç tutmaktan nehy nasü sabit olduysa, cuma günü oruç tutmaktan da Öylece sabit olmuştur» diyor. Fakat Ebu Cajeri't-Taberi bayram ile cuma arasında fark bularak şöyle demiştir:
«Bayramla cuma arasında fark vardır. Çünkü bayram günü oruç tutmanın haram olduğuna icmâ' münâkid olmuştur. Velev ki o günden evvel veya sonra oruç tutmuş olsun.»
Cumhur ulemâ'ya göre, cuma gününü oruç tutmaya tahsis etmekten nehy, tenzih içindir. Binaenaleyh kerahet ifâde eder. Delilleri : Tirmizî'nin tahrîc ederek hasen bulduğu İbn! Mes'ud hadîsidir. Bu hadîsin lâfzı şudur :
«ResûlüHah SaUaUahü aleyhi ve sellem, her aydan üçgün oruç tutardı, cuma günü oruçsuz kaldığı da pek az olurdu.» Bunlar : «Resûlüflah SaUaUahü aleyhi ve seUerrCin fiili, nehy'in tahrim için olmadığına karinedir» derler. Fakat: «Cuma gününden bir gün evvel veya bir gün sonra oruç tutmuş olması da muhtemel olduğundan bu ihtimalle beraber istidlal tamam olamaz» diye kendiîerine itirazda bulunanlar olmuştur. Hasseten cuma günü oruç tutmanın niçin men' edildiğine ihtilâf olunmuş; ve bu hususta ortaya birçok kaviller çıkmıştır. Bunların içinde en kabule şâyân olanı o günün bayram olmasıdır. Nitekim Ebu Hüreyre (R. A.)Jdan merfu' olarak şu hadîs rivayet edilmişti : «Cumagünü bayram gününüzdür» îbni EU Şybe (—234) Hz. AH (R.A.)'dan güzel bir ısnadla şu hadîsi tahrîc etmiştir :

«Ali demiştir ki :
— Sizden kim ayın bâzı günlerinde nafile oruç tuta-caksa perşembe günü tutsun; cuma günü tutmasın; zîrâ o gün yeme içme ve zikir günüdür.
Bu hadîs dahî o gün oruç tutmayı men eden delillerdendir. Maamâ-fîh, cuma gününün her hususta bayram gibi olması lâzım gelmez.[715]

708/560- «Bu da ondan rivayet edilmiştir (Radıyallahü anh) demiştir ki : Resûlüllah Sallallahü ateyhi ve sellem:
— Sakın biriniz cuma günü oruç tutmasın. Ancak ondan bir gün evvel veya bir gün sonra oruç tutarsa o
başka; buyurdular».[716]

Hadîs, müttetekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf, bundan evvelki gibi cuma günü oruç tutmanın memnu olduğuna, fakat ondan birgün evvel veya bir gün sonra oruç tutulursa bu memnûiyetin bilmediğimiz bir hikmetten dolayı kaldırılacağına delildir. Eğer yalnız cuma günü oruç tutulursa, iftar etmek icâp eder. Nitekim îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel ile Buhârî'nin ve Ebu Dâ-vûd'un Hz. Cüveyriye (R. Anha)'nm tahrîc ettiği şu hadîsten de güzelce anlaşılmaktadır :
«Bir cuma günü Peygamber SaUaUahü aleyhi ve sellem Hz. Cüvey-rîye'nin yanına girmiş. Cüveyriye oruçlu imiş. Ona :
— Dün oruç tuttun mu? diye sormuş. Cüveyriye :
— Hayır; demiş. ResûlüHah SaUaUahü aleyhi ve sellem :
— Yarın tutacakmısın? d'ye sormuş.
— Hayır; cevabını almış.
— O halde hemen iftar et; buyurmuşlardır».[717]

709/561- Yine Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve sellem:
— Şaban yarı oldu mu artık oruç tutmayın; buyurmuşlardır.[718]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiş, Ahmed onu münker bulmuştur.
Hadîsi İbni Hibbanve başkaları sahîhlemişlerdir. tmâm-ı Ahmed İbni HanbeVin onu münker addetmesi »râvileri araısında eî-Âîa b. Abdurrahman bulunmasmdandır. Halbuki bu zât, Müslim'in ricâlin-dendir. Musannif «Et-Takrib% de onun için «doğru söyler. Ama çok defa vehmeder» demiştir.
Hadîs-i şerif, §aban ayı yanlandıktan sonra oruç tutmanın memnu olduğuna delildir. Fakat tutmakta olduğu oruca tesadüf etmemek şartıyla memnudur; aksi takdirde oruç tutmakta beis yoktur. Ulema bu hususta ihtilaf etmiştir. Şâfîîler'den birçokları bu hadîse is-tinâd ederek şabanın yansından sonra oruç tutmanın haram olduğuna kail olmuşlardır. Ancak bütün şabanı oruçla geçirene mubahtır. Bâzılarına göre haram değil, mekruhtur. Ancak ramazandan bir veya iki gün tutulursa haramdır. Bâzıları: «Bu oruç hiçbir surette mekruh değildir» derleı-. Hattâ: «Bu oruç mendûbtur» diyenler olmuştur. Bunlara göre hadîs, müevveldir. Yani memnûiyyet herkese değil ,oruç kendilerini zayıf düşürecek olanlaradır. Bunlar herhalde Resûlüllah (S.A.V.)'in şaban orucunu ramazana bitiştirdiğini ifâde eden hadîsle istidlal ederler.[719]

710/562- «Sammâ7 bintİ Büsr[720] radıyallahü anJm'dan rivayet olunduğuna göre; Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem:
— Cumartesi günü oruç tutmayın; ancak size farz kılınan (gün) !er arasında olursa müstesna. Sizden biriniz üzüm kabuğundan yahut ağaç filizinden başka bir şey bulamazsa onu (îftar için) çiğnesin buyurmuşlardır.»[721]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmişlerdir. Râvileri sıkadır. Şu kadar var ki hadîs, müztariptir. Mâlik cnu inkâr etmiştir. Ebu Dâvud ise : «Bu hadîs mensuhtur» demiştir.
Hadîsin muztarip olması onu Abdullah b. Büsr'ün, kızkardeşi Samma'dan rivayet etmesindendir. Bâzıları rivayet ederken, Abdullah'tan demiş. Kızkardeşini zikr etmemiş tir. Fakat bu o kadar zararlı bir illet sayılmamıştır. Zîrâ Abdullah sahâbîdir. Bâzıları : «Bu hadîsi, Abdullah babasından rivayet etmiştir» demiş, bir takımları onu Sam m a in hazret! Âîşe'den rivayet ettiği iddiasında bulunmuşlardır.
Nesâî (215—303): «Bu hadîs müztariptir» demiştir. Musannif merhum da şunları söylüyor: «İhtimal ki Abdullah İbni Büsr bu hadîsi hem babasından, hem kızkardeşinden işitmiş. Kızkardeşi ise vâsıta ile rivayet etmiştir.» Maamâfîh bu vasıtalı tarîk de sahihtir. Bâzıları birinci tarîki, yani Abdullah tarîkini tercih etmiştir. Bunlardan biri de Dâre KutnVöiv. Lâkin hadîsin muharrici aynı zât iken, bir isnadla rivayet edilen bir hadîste görülen bu renk değiştirme rivayeti zayıflatıyor; zabıtsızhğa delâlet ediyor. Ancak çok hadîs rivayet eden mâruf hafızlardan olursa o zaman zabıtsızhğa delâlet etmez. Halbuki mes'ele burada öyle değildir. Bilâkis Abdullah İbni Büsr'den rivayet eden râvi üzerinde dahi ihtilâf vardır.
tmâm-t Mâlik'in inkârına gelince: Ebu Dâvud, îmâm Mâlik'in: «Bu hadis yalandır» dediğini nakletmiştir. Ebu Dâvud (202—275): «Bu hadis mensuhtur» demekle ihtimâl aşağıdaki hadîsi kasdetmiştir.[722]

711/563- «Ümmii Seleme radıyallahü attfta'dan rivayet olunduğuna göre; Resûlüllah SaîlaUahü aleyhi ve sellem"\n en ziyâde oruç tuttuğu günler cumartesi ile pazar günü idi ve:
— Bunlar, müşriklerin bayram günüdür. Ben de onlara muhalefet etmek isterim; derdi».[723]

Bu hadîsi. Nesâî tahrîc etmiştir. İbnİ Hüzeyme de onu sahîhlemiş-tir, lâfız onundur.
Şu halde, bugünlerde oruç tutmaktan ilk zamanlarda neyhetmiş demektir. Çünkü o zamanlar Hz. Peygamber (S.A.V.) ehl-i kitab'a muvafakat etmeyi severdi. Son zamanlarda onlara muhalefet eder oldu. Nitekim hadîs-i şerîf'de bu ciheti tasrih etmiştir. Müslümanların gayri müslimlerle olan muamelâtına ait hadîslerde muhalefet ciheti daima kendini göstermektedir.
Bâzıları : «Nehy mezkûr günlerde münferiden oruç tutmaya aittir. Birgün evvel veya sonra tutulursa, onlarda oruç tutmak yasak değildir» derler. îmâm-ı Tirmizî (200—279) Hz. Âişe (B. anfta/dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Âişe demiştir ki: Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem bir aydan cumartesi ile pazar ve pazartesi günlerinde. Öteki aydan da sah, çarşamba ve perşembe günlerinde oruç tutardı.» Babımızın hadîsi ehl-i kitaba muhalefet için cumartesi ve pazar günleri oruç tutmanın müstehâb olduğuna delildir. Zahirine bakılırsa cumartesi ile pazarı beraber tutmak da ayrı ayrı tutmak da caizdir.[724]

712/564- «Ebu Hüreyre radıyaUahü anh'den rivayet olunduğuna göre. Peygamber Cattdttahü aleyhi ve sellem; Arefe gününün orucunu Arafat'ta tutmaktan nehyetmiştir.»[725]

Bu hadîsi Tirmizî'den gayri Beşler rivayet etmiştir. İbni Hüzeyme ile Hâkim onu sahîhlemişler, Ukaylî ise onu münker bulmuştur.
Çünkü isnadında Mehdî-i Hecrî vardır. Bu zâtı Ukaylî zayıf bul-mug ve: «Ona tâbi olunmaz. Kendisinden rivayet eden râvi hakkında da ihtilâf vardır» demiştir. «Ehhidâsa» nâm eserde îbni Mam'in «Bu zâtı tanımam» dediği zikrolunmuştur. Hâkim ise onun hadîsini aahîh bulmuş, Zehebî (673—748) «Muhtasarü'l-Müstedrek» de bunu ikrarla onu zayıflardan saymamıştır.
Menden rivayet edene gelince : Bu zât Hoşeb h. AbdiVâiv. Musannif «Et-Takrib» de onun için «sıkadır» demektedir.
Hadîs-i şerif, arefe orucunun Arafat'ta tutulmasının memnu olduğuna delildir. Bâzıları bunun haram olduğuna kail olmuşlarsa da Cum-hur'a göre o gün Arafat'ta oruçsuz bulunmak müstahâbtır. «Vucud za'-fına sebep olmazsa tutulmasında beis yoktur» diyenler de vardır. Peygamber (S.A.V.)'in Arafat'ta arefe günü oruçsuz bulunduğu sâbıt olmuştur. Fakat bu oruç tutmanın haram olduğuna delâlet etmez. İftarın efdâl olduğunu gösterir. Zîrâ Peygamber (S.A.V.) daima efdâl olanı yapardı. Yalnız caiz olduğunu göstermek için bazan efdâlin hilafını yaptığı da olmuştur. Bittabi tebliğ vazifesini ifâ etmiş olmakla bu dahi onun hakkında efdâldir.[726]

713/565- «Abdullah İbni Ömer radıyallahü anhüma'öan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem:
— Ebedî oruç tutan, oruç tutmamıştır; buyurdular».[727]

Hadîs, mütfefekun aleyh'dir.
Müslim'in Ebû Katâde'den rivayeti: «Ne oruçtutmuş, ne de iftar etmiştir» lâfzıyladır.

Bu hadîsin mânâsı hususunda ihtilâf vardır. «El-Mesâbih» adlı eserin sarihi şöyle diyor: «Bu hadîs iki türlü tefsir olunmuştur. Birinci tefsire göre, oruç tutanı yaptığından vazgeçirmek için hadîs ona bedduadır. İkinci tefsire göre ihbardır». Yani bu adam her-gün oruç tuta tuta artık açlık ve susuzluk elemi duymaz olmuştur. Binaenaleyh onun için sabır ve tahammüle hacet yoktur. Halbuki orucun sevabı bu itibarladır. Şu halde hiç oruç tutmamış gibi oruç faziletinden mahrum olur. Bilhassa Müslim'in Ebu Katâde'den rivayet ettiği son kısım, hadîsin ihbar için olduğunu te'yid ediyor. TirmizV-nin Ebu Katâde'den tahrîc ettiği şu hadîs de ihbarı te'yid etmektedir:
«Ne oruç tutmuştur, nede tutmamıştır».
Hadîs-i şerîf hakkında İhnil'l-Â'raU (468 — 543) : «Eğer beddua ise vay Peygamber (S.A.V.)'in bedduasını alanın hâline!... Eğer bu hadîsin mânâsı haber ise vay Peygamber (S.A.V.)'in oruç tutmamıştır diye haber verdiği kimsenin hâline! Şer'an oruç tutmamışsa ona nasıl sevap yazılır?» diyor.
Ulemâ, ömür boyunca tutulan oruç hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bir takımları bu oruç haramdır demişlerdir. îbni Huzeyme (223—311) 'nin kavli budur. Bâzıları cevazına kail olmuşlardır. îbnü'l-Münzir'in rey'i de budur. Bunlar bu bâbdaki hadîsleri te'vil ederek: «Nehyedilen ebedî oruç bayram ve teşrik gibi memnu günlerle birlikte tutulandır» derler. Fakat Peygamber (S.A.V.)'in Ibnl Ömer (R.A.)'a. ebedî orucu nehyetmesi, ve: «Senin üzerinde nefsinin, ailenin ve misafirinin hakkı vardır» buyurarak nehyin illet ve sebebini de beyân etmesi, bu te'vili reddetmektedir. Şu hadîs-î şe-rîf de böyledir :
«Bana gelince: Ben kimi oruç tutarım, kimi tutmam. Artık kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir».
Ban'ânî (1059—1182) delîl itibarıyla ebedî oruca haram demenin daha doğru olacağı'kanâatmdadır. Cumhur ulemâ'ya göre oruç kendisini bîtâb düşürmeyecek kimselere ömür boyunca oruç tutmak müs-tahâbtır. Mezhep imamlarına göre ise mekruhtur. Çünkü bedeni zayıflatır. Cumhur ulemâ nehy hadîslerini te'vil etmişler, ve Peygamber SaîldUahü aleyhi ve sellem'in altı günlük şevval orucu ile ramazanı ve keza her ay tutulan üç gün orucu bütün senenin orucuna benzetmesini kendilerine delîl ittihaz eylemişlerdir.
Bu oruçları tutanlar : «sevaba müstehâp olmasa, Hx. Peygamber ber (S.A.V.) sene orucuna benzetmezdi» derler. Şu hadîs dahi Cumhur'un delîllerindendir :
«Eğer bir kimse bütün sene oruç tutarsa muhakkak kendini Allah Azze ve Celle'ye hibe etmiştir» bu hadîsi Îbnü's-Sünnî, Hz. Ebu Hüreyre (R. AJ'dan merfu' olarak rivayet etmiştir. Ancak hadîsin sıhhat derecesi bilinememektedir.[728]

«İtikaf Ve Kıyam-ı Ramazan Babı»

İtîkâf lûgatta : Bir şeye nefs'i hapsetmek, ona devam etmektir.
Şer'an İse : Hususî bir şahsın ibâdet için, hususî bir şekilde mescid-de durmasıdır. Ne kadar duracağı ihtilaflıdır. Bâzılarına göre en az bir lâhza, diğer bâzılarına göre bir gün ile bir gecedir.
Kıyâm-ı Ramazan : Ramazan gecelerini, namaz kılmak ve Kur'ân-ı Kerîm okumakla ihya etmektir.
İmamdı Nevevî (631—676): «Kıyam-ı Ramazan teravih namazını kılmakla hâsıl olur» diyor ki, bu söz bütün geceyi ibâdetle doldurmanın şart olmadığına işarettir.[729]

715/556- «Ebu Hüreyre radıyaTUthü anh'den rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve seUem :
— Kim ramazanı îmân etmek ve Allah'ın rızâsını dilemek için ihya ederse onun geçmiş günâhları kendisine affolunur; buyurmuşlardır.[730]
Hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerifteki «İman» ve «İhtisât» kelimeleri mefûl-ü liecÜhi olmak üzere mensubturlar. Burada imandan murâd : Allah'ın sevap vaadini tasdik etmektir.
IhtİsâB : Allah'ın rızasını ve sevabım istemektir. I'tidât kelimesi adetten alındığı gibi, ihtisâb da haseb'den alınmıştır ve saymak demektir. Yaptığı ibâdetle Allah'ın rızâsını niyet edene «ihtisâb etti» denilir. Çünkü o anda ibâdetini sayabilir. Binaenaleyh fiile başlarken onu saymış gibi tutulur.
Hadîsten bütün ramazan gecelerinin ihya edilmesi kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde bâzı gecelerini tâat'la ihya edenlere zikredilen mağfiret yoktur. «Günâh» kelimesi mutlak olarak zikredildiği için büyük ve küçük günâhların hepsine şâmildir. Fakat Nevevî : «Ma'ruf olan, bu kelimenin küçük günâhlara mahsus olmasıdır» demiştir. ŞâfIIleK-den îmamüJî-Haremeyn (419 — 478) dahi buna kaildir. Bu sözü Kadı îyâz (476—544) Ehl-i sünnete nisbet eder. Zîrâ onlarca, büyük günâhlar tevbe ile affolunur, tmâmı Nesâî (215—303), rivayetitinin sonuna: «Gelmiş ve gelecek» kaydını ziyâde etmiştir. Bahsimizin hadîsini îmâm-% Ahmed ibni Haribel (164—241) de tahrîc ettiği gibi, îmâm-ı Mâlik tarikiyle dahi tahrîc olunmuştur. Gelecek günâhlardan ne kasdedildiğini yukarıda görmüştük.
Bu hadîs-i şerîf, ramazanı ihya etmenin faziletine delildir ve anlaşıldığına göre, ihya mes'elesi de teravih namazını kılmakla hâsıl olur.[731]

716/567- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlöllah SdllaUahü aleyhi ve sellem, on yani ramazanın son on (gün)ü girdi mi derlenir, toplanır, gecesini ihya eder; ailesi efradını uyandırırdı.»[732]

Bu hadîs müttefekun aleyh'dir.
«Yani ramazanın son onu» ifâdesi râvi tarafından müdrectir.«Kaftanını toplardı» demektir. Bu sözden murâd : Kadınlardan uzaklaşmaktır. Bâzıları : «Bunun mânâsı ibâdet için hazırlanmaktır» demişlerdir. Diğer bâzılarına göre mânâ : «Kaftanını toplar ve artık onu çözmez, kadınlardan uzaklaşır; ibâdet için hazırlanırdı» demek olursa da, Hz. Ali (R.A.)'m rivayeti bu mânâyı ihtimalden uzaklaştırır. O rivayetin lâfzı şudur :
İli Kaftanını bağladı. Ve kadınlardan uzaklaştı» «kadınlardan uzaklaştı» cümlesi yukarıkinin üzerine atfedilmiştir. Atf ise iki cümlenin biribirine mugayir olmasını iktizâ eder.
Geceyi ihya etmek, mecâz-i aklîdir. Zîrâ, gece nefs-i ihyâ'nın zamanıdır. Bundan murâd : Uyumamak ve ibâdet etmektir. Ehlini uyandırması dahi, ibâdet içindir. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in bu işe ramazan sonunu tahsis etmesinin sebebi, ibâdet zamanının çıkması yaklaştığın-dandır. Ameller sonlarına göre muamele gördüğünden, o da son amelinin fazla ibâdet olmasına çalışırdı.[733]

717/568- «(Yine) Âişe radıyaîlahü anha'dan rivayet edildiğine göre. Peygamber Saîldllahü aleyhi ve sellem, tâ Allah ruhunu kabzedinceye kadar, hep ramazanın son on gülerinde i'tikâf yapıyordu. Ondan sonra zevceleri i'tikâf yapmaya başladılar.»[734]

Hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs, i'tikâf in Resûlüllah (S.A.V.) ile ondan sonra ezvâc-ı tâhiraf m devam ettikleri bir sünnet olduğuna delildir. Ebu Dâvud, îmâm-î Ahmed'den naklen : «t'tikâfın sünnet olduğu hususunda ulemâdan hiçbirinin muhalefetini bilmiyorum» demiştir. Yalnız mezhep imamlarından îmâm-ı Mâlik «î'tikâf müstahâbtır» der. l'tikâf'dan maksad: Hâlî bir yerde, hâlî bir mide ile Allah'a kalbini rabtetmek, onun zikriyle mütelezziz olarak mâsivâdan elçekmektir.[735]

718/569- «Yine ÂİŞe radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber SaUallahü aleyhi ve sellem, i'fikâfa girmek istedi mi (evvelâ) sabah namazını kılar; sonra i'tikâf yerine girerdi.»[736]

Hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs, i'tikâf'ın evvel vaktinin sabah namazından sonra olduğuna delildir. Bâzıları buna muhalefet ederek: «Eğer gündüz i'tikafa gi-recekse fecir doğmazdan önce; gece girecekse güneş kavuştuktan sonra girer» derler. Bunlar hadîsi te'viî ederek: «Fecir Peygamber (S.A.V.) mesddde iken doğardı. Sabah namazını kıldılar mı Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz i'tikâf için hazırladığı yerde yalnız başına kalırdı» diyorlar.[737]

719/570- «(yine) ÂİŞe radıyaîlahü an&a'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah SatlaUahü aleyhi ve seUem, kendileri mesctd-dft oldukları halde başını bana uiatırlar, ben de onu tarardım, l'tlkâfta olduğu zaman eve ancak hacet görmek için girerdi.»[738]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Buhârî'nindir.

Hadîs-i şerîf i'tikâf'ta olan kimsenin bütün vücûdunu mescidden çı-karamıyacağına, bir kısmını çıkarmanın ise zarar vermiyeceğine delildir, l'tikâfcı'mn temizlenmiş, tıraş olmuş, gusletmiş ve zîynetlenmiş olmasının meşru olduğu, insana mahsus ufak tefek fiillerin mescid içinde yapılabileceği, erkeğin zevcesinden yardım görebileceği de hadisin işareti cümlesindendir. «Eve ancak hacet görmek için girerdi» denilmesi, İ'tikâfcı'nın mescidden ancak zarurî bir ihtiyâcı için çıkabileceğine delâlet eder. ihtiyâcı, Zührî (—124) büyük ve küçük abdest bozmakla tefsir etmiştir. Bu hususta ihtilâf yoktur. Kan aldırma mes'elesi de abdest bozma hükmündedir. Fakat yiyip içme gibi şâir hacetler için çıkıp çıkamıyacağı ihtilaflıdır.[739]

720/571- «(yine) Âişe radıyaîlahü anfta'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: İ'tlkâfcı'ya sünnet olan: Hasta dolaşmamak, cenazeye gitmemek, kadına dokunmamak, mübaşeret etmemek ve kaçınılması mümkün olmayan şeyler müstesna hiç bir hacet için (dışarıya) çıkmamakfır. Oruçsuz l'tlkaf yoktur. Büyük meicİdden başka yerde de İ'tlkaff yoktur.»[740]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Kavileri zararsızdır. Şu kadar ki müraccah olan sonunun mevkuf olmasıdır.
Hadîsin mevkuf olan yeri: «Oruçsuz i'tikâf yoktur» cümlesinden itibaren sonuna kadardır. Musannif «Fethü'l-BârU de §öyle demişti : «Dâre Kutni, cÂişe» hadîsinin «Hiç bir hacet için dışarı çıkmamaktır». Cümlesine kadar olduğuna, maadasının başkası tarafından rivayet edildiğine kesin olarak hükmetmiştir». Burada ise : «Hadisin sonu mevkuftur» diyor. Ebu Dâvud, hadîsin başındaki : «Âişe demiştir ki» tâbiri için: «Abdurrahman b. /sTrafc'tan başka bunu diyen yoktur» demiştir. Hadîs-i şerîf i'tikâfcı'nın bu rivayette tayin ve tespit edilenlerden hiç birini yapamıyacağına, hattâ cuma namazına gidemi-yeceğine, giderse i'tikâfı'nın bâtıl olacağına delildir. Mes'ele ihtilaflıdır.
Hanefîler'le Hanbelller'e göre i'tikâfcı cumaya gidebilir; Şâflîler'le Mallkiler'e göre gidemez.
î'tikâfta oruç tutmanın şart olup olmadığı dahi ihtilaflıdır. Bu hadîs, şart olduğuna delâlet ediyor* MâlİkîIer'e göre, i'tikâfta oruç mutlak surette şarttır. Hanefîler'e göe ise, vacip olan i'tikâfta oruç şart; nafilede şart değildir.
Oruç hakkında birçok hadîsler olup, bir takımı şart olduğuna bir takımı da şart olmadığına delâlet ederler. Ancak bu hadîslerin ekserisi, hüccet olacak kuvvette değillerse de Resûlüllah (S.A.V.)'m bütün ı'tikâflarının oruçlu yapıldığı malûmdur. Anlaşıldığına göre, şevvâl'in ilk on gününde yaptığı i'tikâfta, oruç tutmuş ve i'tikâfı ikinci günü yapmıştır. Çünkü bir şevvalde namazgaha çıkmak, bayram namazı kılmak ve hutbe okumakla meşgul olmuştur.
Ulemâdan bâzıları müstesna, ekserisine göre i'tikâfın mescjdde yapılması şarttır. Hattâ Ebu Hanîfe (80—150, ile Ahmed İbni Hanbel (164—241)'e göre cami olması, yani içinde beş vakit namaz kılınması da şarttır. Cumhur'a göre ise her mescidde caizdir. Yalnız kendilerine cuma namazı farz olanlara îmâm- Şafiî (150—204) 'cami'i müstahâb görmüştür .Aşağıdaki hadîs i'tikâfta orucun şart olmadığına delâlet eder.[741]

721/572- Ibni Abbas radtyallahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber SaUaUahü aleyhi ve seüem:
— Ptikâfçıya oruç yoktur. Ancak kendine vacip kılarsa O başka; buyurmuşlardır».[742]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî ile Hâkim rivayet etmişlerdir. Müraccah olan bunun dahi mevkuf olmasıdır.
Hadîs-i şerîf, Ibni Abbas (R. A.) hazretlerine mevkuftur. Beyha-fcî; (384—458): «Sahîh olan bunu mevkuf olmasıdır; merfu' olması vehimdir» demiştir. Beyhakî, bu hadîsi tahrîc ettikten sonra : «Remli bunu yalnız başına rivayet etmiştir» demiş ve sözüne şöyle devam etmiştir : «Bu hadîsi Ebu Bekir Humeydi, Abdülaziz ibnî Muhammed'den, o da Ebu Süheyl ibni Mâlik'ten rivayet ediyor. Ebu Süheyl diyor ki: «Ben ve ibni Şihab, Ömer ibni Abdülaziz'in yanında buluştuk. Ömer'in karısının mescid-i harâm'a nezrettiği bir i'tikâf borcu varmış Jbni Şihâb : «i'tikâf ancak oruçla olur» dedi. Ömer ibni Abdülaziz: «(bufetva) ResûlüMah (S.A.V.)'den mi?» diye sordu. «Hayır» deyince: «öyle ise Ebu Bekir'den mi?» dedi. Yine «Hayır» deyince: «Şu halde Ömer'den mi?» diye sordu. Ve «hayır» cevabını aldı». Ebu Süheyl diyor ki: «Ben hemen gittim. Tavus ile Ata'yı buldum ve mes'eleyi kendilerine sordum. Tavus : «İbni Abbas (R. A.) i'tikâf-cıya orucu lüzumlu görmüyordu. Ancak i'tikâfcı kendine vacip kılarsa o başka» dedi. Ata'da.: «Bu doğru bir fikirdir», dedi».
Şayet Hz. İbni Abbas rodıyaMdhü arih, hadîsi merfu' rivayet etse Tavus da rivayette kusur etmez. Onu ref'ederdi. Ata' dahi : «Bu doğru bir fikirdir» demezdi. Bundan dolayıdır ki Beyhakî: «merfu olması vehimdir» demiştir. Sonra râvileri arasında Abdullah ibni Muhammed Remli vardır ki, bu zât meçhuldür. Onun için diğer râvileri hadîsi ref* etmeyip, hep İbni Abbas (R, A.)'a mevkuf bırakmışlardır. Maamâfîh mevkuf olması da muarazâdan kurtulmuş değildir. Çünkü Beyhâkî'mn bir rivayetinde İbni Abbas ile İbni Ömer (R. A.) «İ'tikâfa giren oruç tutar» demişlerdir. Binaenaleyh İbni Abbas (R.A.) dan gelen rivayetler biri birine muarızdır.
Bu bâbda fazla ma'lûmat istiyenler «Fethü'l-Kâdir-» e müracaat[743] etmelidirler. Şâfİîler'ie Hanbelîler'e göre i'tikâfta oruç tutmak yoktur.[744]

722/573- «İbni Ömer radtyallahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre. Peygamber Sollallahü aleyhi ve sellem'in ashabından bir takım zevata kadir gecesi, rüyada ramazanın son yed! günleri (n) de gösterilmiş.
ResûlüMah Sallallahü aleyhi ve sellem de:
— Görüyorum ki'rüyanız hep son yedi günlerde biri-birini tutuyor. Şu halde onu kim arayacaksa, son yedi günlerde arasın; buyurmuşlardır.»[745]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
«Son yedi günler» den murâd: Ayın yirmi üçüdür. Zîrâ ondan sonra ay'm bitmesine yedi gün kalır. Maamâfîh yirmiyedisi olmak ihtimâli de vardır.
İmâm-ı Müslim (204—261) Hz. İbni Ömer'den mevkuf olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Onu son on günlerde arayın; eğer biriniz zayıf düşer veya âciz olursa sakın ramazandan kalan yedi günleri aşmasın.» İmâm-ı Ahmed'ia rivayetine göre, bir adam kadîr gecesini ayın yirmi yedisinde veya filân gecesinde görmüş; onun üzerine Peygamber (S.A.V.) «Onu kalan on günlerin tek olanlarında arayın.» buyurmuştur.
Muhtelif rivayetlerin araları şöyle bulunur: «On günde arama ihtiyat içindir. Yedi ile dokuz da öyledir. Zîrâ o gecelerde olması en ziyâde me'muldur.»
Hadîa-i şerîf rüyanın sânının büyüklüğüne ve rüyaya istinâd etmenin caiz olduğuna delildir. Fakat şeriat'ın kaidelerine muhalif olmaması şarttır.[746]

723/574- «Muavlyefü'bnü Ebl Süfyan radıyallahü anhüma'dan Peygamber SdRaUahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet e d 11 m İçtir ki: Resûlüllah Sallaîl-ahü aleyhi ve seTlem; Kadir gecesi hakkında:
— Yirmiyedinci gecedir; buyurmuşlardır».[747]

Bu hadîsi Ebu Dâvud merfu' olarak rivayet etmiştir. Müraccah olan mevkuf olmasıdır. Filvaki kadîr gecesinin tayini hakkında kırk kavi üzerine ihtilâf edilmiştir. Ben onları «Fethü'l-Bân» de naklettim.
Bu kavilleri burada sayıp dökmeye hacet yoktur. Zîrâ içlerinde müstakil bir kavi olarak kabule değmiyenleri vardır. Meselâ : «Bu gece kaldırılmıştır; şimdi yoktur» diyenler olduğu gibi: «Böyle bir gece aslında mevcut değildir» diyenler de bulunmuştur. Musannif bunları da birer kavi diye saymıştır. En kabule şâyân kaviller kadîr gecesinin ramazanların son yedi günlerinde olduğunu ifâde edenlerdir. Musannif «Fethü'l-BâH» de bütün kavilleri saydıktan sonra : «Bunların hepsinin en müraccah olanı, kadîr gecesinin son on günün tek gecelerinde olduğu ve bu gecenin yer değiştirmesidir.» demektedir. Bu geceler içinde Şâfiiler'ce en ümid bahş olanı yirmi bir veya yirmi üçüncü gecedir. Cumhur ulemâ'ya göre ise yirmiyedince gecedir. îmâm-t Âzam Ebu Hanîfe (80—150)'den bir rivayete göre kadîr gecesi ramazandadır. Fakat hangi gece olduğu bilinmez. Bazan evvel, bazan sonra gelir. Hattâ : «Sene içinde döner dolaşır. Kimi ramazanda olur, kimi başka aylara tesadüf eder» dediği kendisinden şöhret bulmuştur, îmâm-ı Ebu Yusuf (113 — 182) ile îmâm-ı Muhammed (135 189)'e göre de Ramazanda ise de onlara göre yer değiştirmez: «Kadîr gecesi ramazanın ilk gecesidir» diyenler bulunduğu gibi; on-yedinci, on dokuzuncu, yirmi dördüncü ve yirmibeşinci gecelerinde olduğuna kail olanlar da vardır.[748]

724/575- «ÂİŞe radıyaUahü anka'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kt; Yâ ResûleNah: Kadîr gecesinin hangi gece olduğunu bilîrsem onda ne okuyacağımı bana haber versene; dedim:
— Allah'ım sen çok affedicisin; affı seversin; beni de affet! de; buyurdular».[749]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud müstesna Beşler rivayet etmişlerdir. Tirmi-zi ile Hâkim de onu sahîhlemişîerdir.
Deniliyor ki: Kadîr gecesi'nin bir takım alâmetleri vardır. Bunlardan bâzıları şunlardır :
O gece sakin olur. Sıcak da değil, soğuk da değil, mutedildir. O gecenin farkına varan her şeyi secdede görür. Bâzıları: «Her yerde hattâ karanlık mahallerde bile nur parladığını görür» derler. Bâzılarına göre o gecenin alâmeti: «duaların kabulüdür».
Tdberî (224—310): «Bunlar lâzım değildir. Zîrâ hiç bir şey görmeden ve işitmeden dahi o gece gelir geçer» diyor.
Acaba o geceye tesadüf edip de hiçbir alâmet görmeyene de o gecenin sevabı verilir mi? Yoksa yalnız onu keşfedenlere mi verilir? Bu bâbda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Taberî ile tbnü'î-Arabî ve diğer bâzı ulemâ birinci şıkkı ihtiyar etmişlerdir. Yani : «Alâmet görmeyenlere de o gecenin sevabı verilir» derler. Ekser ulemâ ise, ikinci şık-ka zâhip olmuşlardır. İmâm-z Müslim'in hazret! Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği şu kelimelerle başhyan bir hadîs bunlara delil teşkil etmektedir :
«Bir kimse gecesini ihya eder ve ona rastlarsa....» Nevevî (631—676) bu hadîsi : «Yani o gecenin kadîr gecesi olduğunu bilirse...» diye tefsir etmiştir. Maamâfîh «bilmese bile o geceye tesadüf ederse...» mânâsına da ihtimâl vardır. Hattâ Musannif merhum bu ihtimâli tercih etmiştir.[750]

725/567- «Ebu Said-i Hudrî radıyaMahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah SaîlaUahü aleyhi ve seUem:
— Semerler ancak üç mescide gitmek için bağlanır; Mescid-i harama, benim şu mescidime ve mescid-i aksaya; buyurdular.»[751]

Hadîs, müttefekun aîeyh'dir.
Semer bağlamak yolculuktan kinayedir. Hadîsteki nefi, nehîy manasınadır. Yani: «Ziyaret için yalnız bu üç yer kasdedilebilir. Başkalarını kasdetmek meşru değildir» demiş gibidir. Bu hadîsin i'tikâf bâ-bı'na alınması : «İ'tikâf yalnız bu üç mescidde caiz olur.» diyenler bu-lunduğundandır.
Mescid-i harâm'dan murâd : Bütün harem-İ şeriftir. Mescid-İ aksa' da beytü'l-Mukaddes'tir.
Hadîs-i şerîf, mezkûr üç mescidin faziletine delildir. Mefhum-u muhalifine bakılırsa bu üç mescidden maada ziyaret için hiç bir yere gidilemez. Nitekim bu fikire zâhip olanlar vardır. Fakat Cumhur ulemâ' ya göre mezkûr üç mescidden maada takarrub için sülâhamn kabirlerini ve teberrük için mübarek yerleri ziyaret etmek caiz, hattâ mendub-tur. Meselâ: Resûlüllah (S.A.V.)'in kabr-i şerifini ziyaretten sonra Me-dine-i Münevvere'nin «Bakî» denilen kabristanına giderek : El-Abbas, El Hasan ibni Ali, Zeyne'l-Âbidin, Muhammed Bakır, Cafer-İ Sadık hazâratım, sonra Hz. Osman (R. A.)'\, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in necl-i necibi Hz. İbrahim'i, Ümmehâtı mü'minîn hazâratım ve diğer ashâb-ı kiram ile tabiîn hazâratım, bahusus İmâm-ı Mâlik ve Nâfi ha-zarâtım ziyaret etmek; perşembe günü Uhud şehîdlerini ve hasseten seyyidüş-Şühedâ Hz. Hamza (R. A.)\ ziyaret ederek onlara usûl-i dairesinde selâm verdikten sonra âyetü'I-Kürsü'yü ve ihlâs'ı okumak müstâhabtır. Cumartesi günü Küba mescidine gitmeli* orada da dualarda bulunmalıdır.
Hadîsimizde zikri geçen üç mescidin faziletine Bezzâr'm güzel bir isnadla merfu' olarak tahrîc ettiği şu Ebu'd-Derdâ hadîsi de delildir :
«Mescid-i haram'da bir namaz yüz bin namaza muadildir. Benim mescidimde bir namaz bin namaza, Bey-tü'l-Mukaddes'te bir namaz beşyüz namaza muadildir»
bu mânâda daha birçok hadîsler vardır.
Bu üç mescidde kılman namazın yalnız farzlara mı yoksa nafilelere de şâmil mi olduğu dahi ihtilaflıdır. Tahâvî ile diğer bazı ule-
mâ yalnız farzlara mahsus olduğuna kaildirler. Delilleri «Namazın en faziletlisi kişinin evinde kıldığı namazdır. Yalnız farz namaz müstesna»hadîsidir.
Maamâfîh salât lâfzı âmmdır. Nafileye de şâmil olmak gerekir. Ancak : «Namaz deyince, hâtıra gelen farzdır. Binaenaleyh nafileye şümulü yoktur» denilebilir.[752]

HAC BAHSİ

Hac ; Lûgatta muazzam bir şeyi kasdetmektir. Bu kelimeyi hacc veya hıcc şeklinde okumak caizdir.
Şer'an : Dinin erkânından bir rüknünü edâ etmek için Kâbe-i Muazzama'yi ziyaret kasdetmektir. Hac, kelime-i şehâdet'ten sonra İslâm'ın rükünlerinin dördüncüsüdür. Kelime-i şehâdet ile birlikte beşincisi, yani sonuncusu ise de fukaha kelime-i şehâdet üzerinde söz etmediklerinden onların taksimine göre dördüncüdür. Ne zaman farz kılındığı ihtilaflıdır. Cumhur'a göre altıncı; İbnü'l-Kayyim»e göre dokuzuncu, veya onuncu yılda farz kılınmıştır. Hacc'ın farz olmasına sebep Kâbe-i Muazzama'dır.
Hacc'ın hikmetleri çoktur : Biz bunlardan da yalnız bir kaçını zikredeceğiz :
1— Hac, Allah'ın ihsan ettiği mal, mülk, vücud afiyeti gibi nice sayısız nimetlere şükür için meşru olmuştur.
2— Hac âdeta yıllık bir islâm kongresidir. İslâmiyet her ibâdette birliği hedef tutmuştur. Bu birlik daha mahalle mescidinde teşekkül eden cemaatla kendini gösterir. Zîrâ müslüman erkekler beş defa oraya giderek mahalle komşuları ile birlikte secde-i Rahman'a kapanır; birlikte Allah-ü Zülcelâl'e arz-ı ubudiyyet ederler. Bu küçük toplantıların hem dinî, hem dünyevî birçok muhassenâtı vardır. Ezcümle beraberce yapılan ibâdetler daha sevaplı, onların kabulü daha ziyâde me'muldur. Cemâat bir birinin halinden günde beş defa haberdar olur. Bunlar bir harp, darp vukuunda hazır asker demektir. Cuma camileri ile bayram namazgahlarında bu birlik bir kat daha kendini gösterir.Çünkü oralara yalnız bir mahallenin değil, müteaddit mahallelerin erkekleri gelirler. Böylece kıldıkları namazlar yüzlerce, hattâ binlerce samimi müslümanın içten gelen «âmin» sedâlarıyla bârigâh-i ehadîyet'e arzolunur. Bu namazlar vasıtasıyla binlerce kişi hergün, her hafta ve her sene bir birlerinin hallerini öğrenir ve îcâbmca hareket ederler. Nihayet zenginlere ömürde bir defaya mahsus olmak üzere yeryüzünün kalbi mesâbesin-deki Mekke-i Mükerreme'ye giderek orada her sene in'ikad eden cemaatlar cemaatına, Ulamın yıllık kongresi demek olan hacca iştirak etmek farz olmuştur. Burada bir mahallenin veya bir kasabanın değil, bir şehrin veya bir memleketin de değil, bütün dünya müslümanlannın mümessilleri toplanmıştır. Yüz milyonlarca müslümanın hülâsasını teşkil eden bu bahtiyarlar ordusu âdeta bir tek vücûd haline inkılâp etmiş; yüzbinlerce kişinin kalbgâhından kopup gelen niyazlar tek ses halinde arş-i âlâ'ya doğru yükselir... Lebbeyke Allahümme lebbeyk.
3— Hac, hakikî din kardeşliğinin ve müsâvat-ı taamme'nin tecellî ettiği yerdir. Orada zengin ile fakirin, hâkan'la hakir'in nefer'Ie, emir'in, arasında hiç bir fark yoktur. Çünkü her biri dünyadan ve dünya ziynetinden tecerrüd ederek ,birer beyaz kefene bürünmüştür. Fakat âlem-i mahşer'i andıran bu yezdân ordusu haşa ölüler değil, bilâkis her biri kükremiş birer aslan kesilmiş dirilerdir. Onlar bunu zaman zaman arş-ı âlâ'y1 titreten yekpare telbiyeleriyle ispat ederler. Lebbeyk Allahümme Lebbeyk... Bu müstesna merâdm esnasında muhtelif milletlere mensup hacılar biri birleriyle tanışır dertleşir ve binnetice yardim-laşırlar. îşte İslâmiyet'in dilediği de budur.
4— Hac, günâhlara kefaret, kullara Aflah tarafından rahmettir. Şartları : İki kısımdır:
1— Vücûbunun şartları : Hür, âkil, baliğ ve müslüman olmaktır. Binaenaleyh kölelere delilere, baliğ olmamış çocuklara ve müslüman olmayanlara farz değildir. Hattâ bir kimse müslüman olmazdan Önce zengin iken müslüman olduktan sonra fakirlese, haccetmesi farz değildir. Fakat müslüman iken zengin olup, üzerine hac farz olduktan sonra gitmese, sonradan fakir düşmekle üzerinden hac borcu sakıt olmaz. Çünkü bu ibâdet usul-u fıkıh ilminde beyân olunduğuna göre kud-ret-i mümekkine ile farz olmuştur. Böyle bir kudretle farz olan bir ibâdet, o kudret elden gitse dahi zimmette sabittir. Fakat zekât kudret-i m üye ss i re denilen bir derece daha müsamahalı bir kudretle farz kılınmıştır. Binâenaleyh kendisine zekât farz olmuşken, vermeyip sonradan fakir düşen bir kimseden zekât sakıt olur. Zîrâ kudret-i müyessire ile farz olan bir ibâdette, o kudretin devamı şarttır. Kudret kalmadı mı ibâdet de sakıt olur. İstiaa ile vakit dahi haccın vücûbunun şartla-rındandır. Binaenaleyh henüz vakti gelmeden hac farz olmadığı gibi, vakti hâîi yerinde olmayanlara da farz değildir, İstitaa güç yetmek demektir. Bunun mezhep imamlarına göre çeşitli tarifleri vardır. Bahsimizde veri geldikçe görülecektir.
2— Edasının şartları ; îsîâm. ihram, zaman ve mekân-ı mahsus gibi şeylerdir.
Rükünleri : Mezhepler arasında ihtilaflı olmakla beraber tavâf-ı ziyaret, Arafat'ta vakfe gibi şeylerdir. İbâdetler üç kısımdır:
1— Namaz ve oruç gibi sırf bedenî,
2— Zekât gibi sırf malî,
3— Hac gibi hem bedenî, hem malî olanlar. Zîrâ haçta tavaf, sa'y gibi amellerle Allah'a taât da vardır, para harcamak da. Hac. Ömürde bir defa farz olan bir ibâdettir. «Acaba farz olduğu sene hemen gitmek lâzım mıdır ,yoksa birkaç sene sonraya geciktirmek câizmidir». Bu ciheti iyi anlamak için bir parça usul-ü fıkıh ilmine müracaat etmek lâzım gelir.

Usul-ü Fıkıh'da ibâdetlere nazaran vakit, üç kısma ayrılır: Müves-sa', mudayyak, meşkûk.
1— Müvessa' ; Genişletilmiş demektir. Yani, içinde yapılacak ibâdete vakit yeter de artar da. Buna, «zarf» da derler Namaza msbetle vakit böyledir. Zîrâ vakit, o vaktin farzına yettikten maada, birçok farzlar kılınacak kadar artar da.. Onun için böyle ibâdetlerde niyeti tayin etmek behemehal lâzımdır.
2— Mudayyak: Daraltılmış demektir. Yani; vakit, ancak içinde yapılan ibâdete yetecek kadardır. Fazlası, noksanı yoktur. Adetâ ibâdetin bir ölçeği mesabesinde olduğundan, buna, miyar da derler. Oruca nisbetle vakit böyledir. Bir güne ancak bir oruç sığar. Binaenaleyh Ramazanda niyetin tayini şart değildir, Alelıtlak oruca niyet kâfidir.
3— Meşkûk : Şüpheli demektir. Yani; vaktin ibâdete yetip artması veya sımsıkı gelmesi şüphelidir. Hac gibi ki, bir senede yalnız bir hac yapılabildiğine bakılırsa, miyara benzer. Fakat hac filleri bütün hac zamanı doldurmamasına bakılırsa, zarfa benzemektedir. İşte bu cihete nazaran mes'ele imamlar arasında ihtilâfa sebep olmuştur. Maamâfîh hiç biri onun, tek taraflı bir ibâdet olduğuna kail olamamıştır. Meselâ Hane-fîyye imamlarından lmâm-% Muhammed (135—189) zahir hale bakarak onun zarf olduğunu tercih etmişse de, miyar'a benzeyişini de inkâr etmemiştir. Binaenaleyh ilk farz olduğu yıldan geriye bırakarak vefat edenin günahkâr olduğuna kail olmuştur, lmâm-% Ebu Yusuf (113—182 hacc'ın mi'yariyyet tarafını tercih ederek farz olduğu seneden geriye bırakılmasına cevaz vermemiş, fakat zarfiyet tarafını da büsbütün men etmemiştir. Binaenaleyh ilk farz olduğu yıldan sonraya bırakanı günahkâr addetmekle beraber, her ne zaman hacc edilse; yine eda saymışür. tmâm-ı Âzam'da.n Ebu Yusu/'Ia beraber olduğuna delâlet eden bir rivayet vardır. Anlaşılıyorki lmâm-ı Şâftt (150—204) müstesna, hemen bütün mezâhip imamla-nnca hacc'ın hükmü fevrîdir. Yani imkân bulur bulmaz hemen edâ edilmesi lâzımdır. Maamâfîh tehir ile günâha girmekle beraber, bütün ömrün hangi yılında olursa olsun, îfâ edilmesi yine de edadır.
Hac, muhkem bir farizadır. Farziyyeti kitap, sünnet ve icmâ'-ı ümmetle sabittir. Bundan dolayı onu inkâr eden dinden çıkar.
Kitabtan delili :
..[753] Yol itibarıyla gücü yetenlerin beyti haccetmeleri Allah İçin insanların boynunun borcudur» âyet-i kerîmesidîr. Hacc'ın farz olduğuna icmâ'-ı ümmet münâkid olmuştur.
Sünnetten delîli : Meşhur îmân ve İslâm hadîsiyle aşağıdaki hadîslerdir.[754]

726/57- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'ûcn Resûlüllah SaUaUahil aleyhi ve sellem'm şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
— Ömre, gelecek omre'ye kadar ikisinin arasındaki (aünah) ların kefaretidir. Mebrur hacc'ın ise cennetten başka bir mükâfatı yoktur.»[755]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Bâzılarına göre hacc-ı mebrur: Kendisine günâh karışmıyan hac'tır. Nevevî bunu tercih etmiştir. Diğer bazılarınca: Makbul olan hac'tır. Hattâ bir takımları : «Hacc-ı mebrur hâli eskisine nazaran daha hayırlı ve salâha yüz tutmuş olmakla, semeresi sahibinin üzerinde görülen hac'tır» demişlerdir.
îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel (164—241) ile Hâl mı'in Hz. Câbir (R. A ./den tahrîc ettikleri bir hadîste şöyle deniliyor :
«Yâ Resûlellah hacc'ın bîrr'i nedir? denildi:
— Yemeği yedirmek ve selâmı vermektir; buyurdular».
Yalnız bu hadîsin isnadında zaaf vardır.
Ömre : Lûgatta ziyaret demektir. «Kasdetmektir» diyenler de vardır.
Şerhan : ihram, sa'y, tavaf, tıraş veya saç kısaltmadan ibarettir. Bu hacc'a ömre denilmesinin sebebi : Kendisiyle Kâbe-İ Muazzama ziyaret veya kasdedildiğindendir. «Ömre gelecek omre'ye kadar ilâh...» buyrulmasi omre'nin tekrarına delil olduğu gibi, ömre için bir vakit tahdidi bulunmadığına dahi delâlet eder.
Mâlikîler'e göre bir yılda bir omre'den fazlası mekruhtur. Delilleri: Resûi-ü Ekrem (S.A.V.)ıin onu seneden seneye ancak bir defa yapmış olmasıdır. Onlarca fiil-i Resul vûcûb'a veya nedib'e hamledilir. Fakat Mâlikîler'e: «Resûlüllah (S.A.V.) bazan ümmetinden meşakkati kaldırmak için müstehâb gördüğü şeyi de terk ederdi» diye cevap verilmiştir.
Hadîsin zahiri omre'nin her zaman meşru olduğunu gösteriyor. Cumhur ulemâ'nın kavli de budur. Yalnız bundan Şâfiîler'le Mâlikîler başka bir hac ve omre'yi istisna ederler.
Hanefîler arefe, bayram ve Teşrik günlerini ve Mekkeliler'den başkası için hac aylarını istisna ederler.
Hanefîler'den gayrı mezheplere göre, arefe, Teşrik ve bayram günlerinde ömre için ihrama girmek mekruh değildir.
Bir de Hanefîler'le Mâlikîler'e göre ömre sünnet-i müekkede, Şâfî-ler'le Hanbelîler'e göre ise farz-ı âyindir. Resû!-ü Ekrem (S.A.V.) müd-det-i hayatlarında dört defa ömre yapmışlardır.[756]

727/578- «Âişe radtyaîlahü anha'dan rivayet olunmuştur.Demiştir kî: Yâ Resûiellah kadınlara cîhâd var mı? dedim.
— Evet onlara ,içinde harp olmayan bir cihâd vardır:
Hac İle ömre: buyurdular».[757]

Bu hadîsi, Ahmed ile İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Lâfız İbni MA-ee'nindir. îsnadı sahihtir. Aslı sahihtedir.
Hac ile omreye cihâd demek, her ikisinde de meşakkat olması dhe-tiyle, istiaredir. Hattâ «içinde harp olmayan» kaydıyla maksat Szâh edildiğinden ifâde üslûb-u hâkim bile olmuştur.
Hadisin-aslı sahîh-i Buhârî'dedir. Musannif: «aslı sahihtedir» ibaresiyle ya Sahîh-i BuhârVyi yahut da hassaten onun Hz. Aişe CR. Anha)'ds.n tahrîc ettiği şu hadîsi kasdetmiştir :
«Aise: Yâ resûlellah biz cihâd-ı amellerin en faziletlisi görmekteyiz. Mücahede etmiyslim mi? demiş. Resûlüllah Sallaîlahü aleyhi ve sel-lem :
— Hayır, Lâkin cihâdın en faziletlisi hacc-ı mebrur-dur; buyurmuşlardır.»
Bu hadîs, îmâm-t Ahmed'm mutlak olarak rivayet ettiği hac'cı, mebrur olmakla takyid etmekte ve hac ile omrenin kadınlar hakkında cihâd yerine geçeceğini ifâde eylemektedir.[758]

728/579- «Câbir ibni Abdullah radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber SdUatlahü aleyhi ve sellem'e bir Ârâ-bl gelerek :
— Yâ Resûlellah bana omre'den haber ver. Vacip midir o? dedi. Resûlüllah SaUaTlahü aleyhi ve sellem :
— Hayır. Ammaomra yapman senin için daha hayırlıdır; buyurdular».[759]

Bu hadîsi Ahmed ile TîrmiiS (merfu' olarak) rivayet etmişlerdir. Fakat müraccah olan mevkuf oluşudur. Onu İbni Adlyy, Câblr (R. A.) dan merfu' olarak bir başka zayıf vecihten «hac İle omra farzdırlar» şeklinde tahrîc etmişdir.
Arâbî, çölde yaşiyan demektir. Arabî ise araplardan nesebi sabit olanıdır : «Ömre yapman senin için daha hayırlıdır» buyrul-duğuna göre omreyi yapmakla yapmamak müsâvî değil demektir. Bu cümle, ömre vacip olmayınca belki mubah olmakla metıdûb olmak arasında müteredd it kalır zannolunmasın diye getirilmiştir. Ve omre'nin mendûb olduğuna delâlet eder. Çünkü mubah olmak için onu yapmakla yapmamak müsavi olmalıdır.
Hadîs, Hz. Câbir (R. A.)'e mevkuftur. Zira Ârâbî ona sormuştur. Hadîsin zayıf rivayetine gelince : Bir tarifinde Ebu îsme vardır. Bu zâtı hadîs imamları yalancı telâkki ederler .îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel ile Tirmizî'nin rivayetlerinde dahi, Haccac ibni Ertat vardır. O da zayıftır. îbni Adiyy'm. Hz. Câbir (R. A./dan merfu' olarak tahrîc ettiği rivayet Ata} tarikiyle olup, onun da senedinde İbni Lehiy'a vardır. O da zayıftır. Vâkıâ Hz. Câbir'in hac ile omre'nin farz olduklarını bildiren bu hadîsi için «Tirmizî onu sahih bulmuştur» derlerse de hatâdır. Tirmisî onun hakkında bütün rivayetlerde «hasendir» demekden başka söz söylememiştir. îbni Hazm ileri giderek «bu hadîs yalanlanmış; bâtıldır» demiştir. Bu bâbdaki hadîsler hüccet olacak kuvvette değillerdir. İmâm-ı Tirmizî (200—279) Şafiî'nin Ömre hakkında: «nafile olduğuna dair sabit bir şey yoktur» dediğini rivayet eder. Atâ tarikiyle rivayet edilen Câbir hadîsi hakkında îbni Adiyy : «Bu hadîs Aiâ'dan mahfuz değildir» demiştir. Aynı hadîsi Dâre Kutnî (306—385) Zeyd ibni Sabit rivayetinden tahrîc etmiştir. Bu rivayette : «Hangisinden başlasan sana zarar etmez» cümlesi de vardır. Aynı zamanda iki tarîkinden birinde zaaf ve inkıta vardır. Diğerini Beyhakî îbni Sîrine mevkuf olarak rivayet etmiştir. Bu rivayetin isnadı daha sahihtir. Onu Hâkim de sahîhlemiştir.
Elhâsıl omre'nin vacip olup olmadığı bâbmda deliller muhtelif olduğundan, ulemâ'nın selef ve halefi dahi ihtilâf etmişlerdir. İbni Ömer (R. A.) ile bazı ulemâya göre ömre vaciptir. Bunu ondan îmâm-ı Buhârî (194—256) ta'lik suretiyle rivayet eder . îmâm-ı Şafiî (150 —204) ise aynı

mânâdaki bir hadîsi İbnî Abbas (R. A./dan rivayet etmiştir. îmâm-ı Buhârî vücûb için bir bâb tahsis etmiş; ona «omre'nin vücûbu ve fazileti bâb:» demiştir. Bâzıları omra'nın vacip olduğuna: «babanın yerine haccet ve ömre yap» hadîsiyle istidlal ederler. Bu hadîs sahihtir. îmâm-ı Şafiî «Omre'nin vacip olduğuna dâir bundan daha iyisini bilmiyorum» demiştir. Nitekim kendisi omre'nin farz-ı ayın olduğuna kaildir. Buharahlar'dan Muhammed İbni FadTa. göre ömre farz-ı kifâyedir.[760]

729/580- «Enes radıyollahü anh'öen rivayet olunmuştur. Demiştir kt: Yâ Resûlellah! Sebil nedir? denildi :
— Zad ve râhiledir; buyurdular.»[761]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiştir, onu Hâkim sahîhlemiştir. Müraccah olan irsalidir. Onu Tîrmizî de İbni Ömer'den tahrîc etmiştir. İsnadında zaaf vardır.
Bu hadîsi Beyhâkî dahi Sâid ibni Ebi Arube ta::îkiyla Katade'den, o da Enes'den, O da Rosûlüllah (S.A.V.)'den işitmiş olarak rivayet etmiştir. Fakat Beyhakî (384—458) hadîs hakkında şöyle demiştir : «Doğrusu, Katade'nin Hasan'dan mürsel olarak rivâyetidir». Musannif diyor ki : «Beyhakî bu sözüyle Dâre Kutnî'nin rivayetini kasdedi-yor Onun senedi Hasan'a kadar sahihtir. Mevsul oluşunu vehim sanırım.»
Tirmizî hadîsi İbnî Ömer'den tahrîc ettikten sonra : «Bu hadîs hasendir» demişse de hadîs yine de zayıftır. Çünkü isnadında met-rukü'l-Hadîs bir râvi vardır. Bu hadîsin Ali, İbnî Abbas, İbni Mes'ud ve Âîşe (R. anhüm) ile daha başkalarından rivayet tarîkleri vardır. Lâkin hepsi zayıftır. İbnü'l-Münsîr bu bâbda : «Bu hadîs müsned olarak sabit olmuyor. Sahîh olan Hasan'm mürsel rivayetidir» diyor.
Ulemâ'nın ekserisi «sebil» i hadîs-i şerifte beyân edildiği vecih-le zât ve râhile mânâsına almışlardır. Zâd : Azık, yiyinti demektir ve mutlak surette şarttır. Bundan maksad, hacca gidip gelinceye kadar çoluk çocuğunun nafakasını temin ettikten sonra, kendine yetecek kadarının da artmasıdır. Zîrâ Ebu Davud'un tahrîc ettiği bir hadîste,
Resûlüllah (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır:
«Kişiye geçindirdiği kimseleri perişan etmesi günâh nokta-i nazarından kifayet eder».
Râhile : Binilecek deve demektir. Burada maksad Mekke'ye götürecek vâsıtadır. Râhile Mekke'den uzaklarda yaşıyanlar için şarttır. Bu uzaklık Hanefîler'e göre üç gün, Şâfiîler'e göre iki konaktır. Binaenaleyh yakında yaşıyanlarla Mekkelîler için râhile mevzubahis değildir. Onlar yürüyerek haccederler.
İbni ZÜbeyr ile Tabiînden bir cemaata göre hac âyetindeki ıtstîtâa» dan murâd : Yalnız sıhhattir. Bu zevat bir âyette «zâd» kelimesinin «takva» diye tefsir buyrulmasını kendilerine delîl ittihâz ederler. Babımızın hadîsi : «Zâd» kelimesinden hakîki mânâsının kasdedildiğîni gösteriyor. Bu *»dîs her ne kadar zayıf da olsa, birçok tarîklerden rivayet edilmiş olması onu takviye etmiştir.
Haram para ile haccetmek, îmâm- Ahmed İbni Hanbel'e göre caiz değildir. Ekser ulemâya göre caizse de sahibi günahkâr olur. Bu hususta Hanefîyye fukâhasından Kemal ibni Hümam (788 — 861) «Fethü'l-Kadîr» de §öyle demektedir : «Hacca gidecek olanın helâl nafaka toplamaya çalışması gerekir. Zîrâ haram nafaka ile hac kabul olunmaz. Bununla beraber haram nafaka ile farz yine sakıt olur; îster gaspedilmiş olsun. Farzın sukutu ile kabul edilmemesi arasında münâfaat yoktur. Kabul edilmediği için sevap verilmez. Ama haccı terk edenler gibi de âhiret cezası görmez».[762]

730/581- «İbni Abbas radıyaUahü anhüma'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber SallaUahü aleyhi ve seüem, Ravhâ'da bir kafileye rastlamış ve :
— Kimsiniz? demiş:
— Müslümanlarız; demşller. Onlar dahi :
— Sen kimsin? demişler. Peygamber SalldUahil aleyhi ve seUem:
— Resûlüllahım; cevabını vermiş. Bunun üzerine bir kadın oac: Bir çocuk arzederek :
— Buna hac var mı? diye sormuş: Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve sellem :
— Evet; sana da ecir var.» buyurmuşlardır. [763]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Kafile efradının Peygamber SallaUahü aleyhi ve seUenCi tanımamaları ya gece karşılaştıklarından yahut o ân'a kadar görmemiş olduklarındandır. Ravhâ : Medine'ye yakın bir yerdir. Suâl soran kadına ecir verilmesi ya çocuğu sırtında taşıyarak haccettirdiğinden, yahut mes'ele-yi sorduğundandır. Her ikisi için de olabilir.
Hadîs-i şerîf, sabinin haccetmesinin sahîh ve caiz olduğuna delildir. Bu hususta sabinin mümeyyiz olup, olmaması müsavidir. Cumhur ulema'nın kavli bu ise de, bu hac farz olan hac yerini tutmaz. Çünkü İbni Abbas (R. A.)'m rivayet ettiği bir hadîste şöyle buyrulmuştur :
«Hangi çocuğa ailesi haccetİrir de sonra bulûğa ererse, onun üzerine bir hac daha vardır.» Bu hadîsi, Ziya4 Mdk-disî ile Hatib tahrîc etmişlerdir. Kâdîyâz: «Ulemâ böyle bir çocuğun haccının baliğ olduktan sonra farz hac yerini tutmayacağına ittifak etmişlerdir. Yalnız bir fırka şüzuz göstererek : «Kifayet eder» demişlerdir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) kadına «Evet» diye cevap vermiştir. Bu tasdikin zahiri, çocuğun fiilinin hac olduğunu gösterir. Hac denilince de vacibi iskateden hac hatıra gelir» diyor.
Lâkin ulemâ bunun aksine kail olmuşlardır. Nevevî (631—676) şöyle diyor : «Sabi;-kâr'ı, zararı seçemiyecek derecede küçük ise onun nâmına ihrama girecek olan, onun malına nezâret eden velisidir ki, o da ya babası veya dedesi, yâhud da hâkim tarafından tâyin edilen vâsidir. Anneye gelince, onun çocuk nâmına ihrama girmesi sahîh olamaz. Ancak o da ya vâsi olur, yahut hâkim tarafından vâsi tayin edilirse o zaman çocuğu nâmına ihramı sahîh olur.»
Banları : «Anne ile Asabe olan akrabanın her ne kadar malda veli olmaya hakları yoksa da ,çocuk nâmına ihrama girmeleri sahihtir» demişlerdir.
ibramın sıfatı : Çocuğun velisinin kalben: «Bu çocuğu ihrama koydum» demesidir.[764]

732/582- «Bu da ondan rivayet edilmiştir (Radtyallahü arih). Demiştir ki: Fadl îbni Abbas Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'ın terkisinde idi. Derken Has'arrs Kabilesinden bir kadın geldi. Ve Fadl kadına, ve kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Peygamber Sallaîîahü aleyhi ve seJîcmde Fadl'ın yüzünü başka tarafa çevirmeye başladı. Kadm :
— Yâ Resûlellah, Allah'ın kullarına hac bâbındakî farizası, babama, hayvanın üzerinde duramaz yaşlı bîr ihtiyar İken yetişti. Binaenaleyh onun yerine ben haccedeyim mî? dedi. Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Evet; buyurdular. Bu (mes'ele) Haccetü'l-Vedâda oldu.»[765]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Buhârî'nindir.
Hâdise Mina'da geçmiştir. Hadîsin bir rivayetinde:
«Onu bağlamış of sam, (bîr hâl ocağından) korkarım» cümlesi vardır.
Bu hadîsin başka rivayetleri de vardır. Bunların bâzısında mes'eleyi soranın erkek olduğu ve annesinin yerine haccedip edemi" yeceğini sorduğu zikredilmektedir. Şu halde bu sual mes'elesi iki defa olmuş demektir. Hadîsi şerîf, bizzat hacca gitmeye kudreti olmayan kimselerin yerlerine bedel göndermek suretiyle haccedebilecek-lerine delâlet ediyor. Fakat bunun caiz olabilmesi için o kimsenin hacca gitmekten tamamiyle âciz bulunması ve bu acz'in ölünceye kadar geçeceğine de ümid kalmaması şarttır. Binaenaleyh, birkaç zaman için hasta yatan kimsenin yahut düzeleceği ümid edilen delinin yerine bedel göndermek sahîh olamaz.
îmâm-ı Mâlik'ten gayrı mezhep imamlarına göre : Başkasının yerine haccetmek caizdir. Ancak bunun için üzerine hac farz olan kimsenin ya ölmüş olması, yâhud da gitmeye kudreti bulunmaması bilittifâk şarttır. Fakat nafile hac böyle değildir- Onu yapmak için EbuHanîfe (80—150) ile îmâm-ı Ahmed İbnİ Hanbel (164—241)'e göre mutlak surette bedel göndermek caizdir. îmâm-ı Mâlik (93— 179) ile bâzı ulemâ başkasının yerine haccetmenin yalnız buradaki kıssa sahibine caiz olduğuna kaildirler. Zîrâ hadîsin bâzı rivayetlerinde göyle bir cümle vardır: «Onun yerine haccet, ama senden sonra kimseye müsaade yok.»
fakat bu ziyâde zayıftır. Bâzıları bu işin evlâda mahsus olmak üzere cevazına kaildirler. Bunlara cevaben: «Hadîs-i şerifin bir rivayetinde : «Allah borcu ödenmeye daha lâyıktır» buyrulmuş-tur. Borcu kim olsa ödeyebilir. Mutlaka borçlunun Ödemesi şart değildir. Binaenaleyh çocuğundan başkası da ödeyebilir. Bu cihet it-tifâkidir» denilmiştir.
Bâzıları mevzubahsimiz hadîsten şu hükmü çıkarırlar : «Bir kimse başkasının yerine gönüllü hacca gitmek istese, artık gitmesi farz olur. Velevki yerine gitmek istediği kimseye hac farz olmamış olsun». Bunların delili : Buradaki kıssada kadının, babasının zat ve râhileye kudreti

olup olmadığını beyân etmemesi, Peygamber (S.A.V.)'in de uzun uzadıya sormamasıdır. Fakat bunlara cevaben : «Hadîste yalnız babasının yerine hacca gitmesinin kifayet edeceği zikredilmiştir. Vücûp mes'elesine dokunulmamıştır. İhtimal ki kadın, babasına hac farz olduğunu bilirdi: «Allah'ın kullarına hac bâbındaki farizası» diye söze başlaması dahi bu mes'elede malûmat sahibi olduğuna delildir.» denilmiştir.[766]

733/583- «(yine) Ibni Abbas radtyaîlahü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Çüheyne (kabilesin) den bir kadın Peygamber SallalİahÜ aleyhi ve sellem'e gelerek :
— Gerçekten annem haccetmeyi adadı, fakat haccetmeden vefat etti. Onun yerine ben haccedeyim mî? demiş. Peygamber Sallallahii aleyhi ve sellem:
— Evet, onun yerine haccet. Ne dersin, annenin üzerinde borç olsa onu Ödermiydin? Allah'a olan borçlarınızı ödeyin. Çünkü Allah, kendisine Ödemeye en lâyık olandır; buyurmuşlardır.»[767]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf, bir kimse hacca gitmeyi adar da gitmeden ölürse, onun yerine çocuklarının veya diğer yakınlarının haccetmesinin kâfi geleceğine delildir. Velevki kendileri için henüz haccetmemiş olsunlar. Çünkü Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kadına kendisi için haccedip etmediğini sormamıştır. Bir de Peygamber (S.A.V.) bu işi borca benzetmiştir. Bir adam kendi borcu dururken başkasının borcunu ödeyebilir.
Şu kadar var ki, ilerde görülecek Şübrüme hadîsi henüz kendisi için haccetmiyenin başkasının yerine haccetmesini caiz görmüyor. Borç mes'elesi dahi öyledir. Bir adamın kendi borcu varken, başkasının borcunu ödemesi doğru değildir.
Hadîs-i şerifte kıyas yapmanın meşru olduğuna, dinleyene daha ziyâde tesir etmek için darb-ı mes'ele ve meçhulü, malûma benzetmenin cevazına işaret vardır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) başkasının yerine haccetmenin hükmünü, ashabın bildikleri borç ödeme hükmüne benzetmiştir. Bu hadîs, ölen kimse vasiyet etsin, etmesin onun yerine mutlaka birini göndererek, haccettirmenin vacip olduğuna dahi delâlet etmektedir. Zîrâ borcun mutlaka ödenmesi îcâp eder. Kefaret vesâir mâlî hukuk da böyledir. Ashâb-ı Kiramdan İbni Abbas, Zeyd ibni Sabit ve Ebu Hüreyre (R. A.) hazarâtınm mezhebi bu olduğu gibi, îmâm-ı Mâlik'ten maada mezhep imamlarının mezhebi de budur. Hattâ bâzıları bu borcu insan borcundan ileri tutarlar.[768]

734/584- «(yine) İbni Abbas radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seltem:
— Hangi çocuk hacceder de, sonra günâh çağına erişirse, onun üzerine bir hac daha lâzımdır. Hangi köle hacceder de sonra azâd olunursa, onun üzerine bîr hac daha lâzım olur; buyurdular.»[769]

Bu hadîsi, İbni Ebl Şey be ile Bey ha kî rivayet etmişlerdir. Hâvileri sıkadır. Yalnız hadîs'in merfu1 olup olmadığında ihtilâf edilmiştir. Hatırlarda olan onun mevkuf oluşudur.
Günâh çağına erişmek : Âkil ve baliğ olmaktan kinayedir. Zîrâ günâhları o zaman yazılmaya başlar.
îbni Huzeyme : «Sahîh olan bu hadîsin mevkuf oluşudur» demiştir. Bu hadîsin mevkuf veya merfu' olduğu hadîs ulemâsı arasında çok münakaşa edilmiştir. Onu Muhammed ibni K'âb-ı KurazÎ (R. A.) merfu' olarak rivayet etmiştir. Lâfzı şudur :
«Resûlüflah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Ben mü'minlerin kalplerinde şunu tazelemek isterim ki, hangi çocuğa anası, babası haccettirir de ölürse, bu kifayet eder. Fakat yetişirse onun üzerine hac vardır; buyurmuşlardır».
Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bunun bir mislini de köle hakkında îrâd buyurmuşlardır. Bunu Saîd ibni Mansur ile Ebu Dâvud «Merasîh-inde rivayet etmiş; îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel onunla istidlal etmiştir, îbni Teymiyye : «Mürsel ile sahabe amel etmişse, bilittifâk hüccettir. Bu müttefekun aleyh bir şeydir» demiştir. Köle ibâdete ehildir. Binaenaleyh haccı sahihtir. Fakat farz yerine geçmez. Çünkü henüz onunla mükellef değilken yapmıştır.[770]

735/585- «(bu da) İbni Abbas radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'i hutbe îrâd ederek şöyle derken işittim :
— Sakın bir adam (ecnebi) bir kadınla başbaşa kalmasın. Yanında nikâhı haram olan akrabasından biri olursa o başka. Kadın ancak yakın akrabasıyla sefer edebilir;
Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak :
— Yâ Resûlellah, gerçekten benim karım hacca gitti. Ben de fülan ve fülan gazaya yazıldtm; dedi. Resûl-ü Ekrem Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Öyle ise git de karın ile birlikte haccet, buyurdular.»[771]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Müslim'indir.
Hadîs-İ şerîf, ecnebî bir kadın ile başbaşa kalmanın haram olduğuna delâlet etmektedir ki icmâ' da budur. Bir hadîste:
«Zîrâ onların üçüncüsü şeytandır.[772]» buyrulmuştur.
Acaba nikâhı haram olmayan akrabadan birisinin bunların yanlarında bulunması bu halvetin yani iki ikiye kalmanın mânâsını bozma hususunda yakın akraba yerini tutar mı? Başbaşa kalmaktan nehyin mânâsı aralarına şeytan girip fitne çıkarmak olduğuna göre, tutması lâzım gibi görülüyorsa da, ulemâdan bâzıları ile Kaffâl mutlaka mahrem lâzımdır diyorlar. Delilleri: Sadedinde bulunduğumuz İbni Abbas hadîsidir. Bu hadîs, kadının mahremsiz sefere gitmesinin haram olduğuna da delâlet eder ve mutlaktır.
Seferin azına da çoğuna da şâmildir. Fakat bu ıtlaki takyîd eden bir çok hadîsler vardır. Yalnız bunların lâfızları muhteliftir. Kimisinde;
«kadın bir gecelik yola ancak yakın akrabasıyia gidebilir» denilmiş; bâzısında seferin «üç günlük» diğer bâzılarında «iki günlük» yol olduğu bildirilmiş; bir rivayette «üç mil» diğerinde «bir konak» denilmiştir. îmâm-ı Nevevî (631—676): «Tahditten onun zahiri murâd değildir. Bilâkis sefer adını taşıyan her şeyden kadın men edilmiştir. Ancak mahremi ile gidebilir. Tahdîd sade bakî olan seferlerde yapılmıştır. Binaenaleyh onun mefhumu ile amel olunmaz» demiştir.
Bu hususta ulemâ tafsilât veriyorlar: Kadının dâr-ı harb'den (küf-far beldesinden) İslâm diyarına hicret ederken, hayatı tehlikede olduğu zaman, borç ödemek lâzım geldiği zaman ve kocasından kaçan kadın evine dönerken, yalnız basma sefer etmesi ,câizdir. Bu ittifâkîdir» demişlerdir. Hac seferi hakkında ihtilâf vardır.
Cumhur ulemâ ya göre, mahremi veya kocası yamnda olmadıkça kadın haccedemez. Bu cihet dört mezhep imamları arasında ittifâkîdir. Yalnız îmâm-ı Mdlîk'e göre, emin yol arkadaşlarıyla da gidebildiği gibi, îmâm-ı Şafiî'ye göre de mûtemed kadınlarla gidebilir. Fakat bu kadınların sayısı ikiden az olursa, hac farz değildir. Maamâfîh farz olan haccı, bir kadınla, hattâ yolda emniyet bulunmak şartıyla yalnız başına dahi yapabilir. Nafile hacca ise kadınlar çok- da olsa, mahremsiz veya kocasız gitmek caiz değildir. Şâfiîler'den İbni Dakıkü'l-îyd (625—702)şöyle diyor: «Şüphesiz ki hac âyeti erkek
ve kadınlara âmm ve şâmildir. Resûlüllah (S.A.V.)'in:
«kadın yakın akrabası yanında olmaksızın sefer edemez» hadîsi de âmmdir. Seferin bütün nevilerine şâmildir. Binaenaleyh iki umum taaruz etmiştir. Yani ikisinin de hükmü kalmamıştır» demek istiyor. Fakat kendisine «kadınların yakın ak-rabasız haccedemiyeceklerini bildiren hadîsler, âyetin umumunu tahsis etmiştir» diye cevap verilmiştir. Sonra bu hadîs, kadınların genç ve ihtiyar hepsine âmm ve şâmildir. Bundan dolayı ulemâ'dan bir cemâat gençlerle yaşlılar arasında fark görmüş ve: «Yaşlı kadınların mahremsiz de sefer etmeleri caizdir» diyerek hadîsi tahsis etmişlerdir. Hanefî-ler'le diğer bâzı ulemâ ya göre: «Sefer babında gençle ihtiyar kadın arasında fark yoktur ve hiçbiri mahremsiz olarak mesâfe-i sefer olan üç günlük yola gidemez». Bu hüküm bu gün de değişmiş değildir.
Bugün kadınların yalnız başına memleket dâhilinde nice sefer mesafelerini aştıklarını, hattâ bununla iktifa etmiyerek memleket dışına, Avrupa'ya, Amerika'ya taştıklarım ve yalnız başına hacc'a sefer ettiklerini görüyorsak, bunu şer'i bir müsaadeye değil, kadınlarımızın maalesef dinlerine karşı gösterdikleri lâubaliliğe hamletmeliyiz.
Peygamber (S.A.V.)'in hadîsdeki sahâbî'ye karısıyla beraber haccetmesini emir buyurmasından, îmâm-ı Ahmed İbni Hanbel, kadınla, birlikte onu hacca götürecek yakın akrabası bulunmayınca, kocasının götürmesi îeâp. ettiğine zâhip olmuştur. Diğer ulemâ'ya göre ise, buradaki emir, vücûp için değil nedtp'e hamlolunur. Nedip için olduğuna karine: Başkası borcunu ödesin diye bir kimseye kendi menâfi-i şahsiyyesini sarfetmenin dinimizde vacip olmamasıdır.
Hadîs-i şerifte, erkeğin hac farizasını edâ etmek istîyen karısını bu igten men edemiyeceğine de işaret vardır. Çünkü bu iş kadına farz olmuş

bir ibâdettir. Halbuki Hâlik'a ma'siyet teşkil edecek bir işte mahlûk'a itaat yoktur. Hac mes'elesi fevrî de olsa, omrî de olsa hükmünde fark yoktur. Zîrâ herkesin zimmet borcunu ödemeye şitâb etmesi en tabii bir hakkıdır. Nitekim kadın namazını vakti girdiği anda kılmak istese, kocasının mâni olmaya hakkı yoktur. Çünkü bu hak, şer'an kadına verilmiştir. Vâkıâ Dâre Kutnî-nin IbnI Ömer (R.A.)'dan merfu' olarak tahrîc ettiği bir hadiste, «kadın zengin de olsa, kocası izin vermedikçe haccede-mez» deniliyorsa da bu hadîs nafile hacca hamledilerek iki hadisin araları bulunur. Zaten babımızın hadîsinde kadının kocasından izinsiz hacca gittiğine dair bir kayıt yoktur.
ibni Teymiyye (661—728): «Kadının mahremsiz hacca gitmesiyle kudreti olmayanların haccetmeleri caizdir» demiştir. Bunun mânâsı şudur : Mahremsiz kadın ile; fakir, hasta ve yolu kesilmiş olmak gibi, bir sebeple kendisine hac farz olmayanlar haccetseler hacları sahihtir. Bunların bâzılarının haccına şer*an hiçbir diyecek yoktur. Meselâ : Yürüyerek haccedenler böyledir. Bâzıları ise günahkârdır. Dilenerek hacca gidenlerle, mahremsiz kadınların hükmü budur. Zîrâ bunlarda ehliyet vardır. Günahkârlıkları ise, nefs-i maksutta değil, onun vâsıtasmdadır.[773]

736/586- (yine) İbnî Abbas radıyallahü anh'den rivayet edildiğim göre. Peygamber SaJlallahil aleyhi ve seTlem, bir adamı Şubrume İçin «Lebbeyk» derken İşitti :
— ŞÜbrÜme kimdir? buyurdular. Adam:
— Kardeşim, yahut akrabam; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah Saîîalîahü aleyhi ve sellem :
— Sen kendin için haccettin mi? diye sordu adam:
— Hayır; dedi. Resûlüllah Sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— (evvelâ) kendin İçin haccet; sonra Şübrüme'nin yerine hacca git; buyurdular».[774]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile İbni Mâce rivayet etmişlerdir. İbnî Hibban onu sahîhlemiştir. Ahmed'e göre müraccah olan mevkuf oluşudur.
«Kardeşim, yahut akrabam» sözü râvinin şekkidir. Beyhakî (384—458): «Bu hadîsin isnadı sahihtir. Bu bâbda bundan daha sa-hîh hadîs yoktur» diyor, lmâm-% Ahmed ibni Hanbel (164—241) ise: «Bu hadîsin merfu' olarak rivayet edilmesi hatâdır» demiştir. Ibnü'l-Münzir de: «Bunun ref'i sabit olmuyor» demektedir. Dâre Kutnî (306—385): «Mürsel oluşu en doğrudur» der. Musannif : «Bu hadîs Dâre Kutnî'nin dediği gibidir. Lâkin merfu'û takviye eder. Çünkü başka râviler tarafından rivayet olunmuştur» diyor. İbni Teymiyye de şu malûmatı vermiştir: îrnâm-ı Ahmed, oğlu Salih'in kendisinden rivayetine göre : «Bu hadîs merfu'dur > demiştir. O halde bu hadîsi merfu' olarak rivayet edenin sika olduğunu öğrenmiş demektir. Filhakika bu hadîsi bir cemâat merfu' olarak rivayet etmiştir. Maamâfîh mevkuf dahi olsa, hadîs hakkında İbni Abbas'a muhalif yoktur».
Hadîs-i şerîf, kendisi haccetmemiş olan bir kimsenin başkasının yerine haccedemiyeceğine delildir. Eöylesi başkasının yerine ihrama girse bile hac yine kendinin olacaktır. Çünkü o zât, Şübrume için telbi-ye etmişti. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ise telbiyeyi kendisi için yapmasını emir buyurdular. Şu halde Şübrume için yaptığı telbiye sahîh olmamış demektir. Çünkü sahîh olsa, başkasını yapmasını emretmez, devam etmesini söylerdi. Birçok ulemâ'mn kavli budur.
«Hadîs-i şerîf, haccın fevrî olduğuna yani imkân hâsıl olur olmaz hemen o sene gidilmesi lüzumuna işaret etmektedir. Şu halde bir kimse imkân buldu mu, evvelâ kendinden başlıyacak demektir. Çünkü farz olnurjtur. Başkası nâmına gitmekse mendubtur. Farz dururken nafileyi yapmak caiz değildir. Nasıl ki borcu olan bir adam elindeki paraları nafile sadaka veremez» diyorlar. Ancak bu söz vakti olana aittir. Hacca gitmeye vakti olmayan kimseye zâten hac farz değildir. Bu cihete bakarak diğer bir takım ulemâ kendisi haccetmeden başkası n&mına hacca gitmenin cevazına kail olmuşlardır. Hanefîler'in mezhebi budur.
Maamâflh îmâm-ı Muhammenden bir rivayete göre caiz değildir. Yapılan hac, gönderen için değil, giden için olmuş olur. Diğer me2hep imamlarından Şafiî ile Ahmed ibni HanbeVe göre, kendisi haccetmemi olan kimse, başkasının nâmına hacca gidemez. îmâm-% Mâlik ise zaten hac'ta bedel göndermeyi caiz görmüyor.[775]

737/587- «(bu da) Ibnt Abbas radıyaUahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) bize hutbe okudu. Ve :
— Şüphesiz Allah sizin üzerinize haca farz kıldı; buyurdular. Bunun üzerine, Akra b. Habis ayağa kalkarak :
— Her sene mi yâ Resutüllah? dedi. Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve sellem :
— Bunu demiş olsam mutlaka vacip olur. Hacc bir defa, (farz) dır. Ziyâdesi nafiledir; buyurdular».[776]

Bu hadîsi, TIrmIzt müstesna Beşler tahrîc etmişlerdir. Aslı Müslim'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği hadîsten alınmadır.
Bir rivayette: kelimesinden sonra şu ziyâde vardır :
«Vacip olsa, onu siz yapmazsınız; yapmazsanız da azap olunursunuz.»
Hadîs-i şerîf, haccın ömürde bir defa farz olduğuna delildir. Resûlüllah (S.A.v.)'in «bunu demiş olsam, mutlaka vacip olur» cümlesinden ulemâ, ahkâmı şerh selâhiyetini Cenâb-ı Hak'ın, Peyganv ber'ine havale buyurmasının caiz olduğunu istinbat etmişlerdir.
Mes'elenin yeri usul-ü fıkıf'tır. Bu bâbda ihtilâf vardır.[777]

«Mikatlar Babı»

Mevâkit : Mikatın cemidir. Mikat ise : İbâdet için tahdit olunan zaman ve mekândır. Tevkît : Tahdit demektir. Bu bâbda sâri' hazretlerinin ihram için tahdid buyurduğu yerler görülecektir. Bunların hâricine de hil denilir.[778]

739/588- «İbni Abbas radıyaUahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre. Peygamber SaUaUahü aleyhi ve sellem, Medîneliler İçin Zülhü-leyfe'yi, Şamlılar İçin El-Cühfe'yi, Necid'liler için Karnü'l-MenazİI'I, Yemenliler için Yelemlem'i mikat tâyin etmişlerdir. Bu mîkatlar mezkûr yerler halkı ile başka yerlerden hac ve omra yapmak istiyerek buralara uğrayanların mikatıdır. Bunlardan daha yakında bulunanlar oldukları yerden, hattâ Mekke'liler Mekke'den ihrama girerler.»[779]

Hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Zülhüleyfe : Medîne-i münevvere'ye bir fersah uzaklıkta bulunan bir yerdir. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz burada ihrama girmişlerdir. Hâlâ bî'rî Ali diye anılan kuyu oradadır. Mekke'ye en uzak mikat bu olup, on konak mesafededir.
Cühfe : Mekke-İ Mükerreme'ye üç konak mesafededir. Hâlen ha-râb bir yer olduğu için şimdi ondan önce gelen Râbiğ'da ihrama giriliyor. Çünkü Râbiğ'da gusül için su da vardır.
Karnü'l-Menâztl : Buna Karnü's-Seâlip'de derler. Mekke'ye iki konak mesafededir.
Yelemlem : Bu da Mekke'ye iki konak mesafede bir yerdir.
işte Resûlüllah (S.A.V.)'in uzaklardan hacca gelenler için tâyin buyurduğu mikatlar bunlardır. Hadîs-i şerifte gösterilen yerler halkından olmayıp da yolu onlardan birine uğrayanların mikatı dahi uğradığı mikattır. Meselâ : Şam'lı bir hacı kendi mikatı olan El-Cüfhe yolunu bırakarak Zül-Hüleyfe'den geçse orada ihrama girmeye mecburdur. Hattâ girmez de Ciihfe'ye ihramsız giderse yolsuzluk etmiş olur ve kendisine kurban kesmek lâzım gelir. Cumhur ulemâ'nın mezhebi budur.
Yalnız Mâlikîler'e göre kendi mikatma kadar ihramsız gitmek caizdir. Maamâfîh onlara göre de evlâ olan Zülhüleyfe'de ihrama girmektir, îbni Dakikü'l-tyd diyor ki : «Şamlılar için El-Cühfe'dir» buyurması aslında Şam'lı olup da Zülhüleyfe'ye uğrayanlara da uğramayanlara da şâmildir. «Başka yerlerden hac ve omra yapmak istiyerek buralara uğrayanlar» buyrulması dahi, Zülhüleyfe ile diğerlerine uğrayan Şam'lılara şâmildir.
Burada biribirine muâraza eden iki umum vardır. Musannif merhum : «Muârazadan kurtulmak şöylece mümkün olur» diyor. «Bu mikatlar bu yerler halkı içindir.» ifâdesi, meselâ : «Medîne-liler için Zülhüleyfedir» ibaresini tefsir eder ve denilir ki : «Medîneli'lerden murâd, Medine'de yaşıyanlarla onların makatının yolunda giderek o mikata uğrayanlardır». Bu bâbda Hz. Urve'den şöyle bir hadîs rivayet edilmiştir :
«Peygamber Sdllallahû aleyhi ve sellem, MedînelİI'lere ve oraya uğrayanlara Zülhüleyfe'yi mikat tâyin etti.»
Bundan anlaşıldığına göre EJ-Cühfe, Medine'ye uğramamak şartıyla Şam'lılann mikatıdır.
Mikatlar Kâbe-î Muazzama'yı uzaktan uzağa dört taraftan sarmışlardır. Binaenaleyh kim ne taraftan gelirse o tarafın mikatmda ihrama girer. Mikatlarla Mekke arasında yaşıyanlann mikatı ise, ihramlandık-ları yerdir. Bu da ya evi, yahut başka bir yer olabilir. «Hattâ Mekke'-liler, Mekke'den ihrama giderler» ibaresi Mekke'Iilerin mikatının Mekke olduğunu göstermektedir. Mekke'lilerden maksad, oralılarla ,orada bulunan misafirler ve mücavirlerdir.

Hac ve omra yapmak İstiyerek ....» ta'bîrinden mefhum-u muhalifi ile bâzıları hac ve omra yapmak maksadıyla gitmiyenlere ihramsız girmenin caiz olduğuna hükmederler. Ve : Mekke'ye her girene ihram vacip olsa, hac ve omra ömürde bir defa farz olur» diyenlerin iddiası hilâfına : «Müteâddid defalar vacip olmaları îcâp eder. İbni Ömer (R.A.) Mekke'ye ihramsız olarak girmiştir» derler.
Hanef İlerle diğer bâzı ulemâ'ya göre, makatları ihramsız geçmek caiz değildir. Ve bu bâbda hacca niyet etmiş olmakla niyetsiz bulunmak arasında fark yoktur. Zîrâ ihramdan maksad Beytullah'i ta'zimdir. Yalnız meşakkat olmamak için hacca niyet etmiyen Mekke 'lilerle, mi-kat içinde yaşıyanlar ihtiyaçlarını görmek maksadıyla ihramsız olarak Mekke'ye girip çıkabilirler.
Hanefîlerin delili : îbni Ebi Şeybe'nin, Taberânî'nin, îmâm-ı Şafiî'nin ve diğer zevatın rivayet ettikleri hadîslerdir. Bunların hepsi mantuktur. Mantuk ise mefhumdan evlâdır. «Mekke'liler Mekke'den ihrama girerler» cümlesinden Sananı mutlaka zahiri mânâsının mülâhaza edilmesine gayret sarfetmektedir. Hatta Muhibbi Ta-&er$'nin «Ömre -için Mekke'yi mikat sayan tek bir kimse bilmiyorum» sözüne karşı: «tşte Peygamber (S.A.V.) onu mikat tayin etmiştir» diye cevap vermekte ve bu bâbda sözü bir hayli uzatmaktadır. Ezcümle İbni Abbasf ft. A. dan rivayet edilen hadîsleri: «Bunları mevkuf dur. Merfu* hadîsin karşısına duramaz» diyerek reddeder. Bu hadîsler şunlardır :
«IbnİAbbas : Ey Mekke'liler (sİzden kim om reyi yap-nuk İsterse, kendisiyle Mekke arasına Batn-i Muhassir'i alsın.»
«Mekke'lilerden kim omra yapmak İsterse, Ten'îm'e çıkar; ve harem! geçer.»
Yine omra yapmak için Te'nim'e çıkmayı îcâp eden ve Buharı ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Hz. Âişe (R. anha) hadîsim dahi Sanânî: «Hz. ÂİŞe'nin gönlünü almak içindir» şeklinde te'vil etmiş ve müddeasım isbat için Tavus'vaı : «Bilmiyorum. Ten'im'den omra yapanlar me'cur mu, yoksa muazzeb mi olacaklar» dediğini ve «niçin azap görecekler» diye sorulunca : «Çünkü Te'nim'e çıkan Beytullah'i ve tavafı bırakarak dört mil giderken, dört mil de gelirken yürüyeceğine tavaf etseydi, iki yüz tavaf yapmış olurdu. Ve her tavaf ettikçe ecri yürüyüş ecrinden daha büyük olurdu» dediğini hikâye ediyor.
Bizce bu tekellüflere lüzum yoktur. Mekke'lilerin mikatı hac için Harem-i şerîf. Omra için ise HîPdir. Bunun için elimizde hem naklî hem de aklî delilimiz vardır. Naklî delilimiz : Resûlüllah (S.A.V.)'in ashâb-ı kirâm'ına hac için Mekke'den ihrama girmelerini emretmiş olması; omra için de Hz. Âişe (R. anha)'nm kardeşine emrederek ona Te'nim'den omra yaptırmasıdır. Te'nîm, Hil'dedir.
Aklî delilimiz şudur: Hacc'ıı edası Arafat'ta olur. Arafat, Hil'dedir. Omra'mn edası ise Harem'de olur. Binaenaleyh gerek haccın, gerekse omra'nm edasında birer gûnâ sefer tahakkuk etsin diye omra için Hil'le çıkmak ve Te'nim'in efdâliyeti hakkında eser vârid olduğu için ondan ihrama girmek îcâp etmiştir.
Hz. Tavusun sözüne gelince, bu sefer, tavafın omradan efdal olduğunu anlatmak için sevkedilnıiştir. îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel şöyle diyor: «Mekke'de omra yapmayı bâzıları tavaftan efdâl görmüş, bâzıları da Mekke'de oturarak tavaf etmeyi tercih etmişlerdir.»[780]

740/589- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber Saîlollahü aleyhi ve sellem, Irak'lılar İçin zât-ı Irk'ı inikat tâyin etmiştir.»[781]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmişlerdir. Câbir'den rivayet edilen aslı Müslim'dedir. Şu kadar var ki, râvi bu hadîsin merfu' oîup olmadığında şek etmiştir. Buhârî'nin sahihinde Zât-ı Irk'ı mikat tâyin edenin Ömer olduğu rivayet ediliyor. Ahmed, Ebu Dâvud ve Tir-mizî'nin İbni Abbas (R. A./dan rivayetlerine göre : Peygamber (S. A.V.) şarklılar için el-Akîk'i mikat tâyin buyurmuştur.
Zât-ı Irk dahi Mekke'ye iki konak mesafede bir yerdir.
«râvi şek etmiştir» denilmesi : Sahîh-i Müslim'de Ebu ZÜbeyr*den bu hadîsi Câblr İbnî Abdullah'ın El-Mühelleb'e sorduğunu, onun da : «İşittim zannederim Peygamber (S.A.V.)'e ref'ettİı diyerek ref'ettiğine
cezmetmediğini duyduğu rivayet edildiğindendir.
Buhâri'nin rivayetine göre, Zât-ı Irk'ı mikat tâyin eden Hz. Ömer (i£.4./dır. Şöyle ki Basra ile Küfe fethedildikten sonra müsîümanlar Hz. Ömer'den kendilerine bir mikat tâyin etmelerini istediler. O da onlara Zât-ı Irk'ı tâyin etti. Artık bunun üzerine müslümanların icmâ'ı vâki oldu. îbni Teymiyye : «Zât-ı Irk'ın mikat tâyin edilmesi bâbındaki nass kuvvetçe diğerleri gibi değildir. Sabit bile olsa, Ömer'in nassa uygun olarak ictihâd etmiş olması ihtimalden uzak değildir» diyor.
Şu halde bu hadîs, Hz. Ömer (R. A./ın kulağına varmamışsa da ictihâd etmiş ve içtihadı nass-ı hadîse uygun düşmüş demek oluyor.
Filhakika, hadîs, şüpheden âzâde bir şekilde merfu' olarak rivayet edilmiştir. Onu İbni Mâce, îbni Zübeyr yoluyla Hz. Câbîr (R. A./dan; îmâm-t Ahmed ibni Hanbel, merfu' olarak Câbir İbni Abdullah ile İbni Ömer hazarâtından rivayet etmişlerdir. Yalnız isnadında Haccac ibni Ertât vardır. Aynı hadîsi Ebu Dâvud, Nesâîj Dâre Kutnî ve başkaları Hz. Âişe (R. anha)'dan şu lâfızlarla rivayet etmişlerdir:
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem,\rakfU\ar için Zât-ı Irk'ı mikat tâyin etti.» Âişe hadîsinin isnadı iyidir. Bu hadîsi Hz. Âişe'der.
Abdullah ibni Ahmed dahi rivayet ediyor.
Hadîs, Mekhul ile Ata'dan mürsel olarak rivayet olunmuştur.
İbni Teymiyye (661—728) : «Bu merfu' ceyyit ve hasen hadîsler bu kadar müteaddit ve kimisi müsned, kimisi mürsel olarak çeşitli yollardan gelmiş olduğuna göre, böyle hadîslerle amel etmek vacip olur» demiştir.
Hadîsimizin tmâm-ı Ahmed ve arkadaşlarının rivayet ettikleri Meşrık'lıların mikatı hakkındaki kısmına gelince : Bu kısım hakkında her ne kadar İmâm-ı Tirmizî «Hasen» dir demişse de, bunun asıl râ-visi Yezid îbni Ebi Zeyyaf tır ki, hakkında hadîs imamları hayli söz etmişlerdir. îbni Abdil'l-Berr (368—463) : «Ehl-i ilim, Irak'lının ihramı Zâf-ı Irk'tan yapıldığı takdirde mikattan ihram sayılacağına icmâ' etmişlerdir» demiştir. Maamâfîh El-Akîk de Zât-ı Irk'dan sayılır ve ondan daha uzaktır. Bâzılarına göre, eğer bu İbnî Abbas hadîsinin aslı varsa, mensuhtur. Çünkü Zât-ı lırk'ın mikat tâyin edilmesi Haccetü'l-Vedâ'da, Ailahii Zülcelâl dînini tamamladığı zaman olmuştu.
Nitekim Haris b. Amr Sehmi'nin tahrîc ettiği hadîs de buna delâlet eder. (hadîsin lâfzı şudur) :
«Haris demiştir ki: Peygamber Saîlallahü aleyhi ve seUem'e Mina'-da, yahut Arafat'ta iken geldim. Etrafını insanlar sarmıştı. Haris demiştir ki: Çöl sakinleri geliyordu; onun yüzünü gördükleri zaman: «Bu mübarek bir yüz» dediler. Haris : «Resûl-ü Ekrem Saîlallahü aleyhi -ve sellem, Zât-ı Irk'ı Irak'lılara mikat tâyin etti; demiştir.»
Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Dâre Kutnî rivayet etmişlerdir.[782]

«İhramın Vecihleri Ve Sıfatı»

İnram'in vecihlerinden murâd : ihramın taallûk ettiği nev'ilerdir ki, bunlar: Hac, omra, veya her ikisidir.
Sıfattan maksad : İhramın nasıl yapılacağıdır.[783]

744/590- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Veda haccı yılında Resûlüllah SaUaîlahü aleyhi ve sellem ile birlikte çıktık. Kimimiz omra'ya niyet etmiş; kimimiz hac İle omra'ya; kî-mİmîz de yalnız hac'ca niyetlenmiştik. Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve sellem, yalnız hac'ca niyet etmişti. Omra'ya niyet eden hemen İhramdan çıktı. Fakat hac'ca niyet edenler, yahut hac İle omra'yı bir arada yapanlar, tâ kurban gününe kadar ihramdan çıkmadılar.»[784]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Mevzubahs, hac veda hac'cıdır. Resûlüllah (S.A.V.)'in bu hac'cı hicretin onuncu yılında olmuştur. Buna veda hac'cı denilmesi, ashâb-ı kirâm'ı ile bu hac'ta vedâlaşıp bir daha haccetmeden irtihâl buyurmasındandır. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimizin Medîne-i Münevvere'den çıkışları yirmibeş Zilkade cumartesi gününe tesadüf etmiştir. Evvelâ Medine'de öğle namazının farzını dört rek'ât olarak kılmışlar, sonra cemaata bir hutbe îrâd ederek kendilerine ihramı, ihramın vaciplerini, sünnetlerini öğretmişler, ondan sonra yola çıkmışlardı.
Omra ile hac'cm ikisine birden niyet etmeye kıran ve bu hac'cı yapana «kaarîn» denildiği gibi, yalnız haccetmeye îf rad, onu yapana müf rid. Evvelâ omra'yı yapıp, sonra o sene haccetmeye temettü', bu hac'cı yapana da mutemetti' derler.
«Omra'ya niyet eden hemen İhramdan çıktı» cümlesi muhtasar bir sözdür. Maksad : Mekke'ye vardığında omra'ya ait yapılacak filleri yaptıktan sonra çıktığını anlatmaktır.
İhlâl : Sesi kaldırmaktır. Burada ondan maksad, ihrama girerken telbiye ederek sesi kaldırmaktır. Hz. Âlşe (R. anha)'nm bu hadîsi, ifâde ettiği hac nev'ilerinin ResûİÜllah (S.A.V.) ile birlikte bulunan bütün kafile efradı tarafından yapıldığını gösteriyorsa da, yine Hz. Âişe (R. anhaj'dan buna muhalif rivayetler de vardır. Bu rivayetlerin araları şöyle yatıştırılır:
Buradaki hadîsi kaafile efradından hac'cın üç nev'ine de niyet edenler olduğunu gösteriyor. Bunlardan hac'ca niyet edenler; hacc-ı ifrad'ı omra'ya niyet edenler, temettu'u; hac ile omra'ya niyet edenler hacc-ı kıran'ı yapmışlardır.

Âlşe (R. anha) hadîsi sade hacca niyet edip omra yapmıyanın bayram gününe kadar ihramdan çıkamıyacağını da ifâde etmektedir ki, bu cihet Buhârî ile Müslim'in ve daha başkalarının ondört sahâ-bî'den tahrîc ettikleri şu hadîse muhalifdir :
«Peygamber Sattdllahü aleyhi ve sellem, yanında hedly kurbanı olmayana hac'cını bozarak omra'ya tebdil etmesini emretti.»
Bu takdirde Hz. ÂÏşe hadîsi : «Beraberinde hedly olup da hacc-ı İf-rad'a niyet eden» diye te'vil olunur. Zîrâ böylesi, beraberinde hediy kurbanı götürüp de hac ile omra'ya beraberce niyet eden gibidir.
Ulemâ ötedenberi haccı bozarak omra yapmanın o hac'ta Peygem-ber Saîlaîlahü aleyhi ve seîlem'le beraber bulunanlara mahsus olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.
İbnü'l-Kayyim (691—751) «Zadü'l-maad» adlı eserinde bunlar hakkında uzun uzadıya malûmat vermiştir.
Haccetü'l-Vedâ'da ResûÎüllah (S.A.V.)'in neye niyet ettiği dahi ihtilaflıdır. Ekser ulemâya göre, hac ile omra'ya niyet etmiştir. Binaenaleyh Kaarin'dir. Buradaki Âişe (R. anha) hadîsi ise, haçc-ı ifrada niyet etmiş olduğunu gösteriyor. Fakat hacc-ı kıran'a niyetlendiğini bildiren deliller pek çoktur. Hac nev'ilerinden hangisinin efdâl olduğu da ihtilaflıdır. Dört mezhepten Hanefîler'e göre : Temettü' ifart'tan, kıran ise hem temettü', hem ifrat'tan efdâldir. Hanbelîler'e göre : Hacc-ı ifrat kıran'dan, temettü' ise her ikisinden efdâîdir. Mâlikîler'e göre : Hacc^-ı kıran temettu'dan, ifrad kıran'dan efdâldir.
Şâfiîler'e göre : Temettü' kıran'dan, ifrad da temettu'dan efdâldir..[785]

«İhram Babı»

İhram lûgatta : Hiirmete girmektir.
Şer'an ise : Hac'ca veya omra'ya girmeye niyet etmektir.
Hanefîler'e göre ihram : Hurumat-ı mahsûsâ'yı iltizâm etmek de mektir. Ve niyet ile telbiyeden ibarettir. İhram haccın farzlanhdandır. Yalnız bâzı mezheplere göre rükün, bâzılarına göre şarttır. İhrama girene muhrlm, girmeyene halâl denilir.
Âfâkîler'in yani uzaklardan gelenlerin Beyfullah-ı Haram'a varmazdan önce ona hürmet ve ta'zim için şer'an ihrama girmesi lâzımdır. Nitekim dünya büyüklerinden birini karşılamak için atla çıkan bir adam, ona yaklaştığı zaman nasıl yere inmek suretiyle ta'zim ve ihtiramda bulunursa, Beytullah-ı Haram-ı ziyarete gidenin de onun huzuruna çıkmadan önce ihrama girerek hürmet ve ta'zimde bulunması gerekir. İşte o beyaz renkli ihram elbiseleriyle adetâ kefenlere bürünmüş Ölülere benzeyen hacılar; ilâhi vecdü istiğrak içinde ihtiyarları elden gitmiş, Kâbetullah'ın azametini hayâl ettikçe kendilerinden geçmiş; tende canı unutarak âlem-i emvate karışmış pejmürde halleriyle bu ta'zimi ifâ ederler.[786]

745/591- «Ibnl Ömer radtyaUahü anhüma'âan rivayet olunmuştur. Demiştir k! : ResûÎüllah SaUoTlakü aleyhi ve sellem, ancak mescidin yanında ihrama girmiştir.»[787]

Hadîs, müttefekun aleyhdir.
Mescidden murâd, Zülhüleyfe mesciddir. Hazret! Ibni Ömer (R.A.) bunu: «Peygamber (S.A.V.) Beyda'da ihramlanmıştır.» diyenlerin sözünü red için söylemiş ve : «Peygamber (S.A.V.)'in üzerine yalan atarak burada ihrama girdi dediğiniz şu Beyda'ğınız (ı başınıza çalın). Resûlüllah (S.A.V.) ancak mescidin yanında ihrama girmiştin» demiştir. Bir rivayette : «Peygamber (S.A.V.) ağacın yanında hayvanı ayağa kalktığı vakit tel biye yapmıştır» deniliyor. Bu ağaç da mescidin yanında idi. Müslim'in rivayeti şöyledir :
«Peygamber Sallallahü aleyhi ve setlem, Züfhüleyfede iki rek'âf namaz kıldı. Sonra hayvanı kendisini Zülhüleyfe mescidinin yanında kaldırıp, doğrultfukta telbiye etti» Beyda'da ihrama girdiğini ifâde eden hadîsle, Zülhüleyfe'de ihramlandığım bildiren hadîsin araları «ikisinde de telbiye etmiştir» şeklinde cem edilir. Zîrâ her râvi işittiğini rivayet etmişti. Filvâkî Ebu Dâvud ile Hâkim Ibni Abbas (R. A.J'dan gu hadîsi rivayet ediyorlar :
«Peygamber SaTlaUahü aleyhi ve sellem, Zülhüleyfe mescidinde İki rek'at namaz kıldıktan sonra onlardan ayrıldığı an hac İçin telbiye etti.»
Bunu bâzıları işitmişler ve bellemişlerdir. Sonra hayvanı kendisini kaldırınca, Resûlüllah (S.A.V.) yine telbiye etmişdir. Bunu ilk defakini görmeyen bir kavim yetişmiş, bu sefer onlar işitmiş ve: «Hayvanı yola çekildiği zaman telbiye etti» demişler. Nihayet Beyda' düzüne tırmanınca yine telbiye etmiş. Bunu da deminkilerden başkaları duymuş, onlarda işittikleri gibi nakletmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, ihramın mikatta yapılmasının mendûb olduğuna delildir. Mikat'tan evvel ihrama girenler hakkında Îbnü'l-Mimzir şöyle demektedir : «Ehl-i ilim mikaftan evvel ihrama girenin muhrim sayılacağına ittifak etmişlerdir.» Fakat bunun için mekruh diyenler vardır. Bunlar şöyle diyorlar: «Çünkü sahâbe'nin : MedînelHer için Resûlüllah (S.A.V.) Zülhüleyfe'yi mikat tayin etti; demeleri bu inikatlardan ihrama girmeyi iktizâ eder. Binaenaleyh mikat'ın üzerine ziyâde demek olan, evvel ihramlanma haram değilse bile mekruhtur. Eğer caiz olduğuna dâir icmâ' iddia edilmeseydi, haram diyecektik. Çünkü mikat delilleri bunu iktizâ ediyor. Bir de mikat üzerine izyâde (yani önceden ihrama girmek) tıpkı namaz rek'âtları üzerine ziyade etmek gibi mukadderat-ı şer'iyye üzerine ziyâdedir. Binaenaleyh noksanlık nasıl kabul edilmezse ziyâde de kabul edilmez.»
Halbuki sahâbe-î kirâm'ın birçoklarının mikat'tan evvel ihramlan-dıkları rivayet olunmuştur. Meselâ: İbni Ömer (R.A.) : Beytü'l-Mukad-des'ten, Hz. Enes (R.A.); El-Akîk'den, İbni Abbas (R.A.); Şam'dan, Imran ibni Husayin; Basra'dan; Ibni Mes'ud (R.A,); Kadisjye'den İhrama girmişlerdir: « [788]» âyetinin tefsirinde: «Buradaki tamamlamaktan maksad: Onlar için ailenin evceğizinden ihramlan-mandır.» dedikleri Hz. Ali ile Ibnî Mes'ud (R. A.)'dan rivayet olunmuştur.
Hassaten Beyt-i Mukaddes'ten ihramlanma hususunda Ümmü Seleme (R. anhaydsn şu hadîs rivayet olunmuştur:
«Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve sellem:
— Bir kimse mescicl-i Aksa'dan omra veya hac içirr telbiye yaparsa o kimsenin geçmiş günâhları afv olunur;
derken İşittim.»
Bu hadîsi İmâm Ahmed rivayet etmiştir. Bir rivayette :
«Kim Beytü'l-Mukaddes'ten ihrama girerse, onun geçmiş günâhları afv olunur.» buyruhmıştur.
Bu hadîsi, Ebu Dâvud §u lâfızlarla rivayet eder
«Bir kimse hac veya omra için Mescid-i Aksa'dan, Mescid-i Haram'a niyet ederse onun geçmiş ve gelecek günâhları afvolunur. Yahut ona cennet vacip olur.»
Hadîste râvi şek etmiştir. Aynı hadîsi İbni Mâce de şu lâfızlarla rivayet etmektedir :
«Bir kimse omra için Beytül-Mukaddes'ten niyet ederse bu niyet geçmiş günâhlarına kefaret olur.»[789]

476/592- «Hallâd ibni Saib'ten, o da babası radıyatlahü anh'den duymuş olarak rivayet olunmuştur ki; Resûlüllah Sallatlahü aleyhi ve sellem :
— Bana Cibril geldi de, ashabıma telbiye yaparken, seslerini kaldırmalarını yöntermemi emretti; buyurmuşlardır.»[790]

Bu hadîsi, Beşler tahrîc etmişlerdir. Tirmîzî ile İbnî Hibban onu sahîhlemişlerdir.
İbni Mâce, (207—275) şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Peygamber SaUaUahü aleyhi ve sellem'e amellerin hangisi efdâldlr diye sorulmuş :
— Sesi yükseltmek, deveyi boğazlamaktır; buyurmuşlardır.» Saib'in rivayetinde :
«Resûlüllah SaUaUahii aleyhi ve sellem :
— Bana Cibril geldi de : Gürültücü patırtıcı ol dedi; buyrulmuştur.» Bütün bunlar telbiye yaparken sesi kaldırmanın müs-tehâb olduğuna delildir. îbni Ebi Şeybe ashâp'tan Resûlüllah'ın telbiye yaparken tâ sesleri kasılıncaya kadar bağırdıklarını rivayet eder. Cumhur ulemâ'nm kavli de budur. İmâm-ı Mâlik'ten bir rivayete göre telbiye yaparken ses yalnız Mescid-i Haram'la Mina'nın mescidinde yükseltilir.[791]

747/593- «Zeyd ibni Sabit radıyaUahü anh'den rivayet olunduğuna göre; Resûlüllah SaUaUahü aleyhi ve seTlem telbiyesinî yapmak İçin soyunmuş ve yıkanmıştır.»[792]

Bu hadîsi, TirmÎzî rivayet etmiş ve hasen bulmuştur.
Ukaylî ise onu zayıf ve garip addetmiştir. Bu hadîsi Dâre Kutnî, Beyhakî ve Taberânî de tahrîc etmişlerdir. Hâkim ile Beyhakî onu Yakub b. Ata'd&n, o da babasından o da İbni Abbas'dan işitmiş olarak şu lâfızlarla rivayet ederler :

«Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, yıkandı; sonra elbisesini giydi, Zülhüleyfe'ye geldiği vakit İki rek'ât namaz kıldı. Sonra devesinin üzerine oturdu. Hayvan kendisini çöle doğrulttuğu zaman hacca ihram yaptı.» Fakat Yakup b. Ata zayıftır.
îbni Ömer (R. anhümaymn : «İhrama ve Mekke'ye girmek istiye-nin yıkanması sünnettir.» dediği rivayet olunur. îhrama girmezden evvel kokulanmak müstehâbtır. Çünkü Hz. Âişe (R. anha) şöyle demiştir: «Ben Resûlüllah (S.A.VJ'i bulabildiğim kokunun en güzeli île kokulardım.» Diğer bir rivayette : «Ben Resûlüllah (S.A.V.)'i ihrama girmezden evvel bulabildiğim kokunun en güzeliyle kokulardım. Sonra İhrama girerdi» demiştir.
Bu hadîsi, Şeyheyn müttefîkan tahrîc etmişlerdir.[793]

743/594- «İbnî Ömer radtyallahü anhüma'dan rivayet olduğuna göre, Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'e ihramlı ne gibi elbise gîyecek diye sorulmuş; O da :
— Gömlekleri, sarıkları, donları, külahları ve mestleri giyemez; yalnız bir kimse ayakkabı bulamazsa mestleri giyiversin ve onları topuklardan aşağı kessin. Zağfe-ran veya vers[794] sürülmüş elbiseden hiç bir şey giymeyin; buyurmuşlardır.»[795]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir. Lâfız Müslimindir.
«Ayakkabı bulamazsa» tâbirinden murâd: Satılık ayakkabı bulamazsa yahut bulur da almaya yetecek kadar parası yoksa, demektir.
Buhârî ile Müslim İbni Abbas radtyatlahü anh'den §u hadîsi tahrîc etmişlerdir ;
«Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem'ı Arafat'ta hutbe okurken işittim:
— Kim gömlek bulamazsa don giysin; kim ayakkabı bulamazsa mest giysin (diyordu).»
Bu hadîsin bir mislini de îmâm-ı Ahmed tahrîc etmiştir. îbni Teymiyye'ye göre bu hadîs, mestlerin konçlarını kesmeyi ifâde eden İbni Ömer hadîsini neshediyor.
Çünkü İbni Ömer hadîsi Medine'de; bu ise Arafat'ta ihtiyaç zamanında şeref sadır olmuştur.
Ulemâ bu hadîsle haram kılman şeylerin erkeklere mahsus olduğuna ittilâk etmişlerdir. Bu delillerde ihramlıya haram edilen şeyler :
Mest, gömlek, sarık, külah, don, zağferanlı veya versli elbise, koku ve münasebet-i cinsiyyedir. Mest giymek zarurî olursa, mestler kesilerek giyilir. Gömlekten murâd : Bedeni örten her şeydir. Sarıktan maksat da başı saran her şeydir. Başı örten diğer eşya da sarık hükmündedir.Hattâbî (319—388) : «Külah ile sarığın bir arada zikredilmesi başın mûtâd sarıklarla örtülemiyeceği gibi nadiren kullanılan serpuşlarla dahi örtülmesinin caiz olmadığını göstermek içindir» diyor. Musannif merhum ihramlı kadına neler giymek haram olduğunu bildiren hadîsleri burada zikretmemiştir.Maamâfîh kadının hükmüde hemen hemen erkeğin hükmü gibidir. Ziyâde olarak peçe takınmak, yaşmak sarınmak gibi şeyler haramdır.Kadın yüzünü baş örtüsü ve elbise gibi şeylerle örter. «Kadının yüzü avret değildir» diyenlere göre yüzüne hiçbir şey örtmez. Eldiven ve zağferanh, versli elbiceler giymek de haramdır. Bunlardan maada ziynet ve kokular mubahtır. Kadın, saçını kısaltmak ve av meselelerinde de erkek gibidir. Fakat suya dalmak, başını eliyle örtmek, uyurken yastığa koymak gibi şeylerin bir zararı yoktur. Mest giymek zarurete msbni olursa, ekser ulemâ'ya göre giyildiği için fidye lâzım değildir. Fakat Hanefîler'e göre fidye îcâp eder. Vers ve zağfaran isabet etmiş, elbise giymeyi hadîsimiz men etmektedir. Bunun illetini tâyin hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre kokusu, bâzılarına göre ziynet oluşudur. Cumhur ulemâ'ya göre kokusundan dolayı men edilmişlerdir. Binaenaleyh elbise yıkanarak kokusu giderilse onunla ihram yapılabilir. Usfurlu, versli elbise giymek erkekiere hac'tan sonra da mubah değildir.[796]

749/595- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Ben Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'i ihramı için ihrama girmezden evvel, (İhramdan) Hill'e çıkması için de beyti tavaf etmez* den Önce kokulardım.»[797]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs-i şerif ihrama girmek istenildikte, koku sürmenin müste-hâb olduğuna ve kokunun ihramdan sonra dahi devam etmesinin zarar vermiyeceğine yani koku sürmenin yalnız ihrama başlarken haram olduğuna delildir. Sahabe ve tabiîn hazarâtından birçokları ile cumhur ulemâ'nm kavli budur. Ulemâdan diğer bir cemâat ise bunu hilâfına zâhip olmuş, ve iddialarını isbât için : Peygamber SaîlaMahü aleyhi ve seJlem koku sürünmüş, fakat sonra yıkandığı için kokudan eser kalmamıştır» demişlerdir. Lâkin bu söz tam bir delîl değil, bir tekellüften ibaret telâkki edilmiştir. Nevevî (631—676) Müslim şerhinde bunu zikrettikten sonra: «Doğrusu Cumhur'un dediği gibi ihrama girmek için mutlak surette koku sürünmenin müstehâb oluşudur» demiştir.
Bâzıları bunun Hz. Peygamber (S.A.V.j'e mahsus olduğunu iddia ederler. Fakat bunların da iddialarını ispata yarar bir delilleri yoktur. Bilâkis iddialarının aksine delîl sabit olmuştur. Bu delîl Hz. Âişe (R. anhaymn şu hadîsidir :
«Biz ihrama girmezden evvel yüzlerimize kokulu misk sürünürdük. Müteakiben terliyerek yüzlerimize akardı. Fakai Resûlüllah (S.A.V.)'-in yanında olduğumuz halde (bundan) bizi nehyetmezdİ,» Bu hadîsi Ebu Dâvud ile îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel şu lâfızlarla rivayet ediyorlar :
«Biz Resûlüllah Saîldllahü aleyhi ve sellcm île birlikte Mekke'ye (müteveccihen) yola çıkardık. İhrama girerken yüzlerimize kokulu misk sürerdik. Birimiz terledi mi misk yüzüne akar. Peygamber (S.A.V.) de onu görürdü. Fakat bizi (bundan) nehyetmezdİ.»
«Bu kadınlara mahsustur» da denilemez. Çünkü koku sürünme meselesinde erkeklerle kadınlar arasında bilicmâ fark yoktur. Binaenaleyh koku sürünmek ihramdan evvel değil, ihramdan sonra haramdır. Bu mesele nikâha benzer, zaten nikâhın sebeplerindendir. îhramlı bir kimseye Hanefîler'den gayrı mezheplere göre nikahlanmak memnudur. Fakat ihram, nikâhın devamına mâni değildir. Yani ihram halinde nikâh memnudur. Ama evvelden nikâhlı bir kimseye ihrama girmek memnu değildir, işte koku sürünmek de böyledir. îhram hâlinde sürünmek yasaktır. Fakat ihramdan Önce sürünmek memnu değildir. Velevki kokunun eseri devam etsin. Bir de koku sürünmek nezâfetten ma'duttur. Zîrâ pis kokuları defeder. Bundan dolayı ihrama girmeden koku sürünmek, tırnak kesmek koltuk altlarında vesair yerlerdeki kılları atmak müstehâbtır. Çünkü ihram halinde bunlar yapılamaz.
Yalnız burada şöyle bir sual vârid olur: İmâm-ı Müslim'in tah-rîc ettiği bir hadîste Peygamber (S.A.V.)'e omra halinde iken, nasıl hareket etmesi îcâp ettiğini sormaya gelen bir adamdan bahsediliyor. Bu zât kokuya bulanmış bir halde ihrama girmiş ve : Yâ Resûlüllah, kokuya buJanrnış bîr cübbe İçinde cm raya ihramlanan bir adam hakkında ne buyurursun? demiş; Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
Üzerindeki kokuya gelince : Onu üç defa yıka ilâh...» buyurmuşlardır.
Yukarıki soruya cevaben : «Bu hadîs mensuhtur» denilmiştir. Çünkü mezkûr sual ve cevap sekizinci yılın zilkadesinde Ci'rane'de vâki olmuştur. Halbuki Peygamber (S.A.V.) onuncu yılda haccetmiş ve ihramdan evvel süründüğü kokuyu ihram halinde devam ettirmiştir.
Maamâfîh Hanefîler'den İmâm-% Muhammed'le Züfer'e göre, ihramdan sonra da aynı bakî kalan kokuları sürünmek mekruhtur. Zîrâ ihramdan sonra koku sürünmüş gibi olur. îmâm-ı Muhammed: «Ben bunda, evvelce bir beis görmezdim. Fakat bir kavmin pek çok koku getirdiklerini ve yapılan fenalığı görünce kerahetine kail oldum» demiştir .îmâm-% Şafii ile, JlfdKfc'in kavli de budur.
Hadîste geçen «Ehramdan hÜl'e çıkması için de beyti tavaf etmezden önce kokulardım» ifâdesindeki hül'den murâd: Her memnû'u helâl kılan hill'dir, ki bu hill tavâf-ı ziyarettir. Bundan önceki şeytan taşlama ile koku sürünme vesaire gibi bazı şeyler helâl olmuş ve memnu olarak yalnız kadınlarla münasebet-i cinsîyye kalmıştır.[798]

750/596- «Osman ibnî Afvan radıyallahü cmVden rivayet edildiğine göre; Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Ihramtı ne evlenir, ne evlendirir, ne de dünürlük yapar; buyurmuşlardır.»[799]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
«Sübülü's-Selâm» sahibi San'ânî : «Bu hadîs ihramda iken kendine olsun, başkasına olsun, nikâh kıymanın ve dünürlük yapmanın haram olduğuna delildir» dedikten sonra sözüne çöyle devam ediyor. : «İbni Abbas'ın rivayetine göre Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, rlz. Msyrnûne ile ihramlı iken evlenmiştir» iddiası merduttur. : Çünkü bilide : «Peygamber (S.A.V.) onunla ihramda değilken evlendi.» rivayeti vardır ki o daha şayân-ı tercihtir. Eu rivayetin sahibi olan Ebu RafÎ' o gün Peygamber (S.A.V.) ile Hz. Meymûne (R. anha) arasında elçi idi. Srnra bu rivayet ekser ashabın rivayetidir. Kadı İyâz (476—544) : «Rssûlüllah (S.A.V.)'in Meymûne (R.anha) ile ihramlı iken evlendiğini yalnız İbnî Abbes'tan başka kimse rivayet etmemiştir. Hattâ Baid ibni Mussyyib : «Halası da olsa İbni Abbas zühul etti. Re-sûlülah (S.A.V.) onu ancak ihramdan çıktıktan sonra almıştır. Bunu Buhari zikr eder diyor.
Sonra : «Zahir olan, hadîste zikri geçen üç şeyin haram olmasıdır. Ancak dünürlük babında nehy tenzih içindir. Ve icmâ' budur» diyenler vardır. Eğer icmâ' sahih ise, bir diyeceğimiz yoktur. Ama sahîh olduğunu zannetmiyorum. Şayet sahîh değilse, zahir olan tah-rimdir. Neden sonra İbni Ukayl Hanbeîî'den naklen dünürlüğün dahi haram olduğunu gördüm. îbni Teymiyye (661—728) : Çünkü Peygamber (S.A.V.) üç

şeyin hepsinden bir defa da nehyetmiş ve ayırma yapmamıştır. Nehyin mûcebi ise tahrimdir. Buna muraza edecek bir eser veya nokta-i nazar da yoktur» demiştir.
San'ânVnin îzâhatı burada bitti. Şimdi biraz da muhalifini din-liyelim : «Burada muhalif yani» ihramlı evlenir; evlendirir ve dünürlükte yapar» diyenler yalnız Hanefîler'dir. Ve hakikaten bu bâbda en kuvvetli delilleri San'ânî'nm «merduttur» dediği İbni Abbas hadîsidir. Fakat mezkûr hadîs o kadar kuvvetle sabittir ki, San'âni'nm reddetmesiyle merdût olmasına imkân yoktur. Çünkü bu hadîs, tevatür derecesine yaklaşan meşhurlardandır. Onu yalnız Taberâni (260—360) Hz. İbni Abbas'dan onbeş tarîkla rivayet etmiştir. Hattâ bir rivayetinde her ikisinin ihramlı olduğu zikredilmiştir. Taberânî : «Sahîh olan da budur» diyor. İbni Abbas (R. A.) hadîsini «Kütüb'ü Süte» diye mâruf olan altı hadîs kitabının bütün imamları rivayet etmişlerdir. îmâm-ı Buharı (194—256) sahihinde «Kitabü'l- Megazh nin Omratü'l-Kazâ babında şu ziyâdeyi'de tahrîc etmiştir:
«Onunla ihramlı değilken zifaf oldu. Mey-
mûne Şerifte vefat etti.» Artık bu kadar kuvvetle sabit olan bu hadîsin karşısında San'ânî'nin iddia ettiği Ebu Rafi' hadîsi şâyân-ı tercih olamaz. Çünkü Ebu Rafi' hadîsini «Kütüb-ü Sitte-» şöyle dursun, Buharı ile Müslim'den biri dahi tahrîc etmemiştir. Onu İbni Hibban (—354) sahihinde rivayet etmişdir lâkin hadîs sıhhat derecesine bile çıkamamıştır. Bundan dolayı İmâm-ı Tirmizî (200—279) onun hakkında «hasendir» demekten başka söz etmemiştir.
Binaenaleyh İbni Abbas hadîsine muâraza bile edemez. Ona muâraza eden hadîsler vardır. Fakat bu değildir. Muâraza hadîslerinin râvi-leri Yezîd ibni Esam ile Eban b. Osman b. Affan hazarâtıdır. Bunlardan Yezid ibni Esam : «Peygamber (S.A.V.) Meymûne'yi ihramda değilken aldı.» demiştir.
Bu hadîsi, İbni Abbas hadîsi kadar kuvvetli değildir. Çünkü İbni Abbas hadîsini bütün «Kütüb-ü Sitte» imamları tahrîc etmiş, bunu ise, Buharı ile Nesâî rivayet etmemişlerdir. Kendisi de hıfz ve itkanca İbni Abbas'la ölçülemez. Eban hadîsi babımızın hadîsidir. Bunu dahi Buharı rivayet etmemiştir.
Bu sebeble her ikisinin üzerine İbni Abbas (R. A.) hadîsi tercih olunur. Şöyle ki :
1— Senet itibarıyla tercihe müracaat edilirse, İbnî Abbas hazretlerinin hadîsini tercih etmek icâp eder. Çünkü bu hadîsi Hz. Âişe (R. anha) 'dan naklolunan şu rivayet takviye eder :
«Âişe Radıyallahü anha : Resûlüllah (S.A.V.) kadınlarından birini ihramlı iken aldı, demiştir.» Hadîsi Ebu Avane (—316) rivayet etmiş : «Bu hadîsin bütün râvileri sıkadır.. Rivayetleri ile ihticac olunur» demiştir. Ondan maada aynı hadîsi El-Bezzar da tahrîc etmiştir. Süheyl'i : «Âişe (R, anha) ancak Meymûne'nin nikâhını kasdetmiş fakat isim vermemiştir» demektedir.
2— Râvilerinin zapt kuvveti ve fıkıh derecelerine göre ele alınsa, yine İbni Abbas (R.A.) hadîsi tercih edilir. Zîrâ Hz. Osman'dan ve diğerlerinden rivayet eden râviler, İbni Abbas'ın râvileri derecesinde değillerdir. İbni Abbas'ın râvileri Said ibni Cübeyr, Tavus, Af a, Miicahid, îkrime ve Cabir ibni Zeyd hazarâti olup, hepsi fıkıh ve zaptı ile tanınmış zevattır.
3— Hadîsler bir birine muarızdır; diye onları hükümsüz bırakarak kıyasa baş vursak, kıyas dahi Hanefîler'e yardım eder. Çünkü nikâh'ta şâir akitler gibi bir akittir. O akitlerden hiç biri ihram sebebiyle haram olmuş değildir. Binaenaleyh nikâh da haram değildir, haram olsa, nefs-i cima' yerine geçmiş olur ki bunun eseri akdin bâtıl olmasında değil, haccın fesadında zahir olur. Eir de eğer ihramlının nikâh edilmesi ihramdan dolayı caiz değilse, bütün nikâhlı hacıların ihrama girer girmez nikâhlarının bâtıl olması icâp eder. Çünkü akde manî olan bir şey iptida halinde nasıl mâni ise beka halinde de öylece mânidir.
Elhâsıl hangi zaviyeden bakılsa, İbni Abbas hadîsi kuvvetlidir. Binaenaleyh : Yezid ibni Esam İle Eban ibni Osman hadîslerindeki «nikâh» sözleri mecazen cima' mânâsına kullanılmıştır; demekten başka çâre kalmaz.
Eu izahattan anlaşılır ki, Kadı îyâz'm : «Resûiüllah (S.A.V.)'in Meymûne ile ihramlı iken evlendiğini yalnız İbni Abbas'dan başka kimse rivayet etmemiştir» sözüyle İbni Teymiyye'nin : «Nehyin mucebi ise tahrimdir. Buna muâaraza edecek bir eser veya bir nokta-i nazar da yoktur» demesi doğru değildir. San'âm'nin : «Bu rivayet ekser ashâb'ın rivayetidir» sözü dahi bizce îzâha muhtaçtır. Biz bu ekseriyetin kimler olduğunu bilmek isterdik.[800]

751/597- «Ebu Katadetü'l-Ensârî radıyaUahü anh'den ihramsız İken yaban eşeğini avlaması kıssası hakkında rivayet edilmiştir. Demiştir kt : «Resûiüllah SallaTlahü aleyhi ve sellem, ihramlı olan arkadaşlarına:
— Sizden buna emreden veya bir şeyle işaret eder» Oldu mu? edi. Ashâb :
— Hayır; dediler.
— O halde kalan etinden yeyin; buyurdular.»[801]

Bu hadîs, miittefekun aleyh'dir.
Kıssa Hudeybiye vak'âsmda geçmiştir. Hz. Ebu Katade'nin mi-katı geçtiği halde nasıl ihrama girmediği müşkül görülmüş ve buna bir kaç türlü cevap verilmiştir. Şöyle ki:
1— Resûiüllah (S.A.V.) onu arkadaşlarıyla birlikte sahildeki düşmanlarını keşfe göndermişti.
2— Ebu Katade, Peygamber (S.A.V.) ile beraber sefere çıkmamıştı. Onu Medinoliler göndermişti.
3— O zaman henüz mikatlar tayin edilmemişti.
Hadîs-i şerîf, ihramlmm kara avından yiyebileceğine delildir. Bundan maksad, avı ihramlı olmayan birisinin vurmuş olması ve ihramlının ona hiç bir suretle yardım etmemiş bulunmasıdır. Cumhur ulemâ'-nın kavli budur. Hadîs de bu bâbda nasstır. Bâzıları: «ihramlı yardım etmese bile o avdan yemek kendisine helâl değildir» demişlerdir. Bu kavi, Hz. Ali, İbni Abbas ve İbni Ömer (R. arjıüm)'den rivayet olunmuştur. Bunlar Teâlâ Hazretleri'nin [802]» îhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı; âyet-i kerîmesiyle istidlal ederler. Avdan murâdları da, avlanan hayvandır. Fakat kendilerine : «Âyetteki av tâbirinden murâd; avlanmaktır.» diye cevap verilmiştir.
Vâkıâ «av» kelimesi her iki mânâya da ihtimalli ise de Ebu Katade hadîsi maksadın ne olduğunu beyân etmiş; Câbîr ibni Abdullah hadîsi daha da îzâh etmiştir. Bu hadîsi «Sünen» sahipleri ile, İbni Hüzeyme (223—311) İbni Hibban (—354) ve Hâkim (321—405) rivayet etmişlerdir. Lâfzı şudur :
«Peygamber SdüaUahü aleyhi ve sellem : — Kendiniz avlamadikça, yahut sizin için avlanmış olmadıkça kara avı size helâldir; buyurmuşlardır».
Yalnız bâzı tarîkları hakkında söz edilmiştir. Âyetteki avdan muradın avlanan hayvan olduğunu farzedersek avlamanın haram kılındığı başka âyetler ve hadîslerle sabit olmuş; Câbir hadisiyle de beyân edilmiş olur. Çünkü Câbir hadîsi maksad hakkında nasstır.
Mevzuubahsimiz hadîsin ziyâdesi de vardır. Bu ziyâde şudur :
«Yanınızda onun etinden bir şey var mi?» ir rivayette :
Yanınızda ondan bir şey var mı?
dîye sormuş Ashab :
— Yanımızda onun bacağı var; demişler; bunun üzerine Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve settem, bacağı almış ve yemiştir.» Ancak Şeyheyn bu ziyâdeyi tahrîc etmemişlerdir. îhramlının mutlak surette av eti yemiyeceğine kail olanlar aşağıdaki hadîsle istidlal ederler.[803]

752/598- «Saâb b. Cessametü'l-Leysî radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'e Eb-va'da yahut Veddan'da iken bir yaban eşeği hediye etmiş, fakat Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem onu hemen geri çevirmiş ve :
— Biz bunu sana iade edecek değildik. Şu varki biz İhramliyiz; buyurmuşlardır.»[804]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Müslim'de bu hadîsin çeşitli rivayetleri vardır. Bir rivayette :
«üzerinden kan damhyan bir yaban eşeği» denilmiş. Diğer bir rivayette «Yaban eşeği eti» tâbiri kullanılmış. Başka bir rivayette: eşeği budu» diye ifâde edilmiş. Bir başka rivayette de «Av etinden bir kol» buyrulmuştur.
Hâdise Haccetül Vedâ'da vuku bulmuştur.
Hadîs-i şerif, ihramlı bir kimseye av eti yemenin mutlak surette helâl olmadığına delildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) eti iade etmeye sebep olarak ihramlı olmasını göstermiş; fakat o avı kimin için vurduğunu sormamıştır. Yemesini caiz görenler bu hadîsi te'vil ederek avı Peygamber (S.A.V.) için vurduğuna hamletmişlerdir. Böylelikle bu hadîsle Ebu Katade hadîsinin arasını cem'etmişlerdir.Bittabi bir birine zıd hüküm ifâde eden mutearız hadîslerin aralarını bulmak mümkün olursa, cem etmek bâzısıyla ameli terk etmekten evlâdır. Buna Ebu Katade hadîsinin îmâm-ı

Ahmed'le İbni Mâce'nin güzel bir isnadla tahrîc ettikleri :
«Ber> bu avı ancak onun için avlamıştım. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) ashabına yemelerini emretti. Fakat avı kendisi için avladığımı haber verince kendileri ondan yemedîler» rivayeti delâlet etmektedir.
Hadîs-i şerifte hediyenin kabulü îcâp ettiğine, şayet kabul edilmi-yecekse, ne sebeple kabul edilmediğinin bildirilmesi lüzumuna işaret vardır.
Bu hadîsin lâfızları çeşitli rivayet edilmiştir. îmâm-ı Şafiî (150— 294) diyor ki: Eğer Saâb Peygamber (S.A.V.)'e yaban eşeğini diri olarak hediye ettiyse, ihramlı bir kimse yaban eşeği kesemez. Şayet eşeğin etini hediye ettiyse, ihtimal ki Peygamber (S.A.V.) onu kendisi için avladığını anlamıştır.»
Resûlüllah (S.A.V.)'in o etten yediğine dâir bir rivayeti Beyhakî tahrîc etmişse de bu rivayeti İbnü'l-Kayyim (691—751) zayıf bulmuş; bu rivayetlerin içinden «eşek eti» rivayetini kuvvetli kabul etmiştir. Bunun sebebini anlatırken : «Çünkü bu rivayet sadece (eşek) diyerek yapılan rivayete münâfi değildir» demiştir. Çünkü küll'ü zikrederek cüz'ü kasdetmek mecâz-ı mürselin pek şayi bir nev'idir. Rivayetlerin ekserisi eşek etinin bir parçası olduğunda müttefiktir. İhtilâf yalnız bu parça hakkındadır. Bâzıları but olduğuna, diğer bâzıları bacak olduğuna kail olmuşlardır. Maamâfîh rivayetler arasında münâfât ve zıddiyet yoktur. Çünkü hediye edilen parçanın but ve bacağın bir yerde bulunduğu bir parça olması mümkündür.[805]

753/599- «Âişe radıyallahü anha'tian rivayet olunmuştur.Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Hayvanlardan beş nev'i vardır. Bunların hepsi fâ-sıklardir. Hil'de de, haremde de öldürülürler. Akrep, çaylak, karga, fare ve kuduz köpek; buyurdular.»[806]

Hadîs, müîtefekun alcyh'dîr.
Buhârî'nin rivayetinde yılan da zikredilerek fâsıkların sayısı altıya çikarlımiştır. Gerçekten hadîsi altı lafzıyla Ebu Avâne tahrîc etmiştir. Ebu Dâvzıd (âdi yırtıcı) yi da ziyâde etmiş; bu suretle sayı yediye yükselmiştir. îbni Buzeyme ile Îbnü'l-Münzir (kurt ve kaplan) ı ziyâde etmişler. Böylece fasıklar dokuza çıkmıştır. Ancak Zühlî'den rivayet edildiğine göre kurt ile kaplanı (kuduz köpek) in tefsirinde zikretmiştir. Kurt lâfzı râvileri sıka olan bir mürsel hadîsde de geçer. îmâm-ı Ahmed îbni Hanbel, ihramlı bir kimsenin kurdu öldürmesine ait emri merfu' olarak tahrîc etmiştir. Yalnız hadîsin râvileri arasında zayıf râvi vardır.
Hadîste görülen ziyâdeler, beş adedinden mefhum-u muhalifinin kasdedilmediğine delâlet ederler. (Dabbe) yer yüzünde debeüyerek yürüyen hayvan demektir. Kuşa dahi ıtlak edilebilir. Bâzılarına göre dabbe tâbiri kuşa şâmil değildir. Nitekim Teâlâ hazretieri'nin şu âyet-i kerîmesinde buna işaret buyrulmuştur :
«Yeryüzünde hiç bir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiç bir kuş yoktur ki sizin gibi ümmetler olmasınlar...» örf ve âdette dabbe sözü dört ayaklı hayvanlara mahsus olmuştur. Hadîsteki hayvanlara fâsık denilmesine gelince: Fisk lûgatta, çıkmak demektir. Âsîye fâsık denilmesi RabbÎ'ne itaattan çıktığı içindir. Buradaki hayvanlara fâsık denilmesi başka hayvanların hükmünden çıkarak, ihramlı iken öldürülmelerinin caiz olmasındandır. Çünkü sair hayvanları öldürmek ihramlı olanlara yasaktır. Bâzılarına göre: Bunlara fâsık denilmesi etlerinin yenilmesi hususunda diğer hayvanların hükmünden çıkarak yenilmediklerindendir. Nitekim. KuKân-ı Kerîm'de :
«Üzerine Allah'ın adı zikredilmeyen hayvandan yemeyin. Çünkü a fısktır» buyurularak eti yenilmeyen hayvana fısk denilmiştir. Diğer bâzılarına göre: Bu hayvanlar eziyetçi ve ifsatcı olup, kendilerinden istifâde edilmediği için başka hayvanların hükmünden çıkarılmış ve kendilerine fâsık denilmiştir. Bu suretle ulemâ'mn mezkûr hayvanların öldürülmesi babında istinbat ettikleri illetler üç olmuş ve bittabi fetva da ona göre değişmiştir. Birinci kavle zâhip olanlar, ihramlı olmayanlara haremde öldürülmesi caiz olan her hayvanın ihramlı tarafından da Öldürülebileceğine kail olmuşlardır. İkinci kavli tercih edenler dahi eti yenilmeyen her hayvanın burada zikri geçen beş hayvana ilhak etmiş ancak öldürülmesi nehyedilen hayvanları istisna etmiştir. Üçüncü kavli benimseyenler yalnız zararlı olanları hadîstekilere ilhak etmiştir. Fakat musannif merhum «Fethü'l-Bârî» de bu illetleri beğenmemiş, onlara göre verilen hükümleri de çürütmüştür. İhtiyat olan şâir hayvanların hükmünü buradakilere katmamaktır. Nitekim Hanefîfer'in mezhebi budur. Yalnız onlarda yılanı ilhak etmişlerdir. ÇünKü yılanın öldürülmesi hakkında hadîs vardır. Kurd'u HanGfîler köpek hükmünde sayarlar. Şâir hayvanların saldıranlarını da buradaki beş hayvanın hükmüne ilhak ederler.
Hadîste zikri geçen beş nev'i hayvanı öldürmek ihramlıya caiz olunca, ihrama girmeyenlere evleviyetle caizdir. Hattâ Müslim'in bir rivayetinde hill'de ve harem'de öldürülebilecekleri, diğer bir rivayetinde : Muhrim bir kimsenin bunları öldürmesinde bir beîs olmadığı beyân olunmuştur. Hadîs-i şerifte zikri geçen hayvanların hükmü «öldürülürler» denilerek ihbar suretiyle bildirilmiştir. Başka rivayetlerde emir sigasıyla vârid olduğu gibi, öldürene günâh yoktur; gibi sığalarla da rivayet olunmuş; böylece emrin ibaha mânâsına olduğu anlaşılmıştır.
Hadîsin buradaki rivayetinde karga için «kurab» kelimesi mutlak zikredilmişse de Müolim'in Hz, Âişe (R. anha)'â&n rivayet ettiği hadîste «gurab-i ebg'a» yani «alaca karga» diye takyid olunmuştur. Bâzı hadîs imamları buna bakarak mutlakı da «alaca karga» diye takyid etmişlerdir. Hadîsin bu ziyâdesine : «Şazdır; râvi tedlîs yapmıştır.» diyerek ta'n edenler olmuş, fakat nazar-ı itibâra alınmamıştır. Çünkü râvi hadîsi sema'an yani işiterek rivayet ettiğini tasrih eylemiştir. Binaenaleyh tedlîs yoktur. Eir de bu ziyâde adli, sıka ve hafız olan râvinin bir ziyâdesidir. Şu halde şüzûz da yoktur. Musannif hububat yiyen tohum kargasının bu hükümden hâriç kaldığına ulemâ'mn ittifak ettiğini söylemektedir. Bunun eti de yenilir. Şâir karga nev'ileri alaca karga hük-
nıündedirler.
Hadîste köpeğin kuduz olmakla takyid edilmesi, kuduz olmayan ko-peğin öldürülemiyeceğine delildir. Hz. Ebu Hüreyre (R.A.)'dan kuduz köpeğin arslan diye tefsiri rivayet olunduğu gibi, Zeyd ibni Eslem.den, «yılan» diye, Süfyan'dan hassaten: «kurt'tur» diye tefsir ve îzâhla-rı rivayet edilmiştir. îmâm-ı Mâlik (93—179): «İnsanlara hücum ederek onları korkutan aslan, kaplan, pars ve kurt gibi hayvanların hepsi kuduz köpek hükmündedir» diyor ki Cumhur'un kavli de budur. Hz. Mâlik'in bu husustaki delili gu hadîstir.
«Allah'ım; bunun üzerine köpeklerinden bir köpeği musallat et; Bu duâ üzerine onu arslan parçalamıştı».
Arslanın parçaladığı şahıs utbetu'bnu Ebil Lehehdir hadîse yemen yolunda vukubulmuştur.
Bu hadîsi Hâkim tahrfc etmiştir. Hadîs hasendir.[807]

754/600- İbnî Abbas radıyaltahü anhünıa'dan rivayet olunduğuna göre, Peygember Stillallahü aleyhi ve sellem, ihramh İken kan aldırmıştır.»[808]

Hadîs muttefek'un aleyhdir.
Bu vak'a dahi Haccetü'l-Vedâ'da olmuştur. Hadîs-i şerîf, ihramh hacıya kan aldırmanın caiz olduğuna delildir. îhtiyac ânında gerek baştan, gerekse vücudun şâir yerlerinden kan aldırmak bilittifak caizdir. Yalnız kan aldırırken saçlar çözülürse tıraş olanlar gibi fidye vermek îcâp eder. Eğer kan baştan alınıyor ve bir özür de yoksa, saçlar çözüldüğü takdirde bu iş haramdır. Vücûdun kılsız yerlerinden aldırmak Cumhur ulemâ'ya göre caizdir, fidye lâzım değildir. Bâzıları bunu mekruh addederler. Fidye lâzım geldiğine kail olanlar da vardır.
Hadîs-i şerîf, bir kâide-î şer'iyye'ye işaret ediyor. Bu kaide şudur: İhram sebebiyle haram kılman: Tıraş olmak, av vurmak ve emsali şeyler, ihtiyaçtan dolayı mübâh olurlar. Fakat fidye vermek îcâp eder. Bir kimse başını tıraş ettirmeye yahut sıcaktan veya soğuktan dolayı gömleğini giymeye muhtaç olursa .bunları yapar ve kendisine fidye vermek, îcâp eder. Fidyenin ne olacağını aşağıdaki hadîs tâyin ediyor.[809]

755/601- «Kâ'b ibni Ücra[810] radıyallahü anh'den rivâyot olunmuştur. Demiştir ki: Bitler yüzüme saçılır bîr halde benî Resûlüllah Sal-laUahü aleyhi ve sellem'e götürdüler, (hâlimi görünce) :
— Rahatsızlığının gördüğüm dereceye varacağını tahmin etmezdim. Bir koyun bulabiIirmisin?dedL
— Hayır dedim.
— O halde üç gün oruç tut. Yahut her biri için yarım saf olmak üzere altı fakir doyur; buyurdular.»[811]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
BuhârVnin bir rivayetinde de bu hadîs şöyledir :
«Resûlüllah SaUaîlahü aleyhi ve seîlem, Hudeybiye'de benim yanıma uğradı. Başımdan bitler dökülüyordu.
— Böceklerin sana eziyet veriyor mu? diye sordu?
— Evet; dedim:

— O halde hemen başını tıraş et... ilâh..; buyurdular.»-Yine Buhâri'de Hz. Kâ'bın :
«Eğer sizden biriniz hasta olur, veya başından rahatsız bulunursa... ilâh..; âyet-i kerîmesi benîm hakkımda nazil oldu» dediği zikrolunur. Bu hadîs çeşitli lâfızlarla rivayet olunmuştur.
Fidye üç kısımdır : Hayvan kesmek, oruç tutmak ve fakir doyurmak.
Hadîs-i şerifin zahir olan mânâsı bulunursa hayvan kesmeyi diğer nevi'lere tercih etmenin lüzumunu gösteriyor. Maamâfîh gerek bu âyetten gerekse birçok hadîs-i şerîfe'den fidye verecek kimsenin üç nevi fidye arasında muhayyer olduğu anlaşılıyor. Bundan dolayı Buhâri (194—256) «keffâret babı» nın başında : «Peygamber (S.A.V.) Kâ'bi fidye hususunda muhayyer bırakmıştır» demektedir. Ebu Dâvud (202—275) Şa'bî tarikiyle Kâ'b ibni Ücra (R.A.)'âan şu hadîsi tahrfc etmiştir :
«Peygamber Saîlaîlahü aleyhi ve seMem:
— İstersen bir hayvan kes, istersen üç gün oruç tut. İstersen fakir doyur; nah... buyurdular.»
Şâfiîler'e göre vücûdun herhangi bir yerindeki kılları zaruretten dolayı gidermek fidye icâp etmez.
Yarım sa' mes'elesi ulemâ arasında ittifakı ise de îmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe (80—150) ile Sevri (97—161)'ye göre buğdaydan yarım sa', diğer yiyeceklerden bir sa' verilir.[812]

756/602- «Ebu Hüreyre radıyalîahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Allah, Peygamberi Sallallahü aleyhi ve sellem'e, Mekke fethettiği vakit# Resûlüllah Saîlaîlahü aleyhi ve seMem, cemâatin içîn-de ayağa kalkarak, Allah'a hamd-ü sena ettî sonra şöyle buyurdular:
— Şüphesiz Allah fili Mekkeye girmekten men etmiş, ama ona Resulünü ve mü'minleri musallat kılmıştır. Gerçekten Mekke benden önce hiç bir kimseye helâl olmuş değildir. Bana dahi ancak günün bir saatinde helâl oldu. Benden sonra o hiçbir kimseye helâl olmayacaktır. Binaenaleyh onun avı ürkütülmez; dikeni kesilmez, kayıb malı, ancak sahibini arayıp, soran için helâldir. Her kimin bir yakını Öldürülürse, o kimse iki nokta-i nazar arasında muhayyerdir; Abbas :
— Yalnız îzhir müstesna Yâ Resûlüllah, çünkü biz onu kabirlerimize ve evlerimize koyuyoruz; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— (Evet) yalnız İzhİr müstesna; buyurdular.»[813]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Bu hutbe fethin ikinci günü okunmuştu. Resûlüllah (S.A.V.)'in daha sözünün başında fil vak'asma işaret buyurması Teâlâ Hazretleri'nîn mü'minlere olan minnet ve ihsanını anlatmak içindir. Çünkü fü'lerin girmediği Mekke'ye mü'minler Allah'ın lutf-û inâyetiyle bir hamlede girerek onu kahren fethetmişlerdi. ResûEüMah (S.A.V.)'e Mekke'nin helâl olduğu saat onu fethederek içine girdiği saattir. Hadîsi şerifte geçen «iki nokta-i nazar arasında muhayyerdir» cümlesinden murâd : Ya diyetini almak, yahut kaatili öldürtmektir.
Bu hadîs, Mekke-î Mükerreme'nin kahren fethedildiğine delildir.
Çünkü «helâl olmuş değildir, helâl olmayacaktır. Musallat kılmıştır» gibi tâbirler bunu göstermektedir. Cumhur ulemâ'nm kavli budur. Yalnız îmâm-ı Şafiî (150—204) sulhan fethedildiğine kail olmuştur. Zîrâ : «Kahren fethedilse Resûîüllah (S.A.V.) onu gaziler arasında taksim ederdi. Nitekim Hayber'i taksim etmişti. Halbuki Mekke'yi taksim etmemiştir» diyor. Hz. Şafiî'ye şöyle cevap verilmiştir : «Peygamber (S.A.V.) Mekkeliler'e bir lütuf olmak için taksimden imtina etmiş; Mekkeliler'i öldürmekten, kadınlarını esir ve mallarını ganimet olarak paylaştırmaktan vazgeçerek kavm-ü kabilesine, akrabasına karşı görülmedik bir fadl-ü kerem ve nezâket göstermiştir.
Mekke-i Mükerreme'de Peygamber Sallallahü aleyhi ve seîlem'den sonra hiç bir kimsenin muharebe etmesinin helâl olmayacağı da hadîsimizin delâleti cümlesindendir.
Mârudî şöyle diyor : «Harem-i şerifin hassalarından biri de: orada yaşıyanîar ehl-i adalet olanlara karşı âsî ve bagî bile olsalar, kendileriyle harp edilmemektir.»
Maamâfîh mes'ele ihtilaflıdır. Mekkeliler'le harp etmenin cevazına kail olanlar da vardır. Kurtubî : «Hadîsin zahiri orada harbin Peygamber (S.A.V.)'e mahsus olmasını iktizâ eder. Çünkü MekkelİIer'in küfrü müslümanlar'ı mescid-i haram'dan men etmeleri ve çeşitli zülüm ve hareketleri; harbi çoktan haketmiş olmalarına rağmen kendileriyle harp etmemesi bunu gösterir.» demiştir. Ulemâ'dan bu rey'e iştirak eden çoktur.
Hadîs-i şerîf, Mekke'de av ürkütmenin haram olduğuna da delâlet ediyor. Bittabi ürkütmek haram olunca, av vurmanın hürmeti evlevi-yette kalır. Keza Mekke'nin dikenini kesmenin haram olduğunu ifâde ediyor. Faydasız dikeni kesmek haram olunca faydalı ağaçlarını kesmek yine evleviyetle haramdır.
İmâm-ı Şafiî: Mekke'de ağaçların dallarındaki dikenlerin kesilebileceğine kail olmuştur. Bunu kendisinden Ebu Sevr (—240) nakl ve hikâye eder. Ulemâ'dan bir cemâatin mezhebi de budur. Bunlar dikenleri zararlı hayvanlara kıyâs ederler. Halbuki bu yaptıkları, kıyâsı nassa tercih etmektir ki caiz değildir. Mekke-i Mükerreme'nin hüdâyına-bit ormanlarıyla, otlarını kesmek de haramdır. Fakat kuru otların kesilmesinde beis yoktur. Bu cihet yine ittifakı ise de insan emeğiyle yetiştirilen ağaç ve nebatların kesilmesi ihtilaflıdır. Cumhur'a göre caizdir.
Hadîs, Mekke'de bulunan bir malın bulana helâl olmadığına, ne kadar ilân ederse etsin, asla da helâl olmayacağına ancak ilân etmek için elinde bulundurmanın helâl olduğuna delâlet ediyor. Fakat diğer beldeler böyle değildir. Onlarda bulunan bir mal ,malûm bir müddet zarfın-da ilân edildikten sonra sahibi çıkmazsa, bulan ondan istifâde edebilir. Bu mes'eledeki ihtilâf «tukata» babında, kati meselesi de «cinayetler» babında görülecektir. İn-şâ'-Allah.
Hz. Abbas İzhir hakkında : «Çünkü biz onu kabirlerimize ve evlerimize koyuyoruz» demişti. Bundan maksad: îzhir güzel kokulu olduğu için onunla lâhid'in üzerine çekilen taşların araları tıkandığını; evlerde dahi tavan tahtalarının arasına konduğunu bildirmektedir. HazretİAbbas (R.A.ym sözü Resûlüllah (S.A.V.) huzurunda bir şefaat dileğidir. Maamâfîh kendisinin bir içtihadı da olabilir. Âmm'm tahsis kabul ettiğini bildiği için bunun tahsisini istemiştir. Zîrâ güçlük çıkarmamak şe-riât'ın esaslanndandır. Binaenaleyh Peygamber {S.A.V.) onun sözünü ya vahy'le, yahut ictihâd yoluyla takrıı buyurmuşlardır.[814]

757/603- «Abdullah İbni Zeyd b. Âsim radıyallahü anfe'den rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah Sallalîahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kıldı ve ehline duâ etti. ibrahim Mekke'yi nasıl haram kıldıysa, ben de Medine'yi haram kıldım ve gerçekten onun sa'ına ve müddine ibrahim'in Mekke'lilere yaptığı duanın iki misli duâ ettîm; buyurmuşlardır.»[815]

Bu hadîs, Müttefekun aleyh'dir.
Hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (S.A.V.):
«Şüphesiz Allah Mekke'yi haram kıldı» buyurmuştur. Maamâfîh iki rivayet arasında münafaat yoktur. Çünkü murâd: «Allah Mekke'nin haram olduğuna hükmetti. İbrahim'de bu hükmü kullara bildirdi.» demektir. «Ehline duâ etti» demekle Hz. İbrahim'in Kur'ân-ı Ke-rînVde zikrolunan :
[816]» «Yâ Râb, şu beldeyi emniyette kıl. Hem ehlini cümle meyvalardan rızıklandır» âyet-i kerîmesiyle emsali kasdedilmiştir. Müdd ile sa'ın birer nev'i ölçek olduğunu yerinde görmüştük. Burada onlardan murâd: Kendileri değil, onlarla ölçülen şeylerdir.
Mekke'nin haram kılınmasından maksad: Orada yaşıyanlann harpten oraya girenlerin her türlü tecâvüzden masun bulundurulmalarıdır.
Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu bâbda: « [817]» «O hareme giren emniyette olur» buyrulmuştur. Avının vurulmaması, ağacının dikeninin, otunun kesilmemesi dahi onun haram kılınmasmdandır.
Medine'nin haram kılınmasına gelince, bundan murâd dahi, avının vurulmaması, ağaçlarının kesilmemesi ve orada bir hâdise çıkmamasıdır. Medine'nin haremini hudutlandırma hususunda ihtilâf vardır. Çünkü hâdiselerde birçok lâfızlarla tahdid olunmuştur. Bunların arasından:
«İki taşlığının arası» ifâdesi tercih edilmiştir.Çünkü bu tâbir pek çok râvilerin rivayetlerinde zikredilmiştir.[818]

758/604- «Ali İbnî Ebi Talip radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Saîlaîlahü aleyhi ve settem:
— Medîne Ayr'dan, Sevr'e kadar haremdir.»[819]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Ayr ve Sevr; Medîne-i Münevvere'de birer dağ'dır. Kamus sahibi Sevr hakkında sahîh bir hadîs bulunduğunu söylemiş ve yukarıki hadîsi rivayet etmiştir. Bundan sonra da şunları söylemiştir: «Ebu Ubeyd Kasım b. Selâm ile diğer büyüklerin: Bu bir tashiftir. Doğrusu uhud'a kadardır. Çünkü Sevr Mekke'dedir; demeleri iyi bir şey değildir. Çünkü bana Şuca-i Sa'lebi şeyh Zâhid'in hafız Ebu Muhammed ib-ni Abdü's-Selâm BacrVden rivayet ettiğine göre Uhud'un hizasında -arkaya doğru ufak bir dağ bulunmaktadır. Buna Sevr derler. Bunu bu yeri bilen

arap taifelerine defalarca sordum: Hepsi o dağın isminin Sevr olduğunu söylediler. Ve çünkü bana Şeyh Afifü}d-Din Matarî babası hafızdan, rivâyeten yazarak dedi ki: «Filhakika Uhutfkm arkasında sol tarafına gelen ufak ve yuvarlak bir dağ vardır. Ona Sevr derler. Onu Medîneliler babadan, dededen bilirler.»
Bu îzâhât «iki taşlığının arasıdır» hadîsine münâfi değildir. Çünkü bunlar Medine'yi saran iki taşlıktır. Ayr ile Sevr dahi Medine'yi ihâtâ ederler. Binaenaleyh ayr ve sevr hadîsi «iki taşlığı» tefsir eder.[820]

«Haccın Sıfatı Babı Ve Mekke'ye Giriş»

Bundan maksad: Menasik-i hac denilen hac ibâdetlerini beyân ve onların tertip üzere keyfiyet-i edâsıdır. Aşağıdaki Câbir hadîsi bu bâb-da lâzım gelen malûmatı vermektedir.[821]

759/605- «Câbîr ibni Abdullah radıyallahü anhüma'dan rivayet olunmuştur, (demiştir ki): Resûlüllah Solîallahü aleyhi ve sellem, Hacca gitti. Biz de onunla beraber (Medine'den) çıktık. Zülhüleyfe'ye vardığımı zaman Esma binti Umeys doğurdu. Bunun üzerine Peygamber Saîlaîlahü aleyhi ve sellem (kendisine,) :
— Yıkan da bir elbiseden bağ yap ve ihramlan» dedi. Ve Peygamber Sallallahü aleyhi ve seUem, namazı mescidde kıldı sonra (devesi) Kasva'ya bindi. Hayvan kendisini Beyda' düzüne çıkarınca Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, tevhidi gürletti:
— Tekrar tekrar icabet sana Yâ Rabbiü tekrar tekrar icabet sana... tekrar tekrar icabet sana. Senin için şerik yoktur. Tekrar tekrar icabet sana... Şüphesiz hamd-ü ni'met senindir. Mülk de, (senin) senin için şerik yoktur;
(böylece) beyte vardığımızda rüknü istilâm etti. Müteakiben (beytullâh'-ın etrafında) üç defa remel yaptı. Dört defa da yürüdü. Sonra Makam-ı ibrahim'e gelerek (tavaf) namaz (mı) kıldı. Ve (tekrar)rükne dönerek onu istilâm etti. Sonra f ha rem) kapı (sın) dan Safa'ya çıktı Safa'ya yaklaşınca «Şüphesiz kî Safa ile Merve Allah'ın şeâirindendir.» (âyetin)i okudu :
— (sa'ye) Allah'ın başladığından başlıyorum; (dedi) ve hemen Safa'ya çıktı. Beyti görünce kıbleye karşı döndü. Allah'ı birledi ve fekbîr aldı ve:
— Bir Allah'dan başka ilâh yoktur. Vaadini yerine getirdi. (Peygamber) kuluna yardim etti, (Hendek harbinde) yal-nız başına hizipleri bozguna uğrattı; dedi. Sonra bu arada üç defa dua etti. Sonra Safa'dan inerek Merve'ye gitti. Tâ ki ayakları vadinin ortasında karar kılınca, (bu sefer sa' yaptı. Vâdi'nİn ortasından) çıktığı zaman Merve'ye doğru yürüdü. Merve'de dahi Safa'da yaptığını yaptı.» (Xâbir) müteakiben hadîsin geri kalanım zikretmiştir.
Bu hadîste (şu da vardır) : «Terviye günü gelince ashâb Mina'ya yollandılar. Resûlüüah (S.A.V.) de bindi (yürüdü,). Ve öğleyi, İkindiyi, akşamı, yatsıyı ve sabah namazını orada kıldı. Sonra biraz eğlendi. Tâki güneş doğunca (Müzdelife'yi) geçerek Arafat'a (yakın bir yere) geldi. Ve küçük çadırı kendisine Nemire'ye kurulmuş buldu ve hemen oraya indî. Güneş devrildikten sonra Kasva'yı getirmelerini emretti. Hayvanı semerlediler. Bunu müteakip, Batn-ı vâdîye geldi. Ve (orada) nâs'a hutbe okudu. Sonra ezan okudu. Ve ikamet getirdi. Badehu öğleyi kıldı. Sonra İkamet getirerek ikindiyi (Öğle vaktinde) kıldı. Aralarında başka namaz kılmadı. Sonra (hayvanına) bindi ve vakfe yerine geldi.
Devesi kasvanın karnını kayalara doğru çevirdi de, kumdaki yolunu önüne aldı ve kıbleye döndü. Artık tâ güneş kavuşup biraz sarılığı gidinceye kadar (orada,) devamlı durdu. Nihayet güneş kayboldu ve (hayvanı) sürdü. Kasva'nın yedeğini o derece kasmıştı ki hayvanın başı (adetâ) semerinin Ön tarafındaki ayak yerine dokunuyordu. Sağ eliyle de-fişâret ederek) :
— Ey nâs! vekar ve sekînetî muhafaza ediniz» diyordu.
Bir kum yığınına geldikçe onun üzerine çıkıncaya kadar hayvanın yedeğini bîr parça gevşetiyordu. Nihayet Müzdelife'yc geldi. Orada akşam namazı ile yatsıyı bir ezan ve iki İkametle kıldı. Aralarında başka namaz kılmadı. Sonra fecir doğuncaya kadar uzanıp yattı. Müteakiben sabah olduğu anlaşılır anlaşılmaz sabah namazını bîr ezan ve ikametle kıldı. Sonra hayvanına binerek meş'ar-i haram'a geldi' (yine) kıbleye karşı dönerek duâ etti. Tekbîr ve fehlîl getirdi. Ve sabah iyice aydınn lanıncaya kadar (orada) durmakta devam efti. Badehu güneş doğmadan önce (hayvanını) sürerek Batn-ı Muhassire geldi, (oradaj hayvanını bir parça hızlandırdı. Bundan sonra Cemre-î Kübrâ'ya çıkan orta yolu tuttu. Nihayet ağacın yanındaki cemreye geldi ve oraya yedi taş attı. Her taşı atarken tekbîr getiriyordu. Her taş (bakla tanesi büyüklüğündeki) hazef taşı kadardı, (taşları) vadinin dibinden attı. Sonra kurban yerine gitti, ve deve boğazladı. Bundan sonra Resûlüllah-Sallaîlahü aleyhi ve sellem, (hayvanına binerek) Beytullâh'a doğru akın etti. Ve Öğleyi Mekke'de kıldı.»[822]

Bu hadîsi uzun uzadıya Müslim rivayet etmiştir.
Bâzı izâhât :: Esma binti Umeys, Hz. Ebu Bekir (R. A.)'m karışıdır. Doğurduğu çocuk, Muhammed ibni Ebi Bekir (R.A.)'âıv. iüesûlül-lah (S.A.V.)'in bu kadına «bağ yap» buyurmasının mânâsı : «Beline bir kuşak sar, sonra geniş ve uzun bir bezi, akan nifas kanının üzerine tıkamak şartıyla önden ve arkadan o kuşağı bağla» demektir. Bundan sonra ihramlanmasım emretmesi, nifas'ın ihramlanmaya mâni olmadığını gösterir. Doğum hâdisesinden sonra Peygamber (S.A.V.)'in mes-cidde kıldığı namaz: Nevevî'nin Müslim şerhindeki beyânına göre sabah .namazıdır. Fakat İbni Kayyim'in «El-Hedyü-n-Nebevî» adlı eserinde bu namazın öğle namazı olduğu bildirilmektedir. Resûlüllah-(S.A.V.) Zülhüleyfe'de beş vakit namaz kılmış, beşincisi öğle imiş. Ondan sonra yola çıkmışlar.
«Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbi...» diye tercüme edilen telbiye Resûlüllah (S.A.V.)'in ondan sonra da bugüne kadar müslü-man'ların telbiyesidir. Câhîliyet devrinde araplar'ın telbiyesi şu idi :
«Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbi ,tekrar tekrar icabet sana, tekrar tekrar icabet sana... Senin için şerik yoktur. Ancak bir şerik vardır. O da sana mahsustur. Sen ona ve onun mâlik olduğu her şeye mâliksin...»
Rükün» Kâbe-i Muazzama'nm köşelerinden her biridir. Hacer-î Es-ved'in bulunduğu rükn'e, rükn-ü esved veya rükn-ü yemânî derler.
«İstilâm» öpmek veya elini sürmektir. Hadîsteki «rükn'ü istilâm etmek» ten murâd da hacer-i esved'i öpmek veya ona elini sürmektir.
Esas itibarıyla tavaf esnasında bu taşı Öpmek îcâp ederse de, kalabalıktan imkân bulamayanların hiç olmazsa el sürmekle istilâm etmekleri lâzım gelir.
«Remel» yelemek, eşkin yani hızlıca yürümektir. «Bu arada üç defa duâ eJti» ifâdesi zikri geçen duayı tekrarladığına delâlet eder. «Tâkî ayakları vadinin ortasında karar kılınca» cümlesinde Kadı İyâz (476-*— 544) şöyle diyor : «Burada mutlaka zikri lâzım olan bir kelime düşürülmüştür ki, o da (remel yaptı) kelimesidir. Filhakika bu kelime Müslim'in bir rivayetinde vardır.»
Hadîsi Câbir (R. A.) tamamen zikretmiş, Musannif ise yalnız lâzım olan yerlerini almıştır. «Terviye günü» Zilhicce ayının sekizinci günüdür.
Meş'ar-i Haram» Müzdelife'de ma'ruf bir dağdır. Buna Kuzah dahi denilir.
«Batn-ı Muhassir» Ebrehe ordusunun fillerinin geçmekten âciz kaldığı bir vadidir. Zaten bu isim o münasebetle verilmiştir. «Hayvanını bîr parça hızlandırdı» bundan maksad bir taş atımı yeri hızlıca geçmektir. «Orta yolu tuttu» bu yol Arafat'a gittiği yoldan başka bir yoldur. «Ağacın yanındaki cemreye geldi. Burası Mina'nın hudududur, ve oradan sayılmaz. «Cemre»1 ufak taşların atılarak toplandığı yer demektir. Oraya bu isim verilmesi, hacıların toplanmasından dır. «Öğleyi Mekke'de kıldı.» cümlesinde hazf vardır. Mânâ şudur : «Beyt-i şerife geldi ve evvelâ tavâf-ı ifâza'yı yaptı. Sonra öğle namazını kıldı.» Fakat bu rivayet İbni Ömer (R. A.) hadîsine muarızdır. Çünkü o hadîste Peygamber (S.A.V.)'in kurban bayramı günü Öğleyi Mina'da kıldığı ifâde ediliyor, iki hadîsin arasını bulmak için : «Resûlüllah (S.A.V.) o gün öğleyi Mekke'de kılmış; sonra ashabı onun arkasında cemâat olrriak faziletinden mahrum kalmasınlar diye Mina'da imam olarak tekrar kıldır-mıştır» denilir.
Bu hadîs-i şerifte bâzı ziyâdeler de vardır. Musannif onları hazfederek yalnız lâzım olan yerlerini almıştır. Hadîs-i şerif pek çok faydaları ve mühim kaideleri ihtiva etmektedir. Kadı îyâz diyor ki: Ulemâ bu hadîsin ihtiva ettiği fıkıh üzerinde söz etmiş ve ondan çok mesâil is-tihbât etmişlerdir. Hattâ tbni Münzir bu hadîs hakkında büyük bir cüz kitap yazmış; bu kitapta yüzelli küsur nev'î fıkıh mes'elesi tahrîc etmiştir. Daha incelense fazla da bulunabilir.»
Resûlüllah (S.A.V.)'in mücmeli beyân eden fiilleri bilittifâk vücûp ifâde ettiği gibi «menâsİkİnİZİ benden alin» hadîs-i şerifi de aynı mânâya delâlet eder. Binaenaleyh: «Resûlüllah (S.A.V.)'in hac fiillerinin hiç biri vücûp ifâde etmez» diyenlere dâvalarını ispat gerekir. Bu hadîsten ibare, işaret veya delâlet suretiyle aşağıdaki hükümler çıkarılır:
1— Hayzlı ve nifaslı kadınlara ihrama girmek içnı yıkanmak sün-net'tir. Onlara sünnet olunca başkalarına evleviyetle sünnet olur.
2— Hayzlı ve infaslılar kuşak kullanırlar ve kanın geldiği yeri uzun ve genişçe bir bezle kapayarak, bezin bir ucunu arkadan, diğer ucunu önden olmak üzere beldeki kuşağa bağlarlar.
3— Hayzlı ve nifaslı kadınlar ihrama girebilirler.
4— İhram'a, farz veya nafile bir namazın akabinde girilir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'in sabah namazının iki rek'ât farzını kıldıktan sonra ihram'a

girdiği rivayet ediliyor.
5— îhram'a giren yüksek sesle telbiye eder. Telbiyeyi Resûlüllah (S.A.V.)'in yaptığı miktarda bırakmak müstâhab ise de, ziyâde edilmesinde de bir beis yoktur. Zîrâ Hz. Ömer (R. A.) kendinden şunları ilâve ederdi :
«Tekrar tekrar İcabet sana... Ey ni'met ve güzel fazilet sahibi. Senden korkarak ve sana can atarak tekrar tekrar icabet sana...» İbni Ömer (R.A.) :
«Tekrar tekrar İcabet sana. Tekrar tekrar is'âd sana... Hayır senin yed-i kudretinde,. Rağbet ve amel sanadır.» cümlesini ilâve eder; Hz.Enes : «Tekrar tekrar icabet sana... Hak olarak hak olarak kulluk ve kölelik olarak...» derdi.
6— Hacının evvelâ tavâf-ı kudum'ü yapmak için Mekke'ye gitmesi gerekir.
7— Tavaftan evvel hacer-i esved'i öpmesi; .sonra tavaf ederek üç şavtında remel ile yürümesi lâzım gelir. Ondan sonra âdi yürüyüşle yürür.
8— Tavafını bitirdikten sonra makam-ı İbrahim'e gelerek : « [823])» «Makam-t İbrahim'i namazgah ittihaz edin» âyet-i kerîmesini okur.
9— Sonra Makam-ı İbrahim'i Beytullâh ile kendi arasına alarak iki rek'ât namaz kılar. Buna tavaf namazı derler ki, ulemâ arasına tavaftan sonra bu iki rek'âtın kılınması lüzumu hakkında ihtilâf yoktur. İhtilâf ancak bu namazın sünnet veya vacipolmasındadır.Hanetîler'le Mâlikîler'e göre tavaf namazı vaciptir. Şâfiîler'le Hanbelîler'e göre ise sünnettir. Ulemâ'dan bâzıları bu namazı tavafa tâbi sayarak «Tavaf vacip ise, namaz da vacip, tavaf vacip değilse, iki rek'ât namaz sün-nettir» demişlerdir.
Bu namazın mutlaka makam-ı İbrahim'de kılınıp kılınmaması dahi ihtilaflıdır. Mezhep imamlarına göre : Makarn-ı İbrahim'de kılmak ef-dâl olmakla beraber, vacip değildir. Binaenaleyh başka yerde de kılına-bîlir. Bâzılarına göre makam-ı İbrahim'de kılmak vaciptir. Mezkûr tavaf namazında fâtiha'dan sonra ilk rek'âtta kâfirûn, ikincide ihlâs sûresinin okunacağı Müslim'in rivayet ettiği bir hadîste beyân buyrulmuştur.
10— MescÎd-i haram'a girerken olduğu gibi, çıkarken de istilâm yapmak meşrudur. îstilâm'ın sünnet olduğunda ulemâ müttefiktir.
11— Tavaftan sonra sa'y yapılır. Buna Safa'dan başlanır ve dağın üzerine çıkarak kıbleye karşı durulur. Orada hadîsimizde geçen duâ üç kere tekrarlanır. Safa iLs Merve arasındaki vadide Remel yani eşkin yürüyüş yapılır. Buna iki mil arası derler.
12— Safa'ya çıkıldığı gibi Merve'ye de çıkılır. Orada da Safa'da olduğu gibi duâ edilir. Bu kadarla da omra tamam olur. Eğer bundan sonra hacı tıraş olur, yahut saçını kısaltırsa, helâl yani, ihram'dan çıkmış olur. Ashâb-i kiram dahi böyle yapmışlardır.
Haccı kıran yapanlar ise, tıraş olmaz, saç kısaltmazlar, onlar ih-ram'da devam ederler. Omra'dan çıkanlar haccetmek isterlerse (8 Zilhicce) terviye günü tekrar ihrama girerek kıran haccını yapanlarla birlikte mina'ya çıkarlar. Nitekim Hz. Câbir de böyle ifâde etmiştir. .
13— Bu yerlerde ve yollarda binek gitmek yürümekten efdâldnv Maamâfîh mes'ele yine de ihtilaflıdır. Binek gitmenin efdâliyeti Resû-lullah (S.A.V.)'in fiili ile sabittir.
14— Sünnet olan husus Mina'da beş vakit namaz kılmak ve dokuzuncu geceyi orada geçirmektir.
15— Araîe günü Mina'dan güneş doğduktan sonra çıkmak, sünnettir.
16— Arafat'a güneş devrildikten sonra varmak sünnettir.
17— Arafat'ta öğle ile ikindi birlikte kılınacaktır.
18— Bu iki namazın arasında başka namaz kılınmayacaktır.
19— îmam bu iki namazdan önce hutbe okuyacaktır. Sünnet olan. hutbelerden biri budur.
Câbir hazretleri'nin «sonra binerek durak yerine geldi...» demesi bize bir takım sünnet ve adabı anlatıyor. Şöyle ki:
1— Cem-î takdim denilen mezkûr iki namazdan sonra hemen vakfe yerine gidilir.
2— Hayvan üzerinde vakfe efdâldir.
3— Cebelü-r-Rahme denilen dağın eteğindeki yatkın kayaların üzerinde durmak daha iyidir. Cebelü'r-Rahms Arafat'ın tam ortasında bir dağdır.
4— Vakfe zamanı kıbleye karşı dönmelidir.
5— Güneş kavuşuncaya k^dar vakfe hâlinde kalmalıdır.
6— Vakfe hâlinde duâ etmelidir. Zîrâ Peygamber (S.A.V.) hayvanın üzerinde ellerini göğsüne kadar kaldırarak Allah'a duâ etmiş ve ashabına da Arefe gününün duasının en hayırlı duâ olduğunu bildirmiştir.
7— Güneş iyice kavuştuktan sonra kemâl-ı sükûnet ve vakarla yola revân olmalı; eğer sözüne itaat olunur bir zât ise, yanındakilere vakarlı olmalarım tavsiye etmelidir.
8— Hızlı yüremesin diye hayvanının yularını kasmalı; ancak bir kum yığını geldi mi, onu kolaylıkla aşması için yedeğini bir parça gevşetmelidir.
9— Müzdelife'ye vardıkta oraya inmeli ve aksamla yatsıyı, yatsı zamanında bir ezan, iki ikametle kılmalıdır. Burada iki namazın birden kılınacağında ihtilâf yoktur. Yalnız sebebinde ihtilâf vardır. Bâzıları bu cem'in sebebi nüsük yani hac ibâdetlerinden biri olmasıdır; demiş, diğer bâzıları ise seferi olmalarına atfetmiştir.
10— iki namaz arasında başka namaz kılınmaz.
«Sonra fecir doğuncaya kadar uzanıp yattı.» cümlesinde dahi bir takım sünnetler vardır:
1— MüzdelÎfe'de gecelemeli. Bunun nüsükten olduğunda ittifak vardır. İhtilâf vacip olup olmadığındadır.
2— Sabah namazını MüzdelÎfe'de kılarak sonra oradan çekilmeli. Ve Meş'âril haram'a gelerek orada vakfe yapmalı ve duâ etmelidir. Orada durmak da menâsiktendir.
3— Sonra oradan, hava iyice aydınlandıktan sonra çekilerek batn-ı Muhassir'e gelinir. Ve orada yürüyüşe hız verilir. Çünkü orası Allah'ın ashâb-ı fil'e gazap ettiği yerdir. Binaenaleyh orada durmak ve eğlenmek olmaz.
4— Cemretü'l-Akabe'ye geldikte vadinin içine inerek oraya yedi taş atılır. Bunların her biri bakla tanesi büyüklüğünde olup, her birini ^atarken tekbîr getirilir. Buna şeytan taşlamak derler.
5— Bundan sonra kurban kesilen yere gidilir. Deve kurban etmek istiyenler orada boğazlarlar. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendi eliyle (63) <3eve boğazlamıştır. Beraberinde yüz deve vardı. Bakisini Hz. AH (R. A.ya boğazlattı. Sonra hayvanına binerek Mekke'ye gitti.. Ve tavaf-ı ifâza'yı yaptı. îşte tavâf-ı ziyaret dedikleri bu tavâfttr. Bu tavaftan sonra artık hacılara ihram sebebiyle haram olan her şey helâl olur. Takat cemre J akabe'de taşları attıktan sonra bu tavafı yapmayana kadın hâla helâl olmamıştır.
İste hadîs-i şerifin ifâde ettiği hac adâb ve sünnetlerinden bir nebzesi Resûlüllah {S.A.V.)'in yukarda arzolunan fiilleri ile beyân olunmuştur. Hadîsin delâlet ettiği hususâtm bir çoğunda ulemâ arasında ihtilâf vardır. Bunlar hakkında kimisi vacip, kimisi sünnet veya müste-hâb demiştir. Ve binnetîce bu hususat terk edilince bâzısı hayvan kesmekle ödeneceğine, diğerleri buna lüzum olmadığına kail olmuşlardır.
Elhâsıl bu bâbda söz uzundur. Burada hadîsin ifâdesine göre söz kısa kesilmiştir. Bu hadîsin şâmil bulunduğu fiilleri yapanlar Peygamber (S.A.V.)'in : «MenâsİkİnİZİ benden alin» emrine imtisal etmiş; onun kavi ve fiillerine uymuş sayılırlar.[824]

760/606- «Hüzeymetü'bnü Sabit radıyallahü anh'âen rivayet edildiğine göre Peygamber Sallaîlahil aleyhi ve sellem, hac'ta veya omra'da telbiyesindcn fârîğ olduğu vakit, Alfah'dan ridvanını ve cenneti ister; cehennemden onun rahmetine sığınırdı.»[825]

Bu hadîsi zayıf bir isnadla Şafiî rivayet etmiştir.
Zayıf olmasının vechi : İsnadında Salih b. Muhammed b. Ebi Zaide vardır. Bu zât'ı hadîs imamları zayıf saymışlardır.
Hadîs-i şerîf, ihramlı bir kimsenin her telbiyeden sonra her zaman bu duayı veya bir benzerim okumasının müstehâb olduğuna delildir. Maamâfîh telbiyeden fariğ olmaktan murâd: Cemre-i akabe'de taş attıktan sonra artık telbiyenin meşru olduğu vaktin sona ermesi de olabilir.[826]

761/607- «Câbir radıyallahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Salîalîahü aleyhi ve sellem :
— Ben şurada kurban kestim; Mina'nın her tarafı kurban kesecek yerdir. Binaenaleyh siz konakladığınız yerde kurban kesin. Ben şurada vakfe yaptım. Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir. Şurada dahi vakfe yaptım. Cem'in her tarafı vakfe yeridir; buyurdular.»[827]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Cem'den murâd : Müzdelife'dir. Bu hadîs-i şerîf ile Peygamber (S.A.V.), hiç bir kimseye onun kurban kestiği yerde kurban kesmek, Arafat'ta ve Müzdelife'de onun durduğu yerde vakfe yapmak, vacip olmadığını ,bilâkis mezkûr yerlerin her tarafı oradaki ibâdetler için kâfi geleceğini ifâde buyurmuşlardır.

Hadîslerdeki bu ziyâdeler tahfif ifâde ederler. Resûlüllah (S.A.V.) bu beyanatı mezkûr yerlerde onun durduğu yerde durmaya imkân bulamıyan bir zât'a vermişti. Zîrâ onunla birlikte sayısız kimseler hacc etmişlerdi. Resûlüllah (S.A.V.)'in durduğu yerler ise, bunca insanın durmasına müsait değildi.
Mina'da kesilen kurbanlar : Kıran, temettü, ihsar, ifsad ve nafile olarak hedy kurbanlarıdır. Omra yapanların kurban yeri Mekke'dir. Şâir ceza kurbanlarının yeri ise, Harem-İ şerîf tir. Fakat mes'ele ihtilaflıdır.
Tafsilât fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.[828]

762/608- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, Mekke'ye geldiği vakit, ona üst-tarafından girmiş ,alf tarafından çıkmıştır.»[829]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîs, Peygamber {S.A.V.J'in feth-i Mekke esnasındaki girişini haber veriyor. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz o zaman Mekke'ye Keda# denilen yoldan girmişlerdi. O yoldan Mekke'nin meşhur kabristanı El-Muallat'a inilir. Bu kabristan evvelce sarp bir yerde idi. Sonraları çeşitli zamanlarda Muaviye (R. A.) Abdülmelik, Mehdi, ve Mısır sultanı El-Müeyyed tarafından yeri düzeltilerek çıkılması kolaylaştırılmıştır.
Mekke'nin alt tarafı : Küda' denilen bir sarp yoldur. Mekke'üler : «Meftuh oku gir. Mazmum oku, çık» derler. Bununla «Mekke'ye girerken Keda' yolundan, çıkarken de Küda denilen yoldan çıkılır» demek isterler. Resûlüllah (S.A.V.J'in yukariki yoldan girmesinin sebebi şudur: Ebu Süfyan: «Atları Küda'dan çıkarken görmedikçe ben müslüman olmam» demiş. Abbas :
«Ne o?» diye sormuş: Ebu Süfyan : «Kalbime bir şey doğdu. Allah atları oradan ebediyyen çıkarmıyacaktır» demişti. Abbas (R. A.) diyor ki: «Resûlüllah (S.A.V.) oradan girdikten sonra bunu Ebu Siifyan'a andım.»
Mekke'ye Peygamber (S.A.V.)'in girdiği yerden girmek ile oradan yine onun çıktığı yerden çıkmanın müstehâb olup olmadığı ihtilaflıdır. Bâzılarına göre müstehâbtır. Hattâ yolu oradan geçmiyenlerin yol değiştirerek oraya sapmaları gerekir. Diğer bâzılarına göre ise müstehâb değildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.)'în oradan girmesi yolunun üzerinde olduğundandır. Binaenaleyh yolu oradan geçmiyenlerin mutlaka yol değiştirerek oradan geçmesi îcâp etmez. İbni Teymiyye Resûlüllah (S.A.V.)'in yukariki yoldan girişinin sebebini şöyle îzâh eder: «Vadiye ve kabristanlara nazır olan yukariki yoldan giren adam şehrin ve Kabe'nin ön tarafından girmiş ve Kabe'yi iyice karşısına almış olur. Alt tarafından giren böyle değildir. Zîrâ şehre ve Kabe'ye arkasını döner. Bu sebeple şehrin üst tarafından girmek daha münâsip görülmüş olsa gerektir.»[830]

763/609- «İbni Ömer radıyallahü anhüma'âan rivayet olunduğuna göre kendisi sabaha kadar Zü-tuva'da geceleyip yıkanmadıkça Mekke'ye girmezdi ve bunu Peygamber SaUallahü aleyhi ve seZZem'den rivayet ederdi.»[831]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Zü-tuva; Mekke'ye yakın bir yerdir.
Hadîs-i şerif, Mekke'ye yaklaşınca geceyi Zü-tuva'da geçirerek Mekke'ye gündüz girmenin müstehâb olduğuna delildir. Ekser Ulemâ'nın kavli budur. Fakat Selef-i sâlihîn'den ve diğer ulemâ'dan bir cemaata göre Mekke'ye giriş hususunda gece ile gündüz müsavidir. Peygamber (S.A.V.) Cî'rane omrasmda Mekke'ye geceleyin girmiştir. Hadîs-i şerîf Mekke'ye girmek için yıkanmanın da müstehâb olduğuna delâlet eder.[832]

764/610- «İbnİ Abbas radıyallahü anhüma'âan rivayet olunduğuna göre, kendisi hacer-i esved'i Öper ve üzerine secde edermiş.»[833]

Bu hadîsi, Hâkim merfu'; Beyhakî mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.
Hâkim ile Beyhakî onu Cafer İbni Abdullah Humeydi'den muttasıl isnadla İbni Abbas (R. A J'dan rivayet etmişlerdir. Fakat Zehebî Ukayli'den rivâyeten: «Cafer İbni Abdullah hadîsinde vehm ve ız-tırap vardır »demiştir. İmâm-ı Mâlik'ten hacer-i esved'in üzerine secde, etmenin bid'at olduğu rivayet edilmiştir. Müttefekun aleyh olan cihet, hacer-î esved'i öpmektir.
Hacer-İ esved : Kabe duvarındaki meşhur taştır.
Hadîsi tmâm- Ahmed (hasen) bulmuştur. Onu Ezrakî senediyle Muhammed ibni Abhad b. Cafer'den rivayet eder. Bu zât : İbni Abbas'ın terviye günü geldiğini gördüm. Üzerinde bir hülle vardı. Başını taramıştı. Derken hacer-İ esved'i öptü ve üzerine secde etti. Sonra onu öptü ve üzerine üç defa secde etti» demiştir. Bu hadîsi Ebu Ya'la senediyle Ebu Dâvud, Tayyalisî'den, o da Cafer ibni Osman Mahzumî'-den rivayet etmiştir. Demiştir ki: «Muhammed ibni Abbad b. Cafer'in hacer-İ esved'i Öptüpnü ve üzerine secde ettiğini gördüm.» Bir de şöyle demiştir: «Dayım fbnl Abbas ı hacer-i esved'i Öperek üzerine secde ederken gördüm.» Şöyle de demiştir : «Ömer'i hacer-i esved'i Öperek, üzerine secde ederken gördüm.^ Hattâ: «Resülüllah (S.A.V.)'i bunu yaparken gördüm» de demiştir. Hz. Ömer hadîsi Müslim 'in sahihinde şöyledir: «Ömer, hacer-i esved'i öperek ona sarmaştı ve dedi ki: Resülüllah (S.A.V.)'İ sana pek ikram ederken gördüm.» Bu hadîs, yukarıki rivayeti te'yid eder.
Hadîs, hacer-î esved'i öpmenin ve üzerine secde etmenin meşru olduğuna delildir. Fakat secde hakkında Kıvamüddin Kâki şöyle demiştir : «Bizce evlâ olan secde etmemektir. Çünkü bu rivayet meşhur kitaplarda yoktur.» Maamâfîh bâzıları secdenin lüzumuna kail olmuşlardır.[834]

765/611- «(buda) ondan rivayet olmuştur. Radıyallahü anh. Demîş-îlr ki : Peygamber S&llalluhü aleyhi ve sellem, ashabına : (tavafta); Ikİ rüknün arasmda üç şavtta remel yapmalarını, dört şavtta (âdi yürüyüşle) yürümelerini emretti.»[835]

Hadîs, mütfefekım aleyh'dir.
Bu talimat, Mekke'de cmratü'UKaza'da verilmiştir. Bu hadîsi Bu-ftân (194—256), hac ve megazi bahislerinde şu lâfızlarla tahrîc etmiştir :
«ResûEüflab SaUaJlahü aleyhi ve sellem, ashabına üç şavtta remel yapmalardı iki rükün arasında da yürümelerini emretti.» Müslim'deki rivayeti dahi böyledir. Binaenaleyh hadîsimizdeki lâfzı Bülûgü'l-Merâm nüshalarına yanlışlıkla geçmiş olmalıdır.[836]

766/612- «İbni Ömer radtyallahü anhüma'dan rivayet edildiğine göre beyt'i tavaf ederken, ük tavafta üç defa remel yaparak gider, dört defada yürürmüş. Bir rivayette: Resûlüllah Sallallahüaleyhi ve seîîem}\ hac'ta veya omra'da tavaf edeceği zaman ilk geldiğinde beyt'i üç defa koşarcasına tavaf eder, dört defa da yürürken gördüm; demiştir.»[837]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Tavaf m ilk üç şavtında hızlı yürümenin asıl ve hikmetini İbni Abbas (R. A.) şöyle anlatır :
«Resûlüllâh Sallallahü aleyhi ve sellem, ashâbıyla Mekke'ye geldi. Bunu gören müşrikler biri birlerine: Sîze öyle bir cemâat geliyor ki, Medine'nin sıtması kendilerini bitirmiş; dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) ashabına üç şavtta remel yaparak gitmelerini, îkî rükün arasında yürümelerini emretti. O'na bütün şavtlarda remel ile yürüyüş emretmekten ancak kendilerine yürüyüşü meşru bırakmak istemesi manı oldu.»
Bu hadîsi, Buharı ile Müslim tahrîc etmişlerdir. Müslim'in bir rivayetinde şöyle deniliyor :
«Müşrikler hacer-İ esved'in arka tarafına oturmuşlardı. Mü'mlnle-Hn remel ile gittiklerini görünce: Sıtma kendilerini bitirmiş sandığınız adamlar bunlar mı? Hiç şüphe yok ki bunlar, şundan ve şundan daha metin; dediler.»
Müslim'den başkalarının rivâvetinde: «Bunlar ancak ceylânlar gibi adamları» dedikleri tespit olunmuştur.
İşte remel ile yürümenin aslı budur .Bunun sebebi müşrikleri kızdırmak ve söyledikleri sözü reddetmektir. Hâdise omratü'!-Kaza.'da olmuş; bir daha da sünnet olarak kalmıştır. Hattâ Resû!-ü Ekrem (S.A.V) bu yürüyüşü hiç sebebi kalmamışken veda haccında da yapmıştır. Halbuki o zaman Mekke-i Mükerreme'de müslüman olmayan kalmamıştı.
İki rükün arasında hızlı yürüyüş yapılmaması müşrikler öte yanda kaldıkları için göremediklerindendir.
Hadîs-i şerîf, ibâdet etmek suretiyle din düşmanlarını kızdırmak istemekte bir beis olmadığına, bunun ibâdetin ihlâs ve samimiyetine dokunmak şöyle dursun, bilâkis ibâdet üstüne ibâdet olduğuna delildir. Bu bâbda Teâlâ Hazretleri :
[838] «Eğer bir düşmandan bir şey ele geçirirlerse o şey sebebiyle kendilerine bir amel-i sâlih yazılır» buyrulmuştur. Bu hususta eserimizin birinci cildinde söz etmiştik.[839]

767/613- (Bu da) ibni Abbas radıyallahü anh'fan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem"\ beyt-i şerîfîn İki yemâni rüknünden başka bir yerini istilâm-ederken görmedim.»[840]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Beyt-i şerifin yani Kâbe-i Muazzama'nın dört rüknü vardır. Hacer-f esved'in bulunduğu köşeye, rükn-ü esved, ondan sonrakine rükn-ü ye-mânİ derler Fakat anne ile babaya ebeveyn, ay ile güneşe kamereyn dedikleri gibi, taglib yoluyla bu iki rükne «yemânîyyân» da derler. Diğer iki rükne, «şâmîyyân» denilir.
Rükn-U esved'de iki fazilet vardır: Birincisi hâcer-I esved'in bu rükünde bulunması, ikincisi : İbrahim aleyhisselâm'm temelleri üzerine kurulmuş olmasıdır. Rükn-ü yemânide yalnız bir fazilet, yani Hi. İbrahim (A. S.)'in attığı temeller üzerine kurulmuş olması farfieti vardır. Şâmî rükünlerde ise bu faziletler yoktur. Bundan dolayı rükn-ü es-*ad öpülmek el yahut sopa ile istilâm olunmak suretiyle iki sünnetle ihtisas kesbetmiştir. Rükn-ü yemânf ise yalnız el ile istilâm edilir; öpülmez,ieti birdir, iki yemânî rüknün bu suretle istilâmlan-ıuı müstehâb olduğunda ulemâ-i ümmet müttefiktirler. Şâmî rükünlerin istilâm edilmiyeceğinde ise cumhur ulemâ kail olmuşlardır. Bu bâbda sahâbe-i kiram ile tabiîn devirlerinde bâzı ihtilâflar olmuştur. Fakat bugün o ihtilâflar kalmamış; binaenaleyh şâmî rükünlerin istilâm edilmemesi ittifakı bir mes'ele haline gelmiştir. Babımızın hadîsi de buna delâlet ediyor.[841]

768/614- «Ömer radıyallalıü anfe'den rivayet olunduğuna göre, ken-v. esved'? öpmüş ve : Ben pek âlâ biliyorum ki, sen zarar ve vermez bir taşsın. Eğer Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'ı, s<enî öperken garmüş olmasaydım seni öpmezdim; demiştir.»[842]

Hadîs, müîtefekun aleyh'dir.
îmâm-t Mitilim (204 — 261), Süveyd ibni Gafîe'den şu hadîsi Süveyd demiştir kî : Ömer'i hacer-İ esved'î ksüt gördüm: Hem Resûlüllah (S.A.V.)1 a«na pek ziyâe İkram ve ta'ıim ederken gördüm; dedi.»
Buharij Zubeyr ibni Arabi senediyle §u hadîsi rivayet Zübeyr demiştir ki: Bir adam, İbni Ömer (R. anhümâ)rya hacer-i esved'î öpmenin hükmünü sordu: İbnİ Ömer:
— Peygamber SaîlaUahü aleyhi ve sellem'l onu istilâm ederken ve öperken gördüm; dedi. Zübeyr diyor ki : Ben, (de kendisine) :
— Ya bana kalabalık mani oluyorsa ne dersin? Ya bana galebe çalarlarsa ne dersin? dedim :
— Nedersini bir tarafa bırak! Ben Resûlâllah Sallallahü aleyhi ve seVem'l onu istilâm ederken ve öperken gördüm; dedi.»
Hz. Ömer radıydttahü anh hadîsini Hâkim (321—405) ile Ezrakî de rivayet etmişlerdir. Onların rivayetinden az farkla şu mealdeki ziyâde de vardır : «Ali ibni Ebu Talip (R. A.) Hz. Ömer'e :
— Bil'akis yâ Emirü'l-Mü'minîn. Bu taş hem zarar verir, hem fayda. Kİîâbullah'tan bunun te'vîlinİ bîr bilsen, sen de benim gibi söylerdin. Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu : «Hani Rabbin Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini almış da onları kendileri aleyhine şahidliğe davet ederek : Ben sizin Rabbiniz değilmiyîm? demiş, onlar da bilâkis Rabbimizsin demişlerdi.[843]. İşte (böylece) Âdemoğuliari ÂHah'ın Râb, ve kendilerinin kul olduklarını ikrar edince, Cenâb- Hak onların bu ahd-ü peymânını bir sayfaya yazarak şu taşa yutturdu. Bu taş kıyamet gününde İki gözü, dudakları ve dili olduğu halde, diriltilecek ve kendisini ziyarete gelenlere şâhidilk edecektir. Binaenaleyh o, şu mektub hakkında Allah-ü Teâlâ'nın eminidir; dedi. Bunun üzerine Ömer (R. A.) :
— Senin olmadığın yerde Allah ben! bırakmasın. Ey Ebü'l-Hasan; dedi.»
Yalnız Hâkim bu hadîs hakkında : «Şeyheyn'in şartları üzere değildir. Çünkü onlar Ebu Harüne'l-Abdî ile ihticac etmediler.» demiştir. ZeheH dahi muhtasarında bu Abdi için : «O sakıttır.» diycr.
Gariptir ki, îbniEbi Şeyhe (—234) «Müsned-iEbi Bekir (R.A.)» in sonunda Peygamber Sallaîlahü aleyhi ve sellem'i haccederken gormuş bir zâttan şu hadîsi rivayet etmiştir: «Hz. Peygamber (S.A.V.) haeer-i esved'in yanında durarak :
— Ben pek âlâ biliyorum ki, sen zarar ve fayda ver
mez bir taşsın; dedf: Sonra taşı öptü; bilâhere Ebu Bekir (R. A.) haccetti ve taşın yanında durarak :
— Ben pek âlâ biliyorum ki sen zarar ve fayda vermez bir taşsın. Eğer Resûlüllah (S.A.V.)'İ seni öperken görmüş olmasaydım, seni Hp-mezdim; dedİı.
Eğer bu hadîsin senedi sahîh ise, o zaman Hâkim ve Ezrakî hadîslerinin bâtıl olduğuna hükmetmek îcâp eder. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) bir taşa : «Sen zarar ve fayda vermezsin» dedikten sonra Hz. Alt (R. A.)'m «hayır, o hem zarar verir, hem fayda.ı demesi cidden ihtimalden uzaktır ve Hz. Peygamber (S.A.V.)'in hadisine muarızdır.
Taberî, (224—310) diyor ki : «Hz. Ömer'in bu sözü söylemesi, nâs putlara tapmaktan yeni ayrıldıkları içindir. Ömer (R. A.) bu taşı öperse onların bâzı taşlara tazim ve ibâdet câizmiş mânâsını anlayacaklarından korkmuştu. Nitekim câhiHyet devrinde yaptıkları bu idi. Binaenaleyh Hz. Ömer (R. A.), bu taşı öpmeye sebep onun zarar veya fayda verir bir şey olması değil, Peygamber (S.A.V.)'e tâbi olmak idi-ğini anlatmak istemiştir.[844]

769/615- «Ebu't-Tufeyl radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sallaîlahü aleyhi ve seUem'l beyt'i tavaf ederken gördüm. Rüknü yanındaki baston ile istilâm ediyor ve bastonu Öpüyordu.»[845]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hacer-I esved hakkında Tirmizî (200—279) ve başkalarının tah-rîc ettikleri ve Tirmizî'nin (hasen) gördüğü İbnl Abbas hadîsinde şöyle deniliyor :
«Resûlüllah Sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Bu taş kıyamet gününde gören iki göz ve kendisini hakkıyla istilâm edene şahadet edeceği ve kendisiyle konuşacağı bir dil ile gelecektir; buyurdular.»
Ezrâkî sahîh bir isnadla Ifani Abbas radıyaîlahü anh'den şu hadîsi rivayet eder :
«Hiç şüphe yoktur ki,şu rükün yeryüzünde Allah'ın yeminidir[846]. Bununla Allah kullarına bir adamın kardeşiyle musâfahâsı gibi musâfahâ eder.» İfnâm-% Ahmed ibni Haribel (164—241) dahi Ibnİ Abbas'dan şunu rivayet ediyor :
«Rükün, yeryüzünde Allah'ın yeminidir.Onunla mah-lûkatına musâfahâ eder. İbni Abbas.m nefsi kabaza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer o rüknün yanında Allah'dan bir şey istiyen bulunursa o şeyi muhakkak ona verir» Ebu't-Tufeyl hadîsi, rüknü el ile istilâm yerine sopa veya baston gibi âletle istilâm etmenin de kâfi geleceğine delâlet ediyor. Onu eliyle istilâm eden elini, âletle istilâm eden de âletin dokunduğu yeri öper. tmâm-ı Şafiî (150—204)'nin rivayetine göre : «İbni Cüreyc, Atâ'ya : Resûlüllah (S.A.V.)'in ashabından birini istilâm yaptıktan sonra, elini öperken gördün mü? diye sormuş. O da : Evet. Câbir ibni Abdullah'ı, İbnî Ömer'i, Ebu Said'i ve Ebu Hüreyre'yi istilâm yaptıkları vakit ellerini öperlerken gördüm» demiştir, Eğıçr kalabalıktan dolayı istilâm mümkün olmazsa onun karşısına durarak el kaldırılır ve tekbîr alınır. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Hz. Ömer'e :
«Yâ Ömer! Sen gerçekten kuvvetli bir adamsın. Başkalarını hacer-i esved için sıkıştırma; zayıflara eziyet vermiş olursun. Eğer bir aralık bulursan onu istilâm ediver. Bulamazsa tehlil ve tekbîr getir.» buyurmuşlardır.
Bu hadîsi îmâm-% Ahmed ile Ezrâkî rivayet ediyorlar.
Eliyle hacer-i esved'e işaret edip, ona temas edemiyen sadece tehlil ve tekbîr getirecek, elini öpmeyecektir. Çünkü öpmek yalnız hacer-i esved ile ona dokunan şeye mahsustur.[847]

770/161- «Ya'lâ b. Ümeyye radıydUahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demîştir ki: Resûlüllah Salldllahü aleyhi ve sellem, yeşil bîr elbiseyi koltuğunun altından omuzuna dolamış olarak tavaf etti.»[848]

Bu hadîsi, Nesâi müstesna, Beşler rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu sahîhlemiştir.
tlztıba» : Koltuk altına almak manasınadır. Burada elbisenin ortasını sağ koltuğunun altından geçirerek iki tarafını ön ve arkadan sol omuzunun üzerine sarmaktır. Bu takdirde sağ omuz açıkta kalır ve görünür. Bazılarınca omuzların ikisinin de görünmesi lâzımdır. îztıba ilk defa omratü'l-kaza'da yapılmıştır. îztıba ile remel müşriklerin gözüne çok kuvvetli görünmelerine sebep olmuştur. Bir daha sünnet olarak devam edegelmislerdir. Îztıba tavaf şavtlarının hepsinde yapılır. Tavaf bitti mi elbise düzeltilir. İki rek'ât kılınan tavaf namazına iztıbasız durulur.

Bâzılarına göre iztıba yalnız evvelki üç şavtta yapılır.[849]

771/617- «Enes radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bizden ihlâl yapmak İstîyen ihlâl yapar; ona inkârda bulunulmaz; tekbîr almak IstİyEn tekbîr alır, o'na da inkârda bulunan olmazdı.»[850]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Ihlâl'in teîbiye ederek sesi yükseltmek mânâsına geldiğini yukarda görmüştük. Ihlâl'in vakti ihramdan başlıyarak ondan çıkıncaya kadar devam eder. Hac'ta ihramdan Hill'e çıkmak, cemre-I akabe'de şeytan taşlamaya başlamakla; omra'da ise tavafla olur.
Hadîs-i şerîf, telbiye yerine tekbîr getirmenin zarar etmiyeceğîne delâlet ediyor. Hz. Enes (R. A./ın sözünden bunu yapardıkları anlaşılıyor ki; Resûlüllah (S.A.V.) aralarında olduğuna göre, takrir buyurmuş oluyorlar .Binaenaleyh istiyenin tekbîr, istiyenin telbiye yapması sünnet bile olmuş olur. Ancak hadîsimiz M i na'darı Arafat'a nasıl geldiklerini beyân için sevk edilmiştir ve o bâbda nâsstır : cArefe günü sabah namazından sonra telbiye kesilir» deyenlere bu hadîsde cevâb-ı red vardır.[851]
772/618- «İ bni Abbas radıydUahü anhüma'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber Sallaîîahü aleyhi ve sellem, beni yol eşyatıyla - yahut «zayıflarla»-. Cem'iden geceleyin gönderdi.»[852]

(Yahut zayıflarla) tabiri râvinin şek ettiğini gösteriyor.
Cem': Müzdelife'dir. Kelimenin asıl mânâsı bir yere toplamaktır. «En-Nihaye» nâm eserde beyân olunduğuna göre Hz. Âdemle, Kavva cennetten çıktıktan sonra burada buluştuklarından Müzdelife'ye cem denmiştir.
Müzdelîfe'de geceliyerek sabah namazını da orada kıldıktan sonra Meş-ar-ı haram'a gidileceğini; orada vakfe (duruş) yapılacağım ve iyice sabah aydınlanmadan oradan yola çıkılmayacağını yukarıda görmüştük. Cahîliyet devrinde araplar haccederlerken güneş doğmadan müzde-life'den yola çıkmazlarmış. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) onlara muhalefet etmek istemiştir. Ancak Ibnl Abbas (R. A.) hazretlerinin bu hadîsiyle benzerleri zayıflara orada gecelememek için ruhsat verildiğine delildir. Kadınlar da zayıflar hükmündedir. Bunu Esma bînîi Ebi Bekir (R. anha) nin bir hadîsinden anlıyoruz. Bu hadîste Peygamber (S.A.V.)'in mihaffe içinde deve sırtında taşınan kadınlara ru^at verdiği beyân ediliyor.[853]

773/619- «Âişe radıyallahü anha'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Şevde Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'den Müzdelife gecesi, ondan evvel yola çıkması hususunda izin İstedi, (çünkü) Sebt yani ağır bîr kadındı. Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, ona izin verdi.»[854]

Bu hadîsle yukarıki hadîs mütfefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf, sabah olmadan Müzdelife'den çekilmenin caiz olduğuna delildir. Lâkin hu cevap özürlülere mahsustur. Nitekim «Ağır bir kadındı» ifâdesinden de anlaşılmaktadır. Cumhur ulemâ'ya göre Müzde-life'de gecelemek vaciptir. Terk edilirse kurban îcâp eder. Hanefîler'le diğer bâzı ulemâ'ya göre sünnettir. Binaenaleyh terkinden dolayı kurban kesmek îcâp etmez. Günâha girmiş olmaz. Yalnız faziletten mahrum olur.
Bâzıları: «gecenin ekserisini Müzdelife'de geçirmek kâfidir» demiş; diğer bâzıları bunu gece yarısından bir saat sonraya kadar orada kalmakla tefsir etmişlerdir. Başka kaviller de vardır. Fakat Resûlüllah (S.A.V.) sabah namazını kılıncaya kadar orada kalmıştır: «Menâsi-kinizi benden alın» buyurması da cay-i dikkattir.[855]

744/620- «İbnİ Abbas radıyallahü anhüma'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem bize :
— Güneş doğmadıkça cemreyi atmayın; buyurdular.»[856]

Bu hadîsi Nesâî müstesna Beşler rivayet etmiştir. Hadîste inkıta vardır.
Çünkü râvileri arasında Hasan-ı Uranî Beceü, bulunuyor. Vakıa bu zât sıkadır. Kendisiyle îmâm-t Müslim ihticac etmiş; Bühârî de onunla îstişhatta bulunmuştur. Ancak İbnî Abbas (R.A.)'dan rivayet ettiği hadîsi, münkatıdır. tmâm- Ahmed ibni Hanbel: «Hasan-% Urani, İbni Abbas'dan işitmemiştir» der.
Hadîs-i şerîf, cemre-î akabe'nin güneş doğduktan sonra atılacağına delildir. Zâhirîn'e bakılırsa, Müzdelife'de gecelememek için izin alarak evvelden Mani'ya gelmiş bile olsa, yine cemre için güneşin doğmasını beklemek îcâp eder. Bu mes'elede dört kavi vardır:
1— Gece yarısından sonra âciz veya kadir herkese cemreyi atmak caizdir. îmâm-i §âfiî ile Ahmed ibni HanbeVm mezhebi budur.
2— Mutlak surette fecir doğduktan sonra atılır. Hanefîler'le Mâ-llkller'in kavli budur.
3— Kaadir olanlara ancak fecir doğduktan sonra; özürlülere ise gece yarısından sonra cemre-i akabe'yi atmak câîzdir. Hadeviyye fırkasının kavli budur.
4— Kaadir olanların güneş doğduktan sonra atması lâzımdır. Süfyân-ı Servi ile îbrahim-i Nehaî'nin mezhebi budur.[857]

775/621- «Âişe radıyatlahü anha'd&n rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, kurban bayramı gecesi Ummü Seleme'yi (Mina'ya) gönderdi de, fecirden önce taşlarını attı. Sonra gitti tavâf-ı ifaza'yı yaptı.»[858]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud rivayet etmiştir. îsnadı Müslim'in şartı üzeredir.
Hadîs-i şerîf fecir doğmazdan evvel taş atmanın caiz olduğuna delîldir. Resûlüllah (S.A.V.) bu cevazı takrir suretiyle beyân buyurmuştur. Fakat İbni Abbas hadîsi bu hadîse muarızdır. İki hadîsin araları şöyle bulunur: Özrü olanlara fecirden evvel taş atmak caizdir. İbni Abbas (R. A.)ın özrü yoktu. Bu kavi yukarda da görüldüğü vecihle Hadeviyye fırkasımndır. Diğer ahvâl yukarda görüldü.[859]

775/622- «Urvetü'bnü Mudarris[860] radtyaîlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah gallallahü aleyhi ve selîem:
— Her kim bizim şu namazımızda (yani Müzdelife'de) bulunur da bizimle vakfe yapar, nihayet yola revân olursak, ve bundan evvel Arafat'ta gece veya gündüz vakfe yapmışsa, o kimsenin haccı tamam olmuştur. Hac ibâdetlerini de İcra etmiştir.» buyurmuşlardır.[861]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmişlerdir. Tirmizî ile Ibnİ Hüzeyme onu sahîhlemi şlerdir.
Hadîs-i şerifin baş tarafı şöyledir :
«Resûlüllah Sallalîahü aleyhi ve seîlem'e Mevkif'ta yani Müzdelife'de İken geldim ve dedim ki: Vâ Resûlallah! ben Cebel-i tay'dan geldim. Hayvanımı bîtâb düşürdüm; nefsimi yordum vallahi üzerinde vakfe yapmadık bir dağ bırakmadım. Acaba haccım oldu mu?». Bundan sonra hadîsin kitabımızdaki kısmını zikretmiştir.
Hadîs-i şerîf, hacc'm ancak Müzdelife'de sabah narruızında bulunarak Îmâmü'l-Müslimîn yola revân oluncaya kadar orada durmak ile tamam olacağına delildir. Fakat bundan önce gece veya gündüz Arafat'ta vakfe'ye durmuş olması şarttır. Keza arefe günü zevalden sonra, yahut kurban bayramı gecesi Arafat'ta durmanın vakfe için kâfi geleceğine, bunu yaptıktan sonra artık tefes'ini icra etmiş sayılacağına delâlet ediyor.
Tefes: Hac ibâdetleri demektir. Bâzılarına göre ise, ihramdan çıktıktan sonra yapılan tırnak kesmek, koltuk altlarından kıl yolmak, bıyık kesmek gibi işlerdir. Mefhumu şarta bakılırsa, bunları yapmayamn haccı tamam olmaz. Arafat'ta vakfeyi terk edenin haccı biüttifak tamam değildir. Müzdelife'dekini terk edenin haccı mezhep imamları ile Cumhur'a göre tamamdır. Yalnız kurban lâzım gelir. İbni Abbas (R. A.) ile seleften bir cemâat'a göre Arafat'taki gibi burada da vakfe rükündür. Delilleri hadîsteki mefhumu şarttır. îmâm-ı Nesâî (215—303) 'nin rivayet ettiği şu hadîs de onların delilidir:
«Kim müzdelife'ye yetişemezse onun haccı yoktur.» Bunlar Resûlüllah (S.A.V.)'in fiili ve Teâlâ hazretleri'nin şu kavl-i kerîmiylede istidlal ederler: « [862]» «Allah'ı meş'ar-ı haramda zikredin.»
Fakat Cumhur'a göre Urve hadîsinde zikrolunan şeyleri yapanın haccınm tamam olmasından murâd : Kâmil hac'tır. Buna tmâm-ı Ahmed'le sünen sahiplerinin ve İbni Hibban, Hâkim, Dâre Kutni ve Beyhâkî'nin rivayet ettikleri şu hadîs delildir:
«Peygamber SattaTlahü aleyhi ve sellem'e Arafatta vakfede İken, NecİdlilerdEn bîr takım insanlar gaîcrek: Hac nasfl (tamam olacak) diye sordular. Resûlüllah (S.A.V.) de :
— Hac Arafat'tır. Kim MüzdeÜfe gecesi sabah namazından evvel gelirse haccı tamam olmuştur; buyurdular.»
Ebu Davud'un bir rivayetinde :

«Fecir doğmazdan önce kim Arafata yetişirse hacca yetişmiştir.» denilmiş; Dâre KutnVnin rivayetinde: , «Hac Arafattır; hac Araf attır» buyruimuştur.
Cumhur : «Bilhassa Dâre Kutnî'nin rivayeti iddiamızı ispat hususunda sarihtir» diyorlar, îbni Abbas ile diğer ulemânın delillerine Cumhur cevap vermiş ve : «Kim Müzdelife'ye yetişemezse onun haccı yoktur» hadîsi tevile ihtimallidir. Yani kâmil hac demektir. Sonra bu ziyâde Ebu Cafer-i Ukayli'nin rivayetidir ki, inkârı hususunda bir cüz kitap telif edilmiştir» demişler Âyet için de: «Bu âyet yalnız meş'ar-ı haram'da zikri emrediyor. Onun rükün olduğuna delâleti yoktur» mütâlâasında bulunmuşlardır.[863]

777/623- «Ömer radıyallahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Gerçekten müşrikler {Müzdelife'den) güneş doğuncaya kadar akın etmezler ve : Aydınla ey Sebîr; derlerdi. Ve şüphesiz Peygamber Saîîallahü aleyhi ve sellem onlara muhalefet etti de, güneş doğmazdan evvel akın etti.»[864]

Bu hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir.
Sebîr : «Müzdelîfe»de bir dağdır. Mekke dağlarının en büyüğü budur. Buhârî'nin bir rivayetinde hadîs:
«Aydınla ey Sebîr, koşalım diye» ziyâdesini hâvidir. Bu hadîsi îsmâiîî ve îbni Mâce tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, ifazanın yani Müzdelife'den akın etmenin güneş doğmazdan evvel meşru olduğuna delildir. Sabahın son derece aydınladığını bildiren CâbİR hadîsi yukarda geçti.[865]

778/624- «Ibni Abbas île Üsâme b. Zeyd radıyaTlahü anhüm'âen rî-vâyet edilmiştir. Demişlerdir ki : Peygamber Salîalîahü aleyhi ve sellem cemre-i akabeyi afıncaya kadar, telbiyeye devam etti.»[866]

Bu hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf, kurban bayramı günü cemre-i akabe'yı atıncaya kadar telbiyeye devam etmenin meşru olduğuna delildir. Telbîyenin ilk taşla birlikte mi, yoksa taş atma bittikten sonra mı kesileceği ihtilaflıdır. Cumhur Ulemâ'ya göre ilk taşla birlikte telbiye kesilir, İmâm-ı Ahmed'e göre ise, taş atma sona erdiği zaman kesilir. NesâVnin rivayet ettiği şu hadîs, îmâm-% Ahmed'in delilidir :
cCemreyi atıncaya kadar telbiyeye devam etti. Döndüğü zaman telbfyeyi kesti» îbni Hüzeyme'nin Ibni Abbas'dan, onun da, Fadl'dcn rivayet ettiği şu hadîs de îmâm-ı Ahmed'in delîllerindendir :
«Fadl demiştir ki: Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem ile Ara-fattan döndüm. Ta cemre-i akabe'yi atıncaya kadar telbiyeye devam etti. Her taşla birlikte tekbîr alıyordu. Sonra son taşla beraber telbİyeyî kesti».
Bu hadîs için îbni Hüzeyme : «Sahîh bir hadîstir» demiştir. Bu hadîs, Ibni Abbas hadîsini îzâh ediyor ve anlaşılıyor ki hadîsteki: «cemre-i akabeyi atıncaya kadar» ifâdesinden murâd : Taş atmayı bitirinceye kadar demek imiş. Telbiyenin ne zaman kesileceği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefîler'e, Şâfiîler'e ve Mâlikîlere göre ilk taşla birlikte kesilir.[867]

779/625- «Abdullah ibni Mes'ud radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre, kendisi (cemretü'l-akabe'yi atarken) beyt'i soluna, Mina'yı sağına alarak cemreyi yedi ufak taş (dan İbaret) olarak atmış ve :
— Bu, kendisine Bakara sûresi indirilenin makamıdır; demişti».[868]

Hadîs, müttefskun aleyh'dir.
Bu keyfiyetin vacip değil, müstehâb olduğunda ulemâ ittifak etmişlerdir. Bu sözü Ibni Mes'ud radıydllahü anh : «Taşlar cemrenin üstünden atılır» diyenlere cevâb-ı red olmak üzere söylemiştir. Sair cemre taşlarının, cemrenin üstünden atıldığı müftefekun aleyh'dir, Sûre-1 bakara'nın tahsis-i biz-zikr edilmesi, ya «kseri hac fiillerinin o sûrede zikredilmesinden, yahut da b usûre ekseriyetle diyanet ve muamelâta şâmil olduğundandır. Ayrıca hadîsde mezkûr sûreye, sûre-f bakara denilebileceğine işaret vardır. Bâzıları sûre-i bakara denilmesini mekruh addetmişlerdir.[869]

780/626- «CâbİR radıyallahü anft'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlül.'ah SdUaUahü aleyhi ve seUem, cemreyi bayram günü kuşluk zamanı; oncfan sonraki günlerde ise, güneşin zevalinden sonra attı.»[870]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Cemre-i akafee'nin ne vakit atılacağına dair yukarda söz geçmişti. Bu hadîs üç yerde atılan taşların hep güneşin zevalinden sonra atılacağını bildiriyor. Cumhur ulemâ'nın kavli de budur.[871]

781/627- lbnî öm«r radtyaîUhü anhüma'âan rivâyef edildiğine gör«, kendisi aşağıdaki cemreyi yedî taş olarak atar; her taşın arka-ctndan tekbîr alırmış. Sanra Herde düze çıkar ve kıbleye ka?şt dönerek susun aeman ayakta kahr, tîuâ eder ve ellerin? kaldırırmış. Bu-dan son-orSa cemreyi atar, scsru-a sö5u tutarak düz çıkar ve kıbleye k-arş? ayakta dsiFur; sonra dyâ eder vs ellerini kaldırır; uzun zaman ayaHa kalırmış. Bandan sonra zgft'E-Âkabe cemresini vadinin îdinden atar, orada durmazmış. Sonra çejr gidsr ve: Resûiiillah SaUallahü aleyhi ve sellemi böyle yaparken gördüm; dermiş.[872]

Bu hadîsi, Buh&r! rivayet etmiştir.
Aşaği cemre; mescid-i hayf'e yakındır. Kurban bayramjnın ikinci günü cemre taşı atmaya evvelâ buradan başlanır.
Hadîs-i şerîf, yukarda geçen bâzı hadîslerin delalet ettikleri: Har cemrede yedi taş atma, ve her taşı atarken tekbîr alma mes'elelerine delâlet ediyor. Ziyâde olarak bunda iki cemrede taglan attıktan sonra kıbleye dönerek uzun zaman ayakta dua edileceğine delâlet vardır. Ayakta durmanın miktarını îbni Ebi geybe'mn sahih bir isnad-la tahrîc etüği bir hadîs beyân etmiştir. Bu hadise göre ıbnf Ömer (R. A.) hazretleri iki cemrede sûre-î bakara'yi okuyacak kadar durur, ve duâ ederken ellerini kaldmrnuş. îbni Kudâme (—744) : «Bu bâb&a ihtilâf bilmiyoruz. Yalnız Mâfflc'in duâ ederken eî kald?.rma3-dığı rivayet ediliyor» demiştir. Buradaki !bni Ömer hadîsi îmâm-% Mâliktin aleyhine delildir.[873]

782/628- «{yine) İbn? Ömer radtyallahü anh'den rivayet edildiğine göre; Resûlüllah SaUalîahü aleyhi ve sellem:
— Allah'ım, tıraş olanlara rahmet buyur; demiş. As
— Ya saçîarını kssaltarUar (ne olacak) Yâ ResûSüîlah? demişler:
— Saçlarını kssaîtanlara da» buyurmuşlardır.» [874]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Tiraf olanlardan maksad: Hac veya omra'dan çıkanlardır. Musannif merhum «Fethitil-Bâri-» de : «Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve settem'e sual soran ashabın kim olduklarını bunca dikkatle araştırmama rağmen hadîsin hiç bir tarîkinde bulamadım.» diyor.
Hadîsin zahiri, Resûlüllah (S.A.V.)'in tıraş olanlara iki defa duâ ettiğini, üçüncüde bunlara atıf suretiyle saçlarını kısaltanları da kattığını gösteriyor. Bâzı rivayetlerde tıraş olanlara üç defa duâ ettiği sonra bunların üzerine saçlarını kısaltanları da atfeylediği zikrolunmuştur.
Resûlüllah (S.A.V.)'in bu duâayı nerede yaptığı ihtilaflıdır. Bâzılarına göre Hudeybiye omra'sında, diğer bâzılarına göre de haccetü'l-Vedâ'da yapmıştır. Imamü'l-Haremeyn (419—478) Hudeybiye'de yaptığına cezmen kail olmuş; Nevevî (631—676) ise Haccetü'l-Vedâ'da yapmış olduğunu kuvvetli bularak : «Sahîh ve meşhur olan budur» demiştir. Kadı îyâz (476—544): «Her iki yerde duâ etmiştir.» diyor ,bu söz için Nevevî «İhtimalden uzak değildir» demektedir. ibni DakİkÜ'l-îyd (625—702) dahi buna benzer bir mütalâa ileri sürmüştür. Musannif: «Müteayyin olan budur. Çünkü bütün rivayetler bu hususta biri birini tutmaktadır» diyor.
Hadîs-i şerif, tıraş olmakla saç kısaltmanın her ikisinin meş-rûiyyetine, fakat tıraş olmanın efdâl olduğuna delildir, tmâm-ı Mâlik (93—179) ile Ahmed İbni Haribel ve diğer bâzı zevata göre, bütün kafayı tıraş ettirmek vaciptir. Bâzılarına göre ,bütün kafayı tıraş ettirmek vacip değil, efdâldir. Yoksa en az bir miktarı tıraş etmek kâfidir. Hanefiler başın dörtte birinin, diğerleri yarısının tıraş edilmesi lüzumuna kail olmuşlardır. Hattâ: «Üç kıl, bir kıl tıraş etmek kâfidir» diyenler de bulunmuşlardır.
Elhâsıİ, her mezhep imamına göre ,abdestte başa ne miktar meshe-dilecekse, tıraş için de o miktar kâfidir.

Kısaltmanın miktarına gelince, bâzılarına göre parmak ucu kadar olmalıdır; «Daha azı kâfidir» diyenler de vardır. Bütün bunlar erkekler hakkındadır. Bir de tıraş olmayı saç kısaltmaya tefdil ve tercih, hacc-ı ifrad ile omra yapanlara göredir. Temettü* yapanları Peygamber (S.A.V.) tıraş olmakla, saç kısaltmak arasında muhayyer bırakmıştır. Nitekim Buhârî'nin bir rivayetinde zikredilmiştir.
Kadınlar hakkında meşru olan bilittifak saç kısaltmadır. Zîrâ Ebu Dâvud, İbni Abbas (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Kadınlara tıraş olmak yoktur. Kadınlara ancak saç kısaltma vardır.» îmâm-ı Tirmizî (200—279) Hz. Ali (R. A./dan:
Kadınm başını tıraş etmesini yasak ettiğine dair bir hadîs rivayet eder. Bilfarz tıraş etse, Şâfiîler'den bâzılarına göre, kâfi, lâkin mekruhtur.[875]

783/629- «Abdullah ibnl Amr ibni As radıyallahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, veda haccında (bayram günü öğleden sonra) hayvanın üzerinde cemrede hutbe okuyarak) durmuş; ashap kendisine sual sormaya başlamışlar.
Bir adam :
— Bilemedim ve kurban kesmeden tıraş oluverdim; demiş. Resûlüllah Saîlalîahü aleyhi ve sellem :
__ Kes günâh yoktur; buyurmuşlar. Bİr başkası daha gelerek :
— Bilemedim ve cemre-i akabe'de taşları atmadan deveyi boğaz-layıverdim; demiş. Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem (ona da):
__ At günâh yok; buyurmuşlar (hâsılı) o gün (zamanından) evvel veya sonra yapılmış neler sorulmuşsa hep — Yap günâh yok; buyurmuşlardın.[876]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Musannif merhum buradaki sual soranların dahi bunca araştırmalara rağmen isimlerini bulamadığım söylüyor.
Hacılara kurban bayramı günü yapılacak dört vazife vardır: Cemre-î akabe'de taş atmak, hedy kurbanını kesmek, tıraş olmak veya saç kısaltmak, tavâf-ı ifaza. Meşru olan tertip budur. Resûlüllah (S.A.V.) de haccında böyle yapmıştır. Sahîheyn'de şu hadîs vardır :
«Peygamber Saîlallahü aleyhi ve sellem smreye giderek taştan affı. Sonra Mina'dakİ menziline gelerek deve beğasladı. Ve berbere :
— (sacımı) a!; dedi.»
Mutlak surette hac için böyle yapılacağında >nizâf yoksa da, kıran hacet'm yapanlar için bâzı fukahâ: «Tavaf etmeden tıraş olamaz» demişlerdir.
Hadîs-i şerif, zikri geçen şeylerin biri birine takdim ve tehirinin câ iz olduğuna delildir. Fakat uiemâ bu bâbda ihtilâf etmişlerdir. Hadîs ulemâsı ile l*nâm-t Şafiî ve diğer bâzı uiemâ hadîste zikri geçen şey-lerm bîri birinden evvel veya sonra yapılması caiz olup, terkinden dolayı kurban icap etmiyeceğine kail olmuşlardır. Çünkü Peygamber (S.A.V.) sorana «p*ünâh yok» buyurmuşlardır. Bu kelime hem günâ-hm, hem de fidyenin lâzım gelmiyeceğinde zahirdir.[877]

784/630- Mîsver b. Mahreme[878] radıyallahü anh'den rîvâyeJ olunduğuma gere; Resâlüllah SaUallahü aleyhi ve seMem, tıraş olmazdan önce deve boğazlamış; ashabına da bunu emretmiştir»[879]

Bu hadîsi, Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, tıraş olmadan kurban kesmenin caiz olduğuna delildir. Bu cihet bundan evvelki hadîşde de görülmüştü. Bâzıları : «Misver hadîsi, Peygamber {S.A.V.)'in Hudeyblye omrası esnasında muhasara edildiği zaman ,kurban keserek Htll'e çıkmasını yani fîîl-î Resûf'ü haber veriyor.» derler. Buharı bunun için ayrıca bir bâb tahsis etmiş; ona emuhasara esnasında tıraş olmadan kurban kesme babı» demiştir. Butıârî bu tertibin muhasara zamanına mahsus olmak üzere vacip olduğuna işaret ederek, hadisi «Kitâb-ü şurut» ta uzun uzadıya rivayet etmiştir.
Mezkûr hadîste RsûlüElah (S.A.V.)'in ashâb-i kirâm'ına :
«Kalkın develerinizi boğazlayın; sonra tıraş olun» buyurduğu zikir olunur.
Musannifin bu hadîsi «İhsâr babı» nda zikretmesi daha iyi olurdu.[880]

785/631- ÂİŞe radıydUahü anha'âan rîvâyeî olunmuştur. Demişflir ki: Resûlüllah SaUallahü aleyhi ve sellem:
— Taşları attınız ve tıraş oldunuz mu artık sie güzel koku ve herşey helâl olmuştur. Yalnız kadınlar müstesna; buyurdular».[881]

Bu hadîsi, Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. İsnadında zaaf vardır.
Çünkü râvîleri arasında Haccac ibni Artat varan, imûlal. Haccac'dan olmak üzere başka tarîkleri de vardır. Hadîs-i şerif, Hlll'e çıkmanın iki şeyle yani cemre-* afcabe'de taş atmak ve bir de tıraş olmakla meydana geleceğine delildir. Bu iki şey ihramlıya kadınlardan maada her şeyi helâl kılar. Cima* ise ancak tavaf-ı ifazâ'dan sonra helâl olur.[882]

786/632- «!bnî Abbas radıyaM&hü anhüma'dan rivayet-Eundufiuna göre; Peygamber SaUallahü aleı/hi ve sellem:
— Kadınlara tıraş olmak yoktur. Onlar ancak saç kısaltırlar; buyurmuştur.»[883]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud güzel bir isnadla rivayet etmiştir.
u hüküm az yukarda İbni ûmnr hadisinin şcriarJ2 görüldü.[884]

787/633- İbnİ Ömer radıyallahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre; Abbas ibni AbdülmuttalİP radıyallahü anh sakalığı dolayısıyla MİNa gecelerinde Mekke'de gecelemek için Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve selîem'öen izin istemiş, Resûlüiiah Sallallahü aleyhi ve seUem de kendisine İzîn vermiştir.»[885]

Hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hazreti Abbas (R.A.)'m sakalığı zemzem'de idi. Geceleri zemzem suyunu kuyudan çekerek havuzlara doldurur, sebil yaparlardı.
Hadîs-i şerif, kurban bayramının ikinci ve üçüncü gecelerini Mina'-da geçirmenin vacip olduğuna delildir. Ancak özürlüler bundan müstesnadır, îmâm-ı Ahmed ibni Hanbel'in bu kavle zâhip olduğu rivayet edilir. Hanefîler'e göre Mina'da gecelemek sünnettir. Bâzıları bu hükmün Hz. Abbas'a mahsus olduğuna, diğer bâzıları ise hem Hz. Abbas'a, hem de diğer ihtiyâcı olan sakalara' şâmil olduğuna kaildirler. îmâm-ı Şafiî'ye göre suya kıyâsen şâir yiyeceklerle, malını muhafaza, hastasını tedavi gibi şeyler de bu hükümde dâhildir.[886]

788/634- «Asım b. Adiyy[887] radıyallahü anh'öen rivayet edildiğine göre, Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve seîlem, deve çobanlarına Mina'da gecelememek İçin ruhsat vermiştir. Bunlar bayram günü cemre-i aka be taşlarını atar, sonra üçüncü günü her iki gün İçin taş atarlar. Sonra dördüncü gün taş atarlar.»
Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiştir. Tîrmîzî ile İbni Hibban onu sa-hîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerîf, özürlülere Mina'da gecelememek caiz olduğuna ve bu işin Abbas (R. A.) ile onun sakalığına mahsus olmadığına delildir. Şu halde bir kimse sakalık yapsa zemzem sakalarına caiz olan herşey ona da caiz olacak demektir. «Üçüncü günü her iki gün İçin taş atarlar» cümlesinden murâd: İkinci gün gelmeyip, o günün taşlarını da üçüncü gün atmaktır.[888]

789/635- «Ebu Bekre radıyallahü ank'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, bize kurban bayramı günü hutbe okudu... ilâh.»[889]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf, bayram hutbesinden başka bir hutbenin kurban bayramı günü meşru olduğuna delildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) haccı esnasında bayram namazı kılmamış; bayram hutbesi okumamıştı. Hac'ta meşru olan hutbeler HanefîSer'le Mâlikîler'e göre üçtür: Bunların birincisi yedi zilhicce günü, ikincisi arefe günü, üçüncüsü de kurban bayramının ikinci günüdür. îmâm-ı Şafiî (150—204) bayramın ikinci günü okunan hutbeyi üçüncü güne nakletmiş, buna sebep olarak ikinci günün nefr yani dağılma günü olmasını göstermiştir.
Şafiî'ye göre dördüncü bir hutbe de kurban bayramı günü okunur. Fakat bunu Hanefîler'Ie Mâlikîler hutbe değil, umumi tavsiyeler ve nasihatlar mâhiyetinde telâkki ederler. Çünkü böyle tavsiyeler hac'ta meşrudur. Bu tavsiyeler meyâmnda şunlar da vardır :

«Fahrî Kâma* Saîlaîîahü aleyhi ve sellem bize ;
— Bugünün hangi gün olduğunu bitirmişiniz? dedi, Allah ve Resöiü daha İyi hlllr; dedik. Buıu.n üzerine sustu. O derece kî: O güne adından başka bîr ad takacak zannettik. Müteakiben:
— Kurban bayramı günü çleğil mi?
— Evet Öyle; dedik.
— Bu ay hangi aydır? «tedi. Biz:
— AHah ve Resulü daha İyi bHIr dedik; derken sustu. O derece d® ki, ona admdan başka bir ad tskasak zannettik. Sonra:
— Zilhicce değiî rni? dedi. B\%:
— Evet öyle; dedik.
— Bu belde hangi beldedir? dedi. Bî*;
Allah ve Resulü daha iyi bîür; dedik. Derken yine susiu, O deerce ki ona adından başka bir ad takacak ^anneitîk. Nihayet:
— Belde-i haram değil rni? dedi.
— Evet, öyledir; dedsk. Sunun üzerine:
— Hiç şüphe yok ki sizin kanlarınız, mallarınız, size şu beldenizde, şu ayınızda, şu gününüzün hürmeti gibi Rabbinize kavuşacağınız güne kadar haramdır.Dikkat edin. Tebliğ ettim mi? buyurdular. Ashap:
— Eveî; diye cevap verdiler.
— Allah'ım şahid ol. Burada olan olmayana tebliğ edi-versin. Z\râ nice tebliğ edüen vardsr ks, işitenden daha belleyişiidsr. İmdi benden sonra bîri birinizin boynunu vuran kâfirler olmaysn; buyurdular.»
Bu hadîsi, Buhârî tahrîc etmiştir.
îbni Kayyım (691—751): O günkü hutbe hakkında gunları söylüyor : «Sonra Mîna'ya dönmüş ve nâs£ beliğ bîr hutbe okuyarak ken-ûllerlne kurban gününün hürmetini ve ind - Allah faziletini; Mekke'nin bütün beldeler üzerine hürmetini bildirmiş; Allah'sn kitabıyla kendilerin! îdâre edenlere karşı itaatkâr olmalarını ve keza ,hae ibâdetlerini kendisinden Öğrenmelerini nâs'a emretmiş : «İhtimal ben bu yıldan sonra haccedemem» demiş; muhacirlerle ensâra rütbelerini göstermiş; nâs'a kendisinin irtihâlînden sonra birbirlerinin boynunu vtı* ran kâfirler olmamalarını ;kendisinden İşitHenlerin başkalarına telilî-9İnî emretmiş, birçok tebliğ edilenlerin işitenlerden daha Sarım haber vermiş ve :
«Cani ancak kendine cinayet eder»
buyurmuştur. Aliah nâs'ın kulaklarını Resûlüllah (S A.V.}' dinlemsye açmış hattâ bu hutbeyi Mİna'da oturanlar evlerinde İşifmişferdir.d Zişân (S.A.V.) ashabına :
— Rabbinize ibâdet edin; beş vaktinizi kılın, orucunuzu tutun; hükümdarlarınsza itaat edin ki, Rabbinizih
cennetine gîresiniz» buyurmuşlardır. Peygamber (S-A.V,) nâs'a o zaman veda ettiği için bu hacca, Haccetü'E-Vedâ dediler.»
Babımızın hadîsi, bside i haram denilen Mekke'yi, kurban bayramı gününü ve zilhicce ayını ta'zime şâmil olduğu gibi, kan dökmeyi, baş-kasıran mahna göz dikmeyi, müslümanlar'm biri birine tutmasını vesâi-reyi de yasak ediyor. Bayramın ikinci günü okunacak hutbeden maksad da bunlardır.
Hâsüı, Fahr-î Kâinat (S.A.V.) efendimizin haccetü'l- veda hutbeleri bugünkü İnsan haklan beyannamesî'ni gölgede bırakacak kadar güzeldir.[890]

790/636- «Serra'1 biniî Nebhân radıyallahü anha'dsn rivayet ediimi$-*îr. Demiştir ki: Resûlüllah BallaMahü aleyhi ve sellem, kurban bayra-mmın ikinci günü bîze hutbs «k»du. ve :
— Bu, teşrik günlerinin ortası değil mi? îfâh... büyürdular.[891]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud hasen bir isnadla rivayet etmiştir. Bu hutbe Resûlüllah (S.A.V.)'in dördüncü hutbesidir. «Yevm-i ruüsa kurban bayramının ikinci günüdür.
Hadîs-i şerif, bayram gününün teşrik günlerinden olduğuna delildir. Teşrik günlerinin ortası, o günlerin en faziletlisi olmak ihtimâlini haizdir. Serra' hadîsinin tamamı da az farkla yukarda zikrettiğimiz Buharı hadîsi gibidir.[892]

791/637- «Âişe radıyattahü anha'dan rivayet edildiğine göre. Peygamber Solldllahü aleyhi ve sellem, kendisine :
— Beyt-i şerîf ile Safa ve Merve arasındaki tavafın, haccm ve omran için sana yeter; buyurmuşlardır.»[893]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hac ile omra'ya birden niyet etmeye kıran derler. Hadîs-i şerif, hacc-ı kırana niyet eden için bir tavaf ve bir sa'y kifayet edeceğine delildir. Ashâb-ı kîrâm'dan bir cemâat ile eimme-i selâse denilen üç mezhep imamlarının ve diğer bâzı ulemâ'nın mezhebi budur. Haneîîler'le bâzı ulemâ'ya göre ise, kıran için behemahal iki tavaf ve iki sa'y lâzımdır.
Delilleri: «Hac ve omrayı Allah için tamam layın» âyet-i kerîmesidir. Bunlar Hz. Ali (R. A.) ile SaH b. Mabed'den rivayet edilen hadîslerle ve ashâb-ı kirâm'm en büyüklerinden olan Ömer, Ali, ibni Mes'ud ve İmran ibni Hüseyn (R.anhüm) hazarâtı-nm kavi ve fiilleriyle istidlal ederler.[894]

792/638- «İbni Abbas radtydllahü anhüma'dan rivayet olunduğuna göre. Peygamber Sattollahü aleyhi ve settem, tavâf-ı ifaza yaptığı yedî şavtta remel yapmamıştır.»[895]

Bu hadîsi, TİrmizÎ müstesna, Beşler rivayet etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerîf, tavaâf-i ifazada remel ile yürümenin meşru olmadığına delildir .Cumhur ulemâ'ya göre remel ile yürüyüş tavâf-ı kudüm'de meşrudur.[896]

793/639- «Enes radıyallahü anh'âen rivayet edildiğine göre. Peygamber SallaUahü aleyhi ve seMem, öğleyi, ikindiyi, akşamı ve yatsıyı kılmış, sonra Muhassab'da hafif bir uyku çıkarmış, ondan sonra (hayvanına) binerek beyt-i şerife gitmiş ve onu tavaf etmiştir.»[897]

Bu hadîsi, Buhar! rivayet etmiştir.
Muhassab: Ebteha bitişik bir yerdir. Hadîsteki tavaftan murâd: Tavâf-ı veda'dır. Bu tavaf üçüncü teşrik gününde olmuştur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) ikinci gün öğleden sonra taşlarını atmış ve öğle namazını Muhassab'a varıncaya kadar geciktirmişti. Orada günün namazlarını hadîste zikredildiği veçhile kılmıştı. Ulemâ tahsib'in yani Muhassab'da konaklamanın sünnet olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. HaneHfer'le diğer bâzı ulemâya göre sünnettir. Bâzılarına göre sünnet değildir. Orası sadece Peygamber (S.A.V.)'in konakladığı bir menzildir. Bu işi ondan sonra ona uymuş olmak için hülefâ-İ RâşİdÎn de yapmışlardır, ibni Ab-bas'a göre Tahsib müstehap bir ibâdet değildir. Hz. Âişe (R. anhaynvn mezhebi de budur. Nitekim aşağıdaki hadîste görülecektir.[898]

794/640- «Âişe radıyallahü anha'dan rivayet olduğuna göre, kendisi bunu yani Ebtahfa konaklamayı yapmaz; ve «Oraya Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, ancak ve ancak (Mekke'den) çıkmasına en elverişli bir yer olduğu için indi» dermiş.»[899]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Resûlüllah (S.A.V.)'in oraya inmesi bâzılarına göre, dinini kuvvetlendirmek ve keli'mefuliah'ı meydana çıkarmak suretiyle Allah'ın kendisine ihsan ettiği ni'metleri göstermek içindir. Çünkü Kureyş vaktiyle Benî Hâşîm'e bu yerde boykot ilân etmiş; onlarla alâkayı kesmek için birbirlerine yemin vermişler; boykot ettiklerine dâir bîr de beyanname yazmışlardı. Resûlüllah (S.A.V.)'in oraya inmesi bu hikmete mebnî ise, Allah'ın nimeti bütün müslümanlar'a âmm ve şâmil olduğundan ümmetin hacılarının da kıyamete kadar o yerde konaklamaları münâsip olur. Nitekim Hanefîler'e göre, tünnet'tîr. Hz. Ömer (E. A.)'dan da sünnet olduğu rivayet olunmuştur.[900]

795/641- ibnî Abbas radvyaUakü anhvma'ûan rivayet olunmuştur. Demîşfîr kî: Nâs son vazifelerinin beyt (i tavaf) olmasına emir aldılar. Şu kadar var ki, hayzlıya tahfif olundu.»[901]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Nâs'a olsun, hayzhlara olsun emri veren Peygamber (S.A.V.)'dir. Yalnız fail malûm olduğu için, râvi sigayı meçhule değiştirmiştir. Maa-mâfîh malûm sigasıyîa rivayeti de vardır. îmâm-t MüsUm ile îmâm-% Ahmed ibni Hanbel onu İbni Abbas (R. A./dan malûm sigasıyla tah-rîc etmişlerdir. Hadîsin lâfzı şudur :
her taraftan çeküâp gidiyorlardı. Sunun üzerine Peygamber (S.A.V,) :
— Son vazifesi beyt-i tavaf olmadıkça hiç bir kimse gitmesin; buyurdular.»
Bu hadîsi tavâf-ı vedâ'ın vacip olduğuna delildir. Cumhur ulemâ'-mn kavli de budur. İmâm-% Mâlik ile diğer bâzı ulemâ'ya göre, tavâf-ı veda vacip değildir. Bunlar: «vacip olsa hayzhdan sakıt olmazdı» diyorlar. Kendilerine şöyle cevap verilmiştir.» Tahfif vacip olduğuna delildir. Çünkü vacip olmasaydı .tahfif kelimesini kullanmazdı. Binaenaleyh: hayzîıya tahfif olundu; demek, ona vacip değildir, demektir.»
Hayzlı kadın, tuhrunun (temizlik günlerinin)gelmesini beklemez. Tavâff-ı vedâ'ı terk ettiği için kendisine kurban kesmek de îcâp etmez. Çünkü esasından sakıt olmuştur.
Tavâf-ı vedâ'ın zamanı : Kurban bayramının üçüncü günüdür. Ulemâ bunda müttefik iseler de daha önce ve sonra yapılmasında ihtilâf etmişlerdir. Bu tavaf, hac ibâdetlerinin en sonuncusu olduğundan, daha önce yapılmaması yapılırsa caiz olmaması gerekir. Daha sonra yapılması bâzılarına göre caiz değildir. Tekrar tavaf icâp eder. îmâm-t Âzam Bbu Hanîfe (80—150) 'ye göre sonra yapmak caizdir. Tekrar tavafa lüzum yoktur. Omra yapana tavâf-ı vedâ'ın meşru olup olmadığı dahi ihtilaflıdır. Sevrî'ye göre : Omra yapana da meşrudur. Yapmazsa kurban kesmek lâzım gelir.[902]

796/642- «İbni Zübeyr[903] radıyallakü anhüma'âsr- rîviytf oSun-muştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyU ve selîem :
-Benim şu mescidimde (kılman) bir namaz, başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha efdâldir. Yalnız mescid-i haram müstesna. (Çünkü) mescid-i haramda kılınan bir namaz benim şu mescidimde kılman namazdan yüz kere daha faziletlidir; buyurdular.»[904]

Bu hadîsi, Ahmed rivayet etmişdir, İbni Hibban onu sahîhlemıştir.
îbniMâce (207—275) ile İbni Asâkir (499—571)'in Hazret! Enes (R. A.den tahrîc ettikleri bir rivayette şöyle buyrulmaktadır :
«Benim mescidimde bir namaz, elli bin namaza muâdildir.» Fakat bu hadîsin isnadı zayıftır. îmâm Ahmed ibni Hanbel'm İbni Ömer (R.A.y&en rivayetinde lâfzı şöyledir :
«Mescid-i haramda bir namazda başkalarında kılınan yüzbin namazdan efdâldir.»
Hz. Câbir'den gelen bir rivayette: «YÜZ bin» yerine «bin» denilmiştir. Tdberânî (260—360)'nin Ebu'd-Derda (R.A.)'dan rivayet ettiği bir hadîste şöyle buyrulmuştur :
«Resûlüllah SaUdllahü dleyM ve sellem : Mescid-i haramda kılınan bir namaz, yüz bin namaza, benim mescidimde kılınan bir namaz, bin namaza, Beyt-i mukaddeste kılınan bir namaz, beş yüz namaza muâdildir; buyurdular».
Bu hadîsi, İbni Abdü'l-Berr (368—463) Bezzar tarikiyle rivayet etmiş; ve: «Bu güzel bir isnaddır» demiştir. Ebu'd-Derda hadîsiyle Ibni Zübeyr hadîsi mânâca birdirler. Çünkü bu hadîste mescid-i haram'da kılınan namazın yüzbin namaza muâdil olduğu zikrediliyor. İbni Zübeyr hadîsinde de mescid-i haram'da kılman namazın Peygamber (S.A.V.)'in mescidinde kılınandan yüz kere daha faziletli olduğu bildiriliyor. O hadîste Resûlüllah'ın mescidinde kılınan bir namazın bin namaza bedel olduğu beyân olunduğuna göre, mescid-İ haram'da kılınan bir namaz yine yüz bin namaza muâdil olur.
îbni Hazm (38Jf—Jf56): «Bu hadîsi İbni Zübeyr, Ömer ibni Hat-tap'tan, sıhhatca güneş gibi bir senedle rivayet etmiştir. Sahâbe-i kî-râm'dan bu bâbda muhalif de bulunmadığından adetâ icmâ hâsıl olmuştur. Hadîs, sahabeden bir cemâat tarafından bir çok lâfızlarla rivayet edilmiştir. Benim muttali olabildiğime göre, sahabe râvilerin sayıları onbeştir» diyor.
İbnî Zübeyr hadîsîyle o mânâdaki diğer hadîsler mescid-i haram ile mescid-i Nebevi'nin bütün dünyâ moscidlerinden efdâl olduklarına ve bu iki mescidin kendi aralarında da faziletçe biri birinden farklı bulunduklarına delildir. Görüldüğü veçhile kat sayıları muhteliftir. Bunların büyük olanı kendinden küçük olan sayının muteber olmayacağına delildir. Çünkü nâss sarihtir.
Acaba Resûlüllah (S.A.V.)'in efdâl olduğundan bahsedilen mescidinden murâd o günkü mescid midir; yoksa sonradan genişletilen haline de şâmil midir? Bu cihet ihtilaflıdır. Ve her iki şıkka kail olanlar vardır. Bilhassa mescid-i Nebevi ne kadar genişletirilse genişletilsin, yine de mescid-i Resûlüllah (S.A.V.) olmakta devam edeceğine dair birçok hadîsler rivayet edilmiştir. Bu hadîslere göre, ziyâde edilen yerde de aynı eski mescid gibi fazilet vardır. Lâkin mezkûr hadîslerin hiç biri delîl olacak kuvvette değildir. Bu sebeple onlardan örnekler almadık.
Sonra Mekke ve Medine mescidlerinde kılman hangi namaza hu sevabın verileceği de ihtilaflıdır. Bâzılarına göre meselâ : Mesdd-İ Nebevi'de kılman namaz, farz da olsa, nafile de olsa, vaâd edilen sevap verilir. Diğer bâzılarına göre büyük sevap yalnız farzlara mahsustur. Bir takımları : «Nafileleri evde kılmak daha sevâplı ise de mescid-i ha-ram'la, mescid-i Nebevî'de kılınan nafileler için sevaplar kat kat verilir» demişlerdir.
Sevap katlaması, yalnız namaza mahsus da değildir, tmâm-ı Gazali (450—505): «Medine'de yapılan her amele bin kat sevap vardır» der. BeyhaM (384—458) CâbÎr (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«ResulüMah {S.A.V.) :
— Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, başka mescidlerde kılınan bin namazdan efdâldir. Yalnız mescid-i haram müstesna. Benim şu mescidimde kılman cuma, başkalarındakılınan bin cumadan efdâldir. Yalnız mescid-i haram müstesna ve benim şu mescidimde (geçirilen) ramazan ayı başkalarında geçirilen bin ramazan ayından efdâldir. Yalnız mescid-i haram müstesna; buyurmuşlardır.»
Buna benzer bir hadîs Ibnî Ömer (R. A./dan rivayet edildiği gibi yine buna yakın bir hadîsi Taberânî «El-Kebîr» inde Bilâl ibni Hars (R. A./dan rivayet etmiştir.[905]

«Hacc'ın Kazası Ve İhsar Babı»

Hasr: Menetmektir. Ihsar: hastalık, acz ,korku ve benzeri bir şeyin haccı tamamlamaktan men etmesidir. Bazılarınca haccı ikmal edememek düşman korkusundan ileri gelirse ona hasr derler: «Hasr'la ihsar'-ın ikisi bir mânâyadır» diyenler de vardır.[906]

797/643- lbni Abbss radıyattahü anküma'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki; Resûlüllah Salîaîldhii aleyhi ve seUem, muhasara edildi de bâşıru fsraş etti; kadınlarıyla cima'da bulu hedy kurbanını boğar-ladî. Ve gelecek sene omra yaptı.»
Bu hadîsi, Buhârî rivâvet etmiştir.
Ulemâ ihsar'm ne ile olacağında ihtilâf etmişlerdir. Ekserisi düşman ve hastalık gibi hacca mâni olan her şeyle olacağına kelidirler. Hattâ İbni Rfles'ud (R.A.) bir adamı zehirli mahlûk ıssrsa, ona muh-sar denileceğine fetva vermiştir. Hanefîler'le diğer birçok ulemâ'nın kavli budur. Onlarca ihsar, ihtiyarlık, korku vesâirede nâss ile diğerlerinde kıyasla sabittir. Delilleri: «Eğer muhasara olunursanız^ âyet-i kerîmesidir. Bu âyetin sebeb-i nüzuhü Peygamber (S.A.V.)'in düşman tarafından muhasara altına alınması ise de usul-i fikha göre âmnı sebebine münhasır kalamaz, bu babta üç kavi daha vardır:
1— Hasr, Hz. Peygamber £S-Â.V.)'e mahsustur. Ondan sonra hasr
2— Hasr, Mı. Peygamber (S.A.V.)'in başına gelen muhasara gibi yerlerde olur. Binaenaleyh kâfir bir düşmanın muhasarasından başka mâniler hasr'a ilhak edilemez.
3— Hasr, kâfir olsun, mü'min olsun ancak düşman tarafından olur,
Hudey&îye kıssasında Resûîüllah (S.A.V.) tıraş olmadan devesini boğazlamişü. Ulemâ diyorlar ki : ibni Abbas hazretlerinin bu hadîsi tertip ifâde etmez. Zâten İbni Aobas (R.A,) da ondan tertip kasdetme-miş; ûirf vak'â/ı anlatmak için rivayet etmiştir.»
(Hedy kurbanını boğazladı) demesi, orada Peygamber (S.A.V.)'in yanında hedy kurbanı olduğunu haber vermek içindir. Binaenaleyh bu kurbanm vacip olduğuna de'âlet etmez. Muhasarada kalan hacıya hedy kurbanı vacip olup olmadığı da ihtilaflı bir mes'eledir. Ekser, ulemâ'ya göre vaciptir, fanâm-ı Mâlik (03—179): «Vacip değildir» der. Bâzıları bu mes'eiede Hz. îmâm Mâlik'i haklı bulurlar. Hadîste «ve gelecek sene omra yaptı» denilmesine bakarak bâzıları: «Muhasara altında kalan kimse nafile hacca MJe gitse kendisine yine kaza lâzım gelir» diyorlar. Niyet ettiği hac farz olursa, kazasının vacip olduğunda bütün ulemâ müttefiktirler.
Bâzüarı da buradaki \bm Abbas hadîsinde kazayı îcâp edecek bir söz görmüyorlar. Onlarca bu hadîs sâdece gelecek sene Hz. Peygamber (S.Â.V.J'In omr? yaptığını haber veriyor: «şüphesiz ki gelecek yıl Re-£Û!iî^@h (S.A.V.) omra yapmiştır. Fakat bu omra geçen senesinin

kazası değil, yeni r r omradır.» dedikten sonra şunu da ilâve ediyorlar: Mâlik'n talırtc ettiği bîr tebliğe göre, ResûiüHsh {S.A.V.) Hudeybfye'de ashabı ile birlikte ihramdan çıkmışlar, ve hedy kurbanlarını keserek tıraş olmuşlar, beyt-l gerîf'i tavaf etmeden; hedy kur-b^nları henüz .beyt-l çerK'e varmadan herşeyderı helâl olmuşlardı. Kundan sonra Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yanındakiİerden birine haccı-ni kaza etmesini emir buyurduğu malûm değildir.» İmâm-ı Şafiî (150 —204) : «Nerede muhasara olundu ise, orada kurbanını keser ve ihramdan çıkar. Ona kaza da yoktur» diyor. Şafiî hasretleri bundan sonra şunları söylemektedir: «Çünkü biz ashâfc'm hadîslerinin birbirini tutmasından anladık ki, ResâÎüllah'ın yamnda Hudeybiye yılında tanınmış avaralar varmış. Bujılar sonra omrsı ka^â'yı yapmışlar. Ve bâzıları mal ve can zarureti yokken, Medine'ce kalarak omraya iştirak etmemişler. Eğer bunda kaza îâzım gelseydi, Resûlüllah {S.A.V.) kendisinden ayrılmamalarını onlara emrederdi». Şafiî hazretleri bundan sonra da omrstu'j kaza'ya niçi"i kaza denildiğini anlatıyor ve: «Bu omra'ya cmraiu'Skasâ denilmesi, Peygamber (S.A.V.) ile Kurâyş arasında vuku bulan mukar.ât musâlaha'dan dolabıdır. Yoksa o omra'nm kazası vacip olduğundan değildir» diyor.
İbnî Abbas (R. A.) hazretlerinin : «HedyİNi boğazladı» sözü üzerinde de ulemâ ihtilâf- etmişlerdir. Bâzıları onu, Hudeybiye günü ihramdan çıktıktan sonra boğazladığına, diğerleri bu işi henüz ihramlı iken yıptı-ğına kail olmuşlardır. Muhsar bir kimsenin hedy kurbanını nerede keseceği hususunda birkaç kavi vardır:
1— Cumhur ulemâ'ya göre bu kurbanı ihramdan çıktığı yerde keser.
2— Henefîler'e göre, hedy kurbanı yalnız harem-i şerifte kesilir..
3— İbnî Abbas (R. A.) ile ulemâ'dan bir cemaata göre eğer hedy kurbanını harem-î şerîf'e gönderebilirse, göndermesi vaciptir. Yerinde kurban etmedikçe ihramdan çıkamaz. Fakat harem-i şerife göndere-miyorsa muhasara edildiği yerde keser.[907]

798/644- «ÂÎşe radıyallahü anha'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber Sallallahü aleyhi ve seüem, Dubaa binti Zübeyr b. Ab-dulmuttalİh'in yanına girdi. Dubaa:
— Yâ Rcsûlüllah ben gerçekten haccetmek istiyorum. Amma hastayım (ne yapmalıyım) dedi. Peygamber Sallallahü aleyhi ve seMem ona :
— Haccet ve ; İhramdan çıkmam (hastalığın sebebiyle) beni men ettiğin yerde olacaktır; diye şart koş; buyurdular.»[908]

Hadîs, mütfcfckun aleyh'dir.
Hadîs-i şerîf muhrim ihramı hakkında şart koşar da sonra kendisine hastalık arız olursa, ihramdan çıkabileceğine delildir. Sahabe ve tâbiîn'-den bir cemâat ile mezhep imamlarından İmâm-ı Ahmed ve sahîh kavle göre Şafiî'nin mezhebi budur. Hastalığı da ihsardan sayanlar hastanın muhsar olduğuna kaildirler. Bu hadîsin zahiri hastanın muhsar olmadığına, yalnız hastalık sebebiyle ihramdan çıkabileceğine, binaenaleyh muhsar*a lâzım gelen hedy ve şâire buna lâzım gelmiyeceğine işaret ediyor. Pukâhadan bâzıları: «Iştirat sahîh değildir. Onun hükmü yoktur.» demişlerdir. Onlara göre Dubaa kıssası muayyen bir vak'a olup, mevkuftur. Bu hadîs için: «ya mensuhtur, yahut hadîs zayıftır» diyorlar. Fakat müttefekun aleyh olduğuna göre hadîsin zayıf olmadığı meydandadır. Onu Ebu Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve diğer büyük hadîs imamları çeşitli yollardan birçok ashâb-ı kirâm'dan rivayet etmişlerdir.[909]

799/645- «İkrime'den[910] Haccac İbni Amr Ensârİ radıyaUahü anh?~ den işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Haccac demiştir ki : Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimse (n«n bir yeri) kırılır ve topal Olursa (ihramdan) Hill'e çıkmıştır. Onun üzerine gelecek sene hac lâzım gelir; buyurdular.»[911]

İkrime şöyle demiştir : «Bunu İbni Abbas İle Ebu Hüreyre'ye sordum: Doğru söylemiş; dediler».
Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiştir. Tirmizî onu hasen bulmuştur.
Hadîs-i şerîf, ihramlı bir kimseye bir yeri kırılmak veya hasta olmak gibi bir şey arız olursa derhal ihramdan çıkmış sayılacağ-ra lîldir.
Görülüyor ki bu babın üç hadîsi muhlimin üç sebepten biriyle ihramdan £ikacağmı ifâde ediyor. Bu sebepler : îhsar, iştirat ve kınk-çi-kık gibi şeylerdir.
Buraya kadar bahsedilen hükümler, ihsardan dolayı haccı kazaya kalanlar hakkındadır. İhsardan başka bir sebeple hccı kaazâya kalanlara gelince : UEernâ bunlar hakkında dahi ihtilâf halindedir. Bâzılarına göre hac için yaptığı niyet ve ihramı omra'ya çevirir, zîrâ Beyhakî : El-Esved* den. şunu tahrîc etmiştir: «Omra-î hac İçîn niye? edip de hacc-edemîyentn tı& Yapacağım Ömere sordum: Omra'ya telbiye yapar: Ge-!eçt,k sene onun' isterine hac lâzım gefsr; deds^ sonra: Zeyd ibni SâMt'e rasfbdım. Ona da sordum. O da Ömer'in dediği gibi söyledi» demiştir, diğer bâzılarına göre: Omra için telbiye yapar ve oncn için ayrıca ihrama girer. Bir takımları böylesine: «haccı kazaya kaldığı için hayvan kesmek dü îcâp ederr> derler. Hsnefîler'lc ŞâfîsSer'e göre hayvan kesmek lazım değildir.[912]

---

[1] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/5-6.
[2] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/6-7.
[3] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/7.
[4] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/8.
[5] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/8-9.
[6] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/9.
[7] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/9-10.
[8] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/10.
[9] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/10-11.
[10] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/11.
[11] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/11-12.
[12] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/12.
[13] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/12.
[14] Abdullah Müzeni (R.A.) denAbdullah tbni Mugaffel-i Müzeni: NUkatoft-iSahabedendir. Rıdvan bîatmda bulunmuş, Resûlüllah'm irtihalinden sonra da Bas-rada ikamet etmiştir. Kendisinden kırk dört hadîs rivayet edilir. Bahârl ile Müslim dört hadîsin rivayetinde ittifak etmiş, bir hadîsi de münferiden rivayet etmişlerdir. Hicretin ellinci veya altmışıncı senesinde vefat etmiştir.
[15] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/13.
[16] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/13-15.
[17] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/16.
[18] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/16.
[19] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/16.
[20] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/16.
[21] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/17.
[22] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/17.
[23] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/18.
[24] Bu ıstılahlar için bak. Selâmet Yollan G. t Sh. U. V. ye.
[25] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/18.
[26] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/18-19.
[27] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/19-21.
[28] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/21.
[29] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/21-22.
[30] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/22-23.
[31] Birinci Cild Sahife 311'e Müracaat.
[32] Birinci Cild Sahife 329'a Müracaat.

[33] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/23-26.
[34] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/26.
[35] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/26.
[36] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/26.
[37] Sahabe o kimsedir ki; Peygamber fS.A.V.) efendimizin sohbetlerine yetişmiş ve en az, kendisiyle bir defa sohbette bulunmuş ola...
[38] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/26-33.
[39] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/33-34.
[40] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/34.
[41] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/34.
[42] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/35.
[43] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/35-36.
[44] Bak birinci Cilt Sahih olup olmayanlara göre hadîs-i şerifler'in taksimi» bahsine.
[45] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/36-37.
[46] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/37.
[47] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/37.
[48] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/37-38.
[49] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/38.
[50] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/38.
[51] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/38.
[52] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/38-39.
[53] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/39.
[54] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/39.
[55] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/39-40.
[56] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/40.
[57] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/40.
[58] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/40-41.
[59] Muftvvaseteyn: Fel&k ve Nâs sûreleridir.
[60] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/41-42.
[61] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/42.
[62] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/42.
[63] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/42.
[64] Leff-ü Neşr: Bu ıstılah edebî bir tâbirdir ki: Kur'an-ı Kerîm'de ve Hadîs-İ Şeriflerde çok defa vâkî olmugdur. Belagat Fennine göre tarifi şöyledir : Leff-ü Neşr : Bir kaç isim yazıldıktan sonra bunların her birine ait olan sıfat veya fiilleri ayrıca sıralama. Bunun İki nev'i vardır :
1— Leff-ü Neşr-i Müretteb : Yazılan bir kaç isimden sonra bunlara ait sıfat veya fiillerin aynı tertible sıralanması. Kİtablarda Leff-ü Neşr-i Müret-tebe misâl olarak gösterilen Kasas Sûresinin 73 üncü âyetinin meali:
«Rahmetinden o sizin için hem geceyi hem gündüzü yaptı ki hem İçinde dinleneseniz ve hem çalışıp fazlından isteyesiniz de gükredesiniz.
Allahü Teâlâ bu âyette, önce, geceyle gündüzü Rahmetinden yarattığını bildirdi. Sonra, onları yaratıgdaki sebebi bildirmek için; gecenin ve gündüzün ne ile mevsuf olduklarını zikretti.
Böylece; başlangıçda dürülü (= müleffef) olarak bildirdiği âyetini sonra neşrederek (açarak) bildirdi. Bildirirken de âyetin başındaki gibi önce gecenin sıfatını, sonra gündüzün sıfatını zikrederek, Leff-ü Negr-İ Müretteble hükmü beyân etti.
2—Leff-ü Neşr-i Müşevveş veya Gayr-İ Müretteb : Yazılan bir kaç isimden sonra bunlara ait sıfat veya fiillerin karışık olarak sıralanması.
Bu mevzuda en mühim eser olan Seyyid Şerif-i Cürcânl'nln «Kitâbü't -Ta'rîfât» ından Leff-ü Negr hakkındaki yazı aşağıya alındı.
[65] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/43.
[66] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/44.
[67] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/44.
[68] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/44.
[69] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/44-45.
[70] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/45-46.
[71] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/46-47.
[72] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/47-48.
[73] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/48-49.
[74] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/49.
[75] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/49.
[76] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/50.
[77] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/50.
[78] Sûre-i Nisa; âyet : 102.
[79] El-îhtiyâr Cild, 1. Sahife 55, Cemaat bahsi.
[80] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/51.
[81] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/52.
[82] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/52-53.
[83] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/53.
[84] ZEYLAİ FAHRÜDDİN: Ebu Muhammed Osman tbni, Ali Hanefi fukahasından olup kudretli bir âlimdir. Hicrî 705/M. 1305, tarihinde Kâhire'ye giderek tedris (ders verme) ile, ifta (fetva verme) ile Hanefî fıkhını neşr ile meggul olmuştur. Tebyînü'l-Hakaikalâkenzİ'd Dekaik» adindaki eseri, muteber bir fıkıh kitabıdır.
Zeylâî merhum Hicrî, 743/Milâdî 1342 de vefat etmiştir. Mısır'da «Kare-fe-i Sugra» da medfundur.
Zeyl : Habeş denizi yanında bir beldedir.
[85] Attâbl : Ahmed bin Muhammed bin Ömerü'l - Attabi, ZâhidÜddin adıyla meşhurdur. Buhara'lıdır. Hanefî fukahasındandır. (Fakihlerindendir.) 586 yılında Irtihâl eylemiştir, «Tefsîr-i Attâbî» adıyla bilinen Kur'an tefsiri yazmıştır. Ayrıca «Fetevây-t Attâbî» adıyla bilinen «Cevâimü'l-Fıkıh» adlı kitabı da meşhurdur. İmam Muhanımed Şeyb&nî'nin Camiü'l-Kebir» ve «Câmiü'z-Zahir» ziyftdatma zitâdesi vardır. «CevâmiU'l-Fıkıh» 4 büyük cild halindedir.
(EsmâÜ'l-MüellİfinCilt: I. Sayfa: 87).
[86] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/53-56.
[87] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/56.
[88] Sûre-i Nisa; Ayet: «142».
[89] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/56-57.
[90] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/57-58.
[91] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/58.
[92] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/59.
[93] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/59-60.
[94] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/60.
[95] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/61-62.
[96] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/62-63.
[97] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/63-67.
[98] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/67.
[99] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/67.
[100] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/67-68.
[101] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/68.

[102] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/69.
[103] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/69-70.
[104] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/71.
[105] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/71-72.
[106] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/72-73.
[107] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/73.
[108] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/73.
[109] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/73-74.
[110] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/74-75.
[111] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/75-78.
[112] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/78.
[113] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/78-81.
[114] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/81.
[115] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/81-83.
[116] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/84.
[117] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/84-85.
[118] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/85.
[119] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/85.
[120] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/85-86.
[121] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/86-87.
[122] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/87.
[123] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/87-89.
[124] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/89.
[125] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/89-92.
[126] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/92.
[127] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/92-94.
[128] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/94.
[129] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/94-95.
[130] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/95.
[131] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/95.
[132] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/95-96.
[133] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/96.
[134] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/96.
[135] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/96-99.
[136] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/100.
[137] Sûre-I Nisa; Ayet : «101».
[138] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/100-102.
[139] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/102.
[140] Bu ıstılah İçin bak; birinci etMdeki «hadislerin İttisal ve İnkıtaa göre taksimlerine.
[141] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/103-105.
[142] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/105.
[143] Sûre-i Bakara; Âyet: «185».
[144] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/105-106.
[145] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/106.
[146] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/106-108.
[147] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/108-109.
[148] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/109.
[149] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/109.
[150] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/109-112.
[151] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/112.
[152] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/112-114.
[153] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/114.
[154] Macişün : Asıl ismi Ebu Yusnf Y&kûb ibni Ebi Seleme olup, tabiînin meşhuriarındandir. Medînede ve Abdullah ibni Ömer ve şâir zevatla görügmüg-tür. Ömer ibni AbdUtasÎs Hazretleri Medînede vali bulunduğu zaman daima M&cişûn'u yanında buluaâurmugtur. 164 tarihinde vefat etmiştir.
[155] Süre-i Kehf; Âyet : 104.
[156] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/114-118.
[157] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/118.
[158] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/118.
[159] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/118-119.
[160] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/119.
[161] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/119.
[162] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/119.
[163] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/119-120.
[164] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/120.
[165] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/120.
[166] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/120.
[167] Sûrea Cuma; Ayet: 9.
[168] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/121-122.
[169] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/122-123.
[170] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/123.
[171] Hz. Seîemetü'bnü Ekva : Muhaeirîndendir, hicretin 6. cı senesinden tince islâmiyet! kabul etmiştir. Resûl-ü Ekrem'den sonra Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Talha'dan bir çok hadîs rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadîslerin yekûnu 77.'dir. Bunlardan 16'sı Müttefekun aleyh'dir. 5'i Buhârîde 9, tanesi Müs-limde Münferiddir. Hz. Osman'ın gehâdetinden sonra Medîneyl bırakıp Rebeze'ye-yerleşti. Sonra tekrar Medîneye dönerek 64 tarihinde vefat etti.
[172] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/124.
[173] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/124-126.
[174] Selh bin Sâid (B.A.) Ebnl Abbas Selh bin Sâid bin Mâlik Eıısârî.Hazrecidir, vaktiyle ismi Hazm olup sonradan Resûlüllah (S.A.V.)'İn kendisine Sehl ismini verdiği söylenir. Peygamber (SjV.V.)'1h irtih&llnde 15 yağında İdi. Medîne-İ Münevverede 88 ve rivayette 91 tarihinde 96 yaşında vefat etmiştir. Medînede vefat eden en son sahâbldir. Kendisinden, sah&bt ve bir çok kimseler, hadîs rivayet etmigtir.
[175] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/126.
[176] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/126-127.
[177] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/127.
[178] SÛre-i Cuma; Âyet: «58».
[179] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/127-128.
[180] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/128.
[181] Hz. Salim Mevlâ Ebî Huzeyfe : SâbikÎn-i evvelden olup Salim İbni EM Huzeyfe diye meşhurdur. Ana tarafından Ensardan, baba tarafından da Muhacirinden

olduğu sanılmaktadır. Hz. Ebu Huzeyfe onu oğul ittihaz etmiş ve ona tam evlâd muamelesi yapmıştır.
Hz. Salim, kıraatta imam olan ekâbir-i Ashâbdandır. Resulü Ekrem, Kur'-anm dört kişiden öğrenilmesini emir buyurmuştur. Bunlar İbni Mes'ud, Hz. Sâllm, Übey ibni Kâ'b ve Muaz ibni Cebel'dir. Hz. Salim Kıraatta yedi tûla sahih idi.
Hz. Salim vefatından önce bıraktığı servetinin üçte birini kölelerinin azad edilmesi için vasiyet etmiş ve Hz. Ebu Bekir devrinde Peygamberlik iddiasına kalkışan Müseylemeye karşı savaşırken sancaktar olduğu halde şehîd olmuştur. Son anlarında şu âyet-i okuduğu duyulmuştur: (Meâlen) «Muhammed Resulden başka bir şey değildir. Nice Peygamberler gelmiştir İd, onlarla birlikte AJlahı seven adamlar maktul düşmüşlerdir.»
[182] Zührî i= ibni Şihâb : Ebu Bekir Muhammed ibni Müslim, Kureyşin Zühre kabilesine mensub olan bu muhterem zat, tabiinden Muhaddis, fakîh, zâhtd bir simadır. Bazan «Zühri», bazan da büyük dedesine nisbetle «tbni Şihâb» diye yâd olunur. Medînelidir. Şam'da ikâmet etmişti. Ashâbdan on zâta Mülâki olmuştur. Enes ibni Mâlik ve Rebia ibni İbâd gibi Sahâbe-i gûzinden ve bir çok tabiînden hadîs ahzetmiştir. Kendisinden de Atâ, Ömer ibni Abdülaziz, İmâm-ı Mâlik gibi bir çok meşhurlar rivayette bulunmuşlardır.
Zühri iki bin hadîs-i şerif rivayet etmiştir.. Bunların bir çoğu «Kütüb-i aitte» ve «Muvatta» da mezkûrdur.
Kur'an-ı Kerimi seksen gecede ezberliyecek kadar bir hafızaya mâlik olan ZOhri 124 tarihinde Şegbeda'da vefat etmiştir.
[183] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/128-129.
[184] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/129-130.
[185] Ka'ab bin Ucre bin Ümeyye bin Adiyy bin Ubeyd ibni Hâlid e! Belvî Sahabeyi Kirâm'dandır. Künyesi Ebu Muhammed ve Ebu îshak'tır. Resûlüllah (S.A.V.) ile beraber bir çok gazalarda bulunan sahabedendir. Iludeybiye müşahhasında ve Omre'sinde bulunup Resûlüllah ve ashâbıyla birlikte Ömre hac. cim yaparken başındaki hastalıktan dolayı Resûlüllah, kendi: ire :
«Başını tıraş et muhrim olduğun halde bu işi yaptığından dolnyı di fidyesini ver» buyurmakla Ümmet-İ Muhammediyye hakkında bu hrUe düşenlere ruhsat olmak üzere fidye âyetinin nüzulüne sebep olmuştur. Kâ'ab bin Ucre Hazretleri âhir ömrünü Kûfe'de geçirmişler, rivayete göre 52/53 H. senesinde Medîne-i Münevverede irtihâl eylemişlerdir. Kendisinden oğulları, ve Hz. Abdullah ibni Ömer, Câblr, îbni Abbas ve Tarık bin Şihâb ve Zeyd bin Vehb hadîs rivayet etmişlerdir. El-tsâbe C. in. Sfthlfe 281. Ei-îstiâb C. III. Sâhife 275.
[186] Süre-İ Isrâ; Ayet: «I6».
[187] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/130-132.
[188] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/132.
[189] Sûre-i Kasas; Âyet: «56».
[190] Sûre-i îsra; Âyet: «9».
[191] Nur-ul Hasan Sıddik Han : Ebu't Tayyîb Sıdtîîk Hasan b. Ali el-Hü-seyin, el-Buharî, el-Kannûcî değerli bir âlimdir. Aslen Buhâra'hdır. 1248 de Kannuc'd.ı doğmuş 1307de HIndistanda vefat etmiştir. Delhi'de tahsil görmüş, genç yaşında Behopel devletinin mülkiye memurluğuna girerek, vezir, Ce-mâleddin •Han'ın kızı ile evlendi. Devletin idaresine iştirak etti. Arabca ve İslâm tetkiklerinin geliştirilmesinde büyük rolü olmuş ve çok sayıda eser neşret-miştir. Kendisi müceddidlerden sayılır. İbni Teymiyye'yi, îbni Kayyîm Cevzîy-yl müdafaa eder, yazdıkları kitaplardan ilham alır, Kadı Beyzavî ve Zemah-şerî gibi dirayet tarîkina fazla önem veren mufessirleri tenkîd eder.
Sıddiki Han, eserlerini arabca,fars'ça ve ordu'ca yazmıştır, önemli eserleri şunlardır :
Ebced-ül Ulûm, Feth-ül beyân fi makâsıdü Kur'an, Hüsnül'isve, îklilül -Kerâme fi. beyân-ı makâsıd-ıl İmame, Husûlül-me'mûl mln-IIm-İl usûl, E!-ed-yân, Rıhle-tüs - Sadîk ilel-beyt-İI-atîk v.s...
[192] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/132-137.
[193] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/137.
[194] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/137-138.
[195] Ümraü Hiş&m binti Harise bin Numan (R. Anha) : Ensârdandır, Kendisinden Habib Abdurrahman hadîs rivayet etmiştir. Ahmed bin Zuheyr «Babamı : Ümmtt H i sânı binti Harise, Biât-i Rıdvan'da biat etti) derken ifit-tim demiştir. Bunu tbni Abdül-Berr «El-tstlAb» adlı eserinde zikr etmia fakat ismini yazmamıştır. Musannif tbni Harorul-Askal&nl dahi «Et-Takrfb» de zikr etmişse de o da adını söylememiştir. Yalnız «meşhur bir SabAbİye» demigtir.
[196] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/138.
[197] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/138.
[198] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/139.
[199] «Camtü-Hammad» adli eser îmâm-ı Azam Ebu Hanîfe (R.H.)'ın torunu İsmail bin Hammâd'm eseridir. Hafid-i Ebi Hanîfe diye tanınan bu ftlim Bağdad'ta yaşamıştır. H. 212 de irtihal eylemiştir.
adlı eserleri bilinmektedir. R. Aleyh. Bak: Keşffüzzunun C. I - 575 shf. EsmaM Müellifin C. 1-207 shf.
[200] Îbni Abdül-Berr: İslâm tarihinde AbdH-Berr adı ile meşhur olmuş beg tane büyük âlim vardır. Hepsi ayrı ayrı yüzyıllarda İslâm ülkesinin değişik bölgelerinde doğup büyümüşlerdir. Okuyucularımızın bu beş büyük âlimin isim lerinden hâsıl olacak bir yanlış anlamaya düşmemeleri için kısaca tam isim ve künyeleri ile doğum ve irtihal tarihlerini vermeyi uygun bulduk.
1_ Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah b. Mtihammed b. Abdül-Berr b. Asım En-
nemrî. îrtihâli 463.
2— Îbni Abdil-Berr'in oğlu vezir Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf.
3— Abdil Berr b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Mahraud Îbni Şıhne Serîyüddin ebÜl berekât Halebî ve Kâhirî. Doğumu 851. îrtihâli 921.
4— Abdiil-Berr b. Abdülkâdir b. MaJımud b. Ahmed b. ZeynUddin Fey-yûmî. îrtihâli 1561 istanbul.
5— Abdül-Berr b. Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Îbni Yusuf el Echûri. îrtihâli 1070. 3-4-5 No.'lu âlimlerin kısa biygorafisi (Esnıâül Müellifin C. I Shf. 498).
Burada hayatını yazdığımız büyük hadîs imâmi Îbni Abdül-Berr'dir ki künyesi ve ismi tam olarak (1 Numara'da) dır. Kendisi Endülüs'ün eâzım-i fu-kâha ve muhaddisîninden olup ulûm-u şâire ve edebiyat'da dahi çok geniş bilgi sahibi idi. 368 tarihinde Kurtuba'da doğup ilim tahsil etmek için bir müddet seyahat ettikten sonra îşbon'a {Yani Lizbon'a) ve Şentrin kadılığına tâyin olunmuş ve Endülüs meliklerinden Muzaffer b. Aftos nâmına (1) «Behçetül Mecâlis», (2) «Ünsül Mecâlis» adlı eserleri yazmıştır. Diğer eserleri şunlardır:
(3) Et temhîd Limafil muvatta min-el me'âni vel-esânid.
(4) El-îstizkâr ile Mezahib-il' Eimmet-il Emsar ve fi ma tadammeneh-ul muvatta min-el meanî - vel Asar.
(5) Ed dürer fi ihtisar'il megâzi v-essiyer.
(6) Cemi-ü beyân-İl ilmî ve fadlıhî ve ma yenbagi fi rivâyetihi ve hamlini.
(7) Adâb-il Um.
(8) El ecvibet-ül mer'îyye ale-1 mesâil-il müstegrebeti min sahîh-il Buhârî.
(9) El istiâb fi mârifet-il ashâb.
(10) El insaf fi ma beynel ulemü-i min-el ihtilâf.
(11) El beyân fi tevilât-il Kur'ân.
(12) El intiha fi fadâil-i selâset'il fukâha.
(13) El kasdu v'el-ümem ilâ ensâb-il Arab-î Vel Acem.
(14) Kâfî (15 Cilt. Mâlikî mezhebi fıkhına aittir.).
Îbni Abdül-Berr Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf : Yukarıda kısa biyog raf isini verdiğimiz büyük hadîs imamı Abdül-Berr'in oğlu olup Zülvezâreteyn lakabıyla anılırdı. Endülüsün meşhur ediblerinden biri olup nesir ve nazmı gayet beliğdir, Kurtuba ve îşbiliyye hâkimi Mutadıt'm gazabına uğrayarak idamı takarrür etmiş iken pederinin tavassutu ile kurtulabilmiştir. Vefatı 380 tarihindedir.
[201] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/139-142.
[202] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/142.
[203] A'raf Sûresi; 203.
[204] Kemâlüddin İbni HUnuun : Muhammed b. Abdttlvâhâb b.mîd b. Mes'ud Kemâl tbnii Httmam. Babası Sivas'da Kadı ve müderris iken Kâ-hire'ye göçmüş oradaki Türk Sultanı Baypars kendisine, Mısırda Hanefî mezhebinin baş kadılık makamını vermiştir. Bu arada Mâliki mezhebinin baş kadısının kızı ile evlenmiş bu evlilikten imam Kemâlüddîn Ibnl Hümam doğmuştur.
Evvelâ babasından ve dedesinden gerekli ilmî tahsilini tamamlamış sonra Kâhire'ye giderek zamanının büyük alimlerinden fzzüddin b. Abdüsselâm, Bisâ-tî, Şümunnî, El Celâltil Hind'i, VelîvÜl Irak'ı, tzzüddin b. tbni Cemaâ'dan okumuştur. Sonra Kudüs'e gitmiş, oradaki âlimlerden ve husûsen büyük hadîs imamı, îmam îbni Hâceril AskaJânî'den îlim tahsil eylemiştir. Kendi zamanındaki âlimlerin sayılıları arasına girmiş, hattâ o kadar ki, hakkında «Eğer bu zamanda din'in kaynaklarını ve delillerini isteyen biri çıksa O'na ancak İbntt Hümam cevap verebilir» denmiştir. O ince fikirli, derin düşünüşlii, her meseleyi enine boyuna ve

derinliğine anlayan ve anlatabilen ve dinleyenleri hayrette bırakan bî-nazîr bir îslâm - Türk âlimi idi. Hattâ Yahya îbni Attar, O'nun simasının son derece güzelliğinin, ahlâkının olgunluğunun, elinin açıklılığımn, sözünün güzelliğinin dillerde darbımesel olduğunu söylemektedir. Zamanın hükümdarı Baypars (Barsbay) O'na Seyhûnİyye medresesi müderrisliğini vermiş ve bir çok hediyelerle kıymetli kürkler giydirmişti.
Bir müddet böyle okuyup ve okutan üstâd bu sırada «FethÜl Kadir» adlı hidâye şerhini yazmıştır. Ayrıca «Tahrir» adında çok kıymetli bir usûlü fıkıh kitabı ile «Müşavere» adında muhakkikâne bir kelâm kitabı da vardır.
Ders hayatından ömrünün sonlarına doğru ayrılıp İnzivaya çekilmiş 861 H. Senesinin 7 Ramazan Cuma günü âhirete göçmüştür. Rahmetullahı Aleyh. Cenaze namazında bizzat Sultan Barsbay bulunmuş, ölümüne bütün Mısır ağlamıştır.
[205] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/142-145.
[206] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/145-146.
[207] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/146.
[208] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/146-147.
[209] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/147-148.
[210] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/148.
[211] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/148-149.
[212] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/149.
[213] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/149-150.
[214] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/150.
[215] Sûretül-A'râf; Ayet: «204».
[216] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/150-151.
[217] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/151.
[218] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/151-152.
[219] Ebu lîiirde (R. A.) : Amr bin Abdullah bin Kays'tır. Abdullah ise, Ebu Musa el-Eş'ârî {B. A.)'dır. Ebu Bürde tabiînin meşhurlarındandır. Babasından, îbni Ömer (R.A.)'den ve başkalarından hadîs rivayet etmiştir.
[220] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/152-153.
[221] Ebu Bekr îbni'J-Arabi : Muhammed b. Abdillah b. Muhamnıed b. AbdÜlah İbni'l-Arabî «el-Meâfirî» diye tanınırdı. (468) tarihinde Endülüs'ün (tspanya) «îşbiliyye» şehrinde doğmuş, (543) senesinde Pas'ta vefat etmiştir. Rahmetullâhi aleyh.
İbni'l-Arabî, babasından, dayısından ve seyahat ettiği yerlerdeki bir çok büyük âlimlerden îliin tahsil etmiştir.
Endülüs devleti parçalanmaya yüz tuttuğu bir sırada babası ile Mısır'a Şam'a, iki defa Bağdat'a, Hicaz'a gitmiş Iskenderiyye de bulundukları bir sırada babası irtihâl etmişti.
İbni'l-Arabî, İşbüiyye'de, Halep'de vesâir yerlerde kadı olarak bulunmuştur. Rivayete âit ilimlerde büyük bir vukufa mâliktir. Zehebî merhum kendisini «El-Hâfız'e'l-allâme» diye zikr ediyor. Fasih, edip. şâir, hoş sohbet, tarihşi-nâs, hayırhah bir zât idi. Halka va'z etmekle, Öğretim ve eğitim ile meşgul olmuş tefsir'e hadis'e fıkha usül'e, târih'e nahv'e dâir bir çok kitaplar te'lif etmiştir. Tefsire dâir yazdığı mufassal eserîer maalesef kütüphanelerimizde mevcut değildir. Elimizde, yalnız iki ciltten ibaret bir tefsiri bulunmaktadır ki, bu Fas Sultanı Muhamnıed Ref AbiTl-Hâfiz tarafından (133i) senesi Mısır'da tab' ettirilmiştir. Bu esei Ahkâm'ül Kur'ân âyetlerini izah eden kıymetli bir tefsirdir. Ayrıca imam Ebu îsa et-Tirmizî'nin «Sünen» ine yazmış, olduğu çok kıymetli, îîm.i fıkıh ve hadîs noktasından muhakkikâne bir eser olan «An-zat'üj Ehvazi fi Şerh-i Sünen-i Tirroizi» adlı Şerhi'de Mısır'da Matbaa-ı Misriyye'de 1350 H./1931 M. de basılmağa başlanmış 1934 de 13 cilt hâlinde baskısı tamamlanmıştır.
İslâm milletleri, dedelerinin ve babalarının kendilerine bıraktığı ilim mirasını kütüphanelerin tozlu raflarında bulup çıkardıkça bu büyük İmam'ın adları ve nelerden bahsettikleri biîîncn 50'ye yakın diğer eserlerini bulmaları ve neşretmeleri beklenir. Bâzı eserlerinin kısaca isimleri : Ayantil Uyan, El eme-«lül Aksa, bi Esmâillâhil hüsna ve SifâtiMl âlâ, El insaf fî mesâilil hilaf En-vakiil tecrül münir fi't tefsir (30 cilt.) daha başka eserleri de vardır.
[222] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/153-156.
[223] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/156.
[224] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/156-157.
[225] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/157.
[226] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/157-158.
[227] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/158.
[228] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/158-159.
[229] Tnfc b. Şihab (B.A.) : Beceli Küfîdir. Peygamber (S.A.V.) i görmüştür. Fakat ahdts katiplarında, Tank b. Şihab (B.A.)'ın hadis rivayet etmediği »Oytoalr Hz. Ebn Bekr. tbni Ömer (K. A.) devirlerinde, 22 veya24 gazaya İfttrmk etmiftlr. Vefatı (85) tarihindedir.
[230] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/159.
[231] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/159-160.
[232] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/160.
[233] Sûre-i Cuma: Âyet; «9».
[234] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/160-161.
[235] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/161.
[236] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/161-162.
[237] El' Hakem bin Hazıı-il Kiiletiyyi. (R. A.) : İbni Abdil Berr'in beyânına göre Mekk'nin fethi yılında müslüman olmuştur. Yemâme harbinde müslü-man oldu diyenler de vardır. Babası Hezn b. Ebî Veheb Mahzunîdir.
[238] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/162.
[239] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/162-163.
[240] Salih b. ilmi «tibuyr. Jbni Numan, îbni f nıeyye En-srt : KünyRSİ, Kbıi Abdullah w Kim Sâlihtir. «Tâbakat» sahibi Jbni îshak ve
IJtbe bin MfUa bunu Btılirlilerrlen saymışur. F-aba.-^ ve kendisi do Sııhâbeden-dir.
TThud muharebesinde ve ondan sonraki bütün gazalarda bulundu. Bedir harbinde ayasından yaralanmıştı.
Oğlu Salih b. Havvât, babasından ve dedelerinden «Sarhoşluk veren $eyin azı da, çoğu da, haramdır» hadîsini rivayet etmiştir. Yukarıda geçen korku namazına ait hadisi babasından ve dedelerinden rivayet etmiştir. Baba-ogul Sa-habîlercîir. Salih'in babası Havvât b. < tibeyr hakkında «Eşgalu min zat-in' nahyeyn» diye söylenen mecbur bir darbımesel vardır ki, iki eli içle meşgul babını kaşıyacak vakti olmayan kim.se hakkında söyienir. Havvât 74 yaşında Me-dinp dil vefat etmiştir.
12i Yukarıda klişesi bulunan hadîs metninin dördüncü satırındaki jfe'sallu) kelimesi (Fe'saffu) olacaktır öylece tashihini rica ederiz.
[241] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/164-165.
[242] Sûretü'n-Nisâ; Âyet.: «101».
[243] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/165-166.
[244] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/166.
[245] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/166-167.
[246] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/168.
[247] Usfân : Mekke'ye iki konak mesafede bir yerdir.
[248] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/168-171.
[249] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/171.
[250] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/171-172.
[251] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/172.
[252] Mııhammed Eş- Şevkâni : Muhantnı^d h. AH it. MııhammtMİ b. Abdullah. 1172 Tarihinde Yemen'in «Hirrct-i Şevkans- ilenilen niihiynsîtıUe üogııp. P:>n'arta yeti^nıifj, (1250) tarihinde. San'ada vefat etmiştir. Kıraatte, tef.sınie, hadiste, «dob ilminde, tarihde büyük bir ihtisas sahibi idi. Kt.-ndİHine Mtıhanı-medü's - Suirfmî, Mnhanıme4'ü!, Vcmânî de. denir R. Aleyh. 114 yakın eseri vardır. Eserlerinden bâzıları:
Fpth-iiî K;ıdîr, Münt^k'il ahbar, El-Khndis-it Mevtine, TııhfeÎ'uI -ZâUirtn, v. s...
[253] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/172-173.
[254] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/173.
[255] Sure-tü'n Nisa; Âyet; «101».

[256] Sûretü'n-Nisâ; Ayet: «102».
[257] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/173-174.
[258] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/175.
[259] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/175.
[260] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/175-176.
[261] Ebu lîmeyr ibni Eııcı b. Mâlik (R. A.): Ensârdandır. isminin Abdui-hıh olduğu söylenir. Tabiînin kîiçilkierindendir. A.shâb-ı Kîrâm'ın bir çoklarından hadis rivayet etmiştir. Babasından sonra uzu müddet yaşamıştır.
[262] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/176-177.
[263] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/177.
[264] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/177.
[265] îbni Kudame : Muvaffaküddin Abdullah İbni Muhammedid dainış-
ki, pek kudretli bir Hanbeli fakihidir. Bağdad'a gitmiş, bir çok Ulemâ ile görüşmüşdür.
Dimagk da «Muhtasar, hırkî» yi hıfz etmiş, Sonra bu muhtasar üzerine El'muğnl adlı bir Şerh yazmıştır. Bu şerhinde dört mezheb meselelerini ftlimane bir Usan ile kayd etmiştir.
Muvaffaküddinin «Efbürhan fi mesetetil* Kur'ân, zemmattevil,» gibi önemli eserleride vardır. Doğumu (541), Vefatı İse (620) tarihine müsadiftir.
(2) îbni Kudame: Abdurrahman îbni Muhammed îbni Ahmed, Hanbeli fukahasradan Dimaşklı yüksek bir âlimdir. Babası Ebu Ömer ile amcası Muvaffaküddinden ilm ahzetmiş, Hanbelî fıkhından «Elmukni» üzerine «ŞMlî» adile bir şerh yazmıştır.
Samda HanbeiHer için ilk kadılığa tayin edilen bu zattır. (597) de doğmuş, (682) senesinde vefat etmiştir.
[266] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/177-178.
[267] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/179.
[268] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/179.
[269] Ümmü Atiyye (R. Anha) :
Ensâdandır. îami Nesîbp biuti Harstır. «Nesibe binti Kâ.'bdır» diyenlerde olmuştur. ResUlüllah (S.A.V.) ile beraber çok defalar gazaya çıkar yaralıları tedavi eder, hastalara bakardı.
Basralılardan sayılır. Ashâb-ı Kiram ile Tabiîn ulemâsından müteşekkil bir cemâat Basra da kendisinden cenaze yıkamanın usûlünü öğrenirlerdi. Çim-Icü tiz. tlmmü Atiyye Peygamber (S.A.V.)'in kızı yıkanırken başında bulunmuş ve cenaze yıkama işini pek güzel Öğrenmişti. Cenaze yıkamada onun hadîsi asıldır.
tbni Büreyde (B.A.) :
Abdullah bin Büreyde'tebnî Hesib Esleml'dİr. Mervezi de oranın kadısı idi. Üçüncü dereceden L,ûgaviyynndan idi.
[270] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/179-180.
[271] Sûretii'l-Hıcr; Ayet: «34».
[272] Fahrti'l - İslâm fi Pezrîevi : Ali b. Muhammet! b. el - Hüseyin b. Abdi'I - Kerim b. Mîısâ. Pek meşhur bir âlimdir. Takriben (400). târihinde <io£-mıı,q (482) senisinde Keşş kasabasında vefat etmekle na'şı Semerknnd'e nakledilmiştir. R. Aleyh.
Fahrü'l - İslâm, Maverâü'n-Nehr'de yetişen en büyük Hanefî fukuhâsın-dandır. Tefsirde, usulde, füru'da mütebahhir idi. Hanefî mezhebindeki pek gv-niş iktidarı darb-ı mesel sırasına geçmiştir. Remarkand'de tedris ile moşcrul olmuş, pek kıymetli kitaplar te'lîf etmiştir. Eserlerinden bazıları :
1-«Tofsîrü'I - Kur'ân» (Keşfii'l-Estar) adındaki büyük tefsirin bir cilt1 i zamanımı;;,! kidir gelebilmiştir. Es'ad efendi kütüphanesinde T45 numaradadır.
2-«El -sut» onMr cilttir. Bu kitabı Abdü'l Aziz Buhâri «Keşfii'l -Esrar» nâmiylc şerh etmiştir. Eser matbûdur. Bu kitaba daha birçok zevat, şcî h ve haşiye yazmışlardır.
Bu zâtın kardeşi Ebül'yüsr ^îııhammerl Pezdevî dahi fukâhadan bir zâttır. Vefatı (493) tarihindedir.
[273] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/180-185.
[274] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/185.
[275] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/185-186.
[276] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/186.
[277] Sûretü'l-Kevser, Ayet: «8».
[278] SuretÜ'l-A'ift; Ayet: «14, 15».
[279] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/186-188.
[280] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/188.
[281] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/188-189.
[282] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/189.
[283] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/189.
[284] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/189-190.
[285] Ömer İbni Şebbe : Ömer bin Şebbe bin TJbeyde bin Reytate'l-Basrt'-dir. Kendisine; annesinin ninni söylerken okuduğu aşağıdaki şiirdeki kelimesi alem olmuştur. Şiir Şudur :
Meşhur tarihçi ve ediptir. H/173-M/ senesinde doğup H/262-M de Sa-marra'da irtihâl etmişdlr. Aşağıdakiler mühim kitablarındandır :
«Ahbâr-u Ümerâi'l-Mekke», «Ahbâr-u Ümerâil-Medîne», «Ahbâr-u Üme-r&i'I-Kûfe», «Ahbar-u Umerall-Basra», «Ahbâr-n Bent Nttmeyr», «Kitâlm'a-Snltan», «KltabÜ's-Şiir ve's-Şuarft», «Fezaltttl-Basra».
(Daha geniş bilgi için bak:
Esmâü'l-MüeHifîn; C. 1. s, 780, (îrgâdü'I-Erîb) Mu'cemü'l-Udebâ; C. 6. VI. s. 48).
[286] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/190-191.
[287] Amr übnü Şuayb (R.A.) : Ebu İbrahim Amr übnü Şuayb bin Muhammed bin Abdullah b. Amr übnü As'dir.
Babasından Sâid bin Müseyyeb'den ve Tâvus'dan hadîs dinlemiştir. Kendisinden Zühr! ile bir cemâat rivayette bulunmuştur. Buhârî ile Müslim de hadisi yoktur. Kendisiyle «Sünen» sahiplerinin dördü ve îbni Huzeyme, ibni HİbbAn ve-Hakim ihticac etmiştir.
[288] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/191.
[289] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/191-193.
[290] Eba VâkİD-Î Leyst (B.A.) : İsmi Haris b. Avfa Leysî'dlr. Eskiden müslüman olmug ve bir rivftyete göre Bedir gazasına îgürak etmiştir. Bir rivfi-yete göre ise Mekke'nin fethi günü müslüman olmuştur. Fakat birinci rivayet daha doğrudur. Hz. Eba Vfthidl Medîne'lilerden sayılır. Mekke-i Mükerremede oturmuş. (68) tarihinde orada vefat etmigür.
[291] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/193.
[292] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/193-194.
[293] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/194.
[294] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/194-195.
[295] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/195.
[296] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/195-196.
[297] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/196.
[298] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/196-197.
[299] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/197.
[300] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/197-198.
[301] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/199.
[302] Süretü'l-îsrâ; Ayet: «59».
[303] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/199-202.
[304] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/202.
[305] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/202-204.
[306] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/204-205.
[307] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/205-210.
[308] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/210.
[309] Sûre-i Fussilet; Âyet: «16».

[310] Sûretü'z-Zâriyât; Ayet: «41».
[311] Sûretü'I - Hıcr; Âyet: «22».
[312] Sûretü'r-Rûm; Ayet: «46».
[313] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/210-211.
[314] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/212.
[315] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/212-213.
[316] Sûre-i Nûh; Ayet: «10-11».
[317] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/214-215.
[318] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/215.
[319] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/215-218.
[320] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/218-220.
[321] Sûretü'l-Mü'minûn; Âyet: «60».
[322] Sûretü'l - Bakare; Ayet: «186».
[323] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/220-223.
[324] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/224.
[325] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/224-226.
[326] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/226.
[327] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/226-227.
[328] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/227.
[329] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/227.
[330] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/227.
[331] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/227.
[332] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/228.
[333] Ebu Avâne : Yakup b. tshak b. İbrahim b. Yezîd elNisâtourî ve ts-ferânî Hadîs imamlarındandir. Eserinin adı «El-Müsned'üs Sahih'ül Mahreç âlâ Kitabi Müslim ibnül Haccac» tır.
imam hafız Ebi Avâne ilm-i hadîs'de kendi zamanının Horasan, İran, Irak, Suriye, Hicaz ve Mısır'daki büyük imamlardan hadîs okumuştur. Hocaları arasında, Şam'da : Yezîd b. Muhammed b. Abdüssâmed, ismail b. Muhammed b. Kıyrâd, Şuayb b. İshak. Mısır'da; Yunus b. Abdülâlâ ve kardeşinin oğlu Ibni Vehb, imam Mü'zeni, imam Rebiî ve oğulları Muhammed ve Saad. Irak'da: Sâdan b. Nasr, Hasen-iz Zâferânî, {aynı zamanda büyük müverrih) Ömer b. Şebete ve diğer imamlar. Horasan'da ; imam Müslim'in üstadı Muhammed bin Yahya el-Zehlî, İmam Müslim ibnül Haecac ve Muhammed b. Recâ essındî. El-Cezire Musul ve civarında da : Ali İbnü Harb'den ilm-i hadîs okumuştur. Kendisinden de Ebu Bekril Ismâilî, Ahmed b. Aliyül Râzî, Ebu Ahmed Ali ve Süleyman'üt Taberânî hadîs rivayet etmiglerdir.
İmam Ebi Avâne 5 defa haccetmiştir. İmam-ı Ebu Abdullah Hâkim hakkında diyor ki : «O, hadîs âlimlerinin büyüklerinden ve hadîslerin tesbiti için İslâm dünyasını en çok dolaşanlardandır»
316 H. senesinde irtihâl etmiştir. Kabri Isferâin'dedir. Kabrinin yakınında Taüyük kelâm imamlarından Ebu îshak tsferâinî'nin de kabri vardır. En büyük «seri olan «Müsned» i gayet kıymetli ve nâdir bulunur bir kitap İken Haydarâ-bâd şehrinde kurulan Dâiretül Maarifül Osmaniyye adındaki İslâm neşriyat -encümeni tarafından mevcut nüshaları karşılaştırılarak, doğru ve tenkili bir "baskısı 1363 H. senesinde yapılmıştır. R. Aleyh.
[334] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/228-229.
[335] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/229.
[336] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/229-230.
[337] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/230.
[338] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/230.
[339] Ebu Amir El dullah b. Hâni, bazrtannea Abdullah h. Vehebdir. nüştir. Hazreti Eb» Amr Şam'da yerle§mi§ ve AbdmmeUkbin tine kadar y^amı*r. H, Ebu Musa El-E^ri'nin amca, bu zâ dkü o zât Kesülüllah (S.A.V.)'in sağlığında Hüneyn harbi gününde gehîd migtir. îsmi Ubeyd bin Süleym'dir.
[340] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/231.
[341] İslâm dininin «hayırlı evlâd sadaka-i câriyedir» hükmüne mazhar olanlardan bir de Îbnü'l-Esirlerin babasıdır. Üç oğlu da imam derecesinde büyük âlim olmuştur. Ne mutlu böyle babaya. îşte o üç oğlundan bir olan İmara hafız Mecdûddîn tbnU'1-Esîr": Ebu-üs, Sa'ddât Mübarek b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerîm b. Abdülvâhîd Eş' Şeybânî künyesi ile mâruf lbnü'1-Esîr Cezerî ve Mıısulî büyük İslâm âlimlerinden biridir. Cezîre-i Ömer denilen Musul civarındaki Dicle nehrindeki adacıkta «544» H. «1149» M. de doğmuştur, llm-î Nahv'i tbnî Dehhan'dan ve Mekki b. Reyyân'dan okumuştur, îlm-i hadisi'de Yahya b. Sâdûn'ül Kurtubî ve Hatibtil Musul Ebtil faal Ab-durrahman b. Ahmed'iid Tûsi'den ve Bağdat'ta bulunduğu zamanlar da tbni Kelbî'den tahsil ve istîmâ eylemiştir. Kendisinden de Fahr bin el-Buhârî Allâme Keşûdiddîn Muhammed b. Muhammed b. er Keşîd el- Kaşgarî ve Şihâb-ı Kuvsî hadîs tahsil etmiş ve istîmâ eylemişlerdir.
En büyük ve tslâm âlemine hizmet eden eseri : «Câmi-Ül usûl fi ehâdîs-I Resul» adındaki «Kütüb-û Sitte» ile imam Mâlik'in «Muvattâ» ını içine alan kitabıdır. İkinci eseri «Kitâb'ül insaf fî'l Cem'i beyn-el Keşfi vel-Keşsâf» dır. Bu kitap imam Ebûl Kasım Mahmuâ ez- Zimahşeri'nin ve tmâm-ı Sâlebî'nin tefsirlerinin tertib tanzim ve tenkîhinden meydana gelmiş çok kıymetli bir tefsîr-dir. Üçüncü eseri «En-Nihâye fî garîbül Hadîs» Hadîsle uğraşan her müdak-kik'İn başvurmadan edemiyeeeği çok kıymetli bir hadîs ıstıhlâhları kitabıdır. Dördüncü eseri de «Kitabu Şâfî'ül Ayy fî Şerh-i Müsned'il Şâfîîyy». İsmi mânâsına mutabık pek kıymetli bir kitaptır. Beşinci eseri «Kitâb'ül Mustafa vel* muhtar fî ed'iyeti vel'ezkâr» adlı imâm Nevevî'nin «Hisn'ül haşin» i vadisinde pek kıymetli bir eserdir. Altıncı eseri hocası Ebi Muhammed Sâid bin el-Mti-b4rek b. Dehbân'm «Fusûl» adındaki nahiv kitabına «EI-Bedî'» adı ile yazdığı şerhtir.
Bidâyet-i ömründe Musul Atabekleri'nin hizmetinde bulunmuşken sonradan kendine nüzul isabet edip hizmetten inzivaya çekilmiş eserlerini orada yazmıştır. H. «606» senesinin Zilhiccesinin sonu perşembe günü «63» yaşmda olduğu halde irtihâl-i dâr-ı beka eylemiş ve Derb-ü dirâc denilen mahallesindeki evine defnolunmugtur. Vasiyyeti üzerine hanesi bâdenf& Bibât ve tekke olarak kullanılmıştır.
Mecdûddîn'in küçüğü olan tbnü'1-Esîr Izzûddîn de «El-Kâmil» adındaki 10 ciltlik büyük islâm ve dünya tarihinin müellifidir. Ayrıca hadîs tetkikatı bakımından çok kıymetli bir kitap olan «Üsd-üJ gâbe fî temyîz is-Sahâbe»-adında Sahâbe-i kirâm'm hayatlarım alfabetik sıra ile bir kamus hâlinde yazmıştır. Tarihi ise garb dillerine çevrilmiş aslı ile birlikte basılmıştır. İbni Esîr tzzûddîn «555» H. «1160» M. de dog-muş. «630» H. «1234» M. de Musul'da lrti-hâl eylemiştir. Üçüncü kardeşleri olan Ziyâeddîn ise «558» H. «1163» M. de doğmuş «637» H. «1239» M. Bağdat'ta irtihâl eylemiştir. Büyük îslâm hüküm- • dân Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kitabet hizmetinde buluumuştur. Resmî kitabet ve diplomasi'ye ait Münşeat örneklerini gösteren «EI-Mesel-üs şâir ti adâb-fe kâtib-i veş-Şâir» adındaki örnek kitabı pek meşhurdur.
[342] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/231-233.
[343] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/233-234.
[344] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/234-236.
[345] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/236.
[346] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/236-237.
[347] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/237.
[348] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/237-238.
[349] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/238.
[350] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/238-239.
[351] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/239.
[352] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/240.
[353] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/240.
[354] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/240-241.
[355] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/241.
[356] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/241-242.
[357] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/242.
[358] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/242-243.
[359] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/244.
[360] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/244-245.

[361] Esma-i : El-Esma-i, Ebu Said Abdül Melik b. Kurayb: Meşhur Arap Lisan âlimidir. «Al - Asma-i» ismini ecdadı al aşma'dan almıştır.
Oldukça müşkil şartlar içinde, devamlı bir şevkle kendini okumağa verdi, îmâm-ı Halil, Ebu Amr tsa b. Omar Ebu Amr b. el - Âlâ gibi İmamlardan ders gördü.Az zaman sonra kendiside bu şehrin meşhur hocalarından biri oldu. Üstün zekâsı sayesinde devrinin bütün ilm şubelerini birden kavramış ve aynı zamanda Arapçayi katıksız ve fasih şekliyle konuşan badiye halkı ara-smda dolaşarak, Şiirlerini Öğrenmiş ve ezberlemiş İdi.
Şöhreti Harun Ür Reşîd'e kadar ulaşmış, Harun Ür Reşîd kendisini oğlu El - Emin'e mürebbi tayin ederek, Bağdad'a sarayına götürülmüştür.
Esma-i burada, halifenin himayesinde inkişâf eden faal fikir hayatının herkesçe "kabul edilmiş, bir rehberi oldu.
Halifenin iltifatına mazhar olmuş ve ma'kul bir tasarruf sayesinde zengin olarak vatanı olan Basra'ya çekilmiştir.
El - Esma-î'nin bir çok eserleri bize kadar gelmiştir. Aralarında malûm eserlerden gayrı: Kitab ül Feres, Kitab el - Eraeiz, Kİtab el Maysir. v.s.
El - Esma-! : 740 da Basra'da doğmuş ve aynı şehirde 828 tarihinde irtihal etmiştir.
[362] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/246.
[363] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/246-247.
[364] Süheyl!: «Abdurrahman ibni Hatib Abdullah b. Ahmed - Suheylî el Endülüs!»
Endülüs ulemâsından olup Malkaya tabiî (sehil) nahiyesinden idi. Eserleri:
El'ly.'.ah vet'Tebyin lima übhime mintefsir-il' Kitab.
Mübeyyin-üt' Tarif vel'llâm fiyma übhime min-erEsmai ve-1'A'lâm
Risaletün fi Rü'yet-i İlâhi Teâlâ fi-1'menam ve rü'yet-i resulihi aleyhis'sa-lâtü ve'sellâm. Şerhu Cümel-il Kebîret-i fi-n Nahiv. Er" Ravz-ül' Enf fi şerhi Garib-üs' Siyer. «Bu kitab Siyer kitablarının en büyüklerindendir. Mısırda birçok defa basılmıştır. Esmaül'Müellifin. 1.520.
[365] İbni Lâl : Ahmed bin AH bin Ahmed bin Muhammed Feree-ür Büd-râverî: Dördüncü hicret asrında yaşayan îslâm âlimlerinin büyüklerindendir. 307 - H - de doğmuştur. Hemedana gitmiş orada yerleşmiştir. Künyesi : Ebd Bekr-iş Şafii'dir. Hadîs ilmine hizmeti, geçmiş fatihlerdendir. S98 de İrtihâl eylemiştir. Eserleri: 1 — Emâlî fl'l Hadîs, 2 — Es'Sttnen fl-P Hadis, 3 — Ma'âtül' Kui^ân alâ tertîb-is Suver, 4 — MaLâ Yeseu-I' mükellef eefalnhtt mln-eP İbadât 5 — Mu'eemu-s' Sahabe ... Bak: Esmau-P Müellfîn C. I. Shf. 69. Kamusu) Âlâm. C. I, Shf. 660.
[366] İbni Ebîddünya : İmamların her bir bucaktan Bağdad'a geldikleri o şanlı asırda doğup yaşayan Halîfe çocuklarını terbiye edecek kadar yükselen büyük bir muallim ve Edebiyatçıdır. Halîfe El' Muktefi Billah'ın hocasıdır. Soyu bakımından Kureyşî'dir. Ahlâkı güzelleştirmeyi gaye olarak alan bir çok eser yazmışdır. Günümüze bir çoğu ulaşamamıştır.
Meşhur eserlerinden biri : «Ferec ba'de - şiâde» — Zorluktan, sıkıntıdan sonra kurtuluş adını taşır. îmam-ı ibn-i Ebiddünya Şafiî Mezhebinden son derece Zühdü takva sahibi bir fazü zât İdi. Eserlerinin bir kısmı Mısır'da ve Hindistan'da basılmıştır.
Eserleri :
1. Kitâb-ül Eşraf,
2. Mekârim-ül ahlak,
3. Kitâb-ül Azama,
4. Fazâ'il ' asri zi'1-hicca,
5. Kitâb-ül akl va-fazlihi,
6. Kitâb-ül Yakin,
7. Kitâb-üş Şükr,
8. KitAb-ül Haratif.
[367] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/247-249.
[368] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/249-250.
[369] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/250.
[370] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/250.
[371] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/250-251.
[372] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/251.
[373] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/251-254.
[374] Ma'kil b. Yesâr b. Abdullah (R. A.) : Künyesi : Ebû Ali'dir. Ebu Abdullah veya Ebu Yesar'da derler.
Hudeyblye musâlâhasından Önce İslâmiyet İle müşerref olmuştur, ve biftt-i Rıdvan'da bulunmuştur. «Mesâbihi SUnne» sahibi tmam Begavî O'nun hakkında diyor ki:
«Mâ'kil b. Yesar, Basra şehri yapılmadan evvel Hz. Ömer'in emri İle bir ark kazdl. Bu ark ondan sonra O'nun ismi İle anıldı. Ö angın kıyısına bir ev yapıp oraya yerleşti. Ve Hz. Muâviye zamanında orada âhirete göçtü» R. Aleyh.
«El - tsftbe» C. III. Shf. 427 Sahâbî No. : 844.
[375] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/254.
[376] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/254-255.
[377] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/255.
[378] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/255-256.
[379] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/256.
[380] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/256.
[381] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/256.
[382] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/256-257.
[383] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/257.
[384] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/257-258.
[385] Sidr : Nebk ağacıdır. Bu ağacın yapraklarını kurutup döğerler. Ve yıkanırken sabun yerine kullanırlar.
[386] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/258.
[387] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/258-260.
[388] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/260.
[389] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/260-261.
[390] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/261.
[391] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/262-263.
[392] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/264.
[393] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/264-265.
[394] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/265.
[395] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/265-267.
[396] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/267.
[397] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/267.
[398] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/267-268.
[399] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/268-269.
[400] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/269-270.
[401] Fethü'l-Kadîr: C. I - Bâbü'ş - Şehîd Shf. 475. Bulak tab'ı 1315 H.
[402] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/270-272.
[403] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/272.
[404] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/272-273.
[405] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/273.
[406] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/273-274.
[407] Esma binti Umeys R. Anha : Sahabeden olup, önce Hz. Cafer b. ebî Talibe varmış ve müşarünileyh ile beraber Habeş'e hicret etmiştir. Hz. Cafer'in şehâdetinden sonra Hz. Ebubekr Sıddik'e ve Hz. Sıödîk'ın ictihâlinde Hz. Ali'ye varmış İdi. Hz. Cafer'den Abdullah ve Muhammed ve Avn, Hz. Ebubekir'den Muhammed, Ali'den dahi Yahya ve Muhammed isimleriyle altı evlât dünyaya getirmişdir.
Ömer bin Hattâb, Ebu Musa Eşar'î, Abdullah b. Abbas ve oğlu Abdullah b. Cafer vesair Ashab-ı Kiram sâhib-i Tercümeden Ehâdîs-i Şerîfe nakl ve rivayet etmişlerdir. Esma binti TJmeysIn dokuz hemşiresi olup Ezvac-ı Tahirat-i Peygamberiden (Meymune binti el-Hars) İle Hz. Abbas'ın zevcesi (ümmül fa2l> bu

cümleden idiler.
[408] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/274.
[409] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/274-275.
[410] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/275.
[411] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/275-276.
[412] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/276.
[413] Ahmed b. Muhammed b. İbrahim : El - Hattâbî Ebu Süleyman. Hz. Ömer (R. A.)'in kardeşi Zeyd b. El - Hattab'ın soyundandır. Sa'mani'nin kitabında (386) senesinin Reblülahîr ayının 13. cü cumartesi günü Büst gehrinde HİndümInt suyunun kıyısındaki Bibat'ta irtihâl eylemiş olduğ^ı yazılıdır.
Hadîs ilmini tahsil için Irak'a ve Hicaz'a gitmiştir. İmam Hattâbî ilm-i fıkh'ı İmam Ebu Bekir Kaff&l-i Şaşî'den ve Eba Ali b. Ebu HÜreyre'den okumuştur. Edebiyat, tefsir ve diğer ilimlerdeki üstadları : İsmail Saffâr, Ebu Amr-üz Zahit, Ebu Abbas-Ul Asanım, Ahmed b. Süleyman-ül Neccâr, Eba Amr-üs' Semmâk ve Mukrîm-ül Hfidî ve C&fer-ül Holdî'dir.
İmâm Hattâbî Horasını ve Mâverâ-i ünnehir'i de gezmiştir. Seyahatleri esnasında ticâretle de uğraşmış hem talebelerine hem de sâlih müslümanlara Allah yolunda para ve mal yardımında bulunmuştur. Saalebî «Yetimet-üt tlehr» adlı kitabında diyor ki : «O (İmam Hattâbî) bizim zamanımızda Ebu Übeyd Kasım İbni Sellâm'a benzeyen kişidir.» Sa'mani de İmam Hattab için «Hüccettir. Saduktur» diyor, tmam Hattâb derin tefekküre rakik kalbe mâlik bir âlimdi.
İmam Hattabi'nin talebeleri ve kendisinden ilm-i hadis okuyan büyük âlimlerin, muhaddis'Ierin bâzıları şunlardır:
Abdullah b. Ahmed b. Gufeyr-til Haremî, Ebu Mes'ud-ül Hasan b. Muham-ned-ur Kerabisiyy-Ül Büstî, tmam Ebu Hâmid-il tsferâhî, Hâkimi Nisâburl.
Eserleri :
1 — Meâlim-üs' Sünen fî Şerh-i Kitâb-Üs' Sünen U Ebi Dâvud.
2 — Garîbül Haüis.
3 — Kitâb-ı tcfsîr-ül esâmir Râb Azze ve Celle.
4 — Şerh-ÜI ediyyet'il Me'sûre.
5 — î'lâm-ı Sünen (Sahîh-i Ituhârİ şerhi).
6 — Kitâb-ül U7.1et.
7 — Kitab-ül Islâh-ı gâlat'el muhaddisîn.
8 — Kitâb-ii] arus.
9 — Kitâb-Ül tlâmMil hadîs. JO — El - gunye ân-il kelâm.
II — Şerh-Ül da'vüatH Ebi Huzeym. (Vakut : Mucem-ül Udebâ : C. VI/2 Shf. 81-86).
[414] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/276-277.
[415] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/278.
[416] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/278-279.
[417] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/279.
[418] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/279-280.
[419] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/280-281.
[420] Fethül Kadîr Cild I. Sahıfe 468-464 «Salfltü ala-'el Mevt»
[421] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/281-282.
[422] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/282.
[423] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/282-283.
[424] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/283.
[425] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/283.
[426] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/284.
[427] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/284.
[428] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/284.
[429] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/284-285.
[430] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/285.
[431] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/285-286.
[432] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/286.
[433] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/286.
[434] Talhâ ibni Abdullah ibni Medine kadısı idi. Talha denmekle maruftur. Amcası Abdurruhntan ibni Avf Osman, İbni Abb;vs'tan rivayeti vardır. Ziihrî ile Ebiizzinadda kendisinden rivayet etmiştir, ibni Sa'd ÖT tarihinde vefat ettiğini hildirmiştr. (Hulâsa 153) : (Tecrld-i sarih tercümesi C. IV. Shf. 623).
[435] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/286-287.
[436] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/287-288.
[437] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/288-289.
[438] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/289.
[439] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/289-290.
[440] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/290-291.
[441] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/291.
[442] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/291.
[443] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/292.
[444] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/292-293.
[445] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/293.
[446] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/293-295.
[447] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/296.
[448] Bak: «Bulûg'ül - Meram. C. î. Shf. 219.
[449] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/296-298.
[450] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/298.
[451] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/298-299.
[452] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/299.
[453] Fakat kanâat-ı âcizânemce makama en münâsip olan hadîs de bu hadîstir. Şunu unutmamalıdır ki, zayıf uydurma demek değildir. Onunla İstidlal edilen yerler vardır. Varsın gayri müslimlerin cenazelerine ayağa kalkma babında bizim de delîlimiz bu oluversin. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimizin bütün İşlerinde gayri müslimlere muhalif hareket etmek istediği ma'lûmdur. Hattâ ekseriyetle cumartesi ve pazar günleri oruç tutarlar ve : «Bu günler yahûd ve nasârânın bayramıdır. Ben onlara muhalefet etmek isterim» buyururlardı. Bu hadîs ilerde nafile oruç babında gelecektir.
Bu cihet nazar-i itibâra alınınca istidlal ettiğimiz zayıf hadîs manen derhal kuvvet bulur. Ve binâenaleyh gayri müslim cenazelere ayağa kalkılmaz. Bâzıları K«sûl-ü Ekrem (S.A.)'in herkese ve bu arada bittabi gayri müslim-lerede nâzik muamelede bulunmasını onları severmiş; sayarmış mânâsına alırlar. Bu pek büyük bir hatâdır. İslâm'ın Peygamber-i Zîşân'ı değil, muhlis bir ferdi bile bunu yapamaz. Çünkü Kurân-ı Azîmüşşân müslümanların Allah' ve Resulüne düşman olanları - babaları ve oğullar bile olsalar- asla sevemiyecek-îerini en beliğ bir ifâde ile anlatmaktadır. (1). Böylelerine nezâketle sevgisinin bir olmadığını hatırlatmak isteriz.
Bütün hayatında en büyük vazifesi şirk ve küfürle mücadele olan Peygamber (S.A.V.) efendimizin bir gayri müslimin cenazesine ayağa kalkmakta devam ettiğini —velev meleklere ta'zim için olsun- biz kolay kolay kabul edemi-yeceğiz. Çünkü melekler için bile kalkmış olsa, ölüye hürmet için kalktı sanılır veya öyle te'vil edilirdi, ihtimâl Fahri Kâinat (S.A.V.) efendimiz sırf meîeklere ta'zimden ibaret olan bu hareketi bu sû-i ihâm'dan dolayı terk etmiş ve kalkma hükmünü nesih buyurmuştur.
Müslüman cenazelerine gelince : Gayri müslim cenazelerini çıkardıktan sonra yukardaki hadîslerin ahkâmı onlara mahsus kalır. Bizce bütün cenazelere ayağa kalkmak mensuhtur. Bugünkü avrupaî cenaze selâmı, ta'zim duruşu, vesâirelerin ise mevzuu bahsimiz hadîslerle bir alâkası yoktur. Çünkü bunlar sırf moda olmuş bid'atlardır. Binaenaleyh bu fiilleri ayağa kalkma hadisleri'nin neshine kail olmayan ulemâ dahi kabul edemezler.
[454] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/299-301.
[455] Ebu Ishak Sebi'î (B. A.) Adı: Amr Îbni Abdullah'dır. Künyesi : Ebu îshak'dir. Nisbeti; Sebildir. Tabiînin meşhurlarından bir zât olup bir çok hadîs rivayet

etmiştir. Hûfeliâir. Hz. Osman <B. A.)'m hilâfetinin İkinci yılında dogmugtur. Hz. Ali (R. A.) ile diğer bâzı ashâb-ı kir&m'ı görmügdür. Veffitı (129) Hicrî tarihindedir.
Sebiîy, Emîr vezninde bir kelimedir. Lûgattâ, bir şeyin yedi bölüğünden biridir. Arap kavimlerinden Sebiiy' bin Sebt, Hemedan kabilesinden bir kolun adıdır. Küfede bir mahalle İsmidir. Bu yüzden Ebn İshak'a Sebil unvanı verilmiştir. (Kamus tercümesi'C. n. Shf. 596).
[456] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/302.
[457] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/302-303.
[458] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/303.
[459] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/304.
[460] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/304.
[461] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/304-305.
[462] Sa'd. b. Ebi vakkas : (Sa'd, b. Malik b. vuhayb b. Abd Manâf bin. Zuhra b. Kilâb b. Murra.)
Sahabenin ileri gelenlerindendir. İslâm dinini ilk kabul edenlerden yedincisi olduğu rivayet edilir. İslâm dinine girdiği zaman kendisi «17» veya «19» yaşlarında bulunuyordu.
Hz. Peygamber (S.A.V.)'in annesi Hz, Amine ile aynı kabileden olduğundan, Hz. Peygamber (S.A.V.) kendisine karşı, büyük bir muhabbet beslerdi. Sa'd; Akabe biatlanndan sonra, Meilineye ilk hicret eden müslümanlardandır. Sa'd çok mahir bir ok atıcısı idi; Uhud savaşında düşman'a 1.000 den fazla ok attığından, Hz. Peyg-amber (S.A.V.)'in teveccühüne mazhar olmuşdur. Kendisi hayatta iken Cennetle müjdelenen on sahâbîden «Asjere-i Mübe^ere'den) biridir.
Aynı zamanda, İran ordusunu yıkan Kadisiye meydan muharebesi kuman-danlarmdandır. (670 - 678) yıliarı arasında *70ij veya e80» yaşını geçmiş, olarak irtihal etmiştir.
[463] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/305.
[464] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/306-309.
[465] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/309.
[466] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/309-310.
[467] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/310-311.
[468] Sûre; 59-âyet: 10.
[469] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/311-314.
[470] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/314.
[471] Heytemî (Heysem!) :«7S5» senesinde doğmug «801» senesinde irti-hâl eylemiştir. İmam Hâfi2 Zeynüddin Irakî'nin arkadaşıdır. «KÜtüb-tt sitte» ve «Müsned» lerdeki zevaidl toplayıp tertib etmekle maruf bir imâm-ı mü-becceldir.
Heysemt on tane Zevâîd yazmıştır:
1 — «El-Bahr'ül zehhâr fi zev&İd-t b. mUsned'ül bezz&r» ki bunda «Mü ned-i Bezzâr» m zevâidini yani Kütüb-i .sitte'de olmayan hadîslerin büyük bir cildde toplamıştır.
2— «Zerâid-i Ebû Ya'iâ el-mevsilî» ki Ebu Ya'lâ «Miisned» inin Kütûb-i sitte'de olmayan zevâidini havî bir eildlik kitaptır.
3— «Zevâid-i müsned-i Ahmed» ki Ahmed ibn-i Hanbel «Miisned» inin Kütûb-i sitte'de oimayan hadîslerini hâvî iki cilddir.
4— «EI-Bedr'UI Münir fi zevâid'il mu'cem'ül kebîr» ki Taberânî «mu'cem-I kebîr» inde Kutûh-i Sitte hâricinde kaimiş üç cildlik zevâiddir.
5— «Meenıe'ûl bahreyn fi zevâid'ÛÎ mu'cemeyn» ki Taberânî'nin «Mu1eem-i evsât» ile «Mu'cem-î sağir» inde olup da Kütûb-i Sitte'de olmayan hadîslerdir ve iki cüddir.
6— «Mecma'ül zevâid ve menbe'ül fevâîd» ki bu kitap'da bundan evvelki zevâidin beşini esânîdi hazf ve her hadîsin Sahih, Hasen ve Zaîf olduğunu beyân ederek cem'etmiştir.
7— «Zevâd'iil hilye» ki Ebu Nuaym-i îsfehânî'nin «Hilyet'ül evliya» smda olan zevâdi hâvi büyük bir cilddir.
8— Zevâd-i fevâid-i teramam» ki Teramâm b. NeeSh'in «Fevâid» indekt zevâidi hâvidir.
9 — «Mevârldiz-zaman ilâ zevâid'übnü Hibban» ki îbn-i Hibban'ın «Sarhih» indeki zevâidi hâvidir. 10 — «Buğyet'ül bahs an zevâid-i Miisned'll-hars» ki, Haris b. Ebi Üsâme'nin
«Mtisned» indeki cem' eder.
(Süyûtî : Hüsnü'ül-muhâdara. C. I. Shf. 153. Esmâ'ül müellifin. C. I. Shf. 727. TecrİD-i sarih. Tercümesi (I. Shf. 223).
[472] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/314-317.
[473] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/317.
[474] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/317-318.
[475] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/318.
[476] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/318-319.
[477] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/319.
[478] Bu âdet Mısır'da pek yaygındır. Ölünün arkasından parasıyla tutulmuş bir sürü kadın yürüyerek kalabalık yerlerden geçerken hep birden vâvey-lâ koparır, yas ederler. Elleri yüzleri Xile denilen mavi bir boya ile boyalı bulunan bu kadınlar ellerindeki eski bir bezle âdeta boyunlarını kesermiş ğibJ yaparlar.
[479] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/319.
[480] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/319.
[481] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/319-321.
[482] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/321-322.
[483] Süre : 6-Âyet: 164 ve Sûre: 18, Âyet: 39.
[484] Berzah: Dünya ile âhiretin arası yani öldükten sonra kıyamete kadar devam eden zamandır.
[485] Sûre-8. Âyet: 25.
[486] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/322-324.
[487] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/324.
[488] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/324.
[489] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/324-325.
[490] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/325-326.
[491] Abdullah ibni Cafer (B.A.): Hz. Peygamber (S.A.V.)'in amca-zâdesl Cafer tbni Ebu TalİB'In oğludur. Validesi Umeys kızı, Esmâ'dır. Künyesi, Ebu Muhammed, daha meşhuru Ebu C&fer'dİr. Habeşistan'da ilk müslüman çocuğu olmak üzere doğmuş. Ebeveyniyle birlikte Medine'ye gelmişti. O sene Necfr-gînin'de bir oğlu olmuş onunda adını Abdullah koymuşlar. Annesi Necâşî'nin oğlunu da emzirmiş, bu surette iki Abdullah arasında bir süt kardeşliği husule gelmiştir.
Resûl-U Ekrem, Abdullah b. Cafer'in başını okşamak, onu bindiği hayvana almak gibi bir çok iltifatlarda bulunmuştur. Kendisininde «Resûl-ü Ekrem beni hayvanının arkasına bindirdi ve bana bir sır tevdi ettiki o'nu kimseye söylemem» dediğini imam Müslim rivayet ediyor.
Pederinin şahadetinden sonra validesi Hz. Etmbekir (R. A.)'e onun vefatından sonra da Hz. Ali (R. A.)'ye varmış olduğu cihetle bunların yüksek terbiyeleri altmda büyümüş, feyz almıştır. Bizzat Resûl-ü Ekrem'den rivayeti olduğu gibi, ebeveyninden, Ebu Bekir, Ali, Osman, Amraar b. Yâsir vâsıtası ile de rivayetleri vardır. Hz. Peygamber (S.A.V.) efendimizin vefatında «10» yaşında bulunan Abdullah, Hicretin «80» nci senesinde Medine'de vefat etmiştir. Vefatında yaşı «90» a yaklaşmıştı. R. Aleyh.
Abdullah b. Cafer hem vücutça, hem ahlâkça babasına çok benziyordu. Bilhassa şecaat ve cömertlikte tam babası gibi idi. Suriye fütuhatında muharebelere iştirak etmiş, Sıffîn vak'asında Hz. Ali fırkalarından birine kumanda etmişti. Fevkalâde cömertliğinden dolayı kendisine «kutb'üs-Seha = Cömertlik kutbu» denilmişti.
Hz. Ali ile tanışmasına aracılık etti diye kendisine 40.000 dirhem nakdî hediye gönderen bir İran çiftlik ağasının bu hediyesini: «Biz yaptığımız iyiliği para ile satmayız» diyerek reddetmiş. Medine'de şeker ihtikârı yapan bir tacirin malının tamamını, hazinedarına aldırıp ahaliye tevzî ettirmişti.
Kendisine kaside sunan siyah renkli bir şaire fazla ihsanda bulunmasını kınayan dostlarına söylediği şu sözler ibret vericidir: «Onun yüzü kara ise de sözü gayet beyaz, söylediği sözle aldığından fazlasına müstehak olmuştu. Biz ona eskiyecek ve nihayet yok olacak şeylerden başka bir şey vermedik. O İse bizim için ilel'ebed bakî kalacak sitayiş ve sena* vücnde getirdi.» (Tahir Ongun İslâm - Türk Ansiklopedisi. C. II. Shf.: 222).
[492] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/326.
[493] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/326-327.
[494] Süleyman bhı Büreyde <R. A.) : Eslemîdir. Babasından ve Ömer ümi Httseyn (R. A.) ile bir Cemaattan hadîs rivayet etmişdir. Vefatı «11S» hicrî

tarihindedir. R. Aleyh.
[495] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/328.
[496] Sûre-İ Kehr : Ayet 23, 24.
[497] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/328-329.
[498] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/329.
[499] Sûre: 59. Ayet: 10.
[500] Sûre: 47. Ayet: 19.
[501] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/329-330.
[502] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/330.
[503] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/331.
[504] Sûre: 91. Âyet: 9.
[505] Sûre: 91. Âyet: 9.
[506] Ulemâ bunu bağ ve asmaların çubuklarını kesmekle temsil ederler. Derler ki : «Bir asmanın çubukları kesilmezse o sene haddinden fazla üzüm. yapar. Fakat bu üzümleri besleyemez. Nihayet kurur gider. Kesilirse hem çok üzüm verir, hem de uzun seneler kurumaz, devam eder. îşte tıpkı bunun gibi zekâtı verilmeyen mal zahirde çok görülür. Fakat uzun sürmez bir âfetle yok: olur gider. Zekâtı verilse dâîma çoğalır.»
[507] Sûre-i İbrahim Âyet: 7.
[508] Süre-i Meâriç: Âyet: 25.
[509] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/332-334.
[510] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/335.
[511] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/335-336.
[512] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/336-338.
[513] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/338-343.
[514] Mnâfir : Yemen'de bir kabiledir. Meşhur MuAftr kumaşları bu kabileye nisbet olunur.
[515] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/343.
[516] A'meş : Ebu Muhammed Süleyman b. Mihran El- Esedî El-Kâhilî Mevlahıım El-Kûfî: Görme hassa's ı çok zayıf olduğa için A'meş lâkabı ile tanınmıştır. Esed evlâdından Kâhil oğullarının azatlı kölesi idi. Hicretin «67» senesinin, bir rivayete gröre İse «61» senesinin 10 Muharrem günü doğmuştur. Vefat tarihi için H. «148» yılındadır denirse de bu da ihtilaflıdır.
Bu zât kıraat imamlarından, yüksek muhaddîslerden ve küfe fakîhlerin-dendi. Yabya b. Said el-Kattan O'nun hakkında «Allâmet'ül-Islâm» demiştir. Medine fakth!.->ı inden Urve oğlu Huşeym ise: «Bütün Küfe'de kitâbullahi O'nun kadar iyi oiiuyşn O'nun kadar güzel söz söyleyen, ftıha anlayışlı ve sorulan herşeye daha sür'atle cevap veren bir kimse görmedim.» diyor.
A'nıeş'in rşvilcri: Hasan b. Sa'id b. Cafer Fadl b. Şadan Eb-til-Abbas El-Mitvaî EI-Basrî Uç Ebüî-Ferec Muhammed b. Ahnıed b. İbrahim Eşşenebûzî'dir.
Kendiside AshâMan olup, Kûfe'de en son vefat eden Abdullah b. Ebi Leylâ (189 veya 911)'dan ve Basra'da en son vefat eden Enes b. Mâlik'ten ve ayrıca Ebu Vâil (—82)'den, Zer (—82) 'den, İbrahim Nehâî (—95)'den, Zûhrî (—122) den Enes b, Mâlik'm ashabından 1300 kadar hadîs rivayet etmiştir.
A'imiş Nükteperdazlıgıyle ve hazırcevaphğiyle de şöhret yapmıştı. îbn Tolun Eş-Şânıî O'nun nüktelerinden ve fıkralarından müteşekkil bir eser yazmış ve bu esere «Ez-Zehr'iîl, En'aş-fî nevâdir'il - A'meş» ismini vermiştir.
(İslâm-Türk Ansiklopedisi. C. I. Shf. 372).
[517] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/344-345.
[518] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/345.
[519] Celeb: Bir yerden başka bir yere celb edilen hayvan vesairedir.
[520] Ceneb : Uzaklara götürmektir.
[521] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/345-347.
[522] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/347.
[523] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/347-348.
[524] Behz b. Hâkim (K. A.) : Ebu Muâviyeti'bni Haydet'iil Kureyşî.
Tâbün'den olup rivayetinin kabul edilip edilmediğinde Hâkim ihtilaflıdır. Ebu Hatim (195—277) O'nun hakkında : «O hadîsi yanılıp da ihticac olunmayan bir şahıstır.» diyor. îmâm-ı Şafiî (150—204) de : «Hüccet değildir.» demiştir. Zehebî (—748) ise «O'nu hiç bir âlim terk etmemiştir» demektedir.
(Bak: El - îsâbe C. I. Shf. 349. Sahâbî No: l«05).
[525] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/348-349.
[526] Mantûk : Bir söz'ün söylendiği yerde delâlet ettiği peydir. Meselâ : «şu kitabı satın aldım» denilse bu söz'ün «lâfzın» mantûku o kitabın satın alınmış olmasıdır.
[527] Mefhum : Bir söz'ün söylendiği yerde olmaksızın üzerine delâîet ettiği şeydir. Meselâ: «Şu kitabı sattım» denilse bu söz o kitaptaki mâlikiyet hakkının o kimseden kalktığına delâlet eder ki bu bir mefhumdur.
tslâm hukukunun kaynaklarından hukukî hükümleri istinbât ile fıkıh mevzuatını tertip, tanzim eden imâm ve müçtehitlerin te'lîf ettikleri usûl-ü fıkıh kitaplarında mefhûm'un bir çok kısımları İ'zâh ve beyân olunmuştur ki yeni harflerle türkçe yazılmış eser olarak emekli Diyanet İşleri Reisi Ömer Nasûhî Bilmen'in «Istilâhat-ı fıkhîyye kamusu» C. I. Shf. 14 ile devamına ve emekli Temyiz dâire reislerinden Ali Himmet Berki'nin «Hukuk mantığı ve tefsir» adlı kitabının 54 ve müteakip sayfalarına bakınız.
Mefhûmların taksiminden bâzıları şunlardır :
Mefhûm-i mutabakat, mefhûm-ı muhalefet, mefhûm-ı lâkah, mefhûm-ı sıfat, mefhûm-ı şart, mefhûm-ı gaye, mefhüm-ı istisna, mefhûm-ı innema, mefhûm-ı âdet, mefhûm-ı hasr.
[528] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/349-350.
[529] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/350-351.
[530] Kırat: Elmas ve Cevahir gibi kıymetli şeylerin tartısında kullanılır, mis-kal'in dörtte birine- «denk», .dörde taksim edilen dengin herbirine «Kırat», yine dörde ayrılan kirat'ın-beher kısmına «buğday», kezâlik dörde ayrılan buğdayın herbirine «fetil», ayrılan fetil'in herbir kısmına «nakir», yine ikiye bölünen nakir*in beherine «kıtmir», kezâlik ikiye ayrılan kıtmir'in herbirine «zerre» denilirdi. Birbuçuk dirheme «misbal», dörtyüz'dirheme «okka», kırkdört okkaya «kantar», dört kantara «çeki» adı verilir.
Kırat-i örfî : Bâzı fukâha'nın beyânına göre dört, bâzısının beyânına göre de beş orta arpa ağırlığı yerine kullanılır bir tâbirdir. Darphâne usulünce bir «kırat», dört buğday İtibar edilmiştir. Bu dört buğday ise fukâha'nın beş arpa İtibar ettikleri kırat-ı şer'îye ağırlıkça müsavi görülmüştür.
Kırat-ı şer'î : Beş orta arpa ağırlığı yerinde kullanılır bir tâbirdir.
Miskal : Yirmi «kırat» yani orta büyüklükte yüz arpa ağırlığına verilen addır. Bir «miskal» vezince bir «dirhem» ile bir dirhem'in yedide üçüne müsavidir. Bu itibarla yedi «miskal» on «dirhem-i şer'î» ağırlığındadır. Bir «dirhem» dört «denk» e, bir denk dört «kırat» a, bir kırat dört «buğday» a müsavi sayılırdı. Bu halde bir «miskal» doksanalti «buğday» a müsavi demektir.. Bu mikyaslar altın, gümüş ve mücevher gibi kıymetli şeylerin tartılmasında kullanılırdı. Bugünkü ölçüye göre dört buçuk gram mukabili demektir.
Dirhem : Bir «okka — kıyye» dörtyüz'de biri, 3.148 gramlık veznin adı idi. Şer'an yetmiş tane orta boy arpa'nın ağırlığından ibaretti. Dirhem, Sultan Orhan zamanında verilen bir karar mucibince şer'î dirhemin dörtte biri olmuştu.
Dlrhem-i şer'î : 14 kırat gümüş hakkında kullanılır bir tâbirdir. Orta büyüklükte yetmiş arpa tanesinin ağırlığı demekti. Zekâtta, mehirde, diyette, ni-sab-ı sirkatte muteber olan bir dirhemdi. Hazret! Peygamber <S.A.V.) zamanında 20, 12, 10 kırat sikletinde üç türlü dirhem vardı. Halîfe Ömer (R. A.) zamanında bunlar birleştirilerek vasatisi olan 14 kırat bir dirhem kabul olunmuştur. Başka bir riâvete göre asr-ı saadet'te şu dört nev'i dirhem mevcuttu.
1 — Dirhem-i bagalî 8 danık
2 — Dirhem-i tabarî 4 danık
3 — Dirhem-i mağribî 3 danık
4 — Dirhem-1 yemenî 1 danık.
Hz. Ömer (R. A.), en rayiç olan bagali dirhemi ile taberi dirhemini cemet-tirerek vasatisi olan 6 danığı bir dirhem olarak kabul eylemiştir.
Dirhem'in diğer şekilleri :
Dirhem-i ceyyît, dirhem-i halis, dirhem-i mağşuş, dirhem-l Örfî, dirhem-i rayiç, dirhem-i züyûf.
(Ek. Mehmet Zeki Pakalnı «Osmanlı tarih sözlüğü» C. I. Shf. : 454. C. H. Shf. 269 ve 546). Daha geniş tafsilât için bk: Tecrid-i sarih. C. V. Shf. 70 ve 498.

[531] Fethü'l-Kadîr, C. I. Shf. 522 «Bâb-ı Zekâtü'1-Mal».
[532] Süre - Tevbe; Âyet: 34.
[533] Bir vesk 60 sa#'; bir saf 4 men; bir men = 260 dirhemdir.
[534] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/351-356.
[535] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/356.
[536] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/356.
[537] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/357.
[538] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/357-358.
[539] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/358.
[540] Sûre: 9 Âyet 104.
[541] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/358-359.
[542] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/359.
[543] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/359-360.
[544] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/360-361.
[545] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/361.
[546] Salim b. Abdullah : Hz. Ömer (R. A.)'İn torunudur. Babası Abdullah b. Ömer dahi bilindiği gibi ashâb'm büyüklerindendir. (Bak: Abdullah b. Ömer «Btilûgül-merâm» C. I. Shf. 15). Salim hazretleri de tâbiî'nin büyüklerindendir. Hattâ kendisini tâbiîn'in «Fukahâyı Seb'a» smdan biri sayanlar vardır. {Bak: Fukahâyj Seb'a «Bülûğül-Merâm» C. I. Shf. 329).
Emevî meliklerinden Ömer b. Abdülaziz ve Hişam b. Abdülmelîk'e bâzı nasihat-âmiz hitabeleri meşhurdur.
Salim hazretleri «106» diğer bir rivayete göre ise «107» H. yılında irtihâl eylemiş, cenaze namazını o sırada Medîne-i Münevvere'de bulunan Hişam b. Abdülmelik kıldırmıştır. R. Aleyh.
[547] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/361-362.
[548] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/362-363.
[549] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/364.
[550] Sûre-i En'am; Âyet 141.
[551] Tefsirü'l - âyetü'l - Ahkâm C. I. 212.
[552] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/364-366.
[553] Sehl b. Ebi Haame b. SaÎde (R. A.): Evs kabîlesindendtr ve Ensârî'dir. Resûlüllah (S.A.V.)'İn irtüıallerinde 8-9 yaşında idiler. Resûlüllah'dan bir çok hadîs rivayet etmişlerdir. Keza Zeyd b. Sabit, Mnbammed b. Seleme'den hadîs rivayet etmişlerdir. Kendindende oğlu Muhammed ve kardeşinin oğlu Muhammed b. Süleyman b. Ebi Hasme ve Beşîr b. Yesar ve Salih b. Havvâd ve Nafl b. Cfibeyr ve daha bunlar gibi birçok sahâbî hadîs rivayet etmişlerdir.
Hz. Muâviye'nin hilâfetinin başlangıcında irtihal eylemiştir. R. Aleyh.
(Bk: El-îs&be C. II. Shf. 85. No: 3523. El Istiab C. H. Shf. 96).
[554] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/366-367.
[555] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/367-368.
[556] Attab b. Üseyd (R.A.): Attab b. Üseyd b. Ebi-llys b. Ümeyye b. Abduşşems el-Kureyşî'lEmevî.
Sahabeden olup Mekke'nin fethi günü İslâmiyet! kabul etmiş, fetihten sonra Hz. Peygamber efendimiz tarafından Mekke valiliğine gönderilmişti. O sene, yani 8. nci salı hicrî Hacc'ı bu zâtın rivayetinde icra olunmuştur. Bu sene Müşrikler dahi âdetleri vechîle Hacc'i îfâ etmişlerdi.
Attab b. Üseyd (R. A.) İslâmiyet ile müşerref olduğu zaman «20» yaşında İdi. Hz. Peyg-amber'in irtihâlinden sonrada Mekke valiliğinde kalmış ve Hz. Ebubekr (R. A.)'m yanmda dahi bulunarak Halîfe-İ müşârün-ileyh'in irtihâl ihaberi Mekke'ye vâsıl olmazdan evvel vefat etmiş ve o gün defnolunmuştu.
(Kâmus-u a'Iâm. C. IV. Shf. 3122).
[557] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/368.
[558] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/368-369.
[559] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/370.
[560] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/370-371.
[561] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/371-372.
[562] Sûre-I Tevbe : Âyet: 35.
[563] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/372.
[564] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/372.
[565] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/372-373.
[566] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/373.
[567] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/373-374.
[568] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/374-375.
[569] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/375.
[570] Bilâl b. el-Hârîs (B.A.) : Mtizeyne kabîlesindendir. Resûlüllah (S.A* V.)'in nezdine beşinci sene gelmiş ve Medine'de sakin olmuştur. Mekke'nin fethi günü Müzeni sancaklarından birini taşıyordu.
Kendisinden oğlu el-HSrîs, hadîs rivayet etmiştir. «80» yaşında olduğu haîde «60» tarihinde vefat eylemiştir. R. Aleyh.
[571] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/375-376.
[572] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/376.
[573] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/377.
[574] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/377.
[575] Abdnllah b. Salebe b. Snayr EI-Adevî, El-Azerî : Sahâbe-i Kirâm'ın
tercüme-i hallerini tesbit eden Tabakât müellifleri ve ilm-i hadîsin nakd'ür-Ricâl ilminin sayılı âlimleri kendisinin Sahâbî olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.. Babası Sa'lebe b. Suayr ise sahâbîdir. Başta İmâm Buhfiri, Dâre Kutnl, Hâkim, Ebu Hatim, tbn'üs-Seken gibi hafız, muhaddisîn-i kiram Abdullah'ın ResûliUlah (S.A.V.)'* gördüğünü kabul ve tesbit etmişlerdir.
Hadîs musannefâtında bâzan Sa'lebe ile oğlu Abdullah arasında yer değiştirilerek Sa'lebe b. Abdullah yâhud da Abdullah b. Sa'lebe diye tesbit olunduğundan bu karışık durum meydana gelmiştir. Tabakat ilminin büyük âlimlerinden tbni Abd'il-Berr «EH-lstiâb» inin C. II. Shf. 262'sinde, İmam İbni Hâ-cer'ül-Askalânî «El-Isâbe» sinin C. II. Shf. 276'da Abdullah'ın hayatını, C. I. Shf. 201'de ise babası Sa'Iebe'nin hayatım tesbit ve ikisinin hayatının tesbitin-de de bu karışık durum bulunduğunu atıfla beyân etmiştir. Müelliflerin bu beyânları kargısında meydana çıkan hakikat şudur ki Sa'tebe hem sahâbîdir, hem ResûlUllah (S.A.V.)'den rivayeti vardır. Oğlu Abdullah ise ResÛlUUah (S.A.V.)'i görmüştür. Resûlüllah (S.A.V.)'den rivayet ettiği hadîsler mürseldir,
Abdullah H. «83» tarihinde irtihâl etmiştir. Kendisinin babası Sa'lebe b. ebi Suayr'dan, Hz. Ömer (R. A.)'dan, Hz. Ali (R.A.)'den ve Hz. Saad (S. A.) dan ve diğer sahâbîden rivayeti vardır. Kendisinden Abdullah b. Müslim ve Saad b. İbrahim rivayette bulunmuştur. (Daha geniş bilgi için bak: «El-tsâbe» ve «El-îstiab» m maddelerine.)
Abdullah'ın babası Salebe'nin, İmam AbdUrrezzak'ın «cMnsannef» İnde se-ned-i sahîh ile rivayet ettiği Sadaka-i fıtır hadîsi Tecrid-i Sarih Shf. 493'de nakl edilmiştir. Ayrıca îmam Ebu Davud'un «Sünen» inde Nu'man tarikiyle aynı hadîs'İn başka bir şahidi de vardır. B. Anhüraa.
[576] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/377-380.
[577] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/380.
[578] Fethü'l - Kadîr C. Shf. 36-3». Sadaka-i Fıtır babı.
[579] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/380-382.
[580] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/382-383.
[581] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/383-384.
[582] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/385.
[583] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/385-386.
[584] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/386.
[585] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/386-387.
[586] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/387.

[587] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/387-388.
[588] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/388.
[589] Sûre 59 : Âyet : 9.
[590] Sûre : 76 : Âyet : 8.
[591] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/388-389.
[592] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/389.
[593] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/389-390.
[594] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/390-391.
[595] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/391.
[596] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/391.
[597] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/391-392.
[598] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/393.
[599] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/393-394.
[600] Hadisi şerifte Bacül yani (erkek) zikredilmişse de kadın da aynı bükümde olduğundan, biz bu kelimeyi İnsan diye tercüme ettik.
[601] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/394-395.
[602] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/395.
[603] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/395.
[604] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/395-396.
[605] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/396.
[606] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/396.
[607] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/397.
[608] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/397.
[609] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/398.
[610] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/398-400.
[611] Ubeydullah b. Adiyy b. el-Hıyar (B. A.) : Hz. Muhammed (S.A.V.) devrinde doğduğu söylenir. Tâbiîn'den sayılır. Hz. Ömer ile Osman (B. A.)'den hadîs rivayet etmiştir.
Babasından rivayet ettiğine göre, ölürken O'na şöyle demiştir : «Oğlum!. Benden sonra bana lâyık iğler işleyesin ki beni yaşatasın. Çünkü oğulların iğleri, âhirete giden babalara her gün bildirilir.»
[612] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/400.
[613] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/400-401.
[614] Kubaysetü'bnü Muhârik Hilâl! (B. A.) : Basra'lılardan sayılan bir Sahftbe-i Celü'dir. Peygamber (S.A.V.)'e elçi olarak gelmiştir. Kendisinden oğlu Kut» ve başkaları hadîs rivayet etmişlerdir.
[615] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/401-402.
[616] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/402.
[617] Abdülmnttalip bin Rabîatü'bnü El-H&rls (R. A.) : Abdülmnttalip bin Hfişim'in oğludur. Evvelâ Medine'de oturmuş sonra Hz. Ömer devrinde Dımaşk'a göç etmiştir. ResûHillah (S.A.V.)'e giderek kendisini zekât tahsildan buyurmasını istemiştir. Kendisinden rivayet olunan biricik hadîsini Hz. Fahr-i Kainat (S.A.V.) bu işteki cevap olarak trâd buyurmuştur.
[618] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/402-403.
[619] Zahir rivayet : îmâin-ı Muhammedin El-Camiü's-Sagtr, El-Camiül- Kebfr ve Siyer'Ieri gibi meşhur kitaplarında nakl ve rivayet olunan meselelerdir. Bunun mukabili nevâdir'dir. Bunlar da CurcanİYat, keysaniyat, haraniyat gibi meşhur olmayan kitaplarının rivayetleridir.
[620] Sûre 9 : Ayet : 104.
[621] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/403-404.
[622] Cübeyr ibni Mut'im (R. A.) : Nnfel b. Abdi Menâf ogullarındandır. Mekke'nin fethinden evvel müslüman olmuş; sonra Medine'ye yerleşmişti. Ensfib ilminde vukuf aâhibl idi. Medfne-i münevvere'de «54» veya «57» tarihinde vefat eylemiştir. R. Aleyh.
[623] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/404.
[624] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/405.
[625] Ebu Râfi' (R. A.) : îsmi ihtilaflıdır. Bâzılarına göre İbrahim, bâzılarına göre Hürmüz'dür. Hz. Ebu Râfi' Resûlüllab (S.A.V.) efendimizin azad-lısıdır. Bâzılarına göre Hz. Abbas'ın kölesi idi. Sonra Hz. Peygamber (S.A.V.)'e hibe etti. Abbas (R. A.) müslüman olunca Ebu R&fî' Onun müslüman olduğunu Peygamber (S.A.V.)'e müjdelemiştir. O da kendisini azâd eylemiştir. Ebu Râfî, Hz. Ali (R. A.)'in hilâfeti zamanında Medine'de vefat etmiştir. Aslen Mısır'U olduğu söylenir. Kendisinden zevcesi Selmâ ile oğulları ve diğer bâzı zevat hadîs rivayet etmiştir.
[626] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/405-406.
[627] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/406.
[628] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/406-407.
[629] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/407.
[630] Sûre-i Yusuf Âyet: 53.
[631] Sûre-i Bakara Ayet : 185
[632] » » » : 183.
[633] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/408-410.
[634] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/410.
[635] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/410-411.
[636] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/411.
[637] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/411-414.
[638] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/414.
[639] Mestûrll'l-hâl : Hâli kapalı. Yani : ÂdilmİIdir değilmldir, belli olmayan kimsedir.
[640] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/414-417.
[641] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/417.
[642] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/417-418.
[643] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/418-419.
[644] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/419.
[645] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/419.
[646] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/419-420.
[647] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/420-421.
[648] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/421.
[649] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/421.
[650] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/421-422.
[651] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/423.
[652] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/423.
[653] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/423-424.
[654] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/424.
[655] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/424-425.
[656] Sûre : 2, Âyet : 187.
[657] Sûre : 2, Âyet: 187.
[658] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/425-427.
[659] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/428.
[660] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/428.

[661] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/429.
[662] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/429-431.
[663] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/431.
[664] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/431-432.
[665] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/432-433.
[666] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/433-434.
[667] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/434-435.
[668] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/435.
[669] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/435.
[670] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/435-436.
[671] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/436.
[672] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/436-437.
[673] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/438.
[674] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/438.
[675] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/439.
[676] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/439-441.
[677] Hamzat'tibnü Amr Eşlemi (R.A.) : Künyesi Ebu Salih yâhud, Ebn Muhaanmed'dir. Hicazhlar'dan sayılır. Kendisinden oğlu Muhammed ile Hz-Aişe (B. Anhft) rivayet etmiştir. «80» yağında olduğu halde «61» tarihinde vefât etmiştir.
[678] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/441.
[679] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/441-442.
[680] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/442.
[681] Sûre : 2, Âyet : 184.
[682] Sûre : 2, Âyet : 184 – 185.
[683] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/442-443.
[684] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/443-444.
[685] Meselâ : Birisi «benim paramdan bir talebe okutulsun» dedikten sonra: «Benim paramdan müslüman olmayan talebe okutulmasın» dese, artık mutlak olan ilk sözündeki talebe de muslÛman olmakla mukayyettir.
[686] Fakat, Hanefiler'in «En-NIhaye» adlı fıkıh kitabında §u malûmat veriliyor : «îmâm-ı Şafii'nin kefaret meselesinde tahyîre kail olması İle tmftm-ı M&IIk'in «oruçta tetabu' §art değildir» dediğinin aalı yoktur. Bu bir hatadır. îmâm-ı Şafiî, Haneffler gibi tertibe kaildir. Meselede tahyîre de, tetabüunün lüzumsuzluğuna da kail olan yalnız îbnl Ebi Leylâ'dır.»
[687] Sûre: 2, Ayet: 184-196.
[688] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/444-448.
[689] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/448.
[690] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/448-450.
[691] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/450.
[692] Asaba : Terekeden hak sahipleri; miraslarını aldıktan sonra kalanını alan fakat kendinden başka mirasçı yoksa bütün terekeye mirasçı olan kimselerdir.
[693] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/450-451.
[694] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/452.
[695] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/452-453.
[696] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/454.
[697] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/454-455.
[698] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/455.
[699] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/456.
[700] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/456.
[701] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/456-458.
[702] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/458.
[703] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/458-460.
[704] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/460.
[705] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/460.
[706] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/460.
[707] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/461.
[708] NÜbeyşetü'l-Hüzelî (B.A.): NübeyşetüTmü Arar yahut Nübeygettitmtt Abdullahtır. Buna NiibeyşetÜ'1-Hayr da derler.
[709] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/461.
[710] Temettü1, kıran, hedy ve muhsar gibi kelimelerin mânâsını anlamak için kitabımızın hacc bahsine müracaat buyrula.
[711] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/461-462.
[712] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/462-463.
[713] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/463.
[714] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/463.
[715] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/463-465.
[716] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/465.
[717] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/465.
[718] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/465-466.
[719] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/466.
[720] Sanıma bintt Bttsr (B. anha) : tsml Behiyye'dİr. «Behime» diyenlerde vardı. Abdullah b. Bttsr'ün kızkardegidir. Kendisinden kardeşi Abdullah rivayet etmiştir.
[721] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/466-467.
[722] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/467.
[723] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/467.
[724] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/468.
[725] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/468.
[726] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/468-469.
[727] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/469.
[728] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/469-470.
[729] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/471.
[730] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/471.
[731] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/471-472.
[732] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/472.
[733] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/472-473.
[734] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/473.
[735] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/473.
[736] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/473.
[737] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/473-474.
[738] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/474.
[739] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/474.
[740] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/474-475.

[741] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/475.
[742] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/475-476.
[743] «Fethül - Kadir C. II. Shf. 107-108 BâbU'l-i'tikaf».
[744] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/476.
[745] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/477.
[746] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/477-478.
[747] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/478.
[748] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/478.
[749] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/479.
[750] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/479.
[751] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/480.
[752] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/480-481.
[753] Sûre; 3, Ayet; 97.
[754] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/482-485.
[755] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/485.
[756] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/485-486.
[757] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/486.
[758] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/486-487.
[759] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/487.
[760] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/487-489.
[761] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/489.
[762] «Fetfcü'l-Kadlr» C. 2. Shf. 119 Kitabü'I-Hace.
Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/489-490.
[763] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/490-491.
[764] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/491.
[765] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/492.
[766] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/492-493.
[767] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/493-494.
[768] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/494.
[769] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/494-495.
[770] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/495.
[771] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/495-496.
[772] Bu gün âlemin karısı veya kızıyla dost olmak, onunla başbaşa bir yerde kalmak, kırlarda, ormanlarda dolaşmak, salgın halini almış bir moda hastalığıdır. Ne diyelim, Allah müslümanlara intibahlar nasip eylesin.
[773] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/496-498.
[774] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/498-499.
[775] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/499-500.
[776] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/500.
[777] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/500.
[778] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/501.
[779] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/501.
[780] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/501-504.
[781] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/504.
[782] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/504-506.
[783] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/507.
[784] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/507.
[785] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/507-508.
[786] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/509.
[787] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/509.
[788] Sûre
[789] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/509-512.
[790] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/512.
[791] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/512-513.
[792] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/513.
[793] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/513.
[794] Vers: Yemende yetişen güzel kokulu bir nebattır.
[795] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/514.
[796] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/514-515.
[797] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/515.
[798] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/515-517.
[799] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/517-518.
[800] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/518-520.
[801] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/520.
[802] Sûre-i : Maide; Ayet: 96.
[803] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/520-522.
[804] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/522.
[805] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/522-523.
[806] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/523-524.
[807] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/524-526.
[808] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/526.
[809] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/526.
[810] Kâ'b bin Ücra (R. A.): Ensâr-ı kîrâm'ın müttefiki Harp yardımcısı olan bir Sahâbe-i Celîl'dtr. Kûfe'ye yerleşmişti. Medîne-i Münevvere'de «51» tarihinde vefat etmiştir.
[811] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/526-527.
[812] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/527-528.
[813] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/528-529.
[814] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/529-530.
[815] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/530-531.
[816] El-Bakara Sûresi; Âyet: 126.
[817] Sûre-i Âli Imran, Âyet: 97.
[818] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/531-532.
[819] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/532.
[820] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/532.
[821] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/533.
[822] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/533-536.

[823] Sûre-i Bakara; Ayet: 126.
[824] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/536-541.
[825] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/541-542.
[826] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/542.
[827] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/542.
[828] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/542-543.
[829] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/543.
[830] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/543-544.
[831] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/544.
[832] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/544.
[833] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/544.
[834] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/544-545.
[835] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/545.
[836] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/545-546.
[837] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/546.
[838] Sûre i :
[839] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/546-547.
[840] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/547.
[841] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/547-548.
[842] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/548.
[843] SÛre-i ATaf; Ayet: 172.
[844] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/548-550.
[845] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/550.
[846] Yemin: Sag el demek ise de Allah'ın bizim gibi eli olmadığından, bu kelime mttteşabih'tir. Mânâsım Allah bilir.
[847] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/550-552.
[848] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/552.
[849] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/552.
[850] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/552-553.
[851] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/553.
[852] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/553.
[853] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/553.
[854] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/554.
[855] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/554.
[856] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/554.
[857] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/554-555.
[858] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/555.
[859] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/555.
[860] Kııfeli'dir, haccetti! vedâ'da bulunmuştur.
[861] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/556.
[862] Sûre 2; Âyet: 198.
[863] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/556-558.
[864] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/558.
[865] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/558.
[866] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/558.
[867] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/558-559.
[868] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/559-560.
[869] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/560.
[870] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/560.
[871] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/560.
[872] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/560-561.
[873] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/561.
[874] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/561.
[875] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/561-563.
[876] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/563.
[877] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/563-564.
[878] Mihver hm Mahreme (B. A.): Zühri ve Kureyşî'dir. Resûlüllah (S.A.V«)Fîn irtihâUnâe «8» yaşında bir çocuk idi, bununla beraber oüdan hadîs dinlemiş va belleirâ-ftir. Ha. Osman'ın şahadetinden sonra Medine'den Mekke'ye gltiîî^ Y&sitâ'in askeri Mekke'yi muhasara edinceye kadar orada kalmıştır. Namaz lalarken. Yezîd ordusunun mancınıklarından gelen bir te$ kendisini gehîd etm^gti. Vefat tarihi «64» yılıdır. Dindar ve ehl-i faziletten idi.
[879] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/564.
[880] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/564-565.
[881] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/565.
[882] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/565.
[883] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/565.
[884] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/565.
[885] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/566.
[886] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/566.
[887] Âsim bin Adîyy (B.A.): Ebu Abdullah yâhud Ömer veya Amr'dır. Bedir gazasına ve ondan sonraki bütün gazalara iştirak etmişdir. Bâzıları Bedir gazasına iştirak etmediğini söylerler. Onlara göre Hz. Asım Bedir'e Peygamber (S.A.V.) ile beraber götürülmüş İse de hutbesinden işittiği bir şeyden dolayı Hz. Peygamber (S.A.V.) kendisini Mescid-i dırar halkı araşma iade etmiş, fakat ganimet hissesini ve mükâfatını verdiğinden gazaya iştirak etmiş gibi olmuştur. Bir rivayette «45» tarihinde vefat etmiş, bir rivayette «120» yaşında olduğu halde Yemâme vak'asmda şehîd edilmiştir.
[888] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/566-567.
[889] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/567.
[890] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/567-569.
[891] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/569.
[892] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/570.
[893] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/570.
[894] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/570.
[895] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/570.
[896] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/570-571.
[897] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/571.
[898] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/571.
[899] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/571.
[900] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/571-572.
[901] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/572.
[902] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/572-573.

[903] İbni Zübeyr mutlak zikredilince ondan Abdullah ibni ZÜbeyr kasde-öllir.
[904] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/572.
[904] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/573.
[905] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/573-575.
[906] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/576.
[907] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/576-578.
[908] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/578.
[909] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/578-579.
[910] İkrime (R. A.): Ebu Abdullah İkrime. İbni Abbas (R.A.)'m edilmiş kölesidir. Aslı Berberedir, tbni Abbas, Aişe, Ebu Hüreyre, Ebu Sâid ve diğer ashâb-ı kirâm'dan hadîs dinlemiştir, Tâbiîn'in meşhur fakihlerindendir.
ibni Abbas (R. A.) tarafından Kur'ân-ı Kerîm, hadîs, v.s. ulûmu Islâmîyyo kendisine öğretilerek zamanın en büyük fakih ve âlimlerinden olmuştur.' Hakkında «Hâriciler'in fikirlerini tercih ve tecvîz edermiş» diye bir itiraz var İse de bir çok ulemâ'ya göre bu da doğru değildir.
İkrime Hz. leri, Melike'i Mükerreme'de otururdu. Bir çok defalar seyahatlere çıkmıştı. İbni Abbas'm vefatından sonra oğlu Ali, İkrime (B. A.)'yi dörtbin dinara satmış, fakat İkrime (R. A.) : «Babanın ilmini dörtbin dinara mı satı-torsun?...» diye itiraz edince satmaktan vazgeçerek. O'nu azâd etmiştir. Daime-«107» tarihinde Medîne-i MUnevvere'de vefat etmiştir.
[911] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/579.
[912] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 2/579-580.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİHÂD[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ?????????? ?

-145 **? ???? ??????????? ?????????? ????????????? ?**

Haricileri kötüleme ve onlarla savaşmayı emr[2] **ile ilgili hadisler**

Bu, daha önce "İman Bölümü"nde geçmişti.

* * *

-146 **? ??? ??????? ????????? ???? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?**

"Allah'ın emrinin (=Kıyamet gününün) gelme anına kadar ümmetinden bir topluluk Hak yolunda mücadele de üstün olmaya devam edecektir"[3]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Muâviye b. Ebi Süfyân
2. Muğîre b. Şu'be
3. Câbir b. Semure
4. Muaz b. Cebel
5. Câbir b. Abdullah
6. Zeyd b. Erkam
7. Ebu Ümâme
8. Hz. Ömer
9. Ebu Hureyre
10. Mürre el-Behzî
11. Şurahbil ibu's-Simt

Toplam, 11 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

12. Ukbe b. Âmir
13. Sevbân
14. Sa'd b. Ebi Vakkâs
15. Seleme ibn Nüfeyl el-Hadramî
16. İmrân b. Husayn

Bu hadisin, mana bakımından bir birine yakın lafızları vardır.

Şeyhulislam İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"Kitâbu İktizâu's-Sırâti'l-Mustakîm"**in baş taraflarında 'Cehennemliklere Benzemekten Sakındırmanın Yararı' bahsinde bu hadisin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle belirtmektedir:

"Resulullah (s.a.v)'den gelen **? ??? ??????? ???? ???????? ????????? ????????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?** **"Kıyamet kopuncaya kadar ümmetimden bir topluluk, Hak yolunda mücadele de üstün olmaya devam edecektir"** şeklinde gelen hadis, **mütevatir**dir."

* * *

-147 **? ?????????? ????????? ????????????? ????????? ????? ?????? ??????????? ?**

"İyilik, Kıyamet gününe kadar atın alnına bağlanmıştır"[4]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer
2. Ebu Hureyre
3. Enes
4. Urve el-Bârikî
5. Cerîr

6. Câbir b. Abdullah
7. Ebu Zerr
8. Ebu Saîd
9. Esmâ' bint. Yezîd
10. Huzeyfe
11. Suvâde ibnu'r-Rebî'
12. Sehl b. Hanzaliyye
13. Ureyb el-Müleykî eş-Şâmî
14. Nu'mân b. Beşîr
15. Ebu Kebşe
16. Ebu Ümâme
17. Cisr b. Vehb
18. Mekhûl (mürsel olarak)

Toplam, 18 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

19. Utbe b. Abd

Bu Utbe b. Abd Hadisi, Ebu Dâvud'da geçmektedir.[5]

a. Dimyatî (ö. 749/1348) **"Kitâbu'l-Hayl"**da bu hadisin geliş yollarını bir araya toplamıştır.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'de, bu kitabı özetleyip bu kitaba güzel bir cüz ilave etmiştir.

b. Münâvî (ö. 1031/1622) **"Teysîr"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

c. (Yine Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Müellif Suyûtî dedi ki: 'Bu hadis, **mütevatir**dir.'"

* * *

-148 ? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??? ????????? ??????????? ??????? ????? ????????? ?????????? ????????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in savaşta ve daha bir çok yerde katıra binmesi, mutlak olarak katıra binmenin mubah olması"[6] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Hz. Ali
2. Berâ' b. Âzib
3. Abbâs b. Abdulmuttalib
4. Abdullah ibn Mes'ud
5. Ümmü Süleymân b. Amr ibnü'l-Ahvas
6. Abdullah b. Bişr, babasından
7. Enes b. Mâlik
8. İyâs b. Seleme, babasından
9. Ukbe b. Âmir ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Ata binmenin mubah oluşu ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir**dir."

* * *

-149 ? ?????????? ???????? ?

"Savaşta, aldatma olur"[7]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Hz. Ali
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Enes
5. Hasan b. Ali
6. Zeyd b. Sâbit
7. Avf b. Mâlik
8. Nübeyt b. Şerît
9. Nevvâs b. Sem'ân
10. Hüseyin b. Ali
11. Abdullah ibn Ömer
12. Abdullah ibn Selâm
13. Halîd ibnü'l-Velîd
14. Câbir

Toplam, 14 kişi.
(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:
15. Ka'b b. Mâlik
16. Hz. Aişe
17.Nuaym b. Mes'ud
(Münâvî) **"Teysîr"** ile **"Feyzu'l-Kadîr"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

* * *

-150 ? ???????? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ?????? ???? ?????????? ????? ?????? ?

"Öğleden önce ya da öğleden sonra bir kerecik olsun Allah yolunda yola çıkış, dünya ve dünyanın içindeki herşeyden daha değerlidir"[8]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:
1. Enes
2. Ebu Eyyûb
3. Sehl b. Sa'd
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Ebu Hureyre
6. Muâviye b. Hudeyc
7. Abdullah ibnü'z-Zübeyr
8. İmrân b. Husayn
Toplam, 8 kişi.
(Derim ki:) Bu hadis, şu yollradan da gelmiştir:
9. Süfyân ibn Vehb el-Havlânî ve daha bir çokları
(Münâvî) **"Teysîr"** ile **"Feyzu'l-Kadîr"**de Suyûtî'den naklen bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

* * *

-151 ? ????????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, kadınlar ile çocukların öldürülmesini ya-saklaması"[9] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:
1. Abdullah ibn Ömer
2. Ka'b b. Mâlik
3. Abdullah b. Atîk
4. Ebu Sa'lebe el-Huşenî
5. Ebu Saîd el-Hudrî
Toplam, 5 kişi.
(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:
6. Büreyde
7. Rebâh b. Rebî'[10]
Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.[11]
Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

* * *

-152 ? ????????? ???? ?????? ??????????????? ?????????? ???????? ???????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, hakkıyla Kelime-i Şahadeti getiren kimseler ile namaz kılan kimselerin öldürülmesini yasaklaması'[12] **ile ilgili hadisler**

İbn Abdilberr (ö. 463/1071) **"İstizkâr"** adlı kitabının 'Bâbu câmi's-salât'ta **"Allah, beni; Kelim-i Şahadeti getiren kimseler ile namaz kılan kimseleri öldürmekten alıkoydu"** hadisine dair yerde şöyle der:

"Bu konudaki delil; Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık eden kimse ile namaz kılan kimselerin, öldürülmek suretiyle cezalandırılmamalarıdır. Bu kimseler ancak dininden döndüklerinde yada evli olup zina ettiklerinde veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya koştuklarında yada yol kesip insanların mallarına saldırıdıklarında veya buna benzer durumlarda öldürülebilirler. Yine bu meseleyi, **"Temhîd"**de **mütevatir** rivayetlerle açıkladık."

Hadiste kastedilen husus, bu olabilir.

* * *

-153 ? ????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ??? ???????? ???

????????? ???? ???????? ????????? ?

“Kafir, bir müslümanı öldürüp malına da zarar verip sonra da Müslüman olursa, kendisine ve malına herhangi bier zararın isabet edip edemeyeceğine dair bir garanti verilememesi”[13] **ile ilgili hadisler**

İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **“İhticâc bi’l-Kader”** adlı risalesinde konu ile ilgili bu hadislerin mütevatir olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

“Kafirleri, bazı Müslümanları öldürüp mallarına da zarar verip sonrada Müslüman olurlarsa, kendilerine ve mallarına herhangi bir zararın isabet edip edemeyceğine dair bir garantinin verilemeyeceği ile ilgili Resulullah (s.a.v)’in sünneti, **mütevatir**dir.”

* * *

-154 ? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ????????? ?????? ???????? ?

“Savaş sırasında kim, bir düşmanı öldürüp bunu da ispatlarsa, öldürülen kimsenin selebi, kendisinin olur”[14]

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Ebu Katâde[15]

(Devamla der ki:) “Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

2. Enes[16]
1. Semure[17]
2. Avf b. Mâlik[18]
3. Hâlid b. Velîd[19]“

Irâkî (ö. 805/1402)’de, bunlara, şunları da eklemiştir:

4. Abdullah ibn Abbâs[20]
5. Seleme ibnü’l-Ekvâ’[21]
6. Câbir[22]
7. Habîb b. Mesleme[23]

İbn Hacer (ö. 852/1447) **“Emâliyyu’l-Muhrace ala muhtasarı ibni’l-Hâcib el-Aslî”**de bunlara şunları da ilave etmiştir:

8. Abdurrahhman ibn Avf[24]
9. Sa’d b. Ebi Vakkâs[25]
10. Ebu Hureyre
11. Abdullah ibn Ömer
12. Hâtıb b. Ebi Beltea

İbn Hacer (devamla) der ki: “Beyhakî, bu manada bir çok hadis rivayet etmiştir. Fakat bu hadisler, ya mürseldir yada mevkuftur.”

* * *

-155 ? ???? ?????????????? ?????????? ????? ??? ???????? ???????? ???????? ???? ????? ????????? ????? ????? ???????? ?

“(Allah yolunda cihad eden) bir gaziyi donatan kimse, kendisi ile onun arasında bir engel olsa bile ona niyetinin durumuna göre gazilik sevabı verilir”[26] **ile ilgili hadisler**

Zürkânî (ö. 1122/1710) **“Şerhu’l-Muvatta”**da ‘Kitâbu’l-Cenâiz’ (=Ce-nazeler Bölümü’n)ün ‘Nehyü ani’l-bekâi ala’l-meyyiti’ (=Ölü üzerine ağlamanın yasaklanması) bab başlığında İbn Abdilberr (ö. 463/1071)’in şöyle söylediğini nakletmiştir:

“Bu konu ile ilgili hadisler, **mütevatir** ve sıhhatlidir.”

İbn Abdilberr (ö. 463/1071) **“İstizkâr”**da sözkonusu bab başlığındaki Mâlik hadisine dair yerde aynen şöyle der:

“Bu konudaki **? ???? ???????? ??????? ??? ??? ??????? ???????? ???????? ???? ????? ????????? ????? ????? ???????? ? “(Allah yolunda cihad eden) bir gaziyi donatan kimse, kendisi ile onun arasında bir engel olsa bile ona niyetinin durumuna göre gazilik sevabı verilir”** hadisi ve bu mana ile ilgili Resulullah (s.a.v)’den gelen **? ???? ??????? ???? ??????? ???????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ???????? ???????? ???????? ? “(Devamlı olarak) geceleyin namaz kılan bir kimse, uykusunun, namaza galebe çalmasıyla (uyuya kalıp namazını kılamasa bile) ona namazının sevabı yine yazılır. Onun uykusu, (Allah’ın ona yaptığı) bir sadaka olur”**[27] gibi rivayetler, **mütevatir** ve sıhhatlidir. Bu hadislerden birisi de; Enes’in,[28] Hz. Peygamber (s.a.v)’den, Tebük yada bir başka gazve sırasında söylediği şu hadisi rivayet etmiştir:

? ?????? ?????????? ?????????????? ?????????? ??? ???????? ???????? ????? ??????????? ???? ???????? ????? ?????????? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ????? .???????: ??? ??????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ?????????????? ???????: ?????????? ????????? ?

“Medine’de öyle bir topluluk bıraktınız ki, siz bir yolda yürür veya bir şey infak eder yada bir vadiyi geçersiniz, onlar, ancak sizinle birliktedirler. Sahabiler: ‘Ey Allah’ın Resulü! Onlar Medine’de oldukları halde bizimle nasıl birlikte olurlar?’ diye sordular. Peygamber (s.a.v):

‘Özür, onları (oraya) hapsetmiştir’ diye cevap verdi”

Bu manayı, ‘Kitâbu’s-Salât’ (=Namaz Bölümü’n)deki rivayetleri açıklamak için (burada da) ilave ettik.”

Hadiste kastedilen husus bu olabilir.

* * *

-156 ? ???? ?????? ????? ??????? ?????? ??????? ?

"Kim malı uğrunda öldürülürse, şehiddir"[29]

Bu hadisin geliş yollarının çoğunda; (**????**) **"mal"** kelimesi yerine, (**?????????**) **"Nefis/Can"** yada (**????????**) **"aile"** kelimesi geçmektedir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Amr
2. Ebu Hureyre
3. Hüseyin b. Ali
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Sa'd b. Ebi Vakkâs
6. Enes
7. Abdullah ibnü'z-Zübeyr
8. Abdullah ibn Mes'ud
9. Abdullah b. Âmir b. Kureyz
10. Şeddâd b. Evs
11. Hz. Ali
12. Câbir b. Abdullah
13. Süveyd b. Mukarrin

Toplam, 13 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

14. Büreyde
13. Abdullah ibn Ömer
14. Saîd b. Zeyd

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **"Şerhu'l-Câmi"**de bu hadisin mütevatir olduğunu belirtmiştir.

Ebu Medyen el-Fâsî **"Şerhu Ehâdisi'ş-Şihâb"**da bu hadise dair yerde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"Musannıf Şihâb, bu hadisi, Ebu Hureyre yolundan rivayet etmiştir. Fakat Ebu Hureyre'den gelen bu hadis, garibtir. Bu hadisin sahih ve meşhur olanı, Abdullah ibn Amr ibnu'l-Âs'tan[30] gelenidir. Bu hadisi ise, Buhârî, Müslim ve bir çokları rivayet etmiştir. Bu konuda bir grup sahabeden (rivayetler) gelmiştir. Dolayısıyla da bu hadisin, **mütevatir** olduğu belirtilmiştir."

Ebu'l-Alâ' el-Irâkî el-Hüseynî, Şihâb'ın kitabına yazdığı yazıda söz konusu hadis hakkında aynen şöyle der:

"Bu hadis, muttefekun aleyh olup **mütevatir** hadisler içerisinde sayılmıştır."

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] "Cihâd" kelimesi, sözlükte; güç ve gayret sarfetmek, amelde mübalağa etmek ve zahmet gibi anlamlara gelen "cehd" kökünden türemiştir.
Terim olarak ise; yüce Allah'ın dini için; can, mal, dil ve diğer vasıtalarla güç ve gayret sarfetmeye cihad denir.
İslam, insan toplumunun ıslahını, sulh içinde yaşamalarını gaye edinmiş ve insan hak ve hürriyetlerini korumayı esas almıştır. Avaş halini meşru kılan sebepler şunlardır:
1. "Meşru müdafaa" denilen ve Müslümanlara doğrudan yada dolaylı yollarla İslam toplumunun varlık ve bağımsızlığına ve Müslümanların dinlerinde fitneye yol açacak şekilde ülkelerine, mallarına ve kendilerine saldırı ile İslam tebliğ ve davetini engellemek ve gerçek bir tehlike sayılacak şekilde Müslümanlara karşı kötü niyet beslenmesi.
2. Önceden mevcut olan bir savaşın kesintiye uğramasından veya yapılmış bir sulhün düşman tarafından bozulmasından sonra edeblendirme ve sulh halinin sağlanması maksadıyla savaşa devam edilmesi.
3. Zayıf durumundaki azınlık Müslüman bir topluluğun, onlara zulmeden ve haklarını çiğneyen kendi gayri Müslim devletlerine karşı İslam devletinden yardım istemeleri halinde, onlara yardım maksadıyla,
Hanefi, Hanbeli ve Maliki hukukçularının oluşturduğu Cumhuru fukahaya göre; savaşın illet ve sebebi, düşmanın İslam'a ve müslümanlara karşı savaş ve saldırısıdır.
Şafiilere göre ise; savaşın illet ve sebebi, bizzat küfrün kendisidir.

[2] Sıffin savaşından sonrahilafet makamının, şura ile değil de hakem vasıtasıyla tespit edilemsine karar verilince, bir grup Müslüman ortaya çıkıp "Hüküm ancak Allah'ındır" (En'âm: 6/57) ayetini, delil alarak, hiçbir kimsenin, bu meselede hakem olamayacağını; dolayısıyla da hakem olayını kabul etmenin küfür olduğunu ileri sürerek, Hz. Ali, Muaviye ve Amr ibnu'l-Âs'ı kafir ilan ettiler ki, İslam Tarihi'nde bu gruba "Hariciler" denir.

[3] Resulullah (s.a.v), bu hadiste; Müslümanlar ne kadar zor ve kötü şartlar yaşayıp yenilgilere düşseler ve yönetimde etkilerini kaybetseler bile, Hakk'ın galebesi için çalışan grup yada toplulukların Kıyamet gününe kadar Hak yolunda mücadelede üstün olmaya devam edeceğini belirtmektedir. Bu tür topluluklar, bir bölgede yada dünyanın dört bir yanında olabilir. Çünkü bir bölgede yada bir ülkede Müslümanlar sindidirilip gizliliğe itilseler bile bir başka yerde yada yerlerde İslam mücadelesi devam edecek ve cihad sancağı gönderde dalgalanmaya Kıyamete kadar devam edecektir.
Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, İ'tisâm 10, Tevhid 29, Menakib 28, İlim 13, Humus 7; Müslim, İman 247, İmare 170 (1920), 171 (1921), 172 (1922), 173 (1923), 174, 176 (1924), 177 (1925); Ebu Dâvud, Cihad 4, Fiten 1, 27, 51; Tirmizî, Fiten 27, 51Nesâî, Hayl 1; İbn Mâce, Mukaddime 1 (10), Fiten 9; Dârimî, Cihad 39; Müsned: 4/93, 99, 101, 104, 369, 429, 434, 437, 5/269; Hâkim, Müstedrek, 2/71, 450, 4/456; Taberânî; Bezzâr

[4] Alimler, atın alnına bağlanmış olan "hayr" kelimesini; sevap, ganimet, izzet, makam, zafer olarak yorumlamışlardır. Yalnız "at", o zamanın en iyi savaş aracıdır. Bu nedenle de "hayr", bu çerçevede belli bir konuma oturtulmaya çalışılmıştır.
O günün savaş aracı olarak at oluyorsa, onun bu günkü karşılığı olarak nükleer, biyolojik, kimyasal ve her türlü gelişmiş silahlar olmaktadır.
Müslüman kişi, sadece savaş alanında değil her alanda yeniliği kullanması ve her sahada güzel olanı elde etmesi gerekmektedir.
Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cihad 43; Müslim, İmare 96 (1871), 97 (1872), 98 (1873), 100 (1874); Nesâî, hayl 6, 7; Tirmizî, Cihad (1694); İbn Mâce, Cihad 14 (2786, 2787); Muvatta, Cihad 19; Müsned: 2/49, 57, 101, 112, 262, 1382, 3/239, 4/183, 361, 375, 376, 6/455; Tahâvî, a.g.e, 3/274; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr; Dârekutnî, el-Mu'telif

[5] Ebu Dâvud, Cihad (2542); Müsned: 4/183

[6] Resulullah (s.a.v), Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra ilk önce Mescid-i Nebevi'yi yapmış, daha sonra müslümanlar arasında kardeşlik bağını güçlendirmiş ve Müslüman olmayan topluluklarla bir anlaşma yapmıştı. Medine'de İslam, güç kazanıp otoriteyi ele geçirince, kendilerini yurtlarından ve evlerinden çıkaran Mekkeli müşrikler ile bazı Arap kabilelerine karşı harekete geçmişti. Bu nedenle de Resulullah (s.a.v), bir çok savaşlara katılmış yada seriyyeler göndermişti.
Gazve: Bizzat Resulullah (s.a.v)'in katıldığı savaşlara denir.

Seriyye: Resulullah (s.a.v)'in bizzat katılmayıp kendi yerine bir başka sahabiyi komutan tayin etmek suretiyle düşman üzerine gönderdiği birliğe denir.

Yalnız Resulullah (s.a.v)'in ne kadar gazveye katıldığı konusu alimler arasında ihtilaflıdır. İbn Sa'd ile başka alimlere göre; Resulullah (s.a.v), 27 gazveye katılmış ve 56 seriyye göndermiştir.

Resulullah (s.a.v)'in, 7 tane atının olduğunda ittifak vardır. Bundan başka 15 atının daha olup olmadığı hususu ihtilaflıdır. 3 tanede merkebi vardı. Binek olarak kullandığı 3 tanede devesi vardı. Bunlar; Kusvâ, Adbâ, Cedâ'dır. Bir de katırı vardı. Bu katır, Resulullah (s.a.v)'e hediye olarak gelmişti. O zamana kadar katır ve katıra binme, Araplar arasında meşhur değildi. İşte Resulullah (s.a.v), gerek yolculuklara çıkarken ve gerekse de cihada çıkarken; ya deveye, ya ata, yada katıra binmiştir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Tahâvî, a.g.e, 3/271, 272

[7] Hz. Peygamber (s.a.v)'in askeri yönlerinden biri de, haber almaya önem vemesi ve haber sızdırmak için gerekli tedbirleri almasıdır. Bu husus, "Nebevî Siyaset"te önemli bir yer teşkil eder.

İslam alimleri, savaş sırasında düşmanı aldatmak ve şaşrtmak için her türlü hilenin caiz olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.

Savaşın hile olmasından kasıt; savaşı yapan için en mükemmel, en iyi savaş, hedefine düşmanla karşılaşarak ulaşılan savaş değil, düşmanı aldatarak yada şaşırtarak kazanılan savaştır. Çünkü savaşta düşmanla karşılaşma, risklidir. Halbuki aldatarak sonuca ulaşmada hiçbir risk mevcut değildir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cihad 103, 157, Menakibb 25, İstitabe 6; Müslim, Cihad 18 (1740); Ebu Dâvud, Sünnet 28, Cihad 101 (2637); Tirmizî, Cihad 5; İbn Mâce, Cihad 28; Dârimî, Cihad 14 (2454); Müsned: 1/81, 90, 113, 126, 3/224, 297, 308; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; İbn Asâkir; Bezzâr

[8] Hadisin metninde geçen "gadve" kelimesi, gündüzün balangıcından öğle vaktine kadar evden çıkmayı ifade eder. "Ravhe" ise, öğle vaktinden güneşin batımına kadar ki zaman içinde evden çıkmayı ifade eder.

O halde gündüzün hangi saatinde olursa olsun Allah'ın rızasını güden bir çıkış, dünya ve içindekilerden daha değerli olmaktadır. Herhangi bir dünyalığa olan meyil sebebiyle cihaddan geri kalan kime, öylesine değersiz bir şey yüzünden öyle değerli bir şey kaybediyor ki, bu, akla ve vicdana sığmamaktadır. Çünkü kocaman dünya, cennetten kazanılacak kamçı kadar yere değmemektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cihad 5, 6, 73; Müslim, İmaret 112 (1880), 114 (1882), 115 (1883); Tirmizî, Cihad 17 (1648, 1649, 1651); Nesâî, Cihad 11, 12; İbn Mâce, Cihad 2 (2755- 2757); Müsned: 1/256, 3/132, 141, 153, 157, 207, 264, 4/168, 433, 5/335, 337, 339, 6/401; Bezzâr, Keşfu'l-Estâr, 2/261; Taberânî; Ebu Ya'lâ

[9] Cihad, İslam düşmanlarının kötülüğünü defetmek ve onların mukavemetini kırmak için meşru kılınmıştır.

İnsan ancak işlemiş olduğu bir masiyet sebebiyle öldürülebilinir. Bunlardan birisi de, İslama karşı savaşmak. İslam'a ve müslümanlara karşı silah çekmeyen veya bizzat savaşmayan erkekler, kadınlar, din adamları, yaşlılar ve çocuklar öldürülmezler. Bunların öldürülmemelerindeki neden, onların savaşa katılmamalarıdır. Eğer savaşa bizzat katılıp Müslümanlara karşı savaşacak olurlarsa, öldürülmeleri caiz olur. Çünkü bunlar, savaş etmekle birlikte müminlere karşı suç işleyen muharip durumuna geçmiş durumdadırlar.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cihad 147, 148; Müslim, Cihad 24 (1744); Ebu Dâvud, Cihad 34 (1667); Tirmizî, Cihad 19 (1569); İbn Mâce, Cihad 30 (2841); Muvatta, Cihad 3; Taberânî; Tahâvî, a.g.e, 3/221, 223;

[10] Vahiy katibi Hanzala'nın kardeşi

[11] Tahâvî, a.g.e, 3/223

[12] İslam devletinin sınırları içerisinde yaşayan ve İslam kanun ve hükümlerinin kendisine uygulanmasını kabul eden herkes, bunlara inansın yada inanmasın, İslam devletinin insan unsurunun fertleri arasındadır. İslam devletinin insan unsuru, İslamı, bir inanç ve hayat düzeni olarak kabul edenler ile etmeyenler olmak üzere iki kısımdır:

a. Müslüman Olmayan Tebâ (=Zımmî): Zımmilik, Müslüman olmayan ile İslam topluluğu arasında iki taraflı normal bir sözleşmedir. Eğer zımmî, devlete bağlılığı kabul edewr ve cizye denilen himaye vergisini verirse, İslam ülkesi sınırları içerisinde yerleşmeye, can, mal ve namusunun korunmasına hak kazanır.

b. Müslüman Tebâ: İslam, herşeyi ile kabul eden ve asıl amacı; Allah'ın dininin, insanlar tarafından en üstün kabul edilmesi için çalışan İslam devletinin gerçek üyeleridir. Bunlar, İslamın gaye ve hedeflerinde sapma göstermedikleri müddetçe devlet başkanına itaat etmek ve gerektiğinde devlet başkanını uyarmakla sorumludurlar. Bu kimseler, İslam devletinin birer bireyidirler. Hiçbir durum sözkonusu değilken, İslam devleti, bu bireylerine zarar verebilecek bir şekilde hareket edemez. Çünkü devletin görevi; toplumu ayakta tutacak, halka yön verecek, suç işleyenlere tayin edilmiş cezaları uygalayacak, fakirlere dağıtmak üzere zekatı toplayacak, ülkeyi koruyacak, Tevhid kelimesini esas alarak birliğin sembolü olarak baş tacı edecek, şeriatın hükümlerini aynen yerine getirecek, karışlık işleri düzelterek ayrılıkları ortadan kaldıracak, bireyin hak ve hukukunu gözetecek, kollayacak ve haksızlık etmeyecektir...

İşte Hz. Peygamber (s.a.v), kelime-i şahadet getiren kimseler ve namaz kılan kimselerin öldürülmesini yasaklamıştır.

[13] İslm dini, insanlığı bir bütün kavul edip birbirleriyle olan ilişkilerini karşılıklı tanışma, yardımlaşma ve işbirliği esasına dayandırarak kaynaşmalarını ve insanî bağlarını kuvvetlendirmelerini hükme bağlamıştır.

Bu sebeple Müslümanlara karşı düşmanca tutum ve davranışlar içerisinde bulunmayan kimseler ve toplumlarla iyi ilişkiler kurmaktan Müslümanları men etmez. Aksine bu durumda Müslümanların, bu tür kiselere iyilikte bulunmaları ve adil davranmaları bir görevdir.

Müslümanların, Müslüman olmayan kişilere ve toplumlara karşı izleyeceği dış siyaset, şu ayeti kerimelerle tespit edilmiştir:

"Sizinle din hususunda savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmış olanlara iyilik, onlara adaletle davranmanızdan Allah sizi men etmez. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever"

"Allah, sizi ancak sizinle din hususunda savaşmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza da arka çıkmış olanlarla dostluk etmenizden men eder. Kim onları dost edinirse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir" (Mümtehine: 60/8-9)

İslam dini, toplumlar ve kişiler arasında normal ve daimi durumun sulh olduğunu, bu sulh halini bozan ve düşmanlığı körükleyen asıl sebebin, bazılarının diğerlerine saldırısı olduğunu kabul eder. Buna engel olmaya çalışan fertleri cezalarla, toplumları da savaşla vazgeçirmeye çalışır.

Hanefilere göre; cihad (=savaş)ın illet ve sebebi; Müslüman olmayanları, Müslümanlara ve İslam karşı savaş ve saldırısıdır. Bu sebeple hiç kimse İslama muhalefet ve küfrü sebebiyle öldürülemeyeceği gibi, Müslümanlarla savaşmayanlarla savaşmak da caiz değildir. Çünkü İslama göre, temel prensip; insanın masum oluşudur. Allah, mahlukatın yok edilmesini istemediği gibi, onları öldürülmeleri için de yaratmamıştır. Öldürülmelerinin mubah sayılması, küfürleri sebebiyle değil, savaş ve saldırıları sebebiyledir...

İslama göre; kişi, Müslüman olduktan sonra canı, malı ve ırzı diğer Müslümanlara haram olur. O kişinin canına, malına ve ırzına dokunulamaz. Yalnız kişi, Müslüman olmadan önce Müslümanların kanını dökmüş, Müslümanların mallarına zarar vermişse yada buna benzer şeyler olmuşsa,bu kişi, Müslüman olduktan sonra dokunuşmazlığa sahip olur. İslam Tarihi'nde bu şekilde Müslüman olanların sayısı çoktur. İslam, onların önceden işlemiş oldukları günahlardan ve suçlardan sorumlu tutmamaktadır. Örneğin, Halid b. Velid, Müslüman olmadan önce bir çok müslümanın kanını akıtmış, hatta Uhud savaşını müslümanların aleyhine bile çevirebilmişti. Müslüman olduktan sonra, onun, Müslümanların canlarına ve mallarına karşı işlemiş olduğu suçlardan dolayı sorumlu tutulmamıştır. Sadece Müslümanların, nefislerinin galebe çalması halinde bu tür kişileri öldürmesi farklıdır. Burad İslam dini, böyle bir kimseye garanti vermesine rağmen, Müslümanlar tarafından böyle bir güvence verilememektedir. Böyle bir kimse, kasten öldürülürse, kısas gündeme gelir yada öldürülen kimsenin ailesine diyet verilir.

[14] Seleb: Savaş sırasında öldürülen kimsenin üzerinde yada yanında gityecek, eşya, maddi para ve benzeri şeyler türünden bulunan eşyalara denir. Yalnız selebin; düşmanı öldüren gaziye mi, yoksa komutanın kararına mı bağlı, yoksa humusa mı ait olduğu hususu ihtilaflıdır.

Hanefilere göre; seleb, komutanın kararına bağlıdır. Komutanın önceden şart koymasıyla gerçekleşir. Eğer direkt gaziye ait olsa o zaman askerlerin bencilliği şiddetli bir rekabete, hatta bazen ordu içerisinde kötü sonuçların ortaya çıkmasına bile neden olabilir. Yine öyle bir durumda askerler, kendilerini hırsızların seviyesine düşüren çalma ve ve aşırma eylemine dahi başvurabilir.

[15] Buhârî, Humus 18; Müslim, Cihad 41 (1751); Ebu Dâvud, Cihad 147 (2717); Tirmizî, Siyer 13 (1562); Muvatta, Cihad 18; Dârimî, Cihad 44; Müsned: 5/295, 306

[16] Dârimî, Cihad 44; Müsned: 3/114, 123, 190, 198, 279; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/227

[17] Müsned: 5/12

[18] Müslim, Cihad 43 (1753); Ebu Dâvud, Cihad 149 (2721); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/226

[19] Ebu Dâvud, Cihad 149 (2721); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/231

[20] Muvatta, Cihad 10; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/226

[21] Buhârî, Cihad 173; Müslim, Cihad 45 (1754); Ebu Dâvud, Cihad 110 (2653); İbn Mâce, Cihad 29 (2836); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/227

[22] Taberânî, el-Evsat

[23] Taberânî, el-Evsat, el-Kebir

[24] Buhârî, Humus 18, Meğazi 54; Müslim, Cihad 42 (1752); Müsned: 1/193; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/225

[25] Müsned: 1/170

[26] Allah, Kur'an-ı Kerimin bir ççok yerinde kafirlere karşı Müslümanların mallarıyla ve canlarıyla cihad etmelerini istemektedir. Böylece hem malı ve hem de canıyla Allah yolunda savaşanlarıve bu yolda şeghid olanları, altından ırmaklar akan cennetlere koyacağını da haber vermiştir.

Kişinin, maddi durumu iyi ise, malını; Allah yolunda cihad eden gazilerin donatılması, silah, araç ve gereçlerin alınmasını yada Müslüman gazilerin tasarrufuna verilmesi için harcayabiliyorsa, bu kişinin niyetine göre, velev ki gazaya katılmamış olsa bile gazilik sevabı yazılır. Eğer hem malını ve hem de kendi canını Allah yolunda vermeye hazır ise, bunun sevabı daha fazladır. Bunun karşılığı, Kur'an'da, cennet olarak gösterilmektedir.

Cihad, genel ifade eden bir kelime olması hasebiyle eğitim, kültür, bilim, düşünce gibi alanlarda yapılacak olan çalışmalara da aynı oranda katılmak, her müslümanın görevidir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cihad 38; Müslim, Cihad 135, 136; Ebu Dâvud, Cihad 20; Tirmizî, Fezail 6; Nesâî, Cihad 44; Dârimî, Cihad 26; İbn Mâce, Cihad 3; Müsned: 1/20, 4/115, 116, 117, 5/192, 193, 234

[27] Ebu Dâvud, Salat 310 (1314); Nesâi^, Kıyamu'l-Leyl 61; Muvatta, Salatu'l-Leyl 1

[28] Buhârî, Meğazi 81; Müslim, İmaret 159; Ebu Dâvud, Cihad 19; İbn Mâce, Cihad 6

[29] Şehidlik, Muhammed ümmetine tahsis edilmiş üstün bir paye ve büyük bir mertebedir. Şehid kimseye "şehid" denilmesinin sebebi; cennete gireceğine şahitlik edilmesi, ölümü anında birtakım rahmet meleklerinin hazır bulunması ve Cenab-ı Allah'ın manevi huzurunda hazır olarak rızıklandırılmasıdır.

Bir çok hadiste hangi durumda bir müslümanın şehid olacağı konusuna açıklık getirilmiştir. İslam hukukçuları, ilgili hadislerden yola çıkarak dünyevî ve uhrevî hükümler bakımından şehidleri üç kısımda değerlendirmişlerdir.

Korunması dinin amaçları arasında yer alan can, mal ve namus uğruna ölmenin şehid olarak nitelendirilmesi, bu hususlara dinimizde ne kadar önem verildiğini göstermektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, İman 225 (140); Ebu Dâvud, Sünnet 32 (4772); Tirmizî, Diyât 22 (1418, 1421); Nesâî, Tahrimu'd-dem 21, 22, 24, 25; İbn Mâce, Hudud 21 (2580); Müsned: 1/78-79, 187, 190, 305, 2/193, 205, 221, Taberânî; Hâkim, Müstedrek, 3/639; İbn Hacer, Metâlibu'l-Âliye, 2/136 (1868); İbn Rahaveyh; Ebu Ya'lâ; İbn Asâkir;

[30] Buhârî, Mezalim 33; Müslim, İman 226 (141); Nesâî, Tahrimu'd-dem 22; Tirmizî, Cenaiz 65 (1063); Muvatta, Salatu'l-Cum'a 6

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS TENKİDİ

1. CERH VE TA'DÎL

Cerh; sözlükte elle, aletle, silahla veya dille yaralamak, sövmek, dürtmek, bir yarayı deşmek, tesir etmek demektir
Ta'dîl; sözlükte doğrultmak, düzeltmek, hizaya getirmek, tezkiye etmek, adaleti beyan etmek demektir.
Istılahî manaları ise; Cerh, günahkârlık, tedlis (karıştırıcılık), yalancılık gibi sebeplerle bir râvinin, hadis mütehassısları tarafından rivayetlerinin reddedilmesi, ravinin adalet ve zabt yönünden eksikliklerini, zaaflarını tesbit etmek, rivayetlerini iyice tetkik etmek, râviyi, rivâyetin sıhhat ve değerine te'sir edecek noksan sıfatlara nisbet etmektir. Ta'dil; Bir râviyi rivayetleri kabul olunacak şekilde vasıflandırmak, tanıtmak, râvinin adalet ve zabt sıfatlarını taşıdığına hükmederek rivayetlerinin sıhhatini ortaya koymaktır.
Cerh ve Ta'dîl ilmi râvileri adalet ve zabt yönleriyle inceleyen bir ilimdir. "Cerh" yerine ta'n, taz'îf, tezyîf gibi başka kelimeler de kullanılır. Keza "tâdîl" yerine de, tevsîk, tezkiye gibi başka kelimeler kullanılmıştır.
Usulcüler, rivâyeti alınacak râvilerin araştırılarak, fâsık olanlarının belirlenip onlardan rivâyet alınmaması, haberlerin behemahâl sika (güvenilir) kimselerden alınması gereğine inanırlar, bunu Kur'an ve hadîslerle delillendirirler: Ayet-i Kerimede: *"Ey iman edenler, size bir fâsık bir haber getirecek olursa onun iç yüzünü araştırın"* (Hucurât: 49/6) buyurmaktadır. Bir başka âyette ise: *"İçinizden iki âdil şâhid getirin"* (Talâk: 65/2) buyrulmuştur. İbnu Abbas'ın merfu bir rivâyetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"İlmi (hadîsi) şehâdetini kabul ettiğiniz kimselerden alın"* diye emreder. Bunu, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den yapılan şu rivâyet te'yîd eder: "(Hz. Peygamber) sâdece sika'dan (güvenilir kişi) hadîs almamızı emrederdi". İbrahim Nehâî der ki: "Muhaddisler, hadîs almak için râvilere gelince, gidişâtına, namazına ve ahvaline bakıp sonra rivâyetini alırlardı."[1]
Hadis râvilerinin kusur ve meziyetlerinin özel terimlerle tetkik edildiği "cerh ve ta'dil ilmi" hadis ilminin en önemli konularından birini oluşturur. Sözlü rivayetlerin yaygın olduğu bir dönemde ortaya çıkıp gelişen bu ilmin, hadisin ve dolayısıyla İslâm'ın korunması açısından hicrî dördüncü yüzyıla kadar çok faal bir rol oynadığı kesin bir gerçektir.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sonra meydana gelen bazı siyasî olaylar neticesinde birtakım sapık itikadî grupların ortaya çıkması ve bunların kendi görüşleri lehinde hadisin otoritesinden yararlanmak istemeleri, kendilerini hadis uydurmaya sevketmiştir.[2]
Bu olumsuz gelişmeler karşısında İslâm âlimleri kılı kırk yararcasına bir titizlik göstererek, hadislerin kitaplara geçirilip tasnif edildiği zamana kadar her râviyi cerh ve ta'dile tabi tutmuşlar ve bu şekilde, güvenilir olanları zayıflardan, tanınmayanlardan, uydurmacı ve yalancılardan ayırdetmişlerdir.[3]
Dini, aslî berraklığı içerisinde korumayı yegane hedef ve vazife bilen İslâm âlimlerinin bu davranışlarını bir başka şekilde yorumlamak mümkün değildir. Zira Tirmizî (279/892)'nin de açıkça ortaya koyduğu gibi, amaç, müslümanların hayrını ve iyiliğini istemektir.[4] Yoksa hiç bir kimse sebepsiz yere müslümanın gıybetini yapmış ve onları çekiştirmeyi istemiş değildir.
Tanınmış münekkitlerden Yahya b. Saîd el-Kattân (198/814) cerhettiği muhterem zevât dolayısıyla kendisine yöneltilen:
- Sen cerhettiğin bu zevâtın kıyamet gününde karşına hasım olarak çıkmalarından korkmuyor musun? şeklindeki bir soruya:
"Bunların düşmanlığına maruz kalmam; hadisini müdafaa etmediğimden dolayı Rasûlullah (s.a.s.)'in karşıma hasım olarak çıkmasından çok daha kolaydır." diye cevap vermiştir.[5]
Onun bu cevabında da görüleceği gibi, konu bir gıybet ve çekiştirme meselesi değil; ilim ehlinin taşıdığı sorumluluk duygusunun ve ilmî anlayışın bir çeşit tezâhürüdür.
Diğer taraftan cerh ve ta'dili yapacak âlimlerde birtakım özelliklerin arandığı gibi; cerh ve ta'dil esnasında dikkate alınması gereken esaslar da mevcuttur. Bu yönleriyle ehil olmayan bir kimsenin cerh ve ta'diline itibar edilemez. Şartlarına riayet edilmeden yürütülmüş cerh ve ta'dilin de ifade edeceği hiç bir değer yoktur.[6]
Hadis münekkitleri cerh ve ta'dilde râvilerin kuvvet ve zayıflık, doğruluk ve yalancılık gibi durumlarına işaret eden bir takım terimler kullanmışlardır. Ta'dil için kullanılan terimlerin tertibinde ulema arasında tam bir ittifak yoktur. İbn Hacer el-Askalânî bu terimleri en yükseğinden alta doğru altı derecede toplamıştır. Aynı şekilde cerh için kullanılan tabirler de en hafifinden en ağırına doğru altı kısma ayrılmıştır. Ta'dilin en yüksek derecesi "evseku'n-nâs", "esbetü'n-nâs" (insanların en güveniliri); cerhin en ağır derecesi ise "ekzebü'n-nâs" (insanların en yalancısı), "hüve ruknu'l-kezibi" (o, yalanın ocağıdır)... tabirleriyle ifade olunur.[7]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/5.
[2] Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarîh Tercümesi, Mukaddime, 351; Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, 31-48.
[3] Ahmed Nâim, Mukaddime, 351.
[4] Ahmed Nâim, Mukaddime; 351.
Tirmizi (279/892) diyor ki: "Hadisçileri yekdiğerini cerhe sevkeden şey, bize göre müslümanların iyiliğini istemeleridir. Yoksa onların müslümanları gıybet etmeyi kasdetmiş olmaları hayal bile edilemez…Cerh ve ta'dil alimleri dine karşı duydukları şekatten dolayı ravilerin ahvalini beyan etmişlerdir." Kitabu'l-İlel: 5/739; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 90.-91
[5] Ahmed Nâim, Mukaddime, 350.
[6] Ahmed Naim, Mukaddime, 365-389.
[7] Ahmed Naim, Mukaddime, 391-398; İbn es-Salâh, Ulûmu'l-Hadis, I33-137; Suyûtî, Tedrib, 229-236; İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/303.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hayatı:

El-Hâfiz el-İmâm Şeyhu'1-İslâm Ebu Abdirrahmân Ahmed İbnu Şuayb İbnu Ali İbni Sinân İbni Bahr el-Horâsânî el-Kâdî. 215/830-303/915 yılları arasında yaşamıştır. Kuteybe İbnu Saîd, İshak İbnu Râhuye, Hişâm İbnu Ammâr, gibi sayısız kimselerden hadîs dinledi. Hadîs almak üzere Horasan, Irak, Hicâz, Mısır, Şam, Cezire gibi diyarları dolaştı. İlminin derinliği, itkânı, rivâyetlerindeki ulviyetle (ulüvvü isnâd) temâyüz etti. İlmini Mısır'da neşretti. Fıkıh, hadîs ve rical bilgisinde Mısır'daki emsallerine, devrinde, tefevvuk ve tekaddüm ettiği muâsırı olan âlimlerce te'yîd edilmiştir. Müslümanların imâmlarından biri olduğu bilhassa tebârüz ettirilir. Bazı âlimler Nesâî'nin Müslim'den ahfaz olduğunu da söyler.
Hadîs tahsili için, Kuteybe İbnu Saîd'in yanına 230 yılında gittiği zaman 15 yaşında olduğunu, rivayetlerini almak üzere bir yıl iki ay yanında kaldığını kendisi anlatır.
Nesâî'nin dört hanımı olduğu, hanımlarına karşı vazîfesini eksiksiz yerine getirdiği, gece ve gündüz ibadetlerine düşkün bulunduğu, günahlardan kaçmaya çok gayret ettiği, bu meyanda cihadlara iştirakten de geri kalmadığı belirtilir. Ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetlerini ihya ettiğini, Sultanların meclisinden kaçtığını faziletleri meyanında zikreden İbnu Hacer, bu davranışının, Nesâî'yi şehit olmaya götürdüğünü de ifade eder.
Ölümüyle ilgili olarak şu vak'a anlatılır: Uzun müddet Mısır'da yerleşip, ilim neşrinden sonra 302 yılında orayı terkederek Şam'a (veya Remle'ye) gelen Nesâî, orada Hz. Muâviye taraftarlarının baskısına mâruz kalır. Kendisinden, Hz. Muâviye'nin Hz. Ali (radıyallahu anhüma)'dan üstünlüğüne dair rivayette bulunmasını isterler. O ise: "Allah onun karnını doyurmasın" hadîsinden başka bir şey bilmediğini söyleyince[1] Hz. Muâviye (radıyallahu anh) taraftarları Nesâî'yi Mescid'in içinde dövmeye başlarlar. Onları, bu davranışa sevkeden şüphesiz Nesâî'deki Hz. Ali sevgisi ve dolayısıyla Fî Fadli Ali adıyla te'lîf etmiş olduğu eseri idi. Buradan, hırpalanmış ve sakatlanmış olarak Mekke'ye hareket eder. Nesâî, Mekke'ye varır varmaz kötü muâmelelerin tesiriyle vefat eder. Bu yüzden ona şehîd de denmiştir. Kabrinin, Safa ile Merve arasında olduğu belirtilir. Bâzı tarihçiler Filistin'de vefat ettiğini söylerse de Mekke'de ölmüş olması daha sahîh gözükmektedir.
Kendisinden oğlu Abdulkerim, Ebu Bekr Ahmed İbnu Muhammed İbnu İshâk İbni's-Sünnî, Ali İbnu Ebî Ca'fer et-Tahâvî, Ebu Bişr ed-Dûlâbî, Ebu-Avâne, Ebu Câfer et-Tahâvî gibi pek çokları hadîs rivâyet etmiştir. [2]

---

[1] Zehebi, bu rivâyette Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'yi zemmetmek kastedilmediğini belirtmek için "Hz. Muavive ile alakalı bu menkıbe muhtemelen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözü sebebiyledir: *"Ey Rabbim, ben kime lânet ve şetimde bulundu isem, bunu onun hakkında zekât ve rahmet kıl"* (Müslim, Birr. 88-95). (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/243-244.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS TENKİDİ

1. CERH VE TA'DÎL

Cerh; sözlükte elle, aletle, silahla veya dille yaralamak, sövmek, dürtmek, bir yarayı deşmek, tesir etmek demektir
Ta'dîl; sözlükte doğrultmak, düzeltmek, hizaya getirmek, tezkiye etmek, adaleti beyan etmek demektir.
Istılahî manaları ise; Cerh, günahkârlık, tedlis (karıştırıcılık), yalancılık gibi sebeplerle bir râvinin, hadis mütehassısları tarafından rivayetlerinin reddedilmesi, ravinin adalet ve zabt yönünden eksikliklerini, zaaflarını tesbit etmek, rivayetlerini iyice tetkik etmek, râviyi, rivâyetin sıhhat ve değerine te'sir edecek noksan sıfatlara nisbet etmektir. Ta'dil; Bir râviyi rivayetleri kabul olunacak şekilde vasıflandırmak, tanıtmak, râvinin adalet ve zabt sıfatlarını taşıdığına hükmederek rivayetlerinin sıhhatini ortaya koymaktır.
Cerh ve Ta'dîl ilmi râvileri adalet ve zabt yönleriyle inceleyen bir ilimdir. "Cerh" yerine ta'n, taz'îf, tezyîf gibi başka kelimeler de kullanılır. Keza "tâdîl" yerine de, tevsîk, tezkiye gibi başka kelimeler kullanılmıştır.
Usulcüler, rivâyeti alınacak râvilerin araştırılarak, fâsık olanlarının belirlenip onlardan rivâyet alınmaması, haberlerin behemahâl sika (güvenilir) kimselerden alınması gereğine inanırlar, bunu Kur'an ve hadîslerle delillendirirler: Ayet-i Kerimede: *"Ey iman edenler, size bir fâsık bir haber getirecek olursa onun iç yüzünü araştırın"* (Hucurât: 49/6) buyurmaktadır. Bir başka âyette ise: *"İçinizden iki âdil şâhid getirin"* (Talâk: 65/2) buyrulmuştur. İbnu Abbas'ın merfu bir rivâyetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"İlmi (hadîsi) şehâdetini kabul ettiğiniz kimselerden alın"* diye emreder. Bunu, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den yapılan şu rivâyet te'yîd eder: "(Hz. Peygamber) sâdece sika'dan (güvenilir kişi) hadîs almamızı emrederdi". İbrahim Nehâî der ki: "Muhaddisler, hadîs almak için râvilere gelince, gidişâtına, namazına ve ahvaline bakıp sonra rivâyetini alırlardı."[1]
Hadis râvilerinin kusur ve meziyetlerinin özel terimlerle tetkik edildiği "cerh ve ta'dil ilmi" hadis ilminin en önemli konularından birini oluşturur. Sözlü rivayetlerin yaygın olduğu bir dönemde ortaya çıkıp gelişen bu ilmin, hadisin ve dolayısıyla İslâm'ın korunması açısından hicrî dördüncü yüzyıla kadar çok faal bir rol oynadığı kesin bir gerçektir.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sonra meydana gelen bazı siyasî olaylar neticesinde birtakım sapık itikadî grupların ortaya çıkması ve bunların kendi görüşleri lehinde hadisin otoritesinden yararlanmak istemeleri, kendilerini hadis uydurmaya sevketmiştir.[2]
Bu olumsuz gelişmeler karşısında İslâm âlimleri kılı kırk yararcasına bir titizlik göstererek, hadislerin kitaplara geçirilip tasnif edildiği zamana kadar her râviyi cerh ve ta'dile tabi tutmuşlar ve bu şekilde, güvenilir olanları zayıflardan, tanınmayanlardan, uydurmacı ve yalancılardan ayırdetmişlerdir.[3]
Dini, aslî berraklığı içerisinde korumayı yegane hedef ve vazife bilen İslâm âlimlerinin bu davranışlarını bir başka şekilde yorumlamak mümkün değildir. Zira Tirmizî (279/892)'nin de açıkça ortaya koyduğu gibi, amaç, müslümanların hayrını ve iyiliğini istemektir.[4] Yoksa hiç bir kimse sebepsiz yere müslümanın gıybetini yapmış ve onları çekiştirmeyi istemiş değildir.
Tanınmış münekkitlerden Yahya b. Saîd el-Kattân (198/814) cerhettiği muhterem zevât dolayısıyla kendisine yöneltilen:
- Sen cerhettiğin bu zevâtın kıyamet gününde karşına hasım olarak çıkmalarından korkmuyor musun? şeklindeki bir soruya:
"Bunların düşmanlığına maruz kalmam; hadisini müdafaa etmediğimden dolayı Rasûlullah (s.a.s.)'in karşıma hasım olarak çıkmasından çok daha kolaydır." diye cevap vermiştir.[5]
Onun bu cevabında da görüleceği gibi, konu bir gıybet ve çekiştirme meselesi değil; ilim ehlinin taşıdığı sorumluluk duygusunun ve ilmî anlayışın bir çeşit tezâhürüdür.
Diğer taraftan cerh ve ta'dili yapacak âlimlerde birtakım özelliklerin arandığı gibi; cerh ve ta'dil esnasında dikkate alınması gereken esaslar da mevcuttur. Bu yönleriyle ehil olmayan bir kimsenin cerh ve ta'diline itibar edilemez. Şartlarına riayet edilmeden yürütülmüş cerh ve ta'dilin de ifade edeceği hiç bir değer yoktur.[6]
Hadis münekkitleri cerh ve ta'dilde râvilerin kuvvet ve zayıflık, doğruluk ve yalancılık gibi durumlarına işaret eden bir takım terimler kullanmışlardır. Ta'dil için kullanılan terimlerin tertibinde ulema arasında tam bir ittifak yoktur. İbn Hacer el-Askalânî bu terimleri en yükseğinden alta doğru altı derecede toplamıştır. Aynı şekilde cerh için kullanılan tabirler de en hafifinden en ağırına doğru altı kısma ayrılmıştır. Ta'dilin en yüksek derecesi "evseku'n-nâs", "esbetü'n-nâs" (insanların en güveniliri); cerhin en ağır derecesi ise "ekzebü'n-nâs" (insanların en yalancısı), "hüve ruknu'l-kezibi" (o, yalanın ocağıdır)... tabirleriyle ifade olunur.[7]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/5.
[2] Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarîh Tercümesi, Mukaddime, 351; Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, 31-48.
[3] Ahmed Nâim, Mukaddime, 351.
[4] Ahmed Nâim, Mukaddime; 351.
Tirmizi (279/892) diyor ki: "Hadisçileri yekdiğerini cerhe sevkeden şey, bize göre müslümanların iyiliğini istemeleridir. Yoksa onların müslümanları gıybet etmeyi kasdetmiş olmaları hayal bile edilemez…Cerh ve ta'dil alimleri dine karşı duydukları şekatten dolayı ravilerin ahvalini beyan etmişlerdir." Kitabu'l-İlel: 5/739; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 90.-91
[5] Ahmed Nâim, Mukaddime, 350.
[6] Ahmed Naim, Mukaddime, 365-389.
[7] Ahmed Naim, Mukaddime, 391-398; İbn es-Salâh, Ulûmu'l-Hadis, I33-137; Suyûtî, Tedrib, 229-236; İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/303.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Aşağıdakilerden seçeneklerden hangisi "*kulun Rabbine en yakın olduğu zamanı*" ifade etmektedir? (1431)
a) Dua ettiği zaman, b) Secdede olduğu zaman,
c) Rukûda olduğu zaman, d) Namaz kıldığı zaman.

2. Aşağıdakilerden hangisi *"müferridleri"* tanımlamaktadır? (1439)
a) İnsanlardan uzaklaşıp yalnız yaşayanlardır,
b) Allah'ı hiç zikretmeyenlerdir,
c) Allah'ı çok anan kişilerdir,
d) Fakirleri doyuranlardır.

3. Hz. Peygamber (sav) yatağına yatacağı zaman aşağıdaki sûrelerden hangilerini okurdu? (1464)
a) İhlas sûresini okurdu,
b) Felâk ve Nâs sûrelerini okurdu,
c) Kul hüvallâhu ahad ve Kul eûzü bi-rabbin-nâs'ı okurdu,
d) Felâk, Nâs ve İhlas surelerini okurdu,

4. Aşağıdakilerden hangisi *Yâ mukallibe'l–kulûb! Sebbit kalbî alâ dînik* duasının karşılığıdır? (1492)
a) Ey kalplerin sahibi, kalbimi dininde sabit kıl
b) Ey kalpleri karşılayan, kalbimi dininde sabit kıl
c) Ey kalpleri halden hâle çeviren, kalbimi dininde sabit kıl
d) Ey kalpleri halden hâle çeviren, beni cennetine koy.

5. Aşağıdakilerden hangisi Davûd (as)'ın duasıdır? (1493)
a) *Allahım! Senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine ulaştıracak amelleri sevmeyi dilerim. Allahım! Senin sevgini bana canımdan, ailemden ve soğuk sudan daha ileri kıl!*
b) *Allahım! Alaca hastalığından, akıl rahatsızlığından, cüzzâm illetinden ve kötü hastalıklardan sana sığınırım,*
c) *Açlıktan sana sığınırım; o insanı avucunun içine alan ne fena bir haldir. Emanete ihânetten de sana sığınırım; o ne kötü bir huy ve tabiattır,*
d) *Allahım! Kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve cinsel organımın şerrinden sana sığınırım.*

6. *"Allahım! Bütün işlerimin ..... olan dinim konusunda hataya düşmekten ..... koru! Yaşadığım şu dünyadaki işlerimin yolunda gitmesini sağla! Dönüp varacağım ..... kazanmama yardım et! Hayatım boyunca daha çok ..... yapmama imkân ver! Her türlü kötülükten kurtulmamı sağlayacak bir ..... nasip et!* **(1475)**
I. *Beni*
II. *Âhiretimi*
III. *Hayır*
IV. *Ölüm*
V. *Başı*
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) V, I, II, III, IV b) II, I, V, III, IV c) III, V, II, IV, I d) II, IV, I, V, III

7. *"Allahım! Kendimi sana teslim ettim. ..... sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Sırtımı sana. ..... . Ümit bağladığım sen, korktuğum yine sensin. Senden ..... sığınacak ve senin elinden kurtulacak bir yer varsa yine sensin. İndirdiğin kitabına ve ..... peygamberine ..... ettim,* **de! Eğer ölürsen iman üzere ölürsün. Bu dua senin o geceki son sözlerin olsun. "(1465)**
I. *Dayadım*
II. *Gönderdiğin*
III. *Yüzümü*
IV. *Kaçıp*
V. *İman*
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) V, IV, I, III, II, b) I, IV, III, II , V c) V, IV, I, II, III, d) III, I, IV, II, V

8. *"Allahım! Günahlarımı, bilgisizlik yüzünden yaptıklarımı, haddimi aşarak işlediğim ....., benden daha iyi bildiğin bütün suçlarımı .....! Allahım! Ciddî ve şaka yollu yaptıklarımı, yanlışlıkla ve bilerek işlediğim günahlarımı affeyle! Bütün bu kusurların bende bulunduğunu ..... ederim. Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, ... bir şekilde işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senin ..... her şeye yeter."* **(1479)**
I. *Bağışla*
II. *İtiraf*
III. *Gücün*
IV. *Kusurlarımı*
V. *Ölçüsüz*
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) II, III, IV, I, V b) IV, I, II, V, III, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *"**Allâhümme âtinâ fi'd–dünyâ ..... ve fi'l–âhireti hasene ve kınâ azâbe'n–nâr:** Allahım! Bize dünyada da ..... ver, âhirette de iyilik ver. Bizi ..... azâbından koru!"* **(1470)**
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) ***haseneten**–iyilik–cehennem* b) *hasene–güzellik–kabir*
c) *haseneten–hayır–ateşin* d) *haseneten–iyilik–acı*

10. *"Dayanılamayacak ..... , insanı ..... götürecek tâlihsizlikten, başa gelecek fenalıktan ve düşmanı sevindirecek felâketten ..... sığınınız."* **(1474)**
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) *fenalıktan–ölüme–Mevlâ'ya* b) *sıkıntıdan–zarara–Yaradan'a*
c) *dertten–helâke–Allah'a* d) *acıdan–hüsrana–Hakk'a*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Her gün yüz defa *sübhânallah* demek kişiye yüz sevap kazandırır. **(1434)**

(D / Y) 12. Zikrin en faziletlisi ***muhammedun resulullah*** demektir. **(1440)**

(D / Y) 13. Bir müslümanın yanında bulunmayan din kardeşi için yapacağı duaya melekler de katılır. **(1497)**

(D / Y) 14. Dua ibâdettir. **(1468)**

(D / Y) 15. Peygamberimiz (sav) uyumak istediği zaman elini sol yanağının altına koyarak yatardı. **(1466)**

(D / Y) 16. Peygamberimiz Müslümanlara yatağa yattıklarında dua etmelerini tavsiye etmiştir. **(1460-67)**

(D / Y) 17. Allah'ı zikretmek üzere bir araya gelenlerin üzerine sekînet iner.**(1451)**

(D / Y) 18. Kişi ailesiyle birlikte olacağı zaman şeytandan korunmak için dua etmelidir. **(1448)**

(D / Y) 19. ***Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh*** dünya hazinelerinin en değerlisidir. **(1446)**

(D / Y) 20. Rabbini zikredenle etmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir. **(1437)**

CEVAPLAR : 1-b, 2-c, 3-d, 4-c, 5-a, 6-a, 7-d, 8-b, 9 -a , 10-c, 11-Y, 12-Y, 13-D, 14-D, 15- Y, 16 -D, 17-D, 18-D, 19- Y, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23) İslamın İyi Dediklerini Emretmek, Kötü Dediklerinden Sakındırmak

Bu bölümdeki 8 ayet ve ondört hadis-i şeriften; müslümanlar içerisinden bir grubun mutlaka bu görevi üstlenmesi gerektiğini, en hayırlı ümmetin vasıflarının bu olduğunu, iyilikleri emredip affetmeyi prensip haline getirip cahillerden uzak durulması gerektiğini, müslümanların erkek ve kadın daima bu görevlerine devam edeceklerini, önceki toplumlarda bu görevi yaşamayanlara lanet edildiğini, gerçek ve doğruların Rabbimizden olduğunu, dileyenin iman edip dileyenin inkar ettiğini, emrolunduğumuz islami hüküm ve bilgileri beyinleri çatlatırcasına duyurmamız gerektiğini, kötülükten sakındıranların kurtulduklarını, bu işi yapmayan ve kötülüklere batıp gidenlerin azaplandırıldığını, kötülük gören kimsenin gücü doğrultusunda eliyle, diliyle değiştirmesi gerektiğini bunlara gücü yetmeyenin kalbiyle buğzetmesi gerektiğini, bunun da imanın en zayıf derecesi olduğunu, cihadın el ile, dil ile, kalb ile olabileceğini, cihad fikri ve şuuru olmayan kimsede hardal ağırlığı kadar imanın olmadığını, küfür sayılacak bir işi işlemedikleri sürece idarecileri dinleyip itaat edeceğimizi, geminin alt katındakilerin su almak için üsttekileri rahatsız etmemek için geminin tabanına bir delik açarak bu ihtiyaçlarını gidermelerine üst kattakiler engel olmazlarsa hepsinin birden boğulacaklarını, dine uygun olmayan işler yapan idarecilere engel olmaya çalışanların kurtuluşa ereceklerini, namaz kıldıkları sürece onlara savaş açılamayacağını, kötülük ve günahlar çoğaldığı vakit insanların topyekün helak olacaklarını, yollarda oturmamak gerektiğini oturmak mecburiyeti varsa yolun hakkı olan gözü haramlardan korumak gerektiğini selam almak, kimseye eziyet etmemek, kötülüklerden sakındırma vazifesini yerine getirmek gerektiğini, haram kılınan bir şeyden başka yönlerden istifade edilebileceğini, en kötü yöneticinin insanlara katı ve kaba davrananlar olduğunu, Allah ve Rasulunun iyi dediklerini emretmek, kötü dediklerinden sakındırmanın bir vazife olduğunu, yapılmadığı takdirde azabın gerçekleşeceğini, en faziletli cihadın zalim hükümdara karşı hakkı söylemek olduğunu, İsrail oğullarında dinden sapmanın nasıl ve ne şekilde olduğunu, doğru yolda olduğumuz sürece sapıtanların bize zarar veremiyeceklerini öğreneceğiz. [1]

"İçinizden iyi ve yararlı olana davet eden doğru olanı emreden bir topluluk çıksın. İşte gerçek kurtuluşa kavuşanlar onlardır." (Al-i İmran: 3/104)
"Siz müslümanlar insanlığın iyiliği için çıkarılmış bir topluluksunuz, doğru olanı emreder, eğri olandan insanları alıkorsunuz." (Al-i İmran: 3/110)
"Affetme yolunu tut, iyilik ve güzel davranışla emret, kendini bilmeyen cahillerden yüz çevir." (Araf: 7/199)
"Erkek ve kadın mü'minlere gelince onların birbirlerinin yakını ve dostlarıdır. Hep iyi ve doğru olanın yapılmasını emrederler, kötü ve zararlı olanın yapılmasına engel olurlar." (Tevbe: 9/71)
"Allah'tan gelen gerçekleri örtbas etmeye şartlanmış olan şu İsrailoğulları zaten Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu onların isyan etmeleri ve hak adalet sınırlarını aşmalarından dolayıdır." (Maide: 5/78)
"De ki: Hak olan bu Kur'an Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen inansın dileyen inkar etsin..." (Kehf: 18/29)
"Artık sen sana emrolunanı açıktan açığa bildir..." (Hıcr: 15/94)
"... Biz de kötü eylemleri önlemeye çalışan kimseleri kurtardık. Varoluş gayesine aykırı hareket edenleri, yapmakta oldukları kötülüklerden dolayı şidetli bir azap ile yakaladık." (Araf: 7/165)

* **Maruf:** İslamın yani Kur'an ve Sünnetin iyi kabul ettiği Allah'a itaat etmenin içinde saydığı kişiye sevap kazandıran tutum ve davranışların bütünüdür.
Münker ise Kur'an ve Hadiste iyi sayılmayan Allah'ın ve Rasulünün günah saydığı hoş karşılanmayan şeylerdir. (Al-i İmran: 3/105)'de olduğu gibi kişi Allah ve peygamber tarafından ortaya konan esasları yok sayıp ayrılığa düşerse büyük bir azaba çarptırılacaktır. Dinin temeli olan farzlardan biri olan marufu emir ve münkerden nehiy her müslümana düşen görevlerdendir. Bu görev yerine getirilirse bir önderin önderliğinde ümmet toplumuna ulaşılır. Ferdî müslüman olarak kalınmaz mutlaka kişi İslam ümmetinin bir parçası olmak zorundadır. Değilse Tevbe: 9/67 hükmüne girmiş oluruz. Halbuki müslüman Tevbe: 9/71'in kapsamına girer ve toplum olarak ta İslam ümmetini teşekkül ettirmeleri için Hac: 22/41 ayetine uymalıdırlar ayrıca Bakara: 2/44 ve Saf: 61/3 ayetleri de unutulmamalıdır. Çünkü bu iş tüm müslümanlara farzı ayndır. [2]

186. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim dedi:
"Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir." [3]

* Ayetler bölümünde maruf ve münker'in ne demek olduğu açıklamıştık. Emredilmesi ve yasaklanması gereken hususlar herkesin bildiği ve bilmek mecburiyetinde olduğu meselelerden ise bunda tüm müslümanlar ortaktır. Bu işi yaparken de tebliğ metoduna uygun olarak yapılmalı kibarlık, hoş muamele, yumuşak davranış esas olmalıdır. **Kötülüğü el ile değiştirmek demek** ona fiili müdahalede bulunmak ve işe el atmak demektir. Şayet kişinin içinde bulunduğu durum ve konum bu şekilde o kötülüğü düzeltmeye kafi gelmiyorsa bunu **dili ile söyleyerek** yapmalı büyük fitnelere sebep olmamalıdır. Yine bir tehlike yani kargaşa ve fitne olacaksa **kalbiyle o şeyden tiksinsin** ve uzak dursun denilmekle tebliğ ve ikaz zaman ve zemine göre ayarlanmalıdır. Herkesin çoban olduğu, yönetimi ve idaresini elinde bulundurduğu kimselerden sorumlu olduğu hadisi de gözden uzak tutulmamalıdır. Aile reisi ev halkına bir işyeri idaresinde bulunan oradaki çalışanlara, devleti idare eden de tebaasına karşı, bu konuda gerekli yükümlülüğü vardır. Bu işi yaparken de Allah'ın ve Rasulünün razı olacağı her vasıtayı kullanmak da bir gerekliliktir. [4]

187. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'nın benden önceki her bir ümmete gönderdiği peygamberin, kendi ümmeti içinde sünnetine sarılan ve emrine uyan ihlâslı ve seçkin yakın çevresi ve ashâbı vardı. Bu samimi çevre ve ashâbından sonra, yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıklarını yapan kimseler onların yerini aldı. Böyle kimselerle eliyle cihad eden mü'mindir, diliyle cihad eden mü'mindir; kalbiyle cihad eden de mü'mindir. Bu kadarcığı da bulunmayanda hardal tanesi ağırlığında bile iman yoktur." [5]

* Bu hadiste de her peygamberin kendilerini dine davet ettikleri insanların hepsinin bir olmadığını öğreniyoruz. Bazısının bizzat o peygamber gibi yaşamayı prensip edinen ve o gibi olan kimselerden çoğunluğunun da Meryem: 19/59'da belirtildiği gibi Allah ve Peygamberler tarafından istenmeyen insanlar olduklarını; bunların düzeltilmesi için elleriyle, dileriyle ve kalbleriyle çaba sarfedenlere mü'min denilebileceğini, değilse hardal tanesi kadar bile imanın olmadığını öğreniyoruz. Bu hadiste cihadın **el, dil** ve **kalb**le olabileceği de bizlere öğretilmiş oluyor. Şeriatın emirlerine uymayanlarla yapılan mücadele cihad sayılır. Dinin haram, günah, yasak kabul ettiğini kabul etmeyenin imanı yok hükmündedir. Bugün hem müslümanım deyip hem de müslümanca yaşamayan, müslümanlık hayatlarında gözükmeyen kimseleri her türlü vasıta ve imkanlarla düzeltmeye çalışmak ta müslümanların görevleri cümlesindedir. [6]

188. Ebü'l–Velid Ubâde İbni Sâmit *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e zorlukta ve kolaylıkta, sevinçli ve kederli anlarda, başkaları bize tercih edildiği zamanlarda kendisini dinleyip itaat etmeye, açıkça küfür sayılan bir şey yapmadıkları sürece devleti yönetenlerin işlerine karışmamaya, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize ve Allah hakkı için hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dair bey'at ettik. [7]

* Pek çok hadislerde Ashabın değişik prensipler üzerine biat ettikleri bellidir. Burada da bu değişik şeylere biat edilmiş oluyor. [8]

189. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ın çizdiği sınırları aşmayarak orada duranlarla bu sınırları aşıp ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur'a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerleşmişlerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar:
Hissemize düşen yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemiş oluruz, dediler.
Şayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batar helâk olurlar. Eğer bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de onları kurtarmış olurlar." [9]

* Günümüzde de İslam adına İslamdan tavizler vererek bazı işler yapanlar aynen bu hadisteki misalde olduğu gibi gemiyi delmekteler fakat diğer müslümanlardan hiçbir tepki ve engelleme de gelmemekte böyle olduğu için batıl ve geçersiz olan şeyler müslümanlar tarafından müslümanca bir hareket ve tavır gibi görülmekte ve sergilenmektedir. Bugün hepimizin yapacağı tek iş, İslamı Kur'an ve hadislerden en güzel şekliyle öğrenip yapılacak ve yapılmayacak işleri o bilgiler doğrultusunda yapmak veya yapmayıp engel olmak şeklinde bir tavır ortaya koymak olacaktır. Böylece İslami isim ve imajlar altında gayri islami işler yapılmamış ve İslam tatmin vasıtası olarak kullanılmamış olacaktır. Bugün batıl

bidat, hurafe ve haram olan pek çok şey İslami elbise giydirilerek meşru imiş gibi gösterilmekte ve kimse tarafından hiçbir engelleme olmadığı için yapılıp gitmekte ve kafalarda meşru bir iş gibi kalmaktadır. Kitap ve sünnet gözlüğüyle bakanlar böylece yapılan pek çok gayrimeşru işi bugün İslami isimler altında görebilecektir. Gücümüz yettiğince bunlara engel olunmalıdır. [10]

190. Mü'minlerin annesi, Ümmü Seleme Hint Binti Ebû Ümeyye Huzeyfe *radıyall*ahu *anhâ'*dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizin üzerinize birtakım emirler, yöneticiler tayin olunacaktır. Onların dine uygun olan işlerini iyi bulur, uygun olmayanlarını ise hoş karşılamaz, tenkit edersiniz. Kim hoş karşılamaz, kerih görürse günahdan korunmuş olur. Kim de tenkit eder, onların kötülüklerine engel olmaya çalışırsa, kurtuluşa erer. Fakat kim de razı ve hoşnut olur, onlara uyarsa isyan etmiş olur." Bunun üzerine sahâbe–i kirâm:
– Ya Resûlallah! Onlarla savaşmayalım mı? dediler.
Peygamber Efendimiz:
–*"Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır"* buyurdu.[11]

***** Müslüman idareci ve başkana karşı yapılacak tutum bu hadiste böylece özetlenmiş oluyor. Müslüman bozguncu değildir, ıslah edicidir. Hadisi tekrar okumak kafidir, fazla söze hacet yoktur. [12]

191. Mü'minlerin annesi, Ümmü'l–Hakem Zeyneb Binti Cahş *radıyallahu anhâ'* nın anlattığına göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem,* korkudan titreyerek onun yanına girdi ve:
"Allah'dan başka ilah yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arabın haline! Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'un seddinden şu kadar yer açıldı" buyurdu ve baş parmağı ile şehadet parmağını birleştirerek halka yaptı. Bunun üzerine ben:
– Ey Allah'ın Resûlü! İçimizde iyiler de olduğu halde helâk olur muyuz, dedim? Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* :
– *"Kötülük ve günahlar çoğaldığı vakit, evet"* buyurdu.[13]

192. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Yol ve sokaklara oturmaktan sakınınız" buyurdu. Sahâbîler:
– Ya Resûlallah! Bizim yol ve sokaklara oturmaktan vazgeçmemiz mümkün değil, çünkü lüzumlu işlerimizi orada konuşuyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :
–*"Vazgeçemiyorsanız ve mutlaka oturmak zorunda kalıyorsanız, o halde yolun hakkını veriniz"* buyurdular. Bunun üzerine:
– Yolun hakkı nedir ki, ya Resûlallah? diye sordular. Peygamberimiz:
–*"Gözü haramlardan korumak, gelip geçene eziyet vermemek, verilen selâma mukabelede bulunmak, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırma vazifesini yerine getirmek"* buyurdular.[14]

193. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın elinde altın bir yüzük gördü, onu çıkardı ve attı. Sonra da şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz ateşten bir köze yönelip, onu eline mi alıyor?" Hz. Peygamber gittikten sonra o adama:
– Yüzüğünü al da ondan uygun bir şekilde faydalan, denildi. Bu kişi ise:
– Hayır Allah'a yemin ederim ki, Allah Resûlü onu attıktan sonra onu ebediyyen almayacağım, dedi.[15]

***** Altın ve ipek kullanmak erkeklere haram kılınmış olup zaruri hallerde yani vücudun bir uzvuna (burun, diş vs.) altından ek konulması ve kaplanması tedavi ve tamir niteliği taşıdığından caizdir, süs ve zinet olarak kullanılması haramdır. Yine ipek elbiseyi de savaşta ve uyuz hastalığına yakalanan bir kimsenin kullanması caizdir. Bu hadisten gücü yeten kimsenin kötülüğü eliyle giderebileceğini de öğrenmiş oluyoruz. [16]

194. Ebû Saîd Hasan el–Basrî'den rivayet edildiğine göre, Âiz İbni Amr *radıyallahu anh* Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girdi ve:
– Ey oğlum! Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in *"Yöneticilerin en kötüsü, idaresi altındaki insanlara karşı katı ve kaba davrananlardır"* buyurduğunu işittim, sakın sen onlardan olma, dedi.
Ubeydullah İbni Ziyâd, Âiz'e:
– Sen otur! Çünkü sen Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'* in ashabının, unun kepeği gibi döküntü takımındansın, dedi. Âiz İbni Amr:
– Onlar arasında unun kepeği gibi döküntü takımından olan mı var ki? Unun kepeği gibi döküntü takımından olanlar onlardan sonra ve onlar dışındakilerin arasından çıktı, dedi.[17]

195. Huzeyfe *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ya iyilikleri emreder ve kötülüklerden nehyedersiniz, ya da Allah kendi katından yakın zamanda üzerinize bir azab gönderir. Sonra Allah'a yalvarıp dua edersiniz ama, duanız kabul edilmez."[18]

***** Allah'ın iyi dediklerini emredip kötülüklerden sakındırma görevi yerine getirilmezse Allah mutlaka azabını gönderir, herkes bu işi yapmalıdır. Bakınız bu işi yapmayanların duaları bile kabul edilmiyor. [19]

196. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cihadın en faziletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir."[20]

197. Ebû Abdullah Târık İbni Şihâb el–Becelî el–Ahmesî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ayağını özengiye koymuş vaziyette iken, bir adam:
– Hangi cihad daha faziletlidir, diye sordu? Peygamberimiz:
– *"Zâlim sultan katında söylenen hak söz"* buyurdular.[21]

***** 196-197: İslam, insanlığı diriltmek için gelen bir sistemdir. Bu sebeple cihaddaki prensip şudur: Bir kişiyi müslüman edip kurtarmak, binlerce kafiri yok edip ortadan kaldırmaktan daha hayırlıdır. Maide: 5/32'de olduğu gibi. Cihad sadece cephede düşmana karşı yapılan savaş değildir. Cihad gayret etmek demektir. Kişi İslamı yüceltmek ve Allah'ın dinini yeryüzüne hakim kılmak için her ne türlü gayret ederse etsin hepsi cihad kapsamındadır. El, dil, kalem, basın yayın ve pek çok değişik yöntemlerle cihad yapılabilir. Yöneticilere doğru ve adaleti tavsiye etmek de cihadın bir türüdür. [22]

198. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İsrailoğulları arasında dinden sapma, ilk defa şöyle başladı:
Bir adam bir başka adama rastlar ve:
Bana baksana! Allah'dan kork ve yapmakta olduğun şeyi terket. Çünkü bu sana helâl değildir, derdi. Ertesi gün, aynı işi yaparken o adamla tekrar karşılaşır ve kendisini yaptığı kötü işten nehyetmediği gibi, onunla yiyip içmekten ve birlikte olmaktan da çekinmezdi. Onlar böyle yapınca Allah Teâlâ kalblerini birbirine benzetti. Sonra Resûl–i Ekrem şu âyeti okudu:
"İsrâiloğullarından kâfir olanlar Dâvud'un ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, baş kaldırmaları ve aşırı gitmeleriydi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mani olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi! Onlardan çoğunun inkâr edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin onlara âhiret hayatı için hazırladığı şeyler ne kötüdür! Allah onlara gazab etmiştir, onlar azab içinde temelli kalacaklardır. Eğer Allah'a Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an'a inanmış olsalardı, onları dost edinmezlerdi, fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir" (Mâide: 5/77–81).
Hz. Peygamber bu âyetleri okuduktan sonra şöyle buyurdu:
"Hayır, Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder, kötülükten nehyeder, zâlimin elini tutup zulmüne mani olur, onu hakka döndürür ve hak üzerinde tutarsınız; ya da Allah Teâlâ kalblerinizi birbirine benzetir, sonra da İsrâiloğullarına lânet ettiği gibi size de lânet eder."[23]

Yukarıdaki tercüme Ebû Dâvûd'un metnine aittir. Tirmizî'nin metninin tercümesi ise şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İsrâiloğulları günahlara daldıklarında, âlimleri onları nehyettiyse de onlar işledikleri günahları terketmediler. Bu defa âlimleri de onlarla birlikte oturdular, beraberce yediler, içtiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onların kalblerini birbirine benzetti. Dâvûd ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle onlara lânet etti. Bu onların isyan etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyle idi."
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yaslandığı yerden doğrulup oturarak:
"Hayır! Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, onları hakka boyun eğdirinceye kadar bu böyle devam edecektir" buyurdular.

* Ne kadar günümüzü yansıtıyor Allah Rasulü (s.a.v.). [24]

199. Ebû Bekir es–Sıddîk *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ey insanlar! Şüphesiz siz şu âyeti okuyorsunuz:
"Ey inananlar! Siz kendinize bakın, doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. İşlemekte olduklarınızı size haber verecektir" (Mâide: 5/105) Oysa ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:
"Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah'ın kendi katından göndereceği bir azabı hepsine umumileştirmesi yakındır." [25]

* Şahsi ihmallerden doğacak zarar tüm toplumu etkiler, sapık toplumlara gelen felaketler içlerindeki iyi kimseleri de içerisine alır. Çünkü o iyi olanlar toplumu düzeltmek için gerekeni yapmamışlardır. [26]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 76
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 77
[3] Müslim, Îmân 78. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 11; Nesâî, Îmân 17.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 77
[5] Müslim, Îmân 80.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 77-78
[7] Buhârî, Ahkâm 42; Müslim, İmâre 41. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 1, 2, 3; İbn Mâce, Cihâd 41.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 78
[9] Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 12.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 78
[11] Müslim, İmâre 63.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 79
[13] Buhârî, Fiten 4, 28; Müslim, Fiten 1. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 7, Menâkıb 25; Ebû Dâvûd, Fiten 1; Tirmizî, Fiten 23; İbn Mâce, Fiten 9.
Benzeri 2 numarada geçmiş olup izahat verilmişti, yine bir benzeri 1832'de gelecektir.
[14] Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 12.
1625 ve 1626'da tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[15] Müslim, Libâs 52.
Yasak giysi ile alakalı 1801'e bakınız.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 79
[17] Müslim, İmâre 23.
Benzeri 657'de tekrar gelecektir. Daha iyi anlayabilmek için 654 ve 658 arasındaki hadislere bakınız.
[18] Tirmizî, Fiten 9.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 80
[20] Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 13. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 37; İbni Mâce, Fiten 20.
[21] Nesâî, Bey'at 37. Ayrıca bir önceki hadisin kaynaklarına bakınız.
[22] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 80
[23] Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Tefsîru sûre (5), 6, 7.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 81
[25] Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8; Tefsîru sûre (5), 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 20.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 81

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh ve Ta'dil Kitapları:

Hadisin sahihini sekîminden, makbulünü merdudundan ayırma gayretinin bir neticesi olarak gelişmiş olan bu ilim dalında kaleme alınmış bir çok eser mevcuttur. İbn Ebi Hâtim er-Râzi'nin "Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl'i"; Ahmed b. Hanbel'in "Kitâbü'l-ılel'i" ; Zehebî'nin "Mizânü'l i'tidâl'i"; Buhârî'nin "et-Târihü'l-kebir'i" bu alanda yazılmış çok sayıdaki eserden sadece birkaçıdır.[1]
Ravilerin tanınmasında isimlerin, künyelerin ve lakabların fevkalade önemi vardır. Bu alanlarda ve onlara bağlı tali derecedeki konularda da özel gayretler sarfedilmiş, eserler yazılmıştır.
Cerh ve ta'dil sonucu oluşan ravi grupları hakkında müstakil eserler yazılmış olduğu gibi her iki gruba giren ravileri tanıtan müşterek eserler de kaleme alınmıştır. Mesela İbn Hibban (v.354/965)'ın Kitabu's-sikat'ı; Zehebi (v.748/1347)'nin Tezkiretü'l-Huffaz'ı sadece sika ravileri; İbn Adiy (v.365/976)'in el-Kamil fi'd-Duafa'sı, Zehebi'nin Mizanu'l-İtidal'i ve el-Muğni fi'Duafa'sı, İbn Hacer (v.852/1448)'in Lisanu'l-Mizan'ı sadece zayıf ravileri tanıtmaktadırlar.
İbn Ebi Hatim (v.327/939)'inel-Cerh ve't-ta'dil'i; el-Mizzi (v. 742/1341)'nin Tehzibu'l-Kemal'i; İbn Hacer'in Tehzibu't-Tehzib'i ile Takribu't-Tehzib'i hem sika hem zayıf ravileri karışık olarak tanıtmaktadırlar.
Ayrıca müdellisler ve ömrünün sonunda zihni iğtişaşa uğrayan (muhtelit) sikalar, kendisinden sadece bir kişinin rivayette bulunduğu raviler (vuhdan) gibi daha özel ravi gruplarını tanıtmak için yazılmış müstakil eserler de bulunmaktadır.[2]
Bugün elimizde bulunan rical kitaplarında, kendi zamanlarında belli bir itibar görerek rivayetleri hadis kitaplarına geçmiş takriben 20 bin ravinin cerh ve tadil açısından durumu açıklanmış bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu da hicri ilk dört asırda yaşamış kişilerdir. Hadis metinleri kitaplarda toplandıktan sahihler, sakimler, uydurmalar iyice tefrik edildikten sonra, artık kitaplardan yararlanma yaygınlaştığı için cerh ve tadil prensiplerine göre incelenecek ravi de kalmamıştır.[3]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/303.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 102.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 91.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17: BOĞAZLAMA (KESIM)

BÖLÜM: 1

Ø KESKIN TAŞLARLA KESILEN HAYVAN YENIR MI?

1472- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Câbir'in kavminden bir adam bir veya iki tavşan avladı, tavşanları keskin ve sivri taşlarla boğazlayıp dağarcığına taktı. Rasûlullah (s.a.v.)'e gelip durumu sorunca Rasûlullah (s.a.v.) onları yemesini emretti. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Muhammed b. Safvân, Rafi' ve Adiyy b. Hatîm'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bazı ilim adamları keskin taşlarla hayvan kesilebileceğine izin veriyorlar ve tavşanın etinin de yenmesinde bir sakınca görmüyorlar ilim adamlarının çoğunluğunun görüşü budur. Bazı ilim adamları ise tavşan eti yemeyi hoş karşılamazlar. Şa'bî'nin adamları bu hadisin rivâyetinde değişik görüşler ortaya koydular. Dâvûd b. ebî Hind, Şa'bî'den, Muhammed b. Safvân'dan diyerek rivâyet ederlerken; Âsım b. Ahvel, Şa'bî'den, Safvân b. Muhammed'den veya Muhammed b. .Safvân'dan diyerek rivâyet ederler ki Muhammed b. Safvân rivâyeti daha sahihtir. Câbir el Cufî aynı hadisi Şabî'den, Câbir b. Abdullah'tan, Katâde'nin, Şa'bî'den rivâyeti gibi rivâyet etmiştir. Şa'bî'nin her ikisinden de rivâyet ettiği muhtemeldir. Muhammed diyor ki: Şa'bî'nin, Cabir'den rivâyet ettiği hadis pek makbul değildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabi

Sahabi: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* ile ona iman ederek birlikte bulunan yahut onu gören ve bu hal üzere ölen kimsedir.
Buna göre önce irtidad eden, sonra tekrar İslama dönen kimseler de kapsama girer. el-Eş'as b. Kays gibi. Çünkü o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in vefatından sonra irtidad eden kimselerdendi. Daha sonra Ebu Bekir'in huzuruna esir olarak getirildi, tevbe etti. Ebu Bekir *Radıyallahu anh* da onun tevbesini kabul etti.
Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* hayattayken ona iman etmekle birlikte, onunla bir arada olmayan kimseler bu kapsam dışında kalmaktadır. Necaşi gibi. İrtidad edip de mürted olarak ölen kimseler de böyle. Abdullah b. Hatal gibi. O Mekke'nin fethedildiği günü öldürülmüştü. Rabia b. Umeyye b. Halef de Ömer *Radıyallahu anh*'ın halifeliği döneminde irtidad etti ve mürted olarak öldü.
Ashab-ı kiramın sayısı pek çoktur. Kesin olarak onların sayılarını tesbit etmeye imkân yoktur. Fakat yaklaşık olarak yüzondörtbin kişi oldukları söylenmiştir.
Ashabın hepsi sikadırlar ve adaletlidirler. Onlardan bir kişinin dahi rivayeti makbuldür. İsterse bu kişi meçhul olsun. Bundan dolayı, sahabinin cehaleti (kim olduğunun bilinmemesi) zarar vermez, denilmiştir.
Ashab-ı kiramın durumlarına dair anlattıklarımızın delili de şudur: Yüce Allah da, Rasûlü de pek çok nasda onlardan övgüyle sözetmiştir. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* de onlardan müslüman olduğunu bildiği herbir kişinin sözünü kabul etmiş ve durumu hakkında soru sormamıştır. İbn Abbas *Radıyallahu anh*'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir bedevi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e gelerek:
"Ben hilali -ramazan ayı hilalini kastediyor- gördüm dedi." Peygamberimiz:
"Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ediyor musun?" diye sorunca, bedevi:
"Evet dedi. Peygamber:
"Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ediyor musun?" diye sordu. Bedevi yine:
"Evet" dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
"Ey Bilal kalk, insanlar arasında yarın oruç tutmaları için nida et."
Bu hadisi Buhârî, Muslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiş olup İbn Huzeyme ve İbn Hibban sahih olduğunu belirtmişlerdir.
Herhangi bir kayıt sözkonusu edilmeksizin son vefat eden sahabi Leys'li Âmir b. Vasile olup, Mekke'de hicri 110 yılında vefat etmiştir. O Mekke'de en son vefat eden sahabidir.
Medine'de en son vefat eden sahabi ise Hazrecli Ensardan Mahmud b. er-Rabi'dir. Hicri 99 yılında vefat etmiştir.
Şam bölgesinde Dımaşk şehrinde son ölen sahabi Leys'li Vâsile b. el-Eska'dır 86 hicri yılında vefat etti.
Hıms'da ise Mâzin'li Abdullah b. Busr 96 yılında vefat etti.
Basra'da en son vefat eden sahabi Hazrec'li ensardan Enes b. Malik'tir. 93 yılında vefat etmiştir.
Kûfe'de en son vefat eden sahabi Eslem'li Abdullah b. Ebi Evfâ'dır. Hicri 87 yılında vefat etmiştir.
Mısır'da en son vefat eden sahabi Abdullah b. el-Haris b. Ceze, ez-Zebîdî olup 89 hicri yılında vefat etmiştir.
110 yılından sonra onlardan herhangi bir kimse hayatta kalmamıştır. Çünkü İbn Ömer *Radıyallahu anh* dedi ki: Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* hayatının sonlarında bize bir namaz kıldırdı. Selam verdikten sonra kalkıp dedi ki: "Şu geçen geceniz var ya bundan itibaren yüz yıl sonuna kadar bugün yeryüzünde bulunanlardan hiçbir kimse hayatta kalmayacaktır."[1]
Bu ise Muslim'in, Cabir yoluyla gelen hadiste rivayet ettiği üzere Peygamberimizin vefatından bir ay önce olmuştu.
Ashab-ı kiramdan en son vefat eden kişileri bilmenin iki faydası vardır:
1- Bu nihai tarihten sonra ölen bir kimseden sahabi olduğu iddia etse de kabul edilmez.
2- Bu son tarihten önce temyiz yaşına erişmeyen kimsenin ashab-ı kiramdan rivayet ettiği hadisler munkatı'dır.
Ashab-ı kiramdan bazıları çokça hadis nakletmişler. Bundan dolayı onlardan hadis alan da çok olmuştur. Kendilerinden binden fazla hadis rivayet edilen sahabiler şunlardır:
1- Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*: 5374 hadis
2- Abdullah b. Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*: 2630 hadis
3- Enes b. Malik *Radıyallahu anh*: 2286 hadis
4- Âişe *Radıyallahu anha*'dan: 2210 hadis rivayet edilmiştir.
5- Abdullah b. Abbas *Radıyallahu anh*'dan: 1660 hadis
6- Câbir b. Abdullah *Radıyallahu anh*'dan: 1540 hadis
7- Ebu Said el-Hudrî *Radıyallahu anh*'dan: 1170 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan çokça hadis rivayet edilmiş olması onların başkalarına göre peygamberden daha çok hadis öğrenmiş olmalarını gerektirmez. Çünkü sahabilerden birisinin az hadis nakletmiş olmasının sebebi, erken vefat etmiş olması olabilir. Peygamberimizin amcası Hamza *Radıyallahu anh* gibi. Yahut daha önemli işlerle meşgul olması olabilir, Osman *Radıyallahu anh* gibi. Yahut her iki sebep birlikte bulunmasından ötürü de olabilir, Ebu Bekir *Radıyallahu anh* gibi. Hem erken dönemde vefat etmiştir, hem de halifelikle uğraşmıştır. Ya da bundan başka sebepler dolayısıyla da olabilir.

---

[1] Buhârî ve Muslim

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh ve Ta'dil Kitapları:

Hadisin sahihini sekîminden, makbulünü merdudundan ayırma gayretinin bir neticesi olarak gelişmiş olan bu ilim dalında kaleme alınmış bir çok eser mevcuttur. İbn Ebi Hâtim er-Râzi'nin "Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl'i"; Ahmed b. Hanbel'in "Kitâbü'l-ılel'i" ; Zehebî'nin "Mizânü'l i'tidâl'i"; Buhârî'nin "et-Târihü'l-kebir'i" bu alanda yazılmış çok sayıdaki eserden sadece birkaçıdır.[1]
Ravilerin tanınmasında isimlerin, künyelerin ve lakabların fevkalade önemi vardır. Bu alanlarda ve onlara bağlı tali derecedeki konularda da özel gayretler sarfedilmiş, eserler yazılmıştır.
Cerh ve ta'dil sonucu oluşan ravi grupları hakkında müstakil eserler yazılmış olduğu gibi her iki gruba giren ravileri tanıtan müşterek eserler de kaleme alınmıştır. Mesela İbn Hibban (v.354/965)'ın Kitabu's-sikat'ı; Zehebi (v.748/1347)'nin Tezkiretü'l-Huffaz'ı sadece sika ravileri; İbn Adiy (v.365/976)'in el-Kamil fi'd-Duafa'sı, Zehebi'nin Mizanu'l-İtidal'i ve el-Muğni fi'Duafa'sı, İbn Hacer (v.852/1448)'in Lisanu'l-Mizan'ı sadece zayıf ravileri tanıtmaktadırlar.
İbn Ebi Hatim (v.327/939)'inel-Cerh ve't-ta'dil'i; el-Mizzi (v. 742/1341)'nin Tehzibu'l-Kemal'i; İbn Hacer'in Tehzibu't-Tehzib'i ile Takribu't-Tehzib'i hem sika hem zayıf ravileri karışık olarak tanıtmaktadırlar.
Ayrıca müdellisler ve ömrünün sonunda zihni iğtişaşa uğrayan (muhtelit) sikalar, kendisinden sadece bir kişinin rivayette bulunduğu raviler (vuhdan) gibi daha özel ravi gruplarını tanıtmak için yazılmış müstakil eserler de bulunmaktadır.[2]
Bugün elimizde bulunan rical kitaplarında, kendi zamanlarında belli bir itibar görerek rivayetleri hadis kitaplarına geçmiş takriben 20 bin ravinin cerh ve tadil açısından durumu açıklanmış bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu da hicri ilk dört asırda yaşamış kişilerdir. Hadis metinleri kitaplarda toplandıktan sahihler, sakimler, uydurmalar iyice tefrik edildikten sonra, artık kitaplardan yararlanma yaygınlaştığı için cerh ve tadil prensiplerine göre incelenecek ravi de kalmamıştır.[3]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/303.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 102.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 91.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ON ALTINCI HADİS

KIZMA

Ebu Hureyre (ra)den rivayet edildi ki: Bir adam peygamber (sav)'e Bana tavsiye et, dedi. Buyurduki: Kızma Adam defalarca tekrarladı, Kızma buyurdu.Buhari rivayet etti. Bu hadisi Buhari EbulHusayn el Esedi yoluyla Ebu Salih'ten Oda Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etti.Bunu Müslim tahriç etmedi, çünkü A'meş Ebu Salih'ten rivayet eti, onuniçin isnadında ihtilaf edildi, denildiki:Ebu Salih'in sözü gibi, Ebu Salih'ten,Ebu Hureyre'den rivayet edildi,EbulWHusayn hakkında denildiki:Ebu Salih'ten rivayet edildi, Oda Ebu Saidi Hudri'den rivayet etti. Yahya bin Muayn'a göre bu sahihtir. Denildiki: Ebul Husayn'dan Oda ebu Salih'ten, Oda Abu Hureyre ve Ebu Said'den rivayet etti.Denildiki: ebul husayn'dan, Oda ebu Salih'ten, Oda Ebu Hureyre veya Cabir'den rivayet etti, denildiki: Ebul Husayn'dan Oda Ebu Salih'ten Oda sahabeden ismi zikredilmeyenbirinden rivayet etti.
Tirmizi'de yinebu hadisi Ebu Husayn'dan tahric etti, lafzı: Bir adam peygamber (sav)e geldi ve dedi ki: Ey Allah'ın rasulü bana bir şey öğret, çok olmasın, belki kavrarım. Buyurdu ki:kızma Adam bunu defalarca tekralradı, her defasındada: Kızma buyuruyordu. Tirmizi'den başkasının rivayetinde, dedi ki:Dedim ki: Ey Allah'ın rasulü beni cennete girdirecek bir ameli işaret buyur, ve çok olmasın. Buyurduki:Kızma
(S: 275) Bu adam peygamber (sav)'den hayır hasletlerini içinde toplayan, veciz bir vasiyet etmesini istedi,çokolursa ezberleyememekten korktu, peygamber (sav) ona kızmamasını tavsiye buyurdu, sonra adam bu soruyu defalarca tekrarladı, peygamber (sav7 ona bucevabı verdi.
Bu kızgınlığın, şerlerin toplayıcısı, ondan sakınmanın, hayırların toplayıcısı olduğuna delildir. Her halde peygamber (sav)'e soran adam Ebud Derda'dır.
Taberani ebudDerda'dan şöyle dediğini tahric etti: Dedim ki Ey Allah'ın rasulü bana cennete giddirecek bir ameli işaret buyur.Buyurduki: Kızma sana cennet vardır. (1)
Ahnef bir Kays amcası Cariye bin Kudame4den rivayetetti0bir adam dedik:Ya rasulullah banaaz olsun, belki aklederim, bir söz söyle. Buyurdi: Kızma Defalarca tekrarladı, her defasında da Kızma buyuruyordu. Bunu imam Ahmed tahric etti.
Bir rivayette de, Cariye bin Kudame dedi ki: Peygamber (sav)'e sordum... Ve hadisi zikretti.

_____
İbni Ebi Şeybe ve Ebu Nuaym hilyede 1/311 Nafi'den Oda İbni Ömere'den tahric etti. (2) Bu Malik'in muvatta'daki rivayetidir. (3) Hadis sahihtir. Ahmed Taberani kebirde tahric etti. Heysemi deik0 Taberani rivayet etti, adamları Muhammed bin Mansur et Tusi dışında sahih rivayet adamlarıdır, Muhammed bin Mansur'da güvenilidir. (4) Haşrsuresi, ayet: 9. Ensari Ebu Talha'dır. Misafirini akşam yemeğinde nefsine tehcih etme kıssasını Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai tahric etti. İbni Kesir tefsiri: 4/338.
(1) İbni ebiddünya Taberani Kebir ve evsatta tahric etti, Heysemi dedi ki:Kebir'in iki isnadından birinin adamları güvenilirdir.
Bu kuvvetli zanna göre sorusoranın Cariyebin Kudame olduğnu gösteriyor, fakat imam Ahmed Yahya bin Kattan'dan zikretti ki: O şöyle dedi: Hişam böyle dedi. YaniHişam hadiste Cariye'nin peygamber (sav)'e sorduğunuz zikretti.Yahya dedi ki: Onlar dedi ki: O peygamber (sav)'e yetişmedi, İcli'de böyle dedi0 O tabiidir, sahabe değildir.
İmam Ahmed Zühri'den tahric etti, Oda Humeyd bin Abdurrahman'danOda peygamber (sav)'in bir sahabesinden, şöyledediğini rivayet etti: Dedimki: Ey Allah'ın rasulü,bana tavsiye et. Buyurdiki: kızma (S0 276) Adam dedi ki: Rasululah (s.a.v) söylediğini söyleyince düşündüm, birde gördüm ki kızmak bütünşerlerin toplayacısıdır.
Malk muvattasında Zühri'den Oda Humeyd'den mürsel oarak rivayet etti.
Ahmed Abdullah bin Amrd'dan tahric etti: O peygamber (sav)'e beni Allah'ın gazabından ne uzaklaştırı? diye sordu buyurduki: Kızma
Sahabenin Peygamber (sav)'in söylediği hakkında düşündüm, birde gördümki kızmak şerlerin hepsini içinde topluyor sözü,bizim zikrettiğimiz: Kızgınlık bütün şerlerin toplayıcısıdır, sözüne şahittir. Cafer bin Muhammed dedi ki: Kızmak bütün şerlerin anahtarıdır" İbnil Mübarek'e denildiki: Bize güzel ahlakı bir kelimed etopla. dedi ki: öfkeyi terk etmektir.
İmam Ahmed ve İshak bin Raheveyh'te güzel ahlakı öfkeyi terk etem diye tefsir etti.
Bu Muhammed bin Nasr el Mervezi'nin Namaz kitabından tahric ettiği Abul Alabin eşŞihhir'den rivayet edilen hadiste deböyledir
Bir adam peygamber (sav)'in yüzü istikametinden geldi ve Ey Allah'ın rasulü amellerin hangi daha faziletlidir? dedi ki: Buyurduki: Güzel ahlak Sonra sağ tarafına geldi ve Ey Allah'ın rasulü, amellerin hangisi daha faziletlidir? dedi. Buyurduki: Güzel ahlak"
Sonrasol tarafına geldi ve Ey Allah'ın rasulü, amellerin hangisi daha faziletlidir? dei.
Buyurduki: Güzel ahlak sonra rasululla arka tramdan geldive Ey Allah'ın rasulü amellerin hangisi daha faziletlidir? dedi. Rasulullah (sav7onadöndü ve Sana ne olmuş anlamıyorsun? güzel ahlak,gücün yeterse kızmamandır. buyurdu.
Bu mürseldir. Peygamber (sav)'in, kendisinden tavsiye isteyen) kızma buyurmasının iki şeye ihtimali vardır
Birincisi: (S: 277) Muradı, cömertlik, yumuşaklık, haya, tevazu, tahammül,eziyet etmemek, hataları geçiştirmek, affetmek,öfkeyi yutmak,güler yüzlü, olmak, müjdeci olmak gibigüzel ahlakı gereklikılacak sebepleri emir olabiir, çünkü nefis bu ahlak ile ahlaklandığı zaman, ve kendisine adet haine geldiği zaman , sebepleri meydana geldiği an öfkenindefini gerektiri.
İkinci: Murad şu olabilir: Hasıl olduğu zaman öfkenin gereğince amal etmemek, nefisle onu yerine getirmemek için mücadele etmektir,çünküöfre Adem oğluna sahip olduğu zaman emreden ve yasaklayan gibi olur. Bu manadan dolayı allah teala buyurduki: Musa'nın öfkesi dinince) (1) İnsan öfkesinin emrettiğini yerine getirmez, ve bu yolda nefsiyle mücadele ederse, öfkenin şerri def olur,belki öfresi diner,ve acil olarak, öfke gider,o vakit kızmaz.
Bu manaya Kur'anda Allah tealanın şu kavliyle işaret edildi: Onlar öfkelendikler zaman bağışlarlar (27 ve Öfkeyi yutanar ve insanlar affedenler, Allah iyilik sahiplerini sever.) (37
Peygamber (sav) kızana öfkeyi, def edecek, sakinleştirecek sebeperi işlemesini emrediyordu,öfke anında nefsine hakim olanları övüyordu, Sahihanyde Süleyman bin Surad'dan şöyle dediği rivayet edildi:
biz otururken, iki adam peygamber (sav)'in yanında birbirine sövdü, biri arkadaşına sinirlenmiş, yüzü kızarmış olarak sövüyordu, peygamber (sav) Buyurduki: Bir kelime biliyorum, eğer onu söylese, bu kendisindeki hal gider, "Taşlanmış şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım" Adama dediler:Peygamber (sav)'in buyurduğunu duymuyor musun? Adam: Ben deli değilim, dedi. (4)
İmam Ahmed ve Tirmizi, Ebu Saidi Hudri (r.a)'den Peygamber (sav7'in hutbesinden şöyle buyurduğunu tahric etti: (S: 278) Dikkatli olun, öfke Adem oğlunun kalbinde ateşten bir kordur, gözlerinin kızardığını ve damarlarının şiştiğini görmüyor musunuz, kim böyle bir şey hissederse (öfkelenirse), yere otursun. (5)
İmam Ahmed ve Ebu Davud Zer (ra)'den peygamber (sav)den şöyle buyurduğunu tahric etti Sizden birini ayakta iken kızarsa otursun, öfkesi gitmezse yatsın (6)
Denilki:Bundaki mana: Ayakta duran intikamdan yasaklanmıştır, önce oturması, sonrasında yatması gerekmektedir, intikam anında ondan uzaklaşmasını emretti.
Buna Sinan bin Sa'dın Enes'ten onunda peygamber (sav)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi:
Kızgınlık insanın kalbinde tutuşmuş bir kordur, gözlerinin kızardığını ve damarlarının şiştiğini görmüyorsumun? Sizden biriniz böylebirşey hissederse otursun, kızgınlık onu geçmisin.
Yani nefsinde onu hapsetsin, başkasına eziyet ve fiil oarak geçmesin. Bu manadan dolayı peygamber (sav7 fitneler hakkında buyurduki: Yatan, oturandan oturan ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden, yüreyen koşandandaha hayırlıdır. (1) Bu fitnelere sürat göstermek hakkında verilmişbir misal olsada, ancak manası: Kim fitnelere sürata daha yakınsa ondan daha uzak olandan daha şerlidir.
İmam Ahmed ibni Abbas (ra)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahri ceti.
Sizden birinizkızdığı zaman sussun" Bunu üç defa söyledi.
Buda yine kızgınlık için büyükbir ilaçtır, çünkü kızgın adam kızgınlığı anında söylediği, küğür ve benzeri şeylere kızgınlığı gittiği anda pişmanlık duyuyor, eğer susarsa bu şerrin hepsi ondan gitmiş olur.
Müverrik el İcli'nin sözü ne güzeldir. Kesinlikle öfkeyle dolmadım, kızgınlık anında kızgınlığım gittiğ anda pişman olacağım söz söylemedim.
Ömer bin Abdul Aziz bir gün kızdı, oğlu Abdul Melik ona dedi ki: Seney mü'minlerin emiri Allah'ın sana verdiği bu ikramdan vesana verdiği bufgazilettensonraböyle mi kızıyorsun? Ona dedi ki: sne kızmıyorsumun,ey Abdul Melik Abdul Melik dedi ki: Ortaya çıkmayıncaya kadar kızgınlığmı içerimde geri çevirmezsem içerimin genişliği bana ne fayda verir?
O kavim kızgınlık anıda nefislerinde hakim oldu. Allah onlardan razı olsun.
İmam Ahmed ve Ebu Davud Urve binMuhammedes Sa'di'den tahric etti:bir adam onunla konuştu ve onu kızdırdı, hemen ayağa kalktı ve abdest aldı, sonradedik:Bana bamam, onadadedem Atiyye peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu anlattı: Kızgınlık şeytandandır, şeytan da ateşten yaratıldı, ateş ancak su ile söndürülür, sizden biriniz kızdığı zaman abdest alsın.
(2)

Ebu Nuaym Ebu Müslim el Havlaniye isnadla rivayetle ettiki: Muaviye minberdeyken ona bir şey söylemiş ve Muaviye kızmı,ş sonra inip gusül abdesti almış ve minbere geri dönmüş, ve demişki0Rasullah9 (sav)'i duydum buyuruyorki: Kızgınlık şeytandandır, şeytan da ateştendir, su ateşi söndürür,sizden biiniz kızdığı zaman yıkansın
(S: 280) Sahihaynde Ebu Hureyre (ra)'den peygamber (sav7 şöyle buyurduğu rivayet edildi: Pehlivan güreşmekle başkasını yıkmak değildir, ancak pehlivan kızgınlık anında nefsine hakim olandır. (3)
Sahihi Müslimde İbni Mesud'dan peygamber (sav)'inşöyle buyurduğu rivayet edildi:
Neyi içinizde pehlivanık sayıyorsunuz? dedi ki: Kendisini adamların yıkamadığı kimsedir.Buyurdik0Bu değildi, fakat o pehlivan kızgınlık anında nefsine sahip olandır. (4)

_____
(1) Araf, ayet: 154 (2) Şura ayet: 37 (3) Ali İmran, ayet: 134 (4) Buhari ve Müslim tahric ettti,sahihtir. (5) Ahmedve Tirmizi tahric etti. ve dedi ki: Hadis hasendir. (6) Ahmed, Ebu Davud ve İbni Hibban sahihinde tahric etti ve doğruladı.ebu Davud müsned ve mürsel olarak tavsiye etti, dedi ki:Mürsel daha sahihtir, Allah en iyisini bilir. (7)Musannif Enes (r.a)' hadisinin tahricini zikretmedi, Hasan'ın hadisinimürsel olarak Abdurrazzak musannefinde tahric etti.
İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace Muazbin Enes el Cüheni'den peygamber (sav)'in şöylebuyurduğunu tahric etti: Kimyerine getirmeye güc yettiği halde öfkesini yutarsa,kıyamet günü Allah teala yaratıkların gözü önünde onu çağırır, hurileredn istediğini seçmede onu serbet bırakır. (5)
İmam Ahmed ibni Ömer'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti. (Kul Allah katında, Allah4ın rızasınısteyerekyuttuğu öfkeden daha üstün birşey yutmamıştır.
İbni Abbas'tan peygamber (sav)'in şöyle buyuruğu rivayet edildi: Hiçbir yudum, Allah'a, kulun öfkesini yutmasınadn daha sevimli değildir. Kul öfkeyi yuttukça ancak Allah içerisineiman dolduru. (6)
Ebu Davud manasını bazı sahabeden peygamber (sav)'den rivayetle tahric etti. Allah onaiman ve emnietdoldurur. Meymun bin Mihran dedi ki: Bir adam Selman'a geldive dedi ki: Ey Allah-'ın kulu bana tavsiye et dedi ki: Kızma Adam Sen bana kızmamamı emretti, kendime hakim olamaycağım bir durum beni kuşatırsa? dedi. Selman: Eğer kızarsan eline ve diline salip ol, dedi. Bunu İbni ebiddünya tahric etti.
(S: 2817 Rasulullah (sav) kızana oturmayı, yatmayı ve susmayı emretmesiyle eline vediline sahip olmasıgerektiğine işaret etmiştir.
Ömer bin Abdul Aziz dedi ki: Heva, tema ve öfkeden korunan kurtulmuştur (1)
Hasan dedi ki: Dört şey kimdeolursa Allah onu şeytanda korur ve ve onu cehenneme haram kılar: Korku, azru, şehvet ve öfke anında nefsine sahip ohan kimse
Hasan'ın zikrettiği bu dört şey bütün şerlerin başlangıcıdır. Bir şeyde arzu: Faydasına inandığı bir şeye nefsin meyletmesidi, kimde birşeye arzu olsa, bu arzu kendisini ona ulaştıracağını zannettiği herşeyin talebinesevkede,bazan çoğu haram olabiir, bazan da bu arzu edilen şeyde haram olabilir.
Rahbe: Bir şeyden korkmaktır, insan bir şeyden korkarsa onu kendisinden def edecek her şeyi sebep olarak edinebiir,bu şeyler çoğu zaman daharam olabilir.
Şehvet: Nefsin lezzet aldığı şeye meyletmesidir, bazan haram olana meyledebiir,yzina, hırsızık, içki içme, küfür,sinir, nifak ve bidatlar gibi.
Kızgınık: Eziyet vereni kendinden def etmek içi,eziyetin vuku bulmasından veya,vuku bulduktan sonra eziyeti edenden intikam alma isteğ için kalbin kanının kaynamasıdır.
Bunan öldürme, vurma zulma gibi çok haram filler meydana gelir, veya iftira, sövme, kötü söz gibi sözler ortaya çıkar,belki de Cebele bin Eyhem'de olduğu gibi bundan küfür kafir olma bile ortaya çıkabilir. Söylemesi meşru olmayan yeminler, ve kanaması bulunan karı boşama hadiseleri ortaya çıkabilir.
Mü'mine gerekli olan: Şehvetinin, Allah'ın kendine mübah kıldığı sınırda olmasıdır, bunu belki salih bir niyetle de yaparsa sevap bile alır, sinirlenmeside,kendisi veya başkasından dini bir zararı def etmek,veya allah ve rasulüne asi olanlardan intikam almak için olmalıdır.
(S: 282) Allah teala buyurduki: onlarla savaşın ki allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın onları rezil etsin sizi onara galip kılsın ve mü'(min toplumun kalbini ferahlatsın. Ve onların kalplerinden öfkeyi gidersin.) (2)
Bu peygamber (sav)'in haliyle, o nefsi için intikam almıyordu, fakat Allah'ın haramlarından birinden biri işlendiği zaman Allah için intikam alırdı, Allah yolunda cihad etme dışında hizmetçi ve kadına eliyle vurmuyordu. (3)

_____
(1) Müslim, Ahmed, Ebu Davud, Ebu Bekre'den tahric etti. (2) Hadis hasendir, Ahmed,Ebu Davud ve Begavi Şerhussünne'de tahric etti. Buhari'de tarihinde Atiyye el Avfi'den tahric eti. (3) Buhari, Müslim ve Malik ebu Hureyre'den tahirc etti. (4) Müslimve Ebu Davjd tahice etti, sahihtir (5) Ahmed, Tirmizi, Ebu Davud ve ibni Mace güzel bir isnadla tahric etti. (6) Senedi zayıftır, Ahmedve İbni Ebiddünya ibni Abbas'tan tahric etti.
(1) Ebu Nuaym Hilyede zikretti: 5/290 (2) Tevbe, ayet: 14-15 (3)Hadis sahihtir, Müsli,Ebu Davud ve İbni Mace ayşe (ra)den tahric etti. (4) Hadis sahihtir, Buhari Müslim ve Tirmizi Enes (r.a)den tahric etti. (5) Hadis sahihtir, Ahmed, Müsi Ebu Davud, Nesa,i ibni Mace ve Darimi Ayşe (r.a)'den tahric etti. (6) Buhari ve Müslim Saidi Hudri'den tahric etti. (7) Sahihtir, Buhari ve Müslim tahric etti.
Enes on yıl peygamber (sav)' e hizmet etti, ona kesinlikle öf veya yaptığ ıbirşeyden dolayı bunu niye böyle yaptın? Veya yapmadığı birşeyden dolayı, bununiye böyle yapmadın? Demedi. (4)
Bir rivayette: Ehlinden bazısı kendisini kınadı zaman, şöyle buyururdu: onu bırakınız, eğerbirşeytakdir edilmişse olur.
Ayşe (r.a) rasulullah (sav7'in ahlakından soruldu, dediki0 Onun ahlakı kurandı (5)
Yani: Onun edepleriyle edepleniyor, ahlakıyla ahlaklanıyordu. Kuranınmethettiği onun rızasında, kuranın kınadığı, onunkızgınlığındaydı.Bir rivayette de Ayşe (r.a) dedi ki:
Onun ahlakıkurandı, onun rızası için razı olur, onun kızgınlığı için kızardı.
(S: 283) Hayasının şiddetinden dolayı kimseye hoşlanmadığı şeyi yapmazdı. Kızgınlığı yüzünde beli olurdu. Sahihte Ebu Saidi Hudri'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (sav) örtü içindekibekar kızlardan daha hayalıydı. Hoşuna gitmeyen bir şey gördüğü zaman biz yüzünden onu bilirdik. (6)
İbni Mesud şöyle söyleyenin sözünü ulaştırınca:bu taksim ile Allah'ın rızası gözetilmemiştir. Bu söz rasulullah (sav)'e çok ağırgeldi, yüzü değişti ve kızdı, şöyle buyurdu: Musaya bundan daha çokeziyet edidi ve sabretti.()
Allah'ın sevmediği bir şey gördüğü zaman kızardı, onun hakkında bir ey söyler, susmazdı. Ayşe (r.a)'nin evine girdi, içerisinde resimler bulunanbir örtü gördü, yüzünün rengi değişti ve onu yırttı, ve buyurduki: Kıyamet günü insanlardan azabı en şiddetli olanı, buresimleri yapanlardır.(1)
Kendisine namazı bazılarınamazdan geri kalacak kadar uzatan imam şikayet edilince, kızdı, öfkesi şiddelendi, insanlara öğütverdive namazı hafif kıldırmamalarını emretti. (2)
Mecsidin kıblesinde sümük görünce, öfkelinde, onu oradan kaldırdı ve buyurduki:
Sizden biriniz namazdayken allah teala onun yüzünün hizasındadır, namazdayüzüne karşı türkürmesin. (3)
Şuda dualarındandı: Kızgınlık ve hoşnutluk anında senden hak söz istiyorum (4)
İnsanın ister kızgınlık, ister hoşnutluk anındahaktan başka birşey söylememesi gerçekten zordur. İnsanların çoğu kızıncasöylediğ söz üzerinde durmuyor. (ne söylediğini bilmiyor) (S: 284)Taberani Enes'tenmerfu olarak tahric etti: Üç şey iman ahlakındandır. Kızdığı zaman, kızgınlığı kendisine batıla girdirmeyen kimse, hoşnut olunca hoşnutluğu kendisine haktan çıkarmayan kimse gücü yettiği halde kendisini ilgilendirmeyen şeyi yapmayan kimsedir. (5)
Peygamber (sav)den rivayet edildi: Bizden öncekilerden iki kişiden haber verdi, biri ibadet ehli, diğeriyse nefsine karşı israf ediyordu. İbadet ehli kimse ona öğüt veriyor, o vazgeçmiyoru.Bir gün ibadet ehli kimse onu bir günah işlerken gördü ve günahı çok gözünde büyüttü ve dedi ki: Vallahi Allah seni bağışlamaz. Allah günahları bağışladı ve ibadetehlinin ameli boşa gitti.
Ebu Hureyre (r.a) dedi ki: Bir kelime konutu, o kelime dünyasını da ahiretini de helak etti.
Ebu Hureyre (r.a) kızgınlık anındainsanları bu kelimeyi söylemekten sakındıyordu.
Bunu İmam Ahmed veebu Davud tahric etti.
Bu allah için kızmaktır, sonra adam Allah için kızması anında caiz olmayan birşey konutu.
Bilmediği bir şeyi Allah'a farz kıldı, Allah'ta ameline boşa çıkardı. Kızgınlığı anındanefsi ve hevasıiçin konuşanınhali nasıl olur?
Sahihi Müslim4de İmran binHusayn'dan rivayet edildi: Bir yolculukta rasulullah (sav7 ile beraberken, Ensardan bir kadın dişi bir deve üzerindeydi, kadın sinirlendi ve deveye lanet etti, peygamber (sav) duydu ve buyurduki: onun eşyalarını alınız ve onu terk ediniz.

_____
(1) Buhari, Müslim ve Nesai tahric etti,ibni Hibban doğruladı. (2) Hadis sahihtir, Müslim, Ebu Davud ve Nesai osman bin Ebil as'ta tahric etti. (3) Hadis sahihtir, dörtsahabeden rivayet edildi: İbni Ömer (Enes ebu Saidi Hudri,ve Ebu Hureyre (r.a). İbni Ömer hadisini Malik,Buhari, Müslim Ebu Davud veNesai tahri cetti, zikredilen lafizBuharinindir. Diğerlerinin hadisleri de buhari, Müslim ve Ahmed'de zikredildi. (4) Ahmed ve
Yine Müslimde Cabir'de şöyle dediği rivayet edildi: Birsavaşta rasululah (sav)le birlikte gidiyorduk, Ensardan bir adam su devesinin üzerindeydi, deve biraz gitmez oldu, adam: Yürü, Allah sana lanetetsin,dedi. Rasulullah (sav) buyurdiki: Ondan in,lanet edilmişle bize arkadaşılk yapma.Nefislerinize lanet etmeyi, çocuklarınıza da lanetetmeyin, mallarınıza beddua etmeyin, taki allah'tan duanın kabul edildiği bir saata denk gelirsiniz de kabul edilir.(6)
(S: 285) Bütün bunlar öfkeli adamın kabul saatına rastlarsa, duasanın kabul edileceğine delildir. Öfkeli kendi nefsine ailesine ve malına kızgınlık anında beddua etmekten yasaklanmıştır.
Allah teala buyurduki: Eğer Alah insanlara hayrıistedikleri gbii şeri de acele verseydi, elbette onarın ecelleribitirilmiş olurdu. (7) Mücahid bu ayet hakkında dedik: Bu kızdığı zaman ehilene, çocuğuna vemalına: alah'ın onu mübarek kılma, Allah'ım ona laneteden kimsedir.(Mücahid) diyorki: Eğer bu kendisine acele verilse, beddua edeni helak eder, öldürürür.
Bu söz kızgının nefsine, ehline ve malına ettiği bedduasınınkaul edimediğine delildir.
Hadis ise icabet saatinerastlarsa kaul edileceğine işaret ediyor.

Fudaylbin İyad'dan şöyle dediği rivayetedildi: Hasta sabırsızlanıpta günah işlediği zaman,sadaki melek, soldakine yazma de.
Bunları İbni ebiddünya tahric etti ve dedi ki:Bütün bunların hepsine şeriattan sahih bir şekilde kendisine delil olan bir şey bilinmiyor. Daha önce zikrettiğimiz hadisler bunun zıddına delildir.
Peygamber (sav7'in Kızdığın zaman sus sözü,kızgını kızgınlığı anındasusmakla sorumlu olduğuna delildi, o halde konuştuğundan hesaba çekilmiş olur.
Peygamber (sav7'den kızana kızgınlığını telafi edecek,ve kendisini sakinleştirecek söz ve fiileriemrettiği sahih olarak sabittir.
Bu kızgınlığı kesmekle sorumluluğun ta kendisidir. Kızgınlığı anında yaptığındansorumlu olma, diye nasıl deniir?
(S: 286) Ata bin Ebi Rebah dedi ki: Alimleri ömürlerinin sonunda kızıpta, elli altmış yetmiş senelik ameli yok eden kızgınlık kadar başka bir şey ağlatmamıştırNice kızgınlık sahibini, hayal etmediği tehlikeye sokmuştur. Bunu ibniebiddünya tahric etti.
Seleften bazısı dedi ki: Kızgının kızma sebebi hastalık, yolculuk ve oruç gibi mübahbir şeyden dolayı ise kızgınlığından dolayı kınanmaz. Bununla murad, kızgınlık anındasıkılma, sövme gibi sözlerden dolayı günah yoktur.Rasulalh (sav) buyurduki: Ben de ancak bir beşerim, beşerin hoşnut olduğu gibihoşnut olu, kızdığı gibi kızarım. Hangi müslümana sövmüş veya vurmuşsam onu kendisi için kefffaret yapsın (1)
Fakat dinden dönme, adam öldürme hamsız yeremal almak v.b gbii şeylerden dolayı öfkelinin hesaba çekilmeyeceği kastetmediklerini her müslüman şüphesiz bilir. Aynı şekilde öfkelinin boşaması, azad etmesi yemininden dolayı da ihtilafsız olarak sorumlu tutulur.
İmam Ahmed'in müsnedinde Havle binti Sa'lebe'den rivayet edildiki: Evs bin Samit'in karısı geri eşine döndü, adam kızdı ve ona zıharda bulundu (Annesine benzetti), ihtiyar bir adamdı, ahalkı kötü olmuş ve daralmıştı. Kadın peygamber (sav)'e geldi ve adamın kötü
Nesai tahric etti,İbni Hibban hadisi doğruladı (5) Hadis zayfiftır, Taberani Enes'ten tahric etti, senedinde Bişrbin elHüseyinel eshehani var. Darekitni onun hakkında metrüktür, dedi. (6) Müslim ve Ebu Davud tahric eti.
(7) Yanus suresi, ayet: 11
(1) Bun Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den tahric etti.
ahlakından çektiği sıkıntıyı şikayet etti, bunun hemen arkasınadn Allah teala zıhar ayetini indirdi, ve rasullulah (sav) Evs bin Samit'e zıhar keffareti vermesini emretti.
İbni Ebi Hatim başka bir vecihten Ebul Aliye'den tahric etti: Havle'nin kocasıkız ı ve zıhar yaptı, Havle Peygaber (sav)' geldive bunuhaber verdi ve dedi ki: O boşamayı istemidi.
Peygamber (sav) buyurduki: Ben ancaksenin onaharam olduğunu görüyorum. Ve kıssayı uzunlamasına zikretti. Sounda da dedi ki: Allah boşamayı deiştirdi, ve onu zıhar kıldı. Bu adam öfkesi anındazıhar yaptı.
Peygamber (sav) o zaman zıharı boşama olarak görüyordu ve şöyle buyurdu. Ben ancak seninonaharam olduğunu görüyorum. Yani kocasına boşamı lazım olduğunu söyledi, fakat allah teala zıhrı keffaretli kılınca, peygamber (sav7 ona keffareti lüzumlu kıldı.
(S: 287) Mücahid ibni abbas'tan rivayetetti ki: bir adam ona ibni Abbas'a) dedi ki: Ben kızgınken karımüç kere boşadım.ibni Abas dedi ki: Alalh'ın sana haram kıldığını ibni Abbassanahelalkılmaya güc üyetmez. Sen rabbine asi oldunve karını kendine haram ettin.
Bun Cevzecanive Darekutni Müslim'in şartı üzere bir isnatla tahric etti.
Kadı İsmail bin İshak Ahkamül kuran kitamında sahih bir isnatla Ayşe (r.a)den şöyle dediğni tahric etti: Yeminlerde lağv çekimişde, şakada ve kalbin bağlanmadı her konuşmadayapılan yemindir.Kızgınlık ve başka halde ciddi olarak bir şeyi yapacağına veya terk edeceğine dair yaptığınher yemin keffaret yeminidir. Bunlar yemin akdirid ve kaffaret gerektirir. ibni Vehb'de Yunus'tan, oda Zühri'den O'da Urve4den oda Ayşe (ra)den böyle rivayet etti.
Buisnatların en sahihlerindendir. Bu Ayşe (r.a)den merfu olarak rivayet edilen şu hadisin: Kapalılılk içerisinedn boşam azad etmen yoktur. (1) Ya sahih değildir, ya da öfkeyle tefsiri doğru değildir.
Sahabeden bir çoğundan şöyle fetva verdikleri sahih olarak sabittir. Kızgını yemini geçirlidir ve keffaret gerikir.İbniabbas'tan bu zıt rivayetin isnadı sahih değildir.
Hasan dedi ki: Sünnet boşama: İlişki kurmaksızın,temizliği anında bir kere boşamaktır ve onu üçhayız gören kadar muhayyerdir. Eğer geri karısına dönmek isterse onun için bu hak vardır.
(S: 288) Hasan dedi ki: Kimse boşama pişman olmasın diye Allah açıklamada bulundu. Buun kadi İskail tahric eti.
Alimlerden çoğu kızgınlık anında söylenilen kinayeli sözleribile açık boşama gibi kıldılar ve bunu boşamadan başka bir manayla yorumlamanın kabul edilmeyeceeni bildirdiler. Bazıları kızgınıkla birlikteki kinayelir niyet gibi kıldı, ve boşamanınbatınen bile gerçekleştiğine hükmettiler.Kızgınlıkaçık boşamanın vukuuna engel olduğu nasıl söylenilebilir?

_____
(1) Hadis sahihtir, Ayşe (r.a)'den Ahmed, Ebu Davud, İbni Mace ve Hakim tahric etti. ve dedik: Müslimin şartıüzere sahihtir. Zehebi bunu reddetti ve dedi ki:İki yoldan birinde Muhammed bin Ubeyd binSalih var, Müslim onunla deliendirmemiştir. Ebu Hatim ve İbni Hacer'de onu zayf görmüşlerdir, diğerrivayette de Nuaym bin Hammad var, O da münker hadisler rivayet etmektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Haberi Ahadı Reddetmede Bazı Şüpheleri:

1. Zül-yedeynin kıssasında Hz. Peygamber onun haberini başkaları tasdik edinceye kadar kabul etmemiştir.
2. Ninenin mirası konusunda Hz. Ebu Bekir el-Muğira'nın haberini Muhammed b. Seleme destekleyinceye kadar kabul etmemiştir.
3. İsti'zan konusunda Ebu Musa el-Eş'arinin haberini Ebu Said el-Hudri tasdik edinceye kadar Hz. Ömer bunu kabul etmemiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Hadîslerin Yazılmasına İzin Veren Rivayetler:

Hadîslerin yazılmasına ruhsat veren, yazıldığını gösteren rivâyetlere gelince, bunlar da çoktur. Bunlardan biri, yazdığı hadîsler, kitap halinde sonraki nesillere intikal eden Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'a aittir. Der ki:
"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den işittiğim şeyleri ezberlemek arzusuyla yazıyordum. Kureyş beni menederek: "Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan her duyduğunu yazıyorsun, halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir insandır, öfke ve rıza, her iki hâlde de konuşur" dediler. Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Ancak durumu da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e arzettim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) parmağıyla mübârek ağızlarına işâret buyurarak:
"Yaz, dedi Nefsimi elinde tutan Allah'a kasem ederim, buradan haktan başka bir şey çıkmaz".
Abdullah İbnu Amr, (radıyallahu anh)'ın sistemli şekilde hadîs yazdığını te'yid eden bir rivâyet Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye aittir ve üstelik Buhâri'de kaydedilmiş bulunmaktadır. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) şöyle buyurur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den çok hadîs (bilmede) Abdullah İbnu Amr hâriç, bana yetişen yoktur. O, beni geçer, zira o yazardı, ben ise yazmazdım".
Hadîslerin yazılması hususunda ruhsat ifâde eden rivâyetler bundan ibâret değildir. Hâfizasından şikâyet edenlere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Sağ elinizi yardıma çağırın", "İlmi yazı ile bağlayın"* gibi tavsiyeleri, bazı konuşmaların yazılı metnini isteyenlere yazılı verilmesi, hepsi de hadîsten ibâret olan -uzunluğu birkaç satırdan bir kaç sayfaya ulaşan- ve sayısı 300'ü bulan pek çok "mektup (yani yazılı vesika)" ların varlığı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, hadîslerin yazılması hususundaki ruhsatına yeterli delillerdir.[1] Sadece mektuplar değerlendirilse bile Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kur'ân'dan başka bir şeyin yazılmasına sistematik, ısrarlı bir muhalefette bulunmadığı, tam tersine, medenî hayatta yazının geniş çapta kullanılmasına büyük ehemmiyet verdiği anlaşılır.[2]

---

[1] Hadîslerin yazılmasıyla ilgili hadîsler için bkz. 7734-7740 numaralı hadîsler. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/27-28.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

El-Müctebâ:

Nesâî, önce es-Sünenü'l-Kübrâ'yı te'lif etmiştir. Bunda sahîh ve ma'lûl hadîsler karışık olarak bulunuyordu. Bunu Remle Emîri'ne takdim edince Emîr: "İçinde yer alan bütün rivâyetler sahih mi?" diye sorar. Nesâî: "Hayır, kitapta sahîh, hasen ve hasene yakın olan rivâyetler var" cevabını verir. Bunun üzerine Emîr:"
- Bana, sahîh olanları öbürlerinden ayırıver!" der. Bu istek üzerine Nesâî, es-Sünenü's-Suğra'yı te'lif eder ve buna el-Müctebâ Mine's-Sünen adını verir. Bugün, Sünenü Nesâî deyince el-Müctebâ kastedilir.
El-Müctebâ, diğer sünenlerle mukâyese edilince içerisinde, zayıf hadîs en az olanıdır. Bu sebeple, bir kısım âlimler, el-Müctebâ'yı Kütüb-i Sitte'nin üçüncü kitabı saymıştır. Makdîsî'den naklen İbnu Hacer, Zehebî, Katip Çelebi, Sübkî, gibi meseleye temas eden bütün âlimler, Hafız Ebu Ali'nin şu sözünü kaydederler: "Nesâî'nin rical hususundaki şartı, Müslim'in ve Buhârî'nin şartından daha şiddetlidir". Ancak bu şartın ne olduğunu hiç biri belirtmez. Şu kadar var ki, Nesâi, Buhârî ve Müslim'in hadîs aldığı bir kısım râvilerden hadîs almamıştır. Sindî, bu sebeple, şartının Sahîheyn'den sıkı olduğunun söylendiğini ifâde eder." Kendisi der ki: "Ben Sünen'i cemetmeye azmedince hakkında, içime şüphe düşen bir kısım râvilerden hadîs alma hususunda Allah'tan istihârede bulundum. Netîcede, terklerinde hayır olduğu kanaatine vardım."
Nesâî, kitabını tanzîm ederken, râvinin terkinde ittifak olup olmadığına bakmıştır. Terkinde ittifak olmadıkça hadîs almıştır. Bu hususta o da Ebu Dâvud gibi düşünmektedir: Muhtelefun fih râvinin hadîsi makbuldür, zira bir babta zayıf rivâyet, re'yü'r-ricâl'den evlâdır. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den olma ihtimâli mevcuttur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/244-245.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabi

Sahabi: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* ile ona iman ederek birlikte bulunan yahut onu gören ve bu hal üzere ölen kimsedir.
Buna göre önce irtidad eden, sonra tekrar İslama dönen kimseler de kapsama girer. el-Eş'as b. Kays gibi. Çünkü o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in vefatından sonra irtidad eden kimselerdendi. Daha sonra Ebu Bekir'in huzuruna esir olarak getirildi, tevbe etti. Ebu Bekir *Radıyallahu anh* da onun tevbesini kabul etti.
Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* hayattayken ona iman etmekle birlikte, onunla bir arada olmayan kimseler bu kapsam dışında kalmaktadır. Necaşi gibi. İrtidad edip de mürted olarak ölen kimseler de böyle. Abdullah b. Hatal gibi. O Mekke'nin fethedildiği günü öldürülmüştü. Rabia b. Umeyye b. Halef de Ömer *Radıyallahu anh*'ın halifeliği döneminde irtidad etti ve mürted olarak öldü.
Ashab-ı kiramın sayısı pek çoktur. Kesin olarak onların sayılarını tesbit etmeye imkân yoktur. Fakat yaklaşık olarak yüzondörtbin kişi oldukları söylenmiştir.
Ashabın hepsi sikadırlar ve adaletlidirler. Onlardan bir kişinin dahi rivayeti makbuldür. İsterse bu kişi meçhul olsun. Bundan dolayı, sahabinin cehaleti (kim olduğunun bilinmemesi) zarar vermez, denilmiştir.
Ashab-ı kiramın durumlarına dair anlattıklarımızın delili de şudur: Yüce Allah da, Rasûlü de pek çok nasda onlardan övgüyle sözetmiştir. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* de onlardan müslüman olduğunu bildiği herbir kişinin sözünü kabul etmiş ve durumu hakkında soru sormamıştır. İbn Abbas *Radıyallahu anh*'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir bedevi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e gelerek:
"Ben hilali -ramazan ayı hilalini kastediyor- gördüm dedi." Peygamberimiz:
"Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ediyor musun?" diye sorunca, bedevi:
"Evet dedi. Peygamber:
"Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ediyor musun?" diye sordu. Bedevi yine:
"Evet" dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
"Ey Bilal kalk, insanlar arasında yarın oruç tutmaları için nida et."
Bu hadisi Buhârî, Muslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiş olup İbn Huzeyme ve İbn Hibban sahih olduğunu belirtmişlerdir.
Herhangi bir kayıt sözkonusu edilmeksizin son vefat eden sahabi Leys'li Âmir b. Vasile olup, Mekke'de hicri 110 yılında vefat etmiştir. O Mekke'de en son vefat eden sahabidir.
Medine'de en son vefat eden sahabi ise Hazrecli Ensardan Mahmud b. er-Rabi'dir. Hicri 99 yılında vefat etmiştir.
Şam bölgesinde Dımaşk şehrinde son ölen sahabi Leys'li Vâsile b. el-Eska'dır 86 hicri yılında vefat etti.
Hıms'da ise Mâzin'li Abdullah b. Busr 96 yılında vefat etti.
Basra'da en son vefat eden sahabi Hazrec'li ensardan Enes b. Malik'tir. 93 yılında vefat etmiştir.
Kûfe'de en son vefat eden sahabi Eslem'li Abdullah b. Ebi Evfâ'dır. Hicri 87 yılında vefat etmiştir.
Mısır'da en son vefat eden sahabi Abdullah b. el-Haris b. Ceze, ez-Zebîdî olup 89 hicri yılında vefat etmiştir.
110 yılından sonra onlardan herhangi bir kimse hayatta kalmamıştır. Çünkü İbn Ömer *Radıyallahu anh* dedi ki: Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* hayatının sonlarında bize bir namaz kıldırdı. Selam verdikten sonra kalkıp dedi ki: "Şu geçen geceniz var ya bundan itibaren yüz yıl sonuna kadar bugün yeryüzünde bulunanlardan hiçbir kimse hayatta kalmayacaktır."[1]
Bu ise Muslim'in, Cabir yoluyla gelen hadiste rivayet ettiği üzere Peygamberimizin vefatından bir ay önce olmuştu.
Ashab-ı kiramdan en son vefat eden kişileri bilmenin iki faydası vardır:
1- Bu nihai tarihten sonra ölen bir kimseden sahabi olduğu iddia etse de kabul edilmez.
2- Bu son tarihten önce temyiz yaşına erişmeyen kimsenin ashab-ı kiramdan rivayet ettiği hadisler munkatı'dır.
Ashab-ı kiramdan bazıları çokça hadis nakletmişler. Bundan dolayı onlardan hadis alan da çok olmuştur. Kendilerinden binden fazla hadis rivayet edilen sahabiler şunlardır:
1- Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*: 5374 hadis
2- Abdullah b. Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*: 2630 hadis
3- Enes b. Malik *Radıyallahu anh*: 2286 hadis
4- Âişe *Radıyallahu anha*'dan: 2210 hadis rivayet edilmiştir.
5- Abdullah b. Abbas *Radıyallahu anh*'dan: 1660 hadis
6- Câbir b. Abdullah *Radıyallahu anh*'dan: 1540 hadis
7- Ebu Said el-Hudrî *Radıyallahu anh*'dan: 1170 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan çokça hadis rivayet edilmiş olması onların başkalarına göre peygamberden daha çok hadis öğrenmiş olmalarını gerektirmez. Çünkü sahabilerden birisinin az hadis nakletmiş olmasının sebebi, erken vefat etmiş olması olabilir. Peygamberimizin amcası Hamza *Radıyallahu anh* gibi. Yahut daha önemli işlerle meşgul olması olabilir, Osman *Radıyallahu anh* gibi. Yahut her iki sebep birlikte bulunmasından ötürü de olabilir, Ebu Bekir *Radıyallahu anh* gibi. Hem erken dönemde vefat etmiştir, hem de halifelikle uğraşmıştır. Ya da bundan başka sebepler dolayısıyla da olabilir.

---

[1] Buhârî ve Muslim

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

197) Sabah Namazının Sünnetinin Nasıl Kılınacağı (Sabah Namazının Sünnetinin Fazla Uzatmadan Kılınacağı, Bu Sırada Ne Okunacağı Ve Ne Zaman Edâ Edileceği)

Bu bölümdeki 6 hadis-i şeriften; Peygamber (s.a.v.)in sabah namazının sünnetini bazen çok hafif sureler okuyarak kıldığını bu iki rekatta okuduğu ayetleri sureleri öğrenmiş olacağız.[1]

1106. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının ezanı ile kameti arasında fazla uzatmadan iki rek'at namaz kılardı.[2]
Buhârî ile Müslim'in diğer bir rivayetine göre Hz. Âişe şöyle dedi:
Resûlullah sabah namazının iki rek`at sünnetini o kadar hafif kılardı ki, acaba Fâtiha sûresini okudu mu diye kendi kendime sorardım.[3]
Müslim'in bir rivayetine göre Hz. Âişe şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem sabah ezanını duyduğu zaman sabah namazının sünnetini fazla uzatmadan kılardı.[4]
Diğer bir rivayette Hz. Âişe, tanyeri ağardığı zaman kılardı, dedi.[5]

1107. Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, müezzin sabah ezanını okuduğu ve tan yeri de ağardığı zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* fazla uzatmadan iki rek`at namaz kılardı.[6]
Müslim'in diğer bir rivayetine göre Hz. Hafsa şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tan yeri ağardığı zaman hafifçe kıldığı iki rek`at namazdan başka nâfile kılmazdı.[7]

1108. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* gece namazlarını ikişer rek`at kılar, gecenin sonunda ise bir rek`at vitir kılardı. Sabah namazının farzından önce de, kulağı kamette olduğu halde, çabucak iki rek`at namaz kılardı.[8]

* Rasûlullah (s.a.v.) zaman ve durumuna göre bazen hafif, bazen de çok uzatarak kılarlardı, bu da bize gösteriyor ki, tüm ibadetlerde olduğu gibi namazların önünde ve sonunda kılınan nafilelerde de belli bir kalıplaşma yoktur. Müslüman zamanın ve kendi durumunun elverdiği şekle göre uzun veya kısa kılabilir.[9]

1109. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetini kılarken birinci rek`atta, Bakara sûresindeki *"Biz Allah'a ve bize indirilen Kur'an'a... inandık"* anlamındaki âyeti, ikinci rek`atta da *"Biz Allah'a inandık; şâhid ol ki, biz müslümanlarız"* anlamındaki âyeti okurdu.[10]

Diğer bir rivayete göre ise, ikinci rek`atta Âl–i İmrân sûresindeki *"Söyle onlara: Ey kendilerine kitap verilenler! Gelin, aramızda müşterek olan bir kelime etrafında toplanalım"* âyetini okurdu.[11]

1110. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu.[12]

1111. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bir ay boyunca Peygamber *aleyhisselâm*'ın namazına dikkat ettim, sabah namazının sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu.[13]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 330.
[2] Buhârî, Ezân 12; Müslim, Müsâfirîn 91.
[3] Buhârî, Teheccüd 28; Müslim, Müsâfirîn 92. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 40.
[4] Müslim, Müsâfirîn 90. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 60.
[5] Müslim, Müsâfirîn, 93.
[6] Buhârî, Ezân 12; Müslim, Müsâfirîn 87.
[7] Müslim, Müsâfirîn 88. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 60.
[8] Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 157. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 8.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 330.
[10] Müslim, Müsâfirîn 99. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 38.
[11] Müslim, Müsâfirîn 100.
[12] Müslim, Müsâfirîn 98. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 39; İbni Mâce, İkâmet 102.
[13] Tirmizî, Mevâkît 191. Ayrıca bk. Nesâî, İftitah 68; İbni Mâce, İkâmet 102.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- RAVİDE ARANAN ŞARTLAR

Kabul edilecek rivayetler ile reddedilecekleri tesbit etmek hadis usulü bilim dalının varlık sebebidir. Bu temel görevin yerine getirilebilmesi için herşeyden önce, ravilerin durumlarının belirlenmesi gerekmektedir. [1]
Cerh ve t'adîl ilmi, bir bakıma ideal ve kâmil bir mü'minde bulunması gereken vasıtları hadis râvilerinde arayan bir ilimdir. Resûlullah (aleyhasalâtu vesselâm)'a izâfeten rivayet edilen, sünnetin asla uygunluk derecesini tesbit maksadına yöneliktir. Bir râvi söz konusu sıfatları nefsinde cemettiği nisbette güven verir. Öyle ise bu ilmin medarı râvinin kemâlini teşkîl eden bir kısım vasıflardır. Bu sebeple biz bu vasıflar açıklayarak mevzuya girmek istiyoruz.
Râvide aranan vasıflar önce Adalet ve Zabt olmak üzere ikiye ayrılır. Sonra her biri kendi arasında tamamlayıcı kısımlara, teferruata yer verir.[2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/6.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tertîbi:

Nesâî'nin el-Müctebâ'sı, sünen tarzında bir te'liftir. Hadîsler fikhî bablara göre tasnîf edilmiştir. 51 aded ana bölüm vardır. Her bölüm, diğer sünenler gibi, tâli bablara ayrılır. Bab başlıklarında (terâcim) fikhî hüküm belirtilir. Hükmü te'yid eden hadîsler kaydedilir. Nesâî, tertipte Müslim'in yolunu tutar. Yani hadîslerin turûkunu bir araya getirmeye ehemmiyet verir, hadîslerin illetini göstermeyi birinci plâna alır. Bu sebeple bir hadîsin birçok turûkunu verdiği vâkit, şayet varsa, önce galat bulunan tarîki kaydeder. Arkadan ona muhalefet eden sahîhi kaydeder. El-İmâm Ebu Abdillah İbnu Reşîd, Nesâî'nin kitabını, Buhârî ve Müslim'in medotlarını birleştirici olarak tavsîf ederken çokça ilel beyan etme yönüyle arzettiği hususiyete de dikkat çeker. İbâdet ve ahkâmla ilgili bahîslerden başka diğer kitaplarda rastlanmayan ana bölümlere yer verildiği görülür: İhbâs, Nuhl, Rukbâ, Umre, Hayl gibi. Diğer taraftan Fiten, Kıyâme, Menâkıb ve Kur'an'a dâir bölümler yer almaz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/245.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- RAVİDE ARANAN ŞARTLAR

Kabul edilecek rivayetler ile reddedilecekleri tesbit etmek hadis usulü bilim dalının varlık sebebidir. Bu temel görevin yerine getirilebilmesi için herşeyden önce, ravilerin durumlarının belirlenmesi gerekmektedir. [1]
Cerh ve t'adîl ilmi, bir bakıma ideal ve kâmil bir mü'minde bulunması gereken vasıtları hadis râvilerinde arayan bir ilimdir. Resûlullah (aleyhasalâtu vesselâm)'a izâfeten rivayet edilen, sünnetin asla uygunluk derecesini tesbit maksadına yöneliktir. Bir râvi söz konusu sıfatları nefsinde cemettiği nisbette güven verir. Öyle ise bu ilmin medarı râvinin kemâlini teşkîl eden bir kısım vasıflardır. Bu sebeple biz bu vasıflar açıklayarak mevzuya girmek istiyoruz.
Râvide aranan vasıflar önce Adalet ve Zabt olmak üzere ikiye ayrılır. Sonra her biri kendi arasında tamamlayıcı kısımlara, teferruata yer verir.[2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/6.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

235) Şehitlerin Âhiretteki Sevabı (Şehit Olanların Âhiretteki Sevabının Açıklanması, Kâfirlerle Savaşırken Şehit Olanlar Dışında Şehit Hükmüne Girenlerin Yıkanıp Üzerlerine Namaz Kılınması Gerektiği)

Bu bölümdeki beş hadis-i şeriften şehidliğin 5 çeşit olduğunu, bunların da; bulaşıcı hastalık, ishal, suda boğulma, göçük altında kalma ve Allah yolunda savaşırken şehid olma gibi durumlar olduğunu, malını müdafa etmek için öldürülen, canını kurtarmak için mücadele ederken öldürülen, dini ve ailesi uğrunda öldürülenlerin de şehid olacaklarını öğreneceğiz. [1]

1356. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şehitler beş kısımdır: Bulaşıcı hastalığa yakalanan, ishale tutulan, suda boğulan, göçük altında kalan ve Allah yolunda savaşırken şehit olanlar."[2]

1357. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Siz kimleri şehit sayıyorsunuz?"* diye sordu. Sahâbîler:
– Yâ Resûlallah! Kim Allah yolunda öldürülürse o şehittir, dediler. Peygamber Efendimiz:
– *"Öyleyse ümmetimin şehitleri oldukça azdır"* buyurdu. Ashâb:
– O halde kimler şehittir, yâ Resûlallah! dediler. Resûl–i Ekrem:
– *"Allah yolunda öldürülen şehittir; Allah yolunda ölen şehittir; bulaşıcı hastalıktan ölen şehittir; ishalden ölen şehittir; boğularak ölen şehittir"* buyurdu.[3]

1358. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Malı uğrunda öldürülen kimse şehittir."[4]

* Gerçekten şehid olan kimsenin tarifi 8 numaralı hadiste yapılmıştı. Bu bölümde ise hükmen şehid denilenler açıklanmaktadır. Bunlar da pekçok sahih hadislerde değişik çeşitleri vardır.
1. Bulaşıcı hastalığa yakalanan,
2. İshalden dolayı hayatını kaybeden,
3. Suda boğularak can verenler,
4. Göçük altında kalarak ölen,
5. Allah yolunda savaşırken ölen (Gerçek şehid budur),
6. Malını korumak uğrunda ölen. [5]

1359. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan Ebü'l–A'ver Saîd İbni Zeyd İbni Amr İbni Nüfeyl *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Malı uğrunda öldürülen şehittir; kanı uğrunda öldürülen şehittir; dini uğrunda öldürülen şehittir; ailesi uğrunda öldürülen şehittir."[6]

1360. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:
–Yâ Resûlallah! Bir kişi gelip malımı almak isterse ne yapayım? dedi. Resûl–i Ekrem:
– *"Ona malını verme"* buyurdu.
– Benimle savaşmaya kalkarsa ne dersin? diye sordu;
– *"Sen de onunla savaş"* cevabını verdi.
– Adam beni öldürürse? dedi; Peygamberimiz:
– *"Sen şehit olursun"* buyurdu.
– Peki ben adamı öldürürsem? deyince, Efendimiz:
– *"O cehennemdedir"* buyurdu.[7]

* 1354-1355-1356 hadislerde altı çeşidi sayılan şehidlerin yanısıra buradaki 1357-1358 numaralı hadislerde açıklananlarla birlikte şehid sayısı ona çıkmaktadır:
7. Kendi kanını ve canını kurtarmak uğrunda öldürülen,
8. Dinini korumak uğrunda öldürülen,
9. Ailesi ve çoluk çocuğunun malı ve canı uğrunda öldürülen,
10. Malını koruma ve vermemek uğrunda mücadele ederken öldürülen kimse de hükmen şehid olup, böylece birisi gerçek şehid, dokuzu hükmen şehid olarak şehid cinsi ona çıkmaktadır. [8]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 389.
[2] Buhârî, Cihâd 30; Müslim, İmâre 164. Ayrıca bk. Buhârî, Ezân 32; Tirmizî, Cenâiz 65.
Gerçek Şehid Kimdir? hadisi 8 numarada geçmişti.
[3] Müslim, İmâre 165. Ayrıca bk, İbni Mâce, Cihâd 17.
[4] Buhârî, Mezâlim 33; Müslim, Îmân 226. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 29; Tirmizî, Diyât 21; Nesâî, Tahrîm 22, 23, 24; İbni Mâce, Hudûd 21.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 389.
[6] Ebû Dâvûd, Sünnet 29; Tirmizî, Diyât 21.
Gerçek şehid kimdir? hadisi 8 numarada geçmişti.
[7] Müslim, Îmân 225.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 390.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Adalet

Adalet, raviyi takvaya yönelten ve insanlık değerlerine yakışmayan hata ve davranışlardan uzak tutan bir niteliktir.[1] Adalet'i bir müslümanın Rabbine ve insanlara iyi olmasını sağlayan vasıfları toptan ifade eden bir tabir olarak târif edebiliriz. Allah'a karşı iyi olması Kur'an'ın ve Sünnet'in emirlerini yapıp, yasaklarından kaçmasıyla gerçekleşir. İnsanlara karşı iyi olması ise, halk nazarında değer ve itibarını düşürecek davranışlardan, sözlerden kaçmasıyla gerçekleşir. Neticede bu da bir bakıma Allah'a karşı iyi olmanın, kâmil mânada dindarlığın bir neticesidir. Zira dinimiz güzel ahlâka, ma'rufa, (âyet ve hadiste yer almamış olsa bile imamlarca güzel sayılmış örfler, âdetler vs.) uymayı da emretmiştir.
Öyle ise adalet, râvî'nin dînî-insânî yönlerini ifâde eder, mânevî değerini ortaya koyar.
Adalet'in bir râvîde hakîkî mânâda sübût bulması, adaleti teşkîl eden sıfatların onda görülmesine ve bunun şehâdeti makbûl kimselerce te'yîd edilmesine bağlıdır.
Hakkında arh vâkî olmayan kimse mecrûh değilse de, adâlet'i de kesin değildir. Böyle bir kimse için iki hâl söz konusudur.
1- Hakkında ta'dîl gelmemiştir: Bu durumda zâhiren adl'dir. Amma bâtınî adaleti bilinmediği için adaletini selbedici kizb, gaflet, fisk vs. zannından uzak değildir. Bu durumdaki kimseye, az ileride tekrar ele alacağımız üzere mesturu'l-adâle dendiği gibi, kısaca mestûr ve hattâ "mechûlü'l-Adâle bâtınen" de denmiştir. Hakkında tâ'dîl gelmediği halde zâhırî adâlete hükmedilmesi, berâet-i zimmet asıldır düsturuna binaendir.
2- Hakkında ta'dîl gelmiştir: Böyle bir râvîde bâtınî adâlet mevcut demektir.
Öyle ise bir râvîde gerçek mânâda adâlet'in varlığı adâlet-i bâtına'nın varlığına bağlıdır. Bu ise dînin emirlerini fîilen yaşayıp, insanlar nazarında değerini düşürücü söz ve hareketlerden kaçınmayı gerektirir. Bir kimse hakkında "adâlet sâhibidir" diye yapılacak şehâdet onun bu fiilî yaşayışına bağlıdır.[2]
Adalet, ravinin adil olmasını gerektiren bir sıfattır. Ravinin güvenilir kabul edilebilmesi için aranan bu adalet şartı, zulmün zıt anlamlısı değil; şirk, fisk ve bid'at gibi bütün büyük ve küçük günahlardan sakınmak ve takva sahibi, samimi bir müslüman olmak anlamındadır. Bu vasıfları taşıyan kimselere hadis ıstılahında "adl" (âdil) denilmektedir. Adalet, kişinin takva ve murüet sahibi olduğuna delil olan bir melekedir. Takva; Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da kaçınmaktır. Bu da büyük günah işlememek, küçük günahlarda ısrar etmemek ve bid'atlardan uzak olmakla meydana gelir. Murüet ise; riayet edildiğinde insanı güzel ahlak ve adalet sahibi kılan edep kurallarıdır. Murüeti iki şey ortadan kaldırır: **a)** İnsanı aşağılayan küçük günahlar; basit ve küçük bir şeyi çalmak gibi. **b)** İnsanın onurunu düşüren ve onun şerefine halel getiren bazı mübah hareketler; yolda bevletmek, edebi aşacak tarzda şaka yapmak. Bu tür şeyler daha çok örf ve âdetlere dayanır. [3]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/6-7.
[3] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şerhleri:

El-Müctebâ'yı çok kısa bir surette Celâleddin es-Suyûtî şerhetmiştir. Ebu'l-Hasan Muhammed İbnu Abdillah es-Sindî (1138/1725), okuyucunun i'rabında ve zabtında müşkilat çekeceği kelimelerin, garîblerin şerhini yapmak maksadıyla Suyûtî'nin şerhi üzerine bir hâşiye ilâve etmiştir.
Siracüddin Ömer İbnu Ali İbnu Mülakkin (804/1401) Sahîheyn, Ebu Dâvud ve Tirmizî'ye olan zevâidini tek cilt halinde şerh etmiştir.
El-Mücteba, Suyûtî'nin şerhi ve Sindî'nin haşiyesi ile birlikte matbudur.
El-Mücteba dilimize de tercüme edilmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/245.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Adalet

Adalet, raviyi takvaya yönelten ve insanlık değerlerine yakışmayan hata ve davranışlardan uzak tutan bir niteliktir.[1] Adalet'i bir müslümanın Rabbine ve insanlara iyi olmasını sağlayan vasıfları toptan ifade eden bir tabir olarak târif edebiliriz. Allah'a karşı iyi olması Kur'an'ın ve Sünnet'in emirlerini yapıp, yasaklarından kaçmasıyla gerçekleşir. İnsanlara karşı iyi olması ise, halk nazarında değer ve itibarını düşürecek davranışlardan, sözlerden kaçmasıyla gerçekleşir. Neticede bu da bir bakıma Allah'a karşı iyi olmanın, kâmil mânada dindarlığın bir neticesidir. Zira dinimiz güzel ahlâka, ma'rufa, (âyet ve hadiste yer almamış olsa bile imamlarca güzel sayılmış örfler, âdetler vs.) uymayı da emretmiştir.
Öyle ise adalet, râvî'nin dînî-insânî yönlerini ifâde eder, mânevî değerini ortaya koyar.
Adalet'in bir râvîde hakîkî mânâda sübût bulması, adaleti teşkîl eden sıfatların onda görülmesine ve bunun şehâdeti makbûl kimselerce te'yîd edilmesine bağlıdır.
Hakkında arh vâkî olmayan kimse mecrûh değilse de, adâlet'i de kesin değildir. Böyle bir kimse için iki hâl söz konusudur.
1- Hakkında ta'dîl gelmemiştir: Bu durumda zâhiren adl'dir. Amma bâtınî adaleti bilinmediği için adaletini selbedici kizb, gaflet, fisk vs. zannından uzak değildir. Bu durumdaki kimseye, az ileride tekrar ele alacağımız üzere mesturu'l-adâle dendiği gibi, kısaca mestûr ve hattâ "mechûlü'l-Adâle bâtınen" de denmiştir. Hakkında tâ'dîl gelmediği halde zâhırî adâlete hükmedilmesi, berâet-i zimmet asıldır düsturuna binaendir.
2- Hakkında ta'dîl gelmiştir: Böyle bir râvîde bâtınî adâlet mevcut demektir.
Öyle ise bir râvîde gerçek mânâda adâlet'in varlığı adâlet-i bâtına'nın varlığına bağlıdır. Bu ise dînin emirlerini fîilen yaşayıp, insanlar nazarında değerini düşürücü söz ve hareketlerden kaçınmayı gerektirir. Bir kimse hakkında "adâlet sâhibidir" diye yapılacak şehâdet onun bu fiilî yaşayışına bağlıdır.[2]
Adalet, ravinin adil olmasını gerektiren bir sıfattır. Ravinin güvenilir kabul edilebilmesi için aranan bu adalet şartı, zulmün zıt anlamlısı değil; şirk, fisk ve bid'at gibi bütün büyük ve küçük günahlardan sakınmak ve takva sahibi, samimi bir müslüman olmak anlamındadır. Bu vasıfları taşıyan kimselere hadis ıstılahında "adl" (âdil) denilmektedir. Adalet, kişinin takva ve murüet sahibi olduğuna delil olan bir melekedir. Takva; Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da kaçınmaktır. Bu da büyük günah işlememek, küçük günahlarda ısrar etmemek ve bid'atlardan uzak olmakla meydana gelir. Murüet ise; riayet edildiğinde insanı güzel ahlak ve adalet sahibi kılan edep kurallarıdır. Murüeti iki şey ortadan kaldırır: **a)** İnsanı aşağılayan küçük günahlar; basit ve küçük bir şeyi çalmak gibi. **b)** İnsanın onurunu düşüren ve onun şerefine halel getiren bazı mübah hareketler; yolda bevletmek, edebi aşacak tarzda şaka yapmak. Bu tür şeyler daha çok örf ve âdetlere dayanır. [3]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/6-7.
[3] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

245) Allah'ı Her Durumda Anmak (Ayakta İken, Otururken, Yatarken, Abdestsizken, Cünüpken Ve Hayızlıyken Allah'ı Anmanın Câiz Olduğu, Ama Cünüp Ve Hayızlı Olanlar İçin Kur'an Okumanın Helâl Olmadığı)

Bu bölümdeki bir ayet ve iki hadis-i şeriften müslümanın ayakta, otururken ve yan üstü yatarken Allah'ı hatırlayıp zikredebileceklerini, Rasulullah'ın her anında Allah'ı hatırladığını, hatta kişi ailesiyle birlikte yatarken bile Allah'ı anması gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini izlemesinde derin kavrayış sahipleri için alınacak dersler vardır. Onlar ki ayakta, oturarak ve yanları üzerinde iken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde inceden inceye düşünürler." (Al-i İmran: 3/190-191)

1447. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah Teâlâ'yı her halinde zikrederdi.[2]

1448. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz eşiyle birleşeceği zaman, 'bismillâh, Allâhümme cennibne'ş–şeytâne ve cennibi'ş–şeytâne mâ razaktenâ: Allahım! Şeytanı bizden ve bize vereceğin çocuktan uzaklaştır' derse ve bu beraberlikten çocukları olursa, şeytan ona zarar veremez."[3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 413.
[2] Müslim, Hayz 117. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 9; Tirmizî, Daavât 9; İbni Mâce, Tahâret 11.
[3] Buhârî, Vudû' 8, Bed'ü'l–halk 11, Nikâh 66, Daavât 54, Tevhîd 13; Müslim, Nikâh 116. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 45; Tirmizî, Nikâh 8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Adâleti Sağlayan Şartlar:

Adâlet'in ne olduğunu kısaca anlattıktan sonra, adâleti tamamlayan şartları açıklamaya geçebiliriz. Biz bunları dokuz başlıkta toplayacağız.
1- Akl.
2- Büluğ.
3- İslâm.
4- İtikâd.
5- Diyânet.
6- Sıdk.
7- Mürüvvet.
8- Şöhret.
9- Lika[1].

---

[1] Sonuncu madde, usûl kitaplarımızda, umûmiyetle açık bir ifade ile adalet'in şartları meyanında zikredilmez. Biz burada zikrini uygun bulduk. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İBNU MÂCE VE SÜNEN'İ:

Kutub-i Sitte'den kabul edilen "es-Sünen" isimli eserin müellifi. Hicri üçüncü yüzyılın önde gelen hadis hafizlarındandır. İsmi; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvini, Mevla Rabîa.
İbn Mâce adıyla meşhur olan müellifin adının menşeî ihtilaflıdır. Bir rivayete göre Mâce dedesinin ismidir. Tercih edilen görüşe göre Mâce babasının ismidir. Kelime farsça kökenlidir. Firûzâbâdî Kamusunda Mâce'nin babasına ait bir lakap olduğunu söylemiştir.
İbn Mâce'nin isminin okunuşu hadisçiler arasında ihtilaflı bir konudur. Bazıları İbn Mâceh şeklinde okumuşlar. Bazı hadisçiler de İbn Mâcete şekliyle söylemişlerdir. Türkçe'de kelimenin sonundaki yuvarlak te harfi okunmadığından dilimizde bu hadisçinin ismi ibn Mâce olarak meşhur olmuştur.
İbn Mâce Kazvîn şehrinde H. 209 yılında dünyaya gelmiştir. H. 273 yılında Ramazan'ın bitimine sekiz gün kala Pazartesi günü vefat etmiştir.
İbn Mâce dönemin önde gelen hadisçilerinden ders okumuş ve hadis dinlemiştir. O'nun hocaları arasında şunları sayabiliriz: Muhammed b. Abdillah b. Numeyr, Abdullah b. El-Muaviye, Hişam b. Ammâr, Dâvud b. Ruseyd, Ebûbekir b. Ebi Şeybe, İbrahim b. el-Münzir el-Hazâmî. Bu saydığımız âlimler dönemin meşhur hadisçileri İbn Mâce'nin önemli hocalarıdır. İbn Mâce'nin hadis aldığı şeyhlerin sayısı ise daha fazladır. Talebeleri arasında şu hadisçileri sayabiliriz: Muhammed b. İsa el-Ebherî, Ebû'l-Hasan el-Kattân, Süleyman b. Yezîd el-Kazvînî, Ahmed b. İbrahim el-Kazvînî, İshâk b. Muhammed el-Kazvınî. Bu talebeler İbn Mâce'nin yüzlerce talebesinden birkaç tanesidir.[1]
Dönemin ilmî geleneğine uygun olarak İbn Mâce çeşitli beldelere ilim seyahatları (rıhle) yapmıştır. Irak, Basra, Kûfe, Bağdad, Mekke, Şam, Mısır ve Rey beldelerini hadis ilmini öğrenmek ve hadis yazmak için dolaşmıştır. Bu şehirlerdeki meşhur hadisçilerle ve büyük âlimlerle görüşmüş, onlardan ilim almıştır. İbn Hallikân O'nun hakkında "hadis ilminde imâm ve hadis ilimleri ile ilgili bütün disiplinlerde otorite sahibiydi" demiştir.[2]
İbn Mâce'nin tefsir ve tarih ilimlerinde de geniş bilgisi vardır. Kur'ân tefsiri ile ilgili bir eseri ve güzel bir tarih kitabı vardır.[3]
Sünen-i İbn Mâce
İbn Mâce'nin Sünen'i diğer sünenler arasında tertibinin güzelliği ve zevâidinin çokluğu ile temâyuz etmiştir. İbn Mâce'nin en önemli meşhur eseridir. Bu eserde hadisler fıkıh bablarına göre tertip edilmiştir. Eserin mukaddime bölümünde ise sünnete ittibanın önemi bidat'tan sakınmanın gereği ve bu meselelere tealluk eden konularla ilgili hadisler bir araya getirilmiştir. Bundan dolayı da "Sünen" grubundan kabul edilmiştir.
İbn Mâce bu eserini telif ettiğinde dönemin büyük hadis tenkitçisi Ebû Zur'a er-Razî'ye sunmuştur. Ebû Zur'a Sünen hakkında şunları söylemiştir: "Bu kitap halkın eline geçerse mevcut hadis kitaplarının çoğunun yerini alacağını zannediyorum" İbn Mâce'nin eserindeki zayıf hadisler için Ebû Zur'a "isnadı zayıf olan hadislerin otuzu geçmeyeceğini ümit ediyorum" demiştir.
İbn Mâce'nin Sünen'inde 37 kitap, 1515 bab ve 4341 hadis vardır. Bu rakam Sünen'in M. Fuâd Abdulbakî'nin tahkîki ile basılan baskısındaki rakamlamaya göredir. Sünen'de bulunan hadislerin 3002 tanesi Kütüb-i Sitte'nin diğer beş kitabında mevcuttur. Bu beş eserde bulunmayıp yalnız ibn Mâce'nin eserinde bulunan zevâid'in miktarı 1339'dur. Bu hadislerin sıhhat derecesi de şöyle tesbit edilmiştir. Ricali sıka ve isnâdı hasen olanlar 199 tane, isnadı zayıf olanlar 613 tanedir. Münker, mekzûb veya isnadı çok fazla olması Sünen'in değerini artırmaktadır. Belki de Dârimî (ö. 255)'nin eserinin yerine Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olmasının en büyük sebebi İbn Mâce'nin Sünen'indeki bu diğer beş hadis kitabında bulunmayan hadislerin sayısının çokluğudur.
İbn Mâce'nin eserini Kütüb-i Sitte'den ilk kabul eden İmam Muhammed b. Tâhir el-Makdisîdir. Makdisî "Şurutu'l-Eimmeti's-Sitte" isimli eserinde altıncı eser olarak İbn Mâce'nin eserini almış ve bu dönemden sonra bu şekilde yaygınlaşmıştır. Zehebî İbn Mâce'nin eseri hakkında "güzel bir kitaptır. Vâhi hadisleri onun güzelliğini gidermese daha iyi olurdu. Ancak bunlar da fazla değildir" der.[4]
Sünen'in meşhur ravileri şunlardır: Ebu'l-Hasan el-Kattân, Süleyman b. Yezid, Ebû Ca'fer Muhammed b. İsa ve Ebû Bekr Hâmid el-Eherî'dir.[5]

---

[1] Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz: 2/183.
[2] İbn Hallikân, Vefâyâtu'l-A'yân: 3/407.
[3] Ebü'l-Ferec İbnu'l Cevzî, el-Muntazam: 5/90.
[4] Zehebî, a.g.e, II, 189.
[5] Şâmil İslam Ansiklopedisi: 3/61.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Adâleti Sağlayan Şartlar:

Adâlet'in ne olduğunu kısaca anlattıktan sonra, adâleti tamamlayan şartları açıklamaya geçebiliriz. Biz bunları dokuz başlıkta toplayacağız.
1- Akl.
2- Büluğ.
3- İslâm.
4- İtikâd.
5- Diyânet.
6- Sıdk.
7- Mürüvvet.
8- Şöhret.
9- Lika[1].

---

[1] Sonuncu madde, usûl kitaplarımızda, umûmiyetle açık bir ifade ile adalet'in şartları meyanında zikredilmez. Biz burada zikrini uygun bulduk. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

251) Yanında Olmayan Bir Kimseye Dua Etmek

Bu bölümdeki üç ayet ve iki hadis-i şeriften müslümanın geçmişine ve yanında olmayan kimselere dua etmesinin uygun olacağını böyle dua edene meleklerin de duan kabul olsun, sana da aynı şeyler verilsin diye dua etmekte olduklarını öğreneceğiz. [1]

"Bunlardan sonra gelenler şöyle yalvarırlar: Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla..." (Haşr: 59/10)
"Hem kendi kusurlarından ve hem de mü'min erkek ve kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile." (Muhammed: 47/19)
Allah, İbrahim (a.s.)'dan bahsederek şöyle dediğini bize duyurur: *"Hesabın görüleceği gün beni, anamı, babamı ve bütün mü'minleri bağışla."* (İbrahim: 14/41)

1497. Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:
"Bir müslüman, yanında bulunmayan bir din kardeşi için dua ederse, mutlaka melek ona, aynı şeyler sana da verilsin, diye dua eder."[2]

1498. Yine Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyururdu:
"Bir müslümanın, yanında bulunmayan din kardeşine yapacağı dua kabul olunur. Bir kimse din kardeşine hayır dua ettikçe, yanında bulunan görevli bir melek ona, 'duan kabul olsun, aynı şeyler sana da verilsin' diye dua eder."[3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 426.
[2] Müslim, Zikir 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 29.
[3] Müslim, Zikir 87, 88. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 5.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Akl:

Bu, doğruluk ve sözü bellemek bakımından gereklidir. Temyiz yeteneğinden yoksun sabi ve delinin rivayetine asla itibar edilmez. Temyiz yeteneği ise, çocuktan çocuğa değişmekle birlikte, genellikle sağıyla solunu tayin edebilecek, söylenen sözü anlayacak, eline verilen paranın bir değer olduğunu kavrayabilecek durumda olmakla ölçülür. Mesela sağ elini göster denildiği zaman, doğru olarak gösterirse, temyiz yeteneği var demektir. [1]
Deli olan kişi, anlama ve ayırma kabiliyetinden yoksundur. [2]
Akl, temyîz'e imkân veren kapasitedir. Hadîsçiler açısından temyiz, söyleneni tam olarak anlayıp, doğru olarak cevap verme kabiliyetidir. Gerek küçük yaştaki çocukta gerek ateh denen bunama haline mâruz yaşlıda ve gerekse mecnûnda bu yoktur. Öyle ise bir kimsenin râvî olabilmesi için öncelikle akl sahibi olması, bu yönden bir eksikliği olmaması gerekir.[3]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.
[2] Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hayatı:

İbnu Mâce künyesiyle bilinen el-Hâfiz Ebû Abdillah Muhammed İbni Yezîd 209/824-273/886 yılları arasında yaşamıştır. Kazvîn şehrinde doğduğu için el-Kazvinî nisbetini de alır. Kendisini hadîs sahasında yetiştirmiş, bu maksadla; devrinin âdeti üzere, ilim adamlarını dinlemek üzere Horasan, Basra, Kûfe, Mekke, Şâm, Mısır gibi mühim merkezlere ilim seyahatleri yapmıştır. İmâm Mâlik'in ve Leys İbnu Sa'd'in (v. 175) ashâbını dinlemiştir. Ebu Ya'la el-Halîli, hakkında: "Sikadır, büyüktür, bu hususta hakkında âlimler ittifak eder, kendisiyle ihticâc edilir, hadîs bilgisine sâhiptir, hıfzı vardır" der. İbnu Mace Sünen'den başka Târih ve Tefsîr kitapları da telif etmiştir.
Kendisinden, Muhammed İbnu Îsâ el-Ebherî, Ebu Ömer, Ahmed İbnu Muhammed İbni Hakîm, Ebu'l-Hasen el-Kattân, Süleymân İbnu Yezîd el-Fâmî vs, bir çokları rivâyette bulunmuştur. Bu kaydettiğimiz isimler Sünen'i de rivâyet edenler arasında yer alır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/246.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Akl:

Bu, doğruluk ve sözü bellemek bakımından gereklidir. Temyiz yeteneğinden yoksun sabi ve delinin rivayetine asla itibar edilmez. Temyiz yeteneği ise, çocuktan çocuğa değişmekle birlikte, genellikle sağıyla solunu tayin edebilecek, söylenen sözü anlayacak, eline verilen paranın bir değer olduğunu kavrayabilecek durumda olmakla ölçülür. Mesela sağ elini göster denildiği zaman, doğru olarak gösterirse, temyiz yeteneği var demektir. [1]
Deli olan kişi, anlama ve ayırma kabiliyetinden yoksundur. [2]
Akl, temyîz'e imkân veren kapasitedir. Hadîsçiler açısından temyiz, söyleneni tam olarak anlayıp, doğru olarak cevap verme kabiliyetidir. Gerek küçük yaştaki çocukta gerek ateh denen bunama haline mâruz yaşlıda ve gerekse mecnûnda bu yoktur. Öyle ise bir kimsenin râvî olabilmesi için öncelikle akl sahibi olması, bu yönden bir eksikliği olmaması gerekir.[3]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.
[2] Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Büluğ:

Muhaddisler, bir kimsenin hadîs dinlemesi için temyîz'i yeterli görmüştür. Ancak öğrendiği hadîsi rivâyet edebilmesi için büluğa ermiş olmayı şart koşmuştur. Eda yaşının 20, 30, 40 ve hatta 50 olmasını şart koşanlar da olmuştur, daha önce temas ettik. Demek ki râvinin hadîs rivâyet edebilmesi için en az büluğ çağını aşmış olması aranmıştır.[1] Çocuk şer'an sorumlu olmadığı için yalan söylemesini engelleyecek bir şey yoktur. Ancak mümeyyiz olan çocuk büluğa ermeden haberi alır, buluğa kavuştuktan sonra rivayet ederse rivayeti kabul olunur. İbn Abbas, İbn Zübeyr ve Mahmud b. Rebiy gibi genç sahabilerin rivayetlerinin kabul edileceği hususunda alimlerin icma etmeleri de buna delalet etmektedir. Sahabeden sonra gelenler de bunu kabul etmiş ve temyiz yaşını beş olarak tesbit etmişlerdir. Bu konuda Mahmud b. Rebi'nin rivayet ettiği şu hadise dayanmışlardır. *"Ben beş yaşında iken Nebi (s.a.s)'in ağzına su alıp, yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum"*[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.
[2] Buhari, Daavat: 31; Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünen'i:

İbnu Mâce'nin Sünen'i, Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak kabul edilmiştir. Onun altıncı kitap olarak benimsenmesi sonradan olmuştur. Daha önce, usûl (temel) olarak beş kitap şöhret yapmış idi. İlk defa, Ebu'l-Fadl Hâfız Muhammed İbnu Tâhir el-Makdîsî (v. 507/1113), Etrâful-Kütübi's-Sitte adlı kitabı ile Şurutu'l-Eimmeti's-Sitte adlı risâlesinde İbnu Mâce'yi altıncı kitap olarak sahîh'ler arasında zikretmiş, onu, el-Hâfız Abdulganî el-Makdisî (v. 600/1203) el-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl kitabında tâkip etmiştir. Bu görüşü diğer etrâf ve ricâl müellifleri tâkip edince İbnu Mâce'nin Sünen'i yedinci asırdan itibaren Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak benimsenir. İbnu Salah ve Nevevî, İbnu Mâce'den fazla söz etmezler. Bu iki müellif usül olarak beş kitabı bilirler ve İbnu Mâce'yi altıncı kitap olarak zikretmezler. Bazıları da Altıncı Kitap olarak Muvatta'yı görmüştür: Rezîn İbnu Muâviye, et-Tecîd'de, Ebu's-Seâdât İbnu'l-Esîr, Câmi'ul-Usûl'de böyle yaparlar. İbnu Salah, Nevevî, İbnu Hacer, Salâhu'd-Dîn Alâî gibi bâzıları Altıncı Kitap olmaya Muvatta layıktı demişlerdir. İçerisinde mürsel ve mevkuf rivâyetler yer almasına rağmen zayıf ravilerinin azlığı münker ve şaz rivâyetlerin nâdirliği sebebiyle altıncı kitap olmaya Dârimî'nin, Sünen'ini layık görenler de olmuştur.

İbnu Mace'yi, müteahhir ulemâ nezdinde yücelten husus, onun fikhî faydalarının çokluğudur. Bu da, öbür kitaplarda bulunmayan, çok sayıdaki ziyâde hadîsler ihtiva etmesinden ileri gelir. İçinde mevcut 4341 hadîsten 1339'u zevâid'dir yani öbürlerinde yer almaz. Mütekaddim ulema nezdinde kıymetini düşürmüş olan yönü de zaafi şiddetti olan râvilerden hadîs almış olması idi. Bu çeşit hadîslerin sayısı 99'dur. Bunların râvileri kizble itham edilmiş, sarakatu'l-hadîs'te bulunmuş kimselerdir. Hadîsçiler, normalde böylelerinin münferid rivâyetlerini almazlar.

Bu çeşit şiddetli zayıfların rivâyetleri ya mevsuk bir başka senedin desteğiyle veya râvîsinin durumunu beyan etmek suretiyle kaydedilebilir. Nitekim, Tirmizî'nin öyle yaptığını görmüş idik. İbnu Mâce, bu esaslara riâyet etmeden çok zayıfların rivâyetini aldığı için mütekaddim ulemânın istiskaliyle karşılaşmıştır. Ebu'l-Haccâc el-Mizzî: "İbnu Mâce'nin Kütüb-i Hamse'den infirâd ettiği hadîsleri zayıftır" demiştir. İbnu Hacer bu hükmü ricâle hamletmenin daha doğru olacağını, hadîslere hamletmemek gerektiğini, söyler. Ona göre, İbnu Mace'nin teferrüdleri arasında sahih ve hasen hadîsler de mevcuttur. Nitekim yapılan müteakip tahliller şu tabloyu ortaya koymuştur: Kütüb-i Hamseye olan 1339 zevâid'den 428'i sahîh, 199'u hasen, 613'ü zayıf, 99'u da çok zayıftır.

Bazı kaynaklar, İbnu Mâce'den şu sözü nakleder: "Bu Sünen'i yazınca, Ebu Zür'a'ya arzettim. O, eseri inceledi. Ve: "Öyle zannediyorum ki, bu kitap ulemanın eline geçerse, geride kalan Câmi'leri veya en azından çoğunu iptal eder... Bunun içinde isnadı zayıf olanların sayısı otuz kadardır". Suyûtî, senedindeki inkıta sebebiyle bu rivayetin sahîh olmadığını söyler.

İbnu Mâce'nin Sünen'i hakkında bilgi verirken, Hâzimî, Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte adlı kitabında diğer beş kitabın râvilerinin tabakalara ayırırken İbnu Mâce'nin râvilerini tabakasından bahsetmez. Keza ed-Dehlevî, ilerde kaydedeceğimiz, hadîs müellefâtıyla ilgili derecelemede İbnu Mâce'yi zikretmez, ancak kaydedilen evsafa göre ikinci tabakada mütâlâa edilmesi daha uygun gözükmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/246-247-248.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Büluğ:

Muhaddisler, bir kimsenin hadîs dinlemesi için temyîz'i yeterli görmüştür. Ancak öğrendiği hadîsi rivâyet edebilmesi için büluğa ermiş olmayı şart koşmuştur. Eda yaşının 20, 30, 40 ve hatta 50 olmasını şart koşanlar da olmuştur, daha önce temas ettik. Demek ki râvinin hadîs rivâyet edebilmesi için en az büluğ çağını aşmış olması aranmıştır.[1] Çocuk şer'an sorumlu olmadığı için yalan söylemesini engelleyecek bir şey yoktur. Ancak mümeyyiz olan çocuk büluğa ermeden haberi alır, buluğa kavuştuktan sonra rivayet ederse rivayeti kabul olunur. İbn Abbas, İbn Zübeyr ve Mahmud b. Rebiy gibi genç sahabilerin rivayetlerinin kabul edileceği hususunda alimlerin icma etmeleri de buna delalet etmektedir. Sahabeden sonra gelenler de bunu kabul etmiş ve temyiz yaşını beş olarak tesbit etmişlerdir. Bu konuda Mahmud b. Rebi'nin rivayet ettiği şu hadise dayanmışlardır. *"Ben beş yaşında iken Nebi (s.a.s)'in ağzına su alıp, yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum"*[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.
[2] Buhari, Daavat: 31; Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs

Söz ve haber anlamlarına gelen hadîs; Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in sözleri, fiilleri, takrirleri ile ahlâkî ve beşerî vasıflarından oluşan sünnetinin söz veya yazı ile ifade edilmiş şeklidir. Bu mânâda hadîs, sünnet ile eş anlamlıdır. Hadîs kelimesinden türeyen bazı fiiller ise haber vermek, nakletmek gibi anlamlar ifade eder. [1] Hadîs kelimesi zamanla, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*den rivâyet edilen haberlerin genel adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kelime, bizzat Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından da, bu anlamda kullanılmıştır.[2]

---

[1] Hadis kelimesi, Kur'ân'da bu anlamları ifade edecek biçimde kullanılmıştır: *"Demek onlar bu söze (hadis) inanmazlarsa, onların peşinde kendini üzüntüyle helâk edeceksin"* (Kehf S. 18/6) âyetinde *"söz (Kur'ân)"; " Musa'nın haberi (hadîsu Mûsa) sana gelmedi mi?"* (Tâhâ S. 20/9) ayetinde *"haber"; "Ve Rabbinin nimetini anlat (fehaddis)"* (Duhâ S. 93/11) ayetinde "anlat, haber ver, tebliğ et" anlamında kullanılmıştır.

[2] Buhârî'de yeralan bir hadîse göre Ebû Hüreyre, "Yâ Rasûlallah, kıyâmet günü şefâatine nâil olacak en mutlu insan kimdir?" diye sorar. Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap verir: *"Senin 'hadîse' karşı olan iştiyakını bildiğim için, bu hadis hakkında herkesten önce senin soru soracağını tahmin etmiştim. Kıyâmet günü şefâatime nâil olacak en mutlu insan, "Lâ ilâhe illâllah" diyen kimsedir"* (Buhârî, İlim; 33).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- İslâm:

Bütün hadisçilerin ittifak ettiği bir şarttır. Dinî mevzularda gayr-ı müslim'in rivâyeti hiçbir surette makbûl değildir. Keza mürtedin rivâyeti de makbûl değildir. [1] Ravi, hadisi rivayet ettiği sırada müslüman olmalıdır. Duyduğu sırada müslüman olmayabilir. [2]
Bu içten ve dıştan İslâm'a teslim olmaktır. Ravinin gerek ilminde, gerekse amellerinde iman ve İslâm çizgisinde olması gerekir. Diğer dinlerde de yalanın yasak olmasına rağmen, ravide İslâm şartının aranmasının sebebi şudur: Her şeyden önce konu dini bir konudur. Kâfir, gücü yettiği kadar başkasının dinini yıkmaya çalışır. Ayrıca inandığı şeylerden dolayı ithama maruz kalmıştır. İtham söz konusu olduğu müddetçe, dini konularda rivayetlerinin kabulü doğru olmaz. Haberi mümin değilken almış ve İslam'a girdikten sonra nakletmişse kabul edilir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.
[3] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünen Üzerine Yapılan Çalışmalar:

İbnu Mace'yi, Muhammed Fuad Abdulbaki merhum, tahkîk ederek neşretmiştir. Bu baskıda bablar, hadîsler numaralanmış, Kütüb-i Sitte takımının diğer beş kitabına ziyade olan hadîsler belirtilmiş, bunların sıhhat durumları hakkında kısa bilgi verilmiştir. Ayrıca, izaha muhtaç garîb kelimeler ve ibâreler dipnotlar halinde açıklanmıştır. Gerek senet ve gerekse metnin tamâmen harekelenmiş bulunduğu bu neşrin sonuna, hadislerin baş kısmını esas alarak alfabetik bir fihrist konmuştur. Böylece aranan bir hadîs derhal bulunabilmektedir. Muhakik ayrıca, -ikinci cildin sonundâ- İbnu Mâce ve Sünen'i hakkında bilgi verir.
İbnu Mâce'nin Sünen'inde mevcud olan ziyâde hadîsleri Ahmed İbnu Ebi Bekir el-Bûsîrî (v. 840/1436), Kitâbu Zevâidi İbni Mâce adlı bir te'lifde toplamıştır. Bu ziyadeleri Sirâcuddin Ömer İbnu Ali 8 ciltte şerhetmiştir.
Suyûtî: Misbâhu'z-Zücâce âlâ Sünen-i İbni Mâce; Mevlevî Abdulganî ed-Dehlevî: İncâu'l-Hâce; Ebu'l-Hasen Muhammed İbnu Abdi'l-Hâdî es-Sindî de Hâşiye adlı kısa şerhlerde bulunmuşlardır. Bunlar matbudur. İbrahim İbnu Muhammed el-Halebî (v. 841/1437), Muhammed İbnu Musa ed-Demîrî (808/1405), Sirâcuddin Ömer İbnu Alî İbni Mulakkin (804/1401) gibi başkaları da muhtelif şerhler yapmışlardır.
İbnu Mâce'nin Sünen'i de Türkçeye tercüme edilmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/248.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- İslâm:

Bütün hadisçilerin ittifak ettiği bir şarttır. Dinî mevzularda gayr-ı müslim'in rivâyeti hiçbir surette makbûl değildir. Keza mürtedin rivâyeti de makbûl değildir. [1] Ravi, hadisi rivayet ettiği sırada müslüman olmalıdır. Duyduğu sırada müslüman olmayabilir. [2]
Bu içten ve dıştan İslâm'a teslim olmaktır. Ravinin gerek ilminde, gerekse amellerinde iman ve İslâm çizgisinde olması gerekir. Diğer dinlerde de yalanın yasak olmasına rağmen, ravide İslâm şartının aranmasının sebebi şudur: Her şeyden önce konu dini bir konudur. Kâfir, gücü yettiği kadar başkasının dinini yıkmaya çalışır. Ayrıca inandığı şeylerden dolayı ithama maruz kalmıştır. İtham söz konusu olduğu müddetçe, dini konularda rivayetlerinin kabulü doğru olmaz. Haberi mümin değilken almış ve İslam'a girdikten sonra nakletmişse kabul edilir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 77.
[3] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

255) Gıybet Dinleme Yasağı, Gerektiğinde O Toplantıyı Terketme Gereği

Bu bölümdeki dört ayet ve üç hadisi şeriften, müslümanın boş söz işittiğinde ondan yüz çevirmesi gerektiğini, kulak, göz ve bütün uzuvların sorumlu olacaklarını, ayetler ve din hakkında ileri geri konuşanların yanında durulmaması gerektiğini, din kardeşinin ırz ve namusunu gıybet edene karşı kim savunursa onun da Allah tarafından cehennemden korunacağını, dış görünüşüyle müslüman olduğu bilinen bir kimseye münafik denemeyeceğini, yine bir müslümanın yüzüne karşı söylenemeyecek bir sözün arkasından da söylenmemesi gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Onlar ki, boş ve anlamsız söz işittikleri zaman ondan, yüz çevirip bizim işlediklerimizin hesabı bize; sizin yapıp ettiklerinizin cezası da size ait derler..." (Kasas: 28/55)
"Onlar ki boş, anlamsız söz ve işlerden yüz çevirirler." (Mü'minun: 23/3)
"Bilmediğin şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalb hepsi sorumludur, kıyamette sorguya çekilecektir." (İsra: 17/36)
"Şimdi mesajlarımız hakkında ileri-geri konuşan, kimselere rastladığın zaman, bu kimseler başka değişik konulara geçinceye kadar onlardan uzak dur. Eğer şeytan sana yapman gerekeni unuttursa, hiç değilse hatırladıktan sonra artık varoluş gayesine aykırı hareket eden böyle bir topluluğun içinde yer alma." (En'am: 6/68) Ayrıca Bkz. Nisa: 4/140.

1531. Ebû'd–Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, (din) kardeşinin ırz ve namusunu onu gıybet edene karşı savunursa, Allah da kıyamet günü o kimseyi cehennemden korur."[2]

* Gıybet etmek haramdır, dinlemek de haramdır. Bunun için öyle bir mecliste bulunan kimse gıybet edene engel olmalıdır. Bu hadis gıybeti yapılan müslümanı savunmanın ahiretteki sonucunu bildirmektedir. Müslümanın ırz, namus, haysiyet ve şerefine söz söylememek bir görev, söyletmemek ise ayrıca bir görevdir. Bir müslümanı bu yönde koruyanı Allah da yarın cehennemden korur. Dinimiz böylece insanın haysiyet ve şerefine çok büyük önem vermiştir. [3]

1532. İtbân İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den "Allah'ın Rahmetini Ümit Etmek" bahsinde geçen uzun hadisinde rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
(Bizim evde) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp namaz kıldırdı. (Namazdan sonra otururken) cemaattan biri:
– Mâlik İbni Duhşûm, nerede? dedi. Bir başkası:
– O Allah ve Resûlünü sevmeyen bir münâfiktır, dedi.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Öyle deme! Görmüyor musun o, Allah'ın rızasını dileyerek Lâ ilâhe illallah diyor. Rızasını umarak Lâ ilâhe illallah diyen kimseyi Allah, cehenneme haram kılmıştır"* buyurdu.[4]

1533. Kâ'b İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den tövbe mâcerasına dair "Tevbe" bahsinde geçen uzunca hadisinde rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük'te ashâbı arasında otururken:
– "Kâ'b İbni Mâlik ne yaptı?" diye sormuş. Benî Selime'den bir adam:
– Ya Resûlallah! Elbiselerine ve sağına soluna bakıp gururlanması onu Medine'de alıkoydu, demiş. Bunun üzerine Muâz İbni Cebel ona:
– Ne kötü söyledin! diye çıkışmış, sonra da Peygamber *aleyhisselâm*'a dönerek:
– Yâ Resûlallah! Biz onun hakkında hep iyi şeyler biliyoruz, demişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise, hiçbir şey söylememiş, sükût etmişti.[5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 440.
[2] Tirmizî, Birr 20.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 440.
[4] Buhârî, Salât 45, 46, Ezân 4, 5, 153, 154, Teheccüd 25, 33, 36, Meğâzî, 12, 13, Et'ime 15, Rikak 6, İstitâbetü'l–mürteddîn 9; Müslim, Îmân 54, 55, Mesâcid 263, 264, 265, Fezâilü's–sahâbe 178. Ayrıca bkz. Nesâî, İmâme 10, 46, Sehv 73; İbni Mâce, Mesâcid 8.
[5] Buhârî, Meğâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsiru sûre (9).
Bu hadis 21 numarada geniş olarak geçmişti, oraya bakınız.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- İtikad:

Bu şart râvinin inanç yönünden sâlim olmasını gerektirir. Sâlim bir inanç, itikadın Kur'an ve Sünnet'in beyanlarına uygunluğuyla mümkündür. Bu ise sâdece Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'e mensûb olanlarda mevcuttur. Binâenaleyh ehl-i sünnet ve'l-Cemâat'in dışında kalan ehl-i bid'a İslâm fırkalarına mensub olan ravîlerden hadîs alınıp alınmayacağı münakaşa edilmiştir.
Bu meseledeki ana fikri: Ehl-i bid'adan bâzı şartlarla hadîs alınır ise de, alınan hadislerin umumî vasfı zayıf olmaktır şeklinde özetleyebiliriz. Ancak, meselenin biraz tafsiline inmenin faydasına inanıyoruz.
Malum olduğu üzere, Sünnet'te olmaksızın müslümanların hayatına giren herşeye bid'at denmiştir. Bu, inanç olabilir, davranış olabilir ve hatta maddî, teknik bir şey olabilir. Bu "bid'a", hayatın gelişmesiyle hâsıl olan bir boşluğu dolduruyor, sünnetle karşılanamayan bir eksikliği gideriyor ise buna bid'at-ı hasene denmiştir. Aksine sünnette mevcut olan bir şeyin (inanç, davranış, eşya) yerine geçiyorsa buna bid'at-ı seyyie denir.
Hadisçiler ehl-i bid'at deyince, öncelikle ehl-i sünnet dışında kalan İslam fırkalarını kastederler: Mürcie, mûtezile, kaderiye, havâric, şi'a gibi. Bu fırkalara mensup olanlar çok değişik inançlara sahiptirler. Müşterek tarafları, bir kısım îtikâdî-dînî meselelerin çözümünde öncelikle Kur'an ve Hadîs'e müracaattan ziyâde şahsî te'vîl ve yorumlara gitmeleri, akla güvenmeleridir. Bu sebeple kendi aralarında da devamlı bölünmelere mâruz kalmışlardır. Ehl-i Sünnet, bütün meselelerde çözümü Kur'an'a ve Hadise göre yapmayı esas almıştır. Esasen Kur'an'ın emri de budur.
İşte muhaddisler, hadîs alacakları râvinin îtikâd durumuna bakarken, onun sünnete bağlılığını, dindarlığının derecesini aramış olmaktadırlar. Zira, ehl-i bid'at fırkaları'ndan öyle ifratkâr fikirler ileri sürenler olmuştur ki, onları İslâm îtikâdıyla bağdaştırmak zorlaşmış, ister istemez küfre nisbet etmek gerekmiştir.
Onlar arasındaki, îtikadî farklılıklar muhaddislerin bu meselede alacakları tavra müessir olmuştur. Bu sebepledir ki ehl-i bid'atın rivâyeti alınmalı mı alınmamalı mı? sorusuna farklı cevaplar verilmiştir.
1)- İmam Mâlik ehl-i bid'a'ya mensup kimseden, hiçbir surette hadîs alınamaz kanaatindedir. Râvîleri arasında ehl-i bid'a mevcut değildir.
2)- İmam Şâfiî, ehli bid'a'ya mensup olan kimse yalan söylemeyi câiz görmeyen, kendi taraftarının lehine yalancı şahitliğini helâl addetmeyen biri ise ondan rivâyet alınabileceği kanaatindedir. Yalan söylemeyi helâl addeden Hattâbiye'den hadis alınamayacağını Şâfiî hazretleri tasrih eder[1]. İbnu Ebî Leyla (148/765), Süfyânu's-Sevrî (V.161/777), Kâdı Ebu Yû'suf (V.182/798) da bu görüşte idiler.
3)- Başta Ahmed İbnu Hanbel (radıyallahu anh), alimlerin çoğu, ehl-i bid'adan olduğu halde dâîlik (mezhebinin propagandasını yapan, militan) yapmayan kimselerin rivâyetlerinin ihtiyat tahtında da olsa alınabileceği görüşündedir. Ancak dâîlerin rivâyetleri hüccet olarak kullanılamaz.
4)- Ehl-i Bid'a'dan olduğu halde sıdk ve diyânet'le mâruf olanlardan hadîs alınabileceğinde çoğunluk ittifak eder. Hatibu'l-Bağdâdî'nin el-Kifaye'de kaydına göre, bu gibilerden hadîs almaktan imtina edenleri bazı hadisçiler uyarmıştır. Bunlardan biri Yahya İbnu Saîd el-Kattân'dır. Yahya, ehli bid'a karşısında titizliği ileri götürüp: "Ben bid'atte baş çeken kimselerden hadis almayı terkederim" diyen Abdurrahman İbnu Mehdî'ye güler ve şu uyarıda bulunur: "Öyleyse, Katâde'yi ne yapacaksın? Ömer İbnu Zerr'i, İbnu Ebî Râvid ve bunlar gibi birçok muhaddisi ne yapacaksın?" ve ilave eder: "Abdurrahman bu gibileri terk ederse pek çok hadîsi terketmiş demektir!"
Aynı kanaatte olan Ali İbnu'l-Medînî, sırf bid'a'sı sebebiyle râvileri terketmenin getireceği zararı şöyle ifâde eder: "Kaderî'dir diye Basra, şîîdir diye Kûfe hadisçilerini terkedecek olursan kitapları mahvettin (yani hadis elden gider) demektir".
Hakkında ehl-i bid'a ithamı yapılmış olan kimselerin hadislerini terk hususunda sonraki muhaddisler daha da ihtiyatlı olmak mecburiyetini hissetmiş olmalıdırlar. Zira, bilhassa 218-234 yılları arasında cereyan eden mihne hadisesi başarısızlıkla neticelenip, Kur'an-ı Kerîm'e "mahluk değildir" demenin büyük suç olmaktan çıkmasından sonra, durum tersine dönmüş, mihne devrinde rencîde olanlar, ezilenler, gayzla dolanlar, konuşmak, boşalmak ihtiyacını duymuştur. Bazı iftirâlara düşenlerin, şahsî hesaplar için bid'a ithamını hemen kullanıverenlerin bile bulunacağı nazardan uzak tutulmamalıdır. Bu sebeple olacak ki, Zehebî: "Bid'a ithamı sebebiyle râvilerin hadîsleri terkedilecek olsa Âsâru'n-Nebeviye'den pek çoğunun gidip yok olacağını" söyler[2].
Şunu da kaydedelim ki -Zehebî'nin de parmak bastığı üzere- Tâbîîn ve Etbauttâbiîn'de görülen "teşeyyü", bid'atu's-Suğra denen ve dinî nokta-i nazardan büyütülmesi mümkün olmayan bir teşeyyüdür. Fitne savaşlarında Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi haklı görme, onun efdâliyetine inanma, onun sevgisini diğerlerine takdîm etme esaslarına dayanır. Bunlara, bir de Emevîlerin Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin ahfadına yaptıkları zulmü tasvîb etmemek eklenince Katâde, Abdurrezzak gibi muhaddis olan Selef büyüklerinin mâruz kaldığı bid'a ithamının mahiyeti ortaya çıkar.
Halbuki, bir de bid'ayı kübrâ var ki, bu Hz. Ali (radıyallahu anh) ile savaşanları tekfire, Hz. Ali'yi te'lîh'e (ilahlaştırma) kadar varan aşırı iddialara dayanır. Bu gürûh bid'atçılara göre, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Zübeyr, Hz. Talha, Hz. Muaviye (radıyallahu anhüm ecmain) gibi İslâma fevkalâde hizmet etmiş, bâzısı sadece mü'minlerin değil, insanlığın medâr-ı iftiharı olan büyükleri tekfir ederler (haşâ ve kellâ). Hz. Cebrâil (aleyhisselam)'e "vahyi yanlışlıkla Hz. Ali'ye getirmemiştir" gibi ihanet iddiasında bulunanlar, hiçbir delile dayanmadan Kur'an-ı Kerim'e eksiklik ve ziyade iddiâsında bulunanlar hep bu gruptadır. İslam ulemâsı böylelerini tekfir ederek rivâyetlerini almamakta haklıdır. Öncekilerle bunlar karıştırılmamalıdır.
Özet olarak şunu söyleyeceğiz. Ehl-i Sünnet ulemâsı büyük çoğunluğuyla, bu meselede hissî olmaktan kaçınmış, soğukkanlılık ve sağduyu ile hareket etmeyi tercih etmiştir. Ahlâken mazbut, sadûk ve diyâneti yerinde olan kimsenin rivâyetini ehl-i bid'a'dır diye terketmemiştir. Ehl-i bid'a'nın küfrü zâhir olan ve bilhassa mezhebinin, mezhebdaşının menfaati için yalanı helâl addeden takımın hadîslerini terketmiştir.[3]

---

[1] Muhaddislerin ehl-i bid'a karşısındaki hassasiyetlerini ve Hattabiye mensuplarını reddetmedeki haklılıklarını anlamak için onların itikatlarına kısaca bir göz atmak gerekir: Hattâbiye fırkasını Ebu'l-Hattâb Muhammed İbnu Ebî Zeyneb el-Esedî taraftarları teşkil eder. Bunlara göre İmâmet, Caferu's-Sâdık'a kadar Hz. Ali (radıyallahu anh) evladında idi. Bunlara göre imamlar ilahtır. Ebu'l-Hattâb önce, imamların enbiya olduklarını iddia etti, sonra da ilah olduklarını. İddiasına göre Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (radıyallahu anhüma)'in evladı Allah'ın oğullarıdır. Câfer de ilahtır. Fakat Cafer, Ebu'l-Hattâb'ın bu iddiasını işitince onu lânetlemiş ve kovmuştur. Ebu'l-Hattâb bunun üzerine kendi uluhiyyetini iddiaya başlamıştır. Taraftarları, Câfer'in ilah olduğunu iddiadan vazgeçmez fakat Ebu'l-Hattâb'ın Cafer'den de Hz. Ali'den de üstün olduğunu iddialarına ilâve ederler. Hattâbi'ye göre, muhalifleri aleyhine, kendi taraftarları için yalan söylemek ve yalan şehâdette bulunmak câizdir. (İbrahim Canan)
[2] Zehebî, Mizanu'l-İ'tidâl'de, Ali İbnu'l-Medini'yi Cehmîlikle itham edip, zayıf olduğuna imâda bulunan Ukeyli'ye sert bir çıkışta bulunur. Bu meyanda şu sözleri sarfeder: "Eğer sen Ali İbnu'l-Medinî, arkadaşı Muhammed (Buhârî), şeyhi Abdürrezzak, Osman İbnu Ebi Şeybe, İbrâhim İbnu Sa'd, Attân, Ebân el-Attâr, İsrâil, Ezherü's-Semmân, Behz İbnu Esed, Sâbit el-Bünânî, Cerir İbnu Abdilhamid gibilerinin rivâyetlerini terkedecek olursan rivâyet kapısı yüzümüze kapanır. Hitâb (-ı nebevî) kesilir ve âsâr ölüme uğrar. Bunu fırsat bilen zındıka ortalığı istilâ eder. Deccal çıkar. Ey Ukeyl! Sende hiç mi akıl yok! Kimi tenkid ettiğinin farkında mısın?..." (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7-10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ŞİA'DA HADÎS TEDVÎNİ:

Usûl-i Hadîs bahsinde temas edeceğimiz üzere, bütün İslâm fırkaları, hadîsi ikinci kaynak görmede müttefiktirler. Hadîs mevzuunda aralarındaki ihtilâf, daha ziyâde, hadîs kabul şartlarından ileri gelir. Netice itibariyle, Ehl-i Sünnet dışındaki fırkaların benimsedikleri bazı hadis mecmuaları vardır. Mühimlerine kısaca temas edeceğiz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/248.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- İtikad:

Bu şart râvinin inanç yönünden sâlim olmasını gerektirir. Sâlim bir inanç, itikadın Kur'an ve Sünnet'in beyanlarına uygunluğuyla mümkündür. Bu ise sâdece Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'e mensûb olanlarda mevcuttur. Binâenaleyh ehl-i sünnet ve'l-Cemâat'in dışında kalan ehl-i bid'a İslâm fırkalarına mensub olan ravîlerden hadîs alınıp alınmayacağı münakaşa edilmiştir.
Bu meseledeki ana fikri: Ehl-i bid'adan bâzı şartlarla hadîs alınır ise de, alınan hadislerin umumî vasfı zayıf olmaktır şeklinde özetleyebiliriz. Ancak, meselenin biraz tafsiline inmenin faydasına inanıyoruz.
Malum olduğu üzere, Sünnet'te olmaksızın müslümanların hayatına giren herşeye bid'at denmiştir. Bu, inanç olabilir, davranış olabilir ve hatta maddî, teknik bir şey olabilir. Bu "bid'a", hayatın gelişmesiyle hâsıl olan bir boşluğu dolduruyor, sünnetle karşılanamayan bir eksikliği gideriyor ise buna bid'at-ı hasene denmiştir. Aksine sünnette mevcut olan bir şeyin (inanç, davranış, eşya) yerine geçiyorsa buna bid'at-ı seyyie denir.
Hadisçiler ehl-i bid'at deyince, öncelikle ehl-i sünnet dışında kalan İslam fırkalarını kastederler: Mürcie, mûtezile, kaderiye, havâric, şi'a gibi. Bu fırkalara mensup olanlar çok değişik inançlara sahiptirler. Müşterek tarafları, bir kısım îtikâdî-dînî meselelerin çözümünde öncelikle Kur'an ve Hadîs'e müracaattan ziyâde şahsî te'vîl ve yorumlara gitmeleri, akla güvenmeleridir. Bu sebeple kendi aralarında da devamlı bölünmelere mâruz kalmışlardır. Ehl-i Sünnet, bütün meselelerde çözümü Kur'an'a ve Hadise göre yapmayı esas almıştır. Esasen Kur'an'ın emri de budur.
İşte muhaddisler, hadîs alacakları râvinin îtikâd durumuna bakarken, onun sünnete bağlılığını, dindarlığının derecesini aramış olmaktadırlar. Zira, ehl-i bid'at fırkaları'ndan öyle ifratkâr fikirler ileri sürenler olmuştur ki, onları İslâm îtikâdıyla bağdaştırmak zorlaşmış, ister istemez küfre nisbet etmek gerekmiştir.
Onlar arasındaki, îtikadî farklılıklar muhaddislerin bu meselede alacakları tavra müessir olmuştur. Bu sebepledir ki ehl-i bid'atın rivâyeti alınmalı mı alınmamalı mı? sorusuna farklı cevaplar verilmiştir.
1)- İmam Mâlik ehl-i bid'a'ya mensup kimseden, hiçbir surette hadîs alınamaz kanaatindedir. Râvîleri arasında ehl-i bid'a mevcut değildir.
2)- İmam Şâfiî, ehli bid'a'ya mensup olan kimse yalan söylemeyi câiz görmeyen, kendi taraftarının lehine yalancı şahitliğini helâl addetmeyen biri ise ondan rivâyet alınabileceği kanaatindedir. Yalan söylemeyi helâl addeden Hattâbiye'den hadis alınamayacağını Şâfiî hazretleri tasrih eder[1]. İbnu Ebî Leyla (148/765), Süfyânu's-Sevrî (V.161/777), Kâdı Ebu Yû'suf (V.182/798) da bu görüşte idiler.
3)- Başta Ahmed İbnu Hanbel (radıyallahu anh), alimlerin çoğu, ehl-i bid'adan olduğu halde dâîlik (mezhebinin propagandasını yapan, militan) yapmayan kimselerin rivâyetlerinin ihtiyat tahtında da olsa alınabileceği görüşündedir. Ancak dâîlerin rivâyetleri hüccet olarak kullanılamaz.
4)- Ehl-i Bid'a'dan olduğu halde sıdk ve diyânet'le mâruf olanlardan hadîs alınabileceğinde çoğunluk ittifak eder. Hatibu'l-Bağdâdî'nin el-Kifaye'de kaydına göre, bu gibilerden hadîs almaktan imtina edenleri bazı hadisçiler uyarmıştır. Bunlardan biri Yahya İbnu Saîd el-Kattân'dır. Yahya, ehli bid'a karşısında titizliği ileri götürüp: "Ben bid'atte baş çeken kimselerden hadis almayı terkederim" diyen Abdurrahman İbnu Mehdî'ye güler ve şu uyarıda bulunur: "Öyleyse, Katâde'yi ne yapacaksın? Ömer İbnu Zerr'i, İbnu Ebî Râvid ve bunlar gibi birçok muhaddisi ne yapacaksın?" ve ilave eder: "Abdurrahman bu gibileri terk ederse pek çok hadîsi terketmiş demektir!"
Aynı kanaatte olan Ali İbnu'l-Medînî, sırf bid'a'sı sebebiyle râvileri terketmenin getireceği zararı şöyle ifâde eder: "Kaderî'dir diye Basra, şîîdir diye Kûfe hadisçilerini terkedecek olursan kitapları mahvettin (yani hadis elden gider) demektir".
Hakkında ehl-i bid'a ithamı yapılmış olan kimselerin hadislerini terk hususunda sonraki muhaddisler daha da ihtiyatlı olmak mecburiyetini hissetmiş olmalıdırlar. Zira, bilhassa 218-234 yılları arasında cereyan eden mihne hadisesi başarısızlıkla neticelenip, Kur'an-ı Kerîm'e "mahluk değildir" demenin büyük suç olmaktan çıkmasından sonra, durum tersine dönmüş, mihne devrinde rencîde olanlar, ezilenler, gayzla dolanlar, konuşmak, boşalmak ihtiyacını duymuştur. Bazı iftirâlara düşenlerin, şahsî hesaplar için bid'a ithamını hemen kullanıverenlerin bile bulunacağı nazardan uzak tutulmamalıdır. Bu sebeple olacak ki, Zehebî: "Bid'a ithamı sebebiyle râvilerin hadîsleri terkedilecek olsa Âsâru'n-Nebeviye'den pek çoğunun gidip yok olacağını" söyler[2].
Şunu da kaydedelim ki -Zehebî'nin de parmak bastığı üzere- Tâbîîn ve Etbauttâbiîn'de görülen "teşeyyü", bid'atu's-Suğra denen ve dinî nokta-i nazardan büyütülmesi mümkün olmayan bir teşeyyüdür. Fitne savaşlarında Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi haklı görme, onun efdâliyetine inanma, onun sevgisini diğerlerine takdîm etme esaslarına dayanır. Bunlara, bir de Emevîlerin Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin ahfadına yaptıkları zulmü tasvîb etmemek eklenince Katâde, Abdurrezzak gibi muhaddis olan Selef büyüklerinin mâruz kaldığı bid'a ithamının mahiyeti ortaya çıkar.
Halbuki, bir de bid'ayı kübrâ var ki, bu Hz. Ali (radıyallahu anh) ile savaşanları tekfire, Hz. Ali'yi te'lîh'e (ilahlaştırma) kadar varan aşırı iddialara dayanır. Bu gürûh bid'atçılara göre, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Zübeyr, Hz. Talha, Hz. Muaviye (radıyallahu anhüm ecmain) gibi İslâma fevkalâde hizmet etmiş, bâzısı sadece mü'minlerin değil, insanlığın medâr-ı iftiharı olan büyükleri tekfir ederler (haşâ ve kellâ). Hz. Cebrâil (aleyhisselam)'e "vahyi yanlışlıkla Hz. Ali'ye getirmemiştir" gibi ihanet iddiasında bulunanlar, hiçbir delile dayanmadan Kur'an-ı Kerim'e eksiklik ve ziyade iddiâsında bulunanlar hep bu gruptadır. İslam ulemâsı böylelerini tekfir ederek rivâyetlerini almamakta haklıdır. Öncekilerle bunlar karıştırılmamalıdır.
Özet olarak şunu söyleyeceğiz. Ehl-i Sünnet ulemâsı büyük çoğunluğuyla, bu meselede hissî olmaktan kaçınmış, soğukkanlılık ve sağduyu ile hareket etmeyi tercih etmiştir. Ahlâken mazbut, sadûk ve diyâneti yerinde olan kimsenin rivâyetini ehl-i bid'a'dır diye terketmemiştir. Ehl-i bid'a'nın küfrü zâhir olan ve bilhassa mezhebinin, mezhebdaşının menfaati için yalanı helâl addeden takımın hadîslerini terketmiştir.[3]

---

[1] Muhaddislerin ehl-i bid'a karşısındaki hassasiyetlerini ve Hattabiye mensuplarını reddetmedeki haklılıklarını anlamak için onların itikatlarına kısaca bir göz atmak gerekir: Hattâbiye fırkasını Ebu'l-Hattâb Muhammed İbnu Ebî Zeyneb el-Esedî taraftarları teşkil eder. Bunlara göre İmâmet, Caferu's-Sâdık'a kadar Hz. Ali (radıyallahu anh) evladında idi. Bunlara göre imamlar ilahtır. Ebu'l-Hattâb önce, imamların enbiya olduklarını iddia etti, sonra da ilah olduklarını. İddiasına göre Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (radıyallahu anhüma)'in evladı Allah'ın oğullarıdır. Câfer de ilahtır. Fakat Cafer, Ebu'l-Hattâb'ın bu iddiasını işitince onu lânetlemiş ve kovmuştur. Ebu'l-Hattâb bunun üzerine kendi uluhiyyetini iddiaya başlamıştır. Taraftarları, Câfer'in ilah olduğunu iddiadan vazgeçmez fakat Ebu'l-Hattâb'ın Cafer'den de Hz. Ali'den de üstün olduğunu iddialarına ilâve ederler. Hattâbi'ye göre, muhalifleri aleyhine, kendi taraftarları için yalan söylemek ve yalan şehâdette bulunmak câizdir. (İbrahim Canan)
[2] Zehebî, Mizanu'l-İ'tidâl'de, Ali İbnu'l-Medini'yi Cehmîlikle itham edip, zayıf olduğuna imâda bulunan Ukeyli'ye sert bir çıkışta bulunur. Bu meyanda şu sözleri sarfeder: "Eğer sen Ali İbnu'l-Medinî, arkadaşı Muhammed (Buhârî), şeyhi Abdürrezzak, Osman İbnu Ebi Şeybe, İbrâhim İbnu Sa'd, Attân, Ebân el-Attâr, İsrâil, Ezherü's-Semmân, Behz İbnu Esed, Sâbit el-Bünânî, Cerir İbnu Abdilhamid gibilerinin rivâyetlerini terkedecek olursan rivâyet kapısı yüzümüze kapanır. Hitâb (-ı nebevî) kesilir ve âsâr ölüme uğrar. Bunu fırsat bilen zındıka ortalığı istilâ eder. Deccal çıkar. Ey Ukeyl! Sende hiç mi akıl yok! Kimi tenkid ettiğinin farkında mısın?..." (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/7-10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

276) Hile Yapma Ve Aldatma Yasağı

Bu bölümdeki bir ayet ve beş hadis-i şeriften, mü'minlere eziyet vermenin apaçık günah olduğunu, müslümana silah çeken ve aldatanın müslümanlardan olamayacağını, müşteri kızıştırmamak gerektiğini, devamlı aldatılan kimsenin alışveriş yaparken ne demesi gerektiğini, bir müslümanın karısını ve kölesini aldatan kimsenin müslümanlardan olamayacağını öğreneceğiz. [1]

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir işten dolayı suçlayanlara gelince, onlar iftira atma suçu işlemiş ve böylece açık bir günaha girmiş olurlar." (Ahzab: 33/58)

1583. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bize silah çeken bizden değildir. Bize hile yapıp aldatan da bizden değildir."[2]

Müslim'in bir başka rivâyetinde şöyle denilmektedir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pazarda bir buğday sergisine uğradı. Elini buğday yığınının içine daldırdı, parmakları ıslandı. Bunun üzerine satıcıya:
– *"Ey zâhîreci! Bu ıslaklık nedir?"* buyurdu. Adam:
– Ey Allah'ın Resûlü! Yağmur ıslattı, dedi. Resûl–i Ekrem:
– *"İnsanların görüp aldanmaması için o ıslak kısmı ekinin üstüne çıkarsaydın ya! Kim bizi aldatırsa, bizden değildir"* buyurdu.[3]

* Aldatmanın her türlüsü İslam'da yasaklanmıştır. Malın iyisini öne, kötüsünü arkaya ve alta koymaktan tutun da kalitesi farklı malı kaliteli diye satmaya kadar yalan söylemekle müşterinin aldatılmasına göre her çağın ve her dönemin aldatma modellerinin hepsi yasaktır. Silah çekmek de aynı şekilde tecavüz olması dolayısıyla bir farkı yoktur. [4]

1584. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müşteri kızıştırmayın!"[5]

1585. İbni Ömer *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* müşteri kızıştırmayı nehyetmiştir.[6]

1586. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek alış–veriş yaparken kendisinin sürekli aldatıldığını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kimden alış–veriş yaparsan ona 'İslâm'da aldatma yoktur' de!"* buyurdu.[7]

* Her yaptığı alışverişlerde aldandığından şikayette bulunan bir sahabinin müracaatı üzerine peygamberimiz, alışveriş yaparken böyle söylemesi gerektiğini bildirmiştir. Böyle bir kaidenin alışveriş esnasında hatırlatılması doğacak sorumluluğun bu kaideye uymayan kimseye ait olacağının dile getirilmesi demektir.
Herkesin her konuda gerekli bilgiye sahip olması, mal ve eşya hakkında yeterli teknik bilgiye sahip olması mümkün değildir. Satıcı olan kimsenin de alıcının bu bilgisizliğinden yararlanmaya kalkması doğru olmaz. Alıcı böyle söyleyerek, sorumluluğu satıcıya yüklerken satıcı da inançları doğrultusunda dürüst davranıp helal kazanmaya ve kimseyi aldatmamaya çalışacaktır.
Gözünü kazanma hırsı bürümüş, haram helal ver Allahım, kulun seçmez yer Allahım, inancıyla hareket edenlere tesiri olmasa bile Allah korkusu ve hak hukuk mefhumunu yitirmemiş kimselere inşaallah tesiri olur. [8]

1587. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, bir adamın karısını veya kölesini ayartıp aldatırsa bizden değildir."[9]

* (1582-83) Alıcı olmadığı halde sadece müşteri kızıştırmak için müşteri gibi davranıp yüksek fiat vermek suretiyle malın fazla fiatla satılmasına ve böylece gerçek alıcıların zarara uğramasına vesile olmak yasaklanmıştır. İki esnaf arasında pazar yerlerinde yabancı müşterilere fazla fiatla mal satmak için uygulanan bu islamî metodla yasak getirilerek hiçbir kimsenin aldatılmasına meydan vermemiştir. Bugünkü reklamlar da meşhur şahısların çıkıp ben de aldım, ben de kullandım demek suretiyle toplumu aldatmaları ve o firmanın malına revaç kazandırmaları da bu aldatma içerisine girer. [10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 463.
[2] Müslim, Îmân 164, Fiten 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 50; Tirmizî, Büyû 72; İbni Mâce, Ticârât 36.
[3] Müslim, Îmân 164.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 463.
[5] Buhârî, Büyû 58, 64, 70, Şurût 8; Müslim, Nikâh 52, Büyû 11, Birr 30, 32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 44; Tirmizî, Büyû 65; Nesâî, Nikâh 70, Büyû 17, 19, 21; İbni Mâce, Ticârât 14.
[6] Buhârî, Büyû 60, Şurût 11, Hiyel 6; Müslim, Büyû 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 44; Tirmizî, Büyû 65; Nesâî, Büyû 16, 17, 21; İbni Mâce, Ticârât 14.
[7] Buhârî, Büyû 48, İstikrâz 19, Husûmât 3, Hiyel 7; Müslim, Büyû 48. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 66; Tirmizî, Büyû 28; Nesâî, Büyû 51.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 463-464.
[9] Ebû Dâvûd, Edeb 126.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 464.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Diyanet-Takva:

Râvinin, fiilen dînî yaşayışını ifâde eder. Farzları yapması, haramlardan kaçınması diyânetin tamlığını gösterir. Bunlardaki ihmal, terk veya gevşeklik râvinin adaletini cerheder ve rivâyetinin terkine bir sebeb olur. Çünkü diyânetteki noksanlık, Allah korkusunun eksikliğine delalet eder. Böyle birisi, Resûlullah hakkında yalan söyleyebilir, sıdkından emin olunamaz.[1]
Büyük günahlardan kaçınmak, küçük günahlarda ısrar etmemek anlamında bir takva sahibi olmak gereklidir. Fasıkın getirdiği haberin araştırılması ayetle belirlenmiş bulunmaktadır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11.
[2] Hucurat: 49/6; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müsned-i Zeyd:

Bu eser Zeydiye fırkasınca benimsenmiştir. Hicrî ikinci asrın başlarında te'lif edildiği kabul edilir. Eser İmâm Zeyd'e aittir. Bu zât Zeyd İbnu Ali Zeynelâbidin İbni'l-Hüseyn İbni Ali İbni Ebî Talib olup, ikinci göbekten Hz. Ali'nin torunudur. Hicrî 80-122 yıllarında yaşamıştır. İlmi seviyesi yüksek bir muhîtte yetişmiştir. Muasırlarınca da ilmî kudreti takdîr edilmiştir. Mecmû'u'l-Fıkhî ve Mecmû'u'l-Hadsi adında iki ayrı eser te'lif etmişti. Bunları Ebû Hâlid Amr İbnu Hâlid el-Vâsıtî birleştirerek rivâyet etmiştir. Ebu Hâlid, muhaddislerce yalancılıkla itham edilen güvenilmez biri ise de Zeydiyye fırkası, rivayetlerini kabul etmektedir.
Bu eseri Ezher ulemasından bazıları inceleyerek, eserin Ehl-i Sünnet açısından sıhhatine hükmedilebileceğine dair fetva vermiştir. Müsned'in yeni baskısının arka sayfalarına dercedilmiş bulunan bu fetvalara imza koyanlar arasında Muhammed Ebu Zühre de yer alır.
Eseri imla ettirmiş bulunan Zeyd İbnu Ali'nin hicrî 122'de vefat ettiği göz önüne alınınca eserin Muvatta'dan otuz sene kadar önce te'lif edildiği anlaşılır ve eskilik yönüyle önemi daha da artar, Sübûtu tahakkuk ettiği takdirde, bu kitap, sistematik te'lif ve tedvîn işinin ikinci asrın bidâyetinde başladığına târihî bir delîl olur.
Eser, elde mevcut matbu hâliyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen merfû hadîslerden başka Hz. Ali'ye nisbet edilen âsar ve Zeyd İbnu Ali'nin fıkhını aynı bâb içerisinde beraberce ihtiva eder. Eserde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan 228 merfu hadîs, Hz. Ali (radıyallahu anh)'den 320 mevkûf haber, Hz. Hüseyn'den de 2 haber mevcuttur. Eser, musannaflarda olduğu gibi önce Kitap'lara (Tahâret, Salât, Ferâiz, Zekat, Savm, Hacc, Büyû...) ve her bir kitap da tekrar bablara ayrılır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/249.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Diyanet-Takva:

Râvinin, fiilen dînî yaşayışını ifâde eder. Farzları yapması, haramlardan kaçınması diyânetin tamlığını gösterir. Bunlardaki ihmal, terk veya gevşeklik râvinin adaletini cerheder ve rivâyetinin terkine bir sebeb olur. Çünkü diyânetteki noksanlık, Allah korkusunun eksikliğine delalet eder. Böyle birisi, Resûlullah hakkında yalan söyleyebilir, sıdkından emin olunamaz.[1]
Büyük günahlardan kaçınmak, küçük günahlarda ısrar etmemek anlamında bir takva sahibi olmak gereklidir. Fasıkın getirdiği haberin araştırılması ayetle belirlenmiş bulunmaktadır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11.
[2] Hucurat: 49/6; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23- FERÂİZ KİTABI
1- Ferâiz (İlmini) Öğretmeye Teşvik Babı
2- Evlâdın (Mîras) Hisseleri Babı
3- Ced (Babanın Babasın) În Miras Hisseleri Babı
4- Cedde (Yâni Baba Anne Ve Anne Anne)nin Mirası Babı
5- Kelâle Babı
6- Müslümanların Müslüman Olmayanlara Mirasçı Olmaları (Hükmünün Beyânı) Babı
Üsâme {Radıyallâhü Anh}'İn Hadîslerinden Çıkarılan Hükümler
Amr'ın Hadîsinden Çıkarılan Hüküm
7- Vela (Köle Veya Cariyeyi Azadlamadan Doğan Hak) Sebebiyle (Azadlanan Kimseye) Mîrasçı Olma Bâbî
8- Katilin (Öldürdüğü Yakınına) Mirasçı Olması Babı
9- Zevi'l-Arhâm (Denilen Akrabaların Mîrasçılık) Babı
10- Asabe (İsmi Verilen Kimselerin) Mîrasçılığı Babı
11- Hiç Bir Mirasçısı Bulunmayan (Ölünün Malının Kime Verileceğine Dâir Gelen Hadîs) Babı
12- Kadın Üç (Çeşit) Miras Toplar, Babı
13- Çocuğunun Kendisinden Olmadığını İddia Edenin Babı
14- Çocuğun (Kendisine Âit Olduğunu) İddia Etmek Babı
15- Velâ (Yânî Azadlayanın Azadlanana Mirasçı Olma Hakkı) Nın Satılmasının Ve Hibe Edilmesinin Yasaklanması Babı
16- Mirasların Taksim Nevîleri Babı
17- Bebek (Doğduğunda) İstihlal Edince (Bağırınca) Mirasçı Olur, Babı
18- (Kâfir) Adam (Müslüman) Adamın Elleri Üzerine Müslüman Olur, Babı

23- FERÂİZ KİTABI

Ferâiz kelimesi Feriza'nın çoğuludur, Farz masdarından alınmadır. Farz masdan, bir şeyi takdir ve tâyin etmek, kesmek mânâları-nadır. Bâzı mirasçıların alacakları hisseler Kur'an-ı Kerîm âyetleri ve sahih hadîslerle tâyin, tesbit, takdir edildiği ve kesip belirlendiği için bu payların her birisine Feriza ismi verilmiştir. Mirasçılardan belirli payı olmayanlara da Asaba ismi verilmiştir. Asaba adı verilen mirasçılar arasında bir sıralama vardır. Bunlar, belirli paylan bulunan mirasçılarla beraber oldukları zaman belirli payları bulunan mirasçılar paylarını aldıktan sonra artakalan mal varsa bunu belirli ölçüler dâhilinde kendi aralarında bölüşürler. Pay sahiplerinden kimse bulunmadığı takdirde yine bâzı ölçüler içinde malın tamamını kendi aralarında taksim ederler. Vasiyyet kitabında belirtildiği gibi gerek pay sahipleri ve gerekse asabalar, murisin, yâni ölünün borcu ve üçte bire kadar olan vasiyyeti hesaplandıktan sonra artan mala mirasçıhk hakkına hâizdirler.
Miras hükümlerini konu edinen ilme Ferâiz ilmi denilir. Bu ilmi bilen âlimlere de Ferazî, Fâriz ve Feriz denilir. [1]

1- Ferâiz (İlmini) Öğretmeye Teşvik Babı

2719) Ebı) Hu rey re (Rıidıyullâhii (iıUı)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yâ Ebâ Hüreyre, Ferâiz (ilmin)i Öğreniniz ve öğretiniz. Çünkü ilmin yansıdır ve bu ilim unutulur. Ümmetimden çekilip çıkarılacak ilk şey bu İlimdir.»"
Not : Zevâid yazan şöyle der : Bu hadisi Hâkim de ei-Müstedrek'te rivayet ederek isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Fakat söylediği söze itiraz vâkidir. Çünkü senedde itiraz vâkidir. Çünkü senedde ismi geçen Hafs bin Ömer'in za-yıflığmı îb.n-i Muîn, Buhâri, Nesâi ve Ebû Hatim söylemişlerdir. İbn-i Hibbân da : Hiç bir durumda onun rivayetini delil göstermek caiz değildir, demiştir. İbn-i Adi de : Onun hadisi azdır ve Buhâri'nin dediği gibi münkerdir, demiştir. [2]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Hâkim ve Dârekutnİ de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin senedi zayıf ise de bu konuda başka hadisler de mevcuttur. El-Hâf ız'm el-Fetih'te beyân ettiğine göre Ahmed, Tirmizi ve Nesâi' nin rivayet ettikleri ve H â k i m ' in de sahih olduğunu söylediği bir hadîste «Abdullah bin Mes'ûd (Radiyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
-Ferâiz (ilmin) i öğreniniz ve halka öğretiniz. Çünkü ben ölmüş olacağım ilim de ölmüş olacaktır. Öyle ki iki kişi miras payları hususunda ihtilâfa düşecekler de aralarındaki ihtilâfı (bilip) çözecek kimseyi bulamayacaklardır.»"
Tuhfe yazan bu konuda rivayet olunan başka hadisleride nakletmekte ise de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Hadisimizin izahına gelince, bu hadîsteki Ferâiz kelimesiyle ferâiz ilminin kasdedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Meşhur olan da budur. Müellifimiz bu görüşte olduğu için bu hadisi bu bâbta rivayet etmiş, denilebilir. Ferâiz ilminin, dînî ilimlerin yansı olduğu bildirilmektedir. Bu cümlenin yorumları hakkında Sindi şu bilgiyi verir.-
"Ferâiz'in ilmin yarısı olduğunun anlamı şudur: İnsanlar için hayat ve ölüm halleri vardır. Ferâiz ilmî insanın ölüm hâline aittir. Diğer ilimler onun hayat hâline aittir. Şu halde ilim iki kısma ayrılmış olur. Hadîsteki «Yarısı» tâbirinden maksad «Bir kısmı»dır. S i b -ki de : Bir kavle göre ferâiz ilminin önemi belirtilmek üzere ilmin yarısı kılınmıştır. Bâzılarına göre bunun mânâsı şöyledir : Ferâiz ilminin teferruatı ve meseleleri etraflıca ve detaylı bir şekilde izah edilirse fıkıh ilminin diğer bölümlerinin tümü kadar olur. Başka bir kavle göre bu hadis, mânâsı idrak edilemeyen müteşâbih nevinden-dir. Nasıl ki İ h 1 â s sûresinin Kur'an-ı Kerîm'in üçte biri ve Kâfi r û n sûresinin Kur'ân-ı Kerîm'in dörtte biri olduğuna dâir hadîslerin müteşâbih, yâni mânâsı insanlarca idrâk edilmeyen neviden olduğu söylenmiştir."
İbn-i Uyeyne'ye bu cümlenin mânâsı sorulduğunda: Ferâiz ilminin hükümleri her insanın ölümü hâlinde uygulandığı için, bunun ilmin yansı olduğu buyurulmuş, diye cevap vermiştir.
Hadîsin «Bu ilim unutulur» cümlesi ile ilgili olarak Sindi: Çünkü halk buna önem vermiyor, demiştir. Kanımca bu cümle1 şöyle de yorumlanabilir. Çünkü bu ilim bir takım kaideler ve hesaplar ihtiva eder. Devamlı okunup işlenmezse çabuk unutulur, hatırda pek tutulamaz. Bu ilimle iştigal edenler bu duruma vâkıftırlar.
Hadîsin «Ümmetimden çekilip çıkarılacak ilk şey bu ilimdir» cümlesinin izahı bölümünde de Sindi: Yâni bu ilmi bilenler ölür. Başkalan da önemsemez ve böylece kalkmış, müslümanlardan alınmış olur. Yoksa bu ilmin, bilginlerin göğüslerinden çekilip çıkarılması, onlara unutturulması mânâsı kasdedilmemiştir, der.
Hadîsin bu haberi asrımızda hemen hemen gerçekleşmek üzeredir. Çünkü gerçekten memleketimizde bu ilmi bilenlerin sayısı çok azalmıştır. Bilenler de ölürlerse onlardan sonra gelecek nesilde bunu öğrenecek kimse çıkar mı, diye şüpheler duyulmakta ve endişe edilmektedir. [3]

2- Evlâdın (Mîras) Hisseleri Babı

Bu bâbtaki hadislerin terceme ve izahına geçmeden önce şu noktayı belirtmekte fayda görüyorum.
Sulb kelimesi zürriyyet ve nesil mânâları gibi başka mânâlara da gelir. Kişinin erkek ve kız çocukları ile bunların ilânihâye torunlarına da sulb denilir. Ölen erkek veya kadının oğlan çocukları ile bunların erkek evlât ve torunları belirli hissesi olan mirasçılardan olmayıp asaba

kısmındandır. Asabanm mânâsını yukarda açıklamıştım. Ölen erkek veya kadının kızları, erkek evlâtlarının kızları ise belirli hisseleri olan mirasçılardandır. Bu bâbta kızların ve erkek evlâdın kızlarının hisseleri bildirilmektedir. Babın başlığında Sulb kelimesini özlü olarak evlât diye terceme ettim. Fakat bundan maksad kızlar ve erkek evlâdm kızlarıdır.

2720) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümây'dan; Şöyle demiştir:
(Ensâr'ın Hazreç kabilesinden) Sa'd bin er-Rabi (Radıyallâhü anh)'m karısı (kocası) Sa'd'ın iki kızım Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına getirerek:
Yâ Resûlallah! Bunîar Sa'd'ın kızlarıdır. Sa'd, seninle beraber katıldığı Uhud (savaşı) günü şehîd edildi. Bu kızların amcası, Sa'd'ın bıraktığı malın hepsini aldı (yâni kızlara hiç bir şey bırakmadı).
Şüphesiz kadın (genellikle) ancak malına tamaen nikahlanır (Yâni malı.olmayan kadınlara pek rağbet edilmez). .Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu müracaata cevap vermeyip) sustu. Nihâyet mîras'a âit;âyeti indirildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd bin er-Rabfin erkek kardeşini çağırttı ve:
«Sa'd'ın malının üçte ikisini onun iki kızma ver. Karısına da sekizde birini ver. Sen de kalanı al,» buyurdu. [4]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Sa'd bin er-Rabi (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kiram'm Hazreç kabilesinden idi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Muhacir olan sahâbîler ile Ensâr olan sahâbîler arasında kardeşlik akdini yaptığı esnada Sa'd ile A b - durrahman bin Avf (Radıyallâhü anh) 'ı kardeş etmişti. Sa'd, Uhud savaşında şehîd olunca kardeşi Câhiiiyet devri âdetince kadınların mirastan mahrum olduklarım sanarak onun ma-linin tamamını almıştı. S a ' d ' m karısına ve kızlarına bir şey vermemişti. Bunun üzerine S a ' d ' in karısı durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e arz ediyor ve bu olayı takiben hadiste işaret edilen miras âyeti nazil oluyor. Bu âyet, Nisa sûresinin 11 ve 12. âyetleridir. Meali şöyledir:
«Allah, size evlâdınız hakkında erkeğe iki dişi'nin hissesi kadar emrediyor. Eğer dişi olan evlâd, ikiden fazla ise ölünün bıraktığı malın üçte ikisi onlaradır; Şayet bir tek dişi ise malın yarısı onadır. Ölünün çocuğu var ise ölünün babasıyla annesinin her biri için altıda bir hisse vardır. Şayet Ölünün çocuğu yoksa ve kendisine yalnız babası ile annesi vâris ise annesine üçte bir düşer. Eğer ölünün kardeşleri de var ise annesine altına biri verilir. Bu hisseler, ölünün ettiği vâsiyyetten ve borcundan ardakalana aittir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin menfaatça size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bütün bunlar Allah tarafından birer ferîzadır. Allah şüphesiz âlimdir, hakimdir. (11)
«Kanlarınızın çocuğu yoksa terekelerinin yansı sizedir. Eğer onların çocuğu var ise terekelerinin dörtte biri sizedir. Onların yapmış oldukları vâsiyyetten veya borçtan sonra. Eğer çocuğunuz yoksa ka-
rılarinıza terekenizin dörtte biri vardır. Şayet çocuğunuz var ise kanlarınıza terekenizin sekizde biri vardır. Yapmış olduğunuz vasiy-yetten veya borçtan sonra. Eğer bir erkek veya bir kadın kelâle (usûl ve furuun dışında kalan) vârisler bırakırsa ve o (ölü) nün (yalnız ana bir) tek erkek kardeşi veya tek kız kardeşi bulunuyor ise onlardan her birine altıda bir hisse vardır. Eğer kardeşler birden fazla iseler terekenin üçte birinde ortaklardır. (Mirasçılara) zarar vermek kasdi olmaksızın edilen vasiyyelten veya borçtan artakalan. (Böyle taksim edilir.) Bütün bunlar Allah tarafından bir ferîzadır. Allah alim ve halimdir.» (12)
İzahını yapmakta olduğumuz hadiste indirildiği haber verilen miras âyeti yukarıya meali alınan Nisa sûresinin 11 ve 12. âyetleridir. Bu âyetlerin izahı için geniş tefsirlere müracaat edilebilir.
Hadîste sözü edilen ölüm vukuatı dolayısıyla kalan mirasçılara verilecek hisseler bu âyetlerde beyân buyurulduğu için Resûl-i Ekrem- (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna göre tereke taksimini emretmiştir. Hatırlatmak için meseleyi tekrar gözden geçirelim :
S a ' d (Radıyallâhü anh) öldüğü zaman geriye mirasçı olarak iki kız çocuğunu, karısını ve bir erkek kardeşini bırakmıştır. Bunlardan kızlarına üçte iki, karısına sekizde bir hisse verildikten sonra kalanı asaba olan erkek kardeşine düşer. Meseleleri 24'ten çözülür. 24 hisseden 16 hisse kızlara, 3 hisse kadına verilir. Geri kalan 5 hisse tutarındaki mal S a ' d ' m erkek kardeşine düşer. Yâni erkek kardeş için belirli bir hisse yoktur. Belirli hisse sahipleri hisselerini aldıktan sonra yerde kalan ne ise erkek kardeşe o verilir.

2721) el-Hüzeyl bin Süıahbîl[5] (Rarhyallâhii an/ı)\\en; Şöyle demiştir :
Bir adam (Küfe valisi) Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile (Küfe kadısı) Sel-mân bin Rebîa el-Bâhilî (Radıyallâhü anhümâ)'nın yanlarına gelerek, ölen kimsenin bir kızına, bir oğlunun kızına ve ana baba bir tek kız kardeşine ait miras hisselerini sordu. Ebû Mûsâ ile Selmân :
Ölünün kızına terekenin yarısı vardır. Kalan (yarısı) da ölünün kız kardeşinedir. (Böylece ölünün oğlunun kızına bir şey yoktur), dediler. (Ebû Mûsâ, soru sahibine:) Sen (Abdullah) bin Mes'ûd'a da git (Ona da sor) O da (kanaatımca) bizim fetvamıza uygun cevap verecektir, dedi. Bunun üzerine adam Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a giderek meseleyi ona sordu ve Ebû Mûsâ ile Selmân'in söyledikleri sözleri ona anlattı. Abdullah ; Ben onların verdikleri fetvaya uygun cevap verdiğim zaman delâlete gitmiş olurum ve hidâyet üzerinde onlardan olmam. Ve lâkin ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in hükmü ile hükmedeceğim. (O da şudur:) ölünün kızına terekenin yarısı var. Ölünün oğlunun kızına, terekenin üçte ikisini tamamlamak üzere altıda bir var. Kalan (üçte biride ölünün kızkardeşinedir."[6]

İzahı

Buharı, sünen sahipleri, Tahâvi ve Dârimî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) halife Osman (Radıyallâhü anh) devrinde Küfe valisi iken bu soru kendisine ve o zamanın Küfe kadısı Selmân (Radıyallâhü anh)'a sorulmuştu. Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ) ise Ebû M û s â ' nın selefi sayılır. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) halîfe iken Tbn-i Mes'ûd'u Küfe valiliğine tâyin etmişti. Osman (Radıyallâhü anh) halife olduktan sonra İbn-i Mes'ûd'u bu görevden alıp yerine Ebû Mûsâ'yi atamıştı. Ebû Mûsâ ile Selmân sorulan soruya kendi ictihadlarına göre cevap vermekle beraber te-yid için soru sahibini İbn-i Mes'ûd'a göndermişlerdi. Onların verdikleri cevaba göre terekenin yarısı ölünün kızma, diğer yansı da ölünün kız kardeşine verilir. Ölünün oğlunun kızı ise m alıcı) rumdur. Soruya verilen cevab ve İbn-i Mes'ûd'un da bu cevâbı teyid edeceği haberi alınca İbn-i Mes'ûd verilen cevâbın yanlış olduğunu, bunu teyid etmenin kendisi için bir delâlet sayıldığını ve doğru yol üzerinde bulunanların dışına çıkmasına sebebiyet vereceğini bildirdikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ayni mesele hakkmda verdiği hükmü bildirerek eeyni-siyle hükmettiğini ifâde etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den rivayet ettiği hüküm şudur: Ölünün kızına terekenin yarısı, ölünün oğlunun kızma terekenin altıda biri verilir. Bu iki kızm aldıkları hisselerin toplamı dört bolü altıdır. Başka bir deyimle terekenin tamamının üçte ikisidir. Kız çocukların hepsinin alacakları miras hissesinin âzamisi terekenin üçte ikisidir. Ölünün tek kızı bulunduğu için hissesi terekenin yarısıdır. Üçte ikiyi tamamlamak için altına bir hisseye ihtiyaç vardır. Bu nedenle ölünün oğlunun kızına altıda bir hisse verilmiştir. Bu hisse için «TekmiletüVSülüseyn = İki sülüsü tamamlamak» tâbiri kullanılır. Ölünün kız kardeşleri, ölünün kızlarıyla beraber oldukları zaman asaba sayılırlar. Kızlar, varsa diğer pay sahipleri kendi paylarını aldıktan sonra artakalan mal bunlara verilir. Bu meselede de böyle olmuştur.
Kızkardeşlerin, kızlarla beraber oldukları zaman asaba sayılacaklarına delâlet eden delillerden birisi bu hadîstir. Bütün sahâbî-ler, tabiiler ve tüm fıkıhçılar bu hadîse uygun hükmederek: Ölünün kızlarıyla beraber bulunan kız kardeşler asabadır, demişlerdir. Yalnız İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) bu hükme muhalif kalarak: Bir kimse öldüğü zaman geriye bir kız çocuğu ye baba ana bir kız kardeş bıraktığı takdirde terekenin yarısı kızmadır. Fakat kız kardeşe bir şey yoktur, demiştir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) yukarda rivayet olunan hükmü açıklayınca ve durum Küfe valisi Ebû M û s â' -ya ulaşınca Buharı' nin rivayetinde belirtildiği gibi «Ebû M û s â (Radıyallâhü anh) :
Bu âlim aranızda bulunduğu müddetçe bana soru sormayınız» demekle îbn-i Mes'ûd'un yüce ilmini takdir etmiştir. [7]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Bir kimse öldüğünde oğlan evlâdı olmayıp yalnız bir kızı varsa o kızın miras hakkı terekenin yarısıdır.
2. Bir kimse ölüp de evlâdından yalnız bir kız, ve oğlunun bir kızı var ise kızına terekenin yarısı ye oğlunun kızma- terekenin at-tıda biri verilir.
3. Bir kimse öldüğünde geriye kız evlâd veya oğlunun kız evlâdından bir veya daha çok sayıda mirasçı bırakır ve bunların yanında ölünün baba ve ana bir veya baba bir kız kardeşleri varsa, bunlar kızlarla asaba durumuna düşmüş olurlar. Belirli pay sahipleri paylarını aldıktan

sonra artakalan mal var ise bunlara verilir.
4. Müctehid âlim, içtihad ederek bir fetva verdiğinde, tereddüdü olmasa bile görüşünü teyîd bakımından soru sahibini emsali olan veya daha üstün olduğu kanaatini taşıdığı zâtlara göndermelidir. Fetva veya hüküm veren âlim devlet yetkilisi olup, diğerinde resmî yetki olmasa bile hüküm budur.
5. Bir âlim müctehid ve devlet yetkilisi olarak hatalı fetva veya ictihadda bulunduğunun farkına varan ilim ehli susmayıp gerçeği apaçık bir şekilde açıklamalıdır. Hatalı hüküm veya fetva veren zâtın makam ve etiketi ne olursa olsun sonuç değişmez.
6. Müctehid dâhil, bir âlim yanlış fetva veya hüküm verdiği nin farkına vardığı zaman bundan rücû edip hak olana uymak du rumundadır. (Bu son hüküm B u h â r î' deki rivayetten alınma dır.)
Bu hadîste isimleri geçen İbn-i Mes'ûd'un hâl terce-mesi 137 -139, Ebû M û s â ' nınki 88 ve S e 1 m â n ' ınki 25Ot nolu hadîslerin izahı bölümlerinde geçmiştir. Allah cümlesinden râ zı olsun. [8]

3- Ced (Babanın Babasın) În Miras Hisseleri Babı

2722) Ma'kil bin Yesâr el-Müzenî (Radtyaüâkü anhyâen; Şöyle de mistir:
T*teygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'den işittim ki (miras crfar) içinde bir ced (baba babasm)ın bulunduğu bir ferâiz meşe leşi O'na arz edilmiş ve O, cedd'e üçte bir veya altıda bir hisse vermiştir (buna hükmetmiştir)."

2725) M a'kil bin Yesâr (Rathyallûlİi <//;//,) >len ; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî, bizde olan bir cedddn mirası) hakkında altıda bir hisse ile hükmetti."[9]

İzahı

Müellifimizin iki senedi e rivayet ettiği M a ' k i 1 (Radıyallâ-hü anhî'm hadîsinin ikinci metninin bir benzerini Ebû Dâvûd ve N e s â i rivayet etmişlerdir. Sindi, M a ' k i 1 (Radıyal-lâhü anhl'ın ilk hadîsi ile ilgili olarak: Bu hadîsten bu hüküm anlaşılamaz. Çünkü dedeye üçte bir veya altıda bir verildiği hususunda tereddüd vardır. Keza, dede hangi mirasçılarla beraber iken anılan hissenin verildiği de açıklanmamıştır, der.
M a ' k i 1' in ikinci hadisinde de cedd'e hangi mirasçılarla beraber iken altıda bir hisse verildiği açıklanmamıştır.
Tirmizî, Ebü Dâvûd ve N e s â i' nin İ m r â n bin Husayn (Radıyalîâhü anhl'den rivayet ettikleri bir hadise göre Resül-i Ekrem bir baba babaya altıda bir hisse verdikten sonra asabelik nedeniyle de ikinci bir altıda bir hisse vermiştir. E 1 -Kari: İ m r â n ' in rivayet ettiği hadiste konu edilen miras meselesinde baba babanın beraberinde ölünün iki kızının bulunduğu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile sahâbîlerce biliniyordu, demiştir.
Tıybi de: İmrân'ın hadisinde sözü edilen miras meselesi şöyle idi: Ölünün iki kızı ve dedesi, yâni baba babası vardı. Kızlara terekenin üçte ikisi verilir. Geriye terekenin üçte biri kalır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) dedeye altıda bir hisse farz, yâni tâyin ve takdir edilmiş belirli pay olarak vermiştir. Sonra geri kalan altıda bir nisbetindeki malı da dedeye vermiş ve bunun asabelik nedeniyle olduğunu beyân buyurmuştur ki, dede, kendisinin belirli hissesinin üçte bir olmadığını bilsin, diye demiştir.
Ced, yâni dede sahih ve fâsid diye ikiye ayrılır. Fâsid ced için belirli bir pay olmadığı gibi asabelik hakkı da yoktur. Yâni belirli paylan bulunan mirasçılar kendilerine ait hisseleri aldıktan sonra yerde kalan malı alma hakkına sahip olup asabe ismi verilen mirasçılardan da değildir. Fâsid dede kendisi ile ölü arasında bir veya birden fazla kadın bulunan dedeye denilir. Meselâ ölünün annesinin babası gibi. Görüldüğü gibi bu dede ile ölü arasında bir kadın bulunur.
Sahih ced ise kendisi ile ölü arasında kadın bulunmayan dedeye denilir. Ölünün babasının babası ve bunun babası gibi.
Sahih cedd'in miras durumu hakkında sahâbîler arasında uzun ihtilâf vardır. E 1 - H â f ı z , el-Fetih ve et-Telhîs'te, Ş e v k â n i de en-Neyl'de bu ihtilâfı anlatmışlardır. Oralara bakılabilir.
Şu kadarını söylemekle yetineceğim : Sahih ced, bâzı istisnalar dışında kendisi ile ölü arasındaki erkekler sağ değil ise baba gibi miras alır. Örneğin baba babası ölünün oğlan evlâdı ile beraber olup, ölünün babası yok ise ölünün baba babasına altıda bir hisse verilir. Bu meselede ölünün oğlan evlâdı olmayıp kızları var ise ölünün baba babasına altıda bir hisse verilir. Ayrıca kızlar ve varsa diğer pay sahipleri paylarını aldıktan sonra artan malı da baba babası asa-belik sıfatıyla alır. Şayet ölünün babası ve ölünün ne oğlan ne de kız çocukları ve ölünün oğlan evlâdının çocukları yok ise ölünün baba babası asabe sıfatıyla mirasçı olur. Bu takdirde Ölünün belirli pay sahibi mirasçıları var ise bunlar paylarını aldıktan sonra artakalan mal ölünün baba babasına verilir. Belirli pay sahiplerinden kimse yok ise Ölünün bütün malı baba babaya verilir. [10]

4- Cedde (Yâni Baba Anne Ve Anne Anne)nin Mirası Babı

Cedde : Nene ve büyük anne manasınadır. Miras bakımından neneler sahih ve. fâsid, diye iki kısma ayrılır. Mirastan belirli payı bulunan neneye sahih nene ismi verilir. Mirastan belirli payı olmayan neneye de fâsid nene denilir. Ced, yâni büyük babalar da fâsid ve sahih diye iki kısma ayrılır. Kendisi ile ölü arasına bir veya birden fazla kadın giren dedeler fâsid dede sayılır ve mirasçı olamaz. Ölünün annesinin babası gibi. Çünkü bu dede ile ölü arasına bir kadın girmiştir. Kendisi ile ölü arasına kadın girmeyen dedeler ise sahih dede sayılır ve bu nevî dedeler mirasçı olurlar. Ölünün babasının babası gibi.
Sahih nene, kendisi ile ölü arasına fâsid dede girmeyen nenelerdir. Babanın annesi ve annenin annesi gibi. Keza babanın babasının annesi ve annenin annesinin annesi de sahih nenelerdendir.
Fâsid nene, kendisi ile ölü arasına fâsid dede giren nenelerdir. Ölünün annesinin babasının annesi gibi.
Fâsid nene mirasçı değildir. Sahih nene bazen altıda bir hisse alabilir. Bu bâbta rivayet edilen hadîslerde mirasçı olduğu bildirilen nene sahih olan nenedir. Ölünün babasının annesi ve ölünün annesinin annesi gibi.

2724) Kabîsa bin Züeyb (Radıyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:
(Sahîh) cedde (Yâni ölünün anne annesi) Ebû Bekir es-Sıddîk (Radıyallâhü anh) 'a müracaat ederek mîrasçıhk hakkını sormuş, Ebû Bekir de kendisine:
Allah'ın kitabında senin (nıîrasçılık hakkın) için bir şey yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetinde (hadîsinde) senin (mirasçılık hakkın) için bir şeyin bulunduğunu da bilmiyorum. Bu itibarla ben (durumu) sahâbilere soruncaya kadar sen git, diye cevap vermiş ve sonra (durumu) sahâbilere sormuştur. (Soruşturma neticesinde) el-Müğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) : Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona (yâni sahîh neneye) altıda bir hisse verirken ben O'nun huzurunda bulundum, demiş. Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) el-Müğîre'ye: Senin beraberinde başka şâhid, var mı? diye sorunca Muhammed bin Mesleme el-Ensâri (Radıyallâhü anh) ayağa kalkarak, el-Müğîre bin Şu'be'nin dediğinin mislini söylemiş. Sonra Ebû Bekir o neneye altıda bir miras hissesinin verilmesine hükmetmiştir.
Daha sonra baba tarafından olan diğer nene (yâni ölünün baba annesi) Ömer (Radıyallâhü anh)ıa başvurarak mîrasçıhk hakkını sormuştur. Ömer de kendisine :
Allah'ın kitabında senin (mirasçılık hakkın) için bir şey yoktur. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) devirlerinde) neneye altıda bir miras hissesine dâir verilen hüküm ancak senden başkası (yâni diğer nene) için idi. Ben miras paylarına bir şey ilâve edici de değilim. Ve lâkin (sahîh) nenenin miras hissesi o südüstür (altıda bir nisbetindeki paydır). Artık bu hissede ikiniz içtima ederseniz bu hisse ikiniz arasmdadır (eşit bölüşürsünüz) .İkinizden hangisi tek basma bu hisseye mirasçı olursa (yâni diğeriniz yok ise) bu hisse onadır, demiştir."

2725) (Abdullah) hin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) (sahih) neneyi altıda bir hisseye mirasçı kıldı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinde Leys bin Selim vardır. Bu râvi zayıf ve tedlîsçidir. [11]

İzahı

K a b î s a [12](Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Sünen sahipleri, M â -lik, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'a müracaat eden nenenin babaanne olduğu müellifimizin rivayetinde belirtildiği için E b û Bekir (Radıyallâhü anh) 'a müracaat eden nenenin anne anne olduğu anlaşılır. E 1 - K a r î de bu görüştedir. Nenelerden birisinin baba tarafından, diğerinin de anne tarafından olduğu diğer rivayetlerden de anlaşılmaktadır. N e s â i' nin rivayetine göre E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'a müracaat eden nene, baba annedir.
Baba anne ile anne anneden hangisinin Ebû Bekir'e ve hangisinin Ö m e r' e müracaat etmiş olması neticeyi değiştirmez. Hüküm aynidir. Yâni sahîh nenenin mîras hissesi altıda birdir. Sahih nene bir veya birden fazla olsa hüküm aynidir. Örneğin ölünün baba annesi ile anne annesi sağ iseler bunların ikisine verilecek mîras hakkı altıda bir oranındaki hissedir. İkisi bu hisseyi eşit olarak kendi aralarında taksim ederler. Şayet bunlardan yalnız bir tanesi bulunursa altıda bir hissenin tamamı kendisine verilir.
ölünün annesi sağ ise anne annesi ve baba annesi için mîras hakkı yoktur. Çünkü ölünün annesi bunları mîrasçılık hakkından düşürür, mahrum eder. Şu halde ölünün annesi bütün neneleri mirastan mahrum bırakır. Keza ölünün babası hayatta ise ölünün baba annesi mirastan mahrum kalır. Çünkü baba, kendisinin vasıtasıyla ölüye ulaşan yakınlarını mahrum bırakır.
Ölünün annesi yok iken anne annesi ölünün babasıyla beraber mirasçı olur. Yâni ölünün babası, ölünün anne annesini mirastan mahrum edemez.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in verdiği hükümle ilgili olarak Tuh-fe yazan; Ömer bu hükmü sahâbilerden bir cemâatin huzurunda vermiş ve kimse karşı çıkmamıştır. Bu itibarla bu hüküm hakkında icmâ oluşmuştur, der.
E 1-H â f ı z, et-Telhis'tc : Bu hadîsin isnadı sahihtir, râvîleri de sıka zâtlardır. Ancak süreten mürseldir. Çünkü K a b i s a ' tim Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'den hadis işitmesi sabit değildir, olayda hazır bulunması da mümkün değildir. K a b i s a ' nın doğum târihinde ihtilâf vardır. Sıhhatli olan rivayet onun Mekke'nin fethedüdiği yılda doğmuş olmasıdır. Bu itibarla onun söz konusu olayda hazır bulunması ihtimâli uzaktır, diye bilgi verir.
Sahîh neneye altıda bir mîras hissesinin verildiğine dâir başka hadîsler de vardır.
Bu hadis, Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in iki sahâbi tarafından rivayet olunan hadîsle amel ettiğine delâlet eder. Ömer (Radıyallâhü anh)'m da iki sahâbi tarafından rivayet olunan hadîsle amel ettiğine dâir sahîh rivayetler mevcuttur. Bu durum, bu iki halîfe'nin hadîs rivayetinde gösterdikleri hassasiyeti göstermektedir. Yoksa tek bir sahâbinin rivayetine inanmamaları veya herhangi bir sahâbînin hâşâ gerçek dışı hadis rivayetinde bulunma ihtimâlinden dolayı değildir.
Bu hadiste ismi geçen el-Mûğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 41. ve Muhammed bin M e s -1 e m e (Radıyallâhü anh)'ınki 1864. hadis bölümlerinde geçti. [13]

5- Kelâle Babı

Kelâle s Arab dilinde, yorulup kuvvetten düşmek, etraftan kuşatılmak gibi mânâlara gelir. Din ıstılahındaki mânâsına gelince, bu hususta ihtilâf vardır: Ebû Bekir, Ömer, Ali, îbn-i M e s ' û d, Zeyd bin Sabit ve İbn-i Abbâs (Ra-dayallâhü anh)'a göre kelâle baba ve çocuk bırakmadan ölen kimse demektir. Kastalânî' nin beyânına göre lügat âlimlerinin cumhuru da böyle demişlerdir. Bâzılarına göre kelâle, ölünün baba ve evlâd dışında bıraktığı mirasçılara verilen isimdir. Bu görüş Ebû Bekir (Radıyallâhü anhî'den de rivayet olunmuştur. Miras bırakılan mala verilen bir isim olduğunu söyleyenler de vardır. N e -v e v î' nin beyânına göre ilk görüş hakkında icmâ bulunduğunu söyleyenler de vardır.
Kadı Iyâz: Mirasçılar arasında ölünün kızı bulunduğu zaman cumhura göre bunlara kelâle denilir. Çünkü kardeşler ve mirastan belirli payı bulunmayıp asabe ismi verilen diğer mirasçılar ölünün kızıyla beraber mîrasçıhk hakkına sahiptirler, demiştir. Kadı Iyâz'm bu beyânına göre Kelâle şöyle tarif edilir: Ölünün babası ve erkek evlâdı dışında geri bıraktığı mirasçılara kelâle denilir. Meselâ kişi öldüğü zaman babası ve erkek evlâdı yok, fakat kızı, kız kardeşleri, oğlan kardeşleri veya amcası gibi mirasçıları vardır.
Hülâsa, Kelâle: Vâris olacak baba ve evîâd bırakmadan ve bunlardan başka mirasçı bırakan ölüye denilebildiği gibi ölünün bu nevî mirasçılarına da denilebilir. Bu kelime bu iki mânâya da yorumlanabilir. Bu babın son hadîsinde bahsi geçen Nisa sûresinin 12 ve 176. âyetlerinde bulunan Kelâle kelimesi bu iki mânâya uygun bir biçimde açıklanmıştır.

2726) Ma'dân bin Ebî Talha el-Ya'mürî (Radtyallâhü anhüm)'âen] Şöyle demiştir:
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) Cuma günü hutbe okumak üzere ayağa kalktı veya Cuma günü onlara hutbe okudu. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi:
Allah'a yemin ederim ki ben şüphesiz kelâle işinden daha Önemli hiç bir şeyi kendimden;, sonraya bırakmıyorum. (Yâni arkama bırakacağım en önemli mesele kelâle meselesidir). Ben (Kelâle meselesini) Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellemî'e şüphesiz sordum. Bana karşı bu meselede sert davrandığı kadar hiç bir meselede böyle sert davranmadı. Hattâ (bu meseleyi sorduğum zaman) benim yanıma veya göğsüme mübarek parmağıyla dürttü. Sonra:
«Yâ Ömer! Nisa sûresinin sonunda inen yaz mevsimi âyeti (176. âyet) sana kâfidir.» buyurdu."

2727) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)Jdtn; Şöyle demiştir:
Üç mesele vardır ki Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) onları (açıklamış olsaydı O'nun) açıklaması bana dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimli (olacak)ti: Kelâle, faiz ve hilâfet."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka (güvenilir) zâtlardır. Fakat sened munkatidir kopuktur).

2728) Câbir bin Abdillah (Radıyailâhü anhümâ)'(\an; Şöyle demiştir: Ben (bir ara) hastalandım. ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ve Ebû Bekir (Radıyailâhü anh) birlikte yaya olarak beni hastalığım nedeniyle ziyarete gelmişler. Ben bu esnada baygın imişim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) abdest almış sonra abdest suyundan bir mikdarmı benim üzerime serpmiş. (Ben hemen ayıldım) ve;
Yâ Resûlallah! Nasıl yapayım? Malım hakkında nasıl hükmedeyim? dedim. Nihayet Nisa sûresinin sonundaki miras âyeti indi. (Kelâle mirasına dâir Nisa sûresinin); âyeti (oku),» [14]

İzahı

Ömer (Radıyailâhü anh)'in ilk hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste işaret olunan Nisa sûresinin sonundaki âyetten maksad kelâle mirasını açıklayan bu sûrenin 176. âyetidir. Bu âyet yaz mevsiminde indiği için "Sayf = yaz mevsimi" âyeti ismi verilmiştir. Ömer (Radıyailâhü anh) kelâle meselesini sorduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ona karşı sert davranıp mübarek parmağıyla onun göğsünü veya yanını dürtmesi ile ilgili olarak Nevevi: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ömer'e karşı sert davranması sebebi kanımca şudur : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ö m e r' in ve diğer yetkililerin âyetlerden hüküm çıkarmayı bırakıp sırf âyetlerin apaçık hükmüyle yetinme yolunu tutmalarından endişe duyduğu için böyle davranmıştır. Çünkü âyetlerin apaçık hükümleri, karşılaşılacak meselelerin ancak az bir kısmını belirtir. Eğer yetkili müctehid âlimler bu âyetlerden şer'î hükümleri çıkarma işini ihmal etseydiler meselelerin çoğunda veya bir kısmında hüküm verme yolu tıkanırdı. Bu nedenle Ömer gibi zâtların âyetlerden hükümler çıkarmaları matlûb olan önemli vâciblerdendi, demiştir.
M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde; Ömer (Radıyailâhü anh) : "ve eğer ben yaşıyacak olursam kelâle meselesi hakkında öyle bir hüküm vereceğim ki Kuran okuyan ve okuyamayan herkes bu hükümle amel edecektir" demiştir
Nevevi, Ömer (Radıyailâhü anh) 'in bu eseri ile ilgili olarak da : Ö m e r ' in o anda hüküm beyân etmeyip tehir etmesinin sebebi, vereceği hükmün mâhiyeti hakkında henüz kesin karar vermemiş olmasıdır. Ömer gerekli inceleme ve araştırma yapıp içtihadını ikmâl ettikten sonra varacağı sonuca göre hüküm vermeyi ve bunu müslümanlara açıklamayı düşünmüştür. Bu nedenle o anda bir açıklama yapmamıştır, der.
Ömer (Radıyailâhü anh)'m ikinci hadîsi ise Zevâid türünden-dir. Keîâle, faiz ve hilâfet meseleleri hakkındaki kıyâs ve içtihada yer bırakmıyacak bir açıklamanın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yapılması temennisinde bulunan Ömer (Radıyailâhü anh)

bu temenniye olan iştiyakını ifâde etmek üzere eğer Resûî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu üç mesele hakkında açıklamada bulunmuş olsaydı bu açıklamanın dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha kıymetli olduğunu, fazla sevindirici olduğunu söylemiştir.
Dînî ilimlerle meşgul olanlar, karşılaştıkları bir ilmî meseleyi çözmenin değerini takdir ederler ve bundan duydukları manevî zevk ve lezzetin dünya nimetlerinin tümünden üstün olduğunu bilirler. Kelâle ve faiz ile ilgili bâzı meseleler hakkında ictihadlarla hükümler verilmiştir. Ömer bu iki konu ile ilgili ayrıntılı bilgilerin hepsinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından beyân Duyurulmasını ve içtihada mahal kalmamasını temenni etmiştir. Hilâfet meselesi ve bu konudaki ictihadlarm sonuçları îslâm târihini tetkik edenlerce bilinmektedir. Bu konuda bir şey söylemeye gerek görmüyorum.
Câbir (Radıyailâhü anhJ 'm hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
HattâbİÜ: Kelâle mirasına dâir Nisa sûresinin sonundaki (176 nolu) âyet indiği zaman Câbir (Radıyailâhü anh)'m ne babası ne de çocuğu vardı. C â b i r ' in babası Abdullah bin H â r â m (Radıyailâhü anh) 'm Uhud savaşında şehîd edildiği ve kelâle âyetinin, yâni yukarda nomarası verilen âyetin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ömrünün sonunda indiği rivayet edilmiştir, der.
Câbir (Radıyailâhü anh) 'in o esnada dokuz aded kız kardeşinin bulunduğu, bâzı rivayetlerde belirtilmiştir. Bâzı rivayetlerde de C â b i r malını nasıl vasiyyet edeceğini sorduğu zaman: Benim ke-lâlem vardır, demiştir. Kelâle kelimesinin usûl ve furû dışında kalan mirasçılar anlamına geldiğini yukarda anlatmıştım.
Bu hadîste Nisa sûresinin 12. âyetinden kelâle mirasına âft parça ile ayni sûrenin sonundaki 176. âyet anılmakta ve bu son ayetin, C â b i r ' in hastalığı esnasında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sorduğu soru üzerine indiği belirtilmektedir. Bu iki âyette de kelâle mirasından söz edilmektedir. Nisa sûresinin başlarında geçen 12. âyet kış mevsiminde indiği için buna kış mânâsını ifâde eden Şitâ ismi verilerek "Ayetü's-Şitâ" denilmiştir. Sûrenin sonundaki 176. âyet diğer âyetten sonra ve yaz mevsiminde indiği için bu anlama atfen "Ayetü's-Sayf" ismi verilmiştir. Kelâle miras hükümleri 176. âyette daha açık bir biçimde anlatıldığı için bu babın ilk hadîsinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ömer'e: «(Kelâle mirası hususunda) Nisa sûresinin sonunda inen Sayf âyeti sana yeter,» buyurmuştur.
Bu âyetin meali şöyledir:
«Senden fetva istiyorlar. De ki Allah kelâle Babası ve çocuğu olmayan kimse hakkında size (şöyle) fetva veriyor:
Bir kimse çocuğu bulunmaksızın ölüp de kendisinin bîr kız kardeşi bulunursa terekesinin yarısı bu kız kardeşinedir. Bu kız kardeşin çocuğu bulunmazsa o kimse bu kız kardeşine mirasçı olur. Eğer kız kardeşler iki tane iseler (ölen) o kimsenin terekesinin üçte ikisi bunlaradır. Şayet onlar erkek ve kız kardeşler olursa, erkeğe iki kız hissesi kadar vardır. Allah, delâlete düşmeyesiniz diye beyân buyuruyor ve Allah her şeyi bilendir.» (176) Bu âyette geçen kardeşten maksad ana baba bir kardeş veya baba bir ve ana ayrı kardeştir.
Âyetten çıkarılan mîras hükümleri özetle şöyledir:
Çocuğu ve babası bulunmaksızın ölen bir kimsenin ana baba bir kız kardeşi veya yalnız baba bir kız kardeşi varsa terekesinin yarısı o tek kız kardeşinin hissesidir.
Bu meselede ölen kişi kız olup hayatta olan kardeş erkek ise bu da ölen kız kardeşinin malına mirasçıdır.
Ölen kişinin hayatta olan ana baba bir kız kardeşleri veya yalnız baba bir kız kardeşleri iki aded iseler bunlara terekenin üçte ikisi verilir.
Ayni durumdaki kardeşler erkek ve kız karışımı ise beher erkeğe iki kızın hissesi kadar verilir.
Yukarda meali yazılı âyetten çıkarılan mîras hükümlerinin ayrıntıları için tefsir veya fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.
Kelâle mirasına âit hükümlerin bir kısmının beyân edildiği N i -s â sûresinin 12. âyetinde karı ile kocanın birbirlerine mirasçı olan durumları açıklandıktan sonra kelâle mîrasıyla ilgili olarak meâlen şöyle buyuruluyor:
«...ve eğer bir erkeğin veya bir kadının kelâle yönünden mirasına konuluyor ve onun (yalnız ana bir) tek erkek kardeşi veya tek kız kardeşi bulunuyorsa onlardan her birine de altıda bir hisse vardır. Eğer bundan (yâni birden) fazla iseler, üçte bir (oranındaki hisse) de ortaktırlar. (Mirasçılara) zarar vermek kasdı olmaksızın yapılmış olan vasiyyetten veya borçtan sonra. Bütün bunlar Allah'tan bir öğüttür. Allah alîm ve halîm'dir.» (12)
Bu âyetteki kardeşten maksad baba ayrı olup ölünün anasından doğma-olan kardeştir. 176. âyetteki kardeşten maksad ise ana ve baba bir olan veya yalnız baba bir olan kardeştir. Geniş bilgi için tefsir kitablarına baş vurulabilir.
Kelâle mirasına dâir, yukarda mealleri yazılı iki âyetten çıkarılan hükümlerin özetleri şöyledir, denilebilir:
1. Babası ve çocukları olmaksızın ölen bir kimsenin yalnız ana bir, erkek veya kız tek bir kardeşi varsa bu kardeşe altıda bir hisse verilir.
2. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimsenin yalnız ana bir kardeş sayısı birden fazla ise bunların tümüne terekenin üçte biri verilir.
3. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kişinin ana baba bir veya yalnız baba bir, tek kız kardeşi varsa ona terekenin yarısı verilir.
4. Üçüncü maddede yazılı meselede kız kardeş sayısı iki veya daha fazla ise bunlara terekenin üçte ikisi verilir.
5. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimse kadın ise ve ana baba bir, veya yalnız baba bir, tek bir erkek kardeşi varsa bu da ölen kız kardeşinin malına mirasçıdır. (Belirli payı bulunan mirasçılar paylarını aldıktan sonra artakalanı alır ve bu nevî mirasçılar yoksa terekenin tamamını alır.
6. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimsenin ana baba bir kardeşleri erkek ve kız olmak üzere karışık iseler beher erkeğe iki kızın hisseleri kadar verilir.
7. Son maddede anlatılan meseledeki kardeşlerin hepsi yalnız baba bir kardeşler iseler hüküm aynidir. [15]

Bu Hadîsten Çıkarılan Diğer Hükümler

1. Hastayı ziyaret etmek sünnettir. Ziyarete yaya olarak gitmek müstahabtır.
2. Ermiş zâtların ve takva sahiplerinin yedikleri yemek artığı, içtikleri su ve meşrubat artığı ve abdest aldıkları su artığı mübarektir.
3. Hastalık hâlinde edilen vasiyyet geçerlidir. Ancak vasiyyet ederken hastanın ayık, aklının başında olması ve şuurunun yerinde olması şarttır.
4. Müslüman kişi, bilmediği hususları öğrenmek için dînî ilimlerle mücehhez zâtlara müracaat etmelidir.
5. Kendisine soru sorulan dîn âlimi cevabı bilmediği takdirde ictihâd etme güç ve şanlarına sahip olsa bile ictihâd etmek suretiyle kesin bir sonuca varmadıkça cevap vermekte acele edemez. Nitekim C â b i r bu soruyu Hesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'e arz ettikten sonra Resüi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) derhal cevap vermemiştir. Cümhûr bu durumdaki hadîsleri şöyle yorumlar : Soru sorulduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü vesselam) 'e ictihâd yoluyla bir hüküm zuhur etmeyince, vahiy gelmesi ümidiyle soruyu cevapsız bırakmıştır. [16]

6- Müslümanların Müslüman Olmayanlara Mirasçı Olmaları (Hükmünün Beyânı) Babı

2729) Csâme bin Zeyd (Radıyallâhü ankümâ), Peygamber (Sallat-faJıü A ley ki ve Sellem)!Ğen rivayet ettiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz:
«Müslüman, kâfire mirasçı olamaz ve kâfir de müslümana vâris olamaz» buyurmuştur."

2730) Üsâme bin Zeyrî (Radıyallâhü anhümâ)'<\an rivayet edildiğine göre kendisi :
Yâ Resûlallah! Mekke'deki evine mi ineceksin? diye sormuş. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Akıl (Mekke'de) bize evden, meskenden bir şey mi bıraktı?» diye cevâb vermiştir. Akil ve (kardeşi) Tâlib, (babaları) Ebû Tâlib'e vâris olmuşlardı. (Ebû Tâlib'in diğer oğullan) Ca'fer ve Alî (Radıyallâhü anhümâ) hiç bir şeye mirasçı olmamışlardı. Çünkü (Ebû Tâlib öldüğünde) bunlar müslüman idiler. Akil ile Tâlib ise kâfir idiler.
Ömer (Radıyallâhü anh) bunun için diyordu ki: Mü'min, kâfire mirasçı olamaz.
Üsâme (Radıyallâhü anh) da şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Müslüman, kâfire mirasçı olamaz. Kâfir de müslümana mirasçı olamaz.»" '

2731) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur
-İki milletin insanları biribirine mirasçı olamazlar. [17]

İzahı

Ü s â m e (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. îkinci hadîsi T i r m i z i dışında kalan mezkûr kitab sahipleri tarafından rivayet olunmuştur.
A m r' m hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ü s â m e' nin ikinci hadîsinde geçen "Ribâ" birkaç odalı dâire veya birkaç evi muhtevi mesken manasınadır-. "Dur" kelimesi de "Dâr"ın çoğuludur. Dâr da ev ve bina manasınadır.
Kirmanı' nin dediğine göre bâzı ilim ehli: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadîste sözünü ettiği ev Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedelerinden A b d - i M e -nâf'ın oğlu H â ş i m' in idi. H â ş i m vefat edince ev, oğlu Abdülmuttalib'e kaldı. Abdülmuttalib de evi çocukları arasında taksim etti ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de babası Abdullah'm hissesini aldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu evde dünyâya geldiği rivayet olunmuş, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Akıl bize evden, barktan bir şey mi bıraktı?» buyruğuyla ilgili olarak Hattâbi: Ebû T â 1 i b vefat ettiği zaman oğlu A k î 1 henüz müslü-man olmadığı için ona mirasçı oldu. A 1 i (Radıyallâhü anh) ile C a' f e r (Radıyallâhü anh) o târihten önce müslüman oldukları için mirasçı olmadılar. Akil böylece mâlik olduğu dedesi A b-dulmuttalib'in evini sattı. Resûl-i .EkFem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu ifâde etmek istemiştir, diye bilgi werir.
Şu ihtimal de vardır: Hicretten sonra Ebû Süfyân, muhacirlerin bıraktıkları evlerde tasarruf ettiği gibi Akil de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Mekke' deki evinde tasarruf etmişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu anlatmak istemiştir.
Ebû Tâlib'in oğulları Akil ile T â 1 i b onun malına mirasçı olmuşlardı. Tâlib'in Bedir savaşında öldürülmesi neticesinde Akil onun hissesinede mirasçı olmakla Ebû T â 1 i b ' in bütün malını almış oldu. Akil, Hudeybiye olayından önce müslüman oldu. Mekke' nin fethinden sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müslüman olan K u -r e y ş müşriklerinin câhiliyet devrine ait muamelelerini ve tasarruflarını, gönülleri İslâmiyet'e yatışsın diye geçerli saymıştı. Bu nedenle Akil'in Abdülmuttalib' den ve E b ü T â -1 i b' ten kalma mallarında yapmış olduğu tasarruflar geçerli sayılmıştı. [18]

Üsâme {Radıyallâhü Anh}'İn Hadîslerinden Çıkarılan Hükümler

1. Müslüman kimse, kâfir olan yakınlarına mirasçı olamaz.
2. Kâfir kimse, müslüman olan yakınlarına mirasçı olamaz.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der: . "Kâfirin müslüman yakınma mirasçı olamıyacağı hususunda müslümanların icmâı vardır.
Fakat müslümanm kâfir akrabasına mirasçı olup olamıyacağı hususunda ihtilâf vardır:
Sahâbîlerin, tabiîlerin ve bunlardan sonra gelenlerin cümhûrü-na göre müslüman kimse kâfir bir kimseye mirasçı olamaz.
Muâz bin Cebel, Muâviye, Saİd bin el-Mü-seyyeb ve Mesrûk ile diğer bâzı zâtlara göre müslüman,
kâfire mirasçı olur. Bunların delili; «islâmiyet üste çıkar ve üstüne çıkılmaz» hadîsidir. Cumhurun delili ise bu bâbtaki sahih ve hükmü apaçık olan hadîstir. Djğer grubun deUtt gösterdikleri hadîste mîras konusuna değinilmemiş olup kasdedüen mânâ İslâmiyet'in diğer dinlere üstünlüğü ve faziletidir. Bu itibarla hükmü apaçık olan bir nass bırakılıp başka şeyle amel edilemez. Mürteci: Müslüman iken dinden çıkıp kâfir olan kişiye denilir. Mürted kişi ile yakını olan müslüman kimse arasında mîrasçılık durumu meselesine gelince, mürted kimsenin müslüman kimseye mirasçı olamıyacağı hususunda icmâ vardır. Fakat müslüman kimsenin mürted olan akrabasına mirasçı olup olmaması hususunda yine ihtilâf vardır. Şöyle ki :
Mâlik. Şafiî, Rebîa, İbn-i Ebî Leylâ ve başka bâzı ilim ehline göre müslüman kimse mürted kimseye mirasçı olamaz.
Ebü Han i f e ' ye göre mürted kişinin, müslüman iken elde etmiş olduğu mal, onun müslüman mirasçılarına aittir. Onun mürted-lik hâlinde elde etmiş olduğu mal ise devlet hazinesine aittir. [19]

Amr'ın Hadîsinden Çıkarılan Hüküm

Bu hadis iki ayrı milletin insanlarının biribirlerine mirasçı olamayacaklarına delâlet eder. Hadîsin zahirine göre iki milletten birisi kâfir, diğeri müslüman veya ikisi de kâfir milletler olabilir. Fakat cumhur : Hadîsteki iki milletten maksad müslüman millet ile müslüman olmayan millet mânâsı kasdedilmiştir, der. Yâni tüm müslü-manlar bir millet sayılır. Müslüman olmayan bütün milletler de tek bir millet sayılır. Hadîs böyle yorumlanınca Ü s â m e ' nin hadîsi gibi olur.
Kâfir milletlerin biribirine mirasçı olmalarına gelince, meselâ: Yahüdînin Hristiyana, Hristiyanın Yahûdiye, Mecûsinin bunlara ve bunların mecûsîlere mirasçı olmaları hususunda ihtilâf vardır : E b û Hanife, Şafii ve diğer bâzı ilim ehline göre kâfir milletler biribirine mirasçı olurlar.
Mâlik ve Evzâî'ye göre ise kâfir milletler biribirine mirasçı olmazlar. Meselâ bir Yahudi bir Hristiyana veya bir Hris-tiyan bir Yahûdiye mirasçı olamaz. Diğer milletler de böyledir. Ş â -f i i' ye göre şu da vardır :
Bir zimmi, yâni İslâm ülkesinde vatandaşlık hakkı verilen Yahudi veya Hristiyan kimse, harbi, yâni küfür ülkesinde oturan bir gayri müslüme mirasçı olamaz. Harbî kimse de zimmi mirasçı olamaz. Şafiî mezhebine göre, biribiriyle savaş hâlinde bulunan iki kâfir ülke vatandaşı olan gayri müslimler de biribirine mirasçı olamazlar.
İlk iki hadîsin râvîsi Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın hâl ter-cemesi 795 nolu hadis bölümünde geçmiştir. [20]

7- Vela (Köle Veya Cariyeyi Azadlamadan Doğan Hak) Sebebiyle (Azadlanan Kimseye) Mîrasçı Olma Bâbî

Velâ: Yukarda parantez içinde ifâde ettiğim gibi bir köleyi veya bir cariyeyi âzadlamaktan doğan özel hak mânâsına kullanılmıştır. Velâ, başka mânâlara da gelmekte ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir. Bu özel hak âzadlayan kişinin ve bâzı yakınlarının âzad-lanan kimseye bâzı durumlarda mirasçı olmaktır. Şöyle ki:
Âzadîanan köle veya câriye öldüğü zaman asabe ismi verilen mirasçı yakınları bulunmadığı takdirde belirli miras pay sahibi durumundaki mirasçıları varsa bunlara verilen paylardan arta kalan malı onu âzadlayan erkek veya kadına verilir. Şayet âzadîanan kişinin belirli pay sahibi durumundaki mirasçıları da yok ise onun malının tamamı, âzadlayan kimseye verilir. Eğer âzadîayan kişi hayatta değilse ona verilecek mal onun erkek asabelerine verilir. Bunu bir örnekle açıklayalım :
Âzadîanan köle öldüğü zaman oğlu ve karısı varsa, sekizde bir hisseye sahip olan karısına malın sekizde biri verilir. Oğlu da asabe olduğu için artakalan malı alır ve onu âzadlayan kişiye bir şey verilmez. Şayet âzadîanan kölenin yalnız karısı var ve başka hiç bir mirasçısı yok ise karıya sekizde bir hisse verilir. Artakalan mal onu âzadlayan erkek veya kadına verilir. Şayet âzadlayan kişi de hayatta değil de bir oğlu ile bir kızı varsa, âzadîanan kölenin karışma verilen sekizde bir oranındaki hisseden artakalan malın tamamı, âzadîayan kişinin oğluna verilir ve âzadlayanın kızma bir şey verilmez.
Âzadîanan köle öldüğü zaman karısı da yok ise, yâni hiç bir mirasçısı yok ise, malının tamamı onu âzadlayana verilir. Âzadlayan da hayatta değilse, âzadlayanın erkek asabesi durumundaki oğluna verilir.

2732) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhüm)'den; Şöyle demiştir:
Riyâb bin Huzeyfe bin Saîd bin Sehm, Ma'mer'in kızı Ümmü Vâil el-Cümehiyye ile evlendi ve ondan üç erkek çocuğu oldu. Sonra çocukların annesi öldü. Oğlan çocuklar, annelerinin bir evine ve annelerinin âzadhlannm velâ hakkına mirasçı oldular. Daha sonra Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh) bu çocukları Şam'a götürdü. Çocuklar Amvâs vebâsmda öldüler. Onların asabesi durumundaki Amr (bin el-Âs) onlara mirasçı oldu. Sonra Ma'mer'in oğulları gelip (halife) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) 'a müracaat ederek kız-kardeşlerinîn velâ hakkı konusunda Amr'a dâvâcı oldular. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeÎlemî'den işittiğim hadîsle aranızda hükmedeceğim. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim, dedi:
«Veled (çocuk) ve vâlid (baba veya annen) in elde ettikleri mî-ras hakkı, o (çocuğun veya babası ile annesi) nin olan asabesinindir.»
Abdullah de$\ ki: Ömer (Radıyallâhü anh), (bu hadîse dayanarak) Ümmü vâü'in velâ hakkının bize ait olduğuna hükmetti ve bizim için bu

hükme dâir bir yazı verdi. Bu yazıda Abdurrahman bin Avf, Zeyd bin Sabit ve diğer bir zâtın şâhidliği de vardı. Nihayet
Abdülmelik bin Mervân halîfe olduğu süre içinde Ümmü Vâil'in bir âzadlısı vefat etti ve iki bin dinar mâras bıraktı da (Ömer tarafından verilen) bu hükmün değiştirildiği haberi bana ulaştı. Ma'mer'in oğulları, yâni Ümmü Vâil'in erkek kardeşleri bu kere (velâ hakkı için) Hişâm bin İsmail'e müracaatla (bize) dâvâcı oldular. Hişâm da bizi (halife) Abdülmelik'e havale etti. Biz de Ömer (Radıyallâhü anh) 'in yazılı hükmünü Abdülmelik'e götürdük. Abdülmelik:
Ben gerçekten bu hükmün şüphe götürmez hüküm nevinden olduğu görüşünde idim. Medine-i Münevvere halkının durumunun bu hükümde tereddüd edebilecek dereceye ulaştığını sanmıyordum, dedi.
Sonra Abdülmelik (de) Ümmü Vâii'in velâ hakkının bize âit olduğuna hükmetti. Biz bu ana kadar bu hakkımıza devam edegel-dik."[21]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Amvâs ve Imvâs, Filistin'de bir şehrin ismidir. Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti döneminde ve Hicretin 19. yılında bu bölgede görülen veba hastalığında yirmi beş bin insanın öldüğü rivayet olunmuştur. Ebû Ubeyde (Radıyallâhü anh) ile Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) da bu salgın hastalıkta vefat edenlerdendir.
Hadîste sözü edilen Ümmü Vâil'in üç oğlu da bu hastalıktan vefat edince çocukların asabe ismi verilen yakınlarından Amr bin el-Âs (Radıyaîlâhü anh) miraslarını almıştır. Ümmü Vâil1 den kalma meskenlere mirasçı olduğu gibi Ümmü V â i 1' in âzadlı köle - cariyelerin velâ yoluyla olan miras hakkına da sahip olmuştur. Ümmü Vâil'in erkek kardeşleri, Ümmü V â i 1' in velâ hakkını dâva etmişler ise de halîfe Ömer (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadîsini delil göstererek söz konusu velâ hakkının kendilerine âit olmadığını ve bu hakkın, Ümmü Vâil'in ölümü dolayısıyla oğullarına ve oğullarının ölümüyle bunların asabe durumundaki Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh) 'a intikal ettiğine hükmetmiştir. Amr bin el-Âs'm ölümüyle de bu hak onun asa-belerine intikal eder.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâro)'in hadisinin mânâsı şudur:
Bir oğlan veya kız çocuk, babasından veya annesinden miras yoluyla bir mal veya bir hak elde ederse, o çocuğun ölümü hâlinde bu mal veya hak onun asabesine aittir. Yânı çocuğun belirli pay sahibi olan mirasçıları yok ise bu mal ve hakkın tamamı asabeye aittir. Hadiste sözü edilen meselede Ü m m ü V â i I' in oğlan çocukları ölünce annelerinden kendilerine intikal etmiş olan mal ve velâ hakkının bu çocukların asabe durumundaki A m r bin el-Â s (Radryallâhü anh)'a intikal etmesi gerekir. Ölen çocukların dayıları olan Ümmü V â i 1' in kardeşlerine intikal etmez.
Keza bir baba veya bir anne, çocuklarının ölümü dolayısıyla bir mal veya bir hak elde ederlerse bu baba veya annenin ölümüyle bu mal veya hak onun asabelerine intikal eder. Tabii belirli pay sahibi durumundaki mirasçıları yok ise. Şayet bu nevî mirasçıları var ise ferâiz'de belirtildiği ölçülere göre bunlar hisselerini aldıktan sonra artakalan mal asabelere verilir.
Şu noktayı tekrar hatırlatalım : Velâ hakkı yalnız erkek asabelere intikal eder. Kadın asabelere intikal etmez. Meselâ: Bir köleyi âzadlayan kimse öldüğü zaman bir oğlu ile bir kızı varsa, malının üçte ikisi oğluna, üçte biri de kızına verilir. Fakat velâ hakkı oğluna mahsustur. Yâni âzadlanan köle mîrasçısız öldüğü zaman efendisnin oğlu ona mirasçı olur fakat efendisinin kızı mirasçı olmaz.
A b d ü 1 m e ! i k bin M e r v â n , E m e v i halifelerinden olup hilâfeti Hicri 65 - 86 yılları arasında 2] yıl sürmüştür. Ü m -mü V â i l'in bir AzadliM onun döneminde vefat edince geriye bıraktığı iki bin din.'ıra Ümmü V â i 1 ' in erkek kardeşleri konmak istemiş ve böylece Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından verilmiş olan hüküm değiştirilmek istenmiş ve Ümmü V â i I ' İn kardeşleri bu maksadla Hişâm bin İsmail'e başvurmuşlardır. Ebû Davud'un rivayetinde "Hişâm bin İsmail veya İsmail bin Hişâm" şeklinde geçmektedir. Bu zâtın neci olduğu hususunda bir bilgi edinemedim. Ancak bu zâtın davacıları ve dâvâlıları halife Abdülmejik'e gönderdiği belirtildiğine göre bu zâtın Medine Valisi ihtimâli hatıra gelir. Çünkü dâvanın Medîne-i Münevvere' den halife A bd ülmel i k'e gönderildiği, Abdülmelik'in sözünden anlaşılmaktadır. Gönderenin de bu zât olduğu, A b d u 1 1 a h ' m sözünde belirtilmektedir. [22]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Âzadlısı bulunan bir kadın öldüğü zaman erkek çocukları ve
erkek kardeşleri varsa, onun malı erkek çocuklarına intikal ettiği gibi, velâ hakkı da çocuklarına intikal eder.
2. Annesinden velâ hakkı kendisine intikal eden çocuk öldüğü zaman bu hak çocuğun asabesine intikal eder, annesinin kardeşlerine intikal etmez.
3. Yetkili ilim adamı ve şer'i hâkim bir hüküm verdiği zaman bunu yazdırması ve şâhidle tevsik etmesi meşrudur.

2733) Âişe (RadıyaUâhü <ınhâ)'(\\\x\; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir âzadlı kölesi bir hurma ağacından düşüp vefat etti. Geriye bir mikdar mal bıraktı. Ne çocuğu ne de başkaca yakım vardı. Bunun üzerine Peygamber (Sal-
iallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onun mirasını, köylülerinden bir adama veriniz» buyurdu."[23]

İzahı

Bu hadîsi diğer sünen sahipleri de rivayet etmişlerdir. Âzadb köle ve câriye öldüğü zaman soyundan asebesi ve belirli hisse sahipleri yok ise malının efendisine miras olarak kaldığını, babın girişinde beyân etmiştim. Bu hadiste sözü edilen âzadlı kölenin soyundan mirasçısı olmadığına göre malının, efendisi olan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etmesi gerekli idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in onun malını köylülerinden birisine verilmesini emretmesi ile ilgili olarak Kadı î y â z : Resûl-i Ekrem (Alevhi's-salâtü ve's-selâm) bu malı sadaka olarak ver-
miş olabilir.Ya da peygamberlerin malları mirasçılarına değil, hazîneye intikal ettiği gibi onlar kimsenin malına da mirasçı olmadıkları için böyle emretmiş olabilir. Bu durumda bu nevî mallar hazîneye intikal eder. Hazineye intikal eden mallar ise müslümanların yararlarında ve ihtiyaçları yolunda kullanıldığı için Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) gördüğü yarar icabı bu malın âzadlı kölesinin köylülerinden birisine verilmesini uygun görmüştür, der.
En-Neyl yazarı da: Bu hadîs, bilinen mirasçısı bulunmayan bir kimsenin miras olarak geriye bıraktığı malının o yerdeki insanlardan birisine verilmesinin câizliğine delâlet eder, demiştir.

2734) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)'in amcası) Hamza (Radıyallâhü ank)'m kızı (ki Muhammed bin Ebî Leylâ'nın dediğine göre; Abdullah bin Şeddâd'ın ana bir kız kardeşidir) (Radıyallâhü a«/s<z)'dan; Şöyle demiştir :
Benim bir âzadlı kölem vefat etti ve geriye bir kız bıraktı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun malını benim ile kızı arasında taksim etti. Malının yarısını bana, yarısını da onun kızına hükmetti."[24]

İzahı

Âzadlı köle, soyundan mirasçı olarak bir kız bıraktığı için kızın hakkı malın yarısıdır. Soyundan asabe durumunda mirasçısı bulunmadığı için yukarda açıkladığım hükümler gereğince artakalan mal, âzadlayana asabe sıfatıyla aittir. H z . Hamza (Radıyallâhü anh)'ın kızının ismi, Miftâhü'l-Hâce'de beyân edildiğine göre S e 1 m â' dır. Yine orada beyân edildiğine göre A h m e d bu hadîsi K a t â d e aracılığıyla Hamza' nm kızı S e 1 m â ' -dan rivayet etmiştir. Bu hadîse diğer sünenlerde rastlayamadım. Nesâî'de rivayet edilmiş olabilir. [25]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

Bir âzadlı köle veya câriye öldüğü zaman yalnız bir kızı, bir de kendisini âzadlayan kimse varsa, malının yarısı hisse olarak kızına verilir. Geri

kalan da efendisine verilir.
Hz. Hamza (Radıyallâhü anh)'m kızı sahâbîlerdendir. Râ-vîsi, ana bir kardeşi Abdullah bin Şeddâd' dır. [26]

8- Katilin (Öldürdüğü Yakınına) Mirasçı Olması Babı

2735) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Katil (öldürdüğü kimseye) mirasçı olamaz,* buyurmuştur."

2736) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radıyallâhü ankümây dan; Şöyle demiştir :
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fetih günü ayağa kalkarak şöyle buyurdu.
-Kadın, kocasının diyeti (kan bahası) ndan ve malından miras alır ve erkek de karısının diyetinden ve malından miras alır. Bunlardan birisi arkadaşını (yâni eşini) öldürmedikçe, (hüküm budur.) Karı ve kocadan birisi arkadaşını (eşini) kasden öldürdüğü zaman, diyetinden ve malından hiç bir şeye vâris olamaz. Eğer bunlardan birisi arkadaşını yanlışlıkla öldürürse onun malından mîras alır. Fakat diyetinden mîras alamaz."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Sa'îd, asılarak öldürülen Said'dir. Ahmed : Onun hadîsleri mevzudur, demiştir ve bir defasında da : O, kasden ve bile bile hadis uydururdu, demiştir. Ebû Ahmed el-Hâkim de : O, hadîs uydururdu ve zındıklık suçundan dolayı asıldı, demiştir. El-Hâkim Ebû Abdillah da : O'nun rivayetinin düşüklüğünde ihtilâf yoktur, demiştir, [27]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Diyet kitabının 14. babında 2645 nolu olarak geçti ve gerekli bilgi orada verildi. Katil kişinin, öldürdüğü yakınma mirasçı olmayacağı yolundaki ilmi görüşler de orada beyân edildi. Yine orada izah edildiği gibi katil, öldürdüğü' yakınının diyetinden de bir şey alamaz. Öldürme kasden olsun, yanlışlıkla olsun fark etmez. Ancak Mâlik ve bâzı ilim ehline göre cinayet yanlışlıkla işlenmiş ise katil maktulün malına mirasçı olur, fakat diyetine mirasçı olamaz.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhJ'm hadîsi Ze-vâid türündendir. Notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. [28]

Bu Hadîsten Çıkarılan Hükümler Şunlardır

1. Karı ile koca biribirlerinin malına ve diyetine mirasçı olma hakkına sahiplerdir. Ancak bu hüküm bunlardan birisinin diğerini öldürmemesi şartına bağlıdır.
2. Kadın, kocasını veya erkek karısını kasden ve teammüden öldürürse öldüren taraf öldürülen tarafın ne malına ne de diyetine mirasçı olamaz.
3. Kadın kocasını veya erkek karısını yanlışlıkla öldürürse, öldüren taraf öldürülen tarafın malına mirasçı olur. Fakat diyetine mirasçı olamaz.
Yukardaki 1 ve 2. maddelerde beyân edilen hükümler fıkıhçila-nn cumhurunun görüşüne uygundur. 3. maddedeki görüş ise Mâlik ve Nahaî ile Hade vîler'in görüşüne uygundur. Fıkihçıların cumhurunun görüşüne uygun değildir. Çünkü ilim ehlinin ekserisine göre yanlışlıkla öldürmek ile kasden öldürmek ara-, sında, mîras hususunda bir fark yoktur. Katil, maktulün malına ve diyetine hiç bir suretle, yâni cinayet yanlışlıkla da işlenmişse mirasçı olamaz.
Yukarda belirttiğim gibi bu konu 2645 ve 2646 nolu hadislerin izahı bölümünde izah edilmiştir. [29]

9- Zevi'l-Arhâm (Denilen Akrabaların Mîrasçılık) Babı

Arhâm: Rahm'in çoğuludur. Rahm, akrabalık manasınadır. Zevî % Zû'nun çoğuludur. Zû, sahip manasınadır. Şu halde Zevi'l-Arhâm; Akrabalık sahipleri, yâni akrabalar manasınadır. Konusu miras bırakılan malların vârisler arasında taksimi olan Ferâiz ilminde bu sözcük, belirli hisse sahipleri ve asabe ismi verilen mirasçılar dışında kalan akrabalar mânâsını ifâde eder. Ölünün kızlarının çocukları, ölünün hala ve teyzeleri ile dayıları ve bunların çocukları Ze-vi'1-Erhâm ismi verilen akrabalardandır.
Zevil-Arhâm ismi verilen akrabaların mirasçı olup olmayacakları hususunda ihtilâf vardır. Yâni ölünün belirli hisse sahibi durumundaki mirasçıları ve asabe ismi verilen mirasçıları bulunmadığı takdirde malı Zevi'l-Arhâm adı verilen akrabalarına mı, devlet hazinesine mi verilecek?
Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
I. Ömer, Ali, İbn-i Mes'ûd, Ebü Ubeyde bin el-Cerrâh, Muâz bin el-Cebel, Ebü'd-D e r d ânın dâhil bulunduğu sahâbîlerin ekserisine göre Ölünün yukarda anlatılan iki nevi mirasçısı bulunmadığı takdirde Zevi'l-Arhâm denilen akrabaları mirasçı olurlar. Tabiilerden Alkarna, Nahai, Şüreyh, eî-Hasan, İbn-i Şîrîn, Ata,
Mücâhid de bu sahâbîlere uymuşlardır. Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed, Züfer ve bunlara tabi âlimler de böyle hükmetmişlerdir.
Sahâbîlerden Zeyd bin Sabit ise: Zevi'l-Arhâm için mîrasçılık hakkı yoktur. Ölünün belirli hisse sahibi durumundaki yakınları ile asabe nevinden olan mirasçıları bulunmadığı takdirde malı devlet hazînesine bırakılır, demiştir. Tabiîlerden S a î d bin el-Müseyyeb ile Saîd bin Cübeyr de böyle demişlerdir. Mâlik ve Şafiî' nin de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur. Allah cümlesinden razı olsun.
Zevi'l-Arhâm ismi verilen yakınların başlıcaları şunlardır:
1. Ölünün kızlarının evlâd ve torunları...
2. Ölünün oğlunun kızlarının evlâdı ve torunları...
3. Ölünün fâsid dedeleri. Yâni ölü ile kendisi arasında bir kadın bulunan dedeler. Meselâ ölünün annesinin babası, ölünün babasının annesinin babası gibi...
4. Fâsid neneler. Bunlar da fâsid bir dede aracılığıyla ölüye ulaşan büyük annelerdir. Meselâ ölünün annesinin babasının annesi gibi.
5. Ölünün kızkardeşlerinin evlâd ve torunları...
6. Ölünün erkek kardeşlerinin kızları ve bu kızların evlâd ve torunları...
7. Halalar ve evlâdı ile torunları
8. Dayılar ve evlâdı ile torunları...
9. Teyzeler ve evlâdı ile torunlan...
Daha geniş bilgi için farâiz kitablanna baş vurulmalıdır.

2737) Ebû Ümâme (Es'ad) bin Sehl bin Huneyf[30] (Radtyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre :
Bir adam (başka) bir adama bir ok atarak öldürdü. Öldürülen adamın bir dayıdan başka mirasçısı da yoktu. Ebû Ubeyde bin el-Cer-râh (Radıyallâhü anh) bu adamın miras işini (halîfe) Ömer (Radı-yallâhü anh) ra yaslı olarak sordu. Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur, diye Ebü Ubeyde'ye yazılı cevab verdi:
«Allah ve Resulü, hiç bir mirasçısı bulunmayan (müslüman)ın mirasçısıdır. Dayı da hiç mirasçısı bulunmayan (yeğenin) in mîras-çısıdır.»"

2738) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm sahabelerinden olup Şâm halkından ol.an Mikdâm Ebû Kerîme (bin Madîkerib)[31] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim (ölüp de) bir mal bırakırsa o mal onun mirasçüaruıadır.
Ve kim (ölüp de) bir ağırlık (yâni yardıma muhtaç çoluk çocuk ve borç) bırakırsa o ağırlık (işini yüklenmek) bize aittir, (veya: O agırlık Allah'a ve Resulüne aittir, buyurmuştur). Ve ben hiç bir mirasçısı bulunmayanın mîrasçısıyım. Onun yerine diyet veririm ve onun mirasını alırım. Dayı da hiç bir mirasçısı bulunmayanın mîrasçısıdır. Onun yerine diyet öder ve ona mirasçı olur.»" [32]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste geçen «Hiç bir mevlâsı bulunmayan (müsiüma)nın m evlâsı Allah ve Resulüdür.»
mealindeki cümleden kasdedilen mânâ tercemede gösterdiğim gibi «Hiç bir mirasçısı bulunmayan (müslüman) nın mirasçısı Allah ve Resulüdür.» E 1 - K a r i bu cümleyi böyle yorumlamıştır. Allah ve Resulünün mirasçılığmdan maksad ise o kimsenin malının devlet hazînesine intikal ettirilmesi veya müslümanların ihtiyaçlarına har-canmasıdır. Hadîsin ikinci cümlesine göre belirli hisse sahibi durumundaki mirasçılardan ve asabe ismi verilen, yâni belirli hisse sahiplerinden artakalanı alan ve bunlar yok iken malın tamamını alan mirasçılardan kimse bulunmadığı takdirde ölünün dayısı mirasçı olur. Ölünün dayısı ise yukarda anlattığım gibi "Zevi'I-Arhâm" ismi verilen akraba nevindendir. Bu nevi akrabaların mirasçı olup olmadıkları konusundaki görüşleri yukarda anlatmıştım. Gerek bu ve gerekse bundan sonra gelen hadîs Zevi'I-Arhâm denilen akrabaların mirasçı olduklarına hükmeden âlimler için delildir. T i r m i z î bunun, yâni Ebû Ümâme' nin hadisinin hasen olduğunu söylemiştir.
El-Mıkdâm (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû D â -vûd, NesâÎ, Ahmed, Hâkim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Keli" sahibine ağır gelen yük manasınadır. Burada kasdedilen mânâ ölen kişinin geriye bıraktığı fakir çoluk çocuk ve ödeyemediği borcudur. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü vesselam) in «...Bu yükü yüklenmek bize veya Allah'a ve Resulüne aittir» mealindeki buyruğundan maksad o kimsenin geriye bıraktığı fakir aileye bakıp ihtiyaçlarını gidermenin ve onun borcunu ödemenin Zâti Nebevilerine ait olduğunu belirtmektir.
Diyetler bölümünde etraflıca anlatıldığı gibi cinayet işleyen kimselerin akrabaları bâzı durumlarda cinayetin diyetini öderler. İslâmiyet bâzı durumlarda bu diyeti caninin akrabalarına yüklemiştir. Bu hadîsten mirasçısı bulunmayan müslümamn mirasçısının ve di-
yetini verenin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) olduğu bildirilmektedir.
Hadîsin son kısmında da mirasçı bulunmadığı takdirde dayının, yeğenine mirasçı olduğu ve yeğeni bir cinayet işlediği zaman kendisinin diyeti ödemekle yükümlü olduğu bildirilmektedir. Bu hadîsin ilk kısmının birer benzeri 45, 2415-2416 numaralarda geçmiştir. [33]

10- Asabe (İsmi Verilen Kimselerin) Mîrasçılığı Babı

Asabe: Belirli hissesi bulunmayan mirasçılara verilen bir isimdir. Mirasçıların bir kısmının mirastan alacakları haklar Kur'an âyetlerinde belirli hisselerle tâyin ve tesbit edilmiştir. Anne, nene, bâzı durumlarda baba, bazen kız çocuğu, yalnız anne bir kardeşler gibi. Yukarda da açıkladığım gibi bu nevî mirasçılara Zevi'I-Furûd denildiği gibi Ashâb-ı Furûd da denilir. Yâni belirli hisse sahipleri.
Asabe ismi verilen mirasçılar ise, ölünün erkek evlâdı, bunların erkek çocukları ana baba bir veya yalnız baba bir, erkek kardeşler, erkek kardeşlerle beraber bulunan bunların kız kardeşleri, bâzı durumlarda baba ve bunun babası gibi.

2739) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)\\en; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ana baba bir kardeşlerin biribirlerine mirasçı olduklarına, (bunlarla beraber bulunan) yalnız baba bir kardeşlerinin (bunlara) mirasçı olmadıklarına hükmetti. Adam, baba ve anne bir kardeşine mirasçı olur. Fakat o kardeşin (yalnız) baba bir kardeşleri mirasçı olmazlar."

2740) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
* (Ölenin) mabnı belirli hisse sahipleri arasında taksim ediniz. Hisselerden artakalanı (ölüye) en yakın erkeğe veriniz.»" [34]

İzahı

Alî (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Âyânu Beni'1-Ümm" ana ve baba bir kardeşler manasınadır. Bunlara "Benü'1-Âyân" da denilir. Yine hadîste geçen "Benü'l-Allat" ise yalnız baba bir kardeşler manasınadır.
Yukardaki terimler erkek ve kız kardeşlerin hepsi hakkında kullanılır. Bu hadîsten kasdedilen mânâ şudur:
Bir kimse öldüğü zaman ana baba bir kardeşleri ve yalnız baba bir kardeşlen varsa, ana baba bir kardeşleri mirasçı olurlar. Fakat yalnız baba bir kardeşleri mirasçı olmazlar. Bu iki grup kardeşler asabe ismi verilen mirasçılardan olmakla beraber birinci grubun, yâni ana baba bir kardeşlerin akrabalığı, ikinci grubun, yâni yalnız baba bir kardeşlerin akrabalığından daha kuvvetli olduğu için birinci grup ikinci grubu mirasçılık hakkından düşürür.
Şayet bir kimsenin ana baba bir kardeşleri yok da yalnız baba bir kardeşleri varsa bunlar da asabe sayılır ve mirasçı olabilirler.
kardeşler bizatihi asabedir. Beraberlerinde bulunan kız kardeşlerini de asabe durumuna geçirirler.
İbn-i Abbâs (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Ferâizi Feriza'mn çoğuludur, Kuranı Kerîm'de tâyin ve takdir edilmiş olan miras hisseleridir. Bu hisseler 1/2, 1/3, 2/3, 1/4, 1/6 ve 1/8 oranındaki paylardır. Kur'an-ı Kerîm bu hisselerin hangi mirasçılara âit olduğunu beyân buyurmuştur. Ayrıca bu hususta hadisler de vardır.
Bir kimse öldüğü zanu:,n ferâiz, yâni belirli hisselere sahip mirasçılardan kimseler varsa önce onların hisseleri verilir. Bundan artakalan varsa ölüye en yakın erkek kişilere verilir.
Belirli hisse sahiplerinin hisseleri ödendikten sonra artakalan malın ölüye en yakın er kişiye verilmesine dâir cümleden kasdedilen mânâ şudur:
Ölenin yakınlarından asabe sayılan er kişiler arasında ölüye en yakın olan mirasçı olur. Diğerleri olmaz. Şayet yakınlık derecesi eşit olan er kişiler çok iseler hepsi mirasçılıkta ortak olurlar. Meselâ ölen kişinin kansı, annesi, iki oğlu ve iki kardeşi bulunursa, bunlardan 1/8 nisbetinde' hisse sahibi olan karısına ve 1/6 nisbetinde hisse sahibi olan annesine hisseleri ödenir. Yâni ölünün malı 24 hisse itibar edilerek bunun 1/8'i olan 3 hisse karıya, 1/6'sı olan 4 hisse ölünün annesine verilir. Geriye 17 hisse kalır. Ölünün oğulları ve kardeşleri asabe sayılır. Ölünün oğulları, ölünün kardeşlerine nisbeten ölüye daha yakın sayılır. Çünkü oğulları doğrudan ölüye ulaşır. Fakat kardeşleri ölünün babası aracılığıyla kendisine ulaşır. Şu halde artakalan 17 hisse ölünün oğullarına verilir ve ölünün kardeşleri mirasçılıktan düşmüş sayılırlar.
Ölünün asabe sayılan er kişilerin beraberlerinde ayni derecedeki kadın kişiler de varsa Nisa süresindeki miras âyetlerinde belirtildiği gibi kadın kişiler er kişilerle beraber mirasçı olurlar. Er kişilere iki kadın kişinin hisseleri kadar verilir. Meselâ ölünün oğlu ve kızı varsa oğluna iki hisse, kızma da bir hisse verilir. Keza ölen kimsenin ana baba bir erkek kardeşleri ve ana baba bir kız kardeşleri varsa kız kardeşler erkek kardeşlerle beraber mirasçı olurlar ve erkek kardeşlerin her birisine iki kız kardeşin hisseleri kadar verilir.
Ölünün er kişi akrabalarının yakınlık sırası genellikle şöyledir: Ölünün oğullan, oğullarının oğulları, ölünün babası, babasının babası, ölünün ana baba bir erkek kardeşleri, bunların oğulları, ölünün baba bir erkek kardeşleri, bunların oğulları, ölünün amcası, amcasının oğulları...
Konu hakkında geniş bilgi ve bâzı noktalardaki ihtilâfları öğrenmek isteyenler fıkıh kitablarma başvurmalıdır. Biz bu özlü bilgi ile yetinmek durumundayız. [35]

11- Hiç Bir Mirasçısı Bulunmayan (Ölünün Malının Kime Verileceğine Dâir Gelen Hadîs) Babı

2741) (AbHııHah) bin Abbâs (Radıyallâhii anhümâ)\\ar\\ Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam Öldü ve geriye hiç bir mirasçı bırakmadı. Fakat âzadlamış olduğu bir köle vardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın mirasını o âzadlanmiş köleye verdi." [36]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizi bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştirEl-K ar i ; Mirasçısız ölen bu adamın malı devlet hazînesine aitti. Bir teberru mâhiyetinde olmak üzere âzadlı köleye verilmiştir. Nasıl ki Â i ş e (Radıyallâhü anhî'ın rivayet ettiği (2733 nolu) hadiste mirasçısız ölen bir âzadlı kölenin malının, köylülerinden bir (muhtaç) kimseye verilmesi emredilmişti. El-Mazhar'ın beyânına göre Şüreyh ve Tâvûs demişler ki : Âzadlayan kimse, âzadliği köle veya cariyenin malına mirasçı olabildiği gibi, âzadlanan köle veya câriye de âzadlayanın malına mirasçı olabilir, diye bilgi vermiştir
Devlet hazinesi İslâmi prensiplere göre bozuk bir düzen içinde olursa, mirasçısız ölen kimsenin malı, müslümanlarm genel yararları, yolunda

harcanır. Tuhfe yazarı bu görüşü beyân etmiştir. [37]

12- Kadın Üç (Çeşit) Miras Toplar, Babı

2742) Vasile bin el-Eska'[38] (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kadın (şu) üç (çeşit) mirası toplar (alır) ; Âzadlısı, yolda (terk edilmiş olarak) bulup yetiştirdiği bebek ve üzerine, kocasıyla liânlaş-tığı çocuğu (onun mirasları) .»
Muhammed bin Yezîd dedi ki: Bu hadisi Hişâm'dan başkası rivayet etmemiştir."[39]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiştir.
Bu hadis kadının soy ve sihri akrabalık sebeplerinden başka yollarla olan mirasçılığını beyân eder. Bu yollardan :
Birincisi, köle veya cariyeyi âzadlaması sebebiyle olan mirasçı-hğıdır. Yâni kadın bunları âzadladıktan sonra bunlar mirasçı bırakmadan öldükleri zaman kadın bunların malına mirasçı olur.
İkincisi, kadının yolda bulup yetiştirdiği ve kimin çocuğu olduğu bilinmeyen bebeğe mirasçı olmasıdır. Bu bebeğe Lakît ismi verilir.
H a t t â b i : Lakît bebek, fıkıhçîların hepsinin kavillerine göre hur sayılır. Bu durumda hiç kimse ona mevlâîık yoluyla, yani âzudIı köleye mirasçı olma yoluyla bu bebeğe mirasçı olamaz. Mirasçıhk ya soy ya da mevlâîık yoluyla elde edilebilir. Başka bir yolla mirasçı olabilmek mümkün değildir. Yola terkedilmiş bebek ile onu bulup yetiştiren kimse arasında ne soy birliği ne de mevlâîık yakınlığı yoktur. Fakat İshâk bin Râheveyh: Lakît bebeğin mevlâîık hakkı, onu bulup yetiştiren kimseye aittir, diyerek bu hadîsi delil göstermiştir. Ama, bu hadîs, nakil ehli olan âlimlerce sabit sayılmamıştır. Sabit olmayınca bununla hükmetmek gerekli değildir. Bu itibarla tüm âlimlerin görüşü tercih edilir, demiştir.
Tuhf e yazarı yukardaki nakli yaptıktan sonra e 1 - K â d ı' nın şöyle dediğini nakleder:
"Bebeği yolda bulup yetiştiren kadının ona mirasçı olmasından maksad şudur: Mirasçısız ölen kimsenin malı devlet hazînesine verilir ve muhtaç durumdaki müslümanlara dağıtır, onların ihtiyaçlarına harcanır. Lakît bebek sonradan öldüğünde mirasçısı bulunmadığına göre muhtaç müslümanlara verilecek malı öncelikle onu yetiştirip büyüten kimseye verilmelidir. Maksad budur. Yoksa sanıldığı gibi, âzadlayan kişi, âzadladığı kimseye mirasçı olduğu gibi bebeği yolda bulan kimsenin de bebeğe bir nevî âzadlama yoluyla mirasçı olduğu hükmü kasdedilmemiştir."
Üçüncüsü kadın ile kocasının, üzerinde lânetleştikleri çocuğa kadının mirasçı olmasıdır. Lânetleşme meselesi şöyle olur:
Erkek karısını zina ile itham ederek doğan çocuğun kendisinden olmadığını iddia ettiği ve karısının bu iddiayı reddettiği zaman şer'î hâkim bunlar arasında Hân işlemini uygular. Bu konu süneni-mizin Liân babında etraflıca anlatılmıştır. (2066 - 2071 nolu hadîslere bak) Aralarında liân işlemi uygulanan eşlerden kadın, ilgili çocuğuna anne sıfatıyla mirasçı olur. Fakat çocuğun kendisinden olmadığını iddia etmiş olan kadının kocası bu çocuğa mirasçı olamaz.'Çocuk da annesine mirasçı olur. Fakat kadının kocasına, yâni muhtemel babasına mirasçı olamaz. Bu hususlarda fıkıhçılar ittifak halindedir.
Müellifimizin şeyhlerinden Muhammed bin Yezîd, bu hadîsi yalnız Hişâm'm rivayet ettiğini, ondan başka kimsenin rivayet etmediğini söylemiştir. Fakat Ebû Dâvûd bu hadîsi İbrahim bin Mûsâ er-Râzî aracılığıyla ve Tirmizî de Hârûn Ebû Mûsâ el-Müstemlî el-Bağdâdi vasıtasıyla Muhammed bin Harb' ten rivayet etmişlerdir. Bu duruma göre H i ş â m ' dan başka iki zât da ayni hadîsi Muhammed bin Harb' ten rivayet etmiş olur. Şu halde bu iki. zâtın rivayeti Muhammed bin Yezîd ' e intikal etmemiştir. [40] .

13- Çocuğunun Kendisinden Olmadığını İddia Edenin Babı

2743) Ebû Hüreyre (Radıyollâhü anh)*(]en; ŞnySe demiştir:
Liân âyeti (Nûf sûresinin 6 - 9. âyetleri) indiği zaman Resulul-lah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
-Hangi kadın (doğurduğu gayri meşru çocuğun kocasından olduğunu ve meşruluğunu iddia etmek suretiyle) bir aileden olmayan bir kişiyi onlara ilhak eder (katar) sa o kadının Allah (in dini veya rahmeti) ile ilgisi yoktur ve Allah onu cennetine sokmayacaktır. Hangi erkek de çocuğunu tanıdığı (yâni kendisinden olduğunu bildiği) halde inkâr eder (yâni kendisinden olmadığım iddia eder) ise Allah kıyamet günü onu (rahmetinden veya cemâlini görmekten) mahrum edecek ve şâhidler (yâni mahşerdekilerHn huzurunda rezîl edecektir.»"
Not : Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü sened-de Yahya bin Harb bulunur. Zehebî, el-Kâşif'te bu râvinin meçhul olduğunu söylemiştir. [41]

İzahı

Zevâid sahibi bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de E b û Dâvûd, NesâİI, Ahmed ve îbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir. £1-Münziri de bu hadîsin E b û Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edildiğini beyân etmiştir. Ebû Dâvûd'un senedi değişiktir ve o senedde Yahya bin Harb yoktur. Câmiü's-Sağir sahibi bu hadisin senedinin sahîh olduğunu söylemiştir.
Hadiste işaret edilen Liân âyeti, Nûr sûresinin 6 ilâ 9. âyetleridir. Bu âyetlerle ilgili bilgi sünenimizin Liân babında rivayet olunan 2066 - 2071 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum. Şu kadarını söylemekle yetineceğim :
Bir erkek karısını zina ile itham edip bunu dört şâhidle isbatla-yamadığı ve karısı da bu iddiayı red ettiği zaman şer'i hâkim huzurunda bu eşler lânetieşirîer. İşte bu lânetleşme yeminine lian işlemi denilir.
Bir kadın evli iken zinadan olma çocuğunun kocasından ve meşru olduğunu iddia etmekle bu yabancı çocuğu, kocasının ailesine katmış olur. Kadının bu iddiada bulunmakla büyük bir azaba müstahak olduğu belirtilmektedir. Böyle bir kadının Allah'ın rahmetinden ve dîninden muteber bir hisse almaya müstahak olmadığı ve Cennete girmeye hak kazanmadığı ifâde edilmek istenmiştir. Bu hadîsteki cümlelerin benzerleri daha önce de geçmişti. Oralarda defalarca gerekli yorum yapılmıştı. Hülâsa bu cümleler tehdid mahiyetindedir. Korkutmak anlamım ifâde eder. Bu suçu işleyen kadın, kâfir ise, bilindiği gibi din ve İlâhî rahmetle ilgisi olmadığı gibi cennete girmesi de ebedî olarak yasaktır. Devamlı olarak cehennemde kalacaktır. Fakat müslüman ise, işlediği suçun cezasını çektikten sonra cennete girecektir. Demek ki, bu kadın cennete ilk girenlerle beraber girme hakkına sahip değildir ve dinden, rahmetten muteber ve önemli bir hisse almaya da liyakatli değildir. Ama Aîlah Teâiâ dilerse onu mağfiret eder ve hak sahiplerini kendi hazinesinden memnun eder.
Erkek de kendisinden olduğunu bildiği çocuğunun kendisinden olmadığını iddia etmek suretiyle büyük bir günah işlemiş olur. Bu suçu işleyen erkekle ilgili hadîsteki cümleler de ayni şekilde tehdîd mahiyetindedir. Yukardaki yoruma benzer bir biçimde yorumlanır.

2744) Amr hin Şuayb;in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyallâhü an/tüm)tâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallatlahiî Aleyhi ve Sellcın) şöyle buyurmuştur :
«Kişinin, bilmediği bir nesebi iddia etmesi veya iç yüzü mechül olsa bile bir nesebi reddetmesi (soy nimetine) bir nankörlüktür.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadis sünenin bazı nüshalarında bulunur, bâzısında bulunmaz. El-Müzzî de el-Atrâfta bu hadîsi zikretmemiştir. Bunun senedi sahihtir. Bu hadîsin İbnü'l-Kattân'ın ilâvelerinden olduğunu sanının. [42]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. İnsanın soyu, sopu da bir nimettir. Bu nimeti tepmemek gerekir. Bu itibarla bir kimsenin kendisinden olması mümkün bir çocuğun kendisinden olmadığım iddia etmesi caiz değildir. Ancak fıkıh kitablannda koşulan şartlar tahakkuk ettiği takdirde böyle bir iddiada bulunulur. Aksi halde bu nevî iddialar soy nimetine nankörlük sayılır. Kişinin babasına intisabını reddetmesi ve : Babam sen değilsin, ben falanın oğluyum, ondanım demesi de bir soy nimetini inkârdır, caiz değildir. [43]

14- Çocuğun (Kendisine Âit Olduğunu) İddia Etmek Babı

2745) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radıyal-lâhü atıhüm)\\ew rivayet edildiğine tföre: Resûlulhıh (Sallallahü Aleyhi ve Sri-letn) şöyle buyurmuştur :
«Kim bir câriye veya hür kadınla zina ederse, ondan olma çocuk, zina çocuğudur. Çocuk (o kimseye) mirasçı olamaz ve kendisine mirasçı olunamaz.-"

2746) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdu!l;ıh bin Amr bin el-As) (Rti-dtyallâhü anJwm)'r\en rivayet edildiğine tföre: Resûlullah (Sal/aflatıü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur :
«Nisbet edildiği babasının ölümünden sonra ilhak edilmesi istenen çocuk, babası olduğu söylenen adamın Ölümünden sonra mirasçılarının ilhak iddiasında bulundukları kimsedir.»
Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu konuda) şöyle hükmetti:
«Adamın cinsel ilişkide bulunduğu zaman mâliki bulunduğu bir cariyeden doğma kimse, onun adamm çocuğu olduğunu iddia eden (mirasçılar) a katılmış olur. Fakat ilhak iddiasından önce (adamın mirasçıları arasında) taksim edilmiş olan miras malından o kimseye bir şey yoktur. Henüz taksim edilmemiş mirastan yetiştiği mikdar-dan hissesi kendisinedir. Nisbet edildiği babası (hayatta iken) onu inkâr etmiş (yâni çocuğu olmadığım söylemiş) olduğu zaman, artık (mirasçılar ilhak iddiasında bulunsa bile) o kimse mirasçılara katılmaz (ve adamın çocuğu sayılamaz). Eğer çocuk, adamın (cinsel ilişkide bulunduğu zaman) mâlik olmadığı bir cariyeden veya zina ettiği hür bir kadından olsa, (adamın mirasçıları ilhak iddiasında bulunsa bile) çocuk adamın evlâdından sayılamaz ve çocuğa mirasçı olunamaz. Kendisine nisbet edilen adam, çocuğun kendisinden olduğunu iddia etse bile hüküm böyledir. Çünkü o, bir zina çocuğudur, hür veya câriye olan annesinin mirasçılarına katılır.»
(Râvi) Muhammed bin Eâşid demiştir ki: Hadisteki "İlhaktan önce taksim edilen miras" sözü ile İslâm'dan önce, câhiliyet devrinde mirasçılar arasında taksim edilmiş olan mal kasdedilmiştir."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Bu hadîs sünenin bâzı nüshalarında bulunur, bâzılarında bulunmaz ve el-Müzzl bu hadîsi anmamıştır. [44]

İzahı

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Hadîsin mânâsının izahına geçmeden önce câhiliyet devrinin kötü bir âdetini anlatmak isterim. Çünkü bu âdet bilindikten sonra hadîsin mânâsının anlaşılması daha kolay olur.
Câhiliyet devri adamları, mülkiyetleri altındaki cariyeleri fuhuşta çalıştırırlardı. Ayni zamanda kendileri de bu cariyelerle cinsel ilişkide bulunurlardı. Bu nedenle doğan çocuğun, cariyenin sahibinden mi, yoksa zina edenlerden mi olduğu, çoğu zaman bilinmezdi. Bazen de câriye sahibi ile câriye ile zina eden adam arasında çocuk konusunda ihtilâf doğardı. Câriye sahibi çocuğun kendisinden olduğunu iddia ederken, zinâkâr adam da çocuğun kendisinden olduğunu iddia ederdi. İslâmiyet gelince ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) çocuğun cariyenin sahibine âit olduğuna ve zinâkâr kişinin çocuktan mahrumiyetine hükmetti.
H a t t â b î bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadiste beyân buyurulan hükümler Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-saîâtü ve's-seîâm)'m İslâmiyet'in ilk zamanlarında ve Şer-i Şerifin kuruluşunun başlangıcında koymuş olduğu hükümlerdir. Hadîsle konulan hükümler şunlardır :
Bir adam ölüp de ölümünden sonra mirasçıları bir çocuğun ondan olduğunu iddia ettikleri zaman duruma bakılır. Eğer adam hayatta iken çocuğun kendisinden olduğunu inkâr etmiş ise, ölümünden sonra mirasçılarının bu iddiası kabul olunmaz ve çocuk, babası olduğu söylenen adama mirasçı olamaz.
Şayet adam hayatta iken çocuğun kendisinden olduğunu inkâr ve red etmemiş ise ve çocuğun annesi de bu adamın cariyesi ise, mirasçıların ilhak, yâni çocuğun adamdan olduğu dâvası kabul olunur ve dâvanın kabulü târihine kadar taksim edilmemiş bulunan adamın malma mirasçı olur. Fakat dâvanın kabulünden önce taksim edilmiş olan miras malından hisse taieb edemez.
Şayet çocuk, adamın cariyesinden değil de başkasının cariyesinden doğma ise, yâni adamın başkasına âit câriye ile gayri meşru cinsel ilişkide bulunması neticesinde kendisinden olma bir çocuk ise veya adamın hür bir kadınla zina etmesi dolayısıyla doğan zina çocuğu ise, adam çocuğun kendisinden olduğunu söylemiş olsa bile çocuk adamın çocuğu sayılamaz, ilhak dâvası kabul edilemez ve çocuk adama mirasçı olamaz. Çünkü gayri meşru birleşme yoluyla neseb oluşamaz.
N e v e v i : de : Hadîsin mânâsı şöyledir: Adamın nikâhlı bir karısı veya mülkiyeti altında olup cinsel ilişkide bulunduğu bir cariyesi olduğu zaman, bakılır. Adam nikâhlı karısı veya câriyesiyîe cinsel ilişkide bulunduktan sonra gebelik süresinin en az süresi geçer ve daha sonra bir çocuk doğarsa, çocuk adama ilhak edilir, yâni onun çocuğu sayılır ve çocuk ile adam arasında mîrascılık ve diğer ilgili hükümler uygulanır. Çocuk adama benzesin veya benzemesin hüküm budur, demiştir.
Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de, zina çocuğunun annesine ve annesinin yakınlarına akrabalığının geçerliliğidir. Annesi câriye olsun, hür olsun fark etmez. Zina çucuğu hür annesine, annesi de kendisine mirasçı olur. [45]

15- Velâ (Yânî Azadlayanın Azadlanana Mirasçı Olma Hakkı) Nın Satılmasının Ve Hibe Edilmesinin Yasaklanması Babı

2747) (Abflullah) bin Ömer (RadıyaHâhü anhümâ)'Ğa.n; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), velâ (yâni âzadlaya-nın, âzadlariana mirasçı olma hakkı) nın satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır."

2748) (Abdullah) bin Ömer (RadıyaUâhü anhum'â)'dan: Şöyle demiştir :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) velâ'nın satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır."[46]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği bu hadis Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde rivayet edilmiştir. Velâ'nın Türkçe karşılığını terceme-de ve babın başlığında parantez içi ifâde ile açıkladım. Bilindiği gibi âzadlanan köle ve câriye öldükleri zaman soy ve sihri akrabalarından mirasçıları bulundukları zaman mirasçı olurlar. O köleyi veya cariyeyi âzadlayan kimse veya onun mirasçıları bu köle ve cariyenin malına mirasçı olamazlar. Fakat âzadlanmış köle ve câriye öldükleri zaman hiç mirasçıları yok ise onları âzadlayan kişi miras-
çı olur. Âzadlayan erkek veya kadın ölmüş ise, önün asabe ismi verilen erkek akrabaları onlara mirasçı olur. İşte âzadlayan kişinin, o ölmüş İse asabe sayılan erkek akrabalarının âzadlanmış kişiye mirasçı olma hakkına "Velâ" ve "Mevlâlık" ismi verilir. Hadîs, bu hak-km satış veya hibe yoluyla başkasına devredilemeyeceği hükmünü beyân eder.
Hattâbi: İbnü'l-A'râbi' nin Muhammed bin Z i y â d' dan naklen beyânına göre Arablar velâ hakkını parayla satarlardı. Bu durum onlar arasında yaygın idi. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu işi yasakladı, diye bilgi verdikten sonra Hattâbi: Bu hüküm hakkında âlimler icmâ etmiş gibidir, der. [47]

16- Mirasların Taksim Nevîleri Babı

2749) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildi-ğine-gşrç; ReşûluUah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Câhiliyet devrinde taksim edilmiş olan miras malı, câhiliyet devrindeki taksim şekli üzerinde (geçerli) dir. İslâmiyet'in yetiştiği miras malı da İslâmiyet'in taksim şekli üzerinde (geçerli)dir.»"
...Not: Zevâid'de şöyle, denilmiştir :. Râvi İbn-i Lehîa'nm zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır. [48]

İzahı

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bunu Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ancak şu noktadan Zevâid türünden sayılabilir: Buradaki hadîs İbn-i Ömer (Radıyak lâhü anh) tarafından rivayet edilmiştir. E bû D â v û-d'un süneninde ise müellifimiz de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhü-mâJ'nın hadisini 2485 numarada rivayet etmiştir. İbn-i A b b â s'm hadisindeki sened değişiktir ve notta zayıflığı belirtilen râvî İbn-i Lehia o senedde yoktur.
H a t t â b ı bu hadisin, yâni İbn-i Abbâs'in Ebû Dâvûd tarafından olan rivayetinin açıklaması bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadîs, câhiliyet devrinde olmuş bulunan nikâhlar ve mali konularla ilgili hükümlerin geçerli sayıldığına, câhiliyet devrinde bu hükümlerle amel eden kimseler sonra müslüman olunca evvelce işlemiş oldukları bu nevi hükümlerinin red edilmiyeceğine, fakat müs-lümanlığı kabul edenlerin İslâmiyet'e girdikten sonra bu nevi hükümleri uyguladıkları takdirde bunların geçersiz sayılacağına ve İs-lâmî hükümlere uydurulmasının gerekliliğine delâlet eder. [49]

Bu Hadîsten Çıkarılan Mîras Hükmü Şudur

Bir miras malı câhiliyet devrine göre henüz taksim edilmemiş iken mirasçıların tamamı veya bir kısmı müslüman olurlarsa artık taksimat İslâmî hükümlere göre yapılır. Fakat mirasçılar müslüman olmadan önce mal câhiliyet devri usûlüne göre taksim edilmiş ise artık o taksimat geçerli sayılır.
Îbnü'1-Kayy im bu konu hakkında şu bilgiyi verir: Bir kâfir ölür ve malı henüz taksim edilmemiş iken mirasçılarından biri müslüman olur ise: Ömer bin el-Hattâb, Osman, îbn-i Mes'ûd ve el-Hasan bin Alî (Radıyailâhü anh)'a göre müslüman olan mirasçı İslâm'a göre hissesini alır. Câbirbin Zeyd, el-Hasan, Mekhûl, Kata de, Humeyd, İyâs bin Muâviye, İshâk bin Râheveyh ve bir rivayete göre Ahmed bin H a n -b e 1 de böyle demişlerdir. A h m e d ' in arkadaşlarının ekserisi de bu görüştedir. Fakat fıkıhçıların büyük ekseriyeti ve diğer üç mez-heb imamları: Müslüman olan kişi mirasçı olamaz. Mal taksim edildikten sonra müslüman olduğu takdirde mirasçı olmadığı gibi, mal taksiminden önce de müslüman olduğunda yine mirasçı olamaz, demişlerdir. Çünkü mirasçı ile ölen yakını arasında din ayrılığı vardır. Din ayrılığı ise mirasçılığa mânidir. [50]

17- Bebek (Doğduğunda) İstihlal Edince (Bağırınca) Mirasçı Olur, Babı

2750) Câbir (bin Abdillah} (Radıyallâhü anhümâ)\\i\v\ rivayet edildiğine çöre; Resûlullah (Salla/lahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bebek (doğduğunda) istihlâl edince (bağırınca veya hayat belirtisi gösterince) cenaze namazı kılınır ve mirasçı olur.»"

2751) Câbir bin Abdillah ve eî-Misver bin Mahrama[51] (Radıyal-lâhü (whüm)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Stili ali akü Aleyhi ve Sefirin) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bebek (doğduğunda) bağırarak istihlâl etmedikçe (ses çıkarmadıkça) mirasçı olmaz.»
(Râvî) demiştir ki: Bebeğin istihlâl'ı, ağlaması, bağırması veya aksırmasidır." [52]

İzahı

İlk hadis, sünenimizin 1508 numarasında geçmiştir. Orada da belirtildiği gibi bunu Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste beyân edilen bebeğin cenaze namazı ile ilgili bilgi ve âlimlerin bu husustaki görüşleri orada izah edilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
İkinci hadisi e 1-M i s v e r (Radiyaliâhü anh)'den, müellifimizden başka kim tarafından rivayet edildiğine dâir bilgi edinemedim.
Bebeğin istihlâl'ı, doğduğu zaman ses çıkarması, aksırması, ağlaması mânâlarına yorumlandığı gibi hayat, belirtisini göstermesi mânâsına da yorumlanmıştır. îstihlâl'ı hayat belirtisi mânâsına yorum layan âlimlere göre bebek doğduğunda ağlama, bağırma, aksırma, nefes alıp verme veya hareket etmek gibi her hangi bir hayat belirtisini gösterdiği zaman, mirasçılık hakkını kazanmış olur ve kendisine mirasçı olunur. îstihlâl'ı böylece geniş mânâya yorumlayan âlimler arasında Sevrî, Evzâi, Ebû Hanîfe' nin arkadaşları ve Şafii de bulunur.
Bir kısım âlimler ise istihlâl'ı bağırma mânâsına yorumlamışlardır. Bunlara göre bebeğin mirasçı olabilmesi ve kendisine mirasçı olunabilmesi için doğduğu zaman bağırması şarttır. Sâdece hayat belirtisinin bulunması yeterli değildir. İ bn-i Abbâs, Câbir bin Abdillah, Şüre'yh, Nahaî, Mâlik ve M e -dîne-i Münevvere halkı bu görüşte olanlardandır. Z ü h -r î: Ben aksırmayı istihlâl sayma görüşündeyim, demiştir.
Şerhü's-Sünne yazarı: Bir insan ölüp de mirasçısı anne karnındaki bir bebek ise, bebeğin mirası durdurulur. Eğer diri olarak doğarsa mirasını alır. Şayet ölü olarak doğarsa, mirasçılık hakkı yoktur. Ona düşünülen hisse, diğer mirasçılara verilir, demiştir.
Bebeğin mirasçılık ve kendisine mirasçı olma durumu hakkında geniş bilgi fıkıh kitablarında anlatılmıştır. İsteyenler oralara müracaat edebilirler. [53]

18- (Kâfir) Adam (Müslüman) Adamın Elleri Üzerine Müslüman Olur, Babı

2752) Temini ed-Dârî[54] (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir defa) : Yâ Resûlallah! (Müslüman) adamın elleri üzerine müslümanlığı kabul eden Ehl-i Kitâb'tan olan adam hakkındaki sünnet (=şer'i hüküm) nedir? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«(Müslüman) adam, müslümanlığı kabul edene, hayatında ve ölümünde herkesten evlâ (fazla yakın)dır.»" [55]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ah-med ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayetinde Ehl-i K i t â b , yâni Hristiyan veya Yahudi iken müslümanlığı kabul edenin durumu sorulmuştur. Bâzı rivayetlerde «Müşriklerden bir kimse müslümanlığı kabul edince...» tâbiri kullanılmıştır. Diğer bir kısım rivayetlerde de «Bir adam müslümanlığı kabul...» ifâdesi bulunuyor. Bu değişik rivayetlerden çıkan sonuç şudur: Hadiste buyurulan hüküm umumîdir. Yâni müslümanlığı kabul edecek kimse ister Ehl-i K i t a b ' tan olsun, ister diğer kâfirlerden olsun hüküm aynidir.
Bâzı âlimler bu hadisi şöyle yorumlamışlardır:
Bir kâfirin müslümanlığına vesile olan mü'min ona herkesten fazla yakındır. Yâni mü'min, müslümanlığı kabul edene hayatı boyunca iyilik etmelidir ve mühtedi öldüğü zaman o mü'min ona mirasçı olur. Bir kavle göre hadisin zahir mânâsı budur.
Cumhura göre bu hadis «Velâ hakkı ancak âzadlamakla oluşur» mealindeki hadisle mensuhtur. Yâni kişi, ancak âzadladığı kişiye mirasçı olabilir. Kişi, İslâmiyet'i kabul etmesine vesiyle olduğu kimseye mirasçı olamaz.
Bir kavle göre hadisten kasdedilen mânâ şudur: Kişi, hidâyetine vesiyle olduğu kimseye, hayatı boyunca yardımcı olmalı, iyilik etmelidir. Mühtedi kişi öldüğü zaman da, hidâyetine vesiyle olan mü'min onun cenaze namazını kıldırmak hususunda öncelik hakkına sahiptir.
H a t t â b i bu hadîsin izahı bölümünde şu bilgiyi verir : "Müslüman kimse, elleri üzerine müslümanhğı kabul eden. kâfire mirasçıdır, diyen âlimler bu hadisi delil göstermişlerdir. Re'y ehli bu görüştedirler. Ancak buna şu şartı eklemişlerdir: Sözü edilen müslüman ile hidâyetine vesile olduğu kişi arasında Muvalat akdinin yapılmış olması gerekir. (Muvâlât akdi şöyle olur : Mühtedi kişi, hidâyetine vesile olan mü'min'e : Ben bir cinayet işlediğim zaman benim diyetimi sen öde ve ben öldüğüm zaman mirasçım sen ol, der. Mü'min de bu sözleşmeyi kabul eder.) Şayet taraflar arasında bu akid yapılmamış ise, mü'min kişi, hidâyetine vesile olduğu kimseye mirasçı olamaz.
İshâk bin'Râheveyh de Re'y ehli gibi hükmetmiştir. Fakat taraflar arasında Muvâlât akdinin yapılması şartını koşmamıştır.
Hadîste bu grubun görüşüne delil olacak bir açıklık yoktur. Çünkü hadiste mirasçılık ifâdesi yoktur. «Herkesten fazla yakınlık ve evlâ olmak» ifâdesi mirasçılık mânâsına yorumlanabildiği gibi iyilik etmek, yardımcı olmak ve yakınlık göstermek gibi mânâlara da yorumlanabilir. Dîger taraftan bu hadîs mirasçılık mânâsına yorumlandığı
takdirde;-Velâ (mirasçı olma hakkı) âzadlayana aittir» hadisine ters düşer.

Fıkıhçılarm ekserisine göre mü'min, hidâyetine vesile olduğu kâ-fir'e mirasçı olmaz.
Ahmed bin Hanbel bu hadîsi zayıf saymıştır. A b -d ü 1 a z i z de : Bu hadisin râvîleri hıfız ve İtkân ehli değildir, demiştir.'"
Hanefi âlimlerinden Ebü'l-Berekât en-Nesefi de: Muvâlât akdi meşrudur (Muvâlât'ın ne demek olduğunu yukarda parantez içi ifâde İle anlattım. Şöyle de tarif edilebilir: İki müslüman arasında şöyle bir sözleşme yapmaktır: önce hangimiz bir suç işlerse gerekli diyet karşı taraftan ödenecek ve hangimiz ölürse diğeri mirasçı olacaktır. Muvâlât yoluyia mirasçı olabilmek için diğer mirasçılardan kimsenin bulunmaması gerekir.) Muvâlât yoluyla mirasçı olmak sabittir. Tüm sahâbiler bu görüştedir. Hanefi-1 e r ' in görüşü de budur. Bu hadîsin yorumu da şöyledir:
Bir erkek veya bir kadın müsiümanhğı kabul eder ve hiç bir mirasçısı yoktur. Âzadlanmış durumu da yoktur. Müslümanlığı kabul eden kişi, başka bir müsiürnana : Cinayet işlediğim zaman diyetimi ödemen ve öldüğüm zaman mirasçım olman üzere seninle mu-vâlât akdini yaptım, der. Karşı taraf da bunu kabul ederse bu akid kesinleşmiş olur. Müslüman adam, mühtediye mirasçı olma hakkım kazanmış olur.
El-Mazhâr da: Bir müslümanın elleri üzerine bir kâfirin müslüman olması, müslümanın mühtediye mirasçı olması hakkını kazandırmaz. Ebû Hanı f e, Şafiî, Mâlik ve Sevri böyle demişlerdir. Ömer bin Abdilazîz, Saîd bin el-Müsey y eb ve Amr bin el-Leys'e göre miras-çıiık hakkını kazandırır. Yâni velâ hakkı doğar. Bu grup, bu hadîsi delil göstermiştir, der.
Hadîsin sıhhati konusundaki ihtilâfa dâir gerekli bilgi için Av-nü'I-Mabûd'a veya Tuhfe'ye bakılabilir. E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te ve Aynî, el-Ümde'de daha geniş bilgi vermişlerdir. [56]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/405
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/405-406
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/406-407
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/408-409
[5] El-Ezdî el-Kûfi, kardeşi Erkam ve İbn-i Mes'ûd'un râvisidir. Kendisinden de Şa"bi ve Talha bin Musarrıf rivayet etmiştir. Sıkâ'dır. Buhâri ve sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır, (Hülâsa : 414)
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/409-411
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/411-412
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/412-413
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/413-414
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/414-415
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/415-418
[12] **Kabîsa bin Züeyb (R.A.) bin Halha'ın Hâl Tercemesi**
KabÎsa bin Züeyb (R.A.) bin Halha el-Huzâl Ebû İshâk veya Ebû Said el-Me-deni, Şam'a yerleşen sahabîlerin evlâdmdandır. Resûl-i Ekrem'i görme şerefine ermiştir. Doğduğu zaman kendisine dua etsin diye Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e götü-rüldüğü rivayet olunmuştur. Mekke'nin fethedüdiği yıl doğmuştur. Ebû Bekir, Ömer, Ebü'd-Derdâ, Ebû Hüreyre ve başkalarından rivayetleri vardır. Kendisinden de Zührî, Mekhûl, Raca bin Hayât, Ebû Kıîâbe ve başka zâtlar rivayet etmişlerdir. Sıka bir zât ve büyük bir âlimdir. Hicretin 86. yılı vefat ettiği rivayet olunmuştur. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (Hülâsa : 314, Tuhfe C. 3, Sah. 181 ve Tezkire C. 1, Sah. 60)
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/418-419
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/419-422
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/422-426
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/426
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/426-428
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/428-429
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/429-430
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/430
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/431-433
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/433-434
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/435
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/435-436
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/436
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/437
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/437-438
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/438
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/438-439
[30] Bu sahâblnin hâl tercemesi 2533 nolu hadîste geçti.
[31] Bu zâtın hâl tercemesi 442 nolu hadis bölümünde geçti.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/439-442
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/442-443
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/443-444
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/444-445
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/446
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/446
[38] Bu zâtın hâl tercemesi 530. hadîs bölümünde geçti.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/447
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/447-449
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/449
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/450-451
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/451
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/451-453
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/453-454
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/455
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/455-456
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/456
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/456-457
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/457
[51] Bu zâtın hâl tercemesi 2640. hadis bölümünde geçti.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/458
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/458-459
[54] Bu sahâbinin hâl tercemesi 760, hadis bölümünde geçmiştir.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/459-460
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/460-462

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCEMESİ-II
Tevekkülün Dereceleri
Evli Olanların Tevekkülü
KONU: İLK YARATILIŞ
Bir Damla Meninin İlahî Hikmetleri
Yerler Ve Göklerdeki İlahî Deliller
En Mükemmel Yaratık İnsan
ALLAH'IN VARLIĞI
Allah Celle Celaluhu
Hikaye
Allahı Zülcelal'in Sabit Olan Sıfatları:
Hazretî Allah'ın Zati Sıfatları İse Şunlardır:
Allahu Teala'nın Hakimiyeti
ALLAH MERHAMETİNİN YAYGINLIĞI
KONU: ALLAH'IN HAKİKİ DOSTLARI
Hikaye
KONU: VELİLERİN KERAMETLERİ
KONU: SALİH KULLARI SEVMEK
KONU: ALLAH'IN MURAKABESİ
KONU: AMELDE NİFAK
KONU: DİLİN AFETLERİ
Dilin Afetleri
2. Batıl Ve Günah Konuşmak
3. Sözde Muhalefet, Münakaşa Ve Mürailik
4. Malda Husûmet
5. Fuhuş Söylemek
6. Lanet Etmektir
7. Şiir Ve Nağme
8. Mizah
9. Alay Etmek Ve Gülmek
10. Yalan Yere Söz Vermek
11. Yalan Konuşmak Ve Yalan Yere Yemin Etmek
12. Gıybet
13. Söz Taşımak Ve Nemmanlık Etmek
14. Birbirini Sevmeyenler Arasında İki Yüzlülük Yapmak
15. İnsanları Övmek Ve Dünya Menfaati İçin Yaranmak
Övülene Düşen Vazifeler
Esmaül Husna
Allah'ı Anmak
ALLAHÜ TEALA'YI ZİKİR
Tehlil, Tesbih, Tahmid, Salavat Ve İstiğfarın Üstünlüğü
HAZRETİ MUHAMMEDİN ŞEMAİLİ ŞERİFİ (TAVSİRİ)
KONU: PEYGAMBERİMİZİN FAZİLETİ

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCEMESİ-II

Bunlar hangileridir diye sordum. İşlerine sihir, büyü, dağlamak, fal karıştırmayıp, Allahü Teala'dan başkasına tevekkül ve îtimad etmeyenlerdir, buyuruldu". Dinleyenler arasında Ukaşe (radıyallahü anh) ayağa kalkıp:
"Ya Resûlallah, dua buyur da onlardan olayım", deyince:
"Ya Rabbi, bunu onlardan eyle", buyurdu. Biri daha kalkıp aynı duayı isteyince:
"Ukaşe senden çabuk davrandı" buyurdu. Bir hadîs-i şerifte:
"*Allahü Teala'ya tam tevekkül etseydiniz, kuşların rızkını verdiği gibi, size de gönderirdi. Kuşlar sabahleyin mideleri boş, aç gider. Akşam mideleri dolmuş, doymuş olarak dönerler"* buyurdu. Yine buyurdu:
"*Bir kimse Allahü Teala'ya sığınırsa, Allahü Teala onun her işine yetişir. Hiç ummadığı yerden ona rızk verir. Her kim dünyaya güvenirse, onu dünyada bırakır"*
İbrahim aleyhisselamı mancınığa koyup, ateşe atarken:
"Bana Allah'ım yetişir. O iyi vekil, yardımcıdır", dedi. Ateşe düşerken Cebrail aleyhisselam gelip, bir dileğin var mı? Dedikçe:
"Var amma, sana değil", dedi. Böylece: "Hasbiyallah=Bana Allah yetişir", sözünün eri olduğunu gösterdi. Bunun için Vennecmi sûresinde:
"Sözünün eri olan İbrahim" diye medh buyuruldu. Allahü Teala, Davûd aleyhisselama buyurdu ki:
"Bir kimse her şey'den ümid kesip, yalnız bana güvenirse, yerde ve göklerde bulunanların hepsi, ona zarar yapmağa, aldatmağa uğraşsalar, onu elbette kurtarırım". Saîd ibn Cübeyr diyor ki, elimi akrep sokmuştu. Annem, elini uzat da efsun etsinler (uydurma şey'ler okusunlar) diye and verdi. Diğer elimi uzattım. Saîd elini okutmadı. Çünkü Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem):
"Efsun yapan ve ateş ile dağlayan kimse, Allahü Teala'ya tevekkül etmemiş olur", buyurmuştur.[1]

Tevekkülün Dereceleri

Tevekkülün üç derecesi vardır:
Birinci derecede olan, gayretli, açık konuşan cesur ve merhametli bir avukata güvenen bir kimse gibidir.
İkinci derecede bulunan kimse, bir çocuğa benzer. Çocuk kendine verilen her şey'i annesi gönderdi sanır. Acıkınca annesini arar. Korkunca annesine sığınır. Çocuğun bu hali, kendiliğinden olup başkasının öğretmesiyle, zorla değildir. İhtiyarı ile de değildir. Bu derecede bulunan kimsenin, kendi tevekkülünden haberi olmaz. Çünkü vekilini kendinden ayrı bilmez. Birinci derecede bulunan ise, tevekkülünü bilir ve zor ile ihtiyarı ile tevekkül eder.
Üçüncü derecede bulunan kimse, yıkayıcının elindeki ölüye benzer Kendisini Allahü Teala'nın kudreti ile hareket eden bir ölü gibi görür. Dert ve acılarla karşılaşırsa, kurtulmak için, dua bile etmez. Halbuki bebek, canı acıyınca annesini çağırır. Bu öyle bir çocuğa benzer ki, annesini çağırmaz. Çünkü annesinin, hep ona baktığını, imdadına koşmağa hazır olduğunu bilir.
Bu üçüncü derecede bulunanların da, ihtiyarlan ellerinde değildir. Fakat ikinci derecedekiler vekile koşar, yalvarır. İhtiyar, birinci derecede vardır ve vekîlin istediği adetlere, sebeblerine yapışmaktadır. Mes'ela, avukatın adeti, bu bulunmadıkça ve dosya hazır olmadıkça, mahkemeye gelmez ise, bu sebebleri hazırladıktan sonra, işi avukata bırakır. Bundan sora herşey'i vekilden bekler. Dosyayı hazırladığını da, vekilden bilir. Çünkü onun adeti ve işareti ile hazırlamışlardır. O halde, birinci derecede bulunanlar, ticaret, çiftçilik yapar. Bir san'at öğrenir. Allahü Teala'nın adeti olan sebeblere yapışır. Fakat tevekkülü bırakmaz, çalışmasına güvenmeyip, Allahü Teala'nın fazlına, keremine, ihsanına güvenir. Kendisini, başvurduğu sebeblerle, maksada eriştirmesini O'ndan bekler. Nitekim, ticaret, çiftçilik sebeblerini de, O gönderdi der. Sebeblere yapışıp, eline geçeni Allahü

Teala'dan bilir. İşte Sûre-i Kehf'deki:
"Her şeye kuvvet veren, ancak Allahü Teala'dır" ayet-i kerîmesinin manası budur. Çünkü havi, hareket demektir. Kuvvet, kudret demektir. Bir insan, kuvvetinin kendisinden olmayıp, Allahü Teala'nın yarattığını bilirse, herşey'i O'ndan bekler. Hülasa işlerin meydana gelmesinde, sebebleri arada görmeyen kimse, Allahü Teala'dan başka, kimseden bir şey beklemez. Tevekkül etmiş olur.
Tevekkülün en yüksek derecesini, ariflerin sultanı, Bayezid-i Bestamî haber veriyor. Şöyle ki, Ebû Mûsa Dineverî diyor ki:
"Tevekkülün ne olduğunu Bayezid'e sordum."
"Sen ne dersin?" dedi. Alimler buyuruyor ki:
"Sağın, solun, her tarafın yılan, akrep dolu olsa, kalbine bir şey gelmemesi tevekküldür", dedim. Buyurdu ki, "Bunu yapmak kolaydır. Benim yanımda tevekkül, kafirlerin hepsini Cehennemde azab içinde, mü'minlerin hepsini Cennette nîmetler içinde görüp de, ikisi arasında hiç ayrılık bulmamaktır. Ebû Musa'nın dediği, tevekkülün yüksek derecesidir. Fakat bu, zarardan sakınmamak demek değildir. Ebû Bekir (radıyallahü anh) mağarada, yılanın deliğine mübarek ayağını dayayarak, ondan korundu. Halbuki onun tevekkülü, daha üstündü. Fakat o yılandan korkmuyordu. Yılanı yaratandan, O'nun yılana kuvvet ve hareket vermesinden korkuyordu. Her şey'in kuvveti ve hareketinin, ancak Allahü Teala'dan olduğunu görüyordu.
Tevekkül etmek, çalışmamak demek değildir. Çünkü Ebû Bekir (radıyallahü anh) her işinde tevekkül sahibi idi. Halîfe seçildiği zaman, çarşıda kumaş satıyordu. Ya Halîfe! Devlet idare ederken, ticaret yapmak olur mu? dediklerinde:
"Çoluk çocuğuma bakmazsam, millete nasıl bakarım?" buyurdu. Bunun üzerine Halîfeye Beytülmaldan aylık vermeyi uygun buldular. Bundan sonra her saat, millet işleri ile uğraştı. Kendisi tevekkül edenlerin en yükseği iken, ticaret ederdi. Fakat para kazanmayı düşünmezdi. Kazancını sermayesinden, çalışmasından bilmez,.Hak Teala'dan bilirdi. Malını din kardeşlerinin malından daha çok sevmezdi.
Tevekkül etmek için zühd lazımdır. Zahid olmak için ise, tevekkül lazım değildir. Ebû Cafer Haddad, Cüneyd-i Bağdadî'nin hocası idi. Çok tevekkül ederdi. Yirmi sene, tevekkül ettiğini, kimseye belli etmemişti. Her gün, pazarda bir dinar kazanırdı, (Dinar, bir miskal altundur. Bir sniskal. dört gram ve seksen santigramdır). Hepsini fakirlere sadaka verirdi. Cüneyd, onun karşısında tevekkülden söylemezdi. Onun yanında, onda bulunan şey'den konuşmağa utanırdım buyururdu.
Tasavvuf adamlarının çarşıda, pazarda, halk aralarında dolaşmaları, tevekkülün az olduğuna alamettir. Evlerinde oturmaları, Allahü Teala'dan beklemeleri lazımdır. Meşhur yerde, tekkede oturmaları da, çarşıda oturmak gibidir ki, kalblerinin rahat etmesine sebeb, şöhretleri olmak tehlikesi vardır. Fakat şöhret hatırlarına gelmezse, çalışan insan gibi, tevekkül etmiş olur.
Hülasa, tevekkülün esası, insanlardan bir şey beklememek, sebeblere güvenmemek, her şeyi, yalnız Allahü Teala'dan beklemektir, İbrahim-i Havas buyuruyor ki:
"Hızır aleyhisselamı gördüm. Benimle arkadaşlık etmek istedi. Fakat ben istemedim. Çünkü kalbimin ona güvenerek, rahat etmesinden, tevekkülümün azalmasından korktum." Ahmed İbn Hanbel, bir işçi tutmuştu. Talebesine, işçiye gündeliğinden fazla bir şey ver, dedi. İşçi almadı. İşçi gidince, talebesine, arkasından gidip, o şey'i ver! Şimdi alır, dedi. Talebe, sebebini sordukda:
"O zaman bir şey vereceğimizi kalbi umuyordu. Onun için almadı. Şimdi, giderken hiç ümidi kalmadığı için, alması, tevekkülüne zarar vermez," dedi.
Demek ki, çalışanların tevekkülü, sermayeye güvenmemektir. Bunun alameti de, sermaye elden giderse, kalbinin hiç sıkılmaması, rızıktan ümidi kesilmemesidir. Çünkü Allahü Teala'ya güvenen bir kimse, hiç ummadığı yerden rızık göndereceğini bilir. Eğer göndermezse, benim için böylesi hayırlı imiş, der.
Böyle bir tevekkül elde edebilmek kolay değildir. Bir kimsenin bütün malı çalınır veya felakete uğrayıp da, kalbinin hiç değişmemesi, herkesin yapacağı şey değildir. Böyle tevekkül eden, pek az bulunur ise de yok değildir. Böylece tevekküle kavuşmak için Allahü Teala'nın fazl, rahmet ve ihsanının sonsuzluğuna ve kudretinin kemal üzere büyük olduğuna, kalbin tam inanması, yakîn hasıl etmesi lazımdır. Birçok kimseye sermayesiz rızık gönderdiğini, birçok sermayenin de felakete sebeb olduğunu düşünmelidir. Kendi sermayesinin elinden gitmesinin hayırlı olduğunu bilmelidir. Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Bir kimse geceyi, yarın yapacağı işleri düşünmekle geçirir. Halbuki o iş, bu kimsenin felaketine sebeb olacaktır. Allahü Teala, bu kuluna, acıyıp, o işi yaptırmaz. O ise, iş olmadığı için, üzülür. Bu işim neden olmuyor. Kim yaptırmıyor. Bana kim düşmanlık ediyor diye arkadaşlarına kötü gözle bakmaya başlar. Halbuki, Allahü Teala, ona merhamet ederek felaketten korumuştur" Şüphesiz, hastalar, ölümü çok hatırlar. İşte bu altı sebebden dolayı, bazıları ilaç kullanmamıştır.
Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) bu sebeblere muhtaç olmadığı için, kullanırdı.
Son söz olarak deriz ki, hastalık sebeblerinden kaçınmak, tevekküle mani değildir. Halîfe Ömer (radıyallahü anh) Şam'a gidiyordu. Şam'da taûn olduğu işitildi. Yanında bulunanların bazısı, Şam'a girmeyelim, dedi. Bir kısmı da Allahü Teala'nın kaderinden kaçmayalım, dedi. Halîfe de:
"Allahü Teala'nın kaderinden, yine O'nun kaderine kaçalım, şehre girmeyelim. Birinizin bir çayırı ile bir çıplak kayalığı olsa; sürüsünü hangisine gönderirse, Allahü Teala'nın takdîri ile göndermiş olur," buyurdu. Abdurrahman İbn Avf'ı (radıyallahü anh) çağırıp, sen ne dersin? buyurdukta:
"Resûlüllah'tan (sallallahü aleyhi ve sellem) işittim:
"Veba olan yere girmeyiniz ve veba olan bir yerden, başka yerlere gitmeyiniz, oradan kaçmayınız" buyurmuştu", dedi. Halîfe de:
"Elhamdülillah, benim sözüm hadîs-i şerîf'e uygun oldu deyip, Şam'a girmediler. Veba bulunan yerden dışarı çıkmanın yasak edilmesine sebeb, sağlam olanlar çıkınca, hastalara bakacak kimse kalmaz, helak olurlar. Vebalı yerde kirli hava, herkesin içine yerleşince, kaçanlar hastalıktan kurtulamaz." Hadîs-i şerîf'te buyuruluyor ki: *"Veba hastalığı bulunan yerden kaçmak, muharebede kafir karşısından kaçmak gibi, büyük günahdır".*
Tevekkül etmek için, hastalığını herkese bildirmemek lazımdır. Özürsüz bildirmek ve şikayet etmek mekruhtur. Yalnız faydası olacaklara, tabibe veya aczini, zavallılığını bildirmek için söylemek, mekruh olmaz ve tevekkülü bozmaz. Nitekim Alî (radıyallahü anh) hastalanmıştı.
"Nasılsın, iyi misin?" Dediklerinde:
"Hayır", dedi. Şaşıp, birbirine bakıştılar.
"Allahü Teala'ya aczimi gösteriyorum," buyurdu. Bu söz onun haline layık idi, O cesaret ve kuvveti, yiğitliği ile aczini biliyordu ve:
"Ya Rabbî, bana sabır ihsan et", derdi.
Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Allahü Teala'dan afiyet isteyiniz. Bela istemeyiniz!" Demek ki, bir özür olmadıkça, hastalığı herkese söyleyip, halinden şikayet etmek haramdır. Şikayet niyeti ile değilse haram olmaz. Fakat söylememek daha iyidir. Çünkü, çok söyleyerek şikayet şeklini alabilir. Hastanın inlemesi kendisine zararlıdır dediler. Çünkü inlemekte, feryad etmekte, herkese duyurmak vardır. Fudeyl ibn Iyad, Bişr-i Hafî ve Veheb ibn Verd hasta oldukları zaman, kimse bilmesin diye, evlerinin kapılarını kilitlerlerdi.[2]

Evli Olanların Tevekkülü

Evli olanın şehirden çıkıp, sahraya gitmesi ve kazanç sebeblerini bırakması doğru değildir. Evli olanın tevekkülü üçüncü dereceden başkasında olmaz. Yani çalışmakla tevekkül etmelidir. Nitekim Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallahü anh) çalışarak tevekkül etmişti. Çünkü tevekkül iki kısımdır:
Birincisi: Açlığa sabredip, ot bile olsa bulduğunu yemeğe kanaat eylemektir.
İkincisi: Açlık ve ölüm başına yazılmış ise, kendisi için bunun hayırlı olduğuna inanmaktır. Çoluğa, çocuğa bu tevekkülü emretmek, kimseye caiz değildir. Belki hakîkatta kendi de, çoluk çocuğuna dahildir. Hatta kendi sabredemeyen kimsenin de, çalışmadan tevekkül etmesi caiz değildir. Eğer çoluk çocuk da, sabretmeye ve tevekkül etmeye razı olsalar, çalışmadan tevekkül etmesi caiz olur. Kısaca derim ki, kendini sıkıntıya, sabretmeye zorlamak caiz ise de, çoluk çocuğu zorlamak caiz değildir.
Bir kimsenin imanı sağlam olup, takva ile amel ederse, çalışıp kazanmasa da, rızık sebebleri önüne gelir. Çocuk, ana rahminde iken, çalışmaktan aciz olduğu için, göbeğinden ona rızık gönderiyor. Dünyaya gelince, anasının göğsünden gönderiyor. Bir şey yiyebileceği yaşa gelince, dişlen yaratıyor. Anası, babası ölür, yetim kalırsa, anasına, babasına verdiği merhamet gibi, başkalarına da verip, herkesin kalbini yetime karşı merhametle dolduruyor. Önce, ona yalnız anası acırdı, kimse bakmazdı. Anası ölünce, binlerce kişiyi, ona şefkatle baktırıyor. Daha büyüyünce, çalışmak için kuvvet veriyor. Para kazanmak arzusunu veriyor. Kendine karşı merhameti, şimdi içine yerleştiriyor, Bir kimse bu arzudan vazgeçip, takva yolunu tutar, kendini yetim hafine korsa, ona karşı kalpleri, yine şefkatle doldurur. Herkes, bu kimse Allah yolundadır. Her şey'in iyisini buna vermelidir, der. Para kazanırken, kendine, yalnız kendi acır. Şimdi herkes acır. Fakat -takva yolundan- ayrılır, nefsine uyar ve çalışmaz, para kazanmazsa, kalplerde ona karşı şefkat hasıl etmez. Böyle kimselerin, tevekkül ediyorum diye, çalışmaması, tembel oturması, hiç caiz değildir. Kendini düşünen kimsenin, çalışıp ihtiyaçlarını elde etmeyi de düşünmesi lazımdır. Demek ki Allah yolunda olup, yetim gibi olana karşı herkesin kalbinde şefkat ve merhamet yaratır. Bunun için Allah yolunda çalışan kimsenin, açlıktan öldüğü görülmemiştir. Bir kimse, alemlerin sahibinin, her şeyi ne büyük nizam ve kemal üzere yarattığını görür, anlarsa:
"Allahü Teala'nın rızık vermediği, yeryüzünde bir mahlûk yoktur" ayet-i kerimesini pek kolay görür. Alemi çok güzel idare edip, kimseyi aç bırakmadığını, bilir. Açlıktan öldürdüğü pek az kimse varsa da, onlara hayırlı olduğu için öldürmüştür,
Evli olanların, çoluk çocuk sahiplerinin bir senelik mal saklaması, tevekkülü bozmaz. Bir seneden fazlası bozar. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) evdekiler için onların kalpleri dayanıksız, olduğu için bir senelik eşya bulundururdu. Kendisi için işe, bir günlük saklamazdı. Saklasaydı, tevekkülüne ziyan vermezdi. Çünkü olup, olmaması müsavi idi. Fakat ümmetine ders vermek için böyle yapardı. Ashab-i Kiramdan (aleyhimürrıdvan) biri vefat ettikte, cebinden iki altın çıkmıştı. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem): *"Bu, iki azab alametidir",* buyurdu. Bu azab, Cennette yüksek dereceye yetişmemek acısı olsa gerektir. Nitekim başka biri vefat edince:
"Kıyamette, bunun yüzü, ayın on dördü gibi parlar. Eğer, yazlık elbisesini kıştan ve kışlığı gazdan hazırlamasaydı, güneş gibi parlardı", buyurdu. Bir kere de:
"Size en az verilen şey, yakîn ve sabırdır", buyurdu. Yani elbiseyi, bir yıl önceden hazırlamak, yakînin az olmasındandır. Fakat bütün büyükler, söz birliği ile buyuru yor ki, su kapları, su tesisatı, sofra takımı, dikiş, temizlik vasıtaları, yani bir evde her zaman lazım olan şeyleri saklamak, caizdir ve lazımdır Tevekkülü bozmaz. Çünkü Allahü Teala bu

dünyayı öyle yaratmıştır ki gıda ve giyim eşyası her sene taze olarak husule gelmektedir. Allahü Teala'nın adetine uymamak caiz değildir. Fakat ev eşyası, her lazım olduğu zaman ele geçmeyebilir.
Arkadaşı kendisine, İnşaallah demesini hatırlattı. Ama Süleyman Peygamber inşaallah (Allah dilerse) demedi. Ve o gece inşaallah demeden eşlerinin yanına vardı. Ama içlerinden tek bir tanesi hamile kaldı, o da sakat bir çocuk doğurdu.
Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, şayet Davutoğlu Süleyman inşaallah demiş olsaydı, Cenab-ı Hak ona yüz evlat verir, onu sözünde doğrular ve dileğine erdirirdi."[3]

KONU: İLK YARATILIŞ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüce Allah, Adem Peygamberi "Cabiye" toprağını cennet suyuyla yoğurup, bu iki maddede yaratmıştır."[4]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz.Allah, Adem Peygamberi altmış zira uzunluğunda yarattıktan sonra ona şöyle emretmiştir: Git oturmakta olan şu meleklere selam ver. Onların (selamı almadaki) saygı değer sözlerini dinle. Onların selamları, senin ve zürriyetinin saygı değer sözleri olacaktır. Bunun üzerine Adam Peygamber yürüdü ve karşılaştığı meleklere şöyle dedi: " Esselamu aleyküm" Bunun üzerine melekler; " Esselamu aleyke ve rahmetullahi" dediler. Cennete girecek olanlar Adem Peygamberin, kıyafetinde ve boyunun uzunluğunda olarak gireceklerdir.(Adem Peygamberin uzunluğu otuz metre idi.) Fakat onun sulbünden gelen nesil azar azar kısalmaya başladı ve şimdiki kısalığa kadar geldiler."[5]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah toprağı cumartesi günü, dağları pazar, ovaları pazartesi, kötülükleri salı, nuru çarşamba, hayvanları perşembe, Adem Peygemberi de cuma günü ikin di ile akşam arasında yaratmıştır."[6]

1.*"Sizin kendi varlık aleminizde bir çok ilahî hikmet ve hakikatler vardır. Siz bunları hala göremeyecek misiniz?"*
Ayette de belirtildiği gibi insanlık adına üzülerek söylemek gerekiri ki, insan kendi varlık hakikati dışında birtakım yalan, sahte ve ani hakikatler peşine ve sevdasına düşmüş, boyuna kendisini oyalanmaktadır. Bu kötü durumun daha ne zamana kadar böyle sürüp gideceğini, ancak ulu Allah bilir. Evet, insan önce kendi varlığını, kendi hakikatini öğrenmek zorundadır. Neden meydana gelmiş, nasıl var olmuştur, var eden kimdir, hulasa, mahiyeti nedir? İşte öğrenmemiz gereken ilk şey budur. Şimdi bu soruların cevabını vermeye devam edelim:

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah Adem Peygamberi yarattıktan sonra kudretiyle sağ omzuna vurup süt gibi bembeyaz ümmeti çıkarır, sonra sol omzuna vurup, simsiyah dinsiz zürriyeti oradan çıkarıp sonra şöyle buyurdu: Bunlar cennetlik, bunlar da (siyah olanlar) cehennemliktir. Bu hiç kimseye zulüm değil, belki herkesin niyyetine göre bir hükümdür."[7]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah Zekeriya oğlu Yahya peygamberi anasının rahminde iken mü'min, fravunu da anasının karnında kafir olarak yaratmıştır."[8]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Melekler nurdan, cinler ateşin parçalarından, Adem Peygamber de size tavsif edilen topraktan yaratılmıştır."[9] **7-** Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki :
"Yeryüzünde yaratılan kıta kabenin yeri, ondan da yeryüzü büyütülüp yaratılmıştır. İlk olarak yaratılan dağ, Ebu kubeys dağıdır. Diğer bütün dağlar bu dağdan türetilmiştir."[10]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah bütün insanlığı karanlığın içerisinde attıktan sonra iman nurunu üzerlerine saçmıştır. O nur kime isabet etmişse o hidayete ermiş, kime de isabet etmemişse o da küfür karanlığı içerisinde kalmıştır."[11]

İnsan önce bir damla su idi. Bu su bir an dışarıda bırakılsa, hemen bozulur ve pis bir su haline gelir. -Evet, insan bu kadar basit, nazik bir nesneden meydana gelmiştir. Biz tekrar sorularımıza devam edelim.
Yetiştiricilerin yetiştiricisi yüce Allah, alınan gıdaların hülasası olan meniyi erkeğin belinden, kadının göğsünden nasıl çıkartıyor?
Sıcak sevginin kopmaz bağları ile kadın ve erkeği bir araya nasıl getiriyor, neden nefret değilde şehvet zinciri kadın ve erkeği olanca, gücü ile cinsi temasta bulunmaya doğru çekiyor? Münasebet esnasında erkeğin belinden gelen meni, niçin büyük bir heyecan ile çıkıyor? Ve meni neden cinsi birleşme esnasında dökülüyor? Ana rahminde yatan çocuk bir göbek bağı ile anasının hayız kanını bir besin olarak nasıl alıyor? Bu sorulan istediğiniz kadar çoğaltabilirsiniz, ama hem lüzumsuz ve hem de daima hep aynı cevabı alacağınızdan uzatmakta mana yok. Sorulara hemen cevap verelim ki, her şeyin yaratıcısı, ezelî ve ebedî gücün sahibi ulu Allah, basit bir damla su olan meniyi yaratıyor, rahime düşen meni hayız kanı ile besleniyor, bembeyaz olan meni, belirli bir zaman sonra kıpkırmızı kan pıhtısı haline geliyor ve müddetini dolduran kan pıhtısı, ete dönüyor. Bu safhalardan sonra belirli parçalar halinde et, kemik, sinir, damar, saç ve tırnak gibi bölümlerin teşekkül ettiğini görüyoruz. Birbirine zıt olan bütün bu oluşlar hep meniden hasıl oluyor. Kemiklerin, etlerin, sinirlerin, dokuların ye damarların birleşmesinden sonra, bir de bakıyorsunuz ki her azası yerli yerince, tam teşekküllü canlı bir insan dünyaya geliyor.[12]

Bir Damla Meninin İlahî Hikmetleri

Daha önce de belirttiğimiz gibi insanoğlu ilkin bir damla meni idi, sonra meniden kemikler teşekkül etti. Yüce Allah'ın belirti miktarda, belirli şekilde yarattığı kemikler vücudumuzun adeta çatısını kuran direklerdir. Bakıyoruz ki bunlardan bazıları kısa, bazıları uzun; bir kısmı büyük, bir kısmı küçüktür. Basit, yumuşak ve zayıf bir sıvı madde olan meniden nasıl olup ta tamamen kendisine zıt, sert ve kuvvetli bir kemik meydana geliyor? İşte gerçekten bizi düşündürmesi gereken ve daima hayranlığımızı üzerine çekmesi icab eden bir husus. Ve biz gene burada da yüce Allah'ın sonsuz gücünün açık seçik delillerini görmekteyiz.
Çevresi ile daima alış veriş etmek zorunda olan insanın, bu sebeple (nedenle) hareket etmesi gerektiği gerçeğini, bu hareketini de belirli bazı azalan ile yaptığım ve o azaların hareketini sağlayanın kemikler olduğunu hepimiz biliriz, ibretle görüyoruz ki, yüce Allah insanın hareket eden azalarını, tek kemik halinde yaratmamıştır. Aksine bu azalar kendilerine hareket etme kabiliyeti kazandıran birçok kemikler taşır. Birbirine eklenen mafsallar (eklemler) vasıtası ile bağlanan hareket sağlayıcı kemikler, hareket etmeye en elverişli bir şekilde yaratılmıştır. Mesela birbirine bağlanan iki kemikten birinin bir ucu oyuk, diğerinin de oyuğa girecek şekilde birbirine geçmiş ve eklem bağları ile de kopmaz bir surette sımsıkı bağlanmışlardır. Böylece insan, vücudun her hangi bir parçasını, eklemler (mafsallar) vasıtası ile kemikleri harekete geçirir.
Görülüyor ki bütün parçalarıyla bir makineler külliyatı (topluluğu) olan insanın varlığı en ince hesaplara dayanan harikalığı içinde üstün bir sanat tablosu halinde sanatkarların sanatkarı ulu Allah tarafından kainata bahşedilmiş bir yaratık ve ilahi varlığın büyük delillerindendir.[13]

Yerler Ve Göklerdeki İlahî Deliller

"Ey öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkar eden kafirler!... Sizce, sizi tekrar yaratmak (diriltmek) mi güç, yoksa (bin bir hikmetlerle dolu) gökleri yaratmak mı? Ki gökleri ulu Allah bina etmiştir. Göğün boyunu O, yükseltti ve ona bir nizam verdi; göğümüzü gece ile karartı, fakat gündüzle aydınlığa çıkarttı." [14]
Yukarıdaki ayetlerde belirtilen ilahi yaratıcılık gücünün müşahedemize açık muazzam eseri karşısında hayran kalmamak ve mimarının yüceliğine ve sanatkarlığına inanmamak elde değildir.
Mesela, dünyamıza hayat veren güneşi, ayı ve pırıl pırıl parlayan yıldızları ile gök, yüce Allah'ın sonsuz hikmetlerini bağrında saklayan bambaşka bir alemdir. Burada sayısız yıldızlar, ay ve güneş hareket ederler, doğarlar ve batarlar. Bu varlıkları harekete geçiren, doğuran ve batıran hangi güçtür? Bu faaliyetler ilahî kanunun ve düzenin dışında cereyan edebilir mi? Elbette hayır... Bütün bunları yapan ve yaratan ulu Allah'tır. En büyük delil de onların düzgün hareketlerinin, belirli zamanlarda doğuş ve batışlarının tabi olduğu ilahî düzenin tek oluğu ifadesidir. Hem sonra feza boşluğunda daimi bir cevelan (dönüşme) ünde bulunan gezegenlerin, içinde bulundukları yörüngeler boyunca çok ince matematiki kurallar dahilinde birbirlerine uymaları, gece ve gündüz, keza mevsimler gibi muayyen ve tekrardan ibaret hadiselerin vukuu büyük bir kudret elinin varlığına şüphesiz en büyük delildir. Ve bu kadar inceliğe ve öneme dayanan hadiselerin en küçük aksaklığıyla kainatta muazzam karışıklıkların ve intizamsızlıkların yüzde yüz mukadder oluşu tesadüf mefhumunu tamamıyla ortadan kaldırmaktadır.
Ve gene mesela yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile yeryüzümüz apayrı bir alemdir. Türlü çeşitli nimetleri ile sayısız varlıkları barındıran uçsuz yer yüzü insan oğlunun hakimiyetine sunulmuş olarak bir çok ilahî hikmetlerle doludur. Bu varlıklar dünyasında da insanoğlu ulu Allah'ın kurtarıcı aydınlık yoluna götürücü rehber ışığı bulmalıdır ve de tutmak zorundadır.
Acaba bu alemlerde var olan yüce hikmetler, insandakilerden daha mı azdır? Elbette ki hayır...

Gerek yerde, gerekse gökte, kişioğlu için yüce Allah'ın ebedî ve ezelî gücünü açıklayan açık, seçik sayısız hikmet ve deliller vardır. Yeter ki biz bu ilaha sırları görecek basirete sahip olalım.[15]

En Mükemmel Yaratık İnsan

Meni denen basit su damlasını yoktan var eden Ulu Allah, ona çıkış merkezi olarak da kadınların göğüslerini, erkeklerin bellerini tayin etti, ana rahmine düşürdü. Burada birbirine benzeyici çeşitli parçalar, çeşitli şekil ve biçim aldılar. Mesela, dayanıldı ve sert kemikler, kan akan damarlar, incecik sinir telleri ve besleme cihazları, hep meniden teşekkül ettiler. Meni devam ile vücudu dik tutacak sert kemik, alınan gıdaları sindirici aletler ile dolu karın, beş duyu azasını taşıyan kafa haline geçti.
Tehlikelere karşı koruyucu kapakları, çapaklarını temizleyici suyu ve kirpikleri ile çeşitli tabakalar halinde ulu Allah'ın yarattığı göz dünyamızı aydınlatarak ilahî güzellikleri görmemizi sağlıyor. İlahi hikmete bakınız ki, ortasına yerleştirilmiş göz bebeği denilen küçücük mercek ile uzağı yakını, yeri göğü görme kabiliyetine sahip kılıyor. Acaba gözsüz bir dünya hayatının tadı olur mu? Elbette ki olmaz. İnsan oğluna göz bahşederek onun dünyasını aydınlatan ulu Allah'a şükürler olsun, amin.
Yüce Allah yine aynı meniden, içinde acı' bir sıvı maddesi bulunan boru halinde kulağı yarattı. Bu sıvı ses dalgalarını iç kulağa iletir ve kulaktan içeri girmek isteyen her türlü böcek vesaire den koruma vazifesini görür. Kepçeyi andıran kulak kepçesi ise hepimizin bildiği gibi, ses dalgalarını toplamaya yarar. İç kulağa iletilen toplanılmış ses dalgaları, oradan beyine ulaşır ve beyinde de beynin manalandırması sonucunda duyum haline geçer. İşte ses dalgalarının böyle beyin tarafından manalandırılma işine biz duyma, (işitme) olayı diyoruz. Kulağın bu en ince hesaplarla yapılışı karşısında her akıllı kişinin Allah'ın varlığı, birliği ve sonsuz gücünün tezahürleri hakkında düşünmemesi hiç bir zaman olağan bir durum olarak karşılanamaz. İnsanoğlu tüm bunlardan derin ve büyük manalar çıkararak ibret almalıdır.
Evet, bir de burnumuz var, acaba bir manası ve vazifesi yok mu? Yüzümüzün ortasına bir çıkıntı halinde burnumuzu yerleştiren ve ona iki delik açarak en güzel ve en uygun şeklini veren ulu Allah onun vasıtası ile hava ve koku almamızı sağlamıştır. Ö yüce yaratan beş duyu organımızdan koku alma hususiyetini (özelliğini) ve vazifesini burnumuza tahsis etmiştir. Aldığımız iyi kötü, faydalı zararlı ve türlü çeşitli kokuları hep bu organımızla alırız. Görülüyor ki bunda da birçok ilahî hikmetler saklıdır.

Tam bir teslimiyet içinde ibretle düşünmemiz gerekir ki, ulu Allah bütün bunları bir damla su olan meniden halk etti ve meniye dikkatle baktığınız zaman ise, onda birçok küçücük çizgiler halinde' noktalar bulunduğunu görürsünüz. Ve onun içinde onu mükemmel bir insan yapan herhangi bir alet ve güce rastlamamız imkansızdır.
Şimdi soralım. Sizin hiç, ustasız, aletsiz yapılmış bir resim, bir eser veya herhangi bir şey gördünüz mü? Daha açıkçası her ne olursa olsun, herhangi bir şey kendiliğinden meydana gelebilir mi?

Hep biliriz ki resmi yapan bir ressam, masayı yapan bir marangoz, elbisemizi diken bir terzi ve ayakkabımızı imal eden bir ayakkabıcı vardır. Kısaca, bunların hiç birisi kendi kendine var olamaz. Şu halde saat gibi hiç şaşmadan çalışan kainat düzeninin kurucusu kimdir? Daha başka bir deyimle, muhteşem insan eserini yaratan ustalar ustası, güçlüler güçlüsü kimdir? Evet, dünya nizamını kuran, insanı yaratan, ezelî ve ebedî gücün sahibi ulu Allahtır. Her şeyi O, var etmiş, her şeyi gene O, yok edecektir. Bir damla meniden koca dünyaya hakim olan insanı yaratan ulu Allah'a sonsuz şükürler olsun, amin.
Biz, insanı yaratan ulu Allah'ın kudretinin kemali rahmetinin tamamı karşısında daima hayranlık duyarız. Çünkü O, kudret ve rahmeti ile insanı dünyaya getirdi, onu merhamet ve şefkat kanatlarının altına alarak ana rahmine düştüğü andan itibaren ölene kadar besledi, büyüttü ve de korudu.
Hepimizin iyice bildiği gibi, yine tekrar söyleyelim ki insan, başlangıçta bir damla meni idi, sonra ana rahmine düştü, burada en güzel şekilde beslenerek dokuz ay içinde her azası eksiksizce teşekkül etti. Artık yatağına sığmayan yavru insan, ana karnından dışarı çıkmak, dünyaya varmak istiyordu. Böylelikle hem kendisi rahatlayacak, hem de yükünü yeteri kadar taşıyan anası hafiflemiş olacaktı. Ulu Allah'ın takdir buyurduğu andan itibaren baş aşağı harekete geçen bebek, kendisine mahsus yolundan çıkmak suretiyle fani dünyaya gözlerini açtı. Doğum hadisesi dediğimiz bu esnada yavru insan, tıpkı aklı başında ihtiyacını bilen ve yolunu görebilen koca bir insan gibiydi. Mesela, bebek neden baş aşağı dönerek doğar? Çünkü dönmez ise ölür. Neden tam gününde doğar? Çünkü doğmaz da gününü geçirirse gene ölür. Bütün bunları, takdir eden ulu Allah'tır. Ve insan bunları düşününce, yüce Allah'ına şükretmekten kendini alıkoyamaz.[16]

ALLAH'IN VARLIĞI

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz her şeyin mahiyetini açıklayacak cümle vardır. Allah'ın mahiyetini açıklayan cüm le ise "ihlas" süresidir."[17]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) şöyle buyurur: Adem oğlu hakkı ve yetkisi olmadığı halde bana küfür edip söverek beni yalanlar.
Küfür edişi: Ben tek bir Allah, bütün kainatın ihtiyacını sağlayan, doğmamış, doğrulmamış ve hiç bir benzerim olmadığı halde, senin oğlun var diye bana küfür etmiş oluyor. Beni yalanlaması: Allah beni yarattı ama, tekrar diriltecek mi? demesi. Halbuki her varlığın ilk olarak yaratılması, onu tekrar yaratıp iade etmekten daha kolay değildir."[18]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutsi de) şöyle buyurur: Adem oğlu (karşılaştığı bir sıkıntıdan dolayı) zamana küfreder. Halbuki bütün zamanda tasarruf eden benim. Zamanın hiç bir ilgisi yoktur. Geceyi de, gündüzü de çevirip kavrayan benim."[19]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor:
"Her şey hakkında derin düşünebilirsiniz. Fakat Allah'ın varlığının mahiyeti hakkında düşünmeyiniz. Zira semanın yedinci katı ile kürsüsüne varıncaya kadar yedi bir nur perdesi vardır. Allah'ın hakimiyeti daha bunların üzerindedir. Ve bunlar da Allah'ın kuvvet ve kudret tasarrufunun altındadırlar."[20]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Cebrail (a. s.) ma sordum:
"Allah'ı gördünüz mü?" Cebrail:
"Benimle Allah arasında yetmiş nurdan perde vardır. Bu perdelerin en zayıfını görsem yanıp kül olurum, dedi."[21]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bütün varlıların hakiki efendisi Hz. Allahtır,"[22]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Allah için yüz on yedi adet faydalı ahlak vardır. Her kim bu ahlaklardan birisiyle dünyadan ayrılırsa cennete girecektir."
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) buyurur ki: Kibir benim cübbem, azamet ise benim i zarimdir. Bunların birisini kendisine mal etmekte kim benimle yarış ederse, onu tutup cehenneme atarım."[23]

Allah Celle Celaluhu

Allah vardır. Birdir, ortağı, benzeri yoktur. Her şeyi yaratan odur, dilediğini dilediğine veren, öldüren, dirilten, besleyen odur. Aziz eden, zelil eden odur. Azizi zelîl, zelili aziz eden odur. Geceyi gündüzden, gündüzü geceden ayıran odur. O, evvellerin evveli, ahirlerin ahiridir. Dilediği gibi hükmeyleyen odur. Gizli aşıkları bilir ve görür. Üzerinden zaman geçmez, ihtiyarlamaz, uyumaz; öldürür ölmez, yedirir yemez, doğdurur doğmaz. Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Herşey ona muhtaçtır. Mekandan münezzehdir, mekan ondan münezzeh ir. Her işin faili odur, İbadete layık hiçbir ilah yoktur,
Ancak o vardır. Yerde ve gökte, gayıp alemlerinde ne varsa onun mülküdür, mahlûkudur. Dilediğini hemen var eyler, dilediğini hemen yok eyler. Çok merhametlidir. Bir hadisi kudside:
"Rahmetim gazabımı geçti." tebşiri ile günahkarları dilşad etmiştir. Rahimdir, kendisine karşı yapılan isyanı, küfrü, fışkı; terbiyesizliği yapan kimse tevbe ve nedamet eder ise ve dilerse affeyler. Cömerttir. Kendisini tanımayan dinsizlere, yolsuzlara, asîlere ikramını esirgemez, rızıklarını verir, kendisine dönerlerse, affetmeyeceği günah yoktur.
Ey mü'min kardeşler, ey Hak yoldaşları! Fırsat elde iken, korkunç ölüm bizi bulmadan, yalnızlık evine girmeden, a'malîmizle baş başa kalmadan, rezil hacil olmadan, oğlumuza, ehlimize hasret kalmadan, ahbaplarımız, ehlimin, evlatlarımız ve arkadaşlarımız bize düşman olmadan, kabre varmadan,; dillerimiz susmadan, gözümüzün nuru sönmeden, yüzümüz kabre dönmeden, narı cahimi görmeden, Rabbimizi dilimizle övelim. Zira kişi sevdiğini çokça anar ve kırmaz, her emrini canına minnet ve devlet, saadet bilir. Biz, onu seversek o da bizi sever, biz onu översek o da bizi över. Ona yürüyerek gidene o kasarak gelir.
O, bize canımızdan daha yakındır, bizler ona uzağız. O, bize yakın olduğu gibi, bizler de ona yakın olmağa çalışalım. Onun hakkında söylediğim ve söylenen, yazdığım ve yazılan bütün denizlerden bir katre, güneşten bir zerredir. Bütün güzellikler ve güzel isimler onundur. O bizim Rabbimiz ve bütün varlığın Rabbidir.
Bizi kulluğundan tard etmesin, kovmasın, kovarsa hangi kapıya gideriz? Nereye güvenir ve dayanırız? Haktan gayri ne şey var ki, bakîdir, sonsuzdur. Bizleri kapısında, kulluğunda daim kılsın. O'nun kapısındaki kulluk, onsuz sultanlıktan çok ama hem de çok hayırlıdır.
Allah'a hiç kimse galip gelemez. Allah, her şeye galiptir ve kafidir. Dua edenin duasını işitir, kalplerden geçen bütün düşüncelere vakıftır.
Manayı münifi: *"Sözlerinizi gizli tutsanız da, açıkça söyleseniz de Allahü Teala için aynıdır. Çünkü o, kalblerinizdekini hakkı ile bilir."*[24]

Mülk O'nundur, bütün hamd-ü-senalar O'na mahsustur. Öldürür, diriltir. O, ölmez. Haydır ve diridir. Ebedîdir, daimdir, bakidir. Hayır, O'nun yed-i-kudretindedir. Her şeye kadirdir, her şey O'na dönecektir.
Gökler ve yerler arasında bilinen ve bilinmeyen alemler O'nundur. Mukaddes ve mübarek zatı, hiçbir şeye benzemez. Benzemek ve benzetmekten münezzeh ve mutahhardır.
Allah'lığına ayetleri şahittir. San'atı, birliğine delildir:
Birdir Allah, şeriki yoktur,
Kul hüvallahü ahad, bi-şektir.
Şahid-i-adilken kainatı
Birliğine şek eden eşşektir.[25]

Hikaye

Arabinin birisine, Cenab-ı Hakkın varlığını sordular. Şu cevabı verdi:
"Kum üstünde, bir devenin ayak izini görüyoruz. Bıraktığı bu izlerden, oradan bir devenin veya ona benzer herhangi bir diğer hayvanın geçtiğini anlıyoruz da, görebildiğimiz kadar gökyüzünü, yıldızları, dağları, çölleri, denizleri yaratan bunca eserleri gözlerimizin önünde iken, bütün bunların di bir yaratanı olduğunu neden idrak edemiyoruz? Bunları görüp, bildiği halde; yaratanı bilmeyene, onun varlığını, birliğini, kudret ve kuvvetini inkar edene insan denilir mi?"
Madem ki ben varım; o halde beni de var eden bir kuvvet ve kudret sahibi vardır diyen kişi, Hakkın varlığına; vücudunun burhan olduğunu idrak etmiş demektir. Çünkü hiçbir şey kendi kendisine olmaz. Mutlaka onun bir yapıcısı vardır. O da, seksiz ve şüphesiz Allahü Teala'dır.
Kainatta her şey, ama her şey Hakkın varlığına şahid-i adildir. Akıllara hayret ve durgunluk veren şu ayeti, hep birlikte gözden geçirelim:
Birincisi; gökyüzüdür. Güneşi, ayı, yıldızları ve daha göremediğimiz, bilemediğimiz diğer varlıkları ile enginleşen o muhteşem gökyüzünü bir düşununüz; Düşununüz ki, insanoğlu, en yakını olan aya bile henüz nüfuz edememiştir. Buna karşılık, güneş doğuyor, batıyor, ay çıkıyor, kayboluyor. Gündüzler gece, geceler gündüz oluyor. Aylar, mevsimler değişiyor ve bütün bunlar şaşmadan, şaşırmadan tam ve mutlak bir intizam içinde yüzyıllardır aynı düzen içinde cereyan ediyor. Bütün bunları görüyoruz ve biliyoruz,' Yapanı göremiyorsak inkar mı edelim?
İnkar edenler; hakkı değil, kendilerini inkar etmiş olurlar. Akil olan kimseler bir zerreden hatta vasıl olurlar. İnkar değil, ikrar ederler, hayretle bu ilahî sanatı seyrederler. Zaten münkirin inkarı da hakkın varlığını ispattır. Yok, yok olunca var çıkar.
Mü'min, îmanının mükafatını dünya ve ahirette, görür, münkir de inkarının cezasını dünya ve ahirette bulur. Bunun, birincisine ayatı afakiye, ikincisine ayatı Süfliye, üçüncüsüne ayatı Nefsiye derler. Allah Kuran-ı Kerim'inde:
"*Deve nasıl halk olundu, sema nasıl ref olundu, dağlar nasıl yüceldiler. arz nasıl döşendi, görmüyorlar mı?" diyor. "Göz verdim, baksınlar ve görsünler. Bunları onlara hatırlat çünkü sen ancak bir hatırlatıcısın."*[26] Görsünler de, benim kudretimi temaşa etsinler. Bana îman edip selamet ve saadet bulsunlar. Burada, benim kudretimi görmeyen bakar gözlü amalar, yarın benim cennat ve cemalimi göremeyecek ve gözleri ama olarak haşr olacaklardır.
Bir göz ki obuaya ibret onun nazarında,
Ol düşmanıdır, sahibinin baş üzerinde.
Şimdi Allah'ın ayetlerini oku ve bil, ona secde et. Evvel o, kadim, evvelî ve ahiri olmayan o, kerîm o, ganî o, mabud o! Yoktuk, var etti. Seni insan halk etti. Akıl ve anlamak verdi, duyurdu. Göz verdi, gösterdi. Çıplaktık, giydirdi. El verdi tutturdu, ayak verdi yürüttü. Ölüydük diriltti. Yine öldürecek, inkar eden var mı?
Ondan korkmayacak mısın? Onu sevmeyecek misin? Ona secde etmeyecek misin? Bir sigara verene teşekkür ediyorsun da, o sigarayı almak için sana eli verene şükür yok mu? Takkeyi verene teşekkür var da, takkeyi giyeceğin başı verene şükür yok mu?
Haceti dünya için, sen varırsın yüz yere.
Haceti ukba için, hiç komazsın yüz yere.

Allahı Zülcelal'in Sabit Olan Sıfatları:

1- Hayat: Diri olmak, ebedî olmak, varlığına zeval erişememek.
2- Îlim: Allah her şeyi bilicidir, Onun bilmediği yoktur.
3- Sem'i: Allah işiticidir, O'nun işitmediği, duymadığı hiç bir şey olamaz.
4- Basar: Allah görücüdür. Görmediği hiçbir şey yoktur.
5- İradet: Allah dilediğini yapar.
6- Kudret: Cenabı Hakkın gücünün yetmeyeceği hiçbir şey yoktur. Her emrinde galiptir.
7- Kelam: Allah söyleyicidir. Bizim gibi harf ve seda ile söylemez.
8- Tekvin: Allah bütün mevcudatı, cümle mahlûkatı yaratmıştır ve yaratıcıdır. Dilerse yıkar. O'nun emrine bir şey muhalefet edemez.[27]

Hazretî Allah'ın Zati Sıfatları İse Şunlardır:

1- Vücut: Allah vardır.
2- Kıdem: Evveli yoktur. Evvel O'dur.
3- Beka: Ahiri yoktur. Ahir O'dur.
4- Vahdaniyet: Zatta vahit, Sıfatta Ahaddir. Naziri yoktur.
5- Muhalefetünîl Havadis: Bir şeye benzemez, hiçbir şey de O'na benzemez.
6- Kıyam Bi Nefsîhî: Mekana muhtaç değildir. Mekan ona muhtaçtır.

Ey okuyucu; bunları ezberle!
"Ve emma men ûtiye kitabehu bi-şimalîhi feyekulü ya leyteniy lem ûte kitabiyeh ve lem edri ma hisabiyeh ya leytana kanetil kadiyeh ma agna anniy maliyeh heleke anniy sultaniyeh huzuhu fegûlluhu sümmel-cahiyme sallûhu sümme fiy silsiletin zer'uha seb'üne zira'an feslükûhu innehû kane la yü'minü billahil-aziymi ve la yehuddü ala taam-il-miskin feleyse lehül-yevme hahüna hamiymün vela taamün illa min gısliynin la ye'kûluhû illel-hati'un. Fela uksimu bima tubsirune ve ma la tubsirune innehu lekavlü resûliyn keriym ve ma hüve bi-kavli şa'irin kaliylen ma tü'minune ve la bi-kavli kahiyn kaliylen ma tezekkerun tenzilün min rabbil-alemin."[28]

Meal-i kerimi: Allahu sübhanehu ve Teala, kafirlerin başına gelecek olan azabı şu ayetleriyle beyan buyurmaktadır: Amel defterleri sol eline verilecek kafire gelince; o da şöyle sızlanacak: Keşke amel defterim bana verilmeseydi. Keşke hesabımın ne olduğunu bilemeseydim. Keşke ölüm hayatıma nihayet verseydi de, tekrar dirilmeyip, hayvanlar gibi toprak olsaydım ve bu anı görmeseydim bu azabı tatmasaydım. Malım, bana yaramadı. Kudretim, kuvvetim ve saltanatım elimden gitti. Tesirim kalmadı, fakr-u zillet içinde kaldım. Ben, ebediyyen azab ve zillet içine düştüm.
Kafir, bu zillet içinde kıvranırken, cehennem zebanilerine şöyle denecek:
"Onu tutun; boynuna bukağı, kelepçe vurun. Ellerini ve kollarını bağlayın. Yetmiş arşın uzunluğunda zencire vurup, alevli ateşe atın. Cehenneme yuvarlayın. Çünkü o azamet sahibi Allah'a îman etmiyordu. Yoksulu ve fakiri doyurmuyor, onları yedirip, içirmek, görüp gözetmek hususunda başkalarını teşvik etmiyordu. Bugün, burada onu da görüp gözetecek bir akrabası, bir dostu veya ahbabı, şefaatçisi bulunmayacaktır. Onun, irinden veya kanlı sulardan başka bir yiyeceği de olmayacaktır. Zira bu kanlı ve irinli sular, günahkar kafirlerin yiyecekleri ve içecekleridir.
Gördüğünüz ve görmediğiniz, bildiğiniz ve bilmediğiniz şeylere yemin ederim ki, bu Kur'an Allah yanında muazzez ve mükerrem bir Resûl'ün, Allah'tan alıp sizlere tebliğ ettiği Hakkın sözüdür. Bu Kur'an, şair sözü değildir. Bu Kur'an, falcı sözü de değildir. Hiç düşünmüyor musunuz? Bu Kur'an-ı Aziym, bilinen ve bilinmeyen alemlerin Rabbi ve sizi yoktan var eden Allah tarafından indirilmiştir.
Allah celle celaluhu; bu ayet-i celîlelerle, kafirlerin cehennemde görecekleri şiddetli azabı beyan buyurmakta ve diğer bir ayet-i kerimede de:
"İnna a'tedna lil-kafiriyne selasile ve aglalen ve sa'ıyra."[29]
Manayı münifi: Biz, kafirler için demir bukağılar ve zincirler ve alevli ateşler hazırladık, buyurulmaktadır.
İşte; Allah'ın nimetlerini yiyen, lûtuflarını gören, fakat buna rağmen Hakkı tanımayan ve ona şirk koşan, O'nun Resulünü tanımayan, hilkatini unutan, akıbetini düşünmeyen, nereden gelip, nereye gittiğini sezemeyen, Hakkın kanununu çiğneyen kafirlerin sonları budur.[30]

Allahu Teala'nın Hakimiyeti

Allahü Teala'nın zatının var olduğu, sıfatları, nasıl ve ne gibi sorulardan münezzeh ve mukaddes olduğu, bir yerde olmaktan münezzeh olduğu, hepsinin anahtarı insanın kendi nefsini tanımak olduğu anlaşılınca, bilmekten, tanımaktan bir kısım kalmış oluyor. O da, onun mülkünde padişahlığı, hakimiyetidir. Nasıldır, nasıl oluyor, meleklere iş vermesi, meleklerin onun emrine uyması, melekler vasıtasıyla işlerin olması, gökten yere emir göndermesi, göklerin ve yıldızların hareketi, yerde olanların işlerinin göklere bağlı olması, rızıklar anahtarının göğe havale edilmesi nasıl oluyor? Diye sorulması mümkün olan sorulardandır.
Allahü Teala'yı tanımakta, bu mühim bir bahistir. Buna "Marifet-i ef'al", yani fiiller'i tanıma denir. Bundan öncekilere "Marifet-i zat ve marifet-i sıfat" denildiği gibi. Bunun anahtarı da, kendini tanımaktır. Kendi memleketindeki padişahlığını nasıl yürüttüğünü bilmezsen, kainatın padişahının hükmünü yürüttüğünü nasıl bilmek istersin?
Önce kendini tanı ve bir işine dikkat et. Mesela kağıt üzerine Bismillah yazmak istediğin zaman, önce sende arzu ve istek meydana gelir, sonra kalbinde bir hareket ve kımıldama duyulur. Bu etten olan yürek ki, sol taraftadır. Ondan bir cism-i latif hareket eder ve beyne gider. Bu cism-i latife tabîbler rûh diyorlar. His ve hareket kuvvetlerini taşımaktadır. Hayvanlarda olan rûh ise daha başkadır. Bu rûh ölebilir. Bizim kalb dediğimiz rûh ise, hayvanlarda yoktur. Asla Ölmez. Çünkü o, Allahü Teala'yı bilme, anlama yeridir. Bu rûh beyne ulaşınca, Bismillahın sureti hayal kuvvetinin yeri olan beynin birinci odasında (merkezinde) meydana gelmiş olur. Beyinden çıkan sinirler her tarafa dağılır. Parmakların ucunda İplik gibi düğümlenir. Beyinden bu sinirlere uyarma verilir. Zayıf, kuru olanların kollarında sinirler görülebilir. Sonra sinirler kımıldanır, parmakların uçları hareket eder ve sonra da parmaklar kalemi harekete geçirir. Kalem de mürekkebi harekete getirir. Böylece hislerin yardımıyla hayal hazinesinde) olan Bismillah'ın suretine uygun olarak Besmele kağıtta meydana gelir! Bunda bilhassa gözün yardımı çoktur.
Muhakkak bilmelisin ki, padişahı ve padişahlığı padişahlardan başkası bilmez. Eğer böyle olmasaydı, sana onun memleketinde padişahlık verilirdi. Allahü Teala'nın mülkünden ve padişahlığından sana bir parça verilmiş olurdu; o zaman alemlerin sahibini tanıyamazdın. O halde senin için yaratılmış olan padişahlığa şükret. Sana padişahlık ve kendi memleketine benzeyen bir memleket verdi. Kalbini Arş eyledi. Kalbin menba'ı olan hayvanı ruhunu İsrafil, beynini Kürsî, hayal hezineni Levh-i Mahfuz, göz, kulak ve bütün duygularını ayrı ayrı birer melek; sinir sisteminin merkezi olan beyinciğini de, gökler ve yıldızlar gibi yarattı. Parmağını, kalemi ve mürekkebi senin emrine verdi. Seni tek ve nasıl olduğu belli olmayan şekilde yarattı ve hepsine padişah eyledi. Sonra da sana:
"Sakın! Kendinden ve padişahlığından gaafil olma ki, yaratandan da gaafil olmayasın" buyurdu. Elbette Allahü Teala Ademi kendi suretinde yarattı O halde, ey insan, nefsini bil ve rabbini tanı.
İnşanın padişahlığı ile Malikü'l-Mülk olan Allahü Teala'nın padişahlığı arasında yaptığımız bu mukaayeseli izahtan, iki büyük ilme işaret olundu: Biri, insanın kendini tanıması, azalarının kuvvetler ve sıfatları ile olan bağlılığı, sıfatlarının ve kuvvetlerinin kalbe bağlılığının nasıl olduğu ilmidir. Bu, böyle bir kitabta incelenemeyecek kadar uzun bir ilimdir. Diğeri alemin padişahının, memleketinin meleklere olan bağlılığının tafsili, meleklerin birbirleri ile olan irtibatı, göklerin, Kürsî'nin ve Arş'ın meleklerle olan alakası; bu ilim ise daha uzundur. Bundan maksat zekî olanların bu kadarına inanması ve Allahü Teala'nın azametini bununla bitmesidir. Akılsız olanların, bütün bu güzelliklerle böyle bir hazretin mütalaasından mahrûm kaldıklarını, nasıl gaafil olduklarını ve nasıl aldandıklarını bitmesidir, Allahü Teala'nın cemalinden, halk zaten ne anlayabilir? Halkın tanıyabilmesi için bu anlattıklarımız nedir ki![31]

ALLAH MERHAMETİNİN YAYGINLIĞI

1- *"Şüphesiz Hz Allah (c.c) kainatı yarattığı zaman, rahmetini de yüz kısım olarak yaratmıştır. Doksan dokuzunu yanında tutarak yalnız bir tek kısmını bütün canlı varlıkların arasına indirmiştir.*
Kafirler Allah'ın yanında tutulan rahmetin bu kadar bol olduğunu bilselerdi cennete girmekten umutlarını kesmezlerdi. Müminlerde Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu bilselerdi, cehenneme girmeyeceğiz diye o kadar umutlanmazlardı."[32]
2- "*Şüphesiz Hz. Allah (c.c) göğü ve yeri yarattığı zaman, rahmetini de yüz kısım olarak yaratmıştır.*
O, yüz rahmetin her biri yerle semanın arasını dolduracak büyüklüktedir. O, yüz rahmetten bir tanesini yerdeki canlı varlıkların arasına indirmiştir. İşte bu bir tek rahmet sayesinde anneler yavrularına, vahşi hayvanlar eşlerine, kuşlar da, birbirlerine karşı merhamet ederler.
Hz Allah geriye kalan doksan dokuz rahmetini ise yanında tuttu. Kıyamet günü canlılara karşı doksan dokuz rahmetini yüze tamamlayıp muamele eder."[33]
3- "*Ey müminler! Sevininiz... Ve samimi bir yürekle "Lailahe İllallah" cümlesini söyleyen herkişi cennete gireceğine dair müjdeleyiniz.*" [34]
4- *Allah'ın birliğine inananlar işledikleri günahlar yüzünden cehenneme atılırken fazla ateş acısı çekmesinler diye canlarını alır. Fakat cefaları bittikten sonra, cehennemden çıkarılırken az bir zaman için o azabın acısı tattırılır.* [35]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor:
"Hz. Allah kişinin (günahları işlemek ve ibadet etmemek için göstereceği) özür ve sebebini, o ömrünü uzatıp yaşını altmışa çıkarmakla reddeder."[36]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Tüce Allah şabanın on beşinci gecesinde mü'min kullarına yaklaşır. Zina eden, haksız olan ile hakim arasında rüşvet aracılığı yayanların dışında samimi bir yürekle istiğfar eden herkesin günahlarını affeder."[37]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz yüce Allah kıyamet günü mü'min kuluna yaklaşır ve onu (kimse görmesin diye) rahmet örtüsünün altına alarak, dünyada iken yapmış olduğu günahlarını teker, teker hatırlatıp ikrar ettirmek için şöyle der:(filan yerde falan saatte yaptın) falanca şu, bu günahlarını hatırlıyor musun?"
Kul: Hatırlıyorum, ey Rabbim der. Ve böylece yapmış olduğu günahlarını ikrar ederek helak olacağını zanneder. Mernamet sahibi olan yüce Allah şöyle seslenir:
Ey kulum, Ben dünyada iken yaptığı günahları yüzüne vurup seni rezil etmedim. Bu günde günahlarını affediyorum. Sonra iyiliklerini yazan amel defterini sağ eline verdikleri zaman mü'min kurtulur.
Kafirlerle, münafikları görecek mahşer ehli şöyle derler:
İşte bu dünyada iken Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimselere lanet olsun."[38]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mü'minler Allah'ın azabının ne kadar şiddetli olduğunu bilmiş olsalardı, cennete gireceklerine dair hiçbir ümit beslemezlerdi. Kafirler de Allah'ın rahmetinin ne kadar bol olduğunu bilselerdi, cennete girmekten ümitlerini kesmezlerdi."[39]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz şeytan şöyle dedi: Ey Rabbim, büyüklüğüne yemin ve kasem ederim ki, mü'min kullarının ruhları cesetlerinde bulunduğu müddetçe çıkarıp kötü yola saptırmaya çalışırım. Yüce Allah şöyle dedi: Ben de azametime yemin ederim ki, onlarla istiğfar ettikleri müddetçe bütün günahlarını affederim."[40]

Selam) niçin senden ayırdığımı, biliyor musun? Sen dedin ki, korkarım onu kurt yer. Kurttan korktun ve bana güvenmedi , ümid etmedin. Kardeşlerinin dalgınlığından korktun, benim korumamı, aklına getirmedin"

10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz (kıyamette bana verilecek olan havuzun genişliği) Adn şehriyle, Ammar şehrinin arasındaki genişlik kadardır. Suyu sütten beyaz, baldan tatlıdır. Kadehlerinin sayısı yıldızlar kadar çoktur. Onun suyundan bir defa içen ebediyyen susuzluk ihtiyacı duymayacaktır. İlk olarak oraya giren muhacirlerin fakirleri olacaktır. Bunlar saçları kıvırcık, elbiseleri kirli, (fakat kalpleri imanla dolu) hanımlarla evlenemeyen, kendileri için evlerinin kapısı açılmayarak saygı görmeyen, başkalarının hakkını verip, kendi haklarını alamayan (nurlu, seçkin) kişilerdir."[41]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine üç şey vardır ki bunlar kimde bulunmazsa, Yüce Allah o kişinin günahlarını affeder:
a) *Allah'a şirk koşmadan ölenler.*
b) *Sihir (büyücülük) yapmadan ölenler.*
c) *Din kardeşinin kötülüğünü istemeden ölenler."*[42]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın rahmetine kavuşmanın hüsnü zannında bulunmak, Allah için yapılan kulluğun iyi olmasından doğar."[43]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah, Allah'tan başka hiç bir kimsenin günahlarını affedemiyeceğini bilip inandığı halde, "ey Rabbim, günahlarımı affet diye" dua ederek yalvaran kulundan hoşlanır."[44]

Ali (radıyullahü anh) günahlarının çokluğu sebebiyle ümîdsiz olan birini gördü. "Ümîdsiz olma, O'nun rahmeti, senin günahından büyüktür", buyurdu. Resûlüllah (sallallahü

aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Allahü Teala kıyamet günü, kuluna: Kötülük görünce, niçin nehy-i münker yapmadın der. Eğer Allahü Teala onun diline hüccet verirse ve insanlardan korktum, rahmetine güvendim, derse ona rahmet eder." Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) bir gün buyurdu ki:
"Benim bildiğimi siz bilseniz, az güler, çok ağlardınız. Sahraya çıkar, elinizle göğsünüze vurur, inlerdiniz" Bunun üzerine Cebrail aleyhîsselam geldi ve Allahü Teala buyuruyor ki:
"Kullarımı, rahmetimden niçin ümitsiz ediyorsun" dedi. Tekrar dışarı çıktı ve Allahü Teala'nın rahmet ve fazlından uzun uzun bahsetti, insanlara ümîd verdi. Allahü Teala, Davûd aleyhisselama vahiy gönderdi:
"Beni sev ve kullarımın kalbinde beni sevgili eyle", buyurdu. Seni nasıl sevdireyim, ya Rabbi? Deyince:
"Onlara nîmet ve ihsanlarımı hatırlat ki, benden iyilikten başka bir şey görmediler", buyurdu.

14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:"
"Şüphesiz Hz. Allah için her gün altı bin adet azat edilen kimseler vardır. O kimseler cehemnem ateşine atılmayı hak etmiş olsalar dahi Yüce Allah yine (isterse) azat eder."[45]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden her hangi birisi ölmesin. Ancak Allah'ın rahmetine kavuşacağına inanıp hüsnü zannın da bulunarak ölsün."[46]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah kendisine mahsus bir şekilde gülümseyerek kıyamette biz mü'münlere cemalini gösterir."[47]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sadaka olarak verilen her hangi bir şey elden ele yüz kişinin arasında dolaşır. En son olarak o sadakayı alıp veren bir kimse, ilk olarak malından vermiş bulunan kimsenin kazandığı sevap kadar sevap kazanır."[48]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin ailesine, çocuklarına, malına ve kendisine karşı işlediği kötülüklerin kefareti, kıldığı namaz, tuttuğu oruç, verdiği sadaka ve başkalarına iyilikleri emretmek, kötülüklerden nehyetmekle olur."[49]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) şöyle buyurur: Şüphesiz mü'minler hayırlı ve faydalı olan her şeye layıktırlar. (Çünkü Allah'tan gelen her şeyi sabır ve şükürle karşılarlar.) Zira ben ruhunu teslim almama karşılık bana hamdü sena ederek tatlı canını teslim eder."[50]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) şöyle buyuruyor: Ey Adem oğlu, bana kulluk edip, rahmetimden umudunu kesmediğin ve şerik koşmadığın müddetçe, senden sadir olan her türlü günahlarını affederim.
Ey kulum, yerle semayı dolduracak kadar günahla birlikte bana yönelirsen, ben de sema ile dolu olan mağfiretimle sana yönelirim. Ve yapmış olduğun günahlarının da çokluğuna bakmam."[51]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) şöyle buyurur: Kulum (dünyadaki iyi veya kötü ameline göre) beni, nasıl zannederse benden onu görecektir. Beni kendisinin affedeceğini zannederse, onu görecek, şayet kötülük göreceğini zannederse, kötülük görecektir."[52]
22- Adamın birisi, falanca kimse (öylesine bir günah işlemiş ki) Hz. Allah onu affetmez, dedi. Ve böylece kendi kafasından bir hüküm vermişti. Bunun üzerine Yüce Allah o zamanda yaşayan peygamberlerden birisine şöyle vahyetti: *"Günah işleyen kişi, yaptığı günaha karşılık iyi amel yapsın.*[53]*"*
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cebrail (a.s.) bir gün bana gelerek şöyle dedi: Ya Muhammed, ümmetinden kim Allaha şerik koşmadan ölürse mutlaka cennete girecektir." Ben dedim ki:
"Hırsızlık ve zina yapsa, yine cennete girecek mi?"
"Evet, hırsızlık ve zina yapsa da yine girecektir," diye cevap verdi.[54]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) buyuruyor ki: Kim, günahları affetmeye kadir olduğuma inanıyorsa, günahlarını affederim. Bana şirk koşmadığı müddetçe de günahlarının çokluğuna bakmam."[55]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (kutsi hadiste) buyuruyor ki: Ey Adem oğlu, bana çağırdığın, affımı umduğun müddetçe günahlarının çokluğuna bakmayarak affederim. Ey adem oğlu, günahların semaya kadar ulaşsa bile, benim mağfiretimi dilediğin müddetçe çokluğuna bakmayarak affederim. Ey Adem oğlu, bana şirk koşmadan yer dolusu kadar günahlarla huzuruma gelsen, yere dolu su mağfiretimle seni karşılarım."[56]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rabbiniz olan Allah, bir varlığı yaratmazdan evvel, kudret eliyle şunu yazmıştır: Beni rahmetim gazabımdan daha yaygın ve daha evveldir."[57]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hiç bir kimse işittiği ve gördüğü eza ve cefalara karşı yüce Allah'tan daha sabırlı değildir. Çünkü (bir kısım insanlar Allah'ın nimetlerini kullanıp, başkalarına kulluk yapıyor ve) yüce Allah'a çocuk isnat ederek şirk koşuyor. Buna rağmen Hz. Allah, (türlü türlü nimetleriyle) besleyip vücutlarına sıhhat, afiyet ve sağlık verdiği gibi üstelik rızıklarını da kesmez."[58]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada işlediği günahın cezasını dünyada çektikten sonra, ahirette de çekmesi Yüce Allah' m adaletine aykırıdır.
Yine kulun işlemiş olduğu günahı açığa çıkarmayıp yüzüne vurmayan Hz. Allah'ın onu ahirette tazip etmesi cömertliğine aykırıdır."[59]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanların amelleri her hafta, pazartesi ve perşembe günü Yüce Allah'a arz edilir. Hz. Allah, aralarında kin ve buğuz bulunan türdeşlerin dışında her mü'minin günahını affeder. Ve onların (kardeşlerin) hakkında şöyle denilir: Onları bu kinlerinden vazgeçinceye kadar kendi hallerine bırakınız."[60]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) buyuruyor ki: Ben kulumun sevgilisi olan iki gözünü aldığım zaman eğer sabır ederse, kendisine cennette daha iyileri verilir."[61]

İki hasta hariç, bu ilaca kimsenin ihtiyacı yoktur. Biri, günahlarının çokluğundan ümitsizliğe kapılmış, tevbe etmiyor ve tevbem kabul olmaz eliyor. Diğeri, uğraşma ve taatin çokluğundan kendini helak ediyor ve dayanamayacağı sıkıntı ve mahrumiyetlere katlanıyor. Bu iki hastanın bir ilaca ihtiyacı vardır. Fakat gaflette olanlara bu, ilaç değil, öldürücü zehir olur. Ümit iki sebeble kuvvetlenir,
Birinci Sebeb: İbret almaktır. Dünyadaki şaşılacak şey'leri, bit kilerin, hayvanların ve çeşit çeşit nimetlerin yaratılmasını düşünür. Bunları şükür bahsinde anlatmıştık. Böylece kendinden uzakta olmayan bir rahmet bir inayet ve bir lütuf görür. Ztra kendine bakarsa ve kendine lazım olanların nasıl yaratıldığına dikkat ederse, kalb ve rûh gibi zarûrî olanları el ve ayak gibi zarurî olmayıp fakat kendisine lazım olanları, dudağın kırmızılığı, kaşın eğriliği, kirpiklerin siyah ve uzun olması gibi ihtiyaç olmayıp güzelliği arttıranların yaratılmasını düşünürse ve bu, rahmetin bütün canlılara ulaştığını, bir arıda bile kendi şekline göre, nice ince yaratılışlar, O'nun san'atları, kendi evini kendi yapma ihsanı, içinde bal toplaması ve arı beyine itaat etmesi ve arı beyinin onları nasıl idame ettiğini düşünen, kendi dış ve içindeki böyle şaşılacak şey'leri aklına getiren ve bütün mahlûkatı böyle bilen kimse rahmetin, ümitsizliğe kapılmaktan büyük olduğunu anlar. Yahut da korkunun fazla olması gerekir. Hatta havf ve reca beraber bulunmalıdır. Reca daha çok olursa yeri vardır. Halbuki Allahü Teala'nın her yarattığındaki rahmet ve lûtfu sayısızdır. Büyüklerden biri buyuruyor ki:

"Kur'an-ı Kerîm'de en uzun olan müdayene ayetinden (Bakara sûresinin 282. ayetidir.) daha ümîd verici ayet yoktur. Zîra Allahü Teala Kur'an-i Kerîm'de en uzun ayeti, malın korunması, saklanması ve zayi olmaması için nasıl borç verilmesi hakkında indirmiştir. Mağfiretimize sebeb olan böyle bir inayeti bize vermeseydi, bildirmeseydi, hepimiz Cehenneme giderdik. Reca elde etmek için bu, bir çaredir. Çok büyük ve sonsuzdur. Herkes bu dereceye kavuşamaz.
İkinci Sebeb: Reca ayet ve hadîslerini düşünmektir. Çünkü bunlar da sayılamayacak kadar çoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de *"Hiç biriniz benim rahmetimden ümîdsiz olmayın." "Melekler sizin için afv diliyorlar" "Cehennem kafirlerin girmesi içindir. Amma sizi onunla korkuturlar"* buyuruluyor. Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve alihî ve sahbihî ve sellem) ümmeti için mağfiret dilemekten hiç boş kalmazdı.
"La ilahe illallah diyen Cennete girer. Son sözü bu olan kimseyi ateş görmez. Şirksiz olarak öbür dünyaya giden Cehennemde kalmaz". Yine buyurdu: "*Siz günah işlemezseniz, Allahü Teala başka mahlûklar yaratır, onlar günah işlerler, Allahü Teala da onlara merhamet ederdi"* . Yine buyurdu: *"Allahü Teala kuluna, şefkatli bir ananın çocuğuna acımasından daha çok acır".* Yine buyurdu: *"Allahü Teala kıyamet günü, o kadar rahmet izhar eder ki, hiç kimsenin kalbinden o kadarı geçmiş değildir. Hatta şeytan bile merhamet olunacağını düşünerek başını kaldırır."* Yine buyurdu: *"Allahü Teala'nın yüz rahmeti vardır. Doksan dokuzunu kıyamete ayırmış ve bu dünyaya bir rahmetten fazla ayırmamıştır. Bütün kalbler bu bir rahmetle, merhamet buluyor. Annenin çocuğuna merhameti, hayvanın yavrusunu koruması bu merhamettendir. Kıyamet günü bu rahmet, ö doksan dokuz rahmetle bir araya gelir ve insanlara saçılır. Her rahmet, göğün ve yerin tabakalarından defalarca büyüktür. O gün ezelde helak olanlar dışında, kimse helak olmaz".* Yine buyurdu: *"Şefaatim, ümmetimden, büyük günahı olanlaradır, Zannederler ki mutîlere ve muttekîleredir.*

Belki günahlara, kötülüklere bulaşmış olanlaradır" Sa'd ibni Bilal der ki:
"İki kimseyi Cehennemden çıkarırlar. Allahü Teala: "Yaptıklarınızın karşılığını gördünüz. Çünkü ben kullarıma zulmetmem", buyurur. Cehenneme götürmelerini buyurur. Biri zincirlerle ve bukağılarla acele acele yürür. Diğeri geride kalır. Her ikisi geri çevrilir ve niçin böyle yaptınız? Denir. Hızlı yürüyen der ki:
Emir dinlememenin ve kusur işlemenin neye mal olduğunu anladım. Şimdi ondan korktuğum için hızlı yürüdüm. Diğeri, Rabbime hüsn-i zan ettim. Cehennemden çıkarınca, bir daha beni Cehenneme sokmaz diye ümîd ettim,
der. Her ikisini de Cennete gönderir".
nem) buyurdu: "Kıyamet günü bir ses der ki: "Ey ummet-i Muhammet üç gün farz namazları dışında evden dışarı çıkmadı. Dördüncü gün çıktı ve buyurdu ki: *"Allahü Teala bana, ümmetimden yetmiş, kişiyi hesabsız afvedeceğini ve Cennete sokacağını vadetti. Ben bu üç günde daha fazlasını istedim. Allahü Teala'yı kerîm ve büyük buldum. Benim için bu yetmiş binin her birine yetmiş bin daha bağışladı. Ya Rabbi! Benim ümmetim bu kadar olur mu? Dedim. Bu sayıyı köylülerden, cahillerden tamamlarım, buyurdu".*
hayet: "Senin Rabbin insanların zulümlerini mağfiret edicidir" ayet-i kerîmesi geldi. *"Rabbin sana o kadar bağışlar ki, razı olursun"* ayet-i kerîmesi gelince: *"Ümmetinden bir kişi Cehennemde olursa Muhammed (aleyhisselam) razı olmaz"*, dedi. Böyle ayetler çoktur.
Hadîs-i şeriflere gelince: Resûlüllah (sallallahü. aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: *"Benim ümmetime merhamet olunmuştur. Onların azabı dünyada fitne ve zelzele olur. Kıyamet günü gelince, her birine bir kafir verilir ve Cehennem için bu sana feda olmuştur denir"*
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Hz. Allah (hadisi kutside) buyuruyor ki: Ey Adem oğlu, senin hiç bir yetkin olmadığı halde sana iki sevap vesilesi vardır.*
a) *Günahlarını arıtmak ve ruhunu temizlemek için, canını alırken (sadakayı cariye için) malının üçte birini vasiyet etme selahiyeti.*
b) *Ecelin gelip öldüğün vakit, müslümanların cenaze namazını kılmaları ve sevabını sana bağışlamalarıdır."*[62]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz.Allah (hadisi kutside) buyuruyor ki: Ey Adem oğlu, sabah ve ikindi namazlarından sonra beni hatırlayınız ki, bu iki vaktin arasında gelmesi muhtemel olan her türlü belaları sizden def edeyim."[63]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) şöyle buyurur: Şayet benim kullarım emirlerime itaat ederek rızamı kazansalardı, geceleyin onlar uykudayken gökten yağmuru yağdırıp, feyzü bereketimi indirir, gündüz de faydalı olan güneşi doğdurur onlara yıldırım seslerini işittirmezdim."[64]

KONU: ALLAH'IN HAKİKİ DOSTLARI

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bu ümmetin (her asırda bulunan) otuz tane " abdalı" vardır. Kalbleri İbrahim Peygamberin kalbi gibi tertemiz ve nuramidir. Bunlardan bir tanesi Allah'ın rahmetine kavuşunca, Yüce Allah onun yerine başka birisini geçiririr."[65]

Bir veli, bir beldeden çıktı veya çıkarıldı mı yahut katlolundu mu o beldeye mutlaka bir bela gelir. Zira, veliyullah siperi sa'ika gibidirler. Kendilerine sığınanları kalkan gibi korurlar. Allahu sübhanehu ve Teala, Habib-i edibine hitaben: (Aralarında sen de bulunduğun için, Allahu zül-celal onlara azap etmez.) buyurmuşlardır:

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetim arasında (her asırda) otuz tane abdal bulunur. Onların sayesinde yer (deprem gibi afetlerden korunuyor.) yaşıyor. Semadan yağmur yağıyor. Ve yine sizlere onların hürmetine Allah'ın yardımları oluyor."[66]
3- *"Şam da (küçük olmak üzere) kırk tane abdal (veli) vardır. Bunlardan bir tanesi ölünce Allah yerine başka birisini geçirir. Onların hürmetine bol bereketli yağmurlar yağar, imanlıların düşmanlarına karşı galibiyet kazanmalarına ve Şamlılardan azabların hafiflemesine yardımcı olurlar."*
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Velilerin (öylesine tertemiz ve nurani kıyafetleri vardır ki) göründükleri yerde (herkesin) aklına Allah Teala hazretleri gelir."
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyafeti bozuk, halleri perişan, saçları dağınık, başkalarının kapılarından kovularak saygı görmeyen, öyle veliler vardır ki, yeminle Allah'tan herhangi bir şey dilerlerse, dilekleri yerine getirilir."[67]
6- "*Saçları dağınık ve tozlu, elbiseleri yırtık ve yamalı, başkalarının gözünde hor ve hakir görünen, Allah'ın öylesine kulları vardır ki, yemin ve ısrarla Allah'tan her hangi bir şey diledikleri vakit, Hz. Allah onların dileklerini yerine getirir."*
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki;
"Üç şey vardır ki, hak ve doğru olduğuna yemin ederim:
a) *İslamda hissesi olan, hissesi olmayanla eşit değildir. İslam'da önemli olan hisselerde üçtür: Namaz, oruç, zekat'tır.*
b) *Hz. Allah dünyada dost olduğu bir kulunu, kıyamette başkasına dost yapmaz. (yani, dünyada dostu olan kulunu, kıyamette de kendisine dost yapar.)*
c) *Kişi dünyada kimi seviyorsa, Hz. Allah onu ahirette de o kimse ile hasreder. Dördüncü olan da odur ki, doğru olduğuna yemin edersem umarım ki, günahkar olmam; Hz. Allah dünyada iken bir kulun işlediği günahı yüzüne vurmayıp, onu rezîl etmeden gizli tutarsa, ahirette de günahını gizli tutup o kulu affeder."*[68]

"(Ya Muhammedi Sen aralarında iken, Allahu Teala onlara azap edecek değildir.)"

Evliya'ullah, aleyhissalatü vesselam efendimizin varisleri bulunduklarından, onların bulundukları yere azap inmez. Onlar, o diyardan çekildiler mi, nasıl ki siper-i saika kaldırılınca yıldırımlar etrafa düşerler ve kalkan muharibin elinden alınınca da mızraklar vücuduna saplanırsa, belalar ve musibetler de yağmağa başlar, Netekim, Somuncu Baba'nın ayrılmasından kısa bir müddet sonra, Bursa Timurlenk'in istilalsına uğramış ve halk azabın tadını tatmıştı.
Buna bir başka misal daha verelim: Sultan-ül-ulema da Belh şehrinden sultana gücenerek çekildikten sonra, henüz Bağdad'a vasıl olduğu sırada Belh şehrini Moğollar istila etmişler ve bu şehir halkını bir bela-i asümani halinde kırıp geçirmişlerdi.
Ey ehl-i iyman:
Velileri, Hakkın bir nimeti uzması bilmeli, gerek onlara ve gerekse alimlere saygı göstermelidir. Zira, velisini ve alimini sefil eden milletin, haritayı alemden silineceği ve kalkacağı muhakkaktır.[69]

Hikaye

Velilerden bir zat, zamanın hükümdarının kendisini ziyaret için zaviyesine yaklaştığını görünce, derhal yatağına girdi, yorganı üstüne çekti ve yüzüne kadar örterek, oğluna padişahı odasına almasını tenbih etti.
Hükümdar, zaviyeye girdi ve oğluna babasının nerede olduğunu sordu.
"Yatıyor efendim," cevabını alınca;
"Yoksa hasta mı?" demeğe kalmadı, veliyullah içeriden seslendi:
"Hayır, hasta filan değilim. Senin yüzünü görmemek için yattım ve yüzümü örttüm. Zira, sen bir zalim hükümdarsın. Sana yaklaşanı, cehennem ateşi kuşatacağından senden kaçıyorum ve yüzünü görmek istemiyorum. Senin yüzünü görmek, cehennem ateşini görmek gibidir," dedi.
Hükümdar, durakladı ve sordu:
"Beni bu duruma ne düşürdü?"
"Halkın hakkına tecavüz etmen ve zulmen onların malını alman düşürdü."
Hükümdar, bu sözlere kızmadı. Bilakis hatasını anlayarak, halktan haksız olarak aldıklarını iade etti ve memleket ne adalet, halkına da saadet ve selamet getirdi.
Veliler ve alimler, tıpkı birer ayna gibidirler. Onlara bakanlar, noksanlarını görürler. Yüzlerinde kara varsa silerler.[70]

KONU: VELİLERİN KERAMETLERİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yeryüzü, İbrahim Peygamber seviyesinde (kalpleri dünyalık kirlerden arınmış, büyük yetkilere sahip) kırk tane erkek veliden hiç bir zaman boş değildir. Onların

hürmetine (Hz. Allah bol ve bereketli) yağmurlar yağdırıp size yardım eder. Onlardan bir tanesi Allah'ın rahmetine kavuşunca Cenab-ı Hak, onun yerine başka birisini geçirir."[71]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hızır (a.s.) ma hızır isminin verilmiş olmasının sebebi, bitkisiz, kupkuru beyaz bir yere oturunca o yer, altında kabararak yeşermesindendir."[72]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanoğlunun yaratılışından bu ana kadar beşiktekilerden sadece dört çocuk konuşmuştur. Bunlar: Hazreti İsa, (a.s.) Yusuf Peygamber'in şahidi, Cureycin arkadaşı, Fravun'un tarakçısının çocuğudur."[73]

Not: Bakire olan Hz. Meryem'in hamile olduğunu gören akraba ve tanıdıkları karnındaki çocuğu nereden aldın diye dedikoduya başladılar. Ve şöyle dediler:
"Ey Meryem, sen kötü bir sülaleye mensup değilsin, annen de temiz bir kadın olup ömründe asla zina yapmamıştır. Öyleyse bu karnındaki (haşa) kimin piçidir."
Bunun üzerine Hz. Meryem:
"Karnımdaki çocuk, alnımın kader yazısı, omzumdaki melekler zina yapmadığıma dair benim şahitlerimdir, dedi. Doğum yaptıktan sonra bu da benim şahidimdir, bununla konuşabilirsiniz," dedi. Dedikodu yapanlar konuşmasını işaret ederken, Hz.İ sa (a.s.):
"Ben bir zina mahsûlü değilim. Allah'ın kulu ve peygamberiyim ve faziletli bir insanım" diye konuşmuştur.
Yusuf peygamberin (a.s.) şahidi olan çocuk da şöyle konuşmuştur:
"Züleyha'nın gömleği önden yırtılmışsa Züleyha doğru, arkadan yırtılmışsa yalan söylüyor," demiştir.
Cüreyc'in arkadaşı çocuk iken, Cüreyc'den olduğunu iddia ediyordu, Bebek:
"Ben Cüreyc'in oğlu değilim. Bir çobanın oğluyum" diyerek bu iftirayı bertaraf etmişti.[74]

KONU: SALİH KULLARI SEVMEK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Herkes sevdikleriyle kıyamet günü hışırda beraber olacaktır."[75]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İmanın lezzetini (ibadetlerin zevkini tatmak) isteyen, bir mü'min kardeşini sevmek isterse onu Allah için sevsin"[76]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin din kardeşine güler yüzlülük ve şefkat göstererek bakması, şu camim de yapılan bir senelik itikaf ibadetinden daha üstündür."[77]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karşılaşan iki mü'min kardeş, birbirlerinin ellerini tutarak Allah'a hamdü sena ederlerse, ay-rıldıkları vakit, günahları affedilmiş olarak ayrılırlar."[78]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öylesine üç kimse vardır ki, sığınacak hiç bir gölge olmadığı vakit, bunlar Allah'ın himayesinde olacaklardır. **a)** *Allah'ın kendisiyle beraber olduğuna kesinlikle iman ederek yolculuğa çıkan kimse.*
b) *Güzel bir kadın kendisini çağırdığı halde, Allah'tan korktuğu için bu teklifi reddeden kimse.*
c) *Din kardeşini sadece Allah rızası için seven kimse."*[79]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah (kıyamet günü) cennete girecek olan kimselere şöyle seslenir:
Ey cennet ehli, size ihsan ettiğim cennet nimetlerine razı mısınız? Onlar da:
Yarattıklarınızdan hiç birisine vermediğini bize ihsan eyledin nasıl razı olmayalım, derler.Yüce Allah:
Size verdiklerimin daha iyisini vereyim mi? buyurur. Ehli cennet:
Ondan daha iyisi var mı, derler? Hz. Allah:
Evet, o da sizden razı olmak ve ebediyyen sizi azaplandırmamaktır, buyurur."[80]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah, (işledikleri kötülüklerden dolayı azap etmek istediği) bir milletin camiye gidenlerine bakar, o anda merhamete geldiğinden o milleti affeder ve vermek istediği azabı da geri çevirir."[81]

KONU: ALLAH'IN MURAKABESİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Tam iyilik ve Allah'a karşı bağlılık, Allah'ı görür gibi ibadet etmenizdir. Her ne kadar sen O'nu göremezsen O seni görür."[82]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sana tavsiyem şudur; Mensubu bulunduğun bir milletin salih bir liderinden utandığın gibi Allah'tan da utanmalısın."[83]

KONU: AMELDE NİFAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah (hadisi kutside) buyuruyor ki: İnsanları yaratan benim. Onların dilleri baldan daha tatlı, kalbleri ise zehirden daha acıdır. Zatıma yemin ederim ki, (yaptıkları kötülüklerden ötürü) onları hayret içinde bırakacak fitneleri başlarına getireceğim. Yaptığım iyiliklere aldanarak bana cürette mi bulunuyorlar?"[84]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki Hz. Allah, benim rızamı kazanmak gayesiyle, halisane olarak lailahe illah diyenleri cehennem ateşine haram kılmıştır."[85]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenab-ı Hak, sığırların, ot otlamak için dilleriyle otları ağızlarıyla topladıkları gibi, ağız yapan lafçıları sevmez."[86]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cenab-ı Hak, kıyamet günü bilginleri affetmediği konularda mektep görmeyenleri (okuma-yazma bilmeyenleri) affedecektir."[87]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hakikatte bütün kalpler Allah'ın iki parmağı arasındadır. Onları dilediği yöne çevirebilir."[88]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin hakkında en çok korktuğum sapık devlet adamlarıdır."[89]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin akibeti hususunda en çok korktuğum kimseler, dili ile bilgili (edebiyatçı) münafiklardır."[90]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben ümmetim hakkında ne mü'minden ne de müşrikten korkmam. Çünkü mü'mini imam fenalık yapmaktan, müşrik ise onun küfrü açık olduğundan müslümanlar, ondan sakınırlar. Ama, benim en çok korktuğum münafiklardır, zira onlar göründükleri gibi inanmazlar onlar, sizin iyi gördüğünüz gibi konuşurlar, tasvip etmediğiniz tarzda amel ederler, sizi dilleriyle aldatırlar."[91]

Allahü Teala İçin Ameli Tanımak: Allahü Teala'nın, kendisine bir takım işleri emir ve bir kısım şeyleri de yasak ettiğini kulun bilmesidir. Allahü Teala'nın yapmasını emreylediği şeylere Taat, yasak ettikleri ise Ma'sıyyet, ya'nî günahdır. Allahü Teala gerek emrinin yapılmasında, gerek yasaklarından sakınmada kula ihlas üzere olmağı Kur'an-ı kerim ve sünnet-i seniyyenin yolundan gitmeği, hidayet ve doğru yolu istemeği emreylemiştir. Bunun için her işi yaparken, kulun kalbinde Allahü Teala'dan gayrisi olmamalıdır. Kul görünen günahları terk edip, gizli ve kalbe ait günahlardan sakınmayanlardan da olmamalıdır. Çünkü kalbe ait ve görünmeyen günahlar, günahların aslı ve anasıdır. Çünkü Allahü Teala aşikar günahları terk edip, kalbe ait günahları terk etmeyenlere mağfireti va'detmedi. Bunun için kul, bozuk rüyyet ve sakat irade ile zahirî ibadetlerle uğraşmamalıdır. Bu halde onun taatinin hepsi, günaha döner de, bedenin zahmeti, arzuların azlığı, şehvet ve lezzetleri terkle beraber, dünya ve ahiret cezasına çarpılır. Dünya ve ahirette zarar eder. Ancak taatini ihlas, takva ve vera'la ve niyyetini sıdk ile süslemeli, iradesini muhasebe ile korumalıdır. Kulun kasdı, doğru niyyeti istemek, azmi de söz. hareket ve hallerinin hepsinde taate ve günahlardan yüz çevirmeğe başlayıp, ihlas ve tevhidi istemesidir. Böylece ameli tanımak elde edildiği gibi, niyyeti tanımak, bilmek de sabit olur. Kul için layık olan şeytanın onu aldatmasından, tuzağına düşürmesinden, hile ve aldatmasına tutkun eylemesinden sakınmalıdır. Çünkü şeytanın kulların

kalbinde yayılmış, açılmış bir takım alet ve vasıtaları leziz kutuları vardır. Cahil onu nur ve yakîn zanneder. Halbuki onlar şübhe ve zulmettiler. İblis kula taatten yüz kapı açar, onunla kulu en aşağı dereceye düşürmek, onunla amelini mahvetmek ister. Kaçının! Sakının! Çok sakının! Ey mü'minsen onun tuzak ve çeşit çeşit hile ve desiselerinden çok sakın! İnsan Kur'an-ı kerîmi öğrendiği gibi, şeytanın hilelerini de öğrenebilirse öğrenmelidir. Allahü Teala kula böyle emreylemiştir. Bunun için kul günah dan sakındığı gibi, Hakka taatte de şeytanın aldatma ve hilelerinden kaçınmalıdır. Eğer kulun kalbine bir şey gelirse, yahut nefsi onu bir şey'e çağırır veya bir şekilde tahrik ederse, hakikatini bilmek, ilmi olmadan o işte acele etmeyip, dikkatli davranmalı, mecburen alimlere başvurmalı, Allahü Teala'yı, emir ve yasaklarını bilen fakîhler ile bir arada bulunmalıdır. Böylece fakîhler onlara doğru yolu göstermelidir. Kalbine gelen şey'i kendilerine bildirmelidir. Kulun Allah için halis olan ameli bilmeden, çok namaz kılmak, oruç tutmak ve çok nafile ibadetler yapmağa aldanmaması lazımdır. Kul, kendi fi'lini nefsini, rabbini ve düşmanını tanımakla beraber görürse, fi'li düzgün ve sahîh olur. Bu halat kul ilim ve fikha varis olur.

9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz, ümmetim hakkında en çok korktuğum şey şirktir. Yani, Allah'a ortak koşmaktır. Bununla, sizin güneşe, aya veya puta tapacağını söylemek istemiyorum. Fakat Allah' tan başkasına ibadet edeceğinizi ve gizli şehevi arzularınıza tapacağınızı söylüyorum."[92]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimden bazı kimseler dine ait fikhi bilgilerle mücehhez olacaklar ve Kur'an-ı Kerimi okuyacaklar, bu kimseler, kendi zuurnlarınca şöyle diyeceklerdir: Biz amirlerin yanına yaklaşalım, hem dünyalık nasibimizi onlardan alırız, hem de onları dinimize döndürürüz. Ancak durum hiç de onların zan ve tahminleri gibi çıkmayacaktır. Çünkü: Çalıdan, dikenden başka bir şey kopmadığı gibi, ümeraya yaklaşmaktan da hatadan başka bir şey elde edilmeyecektir."[93]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet ehlinden bir kısmı (ahirette) cehennem ehlinden bir takım kimselerin halini görürler ve onlara neden cehenneme girdiklerini ve and olsun ki, biz cennete sizden öğrendiklerimizle girdik, derler. Cehennemdekiler de: Biz de söylerdik ama kendimiz amel etmezdik, diye cevap verirler."[94]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kulun kalbinde gizlediği kombinezona göre, ulu Allah kıyamet günü ona bir elbise giydirir; kalbinde taşıdığı inanç iyi ise, iyi bir gömlek, kötü ise kötü bir gömlek giydirilir."[95]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, halkı Allah'ın hoşuna gitmeyen (Haram ve günah olan) şeyler ile memnun etmeye çalışırsa yüce mevla onu insanlara terk eder. Her kim de Allah'ın razı olduğu yaptığından dolayı (cahil) kimseleri kızdırırsa Ulu Allah'ın insanlardan gelecek eza ve cefaya karşı o kimseyi korumayı üzerine alır."[96]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İsrail oğulları, ne zaman emri ilahiye imtisali bırakıp tarihleri ile meşgul oldular, hikaye ve efsanelerin tesirinde kaldılar, helak oldular."[97]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adem oğlunun kalbi, daldan dala konan güvercin gibidir, günde yedi yön değişir."[98]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adem oğlunun kalbinde büyük vadiler ve o vadilerin içinde de dereler vardır. Her kim bu kalbinin muhtelif derelerine (İyi-kötü) dalarsa Allah o kimsenin bu vadilerde ölmesi ile ilgilenmez; kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter."[99]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Adem oğullarının kalplerinin hepsi, Rahman olan Allah'ın parmaklarından, yani kuvvet ve kudretinden iki parmağının arasında bir kalp gibidir; o kalbi istediği tarafa yöneltir."[100]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet gününde Allah nezdinde insanların derece bakımından en aşağısı, ahiretini dünya için yok eden kuldur."[101]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın haram kıldığını işleyenlere karşı, gayret ve hamiyet sahibi olmak imandan, günahkarlara karşı boyun eğmek münafıklıktandır." Yani: Dini haysiyet ve şahsiyete sahip olup, dini ahkamın tezyif ve tahkirine karşı tepki göstermek imanın alameti olduğu gibi, dine karşı yapılan çirkin davranışlara boyun eğmek, tavizkar davranmak nifak alameti sayılmıştır."[102]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gadredenlerin, yani: Sözünde durmayarak başkalar mazulm ve haksızlıkta bulunanların, kıyamet gününde onları terzil için bulundukları yere bir bayrak asılır ve bu falan gaddarın alametidir diye yaptığı kötülükler herkese duyurulur."[103]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölmeden kıyamete kalanlar ve onu görenler en kötülerinizdendir."[104]

KONU: DİLİN AFETLERİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsan oğlu sabah kalktığında vücudun bütün uzuvları (el, ayak, göz, kulak gibi) dile şöyle derler: Başımıza gelecek bütün felaketler senin yüzünden olacaktır. Öyleyse Allah'tan kork ve bizi felakete sürükleme. Çünkü: Sen doğru hareket edersen biz de selamete çıkarız; eğri yollara saparsan biz de saparız."[105]

1. Dil. Hak Teala'nın yarattığı şaşılacak şey'lerdendir. Görünüşte bir et parçasıdır; amma hakikatte varlıkta olan her şey onun tasarrufu altındadır. Hatta olmayan şey'ler bile ondadır. Çünkü o, hem yokluktan, hem de varlıktan ibarettir. Belki aklın vekilidir. Aklın haricinde ise bir şey yoktur. Akla, vehme ve hayale gelen her şey'i, dil söyler. Diğer uzuvlar böyle değildir. Mesela göz, renkten ve şekilden başkasını anlamaz. Kulak ise, yalnız ses duyar. Beden ülkesindeki diğer uzuvlar da, ancak bir şey ile alakalıdır. Dilin ise kalp gibi, hepsiyle münasebeti vardır. Dil kalbin karşılığı olduğu, bütün suretleri kalpten alıp ve anlattığı gibi, suretler kalbe ulaşır ve söylediği her sözden kalpte bir sıfat meydana gelir. Mesela, dil ile yalvarır, ağlar, sızlar ve böyle sözler söylerse, ağlama sesleri çıkarırsa, kalp bundan bir incelik, yanma ve üzülme sıfatı edinir. Böylece kalbdeki ateşin alevi beyni kaplar ve gözlerden dışarı çıkmaya başlar. Çalgı aletlerinin sesleri ve güzelleri anlatan sözler söyleyince, kalbde sevinç ve neş'e hareketi meydana gelmeye başlar, şehvet kamçılanır. Bunun gibi dilin söylediği her sözden kalbde ona uygun bir sıfat zuhur eder. Kötü sözler söylerse kalb kararır; doğru ve iyi şey'ler konuşursa kalb nurlanmaya, parlamaya başlar. Yalan ve eğri-büğrü konuşursa, kalb de eğri olur. Hatta şey'leri doğru görmez. Eğik ayna gibi olur. Bu sebeble, şairlerin ve yalan söyleyenlerin rüyaları doğru çıkmazlar. Çünkü kalbleri yatan ve bozuk sözlerden eğrilmiştir. Doğru konuşmayı ve doğru olmayı adet edenin, rüyaları da doğru olur. Bunun gibi doğru rüya görmeyenler, ahirete gidince, bütün lezzetlerin en üstünü olan Allahü Teala'yı görmesi de, kalbine eğri olur ve olduğu gibi görmez. O lezzetin, saadetinden mahrum kalır. Güzel bir yüz, eğik bir aynada eğri ve yamuk-yumuk olur. Nitekim kılıcın üzerindeki ayna gibi parlak, fakat yüksek ve alçak olan yerlere bakınca, bir güzel yüze bakmanın lezzetini bulamaz. Ahiretteki ve Allahü Teala hakkındaki işler de böyledir. O halde kalbin doğruluğu ve eğriliği, dilin doğru ve eğriliğine bağlıdır. Bunun için Resulüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem): *"Kalb doğru olmayınca, îman doğru ve müstakim olmaz. Dil doğru olmayınca, kalb de doğru olmaz",* buyurdu.

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey ümmetim), şüphesiz Hz. Allah size annelerinize asi olmayı, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmenizi ve başkalarının malına el uzatmayı haram kılmıştır. Keza, sizler için dedikoduyu, lüzumsuz konuşma ve soru sormayı ve malınızı haram yollarda harcamayı çirkin (mekruh) kılmıştır."[106]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah, her sözün hesabını soracaktır; o halde herkes Allah'tan korksun ve sözüne dikkat etsin."[107]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişi, Allah'ın razı olacağı bir kelime söylerse, onun tahmin etmeyeceği şekilde bu kelimenin sevabı kıyamete kadar yazılır.
Ve yine bir kişi de Allah'ın gazabını gerektiren bir kelime sarf ederse onun zannedemeyeceği şekilde cenab-ı Hak o kimseye kıyamete kadar günah yazar."[108]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fasık için gıybet olmaz: Yani, içki, kumar gibi günahları açıktan işleyen kimsenin bu hareketlerinin başkasını söylemek gıybet sayılmaz."[109]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, din kardeşinin ırz ve namusunu arkasından müdafaa ederse, Allah'ın o kimseyi cehennemden koruması bir hak olur."[110]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, bir kimsenin ayıplanması maksadı ile onda olmayan bir şeyi ona isnad ederse söylerse, Cenab-ı Hak, söylediğini isbat edinceye kadar o kimseyi cehenneme hapseder."[111]

8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, başkasında bulunan bir şeyi söylerse o kimseyi gıybet etmiş olur."[112]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünyada ikiyüzlü olanın, kıyamet günü ateşten iki dili olacaktır."[113]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Çok konuşanın yanlışı da çok olur; çok yanlış yapanın günahı da çok olur; günahı çok olanın ise cehennem ateşi gerektir."[114]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şahitlik için çağırıldığında inkar eden (Doğruyu söylemekten çekinen) kimse, yalancı şahitlik yapmış gibidir."[115]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Toplantı yerleri birer emanettir. Yani: Bir yerde oturulup, bir şey konuşulduğunda o söz orada kalmalı, başkasına ihbar veya ifşa edilmemelidir. Ancak üç meclis bundan müstesnadır:
a) *İnsan kanından bahsedilen meclis: Bir mecliste oturulduğunda, bir insanın öldürüleceği veya bir insanın öldürüldüğü söylenirse,*
b) *Haram olan bir zinanın yapıldığı veya yapılacağı anlatılırsa,*
c) *Haksız yere bir malın gasbından bahsedilen meclis.*
Bu meclislerde bulunan ve bu üç keyfiyeti duyan kimsenin meydana gelmiş veya gelecek olan bir haksızlık ve günahı haber vermek ve ifşada bulunması gerekir."[116]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lisanını kötü sözden men edemeyen kul, imanın hakikatına eremez."[117]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hikmet on kısımdır: Bunun dokuzu bir şeye karışmamakta, biri de susmaktadır."[118]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin hayırlısı o kimselerdir ki, görüldükleri zaman yanlarında Allah zikredilenlerdir şerlileri ise, koğuculuk yapan ve böylece sevenlerin arasını açan, başkalarına kusur takmak için koşan kimselerdir."[119]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanlara sövmek fasıklık: (Allah'ın emirlerine karşı gelmek), müslümanlar ile dövüşmek küfürdür, müslümanların malları da, kanları gibi haramdır."[120]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
(Hayırlı sözün dışında) *"Susmak ibadetlerin en yükseğidir"*[121]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Susmak abidin süsü, sahilin örtüsüdür."*[122]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sükkut, ahlakın en güzelidir; şaka yapmak ise, sahibini küçültür."[123]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki;
"Dünyada iki yüzlülük eden kimse, kıyamet günü ateşten iki yüzü olarak kalkacaktır."[124]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dilini islah edip, güzel söz söyleyene Allah rahmet eder."[125]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Konuşarak kazanan, (Faydalı söz ve zikir edenler gibi), ya da susunca selamete eren kişiye Allah rahmet eder."[126]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ölülere söven kimse, kendini felaket uçurumuna atmış gibidir."[127]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mü'mine söven kimse kendisini ölüm uçurumuna atmış gibidir."[128]

Dilin Afetleri

1. Sana lüzumu olmayan sözü söylersin. Söylemediğin zaman din ve dünyan için sana hiç bir zarar vermez. Bununla İslamiyet in güzelliğinin dışında kalırsın. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: *"Kaçınılması icab eden şey'den el çekmek, İslam'ın güzelliğindendir"* Bu nev'i sözler şöyledir ki, insanlarla oturur, yolculuk hikayeleri, bağ, bahçe, dağlara ait sözler söyler, geçmişte başından geçenleri eksiksiz ve mübalağasız anlatır. Bunların hepsi lüzumsuzdur. Bunlardan koçmalıdır. Zira söylenmemelerinde hiç bir zarar yoktur. Bunun gibi, bir kimseyi görüp, ihtiyacın olmayan şey'i sorman da böyledir. Bu da sormanda bir afet olmadığı zamandır. Amma mesela oruç tutuyor musun? Diye sorsan doğru söylerse, ibadeti izhar eylemiş otur. Yalan söylerse, günahkar olur. Bunlar da on beş afettir.[129]

2. Batıl Ve Günah Konuşmak

Batıl konuşmak, bid'atler hakkında konuşmaktır. Günah söylemek ise, kendi fisk ve fesadını anlatmak ve başkalarına da anlattırmaktır. Şarabı ve fişkı anlatan hikayeler söylemektir. Yahut bir toplantıda münakaşa edip, birbirine galiz sözler söyleyenlerin, birbirlerini incitenlerin hallerini, sözlerini anlatmaktır. Yahut insanları güldürmek için kadın hikayeleri anlatmaktır. Bunların hepsi günahtır. Birinci afet gibi değildir. Çünkü dereceyi düşürür. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Bir kimse bir söz söyler ve o sözden korkmaz ve o sözün kıymetini bilmezse, o söz onu Cehennemin dibine götürür. Bir söz söyler ve ondan korkarsa, o söz onu Cennete götürür".[130]

25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ümmetimin ermişlerinin alameti: Onlar hiçbir şeye lanet asla etmezler."[131]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki türlü gülmek vardır:
1. *Allah'ın sevdiği gülmek;*
2. *Allah'ın gazap ettiği gülmek.*
Allah (c. c.)'nün sevdiği gülmek: Bir kimse ile karşılaştığında ona karşı hoş görünmek ve onu memnun etmek maksadı ile güler yüz göstermektir,
Cenab-ı hakkın buğzunu gerektiren gülme ise: Muhatabına eziyet ve onunla alay etmek için gayri ciddi kelimeler söyleyerek gülüşmelere sebep olan batıl sözler ile meydana gelen gülmektir. Ki, başkasını alay olsun diye batıl sözler ile gülen kimsenin cezası derinliği 70 sene uzaklıkta olan cehennemin çukuruna atılmaktır."[132]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Müslümanın malına haksız yere el uzatmak, günahların en büyüğüdür."[133]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hırsızlığın en beteri: Devlet adamının sözlerini çalmaktır. Yani onun namına konuştuğunu söyleyerek halkı aldatmasıdır;
Günahların, hata yönünden eh büyüğü de: Haksız yere bir müslümanın malından almaktır;
Hastayı ziyaret etmek sevap getiren iyiliklerdendir; ziyaretin tamamlanması ise, elini hastanın üzerine koyarak halini sormaktır;
Şefaatlerin en üstünü, evlenmek isteyen iki kişi arasını bularak, onları birleştirmektir.
Elbiseyi güzel şekilde giymek, peygamberlerin yaptığı gibi önce gömleği sonra şalvarı giyinmek tarzıdır. Duaların kabul olduğu anlardan biri de aksırınca yapılan duadır, bu anda yapılan dua kubule iktiran eder."[134]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki :
"Sizi yalan yere şahitlik etmekten men ederim."[135]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sana, başkalarına lanet (Bela), okumamanı tavsiye ederim."[136]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gıybet, din kardeşinden onun hoşlanmadığı şeylerle bahsetmendir."[137]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnsanoğlunun bütün sözleri, lehine değil, aleyhinedir. Ancak: Allah'ın güzel olan emirlerini başkalarına söyleme, yasaklarını da yapmamaları için başkalarına ikaz etmek ve de şanı yüce olan Allah'ı zikretmesi, lehine olan sözleridir."[138]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

Yüce Rabbim Miraç gecesinde beni yükselttiğinde, bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan bir kavmin yanından geçtim. Cebrile, bunların kim olduklarını sordum. O, bunların (dünyada) halkın etini (hakkını) yiyen ve mal ve servetlerine tecavüz edenler olduklarını söyledi."[139]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalancı şahitler, Hz. Allah onları cehenneme atmadan bir adım atamazlar."[140]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, hakkı olmadığı halde, bir müslümanın sırf ayıplansın diye ayıplarını meydana çıkarırsa Cenab-ı Hak da o kimseyi kıyamet günü ateşe atmak suretiyle teşhir edecektir."[141]

3. Sözde Muhalefet, Münakaşa Ve Mürailik

Bazı kimselerde adet haline gelmiştir ki, kim ne söylerse kabul etmez, hayır, öyle değildir, der. Bu, sen ahmaksın, bir şey bilmezsin, yalan konuşursun, ben ise akıllıyım, zekiyim, bilgiliyim ve doğru konuşurum demektir. Bu söz ile iki helak edici sıfatı kuvvetlendirmiş olur. Biri tekebbür (kendini büyük görmek) öbürü ise başkalarına saldırmaktır.[142]

4. Malda Husûmet

Mal hususunda husûmet için ya kaadı'nın (hakimin) huzuruna yahut başka yere gidilir. Bunun afeti büyüktür. Resûlüllah (Sallatfahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: "Bir kimse, ilmi olmadan bir kimseye muhalefet ederse, susu ricaya kadar Allahü Teala'nın gazabında olur" Demişlerdir ki: Kalbi dağıtan, hayatın zevkini gideren, din mürüvvetini götürpn. mal hususundaki husûmet (düşmanlık) gibi hiçbir şey yoktur. Hiçbir vera' sahibi malda husûmet etmemiştir. Zira, olduğundan fazla söylenmedikçe husûmet olmaz. Vera1 ise fazla söyletmez. Hiçbir şey olmasa da hasmına tatlı söz söyleyemez. Halbuki tatlı sözün üstünlüğü çoktur.[143]

36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Fitne uyumaktadır. Onu uyandırana Allah lanet etsin."[144]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin vücudundaki bütün organları, dilin şiddet ve kötü sözlerinden şikayetçidirler."[145]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bana dünyadan şu kadar veya bu kadar servet de verseler yine de bir insanın (Kusur telakki edilecek) halini anlatmam."
(Peygamberimizin bu hadisi, Hz. Ayşe'nin,
"Sana şu kısa boylu Safiye yetti." demesi üzerine, peygamberimiz de ona
" Denize katsan onu bulandıracak bir söz söyledin." buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ayşe de ben onda olan bir hali hikaye ettim, demesi üzerine Resulullah efendimiz yukarda mealen arz ettiğimiz hadisini buyurdular.)[146]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişi söylemesinde zarar görmediği bazı kelimelerden dolayı 70 safhalı cehennemi boylar."[147]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sözü yalan olmaktan uzaklaştıracak çok yönler vardır."[148]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Namuslu bir kadına zina iftirasında bulunmak yüz senelik (En uzun ömrün) ibadetini yıkar ve yok eder."[149]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kardeşinin yüzüne söylemekten çekindiğin her türlü söz gıybettir."[150]

5. Fuhuş Söylemek

Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"Fuhuş söyleyen (çirkin söz söylemek, sövmek) kimseye Cennet haramdır" Yine bu yurdu:
"Cehennemde öyle insanlar olur ki, ağzından çıkan pisliğin fena-kokusundan bütün Cehennemdekiler feryad edip, bu kimdir? Derler. Bunlar, fuhuş ve çirkin sözlerin konuşulduğu yeri seven ve kendileri de öyle konuşanlardır, denir." İbrahim ibn Meysere diyor ki:
"Fuhuş söyleyen, kıyamette köpek şeklinde olacaktır". Fuhuşun en çoğu, fesadçılarda olduğu gibi, çirkin sözler söyleyip, avret yerlerini anmaktır. Sövmek ise bunu bir kimseye söylemektir. Resûlüllah (Aleyhissalatü vesselam) buyurdu:
"Annesine babasına sövene lanet olsun".
"Bunu kim yapar?" dediklerinde:
"Başkasının anne ve babasına sövüp kendi anne ve babasına sövdüren, anne ve babasına sövmüş demektir" buyurdu.
Mübaşeret (cima') bildiren sözleri, fuhuş olmaması için îma ile söylemelidir. Çirkinlik bulunan her şeyde işaretle konuşup açık söylememelidir. Kadın ismini açık söylemeyip "örtülüler" demek lazımdır. Bir kimsede basur ve bars gibi çirkin hastalıklar varsa "hastalık" deyip, böyle sözlerde edebli olmalıdır. Çünkü bu da fuhuş sözlerden bir çeşit olabilir.[151]

43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki bacağının ve iki çenesinin arasında bulunanları hıfzetmesini bilen kimse cennete girer."[152]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lisanını, kulağını ve gözünü Arefe günü korumasını bilen kimse, bu arefeden gelecek arefeye kadar yapacağı ufak tefek günahlardan affedilir."[153]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Aslı (anası ve babası) temiz olan ve temiz doğan kimsenin huzuru da temiz olur. (Helal olan böyle bir evlat kimsenin gıybetini yapmaz,)."[154]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haya hislerinden yoksun olan, pahasızca işler yapan, kimsenin aleyhinde konuşmak gıybet değildir."[155]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Elini ve dilini tutmasını bilen kimse kurtuluş bulmuştur."
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bedenin sıhhati ve ruhun afiyeti on kısımdır. Bunun dokuzu susmakla, biri de insanlardan uzak bulunmakla kazanılır."
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Karşılıklı biribirlerine sövenlerin günahı, küfre ilk defa başlayana aittir. Kendisine sövülen bu haddi aşmadıkça..."[156]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü Allah'ın yanında durumu en kötü olan kimse, nasın kendisini kötü, çirkin sözlülüğünden dolayı terk ettiği kimsedir."[157]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişiyi huzurunda övmek, onu (kör bıçakla) kesmekten beterdir,"[158]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkasını övmekten sakınınız. Çünkü, bu hal onu gurura sevk eder ve helakine sebep olacağından boğazlanmak demektir."[159]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İftira ve söz koğuculuğu yapmaktan kaçınınız."[160]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yalan söylemekten kesinlikle kaçınız. Çünkü: Yalan imanın yabancısıdır, imanla yalan birlikte bulunamaz."[161]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir adam veya kadın, cariyelerine böyle bir fiiline muttali olmadıkları halde (ey zina eden, zinakar) derlerse kıyamet günü cariyeleri tarafından haklarında (had) uygulanır. Çünkü dünyada aralarından müsavat olmadığından haddin uygulanması mümkün değildir."[162]

6. Lanet Etmektir

Bil ki lanet etmek, kötüdür. Hayvana, İnşana, elbiseye, neye olursa olsun böyledir. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor:
"Mümin lanet etmez" Seferde hanımı Resûlüllah'la (aleyhisselam) beraber idi. Bir deveye lanet etti. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"O devenin üstündeki her şey'i alın. Kaafileden çıkarın. Zira mel'undur." Bir müddet deve öyle dolaştı, kimse yanına yaklaşmadı. Ebû'd-Derda (Radıyallahü anh) buyurur:
"Bir kimse, toprağa veya birşey'e lanet etse, o şey der ki, lanet bizim ikimizden de daha çok Allahü Teala'ya asî ofana olsun". Bir gün Ebû Bekiri's-Sıddîk (radıyallahü anh) bir şey'e lanet etti. Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) işitti ve üç defa:
"Ka'be'nin sahibinin hakkı için sen sıddıksın, lanet yoktur" buyurdu. Tevbe ettim, tevbe ettim dedi ve kefaret için bir köle azad etti.[163]

7. Şiir Ve Nağme

Sema bahsinde bunun haram olmadığını anlatmıştık. Çünkü Resulüllah'ın huzurunda şiir okumuşlardı. Şairi Hasan'a, kafirleri kötüleyici, hicv edici şiirle, cevab vermesini emretmişti. Fakat yalan söylemek, bir müslümanı kötülemek yahut da överken yalan söylemek caiz değildir. Amma, şiir san'atı olarak teşbih yoluyla söylenenler, görünüşte yalan da olsa haram olmaz. Çünkü bunlardan maksad, bunlara inanmak değildir. Böyle şiirler, arabî dilde Resûlüllah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) huzurunda söylenmiştir.[164]

8. Mizah

Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) şakalaşmayı yasaklamıştır. Az olmak şartı ile arada bir yapmak mubahtır. Şart, iyi huylu, güzel ahlaklı olmaktır. Ve yine şarttır ki, adet ve meslek haline getirmemeli ve doğru söylemelidir. Çünkü fazla şaka ve mîzah vakti öldürür ve çok güldürür. Çok gülmek ise kalbi karartır. Heybet ve vekarı giderir. Hatta böyle kimseden uzak durmaya başlarlar. Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki:
"Ben mîzah (şaka) konuşurum, fakat doğru konuşurum" Yine buyurdu:
"Başkalarını güldürmek için bir söz söyleyen, Süreyya yıldızından yere düşmekten daha çok kendi derecesinden düşer" Çok güldüren her şey kötüdür. Gülmek, tebessümden fazla olmamalıdır. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"Benim bildiğimi siz bilseniz, az güler, çok ağlarsınız" . Bir kimse, diğer bir kimseye dedi ki:
"Bilmiyor musun ki, şübhesiz Cehennemden geçilecektir. Nitekim Allahü Teala: *"Sizden her biriniz ondan geçecektir",* buyuruyor. Oradan tekrar çıkılacağını biliyor musun?"
Arkadaşı:
"Hayır, bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine:
"Gülmek nedir ve gülmeye sebeb nedir?" Dedi.
Ata-i Sülemî (Rahmetullahi aleyh) kırk sene gülmedi. Veheb ibn Verd, Ramazan bayramı günü bir gurup kimselerin güldüklerini, eğlendiklerini gördü. Buyurdu ki:
"Eğer bu insanları afvetmişler ve oruçlarını kabul etmişlerse, bu işleri şükür edenlerin işi değildir. Kabul etmemişlerse bu işleri Allah'tan korkanların işleri değildir". İbn Abbas (Radıyallahü anhüma) buyurdu:
"Günah işleyip de gülen. Cehenneme girer ve daima ağlar". Muhammed İbn Vasi' buyurdu:
"Bir kimse Cennette ağlarsa, haline şaşılır mı?"
"Şaşılır" dediler.
"O halde dünyada gülen ve yerinin Cennet veya Cehennem olduğunu bilmeyene daha çok şaşılır", buyurdu.[165]

9. Alay Etmek Ve Gülmek

Bir kimse ile alay etmek ve ona gülmek, sözünü ve işlerini, gülünç şekilde anlatmaktır. O kimse bundan kırıtırsa, haramdır. Allahü Teala:
"Kimseye hakaret gözü ile bakmayın ve kimseye gülmeyin ki, o sizden daha iyi olabilir", buyurdu. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"Bir kimseyi tevbe etmiş olduğu bir günahtan dolayı gıybet eden kimse, o günaha mübtela olmayınca ölmez" Sesi çıkacak kadar gülmekten men'etmiştir. Buyurdu ki:
"İnsan, benzerini yaptığı işe niçin güler?" Yine buyurdu:
"Alay edene ve insanlara gülene, kıyamet günü Cennetin kapısını açarlar ve oha gel gir derler. Yaklaşınca kapıyı kapatırlar. Dönünce yine bağırırlar, başka bir kapı acarlar. O ise o üzüntü ve gam arasında ezilir durur. Yaklaşınca kapı kapanır. Nihayet çağırırlar da gidemez. Anlar ki kendisi ile alay ediyorlardır"
Komiklik ve maskaralık yapana gülmek, kimseyi rencide etmiyorsa, haram değildir. Şaka kısmından sayılır. Bir kimse rencîde olursa, haram olur.[166]

10. Yalan Yere Söz Vermek

Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurur:
"Üç şey yardır ki, bunlardan biri kimde bulunursa, namaz kılsa da, oruç tutsa da münafiktır. Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, kendisine verilen emanete hıyanet eyler" Yine buyurdu:
"Söz vermek borç gibidir. Kaçmamak lazımdır."
Allahü Teala, İsmail aleyhisselamı övüyor ve onun için, sözünün eri buyuruyor. Derler ki, bir kimseye bir yerde buluşmak için söz verdi. Yirmi iki gün orada onu bekledi ve sözünü yerine getirmek istedi. Ashab-i Kiramdan biri anlatır:
"Resûlüllah'a bîat ettim ve şuraya geleceğim dedim, sonra unuttum. Üçüncü gün gittim, orada idi". Buyurdu ki: "*Ey delikanlı, üç gündür seni bekliyorum".*
Elden geldiği kadar zorla söz vermemelidir. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"İnşaallah yapabilirim", derdi. Söz verince, bir zaruret olmaksızın, elden geldiği müddetçe sözünü yerine getirmelidir. Bir kimseye bir yerde buluşmayı söz verince, alimler namaz vakti girinceye kadar orada beklenir, dediler. Bir kimseye verilen bir şey'i geri almak, sözünde durmamaktan daha çirkindir. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve böyle kimseyi kustuğunu yiyen köpeğe benzetmiştir.[167]

11. Yalan Konuşmak Ve Yalan Yere Yemin Etmek

Bunlar büyük günahlardandır. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"Yalan, nifak kapılarından bir kapıdır" Yine buyurdu:
"Kul, Allahü Teala'nın indinde yalancı yazılana kadar, bir bir yalan söyler." Yine buyurdu:
"Yalan rızkı azaltır." Yine buyurdu:
"Tüccarlar tacirdirler" Yani tüccarlar, kötü iş işlerler.
"Alış-veriş helal olunca, niçin böyledir" diye, sordular.
"Yemin ettikleri ve günaha girdikleri, konuştukları zaman yalan söyledikleri için", buyurdu. Yine buyurdu: *"İnsanları güldürmek için yalan söyleyenlere, yazıklar, esefler, korkular olsun!"* Yine buyurdu:
"Şöyle gördüm ki: Bir kimse bana kalk dedi. Kalktım, iki kişi gördüm. Biri ayakta, diğeri oturuyordu. Ayakta duran, ucu eğri bir demiri; bu oturanın ağzına sokmuş, ağzının bir tarafını yarmış ve omuzuna kadar ayırmıştı. Sonra öbür tarafını da böyle ayırdı. Sonra ağzının önünü de böylece çekip ayırdı. Yalan söyleyicidir. Kıyamet gününe kadar böyle azabolunur", dediler.
Abdullah ibn Cîrad (Radıyallahü anh):
"Resûlüllah'a (Sallallahü aleyhi ve sellem), mü'min zina eder mi?" dedi.
"Edebilir", buyurdu.
"Yalan söyler mi?" dedi.
"Hayır", buyurdu ve:
"Yalan söyleyenler îmanı olmayanlardır", ayet-i kerîmesini okudu. Abdullah ibn Amir (Radıyalfahü anh) der ki, "Küçük bir çocuk oyun oynamaya gitti. Gel, sana bir şey vereyim," dedim. Resûlüllah (Sailallahü aleyhi ve sellem) evimizde idi.
"Ne vermek istedin?" buyurdu.
"Hurma," dedim.
"Vermezsen, amel defterine yalan söyledi yazarlar", buyurdu. Yine buyurdu.
"En büyük günahların neler olduğunu size bildireyim: Şirk, anayı babayı incitmek." Böyle buyurdu ve bir yere dayanıp otururken, kalktı doğru oturdu ve:
"Ancak yalan söyleyemez", buyurdu.

Büyükler, yalan söylemek icab ettiği yerde, sözün manasını değiştirerek, doğru söylemeyi tercih etmişlerdir. O kimsenin arzu ettiği şey ne ise, o sözden onu anlar. Buna mearîz denir. Şöyle ki, Matraf, bir emîrin huzurunda idi. Niçin bu kadar az geliyorsun? Dediği zaman:
"Emîrin (sultanın) yanından gittiğimden beri, Allahü Teala kuvvet verinceye kadar sırtımı yerden kaldıramadım", dedi. Hasta olduğunu zannetti. Bu söz ise doğru idi. Şabî'yi birisi gelip arasa, cariyesine:
"Kapının yanına bir daire çiz, ortasında dur ve burada yoktur de yahut mescidde arayın de, buyururdu. Muaz ibn Cebel (Radıyallahü anh) memuriyetinden dönünce, hanımı:
"Bu kadar memurluk yaptın, zekat topladın, bize ne getirdin?" dedi.
"Beni gözeten vardı, bir şey getiremedim," dedi. O, Allahü Teala'yı kastetti, hanımı ise, Ömer'in (Radiyallahü anh) onu kontrol eden birisini gönderdiğini sandı. Hanımı Hazret-i Ömer'in (Radıyallahü anh) evine gidip, kızarak:
"Muaz, Resûlüllah'ın (Aleyhisselam) ve Ebû Bekri's-Sıddîk'ın (Radıyallahü anh) yanında emîn idi. Siz niçin onun yanında adam bulunduruyorsunuz?" Dedi. Hazret-i Ömer, Muaz'ı (Radıyallahü anhüma) çağırdı ve ne olduğunu sordu. Hadiseyi anlatınca, Ömer (Radıyallahü anh) güldü ve hanımına vermesi için ona bir şey'ler verdi.
Bu da ihtiyaç düştüğü zaman söylenir. Lüzum olmayınca söz doğru olsa da insanları yanlış anlamaya sevk etmek caiz olmaz.
Abdullah İbn Utbe (Rahmetullahi aleyh) buyurur:
"Babamla Ömer İbn Abdülaziz'in yanında idik. Dışarı çıkınca, üstünde güzel bir kaftan vardı. İnsanlar, halîfenin kaftanıdır, dediler.
"Allahü Teala halîfeye çok iyi karşılık versin", dedim. Babam:
"Oğlum, sakın yalan söyleme, yalana benzeyen şey'ler de söyleme", dedi. Yani bu söz yalana yakındır. Fakat az bir fayda için mübah olur. Latife etmek ve bir kimsenin gönlünü almak gibi; Nitekim Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu:
"İhtiyar Kadınlar Cennete girmez". "Seni deve yavrusuna bindireyim", "Kocanın gözünde beyazlık var" Böyle sözde bir zarar varsa, caiz olmaz. Mesela bir kimseyi kandırarak, filan kadın veya kız seni seviyor deyip, kalbini o kadına bağlamak ve bunun gibi şey'ler caiz değildir. Fakat zararı yoksa ve şaka olarak yalan söylese günah derecesine çıkmaz ise de îmanı kemal derecesinden düşürür.
"İbadet on kısımdır. Dokuzu susmak, biri ise insanlardan kaçmaktır". Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve seliem) buyurdu:
"Çok konuşan çok hata eder, çok hata eden çok günah işler. Çok günah işleyene ateş daha layıktır" Bunun için Ebû Bekiri's-Sıddîk (radıyallahü anh) konuşmamak için ağzında taş saklardı. İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh): "Hapse layık, dilden daha uygun bir şey yoktur," derdi.
Ubeyd ibn Yûnus diyor ki, bir kimsenin sözlerine kulak verip, kendi işlerinde bu sözlerin te'sirlerini görmediğim kimse yoktur. Rebi' ibn Heysem (Rahmetullahi aleyh) yirmi sene dünya kelamı konuşmadı. Sabahleyin kalkınca, kaiem ve kağıt getirir; söylediğini, konuştuğunu yazardı. Akşam bu konuşmalardan kendini hesaba çekerdi.
Susmanın bütün bu faziletleri, dilin afet ve zararlarının çok olmasındandır. Bütün lüzumsuz şey'ler, dil ucundan meydana gelir. Söylemesi hoş ve kolaydır. Fakat iyi ile kötüsü arasını ayırmak zordur. Susmak ile bu mesuliyetlerden kurtulunur. Kalb ve himmet toplanır, tefekkür ve zikir ile meşgul olur.
Söz dört kısımdır: Birincisi tamamen zararlıdır. İkincisinde hem zarar, hem de fayda vardır. Üçüncüsünde ne fayda ne de zarar vardır. Bu ise fuzûlî konuşmaktır. Zararı, zamanını boş geçirmek bakımından yeter derecededir. Dördüncüsü yalnız faydalı sözdür. O halde sözlerin dörtte üçü söylenmemelidir. Dörtte biri söylenmelidir. O da biraz evvel geçen ayet-i kerîmedeki manadadır. Resûlüllah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem): *"Susan kurtuldu",* sözünün manası budur. Bunlar bilinince dilin afetleri de bilinir.
Ulu Allah buyuruyor ki:
1- *"Ey iman edenler!... Allah'dan korkun ve doğru söyleyin (yalancılık etmeyin) ki; Allah işlerinizi iyiye götürsün ve günahlarınızı bağışlasın. Allah'a ve O'nun resulüne itaat edenler en büyük kurtuluşa ulaşmış olurlar."*[168]
Ulu Allah buyuruyor ki:
"Ey iman edenler!... Allah'dan korkun ve doğrularla beraber olun."[169]

12. Gıybet

Bu da ekseriya dil ile olur. Allahü Teala'nın korudukları hariç bundan kimse kurtulamaz, Çok büyük günahtır. Allahü Teala Kur'an-ı Kerim'de bunu, ölü kardeşinin etini yemeye benzetiyor Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Gıybetten uzak olunuz. Çünkü gıybet zinadan fenadır. Çünkü zinanın tevbesi kabul edilir amma, gıybet edilen helal etmeyince gıybetin tevbesi kabul edilmez" Yine buyurdu:
"Mîrac gecesi bir gurup insanlar gördüm, tırnakları ile yüzlerinin etlerini kazırlardı."
"Bunlar kimdir?" Dedim.
"İnsanları gıybet edenlerdir, dediler." Süleyman ibn Cabir (Radıyallahü anh) anlatır:
"Resûlüllah'a, (Aleyhisselam) bana, beni koruyacak bir şey öğretiniz," dedim.
"Kendi kovandan başkasının kabına su doldurmak olsa bile iyi işi küçük görme, müslüman kardeşine doğru ol, yanından kalkınca gıybet etme", buyurdu. Allahü Teala Mûsa aleyhisselama vahiy gönderdi:
"Gıybet edip tevbe etmeyen Cehenneme girenlerin birincisi olur. Tevbe edip de ölen ise Cennete girenlerin sonuncusu olur". Cabir (Radıyallahü anh) anlatır:
"Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ile seferde idik. İki kabre uğradı ve:
"İkisi de azabtadır. Biri gıybet ettiği için, diğeri de elbisesini bevilden (sidikten) korumadığı için", buyurdu. Sonra yaş bir dalı ikiye böldü, mezarların üzerine koydu ve:
"Bunlar kurumayınca azablar hafiflemez" buyurdu.
"Bir (Evli) kimse zina ettiğini kendi ağzıyla söyleyince, taş ile recm edilmesini" buyurdu.
"Biri diğerine, onu köpeği taşlar gibi taşlasınlar" dedi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bir leşin yanından geçti:
"Bu leşi yiyin", buyurdu.
"Leştir nasıl yeriz," dediklerinde:
"Yediğiniz kardeşinizin eti bundan daha kötüdür, günahı da bundan büyüktür", buyurdu. Ashab-i Kiram birbirleriyle, doğru görüşür, gıybet etmezlerdi ve bunu en üstün ibadetlerden bilirlerdi. Buna uymamayı ise münafıklık sayarlardı.
Kutade (Radıyallahü anh) buyurur:
"Kabir azabı üç kısımdır: Üçte biri gıybet, üçte biri söz taşımak, üçte biri de elbisesini bevilden korumamaktandır". İsa aleyhisselam havarileri ile ölü bir köpeğin yanından geçiyordu.
"Bu hayvan ne pis kokuyor" dediklerinde, İsa aleyhisselam:
"Onun o beyaz dişleri ne güzeldir", buyurdu. Bununla onlara, neyi görürlerse, iyi taraflarını söylemelerini öğretti.[170]

13. Söz Taşımak Ve Nemmanlık Etmek

Allahü Teala: *"O kıymetsiz kimse, insanları ayıblar ve fesad yönünden birinden söz alıp, diğerine götürür, gammazlık eder",* buyurdu. Ve yine buyurdu:
"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıblamayı adet edinene şiddetli azab vardır" Bütün bu ayetlerle nemmamlığı (söz taşımayı) bildiriyor. Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem):
"Nemmam (söz taşıyıcı) Cennete giremez", buyurdu. Ve yine buyurdu:
"Size en fenanızı haber vereyim. Aranızda söz taşıyanlar, aranızı bozanlar ve insanları birbirine düşürenlerdir" Ve yine buyurdu:
"Allahü Teala Cenneti yarattığı zaman, Cennete, konuş buyurdu. Bana kavuşanlar ne iyi insanlardır," dedi. Allahü Teala buyurdu:
"İzzet ve Celalime yemin ederim ki, sekiz sınıf insan sana giremez. Şarap içenler, zina eden ve etmekte devam edenler, söz taşıyanlar, hanımlarının namusunu korumayanlar (deyyüsler), şerîatle amel etmesi icabedip de etmeyen devlet memurları, kadınlara benzeyen erkekler, sıla-i rahim yapmayanlar ve sözünde durmayanlar."
Haberde geldi ki, İsrail oğullarına bir kıtlık vaki oldu. Mûsa aleyhisselam yağmur duasına çıktı. Yağmur yağmadı. Musa aleyhisselam'a vahiy geldi:
"Senin duanı nasıl kabul ederim kî aranızda bir nemmam vardır?" Musa aleyhisselam:
"Ya Rabbî, o kimdir? Bana bildir de aramızdan çıkarayım, dedi. Allahü Teala:
"Ben nemmamı sevmem, kendim mi nemmamlık yapayım?" Buyurdu. Bunun üzerine Musa aleyhisselam herkesin nemmamlıktan tevbe etmesini söyledi. Herkes tevbe etti ve yağmur yağdı.
Bir kimse hikmetle konuşan bir hakîmi arıyordu. Bunun için binlerce kilometre yol yürüdü. Bulunca ona; taştan sert, göklerden geniş, yer küresinden ağır, zemheriden soğuk, ateşten sıcak, okyanustan engin, yetimden hor nedir, diye sordu. Buyurdu ki:
"Suçsuza, kabahatsize bühtan, yerden ağırdır. Hak (doğruluk), göklerden geniştir. Fakirin kalbindeki kanaat, okyanustan engindir. Haset, ateşten yakıcıdır. Yakınlık göstermeyen akrabaya muhtaç olmak, zemheriden soğuktur. Kafirin kalbi, taştan, katıdır. Sözüne aldırılmayan nemmam yetimden hordur".
Ulu Allah buyuruyor ki:
"*Ey iman edenler!... Zannın (şahsî kanaatlerin) çoğundan kaçının. Çünkü bazı zanlar (şahsî kanaatler) günahın ta kendisidirler. Birbirinizin kusurlarını araştırmayın,*

yekdiğerinizi arkadan çekiştirmeyiniz. İçinizden biriniz, ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bu sizin için tiksindirici bir şeydir. Allah'dan korkunuz. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve çok esirgeyendir."
"Ey insanlar!... Biz sizi gerçekten bir dişi ile bir erkekten (Havva ile Adem'den) yarattık (türettik) Sadece (kolaylıkla) tanışabilesiniz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en kıymetli olanınız O'ndan en çok korkanınızdır. Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır."[171]

"Andolsun ki insanı yaratan biziz; nefsinin ona ne vesvesele verdiğini (içinde dönüp dolaşan gizli duyguları) biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız. Hatırla ki, (insanın) hem sağında, hem solunda oturan, onun amellerini kaydetmekte olan iki de (melek) vardır. Kişinin ağzından bir söz çıkmaya görsün; (onu hemen kayda geçirmeye) hazır bir gözcü yanı başındadır."[172]

14. Birbirini Sevmeyenler Arasında İki Yüzlülük Yapmak

Herkesin yanında onun hoşuna gider şekilde söz söyleyen, birinin sözünü diğerine, diğerinin sözünü evvelkisine söyler ve her birine de ben seni seviyorum şeklinde görünür. Bu ise nemmamlıktan kötüdür. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Bu dünyada ikiyüzlü olan, öbür dünyada ateşten iki dilli olur" Yine buyurdu:
"Allahü Teala'nın indinde kulların en kötüsü ikiyüzlülerdir." O halde, iki düşman ile görüşen, duyduğunu, duymadığını, doğru sözünü, diğerinin yanında veya arkasında, olduğu gibi söylemelidir. Ancak münafik olmaz Birbirlerinin her sözünü diğerine anlatmamalı ve her birine ben seni seviyorum diye göstermemelidir.
İbn Ömer'e (Radıyallahü anhüma):
"Devlet reîsinin yanına gittiğimiz zaman, dışardaki gibi konuşmuyoruz", dediklerinde:
"Biz Resulüllah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) zamanında bunu nifak sayardık" buyurdu. Zaruret olmadan sultanların yanına gidip, orada her zamanki gibi konuşmayan; münafik ve ikiyüzlü olur. Bir zaruret olunca, caiz olur.[173]

15. İnsanları Övmek Ve Dünya Menfaati İçin Yaranmak

Bunda altı afet vardır. Dördü söyleyen için, ikisi de övülmekte olan dinleyen içindir.
Övenin afetleri:
1- Olduğundan fazla söyleyip, yalancılık yapar. Hadîs-i Şerifte geldi ki:
"İnsanları övmekte aşırı gidenin kıyamette dili, o kadar uzun edilir ki, yere yayılır, üzerine basar ve ayağı kayıp düşer"
2- İçinde nifak olur ve karşısındakini überek onu sevdiğini göstermek ister. Halbuki onu sevmez.
3- Aslını bitmediği şey'ler söyler- Mesela siz zahirisiniz, müttekîsiniz, ilimle dolusunuz ve bunun gibi sözler söyler. Bir kimse, bir başkasını övdü. Resulüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Sana yazıklar olsun. Onun boynunu vurdun", buyurdu. Sonra yine buyurdu ki:
"Muhakkak bir kimseyi üveceksen, böyle olduğunu zannediyorum söyle. Allahü Teala üzerine bir kimseye her bakımdan iyidir demem. Zira onun hesabını Allah bilir. İyi desen de, zannetsen de değişmez" **4-** Övdüğü kimse zalim olabilir ve onun sözüyle sevinebilir.
Övülen e iki şekilde zarar vardır:
1- Kendini beğenir ve gururlanır. Hazreti Ömer (Radıyallahü anh) bir gün yanında kamçısı oturuyordu. Carûd isminde birisi yanlarına geldi. Birisi:
"Bu Rebia kabilesinin reisidir," dedi. Ömer (Radıyallahü anh) onu kamçı ile dövdü.
"Ya Emîre'l-Mü'minîn, bu dayak niçindir?" Dedi.
"Bu adamın ne dediğini duymadın mı?" Buyurdu. Ve tekrar Ömer (Radıyallahü anh) buyurdu ki:
"Kalbine bir şey geldiğinden korktum. O gururu kırmak istedim."
2- Karşısındakine alimsin ve salihsin gibi sözler söylerse, ilerisi için çalışmaz ve:
"Ben zaten olgunlaştım", der. Bu yüzdendir ki, Resûlüllah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) huzurunda birini Övdüklerinde:
"Boynunu vurdun, duyarsa felah bulmaz", buyurdu. Yine buyurdu.
"Bir kimsenin, keskin bir bıçak ile bir kimseye saldırması, onu, yüzüne karşı övmekten daha iyidir" Ziyad ibn Eşlem buyurur:
"Övülme dinleyenin yanına şeytan gelir, onu yerden kaldırır. Fakat mü'min kendini bilir ve alçalır."
Bu altı afetin zararı olmasa övmek iyi olur, Resûlüllah (SallAllahü aleyhi ve sellem) sahabeyi medhetti ve:
"Ey Ömer! Beni Peygamber olarak insanlara göndermeselerdi, seni gönderirlerdi", buyurdu. Yine buyurdu: *"Eğer bütün alemdekilerin imanı Ebû Bekir'in îmanı ile tartılsa, Ebû Bekir'in îmanı ağır gelir"* Buna benzer hadîs-i şerîf'ler çoktur. Bu övmenin onlara zarar vermeyeceğini biliyordu.
Fakat kendini övmek çirkindir, kötüdür ve Allahü Teala bunu yasak etmiştir ve:
"Ben iyiyim, deyip, kendinizi övmeyiniz", buyurmuştur.
Ulu Allah buyuruyor ki:
"Allah'a karşı yalan söyleyenlerin Kıyamet günü kapkara olduğunu göreceksiniz. Kibirlik taslayanlar için Cehennem'de yer yok mu sanki? Allah kendisinden korkup kötülükten sakınanları, kurtuluşlarının sebebi olan imanlarının sayesinde necate kavuşturur. Onlar kötülük yüzü görmez, onlar için tasalanmak da söz konusu değildir."[174]

Övülene Düşen Vazifeler

Bilmiş ol ki; medhedilen kimse, böbürlenme ve kendini beğenme hastalığına yakalanmaktan ve tembellik göstermekten son derece sakınmalıdır. Bu hastalıklarından, insanoğlunun ancak kendini bilmesi, riyanın inceliklerini ve amellerdeki afetleri anlaması ile korunabilir. Zira insan, başkasının bilemediği, kendisinin birçok kusurlarını bilir. Eğer kendisini medheden, onun kusurlarını bilseydi, onu medhetanesinden çoktan vaz geçerdi.
Diğer bir vazifesi de, medheden şahsı küçük göstermek ve "O, bilmez ve anlamaz" demek suretiyle yapılan medh u senayı kerih karşılamaktır.
Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Medhedenlerin yüzüne toprak saçın, yani onları hakîr görün." buyurmuştur. Süfyan b. Uyeyne:
"Kendini bilen kimseyi övmek, ona zarar vermez." diyor. Salihlerden birini övmüşler, o da:
"Allah'ım, beni sen bilirsin, bunlar bilemezler." demiştir. Diğer biri de medhedildiği zaman:
"Allah'ım, şu kulun, senin mekrine uğramak suretiyle bana yaklaşmak istiyor. Ben ona kızdığıma seni şahid tutarım." dedi. Hz. Ali de medhedildiğini duyduğu zaman:
"Allah'ım, bunların bilmedikleri kusurlarımı bağışla, bunların sözleri ile beni muahaze etme, onların sandıklarından beni daha hayırlı eyle." demiştir. Adamın biri Hz. Ömer'i övmeğe başlayınca, Hz. Ömer:
"Nedir, hem beni, hem de kendini helake çalışıyorsun." dedi. Adamın biri Hz. Alî'yi gıyabında zemmettiği halde, yüzüne karşı övmeğe başlayınca, Hz. Alî:
"Söylediklerinden daha düşük ve fakat içinden geçenden daha üstünüm." dedi.
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Kişinin en hayırlı ve zararlı uzvu iki çenesi arasında bulunan, yani lisanıdır. Hayır da ondan, şer de ondan gelir."[175]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bütün belalar dilin yüzündendir."[176]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkalarını (söz, yazı ve şiirle) çokça övenlerin yüzüne toprak saçınız."[177]

Esmaül Husna

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüce Allah'ın doksan dokuz tane ismi şerifi vardır. Kim bunları (tanı bir teslimiyetle) sayarsa cenneti hak etmiş olur. Allah böyle bir Allah'tır ki, ondan başka ibadet e layık hiç bir şey yoktur. " Rahman" (Dünyada bütün insanlara merhamet edici) "Errahim" (ahirette yalnız mü'münlere rahmet edici, "El Melik" (emirleri her şeye geçer) "El Kudüs" (zatı noksan sıfatlardan beridir) "Esselam" (ayıplardan salimdir.)
"El Mü'min" (mü'minleri azaptan, mahluklarını zulümden koruyucu) "El Müheymin" (yarattıklarının hallerini gözeticidir) "El Aziz" (kuvvet ve galebe sahibidir.) "El Cebbar" (kırılanları onarıcı, eksikleri tamamlayıcıdır.) "El Mütekebbir" (büyüklük kendisine mahsustur) "El Halk" (yoktan var edicidir) "El Barju" (muhtelif

şekillerle mahlukatı ayırıcı ve noksansız yaratıcıdır) "El Musaviru" (her şeyi suret ile ayırıcı) " El Gaffaru" (günahları örtücü) "El Gahharu" (küfürle isyanla karşı geleni kahredici.) "Elvehhabu" (karşılıksız vericidir.) "Errezzagu" (rızıkları yaratıcı) "El Fettahu" (açıcıdır.) "El Alim" (gizli ve aşikare her şeyi bilicidir.)"El Gabidu" (ruhları gabzedici) "El Basitu" (bazılarının kalbini hayra rağbetli kılıcı) "El Hafizu" (küffarı lanetle manen alçaltıcı, mü'müni ahirette yükseltmek için bazen dünyalık bakımından zayıflatıcıdır.) "Errafiu" (mü'müni iman ve hidayetle yükseltici) "El Muizzu" (taat sahibini aziz edici) " El Müzillu" (emirlerine karşı koyan ehlini zeli edici) "Essemîu" (nihayetsiz işitici) "Elbasir"(sonsuz görücüdür) "El Hakim" (kişiyi kötüden, hakkı batıldan ayırıcı) "El Adlü" (adaletle hük -medicidir.) "El Halimu" (cezada ne acele ve ne de ihmal edicidir.) "Ellatifu" "kullarına çok affedici) "El Habiru" (her şey den haberdardır.) "El Azimu" (zatında ve sıfatında kamildir.)

"El Gafuru" (pek çok mağfiret edici) "Eşşekuru" (az hayra çok sevap verici ve salih kullarını sena edici) "El Aliyyu" (sonsuz derecede alidir.) "El Kebiru" (Allahü Teala büyüktür) "El Hafizu" (her şeyi hifzedici) "El Mükitu" (ruhun bedenin kuvvetlerini yaratıcı, her zaman rızık verici) "El Hasîbu" (hesaba çekicidir.) "El Celilu" (sıfatlarında kamildir.) "El Kerimu" (istemeden, vesilesiz vericidir.) "Erragibu" (muhafaza için gözeticidir) "El Mücîbu" (duaları kabul edici) "El Vasîu" (ilmi, rahmeti her şeyden geniştir.) "El Hakimu" (her şeyi hikmet üzere yaratıp yerle yerinde yapıcı) "El Vedudu" (evliyaları ve hayır sahibi mü'minleri sevici) "El Mecidu" (kadri yüksek, zatı şerefli, işleri güzeldir.) "El Baisu" (öldükten sonra diriltici) "Eşşehidü" (her şeye şahittir.) "El Hakku" (Allah'ın varlığı haktır) "El Vekılu" (kulların umurunu taahhüt edici) "El Gaviyyü" (kuvvetinin nihayeti yoktur) "El Metınu" (kudreti şiddetlidir) "El Veliyyü" (müminlere dost ve veli olup yardım edici) "El Hamidü" (hamdü senaya çok müstehaktır.) "El Muhsi" (her şeyi sayıcı ve sayılarını bilici) "El Mübdiu" (her şeyi maddesiz ve örneksiz olarak yoktan var edici) "El Muıdu" (öldürüp yeniden diriltici) "El Mümîtu" (ölümü halk edici) "El Hayyü" (ebedi-hayata sahiptir...) "El Kayyumu" (gökleri yeri ve her şeyi tutucu ve muhafaza edici) "El Vacidu" (istediğini bulur, ondan gizli bir şey yoktur...) "Elmacidu" (azameti, kadri, şanı büyük, şerefi keremi ve fazlı çoktur.) "El Vahidu" (şeriki ve benzeri olmamakta tektir.) "Es-Samedü" (ihtiyaçtan münezzehtir.) "El Gadiru" (her istediğini dilediği gibi yapmaya kadirdir.) "El Muktediru" (kuvvet verip bazı şeyleri kulları vasıtasıyla icat edici) "El Mukaddimu" (bazılarını ileri götürücüdür.) "El Muahhiru" (bazı şeyleri bazılarından geri bırakıcıdır.) "El Evvelü" (ezelidir, iptidası yoktur) "El Ahiru" (ebedidir, sonu yoktur) "Ezzahiru" (varlığı kudretinde aşik,ardır her şeye galiptir.) "El Batınu" (kibriyası ile insanların ve aklın gözüne görünmez.)

"El Vali" (kainatı idare edici) "El Müteali" (her şeyden pek yücedir.) "El Berru" (ihsan ve bahş edici) "Ettevvabu" (tevbeleri kabul edici) "El Müntegimu" (asilerden şiddetle intikam alıcı) "El Afuvvu." (günahları mahvedici) "Erraufu" (affedeni affeder, çok merhamet sahibidir) "Malikul Mülki' Zül Celali Vel İkram" (kulların ve bütün mülkün sahibi, azamet ve ikram sahibidir) "El Muksitu" (mazlumların hakkını zalimlerden alıcı) "El Camiu" (birbirine zıd şeyler toplayıcı) "El Ganiyyü" (herkes O'na muhtaçtır.) "El Muğni" (halkı muhtaçlıktan kurtarıcı) "El Manîu" (dilediğini men edicidir.) "Eddarru" (dilediğine zarar verici) "En Nafiu" (dilediğine menfaat verici) "Ennur" (hakkı gösterici, yeri gökleri ve dilediği kalblerî nurlandırıcı) "El Hadi" (hak yolu gösterici ye ona sevk edici) "El Bedıu" (Örneksiz, maddesiz icat edicidir.) "El Bağı" (her şeyin bir sonu vardır. Fakat yalnız O bakidir) "El Varisu" (bütün mülkün varisi ancak O'dur.) "Er Reşidu" (iyi amelleri tarif edici, dilediğini hayırda devam ettirici) "Ess Buru" (asilerin cezasına kaadir iken acele etmeyip sonraya bırakıcıdır)[178]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak ki yüce Allah' ın doksan tane ismi şerifi vardır. Kim bu isimleri (hulusu kalp ile) sayarsa cenneti hak etmiş olur. Hz. Allah birdir, biri sever."[179]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüce Allah'ın doksan dokuz şerifi ismi vardır. Kendisi tek olduğu için teki sever. Herhangi bir kul bu isimlerle dua ederse, cennet o kişiye vacip olur."[180]

Ya Allah esmasının hassası:
Her cuma günü, bin kerre Ya Allah diyen kimse, evliya zümresine dahil olur.
Cuma günleri, taharet-i kamile ile -ki gusül abdesti almaktır- cuma namazından evvel, yüz kerre Ya Allah derse, ne gibi dileği varsa matlûbuna nail olur.
Her gün bin kerre Ya Allah derse, İlm-El-Yakin'e yükselir, kalb-i selime nail olur.
Bir hastaya iki yüz kerre Ya Allah okunsa, eceli gelmemişse şifaya kavuşacağı muhakkaktır.

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şüphesiz Hz. Allah (c.c)ın 99 ismi celilesi vardır. Müminlerden kim bunları sayıp ezberlerse, mutlaka Cennete girecektir.[181]

Allah'ı Anmak

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Maddi ve manevi temizlik imanın yarısıdır. (Allah'ın verdiği nimetlere karşı) hamdetmek mizanı (Mahşer terazisini) doldurur. Sübhanallahi velhümdü lillahi cümlelerinin sevabı yerle gök arasını doldurur.
Namaz nurdur, sadaka kurtuluş beyyinesidir. Sabır insanı doğru yola çıkaracak ışıktır, kötülüklerin terki ibadetlere devam sabırla mümkündür.
Kur'an kişinin leh ve aleyhine olan işlerde kat'ı delildir. Bütün insanlar (24 saat maddi ve manevi her türlü işlerinden hiç durmadan) çalışırlar, çabalarlar. Bunun yanında azınlık nefsini Allah'a satan, yaptığı ibadet ve taatlerinin sevabını alır ve böylece kendisini selamete ulaştırır, bir kısmı da nefsini leylanın emrinde koşturur ve onun istek ve arzularına boyun eğer ve de dolayısı ile kendi öz nefsini felaketten felakete sürükler."[182]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu beş cümleyi ağzınızdan, eksik itmeyiniz:
a. *Süphanellah, (Allah'ı takdis ve tenzih ederim)*
b. *Elhamdülillah, (Maddi ve manevi nimetlere yapılan bütün hamdü senalar Allah'a yaraşır)*
c. *Lailahe İllallah, (Allah'dan başka ibadete hak kazanan yoktur)*
d. *Lahavle velakuvete illa billahi (Kötülük ve ahlaksızlıktan dönmek ve ibadetlere devam etmek gücüne sahip olmak ancak, Allah' in lütuf ve yardımı ile olur.)"*

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Namazların akabinde...) Sühanallah, Elhamdülillah. Allahü ekber cümlelerini söyleyiniz ve bunları parmak uçları ile sayınız. Çünkü: parmaklarınızda sorulup, konuşturulacak, gagul olmayınız ki, Cenabı-Allah'ın rahmetinden unutulmuş olmayasınız."[183]

ALLAHÜ TEALA'YI ZİKİR

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Kıyamet gününde) Hz. Allah'ın yanında peygamber ve şehit olmayan öyle kimseler bulunacaktır ki, yüzlerindeki ilahi nur bakanların gözlerini kamaştıracaktır... Bunların mevki ve Allah'a olan yakınlıklarına peygamberler ve şehitler bile gıpta edeceklerdir.
Bu kimseler, her kabileden toplanıp Allah'ı zikredenlerdir. Hurmaların en iyisini seçip yiyenler gibi, bu zevat da Allah'ı tesbih seçerek hamd, sena ve zikreden kimselerdir."[184]

5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennete girmeleri için, en önce çağırılacak kimseler: Geniş ve sıkışık onlarında bile Allah'ı anmaya ve şükür etmeye devam eden kimseler olacaktır."[185]

6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lahavle ve la kuvvete illa billahi, cümlesinin manasından sana bahsedeyim mi? Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzak kalmak ancak onu koruması ile mümkündür. Allah'ın emirlerine itaat etmek gücü de ancak onun yardımı ile olur, (Ey ashabım) biraz önce Cibril bana gelerek böylece haber verdi."[186]

7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı zikrin (anmanın) en üstünü (La ilahe illallah) duaların en güzeli de (Elhamdü lillah) cümleleri ile olur."[187]

8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın güzel gördüğü şeyleri yapmak kişiyi her türlü kötülüklerden korur. Lailahi illallah, cümlesini okumaya devam eden kimseyi bu kelime 99 bela def eder ki bunların en küçüğü üzüntüdür."[188]

9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
" Zamanların en kıymetlisi, gecenin en son anıdır."[189]

10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günü derece bakımından insanların en üstünü Allah'ı bol bol anan kimseler olacaktır."[190]

11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden en faziletlisi görüldüğü zaman yüzündeki ilahi nurdan, Allah anılan kimselerdir."[191]

12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sübhanallahı-El Melıkıl Kuddusi - Rebbil Melaiketi Verruhi, cümlesini çokça oku. Bu dua okununca yer, gök izzet ve şerefle sallanır."[192]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lahavle Ve La Kuvvete İlla Billahi cümlesini çok çok oku, çünkü bu dua cennet hazinelerindendir ."[193]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Size mecnun denilinceye kadar Allah'ı çokça anınız."[194]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki;
"Allah (c.c.) sözlerden dört sözü seçmiştir. bu sözler, Subhanallah, Elhamdü Lillahi , Lailane İllalahü, Ellahü Ekber dir.
Subhanallah diyenin kimsenin defterine 20 sevap yazılır ve defterinden 20 günahı silinir. Allah'ü ekber, diyene de aynı şey Lailahe illahü diyene öyle, içtenlikte Elhamdülillahi Rabbil-i Alemin, diyen kimsenin 30 hatası bağışlanır ve hesabına otuz sevap yazılır."[195]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Allah şöyle buyurur: Benim hakkıyle kulum o kuldur ki, cephede düşmanla savaştığı zaman beni anar."[196]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yıldızlar, dünya sakinlerini aydınlattığı gibi, içinde Allah'ın anıldığı ev de, sema ehlini aydınlatır."[197]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dünya ve içinde olanlar hiç makbul değildir. Ancak, Allah'ı zikretmek ve ilim öğrenmek, ilme sahip olmak suretiyle Allah dostu olmak bundan müstesnadır."[198]

Bütün ibadetlerin özü ve aslı, Allahü Teala'yı hatırlamaktır. İs'lamın direği namazdır ve namazdan da maksat Allahü Teala'yı zikir ve anmaktır. Husûsen Allahü Teala buyurur:
"Muhakkak ki namaz İnsanı çirkin ve kötü şey'lerden uzaklaştırır ve muhakkak ki Allah'ı zikir daha büyüktür" Kur'an-ı Kerîm okumanın ibadetlerin en faziletlisi olmasının p sebebi, Allahü Teala'nın kelamı, sözü olması, Allahü Teala'yı hatırlatıcı olması ve içerisindekilerin hepsinin Allahü Teala'yı anmayı, hatırlamayı tazelemesi, yenilemesidir. Oruçtan maksat, şehvet ve arzuları kırmaktır. Böylece şehvet ve istek sıkıntılarından kurtulan kalb, temizlenir ve zikir edilecek yer olur. Kalb arzularla dolu olunca, zikir etmesi mümkün olmaz ve zikir ona te'sîr etmez. Beytullah'ı (Kabe'yi) ziyaret olan Hacdan maksat, hane (ev) sahibini hatırlamak ve O'nu görmeyi, O'nunla konuşmayı candan istemektir. Demek ki, bütün ibadetlerin başı ve aslı zikirdir. Zaten müslüman olmak için La İlahe İllallah, Muhammedün Resûlüllah kelimesini söylemek lazımdır. Bu ise zikrin, Allahü Teala'yı anmanın ta kendisidir. Diğer bütün ibadetler bu zikri kuvvetlendirmek içindir. Allahü Teala'nın seni anması, senin O'nu anmanın neticesidir. Bunun için Allahü Teala:
"Beni anınız ki, ben de sizi anayım", buyuruyor. Bu ha tırlamak, devamlı olmalıdır. Devamlı olmazsa, ekseri hallerde olmalıdır. Çünkü kurtuluş buna bağlıdır. Bunun için Allahü Teala:
"Kurtulmak istiyorsanız, Allahü Teala'vı çok zikrediniz", buyuruyor. Kurtuluş ümîdinin anahtarı; az değil çok zikretmek, az halde değil, bir çok hallerde zikretmektir. Yine bunun için buyurdu:
"Ayakta, otururken ve yanları üzerinde yatarken Allahü Teala'yı zikredenler." Bu ayet-i kerime, ayakta iken, otururken ve yatarken Allahü Teala'yı hiç unutmayan insanları övmektedir. Allahü Teala buyurdu:
"Rabbiru, kendinde tazarrû ve korkarak, ses ile olmaksızın, sabah ve akşam zikret, hiçbir zaman O'ndan gaafil olma".
Peygamber efendimize (Sallallahü aleyhi ve sellem), işlerden hangisi faziletlidir? Diye sordular. Buyurdu ki: *"Öldüğü zaman dilinin, Allahü Teala'nın zikri ile yaş olmasıdır"*
Kalb zikir nuru ile süslenince saadetin en büyüğü ele geçmiş demektir. Bu dünyada görülmezse, öldükten sonra görülür. Kalbi Allahü Teala ile bulundurmak için onu daima murakebe etmelidir. Hiç unutmamalıdır. Çünkü devamlı Allahü Teala'yı zikretmek, hatırlamak Allahü Teala'nın melekûtundaki şaşılacak hallerin anahtarıdır. Peygamber efendimizin (Saltallahü aleyhi ve sellem:
"Cennet bahçelerinde durup seyretmek isteyen, Allahü Teala'yı çok zikretmelidir", Hadîs-i Şerîfi'nin manası budur.
Kısaca bu anlattıklarımızdan, bütün ibadetlerin özünün zikir olduğu anlaşıldı. Hakîki zikir, bir emir veya yasakla karşılaştığı zaman Allahü Teala'yı hatırlamaktır. Günah ise elini çekmeli, emir ise, yapmalıdır. Eğer zikri bunu yaptırmıyorsa, hayaldir ve işin aslını anlamamıştır.[199]

Tehlil, Tesbih, Tahmid, Salavat Ve İstiğfarın Üstünlüğü

Peygamber efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor:
"Kulun yaptığı her iyilik, kıyamet günü teraziye konur. Yalnız La İlahe illallah kelimesi konmaz. Eğer onu teraziye koysalar, yedi kat göklerden, yer den ve içinde olanlardan ağır gelir" Yine buyurdu: "La ilahe illallah diyen dediğinde sadık ise, yeryüzündeki topraklar kadar günahı da olsa afvedilir" Ve yine buyurdu:
"İhlas ile La ilahe illallah diyen, Cennete gider" Ve yine buyurdu:
"La ilahe illallahu vahdehû la şerîkeleh; lehü'l-mülkü, ve lehü'l-hamdü ve hüve ala külü şeyin kadîrr tehlîlini her gün yüz defa söyleyen, on köle azad etmiş gibidir. Defterine yüz iyilik yazılır ve defterinden yüz kötülük silinir. Akşama kadar bu kelime onu şeytandan korur"
Sahîh-i Buhari'de bildiriyor ki:
"Bu kelimeyi kim söylerse, İsmail aleyhisselamın oğullarından dört köleyi kölelikten azad etmiş gibi olur"
Yine Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki:
"Günde yüz defa sübhanallahi ve bihamdihî, diyenin bütün günahları affolunur, isterse denizin köpüğü kadar fazla olsun" Ve yine buyurdu:
"Her namazdan sonra otuz üç defa Sübhanallah, otuz üç defa Elhamdülillah, otuz üç defa Allahü Ekber deyip, "La ilahe illallahü vahdehû la şerîkeleh lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir" sözü ile yüze tamamlayanın bütün günahları afvedilir, isterse denizköpüğü kadar çok olsun"

19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sübhanallah - Elhamdü Lillah, Lailahi İllallah Ve Ellahü Ekber sözleri ile Allah'ı anmak, ağaçların gazel yaprağı döktükleri gibi, günahları dökerler."[200]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her şeyin bir cilası vardır Kalplerin cilası da Allah'ı anmaktır. Hiç bir şey insanı, zikir kadar Allah'ın azabından kurtaramaz, hatta, kılıcın kırılıncaya kadar savaşman dahi."[201]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üç şeyden insan gaflet eder:
a. *Allah'ı anmaktan,*
b. *Sabah namazını, güneş doğmadan önce kılmaktan,*
c. *Borç hususunda, girinceye kadar kişi bunun farkına varmaktan"*[202]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Cenabı Hak, şöyle buyurur: Kulum beni kimsenin bulunmadığı yerde anarsa, ben onu meleklerin topluluğu arasında anarım. Şayet, bir topluluğun içinde (samimiyetle) anarsa ben onu Refiki A'la'da anarım."[203]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Bir kimse günde yüz defa (Lailahe İllallah) derse, Allah onu yüzü ayın on dördü gibi parlak olarak mahşere gönderecektir. Aynı zamanda, bu kadar kelime-i tevhit veya daha fazlasını çekenlerden maada onun amelinden daha üstün bir amel de olmayacaktır."*[204]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir topluluk, Allah'ın evlerinden birinde (mescitlerde), toplanıp Allah'ın kitabını okur ve Kuran öğretimi yaparlarsa üzerlerine huzur iner ve rahmeti ilahi onları kapsar. Yüce Allah onları yanında (Meleklerden müteşekkil)bir cennet ve cemaat arasında anar."[205]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı zikretmek üzere bir yerde toplanan kavim, oradan ayrılacakları zaman onlara şöyle hitap edilir: Allah'ı andığınızdan dolayı buradan affedilmiş olarak kalkınız."[206]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir yere toplanan insanlar, Allah'ı anmaz, Resul üzerine salatü selam okumadan dağılırlarsa, onlar oradan kokmuş bir leşin bırakacağı pis kokudan daha ağır bir raiha bırakarak ayrılırlar."[207]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ben rabbıma her sabah mutlaka yüz defa istiğfar ederim."[208]
28- Resulullah (s.a.v.)buyuruyor ki:
"Beş vakit namaz arkasında şu tesbihata belli miktarda behemehal devam ediniz; günahınız bağışlanır, hatalarınız yok olur:
a) *Otuz üç defa Sübhanallahi, manası: Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih eder, kemal sıfatlarla takdis ederim.*

b) *Otuz üç defa Elhamdü Lîllahi, anlamı: Allah'ın seni verdiğin sayısız nimetlerine karşı hamd ederim.*
c) *Otuz üç defa Allahü Ekber, anlamı: Yüce Rabbim sen yücelerden daha yücesin, her şeyden büyüksün.*
Tarz namazlarının ardından bu teşbihlere devam ediniz."[209]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cehennemden korunmak için kalkanınızı alınız. Bunun için Sübhanallah - Elhamdü Lillah - Velailahe İllalahü Vellahü Ekber, deyiniz.
Ölmez salih amel olan bu kelimat size kıyamet günü takdim edilecek ve bunlar sizi cehennemden koruyacaktırlar."[210]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Zikrin (Allahı anmanın), en hayırlısı gizli olanıdır. Rızkın hayırlısı da yeteri kadar olanıdır."[211]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İbadetin en hayırlısı, çok gizli olup, kimsenin görmediği bir yerde yapılan ibadettir."[212]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki: En hayırlı kelam dört tanedir; hangisinden başlasan sana zarar vermez, fayda verir. Bu kelimeler: Subhanallah - Elhamdü Lillah - La İlahe İllallah Ve Allahü Ekber'dir."[213]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gafiller arasında Allah'ı anmak, her kesin kaçtığı yerde sabır ve sebat gösterme menzilindedir?"[214]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kimsenin bulunmadığı yerde Allah'ı anmak, kafirlerle savaşırken herkes kaçtığı halde çarpışmaya tek başına düşman safları arasında çarpışan mücahit gibidir."[215]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ne büyük ve ne yüce ki, şu beş kelime mizanda bunlardan daha ağır gelecek bir amel bulunmayacak:
a) *Lailahe illallah*
b) *Sübhan Allah,*
c) *Elhamdü Lillah,*
d) *Ellahü Ekber,*
Salih bir evlat ki, onu yetiştiren babasından önce vefat ederse bunun sağlayacağı sevap: (Burada böyle bir evladı yetiştirip, sevabını kazanmak, önceki dört tesbihle eşit kabul edilmiştir."[216]

Ulu Allah buyuruyor ki:
"Yedi gökle yer ve bunların üzerinde bulunan bütün yaratıklar (insanlar, melekler, cinler, hayvanlar ve bütün cansızlar) O'nu (Allah'ı) noksan sıfatlardan tenzih ederler. Ancak siz onların teşbihini anlamazsınız. O kullarının günahlarına karşı müsamahakar ve af edicidir."[217]

36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah bana yeter, o güzel dayanaktır anlamına gelen Hesbünallahü Ve Nüme1 Vekil cümlesi bütün korkulardan emniyettir."[218]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hüsnü zan, güzel ibadetler cümlesindendir."[219]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sübhanallah - Elham -Dülillah - La İlahe İllalahü Vellahü Ekber cümleleri insanoğlunun yanından yiyen kurt gibi, günahları yer ve bitirir."[220]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı on defa tesbih, on defa tahmit, on defa tekbir et ve ondan sonra ne İstersen, Rabbin hemen kabul buyurur."[221]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yüz kere Sübhanallah demen, senin hakkında İsmail Peygamberin evladından yüz köle azat etmene denktir; Allah'ı yüz defa Elhamdü Lillah diyerek tahmit edersen bu da senin hakkında yüz adet, mücahitlerin binecekleri sırtı eğerli at sadaka vermene karşıdır; yüz kere Allahü Ekber demek suretiyle Allah' ı tekbir etmen senin hakkında yüz adet deveyi kurban etmişçesine sevap kazandırır; Cenab-ı Hakkı yüz defa La İlahe-İllalah demek suretiyle tehlil edersen bu da senin için yerle göğün arasını dolduracak kadar sevap kazandırır ve o gün hiçbir kimsenin ameli bunları yapmış olmadıkça senden yüksek olamaz."[222]

41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyo rki:
"Herhangi birinin tuvalete girdiği zaman (Bismillah) derse, avret yerleri ile cinler arasında bu kelime bir perde teşkil eder ve sükutunuz de teşbih yerine geçer."[223]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı anmak kalplere şifadır."[224]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamberleri anmak bir nev'i ibadettir; Allah'ın veli kullarını anmak günahların keffaretidir, ölümü hatırlamak bir sadakadır; kabri hatıra getirmek ise seni Cennete yaklaştırır."[225]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı anmak sana verilen bir nimettir; öyle ise şükran borcunuzu ödeyiniz."[226]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İşitilmeyecek kadar gizli yapılan zikir Hafeze (Koruyucu) meleklerin işiteceği yükseklikte yapılan zikirden 70 kat daha fazla sevaplıdır."[227]

Derler ki, Peygamber efendimizin (Sallallahü aleyhi ve sellem) huzuruna bir kimse geldi ve:
"Dünya beni terk etti, elimde bir şey kalmadı, fakır ve aciz oldum. Ne yapmam lazım?" diye sordu. Buyurdu ki; *"Meleklerin salavat ve mahlûkatın tesbih ile rızıklarını bulduğu şey'i bilmiyor musun?"*
"O nedir Ya Resûlallah?" dedi. Buyurdu:
"Sübhanaltahi'l-azim, sübhanallahi ve bihamdihi, estağfurullah, her gün bunları sabah namazından önce ve sabahtan sonra yüz defa söyle, dünya, istesen de istemesen de yüzünü sana döner; ve Allahü Teala her bir kelimeden bir melek yaratır, kıyamete kadar tesbih söyler ve sevabı sana olur" . Ve yine buyurdu:
"Devamlı olan salih ameller bu kelimelerdir: Sübhanallühi ve'l-hamdü lillahî vela ilahe illallahü vallahü ekber" Ve yine buyurdu:
"Ben bu kelimeleri söylemeyi, gök kubbe altında olan her şey'den daha çok severim." Ve yine buyurdu:
"Allahü Teala'nın indinde en sevgili sözler bu dört kelimedir" Ve yine buyurdu:
"İki kelime vardır, dilde hafif, terazide ağırdır ve Allahü Teala'nın indinde pek sevgilidir: Sübhanallahi ve bihamdlhi"
Fakirler, Peygamber efendimize (Sallallahü aleyhi ve sellem) dediler ki:
"Zenginler ahiret sevabının hepsini götürdüler, Bizim yaptığımız her İbadeti onlar da yapıyorlar, onlar ise sadaka veriyor, biz veremiyoruz". Buyurdu ki:
"Sizin fakirlik sebebiyle her teşbihiniz, tahliliniz ve tekbiriniz sadakadır. Yaptığınız her emr-i maruf ve nehy-i münker sadakadır. Eğer sizden biriniz ehlinin ağzına bir lokma koyarsa sadakadır" Fakirlerin söylediği tesbih ve tahmîdin faziletinin daha fazla olmasının sebebi, fakirlerin kalblerinin dünya zulmeti ile kararmamış bilakis çok parlak olmasındandır.

Zikir Nedir.
Zikir: Cenab-ı Hak'kı anmaktır.
Zikir: Haktan gafil olmamaktır.
Zikir: İbadetlerin en üstünüdür.
Zikir: İbadetlerin temel rüknüdür.
Zikir: Mezkûrdan başka her şeyi unutmaktır.
Zikir: Mezkûr ile kaim olmaktır.
Zikir: Kalbi tasviye etmektir.
Zikir: Masiva'dan alaka kesmektir.
Zikir: Mevla'dan ayrılmamaktır.
Zikir: Allah'ın zat ve sıfatlarında fani olmaktır.
Zikir: Mevla ile daimi irtibattır.
Zikir: Allah ile kul arasında ilahi bir bağdır.

Zikir: Tam bir duadır
Zikir: Bir emr-i hüdadır.
Zikir: Bütün taatlerin özüdür.
Zikir: Halıkımızın istek ve arzusudur.

46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şeytan insan oğlunun kalbine hortumunu sokar, Allah'ı anınca derhal kaçar;unutunca tekrar hortumunu insanın kalbine takar."[228]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı zikretmen için halkı terk edip, inzivaya çekilen ve kimsenin bulunmadığı yerde Allah'ı zikredenler herkesi geçmiştir. Zikir onun omuzundan günahı indirir ve o kimse kıyamet günü çok hafif, tüy gibi mahşer yerine gelir."[229]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah katında en hoşa giden söz, kutun Sübhanallah, Elhamdü Lillah, Lailahi İllallah Ve Allahü Ekber demesidir. Bu cümlelerden hangisi ile önce başlarsan zararı yoktur."[230]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sübhanallah Ve Elhamdü Lillah, Allah yanında en sevimli sözlerdir."[231]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gecenin bir kısmında uyanan aile reisi, çoluk çocuğunu (veya eşini) kaldırır ve beraberce İki rek'at namaz kılarlarsa (Kur'anda Allah'ı çok anan erkek ve kadınlar olarak) ismi geçenlerden kaydedilirler."[232]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sabahladığınızda şöyle deyiniz: Ey Allah'ımız bizi sabaha sen çıkardın, akşama da sen erdireceksin, bizi sen yaşatacak ve öldüreceksin; dönüş sanadır."[233]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yatağına uzandığın zaman şöyle söyle: Allah adı ile Allah'ın gazap ve azabından, kullarının şerrinden ve Şeytanın vesvesesinden ve yanıma sokulup aldatmasından Allanın tam olan sözüne (Kelime'i Şehadete) sığınırım."[234]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yanmakta olan bir kimseyi görürseniz, hemen Allahü Ekber deyin. Bu kelime sizi ateşten korur."[235]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet bahçesine uğrarsanız onun meyvasından nasibinizi alınız. Orada bulunanlar; ey Allah'ın resûlü, cennet bahçesinden ne kasd ediyorsunuz? Diye sorarlar. Bunun üzerine Peygamberimiz de: (Bir grup mü'minin bir araya gelip Allahı anmalarıdır) diye cevap verdiler,"[236]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet bahçesine uğrarsanız nasibinizi alınız." Orada bulunanlar:
"Cennet bahçesi nedir?" Cevap:
"Mescidler;"
"Nasip nasıl alınır?" Cevap:
"Sübhanallah-Elhamdü Lillah - Allahü Ekber Ve Lailahe İllallahü Vallahü Ekber sözcükleridir, diye cevap verdiler."[237]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cennet bahçesine uğrarsanız meyvasından nasibinizi alınız." Soruldu:
"Cennet bahçesi nedir?" Cevaben buyurdular ki:
"O ilim meclisleridir."[238]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Münafiklar, size riyakarlık yapıyorlar deyinceye kadar Allah'ı anmaya devam ediniz. O'nun ismini ağzınızdan bırakmayınız."[239]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hangi bir toplantıda uzun u -zun oturulup da Allah anılmaz veya onun peygamberi üzerine salavat getirilmeden dağılırlarsa, Cenab-ı Hak isterse onları affeder, isterse azap eder."[240]

Allah (c.c.) Hazretleri kitab-ı keriminde:
"Öyle ise siz beni (taat ve ibadetle) anın, ben de sizi (sevab ve mağfiretle) anayım. Bir de bana şükredin, bana nankörlük etmeyin" buyuruyor."[241]

59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dört söz, sözlerin en üstünüdür; hangisinin daha üstün olduğunu kabul edip onu başa almanda bir mazur yoktur. Bu kelimeler:
Suphanallah, Elhamdülillah, Lallahe İllalahü Vellahü Ekber ve El-lahüEkber."[242]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kıyamet günün benim şefaatime en çok kavuşmak saadetine eren kimse, samimi bir yürekle Lailahe İllallah, diyenlerdir."[243]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı sevmenin alameti, onu anmayı da sevmektir; Allah'ı sevmemenin alameti de onunadmın anılmasını sevmemektir."[244]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*İsmi Azam, (Kur'anda) üç surede vardır:*
1. *Bakara Suresinde,*
2. *Ali İmran Suresinde,*
3. *Taha Suresinde."*[245]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İsmi Azam ki, onunla dua edildiği takdirde kabulü muhakkaktır. Allah'ın bu büyük ismi şu ayettedir: (Ali İmran Suresi): De ki, ey Allah'ım sen mülkün gerçek sahibisin."[246]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İsmi Azam şu iki ayettedir: Sizin ilahınız tek olan ilahtır ve ondan başka ilah da yoktur; Rahman rahim olan odur. Ve Ali İmran Suresi'nin İlk ayeti: Allah öyle bir Allahtır ki ondan başka ilah yoktur, o diri ve hükümrandır."[247]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Size, arşın altındaki Cennet hazinesine götürecek kelimeyi söylİyeyim mi? La Havle Ve La Kuvvete İlla Billahi, deyin. Cenab-ı Hak derhal şöyle der: Kulum İslam oldu ve İslamiyeti benimsedi."[248]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Elem ve kederlerden kurtaran kelimeler: La İlahe İllallahü - Halim-ü -Kerim, La İlahe İllallahül- Aliyyül Azim. Lailahe İllallahü Rabbüssemavatissab'i Ve Rabbülarşil - Kerim."[249]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki cümle vardır ki, bunlar dile hafif, tartıda ağır ve Rahman olan rabbın nezdinde sevimlidir. Bu kelimeler şunlardır: Sübhanallahi Ve Bihamdihi - Sübhanallahil Azim."[250]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki cümle vardır ki, bir tanesinin Arş'a yükselmesine yani kabulüne, bir şey engel olamaz, diğerinin cevabı ise yerle gök arasını doldurur. Bu sözler: La İlahe İllallah, Allahü Ekber'dir."[251]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Birkaç dua (söz) vardır ki, bunları ölüm anında söyleyen kimse muhakkak cennete girer: Bu dualar:
1. *La İlahe İllallah-ü-Lhalimü-Elkerimü. (Üç defa okunacak),*
2. *Elhamdü Lillahî Rabbîl Alemin (Üç defa okunacak),*
3. *Tebbarekellezibi Yedihilmülkü, Yuhyi Ve Yümitü Ve Hüve Ala Külli Şey'in Kadir. (Bir defa okunacak)."*[252]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Öyle dualar vardır ki, bunları hayır veya zikir meclislerinde bu kelimeleri söyleyen kimse için nasıl ki senetin altı hürürle mühürlenirse, cenab-ı Hak'da o kimse için

böyle bir mühür mühürler:
Sübhaneke Allahümme Ve Bi Hamdike - Lailahe İlla Ente Esteğfirüke Ve Etubü İleyke'dir bu cümleler."[253]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Peygamber efendimiz, hanımları uyumak istediklerinde onlara, otuz üçer defa hamd, teşbih ve tekbir etmelerini, *yani otuz üçer defa Elhamdü lillah- Süphanallah Ve Allahü Ekber demelerini emrederdi."*[254]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"O Peygamber (s.a.s.) ayakta, yatarken ve otururken her an Allah' ı anardı."[255]
73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Resulullah, bir meclisten kalkmadan önce, Sübhaneke Allahüme, Rabbi Ve Bihamdike, Lailahe İlla Enter Esteğfirüke Ve Etübü İleyke, derdi. Ve bu duayı oturduğu yerden, meclisten kalkmadan önce okuyan kimsenin o mecliste işlediği günahlarının tamamı bağışlanır, buyururdu"[256]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Sabah namazından sonra cemaatle birlikte güneş doğuncaya kadar Allah'ı anmak benim için dünya ve dünyada bulunan bütün nimetlerden daha sevimlidir; keza, İkindi namazından sonra cemaatle birlikte güneş batıncaya kadar Allahı anmak da dünya ve dünyada olanlardan daha sevimlidir, benim için buyurdu."*[257]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sübhanallah -Elhamdü Lillafi, Lailahe İllallahü Vellahü Ekber, sözleri ile yapılan tesbih benim yanımda güneş üzerine doğan şeylerden daha sevimlidir."[258]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her şeyin bir anahtarı vardır. Göklerin anahtarı da Lailahe İllallaha cümlesidir."[259]

Her ibadet bir zikirdir. Namaz kılmak, oruç tutmak kur'an okumak, dua yapmak, tehlil ve tekbir getirmek, salat-ü selam getirmek ve teşbih çekmek gibi ibadetlerin hepsi de zikir cümlesindendir. Kur'an-ı Kerim, zikir için muayyen bir sınır koymamıştır. Zühd ve takva gelişip de, tasavvufi kuruluşlar, derviş teşekküllerini meydana getirince zikir muayyen nizamlara ve adetlere göre yapılmaya başlanmıştır. Zikiri sadece onların yaptıklarından ibaret sanmamalıdır. Zikir gafletten kurtulmaktır. Öyleyse, kendimizi gafletten kurtarmak, şeriatın her emrine sarılmak ve her yasağından sakınmak da zikirdir. Zira bunlar yapılırken emir ve yasakların sahibi olan Allah (c.c.) hatırlanmaktadır. Yani gaflet gitmektedir. İnsanlar haraket ve işlerinde; Cenab-ı Hakkın emir ve yasaklarını gözetince, emir ve yasakların sahibi olan Hz. Allah'ı unutmaktan kurtulur. Bu haliyle devamlı zikretmiş olur.
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İki kişiden birisi paralarını dağıtır; diğeri de Allah'ı zikrederse, Allah'ı anan (anmadan paralarını dağıtandan), Allah yanında daha üsündür."[260]
78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Güneşin enerjisinden faydalanıp, hayatiyet kazanan her şey Allah'ı hamd ve tesbih eder; Şeytan ve bazı adem oğlundan azgınlar müstesna."[261]
79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Lailahe İllallah kelimesini hiçbir amel (sevap kazandırmakta geçemez), aynı zamanda bu kelime (kişinin İslamiyeti kabulünden önce işlediği) bütün günahları yok eder."[262]
80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"La Havle Ve La Kuvvute İlla Billahi sözü 99 derde devadır; en küçüğü üzüntüdür."[263]
81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Hafeze melekleri) insanin iki omuzunda günah ve sevabı yazıp, Allah'a takdim eden melekler), kulun amellerini Allah'a sunduklarında günlük amelin başında ve sonunda sevap görülünce, yüce Allah onlara şöyle buyurur: (Sabah ve akşam hayır işleyen) bu kulumu affettim, şahit olunuz."[264]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Bir müslüman Allah'ı anarak yatar ve gece kalkıp, rabbına ibadette bulunursa Cenab-ı Hak' dan dünya ve ahiretle ilgili ne isterse Allah ona istediğini verir."[265]

Zikrîn Çeşitleri
Ulema-i İslam, zikrin çeşitlerini beyan etmişler, zikir:
a. Lisanla,
b. Kalble,
c. Bedenle olmak üzere üç türlü yapılır demişlerdir. Şimdi bunları kısaca izah edelim.
Lisanla zikir: Allahû Tealaya hamd-ü sena etmek, onu esma-i hüsnasıyla yad etmek, teşbih ve tehlü etmek, şükretmek, istiğfar etmek, kur'an okumak ve dua. etmekle olur.
Kalble zikiri Allahü zülcelali gönülden anmaktır. Bu da üç kısma ayrılır:
Birincisi: Allah (c.c.) Hazretlerinin zat ve sıfatına delalet eden ayetleri düşünmek ve şüpheleri def ederek esma-i ilahiyeyi tefekkür etmektir.
İkincisi: Ahkam-ı rubûbiyeti ve vazaif-i ubudiyeti tefekkür etmektir. Hz. Allah Buyuruyor ki:

83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinde Allah'ın anıldığı ev ile anılmadığı evlerin biri ölüye, diğeri diriye benzer."[266]
84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İnanç ve samimiyetle La İlahe İllah diyen kimse Cennet'e girer."[267]
85- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir grup mümin bir yerde oturup, Allah'ı zikrederlerse, onlar o meclisten dağılmadan kendilerine Allah tarafından günahlarınız bağışlanmış ve kötülükleriniz iyiliklere dönüşmüş olarak dağılıma, denir."[268]
86- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ı zikirden daha üstün sadaka olamaz."[269]
87- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Mümin bir kul hulusi kalble -Lailahe İllallah- derse, büyük günahlardan kaçınılması şartı ile o kimse için Arş-ı Alaya kadar göklerin kapısı açılır."[270]
88- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ın ismi anıldığı yerin bir noktasının yedi' tabakası, üzerinde Allah anıldığı için, biri birini müjdeler; çevresindeki arzın diğer kısımları üzerine iftihar ederler. Ayrıca, bir mü'min yerin bir noktasında namaz kılmak istediği zaman o nokta bununla iftihar eder."[271]
89- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Son sözü Lailahe İllallah olan kimse, Cennet'e girer."[272]

"Bunlar; iman edenlerdir. Allah'ın zikriyle gönülleri (vicdanları) huzur-u sükûna kavuşanlardır. Haberiniz olsun ki kalbler ancak zikrullah ile oturaklasın (olgunlaşır)"[273]

İbnü-1 Arabi "Hiç bir salih amel yoktur ki, salih olabilmesi için zikir şart koşulmasın. Zekatını verir veya orucunu tutarken Allah'ı zikretmeyenin ameli kamil olmaz. Binaenaleyh, zikir bu cihetle amellerin en faziletlisidir" diyor. Bu nedenle, yüce Mevlamız kullarının zikri çoğaltmalarını istiyor ve bir ayet-i celilede:
"Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin"[274] buyuruyor.

90- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kim, günde yüz defa -Sübhanallahi Ve Bihamdik- derse, günahları bağışlanır; denizlerin köpüğü kadar da olsa."[275]
91- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Malını Allah yolunda harcamaktan cimrilik eden ve gece uykusundan (ibadet için) kalkamayan kimsenin Sübhanallah Ve Elhamdü Lillah, kelimelerine devam etmesi gerekir."[276]
92- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Ey Ebu Hüreyre, dikmekte olduğun hurma ağacından daha çok meyva veren) bir ağaçtan size haber vereyim mi? Sen, Sübhanallah - Elhamdü Lillah, La-İlahe İllallahü Vellahü Ekber, dersen; bu cümlelerin her bir kelimesi için Cennet'de senin için bir ağaç dikilir."[277]
93- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Amellerin en hayırlısını, gerçek sahibiniz Allah yanında en temizini, derecenizi en çok yükseltenini, sizin için altın ve gümüşü Allah yolunda harcamanızdan daha daha hayırlı olan ve düşmanlarınızın boynunu vurmak için yapacağınız savaştan daha hayırlı olan bir ameli size göstereyim mi?"
(Söyle ya Resulüllah denilince de:)

"*Allah'ı Anmak. (Buyurdu).*"[278]

Üçüncüsü: Allahû Teala'nın azametini, kudretini, mahlûkatındaki; akıllara hayret veren sanatını temaşa ve tefekkür etmek ve mahlûkatm her zerresinin zat-ı ulûhiyete delalet eden bir ayna olduğunu görmektir.
Bedenle zikir: Bedenin uzuvlarından her birinin memur bulundukları vazifelerle meşgul olmaları nehyolundukları şeylerden uzak durmalarıdır. Namaz kılmak, oruç tutmak, haccetmek gibi ibadetler de bu cümledendir.
Dil beytini pak ededn,
Dervişi Anka eden,
Alam-i lahuta giden,
Mevla zikidir, zikri.
Zikir en büyük ibadettir. Bunun delili *"Allah'ı zikretmek elbette en büyük (ibadet) dir,"*[279] ayet-i celilesidir.
İbn-i Abbas (r.a.):
"Bu ayetin iki vechi (manası) vardır.
A- Allah'ın sizi zikredip anması, sizin onu zikredip anmanızdan daha büyüktür.
B- Allah'ın zikri, zikir olmıyan sair ibadetlerin hep sinden daha büyüktür, diyor."
Müslümanlık unvanında anlattıklarımızdan, insanın toprak ve sudan meydana gelen bu gurbet alemine (dünyaya) ticaret için gönderildiği anlaşıldı. Yoksa ruhun hakîkati yüksektir. Yüksekten gelmiştir ve yine oraya gidecektir. İnşanın bu dünyadaki sermayesi ömrüdür. Bu öyle bir sermayedir ki, her an tükenmektedir. Her nefesini fayda ve iyilikle geçirmezse ziyan eder, helak olur. Bunun için Allahü Teala buyurur: *"Asra yemin olsun ki insan zarardadır. Ancak îman edenler ve..."* (2). O, sermayesi buz olan bir kimseye benzer ki, yaz ortasında buz satar "ve: *"Ey Müslümanlar! Sermayesi erimekte olana acıyınız",* der. Bunun gibi insanın ömür sermayesi erimektedir. Çünkü nefesleri Allahü Teala'nın ilminde sayılıdır, bellidir. O halde, bu işin ehemmiyetini anlayan nefeslerini gözetir ve bilir ki, her bir nefesi saadet-i ebediyeyi ele geçiren bir cevherdir. Bir kimsenin altın ve gümüşten olan sermayesinden daha çok bunu sevmesi, buna eğilmesi lazımdır. Nefeslerinin kıymetini bilmek de, gündüz ve gece vakitlerini hayra taksim edip, herşey'e bir vakit ayırmakla olur. Bunun için vlrdler konmuştur.
Virdlerin konmasının esas sebebi, boş vakit geçirmemektir. Çünkü ahiret saadetine kavuşanların, bu dünyadan giderken, Allahü Teala'ya ünsiyetle ve O'nun sevgisi ile dolu kimseler olduğunu anlamışlardır. Ünsiyet ise zikre devamsız olmaz. Muhabbet de, marifetsiz bulunmaz. Marifet ise, yarattıklarında ki incelikleri ve intizamı düşünmeden ele geçmez. O halde, zikre ve fikre devam, saadete kavuşmanın esasıdır. Dünyayı, şehveti, arzuları ve günahları terk etmek; zikir ve fi kirin iyi ve rahat olması için lazımdır. Zikre devamın iki yolu vardır. Biri, dil ile değil, kalb ile devamlı Allah, Allah demektir. Hatta kalb ile söylememen, çünkü o da, kalbin konuşması olur. Belki hiç unutmayacak şekilde daima müşahede olmalıdır.
Fakat bu çok zordur. Herkes kalbini bir halde ve bir şekilde tutamaz. Birçokları bundan sıkılır. Sıkılmamak için çeşitli virdler koymuşlardır. Bazısı beden ile olur; namaz gibi. Bazısı dil ile olur; Kur'an-ı Kerim'i ve tesbîh okumak gibi. Bazısı da kalb ile olur; tefekkür gibi. Böyle ce her vakitte ayrı bir şeyle meşgul olur. Bir halden bir hale geçtiği için de, sakin ve üzüntüsüz olur. Bunun yanında dünya işlerinden yapması zarurî olanlar için de zaman ayırır. Maksat şudur ki, bütün vakitlerini ahiret işine veremiyorsa, hiç olmazsa çoğunu vermelidir. Ancak terazinin sevab kefesi ağır gelir. Çünkü vaktin yarısını dünyaya ve mübahla elde etmeğe, yarısını da ahirete verirse, diğer kefenin ağır geleceğinden korkulur.

Ulu Allah buyuruyor ki:
"Ey iman edenler!... Allah'ı çok çok zikredin (anın) iz. Sabah aksam O'nu noksan sıfatlardan tenzih ediniz. O, sizi karanlıklardan çıkarıp aydınlığa ulaştırmak için, size rahmet yağdırmakta; melekleri de sizin af edilmeniz için dua etmektedirler. O müminlere karşı çok esirgeyicidir."[280]

Ulu Allah buyuruyor ki :
"Allah'ımızdan günahlarımızı af etmesini dileyiniz. Çünkü O, çok affe dicidir (o, sayede) O, üstünüzdeki gökyüzüne bol bol yağmur bulutu gön derir. Mallarınız ve oğullarınızı çoğaltır."[281]

KİTAPTA 428-443 EKSİK VAR

49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım, ömrümüz boyunca olduğu gibi, öbür dünyada da kulaklarımızdan, gözlerimizden faydalanmayı nasip eyle. Bize haksızlık edenlere karşı yardımcımız ol. Düşmanlarımızdan öcümüzü almak nasip eyle."[282] Ebu Hüreyre
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Allahım, (senden başkasına muhtaç olmıyacak derecede) zenginlik, dostlarımı da (başkalarına muhtaç olmayacak derecede) zengin etmeni dilerim."*[283]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allahım, ümmetimin canını, ya aydınlık yolunda düşmanla çarpışırken gerçek şehit, ya da deva bulmaz taun hastalığının pençesine düşürüp manevi şehit olarak al."[284]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allahım, senden gönlümü hidayete eriştiren, işimi düzene sokan, görünür görünmez her şeyimi düzenleyen, amelimi günahlardan arıtan, bana doğru yolu ilham eden, sevdiklerimi veren ve beni tüm kötülüklerden koruyan yaygın rahmetini dilerim.
Allahım, bana küfre açık kapı bırakmayan eksiksiz bir iman nasip eyle. Bu dünyada da öbür dünyada da şerefli derecelere eriştirecek yaygın rahmetini bahşeyle.
Allahım senden alın yazımın yüzümü güldürmesini, şehitlerin üstün derecesine erişmeyi, mutlu kulların gibi ömür sürmeyi, düşmanlar karşısında yardımcı olmanı dilerim.
Allahım, görüşüm kıt, çalışma gücüm az (elimden bir şeygelmez o yüzden ihtiyaçlarımı sana havale ederim, rahmetine son derece muhtacım. Ey her işi çekip çeviren, gönüllere şifa veren Allahım, denizlerde akan tatlı su akıntılar ıyle, acı su akıntılarının karışmalarına meydan vermeksizin, birbirinden uzak tuttuğun gibi, böylece de beni cehennem azabından uzak tutmanı, bela ve musibetlerden, kabir azabından korumanı dilerim.
Allahım, aklımın yetişemiyeceği, fikrimin uzanamadığı kullarından birine vadettiğin iyiliği senden dilerim. Çünkü böylesine bir iyiliği ele geçirmek için sana ben daha çok sevgi beslerim. Senden rahmetini dilerim, ey tüm varlıkların sahibi olan Allahım...
Kopmaz güçlü ipin, dosdoğru aydınlık yolun sahibi Allahım, senden, olanca azabının çatacağı günde (kıyamet gününde) cehennem azabından kurtulmayı dilerim; yine senden, ölümsüzlüğe açılan günde (kıyamet günü) namazlarını eksiksizce kılan, emirlerine teslimiyetle boyun eyen, nice nimetlerine erişen, verdiği sözü yerine getiren ve engin yakınlığına erişen seçkin kullarınla birlikte cennete girmeyi dilerim. Çünkü sen esirgeyen, yakınlarını seven, aynı zamancla dilediğini hemen yerine getirensin.
Allahım, bizi, yolunu şaşıran ve şaşırtanlardan değil, hidayetine eren ve eriştiren kullarından eyle. Sevdiklerini sırf, seni sevdikleri için severiz, düşmanlarını da sırf seni sevmedikleri için düşman dileriz.
Allahım, işte duamız, kabulünü diliyoruz; işte gayret ve çabamız, hayırlı neticesini bekliyoruz.
Allahım, gönlümü (ölünce) kabrimi, önümü, arkamı, sağımı, solumu, üstümü, altımı, gözümü, kulağımı, saçımı, derimi, etimi, kanımı, kemiklerimi (tüm azalarımı ve bütün varlığımı) sönmez nurunla ışıklandır. Allahım, beni iman aydınlığı ile donat. Sen her türlü noksanlıktan uzak ve münezzehsin. O yenilmez gücüyle tüm varlıkları şefkat ve merhamet kanatları altında korur. Çünkü sen, her türlü noksanlıklardan uzak ve münezzehsin. Sen zengin ve cömertsin." [285]

"Neden çocuk doğmadan, nezrettin? Kız olursa ne olacak?" dedi. Gerçekten de kız doğdu. Lakin Hanne, kızına erkek ismi olan, Abid manasına Meryem adını verdi. Maksadı kız da olsa, onunla adağını ödemek ve onu Beyt-i Makdes'in hizmetine vermekti. Öyle yaptı ve Zekeriyya Aleyhisselam ona bakmaya memur edildi. Hz. Zekeriyya Mescit'te hizmet eden Hz. Meryem'in yanma her ne zaman girse, yanında türlü yiyecekler, çeşitli meyveler bulurdu. Hz. Meryem'e:
"Bunlar sana nereden geliyor?" diye sorunca, Meryem'in cevabı:
"Allah tarafından" olurdu.

53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Beni verdiğin nimetlerine karşı şükür borcunu yerine getiren, bela ve musibetlere göğüs geren, kendi gözünde küçük, başkalarının gözünde ise büyük görünen seçkin kullarından eyle."[286]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Bizi dirlik ve düzen üzere yaşat, aramızdaki sevgi bağlarını güçlendir, kalblerimizi aynı görüş halkası etrafında birleştir, aydınlık (islam) yolda lekesiz kurtuluşa eriştir. Bizleri dine aykırı taşlan hareketlerden koru.
Allah'ım, kulaklarımızı, gözlerimizi, eşlerimizi, çocuk lanmızı, nesillerimizi (kuşaklarımızı) aydınlık (islam) yolundan ayırma. Tövbelerimizi kabul eyle. Çünkü sen

gerçekten tövbeleri kabul eden ve esirgeyensin.
Allah'ım, bizleri verdiğin nimetlere karşı şükür borcunu yerine getiren, nimetlerin karşısında nankörlük değil, bol bol hamd eden kullarından eyle, üzerimizden nimetini eksiltme."[287]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. İşte halimi sana arzediyorura: Güçsüz, beceriksiz, üstelikte herkesin küçük gördüğü bir kulum. Beni kime bırakıyorsun? Çirkin yüzünü dikmiş, ağır pençesi altında çiğnemek için fırsat kollayan zalim bir düşman eline mi, yoksa acz içinde kıvranan, güçsüz, beceriksiz bir dostun yavan merhametine mi?[288]

İslam alimleri öğrencilerine:
"Derse başladığımız zaman "Radiyallhü anke ve an cemaati'l müslimîn" "Allah senden ve müslümanlarm cemaatinden razı olsun" deyiniz. "Radiyallahü anke", "Allah senden razı olsun" diyerek beni tahsis etmeyiniz. Zira yalnız bana yaptığınız dua, belki kabule mazhar olmaz, lakin benimle beraber, bütün müslümanlara duayı şamil kılarsanız onlardan biri hakkında Allah duanızı kabul buyurur. Biri hakkında duayı kabul eden Allah (c.c.) Hazretleri lûtf-u keremiyle diğerleri hakkında da duanızı kabul buyurur" derlerdi.

56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allahım, vücudumu benzersiz mükemmellik ve güzellikte yarattığın gibi, böylece huylarımı da mükemmel ve güzel eyle."[289]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım, her türlü iyiliği senden dilerim. Çünkü bütün iyiliklerin anahtarı senin kudret elindedir. Her türlü kötülükten sana sığınırım. Çünkü tüm kötülüklerin anahtarı da senin kudret elindedir."[290]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allahım, rahmetinin gereklerini, mağfiretinin sebeplerini, bol bol iyiliklerini, cennete girme, cehennemden kurtulmayı senden dilerim."[291]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Allahım, gözlerimi, kulaklarımı her iki dünyada da bana faydalı kıl; vücudumu, dinimi koru; öcümü alıncaya kadar, haksızlık e denlere karşı bana yardım eyle.*
Allahım, nefsimi emrine verdim; işimi sana havale ettim; sırtımı sana dayadım; bütün varlığımla sana yöneldim. Çünkü senden başka sığınak ve barınak yoktur. Gönderdiğin peygamberlere ve indirdiğin kitablara inanıyorum.[292]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allahım, çaresiz acizlikten, miskin tembellikten, savaştan kaçmaktan, taşlaşmış kalbden, aşırı yaşlılıktan, gaflete dalmaktan, zillete düşmekten, yoksulluktan ve bu yüzden kötü yola sapmaktan sana sığınırım.
Allahım, kanaatsizlikten, küfür ve inkarcılıktan, günah işlemekten kötü yola düşmekten, özü başka, sözü başka olmaktan, gösterişten sana sığınırım.
Allahım, sağırlıktan, dilsizlikten, delirmekten, cüzzam hastalığından, vücudun her yanını alaca benekler içinde bırakan cilt hastalığından (abraş hastalığı) ve bulaşıcı her türlü ağır hastalıklardan sana sığınırım."[293]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*Allah'ım!.. Fayda vermeyen ilimden, korkmayan kalbden, kabul olunmayan duadan, doymak bilmeyen nefisten, açlıktan (açlık ne kötü şeydir!), hıyanetten (hıyanet sahibine ne kötü sonuç hazırlar!), tembellikten, korkaklıktan ve aşırı yaşlılıktan sana sığınırım. Yine ahir ömrümde başkalarının eline düşmekten, ahir zamanda çıkacak deccalın yolumu şaşırtmasından, kabir azabından, hayatın ve ölümün getirdiği kötülüklerden sana sığınırım.*
Allah'ım!.. Senden aydınlık yolunda yol alırken korkunu taşıyan, emirlerine boyun eğen, her şeyde sana yönelen özlü kalbler isteriz. Allah'ım, senden mağfiretinin sebeplerini, rahmetinin vesilelerini, tüm kötülüklerden kurtulmayı, bol bol iyüiklerini, cennetine erişmeyi, cehennemden uzaklaşmayı dileriz."[294]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Ahir ömrümde düşmemek için rızkımı fazlalaştır, başkalarının eline düşmemek için rızkımı bollaştır."[295]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Senden, yasaklarına engel olacak dürüstlük ve namusluluk; dünyada selamet, ahirette saadet; çoluk çocuğumu, mal ve servetimi korumanı dilerim."[296]

Resûl-i Ekrem Efendimiz:
"Kazayı duadan başka bir şey geri çevirmez. Ömrü iyilikten başka bir şey uzatmaz" buyurmuşlardır.

Hz. Asiye Fir'avn'ın hanımıdır. Hz. Musa'yı Fir'avn'jn gazabından kurtarmıştır. Adı Asiye bin-i Mûzahimdir. Musa (a.s.) ın halası olduğu da söylenmiştir. (1) Hz. Musa, Fir'avn'e karşı asasını kullandığı zaman ona iman etmişti. Fir'avn'da ona imanı sebebiyle şiddetli azap etmişti. O kadar ki, güneşe karşı elldrini ayaklarını dört çivi ile çivilemiş, üzerine de kocaman bir kaya yerleştirmişti. Bütün bunlara rağmen imanını muhafaza etmiş, Cenab-ı Hak ta onu iman ehline örnek vermiştir. Hz. Allah şöyle beyan ediyor;
"Allah iman edenlere de Fir'avn'ın karısını bir misal olarak irad etti. (O'na yapılan işkence, tahammül edilmez hal aldığı vakit) bu kadın:

64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Senden başıma gelen her şeyin, değişmez kader yazısının neticesi olduğuna inanarak sağlam iman isterim. Yine senden ezelde taksim ettiğin (üleştirdiğin) nimetlerden payıma düşenle geçinmeye kanaat etmek isterim."[297]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Hiç şüphesiz ki İbrahim Peygamber seçkin kulun ve yakın dostundu. O yüzden Mekke'li-lerin bolluğa kavuşması için yaptığı duayı kabul etmiştin. Ben de senin seçkin kulun ve son elçin olarak saua yalvarıyorum: Ne olur, Medine'lileri bereket ve bolluğa kavuştur, bitki ve mahsullerini Mekke'lilerin iki katı kadar artır."[298]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... İbrahim Peygamber senden Mekke civarının yasak bölge olarak kabul edilmesini istemiş, sen de bu İsteğini yerine getirerek Mekke civarını yasak bölge ilan etmiştin.
Şimdi ben de senden Medine etrafım kuşatan şu iki dağ arasının yasak bölge ilan edilmesini istiyorum, isteğimi kabul et, Allah'ım! (İsteğim yerine geldiğinde) yasak bölgede bir damla kan dökülmeyecek, silah çekilmeyecek, bir ağaç dalı bile koparılmayacaktır. Yalnız hayvan beslemek İçin ağaç dalı koparılabtiir (Bu kadarına izin vardır.).
Allah'ım, güzel Medine'mizi bolluğa kavuştur, bitki ve mahsûllerimizi Mekke'nin iki katına çıkart.
Varlığımı kudret elinde tutan Allah'a and olsun güzel Medine'mizin tüm cadde ve sokaklarını ikişer muhafiz melek korumuştur. Arkadaşlarım, sizler Medine'ye gelip yerleşene kadar melekler bu kutsal vazifelerine devam ettiler."[299]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Tembellikten, aşırı yaşlılıktan, günaha düşmekten, ağır borçtan, Münker ile Nekir'in sorgusundan, kabir azabından. Zebanilerin sorgusundan, Cehennem azabından, kötü yola sürükleyen zenginlikten, sana sığınırım.
Allah'ım!.... Yoksulluğun açacağı felaketlerden, ahir zamanda çıkacak olan Deccal'in yolumu şaşırtmasından sana sığınırım.
Allah'ım, beni su, kar ve buz arılığında günah kirlerinden arıt; bembeyaz elbisenin lekelerinden arıtılarak eski beyaz haline büründürülmesi gibi öylece kalbimi de kusurlardan pakla. Günahlarla aramda doğu ile batı arasındaki uzaklık kadar uzaklık muhafaza eyle."[300]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Bu dünyada da öbür dünyada da bildiğim, bilmediğim tüm iyilikleri senden dilerim. Bu dünyada da öbür dünyada da bildiğim, bilmediğim tüm kötülüklerden de sana sığınırını.
Allah'ım, seçkin kullarının ve peygamberlerinin istedikleri iyilikleri senden ister; sığındıkları kötülüklerden de sana sığınırım.
Allah'ım, senden Cennetini ve Cennetine kavuşturan söz ve hareketleri diler; cehenneminden ve cehennemine yaklaştıran söz ve hareketlerden de sana sığınırını. Allah'ım, alın yazımı hayırlı kılmanı dilerim."[301]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Sana inanan, benim de peygamberin olduğumu kabul eden kuluna sana kavuşmayı sevdir; onun alın yazısını kolaylaştır (yüzünü güldür); dünyalıklarını kıs.
Allah'ım, sana inanmayan, benim de peygamberin olduğumu kabul etmeyen kuluna ise sana kavuşmayı sevdirme; onun alın yazısını zorlaştır (yüzünü güldürme), dünyalıklarını bollaştır."[302]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Sana boyun eğiyor, sana inanıyor, sana dayanıyor, sana yöneliyorum; bütün mücadelelerim senin yolunadır.
Allah'ım, ululuğun yüzü suyu hürmetine doğru yolu şaşırmaktan sana sığınırım. Senden başka Allah yoktur: Sen ölmeyen dirisin, insanlar ile cinler ise ölmeye mahkûm fani varlıklardır."[303]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Allah'ım!.. Dile getirdiğimiz ve daha nice getireceğimiz her türlü seçkin hamd ve sena sana mahsustur.
Allah'ım, namazlarım, tüm ibadetlerim senin yolunadır; senin için yaşıyor, senin için ölüyorum. Son sığınağım sen, ardımda bıraktıklarımın sahibi de sensin.
Allah'ım; kabir azabından, kalbin vesvesesinden, işimin dağılmasından sana sığınırım. Allah'ım, düzenli olarak esen rüzgarın fayda getirmesini dilerim; şiddetli rüzgarın açacağı zarardan da sana sığınırım.
Allah'ım; kusurlarımı bağışla, hoş gör. Korkularımı defet, önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden gelecek musibetlerden beni koru. Deprem felaketlerinden sana sığınırım, Allah'ım!.."[304]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Bana vücut sağlığı ver, gözümün nurunu koru; gözlerimi her İki dünyada da bana faydalı kıl. Allah'tan başka Allah yoktur. O müsamahakar ve cömerttir. Ulu Arş'in sahibi olan Allah tüm noksanlıklardan uzaktır. Hamd lerin her türlüsü alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."[305]
73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Kötülüklerle aramıza perde olan korkudan, bizi Cennetine ulaştıracak olan itaatinden dünya musibetlerini rahatlıkla karşılamamızı temin edecek olan sağlam imandan nasibimizi ihsan eyle. Ömrümüz boyunca olduğu gibi öldükten sonra da kulaklarımızın, gözlerimizin ve bedeni gücümüzün bize faydalı olmasını nasip eyle.
Bize haksızlık edenden öcümüzü almak nasip eyle. Bize saldıranlara karşı yardımcımız ol, dinimize musibet verme. Tek dileğimiz ve önem verdiğimiz şey dünya olmasın. Kalbinde merhamet taşımayan kimseleri başımıza musallat etme, Allah'ım!.."[306]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!." Bana öğrettiğin bilgilerden gereği gibi faydalanmayı ve faydalı bilgileri Öğrenmeyi nasip eyle. Bilgimi arttır. Her zaman hamd, Allah'a mahsustur. Cehennemliklerin acı durumuna düşmekten Allah'a sığınırım."[307]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Sana sık sık şükretmeyi, seni çok çok anmayı, senin öğütlerine ayak uydurmayı ve tavsiyelerini tutmayı bana nasip eyle."[308]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Senden diliyor ve varlıklara rahmet olarak gönderilen sevgili Peygamberin Muhammed'in aracılığı ile sana yöneliyorum: "Ey Muhammedi Şu dileğimin yerine getirilmesi için senin aracılığınla Rabbime yöneliyor ve dua ediyorum. Allah'ım, ne olur Hz. Muhammed'i (s.a.a.) bana aracı kılarak O'nun aracılığıyla dileğimi ihsan eyle."[309]
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Kulaklarımın, gözlerimin, dilimin, kalbimin ve şehvetimin açacağı kötülüklerden sana sığınırım."[310]

"Ey Rabbim! Bana nezdinde, Cennet, in içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun (fena) amel (ve hareket) lirinden kurtar. Beni o zalimler güruhundan selamete çıkar demişti.
Bu niyazı üzerine Cenab-ı Hak da onun ruhunu kab zetmişti. Ölmeden önce kendisine Cennet'teki makamı gösterilmiştir. Şu halde kötü kocaların eline düşen, lakin imalarını muhafaza eden hanımlar kocalarının yaptıklarında mes'ûl değildir. Allah onları akibet, felah ve selaha erdirir.
Hocamdan işittim. Hocam gözleri ile gördüğünü yemin ile söyledi. Memleketlerinde bir kadının üç çocuğu varmış. Çocukların yaramazlığına kızan ana, onlara şöylece beddua etmiş. (Üç Cumada üçünüz de kara toprağa girin) demiş. Evet; üç cumada üçü de yere girdiklerinde hocam şahit olduğunu ifade ederlerdi. Bu kıssayı da salih bir kimseden dinledim. Trabzonda bir ailenin gayet kötü bir çocuğu varmış. Her gece sarhoş, ayyaş, küfürbaz nara atarak bütün mahalleyi ta'ciz ederek evine gelirmiş. Bu çocuğun bu halini gören ana, baba şerrinden kendisine birşey soyliyemezler, korkularından tir-tir titrerlermiş. Bir gece eve gelen bu asî evlad anasını ve babasını duada bulmuş ve onların duasını dinlemiş. Ana, baba şöyle dua ediyorlarmış:
(Ya Rabbi bizim oğlumuzu ıslah et, kötü huylarını iyi huylara tebdil et. Onu Habibin hürmetine salihlerden eyle.)[311]

78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. İşimi yoluna koyan dinimi, geçimimi sağlayan dünyamı, son sığmağım olan ahiretlmi dirlik ve düzen üzere kıl. Bol bol iyilik işlediğim sürece ömrümü uzat; ölümümü de tüm sıkıntılardan, kurtularak huzura kavuşmama vesile eyle."[312]
79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!. Senden aydınlık yoluna kavuşmayı, yasaklarından sakınarak emirlerine sarılmayı, dünyada selameti, ahirette saadeti ve kanaat eden zenginliği dilerim."[313]
80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Kusurlarımı örtbas et; beni korkaklıktan koru, başkalarına borçlanmaktan kurtar."[314]
81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Sana karşı beslediğim sevgiyi her sevginin, sana karşı duyduğum korkuyu da her korkunun üstünde tut. Özlemini duyduğum rızana kavuşabilmek için dünyalıklarla ilgimi kes. Dünyaya bel bağlayanların gözlerini mal ve servet sevincine bürümene karşılık benim gözlerimi de ibadet aşkı, ibadet sevinciyle bürü."[315]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Senden vücut sağlığı, namusluluk (ve dürüstlük), huzur ve güvenlik, iyi ahlak ve alın yazıma boyun eğmeyi dilerim."[316]
83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Kötü günden, kötü geceden, kötü anlardan, kötü arkadaştan, kötü komşudan sana sığınırım."[317]

Bu duayı, dinleyen şakî evlat derhal ana ve babasının ellerine sarılıp (Beni affedin) diyerek ağlamaya başlamış ve bir daha öyle kötülükleri yapmak şöyle dursun, bilakis salihlerden olmuştur. Zira kalpleri çeviren Allahtır. Beddua iyi bir şey değildir. Değil ki evladınıza beddua etmek, düşmanımızın dahi Allahdan ıslahını istemeliyiz.
Biliyorsunuz. Hz. Ömer B. Hattab'ın iymanına sebep Resûl (s.a.v.) ün onun iyman ile müşerref olması için dua buyurmalarıdır. Bu dua-i Nebi ile Hz. Ömer İslam ile müşerref olmuştur.[318]

84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Rızanı diler, gazabından sana sığınırım. Senden vücut sağlığı diler, beni felaketlerden korumanı isterim. Seni övmeye bildiğim övme şekilleri yeterli değildir. Sen ancak bizzat kendini övdüğün gibisin."[319]
85- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Senden sarsılmaz bir iman, kökleş-[320]
86- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... (Öbür dünyayı boylayıp da gözyaşlarını kana, dişlerim kırmızı kora dönmeden, korkundan ağlarken gönlüme şifa verici sapır sapır gözyaşları döken iki mübarek göz ihsan eyle."[321]
87- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Beni gerçek ilimle donat, yumuşak huyla beze, bana emirlerine sarılmayı, yasaklardan sakınmayı sanip eyle. Dünyada selamete, ahirette saadete erişmeyi ihsan eyle."[322]
88- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Bana vücut sağlığı ver, yaygın rahmetini ihsan eyle, canımı ibadet ve vaat üzere al, ahir ömrü iyi amelle noktala, bütün bunlara karşılık da Cennetine girmek nasip et."[323]

Şeytanın iğvası ile yasak ağaçtan meyve yiyen Hz. Adem ile Havva, yaptıklarının hata olduğunu anlayınca, şu duayı yaptılar ve aff-ı ilahîye nail oldular:'
"Ey Rabbimiz! Kendimize zulmettik, eğer bizi bağış lamaz ve merhamet etmezsen, muhakkak ziyan edenlerden oluruz."
Dua Nedir
Dua: Çağırmak manasınadır.
Dua: Mü'minin dilinde asay-ı Musa'dır.[324]

89- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Gözleriyle (dıştan) gülümseyen fakat için için diş bileyen sahte dostun şerrinden sana sığınırım. Çünkü böylesine sahte dostlar iyilikleri gizlerler, kötülükleri ise yayarlar."[325]
90- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!., (ufak - tefek) bütün günah ve kusurlarımı bağışla. Allah'ım, derecemi yükselt, eksiklerimi gider, beni iyi amel ve ahlak ile hidayetine eriştir. Çünkü iyi

ameller işleyerek hidayetine eriştiren de, kötü ameller işleyerek doğru yoldan saptıran da ancak Sensin."[326]
91- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Yaşamam hayırlı olduğu sürece yaşat, ölümüm hayırlı olduğu zaman da canımı al.
Allah'ım; başkaları olsun veya olmasın, senden yüreğime korkunu yerleştirmeni; sevinçli veya öfkeli olayım, senden doğruluk ve samimiyetten saptırmamanı, dilerim.
Allah'ım, fakir veya zengin olayım, senden tutumluluktan (hesabını bilirlilikten) ayırmamanı dilerim.
Allah'ım; senden sarsılmaz iman, kesintisiz sevinç, kadere boyun eğmeyi, öldükten sonra tatlı hayat, gül yüzünü doya doya seyretmeyi, zarar verici belalara ve yolumu şaşırtıcı felaketlere uğramadan huzuruna kavuşmayı dilerim.
Allah'ım, bizleri imanla donat; hidayetine erenlerin yoluna kavuştur."[327]

Dua: İbadetin ruhudur.
Dua: Kulluk vazifesi ve insanlık borcudur.
Dua: Halık-ı zûlcelal'e yalvarmaktır.
Dua: Cenab-ı Hak'kı anmaktır.
Dua: Benlik ve enaniyeti terketmektir.
Dua: Cenab-ı Hak'tan yardım istemektir.
Dua: Kulun, arzularını Rabbine bildirmesidir.
Dua: Hak'ka tam teslimiyettir.
Dua: Dilek ve hacetleri Halik-ı Azam'a arzetmektir.[328]

92- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Ağır borçtan, baskın düşmandan, ister bekar, ister evli olsun kadınlarımızın kötü yola sapmasından (ve erkekleri de baştan çıkarmasından), ahır zamanda çıkacak olan Deccal'ın yolumuzu şaşırtmasından sana sığınırım."[329]
93- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Ayağım kayıp düşmekten, bir şey altında kalarak ezilmekten, suda boğulmaktan, ateşte yanmaktan sana sığınırım. Allah'ım; son nefeste ölümle pençeleşirken şeytanın yanıltmasından, savaş meydanından kaçarken can vermekten, yılan, çıyan gibi zararlı yaratıkların sokmasıyla ölmekten sana sığınırım."[330]
94- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Yoksulluktan, kıtlıktan, ayağa düşmekten (zilletten) ve haksızlığa uğramaktan sana sığınırım."[331]
95- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!... Kavgadan (düşmanlıktan), münafıklıktan, ve kötü ahlaktan sana sığınırım."[332]
96- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey insanların Rabbi, dert ve sıkıntıların gidericisi, tüm hastalıkların kökünden kazıyıcısı olan Allah'ım!.,, Bana tüm hastalıkları kökünden kazıyıcı engin şifandan ihsan eyle. Çünkü senden başka şifa veren yoktur."[333]
97- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üzüntü veya tasaya, dert veya felakete uğrayan kimse, "Allah'ım!... Sen eşi ve ortağı olmayan biricik Rabbimsin. İçine düştüğüm şu sıkıntılı durumdan beni kurtar." dua ettiğinde sıkıntısı derhal üzerinden atılır."
98- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şiddetli rüzgar estiğinde şöyle dua ederdi : *"Allah'ım!... Esmekte olan rüzgarın faydalar getirmesini senden diler, açacağı zararlardan da sana sığınırım."*[334]

Dua: Allahû Azîmüşşan'a hamd etmektir.
Dua: Kabbimizin verdiği nimetlere şükretmektir.[335]

99- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) sinirlendiğinde *"Sevgili karıcığım Ayşe!"* diye hitap ederek şu duayı okumasını tavsiye ederdi: *"Muhammed'in Rabbi olan*[336]
100- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah katında dua etmekten daha değerli h bir ibadet yoktur."[337]
101- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cebrail (a.s.) Kabe'ye gelip Kabe duvarlarına kapanarak göyle dua ederken görürdüm: "Ey varlığının eşi ortağı olmayan cömert ve biricik Allah'ım!.... Verdiğin nice nimetlerini benden geri alma."[338]
102- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kalblerimiz muhafazalı kaplara benzer. En üstün kalb, helal yiyeceklerle beslenen ve faydalı bilgileri barındıran kalbdir. Allah'tan bir şey istediğinizde samimi bir yürekle muhakkak yerine getirileceğine inanarak isteyiniz. Çünkü Allah dünyalıklara dalan ve samimi bir yürekle dua etmeyen bir kalbin üstünkörü duasını asla kabul etmez."[339]
103- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Gizlice içimden geçenleri açıkça işlediklerimden daha hayırlı eyle, açıkça işlediklerimi de katında faydalı eyle. Allah'ım, senden, kullarına verdiğin mal ve servetin, çoluk ve çocuğun en faydalısını isterim."[340]

Dua: Kalbi vasıtasız Cenab-ı Hak'ka rabdetmektir.
Dua: İzhar-ı ubudiyettir.
Dua: Bir ızdırab çığlığından, bir yardım talebinden ibarettir.
Dua: Yaradana, yalvarıp yakarma ile yaklaşmadır. Hayır, yardım ve merhamet dileğinde bulunmadır.
Dua: Sevenin sevdiğine niyazıdır,
Dua: İmanın gıdasıdır.[341]

104- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey yeri ve gökleri yaratan, gizli-açık her şeyi hakkıyle bilen ve tüm varlıkların biricik sahibi olan Allah'ım!.. Gerçek bilir ve bildiririm ki senden başka Allah yoktur. Allah'ım nefsin çılgın istek ve arzularından, şeytanın bozguncu telkinlerinden ve yüreğime aşılamak istediği şirkten (Allah'a ortak koşmaktan) sana sığınırım."[342]
Sabah kalktığınızda, akşam döndüğünüzde ve geceleri yatağa girdiğinizde bu duayı dilinizden düsürmeyiniz.
105- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Şu duayı çokça okuyun: "Allah'ım!.. Senden ölünce muhakkak ahiret aleminde huzuruna çıkacağına manan, alın yazına boyun eğen, verdiğin nimetlere kanaat eden bir mü'min olmayı dilerim.[343]
106- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sabahları kalktığınızda, akşamları da döndüğünüzde şu duayı okuyun: "Allah'ım!.. Dinime, bana, çocuklarıma, aileme, mal ve servetime gelecek her türlü felakete karşı senden yardım dilerim."[344]
107- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Günahlarımı bağışla. Rahmetini benden esirgeme. Bana vücut sağlığı ver, helalden rızkımı bol bol ihsan eyle. Bu duayı çokça okuyunuz. Çünkü bu dualar dünya ve ahiretle ilgili tüm iyi dileklerinizin toplu ifadesidir.[345]
108- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Şu duayı sık sık okuyunuz: "Allah'ım!.. Gerçekten öz nefsime yazık ettim. (Yığın yığın günaha girdim). (Ne olur) sınırsız mağfiretinle günahlarımı bağışla. Çünkü günahları ancak sen bağışlarsın. (Ne olur) yaygın rahmetini benden esirgeme. Çünkü sen gerçekten kullarını esirgeyen ve bağışlayansın."[346]

Dua: Ruhun cilasıdır.
Dua: Mü'minin silahıdır.
Dua: Rahmet ve merhameti davettir
Dua: İbadettir.[347]

109- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Şu duayı dilinizden düşürmeyiniz: *"Allah'ım!.. Beni dosdoğru islam yoluna kavuştur; üstelik de bana bu yolda zikzak çizmeksizin ok gibi dosdoğru yürümek nasip eyle."*[348]
110- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Peygamber'e (s.a.s.) salat ve selam getirmeksizin yapılan tüm dualar Allah tarafında kabul olunmazlar."[349]
111- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) şiddetli Kuzey rüzgarı (Poyraz) estiğinde şöyle dua ederdi: *"Allah'ım, bu rüzgarın açacağı zararlardan sana sığınırım."*[350]
112- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle bir dua ederdi: *"Allah'ım, bu rüzgarı kuru değil, su zerrecikleriyle yüklü bulutların taşınmasına vasıta eyle. Eyle ki canlılar ve bitkiler yağmura kansın. Veya bu rüzgarı kısırlaştırıcı değil, erkek tohumları dişilerle tozlaştırarak meyva ağaçlarının çiftleşmelerine, dolayısıyla da bol bol yemiş vermelerine yardımcı eyle."*[351]
113- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) vücudunda bir kırgınlık hissettüğnde Felak ile Nas (Kul euzü birabbil felak ile Kul euzü birabbinnasi) surelerini okuyup üfleyerek ağrıyan yerini eliyle sıvazlardı.[352]
114- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) vücudunda bir kırgınlık hissettiğinde Cebrail (a.s.) O'na şu duayı okudu: *"Allah'ım!.. Sevgili Peygamberin Muhammed'i her türlü hastalıklardan, haset çeken kıskançların yapacağı kötülüklerden ve tüm kem gözlerden koru. O'na şifa ver."*[353]

Hz. Allah buyuruyor ki:
(Habibim ilan et ve kullarıma) "De ki: (Ey insanlar) Sizin dua ve ilticanız olmasaydı, Rabbim size değer verirmiydi?" buyuruyor.[354]

115- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) kendi gözü veya sahabilerden birininki ağrıdığında şu duayı okurdu: *"Alah'ım!.. Ömrüm boyunca olduğu gibi öldükten sonra da bana gözlerimden faydalanmayı ve düşmanlardan öcümü almayı nasip eyle. Bana haksızlık edenlere karşı benden yardımını esirgeme."*[355]
116- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) dara veya sıkıntıya düştüğünde şöyle dua ederdi: *"Kullarına karşılık Rabb, yaratıklarına karşılık yaratıcı, rızkınla beslenen varlıklarına karşılık da nzık verici olarak bana sen yetersin Allah'ım!.. Ulu Allah bana yeter. Ne güzel vekildir O. O'ndan başka Allah yoktur. O'na güvenir ve dayanırım, O ulu Arş'ın sahibidir."* [356]
117- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) sabah kalktığı, akşamı yattığında şöyle dua ederdi: *"Alah'ım!.. Senden beklenmedik iyilikler dilerim. Beklenmedik kötülük ve günahlardan da sana sığınırım." Bu duayı ümmetine de tavsiye ederek sözlerini şöyle bitirdi: Çünkü kişi sabah çıktığında, akşam erdiğinde başına beklenmedik ne gibi olaylar geleceğini bilmez."*[357]
118- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) sabah ve akşamleyin şöyle dua ederdi: *"(Allah'a şükürler olsun!) Allah'a ortak koşuculardan uzak, aydınlık yolun amansız savunucusu atamız İbrahim Peygamber'in dini, maslümanlık öz yapımız ve Kelime-i şehadet üzere sabaha kavuştur. (Ne mutlu bize!)"*
119- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) geceleri uykusundan uyandığında Ulu Allah'a şöyle yalvarır yakarırdı:
"Allah'ım!.. Benim günahlarımı bağışla, benden rahmetini' esirgeme, beni dosdoğru islam (aydınlık) yoluna kavuştur."[358]

Bu ayet-i celile, duanın değerini ne kadar güzel ifade ediyor. Dua ve ilticası olmayana, Cenab-ı Hak'kın kıymet vermediği beyan ediliyor. Zira dua Hak'kı tanımaktır.[359]

120- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) Fatiha'nın sonunda, *"Gayril mağdubi aleyhim veieddallin (Allah'ım!. Bizi gazabına uğrayan ve yolunu şaşıranların yoluna değil, dosdoğru islam (aydınlık) yoluna kavuştur.)" dediğinde, birinci saftaki cemaat duyacak kadar, "Amin (Duamızı kabul et, Allah'ım!)"* diye dua ederdi.[360]
121- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) katıldığı ilim ve sohbet toplantılanndan ayrılırken en az on-onbeş defa şu duayı okurdu: "*Ulu Allah'a tövbe ediyor, günahlarınım bağışlanmasını O'ndan diliyorum. O tüm varlıklara hükmetme gücünü elinde tutan ölümsüz diridir."*[361]
122- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) bir milletten endişeye düştüğünde şu duayı okurda: *"Allah'ım!.. Senden o milletin taşlaşmış kalbine korkunu salmanı diler, yapacağı kötülüklerden de sana sığınırız,"*[362]
123- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bir şeye nazar değdirmekten sakındığında şu duayı okurdu: *"Allah'ım!.. Neye nazarım değecekse onu benden koru, hiç birşeye zararım dokunmasın."*[363]
124- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) evden çıkarken şöyle dua ederdi: *"Allah'ın, ismiyle kapıdan çıkıyor ve O'na güveniyorum. Kötülüklerden dönme gücünü de, iyiliklere sarılma gücünü de veren yalnız Allah'tır."*[364]
125- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) evden çıkarken şöyle dua ederdi: *"Allah'ın ismiyle kapıdan çıkıyor ve O'na güveniyorum. Kötülüklerden dönme gücünü de, iyiliklere sarılma gücünü de veren yalnız Allah'tır. Allah'ım; yolumu şaşırmaktan ve savrulmaktan, küçük düşmekten ve düşürülmekten, haksızlığa uğramaktan ve uğratılmaktan, kaba hareketlerden ve kaba hareketlere itilmekten, isyan ettirilmekten sana sığınırım."*[365]
126- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) helaya girerken şöyle dua ederdi: *"Allah'ım!.. Kirli pisliklerden, kötü ve kötülüklere iten şeytandan sana sığınırım."*[366]
127- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) helaya girerken şöyle dua ederdi: *"Allah'ım!.. Dişi ve erkek şeytanlardan sana sığınırım."*[367]
128- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) camie girerken şöyle dua ederdi: *"Allah'ım!.. Lanetlik şeytandan Ulu Allah'a sığınırım. O tüm varlıkları hükmü altında tutar ve sınırsız derecede cömerttir."*
Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) camie girerken bu duayı okuyan mü'minin günün geri kalan diğer saatlerinde şeytanın şerrinden korunacağını söylemiştir.[368]

130- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) mezarlığı ziyarete gittiğinde şöyle dua ederdi: *"Ey Allah'ı iman üzere bu dünyadan göç eden fani ruhlar, çürümüş vücutlar, dağılmış iskeletler!.. Selam size! Allah'ım, onlara rahat ve huzur, saadet ve selamet ihsan eyle."*[369]
131- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) hasta ziyaretine gittiğinde hastaya ve yanındakilere şöyle derdi: *"İnşallah geçer. Üzülecek bir durum yok. Çünkü hastalık sahibini günah ve kötülüklerinden temizler."*[370]

Kibr-û gururu bırakıp yaradana sığınmaktır. Kul, bunları yaptığı zaman Hak katında değer kazanacaktır. Öyleyse dört elle duaya sarılmak. Rızay-ı Bariyi kazanmak için Allahû zûlceîale yalvarmak lazımdır.
Dua, musibeti redde, rahmet-i ilahiyi celbe vesiledir. Dua Cenab-ı Hak'ka kurbiyyettir. Nitekim Allah'a Teala buna işaret ediyor ve:

132- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) yeni ayı gördüğünde şöyle dua ederdi: *"işte uğurlu ve (aydınlık yolu) gösterici bir ay! Allah'ım, senden bu ayın (ümmetim adına) uğurlu ve hayırlı olmasını dilerim. (Hz. Peygamber s.a.s.) bu sözleri üç defa tekrarlardı. Allah'ım, senden bu ayın uğurlu, bu ayki alın yazımın hayırlı olmasını diler.*[371]

133- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) birine dua ettiğinde bu duadan kişi fayda gördüğü gibi, çocukları hatta torunları bile fayda görürdü.[372]
134- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) Allah'a dua etmeye başladığında ilkin kendine, ardından da diğer mü'minlere dua ederdi."[373]
135- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) duaya bağlar ken ellerini göğe kaldırır, dua bitince de yüzüne sürerdi.[374]
136- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) avuçlarını yüzüne karşı tutarak dua ederdi.[375]
137- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) yeni ayı gördüğünde şöyle dua ederdi: *"Allah'ım, yeni ayı bizlere iman ve İslam, güven ve huzur, saadet ve selamet, sağlık ve sağlamlık, rızık ve bolluk yönünden verimli eyle."* [376]
138- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) yeni evlileri tebrik ederken şöyle derdi: *"Allah evliliğinizi mübarek eylesin, iyi geçimler nasip etsin, aydınlık yolda ömür boyu aynı yastıkta kocatsın!...."*[377]
139- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) gözlerini göğe dikerek şöyle dua ederdi: *"Ey kalbleri istediği yöne çeviren Allah'ım!... Kalbimi taatinden ayırma."*[378]
140- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) sevdiği bir şeyle karşılaştığında:
"*Yaygın lütfuyla iyilikleri tamamlayan Allah'a hamd olsun!...."* Sevmediği birşeyle karşılaştığında da:
"Her durumda hamd Allah'a mahsustur. Cehennemliklerin acıklı durumundan sana sığınırım" Allah'ım!...." diye dua ederdi.[379]
141- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) sıkıntılı anlarında şöyle dua ederdi: *"Allah'tan başka Ailah yoktur. O ulu ve müsamahakardır. Allah'tan başka Allah yoktur. O ulu Arş'ın sahibidir. Allah'tan başka Allar yoktur. O (yerin ve) yedi kat göğün biricik sahibidir."*[380]
142- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) çoğu zaman şu duayı okurdu: "*Ey kalbleri istediği anda istediği yöne çeviren Allah'ım!... Kalbimi aydınlık hak yolundan ayırma."* Orada bulunan Ümmü Seleme,
"Ey Allah'ın elçisi! Bu duayı ne kadar da çok okuyorsunuz?" diye sorduğunda Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle cevap verir:
"Ey sevgili eşim Ümmü Seleme! Bütün insanların kalbleri Allah'ın iki kudret parmağı arasındadır; dilediğini doğru yolda tutar, dilediğini de saptırır."[381]
143- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şu duayı çokça okurdu: "Ey Rabbimiz; bize bu dünyada da, öbür dünyada da iyilik ver, bizi Cehennem azabından koru."[382]
144- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biri bir yerde konakladığında Kelimei şehadet getirip ardından da, Allahım (yılan çıyan gibi) zararlı yaratıklarının şerrinden sana sığınırım. Derse oradan ayrılana kadar hiç bir zararlı yaratık ona zarar vermez."[383]
145- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biri eşiyle birleştiği vakit, Allah'ın lanetlik Şeytanî, bizden ve doğacak çocuklardan uzaklaştır. Diye dua ederse lanetlik Şeytan doğan çocuğa ebediyyen zarar veremez."[384]
146- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) (camide namaz kılarken) birinci saftaki cemaut için üç, üçüncü saftakiler için de bir kerre istiğfar ederdi.[385]
147- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) duasına şu sözlerle başlardı: *"Sübhane rabbiyel aliyyil alel vehhap (Allahım seni her türlü noksanlıklardan uzak tutarım.) Sen en üstün derecelerin (cennetlerin) sahibi ve gerçek bahşedici olan Rabbimizsin."*[386]
148- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) kısa ve bol manalı cümlelerle dua etmekten hoşlanır, uzun dualara iltifat etmezdi.[387]
149- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Peygamberimiz (s.a.s.) yoksul mü'minlerin dualarının desteğiyle ülkeler fethine çıkar, düşmanlar karşısında Allah'ın yardımına mazhar olurlardı.[388]
150- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) sıtma ve her türlü ağrıya tutulanlara şu duayı öğretirdi: "*Ulu Allah'ın ismiyle başlarım. Kan dolaşımını hızlandırarak vücudumu ateş nöbetlerine boğan her türlü hastalıktan ve cehennem ateşinin yakıcı sıcağından Ulu Allah'a sığınırım.*[389]
151- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Hz. Peygamber (s.a.s.) bir şey kendisini üzdüğünde şöyle derdi*: "Ey diri ve tüm varlığı hükmü altında tutan Ulu Alah'ım yaygın rahmetinden yardım dilerim."*[390]
152- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İster doğudan ister batıdan (ne kadar uzaktan olursa olsun) cuma günü herhangi bir dilekde bulunan kimsenin dileği hemen yerme getirilir. "Allah'ım senden başka Allah yoktur. Sen çok şefkat sahibi ve çok cömertsin yeri ve gökleri yaratansın. İkram ve ululuk sahibisin ne olur dileğimi kabul et"[391]

"(Habibim) kullarım sana beni sorunca (haber ver ki) işte ben yakınımdır. Bana dua edince, ben o dua edenin da'vetine icabet ederim. O halde onlar da benim da vetime (itaatle) icabet ve bana imanda devam etsinler. Ta ki, (o sayede) doğru yola ulaşmış olalar" buyuruyor.[392]

153- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Bir gün sahabilerden biri Peygamberimize (s.a.v.) gelerek ismi Azam duasının ne olduğunu öğrenmek istediğini söyler. Hz. Peygamber de şöyle karşılık verir:
"(Ey şahabım!) ismi azam duasının sana bir faydasının dokunacağını bilsem hiç şüphesiz öğretirim: Ama bir faydası olacağını sanmam) yalnız sana şu noktayı önemle belirtmek isterim. Ciddiyet ve samimiyet içinde muhakkak kabul olunacağını inanarak dua et, hangi duayı edersen et, az olsa da muhakkak kabul (olunacaktır). Bu şartları yerine getirmedikten sonra İsmi Azam ile dua etsen de duan kabul olunmayacaktır."[393]
154- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Bir gün sahabilerden biri Hz. Peygambere (s.a.v.) gelerek
"Ey Allah'ın elçisi! Falan kadınla evlenmek istiyorum. Fakat bir türlü olmuyor. Ne olur dua et de bu iş olsun." der. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bu sahabiye şöyle karşılık verir.
"Ben dahil Cebrail, Mikail, İsrafil ve tüm Arş melekleri dua etse, yine de alın yazısında kim ise onunla evlenirsin."[394]
155- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Cebrail (a.s.) her geldiğinde bana şu cümlemle dua etmemi tavsiye ederdi: "Allah'ım!.. Bana helal yemek nasip et, beni iyi amellere hadim eyle."[395]
156- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vakti zamanında bir peygamber mnmetiyle birlikte yağmur duasına çıkar. Dua ederlerken bir de bakar ki bir karınca ayaklarını göğe kaldırmış kendine mahsus diliyle (yağmur yağdırması için) Alah'a dua etmektedir. Bunu gören Peygamber ümmetine "Hadi dönün karıncanın yüzü suyu hürmetine sizin de duanız kabul olundu." diye seslenir"[396]
157- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) yeni ayı gördüğünde şöyle derdi: "Allahım!.. Yeni ayı bize uğurlu ve doğru yolu gösterici eyle. Ey ay, seni yaratan ve sana mükemmel güzellik veren Allah'a inanıyorum. Eşsiz güzellikte yaratıcı olan Allah her türlü noksanlıklardan uzaktır."[397]
158- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rüzgar esmeye başladığında Hz. Peygamber (s.a.s.) yüzünü rüzgara dönüp diz üstü çökerek ellerini göğe kaldırır ve şöyle dua ederdi:
"Allahım!.. Bu rüzgarın hayırlı olmasını ve zarar açmasından sana sığınırım. Allahım, bu rüzgarı değil, rahmete vesile eyle. Allahım, bu rüzgarı kasırga halinde değil hafif estir."[398]
159- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz. Peygamber (s.a.s.) sıkıntıya düştüğünde Cebrail (a.s.) hemen yardımına koşar ve "Ey Muhammed!.. Şu duayı oku." derdi: Her zaman diri olan Allah'a güvendim hamd ve şükür, Allah'a mahsustur. O evlat edinmemiştir; O'nun varlıklar aleminde benzeri ve ortağı"[399]
160- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Kötü dilekte bulunmadığı veya yakınlarıyla normal ilişkilerini kesmek için dua etmediği sürece samimi yürekle dilekte bulunun. Kimsenin duasını Allah muhakkak yerine getirir veya üzerinden herhangi bir kötülüğü def eder."[400]
161- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kişinin yapacağı en üstün dua şudur: "Allah'ım!.. Senden bu dünyada selamet ve huzur, öbür dünyada da saadet ve mutluluk dilerim."[401]
162- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Din kardeşine ardından hayır duada bulunan bir mü'mine, Allah adına hareket etme yetkisine sahip olan melek de hayır duada bulunur."[402]
163- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Üzüntü, hastalık veya felakete düştüğünde, "Allah yegane rabbindir. O'nun ortağı ve benzeri yoktur" diyen kimse üzüntü, hastalık veya felaketten kurtulur."[403]

Duanın Fazileti
Allahü zülcelalin, kullarından yapmalarını istediği ibadetlerden biri de, duadır. Dua ederek istemek, kuldan, yapılan duaya icabet etmek ise, Cenab-ı Hak'dandır.[404]

164- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhtaç duruma düşen kimse, ihtiyacını karşılamak için eğer insanlardan medet umarsa ihtiyaç kapısı kapanmaz. Yok, eğer Allah'tan medet umarsa Allah ona ya ömrünü uzatarak ya da hemen varlığa kavuşturarak, zenginlik kapılarını açar."[405]
165- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinden gelerek samimi bir yürekle şehit olmak istiyen bir kimseyi, yatağında eceliyle ölse bile, Allah şehitler derecesine eriştirerek yükseltir."[406]
166- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Arka arkaya üç defa Allah'tan Cenneti dileyen kimseye Cennet dile gelerek şöyle seslenir: "Allah'ım! Bu kulunu Cennetine kavuştur!" Ard arda üç defa Allah'tan Cehennemden uzaklaşmayı dileyen kimseye de Cehennem dile gelerek şöyle seslenir: "Allah'ım... Bu kulunu Cehennemden uzaklaştır."[407]
167- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili kızım Esma!.. Sıkıntıya düştüğünde seni o sıkıntıdan kurtaracak olan şu duayı öğreteyim mi? ?Allah, tüm varlığı hükmü altında tutan rabbimdir. O'na eş ve ortak yakıştıramam."[408]
168- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Ey Ali!.. Sana bir dua öğreteyim ki bu duayı okuduğun takdirde Sayr dağı (Yemen'de büyük bir dağın ismi) kadar borcun olsa yine Allahü cella ve ala sana bu borcun altından kalkma imkanı verir. İşte dua şu: "Allah'ım!.. Bana haramdan değil, helalinden geçimimi ve ölünceye kadar bütün rızklarımı bana ihsan et beni aciz kullarının yardımına değil yaygın ve bol lütfü kereminle zengin eyle."[409]
169- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Ebu Amame sana bir dua öğreteyim mi ki? Okuduğunda Allahu cella ve ala seni her türlü üzüntüden ve borçtan kurtaracaktır. İşte öğreteceğim dua şu: Sabahtan, cimrilikten, ağır borcun altına girmekten ve düşmanlara mağlûp olmaktan sana sığınırım."[410]
170- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Beni dinleyin size öyle dua öğreteyim ki okuduğunuzda her türlü huzura kavuşmuş olacaksmız.
"Allah'tan başka ilah yoktur. O, yüce ve uludur. O'ndan başka ilah yoktur. O, müsamahakar ve cömerttir. Allah'tan başka ilah yoktur, Allahü celle celalühü her türlü noksanlıklardan uzak ve münezzehtir. O, yedi kat sema ve yüce arşın sahibidir. Bunun için Ham d şükür ve her türlü ibadet, niyaz O'na mahsustur. Zira o, bütün varlıkların sahibi ve her şeye muktedirdir."[411]
171- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıkıntıya düşüren felaketlerden, kötü yola sapmaktan, bahtsız kara alın yazısından harekete geçiren düşman gürültüsünden Allah'a sığınırım."[412]
172- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu üç kimsenin duasını kabul etmeyi Allah kendisine borç bilir:
a) *İftara kadar oruçlunun duası,*
b) *Öcü alınıncaya kadar haksızlığa uğrayanın duası,*
c) *Evine dönünceye kadar misafirin duası,"*[413]
173- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu üç dua muhakkak kabul edilir:
a) *Babanın evladına duası,*
b) *Misafirin duası,*
c) *Haksızlığa uğrayanın duası,*[414]
174- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu üç dua muhakkak kabul (edilir):
a) *İftara kadar oruçlunun duası,*
b) *Haksızlığa uğramanın duası,*
c) *Adaletten ayrılmayan devlet büyüğünün duası, Bu duaların her üçünü de Ulu Allah kabul etmek üzere bulutlar üstünde göğe yükseltir. Ve onlara semanın ka pılarını açarak şöyle buyurur: "Ululuğun büyüklüğün hakkı için müddet sonda olsa bile sana yardım ederek ve seni kabul edeceğiz,"*[415]
175- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıkıntılı ve felaketli aslusunda Allah tarafından duasmm kabulü karşısında sevilen kimse sevinçlerinden bol bol dua etsin."[416]
176- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biri "Dua ettim, kabul olunmadı" diyerek acelecilik ve umutsuzluğa kapılmadığı müddetçe duası kabul olunur."[417]
177- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ateşe atılan ibrahimPeygamberin son sözü bu"[418]
178- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Amin (kabul et, Allah'ım!) sözü tüm varlıkların sahibi olan Allah'ın dua eden mü'minlerin dillerine verdiği kabul mühürüdür..."[419]
179- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Dualarınıza, "ya zel celali vel ikram (Ey ululuk sahibi olan Allah'ım)" diyerek bağlayın. Allah günahlarınızı bağışlar.[420]
180- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Muhakkak kabul olunacağına inanarak dua ediniz ve biliniz ki kabul olunacağına inanmıyan gafil kalbin duasını Allah kabul etmez."[421]
181- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Ömer!.. Hasta ziyaretine vardığında hastanın duasını almaya bak. Çünkü hasta kimsenin duası meleklerin duası gibi makbuldür."[422]
182- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Biriniz dua ederken "Allah'ım! Bana dilersen ver, diyerek değil, (Allah'ım! Bana ver) diyerek isteyeceğini kesin olarak istesin. Çünkü Allah'! mecbur tutacak hiç bir kuvvet yoktur."[423]

Cenab-ı Hak, bizim bütün ihtiyaçlan^nızı biliyor, buna rağmen, "Dua edin, ihtiyacınızı öyle vereyim" buyuruyor. Demek oluyor ki, Halik-ı zülcelal kulunun, yalvarmasından hoşlanıyor. Onun azcini itiraf ederek dîvanına gelmesini, kendisine tazarru ve niyaz etmesini istiyor. Nite kim, Resûl-i Ekrem Efendimiz de bu hadîsi şeriflerinde, bu duruma işaret ediyor ve:[424]

183- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'a dua ettiğinizde avuçlarınızı açıp ellerinizi göğe kaldırarak dua ediniz. Duayı bitirdiğinizde avuç içlerinizi yüzlerinize sürünüz."[425]
184- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biriniz namaza durduğunda "Sübhaneke" yi son oturuşta Allahümme salli" ile "Allahümme barik"i bunlardan sonra da dilediği duayı okusun."[426]
185- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Öğleden sonra) gölgeler (batıdan doğuya) döndüğünde ve rüzgar esmeye bağladığında Allah'tan ne dileğiniz varsa isteyin. Çünkü bu anlar Allah'a yönelenlerin (ermişlerin) ibadet ederek değerlendirdiği kıymetli dakikalardır."[427]
186- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinde sabibi bir istek beliren bir kimse hemen Rabbine dua etsin. Çünkü içinde samimi istek beliren kimsenin duasını Allah muhakkak kabul eder."[428]

187- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Üzüntü, sıkıntı, acıya veya bir musibete düştü günüzde şöyle dua ediniz: "Yüce Allah Rabbimizdir, O'nun eşi ve ortağı yoktur."[429]
188- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Biriniz bir yerde konakladığında şöyle dua etsin: "Allah'ım yılan, çıyan gibi zararlı yaratıkların şerrinden tüm mübarek sığınına sözleriyle sana sığınırını." Bu şekilde dua eden kimseye konakladığı yerden ayrılıncaya kadar, hiç bir zararlı yaratık ona zarar veremez."[430]
189- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"(Minarelerde) müezzin ezan okumağa başladıklarında gök kapıları açılır. Ve bu arada yapılan dualar kabul olunur."[431]
190- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden biri vücudunun herhangi bir yerinde acı duyduğunda hemen elini oraya koyarak yedi defa şu duayı okusun. (Acısı muhakkak dîner)
"Duyduğum acının sıkıntısından ululuk ve kudretiyle her şeye kadir olan Allah'a sığınırım."[432]
191- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gece yatağınıza yatarken Fatiha ile ihlasi okursanız (sabaha kadar) ölüm müstesna tüm felaketlerden korunursunuz."[433]
192- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir tehlikeyle karşılaştığınızda şu duayı okuyun "Bismillahirrahmanirrahim vela havle vela kuvvete illa billahil aliyyil azim." Esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla başlarım. Kötülüklerden uzaklaşma gücünü de, ibadete sarılma gücünü de veren Allah'tır. O yüce ve uludur" Hiç şüphesiz Ulu Allah bu duayı okuyanının başından her yüklü belayı defeder.[434]
193- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu dört dua muhakkak kabul olunur.
a) *Adaletten aynlnuyan devlet büyüğünün duası,*
b) *Mümin, kardeşine ardından dua edenin duası,*
c) *Haksızlığa uğruyanın duası,*
ç) *Ana babasına dua edenin duası.*[435]
194- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Nazar değmesinden Allah'a sığınınız. Zira nazar değmesi haktır."[436]
195- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Yoksulluktan ihmalkarlıktan başkalarına zulüm etmekten ve zulüme uğramaktan Allah'a sığınınız."

(Ibn-i Neccar: Enes)
"Muhakkak ki, mü'min bir kul, Allah'a dua eder; Allah-ü Teala, Cibril'e:[437]

196- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dininizi çoluk çocuğunuzu, mal ve servetinizi, iyi amellerin neticelerini Allah'a emanet ediniz."[438]
197- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bana şu üç üstünlük (Meziyet) verildi.
a. *Saflar halinde namaz kılmak,*
b. *Selamlaşmak (ki selamlaşmak cennetliklerin karşılıklı saygı ifadeleridir.)*
c. *Amin sözü sizden önce hanın paygamberdeıı başka hiç bir kimse "Amin" demezdi yalnız Musa peygamber dua ederken Harun'da "Amin" diyerek onu takip ederdi..."*[439]
198- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başkalarının vücut sağlığını istersen kendin de sağlam ve sağlıklı olursan."[440]
199- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kalplerinizde incelik ve yumuşaklık hissettiğiniz zamanlarda dua etmek fırsatını kaçırmayınız. Çünkü kalbin incelik ve yumuşaklığı rahmet vesile olur."[441]
200- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"*O hastaya nazar duasını okumadınız mı (Keşke okusaydınız) Çünkü hiç şüphesiz ümmetimin başına gelen belaların üçte biri nazar değmesinden gelir."*[442]
201- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her hatim indirildiğinde (Kur'an'ı kerim baştan sona kadar okunduğunda) yapılan dualar muhakkak kabul' olunur."[443]
202- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Günahlardan af dilemenin en güzeli (Allah'ım hoşuna giden şekli) haksız arasında "Alalhume ente rabi adıyla bilinen şu duayı okumaktır:

"Ona icabet etme. Çünkü, ben onun sesini işitmeyi seviyorum," buyurur. Günahkar bir kul dua edince de.
"*Ya Cibril! Onun ihtiyacını ver. Çünkü, ben onun sesini duymayı sevmiyorum*, buyurur." diyor.[444]

"Ey Allahım!.. Sen benim rabbimsin, senden başka nllah yoktur, beni yaratan sensin, ben senin kulunum, senin emrine ve vaadin üzerine gücümün yettiği kadar yaptığım günahları itiraf ediyorum. Çünkü günahlarımı ancak sen af edersin... Beni af eyle. Bu duayı samimî bir yürekle okuduğa günün gecesinde ölen bir kimse cennetliklerindendir.[445]
203- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'tan firdevsi dileyin. Çünkü firdevs cennetin göbeği (orta yeri) dir. Ve yine çünkü firdevslikler arasında ibadetle meşgul olan meleklerin kıpırtılarını duyarlar."[446]
204- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Rabbinden dünyada selamet ahirette saadet dile. Çünkü dünyada, selamet ahirette saadete kavuştun mu? Lekesiz kurtuluşa erdin demektir."[447]
205- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'tan günahlarımızın affını, dünyada selamet ahirette saadet dileyiniz."[448]
206- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'tan günahlarımızın affını dünyada se-îamet ahirette saadet dileyiniz. Çünkü sarsılmaz imandan sonra insanoğluna bunlardan daha üstün bir iyilik bahsedilemez."[449]
207- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Alah'tan (ne dilerseniz) geniş lutfundan dileyiniz. Çünkü Allah taala böyle dilekleri sever ve en üstün ibadet de (dua ettikten sonra) içine düştüğünüz sıkıntıdan kurtulmak için özlemle beklediği anlardır."[450]

"Ey Rabbimiz! Bize Dünya'da da iyi hal ver, Ahirette de iyi hal ver ve bizi o ateş azabından koru."[451]

208- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'tan faydalı ilim isteyin. Faydasız ilimden de Alan'a sığının."[452]
209- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'tan ihtiyaçlarımızı sabah namazlarında isteyiniz (İstekleriniz muhakkak yerine getirilir.)"[453]
210- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu beş dua muhakkak kabul olunur.
a) *Öcünü alıncaya kadar haksızlığa uğrayanın duası.*
b) *Evine dönünceye kadar hacının duası,*
c) *Savaştan dönünceye kadar gazinin duası,*
d) *İyileşinceye kadar hastanın duası,*
e) *Mü'min kardeşinin ardından dua eden mü'minin duası,"*[454]
211- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Allah korkusunu kalbine yerleştiresin günahlarını bağışlasın, nerede olursan ol, sana hayır yolunu açsın..."[455]
212- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sübhanallah, elhamdülillah Allah'ü ekber" cümlelerini birer birer on defa okuduktan sonra Allah'tan ne dilerseniz dileyin. Çünkü Allah" "Muhakkak yerine getireceğim", "muhakkak yerine getireceğim" diye seslenir.[456]
213- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her ihtiyacınızı Allah'tan isteyiniz. Ayakkabı bağınızı bile. Çünkü Allah sizi muvaffak etmediği taktirde ayakkabı bağını bile elde edemezsiniz."[457]
214- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Vücudumuzun herhangi bir yerinde kızgınlık hissettiğinde sağ elinizi ağrıyan yerinize koyarak yedi defa sıvalayın ve her sıvalayışta da şu duayı okuyunuz: "Ağrıyan yerimin başıma açacağı felaketten Allah'ın kudret ve ululuğuna sığınırım."[458]
215- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
En makbul dualar, arefe günleri yapılan dualardır. Benim ve benden önce gelen peygamber kesin okuduğu en makbul sözleri şunlardır,
"La ilahe illallahu vehduhu la şerikelah lehul mülkü ve lehülhamdü ve huve ala külli şey'in kadir. (Allah'dan başka Allah yoktur. O, birdir, O'nun eşi ve ortağı yoktur. Varlık onundur. Hamd ve Sena O'na mahsustur. O her şeye gücü yeten Ulu'dur."[459]
216- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En iyi dua Allah'tan günahlarımızı bağışlamasını dilemektir."[460]
217- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kendisine iyilik eden bir iyiliksevere dua eden kimsenin duası Allah katından asla geri çevrilmez."
218- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sıkıntıya düşen bir kimse şu duayı okusun. "Allah'ım!... Rahmetini umarım. Göz açıp kapayacak kadar bile beni kendi başıma bırakma, her şeyimi düzene boy. Çünkü senden başka Allah yoktur."[461]
219- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Yunus Peygamber balığın karnındayken şu duayı okuyordu:
"Senden başka Allah yoktur. Allahım seni bütün nok-banlıklardan uzak tutarım. Ben öz nefsime yazık edenlerden oldum."
Bu duayı okuyarak her hangi bir dilekte bulunan müminin dileğini Ulu Allah muhakkak yerine getirir.[462]
220- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Haksızlığa uğrayan kimsenin duası günahkar bile olsa muhakkak kabul olunur. Çünkü günahı kendine aittir."[463]
221- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Mümin kardeşinin ardından dua eden kimsenin duası muhakkak kabul olunur. Dua ederken başucunda bulunan bir melek, "Amin, aynı şekilde senin için de dileğin yerine gelsin der".[464]
222- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gizli olarak yapılan bir dua açık olarak yapılan yetmiş duaya denktir."[465]
223- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dua, ibadetlerin ta kendisidir."[466]
224- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dua ibadetlerin iliğidir, (özüdür)"[467]
225- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ezanla - kamet arasında yapılan dualar muhakkak kabul olunur."[468]
226- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dua müminin öz silahı, dinin temel direği, yerin ve göğün nurudur."[469]
227- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dua, kaza ve belaları defeder. Başkasına iyilik yapmak ise rızkı arttırır. Çünkü kul hiç şüphesiz, işlediği günahlar yüzünden rızkından mahrum kalabilir."[470]
228- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dua, Allah'ın manevi silahlarla donatılmış güçlü bir askeridir. Kuşanmış olarak hazır vaziyette sahibinin bela ve musibetlerini rededer."[471]
229- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Sevgili peygamberimize ve O'nun temiz soyuna salat ve selam getirmedikçe yapılan dualar Allah katında kabul olunmaz."[472]
230- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah'ım!.. Yolunda savaşan veya namaza koşan kullarına sağlık ve sağlamlık ver."[473]
231- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Dişiniz ağrıdığında, ağrıyan dişinizin üzerine şahadet parmağınızı koyduktan sonra yasini şerifin son yedi ayetini okuyun (O ağrıyan dişin ağrısı hemen diner)."[474]
232- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Vücudunuzun bir yerinde ağrı duyduğunuzda acıyan yere sağ elinizi koyarak üç defa besmele çektikten sonra ardından yedi defa şu duayı okuyun:"
"Acıyan yerimin doğacağı felaketten sınırsız kudretin sahibi olan Allah'a sağınırım."[475]
233- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Gücünüz yettiğince çokça istiğfar etmeye çalışınız. Çünkü Allah katında en değerli ve sevimli ibadet istiğfar etmek (Allah'tan günahların bağışlanmasını istemek) dir."[476]
234- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Her dua sonunda muhakkak "amin" demek gerekir."[477]

"Ey Rabbimiz! Unuttuk yahut yamldıysak, bizi tutup sorguya çekme. Ey Rabbimiz! Bizden evvelki ümmetlere bimiz! Takat getiremiyeceğimizi bize taşıtma, Bizden sadır olan günahlan sil; bağışla, bizi yargıla, bize merhamel et. Sen Mevlamızsın bizim. Artık kafirlere karşı da bize yardım et.
Peygamberimizin (a.v.) bir hadisi şerifi şöyle izah edilmektedir: Çekirdek kendisinden zuhur eden ağacın maddesi olduğu ve belki de geliştikten sonra dallariyle, yapraklariyle, ağaç suretinde zuhur eden şey, o çekirdekten ibaret bulunduğu gibi dünyada kazanılan ameller ve ahlak dahi ayniyle cennet ve ateş maddesi olup ahirette ve ebediyet aleminde Cennet ve Cehennem ve bunlardaki lezzetler ve elemler suretinde zuhur edecektir. Bir ayeti celilede Cehennem, bu dünyevî neş'ede imansızları ihata ' eden kötü ahlak ve batıl akidelerden ibarettir.
Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"İçinizden en iyileriniz, günahı çok olduğu halde umutsuzluğa kapılmayıp da bol bol tövbe eden; Ulu Allah'a yönelerek O'na yalvarıp yakaranınızdır."
Ey mü'min!.. Şu ibret dolu Allah kelamını düşün:
"Kötülük işleyenler veya kendilerine yazık edenler, bu hareketlerinden sonra Allah'a tövbe ederlerse, Allah'ın çok bağışlayıcı ve çok esirgeyici olduğunu görürler."[478]

235- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Başınıza bir sıkıntı veya bir musibet geldiğinde sizi ondan kurtaracak olan bir dua söyliyeyim mi?" (dinleyicilerin hepsi) "Söyle, ey Allah'ın elçisi dediler,"
"Öyleyse Yunus Peygamber'in balığın karnındayken okuduğu duayı okuyun (muhakkak sıkıntı veya musibetlerden kurtulursunuz."
"Lailahe illa ente sübhaneke inni küntü minnezzalimin (Alah'ım senden başka Allah yoktur. Seni her türlü noksanlıklardan uzak tutarım. Ben öz nefsime yazık edenlerden oldum."[479]
236- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey Esma! Sağ elini boynunda çıkan çıbanın özerine koy ve ardından da üç defa şu duayı oku:
Allah'ın ulu ismiyle başlarım. Allahım!... Katında sarsılmaz bir itibara sahip olan temiz ve kutsal Peygamberin duaları hürmetine boynumdaki çıbanın acısında ve doğuracağı felaketten sana sığınırım."[480]
237- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Ey gayra!.. Sağ elini kalbinin üzerine koy ve ardından da şu duayı oku:
Acın hemen dinecektir. "Allah'ın Ulu adıyla başlarım. Allahım... Bana dermanından derman, şifandan şifa, yaygın lütfundan zenginlik ver. Benden acını kaldır."[481]
238- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Şu özlü ve şümullü duayı çokça okuyunuz. Allahım!.. Bu dünyada da, öbür dünyada da bildiğimi ve bilmediğim tüm iyilikleri senden dilerim. Bu dünyada da, öbür

dünyada da bildiğim ve bilmediğim tüm kötülüklerden de sana sığınırım."[482]
239- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
Bu hadis 102. hadiste geçmiştir. Lütfen bakınız.[483]

Ey mü'min!.. Bir daha asla günah işlemiyeceğihe kalbinin bütün samimiyetiyle karar verip and iç. -Yalnız Allah'ın takdir ettiklerinden kurtuluş mümkün değildir- tmkan ve şartlarının elverdiği nispette hak ve hukukunu çiğnediğin kimselerle helalleşmece bak. Helalliklerini alamadıklarından ötürü de affetmesi için Ulu Allah'a yalvar. Olaki haksızlığa uğrattıklarım senden hoşnut eder.
Vaktinde yerine getiremediğin üzerine borç olan kalmış ibadetlerini kaza et. Sonra tüm vücudunu temizle, ellerini yıka, abdest al, dört rek'at namaz bittikten sonra Allah'tan başka her hangi bir fani varlığın göremiyeceği bir yere git ve orada yüzünü toprağa sür. Sonra başına toprak serp. En değerli uzvun olan yüzünü toprağa öylesine sür ki, iki gözün iki çeşme ırmak ırmak yaş akıtsın, gönlüm hüzün ve yalnızlık türküleri kaysın, hakir olan kısık sesin hıçkırıklara karışsın. İşlediğin günahlarını bir bir ortaya dök.
"Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra, kalblerimizi batıla meylettirme. Kendi yanından bir rahmet bağışla. Şüphesiz sen, ziyadesiyle bağışlıyansın."[484]

Münacat
Abdi muhtacın kapına geldi kıldı iltica
Eyle ihran her nurdan lütfedip ya rabbena
Ömrü rızkın eyle müzdat ola memnun-u şad
Şerr-i a'da eyle hüssad devrola hem daima
Fethedip ebvabı hayır-u feyzini her ruzu şeb
Müstecab eyle duasın hem de hacatın reva
Hanesinden ammei afati ib'ad eyleyip
Kendüsünün can-u cismin eyle mahfuz ey huda
Kaffe-i esma-i hüsna hem de esmaünnebi
İsmi a'zam hem dahi yüz dört kitap pürbaha
Cümle maksudu muradını hazretüıden dilerim
Senden irak kimse yoktur ya gani pervendigar
Mustafanın ab-ı ruyi hakkıçün ya mustean
Tamu odundan halas et ya gani pervendigar
Ol kıyamet şiddetinden sen halas et cümlemiz
Mustafaya sen bağışla ya gani pervendigar
Okuyanı, hem yazanı rahmetinle yarlığa
Dinleyenleri dahi hem ya gani pervendıgar.

Sonra şu duayı okursun:
"Ey büyük - küçük tüm işlerin en sonunda baş vuracağı son kapı; ey gamlıların son dayanağı; ey "Ol!" deyince olduran, "öl!" deyince de öldüren Ulu Allah!.. Her yanımızı, günahar sardı. Ey sıkıntıları gideren Allah'ım, bizi bu günahların ağır sıkıntısından kurtar. Ben o günde yanlız sana güveniyorum. Tövbemi kabul et, ey gerçek tövbeleri kabul eden Allah'ım!..
Daha sonra da bol bol ağlayarak, feryad figan ederek şu sözleri haykır:
"Ey bir işi diğer işine sekte vurmayan; ey bir duyuşu, diğer duyuşuna engel olmayan; ey yığın yığın isteyicilerin
isteklerinden usanmayan; ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım... Sen dilediğin her şeyi yapmağa kaadirsin. Ne olur, bizi affımla rızıklandır, bize rahmet ve mağfiretinin nihayetsiz tadım taddır.
En sonunda da sevgili Peygamberimize salavat getir, O'nun pak soyundan gelenlere, yolundan gidenlere rahmet oku.
Ey mü'min!.. Ayrıca Allah'tan bütün mü'minleri affetmesini dile, O'nun aydınlık yoluncia yürü. Artık sen hiç caymamak üzere gerçek bir tövbe ettin. Anadan yeni doğmuş bir çocuk gibi günahlardan arınmış bulunuyorsun. Allah'ın gözdesi ve sevgilisisin. Tarifsiz sevaplar, ölçüsüz rahmet ve hareketler sana! Sana emniyet ve kurtuluşun engin ufku açıldı. Allah'ın gazabına uğramaktan, günahların boğucu sıkıntısından ve tasasından kurtuldun. Allah'ın izniyle böylece de Tövbe geçidini geçtin.
Geniş lûtfu ve yaygın rahmetiyle doğru yolu gösteren yanlız Ulu Allah'tır.

Duanın Fazileti
Hz. Allah buyuruyor ki:
"Kullarım, sana benden sordukları zaman (Bilsinler ki) şüphesiz ben onlara yakınım. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kab ederim. Artık onlar da benim davetime icabet etsinler." [485]

Hz. Allah buyuruyor ki:
"Rabbinize gönülden ve gizlice yalvarın. Doğrusu, O aşırı gidenleri sevmez."[486]

Hz. Allah buyuruyor ki:
"Ve Rabbınız, bana dua edin, ben de sizin davetinize icab edeyim buyurdu. Bana ibadet etmekten kibr edenler hakir olarak Cehenneme girecekler." [487]

Hz. Allah buyuruyor ki:
"İster Allah diyerek düa et, ister Rahman diye dua et. İkisi de Allahü Teala'nın esma-i hüsnasındandır."[488]

Katade anlatıyor:
"Size, hastalığınızı teşhis ettirip tedavi çarelerini bulduran Kur'an-ı Kerîm'dir. Hastalığınız günah irtikabı, tedavisi ise, tevbe ve istiğfardır." Hazret-i Ali:
"Kurtuluş çareleri elinde iken helak olan kimseye şaşarım" buyurdu.
"O çare nedir?" sualine cevab olarak;
"Tevbe ve istiğfardır" buyurdular. Yine Hazret-i Ali:
"Allahü Teala azab etmeği murad ettiği bir kimseye istiğfarı talim etmez. Kime istiğfarı talim buyurdu ise, ona da azab etmez" demiştir. Fudayl şöyle diyor:
"Kişinin "Estağfirullah" demesi, Allahım, günahımı kaldır, yok et demektir."
Diğer bazıları:
"Kul ni'met ile günah arasındadır. Yani bir yandan kendisine bol ni'metler verilirken öte yandan isyan eder. Kula yakışan; ni'mete hamd, günaha tevbe etmektir" demişlerdir.
Kabe duvarına sarılan bedevinin biri şöyle dua ediyordu:
"Allah'ım! Günaha devam ile istiğfar etmem küstahlık, Senin geniş aîvi nı bilerek tevbeden sarf-ı nazar etmem ise, kötü bir hareket olur. Baf na ihtiyacın olmadığı halde, nice ni'metler vermekle sevgimi kazandın; ben ise, daima sana muhtaç olduğum halde isyan etmekle gadai bini celb ediyorum. Ey iyilikleri va'dettiği zaman sözünde duran vaadinde yani azab ile korkutmasında afvedip bağışlayan Allah'ım benim büyük kusurlarımı Senin büyük ve geniş olan afvının arasına al, ey merhamet edicilerin en merhametlisi! Bana rahmet eyle!."
Abdullah bin Verrak şöyle anlatıyor:
"Yağmur damlaları ve deniz dalgalan kadar günahın olsa da ihlas ile şu istiğfarı okursan Allahü Teala onları bağışlar:
"Allahım! Tevbe ettikten sonra tekrar ettiğim bütün günahlardan sana istiğfar ederim..Sana va'ad edib sözümde durmadığım bütün hareketlerimden sana istiğfar ederim. Senin rızan için yapmayı kas-dettîğim halde riya ve başkasını ortak ettiğim bütün amellerimden Sana istiğfar ederim. Bana in'am ettiğin ni'metlerle isyan ettiğim bütün hatalardan Sana istiğfar ederim. Ey gizli ve aşikareyi bilen Allah'ım, gündüz aydınlığında, gece karanlığında, cemaatte, yalnızlıkta, gizli ve aşikarede yapmış olduğum bütün hatalardan Sana istiğfar eder ve senden mağfiret dilerim, ey hilm sahibi olan Allahım!"
Bütün mü'minlerin avf-ü mağfireti için El Fatiha.

240- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Tekva (Allah korkusu ve sevgisinin kalbde yerleşmesi), ibadetin yarısıdır. Dua da ibadetin yarısıdır. Cenab-ı Allah bir kimse hakkında hayır murat ederse, kalbine dua hissini yerleştirir; o kimse Rabbına duaya yönelir."[489]
241- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Kabrin azabından Allaha sığınınız, cehennemin azabından Allah'a sığınınız, Deccalın şerrinden Allah'a sığınınız. Ölülerin ve dirilerin şerrinden (İnsanlardan) Allah'a sığınınız."[490]

HAZRETİ MUHAMMEDİN ŞEMAİLİ ŞERİFİ (TAVSİRİ)

Hadis İlmi: Bu bir ilimdir ki, bununla Resulün söz, iş ve halleri bilinir. Bu ilmin gayesi iki dünyanın saadetini elde etmektir.
Resulüllahın şemaili de ahvalinden olunca bu da hadis ilminin konuları arasında yer almıştır, her ne kadar söz olmasa da...
Resullullah (s. a.a.) in sıfat ve şemaili şöyle idi:
1- *Resulullah efendimiz beyaz tenli idi. Kendisi ne şişman ne de zayıf, ne çok uzun, ne de kısa yani, orta boylu idi.* [491]
2- *Peygamberimiz (s.a.s.) o kadar beyaz tenli idi ki, sanki gümüşten yapılmış gibi idi. Saçları ne sert ne de çok yumuşaktı.*[492]

Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Ve Sellemîn Suret Ve Hilkati (Yaratılışı)
Resûl-i Ekrem ne çok uzun, ne de çok kısa boylu idi. Yalnız olarak yürüdüğü zaman "Orta boylu" denirdi. Bununla beraber halk arasında gezerken ondan da uzun denecek kimse yoktu. Resûl-i Ekrem hepsinden uzun gözükürdü. Hariçte uzun görünen iki kimse etrafına gelse, ancak omuzları hizasında görülürlerdi. Resûl-i Ekrem:
"İyiliğin hepsi ortada orta boyludadır." buyurdu. Resûl-i Ekrem'in Rengi:
Resûl-i Ekrem'in rengi parlaktı; ne çok beyaz, ne de çok koyu idi buğday renginde yani esmer idi.

3- *"Hz.Muhammedin vücudu, beyaz ve kırmızı karışımı bir renge sahipti. Göz bebekleri siyah ve kirpikleri uzun idi"*[493]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Onun ay ışığı gibi parlayan mübaret vücudu beyaz-kırmızı renkteydi. Başı büyükçe, parlak yüzlü ve iki kaşı arası açıktı. Kirpikleri uzundu."[494]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"O, yüz bakımından insanların en güzeli, keza ahlakı yönden de insanların en üstünü idi. Ne çok uzun ne de çok kısa idi."[495]
6 - Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Huyca insanların en güzeli idi."[496]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz.Muhammed, İnsanların en güzeli, en çömerti ve en cesuru idi."[497]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"En güzel vasıfa sahip idi. Orta boylu, omuzları geniş, yanakları hafif sarkık, saçlarının rengi kuzguni siyah, gözleri sürmeli, kirpikleri uzundu. Ayaklarını yere bastığı zaman, tabanlarının tamamını yere basardı. Beli çok ince yapılı değildi. Elbiselerini çıkardığı zaman omuzları dökülmüş gümüş yuvarlağını andırıyordu. Güldüğü zaman inciler saçılıyordu. (Dişleri inci tanesi gibi görünüyorlardı.)"[498]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Teri inci tanesi gibi parlak idi, yürüdüğü zaman mübarek vucuduyla beraber, toplu olarak yürürdü."[499]

Amcası Ebû Talib onu şöyle tavsif eder:
"Öyle beyaz bir yüz ki, o yüzün suyu hürmetine bulutlardan yağmur istenir. Öyle bir kerem sahibi ki, yetimler onun eline bakar, dullar ve yoksullar ona güvenir."
Bazıları, yüzünün, kırmızı ile beyaz karışımı olduğunu söylediler.[500]

10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Perde arkasında duran bir gelinden daha hayalı idi."[501]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Ön dişlerinin arası açıktı. Konuştuğu zaman, dişleri nur gibi görünür ve kelimeler bu iki diş arasından çıkardı."[502]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Sakalının ön tarafı çok güzeldi."[503]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Mübarek sırtında güvercin yumurtasını andıran bir peygamberlik mührü bulunuyordu."[504]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Kavmin orta boylularındandı. Boyu ne çok uzun, ne de kısa idi. Nurlu yüzlü idi. Ne çok beyaz ne de esmer idi. Saçları ne çok sert netçok yumuşaktı."[505]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Mubaret saçları omuzlarına kadar uzanırdı. Kulak yumuşaklarr üzerinde idi."[506]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Saçlarının akı (ihtiyarlık çağında) yirmi saç teli kadardı."[507]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Başı, kolları ve ayakları iri, dolgun idi."[508]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki:
"Mübarek ağzı genişçe, gözlerinin rengi (Akı çok ak, siyahı çok siyah idi.) ökçeleri az etli idi.".[509]

Terlediği zaman terleri yüzünden inci danesi gibi dökülür ve teri misk gibi kokardı. Saçı, erkek saçının en güzeli idi. Fazla kıvırcık olmadığı gibi fazla düz de değildi. Taradığı zaman adeta bükülmüş bir ip gibi tarak izleri saçında belli olurdu. Bazıları saçlarının omuz başlarına kadar indiğini söylerse de ekseriyet kulak yumuşaklarına kadar indiğini söyler. Saçlarını dörde böldüğünü de söyleyenler vardır. Çok kere saçlarını iki yanlarına böler ve zülüfleri yanlardan parlardı. Saç ve sakalında on yediyi geçmeyen beyaz tüy vardı.
Resûl-i Ekrem, insanların en güzel, en çok yüzü nurlu olanlardan biri idi. Onu anlatanlar; ayın on dördü gibi güzel, derlerdi. Onun neş'e ve üzüntüsü yüzünden belli olurdu. O, arkadaşı Ebû Bekir'in anlattığı gibidir, derlerdi. Ebû Bekir (r.a.) şöyle anlatırdı:[510]

19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Hz.Peygamber, gürbüz ve iri yapılıydı. Yüzü ayın ondördü gibi ışik saçıyordu. Orta boydan uzun ve uzun boyludan da kısa boylu idi. Başı büyük ve saçı güzeldi. Saçları iki bölüğe ayrıldığı zaman, ikiye ayırırdı. Yoksa kendi haline bırakırdı. Saçlarının uzunluğu kulak memelerini geçmezdi. Rengi beyaz (nurlu) idi. Şakakları geniş, kaşları bitişmeden tam ve ince bir halde idi. İki kaşın arasında öfkelendiği zaman beliren bir damar vardı. Burnu uzun ve ucu ince orta kısmı tümseği andırıyordu. Çok koku alırdı. Sakalı gür, yanakları yumuşaktı. Mübarek ağzı geniş, dişleri beyaz ve seyrekti. Göğsündeki kıllar ince bir şerit halinde idi. Boynu, halis gümüş parlaklığında mermerden bir heykelin boynu gibi idi. Mutedil bir yaradılışa sahipti. Semizdi ve uzuvlarında gevşeklik denen *bir hal yoktu. Göğüsü ve karnı aynı hizada idi. Göğüsü ve omuzları genişti. Mafsalları iri idi. Elbisenin dışında kalan vücut kısımları beyazdı. Göğüsünden göbeğine kadar kıllar bir hat teşkil ediyordu. Meme ve karın kılsızdı. Dirsekleri ve omuzları, göğüsün yüksek kısımları killi idi. Bilekleri uzundu. El ayaları genişti. Kemikleri düzdü. El ve ayakları iri idi. Ayak üzengileri yere değmezdi. Ayakları kalındı. Döndüğü zaman, vücudunun tamamı dönerdi. Salınmadan yürürdü. Kibarca yürürdü. Yukardan aşağı inercesine adımını rahat atardı. Yukarı bakmazdı. Yere bakışı göğe bakışından daha uzun sürerdi. Bakışları anlamlıydı. Ve sahabilerini idare ederdi. Karşılaştığı kimselere selam verirdi."*[511]

"Mustafa, hayra davet eden bir emin idi, ayın on dördü gibi karanlığı aydınlatırdı."
Resûl-i Ekrem'in alnı geniş, kaşları ince ve uzun idi. iki kaşının arası açık ve gümüş gibi parlaktı. Gözlerinin karası geniş idi. Biraz kızarıntı ile karışıktı. Kirpikleri birbirine karışacak kadar sıkışıkdı, burnu düz, dişleri seyrekdi. Güülmsediği zaman dişleri inci gibi parlardı. En güzel dudaklara sahip olup ağzı açık kalmazdı. Yanakları yumuşaktı ve sarkık değildi. Yüzü uzun olmadığı gibi sakal devirisi gibi parlak da değildi. Sakalını azad eder, bıyığının fazlasını keserdi. Boğazı ve boynu kısa olmadığı gibi fazla uzun da değildi. Boynundan

açık kalıp güneş ve rüzgarın dövdüğü kısmı altun savatlı gümüş bardak gibi parlardı. Gömlek altında kapalı kalan kısmı ise ay gibi parlakdı.[512]

20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Arı, duru konuşurdu.*"[513]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Peygamber efendimiz) çok terlermiş."[514]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sözleri açık idi. Sözünü herkes anlardı."[515]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüzü yuvarlak ay ve güneş gibi idi."[516]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Onun nazarında en kötü huy yalancılıktı."[517]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En çok sevdiği hurma olgun (Medine) hurmalarıydı."[518]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En çok sevdiği giysi gömlekti." [519]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dini ibadetlerde devamlılığı severdi."[520]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kokulu çiçeklerden en çok kına çiçeğinin kokusunu (Bu çiçeği) severdi."[521]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İçileceklerden (Meşrubattan), en çok sevdiği ve içtiği süt idi."[522]

Resûl-i Ekrem'in göğsü geniş olup etleri sarkmış deeildi. Ay gibi beyaz ve1 ayna gibi düz idi. Göğsü ile göbeği arası yukardan aşağı bir istikamette kıllı olup başka taraflarında tüy yoktu. Omuz kemikleri ve kemik başları büyüktü. Sırtı geniş olup iki omuzu arasında Nübüvvet mührü vardı ve sağ omuzu tarafında idi. Ortasında sanya meyyal siyah bir gül vardı. Et yelesine benzer şekilde etrafında bazı kıllar vardı. Kol ve bazıları irice idi. Bilekleri kaim ve elleri geniş idi. Parmakları uzunca ve parlaklıkta gümüş gibi ıcu. Avucu, parmaktan yumuşak ve misk gibi kokulu idi. Onunla musafaha eden kimse akşama kadar elinde güzel kokunun izlerini duyardı. Elini hangi çocuğun başına koyup da okşadıysa, akşama kadar o çocuğun başı güzel kokusu ile diğerlerinden ayrılırdı. Baldırları iri idi. Şişmanlığı orta derecede olup etleri sarkmamıştı.[523]

30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Koyunun en çok ön tarafının etini yemeyi severdi."[524]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aylardan en çok Şaban ayında oruç tutmasını severdi."[525]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En çok sevdiği yemek tiritti. (Et suyu ile ekmeğin bir araya gelmesinden meydana gelen bir nev'i yemek) ve keş, yağ ve hurmadan yapılmış, Arapların Heys dediği yemekti."[526]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Koyunun ön kollarını yemeği çok severdi."[527]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Meyvalardan en çok sevdiği yaş hurma ile karpuzdu."[528]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Etlerden en çok sevdiği, kürek kemikleri arasındaki et idi."[529]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kaza'i hecete oturduğu zaman en çok onu tam gizleyecek bir tepe veya hurma ağaçları yığınları arkasında bulunmaktan hoşlanırdı."[530]

37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatle namaz kıldığı zaman herkesten çabuk kılardı, tek başına kendi için namaz kıldığı vakit ise namazı en uzun kılan o idi."[531]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hastayı ziyarete gittiği veya yanına bir hasta getirildiği zaman şöyle dua ederdi:
"Ey insanların rabbı bu hastadan rahatsızlığı gider, şifa sahibi sensin, bunu şifaya kavuştur. Seri şifa verince artık hiç bir hastalık gelemez, çünkü gerçekjjifa senin verdiğin şifadır."[532]

Resûl-i Ekrem'in yürümesine gelince; sanki bir kayadan çıkar veya bir çukurdan iner gibi adımlarını ağır ve çekinerek atar, yürürken sallanmaz ve adımlarını fazla açmazdı. Resûl-i Ekrem:
"İnsanlar içinde Adem Aleyhisselam'a en çok benzeyen benim. Gerek ahlak ve gerek yaratılış bakımından da bana en çok benzeyen İbrahim Aleyhisselam dır." buyurdu. Adem aleyhisselam, lihikmetillah memnu ağaçtan yiyince, cennetten çıkarıldı ve 300 sene:[533]

39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Huzuruna insanların ruhuna uygun olmadığı için, sevmediği isimde birisi geldiği zaman onun adını hemen güzel bir isimle değiştirirdi."[534]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zekat emvalini getiren kimseler için, Allahım sen falan insanın ailesine rahmet et, diyerek onları terviç ederdi."[535]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevincini mucip bir işle karşılaştığı zaman şöyle derdi:
"İyilikleri nimeti ile tamamlayan Allah'a hamdolsun; hoşuna gitmeyen bir işle karşılaştığın da: Her durumda Allah'a hamd olsun, derdi."[536]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ganimet geldiği zaman onu günü gününe heımen taksim ederdi, evlilere iki hisse, bekarlara bir hisse verirdi."[537]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kendisine yeni çıkan turfanda bir meyva getirildiği zaman onu önce gözünün üzerinde, sonra dudaklarının üzerinde koyarak, Allah'ım der ve sonra bu meyvayı çocuklara verirdi."[538]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güzel bir koku getirildiği zaman önce ellerine sonra da saçlarına sürerdi."[539]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sütü gördüğü zaman, sütün bir bereket (rahmet) olduğunu, söylerdi."[540]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bedir Savaşı'na ve ağaç altında yapılan bi'ata iştirak eden bir sahabenin cenazesi için 9 tekbir alırdı, bu iki olaydan yalnız birine iştirak edenlerin cenaze namazı için 7 tekbir alırdı. Bu iki olaydan birine katılmayanların cenazesi için de 4 tekbir getirirdi."[541]

"Ya Rabbena, yani ey bizim Allahımız. Biz nefsimize zulmeyledik. Sana karşı bizden zelle zuhur etti. Eğer, sen bize rahnı edip bizi affetmezsen, biz hüsranda kalmışlardan oluruz"[542]

47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamber efendimiz, yatağına girdiği zaman elini yanağının altına koyarak: "Senin adınla dirildim ve senin isminle öleceğim derdi. Yatağından sabahleyin kalktığı zamanda: Ölümü andıran uykudan, bizi yeniden hayata kavuşturan Allah'a hamd ederim; diriliş ona olacaktır."[543]

48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yatağına uzandığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allah adı ile yatağıma uzandım. Allahım günahlarımı bağışla, şeytanı benden uzaklaştır. Sana olan borçlarımı, rehinimi çöz, hesap sevabını ağır getir ve beni sana en yakın yüceliğe erdir."[544]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yatağına uzandığı zaman (Kul ya Eyyühel Kafirun.. u sonuna kadar okurdu, yani: Kafirun suresini okurdu."[545]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sefere çıkacağı zaman hanımlarının arasında kur'a çekerdi. Hangisine kur'a isabet ederse onu beraberinde sefere götürürdü"[546]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Birisine iyi davrandığını göstermek isterse, ona zemzem ikram ederdi."[547]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Orduyu yola koyarken, uğurlarken dua ederdi. "Allah sizin dininizi, üzerinize aldığınızın ödevinizi ve amellerinizin sonucunu korusun. Yani bu hususlarda size yardım etsin, sizi Allah'a emanet ederim."[548]

diyerek gözyaşı döküp feryad figan ile tevbe, istiğfar ederek yalvardı. Böylece gece gündüz demeyip nedamet eyledi. Bir gün tesbihi istiğfarında: *"Yarabbi! Hamil olduğum nûr-u Muhammed hürmetine bizi af eyle"* diye inlediğinde, Merhameti ilahî cûşu huruşa gelip: *"Ya Adem, Muhammed'in hürmetine seni ve eşini affeyledim. Benim indimde Muhammedin mevkii sana ne öğretti?"* deyince, "Yarabbi! Beni yaratıp, bana ruh verince gözümü açtım ki senin ismi şerifin ile Muhammedin ismini cennetin her yerinde müşahede ettim ve bildim ki mevcudat onun için yaratıldı. Onun için suçlular bağışlanacak." dedi.[549]

53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Savaşa çıkmak istediği zaman muammalı, yani sözleri delalet ettiği mananın gayriri ifade eder şekilde konuşurdu. (Bu onun bir taktiği idi.)[550]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Uyumak istediği zaman sağ elini yüzüne koyar ve sonra da şöyle derdi: "Kullarını dirilttikten sonra, senin azabından sana sığınırım. Bu duayı üç defa tekrarlardı."[551]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sefere çıktığı zaman şöyle dua ederdi: "Allahım, yardımınla düşmanla karşılaşır, düşmanı hezimete uğratırım ve yine senin yardımınla geri dönerim."[552]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz.Muhammed, yeni bir elbise aldığı zaman elbiselere başlık, gömlek ve entari gibi isimler verir sonra (Allahım, hamd sana yaraşır, bu elbiseyi bana giyindiren sensin, bunun hayırlı olmasını senden niyaz ederim. Bu elbisenin yapıldığı iyi gayelerde kullanmamı nasip et, bu elbisenin şerrinde ve biçildiği kötü gayelerden de sana sığınırım." derdi.[553]

57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Resulullah) üstüste bir kaç gece yemek yemeden yatarlardı, ev halkı da akşam yemek için bir şey bulamadığı olurdu. Onun en çok sevdiği gıda, arpa ekmeği idi."[554]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz.Muhammet (s.a.s.) sahabilerinin üzerinde ipek elbise gördüğü zaman onu çıkarttırırdı."[555]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hanımlarının odalarında güzel koku arar ve eline geçtiği zaman da ondan sürünürdü. (Çünkü güzel kokuyu severdi.)[556]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Resulullah, amcası Abbas'a bir evladın babasına gösterdiği saygıyı gösterirdi."[557]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz.Muhammed, yerde oturur, yere oturarak yemek yer, koyununu kendi sağar ve hizmetçisinin çağırması üzerine gelir arpa ekmeğini yerdi."[558]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sebbih İsme Rabbıkel A'la, süresini çok severdi."[559]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Resulullah, başından ve iki omuzunun arasından kan aldırırdı ve şöyle derdi: "*Bu kanı aldıran bir kimse için başka tedaviye ihtiyaç yoktur."*[560]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamber efendimiz kabağı severdi." [561]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Helva ve balı çok severdi."[562]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güzel kokulu bitkileri çok severdi. Elinden hiç eksik etmezdi." [563]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kaymak ve hurmayı severdi."[564]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Salatayı çok severdi."[565]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sözlerini öyle tane tane konuşurdu ki, dinleyenler isterlerse sözlerini sayabilirlerdi."[566]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bazen arpa ekmeğine ve kolcusu ağırlaşmış yemekleri yemek üzere davet edilirdi." [567]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Süte ve hurmaya (iki temiz) diye isim verirdi."[568]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ağız kokusundan çok nefret ederdi."[569]

Allah celle hazretleri: *"Ya Adem, bir kimsenin denizlerin katresi, güneşin zerresi kadar günahı olsa, Muhammet! hürmetine benden afüv taleb etse, affederim. Hem, ya Adem seni cennetten çıkardım. Onun ümmetini cennete koyup bir daha çıkarmam. Bir kimse bana ibadet eylese, ibadeti yerden semaya kadar olsa, Habibim Muhammed'e içinde muhabbet yok ise, o ibadeti kabul etmem."* buyurdu. Resulü Ekrem Efendimiz sabırlı ve halim idi. Uhud muharebesinde kafirler mübarek dişlerini şehid ettikleri zaman, eshabın bazıları (Ya Resûlallah, bu kafirlere beddua eyle) dediklerinde Efendimiz: *"Ben alemlere rahmet olarak gönderildim. Beddua için gönderilmedim"* buyurdular ve ilave ettiler.[570]

73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aç kaldığı zaman, kasığına tas bağlardı."[571]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınların elleri eldivenli iken tokalaşırdı."[572]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çanaktaki suyu içmesi için kediye verirdi, kedi içtikten sonra artan su ile de abdest alırdı."[573]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ensarı (Medine yerlilerini) ziyaret eder, çocuklarına dahi selam verip başlarını okşardı."[574]
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdestinden artan su ile misvakini temizlerdi."[575]
78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Misk ve amberden mürekkep, hind kokuları ile kokulanırdı. Kafur ile de buhurdanlık ile kokulanırdı."[576]
79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hanımlarının yanına, aynı saate gece ve gündüz uğrardı."[577]

80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Başlığını başına dolardı. Arkadan düğümler ve iki omuzu arasına sarkıtırdı."[578]

ki: *"Bugün bana karşı harb eden bu zavallılar içinde bana îman edecek çok kimseler görüyorum. Bunların eyladları Allah dinini şarka, garba yayacaklar. Allah için gaza edeceklerdir"* buyurdu.

Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Şecaati (Kahramanlığı)

Resûl-i Ekrem insanların en bahadır, en cesur ve yüreklilerinden idi. Bu hususta Hz. Ali (r.a.) hatıralarını şöyle anlatıyor:
"Bedir gününde (bozguna uğradığımız sıkışık bir anda) Resûl-i Ekrem'e sığınıyorduk. O ise bizden önde ve düşmana daha yakın idi. O gün orada bulunanların en metini o idi. (1098) Yine Hz. Ali:
"İki saf birbirine karıştığı, harbin ateşli anlarında Resûl-i Ekrem'e iltica ediyorduk, düşmana en yakın olanımız da o idi."[579]

81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kurbanını kendi eliyle keserdi."[580]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bineğinin arkasına, yani terkisine başkasını da alırdı. Yemeğini yere oturarak yerdi. Kölelerin dahi davetine icabet ederdi Eşşeğe binmek suretiyle tevazu hali gösterirdi."[581]
83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Merkebe biner, ayakkabılarına pençe vurdurur, gömleğini ya malatır, kaba yün elbiseler giyerdi. Ve bu benim sünnetimdir, sünnetimden ayrılan benden değildir, derdi,"[582]
84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hasır üzerinde namaz kılardı."[583]
85- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Atı, sıcak ve kapalı yerde beslerdi ki, at şişmanlamadan be sinlensin ve harbe hazır hale gelsin."[584]
86- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Rüyaları güzel veya güzel isimlere göre tabir ederdi."[585]
87- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güzel rüyalar onu hayrete düşürürdü. Böyle rüyaları severdi."[586]
88- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabın dibine süzülmüş olan, madde özlerini severdi."[587]
89- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir iş için çıktığında, kendisine o işle ilgili anlam taşıyan ve sonucunun iyiliğine işaret sayılabilecek sözler söylenmesini severdi."[588]
90- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bütün hayvanları severdi."[589]
91- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Soğutulmuş tatlıyı severdi."[590]
92- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güzel kokuyu çok severdi." [591]
93- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Uğurlu sayılabilecek güzel sözleri severdi.(Yola çıkmakta olan insana uğurlar olsun demek gibi) Ama, kuş uçmasından, tavşan rastlamasından uğursuzluk çıkarmayı hiç sevmezdi."[592]
94- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güzel koku kendisine yaklaşınca hemen anlardı." [593]
95- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ev işlerini yapardı, en çok yaptığı ev işi de ip örmekti." [594]
96- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazanda camide itikafta bulunmasına rağmen, hastayı ziyareti ihmal etmezdi." [595]
97- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İyi anlaşılsın diye (icabında) kelimeleri üç defa tekrarlardı. Bunu yapmaktan üşenmezdi."[596]
98- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Elbiseleri bizzat kendisi katlar - kaldırır, koyununu kendisi sağar ve şahsi hizmetlerini kendisi yapardı."[597]
99- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çirkin ve anlamsız adları değiştirirdi."[598]
100- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En kötü insanları güler yüzü ve tatlı sözü ile yola getirirdi."[599]
101- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gecelerini hanımları arasında adilane bir şekilde taksim ederdi ve şöyle buyururdu: "Yarabbi, ben maliki bulunduğum kimseler üzerinde bu taksimi yaptım, adaletten aykılmadım. Benim sahip olmadığım hususlarda beni ayıplama. "[600]
102- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bayram, sevinç ve meserret günlerinde yanında def çalınmasına müsaade ederdi."[601]
103- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Canı sıkıldığı adama, yanları ve sırtı yere gelsin, derdi."[602]
104- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çok hediye gönderirdi."[603]
105- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ı çok anardı, boş laf az söylerdi, namazı (yalnız kılınca) uzunca kılardı, hutbeyi kısa keserdi, yoksul ve dul kadınları ile kölelerle yürüyüp onların sorularını cevaplandırmaktan çok zevk alırdı."[604]
106- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bağıra çağıra konuşmayı, konuşulmasını sevmezdi ve alçak konuşulmasından hoşlanırdı."[605]
107- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sırtında bulunan nübüvvet mührünü herkesin görmesini istemezdi."[606]
108- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Lüzumsuz soru sorulmasını sevmez ve bunu yapanları ayıp lardı. Ashabdan Ebu Ruzeyne soru sorduğunda ona cevap verir (çok faydalı ve lüzumlu sorular soran) bu zatı severdi."[607]

Denildi ki; Resûl-i Ekrem az söyler, az konuşurdu. Fakat harb ile emredeceği zaman bütün gücü ile harekete geçer ve çok şiddetli bir tavır takınırdı. Düşmana en yakın yerde bulunduğu için cesur muharibler ancak ona yaklaşırdı.
İmran b. Husayn diyor ki:
"Resûl-i Ekrem düşman askerleri ile karşılaştığı zaman, ilk vuran o olurdu. (Resûl-i Ekrem ilahî ahlak ile muttasıf olduğu için merhametten ayrılmamakla beraber harb meydanlarında) insanların en şiddetlisi idi. Huneyn çenginde müşrikleronu kuşattığı zaman atından inerek:
"Ben Peygamberim yalan yok, ben Abdülmuttalib'in oğlunun oğluyum," dedi ve o gün ondan daha cesur ve daha metin kimse görülmedi.[608]

109- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınların ellerini kınasız ve boyasız görmeyi sevmezdi... (Kına veya ağaç kabuğu boyası ki, mücessem olmaz.)"[609]
110- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Savaşta bağırıp, çağırmayı sevmezdi."[610]
111- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oturduğu meclisten kalkınca, yüksek sesle yirmi defa (esteğfirullahe) derdi."[611]
112- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Hz.Muhammed) gazadan, haç veya Umreden döndüğü zaman yüksek bir yere çıkarak üç defa tekbir getirir ve arkasından da şu duayı okurdu:
"Lailane İllallahü Vahdehu La Şerike Lehu, Lehül Mülkü Ve Lehül Hamdü Ve Hüve Ala Külli Şey1 in Kadir. Abidüne, Sacidüne Lirabbina Hamidun. Sadakallahü Ve'dehu Ve Nasara Abdehu Ve Hezeme Vahdehu."[612]
113- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ashabı kiramdan birisi ile karşılaştığı zaman, onunla beraber olur ve o adam dönüp gitmedikçe o da gitmezdi. Birisi karşılaştığında elini Resulüllaha uzattığı zaman o sahabi elini çekmedikçe Hz. Peygamber (s.a.s.) çekmezdi. Keza, sahabileri ile karşılaştığı zaman o sahabi mübarek sözünü dinlemek istediği zaman Resullüllah onun sözünü kesmez ve o adam gidinceye kadar ona anlatmaktan usanmazdı."[613]

Resül-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Tevazuu
Resûl-i Ekrem en ustun mevkie sahip olmakla beraber, insanların en mütevazii idi. İbn Amir diyor ki:
"Hac mevsiminde ak bir deve üzerinde herkes arasında, kimseyi sağa sola itip kakmadan, Resûl-i Ekrem'i de sıradan insanlar gibi cemreler atarken gördüm." Çullu merkebine biner, terkisine adam alırdı. Hastalan ziyaret eder, cenazelere katılır, kölelerin bile davetlerine icabet ederdi.
Bir gün Bedevinin biri gelerek Resûl-i Ekrem'den bir şey istedi. Resûl-i Ekrem istediğini verince, adama:
"Nasıl memnun oldun mu?" Diye sordu. Adam:
"Hayır, memnun olmadım, iyi bir şey de yapmadın, dedi. Meclisde hazır bulunan müslümanlann canı sıkıldı ve adamı' tekdir için davrandıklarında, Resûl-i Ekrem onlara:
"İlişmeyin", diye işaret buyurdu. Sonra da meclisten kalkıp hane-i saadetlerine girdi. Bir müddet sonra Bedeviyi çağırtarak, daha bazı ikramlarda bulundu ve:

114- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamber efendimiz, sahabe'i kiramdan birisi ele karşılaşınca, onun sırtını okşar ve hakkında "hayır dua ederdi."[614]
115- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dostları ile karşılaşınca, tokalaşmadan: (el sıkışmadan önce) selam verirdi."[615]
116- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Resulullah, bir kişinin ismini hatırlayamadı zaman, o kimiye ey Allah'ın kulunun oğlu anlamına gelen (Yabne Abdillah) diye hitap ederdi."[616]
117- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kur'an'dan rahmet ihtiva eden bir ayet okuduğu zaman Allah'tan rahmet niyaz ederdi, korku ayeti geçtiğin Allah'a sığınır ve Yüce Rabbı tenzih eden bir ayet okuduğu veya okunduğu zaman da Cenab-ı Hakkı tesbih ederdi."[617]
118- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ev halkından birisi rahatsızlandığı zaman ona Muavvezeteyni : (Kul, Euzu... sürelerini) okurdu."[618]
119- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yürüdüğü zaman sağa, sola ve arkaya dönmeden vakur olarak yürürdü."[619]
120- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ashabı ile birlikte yürürken (mağrur hükümdarlara benzememek ve gurura kapılmamak için) sahabelerini Önüne alır ve kendisi onların arkasından yürürdü. Bu suretle melekler onun arkasında yer alarak, zatı ekdasi korurlardı."[620]

121- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yürüdüğü zaman hızlı yürürdü, o derece ki, onunla birlikte yürüyenler koştukları halde ona yetişemezlerdi."[621]

"Şimdi memnun oldun mu?" diye sordu. Bedevi:
"Evet şimdi memnun oldum, sa'yiniz meşkûr olsun," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"*Orada çirkin konuştun. Ashabımın sana karşı gönlü kırıldı ve içlerinden sana nefret beslemeğe başladılar. Şimdi bana ifade ettiğin memnuniyeti onların huzurunda da ifade eder misin?"*[622]

122- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Uyuduğu zaman solurdu."[623]
123- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Uyuyunca) Gözleri uyurdu, fakat kalbi uyumazdı."[624]
124- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Uyurken sağ elini yanağının üzerine koyar ve uyumadan önce şöyle derdi: Yarabbi kullarını hesap günü için dirilttiğin gün beni azabından koru."[625]
125- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Konakladığı yere de öyle namazını kılmadan kalkıp gitmezdi. Oradan ayrılmazdı."[626]
126- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Seferde bir yere indiği veya normal zamanlarda bir eve uğradığı zaman iki rekat namaz kılmadan oturmazdı."[627]
127- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Başı sıkılacak bir durum, ya da üzüleceği bir hususla karşılaştığı zaman şöyle duada bulunurdu:*
Ya Hayyü Kayyümü Bi Rahmetikî Estegisu: Diri ve her şeye egemen olan Allahım, rahmetine sığınırım."[628]
128- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yarım baş ağrısı kendisini yakaladığı zaman, bir veya yarım gün terketmezdi."[629]
129- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çok cömert ve merhametli idi. Yanına gelip bir şey isteyen olursa (varsa ona istediğini verir) yoksa vereceğini va'd eder ve sözünü tutardı."[630]
130- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çok cesur ve çetindi. Tek başına bir ekibe karşı dururdu."[631]

Şayet bu memnûniyetini onların huzurunda da ifade edersen, sana karşı, duydukları kin ve nefret ortadan kalkar, buyurdu. Adam:
"Evet, onların yanında da aynı şeyi ifade ederim, dedi. Resûl-i Ekrem akşam üzeri veya sabahleyin aynı toplantıya gelerek:
"Bu Bedevi memnun değildi, fakat ona biraz fazla ikramda bulunduğumuz için memnuniyetini ifade etti. Sorun bakalım ne diyor." Buyurdu. [632]

131- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yatağı çok hafif, ince idi. Yattığı zaman (ayaklarını değil) baş tarafına mescide yönelirdi."[633]
132- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Softan yapılmış, kaba kumaştı."[634]
133- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gömleğini bileklerine kadar indirirdi."[635]
134- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Entarisi topuklarından yukarı idi. Yenleri parmaklarla beraberdi."[636]
135- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma ve bayram giysileri ayrı idi."[637]
136- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hafif şakalar yapardı."[638]

137- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Güler yüzlü ve hoş kokulu nefesli idi."[639]
138- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dört kişinin taşıdığı büyük bir kazanı vardı."[640]
139- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Garra dedikleri ve dört kişimin taşıyabildiği büyük bir kazanı vardı. (Yemek kabı vardı.)"[641]
140- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Resulüllah'ın, bir sürme kabı vardı. Her gece her iki gözüne mil sürme çekerdi."[642]

Adam:
"Evet memnunum, Allah razı olsun, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Benimle şu Arabın hali, şöyle bir adamın vaziyetine benzer: Adamın devesi var, deve kendisinden kaçmış, deveyi yakalamak için insanlar devenin peşine düşmüş, fakat insanların hücumu deveyi daha uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramıyor." Bunun üzerine adam:[643]

141- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biri Bilal'ı Habeşi, diğeri gözleri ama olan Ümmü Mektum olmak üzeri iki müezzini vardı."[644]
142- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hizmetçilerine, bir ihtiyacınız var mı, diye sorardı."[645]
143- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben çıplak gezmekten men edildim buyurdu."[646]
144- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kimseyi töhmet etmez ve bir başkasının da diğerini ithamı' nı kabul etmezdi."[647]
145- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Geceleri üzerine başını koyup, uyuduğu yastığının dışı deri içi ise hurma lifinden idi."[648]
146- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Soğan, sarımsak ve yabani pırasayı yemezdi."[649]
147- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Hayberde kendisine zehirli koyun eti yedirilmesinden sonra) verilen hediyelerden önce sahibi yemeden kendileri yemezlerdi"[650]
148- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Arkasını bir yere yaslayarak yemek yemez ve beraberinde yürüyenleri arkasına alarak yürümezlerdi."[651]
149- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece uykusundan uyanıp, kalkınca mutlaka dişlerini misvakı ile temizlerdi."[652]

Bırakın peşine koşmayın, ben ona sizden daha merhametli olduğum gibi, halini de daha iyi bilirim, dedi ve yerden aldığı bir tutam ot ile devesine huy huy diye seslendi, deve de yavaş yavaş adama yaklaştı ve adam deveyi yakalayarak yükünü vurdu ve sırtına bindi. *"Şayet ben de o zaman sizi serbest bıraksaydım adamı öldürseydiniz, adam Cehennem'e gidecekti (fakat şimdi adamı kurtarmış olduk),"* buyurdu
Hz. Ali'den (r.a.) şöyle demiştir:
"Her hangi bir ihtiyaç için kapusuna gelen dîn kardeşinin yardımına koşmayan ve kendisini bu işe, selahiyettar görmeyen kimseye şaşarım. Sevap ve günah korkusu olmasa bile, İnsanlık ve güzel ahlak adına yardımına koşmalıdır; zira

150- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Karnını doyuracak kadar hurma bulamadığı sık sık olurdu. Bununla beraber yedeğinde hiç hurması yoktu."[653]
151- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kendisinden istenileni verirdi."[654]
152- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kendisinden istenilen şeyi varsa muhakkak verir, yoksa da sükut ederdi."[655]
153- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevmediği bir şeyi yapanın yüzüne karşı neden bunu yapıyorsun, diye çıkışmazdı? Bilki, neden bu insanlar böyle yaparlar gibi ortaya söz söylerdi."[656]
154- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yoksul, zayıf Müslümünların yanına bizzat gider, onların hal ve hatırlarını sorardı. Hastalarını ziyaret eder ve ölümlerinde, ölülerinde hazır bulunurdu."[657]
155- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kendisine hurma ikram edildiği zaman, içinde kurt bulunup bulunmadığını iyice araştırır, şayet kurt varsa onu çıkarır sonra yerdi."[658]
156- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kendilerine takdim edilen küçük çocukları önce kutlar ve hayır dua eder ve sonra da ezilmiş hurmayı ağızlarına koyardı."[659]
157- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Misk ve benzeri kokuları yanında bulundurur ve onu başına ve sakalına sürerdi."[660]
158- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mübarek sakalının eninden ve uzunluğundan (makasla) alırdı."[661]
159- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evlenmeyi teşvik ve emrederdi. Kadınlardan ilgiyi kesmeyi (evlenmemeyi) şiddetle men ederdi."[662]
160- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüzüğünü sağ eline takardı."[663]
161- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Bazan da) sol elinin parmağına takardı."[664]

162- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mümkün mertebe sağdan başlamayı severdi, Abdest alırken ayakkabısını giyerken ve bütün işlerinde sağdan başlardı."[665]
163- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sözü o derece tek tek konuşurdu ki, saymak isteyen sözlerini sayabilirdi."[666]
164- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Elbiseseni kendisi diker, ayakkabılarını pençeler ve bir erkeğin evinde yapabileceği her işi yapardı."[667]
165- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gıda ile tıka basa asla doldurmadığı karnını, sallanmaması için kasığına taş bağlardı."[668]
166- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bazan sarığının altına külah giyerdi. Bazan yalnız külah bazan da yalnız sarık giydiği olurdu. Bazan mudarrab denilen yön işi külahını giyer, harp sırasında da ayrı bir külah giyerdi. Çok defa külahı sütre yaparak, arkasında namaz kılardı. Güzel huylarındandı: Silahına, eşyasına ve binek atına isim takmak."[669]
167- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İyice anlaşılsın diye cümle ve kelimeleri tekrar ederdi."[670]
168- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çirkin adları değiştirirdi."[671]

kurtuluş yolu budur." Bunun üzerine adamın biri:
Sen bunu Resûl-i Ekrem'den duydun mu? diye sorunca Hz.Ali:
"Evet duydum. O, bu hususta en hayırlı davranan kimse idi.[672]

169- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"O zatı ekdas, kendisini sevindirecek bir iş, olay ile karşılaşınca Cenab-ı Hakka şükranı nimet olarak secde ederdi."[673]
170- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir toplumu korkunç bulursa şöyle dua ederdi:
Allahım, onların kötülüklerinden sana sığınırım. Kötülükleri defeden sensin ve sen her şeye galipsin."[674]
171- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hanımları ile baş başa kaldığı zaman, insanların en yumuşak huylusu, en keremlisi ve en güler yüzlüsü olurdu."[675]
172- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dostlarından birisi üç gün üst üstte meclisinde bulunmazsa bunun sebenini sorardı. O gelmeyen kimse ortalarda yoksa o adamın akibetini araştırırdı. Şayet adam evinde falan ise onu ziyarete, giderdi. Adam hasta ise yanına gidip, geçmiş olsun derdi."[676]
173- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oturduğu meclisten kalktığı zaman, orada işlenmesi muhtemel hataların affi için yirmi defa Estahfirullahi, derdi."[677]
174- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Huzuruna, devletlerden gelen heyetleri kabul ederkenen güzel elbiselerini giyer ve etrafında bulunan ashabına da aynı şekilde, temiz ve güzel giyinmelerini emrederdi."[678]
175- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Seferden döndüğünde ilk olarak, ehli beytinin çocukları ile görüşürdü."[679]

Hatta Tayy kabilesinin esirleri Resûl-i Ekrem'e arzedildiği zaman, içlerinden genç bir kız Resûl-i Ekrem'e:
"Ey Muhammed, ben kabilenin reisi olan Hatem-i Taî'nin kızı Sufane'yim. Babam, hakkı sever, eli altında bulunanlara iyi muamele eder, esirleri serbest bırakır, açları doyurur, ekmek yedirir, selam verir, ihtiyaç için geleni boş çevirmez, cömertlik ve sahavetiyle meşhur bir zattır. Benim rezil ve şefil olmamı istemezsen, beni serbest bırak gideyim, dedi. Resûl-i Ekrem:[680]

176- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Atının adına Müzteciz, devesinin adına Kasvaü, katırının adına Düldül, merkebinin adına Ufeyr, zırhının Zatüfudul kılıcının adı ise Zülfikar idi."[681]
177- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Yarın için hiç bir mal biriktirmezdi."*[682]
178- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"O üç defa bir sözü söyleyince, artık ona başka bir şey sormaya mahal kalmazdı."[683]
179- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ondan bir şey istenmeye görsün mutlaka isteneni yapardı."[684]
180- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hiç bir şeye hayır, olmaz dediği görülmezdi. İstenilen şeyi yapacaksa evet, derdi. Yapmak istemediği takdirde de susar, cevap vermezdi. (Olmaz demezdi.)"[685]
181- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yürüdüğü zaman dönüp geriye bakmazdı. Hatta cübbesi bir ağaca takılmış olsa dahi yine dönmezdi ve sahabelerden gelip, cübbesini ağaçtan kurtarırlardı."[686]
182- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Herkese sevdiği isim veya künle ile çağırılmasını hitap edilmesini isterdi."[687]
183- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Son sözü şöyle olmuştu.
Yüce Rabbimin hakkı için ben görevimi yaptım. Tebliğ ettim, olmuştu ve sonrada ruhunu teslim etmişti."[688]
184- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim sıfatım: Allah'a çok hamdetmek ve ona dayanmaktır. Sertlik ve katılık değildir. O, kendisine yapılan iyiliklere, iyilikle karşılık verir, ona karşı yapılan kötülüklere daha iyilikle mukabele ederdi."[689]

"Ey cariye! Bu dediğin doğrudan mü'mininin vasfıdır. Eğer baban müslüman olsaydı, ona rahmetle dua ederdik. Bu kızı serbest bırakın çünkü bunun babası ahlakî faziletleri sever. Allahu Teala da güzel ahlakı sever." buyurdu. Tam bu sırada Ebû Burde b. Niyar ayağa kalkarak:
"Ey Allah'ın Resulü, Allahu Teala ahlakî faziletleri sever mi? diye sordu. Resûl-i Ekrem (s.a.v.):
"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin olsun ki, Cennet'e ancak huyu güzel olanlar girer," buyurdu.

Ulu Allah buyuruyor ki:
2- *"Andolsun ki, size kendi aranızdan öyle bir Peygamber gelmiştir ki sıkıntıya uğramanız ona çok üzücü ve ağır gelir; kalbi üstünüzde titrer, Mü'minlere karşı esirgeyici ve bağışlayıcıdır. (Sevgili Peygamber'im Muhammed!... Eğer kullar sana ita'at etmekten) yüz çevirirlerse, de ki "bana Allah yeter; ondan başka Allah yoktur; ben ancak O'na| güvenir ve dayanırım. O, büyük Arş'ın sahibidir."*[690]

Ulu Allah buyuruyor ki:
1- *"(Sevgili Peygamber'imiz Muhammed!... Kullarıma şunu da anlat). Hani Ulu Allah (gönderdiği) bütün elçilerden söz almış ve onlara buyurmuş ki; "şimdi size kitap ve hikmet veriyorum. (Fakat şunu unutmamalısınız ki) size bildirdiklerimi doğrulayan bir elçim arkanızdan geldiği zaman ona inanacak ve onun yardımcısı olacaksınız." Daha sonra Ulu Allah Peygamber'lere aramızdaki bu sözleşmeyi teker teker kabul ediyor ve gerektirdiği şekilde davranmayı üzerinize alıyor musunuz?" diye sormuştur. Bütün Peygamberler Allah'ın buyurduklarına "kabul ediyoruz "diye cevap vermişlerdir. Peygamberler bu cevabı üzerine Ulu Allah; "bu sözleşmede sizler biribirinizin şahidi olunuz; ben de sizinle birlikte bu sözleşmenin şahidiyim," diye buyurmuştur.*[691]

Ulu Allah buyuruyor ki:
"Kulu ve en üstün elçisi Hz. Muhammed'i bir gece Mescidi Haram Kabe'den Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya kadar ulaştıran Allah her türlü noksan sıfattan uzaktır. O Mescid-i Aksa ki. Biz onun çevresini verimli ve bereketli kıldık. Peygamber'e (s.a.s.) ayetlerimizin bir kısmını gösterelim diye (O'nu bu yolculuğa çıkardık) şüphesiz ki, Allah işiten ve görendir."[692]

Canlılar arasında ruhu en önce yaratılan ve insanlığa sonuncu defa elçi olarak gönderilmiş Hz. Muhammed (s.a.s.) canlı - cansız bütün varlıkları ile kainatın yüzü suyu hürmetine yaratıldığı bir Allah sevgisidir. Bu itibarla çöldekikum tanesinden tutun da, baygın na'melerle kuytu ormanların ağaç dallarında, öten kuşlara ve günümüzde sayısı üç buçuk milyara varmış insanların yeryüzünün en uzağındaki kişisine kadar her şey varlığını iki dünyanın efendisine borçludur. İşte onun içindir ki, bütün varlıklar O'na derinden saygı beslemekte ve kendi dilleri ile ona sevgi ve minnettarlıklarını ifade etmektedirler. Denebilir ki varlıklar içersinde iki dünyanın efendisine karşı gereken saygıyı en az gösteren insan oğludur. Ne kadar yazık!...
Doğduğu yer Mekke, göç ettiği yer ise Medine'i münevveredir. Ümmeti, Allaha çokça hamdeden, normal ve sade giysiler giyen, etrafını aydınlatan, Kur'anı Kerimi kalplerinde taşıyan, düşmana karşı saf saf durulduğu gibi, namazda saf bağlayan, canını feda ederek şehitlik kam ile Allah'a yaklaşan gece ibadet edip, gündüzün arslanlar gibi çalışan insanlardır.[693]

KONU: PEYGAMBERİMİZİN FAZİLETİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz ben iyikliklerin kapısı açmak, kilitli kalpleri fethetmek için gönderilen son peygamberim.
Hikmetleri toplayan ve o hikmetleri çözen Kur'an-ı Kerim bana verildi. Bana verilen Kur'an'da (ve ilka edilen vahyde) sözü özü verildi, bildirildi.[694]
Hikmet ve akla dayanmayanlar sizi helake sürüklemesin."
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben ancak, tebligacıyım, hidayeti veren Allah'ır. Her şeyi veren Allah'tır. Ben ancak, taksim ederim verileni."[695]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben, (ganimet mallarını) herkese eşit veriyorum. Sevdiklerime, arzu ettiğim halde onların yüzükoyun cehenneme atılmalarından korktuğum için fazla vermiyorum."[696]

O Habibullah cihana gelince yedi kat yer ve göklerin ehli, hepsi, onu görmeye geldiler. Cennetten Huril-İyn denilen iri gözlü huriler, her birinin ellerinde nurdan tabaklar olduğu halde geldiler, Muhanı-med Aieyhisselam'm üzerine saçtılar. Bütün putlar, yüzleri üzerine düştüler. O gün bin tane kilisenin kubbesi çöktü. Kisranm sarayı da çöktü ve tak'ı çatlayıp yıkıldı. Save denizi yere geçti ve Mecusilerin ateşleri söndü.[697]

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben Mekke'de öyle taşlar bilirim ki, ben peygamber olarak gönderilmezden önce beni selamlarlardı."[698]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim kalbime de gölge düştüğü için, dünya işleri ile uğraştığımdan dolayı kalbimi meşgule den bu bulutları dağıtması için günde yüz defa tövbe ederim."[699]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben bedduacı olarak değil, alemler için rahmet olarak gönderildim."[700]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Muhakkak ki ben bedduacı olarak gönderilmedim."[701]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gerçi ben latife yapmaktayım. Ancak, benim latifelerim başkası gibi yalan taşımaz, gerçeği ifade eder."[702]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cenabı hak, bana her şeyin anahtarlarını verdi. Ancak, beş şeyi bildirmedi. Kıyametin ne zaman kopacağını Allah bilir."[703]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biraz önce cennet ve cehennem bana şu duvarın üzerinde gösterildi. Hayri ve şerri bugünkü gibi görmedim. Şayet sizin benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız, az güler çok ağlardınız."[704]

O Hazret'in gölgesi yoktu. Çünkü kendisi baştan ayağa nurdu. Şüphesiz nurun da gölgesi olmaz. Aynı zamanda başı üzerinde bir, parça bulut vardı. Nereye giderse o bulut da kendisiyle beraber giderdi. Gözü, önünü nasıl görürse arkadan da öyle görürdü. Aynı zamanda bir bakışta Maşrıkı ve Mağribi görürdü. Kulağı da uyanıkken nasıl işitirse uyurken de aynı şekilde işitirdi. Burnundaki mucize de şöyleydi ki, Cebrail. Aleyhisselam vahiy için ona geldiği zaman gökten ayrılır ayrılmaz kokusundan anlardı. Dişlerinin nurundan gece yollar görünürdü, bir şey kayb olsa onun nurunun aydınlığında bulunurdu![705]

11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ümmetimin hali, iyi ve kötü anı elleriyle birlikte bana gösterildi. Ümmetimin güzel amellerinden yoldan taş atmayı (yolu islah etmeyi) de gördüm. Kötü amellerden de mescide (ve civardaki) atılıp, gömülmeyen tükürüğün cezayı gerektiren suç olduğunu gördüm."[706]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dün gece ümmetimin hali bana şu odanın yanında gösterildi. Ümmetimden her adamı, sizin arkadaşınızı tanımanızdan daha iyi tanıyordum. Çünkü Onlar bana toprak kayıplar halinde gösterildi."[707]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Medine'nin ufuklarında ki melekler beklerken, Taun hastalığı ve Deccal Medine'ye hiç bir zaman giremez."[708]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aydınlık gecelerde ve ışıklı günlerde bana salavat okuyunuz. Bu salavatlar bana arzedilecektir."[709]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma gecesi ve Cuma günü bana çok salavat okuyunuz. Bu gün ve gece bana çok salavat okuyan kimse için ben tanık ve şefaatçi olurum."[710]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cennet kapısına gelir ve açılmasını isterim. Cennet baş kapıcısı bana kim olduğumu sorar ben de, Muhammed deyince şöyle cevap verecektir: Bu kapıyı sana açmaya ve senden önce kimseye açmamaya emrolundum."[711]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Yüce Allah'dan bana bir gelen geldi. Beni, ümmetimin yarısının cennete girmesi ile tümüne şefaat etmem arasında muhayyer bıraktı. Ben şefaat etmemi tercih ettim. Şefaatim, Allah'a şirk koşmadan ölen kimseler için olacaktır."*[712]

Arkasında güvercin, yumurtası kadar Nübüvvet Mührü vardı Terlediği zaman teri, gül ve misk gibi kokardı. Bir avuç toprak ile on iki bin asken perişan eyledi. Bir parmağı ile işaret etmesi üzerine av gökten yere inip iki parça oldu ve nebiliğine şehadet eyledi Bir eece ay, gökten yere inip beşiğini salladı. Parmağından sular aktı. Zehirli pişmiş kuzu dile gelip ona:[713]

18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Rabbimden bana birisi gelerek şöyle dedi: Kim sana bir selavat getirirse, onun karşılığı olarak Yüce Allah o kimseye on iyilik yazar, on kötülüğünü de bağışlar on defa derecesini yükseltir ve o selavatm aynısını da sahibine iade eder."[714]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cebrail (a.s.) geldi ve şöyle dedi: Gerçekten benim ve senin Rabbin sana diyor ki: " Habibim zikrinin nasıl yükseltildiğini biliyor musun? " Ben dedim ki Allah daha iyi bilir. Cenab-ı Hak buyurdu: " Ben nerede zikr olundumsa benimle beraber sen de zikdedildin."[715]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müezzinin sesini duyduğunuz zaman, onun söyledikleri gibi siz de söyleyiniz. Sonra bana se lavat getiriniz. Kim bana selavat getirirse, Yüce Allah o kimseye on merhamet eder. Sonra benim için Allah'tan vesileyi isteyiniz. Vesile cennette öyle bir değirli makamdır ki, o ancak Allah'ın kullarından birisine verilecektir. O kulun da yalnız ben olacağımı ümit ediyorum. Kim benim için vesileyi isterse şefaatim ona helal olsun."[716]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben kıyamet günü peygamberlerin önderi, hatibi ve şefaatçisi olacağım. Bu benim için bir gururlanma değil, belki Allahın (c.c.) bana vermiş olduğu nimetlerden bahsetmemdir."[717]

"Ey Resûlullah, benden yeme, dedi.
Hurma ağacını yere dikti, o anda bitip üzerinden hurma yediler. Her nereye giderse taşlar ve ağaçlar ona selam verirdi ve onlarla konuşurdu. Bütün halkı, güzel ahlakı ile kul eylemişti. Hiç bir vakit riya işlemedi. Bir nefes de nefsinin arzusuna uymadı. Hükmederken kimseyi kimseye üstün tutmadı ve iltimas etmedi. Fakr ile iftihar ederdi. Süslü ve gösterişli elbiseleri sevmez, fakirler gibi aba giyerdi. Tevazuundan arpa ekmeği yer, yemek yemezdi. Dünyaya "Mel'un" der, dünya ehline meyil ve muhabbet göstermezdi. Hiç ihtilam olmadı, üzerine sinek konmadı ve kendisini bit, pire ısırmadı. Hak Teala Hazretleri, onu bütün peygamberlere üstün yarattı. Onun için Halim bir kişiliğe ve cömert ahlaka sahip idi. Belağati, fesahati, sabrı, rızası kemalde, halka karşı da şefkatli ve muhabbetli idi. Bir kişi onu davet[718]

22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü perdelerin arkasından birisi şöyle seslenir. "Ey toplum ehli, Muhammed'in kızı Fatıma geçinceye kadar gözlerinizi kapayınız."[719]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dikkat, Yüce Allah'a and olsun ki, şüphesiz ben semada ve yerde emin (güvenilir kişi lakabıyla) çağrılırım."[720]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sözlerin en doğrusu Allah'ın kelamı Kur'an-ı Kerim'dir. Hidayet yollarının en üstünü Hz. Allah'ın yolundan giden, Muhammedin yoludur. İslama uymayan her şey bidattir. Her bidat sapıklık, her sapıklığın yolu da cehennemdir. Kıyamet ansızın gelecektir. (şahadet parmağı ile orta parmağının arasındaki yakınlığı göstererek) ben ve kıyamet işte böyle. (birbirimize çok yakınız) kıyamet sabah akşam ansızın gelecektir. Ben her mümine öz nefsinden daha yakınım. Çünkü malını terk ederek ölen bir kimsenin malı onundur. (yani varislerindir.) Geride bıraktığı bütün borcunun ödenmesi, çocuklarının bakılıp yetiştirilmesi ise bana aittir. Çünkü ben müminlerin velisiyim."[721]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Şüphesiz yüce Allah siz müminleri üç tehlikeden kurtarmıştır.
a) *Peygamberimiz Hz. Muhammedin size beddua etmesinden. Eğer beddua etseydi helak olurdunuz.*
b) *Batılı desdekliyenin, hakkı tutana galip gelmesinden.*
c) *Batıl bir inanç üzerinde fikir birliğine varmanızdan."*[722]

eylese giderdi. Hasta olsalar gidip onların hallerini sorardı. Eğer bir kişi seferde ölse onun gaip namazını kılardı. Eğer şehirde ölse cenazesinde hazır olurdu.
İlim ehline cahillerden fazla hürmet gösterirdi. Kafirlere ve münafiklara asla riayet eylemezdi. Kimseye sövmedi, küsmedi, tükürmedi. Fenalık edene iyilik ederdi. Bir meclise geldiği zaman nerede yer bulursa orada otururdu. Zenginleri, zenginliği için ağırlamadı ve dervişleri, derviş oldukları için horlamadı. Elbisesini kendi yamardı. Hangi davara gerekse binerdi, ar etmezdi. Yolda düşkün bir kimseye rastla-sa onu hayvanına bindirirdi. Pazartesi ve Perşembe, biyz (gök ayının 13, 14, 15.) günleri ve aşure günlerinde oruç tutardı. Geceleri de ibadet eder, on rik'at namaz kılardı, ondan sonra vitr namazını kılardı. Yatacağı zaman da döşeğinin yanında iki rik'at namaz kılardı.[723]

26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Yüce Allah beni cömert ve yumuşak huylu bir insan olarak yaratmış, zalim ve kindar olarak yaratmamıştır."[724]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Allah halkı yarattı, beni onların en hayırlı firkası içinde kıldı. Sonra firkaları ikiye ayırdı. Beni en hayırlısının içinde kıldı. Sonra kabileleri seçti beni en hayırlısının içinde kıldı. Sonra evleri seçti, yine beni evlerin en hayırlısı içinde kıldı. Ben onların nefis bakımından da, ev bakımından da en hayırlı olanıyım."[725] **28-** Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her kafilenin bir öncüsü vardır. (Kıyamette) havuz başında da sizin öncünüz benim. Kim havuza gelir su içirse asla susamaz. Susamıyan kimse de cennete girer."[726]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah'a yemin ederim ki, benden sonra size benden daha adaletli olanını asla bulamayacaksınız."[727]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benden önceki peygamberlerden hiç birine verilmeyen şeyler bana verildi:
a) *Düşmanın kalbine düşürülen korkuyla yardım olundum.*
b) *Yerin anahtarları (her türlü keşiflerin anahtarları) bana verildi.*
c) *Ahmet adıyla isimlendirildim.*
d) *(suyun olmadığı yerlerde) toprak benim için temizleyici kılındı."*[728]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kelimelerin anahtarları, toplaycıları ve sonuncuları bana verildi. (Kur'an-ı Kerim)"[729]

Na't-i Hazret-i Peygamberi
Eyleyen uşşakı şeyda daima
Tal'atındır ya Resûlallah senin
Derd ile ah ettiren subh ü mesa
Hasretindir ya Resûlallah senin.[730]

32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gerçekten nebiler topluluğunun üzerine belalar ve musibetler kat kat verilir."[731]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden biriniz herhangi bir müslümanın hakkını almak maksadıyla, bu minberin yanında yalan yere yemin ederse, Yüce Allah o kimseyi dünyadaki durumu kadar iyi olursa olsun, yine cehenneme koyar."[732]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her peygambere (infaslı) insanların inanacağı bir veya bir kaç tane mucize verilmiştir. Vah yoluyla bana verilen en açık mucize ise: Kur'an-i Kerim'dir. Kıyamet günü benim peşimden gelecek ümmetimin, her peygamberin ümmetinden çok olacağını umuyorum."[733]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bana öylesine beş meziyet verildi ki, o meziyetler hiç bir peygambere verilmemeştir:
a) *Benim korkumun bir aylık mesafede bulunan düşmanlarımın ta kalbine girmesi.*
b) *Yeryüzü bana mescid, (su bulunmadığı yerde teyemmüm etmek için) toprağın da temizleyici olması.*
c) *Benden önce ganimet malı hiç kimseye helal olmadığı halde bana helal kılınması.*
d) *Her nebinin peygamberliği yalnız kendi kavmine mahsus olduğu halde benim peygamberliğimin bütün insanlığı kapsaması."*[734]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hayatım sizler için faydalıdır. Çünkü bilmediklerinizi bana sorup öğrenirseniz. Ben öldüğüm zaman vefatım da sizler için faydalıdır. Zira, sizin dünyada iken, yapmiş olduklarınızın (iyi, kötü) hepsi bir bir bana gösterilecektir. İyisini gördüğüm zaman Allah'a hamd ederim. Kötüsünü görürsem sizler için istiğfar ederim."[735]

Rûz ü şeb karım benim ef gan iden
Nar-ı hasretle dilim suzan iden
Dembedem bu gözlerim giryan iden
Firkatindir ya Resûlallah senin.
Esfiyanın gördüğü Iûtf-ı Huda
Evliyanın sürdüğü zevk ü sefa
Enbiyanın bulduğu rıfat şeha
Devletindir ya Resûlallah senin.[736]

37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim nezdimde kıyamet günü insanların en üstünü, bana en çok selavat getirendir."[737]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allahın (c.c.) öyle melekleri vardır ki, kendilerine (insanların) ibadetlerini işitme duygusu verilmiştir. Kim bana selavat getirirse o melekler onu bana ulaştırır. Rabbime yalvardım ki, bana selavat getiren kuluna on tane rahmetini ihsan eylesin."[738]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah'ın öyle melekleri vardır ki, yeryüzünde dolaşıp ümmetimden bana selam getirirler."[739]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz her peygamberin diğer geçmiş peygamberlerden yardım eden bir dostu vardır. Bana yardım eden dostum ise atam Hz. İbrahimdir."[740]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz benim bir kaç tane ismim vardır:
a) *Muhammed: Herkesin methu sena ettiği kimse,*
b) *Ahmet: Allaha çokça hamdü sena eden.*
c) *Haşır: Bütün insanların etrafında toplanacağı kişi.*
d) *Mahi: Her türlü küfrü imha eden kişi.*
e) *Akib: Son peygamber."*[741]

Merhamet kıl ben garip avareye
Mücrimem, rahm eyle yüzü kareye
Şefkat itmek bi-kes ü biçareye
Adetindir ya Resûlallah senin.
Ey şefi-ül müznibin nur-i ehad

Bir garibindir Nasuhi kıl meded
Bab-ı-lûtfundan kerem kıl itme red
Ümmetindir ya Resûlallah senin.
Aşağıdaki Hadis-i Kudsinin meali buna delalet eder.[742]

42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamberler namaz kılmak üzere kabirlerin de sağ olarak yaşamaktadırlar."[743]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamberler önder, din alimleri ise, dinin efendileridir. Bunların meclisleri fazilet üstünlüğüdür."[744]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben Adem Peygamberden beri, anam ve babam beni dünyaya getirinceye kadar o arada geçen bütün nesillerden, zina yoluyla değil, nikah yoluyla gelmişim. Cahiliyetin fuhuş kirlerinden en ufak bir leke benim vücuduma karışmamıştır."[745]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Adem oğlunun en seçkinleri beş kişidir. Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (a. ş.) Beş kişinin en seçikini ise, efendimiz Muhammed' (s. a. s.) dir."[746]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Annem beni dünyaya getirdiği zaman Basra apartmanlarını nurlandıran bir nurun kendisinden sıçradığını görüyordu."[747]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Annem, Şam apartmanlarını aydınlatan bir nurun kendisinde peyda olduğu rüyasında görüyordu."[748]

"Resulüm, Ya Muhammed aleyhîsselam. Eğer, sen olmasaydın bu cihanı halk etmezdim" diyor. Diğer bir ayette: (*Ey insanlar, muhakkak ki Resulü Azîz geldi.)* Diğer bir ayetinde: *(Kim ki Resulüme itaat etti, muhakkak bana itaat etti)* diyor. Başka bir ayetinde: *(Habibim! Senin mübarek ismini ve evsafı cemilini yükselttim.)*
Bir gün ashabın kibarından bir zat Resule sordu:
(Ya Resûlallah, siz ne vakitten beri nebisiniz.) Resulü Ekrem efendimiz:
(Adem nebî, su ile toprak arasında iken ben nebî idim) buyurdular.
Ey aşıkı sadık! Bu ayetlerden ve hadîslerden düşünerek hisse almak lazımdır. Bir gün yine efendimiz, bütün kainatın efendisi, Hazreti Ömer radıyallahu anh efendimize:
(Beni ne kadar seversin ya Ömer?) diye buyurdu. Hazreti Ömer radıyallahu anh cevabında: (Ya Resûlallah, seni her şeyden fazla[749]

48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben Rabbimi gözlerimle görme şerefine nail oldum."[750]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben Cebrail (a.s.) altıyüz kanadıyla birlikte gördüm."[751]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oturduğunuz meclislerinizi bana selavat getirmekle süsleyiniz. Çünkü selavatlarmız sizin için nur olacaktır. (Kıyamet günü o nurun sayesinde sırat köprüsünden geçmeyi başaracaksınız.)"[752]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir melek yanıma gelerek bana selam verdikten sonra şöyle dedi: Ben devamlı olarak senin le müşerref olmak için Allah'ımdan müsaade istiyordum. (Melek daha sonra şöyle dedi:) "Ey Allah'ın Resulü sana müjdeler olsun ki, Allah'ın nezdinde senden daha iyi bir hiç kimse yoktur."[753]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler bana selavat getiriniz. Zira üzerime getirilen selavatlar, günahlarınızın kirlerini temizleyen manevi bir alettir."[754]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler bana selavat getiriniz ve tam manasıyla dua ediniz. Sonra şöyle deyiniz : Allahümme saîli ala Muhammedin ve alaa'li Muhammed, ve barik ala Muhammed'in ve ala a'li Muhammedin kema berak te a'la İbrahime ve , alaa'li İbrahim inneke hamidüm mecid.
Allah'ım, efendimiz Hz. Muhammedin ve aile efradının derecelerini yükselt ve makamlarını ali eyle. İbrahim (a. s.) ve aile efradına ihsan da bulunduğun fevzü bereketini, Hz.Muhammed ve aile efradını da bağışla. Çünkü sen şüphesiz hamid ve mecitsin."[755]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler beni selavatla andığınız zaman, diğer peygamberlere de salavat getiriniz. Zira ben peygamber olarak gönderildiğim gibi onlar da gönderilmişlerdir."[756]

severim, fakat nefsimi senden fazla severim.) deyince,
"Vallahi ya Ömer, sen kamil mü'min olamadın" cevabını verdi. Hazreti Ömer bu söz üstüne ağlayarak:
"Ya Resûlallah seni şimdi, nefsimden de ziyade seviyorum" dedi. O zaman Resûlullah:
"Şimdi mü'mini kamil oldun ya Ömer" buyurdular.[757]

55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben dört meziyetle insanlardan üstün kılılndım.
a) *Cömertlikle*
b) *Cesurlukla*
c) *Zevcelerime karşı iyi davranmakla*
d) *Beden kuvvetiyle"*[758]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz (ben ve ümmetim...) bütün insanlardan üstün kılındık.
a) *Namazda cemaatımızın safları (semadaki) meleklerin safları gibi olması*
b) *Yerin bütün kıtalarile birlikte bize namaz kılacak bir mescit olarak verilmesi*
c) *Su bulamadığımız yerin topraklarının temizleyici olmasıdır.*
Bekare suresinin son ayetleri, arşı a'lanın altında bulunan ilahi defineden ancak bize verildiğini, bizden başka hiç kimseye nasip olmadığını bildir."[759]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben iki meziyetle Adem peygamberden üstün kılındım.
a) *Bana musallat olan şeytan, kafir olmasına rağmen, Yüce Allah yardım etti. O da bana teslim oldu.*
b) *Zevcelerim hak yolunda bana yardımcı olduğu halde, Adem peygamberin zevcesi günah işlemede kendisine yardımcı olmuştur."*[760]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamberlerin bütün malları ümmetine sadaka kalır. Ailelerine yedirip giydirdikleri müstesnadır. Çünkü biz peygamberlerin malları miras olarak bırakılmaz."[761]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benden sonra beni en fazla seven kişiler, bütün çoluk çocuğunu feda etmek pahasına da olsa, beni görmek isteyenlerdir."[762]

Demek Rasulü her şeyden fazla, nefsimizden fazla sevmedikçe kamil imana nail olamayacağımız bu hadis ile sabit oldu.
Bir gün bir Arabi gelerek:
"Ya Resulullah, kıyamet ne zamandır?" Diye sual etti. Efendimiz bu suale karşı:
"Ey Arabi; o bir emri mukarrerdir. Ne vakit olsa olacaktır. Sen o gün için[763]

60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben peygamber iken Adem aleyhisselam ruh ile ceset arasında idi."[764]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberinizde sabah namazının abdestini alerken, Medinelilerin hizmetçileri, abdest aldığı yere su kabları ile geliyorlardı. Peygamberimiz kablarda bulunan sulara fevzü bereket girsin diye, herkesin kabına elini daldırdı."[765]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Eğer Musa peygamber sağ olup gelseydi. Sizde beni bırakarak O'na tabi olsaydınız, şüphesiz ki doğru yoldan sapmış olacaktınız. Peygamberlerin arasında size düşen

hisse benim. Ümmetlerin arasında bana düşen hisse ise sizlersiniz."[766]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben Allahtan başka hakiki bir dost edinseydim Ebu Bekri (r.a.) dost edinirdim. Fakat O benim din kardeşim ve hakiki bir arkadaşımdır."[767]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler, her birinizin cehennem ateşine düşmemesi içiz (manen) eteğinizden tutup kurtarmağa çalışıyorum."[768]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz benim vefatımla yeryüzüne gelecek olan musibet müslümanları kuvvetlendirir."[769]

ne hazırladın?) buyurdu. Arabî: (Ya Resûlallah hiç bir hazırlığım yoktur, ama Allahı ve seni severim.) dedi. Hazreti Peygamber buyurdular ki:
(Bu sözde sadık isen sevdiğin ile berabersin.)
Nakledilir ki, Hak Teala Hazretleri, Fahr-i Alem Hazretlerinin nurundan bir ağaç yarattı, dört budağı vardı. Ona Yakîn Ağacı derlerdi. Ondan sonra Muhammed Mustafa Aleyhisselam'ın nurunu inciden bir zarf içinde zahir eyledi. Bir tavus kuşu suretinde o ağacın üzerine kondu. Bin sene o ağacın üzerinde teşbih eyledi. Ondan sonra Hak Teala Hazretleri haya aynasını, o tavusun karşısına koydu. Tavus kuşu, o aynaya baktığı zaman çok güzel surette ve gayet süslü bir heybette olduğunu gördü. Utandı, beş kere secde etti. Böylece o secde, bize beş vakit namaz oldu.[770]

66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kurban kesmek size değil bana farz kılınmıştır. Kuşluk namazı kılmak size değil, bana emrolunmuştur."[771]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her peygamber hastalandığı vakit, dünyayı isteyip eski sıhhatine dönmek ile (ahirette Allah'ın cemalini görmek için) irtihal etmenin arasında muhayyer bırakılır."[772]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her peygamber vefat ettiğinde kırk sabahın dışında, her gün kabrinde (kıyamete kadar namaz kılmak için) ayağa kalkar."[773]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Asıl cimri, yanında anıldığım zaman bana selavat getirmeyendir."[774]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Doğru ve kolay olan bir dinle birlikte sizlere peygamber olarak gönderildim. Öyleyse yolumdan ayrılan insan benden değildir."[775]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben kıyamete yakın (hakiki bir gayeyi tahakkuk için) kılıcımla savaşmağa gönderildim. Eşi ve ortağı olmayan Allah'a ibadet edilsin. Benim rızkım mızrak gölgesi altında kılınmıştır. Hakaret ve küçüklük lekeleri bana muhalefet edenlerindir. Başka bir millete benzeyen bir kimse onlardan sayılır."[776]

Hak Teala Hazretleri, o nura yine nazar eyledi. O nur, Hak'ctan haya edip terledi. Böylece Hak Teala Hazretleri, onun başının terinden melekleri yarattı. Yüzünün terinden de Arş'i, Kürs'i, Levh'i, Kalem'i, Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları yarattı. Gövdesinin terinden ise Nebileri, Resulleri, Alimleri, Şehidleri ve Salihleri yarattı. O tavusun kuyruğunun terinden de Yahudileri, Nasarayı ve münafikları yarattı. Ayağının terinden de yerleri ve yerlerin içindekileri yarattı, ta esfeles-safiline ve cehennemle cehennemin içindekilere vanncaya kadar...
Ondan sonra Hak Teala. Hazretleri dedi:
" Ey Muhammed, önüne nazar eyle."[777]

73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Rüyasında beni gören (kıyamet günü) beni mutlaka görecektir. Çünkü şeytan Benim suretime girip rüyasında hiç bir insana kendisini gösteremez."[778]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim beni rüyasında görürse, mutlaka uyanıkken de görür. Çünkü Şeytan benim şeklime giremez."[779]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim Beni Medine'i münevvereye gelip sadece Allalı rızası için ziyaret ederse, Ben de onun Kıyamet günü dostu ve şefaatçisi olurum."[780]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim kabrim yanında bana selavatı şerife getirirse Ben onu işitirim (karşılık olarak ona dua ederim.) Kim memleketine dönerken Bana selavat getirirse, memleketine varmasına vesile olurum."[781]
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim Bana bir kere selavat getirirse, Yüce Allah kendisine Uhut dağı kadar sevap yazacaktır."[782]
78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Doğudan esen rüzgarla, düşmanlarıma karşı Bana yardımcı olundu. Dinsiz kavmi ise batıdan esen rüzgarla helak oldular."[783]
79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah Benden hadisleri dinleyip başkalarına ulaştıranlardan razı olsun. Umulur ki ulaştırılan kimseler daha anlayışlı olabilir."[784]

Muhammed Mustafa Aleyhisselanı önüne nazar ettiği zaman her tarafının nur olduğunu gördü. Önündeki nur, Hazreti Ebubekir'in nuru idi. Onun ardında Hazreti Ömer'in nuru, sağında Hazreti Osman'ın nuru, solunda ise Hazreti Ali'nin nuru vardı. Allah hepsinden razı olsun.
Ondan sonra Muhammed Mustafa Aleyhisselanı Hazretlerinin nuru, yetmiş bin sene Hakkı tesbih ve zikreyledi. Bundan sonra evvela nebilerin canlarını yarattı. Hak Teala Hazretleri nebilerin canlarını yarattığı zaman onlar: "La ilahe illallahu Muhammedün resûlullah" dediler.[785]

80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allaha yemin ederim ki, ben her gün yetmiş kereden fazla tevbe ve istiğfar ederim."[786]
81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey insanlar benden bir kere dahi olsun şüphelenmeyin. Çünkü ben ancak, Allah'ın helal kıldıklarına helal, haram kıldıklarına da haramdır derim."[787]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benimle sizin durumunuzla yaktığı ateşe atlayan kelebekleri kurtarmaya çalışan kimselerin durumu gibidir. Çünkü ben (dininizi öğretmek suretiyle) sizi eteğiniz den tutup ateşten kurtarmağa çalışırken, siz de elimden kaçıp (çeşitli günahlar işleyerek) ateşe atlıyorsunuz."[788]
83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim kıyametin durumu (ha geldi, ha gelecek diye) yarış eden iki koşu atma benzer. Yine benimle sizin durumunuz, daha önce gönderilip düşman bu tarafa geliyor diye elbiselerini çıkararak işaret eden bir öncüye benzer."[789]

Bundan sonra Hak Teala Hazretleri bir kandil yarattı. Muhammed Aleyhisselam'ın ruhunu dünyadaki gibi tasvir eyledi, o kandile koydu, namaz kılar gibi... Ondan sonra nebilerin canları, Muhammed Aleyhisselam'ın ruhu çevresinde iki yüz bin yıl tavaf eylediler. Ondan sonra Hak Teala Hazretleri, ruhlara buyurdu:
"Muhammed Aleyh is selam'a nazar edin."
Bunun üzerine ruhlar, ona nazar eylediler. Her kim başını gördüyse yeryüzüne sultan oldu. Her kim alnını gördüyse adil oldu.

Alemler nura gark oldu,
Muhammed doğduğu gece.
Mü,min, münafik fark oldu,
Muhammed doğduğu gece.
Gökten yere nûr atıldı,
Yediler kırka katıldı,
Keşişlerin dili tutuldu,
Muhamraed doğduğu gece.[790]

84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben müminlere öz nefislerinden daha üstünüm. Çünkü borçlu olarak ölen bir müminin borcunun ödenmesi bana aittir. Şayet malı varsa o malı varislerine kalır."[791]

85- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim ismim Muhammed (a.s.) dır. Babamın adı Abdullah Bin Muttalip İbni Haşim, İbni Abdi Menaf, İbni Kuseyy, İbni Hekim, İbni Mürre Kaab, İbni Lüey, İbni Galib, İbni Fihr, İbni Malik, İbni Nazır, İbni Kinane, İbni Hüzeyme, İbni Müdrike, İbni İlyas, İbni Mudar, İbni Mirar, İbni Mead, bunlar benim atalarımdır. Yüce Allah neslimi iki grubu ayırdığı zaman beni en iyi gruptan eylemiştir. Ben bir ana ve babadan nikah yolu ile dünyaya geldim. Adem Peygamberden bu ana kadar gelmiş geçmiş olan ecdadımdan bana fuhuş lekelerinden hiç bir leke bulaşmamıştır Öyleyse ben soyca hepinizden daha üstünüm."[792]
86- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz ben, yalanı ve yanlışı olmayan doğru bir peygamberim. Aynı zamanda Abdulmattalibin torunuyum."[793]
87- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz ben, yalanı, yanlışı olmayan doğru bir peygamberim. Aynı zamanda Abdulmuttalibin torunuyum. Ben soyca en halis bir arabım. Kureyş kabilesinden olup Said B. Bekri kabilesinde büyümüşüm. Benim lisanım olan Arap diline yanlışlıklar nereden karışır?"[794]

Muhammedi anadan düştü,
Kafirlerin aklı şaştı,
Kiliseler hep yere göçtü,
Muhammed doğduğu gece
Suyun rengi nura döndü,
Gökten yere nurlar indi,
Hep susuzlar suya kandı,
Muhammed doğduğu gece[795]

88- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben kıyamet günü herkesden evvel dirilip, kabrimden çıkarak mahşer meydanına geleceğim. Allah'ın huzuruna gelen insanların hatibi, O'nun rahmetinden umutlarını kesenlerin müjdeleyicisi ben olacağım. O şiddetli günde hamd sancağı eline verilecektir. Allah'ın indinde insanların en üstün olani benim. Bu, benim için bir iftihar meselesi değil, belki Yüce Allah'ın bana verdiği nimetlerini ikrar etmemdir."[796]
94- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü insanların, en çok peşinden gidecek olan peygamber ben olacağım. (Ümmetim diğer peygamberlerin ümmetinden daha fazla olacaktır.) Ve cennet'in kapısını çalacak ilk insan yine ben olacağım."[797]
91- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yer yarılarak kabrimden en önce çıkacak, cennetin zinetlerinden giyecek, arşı A'lanın sağında ilk önce ayağa kalkacak ben olacağım. Arşı A'lanın sağında o makama benden başka hiç kimse oturmayacaktır."[798]
92- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yer yarılarak kabrinden, ilk önce ben çıkacağım. Ondan sonra Ebu Bekir, Ömer, sonra Medine ahalisi çıkarak benimle birlikte, kabirlerinden çıkan Mekke'lileri bekleyeceğiz."[799]
93- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü bütün insanların efendisi, yer yarılarak kabrinden ilk çıkacak insanlara şefaat kabul edilecek yine ben olacağım."[800]

Cenabı-risaletmeab efendimiz, Rebiulevvelin on ikinci Pazartesi günü, Rumî nisanın yirmi veya yirmi ikisinde; duha vaktinde zuhur edeceği için; nisan yağmurları buna binaen mübarek ve şifalı ve berekete sebeb olmuştur. Efendimiz doğduğu gece, Kabe ikiye ayrılmıştı. Bu vak'adan dolayı, Kureyş çok korkmuşlar, türlü türlü bu hadiseyi tefsir etmişlerdi. Kimisi Hz. Amine'nin pederinin o gece alemi bekaya gitmesinden ötürü olduğunu ileri sürüyordu. Zira, o gece Resul hazretlerinin anne dedeleri olan Vahab bin Abdi-Menaf ki, arabın sayılı kişilerindendi. Efendimizin doğduğu gece onun vefat haberi Mekke'ye yayılmıştı.
Kureyş, bu münazaada iken, Kabe'nin, içinden işittikleri[801]

---

[1] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/301
[2] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/301-304
[3] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/304-308
[4] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/308
[5] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/308
[6] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/308
[7] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/310
[8] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/310
[9] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/310
[10] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/310
[11] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/310
[12] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/308-311
[13] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/311
[14] Naziat: 79/27-28
[15] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/311-312
[16] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/312-315
[17] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/316
[18] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/316
[19] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/316
[20] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/318
[21] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/318
[22] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/318
[23] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/318
[24] Mülk: 67/13
[25] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/316-319
[26] Casiye: 45/17-21
[27] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/321-322
[28] El-Hakka: 69/25-43
[29] İnsan: 76/4
[30] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/322-323
[31] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/323-325
[32] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/326
[33] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/326
[34] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/326
[35] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/326
[36] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/328
[37] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/328
[38] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/328
[39] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/328
[40] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/328
[41] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/330
[42] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/330
[43] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/330

[44] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/330
[45] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/332
[46] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/332
[47] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/332
[48] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/332
[49] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/332
[50] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/332
[51] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/334
[52] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/334
[53] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/334
[54] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/334
[55] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/334
[56] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/334
[57] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/336
[58] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/336
[59] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/336
[60] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/336
[61] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/336
[62] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/340
[63] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/340
[64] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/326-340
[65] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/340
[66] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/342
[67] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/342
[68] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/342
[69] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/340-343
[70] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/343-344
[71] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/346
[72] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/346
[73] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/346
[74] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/346
[75] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/348
[76] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/348
[77] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/348
[78] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/348
[79] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/348
[80] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/348
[81] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/348-350
[82] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/350
[83] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/350
[84] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[85] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[86] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[87] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[88] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[89] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[90] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[91] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/352
[92] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/354
[93] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/354
[94] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/354
[95] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/354
[96] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/354
[97] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/356
[98] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/356
[99] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/356
[100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/356
[101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/356
[102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/356
[103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/358
[104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/350-358
[105] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/358
[106] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/358
[107] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/358
[108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/360
[109] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/360
[110] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/360
[111] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/360
[112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/360
[113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/360
[114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/362
[115] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/362
[116] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/362
[117] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/362
[118] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/362
[119] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/362
[120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/362
[121] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[122] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[123] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[124] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[125] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[126] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[127] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[128] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/358-364

[129] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/364
[130] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/365-366
[131] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/36
[132] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/366
[133] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/366
[134] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/366
[135] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[136] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[137] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[138] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[139] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[140] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[141] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[142] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368
[143] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/368-370
[144] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370
[145] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370
[146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370
[147] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370
[148] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370
[149] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370
[150] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370
[151] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/370-372
[152] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/372
[153] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/372
[154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/372
[155] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/372
[156] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/372
[157] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/372
[158] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/374
[159] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/374
[160] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/374
[161] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/374
[162] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/374
[163] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/374
[164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/374-375
[165] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/375
[166] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/375-376
[167] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/376
[168] Ahzab: 33/71
[169] Tevbe: 9/119. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/378-379
[170] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/379-380
[171] Hucurat: 49/12-13
[172] Kaf: 50/16-18. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/380-381
[173] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/382
[174] Zümer: 39/61. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/382-383
[175] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/386
[176] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/386
[177] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/384-386
[178] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/386-390
[179] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/390
[180] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/390
[181] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/386-392
[182] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/392
[183] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/392
[184] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/394
[185] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/394
[186] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/394
[187] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/394
[188] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/396
[189] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/396
[190] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/396
[191] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/396
[192] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/396
[193] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/396
[194] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/398
[195] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/398
[196] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/398
[197] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/398
[198] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/398
[199] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/392-398
[200] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/400
[201] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/400
[202] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/400
[203] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/400
[204] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/400
[205] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/402
[206] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/402
[207] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/402
[208] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/402
[209] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/402
[210] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/402
[211] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/404
[212] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/404
[213] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/404

[214] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/404
[215] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/404
[216] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/404
[217] İsra: 17/44
[218] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/406
[219] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/406
[220] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/406
[221] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/406
[222] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/406
[223] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/408
[224] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/408
[225] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/408
[226] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/408
[227] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/408
[228] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/410
[229] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/410
[230] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/410
[231] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/410
[232] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/410
[233] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/410
[234] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/410
[235] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/412
[236] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/412
[237] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/412
[238] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/412
[239] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/412
[240] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/412
[241] Bakara: 2/151
[242] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/414
[243] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/414
[244] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/414
[245] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/414
[246] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/414
[247] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/414
[248] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/416
[249] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/416
[250] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/416
[251] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/416
[252] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/416
[253] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/416
[254] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/418
[255] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/418
[256] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/418
[257] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/418
[258] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/418
[259] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/418
[260] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/420
[261] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/420
[262] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/420
[263] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/420
[264] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/420
[265] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/420
[266] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/422
[267] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/422
[268] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/422
[269] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/422
[270] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/422
[271] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/422
[272] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/422
[273] Ra'd: 13/28
[274] Ahzab: 33/41
[275] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/424
[276] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/424
[277] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/424
[278] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/424
[279] Ankebût: 29/45
[280] Ahzap: 33/41-43
[281] Nuh: 71/12
[282] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/444
[283] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/444
[284] Ahmed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/444
[285] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/444-446
[286] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/446
[287] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/446
[288] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/446
[289] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/450
[290] İbnu Mesud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/450
[291] İbnü Mesud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/450
[292] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/450
[293] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/450
[294] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/452
[295] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/452
[296] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/452
[297] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/454
[298] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/454

[299] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/454
[300] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/454-455
[301] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/456
[302] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/456
[303] Tahrim: 66/11. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/456
[304] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/458
[305] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/458
[306] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/458
[307] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/460
[308] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/460
[309] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/460
[310] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/460
[311] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/460
[312] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/462
[313] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/462
[314] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/462
[315] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/462
[316] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/462
[317] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/462
[318] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/462
[319] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/464
[320] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/464
[321] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/464
[322] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/464
[323] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/464
[324] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/464
[325] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/466
[326] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/466
[327] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/466
[328] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/466
[329] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/468
[330] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/468
[331] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/468
[332] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/468
[333] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/468
[334] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/468
[335] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/468
[336] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/470
[337] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/470
[338] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/470
[339] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/470
[340] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/470
[341] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/470
[342] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/472
[343] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/472
[344] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/472
[345] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/472
[346] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/472
[347] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/472
[348] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/474
[349] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/474
[350] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/474
[351] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/474
[352] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/474
[353] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/474
[354] Furkan: 25/77
[355] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/476
[356] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/476
[357] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/476
[358] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/476
[359] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/476
[360] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/478
[361] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/478
[362] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/478
[363] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/478
[364] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/478
[365] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/478
[366] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/480
[367] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/480
[368] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/480
[369] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/480
[370] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/480
[371] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[372] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[373] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[374] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[375] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[376] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[377] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[378] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482
[379] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/482-484
[380] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/484
[381] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/484
[382] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/484
[383] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/484

[384] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/484
[385] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[386] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[387] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[388] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[389] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[390] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[391] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[392] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/486
[393] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/488
[394] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/488
[395] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/488
[396] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/488
[397] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/488
[398] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/490
[399] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/490
[400] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/490
[401] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/490
[402] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/490
[403] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/490
[404] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/490
[405] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/492
[406] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/492
[407] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/492
[408] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/492
[409] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/492
[410] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/492
[411] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/494
[412] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/494
[413] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/494
[414] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/494
[415] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/494
[416] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[417] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[418] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[419] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[420] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[421] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[422] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[423] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[424] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/496
[425] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/498
[426] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/498
[427] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/498
[428] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/498
[429] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/498
[430] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/498
[431] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/498
[432] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/500
[433] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/500
[434] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/500
[435] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/500
[436] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/500
[437] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/500
[438] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502
[439] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502
[440] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502
[441] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502
[442] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502
[443] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502
[444] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502
[445] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/502-504
[446] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/504
[447] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/504
[448] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/504
[449] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/504
[450] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/504
[451] Bakara: 2/201
[452] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/506
[453] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/506
[454] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/506
[455] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/506
[456] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/506
[457] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/506
[458] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/508
[459] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/508
[460] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/508
[461] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/508
[462] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/508
[463] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/508
[464] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[465] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[466] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[467] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[468] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510

[469] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[470] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[471] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[472] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/510
[473] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/512
[474] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/512
[475] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/512
[476] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/512
[477] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/512
[478] Nisa: 4/110
[479] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/514
[480] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/514
[481] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/514
[482] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/514
[483] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/514
[484] Al-i İmran: 3/8
[485] Bakara: 2/186
[486] A'raf: 7/55
[487] Mü'min: 40/60
[488] İsra: 17/110.
[489] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/520
[490] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/444-520
[491] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/520
[492] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/520
[493] Beheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[494] Beheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[495] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[496] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[497] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[498] Beheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[499] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[500] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/522
[501] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[502] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[503] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[504] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[505] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[506] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[507] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[508] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[509] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[510] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/524
[511] Tirmizî. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/526
[512] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/526
[513] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[514] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[515] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[516] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[517] Beheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[518] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[519] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[520] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[521] Beheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[522] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[523] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/528
[524] Beyeki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[525] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[526] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[527] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[528] İbni Adiy. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[529] Ebu Nuaym. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[530] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[531] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[532] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[533] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/530
[534] İbni Mendeh. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/53
[535] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/532
[536] Hz. Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/532
[537] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/532
[538] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/532
[539] İbni Aşakir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/532
[540] İbni Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/532
[541] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/532
[542] A'raf: 7/23
[543] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/534
[544] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/534
[545] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/534
[546] Tirmizî. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/534
[547] Ebu Nuaym. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/534
[548] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/534
[549] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/534
[550] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/53
[551] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/53
[552] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/53
[553] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/53

[554] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/536
[555] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/536
[556] Tayalısı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/536
[557] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/536
[558] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/536
[559] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[560] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[561] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[562] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[563] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[564] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[565] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[566] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[567] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[568] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[569] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[570] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/538
[571] Ebu Hüreyre. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[572] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[573] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[574] Nese'i. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[575] Ebu Yala. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[576] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[577] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[578] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[579] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/540
[580] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[581] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[582] İbni Asakir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[583] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[584] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[585] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[586] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[587] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[588] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[589] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/542
[590] İbni Sakir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[591] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[592] İbni Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[593] İbni Sait. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[594] İbni Sait. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[595] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[596] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[597] Ebu Nuaym. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[598] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[599] Teberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/544
[600] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[601] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[602] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[603] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[604] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[605] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[606] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[607] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[608] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/546
[609] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/548
[610] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/548
[611] İbni Sünni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/548
[612] Malik. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/548
[613] Ens.r.a. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/548
[614] Nese'ı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[615] Taberanı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[616] Essünni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[617] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[618] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[619] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[620] Hz.Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[621] İbni Yezid. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[622] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/550
[623] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[624] El Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[625] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[626] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[627] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[628] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[629] Sünni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[630] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[631] İbni Sait. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[632] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/552
[633] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[634] Tınkızı. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[635] Ebu Davut. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[636] Hakim. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[637] Behekı. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[638] İbni Sakir. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554

[639] Taberani. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[640] Taberani. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[641] Ebu Davut. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[642] Tirmizi. Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[643] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/554
[644] Müslüm. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[645] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[646] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[647] Ebu Nuaym. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[648] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[649] Hz.Aışe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[650] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[651] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[652] İbnü Nasr. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/556
[653] Tab Erani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[654] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[655] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[656] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[657] Ebu Ya'la. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[658] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[659] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[660] Ebu Ya'la. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[661] Tırmızı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[662] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/558
[663] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[664] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[665] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[666] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[667] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[668] İbni Sait. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[669] İbni Asakib. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[670] Tinmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[671] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[672] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/560
[673] Hz.Aışe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[674] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[675] İbni Aşakir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[676] Ebu Ya'la. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[677] Essünni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[678] Begaviy. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[679] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[680] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/562
[681] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[682] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[683] İbni Kani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[684] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[685] İbni Sa'id. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[686] İbri Saad. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[687] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[688] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[689] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/564
[690] Tevbe: 9/128-129
[691] Al-i İmran: 3/81
[692] Isra: 17/1
[693] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/520-568
[694] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/568
[695] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/568
[696] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/568
[697] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/568
[698] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[699] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[700] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[701] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[702] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[703] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[704] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[705] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/570
[706] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[707] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[708] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[709] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[710] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[711] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[712] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[713] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/572
[714] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/574
[715] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/574
[716] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/574
[717] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/574
[718] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/574
[719] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/576
[720] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/576
[721] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/576
[722] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/576
[723] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/576

[724] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/578
[725] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/578
[726] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/578
[727] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/578
[728] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/578
[729] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/578
[730] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/578
[731] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/580
[732] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/580
[733] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/580
[734] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/580
[735] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/580
[736] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/580
[737] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/582
[738] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/582
[739] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/582
[740] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/582
[741] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/582
[742] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/582
[743] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/584
[744] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/584
[745] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/584
[746] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/584
[747] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/584
[748] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/584
[749] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/584
[750] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[751] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[752] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[753] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[754] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[755] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[756] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[757] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/586
[758] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/588
[759] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/588
[760] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/588
[761] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/588
[762] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/588
[763] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/588
[764] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/590
[765] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/590
[766] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/590
[767] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/590
[768] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/590
[769] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/590
[770] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/590
[771] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/592
[772] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/592
[773] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/592
[774] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/592
[775] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/592
[776] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/592
[777] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/592
[778] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[779] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[780] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[781] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[782] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[783] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[784] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[785] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/594
[786] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/596
[787] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/596
[788] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/596
[789] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/596
[790] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/596
[791] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/598
[792] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/598
[793] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/598
[794] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/598
[795] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/598
[796] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/600
[797] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/600
[798] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/600
[799] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/600
[800] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/600
[801] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınları: 1/600

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİKÂH[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?

-157 ? ????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı kendi ümmetinin çokluğuyla övünmesi"[2] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Enes
2. Abdullah ibn Ömer
3. Ebu Ümâme
4. Sunâbih ibnü'l-E'ser
5. Ma'kil b. Yesâr
6. Sehl b. Huneyf
7. Harmele b. Nu'mân
8. Hz. Aişe
9. İyâz b. Ganem
10. Muâviye b. Hayde
11. Câbir
12. Ebu Hureyre ve daha bir çokları

* * *

-158 ? ??? ??????? ?????? ????????? ?

Nikah, ancak veli(nin rızası) ile olur"[3]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Musa el-Eş'arî
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Câbir
4. Ebu Hüreyre
5. Ebu Ümâme
6. Hz. Aişe
7. İmrân b. Husayn

Toplam, 7 kişi.

(Derim ki:) İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Emâliyyu'l-muhrace ala muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"**de bu hadisi Ebu Musa el-Eş'arî'den nakledip sonra da der ki: "Tirmizî dedi ki: 'Bu konuda Hz. Aişe, Ebu Hureyre, Abdullah ibn Abbâs ve İmrân b. Husayn'dan da rivayetler gelmiştir.'

8. Enes

Hâkim'de dedi ki: '(Bunlara) şunlardan gelen (rivayetler de) ilave edilmiştir:

1. Hz. Ali
2. Muâz
3. Abdullah ibn Mes'ud
4. Ebu Zerr
5. Mikdâd
6. Müstevrid ile Câbir
7. Abdullah ibn Ömer
8. Abdullah ibn Amr
9. Ümmü Seleme
10. Zeyneb bint. Cahş'

Hâkim, bu hadislerin tahricinde sözü uzatmıştır. Hâkim'in sözünde geçen Hz. Ali hadisi, Abdullah ibn Mes'ud hadisi, Câbir hadisi ve Abdullah ibn Ömer hadisini(n nerede geçtiklerini) buldum. Fakat bunların dışında kalan diğer hadislerin (nerede geçtiklerini ise) bulamadım."

Bu ifadeler, İbn Hacer (ö. 852/1447)'in adı geçen **"Emâliyyu'l-muhrace ala muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"**den elde edilen özet bilgilerdir.

(Yine İbn Hacer) **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Hâkim der ki: 'Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından olan Hz. Aişe, Ümmü Seleme ve Zeyneb bint. Cahş'tan gelen rivayet sıhhatlidir.'

(Devamla) der ki: "Bu konuda Hz. Ali ve Abdullah ibn Abbâs'tan da rivayet gelmiştir."

Daha sonra (bu konuda hadis rivayet eden) 30 sahabinin tamamını tek tek sıralamıştır.

Dimyâtî'de, bu hadisin geliş yollarını bir araya toplamıştır."

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Cem'** "de bu hadisi Semure b. Cündub'tan rivayet edip sonrada tahricini yapmıştır.

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622)'de, **"Şerhu'l-Câmi'** "de bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-159 ? ??? ???????? ??????????? ????? ?????????? ????? ?????????? ?

"Kadın, halası ve teyzesi üzerine nikah edilemez"[4]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Câbir
3. Hz. Ali
4. Abdullah ibn Mes'ud
5. Abdullah ibn Ömer
6. Abdullah ibn Abbâs
7. Enes
8. Ebu Saîd el-Hudrî
9. Hz. Aişe
10. Ebu Musa el-Eş'arî
11. Ebu Ümâme
12. Semmure
13. Ebu'd-Derdâ'
14. Attâb b. Esîd
15. Sa'd b. Ebi Vakkâs
16. Ebu Saîd'in karısı Zeyneb

Beyhakî (ö. 458/1066), İmam Şâfiî (ö. 204/819)'nin şöyle söylediğini nakletmiştir: "Bu hadis, sadece Ebu Hureyre'den sabit bir yolla rivayet olunmuştur."

(Beyhakî devamla) der ki: "Bu hadis, İmam Şâfiî'nin de söylediği gibi, çeşitli yollardan gelmiştir. Bunların içerisinde (Ebu Hureyre hadisi hariç,) sahih şartına uyan başka bir hadis daha yoktur. Çünkü Buhârî ile Müslim, sadece Ebu Hureyre[5] hadisinin sabit oluşunda ittifak etmişlerdir."

Fakat Buhârî (ö. 256/870), ayrıca Câbir[6] hadisini de rivayet etmiştir.

Tirmizî (ö. 279/892), İbn Hibbân (ö. 354/965) ve daha bir çokları, bu hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Bu konuda daha geniş bilgi için (İbn Hacer'in) **"Fethu'l-Bârî"** adlı eserine başvurabilirsiniz.

* * *

-160 ? ???????? ???? ?????? ?????????? ??? ????????????? ?

"Kadınlara, dübürlerinden yaklaşmanın yasak olması"[7] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Huzeyme b. Sâbit
2. Ebu Hureyre
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Ali b. Talk
5. Amr b. Şuayb, babasından, o da atasından
6. Enes
7. Übey b. Ka'b
8. Abdullah ibn Mes'ud
9. Ukbe b. Âmir
10. Hz. Ömer
11. Câbir b. Abdullah ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Kadınlara dübürlerinden gelmenin yasak olması ile ilgili rivayetler, **mütevatir** olarak gelmiştir."[8]

Tahâvî, daha sonra ise bu hadislerden bazısını nakletmiştir.

Daha sonra da der ki: "Kadına, dübürden yaklaşmanın yasak olması ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen bu rivayetler, **mütevatir**dir. Ayrıca Resu-lullah (s.a.v)'in sahabileri ile tabiundan, buna uygun olan ve bunun yapılmasını terk etmeyi belirten görüşler gelmiştir. Bu; İmam Ebu Hanife, Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in –Allah hepsine rahmet eylesin- görüşüdür."[9]

Hadiste kastedilen husus bu olabilir. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

[1] "Nikah" kelimesi, sözlükte; eklemek, bir araya gelmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; şer'an nikahlanmalarında bir engel bulunmayan bir erkek ile bir kadının birbirlerinden faydalanmak arzusuyla yaptıkları akide denir.

[2] Hz. Peygamber (s.a.v), burada, Müslümanların çoğalmasını tavsiye ve teşvik etmektedir. Yalnız çoklukla kastedilen; bilinçli ve etkili olmakladır. Yoksa sadece topluluk, bir fayda sağlamaz. Önemli olan; müslümanların, çocuklarını etkili ve bilinçli bir şekilde yetiştirmek suretiyle çoğalmalarıdır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Nikah 4 (2050); Nesâî, Nikah 11; Müsned: 3/158, 245, 354, 4/351, 349; Taberânî; Ebu Ya'lâ

[3] Nikahın rüknü, icab ve kabulden ibarettir. İcab, erkek yada kadından birinden "aldım" veya "vardım" demesidir. Kabul ise, bu sözün, olumlu olan cevabıdır. İcab ve kabul, mazi (=geçmiş zaman) sigasıyla ifade edilen veya biri mazi, diğeri muzari (=şimdiki zaman) sigasıyla ifade edilen iki lafızdır.

Nikahın şartları ise; a. Nikahlanan kimselerin; akıllı, baliğ ve nikah akdi konusunda hür olmaları, b. Nikahlanılması helal olan bir kadının bulunması, c. Kadın ile erkeğin bilinir olması, d. İki şahidin bulunması, e. Veli.

Veli, nikah akdinin sıhhati kendisine bağlı olan kişidir. Hanefilere göre; veli, nikahın rüknü değil de şartıdır. Veli, erkek yada kadının evlendirilme akidlerinin sahih olması için şarttır.

Aile bağının korunması ve huzuru açısından velinin önemi büyüktür. Her nekadar Hanefiler, veliyi, nikahın rüknü olarak kabul etmeseler bile, veliyi, nikahın rüknündan sayan Şafiiler ile Malikilerin bu konudaki görüşü, çeşitli nedenlerden dolayı günümüz Türkiye'sinde daha geçerli bir hal almıştır. Uygun olanı; nikahın, ailelerin onay vermesiyle gerçekleşmesidir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Nikah 36; Ebu Dâvud, Nikah 19, 20; Tirmizî, Nikah 14, 17; İbn Mâce, Nikah 13, 14, 15, 51; Dârimî, Nikah 11; Muvatta, Nikah 5; Müsned: 1/250, 4/394, 413; Hâkim, Müstedrek, 2/168; Taberânî, el-Evsat, el-Kebir; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/11-12; İbn Hacer, Telhis, 3/157

[4] İslam hukukunda, kendileriyle evlenmenin yasak olduğu kimseler, Nisâ: 4/22-24 ayetleri ile Sünnette şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1. Sürekli Haram Olanlar: a. Nesep (=kan akrabalığı) sebebiyle nikahları haram olanlar. Bunlar; anneler, kızlar, kız kardeşler, erkek ve kız kardeşlerin kızları, hala, teyze. **b. Sıhriyet** (=damat olma) sebebiyle nikahları haram olanlar. Bunlar; kayı valide, üvey kız, gelin, üvey anneler. **c. Süt Emmek** suretiyle nikahları haram olanlar. Bunlar ise; süt anne, süt kızkardeş.

2. Geçici Olarak Haram Olan Kadınlar: a. Bir kişinin, dörtten fazla kadını bir nikah altında toplaması. Buna göre dört kadınla evli olan kimse, beşinciyle evlenemez. **b.** Başkalarının hakkı sebebiyle nikahı haram olan kadınlar. Bu nedenle bir kimsenin, başka birisinin nikahı altında bulunan kadını nikahlayamaz. **c.** Üç talak sebebiyle nikahlanmaları haram olan kadınlar. **d.** Şirk yada din farkı sebebiyle nikahlanmaları haram olan kadınlar. **e.** İddeti bitmesi sebebiyle nikahlanmaları haram olan kadınlar. **f.** Birbirinin mahremi olması sebebiyle nikahlanmaları haram olan kadınlar. Buna göre iki kız kardeşi yada bir kadını nesep ve süt emme yönünden halası veya teyzesini aynı nikah altında birleştiremez.

İki kızkardeşin, aynı nikah altında birleştirilemeyeceği, ayetle sabittir. Fakat bir kadının, hala ve teyzesiyle aynı nikah altında bir araya gelemeyeceği ise sünnetle sabittir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Nikah 13 (2067); Tirmizî, Nikah 30 (1125); Müsned: 1/372; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Bezzâr

[5] Buhârî, Nikah 27; Müslim, Nikah 37 (1408); Ebu Dâvud, Nikah 13 (2065, 2066); Tirmizî, Nikah 30 (1126); Nesâî, Nikah 47-48; Muvatta, Nikah 20; Müsned: 2/229, 423, 518

[6] Buhârî, Nikah 27; Nesâî, Nikah 48; Müsned: 3/338

[7] İnsanlar arasında gerçekleşen cinsel ilişki türleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

a. Homoseksüellik (=livata): Erkeğin, erkekle cinsel ilişki de bulunması. Bu, haram kılınmış ve yapanlar da lanetlenmiştir. Lut kavminde ortaya çıkmıştır.

b. Sevicilik: Kadının kadınla sevişerek cinsel tatminde bulunması. Sevicilik, hadislerde, "Sihâk" diye geçmektedir. Bu da, Lut kavmine dayanmaktadır.

c. Normal İlişki: Allah'ın erkek ve kadına helal kıldığı cinsel ilişki türüdür. Bu tür ilişki, hem sağlıklı ve hem de neslin korunmasını esas almaktadır. Kur'an (Bakara: 2/223), cinsel temasın yerini vajina olarak belirtmiştir. Çünkü tohumun ekileceği yer ve çocuğun üreyeceği yer, orasıdır.

d. Kadınlara Dübürlerinden Yaklaşma: Kadınlara, dübürlerinden cinsel temas etmek haramdır. Bu ilişki türünü Resulullah (s.a.v) **"küçük Lutilik"** diye adlandırmaktadır. Bu çirkin fiili işleyen kişi, günahkar olur. Uhrevi cezayı gerektirir. Çünkü bu tür ilişkiyi yapan kimse, şer'an yasaklanan ve hiç hoş karşılanmayan bir fiili işlemiş olmaktadır. Kadına, dübüründen yasaklanan kimseye had cezası uygulanmaz. Kaynaklara göre; bu cinsel ilişki türü, Lut toplumu içerisinde homoseksüellik ve sevicilikten 40 yıl sonra ortaya çıkmıştır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Nikah 46; Tirmizî, Rada 12; Dârimî, Vüdu, 114, Nikah 30; İbn Mâce, Nikah 29; Müsned: 2/182, 210, 272, 344, 408, 444, 476, 479; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/45, 46; Taberânî, el-Evsat, el-Kebir; Bezzâr; Ebu Ya'lâ

[8] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/43

[9] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/46

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Sıdk:

Ravide aranan en mühim vasıflardan biridir. Doğru sözlü olmak demektir. Bir râvinin adl, yani adâlet sahibi sayılabilmesi için İslâm'dan sonra, ikinci planda aranan vasfı budur. Sıdk'la öncelikle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) konusunda, rivayet hususundaki doğru sözlülüğü kastedilir ise de, imamlara karşı sıdkı da aranmıştır. Metâin-i aşere bahsinde temas edeceğimiz kizb'le ilgili olarak tekrar bu meseleye döneceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şia'nın Tedvîn'i:

Şiî müelliller sünnî kitaplarda, muhtelif rivâyetlerde temas edilen Hz. Ali'nin kılıncının kabzasında asılı sahîfe'yi kendi tedvînleri meyanında zikrederler. Keza, Müslim'de zikri geçen ve yine Hz. Ali'ye ait Kitab-ı Kaza-i Ali -ki Hz. Ali'nin fetvâlarını muhtevî olmalıdır-, Nehcü'i-Belâğa' [1], Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in azadlısı Ebu Râfi'ye ait Kitâbu's-Sünen ve'l-Ahkâm ve'l-Kadâyâ şîî te'lîfat arasında zikredilir.
Yeri gelmişken, bugünkü şîîler nezdinde en ziyâde itibarda olan ve onlardaki mevkii bizde Kütüb-i Sitte'nin mevkii ile kıyas edilebilecek Kütüb-i Erba'a'yı kısaca tanıtalım. Bunlar te'lif edildikleri zaman itibâriyle tedvîn mânâsına girmezlerse de şîî hadîs müellefatı olarak isimlerini bilmekte fayda var.
1- a) El-Usûl Mine'l-Kâfî: Ebu Câfer Muhammed İbnu Ya'kub İbni İshak el-Küleynî (v. 328/942) te'lif etmiştir. İtikadî hadîsleri cemeder, 2 cilttir.
b) El-Fürû mine'l-Kâfi: Bu da Küleynî'nindir. Ahkâm'la ilgili rivayetleri cemeder, 5 cilttir.
c) Er-Ravda mine'l-Kâfi: Kuleynî'nin ve tek cilttir. Görüldüğü üzere birinci takım üç ayrı kitaptan müteşekkildir.
2- Men la Yahduruhu'l-Fakîh: Ebu Ca'fer es-Sadûk Muhammed İbnu Ali İbni Babaveyh el-Kummî (v. 381/991). Bu eser 4 cilttir. Fıkhî hadîsleri, senetleri hazfedilmiş olarak cemeder.
3- El-İstibsar Fî Mâ'htulife mine'l-Âsâr: Ebu Câfer Muhammed İbnu'l-Hasan et-Tûsî (v. 460/ 1067) ahkâm hadîslerinin yer aldığı bu eser 4 cilttir.
4- Tehzîbu'l-Ahkâm fi şerhi'l-Mukni'a: Bu da et-Tusî'nindir. Bunda da ahkâm hadîsleri mevcuttur. Tûsî eserlerinde hadîsler arasındaki ihtilâfları da gidermeye çalışır.
Bu dört takım incelendiği zaman gerek muhteva ve gerekse râviler ve hatta rivâvetlerin üslûb ve kelimeleri sünnî hadîs kaynaklarına nazaran oldukça farklılıklar arzeder. Bir çok ifâdelerinde sünnîlere karşı kin ve gayz açıkça görülür. Büyüklere yakıştırılamıyacak ifâdeler onlara söylettirilir.
Bir kısım şîîler bu rivâvetlerden bir çoğunun kendi kıstaslarına göre bile sahîh sayılamayacağını itiraf etmiştir.[2]

---

[1] Nehcü'l-Belâğâ'yı bütün Şiiler Hz. Ali'ye nisbet etseler de, üzerinde yapılan araştırmalar bunun, ölüm tarihi 406/1015 olan eş-Şerif er-Râzi tarafından derlendiğini göstermiştir. İçerisinde, Hz. Ali'ye ait parçalar bulunsa bile, Câhız'ın el-Beyan ve't-Tebyîn'inde ve başka kitaplarda da rastlanan metinler vardır.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/249-250.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Sıdk:

Ravide aranan en mühim vasıflardan biridir. Doğru sözlü olmak demektir. Bir râvinin adl, yani adâlet sahibi sayılabilmesi için İslâm'dan sonra, ikinci planda aranan vasfı budur. Sıdk'la öncelikle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) konusunda, rivayet hususundaki doğru sözlülüğü kastedilir ise de, imamlara karşı sıdkı da aranmıştır. Metâin-i aşere bahsinde temas edeceğimiz kizb'le ilgili olarak tekrar bu meseleye döneceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. İdam edileceklerin "*iki rek'at namaz kılmaları*" adetini başlatan sahabi aşağıdakilerden hangisidir? (1512)
a) Zeyd ibni Desine
b) Hubeyb
c) Âsım ibni Sabit
d) Haris

2. Aşağıdakilerden hangisi *"gıybeti"* tanımlamaktadır? (1526)
a) Din kardeşinin kötülüğünü istemek
b) Müslümanlara ihanet etmek
c) Din kardeşini hoşlanmadığı şekilde anmak
d) Din kardeşine iftira etmek

3. Aşağıdakilerden hangisinde *"el–adh"* kelimesinin anlamı doğru olarak verilmiştir? (1541)
a) İnsanlar arasında düşmanlık yaratmak
b) İdrarından sakınmamak iyice temizlenmemek
c) İnsanların arasını bozmak için laf taşımak
d) İnsanların ayıplarını araştırmak

4. Aşağıdakilerden hangisi hadiste "*münafığın*" niteliklerinden biri olarak zikredilmemiştir? (1546)
a) Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar
b) Konuştuğunda yalan söyler
c) Söz verince sözünden döner
d) Akrabayla ilişkiyi keser

5. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde, yalan söylenebilecek durumlardan biri yanlış olarak verilmiştir? (1550)
a) İnsanların arasını düzeltmek için yalan söylenebilir.
b) Dostluğu devam ettirmek için yalan söylenebilir.
c) Aile birliğini devam ettirmek için yalan söylenebilir.
d) Harpte düşmanı yanıltmak için yalan söylenebilir.

6. *"Kim görmediği bir rüyayı gördüm deyip anlatırsa, âhirette yerine getirmesi mümkün olmayan bir işe, iki ..... tanesini birbirine ..... cezasına çarptırılır.*
Kim, bir topluluğun duyulmasını istemedikleri bir sözü öğrenmeye çalışır (kulak hırsızlığı yapar)sa, kıyamet günü kulaklarına ..... kurşun dökülür.
Kim de herhangi bir ..... resim (ve heykelini) yaparsa, o da kıyamette, yapamayacağı halde, "haydi buna can ver " diye ..... azâb edilir (1547)
I. *Zorlanarak*
II. *Eritilmiş*
III. *Arpa*
IV. *Canlının*
V. *Düğümleme*
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) I, II, III, IV, V, b) II, I, V, III, IV c) III, V, II, IV, I d) II, IV, I, V, III

7. "*Siz insanları ..... (gibi cins cins) bulursunuz. Onların Câhiliye döneminde ..... ve değerli olanları, şayet dini hükümleri iyice ..... İslâmiyet devrinde de hayırlıdırlar. Siz yine en hayırlı kişileri, ... işinden hiç hoşlanmayanlar olarak bulursunuz. Siz, en ..... kişileri de iki yüzlüler olarak bulursunuz ki onlar, birilerine bir yüzle diğerlerine bir başka yüzle gider gelirler."* (1543)
I. Hazmederlerse
II. Kötü
III. Yöneticilik
IV. Hayırlı
V. Madenler
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) V, IV, I, III, II, b) I, IV, III, II , V c) V, IV, I, II, III d) III, I, IV, II, V

8. *"Hiçbir şeyi ..... koşmadan yalnızca Allah'a kulluk edersin. Namazı dosdoğru kılarsın. Zekâtı verirsin. Ramazan orucunu tutarsın. Gücün yeter, ... bulabilirsen haccedersin. Şimdi sana ..... kapılarını haber vereyim mi?: Oruç kalkandır. ....., suyun ateşi söndürmesi gibi günahın azâbını söndürür. Kişinin ..... yarısı kıldığı namaz da günahı söndürür"* (1525)
I. Sadaka
II. Ortak
III. Hayır
IV. *İmkân*
V. *Gece*
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) II, III, IV, I, V b) IV, I, II, V, III, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *"Kim, (din) kardeşinin .....ve namusunu onu ..... edene karşı savunursa, Allah da kıyamet günü o kimseyi ..... korur."* (1531)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) ***şeref***–*hakaret–cehennemden*
b) *ırz– gıybet– cehennemden*
c) *ırz–gıybet–cennetten*
d) *şeref–gıybet–cehennemden*

10. *"Bu gününüz, bu ayınız ve bu ..... saygıdeğer ve dokunulmaz olduğu gibi (aranızda) kanlarınız, canlarınız ve ..... da ..... ve dokunulmazdır. Tebliğ ettim mi?"* (1527)

Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?

a) *beldeniz– namusunuz– saygıdeğer*
b) *şehriniz–ırzınız–mukaddes*
c) *beldeniz–şehriniz–kutsal*
d) *şehriniz–namusunuz–kutsî*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Kul Rabbine en çok oruç tutarken yakınlaşır. **(1501)**

(D / Y) 12. Kim haksız yere bir karış yer alırsa o yerin yedi katı o kişinin boynuna dolanır. **(1509)**

(D / Y) 13. Bir kadın, kocasının malından izinsiz olarak (örfe göre) ihtiyacını karşılayacak kadar alır. **(1538)**

(D / Y) 14. Koğuculuk yapan cehenneme girmez. **(1539)**

(D / Y) 15. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında kezzâb diye kaydedilir**.** **(1545)**

(D / Y) 16. Müslüman'ın Müslüman'a kanı, malı ve namusu haramdır. **(1530)**

(D / Y) 17. Allah'ın zikri hariç, çok söz kalbi katılaştırır. **(1521)**

(D / Y) 18. İslâm'ın doruğu namazdır. **(1525)**

(D / Y) 19. İnsanı yüzüstü cehenneme sürükleyen iki budu ve iki çenesi arasındakilerdir. **(1522)**

(D / Y) 20. Kalbi katı olanlar Allah'dan en uzak kimselerdir. **(1521)**

CEVAPLAR : 1-b, 2-c, 3-c, 4-d, 5-b, 6-c, 7-a, 8-d, 9 -b , 10-a, 11-Y, 12-D, 13-D, 14-Y, 15- Y, 16 -D, 17-D, 18-Y, 19- D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18: YIYECEK BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø BAĞLANARAK HEDEF YAPıLAN VURULUP ÖLDÜRÜLEN HAYVAN YENIR MI?

1473- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bağlanarak sinip büzülen ve yapılacak atışlara hedef yapılan hayvanın etinden yemeyi yasakladı."** (Müslim, Sayd: 12)

Tirmizî: Bu konuda Irbad b. Sariye, Enes, İbn Ömer, İbn Abbâs, Câbir ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû'd Derdâ hadisi garibtir.

1474- Irbad b. Sariye (r.a.)'nin babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Hayber günü yırtıcı hayvanları, pençeli kuşları, evcil eşek etlerini, hedef yapılarak bağlanan ve öldürülen hayvanı yemeyi, kurt ve yırtıcı hayvanın ağzından kurtarılarak kesilmeden ölen hayvanı ve savaşta elde edilen hamile olan cariyelerle doğum yapıncaya kadar cinsel ilişki kurmayı yasakladı."** (Müslimi Sayd: 12; İbn Mâce, Zebaih: 13)

Muhammed b. Yahya diyor ki: Ebû Âsım'a **"Mücesseme"** nin anlamı sorulduğunda **"Bir kuş veya canlının hedef olarak dikilip bağlanıp ona atış yapılmasıdır"** dedi. **"Halise"** nin anlamı sorulduğunda da şu cevabı verdi: Bir kimsenin kurt ve yırtıcı hayvana yetişerek onun ağzından kurtardığı ve kesilmeden ölen hayvandır.

1475- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), canlı herhangi bir yaratığın hedef yapılarak öldürülmesini yasakladı."** (Müslim, Sayd: 12; İbn Mâce, Zebaih: 10)

Tirmizî: Bu hadis sahih olup ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

BÖLÜM: 2

Ø KESILEN HAYVANıN KARNıNDAN ÇıKAN YAVRU NE YAPıLMALı?

1476- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Anasının boğazlanması yavrunun da boğazlanması demektir."** (İbn Mâce, Zebaih: 15; Ebû Dâvûd: Dahâyâ: 17)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Ebû Umâme, Ebû'd Derdâ ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup Ebû Saîd'den başka şekillerde de rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının görüşü böyledir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır. Ebû'l Veddak'ın ismi Cebr b. Nevf'tir.

BÖLÜM: 3

Ø YıRTıCı VE PENÇELI HAYVANLARıN ETI YENIR MI?

1477- Ebû Sa'lebe el Huşenî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), her yırtıcı hayvanın etinin yenilmesini yasakladı."** (Müslim, Sayd: 3; İbn Mâce, Zebaih: 14)

Saîd b. Abdurrahman el Mahzûmî ve pek çok kimse Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla Zührî'den, Ebû İdris el Havlanî'den benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû İdris el Havlanî'nin ismi Aizullah b. Abdullah'tır.

1478- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Hayber günü evcil eşekleri, katır etlerini, yırtıcı kuşları ve yırtıcı hayvanların etlerinin yenmesini haram kıldı."** (Müslim, Sayd: 12; İbn Mâce, Zebaih: 13)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Irbâd b. Sâriye ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Câbir hadisi hasen garibtir.

1479- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.): "Her türlü yırtıcı hayvanın etinin yenmesini haram kılmıştır."** (Müslim, Sayd: 3; İbn Mâce, Zebaih: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamının uygulaması bu hadisledir. Abdullah b. Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 4

Ø DIRI HAYVANDAN KESILEN PARÇALAR YENIR MI?

1480- Ebû Vâkıd el Leysî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'ye geldiğinde Medîneliler develerin hörgüçlerini ve koyunların da kuyruklarını keserek yemekteydiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Diri hayvandan kesilen parçalar meyte = kendiliğinden ölmüş hayvan gibi murdardır yenmez."** (Ebû Dâvûd, Sayd: 23; İbn Mâce, Sayd: 8)

İbrahim b. Yakub el Cevzacanî, Ebû'n Nadr vasıtasıyla Abdurrahman b. Abdullah b. Dînar'dan bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Zeyd b. Eslem'in rivâyetiyle biliyoruz. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ebû Vakîd el Leysî'nin ismi Hâris b. Avf'tır.

BÖLÜM: 5

Ø ISLÂMÎ KESME ŞEKLI BOĞAZ VE BOYUNDAKI DAMARLARDANDıR

1481- Ebû'l Uşerâ (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! İslâmî şekilde kesmek sadece boğaz ve boyun bölgesini kesmekle mi olur? Diye sordum. Buyurdular ki: "Uyluğundan yaralasan bile boğazlamak yerine geçer."** Ahmed b. Menî', Yezîd b. Harun'dan naklederek diyor ki: **"Bu uyluğundan yaralayıp kesme işi kuyu ve benzeri dar bir yere düşüp boğazından kesmek mümkün olmayan zaruret halindedir."** (İbn Mâce, Zebaih: 9; Ebû Dâvûd, Dahaya: 15)

Tirmizî: Bu konuda Rafi' b. Hadîç'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir ve sadece Hammad b. Seleme'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû'l Uşerâ'nın babasından bundan başka rivâyetini bilmiyoruz. Ebû'l Uşerâ'nın ismi üzerinde değişik görüşler vardır. Bir kısım âlimler onun Üsâme b. Kıhtım olduğunu söylüyorlar. Yesâr b. Belz olduğu da söylenir. İbn Belz olduğu da söylenmiştir. Kimileri de onun isminin dedesine nispetle Utârid olduğunu söylemişlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhadram

Muhadram: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e hayatta iken iman etmekle birlikte, onunla bir araya gelememiş olan kimseye denir. Muhadramlar ashab ile tabiîn arasında bağımsız bir tabakadırlar denildiği gibi, hayır, onlar tabiînlerin büyükleridir, diye de söylenmiştir.
Bazı ilim adamları bunların yaklaşık kırk kişi kadar olduğunu dahi söylemiştir. Bunlardan bazıları: el-Ahnef b. Kays, el-Esved b. Yezid, Sâd b. İyas, Abdullah b. Ukeym, Amr b. Meymun, Ebu Muslim el-Havlânî, Habeşistan kralı Necaşi.
Muhadram kimsenin rivayet ettiği hadis, tabiînin mürseli kabilindendir. Böyle bir hadis munkatı olup, kabul edilip edilmeyeceği hakkında tabiînin naklettiği mürsel rivayetin kabulü ile ilgili görüş ayrılıkları aynen sözkonusudur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Mürüvvet-Muruet:

Kişinin ahlâkî yönünü ilgilendirir. Örfen kınanan, hoş karşılanmayan davranışlardan kaçınmaktır. Mahallin geleneklerine, değerlerine, âdetlerine riâyetsizlikler râvinin mürüvvetini zedeler.
Bağdâdî, Kifâye'de der ki: "Alimlerden pek çoğu muhaddîs ve şâhidin, dinen mubâh olan birçok şeyden kaçınması gerekir demiştir. Giyimde fazla tevâzu (tebezzül), tenezzüh için yollara oturmak, sokakta yiyip içmek, düşüklerle sohbet, yol kavşaklarında tebevvül (akıtma), ayakta akıtma, şakalaşmada ifrât ve mürüvveti zedeleyici kabûl edilen herşey". Âlimler, "Bunları yapanın adâleti gider ve şehâdetinin reddi gerekir" görüşündedirler.[1]
Kişileri alay ve eğlenceye almak gibi basit davranışlarda bulunanlar itimada layık değildirler. Ayrıca ihtiyacı olmadığı halde hadis öğretimi karşılığında ücret alanların rivayetlerine de güvenilmez. Bidatçı dinden çıkma safhasında değilse ve bid'atının propagandasını yapmıyorsa, rivayetleri kabul edilebilir, aksi halde terkedilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ON YEDİNCİ HADİS

HER ŞEY ÜZERİNE İYİLİK

Ebu Yala: Şeddad bin Evs (r.a)'dan rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Allah her bir şey üzerine yilik yazdı, öldürdüğünüz zaman öldürmeyi iyi yapınız, boğazladığınız zaman boğazlamayı iyi yapınız,sizden biriniz, bıçağını keskinleştirsin, ve hayvanını rahatlatsın "Bunu Müslim rivayetetti.
Bu hadisi Müslim Buharinin Ebu Kılabe rivayetindoen tahric etti, Oda Ebul Eşas Es Sana'niden Oda Şeddad bin Evs'ten rivayetetti.Buhari Sahihinde Ebul Eşas hadisinden hiç tahric etmedi, o şamlı güvenilirdir.
Buna benzer Semure, peygamber (sav)'den rivayet etti, peygamber (sav) buyurduki: Allah azz eve celle iyilik sahibidir, iyilk yapınız, sizden biriiz öldürdüğü zaman öldürülene ikrametsin, boğazladığı zaman bıçağını keskinleştirsin,kestiği hayvanı rahatsın "Bunu ibni Adiy tahric etti. (1)
Taberani Enes (ra)den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti.
Hükmettiğiniz zaman adaletli olunuz, öldürdüğünüz zaman iyilik yapınız, çünkü Allah iyilik sahibidir, iyilik sahiplerini sever.(2)
(S: 290) Rasulullah (sav) Allah her bir şey üzerine iyilk yazdı sözü,Ebu İshak el Fizari'nin siyer kitabında Halid'denonunda Ebu Kılabe'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Allah iyiliği her şey üzerine yazdı afraz kıldı) veya Her biryaratık üzerine yazdı.
Bu şekilde mürselolarak ve her şey üzerine veyaher yaratıküzerine diye şüpheli tahric etti.

_____
(1) İbni Adiy elKamil'de tahric etti, senedi zayıftır, fakat Şeddat'ın hadisi ona şahiddi. (2) NadisiTaberani Enes'tentahric etti. Heysemi deik: Adamları güvenilirdir. (3) Nisa ayet: 103 (4) Bakara, ayet: 183 (5)Bakara, ayet: 216 (6) Mücadele, ayet: 21 (7) Enbiya, ayet: 105 (8) Mücadele ayet: 22 (9) Hadis sahih, müttefak aleyh'tir Ayşe (7.a)'den Buhari, Müslim ve Ahmed tahric etti. (10) İmam Ahmed Vasile bin elEska'dan tahric etti.
Şerhuttakrib'te denildiki:Senedi güzeldir.Münziri ve Heysemi dedi ki:Senedinde Leys bin Ebi Süleymanvar, O güvenilir, müdellistir. (11) Sahihtir, Buhari, Müslim ve Ebu Davud İbni Abbas'tan bunayakın başka lafızla tahric eti (12) Nahl, ayet: 90 (13) Bakara, ayet :195

Zahiri iyiliği her şey ve her mahluk üzerine yazdığını gerektirir.
Denildiki: Mana : Allah her şeye, veya her şey üzerine, veya her şey üzerine yapılan velayette iyiliği yazdı, bunagöre üzerine yazılan zikredilmemiş olur, zikredilen ancak kendisine iyilk edilendir.Fakihlerin ve usulcülerin çoğuna göre yazmak farzolmayı gerektirir. Yazma lafzı ya şeran kurandan faz olan için kullanır. Allah tealanın şu kavli gibi: (Namaz mü'minlerin üzerine vakitleri belli bir farzdır.) (3) ve Oruç sizin üzerinize yazıldı farz kılındı (4) Savaş sizin üzerinize yazıldı (5) veya takdir olarak kesinlikefarz olan için kullanır, şu ayet gbii: Allah elbete ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır. (6) ve Andolsun ki zikirden sonra Zebur'da da:Yeryüzüne iyi kularım varis olacaktır" diye yazmıştık (7) ve İşte onlarınkalbine Alah, ima yazmıtır.)(8)
Rasulullah (sav) ramazan ayının kıyamı hakkında buyurduki: Ben sizin üzerineze yazılmasından farz olmasından korktum (9)
Ve buyurduki Misvaklaemrolundum, hatta üzerime yazılmasından korktum (10) (S: 291) Ve buyurdik0 Adem oğluna zinadan payı yazılmıştır, kesinlikle o payı alacaktır. (11)
O halde bu hadis iyiliğin farzlığı hususunda nastır.
Allah tealada bununla emretti, buyurduki: Allah adaletve iyiikle emreder (12)
Ve buyurduki: İyilik ediniz, Allah iyilik sahiplerine sever.) (13)
Bu iyilikle emir bazan farzolabilir, annebabaya iyilik, iyilik ve sıla gerçekleşecek miktarda iyilik, konuklayacak miktarda misafire iyilik gibi.
Bu hadis amellerde iyilğin her şeyde farz olduğuna delildir. Fakat her şeye ihsan yerine göredi, Zahiri ve batını farzları yerie getirmekte iyilik onların farzlarını kamilen yerine getirmekledir, iyilikten bu miktar farz değildir.
Haramlarda iyilik: Onlardan kaçınmak, onun açığını ve gizlisini terk etmektir. (S:292) Allah tealanın şöyle buyurduğung gibi Günahın açığının da gizlisini de terk edin (1) İhsandan bu miktar farzdı.
Güç yetirilenler üzerine sabır ise: Öfkelenmeden güzel bir şekilde bu hususlarda sabretmektir.
Yaratıklarla muamele ve muaşerette fraz olan ihsan: Bütün bunlarda Allah'ın farz kıldığı hakları yerine getirmektedir.
Yaratıkları yönetme ve onların siyasetinde farz olan ihsan ise: Yönetiminbütün farzlarını yerine getirmektir.
Bütünbu miktarlar üzeirine fazlaolan ihsan, farz değildir.
İnsanlardan ve hayvanlardan öldürülmesi caiz olanlarda ihsan0 Ruhunun en hızlı, en kolay ve en rahat bir şekildeçıkmasını sağlamak ve fazla azap vermeden elem vermeden öldürmektir.
Bu çeşidi peygamber (sav) bu hadiste zikretmiştir. her halde misal olsun diye zikretmiştir, veya o haldeyken açıklama ihtiyacından dolayı zikretmiştir, ve buyurmuştur ki:
Öldürdüğünüz zaman öldürmeyi, bğazladığınız zaman boğazlamayı iyi yapanız
Bu öldürülmesi mübah olanlarınenhazıl ve en kolay şekide öldürülmesiin farz olduğuna delildir.
İbni Hazm Boğazlananhayvana ihsanın farz olduğundan icma bulunduğunu hikaye etti.
İnsan oğlunun en kolay ölümü, boynunun kılıçla vurulmasıyladır, Allah teala kafirler hakkında buyurduki: savaşta inkar edenerle karşılaştığınızzaman boyunlarını vurun (2) ve ben kafirelrin yüreğine korku salacağım vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına! (3) Denildiki: (S: 293) Öldürülen içinen kolayolan yeri belirledi, oda kemiklerin üstü, dimağın altıdır. Düreyd bin EsSımme (4) kendine öldürecek olanabu şekilde öldürmesini tavsiye etti.
Peygamber (sav) Allah yolunda savaşan bir lik gönderdiği zaman onlara şöyle buyururdu: Temsil yapmayınız organ organkeserek ve cismin şeklini değitirerek öldürmek) Ve çocuğu öldürmeyiniz. (5)
Ebu Davud ve ibni Mace ibni Mesud (ra)'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti. Öldürme şekli bakımından insanların en iffetlisi iman ehlidir. (6)
Ahmed ve Ebu Davud İmran bin Husayn ve Semure bin Cündüb'ten tahriç ettiler ki:
Peygamber (sav) müsleden Temsil ile aynıdır) nehyetti (7)
Buhari Abdullah bin Yezid'den tahric etti. Peygamber (sav) müsleden nehyetti.
İmam Ahmed Ya'la binMürre'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti.
Allah teala kullarıma müsle (organ organ keserek ve vücudun şeklini değitirerek öldürmek yapmayınız, buyurdu. (8)
(S: 294) Yine sahabeden birisi Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti. Kim ruh sahibinimüsle yapar da tevbe etmezse, kıyamet günü Allah ona müsle yapar (1)
Bilki mübah öldürme iki şekilde olur:
Birincisi: Kısas olur, Kısas alınanın müsle yapılması caiz değildir bilakisöldürdüğü gibi öldürülür. Öldürülene öldüren müsle yapmışsa, kendisine de müsle yapılır mi, yoksa kılıçla mı öldürülür? Bunda alimlerin iki meşhur görüşü vardır.
Birinci görüş: Ölüye yaptığı gibi kendisine de yapılır: Bu Malik, Şafii, ve Ahmed'in meşhur görüşüdür. Sahiyande Enese (ra)denşöyedediği rivayet edildi: Üzerinden gümüşten yapılmış bir cariye Medine'den çıktı,bir Yahudi ona taşlaattı,Cariye rasulullah (sav)'e getirildi. can çekişiyordu Rasullah (sav)ona Seni filan mı öldürdü? buyurdu, başını yukarı kaldırdı hayır manasında, üçüncü defasıda seni filan mı öldürdü? buyurdu, başını aşağı indidi evet manasında, Rasullulah (sav) onu çağırttı, ve onun başınıiki taş arasında ezdi.
Buhari ve Müslimin bir rivayetinde de: Adamın hesabı çekidi ve itiraf etti: Müslimin bir rivayetindede:Yahudilerdenbir adam bir cariyeyi süs eşyasından dolayı öldürdü,ve sonra onu kuyuya, atttı,başını da taşla ezdi, adam alınıp rasulullah (sav)'e getirildi, ölünceye kadar taşlanmasınıemretti,ve bunun üzerine ölünceye kadar taşlandı.
İkinci görüş: Kısas ancak kılıçladır. Bu Sevri, Ebu Hanife ve bir rivayette de imanı Ahmed'in görüşüdür.
(S: 295) Ahmed'den üçüncü b ir rivayet dha var: Ateşle yakması ve müsle yapması dışında öldürenin yaptığı gbii yapılır.Yakma ve müsleyapması durumunda öldüren kılıçla öldürülür, çünküyakarak ve müsle yaparak öldürmekyasaklanmıştır. Bunu ondan Esram nakletti.
Peygamber (sav)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kısas ancak kılıç iledir?
Bunu İbni Mace tahric etti ve isnadı zayıftır, Ahmed dedi ki: Kısas ancak kılıçcladır" hadisi rivayet ediliyor, fakat isnadı güzel değildir.
(1) Enam, ayet0 120 (2) Muhammed suresi, ayet: 4 (3) Enfal, ayet: 12 (4) O:Düreyd bin EsSımme el Cüşemi el Bekri. Kahraman, şair Cüşeym kabilesinin efendisi, komutanıidi.Müslümanlığıa yetişti fakat müslüman olmadı. (5) Hadis sahihtir.Müslim Büreyde'den tahric etti. Ahmed ve İbni Mace Safvan binAssal'dan tahric etti. (6) Hadishasendir. İbni Mesud'dan Ahmed, Ebu Davud, İbni Mace, İbniebi ŞeybeİbniHibban, Beyheki, Tahavi ve İbni ebi Asım tahric etti . (7) Hadis sabittir, Ahmed ve Ebu Davud tahric etti. (8) Ahmed tahric etti.
İsnadında Ata bin Saib var. O karıştırmıştır.

(1) Ahmed, Taberani Evsat'ta tahric etti. Heysemi dedi ki: Ahmed'in adamları güvenilirdir. (2) O iyas bin Abdu Ya Leys esSüselimHaber Taberi tefsirinde zikredilmiştir. Şevkani Neylül evtar'da dedi ki: Ebu Bekir sahabenin huzurunda ateşle yaktı, Halid bin Velid dinden dönen bir kısım insanları yaktı, aynı şekilde Ali (r.a)de yaktı.
Enes hadisinin Yani Yahudi'nin taşla öldürülmesi hadisi-isnadı daha güzeldir.
Eğer katil müsle yapsa, mesale önce sağından solunda, kese, sonra öldürse, onu öldürmekle mi yetinilir,.yoksaöldürüleneyaptıı gibimi yapılır? Bunda iki görüş vardır:
Birincisi: Yaptığı gibieşit olarak yapılır. EBuebu Hanife, Şafii, ve iki rivayetten birindede Ahmed'İshak'ın görüşüdür.
İkinci Vecih: Öldürmenin ya asli veyadinden dönmeden dolayı meydana gelen küfürden dolayı olmasıdır. Alimerin çoğuna göre yine bundada müslenin caiz olmadıı ve kılıçla öldürelceği görüşündedir.
Seleften bazısından Halid binVelid'in yaptığı gbii müsle ve ateşle yakma gibi öldürmenin caiz olduğunu rivayet edildi.
(S: 296) Ebu Bekir (r.a)'in fecae'yi (2) yakarak öldürdüğünü rivayet edildi.
Ali (r.a)dinden dönen insanlardan bir kısmını yaktı, bu hususta ibni Abbas ona itiraz etti.
Rivayet edildi ki: Ümmü Kıfe el FizariyyeEbu Bekir (r.a) halifeliği zamamnında dinde döndü veEbu Bekir (ra) emretti saçının örgüsü iki genç deve veya altın kuyruğuna bağlandı sonra hayvanlara bağrıldı hayvanlar kaçınca kadın parçalandı. Bu kıssanın isnatları kopuktur.
ibni sa'd tabakatında isnadsız olarak Zeyd bin Harise'nin peygamber (sav)'in zamanında bu şekilde öldürdüğünü ve bunupeygamber (sav)'e haber verdiğini rivayet etti.
Denildiki: O onları yakmadı, ancak ölünceye kadar, kendilerini dumana verdi. Denidiki: önce ödürdü sonra yaktı.Bu sahih deiğldir. ondankendisine dinden dönmüş birinin getirildiği ve emredip ayaklar altında tepeletip öldürttüğü rivayet edildi.
Ashabımızdan İbni Ukayl Özellikle küfür büyük olursa müsle ile öldürmenin caiz olduğunu, kısasta müslenin yasak olduğunu tercih etti.
Bunu caiz görenler Uraniler hadisini delil gösterdriler. Bunu Buhari ve Müslim Enes'ten tahriç etti. Urayne'den bir kısım inszanlar Medine 'ye rasulullah (sav)'e geldiler. Medine'de kalıp Medine'ninhummasınadn zarar görmekten dolayı kalmak hoşlarına gitmedi. Rasulullah (sav) onlara buurduki: Eğer zekat develerinin oraya gidip, sütleriden ve idrarlarıdan içmek isterseniz yapınız hastalıklarının iyileşmeisi için böyle yaptılar ve iyileştiler, sonra çobanları öldürdüler,dinden döndüler rasulullah (sav)'in develerini de sürdüle, bu haber peygamber (sav)'e ulaştı, peşlerinden adam gönderdi ve onlar getirildi. (S: 297) Ellerini ve ayaklarını kesti gözleriniökoydu veHarra'da Medine'de bir mevki) ölünceye kadar terk etti. Bir rivayette de Sonra ölünceye kadar güneşaltına atıldıla. Bir rivayettet de Gözleri oyuldu ve Harra'ya atıldıla, su istiyorlardı kendilerine su verilmiyordu.tirmizi 'nin bir rivayetinde de: Ellerini ve ayakarını çaprazlama kesti.
Nesai'nin rivayetindede: Ve onları astı.
Alimler onların cezalandırılışı şeklinde ihtilaf etti. Bir kısmı: Kim onlargibi yapar, dinden döner, harb eder ve mal alırsa, onlara yapıldığı gibi yapılır, dedi.
Bu Ebi Kılabe ve rivayette deimam Ahmed'in görüşüdür. Bazıları dadeki:Kısaca bu suç büyük olanara müslenin caz olduğuna delildir, müsle ancak kısasta caiz değildir. Bu ashabımızdan İbni Ukayl'in görüşüdür.
Bazıları da dedi ki: Urayne'lilere yapılan müslenin yasaklanmasıyla neshedilmiştir.
Bazıları dedi ki: Bu hadlerin ve savaş ayetlerinin inmesinden önceydi, sonra bunlarla neshedildi. Bu Evzai ve ubu Ubeyd'in görüşüdür. Bazıları da dedi ki: Peygamber (sav)'in onlara yaptığı savaş ayetiyledir, ve bundan bir şeyneshedilmemiştir. Ve dediler ki: Peygamber (sav) öldürdü, ve ellerini kesti, çünkü onar mal daaldılar. Kim mal alır ve adam da öldürürse, kesilir, öldürülür ve kesinlikle asılır. Öldürdüğü için öldürülür mal aldığı için el ve ayağı çaprazlama kesilir, iki cinayeti bir arada topladığı içinasılır.
Bu Hasan ve bir rivayette de imam ahmed'in görüşüdür.
Onlar çobanların gözlerini oydukarı için onların gözünü oydu. Müslim'de Enes'ten bu şekilde tahric etti.
İbni Şihab onların çobanı öldürüp müsle yaptıklarını zikretti. İbni Sa'd çobanın elini ve ayağını kestiklerini ve diline ve gözüne ölünceye kadar diken batırdıklarını zikrettti.Bu halde kesilmeleri, gözlerinin çıkarılmaları ve susuz bırakılmaları kısas olmuş olur.
(S: 298) Bu şöyle söyleyenin sözüne yorumlanır. Harbi kısas gerektirecek bir cinayet yaptığı zaman öldürülmeden önce ondan kısas alınır, Bu İmam Ahmed'in mezheb görüşüdür. Fakat bu gibi farz olarak öldürmekle mi?yoksakısas üzere ve velinin affiyla düşer mi?Bu husuta Ahmed'deniki rivayet var. Fakat tirmizi4nin rivayetinde: Çaprazlama kesilmeleri, onların harp ettiklerindendolayı olduğuna delildir, ancak çobanın elini ve ayağını çaprazlama kesmeleri müstesna (bu durumda kısas olarak kesilir) Allah en iyisini bilir.
peygamber (sav)'den ateşle yakmaya izin verdiği sonra nehyettiği rivayet edildi: Sahihi Buharide Ebu Hureyre (r.a)den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu irvayet edildi: Rasulullah (sav) bizi bir toplulukla gönderdi ve buyurduki: Eğer filan ve filanı Kureyş'ten iki adam bulursanız ateşle yakınız. Sonra çıkmak isteğimiz zaman buyurduki: Ben size filan ve filanı ateşle yakmanızı emretmiştim, ateşle ancak Allah azaplandırır, eğer o ikisini bulursanız öldürünüz.
Yine onda İbni Abbas'tan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Allah'ın azabıyla azaplandırmayın (17
Ebu Davud,Nesai ve İmam Ahmed İbni Mesud'dan şöyle dediğni tahric etti: Biz peygamber (sav)'le beraberkenNelm köyüne uğradık, yanmıştı. Peygamber (sav) kızdı ve buyurduki: Beşeriçin allah,'ın azabıyla azablandırması layık değildir.
Halid bin Velid dinden dönme esnasından birtopluluğu yaktı değildir.

Halid bin Velid dinden dönme esnasında bir topluluğu yaktı. Sahabede bir gruptan Lut Kavminin fiilini (livata) yapanların ateşle yakılmasının caiz olduğunu görüşü rivayet edildi.
Ali (r.a)'inEbu Bekir'e (r.a) önce öldürüp sonra yakmasını işaret ettiği rivayet edildi. Bunu İshak bin Raheveyht ateşle azaplandırmamış olmak için ,güzel gördü.
İmam Ahmed'in müsnedinde şöyle geçiyor: İbni MülcimAli (r.a)'ye vurunca dedi ki: Ona rasullullah (sav)'in bir adamı öldürmek istediği zaman yapmak istediği gibi yapın, ve dedi ki: Onun öldürün, sonra yakın. (2) Alimleri çoğuna göre haşeratı ibretle ateşle yakılması mekruh olduğunu görüşündedir. (S:299) İbrahim enNahai dedi ki: Akrebin ateşle yakılması müslemdir. Ümmüd Derdapirenin ateşle yakılmasını nehyetti. Ahmed dedi ki: Balık canlıyken ateşle pişirilmez, ve dedi ki: çekirge daha hafiftir, çünkü onun kanı yoktur.
Peygamber (sav)'in, hayvanın hapsedilip sonra ok ve benzeri şeyle vurularak öldürülmesini nehyettiği sabittir.
Sahiynde Enes'ten rivayet edildiki: Peyamber (sav) hayvanların hapsedilip, ok ve benzeri şeylerle vurularak öldürülmesini nehyetti.
Yine Buhari ve Müslimde İbni Ömer'den rivâyet edildiki: O bir tavuk dikip ona atış eden bir kavme rastladı, İbni Ömer: kim yaptı, rasulullah (sav)bunu yapana lanet etti, dedi.
Müslim İbni Abbastan tahric etti. Peygamber (sav) Ruhu olan hiçbir şeyin okla hedef kılınmasını nehyetti.
İmam Ahmed'in müsnedinde Ebu Hudeyre'den rivayet edildi: Peygamber (sav) öldürme ve boğazlamanın güzel yapılmasını emretmiştir, bıçağın keskinletilip, hayvanın rahatlatılmasını emretti. Bununla kesin aletin ruhunun çabuk çıkmasını kolaylaştırdığı için hayvanı rahatlacağına işaret etti. Kesilecek hayvana keserken şefkatli davranmak hakkında da emir vardır.
(S: 300) İbni Mace Ebu Saidi Hudri'nin şöyle dediğini tahric etti: Rasullullah (sav) kulağından bir koyunu çeken adama rastladı, Resullullah (sav) buyurduki: Kulağını bırak boynunun ön kısmından tut" (3)
Hallal ve Taberani, İkrime'den tahric etti, oda İbni Abas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasululalh (sav) ayağını koyundan tarafina koyup bıçağını keskinleştiren bir adama rastladı, koyunda ona gözüyle bakıyordu, rasullullah (sav) buyurduki: Bunda önce yapsan olmaz mıydı?, sen hayvanı birkaç kere mi öldürmek istiyorsun?
İkrime'den Mürsel olarak rivayet edildi, Abdurrazzak ve başkası tahric etti, onda şu ziyade var: Onu yatırmadan önce bıçağını keskinleştirseydin ya"
İmam Ahmed dedi ki: Kesilme yerine kadar, yumuşak, şefkatli olarak götürülür, bıçak gizlenir, bıçak ancak kesme anında ortaya çıkarılır. Rasulullah (sav) bu şekilde bıçakların gizlenilmesini emretti.
Boyun damarlarının kesilmesi emredilmiştir. Ebu Davud'un İkrime'den tahric ettiği ve onunda İbni Abbas' ve Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiği gibi: Peygamber sav) şeytan şeridinde nehyetmiştir. Oda derini kesilip damarların kesilmemesidir.
İbni Hibban sahihinde tahric etti, onun rivayetinde: İkrime dedi ki: Hayvadan az bir şey kesiyorladı, ölene kadar öyle bırakıyorlardı, ve damarları kesmiyorlardı ,bu yasaklandı.
Abdurrazzak Musannefinde Muhammed bin Raşid'den, Oda Vadinbin Ata'dan şöyle dediğini rivayet etti: (S: 301) Bir kasap bir koyunu kesmek için bir çukur açtı, koyun adamın eline kaçtı ,ta peygamber (sav)'e geldi, adam peşinden geldi, ve ayağından çekip sürüklemeye başladı, peygamber (sav) koyuna buyurduki: Allah'ın emrine sabret, sen de ey kasap ölüme yumuşak, merhametlice götür."
İbni Sirin'e varan isnatla yine tahric etti: Ömer (r.a) kesmek için koyunu ayağından sürükleyen bir adam gördü ve ona dedi ki: Sana yazıklar olsun, ölüme kadar güzelce sevket."
Muhammed bin Ziyad,İbni Ömer'in koyunu ayağıdan çeken bir adamı görüp ona şöyle dediğini rivayet etti: Ölüme kadar güzelce götür. Bunun üzerine kasap bıçağını çıkardı ve: Ben onu güzelce götürmek istemiyorum,onu şu an kesmek istiyorum, dedi. İbni Ömer: Hayvanı güzel götür, dedi.
İmam Ahmed'in müsnedinde Muaviye bi Kurra'dan rivayet edildi, Oda babasından rivayet etti: Bir adam peygamber (sav)'e dedi ki: Ey Allah'ın rasulü ben koyunu kesiyorum ve ona acıyorum. Peygamber (sav) buyurduki: Sen koyuna acıyorsan Allah'ta sana acır." (1)
Mutarrif bin Abdullah dedi ki: Ey Allah serçeye acımaktan dolayı insana merhamet eder" Nevf el Bükali dedi ki: Bir adam annesinin yanında buzağıyı kesti ve arkasından adamın organları hastalıktan dolayı kuvvetten düştü. Birgün yuva bulunan bir ağacın altındayken bir yavru yere düştü, ve adam ona acıdı ve geri yuvasına koydu, Allah'ta ona eski kuvvetini geri verdi.
Peygamber (sav)'den bir çok vecihlerle anneyi yavrusundan ayırmayı yasakladığı rivayet edildi. Bu insan oğlu ve diğerleri için geneldir.
Peygamber (sav)'den bir çok vecihlerle anneyi yavrusundan ayırmayı yasakladığı rivayet edildi. Bu inkar onu ve diğerleri için geneldir.
Ebu Davud'un sünnetinde rivayet edildiki:Peygamber (sav) ayırmayı yasakladığı rivayet edildi. Bu insan oğlu ile diğerleri için geneldir.

Ebu Davud'un sünnetinde rivayet edildiki: Peygamber (sav) yavru devenin kesilmesi) hakkında soruldu: (S: 302) Peygamber (sav) buyurduki: O haktır, eğer onu iki veya üç yaşına kadar bıraksanız da bir dul kadına verseniz veya Allah yolunda (savaşta) üzerine binseniz, onu kesmenizden etinin kılına yapışmasından (zayıf, az etli olmasından), ve kabını az doldurmadandan ve yavruyu deveden ayırmandan daha hayırlı olur"
Manası: Devenin yavrusu küçükken kesilirse etinden faydalanılamaz (az olur), devesinin sütünden de zarar görür (süt azalır), ve deve yavrusundan ayrılmış olur.

_____
(1) Buhari, Tirmizi, Ebu Davud ve Hakim İbi Abbas'tan tahric etti. (2) İmam Ahmed'in müsnedindedir, hadisin senedi zayıftır. (3) Hadis zayıftır, senedinde Musa bin Muhammed bin İbrahim et Teymi var, O zayıftır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Akla Muhalif Olunca Haberi Ahad ile İhticac Edilmez:

Ebu'l-Hüseyin şöyle der. "Aklın gereğine muhalif olan zahir haber kabul edilmez. Çünkü biz mutlak olarak Allahın kişiye sadece gücü nisbetinde yüklediğini akılla biliyoruz. Akla muhalif olan haberi kabul edersek, ya Peygamberin sıdkına inanıp böylelikle iki zıddı
birleştirmiş oluruz veya onu tasdik etmeyerek mucizenin medlül olandan yüz çevirmiş oluruz ki bu da imkansızdır."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Hadîs Yazan Sahabeler:

a) Abdullah İbnu Amr İbni'l-As'ın Sahîfe-i Sâdıka'sı:

Yukarıda kaydettiğimiz Abdullah İbnu Amr İbni'l-As hadîs yazan sahâbelerin başında gelir. Yazdığı mecmûaya "Sahîfe-i Sâdıka" demiştir. Onun bu kitabından bahseden muhtelif rivâyetler var. Tâbiînden Mücâhid İbnu Cebr, "Sahîfe-i Sadıka"yı Abdullah'ın yanında gördüğünü ifâde etmiştir. Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) hadîs imlâ ettiren sahâbelerdendir. Bu işi ezberden mi, kitaptan mı yaptırdığı rivâyetlerde sarîh değilse de kitaptan yaptırma ihtimâli daha kuvvetli gözüküyor.
Abdullah (radıyallahu anh)'ın bu sahife'ye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bizzat işittiği hadîsleri almış olmalı. Zira Mücâhid'e: "Bu, sâdıkadır, bunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işittiklerim mevcuttur. Bu rivâyetlerde benimle Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm), arasına hiç kimse girmemiştir" demiştir. Hz. Abdullah bu tasrihi şunun için yapmış olmalıdır: "Sâhâbeler her zaman kendi işittiklerini rivâyet etmezler, bir kısım rivâyetleri başka sahâbelerin anlattıklarına dayanır." Nitekim İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yaptığı rivâyetler esas itibariyle diğer sahabelerden işittiklerine dayanır. İlgili kısımda açıklanacağı üzere bunlara sahâbe mürseli denir.
Abdullah İbnu Amr'ın sahifesinin bazı rivâyetlerde bin kadar hadîs ihtiva ettiği belirtilmiştir. Bu rivâyetler Ahmed İbnu Hanbel'in "Müsned"inde yer alır.
Sahîfe-i Sâdıka Abdullah'ın vefatından sonra torunlarına intikal etmiş ve torunları vâsıtasıyla rivâyet edilmiştir. Kaynaklar, umumiyetle Abdullah (radıyallahu anh)'ın torunu Amr İbnu Şuayb'ın ceddinden intikal eden bir sahifeden rivâyet ettiğini kaydederler. Binaenâleyh Abdullah'ın sahîfesindeki hadîsler, hadîs mecmualarına Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihi senediyle intikal etmiştir. Bu sened üzerine hadîsçilerin bazı ihtilaflarına burada girmeyeceğiz.
Ancak şunu belirtmemiz gerekecek: Yukarıda Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz rivâyete göre Abdullah İbnu Amr'ın, Ebu Hureyre'ye nazaran daha çok hadîs rivâyet etmiş olması gerekir. Halbuki Ebu Hüreyre çok rivâyette başı çekmekten başka, Abdullah müksirûn denen çok rivâyetiyle tanınanlar arasına bile girmez. Bu durumu âlimler birkaç sebebe bağlarlar.
1- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh), Ebu Hureyre gibi kendisini rivâyete adamış birisi değildir. Münzevî meşreb ve zâhid bir kimsedir. Daha ziyade ibadetle meşgul olmuştur.
2- Abdullah İbnu Amr, Mekke'nin fethinden sonra Mısır'a gitmiş, uzun müddet orada kalmıştır. Halbuki Ebu Hüreyre Medine'den ayrılmamış, hac, ticâret, ziyâret, ilim gibi çeşitli maksadlarla insanların çokça uğradığı bir yer olan Medîne'de rivâyette bulunmuştur. Mısır ise o sıralar henüz hadis tâliblerinin çokça uğradıkları bir yer değildi.
3- Abdullah İbnu Amr Süryanice de biliyor, bu dilde yazılmış kitapları okuyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in israiliyattan rivâyet edilebileceğine dair ruhsatına dayanarak, İsrâilî hikayeleri rivâyetten çekinmiyordu. Hadîsleri derleyen muhaddisler ise, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerine israiliyat karışır endişesiyle Abdullah (radıyallahu anh)'a karşı ihtiyatlı davranıp, rivâyetlerini almıyorlardı. Bu sebeple onun bir çok hadîsleri rivâyet edilemedi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/28-29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÜÇÜNCÜ ASIRDA RİCAL ÇALIŞMALARI:

Hadîs ilimlerinin mühim bir dalı olan Cerh ve Ta'dîl sâhasında da en kıymetli eserlerin üçüncü asırda verildiği söylenebilir. Ancak bu branşta da ilk tohumlar Ashab zamanında atılmıştır. Daha önce açıklandığı üzere Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'in bir hadîsi yeni işittikleri vakit itminan bulmamaları hâlinde şâhit istemişlerdi.
Bu hal Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehit edilmesinden sonra kızışan fitne hareketleriyle daha da ciddiyet kazandı. Nitekim Zehebî'nin İbnu Sirîn'den kaydettiğine göre şu açıklamayı yapmıştır: "Müslümanlar başlangıçta isnad sormuyorlardı. Ne vakit fitne patlak verdi artık, kim ehli sünnet, kim ehl-i bid'at araştırıldı ve sâdece ehl-i sünnet'ten hadîs alındı, ehl-i bid'at'ın rivâyeti terkedildi". Sahâbi'den İbnu Abbâs (v. 68/687), Ubâdetu'bnu's-Sâmit (v. 34/654), Enes İbnu Mâlik (93/711), Hz. Aişe (58/677), Tabiîn'den eş-Şa'bî (100/718), İbnu Sîrîn (110/728), Saîd İbnu Müseyyib (90/708) gibi hadîs ilminde mühim yeri olan kimseler cerh ve ta'dile giren beyanlarda bulunmuşlardır. Ancak bu beyanlar mahduddur. Çünkü onların zamanlarında buna fazla gerek ve ihtiyaç yoktu. Birinci asırda, nâdir istisnâlar dışında herkes sıdk sâhibi idi. Bu zevatın hadîs aldıkları kimseler arasında zayıf olanlar pek azdı. Zira onlar çoğunlukla sahâbedir ve Ashâbın hepsi udüldür.
Ancak ikinci asrın başları Tâbiîn'in orta tabakasını (evsat) teşkîl eder ve zayıf kimseler bunlar arasında çoktur. Çoğunluk itibâriyle zaaf da hadîsin zabt ve tahammül cihetinden gelmektedir. Bunlar rivâyetleri çokça irsal ediyorlar, mevkufları merfu gösteriyorlardı. Bir başka ifâde ile, kendilerine rivayet etmiş bulunan Sahâbi (radıyallahu anh)'nin ismini zikretmeden herhangi bir sünneti veya hadîsi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e isnad ediveriyorlardı. İkinci asrın ortalarından sonra, siyasî, itikadî ve mezhebî ihtilâflar arttı ve kızıştı. Temaslar ve tercümeler sebebiyle yabancı kültürler de müslümanlar arasında yayıldı. Bütün bunlar kizbe tevessül edenleri çoğalttı.
İlk imamlar ister istemez cerh ve ta'dîl meselesine girdiler. Şu'be, İmâm Mâlik, Ma'mer İbnu Râşid, Hişâm ed-Destevâî, İbnu'l-Mubârek, Hüşeym, İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Saîd el-Kattan ve talebeleri (Ali İbnu'l-Medînî, Yahya İbnu Ma'în gibi) cerh ve ta'dîl işini sistematik hale getirdiler. Yahya İbnu Saîd el-Kattân'la (v. 198/813) başlayan cerh ve ta'dîl te'lifatı onun talebeleri ile gelişerek talebelerinin talebeleri durumundaki Ahmed İbnu Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebu Zür'a, Ebu Hâtim ve bunların talebeleri olan Tirmizî, Nesâî gibi üçüncü asrın sonunu temsil eden muhaddislerde kemâle erecektir.
Şunu bir prensip olarak kabul edebiliriz: Ricalu'l-hadîs ilmi, rivâyetu'l-hadîs ilmiyle at başı gitmiştir. Rivayetu'l-hadîsin başladığı asırda rical ilmi de başlamıştır. Bu iki ilmi birbirinden ayrı mutâlaa etmek mümkün değildir. Nitekim rivâyetle ilgili muhalled (klasik) eserlerin verildiği üçüncü asırda rical üzerine de muhalled eserler verilmiştir. Daha mühimi, her iki nev'e giren eserleri de aynı şahıslar vermiştir: Sözgelimi Ahmed İbnu Hanbel'in, Buhârî'nin, Müslim'in, Nesâî'nin, Tirmizî'nin, İbnu Mâce'nin, Dârakutnî'nin vs. nin behemahal rical üzerine de eserleri vardır. Sözgelimi, Buhârî Sahîh'i kadar da Târîhleriyle hadîs ilmine hizmet etmiştir ve etmektedir. Bu durum, müteakip asırlarda da devam edecek sözgelimi şerh, fetva, mevâiz gibi öncelikle hadîslerin metnine müteallik eserler verenler, ricalle ilgili eserler vermekten de geri kalmıyacaklardır. Nevevî, Suyûtî, İbnu Hacer el-Askalânî gibi şârihler bunun en güzel örneğini verirler. Hepsinin hem pek çok Şerhleri, hem de ricâle müteallik te'lîfleri vardır"[1].
Böylece müteahhir ulema kendilerinden öncekilerin bu babta söylediklerini olduğu gibi kabul edip geçmemiş, bir de, şahsen teker teker tahkîk etmiş oluyor. Nitekim Zehebî, râviler hakkında selef ulemâsının söylediklerini iyice öğrendikten sonra, arkadan gelenlerce bir kısım râvîler hakkında ifrata kaçan "ta'n"ları reddetmiş, bazılarınca zayıf addedilen râvilerin sika olduğunu söyleyebilmiştir. Mizânu'l-İ'tidâl'in mukkaddime kısmında bu hususu belirtir. Bu durum bize muahhar ulemanın, kendilerinden asırlarca önce yaşamış olan hadîs râvilerini cerh ve ta'dil yönleriyle iyice tedkîk ettiğini gösterir.[2]

---

[1] Rical ilmine, İslâm ulemasının atfettiği bu ehemmiyetin sebebini, yeri gelmişken bir kere daha tekrar edelim: Bu ilim olmasaydı, Kur'an ve -miktarca çok az olan- mütevâtir dışındaki bütün haberler, efsâneden ibaret kalacak, hiçbir değer taşımayacak, asıllarına olan nisbetleri hiçbir ilim ifâde etmeyecekti. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/251-253.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhadram

Muhadram: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e hayatta iken iman etmekle birlikte, onunla bir araya gelememiş olan kimseye denir. Muhadramlar ashab ile tabiîn arasında bağımsız bir tabakadırlar denildiği gibi, hayır, onlar tabiînlerin büyükleridir, diye de söylenmiştir.
Bazı ilim adamları bunların yaklaşık kırk kişi kadar olduğunu dahi söylemiştir. Bunlardan bazıları: el-Ahnef b. Kays, el-Esved b. Yezid, Sâd b. İyas, Abdullah b. Ukeym, Amr b. Meymun, Ebu Muslim el-Havlânî, Habeşistan kralı Necaşi.
Muhadram kimsenin rivayet ettiği hadis, tabiînin mürseli kabilindendir. Böyle bir hadis munkatı olup, kabul edilip edilmeyeceği hakkında tabiînin naklettiği mürsel rivayetin kabulü ile ilgili görüş ayrılıkları aynen sözkonusudur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Mürüvvet-Muruet:

Kişinin ahlâkî yönünü ilgilendirir. Örfen kınanan, hoş karşılanmayan davranışlardan kaçınmaktır. Mahallin geleneklerine, değerlerine, âdetlerine riâyetsizlikler râvinin mürüvvetini zedeler.
Bağdâdî, Kifâye'de der ki: "Alimlerden pek çoğu muhaddîs ve şâhidin, dinen mubâh olan birçok şeyden kaçınması gerekir demiştir. Giyimde fazla tevâzu (tebezzül), tenezzüh için yollara oturmak, sokakta yiyip içmek, düşüklerle sohbet, yol kavşaklarında tebevvül (akıtma), ayakta akıtma, şakalaşmada ifrât ve mürüvveti zedeleyici kabûl edilen herşey". Âlimler, "Bunları yapanın adâleti gider ve şehâdetinin reddi gerekir" görüşündedirler.[1]
Kişileri alay ve eğlenceye almak gibi basit davranışlarda bulunanlar itimada layık değildirler. Ayrıca ihtiyacı olmadığı halde hadis öğretimi karşılığında ücret alanların rivayetlerine de güvenilmez. Bidatçı dinden çıkma safhasında değilse ve bid'atının propagandasını yapmıyorsa, rivayetleri kabul edilebilir, aksi halde terkedilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

198) Sabah Namazının Sünnetinden Sonra Birazcık Uzanmak (Bir Kimse Teheccüd Namazı Kılsa Da Kılmasa Da, Sabah Namazının Sünnetini Kıldıktan Sonra Sağ Tarafına Uzanarak Yatmasının Müstehab Olduğu)

Bu bölümde üç hadis-i şeriften, Rasulullah (s.a.v)in sabah namazının iki rekat sünnetini kıldıklarında sağ taraflarına uzandıklarını, yatsı ile sabah namazı arasında kıldıkları nafile namazın on bir rekat olduğunu ve bizlerin de sabah namazının önünde kılınması gereken bu iki rekatı kıldıktan sonra sağ yanımız üzerine uzanmamızı emrettiğini öğreneceğiz. [1]

1112. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafına uzanarak yatardı.[2]

1113. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yatsı namazı ile sabah namazı arasındaki sürede on bir rek`at namaz kılardı. İki rek`atta bir selâm verir ve sonunda bir rek`at vitir kılardı. Müezzin, sabah ezanını okuduktan sonra tanyeri ağarmaya başlayınca Resûl–i Ekrem'i uyandırır, o da kalkıp fazla uzatmadan iki rek`at namaz kılar, sonra müezzin tekrar gelip namaza başlanacağını haber verinceye kadar sağ tarafına uzanıp yatardı.[3]

1114. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz sabah namazının iki rek`at sünnetini kılınca sağ tarafı üzerine yatsın."[4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 331.
[2] Buhârî, Teheccüd 23. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26.
[3] Müslim, Müsâfirîn 121, 122. Ayrıca bk. Buhârî, Ezân 15; Ebû Dâvûd, Tatavvu 26; Tirmizî, Mevâkît 208; Nesâî, Ezân 41; İbni Mâce, İkâmet 126.
[4] Ebû Dâvûd, Tatavvu 4; Tirmizî, Mevâkît 194.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Şöhret:

Râvinin bilinmesi, tanınması, tamamen mâlum bir kişi olması, demektir. Böyle bir râviye meşhûr denir. Bundan maksad örfi şöhret değil, ıstılâhî şöhrettir. Bu da iki surette tahakkuk eder:

1) Bir râviden en az iki kişinin hadîs rivâyet etmesi onun meşhûr sayılması için yeterlidir. Çünkü, bu kimseden rivâyet, onun varlığı, mevcudiyeti hususunda bir şehâdettir. İki kişinin rivâyeti, râvinin şahsiyeti hususunda iki şehâdet olmaktadır. Malûm olduğu üzere iki şehâdetle, ilim ve sübût hâsıl olur.

2) Râvi hakkında cerh ve tâdilin vâkî olması. Hakkında cerh veya tâdil vaki olmayan kişinin hâli bilinmiyor demektir. Kendisinden iki kişi de hadîs almış olsa, bu çeşit bilinmemezlikten kurtulamaz, böylelerine mestûr (kapalı,örtülü) denir.

Şunu da belirtelim ki, adâleti muhaddisler arasında bilinen ve takdîr edilen İmam Mâlik, Süfyâneyn, Evzâi, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, Şûbe, Vekî, İbnu'l-Mubârek, İbnu Ma'în, İbnu'l-Medînî ve benzerleri hakkında ta'dil'e gerek yoktur. İbnu Abdilberr ölçüyü daha da genişleterek "İlme hizmet ve alâkasıyla mâruf olan her bir ilim sâhibi, cerhi sâbit oluncaya kadar adl kabûl edilir, (ayrıca ta'dîl edilmesi gerekmez)" demişse de fazla kabul görmemiştir. Yukarda ismi geçenlerden ve emsallerinden herhangi birinin ahvâli gizli kalmış bile olsa sormaya gerek yoktur, adâlet üzere olmaları esastır denmiştir. Nitekim İshak İbnu Râhûye hakkında Ahmed İbnu Hanbel'e sorulunca: "İshak gibisinden de sorulur mu?" demiştir. Kezâ İbnu Ma'în'e Ebû Ubeyd hakkında sorulunca: "Ebû Ubeyd hakkında benim gibisinden sual sorulur mu?" Ebû Ubeyd'den, başkaları hakkında sorulur" demiştir.

Bu prensib, ulûm-i İslamiyeye hizmeti geçen pek çok büyük hakkında -çoğu kere beşerî zaafların sevkiyle söylenmiş olan- hissî tenkîdleri itibardan düşürmüş, o büyüklere olan îtimat ve saygının korunmasını sağlamıştır. Bazı Hadîs Meseleleri bölümünde Halku'l-Kur'ân meselesi'nin sonlarında hemen hemen bütün âlimlerin şu veya bu şekilde cerhedildiğine parmak basılmıştır. Demek ki büyükler hakkında rastgele yapılan cerhlere itibar edilmemiştir.

Yine belirtelim ki, Hâdîs ilminde otorite olmuş Buhârî, Müslim gibi büyüklerin herhangi bir râviden hadîs alması, o râvî hakkında Ta'dîl sayılmıştır. O râvîden alan bir başkası olmasa bile "büyük bir muhaddisin hadîs alması onu meçhul olmaktan çıkarır, mehşur kılar" denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11-12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Üçüncü Asırda Yetişmiş Rical Çalışması Ağır Basan Bazı Şahsiyetler:

İslâm medeniyetinin her yönüyle parlak asrı olan üçüncü asırda Kütüb-i Sitte müelliflerinden başka her sâhada yetişmiş nice büyük şahsiyetler ve verilmiş kıymetli eserler vardır. Biz yine hadîsle ilgili, fakat daha ziyâde ricâle müteallik birkaç isimden bahsedeceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/253.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Şöhret:

Râvinin bilinmesi, tanınması, tamamen mâlum bir kişi olması, demektir. Böyle bir râviye meşhûr denir. Bundan maksad örfi şöhret değil, ıstılâhî şöhrettir. Bu da iki surette tahakkuk eder:

1) Bir râviden en az iki kişinin hadîs rivâyet etmesi onun meşhûr sayılması için yeterlidir. Çünkü, bu kimseden rivâyet, onun varlığı, mevcudiyeti hususunda bir şehâdettir. İki kişinin rivâyeti, râvinin şahsiyeti hususunda iki şehâdet olmaktadır. Malûm olduğu üzere iki şehâdetle, ilim ve sübût hâsıl olur.

2) Râvi hakkında cerh ve tâdilin vâkî olması. Hakkında cerh veya tâdil vaki olmayan kişinin hâli bilinmiyor demektir. Kendisinden iki kişi de hadîs almış olsa, bu çeşit bilinmemezlikten kurtulamaz, böylelerine mestûr (kapalı,örtülü) denir.

Şunu da belirtelim ki, adâleti muhaddisler arasında bilinen ve takdîr edilen İmam Mâlik, Süfyâneyn, Evzâi, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, Şûbe, Vekî, İbnu'l-Mubârek, İbnu Ma'în, İbnu'l-Medînî ve benzerleri hakkında ta'dil'e gerek yoktur. İbnu Abdilberr ölçüyü daha da genişleterek "İlme hizmet ve alâkasıyla mâruf olan her bir ilim sâhibi, cerhi sâbit oluncaya kadar adl kabûl edilir, (ayrıca ta'dîl edilmesi gerekmez)" demişse de fazla kabul görmemiştir. Yukarda ismi geçenlerden ve emsallerinden herhangi birinin ahvâli gizli kalmış bile olsa sormaya gerek yoktur, adâlet üzere olmaları esastır denmiştir. Nitekim İshak İbnu Râhûye hakkında Ahmed İbnu Hanbel'e sorulunca: "İshak gibisinden de sorulur mu?" demiştir. Kezâ İbnu Ma'în'e Ebû Ubeyd hakkında sorulunca: "Ebû Ubeyd hakkında benim gibisinden sual sorulur mu?" Ebû Ubeyd'den, başkaları hakkında sorulur" demiştir.

Bu prensib, ulûm-i İslamiyeye hizmeti geçen pek çok büyük hakkında -çoğu kere beşerî zaafların sevkiyle söylenmiş olan- hissî tenkîdleri itibardan düşürmüş, o büyüklere olan îtimat ve saygının korunmasını sağlamıştır. Bazı Hadîs Meseleleri bölümünde Halku'l-Kur'ân meselesi'nin sonlarında hemen hemen bütün âlimlerin şu veya bu şekilde cerhedildiğine parmak basılmıştır. Demek ki büyükler hakkında rastgele yapılan cerhlere itibar edilmemiştir.

Yine belirtelim ki, Hâdîs ilminde otorite olmuş Buhârî, Müslim gibi büyüklerin herhangi bir râviden hadîs alması, o râvî hakkında Ta'dîl sayılmıştır. O râvîden alan bir başkası olmasa bile "büyük bir muhaddisin hadîs alması onu meçhul olmaktan çıkarır, mehşur kılar" denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/11-12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

277) Sözden Cayma, Ahdi Bozma Yasağı

Bu bölümdeki iki ayet ve dört hadis-i şeriften Allah'a ve insanlara verilen sözlerin yerine getirilmesi gerektiğini, verilen söz ve anlaşmalardan sorumlu olduğumuzu, münafikta bulunan hususiyetlerden birinin de sözünde durmamak olduğunu, sözünde durmayanların kıyamet günü bir bayrak dikilerek tanıtılacağını, sözünde durmaması ölçüsünde bu bayrağın yükseltileceğini, kamu yöneticisi durumunda olanların vefasızlıklarının daha büyük olacağını öğreneceğiz. [1]

"Ey inananlar, Allah'a ve insanlara olan akitlerinizi titizlikle yerine getirin." (Maide: 5/1)
"...Ey inananlar, verdiğiniz sözü yerine getirin, çünkü verdiğiniz her sözden hesap gününde mutlaka sorguya çekileceksiniz." (İsra: 17/34)

1588. Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münâfik olur. Kim de bu huylardan biri bulunursa, onu terkedinceye kadar o kişide münâfıklıktan bir sıfat bulunmuş olur:
Kendisine bir şey emanet edildiği zaman ona ihânet eder.
Konuştuğunda yalan söyler.
Söz verince sözünden döner.
Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar."[2]

1589. İbni Mes'ûd, İbni Ömer ve Enes *radıyallahu anhüm*'den rivayet olunduğuna göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ahdini bozan herkes için kıyamet günü bir bayrak dikilip bu falanın vefâsızlık alâmetidir diye ilân olunacaktır."[3]

* Sözünde durmayan kimselerin kıyamet gününde nasıl teşhir edileceği anlatılmaktadır. Sancak ve bayraklar altında teşhir edilmek ne büyük rüsvaylıktır. [4]

1590. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü her vefâsız kişinin arkasında bir bayrak bulunacak ve vefâsızlığı ölçüsünde o bayrak yükseltilecektir. Bilin ki, vefâsızlık açısından kamu yöneticisinden daha büyük vefâsız yoktur."[5]

* Her sözünde durmayan kimseye bir bayrak yükseltilecek, toplumun yönetimini üstlenmiş müslüman ve idareci olmuş kişilerin verdikleri söze, girdikleri taahhütlere ve yönelttikleri insanlara, yaptıkları vaadlere uymamaları halinde onların vefasızlığı bir anda o toplumun fertleri adedince büyüyecektir. Yani onların ihanetlerini belgeleyen bayrakları herkesinkinden daha yüksekçe olacaktır. [6]

1591. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, *"Allah Teâlâ şöyle buyurdu"* demiştir:
"Ben kıyamet günü şu üç (grup) insanın düşmanıyım:
Benim adıma and içtikten sonra sözünden cayan kişi.
Hür bir insanı köle diye satıp parasını yiyen kişi.
Ücretle bir işçi tutup işini gördüren ve işçinin ücretini vermeyen kişi."[7]

* Allah'ın üç sınıf insanın hasmı olacağını bildiren bu kudsi hadiste Allah bu büyük felaketi haber vermektedir. Ne büyük, çaresiz bir felakettir:
1. İnsanları Allah adına söz verip sözünden dönenler ve,
2. İnsanları zorla ekonomik ve kültürel yollarla köleleştirip sahip oldukları doğal zenginlerini sömürenler ve,
3. İşçilerin alınterlerini istismar edenler de aynı şekilde Allah'ın düşmanlığı kazanan kimseler olacaklardır. [8]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 464.
[2] Buhârî, İmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim İmân 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, İmân 14; Nesâî, İmân 20.
201-690-1544'de geçmişti, gerekli açıklama 201'de verilmişti.
[3] Buhârî, Cizye 22, Edeb 99, Hiyel 99; Müslim, Cihâd 11–17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 150; Tirmizî, Siyer 28; İbni Mâce, Cihâd 42.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 465.
[5] Müslim, Cihâd 15–16. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 465.
[7] Buhârî, Büyû 106, İcâre 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ruhûn 4.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 465.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Lika:

Karşılaşma demektir. Râvînin bir kimseden yaptığı rivâyetin mûteber olması onunla karşılaşmasına bağlıdır. Râvi, behemahal karşılaştığı, görüştüğü kimseden hadîs rivâyet etmelidir. Bir hadîs rivâyet eden kimse bunu karşılaşmadığı birisinden nakledecek olsa, kendisi, ne kadar sika olursa olsun rivâyeti zayıf olur.
Hadîsin sahih olması için rivâyetin birbirini gören şahıslar vasıtasıyla gelmiş olma şartında bütün muhaddisler müttefiktir. Buhârî bu şartın tahakkuk etmediği hadîsi Sahîh'ine almamıştır. Müslim ise muâsır ve görüşme şartları içerisinde bulunan, görüşmediklerine dair açık bir bilgi mevcut olmayan bir sikanın mu'an'an rivâyetini lika'ya hamletmiş, sahîh addetmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Ebu Hatim Er-Razî:

Muhammed İbnu İdrîs İbni'l-Münzir el-Hanzelî, er-Râzî (195-277 hicrî, 811-890 milâdi). Hadiste imam ve hâfızdır. Daha çok cerh ve ta'dîl sâhasında tanınmış ise de isnâd kadar metni de tanımakta ün yapmıştır. Rey'de doğdu. On dört yaşında ilim talebine ve hadîs yazmaya başladı. Bu maksadla pek çok seyâhatler yaptı. Horasan, Hicâz, Yemen, Irak, Suriye, Mısır ve Rum diyarlarını dolaştı. Seyahatler esnasında topladığı rivayetleri yazdı. Tanıdığı binlerce râvi hakkında cerh ve ta'dîl'de bulundu. Hadîslerin sahîh ve illetli olanlarını beyan etti. Değme muhaddisin söz sâhibi olamadığı ilelü'l-hadîs'te otorite olması onun hadîs ilmindeki yerini göstermeye kâfidir.
Ebu Hâtim, hadîsteki engin ilmini, doymak bilmeyen ilim aşkıyla elde etmiştir. Ondaki aşk, çoğu kere yayan olmak üzere, yukarıda zikrettiğimiz belde isimlerinden de anlaşılacağı üzere İslâm âleminin mühim ilim merkezlerini birer birer dolaşıp oralardaki âlimlerle görüşüp, dağınık halde bulunan ilmi nefsinde cemetmeye, eserler hâlinde te'lif etmeye ve sonra da diğer tâliblere topluca vermeye sevketmiştir.
Terâcüm kitapları, İslâm medeniyetinin diğer ilk mîmarlarının hayatında olduğu gibi Ebu Hâtim'in hayatını anlatırken de ilim talebi yolunda çekmiş olduğu zahmetlerle ilgili birçok menkabeler kaydederler, ibret dolu bir iki tanesini kaydedelim. Rivâyetler, seyahate başladığı ilk yılda, Ebû Hâtim'in bin fersahtan fazla mesâfeyi yaya olarak katettiğini, Bahreyn'den Mısır'a; Mısır'dan Remle'ye; Remle'den Tarsus'a hep yaya gittiğini, Tarsus'a geldiği esnâda 20 yaşında bulunduğunu, bu ilk seyahatinin onu tam yedi yıl gurbette tuttuğunu belirtir.
O devrin şartları icâbı bu seyahatler meşakkat ve tehlikelerle doludur. Nitekim Ebu Hâtim'in yollarda günlerce aç kalıp çok ciddi ölüm tehlikeleri atlattığını görmekteyiz. 214 yılında bir yıl kalmak üzere Basra'ya gider. Ancak orada sekiz aydan fazla kalamaz. Zira, maddî imkânları sekiz ay sonunda tükenir. Üzerinde giymekte olduğu elbiseleri parça parça satarak bir müddet daha kalmaya çalışır, ancak çok geçmeden satacak parçası da kalmaz ve üzülerek ayrılır.
Ebu Hâtim'in ilim aşkını ve bu aşkın ona kazandırdığı ilmin genişliğini göstermek için kaydedilen menkıbelerden birine göre, duymadığı bir rivayet varsa bunu öğrenip yazmak maksadıyla, bir gün, Ebu'l-Velîd et-Tayâlesî'nin cemaatinde -ki içerisinde Ebu Zür'a da mevcuttur- şöyle ilan eder: "Kim bana bilmediğim sahîh bir hadîs rivayet ederse, her bir rivâyet için bir dirhem ödeyeceğim". Fakat kimse onun bilmediği bir rivayette bulunamaz.
Ebu Hâtim'den hadîs alanlar arasında Ebu Dâvud, Buhârî, Nesâî, Ebu Avâne, İbnu Mâce gibi meşhurlar da mevcuttur.
Ebu Hâtim'in eserleri:
1- Tefsiru'l-Kur'an,
2- El-Câmi fi'l-Fıkh,
3- Ez-Zîne,
4- Tabakâtu't-Tâbiîn. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/253-254.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Lika:

Karşılaşma demektir. Râvînin bir kimseden yaptığı rivâyetin mûteber olması onunla karşılaşmasına bağlıdır. Râvi, behemahal karşılaştığı, görüştüğü kimseden hadîs rivâyet etmelidir. Bir hadîs rivâyet eden kimse bunu karşılaşmadığı birisinden nakledecek olsa, kendisi, ne kadar sika olursa olsun rivâyeti zayıf olur.
Hadîsin sahih olması için rivâyetin birbirini gören şahıslar vasıtasıyla gelmiş olma şartında bütün muhaddisler müttefiktir. Buhârî bu şartın tahakkuk etmediği hadîsi Sahîh'ine almamıştır. Müslim ise muâsır ve görüşme şartları içerisinde bulunan, görüşmediklerine dair açık bir bilgi mevcut olmayan bir sikanın mu'an'an rivâyetini lika'ya hamletmiş, sahîh addetmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Tövbe (Allah'tan Af Dilemek)

Bu bölümdeki üç ayet ve oniki hadisten; Allah'tan af dilememiz ve günahlarımızdan dolayı tevbe etmemiz gerektiğini, Peygamber (sav)'in bile günde yetmiş ve yüz civarında tevbe ve istiğfar ettiğini, kulun tevbesinden dolayı Allah'ın hoşnutluğunun ne kadar büyük olduğunu, kullarının tevbelerini kabul etmek için tevbe kapısını Allah'ın devamlı açık tuttuğunu, tevbe kapısının kıyamete kadar açık olacağını, kişinin son nefesine kadar tevbe etme imkanının olduğunu, doksandokuz kişiyi öldürenin bile tevbesinin kabul edileceğini, tevbelerinin kabul edildiğine dair Kur'ân'da haklarında ayet inen üç sahabinin durumunu, zina ve hırsızlık etse bile bir kimse sağlam bir tevbe ederse tevbesinin kabul edileceğini, Allah'ın tevbeleri mutlaka kabul edeceğini, dünya malına hırslı insanın gözünü ancak bir avuç toprağın doldurabileceğini, biri diğerini öldürdüğü halde ikisi de cennete giren kimselerin durumunu öğreneceğiz.
Tevbe ile alakalı ayet ve hadislerin genel muhtevasından İslâm alimleri şu hususları ortaya koymuşlardır: Allah'a ait olup kul hakkı karışmayan bir şeyde tevbe etmenin üç şartı vardır
1. O günahı terketmek,
2. Yaptığına pişman olmak,
3. Bir daha yapmamaya karar vermek.
İşlenen günaha kul hakkı karışmışsa bu üç şartın yanısıra;
1. Bu günah, mal gasbı ve benzeri birşey ise o malı sahibine geri vermeli,
2. Zina ve iftira gibi bir suç ise o kimseden kendisini bağışlamasını ister veya o kimseye cezalandırma yetkisi verir,
3. İşlenen suç gıybet ise o kimseden affedilmesini ister.
Böylece müslüman daima tevbe ve istiğfar eder olmalı, işlediği günah ve hatalarından dolayı da tevbe ve istiğfara ömür boyu devam etmelidir. [1]

"Ey mü'minler! Hepiniz topluca, günahkarca davranışlardan dönüp, Allah'a yönelin ki, dünya ve ahiret mutluluğunu elde edesiniz." (Nûr: 24/31)
"Rabbinizden günahlarınız için bağışlanma dileyin ve sonra tevbe ve pişmanlık tavrı içinde O'na yönelin." (Hûd 11/3)
"Ey iman edenler! Tam bir pişmanlık ve gönül huzuru içinde gösterişten uzak ölçüde Allah'a tevbe edin." (Tahrim 66/8)

14. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
"Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'dan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim."[2]

* Müslim, Zikir 41 de geçen bir hadiste de: *"Benim de kalbime gaflet çöküyor, ben de Allah'tan günde yüz sefer bağışlanma istiyorum."* buyuruluyor. Bunun için insan hergün kendisini hesaba çekmeli, işlediği günahlardan dolayı Allah'a yönelmeli ve O'ndan bağışlanmasını istemelidir. Müslüman için yenilenme ve temizlenme imkanı ve fırsatı olan tevbeden her an yararlanmalıyız. Hiç olmazsa günde yetmiş veya yüz sefer istiğfar etmeliyiz. [3]

15. Egarr İbni Yesâr el–Müzenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Allah'a tövbe edip ondan af dileyiniz. Zira ben ona günde yüz defa tövbe ederim."[4]

* Ey insanlar diye başlayan bu hadîs-i şerîften müslüman toplumun her kesimine hitap edildiğini anlayacağız. Kişi ne durumda olursa olsun hacı, hoca, alim, talebe, avam, havas her gurup tevbe ve istiğfara devam etmeli, kendisinde günahlardan masum oluş gibi bir özellik görmemelidir. Peygamberler dahi hata işleyebilirler, ama onların hataları Allah tarafından anında düzeltilir. Tek örneğimiz ve önderimiz peygamberler olduğuna göre; tevbe konusunda da her müslümanın örneği peygamberdir. Böylece müslüman tevbesiz ve duasız gününü geçirmemelidir. [5]

16. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hizmetkârı olan Ebû Hamza Enes İbni Mâlik el–Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kulunun tövbe etmesinden dolayı Allah Teâlâ'nın duyduğu memnuniyet, sizden birinin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden çok daha fazladır."[6]
v Müslim'in başka bir rivayeti de şöyledir:
"Herhangi birinizin tevbesinden dolayı Allah'ın duyduğu hoşnutluk ıssız çölde giderken üzerindeki yiyecek ve içeceği ile birlikte devesini kaybetmiş ve tüm ümitlerini de yitirmiş halde bir ağacın gölgesine uzanıp yatan, derken devesinin yanına dikiliverdiğini gören ve yularına yapışarak aşırı sevincinden dolayı ne söylediğini bilmeyerek Allah'ım sen benim Rabbim ben de senin kulunum diyeceği yerde, sen benim kulumsun ben de senin Rabbinim diyen kimsenin sevincinden çok daha fazladır."[7]

* Af ve bağışlanma konusunda Bakara: 2/199; Nisâ: 4/106; Enfâl: 8/33; Hûd: 11/3; Ahzâb: 33/43; Mü'min: 40/55; Şûrâ: 42/5; Muhammed: 47/19; Zâriyât: 51/18; Nasr: 110/3 ayetlerine bakılabilir. [8]

17. Ebû Mûsâ Abdullah İbni Kays el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebiyy–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Geceleyin günah işleyenin tövbesini kabul etmek için de gündüzün elini açar. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar bu böyle devam edip gider."[9]

* Yani tevbe için belli bir zaman olmayıp kişi ne zaman isterse o zaman tevbe edebilir ve Allah'ı karşısında her zaman tevbeleri kabul edici olarak bulur. Hayat devam ettiği sürece hata ve kusurlarımız da olacaktır. Bu sebeble hiç vakit kaybetmeden tevbeye yönelmeliyiz. [10]

18. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Güneş batıdan doğmadan önce kim tövbe ederse, Allah onun tövbesini kabul eder."[11]

* Güneşin batıdan doğması kıyametin büyük alametlerinden olup tevbe kapısı o güne kadar tüm insanlık için açıktır. Yaşama ümidi kesilme anı olan ölüm sarhoşluğu anına kadar da şahıslar için o kapı açıktır. O anda tevbeler kabul edilmez. Bu Allah'ın değişmez yasalarındandır. Nisâ: 4/18; En'âm: 6/158; Yûnus: 10/90, 91 ayetlerinde olduğu gibi.
Sahabilerin büyüklerinden Abdullah ibn Mes'ud şöyle der: "Mü'min kimse günahlarını öylesine büyük görür ki, eteğinde oturduğu dağın üzerine çökmesi gibi zanneder. Günahlara batıp giden kimse ise, günahlarını burnu üzerindeki bir sinek gibi küçücük görür.[12]

19. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Ömer İbni'l–Hattâb *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kul can çekişmeye başlamadığı sürece, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder."[13]

* Dünya hayatı olan elli, altmış, yetmiş sene; uzun gibi görünmesine rağmen ahiret günlerine göre çok kısadır. Bu kısa ömrü Asr 103/1-3 ayetinde açıklandığına göre değerlendirmek gerekir. Bugün, yarın, büyüyünce, emekliye ayrılınca ibadet ederim, iyi bir kul olurum diye işleri ileriye bırakmak doğru olmaz. Ölümün son habercisi gelince yani can boğaza tıkanınca yapılacak tevbe ve ibadetler hiçbir zaman kabul edilmez. (Nisâ 4/18; Münâfikûn 63/10, 11 ayetlerinde olduğu gibi.)[14]

20. Zirr İbni Hubeyş şöyle dedi;
Mestler üzerine nasıl mesh edileceğini sormak üzere Safvân İbni Assâl *radıyallahu anh*'ın yanına gitmiştim. Bana:
– Zirr! Niçin geldin? diye sordu. Ben de:
– İlim öğrenmek için, deyince şunları söyledi:
– Melekler, ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler. Ben de:

– Büyük ve küçük abdestten sonra mestler üzerine nasıl mesh edileceği kafamı kurcaladı. Sen de Hz. Peygamber'in ashâbından olduğun için, onun bu konuda bir şey söylediğini duydun mu diye sormaya geldim, dedim. Safvân:
– Evet, duydum. Resûl–i Ekrem seferde bulunduğumuz zaman mestleri üç gün üç gece çıkarmamayı, büyük ve küçük abdest bozduktan, uyuduktan sonra bile mestlere meshetmeyi, ancak cünüp olunca mestleri çıkarmayı emrederdi, dedi.
– Onun sevgiye dair bir şey söylediğini duydun mu? diye sordum.
– Evet, duydum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir sefere çıkmıştık. Biz onun yanındayken bir bedevî kaba sesiyle:
– Muhammed! diye bağırdı.
Hz. Peygamber de onun sesine yakın bir sesle:
– *"Gel bakalım",* dedi.
Bedevîye dönerek:
– Yazıklar olsun sana! Hz. Peygamber'in huzurunda bulunuyorsun. Kıs sesini! Yüksek sesle bağırmanı Allah yasakladı, dedim.
Bedevî:
– Vallahi sesimi kısmam, dedi ve Resûl–i Ekrem'e: Birilerini seven, ama onlarla beraber olacak kadar iyiliği bulunmayan kimse hakkında ne dersin? diye sordu.
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
– *"Bir kimse, kıyamet gününde, sevdikleriyle beraberdir."*
Safvân İbni Assâl sözüne devamla dedi ki:
– Hz. Peygamber bu konuda uzun uzun konuştu. Hatta bir ara batı taraflarında bulunan bir kapıdan bahsetti. *"Kapı yaya yürüyüşüyle kırk yıl veya yetmiş yıl* (yahut râvinin hatırladığına göre süvari gidişiyle kırk veya yetmiş yıl) *genişliğindedir",* buyurdu.
Şamlı muhaddislerden Süfyân İbni Uyeyne şöyle dedi:
– Allah gökleri ve yeri yarattığı gün, bu kapıyı tövbe için açık olarak yaratmıştır. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır.[15]

***** Bu konudaki değişik hadislerden ilim öğrenmeyi; bilen bir kimseyi arayıp bulup öğrenmenin gerekliliğini, alimin üstünlüğünün ayın ondördü gecesindeki durumunun diğer yıldızlara üstünlüğü gibi olduğunu, peygamberlerin altın gümüş değil, ilim miras bıraktıklarını, meleklerin ilim öğrenenlere kanat gerdiklerini, göklerde ve yeryüzündeki her türlü varlıkların ve sudaki balıkların dahi alimlerin bağışlanması için yalvardıklarını öğrenmiş oluyoruz.[16]

21. Ebû Saîd Sa`d İbni Mâlik İbni Sinân el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Vaktiyle doksan dokuz kişiyi öldürmüş bir adam vardı. Bu zât yeryüzünde en büyük âlimin kim olduğunu soruşturdu. Ona bir râhibi gösterdiler.
Bu adam râhibe giderek:
– Doksan dokuz adam öldürdüm. Tövbe etsem kabul olur mu? diye sordu.
Râhip:
– Hayır, kabul olmaz, deyince onu da öldürdü. Böylece öldürdüğü adamların sayısını yüz'e tamamladı. Sonra yine yeryüzünde en büyük âlimin kim olduğunu soruşturdu. Ona bir âlimi tavsiye ettiler. Onun yanına giderek:
– Yüz kişiyi öldürdüğünü söyledi; tövbesinin kabul olup olmayacağını sordu.
Âlim:
– Elbette kabul olur. İnsanla tövbe arasına kim girebilir ki! Sen falan yere git. Orada Allah Teâlâ'ya ibadet eden insanlar var. Sen de onlarla birlikte Allah'a ibadet et. Sakın memleketine dönme. Zira orası fena bir yerdir, dedi.
Adam, denilen yere gitmek üzere yola çıktı. Yarı yola varınca eceli yetti.
Rahmet melekleriyle azap melekleri o adamı kimin alıp götüreceği konusunda tartışmaya başladılar.
Rahmet melekleri:
– O adam tövbe ederek ve kalbiyle Allah'a yönelerek yola düştü, dediler.
Azap melekleri ise:
– O adam hayatında hiç iyilik yapmadı ki, dediler.
Bu sırada insan kılığına girmiş bir melek çıkageldi. Melekler onu aralarında hakem tayin ettiler.
Hakem olan melek:
– Geldiği yerle gittiği yeri ölçün. Hangisine daha yakınsa, adam o tarafa aittir, dedi.
Melekler iki mesâfeyi de ölçtüler. Gitmek istediği yerin daha yakın olduğunu gördüler. Bunun üzerine onu rahmet melekleri alıp götürdü.[17]
v *Sahîh(–i Müslim)*deki bir başka rivayete göre:
"O kimse iyi insanların yaşadığı köye bir karış daha yakın olduğundan oralı sayıldı. "
v *Sahîh(–i Müslim)*deki bir diğer rivayete göre:
"Allah Teâlâ öteki köye uzaklaşmasını, beriki köye yaklaşmasını, meleklere de iki mesâfenin arasını ölçmelerini emretti. Adamın beriki köye bir karış daha yakın olduğu görüldü. Bunun üzerine affedildi."
v Bir başka rivayette ise:
"Adam göğsünün üzerinde öteki köye doğru ilerledi" denilmektedir.

***** Zümer: 39/53 ve Furkân: 25/70. ayetleri de bu mesleye ışık tutmaktadır. En büyük günahlar listesinde yer alan adam öldürme günahının sayısı yüz kişiye ulaşsa bile mutlaka affedileceği bildirilmekte ve Allah'ın rahmetinden ümit kesilmemesi hatırlatılmaktadır. Günah ne kadar büyük olursa olsun Allah'ın rahmeti ve merhameti günahlardan çok daha büyüktür.
***** Bu okuyacağımız uzunca hadisten müslümanın doğru ve dürüst olması gerektiğini, işlediği günahtan dolayı pişmanlık duyup ağlayıp sızlaması gerektiğini, yaptığı tüm hata ve günahlardan dolayı kendisini her an hesaba çekip kontrol etmesi gerektiğini, kişinin kendi aleyhine bile olsa doğru sözlü olması gerektiğini, müslümanca bir haber alınınca şükür secdesine kapanılabileceğini, içerisinde Allah ismi yazılı olan bir vesikanın hakaret maksadı olmaksızın yakılabileceğini, hayırlı bir haber getirene hediye verilebileceğini, doğru olan kimsenin dünya ve ahirette saadette olacağını ve Allah tarafından desteklendiğini öğrenmiş olacağız.[18]

22. Kâ'b İbni Mâlik *radıyallahu anh* gözlerini kaybettiği zaman onu elinden tutup götürme görevini üstlenen oğlu Abdullah'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Tebük Gazvesi'ne katılmadığına dair mâcerasını Kâ`b İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den şöyle anlatırken duydum:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gittiği gazâlardan sadece Tebük Gazvesi'ne katılmamıştım. Gerçi Bedir Gazvesi'nde de bulunamamıştım. Zaten Bedir'e katılmadıkları için hiç kimse azarlanmamıştı. O vakit Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile müslümanlar (savaşmak için değil) Kureyş kervanını takibetmek için yola çıkmışlardı. Nihayet Allah Teâlâ müslümanlarla düşmanlarını, aralarında verilmiş herhangi bir karar olmadığı halde bir araya getiriverdi. Halbuki ben Akabe bîatının yapıldığı gece, İslâm'a yardım etmek üzere söz verirken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanındaydım. Her ne kadar Bedir Gazvesi halk arasında Akabe gecesinden daha meşhursa da, ben Bedir'de bulunmayı Akabe'de bulunmaktan daha üstün görmem.
Tebük Gazvesi'ne Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte gitmeyişim şöyle oldu:
Ben katılmadığım bu gazve sırasındaki kadar hiçbir zaman kuvvetli ve zengin olamamıştım. Vallahi Tebük Gazvesi'nden önce iki deveyi bir araya getirememiştim. Bu gazvede iki tane binek devesine sahip olmuştum. Bir de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gazveye hazırlandığı zaman asıl hedefi söylemez, bir başka yere gittiği sanılırdı. Fakat bu gazve sıcak bir mevsimde uzak bir yere yapılacağı ve kalabalık bir düşmanla karşı karşıya gelineceği için Resûl–i Ekrem durumu açıkladı. Savaşın özelliğine göre hazırlanabilmeleri için müslümanlara nereye gideceklerini söyledi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber sefere gidecek müslümanların sayısı çok fazlaydı. Adlarını bir deftere yazmak mümkün değildi.
Kâ'b sözüne şöyle devam etti:
Savaşa gitmemek için gözden kaybolunduğu takdirde, hakkında bir âyet nâzil olmadıkça, işin gizli kalacağı zannedilebilirdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu gazveyi meyvaların olgunlaştığı, gölgelerin arandığı sıcak bir mevsimde yapmıştı. Ben de bunlara pek düşkündüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile müslümanlar savaş hazırlığına başladılar. Ben de onlarla birlikte savaşa hazırlanmak için çıkıyor, fakat hiçbir şey yapmadan geri dönüyordum. Kendi kendime de "Canım, ne zaman olsa hazırlanırım" diyordum. Günler böyle geçti. Herkes işini ciddi tuttu ve bir sabah Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte müslümanlar erkenden yola çıktılar. Ben ise hâlâ hazırlanmamıştım. Yine sabah evden çıktım, hiçbir şey yapamadan geri döndüm. Hep aynı şekilde davranıyordum. Savaş henüz başlamamıştı, ama mücâhidler hayli yol almışlardı. Yola çıkıp onlara yetişeyim dedim, keşke öyle yapsaymışım; bunu da başaramadım. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* savaşa gittikten sonra insanların arasına çıktığımda beni en çok üzen şey, savaşa gitmeyip geride kalanların ya münafik diye bilinenler veya âciz oldukları için savaşa katılamayan kimseler olmasıydı.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük'e varıncaya kadar adımı hiç anmamış. Tebük'te ashâbın arasında otururken:
– *"Kâ'b İbni Mâlik ne yaptı?"* diye sormuş. Bunun üzerine Benî Selime'den bir adam:

– Yâ Resûlallah! Elbiselerine ve sağına soluna bakıp gururlanması onu Medine'de alıkoydu, demiş.
Bunun üzerine Muâz İbni Cebel ona:
– Ne fena konuştun! demiş. Sonra da Peygamber *aleyhisselâm*'a dönerek, yâ Resûlallah! Biz onun hakkında hep iyi şeyler biliyoruz, demiş. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hiçbir şey söylememiş. O sırada çok uzaklarda beyazlar giymiş bir adamın gelmekte olduğunu görmüş:
– *"Bu Ebû Hayseme olaydı"* demiş. Bir de bakmışlar ki, gelen adam Ebû Hayseme el–Ensârî değil mi!
Ebû Hayseme, (bir savaş hazırlığı sırasında) bir ölçek hurma verdiği için münafıklara alay konusu olan zâttır.
Kâ'b sözüne şöyle devam etti:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Tebük'ten Medine'ye hareket ettiğini öğrendiğim zaman beni bir üzüntü aldı. Söyleyeceğim yalanı düşünmeye başladım. Kendi kendime "Yarın onun öfkesinden nasıl kurtulacağım?" dedim. Yakınlarımdan görüşlerine değer verdiğim kimselerden akıl almaya başladım. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gelmek üzere olduğunu söyledikleri zaman, kafamdaki saçma düşünceler dağılıp gitti. Onun elinden hiçbir şekilde kurtulamayacağımı anladım. Herşeyi dosdoğru söylemeye karar verdim. Peygamber *aleyhisselâm* sabahleyin Medine'ye geldi. Seferden dönerken önce Mescid–i Nebevî'ye gelerek iki rek'at namaz kılar, sonra halkın arasına gelip otururdu. Yine öyle yaptı. Bu sırada savaşa katılmayanlar huzuruna geldiler; neden savaşa gidemediklerini yemin ederek anlatmaya başladılar. Bunlar seksenden fazla kimseydi. Hz. Peygamber onların ileri sürdüğü mâzeretleri kabul etti; kendilerinden bîat aldı; Allah Teâlâ'dan bağışlanmalarını niyâz etti ve iç yüzlerini O'na bıraktı. Sonunda ben geldim. Selâm verdiğim zaman dargın dargın gülümsedi; sonra:
– *"Gel!"*, dedi. Ben de yürüyerek yanına geldim ve önüne oturdum. Bana:
– *"Niçin savaşa katılmadın? Binek hayvanı satın almamış mıydın?"* diye sordu. Ben de:
– Yâ Resûlallah! Allah'a yemin ederim ki, senden başka birinin yanında bulunsaydım, ileri süreceğim mâzeretlerle onun öfkesinden kurtulabilirdim. Çünkü insanlara fikrimi kabul ettirmeyi iyi beceririm. Fakat yine yemin ederim ki, bugün sana yalan söyleyerek gönlünü kazansam bile, yarın Cenâb–ı Hak işin doğrusunu sana bidirecek ve sen bana güceneceksin. Şayet doğrusunu söylersem, bana kızacaksın. Ama ben doğru söyleyerek Allah'dan hayırlı sonuç bekliyorum. Vallahi savaşa gitmemek için hiçbir özürüm yoktu. Hiçbir zaman da gazâdan geri kaldığım sıradaki kadar kuvvetli ve zengin olamamıştım, dedim.
Kâ'b sözüne devamla dedi ki:
Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"İşte bu doğru söyledi. Haydi kalk, senin hakkında Allah Teâlâ hüküm verene kadar bekle!"* buyurdu. Ben kalkınca Benî Selime'den bazıları yanıma takılarak:
– Vallahi senin daha önce bir suç işlediğini bilmiyoruz. Savaşa katılmayanların ileri sürdükleri gibi bir mâzeret söyleyemedin. Halbuki günahlarının bağışlanması için Peygamber *aleyhisselâm*'ın istiğfâr etmesi yeterdi, dediler.
Kâ'b sözüne şöyle devam etti:
Beni o kadar çok ayıpladılar ki, tekrar Resûlullah'ın yanına dönüp biraz önceki sözlerimin yalan olduğunu söylemeyi bile düşündüm. Sonra onlara:
– Bana verilen cezaya çarptırılan bir başka kimse var mı? diye sordum.
– Evet. Seninle beraber bu cezaya uğrayan iki kişi daha var, dediler. Onlar da senin gibi konuştular ve senin aldığın cevabı aldılar.
– O iki kişi kim? diye sordum.
– Biri Mürâre İbni Rebî' el–Amrî, diğeri de Hilâl İbni Ümeyye el–Vâkıfî diyerek, herbiri Bedir Gazvesi'ne katılmış olan iki mükemmel örnek şahsiyetin adını verdiler. Bunun üzerine ben geri dönme düşüncesinden vazgeçerek yoluma devam ettim.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* savaşa katılmayanlardan sadece üçümüzle konuşulmasını yasakladı. İnsanlar bizimle konuşmaktan kaçındılar veya bize karşı tavırlarını değiştirdiler. Hatta bana göre yer yüzü bile değişti. Sanki burası benim memleketim değildi. Elli gün böyle geçti. İki arkadaşım boyunlarını büktüler; ağlayarak evlerinde oturdular. Ben ise onlardan daha genç ve dayanıklı idim. Dışarı çıkarak cemaatle namaz kılar, çarşılarda dolaşırdım. Fakat kimse benimle konuşmazdı. Namaz bittikten sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yerinde otururken yanına gelir, kendisine selâm verirdim. Kendi kendime "Acaba selâmımı alırken dudaklarını kıpırdattı mı kıpırdatmadı mı" diye sorardım. Sonra ona yakın bir yerde namaz kılar ve farkettirmeden kendisine bakardım. Ben namaza dalınca bana doğru döner, kendisine baktığım zaman da yüzünü çeviriverirdi.
Müslümanların bana karşı olan sert tutumları uzun süre devam edince, amcamın oğlu ve en çok sevdiğim insan Ebû Katâde'nin bahçesine gidip duvardan içeri atladım ve selâm verdim. Vallâhi selâmımı almadı. Ona:
– Ebû Katâde! Allah adına and vererek soruyorum. Benim Allah'ı ve Resûlullah'ı ne kadar sevdiğimi biliyor musun? diye sordum. Hiç cevap vermedi. Ona and vererek bir daha sordum. Yine cevap vermedi. Bir daha yemin verince:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaşlar boşandı. Geri dönüp duvardan atladım.
Birgün Medine çarşısında dolaşıyordum. Medine'ye yiyecek satmak üzere gelen Şamlı bir çiftçi:
– Kâ'b İbni Mâlik'i bana kim gösterir? diye sordu. Halk da beni gösterdi. Adam yanıma gelerek Gassân Meliki'nden getirdiği bir mektup verdi. Ben okuma yazma bilirdim. Mektubu açıp okudum. Selâmdan sonra şöyle diyordu:
– Duyduğumuza göre Efendiniz seni üzüyormuş. Allah seni değerinin bilinmediği ve hakkının çiğnendiği bir yerde yaşayasın diye yaratmamıştır. Hemen yanımıza gel, sana izzet ikrâm edelim.
Mektubu okuyunca, bu da bir başka belâ, dedim. Hemen onu ateşe atıp yaktım.
Nihayet elli gün'den kırk'ı geçmiş, fakat vahiy gelmemişti. Birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gönderdiği bir şahıs çıkageldi.
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana eşinden ayrı oturmanı emrediyor, dedi.
– Onu boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? diye sordum.
– Hayır, ondan ayrı duracak, kendisine yanaşmayacaksın, dedi. Hz. Peygamber diğer iki arkadaşıma da aynı emri gönderdi. Bunun üzerine karıma:
– Allah Teâlâ bu mesele hakkında hüküm verene kadar ailenin yanına git ve onların yanında kal, dedim.
Hilâl İbni Ümeyye'nin karısı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderek:
– Yâ Resûlallah! Hilâl İbni Ümeyye çok yaşlı bir adamdır. Kendisine bakacak hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemde bir sakınca görür müsün? diye sormuş. Hz. Peygamber de:
– *Hayır görmem. Ama katiyen sana yaklaşmasın,* buyurmuş. Kadın da şöyle demiş:
– Vallahi onun kımıldayacak hâli yok. Allah'a yemin ederim ki, başına bu iş geleliberi durmadan ağlıyor.
Kâ'b sözüne şöyle devam etti:
– Yakınlarımdan biri bana: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den eşinin sana hizmet etmesi için izin istesen olmaz mı! Baksana Hilâl İbni Ümeyye'ye bakması için karısına izin verdi, dedi. Ben de ona: Hayır, bu konuda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den izin isteyemem. Üstelik ben genç bir adamım. İzin istesem bile Peygamber *aleyhisselâm*'ın bana ne diyeceğini bilemem, dedim.
Bu vaziyette on gün daha durdum. Bizimle konuşulması yasaklandığından bu yana tam elli gün geçmişti. Ellinci gecenin sabahında, evlerimizden birinin damında sabah namazını kıldım. Allah Teâlâ'nın (Kur'ân–ı Kerîm'de bizden) bahsettiği üzere canım iyice sıkılmış, o geniş yeryüzü bana dar gelmiş bir vaziyette otururken, Sel Dağı'nın tepesindeki birinin var gücüyle:
– "Kâ'b İbni Mâlik! Müjde!" diye bağırdığını duydum. Sıkıntılardan kurtulma gününün geldiğini anlayarak hemen secdeye kapandım.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazını kıldırınca, Allah Teâlâ'nın tövbelerimizi kabul ettiğini ilân etmiş. Bunun üzerine ahâlî bize müjde vermeye koşmuş. İki arkadaşıma da müjdeciler gitmiş. Bunlardan biri bana doğru at koşturmuş. Eslem kabilesinden bir diğer müjdeci koşup Sel Dağı'na tırmanmış, onun sesi atlıdan önce bana ulaşmış. Sesini duyduğum müjdeci yanıma gelip beni tebrik edince, sırtımdaki elbiseyi de çıkarıp müjdesine karşılık ona giydirdim. Vallahi o gün giyecek başka elbisem yoktu. Emanet bir elbise bulup hemen giydim. Peygamber *aleyhisselâm*'ı görmek üzere yola koyuldum. Beni grup grup karşılayan sahâbîler tövbemin kabul edilmesi sebebiyle tebrik ediyor ve "Allah Teâlâ'nın seni bağışlaması kutlu olsun" diyorlardı.
Nihayet Mescid'e girdim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbın ortasında oturuyordu. Talha İbni Ubeydullah hemen ayağa kalktı, koşarak yanıma geldi, elimi sıktı ve beni tebrik etti. Vallahi muhâcirînden ondan başka kimse ayağa kalkmadı.
Râvi der ki, Kâ'b, Talha'nın bu davranışını hiç unutmazdı.
Kâ'b sözüne şöyle devam etti:
Peygamber *aleyhisselâm*'a selâm verdiğimde yüzü sevinçten parıldayarak:
– *"Dünyaya geldiğindenberi yaşadığın bu en hayırlı gün kutlu olsun!"* buyurdu. Ben de:
– Yâ Resûlallah! Bu tebrik senin tarafından mıdır, yoksa Allah tarafından mı? diye sordum.
– *"Benim tarafımdan değil, Yüce Allah tarafından"*, buyurdu. Sevindiği zaman Peygamber *aleyhisselâm*'ın yüzü parıldar, ay parçasına benzerdi. Biz de sevindiğini böyle anlardık.
Resûl–i Ekrem'in önünde oturduğumda:
– Yâ Resûlallah! Tövbemin kabul edilmesine şükran olarak bütün malımı Allah ve Resûlullah uğrunda fakirlere dağıtmak istiyorum, dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Malının bir kısmını dağıtmayıp elinde tutman senin için daha hayırlı olur"* buyurdu. Ben de:

– Hayber fethinde hisseme düşen malı elimde bırakıyorum, dedikten sonra sözüme şöyle devam ettim. Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ beni doğru söylediğimden dolayı kurtardı. Tövbemin kabul edilmesi sebebiyle, artık yaşadığım sürece sadece doğru söz söyleyeceğim.
Vallâhi bunu Peygamber *aleyhisselâm*'a söylediğim gündenberi doğru sözlü olmaktan dolayı Allah Teâlâ'nın hiç kimseyi benden daha güzel mükâfatlandırdığını bilmiyorum. Yemin ederim ki, Peygamber *aleyhisselâm*'a o sözleri söylediğim günden bu yana bilerek hiç yalan söylemedim. Kalan ömrümde de Cenâb–ı Hakk'ın beni yalan söylemekten koruyacağını umarım.
Kâ'b sözüne devamla şöyle dedi:
Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyet–i kerîmeleri indirdi:
"Allah (savaşa gitmek istemeyenlere izin vermesi sebebiyle) Peygamberini bağışladığı gibi, bir kısmının kalbi kaymak üzere iken güçlük zamanında Peygamber'e uyan muhâcirlerle ensârın da tövbelerini kabul etti. Çünkü Allah onlara çok şefkatli, pek merhametlidir.
"Hani şu tövbeleri (Allah'ın emri gelene kadar) geri bırakılan üç kişinin de tövbesini kabul etti. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini iyice sıkıştırmıştı. Nihayet Allah'dan başka sığınılacak kimse olmadığını anlamışlardı. Eski hâllerine dönmeleri için Allah onların tövbelerini kabul etti. Çünkü Allah tövbeleri kabuledici ve bağışlayıcıdır.
"Ey imân edenler! Allah'ın azâbından korkun ve doğrularla beraber olun" (Tevbe: 9/117–119).
Kâ'b şöyle devam etti:
Allah'a yemin ederim ki, beni İslâmiyet'le şereflendirdikten sonra Cenâb–ı Hakk'ın bana verdiği en büyük nimet, Peygamber *aleyhisselâm*'ın huzurunda doğruyu söylemek ve yalan söyleyip de helâk olmamaktır. Çünkü Allah Teâlâ şu yalan söyleyenler hakkında vahiy gönderdiği zaman, hiç kimseye söylemediği ağır sözleri söyledi ve şöyle buyurdu:
"O savaştan kaçanların yanına döndüğünüz zaman, kendilerini hesaba çekmiyesiniz diye Allah adına yemin ederler. Onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistirler. Yaptıklarına ceza olmak üzere varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden râzı olasınız diye size yemin de ederler. Siz onlardan râzı olsanız bile Allah fâsıklardan aslâ râzı olmaz" (Tevbe: 9/95–96).
Kâ'b sözüne şöyle devam etti:
Biz üç arkadaşın bağışlanması, Peygamber *aleyhisselâm*'ın yeminlerini kabul edip kendilerinden bîat aldığı ve Cenâb–ı Hak'dan affedilmelerini dilediği kimselerin bağışlanmasından (elli gün) geri kalmıştı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, hakkımızda Allah Teâlâ bir hüküm verene kadar bize yapacağı muameleyi tehir etmişti. Nihayet Allah Teâlâ –anlatıldığı üzere– hükmünü verdi. Allah Teâlâ'nın *"tövbeleri geri kalan üç kişinin..."* diye bahsettiği bu geri kalış, bizim savaştan geri kalmamız değildir; bu, Hz. Peygamber'e gelip yemin ederek mâzeretleri olduğunu söyleyenlerin özürlerini Peygamber *aleyhisselâm*'ın kabul etmesi, bize yapacağı muameleyi ise geriye bırakması olayıdır.[19]
v Diğer bir rivayet:
"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük Gazvesi'ne perşembe günü çıkmıştı. Sefere perşembe günü gitmeyi severdi" şeklindedir.[20]
v Başka bir rivayette ise:
"Seferden mutlaka gündüzün kuşluk vakti dönerdi. Dönünce de ilk iş olarak Mescid'e uğrar, iki rek'at namaz kılar, sonra orada otururdu" denilmektedir.[21]

23. Ebû Nüceyd İmrân İbni Husayn el–Huzâî *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Cüheyne kabilesinden zina ederek gebe kalmış bir kadın Peygamber *aleyhisselâm*'ın huzuruna geldi ve:
– Yâ Resûlallah! Cezayı gerektiren bir suç işledim. Cezamı ver, dedi.
Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* kadının velisini çağırttı. Ona:
– *"Bu kadına iyi davran! Doğum yapınca bana getir!"* buyurdu.
Adam Resûl–i Ekrem'in buyurduğu gibi yaparak kadını doğumdan sonra getirdi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadının üzerine elbisesinin iyice bağlanmasını emretti; sıkı sıkıya bağladılar. Sonra Peygamber *aleyhisselâm*'ın emri üzerine taşlanarak öldürüldü. Daha sonra Resûl–i Ekrem kadının cenaze namazını kıldı.
Hz. Ömer:
– Yâ Resûlallah! Zina etmiş bir kadının namazını mı kılıyorsun? diye sorunca Hz. Peygamber şunları söyledi:
– *"O kadın öyle bir tövbe etti ki, şayet onun tövbesi Medine halkından yetmiş kişiye taksim edilseydi, hepsine yeterdi. Sen Cenâb–ı Hakk'ın rızasını kazanmak için can vermekten daha üstün bir şey biliyor musun?"*[22]

24. İbni Abbas ve Enes İbni Mâlik *radıyallahu anhüm*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanoğlunun bir dere dolusu altını olsa, bir dere daha ister. Onun ağzını topraktan başka bir şey doldurmaz. Ama Allah, tövbe edenin tövbesini kabul eder."[23]

***** Bu hadîs-i şerîf insanın ne kadar aç gözlü ve kanaatsiz bir varlık olduğunu ortaya koyuyor. Açgözlülük ve doyumsuzluğun da günah olduğunu ve bundan dolayı tevbe edilmesi gerektiğini bize hatırlatıyor. Tüm günahlar insanın manevî hayatını nasıl tahrib ederse, dünya malına duyulan aşırı hırs da insanın geleceğini tehlikeye sokar. Allah korusun kulluk ve ibadetlerden müslümanı alıkor. Müslim Zekat 115 de geçen bir hadîs-i şerîfde: *"İnsan ihtiyarlayınca çok kazanma hırsı ve çok yaşama arzusu hep genç kalır."* buyurularak bu doyumsuzluğun sebebi izah edilmiştir. Tüm bunlar cimrilikten kaynaklanmaktadır, (İsra: 17/100) de olduğu gibi kazanmak; yaratılış gayesinden uzaklaştırmadığı sürece faydalı olabilir, sevap kazandırabilir. Ahireti kazanmayı ve Allah rızası için dağıtmayı unutturan her kazanç boştur ve insana yüktür. Açgözlülük, cimrilik ve dünyaya doyumsuzluk kişiyi yaratılış gayesinden uzaklaştıracağından hem dünya hem de ahiret hayatını perişan eder.[24]

25. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biri diğerini öldüren ve her ikisi de cennete giren iki kişiden Allah Teâlâ hoşnut olur. Bunlardan biri Allah yolunda savaş ederken diğeri tarafından öldürülür. Katil olan da daha sonra tövbe eder, müslüman olur, o da Allah yolunda savaşırken şehid düşer."[25]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 7.
[2] Buhârî, Daavât 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (47) İbni Mâce, Edeb 57.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 7.
[4] Müslim, Zikir 42. Ayrıca Ebû Dâvûd, Vitir 26; İbni Mâce, Edeb 57.
Bu iki hadis ileride 1871 ve 1872 numarada tekrar gelecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 8.
[6] Buhârî, Daavât 4; Müslim, Tevbe 1, 7, 8.
[7] Müslim, Tevbe 7.
Bu hadisin bir benzeri 414, 441, 1436 da tekrar gelecektir.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 8.
[9] Müslim, Tevbe 31.
Bu hadis 438 numarada tekrar gelecektir.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 8.
[11] Müslim, Zikir 43.
[12] Buharî, Deavât 4.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 8.
[13] Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 30.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 9.
[15] Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret, 71; Nesâî, Tahâret 97, 113; İbni Mâce, Fiten 32.
Bu hadisin kişi sevdiği ile beraberdir bölümü ileride 369, 370 371 de tekrar gelecektir.
[16] Timîzî, İlim 19; Ebû Dâvût, İlim 1.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 9.
[17] Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Tevbe 46, 47, 48.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 10.
[19] Buhârî, Megâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (9).
[20] Buhârî, Cihâd 103.

[21] Müslim, Müsâfirîn 74; Ebû Dâvûd, Cihad 166.
1531'de bir bölümü gelecektir.
[22] Müslim, Hudûd 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 24; Nesâî, Cenâiz 64.
Bu hadis ileride 913 numarada tekrar gelecek, gerekli açıklama orada yapılacaktır.
[23] Buhârî, Rikak 10; Müslim, Zekât 116–119. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 27, Menâkıb 32, 64; İbni Mâce, Zühd 27.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 15.
[25] Buhârî, Cihâd 28; Müslim, İmâre 128, 129. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 38; İbni Mâce, Mukaddime 13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Zabt

Bir râvide adâleti gerektiren sıfatlardan sonra aranan ikinci şart zabt'tır. Zabt, râvinin tahammül ettiği bir rivâyeti edâ anına kadar aldığı şekilde muhâfaza etmesidir. Kısaca bellemek demek olan bu sıfat sayesinde ravi, duyduğunu duyduğu gibi rivayet edebilecektir.
Şu halde bir kimsenin zâbıt olabilmesi, hıfzından (ezberinden) rivâyet ediyorsa hâfiz (ezberlemiş) olması, yazılı nüshâdan (kitaptan) rivâyet ediyorsa nüshasını (kitabını) tebdîl ve tağyirden mahfuz bulundurması (koruması), mânâ ile rivâyet ediyorsa kelimelerin delâlet ettiği mânâ inceliklerini, manayı bozacak unsurları temyiz ve tefrik edebilecek güçte ve titizlikte olması lâzımdır. Netice itibâriyle zâbıt'ta aranan husus, rivâyetleri -ziyâde ve noksana yer vermeden- aldığı şekilde aslına uygun olarak edâ etmesidir.
Gerek hâfiza yoluyla muhâfazanın ve gerekse yazı yoluyla muhafazanın kendilerine has bir kısım ârazları vardır. Sözgelimi hâfızaya yanılma, unutma, telkîn, yaşın ilerlemesi veya psikolojik şok ve hastalık gibi ârazların araya girmesiyle hâsıl olan ihtilat hâli gibi şüphelerle hâfiza zabtı bozulacağı gibi, kitabın kaybı, bazı sayfalarının düşmesi, değiştirilmesi veya bazı rivayetlerin araya başkalarınca sokuşturulması gibi durumlar da yazı ile yapılan zabtı bozabilir. Şu halde güvenilecek bir râvinin bu yönleriyle bilinmesi gerekir.
Bir râvi, zâbıt olma durumunu, zabt ve itkân'iyle meşhur olmuş sika muhaddislerin rivâyetlerine muvafik rivâyetler yapmasıyla isbatlar. Rivâyetlerinin büyük çoğunluğunda bu muvâfakat görüldüğü takdirde o râviye zâbıt denebilir. Nâdir muhalefetleri zabt'ına halel vermez ise de artacak olursa zabtının zayıflığına hükmolunur. Adaleti tam bile olsa, rivâyeti ile ihticâc edilmez, belki itibâr edilir. Yaptığı rivayetlerin yarısından fazlasında, görülecek şekilde hatası artacak olursa rivayeti tamamen terkedilir.[1]
Zabt sahibi bir ravinin uyanık olması, yani rivayet etmediği bir hadis kendisine sunulup "bunu sen rivayet ettin" denilince, kabul eden kişi gafil ve dalgın sayılır. Böylelerinden hadis alınmaz. Gaflet ve dalgınlık zabt'a aykırıdır. [2]
Hadis ravisinin güvenilirliğini sağlayan ve adalatten sonra ravide bulunması gerekli görülen bir sıfattır. Bilgiyi muhafaza etmek, iyice bellemek anlamına gelir. Zabt iki kısımda mütalaa edilmektedir:
a) Ezberlemek suretiyle muhafaza etmek (Zabtu's-sadr). Ravinin, hocasından işittiğini ezberlemesi ve işittiği andan nakledeceği ana kadar onu tekrarlayabilmesidir.
b) Yazmak suretiyle muhafaza etmek (Zabtul-kitab).
Hadisleri yazdığı kitabı muhafaza etmesi ve onun işittiği andan rivayet edeceği ana kadar her türlü değişiklikten korumasıdır. Bir ravide bu şartlar tahakkuk edince rivayeti kabule şayan olur. Eğer ravi, hadisi mana ile rivayet ediyorsa, hadis metninde değiştirdiği ve yerlerine koyduğu kelimelerin manalarını iyi bilmesi ve bunları kullandığı zaman hadisin manasında her hangi bir değişikliğe sebep olmaması lazımdır. Mana ile rivayet eden ve hadisin manasını değiştiren bir ravi güvenilir (sika) olma özelliğini kaybeder. Bütün bunlardan, muhaddislerin rivayetler hususunda son derece ihtiyatlı davrandıkları anlaşılmaktadır.
Muhaddisler, ravilerin yaşlarını ve şeyhlerle görüşme durumlarını dikkate alarak meydana getirdikleri her gruba tabaka adını vermekte hemen hemen ittifak etmişlerdir. [3] Ravilerin tabakalara ayrılması tamamiyle ıstılahî bir meseledir. Ravilerin tabakalarını bilmek, bir çok karışıklığı önler; birbirine benzeyen isim ve künyelerin karışmasına engel olur; araştırıcıya tedlis, inkita ve irsalin çeşitli şekillerini öğretir.[4]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/12-13.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.
[3] Subhi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 300.
[4] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/227-229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Ali İbnu'l-Medînî:

Ebu'l-Hasan Ali İbnu Abdillah İbni Câfer İbni Necîh es-Sa'dî el-Medînî 16l-234 yılları arasında yaşamıştır. Hadîs ilminin köşe taşlarından biridir. 200'den fazla te'lifi olduğu söylenir. Babası, Hammâd İbnu Zeyd, Abdurrezzâk, Ma'n İbnu Îsâ, Huşeym, İbnu Uyeyne ve bunların muasırlarından hadîs dinlemiştir. Kendisinden Zühlî, Buhârî, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbnu Mâce, İsmâil el-Kâdı Ebu Ya'la el-Bagavî Ahmed İbnu Hanbel, Osman İbnu Ebî Şeybe ve başka pek çok imamlar hadîs dinlemiştir. İslâm âlimleri onun ilminin genişliğini ve hadîs ilminde tuttuğu makamın yüceliğini beyan hususunda ittifak ederler. Ebu Hâtim: "İbnu'l-Medînî, hadîs ve ilel'de diğer alimlerden ileri idi. Ahmed İbnu Hanbel'in onu bir kere ismiyle andığını işitmedim, ona olan saygısı sebebiyle hep künyesi ile zikrederdi" demiştir. Ebu Davud, ilel'i bilmekte İbnu'l-Medînî'nin Ahmed İbnu Hanbel'den ileri olduğunu söylemiştir. İbnu Uyeyne: "Ali İbnu'l-Medînî'yi fazla sevgimden dolayı beni ayıplıyorlar. Allah'a yemin olsun, ben onun benden öğrendiğinin daha fazlasını ben ondan öğrendim" der. Yahyâ'l-Kattân da, Ali İbnu'l-Medînî'den öğrendiğinin ona öğrettiğinden çokluğunu ifade etmiştir. Nesâî: "Ali İbnu'l-Medîni sırf bu ilim için yaratılmış biri" diye överken, Buhârî de: "Ben kendimi Ali İbnul-Medînî'den başka kimsenin yanında küçük hissetmedim" diye tebcîl ve takdirde bulunmuştur. Buhârî, ondan 303 hadîs tahric eder. Ebu Kudâme es-Serahsî -der ki: Ali İbnu'l-Medînî'yi dinledim, şöyle bir rüya gördüğünü anlattı: "Gökten Süreyya yıldızı sarkmıştı, ben ona yapıştım". Ebu Kudâme ilâve eder: "Allah onun bu rüyasını sâdık bir rüya kıldı. Zira o, hadîste, hiç kimseye nasib olmayan bir dereceye ulaşmıştır". Bunu te'yîd eden bir rivâyet, Ali İbnu'l-Medînî Bağdad'a geldiği zaman teşkil edilen ilim halkasına oranın iki büyük hadîsçisi Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Ma'în başta bütün ulemanın hazır bulunduğunu, yapılan müzâkerelerde Ahmed İbnu Hanbel ile Yahya İbnu Ma'în'in ihtilafa düştükleri yerlerde Ali İbnu'l-Medinî'nin konuştuğunu belirtir. Bir diğer rivayete göre, Buhârî'ye ne arzuladığı sorulur. Cevaben: "Irak'a gitmek, orada Ali İbnu'l-Medînî'yi sağ olarak bulmak ve hadîs meclisine katılmak" der.
İbnu Hibban, es-Sikât'da Ali İbnu'l-Medînî'den bahsederken: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerindeki ileli bilmede asrının en bilgini idi. ilim için seyahatler yaptı, hadîs topladı, yazdı, te'lifâtta bulundu, müzâkere meclisleri kurdu" diyerek ilmî şahsîyetinin zenginlik ve çok yönlülüğüne dikkat çeker.
Ali İbnu'l-Medîni, halku'l-Kur'an meselesinin kızıştığı bir dönemde yaşamıştır. Umerânın baskısına, Ahmed İbnu Hanbel gibi tahammül gösterememiştir. Bu sebeple kendisini cerhedenler olmuş ve hatta Ebu Zür'a gibi bazıları kendisinden rivâyeti terketmiştir. Ancak, yine kaynaklarımızın belirttiği üzere, korku sebebiyle eğildiğini belirten Ali İbnu'l-Medînî halku'l-Kur'an meselesinden rücu etmiş ve Kur'an'a mahlûk demenin küfür olduğunu söylemiştir.
Ali İbnu'l-Medînî'nin son derece müttakî bir zât olduğu ayrıca belirtilir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/254-256.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Zabt

Bir râvide adâleti gerektiren sıfatlardan sonra aranan ikinci şart zabt'tır. Zabt, râvinin tahammül ettiği bir rivâyeti edâ anına kadar aldığı şekilde muhâfaza etmesidir. Kısaca bellemek demek olan bu sıfat sayesinde ravi, duyduğunu duyduğu gibi rivayet edebilecektir.
Şu halde bir kimsenin zâbıt olabilmesi, hıfzından (ezberinden) rivâyet ediyorsa hâfiz (ezberlemiş) olması, yazılı nüshâdan (kitaptan) rivâyet ediyorsa nüshasını (kitabını) tebdîl ve tağyirden mahfuz bulundurması (koruması), mânâ ile rivâyet ediyorsa kelimelerin delâlet ettiği mânâ inceliklerini, manayı bozacak unsurları temyiz ve tefrîk edebilecek güçte ve titizlikte olması lâzımdır. Netice itibâriyle zâbıt'ta aranan husus, rivâyetleri -ziyâde ve noksana yer vermeden- aldığı şekilde aslına uygun olarak edâ etmesidir.
Gerek hâfiza yoluyla muhâfazanın ve gerekse yazı yoluyla muhafazanın kendilerine has bir kısım ârazları vardır. Sözgelimi hâfızaya yanılma, unutma, telkîn, yaşın ilerlemesi veya psikolojik şok ve hastalık gibi ârazların araya girmesiyle hâsıl olan ihtilat hâli gibi şüphelerle hâfiza zabtı bozulacağı gibi, kitabın kaybı, bazı sayfalarının düşmesi, değiştirilmesi veya bazı rivayetlerin araya başkalarınca sokuşturulması gibi durumlar da yazı ile yapılan zabtı bozabilir. Şu halde güvenilecek bir râvinin bu yönleriyle bilinmesi gerekir.
Bir râvi, zâbıt olma durumunu, zabt ve itkân'iyle meşhur olmuş sika muhaddislerin rivâyetlerine muvafık rivâyetler yapmasıyla isbatlar. Rivâyetlerinin büyük çoğunluğunda bu muvâfakat görüldüğü takdirde o râviye zâbıt denebilir. Nâdir muhalefetleri zabt'ına halel vermez ise de artacak olursa zabtının zayıflığına hükmolunur. Adaleti tam bile olsa, rivâyeti ile ihticâc edilmez, belki itibâr edilir. Yaptığı rivayetlerin yarısından fazlasında, görülecek şekilde hatası artacak olursa rivayeti tamamen terkedilir.[1]
Zabt sahibi bir ravinin uyanık olması, yani rivayet etmediği bir hadis kendisine sunulup "bunu sen rivayet ettin" denilince, kabul eden kişi gafil ve dalgın sayılır. Böylelerinden hadis alınmaz. Gaflet ve dalgınlık zabt'a aykırıdır. [2]
Hadis ravisinin güvenilirliğini sağlayan ve adalatten sonra ravide bulunması gerekli görülen bir sıfattır. Bilgiyi muhafaza etmek, iyice bellemek anlamına gelir. Zabt iki kısımda mütalaa edilmektedir:
a) Ezberlemek suretiyle muhafaza etmek (Zabtu's-sadr). Ravinin, hocasından işittiğini ezberlemesi ve işittiği andan nakledeceği ana kadar onu tekrarlayabilmesidir.
b) Yazmak suretiyle muhafaza etmek (Zabtul-kitab).
Hadisleri yazdığı kitabı muhafaza etmesi ve onun işittiği andan rivayet edeceği ana kadar her türlü değişiklikten korumasıdır. Bir ravide bu şartlar tahakkuk edince rivayeti kabule şayan olur. Eğer ravi, hadisi mana ile rivayet ediyorsa, hadis metninde değiştirdiği ve yerlerine koyduğu kelimelerin manalarını iyi bilmesi ve bunları kullandığı zaman hadisin manasında her hangi bir değişikliğe sebep olmaması lazımdır. Mana ile rivayet eden ve hadisin manasını değiştiren bir ravi güvenilir (sika) olma özelliğini kaybeder. Bütün bunlardan, muhaddislerin rivayetler hususunda son derece ihtiyatlı davrandıkları anlaşılmaktadır.
Muhaddisler, ravilerin yaşlarını ve şeyhlerle görüşme durumlarını dikkate alarak meydana getirdikleri her gruba tabaka adını vermekte hemen hemen ittifak etmişlerdir.[3] Ravilerin tabakalara ayrılması tamamiyle ıstılahî bir meseledir. Ravilerin tabakalarını bilmek, bir çok karışıklığı önler; birbirine benzeyen isim ve künyelerin karışmasına engel olur; araştırıcıya tedlis, inkita ve irsalin çeşitli şekillerini öğretir.[4]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/12-13.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 78.
[3] Subhi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 300.
[4] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 301; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/227-229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24) Dinin İyi Dediklerini Emredip Kötü Dediklerinden Sakındırdığı Halde Sözü İle İşi Birbirine Benzemeyenin Cezasının Şiddeti

"Siz kendinizi unutarak diğer insanlara iyilik yapmayı ve erdemli olmayı mı emredersiniz? Hem de ilahi kelamı okuyup duyduğunuz halde; siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız." (Bakara: 2/44)
"Ey iman edenler niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah katında en sevilmeyen şeydir." (Saff: 61/2-3)
"Allah Şuayp (a.s.)'dan bahsederek şöyle buyuruyor: *"Ben size yasakladığım şeyleri kendim yaparak size aykırı davranmak istemiyorum."* (Hud: 11/88)

200. Ebû Zeyd Üsâme İbni Zeyd İbni Hârise *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim:
"Kıyamet günü bir adam getirilir ve cehennem ateşine atılır. Bağırsakları karnından dışarı çıkar ve onlarla birlikte değirmen döndüren merkeb gibi döner durur. Cehennem halkı onun yanına toplanırlar ve derler ki:
– Ey filân! Sana ne oldu? Sen iyiliği emredip kötülükten nehyetmez miydin? O kişi de:
– Evet, iyiliği emrederdim, fakat kendim yapmazdım, münkerden nehyederdim, fakat kendim yapardım, der."[1]

* Davetçi ve tebliğci yani insanlara doğru yolu göstermekle yükümlü olanlar, önce kendileri doğru yolda ve kurtuluşa ermeliler. Peygamberler gerçek mürşidlerdir. Onların hayatı tetkik edildiğinde görülecek olan şudur: Onlar söylediklerini daima yapagelmişlerdir. Bundan dolayı Kur'an ve Sünnet en güzel örnekler olarak peygamberleri canlı bir tablo olarak bizlere sunar.
Bu hadisten öğrendiğimiz, cehennemdeki azap şekilleri değişik ve kademe kademedir. Bilgisiyle yaşamayanların cezaları böylece daha şiddetlidir. İslamın iyi dediklerini emredip, kötü dediklerinden yasaklayıp kendisi de söylediği gibi olanlar cehennemden kurtulurlar. [2]

---

[1] Buhârî, Bed'ül–halk 10; Müslim, Zühd 51.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 82

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sika:

Hadis râvilerinde aranan şartlardan biri; adâlet ve zabt sıfatlarını taşıyan güvenilir râvi.
Kelime anlamına göre, kendisine itimad olunan, güvenilen kimse demek olan "sika" hadis ıstılahında gerek adâlet gerekse zabt yönünden kusursuz olan hadis râvileri hakkında kullanılan bir tabirdir. Bir râvinin hadislerinin kabul olunabilmesi ve kendisinin sika diye vasıflandırılması için, adâlet ve zabt vasfını tam olarak taşıması gerekmektedir. Adâlet, hadis naklinde, rivayetlerinin kabul edilebilmesi için râvilerde bulunması gereken vasıfların en önemli olanlarından biridir.
Hadis râvisinin, din işlerinde istikamette olması, fisk ve fücurdan selâmeti, mürüvveti ihlal eden hata ve kusurlardan uzak olmasına râvinin adâleti (adâletü'r-râvî) denilmektedir. Bu râvi dinî farizayı gereği gibi ifâ eder, emrolunanı işler, nehyolunandan kaçınırsa, "adl" ile mevsûf olur. Nitekim böyle kimseler hakkında, dininde adl ile mevsuf, hadisinde sıdk ile ma'rûf, denir.[1]
Hadis âlimlerinin bazılarına göre adâlet, insanı büyük günah (kebâir) işlemekten ve küçük günah (sağâir) üzerinde ısrar etmekten alıkoyan bir melekedir. Bazılarına göre de, şehâdet ve rivâyetin kabul edilmesini gerektirecek şekilde, insana, taât ve mürüvvetin hâkim olmasıdır. Zira insanın işlerinde masiyet ve mürüvvetsizlik galebe çalarsa, şehâdet ve rivâyeti reddedilir.[2]
Bir râvinin adâleti çeşitli yollarla bilinir. Bazan, adâleti sâbit olan kimselerin o râvinin adâleti hakkında şehâdet etmeleriyle; bazan adâletinin ilim ehli arasında şöhret kazanmasıyla ve sika (güvenilir) olan kimselerin o râviden övgü ile bahsetmeleriyle bilinir. Bu ikinci durumda, râvinin adâletinin tesbiti hususunda herhangi bir açıklama (beyyine) veya şâhit aranmaz. Meselâ Mâlik b. Enes, Şu'be b. Cerrâh, Süfyan es-Sevrî, Süfyan b. Uyeyne el-Evzaî, Abdullah b. Mübârek, Veki' b. Cerrâh, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. Medinî ve bunların benzeri bir çok muhaddisin adâleti, ilim ehli arasında büyük bir şöhret kazanmış ve her biri hakkında diğer mühaddisler hayır ve senâ ile bahsetmişlerdir.
Zabt, kelime itibariyle insanın, işittiği herhangi bir şeyi aradan uzun zaman geçmiş olsa bile, dilediği anda hatırlayabilecek bir şekilde belleyip hıfzetme yeteneğine sahip olması demektir. Hadis ıstılahında, rivâyetinin kabulü için bir râvide bulunması gereken iki önemli sıfattan birini teşkil eder. Hadis usulü âlimleri zabtı; ezberdekinin zabtı (zabtu's-sadr) ve kitaptakinin zaptı (zaptul-kitab) diye iki kısma ayırmaktadırlar. İnsanın işittiği bir şeyi dilediği zaman hemen hatırlayabilecek şekilde hıfzetmesine zabtu's-sadr denilir. Kitaptakinin zabtı (zabtul-kitab ise; râvinin, işittiği veya tashihini yaptığı andan itibaren, içindeki hadisleri edâ veya rivâyet edinceye kadar kitabını koruması demektir. Bir râvinin zabt bakımından kuvvet ve kudreti, rivayet etmiş olduğu hadislere, aranılan şartları taşıyan başka râvilerin muvafakatiyle bilinir. Eğer bir râvinin hadisleri, zabt şartına hâiz diğer râvilerin hadîslerine muhâlif olursa; o râvi, zabt bakımından zayıf sayılır.[3]
Bir râvide bu iki sıfat, yani adâlet ve zabt sıfatı birleştiği zaman, o ravi sika (güvenilir) olma özelliğini kazanır. Şüphesiz hadisteki sıhhat ve za'fiyet, her şeyden önce, hadisi nakleden ravinin güvenilir olup olmamasına bağlı olarak ortaya çıkan sıfatlardır. Bir râvi ne derece güvenilir ise, onun rivayet ettiği hadis de o derece sıhhat kazanmış olur. Bir hadisin isnadını teşkil eden ravilerin hepsi güvenilir (sika) oldukları takdirde, o hadisin sahih olduğuna hükmolunur. Ravilerden birinin veya bir kaçının güvenilir olmaması halinde, onların bu halleri, rivayet ettikleri hadisin sıhhati üzerinde şüphe ve tereddütlerin belirmesine ve dolayısıyla o hadisin sahih olmadığı hükmünün verilmesine sebep olur. Bu önemli kaide dolayısıyla, hadis ravilerinin gözönünde tutulmasına ve hallerinin araştırılıp ortaya konmasına büyük önem verilmiştir.
Diğer taraftan "sika" tabiri, hadis ravilerin adalet vasfını taşımış oldukları açıklanırken (tadil) kullanılır ve bazan bu kelime tadilin en yüksek mertebesini göstermek üzere iki defa tekrarlanarak söylenir; "sika sika" gibi, yahut da tadile delâlet eden diğer tabirlerle birleştirilerek kullanılır; "Sika sebt, sika mutkın, sika hücce, sika hâfiz" gibi. Bazan da "evseku'n-nâs" (insanların en sika olanı) tabiri kullanıldığı görülür.
Sika ve zayıf olan ravilerin bilinmesi, hadis usulünün üzerinde durduğu önemli konulardan biridir. Bu nedenle hadis târihinde sika ravilerin isimlerini ve tercemelerini bir araya getiren kitapların telifine büyük önem verilmiştir. Muhaddislerden bazıları sadece sika ravilerin tercüme-i hallerini anlatmak maksadıyla "Kitabu's-sikât" adı verilen eserler yazmışlardır. Bu şekilde "Kitabu's-sikât" isminde eser yazan muhaddisler arasında İbn Hibban el-Büstî, Zeynuddin Kasım b. Kutluboğa ve Halil b. Şahîn bulunmaktadır. Bazı muhaddisler de sika râvilerle birlikte zayıf râvileri de toplayan kitaplar yazmışlardır. Bunların pek çok misali bulunmaktadır. Mesela Buharî'nin üç târihi, İbn Hıbban'ın Kitabul-cerh ve't-tadîli, İbn Ebî Hatim er-Razi'nin, Ebu İshak İbrahim b. Yaküb el-Cüzecânî'nin Kitabul-Cerh ve't-tadili, İbn Kesir'in Kitâbut-Tekmile fi marifeti's-sikat ve'd-duafâ vel-mecâhîl, isimli eseri, Zehebi'nin Mizânul-İ'tidâl'i, İbn Hacer'in Tehzibu't-Tehzib'i, bunlardan bir kısmıdır. Bu tür eserler arasında yer alan İbn Sa'd'ın et-Tabakatül-Kübrâ'sı, Sahabe, Tabiün ve kendi zamanına kadar yaşamış olan kimseleri de alması bakımından meşhûr olmuş önemli bir eserdir.
Muhaddislerin râvilerin sika olup olmadıklarını tesbit etmek için göstermiş oldukları fevkâlâde ilmi gayretler, Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivâyet olunacak hadisleri sağlam ve sıhhatli bir şekilde elde etme gayesine yöneliktir. Hiç şüphesiz adâlet ve zabt vasfını tam olarak taşıyan sika bir râvi ancak sağlam ve sahih rivayetler nakleder. Zayıf, asılsız ve münker rivâyetleri de ancak tanımmaları için ele alırlar. Sika olmayan râvilerin de özel kitaplardan toplanıp tanıtılması onlar kanalıyla naklonulmuş rivâyetleri tanımak açısından büyük bir kolaylık sebebidir. Çünkü sika olanın rivayeti kabul olunur ve onunla amel edilir. Sika olmayan râvilerin de çok iyi tanınması gerekmektedir. Muhaddisler rical ile ilgili yapılması gereken tüm çalışmaları en ince teferruatına kadar açıklığa kavuşturmuşlardır.[4]

---

[1] Hatib Bağdadî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Haydarabad 1357, s. 80.
[2] Tahir el-Cezâirî, Tevcîhu'n-Nazar, Beyrut (t.y), s. 26.
[3] Talat Koçyiğit, Hadis Usûlü, Ankara (t.y), s. 46.
[4] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/421-422.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Yahya İbnu Ma'în:

Yahya İbnu Ma'in İbni Avn İbni Ziyâd İbni Bistâm el-Mürrî, 158-233 yılları arasında yaşamıştır. Cerh ve ta'dîl imamıdır.
Abdullah İbnu'l-Mübârek, Hafs İbnu Gıyâs, Cerîr İbnu Abdilhamîd, Abdurrezzâk, İbnu Uyeyne, Vekî', Gunder vs. pek çoklarından hadîs rivayet etmiştir.
Kendisinden Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud başta pek çokları hadîs almıştır.
Yahya'nın babası Ma'în'den bir milyon elli bin dirhem para tevârüs ettiğini, bu paranın tamamını hadîs tahsîli yolunda harcadığını belirtir.
Yahya İbnu Ma'în çok hadîs yazardı. Kendisi: "Bir hadîsi elli kere yazmazsak onu anlamış sayılmayız" demiştir. Bir başka rivâyette: Bir hadîsi otuz farklı vecihten yazmayınca onu anlayamayız" demiştir. Elleriyle bir milyon aded hadîs yazdığını kendisi beyan eder. İbnu'l-Medînî: "Hz. Adem (aleyhisselam)'den bu yana Yahya kadar hadîs yazan olmadı" sözüyle onun yazıdaki derecesini belirtir. Muhammed İbnu Nasr et-Taberî'nin açıklamasına göre, Yahya İbnu Ma'în, hadîslerin tamamını yazmış ve kizb olanları da karıştırmamıştır: "İbnu Ma'în'in yanına girmiştim yığın yığın defterler gördüm. Eliyle işâret ederek şöyle diyordu: "Şurada bulunmayan her hadîs kizbtir". Ahmed İbnu Hanbel de: "İbnu Ma'în'in bilmediği her hadîs kizbtir" demiştir.
Öldüğü zaman otuz koli (Kıntar) ve yirmi dağarcık (Cibb) kitap bıraktığı belirtilir. Ali İbnu'l-Medînî, hadîs ilminin Yahya İbnu Ma'în'de cemolup nihaî zirvesine ulaştığını söylemiştir. Hadîste şöhret yapan diğer birçoklarına, nazaran Yahya İbnu Ma'în'in rical bilgisinde ve dolayısıyla hadîsin sakîm ve sahîh olanlarını bilmede hepsine tefevvuk ettiği belirtilir. Yani "Ebu Bekr İbnu Ebî Şeybe teker teker hadîs rivâyetinde, Ahmed İbnu Hanbel hadîsle ilgili fıkıhta, Ali İbnu'l-Medini hadîsi bilmede, Yahya İbnu Ma'în ise hadîsi yazmada ve sahîh ve sakîmini bilmede rakipsizdir". Amr en-Nakıd: "Ashâbımız arasında isnâdları Yahya İbnu Ma'în kadar iyi bilen birisi mevcut değildir. Kimse ona herhangi bir senedi kalbedip onu yanıltamazdı". Iclî, imtihan için kalbedilip getirilen hadîsleri normal düzenine hemen soktuğunu ve hiçbir zamanda bu işte yanılgıya düşmediğini belirtir.
Yahya İbnu Ma'în de halku'l-Kur'an meselesinde yara alanlardandır. Bu hususta imtihana çekilip de icâbet edenlerden Ahmed İbnu Hanbel, hadîs rivayet etmemiştir. Yahya İbnu Ma'în de bunlar arasında yer alır.
Ancak bu mesele dışında, Yahya İbnu Ma'în, hayatını ve servetini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine hizmet, ve sünet'e kizb karışmasını önlemede sarfetmiştir. Hatibu'l-Bağdâdî onun hakkında: "İmam, rabbanî, âlim, hâfiz, sebt (titiz, muhakkik) mutkin (eksiksiz) bir âlimdi" diye tarif eder. İbnu Hibban da onu "Din ve fazîlet sahibiydi. Sünneti cemetme yolunda dünyayı reddedenlerdendi. Sünnete hizmeti çoktur. Onu cemetti, ezberledi ve rivâyetlerine itimâd edilip uyulan bir bayrak, (ihtilafa düşülen) âsârda kendisine müracaat edilen bir imâm oldu" diye tavsif eder.
Allah rahmetini bol kılsın. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/256-257.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sika:

Hadis râvilerinde aranan şartlardan biri; adâlet ve zabt sıfatlarını taşıyan güvenilir râvi.
Kelime anlamına göre, kendisine itimad olunan, güvenilen kimse demek olan "sika" hadis ıstılahında gerek adâlet gerekse zabt yönünden kusursuz olan hadis râvileri hakkında kullanılan bir tabirdir. Bir râvinin hadislerinin kabul olunabilmesi ve kendisinin sika diye vasıflandırılması için, adâlet ve zabt vasfını tam olarak taşıması gerekmektedir. Adâlet, hadis naklinde, rivayetlerinin kabul edilebilmesi için râvilerde bulunması gereken vasıfların en önemli olanlarından biridir.
Hadis râvisinin, din işlerinde istikamette olması, fisk ve fücurdan selâmeti, mürüvveti ihlal eden hata ve kusurlardan uzak olmasına râvinin adâleti (adâletü'r-râvî) denilmektedir. Bu râvi dinî farizayı gereği gibi ifâ eder, emrolunanı işler, nehyolunandan kaçınırsa, "adl" ile mevsûf olur. Nitekim böyle kimseler hakkında, dininde adl ile mevsuf, hadisinde sıdk ile ma'rûf, denir.[1]
Hadis âlimlerinin bazılarına göre adâlet, insanı büyük günah (kebâir) işlemekten ve küçük günah (sağâir) üzerinde ısrar etmekten alıkoyan bir melekedir. Bazılarına göre de, şehâdet ve rivâyetin kabul edilmesini gerektirecek şekilde, insana, taât ve mürüvvetin hâkim olmasıdır. Zira insanın işlerinde masiyet ve mürüvvetsizlik galebe çalarsa, şehâdet ve rivâyeti reddedilir.[2]
Bir râvinin adâleti çeşitli yollarla bilinir. Bazan, adâleti sâbit olan kimselerin o râvinin adâleti hakkında şehâdet etmeleriyle; bazan adâletinin ilim ehli arasında şöhret kazanmasıyla ve sika (güvenilir) olan kimselerin o râviden övgü ile bahsetmeleriyle bilinir. Bu ikinci durumda, râvinin adâletinin tesbiti hususunda herhangi bir açıklama (beyyine) veya şâhit aranmaz. Meselâ Mâlik b. Enes, Şu'be b. Cerrâh, Süfyan es-Sevrî, Süfyan b. Uyeyne el-Evzaî, Abdullah b. Mübârek, Veki' b. Cerrâh, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. Medinî ve bunların benzeri bir çok muhaddisin adâleti, ilim ehli arasında büyük bir şöhret kazanmış ve her biri hakkında diğer mühaddisler hayır ve senâ ile bahsetmişlerdir.
Zabt, kelime itibariyle insanın, işittiği herhangi bir şeyi aradan uzun zaman geçmiş olsa bile, dilediği anda hatırlayabilecek bir şekilde belleyip hıfzetme yeteneğine sahip olması demektir. Hadis ıstılahında, rivâyetinin kabulü için bir râvide bulunması gereken iki önemli sıfattan birini teşkil eder. Hadis usulü âlimleri zabtı; ezberdekinin zabtı (zabtu's-sadr) ve kitaptakinin zaptı (zaptul-kitab) diye iki kısma ayırmaktadırlar. İnsanın işittiği bir şeyi dilediği zaman hemen hatırlayabilecek şekilde hıfzetmesine zabtu's-sadr denilir. Kitaptakinin zabtı (zabtul-kitab ise; râvinin, işittiği veya tashihini yaptığı andan itibaren, içindeki hadisleri edâ veya rivâyet edinceye kadar kitabını koruması demektir. Bir râvinin zabt bakımından kuvvet ve kudreti, rivayet etmiş olduğu hadislere, aranılan şartları taşıyan başka râvilerin muvafakatiyle bilinir. Eğer bir râvinin hadisleri, zabt şartına hâiz diğer râvilerin hadîslerine muhâlif olursa; o râvi, zabt bakımından zayıf sayılır.[3]
Bir râvide bu iki sıfat, yani adâlet ve zabt sıfatı birleştiği zaman, o ravi sika (güvenilir) olma özelliğini kazanır. Şüphesiz hadisteki sıhhat ve za'fiyet, her şeyden önce, hadisi nakleden ravinin güvenilir olup olmamasına bağlı olarak ortaya çıkan sıfatlardır. Bir râvi ne derece güvenilir ise, onun rivayet ettiği hadis de o derece sıhhat kazanmış olur. Bir hadisin isnadını teşkil eden ravilerin hepsi güvenilir (sika) oldukları takdirde, o hadisin sahih olduğuna hükmolunur. Ravilerden birinin veya bir kaçının güvenilir olmaması halinde, onların bu halleri, rivayet ettikleri hadisin sıhhati üzerinde şüphe ve tereddütlerin belirmesine ve dolayısıyla o hadisin sahih olmadığı hükmünün verilmesine sebep olur. Bu önemli kaide dolayısıyla, hadis ravilerinin gözönünde tutulmasına ve hallerinin araştırılıp ortaya konmasına büyük önem verilmiştir.
Diğer taraftan "sika" tabiri, hadis ravilerin adalet vasfını taşımış oldukları açıklanırken (tadil) kullanılır ve bazan bu kelime tadilin en yüksek mertebesini göstermek üzere iki defa tekrarlanarak söylenir; "sika sika" gibi, yahut da tadile delâlet eden diğer tabirlerle birleştirilerek kullanılır; "Sika sebt, sika mutkın, sika hücce, sika hâfiz" gibi. Bazan da "evseku'n-nâs" (insanların en sika olanı) tabiri kullanıldığı görülür.
Sika ve zayıf olan ravilerin bilinmesi, hadis usulünün üzerinde durduğu önemli konulardan biridir. Bu nedenle hadis târihinde sika ravilerin isimlerini ve tercemelerini bir araya getiren kitapların telifine büyük önem verilmiştir. Muhaddislerden bazıları sadece sika ravilerin tercüme-i hallerini anlatmak maksadıyla "Kitabu's-sikât" adı verilen eserler yazmışlardır. Bu şekilde "Kitabu's-sikât" isminde eser yazan muhaddisler arasında İbn Hibban el-Büstî, Zeynuddin Kasım b. Kutluboğa ve Halil b. Şahîn bulunmaktadır. Bazı muhaddisler de sika râvilerle birlikte zayıf râvileri de toplayan kitaplar yazmışlardır. Bunların pek çok misali bulunmaktadır. Mesela Buharî'nin üç târihi, İbn Hıbban'ın Kitabul-cerh ve't-tadîli, İbn Ebî Hatim er-Razi'nin, Ebu İshak İbrahim b. Yaküb el-Cüzecânî'nin Kitabul-Cerh ve't-tadili, İbn Kesir'in Kitâbut-Tekmile fi marifeti's-sikat ve'd-duafâ vel-mecâhîl, isimli eseri, Zehebi'nin Mizânul-İ'tidâl'i, İbn Hacer'in Tehzibu't-Tehzib'i, bunlardan bir kısmıdır. Bu tür eserler arasında yer alan İbn Sa'd'ın et-Tabakatül-Kübrâ'sı, Sahabe, Tabiün ve kendi zamanına kadar yaşamış olan kimseleri de alması bakımından meşhûr olmuş önemli bir eserdir.
Muhaddislerin râvilerin sika olup olmadıklarını tesbit etmek için göstermiş oldukları fevkâlâde ilmi gayretler, Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivâyet olunacak hadisleri sağlam ve sıhhatli bir şekilde elde etme gayesine yöneliktir. Hiç şüphesiz adâlet ve zabt vasfını tam olarak taşıyan sika bir râvi ancak sağlam ve sahih rivayetler nakleder. Zayıf, asılsız ve münker rivâyetleri de ancak tanımmaları için ele alırlar. Sika olmayan râvilerin de özel kitaplardan toplanıp tanıtılması onlar kanalıyla naklonulmuş rivâyetleri tanımak açısından büyük bir kolaylık sebebidir. Çünkü sika olanın rivayeti kabul olunur ve onunla amel edilir. Sika olmayan râvilerin de çok iyi tanınması gerekmektedir. Muhaddisler rical ile ilgili yapılması gereken tüm çalışmaları en ince teferruatına kadar açıklığa kavuşturmuşlardır.[4]

---

[1] Hatib Bağdadî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Haydarabad 1357, s. 80.
[2] Tahir el-Cezâirî, Tevcîhu'n-Nazar, Beyrut (t.y), s. 26.
[3] Talat Koçyiğit, Hadis Usûlü, Ankara (t.y), s. 46.
[4] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/421-422.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

85) Sır Saklama

"...Verdiğiniz her sözü yerine getirin; çünkü verdiğiniz her sözden hesap gününde mutlaka sorguya çekileceksiniz." (İsra: 17/34)

686. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde Allah Teâlâ'ya göre en fena insan, karısıyla mahremiyetini paylaştıktan sonra onun sırrını ifşâ eden kimsedir."[1]

* İslam aile mahremiyetine gereken önemi vermiş olup bunun korunmasını istemiştir. İşte bundan dolayı da **en şerli olan** kimse olarak nitelendirilmiştir. Bu husus Nisa: 4/21de en güzel şekilde ve *"birbirinizden çok sağlam sözler almıştınız"* sözüyle ifade edilmiş oluyor. [2]

687. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Hz. Ömer, kızı Hafsa'nın dul kaldığı zamandan bahisle dedi ki:
– Osman İbni Affân ile karşılaştım ve ona Hafsa'dan söz ederek "İstersen sana Hafsa'yı nikâhlayayım" dedim. Osman:
– Hele bir düşüneyim, cevabını verdi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra karşılaştığımızda, "Şimdilik evlenemeyeceğim" dedi. Sonra Ebû Bekir'e rastladım. Ona da:
– İstersen sana kızım Hafsa'yı nikahlayayım, dedim. O ise sustu; ağzını açıp da bir söz söylemedi. Bu sebeple ona Osman'a gücendiğimden daha fazla kızdım.
Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hafsa'ya Nebiyy–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* talip oldu. Ben de kızımı ona nikâhladım. O sıralarda Ebû Bekir'le karşılaştığımızda bana:
– Hafsa'yla evlenmemi istediğin, benim de sana cevap vermediğim zaman herhalde bana gücenmişsindir, dedi. Ben:
– Evet, diye cevap verdim. Ebû Bekir şunları söyledi:
– Bana bu konuyu açtığımda sana bir cevap vermeyişimin sebebi, Hz. Peygamber'in Hafsa ile evlenmekten söz etmesidir. Elbette Resûlullah'ın sırrını ifşâ edemezdim. Şayet Nebiyy–i Muhterem Hafsa ile evlenmekten vazgeçseydi, elbette onunla evlenirdim.[3]

* Hayırlı ve faziletli gördüğü birine kızıyla kardeşiyle veya bir yakınıyla evlenme teklifinde bulunmak İslam büyüklerinin adetlerindendir. Bu konuyu utanıp sıkılma konusu yapmayıp rahat ve tabii olmalıdır. Her konuda olduğu gibi evlenme konusunda da sır bir emanettir. Bu emanete hıyanet etmemek gerekir. [4]

688. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımları onun yanında otururlarken Fâtıma tıpkı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gibi yürüyerek çıkageldi. Resûl–i Ekrem onu görünce sevindi ve *"merhaba kızım"* diyerek sağ veya sol yanına oturttu. Sonra Fâtıma'nın kulağına bir şeyler fısıldadı. Fâtıma yüksek sesle ağlamaya başladı. Onun aşırı üzüntüsünü görünce kulağına bir şey daha fısıldadı. Bu defa Fâtıma güldü. Fâtıma'ya:
– Hanımları yanındayken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sadece sana bir sır verdi; sen de ağladın, dedim ve Resûlullah kalkıp gidince, ona: "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana ne söyledi?" diye sordum. Fâtıma:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sırrını kimseye söyleyemem, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince de:
– Senin üzerindeki analık hakkıma dayanarak Resûlullah'ın sana verdiği sırrı bana söylemeni istiyorum, dedim. Fâtıma:
– Şimdi olabilir, dedi ve şunları söyledi: Resûl–i Ekrem kulağıma ilk defa bir şey söylediğinde, Cebrâil'in nâzil olan Kur'an âyetlerini baştan sona okumak üzere her yıl bir –veya iki– defa geldiğini, fakat bu yıl aynı maksatla iki defa geldiğini söyledi ve *"Ecelimin yaklaştığını anlıyorum; Allah'a karşı saygıda kusur etme ve sabırlı ol! Benim senden önce gitmem ne iyi!"* buyurdu. Bunun üzerine gördüğün gibi çok ağladım. Benim çok üzüldüğümü görünce, kulağıma tekrar bir şeyler fısıldayarak: *"Fâtıma! Mü'min hanımların – veya bu ümmetin kadınlarının– hanımefendisi olmak istemez misin?"* buyurdu. O zaman da gördüğün gibi güldüm.[5]

* Hazreti Fatıma anamızın hadiste görüldüğü gibi sır saklamakta ne kadar hassas davrandığını görüyoruz. [6]

689. Sâbit el–Bünânî'nin rivayet ettiğine göre Enes İbni Mâlik ona şunları söyledi:
Ben çocuklarla oynarken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma geldi; bize selâm verdi ve beni bir işe gönderdi. Bu sebeple annemin yanına geç döndüm. Eve varınca annem:
– Niye geç kaldın? diye sordu.
– Resûlullah beni bir işe göndermişti; onun için geciktim, dedim. Annem:
– Neymiş o iş? diye sorunca:
– Bu bir sırdır, dedim. Bunun üzerine Annem:
– Resûlullah'ın sırrını kimseye söyleme, dedi.
Enes bu olayı anlattıktan sonra Sâbit el–Bünânî'ye şunları söyledi:
– Şayet bu sırrı birine açacak olsaydım, vallahi sana söylerdim, Sâbit![7]

* Sır saklamada iki değerli şahsiyet; biri çocuk denecek yaşta Enes bir diğeri de annesi Ümmü Süleym.
* Emanet edilen sırrı saklamak karakterli dürüst ve soylu insanların işidir. [8]

---

[1] Müslim, Nikâh 123, 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 32.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 227.
[3] Buhârî, Nikâh 33, 36, 46, Megâzî 12. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 30.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 227.
[5] Buhârî, Menâkıb 25, Fezâilü ashâbi'n–nebî 12, Megâzî, 83, İsti'zân 43; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 97–99. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 64.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 228.
[7] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 145, 146.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Silsile:

Hadis usûlü ilminde, hadisi rivâyet eden râviler zinciri için kullanılan bir terim. Râviler zinciri veya hadisin sened kısmı, isnâd, tarik, vech ve silsiletü'r-ruvât kelimeleriyle karşılanır.
Istılah olarak isnad; haberi söyleyene kadar belirli metodla ulaştırmak diye tanımlanır. Her hadis metninde başında, o metni birbirine nakleden ravi isimlerinden oluşmuş bir zincir vardır. Bu isim zinciri en son raviden başlayarak Hazreti Peygambere kadar ulaşır ve her râvi, zincirin bir halkasını teşkil eder. Bu halkaların birbirine bağlı olması, nasıl zincirin sağlamlığını temin ederse; her bir halkanın da kendi başına sağlam olması, aynı şekilde, zincirin sağlamlığını gösterir. İşte isimlerden müteşekkil böyle sağlam bir zincir, kendisine bağlı olan hadîs metninin sıhhati için bir garanti sayılır ve ıstılahta bu garantiye "sened" adı verilir. Her hadisin garantisi onun senedidir. Senedi olmayan bir hadis garantiden yoksun demektir. Bu sebepten, garantisi olmayan hadisin doğruluğuna inanılmaz.[1]
İsnad sistemi, tam bir sorumluluk duygusu ve ilim anlayışından kaynaklanır. İsnad veya raviler silsilesi, hadisin baş tarafında peşpeşe yer alır. Mesela bir sened zinciri şöyledir: Ravh b. Abdülmü'min Huzelî Yezid b. Zürey'-Said b. Ebî Arübe-Katâde Enes b. Mâlik.[2]
İsnad, diğer milletlere ve dinlere nasip olmamış, İslam ümmetine has özelliklerden biridir.[3]
İsnadın, yani hadisi rivâyet eden râviler silsilesini zikretmenin önemi çok büyüktür. Nitekim Abdullah b. Mübârek şöyle demiştir: "İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, her rast gelen, aklına geleni rivâyet etmeye kalkışırdı"[4]
Süfyan es-Sevrî'de "İsnad, müminin silahıdır; silahı olmayan ne ile ve nasıl savaşacaktır" demiştir.[5]
Bir hadis, Hz. Peygamber (s.a.s)'e kadar bir râviler silsilesiyle vâsıl olursa; o hadîs müsned, muttasıl, adını alır. Bu râviler silsilesine sened, an'ane ve râvilerin sırasıyla adlarını zikretmeye de isnad denildiği ifade edilmişti. Eğer bir hadis doğrudan doğruya Rasûlüllah (s.a.s)'dan rivâyet edilip aradaki ravilerin isimleri tamamiyle veya kısmen zikredilmezse mürsel ve munkatı adını alır.[6]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 397.
[2] Fuat Sezgin, Buharî'nin Kaynakları, İstanbul 1956, s. 286.
[3] Hatib Bağdâdî, Şerefu Ashâbil-Hadîs, Nşr. M.S. Hatiboğlu, Ankara 1972, s. 40.
[4] Müslim, Sahih (Mukaddime) Nşr, Fuad Abdülbâkî İstanbul tys, I, s. 15.
[5] Leknevi, el-Ecvibe, Thk. Ebu Güdde, Kâhire 1984, s. 22.
[6] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/425.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Fesevî:

Ebu Yusuf Ya'kub İbnu Süfyân İbni Cevvân el-Fârisî (19l-277 hicrî, 808-890 milâdî). İrân'ın Fesâ şehrinde doğduğu için Fesevî nisbetini almıştır. Hâfız, İmâm, Hüccet, Muhaddis, Müerrih ve Rahhâl (seyyâh) vasıflarıyla muttasıftır. İlim talebi yolunda Şark ve Garb'a seyahatler yapmış, 30 yıl kadar gurbette kalmıştır. Bu uzun seyahatler kendisine çok sayıda âlimle karşılaşıp onlardan ilim alma imkânı tanımıştır. Bizzat kendisi: "Hepsi sika (güvenilir) olan 1000 kadar şeyh'in meclisinde hazır bulundum ve rivâyetlerini dinledim" der.
Hadîs ilminin ana direklerinden (erkân) biri sayılmış olan Fesevî, verâ ve takvâsıyla da ün yapmıştır. Sünnete son derece bağlı kalmıştır. Şîîliğe meylettiğine dâir bazı kayıtlara rastlanır ise de Zehebî ve diğer muhakkiklerbu iddiayı reddederler.
Kendisinden hadîs alanlar meyanında Tirmizî, Nesâî, İbnu Huzeyme, Ebu Avâne, İbnu Ebî Hâtim, Muhammed İbnu İshâk es-Sağânî gibi meşhurlar da vardır. Ebu Zür'a ed-Dımeşkî, Fesevî'den bahsederken: "Bize büyüklerden Ya'kub İbnu Süfyân uğradı. 'Irak ehli artık onun gibi birisini bir daha göremez' dedi" der.
Kendisinden yapılan rivâyetlerden, seyahatleri sırasında pek çok sıkıntılarla karşılaştığı anlaşılmaktadır. Bunlardan birinde, gündüzleri ders halkalarına giderek notlar aldığını, geceleri de bunları temize çekip istinsâh ettiğini belirtir. Nafaka yönünden sıkıntıya düştüğü bir kış gecesinde, mum ışığında istinsah yaparken gözüne su iner ve artık göremez olur. Hem maddî sıkıntı, hem gurbet fırkati, hem de artık uğruna hayatını adadığı ilmî meşguliyetten ebediyyen mahrûm kalma düşüncesinin verdiği elem ve ızdapla ağlar ağlar. Bu halde uyuyakalır. Rüyasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görür. Kendisine "Ey Ya'kub niye ağladın, söyle bakalım!" der."
- Ey Allah'ın Resulü, gözlerimi kaybettim, artık ilimle meşgul olamayacağım, bunun için ağladım" cevâbını verir. "Bana yaklaş" diyen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir şeyler okuyarak Fesevî'nin gözlerini şefkat ve şifa dolu elleriyle sıvazlar.
Uyanınca gözlerine tekrar kavuştuğunu gören Fesevî, oturup yazma ve istinsah işlerine ara vermeden devam eder.
Kendisini, böylesine ilme vermiş olan Fesevî'yi ölümden sonra rüyasında gören Abdân İbnu Muhammed el-Mervezî: "Allah sana nasıl muâmele etti?" diye sorar. Aldığı cevap şudur: "Günahlarımı affetti ve aynen yeryüzünde rivâyet ettiğim gibi semâda da rivâyet etmemi emretti".
Fesevî te'lif ettiği et-Târîhu'l-Kebîr ve el-Meşyehât'ı ile meşhurdur. El-Meşyehât'da kendilerinden hadîs dinlediği şeyhleri memleketlerine göre tanzîm ve tertîb ederek tanıtır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/257-258.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Silsile:

Hadis usûlü ilminde, hadisi rivâyet eden râviler zinciri için kullanılan bir terim. Râviler zinciri veya hadisin sened kısmı, isnâd, tarik, vech ve silsiletü'r-ruvât kelimeleriyle karşılanır.
Istılah olarak isnad; haberi söyleyene kadar belirli metodla ulaştırmak diye tanımlanır. Her hadis metninde başında, o metni birbirine nakleden ravi isimlerinden oluşmuş bir zincir vardır. Bu isim zinciri en son raviden başlayarak Hazreti Peygambere kadar ulaşır ve her râvi, zincirin bir halkasını teşkil eder. Bu halkaların birbirine bağlı olması, nasıl zincirin sağlamlığını temin ederse; her bir halkanın da kendi başına sağlam olması, aynı şekilde, zincirin sağlamlığını gösterir. İşte isimlerden müteşekkil böyle sağlam bir zincir, kendisine bağlı olan hadîs metninin sıhhati için bir garanti sayılır ve ıstılahta bu garantiye "sened" adı verilir. Her hadisin garantisi onun senedidir. Senedi olmayan bir hadis garantiden yoksun demektir. Bu sebepten, garantisi olmayan hadisin doğruluğuna inanılmaz.[1]
İsnad sistemi, tam bir sorumluluk duygusu ve ilim anlayışından kaynaklanır. İsnad veya raviler silsilesi, hadisin baş tarafında peşpeşe yer alır. Mesela bir sened zinciri şöyledir: Ravh b. Abdülmü'min Huzelî Yezid b. Zürey'-Said b. Ebî Arübe-Katâde Enes b. Mâlik.[2]
İsnad, diğer milletlere ve dinlere nasip olmamış, İslam ümmetine has özelliklerden biridir.[3]
İsnadın, yani hadisi rivâyet eden râviler silsilesini zikretmenin önemi çok büyüktür. Nitekim Abdullah b. Mübârek şöyle demiştir: "İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, her rast gelen, aklına geleni rivâyet etmeye kalkışırdı"[4]
Süfyan es-Sevrî'de "İsnad, müminin silahıdır; silahı olmayan ne ile ve nasıl savaşacaktır" demiştir.[5]
Bir hadis, Hz. Peygamber (s.a.s)'e kadar bir râviler silsilesiyle vâsıl olursa; o hadîs müsned, muttasıl, adını alır. Bu râviler silsilesine sened, an'ane ve râvilerin sırasıyla adlarını zikretmeye de isnad denildiği ifade edilmişti. Eğer bir hadis doğrudan doğruya Rasûlüllah (s.a.s)'dan rivâyet edilip aradaki ravilerin isimleri tamamiyle veya kısmen zikredilmezse mürsel ve munkatı adını alır.[6]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 397.
[2] Fuat Sezgin, Buharî'nin Kaynakları, İstanbul 1956, s. 286.
[3] Hatib Bağdâdî, Şerefu Ashâbil-Hadîs, Nşr. M.S. Hatiboğlu, Ankara 1972, s. 40.
[4] Müslim, Sahih (Mukaddime) Nşr, Fuad Abdülbâkî İstanbul tys, I, s. 15.
[5] Leknevi, el-Ecvibe, Thk. Ebu Güdde, Kâhire 1984, s. 22.
[6] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/425.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

101) Yemekte Kusur Aramayıp Onu Beğendiğini Söylemek

737. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yemekte hiçbir zaman kusur aramazdı. İştahı varsa yer, canı çekmiyorsa yemezdi.[1]

738. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün Peygamber *aleyhisselâm* ev halkından ekmekle birlikte yiyeceği bir katık istedi. Onlar da:
– Evde sirkeden başka bir şey yok, dediler.
Resûl–i Ekrem onu getirmelerini söyledi. Sonra da:
– *"Sirke ne güzel katık; sirke ne güzel katık!"* diyerek yemeğini yemeye başladı.[2]

* En basit bir katık bile olsa onu küçümsememeli ve kötülememelidir. Kişi hoşlanırsa yemeli değilse kusur aramamalıdır. Sofraya konan herhangi bir yemek ne kadar az ve sade olursa olsun Allah'ın bir lütfu olduğunu bilmeli, şükrederek o yemek hakkında iyi şeyler söylemelidir. [3]

---

[1] Buhârî, Menâkıb 23; Et`ime 21; Müslim, Eşribe 187, 188. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 13; Tirmizî, Birr 84.
[2] Müslim, Eşribe 167–169. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 39; Tirmizî, Et`ime 35; İbni Mâce, Et`ime 33.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 241.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Silsiletü'z-Zeheb:

İçindeki bütün râvileri güvenilirliğin (sika) en üstün derecesinde bulunan isnâd. Asahhul-esânîd diye tabir edilen isnadın en sahih, en mükemmel kabul edilen şeklidir.
Hadis âlimleri, isnad sistemine yalnız ilmî bir şekil ve esas vermemişler, aynı zamanda nisbî değerlerini tesbit düşüncesiyle hadis edebiyatında kullanılan çeşitli isnadların mukayeseli bir tetkikini de yapmaya çalışmışlardır.[1]
Hadis usulü kitaplarında isnadların en sahihi (asahhul-esânîd) olarak ileri sürülmüş çeşitli görüşler yer almaktadır. Meselâ bunlardan bazıları şöyledir:
Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhüye mezhebinde olanlara göre en sahih ve en kuvvetli isnad: Zühri-Sâlim, Babası Abdullah isnadıdır.
Ali b. Medinî ve el-Filâs mezhebinde olanlara göre en sahih isnâd; Muhammed b. Sîrîn-Âbide es-Selmânî-Ali b. Ebi Tâlib isnadıdır.
Bazı âlimlere göre, Süleyman el-A'meş, İbrahim en-Nehaî, Alkame b. Kays, Abdullah b. Mesud isnâdıdır.
İmam Buharî, en sahîh isnadın Mâlik-Nafi-İbn Ömer isnadı olduğunu söylemiş; Abdulkâhir et-Temîmî ise, bu isnadın başına eş-Şâfii'yi ekleyerek, Şafiî-Mâlik-Nâfi-İbn Ömer isnâdını isnadların en üstünü kabul etmiştir.[2] Hadisçilerin ittifakıyla Mâlik'in râvileri arasında eş-Şafiî'den daha kuvvetlisi yoktur. Müteahhir âlimlerden bazıları aynı isnada Ahmed b. Hanbel'i de eklemek suretiyle teşekkül eden Ahmed-Şafii Mâlik isnadını silsiletü'z-zeheb (altın zincir) olarak tasvip etmişlerdir. Fakat bu isnad zinciri hadis edebiyatında nadir bulunur. Bu isnadla yalnız dört hadis rivâyet edilmiş ve bu hadislerden yalnız biri, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almıştır. Bunun dışında başka hadisin nerede rivayet edildiği bilinmemektedir.[3]

---

[1] Zübeyr Siddîkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, Trc. Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul 1966, s. 125.
[2] İbnü's-Salah, Ulümul-Hadîs, Haleb 1966, s. 12; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, Nşr, Abdülvehhâb Abdullatîf Medîne 1972, I/78.
[3] Hakim, Ma'rifetu Ulumil-Hadîs, Kahire 1937, s. 56; Suyûtî, a.g.e., I, s. 78-79; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/425.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- İbnu Ebî Hatîm:

İbnu Ebî Hatîm diye meşhur olan zat Ebu Muhammed Abdurrahmân İbnu'l-Hâfiz el-Kebîr Ebî Hatîm Muhammed İbni'l-İdrîs İbn'l-Münzir et-Temîmî el-Hanzali er-Râzî'dir. 240-327 yılları arasında yaşamıştır. Horasan dışında pek çok yerlere seyahatler ederek devrinin âlimlerini dinlemiştir. Ebu Ya'la el-Halîli, babası Ebu Hâtim ile Ebu Zür'a'nın ilmini aldığını belirtir. Her çeşit ilimlerde ve bilhassa ricâl ilminde bir derya olduğu belirtilir. Fıkıh, Sahâbe ve Tâbiîn'in ihtilafları üzerine eserler te'lif etmiştir. Tefsirle ilgili te'lifi birçok cilt tutmaktadır. Ayrıca Cehmiye'ye redle ilgili eseri de hacimlidir.
Abdurrahmân'ın dindarlığı da zikre şayan derecede fazladır. Kendisi Ebdâl'lerden sayılacak derecede zâhiddir. Dindarlığı karşısında hayrete düşen babası: "Abdurrâhmân'ın ibâdetine kim yetişebilir? Onun bir kerecik günaha düştüğünü hatırlamıyorum." demiştir. Ebu'l-Hasen Ali İbnu İbrahim er-Râzî de onun hakkında: "Merhum'u Allah öyle bir behâ (mânevî güzellik) ve öyle bir nûrla kuşatmıştı ki kendisine bakan sürurla dolardı" der.
Kendisinden şu hatırası anlatılır: "Bir kısım arkadaşlarla Mısır'da bulunuyorduk. Aradan yedi ay geçti, bu esnada bir kere olsun sıcak çorba içmedik. Gündüzleri şeyhleri dolaşıyor, geceleri de müsveddelerimizi istinsah ediyor ve mukabelede bulunuyorduk. Birgün arkadaşımın biriyle bir şeyhe uğramıştık ki, oradakiler (zafiyetim ve rengimin uçukluğuna bakarak): "Bu hasta!" dediler. Derken o gün çarşıda satıcılarda bir balık gördüm, hoşuma gitti, biz de satın aldık. Eve vardığımızda bazı şeyhlerin ders saati gelmişti. Balığı bırakıp oraya gittik. Böylece üç gün balığı pişirme fırsatı bulamadık. Kokmaya yüz tutmuştu, "bedenin rahatıyla ilim elde edilemez" diyerek çiğ çiğ yedik".
Ebul-Velîd el-Bâci, İbnu Ebî Hâtim'in sikâ ve hâfiz olduğunu söylemiştir.
Zehebî'nin kaydına göre, meşhur te'lifi el-Cerh ve't-Ta'dil'den tahdîste bulunduğu bir sırada kendisine, Yahya İbnu Maîn: "Biz öyle kimseleri ta'nederiz ki, onlar göçlerini cennete indirmişlerdir..." dediği hatırlatılınca, ağlar ve elleri öylesine titremeye başlar ki kitabı elinden düşer."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/258-259.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Silsiletü'z-Zeheb:

İçindeki bütün râvileri güvenilirliğin (sika) en üstün derecesinde bulunan isnâd. Asahhul-esânîd diye tabir edilen isnadın en sahih, en mükemmel kabul edilen şeklidir.
Hadis âlimleri, isnad sistemine yalnız ilmî bir şekil ve esas vermemişler, aynı zamanda nisbî değerlerini tesbit düşüncesiyle hadis edebiyatında kullanılan çeşitli isnadların mukayeseli bir tetkikini de yapmaya çalışmışlardır.[1]
Hadis usulü kitaplarında isnadların en sahihi (asahhul-esânîd) olarak ileri sürülmüş çeşitli görüşler yer almaktadır. Meselâ bunlardan bazıları şöyledir:
Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhüye mezhebinde olanlara göre en sahih ve en kuvvetli isnad: Zühri-Sâlim, Babası Abdullah isnadıdır.
Ali b. Medinî ve el-Filâs mezhebinde olanlara göre en sahih isnâd; Muhammed b. Sîrîn-Âbide es-Selmânî-Ali b. Ebi Tâlib isnadıdır.
Bazı âlimlere göre, Süleyman el-A'meş, İbrahim en-Nehaî, Alkame b. Kays, Abdullah b. Mesud isnâdıdır.
İmam Buharî, en sahîh isnadın Mâlik-Nafi-İbn Ömer isnadı olduğunu söylemiş; Abdulkâhir et-Temîmî ise, bu isnadın başına eş-Şâfii'yi ekleyerek, Şafiî-Mâlik-Nâfi-İbn Ömer isnâdını isnadların en üstünü kabul etmiştir.[2] Hadisçilerin ittifakıyla Mâlik'in râvileri arasında eş-Şafiî'den daha kuvvetlisi yoktur. Müteahhir âlimlerden bazıları aynı isnada Ahmed b. Hanbel'i de eklemek suretiyle teşekkül eden Ahmed-Şafii Mâlik isnadını silsiletü'z-zeheb (altın zincir) olarak tasvip etmişlerdir. Fakat bu isnad zinciri hadis edebiyatında nadir bulunur. Bu isnadla yalnız dört hadis rivâyet edilmiş ve bu hadislerden yalnız biri, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almıştır. Bunun dışında başka hadisin nerede rivayet edildiği bilinmemektedir.[3]

---

[1] Zübeyr Siddîkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, Trc. Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul 1966, s. 125.
[2] İbnü's-Salah, Ulümul-Hadîs, Haleb 1966, s. 12; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, Nşr, Abdülvehhâb Abdullatîf Medîne 1972, I/78.
[3] Hakim, Ma'rifetu Ulumil-Hadîs, Kahire 1937, s. 56; Suyûtî, a.g.e., I, s. 78-79; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/425.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

118) Gömlek Giymek

790. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in en sevdiği elbise gömlek idi.[1]

---

[1] Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- METÂİN-İ AŞERE-TA'N NOKTALARI

Bir ravinin güvenilir (sika) olup olmadığı yukarıda belirtilen yönlerin incelenmesiyle ortaya çıkar. Ravinin derecesini düşüren bütün vasıflar, adâlet ve zabt'la alâkalı olarak kaydettiğimiz mezkur maddelerden biriyle ilgilidir ve onlardaki eksikliği ve aksamayı belirtir.
İşte raviyi kusurlayan bu vasıflara Metâin denir (mit'an'ın cemidir). Başlıca on maddede toplandığı için metâin-i aşere de denmiştir.
Cerh ve ta'dil bakımından raviler, metain-i aşere denilen on noktadan tenkid edilerek ayrı ayrı lafızlarla değerlendirilirler. Bunların beşi adâlet'i yaralayan, beşi de zabt'ı yaralayan kusurlardır.
Şimdi en mühimlerinden başlamak üzere bunları açıklayacağız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

El-Cerh Ve't-Ta'dîl:

İbnu Ebî Hatim'in meşhur eseridir. Asıl konusu, râvileri adalet ve zabt yönleriyle incelemek olan cerh ve tâdîl sahasında yazılmış ilk mükemmel eserlerden biridir.
Hadîs ilimlerinin mühim bir şûbesini ilmu'l-cerh ve't-ta'dîl teşkîl eder. Kâtip Çelebi'nin kaydettiği târife göre, bu ilim, hadîs râvilerinin kabaca hâfiza ve diyânet diye ifâde edebileceğimiz zabt ve adâlet yönlerini inceleyerek kendine has tâbirlerle beyân etmek bu tâbirlerin mertebelerini ve ifâde ettikleri hükümleri ortaya koymakla meşgûl olan bir ilimdir. Zehebî, bu sâhada, ilk eseri Yahyâ İbnu Sâdi'l-Kattân'ın (194/809) verdiğini belirtir. Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebîr'i de, içerisinde tanıtılan 40 bin kadar râvi ile mühim kaynaklardan birini teşkîl eder. Ne var ki, Buhârî'yi -bir kısım âlimlerimizin dikkat çektiği üzere- çok nâdir ferdlerde görülebilecek kemal mertebesine ulaşan bir fıtrî nezâhet ve takva hâli, cerh ve tâdîl âlimleri beyninde câri olan deccâl, kezzâb, vazzâ' gibi şiddetli tâbirleri cerh maksadıyla râviler hakkında kullanmaya mâni olduğu gibi, bir çok durumlarda, râvilerin cerh ve ta'dîllerini yeterince yapmaktan da alıkoymuştur. Bu durum et-Târîhu'l-Kebîr'in dikkat çekici bir hususiyetidir.
İşte Buhârî'nin eserindeki bu noksanlığı hissedip telâfi etmek üzere eser verenlerden biri Ebû Muhammed Abdurrahmân İbnu Ebî Hâtim er-Râzi olmuştur.
İbnu Ebî Hâtim er-Râzî'nin bu eseri 9 büyük cilt teşkîl eder ve içerisinde 18039 aded râvinin hayatı incelenir.
Kitabın birinci cildi Takdimetü'l-Ma'rife adını taşır ve sanki müstakil bir eserdir. Asıl kitabın esâsı ve mukaddimesi durumundaki bu Takdime kısmı, zâten son derece ehemmiyet arzeden esere ayrı bir kıymet, ayrı bir renk katar.
Takdime'de bir kısım temel mevzular şu sırayla ele alınır: "Sünnete olan ihtiyâç; sahîh hadîslerin sakîm olanlarından tefrîk edilmesinin ehemmiyeti; râvilerin ahvâlinin bilinmesinin lüzumu, râvilerinin ahvâlini ancak cerh ve ta'dîl âlimlerinin bilebileceği; vs."
Bu hususlar birbirine bağlı olarak açıklandıktan sonra, râvilerin tabakalarına işâret edilir, ashâbın hepsinin adâlet sâhibi oldukları, onlar hakkında cerhin mümkün olmadığı belirtilir, sonra Tâbiîn ve Etbauttâbiîn tabakalarına geçilerek onların da fazîletleri beyân edilir. Daha sonra, kısaca râvilerin mertebelerine temâs edildikten sonra cerh ve ta'dîl âlimlerinden imam sayılan büyükler tanıtılır. Çeşitli vasıfları ve fazîletleriyle tanıtılan imamlar meyânında sırayla Mâlik İbnu Enes, Süfyân İbnu Uyeyne, Süfyânu's-Sevrî, Şu'be İbnu'l-Cerrâh, Hammâd İbnu Zeyd, Evzâî, Veki'... vs. burada kaydedilebilir. En sonda da babası olan Ebû Hâtimi'r- Râzî'yi tanıtır. Babası için ayrılan kısım 26 sayfa tutar.
Takdime'den sonra, râvileri cerh ve ta'dîl edildiği esas kitaba ikinci cilde geçilir. Ancak bu ciltte de, tekrar mukaddime mahiyetinde 38 sayfalık umumî bilgilerin sunulduğu bir giriş kısmına yer verilir. Bu kısımda önce Sünnetin tesbîti (âyet ve hadîsten alınan delilerle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tesbîte matûf teşvîklerinden örneklerle) işlenir. Arkadan Ashâb'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında töhmet-i kizbten uzak olduğu, rivâyetin dinin bir parçası anlaşıldığı, râvileri cerh etmenin gıybet sayılmaması gerektiği, ahkâm hadîsleriyle mevâiz hadîslerinin kabûlünde aynı hassasiyetin gösterilmediği, ahz-ı ilimde teyakkuz ve titizlik gerektiği, vs. gibi bir kısım temel bahislere yer verilir, kıymetli açıklamalar sunulur.
Takdime kısmını birinci cilt kabûl ettiğimiz takdirde, bu ikinci cildin 39. sayfasından itibaren esas mevzuya geçilerek "kendilerinden ilim alınmış olan râviler"in tanıtılmasına başlanır. Râvileri alfabetik sıraya göre tanzîm eden kitap, Ahmed ismini taşıyanlardan başlar. Tanıtılan râviler hakkında bilgi verilirken, umûmiyetle cerh ve ta'dîl kitaplarında rastlandığı üzere, râvinin hadîs aldığı hocaları (şeyhleri), kendisinden hadîs alan (talebe mesâbesinde) kimseler zikredilir, sonra da hakkında gelmiş olan cerh ve ta'dîl hükümleri kaydedilir.
Eser 1371/1952 yılında üç elyazması nüshası karşılaştırılarak, tahkîkli olarak Haydarâbâd Deken'de basılmıştır. Tahkîki yapan Abdurrahman İbnu Yahya el-Muallimî el-Yemânî'nin 26 sayfa kadar tutan mukaddimesi mevcuttur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/259-261.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- METÂİN-İ AŞERE-TA'N NOKTALARI

Bir ravinin güvenilir (sika) olup olmadığı yukarıda belirtilen yönlerin incelenmesiyle ortaya çıkar. Ravinin derecesini düşüren bütün vasıflar, adâlet ve zabt'la alâkalı olarak kaydettiğimiz mezkur maddelerden biriyle ilgilidir ve onlardaki eksikliği ve aksamayı belirtir.
İşte raviyi kusurlayan bu vasıflara Metâin denir (mit'an'ın cemidir). Başlıca on maddede toplandığı için metâin-i aşere de denmiştir.
Cerh ve ta'dil bakımından raviler, metain-i aşere denilen on noktadan tenkid edilerek ayrı ayrı lafızlarla değerlendirilirler. Bunların beşi adâlet'i yaralayan, beşi de zabt'ı yaralayan kusurlardır.
Şimdi en mühimlerinden başlamak üzere bunları açıklayacağız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

128) Yatma Ve Oturma Âdâbı (Sırt Üstü Yatmak, Avret Mahallinin Açılma Korkusu Olmayınca Ayak Ayak Üstüne Atmak, Bağdaş Kurarak Ve Bir Şeye Bürünerek Oturmak Câizdir)

821. Abdullah İbni Yezîd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i mescidde bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış, sırt üstü yatarken görmüştür.[1]

822. Câbir İbni Semure *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar, yerinde bağdaş kurarak otururlardı.[2]

823. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Kâbe'nin avlusunda elleriyle dizlerini tutarak şöyle otururken gördüm, dedi ve uyluklarını karnına dayayıp kolları ile dizlerini tutarak ve kaba etleri üzerine oturarak Resûlullah'ın oturuş tarzını tarif etti.[3]

824. Kayle Binti Mahreme *radıyallahu anhâ* şöyle der:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dizlerini karnına dayamış, ellerini koltuklarının altına koyup, kaba etleri üzerine oturmuş vaziyette gördüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i böyle huşû ve huzû içinde mütevazi bir vaziyette oturur görünce, korkudan irkildim.[4]

825. Şerîd İbni Süveyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün sol elimi arkaya atmış ve elimin ayasına dayanmış otururken, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana uğradı ve:
"Allah'ın gazabına uğramış olanlar gibi mi oturuyorsun?" buyurdu.[5]

* Bu hadislerden Rasûlullah (s.a.v)'in mescidde nasıl oturup yattığını öğreniyoruz. Mescidde yatılmaz kanaatinin bir dayanağı yoktur. Kişi yorulunca istirahat için namaz vakti haricinde mescidde uzanıp yatabilir. Herkes ve her mescid için geçerli olmasa bile istasyon, otogar ve terminallere yakın cami ve mescidlerde yatanlar görülürse nahoş karşılanmamalı, diğer mescid ve camilerde münasip bir şekilde yatıp uyuyan yolcu ve otel parası olmayan birkaç saatlik bekleyiciler için de hoşgörülü davranmalıdır. Mescidlerde yatılabileceğine dair pek çok hadis ve deliller var fakat yatılmayacağına dair hiçbir delil yoktur.
Allah'ın gazabına uğramış olan yahudiler ve diğer kafirlerin oturuş şekli olan bir elin içine dayanarak oturmak kibirli ve büyüklük taslayan kimselerin oturma şeklini yansıttığından yasaklanmıştır. Allah'ın gazablandığı kimselerin şiarı olan oturma yaslanma vb. davranışlar görüldüğünde onlar akla geliyorsa zihnimizde onlar canlanıyorsa müslümanlar bu şekillere benzemekten sakınmalıdır. *"Kim kime benzemeye çalışırsa o onlardandır"* hadisine de uyulmuş olacağından kafir davranış ve adetlerinden uzak durulmalıdır. [6]

---

[1] Buhârî, Salât 85 İsti'zân 44; Müslim, Libâs 75. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 19; Nesâî, Mesâcid 28.
[2] Ebû Dâvûd, Edeb 26. Benzer rivâyetler için bk. Müslim, Mesâcid 286; Tirmizî, Salât 412.
[3] Buhârî, İsti'zân 34.
[4] Ebû Dâvud, Edeb 22.
[5] Ebû Dâvûd, Edeb 24.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 258.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Ravinin Adaletini Cerheden Sebepler (Adalet Vasfına Yönelik Ta'n Noktaları):

1- Kizb-Kizbu'r-Ravi:

Raviyi cerheden en ağır suçtur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uydurmaktır. Yani Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in söylemediği bir sözü veya yapmadığı bir fiili söylemiş ve yapmış göstermek. Bu işi bile bile yapmanın küfür olduğuna kâil olanlar vardır. Bu suretle ortaya konan rivayete mevzu, muhtelak, masnû, müfterâ, müfte'al, kizb gibi çeşitli adlar verilmiştir. Türkçemizde umumiyetle "uydurma" diyoruz.
Kizb deyince, öncelikle anlaşılan kizb ale'r-Rasûl ise de, kişinin insanlarla münasebetlerinde yalana yer vermesi de hemen terkini gerektiren ciddi bir kusurdur. Ancak kizb fi'l-lehçe denen bu ikinci çeşit kizble, kizb ale'r-Rasûl denen birinci çeşit kizb arasında fark gözetilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalanı yakalanan artık, ebediyen metrûktur. Kendisinden hiç bir surette hadîs alınmaz. Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Bekr el-Humeydî, Ebu Bekr es-Sayrafî gibi pek çoklarına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uyduranın -tevbe etse, yaptıklarına pişmanlığını izhar etse bile- artık ebediyen hadîsi alınmaz. Halbuki dünyevî işlerinde yalanı bilinen kimse tevbekâr olsa onun rivâyetleri alınabilir. Yalnız İmam-ı Nevevî, rivâyet ile şehâdet arasındaki benzerlik ve paralellikten hareket ederek; yalancı şahidlik yapıp sonradan tevbe edenin tekrar şahitliği mûteberdir prensibinden hareketle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söyleyen kimse bilâhare tevbekâr olsa rivayetinin alınabileceğine hükmetmiştir. Ancak bu konuda aslolan, -tevbekâr bile olsa- kizb fazîhasını işleyen kimsenin ebediyyen terkidir. Tevbesi Allah'la kendi arasında bir iştir.
Mevzu Hadîs bahsinde bu konuya daha geniş yer vereceğiz.[1]
Böyle ravinin durumu "Kezzab", "vadda", "ekzebu'n-nas", "ruknu'l-kizb", "ileyhi münteha fi'l-vad" gibi terimlerle durumu en ağır şekilde ortaya konulur. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/13-14.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 93-94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Ebû Avane:

Ya'kûb İbnu İshâk İbni İbrahim İbni Yezîd el-İsferâyîni (130/845-316/928).
Aslen Neysâburludur. Müslim'in Sahîh'i üzerine yazmış bulunduğu es-Sahîhu'l-Müsned(bâzı kaynaklarda el-Müsnedü's-Sahîh) adındaki müstahreci ile meşhurdur. Bu Müsned'de Müslim'in Sahîhi'nde bulunmayan pek çok ziyâde hadîsin yer aldığı kaynaklarda zikredilir.
Ebû Avâne kendisini hadîse vermiş ve bu maksadla çok yer dolaşmış bir âlimdir. Uğradığı yerler arasında Şam, Mısır, Basra, Fâris, Kûfe, Vâsıt, Hicâz, el-Cezîre, Yemen, İsfehân, Rey sayılır. Zehebî, onun hakkında: "Dünyayı dolaşmıştı" der. Hâfiz, İmam, Sika (güvenilir) vasıflarıyla muttasıftır. Hadîste olduğu kadar fıkıhta da ün yapmıştır. Şâfiîdir. İmâm Şâfiî'nin kitaplarını ve mezhebini İsferâyin şehrine ilk defa Ebû Avâne'nin soktuğu belirtilir. İlmi kadar ibâdet ve zühtü de takdîr görmüştür. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/261.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Ravinin Adaletini Cerheden Sebepler (Adalet Vasfına Yönelik Ta'n Noktaları):

1- Kizb-Kizbu'r-Ravi:

Raviyi cerheden en ağır suçtur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uydurmaktır. Yani Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in söylemediği bir sözü veya yapmadığı bir fiili söylemiş ve yapmış göstermek. Bu işi bile bile yapmanın küfür olduğuna kâil olanlar vardır. Bu suretle ortaya konan rivayete mevzu, muhtelak, masnû, müfterâ, müfte'al, kizb gibi çeşitli adlar verilmiştir. Türkçemizde umumiyetle "uydurma" diyoruz.
Kizb deyince, öncelikle anlaşılan kizb ale'r-Rasûl ise de, kişinin insanlarla münasebetlerinde yalana yer vermesi de hemen terkini gerektiren ciddi bir kusurdur. Ancak kizb fi'l-lehçe denen bu ikinci çeşit kizble, kizb ale'r-Rasûl denen birinci çeşit kizb arasında fark gözetilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalanı yakalanan artık, ebediyen metrûktur. Kendisinden hiç bir surette hadîs alınmaz. Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Bekr el-Humeydî, Ebu Bekr es-Sayrafî gibi pek çoklarına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uyduranın -tevbe etse, yaptıklarına pişmanlığını izhar etse bile- artık ebediyen hadîsi alınmaz. Halbuki dünyevî işlerinde yalanı bilinen kimse tevbekâr olsa onun rivâyetleri alınabilir. Yalnız İmam-ı Nevevî, rivâyet ile şehâdet arasındaki benzerlik ve paralellikten hareket ederek; yalancı şahidlik yapıp sonradan tevbe edenin tekrar şahitliği mûteberdir prensibinden hareketle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söyleyen kimse bilâhare tevbekâr olsa rivayetinin alınabileceğine hükmetmiştir. Ancak bu konuda aslolan, -tevbekâr bile olsa- kizb fazîhasını işleyen kimsenin ebediyyen terkidir. Tevbesi Allah'la kendi arasında bir iştir.
Mevzu Hadîs bahsinde bu konuya daha geniş yer vereceğiz.[1]
Böyle ravinin durumu "Kezzab", "vadda", "ekzebu'n-nas", "ruknu'l-kizb", "ileyhi münteha fi'l-vad" gibi terimlerle durumu en ağır şekilde ortaya konulur. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/13-14.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 93-94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24- CİHÂD KİTABI
1- Allah Yolunda Cihâd Etmenin Fazîleti Babı
2- Allah (Azze Ve Celle) Yolunda Sabahleyin Veya Akşamleyin (Cihâd İçin) Yürüyüş Yapma (Faziletinin Beyânı) Babı
3- Bir Gaziyi (Savaşa Gidecek Müslümanı) Techizatlandıranın (Sevabının Beyânı) Babı
4- Allah Teâlâ Yolunda Mal Harcamanın Fazileti (Nın Beyânı) Babı
5- Cihâdı Bırakmak Hakkındaki Tehdid Babı
6- Mazeret Kendisini Cihâddan Alakoyan Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
7- Allah Yolunda Rıbat (Sınır Ve Önemli Mevkilerde Düşmana Karşı Bekleme) Fazileti Cnîn Beyânı) Babı
8- Allah Yolunda Nöbet Beklemenin Ve Tekbir Getirmenin Fazileti Babı
9- Nefir (Kâfirlerle Savaşmaya Gîden Topluluk) İçinde (Cihada) Çıkmak Babı
10- Deniz Savaşı Fazileti (Nin Beyânı) Babı
Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâm) İn; Bu Hadîsten Çıkan Mucizeleri
11- Deylem (Bölgesinin Fethedileceğin) İ Bildirmek Ve Kazvin'in Fazileti (Nin Beyânı) Babı
12- Baba Ve Anast Hayatta Olduğu Halde Savaşa Giden Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
13- Cihâdda Niyet Babı
14- Allah Yolunda Savaş İçin At Bağlayıp Hazırlamak Babı
15- Allah Sübhânehu Ve Teâlâ Yolunda Savaşma (Nın Faziletinin Beyânı) Babı
16- Allah Yolunda (Savaşıp) Şehîd Olmanın Fazileti Babı
17- (Sevab Bakımından) Şehîdlik (Hükmünde) Olması Umulan (Ölüm Çeşitleri) Babı
18- Silâh Babı
19- Allah Yolunda Ok Atmak Babı
20- Büyük Bayraklar Ve Küçük Bayraklar Babı
21- Savaşta İpek Ve Dîbâc (Denilen İpekli Kumaş) Giymek Babı
22- Savaşta Sarıklar Giymek Babı
23- Savaşta Alım Satım Babı
24- (Allah Yolunda) Cihâda Gidenleri Uğurlamak Ve Onlarla Vedalaşmak Babı
25- Seriyye (Savaşa Giden Askerî Müfreze) Leh Babı
26- Müşriklerin Tencerelerinde (Ve Diğer Kablar1nda) Yemek Yeme Babı
27- Müşriklerden Yardım İstemek Babı
28- Savaşta Hile Etmek Babı
29- Hasmı İle Dövüşmek Üzere Savaşçının Muharebe Meydanına Çıkması Ve Savaşçının Beraberinde Bulunan Eşyatnın Hükmüne Dâir Hadîsler) Babı
30- (Kâfir Düşmanlara) Saldırmak, Geceleyin Baskın Yapmak Ve (Bu Arada) Kadınları Ve Çocukları Öldürmek Babı
31- (Savaşta) Düşman Ülkesinde (Binaları, Ağaçları Ve Ziraatları) Yaktırmak Babı
Benî Nadir Yahudileri Hakkında Özlü Bilgi
32- Esirleri Fidye Karşılığında Kurtarmak Babı
33- (Savaşçı) Düşman, (Bir Müslümana Âit) Malı Elde Eder Sonra Müslümanlar Düşmanı Mağlûb Eder (Ve Böylece Ganimet Meyânında Müslümanların Eline Geçen O Malın Hükmüne Dâir Hadîs) Babı
34- Gulul (Yânî Ganimet Malını Çalmak) Babı
35- Nefel (Yâni Mücâhid'e Ganimetteki Payından Fazla Olarak Verilen Mal) Babı
36- Ganimet Mallarını (Gaziler Arasında) Taksim Etmek Bâbı
37- Köleler Ve Kadınlar, Müslümanların Refakatinde Savaşta Hazır Bulunurlar, Babı
Savaşa Giden Kadın İçin Ganimetten Sehim Verilir Mi ?
38- Devlet Başkanının (Savaşa Giden Mücâhidlere) Tavsiyesi, Babı
Alınacak Cizye Miktarı Hakkındaki Görüşler
39- İmâm (Devlet Başkanın) A İtaat Babı
40- Allah'a İsyan Hususunda (Hiçbir Yaratığa) İtaat Etmek Yoktur, Babı
41- Biat Bâbı
42- Biate Vefa (Yâni Bîatla Verilen Söze Sadakat Göstermek) Babı
43- Kadınların Biat Etmesi Babı
44- Koşu Yarışması İçin Konulan Ödül Ve Ödüllü At Yarıştırmak Babı
Ödüllü At Yarışma Şekilleri Ve Bunlardan Meşru Olanlar İle Meşru Olmayanlar
45- Düşman Toprağına Mushaf İle Sefbr Edilmesinin Yasaklığı Babı
46- Ganimet Malının Beşte Birinin Taksimi Babı

24- CİHÂD KİTABI

Cihâd : Arab dilinde güçlük mânâsına gelen Cehd kelimesinden alınmadır. Şeriat ıstılahında ise, Allah adını yüceltmek için kâfirlerle savaşmak mânasına geiir. Allah yolunda cihâd, nefisle mücâdele mânâsına da gelir. Bu Kitâbda Allah yolunda savaşma ile ilgili hadisler rivayet edilmiştir. Allah'ın adını yüceltmek maksadıyla kâfirlerle savaşmak veya buna hazırlanmak farz-ı kifâye'dir. Fakat din düşmanı olan kâfirler İslâm ülkesine girdikleri zaman onlarla savaşmak farzı ayn olur. Biz bu kadarlık bilgi ile yetinelim. Kimlere farz olduğu, kimlerin bundan muaf tutulduğu hususu ve benzeri meseleler fıkıh kitablarında etraflıca anlatılmaktadır. [1]

1- Allah Yolunda Cihâd Etmenin Fazîleti Babı

2753) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhj'den rivayet edildiğine göre; Resûiullah (SaliallaJıü Aleyhi ve Seli eni)- şöyle" buyurdu, demiştir :
«Allah, kendi yolunda (cihâd'a) çıkan (müslüman) kimseye «Benim yolumda cihâd, bana imân ve peygamberlerimi tasdikten başka bir neden onu (evinden) çıkarmıyor» diye (büyük ikram ve çok se-vâb) hazırlamıştır. (Allah) "O kimseyi cennete dâhil etmek veya elde ettiği sevâb veya ganimete nail olarak, çıktığı evine (selâmetle) geri getirmek benim kefaletim altındadır» (diye taahhüdde bulundu.)» Sonra Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) (sözüne devamla) :
«Nefsim (kudret) elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki müs-lümanlara güçlük çıkarmam (endişesi) olmasaydı, Allah yolunda (cihâda) çıkan hiç bir seriyye (yâni savaş müfrezesine katılmak)dan katiyen geri kalmazdım. Ve lâkin ben bir bolluk bulamıyorum ki onları (binit hayvanlarına) bindireyim. Onlar da bir bolluk bulamıyorlar ki (binici olarak) beni tâkib edebilsinler. Ben (savaşa gittik)den sonra (savaştan) geri kalmalarına da gönülleri razı olmaz. Muham-med'in nefsi (kudret) elinde olan (Allah)a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra (dirilerek) savaşıp katlolunmayı, sonra (tekrar dirilerek) savaşıp öldürülmeyi arzularım» buyurdu."

2754) Kbû Said-i Hudrî (Radtyallâhü anfı)'âen rivayet edildiğine gQre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Allah yolunda cihâd eden (müslüman) kimse, Allah'ın (şu) garantisi altındadır: Allah ya onu mağfiretine ve rahmetine katar veya onu sevâb ve ganimetle (evine selâmetle) geri döndürür. Allah yolunda cihâd eden (müslüman) kimse, (evine) dönünceye kadar durumu, (bu sürece) - gevşeklik etmeksizin (gündüzleri) oruçlu ve (geceleyin) ibâdete devamlı kimsenin durumu gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Atiyye bin Saîd el-Avfi bulunur. Bu râvîyi Ahmed, Ebû Hatim ve başkaları zayıf saymışlardır. [2]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i, Müslim, Nesâî ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin bâzı cümleleri kudsi hadis şeklinde ifâde edilmiştir. Bu nedenle bâzı ifâdeleri parantez içinde ilâve etmek durumu oldu.
Mücâhidin cennete girmesinin Allah'ın kefaleti altında olmasından maksad, Allah'ın ikram ve ihsanı ile cennete kavuşturulmasıdır. Mücâhidin selâmetle ve bol ecirle veya bol ecirle beraber ganimetle evine döndürülmesi ile ilgili cümleden maksad da onun hem maddî hem de mânevi veya yalnız mânevi mükâfatla evine dönmesidir.
Mücâhidin bu mutluluğa erişebilmesi için, cihâdını, nâm ve şöhret gibi dünyevi maksadlarla değil, sırf Allah rızâsı için ve ihlâslı yapması gereklidir. Hadis bu duruma da işaret etmektedir.
İhlâslı mücâhid'in şehîd edilmesi hâlinde cennetlik olduğuna dâir cümle ile ilgili olarak Kadı Iyâz: Bu cümleden maksad savaş şehidinin ölür ölmez derhal cennete dâhil edilmesi olabilir. Nitekim Allah Teâlâ şehîdlerle ilgili bir âyette
*OnIar Rableri yanında dirilerdir, nzıklanırlar...» buyurmuştur. Anılan cümle ile şu mânâ kasdedilmiş olabilir: Mücâhid, hesaba çekilmeden, azab edilmeden ve hiç bir günahtan dolayı müâhaza görmeden, Allah'a çok yakın kullarla beraber Öncelikle cennete girer. Çünkü sahih bir hadîsle sabit olduğu gibi şehîdlik, günahlara kefaret olur.
Hadîste geçen "Seriyye" savaş müfrezesi demektir. Nevevi: Seriyye, askerî müfrezedir. Bazen ordudan ayrılarak düşmana saldırıp tekrar orduya katılır. İbrahim el-Harbî demiş ki:
Seriyye, yaklaşık dörtyüz kişilik müfrezedir. Bu müfreze genei-likle gece yürüyüş yaptığı için ona seriyye ismi verilmiştir, diye bilgi verir.
Hadîsin son kısmında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), savaşa giden her askerî müfrezeye katılma iştiyakını beyân buyurarak, ancak müslümanlara olan şefkat ve merhameti dolayısıyla bâzı küçük savaşlara katılmadığım belirtmektedir. Şöyle ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) herhangi bir savaşa katıldığı zaman tüm müslümanlar refakat etmek ister ve geri kalmaya gönülleri razı olmaz. Tüm müslümanların savaş araç ve gereçlerini, özellikle binit hayvanlarını sağlamaya ne Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ne de müslümanların o günlerdeki güçleri yetmiyordu. Savaşa gidecek olanların bir kısmının yaya olarak, süvarileri takip etmesi güçlüğü açıktır. Binit hayvanı temin edemiyenleri savaşa götür-memek, gidemeyenleri derin üzüntüye sevk eder. İşte bu güç durumu dikkate aîan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bâzı savaşlara bizzat katılmamayı uygun bulmuştur.
Hadîsin en son fıkrası da gaziliğin ve şehidliğin faziletini, şehıd-liği temenni etmenin ve güç yetmez hayırlı işleri dilemenin meşruluğunu belirtir. Cihâdın farz-ı ayn olmayıp farz-ı kifâye olduğu hükmü de bu hadisten çıkarılır.
E b û S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ise Zevâid türün-dendir. Bu hadis de cihâdın üstün faziletini beyân eder.
Mücâhid, şehid edildiği takdirde ilâhi mağfiret ve rahmete, edilmediği takdirde, sevab ve ganimete kavuşma garantisine sahiptir. Ayrıca cihâd süresi boyunca, gündüzleri oruçla ve geceleri ibâdetle İhya etmişçesine sevap kazanır. [3]

2- Allah (Azze Ve Celle) Yolunda Sabahleyin Veya Akşamleyin (Cihâd İçin) Yürüyüş Yapma (Faziletinin Beyânı) Babı

2755) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyûen rivayet edildiğine göre: Resûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
-Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolunda (cihâd için) bir kere yürüyüş, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.»"

2756) Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir :
-Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolunda Icihâd için) bir kere yürüyüş, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.»"

2757) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine güre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ît Seltem) şöyle buyurmuştur:
-Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolımdfe (cihâd için) bir kere yürüyüş, şüphesiz dünyadan ve dünyadaki şeyhlerin hepsinden hayırlıdır."" [4]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim ve Tirraizi, Sehl (Radıyallâhü anh)'m hadîsini
bunlar ile N e s â i ve E n e s (Radıyallâhü anhümâ) 'nınkini yine bunlar ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Ğadve" ve "Ravha" kelimelerinin anlamlarıyla ilgili olarak el-Hâf iz, el-Fetih'te: "Ğadve, Guduv"dan alınmadır. Guduv, gündüzün başlangıcından ortasına kadar olan sürenin herhangi bir zamanında çıkmaktır. Ravha da Ravâh'tan alınmadır. Ravâh, gündüzün ortasından gün batmcaya kadar olan sürenin herhangi bir zamanında çıkmaktır, der. Bu çıkışlar Allah yolunda savaşmak amacıyla olduğu için yürüyüş sözcüğü ile terceme ettim. Çünkü bilindiği gibi askeri harekât için çevremizde, yürüyüş kelimesi kullanılmaktadır.
Böyle bir yürüyüşün dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden hayırlı olması ile kasdedilen mânâ ile ilgîîi olarak da el-Hâfız, İbn-i Dakiki'1-îyd' den naklen şu bilgiyi verir:
Bilindiği gibi bütün dünya ve içindekiler, cennetteki nimetlerin bir zerresine bile denk değildir. Fakat cennet nimetleri dünyada görülemiyor. Dünya nimetleri ise görülüyor. Görülemeyen cennet nimetleri ile görülebilen dünya nimetleri arasında bir mukayese yapıldığı takdirde cennet nimetlerinin değeri daha iyi anlaşılır. İşte bu nedenle hadîste bu mukayese yapılmıştır. Kasdedilen mânâ şöyle olur: Allah yolunda savaşmak için gündüzün herhangi bir zamanında yapılan bir yürüyüş karşılığında verilecek cennet nimeti, dünyadan ve dünyadaki bütün nimetlerden üstündür.
Hadisteki cümle ile şu mânâ da kasdedilmiş olabilir: Anılan bir yürüyüş ile elde edilen sevab, bütün dünyayı, içindeki bütün varlıklarla beraber Allah yolunda harcamakdan kazanılacak sevabtan daha fazladır.
El-Hâf iz, daha sonra ikinci yorumu teyîd eden mürsel bir hadîsi nakleder. [5]

3- Bir Gaziyi (Savaşa Gidecek Müslümanı) Techizatlandıranın (Sevabının Beyânı) Babı

2758) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
«Kim Allah yolunda savaşan bir gaziyi mükemmel bir biçimde teçhizattandınrsa, o gâzî ölünceye veya (savaştan) dönünceye kadar (kazandığı) sevabın bir misli onu techizatlandıran kimseye-olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer Osman bin AbdİIlah, Ömer bin el-Hattâb (R.A.)'den hadîs işitmiş ise sened sahihtir. Çünkü el-Tehzîb'te müellif, bunun Ömer'den olan rivayetinin mürsel olduğunu söylemiştir.

2759) Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, Allah yolunda savaşan bir gaziyi teczihatlandınrsa, o gazinin sevabından hiç bir şey eksiltmeksizin sevabının bir misli o kimseye olur.»" [6]

İzahı

Zevâid türünden olan Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini İbn-i Hibbân da rivayet etmiştir. Zeyd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin birer benzerini, Buhâri, Müslim., T i r -mizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Gazinin techizatlandırılması, onun binek hayvanını ve savaş için gerekli araç ve gereçleri ile diğer ihtiyaçlarını temin etmek, demektir.
Birinci hadiste geçen istiklâl masdarından alınma fiilin mânâsı gazinin savaş araç ve gereçlerinden hiç bir şeye muhtaç olmayacak biçimde savaşabilir duruma gelmesidir.
Her iki hadis de bir gaziyi savaşa hazırlamanın sevabının yüceliğine delâlet eder. Asr-ı Saadette müslümanlardan fakir olanlar, Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve zengin olan sahâbiler tarafından techizatlandırılırdi. Techizatlandınlamayanlar savaşa katı-lamıyorlardı. Bu gibi sahâbiler bazen Medine-i Münevvere ' de kalıp savaşa giden müslümanUırın işlerine ve hizmetlerine bakarlardı. [7]

4- Allah Teâlâ Yolunda Mal Harcamanın Fazileti (Nın Beyânı) Babı

2160) Sevbân (Radıyallâhü anh)\\cn rivayet edildiğine göre; Re-Jffilullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın harcadığı dinarın en faziletlisi (sevabça en üstün olanı) , onun çoluk çocuğuna harcadığı dinar, Allah yolunda bir at için harcadığı dinar ve adamın Allah yolunda (savaşan) arkadaşlarına harcadığı dinardır.»"

2761) Ali bin Ebi Tâlib, Ebü'd-Derdâ, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Abdullah bin Ömer, Abdullah bin Amr, Câbir bin Abdillâh ve İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre bu zâtların hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden :
-Kim evinde oturup (yâni savaşa katılmayıp) da Allah yolun (da savaşanlarla bir nafaka (mâlî yardım) gönderirse ona beher dirhem karşılığında yediyüz dirhem (sevabı) vardır. Kim de Allah yolunda bizzat savaşır ve bu uğurda mal harcarsa ona beher dirhem karşılığında yediyüz bin dirhem (sevabı) vardır» buyurduğunu sonra;
= ("... Ve Allah dilediğine kat kat (sevâb) verir...) âyetini okuduğunu rivayet etmişlerdir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Halil bin Abdillâh bulunur. Zehebî: O, tanınmıyor, demiştir, İbn-i Abdühâdi de böyle demiştir. [8]

İzahı

Sevbân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, T i r -mizi, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir, tbnü'l-Melik bu hadisin şerhinde: Yâni bu üç yere yapılan harcama, diğer hayırlı işlere yapılan harcamalardan faziletçe üstündür. Hadiste anılan üç yer arasında da fazilet açısından bir sıralama vardır. Bu da hadisteki sıra durumudur, demiştir. Yâni en faziletli dinar adamın çoluk çocuğuna harcadığı dinardır. Bundan sonra en faziletli dinar, adamın savaş ve benzeri hayırlı yollar için hazırladığı binit hayvanı uğruna harcadığı dinardır. Üçüncüsü; adamın, Allah yolunda savaşan arkadaşları için harcadığı paradır.
Bâzıları: Hadiste bir sıralama durumu yoktur. Anılan üç şey sayılmış, fakat birisinin diğerinden sonra olduğuna dâir bir kayıd yoktur. Ancak şöyle söylenebilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan üç şeyi sırayla sayması hikmetsiz değildir, demişlerdir.
Sekiz sahâbî (Radıyallâhü anhüm) 'den rivayet edilen ikinci hadîs ise Zevâid türündendir. Bu hadis de savaşa katılmayıp, savaşanlara maddî yardımda bulunan müslümanın harcadığı meblâğın ye-diyüz kat ve savaşa katılıp da bu uğurda mâlî harcamada bulunan müslümanın harcadığı meblâğın yediyüz bin kat artırılarak, yâni bu kadar harcama yapmışcasma sevâb kazandığına delâlet eder. Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadisi buyurduktan sonra okuduğu âyet, Bakara sûresinin 261. âyetinin bir bölümüdür ve Allah yolunda harcanan malın sevabının kat kat arttırılmasının Allah'ın dilemesine bağlı bulunduğuna delâlet eder. Resûl-i Ekrem-bu âyeti, hadiste haber verdiği üstün fazileti teyid için okumuştur. Bu âyetin tamamının meali şöyledir:
«Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, (ekilen) öyle bir tanenin durumu gibidir ki, yedi başak bitirmiş ve beher başakta yüz tane bulunmuş olur. Allah Teâlâ dilediğine kat kat artırır. Allah vâsi' (lûtfu geniş) dir, (her şeyi) bilendir.» (261).
Yukarıya mealini aldığım âyetin izahı için tefsir kitablarma başvurmayı tavsiye etmekle yetineyim. [9]

5- Cihâdı Bırakmak Hakkındaki Tehdid Babı

2762) Ebû Ümâme (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şüyle buyurmuştur :
«Kim savaşmaz, veya bir gaziyi techizatlandırmaz, ya da savaşa £İden bir askerin çoluk çocuğuna namusluca bakıp (işlerini görmekle) yerini tutmaz ise Allah sübhâne kıyamet gününden önce onun başına ansızın bir felâket getirir.»"

2763) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah yolunda (cihâdla ilgili) bir eseri (ameli) bulunmadığı halde Allah'a kavuşur (yâni ölür)se, o kimse (kıyamet günü) bir eksiği olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkar.»" [10]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû D â-vûd, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini ise Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadîste geçen "Karia" beklenmedik belâ, âfet ve musibet mânâsına gelir. Bu hadîse göre, savaşa gitmek, savaşa gideni techi-zatlandırmak ve savaşa giden bir müsîümanm geride bıraktığı çoluk çocuğuna namusluca bakıp işlerini görmek, diye sayılan üç şeyden hiç birisini yapmayan bir kimse, hayatta iken büyük ve ânî bir belâya uğrar. S i n d î bu hadîsin izahı bölümünde : İ b n ü' 1 -Mübarek' ten. rivayet edildiği gibi bu durumun Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dönemine mahsus olduğu umulur, demiştir.
İkinci hadiste geçen "Eser"den maksad, alâmettir. Sülme de noksanlık ve eksiklik demektir. E 1 - K â r i, el-Mirkat'ta : Hadîsteki eser'den maksad alâmettir. Yâni yaralanma, yürüyüş nedeniyle tozlanma, bedenin yorulması, mâlî yardımda bulunma, savaş araç ve gereçlerini temin etme, savaşa hazırlanma gibi savaş alâmetlerinden hiç biri olmaksızın ölen kimse, şehîdlik ve cihâd etme mutluluğuna eren kimselere nazaran eksikliği bulunduğu halde Kıyamet günü gelir. Bu hadîsin, cihâda gitmesi farz olan kimseler hakkında olması muhtemeldir. Yâni savaşa gitmesi farz olan bir kimse bunun hazırlığına girişmeyip görevini ihmal eder ve bu durumda ölürse kıyamet günü eksikli olarak Allah'ın huzuruna çıkar, demiştir.
T ı y b î de: Bu hadîs düşmanla savaşmaya, nefisle ve şeytanla mücâdeleye şümullüdür. Cihâd eseri de buna göre değişik olur, demiştir. [11]

6- Mazeret Kendisini Cihâddan Alakoyan Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2764) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk savaşından dönüp Medîne-i Münevvere'ye yaklaşınca (sahâbîlere) :
— «Şüphesiz, Medine'de öyle bir (erkek) cemaati var ki, yürüdüğünüz yol boyunca ve geçtiğiniz her derede sizlerle (sevâb bakımından) beraber idiler» buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Resûlallah! Onlar Medine'de oldukları halde (mi?) diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-(Evet). Onlar Medine'de oldukları halde. (Hastalık ve güçsüzlük gibi meşru) mazeret, onları (savaşa katılmaktan) alakoydu- buyurdu."
2765) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) föyle buyurdu, demiştir:
«Medine'de bir takım erkekler var ki, geçtiğiniz her derede ve yürüyüş yaptığınız her yolda şüphesiz onlar (bu savaşa âit) sevâbta sizlere ortak oldular, (Çünkü hastalık ve güçsüzlük gibi meşru) mazeret, onları (savaşa katılmaktan) alıkoydu.»
(Müellifimiz) Ebû Abdillah bin Mâcete dedi ki: (Hadîs'in metni ya böyledir) veya Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu

gibidir. Ben bu hadîsin metnini aynen yazdım."[12]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd da az bir değişiklikle rivayet etmiştir. Ordaki rivayete göre meşru mazeretleri nedeniyle savaşa katılamayıp Medîne-i Münevvere ' de kalanlar, savaş seferine katılan sahâbilerin harcadıkları malın sevabını da kazanmışlardır.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve İbn-i Hib ban da rivayet etmişlerdir. Buhâri de talikan naklet-miştir.
Müellifimiz bu hadîsi rivayet ettikten sonra, bunu şeyh'inden rivayet elliği şekilde yazdığını belirtmekle beraber bir ihtiyat olmak u/.ere «Veya Resul i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's selâm)'in buyurduğu gibidir.» sözünü söylemiştir. Bu sözü söylemek bir çok âlimlerce prensip hâline getirilmiştir. Bundan amaç, mânevi mes'uliyetten kurtulmaktır. Çünkü Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadisini rivayet ederken en ufak bir hatâya düşmemek gerekir. Bu noktayla ilgili bilgiler Sünenimizın başlangıç kısmında verilmiştir.
Tebûk savaşma katılamadıkları halde bu sefere katılan mü-câhidler gibi sevaba eriştikleri bildirilen Medîne-i Münevvere' deki erkek sahâbilerin mazeretlerinin hastalık olduğu, M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde belirtilmiştir. Fakat hadîs sarihleri bu mazeretin yanında mâlî veya bedeni güçsüzlük mazeretinin de bulunduğunu diğer bazı rivayetlerden yararlanarak nakletmişler-dir.
Nevevi, Câbir'in hadîsinin şerhinde : Bu hadîs, hayır işlerine niyet etmenin faziletine ve savaşa ya da başka ibâdete katılma kararında olmakla beraber meydana gelen bir meşru mazeret nedeniyle katılamayan kimsenin katılmışcasma sevâb kazandığına delâlet eder, demiştir.
Medine-i Münevvere'de kalan özürlü sahâbîlerin, mücâhidlerin sevabına ortak olmalarının mânâsı, mücâhidlerin sevabından hiç bir şey eksilmeden bunun bir mislinin onlara ihsan edilmesidir. [13]

7- Allah Yolunda Rıbat (Sınır Ve Önemli Mevkilerde Düşmana Karşı Bekleme) Fazileti Cnîn Beyânı) Babı

2766) Abdullah bin ez-Zübeyr (Radıyattâhü ankümâ)'âan; Şöyle demiştir :
Osman bin Affân (Radıyallâhü anh), cemaata bir hitabede bulundu ve (bu arada) şöyle söyledi:
Ey insanlar! Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şüphesiz bir hadîs işittim. Sizlere ve arkadaşlığınıza olan tutkunluğumdan başka hiç bir şey bunu size rivayet etmeme mâni olmadı
(Yâni benden ayrılarak serhadde nöbet tutmaya gideceğiniz endişesiyle şimdiye kadar size rivayet etmedim). Artık dileyen kimse kendisine (rıbâtı) seçsin veya bıraksın. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Kim Allah Sübhâneh yolunda bir gece rıbât (yâni serhadde ve önemli yerlerde düşmana karşı bekleme) de bulunursa, o bekleyişi(bir günün (nafile) orucu ve gecesinin ibâdeti gibi olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahman bin Zeyd bin Eşlem vardır. Ahmed, İbn-i Muîn ve başkaları bu râvîyi zayıf saymışlardır. [14]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerde ve bu babın başlığında geçen "Ribât" kelimesinin mânâsını özlü olarak yukarda belirttim.
KastalânİI bu kelime ile ilgili olarak şu bilgiyi verir: "Ribât", düşman sınırlarına yakın önemli yerlerde müslümanla-rm ikâmet edip sınırları korumaları ve düşmanları gözetlemeleridir. Ribât'm asıl mânâsı cihâd üzerinde durmaktır. Bir kavle göre Ribât, devamlılık ve ayrılmamak manasınadır. Diğer bir kavle göre Ribât, eşyayı bağlamakta kullanılan bağ manasınadır. Serhadde düşmana karşı bekleyen kimse kendisini bu işe bağladığı veya savaş atını bağladığı ve her an savaşa hazır vaziyette durduğu için bu bağlılığına Ribât ismi verilmiştir."
Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymıştır. Ama T i r -m i z î bunun bir benzerini Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) 'm mevlâsı E b û Salih aracılığıyla Osman (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Ordaki rivayete göre; O s -mân (Radıyallâhü anh) minber üzerinde cemaata hitaben:
Benim etrafımda dağılırsınız (yâni serhadde gidip nöbet tutarsınız) endişesiyle, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeîlemKden işittiğim bir hadîsi şüphesiz sizden gizledim. Sonra kişi arzu ettiğini kendine seçsin diye bu hadîsi size anlatmayı uygun buldum. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Allah yolunda bir gün rıbât, başka yerlerdeki bin günden hayırlıdır.»
Tuhfe yazan da bu hadîsin şerhinde: Bu hadisi, Ahmed, Nesâî ve İbn-i Mâceh de rivayet etmiştir, der. Şu durumda bu hadîs Zevâid türünden sayılmayabilir. Ancak yukarda işaret ettiğim gibi rivâyetlerdeki kelime farklılığı ve biraz da mânâ değişikliği vardır. Bununla beraber hasen - garîb olan Tirmizî'-nin hadîsi burdaki hadîsi teyid ve takviye etmiş olur.
Hadîste geçen "Dınn" kelimesinin asıl mânâsı cimriliktir. Sahabet de refakat ve arkadaşlıktır. Osman (Radıyallâhü anh), etrafındaki sahâbîlerin ve diğer cemâatin kendisinden ayrılıp, serhad şehirlerine rıbâtın yüce sevabını elde etmek amacıyla gitmelerinden endişe duyduğu için bu hadîsi bir süre rivayet etmediğini belirtmek istemiştir. Daha sonra hadîsi rivayet etmiştir.
Bir farz namazı edâ ettikten sonra diğer farz namazı beklemek de Ribât'm bir çeşitidir. Buna dâir hadîsler vardır. Ancak bunun ci-
hâd için olan ribât'a benzetildiği ve asıl ribât'ın cihâd için serhadde olan ribât ve bekleme olduğu âlimlerce beyân edilmiştir.
M ü s 1 i m ' in rivayet ettiği bir hadiste bir günlük ribât'ın bir aylık (nafile) oruçtan ve Buharı' nin rivayet ettiği başka bir hadiste bir günlük ribât'ın dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden hayırlı olduğu rivayet edilmiştir.

2767) Ebû Hüreyre (RadıyaUâhü ank)'den rivayet edildiğine £öre: Resûltıllah (Sallallahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurmuştur :
«Kim, Allah yolunda ribât (yâni serhadde veya önemli bir yerde düşmana karşı beklemek)te iken ölürse, dünyada işlemiş olduğu iyi amelinin sevabı (ölümünden sonra da) üzerine akıtılır (yâni ameline devam ediyormuş gibi sevabı devam ettirilir), rızkı da ona akıtılır (yâni ölümünden sonra da rızıklanir), imtihan ediciler (kabir meleklerin)den emin olur ve Allah onu kıyamet günü korkudan emin olarak diriltir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Râvi Mabed bin AbdiIIah bin Hişâm'ı İbn-i Hibbân sıka (güvenilir) râviler arasında anmıştır. Râ-vî Yûnus bin Abdi'l-A'lâ'nm rivayetini Müslim almıştır. Senedin kalan râvileri Buhâri'nin şartı üzerinedir. [15]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Tabarani'de el-Evsat'ın-da rivayet etmiştir.
Hadiste geçen; öUâJl kelimesi "el-Füttân" diye okunabilir. Bu takdirde "Fâtin"in çoğuludur. Fâtin imtihan eden, kişiyi fitneye sokan gibi mânâlar.a gelir. Burada, kabirde ölüyü sorguya çeken melekler kasdedilmiştir. Şu halde kâfirlerin saldırılarını engellemek ve İslâm ülkesini düşmandan korumak amacıyla serhadde veya önemli başka yerlerde bekleyen bir mü'min bu durumda iken ölürse, kabir meleklerinin sorgularından emin olur.
Bu kelime "el-Fettân" şeklinde de okunabilir. Bu takdirde "Fâ-tin"in mübalağası olur, yâni çok fitneci mânâsını ifâde eder. Sin-d i' ye göre bu takdirde bundan kasdçdilen mânâ insanı kabir fitnesine sokan şeytân ve benzerleridir. Şu halde, ribâtta iken ölen bir mü'min, kabir fitnesine sebebiyet veren şeytân ve askerlerinin şerrinden emin olarak ölür, mânâsı kasdedilmiştir.
Bu kelime hangi şekilde okunursa okunsun, bundan maksad insanı kabir azabına sokan şeytânlar, askerleri, şer insanlar ve kabir sorgu melekleri ile azâb melekleri olabilir, Böylece umumi bir mânâ ile yorumlayanlar olmuştur. Hülâsa bu cümleden, ribât hâlinde iken Ölen bir mü'minin kabir azabından emin olduğu sonucu çıkar. Bu cümlenin zahirine göre sözü edilen mü'min kabir sorgusundan da emin kılınır. Bâzı âlimler ise: Savaş hâlinde kâfirler tarafından şehid edilenler kabir sorgusundan emindirler. Bunların dışında kalan mükellefler kabir sorgusuna tâbidir. Ancak bâzı mü'minler sorguya tabi olmakla beraber azâbtan muaftırlar. Mürâbıtlar, yâni ribât hâlinde olanlar da bu durumda iken ölürlerse kabir sorgusuna tabi olmakla beraber kabir azabından, eziyet ve işkenceden emindirler, demişlerdir.
Hadiste geçen " Feza'" kelimesini korku mânâsına terceme ettim. Bundan maksad "Fezâ-i ekber" olabilir. Nitekim bâzı rivayetlerde bu tâbir kullanılmıştır. "Fezâ-i ekber = En büyük korku", kıyamet günü yapılacak hayır ve günah hesaplan neticesinde kişiyi cehenneme sevketmek mânâsına yorumlanmıştır.
Ribât hâlinde iken ölen bir mü'minin kıyamet korkusundan veya cehenneme sevk edilme korkusundan emin olarak dirileceği müjdesi verilmiştir.

Hadîste verilen diğer müjdeler ise, ribât hâlinde iken ölen bir mü'minin hayatta iken işlemiş olduğu ibâdetler, hayırlar ve tüm iyi amel ne ise ölümünden sonra da kıyamete kadar bunları işliyormuş gibi sevabının kesintisiz devam etmesidir. N e v e v i ' nin dediği gibi bu fazilet başka kimseye verilmemiştir. Yararlı ilim, sadaka-i câriye, yâni devamlı yarar sağlayıcı köprü, çeşme, mescid gibi hay-
rat bırakan ve takva sahibi evlâd yetiştiren mü'minlerin defterinin kapanmayacağı ve ölümlerinden sonra da kendileri için sevâb yazılacağı hususunda sahih hadîs mevcuttur. Ama o hadîste sözü edilenlerin dünyada iken işlemiş oldukları eserler ölümlerinden sonra da durduğu için bu nevi ameller henüz kesilmiş sayılmazlar. Bu nedenle sahipleri yararlanır. Fakat ribât hâlinde iken ölen bir mü'min'in geriye bıraktığı bir eser olmasa bile ve amelleri sona ermiş olmasına rağmen, sona ermemiş gibi sevâb işi devam eder. Meselâ, hayatta iken namaz kılmış, oruç tutmuş, zikir ve teşbihlerde bulunmuştur, ölümle bu nevî ameller sona ermiş olur. Yâni geriye bırakılan ilim, sadaka ve evlâd gibi devam etmez. Fakat devam etmişçesine sevabı devam ettirilir.
Bir diğer müjde de ribât hâlinde iken ölen mü'minin şehîd gibi ölümünden sonra da Allah tarafından cennet nimetleri ile rızıklan-masıdır. Savaş şehidlerinin ölü olmayıp Allah katında diri oldukla-
ve rızıklandıklari; -[16] âyetiyle sabittir. Ribât hâlinde ölen mü'min de şehîd gibi Allah tarafından rızıklanıyor ve hayatı devam ediyor. Allah bizleri bunlardan eylesin.
Bu hadîsin birer benzerini Müslim, Selmân (Radı-yallâhü anh) 'den ve başka hadîsçüer de başka sahâbüerden rivayet etmişlerdir. Bu rivayetler de hadîsin sıhhatini teyid etmektedir.

2768) Übey bin Kâ'b (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur :
«Müslümanların avreti (yâni düşmanların sızmasından korkulan tehlikeli mevzi veya serhaddilnin arkasında, Ramazan ayı dışında sırf Allah rızâsı ve sevabı için Allah yolunda bir günlük ribât, ecir yönünden şüphesiz yüz yılın orucundan ve gecesini tâatla İhya etmekden daha muazzamdır. Müslümanların avreti arkasmda, Ramazan ayında sevabı Allah'tan bekleyerek, Allah yolunda bir günlük ribât, Allah katında ve sevâb açısından IZannımca buyurdu ki) bin yılın ibâdetinden, orucundan ve gecelerini taatla ihya etmekten şüphesiz daha üstün ve daha muazzamdır. Eğer Allah o kimseyi selâmetle çoluk çocuğuna geri getirirse, bin yılın günahı onun aleyhinde yazılmayacak, ona hayratı yazılacaktır ve ribât sevabı kıyamete kadar onun için akıtılacaktır (yâni kıyamete kadar bu yerde nöbet beklemiş gibi sevaba nail olacaktır.)»"
Not: Zev&Îd'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü seneddfi Muhammed bin Ya'la bulunuyor. Bu râvi zayıftır. Râvi Ömer t>in Subayh da böyledir. MekhÛI de Übey bin KâTs'a ulaşmamıştır. Bununla beraber tedlîsçidir ve bu hadîsi an'ane ile rivayet etmiştir. [17]

İzahı

Süyûtî de: El-H.âfız Zekiyü'd-Din el-Mün-ziri, et-Terğîb'te şöyle demiştir, der: Uydurma alâmetleri bu hadis üzerinde parlamaktadır. Ömer bin Subayh'm rivayeti de hiç bir zaman delil olamaz. El-Hâfız, t mâdü'd-Din bin Kesir de Câmiü'l-Mesânîd'de şöyle demiştir: Bu hadîste bulunan ölçüsüzlük ve İslâm'ın genel hükümlerine aykırılık sebebiyle en yakışır şey, bunun mevzu (uydurulmuş) olmasıdır. Diğer bir sebep de bu hadîsin, hadîs uydurmakla tanınan ve kezzâb-lardan biri olan Ömer bin Subayh'm rivayetinden olmasıdır. [18]

8- Allah Yolunda Nöbet Beklemenin Ve Tekbir Getirmenin Fazileti Babı

2769) Ukbe bin Âmir el-Cüheni (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah, askerlerin nöbetini tutan kimseye rahmet eylesin (veya eylemiştir).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerin-den Salih bin Muhammed bin Zaide Ebû Vâkıd el-Leys zayıftır.

2770) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim.
«Allah yolunda bir gece nöbet tutmak, adamın kendi çoluk çocuğu içinde (yâni ikâmet ettiği yerde) bin yıl (nafile) oruç tutmasından ve gece ibâdetinden (sevabça) üstündür. (Anılan) yıl üçyüz altmış gündür. Gün de bin yıl gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : BuhârI ve Ebû Abdillah el-Hâkim : Râvi Said bin Hâlid bin Ebi't-Tavîl, Enes (R.A.)'den bir takım mevzu hadîsler rivayet etmiş, demişlerdir. Ebû Naim de : O, Enes'den bir takım münker hadîsler rivayet etmiş, demiştir. Ebû Hatim de : O'nun Enes'den rivayet ettiği hadîsler tanınmaz, demiştir.

2771) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yolculuğa çıkmak istediğini söyleyen) bir adama:
«Sana, Allah'tan korkmayı ve her yüksek yerde tekbîr getirmeyi tavsiye ederim» buyurdu."[19]

İzahı

Ukbe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Hâkim de rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen "Hares", hâris'in çoğuludur. Haris, nöbetçi ve bekçi mânâsına gelir. Askerler, vatan ve müslümanların bekçiliğini yaptıkları için onlara haris denilebilir. Burada askerler kasde-dilmiştir. Hadis askerlerin nöbetini bekleyenlerin Allah'ın rahmetine kavuştuklarını müjdeler. Hadîs, bir duâ mâhiyetinde olabilir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlara rahmet duasında bulunmuştur.
Bâzı âlimlere göre düşmana karşı gözetleme görevini yapanlar bu hadisin şümulüne girer. Çünkü bunlar da serhaddeki veya cephedeki asker için nöbet tutma durumundadır.
Zevâid yazarı bu hadîsin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Fakat Câmiü's-Sağîr şerhinde bunun sahîh bir hadîs olduğu ifâde edilmektedir. H â k i m ' in rivâyetindeki senedin sahih olması ihtimâli hatıra gelir.
E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen hadîsin zayıf olduğu, notta belirtilmiştir. Câmiü's-Sağîr şerhinde bu hadîsin münker olduğu teyid edilmiştir. Zehebî de el-Mizân'da : Bu hadisin ifâdesi hayret vericidir. Eğer bu ifâde sahih olsaydı, bir gecelik nöbet, üçyüz altmış milyon yıllık nafile oruç ve gece namazından üstün olurdu, demiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında göremedim. Câmiü's-Sağir şerh ve haşiyelerinde belirtildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tavsiyeyi, yolculuğa çıkmak isteyen ve yolculuğuyla ilgili tavsiye talebinde bulunan bir adama yapmıştır.
Hadîste geçen "Takva" kelimesini korkmak ile terceme ettim. Takva, korkmak, sakınmak mânâsına gelir. Takva din ıstılahında çeşitli mânâlara gelir. Burada kasdedilen mânâ, Allah'ın emirlerine uymak ve O'nun yasaklanndan kaçınmak suretiyle O'ndan korkmak, azabından sakınmaktır. El-Alkami: Takva, Allah'ın farz, vâcib veya sünnet kıldığı şeyleri ihmâl etmekten sakınmak olduğu gibi O'nun haram veya mekruh kıldığı şeylerden kaçınmak da olabilir. Şu halde takvaya sarılmak için yapılan uyan hem emrolunan şeyleri ihmal etmekten, hem de yasaklanan şeyleri işlemekten sakınmayı ihtiva eder, demiştir.
Hadîste, her yüksek yerde tekbîr alınması tavsiye edilmiştir. Hadîste geçen "Şeref" yüksek yer manasınadır. Yine el-Alkamî: Yolculuk esnasında yüksek yerlere çıkıldıkça tekbîr getirmek müs-tehabtır. Çünkü tekbir şeytân'ı yolcudan uzaklaştırır ve yolculuk hararetini, sıkıntısını giderir, demiştir. S i n d î de yüksek yere çıkıldıkça tekbîr getirmenin hikmeti ile ilgili olarak: Çünkü yaratığın irtifâı, yaratıcının irtifâını, yâni yüceliğini ve azametini hatırlatır, demiştir.
Bu hadîsin benzerini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd' ve Nesâî, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'-den rivayet etmişlerdir. O rivayete göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir savaş veya hac, ya da ömre yolculuğundan döndüğü zaman yolculuk esnasında vardığı her yüksek yerde üç kez tekbîr getirir ve sonra belirli bir zikir ederdi. Rivayetler, O'nun oku-, duğu zikri de beyân etmişlerdir. Öğrenmek isteyenler anılan kitab-lara başvurabilirler. [20]

9- Nefir (Kâfirlerle Savaşmaya Gîden Topluluk) İçinde (Cihada) Çıkmak Babı

2772) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre; (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemyden söz edildiğinde kendisi şöyle demiştir :
«O, insanların en güzeli idi, insanların en cömerdi idi ve insanların en cesûrü idi. Bir gece Medîne-i Münevvere halkı bir düşman baskını korkusuyla sesin geldiği tarafa doğru gittiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Talha'nın çıplak, egersiz bir atı üstünde, boynunda kılıç bulunduğu vaziyette vte herkesten önce sesin olduğu yere varmış olarak (geri dönüp geldiğinde) onlara (yâni sesin olduğu yere gitmekte olan Medînelilere) rastladı ve onları geri çevirip:
«Ey insanlar korkutulmayacaksınız,» buyuruyordu. Sonra at için de:
«Biz onu bir derya (gibi akıcı) bulduk» veya «o, bir derya (gibi akıcı) dır» buyurdu.
(Râvîlerden) Hammâd demiştir ki: Sabit veya başkası bana bu hadîsi rivayet ederek dedi ki: O, Ebû Talha'nın bir atı idi. Ağjr gidişli olduğu söyleniyordu. Fakat o günden sonra önüne hiç geçilmedi."

2773) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâ&n rivayet edildiğine göre ; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Kâfirlerle) cihâda çıkmanız (devlet yetkililerince) istendiği zaman cihâda çıkınız."
Not: Bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka (güvenilir) zâtlar olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir

2774) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)Jden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah yolundaki bir toz ve cehennem dumanı müslüman bir kulun içinde toplanmaz.»"

2775) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim öğle ile akşam arasındaki zaman içinde Allah yolunda (ci-had için) bir yürüyüş yaparsa, (o yürüyüş dolayısıyla) kendisine konan tozun misli kıyamet günü ona misk olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Hâvileri hakkında ihtilâf vardır. [21]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh) bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) 'in bâzı üstün meziyyetlerini dile getirmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in insanların en güzeli olmasından maksad sâdece maddî ve şekil yönünden oları güzellik değildir, her yönden olan güzelliktir. Yâni yaratılışı, huyu, sureti, sireti, soyu, beşerî münâsebeti, arkadaşlığı ve diğer yönleri bakımından insanların en güzeli idi. Cömertliği ve cesareti ile ilgili cümleyi de ayni şekilde yorumlamak gerekir.
Enes O'nun üstün cesaretine dâir bir örneği açıklamıştır. Şöyle ki:
Medîne-i Münevvere'ye düşmanın baskın düzenlediği haberi geceleyin yayınlanınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ebû Talha' mn çıplak bir atma binerek düşman sesi sanılan semte hızla ve herkesten önce koşturup varıyor. Yâni zaman kaybı endişesiyle ata eğer bile koymaya fırsat bırakmıyor. Sonra düşman baskını haberinin asılsız olduğunu anlayıp oradan dönüşünde Medîne-i Münevvere halkının o semte doğru gitmekte olduklarım görüyor ve onları geri çevirip, korkulacak bir şeyin bulunmadığını bildiriyor.
Hadîste geçen "Bahr" kelimesi deniz, derya ve su mânâlarına gelir. Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ebû Talha' nın atını deryaya, suya benzetiyor. Yâni bu at su gibi aktı ve çok hızlı koştu, demek istiyor. Ağır yürüyüşlü olduğu söylenen bu atın böyle hızlı koşması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mûci-zestâir. [22]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in insanların en güzeli, en cömerdi ve en cesaretlisi olduğu belirtilmiştir.
2. Başkasına ait atı emaneten ve eğreti olarak almak meşrudur.
3. Hayırlı bir iş için eğreti istenen atı ve benzerini vermek müs-tehabtır.
4. Bir islâm beldesine düşman baskım olduğunda buna karşı koymak için cihâda çıkmak gereklidir. Devlet adamları da bu hizmete bizzat katılabilirler.
5. Cihâda giden müslüman silâhlanarak gitmelidir.
6. Hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seiâm)'in üstün te-vâzuunu (gönül alçaklığını) n bir örneğini verir. Çünkü eğersiz bir ata binerek gitmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Zevâid türünden-dir. Bu hadîs, devlet yetkilileri tarafından kâfirlerle cihâda çıkmaya çağırılan müslünıanlann cihâda çıkmalarının farz-ı ayn olduğuna delâlet eder.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini N e s â i de rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî de birer benzerini rivayet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh)'m son hadîsi ise Zevâid türündendir. Bu iki hadîs de Allah yolunda savaşa gitmenin faziletini bildirmektedirler. [23]

10- Deniz Savaşı Fazileti (Nin Beyânı) Babı

2776) Enes bin Mâlik'in teyzesi Ümmü Haram bint-i MÜhân (Ra-dtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün benim yakınımda uyudu. Sonra gülümsiyerek uyandı. Ben:
Yâ Resûlallah! Seni ne güldürdü? diye sordum. Resûl-i Ekrem
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Rü'yâmda bana ümmetimden bir grup şu deniz üstünde padişahların tahtlarına kuruldukları gibi vapurlara binerek (Allah yolunda savaşa) gittikleri durumda bana gösterildi (de ona güldüm)» buyurdu. Ümmü Haram:
(Yâ Resûlallah!) Benim de o deniz gazilerinden ohnakhğım için Allah'a duâ et, diye ricada bulundu. Enes demiştir ki:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun için duâ etti. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar uyudu. Bir süre sonra yine gülümsiyerek uyandı. Ümmü Haram da (ilk) sözünün mislini söyledi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de birinci cevâbının mislini ona söyledi. Ümmü Haram da:
(Yâ Resûlallah!) Beni o gazilerden eylemesi için Allah'a duâ et, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) : «Sen birincilerdensin» buyurdu.
Enes demiştir ki: Hakikaten Ümmü Haram, kocası Ubâde bin es-Sâmıt ile beraber Muâviye bin Ebî Süfyân'ın kumandasında (ve Şâm valiliği zamanında) müslümanlarm düzenledikleri ilk deniz savaşına katıldılar. Müslümanlar savaşlarından (zaferle) dönüp (denizden) Şâm (toprakların) a çıkınca Ümmü Haram binsin diye kendisine bir hayvan (katır) yaklaştırıldı. (Ümmü Haram bineceği esnada) hayvan onu (yere) düşürdü ve o böylece şehid oldu."[24]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Ümmü Haram (Radıyallâhü anh), Enesbin Mâ-1 i k (Radıyallâhü anh)'m annesi Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ) 'nın ana baba bir kız kardeşidir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
Âlimler, Ümmü Haram'm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'e mahrem olduğu hususunda ittifak etmişlerdir (Mahrem, nâmahrem'in karşıtıdır, nikâhlanması ebedî olarak haram olan manasınadır. Adamın, anası, teyzesi, halası gibi.) Fakat, Ümmü H a r â m' in O'na mahrem olması yönü hususunda ihtilâf vardır. İbn-i Abdi'1-Ber ve başkaları: Ümmü Haram O'nun süt teyzelerinden idi, demişlerdir. Diğer bir kısım âlimler: Ümmü Haram, O'nun bab'asımn veya baba babasının teyzesi idi. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedesi Abdülmut-t a 1 i b ' in anası, Ensâr-i Kirâm'dan olan Benî Neccâr kabilesinden idi, demişlerdir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, ümmetinin kendisinden sonra da devamını ve deniz aşın ülkelere bile cihâda gitmelerini rü'yada görmekle istikbâle ait bu gelişme nedeniyle sevinmiş ve gülümseyerek uyanmıştır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deniz savaşma katılacak roüslümanları tahtlarına kurulmuş padişahlara benzetmiştir. Bâzıları bu benzetişin deniz gazilerinin cennetteki durumlarına âit olduğunu söylemişler ise de en sıhhatlisi, bunun dünyadaki vasıflan olmasıdır. Yâni müslümanlar, maddî imkânlarının genişlemesi, işlerinin düzene girmesi ve sayılarının çoğalması sebebiyle padişahların bindikleri muhteşem vapurlara binecekleri bildiriliyor.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ikinci kez gördüğü rü'-yayı Ümmü Harâm'a anlattığı zaman Ümmü Haram yine dua talebinde bulununca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Sen birincilerdensin» buyurmuştur. Bu cevab, ikinci rü'ya-nm birinci rü'yadan ayrı olduğuna delâlet eder. Yâni ikinci rü'yada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gösterilen müslümanlar, birinci rü'yada gösterilen müslümanlardan başka bir gâzî-ler cemaatidir. [25]

Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâm) İn; Bu Hadîsten Çıkan Mucizeleri

N e v e v î bu hususta da özetle şöyle der:
Bu hadîs, şu mucizeleri ihtiva eder: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-Iâtü ve's-selâm) ümmetinin kendisinin vefatından sonra da varlığını muhafaza edip güçleneceğini, muhteşem ve kuvvetli olacağım, sayıca çoğalacağını, savaşacaklarını, deniz aşın ülkelere savaş için gideceklerini, Ümmü Haram" m o zamana kadar yaşıyaca-ğını ve deniz gazileri içinde yer alacağını haber vermiş ve Allah'a şükür bunların hepsi aynen gerçekleşmiştir.
Âlimler, Ümmü Haram'in vefat ettiği deniz savaşının ne zaman vuku bulduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta Kadı Iyâz: Siyer ve İslâm tarihçilerinin ekserisi demişler ki: Bu savaş Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'m halifeliği döneminde vuku bulmuş, Ümmü Haram ile kocası Ubâ-de bin es-Sâmit bu savaşta vapura binerek Kıbrıs'a gitmişler, Ümmü Haram, Kıbrıs'ta binek hayvanından düşüp orada vefat etmiş ve orada toprağa verilmiştir, * der." (N e v e v i' den yapılan nakil bitti.)
V â k ı d i ve diğer bir çok siyer yazarlarının dediklerine göre bu deniz savaşı H. 28. yılı vuku bulmuştur.
Müellifimizin rivayetine göre savaştan dönülüp denizden Suriye topraklarına çıkılmca Ümmü Haram, binek hayvanına bindiği zaman yere düşüp vefat etmiştir. Bâzı rivayetlere göre denizden Kıbrıs'a çıkıldığında Ümmü Haram hayvana bindiği sırada yere düşüp vefat etmiştir. Hişâm bin Ammâr, Ümmü Haram'm kabrinin Kıbrıs sahilinde olduğunu ve ziyaret ettiğini yazar. B u h â r i sarihlerinden Aynî de : Bu hatunun kabri Kıbrıs' tadır. Halk tarafından hürmet edilir ve kuraklık olduğu zaman yağmur duasına çıkıldığında onun ruhunun da duacı olması taleb edilir. Bu kabir ermiş bir hatun kabri olarak anılır, demiştir.
N e v e v i : Bâzı ilim adamları bu hadîsi delil göstererek: Allah yolunda savaşmak ve bu yolda Ölmek, yâni düşman tarafından şehid edilmeyip başka nedenle ölmek sevab bakımından eşittir. Çünkü Ümmü Haram öldürülmeyip ölmüştür, derler. Lâkin hadis bunu ifâde etmez. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) Ümmü Harâm'a ve o savaşa gidenlere: Onlar şehidler-
dir, dememiş «onlar Allah yolunda gazilerdir» buyurmuştur. Fakat Müslim'in Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği bir hadîste meâlen:
«Allah yolunda öldürülen kimse şehid'dir, Allah yolunda ölen kimse de şehid'dir» buyurulmuştur, diye bilgi verir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e ikinci rü'yasında gösterilen gazilerin îstanbul fethi için hicretin 52. yılı düzenlenen savaş seferine katılanlar olduğu, hadis sarihleri tarafmdan beyân edilmektedir. Çünkü yine Ümmü Haram' dan yapılan bâzı rivayetlerde, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ümmü H a r â m' m ilk deniz savaşma katılan gazilerden olduğunu beyân buyurduktan sonra: «Ümmetimden Kayser'in (Doğu Roma İmparatorluğu 'nun merkezi olan İstanbul) şehrinin savaşma giden ilk muhâribler mağfirete erdirilmişlerdir» buyurmuş ve Ümmü Haram: Yâ Resûlallah! Ben onların içinde (mi) yîm? diye sorunca «Hayır.» cevâbını almıştır.

2777) Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre,; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir.
Ümmü Haram (R.A.)'in Hâl Tercemesi
Ümmü Haram bint-i Milhârt, Ensâr-i Kirâm'm Benî Neccâr kahîlesindendir. Bir kaç hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun bir hadîsini —ki bu hadistir — ittifakla rivayet etmişlerdir. Râvîleri kız kardeşinin oğlu Enes bin Mâlik ve Ya'lâ bin Şeddâd'dır. Peygamber zaman zaman onun ziyaretine gider ve öğle istirahatını onun yanında geçirirdi. Hicretin yirmi yedinci yıh yapılan deniz savasından dönüşünde vefat etmiştir. Mezarı Kıbrıs'tadır. Kütüb-İ Sitte yazarlarından Tirmizî'nin dışındakilerin hepsi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 497)
«Bir deniz savaşı (sevab bakımından) on kara savaşının mislidir. Ve deniz (savaşın) da başı dönen (gazi), yüce Allah yolunda (savaşta) kam içinde kıvranan kimse gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muâviye bin Yahya bulunur ve bu râvî zayıftır.

2778) Ebi Ümâme (RadtyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:
-Deniz (savaşı) şehidi (sevab bakımından) iki kara (savaşı) şehidinin mislidir. Ve deniz (savaşın)da başı dönen (gazi), kara (savaşın) da kanı içinde kıvranan kimse gibidir. Denizin iki dalgası arasındaki mesafe (yi kateden gazi) de Allah'a ibâdet (yolun) da dünyayı (bir baştan bir başa) kateden kimse gibidir. Şüphesiz Allah (Azze ve Celle), ruhları almak görevini ölüm meleğine — Azrail'e — vermiştir. Ancak deniz şehidini bu hükmün dışında tutmuştur. Çünkü deniz şehidlerinin ruhlarım bizzat Allah alır. Ve Allah, kara şehidinin bütün günahlarım bağışlar, yalnız borç (unu ödememe) günahım bağışlamaz. Deniz şehidinin de tüm günahlarını ve borç (unu ödememe) günahım bağışlar.»" [26]

İzahı

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid türün-dendir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid türünden sayılmamış ise de Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. Ancak Sindi' nin S u y û t i' den naklen verdiği bir ifâde bu hadîsin T i r m i z î tarafından da rivayet edildiğine işaret eder.
Mâid ve Sâdir denizde başı dönen anlamını ifâde eder. Bilindiği gibi deniz bâzı kimseleri tutar. Böylelerinde baş dönmesi, bulantı ve kusma görülebilir. Her iki hadîs deniz savaşma katılan müslümanın geçirdiği baş dönme sıkıntısının savaşta yaralanıp kan içinde kıvranmaya benzediğine delâlet eder. Yâni baş dönme sıkıntısı da gaziler için büyük sevablara vesile olur.
Yine her iki hadîs, deniz şehidinin sevabının kara şehidinin sevabından fazla olduğuna delâlet eder. Deniz savaşının üstün faziletine dâir diğer hususlar tercemeden rahatlıkla anlaşıldığı için ayrıntılarına girmeye gerek görmüyorum. Ancak şu noktayı belirtmekle yetineceğim:
Son hadîs kara şehidinin kullara âit borcunu ödememesi günahının bağışlanmadığına, fakat deniz şehidinin bu tür günahı dâhil tüm günahlarının bağışlandığına delâlet eder. Sindi' nin dediği gibi açık olan hüküm şudur ki, kişi kul borcunu ödemeye güçlü olup durumu buna müsâid olduğuna rağmen borcunu ödememesi günahtır. Hadîsten bu mânanın kasdedildiği umulur.
Sindî' nin beyânına göre; Suyütî, Tirmizi' nin haşiyesinde bâzı ilim adamlarından şunu nakletmektedir:
Bu hadis, yâni Ebû Ümâme' nin hadisi kul haklarının bağışlanmayacağına dikkatları çekmektedir. Çünkü kul hakları çekişme ve sıkıştırma konusudur. İlgili hak sahipleri dâvâcı durumundadır. Bu hadîsin günah sayılan borçlar mânâsına yorumlanması mümkündür. Bu nevi borçlar, gayri meşru yollarla zimmete geçirilmiş borçlardır. Meselâ dolandırıcılık, hırsızlık, gasp gibi yollarla tecâvüz edilen kul hakkı bu nevî borçlardandır. Keza ödememek niyet ve karanyla alman borçlar da böyledir. Fakat meşru yollarla alınan borçlar ise bu yoruma göre söz konusu edilmemiş olur. Artık bu nevî borcu bulunan kara şehidi veya diğer müslümanlarm bundan dolayı muâhaza edilip edilmiyeceği belirtilmemiş olur. Allah dilerse alacaklıların alacaklarını kendi hazînesinden ödemek suretiyle borçluları kurtarır.
Borçlu olarak ölen kimsenin durumu hakkındaki gerekli bilgi 2412 - 2416 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Geniş bilgi için oraya bakılabilir.
Deniz şehidinin kullara olan borcunun da bağışlandığına dâir bu hadîs, alacaklı durumundaki kimselerin haklarının zayi edileceği mânâsını taşımaz. Böyle bir şey hatıra da gelmemelidir. Çünkü Allah hiç bir. kuluna zulüm etmez. Şu haîde Allah. Teâlâ deniz şehidinin kullara olan borcunu bağışlayınca alacaklılara kendi hazînesinden haklarını öder ve böylece şehidi de borçlu durumundan kurtarır. [27]

11- Deylem (Bölgesinin Fethedileceğin) İ Bildirmek Ve Kazvin'in Fazileti (Nin Beyânı) Babı

2779) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Selîetn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Eğer dünya (mn ömrün) den yalnız bir gün (bile) kalsa, benim ehli beytim'den bir adam Deylem dağına ve Kostantiniyye'ye (İstanbul1) a mâlik oluncaya (yâni fethedinceye) kadar Allah (Azze ve Cel-\leî o günü uzatacaktır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kays bin er-Rabi bulunur. Bu râvîyi Ahraed, İbnü'l-Medenî ve başkaları zayıf görmüşlerdir. Ebû Hatim de: O, kuvvetli olmamakla beraber dürüsttür, demiştir. El-İclî de : O, hadîsle tanınan, rivayetinde çok doğrudur, demiştir. İbn-i Adî de : Onun rivayetleri doğrudur ve hakkında söylenen söz, rivayetlerinde bir beisin olmamasıdır, demiştir.

2780) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Dünyanın etrafını fethetmek siz (müslümanlara) nasib kılınacak ve Kazvîn denilen belde siz (müslümanlar) a fethedilecektir. Kim o beldede kırk gün veya kırk gece rıbât eder (yâni düşmana karşı bekler) ise o kimse için cennet'te, üstünde yeşil bir zeberced taşı bulunan altından mamul bîr sütun üzerine kurulu ve kırmızı yakut taşlarından yapılan bir kubbe (köşk) vardır. O kubbenin altından mamul yetmiş bin kapı kanadı bulunur. Beher kapı kanadının başında Hurü'1-İyn denilen bir zevce vardır.»"
Not: Zevâid'de bu hadisin senedinin zayıf râvîler zincirinden ibaret olduğu belirtilmiştir. Buna âit gerekli bilgi izah bölümünde verilecektir. [28]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid türündendir. Birincisinin senedi hasendir. İkinci hadîs ise mevzu hadîslerden sayıldığı e 1 - C e v z İ tarafından ifâde edilmiştir. Bunun senedi ile ilgili bilgi sonradan verilmek üzere diğer hususlara geçelim.
Birinci hadîste sözü edilen zâtın beklenen Mehdi olması muhtemeldir. Sindi böyle yorum yapıldığını ifâde etmektedir. Bununla beraber Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucize olarak beyân buyurduğu fetihler bilindiği gibi gerçekleşmiştir. Şöyle ki:
Deylem; îrân'ın Ceylân eyâletinde bir şehir ismi olduğu gibi bu bölgenin dağlık kesimine de denilir. Ayrıca ekseriyeti bu bölgede yaşayan bir insan topluluğuna da Deylem ismi verilmiştir. İkinci hadîste sözü edilen Kazvîn de Deylem şehrine komşu bir ilin ismidir. Deylem ve Kazvîn bölgesi hicretin 22. yılı H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'm halifeliği döneminde Berâ bin Âzib (Radıyallâhü anh)'in kumandasındaki askerî bir kuvvet tarafından fethedilmiştir.
Kostantiniyyc ise tercemede belirttiğim gibi İstanbul'un eski ismidir. Hicretin 52. yılı Hz. Muâviye (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti döneminden itibaren müslümanlar defalarca bu beldeyi muhasara altına alıp fethedilmesine çalışmışlar ise de nihayet bu şeref Osmanlı padişahlarından Fâtih Sultan Mehmed'e ve şerefli ordusuna M. 1453 yılında nasib olmuştur.
İkinci hadîsin senedi ile ilgili olarak Zevâid yazarı özetle şu bilgiyi vermiştir:
Bu hadîsin senedinde bulunan Yezîd bin Ebân e r -Rakkaşî, Rebî bin Sabih ve Dâvûd bin el-Muhabber zayıf oldukları için bu sened zayıf râvîler zincirini teşkil eder. İbnü'l-Cevzî bu hadîsi mevzu hadisler arasında anmış ve : Bu hadîs şüphesiz mevzudur. Yezid bin Ebân'-dan başkasının bu hadisi uydurduğunu sanmıyorum. İ b n - i Mâ-c e h' in, bilgisine rağmen bu hadisi kendi sünenine alıp hakkın» da bir şey söylememesine hayret ediyorum, demiştir. Suyûtî de Îbnü'l-Cevzi' den naklen : Bu hadîs mevzudur. Çünkü râvî Dâvûd çok hadîs uydurmuştur ve burda da kendisi itham altındadır. Râvi Rebî de zayıftır. Yezîd ise terkedilmiş bir kimsedir. S u y û t i daha sonra şöyle der: R â f i î bu hadîsi kendi târihinde zikrederek: Bu hadîs, meşhurdur, bir cemâat tarafından Dâvûd' dan rivayet edilmiştir. İbn-i Mâceh de bunu kendi süneninde rivayet etmiştir. Hadîs hafızları I b n-i M â c e h' in sünenini Buhârî ve Müslim1 in sahîhayn ismi verilen kitablan ve Ebû Dâvûd ile Nesâi' nin sünenleriyle beraber ve denk kabul ederler. Ayni zamanda İbn-i Mâceh'in sünenindeki hadîsleri delil sayarlar. Ancak şu var ki A h m e d ve başkasının Davud'u zayıf saydıkları anlatılmaktadır. [29]

12- Baba Ve Anast Hayatta Olduğu Halde Savaşa Giden Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2781) Muâviye bin Câhime es-Selemî (Radtyallâhü Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek:
— Yâ Resûlallah! Allah rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber cihâda cidden niyetlenmişimdir. (Yâni cihâda çıkmama müsaade et) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bağışlanasın. Annen hayatta mıdır?» buyurdu. Ben:
— Evet, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Geriye dön de annene itaat, iyilik et» buyurdu. Sonra ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e diğer taraftan giderek:
— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber cihâd etmeye cidden niyetlenmişimdir, (yâni cihâd'a çıkmama müsade et) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bağışlanasın. Annen hayatta mı?» diye sordu. Ben:
— Evet, Yâ Resûlallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O halde sen annenin yanına geri dön ve ona itaat et» buyurdu. Sonra ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne çıkıp i
— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber savaşa çıkmaya gerçekten niyetlendi idim, demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— «Vah sana, vah sana. Annen hayatta mı? diye sordu. Ben:
— Evet. Yâ Resûlallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Allah seni yarlığasm. Sen annenin ayağına sarıl. Çünkü cennet oradadır» buyurdu.
,.. Muâviye bin Câhime es-Selemî (Radıyallâhü anhümâ)'dar yapılan (diğer bir) rivayete göre Câhime, Peygamber (SallaHanü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gitmiş ve bunun mislini anlatmıştır.
Ebû Abdillah İbn-i Mâcete dedi ki: Bu Câhime, Huneyn (savaşı) günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ayıplayan Abbâs bin Mirdas es-Selemî'nin oğlu olan Câhime'dir."

2782) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü ankümâj'dan rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'m ya-mna gelerek:
— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle cihâda gitmek niyetiyle geldim. Ve (and olsun ki) Babam ve annem (gelişim nedeniyle) ağlamakta oldukları halde ben geldim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O halde sen onların yanma geri git de onları ağlattığın gibi güldür» buyurdu."[30]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerine göre savaşa gitmek üzere Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden zât Câ-hime (Radıyallâhü anhâl'dır. Müellifimiz ise bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. İkinci rivayet onların rivayetlerine uygundur. Müellifimizin birinci rivayetinin zahirine göre Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e cihad için müracaat eden zât Câhi-m e ' nin oğlu M u â v i y e (Radıyallâhü anh) 'dır, İ b n - i A b -di'1-Berr'de cihâd için izin isteyen zâtın Muâviye bin C â h i m e olduğuna dâir bir rivayeti tahriç etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in müracaatçıya: «Sen annenin ayağına sanl. Çünkü cennet ordadır» mealindeki cümlesi yerine N e s â i' nin rivayetinde;
«O halde sen annene sarıl (ondan ayrılma) çünkü cennet şüphesii onun ayakları altındadır.» cümlesi bulunur. Yâni cennetten nasibin ancak annenin rızâsını kazanman hâlinde sana ulaşır. Sanki o na-sib, annenin emrindedir ve anne onun üstünde oturmuştur. Artık ancak anne tarafından sana ulaştırılır. Çünkü bir şey bir kimsenin ayağı altında olunca, artık başkasına ulaşması ancak onun müsaadesi ve izniyle olabilir. Sindi bu cümleyi böyle yorumlamıştır.
Cümleden maksad, anneye karşı mütevâzi davranmanın cennete girmeye vesile olduğu anlamı olabilir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Hattâbi bu hadîsin şerhinde; "Kişinin çıkmak istediği cihâd kendisi için farz olmayıp nafile ise baba ve annesinin izni olmadıkça cihâda çıkması caiz değildi. Fakat cihâd kişiye farz-ı ayn

olmuş ise, (meselâ kâfirlerle dövüşmek için, devlet tarafından savaşa çağırılmış ise), böyle bir cihâda katılmak için baba ve annenin müsaadesine gerek yoktur. Yukarda anlatılan hüküm müslüman baba ve anneye mahsustur. Eğer baba ve anne gayri müslim iseler müslüman evlâd bunlardan izin almadan nafile veya farz cihâda katılır, diye bilgi vermiştir.
El-Fetih yazarı Abdullah'ın hadîsini açıklarken: Bu hadîste sözü edilen sahâbî'nin Câhime bin Abbâs olması muhtemeldir, demiş ve bu babın ilk hadîsini delil göstermiştir. El-Fetih yazarı daha sonra: Cumhura göre müslüman baba veya anne evlâdını cihâda gitmekten men ettikleri zaman evlâdın cihâda gitmesi haramdır. Çünkü baba ve anneye itaat etmek farz-ı ayndır. Cihâda gitmek ise farz-ı kifâyedir. Şayet cihâda gitmek evlâd üzerine farz-ı ayn durumuna gelirse artık, onun babasmdan veya annesinden izin alması söz konusu değildir, diyerek buna dâir delileri beyân etmiştir.
İlk hadis râvîleri hakkında özlü bilgi:
Muâviye bin Câhime es-Selemî (Radıyallâhü anhümâ) sahâbidir. Râvîsi İ k r i m e ' dir. Hadîslerini Nesâî ve îbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlere göre cihad için izin isteyen zât kendisidir.
Câhime (Radıyallâhü anh) bin Abbâs bin Mir-dâs es-Selemî ise, yukarda durumu anlatılan Muâviye bin Câhime 'nin babasıdır. Bâzı rivayetlere göre cihâda çıkmak için müsaade isteyen zât budur.
H u n e y n savaşında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'i ayıpladığı müellifimiz tarafından bildirilen kişi ise Câhime (Radıyallâhü anh) 'in babası Abbâs bin Mirdâs es-Selemî' dir. Ayıplama mes'elesi şöyledir: H u n e y n savaşından elde edilen ganimet malının bir kısmı, gönülleri İslâmiyet'e yatışsın diye yeni müslümanlara verilince bâzı kimseler dedikodu ettiler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu takdiri aleyhinde konuştular. El-Mudmarât'ta gönülleri henüz İslâmiyet'e yatışmamış olup H u n e y n savaşı ganimetinden kendilerine büyükçe hisse verilen insanların üç sınıf olduğu belirtilerek şöyle denilmiştir: Bunlardan bir kısmı müslümanhğı kabul etmekle beraber gönülleri henüz İslâm'a yatışmamıştı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) gönüllerini tatmin ve İslâmiyet'e yatıştırmak istedi. İkinci sınıf ise müslümanliğı kabul etsinler ve dolayısıyla kendilerine bağlı kabileler de İslâmiyet'e erişsinler diye taltif edildiler. Üçüncü bir kısım vardı ki, serleri defedilsin diye kendilerine bir şeyler verildi. A b -bâs bin Mirdâs, yâni C â h i m e' nin babası da bu nevîdendir. [31]

13- Cihâdda Niyet Babı

2783) Ebû Musa (el-Eş'arî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, kahramanlık için savaşan adam, hamiyyet (yâni taassub ve yakınlarını desteklemek) niyetiyle savaşan adam ve gösteriş amacıyla savaşan adamın durumu (hakkında ne buyuruiur? diye) soruldu. Bunun üzerine Resûlul-îah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim yalnız tevhîd kelimesinin izzeti, yücelmesi için cihâd ederse ancak o kimsenin cihâdı Allah yolundadır» buyurdu."

2784) Acemlerden bir âzadlı olan Ebû Ukbe (Radtyallâkü cnAJ'den; Şöyle demiştir:
Ben Uhud (savaşı) günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde savaşa katıldım. (Savaşta) müşriklerden bir adamı vurdum ve :Bu darbeyi benden al, ben fârisî gencim, dedim. Sonra bu olay Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ulaştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana:
«Niçin sen: Bu darbeyi benden al, ben ensârî gencim, demedin-buyurdu."

2785) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyatlâhü ankümâydzn; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:
Allah yolunda savaşıp da ganimetle (ve sağlıkla) dönen her gâzî grubu (âhiret) ecrinin üçte ikisini dünyada almış olurlar. Eğer hiç ganimet elde edemezlerse (âhiret) ecirleri tam olur."[32]

İzahı

Ebû M û s â (Radıyallâhü anh)'m hadîsi KütÜb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Bu hadîste geçen "Hamiyyet" kelimesinin mânâsı: Aşireti, kabilesi ve yakınları için gayretkeş ve mutaassıp olmaktır. Hamiyyet için savaşmaktan maksad, aşireti ve yakınları hakkında duyduğu gayret ve taassup için bunlar uğrunda savaşmaktır.
Bu hadîste işaret edildiği gibi bir adam Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'a bâzı kimseler kahramanlıkla övülsün diye savaşırlar. Bir kısım kimseler de yakınları uğrunda ve onlar için savaşırlar. Diğer bir kısım adamlar da riyakârlık ve gösteriş için savaşırlar. Bunların hangisinin savaşı Allah yolunda savaş sayılır? diye sormuştur.
T i r m i z i' nin rivayetinde; «Bunların han-j* gisi Allah yolundadır?» ilâvesi vardır.
Resûl-i Ekrem ise verdiği cevapta ancak tevhid kelimesinin yüce olması için savaşanların cihâdının Allah yolunda olduğunu bildirmiştir. Yâni diğer amaçlarla yapılan cihâd Allah yolundaki savaşlardan sayılmaz.
Hamiyyet ve gayretkeşlik bazen din için olur. Şayet din için olursa yine tevhîd kelimesinin yücelmesi için olmuş olur.
E b û U k b e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Fâris, ana dili Farsça olan milletin ismidir. Bunlara Acem de denilir. Bu millet toplu olarak İ r â n' da bulunur. Ebû U k b e aslen I r â n ' lı olup Hâşira bin Abd-i M e n â f oğullarının âzadlısı idi. E 1 - M ü n z i r î bu zâtın B a s r a' lı olduğunu söylemiştir. Ana dili Farsça olanlardan I r â k' ta ikâmet edenler de bulunduğu için bu zâtın ilk zamanlarda B a s r a ' da ikamet etmiş olduğu anlaşılıyor. Ebû D â -v û d' un rivayetinde bu zâtın Fâris halkından olduğu belirtilmiştir. Müellifimizin rivayetinin zahirine göre bu zât Fâris halkının âzadlısı idi. Fakat gerek Ebû Dâvûd'un rivayeti ve gerekse el-Hülâsa ile Avnü'l-Mabûd'da verilen bilgi bu zâtın H â ş i m oğullarının âzadlısı olduğuna ve kendisinin aslen Fâris halkından olduğuna delâlet eder. Bu nedenle müellifimizin rivâyetindeki ifâdeyi bunlara uygun terceme ettim. Zâten müellifimizin rivâyetindeki ifâde böyle terceme edilmeye de müsâiddir. Acemler savaşırken düşmanlarına darbe indirdikleri zaman kahramanlıklarını açıklamak maksadıyla isimlerini ve mensubu bulundukları soyu dile getirirlerdi. Bu onların bir âdeti hâlinde idi. Bu nedenle Ebû Ukbe alıştığı âdet uyarınca fârisli bir genç olduğunu belirterek U h u d savaşında düşmana darbe indirmiştir. Bir kavmin âzadlısı hangi soydan olursa olsun o kavme mensup olduğu için Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) kendisine, ensârî genç olarak kendisini tanıtmasının uygunluğunu beyân buyurmuştur.
El-Kâri bu hadîsin açıklaması bölümünde: Yâni Ey Ebû U k be! Sen düşmana darbe indirdiğinde öğündüğün zaman yanlarına hicret ettiğin ve bana yardımcı olan Ensâr'a mensub olduğunu söyle. İran* hlar o dönemde kâfir oldukları için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ebû Ukbe' nin kendisini İranlı' lara mensub etmesini hoş karşılamamış ve onun kendisini Ensâr-i Kirâm'a mensub etmesini emretmiştir. Çünkü Ensâr'a intisab etmek, müslümanlara intisab etmek demektir, der.
El-Hülâsa'nin 455. sahîfesinde Ebû Ukbe (Radıyallâhü anh) hakkında şu bilgi verilmiştir: Ebü Ukbe el-Fârisi, H â ş i m oğullarının âzadlısı olup sahâbi'dir. Adının R e ş i d olduğu söylenmiştir. Râvisi, oğlu Abdurrahman bin Ebî Ukbe' dir. Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.
Bu babın son hadîsini Müslim, Ebü Dâvüd, Tir-mizi, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. N e v e v i : Hadisin yegane doğru mânâsı şöyledir ve başka türlü yorumlanması yanlıştır: Gâ-zîler sağ, salim evlerine döndükleri veya ganimetle döndükleri zaman ecirleri selâmetle dönmeyen veya selâmetle dönüp de ganimet elde edemeyen gazilerin sevabından az olur. Ganimet savaş sevabının bir parçasının karşılığıdır. Bu itibarla gaziler ganimetle döndükleri zaman savaştan dolayı müstehak oldukları sevabın üçte ikisini dünyada almış olurlar. Ganimet de sevabın bir parçasıdır, demiştir.
Şu halde ganimet, sevabın üçte birisine ve selâmetle dönmek de sevabın üçte birisine tekabül eder. Böylece sevabın üçte ikisi dünyada alınmış olur. [33]

14- Allah Yolunda Savaş İçin At Bağlayıp Hazırlamak Babı

2786) Urve el-Bârıkî[34] (Radıyallâhü anhyâtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hayır, atın alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar düğümlüdür, (Hayır, kıyamette sevab ve dünyada ganimettir.)»"

2787) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Atın alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür.»"[35]

İzahı

U r v e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buharı, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ahmed ve Tahâvî de rivayet etmişlerdir.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buharı, Müslim, Nesâi ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Hadislerde anılan hayrm ganimet ve sevab olduğu, bâzı rivayetlerin hadîs metninde bulunduğu için bunu parantez içinde belirttim. Hayrın ganimet ve sevab olduğu belirtilen rivayetler, attan maksadın Allah yolunda savaş için hazırlanan at olduğuna delâlet eder. Bu babın üçüncü hadîsi de buna delâlet eder.
Hadîslerde geçen "Nevâsî" kelimesi "Nâsiye"nin çoğuludur. Nâ-siye, başın ön kısmı ve kâkül mânâsına gelir. Burada atın alnına sarkan saçların kasdedildiği, H a t t â b i ve başkaları tarafından ifâde edilmiştir.
Savaş için hazırlanan at, sahibinin dünyada ganimet, âhirette de sevab kazanmasına vesile olduğu için sanki hayır, atın alnına dökülen saçlarına bağlıdır. Yüz ve alın en şerefli uzuv olup hayrın bu uzva bağlanması ancak kâkülde düğümlenmesi yoluyla tasvir edilmesi uygun olduğundan bu ifâde tarzı seçilmiştir, denilebilir.
Savaş atının hayrının kıyamet gününe kadar devam etmesi, İslâmiyet'in ve İslâmiyet uğrundaki cihâdın kıyametin kopmasına yakın günlere kadar devam edeceğine delâlet eder. N e v e v i bu durumu belirtmektedir.

2788) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Atm alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır vardır veya düğümlüdür (Râvî Süheyl: Bunda ben tereddüd ediyorum, demiştir.) At, (sahiplerinin durumlarına göre) üç nevidir: Şöyle ki, at bâzı kimseler için sırf sevabtır, bâzı kimseler için de (fakirliğe karşı) bir perdedir. Bâzılarının da boynunda bir vebaldir. At, kendisi için sırf sevab olan kişi, o kimsedir ki, atı Allah yolunda Ecihad için) edinir ve (savaşa) hazırlar. Artık at karnına dâhil ettiği her (yiyecek ve içecek) şeye karşılık sahibi için bir sevab yazılır. Sahibi onu bol otlu geniş bir sahada otlatırsa, atın yediği her şeye karşılık onun için bir ecir yazılır. Ve sahibi onu akar bir nehirden suvarırsa, atın karnına dâhil ettiği beher su damlasına karşılık onun için bir ecir olur. (Hattâ, atın idrarlarında ve gübrelerinde olan sevabı da anlattı.) Ve eğer at şahlanarak (ön ayaklarını kaldırıp) neş'e ile bir veya iki tur koşsa, attığı beher adım karşılığında sahibi için bir ecir yazılır. At kendisi için (fakirliğe karşı) bir perde olan kişi, o adamdır ki, (geçimini sağlamakla) şerefini, iffetini korumak ve güzel rızik yemek maksadıyla at edinir ve atların sırtlarına ve karınlarına âit hakkını onların darlık ve genişlik (zamanların) da unutmaz. At kendisinin boynunda bir vebal olan kimseye gelince, bu da o kimsedir ki, böbürlenmek, taşkınlık etmek, kibirlenmek ve halka karşı riyakârlık için at edinir. İşte, boynunda atın vebal olduğu adam böyle olan kimsedir.»"[36]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi, Nesâî ve B e y h a k î de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin metni bâzı rivayetlerde kısa, bâzılarında uzundur. M ü s 1 i m' in rivayet ettiği metin, müellifimizin rivayet ettiği metin gibi uzundur. Müellifimizin rivayetinde geçen bâzı kelimelerin mânâlarını açıklayalım:
Merc: Otu bol geniş araziye denilir.
Ebvâl: Bevl'in çoğuludur. Bevl, idrar demektir.
Ervâs: Revs'in çoğuludur. Revs, gübre demektir.
Şeref: Arazinin yüksekçe yerine denildiği gibi at koşusunun bir turuna veya son merhaleye de denilir. Bir kavle göre atın bir mil mesafe mikdarı sıçrayarak seğirtmesine denilir ve burada bu mânâ kas-dedilmiştir. Biz bu kelimeyi bir tur mânâsına terceme ettik. Diğer şekillerde terceme edilmesi de mümkündür.
İstinân: Atın, binicisiz ve yüksüz olarak, ön ayaklarını yerden kaldırıp atmak suretiyle neş'e ile koşmasıdır.
Atların sırtlarının hakkından maksad, onların güçlerinin dışında yük yükletilraemesidir. Atların karınlarının hakkı ise onlara iyi bakmak ve yemleri ile suvarma işlerini ihmal etmemektir.
Eşer: Böbürlenmek, kendini beğenmek, azmak, taşkınlık göstermek gibi mânâlara gelir.
Batar: Şımarmak, hakkı kabul etmemek, azmak, beğenmemek ve böbürlenmek mânâlarına gelir,
Bezah: Eşer ve batar mânâlarını ifâde eder. Görüldüğü gibi bu üç kelimenin mânâları birbirine yakındır.
Riya: Gösteriş manasınadır. Yâni zahiren Allah için görünüp, içte dünya ile ilgili bâzı amaçlan gütmektir.
Tekerrüm: Şeref ve izzeti korumak, iffetli olmak gibi mânâlara gelir. Burada geçimini sağlamak ve kimseye muhtaç olmamak niyetiyle ve şerefini korumak maksadıyla at edinmek mânâsı ifâde edilmek istenmiştir. Nitekim bâzı rivayetlerde; "Taâffüf = İffetini korumak" ifâdesi bulunur.
Tecemmül: Ziynetlenmek, güzel rızık yemek gibi mânâlara gelir. Burada son mânâ kasdedilmiş olabilir. Allah'ın nimetlerinden yararlanmak ve nimetlerin eserlerinin kulun üstünde görülmesi dînen meşru olduğu cihetle bir kibir ve gurur olmaksızın at ziynetiyle ziynet-lenmekte bir beis olmadığı cihetle Tecemmül kelimesi belirttiğim sınırlar dâhilinde ziynetlenme mânâsına da yorumlanabilir.
Hadis, Allah yolunda savaşmak için at edinmenin faziletini beyân eder. Hadîste atın bol otlu geniş arazide yediği her şey ve akar nehirden içtiği her damla su karşılığında sahibi için âhirette ecir ve sevab bulunduğunu ifâde etmektedir. Yâni atın yiyeceğini ve içeceğini rahatlıkla bulduğu ortamda sahibi için bu kadar sevâb varken müsâid olmayan ortamlarda gaza atına yedirilen yem ve içirilen su karşılığında sahibine verilecek sevâb miktarı çok daha fazla ve üstün olacaktır.
Geçim ve kazanç için edinilen atın ise sahibinin fakirliğine bir perde ve engel olduğu ifâde edilmiştir. Kibir, gurur, bencillik, böbürlenme, taşkınlık göstermek, hakka karşı baş kaldırmak, azmak gibi kötü amaçlarla edinilen at ise sahibinin boynunda bir vebal olur.
E 1 - H â f ı z : At ırkının sahiplerinin durumlarına göre üç kısma ayrılması yönü şudur: Kişi ya binmek veya ticâret maksadıyla at edinir. Bu iki maksaddan hangisi olursa olsun bunun beraberinde Allah'a itaat etmek var ise birinci nevi at kısmı olur. Şayet bunun beraberinde günah işleme işi varsa üçüncü nevi at kısmı olur. Eğer bunun beraberinde ne itaat ne de günah işleme yok ise atın ikinci kısmı olur, demiştir.

2789) Ebû Katâde el-Ensârî (Radtyalîâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} şöyle.buyurmuştur :
«Atın en hayırlısı, yağız, alnında ufacık beyaz nişan bulunan, ayaklarında beyazlık olan, burnu ve üst dudağı beyaz ve sağ ön ayağı mutlak (nişansız) attır. Eğer yağız olmazsa, bu alâmetti doru at
(da hayırlıdır.)»"[37]

İzahı

Bu hadisi, Tirmizî, Hâkim, îbn-i Hibbân, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste geçen ve atın renklerine âit bâzı kelimeleri açıklayalım:
Edhem: Siyah demektir. Buna yağız at denilir.
Akran: Alnında ufacık bir beyaz nişan bulunan attır. Bu nişan bir dirhem küçüklüğünde bile olabilir. Tuhfe yazarının beyânına göre bu nişan atın yüzünün herhangi bir yerinde olabilir.
Muhaccel: İki veya üç ya da dört ayağında bilek kemiklerinin yukarısına kadar uzanan ve diz kapaklarını geçmeyen az veya çok miktarda beyazlık bulunan ata denilir. Bu beyazlığa da Tahcil denilir.
Ersem: Burnu ve üst dudağı beyaz olan attır. Bâzılarına göre yalnız üst dudağı beyaz olan, diğer bir kavle göre yalnız burnu beyaz olan ata denilir.
Tulk i Mutlak mânâsına kullanılmıştır. Atın falan ayağı Tulk'tur, denilince o ayağın renginin atın vücûdunun ekserisinin rengine uygunluğu kasdedilir.
Kümeyt; Doru manasınadır.
Şiyet: Bu kelimenin asıl mânâsı, atın vücûdunun çoğundaki renge muhalif olan her hangi bir renge denilir. Burda ise alâmet mânâ-1 smda

kullanılmıştır.
Bu hadis en hayırlı atın, hadîste anlatılan alâmetleri taşıyan yağız at olduğuna ve bundan sonra da ayni alâmetleri taşıyan doru at olduğuna delâlet eder.
T i r m i z i' nin rivayetine göre hayırlı at edhem, akran ve ersem olan, sonra edhem, akrah, muhaccel ve bir ayağı tulk olan attır. Eğer at edhem değil ise bu alâmetleri taşıyan kümeyt at hayırlı attır.

2790) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü <mh)'dcn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). atın şikâl (yâni ayağındaki çapraz seki) den hoşlanmazdı."[38]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve sünen sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Müslim ile Ebû Davud'un rivayetlerinde Şikâl'ın tefsiri tercemede parantez içine aldığım şekilde geçmektedir. Yâni atın sağ ön ile sol arka ayaklarında veya sol ön ile sağ arka ayaklarında bulunan beyazlığa Şikâl denilir.
Avnü'l-Mabûd yazarı e 1 - K a r i : Hadîste geçen Şikâl tefsirinin Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözünden olmayıp râvîye âit olması açık olan ihtimaldir. Çünkü bu açıklama Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se]âm)'in sözünden olmuş olsaydı Şikâl kelimesinin mânâsını beyân eden bir nass olurdu ve artık bu kelimenin tefsiri hususunda ihtilâf olmazdı, demiştir, der.
H a 11 â b î de: Şikâl bâzı rivayetlerde böyle açıklanmıştır. Bu kelime, atın bir ön ayağı ile bir arka ayağının tahcilli, yâni diz kapağından aşağı kısmında beyazlık bulunması ve diğer arka ayağın mutlak olması şeklinde de yorumlanmıştır, der.
N e v e v î şikâl kelimesinin tefsiri hususunda gelen başka ka-viîîeride nakletmiştir. Oraya bakılabilir.
Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'in atın şikâlından hoşlanmaması sebebi hakkında bâzı görüşler beyân edilmiş ise de en uygun olanı bunu O'nun bilgi ve takdirine bırakmaktır. Bâzıları şöyle derler: Belki Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) bu nevi atlan denemiş ve verimli olmadıklarım görmüş olduğu için hoşlan-mamıştır.

2791) Temîm ed-Dârî (i) (Radıyallâkü ö«A)'den rivayet edildiğine göre kendisi; ResûluİIah (Sallattahü Aleyhi ve SeUem)}den şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Kim Allah yolunda (savaşmak için) bir at (edinip) bağlar, sonra onu kendi eliyle yemlerse, beher yem tanesine karşılık o kimse için bir hasene (sevab) olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed, babası Uk-be ve dedesi bulunur. Bunlar meçhul kimselerdir. Muhammed'in dedesinin İsmi de belirtilmemiştir. [39]

15- Allah Sübhânehu Ve Teâlâ Yolunda Savaşma (Nın Faziletinin Beyânı) Babı

2792) Muâz bin Cebel (RadtyaUâkü onk)yâen rivayet edildiğine göre; kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleftt)'den şu hadîsi işitmiştîr :
«Müslüman bir adam Allah Azze ve Celle yolunda bir dişi demezsin iki sağımı arasındaki süre kadar savaşırsa o kimse için cen- Allah'ın ikramıyla girmesi) vâcib olur.»"[40]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Fuvâk" hayvanın iki sağımı arasındaki müddet mânâsına yorumlanmıştır. Bu kelime "Fevâk" olarak da okunabilir. Sindi bu kelimeyi böyle açıkladıktan sonra : Çünkü sağım devesi .sağılır. Sonra sağıma ara verilerek yavrusu salıverilir. Deve yavrusuna süt vermeye başlar. Biraz sonra tekrar süt sağılır. İşte bu iki sağım arasmdakı süreye Fuvâk denilir. Bir kavle göre Fuvâk: Sabah sağımı ile akşam sağımı arasındaki süredir. Bir başka kavle göre süt sağılırken bir kab dolunca bunu kaldırıp diğer bir kaba sağılmcaya kadar geçen zamana Fuvâk denilir. Diğer bir kavle göre ard arda sağılan iki hayvanın sağımı arasındaki süreye Fuvâk denilir, demiştir.
Hülâsa bu kelime hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın, en kısa bir sürece Allah yolunda ve ihlâslı olarak savaşan bir müslü-man bu hizmetinden dolayı Allah'ın lütfü ile cennete girmeye müs-tehak olur. Onun cennete girmesinin vâcibliğinden maksad Allah'ın lütfü ile cennete girmeye lâyık olmasıdır. Çünkü Allah, hiç kimseyi cennete dâhil etmeye mecbur değildir. Bütün tasarrufları onun irâdesi ve düemesiyledir.

2793) Enes bin Mâlik (Radıyallâkü anh)\\cv\; Şöyle demiştir:
Ben bir savaşta hazır bulundum. Abdullah bin Revana (Radıyal-lâhü anh) (kâfirlerle savaşırken) şöyle dedi:
Yâ nefsim! Seni uyarıyorum. Ben, seni cennet Ce girmeye sebep olan savaş) tan hoşlanmaz olarak görüyorum. Allah'a yemin ederim ki, sen ya itaatkâr (uysal) olarak (savaşmak suretiyle) muhakkak cennete gireceksin ya da şüphesiz buna zorlanacaksın."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvî Dey-lem bin Gazvân halUunda ihtilâf vardır. [41]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Abdullah bin Revâha (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kiram'm Hazreç kabilesinden ve Akabe biatuıda bulunan meşhur sahâbîlerdendir. Kısa bir hâl tercemesi 1820 nolu hadisin izahı bölümünde geçti. Bu zât, bir taraftan kumciyle, diğer taraftan kalemiyle İslâm'a hizmet eden ve şâir tabiatlı bir şahsiyet idi. Hicret-i Nebeviyye esnasında şâir Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh) ile beraber Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in M e d î n e-i Münevvere'ye teşrifine dâir kasideler söylemiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'e en yakın sahâbîler arasında yer alan bu zât, Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve H a y b e r savaşma katılmıştı. Savaşlarda şiir ve kasidelerinin şu mısraını devamlı tekrarladığı rivayet olunmuştur:
"Ey nefsim eğer sen katledihnezsen (şehîd edilmezsen) öleceksin."
Katıldığı bütün savaşlarda kahramanca savaşan İ b n - i Revâha, nihayet hicretin sekizinci yılı katıldığı M û t e savaşında şehîd edildi. Ib.n-i R e v â h a' nm bu sefere çıktığı andan şehîd edildiği ana kadar irticalen söylemiş olduğu bütün şiirleri Siyret-i îbn-i Hişâm'da bulunur. Bu şiirlerinin hepsinde onun şehîd olmak için can attığı görülmektedir.
Yukardaki mısra bir şiirinin birinci mısrâıdır. İkinci mısrası da şöyledir: "İşte bu, ölüm ecelidir. Sen buna mâruzsun."
İzahını yaptığım bu hadîste E n e s (Radıyallâhü anh)'m rivayet ettiği şiirin İbn-i Revâha tarafından M û t e savaşında söylendiği bâzı siyer kitablarmdan anlaşılmaktadır. Ama ayni şiiri başka savaşlarda da söylemiş olması muhtemeldir.
M û t e savaşma katılan İslâm ordusu üç bin kişilikti. Şam dolaylarında vuku bulan bu savaşta düşman ordusu iki yüz bin kişilikti. İslâm ordusu yola çıktığında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ordu kumandanlığına Zeyd bin Harise'yi tâyin etmiş ve şayet Zeyd şehîd olursa Ca'fer bin Ebi Tâ 1 i b' in kumandan olması, bunun da şehid olması hâlinde Abdullah bin Revâha' nm kumandanlığa geçmesi emrini vermişti. İslâm ordusu hareket edip nihayet M û t e ' ye vardığı zaman iki yüz bin kişilik bir Rum ordusuyla karşılaştı. Üç bin kişilik bir kuvvetin iki yüz bin kişilik bir kuvvetle savaşması cidden büyük bir mesele olduğuna rağmen parolası ya şehâdet veya gâzîlik olan ve birer arslan gibi olan sahâbîler, yılmadan ve korkmadan büyük bir cesaretle savaşa başladılar. Hakikaten bu üç kumandan da sırayla şehîd edildi ve nihayet İslâm sancağına toz kondurmama azim ve kararında bulunan kahraman sahâbîlerden H â -lid bin el-Velid (Radıyallâhü anh) sancağı alarak savaşa devam edildi ve zafer İslâm ordusuna ve H â 1 i d (Radıyallâhü anh) 'a nasib oldu.
Ş a m' m mülhakatından olan B e 1 k a bölgesinde cereyan eden M û t e savaşının vuku bulduğu gün Medîne-i Münevvere' nin Mescid-i Nebevi' sinde sahâbüeri ile sohbet eden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e M û t e savaşı bir sinema filimi gibi Allah tarafından arz edildi ve artık Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) savaş meydanına hâkim ve pek yakın bir tepeden savaşı tâkib eder gibi durumu görmeye başladı. İşte bu arada Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm), yanındaki sahâbîlerine; «Zeyd (bin el-Hârise) sancağı aldı, sonra şehîd oldu» buyurdu ve şehâdet getirip, şehide salât ve selâmdan sonra:

«Siz de Zeyd için istiğfar ediniz, Zeyd cennet'e girdi. Orada mutludur. Şimdi sancağı Ca'fer bin Ebî Tâlib aldı» buyurdu. Biraz sonra buna da şehâdet, salât ve duâ edip: «Siz de istiğfar ediniz» buyurduktan sonra: «İşte Ca'fer de cennet'e girdi, istediği tarafa iki ka-nadla uçuyor. Bu defa sancağı Abdullah bin Revâha aldı, o da şehîd oldu» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu söylerken mübarek gözlerinden yaş akıyordu. Abdullah hakkında da şehâdete, salât ve duadan sonra :
«Siz de onun için istiğfar ediniz, bu da cennet'e dâhil oldu» buyurdu. Resûl-i Ekrem sözlerine devamla:
«Bundan sonra sancağı emirsiz olarak Hâlid bin el-Velîd aldı. Ona fetih ve zafer nasib kılındı» buyurdu.
Bu üç kumandanın savaş esnasında şehid düştüğünü ve H â I i d
bin e 1 - V e 1 î d' in eliyle zafer kazanıldığını savaşın cereyan ettiği gün Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Medine-i Münevvere'de ashabına haber verdiğine dâir E n e s bin Mâlik (Radıyallâhü anhl'ın hadîsini B u h â r î rivayet etmiştir. Bu, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mücizesi-dir.

2794) Amr bin Abese[42] (RadtyaUâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak;
— Yâ Resûlallah! Cihâdın hangisi efdal (üstün) dür? diye sordum. Buyurdular ki:
— «Kanı dökülen ve iyi cins atı yaralanan mücâhid (in cihâdı en üstün cihaddır).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî Muhammed bin Zekvân zayıf olduğu için bunun senedi zayıftır. [43]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Cevâd: İyi cins at demektir. Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Canını ve malını Allah yolunda savaşmakla feda edinceye kadar çarpışan müslümanm cihâdı sevab bakımından en üstün olan cihaddır. Allah böyle cihâdı bizlere de na-sib eylesin.

2795) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah yolunda yaralanan her yaralı — Allah kendi (rızâsı) uğrunda yaralanan kişiyi herkesten ziyâde bilendir ya — kıyamet gününde, yarası yaralandığı günkü vaziyette (kan fışkırıyor gibi görünüyor halde) gelir: Rengi kan rengi, fakat kokusu misk kokusu.»"
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2796) Abdullah bin Ebî Evfâ (RadtyaUâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) (Hendek savaşı günü) Ahzâb (yâni düşmanlar) aleyhine dua ederek şöyle buyurdu:
«Ey Kur'an'ı gönderen, düşmanlarla hesabı hızlı olan Allah! (Medine önünde toplanan) Ahzâbı {yâni şu Arap kabilelerini) sen dağıt. Allahım! Onların topluluklarını sen hezimete uğrat ve irâdelerini sen sars (ki yerlerinde tutunamasmlar).»" [44]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ahzâb: Hizb'in çoğuludur. Bu savaşa Mekke müşrikleri, Ğ a t f â n müşrikleri, yahûdîler ve onların yandaşı durumundaki kâfir kabileler müslümanlarla savaşmak üzere toplandıkları için bu savaşa Ahzâb ismi verilmiştir. Bu savaşa Hendek savaşı da denilir. Çünkü bu savaştan önce Selmân-i Fârisi (Radıyallâhü anh)'m işareti ve tavsiyesi üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emri ile Medine-i Münevvere şehri etrafında hendek kazıldı ki şehrin savunması kolaylaşsın. Bu savaşın vuku bulduğu târih hususunda ihtilâf vardır. Buhârî' nin tercih ettiği kavle göre savaş hicretin 4. yılı Şevval ayında vuku bulmuştur. Bir kavle göre hicretin 5. yılı vuku bulmuştur. Bu savaşta müslüman ordusu 3 bin kişilikti. Düşman kuvveti ise 12 bin kişilikti. Müslümanlar bu savaşta Medîne-i Münevve-r e şehrinin dışına çıkmayıp şehri savunma taktiğini kullanmayı tercih ettiler. Müşrik kuvvetleri şehri muhasara ettiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu duası kabul olundu ve şarktan kopan bir fırtına bir gecede düşman kuvvetlerini alt üst etti. Gönüllerine bir ümitsizlik yerleşti ve paniğe kapılarak bir başıboşluk içinde Mekke yolunu tuttular. Böylece düşman ordusu bir hezimet ve hüsran içinde dağılıp gitti.

2797) Sehl bin Huneyf (bin vâhib)[45] (Radıyallâhü anhyden rivâ-' ' yet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş-
tur :
«Kim şehîd olarak ölmeyi Allah'tan içtenlikle dilerse, yatağı üzerinde (yâni şehîd olmaksızın) bile ölse Allah onu şehîdlerin makamlarına ulaştırır.»" [46]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadîs, şehîd olmayı samimiyetle dileyen bir müslümanm şehîd olmayıp başka bir şekilde ölmesi hâlinde de şehîdlik mertebesine eriştiğine delâlet eder. Yâni böyle bir kimse şehîdler hükmündedir ve onlar gibi sevab kazanmış olur. E 1 - M ü n â v î: Çünkü şehîd de bu kimse de hayra niy-yetlenmiş ve gücü dahilindeki işi yapmıştır. Bu nedenle sevabın aslında eşittirler, demiştir. [47]

16- Allah Yolunda (Savaşıp) Şehîd Olmanın Fazileti Babı

2798) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)3den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in huzurunda şehîdIerden söz edildi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yeryüzü şehidin kanından kurumadan önce (hurilerden) iki karısı bitkisiz, geniş bir arazide (emzikli) yavrularını gaybeden (sonra aniden bulan) iki süt anne gibi ve her birinin elinde dünyadan ve
dünyadaki bütün şeylerden hayırlı birer kat cennet elbisesi bulunduğu halde hızla ona koşuşurlar.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi zayıftır. Çünkü râvi Hilâl bin EbÎ Zeyneb zayıftır.

2799) El-Mıkdâm bin Madîkerib[48] (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurmuştur :
«Allah katında, şehîd için altı haslet vardır: Dökülen ilk kanı ile beraber günahları bağışlanır, cennetteki mevkii kendisine gösterilir, kabir azabından korunur, en büyük korkudan emin olur, îman hüllesi (elbisesi) kendisine giydirilir, Hurü'1-îyn ile evlendirilir ve akrabalarından yetmiş (müslüman) insan hakkında şefaat etmesi kabul olunur.»" [49]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türün-dendir. Bu hadîste geçen "Zı'r" süt anne manasınadır. Fasıl, deve yavrusu demektir. Berâh da bitkisiz geniş arazi manasınadır. Bu hadis, Allah yolunda şehid olan kimsenin Allah katındaki üstün değerini ve can vermekle cennet nimetlerine kavuştuğunu bildirir.
M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z î de rivayet etmiştir. Bu hadîs de Allah yolunda şehîd olan kimsenin Allah katındaki altı meziyyetini bildirir. Yâni bu meziyyetlerin tümü ancak şehîd için vardır, başkası için bunların hepsi yoktur.
Bu hadîste geçen "Düf'a" döküntü, akıntı manasınadır. Bu kelime "Defa" şeklinde de okunabilir. Yâni bir defa demektir. Burada kasdedilen mânâ şehidin dökülen ilk kan damlasıyla günahlarının bağışlanmasıdır.
E 1 - K a r i : Şehidin günahlarının bağışlanın asıyla cennetteki makamının kendisine gösterilmesi birleştirilerek tek haslet sayılmalıdır ki hasletlerin sayısı altıyı geçmesin ve şehidin kabir azabından korunması hasleti, bir önceki hasletin tekrarlanması mâhiyetinde olmasın,

demiştir.
En büyük korku diye terceme ettiğim "Feza-i ekber" hakkında da el-Kari: bu ifâdede; 'JŞ*İ\ £>âJI ^y^ ^ = «En büyük korku onlan üzmeyecektir...» (I) âyetine işaret vardır. Fezâ-i Ekber'in açıklanması hakkında değişik rivayetler vardır: Bir kavle göre bundan maksad, cehennem azabıdır. Diğer bir kavle göre ateşe arz edilmektedir. Bir başka kavle göre cehennemlik olanların cehenneme girmelerinden kurtuluş olmadığına kesinlikle inandıkları zamana denilir. Bununla, S û r' un son üflenmesi kasdedilmiştir diyenler de vardır, der ve bu arada başka rivayetleri de nakleder.
Şehide ikram edilen hasletlerden birisi de Hurü'1-îyn denilen cennet kızlarıyla evlendirilmesidir. Tirraizî' nin rivayetinde şehide H û r ü " 1 - î y n ' den 72 kız ihsan edileceği bildirilmiştir.
Hür: Havrâ'nın çoğuludur. Havra, gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı da simsiyah olan kızdır. îyn de Aynâ'nın çoğuludur. Ayna, geniş gözlü kız manasınadır.

2800) Câbir bîn Abdillah (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
(Babam) Abdullah bin Amr bin Haram {Radıyallâhü anh), Uhud (savaşı) günü şehîd edilince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (bana) :
— «Yâ Câbir! Allah Azze ve Celle'nin babana söylediği sözü sana haber vermiyeyhn mi?» diye sordu. Ben:
— Evet, (bildir) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) buyurdu ki:
— «Allah, hicâb (perde) ardından olmaksızın (şehidlerden) hiç kimse ile katiyen konuşnıamıştir. Ve (lâkin) babanla perdesiz ve doğrudan doğruya Celçisiz olarak) konuştu ve ona:
— Ey (sevgili) kulum! Benden ikram iste, sana vereyim, buyurdu. Baban (da) :
— Yâ Rabbim! (Arzum şudur :î Beni diriltirsin (dünyaya geri gönderirsin), ben de ikinci defa senin uğrunda şehîd edilirim, dedi. Allah (da) :
— İnsanların dünya'ya hiç dönmeyecekleri hükmü şüphesiz benim tarafımdan Önceden verilmiştir, buyurdu. Baban:
Yâ Rabbî! O halde (bizim durumumuzu) arkamda kalanlara ulaştır (bildir), dedi. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) : âyetini(n tamamım) indirdi.»" [50]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadis, sünenimizin Mukaddime bölümünde 190 numarada da geçti. Hadîs ile ilgili gerekli bilgi orada verildi. Hadîste anılan âyet Â 1 - i İ m r â n sûresinin 169. âyetidir. Şunu da belirteyim : Hadîsin zahirine göre bu olay üzerine 169. âyet inmiştir. Fakat bunu tâkib eden 170 -171. âyetler de şehidlerin faziletine dâirdir ve Tefsîr-i Kebîr'de verilen bilgiye göre 169, 170 ve 171. âyetlerin tamamı Bedir ve Uhud savaşlarında şehîd düşmüş olan muhterem zâtlar hakkında indirilmiştir. Bu itibarla mezkûr üç âyetin mealini sunmayı uygun buluyorum, Zâten 170 ve 171. âyetler mânâ bakımından 169. âyetin devamı durumunda olduğu için hadîs bu âyetlerin tamamının bu olay hakkında indirildiğini bildirir şekilde yorumlanabilir.
*Ve Allah uğrunda öldürülmüş olanları ölmüşler sanma, bilâkis Rab'Ieri katında dirilerdir, (cennet nimetlerinden) nzıklanırlar. (169)
Onlar kendilerine Allah'ın fazlından verdiği şeylerle sevinçlidirler. Onlar arkalarından varıp kendilerine yetişmemiş olan (müslü-man)Iara bir korku olmadığı ve üzülmeyecekleri ile de müjdelenmiş bulunurlar. (170)
Ve onlar Allah'ın bir nîmetiyle, bir ikramıyla ve mü'minlerin mükâfatmı Allah'ın şüphesiz zayi etmeyeceği ile de müjdelenip sevinçli bir durumda bulunurlar.» (171)
Câbir (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 190. hadîs bölümünde geçti.

2801) Mesrûk (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre Allah'ın;
âyetinin mânâsı hakkında (sorulan bir soru üzerine) Abdullah (bin Mes'ûrî) (Radtyallâhü anh) şöyle demiştir:
Bilmiş olunuz ki şüphesiz biz bunu ftesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sorduk. Bunun üzerine (Resûl-i Ekrem) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şehîdlerin ruhları yeşil kuşlar gibidir, hangi cennette dilerlerse orada rıziklanırlar. Sonra Arş'a asılı kandillere dönerler. Onlar bu durumda iken senin Rabb'in ansızın onlara bir bakışla bakar ve onlara:
— (Başkaca) dilediğinizi benden isteyiniz, buyurur. Onlar:
— Ey Rabb'ımız! Hangi cennette istersek orada rızıklandığımız halde senden ne isteyeceğiz? diye (hiç bir ihtiyaçlarının olmadığını beyânla) cevab verirler. (Allah dileklerini üç kez sorar) Onlar (bir şey) istemedikçe bırakılmayacaklarım (yâni mutlaka bir' dilekte bulunmalarının istendiğini) görünce:
— (Ey Rabb'ımız!) Senin yolunda (bir kez daha) şehîd edilmemiz için senden ruhlarımızı cesedlerimize iade edip dünyaya gönderilmemizi istiyoruz derler. Allah onların bundan başka hiç bir şey istemediklerini görünce, onlara artık bir şey sorulmaz.»" [51]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Hadiste anılan Â 1-i İ m r â n sûresinin 169-171. âyetlerinin mânâsının Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a sorulduğu ve kendisinin: "Biz bunu sorduk da bize şöyle haber verildi" şeklindeki ifâde tarzı Tirmizi'nin rivayetinde mevcuttur.
N e v e v î şöyle der: Bu hadîs merfûdur. Çünkü î b n - i Mes'ûd: "Biz bunu sorduk da şöyle söyledi" demektedir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, der. Kadı I y â z da: Kendisine soru sorulan ve cevab veren zât Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'dir 3tî = "Dedi" zamiri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e râcidir. Durum da bunu gösterir. Çünkü sahâbî'nin durumu, sorusunu Peygamber (Aleyhi's-salâ,tü ve's-selâm) 'e sorması ve aydınlatıcı bilgiyi O'ndan alması, açık olanıdır. Özellikle Müteşâbih bir âyetin yorumu ve âhiret hayatma dâir bir bilgi ancak Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sorulur.
Çünkü âhiret hayâtına dâir bilgi gayba aittir, ancak vahiy yoluyla Öğrenilebilir. Bu durum açık olduğu için îbn-i Mes'ûd bunu rivayet ederken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ismini belirtmeye gerek görmemiştir, der.
Şehidlerin ruhları, müellifimizin rivayetinde kuşlara benzetilmiştir. Sindi: Bu hadîsin zahirine göre şehîdlerin ruhları kuşlar şekline girer. Bir kavle göre şehîdlerin ruhları hızlı uçuş bakımından kuşlara benzetilmiştir. Bu bakımdan olmazsa insan şekli kuş şeklinden daha güzeldir, der,
M ü s 1 i m' in rivayetinde «Şehîdlerin ruhları yeşil bir takım kuşların içindedir» şeklinde buyurulmuştur. Tirmizî' nin rivayetinde ise «Şehîdlerin ruhları yeşil bir takım kuşlardadır» şeklinde ifâde edilmiştir. Bu cümle diğer bâzı rivayetlerde bunlara benzer başka şekildedir.
Kadı Iyâz: Rivayetlerin ekserisine göre şehîdlerin ruhları kuşlar şeklindedir. Bu ruhların Arş'a asılı kandillere döndüklerine dâir cümlede bu rivayetlere daha uygundur, der. Çünkü kandiller kuşların yuvalarını andırır.
Tirmizî' nin şerhinde el-Ahvezî de.- Yâni şehîdlerin ruhları cesedlerinden ayrıldıktan sonra kuşlar suretinde yaratılan heykellere girerler ve bu heykeller onların cesedieri yerine geçer. Allah'ın «Onlar bilâkis Rab'ları katında dirilerdir, rızıklanırlar» âyetinde buna işaret var. Artık bu ruhlar, kuşlar şekline dönüştükten sonra arzuladıkları rızıklara kavuşup nîmetlenirler, demiştir.
N e v e v i bu hadîsin şerhinde uzun izahatta bulunmuştur. Ben bunun bir kısmını özetleyerek buraya aktarmakla yetinmeyi uygun buluyorum:
"Cennet'in yaratılmış olup hâlen mevcûd olduğu bu hadîste beyân buyurulmuştur. Ehl-i Sünnet mezhebi de budur. İçinden Âdem (Aleyhisselâm) 'in çıkarıldığı cennet de budur. Mü'-minlerin âhirette nimetlendirileceği cennet de budur. Ehl-i Sünnet mezheblerinin icmâ ettikleri hüküm budur. Mutezile mezhebi ile bidatçılardan bir grub ve başkaca bâzı kimselerin görüşüne göre ise Cennet hâlen mevcud değildir ve ancak kıyamet koptuktan sonra yaratılacaktır. Bunlara göre içinden Âdem (Aleyhisselâm)'m çıkarıldığı cennet başka bir cennettir. Kur'an-ı Kerim'in ve Sünnet'in zahir ve açık hükümleri ise Ehl-i Sünnet mezhebine delâlet eder.
Bu hadis, ölülerin kıyamet kopmadan önce de mükâfat veya ceza gördüklerini de ispatlar.
Kadı Iyâz: Bu hadîs, ruhların kalıcı olup yokluğa gitmediğine, iyi ruhların nîmetlendirildiğine ve kötü ruhların azabîandı-rıldığma delâlet eder, Kur'an-ı Kerîm ve hadisler de bu durumu bildirirler. E h 1 - i Sünnet'in mezhebi budur. Bidatçılardan bir grub ise buna muhalefet ederek ruhların yokluğa gittiği görüşündedirler. Şehidlerin dışında kalanlara gelince, bunların cennet veya cehennemdeki yerleri her gün sabah ve

akşam kendilerine gösterilir. İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anhl'ın bir hadîsi buna delâlet ettiği gibi F ı r ' a v n ' m yakınları hakkında inen; "Onlar sabah, akşam ateşe arz edilirler»[52] âyeti de buna delildir, demiştir.
Kadı Iyâz daha sonra: Âlimler ruhun mâhiyeti konusunda sayılmayacak kadar değişik görüşler beyân etmişlerdir : Kelâm-cılar ile meânî ehli ve batini âlimlerden çok kimse demiş ki, ruhun mâhiyeti bilinemez ve vasıflandırılamaz. İnsanların bilemiyeceği bir
sırdır. Bunlar; *(Ey Muhammed) sana ruhun ne olduğunu da soruyorlar, de ki: Ruh, RabbV mm emrindendir.» [53]âyetini delil gösterirler. Felsefeciler ise rûh'un varlığını inkâr etmişlerdir. Tabiblerin cumhuruna göre ise rûh, akıcı ve latif bir buhardır. Üstâdlarımızdan çok zâtlar, ruhun hayattan ibaret olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir gruba göre ruh, canlının bedeninin her tarafına yaygın latif cisimciklerdir. Bu cisimciklerin cesedden ayrılmasıyla ölüm vuku bulur. Allah bu âdeti uygulamaktadır. Diğer bir kavle göre rûh, bir cisimdir. Onun içindir ki, çıkmak, alınmak ve boğaza gelmek gibi vasıflarla vasıflanıyor. Bâzı mü-tekaddim (öncü) imamlarımıza göre de ruh, insan suretinde olup latif bir cisimdir. İnsan cesedinin içinde yerleşmiş durumdadır. Rûh'un kandan ibaret olduğunu söyleyenler de vardır, demiştir,
Nevevî, Kadı Iyâz'ın yukardaki sözlerini naklettikten sonra: Bizim arkadaşlarımız yanında en sahih olan görüş şudur: Rûh, latif (yâni incecik, şeffaf) cisimler olup bedenin içine yayılmış durumdadır. Bu cisimler bedenden ayrılınca ölüm meydana gelir, der.
Nevevî daha sonra Kadı Iyâz'm: Tenasüh itikadında olan mülhidler, inkarcılar, sözde bu hadîsi ve benzeri hadîsleri kendilerine delil göstermeye kalkışırlar. Onlara göre ruhlar bir canlının bedeninden diğer bir canlının bedenine geçerler. İyi, güzel ve mutlu bedenlerde nimetlendirilip mükâfatlanırlar ve kötü, çirkin, mutsuz bedenlerde de tazîb edilirler. Bu görüşte olan inkarcılara göre Allah'ın bildirdiği sevab ve ceza bundan ibarettir. Bu görüş apaçık bir sapıklıktır. Çünkü insanların öldükten sonra dirilmesi, haşir, neşir, cennet, cehennem ve ateş gibi hususlar hakkında âyetler ve hadîsler vardır (ve bunlara îman etmek, îman'ın temel şartlarından biridir, diye bilgi verdiğini söyler." (Nevevî' den alınan bilgi bitti).
Allah'ın şehidlerin ruhlarına : Dilediğinizi benden isteyin, şeklindeki hitabı onlara olan ikram derecesinin yüceliğini ifâde eder. Çünkü Allah onlara insanın hatırına gelemeyecek nimetleri bile ikram ve ihsan buyurur. Buna rağmen başkaca bir isteklerinin bulunup bulunmadığını İsrarla sorar. Fakat şehidlerin ruhları isteyecekleri hiç bir şeyi bulamayınca ve Allah'ın kendilerinin mutlaka bir şey istemelerini taleb ettiğini görünce, dünyaya geri gönderilmelerini ve böylece tekrar Allah yolunda savaşıp şehîd edilme isteğinde bulunurlar.

2802) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)*den rivayet edildiğine göre; Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şehîd, öldürülme (acısın) dan, ancak sizden birisinin çimdik-lenmeden bulduğu acı gibi bir şey bulur.»"[54]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir: Allah Teâlâ şehidi korur. Bu nedenle şehid, öldürülmeden dolayı acı ve ızdırab duymaz. Onun duyduğu bütün acı ancak bir çimdiklenme dolayısıyla duyulan bir acı gibidir. Hadîs, Allah'ın mücâhidlere olan ikramını ve yardımını ifâde eder. [55]

17- (Sevab Bakımından) Şehîdlik (Hükmünde) Olması Umulan (Ölüm Çeşitleri) Babı

2803) Câbir bin Atik- (bin Kays) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi (bir ara) hastalandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendisini hastalığı dolayısıyla ziyaret etti. Bu esnada kendisinin aile ferdlerinden biri:
— Biz onun vefatının Allah yolunda şehid edilmek suretiyle olmasını cidden umuyorduk, dedi. Bu söz üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O zaman (yâni sandığınız gibi şehidlik ancak cihadda öldürülmekten ibaret olunca) ümmetimin şehidîeri şüphesiz azdır. Allah yolunda öldürülmek şehîdliktir. Veba hastalığıyla ölen şehîddir, cü-mu ile (yâni hâmile iken) ölen kadın şehîddir ve suda boğulan, ateşte yanarak ölen ve mecnûb (yâni zâtü'1-cenb hastalığıyla) ölen kimseler de şehîddirler.» buyurdu."

2804) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlerine) :
— «Şehîd hakkında siz kendi aranızda ne dersiniz?» diye sordu. Onlar:
— (Şehidlik) Allah yolunda Öldürülmektir, dediler. Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O zaman benim ümmetimin şehîdleri cidden azdır. Kim Allah yolunda (cihadda) katledilirse, o kimse şehîddir. Kim Allah yolunda Ölürse o kimse şehîddir. Karın hastalığıyla ölen kimse şehîddir ve veba hastalığıyla ölen kimse şehîddir,» buyurdu.
Süheyl dedi ki: Ubeydullah bin Mıksem, Ebû Salih'ten bana rivayet etti ve rivayetinde; "Suda boğulan da şehîddir" ilâvesinde bulundu."[56]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Mâlik ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Ancak Ebû Dâvûd'un rivayetinde Abdullah bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in hastalığı esnasında ziyaretine giden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu arada bu hadîsi buyurduğu ifâde edilmektedir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadisi hem C â b i r ' in 'hem de Abdullah'ın hastalığı esnasında iki ayrı zamanda buyurmuş olması mümkündür. Ebû Dâvûd'un rivayetinde karın hastalığıyla veya enkaz altında kalmak suretiyle ölenlerin de şehîd hükmünde olduğu beyân buyurulmuştur.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım :
Mat'ûn : Tâûn, yâni veba hastalığıyla ölen demektir.
Cümû : Mecmu, yâni toplam demektir. Bu kelimenin kullanıldığı cümleden kasdedilen mânâ karnında cenin bulunduğu halde ölen kadının da şehid hükmünde olmasıdır. Bir kavle göre ise karnında cenin bulunduğu veya bakire olduğu halde ölen kadının şehîd hükmünde olmasıdır. Şu halde Cümû kelimesi ile kadının beraberindeki bekârlık veya hamilelik hâli kasdedilmiştir. Kadının bekârlığı veya karnındaki cenin henüz kendisinden ayrılmamış olduğu için bu duram, toplam mânâsını ifâde eden Cümû kelimesiyle belirtilmiştir.
Ğarik : Suda boğulan demektir.
Harik: Ateşte yanarak ölen demektir.
Mecnûb : Zatü'1-Cenb denilen hastalıkta ölen demektir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadîste Mebtân yâni kann hastalığıyla veya savaşa katılmış iken düşman tarafından öldürülmeyip başka bir nedenle ölen kimsenin de şehîd hükmünde olduğu beyân buyurulmuştur. Karın hastalığı, ishal, istiska ve benzen hastalıklarla yorumlanmıştır.
Nesâî ve Ahmed'in rivayet ettikleri bâzı hadislerde doğum hastalığıyla ölen kadının da şehîd hükmünde olduğu belirtilmiştir.
Yukarda sayılanların dışında kalan bâzı ölüm vukuatının da şe-hidlik hükmünde olduğuna dâir rivayetler vardır. Biz bu kadarını belirtmekle yetinelim.
Nevevi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadisinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Allah yolunda öldürülenin dışında kalan ve hadîste şehîd olduğu bildirilen kimselerin şehîdliğinden maksad bunların şehîdlik se-ı vâbma kavuşmalarıdır. Ama dünyada bunlar hakkında şehid işlemi görülmez. Yâni bunların cenazeleri yıkatılır ve cenaze namazları kılınır. Teçhiz ve tekfin gibi cenaze işleri bakımından diğer müs-lümanlar hükmündedir. Âiimler böyle demişlerdir.
Şchîdler üç kısma ayrılır:
1. Dünya ve âhiret bakımından şehîd sayılanlar. Bunlar kâfirlerle yapılan savaş esnasında öldürülen kimselerdir.
2. Âhiret bakımından şehid olmakla beraber dünya hükümleri bakımından şehid sayılamayanlardır. Bunlar burada sayılan kimselerdir.
3. Dünya hükümleri bakımından şehîd sayılmakla beraber âhi-rette şehîd hükmünde olmayanlardır. Bunlar ise savaştan kaçarken Öldürülen veya ganimet malında hiyânet eden gazidir."[57]

18- Silâh Babı

2805) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine «öre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih günü, başında miğfer olduğu halde Mekke'ye girdi."

2806) Sâib bin Yezîd (Radtyallâhü
İnşâallah Tealâ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud (savaşı) günü iki zırh (elbise) almış, bana öyle geiiyor ki bunları üst üste giymiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı Buhâri'nin şartı üze rine sahihtir. [58]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Sindi bu hadisin şerhinde: Diğer bir rivayete göre:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), fetih günü başında siyah bir sarık olduğu halde Mekke'ye girmiştir." Bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü miğferin sarık altında veya üstünde olmuş olması veya M e k k e ' ye girdiğinde başında miğfer bulunup, sonra miğferi çıkarıp siyah sarık giymiş olması muhtemeldir, demiştir.
S â i b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin bir benzerini E b û D â v û d rivayet etmiştir. Ebû Davud'un rivayetine göre S â i b bu hadîsi, ismini açıkladığı bir başka sahâbîden rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen "Zâhere" fiili "Müzâharat" masdarm-dan alınmadır. Müzâharatın asıl mânâsı yardımlaşma ve dayanışmadır. Burada ise iki zırhlı elbisenin üst üste giyilmesi anlamı kas-dedilmiştir. Çünkü üst üste giyilen iki zırhlı elbise, sanki biribiriyle yardımlaşır ve aralarında bir dayanışma vardır.
El-Kari, bu hadîsle ilgili olarak: Bu hadis, savaş araç ve gereçleri konusunda azami tedbir almanın câizliğine ve meşruluğuna işaret eder ve bu gibi tedbirleri almanın mukadderata tevekkül etmeye ve kadere teslim olmaya ters düşmediğine delâlet eder. de-
mistir. Zâten Allah Teâlâ; âyetinde kâfirlere karşı gücümüzün yettiği kuvveti hazırlamamızı emreder. Âyette geçen kuvvet kelimesini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bilmiş olunuz ki kuvvet, ok atmaktır»
demekle kuvveti ok atmakla tefsir etmiş ise de, Tuhfe yazarının dediği gibi bu tefsir, kuvvetin o gün için en önemli olan nevini belirtmek mahiyetindedir. Düşmanla savaşmak için günün şartlarının gerektirdiği her nevî araç ve gereçler kuvvet kelimesinin kapsamı içindedir. Zırh, miğfer ve benzeri şeyler de bu kelimenin şümulüne dâhildir.
S â i b (Radıyallâhü anh), sahâbî oğlu sahâbîdir. Hâl terceme-si 29. hadîs bölümünde geçmiştir. Bu sahâbî yedi yaşında iken babasıyla beraber veda haccmda bulunmuştur. Bu itibarla bu zât U h u d savaşı vuku bulduğunda henüz doğmamıştı veya yeni doğmuştu. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in U h u d savaşında iki zırhlı elbiseyi üst üste giymiş olmasını başka sahâbiden duymuştur. Ebû Davud'un rivayeti de bu yoldadır. Müellifimizin rivayetinde bulunan "İnşallah teâlâ" ifâdesi bu maksadla ve ihtiyat amacıyla kullanılmış olabilir. Çünkü S â i b (Radıyallâhü anh) U h u d savaşma katılıp bu durumu görmüş değildir.

2807) Süleyman bin Habîb (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Biz (bir gün Humus'ta) Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm yanına girdik. Kendisi, kılıçlarımızda gümüşten bir parça süs görünce kızdı ve:
(And olsun ki) kılıçlarının süsü altından ve gümüşten olmayıp kalay, demir ve sırım olan bir cemâat (ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sahâbîleridir) bir çok fetihleri başardılar, dedi.
Ebü'l-Hasan el-Kattân dedi ki: El-Alâbî, (bir nevî) sinirdir."[59]

İzahı

Bu hadisi Buharı de rivayet etmiştir. Hadîsin râvîsi S ü -leymân bin el-Habîb el Muharibi, halife Ömeı bin Abdilazîz zamanmda Şam kadısı idi. Hicretin 120 yılı veya daha sonra vefat etmiştir. E 1 - H â f ı z' m beyân etö ğine göre Süleyman'm EbûÜmânıe ile mülakat H u m u s' ta vuku bulmuş ve bu hadîs o mülakat esnâsmda rivâ yet olunmuştur.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Anük: Beyaz kalaydır. Bir kavle göre siyah kalaydır. Diğer bir kavle göre katkısız kalaydır,
Hadîd ; Demirdir.
Alâbi: İlbâ'ın çoğuludur. İlbâ:.Devenin boynunda bulunan san renkli bir sinirdir. Devenin boynunda iki tane sarı renkli sinir bulunur. Bu sinir taze ve yaş iken kılıçların kabzalarına ve kınlarına sarılır. Keza çatlayan mızraklara sarılır. Sonra kuruyunca sabitlesin Bu bir süs olduğu gibi sarıldığı kılıç kabzasını, kınım ve mızrakı kuvvetlendirir. Ebü'l-Hasan el-Kattân da Alabî'yi bu şekilde açıklamıştır.
E 1 - H â f i z ' in beyânına göre E v z â i bu kelimeyi tabaklanmamış deri, diye yorumlamıştır. H a t t â b i ise bunu devenin boynundaki san sinir, diye yorumlamıştır. D â v û d i ise bunu kalayın bir nevi olarak yorumlamıştır.
E 1 - H â f ı z bu hadîsten çıkarılan hükümler konusunda özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadîs, kılıç ve diğer savaş âletlerinin altın ve gümüşten başka şeylerle süslenmesinin daha iyi olduğuna delâlet eder. Silâhların altın ve gümüşle süslenmesinin mubah olduğuna hükmeden âlimler bu hadise cevaben demişler ki: Kılıçların altın ve gümüşle süslenmesi düşmanları korkutmak için meşru kılınmıştır. Ashâb-i kiram iman bakımından çok kuvvetli, kahraman ve cesur olduklarından dolayı düşmanlarını korkutmak için kılıçlarını altın ve gümüşle süslemeye ihtiyaç duymuyorlardı.
Hanefi âlimler savaş silâhlarının altın ve gümüşle kaplanmasında ve süslenmesinde sakınca görmemişlerdir. Ancak kılıç kabzasının elle tutulan kısmına altın veya gümüş parçalarının takılmasını sakıncalı görmüşlerdir. Daha ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.
Şâ f i İl e r de savaş silâhlarının gümüşle kaplanmasında ve süslenmesinde bir sakınca görmemişlerdir.
M â 1 i k î 1 e r ise kılıcın altın ve gümüşle süslenmesinin caiz olduğuna fakat diğer silâhların altın veya gümüşle süslenmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir,

2808) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü unhihıuı)\\ıın rivayet edildiğine
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zü'1-Fakar (isimli) kılıcını Bedir (savaşı) günü ganimet hissesinden fazla olarak almıştır."[60]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Teneffele fiili Nefel kökünden türemedir. Nefel, ganimet manasınadır. Teneffüî ise ganimet malından hisse dışında bir şey almak mânâsımı yorumlanmıştır. Sindi ve Tuhfo yazan :
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salât-ü ve's-selâm), Zü'1-Fakar isimli kılıcı Bedir ganimetinden kendisine ait hisseden fazla olarak almıştır, diye yorum yapmışlar ve hadisi bu şekilde mânâlandırmiş-lardır. Ş e v k â n i ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm)'in ganimet malından aldığı şeyin ganimetin tümünden mi, sarf yeri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ait humus (beşte bir) hissesinden mi, yoksa humusun humusundan mı veya humustan ayrı mı olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf bulunduğunu söylemiştir. T i r m i z i ' nin beyânına göre Mâlik: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bâzı savaşlarda Teneffüî ettiğine dâir rivayetler bana ulaşmıştır. Bu teneffüî, yâni hisseden fazla olarak bir şeyi almak meselesi O'nun içtihadına dayanır. Devlet başkanı bunu ganimet malının taksiminden önce veya sonra ietihad yoluyla yapabilir, demiştir.
Zü'1-Fakar denilen kılıç kâfirlerden Âs bin Müneb-b i h ' in idi. İbn-i Hişâm'm nakline göre bu kâfir, B e -d i r savaşında Ali bin Ebi Tâli b (Radıyallâhü anh) tarafından öldürüldü. Bu kılıç Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etti. Daha sonra A 1 i (Radıyallâhü anh))'e intikal etti.

2809) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâkü anh)}den; Şöyle demiştir:
EI-Müğîre bin Şu'be[61] (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber savaşa gittiği zaman beraberinde bir mızrak taşıyordu ve savaştan döndüğü zaman başkası onun için taşısın diye mızrakını yere atıyordu. Sonra Ali (bin Ebi Tâlib bir gün) kendisine dedi

ki:
Ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhakkak anlatacağım. (Sonra Ali anlatınca) Resûl-i Ekrem:
«(Ey Müğîre öyle) yapma. Çünkü sen (öyle) yaparsan yere attığın mızrak, yitik mal olarak kaldırılmaz» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü'l-Halîl bulunur. Bu adam, Abdullah bin Ebi'l-Halîl'dir. tbn-i Hibbân onu sıka (£üvenilir)ler arasında anmiştır. Buhârî de : Onun rivayeti başka râvüerce teyid edilmemiştir, der. Se-neddeki râvilerden Ebû İshâk ise tedlisçidir ve ömrünün sonlarında hafızası zedelenmiştir. [62]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisten çıkarılan hüküm şudur:
Bir kimse bir malım bile bile yere atar ve başkası bu durumu görüp .de o malı yerden kaldırırsa, sahibine iade etmekle mükellef değildir. Çünkü o mal terkedilmiş sayılır. Yitik mal hükmünde değildir. Bilindiği gibi yitik bir malı bulan kimse, mal sahibini araştırıp iade etmekle mükelleftir. Bu nevi mala Dalle ve Lukata ismi verilir. Ama sahibi tarafından bilerek atılan mal terkedilmiş sayılır. Kim onu kaldırıp götürürse kendisi için helâl sayılır.

2810) Ali (bin Ebî Tâlib). (Radtyallâhü an*;'den; Şöyle demiştir:
(Bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elinde bir arabî yay vardı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu arada) bir adamın elinde fârisî bir yay gördü ve adama:
«Şu (elindeki yay) nedir? Onu atıver-, buyurdu ve (mübarek elindeki yaya işaretle) -Sizler bunu, bunun benzerlerini ve mızraklar edininiz. Çünkü Allah şüphesiz bunlarla sizler için dini geliştirir ve sizleri beldelerde yerleştirir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Bişr el-Ci-yani bulunur. Onu Yahya bin el-Kattan ve başkası zayıf saymışlardır. İbn-i Hibbân da onu sıka (güvenilir)ler arasında anmış fakat iyi etmemiştir. [63]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Sindi, arabî yay ve fârisi yay ile ilgili olarak şu bilgiyi verir. Arabî yay okların atılmasında kul-lamlan yay demektir. Fârisî yay ise küçük taşları ve benzeri şeyleri atmakta kullanılan yay demektir.
Hadîsten kasdedilen mânâ şudur:
Düşmanları mağlûb etmek için savaşmaya elverişli silâhlarla ci-hazlanmak gerekir. Zafer kazanmaya müsâid olmayan basit araç v« gereçlerle meşgul olunmamalıdır. [64]

19- Allah Yolunda Ok Atmak Babı

2811) l'kbe bin Amir el-Cüheni (Radıyailâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve ScUcnı) şöyle buyurmuştur:
«Allah, bir ok (un kâfirlere atılması) sebebiyle üç (müslüman) kişiyi şüphesiz cennete dâhil edecektir:
Onu sevab niyetiyle yapan san'atkânm, atıcısını ve atıcısına yardımcı olanı.» Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyie de buyurmuştur :
«Ok atınız ve bininiz. Ok atıcılığınız biniciliğinizden bana daha sevimlidir. Müslüman adamın eğlendiği her eğlence bâtıldır (sevab-sızdır), ancak yayı ile ok atması, atını eğitmesi ve zevcesiyle oynaşması bu hükmün dışındadır. Çünkü bunlar hak (sevabh eğlenceler) dendir.»" [65]

İzahı

Bu hadisi E b û Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve Bey-ha-ki de rivayet etmişlerdir. Hadis, kâfirlere atılan bir ok sebebiyle üç müslümanın cennete girmeye müstehak olduğunu beyân öder. Bunlardan :
1. Sevab kazanmak niyetiyle oku imâl eden san'atkârdır.
2. Sevab kazanmak niyetiyle oku kâfirlere atan mücâhiddir.
3. Sevab kazanmak niyetiyle ok atıcısının yanında veya arkasında durup ona ok veren ve böylece yardımda bulunan mücâhiddir.
Yardımcı olan mücâhid, ya atılan okları geri getirip atıcıya verir veya orada bulunan okları peyderpey verir.
Hadisin; cümleleri değişik şekillerde yorumlanmıştır.
Tuhfe yazarı bu yorumları şöylece anlatır :
Yâni, siz müslümanlar, sâdece yaya olarak ok atmakla yetinmeyin, bunun yanında binici olarak da ok atmayı ihmal etmeyiniz.
Bu cümlelerin mânâsı şöyle de olabilir : Atıcılık ve binicilik faziletini biliniz ve hem ok atıcılığı hem de ata biniciliği iyice öğreniniz, kendinizi alıştırınız.
Tıybi de : Bu iki cümle ile kasdedilen mânâ ayrı şeylerdir. Çünkü ikinci cümlenin birinci cümleye atıf edilmesi mânâlarının değişik olmasını gerektirir. Şu halde ok atıcısı yaya olur. Binici de mızrak atıcıyıdır. Bu iki cümlenin mânâsı böyle olunca bunları tâkib eden; cümlesinin mânâsı da şöyle olur: «Ok atmakla savaşmak, mızrakla savaşmaktan bana daha sevimlidir» demiştir.
El-Kari ise bu son cümlenin en açık mânâsı şöyledir, der : Ok atıcılığı Öğrenip buna alışmak, at eğitip atıcılığa alışmaktan ef-daldir. Çünkü binicilik kibir ve gurura sebep olabilir. Ok atıcılığında ise böyle bir endişe yoktur. Diğer tarafta ok atıcılığında genel bir yarar vardır. Bunun içindir ki E n f â 1 sûresinin 60. âyetinde ok atıcılığı at edinmeden önce geçmektedir. Kaldı ki, hadis mızraka delâlet etmiyor.
Hadîsin son kısmında ise ok atıcılığı, binicilik ve at eğitimi ile adamın eşiyle oynaşmasının meşru ve sevablı eğlenceler olduğu, diğer eğlencelerin bâtıl ve sevabsız olduğu bildirilmiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Kari: Yayaların ve atlıların koşusu, zihnin dinlenmesi ve bedenin kuvvetlenmesi için idman ve yürüyüş yapmak gibi mubah fiil, hareket ve bilgiler için çalışmak da bu hadîste meşruluğu bildirilen eğlenceler hükmündedir, demiştir.

2812) Amr biri Abese[66] (Radiyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim:
«Kim (Allah yolunda savaşırken) düşmana bir ok atar da oku düşmana ulaşırsa (hedefe) isabet etsin veya etmesin o oktun sevabı) bir köle (yi âzadlama) sevâbma eşittir.»"

2813) Ukbe bin Âmir el-Cühenî (Radıyallâhü anh)'âen Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Siz de düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kuvveti hazırlayınız» âyetini minber üzerinde okurken üç kez:
İyi biliniz ki (bu devirde) kuvvet de ok atmaktır» buyurdu. Bunu kulağımla işittim." [67]

İzahı

Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisini T i r m i z î de rivayet etmiş ve bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Tuhfe'de beyân edildiğine göre bu hadisi Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim bu hadîsin senedinin Buharı ile Mü s 1 im'in şartları üzerine sahih olduğunu belirtmiştir.
Hadîs, Allah yolunda düşmana atılan bir oktan hâsıl olan sevabın bir köle veya cariyeyi âzadlama sevabına eşit olduğunu beyân eder.
Ukbe (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste anılan âyet-i kerîme E n f. â 1 sûresinin 60. âyetidir. Âyetin tamamının meali şöyledir:
"(Ey mü'minler!) Siz de düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kuvveti ve bağlanıp beslenen atlan hazırlayınız. Onunla hem Allah'ın düşmanlarını hem de kendi düşmanlarınızı korkutursunuz. Onlardan başka sizin bilmediğiniz ve Allah'ın bildiği diğer düşmanları da

korkutursunuz. Allah yolunda harcadığınızın sevabı tam olarak size Ödenir ve siz hiç aldatılmazsınız."
Bu âyette geçen kuvvet, bu hadiste ok atmak diye açıklanmıştır. Hadîs ok atıcılığının önemini beyân eder. Asr-ı Saadette savaşlarda en önemli silâh ok olduğu için ok atıcılığına büyük teşvik yapılmıştır. Bilindiği gibi zaman geçtikçe ve savaş vâsıtaları ile silâhlan tekâmül ettikçe müslümanlarm da din, vatan ve istiklâllerini korumak ve gerektiğinde Allah düşmanlarıyla başarılı bir savaş vermek için en mütekâmil silâhlarla ve savaş araç ve gereçleriyle mücehhez olmaları dinî bir zarurettir.

2814) Ukbe bin Âmir el-Cühenî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, şöyle buyurdu:
«Kim ok atıcılığı öğrenip de sonra terkederse bana isyan etmiş olur.»" [68]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ok atıcılığı öğrenip de sonra bırakıp unutan kimsenin günahkâr sayılması tehdid mahiyetindedir. E b û D â-v û d ' un rivâyetinde«Ok atıcılığından yüz çevirmek niyetiyle» ilâvesi mevcuttur. Bu ilâve dikkate alınırsa günahkârlık anlamı daha açık olur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî ok atıcılığı öğrenmeyi emretmiş ve bir ibâdet saymıştır. Bir ibâdetten yüz çevirmek elbet günah sayılır. Bu kayıt mülâhaza edilmese bile devam edilen nafile bir ibâdeti sebebsiz yere bırakmak mekruhtur. Günahkârlıktan mekruhluk mânâsı kasdedilmiştir, diye yorum yapanlar vardır. Nitekim Nevevi, Müslim'in şerhinde bu hadîsi açıklarken : Bu hadis, şiddetli bir tehdiddir. Ok atıcılığı, bilip de özürsüz bırakıp unutmak şiddetle mekruhtur, der.

2815) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anfıümâ)'âan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve SellemJ (bir kere Eşlem kabilesinden) ok atan bir cemâatin yanma uğradı da:
«Ey İsmail oğulları ok atmaya devam ediniz. Çünkü babanız (İsmail Peygamber) de (mehâretli) bir ok atıcı idi» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bu hadisin senedi sahihtir. Buhârl bu hadîsi Seleme bin el-Ekva (R.A.)'den rivayet etmiştir. [69]

İzahı

Bu hadisi Buhyi, İ b :. - i Hibbân ve Tabarâni de Seleme bin el-Ekva (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Ok atanların Beni Eşlem isimli meşhur kabileden olduğu ve ok atma müsabakasını yaparken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onların yanma vardığı Buharı' nin rivayetinde belirtilmiştir. Hattâ Buharı' nin rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in de onların müsabakasına katıldığı belirtilmektedir.
İbn-i Sa'd'ın Ali bin Rebâh' tan rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Arabların tümünü İ s -m â î 1 (Aleyhisselâm)'m evlâdından saymıştır. Bu nedenledir ki Eşlem oğullarına Ey İsmail oğullan, diye hitab buyurmuştur.
E 1 - H â f ı z bu hadisin şerhinde özetle şöyle der : [70]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Dedeye baba denilebilir.
2. Meşru bir san'atta mehâretli olan bir kimsenin faziletini dile getirmekle onu övmek meşrudur.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in güzel huylulu-ğu ve savaş işlerine âit bilgisi ifâde ediliyor.
4. Baba ve dedelerin güzel hasletlerine uymaya ve onunla amel edilmeye davet ediliyor. [71]

20- Büyük Bayraklar Ve Küçük Bayraklar Babı

Bu bâbtaki hadislerin tercemesine geçmeden önce babın başlığında geçen Râyât ve Elviye kelimelerini açıkhyayım :
Râyât: Râyet'in çoğuludur. Elviye de Livâ'nın çoğuludur. Bir kavle göre râye ve liva bayrak demektir. Diğer bir kavle göre râye, büyük bayraktır, liva ise küçük bayraktır. Bu bâbm 3. hadîsi râye ile liva arasında bir fark olduğuna delâlet eder. Müellifimizin de bâbm başlısında her iki kelimeyi kullanması kendisinin de bu görüşte olduğuna bir işaret sayılabilir. Râye'yi. bayrak ve livâ'yı, sancak diye tercen. ¦ etmek de mümkündür. Miftâhü'I-Hâce yazarı bu kavilleri ve başka kavilleri rivayet etmektedir. Biz bu bâbtaki hadisleri ter-ceme ederken râye'yi bayrak ve livâ'yı sancak şeklinde terceme edeceğiz.

2816) El-Hâris bin Hassan (Radıyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Medîne-i Münevvere'ye geldim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i minber üzerinde ayakta iken gördüm. Bilâl da O'nun önünde ayakta idi, bir kılıç kuşanmıştı. Bir de siyah bir bayrak gördüm ve bu (bayraklı adam) kimdir? diye sordum. Dediler ki: Bu, Amr bin el-Âs'dır, bir savaştan geldi."
2817) Câbir bin Abdillah (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih günü beyaz sancaklı olarak Mekke'ye girdi."

2818) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaîlâhü anhümâydsn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bayrağı siyah ve sancağı beyaz idi." [72]

İzahı

Haris (Radıyallâhü anh)'in hadisinin müellifimizden başka kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim. Bu duruma bakılmalıdır. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmi-zî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bir başka hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bayrağının sarı renkli olduğu bildirilmiştir. Tuhf e yazarı Tirmizî' nin şerhinde bu rivayetleri anlattıktan sonra; Rivayetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü değişik zamanlarda değişik renkli bayrak kullanılmış olabilir, demiştir.
îlk hadîsin râvisi el-Hâris bin Hassan (Radıyallâhü anh) el-Bekri Ebû Kelde sahâbidir. Kûf e'ye yerleşmiştir. Yedi aded hadisi vardır. Tirmizî, Nesâî ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvîleri Eyâd bin Lakit ve Asım bin Behdele1 dir.[73]

21- Savaşta İpek Ve Dîbâc (Denilen İpekli Kumaş) Giymek Babı

2819) Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı Esma (Radıyallâhü anhümâ)yd&n rivayet edildiğine göre:
Kendisi yenlerinde ve yakasında bulunan düğmeleri dîbâc (denilen ipek kumaş) tan mamul bir cübbeyi çıkardı ve:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) düşmanla savaştığı zaman bunu giyerdi, dedi."

2820) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre:
Kendisi, dört parmak mikdan hâriç, ipek ve dibâc (denilen ipek kumaş) tan menederdi ve:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bundan menederdi, dedi." [74]

İzahı

Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisinin bir benzeri 3594. numarada gelecektir. Oradaki hadisi Müslim, Ebü Dâvûd ve N e s â î de rivayet

etmiştir. O hadis metni uzuncadır ve oradaki metinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir cübbesinin yenlerine, yakasına ve yakanın kenarlarına dibâc denilen ipekli kumaşın geçirilmiş vaziyette olduğu belirtilmekte ve Esma' nin bu cübbeyi hâtıra olarak yanmda sakladığı anlaşılmaktadır.
Harîr; îpek demektir. Dibâc: Argacı ve erişi ipek olan bir nevi kumaştır. Dilimizde buna Dîbâ ve atlas denilir.
Müzerrer: Düğmeleri takılı elbiseye denildiği gibi vücut üzerine sımsıkı bağlanıp yaka kenarları birleştirilmiş elbiseye de denilir. Bu kelime Zerr masdarmdan alınmadır. Zerr ise elbiseyi düğümlemek, sımsıkı birleştirip kapamak gibi mânâlara gelir. Zirr ise yakaya ve yenlere takılan düğmeye denilir. Hadiste sözü edilen cübbe-nin, yakasındaki ve yenlerindeki düğmelerin dibâc denilen ipek kumaştan mamul olduğu mânâsı kasdedilmiş olabilir. Tercemede bu mânâyı tercih ettim. Çünkü cümlenin açık mânâsı bu olsa gerek. İkinci bir ihtimal cübbenin yenlerinin ve yakasının dibâc denilen ipek kumaş ile süslü olmasıdır. Allah daha iyi bilir.
İlerde gelecek olan 3594. hadîs son ihtimâli teyid eder.
Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisi Libâs kitabında 3593. numarada da aynen gelecektir. Bu hadise göre bir, iki, üç veya dört parmak evinde ipek bulunan bir eibiseyi giymek caizdir. Fakat bu miktardan fazla ipek bulunan bir elbiseyi giymek caiz değildir.
îpek ile keten, veya pamuk ya da yün karışımı olan elbiseyi giymek konusundaki hükümleri İnşâallah Libâs kitâbmda yeri gelince anlatacağım.
Burada e İ-H â f ı z'm sırf ipekten mamul elbiseyi giymek konusunda verdiği özlü bilgi ile yetineceğim :
Buharı1 nin "Savaşta ipek (giymek)" başlığı altında rivayet ettiği hadîs ve sünenimizin 3592 nolu E n e s {Radıyallâhü anh) 'm hadisi ile benzeri hadîsin izahı bölümünde e 1 - H â f ı z şöyle der:
T a b e r i, kaşıntı mazereti hâlinde ipek elbise giymeye verilen ruhsatı dikkate alarak: Savaşta da ipek elbise giymek caizdir, demiştir,
Ebû Hanîfe ile Mâlik: îpek elbise giymek mutlaka haramdır. Ne savaşta ne de kaşıntı gibi bir mazeret dolayısıyla caiz olmaz, demişlerdir.
Ebû Yûsuf ile Şafii'ye göre zaruret hâlinde giymek caizdir.
îbn-i Habib'in anlattığına göre M âlikîl er' den îbn-i Mâcişûn: îpek elbiseyi savaşta giymek müstehabtır, demiştir.
El-Mühelleb ise: Savaşta ipek giymek düşmanı korkutmak içindir. Bu ruhsat savaşta düşmana hiyle etmek ruhsatı gibidir, demiştir.
Tabii bu ihtilâf sırf ipekten mamul elbise hakkındadır. İpek ile başka ürünlerden yapılan elbise hakkındaki hüküm yukarıda işaret ettiğim gibi Libâs kitabında beyân edilecektir. [75]

22- Savaşta Sarıklar Giymek Babı

2821) Amr bin Hureys (Radıyallâhü anh)'deî\\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mübarek) başında bir siyah sarık olduğu, sarığın iki tarafım (ucunu) omuzlan arasında sarkıttığı vaziyette sanki (hâlâ) gözlerimin önündedir."

2822) Câbir (bin AbdiIIah) (Radıyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, (mübarek) başında siyah sarık olduğu halde (fetih günü) Mekke'ye girdi."[76]

İzahı

Amr (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Tirmi-zi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. En-Neyl'de belirtildiği gibi bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) sarığının bir ucunu omuzları arasında sarkıt-mıştır. Burada olduğu gibi bâzı rivayetlerde ise sarığın iki ucunu sar-kıtmiştır. Avnü'l-Mabûd yazarının dediği gibi bu hadîs sarığın ucunu omuzların arasında sarkıtmanın müstahab olduğuna delâlet eder. Hadîs siyah sarık giymenin müstehab olduğuna da delâlet eder.
Ebû Dâvûd1 un rivayetine göre Amr (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i minber üzerinde iken siyah sarıklı ve sarığın uçlarını omuzlan arasında sarkıtmış olarak görmüştür. Bu ilâve. ise hutbe okurken bu şekilde sarıklı olmanın müstehabhğma delâlet eder.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs ise savaşta siyah sarık giymenin müstehabhğma delâlet eder. 2805 nolu hadiste Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, başında miğfer bulunduğu halde fetih günü M e k k e' ye girdiğini belirtmiştir. O hadisin izahı bölümünde belirttiğim gibi bu iki hadis arasında ihtilâf ve çelişki yoktur. Çünkü miğfer ile sarıktan birisinin altta diğerinin üstte giyilmiş olması mümkündür. [77]

23- Savaşta Alım Satım Babı

2823) Hârice bin Zeyd (bin Sabit) (Radıyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir:
Ben bir adamı, "Kişi savaşa gider de savaş (seferi esnas)ında alım satım eder ve ticâret yapar (Bunun hükmü nedir)?" sorusunu babama sorarken gördüm. Bu soru üzerine babam adama dedi ki ı
Biz Tebûk (savaşın) da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik, (mal) satın alır ve (mal) satardık ve Re-sul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi görüyordu da bizi (bu işten) men etmiyordu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvîlerden Ali bin Urve el-BânJcİ ile Süneyi bin Dâvûd zayıf oldukları İçin bu hadîsin senedi zayıftır. [78]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Zeyd (Radıyallâhü anh) 'a soru soran adamın maksadı şudur: Allah yolunda savaşmaya giden bir müslüman savaş seferinde ticâret maksadıyla bir mal satar veya satın alırsa bu durum onun savaşa çıkma sevabını giderir mi, gider-mez mi? Zeyd (Radıyallâhü anh)'m cevâbından çıkan sonuç, Allah rızâsı için savaşa giden bir müslümamn bu sefer esnasında ticarî nıaksadla bir alış verişte bulunmasının caiz olmasıdır. Ancak ti-
câretle meşguliyetin cihad hizmetini gölgelememesi gerekir. Aksi halde asıl hizmet olan savaşma faaliyeti baltalanacağından bu gibi meşguliyetler meşrû sayılmaz. Fakat notta belirtildiği gibi hadîsin senedi zayıftır. [79]

24- (Allah Yolunda) Cihâda Gidenleri Uğurlamak Ve Onlarla Vedalaşmak Babı

2824) Muâz bin Enes (el-Cühenî) (Radtyattâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüenı) şöyle buyurmuştur :
«(And olsun ki) Allah yolunda cihâda giden birisini uğurlayıp da sabahtan öğleye veya öğleden akşama kadar olan zamandan bir sürece onun eşyasına nezâret etmem bana dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimlidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Lehla ve onun şeyhi Zebbân bin Fâid vardır. Bunların ikisi de zayıftır.
bin Sabit bin Dahhâk bin Zeyd bin Levzân bin Amr Ensâr-İ Kİrâm'in Hazreç kabilesinin Benî Neccâr kolundan olup meşhur sahâbîlerdendir. Vahiy kâ-übliğl şerefine eren bu zât Rıdvan biatmda bulunan bahtiyarlardandır. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in huzurunda Kur'an-i Kerîm okumuştur. Ebû Bekr-i SiddİK (R.A.)'ın hilâfeti döneminde Kur'an-ı Kerîm'i bir arada toplamıştır. Yermûk savaşından elde edilen ganimet malının taksim işi kendisine tevdi edilmiştir. Doksan üâ hadisi vardır. Buhârî ile Müslim onun beş hadîsini birlikte rivayet ek mislerdir. Ayrıca Buhâri onun dört hadîsini, Müslim de bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Râvîlermin başında gelenler İbn-i Ömer, Enes bin Mâlik, Süleyman bin Yesâr ve oğiu Hârice'dir. Hicretin 45 veya 48 ya da 51. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadîsleri rivayet olunmuştur. (Hülâsa: 127)
Hârice (R.A.) ise Zeyd (R.A.)'m oğludur. Medîne-i Münevvere'nin meşhur yedi fıkıhçılanndandır. Sıka olan bu zât, babasından ve Üsâme bin Zeyd ile Üm-mü'1-AIâ'dan rivayette bulionmuştur. Kendisinden de Zühri ve Ebû Zinâd rivayet etmişlerdir. Hicretin 100. yılında veya bundan bir yıl önce vefat etmiştir. (Hülâsa: 99)

2825) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) beni uğurladı da bana şöyle buyurdu:
-Seni, kendisine emânet edilen şeyler zayi olmayan Allah'a emânet ediyorum.»"
Not: Bunun senedinde İbn-i Lehîa'nin bulunduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2826) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) seriyye (küçük askerî müfreze) leri (savaşa) uğurladığı zaman giden (asker) e şöyle buyururdu :
«Senin dinini, emânetini (yâni geride bıraktığın şeyleri) ve amelinin sonuncularını Allah'a emânet ediyorum.»" [80]

İzahı

Bu babın ilk iki hadisi Zevâid türündendir. Birinci hadîs, Allah yolunda cihâda giden bir müslümamn malına yarım günden az bir süre bile nezâret etmenin sevabının dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinin sevabından üstün olduğuna veya dünyadaki bütün nimetlerden üstün olduğuna delâlet eder. Bunun dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimli ve daha hayırlı olması ile kas-dedilen mânâ hakkında geniş bilgi almak isteyenler 2755 - 2757 nolu hadîslerin izahı bölümüne bakmalıdır. Çünkü orada da buna benzer ifâde kullanılmıştır.
İkinci hadîs uğurlanan bir kimseye dua etme şeklini bildirir. Uğurlanan müslümanı Allah'a emânet etmenin mânâsı, onun Allah tarafından* muhafaza edilmesini dilemektir.
Üçüncü hadîsin benzerini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu da uğurlanan mücâhidler için edilen dua şeklini bildirir. Bu hadîste; cihâda gidenin dininin, geride bıraktığı çoluk çocuk ve mal gibi her türlü şeylerinin ve ömrünün sonlarına doğru işleyeceği amellerin Allah tarafından himaye ve muhafaza edilmesi için duâ edilmektedir. [81]

Bu Üç Hadîsten Çıkarılan Hükümleb

1. Allah yolunda cihâda giden müslümanı uğurlamak ve onun eşyasına bakmak çok sevabtır. Mücâhidlere yapılan her türlü yardım da böyledir.
2. Mücâhidleri uğurlarken hadislerde beyân buyurulduğu şekilde onlar için duâ etmek müstehabtır. [82]

25- Seriyye (Savaşa Giden Askerî Müfreze) Leh Babı

2827) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Eksem bin el-Cevn el-Huzâî CRadıyaîlâhü anh)'a şöyle buyurmuştur:
«Yâ Eksem! Kavminden başka kavimlerle beraber (kâfirlerle) savaş ki huyun güzelleşsin ve arkadaşların yanında kıymetli olasın. Yâ Eksem! (Yolculukta) arkadaşların en hayırlısı dört (kişi)dir, se-riyye (askerî müfreze) ierin en hayırlısı dört yüz (kişilik) tir ve ceyş (büyük askeri birlik) Ierin en hayırlısı dört bin (kişilik) tir. On iki bin (kişilik askerî kuvvet) azlık nedeniyle mağlûp edilemeyecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdülmelik bin Muham-med es-San'âni ve Ebû Seleme el-Âmili bulunur. Bunlar zayıftır. Suyûtî de, İbn-i Ebî Hâtim'in şöyle dediğini nakletmiştir: Babamdan şunu işittim: El-Âmilî, terkedilmiş, hadisi de bâtıldır. [83]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin izahı ile ilgili olarak Sindi şu bilgiyi verir:
Kişinin kendi kavmiyle beraber değil de başka kavimlerle beraber savaş yolculuğu yaptığı zaman huyunun güzelleşmesinin sebebi şudur: İnsanın kendi kavmi insanı gözetir, korur ve riâyet eder. Nazını da çeker. Fakat başka kavimler böyle değildir. Bilâkis başka kavimlere katılan yabancı kişi katıldığı kavimle iyi geçinmek için onların gönüllerine riâyet eder ve dolayısıyla huyunu güzelleştirir.
Keza insan kendi kabilesi ve çevresi içinde pek takdir edilmez. Fakat yabancı bir çevre ve kabile araşma girdiği zaman daha iyi takdir ve saygınlık kazanabilir.
Hadisin; «Ve arkadaşların yanında kıymetli olasın» cümlesindeki fiil kerem kökünden türeme muzari fiili olarak zabtedüdiği gibi tekerrüm masdarından muhâtab emri şeklinde de zabtedilmiştir. Bu takdirde; şeklinde okunur ve meali «Ve arkadaşlarına ikram ve iyilik et» olur.
Hadîsin bundan sonraki bölümünün bir benzerini Tirraizl ve Ebû Dâvûd, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Seraya: Seriyye'nin çoğuludur. Seriyye, askeri birlikten bir kıt'a-dır, düşmana ani baskın yapıp geri döner, birliğine iltihak eder. N e v e v î seriyye'yi böyle açıklamıştır.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre İbn-i Reslân şöyle demiştir:
İbrahim el-Harbî: Seriyye dört yüz civarındaki su-vârî müfrezedir. Buna seriyye denilmesinin sebebi ise geceleyin sey-retmesidir, demiştir.
î b n - i Esir ise bu görüşü zayıf sayarak: Seriyye düşmanla savaşmaya gönderilen ve azamî dört yüz kişilik olan askerî müfrezedir. Buna seriyye ismi verilmesinin sebebi ise bu birliğin seçkin askerlerden teşkil ettirilmesidir, demiştir.
îbn-i Reslân: Seriyye'nin dört yüz kişilik kuvvete denilmesi sebebinin şu olması kuvvetle umulur: Seriyyelerin en hayırlısı olan Bedir mücâhidlerinin üç yüz on küsurdan ibaret olmasıdır. Bu durumda seriyyelerin en hayırlısı üç yüzden dört yüze ve dört yüzden beş yüze kadar olan müfrezedir, demiştir.
Rüfeka: Refik'in çoğuludur, yol arkadaşları mânâsında kullanılmıştır. Hadis, yol arkadaşlarının en hayırlı sayısının dört olduğunu bildirmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı Gazali' nin bu konuda şöyle dediğini nakleder:
Yolcu kimse kendisini koruyacak bir arkadaşa muhtaçtır. Ayrıca sağda solda görülecek işler için ikinci bir arkadaşa ihtiyaç duyar. Yolculuk edenler üç kişi oldukları takdirde işleri görmeye bir kişi gidecek olursa o kişi arkadaşsız ve yapayalnız kalmış olur. Dolayısıyla sıkılır. Eğer bunlardan ikisi işleri görmeye gidecek olursa eşyalar başında bekleyen yolcu yalnız ve arkadaşsız kalmış olur ve bu kere kendisi sıkıntıya düşebilir. Şu duruma göre yolculukta en az dört arkadaş olmalıdır. Beşinci arkadaş ise ihtiyaç fazlası ve ihtiyat için olur.
Hadîs, yolculuğa çıkan kimsenin dört kişiyle yol arkadaşlığı etmesinin hayırlı olduğunu ifâde eder.
Hadis on iki bin kişilik askeri kuvvetin azlık sebebiyle mağlûb edilemeyeceğini bildirir. Bundan maksad şudur: On iki bin kişilik bir askerî kuvvet mağlûb edilirse yenilgiye uğraması sebebi kuvvetin azlığı değildir, başka şeyîerdir. Meselâ, sayı çokluğuyla mağrur olmak ve Allah'tan yardım dilemeyi unutmak yenilgiye uğramaya sebeb olabilir. Nitekim H u n e y n savaşında îslâm ordusu yaklaşık olarak on iki bin kişilikti. Müslümanlar kuvvetlerinin çokluğuyla mağrur oldular, çokluklarına güvendiler ve: Bugün yenilmi-yeceğiz, dediler. Fakat bu nedenle mağlûb oldular.
Âlimler bu hadîsi delil göstererek : îslâm ordusu on iki bin kişilik olduğu zaman düşman kuvveti onların iki katından fazla olsa bile savaş cephesinden geri çekilmeleri haramdır, demişlerdir, K u r-tubi : Cumhûr'un görüşü böyledir, demiştir,

2828) Berâ bin Âzib (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz (sahâbîler) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîemî'in Bedir günü (savaşa katılan) arkadaşlarının Tâlût ile beraber nehri geçen arkadaşlarının sayısı gibi üç yüz on küsur olduğunu anlatırdık. Tâlût ile beraber (nehri) yalnız mü'min olan geçti."[84]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri de rivayet etmiştir. Hadîste geçen "Bıdı" üçten dokuza kadar olan sayılar için kullanılır. Hadis sarihleri bu kelimeyi üç sayısı anlamında yorumlamışlardır. Yâni Bedir savaşma katılan sahâbîlerin 313 zât olduğunu ifâde etmişlerdir.
Hadiste beyân edildiği gibi Bedir savaşındaki müslümanîar bu kadar iken düşman ordusu bunların üç dört katı idi. İki ordu arasında maddi güç bakımından muazzam fark bulunduğuna rağmen Allah'ın yardımıyla İslâm mücâhidleri düşmanlarını bir kaç saat içinde büyük yenilgiye uğratıp dillere destan olan zaferle ve bol ganimetle Medlne-i Münevvere'ye döndüler. Bedir

savaşı nedenleri, safhaları ve sonuçlan hususunda geniş bilgi için siyer kitablarına müracaat edilmelidir.
Hadîste sözü edilen Tâlût, İbrahim (Aleyhisselâm) fın neslindendir. Onun Câlût ile ilgili kıssası bir ibret dersi mâ-hiyyetinde Bakara sûresinin 246-251. âyetlerinde beyân buyu-rulmuştur. Bu kıssa hakkında geniş bilgi almak isteyenler bu âyetlerin tefsirlerine müracaat edebilirler. Kıssanın özeti şöyledir:
İsrail oğulları peygamberleri olan Ş e m u i 1' e baş vurarak A m â 1 i k a' nın yaptıkları zulümden şikâyet ederler ve onlarla savaşabilecek bir kumandan tâyinini isterler. Peygamberleri Ş e m u i 1 de ilâhî vahiy sonucunda Tâlût isimli bir zâtı İsrail oğullarına melik tâyin eder. T â 1 û t' un etrafında seksen bin kişilik İ s r â i I1 li mücâhid toplanır. O sıralarda A m â -lika' nın başında ise Câlût isimli bir kumandan ve melik vardı. Ş e m u i 1 peygamber, İsrail' lilerin dönekliğini bildiği için T â 1 û t' a : Sen bunları şöyle bir imtihana tâbi tut: Kim şu Filistin nehrinden su içerse o kimse benim dînimden değildir. Ancak bir avuç su içmek müstesna. Sonra mücâhidlerin hepsi bu emri dinlemeyip nehirden su içerler. Sâdece içlerinde D â -v û d Peygamber'in de dâhil bulunduğu 313 kişi emre itaat eder. Bu sayı Bedir mücâhidlerinin sayısı kadardır. Filistin nehrini geçen bir avuçluk mücâhid C âl û t' la savaşa tutuşur ve D â v û d (Aleyhisselâm) Câlût'u öldürür. Bir süre sonra Ş e m u i 1 (Aleyhisselâm) da vefat eder ve Tâlût kırk yıl süreyle adaletle hükümdarlık eder.

2829) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîsi Ebü'I-Verd (Harb el-Mâzinî) (Radtyallâkü ank)'dea; Şöyle demiştir :
(Düşmana) rastlarsa kaçar ve (savaşsız olarak) ganimet elde ederse elde ettiği ganimette hiyânet eder durumdaki seriyye (askeri müfreze) den uzak durunuz (Yâni böyle bir seriyyeye katılmayınız)."[85]

İzahı

Bu hadisin Zevaid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Fakat bunu diğer Kütüb-i Sitte'de bulamadım. Zâten Hülâsa'dan anlaşıldığına göre sahâbîlerden olan Ebü'1-Verd (Radıyallâhü anh)'m hadisini yalnız müellifimiz rivayet etmiştir. Bu bilgiye göre bu hadîs kalan Kütüb-i Sitte'de yoktur. Bu itibarla herhalde bu hadîs Zevâid türündendir. Hülâsa yazarı bu sahâbî'nin isminin Harb olduğunu, bir hadîsinin bulunduğunu ve râvîsinin Lehia bin U k b e olduğunu beyân etmiştir.
Düşmanla karşılaşınca geri kaçmak ve ganimet malında hiyânet etmek haramdır. Bu karakterde olduğu önceden bilinen bir müfrezede görev almanın doğru olmadığı ifâde edilmiştir, [86]

26- Müşriklerin Tencerelerinde (Ve Dîğer Kablar1nda) Yemek Yeme Babı

2830) Hülb (et-Tâî) (Radtyallâkü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe hıristiyanlann yemeğini (yemenin hükmünü) sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Her hangi bir yemekten dolayı sakın kalbine şüphe girmesin (Aksi takdirde) yemek hususunda Hristiyanlara benzersin.»"[87]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. İhtilac'ın mânâsı hareket ve depreşmektir. Tahallüc de böyledir. Tirmizî' nin rivayetinde; ' gelmiştir. Bu iki rivayete göre kasdedilen mânâ şudur: "Şüphe senin kalbinde hareket etmesin, dolaşmasın." Yâni yemek hususunda şüphe ve tereddüdün olmasın. Bir rivayette Taam kelimesi yerine "Şey'ün" kelimesi bulunur. Mânâ aynidir. Tuhfe yazarının beyânına göre Turbüşti : Bir rivayette; gelmiştir. Bunun mânâsı "Senin kalbine bir şey girmesin. Çünkü yemek temizdir." Tirmizi1 nin rı-vâyetindeki; cümlesinin mânâsı ise "Şüphe senin kalbinde hareket etmesin, dolaşmasın" demektir, demiştir.
Hadisin; cümlesinin mânâsı hakkında Tuhfe yazarı şunlan söyler: Yâni yemek hususunda şüpheye düşmekle sen Hristiyanlara benzemiş olursun. Çünkü bir yemeğin haram veya mekruhluğu hususunda birisinin kalbine bir şüphenin gelmesiyle Hristiyanlar o yemekten imtina ederler. Hadisin bu cümlesi birinci cümledeki nehyin sebebini teşkil eder. Hadîsin mânâsı da şöyle olur: Sen onların yemekleri hakkında şüpheye düşme. Çünkü şüpheye düşersen bu noktada Hristiyanlara benzemiş olursun. Zira yemeklerden şüphelenmek onların huyu ve âdetidir. T ı y b i de.- Hadîsin ikinci cümlesi mukadder bir şartın cevâbıdır ve şart ile cevâbı hadisin birinci cümlesinin gerekçesi mahiyetindedir. Hadisin meali şöyledir: Hristiyanlarm yemeği hususunda senin kalbine bir şüphe girmesin. Çünkü sen, müsamaha ve kolaylık üzerine kurulan İslâm dînine mensubsun. Bu hususta kendine sıkıntı verirsen bu noktada râhiblere benzemiş olursun. Zira bu noktada nefse sıkıntı vermek ruhbanlığın yolu ve âdetidir, demiştir.
Hadîsin râvisi H ü İ b (Radıyalîâhü anh) e t-T â i sahâbî-dir. Bazıları: H ü 1 b bu zâtın lâkabıdır ve ismi Y e z i d bin C e r v e T dir, demişlerdir. Hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd ve îbn-i Maceh rivayet etmişlerdir. Râvîsi de oğlu Kabî-s a'dır.[88]
Hadis, müslüman olmayanların yemeklerinin müslümanlara helâl olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşü de böyledir.

2831) Ebû Sa'Iebe el-Hüşenî (Radtyallâhü anA/den; §öyle demiştir:
Ben, Eesûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek: Yâ Resûlallah! Müşriklerin tencerelerinde yemek pişiriyoruz, diyerek bunun hükmünü sordum. Resûl-i Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Onların tencerelerinde pîsirmeyiniz,» buyurdu. Ben; Eğer onların tencerelerine muhtaç olup da başka kab bulamaz-sak? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
O takdirde onların tencerelerini güzelce yıkayınız. Sonra yemeğinizi pişirip yiyiniz,» buyurdu."[89]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Hadîsteki "Kudûr" kelimesi Kıdr'ın çoğuludur. Kıdr, tencere, kazan ve çömlek mânâlarına gelir. Burada kablar mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim bâzı rivayetlerde bu kelime yerine Aniye kelimesi bulunur. Aniye kelimesi ise İnâ kelimesinin çoğuludur, kablar manasınadır. Müellifimizin rivayetinde olduğu gibi diğer bâzı rivayetlerde müşrikler tâbiri kullanılmıştır. Buhâri ve M ü s 1 i m ' in rivayetinde ise E h 1 - i Ki t âb tâbiri kullanılmıştır.
Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki soru şekîi şöyledir: "Biz Ehl-i Kitâb'a komşuyuz. Onlar tencerelerinde domuz etini pişirirler ve kablarmda şarab içerler."
Hadiste verilen ayrıntılı cevâba göre başka kab varken E h 1 - i K i t â b' m kablarını kullanmak mekruhtur. Halbuki fıkıhçılara göre, başka kab bulunsun veya bulunmasın onların kablannı yıkadıktan sonra kullanmakta bir mekruhluk yoktur. N e v e v I bu hususla ilgili olarak özetle şöyle der:
Bu hadîs fıkıhçıların beyân ettikleri hükme muhaliftir, denilebilir. Çünkü fıkıhçîîar: Müşriklerin kablan yıkandığı zaman kullanılabilir ve kullanılmasında bir mekruhluk yoktur. Başka kab bulunsa da bulunmasa da hüküm budur, demişlerdir. Bu hadîse göre başka kab varken müşriklerin kablarını kullanmak mekruhtur ve bu takdirde onların kablarını yıkamak mekruhluğu gideremez. Ancak başka kab bulunmazsa onlarm kablan yıkandığı zaman kullanılabilir.
Hadis ile fıkıhçıların görüşleri arasmda görülen ihtilâfa cevaben şöyle denilir: Müşriklerin kablannda yemek yeme yasağı onların domuz etini pişirdikleri ve şarab içtikleri kablara aittir. Nitekim Ebû Davud'un rivayetinde bu duruma değinilmiştir. Domuz etinin pişirildiği ve şarabın içildiği kablarda yemek yemenin veya pişirilmesinin yasaklanması sebebine gelince bu kablar yıkandıktan sonra da müslümana tiksinti ve nefret verir. Çünkü bu nevî kablar devamlı surette domuz eti ve şarap gibi necis ve pis şeylerde kullanılmış durumdadır. Bu nedenle böyle kablarm yıkatılsa bile yemek işinde kullanılması mekruh sayılmıştır. Nasıl ki, hacamet işinde kullanılan bir kabı yemek işinde kullanmak mekruhtur.
Fıkıhçılann maksadı ise kâfirlerin necis işlerde kullanmadıklarıdır. Bu nevî kablan yıkamadan yemek işlerinde kullanmak mekruhtur. Güzelce yıkandıktan sonra mekruhluk kalmaz. Çünkü paklanmış olur ve tiksinti verecek durum da yoktur. Fıkıhçılar, kâfirlerin domuz eti ve şarap gibi necis ve pis işlerde kullandıklan kabların yıkatılması hâlinde müslümanlann bunlan yemek işlerinde kullanmalarının mekruh olmadığını kasdetmemişlerdir. [90]

27- Müşriklerden Yardım İstemek Babı

2832) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saltattahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biz hiç bir müşrikten şüphesiz yardım istemeyiz* buyurdu. (Râvî) Ali kendi rivayetinde dedi ki ^ (Râvi) Abdullah'ın babası Yezîd veya Zeyd'dir."[91]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, N e -sâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Müslim' deki rivayet uzuncadır ve meali şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir tarafına çıktığı zaman (Me-dîne-i Münevvere'ye yaklaşık dört mil mesafedeki) Harretü'l-Vebre (denilen semte) vardığı zaman cesur ve kahraman olduğu anlatılan bir adam arkadan gelip Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e yetişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in arkadaşları o adamı görünce sevindiler. Adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve füellemJ'e yetişince O'na:
Sana tabi olmak (yâni seninle beraber düşmanlarınla savaşmak) ve seninle beraber ganimet kazanmak için geldim, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama:
-Sen Allah'a ve Resulüne inanıyor (mu)sun?» buyurdu. Adam: Hayır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Öyle ise geri dön. Çünkü ben hiç bir müşrikten yardım istemeyeceğim, dedi. Âişe demiştir ki:
Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} geçti. Nihayet biz eş-Şecere'de iken adam (tekrar) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aley hi ve Sellem) e yetişti ve O'na ilk defa söylediği gibi teklifte bulundu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)de ilk defa söylediği gibi ona:
O halde geri dön. Çünkü ben bir müşrikten yardım istemeyeceğim, buyurdu, Râvî demiştir ki:
Sonra adam geri döndü. Daha sonra el-Beydâ'da (yine gelip) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk defa buyurduğu gibi (tekrar) adama:
Sen Allah'a ve Resulüne inanıyor (mu)sun, diye sordu. Adam: Evet, diye cevab verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aieyhi ve Sellem) adama:
O halde yürü (yâni bize katıl), buyurdu."
Bu hadis müslümanlarm savaş için müşriklerden yardım istemelerinin mekruhluğıma delâlet eder.
Nevevi, Müslim'in şerhinde şu bilgiyi verir: "Diğer hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Saf-vân bin Ümeyye' den müslüman olmadan önce yardım istediği rivayet olunmuştur. Âlimlerden bir cemâat birinci hadisi her durumda tutmuşlardır. Yâni durum ne olursa olsun müşriklerden yardım istenmez. Şafii ve başka âlimler : Eğer kâfir kişinin görüşleri müslümanlarca beğenilir ve onun yardımına ihtiyaç duyulursa ondan yardım istenir. Aksi takdirde ondan yardım istemek mekruhtur, demişlerdir. Bu âlimler bu iki hadisi anılan iki duruma yorumlamışlardır. Kâfir kişi verilen izin sonucunda müslümanlarla beraber savaşa katılırsa, ona müslüman mücâhidler gibi ganimet hissesi verilmez. Fakat ganimetten uygun görülecek bir mikdar verilir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Mâlik ve cumhurun görüşü böyledir. ZührİV ve E vzâi'ye göre kâfire de müslüman mücâhid gibi ganimet hissesi verilir."[92]

28- Savaşta Hile Etmek Babı

2833) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Harb hiledir,- buyurmuştur."

2334) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâh.ü anhütnâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Harb hiledir.» buyurmuştur. [93]

İzahı

Buhâri ile Müslim ayni hadîs metnini C â b i r (Radıyallâhü anh) ile Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den ayrı ayrı senedlerle rivayet etmişlerdir. T i r m i z î "Savaşta yalan söylemek ve hile etmek hakkında gelen hadîsler" başlığı ile açtığı bâbta C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini rivayet ettikten sonra Ali, Zeyd bin Sabit, Âişe, İbn-i Abbâs, Ebû Hureyre, Esma bint-i Yezîd, Ka'b bin Mâlik ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm) 'den de bu hadîsin rivayet edildiğine beyân eder ve bunun sahih - hasen olduğunu söyler.
Bu hadisi müellifimizden başka kimin İbn-i Abbâs ve Âişe' den rivayet ettiğine dâir bir bilgi edinemedim.
Hadîste geçen; acj±. kelimesinin okunuşu hakkında üç şekil bu-
lunduğu Nevevi tarafından şöylece ifâde edilmiştir: Bu kelimenin okunuşu hakkında üç meşhur lügat vardır: Âlimler en fasih lügatin "Had'a" olduğu noktasında ittifak etmişlerdir. S a ' 1 e b ve başkası, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in lügat ve okuyuşunun böyle olduğunu söylemişlerdir. İkinci lügat "HudVdir. Üçüncüsü ise "Huda"dır. Âlimler, savaşta kâfirlere mümkün olan her çeşit hile ve aldatmanın câizliği hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak yapılacak hile ile düşmana verilmiş bulunan güvence veya sözleşme, andlaşmayı bozma durumu var ise caiz değildir. Yalan söylemenin üç şeyde caiz olduğuna dâir sahih hadîs vardır. Bu üç şeyden birisi de savaştır.
Üç şekilde okunduğunu yukarda belirttiğim bu kelimenin üç okunuşunun da ayni mânâyı ifâde ettiğini söyleyenler olduğu gibi değişik şekilde mânâlandıranlar olmuşlardır. Kadı I y â z gibi bâzı âlimler özetle şöyle yorum yapmışlardır:
Had'a şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyle olur: "Savaş bir kez aldatmaktır." Yâni savaşta düşman, düşmanını bir defa aldatır ve ikincisine ihtiyaç kalmaz. Çünkü birinci hile ile işini bitirmiş olur.
Hud'a şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyle olur: "Savaşın en önemli taktiği hile ve aldatmadır. Başka bir deyimle hile ve aldatma savaşın en büyük bölümünü teşkil eder.
Huda şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyledir: Savaş aldatıcıdır, savaşçıları sürprizlerle karşılaştırabilir. Daha geniş bilgi için T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'ye başvurulabilir.
Savaşta yapılacak hile, aldatma ve oyunlar müslümanlar tarafından kullanıldığına göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîsle mücâhidleri bu nevî taktik ve manevraları kullanmaya teşvik buyurmuş olur. Diğer tarafta Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mücâhidleri uyararak, düşmanlarının kurabilecekleri tuzaklara düşmemeleri için dikkatlerini çekmiş oluyor. [94]

29- Hasmı İle Dövüşmek Üzere Savaşçının Muharebe Meydanına Çıkması Ve Savaşçının Beraberinde Bulunan Eşyatnın Hükmüne Dâir Hadîsler) Babı

2835) Ebû Zerr(-i Gifârî) (Radıyallâhiİ anhyfen rivayet edildiğine göre :
Kendisi yemin ederek şöyle demiştir:
âyeti Bedir (savaşı) günü şu altı kişilik topluluk hakkında indi: Bunlar Hamza bin Abdilmuttalib, Ali bin Ebî Tâlib, Ubeyde bin el-Hâris (Radıyallâhü anhüm) ile (hasımları olan) Utbe bin Rebîa, Şeybe bin
Rebîa ve el-Velîd bin Utbe'dir. Bunlar Bedir (savaşı) günü din uğrunda cedelleştiler."[95]

İzahı

Bu hadîsi Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîste isimleri geçen üç sahâbî ile onlarla döğüşen üç kâfir K u-r e y ş kabilesindendir. Hamza (RadıyaUâhü anh) ile Ali {Radıyallâhü anh) H â ş i m' in oğullarındandır. Ubeyde (RadıyaUâhü anh) da Muttalib'in oğullarındandır. Müşrik olan hasımları ise Abd-i Şems bin Abd-i Menâfin oğullarındandır.
Ebû Dâvûd "Mübâreze" babında Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste Bedir savaşında bunların döğüşmeleri ile ilgili olarak şu bilgi verilmiştir: Hadîsin meali şöyledir :

"Ali (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre (Bedir savaşı günü) Utbe bin Rebîa (kâfirlerin saffından çıkarak) ileri geldi. Arkasında oğlu (Velîd) ve kardeşi (Şeybe) geldi. Sonra Utbe
(meydan okuyarak) :
Kim (bizimle) cenkleşmeye çıkacak? diye bağırdı. Bunun üzerine Ensâr-i Kirâm'dan üç genç (onlarla cenkleşmek üzere) meydana fırladılar. Utbe:
Siz kimsiniz? diye sordu. Gençler kimler olduklarım ona bildirdiler. Utbe:
Sizle görülecek bir işimiz yok. Biz amca oğullarımızı istiyoruz
(yâni Kureyş'ten olan emsalimiz meydana çıksın), dedi. Bunun üzerine Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)
Kalk Yâ Hamza, kalk yâ Alî, kalk yâ Ubeyde bin el-Hâris (bin el-Muttalib), buyurdu. Bunun üzerine Hamza, Utbe'ye doğru gitti, ben de Şeybe'ye yöneldim. (îkimiz hasımlarımızı öldürdük) Ubeyde ile Velîd biribirine birer darbe indirip ikisi de biribirini yaraladılar. Sonra biz, Velid'e yönelip onu da öldürdük ve (yaralanan) Ubeyde'-yi taşıdık."
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Şerhü's-Sünne'de : Bu hadîs, kâfirlerle yapılan savaşta mübâreze, yâni hasmı ile döğüşmek üzere mücâhidin meydana çıkıp
döğ üş m esinin câizliğine delâlet eder. Mübâreze, kumandanın izniyle olduğu zaman bunun câizliği hususunda ihtilâf yoktur. Fakat kumandanın izniyle olmadığı zaman bunun câizliği hususunda ihtilâf vardır : Bir cemaata göre yine caizdir. Mâlik ile Şafiî de bu görüştedir, diye bilgi verilmiştir.
H a t t â b i de özetle şöyle der: Hadîs, kumandanın izni olsun yeyâ olmasın mübârezenin câizliğine delâlet eder. Çünkü Ham-za (Radıyallâhü anh) ile Ali CRadıyallâhü anh)'ın mübâreze-ye çıkmaları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in izniyle idi. Ensâri gençlerin mübârezesi, yâni meydana çıkmaları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izniyle değildi. Buna rağmen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), o gençlerin çıkmalarına itiraz etmedi.
Hadiste anılan âyet Hac sûresinin 19. âyetidir. Bu âyetin meali şöyledir:
"Bu iki zümre (mü'min, kâfir) iki hasımdır ki, kendi Rabteri hakkında cedelleştiler. O küfreden zümre için ateşten elbise biçilmiştir. Başlarına da kaynar su dökülecektir."
Bu hadise göre anılan âyet, Bedir savaşında döğüşen ve isimleri hadîste anılan üç sahâbî ile üç hasımları hakkında nazil olmuştur. Âyetin iniş sebebi hakkında başka rivayetler de vardır. Tef-sîr kitablarında geniş bilgi mevcuttur.
Bir noktayı belirteyim : Hadîste bu âyetin devamı gibi görülen; "Şüphesiz, Allah istediğini yapar" nazm-i celîli ayni sûrenin 14. âyetinin sonudur. Bunun 19. âyet ile beraber anılmasının hikmetini ve sebebini bilemedim. Ancak şu ihtimal hatıra gelir: Bilindiği gibi âyetlerin iniş sırası Mushaf daki sıraya göre değildir. Bu itibarla 14. âyet 19. âyetle beraber ve ayni sebeple inmiş olabilir. Bu durum incelenmelidir. Allah en iyi bilendir.

2836) Seleme bin el-Ekva (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere kâfir) bir adamla savaşıp onu öldürdüm. Bunun üzerine Besûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) onun selebini (beraberindeki eşyasını) bana verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvîîeri sıka (güvenilir) zâtlardır.

2837) Ebû Katâde (Radtyallâhü ank)\\eu rivayet edildiğine göre:
Kendisinin Huneyn (savaşı) günü öldürdüğü (kâfir) bir maktulün selebini (yâni beraberindeki eşyayı) Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine vermiştir."

2838) Semüre bin Cündüb (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (bir kâfiri) öldürürse seleb (yâni o kâfirin beraberindeki eşya) o kimseyedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Süleyman bin Semüre bin Cündüb bulunur. İbn-i Hibbân onu sıka (güvenilir) zâtlar arasında anmıştir. İbnü'l-Kattân da: Onun hâli meçhuldür, demiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır. [96]

İzahı

Seleme (Radiyallâhü anh) ile S e m ü r e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsleri Zevâid türündendir. Ebû Katâde CRadı-yallâhü anh) 'm hadisi ise Buharı, Müslim ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir.
Seleb: Savaşan kimsenin beraberinde bulunan giyecek, silâh ve diğer eşyalardır. Cumhur böyle tarif etmiştir. Ah m e d ' e göre savaşan kişinin beraberinde bulunan hayvanı selebten sayılmaz. Ş â f i i' ye göre ise seleb silâhtan ibarettir. Yâni savaşçının beraberinde bulunan diğer eşya selebe dâhil değildir.
Bu hadîslere göre savaşta müslüman mücâhidin öldürdüğü düşman üzerinde ve beraberinde bulunan eşya ganimet malına dâhil edilmeyip öldüren mücâhide verilir.
Tirmizi, Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadisini rivayet ettikten sonra : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ashabından ve başkalarından teşekkül eden âlimlerden bir grub bu hadisle amel etmişlerdir. Evzâi, Şafii, ve Ahmed'in fetvaları da böyledir. İlim adamlarından bâzıları da: Devlet başkanı seieb'den beşte bir hisseyi çıkarabilir, yâni dilerse seleb'in beşte dördünü katil mücâhide verir ve kalan beşte birini uygun gördüğü yolda harcayabilir, demiştir. S e v r İ de der ki: Nefel: Devlet başkanının : Kim (savaşta düşmanların malından) ne elde ederse o mal, o kimseyedir ve kim bir kâfiri öldürürse onun selebi, yâni beraberindeki mal o kimseyedir, demesidir. Bu hüküm caizdir ve bu nevî maldan humus, yâni beşte bir hisse, çıkarılmaz. İ s h â k da şöyle demiştir,:
Seleb, katilin hakkıdır. Ancak büyük bir meblâğ tutarsa devlet başkam onun beşte birini alakoyabilir. Nitekim Ömer b i n -e 1 -H a t t a b (Radıyallâhü anh) öyle yapmıştır, diye bilgi verir. ,
Tuhfe yazarının beyânına göre Hanefîl-er ile Mâliki 1 e r: Kâfiri öldüren mücâhid, selebi alma hakkına sahip değildir. Ancak devlet başkanı selebin öldürene âit olduğunu söylemişle o zaman seleb katilin hakkı olur, demişlerdir.
Tuhfe yazan bu arada şöyle der : Cumhura göre katil mücâhid, seleb'i alma hakkına sâhibtir. Mücâhidlerin başında bulunan kumandan selebin katile âit olduğunu önceden söylemiş olsun veya olmasın netice değişmez. Cumhur, bu görüşünde Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) m hadîsine dayanır. Açık olan hüküm de budur. [97]

30- (Kâfir Düşmanlara) Saldırmak, Geceleyin Baskın Yapmak Ve (Bu Arada) Kadınları Ve Çocukları Öldürmek Babı

2839) Es-Sa'b bin Cessâme (Radıyallâhü anh)'der\; Şöyle demiştir: (Bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müşrik -1 (muhârib)Ierden aile sahibi olanlara (İslâm mücâhidleri tarafından) .. geceleyin baskın düzenleniyor ve (bu arada ayırd edilemeyerek) on-| ların kadınları ve erginlik çağına varmamış çocukları da isabet alı-„ yor (yaralanıyor, öldürülüyor), diye soru soruldu. Peygamber (Sal-i lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlar da müşrikler (toplumun) dandır» buyurdu." [98]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. ^Soru sahibinin râvî e s-S a'b (Radıyallâhü anh) olduğu, Ebû 'D â v û d ile İ b n-i H i b b â n' in rivayetlerinde belirtilmiştir.
K a s t a 1 â n î: Peygamberin maksadı müşriklerin kadınla-' nnı ve çocuklarını bile bile öldürmenin mübahlığı değildir. Maksad, müşriklerin erkeklerini öldürebilmek için kadınlarını ve çocuklarını öldürmek zarureti olduğu zaman bunların öldürülmesinin câizliğidir. Müşriklerin kadınlarını ve çocuklarını öldürmeden erkeklerini öldürmek mümkün ise kadınlarını ve çocuklarını öldürmek caiz değildir. \r Çünkü diğer bâzı hadisler, müşriklerin kadınlarım ve çocuklarını A öldürmeyi yasaklamıştır, der.
Kastalâni1 nin işaret ettiği hadîslerden ikisi bu babın 2841 ve 2842 nolu hadîsleridir.

H a t t â b î de şöyle der: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) in : "Müşriklerin kadınları ve çocukları onların cam i asm d andır" hadîsinden maksadı, kadın ve çocukların dînî hükümler konusunda aile reisine tâbi olmasıdır. Yoksa Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müşriklerin çoluk çocuklarını kasden öldürmeyi mubah kılmış değildir. Bunun mübahlığı ancak ayırd etmenin mümkün olmadığı durumlara ve zamanlara aittir. Meselâ, müşrikler çoluk çocuklarıyla birlikte bir vapurda veya bir kaie'de iken ve müşrikler ile müslümanlar arasında savaş devam ederken bu gibi durumlarda va--puru batırmak ve kale'yi yıkmak mubahtır.
Müslümanlarla savaşan müşriklerin kadınlarını ve çocuklarım öldürme konusuna ait ilim ehlinin görüşlerini bu babın son hadisinin izahı bölümünde inşâallah vereceğim.

2840) Seleme bin el-Ekva' (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken biz Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın kumandasında Hevâzin savaşına gittik ve Benî Fezâre kabilesine ait bir suya varıp gecenin sonunda konakladık. Nihayet fecir zamanı olunca onlara yaygın bir baskın yaptık. Sonra biz başka bir su sahibi olan ailelerin olduğu yere vardık. Bunlara da geceleyin baskın yapıp dokuz veya yedi aşiret olan bunları da öldürdük."
Bir Hâl Tercemesi
Es-SaT) bin Cessâme <R.A,) el-Leysl el-Hic&zi, sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Buhârî ile Müslim onun iki hadîsini müştereken rivayet etmişlerdir. Buhârî, ayrıca onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvîsi İbn-i Abbâs (R-A.)'dır. Başka râ-vîsi yoktur. Kütüb-i Sitte sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 173)

2841) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} (Mekke'nin fetih seferinde) yolda öldürülmüş bir kadın cesedini buldu. Bunun üzerine kadınları ve erginlik çağına varmamış çocukları öldürmeyi yasak-j lad»."

2842) Hanzala el-Kâtib (Radıyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Biz (bir kere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bera-,P berinde bir savaşa gittik. Sonra başında halkın toplandığı öldürülmüş J bir kadın cesedine uğradık. Halk Resûl-i Ekrem (Sallalîahü Aleyhi
ve Sellem) için dağıldı. Sonra Resûî-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Bu kadın savaşanlar içinde savaşmış değildi», buyurdu. Sonra bir adama:
«Hâlid bin el-Velîd'e git ve ona de ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sana emrederek diyor ki:
Sakın hiç bir kadını ve (savaştan başka iş için) kiralanan hiç bir adamı öldürme.»
... Rebâh bin er-Rebî (Radıyallâhü anh) de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini rivayet etmiştir.
Ebû Bekir bin Şeybe dedi ki: Sevrî kendi rivayetinde yanılıyor."[99]

İzahı

Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde :
"Seleme (Radıyallâhü anh) : 6 gece müşriklerden yedi aşiret halkını ben kendi elimle öldürdüm", demiştir.
Bu hadîs de savaş hâlinde müşriklerin evlerine gece baskını düzenlemenin ve baskın esnasında kadınları ve çocukları ayırcl etmek mümkün olmadığı takdirde ev halkından erkekleri öldürürken bu me-yanda kadınları ve çocukları da öldürmenin câizliğine delâlet eder. 2839. hadîsin izahında bu durum belirtilmişti.
I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhâri, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs savaşta kadınları ve çocukları bile bile öldürmenin ya-saklığma delâlet eder. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde: Bu hadîs, savaşta kadınları ve çocukları öldürmenin caiz olmadığına delildir. Mâlik ve Evzâî de böyle hükmetmişlerdir. Bu iki âlimin görüşüne göre bunlar hiç bir durumda Öldürülemezler. Ş â-f i î ve Küfe âlimlerine göre ise kadın, savaşa katıldığı zaman öldürülmesi caizdir, der.
Bu babın son hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir. Birinci senede göre Peygamber (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) ile beraber savaşa katılıp hadîsi rivayet eden sahâbî Hanzala e 1 -K â t i b (Radıyallâhü anh) 'dır. İkinci senede göre savaşa katı-
lıp hadîsi rivayet eden sahâbî Rebâh bin er-Rebi (Radıyallâhü anh) 'dır. Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir bin Ebî Şeybe demiş ki: Birinci senedde Süfyâni Sevrî yanılmıştır. Yâni savaşa katılıp olayı anlatan zât Hanzala değil, Rebâh' tır. Ebû Dâvûd da bu hadîsi Rebâh bin er-Rebî (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Hattâbî bu hadîsin izahında: Bu hadîs, kadının savaştığı zaman öldürülmesinin câizliğine delâlet eder. Çünkü görüldüğü gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadının öldürülmesinin haramlığma gerekçe olarak kadının savaşmamasını göstermiştir. Şu halde kadın savaşa katıldığı zaman öldürülmesi caizdir. Hadîsten bu netice çıkarılır.
Asîf: Kiralanan ve tâbi olan demektir, der.
S i n d î: de : Hadîste öldürülmesi yasaklanan kiralık adamdan maksad çobanlık gibi hizmetler için kiralanan kimse olsa gerek. Savaşmak üzere kiralanan kimse kasdedilmiş değildir, der.
Zürriyyet: İnsan nesli demektir Burada kadınlar mânâsında kullanılmıştır. Çünkü hadîs, öldürülen kadın hakkındadır. [100]

31- (Savaşta) Düşman Ülkesinde (Binaları, Ağaçları Ve Ziraatları) Yaktırmak Babı

Hâl Tercemeleri
Seleme (R.A.)'m hâl tercemesi 688. hadîs bölümünde geçmiştir.
Hanzala el-Kâtib (R.A.) bin er-Rebî bin Sayfi et-Temimi el-Üseyyidi Ebfı Rebi el-Kûfî sahâbidir. Sekiz hadîsi vardır. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâceh de onun hadîslerini rivayet etmişler. Râ-vîleri Yezid bin eş-Şİhhîr ve Ebû Osman en-Nehdî'dir. Bu sahâbi HâÎid bin el-Ve-lid (R.A.) ile berabtrtrâk fetihlerine katılmıştır. İbnü'l-Berkî, onun vahiy kâtib-liği ettiğini söylemiştir. Ali (R.A.)'den sonra vefat ettiği söylenmiştir. (Hülâsa : 9B)
Rebâh bin er-R'.'oî (R.A.) el-Üseyyidî Ebû Hanzala sahâbidir. Bunun adının Reyyâh veya Riyâh olduğu da söylenmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve fbn-i Mâceh onun bir hadisini rivayet etmişlerdir. İki tane hadîsi vardır. Râvisi el-Mürakks bin Sayfî'dir. (Hülâsa : 114)
Rebâh ile Hanzala isimli bu iki sahâbî, kardeştir.

2843) t'sâme bin Zeyd (Radıyallâhü (inhiimâ)'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni (bir askerî kuvvet başında) Übnâ denilen bir köye göndererek;
«Sabahtın erken saatlerinde aniden) Übnâ köyüne var (baskın yap)- Sonra (evlerini, ekinlerini ve ağaçlarım) yaktır,- buyurdu."[101]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Übnâ, A s -kalan ile Remle arasında bir yerin ismidir. EJ-Kar i böyle demiştir. Bu yer Filistin bölgesindedir. Ebû D â -v û d' un rivayetinde "Übnâ'ya sabahleyin başlan yap" buyurul-muştur. Yâni onlar gafil ve hazırlıksız iken baskın yap. Hadîste verilen yaktırma emriyle Übnâ halkının yakılması kasdedilmemiş, onların evleri, ekinleri ve ağaçlarının yakılması kas-dedilmiştir. Çünkü insanların yakılmasının yasakhğı B u h â r i, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin H a m z a e 1 - E s 1 e m i (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîste bildirilmiştir. Düşman ülkesini yıkıp yakmak ise cumhura göre caizdir. Bu hususa ait geniş bilgi bundan sonra gelen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

2844) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve- Sellem) (muhasara esnasında) Benî Nadîr'in yaş hurma ağaçlarını (savaş gereği olarak) yaktırdı ve kestirdi. Bu mıntıka, (Benî Nadîr'in hurmalığı olan) Büveyre (denilen mevkî)dir. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle);
"(İnkarcı kitâb ehlinin yurtlarında) herhangi hurma ağacını kestinizse veya kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa (bu hareketiniz) Allah'ın izniyledir ve fâsıkları perişan etmek içindir," âyetini indirdi."

2845) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü an hu mâ)'dan; Şöyle rlo mi^tir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (muhasara esnasında) Beni Nâdir'in yaş hurma ağaçlarını (savaş gereği olarak) yaktırdı ve kestirdi. Onların (durumunu dile getiren Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şâiri Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh);
"(Beni Nadir yahüdîlerinin hurmalığı olan) el-Buveyrc (mevkiin)deki yaygın olan yangın (mü'min olan) Kureyş eşrafına kolayca gerçekleşti" şiirini bu olay hakkında söyledi."[102]

İzahı

İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in ilk hadîsi Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde rivayet edilmiştir. İkinci hadis Buharı ve Müslim ' de de rivayet olunmuştur.
İkinci hadîsteki şiirin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in şâiri Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh) tarafından söylendiği -B u h â r î ve M ü s 1 i m ' in rivayetinde belirtilmiştir. Bu itibarla îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m müellifimizin rivâyetindeki "Onların şâiri" ifâdesini B u h â r i ile M ü s 1 i m' in rivayetlerine uygun olarak terceme etmeye çalıştım. Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh)'a "Onların şâiri" demekten maksad onlar hakkında şiir yazan olmasındandır. Yoksa sanıldığı gibi Beni Nadir yahûdîlerinden olan şâir mânâsı kasdedilmemiştir. [103]

Benî Nadir Yahudileri Hakkında Özlü Bilgi

Medine-i Münevvere'de üç kısım yahûdîler vardı: Benî Nadir, Benî Kurayza ve Benî Kaynuka. Bunların bâzısı Medîne-i Münevvere içinde, bir kısmı da civarında ikâmet ediyordu. Benî Nadir ile Benî Kura y z a yahûdîlerinin müstahkem yurtları Medîne-i Münevvere'ye yaklaşık 10 kilometre mesafede idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicret buyurduğu zaman bunlarla ayrı ayrı andlaşma akdetmişti. Andlaşmada yahûdîlere can ve mal emniyeti verilmişti. Buna karşılık gerektiğinde yahûdiler maddî yardımda bulunmayı taahhüt etmişlerdi. Peygamber(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Âmir oğullarından iki kişinin diyetini, yâni kan bahasını ödemek için Benî N a d î r' den yardım istemek için bunların yurtlarına gitmişti. Beraberinde bir kaç sahâbî vardı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlardan yardım isteyince başlangıçta yahûdîler yardım etmeyi kabullendiler ve görüşme esnasında yahûdîler birer birer Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yanından ayrılmaya başladılar. Daha sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hakkında bir suikasd düzenlemeye başladılar. Bir duvarın dibinde oturan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üzerine damdan bir taş atıp öldürmeyi plânladılar. Ama Cebrail (Aleyhisselâm) onların plânını derhal Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberindeki sahâbileriyle hemen orayı terkedip Medine-i Münevvere'ye salimen döndüler.
İbn-i Sa'd'ın rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunların menfur suikasdlerini sahâbîlerine bildirdi ve Benî Nadîr'e on gün mehil vererek bu süre içinde bölgeyi terketmelerini, aksi takdirde öldürüleceklerine M u h a m -med bin Mesleme aracılığıyla ilgililere tebligatta bulundu. Benî Nadir yahûdîleri ilk günlerde göç etmeye hazırlandılar ise de Medine' deki münafıkların destekleme vaadine kapılarak gitmemeye karar verdiler. Sonra bu kararı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e duyurarak: Biz yurdumuzu terketme-yeceğiz. Elinden ne gelirse yap. Biz buna karşı koymaya hazırız, diyerek üstelik meydan okudular. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yahûdîlere karşı savaş ilân ederek Beni N a -d i r üzerine yürüdü. Onların yurtlan on beş veya yirmi beş gün muhasara altında tutuldu. Ne Medine' deki münafıklar, ne de Benî Kurayza yahûdîlerin onların yardımına geldi, İşte bu
muhasara esnasında düşmanın siper etmesi kuvvetle muhtemel olan hurma bahçelerinin yakılması ve ağaçlarının kesilmesi savaş gereği olarak emredildi. Ağaçlar yakılıp kesilince yahûdiler :
Ey Muhammed! Sen halkı fesattan menettiğini iddia ediyorsun. Ama kendin yaş hurma ağaçlarını yaktırıp kestiriyorsun, diye bağırıp çağırdılar. Onların çıkardıkları feryad üzerine bâzı müs-lümanlann kaiblerine de şüphe ve tereddüd girmişti. Yahudileri ce-vablamak ve müslümanların kalbine gelen şüpheyi gidermek üzere birinci hadîste anılan âyet indirildi. Âyetin tamamının meali şöyledir:
"Herhangi hurma ağacım kestinizse veya kökleri üzerine dikili bıraktmızsa (bu hareketiniz) hep Allah'ın izniyledir ve fâsıkları perişan etmek içindir." (Haşr: 5)
Bu âyet-i kerime hakkında geniş bilgi edinmek için tefsir kitab-larına müracaat edilmelidir.
Dehşet verici muhasaranın devam etmesi karşısında dayanamayan yahûdîler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den bölgeyi terk etmek için güvence istediler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de onlara güvence verdi. Bunun üzerine muhasaraya son verildi ve yahûdîler beraberlerinde götürebildikleri eşyalarla bölgeyi terkettiler. Bir kısmı Şam'a, bir kısmı da Filistin'e gidip yerleştiler. [104]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

N e v e v î bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: "Bu hadîs, savaş esnasında kâfir düşmanların yaş ağaçlarını kesmenin ve yakmanın câizliğine delâlet eder. E 1 - K â s ı m oğlu Abdurrahman, Nâfi Mevlâ îbn-i Ömer, Mâlik, Sevrî, Ebû Hanife, Şafiî, Ahmed, îshâk ve Cumhur bu hadîsle amel etmişlerdir. Ebû Bekr-i S ıd-dîk, el-Leys bin Sa'd, Ebû Sevr ve Evzâî ise bunun caiz olmadığını söylemişlerdir."
Avnü'I-Mabûd yazan da Sübülü's-Selâm'dan naklen şu bilgiyi verir:
"Cumhur, savaşta düşmanın yurdunu yakıp yıkmanın câizliğine hükmetmiştir. E v z â İ ile E b û Sevr ise bunun yasakhğına hükmederek, Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anhî'ın kendi askerlerine böyle bir şey yapmamalarını tavsiye etmesini delil göstermişlerdir. Ancak cumhur onlara şöyle cevab vermiştir: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) asker gönderdiği ülkenin müslüman-ların eline geçeceğini bildiği ve bu inançta olduğu için anılan tavsiyede bulunmuştu."[105]

32- Esirleri Fidye Karşılığında Kurtarmak Babı

2846) Seleme bin el-Ekva (Radıyallâhü anh)\\zn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'in beraberinde (yâni emrinde) Hevâzin (kabilesi) savaşına gittik. (Kumandanımız) Ebû Bekir Benî Fezâre (kabilesin) den olup Arabların en güzellerinden bir genç kızı bana ganimet payımdan ayrı olarak verdi. Kızın üstünde eski bir kürk vardı. Ben Medîne-i Münevvere'ye gelinceye kadar kızın elbisesini açmadım (yâni ona hiç yaklaşmadım). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çarşıda bana rastladı ve yemin ederek:
O kızı bana hibe et, buyurdu. Ben de kızı O'na hibe ettim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) o kızı göndererek? Mekke'de esîr tutulan müslümanlan serbest bıraktırmak için onu fidye olarak verdi."[106]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Kışı" eski kürk mânâsına yorumlandığı gibi deriden mamul elbise mânâsına da yorumlanmıştır. Seleme (Radıyallâhü anh) "Ben Medine'ye gelinceye kadar kızın elbisesini açmadım" sözü ile ona cinsel ilişkide bulunmadığını kasdetmiştir. Seleme' nin Medine-i Münevvere1 ye vardıktan sonra kızı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e hibe edinceye kadar da kıza yaklaşmadığı Müslim ile Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. Yine Müslim ile Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde bu kızın, annesiyle beraber esir edildikleri ifâde edilmiştir. O iki rivayete göre eski kürk veya deriden mamul elbise kı-zın annesinin üstünde idi. Rivayetler arasında zahiren görülen ihtilâfı bertaraf etmek için bu elbise veya eski kürkün hem annenin hem de kızın üstünde olması mümkündür, denilebilir. [107]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Kumandan mücâhidlerden herhangi birisine ganimet hissesinden ayrı olarak ganimet malından bir mikdar verebilir. Buna Ten-fîl denilir. Müslim ile Ebû Dâvûd'un rivayetlerine göre Seleme bu kızın dâhil olduğu bir topluluğu kendi eliyle esir etmişti. Böyle bir başarı gösteren mücâhide kumandan takdir ettiği bir mikdar ganimet malını hisseden ayrı olarak verebilir. Ten-fîl yoluyla verilen meblâğın o mücâhidin ganimet hissesine mahsub edilmesi görüşünde olan ilim ehli bu hadisi de bu yolda yorumlarlar.
2. Hadiste geçen; £y\ ââ ~ "Baban Allah içindir" sözünün yemin hükmünde olduğu E b ü ' 1 - B ak a tarafından ifâde edildiğinden tercemede bu yorumu dikkate aldım. Yeminlerle ilgili geniş bilgi sünenimizin 11. kitabından geçen hadîsler bölümünde verilmiştir. Şunu söyleyeyim: Hadis böyle söz söylemenin câizliğine delildir.
3. Müslümanlardan esir edilenleri fidye karşılığı kurtarmak meşrudur.
4. Esîr edilen müslüman erkeklerin esîr tutulan kâfir kadınlarla mübadelesi meşrudur.
5. Düşmandan esir edilen kadın ile yetişkin kızını birbirinden ayırmak caizdir. (Bu hüküm Müslim ile Ebû Davud'un rivayetinden çıkarılır.) N e v e v î, bu hususta âlimler arasında ihtilâf olmadığım beyân etmiştir.
6. Müslümanlardan esir tutulanları esaretten kurtarmak veya müslümanlarm genel yararlarını gerçekleştirmek için Devlet başkanı, mücâhidlerden fedakârlık ve elde etmiş oldukları ganimet malından bir mikdarını hibe mâhiyetinde isteyebilir. Bu istek, yem müs-lüman olmuş mühtedileri İslâmiyet'e ısındırmak gayesiyle bunlara verilmek için de olabilir. H u n e y n ganimet malında bu uygulama olmuştu. [108]

33- (Savaşçı) Düşman, (Bir Müslümana Âit) Malı Elde Eder Sonra Müslümanlar Düşmanı Mağlûb Eder (Ve Böylece Ganimet Meyânında Müslümanların Eline Geçen O Malın Hükmüne Dâir Hadîs) Babı

2847) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ;
Kendisinin bir atı (düşman tarafına) gitmiş ve (savaşçı) düşman atı yakalamıştı. Sonra müslümanlar düşmanı mağlûb etmiş (ve at da ganimet meyânında geri getirilmiş) ti. Bunun üzerine Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında atı kendisine iade edilmiştir.
Ibn-i Ömer: Ve kendisinin bir kölesi kaçarak Rumlara iltihak etmiş ve sonra müslümanlar Rumları mağlûb edince Hâlid bin el-VeIıd (Radıyallâhü anh) köleyi kendisine iade etmiş. Bu (olay) Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in vefatından sonra olmuş, demiştir."[109]

İzahı

Bu hadisi Buharı de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini rivayet etmiştir,
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadis, savaşan kâfirlerin elde ettikleri müslümanlarm mallarına mâlik sayıîamıyacağmı ve mücâhidlerimiz bu malı geri aldıkları zaman ganimet malı taksim edilmeden önce veya sonra mal sahibinin bunu alma hakkına sahip olduğunu söyleyen Şafii ve bir grub âlim için bir delildir. Mâlik, Ahmed ve diğer bâzı âlimlere göre mal sahibi, malını ganimetin taksiminden önce alabilir. Fakat taksim işi bittikten sonra alamaz. Ancak kıymetini vermek suretiyle alabilir. Ebû Hanife de bu görüştedir. Şu farkla ki, kaçan köle bu hükmün dışındadır. Ebû Hanîfe'ye göre kaçan köleyi ganimetin taksiminden önce de sonra da sahibi alma hakkına hâizdir. K a s t a 1 â n î böyle demiştir."[110]

34- Gülul (Yânî Ganimet Malını Çalmak) Babı

2848) Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (Radıyallâhü ank)fden rivayet edildiğine göre :
Hayfaer (savaşın) da Eşca' (kabilesin) den bir adam öldü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mücâhidlere) :
Arkadaşınızın cenaze namazını siz kılınız (yâni ben kılmayacağım) buyurdu. (Adamın hâlini bilmedikleri için) sahâbîler bu duruma şaştılar ve (üzüntüden) yüzleri değişti. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbîlerinin vaziyetlerini görünce:
«Sizin arkadaşınız, Allah yolunda ganimet malından çalmıştır» buyurdu.
(Hadîsin râvisi) Zeyd demiştir ki: Bunun üzerine sahâbîler adamın eşyasında arama yaptılar. Yahudilerin boncuklarından iki dirhem (bile) etmeyen boncuklar buldular."

2849) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyaîlâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (yol) ağırlığı (eşyası) üzerinde bekçilik eden, Kerkere isimli bir adam vardı. Bu adam (bir gün) öldü. Ölümünden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Seiîem) :
Bu adam cehennemdedir, buyurdu. Sahâbîler (bunun sebebini öğrenmek için) gidip baktılar ve adamın üstünde ganimet malından çaldığı bir elbise veya bir abâ buldular."

2850) Ubâde bin es-Sâmit (Radıyaîlâhü anftj'den; Şöyle demiştir:
I Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn (savaşı) günü ganimet maundan bir devenin yanında bize namaz kıldırdı. Namazdan sonra deveden bir tüy alıp mübarek iki parmağı arasına koydu. Sonra (cemaate hitaben) :
«Ey insanlar! Şüphesiz bu (tüy taneciği bile) sizin ganîmetleri-nizdendir. (Artık) ipliği, iğneyi, bundan değerli olanı ve bundan değerce düşük olanı ödeyiniz (yâni bana teslim ediniz). Çünkü ganimet malından bir şey çalmak kıyamet günü sahibine şüphesiz bîr utançtır, bîr ayıptır ve bir ateştir», buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde îsâ bin Sinan bulunur. İbn-i Muin onun hakkında muhtelif sözler söylemiş ve: Onun hadîsi gevşektir, kuvvetli değildir. Bir kavle göre zayıftır ve diğer bir kavle göre rivayetinde bir beis yoktur, demiştir. İbn-i Hibbân ise onu sıka (güvenilir) râviler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri sıka zâtlardır. [111]

İzahı

Zeyd (Radıyaîlâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd, Ne-sâi, Mâlik ve Ahmed de rivayet etmişlerdir., Abdui-1 a h (Radıyaîlâhü anh)'m hadisini Buhârî ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in eşyası başında bekçilik ettiği beyân edilen adamın isminin "Kerkere", "Kirkire" ve "Kerkire" şeklinde okunduğuna dâir rivayetler mevcuttur. Bu adamın cehennemde olduğuna dâir cümlenin manâsıyla ilgili olarak el-Fetih'te: Yâni bu adam ganimet malında hiyânet ettiği için tâzib edilir veya Allah kendisini bağışlamazsa cehennemliktir, diye yorum yapılmıştır.
Bu iki hadis, ganimet malından az veya çok herhangi bir şeyi çalmanın haramlığma delâlet eder. N e v e v î ganimet malında hiyânet etmenin büyük günahlardan sayıldığına dâir icmâ bulunduğunu söylemiştir.
Ubâde (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid nevindendir. Bu da ganimet malından az veya çok herhangi bir şeyi çalmanın haramlığma delâlet eder. Bu hadîste geçen "Şenâr" ayıp ve âr manasınadır. Âr ve ayıp ise dilimizde kullanılan kelimelerdir. Noksanlık, eksiklik, utanç ve kusur anlamlarını ifâde ederler. [112]

35- Nefel (Yâni Mücâhid'e Ganimetteki Payından Fazla Olarak Verilen Mal) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce "Nefel" kelimesi hakkında özlü bilgi verelim :
H a t t â b î : Nefel, taksimatla kişiye düşen hisseden fazla olarak verilen maldır. Farzdan başka işlenen fazla ibâdete verilen Nâ-file ismi bu kökten türemedir, demiştir.
Kamûs'ta da: Nefel, ganimet malı ve bir şeyi hibe etmek, hibe edilen mal manasınadır. Bunun çoğulu Enfâl ve Nifâl'dır, denilmiştir.

En-nihâye'de ise: Nefel, ganimet malıdır. Çoğulu Enfâl'dir. Nefl ve Nefel fazlalıktır. Kumandan elde edilen ganimet malının tamamını taksim etmeden önce hiç bir mücâhid'e, hissesinden fazla olarak bir şey veremez. Taksimat işi bittikten sonra ganimetten ayrılan beşte bir hisseden dilerse bâzı mücâhidlere birşey verebilir. Ganimet malının taksiminden önce kimseye böyle bir şey veremez, denilmiştir.
Nefel ismi verilen mükâfatın ganimetin tümünden mi, yoksa hangi kısmından verileceğine dâir bilgiler bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Bu hadîslerde geçen "Nefel" kelimesi mücâhid'e hissesinden fazla olarak verilen ganimet malı anlamında kullanılmıştır.

2851) Habî-b bin Mesleme (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) (ganimetten) beşte bir hisse (yi çıkardık) dan sonra (kalanın) üçte birini nefel olarak mücâhidlere verdi."

2852) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) savaş seferinin başlangıcında (bir müfrezenin kazandığı ganimetin) dörtte birini ve savaş dönüşünde (bir müfrezenin kazandığı ganimetin) üçte birini nefel olarak (o müfrezeye) verdi."[113]

İzahı

H a b î b (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve) A h m e d de rivayet etmişlerdir. Ubâde (Radıyallâhü anh) 'in ; hadîsini Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
U b â d e ' nin hadisinde bulunan "Bed'e" ve "Rac'a" kelimeleri ' ile hadisin izahı hakkında H a t t â b i şu bilgiyi verir:
Bed'e : Savaş seferinin başlangıcı demektir. Ordu savaş seferine çıktığı zaman bir askeri müfreze (kumandanın emriyle) ordudan ay-- rılarak bir düşman kuvvetine saldırıp ganimet elde ettiği zaman, bunun dörtte biri o müfrezeye olurdu ve kalan dörtte üçünde diğer askerler de onlara ortak olurdu. Savaştan dönüldüğü zaman bir askerî müfreze (kumandanın izniyle) tekrar geriye gider düşmana saldırır ve ganimet malını elde ederse, bu kere kazandıkları ganimetin üçte biri o müfrezeye olurdu ve kalan üçte ikisinde diğer askerler de onlara ortak kılınırdı. Savaş dönüşü tekrar geriye gidip tekrar savaşan müfrezeye hisselerinden ayrı olarak daha fazla mükâfat verilmesinin sebebi ise savaştan sonra tekrar düşmanla savaşmaya gitmekte zorluğun bulunmasıdır. Çünkü düşman başlangıçta gafil avlanabilir. Fakat savaş bitiminde derlenip toplanır ve dikkatli olur.
H a b î b (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine göre böyle bir müfreze düşmana hücum ederse elde ettiği ganimet malından, önce humus yâni beşte bir hisse çıkarılır. Sonra kalanın üçte biri o müfrezeye hisselerinden ayrı olarak verilirdi. Humus olarak önceden ayırd edilen meblâğ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emrine tahsis edilirdi.
H a b î b ' in hadîsi ile U b â d e ' nin hadisi arasında bir ihtilâf yoktur. Nitekim Ebü Davud'un bir rivayetinde H a -b i b , Resûl-i Ekrem f Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in mücâhidlere savaş dönüşünde elde ettikleri ganimetin üçte birini nefel olarak verdiğini ifâde etmekle Ubâde' nin hadîsinin bir benzerini rivayet etmiş olur. Ancak bu nevî ganimet malından, önce humus hissesinin çıkarıldığına dâir H a b i b'in hadîsinde bulunan kayıt, Ubâde' nin hadisinde yoktur. [114]

Bu İki Hadîsten Çıkarılan Özet Şudur:

Gerek savaş seferinin başlangıcında ve gerekse savaş dönüşü esnasında bir askerî müfreze düşmanla savaşıp ganimet malını elde ettiği zaman bunun beştebir nisbetindeki hisse diğer ganimetlerde olduğu gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine tahsis edilirdi. Bu hisse çıkarıldıktan sonra müfreze savaş seferinin başlangıcında bunu elde ettiği takdirde dörtte biri ve savaş dönüşü elde ettiği takdirde üçte biri nefel olarak, yâni tüm ganimet maundaki belirli hisselerinden ayrı olarak verilirdi. Yerde kalan nıikdar ise bütün askerler arasında ve diğer ganimet malı meyânında taksim edilirdi.
Nefel demlen ikramın ganimetin aslından mı, yoksa belirli bir hissesinden mi verildiğine dâir ilmî görüşler:
Ne v evi, Müslim'in şerhinde şöyle der : "Nefeî, yâni mücâhidlerin bir kısmına hisselerinden fazla olarak ganimetten bir şeyin verilmesinin meşruluğu hususunda âlimlerin ic-mâ'ı vardır. Ancak hisse dışı verilen nefel'in nereden verileceği noktasında ihtilâf vardır: Bir kavle göre bu meblâğ ganimet malının tümünden ve taksimattan önce verilir. İkinci kavle göre ganimetten humus, yâni beştebir nisbetindeki hisse çıkarıldıktan sonra gâzîle-re verilmek üzere kalan meblâğdan ödenir. Üçüncü kavle göre ganimetten çıkarılan beştebir nisbetindeki hissenin beşte birinden ödenir. Yâni devlet başkanının emrine tahsis edilen meblâğdan ödenir. Şafiî' den bu üç görüş de nakledilmiştir. Bu üç görüşün her birisi birer cemaatten nakledilmiştir. Bizce en sıhhatli görüş sonuncu görüştür. Yâni nefel, devlet başkanının emrine verilen ganimetin beşte birinin beşte birinden ödenmesi görüşüdür. Ebû Hanife, Mâlik, İbnü'l-Müseyyeb ve diğer bir grub âlim de bu görüşü benimsemiştir. Ganimetin tümünden verilir, diyenler arasında Hasan-i Basrî, Evzâî, Ahmed, Ebû Sevr ve başkaları bulunur. Hisse dışı verilen nefel, ancak üstün başarı ve güzel yararlar sağlayan mücâhidlere verilir."
Ganimet malının tümü hakkında şunu da belirteyim: Düşmanla yapılan savaş neticesinde elde edilen ganimet malının humus, yâni beşte biri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine verilirdi. Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bunu beş paya bölerdi. Bir hisse zâtının emrine tahsis edilirdi. İkinci hisse O'nun yakınlarına verilirdi. Üçüncü hisse yetimlere aitti. Dördüncü hisse fakirlere idi. Beşinci hisse de yolda kalmışlara tahsis edilirdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatından sonra zâtına ve yakınlarına âit hisseler de diğer üç sınıfa verilmeye başlanmıştır. E n f â 1 sûresinin 41. âyeti bu konu hakkındadır.
Hattâbî, Habîb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhinde şu bilgiyi de verir:
Bu hadis, humus hissesi çıkarıldıktan sonra kalan meblâğ üçte bir oranında nefel verildiğine delâlet eder. Bâzı mücâhidlere hisseleri dışında nefel olarak verilecek mikdar hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: Mekhûl ve Evzâî bu meblâğ üçtebir oranından fazla olamaz, demişlerdir. Şafiî ise: Nefel olarak verilecek mikdar hakkında bir tahdîd ve sınırlama yoktur. Bunun takdiri devlet başkanının ictihad ve görüşüne aittir, demiştir.

2853) Amr bin Şımyb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra~ dıyallâhü anküm)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'fin vefatın) dan sonra nefel (yâni mücâhid'e hissesinden fazla bir şey vermek) yoktur. (Mü-câhid) müslümanlann kuvvetlileri (kazandıkları ganimetleri) zayıflarına (da hisseleri nisbetinde) verirler.
(Râvî) Recâ demiş ki: Ben Süleyman bin Musa'yı Amr bin Şu-ayb'a şöyle söylerken işittim: Bana Mekhûl, Habîb bin Mesleme (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayetle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in savaş seferi başlangıcında dörtte bir ve savaş dönüşünde üçte bir nisbetinde nefel (yâni bâzı mücâhidlere hisselerinden fazla olarak) verdiğini söyledi. Bunun üzerine Amr bin Şuayb (Süleyman bin Musa'ya) : Ben sana babam aracılığıyla dedemden hadîs rivayet ediyorum. Sen (hâlâ) da bana Mekhûl'den hadîs rivayet ediyorsun? dedi."
Not: Bu hadîsin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Habîb bin Mesleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Habîb bin Mesleme el-Fehrî el-Mekkî Ebü Abdirrahman'in sahâbî olduğu, Şâm halkı, Mıs'ab &z-Zübeyri ve en-Necâdî tarafından ifâde edilmiştir. Râvîleri Dahhâk ve el-Fehrî ve Zeyd bin Câriye'dir, Rumlarla çok savaştığı için kendisine Rûm Habîb'i denilmiştir. İbn-i Sa'd : O, Ermenistan valisi iken orada vefat etmiş, demiştir. H. 41 veya 42. yılı vefat etmiştir. Ebû Dâvûd ile İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. (Hülâsa: 71) [115]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Amr bin Şaayb'm dedesi Abdullah bin Amr b. in el-Âs (Radıyalîâhü anhüm) 'dır. A m r' m buradaki rivayetine göre nefel, yâni herhangi bir mücâhid'e hissesinden fazla olarak bir şey vermek Kesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e mahsustur. O'ndan başka hiçbir kumandan veya devlet başkanı böyle bir yetkiye sahip değildir. Hadisteki "Müslümanların kuvvetlileri..." cümlesinden kasdedilen mânâ şudur: Askerler kumandanla beraber düşmanla savaşa çıktıkları ve askerlerin kuvvetlileri muharebe ettikleri zaman elde ettikleri ganimet kuvvetliler ile zayıflar arasında taksim edilir ve savaşa çıkanların hepsi ganimette ortak olurlar.

Amr bin Şuayb, dedesinden bu mealdeki hükmü rivayet edince Süleyman bin Mûsâ da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in mücâhidlere nefel olarak dağıttığı mikda-rın oranını beyân eden Habîb bin Mesleme' nin hadîsini Mekhûl' den rivayet etmiş. Fakat Amr; Ben sana babam aracılığıyla dedemden hadis rivayet ediyorum. Sen (hâlâ) bana, Mekhûl' den rivayette bulunuyorsun? demekle S ü 1 e y -m â n ' m rivayetine karşı çıkmıştır.
Sindi: Amr'm, kendisinin rivayet ettiği hüküm ile Süleyman'ın rivayet ettiği hüküm ve hadisler arasında bir muhalefet ve çelişki bulunduğunu sandığı için bu çıkışı yaptığı kanaatmda-yım. Böyle bir zan yoksa çıkış yapmaması gerekirdi. Çünkü iki hadîs ve ihtiva ettikleri hükümler arasında bir çelişki yoktur. Bana öyle geliyor ki, Amr bir çelişki olduğu zannıyla böyle çıkışmıştır, der.
Çelişki olmaması şu nedenledir: Amr, nefel işinin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e mahsûs olduğunu ve başkasının böyle bir şeye yetkili olmadığını rivayet edince, Süleyman bin Mûsâ da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bâzı mücâhidlere verdiği nefel'in oranını beyân eden hadisi rivayet etmiştir.
Nefel hakkındaki ilmî görüşleri bundan önceki hadîslerin izahı esnasında verdim. Oradaki bilgiye sadece şunu ilâve edeyim : Amr bin Şuayb'e göre Nefel işi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur. Başkası böyle bir şeye yetkili değildir. [116]

36- Ganimet Mallarını (Gaziler Arasında) Taksim Etmek Bâbı

2854) (Abdullah) bin Ömer (RadtyaHâkü ankümâ)'d&n rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Haybcr (savaşı) günü (ganimet malından) suvârî'ye üç sehim verdi: At için iki sehim ve adam için bir sehim (tâyin etti.)" [117]

İzahı

Bu hadisi Buhar î, Müslim, Ebü Dâvûd ve T i r m i z î de rivayet etmişlerdir. Bu hadise göre suvârî gâzi'ye ganimet malından üç sehim verilir, yâni süvari yaya gâzi'nin aldığı payın üç katını alır: Bunlardan bir sehim adam içindir. Diğer iki sehim binit hayvanı içindir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Cumhûr'a göre yaya gâzi'ye bir pay ve suvâri gâzi'ye üç pay verilir. Paylardan birisi adam için verilir. Diğer iki pay ise biniti sebebiyle verilir. Ebû Hanife'ye göre ise suvârî'ye ancak iki pay verilir: Birisi kendisi için, diğeri de biniti içindir. A 1 i ve Ebü M û s â ' dan bu görüş rivayet edilmiştir. Başkaca kimse bu görüşü benimsememiştir. [118]

37- Köleler Ve Kadınlar, Müslümanların Refakatinde Savaşta Hazır Bulunurlar, Babı

2855) Abi'l-Lahm'ın âzadlı kölesi Umeyr (RadıyaUâhü ankümây dan: Şöyle demiştir :
Ben köle iken efendimle beraber Hayber savaşına katıldım. Fakat ganimetten benim İçin sehim verilmedi de bana eşyanın en adîlerinden bir kılıç verildi. Ben o kılıcı kuşandığım zaman (boyumun kısalığından veya yaşımın küçüklüğünden) kılıcı yerde sürüklüyor dum. (Râvî Vekî demiş ki; Umeyr'in efendisi et yemez —olduğu için ona Âbi'1-Lahm künyesi verilmiş— idi.)" [119]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Hursiyy" eskimiş ev eşyası, eski kab kaçak manasınadır. Bu gibi eşya ganimet malının en âdisi sayılır. Bu hadis, savaşa katılan köle için hür gaziler gibi sehim verilmeyeceğine, ancak sehimden az bir şey verilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Ebû Hanife, Şafiî ve âlimlerin cumhuru bu görüştedir. M â 1 îk'e göre köleye sehim verilmeyeceği gibi başka bir şey de verilmeyecek. El-Hasan, İbn-i Şîrîn, Nahaî ve e 1-H a k e m ise :, Köle düşmanla çarpıştığı takdirde hür mücâ-hidler gibi kendisi için de normal sehim verilecek, demişlerdir. Âlimlerin bu görüşlerini N e v e v î' den naklen verdim.
Umeyr (RadıyaUâhü anhl'ın kuşandığı kılıcı yerde sürüklemesinin sebebi; ya kendisinin yaşça küçük olması veya kısa boylu olması idi. Bu iki ihtimal Avnü'l-Mabûd yazarı tarafından belirtilmektedir. Tercemede bu durumu parantez içinde belirttim.
Umeyr (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 2297. hadîs bölümünde geçti.

2856) Ümmü Atiyye el-Ensâriyye[120] (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde yedi savaşa gittim. Ben onların eşyaları başında bekler, yemeklerini yapar, yaralıları tedavi eder ve hastalara bakardım." [121]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. N e v e v î' nin İbn-i Sa'd ve başkalarından naklen beyân ettiğine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 27 savaşa katılmış ve 56 seriyye düzenlemiştir. Yâni mücâhidleri savaşa göndermekle beraber kendisi bu seferlere katılmamıştır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in kâfirlerle bizzat çarpıştığı savaş sayısı ise siyar ehlinin anlattığına göre dokuz olup şunlardır: B e -dir, Uhûd, Müreysî, Hendek, Kurayza, Hay-ber, Mekke fethi, H u n e y n ve T â i f. Bir kavle göre Mekke sulh yoluyla fethedilmiştir.
Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh) bu savaşların yedisinde bulunmuş ve hadîste saydığı hizmetleri görmüştür.
Hadîs, kadınların savaş seferlerine katılması, mücâhidlerin eşyalarına nezâret etmeleri, yemeklerini hazırlamaları, yaralıları tedavi etmeleri, hastalara bakmaları ve benzeri hizmetleri görmelerinin meşruluğuna delâlet eder.
N e v e v i Kadınların yaralıları tedavi etmeleriyle ilgili bu hüküm, kadınların mahremleri durumundaki erkekler ve eşleri hakkındadır. Yâni kadm babası, dayısı, amcası, yeğeni ve kardeşi gibi evlenmesi ebedi olarak haram olan erkekleri tedavi eder. Kocasını tedavi eder. Başka mücâhidleri tedavi edebilmesine gelince; zaruret olmadıkça, yaralının vücûduna el sürmemek şartıyla olabilir, demiştir. [122]

Savaşa Giden Kadın İçin Ganimetten Sehim Verilir Mi ?

N e v e v î bu hususta da: Ebû Hanîfe, Sevrî, el-Leys, Şafiî ve âlimlerin cumhuruna göre kadm, mücâ-hidler gibi ganimetten senim alamaz. Fakat kendisine sehim meblâğından düşük bir mikdar mal verilebilir. E v z â î' ye göre kadın bizzat çarpışmaya katılır veya yaralanan mücâhidleri tedavi hizmetini görürse mücâhidler gibi sehim alır. M â 1 i k' e göre ise kadm hiç bir suretle ne sehim ne de bundan düşük bir meblâğ alır. Müslim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği sahih ve apaçık olan bu bâbtaki hadîsi son iki görüşü reddeder, demiştir. [123]

38- Devlet Başkanının (Savaşa Giden Mücâhidlere) Tavsiyesi, Babı

2857) Safvân bin Assâl[124] (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bir seriyye (askerî müfreze)de savaşa gönderdi ve (gönderirken) şöyle buyurdu:
Allah'ın isminden yardım dileyerek ve Allah yolunda (cihâd etmek üzere) yürüyünüz. Allah'ı inkâr edenlerle savaşmız. Fakat düşmanın vücûdundan parça kesmeyiniz, (varsa) ahdinizi bozmayınız, ganimet malında hiyânet etmeyiniz ve çocukları öldürmeyiniz."
Not: Bunun senedinin hasen olduğu, ZevâÎd'de bildirilmiştir. :

2858) Büreyde (bin el-Husayb) (Radıyallâhü anh)'âen) Şöyle demiştir :
Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seriyye (askerî müfreze) basma bir adamı kumandan olarak tâyin ettiği zaman adama kendi nefsi hakkında Allah'tan sakınmayı ve beraberindeki müslü-manlar hakkında hayrı (yâni iyi davranmayı) tavsiye buyurduktan sonra şöyle

buyururdu:
(Ey mücâhidler) Allah'ın isminden yardım dileyerek, Allah yolunda cihâd ediniz. Allah'ı inkâr edenlerle muharebe ediniz. Savaşınız. Fakat (varsa) ahdinizi bozmayınız, ganimet malında hiyânet etmeyiniz, düşmanın vücûdundan parça, organ kesmeyiniz ve çocukları öldürmeyiniz.
(Ey kumandan!) Müşriklerden olan düşmanlarına vardığın zaman onları şu üç hasletten (seçenekten) birisini seçmeye davet et. Bunlardan hangisine icabet ederlerse sen onlardan kabul et ve onlardan vazgeç. (O üç haslet şunlardır: (Birincisi) Sen onları İslâmiyet'e çağır. Eğer müslüman olmaya icabet ederlerse (bunu) onlardan kabul et ve onlara dokunma. Sonra onları kendi yurtlarından Muhacirlerin yurduna (yâni Medine-i Münevvere'ye) göç etmeye çağır ve onlara şu durumu bildir : Eğer bunu yaparlarsa (yâni Medîne-i Münevvere'ye yerleşirlerse) muhacirler için olan (sevab ve ganimet malı gibi) şeyler onlar için de vardır ve (buna karşılık) muhacirler üzerindeki (savaşa gitmek gibi) yükümlülük onların üstünde de vardır. Şayet (Medine-i Münevvere'ye yerleşmekten) imtina ederlerse onlara şu durumu bildir: (Bu takdirde) onlar müslümanların bedevileri gibi olurlar, mü'minlere uygulanan (namaz, zekât, kısas ve diyet gibi) Allah'ın hükmü onlara da tatbik edilir ve müslümanlarla beraber cihâd etmeleri hâli dışında onlara fey' (kâfirlerden savaş-
sız alman mal) ve ganimet (kâfirlerden savaşla alman mal) da hiç bir şey (hak) olmaz. Eğer onlar müslümanlık dînine girmekten imtina ederlerse (ikinci haslet olarak) cizye vermeyi onlardan iste. Şayet (cizye denilen vergi ödeme işini) yaparlarsa, onlardan kabul et ve onlardan vazgeç (yâni savaşma). Eğer onlar (bundan da) imtina ederlerse (üçüncü haslet olarak muharebe için) onlar aleyhine Allah'tan yardım dile ve onlarla savaş. Sen bir kaleyi muhasara eder ve kale'dekiler senden kendileri için Allah ahdini ve Peygamberinin ahdini isterler ise sakın onlara Allah'ın ahdini ve Peygamberinin ahdini verme. Ve lâkin onlara kendi ahdini, babanın ahdini ve arkadaşlarının ahdini ver. Çünkü şüphesiz sizlerin kendi ahdinizi ve babalarınızın ahdini bozmanız Allah'ın ahdini ve Resulünün ahdini bozmanızdan sizin için ehvendir. Eğer sen bir kale'yi muhasara eder de kale'dekiler Allah'ın hükmüne uymayı (yâni ilâhî hükmün kendileri hakkında tatbik edilmesini) senden isterlerse, sakın onlara Allah'ın hükmünü uygulamayı kabullenme ve lâkin onlara kendi hükmünü uygula. (Yâni kendi içtihadına göre onlar hakkında hüküm ver). Çünkü sen onlar hakkında (vereceğin hükümde) Allah'm hükmüne isabet edip etmiyeceğini şüphesiz bilemezsin.
(Râvi) Alkarna demiştir ki: Ben bu hadîsi Mukatil bin Hayyân'a naklettim. Bunun üzerine Mukatil dedi ki: Müslim bin Heysam bana bunun mislini en-Numan bin Mukarrin (Radıyallâhü anh) aracılığıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etti."[125]

İzahı

S a f v â n (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Her iki hadîste geçen; "Temsülû" fiili; "Tümessilû" şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu iki okunuş arasında mânâ ba1 kurundan bir fark yoktur. Bu iki fiilin kökü olan "Müsle" bir canlının bir tarafını kesmek suretiyle tazib ve işkence yapmak, maktulün burun, kulak, tenasül uzvu gibi bir tarafını kesmekle cesedini bozmak mânâsına gelir. Her iki hadîste düşmanın bu şekilde tazibi, cesedinin tahribi, onlara verilen ahdi bozmak, ganimet malını çalmak, ve savaşamayacak yaştaki küçük çocukları öldürmek fiilleri yasak kılınıyor.
H a 11 â b i "Müsle" sözcüğü ile ilgili olarak özetle şöyle der : "Müsle, bir kimseyi öldürmeden önce veya sonra azalarını kesmek ve cesedini bozmak suretiyle tazîb etmektir. Adamın burnunu veya kulağım kesmek, gözünü çıkarmak ve buna benzer bir organını veya herhangi bir tarafım kesmek Müsle'dir. Hadîsler kâfiri öldürmeden önce veya sonra böyle tazib etmeyi yasaklamıştır. Ancak bir müslümanı bu şekilde tazib eden kâfire misilleme yapılır ve bunu yapmak caizdir, yasağm dışında kalır. Çünkü Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in çobanlarına bu nevî tazibi yapan mürted-lere ayni ceza verildi. Keza müslüman katil, bir müslümanı öldürme- den önce böyle tazîb etmiş ise yâni meselâ elini bilekten kestikten sonra öldürmüş ise katile ayni şekilde misilleme yapılır."
Seriyye: Daha önce de defalarca belirttiğim gibi yaklaşık dört- yüz kişilik süvari müfreze veya ordudan ayrılıp düşmana baskın yap- tıktan sonra orduya iltihak eden askerî müfreze anlamlarına gelir. Burada birinci mânâ kasdedilmiştir.
Her iki hadîs düşmana müsle yapmayı, ahdi bozmayı, ganimet malını çalmayı ve savaşmayan çocukları öldürmeyi yasaklar. N e - v e v i, ahdi bozmak, ganimet malını çalmak, savaşmayan çocukla- rı öldürmek fiillerinin haramlığı ve gereksiz yere müsle yapmanın mekruhluğu hususunda icmâ bulunduğunu nakleder.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi, devlet başkanının ku- mandanlara ve maiyetindeki mücâhidlere takva üzerinde olmaları, kumandanın mücâhidlere iyi davranması için tavsiyede bulunmasının müstehablığına delâlet eder. Keza Reisin mücâhidlerin savaşta ihtiyaç duyacakları şeyleri, kendilerine vâcib helâl, haram, mekruh ve müstehab olan şeyleri öğretmesinin müstehablığına da delâlet eder.
Bu hadîse göre İslâm ordusu savaşa gittiği zaman düşmanı önce müslüman olmaya davet eder. Düşman bunu kabul etmezse cizye ismi verilen vergiyi ödemeye davet eder. Şayet düşman bunu da kabul etmezse o zaman İslâm ordusu muharebe gereği habersiz bas- kın düzenlemek dâhil her taktiği kullanabilir.
Düşmanı baskınla tehdîd etmeden ansızın hücum ve saldırıda bu Ummanın caiz olup olmadığı yolunda üç görüş vardır: En sahîh olar görüşe göre îslâm dîninden haberdar olan düşmanı önce müslümar, olmaya davet etmek müstehabtır. Dînimizden habersiz ise hücum dan önce İslâm'a davet etmek vâcibtir. Nâfi Mevlâ İbn-Ömer, Hasan-i Basri, Sevrî, el-Leys, Şafiî
Ebû Sevr, Îbnü'l-Münzir ve Cumhur böyle hükmetmişler. İbnü'1-Münz-ir: İlim ehlinin ekserisinin kavli budur, demiştir. N e v e v î: Sahîh hadîsler bu görüş ve hükmü te'-yid eder, demiştir. N e v e v i "Cihâd" kitabının başmda bu konuda geniş bilgi vermiş ve diğer iki görüşü de zikretmiştir. Diğer iki görüşü zayıf sayıldığı için buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) de bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir askerî müfrezeyi savaşa gönderdiği zaman kumandana verdiği talimatta düşmanı önce müslüman olmaya davet etmeyi emrettiğini rivayet eder.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in savaşa gönderdiği kumandanlara verdiği talimatta düşmana gösterilen üç seçenekle ilgili paragrafların özlü izahına geçelim:
1. Düşmanı müslüman olmaya davet etmektir. Düşman bunu kabul ettiği takdirde mesele kalmamış olur. Artık onların can ve mal emniyeti garanti altındadır. Onlar yurtlarından M e d i n e - i Münevvere'ye gidip yerleşmek veya yurtlarında ikâmet etmeye devam etmek hususunda serbest bırakılmakla beraber bu iki şıktan hangisini tercih ederlerse yararları ve yükümlükleri bildirilir: Şöyle ki:
Onlar müslümanlığı kabul edince Medîne-i Münevvere ' ye yerleşmeye davet edilir. Bu davet ve çağrı müstehabtır. Eğer bu çağrıya uyarlarsa kendilerinden önce M e d î n e ' ye hicret etmiş olan muhacirler gibi ganimet malından fey1 yâni muharebe yapılmaksızın fethedilen yerlerden alman maldan ve diğer maddi ve manevî kazançlardan istifâde edecekler. Diğer taraftan muhacirlerin yükümlü oldukları görevler onlara da yüklenir. Bu görev gerektiğinde savaşa katılmak, düşmana baskın düzenlemektir. H a t t â b î bu görevin cihâd olduğunu belirterek: Yâni savaşa çağırıldıkları takdirde geri kalınamaz. Muhacirler savaşa katılmak mecburiyetinde idiler. Fakat bedevi Arablar savaşa çağırıldıkları zaman buna icabet etmek mecburiyetinde değillerdi. Davete icabet edenler gidip savaşır ve düşmandan alman mallardan kendisine düşen hisseyi alırlardı. Savaşa gitmeyen bedevi ganimet ve fey'den bir şey alamazdı. Buna karşılık, savaşa katılmadığı için de kınanmaz, günahkâr sayılmazdı. Ancak mücâhidlerin sayısının savaş için yeterli olması şarttır. Afc-si takdirde bedeviler çağırıldıkları savaşa katılmak mecburiyetindedir, der.
Bu paragrafta geçen "Darü'l-Hicre" sözü ile Medîne-i Mü-' n e v v e r e kasdedihniştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Mekke fethinden önceki dönemde Medîne-i Münevvere' ye hicret etmenin İslâm'ın rükünlerinden olduğunu söyleyenler vardır. Yine ayni müellifin beyânına göre H a t t â b î muhacirler hakkında özetle şu bilgiyi vermiştir:
"Muhacirler, Allah yolunda ve İslâmiyet uğrunda vatanlarını terkedip Medîne-i Münevvere'ye göçeden ve muhtelif kabileler ve kavimlerden oluşan bir topluluktu. Muhacirlerin ekserisinin geçimini sağlayacak bir gelirleri yoktu. Medîne-i Münevvere'de bunların ekserisinin ne zirâatı ne de hayvanı vardı. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken ganimetten bunları yararlandırırdı. Bedevi Arablar, yâni köylerde ikâmet eden Arablara gelince; bunlardan savaşa katılanlar ganimetten hisselerini alıp evlerine dönerlerdi. Katılmayanlara ganimetten bir şey yoktu."
Düşman müslüman olmayı kabul etmekle beraber Medîne-i Münevvere'ye yerleşmeyi kabul etmeyip yurdunda kalmayı tercih ettiği takdirde kendilerine şu durum bildirilecek: Onlar diğer bedevi müslümanlar gibi namaz, zekât, oruç ve hac gibi ibâdetlerle mükelleftir. Suç işlemeleri hâlinde ise İslâm dînine göre cezalandırılırlar. Ganimet ve benzeri gelirlerden yararlanmaları ise onların savaşa katılmalarına bağlıdır. Cihâda katılanları bundan yararlanır, katılmayanı yararlanmaz.
2. Düşmanın müslüman olmayı kabul etmediği takdirde Cizye denilen vergiyi ödemeye davet edilmesidir. Düşman bu teklifi kabul ettiği takdirde savaş açılmayacak ve alman cizye her yıl düzenli bir şekilde tahsil edilecektir.
N e v e v î bu nokta ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:

"Cizyenin her çeşit kâfirden alınmasının câizliğine hükmeden Mâlik, Evzâî ve onların görüşünde olanlar bu hadîsi de delil göstermişlerdir. Bu gruba göre kâfirler Arab olsun, başka milletlerden olsun, Hristiyan ve Yahudi gibi Ehl-i kitâb olsun, Mecûsî olsun başka çeşit kâfirlerden olsun hepsi bu hükme tâbidir. EbûHa-n î f e ' ye göre cizye bütün kâfirlerden alınır. Ancak Arablann müşriklerinden ve mecûsîlerinden alınmaz. Ş â f i î' ye göre ise cizye yalnız ehli kitab ve mecûsîlerden alınır. Bunlar Arab olsun, başka milletten olsun fark etmez. Diğer kâfirlerden alınamaz. [126]

Alınacak Cizye Miktarı Hakkındaki Görüşler

N e v e v î sözüne devamla bu husus hakkında da şöyle der: Âlimler cizye mikdarı hakkında ihtilâf etmişler:
1. Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve Ahin e, d' e göre cizye zengin için kırk sekiz, orta halli için yirmidört ve fakir için oniki dirhemdir.
2. Ş â f i î' ye göre cizyenin en azı yılda bir dinar altındır. En çoğu ise anlaşmaya bağlıdır. Cizyenin en azı olan bir dinar hususunda zengin kâfir ile fakir kâfir arasında bir fark yoktur.
3. M â 1 i k' e göre altını bulunan kâfir dört dinar altın ve gümüşü bulunan kâfir kırk dirhem gümüş cizye verecek," (Neve-v î' nin sözü bitti.)
4. Düşman müslüman olmayı kabul etmediği gibi cizye ödeme işini de kabullenmediği takdirde savaş açmaktır.
Hadîsin bundan sonraki kısmı bir kale'yi muhasara etmek hâlinde düşmanın ahid ve mîsâk istemesiyle ilgilidir. Bu paragrafta geçen Zimmet ahid ve mîsâk manasınadır. Bu paragrafta düşman Allah ve Resul (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m ahdini istediği takdirde bunun kabul edilmemesi, fakat kumandanın kendi şahsı, babası ve askerleri adına ahid vermesi talimatı verilmekte ve gerekçesi açıklanmaktadır : Gerekçenin özeti şudur: Allah ve Resulü adına verilen teminatı ve ahdi bozmak ağırdır. Kumandan ve asker adına verilen ahdî bozmak nisbeten ehvendir. Bu paragraftaki yasak tenzihen mekruhluk manasınadır. Yasağın hikmeti ise şudur: Kumandan düşmana Allah ve Resûlü'nün ahdini verir. Sonra bu ahdin önemini ve hakkını kavrayamayan bâzı askerler ahde aykırı davranabilir.
Hadîsin son kısmında da muhasara altına alman düşman kendileri hakkında Allah'ın hükmünün uygulanmasını kumandandan istedikleri takdirde bunun kabul edilmemesi ve fakat kumandanın hükmünün uygulanması talimatı verilmekte ve bu talimatın gerekçesi beyân edilmektedir. Gerekçe şudur : Kumandan düşman hakkında bir hüküm verdiği zaman bunun Allah'ın hükmüne uygunluğunu kesin olarak bilemez. Şu halde Allah'ın hükmüdür, diye düşman hakkında uygulanacak hüküm de bir yanılma vuku bulursa bir isabetsizlik ve hatâ işlenebilir. N e v e v i : Bu paragraftaki yasak, tenzihen mekruhluk ve ihtiyat içindir, der. Çünkü ehil ve liyakatli bir müc-tehid dînî bir konuda olanca gücüyle ictihad ettiği takdirde onun vardığı hüküm Allah katındaki hükme uygun düşmese bile müctehid vebal altına girmiş olmaz. Bilâkis içtihadından dolayı sevâb kazanmış olur.
N e v e v î: Bu hadîs her müctehidin, yaptığı ictihadda mutlaka isabetli karar verdiği söylenemez, diyen âlimler için bir delildir. Yâni bir konu hakkında muhtelif ictihadlar yapıldığı zaman bunlardan birisi Allah katındaki hükme uygun olur ve diğerleri uygun olmaz, diyen âlimler için bu hadîs bir delil sayılır. Bütün ictihadlar isabetli ve Allah katındaki hükme uygundur, diyen âlimler ise bu hadîse şöyle cevab verirler: Yâni, Ey kumandan! Sen düşman hakkında bir hüküm verdiğin zaman senin bu hükümde yanıldığına dâir bana Allah tarafından bir vahyin gelmesi mümkün ve muhtemeldir. Bu itibarla onlar hakkında hüküm verirken kendi hükmünü ver, Allah adına hüküm verme. Bu durum Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in dönemine mahsustur. O'nun vefatından sonra böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü müctehidin verdiği hükümde yanıldığına dâir bir vahyin gelmesi söz konusu değildir. Bu nedenle her müctehid yaptığı ictihadda isabetli karar vermiş sayılır.
Hâl Tercemesi
Büreyde bin el-Husayb (R.A.)'in hâl tercemesi 149. hadis bölümünde geçti. Hadîsin ikinci senedindeki râvî Numân bin Mukarrin (R.A.)'m hâl tercemesi hakkında Hülâsa sahibi 403. sahifede şu bilgiyi verir:
Numân bin el-Mukarrin el-Müzenî (R.A.) sahâbîdir. Râvîleri oğlu Muâviye ve Ma'kıl bin Yesâr'dır. Mus'ab (R.A.)'ın dediğine göre bu zât yedi kardeşiyle beraber hicret etmiştir. Asbahân fethinde bulunmuş ve Nehâvend olayında hicretin yirmi birinci yılı şehîd edilmiştir. Kütüb-i Sitte sâhibleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. [127]

39- İmâm (Devlet Başkanın) A İtaat Babı

2859) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim bana itaat ederse şüphesiz Allah'a itaat etmiş olur ve kim bana isyan ederse şüphesiz Allah'a isyan etmiş olur. Her kim imâma ^devlet reisine) itaat ederse şüphesiz bana itaat etmiş olur. Her kim isyan ederse şüphesiz bana İsyan etmiştir."

2860) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir :
(Ey mü'minler! Valilerinizin ve kumandanlarınızın emirlerini) dinleyiniz ve (onlara) itaat ediniz; üzerinize tâyin edilen vali (veya âmir) başı kuru üzüm gibi saçlı, siyah bir köle olsa bile."

2861) Ümmü'l-Husayn (el-Ahmesiyye) (Radtyallâhü an&î/dan; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim;
Eğer üzerinize habeşî ve burunu, kulağı kesik bir köle emir tâyin edilse, o sizi Allah'ın Kitabı ile sevk ve idare ettiği sürece siz onun emirlerini dinleyiniz ve (ona) itaat ediniz."

2862) Ebû Zerr(-i Gifârî) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi er-Rebeze'ye vardı. O sırada namaz için ikâmet ediliyor ve bir köle (cemaata) namaz kıldırmaya hazırlanıyordu. Bu (gelen zât) Ebû Zer'dir denilince köle (Ebû Zer namaz kıldırsın diye) geri çekilmeye başladı. Bunun üzerine Ebû Zer (Radıyallâhü anh) şöyle dedi:
İmâm (burnu ve kulağı gibi) etrafı kesik habeşi bir köle bile Olsa onun emirlerini dinlememi ve ona itaat etmemi, dostum (Peygamber) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana tavsiye buyurmuştur."[128]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini B u h â r I ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh)' in hadisi ise B u h â r i' de de rivayet edilmiştir.
Ümmü'l-Husayn (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ile E b ü Zer (Radıyallâhü anh)'m hadisleri yine Müslim tarafından, ayrıca Ümraü'1-H u s a yn (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi T i r m i z î tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler İslâm devlet başkanına, valisine, kumandanına ve diğer âmirlerine itaat etmeyi ve emirlerini dinlemeyi vâcib kılar. Müslüman olan âmirlerin Allah ve Resulünün emirlerine aykırı olmayan talimatlarına uymanın vâcibhği hususunda icmâ bulunduğunu Ne-v e v î nakletmiştir. Allah'a isyan ve günah sayılan talimatlarda ise âmirlerin emirlerine itaat edilmesinin haramlığı hususunda da icmâ bulunduğu Kadı Iyâz tarafından nakledilmiştir. Günah olan talimatlara uyulmamasına âit hadîsler bundan sonra gelen bâbta rivayet edilmiştir. Bu itibarla âmirlere itaat edilmesine dair bu bâbtaki hadîsler Şer-i Şerife aykırı olmayan emir ve talimatlar hakkındadır.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e itaat veya isyanın Allah'a itaat veya isyan sayılmasının sebebi Allah'ın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e itaat etmeyi emretmiş olmasıdır. İslâm devlet başkanına itaat etmenin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)' in emrine itaat, keza devlet reisinin emrine isyan etmenin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine isyan sayılması sebebi ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in devlet reisine itaat etmeyi emretmiş olmasıdır. Bu itibarla İslâm devlet başkam tarafından verilen ve dîne aykırı olmayan emirlere itaat etmek Allah ve Resû-lü'nün emirlerine itaat sayılır. Keza onun emirlerine isyan etmek Allah ve Resûlü'nün emirlerine isyan sayılır.
E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisinden de âmir durumunda olan kişi siyah bir köle de olsa onun emirlerini dinlemenin ve ona itaat etmenin vâcibliği hükmü çıkarılıyor. El-Hâf ız'ın da beyân ettiği gibi bu hadîste geçen "İstimal" ifâdesi umûmî bir mânâyı taşır. Yâni vali, kumandan, cami imâmı ve benzeri âmirler bu hükmün içine giriyor.

Bu hadîste âmir atanacak kölenin başı kuru üzüm taneciğine benzetilmiştir. Yâni âmir durumundaki şahıs süreten çirkin, önemsiz ve aklı, zekâsı noksan bir köle bile olsa ona itaat edilecektir.
N e v e v i de: Bir kölenin âmir, vali, kumandan olması iki şekilde düşünülebilir: Devlet başkanı tarafından böyle bir kimse bir göreve atanmış olabilir. Ya da bir köle herhangi bir yolla memleket idaresini eline geçirir. Yoksa normal bir seçimle bir köleyi emir ve devlet başkam yapmak caiz değildir. Çünkü emirin, yâni devlet reisinin hür olması şarttır, der.
H a t t â b i : de: Vuku bulması düşünülmeyen misaller bazen verilir. Bu ve benzeri hadîsler de bu nevîdendir. Yâni dinen düşünülmüyor ise de faraza başa geçen imâm, devlet başkanı, böyle bir kimse bile olsa mutlaka itaat edilmesi gereklidir. îtâatin önemi mâhiyetinde bu misâl verilmiş, der.
E 1 - H â f ı z' in beyân ettiği bir kavle göre E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinden maksad şudur: Devlet başkanı habeşî bir köleyi bir yere vali - kaymakam tâyin ettiği zaman o köleye itaat edilmesidir. Maksad kölenin devletin başına getirilmesi değildir. Hadiste böyle bir ifâde yoktur. Şöyle de denilebilir: Devletin başına usûlü dâiresinde getirilen kişi önceden köle iken âzadlanmış ve hür bir kimse hâline gelmiş ise ona itaat edilmesi vacibtir.
Ümmü'l-Husay n (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccı esnasında buyurduğu. M ü s 1 i m ' in rivayetinde belirtilmiştir. Yine M ü s 1 i m' in bir rivayetine göre bu hadis M i n â veya Arafat'ta bu-yurulmuştur. Bu hadîste de E n e s ' in hadîsinde olduğu gibi bir göreve atanan devlet yetkilisine itaat edilmesi emrolunmuştur. Ancak o âmirin toplumu Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerime uygun biçimde sevk ve idare etmesi şart koşuluyor. Bu hadîste geçen "Mü-cedda" burnu ve kulağı kesik kişi mânâsına yorumlanmıştır. Bâzıları ise bu kelime vücudunun herhangi bir tarafı kesik olandır, diye yorumlamışlardır.
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Bu hadîs, Ulü'I-Emr, yâni devlet yetkilileri ile iyi geçinmeyi, onların talimatlarına uyulmayı ve fitne ile parçalanmadan sakınmayı emreder. El-Mecma'de deniliyor ki: Şöyle bir soru sorulabilir: İmamın hür olması, K u r e y ş ' ten olması ve vücûdunda bir sakatlığın bulunmaması şartı vardır. Oysa bu hadise göre bu şartlar olmasa da itaat edilecek ve bu şartları taşımayan kimse de imâm olabilir? Bu soruya şöyle cevab verilir: Evet normal şartlar içinde dinen imamı seçme yeteneğine sâhib kimselerin görüşleriyle imam seçildiği takdirde anılan şartlar aranır. Fakat böyle değil de cebir ve baskı kullanmak suretiyle imâm olan bir kimse köle veya fâsık bir müslüman da olsa ona muhalefet edip memlekette isyan çıkarmak haramdır. Onun verdiği talimatlar geçerlidir. Diğer taraftan şunu da belirtmek gerekir: Hadiste böyle bir kimsenin imâm, yâni devlet başkanı olmasından söz edilmemiştir. Hadîste devlet başkanı böyle bir kimseyi bir işe âmir tâyin ettiği zaman onun emrine itaat edilmesi isteniyor."
E b û Zer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde geçen "Rebeze" Medine-i Münevvere ile Mekke arasında ve M e -dine-i Münevvere'ye yaklaşık üç konak mesafede bir köyün ismidir. Ebû Zerr-i Gifârî (Radıyallâhü anh), Hz. Osman (Radıyallâhü anh) tarafından bu yerde ikâmete memur edilmişti. Ebû Zer, bu münâsebetle R e b e z e' ye vardığı zaman o köyde bir kölenin imamlık ettiğini görmüş ve imâm namaz kıldıracağı zaman Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'in teşrifi dolayısıyla imâm uyaı^lmış. Bunun üzerine imâm geri çekilmek
istemiş ve E b û Zer (Radıyallâhü anh) bu esnada bu hadisi rivayet etmiştir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: E b û Zer şunu demek istemiş: Emir kim olursa olsun, hattâ vücûdunun herhangi bir tarafı kesik, siyah bir köle de olsa ben onun emirlerini dinler ve itaat ederim. Çünkü itaati vâcibdir.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini izah ederken" bir münâsebetle E b û Zer (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsini naklederek: Bu hadîs, Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'in E b û Z e r r' e özel mâhiyette böyle bir tavsiyede bulunmasının hikmetini beyân eder, demiştir. Yâni Ey E b â Zer! Günün birinde bir köleye uymak durumu ile karşılaşırsan onu dinle ve ona itaat et.
Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 149-156. hadisler bölümünde verildi. [129]

40- Allah'a İsyan Hususunda (Hiçbir Yaratığa) İtaat Etmek Yoktur, Babı

Ümmül-Husayn <R.A.)ın Hâl Tercemesi
Ümmü'I-Husayn bint-i İshâk el-Ahmesiyyc sahâbidir. Veda haccında hazır bulunmuştur. Müslim onun iki hadîsini rivayet etmiştir. Râvlsi Yahya bin el-Hu-sayn'dır. Sünen sahihleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 4OT)

2863) Ebû Saîd-İ Hudrî (Radtyallâhü anh)'den Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Alkarna bin Mücezziz (Radiyallâhü anhî'ı bir müfrezenin başında (savaşa) gönderdi. Ben de o müfrezede idim. Kumandan savaşın başına vardığı veya yolculuk ettiği sıralarda askerlerden bir grub (ayrı gitmek için) kumandandan izin istedi. Kumandan da onlara izin vererek başlarına Abdullah bin Huzâfe bin Kays es-Sehmî (Radıyallâhü anh)'ı kumandan tâyin etti. Ben de bu kumandanla beraber savaşa gidenler arasında idim. Abdullah bin Huzafe (beraberindeki grub ile) yolun bir yerinde (konaklamış) olduğu sırada mücâhidler ısınmak veya üzerinde bir yemek yapmak için muazzam bir ateş yaktılar. (Kumandanımız) Abdullah — Kendisinde şaka etme huyu vardı —:
(Ey asker)! Sizin üzerinizde benim emirlerimi dinlemek ve bana itaat etmek hakkı yok mu? diye sordu. Mücâhidler:
— Evet (var), dediler. Kumandan:
— Şu halde ben size neyi emredersem behemehal yapacaksınız (değil mi?) dedi. Mücâhidler:
—• Evet, dediler. Kumandan %
— Şu halde ben size şu (alev alev yanan) ateşe atılmanızı emrediyorum, dedi. Bunun üzerine mücâhidlerin bâzısı ayağa kalkarak ateşe atılmaya hazırlandılar. Kumandan bunların kendilerini cidden ateşe atacakları kanâatına varınca (onlara) :
Kendinizi tutunuz (yâni ateşe atılmayınız). Çünkü ben sizlerle şaka ettim, dedi.
Ebû Saîd-i Hudrî demiştir ki: Sonra biz (savaştan dönüp Medine'ye* gelince mücâhidi er bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Onlar (yâni başınızdakiler) den kim size Allah'a isyan etmeyi emrederse sakın (o hususta) o kimseye itaat etmeyiniz."
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2864) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Müslüman kişinin bir günah işlemekle emrolunması durumu dışında hoşlandığı veya hoşlanmadığı hususlarda (müslüman âmirle-rinin emirlerine) itaat etmesi vâcibtir. Bir günah işlemekle emrolun-duğu zaman (hiçbir âmiri) dinlemek ve itaat etmek yoktur." [130]

İzahı

Ebû S a î d (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi Zevâid nevilidendir ve senedi sahihtir. İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anhî'ın hadisi Buhâri, Müslim, Tir m izi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir
Birinci hadiste geçen "Duâbet" şaka etmek ve oynamak manasınadır. Burada saka etmek mânası kasdedilmiştir. Buhâri,Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu hadîsin benzerini Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
H a t t â b i : Bu hadis, Ülü'1-Emr, yâni devlet yetkililerinin emirlerine itaat etme vâcibliğinin ancak dinen mâruf, yâni meşru işlere mahsus olduğuna delâlet eder. Meselâ savaşa çağrı, dinen ibâdet ve tâat sayılan hizmetler ve kamu yararına olan işler gibi. Fakat öldürülmesi haram olan insanları öldürmek gibi meşru sayılmayan görev ve hizmet için verilen emirlere itaat edilmeyecek, demiştir.
Şu halde Ülü'l-Emr'e itaat etmek hususunda gelen genel hadisler meşru emirler mânâsına yorumlanır. Sünenimizin 2859 - 2862 nolu hadisler devlet yetkililerinin emirlerine itaat etmeyi emreder ve bu hadislerde verilen emirlerin meşru olup olmadığına dâir bir kayıt yok ise de bu bâbta rivayet edilen hadîsler ve benzeri hadisler verilen emirlerin dînen meşru görev ve hizmetlere mahsus olduğunu bildirirler. Diğer hadîsler de buna uygun bir tarzda yorumlanır.

2865) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anfı)X\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) :
Benden sonra sünneti (yâni yolumu) söndüren, bid'at ile amel eden ve namazları vakitlerinden geciktiren bir takım adamlar sizlerin işlerinizi tedvir edecekler (yâni başınıza geçecekler) dir, buyurdu. Bunun üzerine ben:
Ya Hesûlallah eğer ben onların zamanına ulaşırsam nasıl yapayım? diye sordum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

Yâ İbn-i Abdi Üm! Sen bana nasıl yapacağını soruyorsun? Allah'a isyan eden kimseye itaat etmek yoktur, buyurdu."[131]

41- Biat Bâbı

2866) I"bade bin es-Sâtnıt (Radıyal/âhü anfı)'ı\er\; ŞÖyîe demiştir:
Biz (Ensârîler Akabe gecesi) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e şöyle biat ettik:
Zor ve kolay hallerimizde, neş'eli ve kederli zamanlarımızda ve başkalarının biz (Ensâriler)e tercih edilmesi durumunda (bile Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilecek) emirleri dinlemek vo itaat etmek, ehil emir'c karşı emirlik konusunda nizâ-laşmamak ve nenle olursak hakkı söyleyip Allah uğrunda hiçbir kıyanın kınamasından korkmamak (yâni bu korkuyla hakkı bırakmamak) üzere. (Fakat emirin açık küfrünü görüp, küfrü hakkında Allah'ın kitab'ından elinizde kuvvetli deliliniz olursa o takdirde emirliği konusunda niza edersiniz.)"
Bir Hâl Tercemesi
Birinci hadiste ismi anılan Abdullah bin Huzâİe bin Kays es-Sehmİ el-Kureşî EbÛ Huz&fe (R.A.), Habeşistan'a hicret eden ilk müslümanlardandır. Bu zât Bedir savaşına da katılmış ve Resûl-i Ekrem (S.A.V.) tarafından Kisra'ya gönderilmişti. Birkaç hadîsi var. Müslim onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvileri Ebû Vâil ve Süleyman bin Yesâr'dır. BeğavÎ'nin dediğine göre Osman (R.A.)'ın hilâfeti döneminde vefat etmiştir. Müslim ve Nesâi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 194) [132]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim, Nesâî, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişler. Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Ösr: Zorluk, darlık ve sıkıntı manasınadır.
Yüsr: Kolaylık, genişlik ve bolluk, manasınadır.
Menşat: Neş'e zamanı, yeri ve neş'eli olmak mânâlarına gelir.
Mekrah: Hoşnutsuzluk zamanı, yeri, hoşnutsuzluk işi, kederli olmak zamanı, yeri ve kederli olmak işi gibi mânâlara gelir. Burada Menşat ile beraber anıldığı için kederli zaman mânâsına terceme ettim. Çünkü Menşat'ı neş'eli zaman şeklinde terceme ettim.
Esere: İstisâr masdarından isimdir. İstisâr bir şeyi tercih etmek istemek demektir. Bu kelimenin kullanıldığı cümleden maksad: Emir, halife ve yetkili devlet adamları başkalarını veya kendi arzularını bize tercih etseler, maddi yardım, ikram, devlet hizmetlerine atama ve diğer haklar hususunda farklı muamele etseler bile bu duruma sabretmeye ve isyan çıkarmamaya söz vermektir. Sindi, bu mânâyı tercih ederek : Çünkü bir hadîste buyurulduğu gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ensâr'a şöyle bir tavsiyede bulunmuştu: "Benden sonra size karşı bir takım tercihler yapılacaktır. Siz bu duruma sabrediniz." Yâni emirler maddî yardımlar, hediyeler, ikramlar amirlikler ve bir takım haklar hususlarında başka kimseleri siz Ensâr'a tercih edecekler. Siz bu durumlara karşı sabrediniz. Nitekim Hulefâ-i Râşidin yâni hak yolda yürüyen halîfeler devrinden sonraki emirler'in dönemlerinde bu durum vuku buldu ve Ensâr-i Kiram (Radıyallâhü anhüm) bu duruma karşı sabrettiler, diye bilgi vermiştir.
Bu hadis, seçimle iktidar olan devlet adamlarına itaat etmek ve isyan ile ihtilâl çıkarmamak, kardeş kanının dökülmesine sebep olmamak hususunda bir nassdır. Ancak bu itaatin bir sınırı vardır kibu sınır B u h â r i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Biz de bu ilâveyi parantez içinde ifâde ettik. Bu sınır, emîrin apaçık kâfir olması sınırıdır. Yâni böyle kâfir bir emire itaat ve emirlerine uymak yoktur. Zâten bu bâbtan önceki bâbta rivayet edilen hadislerde Allah'a isyan hususunda hiçbir yaratığın emrine uyma ve itaatin söz konusu olamayacağı belirtilmiştir.
Hadisin; cümlesinin mânâsı hakkında da Sindi: Yâni devletin bir yetkilisi ehil bir kimseye verilmiş iken o yetkinin ondan alınarak ehil olan bir başkasına verilmesi için de nizâa girmemeye söz veriyoruz, diye bilgi vermiştir.
Kötü ve zâlim devlet adamlarına karşı takınılacak tavrın ne olacağı hususunda D â v û d İ özetle şöyle der: Âlimlerin bu nokta hakkındaki görüşleri şöyledir: Bir fitne ve zulüme sebebiyet ve meydan vermeden o devlet yetkilisinin işine son verilmesi ve işgal ettiği mevkiden indirilmesi mümkün ise bu yola gidilir. Fakat bu yolla görevden alınması mümkün görülmediği takdirde yapılacak şey, sabretmektir. Bâzıları da şu görüşü beyân etmişlerdir: Fâsık ve zâlim bir kimsenin emirlik gibi devlet makamına baştan seçilmemesi gerekir. Kendisine bîat edilirken adaletli olup, sonradan sapıtıp zulüm ve haksızlık yapmaya başlayan emir küfrü benimsemedikçe ona karşı isyan ve ihtilâl yoluna gidilemez. Dinsizliği ve küfrü kabullenince artık ona karşı çıkmak ve onu o mevkiden indirmek için başka çârelere başvurmak vâcib ve meşru olur.
Hadisin son kısmında ise hakkı ve gerçeği söylemek hususunda hiç kimseye tâviz verilmemesi ve hiç kimsenin kınaması, ayıplaması endişesiyle bundan geri kalınmaması emrediliyor. Şartlar ne olursa olsun, yâni hayati tehlike olmadıkça, müslüman, hakkı ve gerçeği söylemelidir.

2867) Avf bin Mâlik el-E§caî (Radtyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Biz yedi veya sekiz ya da dokuz kişi olarak Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idik. Peygamber (Sallallahü Aley-hive Sellem) (bize) :
Allah'ın Resulüne bîat ediniz, buyurdu. Bunun üzerine biz ellerimizi (Ona) uzattık. Bu arada bir konuşmacı:
Yâ Resûlallah! Biz şüphesiz size bîat etmiştik. Şimdi sana ne üzerine biat ediyoruz, diye sordu? Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Allah'a kulluk etmeniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanız, beş vakit namazı (usûl ve âdabına uygun olarak) dosdoğru edâ etmeniz, (başınızdaki müslüman âmirlerinizin meşru) emirlerini dinlemeniz, (onlara) itaat etmeniz —Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu arada bir kelimeyi gizli söyledi — ve insanlardan hiçbir şey istememeniz üzerine, diye cevab verdi. Avf (Radıyallâhü anh) demiş kî:
And olsun sonra ben o cemaatın bâzısını kamçısı (elinden yere) düşüyor da yerden kaldırıp kendisine verilmesini hiç kimseden istemiyor gördüm."

2868) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emirlerini dinlemek ve itaat etmek üzere biat ettik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize acıyarak) :
«Gücünüz yettiği kadar,» buyurdu."[133]

İzahı

Avf bin Mâlik (Radıyallâhü anhî'ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadis İslâm devlet başkanına bîatın tekrarlanmasının meşruluğuna, biat edilirken biat eden ile biat edilenin el ele vermelerinin müstehablığma, biatin Allah'a kulluk etmek, O'na ortak koşmamak, farz ibâdeti düzenli bir şekilde ifâ etmek, Ülü'l-Emr'in emirlerini dinlemek ve onlara itaat etmek üzere yapıldığına delâlet eder. Ayrıca kimseden bir şey istememek için de biat edilmesinin müstehabhğı hükmü buradan çıkarılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e biat eden bu cemâatin kimseden bir şey istememeye söz vermeleri üzerine bu hükmü genel mânâda tuttukları da hadîsten çıkarılıyor. Halbuki yapılan bîatta dilencilik etmemeleri için kendilerinden söz istenmişti. Onlar ise tâlim edilen sözü genel mânâya yorumlamışlar ki yere düşen kamçıyı yerden almak için bile kimseden yardım istememişler. Hadîs en değersiz bir şeyi bile istemekten sakınmayı ve tenezzül etmemeyi teşvik eder.
Enes (Radıyallâhü anbj'ın hadîsini Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bulamadım. Ancak, Buhâri, Müslim, Ebû D â -vûd, Tirmizi ve Nesâi bunun mislini İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'den, merfû olarak rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetine olan şefkat ve acımasının kemâl derecesinde olduğuna delildir. Çünkü Ashâb-i Kiram (Radıyallâhü anhüm) O'na emirlerini dinlemek ve itaat etmek üzere biat ederken güçlerinin yetmediği işler için de biat etmiş olmasınlar diye Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlara telkinde bulunarak : "Güçlerinin yettiği kadar" kaydını ekliyor ve bu kayıtla biat etmelerini arzuluyor. Hattâ bi1 nin dediği gibi cebir ve zor kullanma altında tutulan bir müslümanm biata aykırı davranması, yapılan biati zedelemez. Çünkü irâde dışı bir davranış olmuş olur.

2869) Câbir (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Bir köle gelip hicret etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e biat etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun köle olduğunu bilmiyordu. Sonra kölenin efendisi gelip onu istedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), efendisine 1

Bu köleyi bana sat, buyurdu ve onu iki siyah köle karşılığında satın aldı. Bu olaydan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (biat için gelen) herhangi bir kimseye köle olup olmadığını sormadıkça onun biatim kabul etmedi."[134]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişler, N e v e v i bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Hadîste sözü edilen köle sahibinin ve kölesine karşılık olarak aldığı siyah kölelerin müslüman kişiler olması muhtemeldir. Bunların üçünün kâfir kimseler olması da muhtemeldir. Çünkü bilindiği gibi müslüman köleyi kâfir köle karşılığında satmak müslüman bir kimse için caiz değildir.
Hicret etmek üzere Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e biat eden köleye sâhib çıkarak, bu benim kölemdir diyen adamın iddiasını ya şâhidlerle veya kölenin itirafıyla isbatlaması gereklidir. Hattâ köle olduğu iddia edilen kimse hür olduğunu söyledikten sonra ifâdesini değiştirerek köle olduğunu itiraf etse onun son itirafı geçerli sayılamaz. Ancak efendisi onun köle olduğunu şâhidlerle is-batlarsa o zaman köleliğine hükmedilir.
Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de bir köleyi iki köle karşılığında satmanın câizliğidir. Satılan ve satın alınan köleler peşin olarak teslim ve tesellüm edilirse bu akid âlimlerin icmâı ile sahihtir. Hayvanların alım satımı da böyledir. Yâni bir koyun iki koyuna karşılık satılabilir. Bu takdirde satılan ve satın alınan koyunların derhal teslim ve tesellümü yapılacaktır. Eğer bir adam bir köleyi iki köleye veya bir deveyi iki deveye karşılık vadeli olarak satarsa bu tür satış Ebû Hanife ile Küfe âlimlerine göre caiz değildir. Şafii ve cumhura göre caizdir. Bu mes'ele hakkında başka görüşler de vardır."
Hadîsten çıkarılan bir başka hüküm de şudur: Bir kimse emir'e müracaatla hicret etmek üzere biat etmek istediğinde, emir o kimsenin köle mi hür mü olduğunu bilmediği takdirde önce bu durumu soracak. Eğer adam köle olduğunu söylerse, emir onun biatini kabul etmeyecek. Şayet hür olduğunu söylerse o zaman biati kabul edilecek. Tuhfe yazan bu hükmü beyân etmiştir. [135]

42- Biate Vefa (Yâni Bîatla Verilen Söze Sadakat Göstermek) Babı

2870) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullab (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç kişi vardır ki kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elim bir azab da vardır:
(Onlardan birincisi) çölde ihtiyacından fazla suyu bulunup da (susamış) yolcudan esirgeyen adamdır. (îkincisi) ikindiden sonra bir kimseye bir mal satıp bu malı şu ve bu fiyatla aldığına dair Allah'a yemin eden, müşteri de (bu yemin üzerine) kendisine inanan, halbuki yemininde yalancı olan (satıcı) adamdır. (Üçüncüsü) de o adamdır ki, imâm (yâni devlet başkanınla sırf dünyalık için biat eder. İmâm ona dünyalıktan verirse o adam biatinin gereğini îfâ eder (yâni itaat eder). Ona dünyalık vermezse o adam biatinin gereğini îfâ etmez (yâni isyan eder)."[136]

İzahı

Bu hadis sünenimizin 2207. hadisimizin aynisidir. Orada belirtildiği gibi bu hadîsi Buharı ve Müslim de rivayet etmişler. Ayrıca T i r m i z î de bunu kısa bir metinle rivayet etmiştir. Hadisin izahı orada yapıldığı için burada tekrar izaha gerek yoktur.

2871) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Devlet yetkilileri toplumu idare ettiği gibi) İsrail oğullarını peygamberleri idare ederdi. Her ne zaman bir peygamber gider (ölür)se, onun yerine başka bir peygamber geçerdi. Benden sonra şüphesiz içinizde hiç bir peygamber olmayacaktır. Sahâbîler:
Şu halde (senden sonra) ne olabilir? diye sordular. Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Benden sonra) halîfeler olur ve sayıları çoğalabilir, buyurdu. Sahâbîler t
(Yâ Resûlallah)! Halîfelerin sayısı taaddüd edince nasıl yapacağız? diye sordular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Birinciye ettiğiniz biate bağlı kalınız (Çünkü ilk biat sahihtir) ve üzerinizdeki (emri dinleme ve itaat etme) hakkı ödeyiniz. Onlara da Allah (Azze ve CelleJ riâyet etmeleri gerekli haklarınızı soracaktır."[137]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Peygamberlerin israil oğullarını idare etmeleri ile ilgili cümlenin açıklaması bölümünde e 1 - H â f ı z . el-Fetih'te : Yâni t s -r â i 1 oğullarında bir bozulma olduğu zaman Allah Teâlâ bu bozukluğu giderip onları düzene sokacak ve değiştirilen Tevrat hükümlerini tashih edecek bir peygamber gönderirdi. Bu hadis, toplumun işlerini sevk ve idare edecek, onları iyi yola yöneltecek ve mazlumun hakkını zâlimden alacak bir liderin bulunmasının gerekliliğine delâlet eder der. E 1 - H â f ı z daha sonra hadisin "İlk halîfe'ye ettiğiniz bîat'e bağlı kalınız..." cümlesinin açıklaması bölümünde de: "Yâni bir halîfe'ye biat edildikten sonra ikinci bir halîfe'ye biat edildiği zaman birinci halîfe'ye yapılan bîat sahihtir, diğer halîfe'ye ya-pılan biat bâtıl ve geçersizdir. N e v e v i demiş ki, ikinci halîfe'ye bîat edenler birinci halîfe'ye bîat edildiğini bilsinler veya bilme-sinler, biat edenlerin hepsi bir memlekette bulunsunlar veya muhtelif memleketlerde bulunsunlar fark etmez. Hüküm aynidir. Cum-hûr'un da teyid ettiği sahih görüş budur. Kurtubi de şöyle demiş: Bu hadiste birinci halîfe'ye yapılan biatin hükmü beyân edilmiş, fakat ikinci halîfe'ye yapılan bîat'ın hükmü beyân edilmemiştir. İkinci halife ile yapılan bîat'ın hükmü M ü s 1 i m' in rivayet ettiği Arfaca hadîsinde;^.VI öit^^-» la 'Diğer halîfe'nin boynunu (kılıçla) vurunuz" cümlesiyle beyân edilmiştir, diye bilgi verir.
Bu hadîs, dîn işinin dünya işinden önce olduğuna delâlet eder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce halîfe'ye karşı olan görevlerin İfâsını emretmiştir. Çünkü seçilen halîfe'rün emirlerini dinlemek ve itaat etmek dînin yücelmesine, toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşamasına ve her türlü fitne ve fesadın önlenmesine vesile olur. Kişilerin kişisel haklarını halifeden isteme işi sonraya bırakılmış olmakla beraber ihmal edilmemiş ve bu haklar dünyada gerçekleştirilmemişse bile kıyamet günü bunun hesabı mutlaka halifeden sorulacaktır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu durumu da bildirmiştir.
N e v e v î' nin dediği gibi halifelerin çoğalması haberi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesi mahiyetindedir. N e v e v i bu arada: Âlimler bir devirde birden fazla halîfe'ye biat edilmesinin caiz olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. İslâm memleketi ne kadar geniş olursa olsun hüküm budur, demiştir.

2872) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü ankydtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Ahdîni bozan her kişi için kıyamet günü (halk arasında teşhir edilmek üzere) bir alâmet dikilir ve: Bu alâmet falan kişinin ahdini bozması (nın cezası) dır, denilir."

2873) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallahü anhyûett rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demi§tir:
Bilmiş olunuz ki ahdini bozan her kişi için ahdini bozduğu oranda kıyamet günü (halk arasında teşhir edilmek üzere) bir alâmet dikilir."
Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde bulunan Ali bin Zeyd bin Ced'ân zayıftır. [138]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r I de rivayet etmiştir. Ayrıca bunun mislini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesâî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. Ebû S a i d (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi ise Zevâid nevindendir.
Bu hadîsler de ahdini bozan ve sözünde durmayan kimsenin kıyamet günü mahşer halkı huzurunda teşhir ve tahkir edileceği ve içine düştüğü kötü durumun, arkasına takılacak bir alâmetle belirtileceği bildirilmiştir.
El-Hafiz'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre tbn-i Eb! Cemre: Bu hadisin zahirine göre her ahid bozma İşi için bir alâmet takılır ve bu durumda bir kiçi için yaptığı ahid bozma sayısınca alâmetler bulunur. Ahdini bozan kimsenin kıyamet günü bir takım alâmetlerle teşhir edilmesi

hikmetine gelince-, ahdi bozma işi genellikle gizli ve kapalı kalır. Bu itibarla cezasının alenen olması uygun olur. Arablara göre bir şeyin en iyi şekilde teşhiri bayrak asmak yoluyladır. Bu nedenle hadîste bayrak dikme tâbiri kullanılmış, demiştir. [139]

43- Kadınların Biat Etmesi Babı

2874) Ümeyme bint-i Rukayka (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Ben birkaç kadın içinde Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varıp O'na biat ettik. Peygamber bize (acıması nedeniyle) ; Gücünüz yettiği ve takat getirebildiğiniz kadar. Şüphesiz ben kadınlarla tokalaşmam, buyurdu.** [140]

İzahı

Bu hadisi Tirmizt, Nesâî ve Tabarî de rivayet etmiştir. Tirmizi' nin rivayetinde, Ümeyme (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ves-selâm) bize i Gücünüz yettiği ve takat getirebildiğiniz kadar, buyurun ca ben Allah ve Resûl'ü bize bizden fazla merhametlidirler, dedim. Sonra ı Ya Resûlallah! Bizimle biatle» (Süfyan demiş ki: Yâni biat ederken elinizi bizim elimize ver), dedim. RetûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü veVselam): Benim
yüz kadına sözüm, tek bir kadına sözüm gibidir (yâni kadınlarla tokalaşmam) , buyurdu."
Nesâî ve Tabari' nin rivayetlerine göre Ü m e y m e ile beraber biat için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden kadınlar:
Yâ Resûlaliah! Elini açıp bize uzat, toka!aşalım (yâni ellerimizi senin elinin üzerine koymak suretiyle biat edelim) dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben kadınlarla musafaha etmem (yâni tokalaşmam). Ancak sizden ahld alırım..., buyurdu.
Kadınlarla yapılan biat'te halife kadınların elini tutmaz ve ancak onlardan söz ve ahid alır. Hadis buna delildir.
ümeyme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Ümeyme bint-i Rukayka (R.A.)'nın babası Abdullah bin Necâd bin Umeyr bin el-Hars bin Harise bin Sa'd bin Teym et-Teymiyye'dir. Bu kadın sahâbilerdendir. Râvîlerİ kızı Hakime ve Muhammed bin el-Münkedir'dir. Sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 489)

2875) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in zevcesi Âiçe (Ra~ d\yallâhü anhâ)'d&n; Şöyle demiştir:
îmân eden kadınlar (Fetih'ten önce Mekke'den Medine-i Münev-vere'ye) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma hicret ettikleri zaman Allah'ın; = "EyNebî! İmân eden kadınlar sana biat etmek üzere yanma geldikleri zaman..., âyeti ile imtihan (yâni biat) edilirlerdi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiş ki: İmân eden kadınlardan bu âyet'i ikrar (yâni âyetteki ahidleri kabul) edenler imtihanı ikrar (yâni şer'i bîat) etmiş olurlardı. Kadınlar bu (âyetteki) ahidleri sözleriyle ikrar ve kabul edince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} onlara : Gidiniz. Ben sizlerle bîatleştim (yâni biatiniz tamamlandı), huyttnttâu. Hayır. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, (mübarek) eli hiç bir (yabancı) kadının eline kat'iyyen temas etmedi. O, kadınlarla sadece konuşmak suretiyle (yâni ellerini tutmadan) bîatleşirdi.
Âişe demiş ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın kendisine emrettiği ahidlerden başka hiç bir şey hakkında kadınlar dan söz almadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in (mübarek) eli hiç bir (yabancı) kadının eline kat'iyyen temas etmedi. Re-sûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bîat için) kadınlardan söz aldığı zaman onlara sözlü olarak: Ben sizlerle bîatleştim, buyururdu." [141]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadîste anılan Mümtehine sûresinin 12. âyetinin tamamının meali şöyledir:
Bu Ümeyme, Ümeyme bint-i Rukayka es-Sakafiyye'den başkadır. O kadın tabiilerdendir. Bu durum Tuhfe yazan tarafından belirtilmiştir.
"Ey Peygamber! İmân eden kadınlar, sana gelip Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayaklan arasında uyduracakları bir iftira ile gelemeyecekleri ve sana maruf (yâni dînen iyi sayılan) hiç bir hususta isyan etmeyecekleri üzerine bîat'te bulunacakları zaman artık sen de onlarla biatleş (yâni biatlerini kabul et) ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah gafurdur, rahimdir."
Bu âyet. imân eden kadınlarla yapılan biat'te onlardan hangi hususlar için söz ve ahid alındığını beyân eder.
Ayni sûrenin 10. âyeti de îmân ederek hicret eden kadınların gerçekten inandıkları için mi, dünyevî bir takım yararlar ve amaçlarla mı hicret ettiklerinin tesbiti ve bu konuda kanaat sahibi olmak üzere onların imtihan edilmelerini emreder. B u h â r î' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan olan bir rivayetine göre imân edip de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a hicret eden kadınları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu âyet hükmünce imtihan ederdi. Bu ikinci hadîste de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kadınlarla yaptığı biat'in sözlü olarak yapıldığı ve O'nun mübarek elinin hiç bir yabancı kadının eline temas etmediği belirtilmektedir.
Süneninizin hadîs metninde geçen ve İmtihan kökünden alınma kelimeler; hadis sarihlerinden Nevevi tarafından bîat mânâsına yorumlandığı için tercemede bu durumu dikkate aldım.
N e v e v î bu hadîsin açıklaması bölümünde özetle şöyle der: Yâni hicret eden kadınlar bu âyette belirtilen hususlar üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e biat edince kadınlar şer'î biat yapmış olurlardı. [142]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler Şunlardır

1. Kadınların biati el tutmak suretiyle değil, ancak sözledir.
2. Erkeklerin blat'ı ise hem el tutmak hem de sözle yapılır (Yâni biat eden erkek sağ elini, biat ettiği zâtın sağ elinin üstüne bırakıp biat ettiği hususları diliyle ikrar eder.)
3. İhtiyaç hâlinde kadının konuşmasını dinlemek erkeğe mubahtır. Yâni kadının sesi ihtiyaç ve zaruret hâlinde avret sayılmaz, dinlenebilir.
4. Yabancı kadının vücûduna dokunmak, onunla tokalaşmak haramdır. Ancak tedavi, hacâmet, kan aldırmak ve diş çektirmek gibi işler için bunu yapabilecek kadın bulunmadığı takdirde zaruret ölçüsü içinde elle temas etmek caizdir." (Nevevi' nin sözü bitti.)
Tuhfe yazarı da şöyle der; Erkeklerin biat'ının musafaha, yâni tarafların birbirlerinin elini tutması suretiyle yapılması sünm-rtir. Keza tarafların sağ elleriyle musafaha etmeleri sünnettir. Çünkü Müslim'in "Amr bin ei-Âs (Radıyallâhü anhl'den rivayetine göre Amr şöyle demiştir: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardam ve O'na : Sağ elini açıp ver ki, sana biat edeyim, dedim. O da sağ elini açıp verdi..." El-Kari bu hadîsin şerhinde: Yâni sağ elini açıp uzat ki ben de sağ elimi senin sağ elinin üzerine bırakıp biat edeyim. Nitekim bîât'te usûl böyledir. demiştir.
Mü'minlerin birbirine rastladıkları zaman sağ elleriyle tokalaşmaları da sünnettir. Bîat ederken veya iki mü'min karşılaşırken her iki elleriyle tokalaşmalarının sünnetliği hakkında sahih, açık ve mer-fû bir hadîsin rivayeti sabit değildir. (Tuhfe yazarının sözü bitti.) [143]

44- Koşu Yarışması İçin Konulan Ödül Ve Ödüllü At Yarıştırmak Babı

Sebakt Koşu yarışmasını kazanan kişi için ödül olarak verilen mala denilir.
Rihân i At yarıştırmak, ödüllü olarak at yarıştırmak ve bir konu hakkında bahse girip ödül koymak gibi mânâlara gelir. Burada ödüllü olarak at ve deve yarıştırmak mânâsında kullanılmıştır. Sebak da at ve deve yarışmasını kazanan kişi için konulan ödül mânâsında kullanılmıştır. Ok ve benzeri silâhlarla yapılan nişan yarışması da at ve deve ile yapılan koşu yarışması hükmündedir. Çünkü kâfirlerle yapılan savaş ve cihâd için bu nevi yarışmalar yararlıdır. Bu yarışmalann ve yarışmayı kazanım kimsenin ödüllendirilmesi ile ilgili bilgi bu bâbtaki hadislerin izahı bu.ümünde verilecektir.

2876) Ebû Hüreyre (Radtyattâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

Kim önüne geçilmekten emin olmadığı (yâni yarışmayı kazanacağını kesinlikle bilmediği) halde bir atı (yarışacak) iki atın araşma koyar (ve böylece üç at arasında koşu yarışması yapılır) sa bu ödüllü yarışma kumar değildir. Kim de önüne geçilmekten emin olduğu (yâni yarışmayı kazanacağını kesinlikle bildiği) halde bir atı (yarışacak) iki at arasına koyar (ve böylece üç at arasında koşu yarışması yapılır) sa bu Ödüllü yarışma kumardır."[144]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd da rivayet etmiştir. Sünen'imizin haşiyesi S i n d i' de hadisin metninde geçen iki cümlenin; şeklinde olduğu, yâni her iki cümlede bulunan iki muzari fiillerinin Binâ-i Mechûl olduğu belirtilmiştir. Ebû Davud'un rivâyetindeki benzer cümlelerde bulunan fiillerin yine Binâ-i mechûl olduğu Avnü'l-Mabûd yazan tarafından ifâde edilmektedir. Ebû Davud'un rivâyetindeki birinci cümle Sindi" nin tesbît ettiği cümle şeklindedir. İkinci cümle de; şeklindedir.
Tıybî ve İbnü'l-Melik bu cümlelerle kasdedilen mânânın şöyle olduğunu ifâde ederler: Yâni yarışacak iki atın araşma kendi atını katan üçüncü şahsın atının diğer iki atı geçip yarışmayı kazanacağı kesinlikle bilinmiyor ise bu yarışma kumar değildir. Ortaya konulan ödülü almak da haram değildir. Şu halde hadîsin birinci paragrafında geçen ve Sindi' nin tesbit ettiği fiillerin bulunduğu cümlenin özlü mânâsı: "Üçüncü at sahibinin önüne geçilmesinden emin olunmaması hâlinde."
Yarışacak iki atın arasına kendi atını katan üçüncü şahsın atının diğer iki atı geçip yarışmayı kazanacağı kesinlikle biliniyor ise bu yarışma kumardır ve ortaya konulan ödülü almak haramdır. Şu halde hadîsin ikinci paragrafında bulunan ve Sindi' nin tesbit ettiği fiillerin bulunduğu cümlenin özlü mânâsı şöyle olur: "Üçüncü at sahibinin önüne geçilmesinden emin olunması hâlinde".
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre e 1 - M a z h a r şöyle demiştir:
"Muhallil, yâni atım iki at arasına koymak suretiyle yapılacak ödüllü at yarışmasını helâl hâle getirmeye çalışan üçüncü şahıs öyle bir at getirmelidir ki, onun atı koşma gücü bakımından diğer atların misli veya onlara yakın bir durumda olmalıdır. Eğer onun atının diğer iki at'a koşu bakımından üstünlüğü ve mutlaka yarışmayı kazanarak onların önüne geçeceği kesinlikle biliniyor ise bu yarışma caiz değildir. Üçüncü atın varlığıyla yokluğu aynidir. Fakat mu-hallü'in yâni üçüncü şahsın atının diğer iki atı geçmesi kesinlikle bilinmez ve onun yenilmesi muhtemel ise bu yarışma caizdir. Yarışmayı kazananın ödül alması meşrudur."[145]

Ödüllü At Yarışma Şekilleri Ve Bunlardan Meşru Olanlar İle Meşru Olmayanlar

Yine Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Şerhü's-Sünne'de şu bilgi verilmiştir:
At yarışması işinde yarışmayı kazanan tarafa verilecek mâli ödül devlet yetkilisi tarafından veya yarışmacıların dışında kalan bir vatandaş tarafından verilirse; Ve verecek olan kimse: Yarışmayı kazanan atlıya şu malı vereceğim, derse bu yarışma caizdir ve yarışmayı kazanan atlının söz konusu ödülü alması meşrudur.
Şayet yarışmacı iki atlıdan birisi rakibine: Eğer sen beni geçersen ben sana şu kadar mal vermeyi taahhüt ediyorum. Şayet ben seni geçersem sen bana bir şey vermeyeceksin, derse ve yarışma bu esas üzerine yapılırsa bu da caizdir. Rakip olan tarafın yarışmayı kazanması hâlinde taahhüd edilen malı alması meşrudur.
Eğer yarışacak iki taraf da mal ödemeyi taahhüd ederse bu takdirde yarışma caiz olmaz. Bu da şöyle olur: Yarışmacı taraflardan birisi diğerine : Ben seni geçersem sen bana şu kadar mal vereceksin. Sen beni geçersen ben sana şu kadar mal vereceğim, der. Karşı taraf da peki diyerek böylece bahse girişirlerse bu nevi yarışma caiz değildir, kumardır ve o mal alınıp verilmez.
Son şekil ancak üçüncü bir atlının da yarışmaya katılmasıyla meşrûlaşabilir. (Bu üçüncü şahsın katılmasıyla yarışmanın meşrulaşması için hadîste ve bunun yukarıda geçen izahında belirtilen durum ve şartın bulunması da gereklidir. Yâni üçüncü atın diğer iki at gibi olması gereklidir. Üçüncü atın üstünlüğü ve yarışmayı kazanması kesinlikle biliniyor ise bu yarışma yine haramdır ve kumar sayılır.)
İki yarışmacının ikisinden hangisi yarışmayı kazanırsa diğerine belirli bir malı vermeyi taahhüt etmiş iken; yarışmayı meşrulaştırmak için yarışmaya katılan üçüncü şahsın atı da diğer iki at gibi olunca ve üçü yarışma yapacakları zaman ödülü alma hakkı kime ait olacak?
Yarışmaya katılan üçüncü şahıs, yarışmada ikisini de geçtiği takdirde her ikisinin ödüllerini kazanmış olur. Şayet üçüncü şahıs yarışmada yenilirse diğerlerine bir şey vermez. Üçüncü şahıs diğerlerin önüne geçtiği zaman diğerleri ister beraber olsun ister birisi diğerini geçsin fark etmez. Yâni ödüllerin ikisi de üçüncü şahsa ait olur.
Şayet diğerleri beraber kalıp üçüncü şahıs geride kalırsa hiç birisi ödül kazanmış olamaz.
Eğer asıl yarışmacılardan biri öne geçse ve üçüncü şahıs ile diğer yarışmacı beraber kalsa veya bunlardan biri ikinci, diğeri de sona kalsa, asıl yarışmacılardan öne geçen adam diğer asıl yarışmacıdan ödül alır. İkinci sırada kalana bir şey verilmez.
Şayet asıl yarışmacılardan birisi ile üçüncü şahıs berabere kalsalar ve diğer asıl yarışmacı geride kalırsa, berabere kalanlar ödülü paylaşırlar, geride kalana ise bir şey verilmez.

2877) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaltâhü anhümâyd&n; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S e İle m) bâzı atlan tadmîr etti (yâni idmana çekip zayıflattırdı). Sonra O, tadmîr (idman) edilen atları Hafya'dan Seniyyetti'l-Vedâ'a kadar koşturur (yarıştırır) di. Ve tadmîr (idman) edilmemiş olan atları (da) Seniyyetü'l-Vedâ'dan Benî Züreyka mescidine kadar koşturur (yarıştırır) di."[146]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
İdmar ve Tadmîr: Bir atı iyice kuvvetleninceye kadar bol miktarda yemlemek, sonra yemini azaltıp sıcak bir ahırda çullu olarak tutup terletmek ve böylece etinin hafifletilmesi suretiyle çok koşacak duruma getirmek manasınadır. El-Hâf iz bu iki kelimeyi böyle açıklamıştır.
Sünenimizde Tadmîr masdanndan türeme fiil kullanılmıştır. Bâzı rivayetlerde ise İdmâr masdanndan türeme fiil kullanılmıştır. Yukarda belirttiğim gibi bu iki kelimenin mânâsı aynidir.
Hadiste geçen Hafyâ, Medîne-i Münevvere' nin yakınında bir semtin ismidir. Seniyyetü'1-Vedâ da yine buraya yakın bir yerin adıdır. Medine1 den sefere çıkanlar bu semtte uğur-landıklan için buraya bu isim verilmiştir. Seniyye sözcüğünün sözlük mânâsı dağ yolu demektir. Müslim'in rivayetinde belirtildiği gibi bu iki semt arasındaki mesafe altı mildir. Yine M ü s1 i m' in rivayetinde belirtildiği gibi Seniyyetü'1-Vedâ ile Beni Züreyka mescidi arasındaki mesafe de bir mildir.
Kurtubi: At ve diğer hayvan yarışı ve yaya yarışının caiz-ligi hususunda ihtilâf yoktur. Ok yarışı da böyledir, demiştir.
N e v e v i de bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Bu hadis de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in idman edilmiş atlar arasında ve idman edilmemiş atlar arasında koşu yarışını düzenlediğini ifâde eder. [147]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Atlar arasında koşu yarışmasını düzenlemek meşrudur.
2. Savaşa hazırlamak üzere hızlı koşmalarını temin etmek maksadıyla atları idman etmek, tadmir etmek meşrudur.
Âlimler atlar arasında koşu yarışmasını düzenlemenin hükmü hususunda ihtilâf etmişler: Bâzılarına göre caiz, diğer bir kısmına göre müstehabtır. Bizim arkadaşlarımız bunun müstehabhğına hükmetmişlerdir.
Atlar arasında ödülsüz koşu yarışmasının meşruluğu hususunda icmâ var. Fakat ödüllü yarışmaya gelince bu ödül iki yanşmacı tarafından ödenirse üçüncü bir atlının da yarışmaya katılması gereklidir. Aksi takdirde yarışma kumar sayılır." N e v e v î daha sonra yukardaki hadîsin izahı bölümünde Şerhü's-Sünne'den naklen verdiğim bilginin benzerini anlatmaktadır. Bunu tekrarlamaya gerek görmüyorum.

2878) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallakü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Müeabaka Ödülü yalnız deve ve at (koşusun) da vardır. (Bir de ok yarışmasında bulunur.)"[148]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvüd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ok yarışması ile ilgili cümle müellifimizin rivayetinde yok ise de diğer bâzı rivayetlerde bulunduğu için bunu parantez içinde ilave etmeyi uygun buldum.
H a 11 â b î hadiste geçen "Sebak" sözcüğünün yarışmayı kazanan kişiye verilen ödül ve benzeri şey olduğunu belirttikten sonra hadîsten kasdedilen mânânın şöyle olduğunu söyler;
"Yâni müsabakayı kazanan kişiye verilmek üzere tâyin edilen mal ancak; deve, at ve benzeri hayvanların koşu yarışması ve ok ile benzerî silâh atış yarışması suretiyle hakedilebilir. Çünkü bu tür yarışmalar, savaşa bir nevî hazırlık mahiyetindedir. Bu gibi yarışmalara ödül koymak cihâd için bir teşviktir. Cihâda hazırlık ve savaşmaya güç kazandırma durumunda olmayan kuşların yarışması gibi şeyler için konulan ödül meşru değildir. Bu gibi yarışmalara konulan ödül kumardır ve sakıncalıdır."
Hadiste geçen "Huff" deve ayağı, "Hâfir" ise at ayağı manasınadır. Burada bu kelimelerle deve ve at mânâsı kasdedilmiştir. [149]

45- Düşman Toprağına Mushaf İle Sefbr Edilmesinin Yasaklığı Babı

2879) (Abdullah) bin Ömer (RadtyaUâhü ankümâ)'daM rivâytt edil-e göre; (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) düşmanın eline geçmesi endişesiyle Mushaf İle düşman toprağına sefer edilmesini yasak Udi," [150]

İzahı

kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâyûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadîs, mü-câfîtöföFsit'föşa giderken beraberlerinde Mushaf-i Şerifi götürmelerinin yalaklığına ve yasaklama hikmetinin mukaddes kitabımızın düşmanın eline geçmesi korkusu olduğuna delâlet eder.
Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre îbn-i Abdi'1-Ber şöyle demiştir •" Küçük askeri birliklerin savaşa gittiklerinde beraberlerinde Mushaf-i Şerifi götürmelerinin yasakladığı hususunda fı-kıhçılar^ |*tifajt vardır. Çünkü küçük askeri kuvvetin elindeki Mushaf'ın düşmanın eline geçmesinden korkulur. Büyük askerî kuvvetler saj^şa^îtikler^ntie beraberlerinde bulunan Mushaf'ın düşmanın eline geçmesi Ttorkûsu olsun veya olmasın M â 1 i k' e göre yine ya-safib^.'^E/jb/tf t ÎJja n i f e' ye göre Mushaf'ın düşmanın eline geçmesi korkusu olmayacak derecede kuvvetli ordu teşkilâtında bulunan askerlerin Mushaf'ı beraberlerinde savaşa götürmeleri caizdir.Ş â f i i' nin görüşü de Ebû H a -n I f e' nin görüşüne benzer.
Bu yasaklamanın sebebi mukaddes kitabımızın düşmanın elinde hakarete uğramasını önlemektir. Hikmet bu olunca kâfir'e Mushaf satmanın yasaklığı hükmü de çıkar. Çünkü kâfir'e Mushaf satmakla onun mukaddes kitabımıza hakaret etmesi fırsatı verilmiş olur.
El-Hâfız: Bu hadîs, kâfir'e Kur'ân-ı Kerim dersini vermenin yasaklısına da delil gösterilmiştir. Mâlik bu görüştedir. Hanefiler bunun câizliğine hükmetmişlerdir. Şafiî' den her iki görüş de rivayet edilmiştir, der. [151]

46- Ganimet Malının Beşte Birinin Taksimi Babı

2881) Cüb^eyT b|n AluVim, {Radtyallâhü
Osmâtı bin Affân (Radıyallâhü anh) ile beraber ftMÛ- Aleyhi ve Sellem)'in yanına giderek CTmrt Htty-ber (savaşı ganimetinin) humus (beşte bir) hissesinden Hafim i lan ye Mutt^ibrpftuUan arasında taksim ejttifti JıUw
(Yâ Resûlallah!) Sen Hâsim oğullan ve Muttalib oğullan kardef-Ierimize (ganimet malından) hl»«e verdlrt (yAnL'bımdan bta» bir tty vermedin). Halbuki (onlann ve bizim sana öfan*yaUıd4univ%ifdlr. [152]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâi derir vayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki metin uzuncadır.
Bilindiği gibi ganimet malının beşte biri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine, dörtte biri de mücâhidlere dağıtılırdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine tahsis edilen hisse de E n f â 1 sûresinin 41. âyetinde belirtildiği şekilde beş kısma ayrılırdı. Bu kısımlardan birisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in müslümanlığı kabul eden yakınlarından H â ş i m oğullarına ve Muttalib oğullarına aitti.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) H a y b e r savaşından elde edilen ganimet malından O'nun emrine verilen humus, yâni beşte bir hisseden yakınlarına âit olan kısmı H â ş i m oğullarına ve Muttalib oğullarına vermişti. Bunun üzerine C ü -beyr bin Mut'im (Radıyallâhü anh) ile Osman bin Af fan (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sse-lâm)'e müracaat ederek kendilerinin de O'nun yakınlarından olduğu halde bu hisseden yararlanmadıklarını arz ettiler. Bu iki zâtın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e olan yakınlıkları şöyledir :
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dördüncü dedesi Abd-ı Menâftır. Abd-i Menâfin Hâşim, Muttalib, Abd-i Şems ve Nevfel isimli dört oğlu vardı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) H â ş i m' in torunla-nndandır. Hadîsin râvîsi Cübeyr, Nevfel'in torunlann-dandır. Hadîste sözü edilen Osman ise Abd-i Şems'in torunlarındandır. Bu iki zâtın baba ve dedelerinin isimleri şöyledir:
Cübeyr bin Mut'im bin Adî bin Nevfel bin Ab d-i Menâf.
Osman bin Affân bin Ebi'l-Âs bin Ümey-ye bin Abd-i Şems bin Abd-i Menâf.
Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bin Abdillah bin A b d i'l-M u t t a H b bin H â ş i m bin Abd-i Menâf tır.
Görüldüğü gibi bu iki zat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dördüncü babası olan Abd-i Menâf'ta Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile birleşiyorlar.
Abd-i Menâfin oğulları Muttalib, Hâşim ve Abd-i Şems'in anneleri Atikabin Mürre' dir. Abd-i Menâfin diğer oğlu N e v f e 1' in annesi ise V â -kide bint-i Ebi Adî'dir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yakınlık derecesini yukarda belirttiğim Cübeyr bin Mut'im ile Osman bin Affân; Nevfel oğulları ile Abd-i Şems oğullarının Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dördüncü dedesi Abd-i M e n â f in soyundan geldikleri cihetle ganimet malından Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yakınlarına verilen hisseden hepsinin yararlanması beklenirken bu hissenin Hâşim oğullan ile Mu t t a 1 i b oğullarına tahsis edilmesi hikmetini öğrenmek üzere Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e müracaat etmişler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hâşim oğullan ile Muttalib oğullarım bir soy olarak gördüğünü beyân buyurmuştur.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hâşim oğullarını ve Muttalib oğullarını bir soy saymasının hikmeti hakkında Şer-hü's-Sünne'de: Kureyş kabilesi ile Benî Kinâne kabilesi Muttalib ve Hâşim oğullanna karşı boykot ilân ederek Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendilerine teslim edilmedikçe bu iki sülâle ile alışveriş etmemeyi, onlara kız alıp vermemeyi kararlaştırdılar, denilmektedir. Nevfel oğullan ile Abd-i Şems oğullan da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yakınları olduğu halde onlara karşı böyle bir boykot ilân edilmedi ve onlar Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e yardımcı olmadılar. Muttalib oğullan ile Hâşim oğullan ise İslâmiyet'in ilk günlerinde bütün sıkıntılara katlanarak Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i savundular. Bu iki sülâleden müslüman olmayanlar bile bu yardımı esirgemediler. Ayrıca bu iki sülâle gerek câhiliyet devrinde, gerekse İslâmiyet devrinde birbirine tutkun olup yardımlaşma ve dayanışma içinde yaşadılar, aralarında hiç bir ihtilâf çıkmadı. Dâima birlik ve beraberlik içinde kaldılar, işte bu nedenle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlan bir soy saymışve ganimetten O'nun yakınlarına verilmesi Allah tarafından emredilen hisse bunlara verilmiştir.
El-Hâf iz, el-Fetih'te özetle şöyle der:
Bu hadîs, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yakınlarına tahsis edilmiş olan ganimet hissesinin H â ş i m oğullarına ve M u 11 a 1 i b oğullarına münhasır olduğu görüşünde bulunan Şafii ve diğerleri için bir delildir. Ömer bin Abdilaziz'e göre bu hisse H â ş i m oğullarına mahsustur. Z e y d bin Erkam ile Küfe âlimlerinden bir cemaat da böyle hükmetmişlerdir. Bu hadîs ise M u 11 a 1 i b oğullarının H â ş i m oğullan gibi sayıldıklarına delâlet eder. Bu hadîs anılan hissenin bu iki sülâleye tahsis edilmesi sebebinin, bunların Peygamber (Aleyhi's-salâtü

ve's-selâm)'e yardımcı olması ve müslümanlığı kabullenmeleri sebebiyle başlarına gelen sıkıntı ve musibetler olduğunu belirtir. Bu hâl müslümanlığı kabullenmeyen Kureyş'in başına gelmemişti. Hülâsa E n f â 1 süresinin 41. âyeti ganimetten bir hissenin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in akrabalarına verilmesini emretmiştir. Bu akrabalık A b d - i Şems oğullarında mevcuttu. Çünkü Abd-i Şems Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedesi H â ş i m' in ana baba bir kardeşi idi. Ana tarafından olan akrabalık muteber sayılmadığı zaman ayni akrabalık N e v f e 1 oğullarında da mevcuttu. Çünkü Nevfel de Hâ-ş i m' in baba bir kardeşi idi. Abd-i Şems oğullan ile Nevfel oğullarının bu hisseden yararlandınlmamalan sebebi hakkında değişik görüşler var: Şâf iiler'e göre anılan hisseden yararlanma işi akrabalık ile islâm'a yardımcı olma sebebine dayanırdı. Bu iki sebeb H â ş i m oğullan ile M u 11 a 1 i b oğullarında mev-, cut olduğu için bunlar yararlandılar. Abd-i Şems ve N e v -f e 1 oğullan akraba olmakla beraber yardımcı olma durumlan olmadığı için hisseden yararlanmadılar. Diğer bir kavle göre anılan hisseden yararlanma sebebi sırf akrabalıktı. Bu sebeb, Nevfel ve Abd-i Şems oğullarında mevcut olmakla beraber yararlanmalarına şu engel vardı: Bunlar H â ş i m oğullarından ayrılarak onlarla savaştılar. Üçüncü bir görüşe göre sözü edilen âyette akrabalık sözü umumi İse de Sünnet, yâni hadis bu sözü husus!-leştiraılştlr. Yâni Ayetteki "Zl'l-Kurta" İfadesiyle yalnız H A « i m oğullan ve M u 11 a I i b oğullarının kasdedildiği Peygamber (Aley-U'ı-sal*tü vt'ı-Hl*m)'in bu hadisi ile afüclanimftır. [153]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/463
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/463-465
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/465-466
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/466-467
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/467-468
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/468-469
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/469-470
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/470-471
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/471-472
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/472-473
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/473
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/474-475
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/475-476
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/476
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/477-478
[16] Âl-i İmrân: 169
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/478-481
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/481
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/482-483
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/483-484
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/485-487
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/487
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/488
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/488-489
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/490
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/491-493
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/493-495
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/495-496
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/496-497
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/498-500
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/500-502
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/502-503
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/503-505
[34] Bu sahâbt'nin hâl tercemesi 2305. hadîs bölümünde geçti.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/505-506
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/506-508
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/508-510
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/510-511
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/511-512
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/512
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/513-514
[42] Bu zâtın hâl tercemesi 283. hadîs bölümünde geçti.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/514-516
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/516-517
[45] Bu şarabînin hâl tercemesi 506. hadîsin izahı 'bölümünde geçti.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/518-519
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/519
[48] Bu sahâbinin hâl tercemesi 442. hadîs bölümünde geçti.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/519-520
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/520-522
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/522-524
[52] Mümin: 46
[53] îsrâ: 85
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/524-527
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/527-528
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/528-529
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/529-531
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/531
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/532-533
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/533-535
[61] Bu sahâbi'nin hâl tercemesi 41. hadis bölümünde geçti.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/535-536
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/536-537
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/537
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/538
[66] Bu sahâbînü hâl tercemesi 283. hadis bölümünde geçti.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/538-540
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/540-541
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/541-542
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/542-543

[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/543
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/543
[73] Hülftsa: 67
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/543-544
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/544-545
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/545-546
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/546-547
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/547-548
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/548
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/549
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/549-550
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/550-551
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/551-552
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/552
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/552-553
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/553-555
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/555-556
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/557
[88] Hül&u: 414
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/557
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/557-559
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/559-560
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/560-561
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/561-562
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/562
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/563-564
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/565-567
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/568
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/569
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/569-572
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/572-573
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/573-574
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/574-575
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/575
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/576-577
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/577-578
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/578
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/579
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/579-580
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/580-581
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/581
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/581-583
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/583-584
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/584-585
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/585-586
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/586-588
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/589
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/590
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/590
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/590-591
[120] Bu sahâbiye hatunun hâl tercemesi 647. hadîs bölümünde geçti.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/591-592
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/592-593
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/593
[124] Bu sahâbînin hâl tercemesi 391. hadis bölümünde geçti.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/593-596
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/596-599
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/600-601
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/5-7
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/7-10
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/10-12
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/12-14
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/14-15
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/15-18
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/18-19
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/19-20
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/20-21
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/21-22
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/22-24
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/24-25
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/25
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/25-27
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/27-28
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/28-29
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/29-30
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/30-31
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/31-33
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/33-34
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/34-35
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/35
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/35-36
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/36-37
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/37
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/38-40

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dua'nın Fazileti ve Dua'ya Teşvik Etme

25) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.s.) dedi ki:
"Allah (c.c.) şöyle buyurdu: "Ben, kulum Bana dua ettiği vakit onunla beraber olurum."[1]

***

[1] Müttefekun aleyh. Hadisteki lafız Müslim'e (19/2675) aittir. Kadı Iyaz (r.h), Yüce Allah'ın (c.c.): *"Ben, kulumun, Benim hakkımdaki zannı üzereyim..."* kavli hakkında şunları söyler: "Bu hadisten maksat şöyle denilmiştir: "Kul eğer istiğfar ederse bağışlanması, tevbe ederse, tevbesinin kabul edilmesi, dua ederse icabet edilmesi, yeterlilik isterse işlerinin yeterli olmasıdır." Hadisin maksadı hakkında şöyle denilmektedir: "Ummak ve affa ulaşmaktır." Bu görüş daha doğrudur. Allah (c.c.) en iyisini bilendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GİYİM BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?

-161? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ??????? ???????? ????????? ????????????? ?

“İpek giymek ve altın yüzük takmak, ümetimin erkeklerine haram kılınmıştır. Kadınlarına ise, helal kılınmıştır”[1]

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi rivayet edip (sonra da) der ki: “Bu hadis, şu yoldan hasen-sahihtir:

1. Ebu Musa el-Eş’arî “[2]

Daha sonra da der ki: “Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

2. Hz. Ömer
3. Hz. Ali
4. Ukbe b. Âmir
5. Enes
6. HHuzeyfe
7. Ümmü Hânî
8. Abdullah ibn Amr
9. İmrân b. Husayn
10. Abdullah ibnü’z-Zübeyr
11. Câbir
12. Ebu Reyhâne
13. Abdullah ibn Ömer
14. Vâsile ibnü’l-Eska’

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

15. Zeyd b. Erkam
16. Abdullah ibn Abbâs
17. Berâ’ b. Âzib ve daha bir çokları

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer (ö. 852/1447)’in **“Tahrîcu Ehâdisi’l-Hidâye”** adlı kitabına bakabilirsiniz. Ayrıca bu konuda Tahâvî (ö. 321/933)’nin **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”** adlı kitabına da bakabilirsiniz. Çünkü Tahâvî, bu kitabında; ipek giymenin yasak olması hususunda Resulullah (s.a.v)’den rivayet edilen rivayetlerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kitabında konu ile ilgili bu hadislerden bolca getirmiştir.

Aliyyu’l-Kârî (ö. 1014/1605) **“Şerhu’ş-Şifâ”**da Hz. Peygamber (s.a.v)’in haber verdiği işlerden meşhur olanını yalanlayan kimsenin durumu ve meşhur işlerin Hz. Peygamber (s.a.v)’den tevatüren geldiğini aynen şöyle anlatmaktadır:

“Ahad hadisi inkar etmenin aksine, **mütevatir haberi** inkar etme, küfürdür. Çünkü ahad hadisi inkar etme, fasıklıktır. **“Muhit”**de; bir kimsenin, şeriattaki mütevatir haberleri inkar etmesinin küfür olduğu geçmektedir. Erkeklere ipek giymenin haram olması gibi. Ayrıca vitrin aslı ile kurban kesmenin aslını inkar etme de, küfürdür.”

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah’tır.

* * *

[1] Altın yüzük takmak ve ipek elbise giymenin, müslüman erkeklere haram, kadınlara ise helal kılınması ile ilgili bir çok hadis vardır. Bu konuda çeşitli hikmetler ileri sürülmüştür.
Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Libas 3 (2066); Ebu Dâvud, Libas 14 (4057); Müsned: 1/26, 96, 4/135, 261, 429, 5/156, 385, 390; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/244, 245, 245-246, 246, 246-247, 247, 250, 251, 252, 260, 261; Taberânî; Bezzâr

[2] Tirmizî, Libas 1; Müsned: 4/392, 393; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/251

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Töhmet-i Kizb-İttihamu'r-ravi bi'l-kizb:

Yukarıda açıklanan kizb'ten sonra gelen ikinci mühim cerh, kizb ithâmıdır. Bunda ravinin kizb'i açık değildir. Kizbu'r-ravi şeklinde sabit bir keyfiyet yoksa da kizb ithamı altındadır. Bu itham, bir karîneye dayandığı için ciddî bir durum sayılmış ve müttehem bilkizb olan ravinin de rivayeti terkedilmiştir.
Ravinin kizb'le ithamına sebep olan iki husus vardır: Biri, dînin zarûrî olan temel kaidelerine muhalefet eden bir rivayette bulunmasıdır. Onun böyle bir durumda teferrüdü, vaz' ihtimâline karîne kabûl edilmiştir. İkinci husus, insanlarla olan münasebetlerinde yalana yer vermesidir. Yalan gibi dinin şiddetle reddettiği bir davranışa tenezzül eden bir kimsenin dini hususlarda da yalandan çekinmeyeceği, bu hususta gerekli hassasiyeti göstermeyeceği prensip olarak kabul edilmiş ve bu sebeple bunlar metrûk ve matruh addedilerek rivayetleri terkedilmiştir.[1]
Böyle ravi, "muttehemun bi'l-kizb, metruk, metruku'l-hadis, muttefekun ala terkih" gibi terimlerle cerh edilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/14-15.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Üçüncü Asrın Ehemmiyeti:

Hadîs tarihinde en verimli asrın, üçüncü asır olduğu söylenebilir. Günümüze intikal eden mûteber ve sahîh olan hadîs kitapları hep bu asırda te'lif edilmişlerdir.
Bu asırda ortaya konan eserler, müelliflerin şahsî gayretleriyle ortaya çıkmıştır. Diyar diyar, şehir şehir dolaşarak, bizzat rivâyet sahiplerinden derledikleri malzemeleri değerlendirerek te'liflerini vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple, hepsi de orijinal eserlerdir. Çoğu kere sâdece muhteva değil, tertîb yönüyle de orijinaldirler, kendilerinden önce yapılmış bir çalışmanın tekrarı veya ıslâhı yoluyla ortaya konmamışlardır. Önceki bahislerde tanıtmış bulunduğumuz Kütüb-i Sitte mecmuaları olsun, bunlara ilaveten tanıtılan Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i olsun, hepsi de tertipçe orijinal, muhtevaca da hem orijinal ve hem de seçme, sahîh ve mûteber eserlerdir.
Müteâkip asırlarda yapılacak hadîs çalışmaları çoğunluk itibariyle ve en mühimleri bunlar üzerine olacaktır. Bundan sonraki asırlarda bizzat râvilerden bazı derleme orijinal eserler verilmişse de bunlar ümmet tarafından fazla bir alâkaya mazhar olamamıştır, zira sıhhat yönüyle güven verememişlerdir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/262.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Töhmet-i Kizb-İttihamu'r-ravi bi'l-kizb:

Yukarıda açıklanan kizb'ten sonra gelen ikinci mühim cerh, kizb ithâmıdır. Bunda ravinin kizb'i açık değildir. Kizbu'r-ravi şeklinde sabit bir keyfiyet yoksa da kizb ithamı altındadır. Bu itham, bir karîneye dayandığı için ciddî bir durum sayılmış ve müttehem bilkizb olan ravinin de rivayeti terkedilmiştir.
Ravinin kizb'le ithamına sebep olan iki husus vardır: Biri, dînin zarûrî olan temel kaidelerine muhalefet eden bir rivayette bulunmasıdır. Onun böyle bir durumda teferrüdü, vaz' ihtimâline karîne kabûl edilmiştir. İkinci husus, insanlarla olan münasebetlerinde yalana yer vermesidir. Yalan gibi dinin şiddetle reddettiği bir davranışa tenezzül eden bir kimsenin dini hususlarda da yalandan çekinmeyeceği, bu hususta gerekli hassasiyeti göstermeyeceği prensip olarak kabul edilmiş ve bu sebeple bunlar metrûk ve matruh addedilerek rivayetleri terkedilmiştir.[1]
Böyle ravi, "muttehemun bi'l-kizb, metruk, metruku'l-hadis, muttefekun ala terkih" gibi terimlerle cerh edilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/14-15.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. ***"Gerçek muhacirin"*** **tanımı aşağıdakilerden hangisidir?** (1569)
   a) Uğradığı haksızlıklar sebebiyle başka bir ülkeye göç edendir.
   b) Allah'ın yasakladıklarını terk edendir.
   c) Mekke'den Medine'ye göç edendir.
   d) Allah'ın emirlerine uymayandır.

2. **Aşağıdakilerden hangisi, Allah Teâlâ'nın *"şu üç insanın düşmanıyım"* dediği kişilerden birisi <u>değildir</u>?** (1591)
   a) Allah adına and içtikten sonra sözünden cayan kişi
   b) Hür bir insanı köle diye satıp parasını yiyen kişi
   c) İnsanlara sıkıntı veren kişi
   d) Ücretle işçi tutup işini gördürdükten sonra ücretini vermeyen kişi

3. **Aşağıdakilerden hangisi, kıyamet günü *"Allah'ın kendileriyle konuşmayacağı, yüzlerine bakmayacağı ve temize çıkarmayacağı"* kişilerden <u>değildir</u>?** (1592)
   a) Müslümanlara karşı alçakgönüllü olan kişi
   b) Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen kişi
   c) Yaptığı iyiliği başa kakan kişi
   d) Yalan yere yeminle malını iyi fiyata satmaya çalışan kişi

4. **Peygamberimiz'in (sav) hayvanların yüzünü dağlamayı yasaklamasından sonra uyluğa damga vurma uygulamasını başlatan ilk sahabî aşağıdakilerden hangisidir?** (1611-1612)
   a) İbni Ömer
   b) Abdullah bin Mes'ud
   c) Abdullah ibni Mektûm
   d) İbni Abbas

5. **Aşağıdakilerden hangisi, yedi helâk edici günahtan biri <u>değildir</u>?** (1618)
   a) Evli, namuslu ve hiç bir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnad etmek
   b) Domuz eti yemek
   c) Savaş meydanından kaçmak
   d) Allah'a ortak koşmak

6. *"Kul, herhangi bir şeye lânet ettiğinde o ..... gökyüzüne çıkar. ..... kapıları ona kapanır. Sonra yere iner, yeryüzünün kapıları da ona kapanır. Sonra sağa sola ....., girecek yer bulamaz da lânet edilen ..... döner. Eğer gerçekten lânete ..... ise onda kalır, değilse lânet edene döner."* (1560)
   I. *Semânın*
   II. *Lâyık*
   III. *Kişiye*
   IV. *Lânet*
   V. *Bakınır*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) I, II, III, IV, V, b) II, I, V, III, IV c) III, V, II, IV, I d) IV, I, V, III, II

7. *"Pazartesi ve perşembe günleri ..... kapıları açılır. Din kardeşi ile aralarında ..... bulunan kişi dışında Allah'a şirk ..... her kulun günahları ..... . (Meleklere) siz şu iki ..... birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin, evet siz bunları birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin! buyurulur."* (1572)
   I. Koşmayan
   II. Bağışlanır
   III. Düşmanlık
   IV. Kişiyi
   V. Cennet

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) V, III, I, II, IV, b) I, IV, III, II , V c) V, IV, I, II, III d) V, IV, I, III, II,

8. *"Zandan sakınınız. Çünkü zan (yersiz itham), sözlerin en yalan olanıdır. Başkalarının ..... dinlemeyin, ayıplarını araştırmayın, birbirinize karşı ..... böbürlenmeyin, birbirinizi kıskanmayın, kin tutmayın, yüz çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun. Müslüman müslümanın kardeşidir: Ona haksızlık etmez, onu yardımsız bırakmaz, ... görmez. (Göğsüne işâret ederek) Takvâ buradadır, takvâ buradadır! Kişiye, müslüman kardeşini hor görmesi kötülük olarak yeter. Müslümanın her şeyi, kanı, ... ve malı müslümana haramdır. Şüphesiz ki Allah, sizin bedenlerinize, görünüşünüze ve mallarınıza değil, kalblerinize kıymet verir. Birbirinize haset etmeyin, kin tutmayın. Başkalarının ayıplarını araştırmayın, konuştuklarını dinlemeyin, ... kızıştırmayın. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun. "* (1574)
   I. Küçük
   II. Müşteri
   III. Öğünüp
   IV. *Konuştuklarını*
   V. *Namusu*

   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) II, III, IV, I, V b) IV, I, II, V, III, c) III, IV, II, I, V d) IV, III, I, V, II

9. *"Hiç kimse, bir başkasına ..... veya kâfir demesin. Şayet ..... altında bırakılan kişide bu ..... yoksa, o söz onu söyleyene döner.."* (1564)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) ***mücrim***–*zan*–*özellikler*
   b) *müslüman*– *töhmet*–*sıfatlar*
   c) *fâsık*– *itham*– *sıfatlar*
   d) *münâfik*–*zan*–*özellikler*

10. *"Kim işlediği ..... şöhret kazanmak için halka duyurursa, Allah onun gizli ..... duyurur. Kim de işlediği hayrı halkın takdirini kazanmak için başkalarına gösterirse, Allah da onun ..... açığa vurur."* (1623)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) *hayrı*–*amellerini*–*hayasızlığını*
   b) *hayrı*– *işlerini*– *riyakârlığını*

c) *iyiliği–hayırlarını–ikiyüzlülüğünü* d) *iyiliği–işlerini–hayasızlığını*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Müslüman'a sövmek fâsıklıktır. **(1563)**

(D / Y) 12. Allah'ın hoşnut olacağı bir ilmi öğrenen kimse cennetin kokusunu bile alamaz. **(1624)**

(D / Y) 13. Haset iyilikleri bitirir. **(1573)**

(D / Y) 14. Kalbinde zerre kadar kibir olan cehenneme giremez. **(1577)**

(D / Y) 15. Sözlerin en yalanı; zandır. **(1577)**

(D / Y) 16. Müslüman'ın Müslüman'a üç günden fazla küs durması helâl değildir. **(1595-99)**

(D / Y) 17. Zenginin alacağını geciktirmesi zulümdür. **(1615)**

(D / Y) 18. Bağışından dönen kişi, kusmuğunu yalayan köpeğe benzer. **(1616)**

(D / Y) 19. Peygamberimiz (sav) faiz alana da verene de lanet etmiştir. **(1619)**

(D / Y) 20. Her duyduğunu nakletmesi kişiye sevap olarak yeter. **(1551)**

CEVAPLAR : 1-b, 2-c, 3-a, 4-d, 5-b, 6-d, 7-a, 8-d, 9 -c , 10-b, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-Y, 15- D, 16 -D, 17 -Y, 18- D, 19- D, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tabiûn

Tabiûn: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e iman eden bir kişi olarak sahabi ile birarada bulunan ve bu hali üzere ölen kimsedir.
Tabiûn pek çok olup, bunların sayılarının tesbitine imkân yoktur. Tabiûn üç tabakadırlar. Büyük, küçük ve ikisinin arasında.
Tabiûnun büyük tabakası rivayetlerinin çoğunluğu ashab-ı kiramdan olan kimselerdir. Said b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr ve Alkame b. Kays gibileri.
Küçük tabaka ise rivayetlerinin çoğunluğu tabiînden olan ve ancak az sayıdaki sahabi ile karşılaşmış bulunan kimselerdir. İbrahim en-Nehaî, Ebu'z-Zinâd ve Yahya b. Saîd gibi.
Orta tabaka ise hem ashabdan, hem de tabiîlerin büyüklerinden çokça rivayette bulunan kimselerdir. Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Mücahid, İkrime, Katade, Şâbî, Zührî, Ata, Ömer b. Abdu'l-Aziz, Salim b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattab gibi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Fısk-Fısku'r-ravi:

Ravinin söz ve fiillerinden küfrü gerektirmeyen bir kısım kötü davranışların sudûrudur. Farzların terki, haramların irtikâbı gibi. Âlimler kebâirin işlenmesi ile seğâirde ısrârı bir tutarak, küçük günahları ısrarla işleyenlere de "fâsık" demiştir. Bu çeşit isyankârlığa fisk bil-ma'siye denir. Bir de küfre gitmemekle birlikte, ehl-i sünnet'e uymayan iddialarda bulunmak söz konusudur, buna da bid'at veya fisk-ı îtikâdî denir, bunu müteâkiben ayrıca açıklayacağız.
Kısacası fisk, ravinin adâletini ciddî şekilde selbeden ağır cerhlerden birisidir.[1]
Böyle bir ravinin rivayeti münker olarak değerlendirilir. Kendisi hakkında da leyyinü'l-hadis (hıfz veya dindarlığı gevşek) denir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/15.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ON SEKIZINCI HADIS

TAKVA VE İNSANLARA MUAMELE

Ebu Zer: Cündeb bin Cünade, ve Ebu Abdurrahman: Muaz bin Cebel (r.a)'den rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Nerede olursan Allah'tan kork, kötülüğün arkasından iyilik yap ki onu imha etsin, ve inlara güzel ahlakla muamele et." Bunu Tirmizi rivayet etti, ve Hadis hasendir, dedi. Bazı nüshalarda da Hasen, sahihtir, dedi.
Bu hadisi Tirmizi Süfyanı Sevri rivayetiyle tahric etti. Oda Habib bin Ebi Sabit'ten Oda Meymun bin Eşi Şebib'ten, Oda Ebu Zer'den rivayet etti.
Yine bu isnatla Meymun'dan, Oda Muaz'dan tahric etti, ve şeyhi Mahmed bi Gaylan'ın şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Zer'in hadisi daha sahihtir.

_____
53(1) Hadisin isnadı sahihtir. Ahmed müsnedde tahric etti.
Bu hadisin isnadında ihtilaf edildi.Onun hakkında denildiki: Habib'ten, Oda Meymun'dan rivayet ettiki: Peygamber (sav) bunu mürsel olarak tavsiye buyurdu. Darekutni bu mürseli terci etti.
Tirmizi bu hadisi güzel gördü, bazı nüshalarda sahih görülmesi uzak bir görüştür.Fakat bunu Hakim'de tahric etti ve: Şeyhaynin şartı üzere sahihtir, dedi. Bu iki cihetten vehimdir. (S: 304) Birincisi: Meynun bin Ebi Şebib-İbni Şebib'te denilir-Buhari sahihinde odan hiç bir hadis tahric etmedi, Müslim'de ancak mukaddimesinde Mugire binŞu'be'den rivayet edilen hadisi tahriç etti.
İkincisi: Meymun bin Şebibin sahabenin hiç birinden işittiği doğru değildir. Fellas dedi ki: Sahabeden rivayetinden hiç birinde: İşittim,diyebirşey yoktur. Hiç kimsede de oun peygamber (sav)'in ashabından işittiğini zannettiği haberini almadım.
Ebu Hatim er Razi dedi ki: Onunebu Zer ve Ayşe'den rivaeyti mutasıl değildir.
Ebu Davud dedi ki: Ne Ayşe'ye yetişti, nede Ali'i gördü. O halde Muaz'ı hiç görmemiştir.
Buhari, Şeyhi Ali İbnil Medini, Ebu Zür'a ve Ebu hatim'e göre hadis ancak karşılaşmış olmakla muttasıl olur. İmam Ahmed'in sözü de buna işaret ediyor, Şafii'de Risalede bunu ifade etti bütün bular Müslimin görüşüne muhaliftir.
Peygamber (sav)'de bu vasiyyeti Muaz ve Ebu Zer'e yaptığı diğer vecihlerle rivaeyt edildi.
Bezzar İbni Lehia'dan tahriç etti, Oda Ebuz Zübeyr'den Oda ebut Tufeyl'den, Oda Muaz'dan rivayet ettiki: Peygamber (sav) Onu bir kavme gönderdi, ve Muaz dedi ki: Ya rasulullah bana tavyi et. Buyurduki: Selamı yay, yemek dağıt, ehlinden heybetli bir adamdan haya ettiğin gibi Allah'tan haya et, kötülük yaptığın zaman iyilik yap, gücün yettiği kadar ahlakını güzelleştir.
Taberani ve Hakim Abdullah bin Amr bin El As'tan tahric etti: Muazbin Cebel yolculuk yapmak istedi ve dedi ki: Ya rasulullah bana tavsiyede bulun. Buyurduki: Allah'a ibadet et ve onu hiçbir şeyi ortak koşma" dedi ki: Ya rasullullah biraz (taviyeyi) artır. Buyurdu ki: Kötülük yaptığın zaman iyik yap. dedi ki: Ya rasullulalh bir az tavsiyeyi) artır Buyurdiki: Doğrusu, ol ahlakın güzel olsun (1)
(S: 305) İmam Ahmed Derrac'ta tahric etti, Oda ebul Heysem'den Oda Ebu Zer'den rivayet ettiki: Rasululah (sav) onu buyurduki: Sana işlerinin gizlisinde ve açığında Allah'tan sakınmanı (takvayı)tavsiye ediyorum, kötülük yaptığın zaman iylik yap, hiç asan bile yere düşse kimseden bir şey isteme, emanet alma, iki kişi arasında hüküm verme." 54Yine başka bir rivayette Ebu Zer'den şöyle dediği rivayet edildi: dedimki: Ey Allah'ın rasülü, beni cenneti yaklaştıracak cehennemden uzaklaştıracak bir ameli bana öğret. Buyurduki: Ey Allah'ın rasulü (La ilahe illallah)'ta iyiliklerden midir? Buyurduki: O iyiliklerin en güzelidir"
İbni Abdil Ber Temhid'de Nazar olan isnatla, Enes (r.a)'ın şöyle dediğni rivayet etti: Peygamber (sav) Muaz'ı Yemen'e gönderdi ve buyurduki: Ey Muaz Allah'tan sakın, insanlara güzel ahlakla muamele et, bir kötülük yaptığı zaman, peşinden iyilik yap" Dedi ki: Dedim ki: Ey Allah'ın rasulü (Lailahe illallah)'ta iyiliklerden imidir? Buyurduki: O iyilikleri en güzelidir.
Peygamber (sav)'in Muaz'a tavsiyesi İbni Ömer ve başkasında da birçok vecihlerle uzunca rivayet edildi ve içerisinde zayıflık vardır.
Bu manaya Ebu Hureyre (r.a)'in peygamber(sav)'den rivayet ettiği şu hadistegiriyor. Peygamber(sav)'e:İnsanları en çokcennete girdiren şeyin ne olduğu soruldu. Buyurdiki: "Allah'tan sakınmak ve güzel ahlaktır. Bunu İmam Ahmed, İbni Mace ve Tirmizi tahric etti ve ibni Hibban hadisi doğrulada.
54(1) Hadis sahihtir, Hakim tahric etti ve doğruladı. (2) Nisa ayet:131 (3) Maide, ayet: 96 (4) Haşr ayet: 18
Bu tavsiye Allah'ın ve kullarının haklarını toplayan büyük bir tavsiyedir. Çünkü Allah'ın kullara haklarından:Ondan hakkıyla korkmalarıdır. Takva Allah'ın öncekilere ve sonrakilere tavsiyesidir. Allah teala buyurduki: Sizden nice kendilerine kitap verilenlere ve size Allah'tan korkun" diye emrettik.) (2) (S:306) Takvanın aslı: Kulun kendisiyle sakındığı ve korktuğu şey arasında kendini ondan koruyacak bir engel kılmasıdır. Kulun Rabbi için takvası: Kendisiyle Rabbinin azabı, gazabı arasına ondan koruyacak bir engel kılmasıdır. Kulun Rabbi için takvası: Kendisiyle Rabbinin azabı, gazabı arasına ondan koruyacak bir engel kılmasıdır.
oda taatını yapmak, ve yasaklarından kaçımaktır.
Takva bazan Allah'ın ismine izafe edilir, Allah tealanın şu kavli gibi: Huzuruna toplaacağınız Allah'tan korkun) (3) ve Allah teala buyurduki: Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve her nefis yarın için ne göderdiğine baksın, Allah'tan korkun. Muhakak ki Allah işlediğinizden haberdardır. (4)
Takva Allah'a izafe edilirse manası: Onun gazabından ve öfkesinden korkun demek olur. Bu korkulanların en büyüğüdür, bundan dünyevi ve ührevi cezalara ortaya çıkar. Allah teala buyurduki: Allah kendisine karşı gelmekten sizi sakındırıyor (1) ve buyurduki: Sakınılmaya layık olan da, mağfiret sahibi de odur. (2) O korkulmaya, kullarını gönlünde büyütülmeye ehildir, ta ki ona tapsınlar ve itaat etsinler. Çünkü o büyültmeye, büyüklük sıfatlarına ve şidtdetli yakalama ve şiddetli yakalama ve şiddetli azab etme kuvvetine müstehaktır.
Tirmizi Enes'ten (Sakınılmaya layık olan da, mağfiret sahibi de odur.) ayeti hakkında peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: Allah teala buyuduki ben korkulmaya ehilim, kim benden korkar ve benimle birlikte başka bir ilah tutmazsa, onu bağışlamaya de ehilim ." (3) Takva bazan Allah'ı azabına veya azap mekanına (cehennem gibi), veya (azap) zamanına (kıyamet gibi) şeylere izafe edilir. Allah teala buyurduki: (Kafirler için hazırlanmış olan cehennemden sakının) (4) Ve buyurduki: Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakınnı. O kaafirler için hazırlanmıştır.) (5) (S: 306) Ve buyurduki: (Allah'a döndürüleceğiniz günden sakını.) (6), (Öyle bir günden kokkun ki, üç günde hiç kimse başkası için herhangi bir ödeme bulunamaz.) (7)
55Kamil takvaya farzları yapmak, haramlar ve şüphelileri terkte, ve belki daha sonra mendupları yapmak ve mekrupları terk etmek te girer. Bu takvanın en yüksek derecesidir, Allah teala buyurduki: Elif, Lam. Mim. O kitap (kuran) onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler için bir yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirelene iman ederler, ahiret gününe de kesinkes inanırlar.) (8) Ve buyurduki: (Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a ahiret günüe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır. Yakınları, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekat verir. Anlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır.) (9)
Muaz bin Cebel dedi ki: Kıyamet günü nida edilirki: Müttakiler nerede?Rahmanın himayesi altında ayağa kalkarlar ve onlardan gizlenmez. Ona derlerki: Müttakiler kimlerdir? Derki (münadi) şirkten ve putlara tapmaktan sakınan ve İbadeti Allah için halis yapanlardır. İbni Abbas dedi ki: Onlar hidayetten bildikleri şeyi terk etme hususunda Allah'ın azabından sakınan ve getirdiğini tasdik etme husuunda da rahmetini ümit eden kimselerdir.
Hasan dedi ki:Müttakiler: Allah'ın kendilerine haram kıldığı şeyden sakınan ve farzk kıldığını eda edenlerdir. Ömer bin Abdul Aziz dedi ki: Gündüz oruç tutmak, gece namaz kılmak, ve bu ikisini beraber yapmak takva değildir. Fakat takva. Allah'ın haram kıldığını terk etmek, farz kıldığını yerine getirmektir. Kim bundan sonra bir hayırla rızıklanırsa o hayır

_____
(1) Ali İmran ayet: (2) Müddessir, ayet: 56 (3) Ahmed, Darimi, Tirmizi, Nesai, İbni Mace, Bezzar,Ebu Yala,Begavi,İbni Cerir, Münzir, ibni ebi Hatim İbni Adiy ve Hakim tahric etti, ve doğruladı. (4) Ali İmran, ayet: 131 (5) Bakara, ayet: 24 (6) Bakara, ayet: 281 (7) Bakara, ayet: 48-123 (8) Bakara, ayet: 1-4 (9) Bakara, ayet: 177 (10) Zelzele suresi, ayet: 7-8
üstüne hayırdır. Talk bin Habib dedi ki: Takva Allah'tan sevabını ümit ederek, Allah'tan bir nur ile Allah'ın taatını işlemen ve Allah'ı azabından korkarak, Allah'tan bir nur ile Allah'ın masiyetini terk etmendir.
(S: 308) Ebud Derda'dan şöyle dediği rivayet edildi: Takvanın tamamını, bir zerreden bile sakınır derecede kulun Allah'tan korkmasıdır, hatta haram olma korkusuyla bazı helal gördüğü şeyleri bile terk etmesidir, Allah teala kulları için olacak durumu açıklamıştır. (Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu görür, kim de zerre ağırlığınca şer işlerse onu görür.) (1) Hayırdan hiçbirşeyin yapılmasını, şerden de hiçbirşeyin sakınılmasını küçük görme. Hasan dedi ki: Müttakilerde takva o derce olduki harama muhalefet olsun diye helaldan çoğunu terk ettiler." Sevri dedi ki: Onlar, sakınılmayacak şeyde de sakındıkları için müttaki ismi verilmiştir. Musa bin A'yan dedi ki: Müttakiler harama düşme korkusu helal şeylerden de uzak durduar. Allah'ta oları müttakiler diye isimlendirdi. Şu hadis daha önce geçti: Kul sakıncalı olması korkusuyla sakıncalı olmayanı terk edinceye kadar müttakilerden olamaz." Ve kim ki şüphelerden sakınırsa, dinin ve ırzını temize çıkarmış olur. Meymun bin Mihran dedi ki: Müttaki cimri ortağın ortağana karşı yaptığı hesaptan

daha fazla nefsini hesaba çeker."
İbni Mesud: (Allah'tan hakkıyla korkun) ayeti hakkında dedi ki: İtaat edilmesi , asi olunmaması, zikredilmesi, unutulmaması, şükredilmesi veya körlük edilmemesidir.
Bunu Hakimmerfu olarak tahric etti, fakat mevkuf daha sahihtir. Onun şükrüne bütün taat fiileri girer.
Onun zikredilip unutulmamasının manası: Hareketlerinde, duruşlarında ve konuşmasında kalbiyle Allah'ın emirlerini hatırlayıp onları yerine getirmesi, yasaklarını hatırlayıp onlardan kaçınmasıdır.
Ebu Hureyre'nin dediği gibi takvanın kullanımı genellikle haramlardan sakınma olarak kullanılır. (S: 309) Ebu Hureyre takvadan soruldu ve dedi ki: Sen hiç dikeli yolda yürüdün mü? Adam: Evet, dedi. Nasıl yaptın?, dedi. Diken gördüğüm zaman başka dikensiz tarafa giderdim veya atlar geçerdim, dedi. İşte takva budur, dedi.
İbnil Mu'tez bu manayı aldı ve dedi ki:
Günahların küçüğünü büyüğünü terk et o takvadır.
Gördüğünden sakınan dikenli yerde yürüye gibi yap.
Küçüğü küçük görme dağlar çakıltaşlarındandır
Takvanın aslı: Kulun sakınılacak olanı bilmesi, sonra sakınmasıdır.
Avn bin Abdullah dedi ki: Takvanın tamamı: Bilmediğini öğrenmeyi istemendir.
Marufu Kerhi dedi ki: Sen takvayı güzel yapmazsan, faizi yersin, takvayı güzel yapmazsan bir kadınla karşılaşınca gözünü haramdan kapamazsın ,sen takvayı güzel yapmazsan kılıcı kendi boynuna koyarsın. Peygamber (savW7 MuhammedbinMesleme'ye buyurduki:Sen ümmetimi ihtilaf etmiş görürsenkılıcını al onunla Uhud'a vur." (1)
Sonru Maruf dedi ki: Herhalde benim bu meclisimden de sakınmamız gerekir. Sonra dedi ki: Sizin mecsidden buraya gelişinizden sakınmamız gerek. Hadiste tabi olunan için fitne tabi olan için zillet olduğu ifadesi gelmedi mi, yani insanların bir adamın arkasından yürümesi? Fil cümle: Takva Allah'ın bütün yaratıklarına, Rasulullah (sav)'in de ümmetine tavsiyesidir. Peygamber (sav) bir seriye üzeride birini emir olarak gönderdiği zaman, ona kendi nefsi açısından Allah'tan korkması, yanındaki müslümanlara da hayır tavsiye ediyordu. (2)
(S: 310) Rasulullah (sav) veda haccında kurban günü insanlara verdiği hutbede Allah'tan sakınmalarını ve imamlarını dileyip onlara itaat etmelerini tavsiye buyurdu. (3) İnsanlara öğüt verince, onlar deki: Bu sanki veda edenin öğüdü gibi, bize tavsiyede bulun. Buyurduki: Size Allah'tan sakınmayı, ve dinleyip, itaat etmeyi tavsiye ediyorum."
İbni Hibban ve başkasının tahric ettiği Ebu Zer hadisinde Ebu zer dedi ki: Dedim ki: Ya Rasulullah bana tavsiye et. Buyurduki: Sana Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum, çünkü o bütün işlerin başıdır.
İmam Ahmed Ebu Saidi Hudri'den şöyle dediğini tahric etti: Ey Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum, çünkü o bütün işlerin başıdır."
İmam Ahmed Ebu Saidi Hudri'den şöyle dediğini tahric etti: Ey Allah'ın Rasulü bana tavsiye et, dedim. Buyurduki: Sana Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum çünkü o herhayrın toplayıcısıdır.
Tirmizi'de Yezid binSelem'den rivayet edildi: O rasulululluh (sav)'e sormuş ve deniş ki: Ey Allah'ın rasulü ben senden çok hadis duydum, sonuncusunun öncekisini unutturmasından korkuyorum, bana bir cümle bahset ve benim için kapsamlı bir şey olsun. 56
Buyurduki: Bildiğin şeyler hususunda Allah'tan sakın Selefi salih bunu tavsiye ededer dururlardı. 57
(S: 311) Ebu Bekir Sıddık (r.a) hutbesinde şöyle diyordu: Size Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum, ona ehli olduğu şekliyle sana (övgü) etmenizi, korkup ümit etmenizi, (Allah'tan) isterken ısrarlı olun, çünkü Allah zekeriyya ve ailesi övdü ve buyurduki: Onlar hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarar bize yalvarırlardı; onlar bize karşı derin saygı içindeydiler.(1)
Ebu Bekir (r.a)'in vefatını gelince Ömer (r.a)'e söz aldı, onu çağırdı ve onu vasiyyet etti. Ona ilk söylediği şuydu: Ey Ömer Allah'tan sakın" ömer oğlu Abdulla'a yazdıki: Ben sana Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum, çünkü kim ondan sanırsa onu korur, kim ona ödünç verirse mükafatını verir, kim şükrederse (nimetini) artırır. Takvayı iki gözünün arasına al (çok önem ver) ve onu kalbini cilası kıl"
alibin ebi Talib (r.a) adamın birini bir seriyyenin başına emir tayin etti ve dedi ki: Mutlaka huzuna çıkacak olduğun Allah'ın tavasını sana tavsiye ediyorum. Sonun mutlaka onadır, ve o dünya ve ahirete sahiptir. Ömer bin Abdul Aziz bir adama şöyle yazdı: Sana Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum ki, Allah'tan başkasını kabul etmez ve ancak (takva) ehline merhamet eder ve ancak onun üzerine sevap verir; onunla öğüt verenler çoktur, fakat onunla amel edenler, azdır, Allah bizide senide müttakilerden etsin."
Halife yapılınca hutbe okudu. Alllah'a hamdetti ve onu sena etti ve dedi ki: Size Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum, çünkü Allah'ın takvası her şeyin yerine gelir, takvanın yerine hiç bir şey gelemez. Bir adam Yunus bin Ubeyd'e dedi ki: Bana tavsiye et. dedi ki: Sana Allah'ın takvasını ve ihsanıtavsiye ediyorum, çünkü Allah takva sahipleri ve ihsan sahipleriyle beraberdir." Hac yapmak isteyipte bana tavsiye et diyen adama dedi ki: Allah'tan sakın; kim Alla'tan sakınırsa onun için yalnızlık yoktur" Tabilerle birlikte ölüm anında bir adama: Bize tavsiye et denildi. dedi ki: Size nahl suresinin sonun tavsiye ediyorum: (Allah, sakınanlar ve ihsan sahipler ile beraberdir.)
Seleften bir adam kardeşine yazdıki: Sana Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum; çünkü o senin gizlediğin şeyin en değerli, açığa vurduğunun en süslü, biriktirdiğinin en üstün olanıdır.
Allah takva ehli için korktuları hususta kurtuluşa ve ummadıkları yerden de rızıklarını vermeye kefil olmuştur."

___
58(1) Ebu Nuaym Hilyede'de tahric etti. 8/365, yine hadisi sahih bir isnatla ibni Ebi Şeybe ve İbni Mace, Ahmed ve İbni Sa'd tabakatta tahric etti. (3) Tahric taha önce geçti. Müslim ibni Mesud'dan tahric etti. (3) Talak, ayet: (4)Hadis munkatı'dır, Ahmed ve ibni Mace tahric eti, çünkü senedindeki Ebus Selil Ebu Zer'i görmemiştir. (5) Nesainin tahric ettiği hadisin bir kısmıdır. İbni Hibban doğruladı.
Şube dedi ki: Bir tarafa çıkmak istediğin zaman Hakem'e: Senin bir ihtiyacın varmı?, derdim . Orda: Sana peygamber (sav)'in Muaz bin Cebel'e yaptığı tavsiyeyi yapıyorum: Nerede olursan Allah'tan kork, kötülüğün peşinden iyilik yap ki (5) kötülüğü) imha etsin, ve isanlara güzel ahlakla muamele et" derdi. Peygamber (sav)'in duasında şöyle dediği sabittir. Allah'ım senden hidayet, takva, iffet ve zenginlik istiyorum." (2)
Ebu Zer dedi ki: Rasululah (sav) şu ayeti okudu: (Kim ki Allah'tan korkarsa Allah onun için bir çıkış kapısı kılar.) (3) Sonra buyurduki: Ey Ebu Zer eğer insanların hepsi bu ayeti alsa tatbik etse) kendilerine yeterdi" (4)
Peygamber (sav)'in "Nerede olursan Allah'tan korkar sözünden muradı: Gizli deve açıkta, insanların gördüğü ve görmediği yerde. Ebu Zer hadisinde peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu zikretmiştik. İşinin açığında ve gizlisinde Allahın takvasına sana tavsiye ediyorum.
Peygamber (s.a.v) duasında şöyle diyordu: Allah'ım gıyabta ve görünürde senin korkunu istiyorum (5)
Daha öne Ebut Tufeyl'in Muaz'dan rivayet ettiği hadis geçmişti, peygamber (s.a.v) Muaz'a şöyle buyurdu: Ehlinden heybet sahibi birinden haya ettiğin gibi Allah'tan haya et"
Bu gizlide Allah'tan korkmayı gerekli kılan sebeptir, çünkü nerede olursa Allah'ın kendini gördüğünü bilen kimse, gizlisine ve açığına vakıf olduğunu bilen ve bunu yalnızlığı anında hatıran getiren kimse gizlidede masiyetleri terk eder. Bu manaya kıranda Allah tealanın şu kavliyle işaret edildi: (Adını kullara birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir (1)
(S: 3137) Seleften bazısı arkadaşlarına diyorduki: Allah bizi de sizi de yalnızlıkta gücü yettiği halde haramdan uzaklaşmayı, ve kendisini gördüğünü bilip korkusundan dolayı (haramı) terk edenlerde kılsın.
Şafii dedi ki: En zor şey üçtür: Azlıkta cömertlik, yalnızta vera (şiddetli takva) ümit edilip korkuların yanına hak söz)
Vaiz İblis Semmak (2) kadeşine şöyle yazdı: Sana Allah'ın takvasını tavsiye ediyorum, O öyle Allahki gizli anında seninlegizli konuşan,açık anında seni görendir, herhalinde, gecede, güdüzünde Allah'ı hatırında tut. Sana yakınlığı ve sana olan kudreti kadar Allah'tan kork. Bilki sen onun saltanatından başkasının saltanatına çıkamazsın, ve mülkünden başkasının mültküne çıkamazsın, onun azami sakın, ondan titremen çok olsun, vesselam."
Ebul celed dedi ki: Allah peygamberlerden birine şöyle vahyetti: Kavmine de ki: Sizin haliniz nedir, günahı benim yaratıklarımdan gizliyorsunuz da , bana karşı açıkça işliyorsunuz? Eğer benim sizi görmediğim görüşündeyseniz, o halde siz bana şirk koşmuş olursunuz, eğer benim bildiğim görüşündeyseniz beni niçin size bakanların en basiti kılıyorsunuz?" Vebib bin el Verd diyorduki: Allalh'ın sana olan kudreti miktarınca Allah'tan kork,sana yakınlığı mikkatırınca da odan haya et"
Bir adam ona bana öğüt ver, dedi. Ona dedi ki: Sana , Allah'ın bakanların en basiti olmasından kork" Selefin bazısıdiyorduki: Masiyetinle gözünü aydınlatmadığın kimsenin sana merhamet edeceği görüşünde misin?Bazı da dedi ki: Ey Adem oğlu kimse sana bakmazken bir masiyet işlesen Allah'la başbaşa olduğun halde yaratıklarından birinde haya ettiğin gibi haya etmesen sen ancak iki adamdan birisi olursun: eğer sen onun seni görmediğini zannediyorsan, kafir olursun, eğer Onun gördüğünü biliyorsan, yaratıklarını en zayıfına karşı engel olan şey, ona karşı engel olmuyorsa, o halde sen ona karşı cesaret etmişsindir."

___
(1) Nisa, ayet: (1) (2) O zahid, örnek, vaizlerin efendisi, Ebul Abbas Muhammed bin Subeyh el İcli (Siyari alamin Nübela: 8/328, 330 (3) Mülk Suresi,ayet:14 (S: 314)Seleften biri bir sulak, ağaçlı bir yere girdi ve dedi ki: Burada yalnızca bir isyan işlesem, beni kim görür? O sulak ağaçlıyeri doltduran bir ses işitti. (Yaratan bilmez mi? O en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyde haberdardır.) (3)
Birisi Bedevi arap bir kadın azina için meylettive kadına dedi ki: Bizi yıldızlardan başka gören yok. Kadın: Onları yıldız olarak yapan nerede, dedi.
Muhammed binel Münkedir durup bir kadınla konuşan bir gördü ve dedi ki: Allah kinizi de görüyor, Allah bizimde siz ikinizin de ayıplarını örtsün.
Harisel Muhasibi dedi ki: Murakabe: Kalbin Allah'a yakın olduğunu bilmesidir.
Cüneyd'e soruldu ki: Gözü haramdan yummaya ne ile yardım talep edilir? dedi ki: Senin bakacağına Allah'ın bakması daha önce olduğunu bilmendir.
İmam Ahmed şöyle şiir söylüyordu:
Zaman boyunca birgün yalnız kalırsan deme yalnız kaldım, fakat beni müzerimde bir gözcü var, de Allah'ı birsaat bile gafil kalır, veya ona gizle yapılan ondangaip olur

zannetme.
İbnis Semmak şöyle şiir söylüyordu:
Ey günaha müptela olmuş haya etmez misin vallahi yalnızlıkta ikincinvar rabbini sana mühmet vermesi ve kötülüklerin boyunca sei örtemesi seni aldattı.
Peygamber (s.a.v) Muaz'a gizli ve aşikarda Allah'ın takvasını tavsiye ettiğinde, yönü buna karşı kendine yardım edecek şeye irşad etti, o da kavminden heybetsahibi bir adamdan haya ettiği gibi Allah'tan haya etmesitir.
Bunun manası: Daima kalbiyle Allah'ı kendine yakınlığını ve kendisine vakıf olduğunu hissetmesi ve onun samkasından haya etmesitir.
Muaz peygamber (sav)'i tavsiyesine yerine getirir.
Ömer(r.a) Onu bir işe göndermişti ve beraberinde bir şey yoktu, bunu üzerine karısı kendisini kınadı, Muaz (r.a) dedi ki: Benimle beraber bir sıkıştıran vardı, birşey almama engel oluyordu.
(S:315) Muaz bununla Rabbini murad etti. Karısıda Ömer'in kendisiyle birlikte bir gözcü gönderdiğini zanetti, kalktı onu insanlara şikayet etmeye başladı.
Kimin hali daima veya çoğunlukla böyle olursa, o Allah'ı görür gibi ibadet eden ihsan sahiplerinden olur, ve fuhşiyattan ve büyük günahlardan sakınan ihsan sahiplerinden olur.
Gizlilik Allah'ın takvası: O kamil imanın alametidir, Allah'ın mü'minlerin kalplerinde ona karşı övgü yapmalarını sağlamasına büyük tesiri vardır.
Hadiste: Kul hiçbir gizli iş yapmadı ki Allah ona açık ridasını giydimiş olmasın: Hayır ise hair, şer ise şer" (1) Bu merfu olarakta, ve ibni Mesud'u sözlü olarakta rivayet edildi.
Ebud Derda dedi ki: Sizden biriniz farkında olmadan, mü'minlerin kalplerinin kendisine lanet etmesiden sakınsın; kişi yalnızlıkta Allah'a asi olur. Allah'ta mü'minlerin kalbine onun buğzunu atar.
Süleyman et Teymi dedi ki: Kişi gizli olarak günah işlerse onun üzerine zillete düşer.
Başkası da dedi ki: Kul kendisiyle Allah arasında bir günah işlerde, sonra (din) kardeşlerinin yanına gelir, o (günahın) eserini üzerinde görürler."
Bu, ahiretten önce dünyada bile amellerin zerrelerine bile karşılık veren hak bir ilahın varlığına delillerine en büyük günündedir. Onun katına amel yapanın ameli zayi olmaz, perde ve gizlilik onun kudretine karşı fayda vermez. Said olan kendisiyle Allah arasında olanı düzgün yapandır, çünkü kedisiyle Allah arasındakini düzgün yapan, kendisiyle yaratıklar arasınkini de düzgün yapar, kim Allah'ı kızdırmakla insanların övgüsünü arasa, insanlardan kendini öven malının sahibi olarak döner.

____
(1) Süyuti'nin zikrettiği gibi hais hasendir, Bunu Taberani Kebir'de Cüdüb el Beceli'den tahric etti. Müsavi dedi ki: Musannif hasenliğinine işaret etti, bu doğru değildir. Heysemi başkası dedi ki: Kendinde Hamid bin adem var o yalancıdır. Ahmet, Ebu Ya'la ve Ebu Nuaym Ebu Saidi Hudri'den İbni Lehia ve Derrac yoluyla tahric etti, ikisi de zayıftır.
Ebu Süleyman dedi ki: Ziyanda olan salih amelini insanlara gösteren, ve çirkin amelleriyle de kedisine şah damarıdan daha yakın olana mübareze (meydan okuyan) edendir.
(S: 316) Bu babta rivayet edilenleri en acaibi, Ebu Cafer es Saihin sözüdür. Habib Ebu Muhammed tüccardı,dirhem (para) kiraya veriyordu. Birgün çocuklarla oynarken kendisine uğradılar, bazısı dedi ki: Faiz yeyicisi geldi, bunun üzerine başını yere eğdi, ve dedi ki: Ya Rabbisırrımı çocuklara dayandım. Döndü ve malının hepsini topladı ve dedi ki: Ya Rabbiben esirim, senden kendi nefsimi bu malike satın alıyorum, beni azad et. Sabah olunca malın hepsini sadaka verdi, ve ibadete başladı, sonra o çouklara uğradı, çocuklar onu görünce birbirlerin dedilerki: SusunHabib el abid gelir. Ağladı ve dedi ki: Ya Rabbi sen bazan kınıyorsun, bazan övüyorsun, bunun hepsi sendendir.
Kötülüğün peşinden iyilik yapki, o kötülüğü imha etsin" Kul gizli ve aşikardar takva ile emredilince mutlaka takvada teredütte düşebilir ya emredilenlerin bazısını terk etmekle, yada bazı yasakları işlemekle, onun için bunun arkasından onun silecek bir iyiliği yapmasını emretti, Allah teala buyurtuki: Güdüzün iki ucunda, geceninde ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır) (1)
Sahihaynde İbni Mesud'dan rivayet edildiki: Bir adam bir kadını öptü ve sonra gelip peygamber (sav)'e zikretti, peygamber (sav) şu ayet ininceye kadar sus, onu çağırdı ve ona bu ayeti okudu ,bir adam (O Ömer'dir) dedi ki: Bu ona mı hastır? buyurduki: Bilakis bütün insanlara (2)
Allah teala bu vasiyette peygamber (sav)'in vasfettiği gibi mü'minleri vasfetti: (Rabbinizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar geniş olan cennete koşun. O takva sahipleri ki, bollukta da darlıktada Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve isanları affederler. Allah'ta güzel davranış tabulaları sever.Yine onlarki kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı tevbe istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki? Bir de onlar işledikleri kötülüklerde bile bile israr etmezler. İşte onların mükafatı, Rableri tarafindan bağışlama ve altlarından ırmaklar akan içlerinde ebedi kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir.) (3) (S: 317) Müttakilerin yaptıklara muamelede onlara ihsan, ile infakile, öfkeyi yutmakla, onları afe etmekle vasfetti. Bu peygamber (sav)'in Muaz'a tavsiye buyurduğun iyi ahlakın son derecedir.
Sonra onları şöyle vasfetti onlar bir kötütülük yaptıklarında veya nefislerine zulmetiklerinden Allah'ı hatırlarlar ve günalarına bağışlanma dilerle ve o günahlarda ısrar etmezler. Bu da bazan müttakilerin büyük günahlara düşebileceğine delildir. Fakat ısrar etmeyecekleri bilaki günaha düşüşten sonra Allah'ı hatırlayacakların ve ondan bağışlanma dilenip tevbe edeceklerini bildiriyor. Tevbe: Israrı terketmektir.
Onlar Allah'ı zikredirler'in manası: Onun büyüklüğünü, şiddetli kavranmasını, intikamını ve isyana karşı yaptığı tehdidi hatıra getiyor ve bu hatırmada anında istiğfar etmeyi ve ısrarı terketmeyi gerekli kılıyor. Allah teala buyurduki: (Takvaya erenler var ya, onlara şeytan tarafindan bir vesvese dokunduğundan (Allah'ın emir ve yasaklarını) hatırlayıp hemen gerçeğği görürler. (4) Sahihaynde peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: Bir kul bir günah işler ve günaa karşı hesaba çeken bir rabbi olduğun bildi, benim kulumu bağışladım. Sonra şöyle buyuruncaya kadar günah işler. İstediği ameli yapsın" (5)
Yani Madem buhal üzeredir, her günah işlediğinde istiğfar eder.
Tirmizi'de Ebu Bekir es Sıddık'tan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: Güde yetmiş kere de dönse istiğfareden (günahta) ısra etmez (6)
Hakum Ukbe bi Amir'den tahric ettiki: Bir adam peygamber (sav)'e geldi ve dedi ki: (S0 318) Ey Allah'ın rasulü bizden biri günah işliyor (ne buyurursunuz)?Buyurdu ki: Aleyhine yazılır. Adam: Sonra istiğfar ederse?, dedi. Buyurduki: Bağışlanır, ve kendisine cevap verilir. Adam: Tekrar dönüp işlese: Buyurduki: Aleyhine yazılır. Adam sonra tevbe istiğfar etse?, dedi. Buyurduki: Bağışlanır ve kendisine sevap verilir, siz usamadıkça Allah usanmaz" (7)
Taberani zayıf bir isnatla Ayşe (r.a)'den şöyle dediğini tahriç etti: Habib bin Haris peygamber (sav)'e geldi ve dedik: Ya rasulullalh, ben çok günah işleyen bir adamım, Buyurduki: Allah'a tevbe et" dedi ki: Tevbe ediyorum sonra geri günaha dönüyorum. Buyurdiki: Her günah işlediğinde tevbe et dedi ki: Ey Allah'ın rasulü o zaman günahlarım çok olur. Buyurduki: Ey Habib bin Haris Allah'ın affi senin günahlarından daha çoktur. Bunu manasıyla Enes'ten zayıf bir isnatla tahric etti.
İbni Ebid Dünya Ali (r.a)'den şöyle dediğini rivayet etti: Sizin hayırlınız, her fitneye düşüpte çok tevbe edendir. Denildiki: Eğer geri dönerse? dedi ki: Allah'a tevbe istiğfar eder. Denildeki: Geri dönerse? Allah'a tevbe istiğfar eder. Denildiki ki: Ne zamana kadar? dedi ki: Yorulup üzelen şeytan oluncaya kadar (1)
İbni Mace İbni Mesud'dan merfu olarak tahric ettiki: Günahtan tevbe edenin günahı yok gibidir.
(S: 319) Hasan'a denildiki: Bizden bir Rabbinden haya etmez mi? Günanlarından istiğfar ediyor, sonra geri dönüyor, sonra istiğfar ediyor, sonra geri dönüyor? dedi ki: Şeytan sizin böyle olmanızla zafer kazanmayı severdi, siz istiğfar etmekten usanmayın.
Ondan şöyle dediği rivayet edildi: Bunun ancak mü'minlerin ahlakından olduğunu görüyorum. Yani: Mü'min her günah işleyişinden tevde eder.Rivayet edildiki: Mü'min günahla imtihan olunup bol tevbe edendir. (2) Cabir'de zayıf bir isnatla merfu olarak rivayet edildiki: Mü'min günah işleyip tevbe istiğfar edendir, tevbe istiğfarı üzerine ölen saiddir.(3)
Ömer bin Abdul Aziz hutbesinde dedi ki: Sizden kim iyilik ederse Allah'a hamdetsin, kim kötülük yaparsa Allah'a yaparsa, Allah'a tevbe istigfar etsin, çünkü Allah'ın boyunlarına işleyecekleri amelleri yazdığı kavimler vardır.
Yine odan başka bir rivayettte şöyle dediği rivayet edildi: Ey insanlar! kim bir günah işlerse Allah'a tevbe istiğfar etsin, yine döner (günah işlerse) Allah'a tevbe istiğfar etsin, eğer dönerse yine tevbe istiğfar etsin. Çünkü onlar adamların boynuna halka gibi takılmış hatalardır,bütün helak onlarda ısrar etmektedir.
Bunun manası: Kul kendisine takdir edilmiş günahları mutlaka yapacaktır, peygamber (sav) buyurduki: Adem ağlonu zinadan payı yazılmıştır, kesinlikle onu işleycektir
Fakat Allah kul için işlediği günahlarda çıkış yolu kılmıştır, ve günahı tevbe ve istiğfarla silmektedir. Eğer bunu yaparsa günahın şerrinde kurtulur, eğer günahta ısrar ederse helak olur.
(S: 320) Müsneddde Abdullah bin Amr'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Merhamet ediniz, merhamet olusanızı, mağfiret dileyiniz, mağfiret olunasınız. Söz bir kulağından girip öbür kulağından çıkan (söz anlamaya)lara yazıklar olsun, bildikleri halde yaptıklarına ısrar edenlere yazıklar olsun" (4)
Kötülüğün peşinden bir iyilik yap" İyilikle bazan şu murad edilir: Bu günahtan tevbe etmek. bu açıkça ibni Ebid dünya'nın'Muhammed bin Cübeyr'in mürsellerinden tahric ettiği mürsel bir hadiste varid oldu. Peygamber (sav) Muaza Yemen'e göderince buyurduki:

____
(1) Hud, ayet 114 (2) Hadis sahihtir, muttefak aleyhtir. Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi Nesai ve İbni Mace İbni Mesud'dan tahric etti. (3) Ali İmran, ayet: 133-136 (4) Araf, ayet: 201 (5) Hadis sahihtir, Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den tahric etti. (6) Ebu Davud, Tirmizi tahric etti. (6) Ebu Davud, Tirmizi tahric etti, ve dedi ki: Hadis gariptir, isnadı kuvvetli değildir. (7) Hadis sahihtir, Hakim tahric etti, ve dedi ki: Buhari'nin şartı üzere sahihtir.
(1) Yine bunu Bezzar Enes'ten tahric etti. Heysemi Mecmauzzevaid'de dedi ki: Senedinde Beşşar bin Hakem edDabbi var, onu bir çoğu zayıf kabul etti. İbni Adiy dedi ki: onda bir sakınca olmamasını ümit ediyorum, geri kalan adamlar güvenilirdir. (2) Hadis zayıftır. Ahmed ve Ebu Ya'la Ali (r.a)den şu lafızla tahric etti. "Allah teala günahla imtihan olunup çok tevbe eden kulu sever" (3) Hadis zayıftır, Bezzar veTaberani Sağir ve evsatta den tahric etti. (4) Sahihtir, Ahmed, Buhari edebül müfredip tahric etti (5) Nisai 17 Cabir.
Ey Muaz gücün yettiğince Allah'tan kork, her ağaç ve taşın yanında Allah'ı zikret bir günah işlersen tevbe et. Eğer (günah) gizliyse (tevbeyi de) gizli, eğer alei ise (tevbeyi de) aleni yap"

Bunu Ebu Nuaym'de mana ile başka bir vecihten Muaz'da tahirc etti.
Katade dedi ki: Selman dedi ki: Gizli bir kötülük yaparsan bir de gizli iyilik yap, eğer açık günah işlersen bir de açık iyilik yap ta ki birbirine karşılık olsun İyilikte tevbe veya ondan daha genel bir şeyi muradetmiş olması muhtemeldir.
Allah teala bir çok yerde günahından tevbe edenin bağışlanacağı veya sevaplanacağını kitabında haber verdi, (S: 321) Şu ayet gibi: (Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edipte sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir, işte Allah bunların tevbesini kabul eder)(5)
Ve: (Sonra şüphesiz Rabbin, cahillik sebebiyle kötülük yapan sonrada bunun ardından tevbe edip durumunu düzeleceği (bağışlayacaktır). Çünkü onlar tevbe ettikten sonra Rabbin çok bağışlamayan pek esirgiyendir) (1)
Ve: (Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır, Allah oların kötülüklerini iyilikleri çevirir.) (3)
Ve: (Ancak tevbe eden, iman eden ve iyi davranışta bulunan kimseler hariçtir. Bunlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete gireceklerdir). (4)
Ve: (Yine onlarki bir kötülük yaptıklarında yada kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı heme tevbe istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki!) (6)
İbni Mesud'un şöyle dediği rivayet edilir: (Bu ayet güna ehli içindünya ve içindekilerden daha hayırlıdır" (7)
(S: 322) İbni Sirin dedi ki: Allah teala İsrail oğullarının günahlarına keffaret olacak şeylerin yerin bedel bize bu ayeti verdi. Ebu Cafer erRazi Rabi bin Enes'ten oda Ebul Aliye'de (8) şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam dedi ki: Ya Rasulululah bizim keffaretlerimiz de İsrail oğullarının keffaretleri gibi olsa. Peygamber (sav) buyurduki: Ey Allah'ım istemiyoruz üç kere Allah'ı size verdiğ verdiği İsrail oğullarına verdiğinden daha hayırlıdır. İsrail oğullarından birebir hata işlediği zama hatası ve keffaretini kapısında yazılı bulurdu, eğer keffaretini yapsa o kendisi için dünyada bir zillet olurdu, keffaretini yapmasa kendisi için ahirette zillet olurdu. Allah'ın size verdiğ İsrail olğullarına verdiğinden daha hayırlıdır. Buyurduki: (Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve esirgeyici bulacaktır) (9) Şu ayet hakkında: Size dinde bir zorluk kılmamıştır) (10) İbni Abbas dediki O islamın genişliğidir. Muhammed ümmeti için tevbe ve keffaret kılmadı. (11)
Bütün bu nasların zahiri, kafirin sahih bir şekilde müslümanlığı nasıl kabul ediliyorsa, Allah'a samimi tevbe edne ve kedisinde tevbenin şartlarıtoplanmış kimsenin tevbesini de
_____(1) Nahl, ayet: 119 Furkan ayet: 70 (3) Taha, ayet: 72 (4) Meryem, ayet: (5) Ali İmran, 135 (6) Bunu Abdurrazzak, Abdd bin Humeyd ve İbni Cerir Taberi Sabit el Bünani'den tahric etti. (7) İbnil Münzir tahric etti. (8) Ebu Cafer ErRazi'nin hıfzı zayıftır. Haber mürseldir. Çünkü Ebul'ye çok mürsel rivayet ediliyor fakat güvenilirdir. (9) Nisa, ayet: 110 (10) Hac, ayet: 78 (11) İbi Ebi Hatim, İbni Şihabez Zühri yoluyla İbni Abbas'tan taric etti. (12) Nisa, ayet: 116) (13) Tahrim, ayet: 8 (14) Kasas, ayet (15) Nur, ayet: 31 (16) Tevbe: 102
kabul edileceğine delildir. Bu cumhurun görüşüdür. İbni Abdil Ber'in sözü bu hususta icma olduğuna işaret ediyor.
Bazıları dedi ki: Tevbenin kabulü kesin değildir. Fakat ümit edicidir. Tevbe sahibi Allah'ın iradesi altındadır, bu ayetle delil getirdiler: (Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz, ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar.) (1) Bütün günahları Allah'ı iradeki altında olduğunu bildirdi. Belki şu ayetle de delil getirilebilir: (Ey iman ederler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter) (13) Ve: (Fakat tevbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince, onun kurtuluşa ererler arasında olması umulur (14) (S:3237 Ve: (Ey mü'minler hep birden Allah'a tevbe edinki unutur ki kurtuluşa eresiniz) (15) Ve diğerleri ise günahlarını itirafettiler, iyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar. (tevbe ederlerse) umulurki Allah onların tevbesini kabul eder) (16) Zahir şudur ki , bu tevbe eden hakkındadır, çünkü itiraf pişmanlığı gerektirir.
Ayşe (r.a) Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: Kul günahını itiraf ederde sonra tevbe ederse Allah tevbesini kabuleder (1)
Sahih olan çoğunluğun görüşüdür.
Bu ayetler kesinliğin olmadığına işaret ediyor. İbni Abbas dedi ki: Umulurki Allah hakında gereklidir (kesindir) Bu ali bin Talha, ibni Abbas'tan nakletti.(2)
İman ve amelin mükafatı da belki lafzıyla varid oldu, bu onun kesin olmadığına da delil değildir. Allah tealanın şu kavli gibi: (Allah'ın mesciddelerini ancak Alla'a ve ahiret gününe iman eden namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.) (3) Şu ayet ise: Ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar). Tevbe eden Allah bağışlamayı dilemiştir. Bunu kitabının bir çok yerinde haber verdi.
Kötülüğün peşinden iyilik yap" sözündeki iyilikten, tevbeden daha gene birşey murad edilebilir. Allah tealanın şu kavliden olduğu gibi: (Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir.) (S: 324) Muaz'dan rivayet edildi ki daha önce zikredildi) hakkında bu ayet idiilen adama peygamber (sav) abdest alıp, namaz kılmasını emretti.
İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, İbni Mace, Ebu Bekir (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Hangi bir adam bir günah işler de sonra kalkar, temizlenir (abdest alır), sonra namaz kılar, sonra Allah'a istiğfar ederse Allah onu muhakkak bağışlar" Sonra şu ayeti okudu: Yine onlarki bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe istiğfar ederler.)
Sahiyande rivayet edildiki: Osman (r.a) abdest aldı, sonra dedi ki: Rasulullah (sav)'i gördüm bu abdestim gibi abdestaldı, sonra buyurduki: Kim beim bu abdestim gibi abdest alırda sonra iki rekat namaz kılar ve nefsine bahsetmezse (ucba girmezse), geçmiş günahları bağışlanır"
İmam Ahmed'in müsnedinde Ebud Derda'nın şöyle dediği rivayet edildi: Rasululah (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim: Kim güzelce abdest alır, sonrada iki veya dört rekat namaz kılar, rüku ve huşusunu güzel yapar, sonra da Allah'a istiğfar etse, bağışlanır"
Sahihaynde Enes (r.a)'in şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber (sav)'in yanında idim, bir adam geldi ve dedi ki: Ey Allah'ı rasulü ben had gerektirecek bir suç işledim, bana had (cezasını) uygula. dedi ki: ona sormadı, ve namaz vakti girdi, peygamber (sav)'li beraber namazkıldı, peygamber (sav) namazı bitirinci adam kalktı yana geldi ve dedi ki: Ya rasullulalh ben had gerektirecek bir suç işledim, Allah'ın kitabını (hükmünü) bana uygula. (Peygamber (sav) buyurduki: Bizimle beraber namaz kılmadın mı?" evet, dedi.

_____
(1) Buhari, kitabul Meğazi (ifk babında) ve tefsir kitabında nur suresi ayetinin tefsirinde tahric etti. (2) Bunu İbni Cerir zikretti, haber mürseldir, çünküAli Talha İbni abas'ı görmemiştir. (3) Tevbe ayet: 18 (4) Hud suresi, ayet: 114, İbni Cerir tahric etti, fakat isnadı zayıftır.
Buyurduki: (S: 325) Allah senin günahını bağışladı, veya şöyle buyurdu: Senin haddini bağışladı.
Bunu Müslim mana ile Ebu Ümame'den tahric etti. Onun hadisinde (peygamber (sav) buyurduki: Sen hatan bakımından annenin seni doğurduğu gibisin (günahsızsın), bir daha günaha) dönme ve Allah teala şu ayeti inzal buyurdu: Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinden namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. (4)
Sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'de peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Görüşünüz nedir? Sizden birinizin kapısının önünde bir nehir olsa günde beş defa o nehirde yıkansa hiçbiri kalır mı? Dediler ki: Hiç kiri kalmaz. Buyurduki: Beş vakit namaz da böyledir. Allah onlar sebebiyle hataları siler.
Sahihi Müslim'de Osman (r.a)'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: Kim güzelce abdest alırsa hataları cesedinden, hatta tırnaklarının altıdan çıkar.
Yine Onda Müslimde) Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kendisiyle Allah'ın hataları silip, dereceleri artırdığı şeyi size göstermeyeyim mi? Dediler ki: Evet (göster) ya Rasululah buyurduki: Hoşa gitmeyenlere rağmen (soğuk vb.gibi) abdesti tam güzelce almak, mescide çok adım atmak ve namazdan sonra namazı beklemek, bu size ribattır, bu size ribattır (sınır boylarında nöbet tutmak gibidir."(sınır boylarında nöbet tutmak gibidir.
Dediler ki: Evet (göster) ya Rasulululalh buyurduki: Hoşa gitmeyenlere rağmen (soğuk) vb. gibi) abdesti tam güzelce almak, mescide çok adım atmak ve namazdan sonra namazı beklemek, bu size ribattır, bu size ribattır sınır boylarında nöbet tutmak gibidir)
(S: 326) Sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kim ramazan orucunu inanarak ve ecrini Allah'tan bekleyerek kıyam ederse (teravih kılarsa) geçmiş günahları affolunur, kim inanarak ve ecrini Allah'tan bekleyerek kadir gecesini ihya ederse geçmiş günahları affolunur.
Yine Sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: İslam kendinden öncesini yıkar, hicret kendinden öncesini yıkar, hac kendine öncesini yıkar.
Yine oda Aşure günü hakkında Ebu Kata'deden peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Allah'ın bir önceki senenin günahlarını örteceğini zannedirim" Arafe gününün orucu hakkında da buyurduki: Allah'ın bir önceki senenin ve bir sonraki senenin günahına keffaret kılacağını zannederim."
İmam Ahmed Ukbe bin Amir'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti. Kötülük işleyipte sonra iyilik işleye adamın misali, üzerinde dar bir zırh olup boynunu sıkan, sonra bir iylik yapıpta bir halka genişleye, sonra yeryüzünde çıkıncaya kadar bir iyilik daha yapıp bir halka daha genişle adım misali gibidir. (1) Allah'ı zikretmekte günahlara keffaret olur.
Daha öncede zikretki: Peygamber (sav) (la ilahe illallah) iyiliklerden midir diye soruldu. Buyurduki: O iyiliklerin en iyisidir"
(S: 327)Sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kim günde yüz kere Sübhanelahi ve bihamdihi derse, deniz köpüğü kadar da olsa günahları silinir."
Yine sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kim günde yüzde defa Lailahe illallahu vahdehu la şeriki leh, lehül mülkü velehül hamdü yuhyi ve yümite ve hüve ala külli şeyin kadir, derse onun için o köle azad etmiş

____
(1) Müsnedde tahric edildi, hadisin senedi güzeldir. (2) Hadis zayıftır, Ahmed tahric etti. Senedinde Ebu Ma'şer el Medeni var, O zayıftır, bunu ibni Mace'de tahric etti, senedinde Zekeriya bin Manzur var, O zayıftır.(3) Tirmizi A'meş'ten tahric etti, Oda Enes'te rivayet etti. (Tirmizi) dedi ki: Bu hadis gariptir. A'meş'in Enes'ten duyduğunu bilmiyoruz.
sevabı vardır, ona yüz iyilik yazılır, oda yüz kötülük silinir ve o günde onun için akşama kadar şeytandan koruma olur, hiç kimse ondan daha faziletli bir şey yapmamış olur, ancak ondan daha fazla yapan müstesnadır."
Müsned ve Süneni İbni Mace'de Ümme Hani'den peygamber(sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: La ilahe illalalh hiçbir günah bırakmaz ve onu hiçbir amel geçmez" (2)
Tirtimiz Enes (r.a)'den tahric ettiki: Peygamber (sav) yapktıkları kuru bir ağaç uğradı ve sopasıyla vurdu yapraklar döküldü, bunun üzerine buyurduki: Elhamdu lillah,

subhanellah, Lai ilaheillalah ve Allah'u ekber, bu ağacın yapraklarının döküldüğü gibi kulun günahlarını döker." (3)
İmam Ahmed sahih bir isnatla Enes'ten tahric ettiki: Rasululah (sav) buyurduki: Sübhaelalh, elhamdu lillah, Lai ilahe illalah ve Allahu ekber ağaç yaprağını döktüğü gibi hataları döker" Bu konuda hadisler çoktur.
Hasan (Basri) masiyetten sakınmayıp ta dili Allah'ın zikrinden geri durmayan bir adamın hali soruldu. dedi ki: Bu ne güzel bir yardımdır.
(S: 328) İmam Ahmed, şüpheden mal kazanan adamın namazının ve tesbihinin ondan bu hayatı silip silmeyeceği soruldu ki: (iyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar. (tevbe ederlerse) umulurki Allah teala buyurduki: İyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar.(tevbe ederlerse) umulurki Allah onların tevbesini kabul eder)
Malik bindinar dedi ki: Rüzgarın kuru yaprağı götürdüğü gibi ataya ağlamak ta hayatı götürür.
Ata dedi ki: Kim zikir meclislerinden birine otururşa, ona batıl meclise keffaret olur. Şüveys el adevi dedi ki: Sağdaki melek soldaki üzerine amirdir, Adem oğlu bir kötülük yapıp ta soldaki yazmak istediğiz aman, sağdaki ona der ki: acele etme belki bir iyilik yapar, eğer bir iyilik yaparsa (bire on verilir) birisi bir kötülüğü atar, ve o adama dokuz iyiliki yazılır ve şeytan derki: Veyanasınıbe Adem oğlunun (iyilinin) katlanmasına kim yetişebilir? (1)
Taberani, hakkında görüş bulunan bir isnatla Ebu Malik el Eşari'den, peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Adem oğlu uyuduğu zaman melek şeytana derki: Bana sahifine ver. Bunun üzerine sahifesini verir, melek şeytanı sayfasında gördüğü iyiliklerin biriyle on kötülüğü siler ve onları iyilik yazar, sizden birini uyumak istediği zaman otuz üç defa tekbir getirsin (Allah ekber), otuz dört defa hamdetsin (elhamdü lillah), otuz üç defa da tesbih yapsın (sübhaellah desin) ve bu yüz olur"Bu hadis gariptir, münkerdir.
Ve' rivayet ettiki: Bize A'meş Ebu ishak'tan rivayetle, anlattı,Oda Ebul Ehvas'ı şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah bin mesud dedi ki: Benimle hergün dokuz kötülük bir iyilikle anlaşma yapılmasını arzuladım.
(S: 329) Bu bir iyilikle dokuz kötülüğün silineceğine, ondan yapılan bir işarettir. İyiliğin sevabından da bir sevap artmış onu, ve onunla da yetineceğine işarettir. Allah en iyisini bilir. İnsanlar iki meselede ihtilaf ettiler, birincisi:Salih ameller küçük ve büyük günahlara keffaret olurmu, yoksa sadec küçük günahlara mı kefffaret olur? Bazısı dedi ki: Ancak küçüklere keffaret olur. Seleften Ata ve başkasından şöyle dediği rivayet edildi: Abdest küçük günahlara keffaret olur.
Selman-ı Farisi abdest hakkıda dedi ki: O küçük yaraları örter, mescide yürümek ondan daha büyüğünü örter. Bunu Muhammed bin Nasr el Mervezi tahric etti.
Büyüklere gelince onlar için mutlaka tevbe gerekleri, çünkü Allah kullara tevbeyi emretti, tevbe etmeyenin zalim saydı.

_____
(1) Bunu Ebu Nuaym tahric eti 2/ 255. Şüveys: Şüveyn bin Hayyan'dır.Adiy oğulları şeyhlerindendir. Hicret senesinde doğdu, Ömer (r.a)'den ata (devletin hazinesinden belli miktarda verilen bağışlar) aldı. İbni Hibban kendisinigüvenilirlerdin zikretti.
Ümmet tevbenin farz olduğuna ittifak etti. Farzlar iseancakniyetvekasd ile eda edilir. Eğer büyükgünahlar abdest namaz ve diğer islamın rükünlerini yeriegetirmekle kefaret olunsaydı, o zaman tevbeye ihtiyaç kalmazdı. Bu icma ile batıldır.
Yine büyük günahlar farzların yerine getirilmesiyle kefffaret olunsaydı, bu durumda farzları yerine getirenin ateşe girmesine sebep olacak bir günahı kalmazdı. Bu da Mürcie'nin görüşüne benziyor, ve oda batıldır.
Bu İbni abdil Ber'in Temdid kitabında zikrettiği şeylerdir, ve bu konuda icma olduğunu hikayeetti, buna hadislerle de delilgetidi, bazıları:
Rasulullah (sav)'in şu hadisi beş vakit namaz, Cuma'ya kadar Cuma (namazı), ramazana kadar ramazan orucu) müük günahlar sakınıldıkça aralarındaki şeylere günahlara keffarettirler.
Bu sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)den tahric edildi.
Bu farzların büyük günahlara keffaret olmadığına delildir.
İbni Atiyye tefsirinde bu hadisin manası hakkında iki görüş hikaye etti:
(S: 330) Birincisi: Ehli sünneti cumhurunun görüşü: Farzların küçük günahlara keffaret olması için büyük günahlardan kaçınmak gerekir, küçük günahlardan kaçınılmazsa bu farzlar tamamen keffaret olmaz.
İkincisi: Küçük günahlara mutlak olarak kefaret olur, küçük günahlara tevbe etme ve onlarda ısrar etmeme şartıyla büyük günahlarada keffaret olur. Bu görüş ü Huzzak'tan hikaye etti (ibni Atiye) ve bunu terci etti.
Küçük günahlardan tevbe etme ve onlarda ısrar etmeme şartıyla" sözünden muradı: Eğer onlarda ısrar ederse olarda büyük günah olurve olara ameler keffaret olmaz.
Ebu Bekir Abul Azizbi Cafer'den asahabımızında bu görüşte olduğunu hikaye etmesine rağmen birinci görüş gariptir.
Sahihi Müslimde Osman (r.a)'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Hangi müslüman bir kişiye farz namaz vakti gelirde abdestini, huşusunu rukusunu güzelce yaparsa büyük günah işlemedikçe öncesi içi keffaret olur, bu bütün zaman boyunca böyledir"
İmam Ahmed'in müsnedinde Selman (r.a)'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Cuma günü biradam güzelce temizliğini yapsa sonra cuma yagitse ve imam namazını bitirinceye kadar sussa, (adam) öldürmeden sakınma şartıyla o cumayla gelecek Cuma arasınakiler için kefaret olur.
Nesai, İbni Hibban ve Hakim Ebu Said ve Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber(sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Nefsimi kudret elinde bulundurana yemin ederimki, beş vakit namazı kılan, ramazan orucunu tutan, zekatını veren ve yedi büyük günahtan sakınan hiçbir kulyoktur ki ona cennetin kapısı açılıp, kendisine selametle gibi denilmesin" (1)
Yine Nesai ve Ahmed Ebu Eyyup'tan bunu mana ile tahric ettiler.
(S:321) Hakim manasını Ubeyd bin Umeyr'den tahric etti, Oda babasından Oda peygamber (sav)'den rivayet etti. İbni ömer (r.a)'de menfu olarak rivayet edildi: Allah azze ve celle buyururki:Ey adem oğlu günüzün evvelinden birsaat ve gecenin sonunda bir saat beni zikret, bu ikisi arasındaki işlediklerini affediyim, ancak büyük günahlar ve ondan tevbe etmen müstesna" (2) İbni Mesud dedi ki: Büyük günahlarıdan sakınıldıkça beş vakit namaz aralarınakine keffarettir. Selman deki: Beş vakit namazı muhafzaa ediniz, çünkü onlar öldürme hariç bu yaralara (günahlara) keffarettirle) (3) İbni Ömer bir adama dedi ki: Ateşe girmekten ve korkuyor ve cennete girmeyi seviyorsu musun?. Adam: Evet, dedi. Anneme iyilik et, ona yumuşak söz söyle, yemekteydir, yedi büyük günahta sakındıkça mutlaka cennete girersin, dedi. Katatde dedi ki: Büyük günahlarda sakınanlar için Allah bağışlama vadetti, bize Rasullullah (sav)'in şöyle buyurduğu zikredildi: Büyük günahlardan sakının, doğru olun ve müjdeleyn (4)
Ehl-i hadistan ve başkalarından bir kısmı b amellerin büyük günahlara keffaret olacağı görüşünü benimsedi. İbni Hazm-ıZahiri onlardandır. İbni Abdil Ber Temhid kitabında red verirken onu kasdetmiştir, ve demiştirki: Böyle söyleyenin sözü olmasaydı (İbni Hazm'ın sözü) bubabta konuşmayı istemiyordum, cahilin ona aldanmasınan tevbe ve pişmanlık olmaksızın namazların keffaret olduğuna güvenerek helak edici günahlara dalmasından korktum. Allah'tan koruma ve başarı istiyoruz.
Dedim ki: Bu gibi görüşleri hadisin kelamında abdest ve benzeri şeylerde vakidir.
(S: 332) Bunun benzeri ibnil Müzir'in kadir gecesi hakkındaki kelamında da vakidir, dedi ki: O geceyi ihya edenin bütüngünalarının, küçüğünün, büyüğünün bağışlanması ümit edilir. Eğer murahları büyük günahlarda ısrarla birlikte islamın farzlarının o büyük günahlara kefaret olacağıysa, bu kesinlikle batıldır. Peygamber (sav)'in şu kavli daha önce geçti: Kim islamda kötülük yaparsa öncesi ve sonrası hesaba çekilir"
Yani: Cahiliyyedeki ve islamdaki amelinden dolayı hesaba çekelir, bu açıklamaya ihtiayaç duymayacak kadar açıktır.
Eğer bu sözü söyleyen bununla şunu murad etse: Büyük günahlarda ısrarı terk etme,ivne daha öncekilere tevbe etmeden ve pişmanlık göstermerden, farzalara muhafaza etmesi bütün bu günahlara keffarettir, ve Allah tealanın şu kavlinin zahiriyle delil getirse: (Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız ,sizin küçük günahlarınızı,örteriz ve sizi şerefli biryere sokarız.) (1) Ve dese ki: Kötülükler küçük ve büyüğü kapsar, küçük günahlar niyet ve kasd etmeksizin bağışlandığı gibi, büyük günahlar da böyledir.
Bunu şununda da delil getirilebilir: Allah mü'minlere ve müttakilere günahlarına keffaret kılınacağını vadetti .Bu da kuranda bir çok yerde zikredildi, ve bu adam da müttakilerden oldu, farzları yapytı ve büyük günahlardan kaçındı,büyük günahladan kaçınmak ta niyete muhtaç değildir.
Sahih olan cumhurun görüşüdür. Büyük günahlar tevbesiz kefaret olunmaz, çünkü tevbe kullar üzerine farzdır. Allah teala buyurduki: Kim ki tevbe etmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.) (2)
Ömer, Ali ve İbi Mesud gibi sahabe tevbeyi, pişmanlık diye tefsir etti, bir kısmı da dövmemeye ezmemek diye tefsir etti. Bu senedinde zayıflık bulunan bir vecihle merfu olarak rivayetedildi, fakat sahabeden buna muhalif olan bilinmiyor.
Tabiin ve sonrakiler de böyledir. Ömer bin Abdul Aziz, Hasan ve başkaları gibi.
(S: 33) Müttakiler için kötülüklere keffaret kılınması hakkındaki naslar ise, Allah tealanın şu kavli gibi: (Eğer Allah'tan korkarsanız, O size iyilikle kötüyü ayırtedecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve siz ibağışlar.) (3),Ve: (Kim Allah'a inanır ve yararlı iş yaparsa, Allah onun kötülükleri örter, onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar) (4) Ve:Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükafatını artırır.) (5) Bu ayetelrde takva hasletlerini ve salih ameli açıklamadı. Samimi tevbe de bunlar cümlesindendir, kim tevbe etmezse o zalimdir müttaki değildir.
Ali İmran suresinde ehlini bağışlayıp kendilerini cennete koyacağı takva hasletlerini açıkladı, onlardan istiğfarı ve ısrar etmemeyi zikretti, günahların örtülmesini ve günahların bağışlamasını bu sıatıarı taşıyanlara garanti kıldı. Allah en iyisini bilir.
Günahların tevbesiz ve cezasız bağışlanmayacağının delillerinde biride: Ubade bi Sabit hadisidir. dedi ki: Biz Rasululah (sav)'in yanındaydık, buyurduki: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık ve zina etmemek üzere bana biat edeniz" ve onlara ayet okudu...
Sizden kim vefa gösterirse ecri Allah'a aittir, kim de bu gibi şeylerdenişler de ondan
_____(1) Nesai ve İbni Hibban tahric etti, Hakim doğruladı.(2) İbni Ömer'den merfu olarak hadis zayıftır. (3) Abdurrazzak ve Taberani Selman'a mevkuf olarak tahric etti, Adamları güvenilir görülmüştür. (4) İbni Cerir Katade'den mürsel olarak tahric etti, Ahmed'de Cabir'den tahric eti, senedinde ibni Lehia var, o zayıftır. (1) Nisa, ayet: 31 (2) Hucurat, ayet: 11 (3) Enfal, ayet: 29 (3) Teğabün, ayet: 9 (4) Talak, ayet: 5 (6) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Malik, Ahmed, Tirmiz tahric etti.
dolayı cezalanırsa o ceza) kendisi için keffaret olur, ve kim de bu gibi suçlardan işlerde Allah onu (dünyada) örtese, oAllah'a kalmıştır, dilerse azapladırır, dilerse onu bağışlar"

Bunu Buhari ve Müslim sahiynde tahric etti. Müslimin bir rivayitindi de sizde biri kim hadlik bir suç işlerde kendisine hadtatbik edilirse o kendisi için keffarettir." Bu hadlerin keffaret olduğuna delildir. Şafii dediki Bu babta hadlerin keffaret olduğu hakkında Ubadebin Samit hadisinden daha iyisini işitmedim.
Ondan dolayı cezalanırsa sözü şeri cezaları kapsar oda takdir edilmiş ve edilmemiş hadlerdir. (S0 334), tazirler gibi ve kaderi cezaları da kapsar, müsibetler, hastalıklar ve acılar gibi, çünkü peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu sahih olarak sabittir. (Müslümanın bir yorgunluk hastalık, sıkıntı, zorluk ve hatta ayağına batan diken ile bile Allah hatalarını örter. (6)
Ali (r.a)'den hadisin uygulanan kimse içi keffaret olduğu rivayet edildi.
İbni Cerir-i Taberi bumesele hakkında insanlar arasında ihtilaf olduğunu zikreti,ve sadece hadin uygulanmasının keffaret olduğunu tercih etti,bunamuhalif görüşü gerçekten zayıf gördü.
Ben de derim ki: Said bin Müseyeb ve Safvan bin Süleym'den rivayet edildiki: Had uygulaması keffaret değildir, tevbe de lazımdır. Bunu müteahhhiride bir grup tercih etti. Beğavi ,Ebu Abdulla binTeymiyye,ve bu İbni Hazm-ı Zahiri'nin görüşüdür. Birincisi: Mücahid, Zeyd bin Eslem, Sevrive Ahmed'in görüşüdür.
Ebu Hureyre'ni merfu: Hadler ehli için temizlik, midir, değil midir, bilmiyorum" hadisini ise Hakim ve başkası tahric etti (1) ve Buhari illetli gördü ve dedi ki: Sabit değildir, o ancak Zühri'nin mürsellerindendir, ve o zayıftır, Abdurrazzak hata etti ve onu muuttasıl yaptı. dedi ki: Peygamber (sav)'den şu sahih olarak sabittir: Hadler keffarettirler.
Hadlar keffaret değildir, diyene Allah tealanın savaşanlar hakkındaki şu kavli delil getirilebilir: (S: 335) Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır. Ancak siz onları yenip kendilerini ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna) (2) Bunun zahiri, onlarda dünya ve ahiret cezası bir arada olur. Buna şu cevap verilir: Onların dünyada ve ahirette cezalar zikredildi, ikisinde olması gerekmez.(Tevbe eden kimse istisnasına gelince, ancak özellikle dünya cezasından istisna etti, cezası onları yenip ele geçirdikten önce de sonrada tevbeyle düşer.
Kim bunlardan birşey işler de Allah onu (dünyada) örterse, o Alla'a kalmıştır dilerse onu azaplandırır, dilerse bağışlar, sözü bu gibi büyük günahlarla Allah'ın huzuruna varalar bunun dilemesi altında olduğu hususunda açıktır. Bu da farzları yerine getirmenin olarak keffaret olmadığına delildir, çünkü müslümanların geneli onları yerine getiriyor, özellikle peygamber (sav)'le biat eden kimseler böyledir. Bundan bu günalarla Alla'ın huzuruna varıp ta tevbe edenler kitap ve sünnetteki delillerle dışarda kaldı Tevbe edenlerin tevbesini kabul edeceğini bu naslar bildiriyor, tevbe etmeyen Alllah'ın dilemesi altında dahil olarak kalmıştır.
Yine: Amellerin büyük günahlara keffaret olmadığına delildir. Allah teala dünyada büyük günahlar için farz bir keffaret kılmamıştır, ancak keffareti küçükler için kılmıştır ,zıhar yapan (eşine) cinsel temasta bulunması veya ibni Abbas hadisine göre,İmam Ahmed ve başkasının görüşüne göre hayızlı kadına temas etmek gibi, veya haccanın vaciplerinden birini terk etmek, veya bazı haramlarını işlemek gibi, oda ört cinstir: Kurban, köle azad etmek, sadaka ve oruç, bunun için alimlerin cumhuruna göre kasten öldürmede, ve yemini gamus'ta (yalan yere bile bile yemin etmek) keffaret gerekmez, ancak müstehab olarak katile köle azad etmesi emredilir, vasile bin eska hadisinde olduğu gibi: Onlar arkadaşları hakkında

_____
(1) Beyheki ve Bezzar sahih bir isnatla tahric etti. Hakim 'de tahric etti ve şeyhaynin şartı üzere doğruladı. (2) Maide, ayet: 33-34 (3) Vasile'den Ahmed, Ebu Davud, Nesai, Hakim ve İbni Hibban tahri eti ve ikisi doğruladı. Peygamber (sav)'e geldi, olarak buyurduki: Onun yerine bir köle azad ediniz, Allah onun vesilesiye onu ateşten azad eder" (3) (S: 336) Sahihi Müslimde İbni Ömer'den rivayet edildiki: O bir köleye vurdu ve bunun üzerine onu azad etti, ve dedi ki: Bana bunun için bu kadar bir sevab yoktur, yerden küçük bir çöp parçası aldı. Ben rasulullah (sav)'i işittim buyuruyorki: Kim kölesine tokat vurur veya ona vururs a keffareti onu azad etmesidir.
Eğer denilse ki: Ramazan (gündüz) cima yapana keffaret emredilir. Ramazan oruç yemek büyük günahlardandır. Deilir ki: Keffaret oruç yendiğ için değildir onun için çoğunluğa göre ramazanda her kasten yiyene keffaret gerekmez, ancak keffaret zaman hürmetine cima ile saygısızlık yapmaktan dolayıdır,onun içi ramazanın gündüzünde her hangi bir oruç bozucuyla orucu bozupta sonra cimada bulunsa İmam Ahmed'e göre ona keffaret gerekir.
Yine keffaretin küçük günahlara has olduğuna delillerden: Buhari'nin Huzeyfe'den tahric ettiği hadistir. Huzeyfe (r.a) dedi ki: Biz Ömer (r.a)'in yanındayken, şöyle dedi: Hanginiz rasululalh (sav)'in fitne hakkındaki sözünü ezbere biliyor? (Huzeyfe) dedi ki: Ben dedim ki: Adamın ehli malı, çocuğu ve komşusu hakkındaki fitnesidir. Onu namaz, kılıncaya kadar bırakan sonra kendisine şöyle buyurduğu kimse ise: Allah senin haddini bağışladı" Büyük günahlardan bir şey hakkında oluşu açık değildir. Çünkü Allah'ın hududunu aşarsa muhakkak nefsine zulmetmiştir) (1) Ve (İşte bunlar Allah'ın hududur, kim Allah'ın hududunu aşarsa muhakkak nefsine zulmetmiştir) (1) ve işte bu Allah'ın hudududur, onu aşmayınız) (2) Ve: (İşte bu Allah'ın hudududur, kim Allah ve rasulüne itaat ederse onu cennetlere girdirir).. şu kavle kadar (ve kim de Allah ve rasulüne asi olur ve hududunu aşarsa onu (Allah içinde ebedi kalacağı ateşe girdirir ve onun için alçaltıcı bir azap vardır) (3)
(S: 33) Nevvas bin Sea'an hadisinde şöyle geçmektedir: Peygamber (sav) islamı iki yanında sur bulunan doğru bir yola benzetti,ve buyurduki: İki sur Allah'ın hududur" (4) Bunun zikri tamamıyla daha önce geçti, Allah'ın haramlarından her hangi bir şeyi işleyen onun hududuna isabet etmiştir ve hududu aşmıştır.
Had gerektiren şeyin büyük günah olduğu takdir edilse bile, bu adam bize pişman olup tevbe ederek gelmiş ve kendisine had uygulaması için nefsini teslimetmiş. Pişmanlık tevbedir ,tevbede büyük günahları tereddüsüzü örter. Büyük günahların bazı salih amellerle örtüleceğine dair şeyler rivayet edilmiştir. Tirmizi İbni Ömer'den tahric ettiki: Bir adam peygamber (sav)'e geldi ve dedi ki: Ya rasulullah ben büyük bir günah işledim, benimiçin tevbe var mıdır? Buyurduki: Senin annen varmı? Hayır, dedi. Buyurduki: Senin teyze var mı? evet, dedi. Buyurduki: ona iyilik et" (5)
İbni Hibban, ve Hakim tahric etti ve dedi ki: Şeyhaynin şartı üzeredir. Fakat başka bir vecihten mürsel olarak tahric etti,ve mürselin ev üsulden daha sahih olduğunu zikretti. Ali bin Medini ve Darekutni'de böyle dedi.
Ömer'den rivayetedilik0 Bir adam kendisine dedi ki: Ben bir cana kıydım. dedi ki: Adam sağ mı? Hayır, dedi. Baban (sağ mı)?, dedi. (Adam): Evet, dedi. Ona iyi davran, ve ihsan et, sonra Ömer (r.a) dedi ki: Eğer annesi sağ olsaydı ve ona iyilikte bulunsaydı, onu ebediyyen ateşin yememesini ümit ederdim. İbni Abbas'tan mana ile yine rivayet edildi.
_____(1) Talak, ayet: 1 (2) Bakara, ayet: 229 (3) Nisa, ayet: 13-14 (4) Nevvas hadisinde: Yolun iki tarafindaki kapılar Allah'ı hudududur" (5) Ahmed, Tirmizi tahriç etti.
(S: 338) Yine Dümetül Cendel'de sihir yapan kadın, tevbesinin olup olmadığını sormak için Medine'ye geldi ve peygamber (sav)'i vefat etmiş buldu, ashabı o kadına dedi ki: Eğer anne baban, veya ikisinden biri sağ olsaydı sana yeterdi."
Bunu Hakim'den tahric etti ve dedi ki: Bu, Peygamber (sav) daha yeni ölmüşken anne babaya iyilik etmek ona yeteceği hususunda sahabe tarafindan bir icmadır. Mekhul ve imam Ahmed dedi ki: Anne babaya iyilik etmek büyük günahlara keffarettir.
Selefin bazısından cenaze taşımanın da büyük günahlara keffaret olduğu rivayet edildi.
Merfu olarak ta bir vecihle rivayet edildi, fakat sahih değildir.(1)
Ebu Bürde rivayetinden sahihtir. ki: Ebu Musa ölüm anındayken dedi ki: Ey oğullarım ekmek sahibini hatırlayın: Bir adam görüşüme göre yetmiş sene bir savmea'da (ibadet yeri) ibadet etti, şeyta onun gözüne kadın suretinde göründü, onunla beraber yedi gece yedi gündüz onunla beraber oldu, sonra adamın gafleti gitti ve tevbe ederek çıktı sonra kendisinin miskinler arasında geceledigini hatırladı ve olara ekmekle sardakada bulundu, kendisine de bir ekmek verdiler, kendisine de ekmek verilen arkadaşı ekmeğini kaybetti, bunu bilence ekmeği ona verdi ve kendisi de sabahleyin öldü. Yetmiş sene yedi gece ile tartıldı, yedi gece (günahı) ağır geldi, ekmek ile de yedi gece tartıldı, ekmek (sevabı) ağır geldi. (2)
İbnil Mübarek Kitabul bir rivayette İbni Mesud'un şöyle dediğini tahric etti (S: 339) Bir adam yetmiş sene Allah'a kulluk yaptı, sonra bir fahişeyle zina etti, Allah amelini boşa çıkardı, sonra felçlik geçirdi ,miskinlere sadaka veren bir adam gördü, kendisine de geldi ve ondan bir ekmek aldı, o ekmeği bir miskine sadaka verdi, bunun üzerine Allah onu bağışladı, ve yetmiş senenin amelinin (sevabını)geri kendisine verdi"
Bütün bunların hepsi amellerin büyük günahlara keffaret olacağına delil değildir, çünkü orada bütün zikredilen kimseler pişman olup tevbe etmiştir. Allah'a yaklaşacağı salih ameli sorması günahların izini tamamen silmesi için tevbeden sonradır, çünkü Allah teala tevbenin kabulü ve oun vasıtasıyla günahların bağışlanması için salih ameli şart kılmıştır. Allah tealanın şu kavli gibi: (Ancak tevbe edip, iman eden ve salih amel işleyen müstesna) (3) Ve: (Tevbe edip, iman eden ve salih amel işleye kimseye gelince onun kurtuluşa erenlerden olması umulur) (4)
Tevbe eden tevbeden sonra Allah'ın dilemesine kalmıştır, diyenle alakadır. Bu seleften korkanların bir çoğunun halidir Bazısı bir adama dedi ki: Sen bir günah işlendin mi? Adam:Evet, dedi. dedi ki: Allah'ın onu senin aleyhine yazdığını da bildin mi? Evet, dedi. Allah'ın onu sildiğini bilinceye kadar amel işle, dedi.
İbni Mesud'un sözü de bundadır: Mü'minler günahlarını bir dağın başında ve kendinin üzerine düşmesinden korkar ve vaziyette görüyor, fasıkta günahını burnunun üzerinde uçan sinek gibi görüyor" Bunu Buhari tahric etti.
onlar amellerini ve tevbelerini itham ediyorlardı, kendilerinden kabul edilmemiş olmasından korkuyorlardı, bu da kendilerine şiddetli korkuyu ve salih amel işlemede çok çalışmayı gerekli kılıyor.
Hasan dedi ki: Yeryüzü dolusu ifakta bulunsa kendi nefsinde büyük günahtan emin olmayan kavme yetiştim. İbni Avn dedi ki: Amelin çokluğuna güvenen sen kabul edilmiş mi, edilmemiş mi, bilmiyorsun; Günahlarından emin olma, çünkü örtülmüş mü örülmemiş mi, bilmiyorsun, çünkü amelinin hepsi senden gaiptir
Zahir olan-Alah en iyisini bilir-büyük günahların amellerle örtülmesi meselesinde şudur: Eğer büyük günahlar sadece farzları yapmakla, küçük günahları sildiği gibi sileceği
(1) Taberani evsatta, İbni Adiy Kamil'de İbni Hibanel Mecruhin'de Enes Bin Malik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Rasululahh (sav) buyurduki: Kim tabutun dört yanından tutar taşırsa, Allah onun kırk büyük günahını örter. Heysemi dedi ki: Senedinde Ali Bin sara var, o zayıftır. (2) Ebu Nuaym Hilyede Ebu Musa el Eşari'nin tercümesinde tahric etti, ibni Hibban sahihide bunu Ebu Zer'den tahric etti, Beyheki bunu ibni Mesud'a mevkuf olarak tahric etti. (3) Meryem suresi, ayet: 60 (4) Kasas suresi, ayet: 67
Murad ediliyorsa bu batıldır. (S: 340) Eğer bununla murad, kıyamet günü büyük günahlarla ameller tartılıp, büyük günaha karşılık ameli ile büyük günah silinip te amelin sevabı dürülürse bu olabilir.
Daha önce geçti. İbni Ömer vurduğu kölesini azad edince, şöyle dedi: Bunun hakkında azad etme benim için sevaptan hiçbirşey yoktur. Çünkü günaha keffaret olmuştur, ve günahı büyük günahlardanda değildi. Ameller büyük günahlar için nasıl keffaret olur?
Daha önce selefin şu sözü geçti: Kötülüğü iyiliğin benzer sevabı düşürür, bu küçük günahlarda böyledir, büyüklerde durum nasıl olacak? Bazı büyük günahlar, ona zıt olan

bazı ameleri boşa çıkarır,başa kakmak ve eziyet vermek sadakayı boşa çıkardığı gibi, faizle muamele cihadı boşa çıkardığı gibi. Ayşe (r.a)'in dediği gibi.(1)
Huzeyfe dedi ki: Evli iffetli kadına zina iftirasında bulunmak yüz senelik iyiliği yok eder, bu odan merfu olarak rivayet edildi, ve Bezzar tahric etti. (2)
İkinci namazını tek etmek ameli boş çıkardığı gibi, büyük günahlar keffaret olacak amelin sevabını boşa çıkarmasına da itiraz edilemez.
Bezzar ve hakim İbni Abas'tan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Kıyamet günü kulun iyiliklerleriyle kötülükleri getirilir, birbiriyle kısas olunur, veya hüküm verilir, eğer iyiliği kalırsa onun sayesinde cennetle kendisine genişlik verilir. " (3)
İbni ebi Hatim İbni Lehia'nın şöyle dediğini tahric etti: Bana Ata bi Dinar Said bin Cübeyr'in şu ayet hakkında şöyle dediğini anlattı: Kim zerre ağırlığıca hayır işlerde onu görür) dedi ki: (S: 341) Müslümanlar verdikleri takdirde küçük şeylerden dolayı sevap almayacakları görüşündeydiler, bir miskin geliyordu ona bir hurma bir parça ekmek ve bir ceviz vermeyi az görüyorlar ve onu geri çeviriyorlar ve diyolardı ki: Bu bir şey değil, biz ancak sevdiğimiz şeylerden verdiğimizden sevap alırız. (4)
Diğerleri de bir kez yalan söylemek, bir kere harama bakmak, gıybet ve buna benzer şeyler gibi küçük günahta dolayı kınanmayacakları görüşündedeydiler, ve diyorlardı ki: Allah büyük günahlardan dolayı cehennemi vadetti. Allah onları amelin azlığı da yapmaları için teşvik etti, çünkü çoğalması yakındır, şerrin azından da sakındırdı, çünkü oda yakın zamanda çoğalır, ve şu ayet idi: Kim zerre ağırlığınca hayır işlerken onu görür) dedi ki: Her takva ehli fasığa her bir kötülüğe karşılık bir kötülük yazılır, bir iyiliğe de on iyilik yazılır, kıyamet günü olunca yine Allah mü'minin her iyiliğini ona katlar ve her bir iyiliğe karşı on kötülüğü siler, kimin iyiliği kötülüğünden zerre ağırlınca fazla olsa cennete girer.
Bunun zahiri şudur ki: Kısaslama iyiliklerle kötülükler arasında olur, sonra kötülüklere mukabil gelen iyilikler düşer, sonra kısaslamadan artan iyiliklere bakılır. Bu iyilikleri kötülüklere bir iyilikle üstün gelen kimse o iyilikle sevap görür, geri kala günahlarına mukabil düşer iyilikler diyenin sözüne uygundur.
Bütününe sevap verilir, sonra kötülükleri olmamış gibi düşer ve büyük günahlar hakkındadır, diyenin sözüne muhaliftir.
Küçük günahlar ise sevapları kalmakla beraber salih ameller vasıtasıyla silinir. Rasulullah (s.a.v) buyurduki: Allah'ın hataları silip onunla dereceleri yükselttiği şeyi size bildireyim mi?. Hoşlanılmayalara (soğuk, hastalık vb.) karşı abdesti tam güzelce almak mescide çok adım atmak, namazdan sonra namaz beklemek" Bu ameller için hataların silinmesi ve derecelerin yükseltilmesi isbat edildi.
(342) Yine Peygamber (s.a.v)'i şu hadisi: Kim yüzkere Lai ilahe illallahu vahdehu la şerike leh derse Allah ona yüz iyilik yazar ve ondan yüz kötülük siler, ve onun için on köle azad etmeye denk bir sevap verilir. (5) Bu zikrin kötülükleri sildiğine delildir, ve sevabı da işleyene katlanmış olarak kalmaktadır.
(1) Darekutni ve Beyheki Sünenlerinde tahric etti. (2) Bezzar, Taberani Kebir'de tahric etti, Senedinde Leys bin Ebi Süleyman va, o zayıftır, hadis hasen'de olabilir, diğer adamlar sahih rivayet adamlarıdır. (3) Bezzar, Hakim ve Buhari tahric etti, senedinde Ebu Harun el Ummami var İbni Hibban'dan başkası ona güvenilir demedi. (4) İbni ebi Hatim Said bin Cübeyr'den rivayet etti. İbni Kesir tefsiri: 4/541 (5) Malik, Ahmed, Buhari, Müslim Tirmizi, İbni Mace ve Nesai Ebu Hureyre'den tahric etti.
Aynı şekilde samimi tevbe edenin kötülükleri de örtülür, ve iyilikleri kalır, Allah teala buyurduki: Nihayet insan güçlü çağına erip kırk yaşın avarınca derki: Rabbim! Bana ve anna babama nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbetteki ben müslümanlardanım. işte yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız ve kimseler cennnetlikler arasındadırlar. Bu kendilerin verilen doğru bir sözdür.
(1) Ve: (Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler varya, işte kötülüklerden sakınanlar onlardır. Onlar ki Rableri yanında diledikleri her şey vardır. İşte bu iyilik edenlerin mükafatıdır. Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü hareketleri bile örtecek ve yaptıklarının en güzeline denk olarak mükafatlarını verecektir.(2)
Onları takva ve insanla vasfedince onların günahlarda ısrarlı olmadığına bilakis onlardan tevbe ettiklerine delil olmuştur.
Yine Allah teala buyurduki: Kim Allah'tan korkarsa onun kötülüklerini örter, ve ecrini de büyültür) (3) Farzların yapılmasını ve haramların terkini içeren takvaya kötülüklerin örtülmesini ve ecrin büyütülmesini terettüb ettirdi. Allah teala göklerin ve yerin yaratılığında tefekker edenlerden şöyle haber verdi: Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, Rabbinize inanın diye imana çağıran bir davetçiye işittik, hemen ıma ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi, ört, ruhumuzu iyilerle al, ey Rabbimiz!) (4) (S: 343) Onlardan bunu kabul ettiğini, kölütüklerini örttüğünü ve oları cennetlere girdirdiğini haber verdi.
(Bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi örtt) Allah günahları bağışlamayla kıldı, kötülükleri de örtmeyle has kıldı. Denilebilirki: Kötülüklerle küçükler, günahlarla da büyükler murad edilir, kötülükler örtülür, çünkü Allah onlar için dünyada şeri ve kaderi kefffaretler kıldı, günahlar sahibini şerrinden koruyacak bağışlamaya muhtaçtır, bağışlama ve örtme birbirine yakındırlar. Bağışma günahları örtmektir, denilir, ve günahın şerrinden korumak ve aynı anda onu örtmektir, denilir, bunu için başı örtüp onu koruyan şeye miğfer ismi verilmiştir, ve herbaşı örten şeye migfer denilmemiştir. (Migfer: Magfiret kelimesiyle kök bakımından alakalıdır. Mütercim)
Allah teala meleklerin tevbe eden mü'minlere bağışlanma ve günahlardan şerrinden korunmaları için dua ettiklerini bildirdi. Örtme de bu cinstendir.
Müteahhirinde bazısı ikisi arasını ayırdı. Tekfir (Keffaret kılma: Örtme) Günahın eserini olmamış gibi silmektir, mağfiret ise bununla beraber Allah'ı kula fazla ve ikramıdır, bunda görüş vardır. Şöyle de tefsir edilebilir: Günahları salih amellerle mağfiret edilmesi onların iyiliklere çevrilmesidir, keffaretlerle örtülmesiyse sadece oların silinmesidir.
Yİne bunda da görüş vardır. Çünkü sahih olarak sabittir ki, ceza görülen günahlar iyiliklere çevrilir, ameli salihin keffaret olduğu daha evladır.
Başka iki mana ihtimali de vardır:
Birincisi: Mağfiret ancak cezalandırmaksızın ve haseba çekmeksizin olur; çünkü günahın şerrinden tamamen korumaktır, örtmese cezalandırdıktan sonra vaki olabilir, çünkü dünyevi musibetlerin tamamı hatalar için keffarettirler ve onlar cezadırırlar, af ta ayı şekilde ceza ile ve cezasız da olabilir, rahmet böyledir.
İkincisi: Allah'ın keffaret olunan günahları silmek için kıldığı ameller aynı zamanda sevabı da olabilir (günahları sildirmesi onun sevabı olabilir), ve başka sevabı olmayabilir, onda galib olan nefsin hevasına muhalefet ve meşakkati göğüslemek cinsindendir, küçük günahlara meffaret olan büyük günahlardan kaçınmak gibi. Günahların kendisi vasıtasıyla bağışlandığı ameller ise bunun dışındakilerdir, ve bunda mağfiret ve sevab bir arada olur, (S: 344) Kendisi vasıtasıyla iyilik yazılan ve kötülük silinen zikir gibi. Bu vecih üzerine amellerden ve başkalarından keffaret olanların arası ayrılmış olur.

---

(1) Ahkaf suresi, ayet: 15-16 (2) Zümer, ayet: 33-35 (3) Talak, ayet: 5 (4) Ali İmran, ayet: 193

Günahların örtülmesi ve bağışlanması Allah'a izafe edildiği zaman ikisi arasıda fark yoktur. Birinci vecih aralarında yine fark olur. İkinci vecihe iki şey delildir:
Biricisi: İbni Ömer'in kölesine vurupta azad ettiği zaman söylediği sözü: Onun azad edilmesinde hiçbir ecir yoktur" Onun keffaret olduğuna delil getirildi.
İkincisi: Dünyevi musibetlerin tamamı günahlar için keffarettirler. Sahabeden ve seleften çoğu dedi ki: Keffaretle birlikte onlara sevap yoktur, her ne kadar bazısı onlara muhalefet ettiyse de böyle dediler.
Şöyle denilemez: Keffaretler uyku hadisinde (1) hoşa gitmeyen durumlarda abdesti tam almak ve namaza yürüyerekgitmekdiyetefsiredildi. Kim bunları yaparsa hayırla yaşar, hayırla ölür, annesinden doğduduğu gibi hatalarıdan temizlenir.
Bütün bunlar kötülükleri siler ve dereceleri yükseltir, ve bunlardan sevap hasıl olur. Çünkü biz diyoruzki: Bir amelde iki şey toplanabilir, biriyle kötülükler örtülür, diğeriyle dereceler yükseltilir, abdestin bizzat kendisine sevab verilir, fakat şiddetli soğukta abdesti tam güzelce almak ile nefse dünyevi bir elem olur ve bu durumda kötülüklere keffaret te olur, bu hal dışındaysa zikir ve başkasıyla olduğu gibi onunla hatalar bağışlanır.
(S: 345) Cemaata yürümekte böyledir, o Allah'a bir yaklaşma, bir taattır ve ona sevab verilir. Fakat nefse onunla gelen meşakkat , yorguluk ve elem vasıtasıyla, o keffarettir.
Yine ama beklemek için nefsi mescidde hapsetmek, ve nefsin meylettiği yerlere, ya dünyevi bir kazanç yada eğlence maksadıyla çıkmayı kesmek te böyledir, bu, bu cihetten nefse elem vericidir. Ve kefaret olur.
Hadise geldi ki: Mescide yürüyenin iki adamından biriyle derecesi yükseltilir, diğeriyle de ondan bir hata silinir. (2), bu zikrettiğimizi kuvvetlendiriyor, kendisiyle günahların örtülmesinin hasıl olduğu şey, derecelerin yükseltilmesinin hasıl olduğu şeyden başkadır. Allah en iyisini bilir.
Buna göre bir amelde günahların örtülmesi ve derecelerin yükselmesi iki cihetten birleşebilir, her halde bu iki vasıfla vasıflanır, onun keffaret olarak isimlendirilmesinde ve ondan sevapların katlayıcısı ve derecelerin yükselticisi diye haber verme arasında bir zıtlık yoktur, bunun için peygamber (sav) buyurduki:Beş vakit namaz, cumaya kadar cuma, ramazana kadar ramazan, büyük günahlardan sakınıldıkça aralarıdakilere kefarettir. Çünkü nefsi farzlara devam etme yolunda hapsetmekte küçük günahların örtülmesini gerekli kılacak şey vardır.
Aynı şekilde Allah yolunda şehidlik te onunla duyulan elem vasıtasıyla günahları örter ve dereceleri yükseltir, bu kalp ve beden salih amellerinin beraber olması sebebiyledir.
Bununla bazı amellerde dereceleri yükseltmeye ve kötülükleri örtmeyi gerekli kılacak şeyin iki ciheten toplandığı açığa çıktı, ve ikisi arasıda zıtlık yoktur,.ve bu şüphesiz küçük günahlarda sabittir.
Büyük günahlara gelince, şehide sevab hasıl olmakla beraber şehidlikle örtülebilir; fakat hatasahibi şehid şehidlerin derecelererine göre dördüncü derecededir.
(S: 346) Aynı şekilde İmam Ahmed ve Tirmizi'nin fedale bin Ubeyd'den tahric ettiği, peygamber (sav)'den böyle rivayet edildi.
Bazı amellerle ecrinin tam verilmesiyle birlikte günahların bağışlanmasına zikir hakkındaki sahih hadisler delildir.
Denildiki: Bu kötülükler aynı şekilde iyilik te yazılır,daha önce zikri geçen Ebu Malik il Eşari hadisinde olduğu gibi.
Yine selefin bazısından bir iyiliğe on iyilik sevabı verilip, birisiyle bir kötülük silinip, dokuz iyilik kalacağı meselesi zikredilmiştir.

---

(1) Hadis sahihtir, sahabeden bir topluluk tarafında rivayet edildi. Tirmizi Ebu Hureyre'den, Yine Malik, Müslim Tirmizi ve Nesai'de Ondan tahriç etti. İbni Hibban Cabir'den tahric etti. (2) Hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den Malik, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Timizi, ibni Mace, ibni Hibban Hakki ve Nesai tahric etti.

Zahire göre bu küçük günahlara hastır. Ahiretteyse iyiliklerle kötülükler karşılaştırılır birbirlerinden kısas alını, kimin iyilikleri kötülüklerine üstün gelirse, kurtulur ve cennete girer, bu küçük ve büyük günahlarda eşittir.
Yine iyilikleri ve başkaları üzerinden zulmü olan kimseden de, mazlumlar haklarını aldıktan sonra iyiliği kalırsa o iyilikle cenete girer.
İbni Mesud (r.a) dedi ki: Eğer Allah'ı velisi ise zerre ağırlığındaki iyiliğini taki cennete girinceye kadar Allah katlar, eğer şaki ise melek ona der: Rabbim iyilikleri bitti ve onun çok hak isteyicisi kaldı. (Allah teala) buyururki: Onların kötülüklerinden alın ve onun kötülüklerine ekleyin, sonra ona ceheneme birbelge verin. Bunu ibniEbi Hatim ve başkası

tahriç etti.
Bununla murad iyiliklerden bir zerrenin artırılması, ancak Allah'ın mü'minlere olan fazla ikramı iledir.
İyilik ve kötülükleri olanın ve kendisi hakkında Allah'ın rahmet etmeyi dilediği kimsenin hali böyledir, Allah onun iyiliklerini cennete girinceye kadar artırır. Bütün bunlar Allah'ın ikramı ve rahmetindedir, kimse cennete ancak Allah'ın ikramı ve rahmeti haricinde giremez.
(S: 347) Ebu Nuaym zayıf bir isnatla Ali (r.a)'den merfu olarak tahric etti: Allah İsrail oğulları peygamberlerinden birine vahyettiki: Ümmetin benim itaat ehlim olanlarak de ki: Onlar amellerine güvenmesinler, çünkü kıyamet günü ben kula hesabta kısas yapmam, onu azaplandırmak dilersem azaplandırırım.Ümmetimden bana isyan ehli olanlara de ki: Ümit kesmesinler, ben muhakkak büyük günahı umursamaz affederim"
Bunun doğrulayıcısı, sahih hadiste peygamber (sav)'in şu sözüdür: Kim hesapta tartışılırsa azaplandırılır" Bir rivayette de: Helak olur." (1)
İkinci mesele: Büyük günahlar gibi küçük günahlardan da tevbe gerekir mi? çünkü onlar Allah tealanın şu kavline göre büyük günahlardan sakınıldığı zaman örtülür: Eğer yasaklandıklarınızın büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi örter ve sizi şerefli bir yere girdiririz) (2) Bu hususta insanlar ihtilaf ettti: Bazılar ondan dolayı tevbeyi gerekli kıldı, bu ashabımızın (Hanbelilerin),ve bazı fakihler ve kelamcıların görüşüdür. Allah teala küçük ve büyük günahların ardından tevbeyi emretti, ve buyurduki: Rasulüm) Mü'min erkeklere gözlerini harama dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu kendiler için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdandır. Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini harama bakmaktan) korusunlar, namus ve iffetlerini esirgesinler) Şuraya kadar: (Ey mü'minler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz) (2)
Hususan küçük günahlardan da tevbeyi şu ayetle emreti: (Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kedinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir.Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.) (3) İnsanlardan bazıları da ondan dolayı tevbeyi gerekli kılmadılar.
Mutezile'den ve müteahhirinden bir grup dedi ki: iki şeyden biri gerekir: Ya ondan tevbe, yada iyiliklerden günahları örtücü bazısını yapmak.
(S:248) İbni Atiyye tefsirinde farzların işleyip, büyük günahlardan kaçınmakla küçük günahların örtülmesi hakkında iki görüş hikaye etti:
Birincisi: Fakihlerden ve ehli hadisten bir topluluktan hikaye etti-Bununla örtüldüğüne ayet ve hadisin zahirine göre kesin hükmedilir.
İkincisi: Bunu usulcülerden hikayet etti-Bununla kesin hükmedilmez, bilakis kuvvetli zanna ve kuvvetli ümide hamledilir, ve o Allah'ın dilemesindedir; çünkü kesinliğiyle

____
(1) Ayşe (r.a)'den Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi tahri cetti. (2) Tevbe, ayet: 30-31 (3) Hucurat, ayet: 11
hükmedilse küçük günahlar hükmünde olur, bu da islamın sağlam kulpunda bir noksanlıktır, Ben de derimki: Denilebilirki: Onlar vasıtasıyla örtülmesine kesin hüküm verilemez, çünkü amellerle örtülmesi hakkındaki mutlak hadisler amellerin güzel yapılmasıyla sınırlandırılmış olarak geldi, abdest ve namaz davarid olduğu gibi. O zaman günahın örtülmesini gerekli kılacak güzel amelin varlığına kesin hükmü verilemez.
İbni Atiyye'ni zikrettiği ihtilaf üzerine küçük günahlardan tevbe etmenin gerekliliği hakkındaki ihtilaf bina edilir.
İbni Cerir Hasen'den rivayetle tahric ettiki: Bir topluluk Ömer (r.a)'e geldi ve dedilerki: Allah'ın kitabından bazı şeyler görüyoruzki onlarla amel edilmiyor? Onlardan bir adam dedi ki: Sen kuranın tamamını okudun mu? Adam: Evet, dedi. dedi ki: Onu nefsinde hesap ettin mi? Adam: hayır, dedi. onu gözünde hesap ettin mi? dedi. Adam: Hayır, dedi. Sen onu sözünde hesap etti mi? dedi.Adam hayır, dedi. Onu eserinde hesap ettinmi?, dedi. Adam, hayır, dedi. Sonra devam etti onların sonucusuna kadar sordu, sonra dedi ki: Ömer'in annesi kaybetsiz, siz onu Allah'ın kitabını insanlara tatbik etmekle mi sorumlu kılıyosunuz? Allah bize kötülüklerin olacağını bildirdi. Buyurduki: Size yasakladıklarımızın büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi örter ve size şerefli bir yere girdiriz) (1)
Enes bin Malik'e isnadla onun şöyle dediği rivayet edildi:Rabbımızdan bize ulaşan gibisini görmedim: (S:349) Onun için her ehil ve maldan çıkarmadık.Sorabirazsustu ve dedi ki:Vallahi Allah bizi bundandahahafifiylemükellef kıldı,bizimbüyüklerden aşağısını bağışladı.Büyük günahlardan bize ne? Sonra şu ayeti okudu:Size yasakladıklarımızın büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi örter ve sizi şeref bir yere girdiririz) Bunu Bezzarmüsnedinde merfu olarak tahric etti, mevkuf daha sahihtir.
Allah teala ihsan sahiplerini büyük günahlardan kaçınmakla vasfetti, buyurduki: Güzel davrananları da daha güzeliyle mükafatlandırır. Ufaktefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizlikten kaçınanlara gelince,bilki Rabbin,affi bol olandır.(2)
Lemem kelimesinintefsirihakkında selefinikigörüşü vardır:
Birincisi: Öpme ve okşama gibi fuhşiyatın başlangıcıdır (3) İbni Abbas'tan rivayet edildiki: O ahiretteki ateşle tehdidden ve dünyadaki hadcezasından aşağıda olanlardır (4).
İkincisi: Fuhşiyat ve büyük günahlardanbir şeyi bir kere işleip sonra ondan tevbe etmektir. Bu İbni Abbasveebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi (5) Ondan merfuluğudan şüpheliolarak rivayet edildiki: Şöyle dedi:Birazzina yapıp sonra tevbe etmekve dönmemek,(S: 350) sonrabiraziçkiiçip tevbe etmekvebir daha içmeye dönmemek, biraz hırsızlık yapıp, sora tevbe edipbir daha dönmemektir.(6)
Kim ki bu ayeti böyle tefsiretti, şöyele dedi: Bunu fuhşiyatın başlangıcı diye tefsir edenlere muhalif olarakmutlakaodantevbe etmeyi şartkıldı.
Zahire göre iki görüş te sahihtirve her ikisi de ayettenmuraddır,o halde ihsan sahibi: Büyük günahlarıçok nadir yapıp ondan tevbe edendir, ve küçük günah işlemişse deçok iyilikleri vasıtasıyla kötülükleri örtülen kimsedir, ve küçükgünahlardadamutlaka ısrar etmemesi gerekir.Allah teala buyurduki:Bildikleri haldeonlar yaptıklarında ısrar etmezler) (7) İbniAbbas'tan şöyle dediği rivayet edildi: Israrla birlikte küçük, istiğfarlabirlikte büyük yoktur" Ve bu zayıf olarak birçokvecihle merfu olarak ta rivayetedildi.
Küçük günahlardevam etmekle büyükolunca, ihsan sahiplerinin mutlaka küçükgünahlara devamdan kaçınmalarıgerekir,ta ki büyükgünahlardan ve fuhşiyattan kaçınmış olsunlar.

_____
(1) Taberi'nin isnadıyla rivayet edildi,sahihtir. (2) Necm suresi, ayet: 31-32 (3) Ahmed, Buhari, Müslimve İbni Cerir İbni Abbbas'tan şöyle dediğini tahric ettti: Lememe Ebu Hureyre'nin peygamber (sav)'den rivayet ettiğidedaha fazlabenzeyeni görmedim" Allah Adem oğulan zinadannasibiniyazmıştır, onu mutalak yakalaycaktır,gözlerinzinası bakmaktır, dilinzinası konuşmaktır,nefistemennieder ve iştah duyar, ferc te bunu ya düoğrularveya yalan" (4) Taberitefsirinde İbi Abbas"ın şöyle dediğini tahric etti: Lemem iki haddenaşağı olandır:Dünya haddi ve ahirethaddi. (5)Bunu Taberi tefsirinde tahric etti, ve Hakim seyhaynin şartı üzere doğruladı (6) Taberi, İbniEbi Halim Beyhiki Ebu Hurey'den tahriç etti. (7) Ali İmran 135
Allah teala buyurduki: (Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha süreklidir.Bu mükafatiman ve edenler ve Rablerine güvenenler içidir. Onlarbüyük günahlardanve hayasızlıktan kaçınırlar, kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar. Yine olar Rablerinin davetine icabet ederlerve namazı kılarlar. Onlarınişleri aralarında danışma iledir. Kedilerine verdiğimiz rızıktanda harcarlar. Bir haksızlığa uğradıklı zaman yardımlaşırla.Bir kötülüğün cezası ona dek bir kötülüktür.Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, oun mükafatı allah'a aittir.Doğrusu, o zalimlerisevmez.) (1)
(S: 351) Buayetler mü'minleri Allah'ın kendilerniefarz kıldığı iman vetevekkülü yiren getirdikleri namaz kılıp Allah'ınkendilerine verdiği rızıktan harcadıkları, ve bütün taat hususunda Allah'a icabet ettikleri ve büyük günahlar ve fuhşiyattan sakınmalarışeklinde vasıflandırdı.
Bu takvanın gerçekleştirilmesidir, ve onlarıkızgınlık anındayaratıkları bağışlamakla vasıflandırdı, onları affetme veıslahetmekle görevledirdi.
Bir haksızlığa uğradıkları zamanyarımlaşırlar.) kavli affetmeyezıt değildir,çünkü yardımlaşma intikam almaya kudreti açıklamakla olur,sonra af vaki olur,bu daha mükemmeldir.
Nahai bu ayet hakkında dedi ki:Onlar zelil düşürülmeyi sevmezlerdi, güçler yetince de affederlerdi. (2)
Mücahid dedeki: Mü'min için nefsinin alçaltılmasından ve fasıkların onlara cesaret göstermelerinden hoşlanmıyorlardı. Mü'minehaksızlık edildiği zaman,intikam almaya gücü yettiğinibelirtiyordu, daha sonrada affediyordu.Bu gibihadise seleften çoğu içingeçerlidir, Katade ve başkasıonlardandır.
Bu ayetler peygamber (sav)'in Muaz'a yaptığı tavsiyenintamamını içeriyor. çünkü onlar farzları yapılmasıyla ve haramlardan kaçınmakla ve yaratıkları affetmekle ve onlaraihsanla takvanın gerçekleşmesini içermektedir.Budanşu lüzum ediyor: Onlardan büyükgünah dışında bir günah vaki olursa, onların bağışlanmasınavesile olacak takva hasletleriyle örtülmüş olur.
Ali İmran suresindeki ayetlere gelince orada müttakileri yaratıklara iyilik etmekve fuhşiyattan, nefse zulümden istiğfaretmekve bu hatalarda ısra etmemekle vasıfladırı.Bu en mükemmelolanıdır, o da küçük, büyük her günahın ardından tevbe ve istiğfar etmektir.
Peygamber (sav)'de Muaz'a böyletavsiyeetti. Daha önce bunuzikretmiştik.
(S: 352) Bu kounda sözüuzun tuttuk,üçünkü halkıbuna ihtiyacı fazla, herkesbunu bilmeye ve sonra bunun gereğince amel etmeye muhtaçtır. Allah başarıverenve yardımcıdır.
Kötülüğün peşinden iyilik yapki, onu silsin"Sözüün zahirine göre kötülükler iyiliklerle silinir.Bu konudakiiçerisinde şu ifade olan eserlerin zikri daha önce geçti: Kötülükler, arkasından iyilikyapıldığı zaman melekerin sahifelerinden siliir.
Atiyyetül Avfi dedi ki:Bana ulaştı ki, hatası üzerine ağlayanın hatasısilinir ve onun için bir iyilik yazılır" Abdullah bin Amr'dan şöyle dediği rivayetedildi: Kim işlediği bir hatayı hatırlar ve odan kalbi ürperip, Allah'a istiğfar ederse, onu (hatayı) Rahman silinceye kadar hiçbir şey kapsedemez" Bişr bin Haris dedi ki: Fudayl bi İyad'ın şöyle dediğ bana ulaştı: Gündüzağlaması açık işlenen günahları siler, gece ağlaması gizli yapılan günahları siler. Peygamber (sav)'in şu hadisinidaha önce zikretmiştik0 Size allah'ın hataları sileceği ve kedisi vasıtasıyla dereceleri yükselteceği şeyi bildiriyem mi?"
Bir taife dedi ki: Günahlar ameller sahifesinden tevbe ve başkasıyla sahibi kıyamet günü vakıf oluncaya ve onları okuyuncayakadar silinmez. Şu ayeti delil getirdiler: Kitap ortaya konmuştur. Suçlularınoda yazılı olandankorktuklarını görürsüon. Vay halimize ! Derler, bu asıl kitapmış! Küçük, büyükbırakmaksızınhepsini sayıp, dökmüş" (3)
_____(1) Şura, ayet 36-40 (2) Said bin Mansur, Abd bin Humeyd, İbni Cerir, İbnil Münzir ve İbni ebi Hatim İbrahimi'i Nahi'den tahric eti.(3) Kehf, ayet: 49
Bu ayetin delil getirilmesinde görüş vardır; çünkü orda suçların hali zikredildi, ve onlar büyük günah ehli kimselerdir günahlarından tevbe eden veya iyilikleri vasıtasıyla kötülükleri siien mü'minler ona dahil değildir.
Bundan daha açığı, şu ayeti: Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse, onu görür ve kim zerre ağırlığınca şer işlerse onu görür.) (1) Bazı tefsirciler bu sözün tahkik ehli yanıda doğru olduğunu zikretti.

(S: 353) Bu söz Hasan-ı Basri ve Bilal biSaded Dimeşki'den de rivayet edildi.
Hasan günah işleyip, sonra tevbe ve istiğfar eden kul hakkında dedi ki: O bağışlanır fakat, kitabında kendisi vakıf olup görmeden silinmez. Sonra Hasan Basri ağladı ve dedi ki: Sadece bu makamdan haya için ağlasak, ağlamamız gerekir.
Bilal bi Sa'd dedi ki: Allah günahları bağışlar fakat kul tevbe etse de , o günahlara vakıf edinceye kadar sahifeden silmez.
Ebu Hureyre (r.a)'dedi ki: Allah kıyamet günü kula yaklaşır ve onu yaratıkların tümünden gizler, ve ona bu gizlilik içerisinde kitabını verir, ve buyururki: Ey adem oğlu kitabını oku" okur ve iyiliğe uğra, yüzü beyazlanır, kalbi sevinir, ve Allah buyuruki: Biliyor musun ey kulum? Evet, der. Allah teala: Ben onu senden kabuletkim, buyurur ve kulsecde eder. Allah teala :Başını kaldırve kitabına dön,buyurur. Okur ve kötülüğe rastlar,yüzükararırve kalbi ürperirve rabbine karşı kendinden başkasının bilemediği bir haya kendisini sarar.Allah tela:Başınıkaldır ve kitabın dön, buyurur. okur ve kötülüğe rastlaryüzükararı ve kalbi ürperir ve Rabbine karşı kendinden başkasınınbilemediği bir haya kendisini sarar. Allah teala buyururki: biliyor musun eykulum? Evet, ya Rabbi der.allah teala ben onu senin içinbağışladım buyurur, ve kul secde eder yaratıklar onun ancak secdesini görür, hatta birbirine şöyle seslenirler: Allahasla asi olmayanşu kula ne mutlu, o yaratıklar o kulun Rabbiyle kendi arasında olan ve kulun karşılaştığı durumu bilmezler" (2).
Ebu Osman en Nehdi Selman rivayetle dedi ki: Kıyamet günü adama sahifesi verilir, üst tarafını okur, orada kötülüklerini görür, zannı nerdeyse kötüy e giderken aşağısına bakar, iyiliklerini görür, sonra tekrar yukarısına bakarki kötülükler iyiliklere çevrilmiş. (3)
(S: İbni Ebi Hati Muazbin Cebel'in bazı ashabına isnatla şöyle dediğini rivayet etti: Cennet ehli cennete dörtsını olarak girer: Müttakiler, sonra şükredeler, sonra korkanlar, sonra ashabül yemin kitabı sağından verilenler)
Denildiki: Onlara niçin ashabül yemin ismi verildi? dedi ki: Çünü onlar iyilik ve kötülük yaptılar, ve kitapları sağlarında verildi, ve kötülüklerini harf, harf okudular ve dediler ki: Ya Rabbi bunlar bizim kötülüklerimiz, iyiliklerimizi nerede? Bu anda Allah kötülükleri siler ve onları iyilik yapar, o vakit onlar: (İşte alınız kitabı okuyunuz) (4) derler, onlar cennet ehlinin çoğunluğudur.
Bu görüş ehli kötülüklerin iyiliklerle silinmesi hadislerini onların yazısının silinmesi değil de cezalarının silinmesi manasında yorumluyorlar herhalde, Allah en iyisini bilir.
İnsanlara güzel ahlakla muamele et" Bu takva hasletlerindendi, takva ancak onunla tamamlanır, peygamber (sav) açıklama ihtiyacı olduğu için onu ayrıca zikretti, çünkü insanlarda çoğu takva insanları haklarını yerine getirmeksizin Allah'ın haklarını yerine getirmektir zannediyor. Muaz'a insanlarla iyi geçimesini emretti, çünkü onu öğretici fakih yetiştirici ve kadı olarak gönderdi. Böyle olan kimse başkalarını muhtaç olmadığı ölümünde insanlarla güzel ahlakla muameleye muhtaçtır. Çoğu zaman Allah'ın haklarına önem veren kimseler, Ondan korkan, itaat eden kimseler kulların haklarını tamamen ihmalediyor veya onda kusur ediyor. Allah'ın haklarıyla kulların haklarını bir arada yapmak gerçekten zordur, buna ancak peygamberlerden ve sıddıklarda mükemmel olanları gücü yeter.
Harisel Muhasibi dedi ki: Üç şey zordur veya yoktur: Korumakla birlikte güzel yüz, dindarlıkla beraber güzel ahlak, emanetle birlikte güzel kardeşlik" Selefin bazısı dedi ki: Davud (A.S) ıssız bir yere oturdu. Allah azze ve celle buyurduki: Seni ne olmuş ki yalnız görüyorum? (S:335) dedi ki: Ey alemlerin Rabbi senin için inanları terk ettim, buyurdiki: ki:
_____(1) Zilzal, ayet: 7-8 Buhari ve Müslim Safvan bin Muhriz'den mana olarak buna yakın bir hadis tahric etti. (3) İbni Ebi Hatim sahih bir isnatla tahric etti. (4) Hakka suresi, ayet: 19
Ey Davud! İnsanların sana yönetmelerini ve bu hususta rızamı kazanacağım bir şeyi bildiriyem mi? Ahlaklarıyla insanlara muamele et, imanın benimle aranda perde kıl"
Allah teala insanlarla güzel ahlakla muameleyi takva hasletlerinden saydı, bilakis şu ayette onunla başladı. (O cennet takva sahipleri için hazırlandı. O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever) (1)
İbni Ebid Dünya Said el Makrubi'nin şöyle dediğini rivayet eti: Bize ulaştıki, bir adam Meryem oğlu İsa (A.S)'a geldi ve dedi ki: Ey hayır öğreticisi! Gerektiği gibi nasıl Allah için takva sahibi olurum?. Buyurduki: Kolay bir işle: Allah'ı tüm kalbinle sev, gücün yettiğince amel et, nefsine acıdığın gibi kendisin oğulan davacı . dedi ki:Kendi cinsim oğlu kimdir, ey hayır öğretcisi? Buyurduki: Adem oğulunun hepsidir, kendine yapılmasını sevmediğin şeyin kimseye yapma, ve gerektiği gibi Allah'tan korkman budur"
Peygamber (sav) güzel ahlakı iman hasletlerinin en mükemmeli kıldı. imam Ahmed ve Ebu Davud Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'i şöyle buyurduğunu tahric etti: İmanca mü'minlerin en mükemmeli ahlakça en güzel olanlarıdır" (2)
Bunu Muhammed bin Nasr el Mervezi'de tahric etti ve şunu ekledi: kişi mü'min olur ve ahlakından bir şey olur bu imanında noksanlaştırır"
İmam Ahmed, Ebu Davud, Nesai ve İbni Mace Üsame bin Şerik'ten şöyle dediğini tahric ettti: Dediler ki:Ya rasulullah müslüman kişiye verilen en faziletli şey nedir? Buyurduki: Güzel ahlak (3)
(S: 356) Takvayı isteyenin namaz ve oruçla meşgul olup güzel ahlakı ihmal etmemesi ve namaz ve orucun faziletlerini keseceğini zan etmemesi için, peygamber (sav) güzel ahlak sahibini ahlakıyla oruç tutup gece ibadeti yapanın derecesine ulaşacağını haber verir.
İmam Ahmed ve Ebu Davud Ayşe (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Mü'min güzel ahlakıyla oruç tutan ve kıyam edenin derecesine yetişir" (4)
Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu haber verdi: Mizanda en ağır olan şey güzel ahlaktır, güzel ahlak sahibi Allah'a en sevimli olandır ve meclis bakımından da peygamberlere en yakın olandır.
İmam Ahmed, Ebu Davud Tirmizi Ebud Derda (r.a)'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Kulun mizanında güzel ahlaktan daha ağır gelen hiçbir şey yoktur, ahlak sahibi ahlakıyla namaz ve oruç sahibinin derecesine ulaşır"
İbni Hibban Abdullah bin Amr'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Sizin Allah'a en sevimli olanınızı ve kıyamet günü meclis bakımından bana en yakın olanınızı haber vereyim mi? evet, haber ver), dediler. buyurduki: Ahlakça en güzel olanınıdır.
daha öcne Ebu Hureyre (r.a)'nin peygamber (sav)'den rivayet ettiği şu hadis geçmişti: enete en çok girdiren şey Allah'tan korkmak ve güzel ahlaktır"
Ebu Ebu Ümame'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti s:357 Ahlakı güzel olan ben cennette yüksek bir köşke kefilim" (5) Bunu Tirmizi ve İbni Mace nanasıyla Enes'ten tahric etti.
Seleften güzel ahlakın tefsiri rivayet edilir.
Hasan'dan şöyle dediği rivayet edildi: Güzel ahlak: Cömertlik, bol vermekve tahammüldür" Şabi'den öyle dediği rivayet edildi :Güzel ahlak çok vermek, ihsanda bulunmak ve güler yüzlü olmaktır" Şa'bi'de böyleydi. İbnil Mübarek'ten şöyle dediği rivayet edildi: Güler yüzlü olmak iyiliği emretmek, eziyette engel olmaktır" Selam bin Ebu Muti' güzel ahlaktan soruldu, bunu üzerine şu şiiri okudu:

_____
(1) Ali İmran, ayet: 133-134 (2) Hadis sahihtir, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Hibban tahric etti, Hakim'de doğruladı. (3) Üsame bin Şerik'ten Ahmed, Nesai, İbni Mace ve Taberani tahric etti. Ravileri güvenilirdir. (4) Ahmed, Ebu Davud, İbni Hibban tahric etti, Hakim dedi ki: Buhari ve Müslimin şartı üzere sahihtir. (5) Ebu Davud, Tirimzi ve İbni Mace tahric etti. Tirmizi dedi ki: Hadis hasendir.
Onu kendisine geldiğin zaman ay gibi sanki isteyeceğin yeni sana sana verecek gibi görürsen eğer onun elinde ruhun başka birşey olmasa onunla cömertlik, eder, onu isteyen Allah'tan korksun hangi taraftan gelirsen o denizdir derinliği bellidir, cömertlik onun sahilidir.
İmam Ahmed dedi ki: Güzel ahlak olmanın ve hiddetlememendir" Odan şöyle dediği rivayet edildi: Güzel ahlak: İnsalardan olan şeye tahammül etmendir"
İshak bin Raheveyh dedi ki: Güler yüzlü olman ve kızmamandır" Muhammed bin Nasr'da buna benzer söyledi.
Bazı ehli ilim dedi ki: Güzel ahlak, Allah için öfkeyi yutmak, fasık ve bidatçılar haricindekilere güler yüzlü olma, edeplendirmek haricinde hata edenleri affetmek, haddi uygulamak, her müslümandan veya her anlaşmalı kafirden eziyeti engellemek, ancak kötülüğü değiştirmek ve mazlumdan aşırı gitmeden hakkı almak müstenadır"
İmam Ahmed'in müsnedinde Muazbin Enes el Cüheni'de peygmber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Füziletlerin en faziletlisi: Seninle alakayı kendine alaka kurman, seni mahrum edene vermen, sana söveni geçiştirmendir"(1)
(S:358) Hakim ukbe binel Cüheni'den şöyle dediğini tahric etti. Rasulullah (sav) bana buyurduki: Ey Ukbe sana dünya ve ahiret ehlinin ahlakının en üstünü haber vermeyelim mi?: Senden sılayı kesene sen sıla yap, sana mahrum edene ver, sana zulmedeni affet (2)
Taberani Ali (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: Dünya ve ahiret ehli ahlakını en değerlisini sana bildireyim mi? Senden sılayı kesene sen sıla yap, seni mahrum edene, varsa zulum edeni affet. (3)

(1) Hadis zayıftır, Ahmed müsnedde, Taberani Kebir'de Muaz bin Enes'te tahric etti. (2) Hadis hasendir, Ahmed Hakim ve Taberani tahric etti. Heysemi dedik: Ahmed'iniki isnadından birinin adamları güvenilirdir. (3) Hadis zayıftır. Taberani Evsatta tahric etti. Heysemi dedi ki: Heysemi dedi ki: Senedinde Haris var, O zayıftır. Mecmauuzzevaid: 8/188 ve sorası

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) İtikadi Konularda İhticac Edilmez:

Mutezilenin bir kısmı haberi ahad yoluyla itikadi konuların sabit olamayacağını iddia etmiştir. Çünkü itikad zanna değil, yakine bina edilir. Haberi ahad ise, zan ifade eder. Yakin ise, ancak akli delillerden elde edilir. Cahiz, Ebu'l- Hüseyin ve Abdülcebbar bu konuda aynı görüştedirler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Ebu Hüreyre'nin Sahife-i Sahîha'sı:

Bazı rivâyetler Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işittiği hadîslerini yazdığını ifâde etmektedir. Bu sahifenin ismi Sahife-i Sahîha'dır. El-Hasan İbnu Amr İbnu Umeyye ed-Damrî anlatıyor: "Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'nin yanında bir hadîs rivâyet ettim. Ancak o : "Böyle bir hadîs yok" diye inkâr etti. Bunu kendisinden işittiğimi söyledim. O vakit: "Bunu benden işitmişsen o bende yazılıdır" dedi ve elimden tutarak beni evine götürdü. Orada bana Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinin yazılı bulunduğu pek çok kitap "kütüben kesireten" gösterdi. Rivâyet ettiğim hadîsi burada buldu ve: "Ben sana demedim mi? Eğer ben bir hadîs rivâyet etti isem, o, yanımda yazılı olarak mevcuttur."
Bu rivâyet açık bir şekilde Ebu Hüreyre'nin de hadîslerini yazdığını göstermektedir. Ancak bu hadîs Buhâri'de gelen ve yukarıda kaydettiğimiz hadîsle teâruz etmektedir. Zira orada Ebu Hureyre hazretleri (radıyallahu anh) Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'ın yazdığını, kendisinin yazmadığını ifâde ediyordu.
İbnu Abdilber ve İbnu Hacer gibi, hadîs sahasının büyük üstadları bu hadîsin de sahîh olduğunu belirterek aradaki teâruzu şöyle te'lif ederler:
1- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında yazmamış olabilir, bilâhare hadîsleri yazmıştır.
2- Hadîsin yanında yazılı olarak bulunması illâ da kendisi tarafından yazılmış olmasını gerektirmez. Kendisi gerçekten yazmamış olabilir de. Bir başkasına yazdırma ihtimali var.
Ebu Hüreyre'nin Sahife'sinden sadece bir kısmı talebesi Hemmâm İbnu Münebbih kanalıyla bize intikal etmiştir. Bu "Sahîfetu Hemmâm" diye şöhret bulmuştur. Bu Sahîfe'nin Hemmâm'a nisbeti sebebiyle Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin değil, Hemmâm'ın bir te'lifi kabul edilecek olsa, mevzumuz açısından değerinden ve taşıdığı mânadan bir şey kaybetmez, zira Ebu Hüreyre hazretlerinin sağlığında hadîslerin kitap halinde yazıya geçirilmiş olduğunu gösterir.
Bu sahife, zamanımızda Profesör Muhammed Hamidullah tarafından bulunmuş ve neşredilmiştir. Hamidullah'a göre bulunan bu risâle, hadîslerin yazılmasını yasaklayan rivâyetlere dayanarak "Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Sahâbe (radıyallahu anhüm ecmain) zamanında hadîs yazılmamıştır, hadîsler, Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den iki veya üç yüz sene sonra yazılmıştır" gibi demagoji yapan müsteşriklere fevkalâde susturucu bir cevap olmaktadır. Ehemmiyetine binaen yorumunu aynen kaydediyoruz:
"Hicretin takriben birinci asrı ortasına ait olan bu mecmua, târihî ehemmiyeti bakımından çok kıymetli bir vesikadır. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in "hadîslerinin yazılması, Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den iki veya üç yüz sene sonra başlamıştır" iddiasında bulunanlar olmuş ve bu faraziyeye dayanarak İbnu Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî vs... gibi şahsiyetlere (hâşâ) hilekârlık isnad edilmiştir. Delillerini, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâbı (radıyallahu anhüm ecmain) zamanında hadîslerin yazılmadığı iddiası üzerine dayamışlardır. Halbuki şimdi, Resûl-i Ekrem (aleyhisselâtu vesselâm)'in en yakın Ashâbından birinin te'lîfi elimizde bulunuyor. Dikkatle mukâyese edildiği ve karşılaştırıldığı zaman İbnu Hanbel, Buhârî, Tirmizi gibi sonradan gelen müelliflerin, hadîslerin umumî mânası şöyle dursun, onların bir harfini, bir noktasını dahi değiştirmemiş olduklarını görüyoruz. "Sahîfe-i Hemmâm"ın Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye atfen rivâyet edilmiş her hadîsi yalnız "Sıhah-ı Sitte" denilen muteber hadîs kitaplarında bulunmuyor, belki orada bulunan her hadîsin manası (meali) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in diğer Ashâbı tarafından da rivâyet edilmiş bulunuyor. Böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e atfedilen hadîslerin hayâlî ve mesnedsiz olmadığının delillerini ortaya koymuş oluyor. Meselâ: Elimizde bulunan bu mecmüada 56 numaralı hadîsin, Buhârî'nin Sahîh'inde, Enes (radıyallahu anh) tarafından rivâyet edilmiş olduğunu görüyoruz ve 124 numarada gösterilen hadîsi, Buhari'den Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) tarafından rivâyet edilmiş buluyoruz. Bu 54 numaralı hadîs Buhârî'de hem Enes (radıyallahu anh), hem de Sehl İbnu Sa'd es-Saidî (radıyallahu anh) tarafından rivâyet edilmiş buluyoruz ve bu mutâbakatlar böylece devam edip gidiyor..."[1]

---

[1] Bu sahife hakkında ve sahâbeler tarafından yazılan diğer sahifeler hakkında daha fazla bilgi için Kemal Kuşçu tarafından dilimize tercüme edilen Hamidullah'ın "Muhtasar Hadîs Tarihi" görülebilir. (İbrahim Canan)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Üçüncü Asırdan Sonra Telîf Edilen Bazı Orijinal Eserler:

Sünnetin yazılması mânâsında bazı eserlerin dördüncü ve hattâ beşinci asırda bile ortaya konmaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Bunlar daha ziyâde, rivayetleri, sahîh-zayıf demeden cemetme gâyesini güttükleri için sıhhat yönünden güven vermeyen ve dolayısıyla ulemâ tarafından da fazla itibar görmemiş eserlerdir:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/262.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tabiûn

Tabiûn: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e iman eden bir kişi olarak sahabi ile birarada bulunan ve bu hali üzere ölen kimsedir.
Tabiûn pek çok olup, bunların sayılarının tesbitine imkân yoktur. Tabiûn üç tabakadırlar. Büyük, küçük ve ikisinin arasında.
Tabiûnun büyük tabakası rivayetlerinin çoğunluğu ashab-ı kiramdan olan kimselerdir. Said b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr ve Alkame b. Kays gibileri.
Küçük tabaka ise rivayetlerinin çoğunluğu tabiînden olan ve ancak az sayıdaki sahabi ile karşılaşmış bulunan kimselerdir. İbrahim en-Nehaî, Ebu'z-Zinâd ve Yahya b. Saîd gibi.
Orta tabaka ise hem ashabdan, hem de tabiîlerin büyüklerinden çokça rivayette bulunan kimselerdir. Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Mücahid, İkrime, Katade, Şâbî, Zührî, Ata, Ömer b. Abdu'l-Aziz, Salim b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattab gibi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Fısk-Fısku'r-ravi:

Ravinin söz ve fiillerinden küfrü gerektirmeyen bir kısım kötü davranışların sudûrudur. Farzların terki, haramların irtikâbı gibi. Âlimler kebâirin işlenmesi ile seğâirde ısrârı bir tutarak, küçük günahları ısrarla işleyenlere de "fâsık" demiştir. Bu çeşit isyankârlığa fisk bil-ma'siye denir. Bir de küfre gitmemekle birlikte, ehl-i sünnet'e uymayan iddialarda bulunmak söz konusudur, buna da bid'at veya fisk-ı îtikâdî denir, bunu müteâkiben ayrıca açıklayacağız.
Kısacası fisk, ravinin adâletini ciddî şekilde selbeden ağır cerhlerden birisidir.[1]
Böyle bir ravinin rivayeti münker olarak değerlendirilir. Kendisi hakkında da leyyinü'l-hadis (hıfz veya dindarlığı gevşek) denir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/15.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

199) Öğle Namazının Sünneti

Bu bölümdeki altı hadis-i şeriften, Rasulullah (s.a.v)in öğle farzından önce ve sonra ikişer rekat sünnet kıldığını bazen farzdan önce dört rekat kıldığını, öğlenin farzından önce ve sonra dörder rekat sünnet kılana cehennemin haram olacağını, farzdan önce kılamadığı dört rekat sünneti farzdan sonra kıldığını öğreniyoruz. [1]

1115. İbni Ömer *radıyallâhu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber öğle namazının farzından önce iki, farzından sonra da iki rek`at namaz kıldım.[2]

1116. Âişe *radıyallâhu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* öğle namazının farzından önce dört rek`at namaz kılmayı hiç ihmal etmezdi.[3]

1117. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Peygamber *aleyhisselâm* öğle namazının farzından önce benim evimde dört rek`at namaz kılar, sonra mescide çıkıp halka öğle namazının farzını kıldırırdı. Daha sonra eve gelerek iki rek`at namaz kılardı. Cemaate akşam namazını kıldırdıktan sonra evime gelerek iki rek`at sünnet kılardı. Yatsı namazının farzını kıldırdıktan sonra yine evime gelerek iki rek`at sünnet kılardı.[4]

1118. Ümmü Habîbe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse öğle namazının farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at sünneti devamlı olarak kılarsa, Allah Teâlâ onu cehenneme haram kılar."[5]

1119. Abdullah İbni's–Sâib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zeval vaktinden sonra ve öğle namazının farzından önce dört rek`at sünnet kılar ve şöyle buyururdu:
"Bu vakit, gök kapılarının açıldığı bir zamandır. O saatte iyi bir amelimin Allah'ın huzuruna çıkmasını isterim."[6]

1120. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öğle namazının farzından önce dört rek`at sünnet kılamadığı zaman, onu farzdan sonra kılardı.[7]

* Hadislerden anladığımıza göre nafile namazlardan farz namazlar gibi belli bir kalıplaşma ve standartlık yoktur. Kişi iş ve zamanının müsaitliğine göre herhangi bir şekilde yani değişik rekatlarda kılabilir. Hepsi sünnettir ve bize örnektir. Farz namazlar gibi belli bir sayıya şartlanıp kalmamak lazımdır. [8]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 331.
[2] Buhârî, Teheccüd 29, 34; Müslim, Müsâfirîn 104. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 189, 199, 205; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 66; İbni Mâce, İkâmet 100.
[3] Buhârî, Teheccüd 34. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 56.
Benzeri 1100 de geçmişti.
[4] Müslim, Müsâfirîn 105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1.
[5] Ebû Dâvûd, Tatavvu 7; Tirmizî, Salât 200. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 67; İbni Mâce, İkâmet 108.
[6] Tirmizî, Vitir 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 105.
[7] Tirmizî, Salât 200. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 106.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 332.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Bid'at-Bid'atu'r-ravi:

Adalet bahsini incelerken yeterince açıkladığımız üzere bid'at, ravinin akide yönünden ehl-i sünnet dışında kalan kelâmî mezheplerden birine mensûb olduğunu ifade eden bir tabirdir. Hadîs ıstılahı olarak, raviyi amelinden ziyâde akide yönünden cerheder. Küfrü gerektiren itikatlara saplanan ehl-i bid'a'nın rivâyetini cumhur terketmiştir. Küfrü gerektirmeyen Fâsıku't-te'vîl'in rivâyeti –bid'at propogandacısı olmamak şartıyla- alınabilir, ancak rivâyet zayıf addedilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Me'âcimu't-Taberânî:

Bu eserlerden en mühimi Taberânî'nin üç mu'cemidir; el-Mu'cemu'l-Kebîr, el-Mu'cemu'l-Evsat, el-Mu'ccemu's-Sağîr. Üçüne birden kısaca Me'âcimu't-Taberânî denir. Me'âcim, mu'cem kelimesinin cem'idir. Mu'cem, ıstılah olarak muhaddislerce, hadîsleri tasnîfte başvurulan bir metodun adıdır. Bu metodda rivâyetler ricâle (sahâbeler veya şüyuh) göre tasnîf edilirse de belde vs.'ye göre yapılan tasnîflere de mu'cem dendiği olmuştur. Sözgelimi hadîsleri rivâyet eden sahâbeler veya şeyhler alfabetik sırayla tertiplendikten sonra herbirinin rivâyetleri adının altına yazılır.
Bu tarzın en güzel örneğini Taberânî vermiştir. Taberânî 260-360 yılları arasında yaşamıştır. Hadîs dinlemeye 13 yaşında başlamıştır. İlim için Medain, Harameyn, Yemen, Mısır, Bağdâd, Kûfe, Basrâ, İsfahân, Cezire gibi pek çok beldeleri dolaşmış, binden fazla şeyhten hadîs dinlemiştir. Yetişmesinde babasının hususî ilgisi vardır. Birçok ilmî seyahatlere babasıyla çıkmıştır.
İlmi geniş, eserleri çoktur. Zehebî, Tezkirefu'l-Huffâz'da 5O'ye yakın eserini ismen kaydeder. Taberânî've nasıl olup da bu kadar ilmi elde ettiği sorulunca "30 yıl hasır üzerinde yatmakla" diye cevap verir. Yüz yıl gibi uzun bir ömrü olduğu ve küçük yaşında hadîs dinlemeye başladığı için, muasırları içerisinde senedindeki ulviyet'le temâyüz etmiştir.
En mühim eseri el-Mu'Cemu'l-Kebîr'dir. Mu'cem tarzında yazılanların da en meşhurudur. El-Mu'cem diye mutlak kullanılınca bu kastedilir. Diğer mucemleri belirtmek için sahiplerinin ismiyle kayıtlamak gerekir: Mu'cemu Ahmede'bni Ali İbni Lâl gibi.
Mu'cemu'l-Kebîr bazı sayımlara göre 60 bin hadîs ihtiva etmektedir. Hadîsler sahâbelerin isimleri esas alınarak tertib edilmiştir. Bunda Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin hadîsleri yoktur. Çünkü Taberânî, onun hadîslerini müstakil bir risâlede toplamıştır.
Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de her sahâbeden bir veya daha çok hadîs kaydettiğini, rivayeti az olanların, rivayetlerinin tamamını kaydettiğini belirtir.
Taberânî'nin her üç mücem'inde Kütüb-i Sitte'ye ziyâde olan hadîslerini Nureddin el-Heysemî Mecma'u'z-Zevâid adlı eserde fıkıh babları tertibine göre kaydetmiş ve sıhhat derecelerini de belirtmiştir.
El-Mu'cemu'l-Kebîr Irak Evkaf Bakanlığı'nca neşredilmiştir. Ancak bazı cüzlerinin aslı kütüphânelerde bulunamadığı için eksiktir.
El-Mu'cemu'l-Evsat'a gelince bunu Taberânî, hadîs aldığı şeyhlerin -alfabetik sıraya göre tanzîm edilen- isimlerini esas alarak tertiplemiştir. İki bine yaklaşan şeyhlerinden herbirinin nâdir rivâyetlerini buna almıştır. Otuzbin kadar hadîs ihtiva ettiği belirtilir. Henüz basılmamıştır.
El-Mu'Cemu's-Sağîr, iki cilt halinde basılmıştır: Taberânî bunu alfatebik sıraya koyduğu şeyhlerinden birer -bazan da ikişer- hadîs kaydederek vücuda getirmiştir. Burada kaydedilen hadîslerin tamamı binbeşyüz kadardır.
Taberânî'nin rivâyetlerinin umumî vasfı zayıf olmaktır. Dehlevî'nin taksiminde üçüncü tabakada yer alır. Ancak, Nureddin el-Heysemî, ziyade hadîslerinin durumunu belirttiği için, onun eserinden hareketle, bu üç mu'cemin hadîslerinden daha rahat istifade edebilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/262-264.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Bid'at-Bid'atu'r-ravi:

Adalet bahsini incelerken yeterince açıkladığımız üzere bid'at, ravinin akide yönünden ehl-i sünnet dışında kalan kelâmî mezheplerden birine mensûb olduğunu ifade eden bir tabirdir. Hadîs ıstılahı olarak, raviyi amelinden ziyâde akide yönünden cerheder. Küfrü gerektiren itikatlara saplanan ehl-i bid'a'nın rivâyetini cumhur terketmiştir. Küfrü gerektirmeyen Fâsıku't-te'vîl'in rivâyeti –bid'at propogandacısı olmamak şartıyla- alınabilir, ancak rivâyet zayıf addedilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

278) Bağış Ve Benzeri İyilikleri Başa Kakma Yasağı

Bu bölümdeki 2 ayet ve bir hadis-i şeriften yapılan iyiliklerin başa kakmak suretiyle geçersiz olacağını, başa kakmayanların büyük mükafatlar elde edeceklerini, yaptığı iyilikleri başa kakanlarla kıyamet gününde Allah'ın konuşmayacağını ve yüzlerine dahi bakmayacağını ve acıklı bir azapla azaplanacaklarını öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! yaptığınız iyiliği başa kakarak ve muhtaç kimsenin duygularını inciterek, yardımlarınızı değersiz ve geçersiz hale getirmeyiniz." (Bakara: 2/264)
"Mallarını Allah yolunda harcayıp, sonra başa kakmayan ve eziyet etmeyenler, mükafatlarını Rableri katında bulacaklardır..." (Bakara: 2/262)

1592. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üç sınıf insan vardır ki kıyamet günü Allah, onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz, onları temize çıkarmaz. Hem de onlar için can yakıcı bir azab vardır."
Râvî dedi ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu cümleyi üç kere tekrarladı.
Ebû Zer:
– Bu kimseler tam bir mahrumiyete ve hüsrana uğramışlar. Bunlar kimlerdir, Ey Allah'ın Resûlü? diye sordu. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
– *"Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve yalan yere yemin ederek ticaret malını iyi bir fiyatla satmaya çalışandır"* cevabını verdi.[2]

Müslim'in Îman bölümündeki 171. hadisin ikinci rivâyetinde *"izârını yerde sürükleyen"* kaydı bulunmaktadır. Bu da çalım satmak maksadıyla elbisesini topuklarından aşağıya uzatan anlamına gelir.

* Bu hadis ve benzerlerine benzer bir ayet-i kerime Al-i İmran: 3/77'de yer almaktadır. Tüm bu hadislerde pek çok çeşit insan grubundan bahsedilmektedir ve böyle büyük bir nasipsizliğe mahkum olan bu insanları bize örnek olarak verilmekle bu kimselerden olmamamız gerektiği bizlere duyurulmuş oluyor. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 465.
[2] Müslim, Îmân 171. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25; Tirmizî, Büyû' 5; Nesâî, Zekât 69, Büyû' 5, Zînet 103; İbni Mâce, Ticârât 30.
Benzerleri 617, 794'de geçti ve 1837, 1854'de tekrar gelecek
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 466.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Cehâlet-Cehaletu’r-ravi:

Şöhret'i olmayan yâni "bilinmeyen, tanınmayan" ravinin sıfatıdır. İki çeşittir:

1- Cehâletu'l-ayn: Bu, ravinin zatının bilinmediğini ifade eder. Bu hal, bir raviden, sadece bir kişinin hadis rivayet etmiş olmasıyla ortaya çıkar. Cehâletu'l-ayn sahibi raviye mechûlü'l-ayn veya mechûlü'z-zât da denir. Böyle birinin rivayeti, fukaha ve muhaddisînin ekseriyeti (cumhur) nazarında makbul değildir. Bunun cehâlet'ten kurtulması iki suretle olur: Ya kendisinden hadîs rivayet eden râvi-i münferid dışında sika biri tarafından ta'dîl edilmesi, yahud kendisinden münferid rivayetle birlikte tezkiye de etmiş bulunan kimsenin, cerh ve ta'dîl'de ehliyetli imamlardan biri olması.

2- Cehâletu'l-hal: Ravi hakkında cerh ve ta'dîl vâki olmadı ise, onu bu yönleriyle tanımıyoruz demektir. Bu duruma cehâletul-hal denir. Bir başka ifadeyle kendisinden iki veya daha fazla kimse hadîs almış bile olsa sika mı, zayıf mı olduğuna dair râvi hakkında açıklama gelmemiş olabilir. İşte bu durumdaki raviye meçhulü'l-hal veya mestûr denir.

Cehâlet kelimesinin örfi manası ile ıstılâhî manası birbirine karıştırılmamalıdır. Istılahta "cehâlet", şöhretin zıddıdır, "meçhul" de meşhur'un zıddıdır. "Meşhur" yerine mârûf da kullanılır.

İbnu Salâh, mestur tabiri ile meçhûlü'l-hal tâbiri arasında bir fark gözetmiş, adâleti yalnız bâtınen meçhul olan'a "mestur", adaleti zâhiren ve bâtınen meçhul olana da "meçhûlü'l-hal" demiştir.

Adâlet-i zahire, ravi hakkında cerh gelmemesiyle hasıl olur. Çünkü bazı âlimler, hakkında cerh gelmeyen kimselerin adaletine hükmederek rivayetlerini kabul etmiştir. Bağdadî ve Ebu Hanîfe'nin de bulunduğu bu gruba göre, kişinin adl sayılması için hakkında cerh gelmemesi yeterlidir. Çünkü insanlar hakkında verilecek hükümde beraat-ı zimmet asıl'dır kâidesi esastır. Aksi hükme sevkedecek delil olmadıkça kişi salih kabul edilecektir. Hiç kimse gaybı bilmekle yani, ravi hakkında rivayet edilmemiş olan cerh sebeplerini bilmekle mükellef değildir. Nitekim, ayet-i kerîmede: *"Tecessüs etmeyin"* (Hucûrât: 49/12) emredilmiştir. Ayrıca bâtındaki adâleti bilmek zordur, zâhirdeki ile iktifa olunur. Ravi hakkında cerh yoksa hüsn-i zanla amel olunarak adalet-i zâhireye hükm olunur."

Bu telakki selef'e aittir. O devir insanları çoğunlukla adâlet sahibi kimselerdir ve nebevî övgüye mazhardır. Müteahhir dönemde insanların ahvali değiştiği için, bu prensip terkedilmiş, mestur olanların zayıf addedilmesi prensip kılınmıştır. Nitekim Ebû Hanîfe (rahimehullah)'nin iki meşhur talebesi İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed bu prensipten ayrılırlar. Şu halde Tâbiîn ve adâlet-i zahire'lerine göre hareket edilerek rivâyetleri makbûl addedilmiş, daha sonra gelenlerden adâlet-i bâtına aranmıştır.[1]

Böyle bir ravinin rivayeti mübhem adını alır. Kendisi mechul diye cerhedilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/15-16.

[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Dârakutnî Ve Süneni:

Ebu'l-Hasen Ali İbnu Ömer İbni Ahmed 306-385 yılları arasında yaşamıştır. Ed-Dârakutnî nisbetiyle meşhurdur. Dâru'l-Kutn, Bağdad'da bir mahalle adıdır. İlim talebi için Basra, Kûfe, Mısır, Vâsıt, Şâm gibi ulemânın çokça bulunduğu merkezleri dolaşmıştır. Ebu'l-Kasım el-Bağavî, Ebu Bekr İbnu Ebî Dâvud es-Sicistânî vs. pek çok şahıslardan hadîs almıştır.
Kendisinden de el-Hâkim, Ebu Hâmid el İsferâînî, Temmâm er-Râzî, Abdulgani el-Ezdî, Ebu Zer el-Herevî, Ebu Bekr el-Berkânî, Ebu Nuaym el-İsfehânî... vs. birçok zatlar hadîs dinledi.
Telifatı çoktur, en meşhuru es-Sünen'dir. el-Muhtelif ve'l-Mü'telif, Kitâbul'-İlel, el-İstidrâk ala's-Sahîheyn, el-Efrâd burada zikre değen eserleridir.
Dârakutnî, Zekâ, hıfz, fehm ve verâ'da devrinin nâdirlerinden biridir. Kıraat ve nahivde de imâmdır. Şiiri de iyi bilir. Hatîbu'l-Bağdadî onu asrının ferîd'i (eşi bulunmayanı) diye tavsîf eder ve "Hadîs ilminde ileli tanımada ve râvilerin ismini, sıdk ve kizb adâlet ve emânet yönleriyle ahvâlini bilmede en başta gelen kimse" olduğunu söyler. Hadîsten başka pek çok ilmi yüksek seviyede bilmektedir. Onun seviyesinde bir başkasının bulunmadığını Hâkim, Bağdâdî gibi birçokları ifade eder.
SÜNENİ dördüncü asırda yazılmış mühim kitaplardan biridir. Diğer sünenlerde olduğu gibi hadîsler fıkıh bablarına göre tanzîm edilmiştir. Bu da Kitabu't-Tahâret'le başlar Kitabu'l-Hayz, Kitabu's-Salât, Kitahu'l-Cum'a... Kitâbu'z-Zekât, Kitâbu'l-Hacc... diye devam eder. Her bir kitap daha tali bablara ayrılır. Bir babta bir iki hadîsten, üçyüze yakın hadîsin yer aldığı da olur.
Kettânî, Sünen'de garîb rivayetlerin cemedildiğini, muhtevada yer alan hadîslerden çoğunun zayıf ve münker olduğunu hatta mevzu rivâyetlerin bile yer aldığını belirtir. Müellif sıkça râvilerinin ahvâlini bildirmeyi ihmal etmez. Bu onun rical ilmine şehâdet eder.
Zayıf ve münkerlerin çokluğu sebebiyle ulema, buna çok fazla itibar etmemiştir. Nitekim Kütüb-î Sitte'den sayılmaz. Üzerinde ciddî bir çalışmanın yokluğu da buradan ileri gelir. Sadece, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak Azîmâbâdî, yakın zamanda et-Ta'lîku'l-Muğnî Ala'd-Dârakutnî adıyla bir talîk yaparak, Sünen'deki hadîsleri tahrîc etmiş, gerektiği hallerde râviler hakkında bilgi sunmuştur. Ayrıca her babın hadîslerini kendi arasında numaralamıştır. Azîmâbâdî'nin naklettiği bilgiye göre, Sünen'in üç farklı nüshası vardır: Berkânî, Ebu't-Tâhir, İbnu Bişrân nüshaları. İki nüshasında hadîslerin miktarına taalluk etmeyen bazı takdim tehîr farkları mevcuttur. Sadece birinde (Ebu't-Tâhir nüshasında) bazı eksiklikler mevcuttur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/264-265.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Cehâlet-Cehaletu’r-ravi:

Şöhret'i olmayan yâni "bilinmeyen, tanınmayan" ravinin sıfatıdır. İki çeşittir:

1- Cehâletu'l-ayn: Bu, ravinin zatının bilinmediğini ifade eder. Bu hal, bir raviden, sadece bir kişinin hadis rivayet etmiş olmasıyla ortaya çıkar. Cehâletu'l-ayn sahibi raviye mechûlü'l-ayn veya mechûlü'z-zât da denir. Böyle birinin rivayeti, fukaha ve muhaddisînin ekseriyeti (cumhur) nazarında makbul değildir. Bunun cehâlet'ten kurtulması iki suretle olur: Ya kendisinden hadîs rivayet eden râvi-i münferid dışında sika biri tarafından ta'dîl edilmesi, yahud kendisinden münferid rivayetle birlikte tezkiye de etmiş bulunan kimsenin, cerh ve ta'dîl'de ehliyetli imamlardan biri olması.

2- Cehâletu'l-hal: Ravi hakkında cerh ve ta'dîl vâki olmadı ise, onu bu yönleriyle tanımıyoruz demektir. Bu duruma cehâletul-hal denir. Bir başka ifadeyle kendisinden iki veya daha fazla kimse hadîs almış bile olsa sika mı, zayıf mı olduğuna dair râvi hakkında açıklama gelmemiş olabilir. İşte bu durumdaki raviye meçhulü'l-hal veya mestûr denir.

Cehâlet kelimesinin örfi manası ile ıstılâhî manası birbirine karıştırılmamalıdır. Istılahta "cehâlet", şöhretin zıddıdır, "meçhul" de meşhur'un zıddıdır. "Meşhur" yerine mârûf da kullanılır.

İbnu Salâh, mestur tabiri ile meçhûlü'l-hal tâbiri arasında bir fark gözetmiş, adâleti yalnız bâtınen meçhul olan'a "mestur", adaleti zâhiren ve bâtınen meçhul olana da "meçhûlü'l-hal" demiştir.

Adâlet-i zahire, ravi hakkında cerh gelmemesiyle hasıl olur. Çünkü bazı âlimler, hakkında cerh gelmeyen kimselerin adaletine hükmederek rivayetlerini kabul etmiştir. Bağdadî ve Ebu Hanîfe'nin de bulunduğu bu gruba göre, kişinin adl sayılması için hakkında cerh gelmemesi yeterlidir. Çünkü insanlar hakkında verilecek hükümde beraat-ı zimmet asıl'dır kâidesi esastır. Aksi hükme sevkedecek delil olmadıkça kişi salih kabul edilecektir. Hiç kimse gaybı bilmekle yani, ravi hakkında rivayet edilmemiş olan cerh sebeplerini bilmekle mükellef değildir. Nitekim, ayet-i kerîmede: *"Tecessüs etmeyin"* (Hucûrât: 49/12) emredilmiştir. Ayrıca bâtındaki adâleti bilmek zordur, zâhirdeki ile iktifa olunur. Ravi hakkında cerh yoksa hüsn-i zanla amel olunarak adalet-i zâhireye hükm olunur."

Bu telakki selef'e aittir. O devir insanları çoğunlukla adâlet sahibi kimselerdir ve nebevî övgüye mazhardır. Müteahhir dönemde insanların ahvali değiştiği için, bu prensip terkedilmiş, mestur olanların zayıf addedilmesi prensip kılınmıştır. Nitekim Ebû Hanîfe (rahimehullah)'nin iki meşhur talebesi İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed bu prensipten ayrılırlar. Şu halde Tâbiîn ve adâlet-i zahire'lerine göre hareket edilerek rivâyetleri makbûl addedilmiş, daha sonra gelenlerden adâlet-i bâtına aranmıştır.[1]

Böyle bir ravinin rivayeti mübhem adını alır. Kendisi mechul diye cerhedilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/15-16.

[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25) Emaneti Yerine Getirmek

Bu bölümdeki iki ayet ve dört hadisten, Allah'ın emanetleri ehline teslim etmemizi emrettiğini, Allah'ın emaneti göklere, yere, dağlara sunmuştuk, fakat hiçbirinin kabul etmeyip zalim ve cahil olan insanoğlunun kabul ettiğini, Münafıkın alametinden birinin de emanete hıyanet etmek olduğunu, insanların Kur'an'dan ve sünnetten emaneti öğrendiklerini ve bir gün emanetin ortadan kalkacağını emanet edilecek bir kişi bile bulunmaz hale geleceğini, kalbinde hardal tanesi kadar imanı olmayan kişilere akıllı, cesur denilip güvenilir kimse sayılacağını, mahşerde insanların sırattan nasıl geçeceklerini, sıratın üzerinde bulunan engelleri, cehenneme yuvarlanacak kimseleri, Abdullah ibn-i Zübeyr'in oğluna vasiyeti ve borçlarını ödemesindeki tavsiyelerini öğreneceğiz. [1]

"Gerçekten Allah size emanetleri ehil olanlara vermenizi emreder..." (Nisa: 4/58)
"Gerçek şu ki biz akıl ve irade emanetini göklere, yere ve dağlara sunmuştuk, ama sorumluluğundan korktukları için onu yüklenmeyi reddettiler. O emaneti insan üstlendi. Zaten o her zaman kendisine haksızlık etmeye yatkın bir yaratık olup işlerin sonucu hususunda da sağlam bilgiden yoksundur." (Ahzap: 33/72)

201. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder."[2]

Bir rivayette: *"Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini mümin zannetse bile"* buyurulur.[3]

* Münafik içinden kafir, dışından müslüman görünen kimsedir. Bu hadis ikinci bölümüyle de açıklamaktadır ki, bugün camilerde namaz kıldığı halde yalan söyleyen, verdiği sözde durmayan ve hainlik yapan kimseler vardır. 1400 sene önce Medine'de peygamber mescidinde de aynı şekilde peygamberimizin ardında namaz kılıp müslümanların kuyusunu kazan Abdullah ibn-i Übey ve benzeri kimselerin olduğu gibi münafik deyince bizlerin dışında başka kimseleri algılamaktayız ve aramızdaki münafikları görmemekteyiz. *"Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendisini mü'min zannetse bile"* yalan söyleyerek, sözünün bozuk oluşu, sözünden dönerek niyetin bozuk oluşu, hıyanet ederek de davranışın bozuk oluşu kişiyi münafik eder. Münafiklıkta gerçekten kafirlikten beterdir ve ceza yönünden de cehennemde daha berbattır. Nisa: 4/145'de olduğu gibi Müslümana yaraşan odur ki sayılan bu alametleri kendisinde bulundurmamak üzere bir gayretin içine girmek hangi iş ve konumda olursa olsun böyle muamelelere asla yanaşmamak ve inanç yönünden en tehlikeli durum olan münafiklığa düşmemektir. [4]

202. Huzeyfe İbni'l–Yemân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize iki olayı haber verdi. Bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Hz. Peygamber bize şunları söyledi:
"Şüphesiz ki emanet, insanların kalblerinin ta derinliklerine kök salıp yerleşti. Sonra Kur'an indi. Bu sayede insanlar Kur'an'dan ve sünnetten emaneti öğrendiler."
Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize emanetin kalkmasından bahsetti ve şöyle dedi:
"İnsan bir kere uyur ve kalbinden emanet çekilip alınır, ondan belli belirsiz bir iz kalır. Sonra bir kere daha uyur, yine kalbinden emanet alınır; bu defa da ayağının üzerinde yuvarladığın korun bıraktığı iz gibi bir eseri kalır. Sen onu içinde hiçbir şey olmadığı halde kabarık görürsün." Daha sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eline çakıl taşları alarak ayağının üzerinde yuvarladı. Sözlerine de şöyle devam etti:
"Neticede insan o hale gelir ki, insanlar alış–veriş yaparlar da, neredeyse emaneti yerine getirecek bir kişi bile kalmaz. Hatta şöyle denilir:
"Filan oğulları arasında emin bir adam varmış." Bir başka kişi hakkında da: "Ne kadar cesur, ne kadar zarif, ne kadar akıllı bir kişi" denilir. Oysa kalbinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur. "
Şüphesiz ki bir zamanlar, sizin hanginizle alış–veriş yapacağıma aldırmazdım. Çünkü alış–veriş yaptığım kişi müslümansa, dini kendisini benim hakkımı vermeye yöneltirdi. Şayet hıristiyan veya yahudi ise, valisi benim hakkımı vermeye onu sevkederdi. Fakat bugün sizden sadece belli birkaç kişiyle alış–veriş yapıyorum.[5]

* Kalblerin derinliğine yerleşen emanete riayet hukuku yani Allah'a verilen sözler ve bunun yanısıra da insanlar arası münasebetlerde yerini bulan emanet hukuku; dinin kendisi ve özü olmuş oluyor. Kur'an ve sünnet kültürüne vâkıf olanlar ve vakıf oldukları bilgileri yaşamaya çalışanlar imanı tam ve emanete riayet eden kimselerdir.
Zamanla imanın zayıflaması müslümanların her iş ve ibadette olduğu gibi emanete riayet hususunda da hassasiyetleri kalmayacaktır. Bugün piyasanın her kesiminde (memur, işçi, esnaf, sanatkar)'da bunun getirdiği olumsuz neticeleri görüyoruz.
İnsan kitap ve sünnet bilgisinden yoksun ve gafil olduğu vakit haramlara dalar, günah işler, imanı zayıflar ve kalbi kararır (Müsnet III. 135)'de *Emaneti olmayanın imanı da yoktur,* hadisiyle peygamberimiz emanetin önem ve büyüklüğünü bize hatırlatmış oluyor.
Kitap ve sünnetle irtibatı kopuk olan veya gafleti olan kimsenin imanı zayıflar Eminliği kaybolur, dini hassasiyeti ve hak hukuka riayeti de yok olur, böylece kalbine işlediği günahlardan dolayı konan nokta ve lekeler çoğalarak kalbi simsiyah kesilir ve o zaman insan hainleşir. Ticaret, alışveriş ve her işde hainlik yapmayan dürüst insan parmakla gösterilecek kadar az olur ve dillere destan olacak kadar şöhret bulur. O gün Huzeyfe alışveriş yapacak kimse bulamadığından bahsediyor. Bugün biz de dürüst ve güvenilir alışveriş yapacak yerler ve kimseler bulamamaktayız. İslami yaşantının ve imanın görüntüleri ahir zamanda daha da zayıflayacağına ve azalacağına hadis-i şerif işaret etmektedir. [6]

203. Huzeyfe ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şanı yüce ve üstün olan Allah, insanları bir araya toplar. Mü'minler ayağa kalkarlar ve cennet kendilerine yaklaştırılır. Âdem aleyhisselâm'a gelirler ve derler ki:
– Ey babamız! Bize cennetin açılmasını iste! Âdem der ki:
– Sizi cennetten çıkaran, babanızın hatasından başka ne ki? Ben bu işin ehli değilim. Siz, Allah'ın dostu olan oğlum İbrahim'e gidiniz. Bunun üzerine İbrahim'e giderler, o da:
– Ben bu işin ehli değilim. Ben geriden geriye, uzaktan halîl idim. Siz, Allah Teâlâ'nın kendisiyle konuştuğu Mûsâ'ya gidiniz der. Onlar Mûsâ'ya giderler. Mûsâ kendilerine:
– Ben bu işin ehli değilim. Siz Allah'ın kelimesi ve ruhu olan İsâ'ya gidiniz, der. İsâ'ya geldiklerinde:
– Ben bu işin ehli değilim, diye karşılık verir. Bunun üzerine onlar, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e giderler. O da hemen ayağa kalkar ve kendisine şefaat için izin verilir. Emanet ve rahim (akrabalık bağı) gönderilir ve bu ikisi sıratın sağ ve solunda dururlar. Sizin ilk kafileniz şimşek gibi geçer. Ben:
– Annem babam feda olsun, şimşek gibi geçmek nedir? dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:
–"Şimşeği görmediniz mi? Göz açıp yumacak kadar bir zamanda geçip gidiverir!" buyurdu. Sonrakiler rüzgâr gibi, kuş gibi, koşucular gibi geçerler. Onları amelleri böyle süratli geçirir. Peygamberiniz sırat üzerinde durup şöyle der:
–"Ey Rabbim! Selâmete çıkar, selâmete çıkar. "
Neticede, kulların amelleri kendilerini sırattan geçirmede âciz kalır. O kadar ki, yürümeye gücü yetmeyen bir adam oturağı üzerinde sürünerek gelir. Sıratın iki tarafında emrolunduklarını yakalamakla memur asılı çengeller vardır. Bazıları yaralanmış vaziyette kurtulur, bazıları da cehenneme yuvarlanır."
Ebu Hüreyre'nin nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cehennemin dibi yetmiş yıllık mesafe kadar derinliktedir.[7]

204. Ebû Hubeyb Abdullah ibni Zübeyr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Cemel vak'ası gününde, (muharebe) durunca (babam) Zübeyr beni çağırdı. Ben de hemen ayağa kalkıp yanına vardım, dedi ki:
– Ey oğulcuğum! Bugün öldürülenler ya zâlim veya mazlumdur. Bana gelince, bugün mazlum olarak öldürüleceğim kanaatindeyim. En büyük düşüncelerimden biri, elbetteki borçlarımdır. Ne dersin, borçlarımızı ödedikten sonra malımızdan geriye birşey kalır mı? Sonra şöyle devam etti:
– Ey oğulcuğum! Malımı sat, borcumu öde. Malının kalanı olursa üçte birini vasiyet etti. Vasiyet ettiğinin üçte birinin de Abdullah'ın çocukları olan torunlarına verilmesini istedi ve:
– Borçları ödedikten sonra malımızdan birşey kalırsa, üçte biri senin oğullarına aittir, dedi.
Hişâm diyor ki:
– Abdullah'ın çocukları, Zübeyr'in Hubeyb ve Abbâd gibi bazı çocuklarının akranı idiler. O gün onun dokuz oğlu ile dokuz kızı bulunuyordu.
Abdullah der ki:
– Borcunu bana vasiyet edip duruyor ve:

– Ey oğulcuğum! Şayet borcumdan bir kısmını ödemekten aciz kalırsan, Mevlâm'dan yardım dile, diyordu. Allah'a yemin ederim ki, ben ne demek istediğini tam anlayamadım ve:
– Babacığım, Mevlân kim? dedim. O:
– Mevlâm, Allah! dedi.
– Allah'a yemin ederim ki, onun borcunu ödemekte sıkıntıya düştükçe:
– Ey Zübeyr'in Mevlâsı! Onun borcunu öde, derdim. Hemen ödeyiverirdi.
Zübeyr'in oğlu Abdullah sözüne devamla der ki:
Zübeyr, altın ve gümüş bırakmadan öldürüldü. Sadece bir bölümü Gâbe'de bulunan arazi bıraktı. Bir de on biri Medine'de, ikisi Basra'da, biri Kûfe'de ve biri de Mısır'da evler bıraktı. Abdullah sözüne şöyle devam etti:
Babamın üzerindeki borçlar şöyle olmuştu: Bir kimse kendisine gelir, ona bir emanet bırakmak ister, babam Zübeyr ise:
– Hayır, emanet olmaz, fakat borç olarak bırak. Çünkü ben onun zayi olmasından korkarım, derdi.
Zübeyr hayatı boyunca ne bir valilik, ne harac toplama memurluğu, ne de başka bir idârî görevde bulunmadı. Sadece Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* veya Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile birlikte cihada iştirak etti.
Abdullah diyor ki:
Babamın üzerindeki borçları hesapladım, iki milyon iki yüzbin rakamını buldum.
Hakîm İbni Hizâm, Abdullah İbni Zübeyr ile karşılaştı ve:
– Ey kardeşimin oğlu! Kardeşimin borcu ne kadar? diye sordu. Borcu gizledim ve:
– Yüzbin, dedim. Bunun üzerine Hâkim:
– Allah'a yemin ederim ki, malınızın buna yeteceği kanaatinde değilim, dedi. Abdullah:
– İki milyon iki yüzbine ne dersin? deyince, Hâkim:
– Buna güç yetirebileceğinizi zannetmiyorum. Borçtan ödeme yapmakta âciz kalacak olursanız benden yardım isteyin, dedi. Abdullah diyor ki:
Zübeyr, Gâbe mevkiindeki araziyi yüz yetmişbine satın almıştı, Abdullah orayı bir milyon altı yüzbine sattı. Sonra kalktı ve:
– Kimin Zübeyr'de alacağı varsa, Gâbe'de bize gelsin! diye ilan etti. Bunun üzerine Zübeyr'den dörtyüz bin alacaklı olan Abdullah İbni Ca'fer, Zübeyr'in oğlu Abdullah'a geldi ve:
– Dilerseniz alacağımdan vazgeçip bağışlayayım, dedi. Abdullah:
– Hayır, dedi. Bunun üzerine Abdullah İbni Ca'fer:
– Şayet borcunuzdan bir bölümünü te'hir etmek isterseniz, benim alacağımı geri bırakabilirsiniz, dedi. Zübeyr'in oğlu Abdullah:
– Hayır, bunu da istemiyoruz deyince, Abdullah İbni Ca'fer:
– O halde bana araziden bir parça ayırın, dedi. Abdullah İbni Zübeyr de:
– Şuradan şuraya kadar olan arazi senin olsun, dedi.
Abdullah, kalan araziden bir bölümünü de sattı. Babası Zübeyr'in kalan borçlarını ödeyip bitirdi. Araziden dört buçuk sehim de arttı. Abdullah kalkıp Muâviye'nin huzuruna gitti. Orada Amr İbn Osman, Münzir İbni Zübeyr ve İbni Zem'a da vardı. Muâviye, Abdullah İbni Zübeyr'e:
– Gâbe'ye ne kadar değer biçildi? diye sordu. Abdullah:
– Her sehim için yüzbin, dedi. Muâviye:
– Bunlardan ne kadarı kaldı? dedi. Bunun üzerine Münzir İbni Zübeyr:
– Ben ondan bir sehimi yüzbine aldım dedi. Amr İbni Osman :
– Bir sehimini de ben yüzbine aldım dedi. İbni Zem'a:
– Bir sehimini de ben yüzbine aldım, dedi. Muâviye:
– Şimde geriye ne kadar kaldı? diye sordu. Abdullah İbni Zübeyr:
– Bir buçuk sehim, dedi. Muâviye:
– Kalan bir buçuk sehimi de ben yüz ellibine satın aldım, dedi. Abdullah İbni Ca'fer, kendi hissesini Muâviye'ye altı yüzbine sattı.
Abdullah İbni Zübeyr, babasının borçlarını ödeyip bitirince, Zübeyr'in diğer çocukları, Abdullah'a:
– Mirasımızı aramızda taksim et, dediler. Abdullah:
– Allah'a yemin ederim ki, dört sene süreyle hac mevsiminde:
Kimin Zübeyr'de alacağı varsa bize gelsin, borcunu ödeyelim, diye ilan etmedikçe, Zübeyr'in mirasını paylaştırmayacağım, dedi. Dört sene boyunca bu şekilde ilan etti. Dört sene geçince, mirası taksim etti ve (babası Zübeyr'in vasiyeti olan) üçte birini ayırdı. Zübeyr'in dört karısı vardı. Onlardan her birine bir milyon ikiyüzbin düştü. Buna göre Zübeyr'in bütün malı elli milyon iki yüzbin tutmaktadır.[8]

* Bu mevkuf hadis diyeceğimiz kıssada Zübeyr kimseden emanet olarak bir şey almıyor borç olarak alıyor ve borcu da muhafaza ediyor. Böyle bir çarpışma vuku bulunca da oğluna vasiyette bulunuyor, o da babası vefat edince tüm bu borçları (emanetleri) yerli yerince dağıtılmadan mirası bile paylaştırmıyor. Emanete riayette ne kadar hassas davranan bir baba ve oğul örneği... [9]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 82
[2] Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107–108. Ayrıca bk. Buhârî, Şehâdât 28, Vesâyâ 8, Mezâlim 17, Cizye 17, Edeb 69; Tirmizî, Îmân 14.
[3] Müslim Îmân 109.
Benzeri hadis 690 , 1544 ve 1586'da tekrar gelecektir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 83
[5] Buhârî, Rikak 35, Fiten 13; Müslim, Îmân 230. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 17; İbn Mâce, Fiten 27.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 83
[7] Müslim, Îmân 329.
Daha geniş bir şekilde 1868'de gelecektir.
[8] Buhârî, Farzü'l–humus 13.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 86

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cehâletin Sebepleri:

Ravinin gerek zat ve gerek hal yönüyle meçhul oluşu üç sebebe dayanır:

1. Ravinin isim, künye, lâkab, nisbet, meslek gibi kendisini tanıtıcı, emsâlinden tefrîk ve temyîz edici sıfatları bazan birden fazla olduğu halde bunlardan sadece birkaçı ile tanınmış olur. Kendisinden hadîs alanların, onu, -şu veya bu sebeple- meşhur olmayan bir sıfatı ile zikretmesi halinde işitenler bunun başka bir zat olduğu zannına kapılırlar. Bu yüzden o ravinin hali, zat olarak da sıfat olarak da meçhul kalır. Mesela Muhammed Sâib el-Kelbî'yi bazıları ceddine nisbet ederek Muhammed İbnu Bişr, bazıları Hammâd İbnu Sâib diye tesmiye etmiş, bazıları da zâten ihtilaflı olan künyeleriyle Ebu'n-Nadr veya Ebu Said veya Ebu Hişâm diye tesmiye etmiştir. Böylece rivâyet ettikleri hadis bir olduğu, şahıs aynı olduğu halde durumu bilmeyenler ravileri farklı kimseler zannetmişlerdir.

Farklı sıfatları birleştirerek bir şahsa izafe veya aynı müşterek vasfı değişik kimselere isnâd hususundaki yanlışlıkları tashih etmek için bazı te'lîfat ortaya konmuştur. Muhaddislerin Mûzıh adını verdikleri bu çeşit kitapların en mükemmeli Hatîbu'l-Bağdâdî'nin Mûzıh'ıdır.

2. Cehâletin ikinci sebebi ravinin mukıll olmasıdır. Rivayeti az olana mukıll dendiği gibi tek râvisi olana da mukıll denir. İster Tâbiîn'den isterse Etbauttâbiîn'den olsun tek râvisi olan mukıll'ın ismi tasrîh edilmiş olsa bile meçhûllükten kurtulamaz. Daha önce de temas edildiği gibi bu gibilerden yapılan rivayetlere Vühdân denir, müstakil kitaplarda cemedilirler.

3. Ravinin ismi bazen ihtisar (kısaltma, özetleme) maksadıyla zikredilmeyerek mübhem bırakılır. Rivayeti yapan zat "Bana falanca haber verdi" veya "Bana bir şeyh haber verdi" veya "Bana birisi haber verdi" veya "Bana bir adam haber verdi" gibi bir siga kullanır. Bu çeşit mübhem tesmiyeler umumiyetle mukıll olan raviler hakkında yapılır. Mesela Müslim'de "Haddesenâ sâhibun lenâ=bize ashâbımızdan biri söyledi ki", "Huddistü an Yahya İbni Hassân=Yahya İbnu Hassân'ın rivayeti olmak üzere bana haber verildi ki", "Haddesenî men semi'a Haccâcen el-A'vere=Haccâc-ı A'ver'den işiten kimse bana haber verdi ki", "Haddesenî ba'zu ashâbına =ashabımızdan birisi bana söyledi ki", Haddesenî Ricâlun an Ebî Hüreyrete=Ebu Hüreyre'den naklen bir takım kimseler bana söylediler ki", "Belağanî an İbni Ömer=İbnu Ömer'den bana baliğ oldu ki" şeklinde kısaltmalar mevcuttur.

Durumu böyle olan raviye mübhem dendiği gibi rivayetine de mübhem rivayet denir. Başka tariklerde bu isimler sarahat kazanmadığı müddetçe mübhem rivayetler munkatı addedilir ve sahih kabul edilmez. Sözgelimi Müslim'in mübhemleri başka tariklerde tesmiye edildiği için onların ittisaline, sıhhatine söyleyecek söz kalmamıştır.

Hemen belirtelim ki, müteahhirîn nezdinde bir sika'nın, ahbaranî sikatun "Bana sika olan zat haber verdi" diyerek mübhem raviyi ta'dil edici bir ifade kullanmış olması, bu rivayetin makbul addedilmesine yeterli sayılmamıştır. Çünkü bu sika tarafından adâletine hükmedilen bu meçhul ravi bir başkasına nazaran mecrûh olabilir. Böyle cerh ve ta'dilin birleşme hallerinde bazılarınca esas prensip cerhin takdîmi olması haysiyetiyle, ravi sika değil zayıf addedilir.

Ancak, bu söz, önce de belirttiğimiz üzere, İmam Mâlik, Şâfiî, Buharî gibi (rahimehümullah) müctehid âlimlerden, bu ilmin otoritelerinden vârid olmuş ise ravi hakkında tevsik sayılmış, ravinin meçhul değil meşhur kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu fikir Ebu'l-Hasen İbnu'l-Kattân'a ait ise de, çoğunlukla benimsenmiş, İbnu Hacer'in de ifade ettiği üzere "sahih görüş" kabul edilmiştir.

Üçüncü bir görüşe göre, "Bana bir sika haber verdi" sigasıyla rivayet edilmiş olan mübhem rivayet makbuldür, zira, zâhire temessük esastır. İlk üç nesli Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tezkiyesi sebebiyle bunlar (yani ravi) hakkında asl olan adalettir. Cerh ise hilaf-ı asl'dır, sübûtu için delil lâzımdır, delil olmadıkça zann ile asl'olan rücu edip cerh'e hükmedilemez. Ebu Hanîfe ve Bağdâdî'nin bu kanaatte olduklarını az yukarıda belirtmiştik.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/16-18.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎS MÜELLEFATININ TABAKÂTI:

Tabakalara Ayırmanın Önemi Ve İlk Taksimler:

İlk asırlarda ortaya konan orijinal hadîs kitapları, sıhhat durumları itibâriyle, çok farklı değerler taşırlar. Bunlardan hangileri itimâda şâyandır, hangileri değildir, bilinmesi mühim bir husustur. İslâm âlimleri tâ bidâyetten beri bu ayırımı yapmaya ehemmiyet vermişlerdir. Nitekim, Kütüb-i Hamse, Kütüb-i Sitte, Sünen-i Erba'a, Sahîheyn gibi ayrım ve tefrîkler bu maksada yöneliktir. Sözgelimi, Kütüb-i Sitte deyince en ziyade itimâda şâyan veya sahîh hadîsleri ihtiva eden kitaplar grubunu anlarız. Sahiheyn deyince bu altılı takımın en sıhhatlî ikisini anlarız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/266.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cehâletin Sebepleri:

Ravinin gerek zat ve gerek hal yönüyle meçhul oluşu üç sebebe dayanır:
1. Ravinin isim, künye, lâkab, nisbet, meslek gibi kendisini tanıtıcı, emsâlinden tefrîk ve temyîz edici sıfatları bazan birden fazla olduğu halde bunlardan sadece birkaçı ile tanınmış olur. Kendisinden hadîs alanların, onu, -şu veya bu sebeple- meşhur olmayan bir sıfatı ile zikretmesi halinde işitenler bunun başka bir zat olduğu zannına kapılırlar. Bu yüzden o ravinin hali, zat olarak da sıfat olarak da meçhul kalır. Mesela Muhammed Sâib el-Kelbî'yi bazıları ceddine nisbet ederek Muhammed İbnu Bişr, bazıları Hammâd İbnu Sâib diye tesmiye etmiş, bazıları da zâten ihtilaflı olan künyeleriyle Ebu'n-Nadr veya Ebu Said veya Ebu Hişâm diye tesmiye etmiştir. Böylece rivâyet ettikleri hadis bir olduğu, şahıs aynı olduğu halde durumu bilmeyenler ravileri farklı kimseler zannetmişlerdir.
Farklı sıfatları birleştirerek bir şahsa izafe veya aynı müşterek vasfı değişik kimselere isnâd hususundaki yanlışlıkları tashih etmek için bazı te'lîfat ortaya konmuştur. Muhaddislerin Mûzıh adını verdikleri bu çeşit kitapların en mükemmeli Hatîbu'l-Bağdâdî'nin Mûzıh'ıdır.
2. Cehâletin ikinci sebebi ravinin mukıll olmasıdır. Rivayeti az olana mukıll dendiği gibi tek râvisi olana da mukıll denir. İster Tâbiîn'den isterse Etbauttâbiîn'den olsun tek râvisi olan mukıll'ın ismi tasrîh edilmiş olsa bile meçhûllükten kurtulamaz. Daha önce de temas edildiği gibi bu gibilerden yapılan rivayetlere Vühdân denir, müstakil kitaplarda cemedilirler.
3. Ravinin ismi bazen ihtisar (kısaltma, özetleme) maksadıyla zikredilmeyerek mübhem bırakılır. Rivayeti yapan zat "Bana falanca haber verdi" veya "Bana bir şeyh haber verdi" veya "Bana birisi haber verdi" veya "Bana bir adam haber verdi" gibi bir siga kullanır. Bu çeşit mübhem tesmiyeler umumiyetle mukıll olan raviler hakkında yapılır. Mesela Müslim'de "Haddesenâ sâhibun lenâ=bize ashâbımızdan biri söyledi ki", "Huddistü an Yahya İbni Hassân=Yahya İbnu Hassân'ın rivayeti olmak üzere bana haber verildi ki", "Haddesenî men semi'a Haccâcen el-A'vere=Haccâc-ı A'ver'den işiten kimse bana haber verdi ki", "Haddesenî ba'zu ashâbına =ashabımızdan birisi bana söyledi ki", Haddesenî Ricâlun an Ebî Hüreyrete=Ebu Hüreyre'den naklen bir takım kimseler bana söylediler ki", "Belağanî an İbni Ömer=İbnu Ömer'den bana baliğ oldu ki" şeklinde kısaltmalar mevcuttur.
Durumu böyle olan raviye mübhem dendiği gibi rivayetine de mübhem rivayet denir. Başka tariklerde bu isimler sarahat kazanmadığı müddetçe mübhem rivayetler munkatı addedilir ve sahih kabul edilmez. Sözgelimi Müslim'in mübhemleri başka tariklerde tesmiye edildiği için onların ittisaline, sıhhatine söyleyecek söz kalmamıştır.
Hemen belirtelim ki, müteahhirîn nezdinde bir sika'nın, ahbaranî sikatun "Bana sika olan zat haber verdi" diyerek mübhem raviyi ta'dil edici bir ifade kullanmış olması, bu rivayetin makbul addedilmesine yeterli sayılmamıştır. Çünkü bu sika tarafından adâletine hükmedilen bu meçhul ravi bir başkasına nazaran mecrûh olabilir. Böyle cerh ve ta'dilin birleşme hallerinde bazılarınca esas prensip cerhin takdîmi olması haysiyetiyle, ravi sika değil zayıf addedilir.
Ancak, bu söz, önce de belirttiğimiz üzere, İmam Mâlik, Şâfiî, Buharî gibi (rahimehümullah) müctehid âlimlerden, bu ilmin otoritelerinden vârid olmuş ise ravi hakkında tevsik sayılmış, ravinin meçhul değil meşhur kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu fikir Ebu'l-Hasen İbnu'l-Kattân'a ait ise de, çoğunlukla benimsenmiş, İbnu Hacer'in de ifade ettiği üzere "sahih görüş" kabul edilmiştir.
Üçüncü bir görüşe göre, "Bana bir sika haber verdi" sigasıyla rivayet edilmiş olan mübhem rivayet makbuldür, zira, zâhire temessük esastır. İlk üç nesli Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tezkiyesi sebebiyle bunlar (yani ravi) hakkında asl olan adalettir. Cerh ise hilaf-ı asl'dır, sübûtu için delil lâzımdır, delil olmadıkça zann ile asl'olan rücu edip cerh'e hükmedilemez. Ebu Hanîfe ve Bağdâdî'nin bu kanaatte olduklarını az yukarıda belirtmiştik.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/16-18.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

131) Selâmın Ve Selâmlaşmayı Yaygınlaştırmanın Fazîleti

846. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bir adam, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– İslâm'ın hangi özelliği daha hayırlıdır, diye sordu? Resûl–i Ekrem:
"Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın herkese selâm vermendir" buyurdu.[1]

847. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ Âdem sallallahu aleyhi ve sellem'i yaratınca ona:
– Git şu oturmakta olan meleklere selâm ver ve senin selâmına nasıl karşılık vereceklerini de güzelce dinle; çünkü senin ve senin çocuklarının selâmı o olacaktır, buyurdu. Âdem aleyhi's–selâm meleklere:
– es–Selâmü aleyküm, dedi. Melekler:
– es–Selâmü aleyke ve rahmetullâh, karşılığını verdiler. Onun selâmına "ve rahmetu'l–lâh"ı ilâve ettiler."[2]

* Nisa: 4/86 ayetiyle öğretilen selamlaşma şeklini Allah burada da melekle Hz. Adem arasında tatbikatlı olarak göstermiştir. [3]

848. Ebû Umâre Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şu yedi şeyi emretti: Hasta ziyaretini, cenâzeye iştirak etmeyi, aksırana hayır dilemeyi, zayıfa yardım etmeyi, mazluma yardımcı olmayı, selâmı yaygın hale getirmeyi ve yemin edenin yemininin yerine gelmesini temin etmeyi.[4]

849. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Siz, iman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız."[5]

* Çünkü selam barışıklığın, dostluğun, karşılıklı konuşma ve anlaşmaya hazır oluşun ilk göstergesidir. [6]

850. Ebû Yûsuf Abdullah İbni Selâm *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Ey insanlar! Selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabalarınızla alâkanızı ve onlara yardımınızı devam ettiriniz. İnsanlar uyurken siz namaz kılınız. Bu sayede selâmetle cennete girersiniz" buyururken işittim.[7]

851. Tufeyl İbni Übey İbni Kâ'b, söylediğine göre Abdullah İbni Ömer'e gelir ve onunla birlikte çarşıya çıkarlardı. Tufeyl sözüne şöyle devam etti:
Biz çarşıya çıktığımızda, Abdullah, eski eşya satan, değerli mal satan, yoksul veya herhangi bir kimseye uğrasa mutlaka selâm verirdi. Bir gün yine Abdullah İbni Ömer'in yanına gelmiştim. Çarşıya gitmek için kendisine arkadaş olmamı istedi. Ona:
– Çarşıda ne yapacaksın? Alış verişe vâkıf değilsin, malların fiyatlarını sormuyorsun, bir şey satın almak istemiyorsun, çarşıdaki sohbet yerlerinde de oturmuyorsun? Şurada otur da, birlikte konuşalım, dedim. Bunun üzerine Abdullah:
– Ey Ebû Batn! –Tufeyl, iri göbekli bir kişi olduğu için böyle hitap etmiştir– Biz, sadece selâm vermek üzere çarşıya çıkıyoruz; karşılaştığımız kimselere de selâm veriyoruz, cevabını verdi.[8]

* Sadece selam verip almak suretiyle sevap kazanmak için çarşı ve pazara çıkıyor İbni Ömer. Şimdi ise ne maksatlarla çarşı ve pazara çıkılıyor. [9]

---

[1] Buhârî, Îmân 20; İsti'zân 9, 19; Müslim, Îmân 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 131; Nesâî, Îmân 12.
550'de geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[2] Buhârî, Enbiyâ 1; İsti'zân 1; Müslim, Cennet 28.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 262.
[4] Buhârî, Mezâlim 5; Müslim, Libâs 3. Ayrıca. bk. Tirmizî, Edeb 45; Nesâî, Cenâiz 53.
Benzeri 894'de tekrar gelecek olan bu hadis 241'de geçmişti.
[5] Müslim, Îmân 93. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 131; Tirmizî, İsti'zân 1; İbni Mâce, Mukaddime 6, Edeb 11.
379'da geçmişti
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 263.
[7] Tirmizî, Kıyâmet 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 174, Et'ime 1.
1167'de tekrar gelecektir.
[8] Mâlik, *Muvatta*', Selâm 6.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 263.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Meçhul Konusunda İstisnaî Hükümler:

Meçhûl ravi ile alâkalı bahsin daha iyi anlaşılabilmesi için bir iki noktaya ayrıca dikkat çekmede fayda var:
1- Meçhul sahâbe yoktur. Kendisinden, sadece bir tek Tâbiî tarafından hadis rivayet edilmiş olan Sahâbî mevcuttur, ancak bu sahâbî meçhul ve dolayısıyla sırf bu sebeple rivayeti zayıf addedilmemiştir. Mesela "Mirdâs İbnu Mâlik el-Eslemî" (radıyallahu anh)'den sadece oğlu Saîd hadis rivayet etmiştir. Keza "Amr İbnu Tağleb" (radıyallahu anh)'den sadece Hasan Basrî rivayette bulunur. Bunlar Buhârî'den birkaç örnek. Müslim'den de verelim: "el-Eğarru'l-Müzenî" (radıyallahu anhüm)'den sadece Ebu Bürde hadis almıştır. "Ebu Rifâ'atu'l-Adevî" (radıyallahu anhüm)'den sadece Hâmid İbnu Hilâl el-Adevî; "Rebî'a İbnu Ka'b el-Eslemî" (radıyallahu anh)'den sadece Ebu Seleme İbnu Abdirrahmân rivayette bulunmuştur. Hülâsa bu çeşit rivayetler Sahîheyn'de çok miktarda mevcuttur. Bunlar, kendilerinden hadis alan kimse tek bile olsa, Ashab arasında ma'ruf kişilerdir. Sözgelimi yukarda ismi geçen Mirdas el-Eslemî Bey'atu'r-Rıdvân'a katılmış birisidir. Rebî'a el-Eslemî ise Ehl-i Suffe'dendir, ikisi de marufturlar.
Öte taraftan Ashab'ın adaleti tam olması sebebiyle haklarında ta'dîl ediciye de gerek yoktur, yeter ki sahâbeliği kesinlik kazanmış olsun. Netice olarak ismen tesmiye edilerek kendisinden tek bir Tâbiîn'in hadis rivayet ettiği Sahâbî -yukarıda belirtilen kaideye mahkûm edilerek- meçhûl addedilmemiştir. Sahâbe arasında mübhemler mevcuttur, ancak bu meçhûl demek değildir.
2- İlim'den başka bir şöhret de raviyi meçhul olmaktan çıkarır. Şöyle ki, ilmî yönü olmadığı için kendisinden sadece bir kişi rivayette bulunmuştur ama o zat, halk arasında bir başka yönüyle meşhurdur. Bu duruma zühdü ile meşhur olan Amr İbnu Dînâr ve şecaatiyle meşhur olan Amr İbnu Ma'dîkerîb misal verilir. Nitekim Hatîbu'l-Bağdâdî, hadis ehli nezdindeki meçhulü şöyle tarif etmiştir: "Hadîsi tek bir cihetten bilinen ve ulema tarafından da tanınmayan kimse". Bu tarif, kendisinden tek bir kişi de rivayet etmiş olsa ulemaca tanınan kimsenin meçhul addedilmeyeceğini gösterir.
3- Bazı âlimler, "Abdurrahman İbnu Mehdî, Yahya İbnu Saîd gibi olmayı prensip edinenler, herhangi bir meçhûl'den hadîs almışsa bu makbuldür, o râvi böylece cehâletten çıkar" demiştir.
4- Zayıf bir görüşe göre de meçhûlün rivayeti alelıtlak makbuldür. Bunu söyleyenler için bir rivayetin makbûl addedilmesinin tek şartı vardır: Râvinin müslüman olması. Bu görüşün zayıflığı açıktır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/18-19.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Suyûti'nin Taksimi:

Ne var ki, yazılan yüzlerce ve hattâ binlerce hadîs kitabı içerisinden sadece Kütüb-i Sitte hakkındaki bu kısa malumât, bu mevzuda bir mü'minin bilmesi gereken bilgi için yeterli değildir. Bu maksadla, Suyûti, Cem'u'l-Cevâmi'nin mukaddimesinde sahîh addedilip güvenilebilecek kitaplar hakkında biraz daha geniş bilgi verir. Buna göre, hadîs kitaplarının şöyle tabakalandığını görürüz:

I- Rivâyetleri sahîh olanlar, bunlar on kitaptır:

1- Buhârî, **2-** Müslim, **3-** Sahîhu İbni Hibbân, **4-** el-Müstedrek (Hâkim'inki olup içerisinde zayıf olan mahdut miktarda hadîs vardır), **5-** el-Muhtâre (ez-Ziyâu'l-Makdisî'nin eseri), **6-** Muvatta, (İmam Mâlik'in eseri), **7-** Sahîhu İbni Huzeyme, **8-** Sahîhu Ebi Avâne, **9-** Sahîhu İbni's-Seken, **10-** el-Müntekâ (İbnu'l-Cârûd'un eseri). Ve (bunlarla ilgili) müstahrecler. Suyutî ilâveten, Cem'u'l-Cevâmî'de herhangi bir hadîsi bunlara nisbet ettiği zaman o hadîsin sahîh sayılması gerekeceğini, sadece el-Müstedrek'te bazı hadîslerin zayıf olduğunu, onları kaydettikçe za'fını belirttiğini kaydeder.

II- Sahîh, Hasen ve Zayıf Hadisleri Beraberce İhtiva Eden Kitaplar. Bunlar şunlardır:

1- Ebu Dâvud, **2-** İbnu Mace, **3-** Ebu Dâvut et-Tayâlisî'nin Müsned'i **4-** Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i, **5-** Ahmed İbnu Hanbel'in oğlu Abdullah'ın Müsned'e Ziyâdâtı, **6-** Abdurrezzâk es-San'ânî'nin Musannaf'ı, **7-** Sâd İbnu Mansûr'un Sünen'i **8-** Ebu Nuaym'ın Hilyetu'l-Evliya's ı, **9-** Ebu Bekr İbnu Ebî Şeybe'nin Müsned'i, **10-** Ebu Ya'la el-Mevsilî'nin Müsned'i, **11-** Taberânî'nin el-Mu'cem'ul Kebir'i ve Mu'cemu'l-Evsat'ı, **12-** Ed-Dârakutnî'nin es-Sünen-i, el-Efrâd vs... si, **13-** Beyhakî'nin es-Sünen u'l-Kebîr, Şu'abu'l-İmân, el-Ma'rife, el-Ba's, Delâilu'n-Nübüvve, el-Esmâ ve's-Sifât' ı.

Suyûti bu kitaplarda sahîh hasen ve zayıfın beraberce bulunduğuna dikkat çektikten sonra Cem'ul-Cevami'de zayıfları çoğunluk itibâriyle belirttiğini de kaydeder. Bu meyanda Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i hakkında şu açıklamayı yapar: "Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde her ne varsa hepsi makbûl'dür. Zira ondaki zayıf hasen'e yakındır."

III- Rivâyetleri Zayıf Olan Kitaplar:

1- Ukeylî'nin ed-Du'afâ'daki rivayetleri **2-** İbnu Adiy'in el-Kâmil'ndeki rivayetleri, **3-** el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin, Tarîh, el-Câmi, el-Bücelâ... gibi kitaplarındaki riâyetleri, **4-** İbnu Asâkir'in Tarîhu'd-Dımeşk'indeki rivayetler **5-** Hakîmu't-Tirmizî'nin Nevâdiru'l-Usûl'ündeki hadîsler **6-** El-Hâkim'in Târih'indeki hadîsler, **7-** İbnu'l-Cârud'un Târih'indeki hadîsler, **8-** Deylemî'nin Müsnedu'l-Firdevs'indeki hadîsler.

Suyûti, bir hadîsi bu kitaplara nisbet ettikten sonra, hadîsin zayıf olduğunu, ayrıca belirtmeye hâcet kalmadığını söyler.

Dikkat 1: Suyûti, bu açıklamayı yaptıktan sonra Cem'u'l-Cevâmi'yi tertibte baş vurduğu -tamamı seksene yaklaşan- diğer kitaplar hakkında bilgi sunmaz. Ancak, az sonra kaydedeceğimiz Dehlevî'nin taksimâtından da bilistifade şu söylenebilir: Geriye kalan kitapları, yukarıda kaydettiğimiz ilk iki tabakaya koymamız mümkün değildir. Bunlar ya bu üçüncü tabakada mütâlaa edilerek hepsinin hâkim vasıflarının "zayıf" olduğu kabul edilir veya burada zikredilenlere nazaran daha da zayıf dördüncü bir mertebe teşkîl ettikleri kabul edilir. Ancak bunların genel vasfı vaz"dır, "butlân"dır demek mümkün değildir, bu Suyûti'yi kendi adımıza konuşturmak olur.

Dikkat 2: Kütüb-i Sitte'den Tirmizî ve Nesâî'nin yukarıdaki tâdadda zikredilmemeleri dikkat çekicidir. Bu bir zühûl mü, yoksa kasıt mı bilemiyoruz, ama bu açıklamada bir eksikliktir. Şurası muhakkak ki bu iki süneni üçüncü tabakada mütalaa etmek mümkün değildir. Her ikisini de birinci tabakada mütâlaa edemesek bile Nesâî'yi birinci, Tirmizî'yi de ikinci tabakada mütalaa etmemiz mümkündür. Her ikisini üçüncü tabakaya dâhil etmek hiç muvafik olmaz. Suyûti'nin burada tam bir tesebbüt ve dikkatle hareket etmediğini gösteren bir diğer emâre, bir kısım âlimlerce de sıhhat durumu takdîr edilen İbnu Huzeyme'nin Sahîh'inden hiç söz etmemesidir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/266-267-268.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Meçhul Konusunda İstisnaî Hükümler:

Meçhûl ravi ile alâkalı bahsin daha iyi anlaşılabilmesi için bir iki noktaya ayrıca dikkat çekmede fayda var:
1- Meçhul sahâbe yoktur. Kendisinden, sadece bir tek Tâbiî tarafından hadis rivayet edilmiş olan Sahâbî mevcuttur, ancak bu sahâbî meçhul ve dolayısıyla sırf bu sebeple rivayeti zayıf addedilmemiştir. Mesela "Mirdâs İbnu Mâlik el-Eslemî" (radıyallahu anh)'den sadece oğlu Saîd hadis rivayet etmiştir. Keza "Amr İbnu Tağleb" (radıyallahu anh)'den sadece Hasan Basrî rivayette bulunur. Bunlar Buhârî'den birkaç örnek. Müslim'den de verelim: "el-Eğarru'l-Müzenî" (radıyallahu anhüm)'den sadece Ebu Bürde hadis almıştır. "Ebu Rifâ'atu'l-Adevî" (radıyallahu anhüm)'den sadece Hâmid İbnu Hilâl el-Adevî; "Rebî'a İbnu Ka'b el-Eslemî" (radıyallahu anh)'den sadece Ebu Seleme İbnu Abdirrahmân rivayette bulunmuştur. Hülâsa bu çeşit rivayetler Sahîheyn'de çok miktarda mevcuttur. Bunlar, kendilerinden hadis alan kimse tek bile olsa, Ashab arasında ma'ruf kişilerdir. Sözgelimi yukarda ismi geçen Mirdas el-Eslemî Bey'atu'r-Rıdvân'a katılmış birisidir. Rebî'a el-Eslemî ise Ehl-i Suffe'dendir, ikisi de marufturlar.
Öte taraftan Ashab'ın adaleti tam olması sebebiyle haklarında ta'dîl ediciye de gerek yoktur, yeter ki sahâbeliği kesinlik kazanmış olsun. Netice olarak ismen tesmiye edilerek kendisinden tek bir Tâbiîn'in hadis rivayet ettiği Sahâbî -yukarıda belirtilen kaideye mahkûm edilerek- meçhûl addedilmemiştir. Sahâbe arasında mübhemler mevcuttur, ancak bu meçhûl demek değildir.
2- İlim'den başka bir şöhret de raviyi meçhul olmaktan çıkarır. Şöyle ki, ilmî yönü olmadığı için kendisinden sadece bir kişi rivayette bulunmuştur ama o zat, halk arasında bir başka yönüyle meşhurdur. Bu duruma zühdü ile meşhur olan Amr İbnu Dînâr ve şecaatiyle meşhur olan Amr İbnu Ma'dîkerîb misal verilir. Nitekim Hatîbu'l-Bağdâdî, hadis ehli nezdindeki meçhulü şöyle tarif etmiştir: "Hadîsi tek bir cihetten bilinen ve ulema tarafından da tanınmayan kimse". Bu tarif, kendisinden tek bir kişi de rivayet etmiş olsa ulemaca tanınan kimsenin meçhul addedilmeyeceğini gösterir.
3- Bazı âlimler, "Abdurrahman İbnu Mehdî, Yahya İbnu Saîd gibi olmayı prensip edinenler, herhangi bir meçhûl'den hadîs almışsa bu makbuldür, o râvi böylece cehâletten çıkar" demiştir.
4- Zayıf bir görüşe göre de meçhûlün rivayeti alelıtlak makbuldür. Bunu söyleyenler için bir rivayetin makbûl addedilmesinin tek şartı vardır: Râvinin müslüman olması. Bu görüşün zayıflığı açıktır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/18-19.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

145) Hastaya Dua Etmek (Hastaya Ne Diye Dua Edilir?)

903. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre, bir kimsenin herhangi bir yeri ağrıdığında veya yara bere olduğunda Hz. Peygamber parmağıyla şöyle yapar – râvi Süfyân İbni Uyeyne, şehâdet parmağını yere değdirip kaldırarak Hz. Peygamber'in nasıl yaptığını gösterdi– ve:
– *"Bismillah, bu birimizin tükrüğüyle karışmış bizim yurdumuzun toprağıdır, Rabbımız'ın izniyle hastalarımıza iyi gelir"* buyururdu.[1]

* İnsan hammaddesinin toprak olması dolayısıyla bazı müslümanların tükrüğüyle yeryüzü toprağının karışımı da hastalıklara şifa vasıtası olabilir. [2]

904. Yine Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, aile fertlerinden biri hastalanınca, sağ eliyle hastayı sıvazlar ve şöyle dua buyururdu:
"Bütün insanların rabbı olan Allahım! Bunun ıstırabını giderip, şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Buna, hiçbir hastalık izi bırakmayacak şekilde şifa ihsan et!"[3]

905. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, (talebesi) Sâbit'e –Allah ona rahmet etsin–
– Sana, Hz. Peygamber'in hastaya okuduğu duayı okuyayım mı? diye sordu. Sâbit de:
– Oku!. dedi. Bunun üzerine Enes şu duayı okudu:
"Ey insanların, ıstırabları gideren Rabbi, Allahım! Senden başka şifa verecek yoktur. Buna, hiçbir iz bırakmayacak şekilde şifa ver; şifa veren ancak sensin."[4]

906. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Hastalığımda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni ziyarete geldi ve üç defa:
"Rabbim, Sa'd'ı iyileştir" diye dua buyurdu.[5]

907. Ebû Abdullah Osman İbni Ebül–Âs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, (müslüman olduğundan beri) vücudunda hissettiği bir ağrıdan dolayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyette bulundu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona şunu tavsiye etti:
– *"Vücudunun ağrıyan yerine elini koy ve üç kere "bismillah" de, yedi kere de 'bendeki bu hastalığın şerrinden ve ileride yenileyip elem ve hüzün vermesinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım' de!"*[6]

908. İbni Abbas *radıyallahu anh*umâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, henüz eceli gelmemiş bir hastayı ziyaret eder de onun başucunda yedi kere; "büyük arşın sahibi yüce Allah'dan seni iyi etmesini dilerim" diye dua ederse, Allah o hastayı iyi eder."[7]

909. İbni Abbâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, hasta bir bedevîyi ziyaret etti. Her hastayı ziyaret ettiğinde yaptığı gibi ona da, *"Geçmiş olsun, hastalığın günahlarına keffâret olur inşallah"* buyurdu.[8]

910. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Cebrâil aleyhisselâm, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– Ey Muhammed, hasta mısın? diye sordu. Hz. Peygamber de:
– *Evet,* dedi. Cebrâil *aleyhisselâm*:
– Allah'ın ismiyle seni rahatsız eden her şeyden sana okurum. Her nefsin veya hasetçi her gözün şerrinden Allah sana şifâ versin. Allah'ın adıyla sana okurum" diye dua etti.[9]

911. Ebû Said el–Hudrî ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre, bunlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğuna şahit oldular:
–*"Kim, Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah büyüktür", derse; Allah onu doğrulayarak: – "Benden başka ilah yoktur, ben büyüğüm" buyurur. Kul:*
– *"Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur", dediğinde, Allah Teâlâ, (o kulunu tasdik ederek) – "Benden başka ilah yoktur, ben tekim, eşim–ortağım yoktur" buyurur. Kul:*
– *"Allah'tan başka ilah yoktur. Mülk de O'nun, hamd de O'nundur", dediğinde Allah Teâlâ:*
– *"Benden başka ilah yoktur, hamd de benimdir, mülk de benimdir" buyurur. Kul:*
– *"Allah'tan başka ilah yoktur, güç kudret yalnız Allah'ındır", dediği zaman Allah Teâlâ;*
– *"Benden başka ilah yoktur, kuvvet ve kudret ancak benimdir, benimledir" buyurur.*
Bu açıklamalardan sonra Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne devam ederek; *"Bu duaları bir kimse hastalığında söyler de sonra ölürse, cehennem ateşi ona dokunmaz"* buyurdu.[10]

* Dua gerçek şifa verene direkt başvurmak demektir. Peygamberimiz hastalıklara şifa vermesi için hem kendisi Allah'a dua eder hem de nasıl dua edilmesi konusunda ümmetine tavsiyelerde bulunurdu. 901, 909 numaralı hadisler bunların örnekleridir. [11]

---

[1] Buhârî, Tıb 38; Müslim, Selâm 54. Ayr. bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19; İbni Mâce, Tıb 36.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 272.
[3] Buhârî, Merdâ 20, 38, 40; Müslim, Selâm 46–49. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 18, 19; Tirmizî, Daavât 111; İbni Mâce, Cenâiz 64, Tıb 36, 39.
[4] Buhârî, Tıb 38, 40. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19.
[5] Müslim, Vasâyâ 8. Ayrıca bk. Buhârî, Merdâ 13, 30.
[6] Müslim, Selâm 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19; Tirmizî, Tıb 29, Daavât 125; İbni Mâce, Tıb 36.
[7] Ebû Dâvûd, Cenâiz 8; Tirmizî, Tıb 32.
[8] Buhârî, Tevhîd 31, Menâkıb 25, Merdâ 10, 14.
[9] Müslim, Selâm 40.
[10] Tirmizî, Daavât 36.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 273.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Ravinin Zabtını Cerheden Sebepler

Ravi, adalet yönünden olduğu gibi zabt yönünden de beş farklı cerhe maruzdur: Fuhş-i galat, gaflet, vehm, sû-i hıfz, muhâlefet.
Temelde bunlar hep hâfıza ile ilgili menfi durumları ifâde eder. Ravideki bu çeşit kusurlar adaletle ilgili olanlarla kıyaslamada daha hafif kabul edilir. Çünkü kasıtsızdır. Normalde her insan farkına varmadan hata yapar. Nâdir hatalar sebebiyle kimse suçlanamaz, hatta ravi hakkında zayıflatıcı bir sebep olarak zikredilmeyebilir de. Ancak bu çeşit hatalar artar ve bu dikkat çekecek bir hal alırsa, rivâyetlerin selameti bakımından, raviye bakış açısını değiştirir. Bu hatalar rivayetlerinin yarısına veya yarıdan fazlasına şâmil olacak şekilde artarsa ravinin terkini gerektirecek kadar ehemmiyet kazanır.
Öte yandan hadîslerin sıhhatini belirtmek için kullanılan hasen, zayıf, şâz, münker, muallel.., gibi bir kısım tabirler de ravideki hafiza bozukluğunun çeşidine, derecesine göre kullanılırlar.
Şimdi zabtı bozan bu halleri kısaca açıklayalım: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/19.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dehlevî'ye Göre Hadîs Müellefâtı'nın Tabakâtı:

Hindistan'ın yetiştirdiği hadîs âlimlerinden Ahmed İbnu Abdirrahîm İbni Vecîhi'd-Dîn ed-Dehlevî (ki Şâh Veliyullah diye şöhret bulmuştur ve 1114/1704-1176/1762 yılları arasında yaşamıştır), hadîs sâhasında yazılmış rivâyet kitaplarını sıhhat durumlarına göre bir derecelemeye tâbi tutar. Kendinden sonra gelen âlimlerce umumiyetle benimsenen bu derecelemeyi bilmede fayda var. Ona göre bütün te'lîfat beş tabakaya ayrılır:

Birinci Tabaka: Bütün muhtevası kesinlikle sahîh olan kitaplar tabakası. Burada üç kitap vardır: Buhârî ve Müslim'in sahîhleri ile İmâm Mâlik'in Muvatta'sı. Muhaddisler, bu kitaplarda yer alan hadîslerin sıhhatinde ittifak ederler[1].

İkinci Tabaka: Bunlar, sıhhatte Sahîheyn ve Muvatta'nın derecesine ulaşamazlar, fakat onları tâkip ederler. Bunların müellifleri güven, adâlet, hıfz ve hadîs ilimlerinde tebahhur'la (derin ilim) tanınmış kimselerdir. Bunlar, nazarlarında, bir hadîsin sahîh olması için koydukları şartlardan taviz vermemişlerdir. Bunların eserlerini, kendilerinden sonra gelen alimler itiraz etmeden kabul ettiler. Muhaddisler ve fakîhler, her asırda bunlara itina ve alâka gösterdi. Böylece ümmet arasında meşhur olan bu eserlerin garib kelimeleri şerhedildi, râvileri birer birer incelendi, rivâyetlerinde mevcut olan ahkâm ortaya çıkarıldı. İslâmi ilimler bu kitapların, hadîsleri üzerinde kuruldu.

Bu tabakaya şu kitaplar girer: Sünenu Ebî Dâvud, Câmi'u't-Tirmizî, Müctebâ'n-Nesâî, Müsnedu Ahmed İbni Hanbel [2].

Üçüncü Tabaka: Bu tabakaya, Buhârî ve Müslim'den önce, sonra veya zamanlarında câmi, müsned ve musannaf adları verilerek telif edilen hadîs kitapları girer. Bu telifler sıhhatçe farklı her çeşit rivâyeti cemetmişlerdir: "Sahîh, hasen, zayıf, ma'nît, garîb, şâz, münker, hata, sevâb, sâbit, maklûb beraberce onlarda yer alır. Bu rivâyetler ulema nezdinde "hiç bilinmez" denmese de (önceki tabakada yer alan rivayetler gibi) yeterli derecede şöhrete ermemişlerdir. Bunların münferîd rivâyetlerine fukaha hiç eğilmemiştir. Muhaddisler, bu rivayetlerin hangisi sahîhtir, hangisi zayıftır, ciddî bir incelemeye tabi tutmamıştır. Keza dilciler, onlardaki garîb kelimeleri şerhe yeltenmemiş, fakîhler selefin mezhebini onlarda aramamış, hadîsçiler, müşkillerini çözmeyi düşünmemiş, tarihçiler de bu kitaplardaki rivâyetlerin râvilerini araştırmamıştır. Bunu söylerken araştırmayı ileri götüren (müteammik) müteahhir ulemayı kastedmiyorum, sözüm ehl-i hadîsin mütekaddim imamlarıyla ilgilidir. Şu halde bu üçüncü tabakada yer alanlar, onların tetkîk nazarlarının dışında kalmışlardır. Ebu Ali, Abd İbnu Humeyd ve et-Tayâlisî'nin müsned'leri, Abdurrezzâk ve Ebu Bekr İbnu Ebî Şeybe'nin musannaf'ları, el-Beyhakî, et-Tahâvî ve et-Taberânî'nin bütün kitapları bu gruba girer.

Bu müelliflerin, eserlerini te'lifteki asıl gayeleri, buldukları rivâyetleri cem etmekti, onları telhîs, tezhîb ve amel yönünü araştırmak değildi.

Dördüncü Tabaka: Bunlar, uzun asırlar sonra, ilk iki tabakada bulunmayan rivâyetleri cemetmek maksadıyla ortaya konmuş kitaplardır. Asıl mühim olanı bu rivâyetlerin muhtevasıdır:

a) Bu rivâyetler, bâzan gözden kaçıp sağda solda gizli kalmış mecmu'a ve müsnedlerde yer alıyordu. Dördüncü tabaka müellifleri onları ortaya çıkarıp neşrettiler.

b) Bâzen da, muhaddislerin itibar edip rivâyetlerini yazmadıkları kimselerin dillerinde idi; konuşurken fazlaca mübalağaya kaçan vâizler, ehlü'l-ehvâ ve hali, rivâyeti alınamayacak kadar zayıf olan kimseler gibi.

c) Söz konusu rivâyetlerin bir kısmını sahâbe ve Tâbîîn'in âsârı, Beni İsrâil'le ilgili ahbâr veya hükemânın kelamı teşkil ediyordu. Râviler bunları, bilerek veya bilmeyerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözleriyle karıştırmış idi.

d) Bu rivâyetlerin, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinde ve sahîh hadîste muhtemel olan mânalar olup rivâyet ilminin inceliklerini bilmeyen sâlih kimseler tarafından hadîs-i bilmânâ şeklinde rivâyet edilmişler ve bu rivâyetler de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilmişlerdi.

e) Bazan da Kur'ân ve hadîsin işârî mânâlarından çıkarılmış mefhûm mânaların amden müstakil müsned bir hale konmuş şeklidir.

f) Bazan muhtelif hadîslerde dağınık cümleler halinde yer alan ifadeler bir araya getirilip tek bir tertibe sahip tek bir hadîs haline konmuştur.

Bu çeşit rivâyetler şu kitapların muhtevâsında yer alır: İbnu Hibbân'ın Kitâbu'd-Duafâ'sı, İbnu Adîyy'in el-Kâmil'i, Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebu Nu'aym el-İsfehânî, el-Cûzekânî, İbnu Asâkir, İbnu'n-Neccâr ve ed-Deylemî'nin bütün kitapları. Müsnedu'l-Havârizmî de bu tabakadan olayazdı.Bu tabakanın en iyisi zayıf ve muhtemel derecesindedir, en kötüsü de mevzu veya şiddetli münkerlik taşıyan maklûbtur.

Bu tabaka, İbnu'l-Cevzî'nin Kitâbu'l-Mevzuât'ının hammaddesini teşkîl eder.

Beşinci Tabaka: Bu gruba giren rivâyetler de muhtelif kısımlara ayrılır:

a) Bir kısmı fakîhler, sufiler, tarihçiler vs. nezdinde meşhur olup, dillerinde dolaşan rivâyetlerdir, kaydedilen dört tabakada her hangi bir asılları yoktur.

b) Bir kısmını da dininde laübali, bilgili kimseler uydurmuştur. Cerhi mümkün olmayan kuvvetli bir senetle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sudûru akla uzak gözükmeyen bir söz getirir ve böylece İslâm Dini'ne büyük bir musibetin gelmesine sebep olur. Buna karşı harekete geçen mütehassıs hadîsçiler, başka rivayetler getirerek bunlardaki örtüyü kaldırıp, körlüğü giderirler.[3]

---

[1] Dehlevi'nin Birinci Tabaka ile alakalı açıklamasını almıyoruz. Zira, bu üç kitapla ilgili gerekli açıklamalar daha önce ilgili bahislerde yapıldı. (İbrahim Canan)

[2] Bu taksimde dikkatimizi çeken bir husus, Müsnedu Ahmed buraya dâhil edildiği halde, İbnu Mâce'nin hiç zikredilmemiş olmasıdır. (İbrahim Canan)

[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/268-271.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Ravinin Zabtını Cerheden Sebepler

Ravi, adalet yönünden olduğu gibi zabt yönünden de beş farklı cerhe maruzdur: Fuhş-i galat, gaflet, vehm, sû-i hıfz, muhâlefet.
Temelde bunlar hep hâfıza ile ilgili menfi durumları ifâde eder. Ravideki bu çeşit kusurlar adaletle ilgili olanlarla kıyaslamada daha hafif kabul edilir. Çünkü kasıtsızdır. Normalde her insan farkına varmadan hata yapar. Nâdir hatalar sebebiyle kimse suçlanamaz, hatta ravi hakkında zayıflatıcı bir sebep olarak zikredilmeyebilir de. Ancak bu çeşit hatalar artar ve bu dikkat çekecek bir hal alırsa, rivâyetlerin selameti bakımından, raviye bakış açısını değiştirir. Bu hatalar rivayetlerinin yarısına veya yarıdan fazlasına şâmil olacak şekilde artarsa ravinin terkini gerektirecek kadar ehemmiyet kazanır.
Öte yandan hadîslerin sıhhatini belirtmek için kullanılan hasen, zayıf, şâz, münker, muallel.., gibi bir kısım tabirler de ravideki hafıza bozukluğunun çeşidine, derecesine göre kullanılırlar.
Şimdi zabtı bozan bu halleri kısaca açıklayalım: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/19.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

II. SAHÎH-İ MÜSLİM MUHTASARI
12- Zekât Bölümü
1- Öşür Yada Yarım Öşür Gereken Şeyler
2- Müslümanın, Kölesi İle Atı İçin Zekatın Gerekmemesi
3- Zekatı Zamanı Gelmeden Önce Verme Ve Zekat Vermekten Kaçınma
4- Müslümanlara Hurma İle Arpadan Fıtır Sadakası Vermenin Vacip Olması
5- Fıtır Sadakasının Bayram Namazından Önce Verilmesi
6- Zekat Vermeyen Kimsenin Günahı
7- Zekat Toplayan Memurları (İşlerini Kolaylaştırmak Suretiyle Onları) Hoşnut Etmek
8- Zekat Vermeyen Kimselerin Ağır Cezaya Çarptırılması
9- Sadaka Vermeye Teşvik Etme
10- Mal Biriktirip Hapsedenler İle Bunlar Üzerindeki Günahın Ağırlığı
11- İnfak Etmeye Teşvik Ve İnfak Eden Kimseye, Verdiğinin Yerine Mal Verilmesini Müjdeleme
İnfak:
12- Aile Bireylerine Ve Eli Altında Çalışanlara İnfak Etmenin Fazileti İle Onları Perişan Edenin Yada Nafakalarını Vermeyenin Günahı
13- İnfak Vermeye; Önce Kendinden Başlayarak, Sonra Aile Fertlerine, Sonra Da Akrabalara Verme
Müdebber:
14- Nafaka İle Sadakayı; Akrabaya, Hanımına, Çocuklarına Ve Müşrik Bile Olsalar Anne-Babaya Vermenin Fazileti
15- Ölen Kimse Adına Verilen Sadaka Sevabının Ölüye Ulaşması
16- Yapılan Her Türlü İyiliğe "Sadaka" Adı Verilmesi
Sadaka:
17- Malını İnfak Eden Kimse İle Etmeyen Kimsenin Durumu
18- Sadakayı Kabul Edecek Kimselere, Kötü Zaman Meydana Gelmeden Önce Onlara Sadaka Vermeye Teşvik
19- Helal Kazançtan Verilen Sadakanın Kabulü Ve Sevabının Artırılması
20- Yarım Bir Hurma Veya Güzel Bir Sözle De Olsa Sadakaya Teşvik Ve Sadakanın Cehennemden Koruyan Bir Perde Olması
21- Ücretle Yük Taşıyarak Sadaka Vermek Ve Sadaka Veren Kimseyi (Az Verdi Diye) Küçümsemekten Kesinlikle Kaçınmak
22- Sağmal Hayvanları Bir Müddetliğine Bir Kimseye Kullanmak Üzere Emaneten Verilip Sonra O Hayvanların Tekrar Sahibine İade Edilmesinin Fazileti
23- Cömert Kimse İlecimri Kimsenin Misali
24- Sadaka, Layık Olmayan Kimselerin Eline Geçse De Sadaka Veren İçin Sevabın Gerçekleşmesi
25- Güvenilir Vekil, Mal Sahibinin Malından Ve Kadında Kocasının Malından, Bunların Açık Ve Örfi İzinleriyle Zararsız Bir Şekilde Sadaka Verdiklerinde Bunlara Sevab Olması
26- El Altında Çalışan Kimsenin, Efendisinin Malından İnfak Etmesi
27- Sadaka İle Hayr İşlerini Biraraya Getiren Kimseler
28- İnfak Etmeye Teşvik Ve Cimriliğin Kötülenmesi
29- Az Bir Şey De Olsa Sadaka Vermeye Teşvik Ve Az Şeyi Küçük Görerek Vermekten Çekinmemek Gerektiği Meselesi
30- Sadakayı Gizli Vermenin Fazileti
31- Sadakanın En Faziletlisinin, Sıhhatli Kimsenin İle Mala Çok Düşkün Olan Kimsenin Sadakası Olduğu Meselesi
32- Veren Elin, Alan Elden Daha Hayrlı Olması
33- Dilenmenin Yasak Olması
34- Geçinecek Bir Şey Bulamayan Ve Halını Anlayıp Ta Kendisine Sadaka Veren Bulunmayan Fakir Kimse
35- İnsanlar İçin Dilenmenin Çirkinliği
Biat:
36- Dilenmeleri Helal Olan Kimseler
37- İstemeden Ve Göz Dikmeden Kendisine Bir Şey Verilen Kimsenin Onu Almasının Mubah Olması
38- Dünyaya Karşı Hırslı Olmanın Mekruh Olması
39- Adem Oğlunun İki Vadi Dolusu Malı Olsa, Bir Üçüncüsünü İstemesi
40- Zenginliğin, Mal Çokluğundan İbaret Olmaması
41- Bol Bol Verilen Dünya Nimetlerinden Korkma
42- Bir Şey İstememenin Ve Sabrın Fazileti
43- İhtiyaca Yeten Rızık Ve Kanaat
44- Çirkin Ve Kaba İfadelerle Bir Şeyler İsteyen Kim-Sfcye, Bir Bağışta Bulunma
Necran:
45- İmanında Sebat Etmede Endişe Edilen Kimselere (İmanını Sağlamlaştırmak Maksadıyla) Atiyye Verilmesi
46- Müslümanlığını Sürdürmesinden Endişe Edilen Kimselere (=Müeellefe-i Kulûb), İmanını Sağlamlaştırmak Maksadıyla Bağışta Bulunulması Ve İmanı Kuvvetli Olan Kimselere İse Sabır Tavsiye Edilmesi
47- Hariciler Ve Onların Özellikleri
48- Haricilerle Savaşmaya Teşvik
49- Haricilerin, İnsanların Ve Yaratıkların En Kötüsü Oldukları
50- Resulullah (s.a.v.) İle Hasım Oğulları Ve Muttalib Oğullarından Oluşan Ailesinin Sadaka Almasının Haram Olması
51- Resulullah (s.a.v.)'in Ev Halkından Olanların Sadaka Memuru Olarak Çalıştırılmaması
52- Hediye Veren Kimse, Verdiği Hediyeyi Sadaka Yoluyla Elde Etse Bile Peygamber (s.a.v.)'e, Hâşim Oğullarına Ve Muttalib Çğullarına Hediye Almalarının Mubah Olması, Kendisine Sadaka Verilen Kimse Sadakayı Eline Aldığı Zaman O Şeyde Sadaka Özelliği Kalkıp Sadaka Almak Haram Olan Kişilerin Her Birine Helal Olması
53- Peygamber (s.a.v.)'in Hediyeyi Kabul Etmesi, Sadakayı İse Reddetmesi
54- Sadaka Veren Kimseye Dua Etme
55- Haram Bir Şey İstemedikçe Zekat Memurunu Hoşnut Etme
13. SİYAM (ORUÇ) BÖLÜMÜ
1- Ramazan Ayının Fazileti
2- Hilalin Görülmesiyle Ramazan Orucunun Farz Olması, Yine Hilalin Görülmesiyle Bayram Yapılması, Ayın Başında Veya Sonunda Hava Bulutlu Olursa Ramazan Ayının Otuz Gün Üzerinden Tamamlanması
3- Ramazandan Bir Veya İki Gün Önce Oruç Tutmanın Yasaklaması
4- Ayın Yirmi Dokuz Gun Olması
5- Her Belde Halkı İçin Ay'ı Kendileri Görmelerinin Geçerli Olduğu Ve Bir Beldede İnsanlar Hilali Görürlerse Onlardan Uzak Olan Yerler İçin Bu Hükmün Sabit Olmaması
6- Hilalin Büyük Ve Küçüklüğüne İtibar Olmadığını, Yüce Allah'ın Hilalin Görülmesi İçin Ona İmdad Buyurduğunu, Bulutlu Ve Sisli Olursa Otuza Tamamlanması
7- Peygamber (s.a.v.)'in "Bayram Ayları Noksan Olmazlar" Hadisinin Anlamı
8- Oruca Girişin Fecrin/Şafağın Doğmasıyla Gerçekleştiği, Fecrin Doğmasına Kadar Yemek Ve Diğer Şeylerin Yapılmasının Caiz Olduğu, Oruca

Başlamanın Sabah Namazının Vaktinin Girmesiyle Olduğu Ve Fecr İle İlgili Diğer Hususlar
9- Sahur Yemeği Yemenin, Sahuru (Sabah Namazının Vaktinin Girmesine Kadar) Ertelemenin Ve İftarı Acele Yapmanın Müstehab Olması
10- Orucun Sona Ermesi Ve Gündüzün Çıkması
11- Visal/Ara Vermeden Peşpeşe İftarsız Oruç Tutmanın Yasak Olması
Visal Orucu:
12- Oruçluyken Öpmenin, Şehveti Harekete Geçmeyen Kimselere Haram Olmamasi
13- Cünüp Olduğu Halde Üzerine Şafak Doğan Kimsenin Orucunun Sahih Olması
14- Oruçlu Kimsenin Ramazan Gününde Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunmasının Kefareti
15- Masiyet Sebebiyle Olmamak Üzere Ramazan Ayında Yolculuk Eden Kimsenin Gideceği Yer Bir-İki Konak Veya Daha Fazla İse Oruç Tutup Tutmamasının Caiz Olması, Oruç Tutmaya Güç Yetiren Kimsenin Oruç Tutmasının Ve Oruç Tutmada Zorluk Çekecek Kimsenin İse Tutmamasının Daha Faziletli Olması
16- Bir İş Görmek Kaydıyla Yolculukta Oruç Tutmayan Kimsenin Sevab Alması
17. Yolculukta Oruç Tutmak İle Oruç Tutmamak Arasında Serbestlik Olması
18- Hacı Kimsenin, Arefe Günü, Oruç Tutmamasının Müstehab Olması
19- Aşure Günü Oruç Tutmak
20- Aşura Orucunun Hangi Gün Tutulacağı Meselesi
21- Aşura Günü Oruç Tutmayan Kimsenin, O Günün Kalan Kısmını Yemeden Geçirmesi Gerektiği Meselesi
22- Ramazan Ve Kurban Bayramı Günlerinde Oruç Tutmanın Yasak Olması
23- Teşrik Günlerinde Oruç Tutmanın Haram Olması
24- Sadece Cuma Günü Oruç Tutmanın Mekruh Olması
25- Yüce Allah'ın;
“Oruç Tutmaya Güç Yetiremeyen Kimselere Fidye Lazımdır” Ayetinin,
“Sizden Herkim Bu Aya Erişirse O Ayda Oruç Tutsun” Ayetinin Hükmüyle Yürürlükten Kaldırılması
26- Ramazan Ayında Tutulamayan Orucun, Şaban Kyında Kaza Edilmesi
27- Ölen Bir Kimse Adına Orucun Kaza Edilmesi
28- Yemeğe Davet Edilen Oruçlu Kimsenin, “Ben Oruçluyum” Demesi Gerektiği Meselesi
30- Oruç Tutmanın Fazileti
31- Zarar Gelmemek Ve Hiçbir Hakkı Zayi Etmemek Kaydıyla Oruç Tutmaya Güç Yetiren Kimselerin Allah Rızası Uğrunda Oruç Tutmasının Fazileti
32- Nafile Oruca Gunduzleyin Zevalden Önce Niyet Etmenin Ve Nafile Orucu Tutan Kimsenin Özürsüz Yere Orucunu Bozmasının Caiz Olması
33- Unutan Kimsenin, Yeyip İçmesi Ve Cinsel İlişkide Bulunması Sebebiyle Orucunun Bozulmaması
34- Peygamber ()'in, Ramazan Ayi Dışındaki Zamanlarda Oruç Tutması Ve Az Da Olsa Her Ay İçerisinde Oruç Tutmanın Müstehab Olması
35- Oruç Sebebiyle Bir Hakkı Yerine Getiremeyen Kimseyi Ve İki Bayram ile Teşrik Günlerinde Oruç Tutmayan Kimseyi Devamlı Oruç Tutmasını Yasaklama Ve Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Oruç Tutmamanın Fazileti
36- Her Aydan Uç Gün, Arefe, Aşura, Pazartesi ile Perşembe Günleri Oruç Tutmanın Müstehab Olması
37- Şaban Ayının Sonunda Oruç Tutmak
38- Muharrem Ayında Tutulan Orucun Fazileti
39- Ramazan Ayından Sonra Şewal Ayından Altı Gün Oruç Tutmanın Müstehab Olmasu
40- Ramazan Ayı İçerisinde Yer Alan Kadir Gecesinin Fazileti Ve Bu Gecenin Hangi Gece Olduğunu Araştırmak

14. İTİKAF BÖLÜMÜ
I- Vacip Olan İtikaf:
2- Kifaye Yoluyla Sünneti Müekked Olan İtikaf:
3- Müstehab Olan İtikaf:
1- Ramazan Ayının Son On Gününde Itikaf
2- İtikafa Girmek İsteyen Kimsenin, Itıkaf Yerine Ne Zaman Gireceği Meselesi
3- Ramazan Ayının Son On Gününde İbadete Daha Fazla Gayret Gösterme
4- Zilhiccenin Son On Gününde Oruç Tutmak

15. HACC BÖLÜMÜ
1- Hac Veya Umre için İhrama Giren Kimseye, Mubah Olup Olmayan Şeyler ile Koku Sürünmesinin Haram Olması
2- Hac ile Umre için Mi Katlar/İhrama Girme Yerleri
Mîkat:
3- Telbiye'nin Getiriliş Şekli ile Vakti
Telbiye:
4- Medinelilere, Zulhuleyfe Mescidi Yanında İhrama Girmelerinin Emredilmesi
5- Telbiyeye, Hayvanın Kalktığı Yerden Başlamak
6- Zulhüleyfe Mescidinde Kılınacak Namaz
7- İhramlı Kimsenin, İhrama Girerken Koku Sürün
8- İhramlı Kimsenin, Ihramlıyken Avcılık Yapmasının Haram Olması
9- İhramlı Yada İhramsız Kimsenin Harem Bölgesinde Ya Da Harem Bölgesi Dışında Öldürmesi Mendub Olan Hayvanlar
10- İhramlı Kişinin, Hastalık Yada Başına Gelen Bir Eziyetten Dolayı Bir Engelle Karşılaşması Durumunda Ne Yapması Gerektiği Meselesi
11- İhramlı Kimsenin, Kan Aldırmasının Caiz Olması
12- Ihramlı Kimsenin, Gözlerini Tedavi Ettirmesinin Caiz Olması
13- İhramlı Kimsenin, Başı ile Bedenini Yıkamasının Caiz Olması
14- İhramlı Bir Kimse Olduğu Zaman Yapılacak Muamele
15- İhramlı Bir Kimsenin, Hastalık Gibi Bir Özürden Dolayı İhramdan Çıkmayı Şart Koşmasının Caiz Olması
16- Nifaslı Ve Hayızlı Kadının, İhramlı İken Yıkanmalarının Müstehab Olması
17- İhram Çeşitleri, Yalnız Hac Yapmakla Temettü ile Kıranın Ve Haccı Umreyle Birlikte Yapmanın Caiz Olması Ve Kıran Haccı Yapan Kimsenin İhramdan Ne Zaman Çıkacağı Meselesi
Ten'im:
1- İfrâd Haccı:
2- Temmettu' Hacet:
3- Kıran Haccı:
19- Peygamber (s.a.v.)'in Haccı
20- Arafat'ın Her Tarafının Vakfe Yeri Olması
1- Arafat Vakfesi:
2- Müzdelife Vakfesi:
21- Vakfe ile İlgili Olarak Yüce Allah'ın;
“Sonra İnsanların (Sel Gibi) Aktığı Yerden Siz De (Sel Gibi) Akın Edin” Ayeti Kerimesi
22- Temettü Haccını Umreye Çevirmenin Caiz Olması Ve Haccı Tamamlamanın Emredilmesi
23- Temettü' Haccının Caiz Olması
24- Temettü Haccı Yapan Kimseye, Kurbanın Vacip Olması, Kurban Bulamayan Kimseye; Üç Gün Haçta Ve Yedi Gün De Ailesinin Yanına Döndüğünde Oruç Tutması
25- Kıran Haccı Yapan Kimsenin, Ancak İfrâd Haccı Yapan Kimseni Çıktığı Zaman İhramdan Çıkması
26- Kuşatma Sebebiyle İhramdan Çıkmanın Ve Böyle Durumda Kıran Haccının Caiz Olması
27- İfrâd Haccı ile Umreyi Birlikte Yapma
28- Hac için İhrama Girerek Mekke'ye Gelen Kimseye Gerekli Olan Tavaf Ve Say

29- Kabe'yi Tavaf Edip Safa ile Merve Arasında Say Yapan Kimseye, İhramda Kalmak Ve İhramdan Çıkmamayı Terk Eylemekten Dolayı Ne Lazım Geleceği Meselesi
30- Hacda Umreden Yararlanma
31- Hac Zamanında Umrenin Caiz Olması
Mebrur:
32- İhrama Girerken Kurbanlığa İşaret Takmak Ve Sırtına Bir Alamet Çizmek
33- Umrede Saç Kısaltma
34- Peygamber (s.a.v.)'in Telbiyesi ile Kurbanlığı
35- Peygamber (s.a.v.)'in Umrelerinin Sayısı Ve Bunları Ne Zaman Yaptığı Meselesi
36- Ramazan Ayında Yapılan Umrenin Fazileti
Umre:
37- Mekke'ye Yukarı Taraftaki Yoldan Girip Aşağı Taraftaki Yoldan Çıkmanın Ve Bir Yere Başka Yoldan Girip Başka Yoldan Çıkmanın Müstehab Olması
38- Mekke'ye Girilmek İstenildiğinde Zü-Tavâ'da Gecelemenin, Oraya Girmek için Yıkanmanın Ve Mekke'ye Gündüz Girmenin Müstehab Olması
39- Tavaf ile Umrede Ve Haccın ilk Tavafında Remel (=Hızlı Adımlarla Yürümenin Ve Yürürken De Omuzları Sallaman)'in Müstehab Olması
40- Tavafta İki Rüknü Yem Ani'ye Selam Vermenin Müs-Tehab Olması Ve Diğer İki Rükne Selam Vermenin Gerekmediği Meselesi
41- Tavaf Sırasında Hacerü'l-Esved'i Öpmenin Müste-Hab Olması
42- Deve ile Başka Bir Şey Üzerinde Tavaf Etmenin Ve Hayvan Üzerinde Bulunan Bir Kimsenin Hacerü'l-Esved'i Baston Yada Benzeri Bir Şeyle Selamlamasının Caiz Olması
43- Safa ile Merve Arasındaki Sayin Bir Rükün Olduğu Ve Haccın Ancak Onunla Sahih Olması
44- Safa ile Merve Arasındaki Sayin Tekrarlanmaması
45- Telbiyeyi, Kurban Bayramı Günü Akabe Cemresinde Taş Atmaya Başlayıncaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Olması
46- Arefe Günü Arafat'tan Mina'ya Giderken Telbiye Ve Tekbir Getirilmesi
47- Arafat'tan Müzdelife'ye Dönüş Ve O Gece Akşam Namazı ile Yatsı Namazını Müzdelife'de Beraberce Kılmanın Müstehab Olması
48- Müzdelife'de Bayram Günü Sabah Namazını Erken Kılmanın Müstehab Olması
49- Müzdelife'den Mina'ya Dönerken Kadınlar ile Diğer Zayıf Kimselerin İzdihamdan Dolayı (Herkesten) Önce Gönderilmesinin Ve Diğerlerinin De, Müzdeli Fe'de Sabah Namazını Kılıncaya Kadar Beklemelerinin Müstehab Olması
50- Akabe Cemresinde Taşları Vadinin içinden Atmak, Mekke'yi Sol Tarafına Almak Ve Her Taşı Atarken Tekbir Getirmek
51- Bayram Günü Akabe Cemresinde Hayvan Üzerinde Taş Atmanın Mustehab Olması Ve Peygamber (s.a.v.)'in "Hac İbadetlerini Almalısınız" Hadisinin Mahiyeti
52- Cemre Taşlarının Fiske Kadar Olmasının Müste-Hab Görülmesi
53- Taş Atmanın Müstehab Vakti
54- Cemre Taşlarının Yedi Tane Olması
55- Saçı Kestirmenin, Saçı Kısaltmaya Tercih Edilmesi Ve Saç Kısaltmanın Da Caiz Olması
56- Kurban Bayramı Günü Önce Cemreye Taş Atma, Sonra Kurban Kesme, Sonra Traş Olma Ve Traşta Da Traş Olanın Başının Sağ Tarafından Başlamanın Sünnet Olması
57- Kurban Kesmeden Traş Olan Yada Cemreye Taş Atmadan Kurban Kesen Kimselerin Durumu
58- Ziyaret Tavafının Bayramın (Birinci) Günü Yapmanın Müstehab Olması
59- Mina'dan Dönüş Günü Muhassab'e İnip Orada Namaz Kılmanın Müstehab Olması
Muhassab:
60- Teşrik Günlerinde Birkaç Gece Mina'da Kalmanın Vacip Olması Ve Hacılara Su Dağıtma Vazifesi Görenler için Bunun Terkine İzin Verilmesi
61- Kurbanlık Hayvanların Etlerini, Derilerini Ve Çullarını Sadaka Olarak Vermek
62- Kurbanda Ortaklık Ve Sığırla Deveden Herbiri Nin Yedi Kişiye Yeterli Olması
63- Develerin Bağlı Olarak Ayakta Boğazlanması
64- Bizzat Gitmek İstemeyen Kimseye, Hareme Kurbanlık Göndermesinin Ve Kurbanlığa Nişan Takarak Nişan İplerini Örmenin Müstehab Olması, Kurbanlık Gönderen Kimsenin İhramlı Sayılmaması Ve Bununla O Kimseye İhramın Haram Kıldığı Hiçbir Şeyin Haram Olmaması
65- İhtiyacı Olan Kimsenin Kurbanlık Olarak Gönderilen Deveye Binmesinin Caiz Olması
66- Kurban Hayvanlık Yolda Giderken Sakatlandığında Ne Yapılması Gerektiği Meselesi
67- Veda Tavafının, Hayızlı Kadınlar Dışında Herkese Vacip Olması
68- Hacı Olan ile Hacı Olmayan Kimsenin, Kabe'ye Girip içinde Namaz Kılmasının Ve Kabe'nin Her Tarafında Dua Etmesinin Müstehab Olması
70- Kabe'nin Hicri (=Önündeki Duvarı) Ve Kapısı
71- Kötürüm, Yaşlılık Gibi Durumlar ile Ölüm Sebebiyle Hac Yapmaktan Aciz Kalan Kimse Adına Hac Etme
72- Çocuğun Yaptığı Haccin Sahih Olması Ve Onu Hac Ettiren Kimseye Sevab Verilmesi
73- Haccin Ömürde Bir Defa Farz Olması
74- Kadının, Hacca Ve Yolculuğa Mahremiyle Gitmesi
75- Bir Kimsenin Hac Yolculuğuna Veya Başka Bir Yolculuğa Çıkacağı Zaman Okuyacağı Dua
76- Haçtan Ve Dıger Yolculuklardan Donen Kimsenin Okuyacağı Dua
77- Hac Veya Umreden Döndükten Sonra Zulhuley-Fe'de Mola Vererek Orada Namaz Kılma
78- Müşriklerin Hac Etmesinin, Çıplak Olan Kimselerin De Kab'yi Tavaf Etmelerinin Yasaklanması Ve Hacc-I Ekber Gününü Açıklama
79- Hac, Umre Ve Arefe Gününün Fazileti
80- Hacı Kimsenin, Mekke'ye İnmesi Ve Mekke Evlerinin Miras Olarak Alınması
81- Mekke'den Hicret Eden Bir Kimsenin, Hac ile Umreyi Bitirdikten Sonra İlavesiz Üç Gün Mekke'de Kalmasının Caiz Olması
82- Mekke'nin Devamlı Olarak Harem (=Dokunulmaz) Kılınması, Avının Öldürülmemesi, Bitkjşinin Koparıl-Maması, Ağacının Kesilmemesi Ve Yitiğinin De İlan Ederek Sahibini Arayacak Kişiden Başka Hiçkimse Tarafından Alınmaması
İzhir:
83- İhtiyaç Yokken Mekke'de Silah Taşımanın Yasak Olması
84- Hac Ve Umre Dışında Mekke'ye İhramsız Girmenin Caiz Olması
85- Medine'nin Fazileti, Peygamber (Sav) İn Medine Hakkında Bereket Duası Yapması, Medine ile Oranın Avının, Ağacının Harem (Dokunulmaz) Kılınması Ve Haremin Sınırları
Ayr:
86- Medine'de Yaşamaya Ve Çilesine Katlanmaya Teşvik
87- Medine'nin, Taun Hastalığı ile Deccal'den Korunması
88- Medine'nin, Kötü İnsanları Atması
89- Allah'ın, Medinelilere Kötülük Etmek İsteyen Kimseleri Eritmesi
90- Şehirler Feth Edildiği Zaman Medine'de Yaşamaya Teşvik
91- Medine Halkının, Onu Terk Edecekleri Zaman Medine'nin Durumu
92- Kabir ile Minber Arasının, Cennet Bahçelerinden Bir Bahçe Olması
93- "Uhud Bizi Sever, Biz De Uhud'u Severiz" Hadisi
94- Mekke ile Medine'nin İki Mescidinde Namaz Kılmanın Fazileti
95- Üç Mescid Dışında Bir Mescidi Ziyaret için Yola Çıkılmaması
96- Takva Üzerine Kurulan Mescidin, Peygamber (s.a.v.)'in Medine'deki Mescidi Olduğu Meselesi
97- Küba Mescidi'nin Ve Bu Mescidde Kılınan Namaz ile Onu Ziyaret Etmenin Fazileti

16. NİKAH BÖLÜMÜ
1- Cinsel İlişkiye Karşı Aşırı İstekli Olup Nikah Masraflarını Bulabilen Kimseye, Evlenmenin Müstehab Olması Ve Masrafları Bulamayan Kimsenin ise Oruç Tutması
2- Bir Kadın Görüp De Onda Gözü Kalan Kimsenin, Hanımına Gelip Onunla Cinsel İlişkide Bulunmasının Mendub Olması

3- Mut'a Nikahı Ve Bu Nikahın; Önce Serbest Kılınıp Sonra Yürürlükten Kaldırılması, Sonra Tekrar Serbest Bırakılıp Yeniden Yürürlükten Kaldırılması Ve Haram Kılınmasının Kıyamet Gününe Kadar Devam Etmesi
4- Bir Kadını, Halası Yada Teyzesıyle Bir Nikah Altında Toplamanın Haram Olması
1- Sürekli Haram Olanlar:
2- Geçici Olarak Haram Olan Kadınlar:
5- İhramlı Kimsenin, Nikahlanm Asının Haram Olması Ve Dünür Yollamasının ise Mekruh Olması
6- Din Kardeşi İzin Vermedikçe Yada Vazgeçmedikçe Onun Dünürlüğü Üzerine Dünür Göndermenin Haram Olması
7- Şiğar (Değiş-Tokuş Yoluyla Yapılan) Nikahın Haram Kılınması Ve Batıl Olması
8- Nikahta Koşulan Şartları Yerine Getirme
9- Nikahta Dul Kadından İzin Almanın Sözle Ve Genç Kızdan ise Susmak Suretiyle Olması
10- Babanın, Genç Kızını Evlendirmesi
11- Şevval Ayında Evlenmenin Ve O Ayda Gerdeğe Girmenin Müstehab Olması
12- Bir Kadınla Evlenmek İsteyen Kimsenin, O Kadının Yüzüne Ve Ellerine Bakmasının Mendub Olması
13- Kuran Öğretmenin, Demir Yüzüğün Ve Az Çok Başka Şeylerin Mehir Olmasının Caiz Olması Ve Kendisini Fakir Düşürmeyecek Kimse için, Mehrin Beş Yüz Dirhem Olmasının Müstehab Olması
Mehir:
Velîme:
14- Bir Kimsenin, Cariyesini Hürriyetine Kavuşturup Sonra Da Onunla Evlenmesinin Fazileti
15- Zeyneb Bint. Cahş'ın Evlenmesi, Örtü Ayetlerinin İnmesi Ve Düğüne Davet
16- Bir Davete Çağıran Kimseye, İcabette Bulunma
17- Üç Talakla Boşanan Bir Kadının Başka Bir Kocayla Evlenmedikçe, Yeni Kocası Onunla Cinsel İlişkide Bulunmadıkça Ve İddeti Geçmedikçe Boşayan Kocasına Helal Olmaması
18- Cinsel İlişkiye Girme Sırasında Okunması Müste-Hab Olan Dua
19- Bir Kimsenin, Makata Dokunmaksızın, Hanımının Cinsel Organına Önünden Veya Arkadan Öne Doğru İlişkide Bulunmasının Caiz Olması
20- Kadının, Kocasının Yatağına Girmekten Kaçınmasının Haram Olması
21- Kadının Sırrını Yaymanın Haram Olması
22- Azlin Hükmü
Azil:
23- Esir Edilen Hamile Kadınla Cinsel İlişkide Bulunmanın Haram Olması
24- Emzikli Kadınla Cinsel İlişkide Bulunmanın Caiz Olması

17. RADÂ (=SÜT EMZİRME) BÖLÜMÜ
1- Doğum İtibariyle Haram Olan Her Şeyin, Süt İtibariyle De Haram Olması
2- Sut Haramlıgının, Erkeğin Menisinden ileri Gelmesi
3- Süt Erkek Kardeş Kızının Evlilik Açısından Haram Olması
4- Üvey Kız ile Baldızın Evlilik Açısından Haram Olması
5- Bir Defa Emme ile İki Defa Emme
6- Süt Emme Hahamlığının, Beş Defa Emmekle Gerçekleşmesi
7- Büyük Kimsenin Emmesi
8- Süt Emmenin, Ancak Açlıktan Dolayı Meydana Gelmesi
9- Esir Kadının, Eğer Kocası Varsa Esirlik Sebebiyle Nikahının Bozulması Ve Rahiminin Temizlenmesinden Sonra Onunla Cinsel İlişkide Bulunmanın Caiz Olması
10. Çocuğun Yatak Sahibine Ait Olması Ve Şüpheden Korunma
11- İz Sürücünün, Çocuğu Birinin Nesebine Katmasıyla Amel Etmek
12- Gerdek Gecesinden Sonra Kocaların, Genç Kız Ve Dul Kadınların Yanlarında Ne Kadar Kalması Gerektiği Meselesi
13- Eşler Arasında Gün Taksimi Ve Her Birine Gündüzüyle Birlikte Bir Gece Ayırmanın Sünnet Olması
14- Kadının, Geceki Nöbetini Ortağına Bağışlamasının Caiz Olması
15- Dinine Bağlı Kadınla Evlenmenin Mustehab Olması
16- Genç Kızla Evlenmenin Müstehab Olması
17- Dünya Metanın En Hayırlısının, Saliha Kadın Olması
18- Kadınlar Hakkında Vasiyet
19- Kadının, Kocasına Haksızlık Etmesi

18. TALÂK (=BOŞANMA) BÖLÜMÜ
1- Ric'î Talâk:
2- Bâin Talâk:
1- Hayızlı Kadını, Rızası Olmadan Boşamanın Haram Olması, Kocası Buna Muhalefet Ederse Talakın Meydana Geldiği, Fakat Hanımına Dönmesinin O Kimseye Emrolunması
1- Sünnî Talâk:
2- Bid'î Talâk:
2- Üç Talak
3- Hanımını Kendine Haram Kılıp Boşamayı Niyet Etmeyen Kimseye Kefaret Vacip Olması
4- Kadını Serbest Bırakmanın Ancak Talak Niyeti Olması
5- Îlâ, Kadınlardan Uzaklaşma Ve Onları Serbest Bırakma
6- Üç Talakla Boşanan Kadına Nafaka Verilmemesi
7- Bain Talakla Boşanmış Olan Kadın ile Kocası Ölen Kadınların, İddetleri İçerisindeyken Kendi İhtiyaçları için Gündüzleri Dışarı Çıkmalarının Caiz Olması
8- Kocası Ölen Kadın ile Diğer Kadınların İddetlerinin, Çocuk Doğurmakla Sona Ermesi
İddet:
1- Ölüm İddeti:
2- Boşanma yada Fesih İddeti:
9- Kocanın Ölümünden Dolayı Beklenen İddet Müddetinde Kadının Süslenmeyi Terk Etmesinin Vacip Olması Ve Kocadan Başkasının Ölümünde ise Üçgün Müstesna Süslenmeyi Terk Etmesinin Haram Olması

19. LİÂN (=LANETLEŞME) BÖLÜMÜ
Liân;

20. ITK (=KÖLE AZAT ETME) BÖLÜMÜ
1- Kölenin Çalıştırılması
2- Velanın (Hürriyete Kavuşturulan Bir Kölenin Velilik Hakkının) Sadece Azad Eden Kimseye Ait Olması
Kitabet Yada Mukâtebe:
3- Azad Edilen Kimsenin Velilik Hakkının, Satılması Nın Ve Hibe Edilmesinin Yasak Olması
4- Azad Edilen Kimsenin Kendini Azad Eden Kimselerden Başkasını Veli Edinmesinin Haram Olması
Lanet:
5- Köleyi Hürriyete Kavuşturmanın Fazileti
6- Köle Olan Babayı Hürriyete Kavuşturmanın Fazileti

21. BÜYÜ' (=ALIŞVERİŞ) BÖLÜMÜ
1- Mülâmese Ve Münâbeze (Suretiyle Yapılan) Alışverişlerin Batıl Olması
2- Taş Atımı Satışının Ve İçerisinde Aldatma Bulunan Alışverişin Batıl Olması
3- Gebe Devenin Yavrusunu Gebeliğine Kadar (Vadeyle Yapılan) Satışın Haram Kılınması

4- Bir Kimsenin, Din Kardeşinin Satışı Üzerine Satış, Onun Pazarlığı Üzerine Pazarlık Yapmasının, Müşteri Kızıştırmanın Ve Memede Süt Biriktirmenin Haram Olması
a- Üreticiyi korumak:
b- Tüketiciyi korumak:
Neceş:
5- Satmak için Pazara Getirilen Malları Karşılamanın Haram Olması
6- Şehirlinin, Koylu Adına Satış Yapmasının Haram Olması
7- Memesinde Süt Biriktirilen Hayvanı Satmanın Hükmü
8- Satılmış Olan Mal Teslim Alınmadan Önce Satılmasının Batıl Olması
9- Miktarı Bilinmeyen Hurma Yığınını, Miktarı Belli Hurma Yığını Karşılığında Satmanın Haram Olması
10- Satıcı ile Alıcının Birbirlerinden Ayrılana Kadar Meclis Muhayyerliğinin Geçerli Olması
11- Alışverişte Ve Hertürlü Durumda Doğru Sözlü Olmak
12- Alışverişte Aldanan Kimse
13- Olgunlaştığı Ortaya Çıkıncaya Kadar Meyveyi Satmanın Yasak Olması
14- Ariyeler Müstesna Olmak Üzere Kuru Hurma Karşılığında Yaş Hurma Satmanın Haram Olması
Ariye:
Vesk:
Muzâbene:
15- Üzerinde Meyvesi Olan Hurmalığı Satan Kimse
16- Muhâkale, Muzâbene, Muhaberenin Ve Meyveyi Olgunlaşmadan Satmanın Ve Birkaç Yıllığına Satış Demek Olan Muâvemenin Yasak Olması
Muhâkale:
Muhabere:
Muâveme:
İstisnalı Satış:
Bey'u's-Sinîn:
17- Bir Yeri Kiraya Verme
18- Bir Yeri Yiyecek Karşılığında Kiraya Verme
19- Araziyi, Altın Ve Gümüş Karşılığında Kiraya Verme
20- Muzâraa Ve Muâcere
21- Seniha Olarak Verilen Yer
Menîha:

22. MÜSAKAT (BAĞ-BAHÇE SULAMA ORTAKÇILIĞI) BÖLÜMÜ
Müsâkât:
1- Meyve Ve Ekinin Bir Kısmının, İşçinin Olmak Kaydıyla, İşçiyle Sulayıp Bakma Ve Çalışma Sözleşmesi Yapma
2- Fidan Dikmenin Ve Ekin Ekmenin Fazileti
3- Satıcının, Afetlerin Telef Ettiği Zararı Karşılayacak Miktarı Alıcının Hesabından Düşürmesi
4- Borçlunun Borcunda, Alacaklının İndirme Yapmasının Müstehab Olması
5- Sattığı Malı, İflas Etmiş Haldeki Müşterinin Yanında Bulan Kimsenin, O Satışı Fesh Etme Hakkının Olması
6- Fakir Borçluya Mühlet Vermenin Fazileti
7- Zengin Kışının, Borcunu Ödemeyi Uzatmasının Haram Olması, Havalenin Geçerli Olması Ve Zengin Bir Kimseye Havale Edildiği Zaman Onu Kabulünün Müs-Tehab Olması
8- Kırda Bulunan Ve Etrafında Hayvan Otlatmak için Kendisine İhtiyaç Duyulan Suyun Fazlasını Satmanın, Dağıtım Ve Sarfını Engellemenin Haram Olması ile Damızlık Erkek Hayvanın Tohumunu Satmanın Haram Olması
9- Köpek Bedelinin, Kahinlik Ücretinin, Zina Kazancının Haram Olması Ve Kedi Satmanın Yasak Olması
10- Köpeklerin Öldürülmesini Emir, Bu Emrin Yürürlükten Kaldırılması; Av, Ziraat, Çoban Ve Benzeri Hizmetler için Olanlar Müstesna Köpek Edinilmesinin Haram Olması
Kırat:
11- Kan Aldırma Ücretinin Helal Olması
1- Deriyi yarmadan yapdan hacamat:
2- Deri yarılarak yapılan hacamat fasd:
12- İçki Satmanın Haram Olması
13- İçki, Leş, Domuz Ve Putları Satmanın Haram Olması
14- Riba
1- Nesîe (=Veresiye) Ribasi:
2- Fazlalık Ribası:
Ribanın İlleti:
15- Sarraflık Yapmak Ve Altını Gümüşle Nakden Satmak
16- Altını, Gümüş Karşılığında Veresiye Satmanın Yasak Olması
17- İçerisinde Boncuk Ve Altın Bulunan Gerdanlığın Satışı
18- Aynı Cins iki Yiyecek Maddesinin Birini Diğeriyle Misli Misline Satmak
19- Riba (Faiz) Yiyen ile Yedirene Lanet
20- Helal Olan Şeyleri Almak Ve Şüpheli Olan Şeyleri Terk Etmek
21- Yolculuk Sırasındayken Bir Müddet Daha Binmesini İstisna Ederek Yapılan Deve Satımı
22- Bir Şey Ödünç Alıp Da Aldığı Şeyi Daha Hayrlı Olarak Ödeyen Kimse ile “Sizin En Hayırlınız Borcunu En İyi Şekilde Ödeyeninizdir” Hadisi
23- Bir Canlıyı Kendi Cinsinden Olan Bir Canlı Karşılığında Birbirinden Fazla Olarak Satmanın Caiz Olması
24- Rehin Ve Rehnın, İkamet Ve Yolculuk Sırasında Caiz Olması
Rehin:
Rehin Akdi ile İlgili Şartlar iki Kısma Ayrılır:
Rehnin Rükünleri:
Rehnedilenle İlgili Şartlar:
Rehnin Hükümleri:
Rehnin Gelirinden Yararlanma:
1- Rehin alanın yararlanması:
2- Rehnedenin yararlanması:
25- Selen
26- İhtikarın/Stokçuluğun Haram Olması
27- Alışverişte Yemin Etmenin Yasak Olması
28- Şufa
29- Komşunun Duvarına Hatıl Çakmak
30- Zulüm Etmenin, Arazi Ve Diğer Şeyleri Gasp Etmenin Haram Olması
Gasp:
31- Arazi Sahipleri Yol Hakkında Görüş Ayrılığına Düştükleri Zaman Yol Genişliğinin Miktarı

23. FERÂİZ (MİRAS HUKUKU) BÖLÜMÜ
1- Miras Paylarının Sahiplerine Verilmesi Ve Bu Paylardan Geri Kalanın İse En Yakın Erkeğe Ait Olması
a- Sınıfta Yakınlık:

B- Başkası İle Birlikte Asabe Olanlar (Bigayrihi Asabe):
C) Başkasının Bulunması İle Asabe Olanlar (Maagayrihi Asabe):
2- Kelalenin Mirası
3- En Son İndirlen Ayetin, Kelâle Ayeti Olduğu Meselesi
4- Ardından Mal Bırakan Kimsenin Malının Mirasçılarının Olması
24. HİBÂT (HİBELER/BAĞIŞLAR) BÖLÜMÜ
1- Bir İnsanın, Sadaka Olarak Verdiği Kimseden Sadaka Olarak Verdiği Şeyi Satın Almasının Mekruh Olması
2- Verilen Sadakadan Ve Bağıştan Dönmenin Haram Olması
3- Bağışta Çocuklardan Bazısını Üstün Tutmanın Mekruh Olması
4- Umrâ (Ömür Boyunca Kullanması için Verilen Mülk)
Umrâ:
25. VASİYET BÖLÜMÜ
Vasiyet:
Vasiyet Çeşitleri:
1- Malın Üçte Birini Vasiyet Etmek
2- Sadakalardan Hasıl Olan Sevabın Ölüye Ulaşması
3- Öldükten Sonra İnsana Erişecek Sevap
1- Sadaka-i Cariye:
2- Kendisinden (Sürekli Olarak) Faydalanılan İlim:
3- Dua Eden Salih Evlât:
4- Vakıf
5- Vasiyet Edecek Bir Şey Bulamayan Kimsenin, Vasiyeti Terk Etmesi
26. NEZR (ADAK) BÖLÜMÜ
1- Adağın Yerine Getirilmesinin Emredılmesı
2- Adak Adamayı Yasaklama Ve Adağın Bir Şeyi Geri Çevirmemesi
3- Allah'a Masiyet için Yapılan Adak ile Kulun Elinde Olmayan Bir Şeye Yapılan Adağın Yerine Getirilmesi Gerekmediği Meselesi
4- Kabe'ye Yürüyerek Gitmeyi Adayan Kimsenin Durumu
5- Adağın Kefareti
27. EYMÂN (YEMİNLER) BÖLÜMÜ
1- Yemin-i Lağv:
2- Yemin-i Mün'akid:
3- Yemin-i Gamus:
Yemin-i Gamus:
1- Yüce Allah'tan Başkası Adına Yemin Edilmesinin Yasak Olması
2- Lât Ve Uzza Putlarına Yemin Eden Kimsenin Derhal Allah'tan Başka İlah Yoktur Demesi
Lât:
Uzzâ:
3- Kim Bir Şeye Yemin Eder De O Şeyin Yeminden Daha Hayrlı Olduğunu Görürse O Hayrlı Olan Şeyi Yaparak Yemininden Dolayı Kefaret Vermesinin Mendub Olması
4- Yemin Eden Kimsenin Yemininin, Yemin Ettiren Kim-Senin Niyetine Göre Olması
5- Yeminde İstisna
6- Haram Olmayan, Fakat Yemin Sahibinin Ailesini Rahatsız Eden Bir Şey Hususunda Yeminde Israrının Yasak Edilmesi
7- Kafirin Adağı Ve müslüman Olduğunda Hakkında Yapılacak Muamele
8- Kölelerle/Yanında Çalışanlarla İyi Geçinme Ve Kölesini Tokatlayan Kimsenin Kefareti
9- Kölesine/Yanında Çalışana Zina İsnadında Bulunan Kimseye Ağır Ceza Verilmesi
10- Köleye/Yanında Çalışana Kendi Yediğinden Yedirme, Giydiğinden Giydirme Ve Ona Yapamayacağı Şeyi Teklif Etmeme
11- Sahibine Karşı Samimi Olup Allah'a İbadetini Güzel Yaptığı Zaman Kölenin/Yanında Çalışan Kimsenin Alacağı Sevab
12- Müşterek Bir Köledeki Hissesini Azad Eden Kimse
13- Müdebberi Alıp Satmanın Caiz Olması
1- Tedbir-i Mutlak:
2- Tedbir-i Muallak:
3- Tedbir-i Muzaf:
4- Tedbir-i Mukayyed:
28. KASAME, MUHARİBİN (MUHARIPLER), KISAS VE DİYÂT (DİYETLER) BÖLÜMÜ
Muharipler:
Kısas:
Diyet:
1- Kasame
2- Müslümanlara Savaş Açanlar ile Mürtedlerin Hükmü
3- Taş Ve Diğer Keskin Şeylerle Meydana Gelen Ölümde Kısasın Gerçekleşmesi Ve Kadını Öldürmesi Sebebiyle Erkeğin Öldürülmesi
4- İnsanın Kendine Veya Bir Organına Saldıran Kimseyi, Saldırılan Uzaklaştırır Da Öldürür Veya Bir Organını Telef Ederse Bunu Ödemesinin Gerekmemesi
5- Dişlerde Ve Diş Hükmünde Olan Şeylerde Kısasın Sabit Olması
6- Müslümanın Kanını Mubah Kılan Şeyler
7- Öldürme Çığırını Açan Kimsenin Günahı
8- Kan Dökmek Suretiyle Ahirette Verilecek Ceza Ve Kıyamet Gününde İnsanlara Arasında Görülecek ilk Davanın Da Kan Davası Olması
9- Kanların, Irzların Ve Malların Hahamlığının Ağırlığı
10- Öldürme Fiilini İkrar Etmenin Sahih Olması, Öldürülenin Velisine Kısas İmkanı Verilmesi Ve Öldürülen Velisinden Bağışlanma Dilemenin Müstehab Olması
11- Ceninin Diyeti, Hataen Öldürme ile Kasten Öldürmeye Benzer Durumda Caninin Âkılesine (Baba Tarafından Olan Akrabalarına) Diyetin Vacip Olması
29. HUDÛD (HAD CEZALARI) BÖLÜMÜ
Had:
İslâm Ceza Hukuku:
1- Hırsızlığın Cezası Ve Hırsızlık Cezasının Uygulanması için Gerekli Nisap Miktarı
2- Toplumsal Mevkisi Yüksek Olan Ve Olmayan Her Hırsıza El Kesme Cezasının Uygulanması Ve Seri Cezalarda Aracı Olmanın Yasak Olması
3- Zina Eden Kimseye Uygulanacak Had Cezası
4- Zina Eden Evli Kimsenin Recm Edilmesi
5- Kendi Nefsi Aleyhine Zinayı İtiraf Eden Kimse
6- Zımmi Olan Yahudilerin Zina Sebebiyle Recm Edil-Mfsi
7- Doğum Yapmış Kadının Had Cezasının Ertelenmesi
9- Ta'zir Cezasının Miktarı
10- Şer'ı Cezaların, Uygulandıkları Kimseler İçin Bi Rer Kefaret Olması
11- Madenin, Kuyunun Ve Hayvanların Verdiği Zararın Heder Olması
1- Hayvanın Yaralamasını Heder Olması:
2- Madende Uğranılan Zararın Heder Olması:
3- Kuyuda Uğranılan Zararın Heder Olması:

4- Rıkâz Define Mallarında Beşte Bir Hak Olması:
30. AKDİYYE (=DAVALAR) BÖLÜMÜ
1- Yeminin, Davalıya Ait Olması
2- Yemin Ve Bir Şahitle Hüküm Verme
3- Hükmün Zahire Ve Delili Duzgun İfade Etmeye Göre Olması
4- Hind'e Verilen Hüküm
5- İhtiyaç Olmaksızın Çok Soru Sormanın, Hakkı Men Etmenin Ve Haksızca Bana Ver' Demenin Yasak Olması
Tevhid:
Yan:
Dedikodu:
Malı boşa harcamak:
Çok Soru Sormak:
6- Hakim İctihadda Bulunup Da İsabet Ettiğinde Ve Hata Ettiğinde De Sevab Alması
7- Hakimin, Öfkeli İken, Hüküm Vermesinin Mekruh Olması
8- Batıl Hükümleri Yıkma Ve Bidat Olan Şeyleri Ret Etme
9- Şahidlerin En Hayrlısı
10- İki Muctehıdın İhtilafı
11- Bir Hakimin, Ikı Davacının Arasını Bulmasının Müstehab Olması
31. LUKATA (BULUNTU/YİTİK MAL) BÖLÜMÜ
Lukata:
1- Hacı Kimsenin Yitiği
2- Sahibinin İzni Olmaksızın Hayvanın Sütünü Sağmanın Haram Olması
3- Konukluk Ve Benzerlerine İkramda Bulunmak
4- Malın Fazlasıyla Yardımda Bulunmanın Mustehab Olması
5- Yiyecekler Azaldığı Zaman Onları Karıştırmanın Ve Bu Hususta Yardımlaşmanın Müstehab Olması
32. CİHÂD VE SİYER BÖLÜMÜ
1- Kendilerine İslam Daveti Ulaşmış Olan Kafirler Üzerine Habersiz Baskın Yapmanın Caiz Olması
2- Devlet Başkanının Ordu Birlikleri Üzerin Komutan Tayin Etmesi Ve Onlara Savaş Âdabı ile Benzer! Hususlarda Tavsiyede Bulunması
3- Kolaylaştırmayı Emretme Ve Nefret Ettirmeyi Terk Etme
4- Ahde Vefasızlığın Ve Hainlik Etmenin Haram Olması
5- Savaşta Düşmanı Aldatmanın Caiz Olması
6- Düşmanla Karşılaşma Temennisinin Mekruh Olması Ve Karşılaşma Sırasında İse Sabırlı Olmanın Emredilmesi
Peki Olan Nedir?
Cennet Silahların Gölgesinde
En Üstün İş
7- Düşmanla Karşılaşıldığı Zaman Zafer Elde Etmek İçin Dua Etmenin Müstehab Olması
8. Savaşta Kadınlar ile Çocukları Öldürmenin Haram Olması
9- Kadınlar ile Çocukların Gece Baskınlarında Kasıtsız Olarak Öldürülmesinin Caiz Olması
10- Savaş Sırasında Kafirlerin Ağaçlarını Kesmenin Ve Yakmanın Caiz Olması
11- Ganimetlerin Sadece Bu Ümmete Helal Kılınması
12- Mücahitlere Fazladan Verilen Ganimetler
Ganimet:
Ganimetlerin Taksimi:
13- Öldüren Kimsenin, Ölünün Üzerindeki Eşyayı Hak Etmesi
Seleb:
14- Gazilere Fazladan Ganimetler Vermek Ve müslüman Esirleri Düşman Esirleri Karşışığında Kurtarmak
15- Fey'in Hükmü
A- Savaşla Ele Geçirilen Araziler.
B- Gayrimüslim Halkın Savaş Korkusuyla Başka Yere Göç Etmesi Sonucu Boş Kalan Araziler.
C- Sulh Yolu İle Savaşsız İslâm Ülkesine Katılan Topraklar.
16- Peygamber (s.a.v.)'ın:
"Bize Mirasçı Olunmaz. Bizim Bıraktığımız Her Mal Sadakadır" Sözü
Birinci Kısmı:
İkinci Kısım:
Üçüncü Kısım:
17- Savaşa Katılan Gaziler Arasında Ganimetin Nasıl Taksim Edileceği Meselesi
18- Bedir Savaşında müslümanlara Meleklerle Yardım Edilmesi Ve Ganimetlerin Mubah Kılınması Solumu
20- Yahudilerin Hicaz Bölgesinden Sürgün Edilmesi
21- Yahudiler ile Hıristiyanların, Arap Yarım Adasından Çıkarılması
Necid:
22- Ahdi Bozan Kimselerle Savaşmanın Ve Kuşatılan Bir Kale Halkını, Hüküm Vermeye Ehliyetli Adil Bir Hakimin Hükmüne Havale Etmenin Caiz Olması
23- Düşmanla Savaşmaya Gitmede Acele Etmek Ve Birbiriyle Çatışan İki İşten Daha Önemlisini Öne Geçirmek
24- Muhacirlerin, Ensar Tarafından Kendilerine Ariyet Olarak Verilen Ağaç Ve Meyve Türünden Bağışlarını Fetihler Sebebiyle Bunlara İhtiyaçları Kalmadığı Zaman Ensar'a Geri Vermeleri
25- Savaşa Alanında Ganimet Yiyeceklerinden Yemenin Caiz Olması
26- Peygamber (s.a.v.)'in İslam'a Davet İçin Hırakl'e Mektup Göndermesi
27- Peygamber (s.a.v.)'in Kafir Krallara, Kendilerini Allah'a Davet Etmek İçin Yazdığı Mektuplar
Kisra:
Kayser:
Necaşi:
28- Huneyn Gazası
29- Taif Gazası
Taif:
30- Bedir Gazası
31- Mekke'nin Fethi
32- Kabe'nin Etrafındaki Putların Kaldırılması
33- Mekke'nin Fethinden Sonra Hiçbir Kureyşlinin Bağlanıp Hapsedilerek Öldürülmemesi
34- Hudeybiye'de Mekkeli Müşriklerle Yapılan Hu-Deybiye Barış Anlaşması
Birisi:
İkincisi:
35- Verilen Sözde Durma
36- Hendek Gazası
37- Uhud Gazası
38- Resullullah (s.a.v.)'in Öldürdüğü Kimseye Allah'ın Gazabının Çok Şiddetli Olması
39- Peygamber (s.a.v.)'in Müşriklerden Ve Münafıklardan Gördüğü Eziyetler

40- Peygamber (s.a.v.)'in İslam'a Çağırması Ve Münafıkların Ezasına Karşı Sabretmesi
41- Ebu Cehlin Öldürülmesi
42- Yahudi Tağutu Ka'b B. Eşrefin Öldürülmesi
43- Hayber'ın Gazası
44- Hendek Gazası
45- Zukared Gazası ile Diğer Gazalar
Zû Kared:
Hudeybiye:
46- Yüce Allah'ın,
"Onların Ellerini Sizden Men Eden Odur" Ayetinin Tefsiri
47- Kadınların, Erkeklerle Birlikte Savaşmaları
48- Gazi Kadınlara Bahşiş Verilip Hisse Verilmemesi Ve Düşman Çocuklarını Öldürmenin Yasak Edilmesi
49- Peygamber (s.a.v.)'in Gazalarının Sayısı
Gaza:
50- Zatu'r-Rika Gazası
51- Gaza Sırasında Kafirden Yardım İstenmesinin
Vebera:

33. İMARET (=YÖNETİCİLİK) BÖLÜMÜ

İmaret:
1- İnsanların Kureyş'e Tabi Olması Ve Hilafetin Ku-Reyş'te Olması
2- Yerine Halife Bırakıp Bırakmama
3- Yönetici Olmayı İstemenin Ve Yönetici Olma Hususunda Hırs Göstermenin Yasak Olması
4- Zaruret Yokken Emir Olmanın Mekruh Olması
5- Adil Hükümdarın Fazileti, Zalim Olanın Cezası, Halka Yumuşak Davranmaya Teşvik Ve Onlara Zorluk Çıkarmanın Yasak Olması
6- İslam'da Toplum Malına Yapılan Hıyanetin Haram-Lığının Ağır Olması
7- Memurlara Hediye Vermenin Haram Olmasi
8- Hükümdarlara Masiyetten Başka Hususlarda İtaatin Vacip Olması Ve Masiyet Hususunda İtaatin Haram Olması
Ulu'1-Emr:
9. Komutanın Bir Kalkan Olması, Arkasında Savaşılması Ve Onunla Korunulması
10- Halifelerin Biatına Sıralarına Göre Uymanın Vacip Olması
11- Direnç Gösterilemeyecek Durumlarda Yönetici Lerin Zulmüne Ve Kayırmasına Sabredilmesi
12- Başkalarının Haklarını Vermeseler Bile Yöneticilere İtaatin Gerekmesi
13- Fitneler Ortaya Çıktığında Herhalükarda müslümanların Cemaatına Devamın Vacip Olması Ve İslam Cemaatinden Ayrılmanın Haram Olması
14- Müslümanların Kurulu Düzenini Dağıtan Kimsenin Durumu
15- İki Halifeden Meşru Olmayanın Öldürülmesi
16- Şeriata Aykırı Hususta Hükümdarlara İtiraz Etmenin Ve İbadetleri Yaptıkları Müddetçe Onlarla Savaşmaktan Vazgeçmenin Vacip Olması
17- İdarecilerin/İmamların İyileri Ve Kötüleri
18- Savaşmak İstediği Zaman Komutanın, Askerlerden Biat Almasının Mustehab Olması Ve Ağaç Altında Yapılan Rıdvan Biati
19- Muhacirin, Vatan Edinmek İçin Tekrar Yurduna Geri Dönmesinin Haram Olması
20- Mekke'nin Fethinden Sonra İslam, Cihad Ve İyilik Üzerine Biat Edilmesi Ve "Fetihden Sonra Hicret Yoktur" Hadisi
21- Kadınların Nasıl Biat Edecekleri Meselesi
22- Gücün Yettiği Hususlarda Dinleyip İtaat Etmek Şartıyla Biat
23- Ergenlik Yaşını Belirleme
24- Kafirlerin Ellerine Geçeceğinden Endişe Edildiği Zaman Kafirlerin Yurduna Mushafla Yolculuk Yapmanın Yasak Olması
25- Atlar Arasında Koşu Yarışı Yapmak Ve Atları İdmana Çıkarmak
Seniyyetül-Veda/Veda Tepesi:
Hafya:
Beni Zureyk Mescidi:
26- Kıyamet Gunune Kadar İyiliğin Atların Alınlarında Olması
27- Atın Sıfatlarından Hoşa Gitmeyen Şeyler
28- Cihadın Ve Allah Yolunda Gazaya Çıkmanın Fazileti
29- Yüce Allah'ın Rızası Uğrunda Şehid Olmanın Fazileti
30- Allah Yolunda Sabah Ve Akşam Yürüyüşünün Fazileti
31- Yüce Allah'ın Cennette Mücahidler İçin Hazırladığı Dereceler
32- Allah Yolunda Şehid Olan Kimsenin, Borçtan Başka Diğer Günahlarının Bağışlanması
33- Şehidlerin Ruhlarının Cennette Bulunması Ve Onların Rableri Katında Diri Olup Rızıklanmaları
34- Cıhad Ve Sınırda Nöbet Beklemenin Fazileti
35- Biri Diğerini Öldürdükten Sonra İkisi De Cennete Giren İki Kimsenin Mahiyeti
36- Bir Kafir Öldürdükten Sonra Doğru Yolu Tutan Kimse
37- Allah Yolunda Sadaka Vermenin Fazileti Ve Bunun Allah Katında Kat Kat Artırılması
38- Allah Yolunda Gaza Edene Binek Ve Başka Şeylerle Yardım Etmenin Ve Yokluğunda Ailesine İyilikte Bulunmanın Fazileti
39- Mücahidlerin Kadınlarına Hürmet Ve Kadınları Hususunda Mücahidlere Hainlik Yapanların Günahı
40- Mazeretli Olan Kimselerden Cihad Farzının Düşmesi
41- Şehidin Cennete Girmesinin Kesin Olması
42- Allah'ın Kelimesinin Yüce Olması İçin Savaşan Kimsenin Allah Yolunda Olması
43- Riya Ve Şöhret İçin Çarpışan Kimsenin Cehennemi Hak Etmesi
44- Gaza Edip Ganimet Alan Ve Almayan Kimsenin Sevab Miktarı
45- Amellerin Niyetlere Göre Olması Hükmüne, Gaza Ve Diğer Amellerin De Girmesi
46- Yüce Allah'ın Yolunda Şehitliği İstemenin Müste-Hab Olması
47- Gaza Etmeden Ve Kendi Kendine Gazadan Bahsetmeden Ölen Kimsenin Yerilmesi
48- Gazadan Kendisini Hastalık Veya Başka Bir Özür Men Eden Kimsenin Sevabı
49- Denizde Gaza Etmenin Fazileti
50- Allah Rızası Uğrunda Sınırda Nöbet Beklemenin Fazileti
51- Şehitlerin Kısımları
52- Atıcılığın Fazileti, Atacılığa Teşvik Ve Atıcılığı Öğrenip De Sonradan Atıcılığı Unutan Kimsenin Yerilmesi
53- Peygamber (s.a.v.)'in Ümmetinden Bir Topluluğun Hakka Yardım Etmekte Devam Etmeleri Ve Onlara Muhalefet Edenlerin Onlara Zarar Verecek Olamamaları
54- Yürürken Hayvanların Menfaatini Gözetmek Ve Gecenin Sonunda Dinlenme Molasını Yol Üzerinde Yapmanın Yasak Olması
55- Yolculuğun Azabtan Bir Parça Olması Ve Seferde Olan Bir Yolcunun İşlerini Bitirmesi Halinde Acele Ailesine Dönmesinin Müstehab Olması
56- Yolculuktan Gelen Kimsenin Ailesinin Yanına Geceleyin Girmesinin Mekruh Olması

II. SAHÎH-İ MÜSLİM MUHTASARI

12- Zekât Bölümü

Zekât, kelime olarak; artma, çoğalma, arıtma ve bereket anlamına gelmektedir.
Terim olarak ise Allah'ın, belirli yerlere sarfedilmek üzere dinî açıdan zengin sayılan kişilerin mallarından belli bir payın alınması işlemini ifade eder.
Kur'an'da zekât kelimesi, iki yerde [1] sözlük anlamında; sekizi Mekke döneminde inen surelerde olmak üzere otuz ayette ise terimsel anlamda kullanılmıştır. Bu ayetlerin yirmi yedisinde namazla birlikte zikredilmiştir. Bundan anlaşıldığına göre; İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren müslümanlar zekât fikrine alıştırılmış, daha sonra da zengin olanların bu imkanını belli oranda fakirlerin ve toplumun ihtiyacı için harcaması gerektiği, bunun namaz ibadeti kadar önemli olduğu hususu vurgulanmıştır.
Zekatın Medine döneminde farz kılındığı bilinmekle birlikte bunun hangi yılda gerçekleştiği tartışmalıdır. Bir tespite göre zekat, hicretin 2. yılında Ramazan orucundan önce, diğer bir tespite göre ise aynı yıl Ramazan orucundan sonra farz kılınmıştır.
Zekat, servet biriktirip onu atıl hale getirmenin amansız düşmanıdır. Biriken servet , zekatın tarh edildiği birinci kalem matrahtır.
Zekat, sermayeyi yatırıma zorlar. Çünkü elde atıl tutulup yatırıma yönlendirilmeyen sermaye, yıldan yıla zekat ödemeleri sebebiyle erimeye yüz tutar.
Sosyal dayanışma sisteminin temelini oluşturan zekatın, bir ibadet anlayışıyla ele alınması ve fakir, kimsesiz, muhtaç, yetim, yolda kalmış ve borçiu gibi yardıma muhtaç bütün sınıfları kağşayacak kadar geniş olması, İslam dininin toplumsal bütünleşme, kaynaşma ve dayanışmaya büyük bir önem atfettiğini gösterir.
Zekat teriminin taşıdığı artma ve üreme nema dikkat çekicidir. Çünkü yoksul zümrelerin eline geçen para her şeyden önce insan onurunu geliştirir, iş gücü kalitesini artırır, bunun yanında artan satın alma gücü sayesinde yükselen umumi, talep hacmi ekonomik hayata yansır.
İslam dininde imandan sonra ilk akla gelen iki rükünden birincisi, namaz; ikincisi de zekattır. Kur'an, "Namaz kılın" derken, ardından da "Zekatı verin" diye emreder.
Zekatın namazla aynı doğrultuda emredîlmesi, İslam dininin, sadece ahiret hayatı ve ibadetle meşgul olan bir din olmayıp bir medeniyet dini olduğunun, dünya hayatını ahiret hayatından, ahiret hayatının da dünya hayatından ayırmayan, ikisini bir mütalaa eden bir hayat dinidir.
Zekat vermek suretiyle, hem maddi ve hem de dünyevi hayatımız düzenlenecektir. Zekatla; zenginin malı günahtan, ruhu cimrilikten temizlediği gibi, fakirin de gönlü zengine ve dünyaya karşı kinden temizlenmiş olur. Böylece toplumun iki zümresi, sulha kavuşmuş olur. Dolayısıyla da bir müslümanm, az da olsa, bir hurmanın yarısı kadar bile sadaka vermesi, kendini cehennem kurtulmasını sağlar.

898- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Beş veskten daha az olan hurma, üzüm ve hububat gibi mahsulde zekat yoktur. Üçer yaşındaki beş dişi deveden daha az olan (deve)de zekat yoktur. Beş ukiyye'den daha az olan gümüşde zekat yoktur." [2]

Açıklama:

Evsûk kelimesi, "Vesk" yada "Visk" kelişmesinin çoğuludur. Vesk yada visk'in anlamı; deve, katır ve merkebin yükü demektir. Burada ise altmış sa anlamında kullanılmıştır.
Bir vesk'in, 60 sa olduğu konusunda ittifak vardır. Dolayısıyla beş vesk, 300 sa etmektedir. Sâ'nın değeri ise, Iraklı ve Medineli alimlere göre farklılık göstermektedir.
Hanefilere göre; 1 dirhem-i örfi, 3,12 gramdır. 1 Rıtl-ı Bağdadî ise, 130 dirhemdir.
Bir rıtıl= 130 x 3,12: 405,6 gr.
Bir sâ= 8 rıtıl x 130 dirhem: 1040 dirhem.
Bir sâ= 1040 x 3,12: 3,244 kğ.
Bir vesk= 60 sâ1 x 1040 dirhem: 62400 dirhem
Bir vesk= 62400 x 3,12: 194,688 kğ.
Beş vesk= 5 x 194,688: 973,440 kğ.
Hanefilere göre; 1 dirhem-i şer'î, 2,8 gramdır. 1 Rıti-ı Bağdadî ise 130 dirhemdir.
Bir rıtıl= 130 x 2,8: 364 gr.
Bir sâ= 8 rıtıl x 130 dirhem: 1040 dirhem
Bir sâ= 1040 dirhem x 2,8: 2,912 kğ.
Bir vesk= 60 sâ x 1040 dirhem: 62400 dirhem.
Bir vesk= 62400 x 2,8: 174,720 kğ.
Beş vesk= 5 x 174,720: 873,600 kğ.
Bununla birlikte günümüzdeki bazı fıkıhçılar, toprak mahsûlleri Zekâtında nisabın şart ve nisabın, beş vesk (653 kğ.) olduğu, bu nisaba ulaşmayan ürünlerin Zekâta tabi olmayacağı görüşündedir. [3]
Yalnız Ebu Hanîfe'ye göre; toprak mahsûllerinde nisab şartı aranmaz. Ziraî ürünler, ister az ve ister çok olsun zekâta tabidir.
"Zevd" alimlerin çoğuna göre; üçten ona kadar olan deve sürüsüne denir. Bazıları da, "İkiden dokuza kadar olan deve sürüşüdür" demişlerdir. Buna göre hadisin, *"Beşten az ola devede zekât yoktur"* ifadesi, develerinin zekât nisabının beş deve olduğuna delalet eder. Şu halde beşten az devesi olan kimse, develerinin zekâtını vermekle mükellef değildir.
Hz. Peygamber {s.a.v)'in hadislerinde develerin zekât nisbetleri şöyle gösterilmiştir. [4]
5'ten 9'a kadar 1 koyun,
10'dan 14'e "2"
15'den 19'a "3"
20'den 24'e "4"
25'den 35'e "5"
36'dan 45'e "6"
46'dan 60'a "7"
61'den 75'e
76'dan 90'a "9"
91'den 120'e "10"
Bu cetvel, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Raşid halifeler'den gelen uygulama örneklerine dayandığı için İslam alimleri arasında bu konuda bir görüş ayrılığı yoktur.
Deve miktarının bundan fazla olması halinde zekâtın hangi ölçü ve usule göre alınacağı konusunda fıkıh mezhepleri, farklı yöntemler belirlemişlerdir.
Evâk kelimesi, "Ukiyye"nin çoğuludur. Bir ukiyye, 40 dirhemdir. Ukiyye, dilimizde yer alan "Okka"" kelimesinin tam karşılığı değildir.
1 Ukiyye, 40 dirhem olduğuna göre; 5 ukiyye ise 200 dirhem etmektedir. Bu, gümüşün nisap miktarıdır. Ukiyye ile dirhemin nisap miktarı, Peygamber (s.a.v.)'in sahabeleri tarafından bilinmekteydi. Çünkü o zamanda verilen zekâtlar, alışverişler ve nikâh için geçerli mehirler hep ukiyye ve dirhemle yapılmaktaydı. Ayrıca o dönemde her 10 dirhemin, 7 miskal olduğu hususunda bütün alimlerin ittifakı vardır. Bu, dirhem-i Şer'î diye bilinir. Fakat bu dirheme sonradan gerekli önem verilmemiş ve baz memleketlerde başka ağırlıkta olan dirhemler ortaya çıkmıştı.
Bu durum, bazı alimleri; "Her memlekette muteber olan dirhem, o memleketin dirhemidir" demeye sevk etmiştir. Böylece ortaya, dirhem-i şer'îden başka bir dirhem daha çıktı ki, buna da, "Dirhem-i örfî" denilmiştir. Fakat cumhur; zekât, mehir, diyet ve hırsızlığın nisabında muteber olan dirhemin, dirhem-i şer'î oiduğu görüşündedir. Hanefilerin meşhur fıkıh kitaplarından olan "Dürr"de;
"Fetva, her memleketin kendine mahsus ölçüsünün nazar itibara alınmasına göredir" denilmiştir. Serahsî'de bu görüştedir.
Yalnız dirhem-i şer'înin, kırat ve taneye göre ölçülmesine gelince, bu konuda ihtilaf edilmiştir.
Hanefilere göre: Bir dirhem-i şer'î, 14 kırattır. Bir kırat ise, ortalama beş arpa tanesi ağırlığındadır. Buna göre bir dirhem-i şer'î, 70 arpa ağırlığındadır.
Bîr mıskal ise 20 kırata eşittir ki, 100 arpa ağırlığına denktir. 7 mıskal şer'î, 10 dirhem-i şer'îye eşit olduğuna göre bir dirhem şer'î ile bir mıskal şer'î kısaca şöyle gösterilebilir.

Bir dirhem= 14 kırat=70 arpa: 7/10 miskal.
Bir miskal= 20 kırat= 100 arpa: 3/7 dirhemdir.
"Dirhem-i örfî" ise, 16 kırattır. Bir kırat, örfî'de dört buğday tanesi ağırlığındadır. Buna göre dirhem-i örfî, 60 buğday tanesi ağırlığındadır.
Dirhem-i örfî ile bir miskal-i örfî kısaca şöyle gösterilebilir:
Bir dirhem= 16 kırat= 64 buğday: 2/3 miskal.
Bir miskal= 24 kırat= 96 buğday: 1,5 dirhemdir.
Görüldüğü gibi dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfî arasındaki fark çok azdır. Bu farkın; buğday tanesinin, arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetli muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz önüne alınınca, iki dirhem arasında hakiki bir fark kalmamış olmaktadır. Belki de Hanefi alimlerinin, dirhem-i örfîyi dikkate almalan bu sebeptendir.
Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası, ortalama buğday taneleri ile ularındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlı olduğundan bir dirhemin kaç gram olduğu hususunda sonuçlar farklıdır.
Merhum Ö. Nasuhi Bilmen'e göre, bir dirhem-i örfî, 3,2 gramdır. Bir dirhem-i şer'î ise, 2,8'dir. Buna göre gümüşün nisab; 200 x 2,8= 560 gramdır. Buna göre miskal-i örfî ise 4,8 gram, miskal-i şer'î ise 4 gramdır. Buna göre altının nisabı, miskal-i örfîye göre; 20 x 4,8= 96 gramdır. Miskal-i şer'îye göre ise; 20 x 4= 80 gramdır.
Hanefiler, son zamanlarda bu konuda dirhem-i miskale mukayese yoluyla İnceleme yapanlar izale edip şöyle bir sonuca varmışlardır:
"Miskal, cahiliyye döneminde ve İslam döneminde de birdi" noktasından hareket edilerek doğu ve batıdaki müzelerde o zamanlardan kalma miskaller tartılıp ağırlığı öğrenilmiştir. Her 10 dirhemin, 7 miskale eşit ağırlıkta olduğunda İttifak olduğuna göre, miskalin ağırlığını bilmek meseleyi çözer. Müzelerde yapıla tartma işleminde, bir miskalin 4,25 gram ağırlığmda olduğu anlaşılmıştır. Buna göre bir dirhem; 7 x 4,25 + 10= 2,975 gramdır. Bu yol, dirhem-i şer'î ve miskalin ağırlığını bilmede hatadan en uzak olan yoldur. Buna göre gram olarak gümüşün nisabı; 2,975 x 200= 595 gramdır. Altının nisabı ise; 4,25 x 20= 85 gramdır. Dolayısıyla gümüş ve altını bu şekilde hesaplamak daha uygundur.

1- Öşür Yada Yarım Öşür Gereken Şeyler

899- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Nehirler ile yağmur sularının suladığı toprak mahsullerinde onda bir (1/10) nispetinde, hayvanla sulanan toprak mahsullerinde ise yirmide bir (1/20) öşür vardır." [5]

Açıklama:

Toprak ürünlerinin zekâtı, "Sulama" tekniğine göre de belirlenmektedir. Toprak, emek sarfedilmeden yağmur, nehir, dere, ırmak ve bunların kanallarıyla sulanıyorsa, zekât olarak mahsulün 1/10'u; kova, dolap, motor veya ücretle alınan suyla sulanıyorsa, 1/20'si verilecektir.
Eğer arazi, hem yağmur veya nehir sularıyla ve hem de dolap gibi emekle elde edilen su ile sulanıyorsa, hangisiyle daha çok sulanmış ise, ona itibar edilir.
Günümüzde arazinin sulama masrafından ziyade gübre, mazot ve işçilik masraflarının önemli yekûn tuttuğu göz önünde bulundurulursa, bu tür masraflar yapılarak elde edilen ziraî mahsulün de emek ve masrafla sulanan arazinin mahsulüne kıyaslanması daha uygun olur. Ayrıca sulama dışında kalan girdilerin, zekât matrahından düşülmesi, geri kalandan sulama usulüne göre zekât verilmesi gerekir" diyen çağdaş alimler de vardır.

2- Müslümanın, Kölesi İle Atı İçin Zekatın Gerekmemesi

900- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Müslümana, kölesi ve atı için zekat yoktur." [6]

Açıklama:

Bütün alimlerin ittifakıyla; ticaret malı olarak alınıp satılan köleler, Zekâta tabidir. Hizmet için kullanılan köleler, Zekâta tabi değildir.
Atlarda zekât tahakkuk edip etmeyeceği konusunda gerek Hz. Peygamber (s.a.v.), gerekse Hz. Ömer'den rivayet edilen hadislerden, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Medine'de ve civarında atlann deve kadar çok bulunmadığı, müslümanların atı sadece savaşlarda kullanmak İçin yetişdirdikleri, ayrıca ileride satıp para kazanmak maksadıyla topluca at besleme âdetinin henüz yerleşmemiş olduğu anlaşılmaktadır.
Nitekim Hz. Ömer, Şam'dan gelen bir grup müslümanm, atlarından zekât alması için yaptıklan teklifi, -Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Ebu Bekr zamanında benzer bir uygulama olmadığı gerekçesiyle- önce reddetmiş, sonra olumlu karşılamış, daha sonra da atlann tamamen ticarî gayelerle nesilleri elde edilmek için yetişdirildiklerini görünce, bu hayvanlardan zekât tahsili cihetine gitmiştir. [7]
Müslüman hukukçuların çoğunluğu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in,
"Atların zekâttan istisna edildiğini" bildiren hadislerini esas alıp bütün atların zekât istisnası olduğu görüşünü benimsemişlerdir.
Ebu Hanîfe ile öğrencisi Züfer'e göre ise;
"Nesli elde edilip ileride satılmak maksadıyla, erkeği-dişisi karışık bir halde yaşayan, senenin çoğunu otlaklarda otlayarak geçiren (sâime) atlar, ya at başı bir dinar veya pareaya göre kıymetlendirilerek, bu değeri üzerinden 1/40 (% 2.5) nisbetinde zekâta tabi tutulur."
Yalnız müslüman hukukçular, ticarete konu olan bütün atlann zekâta da mevzu olacağında ittifak etmişlerdir.
O halde zekâta mevzu olup olmayacağı tartışma konusu olan at; sadece nesli elde edilmek maksadıyla, erkeğidişisi karışık bir halde bulundurulan ve senenin çoğunu otlaklarda otlayarak geçiren sâime atlardır. Bu konudaki ihtilafın sebebi; Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında bu hususta herhangi bir uygulamanın görülmemesidir.
Hayvanların zekâtı ile ilgili hükümler konulurken, o toplumdaki yaygın ve bilinen hayvan türlerinin esas alındığı ve onlar üzerinden örneklendirme yapıldığı gözden uzak tutulmamalıdır. Günümüzde üretimi yapılan ve sürüler halinde beslenen diğer hayvan türlerinin, bu ölçüler içinde zekâtının verilmesi gerekir.

3- Zekatı Zamanı Gelmeden Önce Verme Ve Zekat Vermekten Kaçınma

901- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ömer'i zekat toplamaya gönderdi. Daha sonra Ömer tarafından Resulullah (s.a.v.)'e:
"İbn Cemil, Hâlid b. Velîd ile Resulullah (s.a.v.)'in amcası Abbâs zekat vermedi" denildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"İbn Cemîl, zekat vermekten nasıl kaçınabilir ki? O, fakir iken Allah onu zengin yapmıştır. Hâlid b. Velîde gelince; siz Hâlid'den zekat istemekle ona haksızlık ediyorsunuz. O bütün zırhları ile savaş araç-gereçlerini Allah yolunda cihada vakfetmekle hapsetmişti. Abbâs'a gelince, onun zekatı, (müddetinden önce) bir misliyle beraber verilmiş olup benim üzerimdedir" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ömer! Sen kişinin amcasını, babasının aslından olduğunu bilmez misin?" buyurdu." [8]

Açıklama:

Sadaka kelimesi, nafile sadaka anlamına geldiği gibi "Zekat" anlamına da gelmektedir. Kurtubî, cumhurun, bu kelimeyi bu hadiste "Farz olan zekat" anlamında anladıklarını kaydetmektedir.
1- İbn Mühelleb'in dediğine göre;
"İbn Cemil, münafık bir kimse olduğu için zekat vermemiştir. Tevbe: 9/74 ayetinin de, İbn Cemil ve benzeri münafıklar hakkında indiği belirtilmiştir."
2- Halid b, Velid ise zırh, at ve savaş malzemelerini Allah yoiunda cihada vakfetmişti. Zekatın verildiği sekiz sınıftan birisi de Allah yolunda cihad edenlerdir. Cihada malzemeleri zekata tabi olmadığından Hz. Peygamber (s.a.v.) ondan zekat istenilmesini zulüm saymıştır.

3- Abbâs'in durumuna gelince, Resulullah (s.a.v.) onun iki senelik zekatını vaktinden önce peşin almıştır.

4- Müslümanlara Hurma İle Arpadan Fıtır Sadakası Vermenin Vacip Olması

902- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Ramazan ayında Fıtır sadakasını müslümanların hür veya köle, erkek veya kadın her birine kuru hurmadan bir sa veya arpadan bir sa' olmak üzere farz kılmıştır." [9]

Açıklama:

Sadaka: İnsanın başkasına, sevap gayesiyle Allah rızası için verdiği şeydir.
Fıtır sadakası: Ramazân bayramına kavuşan ve temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların kendileri ve velayetleri altındaki kişiler için yerine getirmekle yükümlü oldukları malî bir ibadettir.
Fıtır sadakasına, "Baş zekâtı" ve "Beden zekâtı" denilmesinin sebebi; fitrenin, şahsa bağlı, şahıs başına konulmuş bir malî yükümlülük olması özelliğine dayanmaktadır.
Fıtır sadakası, Ramazân orucunun farz olduğu hicri 2. yılın Şaban ayında, zekâttan önce farz kılınmıştır. Dinî bir yükümlülük oluşunun dayanağı, hadislerdir. Bu hadisler, aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki fıtır sadakası uygulamalarını da göstermektedir.
Sâ: Bir sanın ağırlığı, 1040 dirhemdir. Örfi dirhem esa.s alındığında, 3,334 kg'dır. Dolayısıyla Arpa, Hurma ve Kuru Üzüm'den itibariye kıymeti hesaplanırken, bunun esas alınması fakirler için daha uygundur. Buğday için yarım sâ ise, 1,667 kğ'dır. Bunlann bizzat kendileri verilebildiği gibi, kıymetleri de "Fitre" olarak verilebilir. Şer'i dirheme göre ise bir sa, 2,917 kg'dır.
Fiür sadakası; buğdaydan yarım sa, hurma ve arpadan bir sa verilir. Kuru üzüm konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Ancak zahir rivayete göre; kuru üzümden de bir sâ verilir.
Hanefilere göre; mükellef kimse, küçük çocukların fıtır sadakasını vermek zorundadır. Fakat akil-baliğ olmuş, zengin ve büyük çocukların fıtır sadakasını vermek zorunda değildir.
"Müslümanlardan" sözü; fıtır sadakası vermesi gereken kişinin, müslüman olmasının olduğuna, dolayısıyla müslüman olmayan kimseye gerekmediğine delalet etmektedir.
"Her hür veya köle" ifadesinin zahiri manasına göre her hür ve köleye kendi fıtır sadakasını vermesi gerekir. Fakat cumhur, bu hadisin;
"Kölenin, fıtır sadakası hariç at ve kölede Zekât yoktur" [10] hadisi ile
"Müslümana, kölesinden ve atından dolayı Zekât yoktur" [11] şeklinde Ebu Hureyre'den gelen hadis tarafından kayıt altına alındığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla da kölenin fıtır sadakasının bizzat köleye değil de, efendisine ait olduğunu belirtmiştir.
"Kadın yada erkek" ifadesinin zahiri anlamına göre; erkeğe fıtır sadakası gerektiği gibi kadının da evli olsa bile fıtır sadakasını kendi malından vermesi gerektiği ifade edilmektedir. Ebu Hanîfe ve akadaşlan bu görüştedir.
"Farz kılmıştır" ifadesi hususunda İbn Abdilberr'e göre iki ihtimal vardır:
1- Farz kılmaktan maksat, takdir etmektir. Örneğin, "Hakim, yetime nafaka farz kıldı" denilir. Bununla, hakimin yetime nafaka takdir ettiği kast edilir.
2- İcap manasındadır.
Hanefilere göre Fıtır sadakası, terim anlamında vaciptir.

903- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Fıtır sadakasını; yiyecekten bir sa, arpadan bir sâ, kuru hurmadan bir sâ1, yoğurt kurusundan/çökelekten bir sâ, kuru üzümden bir sâ olarak verirdik." [12]

Açıklama:

Yiyecek kelimesinin Arapça karşılığı olan "Taam" kelimesinin sözlük anlamı; azık türünden olan yiyecektir. Buna göre bu kelime; buğdayı, arpa ve hurma gibi yiyecek maddelerinin tümünü kapsar. Durum böyleyken, bu kelimeden sonra arpa, hurma, keş ve kuru üzümün zikredilmesi, o devirde yiyecek maddelerini bunlar teşkil ettiği içindir.
Yoğurt kurusunun/çökeleğin, fıtır sadakası olarak verilip verilmeyeceği konusu ihtilaf edilmiştir. Hanefilere göre, keş, ancak kıymet itiban ile verilebilir. Bununla birlikte fıtır sadakası olarak verilen maddelerin kıymetinden az ise, verilmesi caiz değildir.

904- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.) içimizde olduğu halde, biz, fıtır sadakasını; küçük-büyük ve hür-köle her kes için yiyecekten bir sâ yada kuru hurmadan bir sâ yada kuru üzümden bir sâ olmak üzere üç sınıftan verirdik.
Muaviye hac yada umre etmek için Medine'ye gelip minberde halka konuşma yapıp Şam buğdayından iki müdd'ün, bir sâ kuru hurmaya denk olduğu görüşünü belirtinceye kadar böyle vermeye devam ettik.
Ebu Saîd der ki:
"Bana gelince, onu eskisi gibi vermeye devam edeceğim." [13]

Açıklama:

Ebu Saîd el-Hudrî, bu sözüyle; Muaviye'nin, Şam buğdayından iki müdd'ün, bir sâ kuru hurmaya denk olduğu ile ilgili görüşüne katılmadığını söyiemek istemiştir. İki müdd, yarım sa karşılığıdır. Sanki buğdayı diğerlerine kıyas ederek ondan bir sa verilmesi gerektiğini ima etmiştir. Mâlik, Şafiî, İmam Ahmed, İshak ve Hasen el-Basri bu görüştedir. Sahabilerden Ebu Saîd el-Hudrî, Ebu'l-Âliye ile Cabir b. Zeyd'de bu görüştedir.
Hanefiler ise, buğdaydan yarım sanın yeterli olduğu görüşündedirler. Sahabilerden Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, Ebu Hureyre, Cabir b. Abdullah, Abdullah İbn Abb'âs, Abdullah İbnü'z-Zübeyr bu görüştedir.

5- Fıtır Sadakasının Bayram Namazından Önce Verilmesi

905- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Fıtır sadakasını, halk Bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti." [14]

Açıklama:

Hadis, Fıtır sadakasının vaktinin bayram namazından önce olduğuna delalet etmektedir. Ancak sözkonusu öncelik belirli bir zamanla sınrlandmlmadığı için vacip olduğu vakit hususunda ihtilaf edilmiştir.
1- Ebu Hanîfe ve bir rivayete göre İmam Mâlik:
"Fıtır Sadakası, bayram sabahı fecrin doğmasıyla vacip olur" demişlerdir.
2- Sevrî, Şafiî, İshak ve İmam Ahmed'e göre ise; Fıtır sadakası, Ramazân ayının son gününde güneşin batmasıyla vacip olur.
Hanefiler, ilgili hadislerin rivayet yollannı dikkate alarak Fıtır sadakasının farz değil, vacip olduğu görüşüne varmışlardır. Dolayısıyla yerine getirilmesi gerekli malî bir ibadet olup yerine getirilmemesi dinî sorumluluğu ve ahirette cezayı gerektirir.
Fıtır sadakasının, bayramdan bir-iki gün önce verilmesinin caiz oluşu hususunda sahabelerin icmanın bulunduğu bildirilmiştir. Ancak bundan daha önce verilmesi hususunda ihtilaf edilmiştir.
Fıtır sadakasının, bayramın birinci gününde bayram namazında sonra verilmesinin hükmüne gelince:
1- Şâfiîlere, Hanbelilere, bir rivayette ise Mâlikilere göre; kerahatle caizdir.

2- Hanefilere göre ise kerahatsiz caizdir.
Fakat bu sadakayı, bayramın birinci gününden sonraya bırakmak ise, dört mezhebe ve alimlerin çoğuna göre, haramdır. Kaza edilmesi gerekir.

6- Zekat Vermeyen Kimsenin Günahı

906- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Altın ve gümüşün hakkını vermeyen bütün altın ve gümüş sahipleri için, kıyamet günü olduğunda bu altın ve gümüşler ateşten levhalar haline getirilerek cehennem ateşinde kızdırılır, bu kimselerin böğrü, alnı ve sırtı dağlanır. Bunlar soğudukça -süresi elli bin yıl olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene kadar dağlama tekrarlanır durur. Nihayet cennete mi cehenneme mi gidecek olan yolu kendisine gösterilir" buyurdu. Ona:
"Ey Allah'ın Rasûlu! Deve nasıl?" denildi O da:
"Hakkı verilmeyen her devenin sahibi de -kî, bu haklardan biri de develer su başına getirildiğinde sütünden fakirlere ikram etmektir- kıyamet günü olduğunda düz ve geniş bir alana serilip yatırılır, bir tek deve yavrusu bile kalmaksızın bütün develer ayaklarıyla onu çiğner, ağızlarıyla ısırırlar. -Süresi elli bin yıl olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene kadar- deve sürüsünün başı onu geçtikçe gerisi gelir durur/sonu bir türlü bitmek bilmez. Nihayet cennete mi cehenneme mi gidecek olan yolu kendisine gösterilir" buyurdu. Ona:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Sığır ve. davar nasıl?" denildi. O da:
"Hakkı verilmeyen her sığır ve davarın sahibi de, kıyamet günü olduğunda düz bir alana serilip yatırılır ve ne boynuzlusu, ne boynuzu kırığı-büküğü hiç biri kalmaksızın bütün sürü onu boynuzuyla süser, ayaklarıyla da çiğnerler. -Süresi elli bin yıl olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene kadar- sürünün başı onu geçtikçe gerisi gelir durur/sonu bir türlü bitmek bilmez. Nihayet cennete mi cehenneme mi gidecek olan yolu kendisine gösterilir" buyurdu. Ona:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Atlar nasıl?" denildi. O da:
"Atların ise üç durumu vardır. Atlar, kimisi için ağırlık (günah) kimisi için perde kimisi için de sevap olur. Bir kimse için ağırlık/günah olan at, övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlara düşmanlık yapmak için bir kimsenin bağlı tuttuğu attır ki, bu o kimse için bir ağırlıktır/günahtır. Bir kimse için perde olan at ise, Allah yolunda bağlı tutulan, atin ne boyunduruğunda ve ne .de sırtında, Allah'ın koyduğu hukuku unutmayan kimsenin bağlı tuttuğu attır ki, bu at o kimse için perdedir. Bir kimse için sevap olan at ise, Allah yolunda ve Müslümanlar için bir kimsenin çayırda ve bahçede bağlı tuttuğu attır ki, bu at o çayırda veya bahçede ne yerse yediği şeyler sayısınca bu kimse için sevaplar yazılır. Atın dışkıları ve idrarı sayısınca da bu kimse için sevaplar yazılır, o at ipini koparıp da bir iki tepeye şahlanıp tur atsa bu şahlanmadaki her ayak izi ve bıraktığı her dışkı da bu kimse için birer sevap olur. Sahibi onunla bir nehirden geçerken -onu sulamayı istememiş olsa bile- onun içtiği miktarca o kimseye Allah sevab yazar" buyurdu. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Eşekler nasıl?" denildi. O da:
"Eşekler konusunda bana bir hüküm indirilmedi, ancak bu hususta şu, özlü ve toplayıcı bir ayet vardır:
"Kim zerre miktarı hayr işlerse onu görür, kim de zerre miktarı şer işlerse onu görür" [15] buyurdu. [16]

907- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Kendilerindeki zekat hakkını vermeyen her deve (sürü) sahibine, kıyamet gününde o develer muhakkak olduklarından daha çok halleriyle gelecekler, kendisi de onlar için geniş ve düz bir alanda oturacak. Develer şahlana şahlana yani ön ve arka ayaklarını ikişer ikişer beraberce yukarı kaldırıp indirerek sahibinin üzerine basacaklar."
Kendilerindeki hakları yerli yerine yapmayan her sığır sürüsü sahibine de kıyamet günü o sığırlar olduklarından daha çok halleriyle gelecekler, kendisi de onlar için geniş ve düz bir alanda oturacak. Sığırlar muhakkak boynuzlarıyla onu toslayacak ve ayaklarıyla da çiğneyeceklerdir.
Kendisinde gerçekleşen hakları yerli yerinde ödemeyen her büyük servet sahibine de bu serveti kıyamet gününde gayet zehirli erkek bir yılan suretinde gelecek, ağzını açmış vaziyette sahibini kovalayacaktır. Yılan o kimseye saldırdıkça o yılandan kaçacaktır. Bunun üzerine yılan, ona:
"Biriktirip sakladığın hazinem al!" diye seslenecek. O da:
"Ona ihtiyacım yok!" diyecek. Fakat bundan kurtuluş olmadığını görünce, zorunlu olarak elini onun ağzmın içine sokacak. Yılan da onu büyük erkek bir devenin yiyişi gibi yiyecektir.
Ebu'z-Zübeyr der ki: Ubeyd b. Umeyr'i şöyle derken işittim: Bir adam:
"Ey Allah'ın resulü! Devedeki hak nedir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Onu su başında sağıp orada bekleyen fakirlere ve oradan geçen kimselere içirmek, süt kovalarını acele ihtiyacı olan kimselere) emanet vermek, erkek develeri (ihtiyacı olan kimselere tohumluk için ödünç vermek ve Allah yolunda üzerlerinde yük taşımaktır" buyurdu. [17]

7- Zekat Toplayan Memurları (İşlerini Kolaylaştırmak Suretiyle Onları) Hoşnut Etmek

908- Cerîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bazı bedeviler, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Zekat toplayan memurlardan bazı kimseler bize gelip zulmediyorlar" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Zekatlarınızı toplayan memurlara yumuşak davranmak ve zorluk çıkarmamak suretiyle onları hoşnut edin!" buyurdu. [18]

8- Zekat Vermeyen Kimselerin Ağır Cezaya Çarptırılması

909- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kabe'nin gölgesinde oturduğu sırada Peygamber (s.a.v.)'in yanına vardım. Beni görünce:
"Kabe'nin Rabbine yemin ederim ki! Zarar edenler kendileridir!" buyurdu.
"Gelip yanma oturdum. Fakat yerimde rahat edemeyip hemen ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Anne-babam sana feda olsun! Onlar, kimlerdir?" diye sordum, O da:
"Onlar, malları çok olan kimselerdir. -Önüne, arkasına, sağına ve soluna işaretle yalnız şöyle şöyle ve şöyle yapanlar hariç. Fakat onlar da azdır. Zekatlarını vermeyen deve, sığır ve davar sahibi herkese kıyamet gününde bu hayvanlar olduklarından daha büyük ve daha semiz olarak gelecekler. Boynuzlanyla sahipleriyle toslayacak ve sert ayaklarıyla da onları çiğneyeceklerdir. Bütün insanlar arasında hüküm bitinceye kadar o sürülerin sonu bittikçe ön tarafları tekrar döndürülecektir" buyurdu. [19]

910- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benim Uhud dağı kadar altınım olsa, üçüncü gece gelirken yanımda ondan bir dinar kalmasını arzu etmem! Yalnız borcum için hazırladığım dinar hariç." [20]

Açıklama:

Hadisler, zekatın verilmesine teşvik etmekte ve zekatı vermekten kaçınan kimselerin ebedi değil de İşlemiş oldukları günahtan dolayı cehennemde azab göreceklerine delalet etmektedir. Eğer zekatın farz olduğunu inkar ederek ödemeyen kimse kafir olduğu için ebedi olarak cehennemde azab görür.

9- Sadaka Vermeye Teşvik Etme

911- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Medine'nin karataşlık semtinde yatsı zamanı, Peygamber (s.a.v.)'le birlikte hem yürüyordum ve hem de Uhud dağına bakar vaziyyetteydik. Bir ara Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey Ebu Zerr!" buyurdu. Ben de:

"Buyur, ey Allah'ın resulü!" diye cevap verdim.
"Şu Uhud dağı, benim yanımda altın olsa, bir borcu ödemek için bekletmekte olduğum dinar hariç ondan benim yanımda bir dinar kalmış olarak üçüncü bir gece geçirmeyi istemem. Onun tamamını, Allah'ın kullarına -önüne, sağına ve soluna birer avuç atma işareti yaparak- şöyle, şöyle ve şöyle dağıtmak isterim" buyurdu. Sonra biraz *daha yürüdük.* Yine:
"Ey Ebu Zerr!" buyurdu. Ben de:
"Buyur, ey Allah'ın resulü!" diye cevap verdim.
"Hiç şüphe yok ki, dünyada malı çok olan kimseler, kıyamet günü sevabı en az olanlardır. Yalnız şöyle, şöyle ve söyle yapanlar müstesna" buyurdu. Bunu söylerken ilk defâki gibi bunu insanlara dağıtma şeklinde işarette bulundu. Sonra bir az daha yürüdük. Yine:
"Ey Ebu Zerr! Ben sana geri gelinceye kadar olduğun yerden ayrılma" buyurdu.
Sonra oradan ayrılarak gözümden kayboldu gitti. Ben bir gürültü ve bir ses işittim. Kendi kendime:
"Galiba Resulullah (s.a.v.)'e cinler musallat oldu' diyerek arkasından gitmeyi düşündüm. Sonradan onun bana: Ben gelinceye kadar buradan ayrılma' dediğini hatırlayarak onu bekledim. Geldiğinde işittiğim şeyleri ona anlattım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"O, Cebrail idi." Bana gelip:
"Ümmetinden her kim Allah'a şirk koşmayarak ölürse cennete girecektir" dedi. Bunun üzerine ben:
"Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, zina etse de, hırsızlık yapsa da cennete girecektir" buyurdu. [21]

10- Mal Biriktirip Hapsedenler İle Bunlar Üzerindeki Günahın Ağırlığı

912- Ahnef b. Kays'tan rivayet edilmiştir:
"Medine'ye gelmiştim. Bir defasında içlerinde Kureyş'in ileri gelenlerinden bir topluluğun bulunduğu bir halkada otururken son derece kaba elbiseli, sert vücutlu ve sert yüzlü bir adam çıkageldi. Cemâatin yanında dikilip:
"Altın ve gümüşleri/mal biriktirip İnfak etmeyenlere, üzeri cehennem ateşinde kızdırılmış taşları müjdeliyorum! Bu taşlar, onlardan her birinin memeleri ucuna konacak, tâ iki kürek kemiğinden çıkacak. Kürek kemikleri üzerine konacak, ta memeleri ucundan çıkacak. Böylece kürek kemimleri iler memeleri arasında gidip gelecekler" dedi. Bunun üzerine yopluluk, başlarını önlerine indirdiler. Bunlardan hiç birinin bu adama cevap verdiğini görmedim. Daha sonra adam dönüp gitti. Ben de onun peşinden gittim. Nihayet bir direğin yanına oturdu. Ona:
"Bu insanların, senin kendilerine söylediğin sözlerden hoşlanmadıklarını gördüm" dedim. Bu adam:
"Bunlar hiçbir şeyi ekletmiyorlar. Dostum Ebû'l- Kasım (s.a.v.) beni çağırdı, ben de ona icabet ettim. Bana;
"Şu Uhud dağını görüyor musun?" diye sordu.
Kendisinin bir ihtiyacı için beni oraya göndereceğini zannederek güneşin batmasına ne kadar zaman kaldığına baktım. Ona:
"Evet, Uhud dağını görüyorum" dedim". Bunun üzerine:
"Uhud dağı kadar altınım olup üç dînâr altın müstesna bunun hepsini infâk etmiş olmam beni sevindirir" buyurdu. Sonra bu insanlar, dünyâ malını toplayıp biriktiriyorlar. Başka bir şey düşünmüyorlar!" dedi.
Ahmed der ki: "Ben:
"Senin ile Kureyşli kardeşlerin arasında ne var ki, onların yanına uğramıyor ve onlardan bir şey almıyorsun?" dedim. O da:
"Rabbine yemin ederim ki, Allah ve Resulüne kavuşuncaya kadar ben onlardan ne dünyalık bir mal isterim ve ne de onlara dîn ile ilgili bir şey sorarım!" dedi. [22]

Açıklama:

Ebu Zerr'e göre aile nafakasından fazla mal biriktirmek haramdı. O, bu şekilde fetva verirdi. Şam'a gittiğinde de bu şekilde konuşmalar yapmıştı. Bu konuşmalar, Muaviye'nin hoşuna gitmeyince, onu Hz. Osman'a şikayet etmişti. Hz. Osman'da onu yanına çağırdı. Mecne'ye gelince, ona Rebeze köyünde ikamet etmesi söylendi. Hz. Osman döneminde Rebene köyünde vefat etti.
Azabı gerektiren kenz/mal biriktirme, zekatı verilmeyen maldan ibarettir. Zekatı verilen mal, kenz değildir.

11- İnfak Etmeye Teşvik Ve İnfak Eden Kimseye, Verdiğinin Yerine Mal Verilmesini Müjdeleme

913- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah:
"Ey Adem oğlu! İnfak et ki, Ben de sana infak edeyim!" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.) de:
"Allah'ın bu yemini, sehavetlc doludur. Onu, gece ve gündüz hiçbir şey eksiltmez" buyurdu." [23]

İnfak:

Nafaka verip geçindirme, besleme, Allah yolunda harcama. Bir terim olarak; gerek hısımlardan ve gerekse diğer insanlardan yoksul ve muhtaç olanlara para veya maişet yardımı yaparak, onların geçimini sağlama, demektir. Zarurî ihtiyaç ve maişet için sarfolunacak paraya ve azık çeşidine "Nafaka" denir.
İslâm hukukunda infakın kapsamı geniştir. Aile reisinin bakmakla yükümlü olduğu kimselere harcama yapmasını kapsadığı gibi; diğer yoksul ve muhtaçlara yapılan zekât, sadaka ve benzeri yardımları da anlamı içine alır.
Kur'an-ı Kerîm'in pek çok âyetinde, varlıklı müminlere "Allah yolunda infak" emir ve tavsiyesinde bulunulmuş, Allah yolunda harcayanlar övülmüştür.
"Ey iman edenler, kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardığımız ürünlerin en helâl ve iyisinden Allah yolunda harcayın zekât ve sadaka verin." [24]
"Mallarını gizli ve açık olarak gece ve gündüz harcayan kimseler var ya, iste onların, Rableri katında ecirleri vardır. Onlara hiçbir kortu yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır." [25]
"Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli, her başağı yüz daneli yedi başak bitiren bir tohumun hâli gibidir. Allah dilediği kimseye daha kat kat verir,. Allah'ın ihsanı çok geniştir. Her şeyi hakkıyle bilendir." [26]
Bakara Suresi'nin ilk ayetlerinde takva sahiplerinin vasıfları sayılırken, *"Allah yolunda harcayanlar";* gayba inanan ve namaz kılandan sonra üçüncü sırada zikredilir. [27]
Allah yolunda yapılan harcamanın, malın sevilen çeşidinden yapılması, kişiyi "Birr" derecesine ulaştırır. Ayette şöyle buyurulur:
"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcayıncaya kadar Cennete ve iyiliğin en güzeline birr eremezsiniz" [28] Bu ayet inince, Ebû Talha (r.a) en çok sevdiği malı olan "Bırhâ" bahçesini Allah yolunda tasadduk etmek istemiş, Hz. Peygamber'in;
"Yakın hısımlarına ve amcasının oğullarına vermesi" tavsiyesine uyarak böyle yapmıştır. [29] Hz. Ömer Hayber'den hissesine düşen değerli ganimet toprağını vakfetmiştir. [30]

12- Aile Bireylerine Ve Eli Altında Çalışanlara İnfak Etmenin Fazileti İle Onları Perişan Edenin Yada Nafakalarını Vermeyenin Günahı

914- Sevbân (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimsenin infak edeceği en faziletli dinar, çoluğuna-çocuğuna infak ettiği dinar ile Allah yolunda hayvanına infak ettiği dinar ve Allah yolunda arkadaşlarına harcadığı dinardır."
Ebu Kılâbe:
"Resulullah (s.a.v.), infak işine çoluçocuktan başlamıştır" dedi. Daha sonra da:
"Küçük çocuklarının namuslu yetişmesini sağlayan yada onları Allah'ın menfaatiendirip kendisiyle zengin kılacağı nafakayı çoluğuna-

çocuğuna infak eden bir adamdan daha sevablı kim olabilir?" dedi. [31]

915- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah yolunda infak ettiğin bir dinar, köle azadı için infak ettiğin bir dinar, bir fakire sadaka olarak verdiğin bir dinar ve aile bireylerine harcadığın bir dinar vardır. Bunların sevab itibariyle en büyüğü, ailene harcadığındır." [32]

916- Hayseme'den rivayet edilmiştir:
"Biz, Abdullah İbn Amr'la birlikte oturuyorduk. Derken işlerinin vekilliğini yürüten kişi gelip içeriye girdi. Abdullah, ona:
"Kölelerin yiyeceklerini verdin mi?" diye sordu. O kimse:
"Hayır!" diye cevap verdi. Abdullah:
"Öyleyse git de onlara yiyeceklerini ver. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Bir kimseye günah olarak, sahibi bulunduğu kimselerin yiyeceğini vermemek yeter" buyurdu" dedi. [33]

Açıklama:

İnfakm en faziletlisi ve en önde geleni kişinin muhtaç durumda bulunan hısımlarına yaptığı harcamalardır. Ayette şöyle buyurulur:
"Erkekler kadınlar üzerinde hakimdirler. Çünkü Allah birini cihat, imamet ve miras gibi bazı konularda diğerinden üstün yaratmıştır. Bir de erkekler, mallarından onların geçimini sağlamaktadırlar" [34] Aile fertlerine yapılacak harcama sadaka hükmündedir. Hadiste şöyle buyurulur:
"Hadiste zikredilen aile bireylerine; karısı, çocuklan, nafakası kendisine gerekli olan erkek ve kız kardeşlen ile amcası ve amcasının çocuklan, evinde beslediği yabancı yoksul çocuklar dahildir. Bir kimsenin bakmakla yükümlü olduğu kimseleri geçindirmesi, onun üzerine vaciptir. Eğer bu masraflan yaparken Allah rızasını kazanmayı kastederse, sürekli sadaka ecri alır. Ancak bu konuda Allah rızasını kasdetmezse, üzerinden borç düşer, fakat ayrıca bir ecir alamaz."

13- İnfak Vermeye; Önce Kendinden Başlayarak, Sonra Aile Fertlerine, Sonra Da Akrabalara Verme

917- Câbîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Uzre oğulları kabilesinden Ebu Mezkur adında bir adam, kölesini, müdebber olarak azad etti. Daha sonra bu adam, kölenin bedeline muhtaç oldu. Bu durum, Resulullah (s.a.v.)'e ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), bu kimseyi yanına çağırtıp ona:
"Senin bundan başka bir malın var mı?" diye sordu. O da:
"Hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), bu köleyi müzadeye çıkartıp:
"Bu köleyi, benden satın alacak kimse var mı?" diye sordu.
"Nuaym b. Abdullah el-Adevî, bu köleyi, Resulullah (s.a.v.)'ten 800 dirheme satın alıp parasını da hemen Resulullah (s.a.v.)'e getirip teslim etti. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) o kimseye:
"İlk önce kendinden başla ve kendine sadaka ver. Eğer bîr şey artarsa onu ailene ver, ailenden de bir şey artarsa akrabana ver, akrabandan da bir şey artarsa şöyle ve şöyle yap!" buyurdu. [35]
"Bu son kısmı söylerken önündeki, sağındaki ve solundaki ihtiyaç sahiplerine ver diye işaret ediyordu."

Müdebber:

Hürriyete kavuşması, efendisinin ölümüne bağlı olan köleye denir. Bu şekilde köle azad etmeye de, "Tedbir" denir.
İmam Şafiî, bu hadise dayanarak müdebber olarak köleyi satmanın caiz olduğu hükmüne varmıştır. Ebu Hanîfe ise, kölenin ancak efendisinin ölümünden sonra hürriyetine kavuşacağından dolayı bu tür satışın caiz olmadığını ileri sürmüştür.
Hafız Zeylaî'nin ifadesine göre; konu ile ilgili hadislerde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, satılmasına izin verdiği köleden maksat; tedbir-i mukayyedle müdebber kılınmış köle olabileceği gibi, bu kölenin satılmasından maksat; gerçek anlamda satılması olmayıp kiraya verilmiş olması da mümkündür. [36]
Resulullah (s.a.v.)'in, müdebber olarak azad edilen bir köleyi satması, sahibinin başka malı olmadığı içindir. Halbuki Ebu Mezkûr, borçlu idi. Bu nedenle de Resulullah (s.a.v.), son olarak elinde kalan kölesini de azad ettiğini ve bu suretle kendini borçlu ölmek tehlikesine karşı maruz bıraktığını görünce, onun bu fiilini nakzetmeyi maslahata daha uygun bulmuş ve kölenin kıymetini kendisine göndermiştir. [37]
İnfak, hadiste belirtilen tertip üzere verilir. Ayrıca sevab olarak verilen sadakada, maslahata göre bir değil çeşitli hayr yollanna riayet etmek gerekir..

14- Nafaka İle Sadakayı; Akrabaya, Hanımına, Çocuklarına Ve Müşrik Bile Olsalar Anne-Babaya Vermenin Fazileti

918- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hurmalık bakımından Ebu Talha Ensar'ın en zengini idi. Onun en çok sevdiği malı ise Bayruhâ Hurmalığı idi. Burası, Mescid-i Nebî'nin karşısında olup Resulullah (s.a.v.) oranın içerisine girer, içindeki tatlı sudan içerdi. *"Sevdiklerinizden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla ulaşamazsınız"* [38] ayeti indiği zaman Ebu Talha kalkıp Resulullah (s.a.v.)'in yanına gitti. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Doğrusu Yüce Allah:
"Sevdiklerinizden Allah yolunda arcamadıkça iyiliğe asla ulaşamazsınız" [39] buyurmaktadır. Benim en çok sevdiğim malım ise, Bayruhâ, Hurmalığıdır. Artık orası, Allah için sadakadir. Bu sadakanın Allah katında iyilik ve ahiret azığı olmasını arzu ederim.
"Ey Allah'ın resulü! Onu istediğin yere harca" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Çok güzel! Bu çok kazançlı bir mal oldu. Bu bahçe hakkında söylediklerini duydum. Ben bunu akrabaların arasında dağıtmanı uygun görüyorum" buyurdu.
Bunun üzerine Ebu Talha, bu bahçeyi yakınları ve amca oğulları arasında paylaştırdı. [40]

Açıklama:

Sadakayı, ilk önce muhtaç olan akrabalara ve yakınlara vermek, başkalarına vermekten daha faziletlidir. Yalnız bu faziletli durum, nafile sadakaya mahsustur.

919- Meymûne bintu'l-Hâris (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Meymûne, Resulullah (s.a.v.) zamanında bir cariye azad etmişti. Bu azad işini, Resulullah (s.a.v.)'e anlattı. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer bu cariyeyi, dayılarına hediye etseydin sevabın daha büyük olurdu" buyurdu. [41]

920- Abdullah İbn Mes'ud'un hanimi Zeyneb (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Ey kadınlar topluluğu! Zinet eşyalarınızdan da olsa sadaka verin" buyurdu. Bunun üzerine ben, kocam Abdullah'ın yanma dönüp:
"Sen, fakir bir adamsın. Resulullah (s.a.v.), bize, sadaka vermemizi emretti. Dolayısıyla ona git ve ondan şunu sor: Sana ve himayem altında bulunan yetimlere infakta bulunmam benden sadaka yerine geçer mi, yoksa sadakamı sizden başkalarına mı vereyim?" dedim. Abdullah, bana:
"Hayır! Ona, sen git sor" dedi. Ben de ona bu soruyu sormaya gittim. Resulullah (s.a.v.)'in kapısında Ensar'dan bir kadını bekler vaziyette buldum. Onun meselesi de, benim meselem gibi idi. O sırada Resulullah (s.a.v.)'i sıkıntılı bir hal kaplamıştı. Derken yanımıza Bilâl çıktı. Ona:
"Resulullah (s.a.v.)'e git de, ona, kapıda iki kadın var, sizden; kocalarına ve himayeleri altında bulunan yetimlere sadaka verip infak vermeleri, kendilerine sadaka yerine geçip geçmeyeceğini soruyorlar diye haber ver. Fakat bizim kim olduğumuzu ona söyleme" dedik.
Bunun üzerine Bilâl, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girip meseleyi ona sordu. Resulullah (s.a.v.), Bilal'e:
"Kim onlar?" diye sordu. Bilâl:

"Ensar'dan bir kadın ile Zeyneb" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Zeyneb'lerin hangisi?" diye sordu. Bilâl:
"Abdullah (İbn Mesu'd)'un hanımı Zeyneb diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Bilal'e; [42]
"Onların ikisine de ikişer ecir vardır; birisi akrabalık ecri ve diğeri de sadaka ecri" buyurdu."

Açıklama:

İçlerinde Hasan el-Basrî, Süfyan es-Sevrî, İmam Mâlik, bir rivayete göre İmam Ahmed ve Ebu Hanife'nin de bulunduğu fıkıhçıların çoğu, buradaki sadakayı, nafile manasında yorumlamışlardır. Bunlara göre; kadın, kendi malının zekatını kocasına veremez.
İmam Muhammed ile Ebu Yusuf'a göre ise kadın, kendi malının zekatını kocasına verebilir.
Hanefi mezhebine göre; kişi, kendi zekatını; usul ve furu'na yani babasına, annesine, bunlann annesine, babasına, kendi çocuklarına ve torunlarına veremez. Kendi hanımına da veremez.
Bazı alimler, bu hadisteki sadakayı, genel anlamda değerlendirerek kadının kendi kocasına hem sadaka ve hem de zekat verebileceğini söylemişlerdir.
İçlerinde İmam Şafii, bir rivayete göre İmam Ahmed, Hanefilerden Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in de bulunduğu bazı alimler, bu hadiste geçen sadakayı, zekat anlamında değerlendirerek kadının, fakir olan kocasına zekat verebileceğini belirtmişlerdir.

921- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, önceki kocam olan Ebu Seleme'nin oğullarına nafaka veriyorum. Onları şöyle ve şöyle kötü durumda bırakacak da değilim. Onlar, ancak benim oğullarımda. Acaba onlara yaptığım bu nafakadan dolayı bana bir mükafat var mıdır?" diye sordum. O da:
"Evet! Sana, onlara verdiğin nafakanın mükafatı vardır" buyurdu. [43]

922- Ebu Mes'ud el-Bedrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslüman, Allah'ın rızasını hesaba katarak ailesine infakta bulunursa bu, o kimse için bir sadaka olur." [44]

Açıklama:

Konuyla ilgili olarak 1008 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

923- Esma' bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Müşrik olan annem bana geldi. Benden ilgi bekliyor yada çekiniyor. Ona yakınlık göstereyim mi?" diye sordum. O da:
"Evet" diye cevap verdi. [45]

Açıklama:

Esma, Hz. Ebu Bekr'in kızıdır. Annesinin adı, Kuteyle'dir. Hz. Ebu Bekr, bu kadını, cahiliye döneminde boşamıştı.
Hattâbî'ye göre; Peygamber (s.a.v.)'in, Esma'ya annesine yardımda bulunmasını ve ona ilgi göstermesini emretmesi, aradaki akrabalık bağından dolayıdır. Fakat ona zekat verememekle birlikte ona sadaka vermesi üzerine vaciptir.

15- Ölen Kimse Adına Verilen Sadaka Sevabının Ölüye Ulaşması

924- Hz. Âisc (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Annem ansızın öldü. Vasiyet de etmedi. Sanırım ki, konuşmuş olmaya güç yetirse îdi, sadaka verilmesini vasiyet ede)rdi. Şimdi onun adına sadaka versem, annem sevabına nail olur mu?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet" diye cevap verdi. [46]

Açıklama:

Bu hadiste, ölünün ardından verilen sadakaların sevabının ölüye ulaşacağı ifade edilmektedir. İbn Mace, Vesaya 8 (2717)'de; ölünün ardından verilen sadakaların onun günahlarına kefaret olacağı belirtilmektedir. Yine İbn Mace, Vesaya 8 (2718)'de ise ölünün arkasından verilen sadakanın sevabının, hem ölüye ve hem de sadakayı veren kimseye yazılacağı belirtilmektedir.
Bir ölünün arkasından sadaka verebilmek için, ölünün bu sadakanın verilmesini vasiyet etmiş olması şart değildir.

16- Yapılan Her Türlü İyiliğe "Sadaka" Adı Verilmesi

925- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yapılan her iyilik, sadakadır." [47]

Açıklama:

Hadis, yapılan her iyiliğin ve haynn sadaka sevabı gibi sevabı olduğunu ifade etmektedir.
Ma'ruf, münkerin zıddı olup iyilik demektir.

Sadaka:

Allah rızası için verilen her şeydir.
"Sadaka" denilince, akla ilk gelen husus, maddi bağışlar yada yardımlardır. Halbuki Resulullah (s.a.v.), iyilik sayılan her şeyin, sadaka olduğunu belirtmiştir. Yine Resulullah (s.a.v.), bunun yanı sıra teşbih, tekbir, tebessüm gibi hususlarında sadaka olduğunu söylemiştir.
O halde sadakayı, maddi yardımlar ile sınırlandırmayıp tam aksine sadakanın alanını daha da genişleterek tatlı bir söz, başkalarını rahatsız edici davranışlardan kaçınma gibi hususları da dahil etmek gerekmektedir. Böylece herkes, mutlaka bir sadaka da bulunma imkanına kavuşmuş olmaktadır. Buna göre maddi imkansızlık içinde bulunan yada muhtaç olan kimseler bile, iyilik yapmak suretiyle sadaka yapma imkanına kavuşmuş olmaktadırlar. Yalnız yapılan iyiliğin ibadet sayılabilmesi için, onun, iyi niyetle yapılmış olması gerekmektedir.
Nitekim konuyla ilgili olarak Ebu Zerr (r.a)'tan şöyle bir hadis nakledilmiştir:
"Din kardeşinin yüzüne gülümsemen, senin için bir sadakadır. İyiliği emredip kötülükten men etmen, senin için bir sadakadır. Sapıklık yurdunda bir adamı irşat etmen, senin için bir sadakadır. Yoldan taşı, dikeni ve kemiği kaldırıp yolun kenarına atman, senin için bir sadakadır. Su kovandan din kardeşinin kovasına su boşaltman, senin için bir sadakadır." [48]

926- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden bazı kimseler, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Servet sahibi kimseler sevapları alıp gittiler; bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar ve mallarının fazlalarını sadaka olarak veriyorlar" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Allah size tasadduk edecek bîr şey vermemiş mi? Her teşbih subhanallah sözün)e karşılık bir sadaka, her tekbir "Allahu Ekber" sözüne karşılık bir sadaka, her tahmid "Elhamdülillah" sözüne karşılık bir sadaka, her tahlil Lâ "İlahe illallah" sözüne karşılık bir sadaka, emr-i bi'l-ma'ruf bir sadaka, kötülükten alıkoyma bir sadakadır. Hatta sizden birisinin (hammıyla yaptığı) cinsel ilişki de bile bir sadaka vardır" buyurdu. Sahabiler:

"Ey Allah'ın resulü! Birimiz şehvetini meşru çerçevede tatmin ederse onda da bir sevab var mıdır?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Ne dersiniz? O kimse şehvetini haramla tatmin ederse ona günah olmayacak mı? İşte bunun gibi, helal yolla şehvetini tatmin ettiği zaman da ona sevab vardır" buyurdu. [49]

Açıklama:

Bir önceki hadiste genel anlamda sadaka üzerinde durulurken, burada nelerin sadaka grubuna gireceği belirtilmektedir. Buna göre "Subhanallah", "Allahu Ekber", "Elhamdulillah", "La ilahe illallah" demek, "İyiliği emredip kötülükten men etmek", hatta "Kişinin hanımıyla cinsel ilişkide bulunması" bile sadaka içerisinde yer almaktadır.

927- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Adem oğullarından her insan 360 mafsal/eklemle yaratılmıştır. Buna göre kim bu 360 eklem sayısınca Allah'a tekbir getirir, hamd eder, tehlil ile teşbih eyler ve istiğfarda bulunur, insanların yolundan bir taşı yada dikeni veya kemiği kenara atar, bir iyiliği emreder veya bir kötülükten alı oyarsa gerçekten, o gün kendini cehennemden uzaklaştırmış olarak hareket der." [50]

928- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Her müslümana sadaka vermek vaciptir" buyurdu. Bunun üzerine ona:
"Ya sadaka verecek bir şey bulamazsa, o zaman ne dersin?" denildi. Peygamber (s.a.v.):
"İki eliyle çalışır, böylece hem kendisine yarar sağlar ve hem de sadaka verir" buyurdu. Ona:
"Ya buna gücü yetmezse, o zaman ne dersin?" denildi. Peygamber (s.a.v.):
"Sıkıntıda olan ihtiyaç sahibi kimseye yardım eder" buyurdu. Yine ona:
"Ya buna da gücü yetmezse, o zaman ne dersin?" denildi. Peygamber (s.a.v.):
"İyiliği yada hayrı emreder" buyurdu. Soru soranlardan birisi:
"Eğer buna da gücü yetmezse, o zaman ne buyurursun?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Kötülüğü yapmaktan kendini tutar. Çünkü bu da, bir sadakadır" buyurdu. [51]
Burada herhalükarda sadaka vermeye teşvik edilmektedir. Yani durumum kötü diye sadaka vermekten kurtulunamayacağı belirtilmektedir. Hatta maddi durumu kötü olan bir kişinin kötülüğe engel olması bile, vermesi gereken sadaka gibi olduğu vurgulanarak kişi maddi olarak sadaka vermenin yanısıra manevi olarak da sadaka verebileceğine dikkat çekilmektedir.

929- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İçinde güneş doğan her günde, eklemi için vermesi gereken bir sadaka vardır. Örneğin, iki kişinin arasında adaletle hükmen, bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseye yardım ederek hayvanına bindirmen yada eşyasını hayvanına yüklemen, bir sadakadır. Güzel bir söz, sadakadır. Namaza giderken attığın her adım, bir sadakadır. Yoldan eziyet verici şeyleri gidermen, bir sadakadır." [52]

Açıklama:
Bu hadise göre; kemikler, insanın vücûdunda esâs olan organlardır. Zira insanın hareket ve hareketsiz olma hali ancak onlarla mümkün olur. Dolayısıyla kemikler, Allah Teâlâ'nın insana bahşettiği en büyük nimetlerdendir. Her kemik nimetine karşılık bir sadaka vacip kılmak suretiyle onlann şükrünü istemek, Allah Teâlâ'nın hakkıdır. Lâkin Yüce Allah, lütfu merhamet buyurarak bunu istememiş, insanlar arasında adalete riâyet ve yoldan insanlara eza verecek şeyleri atmak gibi fiilleri sadaka kabul ederek kullarının şükür borcunu hafifletmiştir. Bu doğrultuda namaza giderken. atılan her adım dahî sadaka sayılmıştır. Bundan maksat; her adım karşılığında bir derece yükseltmek ve bir günâh affetmektir. Onun içindir ki, Resulullah (s.a.v.) camiye giderken çok adım atmayı teşvik etmiş, koşarak gitmeyi yasaklamıştır. [53]

17- Malını İnfak Eden Kimse İle Etmeyen Kimsenin Durumu

930- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kulların sabahladığı her gün mutlaka iki melek yeryüzüne inip birisi:
"Allah'ım! Malını infak eden kimseye, verdiğine bedel olarak mal ver" diye dua eder. Diğeri de:
"Allahım! Malını infak etmeyen kimseye, vermediğine karşılık olarak malını telef et" diye beddua eder." [54]

Açıklama:

Mal tamamıyla Allah'ındır ve İnsanların bu malda yararlanma hakkına sahip olmaktan öte bir sahiplikleri yoktur. Allah, infakta bulunma işini, insanların arzusuna bırakmıştır. Zaten insanların infak etmemeleri de şaşılacak bir durum değil midir? Çünkü onlar, Allah'ın kendilerine rızık olarak ihsan ettiği ve onlara verdiğinden başkasından infsk etmiyorlar. Nitekim yüce Allah,
"Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine nzık olarak verdiğinden infak etmiş olsalardı, bu kendilerine zarar mı idi?" [55] buyurmaktadır. Allah, insanlara infakta bulunmalarını her emrettiğinde, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu ve onları rızıklandırdığı maldan infak edeceklerini de hatırlatmıştır. Bu konudaki ayetlerden bazısı şunlardır:
"Herhangi birinize ölüm gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan infak edin." [56]
"Ey iman edenler! İçinde ne bir alışveri ve ne bir dostluk bulunmayan bir gün gelmezden evvel, sîze verdiğimiz rızıktan infak edin." [57]
"İman eden kullarıma de ki: Namazı dosdoğru kılsınlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden gizli ve açık infak etsinler." [58]
"Onlar öyle müminlerdir ki, gayb'a imân ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden infak ederler." [59]
Mal Allah'ın malı olduğuna ve üzerinde halifeliğe getirmiş olduğu insanların elinde bir emanet ularak bulunduğun göre, Allah'ın mal hakkında kendilerine vermiş olduğu emirleri yerine getirmekten geri kalmak imkânı insanlar için sözkonusu değildir. O halde Allah, insanlara bu maldan bir kimini bazı kimselere vermelerini emr etmiş ise, bunu yerine getirmeye çalışmaları gerekmektedir. Çünkü bu kimselere Allah'ı ait olan maldan başka bir maldan veriyor değillerdir.
"Bir de onlara, Allah'ın size vermiş olduğu kendi malından verin." [60]
Elinde bir miktar mal bulunan her kişiye düşen görev, bu konuda Allah'a itaat etmektir. Elinde bulunan bu mal, ister az olsun, isterse de çok fark etmez.
"Rızkı kendisine daraltılmış bulunan da Allah'ın ona verdiğinden infak etsin. Allah, hiçbir nefse ona verdiğinden başkasını yüklemez." [61]
Sakın hiçbir kimse, Allah'a ait olan maldan elinde bulunanı yalnızca kendisinin olmak üzere verdiğini sanmasın ve hiçbir şekilde hak sahiplerine o maldaki haklarını vermek konusunda cimrilik etmesin. Çünkü Allah'ın insanları rızıklandırması ve mülkünden onlara birşeyler vermesi, O'nun emir ve yasaklan çerçevesinde onu yönetmeleri içindir. Allah, birtakım kimselere rızık bakımından diğerlerine oranla bir üstünlük vermiş ise, fazla rızka sahip olan. infak ettiğinde veya başkasına birşeyler verdiğinde sakın kendi rızkından birşeyler verdiğini sanmasın. O, Allah'ın malından infak etmekte olduğunu, kendi yanından hiçbir şey vermediğini iyice bilmelidir. Şu da unutulmamalıdır kî, insan yalnızca bir aracıdır. Allah'ın malından kendisi için birşeyler alıkoyduğu gibi, aynı maldan başkasına da vermiştir o kadar.
Buna göre vakti ve durumu varken elini çabuk tutup kendisinde emaneten duran maldan sadaka vermeyen kimselerin malı telef olmayı hak eder.
Hadis, aile fertlerine, yakınlara ve fakirlere infak gibi hayrlara teşvik etmektedir.

18- Sadakayı Kabul Edecek Kimselere, Kötü Zaman Meydana Gelmeden Önce Onlara Sadaka Vermeye Teşvik

931- Harise b. Vehb (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Sadaka verin! Çünkü yakında öyle bir zaman gelecek ki, bir adam sadakasını diyar diyar dolaştıracak da kendisine sadaka vermek istediği kimse:
"Bu sadakayı bana dün getirmiş olsaydın kabul ederdim. Fakat şimdi benim ona ihtiyacım yok" diyecek. Sonuç olarak sadakasını kabul

edecek hiç kimse bulamayacak." [62]

932- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlara mutlaka öyle bîr zaman gelecek ki, bir kimse altından olan zekatını diyar diyar dolaştıracak, onu alacak hiç kimse bulamayacak. Yine bu zamanda erkeklerin az olmasından ve kadınların çok olmasından dolayı bir erkeğin peşinden ona sığınmak isteyen 40 kadının gittiği görülecek." [63]

Açıklama:

Buradaki "Kırk" sayısı, çokluktan kinaye olabilir.
Hadiste geleceği haber verilen zaman, kıyamet alametlerinin belirdiği vakittir. Herkes dünyanın sonu geldiğini anlayarak mal biriktirmekten vazgeçecektir.

933- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet şu hal meydana gelmedikçe kopmaz: Mal çoğalır, hatta dolup taşar. Öyle ki bir adam, malının zekatını çıkarır, fakat bu zekatı kabul edecek hiç kimse bulamayacak. Hatta Arabistan/Arap toprakları, çayırlıklara ve nehirlere dönüşür." [64]

Açıklama:

Hadis, Arap diyarının çayır ve çimenliklere dönmsenden maksat; bu toprakların, son derece ziraata elverişli hale getirilmesidir.

934- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yer bütün ciğerpare zenginliklerini, altın ve gümüşten sütunlar halinde kusar. Derken katil gelip:
"Ben bunun yüzünden öldürmüştüm" der. Yol kesici gelip:
"Ben bunlar için (insanlarla olan ilişkimi) kesip kopardım" der. Hırsız
"Elim, bunun için kesildi" der.
"Daha sonra bu zenginlikleri terk edip bunlardan hiçbir şey almazlar." [65]

Açıklama:

Hadis, kıyamet alametlerini bildirmektedir. Bu hal, kıyamete yakın ortaya çıkacağı içindir ki, vaktiyle altın İle gümüş uğrunda can veren katil kimse, yol kesici kimse ile hırsız bunları önünlerinde hazır buldukları halde bile bunların bir parçasını bile almayacaktır. Çünkü kıyametin kopması yaklaşmıştır

19- Helal Kazançtan Verilen Sadakanın Kabulü Ve Sevabının Artırılması

935. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, helal kazancından sadaka verirse, Rahman Allah bunu sağiy-fa/cani gönülden kabul eder. Zaten Allah sadece temiz (kazançtan) başkasını kabul etmez. Eğer bu verdiği sadaka bir hurma tanesi kadar olsa bile Rahman, sizin tayı veya deve yavrusunu büyüttüğünüz gibi bunu katma alıp büyük bir dağ olana kadar büyütür."[66]

936- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ey insanlar! Doğrusu Allah, Tayyib noksanlıklardan paktır. Tayyîb temiz ve helal olandan başka bir şeyî kabul etmez. Allah, peygamberlere emrettiği şeyleri müminlere de emredip:
"Ey peygamberler! Temiz ve helal olan şeylerden yiyin; güzel amel ve hareketlerde bulunun. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilirim" [67] buyurmaktadır. Başka bir ayette ise
"Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin" [68] buyurmaktadır.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Bir kimse Allah'a itaat yolunda uzun sefere çıkar, saçları dağılmış, toza toprağa bulanmış bir halde ellerini semaya kaldırıp:
"Ya Rabbi! Ya Rabbi!" diye dua eder. Halbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, kısacası kendisi haramla beslenmiş olursa böylesinin duası nasıl kabul edilir?!" buyurdu. [69]

20- Yarım Bir Hurma Veya Güzel Bir Sözle De Olsa Sadakaya Teşvik Ve Sadakanın Cehennemden Koruyan Bir Perde Olması

937- Adiyy b. Hatim (r.a)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Sîzden her kim yarım hurmayla bile olsa (sadaka vermek suretiyle) cehennemden korunabilecekse hemen bunu yapsın." [70]

Açıklama:

İslam dininde imandan sonra ilk akla gelen iki rükünden birincisi, namaz; ikincisi de zekattır. Kur'an, "Namaz kılı" derken, ardından da "Zekatı verin" diye emreder.
Zekatın namazla aynı doğrultuda emredilmesi, İslam dininin, sadece ahiret hayatı ve ibadetle meşgul olan bir din olmayıp bir medeniyet dini olduğunun, dünya hayatını ahiret hayatından, ahiret hayatînin da dünya hayatından ayırmayan, ikisini bir mütalaa eden bir hayat ve devlet dinidir.
Zekat vermek suretiyle, hem maddi ve hem de dünyevi hayatımız düzenlenecektir. Zekatla; zenginin malı günahtan, ruhu cimrilikten temizlediği gibi, fakirin de gönlü zengine ve dünyaya karşı kinden temizlenmiş olur. Böylece toplumun İki zümresi, sulha kavuşmuş olur. Dolayısıyla da bir rriüslümanın, az da olsa, bir hurmanın yarısı kadar bile sadaka vermesi, kendini cehennem kurtulmasını sağlar.

938- Adiyy b. Hatim (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah, sizin her birinizle arada tercüman olmaksızın kesinlikle konuşacaktır. Bu sırada o kimse sağına bakacak, önceden gönderdiğinden başka bir şey göremeyecek; soluna bakacak, önceden gönderdiğinden başka bir şey göremeyecek. Önüne bakacak, karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecek. Dolayısıyla yarım hurmayla bile olsa cehennemden sadaka vermek suretiyle korunun." [71]

939- Adiyy b. Hatim (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), üç defa cehennemden söz edip ondan Allah'a sığındı ve yüzünü çevirdi. Sonra da:
Yarım hurmayla bile olsa cehennemden sadaka vermek suretiyle korunun. Eğer sadaka verecek yarım hurma bulamazsanız, o zaman güzel bîr söz söylemekle cehennemden korunun" buyurdu. [72]

940- Cerîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz gündüzün ortasında Resulullah (s.a.v.)'in yanında oturuyorduk. Derken yalın ayak, kapları postu rengindeki gömleklerini veya abalarını başlarına geçirmiş, kılıçlarını çekmiş, çoğu hattâ hepsi Mudarr kabilesine mensup çıplak bir takım adamlar Peygamber (s.a.v.)'e geldiler. Resulullah (s.a.v.), onların muhtaç hâlini görünce yüzü değişti. İçeri girip çıktıktan sonra Bilâl'e emretti. Bilâl, ezanı okuyup kamet gelirdi. Resulullah (s.a.v.) namazı kıldırdı. Sonra hutbe okudu ve:
"Ey insanlar! Sîzi bir tek candan yaratan Rabbmizden korkun" [73] âyetini sonuna yâni;
"Şüphesiz ki Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir" [74] âyetine kadar okudu. Sonra Haşr süresindeki *"Allah'tan korkun. Her nefis yarın*

ahiret için ne gönderdiğine bir baksın. Allah'tan korkun" [75] ayetini okudu.
"Bir adam dinarından, dirheminden, elbisesinden, bir sa buğdayından, bir sa kuru hurmasından sadaka vermelidir. Velev ki yarım hurma olsun" buyurdu.
Derken Ensâr'dan bir kimse hemen hemen elinin taşıyamayacağı kadar, hattâ elinin taşımaktan âciz kaldığı bir kase getirdi. Sonra bir biri ardınca herkes bir şeyler getirdi. Sonuçta, yiyecek ve elbiseden oluşmuş iki yığın gördüm. Resulullah (s.a.v.)'in (mübarek) yüzünü, altınla yaldızlanmış gibi parladığını gördüm. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Her kim İslam'da güzel bir çığır açarsa, o çığırın ecriyle kendisinden sonra o çığırla amel edenlerin ecirlerinden hiç bir şey noksan edilmemek şartıyla sevapları kendine aittir. Ve her kim İslâm'da kötü bir çığır açarsa o çığırın vebaliyle kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebalı hiç bir noksanları olmamak üzere ona aittir" buyurdu. [76]

21- Ücretle Yük Taşıyarak Sadaka Vermek Ve Sadaka Veren Kimseyi (Az Verdi Diye) Küçümsemekten Kesinlikle Kaçınmak

941- Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivyat edilmiştir:
"Sadaka vermekle emrolunduk. Sadaka verecek bir şey sağlamak için hamallık yapıyorduk. Ebu Akîl, yarım sa sadaka getirdi. Bir başkası da onunkinden daha çok bir şey getirdi. Derken münafıklar:
"Şüphesiz ki Allah, bunun getirdiği sadakadan çok yukarıdadır. Diğeri de, yaptığı hayrı ancak ve ancak gösteriş olsun diye yapmıştır" dediler. Bunun üzerine:
"Mü'minlerden, sadaka verme hususunda gönülden davrananlar ile güçlerinin yetebileceğinden başkasını bulamayanları alaya alanlar var ya! İşte Allah, onları maskaraya alır. Onlar için acı veren bir azab vardır" [77] ayeti indi. [78]

22- Sağmal Hayvanları Bir Müddetliğine Bir Kimseye Kullanmak Üzere Emaneten Verilip Sonra O Hayvanların Tekrar Sahibine İade Edilmesinin Fazileti

942- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.). şöyle buyurmaktadır:
"Dikkat edin ki! Sabahleyin bir kap, akşemleyin bir kap süt veren bir deveyi, sütünden faydalanması için bir aileye emaneten veren bir kimse Çin, bunun sevabı çok büyük olur." [79]

943- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), bazı hasletleri söyleyip bunları yasakladı, sonra da:
"Kim bir müddet faydalanıp tekrar sahibine iade edilmek üzere sağmal bir hayvanı birilerine emaneten verirse, o hayvanın sabahki sağımından bir sadaka almış ve akşamki sağımından da bir sadaka almış olur"buyurdu.[80]

23- Cömert Kimse İlecimri Kimsenin Misali

944- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İntak edici kimse ile sadaka verici kimsenin misali, üzerinde memelerinin yanından köprücük kemiklerine kadar vücutlarının kaplayan demirden iki cübbe veya iki zırlı bulunan kimsenin misali gibidir.
İnfak edici kimse diğer ravi: "Sadaka verici" dedi sadaka vermek istediğinde zırhı onun bedeni üzerinde genişler yada uzar.
Cimri olan kimse ise bir şey infak etmek istediğinde zırhı üzerinde büzülür ve her bir halka kendi yerini alır. Öyle ki o kimsenin parmak uçlarını kaplar ve izlerini yok eder." [81]

Açıklama:

Bu hadislerde cömert ile cimrinin ruh halleri en açık bir temsille tasvir edilmektedir: Cömert, ihtiyaç içinde bulunanlara yardıma koşmakla gönlünde bir rahatlık ve sevinç duyar. Bu iç açıklığının ve hazzın parmaklarına kadar bütün vücûdunu kapladığını nefsinde hisseder. Bir de bu cömertlik, onun ruhî ve hârici bütün ayıblarını tamamıyla örter.
Cimri ise, düşkünlere ve fakirlere karşı kalın yürekli olmakla beraber, gönlünde fıtrî bir merhamet duygusu da vardır. Fakat cimriliği bu asıl duyguyu galebe etmektedir. O, gönlündeki bu iki zıt eğilimden dolayı dâima bir ızdırâp içindedir. Bu izdırap Allah'ın fıtrat gereğince cahillerde yarattığı bir iç üzüntüsü, bir gönül darlığıdır ki hadiste ifade edildiği gibi bu ruhî hal cimriyi baştan aşağıya kadar cendere içinde gibi sıkıştırır durur. Bir fakire yardım edip de bu gönül azabından kurtulmayı başaramaz. [82]

24- Sadaka, Layık Olmayan Kimselerin Eline Geçse De Sadaka Veren İçin Sevabın Gerçekleşmesi

945- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İsrail oğullarından bir adam:
"Ben bu gece mutlaka bir sadaka vereceğim" deyip sadakasını çıkarıp bilmeden zinakar bir kadının eline verdi. Bunun üzerine halk:
"Bu gece zinakar bir kadına sadaka verildi" diye laf etmeye başladılar. Sadakayı veren kimse bundan etkilenmeyip:
"Allahım! Zinakar bir kadına sadaka verdiğim için sana hamd olsun. Yine birisine mutlaka sadaka vereceğim" deyip sadakasını çıkarıp bilmeden zengin bir adamın eline verdi. Bunun üzerine halk:
"Bir zengine sadaka verildi" diye laf etmeye başladılar. Sadakayı veren kimse bundan da etkilenmeyip:
"Allahım! Bir zengine sadaka verdiğim için sana hamd olsun. Yine birisine mutlaka sadaka vereceğim" deyip sadakasını çıkarıp bilmeden hırsız bir adamın eline verdi. Bunun üzerine halk:
"Bir hırsıza sadaka verildi" diye laf etmeye başladılar. Sadakayı veren kimse bundan da etkilenmeyip:
"Allahım! Zinakar bir kadına, bir zengine ve bir hırsıza sırf senin rızanı kazanmak için sadaka verdiğim için sana hamd olsun" dedi.
Daha sonra bu kimseye rüyasında gelinip ona:
"Senin sadakan kabul olundu. Zinakar kadına gelince; umulur kî bu sadaka sebebiyle zina etmekten vazgeçip iffetli bir hayata kavuşur. Umulur ki zengin kimse de bundan ibret alıp Allah'ın kendisine verdiği maldan insanlara infak eder. Yine umulur ki hırsız kimse de bu sadaka sebebiyle hırsızlığından vazgeçip temiz bir hayata kavuşur" dîye müjde verildi." [83]

Açıklama:

Yani sadakalarımı bu kötü kimselere kendi irâdemle değil, senin irâdenle verdim. Senin irâden ise pek güzeldir, irâdenin mekruh bir şeye ilişmesinden dolayı senden başkası hamd olunmaz. İşte ben haddizatında güzelden başka bîr şey olmayan bu irâde tecellilerine de hamd ediyorum demek oluyor.
Hadisten, zekât ve sadakanın ahlâkı güzelleştirmekte etkili olduğu anlaşılıyor. Bazı İnsanlar, ne kadar kötü olurlarsa olsunlar, gördükleri iyiliğin etkisiyle kötü hayatlarından dönebilirler. Zaruretler ve ihtiyaçlar sebebiyle bu kötü yollara düşenler de, zekâtların ve sadakaların uyarıcı rolleri elbette büyüktür.
Bu hadisten, sadakanın gizlice ve ihlâsia verilmesinin faziletli olduğu da anlaşılmaktadır. [84]

25- Güvenilir Vekil, Mal Sahibinin Malından Ve Kadında Kocasının Malından, Bunların Açık Ve Örfi İzinleriyle Zararsız Bir Şekilde Sadaka Verdiklerinde Bunlara Sevab Olması

946- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslüman, güvenilir, kendisine emredileni eksiksiz bir şekilde yerine getiren, kendisine emredilen kimseye ödenmek istenileni ödeyen vekil kimse, sadaka veren iki kişiden bîridir." [85]

Açıklama:

Bu hadis, başkasının malını koruyup verilmesi gereken yere onu ulaştıran vekilin, mal sahibi gibi ecir alacağını belirtmektedir.

947- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kadın, kocasının evinin yiyeceğinden kötülük kast etmeksizin înfak ederse, ona intakın sevabı, kocasına da kazanmasının sevabı verilir. Hizmetçisine de, o kadar sevap verilir. Bunlardan birisi, diğerinin sevabından bir şey eksiltmez." [86]

Açıklama:

Bu hadis; kadının, erkeğin kazancından tasarrufta bulunması, bazı kayıt ve şartlara bağlanmıştır. Hadiste geçen "Kötülük kast etmeksizin" kaydı; intak edilen şeyin, adeten verilen şeylerden olması, örfen belirlenmiş miktarları geçmemesi, israf sınırlarına varmaması, aile dirliğini bozmaması gibi hususları içermektedir.
Asıl önemli olan; kadın yada hizmetçinin, mal sahibinin infaka rızasının olup olmadığını bilmesidir. Bu bakımdan kadının, kocasına ait maldaki tasarrufunun sahih olması, erkeğin açıkça veya delaleten iznini bilmesine bağlıdır. Koca ile diğer insanlar arasında bu bakımdan bir fark yoktur.
Örneğin, kadın, örfen verilecek miktarda ve verilmesi adet olan bir şeyi vermişse, kocanın delaîeten izni var sayılır. Eğer örf, kesin olarak izne delalet etmiyorsa, kocanın izni şüpheli ise veya verilen malın benzelerine, kocanın cimrilik yaptığı bilinir ve onun bu halinden razı olmayacağı anlaşılırsa, kadının yada başkasının o malı bir başkasına sadaka niyetiyle vermesi caiz olmaz. Açıkça mal sahibinin izninin alınması gerekir.

26- El Altında Çalışan Kimsenin, Efendisinin Malından İnfak Etmesi

948- Abi'l-Lahm'ın azadlısı Umeyr'den rivayet edilmiştir: "Ben, köle idim. Bir gün Resulullah (s.a.v.)'e:
"Efendilerimin mallarından bir şeyi sadaka olarak verebilir miyim?" diye sordum. O da:
"Evet, edebilirsin. Sevabı da aranızda yarı yarıya olur" buyurdu. [87]

949- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kocası yanında iken onun izni olmaksızın kadın nafile oruç tutmasın. Kocası yanında iken onun izni olmadan onun kazancından kadın ne infak ederse, sevabının yarısı kocasının olur." [88]

Açıklama:

Hadisi, "Kadın, kocasının bilgisi dışında kendi nafakasına düşen erkeğin malından aîir ve onu infak ederse" şeklinde anlamak gerekmektedir. Böylece erke, verilen mal kendi kazancından olduğu ve kadın da kendi nafakasından verdiği için ecre nail olur.
Buradaki ecrin yarısı, verilecek sadakadan hasıl olacak sevabın yarısı anlamında değildir. Çünkü 1039 nolu hadiste "Bunlardan birisi, diğerinin sevabından bir şey eksiltmez" hükmü yer almıştı. O halde bu hadisteki "Ecrin yarısı" ifadesini; kadın da, erkek gibi ecri hak kazanır şeklinde yorumlamak gerekmektedir.
Kirmâni'ye göre "Bunlardan birisi, diğerinin sevabından bir şey eksiltmez" hükmü, kadının infakı kocasının emri ve açık izniyle olursa geçerlidir. Bu hadiste olduğu gibi, erkeğin emri bulunmaz, fakat rızasının bulunduğu sanılırsa onlardan her birine hasıl olacak ecrin yarısı vardır. Böyle bir yorum ise, hadisin zahirine göre olmaktadır.

27- Sadaka İle Hayr İşlerini Biraraya Getiren Kimseler

950- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kim Allah yolunda iki çift/çeşit infakta bulunursa cennet kapılarından ona:
"Ey Allah'ın kulu! Bu bir hayrdir' diye seslenilir. Namaz kılan kimselerden ise namaz kapısından, cihad edenlerden ise cihad kapısından, sadaka verenlerden ise sadaka kapısından ve oruç tutanlardan ise Reyyân kapısından çağrılacaktır" buyurdu. Ebu Bekr:
"Ey Allah'ın resulü! Bir kimsenin bu kapıların hepsinden çağrılmasında bir problem var mı? Acaba bir kimse bu kapıların hepsinden çağrılabilir mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, ben senin bu kimselerden olacağım umuyorum" buyurdu. [89]

951- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bugün içinizden kim oruçlu olarak sabahladı?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Bugün içinizden kim bir cenazenin peşin gitti?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Bugün içinizden kim bir düşkünü doyurdu?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Bugün içinizden kim bir hasta ziyareti yaptı?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Bu hasletler kendisinde toplanan bir kimse, elbette cennete girer" buyurdu. [90]

28- İnfak Etmeye Teşvik Ve Cimriliğin Kötülenmesi

952- Esma bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"İnfak et yada dök veya ver! Verdiğinin sayısını sayma, Allah'da sana karşı nimetlerini sayar" buyurdu. [91]

953- Esma bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Esma, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın peygamberi! Eşim Zübeyr'in bana getirdiği şeylerden başka hiçbir şeyim yok. Onun bana getirdiklerinden bir parça infak etsem bana bir günah var mıdır?" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Gücünün yettiği kadar infakta bulun. Malının fazlasını saklama ki, Allah'da sana karşı nimetlerini saklar" buyurdu. [92]

29- Az Bir Şey De Olsa Sadaka Vermeye Teşvik Ve Az Şeyi Küçük Görerek Vermekten Çekinmemek Gerektiği Meselesi

954- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ey müslüman kadınlar! Bir koyun parçası bile olsa komşu bir kadın, komşusunun verdiği sadakayı sakın küçük görmesin!" [93]

30- Sadakayı Gizli Vermenin Fazileti

955- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları kendi arşının gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde arşının gölgesinde gölgelendirecektir. Bunlar:
"Adaletli devlet başkanı.
"Allah'a ibadet ederek temiz bir hayat içerisinde serpilip büyüyen genç.

"Gönlü, mescitlere bağlı olan kimse.
"Allah için birbirlerini seven ve bu sevgiyle birleşip bu sevgiyle ayrılan iki kimse.
"Güzel ve mevki sahibi bir kadın, kendisini kötü bir eyleme davet ettiği halde:
"Ben Allah'tan korkarım" diyen kimse,
"Sol elinin verdiğini sağ eli duymayacak derecede gizli sadaka veren kimse,
"Tenha bir yerde Allah'ı lisanen yada kalben zikrederek gözlerinden yaşlar akan kimse." [94]

Açıklama:

Bu nebevi hadiste; dünyada iyi davranışlarını öne geçirmeleri ve güzel hasletlerle nitelenmeleri sebebiyle Ahiret'te İlahi lütfa ve ebedi mutluluğu elde eden kimseler, güzel ve övücü bir şekilde tanıtılmaktadır.
Görüldüğü üzere, Resulullah (s.a.v.), burada, bize, Allah ve Resulü' nün sevdiği bu hasletlerden biriyle vasıflanan herkesi Kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesi altında İlahi lütuflarla gölgelendirileceğim haber vermektedir.
Nitekim Resulullah (s.a.v.)'de, bunu; müminlerin bizzat kendilerini teşvik etmek için ve içlerinde bulunan şerefli ruhu, samimiyeti ve iyi davranış işleme ile ilgili duyguları harekete geçirmek için n güzel bir tarzda ve güzel bir üslupla açıklamıştır.
Bu da, onları, sağlam bir yön ile metoda yürütüp götürmek ve Allah'ın iyi kullarından olan kimselere uymalarını sağlamak içindir.
Dikkat edilirse, Resulullah (s.a.v.), bu hadiste, ilk önce; idareci kimsenin, insanlarda ada]eti sağlamaya yönelmesin ve Müslümanların işlerinden bir işi üstlenen veya lümanlann idaresini ele alan herkesin idaresi altındaki insanlara zulmetmekten kaçınma işaret etmektedir. İster bu, halifelik gibi genel yönetim olsun veya ister valilik ve kadılık bize yönetim olsun. Çünkü insanlar arasında adaleti uygulamak, Allah'ın farz kıldığı bir hükümdür. Zira Allah, kaynağı ne olursa olsun insanlara zulmedilmesinden hoşlanmaz ve hoş görmez.
Nitekim Yüce Allah, insanlar arasında adaletle hükrnedilmesi ve zulmedilmemesi ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:
"Ey Davud! Biz, seni, yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında 'hak ve adaletle' hükmet. Heva ve hevese uyma. Yoksa bu, seni, Allah'ın yolundan saptırır." [95]
Resulullah (s.a.v.), bu hadiste, ikinci olarak ta; gençlerin, hayata başladıkları andan ve tırnaklarının çıkmaya başlamasından itibaren Allah'ın emirlerini ve yasaklarını yerine getirmedeki itaate Allah'ın ve kula kulluktan kurtulup tek olan Allah'a ibadet etmeye yönelmelerine işaret etmektedir.
Bu da, o gençlerin, içerisinde yaşadıklan topluma yön verecek geleceğin insanları olmalarından ve İslam Dini'nin istediği örnek bir nesil toplumu gerçekleştirebilirlerinden ötürüdür. Nitekim Yüce Allah, örnek bir gençlik grubunu oluşturmuş "Ashabı Kehf"i yani bir mağarada uyuya kalan gençleri, Kur'an-ı Kerim'de şöyle övmektedir:
"Hakikaten mağarada kalan o gençler, Rab'lerine inanmış gençlerdi. Biz de, onların hidayetini artırdık." [96]
Görüldüğü üzere, gençler, ümidin ve arzunun var olduğu yerdir. Çünkü onlar, geleceğin İslam Toplumu'nu oluşturacak kimselerdir.
Üçüncü haslette ise; imanı sayesinde kalbini düzgün bir hale getiren ve vücudunun organları ile kalbi, dinin temeli olan namaza devam etme yolunda Allah'ı zikretmeye bağlı olan bu iyi kimsenin erdemliliğini yüceltme vardır. Bunun sebebi de; Mescitte devamlı olarak namazı kılmak suretiyle bir araya gelme sevgisi ile bundan kaynaklanan dostluğu kalplere yerleştirmek ve toplumsal yolda varlığını devam ettiren ümmetin saflarını Allah'ın Mescitlerinde birleştirmek içindir. Nitekim Yüce Allah, toplum içerisinde varlığını devam ettiren bu grubu şöyle övmektedir:
"Allah'ın yüksek tutulmasına ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evler mescitler de, insanlar, sabah-akşam Allah'ı teşbih ederler." [97]
Dördüncü haslette de; Resulullah (s.a.v.), dünyevi bir maksat veya maddi bir kazanç yada kötü bir menfaat için değil de, Allah rızası doğrultusunda bir kimseyi, sırf Allah için sevmeye işaret etmektedir.
Çünkü din; Allah için sevmeyi, Allah'ın rızası için bir araya gelmeyi ve Resulullah (s.a.v.)'in getirdiği Hak Davete sarılmayı gerektirmektedir. Bunun sebebi de, Allah için olan sevginin; temiz, berrak, saf ve kutsal olmasıdır!.
Beşinci haslette de; insanlığın, temizlik ve berraklık adına düşündüğünü açıklama var. Bu da; sahibini, çirkin hallere düşmekten koruyan vicdan temizliği ile imanın berraklığıdır. Bu çirkin hal ise; mevki ve soy sahibi güzel bir kadına gönül verme işi olan fitneyle sapitmadır. Çünkü böylesi bir kadın, erkeği, zina etmek için kendisine çağırmakta ve bu arzusu nedeniyle çirkin işini bu erkeğe yaptırmak istemektedir. Fakat bu kimse, Allah'tan korkarak böyle bir şeyi yapmaktan kaçınmaktadır.
Altıncı haslette de; burada, Resulullah (s.a.v.)'in en güzel bir şekilde tasvir ettiği açıklamanın şahaneliğini görmekteyiz. Çünkü bu ikram sahibi kimsenin özelliği, Allah'ın rızası için insanların gözlerinin göremeyeceği bir biçimde gizli olarak sadakasını veren kimseyi andırmaktadır. Zira Resulullah (s.a.v.)'in tasvir ettiği bu kimse, vereceği sadakasını, rahatlıkla ulaşabileceği en yakınındaki sol elinden bile gizlemektedir.
İşte Resulullah (s.a.v.), bu durumu, bize, sağ elin Allah yolunda infak ettiği sadakayı, sol elin hissetmeyeceği şeklinde tasvir etmektedir.
Sonuncu olarak ise; Resulullah (s.a.v.), bu hadisi şerifi, tenha bir yerde Allah korkusundan dolayı ağlayan kimsenin faziletiyle bitirmektedir.
Görüldüğü üzere, Resulullah (s.a.v.)'in, insanlara, en güzel yolu göstermesi ve onlara bilge oluşu, sırf Allah nzasını kazanmak içindir. Çünkü en güzel yol gösterme, nebevi kılavuzluk ve Muhammed'i bilgeliktir. [98]

31- Sadakanın En Faziletlisinin, Sıhhatli Kimsenin İle Mala Çok Düşkün Olan Kimsenin Sadakası Olduğu Meselesi

956- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Sevab itibariyle hangi sadaka Allah katında daha büyüktür?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Sevabı büyük olan sadaka; sıhhatli, son derece mala düşkün olduğun, fakirlikten korktuğun ve zenginliği umduğun halde verdiğin sadakadır. Bu sadaka verme işini, can gırtlağa dayanıp da filana şu kadar, filana şu kadar verilsin deyinceye kadar geri bırakma. Dikkat et ki, o mal, zaten filanın olmuştur" buyurdu. [99]

Açıklama:

İnsan sıhhati, gücü ve kuvveti yerinde olup hayat ve ümit dolu olduğu yıllarda mala ve mülke karşı daha düşkün olduğundan hayatının bu döneminde Allah rızası için malının bir kısmını tasadduk etmesi, o kimsenin ihlasma, sadakatına ve dolayısıyla sevabının da o nispette büyüklüğüne delâlet eder.
İnsan hayattan ümidini kestiği ya da ölüm döşeğine düştüğü zaman, dünya malına karşı hırsı ve dolayısıyla cimriliği kalmadığı için hayatının bu döneminde vereceği sadakaların sevabı da az olabilir.
İşte bu hadiste, bu gerçeklere işaret edilerek insanın vereceği sadakayı ölüm döşeğine düşünceye kadar bekletmenin doğru olmayacağı ifade edilmektedir. Çünkü ölüm döşeğine düşen bir kimsenin malına mirasçıların hakkı tealluk etmiş olduğundan malının tümü üzerinde yetkisi kalmamış, sadece üçtebiri üzerinde tasarruf etme hakkı kalmıştır. Geriye kalan üçteikisi ise varislerin olmuştur.
İşte metinde geçen "Mal, zaten filanın olmuştur" cümlesiyle bu gerçek ifade edilmek istenmiştir. Bu cümleden önce geçen "Filana şu kadar, filana şu kadar" lafızları ise kendilerine vasiyyet yapılacak kimseler ile vasiyyet edilecek maldan kinayedir.
Sonuç olarak, sadakanın en faziletlisi, insanın vücudu sıhhate ve mala ihtiyacı varken verdiği sadakadır. Ölüm döşeğine düşen kimsenin vasiyette bulunmaktan başka yapabileceği bir hayır yoktur. Bilindiği gibi o da sınırlıdır. Hele insanın yapacağı hayrı son nefesine kadar bekletmesi ise son derece büyük bir gaflettir. Çünkü insanın son nefesinde yapacağı tasarrufların hiçbiri geçerli değildir.

32- Veren Elin, Alan Elden Daha Hayrlı Olması

957- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) minberde sadaka vermeyi ve dilenmekten uzak durmayı anlatırken:
"Yukarıdaki el, aşağıdaki elden daha hayrhdır. Yukarıdaki el, infakta bulunan eldir ve aşağıdaki el ise dilenen eldir" buyurdu. [100]

958- Hakim b. Hizam (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yukarıdaki/veren el, aşağıdaki/alan elden daha hayırlıdır. Sadaka verme işine, önce bakımını üstlendiğin kimselerden başla." [101]

959- Hakîm b. Hizam (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'den bir şey istedim. O da istediğim şeyi bana verdi. Sonra tekrar ondan bir şey istedim. O da istediğim şeyi bana verdi. Sonra tekrar bir daha ondan bir şey istedim. O da istediğim şeyi bana verdi. Daha sonra:
"Gerçekten şu mal, yeşil ve tatlıdır. Dolayısıyla onu kim gönül hoşluğuyla alırsa o mal hususunda o kimseye bereket verilir. Kim de ona göz dikerek alırsa o mal hususunda o kimseye bereket verilmez. Bu kimse, yiyip de doymayan kimse gibi olur. Veren el, alan elden daha hayrhdır" buyurdu. [102]

960- Ebu Ümâme (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ey Adem oğlu! Senin fazla malını sadaka olarak vermen, kendin için hayr, vermemen ise serdir. Fakat kendine yetecek kadar elinde mal bulundurduğundan dolayı sorumlu tutulmazsın. Sadaka verme işine, önce bakımını üstlendiğin kimselerden başla. Veren el, alan elden daha hayrlıdır." [103]

Açıklama:

Burada insanın zaruri ihtiyaçlanndan fazla olan malını hayr yollarına harcamasının sevap yönünden daha hayrlı olduğu, vermeyip biriktirmenin insanın kendisine hiçbir hayr ve sevab sağlamayacağı ifade edilmektedir.

33- Dilenmenin Yasak Olması

961- Muâviye b. Ebi Süfyân (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Mal hususunda benden bir şey istemekte ısrar etmeyin. Vallahi, içinizden birisi benden bir şey ister de razı olmadığım halde benden bir şey kopartırsa verdiğim malın asla bereketini görmez." [104]

962- Muâviye b. Ebi Süfyân (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Muâviye, hutbe okurken şöyle dedi: Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Allah kime bir iyilik dilerse onu dinde derin kavrayışlı/fakih kılar. Ben dağıtıcıyım. Allah ise verendir" buyururken işittim. [105]

34- Geçinecek Bir Şey Bulamayan Ve Halını Anlayıp Ta Kendisine Sadaka Veren Bulunmayan Fakir Kimse

963- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Miskin/fakir; insanları dolaşıp ta insanların bir-iki lokma ve bir-iki hurma verdiği kimse değildir" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! O halde miskin kimdir?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Miskin; kendini gücendirecek bir şey bulamayan, halini anlayıp ta kendisine sadaka veren bulunmayan ve insanlardan bir şey istemeyen kimsedir" buyurdu. [106]

Açıklama:

Sadakaya muhtaç olan gerçek fakir, kapı kapı dolaşıp dilenen kimse değil yiyecek bulamayan, halini hiçbir kimseye arzetmediği için kimseden en ufak bir yardım görmeyen yoksul kimsedir. Burada kapılarda dolaşan dilencilerin fakir sayılmayacağı değil, onların tam manasıyla fakir sayılmadı klan ifade edilmektedir.
Dolayısıyla sadaka vermek için ehlini araştırmak ve öncelikli olarak onu dilenmeyen fakirlere vermek gerekir.

35- İnsanlar İçin Dilenmenin Çirkinliği

964- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden bir kısmı, dilenmekten asla vazgeçmez. Nihayet kıyamet günü yüzünde bir parça et olmaksızın Allah'a kavuşur." [107]

965- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim malını çoğaltmak için insanlardan mallarını isterse, o ancak ve ancak ateş parçası ister. Artık bunun İster azını ve ister çoğunu dilesin fark etmez." [108]

Açıklama:

Bu hadis, şer'an zengin sayılan kimseler hakkındadır. Şer'an zengin kimse ise Hanefi-lere göre; borcundan ve asıl ihtiyaçlarından fazla olarak zekata tabi malların herhangi birisinden nisap miktarına veya onun değerinde başka bir mala sahip olan kimsedir.

966- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Sizden birisinin gidip sırtıyla odun taşıması, bununla sadaka vermesi ve insanlara muhtaç olmaması, birisinden dilenmesinden çok daha iyidir. İstediği kimse, ya verir ya vermez. Veren el, alan elden daha üstündür. Sadaka verme işine, önce bakımını üstlendiğin kimselerden başla." [109]

Açıklama:

Hadis, çalışıp kazanmaya gücü yeten bir kimsenin mutlaka helâlinden kazanarak yemesi gerektiğini bildirmektedir.
Görülüyor ki, sırtla odun taşıyarak yahut hammallık ederek geçim sağlamak, ne ayıptır ve ne de günah!.. Ayıp hattâ haram olan meslek, el ayak tutarken dilencilik etmektir. Dilencilik bir kazanç sağlasa da sağlamasa da çirkin bir iştir. Resulullah (s.a.v.);
"İstediği kimse, ya verir ya vermez" buyurmakla buna işaret etmiştir. Zira dilecinin istediği verilirse kendisi minnet ve dilenme zilleti altında kaldığı gibi, verilmediği takdirde ise hüsran zilletiyle karşılaşabilir. Kından dolayıdır ki, sahabilerden birinin kamçısı yere düşse onu hiç kimseden istemezlermiş.

967- Avf b. Mâlik el-Eşcâî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, dokuz yada sekiz veya yedi kişi Resulullah (ş.a.v)'in yanında idik. Resulullah (s.a.v.), bize:
"Allah'ın resulüne biat etmez misiniz?" buyurdu. Biz:
"Ey Allah'ın resulü! Bizler, sana, çoktan biat ettik" dediler. Sonra yine:
"Allah'ın resulüne biat etmez misiniz?" buyurdu. Bunun üzerine biz ellerimizi açarak:
"Ey Allah'ın resulü! Biz sana biat ettik. Bir daha niye biat edeceğiz?" diye sorduk. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'a kulluk edeceğinize, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza, beş vakit namazı kılacağınıza, itaat edeceğinize ve -işitmediğimiz bir kelime söyledikten sonra başkalarından bir şev istemeyeceğinize dair biat edeceksiniz" buyurdu.
Daha sonra bu arkadaşlardan bazılarını gördüm. Bunlardan birisinin kamçısı yere düşerdi, onu kendisine uzatıverecek olan bir kimseden bunu istemezdi. [110]

Biat:

Müslümanların, İslam devlet başkanına, emirlerine itaat etmek üzere söz verdikleri sözdür.

36- Dilenmeleri Helal Olan Kimseler

968- Kabîsa b. Muhârik el-Hilâlî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Bir defasında bir kefillikten dolayı ağır bir borç altına girmiştim. Bu hususta bir şeyler istemek üzere Resulullah (s.a.v.)'e geldim. Bana:
"Biraz otur. Bize zekat malı malı getiren olur, sana ondan vermelerini emrederiz" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Ey Kabîsa! İstemek sadece şu üç sınıf insanlardan herhangi biri için helaldir:
1- *Bir kefillikten dolayı ağır borç altına giren kimseye, o malı elde edinceye kadar dilenmek helaldir. Sonra bundan vazgeçer.*
2- *Bütün malını helak eden, bir felaketle karşı karşıya kalan kimsenin geçim ihtiyacını sağlayıncaya kadar yada ihtiyacını giderinceye kadar dilenmesi helaldir.*
3- *Yoksulluğa maruz kalan, o derece ki kavminden aklı başında üç kimsenin geçim ihtiyacını sağlayıncaya kadar yada İhtiyacını giderinceye kadar dilenmesi helaldir.*
"Ey Kabîsa! Dilenmenin bundan ötesi haramdır. Dilenen kimse, dilendiği şeyi haram olarak yer." [111]

Açıklama:

Fakirlere, acizlere yardım etmeyi şiddetle emreden İslam dini, zarureti olmaksızın istemedi de aynı şiddetle yasaklamaktadır. İhtiyaç ve zaruret sınırlarını da son derece daraltmıştır. Bir günlük yiyeceği ve giyeceği olmak ve bunu kazanmaya kudret ve yeteneğe sahip, olmak, insanlardan bir şey istemeyi engelleyen bir sınır ve ölçü kabul edilmiştir.

37- İstemeden Ve Göz Dikmeden Kendisine Bir Şey Verilen Kimsenin Onu Almasının Mubah Olması

969- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bana bağışta bulunurdu. Ben de, ona:
"Onu, benden daha fakir olana ver" derdim. Hatta bir defasında bana bir mal vermişti. Ben de ona:
"Onu, benden daha fakir olana ver" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bunu al. İstemediğin ve göz dikmediğin halde sana bu maldan bîr şey gelirse onu al, fakat böyle olmayana gönül bağlama" buyurdu. [112]

38- Dünyaya Karşı Hırslı Olmanın Mekruh Olması

970- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İhtiyar kimsenin kalbi, iki şeyi sevme hususunda gençtir:
1- *Çok yaşama sevgisi.*
2- *Mal sevgisi."* [113]

971- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Adem oğlu, yaşlanır. Fakat onun iki şeyi genç kalır:
1- *Mala karşı hırslı olması.*
2- *Yaşamaya karşı hırslı olması."* [114]

Açıklama:

Yaşlılık döneminde gerek mal sevgisi ve gerekse yaşama sevgisinin güçlenmesi geneldir, insanların çoğunda görülür. Çünkü dindar kimse âhirete daha çok ibâdetle gidebilmek için çok yaşamak ister. Pek dindar olmayan kimseler de dünya hayatının zevkine alıştıkları için uzun süre yaşamak isterler, Mal sevgisine gelince dindar kimseler, yaşlandıktan sonra bakıma ve hizmete daha çok ihtiyaç olduğunu düşünerek bu İhtiyaçlarının giderilmesi bakımından onlarda mal sevgisi kendini gösterir. Dinî duygulan zayıf olan ve nefsi arzulara dalanlarda zevk ve sefa sürdürmek için mal düşkünlüğü güçlenir.
Dolayısıyla iki hadiste, yaşama sevgisi ile mal sevgisinin zikredilmesi; insanın en çok nefsini ön plana çıkarıp onu sevmesiyle olur. Bundan dolayı da uzun ömürlü olmak ister.

39- Adem Oğlunun İki Vadi Dolusu Malı Olsa, Bir Üçüncüsünü İstemesi

972- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Adem oğlunun iki vadi dolu malı olsa bir üçüncü vadi dolusu daha isterdi. Adem oğlunun karnını topraktan başka bir şey doldurmaz. Fakat Allah, tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder." [115]

973- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Adem oğlunun bir vadi dolusu malı olsa, bir kat daha olmasını İster. Adem oğlunun nefsini, ancak toprak doldurur. Allah, hırs ve ihtiras gibi kötü hasletlerden dolayı tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder" buyururken işittim. [116]

Açıklama:

Hadis, çoğunlukla İnsanların dünyaya karşı tamahkar olduklarını bildirmektedir.
Resulullah (s.a.v.)'in *"Allah, tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder"* buyurması da bunu göstermektedir. Çünkü bu cümlenin anlamı; "Allah, hırs, ihtiras ve benzeri kötü hasletlerden dolayı tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder" demektir.

40- Zenginliğin, Mal Çokluğundan İbaret Olmaması

974- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Zenginlik mal çokluğundan ibaret değildir. Fakat (asıl) zenginlik, gönül zenginliğidir." [117]

Açıklama:

Zenginlik denilince, genellikle akla mal mülk, servet ü saman sahibi olmak gelir. Gerçekten zenginlik bundan mı ibarettir? Bir başka ifâde ile zenginlik, kasa-kese ile başlayıp orada biten, sadece maddeye yönelik bir mesele midir?
Hadisimizde işte bu suallere gayet açık şekilde cevap verildiğini görmekteyiz: Allah katında makbul ve âhirette faydası görülebilecek olan övgüye lâyık zenginlik, mal çokluğundan ibaret olan zenginlik değildir. Ası! zenginlik, -mal çokluğu veya yokluğuna bakılmaksızın- gönül tokluğu, kalb zenginliğidir. Böylesine bir duygu zenginliği olmadan servet ü saman sahibi olmak pek fazla bir şey ifâde etmez.
insanlar bu konuda çeşitli konumdadırlar. Kiminin hem malı çoktur, hem gönlü toktur. Kiminin malı çoktur fakat gözü açtır, sınırsız bir mal hırsı içindedir. Nereden ve nasıl olursa olsun kazanmak ve mal sahibi olmaktan başka bir düşüncesi yoktur. Böylesi kimseler mal zengini olsalar da gönül fakiridirler. Kimilerinin de malı yoktur ama, gönlü toktur. Kimsenin malında mülkünde gözü yoktur. Eline geçenle geçinir. Daha fazla kazanmaya çalışır ama, asla rızâsızlık, şükürsüzlük etmez, başkalarının kazancına göz dikmez, hased çekmez.
Bütün bunları dikkate alan hadisimiz, gerçek zenginliğin, mal zenginliğinden çok, duygu zenginliği olduğunu ortaya koymuş, gözü ve gönlü aç olanın fakirliğinin, aslında, mal çokluğu ils telâfi edilemez bir açlık olduğuna işaret etmiştir.
Hemen kaydedelim ki hadisimiz, mal zengini olmayı reddetmemekte, mal çokluğunun gerçek zenginlik sayılmasına karşı çıkmaktadır. Bir başka ifâde ile, "Ne kadar malınız olursa olsun siz, gönlü tok, kalbi zengin olmaya bakın" mesajını vermektedir. Çünkü hakiki zenginlik, Mevlâ'nın

verdiklerine kanaat etmek, dünyalara sahip olma hırsına kapılmamaktır.
Gönül zenginliği, Allah'ın verdiği rızka razı olma temeline dayanır. Bu, en büyük zenginlik ve izzettir. Çünkü bunun sonucu Allah'ın taksimine ve emirlerine teslimiyettir. Allah'ın takdirinin kendisi için daha hayırlı olduğunu kabullenmektir. Bu sebeple gönül tokluğu insam, Allah'tan başka her şeyden (mâsivâ) müstağni kılar. İşte bu da asıl zenginlik demektir. Tam hürriyet ve en büyük şereftir.
Allah'ın verdiğine razı olmamak, insanı, neye sahip olursa olsun, hırsa, sınırsızlığa ve sonu gelmez bir tatminsizliğe sürükler. Kişi için varlık içinde yokluk böylece başlar. [118]

41- Bol Bol Verilen Dünya Nimetlerinden Korkma

975- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) kalkıp insanlara hutbe okuyup:
"Hayır, vallahi, ey topluluk! Ben sizin için ancak Allah'ın size vereceği dünya süslerinden korkuyorum" buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
"Ey Allah'ın resulü! Hiç hayr olan bir şey, şerri getirir mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.) bir müddet sustu. Sonra o adama:
"Nasıl dedin?" buyurdu. Adam:
"Ey Allah'ın resulü! Hiç hayr, şerri getirir mi?" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu hayr olan bir şey, ancak hayrı getirir. Fakat mal, hayır mı demek midir? Şu muhakkak ki, derenin yetiştirdiği otlardan öylesi vardır ki, hayvanı, ya şişkinlikten öldürür yada öldürecek hale getirir. Sadece yeşillik yiyen hayvanlar hariç. Bunlar karın dolusu yerler, böğürleri dolduğunda güneşe karşı durup rahat bir şekilde dışkısını yapar yada bevleder, sonra da geviş getirir sonra tekrar bir daha dönüp ot yerler.
O halde kim hakkıyla bir mal alırsa o malda kendisine bereket verilir. Kim de hakkı olmadığı halde bir mal alırsa onun misali, yiyip yiyip doymayan obur gibidir" buyurdu.[119]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) burada bakımdan hayır olan bir şeyin dâima hayır getirdiğini, fakat dünya malının her bakımdan hayır sayılamayacağını belirtmiştir. Evet, dünya malı ve rızık ne kadar bol olsa bile meşru yolla kazanıldığı, zekât gibi haklarına rivâyet edildiği ve cimrilik ile israftan kaçınıldığı zaman hayırlıdır. Fakat anılan cimrilik ve israf gibi nedenlerle mal hayırlı olmaktan çıkıp şerre dönüşebilir. Yine mal gayri meşru yolla kazanıldığı veya böyle yollara harcandığı zaman nimet ve hayır olmaktan çıkıp şer olur.
Hadiste iki örnek var: Birincisi, dünya malını toplamakta aşırı giden, ifrata kaçan, helâl-haram demeden servet biriktiren ve iyi yolda harcamayan kimse içindir. Böyle bir kimse yağmur veya ırmak suyunun bitirdiği otları tıka-basa yiyen, hazmı için; geviş getirmek, güneşlenmek gezip-tozmak gibi çârelere başvurmayan ve kamın şişmesi ile derhal ölen veya ölüme yaklaşan hayvan gibidir. Mal o kimseyi helak eder. İkincisi ise dünya malını belli ölçüler içinde ve meşru yolla kazanan ve kazancından yararlanmasını bilen, bir kısmını İyi yollarda, hayır işlerinde harcayan kimse içindir. Böyle bir kimse için iyi bir besin maddesi olan çayırla karnını doyuran, bunu hazmetmek üzere güneşleyip geviş getiren ve nihayet kolayca tersleyip bevleden, sonra aynı şekilde otlanan hayvan misâli verilmiştir.

42- Bir Şey İstememenin Ve Sabrın Fazileti

976- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ensar'dan bazı kimseler, Resulullah (s.a.v.)'den zekat malından bir şeyler istediler. O da, onlara istediklerini verdi. Sonra yine bir şeyler istediler, o da onlara istedikleri şeyleri yine verdi. Sonunda yanındakiler bitip tükendi. Bunun üzerine onlara:
"Yanımda bir mal bulunursa elbette onu sizden saklamam. Kim bir kimseden bir şey istemeyerek iffetli kalmayı isterse Allah onu İffetli yapar. Kim zenginlik isterse Allah onu zengin yapar. Kim sabretmeye çalışırsa Allah'da onu sabrettirir, hiç kimseye sabırdan daha güzel ve daha hayrh bir bağış verilmemiştir" buyurdu. [120]

Açıklama:

Hadis, zaruret halinde insanlardan bir şey istemenin caiz olmasıyla birlikte istemeyip Allah'ın bir taraftan bir geçim kapısı açmasına kadar sabretmenin daha faziletli olduğunu ifade etmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, yanında bir şey kalmayıncaya kadar fakirlere ihsanda bulunması; insanlığa en yüksek bir cömertlik ve fazilet örneğidir.

43- İhtiyaca Yeten Rızık Ve Kanaat

977- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslüman olup da kendisine yetecek kadar rızık verilen ve Allah'ın kendisine verdiğiyle kanaat getirdiği kimse doğrusu kurtuluşa ermiştir." [121]

Açıklama:
Burada inanç, ekonomi ve ahlâk'ın birbiriyle yakından ilgili ve yekdiğerini etkileyen unsurlar olduğu görülmektedir.
Gönül tokluğu, duygu ve uygulama olarak kendi kendine yetmek, kimsenin hakkına tecâvüz etmemek, inanç ve hukuk çizgisi dışına çıkmamak, maddi beklentilerin esiri olmamak demektir. Yani bir anlamda gönül tokluğu, sömürgeciliğe asla geçit vermemektir.
Diğer taraftan gönül tokluğu insanı, vakitlerini olgunluklar kemâlât ve güzellikler peşinde harcamaya sevkeder. Devamlı olan bu üstünlükler, yok olmaya mahkum maddî zenginliklerden elbette insan İçin daha faydalı ve gereklidir.
İlim ve nefsin kemâli yönünde gösterilen gayretler, gerçek zenginliğe kavuşma çabasıdır. Çünkü mal, kısa sürede zeval bulur, yok olur ama ilim bitmek-tükenmek bilmeyen bir hazinedir.
Dünyanın ekonomik değerlerini paylaşma savaşının akıl almaz boyutlara ulaştığı günümüzde, sabah-akşam ekonomi düşünmekten yorgun düşmüş ülks ve dünya insanına, biraz olsun insan onuruna yaraşır biçimde gözü gönlü tok davranmanın asıl zenginlik, üstün fazilet ve gerçek mutluluk olduğunu bir şekilde anlatmak gerek. Kurum ve kuruluşlardaki milli felâket haline gelmiş maddî yolsuzlukların, çıkar kavgalarının en insancı! çâresi de insanımızı gönül tokluğu demlen duygu zenginliğine sahip kılmaktır.
Sefil çıkarcılığın asla kimseye mutluluk getirmediği görüle görüle hâlâ bir marifetmiş gibi teşvik edilmesi, toplumların kendi elleriyle kendi acı sonlarını, maddi felâketlerim hazırlamaları demektir. Binâenaleyh bu anlamsız gidişe ahlâkî bir yon ve disiplin kazandırmadıkça hiç bir ekonomik tedbir paketinin faydası olmayacaktır.
Bize öyle gelmektedir ki bizim bu gün ekonomi bilgisinden çok ekonomiye yönelik ahlâkî ilkelere sahip çıkmaya ihtiyacımız bulunmaktadır. Zira gerçek zenginlik, ekonomik değil, ahlakî zenginliktir. [122]

978- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) ailesi hakkında:
"Allahümme'c'al rızka Al-i Muhammed'in kûten Allah'ım! Muhammed'in ev halkının rızkını, geçinecek kadar ver" şeklinde dua ederdi. [123]

Açıklama:

O büyük Peygamber'in hayatı, bunca imkânlara rağmen sok sâde idi. Döşeği, içi hurma lifi ile dojü bir sahtiyandı. Peygamber'in bu çok sâde hayatını dile getiren hadisler bir hayli fazladır.
Dünya yüzündeki bitmeztükenmez savaşların, sefaletlerin, huzursuzlukların başlıca sebeplerinden biri; her toplumda veya bazı toplumlarda, çok İüks ve israflar içinde yaşıyan sınırlı zümrelerin mevcudu yanında, öbür tarafta her türlü insani ve medeni imkanlardan mahrum aç, çıplak ve sefil bir hayatla mücâdele eden milyonların mevcudiyetidir. Bu büyük insani dertlerin yegâne çaresi ise, İslam'ın öğrettiği ue Hz. Muhammed (s.a.v.)'in tatbik ederek örnek olduğu ilâhî emirlere ve tavsiyelere göre yürüyüp yaşamaktır. [124]

44- Çirkin Ve Kaba İfadelerle Bir Şeyler İsteyen Kim-Sfcye, Bir Bağışta Bulunma

979- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah {s.a.v) bir malı (bazı kimseler arasında) taksim etmişti. Ben:
"Vallahi, Ey Allah'ın resulü! Bu mala, bu kimselerden başkaları daha layıktır" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bunlar, ya benden çirkin sözlerle benden mal istemek yada cimriliğe nispet etmek arasında beni serbest bıraktılar. Dolayısıyla da ben de cimri birisi değilim" buyurdu. [125]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) burada gerek mal verdiği, gerekse de adamların çirkin ve kaba sözler söyleyerek mal istemelerine ve gerekse de kendisini cimriliğe nispet etmelerine meydan vermemiş, ne tür bir adam olduklarını hallerinden anlayarak, istemeden onlara mal vermiştir.
Görüldüğü üzere hadis, gerektiğinde, çirkin-kaba ve cahil kimseleri idare yönüne gitmenin ve bu maksatla kendilerine mal vermenin caiz olduğuna delalet etmektedir.

980- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından yapılmış kalın kenarlı bir kaftanı vardı. Derken bir bedevi Resulullah (s.a.v.)'in arkasından yetişip şiddetli bir şekilde onun kaftanını çekti. Öyle ki boynu ile iki omuzu arasını gördüm. Bedevinin şiddetli asılmasından dolayı kaftanının kenarı iz bırakmıştı Daha sonra bedevi, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Muhammedi Yanındaki Allah'ın malından bana da verilmesini emret!" dedi.
"Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bedeviye dönüp güldü. Sonra yanındaki sahabilere ona bir takım bağış vermelerini emretti." [126]

Açıklama:

Hadis, gerektiğinde, cahil kimselerin kabalığına tahammül göstermek, bu yaptıklarından dolayı onlara karşılık vermemek gerektiğini İfade etmektedir. Zaten kötülüğe iyilikle karşılık vermek, müslümanın şiarıdır.
Görülüyor ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) bedevinin şiddetle kaftanını çekmesine darılmamiş, onun nezaketsizliğinden etkilenmemiş, adamın tavrına karşı tahammül göstererek onun gönlünü kazanmak için kendisine gösterilen nezaketsizliği affetmiştir.

Necran:

Yemen tarafında bir şehirdir.

981- Misver b. Mahreme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bazı kimselere bir takım hırkalar/kaftanlar dağıttı. Mahreme'ye ise hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine babam Mahreme bana:
"Ey yavrucuğum! Haydi seninle Resulullah (s.a.v.) gidelim!" dedi. Ben de onunla birlikte Resulullah'ın yanına gittim. Bana:
"İçeri gir de bana Resulullah (s.a.v.)'i çağır!" dedi. Ben de içeri girip Resulultah (s.a.v.)'i dışarı gelmesi için çağırdım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), üzerinde dağıttığı hırkalardan biri olduğu halde babamın yanına çıkıp geldi ve babama:
"Bunu, seni için sakladım" buyurdu. Babam, hırkaya baktı. Bunun üzerine;
"Mahreme razı oldu!" buyurdu. [127]

45- İmanında Sebat Etmede Endişe Edilen Kimselere (İmanını Sağlamlaştırmak Maksadıyla) Atiyye Verilmesi

982- Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), ben de içlerinde oturduğum halde birkaç kişiye bazı bağışta bulundu. Fakat içlerinden benim en çok beğendiğim bir kimseye hiçbir şey vermedi. Resulullah (s.a.v.)'in yanına kalktım, onunla gizlice konuşup;
"Ey Allah'ın resulü! Filanca kimseye niye hiçbir şey vermedin? Vallahi, ben onun mümin yada müslüman olduğunu görmekteyim" dedim. O da:
"Müslüman de!" buyurdu. Biraz sustum Sonra yine o adamın bildiğim hâli yine bana galebe çalıp:
"Ey Allah'ın resulü! Filânca kimseye niçin bir şey vermedin? Vallahi ben onu sağlam bir mü'min görüyorum" dedim. Resulullah (s.a.v.) tekrar:
"Yahut müslüman de!" buyurdu. Ben, yine biraz sustum. Sonra o adamın bildiğim hâli bana tekrar galebe çalıp:
"Ey Allah'ın resulü! Filânca kimseye niçin bir şey vermedin? Vallahi, ben, onu sağlam bir mümin görüyorum" dedim. Resulullah (s.a.v.) yine:
"Yahut müslüman de!" deyip sonra da:
"Bazen daha çok sevdiğim bir kimse varken onu bırakırım da başka başka birisine dünyalık veririm. Bu tercihimin sebebi, Allah'ın bu kimseyi mal hırsıyla yüz üstü cehenneme atması endişesidir" buyurdu. [128]

46- Müslümanlığını Sürdürmesinden Endişe Edilen Kimselere (=Müeellefe-i Kulûb), İmanını Sağlamlaştırmak Maksadıyla Bağışta Bulunulması Ve İmanı Kuvvetli Olan Kimselere İse Sabır Tavsiye Edilmesi

983- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah, Huneyn Günü, Resulüne Hevâzin kabilesinin mallarından bol bol ganimet verdiği ve Resulullah (s.a.v.) Kureyş'ten bâzı kimselere 100'er deve vermeye başladığı zaman Ensâr'dan bâzı kimseler:
"Allah, Resulullah'ı affetsin! Kureyş'e bir şeyler veriyor da, bizi bırakıyor. Hâlbuki bizim kılıçlarımızdan onların kanları damlıyor!" dediler.
Enes b. Mâlik der ki:
"Ensâr'ın bu sözleri Resulullah (s.a.v.)'e anlatıldı. O da, onlara haber gönderip onları deriden yapma bir çadır altına topladı. Ensâr toplanınca Resulullah (s.a.v.), onların yanlarına gelip:
"Sizden kulağıma gelen bu sözler nedir?" buyurdu. Ensâr'ın anlayışlıları:
"Ey Allah'ın resulü! Bizim söz sahibi olanlarımız hiç bir şey söylemedi, fakat aramızdan yaşça genç olan bâzı kimseler:
"Allah, Resulünü affetsin! Kureyş'e veriyor da, bizi bırakıyor. Hâlbuki bizim kılıçlarımızdan onların kanları damlıyor!" dediler" cevâbını verdiler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.);
"Gerçekten ben küfürden yeni kurtulmuş bâzı kimselere dünyalık vererek, kalplerini yatıştırıyorum. Sizler bunların mallarla gitmelerine, sizin de evlerinize Resulullah'la dönmenize razı değil misiniz? Vallahi sizin beraberinde döndüğünüz zât, onların beraberlerinde götürdükleri mallardan daha hayrlıdır" buyurdu. Ensâr:
"Evet, ey Allah'ın resulü! Biz, elbette seninle birlikte Medine'ye dönmeye razıyız" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Benden sonra yakın bir zamanda başkalarının sizlere üstün tutulmasına şahit olacaksınız. Sizler, Allah'a ve Resulüne kavuşuncaya kadar sabrediniz. Ben, Kevser Havzunun başında olacağım" buyurdu. Bunun üzerine Ensar hep birlikte:
"Sabırlı olacağız" dediler. [129]

Açıklama:

Huneyn gazası, hicretin 8. yılı Şevval ayında meydana gelmiştir.
Resulullah (s.a.v.) Mekke'nin fethinden sonra müslüman olan Kureyş'in ileri gelenlerinden bazısına yüz deve vermiş ve bazısına da yüz deveden daha.az ihsanda bulunmuştur.
Kendilerine "Müellefe-i Kulûb" ünvarii verilen bu kimseler. Mekke'nin önde gelen kimseleriydi. Resulullah (s.a.v.), bunların bir ezalarından

korunmak için ve bazılarına da onlar vasıtasıyla kendilerine uyan kimseleri de müslüman olmalarını sağlamak ümidiyle ve bazılarına da kalbleri İslam'a yatışsın diye ganimetten fazlaca vermiştir.
Ganimetten yada İslam devlet hazinesinden yapılan bu tür harcamalar, İslam toplumunun şimdiki ve gelecekteki meafaatleriyle ilgilidir. Çünkü bu tür harcamalar; siyasî, askerî, psikolojik, idarî, güvenlik gibi çeşitli alanlarda son derece faydalı sonuçlar ortaya koyabilir. Bunun için de bu tür uygulamalar, her zaman duruma göre yapılabilir.

984- Abdullah İbn Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Huneyn'i fethedip ganimetleri paylaştırdığında müellefe-i kulûb'a kalpleri İslam'a alıştırılan kimselere ganimetten fazlaca bir şeyler vermişti. Sonra Ensâr'ın da, başkalarının ellerine geçen paylara nail olmak istedikleri haberi, Resulullah (s.a.v.)'e ulaşmıştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ayağa kalkıp onlara hutbe okuyup Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra:
"Ey Ensâr topluluğu! Ben, sizi yolunu şaşırmış sapıklar halinde bulup Allah size benim vâsıtamla hidâyet vermedi mi? Fakir bulup Allah benim vâsıtamla sizi zengin etmedi mi? Dağınık bulup Allah, sizi benim vâsıtamla bir yere toplamadı mı?" buyurdu. Ensâr, bu sorulara hep:
"Allah ve Resulünün ihsanı pek büyüktür" diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v.):
"Bana cevap versenize!" buyurdu. Ensâr yine:
"Allah ve Resulünün nimetleri pek büyüktür" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer siz isteseydiniz benim bu sorularıma; şunu, şunu söyler ve şu, şu işler oldu" diye cevap verebilirdiniz" buyurdu.
Amr, Resulullah (s.a.v.) burada bir çok şeyler saydığını ve kendisinin bunları ezberleyemediğini söyledi.
Resulullah (s.a.v.) sözüne devamla:
"Başkalarının koyunlarla ve develerle gitmesine, sizin de evlerinize Resulullah'la dönmenize razı olmaz mısınız? Ensâr, iç elbiseler/samimi dostlardır. Diğer insanlar ise dış elbiseler/Ensar'dan sonra gelen dostlardır. Eğer hicret (şerefi) olmasaydı ben mutlaka Ensâr'dan bir fert olmak isterdim. Bütün insanlar bir vâdîye ve dağ yoluna gitseler, ben mutlaka Ensâr'ın vadisine ve dağ yoluna girip giderdim. Doğrusu sizler, benden sonra başkalarının size üstün tutulmasını ve başkalarının sizlere tercih edilmesini göreceksiniz. (Kevser) havuzunun başında bana kavuşmanız için daima sabırlı davranın" buyurdu.[130]

Açıklama:

Hallâbî'ye göre; Resulullah (s.a.v.);
"Eğer hicret (şerefi) olmasaydı ben mutlaka Ensâr'dan bir fert olmak isterdim" sözü ile Ensâr'ın gönüllerini almak, dinleri hususunda kendilerini övmek istemiş, hattâ hicret olmasa Ensâr'dan sayılmasını temenni eylemiştir.
985- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Huneyn günü savaşı olup bitince, Resulullah (s.a.v.) ganimet dağıtımı hususunda Kureyş'li bâzı insanlara fazla vermek suretiyle tercihte bulundu. Bu sebeple Akra1 b. Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne'ye de bunun kadar verdi, Arapların ileri gelenlerinden bâzı kimselere de atiyyeler verdi. Kısacası; o gün ganimet dağıtımı hususunda onları başkalarına tercih etti. Bunun üzerine bir adam:
"Vallahi, bu dağıtımda adalet gözetilmedi. Bununla Allah'ın rızâsı istenmedi!" dedi. Ben.
"Vallahi, bunu Resulullah (s.a.v.)'e haber vereceğim" dedim. Bunun üzerine gidip onun söylediklerini Resulullah (s.a.v.)'e haber verdim. Resulullah (s.a.v.)'in mübarek yüzü değişti ve kan gibi kıpkırmızı oldu. Sonra da:
"Eğer Allah ve Resulü adalet göstermezse o zaman kim adalet gösterir?" buyurdu. Daha sonra da:
"Allah, Musa'ya rahmet eylesin. O, bundan daha çok sözlerle eziyet görmüş, fakat hep sabretmiştir" buyurdu. Abdullah:
"Doğrusu bundan sonra Peygamber (s.a.v.)'e hiç bir söz götürmem diye (kendi kendime) söz verdim" dedi. [131]

47- Hariciler Ve Onların Özellikleri

986- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Huneyn'den dönerken Mekke'ye yakın bir olan Ci'râne mevkisindeyken yanma bir adam geldi. O anda Bilâl'ın elbisesi içerisinde gümüş olup Resulullah (s.a.v.) bundan avuçluyor ve halka veriyordu. Bu kimse:
"Ey Muhammed! Adalet göster!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Yazıklar olsun sana! Ben, adalet göstermezsem o zaman kim adalet Sösterir? Adalet göstermezsem o zaman eli boş kalmış ve hüsrana uğramışındır" demektir" buyurdu. Bunun üzerine Ömer İbn Hattâb (r.a):
"Ey Allah'ın resulü! Bana izin ver de şu münâfıkı öldüreyim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"İnsanların, "Muhammed sahabilerini öldürtüyor" demelerinden Allah'a sığınırım. Doğrusu bu kimse ile arkadaşları; Kuranı okurlar, fakat okudukları Kur'ân onların gırtlaklarından aşağı geçmez. Onlar, Kur'an'ın emirlerinden okun avdan delip çıktığı gibi çıkarlar" buyurdu. [132]

Açıklama:

Bu tür hadislerde, sonradan ortaya çıkması muhtemel bir takım kimseler ve bu kimselerin özellikleri sayılmaktadır. Bazı İslam alimleri, bu. özellikleri göz ününde bulundurarak, bu kimselerin, Hariciler olduğunu sanmışlardır.
Harici, kelime anlamıyla, "Çıkan" anlamına gelmektedir. Hariciler de, çıkanlar anlamına gelmektedir. İşte Hz. Peygamber (s.a.v.), burada bir durum tespiti yaparak, müslüman gibi görünüp de gerçekte ise okun yaydan çıkması gibi İslam Dininden çıkan kimseleri anlatmaktadır. Bunların, Haricîler olabileceği gibi, bu özelliklere sahip ve Müslüman gözüken her topluluk olabilir. İslam Tarihinde ortaya çıkan Hariciler ile ilgili olarak, bazıları onların dinden çıktığını iddia etmişse de onların, İslam dininden çıkıp kafir olduklarını söylemek, çok zor bir olay. O zamana kadar sahabe arasında bir takım farklılıklar olmasına rağmen, onlar, düşünce ve eylem anlamında yeni bir Kelamî-Siyasî bir ekol ve fırka olarak ortaya çıktıkları için onlara "Hariciler" denmiştir. Yoksa "Atılanlar" anlamına gelen Mu'tezile Mezhebi için onlara mensup kimselerin direkt olarak kafir olduklan ileri sürülmemiştir. Bu durum, Kelamî, Siyasî, Tasavvufî vb. bir yapıya sahip her Müslüman topluluk için geçerlidir. Ama bazen bu topluluklar İçerisinde yer alan bazı kimseler, ileri sürdükleri fikirler gereği tekfir edildikleri olmuşsa da, bu topluluklann, tümden kafir olduklarını ileri sürmek ve bunların ebedi olarak Cehennemde yanacaklarını söylemek, yakışık almaz.
Bir sonraki hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onları öldürmek istemesi, devlet başkanına isyan edeceklerinden dolayıdır.

987- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yemen'deyken Resulullah (s.a.v.)'e üzerinde toprağı olan bir altın külçesi gönderdi. Resulullah (s.a.v.) bunu (şu) dört kişi arasında paylaştırdı: Akra' b. Habis el-Hanzalî, Uyeyne İbn Bedr el-Fezârî, Alkame İbn Ulâse el-Amirî, sonraki ya Kilâb oğullarından bir olan Zeyd el-Hayr et-Tâî yada Nebhân oğullarındandan biri. Kureyşliler buna kızıp:
"Resulullah, bizi bırakıp da Necid'in büyüklerine mi veriyor?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben, bunu ancak onların kalplerini İslam'a ısındırmak için yaptım" buyurdu. Derken gür sakallı, yanağının iki elmacığı çıkık, gözleri çukur, alnı yüksek ve başı tıraşlı bir adam gelip:
"Ey Muhammedi Allah'tan kork!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer ben, Allah'a isyan edersem, o zaman O'na kim itaat eder? Sizler bana güvenmezseniz, O, beni yeryüzünde yaşayan insanlar için güvenir mi?" buyurdu.
Sonra o adam dönüp gitti. Topluluktan biri -ki bunun, Hâlid b. Velîd olduğu zannediliyor- onu öldürmek için Resulullah (s.a.v.)'den izin istedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bu adamın soyundan öyle birtakım insanlar gelecek ki; onlar, Kur'ân-ı okuyacaklar, fakat okudukları Kur'an onların gırtlaklarından geçmeyecek, müslümanları öldürecekler ve putlara tapanları bırakacaklar, İslâm'dan okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Eğer ben onların zamanına yetişmiş olsaydım Ad kavminin öldürülüşü gibi onları öldürürdüm" buyurdu. [133]
"Ey Allah'ın resulü! Adalet göster!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Yazıklar olsun sana! Ben, adalet göstermezsem o zaman kim adalet gösterir? Adalet göstermezsem o zaman ben eli boş kalmış ve hüsrana uğramışım demektir" buyurdu.

Bunun üzerine Ömer İbn Hattâb (r.a):
"Ey Allah'ın resulü! Bu konuda bana izin ver de onun boynunu vurayım!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bırak sen onu. Çünkü onun Öyle birtakım arkadaşları var ki, kıldıkları namazın yanında sîzden biriniz kendi namazını küçümser, oruçlarının yanında kendi orucunu küçümser. Bu adamlar; Kur'ân-ı okurlar, fakat okudukları Kur'na onların köprücük kemiklerinden geçmez. İslâm'dan, okun avı delip geçtiği gibi çıkarlar. Hani) böyle bir okun demirinde nesil/kan nâmına bir şeyi bulunmaz, sonra giriş yerine bakılır, yine bir şey bulunmaz, sonra ağaç kısmına bakılır, orada da bir şey bulunmaz, tüy kısmına bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Hâlbuki ok, avın işkembesini ve kanı delip geçmiştir.
Onların alâmeti kara bir adamdır. Bu adamın pazılarından biri, kadın memesi yada sallanan et parçası gibidir. Bunlar, insanların tefrikaya düştükleri zaman ortaya çıkar" buyurdu. Ebû Saîd:
"Ben, bunu, Resulullah (s.a.v.)'den işittiğime şahadet ederim. Yine şahadet ederim ki, ben de beraberinde olduğum hâlde Alî İbn Ebî Talîb (r.a), Peygamber'in haber verdiği bu adamlarla savaştı. Savaşın bitiminde Ali, bu kara adamın aranmasını (askerlerine) emretti. Adam aranıp bulundu ve Ali'nin yanına getirildi. Ona baktım, tıpkı Resulullah (s.a.v.)'in nitelediği sıfatta idi" dedi. [134]

989- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), ümmeti içerisinden ortaya çıkıp insanların tefrikaya düştükleri zamanda ortaya çıkacak ve belirtileri; başlarını traş etmek olacak bir kavim zikretti, sonra da onlar hakkında:
"Bunlar, insanların en kötüleridir yada en kötü mahlukattandır. Onları, İki topluluğun hakka en yakın olanı öldürecektir" buyurdu.
Ebu Saîd el-Hudrî der ki:
"Peygamber (s.a.v.), onlar için misal getirdi yada şu sözü söyledi:
"Bir adam, nasıl avı vurur yada hedefe atar da okun demirine bakar, kan izi göremez, ağaç kısmına bakar kan izi göremez, yayın giriş yerine bakar yine bir kan izi göremezse bunlar da öyledir." [135] Nevevî der ki:
"Bu rivayetler, Ali'nin haklı, Muaviye taraftarlannm haksız olduklarını açıkça göstermektedir. Yine bu rivayetlerden, her iki tarafın da mümin olduklarına, birbirleriyle savaşmakla dinden çıkmadıklarına, fasık olmadıklanna açıkça delil vardır." [136]

48- Haricilerle Savaşmaya Teşvik

990- Süveyd b. Gafeie (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ali; Size, Resulullah (s.a.v.)'den bir hadis naklettiğim zaman, yemin ederim ki, gökten düşsem, benim için onun söylemediği bir şeyi söylemekten daha makbul olur. Sizinle aramızda meydana gelen bir şey hakkında konuştuğumuz zaman ise böyle değildir. Çünkü savaş, bir hileden ibarettir. Ben, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Âhir zamanda yaşları genç, akılları ermez bir kavim meydana çıkacak. Bunlar, mahlûkatm en hayrlı sözlerini söyleyerek Kur'ân okuyacaklar, fakat okudukları Kur'ân onların gırtlaklarından aşağı geçmeyecektir. Dinden, okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Böylelerine rastladığınız zaman onları öldürün. Çünkü onları öldürenlere kıyamet gününde Allah katında büyük ecir vardır" dedi. [137]

991- Zeyd b. Vehb el-Cühenî'den rivayet edilmiştir:
Zeyd b. Vehb, Ali'yle birlikte Haricilere karşı savaşan ordunun içerisinde idi. Bu sırada Al-i (r.a):
"Ey insanlar! Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Ümmetimden öyle bir kavim çıkacak kî, Kur'ân okuyacaklar, fakat sizin Kur'ân okumanız onlarınkinin yanında bir şey değildir. Orucunuz da onların orucuna nispetle bir şey değildir. Kur'an'ı okuyacaklar, fakat onu kendi lehlerinde zannedecekler. Halbuki aleyhlerine olacak. Kıldıkları namazları, köprücük kemiklerinden öteye geçmeyecek. İslam'dan, okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar" buyururken işittim" dedi.[138]

Açıklama:

Hariciler, Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan iç karışıklıkların sonunda ortaya çıkan bir fitne grubunun adıdır. Bunlar, Sıffîn savaşından sonra Hz. Ali ile Muâviye arasındaki ihtilafın, İki hakem tarafından Kur'an'a göre çözümlenmesi şeklinde bir karara varılınca, bu karan, "Kur'an'a" uygun bulmamışlardır. Hz. Ali fiilen halife seçilince, onların üzerine giderek onlarla savaşmıştır, Hz. Ali'ye karşı siyasî bir eylem olarak ilk toplandıkları yerin adı, "Harûra" olduğu için bunlara "Harûriler" de denmiştir.
Hz. Ali'nin bunlarla yaptığı savaş neticesinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onlar hakkında verdiği haberler birer birer ortaya çıkmıştır.
Hariciler, "Büyük günah İşleyen kimse kafir olur" diye ortaya attıkları bir prensible hareket ettikleri için zamanla Kelamı, Siyasî bir fırka mahiyetini kazanmışlardır.
Hariciler, değişik kollara ayrılmıştır. Zamanımıza kadar varlığını sürdüren kolu, İbadiye'dir. Bugün Tunus, Cezayir ve Umman'da bunlara rastlanmaktadır. Zengibar'ın resmi mezhebinin "İbadiye" olduğu bilinmektedir.

49- Haricilerin, İnsanların Ve Yaratıkların En Kötüsü Oldukları

992- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu benden sonra ümmetimden bir kavim yada benden sonra ümmetimden bir kavim gelecek. Onlar; Kur'an'ı okuyacaklar, fakat okudukları Kur'an onların boğazlarından aşağıya geçmeyecek. Dinden, okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar, bîr daha da dine geri dönmeyecekler. Bütün insanlar ile yaratıkların en kötüsü, işte bunlardır." [139]

993- Yuseyr b. Amr'dan rivayet edilmiştir: "Sehl b. Huneyn'e:
"Peygamber (s.a.v.)'i, Haricilerden bahsederken hiç işittin mi?" diye sordum de:
"Evet, onun Haricîlerden bahsettiğini işittim. Eliyle doğu tarafına doğru işaret ederek:
"Bir kavim, dilleriyle Kur'an okuyacaklar, fakat okudukları Kur'an köprücük kemiklerinden aşağıya geçmeyecek. Dinden, okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar" buyurdu. [140]

Açıklama:

Burada Haricilerin mahlukat içerisinde en kötü varlıklar olduğu, bunların doğu tarafından ortaya çıkacakları, Kur'an okuyup onun hükümleriyle amel etmeyecekleri belirtilmektedir.

50- Resulullah (s.a.v.) İle Hasım Oğulları Ve Muttalib Oğullarından Oluşan Ailesinin Sadaka Almasının Haram Olması

994- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ali'nin oğlu Hasan, sadaka hurmalarından bir hurma tanesi alıp ağzına attı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kaka, kaka! Onu ağzından çıkar. Bizim zekat yemediğimizi sen bilmiyor musun?" buyurdu. [141]

Açıklama:

Hurmaların toplanma mevsiminde Resulullah (s.a.v.)'e sadaka olarak hurma getirilirdi. Bu hurmalar, Resulullah (s.a.v.)'in yanında bir hurma yığını oluştururdu. İşte böyle bir zamanda Hasan, bu hurma yığından bir tane hurma alıp ağzına atmış, fakat Resulullah (s.a.v'in uyarısı üzerine ağzından çıkarmıştır.

995-

Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resululiah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bazen ailemin yanına dönüp döşeğimin üzerine düşmüş bir hurma bulurum. Sonra onu yemek için yerden alırım. Daha sonra onun sadaka olduğundan korkarak onu elimden atarım." [142]
996- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir hurma tanesi bulduğunda:
"Eğer bu, sadaka olmasaydı onu muhakkak yerdim" buyururdu. [143]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, farz olan zekat ile nafile olan sadaka haramdı. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendisine bir yiyecek gelince, bu hediye mi, yoksa sadaka mı diye sorup "Hediyedir!" denirse, kabul edip, "Sadakadır!" denirse kabul etmediği; kabul etse biie, kendisi faydalanmayıp Ashab-ı Suffe'ye gönderdiği herkesçe bilinen bîr husustur.
Bazı alimler, Haşimoğullarına, sadaka almanın haram olduğuna dair icma bulunduğunu söylemişlerdir. Bunun yanı sıra Resulullah (s.a.v.)'in, sadaka almasının haram olup olmadığı hususunda alimlerin ihtilaf ettiğini ileri sürenler de olmuştur.
Buradaki ihtilaf, haram olan hususun; zekat mı, yoksa nafile olan sadaka mı olduğu meselesidir. Bu konuda mezhepler arası ve Hanefi mezhebi içinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ebu Yusuf'a göre; Haşim oğullannın, başkalarından zekat almaları haramdır. Fakat birbirlerine zekat vermeleri helaldir.
Haşimoğuüarı; Hz. Ali, Abbâs, Ca'fer, Akîl, Haris b. Abdulmuttalib kollarına ayrılmaktadır.
Haşimoğullarına sadakanın haram kılınmasının sebebi; sadakanın, insanların günahlarının karışması sebebiyle bunları bu günahlardan tenzih etmek içindir.

51- Resulullah (s.a.v.)'in Ev Halkından Olanların Sadaka Memuru Olarak Çalıştırılmaması

997- Abdulmuttalib b. Rebîa İbnu'l-Hârîs'ten rivayet edilmiştir: "Rebîa İbn Haris ile Abbâs b. Abdulmuttalib bir yere gelip:
"Vallahi, şu iki oğlanı -beni ve Fadl b. Abbâs'ı- Resulullah (s.a.v.)'e göndersek de bunlar Peygamber (s.a.v.)'le konuşsalar, Peygamber (s.a.v.)'de bunlara şu sadakalar üzerine me'mûr tâyin etse, onlar da başka me'mûrların gördükleri vazifeyi eda etse ve onların aldığı maaştan bunlar da alsa çok iyi olur." dediler.
Onlar, böyle konuşurlarken (yanlarına) Alî İbn Ebî Tâlib çıkagelip onların yanlarında durdu. Meseleyi ona da söylediler. Alî İbn Ebi Tâlib:
"Bundan vazgeçin! Vallahi, Peygamber (s.a.v.) bu dediğinizi yapmaz" dedi. Rebîa İbn Haris, Ali'ye itiraz edip:
"Vallahi, sen, bunu ancak bize hasedinden dolayı yapıyorsun. Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'in dâmâdlığına nail olduğun halde biz sana bu hususta haset etmedik" dedi. Alî:
"Öyleyse onları Resulullah'a gönderin!" dedi.
Gönderilen gençler gittiler. Alî de o sırada biraz uzandı. Resulullah (s.a.v.) öğle namazını kıldırınca ondan önce odasının yanına gidip odanın önünde onu bekledik. Resulullah (s.a.v.) geldi ve bizim kulaklarımızı çektikten sonra:
"Gönlünüzde olanılar çıkarın bakalım" buyurdu. Sonra da içeri girdi, biz de yanına girdik. O gün Resulullah (s.a.v.) Zeyneb bint. Cahş'ın yanında bulunuyordu. Biz sözü birbirimize havale ettik. Sonra birimiz konuşup:
"Ey Allah'ın resulü! Sen insanların en iyisi ve en yardım sevenisin. Biz artık ergenlik çağma girmiş bulunuyoruz. Şu sadaka işlerinin, bazısına bizi memur tâyin etmen için geldik, Edersen biz de diğer me'mûrlar gibi vazifemizi yerine getirir, onlar gibi maaş alırız" dedi.
Resulullah (s.a.v.) uzun bir müddet sustu, hattâ kendisiyle konuşmak istedik. Zeyneb bize perdenin arkasından:
"Artık Peygamber (s.a.v.)'le konuşmayın" diye işaret etmeye başladı. Sonra Resulullah (s.a.v.):
"Şüphesiz ki sadaka memurluğu, Muhammed'in ev halkına uygun düşmez. O, ancak insanların kirleridir. Siz, bana; ganimetlerin beşte biri üzerinde görevli olan Mahmiyye ile Nevfel b. Haris b. Abddulmuttalib'i çağırın!" buyurdu.
Bunlar çağrılıp Resulullah'ın yanma geldiler. Resulullah (s.a.v.) Mahmiyye'ye, Fadl b. Abbâs'ı göstererek:
"Kızını, bu gence ver!" buyurdu. BunUn üzerine Mahmîyye, kızını ona nikahladı. Nevfel b. Hâris'e hitaben:
"Şu gence de sen kızını ver" buyurdu. O da, kızını bana nikahladı. Mahmîyye'ye:
"Her iki kıza, ganimetlerin beşte birinden şu kadar ve şu kadar da mehir ver" buyurdu. [144]

Açıklama:

Hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evlenme çağına geldikleri halde fakirlikten evlenemedikleri için kendisinden zekat memurluğu isteyen Fadl ile Abdulmuttalib'e "Şüphesiz ki sadaka memurluğu, Muhammed'in ev halkına uygun düşmez. O, ancak insanların kirleridir" gerekçesiyle red cevabı verdiği ifade edilmektedir.
Aslında Hz. Peygamber (s.a.v.) onların bu isteklerini reddederken
"Onların mallarından bir miktar sadaka al ki, onunla onları temizleyesin.." [145] ayetine dayanmıştır.
Görülüyor ki, Peygamber (s.a.v.)'in ailesi diye vasıflandırdığı Haşim oğullan ile Muttalib oğullarına zekat almayı yasakladığı gibi, onların ücret karşılığında zekat memurluğu yapmalarını da yasaklamıştır.
Hz. Peygamber kendisine müracaat eden gençlere verilmek üzere, ganimet mallarının beşte bir gelirlerinin bir miktarının ayrılması için Mahmiyye'ye emretmesi, ganimetlerin beşte birinin bîr kısmının Peygamber (s.a.v.)'in yakınlarının hakkı olduğuna delalet etmektedir. Çünkü bu gençler Hz. Peygamberin yakınlarından idiler.
Hz. Peygamber (s.a.v.) ile soyundan sayılan diğer insanlara zekat ve sadakanın yasaklanmış olmasının nedenlerinden birisi de; Resulullah (s.a.v.)'in, zekat malını, "İnsanları kiri" sayarak kendi soyunun halkın kazancından ve. sırtından geçinmeyi önlemesidir. Bu önleme olmasaydı, insanlığın kendine minnettar, sevgi ve saygısı duyduğu kimsenin konumundan, soyundan sayılan kimseler faydalanmaya çalışacaklar ve koyduğu malî işlerden önce kendileri menfaatlenmek isteyeceklerdi. Resulullah (s.a.v.) ise insanlığa yaptığı irşat ve rehberliğine karşı İnsanlardan, ne kendisinin ve ne de soyundan sayılan kimselerin hiçbir maddi menfaat görmesini istemiyordu. Çünkü o, bu tebliğ göevine karşılık insanlardan hiçbir mükafat istemiyordu. Dolayısıyla da soyu sayılan kimselerin, İnsanlığın sırtına bir yük olmalarına razı değildi.
Bununla birlikte ganimetin beşte biri, Resulullah (s.a.v.)'e ait idi. Görüldüğü üzere, Resulullah (s.a.v.), soyu sayılan kimseleri yıpranmaması için de; oranı Allah tarafından belirlenmiş olan ganimetten gelen beşte bir paydan yararlanmalarını sağlıyordu.

52- Hediye Veren Kimse, Verdiği Hediyeyi Sadaka Yoluyla Elde Etse Bile Peygamber (s.a.v.)'e, Hâşim Oğullarına Ve Muttalib Çğullarına Hediye Almalarının Mubah Olması, Kendisine Sadaka Verilen Kimse Sadakayı Eline Aldığı Zaman O Şeyde Sadaka Özelliği Kalkıp Sadaka Almak Haram Olan Kişilerin Her Birine Helal Olması

998- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Cüveyriye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), hanımı Cüveyriye'nin yanına girip ona:
"Yanında yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Cüveyriye:
"Hayır, vallahi, ey Allah'ın resulü! Yanımızda azadlıma sadaka malından verilmiş olan etli bir koyun kemiğinden başka hiçbir yiyecek yoktur" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onu getir. Çünkü ondan sadaka hükmü kalkıp hediye konumunda olması hasebiyle yerine ulaşmıştır" buyurdu.[146]

999- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Berîre, kendisine sadaka olarak verilen bir eti, Peygamber (s.a.v.)'e hediye etti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu et; Berîre'ye sadaka, bize ise hediyedir" buyurdu. [147]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) bu iki hadiste, başkasına sadaka olarak verilen şeyin o kimseler için geçerli olduğu, verilen bu şeyin bir başkasına

geçmesi halinde sadaka hükmünün kalkarak hediye hükmüne gireceğini belirtmektedir. Çünkü hediye, Resulullah (s.a.v.) ile ailesine helal idi.

1000- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bana sadaka malından bir koyun gönderdi. Ben de onun bir parçasını Aişe'ye yolladım. Resulullah (s.a.v.), Aişe'nin yanıma gelince, ona:
"Yanınızda (yiyecek olarak) bir şey var mı?" diye sordu. Aişe'de:
"Hayır, bir şey yoktur. Sadece Nüseybe, kendisine gönderdiğiniz koyunun etinden bîr parça et de bize de göndermiş" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O, yerine ulaştı" buyurdu.[148]

Açıklama:

Burada fakir kimsenin sadakayı almakla o maldan sadaka vasfının ve hükmünün kalktığını, artık onu satın almanın yada bir başkasına hediye olarak verilmesinin caiz olduğu ortaya çıkmaktadır.
Ümmü Atiyye'nİn diğer adı, Nüseybe yada Nesîbe'dir.

53- Peygamber (s.a.v.)'in Hediyeyi Kabul Etmesi, Sadakayı İse Reddetmesi

1001- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e bir yiyecek getirildiği zaman onufn sadaka mı, yoksa hediye mi olduğunu sorardı. Hediye olduğu söylenirse ondan yerdi, sadaka olduğu söylendiğinde ondan yemezdi." [149]

54- Sadaka Veren Kimseye Dua Etme

1002- Abdullah İbn Ebi Evfâ (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kavim, Resulullah (s.a.v.)'e sadakalarını getirdiği zaman fonlar hakkında:
"Allahümme! Sallı aleyhim" "Allahım! Onlara salat eyle/rahmet ve mağfiret ihsan eyle diye dua ederdi. Bir defasında babam Ebu Evfâ'da sadakasını Resulullah (s.a.v.)'e getirmişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) babam hakkında:
"Allahümme salli âl-i Ebi Evfâ" Allahım! Ebu Evfâ'nın ev halkına salat eyle" diye dua etti.[150]

Açıklama:

Burada "Salat" ile kastedilen, rahmet ve mağfirettir.
Alimler, peygamberlerden başka kimselere salat getirilip getirilmeyeceği konusunda görüş ayrılığına düşmüştür. Başta İmam Ahmed ve Zahiriler olmak üzere bazı alimlere göre peygamberlerden başkalarına salat getirmek caizdir. İmam Malik, İmam Şafiî, İmam A'zam Ebu Hanife gibi alimlere göre ise peygamberlerden başka bir kimseye müstakil olarak salat getirmek caiz değildir.

55- Haram Bir Şey İstemedikçe Zekat Memurunu Hoşnut Etme

1003- Cerîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Zekat memuru size geldiği zaman sizden hoşnut olarak ayrılsın!" [151]

Açıklama:

Burada kastedilen husus; bu tür kimselerin görevlerini zamanında yapması İçin onlara yumuşak davranılması, işlerinde kolaylık gösterilmesi ve problem çıkartılmamasıdır. Bu suretle görevini yapan kimsenin, görevinin aksatılması engellenmiş olunmaktadır. Bunların hepsi; görevli kimselerin haika zulüm ve haksızlık yapmadığı müddetçe uyulacak tavsilerdir. Eğer zulüm ve haksızlık yapmak isterlerse bu takdirde onlann bu davranışlarına itaat sözkonusu değildir. [152]

13. SİYAM (ORUÇ) BÖLÜMÜ

Oruç, Farsça'daki "Rûze" kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Arapça'sı, "Savm" ve "Sıyâm"dır. Savm kelimesi, Arapça'da; bir şeyden uzak durmak, bîr şeye karşı kendini tutmak, engellemek anlamında kullanılmaktadır.
Terim olarak ise imsak vaktinden iftar vaktine kadar bir amaç uğruna ve bilinçli olarak yeme-içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak demektir.
Oruç, Peygamberimiz'in Medine'ye hicretinden bir buçuk sene sonra Şaban ayının 10. günü farz kılınmış olup İslam'ın beş şartından biridir.
Oruç, nefsin isteklerinden İradî olarak uzak durma olması yönüyle bir irade eğitimine, açlık ve susuzluğun verdiği sıkıntıya dayanma yönüyle de bir sabır eğitimine dönüşmektedir, insanın hayatta başarılı olabilmesi için İrade hakimiyeti ve güçlükler karşısında dayanabilme gücü de önemli bir role sahiptir. Nefsin isteklerinin kontrol altına alınmasında, ruhun arındırılıp yüceltilmesinde oruç etkili bir yoldur.

1- Ramazan Ayının Fazileti

1004- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ramazan ayı geldiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır. Şeytanlar bağlanır." [153]

2- Hilalin Görülmesiyle Ramazan Orucunun Farz Olması, Yine Hilalin Görülmesiyle Bayram Yapılması, Ayın Başında Veya Sonunda Hava Bulutlu Olursa Ramazan Ayının Otuz Gün Üzerinden Tamamlanması

1005- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), Ramazan ayından söz edip:
"Hilali görmedikçe oruç tutmayın. Yine hilali görmedikçe iftar etmeyin/bayram yapmayın. Eğer hava size bulutlu olursa Ramazan hilalini takdir edin" buyurdu. [154]

1006- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Biz, ümmi okuma-yazma bilmeyen bir ümmetiz. Biz, ne yazı yazarız ve ne de hesap yaparız. Ay şöyle, şöyle ve şöyle olur" buyurup, on parmağını iki defa gösterdi, üçüncü de on parmağının baş parmağını yumdu. Böylece ayın yirmi dokuz çektiğini gösterdi. Sonra da on parmağını üç defa göstermek suretiyle;
"Ay bazen de şöyle, şöyle ve şöyle olur" yani otuz çeker" buyurdu. [155]

1007- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Hilali gördüğünüz zaman oruç tutun, onu gördüğünüz de iftar edin/bayram yapın. Eğer hava bulutlu olursa otuz gün oruç tutun." [156]

3- Ramazandan Bir Veya İki Gün Önce Oruç Tutmanın Yasaklaması

1008- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ramazan orucunu bir veya iki gün önce tutmayın. Ancak bir kimsenin tutageldiği orucu tutuyorsa onu tutsun."[157]

Bir-iki gün oruçla Ramazân'ın öne alınmasından maksat; ihtiyat maksadıyla veya Ramazân'ı karşılamak için Ramazân'dan önce bir yada iki gün oruç tutmaktır.
Hz. Peygamber (s.a.v.), daha önceden belirli günlerde oruç tutmayı adet edinip tutmakta olduğu orucu bu günlere rastlayanların dışında Ramazân'dan önce bir veya iki gün oruç tutmayı yasaklamıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bu günlerde oruç tutmayı yasaklamasının hikmeti; oruca başlamayı hilalin görülmesine veya Şaban'ın otuza tamamlanmasına bağlamasıdır. Durum böyle iken daha hilal görülmeden veya Şaban otuza tamamlanmadan oruca başlamak, nasla sabit olan bir şeyi beğenmemek gibidir. Çünkü hadisin bazı varyantlarında Ramazân'a, Ramazân hilalinin görülmesiyle yada Şaban'ı otuza tamamlamakla başlanacağı, bayramın da Şevval hilali görülünce yada Ramazân otuza tamamlanınca yapılacağı ifade edilmektedir.
Ayrıca havanın bulutlu olması gibi sebeplerden dolayı Şaban ayının yirmi dokuzundan sonraki günün Şaban ayına mı, yoksa Ramazân ayına mı ait olduğu konusunda şüphe oluşması mekruhtur. Dolayısıyla bugüne, "Şek günü" denilir. İşte bu sebeple Resulullah (s.a.v.), Ramazân'a bir iki-gün önce başlamayı yasaklamıştır.

4- Ayın Yirmi Dokuz Gun Olması

1009- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Saymakta olduğum yirmi dokuz gece geçince Resulullah (s.a.v.) yanıma girdi. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Sen bizim yanımıza bir ay girmemeye yemin etmiştin. Halbuki yirmi dokuzuncu günde girdin. Çünkü ben bunları sayıyordum" dedim. Resulullah (s.a.v.);
"Ay bazen yirmi dokuz gün olur" buyurdu. [158]

1010- Ümmü Seleme (ranhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir ay hanımlarından bazılarının yanma girmemeye yemin etti. Yirmi dokuz gün geçince sabahleyin yada akşam üzeri yanlarına girdi. Ona:
"Ey Allah'ın peygamberi! Sen, bizim yanımıza bir ay girmemeye yemin ettin" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Ay bazen yirmi dokuz gün olur" buyurdu. [159]

5- Her Belde Halkı İçin Ay'ı Kendileri Görmelerinin Geçerli Olduğu Ve Bir Beldede İnsanlar Hilali Görürlerse Onlardan Uzak Olan Yerler İçin Bu Hükmün Sabit Olmaması

1011- Kureyb'ten rivayet edilmiştir:
"Ümmü'1-Fadl bint. HârÎs, Kureyb'i, Muâviye'nin yanma Şam'a yollamıştı. Kureyb der ki:
"Şam'a varıp Ummü Fadl'ın hacetini yerine getirdim. Ben, Şam'da bulunduğum sırada Ramazan hilâli göründü. Ben de, hilâli cuma gecesi gördüm. Sonra Medine'ye ay'ın bitiminde geldim. Abdullah İbn Abbâs (r. anhüma) bana bâzı şeyler sordu. Sonra hilâlden söz açıp:
"Hilâli ne zaman gördünüz?" diye sordu. Ben:
"Biz, onu cuma gecesi gördük" diye cevap verdim. O:
"Hilali sen mi gördün?" diye sordu. Ben de:
"Evet. Halk da hilali gördüler ve oruç tuttular. Muâviye de oruç tuttu" dedim. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Ama biz hilali cumartesi akşamı gördük. Bunun için de ya otuzu tamamlayıncaya yada hilâli görünceye kadar oruca devam ediyoruz" dedi. Ben:
"Muâviye'nin görmesi ve oruç tutmasıyla yetinmiyor musun?" dedim. O da:
"Hayır. Bize, Resulullah (s.a.v.) böyle emretti" diye cevâp verdi. [160]

6- Hilalin Büyük Ve Küçüklüğüne İtibar Olmadığını, Yüce Allah'ın Hilalin Görülmesi İçin Ona İmdad Buyurduğunu, Bulutlu Ve Sisli Olursa Otuza Tamamlanması

1012- Ebu'l-Bahterî'den rivayet edilmiştir:
Umre yapmak için yola çıkmıştık. "Batn-ı Nahle" denilen yere konakladığımız zaman hilâli görmeye çalıştık. Bunun üzerine cemaattan bâzısı:
"Bu ay, üç günlüktür" dedi. Diğer bâzısı da:
"İki günlüktür" dedi. Derken Abdullah İbn Abbâs'a rastladık. Ona:
"Biz hilâli gördük. Cemaattan bâzısı onun üç günlük olduğunu ve diğer bâzısı da iki günlük olduğunu söylediler" dedik. Abdullah İbn Abbâs:
"Onu hangi akşam gördünüz?" diye sordu. Biz:
"Filân ve filân akşam" dedik. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.):
"Allah, onu görülmesi imdat etti" buyurdu. Dolayısıyla o, sizin gördüğünüz geceye aittir" diye cevap verdi. [161]

7- Peygamber (s.a.v.)'in "Bayram Ayları Noksan Olmazlar" Hadisinin Anlamı

1013- Ebu Bekre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"İki bayram ayı, sayıları otuzdan az olsa da sevapları noksan olmazlar. Bunlar, Ramazan bayramı ile Zilhicce Kurban bayramı ayıdır." [162]

Açıklama:

Ramazan ve Kurban ayları, otuzar gün değil yirmidokuz gün çekmekle sayıca noksan olsalar bile sevap ve ecir bakımından noksan olmazlar. Bu ayların birinde oruç ve diğerinde hac ibadeti bulunduğu için hadis, bu ayların faziletini belirtmektedir.

8- Oruca Girişin Fecrin/Şafağın Doğmasıyla Gerçekleştiği, Fecrin Doğmasına Kadar Yemek Ve Diğer Şeylerin Yapılmasının Caiz Olduğu, Oruca Başlamanın Sabah Namazının Vaktinin Girmesiyle Olduğu Ve Fecr İle İlgili Diğer Hususlar

1014- Adiyy b. Hatim (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın;
"Sizin için şafaktaki beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar yiyip için" [163] ayeti inince, Adiyy b. Hatim, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, yastığımın altına biri beyaz ve biri de siyah olmak üzere iki ip koydum. Böylece geceyi gündüzden ayırt ediyorum" dedi. Resululîah (s.a.v.):
"Senin yastığın çok genişmiş. Bu beyaz iplik ile siyah iplik, ancak gecenin karanlığı İle gündüzün aydınlığından ibarettir" buyurdu. [164]

Açıklama:

Hadis ve hadiste belirtilen ayet; oruç tutulan günlerin gecelerinde fecr doğuncaya yeme içme, cinsel ilişki gibi oruca aykırı davranışların caiz olduğuna delalet etmektedir. Yalnız fecrin doğuşundan maksadın ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir.
Fecrin belirmesinden maksat; fecrin doğması mı, yoksa mükellef tarafından görülmesi mi olduğu meselesi de ihtilaf konusu olmuştur. Çünkü ayette;
"Fecirdeki/şafaktaki" [165] ifadesi, her iki yoruma da imkan vermektedir. Cumhurun görüşüne göre, fecrin belirmesinde mükellefin görüşü esastır. Dolayısıyla bir kimse, fecrin doğup doğmadığında şüphe ederse kendisine yemek-içmek helal olur. Ancak fecirden sonra, yediği kesinlikle belli olursa o gün tuttuğu orucu kaza etmesi gerekir.

Orucun başlama vaktinin, fecrin doğusuyla mı, yoksa aydınlığın yayılışıyla mı olduğu hususunda görüş ayrılığı vardır. Alimlerin çoğunluğuna göre, fecr yayılıncaya kadar yeme-içmek caizdir.

1015- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın;
"Sizin için beyaz iplik siyah iplikten sizce ayirdedilinceye kadar yiyip için" [166] ayeti inince, bir kimse eline bir beyaz ve bir de siyah ip alıp renklerinin ne olduğu açıkça belli olana kadar yiyip işerdi. Bunun üzerine yüce Allah *"Şafaktaki"* [167] ifadesini indirerek siyah iplik ile beyaz ipliğin ne demek olduğunu açıkladı. [168]

1016. Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Bilal geceleyin ezan okur. Bu nedenle İbn Ümmü Mektûm'un ezan okumasını işitinceye kadar yiyip için." [169]

Açıklama:

Bilal ezanı vaktin yaklaştığını belirtmek için okurdu. Bir sonraki hadis, bunu açıklamaktadır. Abdullah İbn Ümmü Mektum ise vaktin girdiğini belirtmek için ezan okurdu.

1017- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bilal'in ezan okuması yada Bilal'in nidası, sizden birisinin sahurundan alıkoymasın. Çünkü o, ayakta olanınızın/namaz kılanınızın artık ara vermesi ve uyuyanınızın artık uyanması için geceleyin ezan okur yada seslenir" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Şafak şöyle şöyle olmakla değil, şöyle oluncaya kadardır" buyurup iki parmağının arasını araladı. [170]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in *"Şafak şöyle şöyle olmakla değil, şöyle oluncaya kadardır"* buyurması; fecri kazibin/yalancı şafağın, ufukta baş tarafa doğru uzayan uzun bir beyazlık olduğuna işaret etmek istemiştir. Fecri sadıkın/doğru şafağın da, ufukta enlemesine görünen beyazlık olduğuna işaret etmek dilemiştir. Her iki fecri anlatmak için bu iki türlü işaretten daha uygunu olamaz.

9- Sahur Yemeği Yemenin, Sahuru (Sabah Namazının Vaktinin Girmesine Kadar) Ertelemenin Ve İftarı Acele Yapmanın Müstehab Olması

1018- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sahurda yemek yiyin. Çünkü sahurda yemek yemede bereket vardır." [171]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), bazı hadislerde, sahura kalkmayı emretmektedir. Alimler, başka rivayetleri de göz önüne alarak bu emrin, vacip değil de mendubu ifade ettiğini söylerler. Çünkü Belağat'ta "Emr" ifade eden bir kelime, 9 anlama gelebilmektedir. Buna göre her "Emr" ifade eden kelime, vacip olmamaktadır.
Sahura kalkmak ve sahur yemeği yemek, oruç tutacak kimsenin, orucun başlama imsak vakti olan fecirden önce bir şeyler yemesidir.
Sahur için vaad edilen "Bereket"ten kasıt; ecr ve sevaptır. Sahurun verceği güçle oruç daha canlı, daha şevkli tutulur. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine uyulmuş olunur.
Sahur yemeğine teşvik edilmesinde birtakım hikmetler vardır. Burada da görüldüğü üzere, Rasulullah (s.a.v.), sahurun berekete vesîle olacağını belirtmiştir. Ayrıca sahur, seher vaktinde uyanık olmaya böylece ilâhi feyzlerden istifâdeye sebeptir. Oruca başlarken yenilen yemek, gün boyu açlığa katlanmada kolaylık sağlar. Böylece müslümanların oruç ibâdetinden kaçınmalarına engel olur.

1019- Amr İbnü'I-As (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bizim orucumuz ile Ehl-i kitabın orucu arasındaki ayırıcı fark, sahur yemeği yemektir." [172]

Açıklama:

Hıristiyan ve Yahudiler oruç tuttuklarında akşam uyuduktan sonra yemek ve içmek kendilerine harmdı. Artık oruç fiilen başlamış sayılırdı. İslamiyetin ilk günlerinde müslümanlar için de durum aynı idi. [173]Daha sonra Müslümanlar için fecr doğuncaya kadar yeme-içme ve cinsel ilişkide bulunmaya izin verildi, bir de sahur yemeği yemeleri teşvik edildi.

1020- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Zeydb. Sabit (r.a);
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte sahur yemeği yedik. Sonra da namaza kalktık" dedi. Enes, Zeyd b. Sâbit'e:
"Sahur ile namaz arasında ne kadar müddet vardı?" diye sordum. Zeyd b. Sâbit'de:
"Elli ayet kadar" diye cevap verdi. [174]

Açıklama:

Elli ayetten maksat; ne uzun ve ne de kısa olmayıp orta halli elli ayet olup bunu acele etmeden ve çok ağır davranmadan vasat bir şekilde okumakla geçen suredir.

1021- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar iftarı acele yapmaya devam ettikleri müddetçe devamlı hayr üzerinde olurlar." [175]

Açıklama:

Hadis, iftarı geciktirmeden açmanın müstehab olduğuna delalet etmektedir. Bu hadisin anlamı; "İnsanlar bu sünneti korumaya devam ettikleri sürece daima hayr işlemiş sayılırlar. İftarı geciktirirlerse, bu, onların fesada düşeceklerine bir alamettir" demektir. Çünkü iftarda acele davranmak, gün boyunca oruç tutan kimse için en uygun olanıdır. Oruç tutma İbadetine karşı daha dayanıklı olur.

1022- Ebu Atiyye'den rivayet edilmiştir:
"Yanımda Mesrûk olduğu halde, Aişe'nin yanına girdim. Ona:
"Ey müminlerin annesi! Muhammed (s.a.v.)'in sahabilerinden iki kimse var ki, birisi hem iftarı acele ediyor ve hem de namazı acele kılıyor. Diğeri de, hem iftarı ve hem de namazı geciktiriyor" dedik. Aîşe:
"Bunların hangisi, hem iftarda ve hem de namazı kılmada acele davranıyor?" diye sordu. Biz:
"Abdullah İbn Mes'ud" diye cevap verdik. Aişe:
"Resulullah (s.a.v.) işte böyle yapardı" dedi.
Hadisin ravisi Ebu Kureyb:
"Diğeri de, Ebu Musa el-Eş'arî" ilavesini yaptı.[176]

Açıklama:

Oruçlunun iftar açmakta ve kişinin akşam namazını kılmakta acele etmesi müstehabtır.
Buna/göre Abdullah İbn Mes'ud sünnet üzere ve Ebu Musa el-Eş'arî ise caiz olmak üzere hareket etmiş oluyurlar. Dolayısıyla her ikisi dei hayr üzeredirler.

10- Orucun Sona Ermesi Ve Gündüzün Çıkması

1023- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle bu Gece gelip gündüz gittiğinde ve güneş de battığında oruçlu orucunu iftar eder.[177]
Gece gelip gündüz gitmesinden maksat, aydınlığın kaybolup karanlığın çökmesidir.

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) burada gündüz gidip gece gelip güneş batınca iftar vaktinin gelmiş olduğunu, *"Oruçlu orucunu iftar eder"* sözleriyle ifade etmiştir.

1024- Abdullah İbn Ebi Evfâ (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Ramazan ayında bir seferds bulunuyorduk. Güneş batınca, Resulullah (s.a.v.):
"Ey filanca kimse! Hayvanındanın de bize hurma şırası hazırla" buyurdu. O da:
"Ey Allah'ın resulü! Henüz daha gündüz var" dedi. Resulullah (s.a.v.) yine;
"Bize hurma şırası yap" buyurdu.
Bunun üzerine o kimse hayvanından inip hurma şırası hazırlayıp onu Resulullah (s.a.v.)'e getirdi. Peygamber (s.a.v.) o şıradan içti. Sonra da eliyle işaret edip:
"Güneş, şuradan batıp gece de şuradan geldiğinde oruçlu kimse orucunu iftar eder" buyurdu. [178]

Açıklama:

Görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (s.a.v.) güneşin battığını farkedince, Bilâl'e inip kendileri için hurma şırası ezmesi yapmasını emretmiştir. Ancak Bilâl iki kere üstüste henüz akşamın olmadığını söyleyerek Rasulullah'a biraz daha beklemesini arzetmiştir. Fakat efendimiz üçüncü kez emrini tekrarlayınca, Bilâl hayvanından inmiş ve emrolundugu şeyi yapmıştır.
Bilâlin iki defa üst üste akşamın henüz olmadığını belirtmesi onun kesinkes akşamı olmadığı kanaatinde olduğundan dolayıdır. Çünkü Hz. Peygamberin bunu tam fark edememiş olması mümkündür. Bilâl'e göre güneş henüz batmamıştır. Çünkü aksi takdirde Bilal'in, emri yerine getirmede gecikmesi düşünülemez. Çünkü bu inat olur. Bilal gibi birisi böyle şey yapmaz.

11- Visal/Ara Vermeden Peşpeşe İftarsız Oruç Tutmanın Yasak Olması

1025- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) visal ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutmayı yasakladı. Sahabiler:
"Fakat sen de ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutuyorsun" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Ben, sîzin gibi değilim. Çünkü ben Rabbim tarafından doyurulurum ve su içirilirim" buyurdu. [179]

Visal Orucu:

İki veya daha çok gün, geceleri hiç iftar etmeden oruca devam etmektir. Bunun, oruç tutulması mekruh olan günlerde de kesmemek şartıyla bütün sene oruç tutmak olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak bu görüş pek benimsenmemiştir.
Visal orucu tutmak, mekruhtur. Hattâbî'ye göre, Visal orucunun mekruh olmasının sebebi; oruçlunun zayıf zayıflayıp kuvvetten düşmesi, böyiece farz olan oruca ve diğer ibadetlere gücü yetmez bir hale gelmesi veya oruçtan usanmaları ve onların karşılaştıkları sıkıntının, farz olan orucu da terk etmelerine sebep olma ihtimalidir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu orucu ümmetine yasaklamasından sonra kendisine "Sen de ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutuyorsun" denildiğinde Resulullah (sav), buna, "Ben, sizin gibi değilim. Çünkü ben Rabbim tarafından) doyurulurum ve su girilirim" karşılığını vermiştir.
Resulullah (s.a.v.)'e Allah tarafından yedirilip içirilmesinden maksadın ne olduğu hususunda birkaç ihtimal vardır:
1-Yüce Allah, Hz. Peygamber'e yemiş-içmiş gibi kuvvet verir. Dolayısıyla yeme-içme ıhtjyacı duymadan ibâdetine devam edebilir.
2- Gerçekten Allah ona geceleri yedirip içirir. Bu hal de onun visaline engel değildir. E sâdece ona özgü bir haslettir. Ümmete yasak olduğu halde, Rasûlullah'ın yapmasında ve\, onu uygulamasında sakınca olmayan şeylerin başka örnekleri de vardır. Örneğin, Hz**. Penmber** (s.a.v.)'in göğsü altın bir tastaki su ile melekler tarafından yıkanmıştır. Oysa alt: kabın dünyada kullanılması yasaktır.
3- Hz. Peygamber'in visal orucu esnasında geceleyin yeyip içmesi, uyku halinde yey içenin haline hamledilir, uyku halinde yeyip içenin açlığı ve susuzluğu gittiği halde oruç bozulmadığı gibi, bu durumda iken Hz. Peygamber'in orucu da bozulmaz. Bu açıkiam; İbnu'l-Münzîr'e aittir.
Yüce Allah, Resûlullah (s.a.v.)'i; kendi azametini düşündürmek, sevgi ve muhabbetiy içini doldurmak ve marifetiyle gıdalandırmak sureti ile onu yemekten içmekten müstağı kılar.

1026- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resûlullah (s.a.v.) visal/ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutmayı yasal ladı. Bunun üzerine müslümanlardan birisi:
"Ey Allah'ın resulü! Fakat sen de ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç ti tuyorsun?" dedi. Resûlullah (s.a.v.):
"Hanginiz benim gibi olabilir? Çünkü ben, Rabbim beni doyurup su içirmiş olarak gecelerim" buyurdu.
Sahabiler, ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutmayı bırakmaktan kaç nınca Resûlullah (s.a.v.) onlara bir gün, sonra bir gün daha olmak üzere iki gün ü üste ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutturdu. Derken üçüncü gün hile gördüler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), onların ara vermeden peşpeşe iftarsı oruç tutmaktan vazgeçmeyi kabul etmediklerinden dolayı onlara ibret dersi verircesine:
"Eğer hilal gecikseydi, ibret dersi olsun diye size daha fazla visal yatıracaktım" buyurdu."

Açıklama:

Sahabenin visal orucundan vazgeçmemeleri, Peygamber (s.a.v.)'e muhalefet için değil, bu konudaki yasağın tenzih manası anladıktan içindir. Peygamber (s.a.v.)'in visal orucuna izin vermesi, yasağın mahiyetini doğrulatmak ve bu konuda oluşacak zarar ile sıkıntıyı göstermektir. Visal orucundan ortaya çıkacak problem; İbadetten bıkmak, zayıf ve güçsüz düşerek başka ibadetleri yapamamaktır.

1027- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Ramazan ayında namaz kılıyordu. Ben de gelip yanıbaşında namaza durdum. Başka bir adam gelip o da bizimle birlikte namaza durdu. Sonunda, bir cemaat olduk. Peygamber (s.a.v.) benim arkasında olduğumu hissedince, namazda kısaltma yapmaya başladı. Namazı bitirdikten sonra evine girip (orada) öyle bir namaz kıldı ki, onu bizim yanımızda kıldığı gibi kılmadı. Sabahladığımızda ona:
"Dün geceki namazda arkanda bizim olduğumuzu anladın mı?" diye sorduk. O da:
"Evet. Zaten yaptığım kısa kılma işine beni sevk eden şey de budur" buyurdu.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) visal orucu tutmaya başladı. Bu oruç tutma işi, aynı sonuna rastlamıştı. Derken sahabilerinden bazı kimseler de visal orucu tutmaya başladılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Bazı kimselere ne oluyor da, ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutuyorlar? Doğrusu siz, benim gibi değilsiniz. Bakın, vallahi, eğer ay uzamış olsaydı size öyle bir ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tuttururdum ki, bu işin derinliğine dalanlar bu yaptıklarından vazgeçerlerdi"

buyurdu. [180]

1028- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) sahabileri ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutmayı yasakladı. Onlar:
"Takat sen de ara vermeden peşpeşe iftarsız oruç tutuyorsun" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Ben, sizin gibi değilim. Çünkü Rabbim beni doyuruyor ve su içiriyor" buyurdu. [181]

12- Oruçluyken Öpmenin, Şehveti Harekete Geçmeyen Kimselere Haram Olmamasi

1029- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Âişe:
"Resulullah (s.a.v.) oruçluyken kadınlarından birini öperdi" deyip sonra da güldü. [182]

1030- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) oruçlu olduğu halde beni öperdi. Fakat sizin hanginiz, Resulullah (s.a.v.)'in nefsine hakim olduğu gibi kendine sahip olabilir?" [183]

1031- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ramazan ayında oruçlu olduğu halde hanımlarını öperdi" [184]

1032- Ömer b. Ebi Seleme (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ömer, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Oruçlu bir kimse hanımını öpebilir mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.), ona Ümmü Seleme'yi işaret ederek:
"Bu meseleyi ona sor" buyurdu. Ümmü Seleme'de, Resulullah (s.a.v.)'in bu işi yaptığını ona haber verdi. Bunun üzerine Ömer:
"Ey Allah'ın resulü! Allah, senin, gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışlamıştır" dedi. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Dikkat et! Vallahi, Allah'a karşı en fazla takvalı olanınız ve ondan en fazla korkanınız şüphesiz ki benim" buyurdu"

Açıklama:

Öpmenin orucu bozup bozmayacağı meselesi, alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu konuyu rivayet eden alimler, Hz. Peygamber (s.a.vj'in oruçlu iken hanımlarını öptüğünü belirtmişlerdir. Yalnız Hz. Aişe'den gelen bir rivayette; Resulullah (s.a.v.)'in, nefsine, herkesten daha fazla hakim olduğunu belirterek oruçlu iken öpmenin riskine dikkat çekmektedir. Alimler, rivayetlerdeki ihtiyati kayıtları da dikkate alarak meseleyi yumuşak bir üslupla hükme bağlamaya çalışmışlardır.
Yine alimler, meninin gelmesine sebep olmadıkça orucu bozmayacağı hususunda ihtilaf etmezler. Bu konuda Resulullah (s.a.v.)'e,
"Öpmenin orucu bozup bozmayacağı sorulduğunda;
"Abdest sırasında ağzını yıkaman orucu bozar mı?" [185] buyurarak;
"Hep bilirsiniz ki, su içmenin bir önceki hali olan ağza su alma orucu bozmaz, bunun gibi, cinsel ilişkinin bir önceki hali olan öpme de orucu bozmaz" demek istemiştir.
Ebu Hanife'ye göre ise; oruçlu iken öpme genç insana mekruh olup yaşlıya caizdir.

13- Cünüp Olduğu Halde Üzerine Şafak Doğan Kimsenin Orucunun Sahih Olması

1033- Hz. Âişe (r.anhâ) ile Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ramazan ayında ihtilamdan dolayı değil de, cinsel ilişkiden ötürü cünüp olarak sabahlar, sonra boy abdesti alıp oruç tutardı." [186]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in kendisine gusül gerekli olduğu halde sabahlamasından maksat; fecrin doğduğu vakte kadar guslünü geçiktirmesidir. Güneşin doğmasına kadar değil, çünkü onun sabah namazını geçirmesi düşünülemez.
Hadiste; Resulullah (s.a.v.)'in cünüp olarak sabahlamasının, ihtilamdan dolayı değil, hanımlarından biriyle cinsel ilişkiden dolayı olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu ifade, bize, iki konuyu açıklamaktadır:
1- İhtilam, şeytandan dolayı olur. ResuluİIah (s.a.v.)'e ise şeytan yaklaşamaz.
2- Cinsel ilişki, kasdî bir davranıştır. İhtilam ise insanın elinde olan bîr şey değildir. Hadiste, Resulullah (s.a.v.)'in, kendi kasdı ile cünüp olduğu halde sabahlayıp oruca devam ettiği bildirilmektedir. Öyleyse kasde dayanmayan ihtilam olmaktan dolayı cünüp olan kişi de, tereddütsüz olarak orucuna devam edebilir.
Hadis, hüküm yönünden; geceyi cünüp olarak geçirmenin orucun sıhhatine engel olmadığını ortaya koymaktadır. Bu hüküm, cünüplügün, cinsel ilişkiden veya ihtilamdan olması orucun farz veya nafile olması hallerini kapsar.
Guslün, şafaktan önce yada sonra olması da hükmü değiştirmez. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in ümmetine cevazı belirtmek için yaptığı bu hareket, bütün olasılıkları içine almaktadır. Ulemanın cumhurumun görüşü böyledir. Nevevî (ö. 676/1277), bu konuda icma oldu öunu nakleder.

1034- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, fetva sormak için Peygamber (s.a.v.)'e geldi. Âişe'de, konuşulanları, kapının arkasından işitiyordu. Gelen kişi:
"Ey Allah'ın resulü! Bazen ben cünüpken namaz vakti geliyor. O gün oruç tutayım mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Ben, cünüpken de namaz vakti geliyor. Fakat ben oruç tutuyorum" buyurdu. O kişi:
"Ey Allah'ın resulü! Sen bizim gibi değilsin. Allah, senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Vallahi, ben Allah'tan en fazla korkanınızım ve O'ndan neyle korktuğunu en iyi bileniniz olmayı gerçekten ümit ederim" buyurdu. [187]
Adamın, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Sen, bizim gibi değilsin. Allah, senin, geçmiş ve gelecek bütün günahlarını atfetmiştir" demesi; Resulullah (s.a.v.)'in, günah işleyebileceği manasına alınmamalıdır. Bundan maksat;
"Sen, günah işlemedin ve işlemezsin de" demektir.
Kadı İyâz'a göre, bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaptıklarının, kendisine özgü bir özellik olduğuna dair bir delil yoksa, ona uymanın vacip olduğunu göstermektedir.
Bu hususta Fıkıh Usulü kitaplarındaki tafsilât şu şekildedir:
1- Resulullah (s.a.v.)'in oturup kalkmak, yiyip içmek gibi tabii fiilleri, ümmetinin fiilleriyle eşittir.
2- Kuşluk namazı, vitir ve teheccüd gibi ona özgü farz olan namazlar ile dörtten fazla kadınla evlenmek hususunda ümmeti, onun gibi değildir.
3- Mutlak ve mücmeli açıklamak için İşlediği fiiller, ittifakla ümmetini de kapsamaktadır.
4- Bu üç maddenin dışında Resulullah (s.a.v.)'den meydana gelen bir fiile, o fiilin sıfatına göre hükümverilir. Fiil, Resulullah (s.a.v.) hakkında vacip ise ümmetine de vacip, mendub ise ümmetine de mendubtur. Sıfatı bilinmeyen fiiller hakkında ihtilaf olunmuştur. [188]

14- Oruçlu Kimsenin Ramazan Gününde Hanımıyla Cinsel İlişkide Bulunmasının Kefareti

1035- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Peygamber (s.a.v.) 'e bir adam gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Helak oldum" dedi. Resulullah (s.a.v.);

"Seni helak eden şey nedir?" diye sordu. O kimse;
"Ramazanda hanımımla cinsel ilişkide bulundum" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Bir köle azad edecek bir şey bulabilecek misin?" buyurdu. Adam:
"Hayır" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"İki ay peşpepe oruç tutabilecek misin?" dîye sordu. Adam yine:
"Hayır" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Öyleyse altmış fakiri doyuracak bir şey bulabilecek misin?" buyurdu. Adam yine:
"Hayır" dedi. Sonra o adam oturdu. Derken Peygamber (s.a.v.)'e içinde hurma dolu bir zembil getirildi. Resulullah (s.a.v.), o adama:
"Bunu al da birilerine sadaka olarak ver" buyurdu. Adam:
"Bizden daha fakir bir kimseye mi vereceğim? Medine'nin karataşlı iki tarafı arasında buna bizden daha muhtaç bir aile yoktur" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) güldü, hatta yan dişleri göründü. Sonra o adama:
"Haydi git, bunu ailene yedir" buyurdu. [189]

Açıklama:

Ramazân'da gündüz hanımıyla cinsel ilişkide bulunup Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelen zatın kim olduğu kesin olarak belli değildir, İbn Ebi Şeybe (Ö. 235/849) gibi bazı hadisçilerin rivayetine dayanarak bu şahsın, Selmân veya Seleme b. Sahr el-Beyâdî olduğunu söyleyenler varsa da, bu görüş pek tutulmamıştır. Çünkü İbn Hacer'in belirttiği üzere; İbn Ebi Şeybe'nin rivayetinde adı geçen zatın, Ramazân'da gündüzleyin hanımıyla cinsel ilişkide bulunduğu için değil, zıhar yaptığı halde, geceleyin cinsel ilişkide bulunduğu için kefaret vermekle emrolunduğu belirtilmektedir. Buna göre Seleme olayı ile üzerinde durduğumuz hadiste anlatılan olay, ayrı ayrıdır. Yine aynı bu kanaati, İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de belirtmiştir.
Orucu bozup hem kazanın ve hem de kefareti gerektiren durumların başında, Ramazân günü oruçlu iken yapılan cinsel ilişki gelmektedir. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v.), oruç kefarefi hükmünü, o zaman vuku bulan böyle bir cinsel ilişki olayı üzerine vermiştir. Oruç kefareti konusunda eldeki tek örnek ve delil, sadece budur.
Bu bakımdan bütün fıkıh mezhepleri, Ramazân günü oruçlu İken bilerek ve isteyerek normal .cinse! ilişkide bulunmanın, hem kaza ve hem de kefareti gerektireceği konusunda görüş birliği etmişlerdir. Fakat bir şey yiyip içmenin kefareti gerektirip gerektirmediği konusu ise mezhepler arasında tartışmalıdır. Hanefüer, bilerek ve isteyerek bir gıda ve gıda özelliği taşıyan her türlü maddeyi almayı da bu hükme kıyas ederek bu durumda da hem kaza ve hem de kefaret gerekeceğini söylemişlerdir.
Ramazân'da oruç bozmanın kefaretle cezalandırılmasının altında; Ramazân ayının saygınlığına karşı işlenmiş bir suç bulunması yatar. Ramazân'da oruç bozmak, Ramazân ayına ve Ramazân orucuna karşı yapılmış bir hürmetsizlik olduğu için böyle yapan kimseler için kefaret öngörülmüştür.
"Mahvoldum" ifadesi; helak olmama sebep olacak bir günah işledim manasındadır. Adam, yaptığı suçun büyüklüğüne işaret için böyle bir ifade kullanmıştır.
Ayrıca bu ifadene; açıkça söylenmesi çirkin sayılan konuların kinaye yoluyla anlatılmasının caiz olduğu hususu ortaya çıkmaktadır. Yine günah işleyen kimsenin, pişmanlık duyması ve günahını affettirme çarelerini araması gerektiği de buradan anlaşılmaktadır.
Orucu bozmanın kefareti, hadisin metninde belirtildiği üzere; köle azad etme, iki ay arka arkaya oruç tutma ve altmış fakir doyurmaktır. Bunlar, sırayla ödenir. Yani öncekine gücü yeten kişi, sonrakine geçemez. Herkes istediğiyle kefaretini ödeyemez. Ebu Hanîfe, Şafiî ve Mâlikilerden İbn Habîb bu görüştedir.
Hanefilere göre; Ramazân'da, kendi istekleriyle cinsel ilişkide bulunan kadına ve erkeğe kefaret gerekir, Fakat kocasının zorlamasıyla cinsel ilişkide bulunan kadına kefaret gerekmez.
Konu ile ilgili rivayetlerde; gelen zatın Ramazân'da hanımıyla cinsel ilişkide bulunduğunu söylediği bildirildiği halde, bu cinsel ilişkinin "Gündüz olduğu" kaydı yer almamaktadır.

1036- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e bir adam gelip:
"Yandım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Niçin?" diye sordu. Adam:
"Ramazân'da hanımımla cinsel ilişkide bulundum" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Sadaka ver, sadaka ver!" buyurdu. Adam:
"Ben de sadaka olarak verecek hiçbir şey yoktur!" dedi.
"Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), ona oturmasını emretti. Derken Resulullah (s.a.v.)'e içlerinde yiyecek bulunan iki zembil geldi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), o adama, işlediği günaha kefaret olarak bunları verip insanlara sadaka olarak dağıtmasını emretti." [190]

Açıklama:

Hz. Aişe'nin bu rivayetine göre; Peygamber (s.a.v.), kendisine gelen şahsa orucunu bozma kefareti olarak, köle azad etme ve peşpeşe iki ay oruç tutmayı hiç anmdan doğrudan doğruya sadaka vermesini emretmiştir. Bazı alim ler bu rivayeti göz önüne alarak, ramazan günlerindeki cinsel ilişkide bulunmadan dolayı gerekli olan keffâretin sadece fakir doyurmak veya sadaka vermekle ödeneceğini söylemişlerdir. Ancak bu rivayet, muhtasar olduğu için böyle bir görüşe dayanak olması mümkün değildir. Rivayetin tamamı, İbn Huzeyme'nin "Sahih"inde Buhârî'nin "Tarih"inde ve Beyhâkî'nin "Sünen"inde şu şekilde geçmektedir:
Rasûlullah (s.a.v.) Medine'deki Fâri'nin gölgesindeyken kendisine Benî Beyâda Kabîlesi'nden bir adam gelip:
"Yandım, Ramazan'da aileme yaklaştım" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Bir köle azâd et" buyurdu. Adam:
"Onu bulamam" dedi. Peygamber (s.a.v.) bu defa:
"Altmış fakir doyur" buyurdu...[191] Beyhâkî:
"Bu rivayetteki İlâveler, Ebû Hureyre'nin zabtının daha sahîh olduğuna delâlet eder" der. Bilindiği gibi, Ebû Hureyre'nin rivayetinde, iki ay oruç da emredildiği halde, Hz. Aişe'den gelen rivayette mevcut değildir.
Ebû Hureyre'nin rivayeti ile Hz. Aişe'nin rivayetinde anlatılan olayla aynıdır. Beyhâkî'ninde işaret ettiği gibi, Ebû Hureyre, Hz. Aişe'nin zabtedemediği bâzı şeyleri zâbtetmiştir. Bu bakımdan, bu konuda delîl olacak olan hadîs, Ebû Hureyre'nin rivayetidir. [192]

15- Masiyet Sebebiyle Olmamak Üzere Ramazan Ayında Yolculuk Eden Kimsenin Gideceği Yer Bir-İki Konak Veya Daha Fazla İse Oruç Tutup Tutmamasının Caiz Olması, Oruç Tutmaya Güç Yetiren Kimsenin Oruç Tutmasının Ve Oruç Tutmada Zorluk Çekecek Kimsenin İse Tutmamasının Daha Faziletli Olması

1037- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi yılında Ramazan'da Medine'den Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Medine'ye yedi konak mesafedeki "Kedîd" denilen yere varıncaya kadar oruç tuttu. Sonra oruç tutmayı bıraktı.
Resulullah (s.a.v.)'in sahabesi de, onun hep uygulamalarından daima en yeni olanlara uyarlardı." [193]

1038- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke'yi feth etmek için Ramazan ayında yolculuğa çıktı. Usfan'a varıncaya kadar oruç tuttu. Sonra içerisinde su bulunan bir kap istedi. İnsanların, kendisini görmesi için güpegündüz suyu içti. Bundan sonra Mekke'ye girinceye kadar oruç tutmadı.
Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ) der ki:
"Görüldüğü üzere Resulullah (s.a.v.) Ramazan ayında hep oruç tuttu ve hem de oruç tutmadı. Dolayısıyla Ramazan ayında yolculuğa çıkan kimse isterse oruç tutar ve dilerse oruç tutmaz." [194]

1039- Abdullah İbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ramazan ayında yolculuğa çıkan kimselerden moruç tutanı da ve oruç tutmayanı da ayıplama. Çünkü Resulullah (s.a.v.) Ramazan ayındaki yolculukta, hem oruç tutmuş ve hem de oruç tutmamıştır." [195]

1040- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi yılında Ramazan ayında Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Mekke ile Medine arasındaki "Kurâu'l-Gamîm" denilen yere varıncaya kadar oruç tuttu. Beraberindeki insanlar da oruç tuttu. Sonra bir kadeh su istedi. Kadehi herkesin görebileceği bir şekilde kaldırıp sonra o suyu içti. Bundan sonra ona:
"İnsanların bir kısmı halen oruç tutuyorlar" denildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onlar asi kimselerdir, onlar asi kimselerdir" buyurdu."
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Oruç, insanlara meşakket vermektedir. Onlar, senin ne yapacağına bakmaktadırlar" denildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), ikindiden sonra bir kadeh su istedi.[196]

1041- Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ramazan ayında bir yolculukta bulunuyordu. Bir ara başına insanlar toplanmış ve gölgelendir ilmekte, olan bir. adamı gördü. Orada bulunanlara:
"Bunun nesi var?" diye sordu. Onlar da:
"Bu, oruç tutan bir kimsedir" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Yolculukta bu şekilde oruç tutmanız, iyilik değildir" buyurdu. [197]

1042- Humeyd'den rivayet edilmiştir:
"Enes (r.a)'a, yolculuk sırasında Ramazan orucunu(n tutulup tutulmayacağı soruldu. Bunun üzerine Enes b. Mâlik:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Ramazan ayında yolculuğa çıktık. Oruç tutan oruç tutmayanı ve oruç tutmayan kimse de oruç tutanı ayıplamadı" dedi. [198]

Açıklama:

Alimler, yolculuk esnasında oruç tutmanın mı, yoksa tutmamanın mı daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Hattabî (ö. 388/998), bu görüşleri ve bu görüş sahiplerini üç maddede toplamıştır:
1- Oruç tutmamak, daha faziletlidir. İmam Ahmed, İshak b. Râhûye, Evzâî gibi alimler bu görüştedir.
2- Yolculukta oruç tutmak, daha faziletlidir. Enes b. Mâlik, Said b. Cübeyr, İmam Mâlik İmam Şafiî ile Hanefiler, bu görüştedir.
3- Mükellef, hangisi kolayına gelirse öyle hareket eder. Bu görüş ise Mücahid, Ömer İbn Abdulaziz ve Katade'den nakledilmiştir.
Memleketinde iken Ramazân ayı girdiği halde bilahare yolculuğa çıktığında orucu bozduğuna' dair Hz. Peygamber (s.a.v.)'den pek çok hadis nakledilmiştir.
"Sizden Ramazân ayına erişen o ayda oruç tutsun" [199] ayeti ise, kendisinde oruç tutmaya engel bir özür bulunmadığı halde Ramazân ayına erişen kişilerle ilgilidir.

16- Bir İş Görmek Kaydıyla Yolculukta Oruç Tutmayan Kimsenin Sevab Alması

1043- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Peygamber (s.a.v.)'le birlikte bir yolculukta idik. Bazımız oruçlu ve bazmız da oruçîu değildik. Sıcak bir günde bîr yerde mola verdik. Çoğunlukla göİgelenenenlerimiz, elbisesi olan kimselerdi. Bazımızda güneşten eliyle korunuyordu. Derken oruç tutan kimseler, dermansız düştüler. Oruç tutmayanlar ise kalkıp çadırları kurdular ve develeri su içirdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bugün oruç tutmayan kimseler, sevabı alıp götürdüler" buyurdu. [200]

Açıklama:

Sahabilerin çoğunun, elbiseleriyle ve bazılarının da elleriyle güneşten korunmaya çalışmaları, çadırları olmadığını göstermektedir. Çünkü müslümanların o sırada sayıları azdı ve yeterli miktarda malı güce sahip değillerdi.
"Bugün oruç tutmayan kimseler, sevabı alıp götürdüler" sözünden maksat; oruç tutmayan kimselerin, tutanlardan çok kazandıklarını anlatmaktadır. Yoksa oruç tutan kimseler, hiç kazanmadı demek değildir. Maksat, oruç tutmayanların, tutanlardan daha çok sevab kazandıklarını belirtmektir. Çünkü oruç tutanların sevabı, sadece kendilerine aittir. Tutmayanlar ise çadır kurmak, hayvanîan sulamak ve yemek hazırlamak gibi umuma ait olan işleri gördükleri için hem gördükleri işin sevabına nail olmuş ve hem de oruç tutanlara hizmet ettikleri için onlara verilen ecrin bir katı da kendilerinin olmuştur. [201]

1044- Kazea'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu Saîd el-Hudrî'ye, yolculukta oruç tutup tutmanın hükmü soruldu. O da şöyle dedi:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte oruçlu olduğumuz halde Mekke'ye doğru yolculuğa çıkmıştık. Bir yerde mola verdik. Resuluüah (s.a.v.):
"Doğrusu sizler, düşmanınıza yaklaştınız. Artık oruç tutmamak, sizi daha da kuvvetleştirir" buyurdu.
Bu, bir ruhsat/geçici izin idi. Bundan dolayı bazımız oruç tuttu, bazımız da oruç tutmadı.
Sonra başka bir yerde mola verdik. Bu defa Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu sizler, yarın sabah düşmanınızla karşılaşacaksınız. Oruç tutmamak, sizi daha da kuvvetleştirir. Dolayısıyla oruç tutmayın" buyurdu.
Bu ise, azimet/kesin bir emir idi. Derhal oruç tutmayı bıraktık.
Daha sonra Ebu Saîd el-Hudrî:
"Doğrusu bundan sonraki yolculuklarda da Resulullah (s.a.v.)'le birlikte oruç tuttuğumuzu bilmekteyim" dedi. [202]

17. Yolculukta Oruç Tutmak İle Oruç Tutmamak Arasında Serbestlik Olması

1045- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Hamza b. Amr es-Eslemîf Resulullah (s.a.v.)'e, yolculukta oruç tutup tutmamanın hükmünü sordu. Resulullah (s.a.v.):
"İstersen oruç tut, dilersen oruç tutma!" buyurdu. [203]

Açıklama:

Bu hadiste, Hamza el-Eslemî'nin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yolculuk esnasındaki Ramazân orucunu mu, yoksa nafile oruç tutmayı mı sorduğu konusunda bir açıklık yoktur. Fakat başka bir hadiste Hamza'nın sorusunun Ramazân orucu ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. [204] Yalnız sorunun; birisi Ramazân iie ilgili ve diğeri de nafile oruçla ile ilgili olmak üzere İki defa sorulmuş olması da muhtemeldir.

1046- Ebu'd-Derdâ' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Ramazan ayında pek sıcak bir günde yolculuğa çıkmıştık. Sıcağın şiddetinden her birimiz, elini başına koyuyordu. İçimizde, Resulullah (s.a.v.) ile Abdullah b. Revâha'dan başka oruç tutan hiç kimse yoktu." [205]

18- Hacı Kimsenin, Arefe Günü, Oruç Tutmamasının Müstehab Olması

1047- Ümmü'l-FadI binti'l-Hâris (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bazı kimseler, Arefe günü Ümmü'l-Fadl'ın yanında Resulullah (s.a.v.)'in oruçlu olup olmadığı hususunda tartıştılar. Bazıları,
"Resulullah (s.a.v.) oruçludur" dediler. Bazıları da,
"Oruçlu değildir" dediler.
Ümmü'İ-Fadl) der ki:
"Bunun üzerine ben, Resulullah (s.a.v.)'e bir kadeh süt süt gönderdim. O sırada Resulullah (s.a.v.), devesinin üzerinde vakfe yapıyordu. Resullullah (s.a.v.) gönderdiğim sütü içti." [206]
1048- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar Arefe günü Resulullah (s.a.v.)'in oruçlu olup olmadığı hususunda kararsız kaldılar. Bunun üzerine Meymûne, ResuİuIiah (s.a.v.)'e bir kap süt gönderdi. O sırada Resulullah (s.a.v.), vakfe yerinde vakfe yapmaktaydı. ResuİuIiah (s.a.v.) gönderdiğim sütü, insanların gözü önünde içti." [207]
(Peygamber (s.a.v.)'in Arefe qünü Arafat'ta iken oruçlu olup olmadığı konusunda münakaşa etmişlerdir. Bu, Hz. Peygamberin daha önceleri seferde olmadığı zamanlarda Arafe günleri oruç tuttuğunu gösterir.
Hz. Peygamber'in oruçlu olmadığını iddia edenler, Rasûlullah'm seferde olması dolayısıyla oruçlu olmadığı kanaatine varmışlardı. Çünkü seferde olan kişinin nafiie bir yana farz orucu bile tutmamasına ruhsat vardır.
Oruçlu olduğu kanaatinde olanlar da onun seferde değilken arefe günleri oruçlu olduğunu bildikleri için iddialarında ısrar ediyorlardı.
Birinci hadiste Ümmü'1-Fadl ve ikinci hadiste ise Meymûne, bu münakaşa üzerine gerçeği anlamak için Peygamber (s.a.v.)'e bir bardak süt göndermiş. Rasûlullah da bu sütü içmiştir. Bu durumda Peygamber (s.a.)'in arafe günü Arafat'ta oruçlu olmadığını gösterir.

19- Aşure Günü Oruç Tutmak

1049- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Kureyş, cahiliye döneminde Aşure günü oruç tutarlardı. Resulullah (s.a.v.)'de Ramazan orucu farz kılınmazdan önce bu orucu tutardı. Medine'ye hicret edince, bu orucu yine tuttu ve bu orucun tutulmasını da sahabilere emretti. Ramazan ayında oruç farz kılınınca:
"Aşure orucunu, isteyen kimse tutsun ve dileyen de tutmasın" buyurdu. [208]

1050- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cahiliye halkı Aşure günü oruç tutarlardı. Resulullah (s.a.v.) ile Müslümanlar da, Ramazan orucu farz kılınmazdan önce Aşure orucu tutarlardı. Ramazan orucu farz kılınınca, Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Aşure, Allah'ın günlerinden bir gündür. Artık o gün, dileyen oruç tutar ve isteyen de oruç tutmaz" buyurdu. [209]

Açıklama:

Aşure kelimesi, sözlükte; "On" anlamına gelen "Aşır" kelimesinden alınmıştır. Bu konuda Çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
Aşure orucu, Muharrem ayının 9. ve 10. yada 10. ve 11. günü tutulan oruçtur. Aşure orucunun iki gün tutulmasının sebebi; Yahudilerin, Muharrem ayının sadece 10. günü oruç tutmalarıdır.
Araie günü tutulan oruç İse, kurban bayramından bir gün önce tutulan oruçtur.
Arafe günü oruç tutmamayı ifade eden hadisler, hacılar içindir. Çünkü hacılar, o gün, dua ve hac amelleriyle uğraşmaktadır. Hacı olmayanlar için ise Arafe günü oruç tutmak, müstehabtır.
Aşure günü orucu ile Arafe günü tutulan orucun, geçmiş yıla kefaret olması; küçük günahlar içindir. Arafe günü tutulan orucun, gelecek yıla da kefaret olması; kişinin, gelecek yıl içerisinde Allah'tan korkarak günah işlemekten kaçınmasıdır. .
Kişinin, bugünlerde tuttuğu oruç sebebiyle küçük günahlarının bağışlanabileceğin! ifade etmektedir. Büyük günahların affı, tevbeye ve Allah'a bağlı bir durumdur.

1051- Kays b. Seken'den rivayet edilmiştir:
"Eş'as b. Kays, Aşure günü Abdullah İbn Mes'ud'un yanına girmişti. O sırada Abdullah İbn Mes'ud yemek yiyordu. Eş'as b. Kays'a:
"Ey Ebu Muhammedi Yaklaş da yemek ye" dedi. Eş'as:
"Ben oruçluyum" diye cevap verdi. Abdullah İbn Mes'ud;
"Biz vaktiyle Ramazan orucu farz kılınmazdan önce devamlı surette bu orucu tutardık. Sonra Ramazan orucu farz kılındıktan sonra bu orucu tutmak bırakıldı" dedi. [210]

Açıklama:

Cahiliye döneminde Kureyşliler Aşure günü oruç tutarlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de, o günde oruç tutardı. [211] Yalnız Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn, o günde oruç tutması; kendisine peygamberlik verilmezden önceki devrede olabilir yada peygamberlikten sonra ve hicretten önceki devreyle de ilgili olabilir. Medine'ye hicret edince, Aşure günü oruç tutmaya devam etti ve sahabilere o günde oruç tutmalarını emretti.
Bu hadis; Ramazan orucu farz kılınmazdan önce sahabilerin, aşure günü oruç tuttuklarını ve Ramazan orucu farz kılınınca bu orucu tutup tutmada serbest bırakıldıklarını ifade etmektedir.

1052- Humeyd b. Abdurrahman'dan rivayet edilmiştir:
"Humeyd, Muâviye'nin Medine'ye gelişlerinden birisinde Medine'de onu hutbe okurken işitmişti. Muâviye, Aşure günü Medinelilere şöyle hutbe okudu:
"Ey Medineliler! Alimleriniz nerede? Biliniz ki, ben, bu Aşure günü hakkında Resulullah (s.a.v.):
*"Bugün, Aşure günüdür. Allah, bugünün orucunu size farz kılmanıştır. Fakat ben oruçluyum. Dolayısıyla sizden her kim bugünde oruç tutmak İsterse oruç tutsun, kim de oruç tutmak istemezse o da oruç tutmasın"*buyururken işittim" dedi. [212]

1053- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medine'ye gelmişti. Yahudileri Aşure günü oruç tutarken buldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) onlara:
"Oruç tuttuğunuz bugün nedir?" diye sordu. Yahudiler:
"Bu, çok büyük bir gündür. Bugünde Allah, Musa ile kavmini kurtardı ve Firavun ile kavmini ise suda boğdu. Musa'da bir teşekkür ifadesi olarak (bugün de) oruç tuttu. Dolayısıyla biz de bugünün anısına bu orucu tutuyoruz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) onlara:
"Öyleyse biz Musa'ya sizden daha yakın ve daha evlayız" buyurdu. Bundan sonra Resulullah (s.a.v.), bu orucu tuttu ve sahabilerine tutmalarını emretti. [213]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Yahudilere Aşure günü oruç tutmalarının sebebini sorması; bu oruca yabancı olmasından dolayı değil, bu orucu tutmalarının sebebini öğrenmek içindi. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere, Resulullah (s.a.v.) Mekke'deyken hu orucu tutmuştur.

1054- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hayber halkı Aşure günü oruç tutar, o günü bayram edinirler, o gün kadınlarına ziynetlerini ve güzel elbiselerini giydirirlerdi. Peygamber (s.a.v.):
"Aşure günü siz de oruç tutun" buyurdu. [214]

Açıklama:

Bu hadiste, Yahudilerin aşure gününü bayram kabu! edip bugünde oruç tuttukları ve hanımlanni süsledikleri belirtilmektedir.

1055- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs'a, Aşure günü orucu ile ilgili soru soruldu. O da:
"Resulullah (s.a.v.)'in bugünden başka diğer günler üzerine faziletini dileyerek oruç tuttuğu bir gün ve bu aydan yani Ramazan'ın dışında faziletini dileyerek oruç tuttuğu bir ay bilmiyorum" dedi. [215]

20- Aşura Orucunun Hangi Gün Tutulacağı Meselesi

1056- Hakem İbnu'l-A'rac'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs (r.a)'ın yanma vardım. Abdullah İbn Abbâs o sırada zemzemin yanında kaftanını başının altına koyup uzanmıştı. Ona:
"Bana, Aşura orucu ile ilgili haber ver" dedim. Abdullah İbn Abbâs:
"Muharrem ayının hilalini gördüğün zaman günleri sayfmaya başla. Dokuzuncu günü oruçlu olarak sabahla" dedi. Ben:
"Resulullah (s.a.v.)'in Aşura orucunu böyle mi tutardı?" diye sordum. O da:
"Evet" diye cevap verdi. [216]
Açıklama:

Burada Aşure'nin, Muharremin dokuzuncu günü olduğu meselesi, Abdullah İbn Abbâs'in kendi yorumudur. Seleften ve haleften bir çok alim, Aşure gününün, Muharrem'in onuncu günü olduğunu belirtmişlerdir. [217]
Aynî'ye göre Abdullah İbn Abbâs'ın bu sözünden maksat; 9. ve 10. gün oruç tutmaktır. Abdullah İbn Abbâs'ın "Evet" demekle de bir sonraki hadiste de görüleceği üzere "Gelecek seneye inşallah Muharrem ayının dokuzuncu günü oruç tutarız" sözüne işaret etmiştir. Kadı İyâz'da bu görüştedir.

1057- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Aşura günü oruç tuttuğu ve sahabilerine de tutmalarını emzaman, sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Şüphesiz ki bugün, Yahudiler ile Hıristiyanların tazim ettikleri bir gündür" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Gelecek seneye inşallah Muharrem ayının dokuzuncu günü oruç tutarız" buyurdu. Abdullah İbn Abbâs:
"Gelecek sene gelmeden Resulullah (s.a.v.) vefat etti" buyurdu. [218]

Açıklama:

Hadisten, Aşure gününü, hem Yahudilerin ve hem de Hıristiyanların kutsal bir gün kabul ettikleri anlaşılıyor. Yahudilerin kutsal saymalarının sebebi; Musa'nın ve İsrail oğullarının adı geçen günde Firavn'ın ordusundan kurtulmuş olmalarıdır.
Aşure gününe Hıristiyanların saygı göstermelerinin sebebinin, ne olduğuna dair açık ve kesin bir bilgi mevcut değildir. Ancak bazı âlimler, Hz. Musa'nın şeriatının bazı hükümlerinin. Hz. İsa'nın şeriatında da devam ettiğini göz önüne alarak Hz. İsa'nın da adı geçen günde oruç tutmuş olabileceği ihtimalinden bahsederler.
Alimlerin büyük çoğunluğu Aşure gününün, Muharrem'in 10. günü olduğunu söylerler. Buna göre Peygamber (s.a.v.)'in ertesi yıl dokuzunda oruç tutmayı istemesinden maksadı, Yahudilere benzememek için bir gün öncesiyle birlikte oruç tutmak istemesidir. Çünkü Hz. Peygamber hicretin ilk zamanlarındaki davranışlarında ehl-i kitaba muvafakati istemekte idiyse de, sonraları onlara'muhalefeti tercih etmiştir.

21- Aşura Günü Oruç Tutmayan Kimsenin, O Günün Kalan Kısmını Yemeden Geçirmesi Gerektiği Meselesi

1058- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Aşura günü Eşlem kabilesinden bir adamı gönderip ona insanlar arasında şunu ilan etmesini emretti:
"Bugün kim oruçlu değilse oruç tutsun, yemek yemiş olan da orucunu geceye kadar tamamlasın." [219]

1059- Rubeyyi bint. Muavviz b. Afra (r.anhâ)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) Aşura sabahı Medine'nin etrafındaki Ensar köylerine:
"Bugün kim oruçlu olarak sabahladıysa orucunu tamamlasın. Kim de oruçsuz olarak sabahladıysa o günün geri kalanını tamamlasın" şeklinde haber gönderdi.
Bundan sonra biz bu orucu tutmaya ve küçük çocuklarımıza da Allah'ın izniyle tutturmaya başladık. Mescide gidip onlara yünden yapılma oyuncaklar verirdik. Onlardan biri yiyecek için ağladığında iftar anma kadar bu oyuncağı ona veri(p böylece onu bu şekilde eğlendirildik." [220]

Açıklama:

Bu hadisler, Aşure orucunun, Ramazan orucundan önce farz olduğunu göstermektedir.
Hanefilere göre Ramazan orucu, belirli bir adak orucu ile nafile oruç için geceden kuşluk vaktine kadar niyetlenmek caizdir. Ramazanın kazası, kefaret ile mutlak adak orucu için ise geceden niyet etmek şarttır. Gündüzün niyet etmek, ancak daha önceden bir şey yememek şartıyla caizdir.
Cumhuru ulemaya göre ise gündüzün hiçbir oruca niyet etmek caiz değildir.
Oruç tutmadığı halde günün geri kalan kısmının yemek yemeden geçirmek, o güne bir çeşit hürmek göstermek için yada o sırada Aşure orucunun farz olduğundan dolayıdır.
Bu hadis, yiyip içmeden sabahlayan bir kimsenin, o gün bir şey yiyi içmemek şartıyla niyet etsin yada etmesin oruçlu sayılacağını göstermektedir. Çünkü Resulullah (s.a.v.), bir şey yemeden sabahlayan kimselerin oruçlannı tamamlamalarını emretmiştir. Bir şeyin tamamlanması, önceden onun bir kısmının mevcut olmasını gerektirir.

22- Ramazan Ve Kurban Bayramı Günlerinde Oruç Tutmanın Yasak Olması

1060- İbn Ezher'in azadhsı Ebu Ubeyd'den rivayet edilmiştir:
"Ben, Ömer İbnu'l-Hattâb'Ia birlikte (Kurban) bayramında bulundum. Ömer, gelip bayram namazını kıldırdı. Sonra namazı bitirip cemaata hutbe verip:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.) sizlere şu iki bayram gününüzde oruç tutmayı yasaklamıştır. Biri, oruç tutmaya ara verdiğiniz gün ve diğeri de, kurban etlerini yediğiniz gündür" dedi. [221]

1061- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) şu iki günde oruç tutmayı yasaklamıştır: Ramazan bayramı günü ile Kurban bayramı günü.[222]

1062- Ziyâd b. Cübeyr'den rivayst edilmiştir:
"Bir adam, Abdullah İbn Ömer'e gelip ona:
"Ben, bir gün oruç tutmaya adak adadım. O da, Kurban yada Ramazan bayramına rastladı. Bu durumda ne yapmalıyım?" diye sordu. Abdullah İbn Ömer:
"Yüce Allah, adağın yerine getirilmesini emretmiştir. Resulullah (s.a.v.) ise bu bayram günlerinde oruç tutmayı yasaklamıştır" diye cevap

verdi. [223]

Açıklama:

Buradaki bayram günlerinden maksat; Ramazân ve Kurban bayramlarının birinci günleridir. Kurban bayramının diğer günlerinde oruç tutmanın yasak olduğuna delil; teşrik günlerinin, müslümanların bayram günleri olduğu, bu günlerin yeme ve içme günleri olduğu İle ilgili hadislerdir. Buna göre Ramazân bayramında bir gün, Kurban bayramında ise dört gün oruç tutmanın caiz olmadığı ortaya çıkmaktadır.
Orucun, Ramazân bayramında yasaklarrılması; o günün, oruca son verme günü ve Müslümanların bayram günü oluşu sebebine dayanır. Dolayısıyla Ramazân bayramı günü oruç tutulursa, farz olan oruç, nafile oruçla karışacak ve bunları biribirinden ayırmak zor olacaktır.

23- Teşrik Günlerinde Oruç Tutmanın Haram Olması

1063- Nübeyşe el-Huzelî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır. [224]
"Teşrik günleri, Zilhicce ayının 11, 12, 13. günleridir. Bugünlerde kurban etleri güneşe karşı serilerek kurutulduğu için bunlara teşrik günleri denilmiştir. Çünkü teşrik, güneşe karşı sermek anlamına gelir. Teşrik günlerinde, Arefe günü sabah namazından başlayıp bayramın 3. günü ikindi namazına kadar tekbirler getirilir.
Bugünlerde hacılar, hem duayla ve hem de hac menasikleriyle uğraşmaktadırlar. Diğer insanlar ise, kurban bayramı nedeniyle kurbanlarını kesmekteler. Böyle günlerde bayram yapma yerine oruç tutmak suretiyle kendini bayramdan alıkoymak doğru değildir. Çünkü bugünler, yeme ve içme günleridir."

24- Sadece Cuma Günü Oruç Tutmanın Mekruh Olması

1064- Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'den rivayet edilmiştir: "Câbir b. Abdullah, Kabe'yi tavaf ederken ona:
"Resulullah (s.a.v.), Cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı?" diye sordum. Oda:
"Evet, şu evin/Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki yasakladı" dedi. [225]

1065- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi Cuma günü oruç tutmasın. Ancak ondan önce yada sonra oruç tutarsa başka." [226]

Açıklama:

Hadisler, haftanın sadece Cuma günü oruç tutmanın yasak olduğuna ve fakat Perşembe ile yada Cumartesi ile beraber oruç tutmanın yasak olmadığına işaret etmektedirler.

1066- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Geceler arasından Cuma gecesini nafile oruç için tahsis etmeyin. Ancak bu, sizden birisinin tutmakta olduğu oruca rastlarsa o başka." [227]

Açıklama:

Bu hadis ise ayın belirli günlerinde oruç tutmayı adet edinen bir kimsenin, adeti Cuma gününe denk gelirse o gün orç tutmasının caiz olduğunu belirtmektedir.

25- Yüce Allah'ın;
"Oruç Tutmaya Güç Yetiremeyen Kimselere Fidye Lazımdır" [228] **Ayetinin,**
"Sizden Herkim Bu Aya Erişirse O Ayda Oruç Tutsun" [229]**Ayetinin Hükmüyle Yürürlükten Kaldırılması**

1067- Seleme İbnu'l-Ekva (r.a.)'tan rivayet edilmiştir:
Yüce Allah'ın;
"Oruç tutmaya güç yetiremeyen/dayanamayan kimseler lr '»kiri doyuracak bir fidye vermeleri gerekir" [230] *ayeti inince, dileyen kimse oruç tutmayıp fidye verirdi. Nihayet ondan sonraki*[231] *ayeti inip bunun hükmünü yürürlükten kaldırdı"*
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
"Resulullah (s.a.v.) döneminde Ramazan ayında bizden dileyen oruç tutar, dileyen de oruç tutmayıp bunun yerine bir fakiri doyuracak fidye verirdi. Nihayet yüce Allah'ın;
"Sizden herkim bu aya erişirse o ayda oruç tutsun" [232] ayeti inip bu uygulamayı yürürlükten kaldırdı. [233]

Açıklama:

Hadiste geçen Bakara Sûresinin 184. âyetine müfessirler iki farklı mânâ vermişlerdir Bunlardan bir kısmı fiilin başına bir "La" harfi takdir ederek "Oruca dayanamayanlar..."
şeklinde anlamışlar, bazıları ise tam aksini yani oruca gücü yetenler şeklinde izah etmişlerdir.
Seleme İbnu'1-Ekva (r.a)'nın bildirdiğine göre sözkonusu âyet-i kerime inince; genç ihtiyar, hasta sıhhatli gibi bir ayırım olmadan müslümanlardan istiyenler oruçlarını tutuyor, isteyenler de oruç tutmayıp her gün için bir fakire bir fidye yani bir fitre Hanefilere göre, buğdaydan yarım sa1, arpa, kuru üzüm ve hurmadan miktarı veriyordu. Bu hal bir sonraki âyet-i kerime [234] ininceye kadar devam etti. Bu âyetin içerisindeki *"Sizden herkim bu aya erişirse o ayda oruç tutsun"* ayeti, önceki âyetin hükmünü yürürlükten kaldırmıştır.
Müslümanlann ilk günlerde oruç tutmak ya da fidye vermek arasında muhayyer tutulmalarındaki hikmet, onların henüz İslam'a tam olarak ısınmış olmamaları ve uzun müddet oruçlu kalmaya alışmamış olmalarıdır.

26- Ramazan Ayında Tutulamayan Orucun, Şaban Kyında Kaza Edilmesi

1068- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bazen üzerimde Ramazan ayından kalma oruç borcu olurdu da, onu, Resulullah (s.a.v.)'le meşgul olmam veya Resulullah (s.a.v.)'den dolayı ancak ta Şaban ayında kaza etmeye güç yetirebilirdim." [235]

Açıklama:

Kazanın zamanı geniştir. Şaban ayına kadar ne zaman istenilirse oruç o zaman kaza edilir. Şaban ayı girdiğinde kazaya kalan orucu o ayda tutmak gerekir.
Bu hadiste; Hz. Aişe, özrü dolayısıyla Ramazân'da tutamadığı oruçlarını ancak ertesi Ramazân'dan önceki Şaban ayında kaza ettiği belirtilmektedir. Buna sebep ise; Hz. Aişe'nin. H.z. Peygamber (s.a.v.)'in ihtiyaçlarıyla meşgul olması, bütün benliğini onu memnun etmeye adamasıdır. Ertesi yıl Şaban ayı geldiğinde, bu ayda, hem Hz. Peygamber (s.a.v.) çoğunlukla oruç tutuyor ve hem de hanımları kaza oruçlarını tutmuş oluyorlardı. Ayrıca Ramazân'a az bir zaman kaldığı için geçen yıldan kalan orucunu mecburen kaza ediyordu.
Bu hadis, Ramazân'da hastalık, hayız, sefer gibi meşru bir mazeret dolayısıyla tutulamayan orucun kazasının Şaban'a kadar geciktirmenin caiz olduğuna açıkça delalet etmektedir. Herhangi bir meşru özür olmadığı halde orucun kazasını geciktirmenin hükmü ise, alimler arasında ihtilaflıdır.

Hanefilere göre; özürlü yada özürsüz, Ramazân'da tutulamayan oruç, ölünceye kadar kaza edilebilir. Bu, herhangi bir zamanla kayıtlı değildir. Yalnız kişinin, orucu, kaza etme azminde olması gerekir.
Ramazan ayında kazaya kalan oruçların tutulması için kaç ay beklendiğini daha açık görmek ve kıyaslayabilmek için Hicrî ayların isimleri sırasıyla şöyledir:
1- Muharrem.
2- Safer.
3- Rebîü'l-Evvel.
4- Rebî'1-Âhir.
5- Cumâde'1-Ûlâ.
6- Cumâde'l-Uhrâ.
7- Receb.
8- Şaban.
9- Ramazan.
10- Şevval.
11- Zi'1-ka'de.
12- Zi'1-hicce.

27- Ölen Bir Kimse Adına Orucun Kaza Edilmesi

1069- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse onun yerine o orucu velisi tutar." [236]

1070- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'dan rivayet edilmiştir: "Bir kadın, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Annem, üzerinde nezir orucu olduğu halde öldü. Onun yerine bu orucu ben tutabilir miyim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer annenin başka bir borcu olsa, bu borcu, ödeseydin, bu borç onun adına geçer miydi?" buyurdu. Kadın:
"Evet!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse annenin yerine orucu tut" buyurdu. [237]

Açıklama:

Hadisin zahiri, ölünün borçlarının ödenmesini gerekli olduğuna delildir. Ancak borcun çeşidi ve cinsine göre alimler arasında farklı görüşler vardır.
Eğer borç, kullara ait malî bir borç ise ölünün terekesinden bu borç verilir. Bu konuda herhangi bir ihtilaf sözkonusu değildir.
Borç, adaktan dolayı ise, bu adak, ya malîdir yada bedenîdir. Adak da, ya Öldüğü zamanki hastalığı esnasında olmuştur yada önce olmuştur.
1- a- Eğer adak, malî ise ve ölümü anındaki hastalığından önce olmuş ise, Şâfiîlere göre; ölen vasiyet etmemiş olsa bile bıraktığı terekeden ödenir. Miktarın, az yada çok olmasına bakılmaz. Hanefi ile Mâlikilere göre ise; ölen, adak borcunun ödenmesini vasiyet etmişse, o takdirde varisler bunu ödemek zorundadırlar. Aksi halde böyie bir mecburiyetleri yoktur. Bunda vasiyet şart olduğuna göre, terekenin üçte birini geçerse varisler fazlasını ödemek zorunda değildirler. Bu görüşte olanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Sa'd'e:
"Onun yerine sen öde" [238] buyurmasındaki emri, mendubluk şeklinde anlamışlardır.
b- Adak, ölenin ölüm hastalığında olmuş ise; Şafii'lere göre bu adak malın üçte birinden olmalıdır. Ölen, malî olan adağın ödenebileceği kadar mal bırakbırakmamışsa, varislerin bunu ödeme zorunlulukları yoktur. Ancak ödemeleri müstehabtır. Bu konuda dört mezheb ittifak halindedir.
2- Adak, bedenî ibadetlerle ilgili ise; genelde prensip olarak bu adak, başkası tarafından eda edilemez. Çünkü bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.), Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadiste:
"Bir kimse, bir başka kimsenin yerine namaz kılmasın ve yine bir kimse başka bir kimsenin yerine oruç tutmasın", Abdullah İbn Ömer'den bir hadiste ise "Bir kimse, üzerinde Ramazân orucu borcu olduğu halde ölürse, onun için her günün yerine bir fakir doyursun" [239] Aişe'den gelen hadiste ise;
"Ölülerinizin yerine oruç tutmayın. Onların adına yemek yedirin (sadaka verin)" buyurmuştur. Ayrıca bu görüşte olanlar; Buhârî'de dahil konu ile İlgili hadislerin muzdarib olduğunu, muzdaribliğin ise bir vehmin eseri olduğunu, vehmin ise hadisi zayıflatan amillerden olduğunu belirtmişlerdir.
İmam Mâlik, İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şafiî'nin bir görüşü bu doğrultudadır. Bunlara göre; orucun yerine fakir doyurulur Ahmed b. Hanbel'e ve İmam Şafiî'nin diğer bir görüşüne göre, oruçta niyabet caizdir. Haçta ise ittifakla niyabet caizdir, Bir kimse, bir başkasını yerine haccedebilir.

28- Yemeğe Davet Edilen Oruçlu Kimsenin, "Ben Oruçluyum" Demesi Gerektiği Meselesi

1071- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi oruçlu iken bir yemeğe davet olunduğu zaman "Ben oruçluyum" desin." [240]

Açıklama:

Hadis, nafile oruçlu olan kişinin bir yemeğe çağrıldığında, dâvetçiden özür dilemek için oruçlu olduğunu söylemesinde mahzur olmadığını ifade etmektedir.
Nafile orucu gizlemek müstehab ise de, davete gitmemesi veya gittiği halde yemek yememesi davet sahibini üzeceği için oruçlu olduğunu açıklar. Eğer dâvetçi ona müsamaha etmezse gitmesi gerekir. Çünkü oruç davete gitmemek için mazeret değildir. Üstelik davete Bittiği halde illâ yemek yemesi şart değildir. Ama-yemek yememesi ziyafet sahibini üzerse, orucunu bozar ve yemekten yer. Fakat bu şart değildir.

1072- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi bir gün oruçlu olarak sabahladığında kötü söz söylemez ve cahilce davranmaz. Eğer bir kîmse onunla dövüşürse yada sataşırsa, o: "Ben oruçluyum" desin." [241]

Açıklama:

"Kötü söz söylemez ve cahilce davranmaz" ifadesinden maksat; oruçlu kimsenin; yalan, iftira, gıybet, söz taşıma gibi davranışlarda bulunmamalı ve bu davranışlara sebep olan Şeylerden uzak durmasıdır. Yalnız içlerinde dört mezhebin de bulunduğu cumhura göre; bunlar, orucu bozmaz. Fakat bu tür davranışlar, orucun sevabının eksilmesine sebep olur.
Oruçlunun, kendisine sataşan kimseye karşı *"Ben oruçluyum"* demesi, kötülüklerden sakındırmayi te'kid içindir. Bazı alimler, riyayı göz önünde bulundurarak bu sözün; oruçlunun, kendi kendisine karşı söyleceğini ileri sürmüşierse de, Nevevî (ö. 676/1277) gibi bazı alimler de, karşıda bulunan kimseye söyleneceğini belirtmişlerdir. Çünkü sataşmada bulunan kimse; sataşması sebebiyle, oruçlu kimsenin orucunun sevabını eksiltecek davranışlara sebep olacağından dolayı gireceği günahı hatırlatma ve onu, bu davranışından men etmedir.
İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148)'nin de içinde bulunduğu bir grup alim; riyanın sadece nafile oruçlar için söz konusu olduğunu göz önüne alarak; "Ramazân'da ise oruçlu kimse bu sözü karşısındakine açıktan, nafile oruç ise oruçlu kimse bu sözü kendi kendisine söyler" demişlerdir.

30- Oruç Tutmanın Fazileti

1073- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Oruç, bir kalkandır." [242]
Oruç, oruçlu kimseyi kötülüklerden korur. Oruçlunun, kötü söz söylememesini ve günah işlememesini sağlayarak onun cehennem ateşine girmesine engel olur. Üstelik oruçlu bir kimseye birisi gelip sataşır veya ona küfrederse, o kimsenin saldırmasına karşılık sabredip: "Ben oruçluyum" demelidir.

1074- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v..) şöyle buyurmaktadır:
"Adem oğlunun işlediği her iyi amel, on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır.
Şanı yüce olan Allah:
"Oruç, müstesna! Çünkü oruç, benim için tutulur. Onun mükafatını ancak Ben veririm. Zira oruçlu kimse, benim için; yemesini ve cinsel arzusunu bırakır" buyurdu.
Oruçlu kimse için iki sevinç vardır: Biri; iftar anındaki sevinci, diğeri ise; Rabbine kavuştuğu andaki sevincidir.
Emin olun ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir." [243]

1075- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennette "Reyyân" denilen bir kapı vardır ki, bu kapıdan kıyamet günü oruç tutan kimseler girer, onlardan başka hiç kimse giremez. O gün: "Oruç tutan kimseler nerede?" denilir. Onlar ayağa kalkıp bu kapıdan cennete girerler. Onların en son kişisi cennete girdiğinde kapı kilitlenir. Bundan sonra hiç kimse o kapıdan cennete giremez." [244]

31- Zarar Gelmemek Ve Hiçbir Hakkı Zayi Etmemek Kaydıyla Oruç Tutmaya Güç Yetiren Kimselerin Allah Rızası Uğrunda Oruç Tutmasının Fazileti

1076- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah o kimsenin yüzünü yetmiş yıl cehennemden uzak tutar" buyururken işittim. [245]

32- Nafile Oruca Gunduzleyin Zevalden Önce Niyet Etmenin Ve Nafile Orucu Tutan Kimsenin Özürsüz Yere Orucunu Bozmasının Caiz Olması

1077- Mü'minlerin annesi Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey Âişe! Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Yanımızda hiçbir şey yok" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse ben, oruçluyum" buyurup dışarı çıktı. Derken bize bir hediye getirildi yada bize ziyaretçi kimseler yanlarında bazı yiyeceklerle geldi. Resulullah (s.a.v.) dönüp geldiği zaman:
"Ey Allah'ın resulü! Bize bir hediye getirildi yada bize ziyaretçi kimseler (yanlarında bazı yiyeceklerle) geldi. Sana onların getirdiklerinden bir parça sakladım" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Neymiş o?" diye sordu. Ben de:
"Çekirdeği çıkarılmış hurma, saf yağ ve keş gereği biribirine karıştırılmak ve bazen de sevik katılmak suretiyle yapılan Hays yemeği" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse onu getir" buyurdu. Bunun üzerine bu yemeği ona getirdim. O da bu yemeği yedi. Sonra da:
"Ben oruçlu olarak sabahlamıştım" buyurdu." [246]

33- Unutan Kimsenin, Yeyip İçmesi Ve Cinsel İlişkide Bulunması Sebebiyle Orucunun Bozulmaması

1078- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim oruçlu iken unutarak yeyip içerse orucunu tamamlasın. Çünkü ona ancak Allah yedirip içirmiştir." [247]

34- Peygamber ()'in, Ramazan Ayi Dışındaki Zamanlarda Oruç Tutması Ve Az Da Olsa Her Ay İçerisinde Oruç Tutmanın Müstehab Olması

1079- Ebu Seleme'den rivayet edilmiştir: "Aişe'ye, Resulullah (s.a.v.)'in orucunu sordum. Aişe'de:
"Resulullah (s.a.v.), bazen o kadar çok oruç tutardı ki, biz; Artık hep oruç tutacak" derdik. Bazen de orucu o kadar bırakırdı ki, biz: Artık hiç oruç tutmayacak" derdik. Ben, onun, hiçbir ayda Şaban ayındakînden daha çok oruç tuttuğunu görmedim. Bazen Şaban ayının tamamında oruç tutardı. Bazen de Çok az bir kısmı hariç Şaban'ı oruçla geçirirdi" dedi. [248]

Açıklama:

Hadisten anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v.), nafile oruç tutmaya başladığı zaman epey devam eder ve sahabilerden bazıları:
"Galiba Resulullah (s.a.v.) hiç ara vermeden devamlı oruç tutacak" derlermiş. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir de orucu bıraktı mı, uzun müddet tutmaz ve sahabiler, onun, bir daha oruç tutmayacağını zannederlermİş. Yani Hz. Peygamber (s.a.v.)'in oruçlu günleri de, oruç tutmadığı günleri de uzun zaman devam edermiş.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in en çok nafile oruç tuttuğu ay, Şaban ayıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Şaban ayında her zamankinden daha çok oruç tutmasındaki hikmet; amellerin bu ayda Allah'a arz edilmesi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amellerinin oruçlu iken arz edilmesini istemesidir.
Yine şu olasılıkları göz önünde bulunduranlar da vardır:
1- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Şaban ayında çok oruç tutması, Ramazân'ı tazim içindir.
2- Resulullah (s.a.v.), her ay üç gün oruç tutardı. Bir özrü sebebiyle daha önceki aylarda tutamadığı günleri Şaban ayında kaza ederdi.
3- Şaban ayında insanlar gafil olduğu için, Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara örnek olmak isterdi.
4- Yıl içerisinde öleceklerin İsimleri Şaban ayında yazılır. Nitekim Peygamber (s.a.v.), Aişe'ye;
"Ey Aişe! Bu ayda ölüm meleğinin ruhlarını alacağı kimselerin isimleri yazılır. Ben, İsmimin, oruçlu iken kaydedilmesini isterim" buyurmuştur.
5- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları, geçen Ramazân'da tutamadıkları oruçları Şaban ayında kaza ederlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de, bunun için, bu ayda çok oruç tutardı.

1080- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), senenin hiçbir ayında Şaban ayındakinden daha fazla oruç tutmaz ve:
"Amellerden gücünüzün yetebileceğini yapın. Çünkü siz usanmadıkça Allah usanmaz" buyurur ve:
"Allah katında en sevimli amel, sahibinin az da olsa devamlı işlediği ameldir" buyururdu." [249]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), ümmetini, daima hayrlı işlere teşvik buyurmuş, onlara ancak güçlerinin yeteceği ibadetleri tavsiye etmiş, bıkkınlık verecek şekilde fazlasına gitmekten sakınmalarını emir buyurmuştur.

1081- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ramazan ayından başka hiçbir zaman bütün bir ay oruç tutmazdı. Bazen oruç tuttuğu zaman öyle tutardı ki, insan:
"Hayır, vallahi, artık orucu bırakmaz" derdi. Bazen de oruç tutmadığı zaman, insan;

"Hayır, vallahi, artık oruç tutmaz" diyecek kadar orucu terk ederdi"
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır;
"Resulullah (s.a.v.), Medine'ye geldi geleli peşpeşe bir ay oruç tutmadı." [250]

Açıklama:

Bu hadiste; "Resulullah (s.a.v.), Medine'ye geldi geleli peşpeşe bir ay oruç tutmadı" denilirken, 1171 nolu hadiste "Şaban ayının tamamında oruç tuttuğu" belirtilmektedir.
Bazıları da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bazen Şaban'ın başında, bazen ortasında ve bazen de sonunda oruç tuttuğunu belirtmektedirler.
Bazılarına göre ise birinci hadis, ikinci hadisi açıklayıcı durumdadır.
Bazı alimler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bir yıl Şaban ayının tamamını oruçlu geçirdiğini, bir yıl da Şaban ayının bazı günlerinde oruç tuttuğunu söylemektedirler.
Kısacası, bu iki hadis arasında herhangi bir tezat söz konusu değildir.

35- Oruç Sebebiyle Bir Hakkı Yerine Getiremeyen Kimseyi Ve İki Bayram ile Teşrik Günlerinde Oruç Tutmayan Kimseyi Devamlı Oruç Tutmasını Yasaklama Ve Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Oruç Tutmamanın Fazileti

1082- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), benim:
"Yaşadığım müddetçe mutlaka geceleyin namaz kılacağım ve gündüzleyin de mutlaka oruç tutacağım" dediğim haber verilmiş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) beni çağırtıp bana:
"Bunu, sen mi söylüyorsun?" diye sordu. Ben de, ona:
"Evet, ey Allah'ın resulü! Bunu, ben söyledim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Fakat senin buna gücün yetmez. Sen bazen oruç tut, bazen tutma, bazen uyu ve bazen de kalk geceleyin namaz kıl. Her aydan üç gün oruç tut. Çünkü yapılan bir hayrh amele karşılık olarak on katıyla sevab verilir. Bu şekilde tuttuğun üç gün oruç, bir yıl boyunca tutulan oruç gibidir" buyurdu. Ben:
"Ben, bundan daha fazlasına güç yetirebilirim" dedim, Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma. Bu, Davud (a.s)'in orucudur. Bu, en dengeli bir oruç tutma şeklidir" buyurdu. Ben:
"Ben, bundan daha fazlasına güç yetirebilirim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Artık bundan daha faziletlisi olmaz" buyurdu.
Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a):
"Resulullah (s.a.v.)'in *"Her ay üç gün oruç tutma"* teklifini kabul etseydim, bu, bana, ailem ve malımdan daha sevimli olurdu" dedi. [251]
Her ay tutulan üç gün oruç, ömür boyu tutulan oruca denk tutulması; fazilet ve sevap itibarı iledir. Yoksa buradaki benzerlikten, hakikatte, eşitlik lazım gelmez. Çünkü her ay bir gün oruç tutan kimse ile on gün oruç tutan kimsenin birbirinden farkı ortadadır. Zira biri on kat sevaba layık bir hasene. diğeri ise onar kat sevabı kazanan on hasene ifadetmiştir.

1083- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, bütün sen oruç tutuyor ve her gece Kur'an okuyordum. Ya Peygamber (s.a.v.)'e, benim bu şekilde yaptıklarım anlatılmıştı yada o, bana haber göndermişti. Bunun üzerine ben de onun yanma gittim. Bana:
"Ben, senin bütün sene oruç tuttuğun ve her gece Kur'an okuduğun bana bildirilmedi mi sanıyorsun?" buyurdu. Ben:
"Evet öyle, ey Allah'ın Peygamberi! Mutlaka yaptıklarımdan haber almıssmdır. Fakat ben bununla ancak hayr istemekteyim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu her aydan üç gün oruç tutman sana yeterlidir" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Ben, bundan daha fazlasına güç yetirebilirim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hanımının senin üzerinde hakkı var, misafirlerinin senin üzerinde hakkı var, vücudunun senin üzerinde hakkı var. Dolayısıyla sen, Allah'ın peygamberi olan Davud (a.s)'ın (tuttuğu oruç gibi) oruç tut. Çünkü o, insanların en fazla ibadet edeni idi" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Davud orucu nasıldır?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Davud (a.s), bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Kur'an'ı da, her ayda hatim et" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Ben, bundan daha fazlasına güç yetirebilirim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"O halde Kur'an'ı, her yirmi günde bir defa hatim et" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Ben, bundan daha fazlasına güç yetirebilirim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse onu her on günde bir defa hatim et" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Ben, bundan daha fazlasına güç yetirebilirim dedim. Resulullah (s.a.v.):
"O halde onu, her hafta hatim et. Fakat bundan ilerisine gitme. Çünkü hanımının senin üzerinde hakkı var, misafirlerinin senin üzerinde hakkı var ve vücudunun da senin üzerinde hakkı var" buyurdu.
"Ben, bu ibadet hususunda aşın istek gösterdim, dolayısıyla da bana aşırı şiddet gösterildi. Peygamber (s.a.v.), bana: Sen bilmezsin, belki ömrün uzun olur" buyurdu.
Sonuç itibariyle; Peygamber (s.a.v.)'in söylediğime geldim. İhtiyarladığımda:
"Keşke Allah'ın Peygamberi (s.a.v.)'in belirttiği ruhsatı kabul etseydim" diye hep hayıflandım" dedi. [252]

Açıklama:

Hadisin muhtelif varyantlarından anlaşıldığına göre; Abdullah b. Amr'ın, gündüzleri oruç tuttuğu, geceleri de namaz kılmak ve Kur'an'ı hatmetmek suretiyle ihya edeceğine yemin etmişti. Bunu haber alan Hz. Peygamber (s.a.v.), Abdullah'a; bunu yapmamasını, çünkü gerek nefsinin, gerek gözlerinin ve gerekse ailesini ve gerekse de misafirlerinin kendisi üzerinde haklan olduğunu ve ömrünün sonlarına doğru bu vazifeleri yapamayacağını anlatmıştı. Abdullah ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tavsiyelerini kendisi için az bulmuş, her tavsiyesine karşılık daha fazlasını istemişti.
Abdullah ise, kendinde ibadet için kuvvet gördüğünden daha fazlasını rica ediyordu. Netice de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in haber verdikleri ortaya çıktı. Çünkü Abdullah, ihtiyarlayınca, bu ibadetleri yapmada güçlük çekmeye başlamıştı. O zaman Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tavsiyelerini hatırlayıp:
"Keşke (Resulullah'ın bana tavsiye ettiği ruhsat(lar)i yapsaydım" diye hayıflanırdı.
Bunun anlamı; Abdullah'ın, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tavsiyelerine haşa itiraz değildi. Çünkü Abdullah, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu tavsiyelerinin emir mahiyetinde olmadığını biliyordu. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), bu tavsiyeleri, Abdullah'a yaptığı amel hususunda sırf bir hafifletme ve kolaylık olması için yapıyordu.
Hanımının hakkından maksat; cinsel ilişki, nafaka ve güzel muamelede bulunmak gibi hususlardır.
Vücudunun hakkından maksat; onun sıhhatine dikkat etmek ve ona iyi bakmaktır. Çünkü devamlı surette nafile oruç tutmak sebebiyle vücut dermansız ve halsiz düşer. Böylece vücut, telef olmaya maruz kalır.

36- Her Aydan Uç Gün, Arefe, Aşura, Pazartesi ile Perşembe Günleri Oruç Tutmanın Müstehab Olması

1084- Muâze el-Adeviyye'den rivayet edilmiştir: "Muâze el-Adeviyye, Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Aişe'ye:
"Resulullah (s.a.v.) her ay üç gün oruç tutar mıydı?" diye sordu. Aişe:
"Evet" diye cevap verdi. Aişe'ye:
"Ayın hangi günlerinde oruç tutardı?" diye sordum. O da:
"Ayın hangi günlerinde oruç tutacağına itina etmezdi" dedi.[253]

Açıklama:

Hadisin zahirinden, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in her ayın üç gününde oruç tuttuğu fakat bu günleri ayın her hangi bir bölümüne denk getirmeye özenmediği anlaşılmaktadır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bîyd her ayın 13, 14, 15. günlerinde veya bir hafta Pazartesi ve Perşembe, diğer haftada da sadece Pazartesi günleri oruç tuttuğu çeşitli hadislerde belirtilmektedir.
Buna göre Resulullah (s.a.v.)'in ayın belirli günlerinde oruç tutmayı tavsiye etmesi, ümmetine aittir. Kendisinin oruç tutacağı bu günlere itina etmemesi ise hepsinin caiz olduğuna İşaret için şahsına ait bir iş olması mümkündür. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in karşısına bir çok işler çıkıyor ve bu günlere riayete imkan vermiyordu. Yada Hz. Peygamber (s.a.v.) her an oruç tutmanın caiz olduğuna işaret için ayın herhangi bir gününde oruç tutuyordu. Bunların hepsi, onun için efdaldir.

1085- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Bir adam Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Nasıl oruç tutarsın?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.) bu sorunun şekline kızdı. Ömer (r.a) onun kızdığını görünce:
"Biz, Rabb olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, Peygamber olarak da Muhammed'e razı olduk. Allah'ın gazabı ile Resulünün gazabından Allah'a sığınırız" dedi.
Ömer (r.a) bu sözü, Peygamber (s.a.v.)'in gazabı yatışıncaya kadar tekrarlayıp durdu. Nihayet Ömer:
"Ey Allah'ın resulü! Bütün sene oruç tutan kimsenin hali ne olacak?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Böyle bir kimse ne oruç tutmuştur ve ne de tutmamıştır yada oruç tutmamıştır ve iftar etmemiştir" buyurdu. Ömer tekrar:
"İki gün oruç tutup bir gün tutmayan kimsenin hâli ne olacak?" diye sordu.
Resulullah (s.a.v.):
"Bir kimse, buna, güç yetirebilir mi?" buyurdu. Ömer yine:
"Bir gün oruç tutup bir gün tutmayan kimsenin hâli nasıl olacak?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Bu, Dâvud (a.s)'ın orucudur" buyurdu. Ömer :
"Bir gün oruç tutup iki tutmayan kimsenin durumu nasıl olacak?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu ben, böyle bir orucu tutabilmek bana güç verilmesini isterim" buyurdu. Daha sonra da:
"Her aydan üç gün oruç tutmak ve Ramazan ayından Ramazan ayına kadar oruç tutmak, işte bütün sene oruç tutmak demektir. Arefe günü oruç tutmaya gelince, Allah'ın, bununla önceki senenin ve sonraki senenin (küçük) günahlarını Örtmesini ümit ederim. Aşure günündeki oruca gelince ise Allah'ın bunu da önceki senenin (küçük) günahlarına kefaret yapmasını umarım" buyurdu. [254]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in, soru soran kimseye kızması; sorusunu hoş karşılamadığı içindir. Çünkü sorulan soruya cevap vermek gerekir. Resulullah (s.a.v.) ise bu soruya vereceği cevaptan ötürü bir problemin meydana gelmesinden endişelendi yada Resulullah (s.a.v.)'in tuttuğu orucun o kimseye az görünmesi olanağı da vardı. Çünkü Resulullah (s.a.v.) ibadetlerde hep orta hali gözetirdi.

37- Şaban Ayının Sonunda Oruç Tutmak

1086- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), bir kimseye:
"Bu Şaban ayının sonunda oruç tuttun mu?" diye sordu. O kişi:
"Hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ramazan ayından çıkıp iftar ettiğin zaman Şaban ayının sonunda tutamadığın orucun yerine iki gün oruç tut" buyurdu. [255]

Açıklama:

Bu kimse, ya Şaban ayının sonunda oruç tutmayı kendisine adamıştı yada her ayın sonunda oruç tutma adeti vardı. Ramazan'dan bir-iki gün önce oruç tutmayı yasaklayan hadislerle amel ederek orucunu tutmamıştı. Peygamber (s.a.v.), bu hadisle, bu tür oruç tutma şekillerinin yasak edilmediğini ifade ederek bugünlerde oruç tutmayan kimsenin, Ramazan ayından sonra tutması gerektiği belirtmiştir.

38- Muharrem Ayında Tutulan Orucun Fazileti

1087- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ramazan ayından sonraki en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem'de tutulan oruçtur. Farz namazdan sonraki en faziletli namaz da, gece namazıdır." [256]

Açıklama:

Hadis, oruç için Ramazan'dan sonra en faziletli ayın Muharrem olduğunu belirtmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Muharrem'de değil de Şaban'da fazla oruç tutması; ya Muharrem'de oruç tutmanın faziletini hayatının son günlerinde öğrendiği içindir yada Muharrem'de yolculuk ve hastalık gibi bir mazeretten dolayı fazla oruç tutmamıştır.
Ayrıca hadis, farz namazdan sonra en faziletli namazın gece namazı olduğuna delildir.

39- Ramazan Ayından Sonra Şevval Ayından Altı Gün Oruç Tutmanın Müstehab Olmasu

1088- Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Ramazan orucunu tutup sonra da buna Şevval'den altı gün oruç daha eklerse, bütün sene oruç tutmuş gibi sevab kazanmış olur. [257]
Bugün müslümanlar genel olarak İki çeşit takvim kullanmaktadırlar:
1- Güneş Takvimi: 365 gün 6 saat ve 12 aydır.
2- Kameri Takvim: 355 gün ve 12 aydır.
Kameri takvimde aylar, 29 yada 30 gündür, Kameri takvim, Güneş takviminden 10 gün önce geldiğinden Ramazan ve hac aylarının vakitleri her yıl değişir. Kameri takvim, 36 yılda bir devir yapması sebebiyle Ramazan ve hac ibadetleri; bazen yaz, bazen kış ve bazen de diğer mevsimlere rastlar. müminler, ilk dönemden beri oruçlarını, haclarni ve dini hükümlerini hep Kameri takvim hesabıyla yaparlar. Bir yılda 12 ay olduğu hususu, Tevbe: 9/36'da geçmektedir.
Hadis; Ramazan orucundan sonra Şevval ayı içerisinde 6 gün daha nafile oruç tutmayı teşvik etmektedir. Böylece bir yıllık oruç tutmanın sevabı vaad edilmektedir. Alimler, bu hususu, şu şekilde açıklamışlardır:
Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de her bir hayr amelinin on misliyle kabul edileceğini [258] bildirmektedir. Öyleyse Ramazan ayında tutulan oruç, 10 ile çarpıldığında 10 ay eder. Şevval ayında tutulan 6 oruç ise, 10 ile çarpıldığında 2 ay eder. Sonuç itibariyle; Ramazan orucu + 6 günlük Şevval orucu= 12 ay eder. Bu da, bir yıla denk gelir.
Bu orucu, Şevval ayının çeşitli günlerinde tutan yada Şevval ayının ortasında veya sonuna bırakan dahi peşi peşine tutmuş gibi sevaba nail olur.
Hanefiler, Ramazan bayramından sonra Ramazan orucuna Şeyval'den 6 gün eklemenin mendub olduğunu belirtmişlerdir.

40- Ramazan Ayı İçerisinde Yer Alan Kadir Gecesinin Fazileti Ve Bu Gecenin Hangi Gece Olduğunu Araştırmak

1089- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden birisine, rüyada, Kadir Gecesinin, Ramazan ayının son yedi gecesinde gösterilmişti. Bunun üzerine

Resulullah (s.a.v.):
"Görüyorum ki, Kadir Gecesi ile ilgili rüyalarınız; Ramazan ayının son yedi gecesinde olduğuna rastlamıştır. Buna göre kim Kadir Gecesini arayacaksa onu Ramazan'ın son yedi gecesinde arasın" buyurdu. [259]

1090- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Kadir Gecesininin, Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi olduğunu rüyasında gördü. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Kadir Gecesi ile ilgili rüyalarınızın, Ramazan'ın son on günü içinde olduğunu görüyorum. Dolayısıyla siz onu bu (son) on günün tek gecelerinde arayın" buyurdu. [260]

1091- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Ramazan ayının ortasındaki on günde itikaf yapardı. Yirminci gece geçip de yirmibirinciyi karşılayacağı zaman evine dönerdi. Onunla birlikte itikaf yapanlar da dönerlerdi. Sonra bir Ramazan ayında evine dönmeyi itiyat edindiği gece mescitte kalarak cemaata hutbe okudu ve Allah'ın dilediği şeyleri onlara emretti. Sonra da:
"Ben, bu on günde itikaf yapıyordum. Daha sonra şu son on günde itikaf yapmak hatırıma geldi. Buna göre benimle birlikte kim itikaf yapmışsa, îtîkâf yerinde gecelesin. Ben, bu geceyi gerçekten rüyamda gördüm, fakat o bana unutturuldu. Siz onu, son on gün içerisindeki tek gecelerde arayın. Ben, kendimi, bir su ve çamura secde ederken gördüm" buyurdu."
Ebu Saîd el-Hudrî:
"Yirmibirinci gece yağmura tutulduk. Mescidin çatısı, Resulullah (s.a.v.)'in namaz kıldığı yere aktı. Resulullah (s.a.v.) sabah namazından çıkarken ona baktım. Yüzü, çamur ve suyla ıslanmıştı" dedi. [261]

1092- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kadir Gecesini, Ramazan'ın son on gecesinde arayın." [262]

1093- Zitr b. Hubeyş'ten rivayet edilmiştir: "Übeyyb.Ka'b'a:
"müslüman kardeşin Abdullah İbn Mes'ud:
"Kim bir yıl ibadete devam ederse Kadir Gecesine rastlar" diyor" dedim. Übeyy b. Ka'b:
"İnsanların buna güvenmemelerini kast etmiştir. Yoksa o, bu gecenin Ramazan ayında olduğuna, Ramazan'ın da son on gecesinde, o gecenin de yirmi yedinci gece olduğunu pekala bilir" dedi.
Daha sonra da Kadir Gecesinin, Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi olduğuna İstisnasız yemin etti. Ben:
"Ey Ebu'l-Münzir! Bunu, hangi şeye dayanarak söylüyorsun?" dedim. O da:
"Alametine yada Resulullah (s.a.v.)'in bize bildirdiği işarete göre söylüyorum. Çünkü Kadir Gecesinin sabahında güneş şuasız olarak doğar" dîye cevap verdi. [263]

Açıklama:

Kadir gecesi, çok mübarek bir gecedir. Zira Kur'ârı-ı Kerim bu geceden itibaren Resulullah (s.a.v.)e inmeye başlamıştır. Ayrıca bu gecede Allah tarafından takdir edilmiş işlerin ayırd edildiği nakledilir. Bu gece yeryüzüne o kadar çok melek iner ki yeryüzü onları almaz.
Kadir gecesini ibadetle geçirenin geçmiş günahlarının affedileceği haber verilmiştir. [264] Yine Peygamber (s.a.v.), Kadir Gecesinin gününde orucun bütün sene tutulacak oruca eşit olduğunu belirtmiştir. [265] Bu gecenin bir anı vardır ki ona rastlayanın duası her halde kabul buyurulur. Bunun için bütün geceyi İbâdetle, dua ve tevbe ile geçirmek, gerekir. Bunu yapamayanlar hiç olmazsa teravihten sonra bîr miktar ibadetle meşgul olarak bu gecenin çoğunu veyahut tümünü ihya etmelidirler.
Kadir gecesinde kılınacak nafile namazların belirli bir şekli yoktur. Asıl maksat, bu geceyi mümkün olduğu kadar ihya etmektir.
Resulullah (s.a.v.), Kadir gecesini Ramazan ayının son on günü içindeki tek gecelerden biri olduğunu ve muhtemelen yirmiyedinci gecesi olduğunu belirtmiştir.

14. İTİKAF BÖLÜMÜ

İtikaf kelimesi sözlükte, mutlak olarak; durmak, kalmak, devam etmek gibi manalara gelmektedir.
Fıkıh terimi olarak ise; bir mescitte ibdaet niyetiyle ve belirli kurallara uyarak inzivaya çekilmek demektir.
Hadis kaynakları, Hz. Peygamber {s.a.v.)'in Medine'ye hicretten sonra her yıl Ramazân ayının son 10 gününde itikafa çekildiğini, hanımlarının da genelde Resulullah (s.a.v.) ile birlikte itikaf yaptığını nakletmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu tatbikatından hareketle alimler, oruçlunun özellikle Ramazân'ın son on gününde itikafa girmesini müstehab kabul etmişlerdir. Hatta Hanefiler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu devamlı yapmış olmasından hareketle itikafı, kifâî nitelikte müekked sünnet saymıştır. Buna göre İtikaf üç çeşittir:

l- Vacip Olan İtikaf:

Bir şarta bağlı olarak veya şartsız olarak adanmış itikaftır.

2- Kifaye Yoluyla Sünneti Müekked Olan İtikaf:

Ramazânın son on gününde yapılan itikaftır.

3- Müstehab Olan İtikaf:

Bu ikisinin dışında, bir mescitte, ibadet niyetiyle yapılan itikaftır.
İtikafa girmek, nefsi, yasaklardan korumada daha etkili bir yöntem olduğu gibi, Ramazân'm son on gününde olması tahmin edilen Kadir gecesine rastlama imkanı ve umudunu da artırır. İtikaf, insanı dünyevî meşgalelerden uzaklaştırıp daha fazla ibadete vesile olması yanında, genei anlamda, hayatın anlamı üzerinde tefekkür etme imkanı da sağlar. İnsanların zaman zaman böyle derin tefekküre ihtiyacı vardır. İtikaf, bu tefekkürü gerçekleştirmek için bir fırsat olarak kullanılabilir. [266]

1- Ramazan Ayının Son On Gününde Itikaf

1094- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Ramazan ayının son on gününde itikafa girerdi." [267]

1095. Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Yüce Allah onun ruhunu alana kadar hep Ramazan ayının son on gününde itikafa girerdi. Vefatından sonra da hanımları itikafa girdi." [268]

2- İtikafa Girmek İsteyen Kimsenin, Itıkaf Yerine Ne Zaman Gireceği Meselesi

1096- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), itikafa girmek istediği.zaman sabah namazını kılar, sonra itikaf yerine girerdi. Bir defasında Ramazan'ın son on

gününde itikafa girmek isteyip çadırının kurulmasını emretti. Bunun üzerine çadırı kuruldu. Zeyneb'de, çadırının kurulmasını emretti. Ona da çadır kuruldu. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından bir başkası da, çadırının kurulmasını emretti. Ona da çadır kuruldu. Resulullah (s.a.v.), sabah namazını kılınca, baktı ki çadırlar kurulmuş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Acaba bu yaptıklarınızla iyilik mî istiyorsunuz?" buyurup derhal çadırının sökülmesini emretti. Çadır söküldü. Artık o Ramazan ayında İtikafı terk etti. Ta Şevval ayının ilk on gününde itikafa girdi." [269]

Açıklama:

İtikafa girmeye niyet eden kişinin, itikafa ne zaman başlayacağı konusunda alimlerin görüşleri farklıdır. Bu konudaki ihtilaf, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in itikafa başladığı zaman ile çadıra girdiği zamanın birbirine karıştırılmasından kaynaklanmaktadır.
İçlerinde dört mezhep imamının da bulunduğu alimlerin çoğunluğuna göre; itikafa, güneşin batmasından biraz önce girilir. Bu konudaki delii, Ebu Saîd el-Hudrîden gelen hadistir. Bu hadise göre, Hz. Peygamber (s.a.v.), itikaf için mescide akşamdan girerdi. Sabah namazından sonra da mescidin içinde kurulan çadıra geçerdi. Bu çadıra girmesinden maksat; yalnız kalmaktır. Geceleyin mescitte kimse olmadığı için zaten yalnızdı. Onun için çadıra girme ihtiyacı hissetmemişti. Kısacası, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çadıra, sabah namazından sonra girmesi, onun itikafa o zaman girdiğini göstermez. Hanefilere göre, itikatta en az bir gün durulmalıdır. İtikaf, ancak oruçİa. birlikte eda edilir.
Hadisin metninden anlaşıldığı üzere; Hz. Peygamber (s.a.v.), mescitte kurulan çadırları görünce, bunu yadırgamış ve hanımlarına yaptıklarının iyi bir iş olmadığını söylemiştir. Hatta bununla da kalmayıp kendi için kurulan çadırı bile bozdurarak itikafını ileri bir tarihe ertelemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu tavrı şu iki sebebe dayanabilir:
1- Hanımlarının hareketini kendisine yakınlık konusunda bir yarış ve övünme vesilesi olarak değerlendirmiş olabilir. Çünkü böyle bir maksatla itikafa girmek caiz değildir.
2- İtikaf için mescidin içinde kurulan çadırlar mescidin daralmasına, dolayısıyla cemaatin sıkıntıya düşmesine sebep olmuştur. Bu sebeple de Resulullah (s.a.v.), çadırları söktürmüştür.
İtikafa girildikten sonra ihtiyaç halinde itikattan çıkılabilir. Yalnız İmam Mâlik'e göre bu İtikafın kazası vaciptir. Diğer üç imama göre ise itikaf vacip bir itikaf değilse, kazası gerekmez. Vacip itikafın kazası lazımdır. Çünkü Peygamber (s.a.v.), hanımlarına, İtikaflarını kaza etmelerini emretmemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bu itikafı, kendisinin kaza etmesinin sebebi; bu itikafın vacip oluşundan değil, bir amel işlediğinde onu tam yapmasından dolayıdır.
Fitneden korkulduğu takdirde, kadınların, içinde oturdukları evlerin mescidinde itikaf yapmaları daha uygun görülmüş. Bu durumda itikaf yaptıkları yerler, kadınlar hakkında, cemaatin namaz kıldığı mescitler gibi olur. Çünkü kadının evinde yapmış olduğu itikaf, dışarıdaki mescitte yapmış olduğu İtikattan daha faziletlidir.

3- Ramazan Ayının Son On Gününde İbadete Daha Fazla Gayret Gösterme

1097- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ramazan ayının son günü girdiğinde geceyi ibadetle ihya eder, ailesini gece ibadetine uyandırır, ibadete karşı daha fazla ciddiyet gösterir ve paçaları sıvardı." [270]

Açıklama:

Hadisin zahirinden, Ramazânın gündüzlerini oruçla geçiren ve gecelerini de ibadetle ihya eden kimsenin büyük ve küçük bütün günahlarının bağışlanacağı anlaşılmaktaysa da, gerçekte söz konusu affın kasamına giren günahlar sadece küçük günahlardır. Zaten kul hakkının, sahibiyle helalleşmedikçe hiçbir şekilde bağışlanmayacağını söylemeye gerek yoktur. Nitekim İmam Nevevî (ö. 676/1277) ile İmamu'l-Harameyn (ö. 478/1085) burada affedileceği müjdelenen günahların sadece küçük günahlar .olduğunu söylemektedirler. Hatta Kadı Îyâz (ö. 544/1149), bu görüşün, Ehl-i Sünnete ait genei bir görüş olduğunu belirtmektedir. Bazıları da, "Bük günahların bir kısmı hafifletilir"demişlerdir.
Ramazân ayının son 10 gecesini ihya etmekten maksat; bunlardan her birini sabaha kadar ibadetle geçirmek değil, ancak bunlardan her birinin çoğunu ibadetle geçirmek demektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Osman b. Maz'ûn'a yaptığı nasihatte;
"Namaz da kıl, uyku da uyu" [271] ifadesiyle, bütün bir geceyi .sabaha kadar ibadet ve taat ile geçirmeyi tavsiye etmemiştir.
Her ne kadar cumhur-u ulema; "Gecenin tümünü ibadetle geçirmek mekruhtur" demişlerse de, bu sözleriyle, devamlı olarak her geceyi sabaha kadar ihya etmeyi kast etmişlerdir. Ramazân ayının son 10 gecesini, Kadir gecesini ve bayram geceleri gibi bazı geceleri sabaha kadar ihya etmeyi kast etmiş değillerdir. Bu sebepledir ki, bayram geceleri ile bazı gecelerin tümünü ibadetle ihya etmenin müstehab olduğunda ittifak etmişlerdir. Nitekim İmam Mâlik, sabah namazına kalkmaya engel olmuyorsa, btün bir geceyi ibadetle geçirmek te bir sakınca olmadığını söylemiştir.
İhyanın geceye nispet edilmesi; Mecaz-i aklî"dir. Bununla; kişinin, ibadetle geçen gecesi canlı gibi, ibadetsiz geçen gecesi de cansız gibi kabul edilmiştir.
"Geceyi ihya etmek" sözüyle; insanın, geceleyin kendisini ihya etmesi de kast edilmiş olabilir. Çünk uyku, tam bir hareketsizlik olması bakımından ölüm haline çok yakındır. *"Evlerinizi, kabir edinmeyin"* hadisi de bu manaya gelmektedir. Yani "Uyuyup da ölüler gibi olmayın. Evlerinizi de içinde ölüleri barındıran kabirler haline getirmeyin" demektir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Ramazânın son 10 gecesinde ailesini ibadete kaldırmış olması, kendisinin İ'tikâfta olmadığına delalet etmez. Çünkü i'tikâfa giren bir kimse, meşru ve zaruri bir işi için dışarı çıkabilir. Yine ailesini uyandırması için mescitten dışarı çıkmadan mescidin penceresinden de uyandırmış olabilir.
Burada Resulullah (s.a.v.)'in uykudan kaldırdığı ailesinden maksat; kendisiyle birlikte i'tikâfa giren ailesidir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Ramazânın son 10 gecesinde ailesini ibadete kaldırmış olması, kendisinin İ'tikâfta olmadığına delalet etmez. Çünkü İ'tikâfa giren bir kimse, meşru ve zaruri bir işi için dışarı çıkabilir Yine ailesini uyandırması için mescitten dışarı çıkmadan mescidin penceresinden de uyandırmış olabilir.
Burada Resulullah (s.a,v)'in uykudan kaldırdığı ailesinden maksat; kendisiyle birlikte i'tikâfa giren ailesidir.
"Paçaları sıvamak"; ibadete soyunmak, ibadete koyulmak gibi anlamlara gelir. Hattabî (ö. 388/998)'ye göre; bu sözü iki şekilde te'vil etmek mümkündür:
1- Kadınlardan uzak kalmak,
2- Daha çok ibadet yapmak için daha çok gayret etmek.
Bu kelimeyle; her bu her iki ihtimal de kast edilmiş de olabilir.
Ayrıca hem hakiki ve hem de mecazi anlam da kullanılmış olabilir. Bu duruımda bu kelime, şu manalara gelebilir:
a- Kadılardan uzak kalırdı,
b- Eskiye oranla daha çok ibadet etmek için gayret ederdi,
c- İzarını sıkıca bağlar, onu bayrama kadar çözmezdi.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Ramazân ayının son 10 gününde geceleri ihya etmek için özel bir titizlik göstermesinin sebebi, Kadir gecesine erişmenin bu yolla mümkün olacağını ümmetine göstermekten başka bir şey değildi.

1098- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ramazan ayının son on gününde, başka zamanlarda ibadet hususunda göstermediği gayreti gösterirdi." [272]

4- Zilhiccenin Son On Gününde Oruç Tutmak

1099- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in Zilhicce ayının ilk on gününde oruç tuttuğunu hiç görmedim." [273]

Açıklama:

Hz. Âişe'nin, Resulullah (s.a.v.)'in o günlerde oruç tuttuğunu görmemesi; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in oruç tutmamış olmasını gerektirmez. Hz. Aişe, bildiğini haber vermiştir. Peygamber (s.a.v.) belirtilen günlerde devamlı olarak oruç tutmazdı. Bazen tutar ve bazen de terk ederdi.

15. HACC BÖLÜMÜ

Hac kelimesi sözlükte; kast etmek, yönelmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; Mekke şehrindeki Kabe'yi ve civarındaki kutsal sayılan yerleri, özel vakit içinde, usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve yapılması gereken diğer Menâsiki yerine getirmek demektir.
islam'ın beş temel esasından biri olan hac, hicretin 9. yılında farz kılınmıştır.
Haccın nostaljik boyutu; inanan bir kimsenin inanç kökleriyle bağlantısını tazelemesi bakımından önemlidir. müslümanlık açısından düşünüldüğünde islam peygamberinin ve arkadaşlannın tevhid ve adaleti hakim kılma mücadelesi, bu süreçte yaşanmış acı tatlı anılar, adeta bir film şeridi gibi bu kutsal yerleri ziyaret eden kişinin gözünün önünden geçer. Bu nostalji, inanan kişiye, daha yoğun bir dinamizm kazandırır ve daha üst düzeyde bir sahiplenme şuuru verir.
Haccın rabbani boyutu ise; mahşeri andırmasıdır. Farklı dil, ırk, bölge ve kültürlere, sosyal tonum ve ekonomik güce sahip insanların eşit statüde ve aynı renk ve tip elbiseler içinde toplanması, akın akın koşuşturması ve topluca ibadetler etmesi, bir bakıma ahirette yaratıcının huzurunda dirilişi ve toplanışı hatırlatır. Hac, mümin kimseyi; ahiretteki bu diriliş ve toplanmaya hazırlar, bu bilinci kazanmasında ona yardımcı olur
Gerçekten de hac ibadetinde müslüman, İslam'a gönül vermiş olmanın mutluluğunu ve hazzını daha yakından idrak eder, yeryüzündeki bütün müslümanlarla birlikteliğin ve kardeşliğin kolektif şuuruna erer.
Dünyanın çeşitli bölgelerinden adeta her biri bir temsilci ve gözlemci sıfatıyla Mekke'ye akın eden müslümanlar, "Mikat" denilen belirli sınırlarda; dünyayı, dünyevî farklılığı, hatta bencilliği ve ihtirasları temsil eden elbiselerini çıkarıp hepsini eşitleyen, birleştiren, onlan dünya müslümanlığının bir üyesi olmanın bilincine erdiren ihram elbiselerini giyerler. Artık Ben" yok, "Biz" vardır. müminler, bîr ufuktan diğerine akan beyazlar seli içinde yok olur, adeta ölmeden önce ölümü ve ahiret hayatını yaşarlar. [274]

1- Hac Veya Umre için İhrama Giren Kimseye, Mubah Olup Olmayan Şeyler ile Koku Sürünmesinin Haram Olması

1100- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, ResululÎah (s.a.v.)'e; ihramlı kimsenin ne tür elbise giyebileceğini sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Gömlek, sarık, don, bornoz ve mest giymeyin. Yalnız bir kimse (dikişsiz) ayakkabı bulamazsa o zaman mest giysin. Fakat mestleri, topuklardan aşağı olacak şekilde kes (ip öyle giy)sin. Ayrıca safran yada alaçehre çiçeğiyle boyanmış hiçbir elbise giymeyin" buyurdu. [275]

Açıklama:

Hacca niyet eden kimsenin; dikişli elbise, serpuş, eldiven ve dikişli ayakkabı giymesi haramdır. Niyet ederken üzerinde bu tür elbise bulunanlar, o elbisleri çıkanriar. Fakat gömleği, giymeden sarınmak caizdir. Mest giymeni caiz olması için, koçlarının kesilmesi şarttır.
Hanefilere göre; yıkandıktan sonra silkmekle rengi dağılmayan elbiseyi ihramda giymekte bir sakınca yoktur.
Safran ve alaçehre Yemen'de yetişen sarı bir çiçek gibi şeylerle boyanmış elbise giymek, hadisin zahirine göre mutlak surette yasaktır. Çünkü ihram halinde erkek ve kadın bütün hacılara her türlü koku sürünmek haramdır. Fakat meyve çiçek gibi şeyleri koklamak haram değildir Çünkü bu tür şeyler, kokulanmak amacıyla kullanılmazlar.
Koku sürmenin ve kadınlara yaklaşmanın haram kılınmasıdaki hikmet; dünya ziyneteri ile dünya lezzetlerinden ve efahdan uzak kalarak bütün düşüncesini uhrevî maksatlara tahsis etmektir.
Hacca niyet eden kimse, söz konusu şeylerin haram kılınması; hacı olacak kimseyi, refah halinden uzaklaştırıp hacını huşu içerisinde devam ettirmesi içindir. Çünkü hacı olacak kişi, hac müddetince ihramlı olduğunu hatırlayacak, bu suretle daha fazla Allah'ı anma ve ibadetle meşgul olacak, kendini murakabe edecek, ibadetini günahlardan koruyacak, haram olan şeylerden sakınacak, ihram elisesiyle; ölümü, kefeni ve Kıyamet gününde insanlann yalın ayak, baş açık huzuru ilahiye çıkacaklarını hatırlayacaktır.

1101- Ya'Iâ b.Ümeyye (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Mekke ile Taif arasındaki Ci'râne denilen mevkide iken yanma umreye niyet etmiş, sakalını ve saçını sarıya boyamış, üzerinde de bir cübbe olan bir adam gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, umreye niyet ettim. Gördüğün gibiyim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Üzerinden cübbeyi çıkar. Sarı boyayı yıka. Böyle bir durumda haccın sırasında ne yapacak idiysen umren sırasında da onu yap" buyurdu. [276] İbn Hazm ile bir çok kimseye göre bu olay, hicretin 8. yılında Huneyn'den dönüşte olmuştur. Soruyu soran kimsenin, Ya'lâ b. Ümeyye'nin kardeşi Atâ' İbn Ümeyye olduğu belirtilmiştir.

2- Hac ile Umre için Mi Katlar/İhrama Girme Yerleri

1102- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medineliler için Zulhuleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi, Necidliler için Kamu Menâzil'i ve Yemenliler için ise Yelemlem'i mikar/ihrama girme yeri olarak belirleyip:
"Bu ihrama girme yerleri; bu yerlerin halkı ile hac ve umreye niyet edip de buraların halkından olmayıp da buraya bu yönlerden gelen kimselerin de mikatıdır. Bu yerlerden daha yakın olan kimseler ise, bulundukları yerlerden ihrama girerler. Daha yakın olanların hükmü de böyledir. Hatta Mekkeliler, Mekke'de ihrama girerler" buyurdu. [277]

Mîkat:

Muayyen vakit demektir. Fakat istiare yoluyla, "Hacca niyet edilmek için durulan yer" manasında kullanılmaktadır.
Hz. Peygamber (s.a.v.), sağlığında çeşitli yerlerden hacca gelenlerin nerede ihrama gireceklerini bu hadisle belirlemektedir.
Söz konusu mikatlar, çevrlerinde bulunan halkı ihrama girecekleri yerler olarak tayin edilmişlerdir. Bu çevrelerde bulunan halk, kendi çevrelerinde bulunası münasebetiyle kendilerine tahsis edilen yerden ihrama girecekleri gibi, yolu kendilerine tahsis edilen mikatın dışında bir mikata uğrayan kimselerin kendi memleketlerine mahsus bir mikatlannın bulunup bulunmaması önemli değildir. Her iki halde de ihrama, yollarının uğramış olduğu mikattan girerler.
Bir kimse, gerek karada ve gerekse de denizde iki mikat arasından geçen bir yol taki edecek olursa, Hanefilere göre, bu kimse kendi kanaatine göre bu iki mikattan herhangi birisinin hizasına geldiğini anlayınca, ihrama girer.
Hac ve umre yamak isteyen bir kimsenin, yolu üzerinde bulunan bir mikati ihramsız olarak geçmesi caiz değildir, Bu konuda alimler arasında görüş birliği vardır.
Zulhuleyfe: Medinelilerin mikat yeridir. Bu yer, Medine'nin güneybatısında, Mekke ile Medine arasında olup Medine'ye 10 km., Mekke'ye ise 450 km. mesafededir. Mekke'ye en uzak olan mikattır. Hz. Peygamber (s.a.v.), burada ihrama girmiştir.
Burası, başka memleketlerden olup da oradan geçen hacı adaylarının da mikat yeridir. Cuhfe: Mekke'nin kuzeybatısında ve Mekke'ye 187 km. uzaklıkta bir yerdir.
Karn: Bu ismi taşıyan iki yer bulunmaktadır. Birisi, Mekke'nin kuzeydoğusunda Arafat'ın kuzeyinde ve Arafat'a bir gün ve gecelik mesafede bulunan bir dağdır. Buraya, "Kam-ı Menâzil" denir. Mekke'ye yaklaşık 96 km. uzaklıktadır. Diğeri ise, "Kam-ı Seâlib"tir. Buranın, Mina'nın aşağısında bulunan Mina mescidine 500 zira uzaklıkta bir dağ olduğunu iddia edenler de vardır. Bu durumda buranın mikattan sayılması mümkün değildir.
Yelemlem: Yemen ve Hindistan tarafından gelenlerin mikati olup Mekke'nin güneyinde ve Mekke'ye iki 54 km. uzaklıktadır.

Necid: İç Arap yarımadasının kuzey ve batı taraflarını kalayan geniş bir yerdir. Öç taraftan çölle sarılı, yalnız bir taraftan Hicaz ve Yemen'e açıktır.

3- Telbiye'nin Getiriliş Şekli ile Vakti

1103- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'in telbiyesi:
"Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke La şerike leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-Ni'mete leke ve'l-Mülk, Lâ şerike lek.
Allahım! Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Senin ortağın yoktur. Emret! Hamd, Sana mahsustur. Nimeti veren Sensin. Mülk Senindir. Senin benzerin ve ortağın yoktur" şeklindeydi.
Hadisin ravisi Nâfi der ki: Abdullah İbn Ömer'de bu telbiye şekline:
"Lebbeyk, lebbeyk ve sa'deyk, ve'1-Hayru bi yedeyk, lebbeyk ve'r-Rağbâtı ileyke ve'1-Amel Emret, emrine amadeyim, emret! Senden saadetler dilerim, hayr(lar) Senin elindedir, emret, dilekler Sana arz edilir, ameller de Sana'dır" ifadesini ilave ederdi. [278]

Telbiye:

Kelime olarak, "Lebba"dan gelir. Üstten geİen bir emre yada davete karşı aralıksız icabet anlamını taşır. Telbiye şu şekilde yapılır:
"Lebbeyk! Allahümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk. Lâ şerikelek"
Anlamı: "Allahım! Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Senin ortağın yoktur. Emret! Hamd, Sana mahsustur. Nimeti veren Sensin. Mülk Senindir. Senin benzerin ve ortağın yoktur."
Bu telbiye şekli, İslamî'dir. Cahiliye Araplannkinden farklıdır. Bu telbiye şeklini, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Cebrail öğretmişti.
Telbiyeyi, erkekler yüksek sesle söylerler. Kadınlar da alçak sesle söylerler.
Telbiye, ihrama büründükten sonra inişlerde, yokuşlarda, başkalarıyla konuşmalarda, gece veya gündüzde, oturmalarda, kalkmalarda, namazlann ardından, bir şeye binerken, mescid gibi her değişiklikte tekrar edilir. Her tekrar, peşpeşe üç kere yapılır. Telbiyeden sonra Duâ edilir.
Telbiyeye, hacılar, Akabe Cemresindeki şeytan taşlama anına, yani bayramın birinci günü sabahına kadar devam ederler. Umre yapanlar da, tavafa başlayıncaya kadar devam ederler.
Buraya kadar telbiye ile ilgili anlatılanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamasından alınmıştır.
Telbiye'nin hikmeti ise; insanların, Beytullah'a misafir oiarak gelmelerinin Allah'ın, kendilerine büyük bir lütuf ve ihsanı olduğuna dikkatleri çekme ve Allah'ın adının yüceltilme vardır.
Telbiye'nin hükmü konusuda alimler ihtilaf etmişlerdir;
Hanefilere göre; telbiye, ihramın şartıdır. İhramın sahih olabilmesi için telbiye şarttır. Telbiye, dille yapılır. Allah'ı ta'zim kastıyla yapılan her türlü tehlil, tekbir, teşbih ve tahmid telbiyenin yerini tutar.
Alimler, "Lebbeyk" kelimesi üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Sîbeveyh'e göre, bu lafız, tesniyedir. Yalnız onunla çokluk ve sayıda tekrar kast edilir. Yûnus'a göre ise, müfred bir kelimedir.
Telbiye'nin manası üzerinde de ihtilaf edilmiştir. Bazıları, "Tekrar tekrar icabet ederim" manasında olduğunu söylemişlerdir. Bazılarına göre ise, "Sana tekrar tekrar itaat ederim", bazılarına göre ise "Teveccühüm Sanadır", bazılarına göre ise, "Muhabbetim sanadır" bazılarına Göre ise "Samimiyetim Sanadır" anlamındadır.
Doğru olanı, birincisidir. Çünkü ihrama giren bir kimse, Allah'ın davetine icabet etmiş demektir.
Kadı İyâz (ö. 544/1149)pa göre bu icabet, Hz. İbrahim'den kalmıştır.

4- Medinelilere, Zulhuleyfe Mescidi Yanında İhrama Girmelerinin Emredilmesi

1104- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sizin Beydâ'nız, Resulullah (s.a.v.)'e iftira ettiğiniz şu yerdir: Fakat Resulullah (s.a.v.) ancak Zulhuleyfe Mescidi yanında ihrama girerdi." [279]

Açıklama:

Metinde geçen "Beydâ" kelimesi, çöl ve sahra demektir. Burada ise, Zulhuleyfe'nin Mekke tarafına düşen ve oraya yakın bulunan bir tepe kast edilmektedir. Orada bina ve benzeri şeyleri bulunmadığı için "Çöl" anlamına gelen "Beydâ" ismi verilmiştir.
Alimler, Resulullah (s.a.v.)'in İhrama nereden girdiği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre, ZulhuİeyfE mescidinde iken ihrama girdiğini, bazıları da mescitten çıktıktan sonra Beydâ' denilen tepede telbiye getirdiğini söylemişlerdir.
Hanefi imamlarından Tahâvî (ö. 321/933), Abdullah İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste, Abdullah İbn Abbâs'tan naklen; Resulullah (s.a.v.)'in, hacca, namazgahında iken niyetlendiğini, hem hayvanına bindiği zaman ve hem de Beydâ düzlüğüne çıktığında telbiye getirdiğini kaydetmiştir. Ayrıca Tahâvî, Ebu Hanîfe ile Ebu Yusuf'un da bu görüşte olduğunu belirtmiştir. [280]

5- Telbiyeye, Hayvanın Kalktığı Yerden Başlamak

1105- Ubeyd İbn Cüreyc'ten rivayet edilmiştir: "Ubeyd b. Cüreyc, Abdullah İbn Ömer (r.a) 'ya:
"Ey Ebu Abdurrahman! Arkadaşlarının yapmadığı dört şeyi yaptığını görüyorum" dedi. Abdullah İbn Ömer:
"Ey İbn Cüreye! Nedir onlar?" dedi. Ubeyd:
"Senin Kabe rükünlerinden sadece iki rükn-ü yemâniye dokunduğunu gördüm. Siptiyye denilen ayakkabıları giydiğini gördüm. Sarıya boyandığını gördüm. Mekke'ye vardığında baskalan hilâli gördükleri zaman teibiyede bulunurken senin Zilhicce'nin 8. günü terviye gününe kadar telbiye getirmediğini gördüm" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer (r.a):
"Rükunlara gelince; ben, Resulullah (s.a.v.)'i iki rükn-ü yemâniden başkasına dokunurken görmedim.
Siptiyye denilen ayakkabıları giymeye gelince; Resulullah (s.a.v.)'ı kılsız ayakkabı giyerken görmüş olmamdır. Onlarla abdest alırdı. Dolayısıyla ben de öyle ayakkabı giymek isterim.
Sarı boyaya gelince; ben, Resulullah (s.a.v.)i sarı boyalı elbise giyerken gördüm. Bu sebeple ben de sarı boyalı elbiseyi giymeyi severim.
Telbiye meselesine gelince; Resulullah (s.a.v.)'in hayvan, kendisini kaldırıp doğrultuncaya kadar telbiye ederken görmedim" diye cevap verdi. [281]

Açıklama:

Rükn-ü Yemânî: Kabe'nin köşelerinden Hacerü'l-Esved'in bulunduğu köşedir. Bu köşe, Irak tarafına baktığı için ona Rükn-ü Irâk de derler.
Bazılarına göre ise Rükn-ü Yemânî, Hacerü'l-Esved'in bulunduğu köşeden önceki köşedir. Yemen tarafına baktığı için ona "Rükn-ü Yemânî" denilmiştir. Bu iki köşeye de, "Yemâniyyân" derler.
Geri kalan köşeye de, "Şamiyyân" denilmiştir.
"Yemânî" denilen köşeler, Hz. İbrahim (a.s)'ın attığı temel üzerinde kalmışlardır. "Şâmî" denilen yer değiştirildiği için "Rükn-ü Şemânî" denilen iki köşeye istilam yapılmaz. İstilam, "Yemânî" denilen köşelere yapılır.
İstilam: Hacerü'l-Esved'e elle dokunmak yada öpmektir.
Sibt: Mısır dikeni denilen bir bitki yaprağıyla tabaklanmış deriye ve meşine yada tabaklanmış sığır derisinden yapılan ayakkabıya denir.
Hadiste "Sarıya boyama" ile kastedilen, elbisenin boyanmasıdır,

1106- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i, Zulhuleyfe'de hayvanına binerken gördüm. Sonra hayvanı onu kaldırıp doğrulttuğu zaman telbiye getirdi." [282]

6- Zulhüleyfe Mescidinde Kılınacak Namaz

1107- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), haccimn başlangıcında Zulhuleyfe'de geceledi. Oranın mescidinde namaz kıldı." [283]
Açıklama: Zulhuieyfe'de geceleme; hac menasiklerinden ve haccın sünnetlerinden değildir.

7- İhramlı Kimsenin, İhrama Girerken Koku Sürün

1108- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ihrama gireceği zaman ihramı için ve traş olup şeytan taşladıktan sonra Kabe'yi tavaf etmeden önce ihramdan çıkacağı zaman ona koku sürdüm." [284]

1109- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'e Veda Haccı sırasında hem ihrama girerken ve hem de ihramdan çıkarken karışık bir koku çeşidi olan "Zerîre" denilen kokuyu kendi elimle sürdüm." [285]

Açıklama:

Hacca niyet eden bir kimseye; kadınla cinsel ilişki, dikişli elbise, kara avcılığı, koku sürünme, tımak kesme ve benzeri fiiller yasak kılındığından, hacca niyet etmeye "İhram" adı verilmiştir. Bu bakımdan metinde geçen "İhrama girme" sözüyle, hacca niyet etme manası kast edilmiştir.
Bir başka ifadeyle ihram; harama girmek, "Hıll"de ihramdan çıkmak demektir.
Metinde geçen "Koku sürdüm" sözünden maksat; hacca veya umreye niyet edeceği için bedeninin ve elbisesinin bir kısmına güzel kokulu misk sürdüm demektir. Bu ifade; Nesâî, Menâsik 41'de bu şekilde izah edilmektedir.
Metinde geçen "Beyt-i tavaf"dan maksat; "tavaf-ı ifâza"da denilen "Ziyaret tavafı"dır. Bilindiği üzere, hacıların Arafat'tan indikten sonra yaptıkları bu tavaf, haccin rükunlarından olup bunun dört şavtı her hac edene farzdır.
Akabe cemresi atılıup kurban kesildikten ve traş olunduktan sonra ve ziyaret tavafından önce her hacı adayı için cinsel ilişki dışındaki hac ile ilgili bütün yasaklar helal olur. Buna, "Birinci helal" denir. İşte Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e koku sürmesi bu esnada olmuştur.

1110- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in ihramlı iken saç ayrımındaki kokunun parıltısını görür gibiyim." [286]

Açıklama:

Metinde geçen "Vebîs" kelimesi; parlaklık anlamına gelir. Bundan maksat; miskin maddesi değil, tesiri ve kokusudur. Ayrıca hadis, ihrama girerken koku sürünmenin müsehab olduğunu ve bu kokunun tesirinin, koku ve renginin İhramdan sonra da devam etmesinde bir sakınca bulunmadığını ifade etmektedir.

8- İhramlı Kimsenin, Ihramlıyken Avcılık Yapmasının Haram Olması

1111- Sa'b b. Cessâme (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Sa'b b. Cessâme, Resulullah (s.a.v.)'e, (Mekke ile Medine arasındaki) Ebvâ'da yada Veddân'da bulunduğu sırada (avladığı) bir yaban eşeği hediye etmişti. Resulullah (s.a.v.) onu geri çevirdi.
Sa'b der ki: Resulullah (s.a.v.), yüzümdeki üzüntüyü görünce, bana:
"Biz onu sana ancak ihramlı olduğumuz için geri verdik" buyurdu. [287]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in kendisine hediye edilen avı ihramlı olduğu için geri çevirmiştir. Bunun sebebi ise ihramlı olan kimselere, av, kendileri için avlanmadığından dolayıdır. Bir sonraki hadiste bu husus ele alınacaktır.
Ayrıca yaban eşeği avlamanın ve etinin yenilmesinin caiz olduğu da bu ve bir sonraki hadisten anlaşılmaktadır.
1112- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Hudeybiye yılında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte yola çıktık. Mekke ile Medine arasında Sukyâ köyüne 1 mil uzaklıkta olan Kâha vadisine vardığımızda, bazımız ihramlı ve bazımızda ihramsiz idi. Derken arkadaşlarımın bir şeye baktıklarını gördüm. Ben de o tarafa doğru baktım. Bir de ne göreyim, bir yaban eşeği. Hemen atımı eğerledim, mızrağımı aldım, sonra atıma bindim. Bu sırada kırbacım yere düştü. İhramlı olan arkadaşlarıma:
"Şu kırbacı bana verin" dedim. Onlar da:
"Vallahi, ihramlı olduğumuz için sana bu konuda hiçbir yardım edemeyiz" dediler.
Bunun üzerine hayvandan inip kırbacı aldım. Sonra tekrar hayvana bindim. Yaban eşeği bir tepenin gerisinde bulunduğu sırada ardından yetişip onu mızrağımla yaraladım, sonra da onu kestim. Daha sonra onu arkadaşlarımla getirdim. Arkadaşlarımın bir kısmı:
"Onu yeyin" diyordu. Bîr kısmı da:
"Onu yemeyin" diyordu.
Bu sırada Peygamber (s.a.v.) önümüzde bulunuyordu. Atımı mahmuzlayıp ona yetiştim. Ona durumu anlattım. Bunun üzerine:
"O helaldir, yeyin" buyurdu. [288]
Bu olay, Hudeybiye umresi yılında meydana gelmiştir.
Arkadaşlarının ihrama girdiği halde bu yolculukta Ebu Katâde'nin ihrama girmemesi, henüz o tarihlerde mikatlerin tayin edilmeyişinden ileri gelmiş olabilir.
Ebu Katâde'nin avladığı avın etinden arkadaşlarının yememeleri ise, şüpheli işlerden kaçınmak gayesine matuf olabileceği gibi,
"İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılınmıştır" [289] ayetinin genel hükmüyle amel etmek istemiş olmalanndan kaynaklanmış da olabilir.
Resulullah (s.a.v.)'in, *"Bu ancak Allah'ın size yedirdiği bir yiyecektir"* buyurması; yakalayıp kesmek mümkün olmayan bir hayvanı yaralayarak öldürmenin, onu boğazlamak yerine geçtiğini ifade eder.
İhramlı bir kimsenin avladığı hayvanın etini yemesi haramdır. Bu konuda alimler ittifak etmiştir.
Yine ihramlı olmayan bir kimsenin, ihramlı bir kimse için avlamış olduğu bir avı o ihramlının yemesi de, alimlerin büyük çoğunluğuna göre haramdır. Fakat ihramlı bir kimsenin, ihramsız avcıya o avı avlaması için avın yerini göstermek gibi bir yardımda bulunmamış olması şarttır.
Hanefi alimlerinin göre, bu avı, o ihramlının yemesinde bir sakınca yoktur. Yalnız ihramlının, herhangi bir yardımı olmadan o avı ihramsız bir kimse kendisi için avlamışsa o avı herhangi bir ihramlının yemesinde sakınca yoktur. Bu konuda cumhuru ulema ile Hanefi alimlerinin görüşü aynıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in,
"Sizlerden herhangi bir kimse, Ebu Katâde'ye, o yaban eşeği üzerine saldırmasını emr yada bir şeyle işarette bulundu mu?" sözü buna ifade etmektedir.

9- İhramlı Yada İhramsız Kimsenin Harem Bölgesinde Ya Da Harem Bölgesi Dışında Öldürmesi Mendub Olan Hayvanlar

1113- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;

"Beş hayvan vardır ki, bunların hepsi fasıktır. Bunlar, Harem bölgesi dışında ve Harem bölgesinde de olsa öldürülür. Bunlar; yılan, alaca karga, fare, kuduz köpek ve çaylak." [290]

Açıklama:

Bu hayvanlara, "Fasik" isminin verilmesi; başkalarına eziyet vermek ve kargaşa çıkarmak suretiyle hayvanların çoğunun yolundan çıkmış olmalarıdır. Bunlar, Harem bölgesi ve Harem bölgesi dışında öldürülmeleri hususunda diğer hayvanlara ait hükümden çıkışları sebebiyle de bu isim onlara verilmiş olabilir.
Bu beş hayvanın öldürülmesi, ihramlı kimseye caizdir. Bu, ihramlı kimse için caiz olunca ihramsız kimseler için ise öncelikli olarak caizdir.

10- İhramlı Kişinin, Hastalık Yada Başına Gelen Bir Eziyetten Dolayı Bir Engelle Karşılaşması Durumunda Ne Yapması Gerektiği Meselesi

1114- Ka'b b. Ucre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ka'b'ın yanında durmuştu. O sırada Ka'b'ın başından bitier saçılıyordu. Onun bu durumunu gören Resulullah (s.a.v.), bana:
"Böceklerin sana eziyet veriyor mu?" buyurdu. Ben de:
"Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse başını traş et" buyurdu.
"içinizden hasta olan yada başından bir rahatsızlığı bulunan ve bundan ötürü traş olmak zorunda kalan) kimseye, oruçtan yada sadakadan yada kurbandan bir fidye lazım gelir" [291] ayeti, benim hakkında inmiştir. Bu ayetin inmesi üzerine Resulullah (s.a.v.), bana:
"Üç gün oruç tut yada yaklaşık 9 kğ. ağırlığında olan bir farak zahireyi altı fakire sadaka olarak ver yada kolayına gelen bir kurban kes" buyurdu. [292]

Açıklama:

Ka'b, Hudeybiyye seferi sırasında başına bit musallat olmuştu. İhramlı olması hasebiyle de başını yıkamamıştı. Çünkü başındaki bitleri öldürmekten korkuyordu. Bir taraftan da sıcağın şiddetinden dolayı gözlerine bir zarar geleceğinden endişelenmeye başlamışı ki, yüce Allah onun hakkında Bakara: 2/196. ayeti indirdi. Bunun üzerine Ka'b, başındaki rahatsızlıktan dolayı saçlarını kesti. Bu hareketinden dolayı fidye olarak kurbanlık bir koyun kesip etini Harem-i şerifte bulunan fakirlere dağıttı.
Hanefilere göre; İhramlı bir kimseye saçlarını izale etmesinden dolayı fidye gerekmesi için saçlarının en az dörtte birini traş etmesi veya kesmesi gerekir. Dörtte birinden daha azını kesen ihramlı için ise sadaka olarak yarım sa (1667 gr.) buğday vermek gerekir. Bu, bir Fıtır sadakası miktarıdır. Hanefilere göre, bir organın dörtte biri, bütünü hükmündedir.
Hadisin zahirine göre fidye olarak; kurban kesmek, üç gün oruç tutmak ve fakirlere yemek yedirmek olmak üzere üç çeşit ödeme yolu tavsiye edilmiş, fakat bunların nerede eda edileceği konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Hanefilere göre; yemek yedirmek için belli bir yer yoksa da, kurban kesmek için belli bir mekan tayin edilmiştir. Bu da, Harem'in sınırlarıdır. Zaman tayini İse, kurban için sözkonusu değildir. Oruç için, belli bir zaman ve mekan tayin edilmediği görüşünde bütün alimler ittifak etmiştir.

11- İhramlı Kimsenin, Kan Aldırmasının Caiz Olması

1115- İbn Buhayne (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Mekke yolunda ihramlı iken başının ortasından kan aldırmıştır." [293]

Açıklama:

Bu hadis; Resulullah (s.a.v.)'in, ihramlı iken kan aldırdığını haber vermektedir. Bununla birlikte, ihramlı bir kimsenin kan aldırması caizdir. İmam Ahmed, İmam Şafiî ile Ebu Hanîfe bu görüştedir.
Bunlara göre, ihramlı kimsenin, saç kesilmemek kaydıyla kan aldırmadan dolayı fidye dermek gerekmez. Yalnız kan aldırırken saç kesilecek olursa, o zaman sahibine fidye vermek serekir. Delilleri, Bakara: 2/196. ayettir.

12- Ihramlı Kimsenin, Gözlerini Tedavi Ettirmesinin Caiz Olması

1116- Nubeyh b. Vehb'den rivayet edilmiştir:
"Biz, Ebân b. Osman'la birlikte yola çıkmıştık. Medine'ye 28 yada 22 mü mesafede bulunan "Melel" denilen yere vardığımızda, Ömer b. Ubeydullah gözlerinden rahatsızlandı. "Ravhâ'ya vardığımızda rahatsızlığı arttı. Bunun üzerine Ebân b. Osman'a bu durumu sormak için adam gönderdi. Ebân'da ona gözlerine acı bir ilaç çeşidi olan "Sabır" çekmesi için haber gönderdi. Çünkü Osman (r.a);
"Resulullah (s.a.v.)'in ihramh iken gözleri ağrıyan bir kimsenin gözlerine "Sabir" çektirdiğini haber vermişti. [294]
Sabr, acı bir ağacın özüdür. Hadis, ihramh kimsenin tedavi maksatla gözlerine sabr denilen ileç ve sürme gibi kokusuz şeyleri çekmesinin caiz olduğunu göstermektedir.

13- İhramlı Kimsenin, Başı ile Bedenini Yıkamasının Caiz Olması

1117- Abdullah b. Huneyn'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs (r.a) ile Misver b. Mahrame (r.a), Ebvâ' denilen yerde anlaşmazlığa düştüler. Abdullah İbn Abbâs:
"İhramlı kimse başını yıkayabilir" dedi. Misver b. Mahrame İse:
"İhramlı kimse başını yıkayamaz" dedi.
Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs, beni, Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a)'a gönderdi. Ona, kuyunun başında iki direk arasında bir elbiseyle perdelenmiş bir vaziyette yıkanırken buldum. Selam verdim. Bunun üzerine Ebu Eyyûb el-Ensârî:
"Bu gelen kimdir?" diye sordu. Ben de:
"Ben, Abdullah b. Huneyn. Abdullah İbn Abbâs, beni:
"Resulullah (s.a.v.) ihramlı iken başını nasıl yıkardı?" diye sormam için sana gönderdi" dedim.
Ebu Eyyûb el-Ensârî, elini perdelenmiş olduğu elbiseye koyup hafifçe aşağı indirdi. Bu suretle başını gördüm. Sonra kendisine su döken kimseye:
"Su dök" dedi. O da, onun başına su döktü. Sonra ellerini öne ve arkaya çekerek başını oğuşturdu. Sonra da:
"İşte Resulullah (s.a.v.)'i böyle yaparken gördüm" dedi. [295]

Açıklama:

Burada ihramlı bir kimsenin saç dökülmemesinden emin olduğu zaman başını yıkarken eliyle başının ovalamasının caiz olduğu belirtilmektedir. Hanefi imamları ile İmam Şafii bu görüştedir.

14- İhramlı Bir Kimse Olduğu Zaman Yapılacak Muamele

1118 Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte ihramlı olan bir kimseyi, devesi düşürüp boynunu kırmıştı. Sonra da o adam ölmüştü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), o kimsenin cenazesinin su ve sidirle yıkanılmasın!, koku sürünül memesini ve başının da örtülmemesini emretti.
"Çünkü o kimse, kıyamet gününde saçları keçeleşmiş olarak diriltilecektir" buyurdu. [296]

Açıklama:

İhramlı iken vefat eden bir kimse, beline sardığı izar denilen eteklik ile omuzuna aldığı rida denilen peştemali içerisinde kabre konur. Kefen için, bu iki elbise yeterlidir. Başka bir kefene ihtiyaç yoktur. Çünkü esasen ihram hali, ölmekle sona ermediğinden, ihramlı olarak ölen bir kimsenin ihramlılığı devam eder. Dolayısıyla üzerine izar ve ridanın dışında kefen ismiyle de olsa başka bir elbise giyemez, örtülemez. Çünkü şehidler, kıyamet gününde, şehid edildiği andaki haleriyle Allah'ın huzuruna gelecekleri gibi ihramlı iken vefat eden bir kimse de, Allah'ın huzuruna ihramlı olarak ve telbiye okuyarak gelecektir. Bu, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in görüşüdür.
İmam Ebu Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre ise; ihramlı kimse ölünce ihramlılık hali sona erdiğinden aynen diğer cenazeler gibi kefenlenir, başı örtülür, üzerine güzel kokular sürülebilir. Hz. Aişe ile Abdullah İbn Ömer'de bu görüştedir. Bu görüşte olanlar, konumuzla ilgili hadisin, ölen o kimseyle alakalı olduğunu belirterek hadisin hükmünün, sadece söz konusu şahsa ait olduğu, başkaları için geçerli olmadığını söylemişlerdir.

15- İhramlı Bir Kimsenin, Hastalık Gibi Bir Özürden Dolayı İhramdan Çıkmayı Şart Koşmasının Caiz Olması

1119- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Dubâa bint. Zübeyr'in yanına girip ona:
"Hacca gitmek istiyordun?" diye sordu. O da:
"Vallahi, kendimde rahatsızlıktan/hastalıktan başka bir mazeret bulamıyorum" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Haccını yap/niyet et". Sonra da:
"Allahım! İhramdan çıkış yerim benim alıkoyduğun yere kadar olsun"'diyerek şart koş" buyurdu.
Dubâa, Mikdad b. Esved'in hanımı idi. [297]
Dubâa, Resulullah (s.a.v.)'in amcasının kızıdır. Rahatsızlığı sebebiyle hac fiillerini tamamlayamayacağından korktuğu için durumunu Resulullah (s.a.v.)'e anlatmış, o da ibadetten aciz kaldığı yerde ihramdan çıkmayı şart koşmasını tavsiye etmiştir.
Böyle bir şartın caiz olup olmayacağı konusunda ihtilaf edilmiştir. İçlerinde Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdullah İbn Mes'ud, Abdullah İbn Abbâs, İmam Şafiî, İmam Ahmed'in bulunduğu topluluğa göre böyle bir şart ileri sürmek caizdir.
Abdullah İbn Ömer, Hz. Âişe, İmam Malik ile Ebu Hanife'nin bulunduğu topluluğa göre ise bu şekilde ileri sürülen bir şart geçersizdir.

16- Nifaslı Ve Hayızlı Kadının, İhramlı İken Yıkanmalarının Müstehab Olması

1120- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Esma" bint. Umeys, Zulhuleyfe'de bulunan ağacın altında ihramti iken Ebu Bekr (r.a)'ın oğlu Muhammed'i doğurmuştu. Bunun üzerine ResululIah (s.a.v.), Ebu Bekr'e; "Esma" bint. Umeys'in yıkanıp telbiye getirmesi gerektiği talimatını verdi" [298]

Açıklama:

Hadis, nifaslı ve hayızlı kadınlann ihrama girebileceklerine delildir. Bunların ihram için yıkanmaları Hanefiier iie Şafıilere göre müstehabtır. Hayızlı ve nifaslı kadınlar, tavaf ile iki rekat tavaf namazından başka bütün hac fiillerini yapabilirler.

17- İhram Çeşitleri, Yalnız Hac Yapmakla Temettü ile Kıranın Ve Haccı Umreyle Birlikte Yapmanın Caiz Olması Ve Kıran Haccı Yapan Kimsenin İhramdan Ne Zaman Çıkacağı Meselesi

1121- Hz. Âişi (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, Veda Haccı yılında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte yola çıktık. Umre niyetiyle ihrama girdik. Dolayısıyla kurban edilmek üzere Kabe'ye bir kurban göndermemiştim. Sonra Resulullah (s.a.v.):
"Kimin yanında kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen bir kurban varsa hacca, umreyle birlikte niyet etsin, sonra da ihrama devam edip her ikisinin ihramından birlikte çıksın" buyurdu.
Ben, Mekke'ye hayızh olarak vardım. Bundan dolayı Kabe'yi tavaf edemedim ve Safa ile Merve arasında da sa'y yapamadım. Bu durumu, Resulullah (s.a.v.)'e şikayet ettim. Bana:
"Saçını çöz, taran ve hacca niyet et. Umreyi bırak" buyurdu.
Ben de öyle yaptım. Haccı eda ettiğim sırada Resulullah (s.a.v.), beni, kadeşim Abdurrahman b. Ebi Bekr'le birlikte hacı olarak varıp da ihramdan çıkmadığım umre yerim olan Ten'im'e gönderip umremi bıraktığım yerden bana umre yaptırdı. Böylece umreyi de yapmış oldum. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Bu, kazaya kalan umrenin yerine geçer" buyurdu.
Bunun üzerine umreye niyet edenler; Kabe'yi tavaf ve Safa ile Merve arasında sa'y yaptılar. Sonra da ihramdan çıktılar. Mina'dan döndükleri zaman hacları için son bir tavaf daha yaptılar.
Hac ile umreyi birlikte yapanlara gelince, onlar, sadece bir tavaf yaptılar." [299]

Açıklama:

Veda Haccı, hicretin 10. yılında yapılmıştır. Resulullah (s.a.v.), Medine'ye hicret ettikten sonra sadece bu haccı İfa etmiştir.
Hz. Aişe, Zilhicce ayının üçüncü günü "Şerif denilen yerde hayzı görmüş ve Kurban bayramı günü" temizlenmiştir.
"Umreyi bırak" ifadesi, Hz. Aişe'nin Kıran Haccına niyet ettiğine delildir.

Ten'im:

Kabe'nin Şam tarafına düşen kenarıdır.
Harem sınırları içerisinde bulunan bir kimse, umre yapmak istediği zaman ihrama-girmek için harem sınırları dışına çıkar.
Hac, yapılış biçimi eda açısından üç çeşittir:

1- İfrâd Haccı:

Umresiz yapılan hacdır. Sadece hac ibadeti yapıldığı için "Umresiz hac" anlamında olmak üzere bu ad verilmiştir.
Hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmayıp sadece hac niyetiyle ihrama girerek hac menâsikini eda edenler, "İfrad haccı" yapmış olurlar.
İster mikat sının dışında ve ister mikat sır»rı içinde ikâmet etsin, herkes ifrad haccı yapabilir.

2- Temmettu' Hacet:

Aynı yılın hac aylarında umre ayrı ihramla ve hac ayrı ihramla yapıldığı zaman, iki ihram arasında, ihramsız, yani ihram yasaklarının bulunmadığı yasaksız zaman dilimi, umre ile hac arasında hac yasaklannın söz konusu olmadığı serbest bir vakit bulunduğu için bu ad verilmiştir.
Temettü haccı; aynı yılın hac ayları içinde, umre ve haccı ayrı ayrı niyet ve ihramla yapmaktır. Hac ayları içinde umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra, aynı yıl hac için yeniden ihrama girip hac menâsikini de eda eden uzak bölgelerden gelmiş hacılar, temettü' haccı yapmış olurlar.

3- Kıran Haccı:

Umre ve haccın her ikisine birlikte niyet edilerek aynı yılın hac ayları içinde umre ve haccı bir ihramda birleştirmektir. Hac ve umre, tek ihramla yapıldığı için "Birleştirmeli hac" anlamında bu adı almıştır.
Umre ve hacca, ikisine birden niyet edip umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkmadan, aynı ihramla hac Menâsikini de tamamlayan Afakiler Harem dışından gelen kimseler, "Kıran haccı" yapmış olurlar. [300]
Kıran haccı yapacak kişi; mikatte yada daha önce, umre ile hacca birlikte niyet edip iki rekat namaz kılar, sonra umre ile birlikte hacca niyet eder. Daha sonra telbiyede bulunur ve ihramın şartlarını yerine getirir.
Hanefilere göre; bu üç çeşit haccın fazilet bakımından sıralanışı şu şekildedir:
1- Kıran.
2- Temettü.
3- İfrâd.
Bütün ibadetlerde olduğu gibi hac İbadetinde de fazilet; o biçim yada bu biçimde yapılmasından ziyade, edasında gösterilen gayret, samimiyet, huzur, huşu ve ihlas nispetindedir.

1122- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le hacc aylarında, hacc yerlerinde ve hacc gecelerinde hacca niyet ederek yola çıktık. Mekke'nin sınırında olan "Şerif" denilen yerde konakladık. Peygamber (s.a.v.) sahabilerinin yanına çıkıp:
"Sizden kimin yanında hedy kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen kurbanı yoksa ve haccını umreye çevirmek isterse haccını fesh edip umre yapsın! Beraberinde kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen kurbanı olanlar bunu yapmasın!" buyurdu.
Bunun üzerine beraberinde kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen kurbanı olmayanlardan bâzıları umreye niyet etti ve bâzıları da bunu terk etti. Resulullah (s.a.v.)'in yanında kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen kurban vardı. Sahabilerinden durumu iyi olan bâzı kimselerin de kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen kurbanları vardı. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) benim yanıma girdi. Ben ağlıyordum. Bana:
"Niye ağlıyorsun?" diye sordu. Ben de:
"Sahabilerine söylediklerini işittim, umreyi de duydum. Hâlbuki ben, umreden mahrumum" dedim, Resulullah (s.a.v.):
"Neyin var?" diye sordu. Ben de:
"Namaz kılamıyorum!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Zararı yok! Sen, hacca niyetinde sabit ol! Umulur ki Allah sana umreyi nasip eder. Sen de, ancak Adem'in kızlarından birisin. Allah onlara neyi takdir buyurduysa, sana da onu takdir etmiştir" buyurdu.
Bunun üzerine haccıma devamla yola çıktım. Arafattan sonra Mina'da konakladık. Artık temizlenmiştim. Sonra Mekke'ye gelip Beytullah'ı tavaf ettik. Mina'dan son gelişte Resulullah (s.a.v.), "Muhassab" denilen yerde konakladı. Abdurrahman b. Ebî Bekr'i yanına çağırıp:
"Kız kardeşini haremden çıkar. O, harem dışında umreye niyetiyle ihrama girsin, sonra da Beytullah'ı tavaf etsin! "Ben, sizi burada bekleyeceğim" buyurdu.
"Biz de Ten'îm'e çıktık, orada umreye niyetlendim. Sonra Beytullah'ı tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'y ettim. Daha sonra Resulullah (s.a.v.)'in yanma geldik. O, gece yarısı, konakladığı yerde duruyordu. Bana:
"Umreyi bitirdin mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet, bitirdim" diye cevâp verdim.
Bunun üzerine sahabilerine hareket emrini verdi. Kendisi de yola koyuldu. Beytullah'a sabah namazından önce varıp onu tavaf etti, sonra Medine'ye doğru yola çıktı." [301]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) hicretin 10. yılında halka haccedeceğini duyurdu. Bunun üzerine Resulullah 8s.a.v.) Zilkade ayının sonlarına doğru sahabileriyle birlikte Medine'den Mekke'ye doğru yola çktı. "Şerif denilen yere geldiklerinde Resulullah (s.a.v.), sahabilerine; beraberinde kurbanı bulunmayanların, haclarını umreye çevirebileceklerini, kurbanı bulunanın ise haccını umreye çevire meyeceğini bildirdi. Mekke'ye vannca kesinlikle kurbanı beraberinde olmayanların, haclarını, umreye çevirmelerini ve ihramdan çıkmalarını, kurbanı beraberinde olanlarınise ihramda kalmalannı emretti. Haccın fesh edilerek umreye çevrilmesini Resulullah (s.a.v.)'den 14 sahabe rivayet etmiştir. Bunlar;
1- Hz. Aişe.
2- Hafsa.
3- Hz. Ali.
4- Hz. Fatıma.
5- Esma bint. Ebi Bekr.
6- Câbir b. Abdullah.
7- Ebu Saîd el-Hudrî.
8- Berâ b. Âzib.
9- Abdullah İbn Ömer.
10- Enes.
11- Ebu Musa el-Eş'arî.
12- Abdullah İbn Abbâs.
13- Sebra b. Ma'bed el-Cühenî.
14- Sürâka b. Mâlik el-Müdliclî.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, sahabilerine; haccı, umreye çevirmelerini emretmesi şöyle açıklanmaktadır: Araplar cahiliye döneminde hac aylan içinde umre yapmanın yeryüzünde en büyük günahlardan sayıldığına inanıyorlardı. Sahabilerde, bunu bu şekilde biliyorlardı, işte Resulullah (s.a.v.) bu inancı üç mertebeyle yok etti:
1- Önce ihramlanırken dileyen umre, dileyen de hacca ihramlansın diye serbest bıraktı.
2- "Şerif denilen yerde bunu "Kurban: olmayan kimse istiyorsa haccını umreye çevirsin" diye bir derece artırdı.
3- Mekke'deki Safa ve Merve'den kurbanı olmayan herkese bunu vacip yaptı.
Resulullah (s.a.v.) sahabileriyle birlikte Mekke'ye doğru hac için yola çıktıklarında ilk önce sadece hacca niyet edildiği halde, sonradan hac umreye çevrilmiş, umreden sonra tekrar hacca geçilmişti. Alimler, haccı feshederek umre yapma keyfiyetinin sadece Resulullah (s.a.v.)'in sahabîlerine özgü bir durum olduğunu ifade etmişlerdir. Bakara: 2/196'da hacca niyet edenlerin haccı tamamlamaları emredilmiş olması, haçtan umreye geçmek mümkün değildir. Bugün hacılar, mikat yerinde ne çeşit hac yapacaklarsa niyetlerini belirtmeleri gerekir. Haccın umreye çevrilmesi sadece o yıla aittir. Abdullah İbn Abbâs ise, bu görüşün aksini savunmuştur.

1123- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Zi'1-Hicce ayının dördüncü sabahı gelip bize ihramdan çıkmamızı emretti. Sonra da:
"İhramdan çıkın, kadınlarınızla cinsel ilişkiye girebilirsiniz!" buyurdu.
Hadisin ravisi Ata der ki:
"Peygamber (s.a.v.), sahabilerine, kadınlarla cinsel ilişkiye girmeyi kesin olarak emretmedi, fakat kadınları onlara helâl kılmıştır.
Câbir sözüne devamla der ki:
"Biz: Arefe ile aramızda ancak beş gece kalmışken Resulullah (s.a.v.) kadınlarımızla cinsel ilişkiye girmeyi, sonra erkeklik organlarımızdan sperm damlayarak Arafat'a gelmemizi mi bize emretti?" dedik.
Ata der ki:
"Câbir bunu söylerken eliyle Peygamber (s.a.v.) aramızda ayağa kalktığını işaret etmekteydi. Elini hareket ettirerek yaptığı işareti hâlâ görür

gibiyim."
Sonra Peygamber (s.a.v.) ayağa kalkıp:
"Bilirsiniz ki, ben, sizin Allah'dan en fazla korkanınız, en doğru söyleyeniniz ve en iyinizim. Yanımda kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen kurbanım olmasaydı mutlaka ben de sizin çıktığınız gibi ihramdan çıkardım. Hac aylarında umrenin caiz oluşu ihrama girerken önüme çıksaydı yanımda kurban edilmek üzere Kabe'ye gönderilen kurban getirmezdim. Artık ihramdan çıkın!" buyurdu.
Bunun üzerine ihramdan çıktık. Resulullah (s.a.v.)'in emrini dinledik ve ona itaat ettik.
Hadisin ravisi Ata der ki: Câbir dedi ki:
"Az sonra Ali Yemen'deki vergi toplama görevinden geldi. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Neye niyetlenerek ihrama girdin?" diye sordu. Ali:
"Peygamber (s.a.v.) neye niyetlenerek ihrama girdiyse ben de ona niyet ederek ihrama girdim" diye cevâp verdi.
Resulullah (s.a.v.), ona:
"Kurban edilmek üzere Kabe'ye kurban şevket ve ihramli olarak bekle!" buyurdu. Bunun üzerine Alî, hac için kurban edilmek üzere Kabe'ye kurban şevketti. Surâka İbn Mâlik İbn Cu'şum:
"Ey Allah'ın resulü! Hac aylarında umrenin caiz olması, bu yılımıza mı özgü müdür, yoksa ebedi midir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Ebedidir" diye cevap verdi. [302]

1124- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte hac için:
"Lebbeyk" diyerek Mekke'ye geldik, Resulullah (s.a.v.), bize, bu haccı umreye çevirmemizi emretti." [303]

Açıklama:

Hadiste işaret olunduğu üzere, temettü haca önce umre için tavaf ve sa'y yaparak ihramdan çıkarak, sonra Zilhicce'nİn 8. günü olan tevriye günü hacca niyet ederek tekrar ihrama girmek suretiyle yapılan haçtır.

19- Peygamber (s.a.v.)'in Haccı

1125- Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali'den rivayet edilmiştir;
"Câbir b. Abdullah'ın yanına girdik. O, yanma girenlerin kimler olduğunu sordu. Sıra bana gelince:
Ben, "Muhammed b. AÎi b. Hüseyin'im" dedim. Bunun üzerine eliyle başıma uzanarak üst düğmemi çıkardı. Sonra alt düğmemi de çıkardı. Sonra avucunu memelerimin arasına koydu. Ben, o zaman genç bir çocuktum. Bana:
"Hoş geldin kardeşimin oğlu! Dilediğini sor" dedi. Ben de sordum.
"Onun gözleri görmüyordu. Namaz vakti gelince bir dokumaya sarınarak namaza kalktı. Dokuma küçük olduğu için omuzlarına koydukça iki tarafı geriye dönüyordu, Cübbesi de yanıbaşında askıda duruyordu. Bize namazı kıldırdı. Daha sonra ona:
"Bana, Resulullah (s.a.v.)'in haccını anlat" dedim. Câbir eliyle dokuz işareti yaparak:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.) haccetmeden dokuz sene Medine'de durdu, sonra onuncu sene kendisinin haccedeceğini halka bildirdi. Bunun üzerine Medine'ye birçok insan geldi. Bunların hepsi, Resulullah (s.a.v.)'e uymanın çaresini arıyor, onun ameli gibi amelde bulunmak istiyorlardı. Derken onunla birlikte yola çıktık. Medinen'nin güney doğusunda, Mescid-i Nebevî'ye 18 km. mesafede bir yer olan Zu'1-Huleyfe'ye varınca Esma bint Umeys, Muhammed b. Ebi Bekr'i doğurdu. Nasıl hareket edeyim diye Resulullah (s.a.v.)'e haber gönderdi. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Yıkan, bir elbiseye sarın ve ihrama gir!" diye cevâp verdi. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) (oradaki) mescitte namaz kıldı, sonra devesi Kasvâ'ya bindi. Devesi, Resulullah (s.a.v.)'i Beydâ düzlüğüne çıkardığı zaman onun önünde gözümün görebildiği kadar binekli ve yayalı gördüm. Bir o kadar sağında, bir o kadar solunda, bir o kadar da arkasında vardı. Resulullah (s.a.v.) aramızda bulunuyordu. Kur'ân ona iniyor, açıklamasını da o biliyordu. O ne yaparsa biz de onu yapıyorduk. Derken:
"Lebbeyk! Allahümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. Inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk. Lâ şerike lek" Allahım! Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Tekrar tekrar icabet sana. Senin ortağm yoktur. Emret! Hamd, Sana mahsustur. Nimeti veren Sensin. Mülk Senindir, Senin benzerin ve ortağın yoktur" tevhid sözlerini yüksek sesle söyledi.
İnsanlar da, öteden beri getirmekte oldukları bu telbiyeyi yüksek sesle getirdiler. Resulullah (s.a.v.) bundan dolayı kendilerine bir şey demedi. O, kendi telbiyesine devam etti. O sıralarda biz ancak hacca niyet ediyor, umreyi bilmiyorduk. Onunla birlikte Kabe'ye vardık. O, Haceru'I-Esved'i selamladı. Üç tur hızlı, dört de normal yürüyüşle tavaf yaptı. Sonra İbrahim (a.s)'ın makamına ulaşıp;
"Siz de, İbrahim'in makamından namazgah edinin!" [304] ayetini okudu.
Makamı, kendisi ile Beytullah arasına aldı. İki rekat namaz kıldı. Birinci rekatta Fatiha'dan sonra İhlas suresini, ikinci rekatta ise Fatiha'dan sonra Kafirun suresini okudu.
Hadisin ravisi Ca'fer b. Muhammed:
"Babam Muhammed, Câbir'in, bunu, kendiliğinden değil, bizzat Peygamber (s.a.v.)'den duyarak söylediğini biliyorum" dedi.
Sonra tekrar Haceru'I-Esved'e dönüp onu selamladı. Sonra Safa kapısından Safa Tepesine çıktı. Safa Tepesine yaklaşınca:
"Doğrusu Safa ile Merve, Allah'a ibadet etmeye vesile olan nişanelerdir" [305] ayetini okudu ve:
"Allah'ın başladığından başlıyorum" diyerek Safâ'dan başladı. Ta Beytullah'ı görünceye kadar onun üzerine çıktı. Beytuilah'ı görünce kıbleye döndü. Daha sonra şu sözlerle Allah'ı tevhid eyledi ve O'na tekbir getirip:
"Lâ ilahe illallâhu vahdehu lâ şerike leh. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve ala külli şey'in kadîr. Lâ ilahe illallâhu vahdehu ve enceze va'dehu ve nasara abdehu ve hezemetu'l-ahzâbe vahdehu" Bir tek Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur,O'nun ortağı yoktur. Mülk, O'nundur. Hamd de, O'na mahsûstur. O, her şeye kadirdir! Bir tek Allah'tan başka ilâh yoktur. Vaadini yerine getirdi. Kulunu muzaffer kıldı. Yalnız başına bütün hiziplerı bozguna uğrattı" buyurdu.
Bu arada dua okudu. Bu söylediklerini üç defa tekrarladı. Sonra Merve'ye doğru indi. Ayakları, vadinin ortasına indiğinde hızlıca yürüdü. Ayaklan vadiden çıkınca normal yürüyüşüne devam etti. Nihayet Merve'ye seldi. Merve'de dahî Safâ'da yaptığı gibi hareket etti. Merve üzerinde son tavafını yaparken:
"Eğer hac aylarında umrenin caiz oluşu ihrama girerken önüme çıksaydı, kurban edilmek üzere Kabe'ye kurban sevketmezdim. Haccımı da, umre kılardım. Sizden heer kimin yanında kurbanlığı yoksa hemen ihramdan çıksın ve haccim umreye çevirsin!" buyurdu.
Bunun üzerine Sürâka İbn Mâlik b. Cu'şum ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Haccı umreye çevirme işi, sadece bizim bu senemize mi özgü, yoksa ebedi mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.) parmaklarını birbirine kenetleyip iki defa:
"Umre, hacca dâhil olmuştur. Hayır, ebedî olarak devam edecektir!" buyurdu.
Ali (r.a), Yemen'den Resulllah (s.a.v.)'in develerini getirdi. Fâtıma (r.anhâ)'yı ihramdan çıkanlar içerisinde buldu. Fâtıma, boyalı elbiseler giymiş ve sürme çekinmişti. Ali, onun bu yaptığını beğenmedi. Fâtıma:
"Bunu, bana babam emretti!" dedi. Ali, Irak'ta iken şöyle derdi:
Bunun üzerine ben Fâtıma'yı bu yaptığından dolayı azarlatmak ve Resulullah (s.a.v.) nâmına söylediklerini sormak için Resulllah (s.a.v.)'e gittim. Ona, Fâtıma'nm yaptıklarını beğenmediğimi ona haber verdim. Resulullah (s.a.v.):
"Doğru söylemiş, doğru söylemiş. Sen, hacca niyetlenirken ne dedin?" buyurdu. Ben:
"Rabbim! Resulün neye niyetlenerek ihrama girdiyse, ben de ona niyetlenerek ihrama girdim" cevabını verdim. Resulullah (s.a.v.):
"Benim yanımda kurbanlığım var. Dolayısıyla ben ihramdan çıkmıyorum. Sen de ihramdan çıkma!" buyurdu.
Ali'nin Yemen'den getirdikleri ile Peygamber (s.a.v.)'in beraberinde getirdikleri kurbanlıkların toplamı, yüz adet idi. Derken cemâatin hepsi ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar. Sadece Peygamber (s.a.v.) ile yanlarında kurbanlık bulunanlar hariç idi.
Zilhicce'nin 8. günü olan Terviye günü gelince, hacca niyetle ihrama girip telbiye getirerek Mina'ya doğru hareket etti. Resulullah (s.a.v.) hayvanına binmişti. Mina'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. Sonra güneş doğuncaya kadar biraz daha orada durdu. Sonra Arafat'a yakın bir yer olan "Nemira" denilen yerde kendisi için kıldan bir çadır kurulmasını emretti.
Daha sonra Resulllah (s.a.v.) yola koyuldu. Kureyş kendilerinin câhiliyet devrinde yaptıkları gibi onun da Müzdelife'de bir dağın ismi olan

Meş'ari Haram'da vakfe yapacağını ileriye geçmiyeceğini düşünüyordu. Resulullah (s.a.v.) Müzdelife'yi geçip Arafat'a vardı. Çadırını, "Nemira" denilen yerde kurulmuş olarak buldu. Orada konakladı. Güneş, tam tepe noktasından batıya doğru meyledince, devesi Kasvâ'nın hazırlanmasını emretti. Bunun üzerine Kasva'ya semer vuruldu.
Daha sonra Urane vârisine geldi ve cemaata hutbe okuyup:
"Doğrusu sizin kanlarınız ve mallarınız şu beldenizde, şu ayınız da, şu gününüzün hürmeti gibi birbirinize haramdır.
Dikkat edin! Câhiliyet işlerine ait her şey ayaklarımın altına konmuştur.
Câhiliyet devrinin kandâvaları da kaldırılmıştır. Bize ait olan kan dâvalarından ilk kaldırdığım ilk kan dâvası, Rabîa İbnu'l-Hâris'in oğlunun kan davasıdır. Rabîa'nın oğlu, Sa'd oğulları kabilesinde çocuğu için süt anne aramaktayken Huzeyl kabilesi onu öldürmüştü.
Câhiliyet devrinin ribası da kaldırılmıştır. ilk kaldırdığım ribâ, bizim yâni Abbâs b. Abdîlmuttalib'în ribâsıdır. Bu ribânın hepsi muhakkak kaldırılmıştır.
Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz, onları Allah'ın emânıyla aldınız ve onları Allah'ın kelimesiyle kendinize helâl kıldınız. Döşeklerinize, sevmediğiniz bir kimseye ayak bastırmamaları sizin, onlar üzerindeki hakkınızdır. Bunu yaparlarsa, onları zarar vermemek şartıyla dövün. Onların sizin üzerinizdeki hakkı da, yiyeceklerini ve giyeceklerini mâr-uf şekilde vermenizdir.
Size öyle bir şey bıraktım ki ona sımsıkı sarıhrsanız bir daha asla sapmazsınız. Size, Allah'ın Kîtab'ını bıraktım.
Size, kıyamet günü ben sorulacağım. O zaman ne diyeceksiniz?" buyurdu. Sahabiler:
"Risâletini tebliğ ettiğine, görevini yerine getirdiğine ve nasîhatta bulunduğuna şahitlik ederiz" dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), şehâdet parmağını göğe doğru kaldırıp onunla insanlara işaret ederek üç defa:
"Rabbim! Şâhid ol! Rabbim! Şâhid ol!" buyurdu.
Daha sonra ezan okutup kamet getirterek öğle namazını kıldırdı. Sonra kamet getirterek ikindiyi de kıldırdı. Bu iki farz namaz arasında başka namaz kıldırmadı.
Bundan sonra hayvanına binerek vakfe yerine geldi. Devesi Kasvâ'nın göğsünü kayalara çevirdi. Yayahlanrın toplandığı, yeri önüne aldı ve kıbleye döndü. Artık güneş kavuşuncaya kadar vakfe hâlinde kaldı. Güneşin sarılığı biraz gitmişti. Nihayet tamamen kayboldu. Resulullah (s.a.v.), Üsâme'yi terkisine alıp yola koyuldu. Kasvâ'nın yularını o kadar kasmışti ki, nerdeyse başı, semerinin altındaki deriye çarpıyordu. Sağ eliyle de:
"Ey cemâat! Sükûneti koruyun, sükûneti koruyun!" diye işaret ediyordu.
Kum tepeciklerinden birine geldikçe hayvanın dizginini, düze çıkıncaya kadar biraz gevşetiyordu. Nihayet Müzdelife'ye vardı. Orada akşam ile yatsıyı bir ezan ve iki kametle kıldırdı. Bu iki farz namaz arasında hiç bir nafile namaz kılmadı. Sonra Resulullah (s.a.v.) şafak doğuncaya kadar uzandı. Sabah aydınlanınca bir ezan ve bir kametle sabah namazını kıldırdı. Sonra Kasva'ya binip Meş'ar-i Harâm'a geldi.
Kıbleye karşı dönüp Allah'a dua etti, tekbîr Allahu Ekber getirdi, tehlîl ve tevhîdde La ilahe illallah'da bulundu. Ortalık iyice aydınlayıncaya kadar vakfeye devam etti.
Daha sonra güneş doğmadan yola koyuldu. Terkisine de Fadl b. Abbâs'ı aldı. Fadl; saçı güzel, beyaz ve yakışıklı bir kimseydi. La ilahe illallah yola çıkınca bir takım kadınlar yanından koşarak geçti. Fadl onlara bakmaya başladı. Bunun üzerine yanından koşarak elini Fadl'ın yüzüne koydu. Fadl da yüzünü öbür tarafa çevirerek bakmaya başladı. Bu defa Resulullah (s.a.v.)'de elini öbür tarafa çevirerek Fadl'ın yüzüne kapadı. Fadl yüzünü öbür tarafa çevirerek bakıyordu. Nihayet Muhassir vadisinin ortasına vardı. Hayvanını biraz daha sürdü. Sonra 'büyük cemre'ye çıkan orta yolu tuttu. Nihayet ağacın yanındaki cemreye/Akabe Cemresine vardı. Oraya, yedi ufak çakıl taşı attı. Bunlar, atılan ufak taşlar gibiydi. Onları, vadinin içinden attı. Her birini atarken tekbir getiriyordu.
Daha sonra kurban yerine gidip kendi eliyle aitmışüç deve boğazladı. Sonra bıçağı Ali'ye verdi. Geri kalan otuzyedi deveyi de Ali boğazladı. Resulullah (s.a.v.), Ali'yi kendi kurbanlıklarına ortak yapmıştı. Sonra her deveden bir parça alınmasını emretti. Bunlar bir çömleğe konarak pişirildi. İkisi de develerin etinden yeyip çorbasından içtiler.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) devesine bindi, Beytullah'a varıp orada veda tavafı yaptı. Tavaftan sonra Mekke'de öğle namazını kıldırdı. Sonra da zemzem suyu dağıtan Abdulmuttalib oğullarının yanlarına gelip onlara:
"Ey Abdulmuttalib oğulları! Su çıkarın! İnsanların hac fiillerinden sanarak su çıkarmanız hususunda başkalarının size galebe çalacağından endişe etmeseydim, ben de sizinle birlikte su çıkarırdım" buyurdu.
Bunun üzerine onlar, Resulullah (s.a.v.)'e bir kova zemzem suyu takdim ettiler. Resulullah (s.a.v.)'de bu zemzem suyundan içti. [306]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), Arafat'ta Cuma günü bineğinin üzerinde insanlara bir hutbe okuyup konuşmasında İslam'ın temel esaslarını açıkladı. Şirk ve cahiliye adetlerini, o konuşmasıyla çökertti. O hutbede; dinlerin haramlığında ittifak ettiği kan, mal ve ırz gibi hakların çiğnenmesinin haram oluşunu ilan etti. Cahiliye dönemi faizinin hepsini kaldırdı. Kadınlara iyi davranılmasını tavsiye etti. O hutbede Muhammed ümmetine, Allah'ın kitabına sımsıkı sanlamalrını haber verdi. Sonra onlara kendi yaptığı tebliğden kıyamet günü sorulduğunda ne diyeceklerini sordu. Onlarda, tebliğ yaptığını, Allah'ın emanetini yerine getirdiğini söylediler. O zaman şahadet parmağını göğe doğru kaldırıp onları üç kere şahit tuttu. Sonunda ise; orada bulunanların, bulunmayanlara bunu tebliğ etmelerini onlara emretti.
Hutbe bitince, Bilâl'e ezan okumasını emretti. O da ilk önce ezan okudu. Ardından da namaz için kamet getirdi. İik önce öğleyi, kıraati gizliyerek iki rekat kıldırdı. Sonra tekrar kamet getirtdi. İkindiyi de aynen iki rekat kıldırdı. Beraberinde bulunanlarda cem ederek namazlannı kıldılar. O gün, Cuma idi.
İslam Tarihi'nde bu hutbe; "Veda Hutbesi" olarak bilinir. Arafat'ta vakfenin hikmeti şudur: müslümanların aynı zaman ve mekanda, Allah'ın rahmetini arzulayarak samimiyetle dua ve niyaz ederek yalvarıp yakararak bir araya gelip toplanmalarını, bereketlerin inmesi hususunda büyük etkisi olur. Bu sebeple şeytan, o gün, son derece hakir ve perişan olur. Ayrıca müslümanların bir tek vücut halinde bu kutsal mekanda toplanmaları bir tür gövde gösterisi mahiyetindedir.

20- Arafat'ın Her Tarafının Vakfe Yeri Olması

1126- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben şurada kurban kestim. Mina'nın her tarafı, kurban kesme yeridir. Dolayısıyla Mina'da konakladığınız yerlerde kurban kesin.
Ben şurada vakfe yaptım. Arafat'ın her tarafı, vakfe yeridir. Ben, şurada da vakfe yaptım. Müzdelife'nin her tarafı da, vakfe yeridir." [307]

Açıklama:

Vakfe kelimesi, sözlükte; durmak demektir. Hacc terimi olarak ise; haccın farzlarında birini ifade eder.
Hacc ibadetinin iki vakfesi vardır;

1- Arafat Vakfesi:

Bu rükündür. Vakfe deyince, ilk akla gelen budur. Bu, herhangi bir sebeple eksik oluyorsa, hacc sahih olmaz. Daha sonraki yılda yenilenmesi gerekir.

2- Müzdelife Vakfesi:

Bu, rükün değildir, vaciptir. Herhangi bîr sebeple eksik olduğu takdirde kurban keserek haçtaki eksiklik giderilebilir. Haccın daha sonraki yılda iadesi gerekmez.
Arafat Vakfesinin sahih olması için üç şart vardır:
a- İhramlı olmak
b- Arafat sınırları içinde vakfeyi yapmak
c- Zilhicce'nin 9. günü güneşin öğleden tepe noktasına ulaşma anından Zilhicce'nin 10. günü tan yerinin ağarmasına kadar olan vakittir. Bu

vakit içinde Arafat'ta bulunmak esastır. Şuur, niyet, bilgi aranmaz. Bu vakit içinde Arafat'ta bir an olsun durmak yeter.

21- Vakfe ile İlgili Olarak Yüce Allah'ın;
"Sonra İnsanların (Sel Gibi) Aktığı Yerden Siz De (Sel Gibi) Akın Edin" [308] **Ayeti Kerimesi**

1127- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Kureyş ile onların dininde bulunan kimseler, Müzdelife de vakfe yaparlardı. Onlara, Hums' denilirdi. Diğer Arap kabileleri ise, Arafat'ta vakfe yaparlardı. İslam gelince, yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'e; Arafat'a giderek orada vakfe yapmasını, sonra oradan hareket etmesini emretti. İşte bu, Yüce Allah'ın;
"Sonra insanların sel gibi aktığı yerden siz de akın edin" [309] ayeti kerimesidir. [310] Arafat: Urane vadisinden başlayarak karşıki dağlara doğru uzanan sahadır.
Arafat'ta vakfe durma zamanı, Arefe günü zeval vaktinden kurban bayramının birinci, gününün fecrinin doğuşuna kadar olan herhangi bir zamandır. Bu süre içerisinde bir an dahi durmakla vakfe yerine getirilmiş olunur.
Hacıların Arafat'tan sökülerek yollan doldurmaları; dereleri doldurup taşıran sellere benzediği için Bakara: 2/199'da "İfâza" akın etme tabiri kullanılmıştır.
Müzdelife ise; Mina ile Arafat arasındadır. Aralarındaki mesafe, iki saattir. Bu yerde, Mina'ya yaklaşıldığı veya Allah'a yakınlık elde edildiği için oraya "Müzdelife" denilmiştir.
Arap kabilelerinden olan Nadr kabilesi, Harem dahilinde birbirleriyle karışıp toplandıktı için kendilerine "Toplamak" anlamında "Kureyş" denilmiştir.
"Hums", cahiliye döneminde Kureyş'in icat ettiği dinî bir asalet ve şereflilik unvanıdır. Kureyşliler, Fil Olayından önce yada sonra, Harem içinde yaşayan Kureyş, Huzâa, Kinâne gibi kabilelerin Hıll denilen yerlerde yaşayanlarla eşit olmadıklarını, Harem dahilinde yaşayanların Kabe'ye nispetle asaletli olduklarını iieri sürüp bu asaletli kabilelere "Hums" unvanı vermiş ve bunların Arafat'ta diğer Arap kabileleleriyle bir arada vakfe ve ifada yapmalarının uygun olmayacağına karar vermişlerdi. Böylece herkes, Arafat'ta vakfe ve ifada yaparken bu "Hums" kabüeleleri Müzdelife'de toplanıp özeî olarak vakfe yaparlardı.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'de, kendisine peygamberlik verilmezden önce Arafe gününde Arafat'ta vakfe yapanlarla birlikte vakfe yaptığı gibi ertesi günü sabahleyin Kureyşlilerle birlikte Müzdelife'de vakfe yapardı. [311]
islamiyet gelince, yüce AlÎah, haccı farz kıldı. Haccın rüknü olarak Arafat'ta vakfe yapılmasını emretti. Oradan da Müzdelife'ye akın edilmesini istedi.

1128- Cübeyr b. Mut'îm (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir devemi kaybetmiştim. Arefe günü onu aramaya gittim. Resulullah (s.a.v.)'i, halkla birlikte Arafat'ta vakfe halinde gördüm. Bunun üzerine kendi kendime:
"Vallahi, bu, Hums'tandır. Onun burada ne işi var?" dedim. Çünkü Kureyş, Hums'tandı. [312]
Cübeyr b. Mut'im, Veda haccından önce Mekke'nin fethi sırasında müslüman olmuş, fakat Bakara: 2/199. ayetinden ve Hums'un kaldırıldığından haberi yoktu. Hatta Humeydî'nin "Müsned"inde geçen rivayete göre Cübeyr, Veda haccına da katılmamış, devesini arayarak Arafat'a geİmiş, Peygamber (s.a.v.)'i halkla birlikte vakfede görünce Haşim oğullannın öz evladının halk içerisine kanşarak vakfe etmesi garibine gitmişti.
Hums'a dahil olanların Arafat'ta kurbanla bir arada vakfe ve bunu yapmanın doğru olmayacağı hurafesi ve imtiyazlı bir sınıf ayırımı Bakara: 2/199 tarafından yasaklanmı ve yasaklama, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından uygulanmıştır.

22- Temettü Haccını Umreye Çevirmenin Caiz Olması Ve Haccı Tamamlamanın Emredilmesi

1129- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Bathâ'da mola verdiği bir sırada yanma varmıştım. Bana:
"Hacca niyetlendin mi?" diye sordu. Ben:
"Evet!" diye cevap verdim. Resulullah (s.a.v.):
"Neyi niyet ederek ihrama girdin?" diye sordu. Ben:
"Peygamber (s.a.v.)'in niyetlenerek ihrama girişi gibi niyetlenerek ihrama girerek "Lebbeyk" dedim" diye cevap verdim. Resulullah (s.a.v.):
"İyi etmişsin. Öyleyse Beytullah'ı tavaf ve Safa ile Merve'yi sa'y et, sonra da ihramdan çık!" buyurdu.
Bunun üzerine Beytullah'ı tavaf ve Safa ile Merve'yi sa'y ettim. Sonra Kays oğullarından bir kadının yanına vardım. Başım bitlenmişti. Kadın başımı ayıkladı. Sonra hacca niyet edip ihrama girdim.
Ebu Musa el-Eş'arî der ki: Başkalarına da böyle fetva verirdim. Ömer (r.a) hilâfete geçince bir adam:
"Ey Ebu Musa!" Yada:
"Ey Abdallah b. Kays! Hac ile umreyi birleştirme ile ilgili fetva verme hususunda biraz ağır ol! Çünkü sen, müminlerin Emirinin hacc ibâdetleri hakkında senden sonra nasıl bîr uygulama ortaya koyduğunu bilmiyorsun!" dedi. Bunun üzerine ben, halka hitaben:
"Ey cemâat! Biz, kime hac hakkında bir fetva verdîkse, o kimse teenniyle hareket etsin! Çünkü müminlerin Emîri yanınıza gelmektedir. Siz, ancak ona uyun! Benimkine uymayın" dedim.
Daha sonra Ömer geldi. Bunu, ona anlattım. Ömer:
"Eğer Allah'ın Kitab'ıyla amel edecek olursak şüphe yok ki, Allah'ın Kitab'ı ihramı tamamlamayı emretmektedir" [313] Eğer Resulullah'ın sünnetiyle amel edecek olursak şüphe yok ki Resulullah'da kurbanlık kendi yerine ulaşmadıkça ihramdan çıkmamıştır" dedi. [314]

23- Temettü' Haccının Caiz Olması

1130- Abdullah b. Şakîk'ten rivayet edilmiştir:
"Osman, hacda umreden yararlanmayı yasaklıyordu. Ali ise bunu yapılmasını emrederdi. Bunun üzerine Osman, Ali'ye bir söz söyledi. Sonra Ali:
"Doğrusu bilirsin ki, biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte "Temettü Haca" yapmışızdır" dedi. Osman:
"Evet, ama biz kork tuğumuz için bunu yapmıştık" dedi." [315]

1131- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bilmiş ol ki, Resulullah (s.a.v.), hac ile umreyi birleştirmiştir. Kur'an'da bu konuyu yasaklayan bir hüküm inmemiş ve Resulullah (s.a.v.)'de bunu yasaklamamıştır. Fakat bir kimse kendi görüşüyle istediğini yapıp söylüyor." [316]

24- Temettü Haccı Yapan Kimseye, Kurbanın Vacip Olması, Kurban Bulamayan Kimseye; Üç Gün Haçta Ve Yedi Gün De Ailesinin Yanına Döndüğünde Oruç Tutması

1132- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Veda haccında umre ile haccı birleştirerek temettü yaptı ve yanında getirdiği kurbanlığını kesti. Kurbanlığı, Zulhuleyfe'den beraberinde götürdü. Önce umre, sonra da hacca için teîbiye getirdi. Halk da, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte umre ile haccı birleştirerek temettü yaptılar. Halktan bâzıları hedy kurbanı alıp Kabe'ye göndermiş, bâzıları da almamıştı. Resulullah (s.a.v.) Mekke'ye varınca halka hitaben:
Sizden her kim hedy kurbanı getirdiyse o kimse haccını eda edinceye kadar kendisine haram olan hiç bir şeyi kendisine helal kılamaz. Sizden kim hedy getirmediyse hemen Beytullah'ı tavaf ve Safa ile Merve'ye sa'y etsin, saçını kısaltarak ihramdan çıksın! Daha sonra da hacca telbiye getirerek kurban kessin! Hedy kurbanı bulamayan, hacc esnasında üç, ailesinin yanına döndüğü zaman ise yedi gün oruç tutsun' buyurdu.

Resulullah (s.a.v.) Mekke'ye vardığında tavaf yaptı. ilk işi, rüknü/Kabe'yi selamlamak oldu. Sonra yedi tavafın üçünde hızlı adımlarla, dördünü ise normal yürüyüşle yürüdü. Nihayet Beytullah'ın tavafını bitirince Makam-i İbrahim'in yanında iki rek'at namaz kıldı. Sonra selâm vererek namazdan çıktı. Safa'ya gidip Safa ile Merve arasında yedi defa tavaf yaptı. Sonra bütün hac fiillerini bitirip Kurban bayramı günü kurbanını kesinceye kadar ihramlıya haram olan şeylerin hiçbirini yapmayarak ihramdan çıkmadı. Bunları bitirdikten sonra Mekke'ye inip BBeytullah'ı tavaf etti. Bundan sonra ihrama girince kendisine haram kılman her şeyi kendisine helal kıldı. Halktan yanında kurbanlık götürenler de, Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı gibi yaptılar. [317]

25- Kıran Haccı Yapan Kimsenin, Ancak İfrâd Haccı Yapan Kimseni Çıktığı Zaman İhramdan Çıkması

1133- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Hafsa (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Bu insanlara ne oluyor ki, sen umrenden dolayı çıkmadığın halde onlar umreyle ihramdan çıkıyorlar?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ben saçımı toparlayıp yapıştırdım. Kurbanımı belirledim. Artık kurbanımı kesene kadar ihramdan çıkamam" buyurdu. [318]

26- Kuşatma Sebebiyle İhramdan Çıkmanın Ve Böyle Durumda Kıran Haccının Caiz Olması

1134- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer, Yezid'in, Kabe'yi kuşatma altına alıp da mancınıkla topa tuttuğu kargaşalık yılında hac için değil de sadece umreye niyet ederek yola çıkmıştı. içinden de:
"Eğer Kabe'yi tavaf etmekten ahkonulursam ben de Resulullah (s.a.v.)'le birlikte olduğumuz (Hudeybiye yılında umre için yola çıkıp ta Kureyşli kafirlerin, Resulullah ile Kabe arasına girip bizi engellemelerinden dolayı ihramdan çıkmak suretiyle yaptığımız gibi ben de aynısını yaparım" dedi.
Böylece yola çıktı. Umreye telbiye getirerek yürüdü. İhrima girilen Zulhuleyfe'ye yakın bir bölge olan Beydâ denilen yere çıktığı zaman arkadaşlarına bakıp:
"Hac ile umrenin durumu birdir. Sizi şahit kılarım ki, ben umreyle birlikte hacca da niyet ettim" dedi
Böylece yoluna devam etti. Kabe'ye varınca onu yedi defa tavaf etti. Safa ile Merve arasında da yedi defa sa'y yaptı. Buna ilave etmedi. Bunun kendisine yeterli olduğunu görüp kurbanını kesti. [319]

27- İfrâd Haccı ile Umreyi Birlikte Yapma

1135- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte sadece hacca telbiye getirdi/niyet etti." [320]

1136- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'i, hac ile umrenin her ikisi için telbiye getirirken işittim.
Hadisin ravisi Bekr der ki:
"Bunu, Abdullah İbn Ömer'e anlattım. O da:
"Resulullah (s.a.v.) sadece hac için telbiye getirdi" dedi.
Derken Enes'e rastlayıp Abdullah İbn Ömer'in bu konuyla ilgili sözünü ona anlattım. Enes:
"Siz bizi galiba çocuk sayıyorsunuz? Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Umre ve hac için "Lebbeyk" buyururken işittim" dedi. [321]

Açıklama:

Hz, Peygamber (s.a.v.)'in haccı hususunda sahih olan, ihramının başında ifrad hacca niyet ettiği, sonra umreyi hacca kattığı ve böylece kıran haccı yapmış olduğudur. Abdullah İbn Ömer hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ihramının başıyla ve Enes hadisi de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı haccın ortaları ile sonlarıyle alakalıdır. Enes, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, ilk ihrama girerken işitmemiş gibi.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, temettü haccı yaptığını söyleyen sahabiler ise; Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, umre için ihrama girerken görmüş oiup hafif sesle hac için niyet edişi yüzünden duyamamış olmalıdırlar. Yada "Hz. Peygamber (s.a.v.) temettü haccı yaptı" sözüyle, haccı kıran kast edilmiştir. Çünkü Arapların eskiden "Kıran" kelimesi yerine "Temettü" kelimesini kullandıkları bilinmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Veda haccında kıran haccı yaptığını ifade eden hadisler, aksini ifade eden hadislere nispetle tercihe şayandır.

28- Hac için İhrama Girerek Mekke'ye Gelen Kimseye Gerekli Olan Tavaf Ve Say

1137- Vebere'den rivayet edilmiştir:
"Ben, Abdullah İbn Ömer'in yanında oturmaktaydım. Derken bir adam gelip:
"Ben vakfe yerine gelmeden önce Kabe'yi tavaf etsem olur mu?" diye sordu. Abdullah İbn Ömer:
"Evet" diye cevap verdi. Adam:
"Fakat Abdullah İbn Abbâs:
"Vakfe yerine gelmeden önce Kabe'yi tavaf etme" diyor" dedi. Bunun üzerine Abdullah İbn Ömer:
"Resulullah (s.a.v.) hac etmişti. Vakfe yerine gitmeden önce Kabe'yi tavaf etti. Eğer samimi birisiysen böyle bir durumda Resulullah (s.a.v.)'in sözüyle amel etmen mi, yoksa Abdullah İbn Abbâs'ın sözünü alman mı daha doğrudur?" dedi. [322]

1138- Amr b. Dinar'dan rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Ömer'e:
"Umreye niyet ederek gelip de Kabe'yi tavaf eden, fakat Safa ile Merve arasında sa'y yapmayan bir adam hanımına yaklaşabilir mi?" dîye sorduk. O da:
"Resulullah (s.a.v.) umre için Mekke'ye gelmişti. Kabe'yi yedi defa tavaf etti. Makam-i İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı. Safa ile Merve arasında yedi defa sa'y yaptı. Doğrusu Resulullah (s.a.v.)'de sizin için güzel bir örnek vardır" dedi. [323]

29- Kabe'yi Tavaf Edip Safa ile Merve Arasında Say Yapan Kimseye, İhramda Kalmak Ve İhramdan Çıkmamayı Terk Eylemekten Dolayı Ne Lazım Geleceği Meselesi

1139- Muhammed b. Abdurrahman'dan rivayet edilmiştir: "Kendisine, Irak halkından bir kimse:
"Urve İbnü'z-Zübeyr'e: "Hac için ihrama giren bir kimse Kabe'yi tavaf ettiğinde ihramdan çıkabilir mi, çıkamaz mı?" diye sor. Eğer "İhramdan çıkamaz" derse, ona, bir kimse, çıkabileceğini söylüyor" de" dedi.
Bu soruyu, Urve'ye sordum. O da:
"İhramdan çıkamaz. Hac için ihrama giren kimse ancak hac bitiminde ihramdan çıkabilir" dedi. Ona:
"Fakat bir kimse bunun olabileceğini söylüyor?" dedim. O da:
"İyi söylememiş" dedi.
Daha sonra soruyu soran kimse, benimle karşılaştı. Bana, Urve'nin ne cevap verdiğini sordu. Ben de ona Urve'nin verdiği cevabı ona bildirdim. O da:
Ona de ki:
"Bir kimse, Resulullah (s.a.v.)'in bunu yaptığını söyledi. Esma' ile Zübeyr'in yaptığına ne dersin?" dedi.
Bunun üzerine Urve'ye gittim. Ona durumu anlattım. O da:
"Bu kimse, kimdir?" diye sordu. Ben de:

"Bilmiyorum" dedim. Urve:
"Niye kendisi gelip de bu meseleyi bana sormuyor? Herhalde bu adam İraklı olmalı" dedi. Ben de:
"Bilmiyorum" dedim. Urve:
"Bu kimse, doğru söylemiyor. Resulullah (s.a.v.) hac etti. Bununla ilgili bilgileri bana Âişe anlattı. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye geldiğinde ilk yaptığı şey, abdest aalıp Kabe'yi tavaf etmek olmuştur. Daha sonra da Ebu Bekr'de hac etti. Onun da ilk yaptığı şey, Kabe'yi tavaf etmek olmuş, bundan başka bir şey olmamıştır. Sonra da Ömer'de aynısını yapmıştır. Daha sonra Osman'da hac etti. Onun da ilk yaptığı şey, Kabe'yi tavaf etmek olduğunu, bundan başka bir şey yapmadığını gördüm. Daha sonra Muaviye ve Abdullah İbn Ömer'de aynısını yaptı. Sonra babam Zübeyr b. Avvâm ile birlikte hac ettim. Onun da ilk yaptığı şey, Kabe'yi tavaf etmek oldu. Bundan başka bir şey olmadı. Sonra Muhacir ve Ensar'ın da böyle yaptığını, bundan başka bir şey yapmadığını gördüm. Böyle yaptığını gördüğüm en son kişi, Abdullah İbn Ömer'dir. Hac için girdikleri ihramdan umreyle çıkmadılar. İşte Abdullah İbn Ömer aralarındadır. Bunu ona sormazlar mı! Geçmişlerin hepsinin Mekke'ye ayak bastıklarında yaptıkları ilk şey, Kabe'yi tavaf etmek olup bunun ardından ihramdan çıkmamalarıdır. Annem Esma'nın ve teyzem Aişe'nin Mekke'ye geldiklerinde ilk yaptıkları şeyin, Kabe'yi tavaf etmek olduğunu, bunun ardından ihramdan çıkmadıklarını gördüm. Annem, bana şunu bildirdi:
Kendisi, teyzem Âişe, babam Zübeyr, filan ve filan kimse sadece umre için gelmişler, Kabe'nin rükunlarını selamladıktan sonra ihramdan çıkmışlar.
Bu konuda seninle konuşan kimse doğruyu söylemeyip yanılmıştır." [324]

1140- Esma bint. Ebî Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Biz, İhramlı olarak yola çıktık. Derken Resulullah (s.a.v.):
"Kimin yanında kurbanlık varsa ihramı üzere kalsın. Yanında kurbanlığı olmayan ihramdan çıksın" buyurdu.
Benim yanımda kurbanlık yoktu. Bu nedenle ihramdan çıktım. Zübeyr'in yanında kurbanlık vardı. Bu sebeple o, ihramdan çıkmadı. Ben elbisemi giydim. Sonra dışarı çıkıp Zübeyr'in yanına oturdum. Zübeyr:
"Yanımdan kalk" dedi. Ben de:
"Üzerine çullanacağım diye mi korkuyorsun?" dedim." [325]

1141- Esma bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Esma" bint. Ebi Bekr, Muhassab'taki Hacun mevkisine her uğrayısında:
"Allah, Resulü (s.a.v.)'e salat eylesin. Onunla işte şuraya konaklamıştık. O gün yükümüz hafif, bineğimiz ile erzağımız az idi. Ben, kızkardeşim Aişe, Zübeyr, filan ve filanca kimselerle umre yapmıştım. Kabe'ye el sürüp tavaf ettiğimiz zaman ihramdan çıkmıştık. Sonra öğleden sonra hac için ihrama girmiştik" dedi. [326]

30- Hacda Umreden Yararlanma

1142- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), umreye ve sahabileri de hacca telbîye getirmişti/niyet etmişti. Peygamber (s.a.v.) ile sahabilerden kurbanlık gönderenler ihramdan çıkmadı. Geri kalanları ise ihramdan çıktı. Talha b. Ubeydullah, kurbanlık gönderenler arasındaydı. Dolayısıyla o da ihramdan çıkmadı." [327]

31- Hac Zamanında Umrenin Caiz Olması

1143- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cahiliye döneminde müşrikler, hac aylarında umre yapmanın yeryüzünde en büyük günah olduğu görüşündeydiler. Muharrem ayını da Safer yapıp:
"Devenin arkasındaki yara iyi olur, izi kalmaz. Safer ayı da çıkarsa umre yapmak isteyene umre helal olur" derlerdi.
Peygamber (s.a.v.) ile sahabileri de, Zilhicce ayının dördüncü gecesinin sabahında hac için ihrama girmiş olarak Mekke'ye geldiler. Sahabilere; haccı, umreye çevirmelerini emretti, yapmalarını emretti. Sahabilere göre bu uygulama, alışageldikleri uygulamaya karşı çok büyük bir şey olup:
"Ey Allah'ın resulü! İhramdan çıktıktan sonra hangi şey helal olur?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"İhramdan çıktıktan sonraki bütün helal olan şeyler, şimdi de hac için ihrama girene kadar helaldir" buyurdu.[328]

1144- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bu, bizim yaptığımız bir umredir. Dolayısıyla kimin yanında kurbanlık yoksa derhal ihramdan çıksın. Çünkü umre, kıyamet gününe kadar hacca dahil olmuştur." [329]

1145- Ebu Hamza ed-Dubaî'den rivayet edilmiştir:
"Temettü hacı yapmıştım. Fakat bazı kimseler, bana, bunu yasakladı. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs'a gidip bu meseleyi ona sordum. O, bana, temettü haccı yapmamı emretti. Daha sonra Kabe'ye gidip onun yanında uyudum. Rüyamda bana biri gelip:
"Kabul görmüş bir umre, kabul edilmiş bir hac demektir" dedi.
Uyanınca Abdullah İbn Abbâs'ın yanma gelip gördüğüm rüyayı ona anlattım. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Allahu Ekber, Allahu Ekber! Bu, Ebu'I-Kâsım (s.a.v.)'in sünneti" dedi. [330]

Mebrur:

Makbul, gereklerine uygun olarak yerine getirilmiş, günah ve isyan karıştırılmamış, sonrası, Öncesinden daha iyi, zulüm ve ihanetten arındırılmış, İhlas ve samimiyetle sırf Allah için ifa edilmiş olan anlamlarına gelmektedir.
Haccın mebrur olması; daha çok hac sonrasında görülen olumlu tavır ve davranışlarla ölçülmektedir. O halde bu tür davranışların sürekliliği, hacdan beklenen ferdi ve sosyal faydanın temini bakımından çok önemlidir. [331]

32- İhrama Girerken Kurbanlığa İşaret Takmak Ve Sırtına Bir Alamet Çizmek

1146- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) öğle namazını Zulhuleyfe'de kıldı. Sonra devesini istedi. Onu, hörgücünün sağ tarafından kesici bir şeyle çizerek kanı akıtıp nişanladı. Boynuna iki nalın taktı. Sonra devesine bindi. Deve, onu, Beydâ' mevkisine doğru çıkarınca hacca niyet edip telbiye getirdi."[332]

Açıklama:

Hörgücün sağ tarafını çizmekten maksat; devenin hörgücünün sağ tarafından bıçak veya sivri bir şeyle çizerek kan akıtmaktır. Bu, o hayvanın Harem-i Şerife gönderilecek bir hayvan olduğuna alamettir.
Kurbanlığın boynuna na'lın takmaktan maksat; Harem-i Şerifte buluna fakirlerin o na'lınları giymeleridir.

1147- İbn Cüreye'ten rivayet edilmiştir:
"Ata, bana; Abdullah İbn Abbâs'ın:
"Kim Kabe'yi tavaf ederse gerek hac için olsun ve gerekse de hac dışında olsun ihramdan çıkar" dediğini haber verdi. Atâ'ya:
"Bunu neye dayanarak söylüyor?" dedim. O da:
"Yüce Allah'ın,
"Sonra onun ihramdan çıkış yeri, Kabe'dir" [333] sözüne" dedi. Ben:

"Takat bu, Arafat'taki vakfeden sonra değil mi?" dedim. Atâ'da:
"Abdullah İbn Abbâs, bunun, Arafat'tan sonra da önce de olabileceğini söylerdi. Bu dayanağı, Peygamber (s.a.v.)'in Veda haccında sahabilere ihramdan çıkmalarını emrettiği sıradaki emrinden almaktadır" dedi.[334]

Açıklama:

Bu, Abdullah İbn Abbâs'ın kendi görüşüdür. Bu selef ve halef âlimlerinin cumuhûrunun görüşüne muhalif bir görüştür. Çünkü Abdullah İbn Abbâs'ın dışındaki diğer âlimlere göre hacı kimse, mücerred kudüm tavafı ile İhramdan çıkamaz, hatta Arafat'da vakfe yapıp diğer işleri de görmedikçe yine ihramdan çıkamaz. Abdullah İbn Abbâs'ın zikredilen âyeti bu hususa delil getirmesi de uygun bir delil şekli değildir. Bu ayetin manâsı, ihramdan çıkmakla ilgili olmayıp kurbanların ancak Harem'de Mina'da kesileceğini göstermektedir. Peygamber'in Veda haccındaki emri de Abdullah İbn Abbâs'a delîl olmaz. Çünkü Peygamber (s.a.v.), o sene, sahâbîlere, haccı, umreye çevirmelerini emretmişti. Bu emir, hacca niyet etmiş kimselerin ihramdan çıkmalarına delil olmaz. [335]

33- Umrede Saç Kısaltma

1148- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Muâviye, bana:
"Benim, Merve'de, Resulullah (s.a.v.)'in saçını mîşkas denilen enli bir ok ve bıçakla kısalttığımdan haberin var mı?" diye sordu. Ben de, ona:
"Ben, bunun, ancak senin aleyhine bir kanıt olduğunu biliyorum!" diye cevap verdim. [336]

Açıklama:

İhramdan çıkarken traş olmak daha faziletli olmakla birlikte saçları kısaltmakla yetinmek de caizdir.
Her nekadar ihramdan çıkmak için harem sınırları içerisinde herhangi bir yerde traş olmak veya saçları kısaltmak yeterliyse de umre yapan bîr kimsenin bu iş için Merve'yi seçmesi, hac yapan kimsenin de Mina'yı seçmesi müstehabtır. [337]

1149- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte hac için yüksek sesle telbiye getirerek Mekke'ye doğru yola çıktık. Mekke'ye vardığımız zaman, beraberinde kurbanlık getirenler hariç, bu haccı, umreye çevirmemizi emretti. Zilhicce ayının 8. günü olan "Terviye" günü gelip de Mina'ya gitmek istediğimiz zaman hac için ihrama girip telbiye getirdik. [338]
Hadis, yüksek sesle telbiye getirmenin müstehab olduğuna delildir. Bununla birlikte kişinin kendisine zarar verebilecek şekilde bağırmaması da gerekir. Kadıniar ise kendilerinin işitebilecekleri kadar telbiye getirirler.

34- Peygamber (s.a.v.)'in Telbiyesi ile Kurbanlığı

1150- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ali, Yemen'den Mekke'ye gelmişti. Peygamber (s.a.v.), ona:
"İhrama hangi niyetle girdin?" dîye sordu. Ali:
"Peygamber (s.a.v.) ihrama ne niyetle girdiyse, ben de o niyetle ihrama girdim" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.):
"Beraberimde kurbanlık getirmemiş olsaydım, ben de Arafat'a çıkana kadar ihramdan çıkardım" buyurdu. [339]

1151- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Resuluüah (s.a.v.)'i:
"Umre île hac için "Lebbeyk!", umre ile hac için "Lebbeyk!" buyururken işittim. [340]

Açıklama:

Bu rivayetler, Resulullah (s.a.v.)'in, hac ile umreye birlikte niyet ettiğini göstermektedir.

35- Peygamber (s.a.v.)'in Umrelerinin Sayısı Ve Bunları Ne Zaman Yaptığı Meselesi

1152- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) dört defa umre yaptı. Veda haccıyla birlikte yaptığı umre hariç olmak üzere, bunların hepsi Zilkade ayındadır:
1- Hicretin 6. yılı Zilkade ayında Hudeybiye'den yada Hudeybiye zamanında yaptığı umre.
2- Kureyşli müşriklerin engellediği Hudeybiye'deki anlaşma gereği ertesi yıl Zilkade ayında yaptığı kaza umresi.
3- Hicretin S. Yılının Zilkade ayında Mekke ile Taif arasında bulunan Ci'rane'den, Huneyn ganimetlerini dağıttığı yerden yaptığı umre.
4- Veda haccıyla birlikte yaptığı umre.[341]
Resulullah (s.a.v.), bu umrelerinin her birini ayrı senelerde yapmıştır. Alimlerin büyük çoğunluğuna göre bir yılda umreyi tekrarlamak mendubtur. Resulullah (s.a.v.)'in umrelerini ayrı ayrı zamanlarda yapması, bir sene içerisinde umre yapmanın mendub olmasına engel değildir. Çünkü Resulullah (s.a.v.) ümmetine zorluk vermemek için bazı menduplan terk etmiş olabilir. Kendisi, sahabilerine umre yapmayı teşvik etmiştir.

1153- Ebu İshâk'tan rivayet etmiştir: "Zeyd b. Erkam'a:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kaz gazvede bulundun?" diye sordum. O da:
"On yedi" diye cevap verdi.
Zeyd b. Erkam'ın bana anlattığına göre; Resulullah (s.a.v.), on dokuz gazve yapmış. Hicretten sonra sadece bir hac yapmış, o da Veda hacadır.[342]

1154- Urve İbnü'z-Zübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Ben ve Abdullah İbn Ömer, sırtımızı Aişe'nin odasına dayanmış halde oturuyorduk. Aişe'nin, dişlerini misvaklarken misvağı dişleri üzerine sürtüşünün sesini İşitiyorduk. Ben, Abdullah İbn Ömer'e:
"Ey Ebu Abdurrahmân! Peygamber (s.a.v.), Recep ayında umre yaptı mı?" diye sordum. O da:
"Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine Aişe'ye:
"Ey anneciğim! Ebû Abdurrahmân'in ne söylediğini işitmiyor musun?" dedim. Aişe:
"Ne söylüyor?" dedi. Ben:
"Peygamber (s.a.v.) Receb ayında umre yaptı diyor" dedim. Bunun üzerine Aişe (r.anhâ):
"Allah, Ebû Abdurrahmân'ı mağfiret eylesin! Ömrüm hakkı için Peygamber (s.a.v.), Receb ayında umre yapmamıştır. Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı umrelerin hepsinde, Abdullah İbn Ömer muhakkak Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunmuştur" dedi. Urve:
"Abdullah İbn Ömer, Âişe'nin bu sözlerini işittiği halde "Hayır" ve "Evet" demeyip sadece sustu" dedi. [343]

36- Ramazan Ayında Yapılan Umrenin Fazileti

1155- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Ensâr'dan bir kadına:
"Senin bizimle beraber hacc etmene engel olan şey nedir?" diye sordu.
Hadisin râvisi İbn Cüreye; Abdullah İbn Abbâs, bu kadının adını söyledi, fakat ben onun adını unuttum" dedi. Kadın:
"Bizim su taşıyan iki devemizden başka malımız yoktur. Oğlum ile babası develerin birine binerek hacca gittiler. Bize su taşımak için yalnız bir deve bıraktılar" dedi. Resulullah (s.a.v.):

"Öyleyse Ramazan geldiği zaman umre yap. Çünkü Ramazan'da yapılan umre, hacca denktir" buyurdu. [344]

Umre:

Belli zamanda değil de yılın herhangi bir zamanında ihramlı olarak Kabe'yi tavaf etmek ve Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yapmak koşmaktır. Yalnızca Arafe günü ile Kurban bayramının dört günü içinde umre yapmak mekruhtur.
Hadis; Ramazan ayında yapılan umrenin sevap itibariyle hacca denk olur. Bu yönüyle hacla ortaklık eder. Fakat bu umre, hiçbir şekilde farz olan haccın yerini tutmaz. Ramazan ayının rahmet, bereket ve oruç ayı olması hasebiyle bu ayda yapılan umrenin sevabının fazla olduğu belirtilmektedir.

37- Mekke'ye Yukarı Taraftaki Yoldan Girip Aşağı Taraftaki Yoldan Çıkmanın Ve Bir Yere Başka Yoldan Girip Başka Yoldan Çıkmanın Müstehab Olması

1156- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medine'den çıkarken ağacın bulunduğu yerden çıkar, girerken de Muarras yolundan girerdi. Mekke'ye girerken yukarı taraftaki yoldan girer ve aşağı taraftaki yoldan çıkardı." [345]

1157- Hz. Aîşe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye geldiği zaman oraya üst tarafından girer, alt tarafından çıkardı." [346]

38- Mekke'ye Girilmek İstenildiğinde Zü-Tavâ'da Gecelemenin, Oraya Girmek için Yıkanmanın Ve Mekke'ye Gündüz Girmenin Müstehab Olması

1158- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke'ye gireceği zaman geceyi sabaha kadar Zü-Tüvâ'da geçirir, sonra Mekke'ye girerdi."[347]
Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Kabe tarafındaki yüksek dağ ile kendisi arasında kalan dağa çıkan iki yol ağzını, kıblesine almıştı. Abdullah İbn Ömer, burada namaz kılarken iki yol ağzını kıblesine alarak burada yapılan mescidi tepenin eteğindeki namazgahın soluna almış olurdu.
Resulullah (s.a.v.)'in namaz kıldığı yer, siyah tepe üzerindeki mescidin altındadır. Tepeden on arşın yada buna yakın ayrılıp senin ile Kabe arasına düşen dağın iki yol ağzını kıble alarak namaz kılardı." [348]

39- Tavaf ile Umrede Ve Haccın ilk Tavafında Remel (=Hızlı Adımlarla Yürümenin Ve Yürürken De Omuzları Sallaman)'in Müstehab Olması

1160- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Kabe'yi ilk tavaf ettiğinde ilk üç şavtta koşar adımlarla, son dörtte de yürüyerek tavaf ederdi. Safa ile Merve arasında sa'y yaptığında Mesil vadisinde koşar adımlarla sa'y ederdi."
Bunu, Abdullah İbn Ömer de yapardı.[349]

1161- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hacerü'I-Esved'den Hacerü'l-Esved'e kadar üç defa koşar adımlarla, son dörtte de yürüyerek tavaf ederdî."

1162- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sahabileriyle birlikte kaza umresi için Mekke'ye gelmişti. Onları, Yesrib Medine'nin sıtması zayıf düşürmüştü. Müşrikler:
"Yarın size öyle bir kavim gelecek ki sıtma, onları bitirmiş, ondan çok acı çekmişler" dediler.
Bunun üzerine Hicr'in arkasına oturdular.
Yüce Allah'ın, müşriklerin söylediklerini Peygamber'e bildirmesi üzerine, Peygamber (s.a.v.), müşrikler, müslümanların dinçliğini görsünler diye sahabilerine tavafın her üç turunda koşar adımlarla yürümelerini, iki köşe arasında ise normal yürüyüşle yürümelerini emir buyurdu. Bunun üzerine müşrikler:
"Sıtmanın, kendilerini bitirdiği adamlar bunlar mı? Bunlar, filan ve filancadan daha sağlammışlar" dediler.
Abdullah İbn Abbâs devamla:
"Resulullah (s.a.v.), sahabilerine bütün turlarda koşar adımlarla yürümelerini emir buyurmaktan men eden şey, ancak onlara acıması olmuştur" dedi. [350]
İslamiyetten önce "Medine", "Yesrib" dîye anılırdı. İslamiyetten sonra ise "Dâr", "Medîne", "Taybe" ve "Tâbe"isimleriyle anılmaya başlamıştır.
Hicretten önce Medine, veba gibi salgın hastalıkların en çok bulunduğu bir beldeydi. müslümanlar, oraya hicret edince, Hz. Ebu Bekr ile Bilal hastalanmışlardı.
Kaza umresinde, Resulullah (s.a.v.)'in, sahabilerine; Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacer arasında normal yürüyüşle yürüyüp, diğer iki rükün arasında kısa ve hızlı adımlarla yürümelerini, emretmesinin sebebi; müşriklerin, Kabe'nin kuzeyinde bulunmalarıdır. Bu sebeple müşrikler, müslümanları, Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacer arasında göre iniyorlardı. Resulullah (s.a.v.)'in, sahabilere; sadece müşriklerin görebildiği rükünler arasında koşar adımlarla, diğer iki rükün arasında ise normal âdi adımla yürümlerini emretmişti.
İnsanın, düşmanlarının, kendisine karşı besledikleri kötü emelleri yok etmek kuvvet gösterisinde bulunması caiz olmaktadır.
Remel, Asr-ı saadetten sonraki nesiller için de bir sünnet olarak devam etmiştir.
Tavafın her bir turuna, "Şavt" denir.
Hıcr, Hatîm denilen yerin içidir. Hatîm, Kabe'nin altın oluk tarafındaki yarım duvarla çevrilmiş yerdir. Vaktiyle bu yer, Kabe'den idi. Hükmen yine Kabe'nin içinden sayıldığı cihetle tavaf, Hatîm'in arkasından yapılır.

40- Tavafta İki Rüknü Yem Ani'ye Selam Vermenin Müs-Tehab Olması Ve Diğer İki Rükne Selam Vermenin Gerekmediği Meselesi

1163- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Kabe'yi tavaf ederken Hacerü'l-Esved ile Rükn-ü Yemânî'den başka hiçbir yeri selamlamamıştır." [351]

1164- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, şu iki rüknü/köşeyi yani Yemen ile Hacerü'l-Esved köşelerini selamladığını gördüğümden bu yana o ikisini selamlamayı zorlukta ve rahat zamanda terk etmedim." [352]
Kabe'nin dört rüknü vardır:
1- Hacerü'l-Esved'in bulunduğu rükne "Rükn-i Hacerî" denilir,
2- Güney batısındaki rükne "Rükn-i Yemânî",
3- Kuzey batısındakine "Rükn-i Şâmî",
4- Kuzey doğusundakine de "Rükn-i Irâkî" denilir.
Bu rükünlerden ilk ikisine "Yemâniyyân" Yemânî rükünler denildiği gibi son iki rükne de "Şâmiyyân" Şâmî rükünler de denilir.
Resulullah (s.a.v.), bu rükünlerden sadece "Rükn-i Hacerî" ile "Rükn-i Yemâni"yi selâmlamıştır. Rükünler içerisinde istilâm için bu iki rüknü tercih etmesi sebebsiz değildir:
a- İstilâm için Rükn-i Hacerî'yi seçmesinin birinci sebebi; Hacerü'l-Esved'in o rükünde bulunmuş olmasıdır. Diğer sebebi de, bu rüknün, Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerine oturmuş olmasıdır. Bu sebeple Resulullah (s.a.v.), bu rüknü, hem eliyle selamlamış ve hem de öpmüştür.

b- Rükn-i Yemânî'ye gelince; bunun da fazilet yönünden son iki rükne üstünlüğü sadece Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerine oturmasından ileri gelmektedir. Bu sebeple de Resulullah (s.a.v.), bu rüknü sadece selamlamakla yetinmiştir.
Rükn-i Şâmî ile Rükn-i îrâkî'ti selamlamak veya öpmek gerekmez. Çünkü bu iki rükün, Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerinde değildir. Hz. Ömer, Abdullah İbn Abbas, Hanefi alimleri, İmam Malik, İmam Şafii ile İmam Ahmed bu görüştedir.

41- Tavaf Sırasında Hacerü'l-Esved'i Öpmenin Müste-Hab Olması

1165- Abdullah b. Sercis'ten rivayet edilmiştir:
"Dazlağı, yani Ömer İbnü'l-Hattâb'ı, Hacerü'l-Esved'i öperken gördüm. O, Hacerü'l-Esved'i öperken:
"Vallahi, seni öpüyorum. Biliyorum ki, sen bir taşsın. Fayda yada zarar veremezsin. Eğer Resulullah (s.a.v.)'in, seni öptüğünü görmüş olmasaydım, seni asla öpmezdim" diyordu. [353]

Açıklama:

Hz. Ömer'in, bu sözü söylemesine sebep; müslümanların putperestlik devrinden yeni kurtulmuş olmalarıdır.
Hz. Ömer, eğer Hacerü'l-Esved'i öperse, cahillerin, bu işin eski hal üzere devam ettiği zannına kapılmalarından korkmuş ve istilam iki avuç içini taşın üzerine koyup ağızla öpmeden maksadın, yalnızca Allah'ı tazim ve Peygamber (s.a.v.)'in emrine itaat olduğunu, istilamın cahiliyet devrindeki putperestlik olmadığını anlatmak istemiştir. Çünkü cahiliyet devrinde Araplar, putların, insanı Allah'a yaklaştırdığına inanırlardı.
Abdullah İbn Ömer, Resulullah (s.a.v.)'in, Hacerü'l-Esved'i öpmesini şu şekilde anlatır:
"Resulullah (s.a.v.), Hacerü'l-Esved'in yanma vardı. Sonra dudaklarını, üzerine koyup uzun süre ağladı. Sonra başını çevirince bir de baktı ki karşısında Hz. Ömer! Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ömer! İşte burada gözyaşı dökülür!" buyurdu. [354]

42- Deve ile Başka Bir Şey Üzerinde Tavaf Etmenin Ve Hayvan Üzerinde Bulunan Bir Kimsenin Hacerü'l-Esved'i Baston Yada Benzeri Bir Şeyle Selamlamasının Caiz Olması

1166- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Veda haccında Haccrü'l-Esved köşesini deve üzerinde ucu kıvrık bir bastonla selamlayarak tavaf etti." [355]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) Veda haccında insanların kendisini kolayca görmeleri ve halkın problemlerini rahatça sormalan için Beytullah'ı, Safa ile Merve'yi hayvan üzerinde tavaf etmiştir.
Şafiilere göre Kabe'yi özürsüz olarak hayvan üzerinde tavaf etmek caizdir. Bundan dolayı da kurban gerekmez.
Hanefilere göre ise özür bulunmadıkça tavafı yürüyerek yapmak vaciptir. Özürsüz olarak hayvan üzerinde yapılan tavafın iadesi gerekir. İade edilmeyecek olursa kişiye kurban kesmek gerekir.
Hacerü'l-Esved'i, baston ve benzen bir şeyle selamiamak caizdir. Acak bu cevaz, elle dokunmak veya selamiamak mümkün olmadığı zamanlara aittir. Yoksa elle selamlama'nın daha faziletli olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) çoğunlukla elle selamlamıştır. Alimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir.
Hacerü'l-Esved'e; elle, baston ve benzeri bir şeyle dokunmak mümkün değilse, ona doğru işarette bulunarak tekbir getirilir.
Tavaftan sonra kılınan iki rekatlik namaza, "Tavaf namazı" denir. Hanefilere göre bu namaz, başlı başına bir namazdır. Sünnet değildir. Vaciptir. Dolayısıyla farz olsun, nafile olsun her tavafın sonunda iki rekat namaz kılmak meşru kılınmıştır. Bu namazını, Kabe'yi tazimle bir ilgisi yoktur. Sadece Allah'ı tazim ve O'na kulluk için meşru kılınmıştır. Dolayısıyla bu namazda, Kafirun ve İhlas surelerinin okunması müstehabtır.

1167- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e rahatsız olduğumu şikayet ettim. O da:
"O zaman hayvana binip halkın gerisinden tavaf et!" buyurdu.
Bunun üzerine ben de bu şekilde Kabe'yi tavaf ettim. Resulullah (s.a.v.)'de bu sırada Kabe'nin yanında namaz kılıyor ve "Tûr" suresini okuyordu. [356]

43- Safa ile Merve Arasındaki Sayin Bir Rükün Olduğu Ve Haccın Ancak Onunla Sahih Olması

1168- Urve'den rivayet edilmiştir:
"Âişe'ye:
"Öyle zannediyorum ki, bir adam, Safa ile Merve arasında sa'y yapmazsa zararı olmaz" dedim. Aişe:
"Niçin?" diye sordu. Ben de:
"Çünkü yüce Allah,
"Safa ile Merve tepeleri, Allanın emrine itaati belirlemek için koyduğu işaretlerdendir" [357] buyurmaktadır" dedim. Bunun üzerine Aişe:
"Allah Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yapmayan bir kimsenin, haccını ve umresini tamam kılmamıştır. Eğer bu ayetin hükmü, senin dediğin gibi sa'y mubah olsaydı, ayet "Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y etmemekte bir günah yoktur" şeklinde olurdu. Bu ayetin ne hususta indiğini bilir misin? Bu ayet, ancak şu hususta inmiştir:
Ensar, cahiliye döneminde deniz kenarında buiunan İsaf ile Naile adında iki put için ihrama girip sonra Mekke'ye gelip Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yaparlardı. Sonra da traş olurlardı.
İslam gelince, Ensar, cahiliye döneminde yaptıklarına bakarak Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yapmaktan çekindiler. İşte bunun üzerine Yüce Allah,
"Safa ile Merve tepeleri, Allanın emrine itaati belirlemek için koyduğu işaretlerdendir" [358] ayetini indirdi. Böylece onlar, Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yaptılar" dedi. [359]

1169- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ensar, cahiliye döneminden kalan adetlerinden dolayı Safa ve Merve tepeleri arasında sa'y yapmaktan çekindiler. Bunun üzerine yüce Allah'ın;
"Safa ile Merve tepeleri, Allanın emrine itaati belirlemek için koyduğu işaretlerdendir. Dolayısıyla kim hac yada umre yaparsa bu ikisinin arasını sa'y etmesinde bir günah yoktur" [360] ayeti indi. [361]

Açıklama:

İslamiyet geldikten sonra İsaf, Naile, Menat da dahil bütün putlar kırıldığı için Ensar, putlara ait bütün hatıraların silinip gitmesi lazım geldiğini düşünerek İslamiyet'ten sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmenin kaldırılacağını zannediyorlardı. Bu düşüncelerle, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den Safa ile Merve arasında sa'y etmenin hükmü sorulunca, yüce Allah, Bakara: 2/158. ayeti indirmiştir.
Bu iki tepe arasında koşmak, aslında Hz. İbrahim'in hanımı Hacer iie ilgili bir hatıradır. Hz. İsmail'in annesi Hacer, su bulmak için çocuğunu Harem'in bulunduğu yere koyup iki tepe arasında koşmaya başladı. Bu sırada Allah'ın yardımı yetişmiş ve Zemzem kuyusunun yerinden su fışkırmıştı. İşte onun hatırası için bu iki tepe arasında koşmak, haccın ibadetleri arasına konulmuştur.
Bu koşma, Allah'ın yardımının insanlara yetişeceğinin bir simgesidir.
Safa ile Merve arasında koşmak, Mâliki ve Şafiî mezheplerine göre farz iken, Hanefilere göre vaciptir.

44- Safa ile Merve Arasındaki Sayin Tekrarlanmaması

1170- Câbir b. Abdullah (r.a) tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) ile sahabileri, Safa ile Merve tepeleri arasında bîr sa'ydan başka sa'y yapmazlardı." [362]

Açıklama:

Kıran Haccı'na niyet etmek suretiyle ihrama giren kimse için bir tavaf ve bir sa'y yeterlidir. Cumhurun görüşü budur.
Hanefilere göre ise bir tavaf ve bir sa'y yeterli değildir. Çünkü Kıran Haccı'na niyetlenen kimsenin, iki tavaf ve iki sa'y yapması gerekir. Bir tavaf ile bir sa'y umre için ve diğer bir tavaf ile bir sa'y ise hac içindir. Bu görüş; Ebu Bekr, Ömer, Ali ve Abdullah İbn Mes'ud'dan rivayet olunmuştur.

45- Telbiyeyi, Kurban Bayramı Günü Akabe Cemresinde Taş Atmaya Başlayıncaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Olması

1171- Abdullah İbn Abbâs'ın azadlısı Kureyb yoluyla Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Arafat'tan çekilirken Resulullah (s.a.v.)'in terkisine binmiştim. Resulullah (s.a.v.), Müzdelife yakınında sola doğru giden dağ yoluna varınca devesini çökertip küçük abdestini yaptı. Sonra geldi. Ben, ona, abdest suyu döktüm. Hafifçe bir şekilde abdest aldı. Sonra da:
"Ey Allah'ın resulü! Haydi namaza" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Namaz, ilerde kılınacaktır" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) hayvanına binip Müzdelife'ye geldi. Namazı (orada) kıldı. Sonra Resulullah (s.a.v.), Müzdelife sabahı terkisine Fadl b. Abbas'ı bindirdi. [363]

1172- Abdullah İbn Abbâs yoluyla FadI (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Akabe cemresinde taşları alıncaya kadar telbiyeye devam etti." [364]

Açıklama:

Hacı adayının Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiyeye devam etmesi gerekir. İmam Şafiî iie İmam Ahmed, bu görüştedir.
Hanefiler ile bir rivayette İmam Şafiî'ye göre; İfrad Haccı ile Temettü yada Kıran Haccı yapan bir hacı adayı, bayramın birinci günü Akabe cemresine kadar ilk taşı attığı andan itibaren telbiyeyi keser. Çünkü Abdullah İbn Mes'ud'dan gelen bir hadiste:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'in telbiyesini takip ettim. Akabe cemresine ilk taşı atıncaya kadar telbiyeye devam etti" buyurulmaktadır.

46- Arefe Günü Arafat'tan Mina'ya Giderken Telbiye Ve Tekbir Getirilmesi

1173- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte sabahleyin Mina'dan Arafat'a hareket ettik. Bazımız telbiye getiriyor, bazımız da tekbir getiriyordu." [365]

1174- Muhammed b. Ebi Bekr es-Sekafî'den rivayet edilmiştir:
"Muhammed b. Ebi Bekr ile Enes b. Mâlik, birlikte Mina'dan Arafat'a doğru giderken, Muhammed b. Ebi Bekr, Enes'e:
"Bugünde Resulullalı (s.a.v.)ie birlikte bulunduğunuz zamanlarda ne yapardınız?" diye sordu. Enes b. Mâlik:
"Telbiye getirenler telbiye getirir, ona bir şey denilmez. Tekbir getirenler de tekbir getirir, ona bir şey denilmez" diye cevap verdi. [366]
Yani hacıların bîr kısmı tehlil getirirken diğer bir kısmı da tekbir getirmiştir. Sahabiler bu hususta Resulullah (s.a.v.)'e uymuşlardır.
Telbiye: "Lebbeyk" duasını okumaktır.
Telbiye, hacıların ihrama girmesiyle başlar ve ihramdan çıkma zamanına kadar sıkça söylenilen bir zikirdir. Özellikle de Arafat'a çıkarken hacılar sıkça telbiye getirirler.
Tekbir: "Allahu Ekber Allahu Ekber, Lâ ilahe illallah vallâhu Ekber, Allahu Ekber ve lillâhi't-Hamd" demektir.

47- Arafat'tan Müzdelife'ye Dönüş Ve O Gece Akşam Namazı ile Yatsı Namazını Müzdelife'de Beraberce Kılmanın Müstehab Olması

1175- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resuluüah (s.a.v.) Arafat'tan hareket edip Müzdelife'den önceki dağ yoluna vardığı zaman hayvanından inip küçük abdestini yaptı. Sonra abdest aldı. Fakat abdesti mükemmel bir şekilde almadı. Ona:
"Namaza buyurun!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Namaz ilerdedir" buyurup hayvanına bindi.
Müzdelife'ye gelince, hayvanından inip abdest aldı. Bu defa mükemmel bir abdest aldı. Sonra namaz için kamet getirildi. Akşam namazını kıldırdı. Sonra herkes hayvanını yerine yatırdı. Sonra yatsı namazı için kamet getirildi. Resulullah (s.a.v.) yatsı namazını da kıldı. Bu iki namazın arasında başka bir namaz kılmadı. [367]

1176- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), terkisinde Üsâme olduğu halde Arafat'tan dönmüştü. Üsâme:
"Resulullah (s.a.v.), Müzdelife'ye gelinceye kadar Arafat'taki hali üzere yürümeye devam etti" dedi. [368]

1177- Ebu Eyyûb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Eyyûb, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Veda haccında akşam namazı ile yatsı namazını Müzdelife'de birlikte kılmıştı." [369]

1178- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Müzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazını birleştirerek kıldı. İkisi arasında nafile namaz yoktu. Akşam namazını üç rekat ve yatsı namazını da dört rekat kıldı.
Bundan sonra Abdullah İbn Ömer'de, Yüce Allah'a kavuşuncaya kadar Müzdelife'de bu iki namazı bu şekilde kıldı."
Bir rivayette ise şu ilave yer almaktadır: "Bu iki namazı, bir kametle kıldı." [370]

48- Müzdelife'de Bayram Günü Sabah Namazını Erken Kılmanın Müstehab Olması

1179- Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, iki namaz hariç, Resulullah (s.a.u)'in vaktinden başka zamanda namaz kıldığını görmedim. Bunlar;
1- Müzdelife'deki akşam namazı ile yatsı namazı.
2- Bir de, o gün sabah namazını da Müzdelife'de alışılagelen vaktinden önce kıldırdı.[371]

49- Müzdelife'den Mina'ya Dönerken Kadınlar ile Diğer Zayıf Kimselerin İzdihamdan Dolayı (Herkesten) Önce Gönderilmesinin Ve Diğerlerinin De, Müzdeli Fe'de Sabah Namazını Kılıncaya Kadar Beklemelerinin Müstehab Olması

1180- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Şevde, Müzdelife gecesi, Resulullah (s.a.v.)'in hareketinden ve insanların izdihamından Önce kendisinin Mina'ya gönderilmesi hususunda Resulullah (s.a.v.)'den izin istedi. Çünkü Şevde, iri yapılı ağır bir kadındı. Resulullah (s.a.v.)'de ona izin verdi. Bunun üzerine Şevde,

Resulullah (s.a.v.)'in hareketinden önce Mina'ya doğru yola çıktı. Resulullah (s.a.v.) ise bizi yanında alıkoydu. Nihayet sabahladık. Sonra onunla birlikte Mina'ya hareket ettik.
Sevde'nin Resulullah (s.a.v.)'den izin istediği gibi izin istemiş olup da onun izniyle Mina'ya herkesten önce hareket etmem, beni sevindirecek herhangi bir şeyden daha sevimli olurdu."[372]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), Kurban bayramı gecesi Müzdelife'de iken kalabalığa tahammülü olmayan kadınlara, çocuklara, acizlere, zayıflara ve yaşlılara ortalığın ağarmasını beklemeden Müzdelife'den Mina'ya S'dip sabah namazını orada kılmalarına ve halk, Akabe'ye yığılmadan önce gidip orada güneş doğduktan sonra Akabe cemresine rahatça taş atmalarına izin vermiştir.
Hz. Âişe'de, yolda halkın izdihamından zahmet çektiği için "Keşke Sevde"nin yaptığı gibi ben de Mina'ya önden hareket etseydim1 tarzında temenni etmiştir.

1181- Esmâ'nın azadlısı Abdullah'tan rivayet edilmiştir: "Esma', Müzdelife alanındayken bana:
"Ay gözden kayboldu mu?" diye sordu. Ben de;
"Hayır, henüz batmadı" diye cevap verdim.
Bunun üzerine bir müddet/saat daha namaz kıldı. Sonra yine:
"Evladım! Ay gözden kayboldu mu?" dedi. Ben de:
"Evet, battı" dedim. Esma:
"Beni götür" dedi.
Bunun üzerine beraberce yola koyulduk. Nihayet cemre taşlarını attı, sonra Mina'daki konakladığı yerde sabah namazını kıldı. Ona:
"Ey anneciğim! Galiba biz meşru vaktinden önce gecenin sonundaki alacakaranlık içinde geldik"' dedim. Bana:
"Hayır, evladım! Peygamber (s.a.v.) böyle durumlarda kadınlara izin verdi" dedi. [373]

1182- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), beni, Müzdelife'den yükünün içerisinde veya zayıf kimselerin yanına gönderdi." [374]

1183- Salim b. Abdullah'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer, ailesinin zayıf olanlarını Mina'ya önden gönderir, geri kalanlarla birlikte Müzdelife'deki Meş'ar-i Harem'de geceleyin vakfeye dururdu. Burada akıllarına gelen dualarla Allah'ı zikrederlerdi. Sonra imam/-yönetici gelip vakfeye durmadan ve oradan ayrılmadan önce oradan ayrılırlardı. Cemaatin bazısı Mina'ya sabah namazından önce ve bazısı da (sabah namazından) sonra varırdı. Oraya vardıklarında cemreleri taşlarlardı. Abdullah İbn Ömer;
"Resulullah (s.a.v.), böyle önde gidenler hakkında ruhsat verdi" dedi. [375]

50- Akabe Cemresinde Taşları Vadinin içinden Atmak, Mekke'yi Sol Tarafına Almak Ve Her Taşı Atarken Tekbir Getirmek

1184- Abdurrahman b. Yezîd'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Mes'ud, Akabe cemresinde vadinin içinden yedi ufak taş attı. Her taşı atarken tekbir getiriyordu. Ona:
"Bazı kimseler taşları vadinin üst tarafından atıyorlar" denildi. Bunun üzerine Abdullah İbn Mes'ud:
"Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, burası üzerine hac ibadetinin büyük bir kısmını içeren Bakara suresi indirilen zatın taş attığı yerdir" dedi. [376]

Açıklama:

Cemrelere taş atma, bayramın birinci günü başlanır. ilk önce Akabe cemresinden 7 taş atılır, ikinci, üçüncü ve dördüncü günü, her üç cemreye birden 21 tane taş atılır. Böylece toplam sayı, 70'e ulaşır.
Akabe cemresine taş atılırken Kabe sola ve Mina vadisi ise sağa alınmalıdır. Halifeler ile İmam Mâlik, bu görüştedir.
Akabe, Mekke'ye 2 mil uzaklıkta bir tepedir. Burası, Akabe bey'atının yapıldığı yerdir.

51- Bayram Günü Akabe Cemresinde Hayvan Üzerinde Taş Atmanın Mustehab Olması Ve Peygamber (s.a.v.)'in *"Hac İbadetlerini Almalısınız"* Hadisinin Mahiyeti

1185- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i kurban bayramı günü hayvanının üzerinde taş atarken ve;
"Hac ibadetlerini almalısınız. Çünkü bilmiyorum, belki bu haccimdan sonra bir daha haccedemem" buyururken işittim. [377]

Açıklama:

"Hac ibadetlerini almalısınız" sözünden maksat; hac ibadetlerini, söz ve fiil olarak nasıl yapmışsam sizin de bunları aynı şekilde yapmanız meşru olmuştur. Bunları benden gördüğünüz gibi belleyin ve başkalarına da öğretin demektir.

1186- Ümmü'I-Husayn'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Veda haccında Resulllah (s.a.v.)'Ie birlikte hac yaptım. Onu, Akabe Cemre'sinde taş atarken ve oradan ayrılırken hep devesinin üzerinde gördüm. Beraberinde Bilâl ile Üsâme de vardı. Biri devesini(n yularını tutmuş götürüyor, diğeri de Resulullah (s.a.v.)'i güneşten korumak için elbisesini onun başına kaldırıyordu. Resulullah (s.a.v.) (orada) birçok sözler söyledi. Sonra da onu:
"Eğer size organı kesilmiş bir köle emir tayin edilir de sizi Allah'ın kitabı ile yönetirse mutlaka onu dinleyin ve ona itaat edin!" buyururken işittim. [378]

52- Cemre Taşlarının Fiske Kadar Olmasının Müste-Hab Görülmesi

1187- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'i, cemrede fiske taşı kadar taşlar atarken gördüm." [379]

Açıklama:

Cemre kelimesi, sözlükte; ateş koru, közü, küçük çakıl taşı gibi anlamlara gelir. Burada ise haccın şartlarından olan cemre ve cemrelerin atıldığı yer anlamındadır.
Akabe, ilk ve orta diye üç cemre vardır. Cemrelerin üçü de, Mina'dadır. Akabe büyük cemre, kurban kesme günü taşlanır. Bu, Müzdelife'den Mina'ya gelindiğinde yapılır.
ilk ve orta cemreler, Hayf mescidinin yukarısındadır.
Cemrelere taş atılırken, Allah'a hamd ve sena edilir, tekbir ve tahlil getirilir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Salât ve selam okunur. Ayrıca arzu edilen başka dualarda okunur. Duâ edilirken, eller havaya kaldırılır.

53- Taş Atmanın Müstehab Vakti

1188. Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), kurban bayramının birinci günü kuşluk vaktinde cemreye taş attı. Bundan sonraki (günler) de ise güneşin tam tepe noktasından batı tarafına doğru kaymasından sonra yaptı." [380]

54- Cemre Taşlarının Yedi Tane Olması

1189- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Büyük abdest sırasında taşla temizlenmek tek, cemre taşları tek, Safa ile Merve arasında yapılan sa'y tek ve tavaf tektir. Sizden birisi büyük abdest sırasında taşla temizlenmek istediği zaman tek adet taşlarla temizlensin."[381]
Açıklama: Cemrelerdeki tek, yedişer yedişer; tavaftaki tek, yedi; sa'ydeki tek yine yedi, taşla silinmekteki tek ise üçtür.

55- Saçı Kestirmenin, Saçı Kısaltmaya Tercih Edilmesi Ve Saç Kısaltmanın Da Caiz Olması

1190- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.);
"Allahım! Saçlarını tamamen kestirenlere merhamet eyle!" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Saçlarını kısaltanlara da" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Allahım! Saçlarını tamamen kestirenlere merhamet eyle!" buyurdu. Sahabiler yine:
"Ey Allah'ın resulü! Saçlarını kısaltanlara da" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Saçlarını kısaltanlara da merhamet eyle!" buyurdu. [382]

1191- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Veda haccında başını tamamen traş ettirmiştir." [383]

56- Kurban Bayramı Günü Önce Cemreye Taş Atma, Sonra Kurban Kesme, Sonra Traş Olma Ve Traşta Da Traş Olanın Başının Sağ Tarafından Başlamanın Sünnet Olması

1192- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), cemrede taşlarını attığı, kurbanını keserek traş olduğu zaman önce başının sağ tarafını berbere uzattı. O da, onu traş etti. Sonra Ensar'dan Ebu Talha'yı çağırıp bu saçları ona verdi. Sonra başının sol tarafını berbere uzatıp:
"Traş et!" buyurdu. Bunun üzerine berber, başının o tarafını da traş etti. Resulullah (s.a.v.), bu saçları Ebu Talha'ya verip:
"Bunları, halk arasında paylaştır!" buyurdu. [384]

57- Kurban Kesmeden Traş Olan Yada Cemreye Taş Atmadan Kurban Kesen Kimselerin Durumu

1193- Abdullah İbn Amr İbnu'1-As (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i kendisine sorulan sorular ile ilgili şöyle buyurduğunu işittim:
"O, Nahr Kurban bayramı günü cemrede dururken yanına bir adam gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, cemreye taş atmadan önce traş oldum" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Taşlarını at, zararı yok" buyurdu. Bir başkası daha gelip:
"Ben, cemreye taş atmadan önce Beytullah'a gidip ifaza ziyaret tavafı" yaptım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Taşlarını at, zararı yok" buyurdu. O gün kendisine bir şey sorulup da:
"Yapın, zararı yok" demekten başka bir şey söylediğini görmedim. [385]

Açıklama:

Konu ile ilgili bu rivayetler, göz önünde bulundurulduğunda konumuzu teşkil eden bu hadiste dört meselenin söz konusu ediidiği,anlaşilmaktadir:
1- Bayramın birinci günü yanlişlıklâ'kurbanı kesmeden traş olmak.
2- Akabe cemresine taşlan atmadan kurban kesmek.
3- Taşları atmadan önce traş olmak.
4- Taşlan atmadan öncelfaza tavafını yapmak.
Bilindiği gibi hac ile ilgili bu fiillerin sırası şöyledir:
a- Bayramın birinci günü önce Akabe cemresine yedi taş atılır.
b- Sonra kurban kesilir.
c- Kurban sonra tarş olunarak ihramdan çıkılmış olunur, daha sonra da Mekke'ye gidilip ifaza tavafı yapılır.
Görülüyor ki, Resulullah (s.a.v.)'e yöneltilen bütün sorular bu sıranın bozulmasıyla ilgilidir. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu soruların hepsine olumlu cevap vermiş, hepsine de "Bu sırayı bozduğundan dolayı bu amellere bir noksanlık gelmediği bu yüzden herhangi bir ceza da lazım gelmez" anlamında "Zararı yok" buyurmuştur.
Hadiste söz konusu edilen bütün bu fiiller, bayramın birinci gününe aittir. Bu fiilleri yaparken aralarındaki sıraya uygun olarak yapmak, İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre sünnettir. Terkinden dolayı fidye lazım gelmezse de küçümseyerek terk etmek günahkar olur.
Alimlerin büyük çoğunluğuna göre ise, bu sırayı terk etmekte herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü bu sırayı terk eden kimse, günahkar olmadığı gibi kendisine herhangi bir kefaret de gerekmez.
Ziyaret Tavafı, farz olup haccın bir rüknüdür. Bu tavaf yapılmadıkça, hac tamam olmaz.

1194- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e; kurban kesmek, traş olmak, şeytan taşlama ve bu hususları önce yada sonra yapma hususunda sorular soruldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Zararı yok" buyurdu. [386]

58- Ziyaret Tavafının Bayramın (Birinci) Günü Yapmanın Müstehab Olması

1195- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Kurban bayramının birinci günü ziyaret tavafı yaptı, sonra dönüp öğle namazını Mina'da kıldı." [387]

1196- Abdulaziz b. Rufey'den rivayet edilmiştir:
"Enes b. Mâlik'e soru sorup:
"Bana, Resulullah (s.a.v.)'den aklında tuttuğun bir şeyi haber ver: Resulullah (s.a.v.), Terviye Zilhicce ayının S. günü öğle namazını nerede kıldı?" dedim. Enes:
"Mina'da 7 diye cevap verdi. Sonra:
"Resulullah {s.a.v.), Mina'dan dönüş Zilhicce ayının on üçüncü günü ikindi namazını nerede kıldı?" dedim. Enes:
İbtan da deyip sonra da:
"Amirlerin ne yapıyorsa sen de onu yap!" dedi. [388]

59- Mina'dan Dönüş Günü Muhassab'e İnip Orada Namaz Kılmanın Müstehab Olması

1197- Nâfi'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer, Muhassab'a inmeyi sünnet kabul eder, Mina'dan dönüş Zilhicce ayının on üçüncü günü öğle namazını Muhassab'de kılardı.
Nâfi' der ki:
"Resulullah (s.a.v.) ve ondan sonra Raşid halifeler de Muhassab'e inmişlerdir." [389]

Muhassab:

Hicun ile Nur dağı arasında bulunan ve Mekke mezarlığına kadar uzanan geniş bir deredir. Bu saha, Mina ile Mekke arasında yer alır. Buraya Ebtah, Bahta, Hasba ve Hayfi Beni Kinane gibi isimler de verilmiştir.

1198- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ebtah'a inmek sünnet değildir. Resulullah (s.a.v.)'in oraya inmesi Medine'den dönerken yola çıkmak için daha kolayına geldiğindendir." [390]

1199- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Muhassab'ta kalmak, hac ibadetinden değildir. Burası sadece Resulullah (s.a.v.)'in konakladığı bir yerdir." [391]

1200- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mekke'ye girmeden önce Mina'da bulunduğumuz sırada Resulullah (s.a.v.), bize:
"Yarın konaklayacağımız yer, inşallah Kinâne oğullarının, küfür üzere Kureyş'le sözleştikleri yurtları olacaktır" buyurdu.
Hadisin ravisi Zührî der ki:
"Söz konusu Kinâne ile Kureyş arasındaki sözleşme, Haşim oğulları ile Muttalib oğullan'na karşı Resulullah (s.a.v.)'i kendilerine teslim edene kadar onlarla evlenmemek ve alış veriş yapmamak üzere yazılı anlaşma yapmalarıdır.
Kinâne oğullarının yurtlarıyla kast edilen, Mekke'nin yukarısındaki Mina yolu üzerinde bulunan, Muhassab'tır."[392]

60- Teşrik Günlerinde Birkaç Gece Mina'da Kalmanın Vacip Olması Ve Hacılara Su Dağıtma Vazifesi Görenler için Bunun Terkine İzin Verilmesi

1201- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abbâs b. Abdulmuttalib, hacılara su dağıtmak maksadıyla Mina gecelerinde Mekke'de kalmak üzere Resulullah (s.a.v.)'den izin istedi. O da, ona izin verdi." [393]

61- Kurbanlık Hayvanların Etlerini, Derilerini Ve Çullarını Sadaka Olarak Vermek

1202- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Ali'ye; kurbanlık develerine bakmasını, bütün develerinin etlerini, derilerini ve çullarına fakirlere dağıtmasını, bunlardan kasaplık hakkı olarak bir şey vermemesini emretti." [394]

62- Kurbanda Ortaklık Ve Sığırla Deveden Herbiri Nin Yedi Kişiye Yeterli Olması

1203- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hudeybiye yılında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte yedi kişi için bir deve ve yine yedi kişi için bir sığır kurban ettik." [395]

1204- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le umreyle birlikte temettü haccı yaptık. Bir sığırı yedi namına kesip onda ortak olurduk." [396]

1205- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hanımları namına kurban kesti."

63- Develerin Bağlı Olarak Ayakta Boğazlanması

1206- Ziyâd b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer, Mina'da kurbanlık devesini yere yatırıp kurban kesen bir adamın yanma varıp ona:
"Deveyi kaldırıp onu ayakta ve ayağı bağlı olarak kes. Devenin bu şekilde boğazlanması, Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünnetidir" dedi. [397]

Açıklama:

Devenin ayakta bağlı olarak kesilmesinden maksat, sol ön ayağının iple bağlandıktan sonra boğazlanmasıdır. Sığır ile koyunu yatırarak kesmek ve üç ayağını bağlayarak sağ arka ayağını serbest bırakmak müstehabtır.

64- Bizzat Gitmek İstemeyen Kimseye, Hareme Kurbanlık Göndermesinin Ve Kurbanlığa Nişan Takarak Nişan İplerini Örmenin Müstehab Olması, Kurbanlık Gönderen Kimsenin İhramlı Sayılmaması Ve Bununla O Kimseye İhramın Haram Kıldığı Hiçbir Şeyin Haram Olmaması

1207- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, Beytullah'a gönderilecek kurbanlık koyunların boyunlarına gerdanlık takardık. Sonra da onları Beytullah'a gönderirdik. Resulullah (s.a.v.) ise, gönderdiği bu kurbanlıklardan dolayı kendisine hiçbir şey haram olmayarak ihramsız halde aramızda bulunurdu." [398]

Açıklama:

Beytullah'a gönderilen hayvanın boynuna kurbanlık olduğunu gösteren bir nişan takmaya "Taklîd" denir. Hayvanın boynuna alamet olmak üzere; bükülmüş ip, deri parçası gibi bir tasma takmak, alimlerin büyük çoğunluğuna göre sünnettir. Yalnız nişanın, nalın gibi küçük baş hayvanlara zor gelecek ve onları zayıflatacak derecede ağır bir tasma olmamasına dikkat etmek gerekir.
Hanefilere göre; koyun, hedy kurbanı olur. Fakat boynuna tasma takılamaz Çünkü müslüman toplumu arasında böyle bir uygulama görülmemiştir. Eğer Peygamber (s.a.v.)'in böyle bir uygulaması olsaydı, müslümanlar onu terk etmezlerdi.
Ayrıca Beytuüah'a gönderilen kurbanlık koyun, hac ve umre ile ilgili bir koyun değildir. Resulullah (s.a.v.)'in, bu kurbanlığı gönderdikten sonra orada ihrama girmeden kalmış olması, bu kurbanlık koyunların hac veya umre ile ilgili olarak Beytullah'a gönderilen bir kurbanlık olmadığını gösterir. Bunun aksini ifade eden hiçbir rivayete rastlamak mümkün değildir.
Resulullah (s.a.v.), bu kurbanlıklarını, hicretin 9. yılında Hz. Ebu Bekr ile birlikte Beytullah'a göndermiştir.
Sahabenin büyük çoğunluğu, İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve Hanefilere göre; Hac yapmak niyetinde olmayan bir kimsenin, Beytullah'a kurbanlık gönderip te memleketinde kalan bir kimseye, elbiselerinden soyunması ve ihrama giren bir kimseye yasak olan hareketlerden kaçınması gerekmez, ancak hac ve umre için ihrama girdiği zaman bu yasaklara uyması lazım gelir. Hatta Hanefi alimlerinden Tahâvî (ö. 321/933), bu görüşteki ilim adamlarının dayandıkları delilleri göstermek için bu hadisi 18 senedle rivayet etmiştir.
Hanefilere göre; Beytullah'a kurbanlık gönderen bir kimsenin ihrama girmiş sayılabil-mesi için şu üç şartın bulunması gerekir:

1- Hac veya umre ibadeti için niyet etmiş olmak.
2- Kurbanlıkla birlikte hac için yola çıkmış olmak,
3- Kurbanlığın boynuna gerdanlık takmak.
Kısacası, bir kimse, sadece Beytullah'a kurbanlık göndermekle ihrama girmiş sayılmaz.
Yine bir kimsenin, kurbanlığını kendi memleketinde iken işaretlemesi ve boynuna gerdanlık takması müstehabtır. Ancak hac veya umre yapmak isteyen kimsenin, kurbanlığı İşaretlemeyi ve boynuna gerdanlık takmayı, mikat'e kadar ertelemesi müstehabtır.

65- İhtiyacı Olan Kimsenin Kurbanlık Olarak Gönderilen Deveye Binmesinin Caiz Olması

1208- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Kabe'ye doğru kurbanlık devesini önüne katmış sürüp götüren bir adam görüp ona:
"Deveye bin!" dedi. Adam:
"Ey Allah'ın resulü! Bu deve, kurbanlıktır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), ikinci yada üçüncü defa da:
"Yazıklar olsun sana! Bin şu deveye" buyurdu. [399]

Açıklama:

Kurbanlık deve veya sığıra zarar vermiyorsa onlara binmek caizdir. Binmeye İhtiyaç du-yuisa da duyulmasa da fark etmez. Yalnız Hanefilere göre zaruret yoksa kurbanlık hayvana binilmez.

1209- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Câbir b. Abdullah'a, kurbanlık hayvana binilip binilemeyeceği soruldu. Oda:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'i:
"Zorda kaldığın zaman sırtına bineceğin başka bir hayvan buluncaya kadar kurbanlık hayvana ma'ruf bir şekilde bin' buyururken işittim." [400]

Açıklama:

Ma'ruf bir şekilde binmekten maksat, hayvana eziyet vermeyerek onu hoş tutmaktır.

66- Kurban Hayvanlık Yolda Giderken Sakatlandığında Ne Yapılması Gerektiği Meselesi

1210- Züeyb Ebİ Kabîsa (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), kurbanlık develeri, Züeyb'le birlikte gönderir, sonra da ona:
"Bu kurbanlık develerden yolda yürümekten aciz kalıp öleceğinden endişe edersen, hemen onu boğazla. Sonra boynundaki nişan nalımm kanına bulaştır. Sonra da bu kanlı na'l ile hörgücünün yan tarafını damgala. Onun etinden sen ve yol arkadaşlarından hiçbirisi yemesin' emrini verirdi." [401]

Açıklama:

Mekke'ye götürülen kurbanlık yürüyemeyip yolda kalırsa onu keserek etini fakirlere dağıtmak gerekir. Sahibi ile yol arkadaşian onu keserek yiyemezler. Bu yasaklamanın sebebi de, bazı kimselerin bu tür hayvanları zamanından önce yorup onları kesmeleri ve yolculuk anında onları yemeleri olasılığını önlemektir.

67- Veda Tavafının, Hayızlı Kadınlar Dışında Herkese Vacip Olması

1211- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Halka, veda tavafı yapılması için son varacakları yerin Kabe olduğu emredildi. Sadece hayızlı kadına veda tavafını yapmaması konusunda izin verildi.[402]

1212- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Safiyye bint. Huyey, ziyaret tavafı yaptıktan sonra hayz gördü. Ben onun hayız olduğunu Resulullah (s.a.v.)'e bildirdim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.);
"O, bizi yolumuzdan alıkoyacak mı?" dîye sordu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! O, ziyaret tavafını yapmış ve Kabe'yi tavaf etmiştir. Ziyaret tavafının ardından hayız olmuş" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse yola çıksın" buyurdu. [403]

Açıklama:

Bu olay, Mekke'den Medine'ye dönüleceği sırada meydana gelmişti.
İfaza ziyaret tavafı, haccın rükunlanndandır. Bu tavafın sahih olabilmesi için, temiz ofma hali şarttır. İfaza tavafını yapmadan hayız gören bir kadın, temizlenip de ifaza tavafını yapmadıkça memleketine dönemez. Vasıta sahiplerinin, bu durumda kalan kadınlar için yolculuğu ertelemeleri üzerlerine vacip değilse de böyle bir iyiliği esirgemeleri uygun bir davranış değildir.

68- Hacı Olan ile Hacı Olmayan Kimsenin, Kabe'ye Girip içinde Namaz Kılmasının Ve Kabe'nin Her Tarafında Dua Etmesinin Müstehab Olması

1213- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), beraberinde Üsâme, Bilal ve Kabe'nin hizmetçisi Osman b. Talha olduğu halde Kabe'ye girip Kabe'nin kapısını kapadı. Sonra orada bir müddet kaldı.
Abdullah İbn Ömer der ki: Bilal çıktığı zaman ona:
"Resulullah (s.a.v.) içerde ne yaptı?" diye sordum. O da.
"İki direk soluna, bir direk sağına ve üç direk de arkasına aldı. O zaman Kabe altı direk üzerinde idi- Sonra da namaz kıldı" diye cevap verdi. [404]

Açıklama:

Kabe, mavi taşlardan yapılmış 15 metre yüksekliğinde, Mescid-i Haramın'ın ortasında, kuzey cephesi 10 metre, batı cephesi 12 metre, güney cephesi 16 metre, doğu cephesi 11 metre uzunluğunda küp seklinde bir binadır.
Kur'an'ın İfadesine göre; yeryüzünde insanlar için yapılmış ilk bina Kabe'dir. Kabe'nin inşa tarihi ile İlgili pek çok rivayetler vardır. Kur'an-ı Kerim'de, Kabe'yi inşa edenlerin; Hz. İbrahim ile oğlu İsmail olduğu belirtilmektedir. [405]
Resulllah (s.a.v.) Kabe'ye girerken yanına çok sevdiği Zeyd'in oğlu olduğu için Üsame'yİ, müezzini olduğu için Bilal'ı, Kabe'nin hizmetçisi olduğu için Osman b. Talha'yı almıştır.
Kabe'nin içine girdikten sonra kapıyı üzerlerine kapatmalarının hikmeti; izdihamı önlemek yada kalblerinin sükunet bulup tam bir huşuya ermesini sağlamaktır.
İki direkle kast edilen; Rükn-ü Esved ile Rükn-ü Yemânî'dir. Rükn-ü Esved'in iki fazileti vardır. Biri, Hz. İbrahim'in attığı temel üzerinde bulunmuş olması, diğeri de Hacerü'l-Esved'in bulunmasıdır.

Rükn-ü Yemânî'nin ise bir fazileti vardır. O da, Hz. İbrahim'in temeli vardır. O da, Hz. İbrahim'in temeli üzerinde bulunmasıdır. Hacerü'l-Esved, sözü edilen iki faziletinden dolayı istilam edilmek ve öpülmek suretiyle temayüz etmiştir. Rükn-ü Yemânî ise; istilam edilir, fakat öpülmez.
Bu hadis; Resululİah (s.a.v.)'in Kabe'deki namazı, Yemânî rükunlar arasında bulunan iki direk arasında kıldığı ifadesi; Resulllah (s.a.v.)'in sağında ve solunda birer direk bulunduğu bildirilmişse de aslında burada direğin biri, ya diğer iki direkle aynı hizada bulunmadığından yada Resulullah (s.a.v.), namazı ona karşı kıldığından zikredilmemiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, beraberinde Üsame, Osman b. Ebi Talha, Fadl b. Abbas ve Bilal olduğu halde Ka'be'nin içerisinde namaz kıldığına dair bir çok hadis gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Ka'be'nİn içerisine girip orada namaz kıldığını söyleyenlerin yanı sıra kılmadığını söyleyenler de vardır. Bu görüş ayrılığın sebebi, bu konuda Üsame b. Zeyd'den iki farklı rivayetin gelmiş olmasıdır.
Bütün bunlara rağmen, Resulullah (s.a.v.)'in Ka'be'nİn içerisinde namaz kıldığı umumiyetle kabul edilmiş, hatta yeri ve şekli üzerinde bazı detaylara bile yer verilmiştir.
Abdullah İbn Ömer, Kabe'ye girince, yüzü istikâmetinde ileri doğru yürüyüp kapıyı arkasında bırakarak karşısındaki duvara üç arşın kalıncaya kadar ve Bilal'ın haber verdiği yeri bulur, orada namazını kilarmış
Resulullah (s.a.v.) zamanında Kabe'nin içinde o zaman altı direk vardı. Kabe'nin, hadisin ravisi MâİIik döneminde Kabe içinbdeki direklerden biri alınmış ve beş direk kalmıştı. Metindeki bu ifade, Kabe içindeki direklerin sayısının sonradan değiştiğini göstermektedir.
Bazı alimler de, rivayetlerdeki bu farklılıklara bakarak olayın ayrı ayrı zamanlarda iki defa meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir.

1214- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Mekke'nin fethi yılında Üsame b. Zeyd'e ait dişi bir deve üzerinde gelip onu Kabe'nin Harîm'ine çöktürdü. Sonra Osman b. Talha'yı çağırıp ona:
"Bana Kabe'nin anahtarını getir" buyurdu. Osman hemen Kabe'nin anahtarını getirmek için annesine gitti. Fakat annesi Kabe'nin anahtarını ona vermek istemedi. Osman:
"Vallahi, ya o anahtarı bana verirsin yada şu kılıç belimden çıkar" dedi.
Bunun üzerine annesi, anahtarı ona verdi. O da, Peygamber (s.a.v.) gelip anahtarı ona teslim etti. Resulullah (s.a.v.), Kabe'nin kapısını açtı. [406]

1215- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Kabe'ye girdi. Kabe'nin içerisinde altı direk vardı. Bir direğin yanında durup dua etti, fakat Kabe'nin içinde namaz kılmadı." [407]

1216- İsmail b. Ebi Hâlid'den rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'in sahabisi olan Abdullah İbn Ebi Evfâ'ya:
"Peygamber (s.a.v.), Kaza umresi esnasında Kabe'ye girdi mi?" diye sordum. O da:
"Hayır!" diye cevap verdi. [408]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in bu umresinden maksat, hicretin 7. senesinde yapılan "Kaza Umresi"dir.
Resulullah (s.a.v.)'in Kabe'ye girmemesinin sebebi, içerisinde bulunan putlardan dolayıdır.
Kurtubî'ye göre Kabe'nin içerisinde 360'dan fazla put vardı. Resulullah (s.a.v.) Mekke'yi feth edince Kabe'yi putlardan temizlemiştir.
Resulullah (s.a.v.)'in Kabe'nin içerisine ne zaman girdiği de ihtilaflıdır.
1- Bazılarına göre, Mekke'nin fethi günü girmiştir.
2- Bazılarına göre, Umretu'l-Kaza'da girmiştir.
3- Bazılarına göre ise Veda haccı sırasında girmiştir.
4- Rivayetlerdekİ ihtilafı birleştirmeye çalışan bir grup alim ise, Fetih günü ve Veda haccı sırasında girdiğini ileri sürmüştür.

1217- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir; "Resulullah (s.a.v.), bana;
"Eğer kavmim küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ben Kabe'yi yıkıp İbrahim (a.s)'ın temelleri *üzerine yemden kurardım. Çünkü Kureyş, Kabe'yi yaparken İbrahim (a.s)'ın yaptığı temellerden noksan yaptı. Doğrusu ben bir de Kabe'ye arka bîr kapı yapardım"* buyurdu.[409]

1218- Atâ'dan rivayet edilmiştir:
"Yezid b. Muaviye zamanında Şamlılar Mekke'ye saldırıp Beytullah yandığı ve olan olduğu zaman Abdullah İbn Zübeyr, Kabe'yi, hacc mevsiminde insanlar gelinceye kadar harap hâli üzere bıraktı. Bununla, halkı, Şamlılar üzerine harbe cüretlendirmek yada sevketmek istiyordu. Halk, haçtan dağılınca Abdullah İbn Zübeyr;
"Ey cemaat! Kabe hakkındaki görüşünüzü bana söyleyin. Onu yıkıp yeniden mi yapayım, yoksa harâb olan yerlerini onarayım mı?" diye sordu.
Abdullah İbn Abbâs:
"Bana bu konuda bir fikir belirdi. Harap olan yerlerini tamir etmeni ve halkın müslüman oldukları zaman buldukları bu beyti, müslüman oldukları zaman buldukları taşları, Peygamber (s.a.v.)'in de Peygamber olarak gönderildiği zaman bulduğu bu şeyleri hâli üzere bırakmanı uygun görüyorum" dedi. Bunun üzerine Abdullah İbn Zübeyr:
"Sizden birinizin evi yansa onu yenilemedikçe gönlü razı olmaz. Şu halde Rabbinizin Beytine nasıl razı olabiliyorsunuz? Ben, Rabbime üç defa istiharede bulunacağım. Sonra yapacağım işe niyet edeceğim" dedi.
Üç gece geçtikten sonra Kabe'yi yıkmaya karar verdi. Halk Kabe'nin üzerine çıkan ilk insanın başına gökten bir belâ ineceği korkusuyla onu bu işten vazgeçirmeye çalıştı. Nihayet Beytullah'm üzerine bir adam çıkarak ondan bir taş attı. Halk onun başına bir şey gelmediğini görünce hep birden Abdullah İbn Zübeyr'e tabî' olup Beytullah'ı yıkarak yer seviyesine kadar indirdiler. Abdullah İbn Zübeyr, Kâ'be'nin binası yükselinceye kadar kıble vazifesi görmek üzere bir takım direkler diktirdi ve üzerlerine perdeler çektirdi.
Abdullah İbn Zübeyr der ki: Ben, Âişe'yi şöyle derken işittim: Peygamber (s.a.v.):
"Halk, küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ben mutlaka Hicr'dan beş arşın miktarı bir yeri Kabe'ye ilave ederdim ve ona insanların birinden girecekleri bir kapı ile diğerinden çıkacakları bir kapı yapardım. Fakat bende Kabe'nin bina masrafına yetişecek para yoktur" buyurdu.
Abdullah İbn Zübeyr:
"İşte ben bugün Kabe'nin binası için sarfedecek parayı sağlıyorum, insanlardan da korkacak değilim" dedi.
Hadisin ravisi Ata sözüne devamla der ki:
"Abdullah İbn Zübeyr, Kabe'ye Hicr'dan beş arşın yer ilave etti. Hattâ bir temel açarak halka gösterdi. Halk ona baktılar. Sonra da binayı onun üzerine kurdu.
Kâ'be'nin uzunluğu, onsekiz arşındı. Abdullah İbn Zübeyr, ilâveyi yapınca bunu kısa görerek uzunluğuna on arşın ilave etti. Beytullah'a iki kapı yaptı. Bunların birinden girilir, diğerinden çıkılırdı. Abdullah İbn Zübeyr şehit edilince, Haccâc, Mervân'a mektup yazarak bunu ve Abdullah İbn Zübeyr'in Kabe'yi Mekkelilerden âdil bir takım kimselerin gördükleri bir temel üzerine bina ettiğini haber verdi. Abdülmelik'de, ona:
"Biz, Abdullah İbn Zübeyr'in berbat ettiği bir şeyde yokuz. Uzunluğuna yaptığı ilaveyi olduğu gibi bırak, fakat Hicr'dan yaptığı ilaveyi eskiden yapıldığı şekle çevir, açtığı kapıyı da kapa!" diye yazdı.
Bunun üzerine Haccâc, Kabe'nin binasını yıkarak eski şekline iade etti. [410]

Açıklama: Ka'be, Allah'a ibadet etmek üzere ve orada Allah'ı birlemek için Allah adına yeryüzünde yapılmış ilk binadır.
"Peygamberlerin babası" diye bilinen Hz. İbrahim (a.s), putlarla savaştıktan sonra ve içinde dikili bulunan putları yıktıktan sonra Allah'tan kendisine gelen emir üzerine Ka'be'yi inşa etmiştir.
Ka'be, Allah katında büyük bir şeref ve kutsiliğe mazhar olmasına rağmen zarar yada faydası dokunmayan taş bir binadır.
Ka'be'nin önemi; yeryüzünde Allah'ın birliğini ve kulluğun yalnızca O'na yapılacağının temsilini ve şirk ile puta tapıcılığın batıllığını belirtmede ortaya çıkmaktadır. Çünkü İnsanlığın putlara, taşlara ve tağutlara ibadet ve kulluk etmeyi din kabul ettiği dönemde onların batıl ve tümünün değersiz olduklarının anlaşılması için bu mabetlerin yerine Tevhid inancını temsil ederi bir simge olarak Ka'be yapılmıştır.

Rivayetlere göre Kabe 11 defa yapılmıştır:
1- Yüce Allah, gök halkının Beyt-i Ma'muru tavaf ettikleri gibi yeryüzü halkının da tavaf ve ziyaret etmeleri için Beyt-i Ma'mur'un yeryüzündeki bir örneği olması üzere melekleri gönderip ilk Kabe'yi yaptırmıştır.
2- Kabe'nin ikinci yapılışı, Hz. Adem (a.s) tarafındandır.
3- Hz. Adem (a.s)'ın vefatından Hz. Adem'in oğulları Kabe'yi taş ve çamurla tekrar yapmışlardır.
4- Tufan ile Kabe'nin binası yok olduğundan dolayı Hz. İbrahim (a.s) ve oğlu İsmâîl (a.s) tarafından inşa edilmiştir.
5- Üzerinden zaman geçip yıkılınca Kabe'yi bu seferde Amalikalilar yapmıştır.
6- Cürhümlüler tarafından yapılmıştır.
7- Kusayy b. Kilâb tarafından yapılmıştır.
8- Kureyşüler tarafından yapılmıştır.
9- Abdullah b. Zübeyr tarafından yapılmıştır.
10- Haccâc-ı zalim rarafından yapılmıştır.
11- Osmanlı padişahlarından Ahmed ve oğlu Murad tarafından yapılmıştır. Ayrıca günümüzde Kabe'nin etrafında yeni düzenlemeler de yapılmıştır. [411]

70- Kabe'nin Hicri (=Önündeki Duvarı) Ve Kapısı

1219- Hz. Âîşe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Hicr Kabe'nin önündeki duvar, Kabe'den midir?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Evet, Kabe'dendir" diye cevap verdi. Bu defa da ona:
"Öyleyse onu niçin Kabe'ye ilave etmemişler?" dedim. O da:
"Çünkü senin kavminin o dönem yıkılan Kabe'yi yeniden yaparken bütçesi buna yetmedi" buyurdu. Ona:
"Kabe'nin kapısı neden yüksek?" diye sordum. O da:
"Kavmin, istediklerini içeriye almak ve istediklerini de ondan uzaklaştırmak için bunu yapmıştır. Eğer kavmin cahiliyetten yeni kurtulmuş olmasaydı ve ben de onların kalplerinin inkarından endişe etmeseydim Hıcr'ın duvarını Kabe'ye ilave etmeye ve kapısını da zemin seviyesine getirmeye mutlak surette düşünürdüm" buyurdu.[412]

Açıklama: Hicr-i İsmail, Kabe'nin kuzey cephesinde bulunan bir sahanın ismidir. Hîcr kelimesi sözlükte; menetme, akıl ve himaye gibi mânâlara gelir. İbrahim (a.s)'ın oğlu İsmail (a.s) bu sahada yetiştirilip himaye edildiği için bu isim verilmiştir.
Hicr ı İsmail, 131 cm. yüksekliğinde ve yanm dâire biçiminde bir duvarla çevrilidir. Bu duvar ile Kabearasmda kalan sahaya, "Hicr-i İsmail" denilir. Duvarın bir köşesi, Kabe' nin Rükn-i irâkî denilen köşesinin hizâsmdadır ve iki köşe arasında 230 cm. genişliğinde bir boşluk var. Bu boşluktan Hicr'e girilip çıkılır. Duvarın diğer köşesi İse Kabe'nin Rükn-i Şâmî denilen köşesinin hizâsmdadır. Bu iki köşe arasında da 223 cm.lik bir boşluk bulunur. Buradan da Hicr'e girilip çıkılır. Yarım dâire biçimindeki duvarın iki köşesi arasındaki mesafe ise 800 cm.dir. Kabe'nin kuzeyindeki duvarının ortası ile Hicr'in yarım dâire biçimindeki duvann ortası arasında kalan mesafe de 844 cm.dir.
Hicr-i ismail denilen sahanın tamamı, Kabe'den sayılır. Fakat bâzı rivayetlere göre bu sahanın bir kısmı Kabe'dendir. Bir kısım rivayetlerde Kabe'den olan kısmın 6 zira olduğu belirtilmiştir. 6 zira yaklaşık olarak 3 metreye tekabül eder.
Hicr-i İsmail'in bir kısmının Ka'be'den bir parça olduğu kesin olduğundan Kabe tavaf edilirken Hicr-i İsmail'in etrafındaki mevcut duvann arkasından dolaşmak gerekir. Bîr kimse tavaf ederken Hicr-İ İsmail'in Kabe duvarı arasındaki bir girişten girip diğer bir girişten çıkmak suretiyle dolaşırsa tavaf sahih değildir. Çünkü Kabe'nin içinden geçmiş olur. İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Ahmed bu görüştedir.
Hanefilere göre ise tavafın anılan duvann arkasından yapılması vaciptir. Hicr içerisinden geçmek suretiyle tavaf eden kimse, tavafını yenilemekle mükelleftir.

71- Kötürüm, Yaşlılık Gibi Durumlar ile Ölüm Sebebiyle Hac Yapmaktan Aciz Kalan Kimse Adına Hac Etme

1220- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Fadl b. Abbâs, Veda haccı yılında Müzdelife'den Mina'ya giderken Resulullah (s.a.v.)'in terkisinde bulunuyordu. Derken Yemen'deki Has'am kabilesinden genç bir kadın gelip Resulullah (s.a.v.)'e fetva sordu. Bu sırada Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Resulullah (s.a.v.) derhal Fadl'in yüzünü eliyle kadından başka tarafa çevirmeye başladı. Kadın:
"Ey Allah'ın resulü! Allah'ın kulları üzerinde bulunan hac hususundaki farizası babama çok ihtiyarlığında erişti. Deve üzerinde durmaya güç yetiremiyor. Ben vekaleten onun yerine hac edebilir miyim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, vekaleten onun yerine hac edebilirsin" buyurdu. Bu olay, Veda haccı sırasında meydana geldi. [413]

Açıklama:

İmam Malik'e göre hayatta olan bir kimse namına başkasının hac etmesi caiz değildir. Yalnız hac etmeden ölen kimse namına başkası hac edebilir.
Hanefiler, İmam Şafii ile İmam Ahmed'e göre bizzat haccetmekten aciz olan kimse namına başkasının hac etmesi caizdir.

72- Çocuğun Yaptığı Haccin Sahih Olması Ve Onu Hac Ettiren Kimseye Sevab Verilmesi

1221- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medine'ye 36 mil mesafede olan Ravha'da bir deve kervanına rastlayıp onlara:
"Hangi kavimdensiniz?" diye sordu. Onlar da:
"Müslümanlarız" diye cevap verdiler. Onlar, Resulullah'a:
"Siz kimsiniz?" dîye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın resulüyüm!" diye cevap verdi.
Bunun üzerine bir kadın, Resulullah (s.a.v.)'a bir çocuk uzatıp:
"Bunun yaptığı hac geçerli midir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, geçerli! Sana da sevab var!" buyurdu. [414]

Açıklama:

İmam Malik, İmam Şafii ile İmam Ahmed'e göre küçük çocuğun haccı sahihtir. Yalnız nafile yerine geçtiği için ergenlik çağına girdikten sonra imkan bulduğu takdirde hac etmesi gerekir.
Ebu Hanife'ye göre ise çocuğun haccı sahih değildir.

73- Haccin Ömürde Bir Defa Farz Olması

1222- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bize hutbe okuyup:
"Ey insanlar! Allah size haccı farz kılmıştır. Dolayısıyla hac edin!" buyurdu. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Her sene mi hac yapalım?" diye sordu.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) sustu, öyle ki o adam, bu sözünü üç defa tekrarladı. Derken Resulullah (s.a.v.):
"Soruya "Evet" diye cevap verseydim, o zaman hac size her sene vacip olurdu. Siz de buna güç yetîremezdiniz" buyurdu. Daha sonra da:
"Ben sizi serbest bıraktığım sürece gereksiz yere soru sormamak üzere beni bırakın. Sizden öncekiler, ancak çok soru sormaları ve peygamberlerine ters düşmeleri sebebiyle helak olmuşlardır. Dolayısıyla ben size bir şey emrettiğimde onu gücünüz yettiğince yerine

getirin. Bir şeyi yasakladığımda ise ondan kaçının" buyurdu. [415]

Açıklama:

Haccın ömürde bir defa farz olması hususunda ümmet ittifak etmiştir.

74- Kadının, Hacca Ve Yolculuğa Mahremiyle Gitmesi

1223- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kadın, yanında nikah düşmeyen bir kimse olmadığı müddetçe üç gecelik yola gitmesin." [416]

1224- Kazaa'dan rivayet edilmiştir:
Ebu Saîd el-Hudrî'den bir hadis dinledim ve çok hoşuma gitti. Ona:
"Bu hadisi sen bizzat Resulullah (s.a.v.)'den dinledin mi?" diye sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.)'den duymadığımı onun üzerinden mi söyleyeceğim?" dedi.
Kaza der ki: Ebu Saîd el-Hudrî'yi şöyle derken işittim: Resulullah (s.a.v.):
"Binekler ancak üç Mescid için koşulur:
1- *Benim şu Mescidim.*
2- *Mescid-i Haram.*
3- *Mescid-i Aksa"* buyurdu.
Ebu Saîd el-Hudrî der ki: Resulullah (s.a.v.)'i:
"Yanında, eşi veya nikah düşmeyen bir yakını olmayan bir kadın iki günlük yolculuğa çıkmasın" diye buyururken işittim. [417]

1225- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir müslüman kadına, yanında kendisine nikah düşmeyen bir kimse olmaksızın bir gecelik vere yolculuk etmesi helal değildir." [418]

1226- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i hutbe okuyup:
"Hiçbir erkek, yanında nikah düşmeyen bir kimse olmaksızın bir kadınla baş başa kalmasın. Bir kadın da, yanında nikah düşmeyen bir kimse olmaksızın yolculuğa çıkmasın" buyururken işittim. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Benim eşim, hac için yola çıktı. Ben de şu, şu gazaya yazıldım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Git, eşinle birlikte hac et!" buyurdu. [419]

Açıklama:

Bu hadislerde ortak nokta, kadınların mahremsiz yolculuk yapmalarının yasaklanmasıdır. Ancak bu hadislerde belirtilen süreler, birbirinden farklıdır. En uzunu, üç günlük bir süre, en kısası ise bir "Berid"lik yaklaşık 22 km. süredir. Sürelerin değişik olması ölçünün bir noktada değil de yüzeysel olduğunu gösterir.
Yusuf el-Karadavi bu konuda şöyle der:
"Bu yasağın arkasındaki illet; yolculuğun deve, katır ve,eşek üzerinde yapılıp genellikle de neredeyse yerleşim merkezleri ve yaşayanlann pek bulunmadığı sahra ve çöllerin aşıldığı bir zamanda kocasız ve mahremsiz yolculuğundan dolayı kadın hakkındaki korkudur. Böylesi bir yolculukta kadının kendisine bir kötülük yapılmasa dahi en azından hakkında kötü şeyler şüyu bulabilirdi. Fakat -asrımızda olduğu gibi- durum değişip yolculuğun en az yüz veya daha fazla yolcunun bindiği bir uçak yahut yüzlerce yolcu taşıya1; bir trende yapılması halinde ise, yalnız başına yolculuk yapan kadın hakkında korkmaya gerek yoktur. Dolayısıyla bu hususta şer'an kadın hakkında bir günah güçlük yoktur ve bu, hadise muhalefet de sayılmaz.
Bilakis bunu, Adiy İbn Hâtim'in merfu olarak rivayet ettiği şu hadis destekleyebilir: "Bir kadının Hira denilen yerden çıkıp yanında kocası olmaksızın ta Beytullah'a/Kabe'ye kadar gelmesi yakındır" [420]
Hadis, İslamın zuhurunu, âlemlerde onun nurunun yükselmesini ve yeryüzünde güvenliğin yayılmasını medhetmek üzere söylenmiştir ki böylesi yolculuğun caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim bu hususta İbn Hazm da bu hadisi delil göstermiştir.
Yine bu konuda bazı imamlann, güvenilir kadınlarla birlikte veya kendilerine güvenilen bir cemaat ile bir kadının mahremi ve kocası olmaksızın hacc yapmasını caiz gördüklerini bulmamızda şaşılacak birşey yoktur. Nitekim Hz. Ömer döneminde Hz. Aişe ve mü'minlerin annelerinden bir grub, yanlannda mahremleri olmaksızın haccetmişlerdir. Hatta Buhârî'nin "Sahih"inde olduğu gibi Osman İbn Affân ve Abdurrahmân İbn Avf onlara arkadaşlık etmişlerdir. [421]

75- Bir Kimsenin Hac Yolculuğuna Veya Başka Bir Yolculuğa Çıkacağı Zaman Okuyacağı Dua

1227- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer onlara şunu öğretmiştir: Resulullah (s.a.v.) bir yolculuğa çıkarken devesine bindiği zaman üç defa Allahu Ekber diye tekbir getirir, sonra da:
"Subhânellezî sahhara lenâ hazâ ve mâ kunnâ lehu mukrinîn ve innâ ilâ rabbinâ le-munkalibûn. AUahümme! İnnâ nes'eluke fî seferinâ hazâ el-bir-ra ve't-takvâ ve mine'l-ameli mâ tarda. Allahümme! Hevvin aleynâ seferenâ hazâ ve atvi annâ bu'dehu. Allahümme! Ente's-sâhibu fi's-seferi vc'1-halîfctu fii-ehli. Allahümme! İnnî cûzu bike min va'sâi's-seferi ve keâbeti'I-manzari ve sûi'l-munkalebi fi'1-mâli ve'1-ehli"Bize, bunları, müsahhar kılan Allah'ın şanını tenzih ederim. Yoksa biz buna güç yetiremezdik. Şüphesiz ki biz Rabbimize dönücüleriz." [422]
"Allahım! Senden bu yolculuğumuzda hayr ve takva, amellerden de senin razı olacaklarını dileriz. Allahım! Bu yolculuğumuzu bize kolaylık ver. Bize onun uzaklığını kısalt. Allahım! Seferde arkadaş, ailede vekîl sensin. Allahım! Yolculuğun meşakkatinden, manzaranın kötüye değişmesinden, mal ve aile hususunda kötü dönüşden Sana sığınırım!" derdi.
Yolculuktan döndüğü zaman da bu duayı okurdu. Ayrıca bana şunları da ilave etti:
"Ayibûne, Tâibûne, Sâcidûne, bi-RabbÎnâ Hâmîdûn" Yolculuktan selametle dönenleriz, Allah'a tevbe edenleriz, ibadette ihlas sahipleriyiz, secde edenleriz, ancak Rabbimize hamd edenleriz". [423]

1228- Abdullah b. Sereis (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) yolculuğa çıkarken; yolculuğun zorluklarından, fena dönüşlerden, iyi halden kötüye dönmekten, mazlumun bedduasından, aile ve mal hususunda kötü halden Allah'a sığınırdı." [424]

76- Haçtan Ve Dıger Yolculuklardan Donen Kimsenin Okuyacağı Dua

1229- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) gazalardan yada seriyelerden veya hac yada umreden döndüğü zaman bir dağ eteğine veya bir bayıra çıktığında üç defa tekbir getirir, sonra da:
"Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike lehu, lehu'l-Mulku ve lehu'l-Hamdu ve huve alâ külli şey'in kadir. Abiyûne, Tâibûne, Abidûne, Sâcidûne lî-Rabbinâ Hâmidûne. Sadaka'llahu va'dehu ve nasara abdehu ve hezeme'l-ahzâbe vahdehu" Bir olan Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı yoktur. Mülk, O'nundur. Hamd'de, O'nadır. O, her şeye hakkıyla güç yetirendir. Dönenleriz, tevbe edenleriz, kulluk edenleriz, secdeye kapananlarız, ancak Rabbimize hamd edenleriz. Allah, vaadinde sadıktır. Kuluna yardım etmiş ve O, tek basma biraraya gelen orduları perişan etmiştir" buyururdu. [425]

77- Hac Veya Umreden Döndükten Sonra Zulhuley-Fe'de Mola Vererek Orada Namaz Kılma

1230- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Zulhuleyfe'deki Batha vadisinde devesini çökertip orada namaz kıldı. Hadisi nakleden ravinin anlattığına göre, Abdullah İbn Ömer'de böyle yapardı." [426]

1231- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Zulhuleyfe'deki konaklama yerindeyken ona Allah tarafından bir melek gönderildi. Sonra da ona:
"Doğrusu sen, mübarek Bathâ vadisindesin denildi." [427]
Buhârî, Menakıb 25.Hac yada umreden sonra Mekke'den Medine'ye dönüşte veya hac ile umre dışında yapılan herhangi bir yolculukta uğrandığı zaman Zulhuleyfe'deki Batha'ya inip orada namaz kılmak müstehabtır.

78- Müşriklerin Hac Etmesinin, Çıplak Olan Kimselerin De Kab'yi Tavaf Etmelerinin Yasaklanması Ve Hacc-I Ekber Gününü Açıklama

1232- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in hac emiri olarak görevlendirdiği Veda haccından önceki hacda Ebu Bekr es-Sıddîk, Kurban bayramı günü:
"Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccedemeyecek ve hiçbir çıplak kimse de Kabe'yi tavaf edemeyecektir" diye halka bildirmesi için gönderdiği topluluk içerisinde Ebu Hureyre'yi ele göndermiştir. [428]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in, Ebu bekr'i hac emiri tayin etmesi olayı, hicretin 9, yılında meydana gelmiştir.
Haccı Ekber: Büyük Hac demektir. Haccı Asğar: Küçük hac demektir. Küçük haçtan maksat, umredir.

79- Hac, Umre Ve Arefe Gününün Fazileti

1233- Hz. Âişe (r.anhâj'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Arefe gününde olduğu kadar Allah'ın kendisinden ateşten çok kul kurtardığı hiçbir gün yoktur. Doğrusu o gün Allah, Arafat'ta vakfe yapanlara mutlaka yakınlaşır, sonra onlarla meleklere karşı övünüp:
"Bunlar, ne istediler ki her işlerini bırakıp burada toplanıyorlar?" buyurur. [429]

Açıklama:

Allah'ın arefe günü kullarını cehennem ateşinden kurtarmasından maksat; Allah'ın, onlara rahmeti, mağfireti ve ikramıdır.

1234- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuluüah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Umre, diğer umreye kadar olan süre arasındaki günahlara keffarettir. Kabul olunmuş haccın ise cennetten başka bir karşılığı yoktur." [430]
Umrenin kefaret olduğu bildirilen günahlardan maksat, küçük günahlardır. Buna göre mü'min bir kimse umre yapar, bir süre sonra tekrar umre yaparsa ikinci umre, bu süre zarfında işlenen küçük günahlara keffâret olur.
Mebrûr Hac'dan maksat, makbul hac'tır. Bâzılarına göre Mebrûr Hac ile kasdedilen mânâ; hac ibadetiyle meşgul olunduğu sürece bütün günahlardan uzak kalınarak ifâ edilen hac'dır. Nevevi bu yorumu tercih etmiştir. Kurtubî'ye göre ise Mebrûr Hac'tan maksat; mükemmel bir şekilde, bütün hükümlerine riâyet edilerek istenilen biçimde tamamlanan haçtır.

1235- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim şu Beytullah'a gelir de bu arada kötü söz söylemez ve günah işlemez ise hacdan, annesinden doğduğu günkü gibi günahsız olarak evine döner." [431]

Açıklama:

Cinsel ilişki, kadınla oynaşmaya yönelik sözler ve çirkin laflar etmeden ve günah işlemeden hac ibadetini sırf Allah rızası için yerine getiren bir mümin, annesinden doğduğu gün gibi bütün günahlarından arınmış olur.

80- Hacı Kimsenin, Mekke'ye İnmesi Ve Mekke Evlerinin Miras Olarak Alınması

1236- Üsâme b. Zcyd b. Harise (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Mekke'deki evine mi ineceksin?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Akîl, bize, evler ve haneler bıraktı mı ki?" diye cevap verdi.
"Akîl ile Tâlib, Ebu Tâlib'fin evlerine mirasçı olmuştu. Cafer ile Ali'de hiçbir şeye mirasçı olamamıştı. Çünkü bu ikisi o sırada müslüman idi. Akîl ile Tâlib ise o sırada kafir idi." [432]

81- Mekke'den Hicret Eden Bir Kimsenin, Hac ile Umreyi Bitirdikten Sonra İlavesiz Üç Gün Mekke'de Kalmasının Caiz Olması

1237- Alâ' İbnu'I-Hadramî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Muhacir olan bir kimse, Veda tavafından sonra Mekke'de üç gün kalabilir" diye buyururken işittim. [433]

Açıklama:

Veda Tavafı, cumhura göre vaciptir. Terk edilmesi, diğer vaciplerin terki gibi kurban kesmeyi gerektirir. Bu tavaf, hacının Kabe'den aynlacağı en son anı olsun diye çıkış vaktinde yapılır.
Mekke feth edilmeden önce Mekke'li muhacirlerin Mekke'de ikâmet etmeleri haram kılınmıştı. Sonralan hac ve umre sebebiyle Mekke'ye girenlere hac ibadetlerini bitirdikten sonra Mekke'de sadece üç gün kalmalarına izin verilmiştir.
Şafiî alimlerinden Nevevî (ö. 676/1277)'ye göre, bu hadisin manası; Mekke'den Medine'ye hicret edenlere bîr daha Mekke'ye yerleşmelerinin haram kılınmasıdır. Kadı İyâz (ö. 544/1149)'a göre, alimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Ancak Resulullah (s.a.v.)'in Medine dışında istedikleri yerde oturmalarına izin verdiği kimseler bu hükmün dışındadırlar.
Bazı alimler de, Mekke'nin fethinden sonra muhacirlerin Mekke'ye yerleşmelerini caiz görmüş, bu hadisin hicretin vacip olduğu zamanlara özgü olduğunu söylemiştir.
Mekke'nin fethinden önce hicretin vacip olduğunda bütün alimler görüş birliğine varmıştır. Muhacir olmayanların, istedikleri yerde yaşayabileceklerinde irtifak vardır.
Muhacirlere Mekke'de kalmak için verilen üç günlük izin, ikâmet hükmüne girmez. Onlar yine misafir sayılırlar.
İnancından dolayı bir yerden baişka bir yere hicret eden kimsenin, kendisi için mevcut tehlike ortadan kalktıktan sonra oraya dönüp dönemeyeceği meselesi, alimler arasında ihtilaflıdır.
Bazılarına göre; bu kimse, Alİah ve Resulüne hizmet için memleketini terk etmişse, muhacirler hükmündedir. Bir daha oraya dönemez. Fakat hicret ederken maksadı memleketini terk değil de sadece inancını korumak idiyse fitne bittikten sonra memleketine geri dönebilir. bu görüştedir.

82- Mekke'nin Devamlı Olarak Harem (=Dokunulmaz) Kılınması, Avının Öldürülmemesi, Bitkjşinin Koparıl-Maması, Ağacının Kesilmemesi Ve Yitiğinin De İlan Ederek Sahibini Arayacak Kişiden Başka Hiçkimse Tarafından Alınmaması

1238- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Mekke'nin feth edildiği gün:
"Artık Mekke'den Medine'ye hicret yoktur. Fakat cihad ve niyet var. Savaşa çağrıldığınız zaman hemen gidin" buyurdu.
Yine Resulullah (s.a.v.), fetih günü, Mekke'nin fethi günü:
"Doğrusu Allah gökleri ve yeri yarattığı gün bu şehri haram kılmıştır. Benden önce bu beldede hiç kimseye savaş helal olmamıştır. Bana da anacak gündüzün bir saatinda/vaktinde savaş helal olmuştur. Burası, Allah'ın haram kılmasıyla kıyamet gününe kadar haramdır. Buranın dikeni koparılmaz, avı ürkütülmez, ilan edenden başkası orada bulduğu eşyayı alamaz ve yaş otu da koparılmaz" buyurdu. Bunun üzerine Abbâs:
"Ey Allah'ın resulü! İzhir hariç olsun. Çünkü o, Mekkelilerin demircileri/dökümcüleri ve evleri için zaruri bir ihtiyaç maddesidir" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O zaman izhir hariç olsun!" buyurdu. [434]

Açıklama:

Mekke'nin yaş otlarını kesmek haramdır, imam Malik ve Ebu hanfıe bu görüştedir. İmam Şafii ile İmam Ahmed'in diğer bir görüşüne göre hayvanların maslahatı için yaş otların hayvanlara otlatılmasında bir sakınca yoktur. Halkın tatbikatı da bu şekildedir. Kuru otlara gelince, bunların kesilmesinde yada koparılmasında bir sakınca yoktur.
Abbas'ın Izhır otunu istisna yapması için Resulullah (s.a.v.)'e telkinde bulunması üzerine Resulullah (s.a.v.)'in bu otu istisna yapmasının; vahiy suretiyle mi, yoksa kendi içtihadıyla mı yapıldığı meselesi ihtilaflıdır.
İzhir:

Mekke ayrığı denilen kokulu bir ottur.

83- İhtiyaç Yokken Mekke'de Silah Taşımanın Yasak Olması

1239- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hiçbirinize ihtiyacı olmadığı halde Mekke'de silah taşımak helal değildir." [435]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) mescit, çarşı ve benzeri halka açık yerlerde diğer insanlara zarar verebilecek silah ve benzeri şeylerin taşınması yasaklamaktadır. Bununla birlikte umretu kaza sırasında Peygamber (s.a.v.), kılıçların kınlarına sokulmasını şart kılarak Mekke'ye girmesi ve fetih yılında savaşa hazır bir şekilde Mekke'ye girmesi gibi durumlar göz önünde bulundurulduğunda belirli kayıtlar dahilinde Mekke'de silah taşınmasının caiz olduğu belirtilmiştir.

84- Hac Ve Umre Dışında Mekke'ye İhramsız Girmenin Caiz Olması

1240- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Mekke'nin fethi yılında Mekke'ye başında bir miğfer olduğu halde girdi. Onu çıkardığı zaman yanma bir adam gelip:
"İbn Hatal, Kabe'nin örtüsüne bürünüp saklanmış" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onu öldürün!" buyurdu. [436]

Açıklama:

Hattabî (ö. 388/998)'nin açıklamasına göre, bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'nin fethinde, Mekke'ye, başında miğferle girmesi; saldırıya uğrayacağından, bir kimsenin ihramı terk ederek zırh ve miğfer gibi kendisin koruyacak elbiseler giymesinin caiz olduğuna delalet ettiği gibi, hac veya umre niyeti olmaksızın herhangi bir ihtiyacını görmek isteyen bir kimsenin de ihrama girmesi gerekmediğine delalet etmektedir.
Hanefilere göre; bir kimse, hac veya umre niyetiyle yada bir ihtiyaç dolayısıyla Mekke'ye girmek isterse, o kimsenin, ihramsız girmesi caiz olmaz. Hicaz'da mikat dahilinde oturmayan bir kimsenin, Mekke'ye ihramsiz girebilmenin yolu; Mekke'ye değil de, mikat dahilinde bulunan bir köye yada şehre gitmeyi kast etmesidir. Bu takdirde o kimsenin, ihramsız bir şekilde mikati geçmesi caiz olur. Çünkü bu niyetiyle kişi, bir mikati geçmeyi kast etmiştir. [437]
İmam Ahmed, İmam Mâlik ile İmam Ebu Hanîfe'ye göre; Mekke, harp yoluyla feth edilmiştir.
İbn Hatal, Benu Teymu'l-Edrem b. Galiplerden idi. Asıl adı, Abduluzza b. Hatal idi. Bazı kaynaklara göre ise ismi, Hilal b. Abdullah b. Abdu Menafu'i-Edremî'dir.
İbn Hatal, müslüman olup Medine'ye hicret etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.), onu, Zekât ve sadaka memuru görevine tayin etmişti. İbn Hatai'm hizmetini gören azadlı müslüman bir kölesi vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu köleyi de onun yanına vererek İbn Hatal'ı Zekât tahsilatına gönderdi. Bir yerde konakladıklarında, köle, İbn Hatalın istediğini, uyuya kalması sebebiyle yerine getiremeyince, İbn Hatal, köleyi, döve döve öidürdü. Köleyi öldürdüğü zaman; "Vallahi, Muhammed'in yanına varırsam, bu suçumdan dolayı, muhakkak beni öldürür" deyip irtidat etti ve İslam'dan müşrikliğe döndü. Topladığı zekâtları da yanına alarak Mekke'ye kaçmıştı.
Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'yi feth edince, Kabe'nin örütüsü altına sığınmış olarak bulunsalar bile, öldürülmeleri emr ve kanlan heder kabul edilen kişiler arasında İbn Hatal'da yer almaktaydı.
İbn Hatal'ı, Ebu Berzeme el-Eslemî ile Said b. Hureys el-Mahzûmî'nin elbirliğiyle öldürüdükleri bildirildiği gibi, Şerîk b. Abdetu'l-Acianî yada Ammar b. Yasir'in öldürdüğü de rivayet edilmiştir. Fakat onu, Ebu Berze'nin öldürdüğü rivayeti daha sağlamdır.

1241- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber {s.a.v.), Mekke'nin fethi günü oraya başında siyah bir sarık olduğu halde girdi."[438]

Açıklama:
Resulullah (s.a.v.) Mekke'ye ilk girişi sırasında başında miğfer vardı. Sonra bunun ardından miğferi çıkarıp sank giymiştir. Başında siyah bir sarık olduğu halde halka hitap etmiştir.

85- Medine'nin Fazileti, Peygamber (Sav) İn Medine Hakkında Bereket Duası Yapması, Medine ile Oranın Avının, Ağacının Harem (Dokunulmaz) Kılınması Ve Haremin Sınırları

1242- Abdullah b. Zeyd b. Âsim (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu İbrahim Mekke'yi dokunulmaz kılmış ve bereketli olması için orada yaşayanlara dua etmiştir. İbrahim Mekke'yi nasıl dokunulmaz kıldıysa ben de Medine'yi dokunulmaz kıldım. Onun sâ' ile müddü hakkında ise İbrahim'in Mekkeliler için yaptığı duanın iki katı dua ettim." [439]

Açıklama:

İslamiyetten önce "Medine", "Yesrib" diye anılırdı. İslamiyetten sonra ise "Dâr", "Medîne", "Taybe" ve "Tâbe" isimleriyle anılmaya

başlamıştır.
Hicretten önce Medine, veba gibi salgın hastalıklann en çok bulunduğu bir beldeydi.
Sâ: Şer'i dirheme göre 2.917 kg, örfi dirheme göre İse 3.333 kg miktarı zahire alan bir ölçektir.
Müdd: Sa'dan daha küçük yani 832 gr.Ik bir ölçektir.

1243. Râfi' b. Hadîc (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu İbrahim Mekke'yi dokunulmaz kılmıştır. Ben de Medine'yi kastederek bunun iki taşlığı arasını dokunulmaz kılıyorum." [440]

1244- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu İbrahim Mekke'yi dokunulmaz kılmıştır. Ben de Medine'nin iki taşlığı arasını dokunulmaz kıldım." [441]

Açıklama:

Mekke, Hz. İbrahim (a.s)'dan bu yana haram İlan edilmişti. Resulullah (s.a.v.)'de Medine'yi haram ilan etmişti. Bir yerin haram İlan edilmesi; öncelikle ot, ağaç her çeşit bitkinin koparılıp kesilmesinin yasak edilmesi, yabanî hayvanlarının öldürülüp avlanmasının yasaklanması demektir. Kutsal beldeler için düşünülmüş olan bu tarihi uygulama, günümüzde, "Millî Park", "Yeşil Kuşak", "Yeşil Saha", "Sit Alanı" gibi farklı düşüncelerle yaygın bir şekilde gündeme gelmiştir.
Haram yerlerin sınırları hususunda farklı ifadeler vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu yasağın ciddiyetini ve önemini belirtmek için, onu ihlal edenlere karşı vicdani ve ameli olmak üzere gayet sert müeyyideler koymuştur. Haram bölgenin korunmasında, sadece kasti ihlallere ceza ve müeyyide konmakla kalmamış, hataen meydana gelebilecek ihlallere karşı da müeyyide getirilmiştir.
Mekke ve Medine'nin bitki örtüsünün kesilmekten ve hayvanlarının öldürülmekten yasaklanmasının sebebi; bu iki şehirde ve çevresinde bulunan canlı örtünün koruma altına alınmasıdır.

1245- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Ben Medine'nin iki taşlığı arasının ağacı kesilmesini ve avı Öldürülmesini dokunulmaz kılıyorum" buyurdu. Sonra da:
"Medineliler bilmiş olsalar, Medine onlar için daha hayrlıdır. Bir kimse ondan yüz çevirerek ayrılıp giderse Allah o kimsenin yerine oraya ondan daha hayrlisını getirir. Eğer bir kimse Medine'nin çile ve zorluğuna katlanırsa kıyamet gününde ben ona şefaatçi ve şahid olurum" buyurdu. [442]

1246- Âsım'dan rivayet edilmiştir: "Enes b. Mâlik'e:
"Resulullah (s.a.v.), Medine'yi dokunulmaz kıldı mı?" diye sordum. O da:
"Evet. Medine'nin şura ve şura arasını dokunulmaz kıldı" dedi. Daha sonra Resulullah (s.a.v.), bana:
"Bu pek şiddetlidir. Kim orada Kur'an ve Sünnet'e aykırı bir iş yaparsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Allah, kıyamet gününde o kimsenin sarf/farz ve adi/nafile ibadet adına hiçbir şeyini kabul etmez" buyurdu. [443]

1247- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allahım! Medinelilerin ölçeklerinde bereket ihsan eyle. Sa'larında bereket ihsan eyle. Müdlerinde bereket ihsan eyle!" [444]

1248- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allahım! Medine'ye de, Mekke'ye verdiğin bereketin iki katını ver!" [445]

1249- İbrahim et-Teymî yoluyla babası Yezîd b. Şerîk'ten rivayet edilmiştir:
"Ali b. EbîTâlib, bize hutbe okuyup:
"Kim yanımızda Allah'ın kitabı ile şu sahîfeden hadisin ravisi: Kılıcının kınında asılı bulunan bir sahife vardı" dedi. başka bir şey okuduğumuzu iddia ederse muhakkak yalan söylemiştir. Bu sahîfenin içerisinde; diyet olarak verilecek develerin yaşları ile yaralanmalara ait bazı şeyler vardır. Bir de bu sahîfenin içerisinde Peygamber (s.a.v.)'in:
"Medine, Ayr ile Sevr arası olmak üzere dokunulmaz bölgedir. Dolayısıyla orada kim bir günah işler veya günah işleyeni barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet gününde Allah onun farz veya nafile hiç bir ibâdetini kabul etmez. müslümanların kafirlere verdiği zimmeti birdir/muteberdir. müslümanların mertebece en aşağıda olanı bile, bu zimmeti yerine getirmeye çalışır. Bîr kimse babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eder yada âzâd edilen bir köle sahiplerinden başkasına nispet ederse ona da Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti vardır. Kıyamet gününde AlÎah onun farz veya nafile hiç bir ibâdetini kabul etmez" buyurdu. [446]

Ayr:

Medine'nin dağlarından birisi olup büyük ve yüksektir. Medine'nin güneyinde takriben iki saat kadar mesafede bulunmaktadır.
Sevr: Medine'nin dağlarından birisi olup küçük ve kırmızıdır. Uhud dağının kuzeyinde bulunur. Bu iki dağ, güneyden ve kuzeyden Medinen'nin dokunulmaz bölgesinin sınırını oluşturmaktadır.

1250- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Medine'nin iki taşlığı arasım dokunulmaz kıldı.
Yine Ebu Hureyre:
"Ben Medine'nin bu iki taşlığı arasında ceylan bulsam onu ürkütmem. Çünkü Resulullah (s.a.v.), Medine'nin on iki mil çevresini dokunulmaz kıldı" dedi. [447]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.) Medine'yi dokunulmaz bölge ilan ettiği için ağaçlan kesilmez, hayvanları avlanmaz.
İmam Malik, İmam Şafii ile İmam Ahmed bu konuda görüş birliği içerisindedir. Ebu Hanife'ye göre ise Medine'nin dokunulmaz kılınmasından maksat, onun değerini yükseltmektir.

86- Medine'de Yaşamaya Ve Çilesine Katlanmaya Teşvik

1251- Mehrî'nin azadlıs: Ebu Saîd'den rivayet edilmiştir:
"Bunlara, Medine'de geçim darlığı ve hayat zorluğu isabet edince, bu kimse, Ebû Saîd el-Hudrî'ye gelip:
"Ben, ailesi kalabalık bir kimseyim. Sıkıntıya maruz kaldık. Dolayısıyla ailemi ekilip biçilen bir köye/araziye taşımak istiyorum" dedi. Ebû Saîd el-Hudrî:
"Böyle yapma! Medine'de kal! Çünkü biz, Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'le yoia çıktık. Zannederim şöyle dedi; Usfân'a geldik. Orada birkaç gece kaldı. Cemâat:
"Vallahi, bizim burada bîr işimiz yok. Ailemizin yanında onları koruyacak hiç kimse yoktur. Onların başına gelecek bir kötülükten de emin olamıyoruz" dediler. Bu tür sözler Peygamber (s.a.v.)' ulaştı. Peygamber (s.a.v.):
"Konuştuklarınızdan bana ulaşmış bu sözler de nedir?" Ravi:
"Nasıl dediğini bilemiyorum" dedi. Kendisine yemin ettiğim AlÎah hakkı için yada nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, gönlümden geçti yahut dilerseniz bunların hangisini dediğini bilemiyorum deveme semerinin bağlanmasını emredeyim, sonra da Medine'ye varıncaya kadar onun bir düğümünü çözmeksizin hızlıca yola devam edelim" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):

"Allahım! Doğrusu İbrahim Mekke'yi haram kılarak onu dokunulmaz yaptı. Ben de, Medine'yi, onun iki dağı arasındaki alanı iyiden iyiye haram kıldım.
Bu sınırlar arasındaki Medine'nin hareminde kan dökülmemeli, savaş için silâh taşınmamalı, ağacından yaprak düşürülmemeli. Sadece hayvanı yemlemek için dal kırmama müstesna olmak üzere hiçbir ağacın kesilmemesini esas kıldım.
Allahım! Bize Medine'miz hakkında bereket ihsan eyle!
Allahım! Bize sâ'ımız hakkında bereket ihsan eyle!
Allahım! Bize müddümüz hakkında bereket ihsan eyle!
Allahım! Bize sâ'ımız hakkında bereket ihsan eyle!
Allahım! Bize müddümüz hakkında bereket ihsan eyle!
Allahım! Bize Medine'miz hakkında bereket ihsan eyle!
Allahım! Bir bereketin yanısıra iki bereket ihsan eyle!
Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim kî, Medine'nin her dağ yolu ve geçidinde iki melek vardır. Siz varıncaya kadar onu korurlar" buyurdu. Daha sonra da cemaata:
"Haydi yola koyulun!" buyurdu.
Bunun üzerine biz de yola koyulup Medine'ye geldik. Kendisine yemin ettiğimiz yahut kendisine yemin olunan -buradaki şüphe hadisin râvîsi Hammâd'dan kaynaklanmaktadır- Allah hakkı için Medine'ye girdiğimiz zaman henüz hayvanlarımızın semerlerini indirmemiştik. Derken üzerimize Abdullah b. Gatafân oğullan kabilesi baskın yaptı. Halbuki bundan önce onları harekete geçirecek bir sebep yoktu. [448]

Açıklama:

"Halbuki bundan önce onları harekete geçirecek bir sebep yoktu" sözünden maksat; biz yokken Medine'yi melekler korumuştu, Medine'ye döner dönmez üzerimize Abdillâh b. Gatafân oğulları kabilesi baskın yaptı. Halbuki daha önceden bu baskına engel olacak zahirî bir kuvvet bulunmadığı gibi, bu kabileyi meşgul edecek bir düşmanları da yoktu. Bizim gelmemizden önce baskından onları alıkoyan şey, Peygamber (s.a.v.)'in haber verdiği şekilde meleklerin korunması olmuştu.
Hadis, Medine'nin faziletine ve melekler tarafından korunduğuna delildir.

1252- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Mekke'den hicret ederek Medine'ye gelmiştik. Orası vebalı bir yerdi. Ebu Bekr ile Bilal, rahatsızlandı. Resulullah (s.a.v.), sahabilerinin rahatsızlandığını görünce:
"Allahım! Bize, Medine'yi Mekke gibi yada ondan daha fazla sevdir. Orayı sağlıklı kıl. Sa'yı ile müddü hususunda bize bereket ihsan eyle! Sıtmasını, Cuhfe'ye gönder" buyurdu. [449]

Açıklama:

Hicretin ilk yıllarında Medine'nin Bathan sahasından akan acı ve pis bir suyun oluşturduğu bataklık, Medine'nin havasını bozuyor, sıtmalı ve ağır bir hal alıyordu. Resulullah (s.a.v.) sağlık tedbirleri almasının yanı sıra böyle dua da ediyordu.
Cuhfe: Mısır ve Şam hacılannın İhrama girdikleri bir kasabanın adıdır. Medine'ye sekiz konak mesafededir.

87- Medine'nin, Taun Hastalığı ile Deccal'den Korunması

1253- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Medine'nin geçitlerinin üzerinde melekler bulunur. Taun hastalığı ile Deccal, Medine'ye giremez." [450]

Açıklama:

Hadis, Resulullah (s.a.v.)'in Medine'ye yaptığı duanın bereketiyle Medine'nin Taun ve Deccal'in şerrinden korunacağını göstermektedir.

88- Medine'nin, Kötü İnsanları Atması

1254- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben öyle bir şehre hicretle emrolundum ki, bu şehir, diğer şehirlere üstün gelir. Münafıklar bu şehre "Yesrib" derler. Bu şehir, "Medine"dir. İnsanların kötülerini demirci körüğünün demirin kirini giderdiği gibi giderir." [451]

1255- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Çöl halkından bir kimse, Resulullah (s.a.v.)'e biat etmişti. Medine'de kaldığı süre içerisinde o kimseyi şiddetli sıtma yakaladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Muhammed! Biatimi fesh et!" dedi. Resulullah (s.a.v.) o kimsenin bu isteğini kabul etmedi. Sonra o adam yine gelip:
"Biatimi fesh et" dedi. Resulullah (s.a.v.) o kimsenin bu isteğini yine kabul etmedi. Sonra o adam yine gelip:
"Biatimi fesh et!" dedi. Resulullah (s.a.v.) o kimsenin bu isteğini yine kabul etmedi. Çöl halkından olan bu kimse Medine'den çıktı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Medine, demirci körüğü gibidir. Kirlisini atar, temiz olanı ise tertemiz olarak orada kalı" buyurdu. [452]

1256- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.)'i;
"Doğrusu Yüce Allah, Medine'ye "Tâbe" hoş ismini vermiştir."

Açıklama:

Medine'ye "Yesrib" diyenler, bazı münafıklardı. Resulullah (s.a.v.), ona layık olan ismin "Medine" olduğunu bildirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de [453] Medine içim "Yesrib" denilmişse de bu müslüman olmayanların sözünü nakilden ibarettir.
Çünkü Yesrib, kelime olarak; bir kimseyi günah işlemesinden dolayı kınamak mana-sındadır. Bu kelime, fesat ve günah manalarını taşıdığı için hicretten sonra Yesrib'in adı Resulullah tarafından çirkin görülüp "Taybe" ve "Tabe" olarak değiştirilmiştir. "Medinetu'r-Resul" terkibinin hafifletilmiş şekli olarak "Medine" diye karar taşmıştır. Kur'an'da da "Medine" şeklinde geçmektedir. Tevbe: 9/101, 120, Ahzab: 33/60, Munafıkun: 63/8. Bunun yanı sıra Medine; "Haremu'r-Resul", "Beytu'r-Resul", "Daru'1-İman" "Daru's-Sünne", "Daru's-Selam", "Daru's-Selamet", "Daru'1-Feth", "Daru'l-Hicret" gibi isimlerle de anışmıştır.
Ali Bulaç'da "Medine" ile ilgili olarak şunları söyler: "Medine" kelimesi, Arapça'ya Aramice'den geçmiş olup bu dilde bir mahkemenin yetkisi dahilinde kazayı ve daha sonra gelişmiş büyük bir şehri ifade etmektedir. Kaynakların verdiği bilgilere bakılırsa, şehir anlamındaki "Medine" kelimesi, İslâm'dan ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye hicretinden önce de bilinmekteydi. Çünkü müslüman olduktan sonra Peygamber Efendimizin övgüsüne mazhar olan ünlü şair Hassan b. Sabit'in İslâm öncesi yazdığı şiirlerinde hem "Medine" ve hem de "Yesrib" kelimesine rastlanmaktadır. Ancak "Yesrib"in terkedilmesi ve bunun yerine "Medine"nin kullanılması ile bu kelimenin ün kazanması Hz. Peygamber'in Mekke'den hicretinden sonra görülür. Dolayısıyla bu kelimeyi "Şehir veya yerleşik topluluk" anlamında özellikle Hz. Peygamber'in canlandırdığı söylenebilir. Bu da şunu gösteriyor ki, muhtemelen Hz. Peygamber, Yesrib ismini beğenmediği ya da başka isimlerde olduğu gibi bundada şirk unsurları bulduğu için değil, fakat İslâm'ın hicretle birlikte yerleşik hale gelişini simgelemek ve örnek bir yerleşik yaşama modelini vurgulamak için Medine ismini seçmiş va bundan sonra da Yesrib, Medine olmuştur. Kur'an'da çok sayıda ayette isimleri tarihte bilinen şehirlere "Medine, müdün" denilmesi de, kelimenin olumlu ya da olumsuz salt "Şehir, şehirler" manasında kullanıldığını gösterir. Ancak Peygamber'in bu ismi

seçmesinin özel bir anlamı vardır ve İslâm'ın somut ve sosyal bir mekan üzerinde tezahürünü ifade etmektedir.
Netice itibariyle "Din", "Medine", "Medeni" ve "Medeniyet" kelimelerinin aynı kökten geldiklerine bakılırsa, Peygamber Efendimiz'in bu kelimenin semantiğine yüklemeye çalıştığı anlam, insanlara tebliğ edilen dinin, yani İslâmiyet'in eski Yesrib denen mekan parçası üzerinde tezahür etmesi, yaşanabilir hale gelmesi, somutlaşması ve insan hayatının mükemmelleşme yönünde değişmesi olmaktadır. Bu Önemli dinî/beşerî teşebbüsün öncüsü Hz. Peygamber'dir ve bundan dolayı bazı hadis kaynaklarında eski Yesrib "Medinetu'n-Nebî/Peygamber Şehri" ya da "Medinetü't-Tayyibe/Güzel şehir" sıfatını kazanmıştır.
Medine, Hz. Peygamber'in içinde yaşadığı ve İslâm'ın ilk uygulamasını gerçekleştirdiği şehir veya yerleşik topluluk olması bakımından müslümanlar için büyük bir önem taşır. Çünkü Hz. Peygamber ilk İslâmî uygulamanın tarihsel ve evrensel örneklerini bu şehirde vermiştir. Bundan dolayı Buhârî'de Medine'ye, "Hicretin ve sünnetin yurdu" [454] denilmiştir. Medine, Nebevi örf Peygamber örfü'ün gelişip hayat bulduğu yerdir. İnsan ilişkileri, toplumsal hayat, hukuk, ekonomi, siyaset, ahlâk ve her türlü insanı ve sosyal davranış, Medine'de yeni dinin mesajı ve temel ilkeleri doğrultusunda biçim kazanmış, hayata geçirilmiştir. Medine örfünün, Hadisçiler ve Fıkıhçılar gözünde bunca önemli görülmesinin nedeni budur. Bugün de milyonlarca müslüman bu Peygamber şehrine "Medinetü'l Münewere/Nurlandırılmış, Nurlanmış Şehir" demektedir; tabiî tarihte Emevîler gibi bu kutsal şehre "Kirli şehir" diyen fasıklar da görülmüştür.
Kelime daha sonraki dönemlerde gerek etimolojik, gerekse terim anlamıyla İslâm bilginleri tarafından ele alınmış ve kendisine çeşitli anlamlar verilmiştir. Söz gelimi Râgıb el-İsfahânî, yaklaşık bundan bin sene önce yazdığı (ölm. 502 h.) ünlü ıstılah kitabı "Müfredat" ta bu kelimeye yer vermiştir. Demek oluyor ki, kelimenin bizim irfan hayatımıza girişi, batıda önem kazanmasından sonraki bir döneme rastlamıyor. Belki yapılabilecek itirazlar arasında, kelimenin İslâm kaynaklarında yalnızca etimolojik anlamında ele alındığı noktası öne sürülebilir. [455]

89- Allah'ın, Medinelilere Kötülük Etmek İsteyen Kimseleri Eritmesi

1257- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Medine halkına bir kötülük etmek isterse Allah o kimseyi tuzun suda eridiği gibi eritir."[456]

90- Şehirler Feth Edildiği Zaman Medine'de Yaşamaya Teşvik

1258- Süfyân b. Ebi Züheyr (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Yemen diyarı feth olunur. Bunun özerine bir kısım topluluk gelir. Bineklerini koşturup ailelerini ve kendilerine uyan kimseleri yüklenip oraya götürürler. Fakat bilselerdi, Medine, kendileri için daha hayrlıdır. Şam diyarı da feth olunur. Bunun üzerine bir kısım topluluk gelir. Bineklerini koşturup ailelerini ve kendilerine uyan kimseleri yüklenip oraya götürürler. Fakat bilselerdi, Medine, kendileri için daha hayrlıdır. Irak diyarı da feth olunur. Bunun üzerine bir kısım topluluk gelir. Bineklerini koşturup ailelerini ve kendilerine uyan kimseleri yüklenip oraya götürürler. Fakat bilselerdi, Medine, kendileri için daha hayrlıdır" buyururken işittim. [457]

91- Medine Halkının, Onu Terk Edecekleri Zaman Medine'nin Durumu

1259- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i;
"Öyle bir zaman gelecek ki, Medine'de yaşayan kimseler, Medine'yi olanca güzelliğiyle bırakıp gidecekler. Rızkım arayan yırtıcı hayvan ve kuşlardan başka hiçkimse orada kalmayacak. Sonra Müzeyne kabilesinden iki çoban Medine'ye gitmek isteyip koyunlarına seslenecekler. Fakat Medine'yi bomboş bulacaklar. Öyle ki "Seniyyetu'1-Vedâ" Veda Tepe'sine vardıkları zaman bu ikikimse de yüzleri üstü düşerek ölecekler" buyururken işittim.[458]

92- Kabir ile Minber Arasının, Cennet Bahçelerinden Bir Bahçe Olması

1260- Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Evim ile minberimin arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir." [459]

1261- Ebü Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Evim ile minberimin arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de, (cennetteki Kevser) havzımm üzerindedir." [460]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Ravda" bahçe, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe'nin odası ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in minberi arasındadır. 10 metre eninde, 20 metre uzunluğunda olup yüzölçümü 200 metre kareye ulaşır
Hattâbî'ye göre bu mübarek sahada ibadet, sahibini cennete ulaştırır. Minber yakınında ibadet de, cennette Peygamber (s.a.v.)'in havzından içmeye vesile olur.

93- "Uhud Bizi Sever, Biz De Uhud'u Severiz" Hadisi

1262- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Uhud dağına bakıp:
"Doğrusu Uhud, bizi seven bir dağdır. Biz de onu severiz" buyurdu. [461]
Bazı alimlere göre; Resulullah (s.a.v.), bu hadisle, Medine'ye ve Medinelilere olan sevgisini veya Medine'nin bir parçası sayılan Uhud dağına olan sevgisini ifade etmektedir. Dolayısıyla sevgi ve nefret gibi kavramların Uhud dağına hakikat olarak değil, ancak onun yakınında yaşayan Hz. Peygamber (s.a.v.) ile sahabeye kinaye olmak üzere onları övdüğü ifade etmektedir.
Ayrıca dağı sevme olayı, gerçek olup Allah ona temyiz ve idrak vermiş, o da bu sayede bizi sevmektedir. Çünkü Kur'an'ın bir çok yerinde canlı-cansız varlıkların Allah'ı teşbih ettiği ve Sünnette ise Resulullah (s.a.v.)'in avucunda taşların teşbih etmesi, Mescitteki kuru hurma kütüğünün inlemesi gibi bir çok haller geçmektedir. Fiziki çevre ile insan arasında bir ilişki olduğu zaten bilinen bir gerçektir. Şu halde Uhud dağının, Resulullah (s.a.v.)'e karşı sevgi beslemesi, yadırganmaması gereken bir husustur.

94- Mekke ile Medine'nin İki Mescidinde Namaz Kılmanın Fazileti

1263- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram dışında diğer mescidlerde kılınan bir namazdan bin kat daha hayrlıdır." [462]

Açıklama:

Hadis, Medine'deki "Mescid-i Nebevi"de kılınan bir namazın, Mescid-i Haram hariç diğer mescitlerde kılınan bir namazdan fazilet bakımından daha hayrlı olduğunu belirtmek suretiyle "Mescid-i Nebevi'nin faziletine işaret etmektedir. Çünkü bu mescit, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile muhacirler, Medine'ye hicret ettikten sonra tüm müslümanların katkılarıyla yapılmıştır. Bu mescit, müslümanların hem ibadet yeri, hem savaş kararlarının verildiği yer, hem eğitim-öğretim verilen bir yer olma özelliğini taşımaktadır.

95- Üç Mescid Dışında Bir Mescidi Ziyaret için Yola Çıkılmaması

1264- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Binekler ancak üç Mescid için yolculuğa çıkarılır:

1- *Benim şu mescidim,*
2- *Mescid-i Haram,*
3- *Mescid-i Aksa."* [463]
Mescid-i Haram'dan maksat, Harem-i Şerifin tamamıdır.
Mescid-i Aksa: Kudüs'teki mescittir. Bu mescit, Kabe'den ya mesafe yada zaman itibariyle uzak olduğu için ona "En uzak" manasına gelen "Aksa" sıfatı verilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.), Kabe'ye döndürülünceye kadar namazlarını buraya doğru yönelerek kılmıştır.
Bu hadis, bu üç mescidin faziletine işaret etmektedir.

96- Takva Üzerine Kurulan Mescidin, Peygamber (s.a.v.)'in Medine'deki Mescidi Olduğu Meselesi

1265- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hanımlarından birinin evinde bulunduğu bir sırada onun yanına girdim. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Takva üzerine üzerine kurulan Mescid, iki mescidden hangisidir?" diye sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), bir avuç çakıl taşı alıp onlara yere attı. Sonra Medine Mescidini kast ederek:
"O, sizin şu mescidinizdir" buyurdu. [464]

Açıklama:

Bu hadiste açıklanması istenen mescit, Tevbe: 9/108. ayetinde zikredilen mescittir. Bu ayette bahsedilen mescidin; "Küba mescidi" mi, yoksa "Mescid-i Nebevi" mi olduğu hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu hadis, ayette sözkonusu edilen mescidin; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'deki mescidi olduğunu belirtmektedir.

97- Küba Mescidi'nin Ve Bu Mescidde Kılınan Namaz ile Onu Ziyaret Etmenin Fazileti

1266- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Küba Mescidi'ne bazen binekli olarak ve bazen de yaya olarak gelir, içerisinde iki rekat namaz kılardı." [465]

1267- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Ömer, her Cumartesi günü Küba Mescidine'gelip:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'i, her Cumartesi günü buraya gelirken gördüm" demiştir. [466]

Açıklama:

Küba, Medine'nin güneyinde bulunan bir banliyödür. Küba mescidi, Hz, Peygamber (s.a.v.)'in hicreti esnasında Küba'ya vardığında yaptığı mescidin adıdır. Resulullah (s.a.v.), Küba'da, Külsüm b. Hedm'in evinde misafir olarak kalmıştır. Külsüm b. Hedm'in hurmalarını kuruttuğu yerde işte bu Küba mescidini inşa etmiştir.
Urve'den gelen bir rivayete göre Küba mescidi'nin eski yüzölçümü, uzunluğu ve eni eşit olmak kaydıyla 66 zira' idi. Hz. Osman döneminde orası genişletilmiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cumartesi günleri Küba'ya gitmesinin sebebi; Küba halkı Cuma günleri Cuma namazı için Medine'ye gelirdi. Bu nedenle de Cuma günieri orası ıssız kalırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) cumartesi günü orayı ziyaret etmekle bu garipliği gidermiş oluyor ve oradaki halkın gönlünü kazanmış oluyordu.

16. NİKAH BÖLÜMÜ

Nikâh evlenme kelimesi, sözlükte; birleştirmek, katmak, evlenmek akdi ve cinsel ilişki gibi çeşitli manalara gelmektedir.
Terim olarak ise, şer'an nikahianmalarında bir engel bulunmayan bir erkek ile bir kadının birbirlerinden istifade etmek arzusuyla yaptıkları sözleşmeye denir.
Nikah, karı-koca arasında birlikte yaşamaya ve karşılıklı yardımlaşmaya imkan veren ve taraflara karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir sözleşmedir. Bu sözleşme, her şeyden önce birbirleriyle evlenmeleri dinen ve hukuken mümkün olan iki kişi arasında ve iki şahit huzurunda yapılır.
Şahitlerin mevcudiyeti, bu sözleşmeye açıklık kazandırmak ve evlilik ilişkisini etrafa duyurma hedefine yöneliktir.

1- Cinsel İlişkiye Karşı Aşırı İstekli Olup Nikah Masraflarını Bulabilen Kimseye, Evlenmenin Müstehab Olması Ve Masrafları Bulamayan Kimsenin ise Oruç Tutması

1268- Alkame b. Kays'tan rivayet edilmiştir:
"Mina'da, Abdullah İbn Mes'ud ile birlikte yürüyordum. Derken ona Osman b. Affân rastladı ve onunla konuşmaya başladı. Osman, ona:
"Ey Ebu Abdurrahman! Seni genç bakire bir kadınla evlendirsek! Olur ki, sana geçmiş zamanından kaybettiğin bazı şeyleri, sana seri hatırlatır" dedi. Bunun üzerine Abdullah İbn Mes'ud:
"Sen böyle dedinse de, Resulullah (s.a.v.)'in, bize:
"Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa, hemen evlensin. Çünkü evlilik, gözü harama daha çok kapattırıcı, namusu daha çok koruyucudur. Sizden kimin evlenmeye qücü yetmiyorsa, o da, oruca devam etsin. Çünkü oruç, o kimse için, hayalarım kesmek gibidir" buyurdu. [467]

Açıklama:

Hadisin ifadesine göre; Alkame, Mina'da Abdullah İbn Mes'ud ile birlikte gezinirken Hz. Osman'a rastlamışlar. Hz. Osman, Abdullah İbn Mes'ud'un, bakımsız ve perişan halini görünce, bekar olması hasebiyle bu duruma düştüğüne hükmetmiş olsa gerektir ki, ona evlenmesini teklif etmek maksadıyla kendisiyle baş başa konuşmak istediğini söylemiş, Abdullah İbn Mes'ud'da onun bu teklifini kabul etmişti.
Abdullah İbn Mes'ud, Hz. Osman ile biraz konuştuktan sonra onun, kendisiyle özel olarak daha fazla konuşma ihtiyacı duymadığını anlayınca, biraz ileride beklemekte olan Alkame'yi yanlarına çağırmıştı. Alkame, yanlarına vardığı sırada Hz. Osman, konuşmasına devam ederek Abdullah İbn Mes'ud'a bakire genç bir kızla evlenmesinin çok uygun olacağını söylemekteydi. Sözlerini bitirince, Abdullah İbn Mes'ud, Alkame'ye, Resululah (s.a.v.)'in bu konudaki sözlerini aktarmıştır.
Ebu Abdurrahman, Abdullah İbn Mes'ud'un künyesidir.
Hadisin metninde geçen "Bâe" kelimesiyle, ne kast edildiği, alimler arasında tartışma konusu olmuştur.
Bazılarına göre, bununla; nikâh masraflan ve bazılanna göre ise, cinsel arzu ile kudrettir. Yalnız sonuç itibariyle iki görüş arasında köklü bir ayrılık yoktur. Neticeleri aynıdır.
Hadisin metninde geçen "Vicâ" kelimesi; bazılarına göre, hayalann çıkarılması ve bazılarına göre ise hayaları burmak anlamındadır. Resulullah (s.a.v.), bu kelimeyi, oruca teşvik etmek için söylemiştir.
Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; evlenmenin şer'i hükmü içinde bulunan şartlar, duruma göre değişir. Şöyle ki:
1- Şehevi arzularının galebe çalması sebebiyle, evlenmediği takdirde zinaya düşeceğine ^sinlikle inanan bir kimsenin evlenmesi farzdır.
2- Evlenmediği takdirde zinaya düşeceğinden korkan, kendini harama bakmaktan yada başka bir şekilde kendi tatmin etmekten kendini alıkoyamayan kimsenin evlenmesi vaciptir.
3- Zinadan, farz veya sünnetleri terk etme gibi tehlikelere den emin olduğu halde aynı zamanda evlenme masraflarını temin edebilen ve cinsel kudrete saghip olan bir kimsenin evlenmesi ise sünnet-i müekkededir.

4- Aşın bir cinsel arzuya sahip olmadığı için zinaya düşme tehlikesi bulunmayan, nikâh sünnetini işlemek gibi bir niyeti de olmayan, fakat sadece cinsel arzusunun tatmin etmek isteyen bir kimsenin evlenmesi ise mubahtır. Bu maksatla yaptığı evlilikten dolayı sevaba da erişir. Çünkü şehevi arzusunu meşru yoldan tatmin etmiş olur.
5- Evlendiği takdirde aile hukukuna riayet edemeyeceğini kesinlikle bilen bir kimsenin evlenmesi haramdır.
6- Aile hukukuna riayet edemeyeceğinden korkan bir kimsenin evlenmesi ise mekruhtur.
Bu hadisten şu sonuçlar çıkarılabilir:
1- Bir kimsenin evlenmesinde fayda gördüğü bir arkadaşını evlenmeye teşvik etmesi müstehabtır.
2- Kişinin evlenme için bakire bir hanımı tercih etmesi müstehabtır.
3- Cinsel kudrete sahip olduğu halde evlenme masraflarını teminden aciz olan kimsenin evlenmeyi bırakıp oruca devam etmesi gerekir.
4- Nefsi kendisini evlenmeye zorlayan ve evlenme masraflarına da gücü yeten kimsenin, hemen evlenmesi müstehabtır.
5- Hattâbî, bu hadisi delil getirerek; şehveti dindirmek için geçici olarak ilaç kullanmanın caiz olduğunu belirtmiştir.
6- Oruç, şehveti kırar.
7- Gözü haramdan koruyacak, iffet ve namusun muhafazasına yarayacak yollara başvurmak teşvik edilmiştir.
1- Sen doğru söylüyorsun, zaten Resulullah (s.a.v.)'de bizleri evlenmeye teşvik etmişti.
2- Sen böyle diyorsun, ama evlenme teklifi gençlere yapılmalıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v.), gençleri evlenmeye teşvik ederdi. Fakat benim evlenmeye ihtyacım yoktur.

1269- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden birkaç kişi, Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarına onun evde gizlice yaptığı nafile ibadetini sormuşlar.
Aldıkları cevap karşılığında kendilerinin az ibadette bulunduğunu düşünerek bunlardan birisi:
"Kadınlarla evlenmeyeceğim!" dedi. Birisi:
"Et yemeyeceğim!" dedi. Birisi de:
"Döşekte uyumayacağım!" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) Allah'a hamd etti, O'na övgüde bulunup:
"Bazı kimselere ne oluyor ki, şöyle şöyle diyorlar. Fakat buna rağmen hem oruç tutarım, hem iftar ederim, hem namaz kılarım, hem uyurum ve hem kadınlarla da evlenirim. İşte bu, benim sünnetîmdir. Buna göre her kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir" buyurdu. [468]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Feth: 48/2'de geçmiş ve gelecek bütün günahlarının affedilmesi üzerine, Hz. Ali, Abdullah b. Amr ve Osman b. Ma'zun oluşan bir grup müslüman, Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının odalarına gelerek Resulullah (s.a.v.)'in ibadetinin ne şekilde olduğunu sorarlar. Bunlar, Peygamber (s.a.v.)'in az ibadet ettiğini öğrenince kendilerinin çokça ibadet etmekle bu garantiye sahip olabileceklerini düşünerek her biri "Gündüzleri hep oruç tutmak", "Her gece namaz kılmak" ve "Hiç kadınlarla evlenmemek" üzere karara vanrlar. Bunu duyan Peygamber (s.a.v.) onlara, amelde orta yolu takip etmelerini belirtir. Çünkü İbadet, sadece mağfiret olmak için yapılmayıp kulluğun gereği olarak yapılır. Bunu da, "Allah'tan en çok korkanınız ve yasaklarından en fazla kaçınanınız benim" ifadesiyle söylemiştir.
"Benden değildir" ifadesi; Peygamber (s.a.v.)'in ortaya koyduğu amelin üstünde bir dindarlığın ve farklı bir ibadet hayatının olamayacağını belirtmektedir. Fazlasını yapmak isteyen kimse ancak Peygamber (s.a.v.)'in sünnetinde gelen adab çerçevesinde yapmalıdır. Yoksa bu hitapla karşı karşıya kalır. Dolayısıyla oruç tutmaya güç kazanmak için yemek yemeye, gece kalkmaya takat getirmek için uyumaya, şehveti kırıp nefsin isteklerini sağlama almak ve nesli çoğaltmak için evlenmeye gerek vardır.
"Benden değildir" ifadesinden maksadın; fan, nafile gibi bütün ameli ve itikadı kapsadığı gibi, Peygamber (s.a.v.)'e muhalefet etmekle, kendi yaptığı ibadetin, onun yaptığından daha üstün ve daha İyi olduğunu göstermek isteyen kimsenin dinden çıkacağı belirtilmiştir.
1270- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Osman b. Maz'un'un, kadınlardan uzak durup evlenmeme isteğini geri çevirdi. Eğer ona izin verseydi, biz de hadım olurduk." [469]

Açıklama:

Erkeğin kadınla ve kadının da erkekle tamamen ilişkilerini kesip ayn bir hayat yaşaması İslam'da yoktur. Böyle bir davranış şekli Hıristiyanlarda olup buna da ruhbanlık denilmektedir. Dolayısıyla İslam dini, insanlığa en adil bir hayat tarzı ve yaşama biçimi getirmiştir.

2- Bir Kadın Görüp De Onda Gözü Kalan Kimsenin, Hanımına Gelip Onunla Cinsel İlişkide Bulunmasının Mendub Olması

1271- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu kadın, (bazen) şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider. Sizden birisi bîr kadın gördüğünde hemen ailesine gelsin. Çünkü bu, o kimsenin nefsinde olan şeyi giderir." [470]

Açıklama:

Hadiste, fettan kadınlarla karşılaşıp da fitneye düşme tehlikesine maruz kalan kimselerin hemen o anda oradan uzaklaşarak evine gitmesi ve nefsinin arzusunu helal yollarla tatmin etmesi emredilme ktedir.
Kur'an bu konuda erkeğin kadına olan durumunu belirleme hususunda şu ifadelere yer vermektedir:
"Mümin erkeklere, gözlerini harama dikmemelerini, ırzlarını da koru Muhammed Accac el-Hatîblarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.[471]
Kadınların erkeklere karşı olması gereken tutumu ise şöyle belirtilmektedir:
"Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini harama bakmaktan korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinet-lerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine kadar örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları mümin kadınlar, ellerinin altında bulunanlar köleleri, erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler. Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz." [472]

3- Mut'a Nikahı Ve Bu Nikahın; Önce Serbest Kılınıp Sonra Yürürlükten Kaldırılması, Sonra Tekrar Serbest Bırakılıp Yeniden Yürürlükten Kaldırılması Ve Haram Kılınmasının Kıyamet Gününe Kadar Devam Etmesi

1272- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte gazaya çıkmıştık. Yanımızda kadınlarımız yoktu. Şehvetimize hakim zorlanınca, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Hayalarımızı çıkarfıp hadım olsak mı?" diye sorduk.
Resulullah (s.a.v.), bize bunu yasakladı. Bundan sonra bir elbise karşılığında bir kadınla belirli bir süreye kadar evlenmemize izin verdi.
Daha sonra Abdullah İbn Mes'ud,
"Ey İman edenler! Allah size helal kıldığı temiz şeyleri haram kılmayınız ve haddi aşmayınız. Doğrusu Allah, haddi aşan kimseleri sevmez" [473] ayetini okudu. [474]

Açıklama:

Mut'a nikâhı, muvakkat bir zaman için iki tarafın razı olduğu bir ücret karşılığında kadın kiralamaktır. Bu, bir nikâh değildir. Çünkü nikâh, çiftlerin bütün hayatı beraber yaşamak üzere bir aile yuvası kurmalarıdır. Mut'a da, nikâh da, İki tarafın rızâsına uygun birer akid olmakla beraber mut'a muvakkatlik, nikâh devamlılık vasıflarıyla biribirinden ayrılır. Mut'a da ta'yîn olunan bedel, âdi bir karşılık mahiyetinde olduğu halde nikâhdaki mehr, gayet şerefli ve hiçbir akidde bulunmayan bir asalet ifâde eder.
Mut'a câhiliyet devrinde muteber ve yaygın olan hatta kendisine birtakım aile haklan terettüb eden bir nikâh nev'i idi. İslâm'ın zuhurundan sonra bazı gazalarda gazilerin zina yapmalarını önlemek için geçici olarak, muvakkaten müsâde edilmiştir. Mut'a nikâhının mubah kılındığı hakkındaki bu hadis, daha başka sahâbîler tarafından da rivayet edilmiştir. Bütün bu rivayetlerde bunun yerleşik hayat vaktine ait bir ruhsat olduğuna dâir bir kayıt ve işaret yoktur. Hepsi gaza seferlerine ve zaruret zamanlarına âit olmak üzere rivayet olunmuştur. Bu ruhsat, İslâm'da sadece harp ve cihâd zaruretine tahsis olunmuştu. Mut'a nikâhının İslâm'da, ölü eti ve diğer haramlann zaruretten dolayı yenmesine cevaz verilmesi gibi cevaz verildiği, sonra nesh olunup kaldırıldığı, haramlığının ebedî olduğu hususlarında ittifak edilmiştir.
Mut'a nikâhının harâmlığı hakkında yalnız Şia mezhebi muhalefet etmiştir. Onlar bunu hazarda da meşru görür, tatbik ederler. [475]

1273- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.) ile Ebu Bekr döneminde bir avuç kuru hurma ve un karşılığında birkaç günlüğüne mut'a yapardık. Öyle ki Ömer, Amr b. Hureys olayında mut'a nikahını yasakladı." [476]

Açıklama:

Hz. Ömer, Amr b. Hureys'in hiçbir zaruret yokken mut'a nikahı talebini red etmişti. Hz. Ömer'in mut'a nikahını yasaklaması hususundaki dayanağı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de bunu yasaklamış olmasıdır.

1274- Rebî' b. Sebre yoluyla babası Sebre'den rivayet etmiştir:
"Babası Sebre, Mekke'nin fethinde Resulullah (s.a.v.) ile birlikte gaza edip demiş ki: Orada onbeş gece -yani geceleri de sayılırsa otuz gün- kaldık. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bize kadınlarla mut'a yapmak için izin verdi. Derken kavmimden bir kimseyle birlikte dışarı çıktım. Ben ondan daha güzeldim. Arkadaşım çirkin suratlı ve küçük cüsseliye yakın bir kimseydi. Her birimizin yanında bir kaftan vardı. Fakat benim kaftanım eski, amcaoğlunun kaftanı ise yeni ve güzeldi. Mekke'nin alt tarafına yada üst tarafına vardığımız zaman bize dişi deve gibi uzun boyunlu genç bir dilber kadın rastladı. Ona:
"Bizden birisinin seninle mût'a nikahı yapmasını arzu eder misin?" diye sorduk.
Kadın:
"Ne verirsiniz?" dedi. Derhal ikimiz de kaftanını yere açtı. Genç kadın her iki erkeğe bakmaya başladı. Arkadaşım kadının yanıbaşına baktığını görünce:
"Bunun kaftanı eskidir. Benim kaftanım ise yeni ve güzel" dedi. Genç kadın ise iki veya üç defa bana işaret ederek:
"Onun kaftanının zararı yok" dedi.
Sonra o genç kadınla mût'a nikahı yaptım. Resulullah (s.a.v.), mût'a nikahını haram kılıncaya kadar genç kadının yanından dışarı çıkmadım. [477]
İbn Atiyye'ye göre; Mut'a, bir kimsenin iki şâhid huzurunda kadının velisinin izni ile belirli bir süre için ve veraset hakkı olmamak üzere aralarında kararlaştırdıkları bir mehir karşılığında bir kadınla evlenmesidir. Tayin edilen süre bitince kadın gider adam onu yanında tutamaz. Sadece ondan iddetini beklemesini isteyebilir. Çünkü bu nikâhdan doğacak çocuk kendisinindir. Artık iddet sonunda kadının hâmile olmadığı ortaya çıkarca, kadın istediği kimseyle evlenebilir. [478]
Konuyla ilgili hadislerden anlaşıldığı üzere; hicretin 7. yılı Hayber savaşında, 8. yılı Mekke'nin fethi seferinde ve 10. yılı Veda haccı sırasında Peygamber (s.a.v.) gazilerin zina yapmalarını önlemek için geçici olarak önce Mut'a nikahına ruhsat vermiş ve hemen sonra da bunu yasaklamıştır. Böylece haramlığı devam edegelmiştir.

1275- Urve İbnu'z-Zübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah b. Zübeyr, Mekke'de ayağa kalkıp bir kimseye yani Abdullah İbn Abbâs'm mut'a nikahını caiz görmesinden doiayı ona dolaylı olarak laf dokundurarak:
Bir takım insanlar var ki, Allah onların gözlerini kör ettiği gibi kalplerini de kör etmiştir. Bunlar, mut'a nikahına fetva vermektedirler' dedi. Bunun üzerine kendisine dolaylı olarak laf dokundurulan Abdullah İbn Abbâs, halife olan Abdullah İbn Zübeyr'e seslenerek:
"Sen gerçekten kaba-saba bir adamsın. Ömrüme yemin ederim ki, mût'a nikahı, muttakilerin imamı zamanında yapılıyordu" dedi.
Abdullah İbn Abbâs, bununla, Resulullah (s.a.v.)'i kasdediyordu. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr, ona:
"Öyleyse sen kendi nefsinle bir dene. Vallahi, eğer sen bu mut'a nikahını yaparsan seni taşlarınla recm ederim" diye karşılık verdi.
İbn Şihâb der ki: Bana, Halid b. Muhacir b. Seyfullah haber verdi ki:
"Kendisi bir kimsenin/Abdullah İbn Abbâs'ın yanında oturuyordu. Derken o kimseye bir adam gelip mût'a nikahı hususunda fetva istedi. O da mût'a yapmasını emretti. Bunun üzerine İbn Ebî Amra el-Ensârî, ona:
"Ağır ol!" dedi. Fetva veren kimse:
"Ne o? Vallahi, mut'a nikahı, muttakilerin imamı olan Resulullah zamanında yapılmıştır" diye cevap verdi, İbn Ebî Amra:
"Mût'a nikahı, İslâm'ın ilk zamanlarında zor durumda kalan kimseler için: ölmüş hayvan, kan ve domuz etinde olduğu gibi bir ruhsat olmak üzere meşru kılınmıştı. Sonra Allah, dînini sağlamlaştırdı ve mut'a nikahını yasakladı" dedi.
İbn Şihâb der ki: Bana, Rebî' b. Sebre el-Cühenî haber verdi ki:
"Babası Sebre şunu söyledi: Ben, Resulullah (s.a.v.) zamanında iki kırmızı kaftan karşılığında Amir oğulları kabilesinden bir kadınla mût'a nikahı yapmıştım. Sonra Resululîah (s.a.v.) bize mût'a nikahını yasakladı.
İbn İhâb:
"Ben, Rebî b. Sebre'yi, bunu, Ömer b. Abdulazîz'e anlatırken oturduğum yerden dinledim" dedi. [479]
Mut'a nikahının mubah olup olmadığı konusundaki ihtilâf ancak Hz. Ömer'in hilafetinin son yıllarına kadar devam etmiştir. Hz. Ömer halifeliğinin son yıllarında bu nikâhın Resulullah (s.a.v.) tarafından yasak edildiğini kesin bir dille ifâde etmiş, ondan sonra da Abdullah İbn Abbâs'ın dışında o devirde yaşayan alimler mut'a nikâhının haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Abdullah İbn Abbâs'ın bu görüşünden döndüğüne dâir de Tirmizî'nin "Sünen"inde şöyle bir rivayet vardır:
"Abdullah İbn Abbas der ki:
"Mut'a nikahı, İslâmiyetin başlangıcında vardı ve bir erkek, yabancısı olduğu bir beldeye varınca orada bir kadınla evlenir, kadın onun eşyasını korur ve elbisesini onarırdı. Neticede bu,
"Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu cariyeleri hariç. Bunlarla ilişkilerden dolayı kınanmış değillerdir" [480] âyeti inince kaldırıldı.
Abdullah İbn Abbas:
"Artık o iki cinsel organdan karısı ile cariyesinin cinsel organlarından başka her cinsel organ haramdır" dedi. [481] Yalnız bu hadis, senedinde Musa b. Lubeyde olduğu için zayıf kabul edilmiştir.
İmam Tirmizî, bu konuda şöyle der:
"Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinin ve sonraki ilim adamlarının uygulaması bu hadis üzeredir. Abdullah İbn Abbas'tan bir ruhsat rivayet edilmişse de Resulullah (s.a.v.)'den naklen mut'a nikahın hükmü kendisine bildirilince bu konudaki görüşünden dönmüştür. İlim adamlarımızın çoğu, mut'a nikahının haram olduğu üzerinde mutabıktır. Süfyân es-Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın görüşü budur. [482]
Her ne kadar Abdullah İbn Abbas'ın mut'a nikâhının mubah olduğu görüşünden döndüğüne dâir Tirmizî'nin rivayet ettiği hadis zayıf ise de, Hattabî'nin Said b. Cübeyr'den naklen rivayet ettiği şu hadis, bunu takviye etmektedir:
"Ben, Abdullah İbn Abbâs'a:
"Senin fetvan aldı yürüdü ve onunla ilgili olarak şâirler şiir söylemeye başladı" dedim. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbas:
"Vallahi, ben, böyle bir fetva vermedim. Mut'a nikahı, leş gibidir, Sadece zaruret hâlinde kalanlar için helâldir" dedi."
Nitekim Hattabî'nin naklettiği bu hadis, Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir. Beyhakî'nin rivayetinin sonunda: "O ancak leş, kan ve domuz

eti gibidir" şeklinde bir cümle bulunmaktadır.
Bazı kimseler "Mut'a nikahının Peygamber (s.a.v.) tarafından haram kılındığına dair rivayetler zannîdir, kesin bir hüküm zannî delillerle neshedilemez" diyorlarsa da bu söz bir iddiadan öte gidemez. Çünkü iddia edildiği gibi mut'anın Kur'an-ı Kerimle helâl kılındığı kabul edilse bile onu helâl kılan âyetin sübûtu kat'i olmakla birlikte iki cihetten delâleti zannîdir:
1- Çünkü âyet-i kerimedeki "İstimta" [483] kelimesi, mut'a nikâhı anlamına gelebileceği gibi, sahih nikâhla kadından faydalanma anlamına da gelebilir.
Onların delil diye gösterdikleri âyetin lâfzı umûm genellik ifâde etmektedir, dolayısıyla delâleti zannîdir. Tirmizî'nin rivayet ettiği hadiste Abdullah İbn Abbas'ın: "Mut'a, İslâm'ın başlangıcında vardı. Neticede bu, *"Ancak eşleri ve ellerinin sahip oîduğu cariyeleri hariç"* [484] âyet-i kerimesi inince kaldırıldığı, artık bu ik kadının cinsel organından başka her cinsel organ haramdır" demesi ise, mut'anın mubah olmadığını kesinlikle ifâde etmektedir. Rivayete göre İmam Ali de:
"Peygamberimiz kadınları mut'a usûlü nikâhlamayı nehyetti. Bu önceleri kadın bulamayanlar içindi, sonradan kadın ve erkek arasındaki miras iddet, talak, nikâh hükümleri inince mut'a adeti neshediîdi" buyurmuştur. [485]

4- Bir Kadını, Halası Yada Teyzesıyle Bir Nikah Altında Toplamanın Haram Olması

1276- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kadınla halası ve yine bir kadınla teyzesi bir nikah altında toplanmaz." [486]

Açıklama:

İslam hukukunda, kendileriyle evlenmenin yasak olduğu kimseler, Nisa: 4/22, 24 ayetleri ile sünnette şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1- Sürekli Haram Olanlar:

a- Nesep kan akrabalığı sebebiyle nikâhları haram olanlar. Bunlar; anneler, kızlar, kız kardeşler, erkek ve kız kardeşlerin kızları, hala, teyze.
b- Sıhriyet damat olma sebebiyle nikahlan haram olanlar. Bunlar; kayı valide, üvey kız, gelin, üvey anneler, c. Süt Emmek suretiyle Nikâhları haram olanlar. Bunlar ise; süt anne, süt kızkardeş.

2- Geçici Olarak Haram Olan Kadınlar:

a- Bir kişinin, dörtten fazla kadını bir nikâh altında toplaması. Buna göre dört kadınla evli olan kimse, beşinciyle evlenemez.
b- Baş-kalannın hakkı sebebiyle nikâhı haram olan kadınlar. Bu nedenle bir kimsenin, başka birisinin nikâhı altında bulunan kadını nikâhlayamaz.
c- Üç Talâk sebebiyle nikâhlanmaları haram olan kadınlar.
d- Şirk yada din farkı sebebiyle nikâhlanmaları haram olan kadınlar.
e- İddeti bitmesi sebebiyle nikâhlanmalan haram olan kadınlar.
f- Birbirinin mahremi olması sebebiyle nikâhlanmaları haram olan kadınlar. Buna göre iki kız kardeşi yada bir kadını nesep ve süt emme yönünden halası veya teyzesini aynı nikâh altında birleştiremez.
İki kızkardeşin, aynı nikâh altında birleştirilemeyeceği, ayetle sabittir. Fakat bir kadının, hala ve teyzesiyle aynı nikâh altında bir araya gelemeyeceği ise sünnetle sabittir.

1277- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bir kadının, halası yada teyzesinin üzerine nikahlanmasını veya bir kadının, kız kardeşinin kabında olanı boşaltmak için onun boşanmasını istemesini yasaklamıştır. Çünkü şanı yüce olan Allah, onun rızkını verir. [487]
"Bir kadın, kız kardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasını isteyemez" ifadesinden maksat; yabancı bir kadının, bir erkeğe hanımını boşattırarak onunla kendisinin evlenmek istemesi ve o kadının nafaka gibi şeylerinden kendisinin faydalanmak istemesidir. Dolayısıyla bu mana mecazen; "Kabını boşaltmak" şeklinde ifade edilmiştir.

5- İhramlı Kimsenin, Nikahlanm Asının Haram Olması Ve Dünür Yollamasının ise Mekruh Olması

1278- Nubeyh b. Vehb'den rivayet edilmiştir:
"Ömer b. Ubeyduliah, Talha b. Ömer'e, Şeybe b. Cübeyr'in kızıyla evlendirmek istedi. O sırada hac emiri olan Ebân b. Osman'ın nikahta bulunması için ona haber yolladı. Bunun üzerine Ebân şöyle dedi:
"Ben, Osman b. Affân'ı: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"İhramh olan kimse, evlenemez ve dünürcü de gönderemez" buyururken işittim" dedi. [488]

1279- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.) ihramlıyken Meymûne'yle evlendi. [489]
1280- Meymûne binti'I-Hâris (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Meymûne'y'e ihramsızken evlendi." [490]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in evlendiği son eşi, Meymûne'dir. Resulullah (s.a.vj, Umretu'l-Kaza'yı yaptıktan sonra Mekke'de yaptığı evlenmedir. Fakat kesin olarak ne zaman evlendiği hususunda görüş ayrılığı vardır.
Meymûne'nin asıl adı, Berre İdi. Resulullah (s.a.v.), onunla evlendikten sonra onun ismini "Meymûne" diye değiştirdi.
Resulullah (s.a.v.)'in, Meymûne ile ihramlı mı, yoksa ihramsız mı olarak evlendiği hususunda görüş ayrılığı vardır.
Abdullah İbn Abbâs hadisi, Hz. Osman'dan "İhramlı kimse; evlenemez, evlendiremez ve dünürlük yapamaz" [491] şeklinde gelen hadisle çelişmektedir.
Hafız İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1447), Teth'de der ki:
"Abdullah İbn Abbâs hadisi ile Hz. Osman hadisinin arası birleştirilebilinir. Fakat Abdullah İbn Abbâs hadisi, mücmeldir. Bununla birlikte ihramlı iken evlenme durumu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in özelliklerindendir."
İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de şöyle der:
"Bu konudaki rivayetler birbirinden farklıdır. Fakat (doğru olan) rivayet; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Meymûne ile, ihramsız iken evlenmesi şeklindedir. İhramsız iken evlenmesi ile ilgili rivayetler, çeşitli yollardan gelmiştir. Yalnız Abdullah İbn Abbâs hadisinin İsnadı da, sahihtir. Fakat bir kişinin yanılma ihtimali, çoğunluğun yanılma ihtimaline göre daha fazla olur. İhramlı kimsenin nikâhını geçersiz kılma ile İlgili Hz. Osman hadisi ise, sahih olup güvenilirdir.
Resulullah (s.a.v.)'in, ihramlıyken Meymûne ile evlendiğine dair rivayet, Abdullah İbn Abbâs'a dayanmaktadır.
"İçlerinde İmam Mâlik, İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in de bulunduğu cumhur-u ulemaya göre; ihramlı bir kimsenin nikâhlanması veya başkalarını nikahlaması helal değildir. Bunlar bu konuda;
"İhramlı kimse; evlenemez, evlendiremez ve dünürlük yapamaz" hadisini esas almışlardır.
Hanefiler, ihramlının nikâh akdi yapmasının caiz olduğunu belirtmişlerdir, Hanefiler, bu konuda ihramlının nikâh akdini değil de cinsel ilişkiyi söz konusu etmişlerdir.
Bazı alimler de, bu ihtilafı çözüme şöyle ulaştırmaktadır: Resulullah (s.a.v.), hicri 7. yılın Zilkade ayında Umretu'1-Kaza için Mekke'ye giderken "Şerif" denilen yerde Meymûne'yle ihramlı olarak nikâh akdi yapmış, dönüşte ihramdan çıkmış oîarak yine "Şerif"te gerdeğe girmişti.

6- Din Kardeşi İzin Vermedikçe Yada Vazgeçmedikçe Onun Dünürlüğü Üzerine Dünür Göndermenin Haram Olması

1281- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse din kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Dîn kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür de göndermesin. Ancak din kardeşinin, kendisine izin verirse o başka." [492]

Açıklama:

Hadis; bîr kimsenin, bir kadın ile olan dünürlüğünü bitirmediği müddetçe, diğer bir kimsenin o kadına dünürlükte bulunmasını yasaklamaktadır.
Satış üzerine satıştan maksat; alıcı ile saha arasında anlaşma yapılıp tam alışveriş biterken bir başkasının araya girerek fiyatı artırmasıdır. Anlaşmayı bozduğu için bu hareket, yasaklanmıştır. Yalnız satıcı malını müşteriye arz ettikten sonra henüz anlaşmaya yapılmadan önce bir müşterinin araya girerek o mala fazla fiyat vermesinde bir sakınca yoktur.

7- Şiğar (Değiş-Tokuş Yoluyla Yapılan) Nikahın Haram Kılınması Ve Batıl Olması

1282- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Şiğâr'ı yasaklamıştır. Şiğâr; aralarında mehir olmamak üzere bir kimsenin, kızını başkasına, o da kızını kendisine vermek şartıyla evlendirmesidir." [493]

1283- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İslam'da şiğâr yoktur." [494]

Açıklama:

Şiğâr kelimesi, sözlükte; "Kaldırmak" ve "Boşalmak" gibi manalara gelmektedir. Terim olarak ise; karşılıklı değiş tokuş yapmak suretiyle mehirsiz evlenmek demektir. Bir başka İfadeyle; İki erkeğin, kızlannı yada velisi olduğu kadınları her biri diğerinin mehri olmak üzere biribirlerine vererek evlenmelerine "Şiğâr" denir.
Bu tür evlenmelerde mehir hakkı kaldırıldığı için böyle evlenmeye "Kaldırma" anlamında "Şiğâr" isimi verilmiştir. Yine bu tür nikâhlarda kadın mehirden boşaltıldığı için böyle bir nikâha "Şiğar" ismi verilmiştir.
Yalnız şiğâr yoluyla yapılan evlenmenin sahih olup olmadığı meselesi, alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Cumhura göre, bu tür bir evlenme batıldır.
Hanefiler; mehri, nikâhın şartı veya rüknü kabul etmedikleri için, bu nikâhın Nisa: 4/3 ayetinin genel hükmü içerisine girdiği için ve nikâhdan sonra erkeğin kadına mehr-i misil Ödemesi hâlinde bu nikâhın geçerli olduğunu ileri sürmüşlerse de, Hanefi alimlerinden Ebu'l-Hasan es-Sindî bu konuda "İslam'da şiğâr yoktur" [495] hadisini delil getirerek bu tür bir nikâhın batıl olduğunu belirtmiştir. Çünkü böyle bir nikâh, hiç akd edilmemiş olur. Batıllığı buradan gelmektedir. Bu nedenle de bu nikâhı, akd edilmiş özel bir nikâh çeşidi olarak kabul etmek de mümkün değildir. Dolayısıyla cumhurun görüşü daha isabetlidir.

8- Nikahta Koşulan Şartları Yerine Getirme

1284- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizin yerine getireceğiniz şartların en başta geleni, kendisiyle kadınları helal kıldığınız şey mehirdir." [496]

Açıklama:

Bu hadis; nikâhtan önce kız yada kızın temsilcileri tarafından ileri sürülen şartların en önce yerine getirilmesi gerektiğine delalet etmektedir.
Nikâh ile ilgili şartlar üç kısımdır:
1- Yerine getirilmesinin farz olduğunda ittifak edilen şartlar: Bu, Allah'ın emrettiği; iyi davranmak suretiyle evliliği sürdürme yada iyilikle boşamak şartıdır. Konumuzu teşkil eden hadiste, öncelik hakkı tanınan şartlar bunlardır.
2- Yerine getirilmeyeceğinde alimlerin ittifak ettikleri şartlar: Nikâhın mehirsiz, olması, kadına nafaka verilmesi, verilen mehrin kocaya iade edilmesi, kocanın hanımıyîa cinsel ilişkide bulunmaması, evin ihtiyaçlarını temin etmemesi gibi. Bu tür şartların nikâhın gayesine aykın olduğu için yerine getirilmesi gerekmediği hususunda alimlerin ittifakı var. Dolayısıyla bu şartlar geçersizidir. Fakat bu şartlarla akd edilen nikâh sahihtir.
3- Yerine getirilip getirilmeyeceği hususunda alimlerin ihtilaf ettiği şartlar: Kocanın, hanımı üzerine bir daha evlenmemesi, kocasıyla yolculuğa çıkarılmaması gibi.
imam Evzaî ile İmam Ahmed'e göre; bu tür şartlarla akd edilen nikâh sahihtir. Koca, bu şartlan yerine getirmekle mükelleftir.
İmam Mâlik, İmam Şafiî, Sevrî, Hanefî alimlerine göre; bu tür şartlar batıldır. Fakat bu şartlarla akd edilen nikâh sahihtir. Erkeğin, bu şartlarla evlenmiş olduğu kadına sadece mehr-i misil ödemesi gerekir.

9- Nikahta Dul Kadından İzin Almanın Sözle Ve Genç Kızdan ise Susmak Suretiyle Olması

1285- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Dul kadın, kendisine danışılmadığı müddetçe evlendirilmez. Kız da, kendisinden izin alınmadıkça evlendirilmez" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Kızın izni nasıl olur?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Susmasıdır" diye cevap verdi. [497]

1286- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ailesinin evlendir(mek iste)dîği genç kızdan izin alınacak mı, alınmayacak mı?" diye sordum. O da, Aişe'ye:
"Evet, ondan izin alınacak" diye cevap verdi. Aişe dedi ki: Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) e:
"Fakat kız utanır" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Sustuğu zaman, bu onun iznidir" buyurdu. [498]

1287- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dul kadın, kendisiyle ilgili nikah hususunda velisinden daha hak sahiBidir. Genç kız da, nikah hususunda kendisinden izin istenir. Onun izin vermesi, susmasıdır." [499]

Açıklama:

Bu hadisler, babanın yada velinin, ergenlik çağına girmiş gerek bakire ve gerekse de dul olsun hiçbir kadını izni alınmaksızın nikahlamaya hakkı olmadığını ortaya koymaktadır.
Ergenlik çağına varmış olan bakire kızlardan izin alınmadan babalan tarafından nikahları kıyıldığı takdirde kıyılan nikahın sahih olup olmadığı hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir.
İlim ehlinin çoğunluğunun görüşüne göre, kız, yapılan nikaha rıza göstermediği takdirde o nikah hükümsüzdür.
Ergenlik çağına girmiş olan dul kadından izin alınmadan yapılan nikah da, tüm alimlerce hükümsüzdür.
Burada "Dul" ile kastedilen; sıhhatli veya fasit bir evlenmeyle bakireliği giderilmiş olan kadındır.
"Bakire" ile kastedilen ise bakirelik zarı herhangi bir temasla giderilmemiş veya atlama, aşırı kan akma gibi hastalıkla bakireliği zail olmuş

kadındır.
Gayri meşru cinsel temasla kızlığı bozulmuş olan kadın, bakire hükmünde mi, yoksa dul hükmünde mi olduğu meselesi ihtilaflıdır. İmam Ahmed ile İmam Şafii'ye göre bu kadın, dul kadın hükmündedir. Ebu Hanife ile İmam Malik'e göre ise bu kadın, bakire hükmündedir.

10- Babanın, Genç Kızını Evlendirmesi

1288- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) beni altı yaşımda iken nikâh etti, dokuz yaşımda iken de benimle gerdeğe girdi. Daha sonra Medine'ye geldik. Ben bir ay sıtmaya tutuldum. Bu sebeble de saçlarım döküldü. Nihayet saçlarım tekrar büyüyerek omuzlanma indi. Derken bana annem Ümmü Rumân geldi. Ben kız arkadaşlarımla birlikte bîr salıncak üzerinde oynuyordum. Bana seslendi. Derhal yanına vardım. Benden ne isteyeceğini bilmiyordum. Elimden tutarak beni kapıda durdurdu. Nefesim kesilmiş, "Heh", "Heh" diye soluyordum. Nihayet hızlı solumam geçti. Ümmü Ruman, beni, bir eve/odaya aldı. Bir de ne göreyim, evde, Ensar'dan bir takım kadınlar var. Kadınlar, bana:
"Hayırlı, uğurlu ve mübarek olsun" dediler. Annem Ümmü Rumân, beni, onlara teslim etti. Kadınlar başımı yıkadılar. Üstümü başımı düzelttiler. Resulullah (s.a.v.), kuşîuk zamanı ansızın çıka geldi. Kadınlar beni ona teslim ettiler." [500]
Ebu Hanife'ye Sore baba, küçük yaştaki kızını evlendirebilir. Fakat bu kız, ergenlik çağma girdiği zaman nikahını feshedip etmeme hususunda serbesttir. Dilerse nikahını devam ettirir, dilerse de devam ettirmez.

11- Şevval Ayında Evlenmenin Ve O Ayda Gerdeğe Girmenin Müstehab Olması

1289- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), benimle Şevval ayında nikahlandı ve yine Şevval ayında benimle gerdeğe girdi. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v.)'in hanımlarından hangisi onun yanında benden daha nasiplidir?"
Hadisin ravisi Urve:
"Aişe, evlendirdiği kadınları Şevval ayında gerdeğe sokmayı severdi" dedi. [501]

Açıklama:

Bu hadis; evlenme, evlendirme, nikâh kıyma ve gerdeğe girme İşlerinin Şevval ayında yapılmasının müstehablığına delâlet, eder. Bazı alimler, işlerin, Şevval ayında yapılmasının müstehablığını açıkça hükme bağlayarak bu hadisi delil göstermişlerdir.
Câhiliyyet devri insanları ve bu günün câhil tabakası, Şevval ayında nikâh kıymaktan ve gerdeğe girmekten hoşlanmazlar ve bunu uğursuz olarak anlayagelmişlerdi. Bu görüş tamamen asılsız ve bâtıl bir itikaddır. Câhiliyyet devrinin bâtıl kahntıiarındandır. Aişe (r.anhâ) bu bâtıl İtikadı reddetmek üzere bu hadisi söylemiştir.
Aişe (r.anhâ), Peygamber (s.a.v.)'e uymak ve sünnete riâyet etmek için kendi yakını olan kadmların nikâh ve gerdeğe girme işlerinin Şevval ayında yapılmasını arzu ve tercih ederdi. Tercih sebebi anlatılan şeydi, Şevval ayının kendisinde bir mutluluğun varlığı inanışı değildi.
Hz. Âişe der ki:
"Bana başka kadınlara verilmeyen dokuz nimet verildi. Bunu övünmek için söylemiyorum.
1- *Melek benim kılığıma girerek yere indi.*
2- *Yedi yaşımda İken Rasûlullah (s.a.v.) benimle evlendi. Ve dokuz yaşında iken ona teslim edildim.*
3- *Benimle kız iken evlendi.*
4- *İkimiz bir yorgan altında iken vahy gelirdi.*
5- *Hz. Peygamber (s.a.v.)'in İnsanlar içerisinde en sevdiği bendim.*
6- *En sevdiği kimsenin kızıyım.*
7- *Ümmet benim hakkımda helake sürüklenmek üzere iken benim için âyet-i kerime nazil oldu. Ve ben Cebrâİli gördüm benden başka hiçbir kadın cebrâili görmedi.*
8- *Rasûl-i Ekrem ruhunu benim evimde teslim etti.*
9- *Kabri benim evimdedir. Melekler orayı kuşatmıştır."*

12- Bir Kadınla Evlenmek İsteyen Kimsenin, O Kadının Yüzüne Ve Ellerine Bakmasının Mendub Olması

1290- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in yanındaydım. Derken bir adam geiip Resulullah (s.a.v.)'e, Ensar'cfen bir kadınla evlenmek istediğini haber verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), o adama:
"Kadına baktın mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır, bakmadım" diye cevap verdi. Adam:
"Öyleyse git, ona bak. Çünkü Ensar kadınlarının gözünde bir şey vardır" buyurdu. [502]

Açıklama:

Hadis, evlenmek isteyen bir kimsenin, evlenmek istediği kadının yüzüne bakmasının müstehab olduğunu göstermektedir.
Cumhura göre, kadına bakmak için onun rızasını almak şart değildir. Kadının haberi yokken onu görmek caizdir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), evlenilmek istenilen kadına bakmaya mutlak surette izin vermiş ve bu hususta kadından izin almayı şart koşmamışür.
Kadının iznine başvuruİmamasının nedeni; kadının utanabileceği ve beğenilmeme duygususunun oluşabileceği olashğıdır.

13- Kuran Öğretmenin, Demir Yüzüğün Ve Az Çok Başka Şeylerin Mehir Olmasının Caiz Olması Ve Kendisini Fakir Düşürmeyecek Kimse için, Mehrin Beş Yüz Dirhem Olmasının Müstehab Olması

1291- Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir kadın, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Nefsimi, sana hibe etmek için geldim" dedi.
Resulullah (s.a.v.), kadına baktı. Bakışını, yukarıya kaldırıp doğrulttu. Sonra da başını aşağıya indirdi. Kadın, Peygamber (s.a.v.)'in, kendisi hakkında herhangi bir hüküm vermediğini görünce oturdu. Bunun üzerine sahabilerden birisi, ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Senin bu kadına ihtiyacın yoksa, bu kadını, benimle evlendir" dedi. Resulullah (s.a.v.), bu sahabiye:
"Mehir olarak yanında neyin var?" diye sordu. Sahabi:
"Hayır, vallahi, ey Allah'ın resulü! Yanımda hiçbir şey yoktur" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Haydi ailenin yanına git, kadına mehir olarak bir şey vermen için bir şeylere bak. Bir şey bulacak mısın?" buyurdu.
Bunun üzerine sahabi, gitti. Sonra dönüp geldi:
"Hayır, vallahi! Hiçbir şey bulamadım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bak, demirden bir yüzük bile olsun bul getir" buyurdu. Bunun üzerine sahabi, yine gitti. Sonra dönüp geldi:
"Hayır, vallahi, ey Allah'ın resulü! Demirden bir yüzük bile bulamadım. Sadece belimden aşağısını örten şu izanın var."
Sehl b. Sa'd der ki:
"Bu fakir sahabinin ridası bile yoktu. Bunun yarısını, kadına mehir olarak verebilirim" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Bu izarınla ne yapabilirsin? Onu sen giyersen, kadının üstünde ondan bir şey bulunmaz, açıkta kalır. Kadın giyerse, senin üzerinde ondan bir şey kalmaz, budefa da sen çıplak kalırsın" buyurdu.
Bunun üzerine o sahabi, bulunduğu yere oturdu. Bu oturuşu uzayınca ümitsiz bir halde kalkıp gitti. Peygamber (s.a.v.), bu sahabinin ümitsiz bir şekilde arkasını çevirip gittiğini görünce, onun geri getirilmesini emretti. Bunun üzerine o sahabi, çağırıldı. Geldiği zaman, ona;
"Kur'an'dan senin ezberinde ne var?" diye sordu. Sahabi:

"Ezberimde; şu sure, şu sure var" diye bazı sureleri saydı. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Sen bu sureleri, ezberinden okuyabiliyor musun?" diye sordu. Sahabi:
"Evet, okuyabiliyorum" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse git! Kur'an'dan ezberindeki sureleri kadına öğretmen karşılığında seni bu kadınla evlendirdim" buyurdu. [503]

Açıklama:

Bir kadının, mehirsiz olarak evlenmek üzere kendisini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arzetmesi caizdir. Nitekim Ahzab: 33/50 ayeti de bunu ifade etmektedir.
Müslim ise, bu hadisi bakarak bir kadının kendisini salih bir kimseye arzetmesinin caiz olduğuna hükmetmiş ve bunun sadece Resulullah (s.a.v.)'e özgü bir durum olmadığını, bab başlığında dile getirmiştir.
Kadın, kendi mehrini, Resulullah (s.a.v.)'e hibe etmek suretiyle onunla evlenmek istemektedir. Resulullah (s.a.v.) ise kadını, reddedilmiş duruma düşürmemek için susup cevap vermemiş.
Yine kadının, kendisini, birinci ve ikinci arz edişinde, Resulullah (s.a.v.)'in susmak suretiyle cevap vermesini, kadına red cevabı vermekten utanmasıyla açıklamak mümkün olduğu gibi, bu mesele ile ilgili bir vahyin gelmesini beklemiş olmasıyla yada o kadına uygun bir cevap vermek için düşünmüş olmasıyla da açıklamak mümkündür.
Evlenilmek istenen bir kadına, yeteri kadar mehir vermek gerekir. Ancak mehir, Nikâh akdinin sıhhatinin şartı olmayıp lüzumunun şartıdır. Evla olan, nikâh akdedilirken mehri sözkonusu edip mikdarını tespit etmektir. ileride bu konuda çıkması mümkün olan bazı anlaşmazlıkları Önlemek için en uygun tedbir budur. Ayrıca mehri acele olarak vermek, müstehabtır.
Manası genel olan bir lafzın, karineyle tahsis edilmesi caizdir. Çünkü metinde geçen "Yanında mehir olarak verecek herhangi bir şey var mı?" cümlesindeki "Şey" lafzı, azı da çoğu da, kıymetliye de kıymetsizi de kapsayan genel bir lafızdır.
Mal denebilecek her şey ve mal ile değiştirilmesi mümkün olan her menfaat, az da olsa mehir olabilir. Nitekim alimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir.
İmam Şafiî'ye göre; mehir karşılığında kadına Kur'an öğretmek caizdir.
ilk dönem Hanefi alimlerine göre ise, Kur'an öğretme karşılığında mehir kabul etmek caiz değildir. Çünkü mehrin, kendisinden istifade edilen bir mal olması gerekir. Bu konudaki delil;
"Onları, mallarınızla istemeniz size helal kılındı" [504] ayeti ile
"Bir mehir belirlediğiniz takdirde henüz dokunmadan onları boşamışsanız belirlediğinizin yarısını onlara verin" [505] ayetidir. Ayetin birinde mehirden, "Mal olarak" bahsedilmekte, diğerinde ise "Yarısından" söz edilmektedir. Bir şeyi ikiye bölebilmek için o şeyin maddi bir mal olması gerekir.
Ayrıca Resulullah (s.a.v.)'in, Kur'an'dan bazı sureler karşılığında bir kadını evlendirdiğini ifade eden hadis, ahad yoluyla geldiği için bu konuda Kur'an'ın hükmü terk edilemez.
İbn ABidin'in ifadesine göre; son devir Hanefi alimleri, Kur'an öğretmenin mehir sayılabileceğini söylemişlerdir. Hanefi alimlerini son devri ile ilk devri arasındaki bu görüş ayrılığı; Kur'an'ı, ücret karşılığında öğretmenin caiz olup olmadığı meselesinden kaynaklanmaktadır.
Bu tür meseleİerdeki ihtilafların kaynağı; hüccet ve delillerin farklı oluşu değil, asrın getirdiği ihtiyaç ve şartların farklı oluşudur. Çünkü son devir alimlerinin içinde bulunduğu şartlar, ilk dönem alimlerin zamanında bulunsaydı, onlar da ücret karşılığında Kur'an'ı okutmanın caiz olduğuna ve dolayısıyla Kur'an'dan bazı sureleri öğretmenin mehir sayılabileceğine hükmedebilirlerdi.
Hanefilere göre; mehrin en az miktarı, ilk asırda 10 dirhem gümüş, yani iki koyun bedelidir. En üst sının yoktur.

1292- Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Aişe'ye:
"Resulullah (s.a.v.)'in, hanımlarına verdiği mehir ne kadardı" diye sordum. Aişe'de:
"Onun, hanımlarına verdiği mehri on iki ukiyye ile bir neşş idi. Neşş'in ne olduğunu bilir misin?" dedi. Ben de:
"Hayır, bilmiyorum" diye cevap verdim. Aişe:
"Yarım ukiyye'dir. Bunların toplamı, beş yüz dirhem eder. İşte Resulullah (s.a.v.)'ın, hanımlarına verdiği mehir, bundan ibarettir" dedi. [506]

Mehir:

Evlenme sırasında kadına bu isimle ödenen meblağdır. İslâm, Hristiyanlıkta olduğu gibi kadının erkeğe verilmek üzere para biriktirilmesini drahoma değil de; aksine, erkeklerin kadınlara rağbetinin bir sembolü olsun diye hediye kabilinden bir meblağın ona verilmesini emretmiştir.
Mehir kadına değil, erkeğin üzerine vaciptir. Dolayısıyla mehir, kadının bedeli veya ondan faydalanma İmkanının karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun sembolik alametidir ve hediye kabilindendir.[507]
Hadis, Peygamber (s.a.v.)'in eşlerinin mehirlerinin 500'er dirhem olduğuna delâlet etmektedir. Mü'minlerin anneleri olan eşlerinin çoğunun mehrînin bu kadar olduğu, bâzılarının böyle olmadığı sabit olduğu için bu hadis, eşlerinin çoğunun mehirlerinin 500 dirhem gümüş olduğu yolunda yorumlanmıştır. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in eşlerinden Ümmü Habîbe bint. Ebi Süfyân (r.anhâ)'nın mehirinin dört bin dirhem olarak Habeşistan kralı Necâşî tarafından teberru mâhiyetinde ödendiği, Ümmü Habîbe (r.anhâ)'nın hadisiyle sabittir.
Yine Safiyye bint. Huyey b. Ahtab (r.anhâ) adlı mü'minlerin annesinin mehiri, onu cariyelikten azâd buyurmak olmuştur.
Yine annelerimizdenCüveyriyebint. el-Hâris (r.anhâ),Sabitb.Kays(r.anha)'nın cariyesi idi. Hürriyetine kavuşmak için efendisiyle belirli bir meblâğ para veya mal vermek karşılığında özgürlüğüne kavuşma akdini yapmış idi. Peygamber (s.a.v.)'e vâki müracaatı üzerine Peygamber (s.a.v.) onun yerine gerekli ödemeyi yaptı ve ödenen meblâğ üzerine nikâh akdi yapılmakla Cüveyriye(r.anhâ), Resulullah (s.a.v.)'in ev halkından olma şerefine kavuşmuş oldu.
Ebu Hanife ile İmam Malik'e göre mehrin en aşağı miktarı, on dirhemdir. Yirmi, kırk ve elli dirhemi asgari miktar olarak görenler de vardır. Bu İhtilafın sebebi; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, sahabe ve tabiun döneminde bu konudaki uygulamalar ve sözlerin çeşitli şekillerde yorumlanmasıdır.

1293- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Abdurrahman İbn Avf in üzerinde yeni evlenen damatların kullandığı kokunun sanlığını görüp ona:
"Bu da ne?" diye sordu. Abdurrahman İbn Avf:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, yaklaşık 15 gr. ağırlığında bir nevat altın miktarı mehir vererek bir kadınla evlendim" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.):
"Öyleyse Allah seni mübarek eylesin. Bir koyunla da olsa düğün ziyafeti ver!" buyurdu. [508]

Velîme:

Düğün yemeği demektir. Araplar, hazırlanış sebebine göre her ziyafete ayrı bir ısım verirler, örneğin, çocuk doğduğu zaman verilen ziyafete "Akika", bir çocuğun Kur'an-ı hatmetmesi sebebiyle verilen ziyafete "Hazâk", sünnet münasabetiyle verilen ziyafete "İ'zâr" doğum münasebetiyle verilen ziyafete "Hurs", bina yapmak suretiyle verilen ziyafete "Vekîre", misafir için verilen ziyafete "Nakia", bir musibetle karşılaşıldığında musibet sahibi tarafından veriekln yemeğe "Vadıyma", sebepsiz olarak verilen yemeğe "Me'dûbe" ve "Me'debe" ismi verilir. Yalnız vadıyma yemeği vermek, haramdır.
Hadisin zahirine göre; düğün yemeği vermek, vaciptir. Hanefiîere göre ise düğün yemeği, vacip olmayıp vacip kuvvetinde müekked bir sünnettir.
Gücü yeten kimselerin, düğün yemeğini bolca vermeleri gerekir. Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; düğün yemeğinin, en az ve en çok olan miktarları için bir sınırlama yoktur. Bunu, imkanların elverdiği miktarda hazırlamak yeterlidir. Müstehab olan da budur. Önemli olan, bu ziyafette Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmak ve riyadan sakınmaktır.
Yalnız düğün yemeğinin misafirlere ne zaman verileceği hususunda ihtilaf bulunmaktadır.
Davet yerinde içki gibi dinen yasak olan bir fiil veya durumun bulunduğunu bilen bir kimse davete icabet etmez.

14- Bir Kimsenin, Cariyesini Hürriyetine Kavuşturup Sonra Da Onunla Evlenmesinin Fazileti

1294- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hayber gazasına çıkmıştı. Sabah namazını ortalık karanlık iken Hayber yakınlarında kıldık. Sonra Peygamber (s.a.v.) ile Ebû Talha, bineklerine bindiler. Ben de, Ebû Talha'nın terkisinde idim. Peygamber (s.a.v.) Hayber sokağı içerisinde ilerledi.
Dizim Peygamber (s.a.v.)'in uyiuğuna dokunuyordu. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyluğunun beyazlığını göreceğim dereceye kadar kalabalık ve sürtünme uyluğundan izarmı sıyırdı. Şehre girdiğinde: "Allahü Ekber, Hayber şehri harap oldu! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde; *"Uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur"* [509] buyurdu. Bu sözü, üç defa tekrarladı.
Halk işlerinin başına çıktığında:
"Vallahi, Muhammed'i" dediler. Hayber şehrini kuvvet kullanarak ele geçirdik, Esirler toplandı. Bu sırada Dıhye gelip:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Esirlerden bana bir cariye ver" dedi. O da:
"Git, bir cariye al" buyurdu. Dıhye de, Safiyye bint. Huyey'i aldı. Ardından bir adam Peygamber (s.a.v.)'e gelip:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Dihyeye Kurayza ve Nadir kabilelerinin hanımefendisi Safiyye bint. Huyey'i verdin, ama bu ancak sana uygun düşer" dedi. O da:
"Onu, Safiyye'yle birlikte çağırın" buyurdu. Dıhye hemen Safiyye'yi getirdi. Peygamber (s.a.v.), Safiyye'yi görünce, Dıhye'ye:
"Esirlerden bunun dışında bir cariye al" buyurdu. Sonra Peygamber (s.a.v.) Safiye'yi azad edip onunla evlendi.
Hadisin ravisi Sabit el-Bünânî, Enes'e:
"Ey Ebû Hamza! Safiyye'nin mehri ne idi?" dedi. O da:
"Onun kendisi idi. Onu hürriyetine kavuşturdu, sonra da onunla evlendi" dedi.
Nihayet yoldayken Ummü Süleym, Safiyye'yi süsledi, gecenin bir kısmında Peygamber'e teslim etti. Peygamber (s.a.v.), güveyi olarak sabaha çıkıp:
"Kimin yanında bir şeyler varsa onu getirsin" buyurup bir yaygı serdi. Kimi hurma, kimi de yağ getirmişti. Sonra hurma, tereyağı, un ve çökelek ile yapılan bir tür yemek olan hays yemeği yaptılar. İşte Rasûlüllah (s.a.v.)'in düğün yemeği bu şekilde olmuş oldu. [510]

Açıklama:

Kölenin, Allah'ın hakkını yerine getirmesi; namaz, oruç gibi ibadetlerini yapmakla ve efendisinin hakkını yerine getirmesi ise; efendisinin hizmetinde bulunmakla olur.
Safiyye, Kureyza oğullan ve Nadir oğulları kabilesi içerisinde sosyal statüsü yüksek bir kadındı. Peygamber (s.a.v.) onunla evlenerek bu iki kabile üzerindeki etkisini artırmış oldu.

15- Zeyneb Bint. Cahş'ın Evlenmesi, Örtü Ayetlerinin İnmesi Ve Düğüne Davet

1295- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Zeyneb bint. Cahş'la evlendiği zaman düğün ziyafetine bir cemaatı davet etti. Onlar da yemek yediler. Sonra oturup sohbet ettiler. Resulullah (s.a.v.) onların kalkıp gitmelerini işaret ederek sanki kalkmaya hazırlanır gibi yaptı, fakat onlar kalkmadılar. Bunu görünce Resulullah (s.a.v.) kalktı. O kalkınca, cemaattan bazıları da kalktı.
Hadisin ravileri Asım ile Abdula'la der ki:
"Üç kişi oturup kaldı. Peygamber (s.a.v.) içeriye girmek için geldi. Bir de baktı ki, cemaattan bazıları halen oturuyorlar. Sonra onlar da kalkıp gitti. Ben, Peygamber (s.a.v.)'e gelip cemaatın gittiğini haber verdim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) eve gelip içeri girdi. Ben de içeriye girmeye hazırlandım, fakat Resulullah (s.a.v.) kendisi ile benim arama perdeyi çekti. Bunun üzerine Yüce Allah:
"Ey iman edenler! Siz zamanını gözetlemeksizîn, bir yemeğe davet edilmedikçe, Peyganıber'in evlerine girmeyin. Ancak davet edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılırı, sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamberi üzmekte, fakat o size bunu söylemekten utanmaktadır. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır. Sizin Allah'ın Resulünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikahlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır" [511] ayetini indirdi.[512]

1296- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Zeyneb'Ie evlendiği zaman Ümmü Süleym ona taştan yapılmış bir çanak içerisinde hays yemeği hediye etti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), bana:
"Git de müslümanlardan rastladıklarını bana çağır" dedi.
Ben de rastladığım kimseleri onun için davet ettim. Davetliler, grup grup içeri girmeye ve yemek yiyip çıkmaya başladılar. Peygamber (s.a.v.), elini yemeğin üzerine koyarak onun hakkında, Allah'ın dilediği sözleri söyleyerek dua etti. Ben rastladığım hiç bir kimseyi bırakmayıp mutlaka düğün yemeğine davet etmiştim. Davetliler doyuncaya kadar düğün yemeğinden yediler, sonra da çıkıp gittiler. Fakat davetlilerin içlerinden bir grup kalarak Peygamber (s.a.v.)'in yanında sözü uzattılar. Peygamber (s.a.v.) onlara bir şey demekten sıkılıyordu. Bu sebeple onları evde bırakarak kendisi dışarı çıktı. Bunun üzerine Yüce Allah,
"Ey iman edenler! Siz zamanını gözetlemeksîzin, bir yemeğe davet edilmedikçe, Peygamberin evlerine girmeyin. Ancak davet edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağıtın, sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamberi üzmekte, fakat o size bunu söylemekten utanmaktadır. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır" [513] ayetini indirdi. [514]

Açıklama:

Zeyneb, Resulullah (s.a.v.)'in halası Ümeyme bint. Abdulmuttalib'in kızıdır. ilk müslümanlardan ve muhacirlerdendir.
Resulullah (s.a.v.), Zeyneb'Ie, bir rivayete göre hicretin üçüncü yılı ve diğer bir rivayete göre ise hicretin beşinci yılında evlenmiştir. Zeyneb, daha önce, Resulullah (s.a.v.)'in azadlısı Zeyd b. Harise'yle evliydi. Zeyneb, ondan ayrılınca Resulullah (s.a.v.)'le evlendi.
Resulullah (s.a.v.) bu münasebetle tertip ettiği davette misafirlerine ekmek ile et ikram etmiş, sofraya oturanlar doyduktan sonra bir hayli yemek artmıştır.
Yemekten sonra cemaat dağılmış, yalnız iki-üç kişi muhabbete dalarak oturdukları yerde kalmışlardır. Resulullah (s.a.v.)'in buna canı sıkılmışsa da bir şey diyememiş, ancak onlara hatırlatmak için yanlarından çıkarak hanımlarının odalan önünden geçmiş, onlara selâm vermiştir. Nihayet oturanlar da kalkıp gitmiş ve Resulul'ah (s.a.v.) zifafa girmiştir. Bu arada tesettür âyeti nazil olmuştur.
Anlaşılıyor ki, Peygamber (s.a.v.), Hz. Zeyneb için, diğer kadınları için yapmadığı bir düğün daveti düzenlemiş, bu davete üçyüz kadar sahabe katılmıştır.
Nevevî der ki: İhtimal ki, bunun sebebi; Hz. Zeyneb'i kendisine velisiz ve şahitsiz Yüce Allah tarafından nikâh ettiğinden dolayı bu düğün yemeğiyle şükranda bulunmaktır. [515]

16- Bir Davete Çağıran Kimseye, İcabette Bulunma

1297- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi düğün yemeğine çağrıldığında yemeğe gitsin." [516]

1298- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi yemeğe çağrıldığında icabet etsin. İsterse yer, isterse yemez." [517]

1299- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi yemeğe çağrıldığında icabet etsin. Eğer oruçlu olursa davet eden kimseye dua etsin. Eğer oruçlu değilse yemeği yesin." [518]

1300- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kendisine zenginler çağrılıp da fakirler çağrılmayan düğün yemeği ne kötü yemektir. Davete katılmayan kimse, Allah'a ve Resulüne isyan etmiştir." [519]

Açıklama:

Hadis, zenginlerin çağırılması ve fakirlerin çağınlmaması âdet hâline getirilen düğün yemeğinin fena olduğunu hükme bağlamıştır.
Nevevi der ki:
"Bu hadisten kastedilen mânâ şudur: Halkın, Peygamber (s.a.v.)'den sonra düğün ziyafetleri gibi davetlerde zenginleri çağırıp fakirleri çağırmamaları, zenginlere yemeğin güzelliğini seçmeleri, onlara öncelik tanımaları, davet yerinde iyi yerleri onlara ayırmalarının ve benzeri şeylerin âdet hâline getirmelerinden haber vermektir. [520] Fakat saadet devrinde böyle bir durum meydana gelmemiştir.

1301- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yemeğin en kötüsü; davete gelen kimseye ikramda bulunulmayan ve gelmeyecek kimsenin çağrıldığı düğün yemeğidir. Kim böyle bir davete katılmazsa, Allah'a ve Resulüne isyan etmiştir." [521]

Açıklama:

Düğün yemeği ile ilgili bilgi için 1384 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

17- Üç Talakla Boşanan Bir Kadının Başka Bir Kocayla Evlenmedikçe, Yeni Kocası Onunla Cinsel İlişkide Bulunmadıkça Ve İddeti Geçmedikçe Boşayan Kocasına Helal Olmaması

1302- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Rifâa el-Kurazî'nin hanımı, Peygamber (s.a.v.)'e gelip:
"Ben, Rifâa'nın nikahı altında idim. Beni üç talakla boşadı. Boşamayı da, geri dönülmeyecek şekilde kesin yaptı. Ben de, Abdurrahman İbnü'z-Zebîr'Ie evlendim. Fakat onun erkeklik aleti, elbisenin saçağı gibi gevşek idi" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) gülümseyerek:
"Rifâa'ya geri dönmek mi istiyorsun? Hayır, sen ikinci kocanın balçığını ve o da senin balçığını tatmadıkça, ilk kocana geri dönemezsin" buyurdu."
Ebu Bekr, (o sırada) Resulullah (s.a.v.)'in yanında oturuyordu. Hâlid b. Saîd İbnü'1-As ise, içeriye girmek için kapıda kendisine izin verilmesini bekliyordu. Hâlid, kadının, kocasını küçük düşürücü açık ifadelerini işitince, Ebu Bekr'e:
"Ey Ebu Bekr! Bu kadının, Resulullah (s.a.v.) in yanında apaçık bir şekilde neler konuştuğunu işitmiyor musun?" diye seslendi. [522]

Açıklama:

Hanımını üç talakla boşayan kişinin adı, Rifâa b. Semûel el-Kurazîdir. Hanımının ismi ise, Temime el-Kurazî'dİr. Kadının evlendiği ikinci erkeğin adı ise, Abdurrahman İbnü'z-Zebîr'dir.
Bu hadise göre; kocasından üç talakla boşanan bir kadının, sahih bir nikâhla başka bir kocayla evlenip onunla cinsel ilişkide bulunmadan ilk kocasına dönemeyeceğini bildirmektedir.
Hanbeli alimlerinin önde gelenlerinden birisi olan İbn Teymiyye (ö. 728/1327), bu konuda Seddü'z-Zerai ilkesini öne çıkartarak ve konu ile ilgili bazı hadisleri yorumlayarak üç talakla boşanan kadının, tekrar eski kocasına bir talakla geri dönebileceğini ileri sürmüştür.
Hâlid, içerdeki kadının, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında erkeklik aletini dile getirerek açık-saçık konuşmalarını kapının dışında işitmiş ve Ebu Bekr'e hitap etmekle kadının sözlerini çirkin olduğunu ifade etmektedir. Peygamber (s.a.v.) ise, Halid'in bu sözlerini işittiğine itimad ederek hiçbir şey demeyip sadece gülümsemiştir.

18- Cinsel İlişkiye Girme Sırasında Okunması Müste-Hab Olan Dua

1303- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Sizden birisi, hanımıyla cinsel ilişkide bulunmak istediği zaman: "Bismillah, Allahümme cennİbnâ'ş-şeytân ve cennibiş-şeytân" Allah'ın ismiyle! Allahım! Bizi şeytandan uzak eyle! Bize vereceğin (çocuk)tan da şeytanı uzak eyle! demiş olsa, aralarındaki (bu birleşmeden dolayı onlara) bir çocuk verilecek olursa, şeytan o çocuğa hiçbir zaman zarar vermez." [523]

Açıklama:

Hadis, hanımıyla cinsel ilişkide bulunmak isteyen bir kimsenin, bu birleşmeden önce bu duayı okuması tavsiye edilmekte ve bu tavsiyeye uyan kimselerin doğacak çocuklarının şeytanın zararından uzak kalacağı haber verilmektedir.
Bu birleşmeden doğan çocuğun, şeytanın hangi zararlarından kurtulup, hangi zararlarından kurtulamayacağı konusunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı vardır.
Ayrıca bu hadis; kişinin, Allah'ı zikir, duâ, besmele ve istiaze ile şeytandan ve bütün serlerden korunmaya çalışmalıdır. Her ne kadar şeytan Adem oğlunu devamlı surette takip etse de, insan, Allah'ı gönülden zikrettiği sürece şeytan ona yaklaşamaz.

19- Bir Kimsenin, Makata Dokunmaksızın, Hanımının Cinsel Organına Önünden Veya Arkadan Öne Doğru İlişkide Bulunmasının Caiz Olması

1304- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yahudiler:
"Bir adam, hanımının cinsel organına arkasından öne doğru ilişkiye girerse doğacak çocuk şaşı gözlü olur" derlerdi. Bunun üzerine;
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Artık tarlanıza önden yada arkadan öne doğru olmak kaydıyla nereden isterseniz oradan gelin" [524] ayeti indi. [525]

Açıklama:

Yahudiler, erkeğin, karısıyla arkadan kadının rahim yolu olan tenasül organıyla normal cinsel ilişkide bulunduğu takdirde bu ilişkiden doğacak çocuğun gözünün şaşı olacağına inanıyorlardı. Böyle de söylüyorlardı. Onların iddiasına göre, bu şekilde yapılan cinsel ilişki doğacak bebeğin gözlerine zararlı ve dolayısıyla yasaktır. Yüce Allah, hadiste anılan âyet-i kerîme'yi indirmekle onların İnanç ve iddialarının yanlış olduğunu, kadınla yapılan normal ilişkide, kadının sırt üstü veya yüzü koyun yahut yanı üzerinde yatması, oturması veya başka şekilde durması doğacak çocuğa zararlı olmadığını ve bunda dîni bir sakınca bulunmadığını bildirmiştir
Ayet-i Celile'de, kadınlar çocuk yetiştirme bakımından tarlaya benzetilmiştir. Evlenmenin asıl amacı, insan neslinin devamı ve çoğalmasıdır. Amaç bu olunca, erkek karısıyla ancak çocuk yetiştirme yolu olan kadının tenasül organıyla ilişki kurmaya yetkilidir. Ayeti Kerime, *"Çocuk yetiştiren tarlanıza varabilirsiniz"* hükmünü belirtmek suretiyle kadınların direkt makat kısmına varılamayacağına delâlet eder. Çünkü makadın çocuk yetiştirme tarlası olmadığı bilinmektedir.

20- Kadının, Kocasının Yatağına Girmekten Kaçınmasının Haram Olması

1305- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse hanımını yatağa çağırıp da hanımı yatağa gelmezse, kocası hanımına kızgın olarak geceyi geçirirse melekler sabaha kadar o kadına lanet eder." [526]

Açıklama:

Yatağa çağırmaktan maksat, cinsel ilişkidir. Lanetin sabaha kadar devam etmesi, şafağın doğmasıyla yada kadının yaptığına pişman olarak yatağına dönmesiyle son bulur.

21- Kadının Sırrını Yaymanın Haram Olması

1306- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu kıyamet günü Allah katında insanların derece bakımından en kötü olanı, kocanın hanımına ve hanımın da kocasına cinsel ilişkide bulunup sonra hanımının sırrını yayan erkektir." [527]

Açıklama:

Burada erkek ile kadın arasında meydana gelen cinsel ilişkiyi, erkeğin; cinsel ilişki hususunu tavsif etmesi, bu konuda detay vererek kadının neler konuştuğunu ve neler yaptığını bir zaruret olmaksızın keyfi olarak insanlara anlatmasının haram olduğu belirtilmektedir. Çünkü bu tür şeyler; toplumun yapısına, evlilik hayatına ve ahlaka aykırı durumlardır. Emanet olarak kalması gereken sırlardır. Başkalanna anlatılması, emanete hıyanet demektir.
Gerçek müslüman, sır saklamayı bilir ve birinin kendisine emanet etti ği sırrı ifşa etmez. Sır saklamak, kişinin mertliğinin, dinî salâbetinin, imanî şahsiyet ve ahlâkisinin bir göstergesidir. müslümanların seçkin erkek ve kadınlarının bu dini kaynağından yudumlamış olanlarının ahlâkî yapılannın gereğidir.
Esasen sır saklamak, selefin sadece erkeklerine mahsus bir meziyet değil, İslam nurunu almış, kalıp ve kafaları bu nur ile aydınlanmış çocuklar dahi bu güzel ahlâkın gözle görülür örnekleridir.
Sır ifşa etmek ise, insanların mübtela olduğu âdetlerin en kötüsüdür. Hayatta bilinen her şey söylenmez. Bazı şeyler vardır ki mürüvveti zedeler. Şeref ve şana halel getirir. Bu gibi şeylerin gizli kalması gerekir. Bu sırlar evlilik hayatiyle ilgiliyse daha da çok önem kazanırlar. Böylesi sırları aklından zoru olan şahsiyet ve ahlâk düşkünü kimselerden başkası ifşa etmez.
Ancak, haksız yere kan döküldüğünü, ırza, mala ve cana tecavüz edildiğini gören kimselerin bu gördüklerini saklaması gerekmez. Bilakis ilgili mercilere ulaştırması üzerlerine düşen bir görev olur. Bu görevi yerine getirmedikçe sorumluluktan kurtulamaz.
Aynı durum, kadın için de geçerlidir.

22- Azlin Hükmü

1307- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Mustahk oğulları gazasında bulunduk. Arapların güzel kızlarını esir aidık. Derken bekarlığımız uzun sürdü. Dolayısıyla bu kadınlar üzerinden fazlaca fidye almaya rağbet ettik. Bunun için de bu kadınlardan faydalanmayı ve çocuk tutturmamak için azl yapmayı istedik. Bunun üzerine birbirimize:
"Resulullah (s.a.v.) aramızdayken bu meseleyi ona sormadan mı yapacağız?" dedik. Dolayısıyla biz de bu meseleyi Resulullah (s.a.v.)'e sorduk. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bunu yapmamanızda bir sakınca yok. Allah, kıyamet gününe kadar kaç can yaratmayı takdir ettiyse o canlı mutlaka meydana gelecektir" buyurdu. [528]

Açıklama:

Benû Mustalik, mustalik oğulları, Mekkenin güneyine yerleşmiş bir arap kabilesidir. Islamiyetin ortaya çıkışından beri müslümanlar ile Mustalik oğuilan arasındaki ilişkiler iyi değildi.
Hicretin beşinci yılında da Hendek harbinden önce müşriklerin ittifak kurma çalışmaları sırasında Mustalik oğulları kabilesi başkanı Medine'ye hücuma karar verdi. Bu haberin doğruluğunu tespit ettiren Hz. Peygamber (s.a.v.) daha çabuk davranarak onların üzerine yürüdü. On kadar Mustalikli öldürüldü, yüzden fazlası kadın olmak üzere altıyüz'ün üzerinde esir alındı. İkibin deve ve beşbin koyun ele geçirildi. Bu savaş esnasında münafıklar bazı fesat hareketlerine giriştiler. Bunların en başta geleni islam tarihinde ifk iftira hadisesi diye bilinen, Hz. Aişe'ye yaptıkları iftiradır.

1308- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in yanında azldan bahsedildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Bu sizin için ne anlama geliyor?" diye sordu. Sahabiler:
"Bir adamın emzikli hanımı olur, onunla cinsel ilişki de bulunur ve hanımının bu cinsel ilişkiden dolayı hamile kalmasını arzu etmez. Yine bir adamın cariyesi olur, onunla cinsel İlişkide bulunur ve bu cariyenin bu cinsel ilişkiden dolayı hamile kalmasını istemaz. Dolayısıyla meniyi dışarı akıtarak azl yapar" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Bunu yapmamanızda bir sakınca yok. Çünkü çocuğun olup olmaması meselesi, ancak kadere bağlı bir durumdur" buyurdu. [529]

1309- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a'.v)'e, azlin hükmü soruldu. O da:
"Her meniden çocuk olmaz. Allah bîr şeyi yaratmak istediğinde onu azl ve başka bir tedbir türünde hiçbir şey engelleyemez" buyurdu. [530]

1310- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona;
"Benim bir cariyem var. O, hem hizmetçiliğimizi yapmakta ve hem de suyumuzu taşımaktadır. Ben, bu cariyeyle cinsel ilişkiye girmekteyim. Fakat hamile kalmasını istemiyorum" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"İstersen o cariyeden azl yap. Fakat şunda hiç şüphe yok ki, o cariyeyle ilgili takdir edilmiş olan şey mutlaka onun başına gelecektir" buyurdu.
Adam bir müddet bekledi. Sonra tekrar Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Cariye hamile kaldı" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben o cariyeye, takdir edilmiş olan şeyin onun başına geleceğini sana haber yermiştim" buyurdu. [531]

1311- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Kuran indiği sırada azl yapardık."
Hadisin ravisi Süfyan:
"Eğer azl yapmak yasaklanmış olsaydı Kur'an bunu yasaklardı" dedi. [532]

Azil:

Arap dilinde bir şeyi yerinden ayırmaktır. Terim olarak ise cinse! İlişki zamanında kadının gebe kalmaması amacıyla erkeğin geri çekilerek suyunu dışanya akıtmasidır.

Bireysel ve ailevî boyutuyla doğum kontrolünün fıkhı hükmü, kontrol usul ve işleminin mahiyetiyle yakından ilgilidir. Kadının yumurtası ile erkeğin spermi birleşip döllenme olduktan sonra gebeliğe son verilmesi, yani ana rahminde oluşmuş ceninin düşürülmesi, halk arasındaki tabiriyle çocuk düşürme ve aldırma, doğum kontrolü kavramının dışında olup ayn dinî hükümlere tâBidir ve bundan sonra ayrıca ele alınacaktır. Burada ise hamileliği önleyici tedbirler anlamındaki doğum kontrolünden söz edilecektir.
İslâm dininde toplumun temeli olarak kabul edilen aile kurumuna büyük önem verilmiş, bu kurumun korunmasını ve sağlıklı bir bünyeye kavuşturulmasını temin gayesiyle dinî ve hukukî mahiyette bir dizi tedbir alınmıştır. Hz. Peygamber imkânı olan kimselerin evlenmesini ve evliliğin kolaylaştırılmasını tavsiye etmiş, kıyamet gününde ümmetinin çokluğu ile övüneceğini bildirmiştir. [533] Bunlar Resûlullah'in neslin devamına ve nüfus artışına önem verdiği, doğum kontrolüne gidilmesini tasvip etmediği şeklinde yorumlanabilir. Buna ilâveten kader, rızık ve tevekkülle İlgili inanışlar, nüfusun öteden beri toplulukların en Önemli güç kaynağı olması, ayrıca içinde yaşanılan toplumun geleneksel kültürü de eşlerin gebeliği önleyici tedbirler almasında, hatta fakihlerin doğum kontrolünün dînî hükmü konusunda çekimser veya karşı bir tavır izlenmesinde etkili olmuştur.
Doğum kontrolünün, daha açık ifadeyle eşlerin gebeliği Önlemesinin eski ve yeni birçok yöntemi vardır. Tıbbî ve teknik gelişmeler neticesinde, her gün yeni metot ve İlâçlar ortaya çıkmaktadır. Azil, yani erkeğin cinsel ilişki sırasında spermini dışarı akıtması yöntemi çok eskilerden beri bilinen bir usul olup ilk dönem müsfümanlan tarafından da biliniyor ve uygulanıyordu. Hz. Peygamber'in azli yasaklamamış olması [534] İslâm bilginlerinin büyük çoğunluğunun da azli caiz ve mubah görüp bunu eşlerin irade ve tercihlerine bırakmış olmalan, fert ve aile planında doğum kontrolünün kural olarak caiz olduğunun ilk delili sayılabilir.
Eşlerin hangi durumlarda azil ve diğer gebeliği önleyici metotlara başvuracağı ise genelde onların aile içi meselesi olarak görülmekle birlikte örnek olarak, fazla çocuk yüzünden ailenip ve çocukların sıkıntıya düşmesi, anne sağlığının bozulması, çocukları gereği şekilde yeüstirememe tehlikesi gibi gerekçeler sayılmıştır. Zahirî hukukçu İbn Hazm hariç tutulursa, bu konuda Sünnî hukuk ekolleri ve Şiî mezhepleri arasında ciddi bir görüş farklılığı yoktur. Ancak İslâm bilginleri, eşlerin karşılıklı haklannı koruma, aile içi huzur ve mutluluğu sağlama amacıyla gebeliği Önleme metotlarının iki tarafın karşılıklı rızâsı dahilinde uygulanmasını telkin ve tavsiye ederler.
Azil dışında ilâç almak, vaginaya gebeliği önleyici bir madde koymak, prezervatif kullanmak gibi yollarla da gebeliğin önlenmesi mümkündür. Ancak gebeliği önleyici metotlar ile başlamış bulunan gebeliği sona erdirme ve döllenmiş yumurtayı dışarı atma işlemlerinin birbirinden iyice ayrılması gerekir. Çünkü farklı bu iki işlem farklı dinî hükümlere tâBidir. Bu itibarla bir kısım yeni metot ve ilâçların gebeliği önlemediği, aksine döllenmiş yumurtayı imha ve izâie ettiği ve bu şekilde gebeliğin devamını önlediği belirlendiğinde, artık bunların çocuk düşürme kapsamında ele alınması gerekir. Meselâ bugün tıbbın getirdiği imkânlardan biri olan spiralin, gebeliği önleyici bir işlev gördüğü bilinmekle birlikte zaman zaman döllenmeyi engellemeyip rahimde teşekkül eden cenini dışarı atıcı bir fonksiyon icra ettiği de anlaşılmaktadır. İslâm hukukçulan azil ve diğer gebeliği önleme yöntemlerine karşı oldukça müsamahalı baktıkları halde, çocuk düşürmeyi hiçbir aşamada tasvip etmemiş, tıbbî ve dinî zaruret bulunması durumu hariç böyle bir İşlemi cinayet, büyük günah saymışlardır. Bu itibarla çocuk düşürme ve bağlamış bulunan gebeliği sona erdirme işlemlerinin doğum kontrolü olarak değerlendirilmesi, gebeliği önleme hakkında fıkıh kültüründeki mevcut hoşgörü ve müsaadenin bu işlemlere de taşırılması mümkün değildir.
Rahime yumurta ulaştıran kanalların bağlanması veya erkeğin kısırlaştırılması da çağdaş doğum kontrolü metotlarından biridir. Kadın veya erkeğin çocuk yapma kabiliyetinin yok edilmesi demek olan kısırlaştırma ilâçla veya cerrahî müdahale ile olmaktadır. Ayet ve hadislerde konuyla doğrudan ilgili bir hüküm olmamakla birlikte, İslâm bilginlerinin büyük çoğunluğu tıbbî veya dinî bir zaruret yokken bu yönteme başvurulmasını caiz görmemektedir. Gerekçe olarak da bunun fıtrat değiştirme, Allah'ın doğuştan verdiği kabiliyet ve nimetleri inkâr, insanın temel hak ve hürriyetine müdahale olduğu görüşündedirler. Bu sebeple de eşlerin artık hiç çocukları olmayacak ve geri dönülmesi imkânsız şekilde kısırlaştırılmasmm dinen sakıncalı ve günah olduğunu ifade eder, bunun ancak eşlerden birinde aklî veya zührevî bulaşıcı bir hastalığın bulunması ve çocuklara geçeceğinin sabit olması halinde caiz olabileceğini belirtirler.
Bir toplum politikası olarak aile veya nüfus planlaması ise doğum kontrolünün bir başka yönünü teşkil eder. Dünyada iktisadî kaynakların sınırlı olduğu, hızlı nüfus artışının iktisadî gelişmeyi durduracağı ve maddî kaynaklardan yararlanmada sıkıntıya yo! açacağı teziyle başlatılan "Toplumsal nüfus ve aile planlaması" ise siyasal bir karakter arzettiğinden aile İçi doğum kontrolünü konu alan ferdî çerçevenin dışında kalmakta, ayn bir zeminde ele alınması gerekmektedir.
Batı'da başlayan ve iki yüzyıllık bir geçmişi bulunan bu toplumsal nüfus planlaması kampanyası, diğer âmillerin de etkisiyle gelişmiş Batı ülkelerinde nüfus artışını yavaşlatmış hatta durdurmuştur. Bu durum karşısında nüfusun giderek azalmasının yaratacağı tehlikeleri gördüklerinden, artık Batı ülkeleri nüfuslarını arttırıcı, aile ve çocuklan koruyucu, hatta teşvik edici birtakım tedbirleri almaya yönelmişlerdir. Bu tutum ve uygulamaları halen devam etmektedir. Ülkede nüfusun azalması o ülkede kaynaklardan fertlere daha fazla pay düşmesine, fert basma düşen millî gelirin artmasına yol açıyorsa da, eskiden olduğu gibi çağımızda da nüfus başlı başına bir güç kaynağı ve iktisadî zenginlik aracı da olabildiğinden nüfus azalması uzun vadede toplumun aleyhine olmaktadır. Gelişmiş Batı ülkelerinin günümüzde nüfusu arttırıcı tedbirlere başvurması ve teşvik etmesi bundan kaynaklanmaktadır.
Öte yandan zengin Batı ülkeleri, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışım da ileriye matuf ciddi bir tehlike veya sıkıntı kaynağı olarak gördüklerinden, bunu önleyici tedbirler üzerinde titizlikle durmakta, gelişmekte olan ülkelerdeki, bu arada İslâm ülkelerindeki toplumsal nüfus planlamasını organize veya finanse etmektedirler. Bütün bu gelişmeler, esasen ferdî çerçevede doğum kontrolüne hoşgörü ile bakan İslâm bilginlerini, çağımızdaki toplumsal nüfus planlaması hakkında olumsuz bir tavır almaya sevketmiştir.
XX. yüzyılın özellikle ikinci yarısında İslâm dünyasında bu konuda birçok eser kaleme alınmış, konuyla ilgili çok sayıda ilmî toplantı yapılmış, konunun dinî, sosyal ve siyasî boyutu tartışılmıştır. Değişik İslâm ülkelerindeki fetva heyetlerinin ve ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki kurulların yanı sıra, İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı olup bütün İslâm ülkelerinin temsil edildiği İslâm Fıkıh Akademisi de 10-15 Ocak 1988 tarihleri arasında Kuveyt'te gerçekleştirdiği V. Dönem Toplantısında bu konuyu geniş biçimde ele alıp karara bağlamıştır. Özetle İfade etmek gerekirse, bu kararlarda, gebeliği önleyici metotların kullanılması eşlerin ortak karanna bağlı aile içi bir mesele olarak değerlendirilmiş ve caiz görülmüş, buna karşılık başta tıbbî zaruretler olmak üzere dinen meşru bir gerekçeye dayanmadıkça çocuk düşürme, başlamış gebeliği sona erdirme, eşleri kısırlaştırma caiz görülmemiştir. Toplum politikası olarak nüfus ve aile planlamasının ise uzun vadede İslâm âleminin aleyhine sonuç vereceği, bu yönde yürütülen kampanyaların farklı amaçlan taşıdığı ve siyaseten doğru olmadığı kanaatine varılmıştır. [535]

23- Esir Edilen Hamile Kadınla Cinsel İlişkide Bulunmanın Haram Olması

1312- Ebu'd-Derda' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), seferlerinin birinde bir çadırın kapısı önünde gebeliği ilerlemiş olan esir bir kadının yanına uğramıştı. Orada bulunanlara:
"Galiba sahibi, bu kadınla cinsel ilişkiye girmek istiyor?" diye sordu. Onlar da:
"Evet, istiyor" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu o şahsa, kendisiyle birlikte kabrine girecek bir lanet etmek içimden geçti. Bu şahıs, kendisine helal olmadığı doğacak olan bu çocuğu nasıl mirasçı yapar? Yine kendisine helal olmadığı o çocuğu nasıl köle edinip hizmet ettirecektir?" buyurdu. [536]

Açıklama:

Esir edilen bir kadın rahmini temizlemedikçe payına düştüğü erkeğin onunla cinsel münâsebette bulunması caiz değildir. Bu bakımdan esir edilen hâmile bir kadınla efendisinin cinsel münâsebette bulunabilmesi için o kadının çocuğunu doğurması gerektiği gibi, hâmile olmayan esir bir kadınla efendisinin cinsî münâsebette bulunabilmesi için de en az bir defa hayız görmesi gerekir. Bu mevzuda kadının eski kocasının hayatta olup olmaması önemli değildir.. Seief ve halef ulemâsının büyük çoğunluğu bu görüştedir.
İmâm Ebû Hanîfe (rh.a)'e göre ise, kan-koca birlikte esir edilecek olurlarsa, eski nikahları geçerlidir. Binâenaleyh kocasıyla birlikte esir edilen bir kadının câriye edinilerek kendisiyle cinsi münâsebette bulunulması caiz değildir.

24- Emzikli Kadınla Cinsel İlişkide Bulunmanın Caiz Olması

1313- Cudâme bint. Vehb el-Esedî (r.anhâ)'dan rivayet ediİmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Doğrusu emzikli kadınla cinsel ilişkiyi yasaklamak içimden geçti. Yalnız Romalılar ile İranlıların bunu yaptıklarını, fakat çocuklarına bir zarar

vermediğini hatırlayınca bunu yasaklamaktan vazgeçtim" buyururken işittim. [537]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), zamanındaki doktorların kanaatine dayanarak emzikli kadınla cinsi temasta bulunmanın onun sütünü bozup çocuğun beslenmesini olumsuz yönde etkileyerek zihinsel sağlığının bozulmasına sebep olacağından bu fiili yasaklamak istemiştir. Bu fiilin çocuk üzerinde mutlaka olumsuz bir tesir yapacağı kabul edildiği takdirde kuşkusuz bunun sorumlusu çocuk süt emerken cinsi münasebette bulunan annesi ile babasıdır.
Bu fiilin, her zaman çocuk üzerinde olumsuz bir tesir yapmadığını anlayınca yasaklama düşüncesinden vazgeçmiş ve emzikli bir kadınla cinsi münasebette bulunmaya izin vermiştir.

17. RADÂ (=SÜT EMZİRME) BÖLÜMÜ

Radâ kelimesi, sözlükte; mutlak surette meme emme demektir. Bu kelime; Ridâ', Radâa ve Ridâa şekillerinde okunmaktadır.
Terim olarak ise memede olan bir çocuğun belirli bir vakitte bir kadından süt emmesidir. Emmekten maksat; sütün, ağız veya burundan mideye inmesidir.

1- Doğum İtibariyle Haram Olan Her Şeyin, Süt İtibariyle De Haram Olması

1314- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Aişe'nin yanında bulunuyordu. Aişe, Hafsanın evine girmek için izin isteyen bir adamın sesini işitti.
Aişe der ki: Bunun üzerine ben:
"Ey Allah'ın resulü! Bu, senin evine girmek isteyen bir adam" dedim. Resulullah (s.a.v.), Hafsanın süt amcasını kast ederek:
"Zannederim ki, o, filanca kimse olacak!" buyurdu. Bunun üzerine Âişe:
"Ey Allah'ın resulü! Filanca kimse sağ olsaydı benim yanıma girebilir miydi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Çünkü süt, doğumun haram kıldığı her şeyi haranı kılar" buyurdu. [538]

Açıklama:

Yüce Allah, nesep kan bağı sebebiyle nikâhlanması haram olan kimseleri, Nisa: 4/23'de 7 grup olarak şöyle sıralamıştır:
1- Anneler.
2- Kızlar.
3- Kız kardeş.
4- Halalar.
5- Teyzeler.
6- Erkek kardeşin kızları yeğenleri.
7- Kız kardeşin kızları yeğenleri.
Kan bağı sebebiyle akraba olan kimselerle evlenmek nasıl haramsa, bu kimseler, süt yoluyla akraba oldukları zaman da yine kendileriyle evlenmek haram olur.
Bir kadınm sütünü emen çocuk, nikâhının haramlıuğı bakımından kadının ve süt sahibi olan kocasının öz çocuğu hükmündedir. Bu çocuk erkek ise; kendisine süt annesi, süt kız kardeşi, süt halası, süt teyzesi, süt kardeşlerinin kızları ve yukarıda 7 maddede zikredilen kadınların süt yönünden benzerlerinin hepsi haram olduğu gibi, kız ise: süt annesi yada süt babası yönünden akraba olan erkeklerle evlenmesi haramdır.
Emzirme süresi, 2 yıldır. Süt yoluyla kurulan hısımlık, çocuğun ilk iki yaş içinde süt emmesi durumunda meydana gelir.

2- Sut Haramlıgının, Erkeğin Menisinden ileri Gelmesi

1315- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu'l-Kuays'ın erkek kardeşi Eflah, örtü emrinin inmesinden sonra benim yanıma girmek için izin istedi. Ebu'l-Kuays, Aişe'nin süt babası idi.
Âişe der ki: Ben de, ona:
"Vallahi, bu konuda Resulullah (s.a.v.)'den izin isteyinceye kadar, Eflah'a izin veremem. Çünkü beni, Eflah'ın kardeşi Ebu'l-Kuays emzirmedi. Fakat beni, Ebu'l-Kuays'ın hanımı emzirdi." dedim.
Bu sırada Resulullah (s.a.v.), yanıma girdi. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Ebu'l-Kuays'ın erkek kardeşi Eflah, gelip yanıma girmek için izin istedi. Ben de bu konuda senden izin almadıkça onun yanıma girmesini doğru bulmadım" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onun senin yanına girmesinee izin ver. Çünkü o, senin süt amcandır." buyurdu.
Hadisin ravisi Urve İbnu'z-Zübeyr der ki:
"Bu hadiste zikredilen şey sebebiyle Aişe:
"Nesepden dolayı haram olanı, sütten dolayı da haram kılın" derdi. [539]

Açıklama:

"Eflah" ve "Ebu'l-Kuays"ın asıl İsminin ne olduğu, alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bazılarına göre; Ebu'l-Kuays'ın ismi, Ca'd olup dolayısıyla da Eflah'ın "Ebu'I-Cuayd" künyesini taşıdığını ileri sürmüşlerdir. Bazılarına göre ise, Vâlib. Eflah'tır.
Ebu'l-Hasen el-Kâbisî'ye göre; Hz. Aişe'nin iki tane süt amcası vardır: Birisi, babası Hz. Ebu Bekr'in süt kardeşi Ebu'l-Kuays olup bu zat, Hz. Aişe'nin süt babası olup kardeşi Eflah ise, süt amcası olmaktadır. [540]
Dolayısıyla süt amca hakkında mahremiyet sabit olmaktadır.

3- Süt Erkek Kardeş Kızının Evlilik Açısından Haram Olması

1316- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Evlenme hususunda neden biz Haşim oğullarını bırakıp da Kureyş'i tercih ediyorsun?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Sizin içinizde evleneceğim uygun bir kimse var mı?" dîye sordu. Ben de:
"Evet, Hamza'nın kızı var!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O, bana helal olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşim Hamza'nın kızıdır" buyurdu. [541]

Açıklama:

Hamza, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hem amcası ve hem de süt kardeşi idi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den iki yaş büyüktür. Ebu Leheb'in azadlısı Süveybe, ilk önce Hamza'yı, sonra da Resulullah (s.a.v.)'i emzirmişti.
Hz. Ali, herhalde Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hz. Hamza arasında böyle bir süt kardeşliği olduğunu bilmediği için Resulullah (s.a.v.)'in Hamza'nın kızıyla evlenmesini istemiştir.

4- Üvey Kız ile Baldızın Evlilik Açısından Haram Olması

1317- Ümmü Habîbe bint. Ebi Süfyân (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) yanıma girmişti. Ona:
"Kız kardeşim Ebu Süfyân'ın kızı olan Azze'yle evlenme hususunda bir arzun yok mu?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Ne yapacağım!" buyurdu. Ben de:
"Onunla evlenirsin!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Sen bunu ister misin?" buyurdu. Ben de:
"Ben senin bir tanen değilim. Dolayısıyla bana hayrda kız kardeşimin ortak olmasını isterim!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"O, bana helal olmaz!" buyurdu. Ben de:
"Fakat ben, senin, Dürre bint. Ebi Seleme'yle evlenmek istediğini haber aldım!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ümmü Seleme'nin kızı mı?" diye sordu. Ben de:
"Evet!" dedim. Resuluİlah (s.a.v.):
"O, benim terbiyem altında bulunan üvey kızım olmasa bile o bana yine de Itdet değildir. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır. Onun babası ile beni, Süveybe emzirmiştir. Artık kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi evlenmem için bana teklif etmeyin!" buyurdu. [542]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in eşlerinden Ümmü Habîbe (r.anhâ), Habeşistan'a hicret eden müslümanlardan olup Medine'ye sonradan geldiği için bir adamın hanımı hayatta ve onun nikâhı altında iken baldızıyla evlenmesinin haram olduğunu bilmediği için kız kardeşi Azze (r.anhâ)'yla evlenmeyi Peygamber (s.a.v.)'e teklif etmiştir. Bu kadının ismi, Taberânî'nin rivayetinde Hamne olarak geçmiştir. İbn Hacer'in ifadesine göre kadının ismi hakkındaki en meşhur olan, Azze' dir. Münzirî ise onuri isminin Hamne olduğunu söylemiştir.
Ümmü Seleme, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımıdır. Ümmü Seleme, daha önce Ebu Seleme Abdullah'la evliydi. Ondan Berre adında bir kızı olmuştu. Ebu Seleme Abdullah'ın ölümü üzerine Ümmü Seleme, Resulullah (s.a.v.)'le evlendi. Böylece kızı Berre'de, Resulullah (s.a.v.)'in üvey kızı oldu. Resulullah (s.a.v.), Berre'nin adını, Zeyneb diye değiştirdi. Zeyneb, annesine nispetle "Zeyneb bint. Ümmü Seleme" diye anişmıştır. Görüldüğü üzere Zeyneb'in, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e harmalığını gerektiren iki sebep vardır: Birincisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in üvey kızı olması ve diğeri de babası Ebu Seleme Abdullah'ın Resulullah (s.a.v.)'le süt kardeşi olmasıdır. Her ikisini de Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe emzirmiştir.

5- Bir Defa Emme ile İki Defa Emme

1318- Ümmü'1-Fadl (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) benim evimde bulunduğu sırada çöl halkından bir adam ona gelip:
"Ey Allah'ın peygamberi! Benim bir hanımım var. Üzerine bir daha evlendim. Derken birinci hanımım, yeni hanımımı bir yada iki defa emzirmiş olduğunu söyledi" dedi. Bunun üzerine Nebiyyullah:
"Bîr veya iki defa emzirmek, süt haramhğı oluşturmaz" buyurdu."[543]
Şafiî'lere göre, nikahı haram kılan süt emzirme, beş defa emildiği kesinlikle bilinen süttür. Bundan az olan veya beş defa emildiği kesinlikle belli olmayan süt, nikâhı haram kılmaz.
Cumhuru ulemaya göre ise bir defa emmekle haramlık hükmü sabit olur. Hz. Ali, Abdullah İbn Mes'ud, Abdullah İbn Ömer, Abdullah İbn Abbas, Ebu Hanife gibi bir çok kimse bu görüştedir.
Hanefilere göre müddeti içerisinde emzirilmek şartıyla sütün azı da çoğu da haramlık ifade eder. Delilleri, Nisa: 4/23 ayeti ile 1405 ve 1406 nolu hadistir. Çünkü sözkonusu ayette ve hadislerde sütün miktarı hakkında tafsilat verilmemiştir. Dolayısıyla bu konuda sütün azı da çoğu da birbirine eşittir.
Süt akrabalığının meydana gelebilmesi için sütün mutlaka ağız veya burun yoluyla alınması ve sütün karın boşluğuna ulaşması şarttır. Binaenaleyh şırınga ile vücuda zerk edilen, kulak ya da gözden alınan veya yara üstüne sürülen sütle süt akrabalığı meydana gelmez, Çünkü bu yollarla alınan süt çocuğun vücudunu beslemez, ona bir gıda veremez. Eğer çocuk meme ucunu ağzına alır da ondan emdiği sütün karın boşluğuna ulaşıp ulaşmadığı kesinlikle anlaşılamazsa, süt akrabalığının meydana geldiğine hüküm verilemez. Çünkü hüküm ancak kesin bilgiye dayanılarak verilir. Şüphe üzere hüküm verilemez.

6- Süt Emme Hahamlığının, Beş Defa Emmekle Gerçekleşmesi

1319- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Kur'an'dan indirilenler içerisinde, nikahı haram kılan malum/doyurucu on defa emzirme" de vardı. Sonra bu, malum/doyurucu beş defa emzirmeyle nesh edildi. Kendilerine nesh haberi ulaşmayan bazı çevrelerde bunlar, henüz Kur'an'dan olmak üzere okunurken Resulullah (s.a.v.) vefat etti. [544]

Açıklama:

Hz. Aişe'nin konu ile ilgili rivayetlerinden anlaşıldığı üzere; süt hakkında indirilen ilk âyette süt hükmünün on defa emmekle sabit olacağı bildirilmiştir. Sonra bu âyet süt hükmünün beş defa emmekle sübut bulacağını bildiren âyetle neshedilmiştir. Daha sonra beş defa âyetinin tilâveti de neshedilmiş, fakat hükmü kalmıştır. Ancak son nesih o kadar gecikmiş ki, Resulullah (s.a.v.)'in vefatında sahabeden bazıları bunu duymadıkları için âyeti hâlâ Kur'ân diye okurlarmış. Tilâvetin neshedildiğini duyunca artık onu okumaz olmuşlar.
İşte Şâfiî'ler bu hadisi delil getirerek "Süt emme hükmü çocuğu ayrı ayrı zamanlarda doyuncaya kadar beş defa emzirmekle sabit olur" demişlerdir. Yâni onlara göre beş defa emmenin süt emme hükmünü ispat ettiğini bildiren âyetin tilâveti neshedilmişse de hükmü bakîdir.
Hanefilerden İbn Hümâm, Şafiî'lerin bu deliline; ayetin sadece tilaveti değil, hükmünün de nesh edildiği şeklinde cevap vermiştir.

7- Büyük Kimsenin Emmesi

1320- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim, Ebu Huzeyfe ve ailesiyle birlikte onların evinde bulunuyordu. Derken Ebu Huzeyfe'nin hanımı Sehle bint. Süheyl, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Sâlim artık erkeklerin baliğ olduğu erkekliğe ulaştı ve onların düşündüklerini de düşünmeye başladı. Fakat halen yanımıza girip çıkıyor. Ben ise Ebu Huzeyfe'nin gönlünde onun yanımıza girip çıkmasından dolayı ona karşı bir isteksizlik olduğunu zannediyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), ona:
"Salim'i emzir. Böylece sen, hem Sâlim'e evlilik açısından haram olursun ve hem de Ebu Huzeyfe'nin gönlündeki isteksizlik gider" buyurdu.
Bunun üzerine kadın dönüp gitti. Daha sonra Sehle bint. Süheyl:
"Sâlim'i emzirdim. Böylece Ebu Huzeyfe'nin gönlündeki düşünce yok oldu" dedi. [545]

Açıklama:

Bazı rivayetlerde belirtildiği üzere; Ebu Huzeyfe, Salim'i evlat edinerek kardeşi Velid b. Utbe'nirı kızı Fatıma'y'a evlendirmişti. Dolayısıyla Salim, Ebu Huzeyfe ile eşi Sehle'nin öz evladı gibi onların odasında geceler, orada yatıp kalkardı. Cahiliye döneminden beri devam edegelen Arap adetine göre, evlat edinilen kişi, evlat edinen şahısların evladı gibi falanın oğlu yada falanın km diye isimlenir ve mirasçı olurdu. Evlat edinmeyi iptal eden,
"Evlât edindiklerinizi babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin" [546] ayeti inince, evlatlığın iptali nedeniyle namahrem durumunda oîan Salim, Sehle'nin odasına girmesini dini kurallara aykırı gören Ebu Huzeyfe odasına Salim eskisi gibi girmesinden hoşlanmamıştır. Sehle'de, bu hali Ebu Huzeyfe'nin yüzünden sezince Hz. Peygamber (s.a.v.)'e müracaat ederek durumu ona anlatmış.

Peygamber (s.a.v.)'de, Sehle'nin Salim'i emzirmesini emretmiştir. Salim, Sehle'nin sütünü emmeden önce Bedir savaşına katılmıştı. Dolayısıyla Salim'in süt emdiği sırada ergenlik çağına girdiği ortaya çıkmış olmaktadır.
İbn Abdilberr'e göre kadının, yetişkin bir erkeği emzirmesinin metodu şu şekildedir: Kadının sütü bir kaba sağılır. Sonra erkek onu içer. Kadının, memesini erkeğin ağzına vermesi suretiyle olan mezirmeyi hiçbir ilim adamı uygun görmez.

1320- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet ediimiştir:
"Ebu Huzeyfe'nin azadhsı SâlÎm, Ebu Huzeyfe ve ailesiyle birlikte onların evinde bulunuyordu. Derken Ebu Huzeyfe'nin hanımı Sehle bint. Süheyl, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Salim artık erkeklerin baliğ olduğu erkekliğe ulaştı ve onların düşündüklerini de düşünmeye başladı. Fakat halen yanımıza girip çıkıyor. Ben ise Ebu Huzeyfe'nin gönlünde onun yanımıza girip çıkmasından dolayı ona karşı bir isteksizlik olduğunu zannediyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), ona:
"Salim'i emzir. Böylece sen, hem Sâlim'e evlilik açısından haram olursun ve hem de Ebu Huzeyfe'nin gönlündeki İsteksizlik gider" buyurdu.
Bunun üzerine kadın dönüp gitti. Daha sonra Sehle bint. Süheyl:
"Salim'i emzirdim. Böylece Ebu Huzeyfe'nin gönlündeki düşünce yok oldu" dedi. [547]

Açıklama:

Bazı rivayetlerde belirtildiği üzere; Ebu Huzeyfe, Salim'i evlat edinerek kardeşi Velid b. Utbe'nin kızı Fatıma'yla evlendirmişti. Dolayısıyla Salim, Ebu Huzeyfe ile eşi Sehle'nin öz evladı gibi onların odasında geceler, orada yatıp kalkardı. Cahiliye döneminden beri devam edegelen Arap adetine göre, evlat edinilen kişi, evlat edinen şahısların evladı gibi falanın oğlu yada falanın kızı diye isimlenir ve mirasçı olurdu. Evlat edinmeyi İptal eden,
"Evlât edindiklerinizi babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin" [548] ayeti inince, evlatlığın iptali nedeniyle namahrem durumunda olan Salim, Sehle'nin odasına girmesini dini kurallara aykırı gören Ebu Huzeyfe odasına Salim eskisi gibi girmesinden hoşlanmamıştır. Sehle'de, bu hali Ebu Huzeyfe'nin yüzünden sezince Hz. Peygamber (s.a.v.)'e müracaat ederek durumu ona anlatmış. Peygamber (s.a.v.)'de, Sehle'nin Salim'i emzirmesini emretmiştir. Salim, Sehle'nin sütünü emmeden önce Bedir savaşına katılmıştı. Dolayısıyla Salim'in süt emdiği sırada ergenlik çağına girdiği ortaya çıkmış olmaktadır.
îbn Abdilberr'e göre kadının, yetişkin bir erkeği emzirmesinin metodu şu şekildedir: Kadının sütü bir kaba sağılır. Sonra erkek onu içer. Kadının, memesini erkeğin ağzına vermesi suretiyle olan mezirmeyİ hiçbir ilim adamı uygun görmez.
Kadı İyaz'a göre ise Sehle, sütünü bir kaba sağmiştır. Sonra Salim, o sütü içmiştir. Salim, Sehle'nin memesini emmemiş ve onların tenleri birbirine değmemiştir. Çünkü namahrem erkeğin, kadının memesini görmesi ve herhangi bir organının ona dokunması caiz değildir.
Nikahın haramlığına ve mahremliğine sebep olan süt emmeye ait yaş sınırı hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir.
İmam Şafii, İmam Ahmed'e göre bu süre iki yaştır. İki yaşını doldurmuş olan bir çocuğun emeceği süt, muteber değildir. Yani bununla nikah haramlığı ve mahremlik gerçekleşmez. Delilleri;
"Anneler çocuklarını, emzirmeyi tamamlatmak isteyen baba için, tam iki sene emzirirler" [549] ayeti,
"Ve çocuğun ana rahminde yüklenilmesi ve sütten kesilmesi süresi otuz aydır" [550] ayeti ve konu ile ilgili hadislerdir. Buna göre hamileliğin en az süresi altı aydır. Bu itibarla sütten kesilmek için iki yıl kalır.
Ebu Hanîfe'ye göre ise bu süre, otuz aydır. Delili ise Ahkaf: 46/15 ayetidir. Ona göre bu ayet, çocuğun ana rahminde) yüklenilmesi ve sütten kesilmesi süresinin otuz ay olduğunu ifade eder.

1321- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in diğer hanımları, bu şekilde süt emmek suretiyle bir kimsenin yanlarına girmesine razı olmamışlar. Aişe'ye:
"Vallahi, biz, bu uygulamayı, Resulullah (s.a.v.)'in sadece Sâlim'e özgü olmak üzere Sehle'ye verdiği bir izin olarak kabul etmekteyiz. Dolayısıyla bu şekilde süt emmek suretiyle, hiçkimse yanımıza giremez ve bizi göremez" dediler. [551]

8- Süt Emmenin, Ancak Açlıktan Dolayı Meydana Gelmesi

1322- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) yanıma girmişti. O sırada yanımda bir adam oturuyordu. Bu adamın yanımda oturması ona ağır geldi. Yüzündeki kızgınlığı gördüm. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bu adam, benim süt kardeşimdir" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Süt kardeşlerinizi iyi düşünün! Çünkü süt emmeyle oluşan haramlık ancak açlığı doyuracak şekilde süt emme çağındaki çocuğun emmesiyle olur" buyurdu." [552]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in *"Süt kardeşlerinizi iyi düşünün"* sözünden maksat; her emmenin süt haramlığı meydana getirmediğini, bunun süt çocukluğu zamanına özgü olduğunu ve diğer şartları iyi düşünün demektir.
"Süt emmeyle oluşan haramlık ancak açlığı doyuracak şekilde süt emme çağındaki çocuğun emmesiyle olur" sözünden maksat; nikahlamanın haramlığına ve bir kadın ile bir erkeğin yalnızca bir odada durmalarının câizliğine sebep olan süt emme işi, süt emicinin, açlığını sütle giderecek, küçük yasta bir çocuk olduğu zamana mahsustur. Çünkü çocuğun midesi zayıftır, süt onu doyurup besler. Bu nedenle çocuk, emrizen kadının bir parçası ve öz çocuklan gibi olur. Hallâbi böyle yorumlamıştır. Bu yoruma göre süt emenin çocuk olması şarttır Yetişkin kişinin emdiği süt muteber değildir.

9- Esir Kadının, Eğer Kocası Varsa Esirlik Sebebiyle Nikahının Bozulması Ve Rahiminin Temizlenmesinden Sonra Onunla Cinsel İlişkide Bulunmanın Caiz Olması

1323- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Huneyn günü Evtâs'a bir grup asker gönderdi. Bunlar, düşmanla karşılaştılar. Onlarla çarpıştılar. Sonunda onlara üstün gelip bir çok esir almışlardı. Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerinden bazı kimseler, esir alman kadınların müşrik kocaları bulunduğundan dolayı onlarla cinsel ilişkiye girmekten kaçındılar. Bunun üzerine yüce Allah, bu konuda;
"Kadınların evli olanları da size haramdır. Yalnız savaş esiri olarak sağ ellerinizin malik olduğu kadınlar hariç" [553] ayetini indirdi. Yani savaş esiri kadınlar, iddetlerini bitirdiklerinde onlarla cinsel ilişkiye girmeniz size helaldir. [554]

Açıklama:

Huneyn gazası, Mekke'nin fethinden sonra hicretin 8. yılında Şevval ayında meydana gelmiştir. Düşman ordusu, İslam ordusu karşısında yenilmiş, savaş müslümanların zaferiyle sonuçlamıştır.
Evtas, Hevazin yurdunda bir vadidir. Evtas olayı ise Huneyn savaşından meydana gelmiştir. Huneyn gazası sırasında müslümanlardan kaçan düşman askerleri Taife sığınmıştı. İslam ordusu Taifi 18 gün kuşatmasına rağmen bir sonuç alınamadığında kuşatma kaldırılmıştır.
Hadisten anlaşılıyor ki, Evtas savaşında müslümanlar müşriklerden pek çok kimseleri esir almışlar, fakat esir edilen kadınların kocalan olduğunu düşünen bazı ashab günah olur korkusuyla onlarla cinsî münasebette bulunmaktan çekinmişlerdir. Bunun üzerine ayeti kerime inerek iddetlerinden çıkmış olmaları şartıyla esir alınan kadınlarla cinsi münasebette bulunmakta herhangi bir sakınca yoktur. Bu kadının müşrik kocasının hayatta olmasının da önemi yoktur. Önemli olan iddetten çıkmış olması gebe olmaması ve cinsi münasebette bulunmak isteyen kimsenin hissesine düşmüş olmasıdır. Çünkü bir kimsenin başka bir kimsenin cariyesiyle birleşmesi de zina olur.

müslümanlar, Hayber'de aldıkları esir kadınlarla birleşmek isteyince Hz. Peygamber, birinin şöyle bağırmasını emretmişti:
"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa rahminde çocuk bulunan esir kadınla yatmasın." [555]
Konuyla ilgili olarak 1403 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

10. Çocuğun Yatak Sahibine Ait Olması Ve Şüpheden Korunma

1324- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Sad" İbn Ebi Vakkâs ile Abd b. Zem'a, bir oğlan çocuğunun nesebi konusunda tartıştılar. Bunun üzerine Resulullah'a geldiler. Sa'd:
"Ey Allah'ın resulü! Bu çocuk, kardeşim Utbe İbn Ebi Vakkâs'm oğludur. Bunun, kendi oğlu olduğunu bana vasiyet etti. Ona benzeyişine bak!" dedi. Abd b. Zem'a'da:
"Ey Allah'ın resulü! Bu, benim kardeşimdir. Babamın yatağı üzerinde onun cariyesinden doğmuştur" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) çocuğun benzerliğine bakıp Utbe'ye apaçık bir benzerlik gördü. Daha sonra:
"Ey Abd! Bu, sana aittir. Çünkü çocuk, yatak sahibine aittir. Zaniye demahrumiyet vardır. Ey Şevde bint. Zem'a! Sen de bu çocuğun yanında örtülü ol" buyurdu." [556]

Açıklama:

Sa'd ile Abd b. Zem'a arasındaki bu tartışma, Mekke' nin fethedildiği yıl meydana gelmiştir.
Abd b. Zem'a ise Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Şevde (r.anhâ)'nın kardeşi ve sahâbilerin ileri gelenlerin dendir.
Bunlar arasında ihtilâf konusu olan çocuğun ismi Abdurrahman'dir. Fakat çocuğun anasının ismi hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır.
Zem'a' nin cariyesi ile zina eden ve çocuğun kendisine ait olduğunu Sa'd (r.a)'a vasiyet edip çocuğun alınmasını isteyen Utbe b. Ebi Vakkas ise Uhud savaşında Peygamber (s.a.v.)'in mübarek dişini kıran ve mübarek yanağını yaralıyan kişidir.
Mekke'nin fethediidiği gün Sa'd (r.a), Mekke'de çocuğu görünce kardeşi Utbe'ye benzetmekle hemen tanımış ve çocuğu yakalamıştır. Sa'd câhiiiyyet devri usulünce çocuğa sahip çıkarak yeğeni olduğunu iddia etmiştir. Abd b. Zem'a ise çocuğun kendisinin kardeşi olduğunu, zira babasının cariyesinden olduğunu iddia etmiştir. Dâva Peygamber (s.a.v.)'e intikal edince O, câhiliyyet devrinin kötü âdetini yıkıyor ve çocuğun Abd'ın kardeşi olduğuna hükmediyor. Ve kadın kocalı ise, doğan çocuğun kocaya ait olduğunu, kadın kocalı olmayıp câriye ise, doğan çocuğun cariyenin efendisine ait olduğunu, kadınla zina eden erkeğin çocukla ilgili hiç bir hak iddia edemeyeceğini hükme bağlıyor.
Peygamber (s.a.v.) burada İslâmî hükmü belirtmekle beraber çocuğun zâni Utbe'ye benzediğini görüyor. Bunun için Sevde'nin bundan sonra o çocuğa gözükmemesini yani namahrem olduğunu bildiriyor.
Cahiliyye döneminde cariyeler, efendilerine belli bir miktarda ödeme yaparlardı. Bunu kazanabilmek için zina bile yaparlardı. Bu sebeple Kur'an, cariyelerin zinaya zorlanmasını yasaklamıştır. [557] Ayrıca başkalarıyla zinaya giden cariyelerin sahipleri de, onlarla cinsel ilişkide bulunurlardı. Cariye doğum yapınca, efendisi veya zina yaptığı kimse, çocuk bendendir diye İddia da bulunabilirdi. Efendi, çocuk hakkında "Bendendir" yada "Benden değildir" diye bir açıklamada bulunmadan ölecek olsa, mirasçılarının isteğiyle çocuk cariye sahibine verilirdi. Yalnız çocuk mirasçı olamazdı. Mirasçı olabilmesi için miras taksiminden önce nesebinin açığa kavuşması gerekliydi. Efendi, cariyesinden olan çocuğun nesebini kabul etmeyebilirde. Bu durumda çocuğun nesebi, efendiye katılmazdı. Hz. Peygamber (s.a.v.), çocuk, kimin yatağında doğdu ise, yatak sahibine ait olacağı kuralını koyarak benzerlik veya kuru iddia gibi sebeplerle çocuğa sahip olunamayacağını belirtmiştir. Nesep meselesinde hüküm zahire göre verilir. Benzerlik ve iddia gibi şeylerle nesep sabit olmaz. Fakat zahire göre verilen hüküm, batinen de o meseleyi helal kılmaz. Bu sebeple evdeki kadın-erkek ilişkileri de farklı olur. Zina edenin, nesep yönünden doğacak çocuk üzerinde bir hakkı yoktur. Bu nedenle de zina eden kimse, çocuk üzerinde nesep, sorumluluk ve hak iddia edemez. Kısacası, zina eden kimse, bu tür haklardan mahrum kalmaktadır.
Hadisin metninde geçen "Hacer" kelimesi, "Taş" anlamına geldiği için, bazı fıkihçılar, hadisi; "Zina edene de taşla öldürülme vardır" şeklinde anlamışlardır. Yalnız bu anlam, hadis açısından uygun bulunmamaktadır. Çünkü her zina eden taşlanmaz. Recm cezası, bir çok şartların oluşmasından sonra verilmektedir. Hadis nesebin Hadisin nesebin tesbiti ile ilgili olması hasebi zina edenin çocuk üzerinde bir takım haklardan mahrum kaldığı için hadisin metninde geçen "Hacer" kelimesini "Mahrumiyet" şeklinde tercüme edildi.

11- İz Sürücünün, Çocuğu Birinin Nesebine Katmasıyla Amel Etmek

1325- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) sevinçli ve yüz çizgileri parlar bir halde yanıma girdi. Sonra:
"Görmedin mi, biraz önce insanların vücutlarından neseplerini iz süren Mücezziz adındaki kimse, Zeyd İbn Hâris'e ile Üsâme'ye bakıp:
"Doğrusu bu ayaklar, birbirinden meydana gelmiştir" dedi" buyurdu. [558]

Açıklama:

Bu hadise göre; iki kişi arasında benzer yanlan tespit konusunda uzman olan kimselerin tespitlerine itibar etmek caizdir.
Hanefilere göre çocuğun kılığına bakarak hüküm veren kimselerin sözleriyle amel etmek caiz değildir. Çünkü bu, zan ve tahmine dayanan bir hükümdür. İlmî gerçeklere dayanmayan ve sadce tahmins dayanan hükümlerle nesep tespiti gibi son derece önemli ve toplumsal bir meselede amel etmek oldukça sakıncalıdır.
Kısacası, bugün ilmî verilerle nesep tespiti mümkün olduğundan bu konuda ihtilaf kalmamıştır.

12- Gerdek Gecesinden Sonra Kocaların, Genç Kız Ve Dul Kadınların Yanlarında Ne Kadar Kalması Gerektiği Meselesi

1326- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ümmü Seleme'yle evlendiğinde onun yanında üç gece kalmıştı. Sonra da:
"Doğrusu seninle kalmamı üç geceyle sınırlamam sana olan rağbetimin az olmasından değildir. İstersen bundan sonraki nöbetimde senin yanında yedi gece kalırım. Eğer senin yanında yedi gün kaldığım takdirde (senden sonra diğer kadınlarımın yanlarında da yedi gün kalmam gerekir" buyurdu. [559]

1327- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bi kimse, bakire kızı, dul kadının üzerine alırsa onun yanında yedi gece kalır. Dul kadını, bakire kızın üzerine alırsa onun yanında üç gece kalır." [560]

Açıklama:

Bakire bir kızla evlenen kimsenin başka hanımları da varsa, ilk yedi geceyi yeni hanımına tahsis etmesi müstehabdır. Eğer yeni hanım dulsa, kendisine sadece ilk üç gecenin tahsisi gerekir. Bu zifaf, evliliğin başında yeni hanımın en tabii hakkıdır. Bu süre bittikten sonra normal olarak sıra ile her gece birinin yanında kalmak gerekir. İmam Malik ile Şafiî, Ahmed, İshak, Ebû Sever ve Cumhur-u ulema bu görüştedirler.
Hanefi ulemâsına göre ise, bakire olsun, dul olsun yeni hanımın ilk sırayı almakdan başka bir hakkı yoktur. Binaenaleyh eski hanımı veya hanımları üzerine evlenen bir erkek ilk nöbeti yeni hanımına tahsis eder. Yeni hanımın yanında kaç gece kaldıysa, sırayla o kadar da diğer hanımlarının yanında kalır. Çünkü deliller birden fazla hanımı olan kimselerin, gecelerini hanımları arasında taksim etmekte adalete uymalarının farz olduğunu ifâde etmektedirler.

13- Eşler Arasında Gün Taksimi Ve Her Birine Gündüzüyle Birlikte Bir Gece Ayırmanın Sünnet Olması

1328- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Peygamber (s.a.v.)'in 9 hanımı vardı. Bunlar arasında gün taksimi yaptığı zaman nöbetini ilk önce aldığt kadına ancak dokuz gün sonra varırdı. Eşleri her gece Peygamber (s.a.v.)'in kendisine gideceği kadının evinde toplanırlardı.
Peygamber (s.a.v.) bir gece Aişe'nin yanında bulunuyordu. Derken Zeyneb geldi. Resulullah (s.a.v.), nöbet sahibi zannıyla elini ona uzattı. Aişe:
"O, Zeyneb'tîr" dedi. Peygamber (s.a.v.)'de elini geri çekti. Bunun üzerine Aişe ile Zeyneb, kıskançlık sebebiyle birbirleriyle atışmaya başladılar. Öyle ki seslerini hayli yükselttiler. Bu sırada farz namaz için kamet getirildi. Ebu Bekr gürültünün olduğu bu yerden geçiyordu. Onların seslerini işitip:
"Ey Allah'ın resulü! Namaza çık. Onların ağızlarına da toprak saç" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) namaza çıktı. Bunun üzerine Aişe:
"Şimdi Peygamber (s.a.v.) namazını bitirir. Ebu Bekr'de gelip bana yapacağını yapar" dedi.
Peygamber (s.a.v.) namazını bitirdiği zaman Ebu Bekr Aişe'nin yanına gelip ona ağır sözler söyleyip sonra da:
"Sen Resulullah'ın yanında böyle mi yapıyorsun?" diye serzenişte bulundu. [561]
Bu olayın olduğu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mevcut olan ve kendisi vefat ettiğinde geride kalan dokuz hanımı şunlardır:
1- Aişe.
2- Hafsa.
3- Ümmü Habibe.
4- Şevde.
5- Ümmü Seleme.
6- Safiyye.
7- Meymûne.
8- Zeyneb bint Cahş.
9- Cüveyriye.
Bunların beşi Kureyş'ten ve diğerleri ise çeşitli kabilelerdendi. Burada Zeyneb bint. Huzeyme ile Hz. Hatice'nin ismi yoktur.

14- Kadının, Geceki Nöbetini Ortağına Bağışlamasının Caiz Olması

1329- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Şevde bint. Zem'a'nın huyuna sahip olmak istemem açısından bana ondan daha sevimli başka bir kadın daha görmedim., kendisinde zeka keskinliği olan bir kadındı. Şevde yaşlandığı zaman, Resulullah (s.a.v.)'den hakkın olan nöbet gününü Aişe'ye hibe etmiştir. Bizzat Şevde:
"Ey Allah'ın resulü! Ben senden olan nöbet günümü Aişe'ye hibe ettim" dedi.

Açıklama:

Bundan sonra Resulullah (s.a.v.), biri kendi günü ve biri de Sevde'nin günü olmak üzere Aişe için iki gün ayırır oldu." [562]

1330- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, kendilerini Resulullah (s.a.v.)'e mehirsiz olarak bağışlayan kadınları ayıplayıp:
"Bir kadın hiç kendini hibe eder mi?" derdim.
Bunun üzerine yüce Allah,
"Onlardan kimi dilersen nöbetinden geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin. Nöbetinden geri bıraktıklarından kimi istersen yanına almak da sana güçlük yoktur" [563] *ayetini indirince :*
"Vallahi, Rabbinin senin arzunu hemen yerine getirdiğini görüyorum" dedim." [564]

1331- Atâ'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, Abdullah İbn Abbas'la birlikte Şerifte Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymune'nin cenazesinde bulunduk. Abdullah İbn Abbas:
Bu kadın, Peygamber (s.a.v.)'in hanımıdır. Dolayısıyla tabutunu kaldırdığımız zaman sarsmayın, sallamayın, yavaş yavaş götürün. Resulullah (s.a.v.)'in nikahında 9 kadın vardı. Resulullah (s.a.v.) bunların arasında gün taksimi yapardı. Sadece birisine yapmazdı" dedi. Ata:
"Kendisine gün taksimi yapmadığı hanımı Safiye bint. Huyey b. Ahtab idi" dedi. [565]

15- Dinine Bağlı Kadınla Evlenmenin Mustehab Olması

1332- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kadın dört özelliği için evlenilir:
1- *Malı için.*
2- *Soyu için.*
3- *Güzelliği için.*
4- *Dini için. Sen bunlardan dinine bağlı olanını elde et ki, rahat edesin."* [566]

1333- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında bir kadınla evlendim. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e rastladım. Bana:
"Ey Câbir! Evlendin mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet, evlendim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Evlendiğin kadın; bakire mi, yoksa dul mu?" diye sordu. Ben de:
"Dul" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Kendisiyle oynaşacağın genç bir kız alsaydın ya!" buyurdu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Babam öldüğü için bakımları üzerimde olan benim bekar kız kardeşimlerim var. Bakire genç bir kız alırsam benim ile onlar arasına girmesinden korktum" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O halde öyle olsun. Doğrusu bir kadınla; dini, malı ve güzelliğinden dolayı evlenilir. Dolayısıyla bunlardan dinine bağlı olanını almaya bak ki, rahat edesin" buyurdu. [567]

16- Genç Kızla Evlenmenin Müstehab Olması

1334- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gaza sırasında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte idik. Gazadan Medine'ye doğru döndüğümüz zaman yavaş giden bir deveme binerek herkesten acele davrandım. Derken arkamdan bana bir süvari yetişerek elindeki sopayla deveme dürttü. Bunun üzerine devem, görmüş olduğun en iyi develer gibi koşmaya başladı. Döndüğümde, bir de baktım ki, Resulullah (s.a.v.)'le karşı karşıyayim! Bana:
"Ey Câbir! Niye acele ediyorsun?" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, yeni evliyim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bakire ile mi evlendin, dul ile mi?" diye sordu. Ben de:
"Dul ile evlendim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bakire alsaydın ya! Sen onunla, o da seninle oynaşırdı!" buyurdu. Medine'ye geldiğimizde şehre girmeye hazırlandık. Resulullah (s.a.v.):
"Ağır olun! Tâ ki dağınık saçlı kadının taranması; kocası evde olmayanın kasıklarını tıraş edebilmesi için şehre geceleyin yâni yatsı zamanı girelim!" buyurdu. Sonra da bana:
"Medine'ye vardığın zaman cima etmeye bak, cima etmeye!" buyurdu. [568]

Açıklama:

Bu hadiste; güzel ahlak, müslümanlara şefkat, gizlilikleri araştırmamak, sohbetin devamını sağlayıcı diğer sebeplerin tedariki gibi medeniyet örnekleri gösterilmektedir.

17- Dünya Metanın En Hayırlısının, Saliha Kadın Olması

1335- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dünya bir meta'dır. Dünya meta'nın en hayrlısı ise saliha kadındır." [569]

18- Kadınlar Hakkında Vasiyet

1336- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa bir şey gördüğünde ya hayr söylesin yada sussun! Kadınlar hakkındaki vasiyeti mi tutun. Çünkü kadın, kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburganın en eğri yeri, üst kısmıdır. Eğer bunu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Olduğu gibi bırakırsan eğri kalmakta devam eder. Kadınlar hakkında birbirinize iyiliği tavsiye edin!" [570]

1337- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Mümin bir erkek, mümin bir kadına buğzetmesin. Çünkü onun bir huyunu beğenmezse başka bir huyunu beğenir."

19- Kadının, Kocasına Haksızlık Etmesi

1338- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Eğer İsrail oğulları olmasaydı yemek bozulmayacak, et de kokmayacaktı. Havva olmasaydı hiçbir kadın kocasına ebediyen haksızlık/hıyanetlik etmezdi." [571]

Açıklama:

"İsrail oğulları olmasaydı yemek bozulmayacak, et de kokmayacaktı" ifadesine göre; onlara her gün sabahtan akşama kadar gökten bıldırcın kuşu ve kudret helvası yağardı. Kendilerine verilen emir gereğince bunlardan yalnız günlük ihtiyaçlarını alır, cuma ile cumartesi günlerinin nafakasını da biriktirirlerdi; fazla bir şey biriktirirlerse bozulur, kokardı. İşte yiyeceklerin bozulup kokması bundan kalmıştır.
ilk dönem alimleri, *"Havva olmasaydı hiçbir kadın kocasına ebediyen haksızlık/hıyanetlik etmezdi"* ifadesi çerçevesinde; cennette Adem (a.s)'ı yasak olan ağaçtan yemeye davet edenin Hz. Havva olduğu şeklinde yorumlarda bulunmuşlar ve bu konuda bazı rivayetlere yer vermişlerdir.
Bazı alimler de, bunu, doğru kabul etmenin gerçekten güç olduğunu, çünkü bu düşüncenin, İsrailiyat olduğunu, İslami olmadığını söylemişlerdir. Bunlara göre; Hz. Adem ile Havva'nın yasak ağaçtan yemesi ile ilgili tüm ayetler, ağaçtan yemeyi telkin edenin Havva değil de İblis olduğunu belirten konu ile ilgili ayetleri görüşlerine delil olarak getirmişlerdir. [572]
Yine bu görüşte kimseler, görüşlerine, Tevrat'ta konuyla ilgili olarak geçen şu ifadelere de yer vermişlerdir; "Rab Tanrı'nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yılandı. Yılan kadına, "Tanrı gerçeklen, "Bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin" dedi mi?" diye sordu.
Kadın, "Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz" diye yanıtladı, "Ama Tarın, "Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz" dedi,"
Yılan, "Kesinlikle, ölmezsiniz" dedi, "Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız."
"Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak oldukîanni anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar." [573]
Bunun yanı sıra bu konuda susmak da sözkonusu olabilir.

18. TALÂK (=BOŞANMA) BÖLÜMÜ

Talâk kelimesi sözlükte; çözmek, serbest bırkmak anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; belli sözlerle evlilik bağını çözmek ve kaldırmak demektir.
İslâm'a göre evlilikten maksat, huzurlu bir aile hayatı kurmak ve böyle bir yuvada iyi bir nesil yetiştirmektir. Ama böyle yüce gayelerle kurulan evliliklerin hepsinin başarıya ulaşması mümkün değildir. Bazan ölüm ve hastalık gibi tabii engeller, bazan da geçimsizlik, münaferet, eşlerin birbirini sevmemesi, anlaşamama gibi eşlerden kaynaklanan engeller evliliğin başarı ve devamına mani olur.
İslâm, evliliğin asıl gayesinden uzaklaştığı, eşlerin bir arada huzurla yaşamalanna imkan kalmadığı, ihtiyaç ve zaruretlerin gerektirdiği hallerde evliliğin sona erdirilmesine izin vermiştir. Bu izin doğrultusunda evliliğe, erkek tarafından doğrudan ya da kadından aldığı bir bedel karşılığında son verilebileceği gibi, talâk hakkını elinde tutan kadın tarafından, hakim veya hakem kararıyla da son verilebilir.
İslam Hukuku'nda "Talâk" (=Boşanma) kelimesi; hem tek taraflı irade beyanıyla yapşılan, boşamayı ve hem de tarafların anlaşarak evlilik birliliğine son vermelerini, hem de mahkeme karanyla meydana gelen boşamayı içerir.
İslam Hukuku'nda boşama; dönülebilir olup olmamasına göre; Ric'i ve Bâin olmak üzere ayrı ayrı hukuki değerlendirmelere konu olur.

1- Ric'î Talâk:

Kocaya yeni bir nikâha ihtiyaç olmadan boşadığı hanımına dönme imkanı veren boşama türüne, dönülebilir boşama "Ric'i Talâk" denir.
Bir Ric'i talaktan bahsedebilmek için; evliliğin zifafla fiilen başlamış bulunması, Hanefilere göre boşamanın sarih sözlerle ve şiddet ve mübalağa ifade etmeyen bir tarzda yapılmış olması, bu boşamanın üçüncü boşama olmaması şarttır.
Bu durumda koca, iddet süre içerisinde dilerse eşine geri dönebilir. Bunun için yeni bir nikâh yapmaya, yeni bir mehir ödemeye gerek yoktur. Dönme, kocanın açık bir beyanla hanımına geri döndüğünü söylemesiyle olabileceği gibi, evlilik yaşamına fiilen geri dönmesiyle de olabilir. Bu özelliği dolayısıyla Ric'i talakta eşler, derhal birbirlerinden ayrılmak zorunda değildirler. Çünkü Ric'i talakta evlilik, iddet süresince de devam ediyor kabul edilir. Dolayısıyla dönüş hakkının bu süre içinde kullanılması gerekir. Bu süre, dönüş yapışmadan geçilirse iddetinin bitimiyle Ric'i talâk, bain'e dönüşür. Dolayısıyla geri dönmek için artık bain talakta arana şartlar geçerli olur.

2- Bâin Talâk:

Kocaya, boşadığı eşine ancak yeni bir nikâhla dönme imkanı veren boşanma şeklidir. Nikâh yapılıp zifaf yapılmadan meydana gelen boşanmalar, tarafların anlaşarak boşanmaları (=muhâiea) veya kocanın üçüncü boşama hakkını kullanarak yaptığı boşama, bain talaktır. Bunların dışında Hanefifere göre; kocanın kinayeli sözlerle ve şiddet ile aşırılığı ifade eden kelimelerle yaptığı boşamalar da bain Talâk olarak kabul edilir.
Bain talâk, evliliğe derhal son verir. Eşler derhal birbirinden ayrılmak zorundadırlar.

1- Hayızlı Kadını, Rızası Olmadan Boşamanın Haram Olması, Kocası Buna Muhalefet Ederse Talakın Meydana Geldiği, Fakat Hanımına Dönmesinin O Kimseye Emrolunması

1339- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Abdullah İbn Ömer, hanımlarından birini, hayız halinde iken bir talakla boşamıştı. Resulullah (s.a.v.), bu durumu haber alınca, ona, hanımına geri dönmesini, sonra hanımı temizlenip kendi yanında ikinci bir kez hayız görünceye kadar alıkoymasını ve kadına o hayızdan temizleninceye kadar mühlet vermesini emretmiş. Eğer kadını boşamak isterse, kadın temizlendiği zaman onunla cinsel ilişkide bulunmadan boşamasını, işte kadınların içinde boşanmasını Allah'ın emrettiği iddet döneminin bu olduğunu bildirmiştir." [574]
İslam Hukuku'nda boşama, Kur'an'daki genel ilkelere ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu yöndeki açıklama ve tavsiyelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığına göre iki grupta tasnif edilmektedir. Bu ayırım, hukuki olmaktan çok dinî-ahlakî boyutlu bir ayırımdır. Esas itibariyle, kocanın objektif hukukî kriterlere bağlanamamış boşama yetkisini onun dindarlığına havale ederek kısıtlama ve sınırlama amacı gütmektedir.

1- Sünnî Talâk:

Bu boşama şekli; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu konuda getirdiği ölçü ve sınırlamalara riayet edilerek yapılan boşama şeklidir. Her şeyden önce Sünnî boşanmanın, Ric'î talâk olması gerekmektedir. Ayrıca kadının temizlik süresi başladıktan sonra ancak onunla cinsel ilişkide bulunulmadan boşanması ve bu boşamanın bir Talâk olması gerekmektedir. Bu da, yine ayne hedefe, evlilik birliğini koruma hedefine yöneliktir.

2- Bid'î Talâk:

Sünnet'e aykırı biçimde gerçekleştirilen boşamayı ifade etmektedir. Kişinin temizlik süresi dışında veya temizlik süresi içinde olmakla birlikte hanımıyla cinsel ilişkide bulunduktan sonra ve aynı temizlik süresi içinde birden fazla boşama durumunda ortada Sünnete'e uygun olmayan, yani Bid'î bir boşanma vardır.
Hanımını, hay izli iken boşayan kimsenin ona dönmesi ve boşamakta kararlı ise, ikinci bir hayızı takip eden temizlik döneminin beklenmesi farzdır. İmam Mâlik, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bu görüştedir. İmam Ahmed , İmam Şafiî ve İmam A'zam Ebu Hanîfe'ye göre ise hayız halinde verilen talakın caiz, fakat talakı temizlik halinde vermenin mendup olduğu görüşündedirler.
Kısacası; bu tür boşamalar, dinen hoş görülmemekle birlikte hukuken geçerlidir.

2- Üç Talak

1340- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ile Ebu Bekr döneminde ve Ömer'in hilafetinin ilk iki yılında üç talak, bir talak sayılırdı. Daha sonra Ömer İbnu'-Hattâb:
"İnsanlar, kendilerine mühlet verilmiş olan bir iş hususunda acele ettiler. Keşke şunu onlara uygulasaydık!" deyip onu onlara uyguladı." [575]

Açıklama:

Bir defada verilen üç talakın üç talak sayıldığını iddia edenler içerisinde Zübeyr b. Avam, Abdurrahman b. Avf, Hz. Ali, Abdullah İbn Abbâs gibi sahabeden bazı kimseler ile Tabiundan İkrime, Tavus, İmam Malik ile İmam Ahmed'in arkadaşlanndan bazılan yer almaktadır.
Hz. Ömer, bir sözle üç talak veren kimsenin verdiği bu talakın üç talak sayılacağını ve eski uygulamanın yürürlükten kalmış olduğunu ilan etmiştir. Bu görüşte olanlara göre hanımim üç talakla boşayan bir kimse bu üç talakı bir defada bile vermiş olsa bir daha o kadına dönemez. Bir defada verilen üç talakın birtaîak sayılması yürürlükten kaldırılmıştır.

3- Hanımını Kendine Haram Kılıp Boşamayı Niyet Etmeyen Kimseye Kefaret Vacip Olması

1341- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse, hanımının, kendisine haram olduğunu söylemesi, bir tür yemindir. Kefaret vermesi gerekir.
Daha sonra Abdullah İbn Abbâs,
"Sizin için Allah'ın resulünde güzel örnekler vardır" [576] ayetini okumuştur. [577]

Açıklama:

Bir kimse, kendisine helal olan bir şeyi haram kılarsa bu sözle o şey haram olmaz. Adam, yemin kefaretini öder ve o şey kendisine helal olur.

1342- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), balı ve helvayı tatlı türü şeyi severdi. İkindi namazını kıldığında hanımlarını dolaşır, onlara yakınlık gösterirdi."
Bir defasında Ömer'in kızı Hafsanın yanına girmişti. Orada normal kalışından daha fazla kaldı. Ben de onun orada bu çok kalışının sebebini sordum. Bana:
"Hafsaya, kavminden bir kadın küçük bir çömlek bal hediye etti. O da, bu baldan Peygamber (s.a.v.)'e şerbet içirdi" denildi. Ben de kendi kendime:
"Vallahi, biz bunun için muhakkak bir hile yaparız" dedim. Daha sonra Şevde bint. Zem'a'ya gidip ona:
Biraz sonra Resulullah (s.a.v.), muhakkak sana yaklaşacaktır. Sana yaklaştığında, ona:
"Ey Allah'ın resulü! Sen, "Meğafir" mi yedin?" dersin. O da, sana Meğafir!" diyecektir. Bunun üzerine sen de, ona:
"Senden hissetmekte olduğumu bu koku nedir?" diye sorarsın.
Hadisin ravisi Urve der ki:
"Resulullah, kendi üzerinde, hoş olmayan bir kokunun kokmasından hoşlanmazdı.
Muhakkak o da, sana:
"Hafsa, bana, bal şerbeti içirmişti!" diyecektir. Sen de, ona:
"O balın arısı, galiba Urfut ağacından yemiş!" dersin. Çünkü Resulullah (s.a.v.), bana geldiğinde ben de bunu ona söyleyeceğim. Ey Safiyye! Resulullah, sana geldiğinde sen de bunu ona söyle!" dedim.
Resulullah (s.a.v.), Sevde'nin yanına girdi. Şevde:
"Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, Ey Aişe!;
"Senden korktuğum için, bana emrettiğin sözü Resulullah (s.a.v.) daha kapının önünde iken nerdeyse söyleyecektim" dedi.
Resulullah (s.a.v.), Sevde'ye yaklaşınca, Şevde, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Allah'ın resulü! Sen, "Meğafir" mi yedin?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.);
"Hayır!" dîye cevap verdi. Şevde:
"O halde senden hissetmekte olduğum bu koku nedir?" diye tekrar sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Hafsa, bana bal şerbeti içirmişti!" diye cevap verdi. Şevde;
"O balın arısı, "Urfut" ağacından yemiş!" dedi.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.), benim yanıma geldiğinde, ben de bu sözlerin benzerini ona söyledim. Sonra Safıyye'nin yanma girdiğinde, o da, bu sözlerin benzerini ona söyledi. Sonra Resulullah (s.a.v.), dönüp Hafsanın yanma vardığında, Hafsa, ona:
"Ey Allah'ın resulü! Sana bal şerbetinden içireyim mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Benim, o bal şerbetine ihtiyacım yoktur!" dîye cevap verdi. Aişe, rivayetine son vererek dedi ki; Şevde, bana:
"Vallahi! Biz, Resulullah (s.a.v.)'i, bal şerbetinden mahrum ettik" diyordu. Ben de, Sevde'ye:
"Sus!" dedim, böyleceve Hafsa hakkındaki hile ve oyunumuzun duyulmasını istemedim." [578]
Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bal şerbetini içme olayı; bir önceki hadiste Hafsanın evinde içtiği belirtilirken, bu hadiste Zeyneb bint. Cahş'ın evinde içtiği ifade edilmektedir.
"Bezlü'I-Mechûd" yazan Sehârenfûrî (ö. 1346/1927)'nin açıklamasına göre; doğru olan, Zeyneb bint. Cahş'ın evinde içtiği bal şerbetidir.

Hafsanın evinde içtiğine dair rivayet, ravinin yanılmasından kaynaklanmaktadır.
Bazılarına göre ise; bu olay, birkaç defa meydana gelmiştir. Buna delilleri ise, Abd b. Humeyd'in, "Tefsir"inde; bu olayın, Sevde'nin evinde geçtiği belirtilmektedir.
Bazıları da, bu tür olayın; Peygamber (s.a.v.)'in hanımları arasındaki gruplaşmadan kaynaklandığınıu ileri sürmüşlerdir. Buna göre birinci grupta; Aişe, Hafsa, Şevde ile Safiyye, ikinci grupta ise Zeyneb bint. Cahş, Ümmü Seleme ile diğer hanımları yer almaktadır.
Bu hadis; Peygamber (s.a.v.)'in hanımı bile olsa, kıskançlığın fıtrî bir olay olduğunu göstermektedir. Ayrıca burada kasıtıı olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'e eziyet etmeyi düşünmemişlerdir. Sadece kadınlar arası görülen kıskançlığın bir sonucudur.
Meğâfîr: Amman taraflarında çokça biten "Urfut" denilen bir ağaçtan çıkan çirkin kokulu, yapışkan ve tatlı bir zamktır.
Resulullah (s.a.v.), sabah namazından sonra hanımlarını ziyareti sadece onlara selam vermek ve duada bulunmak içindi. ikindiden sonraki hanımlarını ziyareti ise; konuşup muhabbette bulunmak maksadıyla olurdu.
Resulullah (s.a.v.)'in, burada, hanımlarına yaklaşmasından maksat, cinsel ilişki değildir.

4- Kadını Serbest Bırakmanın Ancak Talak Niyeti Olması

1343- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), ayrılma konusunda hanımlarını serbest bırakmayla emrolunduğunda bu iş hususunda görüş almaya ilk önce benden başlayıp:
"Sana bir durumu anlatacağım, fakat anne-babaıın bu konudaki görüşünü almadan karar vermekte acele etmemende senin için bir sakınca yok!" buyurdu.
Aişe der ki:
"Halbuki Resulullah (s.a.v.), anne-babamın bana ondan ayrılmamı emretmeyeceklerini doğrusu iyi biliyordu. Daha sonra bana:
Yüce Allah,
"Ey Peygamber! Eşlerine: "Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzelce bir şekilde boşayayım. Yok eğer Allah'ı, Resulünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız doğrı su Allah içinizden iyi davranan hanımlara büyük mükafat hazırlamıştı." [579] *buyurdu" dedi. Ben de:*
"Ne konuda anne-babamın görüşünü alacakmışım. Ben, Allah'ı, Resi lünü ve ahiret yurdunu istiyorum" dedim.
Resulullah (s.a.v.)'in diğer hanımları da bu konuda benim gibi yaptılar." [580]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in hanımları, ondan dünyalık ve bol nafaka istemişlerdi. Bu sebepi onları bir ay terk etip ila yapmıştı. Bu müddet zarfında sahabilerinin yanlarına da çıkmamıştı
ilâ ile ilgili olarak 1438 nolu hadisin açıklmasına bakabilirsiniz.

1344- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Yüce Allah'ın;
"O, kadınlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın" [581] *ayeti indikten sonra yine de yanında kalacağı kadının nöbet gününde bizden izin alırdı."*
Hadisin ravisi Muâze, Aişe'ye:
"Resulullah (s.a.v.), senden izin istediğinde ona ne derdin?" diye sordu. Aişe:
"İzin verme işi bana kaldıysa ben hiç kimseyi kendime tercih edemem" derdim" dedi. [582]

1345. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bizi ayrılma konusunda serbest bıraktı. Fakat biz bunu tafak saymadık."[583]
1346- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebû Bekr, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istiyordu. İnsanlara kapıda otururken buldu. Bunların hiç birine izin verilmemişti. Derken Eb izin verildi, o da içeri girdi. Sonra Ömer geldi. O da içeri girmek için iz ona da izin verildi. Ömer, Peygamber (s.a.v.)'i, etrafında kadınları olduc kederli kederli susmuş otururken buldu. Bunun üzerine kendi kendine: bir şey söyleyip Peygamber (s.a.v.)'i güldürmeliyim" diyerek:
"Ey Allah'ın resulü! HâRice'nin kızını bir görseydin! Benden nafaka is de kalktım onun boğazını sıktım" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Etrafımda gördüğün gibi, bunlar da, benden nafaka istiyorlar" buyurdı Derken Ebû Bekr kızı Aişe'nin boğazını, Ömer de kızı Hafsanın boğmağa kalktı. İkisi de:
"Siz Resulullah (s.a.v.)'den onda olmayan bir şeyi istiyorsunuz öl" diyorlardı. Aişe ile Hafsa;
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'de olmayan bir şeyi ebediyyen istemeyeceğ ler. Daha sonra Peygamber (s.a.v.), hanımlarından bir ay yada yirmi do uzaklaştı. Daha sonra da ona,
"Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dirliğini ve süsünü refahını istiyorsanız, gelin size boşanma bedelleri reyim de, sizi güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Peygamberini ve ahıı dunu diliyorsanız, bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar için bü mükâfat hazırlamıştır" [584] ayetine kadar indirdi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Aişe'den başlayarak:
"Ey Aişe! Ben sana bir şey arzetmek isterim; fakat ebeveyninle etmeden cevap hususunda acele etmemeni dilerim" buyurdu. Aişe:
"Ey Allah'ın resulü! Nedir o?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.)'de, ona okudu. Aişe:
"Ey Allah'ın resulü! Ebeveynimle senin hakkında mı istişare ede Elbette Allah'ı, Resulünü ve ahiret yurdunu/gününü tercih ederim, benim bu söylediğimi kadınlarından hiç birine haber vermemeli" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Onlardan herhangi biri bana bunu sorarsa, muhakkak bunu om veririm. Çünkü Allah beni; zorlaştırıcı ve şaşırtıcı değil, öğretici ve kotırıcı olarak gönderdi" buyurdu. [585]

5- Îlâ, Kadınlardan Uzaklaşma Ve Onları Serbest Bırakma

1347- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir âyetin mânâsını Ömer b. Hattab'a sormak niyetiyle bir sene bekledi Heybetinden dolayı bunu ona bir türlü soramıyordum. Nihayet hacc için yol çıktı. Onunla beraber ben de yola çıktım. Dönüşte biraz yol alınca Mekke yakın, rında bulunan Merru'z-Zahrân'da bir haceti için Erak-Misvak ağaçlarına doğru saptı. Büyük abdestini bitirinceye kadar onu bekledim. Sonra onunla birlikte yola bulyuldum. Ona:
"Ey müminlerin emiri! Resulullah (s.a.v.) aleyhine hanımlarından anlaşan diğer iki kadmkimlerdir?" diye sordum. Ömer (r.a):
"Onlar, Hafsa ile Aişe'dir" diye cevap verdi. Bunun üzerine ben:
"Vallahi bu meseleyi bir seneden beri sana sormak istiyordum. Fakat he betinden dolayı (sana bu meseleyi soramıyordum" dedim. Ömer:
"Bunu yapma! Benim bildiğimi zannettiğin bir şeyi hemen bana sor, eğer bu onu bilirsem sana haber veririm" dedi. Sonra da sözüne şöyle devam etti:
"Vallahi cahiliyyet devrinde biz kadınları insan yerine saymazdık. Nihayet Yüce Allah onlar hakkında indirdiklerini indirdi ve kendilerine yaptığı taksimi yapü. Bir defa ben kendi kendime bir şeyi istişare ederken eşim bana:
"Şöyle şöyle yapsan olmaz mı?" deyiverdi. Ben de, ona:
"Sana ne oluyor da bu işe karışıyorsun, benim yapmak istediğim bir şeye neden burnunu sokuyorsun?" dedim. Kadın:
"Ey Hattâb oğlu! Şaşarım sana. Sen kendine kafa tutulmasını istemiyorsun. Halbuki kızın, Resulullah (s.a.v.)'e kafa tutupduruyor. O derecede ki, Resulullah (s.a.v.) bütün gün düşünceli duruyor" dedi. Bunun üzerine kaftanımı alıp evimden çıktım ve Hafsanın yanına girdim. Ona;

Kızcağızım! Sen, Resulullah (s.a.v.)'e kafa tutarmışsın, hattâ bundan dolayı Resulullah (s.a.v.) bütün gün düşünceli duruyormuş!" dedim.
Hafsa:
"Vallahi, biz, ona çok müracaatta bulunuyoruz" dedi.
Bilirsin ki, ben, seni Allah'ın azabından ve Resulünün gazabındansakmdmnm kızcağızım! "Aişe'yi kastederek sakın arkadaşının güzelliği ve Resulullah (s.a.v.)'in ona olan sevgisi seni aldatmasın!" dedim.
Sonra oradan çıkarak akrabalığım olduğu için Ümmü Seleme'nin yanına girdim ve onunla konuştum. Ümmü Seleme, bana:
"Ey Hattâb'ın oğlu! Şaşarım sana! Her şeye karışırsın, hattâ Resulullah(s.a.v.) ile hanımlarının arasına bile girmek "stiyorsun!" dedi.
Ümmü Selemenin bu sözü beni öyle etkiledi ki, içimde hissettiğim sıkıntıyı kısmen yatıştırdı. Sonra onun yanından çıktım. Ensâr'dan bir dostum vardı. Mecliste bulunamazsam bana haber getirir, o bulunamazsa ben ona haber getirirdim. O sırada biz Gassân hükümadarlarından bir hükümdardan korkuyorduk. Üzerimize hücum etmek istediğini haber almıştık. Ondandan gözümüz korkmuştu. Derken dostum Ensârî, gelip kapıyı çaldı ye:
"Aç, aç!" dedi. Ben de:
"Gassamlı hükümdar mı geldi?" diye sordum. O da:
"Ondan daha kötü! Resulullah (s.a.v.), hanımlarından ayrılıp uzlete çekilmiş" diye cevap verdi. Ben de:
"Hafsa ile Âişe'nin burnu sürtülsün!" dedim. Sonra elbisemi alıp çıktım, nihayete Resulullah'm bulunduğu yere vardım. Bir de baktım ki, Resulullah (s.a.v.) birkaç basamakla çıkılabilen bir meşrubde/şerbetlik denilen sekili bir yerde. Resulullah (s.a.v.)'in siyah bir kölesi de merdiven başında. Ona:
"Ben Ömer'im" dedim. Daha sonra Resulullah'ın yanına girme hususunda bana izin verildi. Ben de Resulullah (s.a.v.)'e bu olayı anlattım.
Ümmü Seleme kıssasına gelince; Resulullah (s.a.v.) gülümsedi. O sırada Resulullah (s.a.v.) kuru bir hasır üzerindeydi. Vücûdu ile hasır arasında hiç bir şey yoktu.
Başının altında içi lif dolu deriden bir yastık vardı. Ayaklarının yanında Arap samkı denilen bir karaz/selem ağaçlan yaprağı yığını; vardı. Baş ucunda da, asılı birkaç deri bulunuyordu. Resulullah (s.a.v.)'in yan tarafında hasırın izini görünce ağladım. Bana:
"Niçin ağlıyorsun?" diye sordu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Kisrâ ile Kayser, bulundukları müreffeh bir hal içinde yaşıyorlar. Halbuki sen, Allah'ın Resulüsün!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Dünya onların ve âhiret de senin olmasına razı değil misin?" buyurdu. [586]

Açıklama:

İlâ kelimesi sözlükte; "Yemin etmek" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise kocanın yemin, adak veya bir şarta bağlamak suretiyle eşiyle cinsel ilişkide bulunmayı kendisine yasaklamasıdır. Kur'an'ı Kerimde Bakara: 2/226'da terim anlamında bir defa geçen iiâ, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşlerine ilâ yapmasına dair rivayet başta olmak üzere bazı hadislerde de yer almaktadır.
İsİam'dan önce cahiliye döneminde Araplar ilâyı zihâr gibi bir boşama yöntemi olarak uyguluyorlardı. Yalnız bu yöntem, geniş bir zamana yayıldığı için daha çok kadını baskı altına almak, ona zarar vermek için kulıyordu, İsiam dini, eşler arasında meydana gelen anlaşmazlıktan cinsel açıdan diğerini terk boyutuna varması halinde bu davranışın özellikle kadını mağdur etmemesi için belirli bir sınır getirmiştir. Eşlerin birlikte yaşayıp yaşamayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla yeterli bir deneme süresi olan dört aylık bir zaman içinde dönüş olmaması aynhk konusunda bir kararlılığa işaret ettiğinden sürenin bitiminde evliliğe son verilerek eşin serbest bırakılması sağlanmıştır. Bu bakımdan ilânın, günümüzdeki beşeri hukukta boşanma sebebi sayılan terkle yakın benzerliği vardır.
İlâ üç çeşittir:
1- İlâyı muvakkat: Bu; dört ay, beş ay gibi bir müddetle kayıtlanan yemindir.
2- İlâyı mûebbed: Ebediyen kadına yaklaşmamak üzere yapılan yemindir.
3- İlâyı meçhul: Hanımına yaklaşmama hususunda belli bir müddet belirtilmeden yapılan yemindir.
Heybet: Saygıyla kanşık korku.
Gassan: Şam taraflarında bir suyun ismidir. Bu suyun civarında yaşayıp ondan içenlere Gassaniler denilmiştir.

6- Üç Talakla Boşanan Kadına Nafaka Verilmemesi

1348- Fâtıma b. Kays (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu Amr b. Hafs, Fatıma'yı kesin bir şekilde üç talakla boşamıştı. Ebu Amr'ın bulunmadığı bir sırada Ebu Amr'm vekili, Fâtıma'ya nafaka olarak bir miktar arpa göndermişti. Fatıma'da nafaka olarak az bir şey gönderdiği için vekile kızmıştı. Vekil de:
"Vallahi, senin bizim üzerimizde hiçbir hakkın yoktur" dedi.
Bunun üzerine Fâtıma, Resulullah (s.a.v.)'e gidip bu durumu ona anlattı. Peygamber (s.a.v.):
"Senin Ebu Amr üzerinde bir nafaka hakkın yoktur" buyurup sonra da Fâtıma'ya, Ümmü Şerîk'in evinde iddet beklemesini emretti. Sonra da:
Bu Ümmü Şerik, sahabilerimin, yanına çokça uğradıkları bir kadındır. Sen, İbn Ümmü Mektum'un yanında iddet bekle. Çünkü o, gözleri görmeyen bir adamdır. Dolayısıyla yanında dış elbiseni çıkarabilirsin. İddetini tamamladığın zaman bana haber ver' buyurdu.
Fâtıma der ki: İddetimi tamamlayınca, Muâviye İbn Ebi Süfyân ile Ebu Cehm'in benimle evlenmek istediklerini Peygamber (s.a.v.)'e ilettim. Resulullah (s.a.v.):
"Ebu Cehm'e gelince, o, sopasını omuzundan indirmeyen bir adamdır. Muâviye ise son derece fakirdir. Hiçbir malı yoktur. Sen, Üsâme İbn Zeyd'le evlen" buyurdu.
Fakat buna razı olmadım. Sonra yine:
"Üsâme İbn Zeyd'le evlen" buyurdu.
Bunun üzerine Üsâme İbn Zeyd'le evlendim. Allah, bu nikahta bir hayr yarattı, ben de bundan çok memnun kaldım. [587]
Rivayetlerin bazısında Fatıma'nın üç talakla ve bazısında ise bain talakla boşandığı bildirildiği gibi, bir rivayette ise üç talakın sonuncusu, başka bir rivayette kalan bir talakla boşandığı ifade edilmektedir. Hatta mutlak olarak *"Boşadı"* ifadesi de yer almaktadır. Bu rivayetlerin arası şöyle bağlanmıştır: Kocası, Fatıma'yı ilk önce iki defa boşamiştır. Son defa boşamakla talak sayısı üç olmuştur.
Kocası, Fatıma'ya, vekili aracılığıya bir miktar nafaka göndermişse de Fatıma bunu ya arpa olduğu için yada az bulduğundan kabul etmeyerek durumunu Resulullah (s.a.v.)'e bildirmiş, o da nafaka hakkı olmadığını söylemiş ve iddetini, Ümmü Şerîk'in evinde geçirmesini emretmiştir.
Ummü Şerîk, bir rivayette Kureyşdence diğer rivayete göre ise Ensâr'dan olup takvasıy-la meşhur bir kadındı. İsmi, Guzeyye yada Güzeyle bint. Dâvûd'dur. Resulullah (s.a.v.), sahabilerinin bu kadını anneleri gibi hürmet göstererek *"Sık sık ziyaret ettiklerini, bunun ise gel-git işlerinde porblemler doğuracağını düşünerek sonradan bu tavsiyeden vaz geçmişti. Fatıma'ya, Abdullah b. Ümmü Mektum'un evinde iddet beklemesini emir"* buyurmuştur. Çünkü Abdullah (r.a), âmâ idi. Kendisini göremeyeceği gibi, evine de fazla gelen giden yoktu.
Üç talakla boşanan bir kadına nafaka ve mesken verilip verilemeyeceği meselesi hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir. İmam Ahmed'e göre üç talakla boşanan kadın hamile değilse ona nafaka ve mesken vermek vacip değildir.
İmam Malik, İmam Şafii'ye göre ise üç talakla boşanan kadın hamile olduğu takdirde ona nafaka ve mesken verilir. Delilleri ise Talak suresi 6. ayettir.
Ebu Hanife, İmam Muhammed ile Ebu Yusuf'a göre ise bir kadına hamile olsun yada olmasın nafaka ve mesken verilir. Delilleri, Talak süresi 1. ayettir. Hz. Ömer, Aişe ve Üsame b. Zeyd, Fatıma b. Kays hadisine itiraz etmiştir.
Ric'i talakla boşanan kadına ittifakla nafaka ve mesken verilir. Kocası Ölen kadına ise ittifakla nafaka yoktur.
Bain talakla boşanan kadın, Hz. Aişe ile Abdullah İbn Mes'ud'a göre iddeti İçerisinde evinde dışarı çıkamaz. Kadın, iddetini, boşandığı evde bekler.

1349- Urve'den rivayet edilmiştir:
"Yahya b. Saîd b. As, Abdurrahman İbnu'I-Hakem'in kızıyla evlenmişti. Derken Yahya bu kadını boşadı. (Boşanan kadının o yerde iddet müddetini beklemeden kadının babası Abdurrahman,) kadını onun yanından/evinden çıkardı. Bunun üzerine Urve, onların, kadının iddet müddetini beklemeden boşandığı evden hemen çıkarmalarından dolayı onları ayıpladı. Onlar da, bu yaptıklarına mazeret olarak:

"Fatıma b. Kays'da kocasının yanında iddet müddetini bitirmeden çıkmıştı" dediler.
Urve der ki:
"Bunun üzerine Aişe'nin yanına gelip ona bu meseleyi anlattım. Bu hadisi anmada Fatıma b. Kays için bir hayr yoktur" dedi. [588]

7- Bain Talakla Boşanmış Olan Kadın ile Kocası Ölen Kadınların, İddetleri İçerisindeyken Kendi İhtiyaçları için Gündüzleri Dışarı Çıkmalarının Caiz Olması

1350- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Teyzem boşanmıştı. Derken hurmalarının meyvelerini kesmek istedi. Fakat bir kimse, onu dışarı çıkmasına engel oldu. Bunun üzerine teyzem gelip bu durumu Peygamber (s.a.v.)'e anlattı. O da:
"Evet, sen kendi hurmalarının meyvelerini kes. Çünkü senin bu vesileyle sadaka vermen veya bir iyilik yapman umulur" buyurdu. [589]

Açıklama:

Bu hadis, üç talakla boşanmış kadının iddet müddeti sırasında ihtiyacını gidermek için gündüzleri evden çıkmasının caiz olduğunu belirtmektedir. İmam Malik ile İmam Şafii ile imam Ahmed'in görüşü bu şekildedir. Bunlara göre kocasının ölümü dolayısıyla iddette bulunan kadının da gündüzleri işini görmek üzere evden çıkabilir.
Hanefilere göre ise ölümle ilgili iddet meselesinde bu alimlerin görüşlerine katılırlar, Fakat üç talakla boşanma ile ilgili iddet meselesine gelince, onlarla aynı görüşte değillerdir. Bunlara göre, boşanma iddetinde bulunan kadın, ancak mal, can veya namus tehlikesi gibi çok zaruri bir mazeret halinde evinden çıkabilir. Başka işler ve mazeretler dolayısıyla evden dışarı çıkmazlar. Bunların delili ise Talak suresi 1. ayettir.

8- Kocası Ölen Kadın ile Diğer Kadınların İddetlerinin, Çocuk Doğurmakla Sona Ermesi

1351- Abdullah İbn Utbe b. Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Utbe b. Mes'ud, Ömer b. Abdillâh b. Erkanı ez-Zühri'ye mektup yazarak Sübey'a bînt. Haris el-Eslemî'nin yanma girmesini, ona kendi hadisini ve Resulullah (s.a.v.)'e fetva sorduğu zaman kendisine ne söylediğini sormasını emretti.
Ömer b. Abdullah da, Abdullah b. Utbe'ye mektup yazarak Sübey'a'nın kendisine şunları haber verdiğini bildirdi:
"Sübey'a, Âmir b. Lüey oğulları kabilesinden Sa'd b. Havle ile evliydi. Bu kimse, Bedir gazasına katılanlardandı. Daha sonra hanımı hâmileyken Veda haccında Sa'd vefat etmişti. Onun vefatından sonra çok geçmeden karısı doğup yaptı. Lohusalığmdan temizlendiği zaman kendisini isteyecekler için giyinip kuşanmıştı. Derken yanma Abduddâr oğulları kabilesinden Ebû's-Senâbil b. Ba'kek isminde bir adam girerek:
"Acep seni neden giyinmiş kuşanmış görüyorum! Galiba evlenmek istiyorsun. Vallahi üzerinden dört ay on gün geçmedikçe sen evlenemezsin!" dedi.
Sübey'a der ki:
"Bu kimse, bana, bunu söyleyince geceleyin üzerimdeki elbiseyi çıkardım. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e gelerek bu meseleyi ona sordum. Bana doğurduğum anda helâl olduğum fetvasını verdi ve istersen evlenmemi emir buyurdu işihâb:
"Doğurduğu zaman evlenmesinde bir sakınca görmüyorum. Velevki lohusalık içinde olsun. Ancak temizlenmedikçe kocası ona yakınlık edemez" dedi. [590]

İddet:

Boşanma, evliliğin feshi ve ölüm gibi bir sebeple evliliğin sona ermesi durumunda kadının yeni bir evlilik yapmadan önce beklemesi gereken süreye denir.
İddet, kadının, önceki kocasından hamile olup olmadığının anlaşılması, ölüm iddetinde ölen kocasına hürmet ve Ric'î talakta kocaya yeniden düşünme imkanı vermesi düşünceleriyle emredilmiştir.
Diğer bir anlatımla iddet; esas olarak kadının hamile olup olmadığının ortaya çıkması amacına yönelik olmakla birlikte onun sadece bu amaçla sınırlandırılması doğru değildir.
Ölüm iddetinde, bunun yaratılış açısından erkeklere göre daha duyarlı ve yuvaya daha bağlı olan kadının ölmüş kocasının hatırasına saygı ve yuvaya bağlılık simgesi olarak değerlendirilmelidir.
Boşanma iddetinde ise; toplumun kötü zanda bulunmasını engellemeye, dolayısıyla kadının saygınlığının devamını sağlamaya yönelik bir önlem olarak değerlendirilmesi mümkündür.
Bu itibarla, kadının hamile olup olmadığının tıbben anlaşılabildiğini öne sürerek iddet beklemeye artık gerek bulunmadığı ileri sürülemez.
İddet, ikiye ayrılır:

1- Ölüm İddeti:

Kocası ölen kadının beklediği iddettir. Eğer hamile iseler, iddetleri, doğumla biter. Eğer hamile değilse, dört ay on gün iddet bekler. Geçersiz bir nikâhla evli olanlar ölüm iddeti beklemez.
Hamile olmayan eş, Ric'î talâk iddeti beklerken koca ölürse, boşanma iddetini terk ederek ölüm iddeti beklemeye başlar. Bain talâk iddeti bekleyen kadın ise, ölüm iddeti beklemez. Başlamış olduğu boşanma iddetini tamamlar.

2- Boşanma yada Fesih İddeti:

Bu grupta yer alan kadınların bekleyecekleri iddet süresi, hamile olup olmamalarına göre değişmektedir. Hamile iseler, iddetleri doğumla biter.
Hamile değilseler ve normal olarak hayız görüyorlarsa, iddet süreleri, üç hayız süresidir.
Kadın hayız halinde iken boşanırsa, bu hayız hesaba katılmaz. Bu, Hanefiler ile Hanbeliler'in kabul ettiği görüştür. Mâliki ve Şâfiîlere göre ise bu durumdaki kadınların beklemeleri gereken süre, üç temizlik müddetidir. Bu farklılığın sebebi, Bakara: 2/228'de geçen "Kuru" sözcüğünün; hem hayız ve hem de temizlik anlamında farklı iki anlama gelmesinden dolayıdır. Mâliki ile Şâfiîler, bu sözcüğü, "Temizlik" anlamında ve Hanefiler ile Hanbeliler ise "Hayız" anlamında almışlardır.
Küçük yada yaşlı olmasından dolayı hayız göremeyen kadınların iddeti ise, üç aydır.

1352- Süleyman b. Yesâr'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu Seleme b. Abdurrahman ile Abdullah İbn Abbâs, Ebu Hureyre'nin yanında bir araya gelip kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğum yapan kadının hükmü hakkında konuşuyorlardı. Abdullah İbn Abbâs:
"Bu kadının iddet süresi, iki sürenin en uzun olanıdır" dedi. Ebu Seleme ise:
"Kadın doğum yapmakla iddet yasakları helal olur" deyip her ikisi de bu konuda tartışmaya başladılar. Ebu Hureyre, Ebu Seleme'yi kast ederek:
"Ben de, yeğenimin görüşündeyim" dedi.
Bunun üzerine bu meseleyi sormak için Abdullah İbn Abbâs'm azadlısı Kureyb'i, Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Kureyb, bu meseleyi sorup geri geldi. Kureyb, onlara, Ümmü Seleme'nin:
"Sübey'a el-Eslemî'nin, eşinin ölümünden birkaç gün sonra doğum yapmıştı. Kendisi durumunu Resulullah (s.a.v.)'e bildirdi. O da evlenebileceğini söyledi" dediğini bildirdi. [591]

Açıklama:

Hamile iken kocası ölen bir kadının iddeti, çocuğunu doğurunca sona erer. îmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed, Hanefiler, Abdullah İbn

Ömer ile Abdullah İbn Mes'ud, bu görüştedirler. Delilleri,
"Hamile kadınların iddet bekleme süresi, yüklerini bırakmaları doğum yapmalarıdır" [592] ayeti ile konumuzla ilgiîi hadistir. Dolayısıyla hamile iken kocası ölen kadının İddet beklemesi, bu ayetin içerisine girmektedir.
Kocası ölüp fakat hamile olmayan kadınların iddetlerini ne kadar bekleyecekleri meselesi; *"Sizlerden vefat edip de geride hanımlarını bırakanlar yok mu? O kadınlar, bizzat dört av on gün iddet bekler"* [593] ayetinin içerisine girmektedir.
Hamile iken kocası ölen bir kadın, çocuğunu doğurduğu andan itibaren nifas kanı henüz kesilmemiş bile olsa evlenebilir. Fakat nifas kanından temizlenmedikçe kocasıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Halef ve seleften cumhuru ulema bu görüştedir.
"İki sürenin en uzun olanı" ifadesiyle kast edilen husus; iki iddetten biri, kocası ölen kadının iddetidir ki, bu süre, dört ay on gündür, ikincisi, gebe kadının iddetîdir ki, bu süre ise çocuğu doğuruncaya kadardır. Dolayısıyla bu iki iddeün hangisi uzunsa o muteberdir demektedir.
Sübey'a'nın, Hudeybiye anlaşmasından sonra müslümanlığı kabul eden ilk kadın olduğu söylenir.
Sübey'a'nm kocası, Sa'd b. Havle'dir. Sahih olan görüşe göre, Veda Haccında vefat etmiştir.

9- Kocanın Ölümünden Dolayı Beklenen İddet Müddetinde Kadının Süslenmeyi Terk Etmesinin Vacip Olması Ve Kocadan Başkasının Ölümünde ise Üçgün Müstesna Süslenmeyi Terk Etmesinin Haram Olması

1353- Zeyneb bint. Ebi Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Zeyneb bint. Ebi Seleme, şu üç hadisi haber verdi:
"Ben, babası Ebu Süfyân öldüğü zaman Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Habîbe'nin yanına girmiştim. Ümmü Habîbe, içerisinde sarı renk bulunan "Sürre" ile karışık maddelerden yapılan san renkli "Halûk" adında bir koku yada başka bir şey istedi. Ondan önce bir cariyeye/genç bir kıza sürdü. Sonra da kendi yanaklarına sürdü, sonra da:
"Vallahi, kokuya hiçbir ihtiyacım yok. Fakat Resulullah (s.a.v.)'i minber üzerinde:
"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutmak helal değildir!" buyururken işittim" dedi. [594]

1354- Zeyneb bint. Ebi Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"2**.** Zeyneb bint. Ebi Seleme der ki: Kardeşi vefat ettiği sırada Zeyneb bint.
"Cahş'ın yanına girmiştim. Bir koku istedi. Kokuyu süründü. Sonra da:
"Vallahi, kokuya hiçbir ihtiyacım yok. Fakat Resulullah (s.a.v.)'i minber üzerinde:
"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutmak helal değildir!" buyururken işittim" dedi. [595]

1355- Zeyneb bint. Ebi Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"3. Zeyneb der ki: Annem Ümmü Seleme'yi şöyle derken işittim: Bir kadın, Resulullah (s.a.v.)'e gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Kızımın kocası öldü. Kendisinin de gözü ağrıyor. Bu durumda kızımın gözlerine sürme çekebilir miyim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır!" buyurdu.
Kadın, iki yada üç defa bu isteğini tekrarladı. Resulullah (s.a.v.), bunların hepsinde de: *"Hayır!"* diyordu. Sonra Resulullah (s.a.v):
"Kocası ölen kadının iddeti, dört ay on gündür. Halbuki sizden birisi cahiliye döneminde bir yıl beklerdi de deve tezeğini yılın sonunda atardı ve böylece yastan çıkardı" buyurdu.

Açıklama:

Bu hadisi, Zeyneb'den nakleden Humeyd der ki: Zeyneb'e:
"Bu, "Deve) tezeğini yılın sonunda atardı" sözünden maksat nedir?" diye sordum. Zeyneb:
"Cahiliyye döneminde kadın, kocası öldüğü zaman, küçük bir eve girer, en kötü elbiselerini giyer, bir yıl geçinceye kadar, koku ve hiçbir şey sürünmezdi. Böyle ağır bir hapis hayatını tamamladıktan sonra kadının yanma eşek yada koyun yada kuş türünden bir hayvan getirilirdi. Kadın efsunlamr gibi kendisine getirilen o hayvanı, vücuduna sürterdi. Kadının böyle vücudunu sürte sürte ezdiği hayvan genellikle ölürdü.
Sonra kadın, o çirkin yerden dışarıya çıkardı. Bu defa kadının eline, bir deve tezeği verilirdi. Kadın, onu (fırlatıp atardı. Bu törenden)sonra artık kadın, istediği kokuyu sürünür ve diğer şeyleri yapardı" diye cevap verdi. [596]
Ümmü Habîbe ile Zeyneb bint. Cahş, bu kokuyu sevdiği için değil, matemli görünmemek için yapmıştır. Çünkü bir kadının, kocası dışında annesi, babası yada çocuğu için yas tutacağı müddet, sadece üç gündür. Bu üç günden fazla yas tutamaz. Kocası için ise, dört ay on gün yas tutar.
İhdad: Nikâh nimeti elden gitmekle kadının başına gelen musibete üzüldüğünü ifade için iddeti süresince zineti, kokuyu terk etmesidir. Yas halinde iken kadın; koku sürünemez. Sürme çekinemez. Kına yakmamaz, Usfur ve safran gibi kokulu şeylerle boyanmış elbise giyemez. Bunlara ancak özür halinde ruhsat verilir.
Yas tutma; bir ibadet olduğu için akıl-baliğ ve müslüman olmayan kadınlara vacip de-ğiİdir.)

1356- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir kadının kocası ölmüştü. Kadının yakınları, kadının gözüne bir şey olmasından endişe etmişlerdi. Peygamber (s.a.v.)'e gelip kadının gözüne sürme çekmesi hususunda ondan izin istediler. Resulullah (s.a.v.):
"Sizden birisi cahiliye döneminde kocası öldüğünde evinin en kötü yerinde yada en kötü elbiseler içerisinde bir sene beklerdi. Nihayet bir yıl dolup da oradan bir köpek geçtiğinde bir tezek atar da öylece yas tutmaktan çıkardı. Şimdi ise dört ay gün beklemek size çok mu geliyor?" buyurdu.[597]

1357- Ümmü Seleme (r.anhâ) ile Ümmü Habîbe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"İkisi, bir kadının, Resulullah (s.a.v.)'e gelip kızının kocasının öldüğünü, bunun üzerine kızının gözlerinin hastalandığını, kendisi kızının sürme çekmek istediğini anlattığını, Resulullah (s.a.v.)'in:
"Vaktiyle sizden birisi tezeği yılın sonunda atardı, böylece yas tutmaya son verirdi. Bu iddet ise ancak ve ancak dört ay gündür!" buyurduğunu konuşuyorlardı. [598]

1358- Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kocası için dört ay on gün yas tutmak hariç, hiçbir kadın, ölüye, üç günden fazla yas tutamaz. Yemen kumaşı hariç olmak üzere boyalı elbise giyemez, sürme çekemez, koku sürünemez. Yalnız temizlendiği zaman bir parçacık Bedevilerin kullandığı buhur olan "Kust"yada siyah bir buhur çeşidi olan "Ezfâr" sürünebilir." [599]

19. LİÂN (=LANETLEŞME) BÖLÜMÜ

Liân: Kovmak ve uzaklaştırmak anlamındadır. Liân yapan karı-koca Allah'ın rahmetinden yada birbirlerinden uzaklaştıkları ve üan yaparı erkek beşinci defada kendine lanet ettiği için ona bu isim verilmiştir.
Kocanın karısını zina ile suçlaması ve bunu dört şahitle ispat edememesi halinde, hâkim önünde özel şekilde ve karşılıklı olarak yeminîeşme anlamında bir İslâm hukuku terimi. Hanefî ve Hanbelilerin ortak tarifine göre, liân; koca tarafından yalan söylüyorsa Allah'ın laneti kendi üzerine çekilerek, yeminlerle güçlendirilmiş şehadetlerdir. Kadın da, eğer yalan söylüyorsa, Allah'ın gazabını üzerine çeker. Bu yeminîeşme koca için "Kazf" cezası ve kadın için zina cezası yerine geçer, Liân, evliliği sona erdiren bir boşanma yoludur.
Liânı doğuran sebep şudur. Bir erkek yabancı bir kadına zina ithamında bulunursa, bunu dört şahitle ispat etmesi gerekir. Aksi halde zina iftirası yapmış sayılır ve kendisine seksen değnek dayak vurulur. [600] Kazif cezası, önceleri, eşine zina isnadında bulunan ve bunu dört

şahitle ispat edemeyen koca için de uygulanıyordu.

1359- Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Uveymir el-Aclânî, Aciân oğullarının îîeri geleni olan Âsim b. Adiyy'e gelip:
"Ey Asım! Hanımıyla birlikte bir adamı gören bir kimse hakkında ne dersin? Onu öldürebilir mi? Bu yüzden siz de kimseyi öldürür müsünüz, yoksa bu kimse ne yapabilir? Ey Asım! "Benim için bu konuyu Resulullah (s.a.v.)'e soruver" dedi.
Âsim, bu konuyu Resulullah (s.a.v.)'e sordu. O da, böyle sorulardan hoşlanmadı ve böyle soruları kınadı. Hatta Resulullah (s.a.v.)'den işittiği sözler Âsım'a ağır geldi. Âsim, evine döndüğünde Uveymir onun yanına gelip:
"Ey Âsım! Resulullah (s.a.v.) sana benim sorumla ilgili olarak ne buyurdu?" dedi. Âsim:
"Sen bana hayr getirmedin. Resulullah (s.a.v), sorduğun sorudan hoşlanmadı" dedi. Uveymir:
"Vallahi, kendisine bunu sorana kadar soru sormaya son vermeyeceğim" dedi.
Resulullah (s.a.v.) insanlar arasında bulunduğu bir sırada Uveymir çıkagelip:
"Ey Allah'ın resulü! Hanımıyla birlikte bir adamı gören bir kimse hakkında ne buyurursun? Onu öldürebilir mi? Bu yüzden siz de bu kimseyi öldürür müsünüz, yoksa bu kimse ne yapabilir?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Allah, senin ve hanımının hakkında hüküm indirmiştir. Git onu buraya getir" buyurdu.
Sehl b. Sa'd es-Sâidî der ki:
"Daha sonra ikisi de lanetlettiler. Ben, insanlarla birlikte Resulullah (s.a.v.)'in yanında bulunuyordum. Lanetleşme bittiğinde Uveymir;
"Ey Allah'ın resulü! Eğer ben onu halen nikahım altında tutarsam o zaman ben ona karşı yalancı duruma düşerim" deyip Resulullah (s.a.v.), boşama emri vermeden önce üç talakla onu boşadı.
Hadisin ravisi İbn Şihâb der ki:
"Bu hareketi artık lanetleşenlerin bir uygulaması/sünneti olmuştur." [601]

Liân;

Vâcib, mekruh ve haram olmak üzere üç kısma ayrılır:
a- Adam karısını zînâ halinde yakalar veya kadın zînâ ettiğini itiraf ederse ve zînâ olayı adamın karısına hiç yaklaşmadığı bir temizlik döneminde vukua gelmişse ve adam bu iddiasından sonra da karısına hiç yaklaşmadığı halde kadın hâmile çıkarsa, adamın bu çocuğun kendisine ait olmadığını isbât etmek için Hân yoluna başvurması üzerine vâcib olur.
b- Bir kimse, kendi hanımının yanına, yabana bir kimsenin girdiğini görür ve zann-ı galibi ile onunla zînâ ettiğine inanırsa, o zaman lîan yolu na başvurması kerahetle caizdir. Hân yoluna başvurmaması daha iyi olur. Çünkü iiân yoluna başvurmadığı takdirde sırrını ifşa etmemiş olur. Binâenaleyh bu durumda Hân yolunu değil, talâk yolunu tercîh ekmesi daha iyi olur.
c- Bu iki durum dışında Hân yoluna başvurmaksa haramdır. Karısının zina ettiği dedikodusu yaygınlaşan bir kimsenin Hân yapmasının caiz olup olmadığı meselesinde Şafiî ulemâsıyle Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir.
Hân devlet başkanının veya hakimin huzurunda ve onlann emriyle yapılır. Karı-koca kendi arzu ettikleri bir kimsenin huzurunda Hân yaparlarsa bu Hân geçerli olamaz. Çünkü Hân Şiddetli bir cezadır. Bu şiddetin gerçekleşmesi, hakimin bulunmasıyla olur.

1360- Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Mus'ab İbn Zübeyr'in emirliği zamanında, bana, "Lanetleşene iki kişini aralan ayrılır mı?" diye soruldu. Ben ne diyeceğimi bilemedim. Bunun üzerine Abdullah İbn Ömer'in Mekke'deki evine gidip hizmetçiye:
"Benim için içeriye girmek için izin iste!" dedim. Hizmetçi:
"O, öğlen uykusu uyumaktadır" diye cevap verdi. Derken Abdullah İbn Ömer, sesimi işitti ve:
"İbn Cübeyr mi geldi?" diye sordu. Ben de:
"Evet" dedim. Abdullah İbn Ömer:
"Gir! Vallahi, seni bu saatte buraya ancak bir ihtiyaç getirmiştir" dedi. Ben de içeri girdim. Onu, altına bir hayvan keçesi sermiş, içi lifle dol olan bir yastığa dayanmış vaziyette buldum. Ona:
"Ey Ebu Abdirrahmân! Lanetleşme yapanların araları ayrılır mı?" diye sordum. Oda:
"Subhânallah! Evet! Bu meseleyi ilk soran, filan oğlu filandır" diye cevap verdi. Bu kimse, Resulullah'a gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ne buyurursun, birimiz karısını kötülük yaparken bulsa ne yapmalıdır? Konuşmuş olsa pek büyük bir şey hakkında konuşacak, sussa yine böyle bir şey hakkında susacak!" dedi.
Peygamber (s.a.v.), sustu, ona cevâp vermedi. Bu sorunun ardından biraz vakit geçince o adam tekrar gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Sana sorduğum başıma geldi" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah Nûr Suresi'ndeki:
"Hanımlarına iftira atanlar." [602] âyetlerini indirdi. Peygamber (s.a.v), bunları, o kimseye okudu, ona vaaz etti ve nasihatte bulundu. Dünya azabının âhiret azabından daha hafif olduğunu ona haber verdi. Adam:
"Hayır! Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, eşime iftira etmedim" dedi. Sonra kadını çağırdı. Ona da vaaz ve nasihatte bulundu. Dünyâ azabının âhiret azabından daha hafif olduğunu haber verdi. Kadın:
"Hayır! Seni hak dîn ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bu adam gerçekten yalancıdır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) lanetleşmeye önce erkekten başladı. Adam, kendisinin gerçekten doğru söyleyenlerden olduğuna dört defa Allah'a şehâdet etti. Beşinci şehâdet:
"Eğer yalancılardansa Allah'ın laneti kendi üzerine olması' idi. Sonra Peygamber (s.a.v.) bunları kadına tekrarlattı. O da, adamın gerçekten yalancılardan olduğuna dört defa Allah'a şehâdet etti. Beşincisi de:
"Eğer kocası doğru s öyleye nlerdense Allah'ın gazabı kendi üzerine olması" idi. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) onları birbirinden ayırdı. [603]

1361- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), lanetleşen iki tarafa:
"Artık hesabınız Allah'a kalmıştır. Sizden birisi, yalancıdır. Erkeği kast ederek senin, kadın için lian yapma hususunda bir delilin yoktur" buyurdu. Erkek:
"Ey Allah'ın resulü! Ona verdiğim mal ne olacak?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Senin için bir mal yoktur. Eğer sen kadın hakkındaki iddianda doğru sözlü isen bu malın onun namusunu/tercini helal kılmana karşılık sayılmıştır. Yok eğer sen bu kadınla ilgili iddianda yalancı isen bu mal talebi senin için ondan daha uzaktır" buyurdu. [604]
Lian yapılırken kadın eğer liandan önce kocasıyla bir yatakta yatmışsa mehrinin tümünü almaya hak kazanır. Kocası ondan hiçbir hak iddia edemez. Bu konuda aiimier arasında ittifak vardır. Eğer liandan önce kocası o kadınla bir yatakta yatmamışsa o zaman Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafii'ye göre kadın mehrinin yarsını hak eder.

1362- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ensar'dan bir erkek ile hanımının arasında lanetleşme yaptı. Çocuğu anneye vermek suretiyle ikisini arasını ayırdı." [605]

Açıklama:

Hadis, lanetleşme sonucunda doğacak çocuğun nesebinin annesine ait olduğunu göstermektedir. Çünkü erkek, çocuğun kendisine ait olmadığını ileri sürdüğü için çocuğun nesebi babadan sabit olmaz. Anneye nispet edilir.

1363- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir Cuma gecesi mescidde idik. Ansızın Ensârdan bir adam çıkagelip:
Eğer bir adam, hanımının yanında/yatağında birini bulur da ona lâf söylerse, dayak vurup öldürürse siz de o adamı kısâsen öldürür müsünüz? Yoksa susarsa gazap edilmesi gereken bir şeye sükut etmiş olacaktır? Vallahi, ben, bunu mutlaka Resulullah (s.a.v.)'e soracağım!" dedi. Ertesi gün Resulullah (s.a.v.)'e gelip sordu ve:

"Eğer bir adam, hanımının yanında/yatağında birini bulur da lâf söylerse ona dayak vurup öldürürse siz de o adamı kısâsen öldürür müsünüz? Yoksa susarsa gazap edilmesi gereken bir şeye sükut etmiş olacaktır?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme'ftah" Allahım! Bize bu konudaki hükmünü açıkla" buyurup dua etmeye başladı. Nihayet liân âyeti, "Hanımlarına iftira atıp da kendilerinden başka şâhidleri olmayanlar." [606] indi. Daha sonra bu iş, halk arasında o adamın başına geldi, böylece hem o adama ve hem hanımı Resulullah (s.a.v.)'e gelip lânetleştiler. Önce erkek:
"Kendinin hakikaten doğru söyleyenlerden olduğuna Allah'a dört defa şehâdette bulundu. Sonra beşincide: Eğer yalancılardansa Allah'ın laneti kendi üzerine olması lanetini yaptı. Arkasından kadın liân yapmaya kalktı. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Lanetleşmekten vaz geç!" buyurdu. Fakat kadın razı olmadı ve liân yaptı. Onlar dönüp gittikten sonra Peygamber (s.a.v.):
"Umulur ki bu kadın kara, cılız bir çocuk doğurur" buyurdu. Daha sonra kadın kara, cılız bir çocuk doğurdu. [607]

1364- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hilâl b. Ümeyye, hanımının, Şerîk İbn Sehmâ' ile zina ettiğini ileri söyledi. Bu kimse, Berâ' b. Mâlik'in anne bir kardeşi olup İslam'da ilk lanetleşme yapan kimsedir. Hilâl, hanımıyla lanetleşti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kadını gözetleyin! Eğer beyaz tenli, düz saçlı, bozuk gözlü bir çocuk doğurursa çocuk, Hilâl b. Ümeyye'ye; eğer sürme gözlü, cılız, ince baldırlı bir çocuk doğurursa Şerîk b. Schmâ'ya aittir" buyurdu.
Daha sonra kadının sürme gözlü, cılız ve ince baldırlı bir çocuk doğurduğunu haber aldım.[608]

Açıklama:

Hilal b. Ümeyye, tarlasından yatsı zamanı evine dönmüştü, hanımını Şerîk ile zina ederken gözüyle görmüş ve kulağıyla da her şeyi işitmişti. Fakat ses çıkarmayarak sabah olduğunda Resulullah (s.a.v.)'e gidip durumu ona anlatmış, Peygamber (s.a.v.)'de şahit getirmesini, yoksa kazl/iftira cezasına maruz kalacağını bildirmiş. Bunun üzerine de lian ayeti inmiştir.
Lian olayı hicretin 9. yılı Şaban aymda oldu. Han ayetinin sebeb4 nüzulü hususunda alimlerin ihtilafı vardır. Uveymir hakkında mı, yoksa Hilal b. Ümeyye hakkında mı olduğu ile ilgili olarak görüşler ileri sürülmüştür. Ayetin Uveymir hakkında indiğini ileri sürenler, 1449 nolu hadisi delil getirmişlerdir. Alimlerin çoğu ise îanetleşme ile ügili ayetin Hilal b. Ümeyye hakkında indiğini belirtmişlerdir.
Davudi ise bu iki görüşü birleştirerek "Bu iki hadiste haber verilen iki olayın birbirine yakın tarihlerde vuku bulmuş olması ve ayetin, bu iki kimse hakkında inmiş olma ihtimali"nden bahseder.

1365- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edümiştir:
"Resulullah (s.a.v.) yanında lanetleşmeden söz edildi. Âsim b. Adiyy bu konuda bir söz söyledi, sonra oradan ayrıldı. Derken hanımının yanında bir adamı gördüğünü şikayet eden, kabilesinden bir kimse ona geldi. Asım:
"Ne bulduysam, dilimden buldum" deyip o kimseyi Resulullah (s.a.v.)'e götürdü. O kimse, hanımının üzerinde gördüğü kişiyi Resulullah (s.a.v.)'e de anlattı. İddiayı yapan kimse, sarımtırak, kilosuz ve düz saçlı idi. Hanımının yanında gördüğünü iâdia ettiği adam ise dolgun bacaklı, esmer tenli ve kilolu birisiydi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allahım! Gerçeği sen açıkla!" buyurdu.
Sonunda kadın, kocasının yanında gördüğünü iddia ettiği adama benzeyen bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) ikisini lanetleştirdi.
Orada bulunan bir kimse, Abdullah İbn Abbâs'a:
Resulullah (s.a.v.)'in, *"Delilsiz/şahitsiz bir kimseyi recm etseydim o kadını recm ederdim" buyurduğu kadın, bu kadın mıydı?"* diye sordu. Abdullah İbn Abbâs:
"Hayır! Bu kadın değildi. O kadın, müslüman olduğu halde kötülüğü açıkça işlerdi" diye cevap verdi. [609]
Âsim b. Adiyy'e gelen kişi, Uveymir'dir. Çünkü Âsim b. Adiyy, Uveymir'in kabilesindendir.

1366- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Sa'd b. Ubâde:
"Eğer hanımımın yanında bir kimseyi görürsem, kılıcın geniş yüzüyle değil keskin tarafıyla onu vururum" demişti.
Onun bu sözü, Resulullah (s.a.v.)'e ulaştı. Resulullah (s.a.v.):
"Sa'd'ın bu kıskançlığına şaşıyor musunuz? Allah'a yemin olsun ki, ben ondan daha kıskancım. Allah'da benden daha kıskançtır. Allah, bu kıskançlığı nedeniyle kötülüklerin gizlisini de açığını da yasaklamıştır. Allah'tan daha kıskanç olan hiçbirkimse yoktur. Bu nedenle Allah, kullarını hesaba çekmeye gerekçe olması için uyarıcı ve müjdeleyici olarak peygamberler göndermiştir. Allah'dan daha fazla övülmeyi seven hiç kimse yoktur. Bu nedenle de kullarına cenneti vaat etmiştir" buyurdu. [610]
Nur: 24/6, 9. Kıskançlık kelimesinin anlamıjAllah'ın için başka ve insanlar için başkadır. İnsanlar arasındaki kıskanma; kadının, kocası üzerindeki, kocanın kadın üzerinde duyduğu şiddetli heyecandır.
Allah'ın kıskanması ise kullarına olan merhameti, onlara hayr ve mutluluk dilemesidir.

1367- Ebu Hureyri (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Fezâre oğullarından bîr adam, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Hanımım, siyah bîr oğlan çocuğu doğurdu" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Senin develerin var mı?" diye sordu. Adam:
"Evet, var" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Onların renkleri nelerdir?" diye sordu. Adam:
"Kızıl" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"İçlerinde boz olanı var mı?" diye sordu. Adam:
"Evet, var" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"O halde bu onlara nereden geldi?" diye sordu. Adam:
"Herhalde bir damar çekmiştir" dedi. Peygamber (s.a.v):
"Herhalde bu senin oğlun da böyle bir damara çekmiştir" buyurdu. [611]
Nur: 24/6, 9. Hanımının dünyaya getirdiği çocuğun kendisinden olup olmadığı hususunda şüpheye düşerek Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona bu soruları yönelterek bu konuya ışık tutmasına vesile olan sahâbî, Damdâm b. Katâde'dir.
Resulullah (s.a.v.)'e bu soruları yönelten sahâbî, bu sorularıyla karısının dünyaya getirdiği Çocuğun kendisinden olup olmadığından şüpheye düştüğünü ta'riz yoluyla ifâde etmek ve Resulullah (s.a.v.)'in bu çocuğun kendisinin olmadığına hükmetmesini sağlamak istemiştir. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.), çocuğun annesinin nikâhı altında bulunduğu kimseye âit olduğuna hükmetmiş, renk farkının hüküm vermek için yeterli bir delîl olamayacağını ifâde etmek istemiş, buna "Tohumları bir olan develerde görülen çeşitli renkleri" örnek göstermiştir. Bu hadiste kıyası ispat için geçerli bir delîl olduğuna ve biribirlerine benzeyen iki şeyin aynı hükümde olacaklarına, kinayeli sözlerden hadd lâzım gelmediğine, kazfın/iftira cezasının ancak sarih sözlerle sabit olabileceğine delîl vardır.
Dolayısıyla Bir kimse çocuğunun renginin kendi kendine benzemediğinden şüpheye düşerek, bu çocuğun kendisinden olmadığına hükmedemez. Dolayısıyla bu çocuğu reddetmek için davacı olamaz.

20. ITK (=KÖLE AZAT ETME) BÖLÜMÜ

Kölelik: Bilindiği kadarıyla, eski Mısır, Babil, Mezopotamya, eski Yunanistan ve Roma medeniyetlerinden itibaren binlerce yıllık geçmişi olan eski inanç, felsefe ve uygarlıklarda kökleşmiş bir kurumdur.
İslam dini, kölelik kurumunu, kademeli olarak kaldırmayı hedeflemiştir. İlk önce kölelerin durumlarını iyileştirme yönünde çok önemli yenilikler getirdi. Öncelikle İslam'ın getirdiği eşitlik ilkesine göre, hür-köle ayırımı yapılmaksızın bütün insanlar bir erkek ile bir kadından yaratılmıştır. [612]

Hz. Peygamber (s.a.v.), savaş durumu dışında, hür bir insanı yakalayarak kölelştirmeyi yasaklamıştır.
Gönüllü olarak köle azad etme, en değerli ibadetlerden sayılmıştır. [613]
Bazı suçların ve hatalı davranışların günahlarından temizlenmek için köle azad edilmesi şart koşulmuştur.
Köleliğin devam ettiği dönemlerde müslümanlar, Kur'an ve Sünnetteki öğretiye uygun olarak; çoğunlukla köle ve cariyelerine birer aile üyesi olarak bakmışlar, aynca köle satın alıp azad ederek Allah'ın rızasını kazanmayı ahlakî bir şuur olarak sürekli canlı tutmuşlardır. [614]

1368- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, bir köledeki hissesini azad edip kölenin geri kalan kıymetini ödeyecek kadar mala sahip bulunursa, köleye, o maldan adil bir kıymet biçilir. Ortaklarına hisselerini verir ve köle onun namına azad olur. Eğer hissesini azad eden ilk kimsenin, diğer ortakların hisselerini ödeyecek bir malı bulunmazsa, işte o zaman köleden azad ettiği hissesi azad olur." [615]
Açıklama: Ortaklardan biri tarafından yarısı azad edilen bir kölenin diğer yansı, diğer ortak taraflarından azad edilmeyince, kölenin kalan kısmının değerini sahiplerine ödeyerek azad etme görevi, yine ilk yansını azad eden kimseye düşer. Fakat bu parayı ödemeye gücü yetmezse, o zaman nasıl hareket edileceği meselesi alimler arasında ihtilaflıdır.
Ebu Hanîfe'ye göre; kölenin ilk yansını azad eden kimse fakirse, ikinci yansını da azad etmek için köleyi çalıştırabilir.

1- Kölenin Çalıştırılması

1369- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmi§tir:
"Peygamber (s.a.v.), iki kişi arasında ortaklaşa sahip olunmuş bir köle bulunur da, o iki kişiden biri kendi hissesini azad ederse/bağışlarsa, böyle bir köle hakkında:
"Diğeri de azad etmeye mükellef olur" buyurdu. [616]

1370- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim kölesi üzerindeki hissesini azad ederse, malı bulunduğu takdirde kölenin değeri onun malındandır. Malı yoksa ağır işler yüklememek şartıyla köle çalıştırılır." [617]
Açıklama: Bir kimse bir köledeki hissesini âzadladığı zaman durumuna bakılır. Eğer ortaklarının hisselerini normal bir fiatla satın alabilecek kadar maiı var ise onların hisselerini de satın almaya ve satın aldıktan sonra köleyi kurtarmaya, yâni hürriyetine kavuşturmaya mecburdur. Şayet onun bu kadar malı yok ise köle yapabileceği işte çalıştırılmak suretiyle kalan hisselerin bedeli temin edilir ve ortaklara böylece haklan verilmekle kölenin kalan kısmı da âzadlanmış olur.

2- Velanın (Hürriyete Kavuşturulan Bir Kölenin Velilik Hakkının) Sadece Azad Eden Kimseye Ait Olması

1371- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir gün Berîre, efendisiyle imzalamış olduğu ve henüz borcundan bir şey ödemediği yazışma anlaşmasında kendisine yardım etmesi için Aişe'ye gelmişti. Aişe, ona:
"Efendilerine dön! Eğer senin, velayet hakkın, bana ait olmak üzere senin bu borcunu senin yerine ödememe razı olurlarsa, bunu yaparım" dedi.
Bunun üzerine Berîre gidip efendilerine bu durumu anlattı. Fakat onlar bunu kabul etmeyip:
"Sana yapacağı bu işin sevabını Allah'tan umarak velayet hakkı da bizim olmak üzere yapacaksa yapsın" dediler.
Bunun üzerine Aişe, bu durumu, Resulullah (s.a.v.)'e arz etti. Resulullah (s.a.v.), Aişe'ye:
"Sen bu cariyeyi satın al ve hürriyetine kavuştur. Onların ileri sürdüğü şartların hiçbir önemi ve geçerliliği yoktur. Çünkü velayet hakkı, ancak köleyi hürriyete kavuşturan kimseye aittir" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.), mescide gidip orada ayağa kalkarak:
"Bazı insanlara ne oluyor da, Allah'ın Kitabında olmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitabında bulunmayan bir şartı ileri sürmek suretiyle bir sözleşme yapmış olan kimse için bu şarta uyulmasını isteme hakkı yoktur. İsterse bu şartı yüz defa kabul ettirmiş olsun. Çünkü Kur'an'da bulunan Allah'ın şartlar en doğru ve en sağlam olanıdır" buyurdu. [618]

Kitabet Yada Mukâtebe:

Efendi ile köle arasındaki bir mal üzerine yapılan sözleşmedir. Buna göre köle, kendisini, efendisinden satın alır, borcunu ödeyince hürriyetine kavuşur. Bu sözleşmeden sonra köle, kendisi için çalışır ve kazandığı mal kendisinin olur.
Mükatebe bir kölenin, borcunun tümünü efendisine ödemedikçe kölelikten kurtulmuş olunmaz.
Ahmed b. Hanbel, İmam Mâlik'e göre, mükateb köleyi satmak caizdir. Ebu Hanîfe i!e İmam Şafiî'ye göre ise, mükatebe köleyi satmak caiz değildir.
Velayet hakkı, köleyi hürriyetine kavuşturan kimseye aittir.
Berîre'nin, efendisiyle, bazı rivayetlerde; dokuz ukiyyeye pazarlık yaptığı ifade edilirken, diğer bazı rivayetlerde beş ukiyyeye pazarlık yaptığı ifade edilmektedir. Her iki rivayette doğrudur. Çünkü dokuz ukiyyeden bahsedilen rivayetlerde, üzerinde anlaşılan miktarın tümünden bahsedilmekte iken; beş ukiyyeden bahsedilen rivayetlerde ise dört yıl içerisinde dört ukiyye ödendikten sonra kalan beş ukiyyeden bahsedilmektedir. Bu bakımdan söz konusu rivayetler arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir.
"Vela" kelimesi, sözlükte; tasarruf, muavenet ve muhabbet anlamında olup yakınlık manasına olan "Veli" kelimesinden alınmadır.
Hukuki bir terim olarak ise; mirasçılıga sebep olan hükmi bir akrabalıktır.
Bu akrabalık, azat etme sonucu, efendi ile azatlı arasında meydana gelir ki, buna, "Velâ-i itâk" denir.
Bu sebeple kölesini azat eden kimse, kan bağıyla olan daha yakın asabesi bulunmadığına, azatlısının mirasçısı olur.
Velayet ise; bir şeyi, kudret cihetiyle tasarruf etme, bir kişinin işine kefil olma ve işini üzerine alma demektir. Buna göre burada velâ; efendinin, azat ettiği köle veya cariyeye mirasçı demektir. Çünkü miras hakkını kazandıran vela, ancak köle yada cariyeyi azat etmek suretiyle olur.
Yalnız İslam'da kölelik yoktur. Kölelik, İslam'ın geldiği ve hüküm sürdüğü ve bazı çağlarda mevcuttu. Herhalde İslam buna kayıtsız kalamazdı. Bu nedenle de gerek Kur'an'da ve gerekse de Sünnette yer yer köle ve cariye ile ilgili hukuktan bahsedilir. Bu, İslam'ın, insana verdiği önemi göstermektedir.
Genel olarak, kefaretlerde köle azat edilmesi yer almaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de, köle ve cariyelerinin, özgürlüklerine kavuşmalannı ya teşvik etmiş yada bunu bizzat uygulamıştır.

3- Azad Edilen Kimsenin Velilik Hakkının, Satılması Nın Ve Hibe Edilmesinin Yasak Olması

1372- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulıllah (s.a.v.), azad edilen kimsenin velilik hakkının satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır." [619]

Açıklama:

Burada yasaklanan veladan maksat, vela-i ıtakadır. Vela-i ıtakanın sebebi ise azat etmek değii, kölenin azad olmasıdır. Çünkü bir kimse yakın akrabasından bir köleye miras yolu ile sahib olursa köle azad olur, velâ hakkı da sahibine verilir. Eğer velânın sebebi azad etmek olsaydı sahibine verilmemesi icab ederdi. Çünkü sahibi onu azad etmemişti, Azad olan köle Ölürse onu azad eden kimse yahut vârisleri köleye mirasçı olurlar. Arablar bu hakkı kimi satar, kimi birine hibe ederlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) bunu men etti zira velâ hakkı neseb gibidir. Hibe edilemeyeceği hususunda ittifak vardır.

4- Azad Edilen Kimsenin Kendini Azad Eden Kimselerden Başkasını Veli Edinmesinin Haram Olması

1373- Ebu Hıireyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Bîr kimse, kendisini azad eden kimselerin izni olmaksızın bîr kavmi kendisine veli edinirse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Kıyamet gününde onun farz ve nafile hiçbir ibadeti kabul edilmeyecektir." [620]

Lanet:

Gazap ve reddetmek, hayrdan uzaklaştırmak demektir. Fakat burada lanet ile kast edilen; Medine'de günah işleyen bir müslümanın ebediyen cennet yüzü görememesi değil, cennete doğrudan doğruya giremeyip bir müddet azab görmesidir. Yani bu lanet, kafirler hakkında olan lanetle aynı manada değildir. Çünkü kafirler, ilahi rahmetten tamamen mahrum kalacak ve ebediyen cennet yüzü göremeyeceklerdir. [621]
Hadisin metninde geçen "Sarf" kelimesi, farz olan ibadet anlamındadır. "Adi", ise, nafile ibadettir. Bunun aksini iddia edenler de olmuş, yine bu ikisine başka anlamlar yükleyenler de olmuştur.
Yani o kimsenin ibadetini rızasıyla kabul etmez. Yoksa o kimsenin ibadetiyle hak ettiği mükafatı verir.
Konumuzu teşkil eden bu hadis; hürriyetine kavuşturulmuş bir kölenin kendisini azad eden eski efendisinin izni olmadan, kendisini, başka birine nispet etmesi; Allah'ın, meleklerin ve bütün kısanların lanetine sebep olacak çirkin bir iş olarak gösterilmiştir. Çünkü hürriyetine kavuşmuş bir kölenin mirası, kendisini nispet ettiği kişiye kalacağından, kölenin yaptığı bu işte başkalarının hukukuna saldın, nankörlük ve akrabadan ilgiyi kesmek gibi İsyanlar vardır.

5- Köleyi Hürriyete Kavuşturmanın Fazileti

1374- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim, mümin bir köleyi hürriyetine kavuşturursa, Allah, o kölenin her organı karşılığında köleyi hürriyete kavuşturan kimsenin organını cehennemden kurtarır." [622]

Açıklama:

Bu hadis, köle ve cariye azad etmenin en faziletli amellerden biri olduğuna delildir. Köle azadı sayesinde insan cehennemden kurtulup cennette girer. Bundan dolayıdır ki, azad edilecek köle ve cariyenin sakat ve organının noksan olmaması müstehab görülmüştür. Gerçi sakat ve organının noksan olmasıyla da sevab kazanılır. Fakat ne de olsa, vücudu noksansız olan derecesinde değildir. Çünkü organa bedel organ azad edeceği açıklanmaktadır.
Geçmişte olan kölelik bugün tam anlamıyla olmadığına göre, köle azad etmek; "Fakir bir insanı, normal bir yaşama döndürmeye çalışacak kadar yardımda bulunma" şeklinde de olabilir.

6- Köle Olan Babayı Hürriyete Kavuşturmanın Fazileti

1375- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Babasını köle olarak bulur ve onu satın alıp hürriyetine kavuşturması durumu hariç hiçbir evlat, babasının hakkını ödeyemez." [623]

Açıklama:

Cumhura göre; bir kimse köle olan babasını satın aldığı zaman, baba âzadlanmış olur. Yâni o kimsenin babasını âzadlaması akdine ihtiyaç yoktur.
Köle olan babayı azadlamanın, babanın evlâdına yaptığ: İyiliğe denk sayılması sebebi şudur: Bir kimseyi kölelikten kurtarıp hürriyete kavuşturmak en büyük nimettir. Çünkü köle olan kişi, helak olan kimse gibidir. Onu kölelikten kurtarmak onu hayata kavuşturmak gibidir. Baba, .çocuğun hayata kavuşmasına vesile olduğu gibi çocuk da köle olan babasını satın almak suretiyle hürriyete kavuşturmakla onu hayata kavuşturmuş gibidir.

21. BÜYÜ' (=ALIŞVERİŞ) BÖLÜMÜ

Bey1, Alışveriş demektir. Sözlük olarak anlamı; malı mala veya malı semene değişmektir. Satmak veya satın almak manasında da kullanılmıştır.
Alışveriş: Değeri olan bir mah yine değeri olan başka bir mal veya para karşılığında değiştirme. Aîış-veriş tarafların karşılıklı onayı ile yani İcab ve kabul ile gerçekleşir. İki taraftan biri malı, diğeri karşılığı olan para veya kıymet taşıyan başka bir malı ele geçirmeleri neticesinde satışın gerçekleştiği söylenebilir.
İslam dini, tabiî ve fıtrî bir din olduğundan bu dinde, insanların imkan ve kabiliyetlerine göre çalışıp kazanmaları, gerekli iş birliğini ve iş bölümünü sağlamalan ve ihtiyaçları doğrultusunda harcama yapmaları tabiî kaşıianmış, ancak bu konuda bazı temel ölçü ve ilkeler getirilerek iş ve ticaret hayatının düzen ve güven içinde, haksıziık ve suistimalden uzak olarak işlemesine yardımcı olamk istenmiştir.
İslam'ın, ticarî hayatla ilgili getirdiği ilkeler, esasen hukukî alanda koyduğu kuralların bir parçasını teşkil eder ve hepsi birden fıkhın muamelât ahkâmını oluşturur.

1- Mülâmese Ve Münâbeze (Suretiyle Yapılan) Alışverişlerin Batıl Olması

1376- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mülâmese ile münâbeze suretiyle yapılan iki alışveriş şekli yasaklandı. Mülâmese; alıcı veya satıcıdan birisi, ne olduğunu incelemeden diğerinin elbisesine dokunmasıyia gerçekleşen alışveriştir. Münâbeze ise iki taraftan birisinin elbisesini diğerine atması ve bunlardan birisinin diğerinin elbisesine bakmaksızın gerçekleşen alışveriştir." [624]

Açıklama:

Mülâmese ile münâbeze türü alışveriş şekli, cahiliye dönemi alışveriş usullerindendi. İslam gelince bu tür bir alışveriş yasaklandı.

2- Taş Atımı Satışının Ve İçerisinde Aldatma Bulunan Alışverişin Batıl Olması

1377- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), taş atımı satışını ve içerisinde aldatma bulunan alışverişi yasakladı." [625]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Garar"; bir kimsenin sahip olmadığı ve ileride sahip olabileceği yada ne kadanna sahip olabileceği beili olmayan bir şeyi satmasıdır. Sudaki balığı, havadaki kuşu, denizdeki inciyi, sahibinden kaçan hayvanı, bir hayvanın henüz doğmamış yavrusunu satmak gibi.
Bu satışın sonunda; malın hiç elde edilememesi yada umulandan daha az olması sözkonusu olduğu için müşterinin, umulandan daha fazla olması mümkün olduğu için de alıcının aldanma ihtimali vardır. Bu sebeple bu satışlara "Aldanma" ve "Aldatma" manasını taşıyan "Bey'u'l-

garar" denilmiştir.
Hattâbî'ye göre "Bey'u'l-hasat" (=taş aümı satışı) iki şekilde tasavvur edilmektedir:
1- Satıcının elindeki taşı atması ve taş yere düştüğü zaman alım-satım akdinin gerçekleşmiş sayılması. Bundan sonra alıcının akdi kabul etmeme muhayyerleği kalmamış oluyor.
2- Bir kimsenin bir sürü koyunu satışa çıkanp attığı çakıl taşı hangi koyuna değerse o koyunun önceden belirlenen fiata satılmasıdır. Hanefi fıkıh kitaplarında bu tür satışa, "İlkâu'l-hacer" {=taş atma) denilmektedir. İbnü'l-Hümam bu satış seklini bu şekilde tasavvur etmiş ve örneğinde koyun yerine elbiseyi koymuştur.

3- Gebe Devenin Yavrusunu Gebeliğine Kadar (Vadeyle Yapılan) Satışın Haram Kılınması

1378- Abdullah İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Cahiliyye halkı, deve etlerini, birbirlerine gebe devenin yavrusu gebe kalıncaya kadar vadeyle satarlardı. Gebe devenin yavrusunun gebeliğinden maksat; devenin doğurması, sonra da doğurduğu yavrusunun gebe kalmasıdır. Resulullah (s.a.v.), bunu, müslümanlara yasaklamıştır." [626]

Açıklama:

Habelu'l-Habele; cahiliye halkının uyguladığı bir alışveriş şekli idi. Kişinin, deve etini, deve doğuruncaya kadar, sonra da karnındaki doğuruncaya kadar bir vadeyle satmasıdır.
Habelu'l-habelenin, bizzat ravi tarafından yapılan tefsiri, Buhârî'deki ve Müslim ile Ebuı Dâvud'daki rivayetler arasında biraz farklılıklar göstermiştir. Buna göre birisinde, "Hayvanın karnındaki yavrusunun hamile olması", ötekisinde ise "O yavrunun da doğurması" denilmiştir.
Habelu'l-habelenin satışından maksadın ne olduğunda da alimler ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda alimler iki gruba ayrılmışlardır:
1- Satıcının, "Bu malı sana şu deve kamındakini doğurup sonra da o yavru doğuruncaya kadar bir vadeyle sattım" demesidir. İmam Şâfiî ile İmam Mâlik, bu görüştedir.
2- Bir kimsenin, devesinin karnındaki yavrunun doğuracağı yavruyu satmasıdır. Yani "Şu devenin karnındaki yavrudan doğacak olan yavruyu sana sattım" demesidir. İmam Ahmed, İshak b. Rahuyeh ve İbnü'l-Hümam'ın ifadesine göre, Hanefıler bu görüştedir.
Her iki açıklamaya göre de bu satış caiz değildir. Çünkü birinci izaha göre vade belirsizdir. İkinci izaha göre ise olmayan bir şeyin satışı söz konusudur. Ayrıca işin içerisinde garar da girmektedir.

4- Bir Kimsenin, Din Kardeşinin Satışı Üzerine Satış, Onun Pazarlığı Üzerine Pazarlık Yapmasının, Müşteri Kızıştırmanın Ve Memede Süt Biriktirmenin Haram Olması

1379- Abdullah İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse, din kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Onun dünürlüğü üzerine dünür göndermesin. Din kardeşi kendisine izin verirse o başka!" [627]

Açıklama:

Konuyla ilgili olarak olarak 1372 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

1380- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Binekli gelenler pazar yeri dışında satış için karşılanmaz. Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın. Şehirli, ihtikar sebebiyle köylü adına satış yapmasın. Satışa çıkarılacak develer ile koyunların sütlerini sağmamak suretiyle memelerinde biriktirmeyin. Kim sütü sağılmayıp göğsünde biriktirilmiş hayvan satın alırsa, alan şahıs bu alıveriş sözleşmesinin arkasından kendisi o hayvanı sağdıktan sonra iki tercihten birinde serbesttir. Eğer bu hayvandan razı olursa hayvanı alıkoyar, razı olmazsa hem o hayvanı geri verir ve hem de sütünü sağması karşılığında bir sa hurma verir." [628]

Açıklama:

Şehre getirilmekte olan mallan daha şehir dışında iken karşılayıp saün almak, onların şehre girmesini engel olmak. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu yasaklamasının iki önemli hikmeti vardır:

a- Üreticiyi korumak:

Genellikle yollara çıkıp ticari kafileleri karşılayanların maksadı üreticinin elindeki malı ucuza almaktır. Çünkü köyden üretici şehirdeki fiatı bilemez. Özellikle kendilerini karşılayan tacirler, pazardaki fiatlan gizler yada olduklarından daha az gösterirler-se, üreticinin aldanması daha fazla olur.

b- Tüketiciyi korumak:

Şehre gelen malı yolda karşılayan kimsenin maksadı, fazla kazanç elde etmektir. Dolayısıyla bu durumda oİan kişi, üreticiden aldığı malı elinden geldiği kadar pahalıya satmak İsteyecektir. Bu durum, tekelciliğe de yol açabilir. Serbest rekabete engel olur. Fiyatların düşmesinde önemli payı olan rekabet imkanı ortadan kalkınca fiyatlar artar, bundan da tüketici zarar görür.
İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed'e göre; tacirlerin, üreticileri şehir dışında karşılamayı mekruh kabul etmişlerdir.
Hanefilerin bu konudaki görüşleri ise İmam Merginânî'nin "el-Hidaye" adlı eserinde şöyle anlatılır: "Şehre gelen malı yolda karşılamak yasaklanmıştır. Bu, şehir halkına zarar geldiği zamandır. Ama zarar gelmezse, bir sakınca yoktur. Ayrıca tacir, mal getirenlerden çarşıdaki fiyatları gizlerse, yine mekruhtur. Çünkü bunda, hem aldatma ve hem de zarar verme söz konusudur."
Hadis; şehirlinin, bedevinin malını satıyermesinin caiz olmadığına delalet etmektedir. Bu yasaktaki hikmet; hem şehir halkının ve hem de bedevinin zaranna engel olmaktır. Bugün köyden şehre mal getiren köylü veya taşradan büyük şehirlere mai getirip simsarlann eline düşen taşralı da bedevi hükmündedir. Şevkânî (ö. 1250/1834)'ye göre ise; hadiste, bedevinin tahsis edilişi, o zamanki çoğunluğa binaendir. Piyasa fiyatlannı biimeyen herkes bedevi hükmündedir.
Hanefilere göre bu şekildeki satış mekruhtur. Fakat hukuken bu satış geçerlidir. Buradaki yasak; şehirli kıtlık ve ihtiyaç içerisinde olduğu zaman söz konusudur. Çünkü bu satışta, şehirlilere zarar vereceği için yasaklanmıştır. Ama ortalıkta kıtlık veya ihtiyaç olmazsa, herhangi bir zarar söz konusu olmadığı için bir sakınca yoktur. Çünkü günümüzde alim satım sahalarının fevkalade genişlediği zamanımızda bu yolla yapılan satışlar, eğer hem şehirliye ve hem de köylüye zarar verecek durumda değilse, bu tür satışların caiz kabul edilmesinin uygun olduğu kanaatindeyiz.
Sütlü görünsün de fiyatı artsın diye hayvanı sağmayıp sütünü memesinde bekletmeye "Tasriye", bu durumdaki hayvana da "Musarrât" denir.
Ebu Hanîfe'ye göre; müşteri, hayvanı sağdıktan sonra artık o hayvanı satın aldığı kişiye geri veremez. Fakat satıcıdan hayvanın değerinin farkını talep edebilir.

1381- Abdullah İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), müşteri kızıştırmayı yasaklamıştır." [629]

Neceş:

Kişinin bir malı satın almak istemediği halde müşteriler arasına girip fiyat yükseltmesine denir.

5- Satmak için Pazara Getirilen Malları Karşılamanın Haram Olması

1382- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), satmak için pazara getirilen satılık malları yolda karşılamayı yasaklamıştır." [630]

1383- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Satmak için pazara getirilen satılık malları yolda karşılamayın. Kim karşılarda ondan bir şey satın alırsa sahibi pazara geldiğinde serbesttir." [631]

Açıklama:

1470 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

6- Şehirlinin, Koylu Adına Satış Yapmasının Haram Olması

1384- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), binekli gelenler pazar yeri dışında satış için karşılanmasının ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı."
Hadisin ravisi Tâvûs der ki: Abdullah İbn Abbâs'a:
"Şehirlinin köylü adına" sözünün anlamı nedir?" diye sordum. O da:
"Ona simsar olmasın demektir!" buyurdu. [632]

1385- Câbir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şehirli, köylü adına satış yapmasın. İnsanları bırakın da, Allah onları birbirleriyle rızıkİandirsın." [633]

1386- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kardeşi veya babası da olsa şehirli kimsenin, köylü adına satış yapması bize yasaklandı." [634]

7- Memesinde Süt Biriktirilen Hayvanı Satmanın Hükmü

1387- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim sütlü görünsün diye memesindeki süt sağılmamış bir koyunu satın alırsa, hemen onu götürüp sağsın. Eğer sütünden memnun kalırsa onu mülkiyetinde bırakır, aksi taktirde hayvanı beraberinde sağdığı sütün karşılığı olarak bir sa kuru hurmayla sahibine geri iade eder." [635]

1388- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim sütlü görünsün diye memesindeki süt sağılmamış bir koyunu aldanarak satın alırsa, üç gün muhayyerdir. İsterse bu koyunu elinde tutar, isterse sağdığı sütün akrşıhğı olarak bir sa hurmayla hayvanı sahibine geri iade eder." [636]

Açıklama:

Müşteriyi aldatmak için hayvanın sütünü memesinde biriktirmek caiz değildir. İmam Mâlik, İmam Şafii, İmam Ahmed; bu hadisi delil getirerek:
"Bir kimse sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın alır da sağdıktan sonra onu beğenmezse, dilediği takdirde hayvanı sahibine verir, onunla birlikte bir sa da kuru hurma verir" demişlerdir.
İmam A'zam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre ise:
"Müşteri sütü biriktirilmiş hayvanı, "Hıyâr-ı ayb" denilen "Kusur muhayyerliği" ile sahibine iade edemez. Ancak noksanlığı ödetir. Çünkü burada iadeye engel olan ayn bir fazlalık vardır" demişlerdir.
Noksanlığı ödetme hususunda Ebu Hanîfe'den iki görüş nakledilmiştir. Birinci görüşe göre, satıcıya hayvanın parasını noksan eder. İkinci görüşe göre ise satıcıdan bir şey isteyemez. Çünkü sütün memede toplanması bir kusur değildir.
Hanefilere göre, bu hadis, İslam'ın ilk yıllarında geçerli olup daha sonra bu hüküm nesh edilmiştir.

8- Satılmış Olan Mal Teslim Alınmadan Önce Satılmasının Batıl Olması

1389- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim bir yiyecek maddesi satın alırsa onu tamamen teslim almadıkça satmasın."
Abdullah İbn Abbâs:
"Diğer şeylerin de böyle olduğunu zannediyorum" dedi. [637]

1390- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.) zamanında yiyecek maddesini satın alır ve onu teslim almadan önce satmak ister idik. Resulullah (s.a.v.) ise bize birini gönderip o malı satmadan önce satın aldığımız yerden başka bir yere götürülmesini emrederdi." [638]

1391- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, yiyecek maddesini, binekti gelenlerden göz kararıyla alırdık. Sonra Resulullah (s.a.v.), bizi, yiyecek maddesini aldığımız yerden götürmeden satmayı yasakladı." [639]

Açıklama:

Bir kimse, 10 milyon iiraya gıda maddesi alır, fakat daha sonra onu teslim almadan 20 milyon liraya bir başkasına satar, böylece müşteriye yiyecek maddesini teslim etmeden 10 milyon karşılığında 20 milyon lira kazanmış olur. İşte konumuzla ilgili hadisler, yiyecek maddesi satın alan bir kimsenin o malı teslim almadan bir başkasına satamayacağını göstermektedir. Bu hüküm, sadece yiyecek maddelerine mi, yoksa başka maddeleri kapsayıp kapsamadığı meselesi tartışma konusu olmuştur. Bu konuda dört görüş ileri sürülmüştür:
1- Cinsi ne olursa olsun her çeşit malın teslim alınmadan bir başkasına satılması caiz değildir. Bu görüş; Şafiiler ile Hanefilerden İmam Muhammed'e aittir.
2- Ölçü ve tartıyla alınıp satılan malların teslim alınmadan satılmaları caiz değil, diğerlerinin satılmaları caizdir. Bu görüş ise İmam Ahmed'e aittir.
3- Akar/taşınmaz malların teslim alınmadan başka birisine satışı caiz, diğer malların satışı caiz değildir. Bu görüş ise Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'a aittir.
4- Yenilen ve içilen maddelerin teslim alınmadan sattlmalan caiz değil, bunların dışındakilerin satışı ise caizdir. Bu görüş ise İmam Malik'e aittir.
Gıda maddelerinin teslim alınmadan satılmaları bütün âlimlere göre caiz değildir. Diğer maddelerde ise alimler ihtilaf etmişlerdir. Hz. Peygamber'den konuyla ilgili olarak gelen hadisler genelde gıda maddelerini konu edinmiş, bir genelleme yapmamıştır. Zamanımızda bu yolla yapılan alışverişlerin yaygınlığı ve bundan kurtuluşun mümkün olmadığı gözönüne alınınca en yumuşak görüş olan Mâlikîlerin görüşünü taklidde zaruret görünmektedir. Tabiî bu gıda maddelerinde uygulanamaz.
Bu meselede farklı görüşlere sahip bu kimselerin her birinin dayandığı ayrı ayrı delilleri vardır.

1392- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, insanları, Resulullah (s.a.v.) döneminde gördüm; yiyecek maddesini göz kararıyla satın alırlarsa, aldıkları şeyi hemen orada satmalarından dolayı dayak yerlerdi. Bu yasaklılık hali, aldıkları şeyî evlerine götürünceye kadar devanı ederdi." [640]

Açıklama:

Suyûtî'ye göre; bu dövme, zabıtalar/mu htesipler tarafından gerçekleştirilmekte, alışveriş ve muamelelerde şer'i hükümlerin aksine hareket edildiği için bu yola başvurulmaktadır.
Nevevî'ye göre; bu hadis, fasid yolla alışveriş yapanların, yetkili makamlar tarafından cezalandırılacağını ifade etmektedir. Verilecek cezanın tayini, yetkili makamlara aittir. Hatta bedenî cezada verebilir. [641]

9- Miktarı Bilinmeyen Hurma Yığınını, Miktarı Belli Hurma Yığını Karşılığında Satmanın Haram Olması

1393- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ölçü miktarı bilinmeyen kuru hurma yığınını, ölçeği belli kuru hurma karşılığında satmayı yasakladı." [642]

Açıklama:

Hadis, miktarı belli olmayan hurmanın, miktarı malûm hurma ile satılmasını sarahaten haram kılmaktadır. Ulemâ buradaki mumâseletin bilinmemesi hakîkaten fazlalık mânâsında olduğunu söylemişlerdir. Zîrâ hurma da ribeviyyât denilen şeylerden biridir, Bunlar cinsi cinsine satıldıkları vakit birinin diğerinden fazla olması caiz değildir. Birbirlerine müsâvî olmaları nass-ı hadîsle beyan buyurulmuştur. Nitekim yeri gelince görülecektir. İki hurmadan birinin miktarı bilinmeyince müsavat da tahakkuk edemez. Buğdayla buğdayın, arpa ile arpanın ve diğer ribevî eşyanın cinsi cinsine satışları dahî hurma ile hurmayı satmanın hükmü gibidir. [643]

10- Satıcı ile Alıcının Birbirlerinden Ayrılana Kadar Meclis Muhayyerliğinin Geçerli Olması

1394- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Alışveriş yapan kimselerden her biri, birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, arkadaşına karşı muhayyerdir/pazarlıktan vazgeçme hakkına sahiptir. Ancak taraflardan birine alışverişi iptal etme yetkisi veren satış türü bunun dışındadır." [644]

1395- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İki kişi, alışveriş yaparlarsa, beraber bulunup birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, onlardan her biri pazarlıktan vazgeçme hakkına sahiptir. Meğer ki, biri diğerini muhayyer bıraka! Eğer biri diğerini muhayyer bırakır da, bu şartla alışveriş yaparlarsa, bu alışveriş vacip olmuştur. Eğer alış verişi yaptıktan sonra ayrılırlar da ikisinden biri satıştan vazgeçmezse, yine o zaman bu alışveriş işlemi geçerli olmuştur." [645]

Açıklama:

Hadis, alıcı ve satıcının birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, yaptıkları akdi fesh edebileceklerine delalet etmektedir. Bazı alimler, bu muhayyerliğe, meclis muhayyerliğe, bazıları da kabul muhayyerliği demektedir. Bu ayrı isimlendirmeye sebep, konunun hükmündeki farklı görüşlerdir.
a- Alıcı ve satıcı akdi yaptıkları meclisten bedenen ayrılmadıkça taraflardan birisi akdi bozmak yetkisine sahiptir. Buna göre taraflar arasında icab (=alim veya satım teklifi) ve kabul (=yapılan teklifi kabul) tamamlanmış, yani alışveriş yapılmışsa, taraflar o mecliste bulundukları müddetçe, birisi:
"Ben bu akdi bozuyorum, almaktan tada satmaktan vazgeçtim" diyebilir. Buna meclis muhayyerliği denilir.
b- Alıcı veya satıcı, fiyatta anlaşıp: "Aldım ve sattım" diyerek akdi kesinleştirdikten sonra artık tarafların hiçbirisinin akdi bozma yetkisi yoktur. Bu konudaki hadislerde söz konusu sdilen muhayyerlikten maksat; kabul muhayyerliğidir. Meclisten maksat; söz meclisidir.
Bu görüşe göre, alışverişte bulunacak olan taraflardan birisi icabda bulunsa, alışverişle lgili söz devam ettiği müddetçe bu icabı kabul edip etmemekte serbesttir.

11- Alışverişte Ve Hertürlü Durumda Doğru Sözlü Olmak

1396- Hakîm b. Hizam (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe pazarlıktan vaz-eçme hakkına sahiptir. Eğer iki taraf dürüst olup birbirlerine açık davranır-ırsa alışverişleri iki tarafa da bereketli olur. Eğer iki taraf birbirlerine karşı ikli davranıp yalan söylerlerse alışverişlerinin bereketi gider." [646]

Açıklama:

Burada alışveriş yapan müslümaniar dürüstlüğe teşvik edilmekte; dürüstlüğün, akde beket, hile ve yalancılığın ise zarar vereceği belirtilmektedir. Bu arada; malın varsa aybmin ıkça söylenmesinin berekete, gizlenmesinin ise zarara sebep olduğu ifade edilmektedir.
Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Peki, bu satışın hukukî sonucu nedir? Herkes başına lene razı mı olacaktır, yoksa malı verip parasını geri almak hakkına sahip midir? Kısaca bu konuya temas edelim;
Önce ayıp kusur ne demektir? Bunun tarifini verelim. Hanefî âlimlerine göre; tacirler arasında fiata menfi yönden tesir eden yani fiatı düşüren her kusur ayıptır. Aybi tayinde başvurulacak merci bu işin ehli olan tacirlerdir.
Ayıplı olan bir mal satın alan kişi, eğer malı alırken maldaki kusuru görür ve buna razı'oiursa artık itiraz hakkı kalmaz. Ama alıcı, malı aldığı zaman maldaki aybı farketmez de daha sonra anlarsa isterse fiatta değişiklik yapmadan malı kabul eder, isterse satıcıya geri verip parasını alır. İşte müşterideki bu muhayyeriiğe; ayıp muhayyerliği manasına "Hıyâru'l-ayb" denilir. Müşterinin, malı geri vermeyip de, fiatını düşürtmeye hakkı yoktur. Ancak müşteri, satın aldığı mal üzerinde onun özelliğini değiştirecek biçimde bir tasarrufda bulunur veya mal müşterinin elinde de ayıplanır ve daha sonra eski aybını farkederse; eski aybın malda meydana getireceği değer farkını geri alır. Fakat sonraki durumda satıcı malını yeni aybı ile birlikte geri almaya razı olursa alır. Bu durumda müşteri, malı vermeyip ayıpdan dolayı paranın bir kısmını geri isteme hakkına sahip değildir. Ya eski ayba razı olup, malı elinde tutacak veya geri verip parasını alacaktır.
Maldaki ayıptan dolayı müşterinin muhayyerliği olan "Hıyâru'1-ayb"; fıkıh kitaplarının bey1 (=alım-satım akdi) bahsinde müstakil bir başlık altında incelenmiştir. [647]

12- Alışverişte Aldanan Kimse

1397- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e alışverişte aldandığını anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kiminle alışveriş yaparsan: "Aldatmaca yok!" de" buyurdu. Artık o kimse, alışveriş yaparken: "Aldatmaca yok!" derdi.[648]

Açıklama:

Bu kimsenin, Habbân b. Munkiz olduğu rivayet edilmiştir. Bu kimse, alışveriş yaparken aldandığı gerekçesiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'e

başvurunca Resulullah (s.a.v), ona; bir alışveriş yapacağı zaman "Dinde aldatma yok" demesini söyledi. O zat da, bundan sonra Resûlullah (s.a.v.)'in dediğini yaptı. Böylece onunla alışveriş yapan müslüman, onun ticaretten anlamadığını, fiatlara vâkıf olmadığını anhyor ve onu kandırma cihetine gitmiyordu.

13- Olgunlaştığı Ortaya Çıkıncaya Kadar Meyveyi Satmanın Yasak Olması

1398- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), olgunlaştığı meydana çıkıncaya kadar meyveyi satmayı yasakladı. Bunu, hem satıcıya ve hem de alıcıya yasakladı." [649]

1399- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Meyveyi, olgunlaştığı ortaya çıkıp afetten kurtuluncaya kadar satmayın."
Abdullah İbn Ömer:
"Meyvenin olgunlaştığının ortaya çıkması; meyvenin kızarması ve sararmasıdır" dedi. [650]

1400- Ebu'l-Bahterî'den rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Abbâs'a, hurma satışını sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.) sahibi yiyinceue yada yenilinceyc ve tartılmcaya kadar hurmayı satmayı yasakladı" dedi. Abdullah İbn Abbâs'a tekrar:
"Tartılacak ne demek?" diye sordum. Abdullah İbn Abbâs'm yanında bulunan bir kimse:
"Göz kararıyla ölçülünceye kadar" diye cevap verdi. [651]

1401- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), olgun olduğu anlaşılıncaya kadar meyve satışını ve yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı yasakladı." [652]

Açıklama:

Meyvenin olgunlaşmasından maksadın ne olduğu hususunda değişik görüşler ileri sürülmüştür:
1- Meyvenin kızarmaya veya sararmaya başlaması, yani olgunlaşmaya başlamasıdır. Bu Şâfiîlerin görüşüdür.
2- Afetten ve bozulmaktan zarar görmez duruma gelmesidir. Bundan maksat; çürüme, dökülme ve hastalanma vaktini geçirmesidir. Bu, Hanefilerin görüşüdür.
3 - Meyvelerin işe yarar hale gelmesi. Bundan maksat; meyvenin, örneğin hayvan yemi olacak duruma gelmesi değil, istenilen kıvama gelmesidir. Bu da, Kastallanî'nin görüşüdür.
Bu hadiste konu edilen satış, şüphesiz ağacın dalındaki meyveyle ilgilidir.
Diğer üç mezhebin görüşünün aksine Hanefilere göre; henüz olgunlaşmanın meydana çıkmadığı meyveyi satmak caizdir. Çünkü Hanefilere göre mutlak olan akid, meyvenin hemen toplanmasını gerektirir. Bu da, henüz olgunlaşmanın meydana çıkmadığı meyveyi hemen toplamak şartıyla satmak gibidir.

14- Ariyeler Müstesna Olmak Üzere Kuru Hurma Karşılığında Yaş Hurma Satmanın Haram Olması

1402- Zeyd b. Sabit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bu yasaklamasından sonra ariyyenin taze veya kuru hurma karşılığında satılmasına ruhsat verdi, bundan başkasına izin vermedi." [653]

1403- Zeyd b. Sabit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), ariyye sahibine, ariyyenin, göz kararıyla kuru hurma karşılığında satmaya izin verdi." [654]

Ariye:

Satışı haram kılınanların dışında kalan meyve demektir. Buna göre ariye; meyve ağacı veya parası olmayan ihtiyaç sahibi bir kimsenin, çoluk, çocuğuna taze meyve tattırmak kastıyla elindeki kuru meyveyi verip göz kararıyla ağaçtaki taze meyveden o miktarda meyve satın almasına denir.
Ariye satışı, elinde kuru meyve olduğu halde, parasızlık yüzünden yeni çıkan yaş meyveyi yiyemeyenlerin başvurusu üzerine tanınan bir ruhsattır.
Esas itibariyle, kuru meyve vererek yaş meyve satın almak şeklindeki müzabene satışı yasaklanmıştır. Bu durum, kuru meyvesi olanlara! da turfanda meyve yetiştirenlere bazı zorluklar getirmekteydi. Resulullah (s.a.v.) kayıtlı olarak bu değiş-tokuşa izin vermiştir. Yalnız ariye suretiyle yapılacak alım-satım, 5 vesk yani 1 deve yükü miktannı geçmemelidir.
Hanefilerden, ariyenin caiz olacağı miktar konusunda bir görüş nakledilmiş değildir. Bu, Hanefilerin ariyeyi, bir satış değil hibe telakki etmelerinden dolayı olsa gerektir. Çünkü hibenin bir ölçüyle sınırlandırılması şartı yoktur.

1404- Sehl b. Ebi Hasme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), taze hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı yasaklayıp:
"Bu ribadır, bu nüzâbenedir" buyurdu.
Yalnız ariyyenin ve bir-iki ağaç hurmanın yemişini satmaya izin verdi. Onu, bir ev halkı, kuru hurmayla tahmin ederek alıp taze taze yerlerdi. [655]

1405- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), beş veskten daha az yada beş vesklik ariyyelerin göz kararıyla satışına izin verdi." [656]

Vesk:

Deve, katır ve merkebin yükü demektir. Bir vesk, 60 sadır. Bir sa ise, 1040 dirhem olup örfi dirhem esas alındığında, 3,334 kg'dır. Buna göre 60 X 3,334 = 200 kg. etmektedir.

1406- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), muzâbeneyle yoluyla yapılan satışı yasakladı. Müzâbene; taze hurmayı kuru hurma karşılığında ölçekle satmak ve taze üzümü kuru üzüm karşılığında ölçekle satmaktır." [657]

1407- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), muzâbenefyle yoluyla yapılan satışı yasakladı.
Müzâbene; hurmanın yemişini kuru hurma karşılığında ölçekle satmak ve kuru üzümü de taze üzüm karşılığında ölçekle satmaktır. Bir de, göz kararıyla yapılan her meyve satışını yasakladı." [658]

Muzâbene:

Olgunlaşmamış yada yeni meyvenin daha ağacında iken satın alınmasına denir.
Bu konuda gelen hadisler; meyveyi, olgunlaşmadan satmanın yasak olduğunu göstermektedir. Olgunlaşmaktan kasıt; san renkli meyvelerin sararması, kırmızı olanların kızarması, hububat ve sebzelerin ise faydalanır hale gelmesidir.

İmamı A'zam'a göre; ağaçta meyve göründükten sonra olgunlaşmaktan satmak caizdir. Ağaç üzerindeki meyveler, şu şartlara göre satılabilir:
a- Meyvenin olgunlaşacağı ortaya çıkmalıdır. Soğuk vurması, dolu vurması gibi afetler atlatılmış, normal şartlarda ağaçtaki meyvelerin olgunlaşacağı kanaati hasıl olmuşsa artık meyve hasat edilmeden, miktan tahmin yoluyla tespit edilerek satılabilir.
b- Satış muamelesi, faize giren şartlarla olmamalıdır. Yani yaş hurma karşılığında kuru hurma değiştirmek gibi.
Bu çeşit bir alım-satımda aldatma ve aldanma durumları, açık ve nettir. Resulullah (s.a.v.)'de, kişinin, alım-satımda aldatan yada aldanan kişi olmaması için bu tür bir alışverişi yasaklamıştır.
Kişi de, alım gücünün oluşabilmesi, temel hakkı olan adaletin uygulanmasıyla daha rahat bir alışveriş yapabilme imkanına sahip olacaktır. Burada kişi, koruma altına alınmaktadır. Böylece aldatılmaktan kurtulmuş olacaktır. Çünkü İslam dini, kişilerin; hem dünyalanni ve hem de ahiretlerini ilgilendirmektedir. müslüman bir kişi, bu tür bir halde insanı aldattığı takdirde, dünyada bunun hesabını vermediğinde ahirette mutlaka bunun hesabının vereceğini bilmektedir. Bu şuur ve bilinçle hareket eden kişi, hem dünyasını ve hem de ahiretini koruyabilmek için iyi dürüst davranmak zorundadır.

15- Üzerinde Meyvesi Olan Hurmalığı Satan Kimse

1408- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kim hurmalığı aşılama yaptıktan sonra satarsa, alıcı da herhangi bir şart koşmamişsa ağaçtaki ürün satıcınındır" buyururken işittim. [659]

Açıklama:

Hadîs, hüküm itibariyle iki konuyu kapsamaktadır:
1- Elinde malı olan bir köle satıldığı takdirde, mal satıcıya aittir. Ama müşteri pazarlık ederken malı da birlikte satın almayı şart koşmuşsa o zaman mal müşterinin olur.
Bu, alimlerin ihtilaf ettiği konulardandır.
2- Dalında meyve olan aşılanmış bir hurma ağacı satılırsa, ağaçtaki hurma satıcıya aittir. Ama müşteri hurmanın kendisi için oîmasinı şart koşmuşsa hurma müşterinin olmuş o!ur.
Hanefilere göre; ağaç ister aşılı olsun, ister aşısız olsun, meyve ağacın satışına girmez. Satıcıya aittir. Müşteri meyvenin kendisine ait olmasını şart koşmuşsa müşterinin olur. Hanefiler, bu konuda "Kim içerisinde hurma ağacı olan bir araziyi satın alırsa, meyve satıcıya aittir. Müşteri meyveyi kendisi için şart koşarsa başka" Zeylaî, Nasburâye" hadisine ve ekine kıyas ederler.

16- Muhâkale, Muzâbene, Muhaberenin Ve Meyveyi Olgunlaşmadan Satmanın Ve Birkaç Yıllığına Satış Demek Olan Muâvemenin Yasak Olması

1409- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), münâkaleyi, muzâbeneyi, muhabereyi ve meyveyi olgunlaşmadan satmayı yasakladı. Olgunlaşmamış meyve, ariye türü satış hariç sadece dinar ve dirhem parayla satılabilir." [660]

Muhâkale:

Başağından ayrılmamış buğdayın tahminî olarak o kadar miktardaki buğday karşılığında satılmasına denir.

Muhabere:

Mahsulün üçte yada dörtte biri karşılığında toprağı kiralamaya denir.

Muâveme:

Bir ağacın meyvesini, daha meyveler çıkmadan önce, iki-üç yada daha çok seneliğine satmaktır. Bu satış batıldır.

1410- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), muhâlekayi, muzâbeneyi, muhabereyi ve işkâh haline gelinceye kadar hurma satın almayı yasakladı.
İşkâh; hurmanın kızarması yada sararması veya bazı tanelerinin yenilmeye başlanmasıdır.
Muhâkale ise; ekinliğin bilinen bir zahire karşılığında ölçekle satılmasıdır.
Muzâbene ise; hurmalığın meyvesi birkaç yük kuru hurma karşılığında satılmasıdır.
Muhabere ise; üçte bir, dörtte bir ve buna benzer şeylerdir.
Zeyd b. Uneyse der ki:
Atâ'ya:
"Sen, Câbir b. Abdullah'ı, bu hadisi Resulullah (s.a.v.)'den naklederken işittin mi?" diye sordum. Atâ':
"Evet" cevabını verdi. [661]

1411- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) muhâkaleyi, muzâbeneyi, muâvemeyi ve muhabereyi yasakladı."
Hadisin ravilerinden birisi der ki:
"Muâveme, bir yeri yada bir şeyi birkaç yıllığına satış yapmak demektir."
İstisnalı satışı da yasakladı. Sadece ariyyelerin satışına izin verdi. [662]

İstisnalı Satış:

Akid esnasında satılık malın meçhul bir miktarını pazarlıktan hariç bırakıp satmamaya denir. Örneğin, "Şua ağaçları sattım, fakat bazısı müstesna" sözü gibi. İstisna edilen miktar belli olmadığı için bu satış sahih değildir.

Bey'u's-Sinîn:

Bahçe sahibinin, bahçesindeki bir yada daha fazla ağacın yada ağaçların tümünün bir-iki yada daha fazla sene zarfında vereceği meyveyi önceden satmasıdır. Bu satış şekline, "Bey'u'l-Muâveme" denilir. Bu satışta, henüz meyve ortada olmadığı gibi, ileride olacağı yada ne kadar olacağı da belli değildir.Bu nedenle de bu satış, olmayan bir şeyin satışıdır. Dolayısıyla da bu satış türü, batıldır.

17- Bir Yeri Kiraya Verme

1412- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bir yeri kiraya vermeyi yasakladı." [663]

1413- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"ResuluIlah (s.a.v.)'in sahabilerinden bazı kimselerin fazla yerleri vardı. Resulullah (s.a.v.):
"Kimin fazla yeri varsa onu, ya eksin yasa din kardeşine karşılıksız olarak emanet versin. Karşılıksız emanet vermeyecekse yerine sahip olsun" buyurdu. [664]

1414- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.) zamanında su kenarlarını sahibine vermek koşuluyla araziyi üçte birine yada dörtte birine alırdık. Derken Resulullah (s.a.v.) bu mesele için ayağa kalkıp:
"*Kimin bir yeri varsa onu eksin. Ekmeyecekse din kardeşine karşılıksız olarak emanet versin. Dina kardeşine de karşılıksız olarak vermeyecekse ona sahip olsun*" buyurdu. [665]

1415- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet ediimistir:
"Abdullah İbn Ömer, tarlalarını, Resulullah (s.a.v.) zamanında, Ebu Bekr, Ömer, Osman'ın devlet başkanlığı ile Muaviye'nin emirliğinin ilk dönemlerinde kiraya verirdi. Muaviye'nin emirliğinin sonunda, Râfi' b. Hadîc'in; Peygamber (s.a.v.)'in, tarlaları kiraya vermeyi yasaklaması ile ilgili bir hadis rivayet ettiğini duydu. Ben de, Abdullah İbn Ömer'in yanında olduğum halde, hemen Râfi' b. Hadîc'in yanma girip bu meseleyi sordu. Râfi b. Hadîc:
"Resulullah (s.a.v.), ekinliklerin kiraya verilmesini yasak ediyordu" dedi.
Bunun üzerine Abdullah İbn Ömer, bu işten vaz geçti. Bir daha kendisine bu mesele sorulursa, Râfi' b. Hadîc:
"Resulullah (s.a.v.)'in bunu yasak ettiğini söyledi" derdi. [666]

Açıklama:

Tarlanın kiraya verilmesi konusunda genel olarak üç görüş vardır:
1- Bazı alimlere göre, ne karşılığında olursa olsun tarlayı kiraya vermek caiz değildir, İbn Hazm bu görüştedir.
2- Ebu Hanîfe, Şafiî ve bir çok alime göre; karşılığı ne olursa olsun araziyi kiraya vermek caizdir. Fakat araziden çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında araziyi kiralamayı caiz görmezler.
Ebu Hanîfe, arazinin vereceği ürünün miktarı ve hatta meyvenin çıkıp çıkmayacağı belli olmadığı için bu muameleyi meçhul bir ücret karşılığında yapılan kiralama olarak görmektedir.
İmam Muhammed ile İmam Ebu Yusuf, bu tür uygulamanın caiz olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara göre, bu tür bir uygulama, mudarabeye benzer. Çünkü her ikisi de elde edilecek kazançta ortak olmak üzere, sermaye bir taraftan ve emek karşı taraftan olarak kurulan bir ortaklıktır. Mudarabede, elde edilecek kazanç belli olmadığı halde caizdir.
İmam Mâlik'e göre ise; arazinin, yiyecek maddesi karşılığında kiralanması caiz değil, yiyecek maddesi dışında bir şey karşılığında kiralanması caizdir.
3- Tarlanın belirli bir yerinden çıkacak olan mahsul, tarla sahibinin ve geri katan ise emek sahibinin olmak üzere yapılan bir ziraî ortaklık caizdir. Bunlarla ilgili geniş hükümler için fıkıh kitaplarına bakılabilir.

18- Bir Yeri Yiyecek Karşılığında Kiraya Verme

1416- Râfi b. Hadîc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bizim için faydalı olan bir şeyi bize yasakladı. Fakat Allah ve resulüne itaat, bizim için daha faydalıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v.), araziyi münâkale yaparak üçte birle, dörtte birle ve belirli bir miktar mahsulle kiraya vermeyi bize yasakladı. Yine arazi sahibine yerini, ya ekmesini yada ektirmesini emretti. Kiraya vermeyi ve bundan başkasını hoş görmedi." [667]

Açıklama:

Arazi kiracılığının caiz olup olmadığı yada ne ölçüde caiz olduğu meselesi, öteden beri İslam hukukçuîan arasında tartışma konusu olmuştur. Arazinin parayla yada gıda maddesi karşılığında kiralanmasını caiz görmeyenler olduğu gibi, kalkacak mahsulün belli bir oranı karşılığında kiralanmasını ziraî ortakçılık caiz görmeyip birinci usulü tavsiye edenler de vardır.
Bu tartışmalarını temelinde; arazi sahibini veya kiracıyı mağdur etmeme, beklenmedik bir zararla karşı karşıya bırakmama düşüncesi yatar. Bu konudaki yasağı da, o devirde yaygın olan; "Tarlanın bir kısmını kiracıya, daha verimli diğer kısmını da arazi sahibine ayırarak veya mahsulden belirli bir miktarı şart koşarak araziyi kiralama"nın yasaklandığı şeklinde yorumlamak gerekir.
Bu sebeple, arazi kiralanırken veya ortakçılık anlaşması yapılırken tarafların hak ve borçlarının işleride bir çekişmeye yol açmayacak tarzda önceden ayrıntılı şekilde belirlenmesi bu konudaki dinî ilkelerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emirlerinin gereği olduğu gibi, helal kazancın, kul hakkı ihlal etmemenin de tabii bir yoludur. [668]

19- Araziyi, Altın Ve Gümüş Karşılığında Kiraya Verme

1417- Hanzala b. Kays el-Ensârî'den rivayet edilmiştir:
"Rafı1 b. Hadîc'e; araziyi, altın ve gümüş karşılığında kiraya verme meselesini sordum. O da:
Bunda sakınca bir yoktur. Çünkü insanlar, Peygamber (s.a.v.) zamanında su boyları ile ark başları, tarla sahiplerine tahsis edilmek üzere yada ekinden bir şeyler vermek şartıyla kiraya verirlerdi. Buna göre bazen birine ait olan yer telef olur, ötekinin hissesi kurtulurdu. Bazen de ötekinin hissesi kurtulur, diğerinin hissesi telef olurdu. O dönemde insanlar için bundan başka kiraya verme şekli yoktu. İşte bu sebepten dolayı bundan sakındırıldılar. Fakat bilinen ve garantili bir şey olursa, böyle bir durumda araziyi kiraya vermede bir sakınca yoktur" dedi. [669]

Açıklama:

Bu hadis; arazinin belirli kısımlarından çıkacak mahsul tarla sahibinin, geri kalandan çıkacak mahsul de kiracının olmak şartıyla tarla kiralamanın caiz olmadığına delalet etmektedir. Böyle bir anlaşmanın caiz olmayış sebebi şudur:
Tarla sahibi için şart koşulan kısmın mahsul verip geri kalan kısımdan hiçbir şeyin çıkmaması mümkün olduğu gibi, aksi de mümkündür. Bu ise zarardır. Dolayısıyla bu şekildeki bir ziraî ortaklık yada kiralama, Resulullah (s.a.v.) tarafından yasaklanmıştır. Alimler arasında bu tür uygulamanın caiz olmayışı konusunda görüş ayrılığı yoktur.
Bilindiği gibi, alimlerin hükmünde ihtilaf ettiği muzaraa şekli; çıkan mahsul, aralarında belirtilen oranda paylaşılmak üzere kurulan ortaklıktır.
Yine bu hadis; araziden çıkacak mahsulün belirli bir miktarı mal sahibine, kalanın da kiracıya ait olmak üzere tarla kiralamanın caiz olmadığını da ifade etmektedir. Çünkü araziden sadece mal sahibi için şart koşulan miktann çıkıp başka bir şeyin çıkmaması mümkündür. Hanefilere göre bir anlaşma, caiz değildir.
Görüldüğü üzere yasaklanmış olan muzâraa; hisse ma'lum olan değil de, meçhul olandır. Arapların muzâraada bazı fasid şartlar koşmak, ark ve kanal kenarlarındakini mal sahibi için ayırmak gibi bir takım adetieri vardı. Oysa muzâraa, bir ortaklıktır. Ortaklıkta da, tarafların hisselerinin belli olması gerekir.
Hattabî (ö. 388/998)'de, meşhur manasıyla bilenen muzâraamn caiz olduğunu, yasaklanan muzâraamn ise fasid şartlar koşulan muzâraa olduğunu belirtmektedir.

20- Muzâraa Ve Muâcere

1418- Sabit İbnu'd-Dahhâk (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), muzâraayı yasakladı. Muacereyi bir yeri ücretle kiralamayı ise emredip:
"*Bunda bir sakınca yok*" buyurdu. [670]

21- Seniha Olarak Verilen Yer

1419- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisinin, arazisini, din kardeşine karşılıksız olarak emaneten vermesi, o yere karşılık bilinen bir şeye işaret ederek şunu ve şunu almasından kendisi için daha hayrlıdır." [671]

Menîha:

Bir müddet sütünden ve yününden istifade ederek sonra tekrar sahibine iade şartıyla bir kimseye verilen koyun veya devedir.
Ebû Ubeyd, Araplar arasında menîhanın iki şekilde yapıldığını belirtir. Birinci şekle göre menîha: Bir malı birine bağışlamaktır. İkinci şekle göre ise bir deve veya koyunu bir müddet istifade için birine verip sonra tekrar geri almaktır.
Bu kelimenin asıl mânâsı bağıştır. Burada da yeri başkasına muvakkaten bağışlamak; ücretsiz vermek mânâsına kullanılmıştır.

22. MÜSAKAT (BAĞ-BAHÇE SULAMA ORTAKÇILIĞI) BÖLÜMÜ

Müsâkât:

Bağ veya bahçe bir taraftan, bakım ve işçiliği diğer taraftan ve çıkacak meyve aralarında anlaştıkları orana göre bölüşülmek üzere kurulan bir ortaklıktır. Buna "Muamele" de denilir. İmam Mâlik, Sevrî, İmam Şafiî, İmam Ahmed, Hanefilerden İmam Muhammed ile Ebu Yusuf, Zahiriler ve cumhuru ulemaya göre müsakat caizdir. Ebu Hanîfe'ye süre ise, hem müzaraa ve hem de müsakat caiz değildir. Hanefilerde tercih edilen görüş, imameynin görüşüdür.

1- Meyve Ve Ekinin Bir Kısmının, İşçinin Olmak Kaydıyla, İşçiyle Sulayıp Bakma Ve Çalışma Sözleşmesi Yapma

1420- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.), Hayber'de çıkan meyve yada ekinin yarısını Hayber halkına verdi. Hanımlarına ise; her yıl, kuru hurmadan seksen, arpadan yirmi vesk olmak üzere yüz vesk veriyordu.
Ömer, hilafete geçince, Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarını, ya kendilerine arazi ve su bölmek yada her yıl onlara veskleri ödemek şartıyla serbest bıraktı. Onlar, kendi aralarında farklı davranışlarda bulundular. Bazısı, arazi ile suyu ve bazısı da her yıl vesklerin verilmesini tercih ettiler. Aişe ile Hafsa ise, arazi ile suyu tercih edenlerdendi." [672]

Açıklama:

Hadis; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Hayber arazisi, ganimet malı olarak, emekleri karşılığında yarısını Hayberlilere ve yansı kendisine ait olmak üzere, bu anlaşmanın, kendi hayatında ve kendisinden sonra devam etmesi şeklinde, bu icare akdinin iki taraftan birinin ölümü üzerine fesh olunmayacağına delildir.
Hayber: Medine ile Şam arasında Medine'ye 9 konak mesafede bulunan yeşillikli bir yerdir. Burası, hicretin 7. yılında feth edilmiştir.

2- Fidan Dikmenin Ve Ekin Ekmenin Fazileti

1421- Câbir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir müslüman bir ağaç dikerse, o ağaçtan yenilen yemiş mutlaka o kimse için bir sadakadır. O ağaçtan çalınan yemiş o kimse için sadaka, yabani hayvanların yediği sadaka, kuşların yediği bile o kimse için bir sadakadır. Özetle; bir kimse, o ağacın yemişini yiyip azaltırsa, bu o kimse için mutlaka bir sadaka olur. [673]

3- Satıcının, Afetlerin Telef Ettiği Zararı Karşılayacak Miktarı Alıcının Hesabından Düşürmesi

1422- Câbir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır
"Din kardeşine yemiş satar da o yemişi doğal afet vururse, ondan bir şey alman sana helal olmaz. Kardeşinin malını haksız yere neyle alacaksın?" [674]

Açıklama:

Hadisin zahiri anlamına göre; bir kimse, meyvesini daha ağacindayken satsa ve meyve doğal bir afetle telef olsa satıcının müşteriden herhangi bir bedel alması caiz olmaz. Alırsa haksız yere almış olur. Bu, İmam Malik'in görüşüdür.
İslam alimlerinin çoğu, bu hadisteki yasağın haramhğa delalet etmediğini, fakat satıcının afete uğrayan mal karşılığında para istemesinin müstehab olduğunu söylerler.
Ebu Hanife, en sahih olan görüşüne göre İmam Şafii ve bazı alimler, zarar ve ziyanın tamamı, müşteriye aittir. Zararın satıcının alacağından düşülmesi sözkonusu değildir. Yani vacip değildir. Fakat satıcının bunu hesaptan düşmesi müstehabtır.

4- Borçlunun Borcunda, Alacaklının İndirme Yapmasının Müstehab Olması

1423- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında bir adam, satın aldığı meyvelere doğal afet değdiği için zarara uğradı. Bu sebeple borcu çoğaldı. Resulullah (s.a.v.):
"Buna sadaka verin" buyurdu. Bunun üzerine insanlar, o adama sadaka verdiler. Fakat bu verilen şeyler borcuna yetecek miktara ulaşmadı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), alacaklılarına:
"Bulduğunuz kadar şeyi alın. Sizlere bundan daha fazlası yoktur" buyurdu. [675]

1424- Ka'b b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ka'b b. Mâlik, mescitte, İbn Ebi Hedred'den alacağını istemişti. Bu arada sesleri o kadar yükselmiş ki, Resulullah (s.a.v.) evindeyken bunu duymuştu. Onlara doğru çıkıp odasının perdesini açarak:
"Ey Ka'b!" diye seslendi. Ka'b:
"Buyur, ey Allah'ın resulü!" dedi. Resulullah (s.a.v.) eliyle işaret ederek:
"Alacağından şu kadarını/yarısını bağışla" buyurdu. Ka'b:
"Bağışladım, ey Allah'ın resulü!" dedi. Resulullah (s.a.v.), İbn Ebi Hedred'e:
"Kalk, borcunu öde!" buyurdu. [676]

5- Sattığı Malı, İflas Etmiş Haldeki Müşterinin Yanında Bulan Kimsenin, O Satışı Fesh Etme Hakkının Olması

1425- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, iflas eden bir adamın yanında alacağı olan malın aynısını bulursa, o kimse, o mala başkasından daha hak sahibidir." [677]
Açıklama:

Hadisten anlaşıldığına göre; bir kimse, birisine bir mal satsa ve alıcı malın bedelini ödemeden iflas etse, satıcı da malını, fazlasız yada eksiksiz verdiği şekilde alıcının yanında bulsa, o malı almaya başka alacaklılardan daha fazla hak sahibidir.

Ebu Hanîfe'ye Söre; iflas eden kimsenin yanında bulunan malda hak sahibi olma açısından bütün alacaklılar eşittirler. Çünkü malı satın alan kimse, artık o mala sahip olmuştur. Mal, alan kimsenin mülkiyetine girmiş olup o mülkiyeti bozmak mümkün değildir. Konu ile ilgili hadisin, emanet ve fasid alışverişler ile ilgili olduğunu belirtmiştir.
Yalnız satıcı, bedelden bir miktarını tahsil etmişse artık üstünlük hakkı kalmaz. Diğer alacaklılarla aynı ölçüde hak sahibi olur. [678]
Hanefilere göre de; satıcı, her halükarda diğer alacaklılarla aynı ölçüde hak sahiBidir. Alacağından bir miktar tahsil edip etmemiş olması fark etmez.

6- Fakir Borçluya Mühlet Vermenin Fazileti

1426- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Melekler, sizden önceki ümmetlerden bir adamın ruhunu alıp ona:
"Hayr namına bir şey işledin mi?" diye sordular. O da:
"Hayır, işlemedim" dedi. Melekler:
"Öyleyse düşün!" dediler. Adam:
"Ben, insanlara veresiye mal verir; işçilerime de:
"Eli darda olana müddet tanımalarını ve eli genişlikte olana da ödemede kolaylık göstermelerini emrederdim" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah:
"Öyleyse ona kolaylık gösterin!" buyurdu. [679]

1427- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Vaktiyle bir adam, insanlara veresiye mal verir, işçisine: "Eli dar olana vardığında ona kolaylık göster, umulur ki bu vesileyle Allah'da bize kolaylık gösterir" derdi. Nihayet bu kimse, Allah'a kavuştu. Allah'da ona kolaylık gösterdi." [680]

1428- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Katâde, bir borçlusunu aramıştı. Borçlu kimse, ondan saklanmıştı. Sonra da onu bulmuştu. Borçlu:
"Doğrusu şu an elim darda" dedi. Bunun üzerine Ebu Katâde:
"Allah adına yemin eder misin?" diye sordu. Borçlu:
"Evet, Allah adına yemin ederim!" dedi. Ebu Katâde;
Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Her kim, Allah'ın, kıyamet gününün dehşetinden kendisini kurtarmasındam memnun kalırsa eli darda olan borçluya nefes aldırsın yada alacağı borcu indirip yapsın" buyururken işittim" dedi.[681]

Açıklama:

Hiçbir maddi çıkar düşüncesi gözetmeksizin sırf Allah'ın rızasını kazanmak ve din kardeşinin sıkıntısını gidermek amacıyla karşılıksız borç vermeye karz-ı hasen denir.
Ödünç alınan bir malın ödenmesi misliyle olur. Kıyemîyat adı verilen ve piyasada benzeri bulunmayan veya bulunsa da ölçü ve değerce farklı olan mallar arasında karz muamelesi yapılmaz.
Karzın rüknü İcâb ve kabul ile bu esnada malın tesliminden ibarettir. Karz akdinin sıhhatli olabilmesi için, tarafların akıllı ve mümeyyiz olması; piyasada misli olan malın bulunması, karz muamelesi esnasında herhangi bir menfaatin şart koşulmaması gereklidir. Ödünç veren kişinin, verdiği bu ödünç sebebiyle müstakrizden bir menfaat talebi haramdır. Çünkü karzın karşılığında fazla bir şey istemek faizdir. Ancak mustakriz dilerse muknza herhangi bir şarta dayalı olmaksızın hediye verebilir, ikramda bulunabilir.

7- Zengin Kışının, Borcunu Ödemeyi Uzatmasının Haram Olması, Havalenin Geçerli Olması Ve Zengin Bir Kimseye Havale Edildiği Zaman Onu Kabulünün Müs-Tehab Olması

1429- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Zengin kimsenin, borcunu geciktirmesi zulümdür. Sizden birisinin alacağı zengin bir kimseye havale edilirse onu kabul etsin." [682]

Açıklama:

Konu ile ilgili hadis, iki konuya temas etmektedir:
1- Zenginin borcunu geciktirmesi: Borcunu ödeme imkanına sahip olduğu halde, borcu ödemeyip geciktirmenin zulüm olduğu belirtilmektedir. Buradaki "Zengin"den maksat, borcu ödemeye kadir olan kişidir. Cumhura göre, borcunu kasten ödemeyen kimse fasık olur. Yalnız borcunu ödemekten aciz olduğu için ödemeyi geciktiren kişi bu hükme girmez.
2- Alacaklının zengin birisine havale edilmesi hali: Burada zengin bir kimseye yapılan havaleyi kabul etmenin vacip yada müstehab olduğuna delalet vardır.
Havalenin sahih olabilmesi için; borcun belli olması, borcunu başkasının zimmetine aktaran kişinin ve alacaklının akıllı, kendisine havale edilen borcu kabul eden kimsenin hem akıllı ve hem de ergenlik çağına girmiş olması gibi şartlar yer almaktadır.

8- Kırda Bulunan Ve Etrafında Hayvan Otlatmak için Kendisine İhtiyaç Duyulan Suyun Fazlasını Satmanın, Dağıtım Ve Sarfını Engellemenin Haram Olması ile Damızlık Erkek Hayvanın Tohumunu Satmanın Haram Olması

1430- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), devenin çiftleşmesini satmayı, suyu ve ziraat yapmak için araziyi ücretli kiraya vermeyi yasakladı. İşte Peygamber (s.a.v.) bunları yasakladı. [683]

1431- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"*Kendiliğinden biten ota engel olur diye ihtiyaç dışı su fazlalığından başkasının kullanımını yasaklamayın*." [684]

Açıklama:

Hadisler, ihtiyaç fazlası suyu satmanın haramlıgına delâlet eder. Hadisin zahirine göre kişinin kendi mülkünde ve arazisi içinde bulunan su ile sahipsiz arazide kişi tarafından çıkarılan su arasında bir fark yoktur. Yine içmek ve benzeri işler için olsun, hayvanları suvarmak veya ekinleri sulamak için olsun fark etmez. Çölde olsun başka yerde olsun hüküm aynıdır. İhtiyaçtan artanı satılmaz.
İnsanların ortak malı olduğu için deniz, nehir, çay, pınar ve kuyu suları parayla satılmaz. Herkes bundan içebilir, hayvanlarına içirebilir.
O çevrede başka su bulunmaması hâlinde hayvanları suvarmak meselesine gelince; bir çölde bir adamın kazıp meydana getirdiği ve mülkiyeti altına giren bir kuyusu bulunur. Kuyudaki su onun ihtiyacından fazladır. Kuyunun yanında da umûma ait bir otlak bulunur. O semtte bu kuyudan başka su bulunmaz. Bu itibarla anılan kuyudan hayvanlara su verildiği takdirde o meradan yararlanmak ve hayvanları orada otlatmak mümkün olur. Aksi takdirde o meradan istifâde edilemez. Çünkü otlatılan hayvanlar suvarılmadığı takdirde susuzluktan ölebilir. İşte böyle bir durumda kuyu sahibi kendi ihtiyacından artan suyu ücretsiz olarak hayvanlara serbest etmekle mükelleftir. Hayvanlann suvarmasına engel olması haramdır. Çünkü fazla suyu esirgediği takdirde hayvan sahipleri hayvanlarını o , merada otlatmaktan çekinirler ve hayvanlarının susuzluktan helak olmasından korkarlar. Kuyu sahibi suyu esirgemekle merada otlatmaya engel olmuş sayılır.
Böyle bir arazide, başka su bulunmaması hâlinde su sahibinin ihtiyacından artan fazla suyu hayvanları suvarmada kullanmaya müsaade etmesi ve bir ücret almaması vâcibtir. Su sahibinin bu durumda suyu satması haramdır. Çünkü adam suyu sattığı zaman o çevredeki merayı satmış gibi olur. Oysa kendisi umûmun malı olan bir merayı satma hakkına sahip değildir. Bunun sebebi de şudur: Hayvan sahipleri verecekleri

parayı sırf su için değil, o su çevresinde bulunan meradan yararlanmak gayesiyle de vermiş olurlar. Dolayısıyla merayı para ile satın almış duruma girerler.
Kısacası: Hadisler, kişinin sâhibsiz arazide kazıp imar ettiği kuyu suyu hakkındadır. Kuyu sahibi öncelikle kendi su ihtiyacını giderme hakkına sahihtir. İçme, kullanma, hayvanları suvarma ve ekinleri sulama diye açıklanan ihtiyaçtan artan su fazlası diğer insanlardan esirgenemez. Yâni o çevrede başka su bulunmadığı takdirde yakınındaki meradan hayvan sahiplerinin yararlanmasına imkân vermek üzere kuyu sahibi ihtiyacından artan suyu bunlara vermemezlik edemez. Bedava vermek durumundadır. Başkasının ekininin sulanması için vermemezlik edip edemeyeceği hususunda ihtilaf vardır.
Yalnız kişinin kendi arazisi içinde kazdığı kuyunun veya yaptığı havuzun suyu kesilir durumda ise, o zaman bu su, fıçı ve küp içerisine alınan su hükmündedir. Yâni sahibinin mülkiyetine girmiş kabul edilir ve bunda kimsenin ortaklık hakkı kalmamış olur. Kuyu sahibi kendi mülkünde kazdığı kuyu suyundan başkasının bahçe veya tarlasına su vermek mecburiyetinde değildir.

9- Köpek Bedelinin, Kahinlik Ücretinin, Zina Kazancının Haram Olması Ve Kedi Satmanın Yasak Olması

1432- Ebu Mes'ud eI-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.); köpeğin satışı karşılığında alman parayı, fahişenin zina karşılığı aldığı kazancını ve kahinin ücretini yasaklamıştır." [685]

1433- Ebu'z-Zübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Câbir'e, köpek ve kedi bedelinin hükmünü sordum. O da:
"Peygamber (s.a.v.) bunu yasakladı" diye cevap verdi. [686]

Açıklama:

Hadis üç türlü kazancı yasaklamıştır:
1- Köpeğin satışı karşılığında alınan para: Bu konuda üç Söru§ vardır:
a- Ulemanın cumhuruna göre; ister av köpeği olsun, ister başka bir köpek olsun, ister eğitilmiş olsun, ister olmasın her türlüsünün satışı karşılığında alınan bedel haramdır. Bunlar bu konuda geien hadislerin mutlak oluşunu göz önüne almışlardır.
b- Ata' ve Nehaî'ye göre; sadece av köpeğinin satışı caizdir. Diğerlerinin satışı caiz değildir.
c- Hanefilere göre ise; ister eğitimli olsun, ister eğitimli olmasın her türlü köpeğin satışı caizdir. Karşılığında alman para helaldir. Yalnız Ebu Yusuftan eğitilmemiş olan ısıran köpeklerin satışının caiz olmadığı rivayet edilmiştir.
Bunların delilleri, "Resulullah (s.a.v.), av köpeği veya çoban köpeği dışındaki köpeklerin satışını men etti" anlamındaki hadistir. Ayrıca köpek, avcılıkta ve bekçilikte kullanılan bir hayvandır. Satışını yasaklayan hadisler, İslam'ın ilk yılları içindir.
2- Fahişenin zina karşılığında aldığı ücret: Fahişenin aldığı ücret, hadiste, "Mehir" olarak ifade edilmiştir. Çünkü kadının, kendisini, bir erkeğe teslim etmesi karşılığında aldığı ücret "Şeklen" mehre benzemektedir. Zira kadın, kendisini, kocasına teslim karşılığı mehir alır. Fahişenin aldığı bu ücret, haramdır. Bunda bütün alimler, icma etmişlerdir. Çünkü haram bir işin karşılığında alına ücret de haramdır.
3- Kahinin aldığı ücret; Olayların sebeplerine ve ön bilgilerine dayanarak gizli şeyleri bildiklerini iddia eden, ileride olacak olan olayları bildiğini iddia eden ve kendilerine verilen bir kabiliyetle gizli şeyleri bildiklerini iddia eden kimselerin tüm hareketleri caiz değildir, aldıkları ücret de haramdır.
Günümüzde çeşitli yollarla tatbik edilen falcılık için de hüküm de aynıdır. İster yıldız, ister kahve falı olsun yada başka bir usule dayansın, falcılık yapmak ve fala inanmak kesinlikle caiz değildir. Çünkü gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Fala inanmak, kişiyi, imanın dan edebilir.

10- Köpeklerin Öldürülmesini Emir, Bu Emrin Yürürlükten Kaldırılması; Av, Ziraat, Çoban Ve Benzeri Hizmetler için Olanlar Müstesna Köpek Edinilmesinin Haram Olması

1434- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) köpeklerin öldürülmesini emrederdi. Biz de Medine ile çevresine gidip öldürmedik köpek bırakmazdık. Hatta çöl halkından bir kadıncağızın ardından giden köpeğini bile öldürdük." [687]

1435- Abdullah İbn Muğaffel (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) koyun, av ve ziraat köpeği hakkında izin verdi." [688]

1436- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Çoban köpeği ile av köpeği hariç, her kim köpek edinirse amelinden her gün iki kırat eksilir." [689]

Açıklama:

Köpek cinsi, kuduz mikrobu gibi bazı zararlı mikroplan bünyesinde taşıdığı için insanlar arasında bir takım tehlikeli hastalıkların yayılmasına ve bazı köpeklerin sahibinin haberi yokken kapları yalamaları ve sahibinin de haberi olmadan o kaplardan yiyip içmesi, abdest alması, evin içerisine pislemeleri gibi hususlara bazen sebep olabilmektedir.
Lüzumlu köpek beslemek; hadiste, davar yada sığır sürüsü gibi kırda otlatılan hayvanlar ile ziraat ürünlerini bekletmek ve kendisiyle av avlamak gayeleri esas alınmıştır. Lüzumsuz köpek beslemenin mahiyeti ile ilgili açıklamalara yer verilmemiştir.
Lüzumlu yada lüzumsuz köpek beslemek olayı; zamana, şartlara, kişilere ve toplumlara göre değişen bir kavramdır. Her toplumun konuyla ilgili şartları vu lüzum duydukları hususlar farklı olabilir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), kuduz mikrobu gibi bazı zararlı mikropları bünyesinde taşıdığı için ve bazı köpeklerin sahibinin haberi yokken kaplan yalamaları ve sahibinin sahibinin de haberi olmadan o kaplardan yiyip içmeleri, abdest almalanndandan ötürü insanlann, fazlaca köpekle meşgul olmamaları, sadece bazı özel hususlarda köpek beslemelerine izin vermiştir. Bu nedenle de köpeğin zararlanndan insanlan uzaklaştırmak için, her gün kişinin amelinden yada sevabından bir yada iki kıratın eksildiğini belirtmiştir.
Günümüzde kişilerin konumlan, şartları farklı farklı olduğu için müslümanların, kendi şart ve konumlarına göre köpek beslemeleri daha doğru olacaktır.
Ayrıca Ehl-i Sünnete göre; seyyie kötülük karşılığında hasene iyiliklerin eksilmesi söz konusu olamaz. Dolayısıyla bu hadisi, lüzumsuz yere köpek besleyenin sevabının eksileceği manasında değil de, lüzumsuz yere köpek beslemenin yasaklıgı manasında algılamak daha uygun olur.
Aslında hadis, hüküm bildirmekten çok köpeğin zararlarından İnsanları uzaklaştirma mahiyetinde terhib ve terğib içeren bir hadis konumundadır.

Kırat:

Sözlükte; beş arpa ağırlığı, yarım danik ve bir şeyin yirmi dörtte biri gibi manalara gelmektedir. Burada Kırat, Allah'ın bildiği bir miktar manasındadır.

11- Kan Aldırma Ücretinin Helal Olması

1437- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir
"Resulullah (s.a.v.) kan aldırdı, kan alan kimseye de kan alma ücretini verdi. Burnuna da ilaç çekti." [690]

1438- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Beyaza oğulları kabilesinden bir köle, Peygamber (s.a.v.)'den kan aldı. Peygamber (s.a.v.) ona kan alma ücretini verdi. Sahibiyle de konuştu. Bunun üzerine sahibi, onun vergisini hafifletti. Eğer kan alma ücreti haram olsaydı, Peygamber (s.a.v.) o kimseye kan alma ücreti vermezdi." [691]

Açıklama:

Hacamat, sözlükte; "Emmek" anlamına gelen "Hacm" kökünden gelir. Tıbbî tabir olarak "Kan aldırma" diye ifade edilir. Bu işi yapan kimseye, "Hacim" yada "Haccâm" denir. İhticam, kan aldırma talebidir. Kan alma işinde kullanılan alete, "Mihcem" yada "Mihceme" denir. Genellikle sığır boynuzundan yapılır. İçi boş ve iki ağızlı bir alettir. Mihcem, bazem Haccâm'ın emdiği kanı toplayan alete ve hatta kan almada deriyi yarmak üzere kullanılan ucu sivri alete de denir. Aslında bu yarma aletinin ismi, "Mişraf"tır.
O dönemde kan, iki şekilde alınmaktaydı:

1- Deriyi yarmadan yapdan hacamat:

Mihcem denilen alet alınır; geniş ağzı, kan alınmak üzere belirlenen yere tatbik edilir. Haccâm'da, aletin diğer ağzından aletin içindeki havayı ağzıyla emer. Alet içerisinde hava azaldıkça kanın dahili tazyikinin de tesiriyle kan ince damarlardan aletin içine, deri mesamatından akmaya başlar. Böylece hacamat yapılan yerdeki kan tıkanıklığı izale olur. Önceden duyulan ağrı ve sızı hafifler veya tamamen yok olur.

2- Deri yarılarak yapılan hacamat fasd:

Mişrat yada mihcem denilen ucu sivri bir aletle derinin üzeri yarılır. Bu durumda, mihcem'in havası emildikçe kan, bu yarılan yerden daha kolay ve daha çabuk akmaya başlar. Taberânî (ö. 360/970)'nin, Semure'den naklettiği rivayette; Peygamber (s.a.v.) bu tarzda kan aldırmıştır.
Kan aldırma ile; kanı alınan kişinin kan yapıcı merkezleri uyarılarak, genç ve dinamik kan hücrelerinin oluşması sağlanır. Bu hücreler, solunum hücreleri alyuvarlar/kırmızı kan hücreleri yada savunma akyuvarlar/beyaz kan hücreleridir.
Bu yeni oluşan genç ve dinamik hücreler, hastalıklara karşı daha amansız bir mücadele vererek hastalıkların uzaklaşmasına sebep olduğu gibi, çevre şartlarına karşı daha sağlam olmamızı sağlar ve vücuttaki işe yaramayan temel taşı niteliğindeki ihtiyar hücrelerin uzaklaşmasına ve bunların yerine genç hücrelerin yerleşmesine yardımcı olurlar. Yapılan gözlemlerde, kan aldıran kişi de, hastalıklara karşı mukavemetin geliştiği, baş ağrısının ortadan kalktığı, grip gibi hastalıklara yakalanmadığı görülmüştür. Dolayısıyla kansere akrşı mukavemetin ve AİDS'e karşı müdafaanın elde edebileceği de düşünülmektedir.

12- İçki Satmanın Haram Olması

1439- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i, Medine'de hutbe verip şöyle buyururken işittim:
"Ey insanlar! Allah, içkinin haram olduğunu ta'riz etmiştir. Umulur ki Allah, yakın gelecekte içkiler hususunda bir emr indirecektir. Dolayısıyla her kimin yanında bu içkilerden bir şey bulunursa, onu hemen satsın ve onunla bir menfaat sağlasın."
Ebu Saîd der ki:
"Ancak bir zaman eylenmiştik. Nihayet Peygamber (s.a.v.):
"Doğrusu yüce Allah, içkiyi haram kıldı. Artık her kimin yanında bu içkilerden bîr şey bulunduğu halde kendisine şu [692] *ayeti erişirse onu içmez ve satmaz"* buyurdu.

Açıklama:

Bunun üzerine İnsanlar, hemen evlerine dönüp evlerinde bulunan içkileri Medine sokaklarında döktüler."
içkinin yasaklanmasında dört aşama vardır:
1- ilk önce
"Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki ve hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır" [693] inmiş,
2- Daha sonra
"Ey iman edenler! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın" [694]
3- Daha sonra içkinin zararının faydasından daha çok olduğu iie ilgili Bakara: 2/219 ayeti inmiş,
4- Son olarak ise;
"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar putlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir" [695] ayeti inmiştir.

1440- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bakara suresinin sonundaki [696] ayetler inince, Resulullah (s.a.v.) mescide çıkıp bu ayetleri insanlara okudu. Sonra da içki ticaretini insanlara yasak etti." [697]

Açıklama:

Bu hadiste sözü edilen Bakara: 2/275-279 ayetleri, faiz ile ilgili ayetlerdir. Bu ayetlerin meali şöyledir:
"Faiz yiyen kimseler, şeytan çarpmış kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların: "Ticaret, tıpkı faiz gibidir." demeleri yüzündendir. Oysa, Allah, ticareti helal, faizi haram etti. Bundan böyle her kim Rabbı tarafından kendisine bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, artık geçmişte aldığı onundur ve hakkındaki kararı Allah verecektir. Her kim de döner, yeniden faiz alırsa, işte onlar cehennemin sakinleridirler, hep orada kalacaklardır. Allah faizi eksiltir, sadakalari bereketlendirir. Allah pek nankör olan hiçbir günahkarı sevmez. İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terkedin. Şayet faiz hakkında söylenenleri yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından faizcilere karşı açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz."
Nevevî'nin dediğine göre, Kadı İyaz ile başkaları konuyla ilgili olaral şöyle der:
"için haramlığı, Mâide süresindeki âyetlerle bildirilmiştir. O âyetler, faizin haramlığı hakkındaki âyetlerden uzun bir süre önce inmiştir. Çünkü faiz âyetleri, son inen âyetlerdir veya son inen âyetlerdendir. Durum böyle olunca, içki ticâretinin yasaklanmasının içki içme yasaklısından sonra olması muhtemeldir. Şöyle de olabilir: İçki içmek yasaklandığı zaman bunun ticâreti de yasaklanmış, sonra faiz yasaklandığı zaman içki ticâretinin yasaklığı tekrar bildirilmiştir. Belki de faizin yasaklığı âyetleri tebliğ edildiği zaman, içki ticâretinin yasak kılındığını haber almamış olan bâzı kimseler o mecliste hazır bulunduğu için Resulullah (s.a.v.) içki ticâreti yasaklığını da dile getirmiştir." [698]

13- İçki, Leş, Domuz Ve Putları Satmanın Haram Olması

1441- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)i, Fatih yılında Mekke'de iken şöyle buyururken işittim:
"Şüphesiz Allah; şarap içki, leş, domuz ve putların satışım haram kıldı". Resulullah (s.a.v.)e:
"Ey Allah'ın resulü! Leşin iç yağları konusunda ne buyurursun? Onlarla gemiler boyanıyor, deriler yağlanıyor ve insanlar aydınlanıyor" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır, haramdır" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) sözüne şöyle devam etti:

"Allah, Yahudileri kahretsin! Şüphesiz Allah, onlara, leşin iç yağlarını yasakladığı zaman, onlar, onu erittiler, sonra da satıp parasını yediler." [699]

Açıklama:

Hadis, söz konusu dört şeyin, hem kendilerinin ve hem de satılmaları karşılığında alınan paranın haram olduğunu çok açık bir şekilde bildirmektedir. Domuz ve leşin haram oluşu, Bakara: 2/173'de; içki ve putlar ise Maide: 2/90'da geçmektedir. .
Hadiste geçen ölü hayvan etinin satışı batıldır, Domuz ve şarabın, para karşılığı değil de başka bir mal karşılığında satışı fasiddir. Para karşılığında satılması ise batıldır. Şarap veya domuz, herhangi bir mal karşılığında satıldığında, mal karşılık konuşulan şarap veya domuz verilemez. O malın kıymeti para olarak verilir. Çünkü Hanefilere göre; bir müslüman, bir zimminin şarabını yada domuzunu telef etse bunların kıymetini öder. Zira bunlar, her ne kadar bizim için mal değilse de zimmilere göre maldır. Dolayısıyla bu telef etme, kıymeti olan bir malı telef etmek olur.
Domuzun kendisini olduğu gibi, kılını da satmak caiz değildir. Kılının kullanılıp kullanılmayacağı konusunda alimler arasında ihtilaf vardır. Yalnız Hanefiler, bazı iş dallarında domuzun kılının kullanılabileceğini söylemişlerdir.
Hanefilere göre, hayvan gübresinin satışı caizdir. İnsan pisliğinin satışı, ise caiz değildir. Ancak insan pisliği, başka bir şeyle karışık olursa satılabilir.
En'am: 6/146'da geçtiğine göre, yüce Allah, Yahudilere; sığır ve koyunun sırtlarında, bağırsakjarinda yada kemiklerindeki yağlar hariç bu tür hayvanların iç yağınıyemeyi haram etmişti. Onlar ise ölmüş hayvanın iç yağını yeme yerine o yağı eritip satmak suretiyle parasını yediler. Böylece iç yağını yeme yerine parasını yemeyi tercih etmişlerdi.
İslam hukukuna göre; müslümanlar, yenilmesi helal olan hayvanları kesmek suretiyle yemeleri helaldir. Yalnız yüksek yerden düşme, boğulma, başı koparılma, başka bir hayvanın boynuzu yada tekmesiyle, yırtıcı hayvan tarafından parçalanma şeklinde yada kendi kendine ölmüş herhangi bir hayvan veya gayri meşru bir şekilde öldürülen bir hayvan "Meyte" leş hükmündedir. Böyle bir hayvan temiz değildir. Eti de yenilmez. Çünkü ölmüş hayvandan faydalanma yasağı, genel olduğu için, hiçbir şekilde bu tür hayvanalradan yararlanılamayacağına hükmedilmiştir. Sadece ölmüş hayvanın tabaklanmış derisi kullanılabilinir. Leşin haram olması ile ilgili olarak.[700]

14- Riba

Riba kelimesi, sözlükte; artmak, çoğalmak, fazlalaşmak gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; akidlerde "Şart koşulmuş" bulunan "Karşılıksız fazlalık" veya ribevi malların aynı sınıfına dahil aynı yahut ayrı malların birbirleri mukabilinde "Veresiye" olarak satılmasıdır.
Sözlük anlamı itibariyle Riba ile Faiz kelimeleri arasında fark varsa da, muamelelerde eş anlamlı iki kelimedir. Yapılan muamelenin tamamı ribayı, fazlalık ise faizi oluşturur. Dolayısıyla da faiz muamelesi ile riba muamelesi arasında bir fark yoktur. Türkçe'de daha çok "Faiz" kelimesi kulanılır.
Ribanın çeşitleri:

1- Nesîe (=Veresiye) Ribasi:

Veresiye muamelelerden ve borçlardan doğan riba çeşididir. Ribanm illetinden en az birisini kendisinde ortakça bulunduran iki malı "Veresiye" olarak değiştirmek yada borç verirken fazla almak suretiyle meydana gelen faizdir.
Bu riba türü, Kur'an'la sabittir. [701]
Örnek, 1 gr. altını "Veresiye" olarak 1 gr. altınla değiştirmek gibi. Nesîe ribası, aynı cins iki malın yada aynı sınıfa dahil ik ayrı cins malın birbirleriyle "Veresiye" olarak değiştirilmesinde ortaya çıkar.

2- Fazlalık Ribası:

Peşin alışverişteki"Fazlalıktan" ibaret olan riba çeşididir. Ribevi mallardan aynı cins iki malı peşin olarak biri diğerinden fazla olması şartıyla değistimek, fazlalık ribasıdır.
Örnek, 1 gr. altını "Peşin" olarak 1,5 gr. yada 2 gr. altınla değiştirmek gibi. Fazlalık ribası, daima aynı cins malların birbirleriyie değiştirilmesinde olur.

Ribanın İlleti:

Hanefıler, hadisîerdeki cinsin aynı cinsle değiştirilmesine ve tartı ile ölçeğe bakarak ribanın illetinin, "Cins" ve "Ölçü birliği" olduğunu söylemişlerdir. Buna göre bütün tartılabilen ve Ölçülebilen mallar, ribevi mallar içeisine girmektedir.
Fazlalık Ribası için, cins ve ölçü birliği tartı ve ölçü illetlerinin her iki madde de berabece bulunması gerekir. Ama Nesîe Ribasında ise, yalnız cins veya yalnız ölçü birliği yeterlidir. Aynı zamanda mezruat ve ma'dudat olan şeylerdede Nesîe ribası meydana gelir. Bu, ribanın, hadislerde geçen 6 maddeyle sınırlandırılmayacağım gösterir.

1442- Ebu Saîd el-Hudri (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Altınla altını, eşit olmazsa satmayın, bîrini diğerinden fazla yapmayın. Gümüşle gümüşü, eşit olmazsa satmayın, birini diğerine fazla yapmayın. Bunlardan halen mevcut olmayanı mevcut olanla satmayın." [702]
"Mevcut olmayanı mevcut olanla satmayın" ifadesinden maksat; satış meclisinde her iki tarafın kabzı yani teslim ve tesellümüdür.

1443- Hz. Osman (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir dinarı iki dinara, bir dirhemi de iki dirheme satmayın." [703]

Açıklama:

Dinar, altın paradır. Dirhem ise gümüş paradır.

15- Sarraflık Yapmak Ve Altını Gümüşle Nakden Satmak

1444- Mâlik b. Evs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ben:
"Altını, dirhem gümüş ile değiştirecek var mı?" diye seslenerek geldim. Ömer tbnü'l-Hattab'ın yanında bulunan Talha b. Ubeydullah:
"Bize altınını göster! Sonra hizmetçimiz geldiği zaman gel de sana gümüşünü verelim!" dedi.
Bunun üzerine Ömer, Talha b. Ubeydullah'a hitaben şöyle dedi:
"Vallahi, olamaz! Ya bunun gümüşünü peşin verirsin yada altınını geri verirsin! Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Gümüşü altın, buğdayı buğday, arpayı arpa ve hurmayı hurma karşılığında satmak yada satın almak ribadır. Ama ikisi de peşin olursa müstesna" buyurdu. [704]

1445- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Altın karşılığında altın, gümüş karşılığında gümüş, buğday karşılığında buğday, arpa karşılığında arpa, hurma karşılığında hurma ve tuz karşılığında tuz misli misline birbirine eşit olarak peşin satılırlar. Fakat bu sınıflar değişirse peşin olmak kaydıyla istediğiniz gibi satın." [705]

1446- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz misli

misli peşin satılır. Kim fazla verir veya alırsa doğrusu riba yapmıştır. Alan ile veren bu hususta eşittir." [706]

1447- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dinar dinar karşılığında satılır. Aralarında fazlalık olmaz. Dirhem de dirhem karşılığında satılır. Aralarında fazlalık olmaz." [707]

16- Altını, Gümüş Karşılığında Veresiye Satmanın Yasak Olması

1448- Ebu Minhâl'dan rivayet edilmiştir:
"Benim bir ortağım, bir gümüşü hac mevsimine yada hacca kadar veresiye sattı. Derken bana gelip durumu haber verdi. Ben:
"Bu, caiz olmayan bir iştir" dedim. O da:
"Fakat ben bunu pazarda sattım, bana hiçkimse bunun caiz olmadığım söylemedi" dedi.
Bunun üzerine ben hemen Berâ' b. Âzib'e gidip bu meseleyi ona sordum. O da şöyle dedi:
Peygamber (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde biz bu alışverişi yapıyorduk. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Hangi mal peşin olarak satılıyorsa onda bir sakınca yok, fakat veresiye satılan şey ribadır" buyurdu. Berâ:
"İstersen Zeyd b. Erkam'a git bu mesleyi ona da sor. Çünkü o, benden daha büyük ticaret yapmaktadır" dedi.
Sonra Zeyd b. Erkam'a gidip bu meseleyi ona sordum, O da, Berâ'nın söylediği gibi söyledi. [708]

17- İçerisinde Boncuk Ve Altın Bulunan Gerdanlığın Satışı

1449- Fadâle b. Ubeyd el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hayber'de bulunduğu bir sırada içerisinde boncuk ve altın bulunan bir gerdanlık getirildi. Bu gerdanlık, satılık ganimet mallarmdandi. Resulullah (s.a.v.), gerdanlıktaki altının ayrılmasını emretti. Bunun üzerine altın tek olarak çıkarıldı. Daha sonra Resulullah (s.a.v.), onlara:
"Altına karşılık altın, tartısı tartısına satılır" buyurdu. [709]

1450- Fadâle b. Ubeyd el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Hayber gazası günü Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunuyorduk. Yahudilerden, bir ukiyye altını, iki-üç dinara satın alıyorduk. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Altın karşılığında altını ancak tartısı tartısına satın!" buyurdu. [710]

Açıklama:

Bir ukiyye, yedi miskal yada 40 veya 12 dirheme tekabül eden ağırlıktır. Bu durumda sahabilerin, iki-üç dinar verip yedi miskal ağırlığında altın almış olmalan gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sözkonusu akdi yasaklamıştır. Çünkü altın, taş ve cevherden müteşekkil bir ukiye, altının karşılığında verilen üç iki-üç miskal altından daha fazla olmasından dolayıdır. Ukiyenin saf altından olduğunu dikkate alınırsa altın, altın karşılığında bir taraf fazla olarak satıldığı için "Ribe'1-fadl" olur. Dolayısıyla da Resulullah (s.a.v.) bunu yasaklamıştır.

1451- Haneş'ten rivayet edilmiştir:
"Biz, bir gazada Fadâle b. Ubeyd'le birlikte bulunuyorduk. Derken bana ve arkadaşlarıma; ganimet payı olarak içerisinde altın, gümüş ve cevher/boncuk bulunan bir gerdanlık düştü. Bunu satın almak istedim. Bunu Fadâle b. Ubeyd'e sordum. O da:
"Gerdanlığın altının çıkar, sonra o çıkardığın altını terazinin bir kefesine ve bedel olarak hazırladığın altını da terazinin diğer kefesine koy. Sonra da ancak misli misline olmak üzere alırsın. Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse, sakın misli mislinden fazla bîr şey almasın!" buyurdu."

18- Aynı Cins iki Yiyecek Maddesinin Birini Diğeriyle Misli Misline Satmak

1452- Ma'mer b. Abdullah'tan rivayet edilmiştir:
"Ma'mer, hizmetçisini, bir sa/ölçek buğdayla pazara gönderip: Bunu sat, sonra bunun karşılığında arpa al" demişti. Hizmetçi gidip bir sa/ölçek ve biraz daha fazla arpa satın aldı. Ma'mer'e gelip bunu ona bildirdi. Ma'mer, ona:
"Neden böyle yaptın? Git, bu arpayı geri İade et! Sakın mislinden fazla bir şey alma! Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Yiyecek maddesi aynı cins yiyecek maddesine karşılık misli misline eşit şekilde satılır" buyururken işitirdim. O gün bizim yiyecek maddemiz arpa idi" dedi. Ma'mer'e:
"Fakat bu arpa, buğday cinsinden değildir ki riba olsun" dediler. Ma'mer:
"Ben, bu iki yiyecek maddesinin birbirine benzer olup haram kılman riba hükmünde olmasından korkarım" dedi.[711]

1453- Ebu Hureyre (r.a) ile Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ensar'dan Adiyy oğullarının bir kardeşini Hayber'e vali olarak göndermişti. Daha sonra bu kimse, Medine'ye "Cenîb" denilen en iyi cins hurma çeşidiyle gelmişti. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" diye sordu. O da:
"Hayır, vallahi ey Allah'ın resulü! Hepsi böyle değil. Biz bu iyi hurmanın bir sa ölçeğini, düşük kaliteli hurmanın iki sa ölçeği karşılığında satın almaktayız" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Böyle yapmayın! Fakat birbirine eşit bir şekilde misli misline satın alın yada bunu para karşılığında satıp da parasıyla bu iyi hurmadan satın alın. Tartılabilen riba maddeleri hep böyle olup fazlalık haramidir" buyurdu.[712]

Açıklama:

Yani iyi kaliteli hurmayı ilk önce satıp onu paraya dönüştürerek o parayla düşük kaliteli hurma almak yada düşük kaliteli hurmayı satıp onun parasıyla kaliteli hurma almak. Böyle olduğu takdirde faizden kaçınılrruş olunur. Yoksa kaliteli hurma ile kalitesiz hurma değiştirildiğinde faiz meydana gelir. Diğer maddeleri de böyle düşünmek gerekir.

1454- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bilâl, Resulullah (s.a.v.)'e "Bern" adı verilen iyi bir cins hurma getirmişti. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Bu, nereden geldi?" diye sordu. Bilâl:
"Yanımızda düşük kaliteli hurma vardı. Onları, Peygamber (s.a.v.)'e yemek yedirmek için iki sa düşük kaliteliyi, bir sa' iyi cins hurma karşılığında sattım" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Eyvah! Ribanın ta kendisi! Böyle yapma! Eğer sen iyi cins hurma satın almak istiyorsan elindeki hurmayı ayrı bir satış işlemi üzere sat, sonra da parasına iyi cins hurma satın al"' buyurdu. [713]

1455- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.) zamanında muhtelif kuru hurmaların karıştırılmasından meydana gelen düşük kaliteli hurmayı bir ölçek karşılığında iki ölçek vererek satardık. Resulullah (s.a.v.) bunu duyup:
"iki ölçek hurmaya bir ölçek hurma, iki ölçek buğdaya bir ölçek buğday ve iki dirheme bir dirhem olmaz" buyurdu. [714]

1456- Ebu Nadre'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Abbâs'a sarraflığı/para bozdurmayı sordum. O da:

"Peşin mi?" dedi. Ben de:
"Evet" dedim. O zaman Abdullah İbn Abbâs:
"O halde bunda bir sakınca yoktur" diye cevap verdi. Daha sonra Ebû Saîd el-Hudrî'ye haber verdim:
"Ben, Abdullah İbn Abbâs'a sarraflığı/para bozdurmanın hükmünü sordum. O da:
"Peşin mi?" dedi. Ben de:
"Evet" dedim. Abdullah İbn Abbâs:
"O halde bunda bir sakınca yoktur" diye cevap verdi" dedim. Bunun üzerine Ebû Saîd el-Hudrî:
"O, bunu size söyledi mi? Ona mektup yazacağız, size bu fetvayı vermesin. Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'in hizmetkârlarından biri kuru hurma getirmişti, fakat Resulullah (s.a.v.) onu kabul etmeyip:
"Galiba bu, bizim toprağın hurmasından değil!" buyurdu. Hizmetçi:
"Bu sene bizim toprağın hurmasına yada bizim hurmamıza bir şeyler oldu. Ben de bizim hurmalardan fazla vererek bu iyi hurmayı aldım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Katladın, ribâ yaptın! Sakın bir daha bu işe yaklaşma! Hurmandan sana bir şey fazlalık olursa ilk önce onu sat, sonra o parayla istediğin hurmayı satın al!" buyurdu."

1457- Ebu Sâlih'den rivayet edilmiştir: "Ebu Saîd el-Hudrî'yi:
"Dinar dinarla ve dirhem de dirhemle misli misline satılır. Kim fazla verir yada alırsa muhakkak riba yapmıştır" derken işittim. Ona:
"Abdullah İbn Abbâs böyle söylemiyor" dedim. Bunun üzerine Ebu Saîd el-Hudrî:
"Ben, Abdullah İbn Abbâs'la görüştüm. Ona:
"Söylediğin bu sözü gördün mü? Sen bu söylediğini Resulullah (s.a.v.)'den işittin mi yada Yüce Allah'ın Kitab'ında böyle bir şey buldun mu?" diye sordum. Abdullah İbn Abbâs'da: "Bunu, Resulullah (s.a.v.)'den işitmedim ve Allah'ın Kitab'ında da bulmadım. Fakat Üsâme b. Zeyd, bana, Peygamber (s.a.v.)'in:
"Riba sadece Nesîe veresiyede olur" dediğini haber verdi" dedi. [715]

Açıklama:

Altını altınla ve gümüşü de gümüşle değiştirmede bir sakınca yok. Dikkat edilmesi gereken husus şudur:
1- Her ikisinin de tartı olarak aynı ve birisinin diğerinden tartı olarak fazla olmaması gerekir.
2- Altının gümüşle ve gümüşün altınla değişimi sırasında fazlalık olabilir. Bu fazlalık haram olmaz. Haram oİan husus, bunlardan birinin vadeye bırakılmış olmasıdır.

19- Riba (Faiz) Yiyen ile Yedirene Lanet

1458- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ribayı yiyene, yedirene, riba muamelesini yazana ve iki şahidine lanet etti. Sonra da bunların günah bakımından eşit olduğunu buyurdu." [716]

20- Helal Olan Şeyleri Almak Ve Şüpheli Olan Şeyleri Terk Etmek

1459- Nu'mân İbn Beşîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Nu'mân, iki parmağıyla kulaklarına uzanıp. Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
Doğrusu helal belli, haram da bellidir. Fakat bunların arasında helal mi, haram mı olduğu belli olmayan bazı şüpheli şeyler vardır ki, insanlardan bir çoğu, onları bilmez. Buna göre kim bu şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını kurtarmış demektir. Kim de bu şüpheli şeylere dalarsa, harama dalmış olur. Korunan bir yerin etrafında hayvan otlatan çobanın hayvanlarını oraya kaçırması çok yakın olması gibi.
Dikkat edin ki! Her hükümdarın bir korusu vardır. Dikkat edin ki! Allah'ın korusu ise haram kıldığı şeylerdir.
Dikkat edin ki! Bedende bir et parçası vardır ki, bu parça işe yarayışlı olursa, bütün beden yarayışlı olur. Eğer bu parça bozuk olursa, bütün beden bozuk olur.
Dikkat edin kî! Bu parça, kalptir." [717]

Açıklama:

Hattâbî (ö. 388/998)'ye bu şüpheli şeyler, bazı insanlar için karışıktır. Yoksa bunlar, haddizatında karışık ve şüpheli, şeriatın aslında beyanı olmayan şeyler değildirler. Çünkü yüce Allah, hakkında hüküm bulunması gereken hiçbir şeyi delilsiz ve beyansız bırakmamıştır. Şu da var ki, beyan; herkesin bilebileceği açık beyan ve usul ilmine Önem veren, naslann manalarını iyice anlayan, kıyas ve istinbat yollarını bilen ilim adamlarının dışında kimsenin anlayamayacağı gizli beyan olmak üzere iki çeşittir. Hadisteki, "*Onları, insanların çoğu bilmezler*" ifadesi, bu söylenilenlerin doğruluğuna delildir.
Daha sonra Hattâbî, bir şeyin hükmünde şüphe eden kişinin durması ve şüpheden korunması gerektiğini, aksi takdirde harama düşebileceğini ifade eder.
İşte tespiti zor olan ve hükmü ancak alimler tarafından çıkartılabilenler bunlardır. Alimler, ya nalsa yada başka bir delille bu tür şeylerin hükümlerini istinbat ederler. Onu, ya haram yada helal sınıfına dahil ederler. Fakat bazen olur ki, müctehidin, bir şeyin hükmünü delillerden ictihad ederek ortaya çıkarması da mümkün olmaz. O zaman o şey şüpheli olarak kalır. Peki bu durumda olan şeylere ne hüküm verilecektir?
Kadı îyâz (ö. 544/1149) bu konuda;
1- Bu tür şeyler helaldir,
2- Bu tür şeyler haramdır,
3- Bunlarla ilgili hiçbir hüküm verilmez1 şeklinde üç görüşün olduğunu bildirir.
Şüpheli şeylere tam olarak haram yada helal denilmemekte birlikte, bunlardan kaçınmanın daha uygun olduğunda şüphe yoktur. Çünkü Peygamber (s.a.v.), bir hadisinde;
"Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe etmediğini yap" buyurmaktadır.
Demek oluyor ki, haram yada helal olduğu konusunda kesin bir hüküm bulunmayan şeylerin haram olduğuna fetva verilmese de, onları işlemekten kaçınmak daha uygundur. Yalnız daha iyi olanla amel edeceğim diye vesveseye düşmemek, vesvese ile daha iyi olanı birbirine karıştırmak gerekir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), haram olduğu apaçık olan şeyleri koruya, haram mı, yoksa heial mi olduğu şüpheli olan şeyleri de, korunun etrafına benzetmiştir.
Yine Resulullah (s.a.v.), günah olup olmadığı şüpheli olan şeyleri yapan kişiyi, korunun etrafında hayvan otlatan çobana benzetmiş ve bu çobanm hayvanlarının her an koruya girmesi muhtemel olduğu gibi, şüpheli şeyleri yapanların da her an günaha dalabileceklerini bildirmiştir.
Şüpheli şeylerden sakınan kişi, dini açısından noksanlıktan, ırz açısından da ayıplanma ve dedikodudan korunmuş olur. Buradaki "Din" sözü, Allah'a; "Irz" de, insanlara taalluk eden şeylerle ilgilidir.
"Şüpheli şeylere dalarsa, harama dalmış olur" sözünün iki anlamı var:
1- Şüpheli şeyleri adet haline getirip onları devamlı yapan kişi nihayet haramları işlemeye cesaret edip haram işler.
2- Böyle bir kimse, dikkatsizliği adet edinip yavaş yavaş haramlara dalar.

21- Yolculuk Sırasındayken Bir Müddet Daha Binmesini İstisna Ederek Yapılan Deve Satımı

1460- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ile birlikte bir gazvede bulundum. Peygamber (s.a.v.), arkamdan bana ulaştı. Ben, bize ait olan yürüyemez hale gelmiş

bir su taşıma devesi üzerinde idi. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Devenin neyi var?" diye sordu. Ben de:
"Hastadır" dedim.
Câbir der ki:
"Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) arka tarafa geçti. Deveyi azarlayıp ona dua etti. Bundan sonra devem, diğer develerin önüne doğru geçmeye başladı. Sonra da onların önünde yürüyordu.
Peygamber (s.a.v.), bana:
"Deveni nasıl görüyorsun?" buyurdu. Ben:
"Devem hayrla beraberdir. Ona, senin bereketin dokundu" dedim. Peygamber (s.a.v.):
"Bu deveyi bana satar mısın?" buyurdu.
Ben, Resulullah'tan utandım. Bizim, ondan başka su taşıma devemiz yoktu. Ben:
"Evet" dedim.
Bunun üzerine o deveyi, Resulullah (s.a.v.)'e, Medine'ye varıncaya kadar sırt kemikleri binme hakkı bana ait olmak şartıyla sattım. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Ben yeni evliyim" deyip ondan, önden gitmek hususunda izin istedim. O da, bana izin verdi.
Bunun üzerine ben, Medine'ye ulaşma yolunda insanların önüne geçtim. Sonunda Medine'ye geldim. Beni, dayım karşıladı. Bana, devemi sordu. Ona, deve hakkında yaptığım işi anlattım. O da, başka devemiz olmadığı için devenin satışı hususunda beni azarladı.
Resulullah (s.a.v.)'den izin istediğim sırada bana:
"Kızla mı, yoksa dul ile mi evlendin?" diye sormuştu. Ben de:
"Dul kadın ile evlendim" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Senin onunla oynaşacağın ve onun da seninle oynaşacağı bir kız ile evlenseydin ya!" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Babam vefat etti yada şehit edildi. Benim küçük kız kardeşlerim var. Onları terbiye edemeyecek ve onların işlerini göremeyecek durumda onlara akran bir kızla evlenmemi hoş görmedim. Bu sebeple onların işlerini görmesi ve onları terbiye edip yetiştirmesi için dul bir kadınla evlendim" dedim.
Resulullah (s.a.v.) Medine'ye geldiği zaman, ben, deveyi onun yanına götürdüm. O da, bana, hem devenin bedelini verdi ve hem de deveyi bana geri verdi. [718]
İmam Ahmed, bu hadisi delil getirerek istediği zaman satıcı binebilmek şartıyla hayvan satmanın caiz olduğunu söylemiştir. Yine İbn Ebi Leyla ve İmam Ahmed'in ikinci bir görüşüne göre; böyle bir akid caiz, fakat şart batıldır.
Hanefiler ile İmam Şafiî'ye göre ise; böyle bir akid, fasiddir. Bu konuda mesafenin hiçbir önemi yoktur. Resulullah (s.a.v.), Cabir'e, devenin kıymetini vermek istemiş, fakat gerçek satışı kast etmemiştir. Bir de, buradaki şartın akide dahil olmayıp önce yapılması İhtimali vardır. Bu ise akde zarar vermez. Şart, akide dahil olursa o zaman akid fasid olur.
Hz. Peygamber (s.a.v.), satın aldığı deveyi Medine'ye kadar Câbir'e işareten vermiştir. Bu, devenin satışı esnasında şartın bulunmadığını gösterir.
Hadisin, satışta şart varmış gibi rivayet edilmesine sebep; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, deveyi iade olarak vermeyi vaat etmesidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, vaadine muhalefeti düşünülemeyeceği için, sanki o şart yerine geçmiştir. Üstelik Câbir'in, bu deve satma olayı düşünüldüğünde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in alışverişte gözetilecek şartlara riayet etmediği görülür. Örneğin, malın teslim ve tesellümü gerçekleştirilmemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bu muameleden maksadı; Câbir'in devesini satın almak değil, ona yardımcı olmak, ona menfaat sağlamaktır. Çünkü Câbir'in babası Abdullah, Uhud savaşında şehid olmuştu. Geriye ise küçük çocuklar bırakmıştı. Bunun için de, deve alışverişini, bu maksada kalkan etmişti. Bu sebeple de işi pek sıkı tutmamıştır. Medine'ye varınca, hem deveyi ve hem de parayı verince:
"Sen, deveni alıp götürmek için mi alışveriş yaptığımı zannediyorsun?" buyurması bunu gösterir.
Câbir'in devesinin bedeli hakkındaki çeşitli ihtilaflar mevcuttur. Kadı İyâz (ö.544/1149)'a göre, bu ihtilafların sebebi; hadisin mana itibariyle rivayet edilmiş olmasıdır.
Bu rivayetler arasında Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında yürürlükte olan iktisadî vaziyete göre, en ma'kul olan rivayet, Buhârî'nin; "Bir ukiyye" olduğu ile ilgili rivayetidir. Çünkü devenin zekat nisabı, 5 deve idi. Gümüşün nisabı ise, 200 dirhem olduğuna göre, bir devenin, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde ortalama kıymetinin 40 dirhem olduğu anlaşılır. Buhârî'nİn de rivayet ettiği gibi, bu rivayet, daha sahihtir.
İsmailî de der ki:
"Ravilerin fiyat miktarı hususundaki ihtilafları hadise zarar vermez. Çünkü hadisin siyakından maksat; Hz. Peygamber {s.a.v)',n kerem ve tevazu'unu, sahabilerine karşı gösterdiği, şefaki ve duasının bereketini açıklamaktır. Bununla birlikte bazı ravilerin, fiyat hakkındaki vehminden hadisin aslını çürütmek lazım gelmez"
Aynî (ö. 855/1451)'de konu ile ilgili çeşitli rivayetlerin arasını şöyle bulamaktadır: "Hadiste ukiyye, mutlak olarak zikredilmiş, fakat bir rivayette: "Bir ukiyye altın" denilerek bundan maksadın ne olduğu bildirilmiştir. Başka bir rivayette ise, "Beş ukiyye gümüşe sattım" denilmiştir. Şu halde satış altınla olmuş, ödeme gümüşle yapılmış demektir.
Ravi de, hadisi, bir defa satış anındaki fiyatla, başka defa ödeme zamanındaki fiyatla rivayet etmiştir. iki yüz dirhem rivayeti, beş ukiyyeye uygundur. Çünkü bir ukiyye, kırk dirhem gümüştür. Dört dinar da, ukiyyeye uygundur. O zamanın dirhem ve dinarları muhtelif idî. İhtimal bir ukiyye alhn, dört dinar ederdi. iki ukiyye rivayetine gelince: Bunlann biri hayvanın kıymeti, diğeri de Resuîullah (s.a.v.)'in sonradan ihsan ettiği ukiyye olabilir. Nitekim bazı rivayetlerde: "Bana bir ukiyye de fazla verdi" denilmiştir."
Hadis, bakire ile evlenmeye teşvik etmek ve onun faziletini bildirmekle birlikte evlenecek kişilerde denkliğin önemini vurgulamaktadır.
Bu hadis, ilim adamları arasında "Hadisu'1-Baîr" Deve Hadisi olarak bilinmektedir.

22- Bir Şey Ödünç Alıp Da Aldığı Şeyi Daha Hayrlı Olarak Ödeyen Kimse ile *"Sizin En Hayırlınız Borcunu En İyi Şekilde Ödeyeninizdir"* Hadisi

1461- Ebu Râfi' (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir adamdan ödünç olarak gsnç bir deve almıştı. Derken Resulullah (s.a.v.)'e zekat malı bazı develer gelmişti. Ebu Râfi'ye, o kimsenin alacağı genç deveyi o adama ödemesini emretmişti. Derken Ebu Râfi' gidip tekrar dönüp geri gelerek:
"Develerin içerisinden ancak altı yaşını bitirip yedi yaşına girmiş onun devesinden daha değerli bir deve buldum" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onu o kimseye ver. Çünkü insanların en hayrlısı, borcunu en iyi şekilde ödeyendir" buyurdu. [719]

1462- Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir adamın, Resulullah (s.a.v.)'ten alacağı vardı. Bu sebeple ona ağır sözler söyledi. Derken Peygamber (s.a.v.)'in sahabileri ona sert davranmak istediier. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Hak sahibinin gerçekten konuşmaya hakkı var" buyurarak sahabilere:
"Bu adama, yaşça devesine denk bir deve satın alın da onu ona verin" buyurdu. Sahabiler:
"Biz onun devesine yaşça denk bir deve bulamıyoruz. Ancak yaşça onunkinden daha değerli bir deve buluyoruz" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"O halde daha iyi olanı satın alın da onu ona verin. Çünkü sizin borç verişi en güzel olanlarınız, en hayrlı olanlarınızdandır yada sizin en hayırlınız borcunu en güzel bir biçimde ödeyeninizdir" buyurdu. [720]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu adama gösterdiği bu ağırbaşlı tavrı, İnsanlık tarihinde benzeri az bulunur örneklerden biridir. O, bir peygamber olması hasebiyle hem ümmetine ve hem de insanlığa en iyi, en güzel ve en doğru davranış şeklini ortaya koymuştur.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu tavn, o kaba şahsı son derece etkileyerek onda büyük bir değişiklik yapmış ve Resulullah (s.a.v.)'e dua ermiştir.

23- Bir Canlıyı Kendi Cinsinden Olan Bir Canlı Karşılığında Birbirinden Fazla Olarak Satmanın Caiz Olması

1463- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir köle gelip Peygamber (s.a.v.)'e hicret etmek üzere biat etti. Peygamber (s.a.v.), onun bir köle olduğunu fark etmedi. Derken sahibi gelip onun Peygamber (s.a.v.)'den istedi. Peygamber (s.a.v.), sahibine:
"Onu bana sat" buyurup iki tane siyah köle vermek suretiyle o köleyi o adamdan satın aldı. Bundan sonra bir daha Bu köle midir?" diye sormadıkça hiç kimseden biat almadı. [721]

Açıklama:

Mallar; mislî, adedî ve kıyemî olamak üzere üçe ayrılırlar. Buğday, tuz gibi ölçek veya tartı ile alınıp satılanlar mislî, yumurta ve karpuz gibi tane ile alınıp satılanlar adedî, hayvan gibi her biri diğerinden çeşitli yönlerden ayrı olan mallar da kıyemîdir. Bu son gruptaki malların her birisinin kendisine ait bir değeri vardır. Bir hayvan, her yönden diğer bir hayvanın aynı değildir.
Bu hadis, kıyemî malların birbirleri karşılığında satışı sözkonusunu etmektedir. Dolayısıyla da peşin olmak üzere bir köleyi iki köle karşılığında satın almanın caiz oluduğuna delâlet etmektedir.

24- Rehin Ve Rehnın, İkamet Ve Yolculuk Sırasında Caiz Olması

1464- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bir Yahudiden veresiye yiyecek satın aldı ve buna karşılık zırhını ona rehin olarak verdi."[722]

Rehin:

Sabit ve devamlı oİma, habs ve men etme; mutlak surette alıkoyma, mutekav-vim bir malı, kıymete sahip olan bir şeyi, bir borç veya hakkın temin edilmesini sağlayacak şekilde hak yerine getirilinceye kadar habs etme, elde tutma.
Mecelle'nin tarifi şöyledir: "Rehin, bir malı ondan mümkün olan bir hak karşılığında hapsetmek ve alıkoymaktır".
İslâm'dan önce Arap toplumunda rehin uygulaması vardı. Ancak vadesi gelen borç ödenmezse rehin alan rehnedilen şeyi mülk edinebiliyordu. İslâm, rehin akdi müessesesini islâh ederek her iki tarafın da haklarını sağlam esaslara bağladı. Bu arada, borç vadesinde ödenmediği takdirde, rehnin kendiliğinden rehin alanın mülkiyetine geçeceği âdeti yasaklandı.
Rehin akdi, delillerini Kitap ve Sünnette bulur. Kur'ân-i Kerim'de şöyle buyurulur:
"Eğer bir yolculuk yapıyorsanız, bir yazıcı da bulamadıysanız, o zaman borçludan aldığınız rehinler de yeter."[723]
Rehin, özellikle alacağı yazı ve şahitle belgelendirme mümkün olmadığı takdirde teminat vazifesi görür. Borcun, vadesinde ödenmemesi halinde, rehinden karşılanması mümkün olur. [724] Âyette yalnız yolculuk sırasında rehinden söz edilmesi, genellikle yolculuklarda senet tanziminin ve şahit bulmanın mümkün olmaması yüzündendir. Diğer yandan, rehnin yolculuk halinde olduğu gibi, hazarda da alınıp verilebileceği hükmü sünnetle sabittir,

Rehin Akdi ile İlgili Şartlar iki Kısma Ayrılır:

1- Rehin akdi, bir süreye bağlanamaz. iki veya üç ay süre ile rehin vermek gibi bir süre şartı, borcun ifa edilmemesi halinde rehni etkisiz kılar. Diğer yandan rehin akdini bir süre ile sınırlamak, asıl borcun ödeme tarihinden veya henüz ifa edilmesinden Önce rehnin geri verilmesine yol açabilir.
2- Rehin akdi bir şarta bağlanamaz. Rehnin mâhiyeti ile bağdaşamayacak bir şartın bu akitte ileri sürülmemesi gerekir.

Rehnin Rükünleri:

Rehin akdinin rükünleri, icab ve kabulden ibarettir. Akid, rehin verenle alanın icab ve kabul İradelerini açıklamaları sonunda meydana geiir. Rehnin teslim alınmasıyla da işlem tamamlanmış olur.

Rehnedilenle İlgili Şartlar:

Bir nakdin yahut menkul veya gayri menkul bir malın rehin olabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir.
1- Rehnedilenin alım-satıma elverişli bir mal olması gerekir. İslâm'a göre alınıp satılması caiz olan bir şeyin rehnedilmesî de caizdir.
2- Rehnedilenin mütekavvim bir mal olması gerekir. İslâm'a göre ölü hayvan eti ve kan gibi mal sayılmayan şeylerden rehin de olmaz.
3- Rehnedilecek malın hâlen borçlunun mülkiyetinde olması şart değildir. Bir kimse başkasının malını, sahibinin rızasıyla veya şer'î velayet yetkisine dayanarak rehnedebilir.
4- Rehnedilecek şeyin ortak bir mülk olmaması gerekir. Hanefılere göre taksimi kabil olsun veya olmasın ortak bir mülkün rehni caiz değildir.
5- Rehnedilen şeyin kabzdan sonra, rehin hakkı sahibinin eli altında bulunması gerekir. Meselâ, ağaçlar istisna edilerek yalnız bu ağaçların üzerindeki meyveleri rehnetmek muteber olmadığı gibi, toprağı rehnetmeden üzerindeki ekinleri rehin de caiz olmaz. Çünkü ağaçlar ve arazi rehne dâhil edilmeyince, ürün kabzedilmiş ve rehin alanın kontrolüne girmiş olmaz.
6- Vakıf mallarla, mirî arazilerin rehnediimesi prensip olarak caiz değildir. Çünkü bunlar şahsî mal sayılmaz.

Rehnin Hükümleri:

Rehin akdi meydana gelip, rehnedilen şey karşı tarafa teslim edildikten sonra taraftarın aşağıdaki hükümlere göre hak ve sorumlulukları doğar:
1- Rehin hakkı sahibi, alacağı ödeninceye kadar rehni hapsetmek ve elinde alıkoymak hakkına sahiptir. Rehneden, rehin mal kurtanlmadan önce ölürse, rehin alan diğer alacaklılardan daha üstün hak sahibi olarak öncelikle rehinden alacağını alır. Rehnedilen, borca yeterli olmazsa, bu kimse miras malından da hakkını talep edebilir
2- Rehin, teminata bağladığı borcun istenmesine engel olmaz. Rehni kabzettikten sonra da rehin alanın alacağını isteme hakkı devam eder.
3- Borcun bir bölümü ödenince, bu borç karşılığında verilen rehnin de bir kısmını geri almak gerekmez. Rehin alan, borcun tümü ödeninceye kadar rehni elinde tutabilir. Ancak ödenen borca, rehinden belli bir kısım karşılık oluyorsa, o kısım geri verilebilir.
4- Rehin akdinde taraflardan birinin veya her ikisinin ölümü ile akid batıl olmaz.
5- Rehin veren ölürse, mirasçıları büyükse, onun yerine geçerek terekeden borcu ödemek suretiyle rehni kurtarmaları gerekir.
6- Rehin alan ölürse, rehin onun mirasçılarının nezdinde de rehin olarak devam eder,
7- Rehnedilen şey, menkul bir mal olabileceği gibi gayri menkul de olabilir. Bir malın satımı halinde, satışa dahil olan müştemilat rehin akdine de dahildir.
8- Rehnedilen şeyden doğan ilaveler, asıl rehin ile birlikte rehnedilmiş sayılır.

Rehnin Gelirinden Yararlanma:

Rehin akdi, rehnin belli bir süre rehin alanın elinin altında kalmasını gerektirir. Bu süre içinde rehnin kullanılması, gelir ve semerelerinden yararlanılması hakkı kime aittir? Meselâ rehin hayvan ise sütü, yünü; bir gayri menkul ise kira geliri; arazi ise, meyve ve ürünler söz konusu olur. Rehin akdi, bir borcu teminata bağlamak için yapılır. Yâni ortada bir borç vardır ve rehin buna karşılık olarak verilmiştir. Durum böyle olunca, İslâm hukukunda borç karşılığı herhangi bir menfaatin sağlanması faiz sayıldığına göre, rehin hakkı sahibinin bu gelirlerden

yararlanması faiz hükmüne girer mi? Konuyu rehin alan ve veren bakımından incelemekle karar vermek mümkündür.

1- Rehin alanın yararlanması:

Rehin alan rehni rehnedenin rızası ile kullanabilir ve rehnin meyve ve süt gibi gelirlerinden yararlanabilir Rehin kullanma veya yararlanma sırasında emânet hükümlerine tabi olur. Telef olursa, karşılığında borç düşmez. Bu konuda Hz. Peygamber'in düzenleyici bazı hadisleri vardır.

2- Rehnedenin yararlanması:

Hanefilere göre, rehin alanın izni olmadıkça rehnedenin rehinden yararlanması caiz değildir. Rehin bir hayvan ise süt, yün ve gücünden yararlanması; ev ise oturması veya bunu kiraya verip kira gelirini alması; elbise ise, giymesi rehin alanın izni olmadıkça caiz bulunmaz. Gerçi rehnin geliri varsa bu, rehnedenin haklarındandır. Bunlar, borcun ödeme tarihine kadar mevcut kalırsa rehne ilave edilerek borçtan hisseleri oranında hesaba dahil edilir. Vade tarihinden önce helak olursa, borçtan birşey düşülmez ve bunlann rehin alana tazmini de gerekmez. Çünkü rehnin süt, yün ve meyve gibi semereleri, rehin hakkı sahibi nezdinde emânet hükümlerine tabi olarak bulunur. [725]

25- Selen

1465- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde, Medineliler meyvelerde bir veya iki seneliğine selem yapıyorlardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), onlara:
"Kim hurmada selem yapacaksa, belli ölçüde yada belli tartıda, belli bir müddete kadar yapsın" buyurdu. [726]

Açıklama:

Selem kelimesi sözlükte; vermek ve teslim etmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; para peşin malı veresiye olmak şartıyla yapılan akiddir. Yani peşin parayla mal satın almaktır.
Selemin sahih olarak meydana gelmesi için riayet edilmesi gerekli bazı şartlar vardır. Bu şartlar şunlardır:
1- Para peşin olarak hemen akid meclisinde ödenmelidir,
2- Para, belli olmalıdır.
3- Mal, belli olmalıdır.
4- Malın teslim zamanı belli olmalıdır.
5- Malın, eğer teslimi bir masraf ve zorluk gerektiriyorsa, teslim yeri de tespit edilmelidir.
6- Mal, mislî bir mal olmalıdır.
7- Malın, teslim edilebilir olması şarttır.
8- Mal, ta'yin ile taayyün eden şeylerden olmalıdır.
9- Mal, deyn zimmette bulunan olmalıdır. [727]

26- İhtikarın/Stokçuluğun Haram Olması

1466- Ma'mer'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim ihtikar/stokçuluk yaparsa asi/günahkar olmuştur." [728]

Açıklama:

İhtikâr, sözlükte; biriktirmek, hapsetmek, toplamak demektir. Terim olarak ise çoğunluğun görüşüne göre; yiyecek cinsinden olan bir şeyi satın alıp depolamak, pahalanmasını bekleyerek piyasaya sürmemektir.
Bir malı toplayıp bekletmenin ihtikâr sayılması için bazı şartların bulunması gerekir:
l- Kişi, beklettiği malı kendi arazisinden kaldırmış olmamalıdır. Buna göre; bir kimse kendi arazisinden kaldırdığı mahsulü piyasaya sürmese ve bundan halk zarar da görse muhtekir stokçu sayılmaz. Çünkü kişi, tarlasını ekmek zorunda olmadığı gibi kaldırdığı mahsulü satmak mecburiyetinde de değildir. Ancak, diğer müslümanlar ihtiyaç içinde yüzerken, onun sırf dahafazla para kazanmak maksadı ile malını satmaması bir müslümana yakışmaz.
2- Stoklanan mal, bizzat o şehirden veya o şehrin banliyösünden satın alınmış olmalıdır. Başka şehirlerden mal getirip deposunda bekleten kişi stokçu muhtekir sayılmaz. Dolayısıyla bu hareketi haram olmaz.
İmam Ebû Yusuf a göre ise, bu da ihtikârdır ve caiz değildir.
3- İhtikâr, satılacak malı bir müddet satmayıp bekletmekle gerçekleşir. Bu müddet bir görüşe göre kırk gün, diğer bir görüşe göre de bir aydır.
Kişinin mal stokiaması, kıtlık zamanında ve daha fazla kazanç sağlamak maksadıyla yapılmış olmalıdır. İmam Nevevî, bolluk zamanındaki stoklama ve kıtlık zamanında kendi ihtiyacı için mal bekletmenin ihtikâr sayılmayacağını söyler. Ancak, insanlara zarar vermese bile gıda maddelerini toplayıp bekletmek mekruhtur.
İnsanların ihtiyacı olduğu halde, Hatların artmasını bekleyerek, satın aldığı malı satmayıp bekletmek ihtikâr caiz değildir. Bunu yapan günahkârdır, âhirette cezayı haketmiştir. Bu, meselenin uhrevî yönüdür.
Yetkili merci, kendisine halkın ihtiyacı olduğu halde bazı kişilerin ihtikâr yaptıkları, mallarını satmadıkları haber verilince; önce onlara nasihat eder, iyilikle mallarını piyasaya sürmelerini ister ve bir müddet bekler. Yine satmazlarsa, ihtikârı terkedinceye kadar hapseder ve onlara uygun göreceği bir ceza verir.
İmam A'zam'a göre mallarını ellerinden alıp zorla satamaz. Çünkü İmam A'zam, kişiliğe çok değer verir. Akil ve baliğ olan bir kimsenin, tasarrufuna hacr konulamayacağını söyler. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed's göre ise yetkili kişi, ihtikârcımn malını onun namına satabilir.
İhtikânn hangi tür mallarda cari olduğu, şartlan, caiz olmayan stoklama müddeti gibi konular âlimler arasında ihtilaflıdır. Bu konudaki görüşler özet olarak şöyledir:
1- İhtikâr, her türlü rnalda cereyan eder. Buna göre; piyasaya çıkarılmaması halka zarar verdiği takdirde; insan ve hayvan yiyeceği olan maddelerde, bezde, yağda vs. ihtikâr caridir. Bunları stoklamak caiz değildir. İmam Mâlik, Süfyan es-Sevrî ile Ebû Yusuf, bu görüştedir.
2- İhtikâr, insanların ve hayvanların gıda maddelerinde gerçekleşir. Bu görüş, İmam Muhammed'e aittir.
3- İhtikâr, sadece insanlar için olan gıda maddelerinde olur. İmam Ahmed ile İmam Şafiî'nin görüşleri de, bu yöndedir. [729]

27- Alışverişte Yemin Etmenin Yasak Olması

1467- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Alışveriş sırasında yalan yere yapılan yemin, malın harcanmasına ve kazancının da elden gitmesine sebeptir" buyururken işittim. [730]

1468- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Alışverişte çokça yemin etmekten sakının! Çünkü alışveriş sırasında yafan yere yapılan yemin, malı harcattım, sonra da yok eder." [731]

Açıklama:

Hadis, kişinin malını satmak için yemin etmesinin caiz olmadığını ifade etmektedir. Yemin iki şekilde olur:

1-Yalan yere, yani maida olmayan bir özelliğin olduğunu iddia ederek bir kusurunu gizleyerek veya kendisine pahalıya mal olduğunu söyleyerek yemin etmek. Şüphesiz yalan yere edilen yemin, ticaretin dışında olduğu gibi ticarette de haramdır, son derece günahtır.
2- Yalan yere olmamakla birlikte, malın revaç bulmasını, satışını sağlamak için edilen yemin. Hadiste, men edilen yeminin, yalanla kayıtlı olmayışı; bu şıkkın da hadisin hükmüne girdiğini gösterir. Dolayısıyla, yalan olmasa bile satış esnasında yemin etmek doğru değildir.
Hadiste; malını satan kişi yemin edince belki bunun; malın satımına fayda sağlayacağı fakat sonuç itibarıyla bereketi alıp götüreceği belirtilmektedir.
Yine hadiste, yeminle artan ticaretin, görünüşte bir artış sağladığı ama aslında bunun bere 2 kazancın mahvına sebep olduğu belirtilmektedir.
İbn Mâce'nin rivayetinde; Allah (c.c)'ın kıyamet gününde üç grup ile konuşmayacağı, onlara rahmet nazarıyla bakmayacağı, onları temize çıkarmayacağı belirtilmiş ve "Yalan yeminle malına revaç sağlamak isteyenler" bunlar arasında sayılmıştır.

28- Şufa

1469- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), taksim edilmemiş bulunan her ortaklıkta ev olsun, bahçe olsun şuf'a hakkı olduğunu bildirdi. Ortağına haber vermeden diğer ortağın satış yapması, kendisine helal olmaz. Ortağı isterse ahr, isterse terk eder. Eğer satar da ortağına haber vermezse, ortağı o mala en layık kimsedir." [732]
Şufa kelimesi; çift yapmak, ilave etmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; satılmış olan bir akan belli şartlar dahilinde müşteri veya bayiin rızasına bakılmaksızın satış fiyatı üzerinden üçüncü bir şahsın cebren temellük etmesine denir.
Üçüncü şahsın şufa hakkına sahip olabilmek için satılmış bulunan akarı cebren temellük etmesi içi bazı sebepler vardır. Bu sebepler olmadığı zaman, şufa hakkı da söz konusu değildir. Şuf anın sebeplerini sayarken kuvvetli sebepten zayıf sebebe doğru bir sıra izlenecektir:
1- Satılmış olan akarın kendisinde ortak olmak.
2- Satılmış olan akarın haklarında ortak olmak.
3- Bitişik komşuluk.
Şufe hakkının kullanılması için, sebeplerin yanı sıra bazı şartlar daha aranır. Bu şartlardan birisinin eksikliği, şufa hakkının kullanılmasına engel teşkil eder. Söz konusu şartla şunlardır:
1- Satılan akarın mülk olması.
2- Satılanın akar olması.
3- Üçüncü şahsa şufa hakkını tanıyan kimsenin kendi mülkünün de akar olması.
4- Satılan akarın, başkasına mali bir bedel karşılığında intikal etmesi.
5- Üçüncü şahsın, şufa hakkını tanıyan kimse üzerindeki mülkiyet hakkının satılan akarın satış anından onun cebren temellük edilmesi anına kadar devam etmesi.
6- Satılan akann, eski sahibinin mülkiyetinden hiçbir hakkı tanımayacak şekilde çıkmış olması.
7- Satılmış olan akar, şufa hakkına sahip olan kimseye ait olmaması.
8- Üçüncü şahsın, satılan akarın başkasına intikaline razı olmaması. [733]

29- Komşunun Duvarına Hatıl Çakmak

1470- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Sizden birisi, komşusunun hatılını evinin duvarına koymasına engel olmasın" buyurdu. Daha sonra Ebu Hureyre:
"Sizi neden buna yanaşmaz görüyorum. Vallahi, bunu, sizin omuzlarınız arasına atacağım" dedi. [734]

Açıklama:

Bir müslümanın diğer bir müslümandan duvarına ağaç ucu sokmak yada hatıl koymak üzere izin istemesi, komşular arasında olabilecek bir durumdur. Komşulardan biri ev yaptmr-ken yaptıracağı evin ağaçlarının bir ucunu ekonomik sebeplerle komşusunun duvarı üzerine koymak siiretiyle komşu duvanndan yararlanmak ve bu suretle masrafın ağırlığından kurtulmak ister. Resulullah (s.a.v.), bu hadiste ümmetine, kendi duvarlarından yararlanmak isteyen din kardeşlerinin bu isteklerini reddetmemelerini tavsiye etmektedir.
Hattâbî'ye göre İmam Ahmed'in dışındaki tüm alimlere göre bu hadiste geçen "Engel olmasın" emrinin hükmü, farz değildir. İyi komşuluk münasebetleri türünden bir tavsiye niteliğindedir.
Ayrıca komşunun komşuya iyilik etmesi ve yardımcı olması hususunda bir çok tavsiyelerin bulunduğu bilinmektedir. Komşunun hatıl başlannın, duvarın üzerine konulmasına izin verilmesinin farz olması veya mendub olması, duvar sahibinin evine veya duvarına bir zarar ve tehlike vermemesi şartına bağlıdır. Çünkü başkasına zarar vermemek de İslâm'ın bir emridir. Zarar vermeme gereği dîkkattan uzak tutulmamalıdır.
Hatıl: Duvarlan sağlam tutmak, yukarıdan gelecek ağırlığı her tarafa bölmek için ara sıra konulan kereste yada tuğla tabakası

30- Zulüm Etmenin, Arazi Ve Diğer Şeyleri Gasp Etmenin Haram Olması

1471- Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim zulüm yoluyla başkasının arazisinden bir karış yer alırsa, Allah o kimseyi kıyamet gününde yedi kata yer(in dibîn)den itibaren boynuna dolar." [735]

Gasp:

Başkasının malını zulmen ve zorla almaktır. Gasp, sadece arazi ile ilgili olarak kullanılmayıp her çeşit malın zulmen alınmasıdır. Konu ile ilgili hadis de, arazi ile ilgili gasbı anlatmaktadır.
Hadisin metninde geçen "Şibr" bir karış kelimesiyle; zulmen alınan şeye terettüp ettirecek cezaya maruz kalmada alınan şeyin, az yada çok olmasının fark etmediğine işaret edilmiştir.
"Boynuna dolandırılır"dan kasıt; gasbedilen şeyin, gasbedenin boynuna bir halka olarak konmasıdır. Tabii ki bunu taşımaya gücü yetmeyecek ve dolayısıyla da o gasbı sebebiyle ona azap edilecektir.
"Yedi kat yer", gökler gibi tabakalar halindedir.
Görüldüğü üzere İslam dini; kişilerin, mal ve mülk edinebileceklerini, bu mal ve mülküne kimsenin zarar veremeyeceğini, velev ki zarar verilmiş olsa yada gasbedilmiş olsa dünyevi bir ceza verilmesi bile kıyamet günü o kimsenin mutlaka cezalandırılacağını belirtmektedir.

31- Arazi Sahipleri Yol Hakkında Görüş Ayrılığına Düştükleri Zaman Yol Genişliğinin Miktarı

1472- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yol hakkında görüş ayrılığına düştüğünüz zaman o günün koşullarına göre yolun genişliği yedi arşın yapılır."[736]

Açıklama:

Bir yerleşim merkezi kurulurken yollarının rahatça gelip geçmeye elverişli olması lazımdır. Bu yolların ne genişlikte olacağını en iyi olarak zamanın ve yerin ihtiyaçları ile devrin örfleri tayin eder. Çünkü teknolojik gelişmeler ve insanların ihtiyaçları, bu tür hususlarda dikkate alınacak en etkili faktörlerdir. Resulullah (s.a.v.)'de bu hususta bir örnek olmak üzere yol genişliğini en azından yedi arşın tayin ve tespit etmiştir.

23. FERÂİZ (MİRAS HUKUKU) BÖLÜMÜ

Ferâiz; farzlar, belirli hisseler demektir. Fıkıhta; ölünün geriye bıraktığı mallann belli ölçülerle varisleri arasında paylaştın İmasından bahseden îîme denir. İslam Miras Hukuku'nu ifade eder. Bu ilmin gayesi, hak sahiplerine haklarını ulaştırmaktır.
Mirasın sözlük anlamı; geçmek, intikal etmek, halef olmak, devam ettirmektir. Terim olarak ise ölünün geride bıraktığı malda hak ve hissesi olan kimselerle her birinin hissesinin miktannı bildiren fıkıh ve hesap kurallarıdır.
Miras ile ilgili hükümler, Nisa: 4/11, 12, 176 ile Enfal: 8/75. ayetlerde geçmektedir. Bu ayetlerde geçen hisseler; 1/2, 1/3, 2/3, 1/2, 1/6, 1/8 oranındaki paylardır.
Bu ayetlerin özeti şu şekildedir; Bir ölünün evvelâ borcu ödenir, vasiyyeti varsa yerine getirilir. Sonra erkek veya kadına hisseleri verilir. Ölenin çocukları yoksa, ana-babasının hissesi artırılır ve erkek kardeşler ile kız kardeşlere hisseler ayrılır. Çocukları da ana-babası da olmayan bir ölünün erkek kardeşleri ve kız kardeşleri bütün mirasını alırlar.

1473- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslüman, kafire, kafir de müslümana mirasçı olamaz." [737]
Kafirin müslümana mirasçı olamayacağı konusunda bütün İslam alimleri İttifak halindedir. Muaz b. Cebel, Muâviye, Saîd İbnü'l-Müseyyeb, Mesrûk ve bazılarına göre, müslüman da kafire mirasçı olamaz. Buna göre müslümanlığı bırakıp başka bir dine yada ideolojiye dönen kimse de müslümana mirasçı olmaz.

1- Miras Paylarının Sahiplerine Verilmesi Ve Bu Paylardan Geri Kalanın İse En Yakın Erkeğe Ait Olması

1474- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Kur'an'da bildirilen miras paylarını sahiplerine verin. Bu paylardan geri kalan herhangi bir şey ise baba tarafından en yakın erkek kişiye aittir." [738]
Asabe: Bir kişinin erkek vasıtasıyla kendine bağlanan erkek hısımlar ile böyle telakki edilenlerdir. Ashab-i feraiz hisselerini aldıktan sonra kaîanı asabe alır. Ashab-i feraizden bir kimse yoksa terikenin tümü asabenindir.
Asabe önce ikiye ayrılır:
1- Kan hısımlığı sebebiyle asabe.
2- Köle ve cariyeyi hürriyetine kavuşturmaktan doğan asabe.
Kan hısımlığı sebebiyle asabe üçe ayrılır:
A- Kendi başına asabe olanlar Binefsihi asabe: Bunlar ölenle murisle aralarına kadın girmeyen erkek hısımlardır. Bunlar dört sınıf olup şunlardır:
1- Ölenin araya kadın girmeyen erkek usulu. Oğlu, oğlunun... oğlu gibi. Ayette:
"Ölenin çocuğu oğul veya kız varsa ana ve babadan herbirine terikenin altıda biri vardır" [739] buyurulur. Burada, babaya belli hisse verilerek, oğul asabelikte artanı almada ondan öne alınmıştır .
2- Ölenin araya kadın girmeyen erkek usûlü. Babası, babasının... babası gibi. Ayette:
"Ölenin çocuğu olmayıp da, O'na ana ve babası mirasçı olduysa, üçte biri anasınındır" [740] buyurulur. Burada annenin hissesi belirlenmiş, artanın da babaya ait olacağına işaret edilmiştir.
3- Ölenin babasının araya kadın girmeyen erkek fürûu. Ölenin ana-baba bir veya baba bir erkek kardeşleri ile bunların ilânihaye oğulları gibi. Bununla İlgili olan Kur'anî hüküm şudur: *"Eğer mirasçı erkek kardeş ise çocuksuz ve babasız ölen kız kardeşinin ölümüyle bıraktığı mirasın tamamını alır"* [741] Cenâb-ı Allah'ın hükmüne göre çocuğu ve babası olmayan kimse ölür ve geride ana-baba bir veya baba bir erkek kardeşi kalırsa, mirasın tamamı, ashabü'l-ferâiz'den kimse varsa, bunlardan artanı bu erkek kardeşindir.
4- Ölenin dedesinin erkek fürûu. Ana-baba bir veya baba bir amcalarla, bunların üâni-haye erkek çocukları. Hadiste şöyle buyurulur:
"Nebî (s.a.s.) mirası ana-baba bir erkek kardeşe, sonra baba bir erkek kardeşe, sonra ana-baba bir erkek kardeşin oğluna, sonra baba bir erkek kardeşin oğluna verdi. Amcaların durumunu da aynen bunlar gibi zikretti" [742]
Birden çok asabe birlikte bulunursa en yakın ve en kuvvetli olan tercih edilir. Diğerleri mirastan düşer. Resulullah (s.a.v.):
"Ashabü'l-Ferâize hisseierini veriniz. Onlardan artan miras, en yakın erkek hısımındır" [743] buyurmaktadır.
Buna göre asabeye miras verilirken şu prensiplere uyulur:
1- Yakın olan uzak olanı düşürür. Bu da ikiye ayrılır:

a- Sınıfta Yakınlık:

Bir önceki sınıftan asabe varken sonraki sınıfta bulunanlar miras alamaz. Meselâ, oğul varken baba veya erkek kardeş miras alamaz. Ancak baba aynı zamanda ashabü'l-ferâiz'den olduğu için bu durumda altıda bir alır.
b- Derecede yakın olan uzak olanı düşürür. Bu durum aynı sınıfta, birden çok asabe bulunması hâlinde sözkonusu olur ve ölene en yakın olan tercih edilir. Meselâ; birinci sınıftan oğul ile oğlun oğlu birlikte mirasçı olsalar, derecede batında yakın olan oğul, torunu düşürür.
2- Kuvvetli olan zayıfı düşürür. Bu durum, sınıf ve derecesi aynı olan birden çok asabe birlikte bulunursa sözkonusu olur. Meselâ; ana-baba bir erkek kardeş ile baba bir erkek kardeş birlikte bulunsalar, hısımlığı kuvvetli olan öz kardeş, baba bir kardeşi düşürür.
Asabe'ye miras verilirken bu, sınıf, derece, yakınlık ve kuvvet durumlarının daima gözönünde tutulması gerekir. Ana-bir erkek kardeşlerle, ana bir amcalar zevi'l-erham grubu içinde yer alırlar.

B- Başkası İle Birlikte Asabe Olanlar (Bigayrihi Asabe):

Bunlar kadınlardan olmak üzere dört çeşit hısımlardır. Erkek kardeşleri ile birlikte müşterek asabe olurlar.
1- Ölenin kızları. Bunlar ölenin oğullan ile müşterek asabe olurlar. Cenâb-ı Allah;
"Allah size miras hükümlerini şöylece emir ve tavsiye eder. Çocuklarınız hakkında, erkeğin hissesi iki kızın hissesi kadar" [744] buyurur.
2- Ölenin oğlunun kizlan. Bunlarda ölenin aynı derecede batındaki oğlun oğlu ile asabe olurlar. Yukarıdaki ayette evlad kelimesi oğul ve kız anlamı yanında bunlar olmayınca oğlunun oğlu veya kızı anlamına da gelir. [745]
3- Ana-baba bir kız kardeşler. Bunlar öz erkek kardeşlerle birlikte olunca asabe olurlar. [746]
4- Baba bir kız kardeşler. Bunlar da baba bir erkek kardeşlerle birlikte asabe olurlar. [747]

C) Başkasının Bulunması İle Asabe Olanlar (Maagayrihi Asabe):

Bunlar ölenin kızları veya oğul kızları ile birlikte bulununca asabe olan kız kardeşlerdir. Bunlar iki kısımdır:
1- Ana-baba bir kız kardeşler. Ölenin kızı veya oğlunun kızı ile asabe olurlar. Hz. Peygamber (s.a.s.):
"Kız kardeşleri, kızlarla birlikte bulununca, asabe yapınız" [748] buyurmaktadır.
2- Baba bir kız kardeşler, yine ölenin kızı veya oğlunun kızı ile asabe olurlar. Bu konudaki delil, yukarıda zikrettiğimiz hadistir. Ana-baba bir kız kardeş bulunmayıp da, kız veya oğul kızı ile beraber baba bir kız kardeş bulunursa asabe olur.
Burada asabe olan kız kardeşler, ölenin kızı veya oğul kızı ashabü'l-ferâiz sıfatıyla belirli hissesini aldıktan sonra, artanı alırlar. Aynı kuvvette sayıları birden fazla olunca, artanı kendi aralarında eşit olarak paylaşırlar. Üç tane ana-baba bir kız kardeşin asabe olması gibi. [749]

2- Kelalenin Mirası

1475- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hasta olmuştum. Resulullah (s.a.v.), Ebu Bekr'le birlikte yaya olarak beni ziyarete geldi. Derken bayıldım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.),

abdest alıp sonra abdest suyundan üzerime serpti. Bunun üzerine ayı İdim. Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Çocuğum olmadığı için geride kalacak kız kardeşlerim olması hasebiyle malım hakkında nasıl bir işlem yapayım?" diye sordum.
Resulullah {s.a.v), bana hiçbir cevap vermedi. Nihayet;
"Senden fetva isterler. De ki: Allah, kelâle babası ve çocuğu olmayan kimse)nin mirası hakkındaki hükmünü şöyle açıklıyor" [750] mealindeki miras ayetini indirdi. [751]

Açıklama:

Kelâle'nin manası üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:
1- Geride çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir. Lügat alimlerinin cumhuru, Hz. Ali ile Abdullah İbn Mes'ud bu görüştedir.
2- Geride baba bırakmadan ölen kimsedir. Hz. Ömer bu görüştedir.
3- Erkek çocuk bırakmadan ölen kimsedir.
4- Anne ve baba bırakmadan ölen kimsedir.
5- Anne ve baba dışında kalan mirasçılar demektir. Hz. Ebu Bekr, Kurtubî, Hanefi alimlerinden Aynî bu görüştedir.
Her ne kadar Câbir'in mirası hakkında inen ayetin,
"Senden fetva isterler. De ki: Allah, kelâle babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası hakkındaki hükmünü şöyle açıklıyor" [752] mealindeki ayet olduğu ifade ediliyorsa da, İbn Cerîr; Câbir'in mirası hakkında inen ayetin, Allah, size, çocuklarınız hakkında; erkeğe, kadının payının iki misli miras vermenizi emreder [753] mealindeki ayet olduğunu rivayet etmiştir. [754]
Tirmizînin rivayeti de, İbn Cerîr (ö. 310/922)'in bu rivayetini desteklemektedir. [755]
Mâlikî alimlerinden olan Îbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), İbn Cerîr'in rivayeti ile Tirmizî'nin. rivayetini, konumuzu teşkil eden hadise tercih ederek bu rivayetlerin arasını te'lif etme yoluna gitmiştir.
Sehârenfûrî (ö. 1346/1927), "Bezlu'l-Mechûd" adlı eserinde bu müşkili şu şekilde çözmeye çalışmıştır:
Aslında Nisa: 4/176 ayeti, Câbir'in mirası hakkında inmiştir. Fakat bu ayeti kerime de, kelalenin mirası açıklanırken söz konusu edilen erkek ve kız kardeşten maksat; anne-baba bir yada baba bir erkek ve kız kardeş değil, anne bir erkek ve kız kardeştir. Nitekim Sa'd b. Ebi Vakkas'ın rivayeti ile Abdullah İbn Mes'ud'un kıraatleri de buna delalet etmektedir.
Durum böyle olunca, anne bir kardeşlerin dışında kalan anne-baba bir kardeşlerle baba bir kardeşlerin mirası bu ayeti kerimede açıklanmamıştır. Bunun üzerine sahabiler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den onların mirasları hakkındaki hükmü sormaya başlamışlardır. Nihayet Allah, Nisa suresinin 11. ayetini indirerek onlar hakkındaki hükmünü de açıklamıştır.
Sonuç itibariyle; her iki ayetin inmesine de sebep, Câbir'in mirasıdır. Her iki ayetin de, Câbir hakkında indiğini söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle, yukarıda geçen rivayetler arasında bir çelişki yoktur.

1476- Ma'dân b. Ebi Talha'dan rivayet edilmiştir:
"Ömer İbnu'l-Hattâb, bir Cuma günü hutbe okuyup Peygamber (s.a.v.)'i ve Ebu Bekr'i anıp sonra da:
"Ben arkamdan kendimce daha önemli bir şey bırakmıyorum. Resulüllah (s.a.v.)'e kelâle hakkında başvurduğum kadar hiçbir şey hakkında başvurmamışımda. O da bana kelâle hakkında yaptığı kadar hiçbir şey hakkında ağır söz söylememiştir. Hatta parmağıyla göğsüme dokunup:
"Ey Ömer! Sana Nisa' suresinin sonunda yazın inen ayet sana yetmiyor mu?" buyurdu.
"Ben eğer yaşarsam o hususta öyle bir hükmedeceğim ki, hem Kur'an okuyan kimseler ve hem de Kur'an'ı okumayan kimseler benim hükmümle hükmedeceklerdir" dedi. [756]

Açıklama:

Yazın inen ayeften maksat; bazılarına göre ilk mirası ayeti [757] kışın ve ikinci miras ayeti yazın indiği için bu adı almıştır. Çünkü o yaz, Veda haccına gidilirken Medine'den çıkılmadan yada bazılarına göre yolda bu ayet inmiştir. Bu ayet ise Nisa suresinin sonuncu ayetidir.
Mirsföta ilgili ilk ayette kelâle hakkında yeterli açıklama bulunmadığından yüce Allah kelâle hakkında yeterli açıklama getiren Nisa suresinin son ayetini indirmiştir.
Bu ayette kelâle hakkında yeterli açıklama ve müctehidierin ictihad etmeleri için yeterli İşaretler ve deliller bulunmaktadır.
Kelâle ilgili ilk ayet şu şekildedir:
"Eğer ölen bir erkek veya kadının, ana-babası ve çocukları bulunmadığı halde kelâle şeklinde malı mirasçılara kalırsa ve bîr erkek yahut bir kızkardeşî varsa" [758]
Kelâle ilgili Nisa suresinin sonundaki ayet ise şu şekildedir:
"Senden fetva isterler. De ki: Allah, kelâle babasız ve çocuksuz kimsenin mirası hakkındaki hükmünü şöyle açıklıyor." [759]

3- En Son İndirlen Ayetin, Kelâle Ayeti Olduğu Meselesi

1477- Berâ' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Tam olarak en son indirilen sure, Tevbe süresidir. Son inen ayet ise kelâle ayetidir." [760]
Açıklama: Hadis, Kur'an'ın son ayetini ve tam olarak indirilen son süresini bildirmektedir. Bu hadise göre indirilen son ayet, Nisa suresinin sonundaki kelale ayetidir.
Abdullah İbn Abbâs'tan en son İnen ayetin, riba ayeti olduğu ile ilgili bir rivayet nakledilmiştir. Fakat bu rivayet; "Riba ayeti, riba konusunda inen ayetlerin en sonuncusudur" şeklinde yorumlanmıştır.

4- Ardından Mal Bırakan Kimsenin Malının Mirasçılarının Olması

1478- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, üzerinde borç ödemesi bulunan bir kimsenin cenazesi getirildiğinde:
"Geride borcunu ödeyecek bir şey bıraktı mı?" diye sorardı. Eğer borcuna yetecek bir şey bıraktığı söylenirse o kimsenin cenaze namazını kılardı, aksi takdirde:
"Cenazenin namazını kılın!" buyururdu. Ne zaman ki Allah, ona, fetihler ihsan edince:
"Ben müminlere kendi nefislerinden daha yakınım. Dolayısıyla kim borçlu olarak ölürse o borcun ödenmesi bana aittir, fakat kim de geriye mal bırakırsa o mal mirasçılarınındır" buyurdu. [761]

Açıklama:

Hadis, bir kimsenin sağlığında borçlarını ödemesi gerektiğine delalaet etmektedir.
Resulullah (s.a.v.)'in, bu borcu, kendi malından ödediğini söyleyenler olduğu gibi, müslümanların yararına gelen mallardan ödediğini söyleyenler de vardır. Bu ödemenin, ona vacip olduğunu ileri sürenler olduğu gibi, teberru suretiyle verdiğini ileri sürenler de olmuştur.
Asıl önemli olan; Resulullah (s.a.v.)'in, ölen bir kimsenin borcunu üzerine alması, onun ahlakının ne kadar yüce olduğunu ortaya koymaktadır.

24. HİBÂT (HİBELER/BAĞIŞLAR) BÖLÜMÜ

Hibe: Kelime olarak "Bağışlamak, lütfetmek, vermek" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; bir malın bedelsiz olarak bîr başkasına temük edilmesini konu alan anlaşmadır.
Kur'an'da hukukî anlamda hibeden söz eden bir ayet bulunmamakla birlikte geniş kapsamlı bir terim olan "Sadaka" kelimesi, teberru ve hibeyi

de içine almaktadır.
Hibe akdinin hukukî hükümleri; kısmen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu konuyla ilgili hadislerine ve geniş çapta İse İslam hukukçularının yorum ve görüşlerine dayanır.
İslam Hukukunda hibe akdi, genelde, "Bir malın bedel şart koşmaksızın temliki" olarak tanımlanır. Hukuk ekollerinin bu tanıma yaptıkları bazı ilaveler ve ifade değişiklikleri hibeyi; vasiyet, vakıf, ibra gibi benzeri hukukî işlemlerden ayırmaya yöneliktir. [762]

1- Bir İnsanın, Sadaka Olarak Verdiği Kimseden Sadaka Olarak Verdiği Şeyi Satın Almasının Mekruh Olması

1479- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İyi cins bir atını Allah yolunda kullanması için bir kimseye sadaka olarak vermiştim. Sahibi bu ata iyi bakamadı. Bu sebeple o kişinin bu atı ucuz bir fiyatla satacağını düşündüm. Resululiah (s.a.v.)e bu atı satın alıp alamayacağımı sordum. O da:
"Onu satın alma! Sadakandan dönme! Çünkü sadakasından donen kimse, kusmuğuna donüp onu yiyen köpek gibidir" buyurdu. [763]

Açıklama:

Kastallânî (ö. 311/923) ve İbn Sa'd (ö. 230/844)'ın "Tabakât" adlı eserinden naklen ifadesine göre; Hz. Ömer'in sadaka olarak verdiği bu atın adı, "Verd" olup Temîm ed-Dârî, bu atı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hediye etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de, bu atı, Hz. Ömer'e vermişti.
İbn Hacer (Ö. 852/1447); Hz. Ömer'in, kendisine o atı sadaka olarak verdiği gazinin adının bilinemediği söyler.
Her ne kadar Hz. Ömer'in, bu atı vakfettiğini söyleyenler varsa da, hadiste geçen *"Sadakana dönme"* ifadesi, Hz. Ömer'in, atı vakfetmediğine delil gösterilmiştir.
Bir kimsenin vermiş olduğu sadakayı aynı şahıstan satın almasının hükmüne gelince, cumhur, bunun mekruh olduğunu söylemiştir. Bu hadisteki yasaklama, tenzihen mekruh içindir.
Nevevî (ö. 676/1277)'ye göre; bir malı sadaka, zekat, kefaret ve adak gibi ibadet niyetiyle veren bir kimsenin aynı malı aynı şahıstan satın alması mekruhtur. Hibe yada başka bir yolla onu kabul edip kendi iradesiyle mülkiyetine geçirmesi de böyledir.
Ayrıca sadaka olarak verilen o malı alan şahıs, onu, bir başkasına satsa yada devretse, sonra sadakayı veren kimse onu , üçüncü şahıstan satın alsa, bu, mekruh olmayıp caizdir.

2- Verilen Sadakadan Ve Bağıştan Dönmenin Haram Olması

1480- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yaptığı sadakayı satın alma geri dönen kimse, kusup da sonra kusmuğuna geri dönüp onu yiyen köpek gibidir." [764]
Açıklama: Hadis; mutlak olarak ve herhangi bir ayırım yapmadan, hibe eden kişinin hibesinden dönemeyeceğine delalet etmektedir.
Hanefi fıkıhçılarından Tahâvî (ö. 321/933), hibeden dönmenin, kusmuğu yutmaya benzetilmesinin, bunun haram olmasını gerektirdiği, fakat başka bir hadisteki hibeden dönmeyi köpeğin kusmuğunu geri yutmasına benzeten ifadenin bu hükmü ters çevirdiğini söyler. Çünkü köpek mükellef değildir. Dolayısıyka köpeğin kusmuğunu yutması caiz olmaz. Öyleyse buna benzetilen şey hibeden dönmek haram olmaz. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, hibeden dönmeyi men etmesi, tenzihen mekruh olduğuna delalet eder.

3- Bağışta Çocuklardan Bazısını Üstün Tutmanın Mekruh Olması

1481- Nu'mân b. Beşîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Nu'mân'ın babası Beşîr, Nu'mân'ı, Resulullah (s.a.v.)'in yanma getirip: bu oğlum Numân'a bir köle verdim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Çocuklarının hepsine bunun benzerini verdin mi?" diye sordu. Beşîr:
"Hayır vermedim" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse Numân'a verdiğin köleyi ondan geri al" buyurdu. [765]

Açıklama:

İslam alimleri, babanın, sağlığında çocuklarından bir kısmına mal bağışlayıp bir kısmını mahrum etmenin caiz olup olmadığı konusunda İhtilaf etmişlerdir.
1- Babanın, çocuklarından bir kısmını ayırıp bir kısmına mal bağışlaması batıi olup geçerliliği yoktur. İmam Ahmed ile bazı alimler, bu görüştedir.
2- Babanın, bazı çocuklarına, bu şekilde hibe bulunması caizdir. Yalnız mekruhtur. Babanın mal bağışlaması hususunda çocuklarına eşit davranması mendubtur.
3- İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Ebu Hanîfe ile bazı alimler de bu görüştedirler. Bu alimler, konumuzla İlgili hadisi, mendub olmakla yorumlamışlardır.
Ayrıca bu hadis, bize, bir konuda hakimi şahit tutmanın vacip değil, caiz olduğunu, hibeye sadaka denilebileceğini ve çocuğun yaranna annenin söz hakkı olduğuna göstermektedir.

4- Umrâ (Ömür Boyunca Kullanması için Verilen Mülk)

1482- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Herhangi bir kimseye ve çocuklarına, ömür boyu kullanılması için bir mülk verilirse o mülk, verilen kimsenindir. Verene geri dönmez. Çünkü o kimse, öyle bir şey vermiştir ki, onda miraslar meydana gelmiştir."[766]

Umrâ:

"Kâmus"ta tarif edildiğine göre; bir adamın, malını, bir kimseye, kendisinin veya onun hayatına bağlayarak vermesi demektir.
Örneğin, birisi; "Ömrüm oldukça veya ömrün oldukça bu ev senindir, ölümden sonra benimdir" derse, bu muamele, umrâ olmuş olur.
Bu ifadelerden anlaşıldığına göre, umrâ; mal sahibinin ömrüyle kayıtlanabileceği gibi, kendisine mal verilen kişinin ömrüyle de kayıtlanabilir.
Umrâ muamelesi, cahiliye döneminden kalma bir âdettir. Araplar, bir araziyi yada evi, ömür boyunca birisine verir, o adam öldükten sonra da geri alırlardı.
İslam dini, bunu iptal etmiş, hibelerdeki umrâ şartını hükümsüz sayarak malın hibe edilen kimseye ait olduğunu ifade etmiştir.
Alimlerin büyük çoğunluğu, genel manasıyla, ümranın caiz olduğu görüşündedirler. Mal, sağlığında, kendisine ait olduğu gibi, öldükten sonra da mirasçılarına aittir.
Umrâ, malın aynını mülk olarak bir başkasına vermektir. Dolayısıyla kendisime mal verilen kimse, o malda; satmak, hibe etmek, tasadduk etmek gibi her türlü tasarrufta bulunabilir.
Kaynaklarda genellikle umrâ anlatılırken genellikle gayri menkul olan ev ve arazi örnek verilir. Menkul mallarda umrâ, tasavvur ve hüküm olarak söz konusu edilmemiştir. Yalnız Şafiî alimlerinden Râfî, umrâyı anlatırken köleyi de örnek vermiştir. Bundan, menkul mallarda da ümranın caiz olduğu sonucuna varılmaktadır.
Rukbâ: Özel bir mal bağışlama türüne verilen isimdir. Örneğin, mal sahibinin, başka birine: "Şu evi sana rukbâ yoluyla verdim. Sen benden önce Ölürsen, mal bana geri dönecek. Fakat ben daha önce ölürsem, mal senin olacak" demesi suretiyle yapılır.
Rukbâ'nın, konulduğu fıkhı mana ile ilgisi şu yöndedir: Rukbâ, gözetmek anlamındaki murakabe masdanndan alınmadır. Bu muamaele de, tarflardan her biri, mala sahip olabilmek için, diğerinin ölümünü gözetmektedir.
Rukbâ'nın hükmü, ihtilaflıdır.
Bazı alimler, umrâ ile rukbâyı aynı hüküm içerisinde mütalaa ederek "Umrâ gibi rukbâ da caizdir" demişlerdir. Resulullah (s.a.v.)'in

sahabilerinden bazıları ile sonra ki alimlerden İmam Ahmed, İmam ŞâfİÎ, Ebu Yusuf gibi alimler bu görüştedir.
Hanefilerden İmam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed ile İmam Mâlik'e göre , rukbâ caiz değildir. Bunlara göre; rukbâ yoluyla verilen mal, verildiği şahsın elinde ariyet hükmündedir. Dolayısıyla veren şahıs, dilediği zaman alabilir. Bunlar bu konuda, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, umrâya izin verip rukbâyı yasak ettiğini bildiren hadisine dayanmaktadırlar.

25. VASİYET BÖLÜMÜ

Vasiyet:

Kelime olarak; "Emretmek, bir işi birisine ısmarlamak, bir malı ölümden sonra bağışlama" anlamında kullanılmaktadır. Terim olarak ise; dinî ilimlerden fıkıhta ve hadis usûlünde ayrı ayrı manalara gelmektedir.
Fıkıh ıstılahında vasiyet, iki ayrı manada kullanılmaktadır.
1- Bir malı veya menfaati ölümden sonraya bağlayarak bir şahsa veya hayır kurumuna karşılıksız olarak bağışlamak. [767]
2- Bir kimsenin ölmeden önce, küçük çocuklannın mâlî işlerini yürütmekte veya terikesinde tasarrufta bulunmakta birisini yetkili kılmasıdır. [768]
Malını veya bir malının menfaatına ölümüne bağlayarak bir şahsa veya hayır cihetine hibe eden kişiye vasî, kendisine mal veya menfaat bırakılan vasiyet edilen kişiye veya hayır cihetine mûsâ leh, vasiyet edilen mala ya da menfaate mûsâ bih, vasiyette bulunma olayında İsa denir.
Vasiyet, İslâm'ın meşru kabul ettiği akitlerdendir. Tarihî açıdan bakıldığında vasiyetin İslâm'dan önce de var olduğu görülmektedir.

Vasiyet Çeşitleri:

Vasiyet bir olay veya zamanla kayıtlı olmazsa, mutlak vasiyet, belirli bir olayla veya zamanla "Şu işim olursa", "Şu zamana kadar ölürsem." gibi kayıtlı olursa mukayyet vasiyet; mûsâ bihin miktarı, malın üçte bîri, dörtte biri gibi bir oranla değil, belirli bir miktarla belli olursa mürsei vasiyet; miktar belli edilmeden terikenin üçte biri dörtte biri gibi bir oran vasiyet edilirse bu vasiyete de gayri mürsei vasiyet denilir. Vasiyet edilen şeyin mal veya menfaat olması bakımından da vasiyetler, vasiyye bi'l-mal ve vasiyye bil'l-menfaat kısımlarına ayrılırlar. [769]

1483- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Vasiyet etmek istediği bir şey olup da üzerinden iki geçen bir müslümanın hakkı ancak vasiyetinin yanında yazılı bulunmasıdır." [770]

Açıklama:

Vasiyet, ölüme bağlı olan bir tasarruftur. Bırakılan mal yada menfaat, sadaka hükmündedir.
İslam Hukukunda, vasiyet, mirasla ilgili hükümler gelmeden önce farz olan bir tasarruftu.
Hanefilere göre; vasiyet etmek vacip değil, müstehabtır.
Mirasçılar kabul etse de, etmese de vasiyet; malın üçte birini aşmamak şartıyla caizdir. Dolayısıyla vasiyet edilen kimsenin mirasçı olup olmamasına ölüm vaktinde itibar edilir. Vasiyet vaktinde itibar olunmaz.
Mirasçılardan bazısının payını azaltmak, bazısının payını yükseltmek için varislerden birine vasiyet yapmak caiz değildir. Bu hususta icma meydana gelmiştir. Yalnız bir kimsenin hiçbir mirasçısı yoksa, malının tamamını vasiyet etmesinde bir sakınca yoktur. Vasiyet edebilir. Çünkü vasiyete engel olan husus; yüce Allah'ın tanıdığı, mirasçılara haktır. Engel ortadan kalkınca, malın tamamını vasiyet etmek sahih olur. [771]

1- Malın Üçte Birini Vasiyet Etmek

1484- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Veda haccı yılı hastalığımın artması üzerine, Resulullah (s.a.v.) beni ziyarete gelmişti. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Gördüğün gibi, hastalığım çok şiddetlendi. Ben mal sahibiyim. Bir kızımdan başka da mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak verebilir miyim?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır, veremezsin" buyurdu. Sa'd:
"Ey Allah'ın resulü! Malımın yarısını sadaka olarak verebilir miyim?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır veremezsin" buyurdu. Sa'd:
"Üçte birini verebilir miyim?" dedim. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Üçte biri olur, aslında üçte biri de sadaka olarak vermeye çok yada büyüktür. Mirasçılarım zengin bırakman, onları, insanlara el açar bir halde bırakmandan daha harlıdır. Allah'ın rızasını kazanmak için vereceğin her nafaka, hatta hanımının ağzına koyduğun her lokma bile sevap kazanmana vesile olur" buyurdu. Sa'd:
"Ey Allah'ın resulü! Ben arkadaşlarımın hicretinden geri mi kalacağım?" dedim. Resulullah (s.a.v):
"Doğrusu sen hayatta kalıp Allah rızası için salih ameller işlersen, bununla ancak yüksekliğin ve derecen artmış olur. Hatta hicretten geri kalmakla bazı insanlar müslümanlar senden yararlanır, diğer bir kısmı müşrikler de senden zarar görür."
Daha sonra da:
"Allah'ım! Sahabilerimîn hicretini tamamla, onları ökçeleri üzerinde şirke ve küfre geri döndürme!" buyurdu.
Fakat hali üzüntülü olan Sa'd b. Havledir. Mekke'de ölmesinden dolayı, Resulullah (s.a.v.), Sa'd b. Havle hakkında mersiye söyledi. [772]

Açıklama:

Sa'd b. Havle, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın babasıdır. Mekke'ye Medine'ye hicret edip Bedir ve diğer bazı gazvelere katılmıştır. Veda haccında ölmüştür.
Sa'd b. Ebi Vakkas, Mekke'deki hastalık günlerinde babasının vefatı üzerine, kendi hayatından da ümit keserek vasiyet etmeye kalkışmıştır. Sa'd b. Ebi Vakkas, veda haccından sonra 45 yada 48 sene daha yaşamıştır.
Sa'd b. Ebi Vakkas, Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlerdendi. Veda haccı sırasında Mekke'ye gelmişti. Burada hastalanmıştı. Hastalığı sebebiyle Mekke'de kalmak zorunda olduğundan, hicretinin bozulup bozulmayacağı endişesini taşıyordu.
Sa'd b. Ebi Vakkas'ın tek varis olarak bırakacağından bahsettiği bu kızının, Aişe isminde bir kız olduğu ifade edilirken, bazı rivayetlerde de Ümmü Hakem el-Kübrâ isimli bir kız olduğu ifade edilmektedir.
Resulullah (s.a.v.)'in, *"Mirasçılarını zengin bırakman daha hayrlıdır"* derken, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın, bu hastalıktan kurtulacağını ve daha uzun yıllar yaşayıp mevcut kızından başka çocukları dünyaya geleceğini mucize olarak haber vermiş olabilir.
Sa'd b. Ebi Vakkas, bu hastalıktan iyileşip kalkmış uzun müddet yaşamış ve 9 oğlu ile 12 kızı dünyaya gelmiştir.
"Mirasçıların" sözüyle; Sa'd b. Ebi Vakkas'ın kızı ile yeğenlerini kast etmiş olması da mümkündür.
Hadis, malın üçte birini, vasiyet etmenin caiz olduğunu, fakat bundan daha azını vasiyet etmenin ise evla olduğunu bildirmektedir.

1485- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar vasiyet edecekleri şeyin sınırını üçte birden dörtte bire inmelidirler. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Üçte bir olur, üçte bir bile çok olur" buyurdu. [773]

2- Sadakalardan Hasıl Olan Sevabın Ölüye Ulaşması

1486- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e:

"Babam öldü, mal da bıraktı, fakat vasiyet etmedi. Acaba onun namına sadaka versem günahlarına kefaret olur mu?" diye sordu. Peygamber (s.a.v):
"Evet, olur" diye cevap verdi. [774]

1487- Hz. Aışe (r.anha) dan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Annem ansızın öldü. Konuşmuş olsaydı, sanırım ki sadaka verirdi. Onun namına sadaka versem bana ecir var mıdır?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.): vet, var" diye cevap verdi." [775]
Açıklama: Konuyla ilgili olarak 1016 noluh hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

3- Öldükten Sonra İnsana Erişecek Sevap

1488- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsan öldüğünde üç şey hariç bütün amelleri kesilir. Bunlar;
1- *Sadaka-i cariye devamlı suretteki sadaka.*
2- *Faydalanılan ilim.*
3- *Kendisine dua eden salih/iyi bir çocuk.* [776]

Açıklama:

Bu hadiste, insanın dünyada işlemekte olduğu amellerinin sevabı, ölümüyle birlikte sona erdiği ve artık bu amellerin sevabı, o kimsenin amel defterine bir daha yazılmadığı, fakat şu üç amelin sevabının insanın ölümünden sonra da yazılmaya devam ettiği ifade edilmektedir.

1- Sadaka-i Cariye:

Bir kimsenin ölümünden sonra da devam eden ve Allah rızası için insanların istifadesine sunulmuş olan hayır müesseseleri, mektepler, camiler, çeşmeler ve vakıflardır. Sözü geçen bu hayırların sevapları kesilmediği için onlara "Sürekli hayır" anlamına gelen "Sadakay-ı cariye" ismi verilir.

2- Kendisinden (Sürekli Olarak) Faydalanılan İlim:

Kişinin sağlığında öğrenip neşretmiş olduğu ilimdir. Kitap yazıp yayımlama şeklinde olabileceği gibi, öğrenilen bilgileri başkalanna öğretme yoluyla da olabilir.

3- Dua Eden Salih Evlât:

İbn Hacer el-Mekki'ye göre, burada *"Salih evlat"* sözüyle kasdedilen, mümin evlattır.
Münavi ise konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Aslında ölen bir kimsenin arkasından dua eden her müslümanın duası ölüye ulaştığı halde, burada sadece salih evladın duasından bahsedilmesinin hikmeti; çocukları, anne ve babalarının ardından dua etmeye teşviktir."

4- Vakıf

1489- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer, Hayber'de bir arazi elde etmişti. Günün birinde bu arazi hakkında görüşünü almak için Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, Hayber'de öyle bir mülk elde ettim ki, şu ana kadar böyle güzel bir mülk benim elime asla geçmemişti. Bu mülk hususunda bana ne buyurursunuz?" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Dilersen aslını vakıf yap onu sadaka vermiş olursun" buyurdu.
"Bunun üzerine Ömer oranın; "Aslı satılmaz, satın alınmaz, miras olmaz, bağış yapılmaz" diye vakıf yaptı.
Ömer, burayı; fakirlere, akrabalara, kölelere, Allah yolunda bulunanlara, yolda kalmışlara, darda kalmışlara sadaka olarak harcandı. Bu malın işini üstelenen kimsenin, -mal sahibi olmaya kalkışmamak suretiyle- yemesi veya arkadaşına yedirmesinde bir sakınca yoktu. [777]

Açıklama:

Vakıf kelimesi, sözlükte; hapsetmek anlamındadır. Bundan dolayı mahşerde insanların hesap vermeleri için hapsedildikleri yere "Mevkif" denilmiştir. Çoğulu, "Evkaf"tır. Terim olara ise; bir mülkün menfaatini insanlara tahsis edip aslını Allah'ın mülkü hükmünde olmak üzere, mülk edinme yada edindirmeden alıkoymaktır.
Vakfedilen malın; alışverişe, hibeye ve mirasa konu olamayacağı hususunda itifak vardır. Çünkü vakıfta asıl olan, belli bir süreyle sınırlandmlmanın olmamasıdır.
Mülkünün bir kısmını yada tamamını vakfetmek isteyen kişi; vakfedeceği şeyin mahiyetini, ne için vakfettiğini ve nasıl kullanılması gerektiğini kesinlikle beyan etmelidir.
Esasen vakıf olayı; yüce Allah'a iman ve hesap gününe hazırlanma şuuruyla yakından alakalıdır. Çünkü Kur'an'da;
"Siz sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcaymeaya kadar asla iyiliğe ermiş olamazsınız. Her ne înfak ederseniz, şüphesiz Allah onu bilir" [778] buyurulmaktadır. Bu ayetinden inmesinden sonra sahabüer, sevdiği mallan infak etme hususunda yarışa girmişlerdir. Yine Resulullah (s.a.v.)'in, Medine'de bulunan ve kendi özel mülkü olan "Fedek Arazİsi"ni, fakir müminlerin ihtiyaçlarının karşılanması için vakfettiği bilinmektedir. [779]

5- Vasiyet Edecek Bir Şey Bulamayan Kimsenin, Vasiyeti Terk Etmesi

1490- Talha b. Musarrıf tan rivayet edilmiştir: "Abdullah b. Ebi Evfâ'ya:
"Resulullah (s.a.v.) bir şey vasiyet etti mi?" diye sordum. O da:
"Hayır, bir şey vasiyet etmedi" diye cevap verdi. Ona:
"O halde müslümanlara vasiyet etmek niçin farz oldu yada neden vasiyet etmekle emrolundular?" diye sordu. O da:
"Resulullah (s.a.v.), Yüce Allah'ın Kitab'ın sarılmayı vasiyet etti" diye cevap verdi. [780]

Açıklama:
Abdullah b. Ebi Evfâ burada Resulullah (s.a.v.)'in, bir sonraki hadiste de belirtileceği üzere, para ve hayvan namına bir vasiyet etmediğini kastetmektedir. Yoksa 1582 nolu hadiste de geleceği üzere, müşrikleri Arap yarımadasından çıkarılmasını, gelen heyetlere ikramda bulunulmasını ve Müslim, Cihâd 21 (1767); Ebu Dâvud, Haraç 27-28 (3029)'de de geçtiği üzere Arap yarımadasında iki dinîn bir arada kalmayacağı ve Yahudilerin Arap yarımadasından çıkarılmasını vasiyet etmiştir.

1491- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) dinar, dirhem, koyun ve deve namına hiçbir şey bırakmadı ve hiçbir şeyi de vasiyet etmedi."[781]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatı sırasındandaki vasiyeti malum olup Hz. Âişe bu vasiyetleri o sırada duymamış olabilir.

1492- Esved'den rivayet edilmiştir:
"Günün birinde Aişe'nin yanında, Ali'nin, Peygamber (s.a.v.)'in vasisi olduğunu söylediler. Bunun üzerine Aişe:
"Peygamber (s.a.v.) ona ne zaman vasiyet etmiş ki? Çünkü Peygamber (s.a.v.) benim göğsüme veya kucağıma dayanmıştı. Bir tas istedi, derken kucağıma düşüverdi. Onun öldüğünü bile anlayamadım. Bu haldeyken ona nasıl vasiyette bulunmuş olabilir?" dedi. [782]

Açıklama:

Bu hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefat ederken geride hiç bir deve ve koyun bırakmadığı ifade edilirken, bazı kaynaklarda geride yirmi sağmal deve, yedi sağmal koyun, dokuz da sağmal keçi bıraktığı açıklanmakta ise de, bu rivayetler ile konumuzu teşkil eden hadis arasında bir çelişki bulunduğu iddia edilmez. Çünkü bu hayvanlar, Resulullah (s.a.v.)'in özel malı olmayıp zekat malı idiler. Bu sebeple bunlar, Ashabı sufffa gibi fakir sahabilere aitti ve onları bu sahabiler otlatıp sütünü içerlerdi.
Resulullah (s.a.v.)'in, Hayber ve Fedek'teki arazilerine gelince, onlan daha hayatta iken müslümanlar için sadaka olarak bağışlamıştı.

1493- Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Abbâs:
"Ah o Perşembe günü var ya, Perşembe günü" deyip sonra da ağladı. Öyle ki gözyaşları yerdeki çakıl taşlarını ıslattı. Bunun üzerine ben ona:
"Ey Abdullah İbn Abbâs! Nedir o bu Perşembe günü?" diye sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.)'in hastalığı Perşembe günü şiddetlenmişti. Derken:
"Benden sonra sapmamanız için bana bir yazı malzemesi getirin de size bir yazı yazdırayım" buyurdu.
Bunun üzerine orada bulunanlar yazı malzemesi getirip getirmeme hususunda birbirleriyle tartıştılar. Derken Resulullah:
"Bir Peygamberin yanında tartışma uygun düşmez" buyurdu. Tartışanların bazısı:
"Resulullah (s.a.v.)'e ne oluyor? Rahatsızlığından dolayı kendinden geçip sayıklıyor mu? "Kendisine sorun?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Beni rahat bırakın. Benim içinde bulunduğum durum daha hayrlıdır. Size üç sev vasiyet ediyorum:
1- *Müşrikleri Arap yarımadasından çıkarın!*
2- *Gelen heyetlere benim yaptığım gibi ikramda bulunun!"*
Hadisin ravisi Saîd b. Cübeyr:
"Abdullah İbn Abbâs üçüncüsünde sustu yada söyledi de ben unuttum" dedi. [783]

Açıklama:

İmam Malik ile İmam Şafiî, bu hadisi delil getirerek kafirlerin Arap yarımadasından çıkarılmasının vacip olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre akafirlerin Hicaz'a yerleşip yaşamalarına İzin verilmez. Hicaz ile kastedilen; Mekke, Medine ve Yemame'dir.
İmam Azam'a göre, zimmi olan gayri müslimlerin Mescid-i Harâm'a girmelerinde bir sakınca yoktur. Çünkü Peygamber (s.a.v.), Sakif heyetini kendi mescidinde misafir etmişti; halbuki bunlar kâfir idiler. Tevbe: 9/29. ayeti;
"Müşriklerin, müslümanları kendi hükümleri altına alarak istilâ suretiyle Mescid-İ Harâm'a giremeyecekleri" şeklinde yorumlanmıştır. Çünkü daha önce Mescid-i Harama onlar bakarlardı. Mekke'nin fethinden sonra böyle bir şey kalmadı yada âyet, müşriklerin cahiliyyet devrinde olduğu gibi Kabe'yi çml çıplak tavaf etmelerine müsaade edilmemesi gerektiği şeklinde yorumlanır.

1494- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İçlerinde Ömer İbnu'l-Hattâb'ın da olduğu bazı kimseler, Resulullah (s.a.v.)'in ölüm hali geldiğinde onun evinde bulunuyorlardı. Resulullah (s.a.v.):
"Gelin size bir şey yazı yazdır ayımda ondan sonra sapmaya siiniz!" buyurdu. Bunun üzerine Ömer:
"Gerçekten Resulullah (s.a.v.)'in hastalığı arttı. Yanımızda Kur'an var. Bize Allah'ın Kitab'ı yeter" dedi.
Derken evde bulunan kimseler görüş ayrılığına düşüp birbirleriyle tartıştılar. Bunlardan bazısı:
"Getirin, Resulullah (s.a.v.) size kendisinden sonra sapmayacağınız bir yazı yazdırsın!" diyordu. Bazısı da, Ömer'in dediğini söylüyordu.
Netice de, Resulullah (s.a.v.)'in yanında gürültü ve anlaşmazlığı artırınca, Resulullah (s.a.v.), onlara:
"Yanımdan) kalkın" buyurdu. [784]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in ölüm döşeğinde iken ne yazdırmak istediği alimler arasında ihtilaflıdır. Bazıları, belirli bir şahsa hilafeti vasiyet etmek ve bu suretle meydana gelecek fitne ve fesatların önünü almak istediğini söylemiş; bir takımlan önemli hükümleri kısaca yazdırıp açıklamak istediğini, çünkü nass vârid olmuş bir delil hususunda ancak böylelikle birleşip tartışma ortadan kalkacağını ifâde etmişlerdir. Demek oluyor ki, Peygamber (s.a.v.) önce bu düşündüklerini yazdırmak istemiş yada bu cihet kendisine vahyolunmuş, sonra yazdırmamanın daha uygun olduğu kanaatine varmış veya yine vahiy gelerek ilk emir yürürlükten kaldırılmıştır.
Hz. Ömer'in bu mesele hakkındaki sözü kelâm alimler tarafından ittifakla onun faziletine ve derin anlayışına delil sayılmıştır. Çünkü Ömer (r.a), Peygamber (s.a.v.)'in müslümanlar için katlanılması güç, terk edildiği takdirde cezayı gerektiren bazı şeyler yazdıracağından, nass sabit olan bu deliller karşısında içtihada da gerek kalmayacağından endişe ederek:
"Bize, Allah'ın Kitab'ı yeter" demişti. Çünkü Yüce Allah,
"Biz bu kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık" [785] ayeti ile
"Bugün dininizi kemale erdirdim" [786] buyurmuştu. Hz. Ömer, bunlardan, İlahî dinin tamam olduğunu, bu ümmetin sapıklıktan uzak olduğunu anlamıştı. [787]

26. NEZR (ADAK) BÖLÜMÜ

Adak kelimesi, Arapça'da, nezir nezr olarak ifade edilmektedir. Terim olarak ise; bir kimsenin dinen yükümlü olmadığı ibadet cininden bir şeyi kendisi için vacip kılmasıdır. Diğer bir ifadeyle; kişinin farz yada vacip cinsinden bir ibadeti yapacağına dair Allah adına söz vererek o ibadeti kendisine borç kılmasıdır.
Yapılan bir adağın geçerli olabilmesi için, hem adakta bulunan kimseyle ve hem de adağın konusu ile ilgili bazı şartlar vardır:
1- Adağın geçerli olabilmesi için adakta bulunan kimsenin; müslüman, akıllı ve ergenlik çağına girmiş bir kimse olması gerekir.
2- Adağın geçerliliği için adak konusunda aranan şartlar ise şu şekilde sıralanabilir:
a- Adana şeyin cinsinden bir farz veya vacip ibadetin bulunması gerekir. Namaz kılma, sadaka verme kurban kesme, oruç tutma gibi. Buna göre hasta ziyareti yada mevlit okutma yada türbelerde buna benzer yapılan adetler adak konusu olamaz.
b- Adanan şey, bizzat hedeflenen ibadet cinsinden olmalı, başka bir ibadete vesile olduğu için farz yada vacip sayılan bir ibadet olmamalıdır. Abdest alma, ezan ve kamet okumayı, mescide girmeyi konu alan adak geçerli olmaz.
c- Adanan husus, adayan şahsın o anda veya daha sonra yapması gereken farz veya vacip bir ibadet olmamalıdır. Kılmakla mükellef olduğu namaz, tutmakla mükellef olduğu namaz, tutmakla mükellef olduğu Ramazan orucu; adak konusu olamaz.
d- Adanan şeyin meydana gelmesi ve yapılması maddeten ve dinen mümkün ve meşru olması, mal ise adayan şahsın mülkiyetinde bulunması gerekir. Bir kimsenin sahip olmadığı malı adaması geçersiz, sahip olduğundan fazlasını adaması halinde ise sadece sahip olduğu kadarı hakkında geçerlidir.
e- Adanan fiil; Allah isyanı, bidat günah ve masiyeti içermemektedir. Bu takdirde adak geçersizdir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, başı açık olarak hacca gitmeyi adayan kadına başını örtmesini emretmesi, günah olan bir şeyi yapmak için

bulunulan adağın geçersiz olduğuna delalet etmektedir.
Hattâbî'ye göre; yalın ayak hacca gitme konusundaki adak geçerlidir. Böyle bir adakta bulunan, gücü yetti kadar yürür. Yürüyemez hale gelince, bir şeye biner ve Mekke'de bir kurban keser.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, *"Üç gün oruç tutsun"* sözü; orucun, hedy kurban edilmek üzere Mekke'ye götürülen hayvandan bedel olmasından dolayıdır. Kadın, oruç ile hedy arasında muhayyer bırakılmıştır. Bu, av öldüren ihramlınm; bu avın varsa benzeri yada kıymetini fakirlere vermek yada her müd buğdaya karşılığında bir gün oruç tutmak arasında muhayyer olmasına benzer.

1- Adağın Yerine Getirilmesinin Emredılması

1495- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Ubâde el-Ensârî, Resulullah (s.a.v.)'den; annesinin borcu olan bir adak hakkında fetva istedi. Çünkü annesi, bunu ödeyemeden ölmüştü. Resulullah (s.a.v.):
"Onun adına o borcu sen öde!" buyurdu. [788]

Açıklama:

Sa'd'iri annesinin adı, Amra idi. Sa'd b. Ubâde'nin annesinin adağının ne olduğu konusunda kesin bir görüş mevcut değildir. Bu meseleye ışık tutan haberler, birbirleriyle çelişki arz etmektedir. Bu rivayetlerde kadının adağının; oruç, köle azad etmek ve sadaka olduğuna dair kayıtlar yer almaktadır.
Ölen kişinin adak borcunun çeşidi ve cinsine göre alimler arasında farklı görüşler vardır.
Hanefilere göre; ölen kimsenin adak borcu, malî ise, o zaman bu borcunun ödenmesini, ölmeden vasiyet etmişse, o takdirde mirasçılar bunu ödemek zorundadırlar. Aksi takdirde böyle bir mecburiyetleri yoktur. Vasiyette belirtilen borç, geride bıraktığı malın üçte birini geçmesi halinde de mirasçılar, bu borcun fazlasını ödemek zorunda değildirler.
Adak bedenî ibadetlerle ilgili ise, genelde prensip olarak bu adak başkası tarafından eda edilmez. Çünkü bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir, İmam Ebu Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'nin bir görüşü, bu doğrultudadır. İmam Ahmed ile İmam Şafii'nin diğer bir görüşüne göre ise; oruçta niyabet caizdir. Yani bir kimse oruç tutmayı adaşa ve orucu tutmadan ölse, onun yerine bir başkası oruç tutabilir. Hanefiler, Mâlikiler ile Şafiî'nin bir görüşüne göre ise oruçta niyabet olmaz. Ancak orucun yerine fakir doyurulur.
Hacda ise niyabet kesinlikle caizdir. Bir kimse, başkasının yerine hac edebilir.

2- Adak Adamayı Yasaklama Ve Adağın Bir Şeyi Geri Çevirmemesi

1496- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir gün bize adak adamayı yasaklamaya başlayıp:
"Adak, hiçbir şeyi geri çevirmez. Onunla sadece cimrinin elinden mal çıkarılır" buyurdu. [789]

1497- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Adak adamayın! Çünkü adak adamak, kaderden hiçbir şeye yarar sağlamaz. Onunla sadece cimrinin elinden mal çıkarılır." [790]

Açıklama:

Hadiste; arzuladığı bir sonuca ulaşmak için adakta bulunmanın sonucu o arzuladığı şeyin değişmeyeceği, çünkü olan her şeyin Allah'ın takdirinin eseri olduğu ifade edilmektedir. Ama adak sayesinde normal hallerde bir şey vermeyen cimrilerden mal çıkmış olur. Çünkü cimri, bir şeyin olması halinde sadaka vermeyi yada kurban kesmeyi adar ve istediği olursa, adadığını vermek zorunda kalacak ve kendisinden mal çıkacaktır.
Adağın, malın çıkmasına sebep olmasında sadece cimrilerin anılması, cimri olmayanla-nn adak sebebiyle mal vermeyecekleri manasına gelmez. Yalnız cömertler bir şey adamadan da sadaka verip hayr ve hasenatta bulundukları için, hadiste, cimriler anılmıştır.
Bu sebeple İmam Şâfiî ile İmam Ahmed başta olmak üzere, İslam Hukukçularının önemli bir kısmı, adak adamanın mekruh olduğu görüşündedir. Hanefifer ise Allah'a ibadet ve taat yönünden adakta bulunmayı mubah görmüşlerdir.
Sonuçta, bir ibadetin işlenmesine vesile olduğu için bunu müstehab görenler de olmuştur. [791]
Konuyla ilgili hadisler ve İslam alimlerinin görüşleri İncelendiğinde, kişinin hiçbir dünyevî menfaat ummadan sırf Allah'ın rızasını kazanmak, ona şükretmek için adak adamasında bir sakınca bulunmadığı görülür. Kişinin, Allah'ın takdirinin değişmesine vesile olması dileğiyle ve ihlastan uzak, belli şartlara bağlı olarak adakta bulunması ise doğru karşılanmamıştır.
Adaklar, Allah'ın takdirini değiştirmez. müslüman kişi, bunu bilerek, ileride olacak bir şeyin en hayrlı şekilde meydana gelmesi dileğiyle yüce Allah'a yalvarması, bunu gerçekleştirmeye vesile olması için sadaka ve ibadet mahiyetinde bir adakta bulunması itikadı bakımdan sakıncalı görülmemiştir.
İslam Hukukçularının, şartsız adağı daha hoş karşılaması, onda ibadet niyetinin daha belirgin olması sebebiyledir. Dünyevî bir menfaati konu edinen şartlı adak ise, ibadet niyetinden ziyade nerdeyse Allah ile bir pazarlık mahiyetini taşıyabileceği için, sonuçta bir ibadetin yerine gelmesi söz konusu edilse bile İhtiyatla karşılanmış, hatta doğru bulunmamıştır. Bununla birlikte Allah'a isyan ve masiyeti içermediği sürece, hangi grupta yer alırsa alsın, adakta bulunulduğundan yerine getirilmesi dinen vacip görülmüştür. [792]

3- Allah'a Masiyet için Yapılan Adak ile Kulun Elinde Olmayan Bir Şeye Yapılan Adağın Yerine Getirilmesi Gerekmediği Meselesi

1498- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sakîf kabilesi, Ukayl oğullarının anlaşmalı müttefiki idi. Derken Sakîf, Resulullah (s.a.v.)'in sahabiîerinden iki kişiyi esîr etti. Resulullah (s.a.v.)'in sahabileri de, Ukayl oğullarından bir kişiyi esîr ettiler ve bu kimsenin beraberinde bulunan Adbâl ismindeki değerli deveyi de aldılar. Adam bağlı olduğu halde Resulullah (s.a.v.) onun yanından geçiyordu. Adam:
"Ey Muhammed'i" diye seslendi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) onun yanına gelip:
"Ne istiyorsun?" diye sordu. Adam:
"Beni niçin esir aldın? Bütün yolcuları geçen Adbâ'yı ne karşılığında aldın?1 dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Seni, anlaşmalı müttefiklerin olan Sakîf'in cürmüne karşılık esir aldım" diye cevap verdi. Sonra onun yanından ayrılıp gitti. Adam tekrar ona seslenerek:
"Ey Muhammedi Ey Muhammedi" dedi. Resulullah (s.a.v.) merhametli ve nezaketli idi. Bu sebeple ona dönüp:
"Ne istiyorsun?" diye sordu. Adam:
"Ben müslümanım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer bu sözü hürriyetin eündeyken söylemiş olsaydın tamamıyla kurtulurdun!" diye cevap verdi. Sonra çekilip gitti. Adam tekrar Resulullah (s.a.v.)'e seslenerek:
"Ey Muhammedi Ey Muhammedi" dedi. Peygamber (s.a.v.) yine o adamın yanma gelip:
"Ne istiyorsun?" diye sordu. Adam:
"Ben açım, beni doyur. Susuzum, beni su ver!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Senin hacetin bu mu?" buyurdu. Sonra bu adam, Sakif kabilesinin elinde esir olarak tutuklu bulunan o iki müslüman kişiye karşılık fidye olarak salıverildi.
İmrân b. Husayn der ki:
"Ensâr'dan da bir kadın, esîr edildi. Böylece Adbâ da, düşmanlar tarafından alınıp götürüldü. Bu kadın, bağlı vaziyetteydi. Onu götüren insanlar da, develerini evlerinin önünde dinlendiriyorlardı. Derken bir akşam bu kadın bağdan kurtularak develerin yanına geldi. Kadın, bir deveye yaklaştığında hayvan böğürüp bağırmaya başladı. Nihayet Adbâ'ntn yanına vardı. Fakat o böğürmedi ve hem de pişkin bir deve idi.

Kadın, hemen Adbâ'nın arka tarafına oturdu. Sonra hayvanı sürerek yola koyuldu.
Kadını esir alan kimseler, kadının kaçtığını hissedip onu aradılar, fakat kadın onları yakalama hususunda âciz kalmıştı. Bir de eğer Allah kendisini kurtarırsa bu deveyi boğazlamayı Allah için adadı.
Kadın bu vaziyette Medine'ye gelince, insanlar, kadını görerek:
"İşte bu, Resulullah (s.a.v.)'in devesi Adba'dırl' dediler. Kadın ise eğer Allah, kendisini bu deve den dolayı kurtarırsa onu mutlaka boğazlamayı adadığını söyledi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'e gelerek meseleyi kendisine anlattıklarında, Peygamber (s.a.v.):
"Subhanallah! Bu kadın, Adba'yı ne kötü cezalandırmış! Eğer Allah kendisine bu deve üzerinde kurtuluş ihsan ederse, o kimse, bu deveyi mutlaka boğazlayacağını Allah için adamıştı.
Günaha girmek için yapılan adak ile kulun elinde olmayan bir şeye yapılan adağın ifâsı yoktur" buyurdu. [793]

Açıklama:

Bir günah işlemeyi adamak, muteber ve oluşmuş bir adak sayılmaz. Yine kişi sahip olmadığı bir malt nezretse bu da oluşmuş ve sahih bir adak sayılmaz.

4- Kabe'ye Yürüyerek Gitmeyi Adayan Kimsenin Durumu

1499- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) iki oğlunun arasında götürülen yaşlı bir adam görüp:
"Bu adama ne olmuş?" diye sordu. Onlar da:
"Yürümeyi adamış" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
"Doğrusu Allah, bu adamın kendi nefsine azab ettirmek suretiyle yaptığı ibadetten müstağnidir" buyurup o adama hayvana binmesini emretmiş. [794]

Açıklama:

Bu hadis, yaya olarak hacca gitmeyi adayıp da yürümekten aciz olan kişinin bir bineğe binebileceğini göstermektedir. Gerçei burada bu durumda olan kişiye herhangi bir kefaret sözkonusu edilmemiştir. Fakat Ebu Dâvud, Eyman 19 (3295, 3296)'da bu durumda olanların ya bir kurban keseceği anlaşılmaktadır.

1500- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), iki oğlunun arasında onlara dayanarak giden yaşlı bir adam görüp oğullarına:
"Buna ne olmuş?" buyurdu. Oğulları:
"Ey Allah'ın resulü! Adağı var" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Ey ihtiyar! Hayvana bin! Çünkü Allah, senden ve adağından müstağnidir" buyurdu. [795]

1501- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kız kardeşim yalın ayak olarak Beytullah'a Kabe'ye yürümeyi adadı. Bana da, bu meseleyi, onun namına Resulullah (s.a.v.)'e danışmamı emretti. Ben de bu meseleyi, ona danıştım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Hem yürüsün ve hem de yorulduğunda hayvana binsin!" buyurdu. [796]

5- Adağın Kefareti

1502- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Adağın kefareti, yemin kefaretidir." [797]

Açıklama:

Hadis, adağın ne olduğunun belirtilmemesi ne bir yemin kefaretin gerektiğini belirtmektedir. Örneğin, bir kimse:
"Ben bir adak adadım" yada "Bir adak benim üzerimde olsun" gibi. Görüldüğü üzere bu adağın; oruç mu, yoksa başka bir şey mi olduğu belirtilmektedir. İşte böyle bir adağın kefareti, bir yemin kefaretidir. Dolayısıyla bu hadis, kefaretin belirsiz adağa ait olduğunun delilidir.

27. EYMÂN (YEMİNLER) BÖLÜMÜ

Yemîn kelimesi, sözlükte; sağ el, kuvvet anlamında kullanılmaktadır. Terim olarak ise; yüce Allah'ın adını zikrederek haberin takviyesidir.
Yemin eden kişi, bir şeyi yapmaya yada yapmamaya yüce Allah'ı şahit tutarak karar verir.
Yemin, yapılış şekline göre iki kısma ayrılmaktadır:
1- Yüce Allah'ın isim veya sıfatıyla yapılan yemin.
2- Yüce Allah'tan başkasıyla yapılan yemin. Bu yemin türü, caiz değildir. Yemin, 3 kısma ayrılmaktadır:

1- Yemin-i Lağv:

Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannıyla yalan yere yapılan yemindir..

2- Yemin-i Mün'akid:

Mümkün veya gelecek ile ilgili bir şey hakkında yapılan yemindir.

3- Yemin-i Gamus:

Yalan yere kasten yapılan yemindir

Yemin-i Gamus:

Kişinin yalan kastederek yalan yere Allah adına yemin etmeye denir.
Üzerine yemin edilen şeyin, içinde bulunulan zamandan önce işlenmiş bir fiil olması şart değildir. Ama bazen öyle de olabilir. Örneğin, bir kimsenin, bir başka kimseyi dövdüğü halde "Vallahi, onu dövmedim" diyerek ettiği yemin, Gamus yeminidir.
Gamus yemini, Allah adına yemin etmekten başka durumlarda düşünülemez. Çünkü bu yeminin, kefareti yoktur. Yemin eden kişi, günahkar olduğu için tevbe etmesi gerekir. Zira burada hem Allah'ın adı hiçe sayılmakla ve hem de bir kimsenin malı haksız yere gasbedilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle de yemin sahibi, Allah'ın gazabjyla karşı karşıya kalmaktadır. Bundan kurtulmak için ilk önce tevbe etmeli, sonra da kimin malını gasbettiyse o malı geri sahibine vermelidir.

1- Yüce Allah'tan Başkası Adına Yemin Edilmesinin Yasak Olması

1503- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Babam Ömer İbnu'l-Hattâb'ı şöyle derken işittim: Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Yüce Allah, sizi, atalarınız/babalarınız adına yemin etmeyi yasaklıyor" buyurdu."
Ömer:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'in bunu yasak ettiğini işittiğimden beri kendim için ve başkası namına bu yemini hiç etmedim" dedi. [798]

2- Lât Ve Uzza Putlarına Yemin Eden Kimsenin Derhal Allah'tan Başka İlah Yoktur Demesi

1504- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim yemin edip, yemininde: "Lâfa yemin olsun ki diyen kimse, hemen Lâ ilahe illallah" desin. Arkadaşına:
"Gel seninle kumar oynayalım" diyen kişi, sadaka versin." [799]

1505- Abdurrahman b. Semure (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Putlar/Tağutlar ve babalarınıza/atalarınız adına yemin etmeyin." [800]

Lât:

Taifde Sakîf kabilesine ait bir putun ismidir. Bazıları da, bunun, Kureyş'e ait oİup Nahle'de bulunduğunu söylemişlerdir. Mekke'de olduğunu söyleyenler de vardır. Bu put, cahiliye devrinde Arapların taptıkları üç büyük puttan birisinin adıdır.

Uzzâ:

Mücâhid'e göre; Gatafân kabilesinin taptığı bir ağaçtır. Dahhâk'a göre ise; Gatafân kabilesinin taptığı bir puttur.

Açıklama:

Bu hadiste, Lât ve Uzzâ gibi putları anarak yemin eden kişinin yemininin sonunda "Lâ ilahe illallah" demesi emredilmektedir. Aliyyu'1-Kârî (ö. 1014/1605), bu meseleye, iki açıdan bakılabileceğinî söyler:
1- Kişinin sehven cahiliye devrinden kalma bir adet olarak "Lât" üzerine yemin etmesi. Bu durumda "Lâ ilahe illallah" demesinden maksat; tevbe etmesi, tevhid kelimesini, günahına kefaret kılmasıdır. Çünkü iyilikler, kötülükleri siler. Bu, gafletten dolayı tevbedir.
2- Bu yeminiyle Lâfı ta'zim etmesi. Böyle olursa, anılan yeminden sonra tevhid kelimesi söylenmesinden maksat; İman tazelemektir. Çünkü bu yemin, kişiyi dinden çıkarır. Bu durumda tevbe, masiyetten tevbedir.
Aliyyu'1-Kârî, sözüne devamla der ki:
"Bu hadiste; İslam'dan başka bir şeyle yemin edene kefaret gerekmeyip günahkar olduğuna ve tevbe etmesi gerektiğine delil vardır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), bu yeminin cezasını, kişinin dininde kılmıştır. Malında değil, sadece keli-me-i tevhidi emretmiştir. Çünkü yemin, ma'kud ile olur. Lât ve Uzzâ'ya yemin edince, bu konuda kafirlere benzemiş olur. Onun için Resulullah (s.a.v.), bunu, kelime-i tevhitle gidermeyi emretmiştir." [801]
İmam Şafiî (ö. 204/819), İmam Mâlik (ö. 179/795), Nevevî (ö. 676/1277) ve alimlerin cumhuru ise; "Şöyle yaparsam ben Yahudi ve Hıristiyan olayım, İslam'dan veya Peygamber'den beri olayım" ve benzeri sözlerle yemin eden kişiyi de putlar adına yemin etmeye benzetmiş ve bunlarla yemin olmayacağını, dolayısıyla da bu sözlerin kefareti gerektirmeyeceğini söylemişlerdir.
Hanefilere göre ise; bir şeyi yapıp veya yapmamak için, "Yahudi olacağına veya Hıristiyan olacağına" dair yemin eden kişiye sözünü yerine getirmediği takdirde kefaret gerekir.

3- Kim Bir Şeye Yemin Eder De O Şeyin Yeminden Daha Hayrlı Olduğunu Görürse O Hayrlı Olan Şeyi Yaparak Yemininden Dolayı Kefaret Vermesinin Mendub Olması

1506- Ebu Musa eİ-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Eş'arilerden bir topluluk içinde, binmek ve yüklerimizi taşıyacak deve istemek için Peygamber (s.a.v.)'e gelip ondan deve istedim. O da:
"Allah'ın adına yemin ederim ki, size deve veremem. Çünkü ben de size verecek deve yok" buyurdu.
Bunun üzerine Allah'ın dilediği kadar durduk. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e bir takım develer getirildi. Yanındakilere, bize yaşları üç ile on arasında olan üç tane beyaz hörgüçlü deve verilmesini emretti. Nihayet yola koyulduğumuz zaman:
"Allah bize bereket ihsan etmez. Biz kendisinden binecek ve yüklerimizi taşıyacak deve istemek için Resulullah (s.a.v.)'e gitmiştik, o da bize deve veremeyeceğine yemin etti. Sonra da verdi" dedik yada birbirimizle böyle konuştuk.
Sonra Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona bu konuştuklarını anlattılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Size yük hayvanlarım ben vermedim. Fakat onları size Allah verdi. Doğrusu vallahi, Allah diler de ben bir şeye yemin eder, sonra ondan daha hayrlısım görürsem hemen yeminime kefaret verip o hayrlı şeyi yaparım" buyurdu. [802]

1507- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'in yanında kalıp evine gitmeyi biraz geciktirmişti. Sonra adam ailesinin yanına döndü, fakat küçük çocukları uyur vaziyette buldu. Derken hanımı ona yemeğini getirdi. Adam ise çocuklarının uyumasından dolayı yemek yememeye yemin etti. Sonra fikrini değiştirip yemeği yedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona durumu anlattı. Resulullah (s.a.v.):
"Bir kimseye bir şeye yemin eder de başka bir şeyi ondan daha hayrlı görürse, o diğer hayrlı gördüğü şeyi yapsın. Yemininden dolayı da kefaret versin!" buyurdu.[803]

1508- Temîm b. Tarefe'den rivayet edilmiştir:
"Bir dilenci, Adiyy İbn Hâtim'e gelip ondan bir hizmetçinin değeri yada değerinin bir kısmı oranında bir nafaka istedi. Adiyy:
"Yanımda sana verecek bir şey yok. Ancak zırhlı gömleğim ile miğferim var. Dolayısıyla aileme yazayım da onlar sana bu nafakayı versinler" dedi.
Fakat o kimse buna razı olmadı. Adiyy, adamın bu tavrına kızıp:
"Şunu iyi bil ki, Allah'ın adına yemin ederim ki, sana hiçbir şey vermeyeceğim" diye uemin etti. Sonra o kimse, Adiyy'in teklifine razı oldu. Bunun üzerine Adiyy:
"Yine şunu da iyi bil ki, Allah'a yemin ederim ki, ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kim bir şeye yemin edip sonra o yemin ettiği şeyin dışında olan bir şeyi Allah için daha takvalı bîr iş görürse o takvalı olan şeyi yapsın" buyururken işitmiş olmasaydım, yeminimden asla dönmez, onun gerektirdiğini muhakkak yerine getirirdim" dedi. [804]

1509- Abdurrahman b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey Abdurrahman b. Semure! İdareci olmayı isteme! Çünkü bunu istemen halinde sana verilirse onunla tek başına bırakılırsın. Eğer istemeden sana verilirse bu konuda yardım görürsün. Bir şeye yemin edip sonra da bunun dışında olanı ondan daha hayrlı görürsen derhal yemininden dolayı kefaret ver ve o hayrlı olan şeyi yap!" buyurdu."

Açıklama:

Bu hadisler, iki hükmü ihtiva etmektedirler:
A- Her hangi bir konuda yemin eden kişinin sözünde durup yemine devam etmesi mi, yoksa yemini bozup keffaret ödemesi mî daha iyidir? Bu mesele, yemins konu olan şeye göre değişir:

1- Farz veya vacip bir şeyi yapmak ya da bir haramı yapmamak için edilen yemin, tâat-tır. Dolayısıyla yemine sadakat gerekir. Yeminin bozulması günahtır. Ramazan orucunu tutmak veya içki içmemek için edilen yemin bu kabildendir.
2- Yukarıdaki maddenin aksi; yani, farz veya vacib bir ibadeti yapmamak ya da haram bir şeyi yapmak için edilen yemin. Bu şekildeki bir yemin bozulur, yani sözde durulmaz, keffaret ödenir. Çünkü yemine sadakatin icabı ya bir borcu terketmek ya da bir haramı işlemektir.
3- Müstehap olan bir işi yapmak için edüen yemin bir tâattır. Bu yemine devam yani sözünde durmak müstehap, yemini bozmak ise mekruhtur.
4- Müstehap bir ameli meselâ bir hastayı ziyareti yapmamak için edilen yenlini bozup keffaretini ödemek müstehap, yemine sadakat ile mekruhtur. Üzerinde durduğumuz hadis bu şıkla ilgili olsa gerektir.
5- Mubah bir işi yapmak ya da yapmamak; meselâ, bir elbiseyi giymemek için yemin edilirse, yemin sahibi yeminine sadakat gösterip göstermemekte muhayyer olmakla beraber sözde durup yemine sadakat göstermek daha evlâdır.
B- Yemin edip de yeminini bozmayı daha hayırlı gören kişi; keffareti, yemini bozmadan mı yoksa bozduktan sonra mı öder? Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Keffaretin üç hali vardır:
1-Yemin etmeden önce keffaret ödemek. Bu, hiçbir âlim tarafından caiz görülmemiştir. Yani önce yemin keffareti ödemek, sonra yemin edip daha sonra da yemini bozmak meşru değildir.
2-Yemin edip bozduktan sonra keffareti ödemek. Bu da bütün âlimlerin ittifakı ile caizdir. Yani kişi bir şey için yemin eder, yemininin gereğini yerine getirmemeyi uygun bulur ve yeminini bozar daha sonra da keffaretini öderse, bu keffaret ihtilafsız geçerlidir.
3-Yemin edip yemini bozmadan önce keffareti ödeyip daha sonra yemini bozmak. İşte bu konu İhtilaflıdır. Alimler bu konuda üç ayrı görüşe sahiptirler:
a.Yemini bozmadan önce, ne şekilde olursa olsun köle azadı, fakir doyurma, oruç tutma keffaret ödemek caizdir. Bu keffareti daha sonra gerçekleştirecek olan yemine riayet etmemek için yeterlidir. İbnü'l-Münzir'in ifadesine göre; Rabîa, Evzaî, Mâlik, Leys ve Hanefîlerin dışındaki şehirler alimler bu görüştedir. Bunlar, bu hadislere dayanırlar. Çünkü Hz.Peygamber bu hadislerin çoğunda önce kefareti, sonra da yemini bozmayı anmışhr. Hatta, bazılarında, "Keffareti öde, sonra yemini boz" ifadesini kullanmıştır.
Kadı İyaz bu görüşün ondört tane sahâbîden nakledildiğini söyler. Hattâbî de; İbn Ömer, İbn Abbas, Âişe (r.anhüma), Hasen el-Basrî, İbn Şîrîn, Mâlik, Evzaî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın bu görüşte olduklarını; ancak Şafiî'nin, keffaretin oruçla ödenmesi halini istisna ettiğini kaydeder.
b- Keffaret malî bir yolla, yani köle azad etmek, fakir doyurmak veya fakir giydirmek şeklinde ödenecekse, yemini bozmadan önce keffaret ödenebilir. Ama, oruç tutmak suretiyle ödenecekle, yemin bozulmadan keffaret ödenmez.
Bu görüş, Şâfiîlere aittir.
c- Yemin bozulmadan önce keffaret ödenemez. Ödenirse bu yeterli değildir. Yemin bozulduktan sonra tekrarlanması gerekir. Bu görüş, Hanefîlere aittir.
Hanefîlerin, görüşlerini destekledikleri delilleri de şunlardır:
1- Keffaret, günah olan bir işin telafisi için meşru kılınmıştır. Yemin konusunda günah olan bizatihi yemin değil, yemini bozmaktır. Çünkü yemin etmek meşrudur. Bu konuda hiçbir tereddüd ve ihtilâf yoktur. Zaten Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde birçok yemin mevcuttur. O halde yemin meşrudur, mübahdır. Öyleyse, yemin bozulmadan keffaret olmaz.
2- Bozulan yeminin keffareti farzdır. Yemin bozulmadan önc'e ödenen keffaret ise nafiledir. Nafilenin ise farzın yerini tutması mümkün değildir.
3- Hadislerin bazılarında, önce keffarelin sonra hinsin yemini bozmanın anılması da deli! olamaz. Çünkü Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi bazı rivayetlerde durum tam tersinedir. Yani keffaret, yemini bozmadan sonra zikredilmiştir. [805]

4- Yemin Eden Kimsenin Yemininin, Yemin Ettiren Kim-Senin Niyetine Göre Olması

1510- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Senin yeminin, konuşmakta olduğunu arkadaşının seni tasdik edeceği şeye göre olur." [806]

Açıklama:

Yemin, bütün durumlarda, yemin eden kimsenin niyetine bağlıdır. Bundan sadece kişinin kendisine yönelik bir davada hakim ile onun vekilinin yemin istemeleri müstesnadır. Bu yemin, edenin değil istenenin niyetine bağlı olur. Bu hadisten murâd budur.
Ama hâkim huzurunda onun teklifi olmaksızın bir dâvada biri yemîn ederse burada ye-mîn sahibinin niyeti mu'teber olur. Bu hususta Allah'a yemîn etmekle kadın boşamaya veya köle azadına yapılan yemîn arasında fark yoktur. Şu kadar var ki, kadın boşamaya veya köle azadına yemîn vermeyi hâkim teklif ederse niyetini gizlemesi kendisine fayda verir; ve yemîn edsnin niyetine itibâr olunur; çünkü hâkimin bu gibi şeylere yemîn ettirmeye hakkı yoktur. O yalnız Allah'a yemîn teklif edebilir.
Niyet gizlemekle yeminden dönülmüş olmazsa da bunu bir kimsenin hakkını iptal edecek yerde yapmak caiz değildir. Bu mesele de ulemâ arasında ittifâkîdir. Bu açıklama, İmam Şafiî ve arkadaşlarına aittir" [807]
Hanefilere göre ise yemini teklif eden kimsenin buna hakkı varsa onun niyeti, yoksa yemin edenin kendi niyeti geçerlidir. Onun, niyetini gizlemeye hakkı vardır.
Yeminde niyetin hukuki yönden hükmü budur. Ancak başka şeye niyet edilen yemin, dinî açıdan doğru değildir.
Kısacası, davalarda, yemin edenin değil, yemin ettiren hakimin niyeti önemlidir. Yemin edenin, değişik bir şeye niyet etmesine itibar edilmez.

5- Yeminde İstisna

1511- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet ediidiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dâvud (a.s)'ın oğlu Süleyman (a.s):
"Bu gece mutlaka yetmiş kadını dolaşacağım, bunların hepsi Allah yolunda savaşacak bir süvari doğuracak" dedi. Arkadaşı, ona:
"İnşallah Allah dilerse" de!" diye uyardı ise de o inşallah demedi. Kadınların hepsini dolaştı, fakat içlerinden hiçbir kadın gebe kalmadı. Sadece bir kadın, bir erkek yarısı doğurdu. Resulullah:
"Muhammed'in nefsini elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, "İnşallah" deseydi çocukları doğup Allah yolunda süvari olarak toptan cihad ederlerdi" buyurdu.[808]

Açıklama:

Bu hadis,
"Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik, sonra o, yine eski haline döndü" [809] ayeti arasında bir bağ görülmüştür.
Ayette kapalı olarak haber verilen fitne ile imtihanın ve taht üstüne bırakılan cesedin neden ibaret olduğu hakkında müfessirler çok çeşitli yorumlar ileri sürmüşlerdir. Bunlann çoğu Kur'an'a uymayan, peygamberlik görevine asla yakışmayan şeylerdir. Bunlar, gerçekten değiştirme ve tahrif eden Ehl-i kitabın uydurmalarıdır. Fahreddîn er-Râzî, bu hurafeleri birçok sağlam delillerle ret ettikden sonra o imtihan için şu bilgiyi ileri sürmektedir:
Süleyman peygamber bir gecede kadınların hepsini ziyaret edeceğini, onlardan herbirinin süvari birer oğlan dünyâya getirib bunlann Allah yolunda savaşacaklarını söylemiş, İnşallah Allah dilerse dememiş ve dolayısıyla o kadınları dolaşmış, Fakat içlerinden yalnız biri eksik doğumlu bir oğlan dünyâya getirmiş, bunu babasının kürsüsü üzerine bırakıvermişler. İşte onun istiğfar etmesi, bu inşallah sözünü unutmuş olmasındandır. [810]
Bu hadisle ilgili olarak üç görüş ileri sürülmüştür:
1- Bir gecede bu kadar kadınla birlikte olmanın aklen mümkün olmadığından dolayı kabul etmeyenler. [811]
2- Hadiste herhangi bir problemin olmadığı, çok kuvvetli ihtimale göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu olayı yahudilere istinaden ve başka birine

örnek olarak anlatıldığı, dinleyenlerin de bunu yanlış anlayarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'den gerçek bir olay gibi anlatıldığı görüşü.[812]
3- Bu olayın mucize olduğu, dolayısıyla bu hadisi olduğu gibi kabul edenler.
Gelecekte yapılacak bir işi, "İnşallah" diyerek anlatmak müstehabtır. "Yarın filanca işi yapacağım inşallah" demek gibi.
"İnşallah" yani istisna sözü, yeminin, mün'akid olmasına engeldir. Bir kimse, yemin etse, sonra da bu sözüne ek olarak "İnşallah" dese üzerine yemin verdiği şeyi yapmakla yemininden dönmüş olmaz. Yalnız bunu için iki şart vardır:
1- İnşallah sözünü, yemine bitişik olarak söylemek.
2- Yemin etmezden önce istisnayı niyet etmek.

6- Haram Olmayan, Fakat Yemin Sahibinin Ailesini Rahatsız Eden Bir Şey Hususunda Yeminde Israrının Yasak Edilmesi

1512- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın adına yemin ederim ki, ailesi ile ilgili yemin edip de yemininde ısrar etmesi, Allah katında kendisi için yeminini bozup da Allah'ın farz kıldığı kefaretini vermesinden daha günahtır." [813]
Açıklama: Yani yeminini bozmakta bir günah olsa bile, yeminde inat ve ısrar etmek daha çok günahtır.

7- Kafirin Adağı Ve müslüman Olduğunda Hakkında Yapılacak Muamele

1513- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ömer, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, cahiliye döneminde Mescid-i Haram'da bir gün itikafta kalmayı adamıştım" dedi. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Adağını yerine getir!" buyurdu. [814]

Açıklama:

Hadis; müslüman olmayan bir kimse, bir adakta bulunur, sonra da müslüman olursa, adağının gereğini yapmakta mükellef olduğuna delildir. Buhârî, İbn Cerîr (ö. 310/922) ile bazı Şâfiîler bu görüştedir.
Bazı Şâfiîler, İmam Mâlik ile Hanefilere göre; bu tür adaklar, hükümsüzdür. Bu alimler, bu hadisi, müstehab olma şeklinde yorumlamışlardır.
Bu konuşma; Buhârî, Meğâzî 54'de geçtiğine göre; Huneyn seferinden Mekke'ye dönüş ırasında geçmiştir.

8- Kölelerle/Yanında Çalışanlarla İyi Geçinme Ve Kölesini Tokatlayan Kimsenin Kefareti

1514- Zâdân Ebi Ömer'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer'in yanma gelmiştim. Bir köle azad etmişti. Yerden bir çöp/ağaç dalı yada bir şey alıp:
"Bu azad edişte, teberruan azad etmedeki sevaba eşit olacak bir ecir yoktur. Yalnız Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kim kölesine tokat atar veya döverse kefareti o köleyi azad etmesidir" buyururken işittim.[815]

9- Kölesine/Yanında Çalışana Zina İsnadında Bulunan Kimseye Ağır Ceza Verilmesi

1515- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Ebu'l-Kâsım (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim kölesine zina isnadında bulunursa kıyamet günü o kimseye had vurulur. Eğer söylediği sözü doğru ise o zaman had vurulmaz." [816]

10- Köleye/Yanında Çalışana Kendi Yediğinden Yedirme, Giydiğinden Giydirme Ve Ona Yapamayacağı Şeyi Teklif Etmeme

1516- Ma'rûr b. Süveyd'den rivayet edilmiştir:
"Rebeze'de Ebû Zerr'in yanma uğradık. Üzerinde çizgili bir kaftan vardı. Kölesinin üzerinde de aynı kaftanın bir benzeri vardı. Ebû Zerr'e:
"Ey Ebu Zerr! Bu iki kaftanı birleştirsen ikisi, bir takım elbise olurdu!" dedik. Bunun üzerine Ebû Zerr şunları söyledi:
"Benim ile dîn kardeşlerimden bir kimse arasında münakaşa geçmişti. Onun annesi Arap olmayıp yabancı idi. Ben de onu annesi sebebiyle ayıpladım. Bunun üzerine beni, Peygamber (s.a.v.)'e şikâyet etti. Derken Peygamber (s.a.v.)'e rastladım". Bana:
"Ey Ebu Zerr! Gerçekten sen kendinde câhiüyyet izleri bulunan bir kimsesin!" buyurdu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Eğer bir kimse insanlara söverse, insanlar da onun anasına-babasına söverler!" dedim. Peygamber (s.a.v.) tekrar:
"Ey Ebu Zerr! Gerçekten sen kendinde câhiliyet izleri bulunan bir kimsesin! Onlar, sizin dîn kardeşi erinizdir. Allah onları sizin elleriniz altına vermiştir. O halde onlara kendi yediğinizden yedirin! Kendi giydiğinizden giydirin! Onlara yapamayacakları şeyleri yüklemeyin! Eğer kaldıramayacakları şeyleri onlara yüklerseniz o zaman onlara yardım edin!" buyurdu. [817]

1517- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Yiyeceği ve giyeceği, kölenin hakkıdır. Ona, iş namına da ancak gücü yeteceği şey yüklenir."[818]

1518- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birinize, hizmetçisi, yemeğin sıcağına ve dumanına katlanmış olduğu halde önünüze yemeğinizi hazırlayıp getirdiği zaman o hizmetçiyi kendisiyle birlikte sofraya oturtsun. O da sizinle birlikte yesin. Eğer yemek az ise o zaman o yemekten hizmetçinin eline bir yada iki çiğnem koysun." [819]

11- Sahibine Karşı Samimi Olup Allah'a İbadetini Güzel Yaptığı Zaman Kölenin/Yanında Çalışan Kimsenin Alacağı Sevab

1519- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır;
"Doğrusu köle, sahibine karşı dürüst olup Allah'a ibadetini güzel bir biçimde yerine getirirse o kölenin iki kat sevabı olur." [820]
1520- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyie buyurmaktadır:
"Köle, Allah'ın hakkını ve sahiplerinin hakkını yerine getirdiği zaman onun iki kat sevabı olur." [821]

12- Müşterek Bir Köledeki Hissesini Azad Eden Kimse

1521- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, bir köledeki hissesini bağışlar ve kölenin geri kalan kıymetine yetecek kadar malı bulunursa o pay için köleye adaletli bir şekilde kıymet konulur, diğer ortaklarına da hisselerini verir ve köle o kimsenin namına tamamen azad olur. Eğer azad edenin, ortaklarının hisselerini ödeyecek malı bulunmazsa köleden azadladığı hissesi azad olur." [822]

13- Müdebberi Alıp Satmanın Caiz Olması

1522- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Mezkûr adında Ensar'dan bir kimse, kendisine ait olan köleyi, müdebber olarak azad etmişti. Bu kimsenin, bu köleden başka bir malı da yoktu. Dolayısıyla zor duruma düştü. Bu durum, Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Bunu benden kim satın almak ister?" buyurdu.

Açıklama:

Müzayede sonunda Nuaym b. Abdullah, bu köleyi, 800 dirheme satın aldı. Daha sonra Peygamber (s.a.v.), kölenin bu bedelini, o kimseye

gönderdi. [823]
Müdebber: Hürriyete kavuşması, efendisinin ölümüne bağlı olan köleye denir. Bu şekilde köle azad etmeye de, "Tedbir" denir.
Tedbir dört çeşittir:

1- Tedbir-i Mutlak:

Efendisinin ölümüne bağlanarak yapılan tedbirdir. Efendinin, kölesine:
"Ben öldüğü zaman "Sen hürsün" demesi gibi.

2- Tedbir-i Muallak:

Bir şarta bağlanmış olan tedbirdir. Efendisinin, kölesine:
"Sen şu işi yaparsan ölümümden sonra hürsün" demesi gibi. Bu durumda köle efendisinin sağlığında bu şartyı yerine getirirse efendisinin ölümünden sonra hürriyete kavuşmuş olur.

3- Tedbir-i Muzaf:

Bir vaktin geçmesine yada çıkmasına izafe edilen tedbirdir. "Sen yarından itibaren müdebbersin" yada "Sen falan ayın bitiminde müdebbersin" denilmesi gibi

4- Tedbir-i Mukayyed:

Efendinin, bir vasıf ile mukayyet olan ölümüne bağladığı tedbirdir. Efendinin, kölesine:
"Ben bu hastalığımdan ölürsem" yada "Ben bu yolculuğum esnasında ölürsem sen hürsün" demesi gibi. [824]
İmam Şafiî, bu hadise dayanarak müdebber olarak köleyi satmanın caiz olduğu hükmüne varmıştır. Ebu Hanîfe ise, kölenin ancak efendisinin ölümünden sonra hürriyetine kavuşacağından dolayı bu tür satışın caiz olmadığını ileri sürmüştür.
Hafız Zeylaî'nin ifadesine göre; konu ile ilgili hadislerde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, satılmasına izin verdiği köleden maksat; tedbir-i mukayyetle müdebber kılınmış köle olabileceği gibi, bu kölenin satılmasından maksat; gerçek anlamda satılması olmayıp kiraya verilmiş olması da mümkündür. [825]
Resulullah (s.a.v)'in, müdebber olarak azad edilen bir köleyi satması, sahibinin başka malı olmadığı içindir. Halbuki Ebu Mezkûr, borçlu idi. Bu nedenle de Resulullah (s.a.v.), son olarak elinde kalan kölesini de azad ettiğini ve bu suretle kendini borçlu ölmek tehlikesine karşı maruz bıraktığını görünce, onun bu filini nakzetmeyi maslahata daha uygun bulmuş ve kölenin kıymetini kendisine göndermiştir. [826]

28. KASAME, MUHARİBİN (MUHARIPLER), KISAS VE DİYÂT (DİYETLER) BÖLÜMÜ

Kasâme kelimesi sözlükte; güzel yüzlülük ve yemin gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise mezheplere göre farklılık gösterir.
Hanefilere göre; katili bilinmeyen ve üzerinde öldürme izleri bulunan bir maktulün bulunduğu yer halkından elli kişinin usulüne göre yemin etmeleridir.
Buna göre bir köyde, kasabada yada mahallede yada mahallelere ses ulaşacak bir mesafede yada birisinin mülkünde bir ölü bulunsa ve bu ölünün üzerinde darb izi, bıçak ve kurşun yarası gibi öldürme alameti olsa ve katili bilinmese, o yerin halkından elli kişiye:
"Bu adamı ben öldürmedim ve öldüreni de bilmiyorum" diye yemin ettirilir. İşte buna, Kasâme denilir. Yemin ettikleri zaman diyeti verirler, kısastam kurtulurlar. Yemin etmeyen çıkarsa, yemin edinceye kadar hapsedilir.

Muharipler:

Allah'a ve Resulüne karşı savaş açan kimselerdir. Bunlar, Maide: 5/33-34'de geçtiği üzere, bunlara uygulanacak ceza; ya öldürülmeleri, ya asılmaları, ya elleri ile ayaklarının çaprazvari kesilmesi yada sürülmeleridir. Bu, onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Ahirette de onlar için büyük bir azab vardır.

Kısas:

Bir İslâm hukuku terimi olarak kısas; ferdin hakkı olarak yerine getirilmesi gereken, âyet ve hadislerde miktarı belirlenen ve suçlunun bedenine yönelik bulunan cezayı ifade eder. Kısas cezasını gerektiren suçlar.
Kasten adam öldürme ile bazı kasten yaralama ve sakat bırakma eylemlerini kapsamına alır.

Diyet:

İnsan veya insan uzvunun telef edilmesi karşılığı olarak verilmesi gereken tazminat, kan bedeli.
Diyetin meşruiyeti, Kitap, Sünnet ve Sahâbe-i Kiram'ın İcmâ-ı ile sabittir. Bilindiği gibi kasten öldürme hadisesinde "Kısas" gündeme girer. Kısas cezasında, hem Allah'ü Teâlâ'nın hukuku, hem kul hukuku bir aradadır. Kısasın icra edilebilmesi için, öldürülen kimsenin velisinin cezasının tatbikini istemesi esastır. Zira Kur'ân-ı Kerim'de:
"Kim, mazlum olarak öldürülürse, biz onun öldürülenin velisine bir salâhiyet vermişizdir. O da öldürülenin velisi, öldürmekte aşırı gitmesin. Çünkü o, zaten yardıma mazhar olmuştur" [827] hükmü beyan buyurulmuştur. Öldürülen kimsenin velîsi, kısası talep etmek veya diyete razı olmak noktasında serbesttir.
Kısasın tatbiki, affetme veya sulh yapma noktasında tek yetkili, maktulün velîsidir. Esasen, zarara uğrayanların başında da, maktulün velileri gelir.
İnsan veya insanın bir uzvunun telef edilmesi, kasten veya hataen olabilir. Mümin bir erkek, hataen bir kardeşini öldürürse, maktulün velîsine diyet vermek mecburiyetindedir. Bu husus Kat'i nassla sabittir.
Öldürülen mümin bir erkeğin diyetinin bin dinar altın olduğu Sünnet'le sabittir. İmam Azam Ebu Hanîfe (rh.a) diyetin yüz deve [828] veya bin dinar altın veya on bin dirhem gümüş olarak verilmesinin esas olduğunu söylemiştir.
Öldürülen kimsenin müslüman olup olmamasının diyetin miktarına etki edip etmemesi hususunda iki ayn görüş vardır. Hanefî fukahası, Resûlullah'ın:
"Her ahid sahibinin diyeti bin dinar altındır" [829] hadisini esas alarak, Darü'İslâm tebaasından olan gayrimüslimin zimmînin diyeti, tıpkı müslümanın diyeti gibidir, hükmünde ittifak etmiştir.
İkinci görüş gelince, İmam Şafiî Amr b. Şuâyb (r.a)'dan rivayet edilen:
"Zimmînin gayrimüslimin diyeti; müslümanların diyetinin yansıdır" [830] hadisini esas alarak, eşitlik sözkonusu olmayacağını beyan etmiştir.
İslâm uleması, "Diyetin kim tarafından ve nasıl ödeneceğini" izah ederken, "Akile" üzerinde durmuştur. Bilindiği gibi, akıl kelimesi, men etmek, tutmak ve korumak gibi mânâlara gelmektedir. [831] Hataen bir cürüm işleyen kimseden diyet borcunu kaldırmak ve onun suç işlemesini önlemek, baba tarafından en yakın akrabalann görevidir. Rasûlullah (s.a.v.)'ın, Huzeyl kabilesinden iki kadının kavgası sonucu ortaya çıkan cenin cinayetini hükme bağlarken, hamile kadının karnına vuranın âkılesine hitaben:
"Kalkınız ceninin diyetini gurreyi veriniz" [832] emri, bu hususta katî bir delildir. Kasden işienen cinayetlerde akile herhangi bir ödemede bulunmaz.
Hanefi fukahası:
"Beş yüz dirheme kadar olan cezalarda, akile, hiçbir şey ödemekle mükellef değildir. Bunu cinayeti işleyen kimse bizzat kendisi öder. Beşyüz

dirhem gümüşü yaklaşık 100 koyun fiyatını aştığı zaman, suçlunun âkılesine dahil olan kadın ve çocukların dışındaki her ferd üç veya dört dirhem ödemek durumundadır. Hz. Ömer (r.a), Rasûlullah'tan bu ödemenin üç yıl içerisinde olacağını rivayet etmiştir" [833] hükmünü esas almıştır.
Hataen bir cinayet işleyen kimsenin, yakın veya uzak hiçbir akrabası veya bağlı bulunduğu bir divan yoksa, Beytü't-Mâl, âkile görevini üstlenir ve İslâm devleti diyeti öder. [834]

1- Kasame

1523- Sehl b. Ebi Hasmc (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Abdullah İbn Sehl ile Muhayyisa, başlarına gelen bir sıkıntıdan dolayı Hayber'e çıkmışlardı. Az sonra Muhayyisa gelip Abdullah İbn Sehl'in öldürüldüğünü ve bir kuyuya yada bir çukura atıldığını haber verdi. Ardından Yahudilere gidip:
"Vallahi, onu siz öldürdünüz" dedi. Yahudiler:
"Vallahi, onu biz öldürmedik" dediler.
Daha sonra dönüp kavminin yanına geldi. Bunu, onlara anlattı. Daha sonra kendinden büyük olan kardeşi Huveyyisa ve Abdurrahman b. Sehl ile birükte geldiler. Muhayyisa konuşmaya davrandı. Hayber'de bulunan da o idi. Fakat Resulullah (s.a.v.), yaşı kast ederek, Muhayyisa'ya:
"Büyük konuşsun, büyük" buyurdu.
Bunun üzerine Huveyyisa konuştu. Sonra Huveyyisa konuştu. Resulullah (s.a.v.):
"Ya arkadaşınızın diyetini verirler yada savaşa hazır olduklarını bize bildirirler" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.), bu hususta onlara mektup yazdı. Yahudiler:
"Vallahi, onu biz öldürmedik" diye cevap yazdılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.); *"Huveyyisa, Muhayyisa ve Abdurrahman b. Sehl'e:*
"Sizden elli kişi yemin verebilirseniz, arkadaşınızın kanını hak edersiniz?" buyurdu. Onlar:
"Hayır" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"O zaman Yahudiler(den elli kişi, arkadaşınızın kendileri tarafından Öldürülmediğine dair) sîze yemin etsinler!" buyurdu. Onlar:
"Onlar, müslüman değildirler" dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), ölen kimsenin diyetini kendi yanından verdi. Onlara, yüz dişi deve gönderip bu devler onların ta evlerine/yurtlarına kadar götürüldü.
Hadisin ravisi) Sehl:
"Gerçekten beni onlardan kızıl bir dişi deve tepti" dedi. [835]

Açıklama:

Hadis, Kasâmenin meşru olduğuna delildir. Bütün İslam alimleri, Kasâmenin meşru oluşunda ittifak etmekle birlikte uygulaması yönünden bazı farklı görüşlere sahiptirler.
Huveyyisa ile Muhayyisa, iki kardeştirler. Öldürülen Abdullah'ın amcasının oğullarıdırlar. Abdurrahman ise, öldürülen Abdullah'ın kardeşidir. Bunlar, öldürülenin kardeşi olan Abdurrahman'dan daha büyüktürler. Dolayısıyla konuşmaya ilk önce başlamak istemişti.
Bu hadisten anlaşıldığına göre; seviyelerinin eşit olduğu yerlerde söz hakkı büyüklere verilir. Fakat küçük, büyüklerden daha bilgili ve daha faziletli ise küçüğün söz almasında bir sakınca yoktur, hatta küçük tercih edilir.
Bu hususta şöyle bir olay meydana gelmiştir:
"Ömer b. Abdulaziz, halife olunca, huzuruna Irak'tan bir heyet gelir. Aralarında bir genç söze başlamak isteyince, Ömer b. Abdulaziz:
"Büyüğün konuşsun" der. Bunun üzerine genç:
"Ey Müminlerin emİri! Mesele büyüklük başla değil, eğer Öyle olsaydı müslümanların arasında senden daha çok yaşlıları vardı. Onların halife olması gerekirdi" deyince, Ömer b. Abdulaziz:
"Doğru söyledin. Konuş. Allah senden merhametini esirgemesin" dedi.

1524- Ebu Seleme b. Abdurrahman ile Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne'nin azadlısı Süleyman b. Yesâr yoluyla Resulullah (s.a.v.)'in ashabı Ensar'dan bir kimseden rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), kasameyi, cahilîye döneminde olduğu şekliyle uyguladı." [836]

2- Müslümanlara Savaş Açanlar ile Mürtedlerin Hükmü

1525. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ureyne kabilesinden bazı insanlar, Medine'ye Resulullah (s.a.v.)'in yanına gelmişlerdi. Fakat şehrin havası onlara iyi bulmayıp karın hastalığına yakalanjdılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'e gelip durumlarını ona anlattılar. Resulullah (s.a.v.), onlara;
"İsterseniz zekat develerinin bulunduğu yere gidin de onların sütlerinden ve idrarlarından için" buyurdu.
Onlar da bunu yaptılar, sonra da iyileştiler. Sonra da çobanlara saldırıp onları öldürdüler ve İslam'dan döndüler. Üstelik giderlerken de yanlarında Resulullah (s.a.v.)'in develerini de sürüp götürdüler. Bu durum, Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı. Peygamber (s.a.v.), onların peşlerinden bazı kimseler gönderdi. Bunun üzerine Ureyneliler, Peygamber (s.a.v.)'e getirildi. Peygamber (s.a.v.), müslümanlara savaş açmalarından dolayı onların ellerini ve ayaklarını kesti, çobanlan öldürmelerine kısas olarak gözlerine mil çekildi ve onları ölünceye kadar Harre denilen yerde bıraktı." [837]

Açıklama:

Ureyne kabilesinden yedi sekiz kişilik bir grup Medine'ye gelerek müslüman oldular. Ancak Medine'deki ikametleri esnasında, Medine'nin havası kendilerine ağır geldi ve hastalandılar. Renkleri soldu, zayıf ve bitap bir hale düştüler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e müracaat ederek, şehri terkedip develerin yanına gitmek istediler. Resulullah (s.a.v.), onlara, develerin yanına gitmelerine izin verdi ve tedavi olmalan için, develerin idrar ve sütlerini içmelerini tavsiye etti. Develer, Küba civarında, Zü'1-Hader denilen yerde idi. Sayıları 15 kadar olan bu develer sağılıyordu. Bir kısmı zekat devesi, bir kısmı da Resulullah (s.a.v.)'in şahsi malı idi.
Adamlar develerin yanma gittiler, efendimizin tavsiyesi istikametinde süt ve idrarlarından içtiler. Allah'ın izni ile tedavi oldular. İyileşip kendilerine gelince, irtidat ettiler ve develerden birisini kestiler. Çobanlardan birisi olana Yesâr'ın ellerini ve ayaklarını kestiler, gözlerine diken batırarak oydular ve güneşin ortasında ölüme terk ettiler. Geri kalan develeri de alıp götürdüler. Sağ kalan çoban, Medine'ye gelerek hadiseyi Resulullah (s.a.v.)'e haber verdi. Resulullah hemen peşlerinden yirmi kişilik bir süvari müfrezesi gönderdi. İçlerinde iz sürücüler de vardı. Başlannda Kürz b. Cabir el-Cihrî bulunan bir müfreze kısa zamanda suçlulan yakalayıp Resulullah (s.a.v.)'e getirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de onları kendi yaptıklarına uygun bir şekilde cezalandırdı. Ellerini ve ayaklannı kestirdi, gözlerine mil çektirdi ve Harre denilen yer-e güneşin altına attırdı. Sıcağın altında: "Su su!" diye bağırdıkları halde hiç kimse bunlara su vermedi. Böylece geberip gittiler.
İslam'dan dönen, develeri çalan ve çobanı işkence ederek öldüren Ureynelilere verilen bu ceza, bir çok alime göre hadislerin tercümesi esnasında meali verilen, Maide suresinin 33. ayetinin inişine sebep olmuştur. İşaret edilen ayette, yüce Allah, Allah'a ve Resulüne karşı savaş açanlara verilecek cezayı beyan buyurmuştur. Ayet-i kerimede Resulullah (s.a.v.)'in uygulamasından gözleri oyma dışındakiler bırakılmıştır.
Konu ile ilgili fıkhı hükümlere geçmeden önce akla gelmesi muhtemel bir iki noktaya işaret etmek istiyoruz.
1- Rivayetlerden birisinde ResululİAh (s.a.v.)'in, adamların el ve ayaklannı kestirdikten sonra damarlarını dağlamayıp, kanın akmasına göz yumduğuna işaret edilmektedir. Hırsızlık ve yol kesme gibi suçlara uygulanan el ve ayak kesme cezalarında, kanın durması için kesilen yer ateşle dağlanıp damar büzdüriildüğü halde acaba burada niçin yapılmamıştır?
Bu soruya şöyle cevap verilmiştir: Bu adamlar dinden çıktıkları için zaten Ölümü hak etmişlerdir. Dolayısıyla ölümlerini engelleyecek bir muamelede bulunmaya gerek yoktur.
2- Resûlullah (s.a.v.), bunlara; e! ve ayaklarının kesmenin yanı sıra, gözlerini oymak, çöle terkedip su vermemek, çarmıha germek gibi çok

katı cezalar vermiştir. Oysa müsle, İslam'da haramdır. Resûlullah, bu cezaları niçin vermiş olabilir?
Bu muhtemel soruyu da şöyle cevaplamak mümkündür:
Kadı İyâz (ö. 544/1149)'ın bildirdiğine göre; bu ceza, had cezalan ve muharebe ile ilgili ayet inmeden önce verilmiştir. Dolayısıyla efendimiz bu cezayı, had olarak değil, kısas olarak vermiştir. müslüman çobanın gözünü oydukları için kısas olarak Resûlullah'da onların gözlerini uydurmuştur. Ama ayet indikten sonra bu ceza neshedilmiştir. Bazı alimlere göre ise, muharebe ayeti, hadiste anılanlar hakkında inmiş, ama Resuluüah onların çobana yaptıklarına karşılık kısas olarak bu cezayı vermiştir.
Çöle atıldıktan sonra bunlara su verilmemesi meselesine gelince, Hz. Peygamber'in su veriimemesi yolunda bir emri yoktur. Suyu sahabeler vermemişlerdir.
Kadı İyâz'a göre, ölüme mahkum edilen birisinin bir de su verilmemek suretiyle ceza-landmiması caiz değildir.
Nevevî (ö. 676/1277)'ye göre ise, bu adamlar dinden dönüp çobanı öldürdükleri için, ne su istemeye ve ne de başka bir iyi muameleyi beklemeye haklan yoktur. Hatta yanında abdest alacak kadar su bulunan kişinin o suyu ölümden ya da şiddetli susuzluktan korkan bir mürtede verip de teyemmüm etmesi caiz değildir. Fakat suyu isteyen bir zımmi veya hayvan olursa vermek gerekir.
Hadis-i şeriflerde temas edilen Maide suresinin 33. ayetinde
"Şüphesiz Allah ve Resulü ile savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkaranların cezası..... öldürülmeleri veya asılmaları yada ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yada yerlerinden sürülmeleridir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette de büyük bir azab vardır" şeklinde anılan cezaların Allah Rasûlüne karşı muharebe edenlere mahsus olduğunu görüyoruz. Hadiste anlatılan hadisede İse Ureynelüer, dinden çıkmışlar, çoban öldürmüşler ve deve çalmışlardır.
Bunların yaptıkları, "Muharebe" kelimesinden ilk aklımıza gelen anlam içine girmemektedir. O halde ayet-i kerimedeki muharebe sözcüğünden neyi anlayacağız? Bunu açıklığa kavuşturmamız gerekir.
Aşağı yukarı görüşü nakledilen alimlerin tümüne göre ayetteki muharebe edenden maksat, silahla İnsanlara saldıran, onların mallarına ve canlarına musallat olan kişi ya da kişilerdir. Ulemâ bu anlayışta hem fikir oldukları halde saldırının şehir içi ve şehir dışında olması halinde muharebe hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağında ihtilaf etmişlerdir.
Ayet-i kerimede, Allah'a ve Rasûlüne karşı savaş edenlere birtakım cezalar öngörülmektedir. Bu cezalann hepsi mi verilecektir? Hakim bu cezalardan istediğini vermekte muhayyer midir? Yoksa ayetteki belirli cezalar belirli suçlara mı hastır? Bu konu alimler arasında tartışmalıdır. Şimdi bu konudaki görüşleri Kurtubi'nin tefsirinden naklen vermek istiyoruz:
1- Suçluya suçu nispetinde ceza verilir; yolda korku yaratıp mal alanın eli ve ayağı çaprazlama sağ eli sol ayağı kesilir. Eğer hem mal alıp hem de adam öldürürse önce eli ve ayağı kesilir sonra asılır. Adam öldürüp mal almazsa öldürülür. Şayet adam öldürmez mal da almazsa memleketinden sürülür. Bu görüş; Abdullah İbn Abbas, Nehaî, Ata el-Horasanî ve tbn Miclez'e aittir.
2- İmam-ı Azam Ebu Hanîfe'ye göre; adam öldürürse öldürülür. Mal alıp da adam öldürmezse, eli ve ayağı çaprazlama kesilir. Hem adam öldürür ve hem de mal alırsa, otorite sahibi muhayyerdir; isterse elini ve ayağını kesip öldürür ve asar, isterse elini ayağını kesmeden öldürür ve asar.
3- İmam Şafiî'ye göre; mal alırsa sağ eli kesilir ve dağlanır. Kanın durması için bileğin damarı ateşle veya kızgın yağla büzdürülür, sonra sol ayağı kesilir, dağlanır ve serbest bırakılır. Adam öldürürse öldürülür. Hem mal alır hem de adam öldürürse öldürülür ve asılır. İmam Şafiî'den, asmanın üç gün süreceği rivayet edilmiştir.
4- Ahmed b. Hanbel'e göre; adam öldürürse öldürülür, mal alırsa Şafiî'nin dediği gibi sağ eli ve sol ayağı kesilir.
5- Bazı alimlere göre; devlet başkam, Allah ve Rasulü ile savaşana ayette anılan cezalardan birisini vermekte muhayyerdir. Hem öldürmek hem asmak veya hem el ve ayak kesip hem de Öldürmek gibi birden fazla cezayı aynı anda vermek caizdir. Bir rivayette Abdullah İbn Abbas, İmam Mâlik, Said b. el-Müseyyeb, Ömer b. Abdulaziz, Mücahid, Dahhak ve Nehâî bu görüştedirler. [838]
Hanefi mezhebine göre, yolculara baskın veren, fakat mala ve cana dokunmadan sadece onları korkutanlara verilecek ceza nefy yani sürgündür. Alimler, ayette geçen sürgünden maksadın ne olduğunda da ihtilaf etmiştir. Kimine göre maksat, İslam ülkesinden çıkarmak, kimine göre doğup büyüdüğü memleketinden başka bir yere sürmek, kimine göre hapsetmek, kimine göre yakalanıp cezalandınlıncaya kadar devamlı olarak takip edilmesi, kimine göre de suçu işlediği memleketten başka bir yere sürülmeyidir. Hanefîlerin muteber görüşüne göre maksat hapistir.[839]
Yenilmesi ve İçilmesi haram olan maddelerle tedavi konusunda İslam alimlerince ortaya konan görüşler üç eğilim halinde özetlemek mümkündür.
1- İslam alimlerinin bir kısmı, haram maddelerle tedaviyi caiz görmezler. Hanbeliler bu görüştedir. Bu görüş sahiplerinin, hastalık halini, haramları mubah kılan bir zaruret olarak kabul etmediği ve dolayısıyla açlık yüzünden darda kalıp murdar hayvan yiyen kişiyle ilgili hükmü bu duruma uygulamayı isabetli görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu gruptaki bazı alimler, bu iki durumu ayırt etmek üzere şöyle derler:
Açlık yüzünden dara düşmüş kimse, zarureti giderecek -haram kılınmış yiyeceklerden başka- bir şey bulunmamaktadır. Halbuki hastalık böyle değildir. Çünkü hastalığı tedavi için tek çare bu yiyecek ve içecekleri kullanmak değildir. Bir çok ilaç vardır.
2- İslam alimlerinin bir kısmı ise, yenilip içilmesi haram maddelerle tedaviyi kural olarak caiz görür. Bu grubu, Zahirî alimleri teşkil eder.
3- İslam alimlerinin çoğunluğu ise, haramla tedaviyi belli şartlarla caiz görmektedir. Ancak her bir grup, helal oluş için farklı ön şart ve kayıt ileri sürmektedir. Bu grupta ağırlıklı olarak, Hanefıler ile Şâfiîler yer alır.
Onlara göre, haram ile tedavi olmanın cevazı, kesin olarak şifa vereceğinin bilinmesine hiç değilse iyileşmenin kuvvetle muhtemel olmasına bağlıdır. Şifa vereceği kesin olarak bilinmiyorsa, tedavi amaçlı haram yiyecek ve içecekler kullanılamaz. İlaç da gıda maddeleri gibi hayatın zaruri ihtiyacıdır. Darda kalan kimse, haram ile tedavi görebilir. Resulullah (s.a.v.), erkeklere ipek giymeyi yasakladığı halde cilt hastalığı dolayısıyla bazı sahabilere izin vermiştir.[840]
Haram oluşun delil olarak gösterilen hadis, helal ilacın bulunduğu normal duruma göredir. Helal maddeyle tedavi imkanı olmadığında, tedaviyi sağlayacak ilaç, mubah ilaç haline gelir ve hadisin kapsamına girmez.
Fıkıhçılann tartıştıkları konu; şarap, idrar gibi nesnelerin tedavi için doğrudan alınması ve kullanılmasıdır. Bu maddelerin ilaç yapımında kullanılması durumunda "Karışma ve değişme yoluyla pis ve haram olan nesnelerin hükümlerinin değişeceği" kuralı da devreye girecektir.[841]
Buna göre tedavi maksadı ile eti yenen hayvanlann idrarını içmek caizdir. Çünkü Ureyneer hadisesindeki hüküm, zarurete mebnidir. Zaruretin bulunduğu yerde birçok haram mubah olur. Ama zaruret kalkınca haram hükmü devam eder.
Burada söz konusu olan diğer bir mesele de; bir kişiye karşı birden fazla kişi bir cinayet işlerse, kısas canilerin hepsine karşı uygulanır.

3- Taş Ve Diğer Keskin Şeylerle Meydana Gelen Ölümde Kısasın Gerçekleşmesi Ve Kadını Öldürmesi Sebebiyle Erkeğin Öldürülmesi

1526- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir yahudi gümüş zinetleri için bir cariyeyi öldürmüştü. Onu taşla öldürmüştü. Cariye, can vermeye az bir zaman kala Peygamber (s.a.v.)'e getirildi. Peygamber (s.a.v.), cariyeye:
"Seni filanca kimse mi öldürmek istedi?" diye sordu. Cariye başıyla:
"Hayır!" diye işaret etti. Sonra ikinci defa yine onu öldürmek isteyenin filanca kimse mi olduğunu sordu. Cariye başıyla:
"Hayır!" diye işaret etti. Sonra üçüncü defa yine onu öldürmek isteyenir filanca kimse mî olduğunu sordu. Cariye başıyla:
"Evet!" diye işaret etti.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), o yahudiyi, iki taşla öldürdü. [842]

Açıklama:

Bazı alimler, bu olayın, İslam'ın ilk yıllarında meydana geldiğini, o zamanlar öldürülen kişinin ölmeden önceki verdiği habere itibar edilirken, daha sonra bu hükmün nesh edildiğini söylerler.
Alimlerin çoğunluğu ise; Katâde yoluyla gelen rivayeti esas alarak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yahudiyi öldürülenin iddiasıyla değil de, kendisinin itirafıyla öldürdüğünü söylerler.
Kısas yapılırken, öldürene, öldürülene yaptığının aynısı uygulanır. Yani öldüren, öldürüleni, neyle ve ne şekilde öldürdüyse kendisi de o şekilde ölüdürülür. İmam Mâlik, İmam Şafiî ile İmam Ahmed, bu görüştedir.

İmam Azam Ebu Hanîfe ve talebeleri ise, katii, ancak keskin bir aletle öldürülür. Başka bir yolla kısas uygulanmaz. Hanefiler bu konuda *"Kısas ancak kılıçla olur"* hadisiyle amel etmişlerdir.
Yine bu hadis, kadına karşı erkeğin kısas olarak öldürülmesinin caiz olduğunu göstermektedir.
Hadiste geçen "Radh", "Raz" iki taş arasında ezmek ve "Recm" taşlamak kelimeleri, aynı anlamdadır. Çünkü her ikisi de, taşla öldürmek demektir.

4- İnsanın Kendine Veya Bir Organına Saldıran Kimseyi, Saldırılan Uzaklaştırır Da Öldürür Veya Bir Organını Telef Ederse Bunu Ödemesinin Gerekmemesi

1527- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ya'lâ b. Münye yada Ya'lâ İbn Ümeyye, bir adamla kavga etmişti. Biri, diğerini ısırmıştı. O da, elini ısıranın ağzından çekerek onun ön dişini çıkardı.
Hadisin ravisi İbnu'l-Müsennâ:
"İki ön dişini" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna çıkıp şikayetlerini arz ettiler. Peygamber (s.a.v.):
"Sizden birisi erkek hayvanın/devenin ısırıp kopardığı gibi hiç ısırır mı? Onun, çıkan dişi için diyet yoktur" buyurdu. [843]

Açıklama:

Hadis, kişinin kendisini savunmasının meşru olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca kendisini savunurken karşıdakinin bir organının telefine sebep olan kişiye cezanın olmadığını göstermektedir.

5- Dişlerde Ve Diş Hükmünde Olan Şeylerde Kısasın Sabit Olması

1528- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Rubeyyi'in kız kardeşi Ümmü Harise, bir adamı yaralamıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna çıkıp şikayetlerini arz ettiler. Resulullah (s.a.v):
"Kısası yapın, kısası yapın!" buyurdu. Bunun üzerine Ümmü'r-Rebî':
"Ey Allah'ın resulü! Filanca kadından hiç kısas istenilir mi? Allah'ın adına yemin ederim ki, ondan kısas alınamaz" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Subhanallah! Ey Ümmü'r-Rebî'! Kısas, Allah'ın yazılı kanunudur" buyurdu. Ümmü'r-Rebî':
"Hayır, Allah'ın adına yemin ederim ki, ondan kesinlikle kısas alınamaz" dedi. Kadın bu sözü tekrarlaya tekrarlaya sonunda yaralının velileri diyeti kabul ettiler de bu suretle kısas düştü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın kullarından öyle kimseler vardır ki, bir meselede Allah üzerine yemin etse Allah muhakkak onu yemininde doğru çıkarır" buyurdu. [844]

Açıklama:

Konuyla ilgili kısas ayetleri şunlardır;
"Orada onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe dişle ve yaralara karşılık kısası yazdık" [845] ile
"Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir." [846]
Birinci ayette "Diş" kelimesi özellikle zikredilmiştir. Dolayısıyla ayet ve hadis, dişte kısasın uygulanacağına delalet etmektedir.
Bir kimse başka birisinin dişine kasden vurur da kırarsa veya sökerse, kendisinin dişi de kırılır. Dişler arasındaki büyüklük küçüklük farkına bakılmaz. Çünkü dişlerinin sağladığı fayda büyüklük ve küçüklüğe göre değişmez. Ancak, cinayete maruz kalan diş hangisi ise, caninin de o dişinde kısas uygulanır.
Eğer diş kökünden sökülmüşse caninin dişi de kökünden sökülür. Kırılmış ise o kırılan kadar kısım, caninin dişinden törpülenir. Ebû Davud'un, Ahmed b. Hanbel'den naklettiği kayıt da bunu göstermektedir. Şüphesiz cinayet kasdî değilse yada cinayete maruz kalan kişi razı olursa kısas yerine diyet uygulanır.
Kısas zulüm değil, adalettir. Çünkü herkesin hayatı ve organları eşittir. Kimsenin hayatı ötekinden daha üstün değildir. İslâm hukuku eşitliği ve adaleti sağlamak için, kısası emretmiş, katilin üç beş sene hapiste yattıktan sonra çıkıp, maktulün, mağdur yakınlarının karşısına geçip gülmelerine izin vermemiştir.

6- Müslümanın Kanını Mubah Kılan Şeyler

1529- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'tan başka ilah olmadığına, benim Allah'ın Resulü olduğuma şahadet eden müslüman bir kişinin kanı ancak üç şeyden birisiyle helal olur:
1- *Zina eden evli kimse,*
2- *Haksız yere adam öldüren kimse,*
3- *Dinini terk edip İslam topluluğundan inanç yönünden irtidat etmek suretiyle ayrılan kimse"* [847]

Açıklama:

Hadiste, belirtilen üç gruptan birisine giren bir müslümanın öldürülebileceği, bunların dışındakilerin kanlarının helal olmadığı bildirilmektedir.

7- Öldürme Çığırını Açan Kimsenin Günahı

1530- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Zulmen öldürülen her canlı(nın günahı)ndan, Adem'in ilk oğlu Kabil'in hesabına muhakkak bir pay ayrılmıştır. Çünkü Adem'in o oğlu, öldürme cinayetini adet edinenlerin ilki olmuştur."[848]

Açıklama:

Bir kimse bir kötülük icat ederse o kötülüğü işleyen her insanın kazandığı günahın bir katı, kıyamete kadar, icat eden kimseye de verilir. Hayr icat eden kimsenin hali de böyledir. Ona da, yolundan gidenlerin sevabı verilir.

8- Kan Dökmek Suretiyle Ahirette Verilecek Ceza Ve Kıyamet Gününde İnsanlara Arasında Görülecek ilk Davanın Da Kan Davası Olması

1531- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet günü insanlar arasında görülecek ilk davanın, kan dökme davası olması." [849]

Açıklama:

Bu hadis, adam öldürmenin ağır günah olduğunu ifâde eder. Çünkü kıyamet günü ilk hükme bağlanacak suçun adam öldürme suçu olduğu ifade edilmektedir.
Ebû Hureyre (r.a)'dan gelen bir hadiste ise kıyamet günü kulun ilk görülecek hesabının namaza ait olacağı bildirilmektedir. Bu iki hadis

arasında çelişki yoktur. Çünkü adam öldürme suçu, kul hakkına aittir. Namaz kılmama suçu ise Allah hakkıdır. Şu halde kul haklan arasında en büyük günah insanın canına kıymaktır. Allah haklarının en önemlisi de, beş vakit namazdır.

9- Kanların, Irzların Ve Malların Hahamlığının Ağırlığı

1532- Ebu Bekre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Veda haccında devesinin üzerine oturup:
"Doğrusu zaman, Allah'ın gökler ile yeri yarattığı günkü ilk durumuna dönmüştür. Bir yıl, on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır ki, üçü arka arkaya gelir: Zu'lka'de, Zu'1-hicce ve Muharrem. Dörüdüncüsü de, Mudar'ın ayı olan Receb'tir. Receb ayı da, Cumâde'1-Ahir ile Şa'bân arasındadır" buyurdu. Sonra da:
"Bu içinde bulunduğunuz ay, hangi aydır?" buyurdu. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Bunun üzerine sustu, hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık. Peygamber (s.a.v.):
"Bu, Zu'1-hicce ayı değil mi?" buyurdu. Biz de:
"Evet, Zu'1-hicce ayı" dedik. Peygamber (s.a.v.):
"İçerisinde bulunduğunuz hangi beldedir?" diye sordu. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Bunun üzerine yine sustu, hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık. Peygamber (s.a.v.):
"Burası, Mekke beldesi değil mi?" diye sordu. Biz de:
"Evet, Mekke bekdesi" dîye cevap verdik. Peygamber (s.a.v.):
"İçerisinde bulunduğunuz hangi gündür?" diye sordu. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Bunun üzerine yine sustu, hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık. Peygamber (s.a.v.):
"Kurban kesim günü değil mi?" diye sordu. Biz de:
"Evet, kurban kesim günü ey Allah'ın resulü!" dedik. Peygamber (s.a.v.):
"İşte sizin kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, şu ayınızda, şu beldenizde, şu gününüzün hürmeti gibi birbirinize haramdır. Yakında Rabbinize kavuşacaksınız. O'da, size amellerinizden suâl edecek. Sakın benden sonra birbirinizin boyunlarım vuran küffâr veya sapıklar olarak dönmeyin! Dikkat edin ki! Burada bulunan, bu anlattıklarımı, bulunmayana tebliğ etsin! Olur ki, bazı tebliğ olunan, bunu bazı işitenden daha belleyişli olur" buyurdu. Sonra da:
"Dikkat edin ki! Tebliğ ettim mi?" buyurdu. [850]

10- Öldürme Fiilini İkrar Etmenin Sahih Olması, Öldürülenin Velisine Kısas İmkanı Verilmesi Ve Öldürülen Velisinden Bağışlanma Dilemenin Müstehab Olması

1533- Vâil b. Hucr (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'le birlikte otururken ansızın bir adam deriden yapılmış kayışın ucuyla birini çekerek getirdi ve:
"Ey Allah'ın resulü! Bu adam, benim kardeşimi öldürdü!" dedi. Resulullah (s.a.v.), o adama:
"Bunun kardeşini öldürdün mü?" diye sordu. Öldürülenin velisi:
"Eğer işlediği cinayeti itiraf etmezse onun aleyhine delil getireceğim" dedi. Getirilen kimse:
"Evet, öldürdüm" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Onu nasıl öldürdün?" diye sordu. Adam:
"İkimiz bir ağaçtan yaprak silkiyorduk. Derken bana söverek beni kızdırdı. Ben de baltayla onun başına vurdum ve öldürdüm" dedi. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Kendin namına ona verecek herhangi bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam:
"Benim elbisem ile baltamdan başka benim hiç malım yoktur" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Kavminin, senin adına diyeti vermek suretiyle seni kısastan kurtarabileceklerini düşünür müsün?" diye sordu. Adam:
"Ben kavmimin yanında diyetten daha kıymetsizim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), adamın bağlı bulunduğu kayışın ucunu öldürülen kimsenin velisine doğru atarak:
"Katili sana teslim ve havale ediyorum, arkadaşını al götür!" buyurdu. Adam da, onu alıp gitti. Adam çekip gittikten sonra, Resulullah (s.a.v.):
"Eğer öldürülen velisi, onu öldürürse, o da onun gibi katil olur" buyurdu. Birisi gidip söyleneni o adama haber verdi. Derken adam geri dönüp geldi ve:
"Ey Allah'ın resulü! Senin:
"Eğer onu öldürürse o da onun gibi katil)olur" buyurduğun bana ulaştı. Halbuki ben bu katili, senin emrinle alıp götürdüm" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onu öldürüp de hem daha önceki şahsî günahlarının ve hem de öldürülen) kardeşinin şahsî günahlarıyla Allah'ın huzuruna dönmek mi istiyorsun?" buyurdu. Adam:
"Ey Allah'ın peygamberi! Galiba evet" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"İşte bu, onun gibidir" buyurdu.
Bunun üzerine adam, elindeki kayışı attı ve kısasın uygulanması için o kimseye yol verdi." [851]

Açıklama:

Nevevî konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Öldüren kimse, canını telef ettiği için öldürülenin ve kardeşinin acısını tattırdığı için de velisinin günahını yüklenir." [852]

11- Ceninin Diyeti, Hataen Öldürme ile Kasten Öldürmeye Benzer Durumda Caninin Âkılesine (Baba Tarafından Olan Akrabalarına) Diyetin Vacip Olması

1534- Ebu Hureyre (r.a)'tan-rivayet edilmiştir:
"Huzeyl kabilesinden iki kadın birbirleriyle döğüştü. Bu kadınların biri, diğerine taş attı. Taş atan kadın, diğer kadını ve karnındaki cenini öldürdü.
Daha sonra ölen kadının ailesi ile öldüren kadının ailesi, diyet meselesini, Peygamber (s.a.v.)'e getirdiler. Peygamber (s.a.v.), ceninin diyetinin; tam bir diyet bedelinin ondan birinin yarısına ulaşacak erkek bir köle yada bir cariye olduğuna hükmetti. Ölen kadının diyetini de, öldüren kadının asa-besi erkek akrabaları üzerine hükmetti.
"Öldürülen kadının çocuklarını ve onlarla beraber bulunanları da öldüren kadına mirasçı yaptı. Derken öldüren kadının asabesinden olan Hamel b. Nâbiğa el-Huzelî:
"Ey Allah'ın resulü! Ben yememiş, içmemiş, konuşmamış; doğarken bağırmamış bir kimsenin diyetini nasıl ödeyebilirim. Böylesi hükümsüz sayılır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu adam, yaptığı seçili kafiyeli konuşmadan dolayı ancak kahinlerin kardeşlerindendir" buyurdu. [853]
Cenin: Anne rahminde bulunan yavruya denir. Ceninler, ana rahminde canlanmış olup olmamaları itibariyle iki çeşittir;
1- Canlı cenin,
2- Olu cenin.
Gurreyi, âkilenin vermesi lazımdır. Cinayeti işleyen kimse, gurre vermez.
Kadın, diğer kadını, çoğunlukla öldürmek için kullanılmayan küçük taş yada çadır dire-ğiyle öldürmüştür. Bu takdirde ise Ölüm, şibh-i amd kasten olmayan öldürme şekli ile meydana geldiğinden dolayı öldüren kimseye, kısas ve diyet lazım gelmez. Diyetini, âkilesi öder. Ölen cenin için ise, öldüren kadının velisine gurre, yani bir köle yada bir cariye azad etmesi lazım gelir.
Gurre miktarının o asırdaki değerine göre yaklaşık 212,5 gr. altın yada 1785 gr. Hanefilere göre 1487,5 gr. gümüş olduğu görülmektedir.

Gurre ceninin mirası kabul edilir ve düşmesine sebep olan kimse hariç varisleri arasında paylaştırılır. Gurrenin ödenmesi için çocuk düşürmenin kasten yada hata ile olması, anne yada baba tarafından işlenmesi fark etmez.
Bununla birlikte ceninin canlılığının, mahiyetini hiçbir zaman bilemeyeceğimiz ruhun üfîenmesiyle aynı şey olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Böyle bir iddia içermeksizin belirtmek gerekirse, günümüzde ulaşılan ayrıntılı tıbbî bilgiler, ceninin, döllenmeden itibaren ayrı bir canlılık ve bütünlük kazandığını, safha safha oluşum ve yaratılışın tamamlandığını, ilk birkaç haftadan itibaren organlarının oluştuğunu, hatta kalp atışlarının hissedildiğini ortaya koymaktadır. Böyle olunca, ilk 120 gün içindeki çocuk düşürmeleri, cinayet ve günah olan çocuk düşürme fiilinin kapsamı dışında tutmak mümkün görünmemektedir. Nitekim İslam Hukukçularının çoğu, hangi safhada olursa olsun çocuk düşürmeyi caiz görmezler.
İslam Hukuku'nda, tıbbî ve dinî bir zaruret bulunmadıkça anne karnındaki çocuğun düşürülmesi ve aldırılması -anne ve baba tarafından yapılmış veya yaptırılmış olsa bile- cinayet (=suç) olarak adlandırılıp haram sayılmıştır.
İslam dini, gebeliği önleyici tedbirler almayı hoşgörmüş ve eşlerin diledikleri zaman ve sayıda çocuk sahibi olmalanna imkan vermiş, fakat başlamış bulunan gebeliği sona erdirmeyi ve anne kamında oluşmuş cenini imha etmeyi ise cinayet ve günah saymıştır. [854]

1535- Muğîre b. Şube (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kadın, kumasını, gebe olduğu halde çadır direğiyle döverek öldürmüştü. Bunlardan biri, Lihyân (kabilesin)den idi. Resulullah (s.a.v.); öldürülenin diyetini, karnındaki cenin için de bir gurreyi, öldüren kadının asabesinin vermesine hükmetti. Bunun üzerine öldüren kadının asabesinden bir adam:
"Biz yememiş, içmemiş, doğarken bağırmamış bir kimsenin diyetini nasıl ödeyebiliriz. Böylesi hükümsüz sayılır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu adam, Bedevilerin seci gibi seci konuşuyor!" buyurdu.
Ravi der ki: Resulullah (s.a.v.), diyeti, onlara yükledi. [855]

Açıklama:

Konu ile ilgili bazı rivayetlerde, Resulullah (s.a.v.)'in kafiyeli konuşmayı eci'li yasakladığını bildiren ifadeler genel olmayıp kahinlerin yaptıkları gibi, batıl fikirleri doğru göstermek için yapılan seci'ler yasaklatır. Normal seci' caizdir. Çünkü bizzat Resulullah (s.a.v.)'in kendisinin de seci'li konuşmaları vardır.
Konu ile ilgili bazı rivayetlerde kavga edip birbirini öldüren kadınların aynı şahsın Nikâhı altında bulunan iki kuma olduğu bildirilirken, bazılarında bu yön hiç belirtilmemiş, birisinde ise başka başka adamlarını hanımları olduklarına dikkat çekilmiştir.
Rivayetler arasındaki küçük farklılıklar, olayın bir çok defa meydana geldiğine göstermektedir.

29. HUDÛD (HAD CEZALARI) BÖLÜMÜ

Had:

Kelime olarak; "Sınır çekmek, bilemek dikkatle bakmak, ayırmak ve ceza tatbik etmek" anlamlarına gelmektedir. Bir isim olarak; sınır, son, bıçak gibi ağzı, tarif ve şer'î ceza. Çoğulu "Hudûd" gelir. Bir hukuk terimi olarak hadler; İslâmî ölçüler, İslâm Dininin ortaya koyduğu helâl-haram sınırlan, miktarı ve niteliği nasslarda belirlenmiş olan şer'î cezalar demektir.
Mükellef, yani akıllı ve ergin kişilerin yaptığı işlerin Allah ve Resulünün rızasına uygun olup olmadığını gösteren ölçüler vardır. Bu ölçüler Kur'ân ve Sünnetle bildirilmiştir.
İslâm'da mükelleflerin yaptığı işlerin (efal-i mükellefin) değer hükmünü gösteren ölçüler şunlardır: Farz, vacip, Sünnet, Müstehap, Helâl, Mubah, Mekruh, Haram, Sahih, Fasit, Batıl. Mükellefin yaptığı her iş, şer'î sınırlan gösteren bu ölçülere göre değerlendirilir. Sonuçta ona göre ceza veya mükâfaat alır; yapılan iş ya geçerli sahih veya geçersiz (fâsid, bâtıl) olur.
Şer'î hadlerin genel anlamı Allah'ın koyduğu helâl-haram ölçüleridir. Bu mana aşağıdaki âyet ve hadislerden anlaşılmaktadır: Nisa suresi 12. âyette mirasla ilgili hükümler açıklandıktan sonra şöyle buyurulmaktadir:
"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, Kim Allah'a ve elçisine itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere sokar, orada ebedî kalırlar. İşte büyük kurtuluş budur. Kim de Allah'a ve O'nun Elçisine karşı gelir, O'nun sınırlarını aşarsa. Allah onu eb'edi kalacağı ateşe sokar. Onun için alçaltıcı bir azab vardır." [856] Burada Allah'ın emirleri, "O'nun sınırları" olarak ifade edilmiş, bu sınırları aşanların ceza ile karşılaşacakları haber verilmiştir.

İslâm Ceza Hukuku:

Ukûbat terimi olarak hadler; "Belirli bazı suçlara İslâm'ın tayin ettiği cezalar"dır. Bu cezayı gerektiren suçlar beş tanedir: zina, hırsızlık, içki içmek, kazf namuslu kadına zina iftirası ve yol kesme hırâbe.
İslâm Ceza Hukuku'nda "Had"ler "Allah hakkı" olarak kabul edilmiştir. Yani haddi İslâm'ın tesbit ettiği cezayı gerektiren suçlar amme hukukuna tecavüz anlamı taşımaktadır. Kısas kul hakkı olduğu için buna had denilmemiştir. Haddin dışında kalan yani Kur'an ve Sünnetle tayin edilmeyip hâkimin takdirine bırakılmış cezalara ta'zir cezaları denir. Hapis, teşhir, sürgün gibi. [857]

1- Hırsızlığın Cezası Ve Hırsızlık Cezasının Uygulanması için Gerekli Nisap Miktarı

1536- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hırsızın elini, çeyrek dinar altında ve daha fazlasında keserdi." [858]

Açıklama:

Hadis; hırsızlık cezasının nisabı, yani bir hırsızın kolunun kesilebilmesi için çaldığı malın olması gereken asgari değeri ile ilgilidir.
Konu ile ilgili değişik rivayetlerde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in; çeyrek dinar altın, fiyatı üç dirhem gümüş olan kalkan ve kıymeti on dirhem gümüş yada bir dinar altın olan kalkan çalan hırsızın elini kestiği görülmektedir.
İslam Hukukunda hırsıza verilecek ceza hususunda Maide: 5/38'deki ayet mutlaktır. Hırsızlık yapan erkek ve kadının elinin kesilmesi emredilmiş, ama çaldığı mahn miktarı konusuna değin ilmemiştir. Gerek bu ayetin mutlak oluşu ve gerekse de hadislerdeki farklı rivayetler, el kesme nisabında alimlerin ihtilafına sebep olmuştur.
Hanefilere göre; el kesmek için hırsızlıktaki nisap miktarı, on dirhem gümüş yada onun kıymetidir. Çalınan mal altın bile olsa gümüşle değerlendirilir. Yalnız muteber olan; külçe halindeki gümüş değil, basılmış haldeki gümüştür. [859]

1537- Hz. Âişg (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) döneminde hırsızın eli, ancak "Hacete" denilen yada "Turs" denilen bir kalkan kıymetinin daha azında kes ilmemiştir. Bu iki kalkan da, kıymet sahibidir.[860]
Hadisin çeşitli varyantlarında geçen; "Micenn", "Hacefe" ile "Turs" kelimelerinin delalet ettiği manalar, birdir. Yani kalkan demektir. Ancak yapılış tarzlarına göre aralarında fark bulunmaktadır. Bunların kıymetlerinin; üç dirhem gümüş yada on dirhem gümüş olma olasılığı vardır.

1538- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir hırsızın elini, kıymeti üç dirhem gümüş olan bir kalkandan dolayı kesmiştir." [861]

Açıklama:

Hadis, hırsızlık cezasının haddinin nisabı, yani bir hırsızın elinin kesilebilmesi için çaldığı malın olaması gereken asgari değeri ile ilgilidir.

1539- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah, hırsıza lanet eylesin. Bir yumurtayı çalar da bu hırsızlığının başlangıcı olup sonunda eli kesilir. İpi halatı çalar da bu hırsızlığının başlangıcı olup sonunda eli kesilir. [862]

Açıklama: Bu hadisin yorumu hakkında üç görüş ileri sürülmüştür:
1- Bazılarına göre hadiste geçen "Beyda" ifadesiyle kastedilen; yumurta değil miğfer ve "Habl" kelimesiyle de ip değil vapur halatı kastedilmiştir.
2- Bazılarına göre ise elini tehlikeye düşüren hırsız, lanetlenip yerilirken basit ve kolay bir mal uğruna bu harekette bulunduğunu ifade etmek daha uygundur. Buna göre hırsızlığa başlayan kimse yumurta çaldığında eli kesilmeyince cesaretlenir ve daha kıymetli mallan çalmaya başlar. Sonra da değerli mal çaldığı için eli kesilir. O halde yumurta hırsızlığı, onun hırsızlığı ilerletmesine ve elinin kestirilmesine sebebiyet vermiş olur.
3- Bazılarına göre ise bu hadis, hırsızın elinin kesilmesine ait Maide: 5/38. ayeti indiğinde miktar belirtilmeksizin icmalen söylenmiştir.

2- Toplumsal Mevkisi Yüksek Olan Ve Olmayan Her Hırsıza El Kesme Cezasının Uygulanması Ve Seri Cezalarda Aracı Olmanın Yasak Olması

1540- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Mahzûm kabilesine mensup, hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyş'i üzmüştü. Bunun üzerine;
"Onun hakkında Resulullah (s.a.v.) ile kim konuşur" dediler. Bazıları:
"Buna, Resulullah (s.a.v.)'in çok sevdiği Usâme b. Zeyd'den başka kim cesaret edebilir?" dediler.
Bunun üzerine Usâme, Resulullah (s.a.v.) ile o kadının affedilmesi meselesini konuştu. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Allah'ın cezalarından bir cezaya şefaat mi ediyorsun?" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) kalkıp halka hitaben:
"Şüphesiz sizden öncekiler, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman bırakı ver diki eri ve zayıf birisi hırsızlık yaptığında ise kendisine ceza uyguladıkları için helak oldular. Allah'a yemin ederim ki, eğer Muhammed'in kızı Fatıma bile hırsızlık yapsa onun da elini keserim" buyurdu. [863]

Açıklama:

Hadiste; hırsızlık yapan bir kadının elinin kesilmemesi için yapılan müracaatta, Resulullah (s.a.v.)'in öfkelendiği ve bunun eski ümmetlerin helak sebeplerinden biri olduğu anlatılmaktadır.
Hadiste anılan kadın, Muhzûm kabilesinden Fatıma bintü'l-Esved b. Abdi'l-Esed'dir. Ebu Seleme'nin de yeğenidir.
Bazı rivayetlerde kadının ödünç olarak bazı eşyalar alıp sonradan bunlan geri vermediği ve bunları inkar etmediği bildirilmektedir. Bunları esas alan bazı İslam Hukukçuları, kadının elinin kesiliş sebebinin, ödünç malları inkar edişi olduğunu söylerler.
Ama çoğunluk, bu görüşü kabul etmez ve bundan maksadın kadının tarif etmek olup el kesme sebebinin hırsızlık olduğunu söylerler. Nitekim rivayetlerin çoğunda, kadının hırsızlık ettiği, mal çaldığı açıkça görülmektedir.
Hadisten anlaşıldığına göre; had cezasına taalluk eden bir cezanın affedilmesi yada hafifletilmesi için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak caiz değildir.
Had cezası gerektirmeyen suçlarda ise, suçlunun affı için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak ve şefaati kabul etmek caizdir.
Yine hadisten anlaşıldığına göre; yetkili kimsenin, had cezası gerektiren bir suç işleyen kişiyi bağışlaması yada fidye karşılığında salıvermesi caiz değildir.

3- Zina Eden Kimseye Uygulanacak Had Cezası

1541- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) Şöyle buyurmaktadır:
"Benden öğrenin! Benden öğrenin! Doğrusu Allah, zina eden o kadınlar için bir yol tayin etmiştir. Evlenmemiş olan evlenmemiş olanla zina ederse bunların her birine yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası vardır. Evli veya dul olan da evli yada dul olanla zina ederse bunların her birine de yüz değnek ile recm/taşlama cezası vardır." [864]

Açıklama:

Yeryüzünde canlı varlıklann soylarının devamı üzerine faaliyetine, bu da, genel olarak, erkek ve dişi olmak üzere iki farklı cinsin ortak faaliyetine bağlıdır. Kur'an'da varlıklann erkek ve kadın olarak çiftler halinde yaratılmış olduğu [865] İnsanların da kadın ve erkek olmak üzere iki ayrı cinste bir çift olarak yaratıldığı bildirilir. [866]
İslam'a göre, insan olmaları bakımından kadın ve erkek arasında herhangi bir ayırım söz konusu değildir. Her ikisi de insan cinsine dahil olmaları bakımından eşittirler.
Cinsiyet, insan davranışlannı etkileyen önemli bir güdüdür ve her cins diğerine karşı tabiî olarak ilgi duymaktadır.
İnsan tabiatı, cinsî hayatla ilgili üç farklı istek ve ihtiyacın tatminine İmkan veren faaliyet ve davranışlara kaynaklık eder:
1- Ruhsal tatmin ve huzur.
2- Bedensel lezzet ve zevk.
3- Neslin devamı.
İslam, kadın ve erkeğin Nikâh akdine dayalı beraberliği dışında, serbest ilişki ve birleşmelere izin vermez. Cinsî ahlakta esas olan, iffet ve namusun korunmasıdır ve bunun en yaygın yolu da, evlenmedir. Gençleri evlenmeye teşvik eden Resulullah (s.a.v.), bunun, insanı günah işlemekten koruyacağını bildirmiş, evlenme!, için imkan bulamayanlara da oruç tutmayı ve iffetlerini bu şekilde korumaya çalışmalarını tavsiye etmiştir. [867]
Evlilik dışı cinsel ilişki demek olan "Zina", öteden beri insan aklının, ahlak ve hukuk düzenlerinin, diğer semavi dinlerin yanlış, ayıp ve kötü gördüğü bir fiil olup İslam dininde de kesin olarak yasaklanmıştır.
Böylesi zararlı ve kötü davranışın sadece ahlakî müeyyidelerle yasaklanması yeterli olmayacağından Kur'an'da zina eden erkek ve kadına bedenî ceza (celde) uygulanması da emredilmiştir. [868] Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tatbikatında ise bu konuda bir ayırıma gidilerek, Kur'an'da zikredilen bedenî ceza, evli olmayan kimselerin zinasına uygulanmış ve ayrıca bu kimseler bulundukları bölge dışına bir yıllığına sürgün edilmiş, zina eden evli erkek veya kadının ise taşlanarak öldürülmesi (=recm) yönünde uygulamalar yapılmıştır.
Bekar iken zina eden kimsenin bir yıl sürgün cezası alması, Hanefiler hariç diğer mezheplere göre vaciptir.

4- Zina Eden Evli Kimsenin Recm Edilmesi

1542- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer İbnu'I-Hattâb, Resulullah (s.a.v.)'in minberi üzerine oturmuş vaziyette:
"Yüce Allah, Muhammed (s.a.v.)'i hakla gönderdi, kendisine kitap indirdi. Allah'ın indirdikleri arasında recm âyeti de vardı. Biz onu okuduk, anladık ve ezberledik.
Resulullah (s.a.v.) recm cezası verdi. Ondan sonra da bizler de (recm cezası) verdik. Şahsen aradan fazla zaman geçince, bazılarının çıkıp:
"Allah'ın kitabında biz recm âyeti bulamıyoruz" diyerek Allah'ın indirmiş olduğu bir farzı terkedip sapıtmalarından korkuyorum.
"Recm, Allah'ın kitabında muhsan ergenlik çağına girmiş, akıllı, sahih bir evlilikle evlenmiş ve gerdek yapmış olduğu halde zina eden kadın ve erkeklere ispatlayıcı bir delil veya hamilelik veya itiraf olduğu takdirde uygulanması gereken bir haktır" dedi. [869]

Kur'an; Resulullah (s.a.v.) zamanında düzenlenmiş, ayet ve sureleri, onun emri ve isteği doğrultusunda tertip edilmiştir. Dolayısıyla bazı sahabiler, bazı ifadeleri ayet sanmışlar ve bunları ayetlerle karıştırmışlardır. Çünkü bu sahabiler, önde gelen kurralann ve hafızların zihninde bulunan ayetlerin dışında ellerinde baa mushaflar, sayfalar ve ezberledikleri metinler vardı. Bu sayfalar ve metinler, farklı yazım ve imla stiileriyle yazılmıştı.
Kur'an-ı Kerim, Hz. Ebu Bekr döneminde ve bir grup şahabının, özellikle önde gelenlerin gözetiminde, sahabenin önde gelenlerinin, kurraiann ve hafızlann zihninde bulunan ayetlerin esas alınarak büyük bir titizlik ve özen gösterilerek tertip edilmiştir. [870]

5- Kendi Nefsi Aleyhine Zinayı İtiraf Eden Kimse

1543- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in mescitte bulunduğu bir sırada müslümanlardan bir adam, gelip seslenerek:
"Ey Allah'ın resulü! Ben zina ettim" dedi.
Resulullah (s.a.v.) yüzünü ondan çevirdi. Fakat adam, yüzünü çevirdiği tarafa dönüp:
"Ey Allah'ın resulü! Ben zina ettim" dedi.
Resulullah (s.a.v.) yüzünü ondan yine çevirdi. Ta ki bunu dört defa tekrarladı. Adam kendi aleyhine dört defa şahadette bulununca ResuluÎlah (s.a.v.) o adamı yanına çağırıp:
"Sende delilik var mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır, yok" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Hiç evlendin mi?" diye sordu. Adam:
"Evet" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bunu götürüp recm edin" buyurdu. [871]

1544- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mâiz b. Mâlik, Peygamber (s.a.v.)'e getirildiğinde onu gördüm. Kısa boylu kaslı bir adamdı. Üzerinde abası yoktu. Zina ettiğine kendi nefsi aleyhine dört defa şahitlik getirdi. ResuluÎlah (s.a.v.):
"Olabilir ki sen...." buyurdu. Mâiz:
"Hayır, vallahi, kendisini kast ederek bu alçak gerçekten zina etti" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) onu recm ettirdi. Sonra hutbe okuyup:
"Dikkat edin ki! Biz Allah yolunda her gazaya gidişimizde bunlardan biri kalır, onun teke melemesi gibi bir meleyişi vardır. Bunlardan biri, kadına bir şeyler verir.
Dikkat edin ki! Vallahi, Allah bunlardan biri hakkında bana imkan verirse bu işten dolayı onu mutlaka ibretlik ederim" buyurdu. [872]

1545- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cüheyne kabilesinden bir kadın, zinadan hamile kalarak Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın peygamberi! Ben had cezasını hak ettim. Onu bana uygulayıver!" dedi. Allah'ın peygamberi (s.a.v.), onun velisini çağırarak:
"Buna iyi bak, doğurduğu zaman onu bana getir!" buyurdu.
Velisi de öyle yaptı. Kadın çocuğu doğurunca, Allah'ın peygamberi (s.a.v.), kadınla ilgili emir vererek kadının elbisesi üzerine bağlanmış, sonra emir buyurarak recm edilmiş ve cenazesi namazını da bizzat kendisi kıldırmış idi. Ömer, Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın peygamberi! Bu kadın zina etmiş olduğu halde sen onun cenaze namazını mı kılacaksın?" dedi. Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'de:
"Gerçekten o kadın öyle bir tevbe etti ki, bu tevbe Medinelilerden yetmiş kişi arasında paylaştırılsa onlara yeterdi. Sen Allah için canını vermekten daha faziletli bir tevbe gördün mü?" buyurdu. [873]

1546- Ebu Hureyre ile Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî (r.anhümâ)dan rivayet edilmiştir:
"Bir bedevi, oturduğu bir sırada Peygamber (s.a.v.)'e gelip:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah aşkına, hakkımda Allah'ın Kitabıyla hükmet!" dedi. Bundan daha anlayışlı olan diğeri de:
"Evet, aramızda Allah'ın Kitabıyla hükmet ve bana da izin ver!" dedi.
Peygamber (s.a.v.):
"Derdini söyle!" dinliyorum" buyurdu. Adam:
"Oğlum, bu adamın yanında ücretli işçi idi. Hanımıyla zina etti. Oğlumun recm edileceğini haber aldım. Hemen oğlum namına yüz koyun ile bir cariyeyi fidye verdim. Sonra da bu yaptığımı bir de ilim adamlarına sordum. Bana:
"Oğluna yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası gerekir, bu adamın karısına da recm cezası gerekir" dediler"dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ikinizin arasını Allah'ın Kitabına uygun şekilde hükme bağlayacağım:
Carîye ve koyunlar sana geri verilecek. Oğluna yüz sopa ve bir yıl sürgün tatbik edilecek" buyurdu.
Daha sonra Eşlem kabilesinden bir adama seslenerek:
"Ey Üneys! Bu adamın hanımına git, eğer zina ettiğini itiraf ederse, onu recmet!" buyurdu.
Bunun üzerine Üneys, kadının yanına gitti. Kadın, suçunu itiraf etti. Resulullah (s.a.v.) kadının recm edilmesini emretti. Kadın da recmedildi. [874]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v), adamların isteğine karşılık, Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğini söyleyerek, evli olan kadına recm, evli olmayan gence de sopa ve sürgün cezası vermiştir.
Bu hadis, Resulullah (s.a.v.)'in hayatında, alim sahabilere soru sormak ve onların fetvasıyla amel etmenin caiz olduğunu göstermektedir.

6- Zımmi Olan Yahudilerin Zina Sebebiyle Recm Edil-Mfsi

1547- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e zina etmiş bir yahudi erkek ile bir yahudi kadın getirildi. Bunun üzerine *Resulullah (s.a.v.) kalkıp yahudilere geldi ve onlara:*
"Sîz, zina eden bir kimseye Tevrat'ta ne ceza buluyorsunuz?" diye sordu. Yahudiler:
"Biz, zina eden erkek ile kadının yüzlerini karaya boyar, onları bir hayvan üzerine bindirir, yüzleri birbirinin aksine gelecek şekilde oturtur ve böylece onlar teşhir edilmeleri için sokaklarda dolaştırılırlar" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer doğru söylüyorsanız o halde Tevrat'ı getirin" buyurdu. Yahudiler hemen Tevrat'ı getirip onu okumaya başladılar. Recim âyetine gelince, okuyan genç elini recim âyetinin üzerine koydu ve elinin öncesindeki ve sonrasındaki ayetleri okudu. O sırada Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunan Abdullah b. Selâm, Peygamber'e:
"Ona emret de elini kaldırsın" dedi. Yahudi elini kaldırdı. Bir de baktılar ki, recm ayeti, gencin elinin altında. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), zina eden erkek ile kadının reme dilmelerini emretti. Onlar da recmedildiler.
Abdullah b. Ömer:
"Ben de, onlan recmedenler arasında bulundum. Doğrusu erkek yahudinin, kadına atılan taşlardan kendi vücuduyla koruduğunu gördüm" dedi. [875]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in, recmin Tevrat'taki hükmünü Yahudilere sorması; onu öğrenmek için olmayıp kendi kitap ve inançlannda yaptıkları

tahrifatı ortaya çıkarmak içindir.
müslüman olmayanlar, müslüman hakime müracaat ettikleri zaman, hakimin, hasım-lann şeriatına göre mi, yoksa İslam'a göre mi hüküm vereceği meselesi ihtilaflıdır. İmam Malik, İmam Şafii'ye göre hakim serbesttir. Dilerse hasımların şeriatına göre ve dilerse de İslamî esaslara göre hüküm verir.
Hanefilere göre ise hakim, Allah'ın hükmüyle hüküm vermek zorundadır. Serbestliği yoktur. Adaletle hükmektmek zorundadır.

7- Doğum Yapmış Kadının Had Cezasının Ertelenmesi

1548- Ebu Abdurrahman'dan rivayet edilmiştir: "Ali hutbe okuyup:
"Ey insanlar! Evli olsunlar yada olmasınlar, kölelerinize/cariyelerinize had cezasını uygulayın. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in cariyesi zina etmişti de, ona celde sopa vurmamı bana emretti. Bir de baktım ki, kadın daha yeni doğum yapmış. Ben ona dayak vurursam onu öldürürüm diye endişelendim. Durumu Peygamber (s.a.v.)'e anlattım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"İyi etmişsin" buyurdu. [876]

1549- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e, içki içen bir adam getirilmişti. Ona iki hurma dalıyla kırk kadar celde sopa vurdurdu.
Enes der ki:
"Bunu, Ebu Bekr'de yaptı. Ömer halife olunca insanlara istişare etti. Abdurrahman b. Avf:
"Had cezasının en hafifini seksen sopa vur" dedi. Bunun üzerine Ömer'de bunu emretti." [877]

Açıklama:

İçki içen kimsenin cezası, Peygamber (s.a.v.) ve Ebû Bekir devirlerinde kırk sopa idi. Buna, Ömer (r.a) zamanında da bir müddet daha devam edildi. Fakat fetihler genişleyip Şam ve Irak gibi zengin beldeler müslümanların eline geçince halk su boylarına, verimli topraklara yerleşmiş, bağ ve bahçeler çoğalmış, içki içenlerin sayısı artmıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer onları ellişer sopa vurmak suretiyle cezalandırmaya başlamış. Bunun etkisi görülmeyince dayak adedini altmışa, nihayet seksene çıkarmıştı.
Abdurrahmân b, Avf bu cezanın hudûdi şer'iyyenin en hafifi gibi olmasını teklif etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen şer'î cezalar: Hırsızın eli kesilmesi [878] zina eden bekar bir kimseye yüz değnek vurulması [879] zina iftirasında bulunanlara seksen değnek vurulmasıdır. [880] Bunların içerisinde en hafifi, seksen değnek olan iftira cezasıdır.

1550- Hudayn İbmı'l-Münzir Ebu Sâsân'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Osman b. Affân'ın yanında hazır bulunmuştum. Ona, o sırada Küfe valisi olan Velîd (b. Ukbe getirilmişti. Velîd, sabah namazını iki rek'at kıldırmış, sonra cemaata dönüp:
"Size daha fazla kıldırayım mı?" demişti. Onun aleyhine iki kişi şahitlik etti. Biri, Humran olup şarap içtiğine; diğeri de onu kusarken gördüğüne şehadette bulundu. Bunun üzerine Osman:
"Bu adam, içki içmese kusmazdı!" dedi. Sonra da:
"Ey Ali! Kalk da şuna sopa vur!" dedi. Ali'de, oğlu Hasan'a:
"Kalk, ey Hasan! Şuna sopa vur!" dedi. Hasan, Osman'a öfkelenmişçesine:
"Sen, bu sopa vurma işini; Osman'ın devlet yönetiminin iyiliklerine nail olan, onun kötülüklerini de yüklensin!" dedi. Nihayet Ali:
"Ey Abdullah b. Ca'fer! Kalk da şuna dayak vur!' dedi. O da kalkıp VelÎd'e sopa vurdu. Ali de sayıyordu. Kırka varınca:
"Dur!" dedi. Sonra da:
"Peygamber (s.a.v.) içki içen kimseye kırk sopa hadd cezası vurdu. Ebû Bekir de kırk sopa vurdu. Ömer ise seksen sopa vurdu. Bunların hepsi sünnettir. Ama bu kırk sopa vurma işi, bana daha makbuldür" dedi. [881]

1551- Hz. Ali (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir kimseye had cezası uygulayıp da bu yüzden ölen kimseden dolayı içimde üzüntü ve pişmanlık duymuş değilim. Ancak içki içen kimse bunun dışındadır. Eğer bu kimse söz konusu cezadan dolayı ölürse diyetini veririm. Çünkü Resulullah (s.a.v.) bu cezanın sınırını belirlemedi." [882]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.), içki içene kırk sopadan fazla olan darbe sayısı hakkında belirli bir rakam koymamıştır. İçki içene uygulanan ceza, daha sonra Ömer tarafından konulmuştur. 1636 nolu hadiste bu konu geçmiştir. Bir önceki hadiste de geçtiği üzere, Hz. Ali, içki içene kırk sopa vurma taraftarı.

9- Ta'zir Cezasının Miktarı

1552- Ebu Bürde el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın hadlerinden bir haddin dışında, on değnekten fazla vurulmaz." [883]

Açıklama:

Ta'zir kelimesi sözlükte; te'dib etmek, yola getirmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise; dini.yasakladığı, ama karşılığında ceza belirlemeyip devlet yetkilisinin takdirine bıraktığıu cezadır.
İslam Hukukçulan, ta'zirin meşru oluşunda görüş birliğine varmakla birlikte şekil ve miktarında farklı görüşlere sahip olmuşlardır.
İmam Ahmed, bazı Şâfiîler ile Zahiriler; bu hadisin zahiriyle amel ederek ta'zir için on değnekten fazla vurulamayacağını belirtmişlerdir.
Hanefiler de dahil geri kalan alimler; ta'zir için on değnekten fazla vurulabileceğini, fakat bunun azami haddinin tespitinde ihtilaf etmişlerdir. Örneğin, İmam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre; en fazla otuz dokuz, en az üç sopadır. Ebu Yusufa göre ise, üç ile yetmiş beş yada yetmiş dokuz sopadır. İmam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed, ta'zir için azami mikdan köleleler için meşru kılman en düşük haddi, Ebu Yusuf ise hürler için meşru kılınan en düşük haddi esas almıştır. Ancak birer kamçı aşağısını takdir etmişlerdir.
Cumhurun bu hadisle amel etmemesinin nedenleri içerisinde; Hadisin çeşitli şekillerde eleştiriye uğraması, hadisin hilafına sahabenin amelinin olması, hadisin hükümünün genel değil de özel şahsi bir kişiyle ilgili olması, hadisteki sınırlamanın kamçıyla ilgili olması, hadisin hükmünün kaldırılması gibi hususlar yer almaktadır.
Hattâbî ise ta'zirin mikdarı konusundaki farklı görüşlerin suç veya cinayetlerin farklılığından kaynaklandığını belirtmiştir.

10- Şer'ı Cezaların, Uygulandıkları Kimseler İçin Bi Rer Kefaret Olması

1553- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir toplulukta Resulullah (s.a.v.)'le birlikteydik. Derken Resulullah (s.a.v.):
"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza, zina yapmayacağınıza, hırsızlık etmiyeceğinize, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmeyeceğinize dair bana biat edeceksiniz. Bundan sonra sizden her kim sözünde durursa onun ecri Allah'a aittir. Kim de bunlardan birini yapar da o sebeple cezalanırsa bu da onun için keffârettir. Kim de buniardan bir şey yapar da Allah onu örtbas ederse onun işi de Allah'a kalmıştır. Dilerse onu bağışlar ve dilerse ona azâb eder" buyurdu. [884]

Açıklama:

Biat, sözlükte; kabul etmek, razı olmak ve tasdik etmek anlamına gelir. Terim olarak ise; bir mükellefin, ehil olan bir cemaat (Ehlu'1-hall ve'l-akd) tarafından tespit edilen yöneticiye itaat edeceğine ve sadık kalacağına dair söz vermesidir. Bu bir anlamda mükellefin İslâmî olan meşru her emirde hoşuna gitse de, gitmese de itaat edeceğine dair yaptığı bir sadakat yeminidir. Dolayısıyla biat sonucunda ortaya çıkan itaat, İslâmî hükümlerle sınırlıdır. Yüce Allah'ın indirdiği hükümlerin hakkı ile edâ edilmesi ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemesi için, biat zaruridir.
Biat; kitap, sünnet ve sahabe-i kirâm'ın icmaı ile sabit olan salih bir ameldir. Kur'an-ı Kerîm'de, Resul-u Ekrem (s.a.v.)'e hitaben:
"Sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmiş olur. Allah'ın eli onların biat edenlerin elleri üstündedir. Şu halde kim bu biat bağını, ahdini çözerse, kendi aleyhine çözmüş olur. Kim de Allah ile sözleştiği Şeye vefa ederse Allah ona büyük bir ecir verecektir" [885] hükmü beyan buyurulmuştur. Biat, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde ve siyasî otorite ile olan münasebetlerinde, İslâm'ın hükümlerine razı olduklarını ihlâsla ortaya koyan bir akiddir.

11- Madenin, Kuyunun Ve Hayvanların Verdiği Zararın Heder Olması

1354- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır
"Hayvanların yaptığı zararın diyeti hederdir. Kuyuda uğranılan zarar hederdir. Maden de uğranılan zarar hederdir. Define mallarında ise beşte bir oranında hak vardır." [886]
Açıklama:

Hadiste, dört konunun hükümleri açıklanılmaktadır:

1- Hayvanın Yaralamasını Heder Olması:

Yanında hiçbir kimse olmayan bir hayvanın her ne şekilde otursa olsun birisinin yaralaması veya öldürmesi halinde sahibine diyet yada başka bir ceza verilmeyeceğine delildir.

2- Madende Uğranılan Zararın Heder Olması:

Bir kimse kendi arazisinde yada sahipsiz ve yerleşim bölgelerinin uzağında küçük çapta güvenlik için bir takım tedbirler gerektirmeyen bir yerde maden çıkarmak için yeri kazar ve orya birisi düşüp bir zarara uğrarsa, madeni kazan sorumlu tutulmaz. Ama günümüzde büyük ve güvenlik tedbirleri gerektiren madenlerde işverenin kusurundan dolayı meydana gelen kazalan farklı değerlendirmek gerekir.

3- Kuyuda Uğranılan Zararın Heder Olması:

Maden de olduğu gibi, kendi mülkünde yada kuyu kazma hakkı olduğu başka bir yerde kazdığı yada kazdırdığı kuyuya düşen bir insanın veya hayvanın zararı kuyu sahibi ödemez. Fakat umuma ait bir yolda kuyu kazarsa, bu kuyunun vereceği zarar heder değildir. Eğer birisi oraya düşüp de ölürse, ölenin diyetini kuyu sahibinin ailesi öder.

4- Rıkâz Define Mallarında Beşte Bir Hak Olması:

Şâfiîlere göre Rıkâz; cahiliye devrine ait definelerdir.
Hanefilere göre ise, Rıkâz ile maden aynı anlamdadır.

30. AKDİYYE (=DAVALAR) BÖLÜMÜ

Akdiye, "Kadiyye" kelimesinin çoğuludur. Kadiyye ve kadâ: Bir şeyi sağlam yapmak ve bitirmek demektir. Hükmü uygulama manasına da gelir.
Hakim, hükmü sağlam bir şekilde vererek yürürlüğe koyduğu için ona da "Kâdi" denilmiştir.
İslam'da adaleti hükmetmekle görevli kişilere kadı yada hakim denir.

1- Yeminin, Davalıya Ait Olması

1555- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Eğer insanlara mücerred davaları sebebiyle delilsiz ve şahitsiz istedikleri verilecek olsaydı, bazı insanlar, bazı kimselerin kanlarını ve mallarını iddia ederlerdi. Fakat davalıya yemin düşer." [887]

Açıklama:

Hakim huzuruna gelen davacıyı dinledikten sonra eğer davalı, aleyhindeki iddiaları ikrar ederse, hakim onu ikranyla ilzam eder, aleyhine hüküm vererek davayı sonuçlandırır. Fakat davalı, aleyhindeki iddiayı inkar ve reddederse hakim bu defa davacıdan delil ister. Davacı, bu delili getirerek davasını ispat ettiği takdirde hakim davalının aleyhine hüküm verir. Davacı davasını ispat için delil getirmekten ve dolayısıyla davasını ispattan aciz kaldığı takdirde, hakim davacının isteğiyle davalıya yemin teklif eder. Eğer davalı yemin ederse, davalıyı davadan men eder.
Eğer davalı yeminden kaçınırsa, hakim onun yeminden kaçınmasıyla hüküm verip davayı sonuçlandırır. Davalı yeminden kaçındığı için davacıya yemin teklif edilmez.

2- Yemin Ve Bir Şahitle Hüküm Verme

1556- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir yemin vg bir şahidle hüküm verdi." [888]

Açıklama:

Alimlerin çoğun, bu hadisi; "Hz. Peygamber (s.a.v.), davasına şahitlik eden bir şahidi olan ve davasında haklı olduğuna yemin eden bir kimsenin lehine hüküm verdi" şeklinde anlamışlardır. Cumhura göre Hz. Peygamber (s.a.v.), bu davacının kendi yeminini bir şahit yerine koyarak onu iki şahidi olan bir kimse gibi kabul etmiş ve bu suretle onun lehine hüküm vermiştir.
Davacının bir şahidi ve bir de yemini ile hüküm verilemeyeceğini söyleyen Hanefî uleması ise bu hadisi;
"Hz. Peygamber, davalının bir şahidi ile birlikte birde yemini olması halinde davalı lehine hüküm verdi. Çünkü bir şahid ile davacı lehine hüccet tamamlanmaz. En az iki şahid olması gerekir" şeklinde anlaşmışlardır.

3- Hükmün Zahire Ve Delili Duzgun İfade Etmeye Göre Olması

1557- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), kapısının önünde davacı gürültüsü işitip onların yanlarına çıktı. Onlara:
"Ben ancak bir insanım! Bana gerçekten davacılar geliyor. Ama bazılarınız hakkı savunurken delilinini ifade etme hususunda bazılarınızdan daha güçlü olabilir. Ben de bu şartlar içerisinde onu daha doğru zannederek onun lehine hüküm vermiş olabilirim. Şimdi her kime, bir

müslüman kardeşinin hakkı olan bir şeyin verilmesine hükmetmişsem bu ancak o kimse için) ateşten bir parçadır. Artık bu şartlar içerisinde o hükmü dilerse alsın yada almasın" buyurdu. [889]

Açıklama:

Burada kastedilen husus; eğer zahire göre verdiğim hüküm, olayın iç yüzüne ve gerçeğe uymazsa, böldüğüm şey ona haramdır, kendisini cehenneme götürür demektir.
Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v.), bazen zahiri, bâtına muhalif hüküm verebilir. Halbuki Fıkıh Usûlü alimleri, ittifakla, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ahkâm hususunda hata üzerine hüküm vermeyeciğini ve hükümlerinin terk edilemeyeciğini söylemişlerdir.
Buna şöyle cevap verilir: Bu hadis ile Fıkıh Usûlü kaidesi arasında çelişki yoktur. Çünkü Fıkıh Usûlü alimlerinin bu konu ile ilgili kast ettikleri şey; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendi içtihadıyla verdiği hükümlerdir. Bu hadiste kast edilen hüküm ise; ictihadla ilgili olmayıp yemin ve şahid gibi bir delile dayanarak verilen hükümdür. Böyle bir hükme hata denilmez. Çünkü hüküm, İlahî teklife göre verilmiş olup sahihtir. Buradaki İlahî teklif, iki şahidin dinlenmesi gibi şeylerdir. Şahitler, yalancı iseler, vebal de onlara aittir. Hükümde bir kusur yoktur.
Hz. Peygamber (s.a.v.), *"Ben ancak bir insanım"* buyurmakla; insanlık haline tenbihte bulunmuştur. İnsan gaybı ve olayların iç yüzlerini, yüce Allah bildirmedikçe bilemez. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de, diğer insanlar gibi, zahire göre hüküm vermesi caizdir. Hükümlerin sırlarını ancak Allah bilir. O halde zahire göre şahit ve yemin gibi delillerle hüküm verir. Bu hüküm, İlahî sırra muhalif olabilir. Fakat o ancak zahire (=eldeki delile) göre hüküm vermekle mükelleftir. Ta ki bu hususta ümmeti de ona tabi olsun.

4- Hind'e Verilen Hüküm

1558- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu Süfyân hanımı Hind bint. Utbe, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girip:
"Ey Allah'ın resulü! Doğrusu Ebu Süfyân cimri bir adamdır. O, bana ve oğullanma yetecek kadar nafakayı bana vermiyor. Ben, ona ait olan maldan onun bilgisi olmaksızın alsam, bu alma işi hususunda benim üzerime bir günah var mıdır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Sen onun malından örfe göre sana ve oğullarına yetecek miktarda al" buyurdu. [890]

Açıklama:

Ebû Süfyân'ın hanımı Hind, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona kocasının cimriliğinden söz açarak onun, kendisinin ve çocuklarının ihtiyacını karşılayacak malı vermediği için şikâyette bulunmuştu. Ebû Süfyân'ın cimriliğini de "Şahîh" sözü ile ifadeîendirmiştir. Çünkü Arapça'da cimri için kullanılan esas kelime "Bahil"dir. Ancak "Şahîh", "Bahîl"den daha geneldir. "Bahil", malı vermeyen kişiye deniiir. "Şahîh" ise her halükârda hiçbir şey vermeyen kişi için kullanılır.
Hind, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kocasının, nafakasını vermekte kusur gösterdiğini şikâyet ettikten sonra, onun haberi olmadan malını alıp alamayacağını sormuş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'de örf mikdannca kendisine ve çocuklarına yetecek mikdan alabileceğini söylemiştir.
Aliyyül-Kârî, buradaki örften maksadın; şer'î örf olduğunu ve bunun da orta halli bir nafaka olduğunu söylemiştir. İbn Hacer'de hadisteki örften maksadın; halkın örfü olduğunu ifade etmiştir.

5- İhtiyaç Olmaksızın Çok Soru Sormanın, Hakkı Men Etmenin Ve Haksızca Bana Ver' Demenin Yasak Olması

1559- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Allah, sizin lehinize üç şeyden razı olur ve sizin lehinize üç şeyi de hoş görmez. Sizin lehinize razı olduğu üç şey şudur:
1- *Sadece Ona kulluk etmeniz,*
2- *O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanız,*
3- *Hepinizin Allah'ın ipine toptan sarılmanız ve tefrikaya düşmemeniz. Sizin lehinize hoş görmediği üç şeyde şudur:*
1- *Boş söz/dedikodu.*
2- *Çok soru sormak.*
3- *Malı boşa harcamak."* [891]

Tevhid:

Gerek ferd gerekse toplum olarak İslâm kimliğinin teşekkül ve tahakkuku, her şeyden önce tevhid inancına bağlıdır. Bu sebeple Allah teâlanın razı olup emrettiği üç fiilin ilki, "Hiç bir şeyi ortak tutmaksızın yalnızca Allah'a kulluk etmek" olarak tesbit ve ilan edilmiştir. Bu demektir ki tevhid inancının olmadığı yerde İslâm da yoktur. Tevhidin herhangi bir şekil ve sebeple dışlandığı yerde, İslâm kimliği dışlanmış, terkedilmiştir.
O halde öncelikle ve Özellikle yüreklerde tevhidi bütün hususiyetleri ile birlikte diri tutmak gerekmektedir. Çünkü tevhid inancı, her şeyin başı ve Allah'ın rızasını kazanabilmenin ilk ve temel şartıdır. Çünkü tevhid, İslâm kimliğinin alâmet-i farikasıdır. Vazgeçilmezliği de buradan kaynaklanmaktadır.
"Allah'ın ipine sımsıkı sarılmak", İslâm kimliğinin korunmasını sağlayacak temel prensiptir. Al-i İmran Suresi'nin 103. ayetini hatırlatan bu ifadenin anlamı İçinde, Kur'an'ın açıklayıcısı Sünnetin de bulunduğu kesindir. Zira bir şeye sarılmak için önce onu tanımak ve anlamak gerekir. Kur'an-ı Kerim'i, müslümanlara Hz. Peygamber getirmiş ve tanıtmıştır.

Yan:

Sünnet, Kur'an'ı anlamanın ve dolayısıyla yaşamanın yolunu evrensel planda çizmiş ve örneklendirmiştir. Ümmet-i Muhammed'in dirliği ve İslâm kimliğinin sürekliliği, sünnetteki yorumuyla Allah'ın ipine yani Kur'an'a sarılmakla sağlanabilir. Allah Teâlâ habibinden razıdır. Onun yaşadığı ve biçimlendirdiği İslâm'dan da razıdır. O halde Allah Teâlâ'nm razı olduğu, "Kur'an'a sımsıkı sarılma" işini de ancak Sünnet-i Resûl'e uymak suretiyle başarmak mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'e şu gerçeği ilan etmesini emretmiştir:
"De ki; eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun!" [892] Efendimiz de İslâm kimliğim ve çizgisini sürdürebilmenin, Allah'ın kitabı ve Resulünün sünnetine sıkı sarılmakla sağlanabileceğini açıklamıştır.
"Size, sıkı sarıldığınız sürece sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum: Allah'ın kitabı ve Nebisinin sünneti.." [893]
Gerek konuya ilişkin âyette gerekse hadisimizde yer alan "Cemian/topluca" kaydı, İslâm kimliğinin ümmet çapında korunabilmesinin yolunu göstermektedir. Yönetici yönetilen, işçi patron vs. toplumun bütün kesimleri, Allah'ın ipine hep birlikte sanlmakla yükümlüdürler. Ümmetin dirliği işte bu birlikteliğe bağlıdır. Âyetteki *"Sakın parçalanmayın"* kaydı, hadisimizin Müslim'deki rivayetinde de yer almaktadır. O halde İslâm kimliği, ümmet olarak topyekün Allah'ın kitabına sımsıkı sarılmak ve ayrılık ğaynltk peşine düşmemekle sağlanabilecektir. Ümmetin fikir ve uygulama birliğini -tabiî sebeplere bağlı bazı şekil farklılıktan olsa bile- sağlayacak olan yegâne esas, Sünnet'tir. Ümmet-i Muhammed hem kimliğini hem de dirliğini, sünnetteki yorumuyla Allah'ın kitabına sarılmakla sürdürebilecek, her türlü kültürel, ekonomik ve siyasi baskı ve kirlenmelere ve yozlaşmalara karşı kendisini ancak bu yolla koruyabilecektir.
İslâm kimliğini korumaya ve ümmet dirliğini sürdürmeye olumsuz etkisi olan üç olayı da "Allah'ın hoşnud olmadığı, yasakladığı üç fiil" olarak dikkatlerimize sunmaktadır. Bunların ilki dedikodudur.

Dedikodu:

Asıllı-asılsız söylenti, fertler ve toplum kesimleri arasında güvensizliğin ve dağınıklığın baş sebebidir. Ümmetin bir kesiminin diğer kesim veya kesimleri hakkında söylentilere göre davranması büyük kargaşa ve açmazlara sebebiyet verir. Bu sebeple tahkik ve tetkik edilmeden her söylentiyi gerçekmiş gibi ciddiye almak, her habere inanmak hiç kuşkusuz, müşterek değerlere sahip sosyal bünyeler için felaketlerin en büyüğünü oluşturur. Bu yolla toplumlar ve toplum kesimleri yekdiğerine kolayca düşman edilir. Soğuk harbin, propaganda savaşının en

geliştirilmiş metotlarının uygulandığı bir ortamda yaşayan bizler, konuya yönelik "İlahî hoşnutsuzluğun" ne anlama geldiğini galiba fiilen yaşamaktayız.
Basım-yayın organlarının güdümlü haberlerine karşı da son derece uyanık davranmak, "Fasığın haberini tetkik" [894] emri gereğidir, Dedikoduya rağbet etmenin gereksizlerle meşguliyet ve vakit zayii olduğu da unutulmamalıdır.

Malı boşa harcamak:

Gereksiz ve gayr-ı meşru yerlere harcamak suretiyle ekonomik değerlerin elden çıkaniması da Allah Teâlâ'nın razı olmadığı bir davranıştır. Bu, fert planında böyle olduğu gibi, ümmet planında da böyledir. Elindeki imkanları akıllıca kullanmasını bilmeyen fert ve toplumlar, neticede başkalanna hatta düşmanlarına muhtaç olurlar. Olur olmaz kişi ve kitlelerden ağır şartlarla kredi almaya, değilse çalıp çırpmaya mecbur kalırlar. Kredi almaya alışan emir almaya da hazır olacağı için, kimlik ve kişiliğini korumakta büyük güçlüklerle karşılaşırlar. Kafa ve kalbini midesinin emrine verenler, siyasal ve kültürel kirlenmeye açık hale gelirler.
Eldeki ekonomik değerleri iyi değerlendirmek, korumak, geliştirmek, gerekli yerlere gerektiği kadar harcamamak da "Malın zayi" edilmesi demektir.
Ekonomik değerlerine sahip çıkmayan milletler, sömürgecilerin iştirasını kabartırlar. Hele de "Mal zayii" ekonomik sistem haline getirilmişse, felaketin boyutları fevkalade büyümüş demektir. Günümüzdeki kapitalist ekonomik sistemin acımasızlığının anlamı budur. İslâm kimliği ve ümmet dirliği, İslâm ülkelerindeki ekonomik değerlerin akıllıca kullanılmasına, düşmanlarına peşkeş çekilmemesine bağlı gözükmektedir. Ellerindeki ekonomik imkanları can ve vatan düşmanlarının silah sanayiine destek olacak şekilde kullandıran ümmet kesimlerinin vebali elbette çok daha ağırdır.
"Elinizdeki nimetlere şer'i şerif doğrultusunda sahip çıkın şükrederseniz, elbette onları arttırırım. Yok eğer onların kadrini bilmeyip küfran-ıl nimette bulunursanız, bilesiniz ki azabım çok şiddetlidir." [895] âyeti bu durumu açıkça ilan ve tesbit etmektedir.

Çok Soru Sormak:

Hadisimiz son olarak, gereksiz ve henüz gerçekleşmemiş bir takım farazi sualler ile ortalığı karıştırmayı, faydasız teoriler ve tasarılarla toplumu meşgul etmeyi Allah Teâlâ'nın gazab ettiği bir tutum olarak bildirmektedir. Zira din pratiktir, ameldir, arazî ve faydasız sorular İse, dinin bu temel vasfına ters düşer ve dindarları gerçekçilik ve pratiklikten uzaklaştırır. Çok sual sormak bîr anlamda da aşırı tecessüs demektir. Bu ise zaten yasaklanmıştır.
Hadis sarihleri kesret-i sualin, ihtiyacı olmadığı halde dilenmek, insanlardan ısrarla bir şeyler istemek anlamına geldiğine de işaret etmişlerdir. [896] Bu anlayışla da kesretü's-sual Allah Teâlâ'nın asla razı olmadığı bir tutumdur.
İslâm kimliği ve ümmet dirliği açısından insanlarımızın, günlük ve pratik dert ve problemleri hakkında bilgi sahibi olmayan ve geleceğin, öz değerlerine zarar vermeyecek biçimde şekillenmesi için'gayret etmeleri, eğitim-öğretim faaliyetleri içinde olmayan gerekir. Pratiği ve gerçekçiliği olmayan tartışma konularının peşine düşmemeleri, daima korumak zorunda oldukları büyük değerlere sahip, kaygılı ve gayretli uyanık kişi ve toplumlar gibi davranmaları şarttır. Gazaptan kurtulup rızaya koşmak, ancak böyle gerçekleşebilecektir.[897]
1560- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Yüce Allah, annelere karşı itaatsiz davranmayı, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi vermesi gerekeni vermeyip hak etmediğini istemeyi size haram kılmıştır. Boş sözü/dedikoduyu, çok soru sormayı ve malı boşa harcamayı da sizin için iyi görmemiştir." [898]

6- Hakim İctihadda Bulunup Da İsabet Ettiğinde Ve Hata Ettiğinde De Sevab Alması

1561- Amr İbnuf-As (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Hakim, hüküm verirken ictihadda bulunupda isabet ederse, onun için iki sevap vardır. Ama hüküm verîrken ictihad edipde yanılırsa, ona bir sevap vardır." [899]
Açıklama:

İctihad ehliyetine sahip bir hakim hüküm verirken yaptığı ictihaddan dolayı iki sevap kazanır. Birisi ictihad sevabı, diğeri de ictihadindaki isabet sevabı. Fakat bu içtihadında Allah'ın hükmüne isabet edememişse isabet sevabından mahrum olarak sadece bir sevap
kalır- İctihad ehliyetine sahip olmadığı halde kendini zorlayarak ictihad eden kimselere gelince; onların yapacakları yanlışlıklar asla mazur görülemez. Bilakis onlann yaptığı yanlışlıklar, günahlardan sayılır. Nitekim;
"Hakimler üç sınıftır: Biri cennette, ikisi de cehennemdedir. Cennette olan, hakkı bilip ona göre hüküm verendir. Hakkı öğrendiği halde hükmünde zulmeden hakimler ile hakkı bilmeden insanlar hakkında hüküm veren hakimler de cehennemdedir" [900]

7- Hakimin, Öfkeli İken, Hüküm Vermesinin Mekruh Olması

1562- Abdurrahman b. Ebi Bekre'den rivayet edilmiştir:
"Babam, Sicistân'da kadı olan Abdullah İbn Ebi Bekre'ye:
"Öfkeli olduğun halde, îkî kişi arasında hüküm verme! Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Hiçbir kimse öfkeli olduğu halde, iki kişi arasında hüküm vermesin!" buyururken işittim" diye mektup yazdı. Mektubu, onun namına ben yazdım." [901]

Açıklama:

Öfke aklı giderir, insanın tabii halini itidal çizgisinden çıkarır, dolayısıyla ölçülü ve dengeli hareket etmesine engel olur.
Hattâbî (ö. 388/998)'nin ifadesine göre; şiddetli açlık, korku, hastalık, acı, uykusuzluk, şiddetli sıcak ve soğuk, mide dolgunluğu, aşın yorgunluk gibi hususlar, sağlıklı düşünmeye engel olacağından öfke hükmündedir.

8- Batıl Hükümleri Yıkma Ve Bidat Olan Şeyleri Ret Etme

1563- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, o Resulullah (s.a.v.)'în şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Kim bizim şu işimizde/dinimizde ondan olmayan bir şeyi ortaya koyarsa, ortaya koyduğu bu şey kabul edilmez." [902]

Açıklama:

Bid'at, sözlükte; daha önce mevcut olmayan, sonradan ortaya çıkan amel ve inançlar.
Bid'at'm kapsamı konusunda farklı bakış açılarının olmasından dolayı İslâm bilginleri tarafından farklı tarifler yapılmıştır.
Kirni âlimlere göre bid'at, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra meydana gelen her şeydir. Bu tarifi yapan âlimler, bid'ate sözlük anlamından daha geniş bir anlam yüklemişlerdir. Bu sebeple de sonradan çıkan amel ve inançlan iyi ve kötü olmak üzere ayırmak mecburiyetinde kalmışlardır. Sonradan ortaya çıkıp Kur'ân ve Sünnet'e muhalif olmayan ya da emirlerinin bir gereği olan şeylere bid'at-i hasene güzel bid'at; muhalif olanlara ise, bid'at-i seyyie kötü bid'at ismini vermişlerdir.
Bid'ati bu şekilde tarif edip taksimata tabi tutanlar, Kur'an ve sünnete muhalif olmayan ya da emirlerinin bir gereği olan şeylere bid'at isminin verilmesine dayanak olarak, Hz. Ömer'in şu sözünü ileri sürerler:
Hz. Ömer, Übey b. Ka'b'in, (r.a) sekiz rekât olan teravih namazını yirmi rekât olarak kıldığını ve Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde münferiden kılınan bu namazın cemaat halinde kılındığını gördüğünde:
"Bu ne güzel bid âf" demiştir. [903]

Diğer âlimlerin bid'at tarifleri ise şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.s.) den sonra ortaya çıkan, din ile alâkalı olup bir ilâve veya eksiltme mahiyetinde olan her şeydir. [904]
Bu âlimlere göre önceki gruptakilerin "Bid'at-i hasene" kapsamına soktukları şeyler haddi zatında bid'at değildir. Onlara bid'at ismini vermek yanlıştır. Çünkü bu gibi şeylerin Kur'ân ve Sünnet'te dayanakları vardır. Bunlara sonradan çıkmış şeyler nazariyle bakılamaz.
Aslında her iki gruba göre de dinin asiına olan ilâve ya da aslından yapılan eksiltmeler yasaklanmış olup, kötü bir bid'attir. Ancak ikinci grup âlimlerin bİd'atin tarifi konusunda daha tutarlı oldukları görülmektedir. Çünkü ilk grubun bid'at-i hasene kapsamına soktukları şeyler, aslında sonradan çıkmış şeyler değildir; onların Kur'an ve Sünnet'te dayanakları vardır.
Şu da bir vakıadır ki, birinci gruba tâbi olan fakat bu âlimlerin ne demek istediklerini hakkıyla anlamayan mukallidleri, dinde eksiltme ya da fazlalık durumunda olan şeyleri de bazen bid'at-i hasene kapsamına sokmuşlar; ikinci gruptakilerin mukallidleri ise, bid'at sayılmaması gereken bazı hususları bid'at kapsamına sokarak onlara karşı çıkmış ve hemen hemen her içtihada bid'at demeye başlamışlardır.
Günümüzde pek çok bid'at, müslümanlann hayatına girmiştir. Bu sebeple dininin emirlerini yerine getirmek isteyen her kişi, bu hususa dikkat etmeli; dinde eksiltme ya da ilâve mahiyetinde olan söz, tavır ve davranışların yasaklanmış şeyler olduğunu bilerek bunları hayatından ayıklayıp atmalıdır. Burada müracaat edilecek yegane kaynak ise, Kur'ân ve Sünnet'tir. [905]

9- Şahidlerin En Hayrlısı

1564- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dikkat edin! Size şahidlerin en hayrlısını haber veriyorum; o, şahidliği-ni, şahitlik kendisinden istenmeden önce yapan kimsedir." [906]

10- İki Muctehıdın İhtilafı

1565. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Vaktiyle iki kadın, çocuklarıyla birlikte bulunduğu bir sırada kurt gelip bunlardan birinin çocuğunu alıp götürmüştü. Bunun üzerine çocuğunu kurt kapan büyük kadın, arkadaşı olan kadına:
"Kurt senin çocuğunu götürdü!" dedi. Diğer kadın da:
"Kurt ancak senin çocuğunu götürdü!" dedi. Daha sonra Davud'un huzurunda muhakeme oldular. Davud, sağ kalan çocuğun, büyük kadına ait olduğuna hükmetti. Derken kadınlar Süleyman b. Dâvûd (a.s)'ın huzuruna çıkarak meseleyi ona anlattılar. O da:
"Bana bıçağı getirin de sağ kalan çocuğu aranızda paylaştırayım!" dedi. Bunun üzerine küçük kadın:
"Hayır! Allah sana rahmet buyursun! Çocuk, onundur!" dedi. Bunun üzerine Süleyman (a.s), çocuğun, küçük kadına ait olduğuna hüküm verdi." [907]

Açıklama:

Dâvûd (a.s)'ın, çocuğun büyük kadına ait olduğuna hükmetmesi; ya aralarında bir benzerlik gördüğü içindir yahut onun şeriatında yaş büyüklüğü tercih sebeplerinden sayıldığındandır. Çocuğun kadının elinde bulunması da, onun şeriatına göre tercih sebebi olabilir.
Hz. Davud'un bu hükmü ictihâd suretiyle mi, yoksa fetva yoluyla mı verdiği ihtilaflıdır. Bazıları:
"Fetva olarak vermiştir, onun için de Süleyman (a.s)'m onu bozması caiz olmuştur" demişlerse de Kurtubî buna itiraz etmiş ve:
"Peygamberin fetvası da hükmü gibidir. Uygulama açısından bunların ikisi de eşittir" demiştir.
Burada şöyle bir soru akla gelebilir: O halde Hz. Süleyman'a, Dâvûd (a.s)'ın hükmünü bozmak nasıl caiz olmuştur?
Cevap: Eğer her ikisinin verdikleri hüküm vahiy yoluyla olmuşsa, Hz. Süleyman'ın hükmü, Dâvûd (a.s)'ın hükmünü neshetmiştir. İctihadla hükmetmişlerse, Süleyman (a.s)'ın içtihadı daha kuvvetlidir, çünkü güzel bir hal çâresiyle hakikati meydana çıkarmıştır.
İbnü'l-Cevzî:
"Her ikisinin hükümleri, İctihadla olmuştur, çünkü vahiy yoluyla olsa, aksi caiz olmazdı. Bu gösteriyor ki, zekâ ve anlayış Allah'ın bir ihsanıdır" diyor.
Bazıları, Davud (a.s)'ın şeriatında yaş büyüklüğünün tercih sebeplerinden sayıldığını kabul etmemiş; bunun hatâ olduğunu, büyüklük, küçüklük, uzunluk, kısalık gibi şeylerin sırf tardî birer vasıf olup tercih gerektirmediğini söylemişlerdir.
Süleyman (a.s), hakikati anlamak için güzel bir çare bulmuş; güya çocuğu ikiye bölerek kadınlara paylaştırmak için bıçak istemiştir. Dolayısıyla gerçek anne, çocuğunun kesilmesine razı olmayacaktır. Nitekim bu çare sayesinde hakikat anlaşılmıştır. Çocuk, büyük kadına ait olmadığı için o kesilmesine rıza göstermiştir. Zira kendi çocuğunu da kurt kapmıştır. Küçük kadınla dert ortağı olacaktır. Fakat hakiki anne olan küçük kadın, yavrusunun kesilmesine razı olamamış; ölmektense yabancı ellerde yaşamasını tercih etmiş ve:
"Hayır! Çocuk onundur" diye feryâd ederek dâvasından vaz geçmiştir.
Alimler, bu gibi meselelerde hakikati meydana çıkarmak için hâkimlerin böyle çarelere baş vurmalarına cevaz vermişlerdir. [908]

11- Bir Hakimin, Ikı Davacının Arasını Bulmasının Müstehab Olması

1566- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir adam, başka bir adamın akarını satın almıştı. Akarı satın alan kimse, onun akarında içi altın dolu bir küp buldu. Bunun üzerine akarı satın alan adam:
"Altınını benden al! Çünkü ben, senden sadece arazîyi satın aldım, altını satın almadım!" dedi. Araziyi satan kimse de:
"Ben sana araziyi ve içinde olanı sattım!" dedi. Daha sonra bir kimsenin huzurunda muhakeme oldular. Huzurunda muhakeme oldukları kimse:
"Çocuklarınız var mı?" diye sordu. Biri:
"Benim bir oğlum var" dedi. Diğeri de:
"Benim bir kızım var" dedi. Hakim:
"Bu oğlana, bu kızı nikahlayın! Bundan her ikiniz de harcayın ve sadaka olarak verin" diye hükmetti." [909]

Açıklama:

Bu hadisten, iki kişinin bir mesele hakkında üçüncü bir kimseyi hakim edinmelerinin caiz olduğu anlaşılır. Fakat İslâm hukukçularının bu konudaki ictihâdları farklıdır. Ebu Hani-fe'ye göre hakem tayin etmenin caiz olması, iki tarafın hâkim kabul ettikleri kimsenin hükmünün muteber olması, memleketlerindeki resmî hâkimin hüküm ve içtihadına uyguluğu şartına bağlanmışıdır. Muhalif olursa hakem tayin edilen kimsenin verdiği hükmün hiçbir hukukî kıymeti yoktur. İmâm Mâlik ile İmam Şafiî yalnız hükme ehliyeti, hükümde adalet ve hakkaniyeti şart kılmışlardır. Her iki tarafın hukuku düzeltilerek hüküm verilsin de devletin ta'yîn ettiği hâkimin hükmüne uygun olub olmamasında fark görmemişlerdir.
Bulunan altının veya kıymeti hâiz olan herhangi gömülü bir malın satıcı ve alıcıdan hangisine âit olduğu şöyle belirtilmiştir: Bulunan gömü; eğer taş, direk, mermer gibi arz türünden ise alıcıya âit olur. Eğer altın, gümüş gibi bizatihi kıymetli şeyler ise bakılır: Eğer bu kıymetli şeyier, cahilîyet devrine âit bir define ise bu rikazdır, devletin onda hakkı vardır. Eğer İslâm devrine âit definelerden ise bulunmuş mat, lukatadır. Bu husustaki hükme tâbidir. Definenin, İslâm veya câhiliyet devirlerinden hangisine ait olduğu bilinmezse kayıp mal sayılarak beytulmâlde saklanır. Orada beytu'1-mâl yoksa fakirlere, müslümanların umumî işlerine, din işlerine harcanır. [910]

31. LUKATA (BULUNTU/YİTİK MAL) BÖLÜMÜ

Lukata:

Mülkiyetini veya üzerindeki hakkını terketme niyyeti olmaksızın sahibinin iradesi dışında kaybolmuş ve başkası tarafından bulunup sahibine

verilmek üzere alınmış, bulanın sahibini bilmediği muhterem üzerinde sahibinden başkasının tasarruf hakkı olmayan mal.
Lukata ile ilgili hükümleri İslâm hukukunun iki temel kaynağından ikincisi olan Hz. Peygamber'in sünneti düzenlemektedir. Kur'an-ı Kerîm lukata ile ilgili hükümleri açıklamamıştır.

1567- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Peygamber (s.a.v.)'e alün yada gümüş buluntunun hükmü soruldu. Peygamber (s.a.v.):
"Onun ağız bağını ve kesesini muhafaza et! Sonra onu bir sene ilan et! Eğer sahibini öğrenemezsen, onu harca yabilirsin. Buluntu senin elinde bir emanet olsun! Eğer günlerden bir gün arayıcısı gelirse, o buluntuyu ona ver!" buyurdu.
Soruyu soran zat, Peygamber (s.a.v.)'e, kaybolan devenin hükmünü de sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Ondan sana ne? Bırak onu! Çünkü onun çarığı ve su tulumbası yanındadır. Sahipleri onu buluncaya kadar suya gelir, ağaçları otlar!" buyurdu. O zat, koyunu da sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Onu al! Çünkü o ancak ya senin, ya din kardeşinin yada kurdundur!" buyurdu. [911]

1568- Süveyd b. Gafele (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Zeyd b. Sûhân ve Selmân b. Rebîa gazaya çıkmıştım. Yolda giderken bir kamçı buldum ve onu yerden aldım. Her iki arkadaşım, bana:
"Onu aldığın yere bırak çünkü o başkasına aittir" dediler. Ben de:
"Hayır, onu atmayacağım. Fakat ben onu ilan ederim. Sahibini bulursam, ona teslim ederim. Yoksa ondan kendim faydalanırım" dedim.
Gazamızdan dönünce, haccetmem mukaddermiş. Hac görevini yerine getirip Medine'ye geldim.
Übey b. Ka'b'a rastladım. Ona, bulmuş olduğum yitik kamçı meselesini ve arkadaşlarımın bununla ilgili sözünü anlattım. Übey şöyle dedi:
"Ben, Resulullah (s.a.v.) zamanında, içinde yüz altın bulunan bir kese bulmuştum. Onu, Resulullah (s.a.v.)'e getirdim. Resulullah (s.a.v.):
"Onu bir sene ilan et!" buyurdu.
Ben de onu bîr sene boyunca ilan ettim. Fakat onu bilen bir kimse bulamadım. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e vardım. Yine o:
"Onu bir sene ilan et!" buyurdu.
Tekrar ilan ettim. Fakat yine onu bilen bir kimse bulamadım. Tekrar Resulullah (s.a.v.)'e vardım. Yine o:
"Onu bir sene ilan et!" buyurdu.
İlan ettim. Fakat yine onu bilen bir kimse bulamadım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O altınların sayısını, kesesini ve ağız bağını muhafaza et! Eğer sahibi bir gün gelecek olursa, onları, ona teslim edersin; gelmezse, ondan kendin yararlanırsın!" buyurdu.
Hadisin ravisi Seleme b. Kuheyl:
"Süveyd b. Gafele, "Onu bir sene ilan et" sözünü üç defa mı, yoksa bir defa mı naklettiğini iyice bilemiyorum" dedi.[912]

Açıklama:

Para bulan kimsenin, kendi malına karıştırmayarak kesesiyle aynca muhafaza etmesi gerekir. Çünkü günün birinde sahibiyim diye birisinin çıkıp gelmesi ve doğru zannedilerek verilmesi ihtimali bulunduğundan böyle bir yanlışlığa meydan vermemek için bu tavsiye edilmiştir. Bu nedenle İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şafiî'ye göre, malın kendisine ait olduğunu iddia eden kimsenin delil göstermesi zorunludur, delil gösteremezse, mal o kimseye verilmez.
Yitik bir para bulan bir kimsenin, onualırken, sahibini bulduğu zaman vermek üzere almış olması gerekir. Ona sahip olmak üzere alması ise, gasb hükmündedir. Dolayısıyla bu şekilde almış olduğu yitik bir parayı telef yada kaybettiği takdirde, herhangi bir kusuru olmasa bile o parayı ödemesi gerekir.
Bulunan bir paranın sahibini bulmak için yapılması gereken ilan müddetinin, üç yıl olup olmadığı şüpheli göründüğünden bu müddet genellikle İslam Hukukçuları tarafından "Bir sene" olarak kabul edilmiştir.
Bulunan mal, usûlüne uygun olarak bir sene ilan edildikten sonra sahibi çıkmazsa, o parayı kendisi çin harcayabilir. Yalnız bu parayı bulan kimsenin sözü geçen esaslar doğrultusunda ondan yararlabilmesi için fakir olması şartının aranıp aranmaması husus İslam Hukukçuları arasında ihtilaflıdır.
Ebu Hanîfe'ye göre buluntu mal; on dirhemden az olursa, onu bir kaç gün ilan etmek yeterlidir. Eğer on dirhem yada on dirhemden daha fazla olursa, bir yıl ilan etmek gerekir, imam Muhammed, az ile çok arasında bir ayınm yapmadan bir yıl ilan etmek gerekir demiştir.

1- Hacı Kimsenin Yitiği

1569- Abdurrahman b. Osman et-Teymî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hacının yitiğini yasaklamıştır." [913]

Açıklama:

Hadis, Harem bölgesinde kaybedilmiş olan yitik bir malı, bulunduğu yerden almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş olabileceği gibi, ister Harem dahilinde olsun, ister Harem sınırları dışında kaybedilmiş olsun, hacı adaylarının yitik mallannı almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş de olabilir.
Bazı ilim adamları bu hadise dayanarak hacılara ait olduğu anlaşıİan yitik mallarla, her kime ait olursa olsun, Harem sınırları içerisinde bulunan yitik malları almanın caiz olmadığını söylemişlerdir.
Bu görüşte olan ulemâya göre sözü geçen yitik mallara el sürülemez, bu mallar olduğu yerde sahipleri gelip buluncaya kadar beklemeye terk edilirler.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise sözü geçen yitik mallar, usûlüne göre ve yeterince ilân ettikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde sahiplenmek gayesiyle bulundukları yerden alınamazlar, sadece sahibine duyurmak üzere ilan etmek gayesiyle alınabilirler.
1570- Zeyd b. Hâlid cl-Cühcnî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim yitik bir hayvanı yanında barındırırsa onu ilan etmediği müddetçe sapık bir kimsedir."[914]

Açıklama:

Burada yitikten maksat; deve, koyun, keçi gibi mülk edinmek için alınması caiz olmayan hayvanlardır. Bunlar ancak sahipleri adına korumak İçin alınırlar.

2- Sahibinin İzni Olmaksızın Hayvanın Sütünü Sağmanın Haram Olması

1571- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sakın bir kimse, başka birisinin hayvanının sütünü onun izni olmaksızın sağmasın! Sizden birisi yiyecek ve içeceklerinin saklandığı kilerine gelinmesini, dolabının kırılmasını ve oradaki yiyeceklerinin götürülmesini ister mi? Hayvanların göğsü de, sahiplerinin yiyeceğini muhafaza eder. Dolayısıyla izni olmaksızın hiç kimse, başkasının hayvanını sağmasın!" [915]
Açıklama: Hz. Peygamber (s.a.v.) burada hayvanın memesindeki sütü, sahibinin izni olmaksızın alınmasının uygun olmayışını, dolapta muhafaza edilen yiyeceğe benzetmektedir.

3- Konukluk Ve Benzerlerine İkramda Bulunmak

1572- Ebu Şureyh el-Adevî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) konuşurken kulaklarım duydu ve gözlerim gördü. Peygamber (s.a.v.):

"Kim Allah'a ve ahirct gününe iman ediyorsa, misafirine, hediyesini ikram etsin" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Misafirin hediyesi nedir?" diye sordular. Peygamber (s.a.v.):
"Misafirin bu ziyaretine karşıhk dünyada hak ettiği hediyesi, ev sahibinin hediyeleriyle geçen bir günü ve gecesîdir. Misafirlik, üç gündür. Bundan fazlası ise misafire bir sadakadır.
Yine kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, ya hayr söylesin yada sussun!" buyurdu.[916]

Açıklama:

Misafirin ağırlanma müddetiyle ilgili bu hadis üç şekilde tefsir edilmiştir.
1- Misafire bir gün bir ece özel olarak hazırlanan yemekler sunmak suretiyle ikramda bulunulmalı. İşte hadisin metininde geçen caize hediyeden maksat, budur. Eğer bu caize, misafire sunulmazsa ona ikram etmiş olunmaz.
Fakat misafire hergünkü yenilen mutad yemeklerden yedirilmeli. O zaman evde üç gün misafir edilir. Onu bu şekilde üç gün misafir etmekle misafire ikram etme görevini yerine getirilmiş olunur.
2- Misafire üç gün üç gece misafir ettikten sonra ona yolculuğunda bîr gün bir gece yetecek şekilde özel bir yemek hazırlayıp azığına konulmalı. İşte onun caizesi budur. Bu yapılmadığı takdirde misafire İkram edilmiş olunmaz.
3- Ev sahibi olarak bir gün bir gece misafirle çok yakından iigilenilmeli. Ona özel hazırlanmış yemekler sunmakla ve sohbetinde bulunmakla ağırlanmaya çalışılmalı. İşte onun caizesi budur.
Bundan sonraki iki gün içinde ise onun için mükellef sofralar sunulmaya gerek yoktur. Mutad yemekler sunmakla yetinilebilir. Misafire karşı görev bu şekilde yerine getirilmiş olunur. Bu, İmam Mâlik'in görüşüdür.

1573- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Doğrusu sen, bizi (seriyye halinde gazaya) gönderiyorsun. Biz de (bazen) bir kavme misafir oluyoruz. Fakat onlar bize ikramda bulunmuyorlar. Bu konuda ne buyurursunuz?" dedik. Resulullah (s.a.v.), bize:
"Siz bir kavme misafir olur da sizin için misafire yaraşan şeyleri göste-rirlerse kabul edin! Eğer misafirperverlik yapmazlarsa o zaman onlardan kendilerine yaraşan misafir hakkını alın!" buyurdu. [917]

Açıklama:

Bu hadise göre; ev sahibi, misafirine karşı lâzım gelen vazifesini yerine getirmezse misafir bu hakkını kerhen ve cebren alır demek olur.
Bunun vacip olduğunu ileri süren alimler, bu konuda çeşitli hadislere dayanmışlardır.
Bazı alimler de hadisin ifâde ettiği cebri hakkı, toplumsal düzene uygun bulmayarak bu hakkın ve misafirin cebren alma salâhiyetinin, son derece açlık hâli olması halinde geçerli olduğunu söylemişlerdir. Bu suretle misafir hakkını esirgeyen ev sahibinden bunu almak hakkını yalnız açlık halinde bulunan kimseye tahsis etmişlerdir. Su içme hakkı da böyle bîr hak kabul edilmiştir.
Bazı âlimler de misafir hakkının cebren alınması sadaka âmillerine mahsûs idi demişlerdir.
Bazıları da bu mecburiyet zımmîlere özgüdür. müslüman askerleri bunların köylerine uğradıkça bu askerleri konuklamaları bu hususta akdedilmiş bir anlaşmaya dayalı idi demişlerdir.

4- Malın Fazlasıyla Yardımda Bulunmanın Mustehab Olması

1574- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, bir defasında, Peygamber (s.a.v.)'le birlikte bir yolculukta idik. Ansızın bir adam devesinin üzerinde çıkageldi. Adam, gözünü, sağa ve sola çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.);
"Kimin yanında fazla hayvan varsa onu hayvanı olmayana versin! Kimin de fazla azığı varsa onu azığı olmayana versin!" buyurdu. [918]

Açıklama:

Bu hadis, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına gösterdiği özeni ve kavmin büyüğünün bağlılarını güzel ahlaka ve muhtaçlara yardım etmeye teşvik etmesinin gerektiğini açıklamaktadır.

5- Yiyecekler Azaldığı Zaman Onları Karıştırmanın Ve Bu Hususta Yardımlaşmanın Müstehab Olması

1575- Seleme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, bir defasında Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte bir gazaya çıkmıştık da bize kıtlık isabet etmişti. Hatta bazı binek develerimizi boğazlamayı içimizden geçirdik. Derken Allah'ın Peygamberi (s.a.v.) emir buyurup yiyecek kaplarımızı topladık. Bunların toplanması için de yere bir yaygı serdik. Sonra topluluğun yiyecekleri yaygının üzerinde toplandı. Ben toplanın ne kadar olduğunu tahmin için uzandım. Toplananın, keçi ağılı kadar olduğunu tahmin ettim. Halbuki biz, yüz on dört kişiydik. Hepimiz doyuncaya kadar ondan yedik. Sonra dağarcıklarımızı doldurduk. Sonra Allah'ın Peygamberi (s.a.v.):
"Abdest suyu var mı?" diye sordu. Bunun üzerine bir adam, içerisinde biraz su bulunan matarasını getirdi. Allah'ın Peygamberi (s.a.v.), onu bir tasa boşalttı. Derken hepimiz ondan abdest aldık. Yüz on dört kişi onu şarıl şarıl döküyorduk.
Hadisin ravisi der ki: Bundan sonra sekiz kişi daha gelip:
"Abdest suyu var mı?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Abdest suyu bitti" buyurdu. [919]

32. CİHÂD VE SİYER BÖLÜMÜ

Cihâd kelimesi, sözlükte; güç ve gayret sarfetmek, amelde mübalağa etmek ve zahmet gibi anlamlara gelen "Cehd" kökünden türemiştir.
Terim olarak ise; yüce Allah'ın dini için; can, mal, dil ve diğer vasıtalarla güç ve gayret sarfetmeye cihad denir.
İslâm'ın yükselmesi, korunması ve yayılması için her türlü çalışmada bulunmak, uğraşmak, gayret sarfetmek ve bu yolda mücadele etmektir.
Daha açık bir ifadeyle; Yüce Allah tarafından kullarına verilmiş olan bedenî, malî ve zihnî kuvvetleri Allah yolunda kullanmak, o yolda feda etmektir. İnsanın maddî-manevî bütün varlığını Allah yolunda ortaya koyarak Hakk'ın düşmanlarını ortadan kaldırmak için savaşması "Cihad"dır.
İslam, insan toplumunun ıslahını, sulh içinde yaşamalarını gaye edinmiş ve insan hak ve hürriyetlerini korumayı esas almıştır.
Savaş halini meşru kılan sebepler şunlardır:
1- Meşru müdafaa denilen ve müslümanlara doğrudan yada dolaylı yollarla İslam toplumunun varlık ve bağımsızlığına ve müslümanların dinlerinde fitneye yol açacak şekilde ülkelerine, mallarına ve kendilerine saldırı ile İslam tebliğ ve davetini engellemek ve gerçek bir tehlike sayılacak şekilde müslümanlara karşı kötü niyet beslenmesi.
2- Önceden mevcut olan bir savaşın kesintiye uğramasından veya yapılmış bir sulhun düşman tarafından bozulmasından sonra edeblendirme ve sulh halinin sağlanması maksadıyla savaşa devam edilmesi.
3- Zayıf durumundaki azınlık müslüman bir topluluğun, onlara zulmeden ve haklarını çiğneyen kendi gayri müslim devletlerine karşı İslam devletinden yardım istemeleri halinde, onlara yardım maksadıyla,
Hanefi, Hanbeli ve Mâliki hukukçulannın oluşturduğu cumhuru fukahaya göre; savaşın illet ve sebebi, düşmanın İslam'a ve müslümanlara karşı savaş ve saldırışıdır.
Şâfiilere göre ise; savaşın illet ve sebebi, bizzat küfrün kendisidir. [920]
Siyer kelimesi Arapça "Sîre" sözcüğünün çoğulu olup Peygamber (s.a.v.)'in hayatını anlatmak için kullanılır. Zaman içinde; soy dizini,

doğumu, çocukluğu, gençlik yılları, peygamberliği, Mekke ve Medine'de meydana gelen olaylar ve gerçekleşen savaşları da içine alacak şekilde, doğumundan ölümüne kadar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatından sözeden kitaplara "Siyer-i Nebî", "es-Siretü'n-Nebeviyye" veya kısaca "Siyer" adı verilmiştir.
Siyer, bir yönüyle Hadis'e ve bir yönüyle de İslâm Tarihi'nin içine girmiştir. Gerçekten Siyer, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz ve davranışlarından bahseden Hadîs ilminin bilinmesini gerekli kıldığı gibi; Resulullah (s.a.v.)'in hayatının her safhasından bilgi vermesi itibariyle de İslam Tarihi'nin bir bölümünü oluşturur.
İslâm âlimlerinin çoğu, Siyerden itibaren İslâm tarihini bir bütün halinde ele almışlar ve eserlerinde, Hz. Peygamber (s.a.vj'in hayatından, hattâ öncesinden başlayarak İslâm Tarihi ile ilgili olayları, yaşadıklan döneme kadar anlatmışlardır.

1- Kendilerine İslam Daveti Ulaşmış Olan Kafirler Üzerine Habersiz Baskın Yapmanın Caiz Olması

1576- İbn Avn'dan rivayet edilmiştir:
"Nâfi'ye mektup yazıp savaştan önce insanların dine nasıl davet edileceğini sordum. O da, bana şöyle cevap verdi;
"Savaştan önce davet etmek, ancak İslam'ın ilk yıllarında geçerli idi. Resulutlah (s.a.v.), Mustalik oğulları kabilesi üzerine gece baskını yapmıştır. Onlar o sırada gafil bir durumda bulunuyorlardı. Hayvanları da su başında sulanıyordu. Resulullah (s.a.v.) onlardan savaşa kalkışanları öldürdü. Savaşa elverişli olmayanlarını ise esir etti. Cüveyriye'yi de o gün aldı.

Açıklama:

Bu hadisi, bana, kendisi o ordunun içerisinde bulunmuş olan Abdullah İbn Ömer nakletti..[921]
İslam alimleri, savaştan önce kafirleri İslam'a davet etmenin hükmü hususunda ihtilaf etmişlerdir.
1- Bazılarına göre savaştan önce düşmanı İslam'a davet etmek mutlak surette vaciptir. Bu, İmam Malik'in görüşüdür.
2- Kafirleri savaştan önce İslam'a davet etmek mutlak surette vacip değildir.
3- Kafirler daha önce İslam'a davet olunmamışlarsa onları savaştan önce İslam'a davet etmek vaciptir. Daha önce İslam'a davet olunmuşlarsa müstehab olur.
Buna göre İslam ordusu, savaşa gittiği zaman düşmanı önce müslüman olmaya davet eder. Düşman bunu kabul etmezse cizye ismi verilen vergiyi ödemeye davet eder. Eğer düşman bunu da kabul etmezse o zaman İslam ordusu düşmanla savaşır.
İmam Nevevî, bu görüşlerden birincisini zayıf, ikincisinin batıl ve üçüncüsünün de sahih olduğunu ve cumhurun görüşünün de bu olduğunu belirtmiştir. [922]
"Müreysi Gazvesi" diye de anılan Benû Mustalik gazvesi, hicretin 5. yılında meydana gelmiştir. Peygamber (s.a.v.) bu kabilenin müslümanlar üzerine saldırıya hazırlandığını öğrenince onlardan önce davranıp üzerlerine yürüdü. On kadar Mustalikli öldürüldü. Yüzden fazlası kadın olmak üzere altı yüzün üzerinde esir alındı. İki bin deve ve beşbin koyun ele geçirildi. Esirler arasında buiunan kabile başkanının kızı Cüveyriye fidye karşılığında azad edilmiş, sonra da Hz. Peygamber (s.a.v.)'le evlenmişti.

2- Devlet Başkanının Ordu Birlikleri Üzerin Komutan Tayin Etmesi Ve Onlara Savaş Âdabı ile Benzer! Hususlarda Tavsiyede Bulunması

1577- Büreyde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bir orduya yada askeri birliğe bir komutan tayın ettiği za-lan, komutana; özellikle Allah'tan korkmasını, beraberindeki müslümanlara da ayr tavsiye eder, daha sonra da:
"Allah yolunda besmele ile gaza edin! Allah'a küfredenlerle çarpışın! laza edin! Ama ganimete hıyanette bulunmayın! Ahdi bozmayın! Ölülerin urunlarını ve kulaklarını kesmeyin! Çocuk öldürmeyin!
Müşriklerden olan düşmanınla karşılaştığın zaman ilk önce onları üç aslete veya güzel şeye davet et! Bu üç şeyden herhangi birisinde sana icabet derlerse onların bu icabetini kabul et ve onları serbest bırak!
Sonra onları, İslâm'a davet et! Eğer onlar bu hususta sana icabet eder-îrse onların bu icabetini kabul et ve onları serbest bırak!
Sonra onları, kendi yurtlarından muhacirlerin yurduna göçmeye davet et! mlara haber ver ki, bunu yaparlarsa muhacirlerin lehine olan hususlar onla-ın da lehine, aleyhine olan hususlar da onların aleyhine olacaktır. Yurtların an göçmeyi kabul etmezlerse onlara haber ver ki, müslüman bedeviler gibi lacaklarlardır. müslümanlar için geçerli olan Allah'ın hükmü, onlar üzerine e uygulanacaktır. müslümanlarla birlikte cihad etmeleri durumu hariç, on-ıra ganimetten ve fey'den hiçbir şey ayrılmayacaktır.
Eğer onlar bu müslüman olma teklifini kabul etmezlerse o zaman onlaran cizye vergisi iste! Eğer onlar bu cizye verme işi hususunda sana icabet derlerse onların bu icabetini kabul et. Onları serbest bırak!
Eğer anlar, müslüman olma ve cizye vergisini verme teklifini kabul etmezlerse o zaman Allah'tan yardım dileyerek onlarla savaş!
Bir kale halkını kuşattığın zaman senden Allah'ın ahdini ve Peygamberinin ahdini kendilerine vermeni İsterlerse onlara, Allah'ın ahdini ve Peygamberinin ahdini verme! Fakat onlara kendi ahdini ve arkadaşlarının ahdini ver! Çünkü sizin kendi ahidlerinizi ve arkadaşlarınızın ahidlerini bozmanız, Allah'ın ve Resulünün ahdini bozmaktan daha hafiftir.
Bir kale halkını kuşattığında senden kendilerine Allah'ın hükmünü uygulamanı isterlerse o zaman onlara Allah'ın hükmünü uygula! Fakat onlara kendi hükmünü tatbik et! Çünkü Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne isabet edip etmiyeceğini bilmezsin!" buyurdu. [923]

Açıklama:

Hadis, devlet başkanının, bir gazaya ordu gönderirken, ordu kumandanına Allah'tan korkmasını ve beraberindeki mü'minlere de hayr murad etmesini tavsiye etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü müslüman, toprak işgali veya maddi çıkar için cihad etmez. Cihâdın ana gayesini, İslâm davası ve küfre karşı mücadele teşkil eder. Dolayısıyla, ordu kumandanına Allah'tan korkmasını tavsiye bu sebepledir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), devlet başkanının, ordu komutanının şahsıyla ilgili olarak Allah'tan korkmasını tavsiye ederken, yine ona emrindeki rnücahidlerle ilgili olarak hayr tavsiye etmesi, ordu komutanının, karşılaştığı tüm meselelerde, başkalanna karşı ise kolaylık göstermesi gerektiğine ve dolayısıyla "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, müjdeleyin, nefret ettirmeyin" anlamındaki hadise bir işarettir.
Seriyye: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bizzat katılmayıp başına komutan tayin etmek suretiyle gönderdiği asker birliğe denir.
Cizye: müslüman olmayıp da İslam toprağı üzerinde yaşayan kimselerden fert başına alınan bir, dergi türüdür.

3- Kolaylaştırmayı Emretme Ve Nefret Ettirmeyi Terk Etme

1578- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), kendisini Muâz'la birlikte Yemen'e göndereceği zaman ikisine:
"Kolaylaştırın, güçleştirmeyin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Birbiriniz-le uyumlu olun, görüş ayrılığına düşmeyin" buyurdu. [924]
Açıklama: Hz. Peygamber (s.a.v.) burada dünyaya ait işlerde insanlara kolaylık gösterilmesini ve ahiret ile ilgili işlerde de hayrlı vaatler, sevindirici müjdeler verilmesini emretmiştir.

4- Ahde Vefasızlığın Ve Hainlik Etmenin Haram Olması

1579- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah kıyamet gününde öncekileri ve sonrakileri gelmiş geçmiş bütün insanları) biraraya topladığı zaman, her vefasız kimse için bir sancak çekilip:
"İşte bu, filanca oğlu filancanın vefasızlığıdır" denilecek" buyurdu. [925]

1580- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Kıyamet gününde her vefasız kimse için bir sancak olup o kimse bu sancakla bilinecek" [926]

Açıklama:

Ahde vefasızlık gösteren yönetici ve halk kesiminden her kimse için kıyamet günü bir sancak dikilmesinden maksat; o kimseyi, insanlar huzurunda teşhir edecek bir alamet dikil-mesidir. Eskiden bir kimse verdiği sözü yerine getirmezse, Araplar, Pazar yerlerinde sancaklar dikerek onun vefasızlığını teşhir ederlerdi.

5- Savaşta Düşmanı Aldatmanın Caiz Olması

1581- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Savaş, aldatmadır." [927]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in askeri yönlerinden biri de, haber almaya Önem vemesi ve haber sızdırmak için gerekli tedbirleri almasıdır. Bu husus, "Nebevi Siyasef"te önemli bir yer teşkil eder.
İslam alimleri, savaş sırasında düşmanı aldatmak ve şaşrtmak için her türlü hilenin caiz olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.
Savaşın hile olmasından kasıt; savaşı yapan için en mükemmel, en iyi savaş, hedefine düşmanla karşılaşarak ulaşılan savaş değil, düşmanı aldatarak yada şaşırtarak kazanılan savaştır. Çünkü savaşta düşmanla karşılaşma, risklidir. Halbuki aldatarak sonuca ulaşmada hiçbir risk mevcut değildir.
Dolayısıyla hadis, savaşta, düşmana her fırsatta hile yapmanın meşru olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

6- Düşmanla Karşılaşma Temennisinin Mekruh Olması Ve Karşılaşma Sırasında İse Sabırlı Olmanın Emredilmesi

1582- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin. Fakat onlarla karşılaştığınız zaman sabredin." [928]

1583- Abdullah İbn Ebi Evfâ (r.a)'tarı rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), düşmanla karşılaştığı savaşlarından birisinde güneş tam tepe noktasından batıya doğru meyledene kadar bekledi, sonra insanların içerisinde ayağa kalkıp:
"Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin! Allah'tan afiyet dileyin! Onlarla karşılaştığınız zaman sabredin! Bilin ki, cennet, kılıçların gölgeleri altındadır" buyurdu. Daha sonra Peygamber (s.a.v.) tekrar ayağa kalkıp:
"Allahümme! Munzile'l-Kitâbi ve mucriye's-sehâbi ve hâzime'l-ahzâbi ihzimhum ve'nsurnâ aleyhim; Ey Kitabı indiren, bulutlan yürüten, İslam aleyhine toplanan grupları dağıtan Aliahım! Onları dağıt, hezimete uğrat, onlara karşı bize yardım et" diye dua etti. [929]

Açıklama:

I. Lütfü Çakan, konumuzla ilgili hadisleri, "Hadislerle Gerçekler" adlı kitabında "Şanlı Direniş" başlığı altında şöyle açıklamaktadır;
"Çıkarcı ve sömürgeci Batı'nın, müslümanların yaşadığı hemen her yörede ya doğrudan yada uşakları aracılığıyla müslüman milletler ve toplumlar üzerinde sürdürdüğü amansız ve acımasız savaşlar ve iki yüzlü politikalar, bu iki dünya arasında kesin ve topyekün bir hesaplaşmayı hızla gündeme getirmektedir. Mevcut görüntüye bakılırsa, böyle bir hesaplaşmada müsiümanlann şansı hemen hemen hiç yok gibi. Eğer teknik ve sınaî üstünlük herşey demekse bu böyledir.
Öte yandan insanlann, inançlarından yana tavır koyma, fedakârlıkta bulunma, politikalarını güncel gerçeklere ve temel dünya görüşlerine göre düzenleme ve uygulama, bu konuda yekdiğerine destek verme açılarından da düşman, müslümanlardan daha ileride bulunmaktadır.
Ne var ki, son yıllarda yaşanan Afganistan, Bosna ve nihayet Çeçenistan direnişlerinde, yukarıda sözünü ettiğimiz görüntüye hiç de uygun düşmeyen gelişmeler müşahede edilmektedir. Başlangıçta bloklar arası rekabet ve çıkar hesaplan farklılığının etkisine bağlanan bu gelişmeler, Bosna ve Çeçenistan örneklerinde olduğu gibi, Batı ve Sovyet bloklarının birleşmesine rağmen, beklenenin aksine seyretmektedir. Üstelik İslâm dünyasının olayları etkileyecek derecede bir destek ve ilgisinden de söz edilemezken. Daha garibi, müslümanların kullandıkları silah ve mühimmatın hemen tamamı da düşman ürünü iken.

Peki Olan Nedir?

Herhalde olan hadisimizin çizdiği genel harekât stratejisidir. müslümanlar hiç bir olayda, savaş çığırtkanlığı yapmamışlardır. Düşmanla karşılaşmayı istememişler, bu milletleri düelloya davet etmemişlerdir. Düşman, onların üzerine gelmiş, yurtlarını İşgal etmiştir. Düşmanla lika/karşılaşma böylece gerçekleşmiştir. Şimdi yapılan, herşeye rağmen düşmana karşı dayanınak, harbin bütün şiddet ve dehşetine karşı sabır ve sebat göstermekten ibarettir. Harbin asıl rüknü sabırdır. Zafer büyük ölçüde sabır ürünüdür. O yüzdendir ki yüce kitabımız, düşmanla karşılaşanlann "Ayaklarının sabit kılınması", "Üzerlerine sabır yağdırılması" duasında bulunduklarını bildirmektedir. [930]
Görüyoruz ki bu son olaylarda düşmanın üstün teknolojisi ve eğitilmiş İnsan gücü, sabreden müslüman direnişi karşısında bocalamaktadır. Düşman, bîr taraftan kendi cephe gerisini ve dünya kamu oyunu yaptığı zulme, işlediği cinayete yeterince İkna edemezken öte yandan İslâm'ın, insanı tanıyan mesajının yayılmasına bütün gayretlerine rağmen engel olamamaktadır. Afgan cihadının Türk illeri gerçeğinin gün yüzüne çıkmasında rolü olmadığı söylenebilir mi? Çeçenistan ve Bosna direnişlerinin nelere sebep olacağını kestirmek bu yüzden öyle pek kolay olmasa gerek. Üç yıllık zulüm Bosna'da bir müslüman cephe oluşturdu, bir milleti kendine getirdi. Moskof istilası, tevhid'i milli marş haline getirmiş Çeçen halkını tarihî Şeyh Şâmil çizgisinde tek yürek halinde birleştirdi, destanlaştırdı. Yıkılan, yağmalanan, bombalanan Çeçenistan'in maddesidir. Buna mukabil şahlanan İslâm'ın devletleşme sevdâsıdır.
Öyle görünüyor ki, ne sırp eşşeği ne de moskof ayısı böylesi bir gelişmeyi önceden tahmin edememişlerdi. Yoksa böylesi bir gelişmeye sebep olmamak için daha başka yollar deneyebilirlerdi.

Cennet Silahların Gölgesinde

Ölüme razı olmak, ölümsüzlüğü yakalamak demektir. Başkalarının hayatı sevdiği kadar şehâdete vurgun olmak, gerçek mutluluğu kılıçların ya da silahların gölgesinde görmek ve bilmek, asıl güçtür. Sabrın, sebatın, şerefin ve zaferin kaynağı, işte bu rızâdır, bu bilinçtir, bu inançtır.
Hadisimiz, bir strateji olarak işte böylesi bir çizgiyi tüm zamanlarda geçerli olmak üzere dünya müslümanlarmın önüne koymuş bulunmaktadır. Mevziî ve mevkii çatışmalarda da muhtemel bir topyekün hesaplaşmada da değişmeyen harekât ilkesi budur. Düşmanla karşılaşmayı İstememek, harbten uzak kalmaya son âna kadar gayret etmek, karşılaşınca da sonuna dek sabretmek ve cennetin silahların gölgesinde olduğunu hiç aklından çıkarmamak.
Düşmanla karşılaşmayı temenni etmenin yasaklanması, nefse ve kuvvete güvenip düşmanı küçümsemek gibi yanlışlara ve tedbirsizliğe sevkedeceği içindir. Kendini beğenmek ve gücüyle böbürlenmek, Allah'ın yardımına mâni olur. Bu sebeple nice güçlü ordulann hiç beklemedikleri zamanlarda perişan oldukları, bozguna uğradıkları görülmüştür. müslümanların bile Huneyn Savaşı başlanndaki bozgunları aynı sebepten kaynaklanmıştı. müslüman, tedbirini alacak ama Allah'dan başkasına güvenmeyecek. Çünkü nefse ve kuvvete güvenmek bir çeşit zulümdür. Allah ise, zâlime yardım etmez.
Allah'tan afiyet dilenmesi, gerek ferd, gerekse millet olarak içdış, dünya-âhiret sıkıntılarından uzak tutulmayı istemektir. Harb ise, bu sıkıntıların en yoğun olduğu yegâne ortamdır.
Kaçınılmaz olarak düşmanla karşılaşılacak olursa, bu kez sonuna kadar sabretmek, belâya sabırda düşmandan daha dayanıklı olduğunu isbat etmek, müslümanların ötedenberi gösterdikleri kahramanlıkların ve kazandıkları zaferlerin temelinde yatan yegâne sırdır. Kabul etmek gerekir

ki, belâya sabır hele hele harbin sıkıntılarına sabır öyle herkes için kolay bir şey değildir. Bu yüzden afiyette olup şükretmeyi, sıkıntıda kalıp sabretmeye tercih eden İslâm büyükleri çok tabiî olan bir gerçeğe dikkat çekmişler, anlamsız bir kabadayılık gösterisine iltifat etmemişlerdir.
Hadisimîzdeki strateji, yüce kitabımızın şu âyetleriyle tam bir uyum arzetmektedir. Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:
"Ey iman edenler! Bir düşman kıtasıyla karşılaşırsanız, sebat edin. Allah'ı çok anın ki muzaffer olasınız. Allah'a ve Resulüne itaat edin! Birbîrinizle çekişmeyin. Yoksa başarısızlığa uğrarsınız, kuvvetiniz kaybolur. Sabredin! Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir. Sakın, yurtlarından şımararak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan insanları men edenler gibi olmayın!" [931]
Cennetin kılıçların gölgesi altında olması ise, düşman karşısında gösterilecek sabır ve cengâverliğin hangi bilgi ve inanca dayanınası gerektiği konusuna açıklık getirmektedir. Askerin mânevi gücünün asıl kaynağını, ölüm sonrasına yönelik tereddütlere düşülmemesi lâzım geldiğini vurgulamakta, harbi ve sabrı cennet yolculuğu konumuna getirmektedir. Bu, insanların tabiî olarak içlerinde hissedecekleri ölüm sonrası kaygısına tam bir açıklık ve kesinlik getirmektedir. Bu bilgi ve tesbittir kî, şâirin ifadesiyle,
"Bir gül bahçesine girercesine şu kara toprağa girenler"!, cennete uçanlan geçmişte ve günümüzde dosta düşmana göstermiştir.
Hadisimizin bazı rivayetlerinde, Hz. Peygamber'in bir duasına da yer verilmektedir.
"Ey kitabı İndiren, bulutu oradan oraya sevkeden, asker kıtalannı bozguna uğratan Allahım! Bu düşmanları perişan, bizi onlara karşı muzaffer kıl"
Sevgili Peygamberimizin Hendek harbi esnasında yaptığı kaydedilen bu dua, zaferin ve düşman karşısındaki başarının asıl kaynağını göstermekte, Allah'ın yardımım hakedecek bir tavır ve niyaz içinde olmak gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu husus, tüm İslâmî hareketlerde asla ihmal edilmemesi gerekli, rnüslümanlara özel bir başarı ilkesidir.

En Üstün İş

Zor zamanlar gelmeden zora dayanınanın ve zoru aşmanın yolunu, yöntemini, eğitimini almak gerek. Çünkü "İşlerin en üstünü, en güç olanlarıdır." Şartlar agırlaştıkça, yapılan işin değeri artar. Bu sebeple zoru görünce kaçan değil, zoru başaran müslümandır. O, inancını zor şartlarda yaşamanın değerini ve zevkini bilen insandır.
O halde Filistin, Bosna ve Çeçenistandaki şanlı direnişleri bu çerçevede değerlendirip onlara Peygamber Efendimizin duasıyla dua edelim. Her alandaki düşman saldırısına ve hesaplaşmasına bugünden hazır olmak gerektiğini hatırlatan hadisimizi gönüllerimizde ve evlerimizde levhalaştırmanın zamanındayız. [932]

7- Düşmanla Karşılaşıldığı Zaman Zafer Elde Etmek İçin Dua Etmenin Müstehab Olması

1584- Abdullah İbn Ebi Evfâ (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hendek savaşı günü gelen düşman gruplarına karşı beddua edip:
Allahümme! Munz ile'I-Kitabi serîa'I-hisâbi İhzimi'l-ahzâbe. AHahüm-mehzimhum ve zelzilhum; Ey Kitabı indiren, hesabı hızlı olan Allahım! İslam aleyhine toplanan düşman gruplarını dağıt. Allahım! Onları hezimete uğrat ve sars!" diye dua etti. [933]

1585- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Resulullah (s.a.v.), Uhud savaşı gününde:
"Allahümme! înneke in teşe' lâ tu'bed fi'l-ard Allahım! Sen dilersen yeryüzünde sana kulluk edecek kimse kalmaz!" diye dua etti. [934]

8. Savaşta Kadınlar ile Çocukları Öldürmenin Haram Olması

1586- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in gazalarından birisinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), kadınların ve çocukların öldürülmesini uygun görmeyerek yasakladı." [935]

Açıklama:

Cihad, İslam düşmanlarının kötülüğünü defetmek ve onların mukavemetini kırmak için meşru kılınmıştır.
İnsan ancak işlemiş olduğu bir masiyet sebebiyle öldürülebilinir. Bunlardan birisi de, İslama karşı savaşmak. İslam'a ve müslümanlara karşı silah çekmeyen veya bizzat savaşmayan erkekler, kadınlar, din adamları, yaşlılar ve çocuklar öldürülmezler. Bunların öldürülmemelerindeki neden, onların savaşa katılmamalandır. Eğer savaşa bizzat katılıp müslümanlara karşı savaşacak olurlarsa, öldürülmeleri caiz olur. Çünkü bunlar, savaş etmekle birlikte müminlere karşı suç işleyen muharip durumuna geçmiş durumdadırlar.

9- Kadınlar ile Çocukların Gece Baskınlarında Kasıtsız Olarak Öldürülmesinin Caiz Olması

1587- Sa'b b. Cessâme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e, gece baskını yapılan saldırılarda öldürülen müşriklerin çocuklarının hükmü soruldu. Çünkü bu baskınlarda onların kadınlarına ve çocuklarına da isabet alıyorlardı. Peygamber (s.a.v.):
"Onlar da onlardandır" buyurdu. [936]

Açıklama:

Cihad, İslam düşmanlarının kötülüğünü defetmek ve onların mukavemetini kırmak için meşru kılınmıştır.
İnsan ancak işlemiş olduğu bir masiyet sebebiyle öldürülebilinir. Bunlardan birisi de, İslama karşi savaşmak. İslam'a ve müslümanlara karşı silah çekmeyen veya bizzat savaşmayan erkekler, kadınlar, din adamları, yaşlılar ve çocuklar öldürülmezler. Bunların öldürülme-melerindeki neden, onların savaşa katılmamalarıdır. Eğer savaşa bizzat katılıp müslümanlara karşı savaşacak olurlarsa, öldürülmeleri caiz olur. Çünkü bunlar, savaş etmekle birlikte müminlere karşı suç işleyen muharip durumuna geçmiş durumdadırlar.
Bununla birlikte bazı askerî operasyonlarda bunlar doğrudan hedef yapılmadığı halde elde olmayan nedenlerle kasıtsız olarak söz konusu olup grup zarar görürse, onlar da bulundukları kimselerin arasında sayılmıştır. Ancak bunları askerî operasyondan ayırma imkanı varsa ayırmak ve hedef yapmamak genel bir esastır.
Yalnız İmam Mâlik, Şâfiîler ile İmam Ebu Hanîfe'ye göre; gece baskınında kadın ve çocukları öldürülmesi caizdir.
Yine İmam Ahmed, sahih olan görüşüne göre İmam Şafiî, Ebu Hanîfe, İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Sevrî ile İshak'a göre; kafirlerin öldürülmesine çocuklar ile kadınların öldürülmesinden başka bir çare yoksa bunda bir sakınca yoktur. Hatta Hanefiler ile Sevrî'ye göre; içerisinde müslüman esirleri yada çocuklan yada müşriklerin çocuklan bulunan kalelere ve gemilere ateş açmakta da bir sakınca yoktur. Böyle bir savaşta müslümanlardan ölen olursa, diyeti ödenmez. Kefaret de gerekmez. Sevrî'ye kefaret gerekir. [937]

10- Savaş Sırasında Kafirlerin Ağaçlarını Kesmenin Ve Yakmanın Caiz Olması

1588- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), yahudi olan Nadîr oğulları kabilesinin Buveyre şehrinin hurmalıklarını kestirip yaktı. Bunun üzerine yüce Allah,
"Hurma ağaçlarından her hangi bir şey kesmeniz veya kökleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyle ve O'nun, yoldan çıkanları cezalandırması içindir" [938] ayetini indirdi. [939]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Nadîr oğullan yahudilerinin hurmalıklarının bir kısmını kestirip yaktırması olayı, Uhud savaşından sonra hicretin 4.

yılında müslümanlar ile Nadîr oğullan arasında olan savaşta gerçekleşmiştir. Bunun üzerine eman dileyip develerini yükleyip götürebildikleri kadar mal alıp götürmek üzere gitmelerine izin verildi. Bunlardan bir kısmı Şam'a, bir kısmı Filistin'deki Eriha'ya gitmişlerdir.
İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ile İmam Ebu Hanîfe'ye göre, savaşta düşman ordusuna korku salmak için onların yaş ağaçlarını kesmek ve yakmak caizdir. Yalnız savaşta düşmanın mallarını yakıp yıkmanın caiz olması için, bu yakıp yıkmanın müslümanlara bir menfaat sağlaması gerekir.

11- Ganimetlerin Sadece Bu Ümmete Helal Kılınması

1589- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Peygamberlerden bir peygamber gazaya çıkmıştı. Kavmine:
"Nikâhla bir kadına malik olup da onunla gerdeğe girmeye istediği halde henüz girememiş bir adam, benim arkamdan savaşa gelmesin! Başka biri ev yapmış, fakat tavanını çekememişse o da benimle birlikte gelmesin! Bir başkası koyun veya gebe develer satın alıp doğurmalarını bekliyorsa (o da benimle birlikte gelmesin!" dedi.
Bunun üzerine peygamber gazaya çıktı. Fethedeceği o yere, ikindi namazı vakti yada ona yakın bir zamanda yaklaştı. Güneşe:
"Sen bir memursun, ama ben de me'mûrum! Allahım! Bu güneşi benim için biraz durdur!" dedi.
Bunun üzerine Allah, bu peygambere, o yeri fethedinceye kadar güneş onun üzerinde durduruldu. Derken aldıkları ganimetleri topladılar. Daha sonra toplanan ganimetleri yemek için gökten ateş geldi. Fakat ateş, toplanan bu ganimeti yemekten kaçındı. Peygamber, askerlerine:
"Sizin içinizde ganimet malına bir hıyanet var. Buna göre her kabileden bir adam, bana, biat etsin!" dedi. Bunun üzerine ona biat ettiler. Derken bir adamın eli, peygamberin eline yapıştı. Peygamber:
Ganimete hıyanet, sizin içinizdedir. Bana senin kabilen biat etsin!' dedi. Bunun üzerine onun kabilesi peygambere biat etti. Derken peygamberin eli, iki veya üç kişinin eline yapıştı. Bunun üzerine peygamber yine:
"Ganimete hıyanet, sizdedir. Sizler, hıyanet ettiniz!" dedi.
Nihayet onlar, peygambere, sığır başı kadar altın çıkardılar. Onu, yerde duran malın içine koydular. Daha sonra ateş gelip bu ganimet malını yedi.
Bizden önce hiç kimseye ganimetler helal kılınmamıştır. Bize helal kılınmasının sebebi şudur: Yüce Allah, bizim zaafımızı ve acziyetimizi gördü. Dolayısıyla onu bize tertemiz bir şekilde helal kıldı. [940]

Açıklama:

413 ve 415 nolu hadisler de de geçtiği üzere; ganimet, Peygamber (s.a.v.)'e helal kılınmıştı. Önceki ümmetlere harp ganimetlerini yemek ise haramdı. Onlar, ganimetleri yakarlardi. Ateşin ganimetleri yakması ganimetlerin Allah tarafından kabulünün alameti sayılırdı. Hz. Peygamber, İslâm dininin kolaylık dini olduğunu bildiği için, Allah'ın birgün bu ümmete ganimetlerden faydalanmayı helal kılacağını ümid ediyordu.

12- Mücahitlere Fazladan Verilen Ganimetler

1590- Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Benim hakkımda dört âyet indi. Bunlardan birisi şöyle oldu:
"Savaş sırasında bir kılıç ele geçirdim. Bu kılıcı, Peygamber (s.a.v.)'e getirip:
"Ey Allah'ın resulü! Bu kılıcı ganimet payımdan fazla olmak üzere bana ver!" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Onu bırak!" buyurdu. Sonra ayağa kalktı. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Onu aldığın yere koy!" buyurdu. Sonra tekrar ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Bu kılıcı ganimet payımdan fazla olmak üzere bana ver!" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Onu bırak!" buyurdu. Sa'd tekrar ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Bu kılıcı ganimet payımdan fazla olmak üzere bana ver! Ben savaşta işe yaramayan kimseler gibi mî tutulacağım?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), ona yine:
"Onu aldığın yere koy!" buyurdu.
Bunun üzerine;
"Sana ganimetin bölüştürül meşinden soruyorlar! De ki: Ganimetlerin bölüştürülmesi, Allah'a ve Resulüne aittir " [941] ayeti indi. [942]

Açıklama:

Bu olay, ganimet ile ilgili Enfal: 8/1 ayeti İnmezden ve henüz ganimet helal kılınmazdan önce meydana gelmiştir.
Sa'd'ın, hakkımda dört ayet indirildi demesine rağmen burada sadece birisinden bahsetmiştir. Diğer üç şey ise şunlardır:
1- Anne-babaya iyilik.
2- Şarabın haram kılınması, En'am: 6/152. ayet. Bu mesele, "Fezail" bölümünde gelecektir.

1591- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), içlerinde benim de bulunduğum bir askeri birliği Necd tarafına göndermişti. Sonunda birçok deve ganimet aldılar. Her birine hisse olarak on iki yada on bir deve düştü. Fazladan olarak ise beşte bir ayrılan ganimetten birer de deve aldılar." [943]

1592- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), genel ganimet hissemizin dışında Allah ve Resulüne ait olan beşte birlik hisseden/humustan bize ganimet verdi. Bana bu verdiğinden yaşlı ve büyük olan bir deve daha düştü." [944]

Ganimet:

Kâfirlerle yapılan savaş esnasında veya savaşan iki ordunun karşılaşmaları sırasında gazilerin kuvveti ile düşmandan alınan maldır.
Humus beşte birden maksat, düşmandan cihad yoluyla elde edilen malların,
"Biliniz ki, ganimet olarak aldığınız şeylerin beste biri; Allah'a, peygamber'e, yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir" [945] emrine uyarak ayette belirtilen yerlere vermektir.
Ganimet mallarına, "Enfal"de denilir. Beşte biri devlet hazinesine ayrıldıktan sonra gazilere dağıtılan ganimet mallanna, "Taksim edilmiş Ganimetler"; düşmandan alınıp da henüz gaziler arasında taksim edilmeyen ganimet mallarına, "Taksim Edilmemiş Ganimetler"; devlet başkanının veya ordu emîrinin, savaşa teşvik için gazilere fazladan verdiği ganimet mallarına "Neti" çoğulu enfâl denir. Düşmandan harbetmeksizin alınan ganimete de "Fey" denir.
Kur'an'ın sekizinci suresine, ganimetlerden bahsettiği için "Enfâl Sûresi"denilmiştir.

Ganimetlerin Taksimi:

Halkına karşı savaş açılan bir ülke, ya sulh yoluyla, ya da savaşmak suretiyle zorla fethedilir. müslümanlar, bir yeri sulh yoluyla fethettikleri takdirde hem o zamanki devlet başkanı, hem de ondan sonra devlet başkanı olacak şahıs, anlaşma şartlarına uymak mecburiyetindedir. Araziler, anlaşmayı kabul eden karşı tarafın elinde bırakılır. Böyle bir yerin arazisi üzerine anlaşma şartlarına göre bir vergi konulmamışsa, o arazi öşr suyu ile yağmur, dere, kuyu, çeşme sulanıyorsa, öşr üzerine; haraç suyu fetih öncesi sahiplerinin açtığı kanal suyu ile sulanıyorsa, haraç üzerine anlaşma yapılır, buna göre vergi alınır. müslümanların gayr-i müslimlerden savaşarak elde ettikleri araziler hakkında şu hükümler geçerlidir; devlet başkanı bu hükümlerden herhangi birini tatbik etmekte serbesttir.
1- Araziyi eski sahipleri elinde bırakır, kendilerine diğer ganimet mallarından barınabilecekleri miktarda mal verir. Arazilerinden haraç,

kendilerinden de cizye alır. Hz. Ömer Irak'ı fethettiğinde böyle yapmıştır.
2- Fethettiği bölge ahâlisini oradan çıkarır, yerlerine hariçten getirilen gayr-i müslimler yerleştirilir. Bu tür arazi, "Haraç arazisi" diye adlandırılır.
3- O belde ahâlisi kendi istekleriyle müslüman oldukları takdirde, arazileri kendilerine bırakılır veya o arazi ganimetler ganimeti hak eden muharipler arasında taksim edilir. Resulullah (s.a.s.)'in feth edilen Hayber arazisi hakkındaki uygulaması böyledir.
4- Bir kısmı gaziler arasında taksim edilir, diğer kısmı da hazine masraflarına karşılık devlet için alıkonulur. Bu şekilde ahâliye verilen veya gaziler arasında taksim edilen araziye "Öşrî arazi" denilir.
5- Herhangi bir taksimat yapılmaksızın bütün arazi, müslümanlar adına devlet tarafından muhafaza edilir. Böyle araziye "Memleket arazisi, mirî veya, emîrî arazi" denir.
Hanefi mezhebine göre gaziler arasında taksimatı yapılmasına karar verilen araziler, diğer ganimet mallan oranına göre taksim edilir. Ganimetlerden menkul taşınabilir malların taksimi: Ganimet mallarının beşte biri Allah'a ayette geçen bu ifade, teberrüken zikredilmiştir, Resulüne, onunla akrabalığı bulunanlara, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. [946] Yolculardan maksat, yolda parası kalmayanlardır. Geriye kalan beşte dördü ise muhariplere taksim edilir. Muhariplerden piyade olanlar bir, süvari olanlar ise iki hisse alırlar. Kumandan da bir fert gibi hisse alır.
Bizzat harbe katılanlar hisse aldığı gibi bunlara yardım için hazır buîunan erler, savaş sahasında bulundukları halde hastalık ve benzeri özür nedeniyle savaşa katılmamış olanlarla, ganimet mallan henüz İslâm yurduna getirilmeden evvel vefat eden muhariplerle cihada yardım eden kadınlara, çocuklara, kölelere, zimmîlere ganimetten, gazilerin paylarından daha az bir miktar verilir. Buna "Razh" denilir. Ganimet mallarının taksiminden sonra geriye kalan mal taksimi mümkün olmayacak kadar az bir miktar ise veliyyü'1-emr tarafından fakirlere dağıtılır.
Ganifnet mallarını taksim edene "Sahibi mekasim, emîri kısmet" denir. Bu memur isterse, taksimdeki güçlük nedeniyle, ganimet mallarını satar, elde ettiği parayı taksim eder.
Bu taksim, veliyyü'l-emr'in izni olmadıkça yapılamaz. Düşman ülkesi fethedilmediği halde elde edilen ganimetin beşte biri ayrıldıktan sonra geriye kalanı komutan tarafından muhariplere taksim edilir. Ganimet mallarından az da olsa bir şey çalmak, bu mallardan daha taksim edilmeden hıyanet yoluyla birşey almak büyük günahtır. Buna "Gulûl" denir. Ganimet toplayanlardan biri ganimet mallarından birşeyi telef etse ödemez; İmam Şafiî'ye göre ise öder. Muhariplerin, gayr-i müslimlerin yurdunda, denizlerinden çıkardıkları balık ve benzeri şeyler ile karada elde ettikleri av hayvanları, madenler, hazineler ganimet malından sayılır. Muhariplerin, İslâm diyarı ile küfür diyarı arasında bulunan ormanda veliyyü'l-emr'in izniyle kesip İslâm yurduna götürdükleri ağaç, ganimet mallarından sayılır; mancınık ve gemi yapımı için kesilenler ise ganimetten sayılmazlar. Ganimet mallan, İslâm yurduna götürülmeden taksimi yapılmaz. Harp hâlinde de taksimat caiz değildir. Şafiî, Hanbelî, Maliki ve Zahirî müctehidlerine göre bu taksim, düşman yurdunda da yapılabilir. Ganimet mallan İslâm diyarına hükümetçe taşınması mümkün değil ise, mücâhidler arasında geçici olarak taksim edilir, onlar vasıtasıyla İslâm yurduna taşınır, tekrar hepsi bir yerde toplanır. Esas taksim bundan sonra ilk taksime göre yapılır. Muharipler taksimattan önce ganimet malını satamazlar; yenilip içilecek cinsten olanlardan istifade edebilirler, fakat saklayamazlar. Silah, elbise, at gibi mallardan da geçici olarak istifade edilebilir, sonra taksimata tabi tutulur. Taksimattan evvel düşman ülkesinde ölen muharibin vârislerine ganimetten birşey verilmez. Ancak İslâm yurduna döndükten sonra ve ganimetin taksiminden evvel ölen muharibin mirasçılarına ganimetten hissesi verilir. İmam Şafiî ve diğerlerine göre, düşmanın mağlubiyeti kesinlik kazandıktan sonra ölen muharibin vârislerine ganimetten hissesi verilir. [947]

13- Öldüren Kimsenin, Ölünün Üzerindeki Eşyayı Hak Etmesi

1593- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Huneyn seferi yılında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte sefere çıktık. Düşmanla karşılaştığımızda müslümanlarda bir gerileme oldu. Derken bir de baküm kî, müşriklerden birisi, müslümanlardan birisini alt etmiş, hemen dolanıp adamın arkasına geldim ve boynuna vurdum. O da, bana döndü ve beni tutup öyle bir sıktı ki, ölümün kokusunu hissettim. Sonra ölümü gelip de beni bırakıverdi.
Derken Ömer İbnu'l-Hattâb'a ulaştım. Bana:
"Bu insanlara ne oldu?" diye sordu. Ben de:
"Allah'ın emri" diye cevap verdim.
Daha sonra bizimle savaşmaya gelen insanlar geri döndüler. Savaş bitiminde Resulullah (s.a.v.) oturup:
"Kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dair bir delili olursa, öldürdüğü kimsenin üzerindekiler öldürene aittir" buyurdu. Bunun üzerine ayağa kalkıp:
"Şu müşriği öldürdüğüme dair kim bana şahitlik eder?" deyip oturdum. Resulullah (s.a.v.) yine aynı sözünü tekrarladı. Ben de ayağa kalkıp:
"Şu müşriği öldürdüğüme dair kim bana şahitlik eder?" deyip oturdum.
Resulullah (s.a.v.) aynı sözünü üçüncü defa tekrarladı. Ben de ayağa kalktım. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey Ebu Katâde! Neyin var?" diye sordu.
Ben de başımdan geçen olayı ona anlattım. Derken ordudan birisi:
"Ey Allah'ın resulü! Ebu Katâde doğru söylüyor. Onun öldürdüğü kimsenin eşyaları bendedir, fakat bu hakkından dolayı Ebu Katâde'yi razı ediver!" dedi. Ebu Bekr es-Sıddîk, bu adama:
"Hayır! Vallahi, bu olamaz! Resulullah (s.a.v.), Allah ve Resulü yolunda savaşan ve Allah'ın aslanlarından bir aslanın hakkını çiğneyerek onun eşyalarını sana veremez" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), o adama:
"Ebu Bekr doğru söylüyor, elindekileri ona ver!" buyurdu.
Bunun üzerine adam, ganimeti bana teslim etti. Zırhı sattım, parasıyla Selime oğullan yurdunda bir bahçe satın aldım. Bu bahçe, İslam'da/müslüman oldum olalı sahip olduğum ilk mülkürndür. [948]

Açıklama:

Huneyn Mekke'ye üç mil uzaklıkta bir vadidir. Burada hicretin sekizinci yılında müşriklerle müslümanlar ara sında harb olmuş, müslümanlar çokluklarından dolayı gurura kapıldıkları için harbin başında bozulmuşlar, fakat sonra Allah üzerlerine sekinet ve yardımcı melekler İndirerek kafirlerin cezasını vermişti.

Seleb:

Cumhura göre; savaşçının yanında taşıdığı giyecek, silah ve diğer eşyalandır, Şeklinde tarif etmiştir.
Yani savaşçının beraberinde bulunan diğer eşya selebe dahil değildir. Bu hadislere göre savaşta müslüman mücahidin öldürdüğü düşman üzerinde ve beraberinde bulunan eşya selebe dahil değildir.
Bu hadise göre, savaşta müsİüman mücahidin öldürdüğü düşman üzerinde ve baraberin.de bulunan eşya ganimet malına dahil edilmeyip öldüren mücahide verilir.

1594- Abdurrahman b. Avf (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Bedir savaşı günü harp safında sağıma ve soluma baktım. Kendimi, Ensâr'dan yaşları genç iki çocuğun arasında gördüm. Keşke bunlardan daha kuvvetli olan iki kimse arasında olaydım diye temenni ettim. Derken bu iki gençten biri beni dürtüp:
"Ey amca! Ebû Cehl'i tanır mısın?" dedi. Ben de:
"Evet, onu tanırım! Onunla ne işin var? Ey kardeşim oğlu?" dedim. O da:
"Haber aldım ki, Ebu Cehl, Resulullah (s.a.v.)'e sövermiş! Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, onu görürsem ikimizden eceli gelen ölmedikçe şahsım onun şahsından ayrılmayacaktır!" dedi.
Gencin söylediği bu keskin tavırlı söze hayret ettim. Az sonra diğeri de beni dürtüp ötekinin söylediğinin benzerini bana söyledi. Çok geçmeden Ebû Cehl, insanların arasında hiç durmadan hareket ederken gördüm ve:
"Görüyor musunuz! İşte telaşla hareket eden şu adam, sizin sorduğunuz kimsedir!" dedim. Hemen kılıçlarına sarılıp ona koştular ve kılıçlarıyla onu vurarak öldürdüler. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e gidip ona Ebu Cehl'i öldürdüklerini haber verdiler. Peygamber (s.a.v.):

"Onu hanginiz öldürdü?" diye sordu. İki gençten her biri:
"Ben öldürdüm" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Kılıçlarınızdaki kanı şildiniz mi?" diye sordu. Onlar:
"Hayır!" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), kılıçlara bakıp:
"Onu, ikiniz de öldürmüşsünüz" buyurdu.
Peygamber (s.a.v.), Ebu Cehl'in üzerindeki eşyanın, Muaz b. Amr İbnu'l-Cemûh'a verilmesini hükmetti. Bu iki kimse, Muaz b. Amr İbnu'l-Cemûh ile Muaz b. Afra'dır. [949]

Açıklama:

"Seleb" denilen savaşta öldürülen kimsenin geride bıraktığı elbise, silah ve benzeri şeyleri hak kazanmayı gerektiren şer'i öldürme, düşmana ağır darbeyi indiren öldürmedir. Ebu Cehl'e en çok ağır darbeyi indiren, Muaa b. Amr İbn Cemuh idi.
Abdullah İbn Mes'ud'da da sonra yetişip canı çıkmak üzereyken Ebu Cehl'in kafasını koparmıştı.

1595- Avf b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hımyer kabilesinden bir adam, düşmandan birisini öldürmüştü. Onun selebini/ geride bıraktığı şeyleri almak istedi. Başlarında vali olan Halid b. Velid, onu bundan men etti.. Derken Avf b. Mâlik, Resulullah (s.a.v.)'e gelip bunu ona anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) Hâlid'e:
"Ölen kimsenin selebini, bu kimseye vermekten seni alıkoyan şey nedir?" diye sordu. Hâlid:
"Ey Allah'ın resulü! Bu kimseyi, çok seleb alma kaygısı içerisinde gördüm" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ölen kimsenin selebini, bu adama ver" buyurdu.
Daha sonra Hâlid, Avfın yanına uğradı. Avf, Halid'in kaftanını çekti. Sonra da Halid'e:
"Nasıl? Sana, Resulullah (s.a.v.)'e seni şikayet edeceğim ile ilgili söylediğimi yerine getirdim mi?" dedi. Resulullah (s.a.v.), Avfın bu dediğini işitti ve öfkelendi. Daha sonra da:
"Ey Halid! Ona verme! Ey Halid! Ona verme! Siz, komutanlarımı bana bırakır mısınız hiç! Onlar ile sizin misâliniz, öyle bir adama benzer ki, develeri veya koyunları gütmesi istenilip de bunları güden, sonra da onları suvarmak için tam zamanını gözetleyen, vakti gelince de hayvanları bir havuz başına getiren kimseye benzer. O sürüler, havuza girip suyun temizini içer, bulanığını bırakırlar. İşte o suyun temizi, size kalır ve bulanığı da komutanlara kalır!" buyurdu. [950]

Açıklama:

Bu olay, hicretin 8. yılında meydana gelen Mute harbinde meydana gelmiştir.

1596- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Hevâzin gazasına gittik. Bir defa onunla beraber kahvaltı yaparken, ansızın kırmızı bir erkek deve üzerinde bir adam çıkageldi. Devesini çöktürdü. Sonra heybesinden bir İp çıkararak onunla deveyi bağladı. Sonra cemaatla birlikte kahvaltı yapmaya geçti. Etrafına bakınmaya başladı. Bu sırada bizde zayıflık ve hayvanlarda ise bir incelik vardı. Bazılarımız piyade idik. Adam birden koşarak çıktı. Hemen devesine gelip bağını çözdü. Sonra çöktürdü ve üzerine oturarak onu ayağa kaldırdı. Deve onu koşa koşa götürdü. Derken boz bir dişi deve üzerinde bir adam onun peşine düştü.
Seleme der ki: Ben de koşarak çıktım ve dişi devenin kalçasının hizasına vardım. Sonra ilerleyerek erkek devenin kalçasının hizasına yetiştim. Sonra ilerledim. Nihayet erkek devenin yularından tutarak onu çöktürdüm. Dizini yere koyunca kılıcımı çekerek adamın başını kestim. Adam derhal düştü. Sonra devenin yularından çekip getirdim. Adamın eşyası ve silâhı onun üzerinde idi. Derken beni, Resulullah (s.a.v.) ile yanındaki insanlar karşıladı. Resulullah (s.a.v.):
"Bu adamı kim öldürdü?" diye sordu. Orada bulunan kimseler:
"Ekva'nm oğlu!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu adamın selebi/geride bıraktığı bütün eşyası, onundur!" buyurdu. [951]

Açıklama:

Hevazin gazası, hicretin 8. yılında Mekke'nin fethinden on altı gün sonra Mekke'ye 16 km. kadar mesafede bulunan Huneyn vadisinde yapılmıştır. Bu savaş, Mekke'nin güney doğusundaki dağlarda yaşayan "Hevazin" kabilesiyle yapıldığı için bu savaşa "Hevazin Gazası" denilmiştir. Bu savaş, Huneyn vadisinde yapıldığı için "Huneyn Gazası" adıyla da anılır.

14- Gazilere Fazladan Ganimetler Vermek Ve müslüman Esirleri Düşman Esirleri Karşışığında Kurtarmak

1597- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Fezâre kabilesiyle savaştık. Başımızda, Ebû Bekr vardı. Resulullah (s.a.v.), onu, bizim üzerimize komutan tayin etmişti. Su ile aramızda bir saat kadar mesafe kalınca, Ebû Bekr, bize emrederek sabaha karşı mola verdik. Sonra süvarileri baskın için ayırdı. Bunlar hücum ederek suyun başına vardılar. Suyun başında öldüren öldürdü ve esir alan da esir aldı. Bu arada ben, içlerinde kadınlar ve çocuklar bulunan bir insan topluluğunu gördüm. Bunların benden önce dağa varacaklarından endîşe ederek onlarla dağın arasına bir ok attım. Oku görünce durdular. Daha sonra onları önüme katarak sürüp getirdim. İçlerinde Fezâre oğullan kabilesinden bir kadın da bulunuyordu. Üzerinde deriden bir kürk vardı. Beraberinde Arapların en güzellerinden oîan bir kızı vardı. Ben bunları sürerek Ebû Bekr'e getirdim. Ebû Bekr, o kadının bu kızını bana ganimet olarak verdi. Daha sonra Medine'ye geldik. Ama kızın elbisesini bile açmadım. Derken bana Resulullah (s.a.v.) çarşıda rastlayıp:
"Ey Seleme! Bu kadını bana hibe et!" buyurdu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Vallahi, o kızın güzelliği çok hoşuma gitti. Fakat onun elbisesini daha açmadım" dedim. Sonra ertesi gün çarşıda Resulullah (s.a.v.), bana tekrar rastladı ve bana:
"Ey Seleme! Senin gibi bir erkek evladı olduğu için babanın mükafatını Allah versin. Bu kadını bana hibe et!" buyurdu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! O, senindir! Vallahi, onun elbisesini daha henüz açmadım!" dedim. Daha sonra Resulullah (s.a.v.), onu, Mekkelilere gönderdi. Böylece Mekke'de esir edilen bazı müsiümanlara karşılık onu MekkelİIere fidye olarak vererek bir grup müslümanı bu sayede kurtardı. [952]

15- Fey'in Hükmü

1598- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Üzerlerine savaş yapmadan müslüman olmayan beldelerden herhangi bir beldeye gelip halkıyla bir mal üzerine anlaşma yapıp orada ikamet ederseniz onlardan aldığınız fey olur ki, bu, müslümanların tamamına aittir. Allah'a ve Resulüne karşı isyan eden herhangi bir belde ye gelip halkıyla savaş yapmak suretiyle onlardan aldığınız mallara gelince onların beşte biri, Allah'a ve Resulüne aittir. Geri kalan beşte dördü ise sizindir." [953]

Açıklama:

Fetihle ele geçirilen araziler üç kısma ayrılır:

A- Savaşla Ele Geçirilen Araziler.

Düşman topraklan zorla anveten ele geçirilmişse, İslâm devlet başkanı, bu topraklara şu üç statüden birisini uygulayabilir:

1- Bu arazileri savaşa katılanlar arasında paylaştırabilir. Hz. Peygamberin Hayber topraklarını taksim etmesi gibi.
2- Arazileri eski sahiplerinin ellerinde bırakabilir. Bu taktirde onlara şahısları için cizye, arazileri içinde haraç vergisi bağlar. Arazi, haraç arazisi, gayri müslim olan halk da zimmî olur. İhtiyaç olması halinde ganimeti hak sahipleri arasında taksim etmek daha uygundur. Ancak buna ihtiyaç yoksa, gelecekte müslümanlar lehine bir güç oluşturmak için, eski sahiplerinin elinde bırakmak daha uygun olabilir.
Hanefi ve Hanbelilelere göre, İslâm devlet başkanının fethedilen araziler üzerinde, gazilere taksim etme veya vakıf hâline getirme yetkisi vardır.

B- Gayrimüslim Halkın Savaş Korkusuyla Başka Yere Göç Etmesi Sonucu Boş Kalan Araziler.

Bunlar da fey adını alır. müslümanların bu beldeye girmesiyle arazilerin mülkiyeti beytülmale intikal eder. Bunlar vakfedilmiş devlet mülkü haline gelir. Devlet başkanı bu arazileri ekip-biçen müslüman veya zimmîlerden haraç vergisi alır. Böyle bir beldede düşmandan kalan menkul mallar da fey'e dahil olur. İslâm hukukçulannm çoğunluğuna göre bunlar vakfedilir ve müslümanların maslahatı için harcanır.

C- Sulh Yolu İle Savaşsız İslâm Ülkesine Katılan Topraklar.

Diğer sahipsiz topraklar gibi bunlar da devlet mülkiyetine geçer. Bu topraklar devlet namına işletilip geliri toplum yararına harcanabileceği gibi, devletçe gerekli görülen özel şahıslara da, dağıtılabilir. Nitekim Benî Nadir arazisi Fedek ve çevresi, servetlerini Mekke'de bırakıp Medine'ye hicret eden yoksul sahabelerle, Medineli üç yoksul sahabeye taksim edilmiştir. Devletin şahıslara tahsis edeceği bu topraklar prensip olarak arazinin bulunduğu bölgeye göre öşür veya haraç vergisine tabi olur
Fey; düşmandan savaşla veya savaşsız ele geçirilen toprakların mülkiyetinin devlette, yararlanma hakkının İse haraç vergisi karşılığında eski sahiplerinde bırakılması demektir. Bu bir bakıma, geliri toplum ihtiyaçlan için harcanmak üzere arazilerin topluca vakfedilmesidir.[954]
1599- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Nadir oğuüan kabilesinin mallan; müslümanlar onların üzerine at ve deve koşturmadan/savaş yapmadan Allah'ın, Resulüne fey olarak verdiği ganimetlerdendi. Bu nedenle ganimetler, sadece Resulullah (s.a.v.)'e ait olup bunları bir yıllık ailesinin geçimi için harcar, sonra da geri kalanı Allah yolunda savaş hazırlığı olarak silah ve atlar için kullanırdı." [955]

16- Peygamber (s.a.v.)'ın:
***"Bize Mirasçı Olunmaz. Bizim Bıraktığımız Her Mal Sadakadır"* Sözü**

1600- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) vefat ettiği zaman, hanımları, Osman b. Affân'ı Ebu Bekr'e gönderip ondan Peygamber (s.a.v.)'den kalan miraslarını isteyecek oldular. Aişe, onlara; Resulullah (s.a.v.):
"Bize mirasçı olunmaz. Bıraktığımız her mal, mülkiyeti beytulmalde olmak üzere sadakadır" buyurmadı mı?" dedi.[956]

Açıklama:

Hz. Peygamberin özel mülkü olan topraklar hakkında Kadı İyâz şunları söylüyor:

Birinci Kısmı:

Kendisine hibe edilmiştir. Uhud harbinde müslüman olan yahudi Muhayrik'in vasiyyeti bu kabildendir ki yedi bahçeden müteşekkildi. Ensar'ın verdikleri sulanmayan arazi de böyledir. Bunlar Peygamber (s.a.)'in öz mülkü idi.

İkinci Kısım:

Beni Nadîr kabilesini sürgün ettiği vakit, onlardan harpsiz fey olarak aldığı arazidir. Bu da onun hususi mülkidir. Beni Nadir'in menkui mallanna gelince: Anlaşma mucibince bunların silahlardan başkasını yahudiler develerine yükleyip götürmüş; kalanı da gaziler arasında taksim edilmişti. Fedek arazisinin yarısı iie Vadilkura'nın üçte biri Peygamber (s.a.)'in özel mülkü idi. Çünkü bu yerleri bu şartlarla sulhan ele geçirmişti. Bu yerlerin gelirini başı sıkılan müslümanlara sarf ederdi. Bunlardan başka Hayber'den sulh yolu ile alınmış Vatih ve Selalim namında iki de kaiası vardı.

Üçüncü Kısım:

Hayberin ve diğer harple alınan yerlerin beşte birinden eline geçen mallardır.
Bu üç kısım malların hepsi peygamber (s.a.)'in halis mülkü idi. Lakin o bunları benimsemez; ailesine, müslümanlara ve ümmetin umumi ihtiyaçlanna sarf ederdi. Vefatından sonra bu sadakaların temellükü haram kılınmıştır. Aslında Hz. Peygamber'in özel mülkü olan topraklar bunlardan ibaret değildi. Şu topraklar da onun özel mülkleri arasında idi:
1- Fedek arazisinin yarısı.
2- Vâdiyü'l-kuranın üçte biri, yahudiler kendi yerlerinde bırakılmaları için, azalanyla kendilerine ait arazinin yarısını Vâdiyül-kuranın üçtebirine tekabül eden yeri Hz. Peygamber'e bağışlamışlardır. Daha sonra bu yerde oturan ve yahudi olmayanların elindeki araziyi de onlardan satın aldı. Böylece o bölgenin üçte ikisi Hz. Peygamber'in mülkü haline gelmiştir.
3- Miras yoluyla annesinden intikal eden Mehrûz isimli pazaryeri ile bir dükkan.
Bütün bu topraklar, Hz. Peygamber'in özel mülkü olduğu için vefatından sonra sadaka hükmüne geçmişler. Bu sebeple de Hz. Ebu Bekr, bu topraklardan miras isteyen Hz. Fatıma'nın ve Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının teklifini kabul etmedi. Ancak Peygamber (s.a.v.), bunlardan Hayber topraklarının beşte birinden hissenize düşen kısmı sağlığında yiyecek ve giyecek masrafları için, ailesine bağışlamış olduğundan bu topraklar kendi mülkiyetinden çıkıp ailelerinin mülkü olmuştur. Dolayısıyla kendisinin vefatıyla sadakaya dönüşmemişlerdir. İşte "Sadaka topraklar" diye bilinen topraklar, onun vefatına kadar, elinde kalan topraklardır. Ailesinin yiyeceklerini karşılamak üzere tahsis ettiği topraklar da Hayber topraklarından hissesine düşüp te sağlığında ailesine bağışladığı topraklardır. Sadaka topraklar ise Hz. Peygamber'in vefatından sonra beytü'l-mal'a devrdildi, idareleri için memur (mütevelli) tayin edildi. [957]

1601- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in kızı Fatıma, babasının vefatından sonra Ebû Bekr'e haber gönderip ondan Allah'ın, Resulüne Medine civarında bulunan Nadir oğulları yurdunda ve Fedek'te savaşsız ganimet/fey olarak bahşettiği mallardan ve Hayber hurmalıklarının beşte birinden kalanlardan mirasını istedi. Bunun üzerine Ebû Bekir:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.):
"Bize, mirasçı olunmaz! Bıraktığımız sadakadır. Ancak Muhammed (s.a.v.)'in ailesi bu maldan yer!" buyurmuştur. Vallahi, ben, Resulullah (s.a.v.)'in sadakasından hiç bir şeyi, Resulullah (s.a.v.) zamanındaki hâlinden değiştiremem! Onun hakkında mutlaka Resulullah (s.a.v.) ne yaptıysa ben de onunla amel ederim!" dedi.
Ebû Bekr, Fâtıma'ya bir şey vermekten kaçındı. Fâtima da, bu hususta Ebû Bekr'e gücenip ondan ayrılıp gitti. Ölünceye kadar da onunla konuşmadı. Fâtıma, Resulullah (s.a.v.)'den sonra altı ay yaşadı..Vefat ettiği zaman, onu, kocası Ali b. Ebi Tâlib geceleyin defnetti. Onun vefatını Ebû Bekr'e haber vermedi. Cenaze namazını Ali kıldırdı. Fâtıma'nın hayatı boyunca Ali insanlardan itibar görmüştü. O vefat edince Ali halkın itibarını kaybetti. Ebû Bekr'le barışarak ona biat etmek istedi. O, aylarda henüz Ebu Bekr'e biat etmemişti. Ebû Bekr'e:
"Bize gel! Ama seninle beraber başka bir kimse gelmesin!" diye haber gönderdi. Bunu, Ömer b. Hattâb gelmesin diye yapıyordu. Bunun üzerine Ömer, Ebû Bekr'e:
"Vallahi onların yanına tek başına girme!" dedi. Ebû Bekr ise:

"Onlar, bana ne tür bir kötülük yapabilirler ki! Vallahi, ben onların yanına mutlaka giderim!' diye cevap verdi. Daha sonra Ebû Bekr, onların yanlarına girdi. Âli b. Ebi Talib, şehâdet getirdi. Sonra da;
"Ey Ebu Bekr! Biz, senin faziletini ve Allah'ın sana olan ihsanını biliriz! Allah'ın sana verdiği bir hayrı sana çok görmeyiz. Fakat sen, bu hilâfet işinde bize karşı bağımsız davrandı n/h iç bir şey sormadın. Biz, Resulullah (s.a.v.)'e olan yakınlığımızdan dolayı bu hilafet işinde kendimiz için bir hak görüyorduk" dedi.
Ali, Ebû Bekr'le konuşmasına devam etti. Nihayet Ebû Bekr'in gözlerinden yaşlar boşandı. Sözü, Ebû Bekr alınca o da:
"Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.v.)'in yakınlarına hizmet ve yardım etmek, bana kendi yakınlarıma hizmet ve yardım etmemden daha iyidir! Benîm ile sizin aranızda şu mallar hususunda geçen ihtilâfa gelince; doğrusu ben o mallar hakkında hiçbir haksızlık etmiş değilim! Resulullah (s.a.v.)'in o mallar hakkında yapmakta olduğu hiçbir şeyi terk etmedim. Resulullah (s.a.v.)'in yapmakta olduğu şeyi ben de yaptım!" dedi. Bunun üzerine Ali, Ebû Bekr'e:
"Sana biat etmek için buluşma zamanı, öğleden sonradır!" dedi. Ebû Bekr, öğle namazını kıldırınca, Ali minbere çıkıp ilk önce şehâdet getirdi, sonra Ali'nin durumunu, biat etmede niçin geciktiğini, bu gecikmesine sebep olan özrünü anlattı. Sonra istiğfar etti. Daha sonra Ali b. Ebi Tâlib şehâdet getirip Ebû Bekr'in hakkını büyülttü. Kendisinin biati bu kadar geciktirmesine sevk eden şey; Ebû Bekr'i çekememezlik ve Allah'ın ona vermiş olduğu üstünlükleri inkârdan dolayı olmadığını söyledi. Sonra da sözüne devamla:
"Biz kendimiz için bu hilafet işinde bir pay görüyorduk. Fakat bu konuda bize hiçbir şey sorulmadı, biz de buna karşılık gücendik. Mesele bundan ibarettir!" dedi.
"Orada hazır bulunan müslümanlar, Ali'nin bu konuşmasına çok sevindiler ve:
"Ey-Ali! isabet ettin!" dediler.
Ali, bu maruf/iyi işe döndüğü zaman müslümanlar Ali'ye yakınlık gösterdiler. [958]

Açıklama:

Hz. Fatıma, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e bir haber göndererek Allah'ın Hz. Peygamber'e Medine ile Fedekte fey olarak tahsis buyurduğu mallardan ue Hayberin beşte birinden hissesine düşecek mirası istemişse de Hz. Ebû Bekir *"Peygamberlerin miras bırakmadığına, onların bıraktığı malların sadaka olduğuna"* dair hadisi ue Hz. Peygamber'in Hayber topraklarından aynlan beşte birden ailesine düşen hisseyi işaret ederek *"Benim ailem ancak şu mallardan yiyebilir"* buyurduğunu hatırlatıp onun bu isteğini kabul etmemiştir. Çünkü bu mailar, kendi vefatıyla sadakaya dönüşmüştür. Sağlığında aile fertlerine bağışlamış olduğu Hayber arazisinin bir kısmı ise, kendi mülkiyetinden çıktığından vefatıyle sadakaya dönüşmemiş ve dolayısıyle yine aile fertlerinin elinde kalmış. Onların geçimlerine tahsis edilmiştir.
Hz. Fatıma (r.a)'ın miras istemesi hususunda iki İhtimal üzerinde durulmuştur:
1- Babasının "Bize mirasçı olunmaz!" hadisini yorumlamış, kendisinin kıymetli mallarda babasına mirasçı olamayacağını, yiyecek, giyecek ve silah gibi şeylerde mirasçı olacağını sanmıştır. Fakat hadis "Allah'ın fey olarak verdiği.." ifadesi bu yorumu reddeder.
Bazı alimlere göre, Hz. Fatıma'nın miras istemesi, bu hadisi duymazdan öncedir. Hz. Fatıma vasiyyet ayetiyle delil getirmiştir. Sözkonusu âyette, mirasçı bir kızsa kendisine mirasının yarısı verileceği bildirilmektedir. [959]

1602- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *"Kadınlarımın nafakası ile işçimin ücretinden sonra benim mirasçılarım, bıraktığım bîr tek dinarı bile paylaşmasınlar. Çünkü bu kalan, mülkiyeti beytülmalde kalmak üzere sadakadır."*[960]

Açıklama:

Alimler bu hadisteki "Dinar" kaydının başka mallara tenbih için getirildiğini söylemişlerdir. Bundan maksat, miras istemeyi yasaklamak demek değildir. Çünkü yasak, mümkün olan şeylere özgüdür. Peygamber (s.a.v.)'e mirasçı olmak ise mümkün değildir. Dolayısıyla hadiste kastedilen husus, haber vermedir. Yani hiçbir şeyi taksim edemezler. Çünkü buna mirasçı olunmaz.
Resulullah (s.a.v.)'in hanımlarının nafakaları, miras değildir. Onlar, iddet bekleyen kadınlar hükmündedir. Nafakaları bundan dolayı verilmiştir. Çünkü onlara evlenmek, ebediyen caiz değildir. Bu sebeple de onlara nafaka verilmiş, oturdukları evler de onlara verilmiştir.

17- Savaşa Katılan Gaziler Arasında Ganimetin Nasıl Taksim Edileceği Meselesi

1603- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ganimet dağıtımında at için iki hisse ve piyade için ise bir hisse vererek bölüştürmüştür." [961]

18- Bedir Savaşında müslümanlara Meleklerle Yardım Edilmesi Ve Ganimetlerin Mubah Kılınması Solumu

1604- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bedir harbi olduğu gün Resulullah (s.a.v.) müşriklere baktı. Onlar bin kadar idi, sahabileri ise üç yüz ondokuz kişi idi. Bunun üzerine Allah'ın peygamberi (s.a.v.) kıbleye döndü. Sonra ellerini uzatıp Rabbine:
"Allahım! Bana vaat ettiğini yerine getir! Allahım! Bana vaat ettiğini ver! Allahım! Eğer müslümanlardan olan şu topluluk helak edersen bundan sonra yeryüzünde sana ibâdet olunmaz!' diye dua etmeye başladı. Ellerini uzatarak kıbleye karşı Rabbine o derece dua da bulundu ki, nihayet omuzlarından kaftanı düştü. Daha sonra Ebû Bekr, onun yanına gelip kaftanını yerden aldı ve omuzlarına koydu. Sonra arkasından ona sarılarak:
"Ey Allah'ın peygamberi! Rabbine yaptığın dileğin O'na yetişir! Şüphesiz ki O, sana vaat ettiğini yerine getirecektir!' dedi. Bunun üzerine Yüce Allah:
"Hani Rabbinizden yardım istiyordunuz!" O da:
"Ben size birbiri ardınca gelecek bin melekle yardım göndereceğim!" diye duanızı kabul buyurmuştu [962] âyetini indirdi ve Allah ona meleklerle yardım gönderdi.
Hadisin ravisi Ebû Zumeyl der ki: Sonra bana Abdullah İbn Abbâs rivayet edip dedi ki:
"O gün müslümanlardan bir kimse, önünde müşriklerden bir adamın peşinden koşarken ansızın üzerinde bir kırbaç darbesi işitti. "Gayret et, ey Hayzûm!" diyen bir süvarinin sesini duydu. Bir de önündeki müşrike bakti ki, boylu boyunca yere serilmiş! Burnu vurulmuş, yüzü de kırbacın vurduğu şekilde yarılmış olduğunu gördü. Bütün bunlar, yemyeşil olmuştu. Daha sonra bu Ensâr'lı kimse, Resulullah (s.a.v.)'ın yanına gelip bu olayı ona anlattı. Resulullah (s.a.v.):
"Doğru söyledin. Bu, gökten gelen üçüncü yardımdır!" buyurdu. müslümanlar o gün yetmiş tane müşrik kişi öldürdüler, yetmiş tanesini de esir aldılar.
Ebû Zumey! der ki:
"Abdullah İbn Abbâs şunu da söyledi: müslümanlar, esirleri aldıktan sonra Resulullah (s.a.v.), Ebû Bekr ile Ömer'e:
"Bu esirler hakkındaki görüşünüz nedir?" diye sordu. Ebû Bekr:
"Ey Allah'ın peygamberi! Bunlar, senin amca oğulların ve sana akrabadırlar. Ben, onlardan fidye almanı daha uygun görüyorum! Bu sayede kafirler üzerine kuvvetimiz olur. Umulur ki "Allah onları İslâm'a hidayet buyurur!" dedi. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Ey Hattâb oğlu! Senin bu konudaki görüşün nedir?" diye sordu. Ömer der ki: Ben:
"Hayır, vallahi, ey Allah'ın resulü! Ben, Ebû Bekr'in görüşünde değilim. Fakat ben, bize müsaade buyursan da şunlann boyunlarını vursak fikrindeyim. Ali'ye, kardeşi Akîle karşı izin ver de Ali de onun boynunu vursun! Bana da filânca bir yakınıma karşı izin versen de, ben de onun boynunu vurayım! Çünkü bunlar, küfrün imamları ve önde gelenleridirler!" dedim.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Ebû Bekr'in söylediği görüşe meyletti. Benim söylediğime yanaşmadı. Ertesi gün geldiğim zaman Resulullah (s.a.v.) ile Ebû Bekr'i oturmuş ağlıyorlar vaziyette buldum. Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Senin ve arkadaşın Ebu Bekr'in neden dolayı ağladığını bana haber ver! Ağlayacak bir şey bulursam ben de oturup sizinle

birlikte ağlarım, ağlayacak bir şey bulamazsam sırf siz ağladığınız için ben de oturup ağlar görünürüm!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bana senin arkadaşlarının teklif ettiği fidye alma meselesine ağlıyorum. Gerdekten onlann azabları bana şu ağaçtan daha yakın arzolundu' buyurdu. Resulullah (s.a.v.) bu sırada yakın bir ağaca işaret etmişti. Bunun üzerine Yüce Allah, "Yeryüzünde üstünlüğü sağlamadıkça hiç bir Peygambere esir almak yaraşmaz"

1605- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Necd tarafına bir süvari birliği gönderdi. Bu birlik, Hanîfe oğullan kabilesinden Sümâme b. Usâi adında bir adamı getirdiler. Bu kimse, Yemâmenliler'in reisi idî. Onu mescidin direklerinden bir direğe bağladılar. Derken Resulullah (s.a.v.) onun yanına çıkıp:
"Ey Sümâme! Gönlünde ne var?" buyurdu. Sümâme:
"Ey Muhammedi Gönlümde hayr vardır. Eğer beni öldürürsen kan davası olan birini öldürmüş olursun. İyilikte bulunacak olursan şükreden birine iyilik etmiş olursun! Eğer mal istiyorsan, dilediğin miktarı iste! Sana dilediğin kadar mal verilir!" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) onu bırakıp gitti. Ertesi günden sonraki gün gelince, Resulullah (s.a.v.) yine ona:
"Ey Sümâme! Gönlünde ne var?" buyurdu. Sümâme:
"Gönlümde, sana söylediğim şey var! Eğer iyilikte bulunursan şükreden birine iyilik etmiş olursun! Eğer beni öldürürsen kan davası olan birini öldürmüş olursun! Eğer mal istiyorsan dilediğin miktarı iste! Sana dilediğin kadar mal verilir!" dedi. Resulullah (s.a.v.) onu yine bırakıp gitti. Ertesi gün olunca Resulullah (s.a.v.) onu bırakıp gitti tekrar ona:
"Ey Sümâme! Gönlünde ne var?" buyurdu. Sümâme:
"Gönlümde sana söylediğim şey var! Eğer iiyilikte bulunursan, şükreden birine iyilik etmiş olursun! Eğer beni öldürürsen kan davası olan birini öldürmüş olursun! Eğer mal istiyorsan dilediğin miktarı dile! Sana dilediğin kadar mal verilecektir!" dedi.Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Sümâme'yi serbest bırakın!" buyurdu. O da mescide yakın bir hurmahğa gidip orada boy abdesti aldı. Sonra mescide girip:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim! Muhammed'in, O'nun kulu ve resulü olduğuna şehâdet ederim! Ey Muhammedi Vallahi, yeryüzünde şimdiye kadar bana senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu! Simdi senin yüzün bana bütün yüzlerden daha sevimli oldu. Vallahi, benim için senin dininden daha sevimsiz bir din yoktu! Şimdi dinin, benim için bütün dînlerden daha sevimli oldu! Vallahi, benim için senin beldenden daha sevimsiz t?ir belde yoktu. Şimdi belden, benim için bütün beldelerden daha sevimli oldu! Süvarilerin beni yakaladığında ben umre yapmak istiyordum. Ne buyurursun?" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), onu müjdeledi. Ona umre yapmasını emretti. Mekke'ye vardığında, birisi ona:
"Sen dininden mi döndün?" diye sordu. Sümâme de:
"Hayır! Fakat ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte müslüman oldum! Hayır! Vallahi, Resulullah (s.a.v.), size izin vermedikçe Yemame'den bir buğday tanesi bile gelmez!" dedi. [963]
Hanife oğulları kabilesi, Yemame'de yaşayan meşhur bir kabiledir. Sümâme, bu kabilenin reisi idi. Olay, Mekke'nin fethinden önce gerçekleşmiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in aynı soruyu üç gün tekrar etmesi, Sümame'nin kalbini İslam'a yatıştırmak içindir.
Esiri bağîamayıp hapsetmek ve onun mescide girmesine izin vermek caizdir.

20- Yahudilerin Hicaz Bölgesinden Sürgün Edilmesi

1606- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mescitte bulunuyorduk. Derken yanımıza Resulullah (s.a.v.) çıkageld ve:
"Haydi Yahudilerin yurduna hareket edin!'" buyurdu.
Onunla birlikte sefere çıktık. Onlara vardığımızda Resulullah (s.a.v.) ayağa kalkıp:
"Ey Yahudi topluluğu! müslüman olun, kurtulun" diye seslendi. Onlarda:
"Ey Ebû'l-Kasım, tebliği ettin. Sana ihtiyacımız yok" dediler. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Ben de, benim size tebliğ etmiş olduğumu itiraf etmenizi istiyordum. müslüman olun, kurtulun" buyurdu. Onlar da:
"Ey Ebû'l-Kasım, tebliği ettin" dediler. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Ben de, benîm size tebliğ etmiş olduğumu itiraf etmenizi istiyordum. müslüman olun, kurtulun" buyurdu. Onlar da:
"Ey Ebû'l-Kasım, tebliği ettin" dediler.

1607- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Önce Nadîr oğulları ve sonra da Kureyza oğulları yahudileri, Resulullah (s.a.v.)'e karşı savaş açmışlardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Nadîr oğullarını yerlerinden çıkarıp sürgün etti. Kureyza'yı ise yerlerinde bırakmış ve onlara bir şey almamak suretiyle serbest bırakmıştı. Nihayet bundan sonra Kureyza'da ahdi bozarak Resulullah'a karşı harp etti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), onların erkeklerini öldürdü, kadınlarını, çocuklarını ve mallarını da müslümanlar arasında bölüştürdü. Yalnız bunlardan bazıları İslam'a katılmak üzere Resulullah (s.a.v.)'le buluştular. O da, onlara güvence verdi ve onlar da müslüman oldular.
Resulullah (s.a.v.) bütün Medine yahudîlerini, Kaynuka oğullarını ki bunlar, Abdullah b. Selâm'ın kavmidir ve Harise oğulları yahudîlerini, Medine'de bulunan Yahudilerin hepsini sürgün etti." [964]

21- Yahudiler ile Hıristiyanların, Arap Yarım Adasından Çıkarılması

1608- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Yahudiler ile Hır isti yani an, Arap yarımadasından mutlaka çıkaracağım. Öyle ki Arap yarımadasında müslümandan başka hiç kimseyi bırakmayacağım." [965]
Açıklama: Arap yarımadasının sınırlan hakkında çeşitli görüşlec vardır. Hanefi âlimierine göre, bu sınırlar şöyledir:
"Arap yarımadası Tihame, Necid, Hicaz, Uruz ve Yemen olmak üzere beş bölgeye ayrılır. Tihame; Hicaz'ın güney bölgesidir.

Necid:

Hicaz ile Irak arasında bulunan bölgedir. Hicaz: Yemen dağlarından başlayıp Şam'a kadar devam eden bölgedir. Bu bölgede Medine ve Amman şehirleri vardır. Uruz: Yemame dahil oîmak üzere Bahreyn'e kadar uzanan bölgedir. Hicaz'a, Necid ile Yamame arasını ayırdığı için "Hicaz" adı verilmiştir.
Buralarda bir kilise yada bir sinogog'un bulundurulmasına izin verilmediği gibi, bu sınırlar içerisinde köylerde ve şehirlerde şarap ve domuz satılamaz. Müşriklerin burada mesken sahibi olup yerleşmelerine izin verilemez.

22- Ahdi Bozan Kimselerle Savaşmanın Ve Kuşatılan Bir Kale Halkını, Hüküm Vermeye Ehliyetli Adil Bir Hakimin Hükmüne Havale Etmenin Caiz Olması

1609- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kureyzalılar, kalelerinden Sa'd b. Muaz'm hakemliğine indiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Sa'd'a haber gönderdi. O da, bir merkep üzerinde yanlarına geldi. Mescide yaklaşınca, Resulullah (s.a.v.), Ensar'a:
"Haydi seyyidinize yada en hayırlınıza ayağa kalkın!" buyurdu. Sonra da Muaz'a:
"Gerçekten bunlar, senin vereceğin hükme razı oldular" buyurdu. Sa'd:
"Bunların harp edenlerini öldürür, kadınlarını ve çocuklarını ise esir edersin" hükmünü verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Ey Sa'd! Allah'ın hükmüne uygun hükmettin!" buyurdu. [966]

Açıklama:

Aslından insanlara ayağa kalkmak caiz olmakla birlikte ayağa kalkan veya kendisi için ayağa kalkılan açısından arizî bir fesadın bulunması halinde, bu cevaz kerahate dönüşür.
Kalkan kimse açısından fesat, riyakar durumuna düşmesidir. Bazı kişilerin bazen hiç de hoşlanmadıkları bir kimse için cemaat içerisinde ayağa kalkam durumunda kalmaları gibi.
Kalkılan kimse açısında fesat ise, kendisine gösterilen saygıdan dolayı büyüklük duygusuna kapılması gibi. Fakat kişi, gelen bir kimseye ayağa kalmadığı takdirde uğrayacağı zarar ayağa kalktığı takdirde uğrayacağı zarardan daha büyük olmak, düşmanlık ve kin kazanmak ve saldırıya uğramak gibi zararlara uğraması söz konusu ise o zaman ayaka kalkar.
Örneğin, Hz. Peygamber (s.a.v.), Yahudi olan Kureyzahar hakkında hakem olması için Sa'd b. Muaz'a bir haberci yollamıştı. Sa'd bir eşek üzerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.), Sa'd'ın geldiğini görünce, yanındakilere:
"Haydi efendinize kalkınız" buyurmuştu. Buradaki ayağa kalkma, ihtilaflı olan ta'zim kalması değil, yardım etmek için ayağa kalkılmasıdır. Çünkü ayağa kalkan kimseler, onu ta'zim için değil, hayvanından inmesine yardım etmek için ayağa kalkmışlardır. Çünkü Sa'd, hasta durumda idi.
Hanefi alimlerinden Tehânevî bu konuda şöyle der:
"Ayağa kalkamnın çeşitli şekilleri vardır:
1- Kıyam kelimesi, "Li" harfi cerriyle kullanıldığı zaman, "Ayağa kalkmak" anlamına gelir.
2- İla harfi cerriyle kullanıldıuğı zaman "Ona doğru yürüyüp gitti" anlamına gelir.
3- Beyne kelimesiyle kullanıldığı zaman "Önünde görünmek" anlamına gelir.
4- Ala harfi cerriyle kullanıldığı zaman "Oturmakta olan bir kimsenin arkasında dikelmek" anlamına gelir.
Gerek Sa'd b. Muaz olayında ve gerekse de bu olayda, "Ayağa kalkmak" kelimesi için "İlâ" harfi cerri kullanıldığı için bu kelime, "Fona doğru yürüyüp gitti" anlamında kullanılmıştır. Bu çeşit kalkma, ta'zim ve ikram için değildir. [967]
İbn Abidin'e göre ise; hatta gelene ihtilaflı olmayan ta'zim (saygı) olsun diye ayağa kalkmak müstehabtır. Mescitte oturan bir kişinin yanına gelene ta'zimen ayağa kalkması, Kur'an okuyanın, gelene ta'zim için ayağa kalkması, eğer gelen kişi ta'zime müstehak ise mekruh değildir.
Esas olan; başkasına karşı ayağa kalkmak bizzat mekruh değldir. Mekruh ancak kendisi için ayağa kalkılan kişi kendisi için kalkılmayı severse, işte bu tür ayağa kalmak mekruhtur. Eğer kendisi için ayağa kalkılmasına kıymet vermeyen bir kimse için kalkılmasında bir sakınca yoktur.

1610- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Muâz, Hendek savaşında yaralanmıştı. İbn Arika denilen Kureyşli bîr adam kendisine bir ok atmış ve pazusundaki damarını vurmuştu. Bunun üzerine Re-sulullah (s.a.v.) yakından İlgilenmek için mescitte ona bir çadır kurdurdu. Resulullah (s.a.v.) Hendek Savaşı'ndan döndüğünde silahını çıkarıp boy abdesti aldı. Bu sırada başından tozları silkerek Cebrail, ona, gelip:
"Silahı bıraktın mı? Vallahi, Biz melekler daha silahı bırakmadık. Haydi onlara doğru sefere çık" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ne tarafa?"' buyurdu. O da, Kureyza oğulları'nı gösterdi. Resulullah (s.a.v.)'de onlarla savaştı. Neticede onlar, Resulullah (s.a.v.)'in vereceği karara razı oldular. Resulullah (s.a.v.), onlar hakkında verilecek hükmü Sa'd b. Muâz'a havale etti. O da:
"Onların savaşanlarını öldürmesine, gerideki çocuk ve kadınlarının köle yapılmasına, mallarının bölüştürülmesine hüküm veriyorum" dedi. [968]

Açıklama:

Hendek savaşı, sırasında Kureyza oğullan yahudileri, müslümanlarla olan dostluk antlaşmasını bozup İslâm düşmanlarıyla anlaşarak onları devamlı olarak müslümanlar üzerine kışkırtıp müslümanlara çeşitli zararlar vermeyi başarmışlardı. Savaş müslümanların lehine ve kâfirlerin aleyhine sonuçlandığından, Kureyza oğullan da mağlup duruma düşüp kayıtsız şartsız teslime razı olmuştu.
Kureyza oğullan daha önce Evs kabilesinin dostu olduklarından, harp sırasındaki ihanetlerine, verilecek hüküm için hakim olarak Evsülerin reisi olan Sa'd b. Muaz'ın görevlendirilmesini istediler. Sa'd ise erkeklerin öldürülmesine, mallannın taksim edilmesine, çocuklan ile kadınlarının da esir edilmelerine hüküm ettikten sonra, hicretin 5. yılında ilahi rahmete kavuştu.

23- Düşmanla Savaşmaya Gitmede Acele Etmek Ve Birbiriyle Çatışan İki İşten Daha Önemlisini Öne Geçirmek

1611- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ahzâb/Hendek savaşından döndüğü gün Resulullah (s.a.v.) bize:
"Hiç kimse öğle namazını Kureyza oğulları yurdundan başka bir yerde kılmasın!" diye seslendi. Fakat bazı insanlar vaktin geçeceğinden korkarak namazı Kureyza oğulları yurdundan başka yerde kıldılar. Diğerleri ise:
"Vakti geçirsek bile biz namazımızı ancak Resulullah (s.a.v.)in emrettiği yerde kılarız!" dediler. Resulullah (s.a.v.), bu iki fırkadan hiç kimseyi azarlamadı. [969]

Açıklama:
Ahzâb, Hendek savaşıdır. Bu savaş, hicretin 5. yılı Şevval ayında olmuştu. Ahzâb sûresi burada indirilmiştir. Bu savaşa, "Ahzab savaşı" denilmesinin sebebi; kafirlerin birçok Arap kabilelerini buraya topladıkları içindir. Sayıları on bin civarındaydı. Baş komutanları, Ebû Süfyân idi. müslümanlar, Medine'yi savunmak için şehrin etrafına hendek kazmışlardı. Bu sebeple de sözkonusu savaşa "Hendek savaşı" denilmiştir.

24- Muhacirlerin, Ensar Tarafından Kendilerine Ariyet Olarak Verilen Ağaç Ve Meyve Türünden Bağışlarını Fetihler Sebebiyle Bunlara İhtiyaçları Kalmadığı Zaman Ensar'a Geri Vermeleri

1612- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Muhacirler, Mekke'den Medine'ye geldikleri zaman ellerinde hiçbir şey olmayarak hicret edip gelmişlerdi. Ensâr ise arazi ve akar sahibi idi. Bu nedenle Ensâr, onlara, her yıl mallarının yarı gelirini vermek, onlar da çaiışma ve bakım masraflannı üzerlerde almak kaydıyla mallarını muhacirlere ortaklığa vermişlerdi.
Enes b. Mâlik'in annesi, -ki ona "Ümmü Süleym" denilirdi- aynı zamanda Abdullah b. Ebî Talha'nm annesi idi. Abdullah, Enes'in anne bir erkek kardeşi idi. Enes'in annesi, Resulullah (s.a.v.)'e bir hurmalığını vermişti. Resulullah (s.a.v.)'de bu hurmalığı, Ümmü Eymen'e yâni âzâdlısına, Üsâme b. Zeyd'in annesine vermişti.
İbn Şihâb der ki:
"Bana Enes b. Mâlik haber verip dedi ki: Resulullah (s.a.v.) Hayberlilerle savaşı bitirip Medine'ye çekildikten sonra Muhacirler, Ensâr'm kendilerine meyvelerinden yararlanmaları için vermiş oldukları hurmalıkları onlara geri iade etmişlerdi.
Enes der ki:
"Resulullah (s.a.v.)'de, annemin kendisine hediye etmiş olduğu hurma ağaçlarını anneme geri iade etti. Resulullah (s.a.v.), Ümmü Eymen'e, o hurma ağaçlan yerine kendi bahçesinden verdi."
İbn Şihâb der ki:
"Ümmü Eymen'in yâni Üsâme b. Zeyd'in annesinin durumu şöyle idi: Bu kadın, Peygamber'in babası Abdullah b. Abdulmuttalib'in hizmetçisi idi. Habeşlilerdendi. Âmine, Resulullah (s.a.v.)'i, babası öldükten sonra doğurunca ona Ümmü Eymen dadılık ediyordu. Nihayet Resulullah (s.a.v.) büyüdü ve onu âzâd etti. Sonra da onu Zeyd b. Hârise'yle evlendirdi. Daha sonra Ümmü Eymen, Resulullah (s.a.v.)'in vefatından beş ay sonra vefat etti." [970]

Açıklama:

Ümmü Süleym'in asıl adı, Sehle yada Muleyke bİnt. Milhan'dır. Ensâr'm Neccâr oğullan kolundandır. Medine'de ilk müsliman olan kadınlardandır. Sehie ilk önce Mâlik'le evlenmiş ve bu evlenmeden Enes dünyâya gelmişti. Sehle kavmi ile beraber müslüman olunca kocası Mâlik buna kızarak Şam tarafına çekilip gitmiş ve orada küfr üzere ölmüştür. O sırada Enes sekiz-on yaşlarında idi. Annesi onu getirip

Peygamber'in hizmetine emânet etmişti.
İlk kocası Mâlik öldükten sonra Ümmü Süleym, Ebû Talha'yla evlenmiş ve bu evlenmeden de Abdullah doğduğu için 1Ümmü Abdullah1 künyesiyle de anılmıştır. Dolayısıyla Abdullah İbn Ebî Talha, Enes İbn Mâlik'in ana bir kardeşidir.
Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinde ilk biat eden kadınlar arasında bulunmak şerefine nail olan Ümmü Süleym oğlu Enes'i Peygamber'in hizmetine tahsis etmekle kalmayıp bu hadiste de görüldüğü üzere sahibi olduğu birkaç hurma ağacını da Hz. Peygamber'e hediye etmişti. Kadınlar arasında dînî selâbeti, zekâsı, metanetiyle temayüz eden Ümmü Süleym'in kahramanlıkları ve Peygamberle çok yakın münâsebetleri vardı.

25- Savaşa Alanında Ganimet Yiyeceklerinden Yemenin Caiz Olması

1613- Abdullah b. Muğaffel (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hayber savaşı günü bir tulum iç yağı ele geçirdim. Ona sıkıca yapışıp:
"Bugün bundan hiç kimseye vermem" dedim.
Derken etrafıma bakındım. Bir de ne göreyim, Resulullah (s.a.v.) bana gülüm [971] Ganimetler un, buğday, iç yağı gibi yiyecek maddelerinden ibaret olursa bunlar İslam lusu daha memleketlerine dönmeden mücahitler bunları yiyip bitirebilirler. Yenmiş olan yiyecek maddeleri, mücahitlere ödettirilmez. Yine mücahitlerin ganimet mallarından hayılarına yedirdikleri yiyecekler de böyledir.

26- Peygamber (s.a.v.)'in İslam'a Davet İçin Hırakl'e Mektup Göndermesi

1614- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir. Ebu Süfyan, ona şunu haber vermiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ile aramızda Hudeybiye barış anlaşması müddeti içinde seyahata çıktım. Ben Şam'da bulunduğum sırada Resulullah (s.a.v.) Hirakl'e yâni Rum imparatoruna bir mektup getirildi. Mektubu, Dihyetü'l-Kelbî getirmişti. O mektubu Busrâ emîrine vermişti. Busrâ emîri de bu mektubu Hirakl'e verdi. Hirakl:
"Kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bu adamın kavminden burada kimse var mı?" diye sordu. Adamları:
"Evet!" dediler. Bunun üzerine Kureyş'ten birkaç kişiyle birlikte beni de çağırdılar. Hirakl'in yanına girdik. Bizi huzuruna oturtup:
"Kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bu adama soyca hanginiz daha yakındır?" diye sordu. Ebû Süfyân der ki:
"Ben!" diye cevap verdim. Bunun üzerine beni onun önüne, arkadaşlarımı da benim arkama oturttular. Sonra tercümanını çağırıp ona:
"Bunlara söyle! Ben, kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bu adamın kim olduğunu soruyorum! Eğer bana yalan söylerse siz de onu yalanlayın!" dedi.
Hadisin râvîsi der ki; Bunun üzerine Ebû Süfyân:
"Allah'a yemin olsun ki, arkadaşlarım tarafından yalanımın şuraya buraya yayılmasından korkmasaydım mutlaka yalan söylerdim!" dedi. Sonra Hirakl, tere manına:
"Buna sor! Onun sizin aranızda asaleti nasıl?" dedi. Ebû Süfyân der: Ben:
"O, aramızda asalet sahibidir" dedim. Hirakl:
"Babalarından hükümdar olan var mıydı?" dedi. Ben:
"Hayır!" dedim. Hirakl:
Onu, bu söylediğini söylemezden önce yalanla itham eder miydiniz?' dedi. Ben:
Hayır!' dedim. Hirakl:
"O halde ona tâbi olanlar kim? Halkın ileri gelenleri mi, yoksa zayıfları mı?" dedi. Ben:
"Yok, zayıfları!" dedim. Hirakl:
"Onlar, artıyorlar mı, eksiliyorlar mı?" dedi. Ben:
"Hayır, bilâkis artıyorlar!" dedim. Hirakl:
"Onlardan hiç biri, onun dînine girdikten sonra beğenmeyerek dininden dönüyor mu?" dedi. Ben:
"Hayır!" dedim. Hirakl:
"Onunla hiç savaştınız mı?" dedi. Ben:
"Evet!" dedim. Hirakl:
"Onunla olan savaşınız nasıl olmuştu?" dedi. Ben:
"Onunla bizim aramızdaki savaş nöbetleşe olur. Bazen o bizi yener, bazen de biz onu yeneriz" dedim. Hirakl:
"Vefasızlık eder mi?" dedi. Ben:
"Hayır! Ama biz onunla bir müddettir anlaşma içindeyiz. Bu müddette ne yapacağını bilmeyiz!" dedim.
Vallahi içerisine bundan başka birşey sokabileceğim bir söz söylemeye bana imkân vermedi. Hirakl:
"Bu sözü ondan önce hiç bir kimse söyledi mi?" diye sordu. Ben:
"Hayır!" dedim. Tercümanına dedi ki:
"Buna söyle! Ben sana onun asaletini sordum, sen de onun aranızda asalet sahibi olduğunu söyledin. Peygamberler böyledir. Kavimlerinin asâletlilerinden gönderilirler.
"Babalarının içerisinde hükümdar olan var mı?" dedim.
"Hayır!" diye cevap verdin. Şimdi ben de derim ki:
"Babalarından hükümdar olan bulunsaydı, babalarının saltanatını arayan bir adam!" derdim. Sana onun tâbi'lerini sordum.
"Kavminin zayıfları mı, ileri gelenleri mi?" dedim.
"Yok, zayıfları" dedin. Peygamberlerin tabileri de bunlardır! Sana:
"Onu bu söylediğini söylemezden önce yalanla itham eder miydiniz?" dîye sordum.
"Hayır!" diye cevap verdin! Gerçekten anladım ki, bu kimse insanlara yalan söylemeyi bırakıp da giderek Allah'a karşı yalan uyduracak değildir. Sana:
"Onlardan hiç biri onun dînine girdikten sonra beğenmeyerek dîninden dönüyor mu?" diye sordum!
"Hayır!" diye cevap verdin. İşte iç ferahlığı kalplere karışıp kökleştiği zaman iman da böyledir. Sana:
"Onun tabileri artıyorlar mı, eksiliyorlar mı?" diye sordum.
"Arttıklarını söyle din!" İşte imân, tamam oluncaya kadar böyledir. Sana:
"Onunla hiç savaştınız mı?" diye sordum.
"Onunla harbettiğinizi, aranızda geçen savaşların nöbetleşe olduğunu, bazen onun sizi mağlûp ettiğini ve bazen de sîzin onu mağlûp ettiğinizi söyledin!" Peygamberler de böyledir, önce imtihan edilirler, sonra sonuç onların olur! Sana:
"Vefasızlık eder miydi?" diye sordum.
"Vefasızlık etmediğini söyledin." Peygamberler de böyledir. Vefasızlık etmezler. Sana:
"Bu sözü ondan önce hiç bir kimse söyledi mi?" diye sordum.
"Hayır!" diye cevâp verdin.
Şimdi ben de derim kî:
"Eğer bu sözü ondan önce biri söylemiş olsaydı, ben:
"Kendinden önce söylenmiş bir söze uyan bir adam!" derdim.
Ebû Sülyan der ki: Bundan sonra Hirakl:
"Size neyi emrediyor?" diye sordu. Ben:
"Bize namazı, zekâtı, akrabaya yardımı ve iffeti emrediyor" dedim. Hirakl:
"Eğer onun hakkında söylediklerin doğru ise o gerçekten Peygamberdir. Onun çıkacağını biliyordum, ama sizden olacağını zannetmezdim. Ona kavuşacağımı bilsem mutlaka onunla görüşmek isterdim. Yanında olsam ayaklarını yıkardım! Onun mülkü herhalükarda ayaklarımın altındaki yere erişecektir!" dedi.
Sonra Resulullah (s.a.v.)'in mektubunu istedi ve onu okudu. Bir de baktı ki mektupta şunlar var:
"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla: Allah'ın Resulü Muhammed'den Rumların büyüğü Hirakl'e:

"Doğru yola uyana selâm olsun!" Bundan sonra: Biline ki:
"Ben seni İslâm davetiyle davet ediyorum. müslüman ol, selâmet bul! müslüman ol da Allah senin ecrini iki defa versin! Eğer bu davetten yüz çevirirsen Hıristiyan çiftçilerin vebali de muhakkak senin üzerine olur! Ey kitap ehli! Sizin ile aramızda dosdoğru bir kelimeye gelin! Allah'tan başka hiç bir şeye tapmayalım! O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım! Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabb edinmeyelim! Eğer yüz çevirirlerse siz de onlara "Şâhid olun ki biz müslümanlarız!" deyiverin!. [972]
Ebu Süfyan der ki:
"Mektubu okumayı bitirince yanında sesler yükseldi ve gürültü çoğaldı. Bizim için de emir verdi ve dışarı çıkarıldık. Çıktığımız zaman ben arkadaşlarıma: Artık İbn Ebî Kebşe'nin işi iştir!.. Ondan Benî Asfar'ın kralı bile korkuyor!" dedim.
Artık Resulullah (s.a.v.)'in yüzde yüz muzaffer olacağına, ta Allah İslam'ı kalbime sokuncaya kadar inanmakta devam ettim. [973]

Açıklama:

Bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v.)'e vahiy verildiği, dolayısıyla bir peygamber olarak gönderildiği, Ehl-i kitabı "Sadece Allah'a kulluk etme, O'na bir şeyi ortak koşmama, Allah'ı bırakıp birbirimizi rab olarak benimsememeye" davet ettiği, onun peygamber olarak gönderilmesi ile İlgili olarak Rumların bundan haberdar olduğu, gönderilecek peygamberin sünnetli olduğu, Rumların diyarını ele geçireceği, ona İman etmedikleri müddetçe mağlup olacakları, iman ettikleri takdirde ise muzaffer olacaklan hakkında bilgi vermektedir.
Hirakl, Mekke ticaret kervanı başkanı sıfatıyla Şam'da bulunan Ebu Süfyan'ı Kudüs'e getirtip uzun uzadıya Hz. Peygamber (s.a.v.)'le ilgili sorulardan sormuş, bununla ilgili olarak kahinlik sonucunda elde ettiği bilgiyi Roma'daki arkadaşına da teyit ettirince kendisinde vicdani bîr kanaat hasıl olup iman etmeye yanaşmış, bunun için Rumlann ileri gelenlerini Humus'ta toplayıp onlara bu meseleyi açtığında onlann buna yanaşmaması üzerine bundan vazgeçmiştir.
Müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, "Ebu Kebşe" adında bir kimseye benzetiyorlardı. Bu adam, putlara ibadet etme hususunda Kureyş'e muhalefet edip Şı'ra'1-Abûr adlı yıldıza tapmış bir Huzaalı idi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de putlara ibadet hususunda Kureyş'e muhalefet edince onu ona benzeterek "Ebu Kebşe'nin oğlu" ismini vermişlerdi.
Bir rivayete göre de, Ebu Kebşe, annesi yönünden Peygamber (s.a.v.)'in atalanndandır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i ona nispet etmekle güya ona çekmiş olduğunu kast etmek istemişlerdi.

27- Peygamber (s.a.v.)'in Kafir Krallara, Kendilerini Allah'a Davet Etmek İçin Yazdığı Mektuplar

1615- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah'ın Peygamberi (s.a.v.) Kisrâ'ya, Kayser'e, Necâşî'ye ve her zorba krala mektup yazdırarak onları Yüce Allah'a davet etmiştir. Bu Necâşî, cenaze namazını Peygamber (s.a.v.)'in kıldığı Necâşî değildir." [974]

Kisra:

Fars/İran krallarına verilen bir unvandır.

Kayser:

Rum meliklerine verilen bir unvandır.

Necaşi:

Habeşistan hükümdarlarına verilen bir unvandır.

28- Huneyn Gazası

1616- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Huneyn savaşında bulundum. Ebû Süfyân b. Haris b. Abdulmuttalib ile ben, Resulullah (s.a.v.)'in peşine takılıp savaş sırasında ondan hiç ayrılmadık. Resulullah (s.a.v.) beyaz bir katırının üzerinde idi. Bu katırı, ona, Ferve b. Nufâse el-Cüzâmî hediye etmişti. müslümanlar ile kafirler karşılaşınca müslümanlar dönüp gerilediler. Resulullah (s.a.v.) ise katmnı kâfirlere doğru mahmuzlamaya başladı. Ben, Resulullah (s.a.v.)'in katırının geminden tutuyor, onu kopmasın diye rnen ediyordum. Ebû Süfyân da, Resulullah (s.a.v.)'in üzengisinden tutuyordu. Derken Resulullah (s.a.v.):
"Ey Abbâs! Hudeybiye günü Semure ağacının altında Rıdvan biati yapanlara seslen!" dedi. Abbâs, sesi kuvvetli bir kimseydi. Der ki:
"Sesim çıkabildiğince, "Semure ağacı altında dönmemek üzere biat edenler nerede?" diye haykırdım. Vallahi, sesimi işittikleri zaman onların Peygamber'i korumak için yerlerine dönüşleri, ineğin yavrularına dönüşü gibiydi. Resulullah'a doğru gelirlerken:
"Yâ lebbeyk! Yâ lebbeyk!" diyerek kafirlere karşı kıyasıya savaştılar.
Ensârı yardıma çağırmak için ise:
"Ey Ensâr topluluğu! Ey Ensâr topluluğu!" diyorlardı.
Sonra bu çağırma işi, Haris İbnu'l-Hazrec oğullarına İnhisar ettirildi. Ve:
"Ey Haris İbnu'l-Hazrec oğulları! Ey Haris İbnu'l-Hazrec oğulları!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) katırının üzerinde uzanmış gibi bir vaziyette onlann çarpışmasına bakıp:
"Bu, tandırın kızıştığı zamandır!" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) birkaç çakıl alarak onları kafirlerin yüzlerine doğru atıp:
"Muhammed'in Rabbine yemîn olsun ki, bozguna uğradılar!" buyurdu. Daha sonra ben bakmaya gittim. Ne göreyim, savaş, Resulullah (s.a.v.)'in dediği şekilde! Vallahi, o kafirlere doğru attığı çakıllarından başka hiçbir şey yapmamıştı. Artık onların kuvvetinin zayıfladığını, işlerinin gerilediğini gördüm durdum! [975]

Açıklama:

Huneyn gazvesi ile İlgili olarak 1683 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

1617- Ebu İshâk'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Berâ'ya:
"Ey Ebu Umara! Siz Huneyn günü savaştan kaçtınız mı?" diye sordu. Berâ:
"Hayır, vallahi kaçmadık! Resulullah (s.a.v.) dönüp gitmedi. Fakat şu da var kî; sahabilerin gençleri ve aceleci takımı zırhsız, üzerlerinde silâh olmaksızın yada çok silâh olmaksızın meydana çıkmışlardı. Atıcı, okları yere düşmeyen bir kavimle Hevâzin ve Benî Nasr topluluklarıyla karşılaştılar. Bunlar, onları öyle bir ok yağmuruna tuttular ki, nerede ise okları hiç boşa gitmiyordu. Orada Resululiah (s.a.v.)'in de üzerine yürüdüler. Resulullah (s.a.v.), beyaz katırının üzerinde idi. Ebû Süfyân b. Haris b. AbdulmuttalİB de onun üzengisinden tutuyordu. Hemen yere inerek Allah'tan zafer dileyip:
"Peygamber benim, yalan yok! Abdülmuttalib'in oğlu benîm!" buyurdu. Sonra askerini sıraya dizdi. [976]

Açıklama:

Ebû Umara, Berâ İbn Azib'in lakabı idi.

1618- Seleme İbnu'1-Ekva (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)le birlikte Huneyn'de düşmana karşı savaştık. Düşmanla karşılaşınca, onlara doğru ilerledim. Bir dağ yoluna çıktım. Derken

karşıma düşmandan bir adam çıktı. Ona bir ok attım. Hemen gözümden kayboldu. Ne yaptığını anlamadım. Bir de baktım ki, düşman diğer bir yoldan çıkıverdi! Derhal Peygamber (s.a.v.)'in sahabileri geri çekildiler. Ben de bozguna uğramış olarak geri döndüm. Üzerimde iki elbise vardı. Birisiyle sarınmış ve diğeriyle de bürünmüştüm. Derken pestemalım çözüldü. Ben de ikisini birden topladım. Bozguna uğramış olarak Resulullah (s.a.v.)'in yanına vardım. O, benekli beyaz katırının üzerinde korkusuzca duruyordu. Bana hitaben:
"Ekva'nın oğlu muhakkak bir korku gördü!" buyurdu. Düşmanlar, Resulullah (s.a.v.)'i kuşatınca katırdan indi. Sonra yerden bir avuç toprak aldı. Onların yüzlerine doğru dönerek:
"Bu yüzler kahrolsun!" buyurdu. Artık onlardan Allah'ın yarattığı hiç bir insan yoktu ki, bu avuçtan gözlerini toprakla doldurmasın! Bunun üzerine savuşup gittiler. İşte Yüce Allah, böylece onları bozguna uğrattı. Resulullah (s.a.v.)'de onların ganimetlerini müslümanlar arasında bölüştürdü. [977]

29- Taif Gazası

1619- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Taif halkını günlerce kuşatmıştı. Fakat onlardan bir şey elde edemedi. Bunun üzerine sahabilere:
"İnşallah kuşatmayı bırakıp döneceğiz!" buyurdu. Bu durum sahabilere ağır gelip:
"Burayı feth etmeden mi döneceğiz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O zaman sabahleyin savaşa hazır olun!" buyurdu.
Ertesi gün savaşa çıktılar, düşmanın zorlu savunmasından dolayı sahabilerin çoğunda yaralanmalar oldu. Bunun üzerine yine Resulullah (s.a.v.), onlara:
"Yarın kuşatmayı bırakıp döneceğiz!" buyurdu. Resulullah (s.a.v.)'in bu sözü bu defa onları sevindirdi. Resulullah (s.a.v.), onların bu sevincine güldü. [978]

Taif:

Bağlık-bahçelik bir yer olup Mekke'nin doğusunda iki yada üç konak mesafededir.
Bu savaş, hicretin 8. yılında Mekke'nin fethinden sonra meydana gelmiştir.

30- Bedir Gazası

1620- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullâh (s.a.v.), Ebû Süfyân'ın Şam tarafından kervanlarla geldiğini duyduğu zaman istişare meclisini kurdu. Enes şöyle der ki:
"Önce Ebû Bekr konuştu. Peygamber (s.a.v.) ona iltifat etmedi. Sonra Ömer konuştu. Ona da iltifat etmedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde kalkıp:
"Ey Allah'In resulü! Bizi mi kastediyorsun? Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, sen bize atlarımızı denize saldırmamızı emretmiş olsaydın bizler muhakkak denize saldırırırdık! Eğer sen atlarımızı Mekke'nin deniz sahil tarafına düşen ve Mekke'ye beş günlük mesafede bir yer olan Berkü'l-Gınâd'a sürmemizi emretsen bunu da yaparız!" dedi.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) halkı Kureyş ordusu üzerine yürümeye davet etti. Onlar da yola koyuldular. Nihayet Bedr'e indiler. Derken üzerlerine Kureyş'in su taşıyan develeri çıkageldi. İçlerinde Haccâc oğullan kabilesinin siyah bir kölesi de vardı. Sahabiler hemen onu yakaladılar.
Resulullah (s.a.v.)'in sahabileri, ona, Ebû Süfyân ile arkadaşlarını soruyorlardı. Oda:
"Ebû Süfyân hakkında bilgim yok. Ama işte Ebû Gehil, Utbe, Şeybe ve Ümeyye b. Halef diyordu. Bunu söylediği zaman onu dövüyorlardı. Köle çaresiz kalınca:
"Evet! Ben size haber vereceğim! İşte Ebû Süfyân!" dedi. Onu serbest bırakıp da tekrar ona Ebu Süfyan'ı sorduklarında:
"Ebû Süfyân hakkında bilgim yok! Ama işte Ebû Cehil, Utbe, Şeybe ve Ümeyye b. Halef! Onlar, savaş için gelmekte olan insanların içinde!" diyordu. Bunu söylediğinde sahabiler onu yine dövüyorlardı. Resulullah (s.a.v.)'de kalkmış namaz kılıyordu. Kölenin zorla sorguya çekildiğini görünce selam verip namazı bitirdi. Sahabilere:
"Nefsim elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, size doğruyu söylediği zaman onu dövüyorsunuz, yalan söylediğinde ise onu bırakıyorsunuz!" buyurdu.
Enes der ki; Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Şurası filânın düşeceği yerdir!" diyor ve elini yerde oraya buraya koyuyordu. Müşriklerden hiç biri Resulullah (s.a.v.)'in elinin yerinden öteye geçmedi. [979]

Açıklama:

Bedr, Mekke ile Medine arasında bir kuyu suyunun adıdır. Sahibi, Bedr İbn Kelde'nin adıyla veya ay gibi parlak ve yuvarlak olduğundan dolayı "Bedr" diye isimlendirilmişdir. O yere veya o vadiye Bedr denildiği de rivayet edilmiştir. Burası câhiliye devrinde bir ticâret yeri idi. Resulullah'ın müşriklerle ilk muharebesi olan Bedr gazvesi burada hicretin 2. senesi Raim Han'ın yirmi yedinci Cuma günü meydana gelmişti.

31- Mekke'nin Fethi

1621- Abdullah İbn Rebah'tan rivayet edilmiştir:
"Muâviye'ye bazı heyetler geldi. Bu, Ramazan ayında idi. Biz birbirimize yemek yapardık. Ebû Hureyre bizi kendi evine en çok davet edenlerdendi. Ben de bir gün:
"Beri bakın! Ben yemek yapıyorum, cemaati de benim evime davet ediyorum!" deyip daha sonra yemek yapılmasını emrettim. Sonra akşam üzeri Ebû Hureyre'ye rastladım ve:
"Bu gece davet bendedir!" dedim. O da:
"Beni geçtin mi?" dedi. Ben de:
"Evet!" diye cevâp verdim. Sonra onu da yemeğe davet ettim. Derken Ebû Hureyre;
"Ey Ensar topluluğu! Sizlere, sizin hadîsinizden bir hadîs bildireyim mî?" deyip sonra da Mekke'nin fethini anlattı ve şunları söyledi:
Resulullah (s.a.v.) gelip Mekke'ye dayandı. Zübeyr'i bir birlikle yolladı, Halid'i de diğer bir birlikle gönderdi. Ebû Ubeyde'yi de zırhsız olan askerlerin başında komutan olarak yolladı. Bunlar vadinin ortasını tuttular. Resulullah (s.a.v.)'de bir bölüğün içinde yer aldı. Bir ara baktı, beni gördü ve:
"Ebû Hureyre!" diye seslendi. Ben de:
"Buyur, ey Allah'ın resulü!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bana Ensârı çağır!" buyurdu. Bunun üzerine Ensâr derhal Resulullah (s.a.v.)'in etrafını sardılar. Kureyş, Resulullah'Ia savaşmak için çeşitli kabilelerden ve tâbi'lerden bir ordu toplayıp:
"Bunları ileri sürelim. Eğer ellerine bir şey geçerse onlarla beraber oluruz. Musibete uğrarlarsa bizden istenileni veririz!" dediler. Resulullah (s.a.v.)'de, yanındakilere:
"Kureyş'in topluluklarını ve tabi'lerini görüyorsunuz değil mi?" buyurdu. Sonra da iki elini birbiri üzerine kavuşturup onların toplu haline işaret etti. Sonra da:
"Nihayet Safâ'da benimle buluşursunuz!" buyurdu. Sonra da harekete geçtik. Artık bizden herhangi bir kimse, müşriklerden birini öldürmek istese onu öldürüyordu. Onlardan hiç bir kimse bize bir şey gönderemiyordu. Derken Ebû Sufyân gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Kureyş topluluğunun kanları mubah kılındı. Bu günden sonra Kureyş yoktur!" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Kim Ebû Süfyân'm evine girerse o emniyettedir!" buyurdu. Bunun üzerine Ensâr birbirlerine bakıp:
"Bu kimseye, memleketi hakkında bir rağbet ve kabilesi için büyük bir şefkat erişti!" dediler. Ebû Hureyre der ki:

"Bu arada vahiy geldi. Vahiy geldiği zaman bize gizli kalmazdı. Vahiy geldiğinde, vahiy hali Resulullah (s.a.v.)'den geçinceye kadar bizden birimiz gözünün ucunu Resulullah (s.a.v.)'den kaldırmazdı... Vahiy geçtikten sonra Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ensâr topluluğu!" diye seslendi. Ensar:
"Buyur, ey Allah'ın resulü!" dediler. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Siz: "Bu kimseye, memleketi için rağbet erişti!" dediniz. Ensâr:
"Böyle bir şey oldu!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu ben, Allah'ın kulu ve Resulüyüm! Allah'a ve sizlere hicret ettim. Artık benim hayâtım, sizin yanınızda ve ölümüm de sizin yanınızdadır!" buyurdu. Bunun üzerine Ensâr sevinç gözyaşları dökerek Resulullah (s.a.v.)'e doğru gelip:
"Vallahi, biz, o söylediklerimizi ancak Allah ve Resulüne olan bağlılığımız için söyledik!" diyerek mazeretlerini bildirdiler. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Doğrusu Allah ve Resulü, sizi tasdik ediyor ve özürlerinizi kabul ediyorlar!" buyurdu.
Daha sonra halkın bazısı Ebû Sufyân'ın evine yöneldi ve bazısı da evlerine çekilip kapılarını kapadılar.
Resulullah (s.a.v.)'de gelip Hacerü'I-Esved'e yanaştı, onu selamladı, sonra da Kabe'yi tavaf etti. Kabe'nin yanı başında bulunan ve Mekkeliler taptıkları bir putun yanına doğru geldi. Resulullah (s.a.v.)'in elinde bir yay vardı. Resulullah (s.a.v.) bu yayın eğri tarafından tutmuştu. Bu putun yanına varınca onu gözüne dürtüp:
"Hak geldi, bâtıl yok oldu" diyordu.
Tavafını bitirince Safâ'ya geldi ve Kabe'yi görünceye kadar üzerine çıktı ve Kâ'be'ye baktı. Hlerini kaldırarak Allah'a hamd etmeye ve dilediği duayı okumaya başladı. [980]

32- Kabe'nin Etrafındaki Putların Kaldırılması

1622- Abdullah b. Yesâr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye, Kabe'nin etrafında üç yüz altmış put olduğu halde girdi. Onlara elinde bulunan bir sopayla dokunup:
"Hak geldi, batıl yok oldu. Zaten batıl yok olmaya mahkumdur" [981]
"Hak geldi, batıl ise ne yoktan var edebilir ve ne de yeniden diriltebilir" [982] buyurdu. [983]

33- Mekke'nin Fethinden Sonra Hiçbir Kureyşlinin Bağlanıp Hapsedilerek Öldürülmemesi

1623- Mutî' İbnu'l-Esved (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i, Mekke'nin feth edildiği gün:
"Bugünden sonra kıyamet gününe kadar hiçbir Kureyşli öldürülünceye kadar bağlanıp hapsedilerek öldürülmez" buyururken işittim. [984]

Açıklama:

Kureyş kabilesi tamamen müslüman olacak, başkaları gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ölümünden sonra dinden dönmeyecekler ve bu sebeple de öldürülmeyeceklerdir. Zulüm sebebiyle öldürülmeyecekler demek değildir. Çünkü zulüm sebebiyle öldürülenler olmuştur.

34- Hudeybiye'de Mekkeli Müşriklerle Yapılan Hu-Deybiye Barış Anlaşması

1624- Berâ' İbnu'1-Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ali, b. Ebi Tâlib, Hudeybiye günü Peygamber (s.a.v.) ile müşrikler arasındaki anlaşma şartlarını yazıp:
"Bu, Resulullah Muhammed'in üzerine yazışma yaptığı barış anlaşmasıdır" diye yazdı. Müşrikler:
"Resulullah" kelimesini yazma! Çünkü biz senin, "Resulullah" olduğunu bilseydik, seninle savaşmazdık!" dediler. Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi (s.a.v.), Ali'ye:
"Onu sil!" buyurdu. Ali:
"Ben onu silemem!" dedi. Derken Peygamber (s.a.v.) onu kendi eliyle sildi.
Sebe: 34/49. Onların koştukları şartlar arasında; Mekke'ye girip orada sadece üç gün kalmak fakat oraya silahla değil de ancak silahın dağarcığı ve onun içinde bulunan şeylerle girmek de vardı. [985]

Açıklama:

Hudeybiye, Mekke'nin kuzey batısında ve Mekke'ye 15 km. uzaklıkta bir yerdir. İsmini, orada bulunan bir kuyudan yada eğri bir ağaçtan almıştır. Hudeybiye barış anlaşması hicretin 6. yılında Zi'1-ka'de ayında yapılmıştır.

1625- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kureyş, Peygamber (s.a.v.)'le Hudeybiye'de sulh anlaşması yaptı. Kureyş heyeti içerisinde, Süheyl b. Amr'da vardı. Peygamber (s.a.v.), Ali'ye:
"Yaz, Bismillahirrahmanirrahim!" buyurdu. Süheyl:
"Bismillâha gelince: Biz, "Bismillahirrahmanirrahim"in ne olduğunu bilmiyoruz. Fakat sen bizim bildiğimiz "Bismike'llahümme" Senin adınla Allahım! ibaresini yaz!" dedi. Sonra Peygamber (s.a.v.):
"Yaz, "Allah'ın Resulü Muhammed"den" buyurdu. Süheyl ve arkadaşları:
"Biz senin "Allah'ın resulü" olduğunu bilseydik sana tâbi olurduk! Fakat sen kendi ismini ve babanın ismini yaz!" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Abdullah'ın oğlu Muhammed" diye yaz!" buyurdu. Müşrikler, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Sizden bize gelen olursa onu size iade etmeyeceğiz, fakat bizden size kim giderse siz onu bize iade edeceksiniz!" diye şart koştular. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bu şartı yazacak mıyız?" diye itiraz ettiler. Peygamber (s.a.v.):
"Evet! Gerçekten bizden kim onlara giderse Allah onu daha da uzak eylesin! Onlardan bize gelene ise Allah yakında bir ferahlık ve kurtuluş yolu yaratacaktır!" buyurdu. [986]

Açıklama:

Hudeybiye sulhunda müşrikler Peygamler (s.a.v.)'e üç şeyi şart koşmuşlar; o da bunları kabul etmiştir. Acaba bundaki hikmet nedir?
Bundaki hikmet sulhun getireceği önemli menfaat ve maslahattır. Bununla beraber müşriklerin ileri sürdükleri şartları kabul etmekte bir zarar ve bozukluk da yoktur. Çünkü mana itibarıyla Besmele ne ise "Senin adınla Allahım!" ibaresi de odur. Yalnız besmeledeki Rahman ve Rahim sıfatları terk edilmiştir ki, bundan bu sıfatların Allah Teâlâ'dan nefy edilmiş olması lazım gelmez.
Barış anlaşmasından silinen "Resulullah" kim ise Muhammed b. Abdil1âh'da odur. Dolayısıyla bu şartlan kabulde bir sakınca yoktur. Müşrikler bunların yerine putlarını ta'zîm gibi bir şeyi şart koşsalar, mefsedet ve sakınca o zaman baş gösterirdi.
Müşriklerin üçüncü şartı önceleri çok ağır gibi görünmektedir. Nitekim bu, sahabilere ağır gelmiştir. Bu şarta göre; müşriklerden müslüman olup gelenleri müslümanlar iade edecek, fakat müslümanlardan irtidâd edip müşrikler tarafına geçenler iade olunmayacaktı. Resulullah (s.a.v.) bunu da kabul etti ve bundaki hikmeti su cümlelerle ifâde buyurdu:
"Gerçekten bizden kim onlara giderse Allah onu daha da uzak eylesin! Onlardan bize gelene ise Allah yakında bir ferahlık ve kurtuluş yolu yaratacaktır!"
Evet! Gerçekten de öyle olmuş. Bu mucize dahi sahibinin haber verdiği gibi ortaya çıkmış, Mekke'nin fethinden sonra bütün Araplar müslüman olmuşlardır.[987]

1626- Ebu Vâil'den rivayet edilmiştir:
"Sıffîn savaşı günü Sehl b. Huneyf ayağa kalkıp:
"Ey insanlar! Kendinizi itham edin! Doğrusu biz Hudeybiye günü Resulullah (s.a.v.)'le beraberdik! Eğer o gün müşriklerle savaşa gerek duysaydık mutlaka onlarla savaşırdık! Bu söylediğim, Resulullah (s.a.v.) ile müşrikler arasındaki barış anlaşmasında idi. Derken Ömer İbnu'l-Hattâb gelip Resulullah (s.a.v.)'e varıp:
"Ey Allah'ın resulü! Onlar bâtıl üzerinde, biz de hak üzerinde değil miyiz?" dedi. Resulullah (ş.a.v):
"Evet, öyle!" buyurdu. Ömer:
"Bizim ölülerimiz cennette, onların ölüleri ise cehennemde olacak değil mi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, öyle!" buyurdu. Ömer:
"Öyleyse dinimiz hususundaki bu aşağılık duruma hangi sebeple söz veriyoruz? Allah, onlar ile bizim aramızda bir hüküm vermeden biz neden geri dönüyoruz?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Hattâb oğlu! Ben gerçekten Allah'ın Resulüyüm! Allah beni ebediyyen zayi etmeyecektir!" buyurdu.
Ömer bu duruma sabredemediyip öfkeli bir vaziyette oradan kalkıp Ebû Bekr'in yanına geldi, ona:
"Ey Ebu Bekr! Onlar bâtıl üzerinde, biz de hak üzerinde değil miyiz?" dedi. Ebû Bekr:
"Evet, öyle!" diye cevap verdi. Ömer:
"Bizim ölülerimiz cennette, onların ölüleri ise cehennemde olacak değil mi?" dedi. Ebu Bekr:
"Evet, öyle!" dedi. Ömer:
"O halde dinimiz hususundaki bu aşağılık duruma hangi sebeple söz veriyoruz? Allah, onlar ile bizim aramızda bîr hüküm vermeden biz neden geri dönüyoruz?" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr:
"Ey Hattâb oğlu! O gerçekten Allah'ın Resulüdür. Allah onu ebediyyen zayi etmeyecektir!" dedi.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.)'e, fetih müjdesiyle Kur'ân indi. Resulullah (s.a.v.), Ömer'e haber gönderip bunu ona okuttu. Ömer:
"Ey Allah'ın resulü! Bu, fetih midir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, fetihdir!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer'in gönlü hoş oldu ve döndü. [988]

Açıklama:

İbn Kayyim'de bu anlaşma ile ilgili olarak şöyle der:
"Bu anlaşma, onun sebeplerini yaratan Şanı Yüce oîan Allah'tan başka hiç kimsenin kavrayamayacağı kadar büyük ve yüce bir aniaşma olup hikmetinin ve övgüsünün gerektirdiği şekilde gayesi de gerçekleşmiştir. İşte bu gayelerden

Birisi:

Bu anlaşma; Allah'ın, peygamberine ve onun ordusuna üstünlükler verdiği, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiği büyük Mekke fethinin öncesinde adeta bir başlangıçtır. Bu anlaşma, Peygamber (s.a.v.)'e; bir kapı, bir anahtar, önündekini ilan edici bir tellaldır. İşte Allah'ın büyük olaylardaki Sünnetullahı budur ki, kader ve şeriat olarak fetih öncesinde bir mukaddime giriş, bir işaret, bir ilan, bir gösterge olarak haber veren hükümlerdir.

İkincisi:

Bizzat bu anlaşma, en büyük fetihlerden birisidir. Çünkü insanlar birbirlerine karşı güvence duymuş, müslüman kafir birbirine karışmış, onlara din davetine başlayıp Kur'an-ı daha iyi duyurmuşlardır. Müminler, güven içerisinde müşriklerle açıkça İslam'ı tartışmışlardır. İçlerinde İslam'ı gizleyenler açığa çıkarmışlardır. Bu anlaşma müddetince Allah'ın dilediği kadar çok sayıda insan İslam'a girmiştir. İşte Şanı Yüce Allah bunun için bu anlaşmaya, "Feth-i Mübiri" Apaçık zafer adını vermiştir" [989]

1627- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hudeybiye'den dönüşü sırasında müslümanlar şiddetli bir üzün ve gönül kırıklığı içerisindeyken;
"Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsan ttik. Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan imetini tamamlar ve seni doğru yola iletir. Ve sana Allah, şanlı bir zaferle ardım eder. İmanlarına iman katsınlar diye müminlerin kalplerine güven ıdiren Odur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah Alîm her şeyi ilendir, Hakîm her şeyi hikmetle yapandır. Mümin erkeklerle mümin adınları, içinde ebedi kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere oyması, onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir kurtuluştur." [990] ayetleri indi.
Resulullah (s.a.v.), Hudeybiye'de kurbanlıkları kesti, sonra da:
"Doğrusu bana bir ayet indirildi ki, o bana bütün dünyadan daha sevimlidir" buyurdu. [991]

Açıklama:

Yine İbn Kayyım, "Zadu'î-Mead" adlı eserinde bu anlaşmanın mahiyeti ile ilgili olarak şöyle der:
"Fetih, lüğatta, kapıyı açmak demektir. Hudeybiye'de Allah Resulü bu sulhun rdindan meydana gelecek büyük bir fethi, izzet ve zaferi ince bir perde arkasından seyre-iyor. Müşriklerin istedikleri bütün şartlan, ashabının ve ileri gelenlenlerin çoğunun tahamlü edememesine rağmen kabul ediyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu hoşa gitmeyen şeyin indeki sevilen şeyi biliyordu.
"Bir şeyden hoşlanmaya bilirsiniz. Halbuki o, sizin en hayırlıdır." [992]
"Bazen nefislerinizin sevmediği, sevdiğine ulaşmaya sebep babilir ki, onun gibi bir sebep yoktur." Efendimiz (s.a.v.) bu ileri sürülen şartların altına Allah-ı kendine zafer vereceğine, destekleyeceğine, neticenin kendi lehine çıkacağına, bu şartlar 2 şartların ihtimal verdiği şeylerin bizzat zaferin kendisi olduğuna son derece güvenerek riyordu. Şartlan koşanlann, müslümanlarla harp için ortaya koyup ikame ettikleri bu an-.Şma en büyük ordu idi. Ama onlar, bunun farkında değillerdi. Böylece izzet aradıkları yerde ilil oldular ve kudret, şeref ve üstünlük görüntüsü verdikleri yerde de kahru perişan oldular, esulullah (s.a.v.) ve İslam ordusu, Allah için inkisara uğrayıp Allah için bundaki zulme taammül ettiklerinden izzete ulaştı. Devir döndü ve vaziyet alt üst oldu. Batıl ile kazanılan izzet, şerefsizliğe ve Allah için olan inkisar Allah ile izzete döndü. Allah'ın hikmeti ve ayetleri; sözünü tasdik ettiği, Resulüne zafer ihsan edişi ötesine akılların eremeyeceği en mükemmel ve en bütün şekliyle böylece ortaya çıkmış oldu.

35- Verilen Sözde Durma

1628- Huzeyfe İbnu'I-Yemânî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Beni Bedir savaşında bulunmaktan ancak müşriklere verdiğim şu söz verme olayı engel olmuştur:
"Ben ve babam Huseyl, Bedir kuyularına doğru gitmekte olan Resulullah'a yetişmek için yola çıkmıştık. Derken biz Kureyş kafirleri yakalayıp bize:
"Siz, Muhammed'in yanına mı gitmek istiyorsunuz?" dediler. Biz de:
"Biz ona gitmek istemiyoruz. Biz ancak Medine'ye gitmek istiyoruz" dedik. Bunun üzerine onlar, bizden; muhakkak Medine'ye gideceğimize ve Muhammed'in safında kendilerine karşı savaşmayacağımıza dair Allah'ın ahdini ve misakını aldılar. Dahıf sonra biz, Resulullah (s.a.v.)'in yanına geldik ve bu söz verme olayını ona anlattık. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Siz ikiniz, Medine'ye gidiniz. Biz, müslümanlar, kafirlere verdiğimiz sözleri yerine getiririz ve onlara karşı da Allah'tan yardım isteriz" buyurdu. [993]

36- Hendek Gazası

"Huzeyfe'nin yanındaydık. Bir adam:
"Resulullah (s.a.v.)'e erişseydim onunla birlikte düşmanlara karşı savaşır ve na yardım ederdim!" dedi, Bunun üzerine Huzeyfe şunları söyledi:
"Gerçekten sen bunu mu yapar miydin? Vallahi ben kendimizi Hendek savaşı gecesi Resulullah (s.a.v.)'le birlikte görmüşümdür! Bizi şiddetli bir rüzgâr ve soğuk akalamıştı. Derken Resulullah (s.a.v.):
"Bana bu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu? Allah onu kıyamet gününde benimle beraber haşredecektir!" buyurdu. Biz sustuk. Ona, bizden iç bir kimse cevâp vermedi. Sonra tekrar:
"Bize bu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu? Allah onu kıyamet günde benimle beraber haşredecektir!" buyurdu. Biz yine sustuk! Ona, bizden hiç bir kimse cevap vermedi." Sonra yine:
"Bize bu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu? Allah onu kıyamet gününde benimle beraber haşredecektir!" buyurdu. Biz yine sustuk. Ona, bizden hiç bir kimse cevap vermedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kalk, ey Huzeyfe! Bize bu düşman kavmin haberini getir!" buyurdu. Çâre bulamadım, çünkü ismimle beni kalkmaya davet etmişti.
"Git de bana bu kavmin haberini getir! Ama onları aleyhime kışkırtma!" buyurdu.
Onun yanından çekildiğim zaman hamamda yürüyor gibi oldum. Nihayet düşmanın yanına vardım. Baktım ki, Ebû Süfyân sırtını ateşle ısıtıyor. Hemen yayın içine bir ok koydum ve ona atmak istedim. Fakat Resulullah (s.a.v.)'in;
"Ama onları aleyhime kışkırtma!" sözünü hatırladım. Ok atmış olsam mutlaka onu vururdum! Sonra geri döndüm, ama yine hamamda yürüyor gibi idim. Resulullah (s.a.v.)'in yanına geldiğimde düşmanın haberini ona anlatıp bitirdiğim zaman üşüdüm! Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), üzerinde bulunan ve içinde namaz kıldığı bir kaftanın artan kısmıyla beni örttü. Sabahlaymcaya kadar uyudum. Sabahladığım zaman bana:
"Kalk, ey uykucu!" buyurdu. [994]

37- Uhud Gazası

1630- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Uhud (savaşı) günü Ensar'dan yedi, Kureyş'ten iki kişi arasında yalnız bırakılmıştı. Müşrikler, Resulullah (s.a.v.)'i kuşatınca:
"Cennet kendisinin olmak!" yada "Cennette benim yoldaşım olmak üzere, bunları bizden kim püskürtecek?" buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan bir kimse ilerleyerek çarpıştı ve şehit oldu. Sonra müşrikler, Resulullah (s.a.v.)'i yine kuşattılar. Resulullah (s.a.v.) tekrar:
"Cennet kendisinin olmak!" yada "Cennette benim yoldaşım olmak üzere, bunları bizden kim püskürtecek?" buyurdu. Yine Ensar'dan bir kimse ilerleyerek çarpıştı ve şehid oldu. Bu tarzda düşmaniar, Resulullah (s.a.v.)'i kuşatmaya ve Resulullah (s.a.v.)'de böyle söylemeye devam etti. Nihayet arka arkaya Ensar'dan yedi kişinin hepsi bu şekilde şehid oldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), yanındaki Kureyş'li iki arkadaşına:
"Arkadaşlarımıza insaf etmedik!" buyurdu. [995]

Açıklama:

Uhud, Medine'nin kuzeyinde yaya olarak takriben bir saatlik mesafede bir dağdır. Bu dağın eteğindeki arazîde hicretin 3. yılı içinde meşhur Uhud savaşı meydana gelmiştir.

1631- Ebu Hâzim'den rivayet edilmiştir:
"Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'a; Uhud savaşında Resulullah (s.a.v.)'in yaralanması sorulurken işitmişti. Sehl şöyle dedi:
"Resulullah (s.a.v.)'in yüzü yaralandı, yan dişi kırıldı ve başındaki miğferi parçalandı. Resulullah (s.a.v.)'in kızı Fâtıma kanı yıkıyordu. Ali b. Ebî Tâlib'de kalkanla üzerine su döküyordu. Fâtıma suyun kanı daha fazla akıttığını görünce bir hasır parçası alarak onu kül oluncaya kadar yaktı. Sonra onu yaraya yapıştırdı. Böylece kanın akması durdu." [996]

1632- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Uhud savaşı gününde Resulullah (s.a.v.)'in yan dişi kırılmış, başı da yarılmıştı. Bunun üzerine hem yaranın üzerinden kanı silmeye başlamış ve hem de:
"Peygamberinin başını yarıp yan dişini kıran bir kavim nasıl iflah olur? Halbuki Peygamber, onları, Allah'a davet ediyordu" diyordu. Bunun üzerine Yüce Allah, *"Onların tevbelerini kabul etmesi veya zalim olduklarından dolayı onlara azab etmesi, senin elinde olan bir şey değildir"* [997] ayetini indirdi. [998]
1633- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben sanki Resulullah (s.a.v.)'i görür gibiyim. O, Peygamberlerden birini anlatıyordu. Bu peygamberi, kendi kavmi dövmüş ve kanlar içerisinde kalmıştı. Bu halde olmasına rağmen bir yandan yüzündeki kanı siliyor ve bir yandan da:
"Rabbim! Kavmimi bağışla! Çünkü onlar bilmiyorlar!" diyordu. [999]

38- Resullullah (s.a.v.)'in Öldürdüğü Kimseye Allah'ın Gazabının Çok Şiddetli Olması

1634- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın resulüne bunu yapan bir kavme Allah'ın gazabı şiddetli olur!" diyordu. Bu sırada Resulullah (s.a.v) yan dişine işaret ediyordu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Resulullah (s.a.v.)'in öldürdüğü kimseye, Allah'ın gazabı çok şiddetli" buyurdu. [1000]

39- Peygamber (s.a.v.)'in Müşriklerden Ve Münafıklardan Gördüğü Eziyetler

1635- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.), Kabe'nin yanında namaz kılarken, Ebu Cehl ve arkadaşları da orada oturuyorlardı. Bir gün önce de bir dişi deve kesilmişti. Ebu Cehl, arkadaşlarına:
"Hanginiz filanca oğullarının dün kesilen dişi devesinin döl eşini getirmeye gidip onu alır, sonra da secde ettiği zaman Muhammed'in iki kürek kemiği arasına koyar?" dedi.
Bunun üzerine düşmanın en berbat olanı ileri atılıp onu aldı ve Peygamber (s.a.v.) secde edince iki omzunun arasına onu koydu. Bunun üzerine gülüştüler ve birbirlerinin üzerine yanlamaya başladılar. Ben de ayakta bakıyordum. Bir kuvvetim olsa onu Resulullah (s.a.v.)'in sırtından atardım! Peygamber (s.a.v.) secdede idi, başını kaldırmıyordu. Nihayet bir insan giderek durumu Fâtıma'ya haber verdi. Fâtıma küçük bir kızcağız olduğu halde geldi ve babasının üzerinden onu attı. Sonra onlara dönerek sitemde bulundu.
Peygamber (s.a.v.) namazını bitirince sesini yükseltti ve onlara beddua etti. Dua ettiği zaman üç defa eder, bir şey dilediği zaman üç defa dilerdi. Sonra üç defa:
"Allahım! Kureyş'i sana havale ediyorum!" dedi. Müşrikler onun sesini işitince gülmeleri kesildi. Çünkü onun yaptığı bu duasından korktular. Sonra da:
"Allahım! Ebû Cehil b. Hişâm ile Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa, Velîd b. Ukbe, Ümeyye b. Halef ve Ukbe b, Ebî Muayt'ı sana havale ediyorum!" dedi.
Yedinciyi kimseyi de söyledi, ama onu belleyemedim.
Abdullah İbn Mes'ud der ki:
"Muhammed (s.a.v.)'i hak dîn ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, bu adlarını saydığı kimseleri, Bedir savaşında yerlere serilmiş olarak gördüm. Sonra bu cesetler, Kalib denilen büyük çukura, Bedr'in çukuruna sürüklendiler." [1001]

1636- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Uhud savaşı gününden daha şiddetli bir gün başına geldi mi?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Gerçekten kavmin Kureyş'ten gelen bir çok zorluklarla karşılaştım! Onlardan başıma gelenin en şiddetlisi, Akabe günü gelmiştir. Ben, Kureyş'ten gördüğüm, eziyetten dolayı Taife gidip hayatımın korunmasını Abdu-Kulâl'in oğlu İbn Abdu Yâlîl'e teklif etmişti. O, bu isteğime cevap vermedi. Ben de kederli bir halde yüzümün gördüğü tarafa Mekke'ye doğru dönmüştüm. Bu halim, Karnü's-Seâlib'e kadar devam etti. Başımı kaldırıp semaya baktığımd bir bulutun beni gölgelendirmekte olduğunu gördüm. Buluta dikkatle baktığımda, içinde Cebrail'in olduğunu gördüm. Cebrail bana seslenerek:
"Muhakkak Yüce Allah, kavminin sana söylediklerini ve sana verdikleri ret cevabını işitti. Onlar hakkında dilediğini kendisine emretmen için sana Dağlar Meleğini gönderdi" dedi.
Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenip selâm verdi. Sonra da;
"Ey Muhammedi Doğrusu Allah, kavminin sana söylediklerini işitti. Ben de, Dağlar Meleğiyim! Rabbin beni sana dilediğini emretmen için gönderdi. Şimdi ne dilersen dile! Eğer şu iki yalçın dağı Ebu Kubeys ile Kayakan dağını onların üzerlerine kapamamı istersen emret bu iki dağı onların üzerlerine kapayayım" dedi. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Hayır! Allah'ın, onların soylarından sırf Allah'a ibâdet edecek ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim!" buyurdu. [1002]
1637- Cündub b. Süfyân (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in parmağı, bu gazaların birinde kanamıştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Sen kanayan parmaktan başka bir şey değilsin. Fakat başına gelen, Allah yolunda gelmiştir" buyurdu. [1003]

1638- Cündub b. Süfyân (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cebrail, birara Resulullah (s.a.v.)'e gelmekte gecikmişti. Bunun üzerine müşrikler:
"Muhammed'e veda edildi" dediler. Bunun üzerine Allah'da:
"Kuşluk vaktine ve karanlığı iyice bastırdığı zaman ki geceye yemin olsun ki, Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı da" [1004] ayetini indirdi. [1005]

40- Peygamber (s.a.v.)'in İslam'a Çağırması Ve Münafıkların Ezasına Karşı Sabretmesi

1639- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir gün, altında Fedek dokuması saçaklı bir kadife konularak palanlanmış bir eşeğe binmişti. Arkasına da Üsâme'yi bindirerek Haris b. Hazrec oğullan yurdundaki evinde hasta olan Sa'd b, Ubâde'yi ziyarete gitti. Bu olay, Bedir savaşından önce olmuştu. Yolda giderken, içinde müslümanlar, müşrikler, putperestlerden meydana gelmiş bir topluluk bulunan bir meclise uğradı. Oturanlar içerisinde Abdullah b. Ubeyy'de vardı. Toplantıda Abdullah b. Revâha da vardı. Hayvanın kaldırdığı toz, meclisi kaplayınca Abdullah b. Übeyy kaftanıyla burnunu kapamış, sonra da:
"Üzerimizi tozlatmayın!" demiş.
Daha sonra Peygamber (s.a.v.) onlara selâm verdi, sonra orada durup eşeğinden indi. Onları Allah'a imâna davet etti, onlara Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy:
"Be adam! Bundan daha güzel bir şey yok!.. Eğer söylediklerin hak ise bizi toplantılarımızda rahatsız etme de evine dön!..Artık bizden sana kim giderse ona anlat!" dedi. Abdullah b, Revâha'da:
"Sen bizim toplantılarımıza gel! Çünkü biz bunu istiyoruz!" diye cevap verdi. Derken müslümanlarla müşrikler ve yahudiler birbirlerine sövmeye başladılar. Hattâ birbirlerinin üzerine saldırmayı gönüllerinden geçirmişler. Peygamber (s.a.v.) ise onları yatıştırmaya çalıştı. Sonra da hayvanına binerek Sa'd b. Ubâde'nin yanına girip:
"Ey Sa'd! Ebû Hubâb'ın yâni Abdullah b. Übeyy'in ne söylediğini işitmedin mi? Şöyle, şöyle dedi" buyurdu. Sa'd:
"Onu affet, ey Allah'ın resulü! Oriu bağışla! Vallahi, Allah sana verdiğini vermiştir. Gerçekten bu yerin halkı ona tâc giydirmeye, hükümdar olmaya özgü sarık sarmaya irtifak etmişlerdi. Allah, sana verdiği peygamberlik hakkı ile onların bu düşüncesini reddedince bu onun boğazına durdu. İşte ona, gördüğün şeyi yaptıran budur!" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) onu affetti." [1006]

1640- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'e:
"Hazrec kabilesinin reisi olan Abdullah b. Übeyy'e gitseniz fde onu İslam'a davet etseniz iyi olur)' denildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), bir eşeğe binip müslümanlar da kendisiyle birlikte yaya yürüyerek Abdullah b. Übeyy'in evine vardılar. Abdullah b. Übeyy, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Benden uzak dur! Vallahi, eşeğinin pis kokusu beni rahatsız etti!" dedi. Bunun üzerine Ensâr'dan bir kimse yani Abdullah b. Revaha:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'in eşeği koku itibariyle senden daha güzeldir!" diye cevap verdi. Derken Abdullah b. Übeyy namına, kavminden biri bu sözü söyleyen kimseye hiddetlendi. Her iki taraf namına arkadaşları hiddetlenerek aralarında hurma değnekleriyle, elleriyle ve pabuçlanyla birbirlerine vurmaya başladılar.
Hadisin ravisi der ki:
"Bunun üzerine bize, "Eğer mü'minlerden iki taife birbirleriyle çarpışırlarsa hemen onların arasını yatıştırın" [1007] âyetinin onlar hakkında indiği haberi ulaştı.[1008]

41- Ebu Cehlin Öldürülmesi

1641- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Resulullah (s.a.v.):
"Ebu Cehl'in ne iş yaptığını bizim için kim bakıp anlar?" buyurdu. Bunun üzerine Abdullah İbn Mes'ud gitti. Ebu Cehl'i, Afrâ'mn iki oğlu Muâz ile Muavviz tarafından vurulup da yere yığılmış vaziyette buldu. Abdullah İbn Mes'ud, Ebu Cehl'in sakalından tutup:
"Ebu Cehl, sen misin?" dedi. Ebu Cehl, son nefesinde:
"Öldürdüğünüz yada kavminin öldürdüğü kişinin üstünde bir kimse var mıdır?" dedi.
Hadisin ravisi Ebu Miclez, Ebu Cehl'in:
"Keşke beni öldüren kimse çiftçiden başkası olsaydı" dediğini rivayet etmiştir.[1009]

Açıklama:

Ebu Cehl'in öldürülmesi ile ilgili olarak 1681 notu hadise bakabilirsiniz.

42- Yahudi Tağutu Ka'b B. Eşrefin Öldürülmesi

1642- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kâ'b b. Eşrefe kim karşı çıkacak? Çünkü o, Allah ve Resulüne eza etmiştir!" buyurdu. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme:
"Ona karşı çıkacağım Ey Allah'ın resulü! Onu öldürmemi mi ister misin?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet!" buyurdu. Muhammed İbn Mesleme:
"Onu öldürebilmek için bana izin ver de aleyhinize bazı şeyler söyleyeyim!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"İstediğini söyleyebilirsin!" buyurdu. Daha sonra Muhammed b. Mesleme, Ka'b b. Eşrefin yanına vardı ve aralarında olanları konuşup ona hitaben Resulullah'ı kast ederek:
"Bu adam bizden sadaka istedi ve bizi dara düşürdü" dedi. Kâ'b bu sözü işitince:
"Vallahi, ondan daha da yaka silke çeksiniz!" dedi. Muhammed b. Mesleme:
"Biz şimdi ona gerçekten tâbi olduk! Onu bırakıp da halinin nereye'varacağını görmekten çekiniyoruz. Bana biraz ödünç vermeni dilerimi" dedi. Kâ'b:
"Bana bu borç karşılığında rehin olarak ne vereceksin?" diye sordu. Muhammed b. Mesleme:
"Rehin olarak ne istiyorsun?" dedi. Ka'b;

"Bana kadınlarınızı rehin verirsin!" dedi. Muhammed b. Mesleme:
"Sen Arapların en yakışıklısın! Sana kadınlarımızı rehin olarak nasıl vereceğiz?" dedi. Kâ'b:
"Bana çocuklarınızı rehin verin!" dedi. Muhammed b, Mesleme:
"Birimizin oğluna söverler de, kendisin: "Bu, iki yük hurma karşılığında rehin verildi" denilir. Biz sana zırhları yâni silâhlan rehin olarak verelim!" dedi. Kâb'da:
"Tamam, öyleyse!" dedi.
Muhammed b. Mesleme, ona; Haris, Ebû Abs b. Cebr ve Abbâd b. Bişr'le birlikte geleceğini vaat etti. Bunlar geceleyin gelip Kâ'b'ı çağırdılar. O da yanlarına indi.
Râvi Süfyân b. Uyeyne der ki: Amr'dan başkası dedi ki: Karısı Kâ'b'a:
"Ben bir ses işitiyorum, sanki kan sesi!" dedi. Kâ'b:
"Bu gelen, Muhammed b. Mesleme ile süt kardeşi ve Ebû Nâile'dir. Mert adam geceleyin yaralanmaya çağırılsa yine icabet eder!" dedi. Muhammed b. Mesleme der ki: Arkadaşlarıma:
"O geldiği zaman ben elimi başına uzatacağım. Onu alt etme imkânı bulduğumda onu hemen tutun!" dedim.
Kâ'b onların yanına indiği zaman kılıcını kuşanmış olarak indi. Gelenler:
"Biz senden güzel koku duyuyoruz!" dediler. Kâ'b:
"Evet! Benim yanımda nikahlım olarak filânca kadın vardır. O, Arapların en güzel kokulu kadınıdır" diye cevap verdi. Muhammed b. Mesleme:
"Bana bundan koklamaya izin verir misin?" dedi. Ka'b:
"Evet, koklayabilirsin" dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, onun başını tutarak kokladı. Sonra ona:
"Tekrar koklamama izin verir misin?" deyip Ka'b'ın başını iyice tutup sonra da arkadaşlarına:
"Tutun!" dedi. Onu tutup hemen öldürdüler. [1010]

Açıklama:

Kâ'b b. Eşref, Kureyza oğullan yahudilerinin şairidir. Daima Peygamber (s.a.v.)'e ve müslümanlara hicveder, müslümanlarm aleyhine müşriklere yardımda bulunurdu. Hicretin 3. yılı Ramazan ayında öldürüldü.

43- Hayber'ın Gazası

1643- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Hayber gazasına çıkmıştı. Sabah namazını orada alaca karanlıkta kıldık. Daha sonra Allah'ın peygamberi (s.a.v.) (hayvanına) bindi. Ebû Talha da bindi. Ben de, Ebû Talha'nm terkisinde idim. Derken Allah'ın peygamberi (s.a.v.) hayvanını Hayber'in sokağı içine doğru sürdü. Öyle ki dizim, Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'in uyluğuna dokunuyordu. Derken Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'in izan uyluğundan sıyrıldı. Ben, Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'in uyluğunun beyazlığını gördüm. Şehre girince:
"Allahu Ekber!" Allah en büyüktür Hayber harap oldu. Biz düşman bir kavmin yurduna girdiğimizde "İnzar edilenlerin sabahı kötü olur" [1011] buyurdu. Bunu üç defa tekrarladı.
Enes der ki:
"Hayberliler, sabah vakti işlerine çıkmıştı. Bizleri görünce:
"İşte Muhammed" dediler. [1012]

Açıklama:

Hayber, Arap yarımadasında Medine'nin kuzey doğusunda, Şam tarafında Medine'den 200 km. bir uzaklıkta bulunan bir yerdir. Burası Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Yahudilerin merkezi durumundaydı. Hayber, hicretin 7. yılında fethedilmiştir.

1644- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Hayber gazasına çıkmıştık. Bir gece yürüdük. Derken kafileden bir kimse, Amir b. Ekva'ya:
"Bize kısa vezinli şiirlerinden dinletmez misin?" dedi. Amir, şâir bir kimse idi. Bunun üzerine Âmir, hayvanından inip güzel sesiyle şiiri okuyarak kafilenin develerinin sürdü. Şöyle diyordu :
"Allahım! Senin hidayetin olmasaydı, biz hidayet bulamazdık.
Sadaka vermez ve namaz kılmazdık.
Dolayısıyla günahlarımızı bağışla!
Düşmanla karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kıl!
Gönüllerimize mutlaka sükunet ver!
Çünkü bize, savaş için çağrı yapıldığı ve feryatla yardım istenildiği zaman hemen geliriz!"
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Şiir söyleyip develeri süren bu kişi kim?" diye sordu. Sahabiler:
"Âmir!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Allah ona rahmet eylesin!" buyurdu. Kafileden biri Useyd b. Hudayr;
"Şehit olması için yaptığın bu dua ona vâcib oldu, ey Allah'ın resulü! Keşke kalsaydı da Amir'le bizleri daha da faydalandırsaydın!" dedi.
Daha sonra Hayber'e geldik ve Hayberlileri kuşattık. Nihayet bize şiddetli bir açlık isabet etti. Sonra Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Allah, size, Hayber'in fethini müyesser kılacaktır!" buyurdu. Hayber'in fethedildiği günün akşamı olunca, mücahitler geceledikleri vakit birçok ateşler. yakmışlardı. Resulullah (s.a.v.):
"Bu ateşler de nedir? Niçin yakıyorsunuz?" buyurdu. Sahabiler:
"Et pişirmek için!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Ne eti?" diye sordu. Sahabiler:
"Evcil eşeklerin eti!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O etleri dökün ve kapları da kırın!" buyurdu. Bir kimse:
"Etleri dökseler de kapları yıkasalar olmaz mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Yada öyle yapsınlar!" buyurdu.
Mücahitler savaş için saf bağladığı zaman Amir'in kılıcında biraz kısalık vardı. Amir, bu kısa kılıcıyla vurmak bir yahudiye saldırmıştı. Fakat kılıcının keskin tarafı dönüp Amir'in dizine isabet etti. Amir, bu yaradan dolayı öldü.
Seleme b. Ekva der ki:
"Savaştan döndüğümüz zaman Resulullah (s.a.v.) elimden tutmuştu. Beni susmuş görünce:
"Sana ne oldu?" diye sordu. Ona:
"Annem-babam sana feda olsun! Amir'in ameli boşa gitti diyorlar!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bunu kim söyledi?" diye sordu. Ben de:
"Filân, filân ve Useyd b. Hudayr el-Ensârî!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bunu söyleyen hatâ etmiş! Ona gerçekten biri Allah yolunda mücahid olmasından dolayı ve diğeri de bu yolda son kudretini harcamasından dolayı iki ecir vardır!" buyurup iki parmağını bir araya topladı. Sonra da:
"Âmir, gerçekten Allah yolunda her şeyiyle çalışan bir câhid ve hem de bir mücâhiddir! Yeryüzünde bu hasletlerle yürüyen onun gibi bir Arap pek az bulunur!" buyurdu. [1013]

44- Hendek Gazası

1645- Berâ' İbnu'1-Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Resulullah (s.a.v.), Hendek savaşı günü hendekler kazılırken bizimle birlikte toprak taşıyordu. Toprak, karnının beyazlığını örtmüş olduğu halde Resulullah (s.a.v.) şoyle diyordu:
"Vallahi, Sen olmasaydın, biz hidayeti bulamaz, sadaka veremez ve namaz kılamazdık."
"Şüphesiz ki şu kafirler bizim İslam davetimizi kabul etmekten kaçınmışlardır. Artık sen onlara karşı bizim üzerimize bir gönül rahatlığı indir"
Resulullah (s.a.v.), bazen şöyle diyordu:
"Bu göz dolduran kafirler bizim İslam davetimizi kabul etmekten kaçındılar. Onlar (bize karşı) bir fitne çıkarmak istediklerinde onlara karşı çıktık"
Resulullah (s.a.v.), bu sözleri söylerken sesini iyice yükseltiyordu. [1014]

1646- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hendek kazıp omuzlarımızda toprak taşıdığımız Hendek savaşında Resulullah (s.a.v.) yanımıza gelip:
"Allahım! Kalıcı hayat, ahiret hayatıdır. Muhacir'i ve Ensar'ı bağışla!" buyurdu.[1015]

Açıklama:

Hendek savaşı, Medine şehrini korumak için etrafına çukurlar kazıldığından dolayı bu adla anılmıştır. Hicretin 5. yılında meydana gelmiştir.

45- Zukared Gazası ile Diğer Gazalar

1647- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gün sabah namazı için ezan okunmadan önce Gabe ormanlığı tarafına gitmek üzere) yola çıktım. Resulullah (s.a.v.)'in sağmal develeri Zû-Kared'de otluyordu. Derken Abdurrahmân b. Avf in bir hizmetçisi bana rastlayarak:
"Resulullah (s.a.v.)'in sağmal develeri çapulcular tarafında alınıp götürüldü!" dedi. Ona:
"Onları kim alıp götürdü?" dedim. Hizmetçisi:
"Gatafân kabilesi!" diye cevap verdi. Bunun üzerine ben:
"Ey sabahçılar/erken kalkanlar! Yetişin baskın var" diye üç defa bağırdım. Bu sesimi, Medine'nin iki kara taşlığı arasmdakilere işittirdim. Sonra yüzümün döndüğü tarafa hızlandım. Nihayet onlara Zû-Kared'de yetiştim. Tam sudan içmeye başlamışlardı. Hemen onlara okumu atmaya başladım. Atıcı idim. Bir yandan da:
"Ben Ekva'nın oğluyum! Bugün alçakların öleceği gündür!" diye kısa vezinli şiir okuyordum. Nihayet sağmal develeri onlardan kurtardım. Ayrıca onlardan otuz tane de elbise ele geçirdim. Derken Peygamber (s.a.v.) ile sahabileri geldiler. Ben:
"Ey Allah'ın peygamberi! Ben susamış oldukları halde bu kavme suyu vermedim. Şimdi hemen onların arkasından bir askeri birlik gönder!" dedim. Peygamber (s.a.v.):
"Ey ,Ekva'nın oğlu! Sen alacağını aldın. Dolayısıyla onlara merhametli davran" buyurdu.
Sonra döndük. Resulullah (s.a.v.) Medine'ye girinceye kadar beni terkisine aldı.[1016]

Zû Kared:

Şamyolu üzerinde Medine ile Hayber arasında bir sudur. Medîne'ye bir günlük mesafede olduğu söylenir.
İbn Sad'a göre, Zû Kared gazası hicretin 6. yılında olmuştur.
"Ey sabahçılar" sözüyle Araplar, birbirlerini yardıma çağırırlardı. Esâs itibariyle bu.söz, baskın için seslenildiği zaman söylenirdi. Çünkü çoğunlukla baskınlar, sabah yapılırdı. Bu nedenle de bu ifade kullanılmaktadır.

1648- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hudeybiye'ye Resulullah (s.a.v.)'le birlikte geldik. 1400 kişi idik. Kuyunun başında elli koyun vardı. Kuyu bunları bile sulayamıyordu. Derken Resulullah (s.a.v.) kuyunun kenarına oturup dua etti yada bereketlenmesi kuyunun içine tükürdü. Bunun üzerine kuyu coştu, biz de hem su içtik ve hem de hayvanlarımızı suladık. Sonra Resulullah (s.a.v.) bizi ağacın altında biat etmeye davet etti. Ona cemaattan İlk ben biat ettim. Sonra birer birer herkes biat etti. Nihayet halkın ortasında kalınca:
"Biat et, ey Seleme!" buyurdu.
"Ben herkesten önce sana biat ettim, ey Allah'ın resulü!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Yine biat et!'" buyurdu. Resulullah (s.a.v.) beni silahsız gördü. Bunun üzerine bana deriden'yapılma kalkan olan bir hacefe yada deraka verdi. Sonra biat devam etti. Nihayet cemâatin sonunda kalınca:
"Bana biat etmiyor musun, ey Seleme!" buyurdu. Ben de:
"Sana cemaatin başında ve ortasında biat ettim, ey Allah'ın resulü!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Yine biat et" buyurdu. Ben de ona üçüncü defa olarak biat ettim. Sonra da bana:
"Ey Seleme! Sana verdiğim hacefen veya derakan nerede?" diye sordu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Amcam Âmir, bana silahsız olarak rastladı. Bunun üzerine ben de onu, amcam Âmir'e verdim" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) güldü ve:
"Senin, amcanla olan bu durumun, geçmiş zamanda olan şu adamın söylediği şu: "Allahım! Bana, kendi nefsimden daha sevimli olan bir dost ver!' sözünün manasına benziyor" buyurdu.
Daha sonra müşrikler bize barış anlaşması teklif ettiler. Hattâ birbirimize gidip geldik. Ben, Talha b. Ubeydullâh'ın hizmetçisi idim. Onun atını suluyor, kaşağılıyor ve kendisine hizmet ediyor ve yiyeceğinden de yiyordum. Allah ve Resulü (s.a.v.) uğrunda hicret ederek ailemi ve malımı terk etmiştim. Mekkeliler'le barış anlaşması yapıp da birbirimize karıştığımızda ben bir'ağacın yanına geldim ve dikenlerini süpü-rerek kütüğüne yaslandım. Daha sonra bana Mekkeli müşriklerden dört kişi geldi ve Resulullah (s.a.v.) hakkında atıp tutmaya başladılar. Ben bunlara kızdım ve başka bir ağacın altına geçtim. Onlar da silâhlarını ağaca astılar ve uzanıp yaslandılar. Onlar bu halde iken birden vadinin aşağısından bir dellâl:
"Yetişin ey muhacirler! Zuneym'in oğlu öldürüldü!" diye seslendi. Hemen kılıcımı kuşandım. Sonra bu dört kişiye uyurlarken hücum ettim. Silâhlarını alarak elimde deste yaptım. Sonra da
"Muhammed'in yüzünü şereflendiren Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz başını kaldırırsa üzerinde iki gözü bulunan uzvu/kafasını keserim!" dedim.
Sonra onları önüme katıp Resulullah (s.a.v.)'e getirdim. Amcam Amir de, Kureyş'in Abele kolundan Mikrez adında bir adamı müşriklerden yetmiş kişinin içinde zırhlı bir at üzerinde olduğu halde çekerek Resulullah (s.a.v.)'e getirdi. Resulullah (s.a.v.) onlara bir baktı ve:
"Onları serbest bırakın! Kötülüğün başı da sonu da onların olsun!' buyurdu ve onları affetti. Bunun üzerine Allah, "Sizi onlar üzerine muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan men'eden O'dur" [1017] âyetinin tamâmını indirdi."
Seleme der ki:
"Bundan sonra Medine'ye dönmek üzere yola çıktık. Öyle bir yere indik ki, bizim ile Lihyân oğulları kabilesi arasında bir dağ vardı. Onlar, müşriktiler. Resulullah (s.a.v.), bu gece bu dağa tırmanacak kimse için istiğfar etti. Sanki o kimse, Peygamber (s.a.v.) ile sahabilerinin karakolu konumunda olacaktı."
Seleme der ki:
"O gece ben, iki veya üç defa dağa çıktım. Sonra Medine'ye geldik. Resulullah (s.a.v.) yük develerini, ben de beraber olmak üzere hizmetçisi Rabâh'la gönderdi. Ben, onun maiyetine Talha'nın atıyla çıktım. Atı, develerle birlikte meraya suya getirip götürüyordum. Sabahladığımız zaman ne göreyim! Abdurrahmân el-Fezârî, Resulullah (s.a.v.)'in develerini yağma edip hepsini götürmüş! Çobanını da öldürmüştü! Bunun üzerine ben:
"Ey Rabâh! Bu atı al da Talha b. Ubeydullâh'a götür! Resulullah (s.a.v.)'e de haber ver ki, müşrikler meradaki sürüsünü yağma etmişlerdir!' dedim. Sonra bir tepenin üzerine çıkarak Medine'ye doğru döndüm. Üç defa:
"Ey sabaçılar/Erken kalkanlar!" diye bağırdım. Sonra onların arkasından koştum. Onlara hem ok yağdırıyor ve hem de "Ben, Ekva'nın oğluyum!

Bugün alçakların öldüğü gündür!" diyerek kısa vezinli şiirler söylüyordum. Bir müddet sonra onlardan birisine yetiştim. Bineğine doğru bir ok attım. Okun demiri adamın omuzuna ulaştı. Ben:
"Al sana! Ben, Ekva'nın oğluyum! Bugün alçakların öldüğü gündür!" dedim. Vallahi, onlara hiç durmadan ok atıyor ve onları öldürüyordum. Derken bana doğru bir atlı döndü, ben de bir ağacın yanına gelip kütüğüne oturdum. Sonra ona ok atıp öldürdüm. Nihayet dağ daraldı. Onlar, dağın dar yerine girdiler. Onlara ok atma imkanı olmayınca ben de dağa çıkıp üzerlerine taş yuvarlamaya başladım. Böylece onları adım adım takip etmekten bir olsun ayrılmadım. Nihayet Allah'ın yarattığı Resulullah (s.a.v.)'in develerinin hepsini arka tarafıma geçirdim. Onlar, develer ile benim aramı tamamıyla boşalttılar.
Sonra onlara ok atarak kendilerini yine takip ettim. Nihayet onlar kaçabilmek için yüklerini hafifletmek maksadıyla otuzdan fazla kaftan ve mızrak bıraktılar. On-lann1 attığı her şeyin üzerine, muhakkak arkamdan gelecek olan Resulullah (s.a.v.) ile sahabilerinin tanıyabileceği taşlardan bazı işaretler koyuyordum. Nihayet onlar dar bir dağ yoluna girdiler. Yanlarına Bedr el-Fezârî'nin oğlu filânca geldi. Az sonra sabah kahvaltısı yapmak için oturdular. Ben de dağdarı ayrılıp küçük bir tepenin üzerine oturdum. Fezârî, onlara:
"Görmekte olduğum bu perişan ha nedir?" dedi. Onlar:
"Tepenin üstündeki şu adamla belâya çattık! Vallahi, alaca karanlıktan beri bizden ayrılmadı. Bize ok aüyor, hattâ elimizdeki her şeyi aldı" dediler. Fezârî, onlara:
"O halde sizden dört kişi ona gitsin!" dedi. Bunun üzerine onlardan dört kişi dağa benim yanıma çıktı. Bana konuşma imkânı verdikleri zaman, onlara:
"Şeni tanıyor musunuz?" diye sordum. Onlar da:
"Hayır! Sen kimsin?" dediler. Ben de:
"Ben, Seleme b. Ekva'yım. Muhammed (s.a.v.)'in yüzünü şereflendiren Allah'a yemîn ederi ki, sizden bir adamı yakalamak istediğimde mutlaka ona yetişirim! Fakat sizden biri beni yakalamak isterse bana yetişemez!" dedim. Onlardan biri:
"Ben biliyorum!" dedi. Sonra da dönüp gittiler. Ben de, Resulullah (s.a.v.)'in yardım için gelen süvarilerini görünceye kadar yerimden hiç ayrılmadım. Süvariler ağaçların arasına giriyolardı. Süvarilerin en önünde, Ahram el-Esedî vardı. Onun arkasında, Ebû Katâde el-Ensârî vardı. Onun peşinde de Mıkdâd İbnu'l-Esved el-Kindî vardı. Hemen Ahram'm atının gemini tuttum.ÇapulcuIar da arkalarına dönüp kaçtılar.
"Ey Ahram! Bunlardan sakın! Resulullah (s.a.v.) ile sahabileri yetişinceye kadar onlar senin yolunu çevirip yakalamasınlar!" dedim. Ahram:
"Ey Seleme! Eğer Allah'a ve ahîret gününe îman ediyor, cennetin hak ve cehennemin hak olduğunu biliyorsan benimle şehidliğin arasına girme!" dedi.
Bunun üzerine onu bıraktım. O da Abdurrahman'la karşılaştı. Hemen Abdur-rahman'in atını öldürdü. Abdurrahmân da onu yaralayarak öldürdü ve onun atma geçti. Resulullah (s.a.v.)'in süvarisi Ebû Katâde, Abdurrahmân'a yetişerek onu yaralayıp sonra da onu öldürdü. Muhammed (s.a.v.)'in yüzünü şereflendiren Allah'a yemin olsun ki, yaya koşarak onları takip ettim. Hattâ arkamdaki Muhammed (s.a.v.)'in sahabilerimden ve onların tozundan bîr şey görmüyordum.
Nihayet onlar güneş batmadan önce, içinde Zû-Kared denilen su bulunan bir dağ yoluna saptılar. Susuz olduklarından ondan su içmek istiyorlardı. Bana baktılar, ben onların arkalarından koşuyordum. Ben onlara su içme imkanı vermedim. Dolayısıyla da ondan bir damla su tadamadılar. Bu sefer çıkıp sarp bir yola düştüler. Ben de arkalarından koştum ve onlardan bir adama yetişerek onun omuz başı kemiğine bir ok fırlatıp:
"Al şunu! Ben, Ekva'ın oğluyum! Bugün alçakların öldüğü gündür!" dedim. Adam da:
"Ey anası ağlayasıca! Sabahki Ekva'ı mı?" dedi. Ben de:
"Evet, ey nefsinin düşmanı! Sabahki Ekva'yım!" diye cevap verdim.
"Sarp bir yolda giderlerken arkalarında iki at bıraktılar. Ben bunları sürerek Resulullah (s.a.v.)'e getirdim.
Amir de, birinde sulandırılmış süt ve diğerinde su bulunan iki tulumla birlikte bana yetişti. Ben, abdest aldım ve su içtim. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e geldim. Resulullah (s.a.v.), benim müşrikleri kovduğum suyun başında durmaktaydı. Bir de ne göreyim! Resulullah (s.a.v.), o develeri ve benim müşriklerden kurtardığım her şeyi, her oku ve her elbiseyi almış! Bilâl, benim, düşmandan kurtardığım develerden bir dişi deveyi boğazlayıp ciğerinden ve hörgücünden Resulullah (s.a.v.)'e kızartıyor! Onların yanına gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Bana izin verde şu topluluktan yüz adam seçip düşmanı takîp edeyim de onlardan tepelemediğim hiç bir haberci kalmasın!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) güldü. Hattâ gündüzün ışığında azı dişleri göründü. Bana:
"Ey Seleme! Bu hususta sana izin versem acaba bîr şey yapacağını sanıyor musun?" buyurdu. Ben de:
"Evet! Sana ikram buyuran Allah'a yemin olsun ki" diye cevâp verdim. Resulullah (s.a.v.):
"Şüphesiz ki onlara şimdi Gatafan toprağında ziyafet verilmektedir" buyurdu. Derken Gatafân'dan bir adam gelip:
"Onlar için filânca kimse bir deve boğazladı. Ama derisini açtıkları zaman bir toz gördüler. Bunun üzerine:
"Düşman size gelmiş!" dediler ve hemen çıkarak kaçtılar" dedi.
Sabahladığımızda Resulullah (s.a.v.):
"Bugün süvarilerimizin en hayırlısı, Ebû Katâde ve piyadelerimizin en hayırlısı da Seleme idi" buyurdular.
Sonra Resulullah {s.a.v) bana iki hisse verdi. Biri süvari hissesi ve biri de piyade hissesi idi. Benim için bunların ikisini bir araya getirdi. Sonra Resulullah (s.a.v.) Medine'ye dönmek üzere beni devesi Adbâ'nın üzerinde terkisine aldı. Ensâr'dan bir kimse vardı ki, yaya koşusunda geçilmezdi. Biz yürümekte iken:
"Medine'ye kadar koşu yapacak yok mu? Koşucu var mı?" demeye ve bunu tekrarlamaya başladı. Ben onu bu sözünü işitince:
"Sen hiç bir iyiye ikram etmez ve hiç bir şerefliyi saymaz mısın?" dedim. O adam:
"Hayır! İkram ve şerefin Resulullah (s.a.v.) olması hali hariç!" diye cevâp verdi. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın resulü! Annem-babam sana feda olsun! İzin ver de, şu adamla müsabaka edeyim!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Dilersen yap!" buyurdu. O adama:
"Sen koş!" dedim. Ayaklarımı ayarlayarak bir sıçradım!.. Bir koştum!.. Nefesim tükenmesin diye bir veya iki bayırda kendimi tuttum. Onun izinden koştum. Yine bir veya iki bayırda kendimi tuttum. Sonra ona yetişmek için son hızla koştum, onun iki omuzunun arasına dokunup:
"Vallahi, geçildin!" dedim. Adam:
"Ben de bunu biliyorum!" dedi. Derken onu geçtim ve Medine'ye ulaştım.
Seleme der ki:
"Vallahi, biz bu Zu-Kured seferinden döndükten sonra Medine'de ancak üç gece kaldık. Nihayet Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Hayber'e doğru yola çıktık. Amcam Amir düşmana kısa vecizli şiirler okumaya başladı:
Vallahi, Allah olmasaydı biz ne hidayete erer, ne sadaka verir ve ne de namaz kılardık!"
"Biz senin fadlından müstağni değiliz!"
"Eğer düşmanla karşılaşırsak, ayaklarımızı sabit kıl!"
"Üzerimize mutlaka sekînet/manevi kuvvet indir!" Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu kimdir?" diye sordu. Amcam:
"Ben, Amir'im!" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Rabbin sana mağfiret buyursun!" diye dua etti.
Resulullah (s.a.v.) özellikle bir insana mağfiret dilerse, o insan mutlaka şehid olurdu! Bu sebeple devesinin üzerinde bulunan Ömer b. Hattâb:
"Ey Allah'ın resulü! Keşke bizleri Amir'le daha faydalandırsaydm!" diye seslendi.
Hayber'e vardığımızda hükümdarları Marhab kılıcını kaldırıp indirerek ortaya çıktı. Sonra da şu kısa vecizli şiirleri okuyarak:
"Hayber benim Marhab olduğumu iyi bilir."
Silâhı tamam, denenmiş bir kahraman!"
Harpler geldiğinde alev alev yanar!" diyordu.
Onun karşısına amcam Amir çıktı.Ona karşı şunları söyledi:
"Hayber, benim Amir olduğumu iyi bilir."
"Süâhı tamam, bahâdır, kahraman!"
Derken iki vuruşla birbirlerine girdiler. Marhab'ın kılıcı Amir'in kalkanının içine girdi. Amir'de ona alttan vurmaya kalkıştı. Fakat kılıcı kendine dönerek can damarını kesti. Ölümü de bundan oldu.
Seleme der ki:

"Dışarı çıktım. Bir de baktım ki, Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden birkaç kişi:
"Amir'in şehit olma ameli bâtıl oldu! O kendini öldürdü!" diyorlardı.
Hemen ağlayarak Peygamber (s.a.v.)'e geldim. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Amir'in şehit olma ameli bâtıl mı oldu?" dedim. Resulutlah (s.a.v.):
"Bunu kim söyledi?" diye sordu. Ben de:
"Senin sahabilerinden bazı kimseler" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bunu söyleyen hatâ etmiş! Bilâkis onun için iki defa ecir vardır!" buyurdu.
Sonra beni Ali'ye gönderdi. AH gözlerinden rahatsızdı. Bu sırada Resulullah (s.a.v.):
"Bu sancağı herhalükarda Allah'ı ve Resulünü seven yada Allah'ın ve Resulünün sevdiği bir adama vereceğim!" buyurdu.
Derken Ali'ye vardım. Onu, gözlerinden rahatsız olduğu halde onu önüme katıp Resulullah (s.a.v.)'e getirdim. Nihayet onu Resulullah (s.a.v.)'in huzuruna çıkardım. Gözlerine tükürdü. Gözleri hemen iyileşti. Sancağı ona verdi. Savaş alanına ilk önce Yahudi cengaveri Marhab da çıkıp şunları söyledi:
"Hayber benim Marhab olduğumu iyi bilir."
"Silâhı tamam, denenmiş bir kahraman!"
"Harpler geldiğinde alev alev yanar!"
Bunun üzerine Ali'de şunları söyledi:
"Ben o kimseyim ki, annem adımı "Haydar" (=arslan) koymuştur."
Ben ormanların heybetli görünüşlü arslanı gibiyim.
Ben çirkin manzaralı düşmanlara, şendere kilesi kadar büyük sa ölçeğiyle gelirim!"
Daha sonra Ali, Marhab'm basma bir kılıçla vurup onu öldürdü. Bundan sonra Hayber'in fethi, Ali'nin eliyle gerçekleşti. [1018]

Hudeybiye:

Mekke'ye bir, Medine'ye dokuz konak mesafede küçük bir beldedir. Köye bu isim, orada bulunan aynı isimde bir su kuyusu dolayısıyla verilmiştir. Ağaç altındaki meşhur biat burada olmuştur.

46- Yüce Allah'ın,
"Onların Ellerini Sizden Men Eden Odur" [1019] **Ayetinin Tefsiri**

1649- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mekkelilerden seksen kişi, sahabilerin gaflet sırasını gözeterek silahlı olarak Resulullah (s.a.v.)'i ve sahabilerini öldürmek amacıyla Ten'im dağından aşağı ansızın indiler. Resulullah (s.a.v.), onları kıskıvrak yakaladı. Sonra da onları affedip serbest bıraktı. Bunun üzerine Yüce Allah,
"Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur" [1020] ayetini indirdi. [1021]

47- Kadınların, Erkeklerle Birlikte Savaşmaları

1650- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ummü Süleym, Huneyn (savaşı) günü bir hançer edinmişti. Hançer yanındaydı. Derken kocası Ebu Talha, Ümmü Süleym'i bu vaziyette görüp:
"Ey Allah'ın resulü! Şu Ummü Süleym'dir. Yanında hançer var!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Ümmü Süleym'e:
"Bu hançer de ne?" diye sordu. Ummü Süleym:
"Bu hançeri bugün için edinmişimdir. Eğer müşriklerden biri bana yaklaşırsa onunla onun karnını deşeceğim!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) gülmeye başladı. Ümmü Süleym:
"Ey Allah'ın resulü! İslam'a yeni girerek azad edilenlerden olup da panik yapıp yanından dağılıverenleri de bizimle savaşan müşrikler gibi onları da öldür" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ümmü Süleym! Allah bize kafi geldi ve zafer ihsan etti" buyurdu. [1022]

1651- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), gazaya, Ümmü Süleym'le birlikte giderdi. O gaza ettiği zaman Ensar'dan bazı kadınlar da beraberinde bulunup (mücahidlere) su verirler ve yaralıları tedavi ederlerdi." [1023]

1652- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Uhud savaşı günü insanlar hezimete uğrayıp Peygamber (s.a.v.)'in yanından dağıldıktan zaman Ebu Talha Resulullah (s.a.v.)'in huzurunda deriden yapılmış kalkanını düşmana karşı ona siper yaparak sebat etmişti. Ebu Talha, iyi bir ok atıcısı idi. Yay çekişi çok sertti. Uhud savaşı günü Ebu Talha, çok fazla ok attığından iki yada üç yay kırmıştı. O gün Ebu Talha'nın yanından terkisi okla dolu olarak geçen her mücahide Resulullah (s..a.v):
"Terkindeki okları Ebu Talha'nın önüne boşalt o atsın" diyordu.
Allah'ın peygamberi (s.a.v.), düşman okçularına bakmak için ayağa kalksa Ebu Talha derhal:
"Ey Allah'ın peygamberi! Babam-ana sana feda olsun! Sakın ayağa kalkma! Yoksa sana düşman oklarından bir ok isabet eder. İşte göğsüm, senin göğsünün önünde onlara karşı siperdir!" dedi.
Enes der ki:
"Uhud savaşı günü Ebu Bekr'in kızı Aişe ile annem Ürnmü Süleym'i mücahidler arasında gördüm. Bu İki kadın, elbiselerinin eteklerini çelmeyip bacaklarının haîhallarmi görüyorduk. , Bunlar, sırtlarında kırbalarla çeviklikle mücahidilere su taşıyorlar, sonra bu suyu içirmek için yaralıların ağızlarına döküyorlardı. Kırbalar boşalınca, hızlıca geri dönüp gelerek kırbaları dolduruyorlar, sonra gelip yaralı mücahidlerin ağızlarına boşaltıyorlardı. Yine Uhud savaşı günü Ebu Talha'nın elinden iki yada üç defa uykusuzluktan dolayı kılıcı yere düşmüştü."[1024]

Açıklama:

Ebu Talha, Enes'in üvey babasıdır.

48- Gazi Kadınlara Bahşiş Verilip Hisse Verilmemesi Ve Düşman Çocuklarını Öldürmenin Yasak Edilmesi

1653- Yezîd b. Hürmüz'den rivayet edilmiştir:
"Necdet, Abdullah İbn Abbas'a mektup yazarak ona beş şey sordu. Abdullah İbn Abbâs:
"Bir ilmi gizlemiş olmasaydım Necdet'in bu sorularına cevap yazmazdım!" dedi. Necdet, ona şöyle yazmıştı:
"Bundan sonra: Bana şunlardan haber ver:
1- Resulullah (s.a.v.) kadınlarla birlikte gaza eder miydi?
2- Savaşa giden kadınlara hisse ayırır mıydı?
3- Savaş sahasında çocukları öldürür müydü?
4- Yetimin yetimlik müddeti ne zaman sona erer?
5- Ganimetin beşte bir, kimin hakkıdır?" Abdullah İbn Abbâs ona şu cevabı yazdı:
"Bana mektup yazarak: "Resulullah (s.a.v.) kadınlarla birlikte gaza eder miydi?" diye sordun.
1- Evet, Resulullah (s.a.v.) kadınlarla birlikte gaza giderdi. Onlar yaralıları tedavi ederlerdi. Onlara ganimetten bir şeyler verilirdi.
2- Ganimetten belirli kılınmış bir hisseye gelince, Resulullah (s.a.v.) onlara ganimetten belirli bir hisse ayırmamıştır.

3- Resulullah (s.a.v.) savaş sahasında çocukları da öldürmezdi. O halde sen de çocukları öldürme!
4- Bana yazarak: "Yetimin yetimlik müddeti ne zaman sona erer?" diye sordun. Ömrüme yemin ederim ki, adam vardır, sakalı biter de hâlâ kendi hakkını almaktan zayıf, kendi nâmına vermekten zayıftır. İşte kendisi için başkalarının aldığının elverişlisinden almaya başladığında artık ondan yetimlik-sona erdi demektir.
5- Bana yazarak: "Ganimetin) beşte birinin kime verilir?" diye sordun. Biz:
"Bu bizim hakkımızdır" derdik, fakat bugünkü idareciler olan kavmimiz bize bunun vacip olduğunu kabul etmedi. [1025]

Açıklama:

Ganimet ilk önce beşe bölünür. Bu beş kısmın dördü, savaşa katılan mücahidlere verilir. Geri kalan bir kısım ise tekrar beşe bölünür. Bu beş sınıftan birisi de, Peygamber (s.a.v.)'in akrabalarıdır. Abdullah İbn Abbas dönemindeki Emevi idarecilerin, kendilerine, bu haklarım vermediğini anlatmaktadır.
Savaşa katılan kadınların savaş ganimetlerinden hisse alıp alamayacağı meselesi alimler arasında İhtilaflıdır. Hanefiler ile İmam Şafii'ye göre, kadınlara ganimetlerden bağış verilir.

1654- Ümnıü Atiyye el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte yedi gazada bulundum. Mücahidlerin menzillerinde onların arkalarında bulunur, kendilerine yemek yapar, yaralıları tedavi eder ve hastalara bakardım." [1026]

Açıklama:

Hadis, kadınların savaş seferlerine katılması, mücahidlerin eşyalarına nezaret etmeleri, yemeklerini hazırlamaları, yaralıları tedavi etmeleri, hastalara bakmalan ve benzen hizmetleri görmelerinin meşru olduğuna delalet etmektedir.

49- Peygamber (s.a.v.)'in Gazalarının Sayısı

1655- Abdullah b. Yezîd'den rivayet edilmiştir:
Abdullah b. Yezîd, insanlarla birlikte yağmur duasına çıkıp iki rekat namaz kıldırırdı, sonra yağmur duası yapardı.
Abdullah b. Yezîd der ki:
"Günün birinde Zeyd b. Erkam'a rastladım. Onunla aramızda bir adamdan başka hiç kimse yoktu yada onunla aramızda bir adam vardı. Ona:
"Resulullah (s.a.v.) kaç gaza yaptı?" diye sordum. O da:
"On dokuz" diye cevap verdi. Ona:
"Sen Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kaç gazaya katıldın?" diye sordum. O da:
"On yedi gaza!" diye cevap verdi. Ona:
"Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı ilk gaza hangisidir?" diye sordum. O da:
"Zatu'l-Useyre yada Zatu'l-Uşeyre!" diye cevap verdi. [1027]

Açıklama:

Zeyd b. Erkam, Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı ilk gazanın, Zatu'l-Useyre yada Zatu'l-Uşeyre olduğunu söylüyorsa da. Peygamber (s.a.v.)'in ilk yaptığı gaza hicretin on ikinci ayı olan Safer ayındaki Ebva gazasıdır. İkinci gazası ise Buvat gazasıdır. Üçüncüsü ise Uşeyre gazasıdır. Dördüncüsü, Küçük Bedir gazasıdır. Beşincisi de, Büyük Bedir gazasıdır.

1656- Zeyd b. Erkam (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) on dokuz gaza yaptı. Medine'ye hicret ettikten sonra sadece bir defa hac etmiştir. O da, Veda Haccıdır. Ondan başka hac etmemiştir." [1028]

Gaza:

Resulullah (s.a.v.)'İn bizzata katılıp askerlere komutanlık yaptığı savaşlara denir. Ancak bazı ilk dönem İslâm tarihçileri muhtemelen kelimenin kazandığı bu ıstılah manasını gözetmeksizin ve sırf lügat itibariyle ifade ettiği "Kâfirler üzerine yapılan sefer" manasına itibar ederek, Peygamber efendimizin katılmadığı bazı seferlere de gazve adını vermişlerdir. Meselâ İbn Hişâm, Mûte Harbi'nden "Mûte Gazvesi" şeklinde bahseder [1029] Ancak bu isimlendirme, kelimenin ıstılah manâsına göre değil, lügat anlamına göre verilmiş olsa gerektir. Kelimenin taşıdığı bu lügat manası bakımından Peygamber Efendimizden sonraki dönemlerde müslümanların kâfirlere karşı yaptıkları savaşlara da "Gazve", savaşma işine ise "Gaza" denilmiştir.
Hz. Peygamber (s.a.s)'in katıldığı gazvelerin sayısı yirmi yedi iken; seriyyelerin sayısı otuz sekize ulaşır. Ancak bu rakamların daha fazla olduğunu söyleyenler de vardır. [1030]
Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı gazalar ile sahabi komutasındaki seriyyelerin sayısında ihtilaf bulunmasının nedeni; bazı ravilerin, rivayet ettikleri gazaların, diğer ravilerin rivayetlerinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Buna göre gazaları birleştirerek iki gazayı bir sayan raviler gaza sayısını azaltmış, bazen de bir gazadaki olayları ayrı ayn gazve sayan raviler ise sayıyı artırmışlardır.
Seriyye: Çıkış gayesi ve sayısı ne olursa olsun Hz. Peygamber'in kendisinin bulunmadığı ue ashabdan bir zatın komutasında çıkardığı birliklere ise seriyye denilir. [1031]

1657- Câbır b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte on dokuz gazaya katıldım. Yalnız Bedir ile Uhud gazalarında bulunamadım. Çünkü babam, beni bu iki savaşa katılmaktan alıkoymuştu. Babam Abdullah Uhud savaşı günü şehid edilince, bir daha hiçbir gazada Resulullah (s.a.v.)'den geri kalmadım." [1032]

1658- Büreyde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) on dokuz gaza yaptı. Bunların sekizinde savaştı." [1033]

1659- Seleme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte yedi gazada bulundum. Gönderdiği heyetler/askeri birlikler içerisinde ise dokuz defa gazaya çıktım. Bir defasında komutanımız Ebu Bekr ve bir defasında ise Usâme b. Zeyd idi." [1034]

50- Zatu'r-Rika Gazası

1660- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, altı kişi olduğumuz halde Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bir gazaya çıkmıştık. Aramızda bir deve vardı ki, ona, nöbetleşe biniyorduk. Derken ayaklarımız delindi. Benim de ayaklarım da delindi ve tırnaklarım düştü. Bunun üzerine ayaklarımıza bez parçalan sardık. Bu suretle ayaklarımıza bez parçaları sardığımız için bu sefere "Zâtu'r-Rikâ" gazası adı verildi." [1035]

Açıklama:

Bu gaza, İbn İshak'a göre hicretin 4. yılında Nadir oğulları gazasından sonra meydana gelmiştir. İbn Sa'd ile İbn Hibban'a göre ise hicretin 5.

yılında meydana gelmiştir. Buhârî ise bu savaşın hicretin 7. yılında gerçekleşen Hayber'in fethinden sonra yapıldığına meyletmiştir.
Rika' kelimesi, Ruk'a kelimesinin çoğuludur. Ruk'a ise yama, çaput, bez anlamına gelir. Hadiste de belirtildiği üzere, sahabiler bu savaşta ayaklarına bez parçaları bağladıkları için bu gazaya "Zâtu'r-Rik'â" demişlerdir.

51- Gaza Sırasında Kafirden Yardım İstenmesinin

1661- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
*"Resulullah (s.a.v.), Bedir tarafına doğru yola çıkmıştı. Harratu'l-Vebera'ya va*rınca, *ona, cesur ve yiğit olduğu söylenen bir adam yetişti. Bu sebeple Resulullah (s.a.v.)'in sahabiler, o adamı görünce sevindiler".* Bu adam, Resulullah (s.a.v.)'e yetişince, ona:
"Sana tâbii olmak ve seninle beraber yaralanmak için geldim" dedi. Resulullah (s.a.v.) ise bu adama:
"Allah'a ve Resulüne îmân ediyor musun?" diye sordu. Adam:
"Hayır!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse geri dön! Ben asla bir müşrikten yardım alamam!" buyurdu.
Âişe der ki:
"Sonra bu adam gitti. Ağacın yanına vardığımızda o adam Resulullah (s.a.v.)'e yine yetişti ve ona ilk defa da söylediğini söyledi. Peygamber (s.a.v.)'de ona ilk defa söylediğinin aynısını söyleyip:
Öyleyse geri dön! Ben asla bir müşrikten yardım alamam!' buyurdu. Sonra adam geri döndü. Adam tekrar Resulullah (s.a.v.)'e Beydâ'da yetişti. O da ilk defa dediği gibi:
Allah'a ve Resulüne imân ediyor musun?" diye sordu. Adam:
"Evet!" diye cevâp verdi. Resulullah (s.a.v.), ona:
"O halde bizimle birlikte yürü bakalım!" buyurdu. [1036]

Vebera:

Medine'ye dört mil mesafede bir yerdir.

Açıklama:

Resulullah burada *"Ben bir müşrikten asla yardım alamam"* buyurdu. Halbuki başka bir hadiste ise Resulullah (s.a.v.)'in, Mekke fethinden sonra Safvân İbn Umeyye adındaki bir kimseden, o İslâm'a girmeden önce yardım aldığı haberi gelmiştir. Alimlerden bir grubu birinci hadisi mutlak olarak alıp hangi halde olursa olsun müşrikten yardım istemenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Diğerleri ise: Eğer kâfir müslümanlar hakkında iyi fikirli olur ve ihtiyaç da ondan yardım istemeyi gerektirirse, o zaman böyle bir kimseden yardım istenebileceğini söyleyerek bu iki hadisin arasını bu şekilde birleştirmişlerdir.
Müşrik izinli olarak müslümanlaria beraber savaşta hâzır bulunursa ona mucâhidler gibi ganimetten hisse alıp alamayacağı konusunda ihtilaf vardır. Cumhura göre ganimetten hisse alamaz, fakat ona ganimetten bahşiş verilir.

33. İMARET (=YÖNETİCİLİK) BÖLÜMÜ

İmaret:

Emir verme yetkisi bulunan bütün idarî makam ve rütbelerin en büyüğünden en küçüğüne kadar her kademesini kadar yönetimi ifade eder. Yani devlet başkanlığı, valilik amirlik, komutanlık, memurluk gibi.
Devlet başkanlığı, Akaid ve Fıkıh kitaplarında, "İmamet" yada "İmaret" başlığı altında işlenir.
İmaret meselesi, İslam'ın. siyasi hayatının merkezinde yer alır. Bu nedenle İslam dini; devlet başkanında aranacak niteliklerden, seçimine, azline, itaat, isyan bahislerine kadar hatıra gelebilecek her hususta esaslar, prensipler, hükümler koymuştur:
İslam devletinde hakimiyet, Allah'ındır. Egemenlik ise halife ve şura heyeti aracılığıyla kullanılır. Halife, İslam devletinin en yüksek düzeydeki temsilcisi ve sorumlusudur. Şura heyeti ise, halifenin ve hükümetin yardımcısı, yol göstericisi, hatalarının düzelticisi ve hakka yönelticisidir.
İslam hukukçuları, hilafet terimini, genellikle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yerine geçmek anlamında kullanmışlardır. Hilafetin diğer bir adı da, imamettir. Yalnız meliklik ile sultanlık, imametten farklıdır.

1- İnsanların Kureyş'e Tabi Olması Ve Hilafetin Ku-Reyş'te Olması

1662. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar şu idare konusunda Kureyş'e tabidir. müslümanı müslümanma ve kafiri de kafirine." [1037]

1663- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar, hayrda ve serde Kureyş'e tabidirler." [1038]

1664- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlardan iki kişi kaldığı müddetçe bu idare iş Kureyş'te devam edecektir."[1039]

Açıklama:

Halifenin, Kureyşten olup olmayacağı meselesi, ihtilaflıdır. Bu konuda gelen hadisler ise, öze! bir takım sebeplerle söylenmiştir. Üstelik bazı rivayetlerde, onların; "İslam'a bağlı kalmaları" kaydı özellikle belirtilmiştir. O halde onlarda bu şart bulunmayacak olursa, yönetimdeki hakları da kaybolur demektir. Çünkü İslam'da devletin varlığının nedeni, sadece dinin dimdik ayakta tutulması ve ümmetin işlerinin de İslama göre yürütülmesidir. Yoksa belirli bir ferdin yada aile veya kabilenin anlamsız bir liderliğini ayakta tutmak için değildir.
Bu tür hadisler, bir istek ifade etseler bile bunlar, halifeliğin, sahih olması için bir istek olmayıp sadece "Efdaliyeti" göstermek içindir. Kaldı ki diğer bazı hadislerde yönetici, zenci bile olsa, Allah'ın kitabını uyguladıkça ona itaatte bulunmak emredilmektedir.
Halifeliğin, belirli bir soyun hakkı olarak kabul edilmesi; İslam'ın, bilhassa kavmiyet düşüncesine karşı olan tutumuyla bağdaşmamakta, Kur'an'ın bu konudaki nasiarına ve hatta Allah Resulünün uygulamalanna ters düşmektedir.
Bu tür hadisler, sıhat ve sabitlik açısından kuvvetli olsa bile bu hadisleri şu şekilde anlamak mümkündür:
a- Bu hadisler, Kureyş'in böyle bir imtiyaza sahip olmasını ve bu makamı tekeline almasını gerektirmez.
b- Bu tür hadisler, haber vermek maksadıyla söylenilmiş olup bağlayıcı bir hüküm koyması sözkonusu değildir. Bu takdirde vbu hadisler, yalnızca vakıayı dile getirmekten başka bir anlam ifade etmezler.
c- Bu tür hadislerde geçen "Kureyş" kelimesiyle, yalnızca "Muhacirler" anlatılmak istenmiş olabilir. Çünkü böyle bir kullanım oldukça yaygın idi. Anlatılmak istenen de tümüyle bundan ibarettir.
Çağdaş İslami bir yönetimde böyle bir problemin varlığından söz edilemez. Devlet başkanlığı şartlarını taşıyan ve ümmetin seçimiyle iş başına gelmeye hak kazanan kişi, bu makama layık olduktan sonra ümmetin başına geçen kişinin mensup olduğu kabile ve soyu pek önemli değildir. Asıl olan daima Allah'ın mutlak hakimiyetinin, müminlerden başlayarak bütün insanlara doğru gittikçe gelişen bir çerçeve içerisinde gerçekleşmesi ve bunun, hayatın her alanında gerçek anlamıyla ortaya çıkmasıdır. Böyle bir yükümlülük, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olmak sıfatıyla bütün müminlerin omuzlarındadır.

2- Yerine Halife Bırakıp Bırakmama

1665- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Babam yaralandığı zaman yanına vardım. Etrafında bulunan kimseler, ona övgüde bulunarak:
"Allah seni hayırla mükâfatlandırsın!" dediler. O da:
"Ben, hem ümitli ve hem de korkanım!" dedi. Yanındakiler:
"Yerine bir kimseyi halife bırak!" dediler. Bunun üzerine babam Ömer:
"Belli bir kimseyi yerime bırakarak hayatımda ve ölümüm de işinizin sorumluluğunu yükleneyim? Ben bu hilâfet işinden olan nasibimin; lehime, aleyhime değil, sadece yetecek kadar olmasını dilerim! Halîfe bırakmış olsam, benden daha hayırlısı olan Ebû Bekr kendine halîfe bırakmıştır. Sizi halifesiz bıraksam, benden daha hayırlı olan Resulullah (s.a.v.) sizi halifesiz bıraktı!" dedi.
Abdullah;
"Babam, Resulullah (s.a.v.)'i anınca kendine halîfe bırakmayacağını anladım" dedi. [1040]

3- Yönetici Olmayı İstemenin Ve Yönetici Olma Hususunda Hırs Göstermenin Yasak Olması

1666- Abdurrahman b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey Abdurrahman! Yöneticiliği isteme! Eğer yöneticilik, isteyerek sana verilirse onunla baş başa bırakılırsın. İstemeden sana verilirse onun uğrunda yardım görürsün." [1041]

1667- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Amca oğullarımdan iki kimseyle birlikte Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna girdim. Bu ikisinden biri:
"Ey Allah'ın resulü! Yüce Allah'ın seni yetkili kıldığı yerlerden birisine beni yönetici olarak gönder" dedi. Diğeri de buna benzer şeyler söyledi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Vallahi, biz bu idare işine, onu isteyen ve buna hırs gösteren hiç kimseyi atamayız" buyurdu. [1042]

4- Zaruret Yokken Emir Olmanın Mekruh Olması

1668- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Beni bir yere vali yapmayacak mısın?" diye sordum. Oda:
"Ey Ebu Zerr! Sen zayıfsın. Bu valilik işi, bir emanettir. Gerçekten kıyamet gününde bu idarecilik görevi, kepazelik ve pişmanlıktır. Yalnız onu hakkıyla alıp o hususta üzerine düşeni yapan müstesna!" buyurdu."

5- Adil Hükümdarın Fazileti, Zalim Olanın Cezası, Halka Yumuşak Davranmaya Teşvik Ve Onlara Zorluk Çıkarmanın Yasak Olması

1669- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah fs.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu adaletle iş görenler, Allah katında nurdan minberler üzerinde Rahman'ın sağında olacaklardır. Onun her iki eli, sağdır. Onlar, ahalileri ve velayetlerinde bulunanlar hakkında verdikleri kararlarında daima adil davranırlar." [1043]

1670- Abdurrahman b. Şimâse'den rivayet edilmiştir:
"Âişe'ye bir şey sormaya geldim. Bana:
"Sen, kimlerdensin?" diye sordu. Ben de:
"Mısırlılardan bir adamım!" dedim. Âişe:
"Sizin sahibiniz, sizin şu gazalarınızda size karşı nasıl davranır?" diye sormuş. O da:
"Ondan bir kötülük görmedik. Bizden birimizin devesi ölse hemen ona deve verir, kölesi ölse ona köle verir, yiyeceğe muhtaç olsa ona yiyecek verir" dedi. Bunun üzerine Aişe şöyle dedi:
"Beri bak! Resulullah (s.a.v.)'den işittiğim bir şeyi sana haber vermekten, onun, kardeşim Muhammed b. Ebî Bekr'e yaptıkları beni men edemez! Resulullah (s.a.v.), şu evimde:
"Allahım! Her kim ümmetimin işlerinden bir vazifeyi üzerine alır da onlara zorluk çıkarırsa Sen de ona zorluk çıkar! Her kim de ümmetimin işlerinden bir vazifeyi üzerine alır da onlara iyi davranırsa Sen de ona iyi davran!" buyurdu.[1044]

Açıklama:

Hz. Âişe'nin ismini vermeden muamelesini sorduğu komutan, Amr b. As'tır. Hz. Aişe, kardeşi Muhammed b. Ebî Bekr'i onun öldürdüğüne işaret ederek:
"Kardeşim Muhammed b. Ebî Bekr'e yaptıkları" demiştir. Hz. Ali, Muhammed b. Ebî Bekr'i Mısır 'a vaÜ tayin etmişti. Muâviye tarafından onun Üzerine Amr b. As gönderildi. Hicri 38. yılda aralarında meydana gelen savaşta Muhammed b. Ebî Bekir yenildi. Amr b. As'ın eline esir düşerek gaddarca bir şekilde şehid edildi. Bu katlin nasıl yapıldığı ihtilaflıdır. Bâzılan savaşta vurulduğunu söylemiş, bâzılan da esir edilerek öldürüldüğünü söylemişlerdir. Savaştan sonra naaşınm bir eşek iaşesi içinde bir harabede bulunarak yakıldığını iddia edenler de vardır. Hz. Âişe'nin bu oîaya çok üzülmüş ve bu olayda hep Amr b. As'ı sorumlu tutmuştur.

1671- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Dikkat ediniz ki! her biriniz çobandır ve her biriniz idaresi altındakiler-den sorumludur. İnsanlar üzerindeki idareci, çoban olup idaresi altında-kilerden sorumludur. Erkek, ailesinde çoban olup idaresi altındakilerden sorumludur. Kadın, kocasının evine ve çocuklarına çoban olup idaresi altındakilerden sorumludur. Köle/Hizmetçi, efendisinin malında çoban olup idaresi altındakilerden sorumludur.
Dikkat ediniz kî! kısacası her biriniz birer çoban olup idaresi altındakilerden sorumludur." [1045]

1672- Hasen'den rivayet edilmiştir:
"Ubeydullah b. Ziyâd, ölüm döşeğinde olan Ma'kil b. Yesâr el-Müzenî'yi ziyaret
etmişti. Ma'kil, ona:
"Sana, Resulullah (s.a.v.)'den işittiğim bir hadisi söyleyeceğim. Yaşayacağımı bilseydim, onu sana söylemezdim. Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Allah'ın, bir sürüye çoban yaptığı bir kul, öldüğü gün sürüsüne hainlik etmiş olarak ölürse Allah ona cenneti haram kılar" buyururken işittim" dedi.[1046]

1673- Hasen'den rivayet edilmiştir: .
"Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerinden olan Âiz b. Amr, Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına girip ona:
"Ey evladım! Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Doğrusu çobanların en kötüsü insafsızca davranan deve bakıcılarıdır. Sakın onlardan olma!' buyururken işittim" dedi. Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyâd, ona:
"Otur! Sen ancak Muhammed (s.a.v.)'in sahabilerinin kepeği ildensin" dedi. O da:
"Onların kepeği var mıydı ki? Kepek ancak hem onlardan sonra ve hem de onlardan başkalarında oldu!" diye cevap verdi. [1047]

6- İslam'da Toplum Malına Yapılan Hıyanetin Haram-Lığının Ağır Olması

1674- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir gün aramızda ayağa kalkıp toplum malma hıyanetten bahsetti. Bu hıyaneti ve bunun günahının ağırlığını çok büyülttü.

Sonra da;
"Sakın sizden bîrinizi kıyamet günü boynunda böğürmekte olan bir deve olduğu halde gelirken bulmayayım. O kimse, bana:
"Ey Allah'ın resulü! Beni kurtar!" diyecektir, Ben de, ona:
"Hakkında hiçbir şekilde şefaat etmeye mâlik değilim. Ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim" diye cevap vereceğim.
Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda kişneyişi olan bir at olduğu halde gelirken rastlamayayım. Bu kimse, bana:
"Ey Allah'ın resulü! Beni kurtar!" diyecektir. Ben de, ona:
"Sana yardım için hiç bir şeye mâlik değilim. Ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim" diye cevap vereceğim.
Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda meleyip durmakta olan bir koyun olduğu halde gelirken rastlamayayım. Bu kimse, bana:
"Ey Allah'ın resulü! Beni kurtar!" diyecektir. Ben de, ona:
"Senin için hiç bir şeye mâlik değilim. Ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim" diye cevap vereceğim.
"Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda bağırmakta olan bir kimse olduğu hâlde gelirken rastlamayayım. Bu kimse, bana: değilim. Ben sana tebliğ ettim!" diye cevap vereceğim.
"Ey Allah'ın resulü! Beni kurtar!" diyecektir. Ben de, ona:
"Senin için hiç birşeye mâlik değilim. Ben sana tebliğ ettim!" diye cevap vereceğim.
Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda dalgalanan giysiler olduğu halde gelirken rastlamayayım. Bu kimse, bana:
"Ey Allah'ın resulü! Beni kurtar!" diyecektir. Ben de, ona:
"Senin için hiç bir şeye mâlik Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda altın, gümüş olduğu halde gelirken rastlamayayım. Bu kimse, bana;
"Ey Allah'ın resulü! Beni kurtar!" diyecektir. Ben de, ona:
"Senin için hiç bir şeye mâlik değilim. Ben sana tebliğ ettim" diye cevap vereceğim!" buyurdu. [1048]

7- Memurlara Hediye Vermenin Haram Olmasi

1675- Ebu Humeyd es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Esd kabilesinden İbnül-Lutbiyye adında bir adamı memur yapmıştı. Amr ile Abdullah İbn Ebu Ömer:
"Sadaka üzerine memur etti" dediler. Bu kimse, vazifesini yapıp Medine'ye geldiği zaman:
"Şu sizin zekat malınız ve bu da benim, bana hediye verilmiştir" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) minberin üzerinde ayağa kalkıp Allah'a hamd etti ve O'na övgüde buiundu. Sonra da:
"Benim gönderdiğim bir memura ne oluyor ki: Bu sizin zekat malınız ve bu da bana hediye verildi' diyor! Babasının yada anasının evinde otursaydı ona hediye verilir miydi, yoksa verilmez miydi baksaydı ya! Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz hıyanet edip zekat malından hakkında başka bir şeyi ele geçirirse kıyamet gününde onu boynunda taşıyarak getirecektir. Çaldığı hayvan deve ise boynunda inleye İnleye, stğır ise bağıra bağıra, koyun ise şiddetli bir şekilde feryat ederek Arasat meydanına gelir" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.), ellerini koltuk altı beyazlığı görünene kadar kaldırdı. Sonra da iki defa:
"Allahım! Emirlerini tebliğ ettim mi?" buyurdu. [1049]

Açıklama:

Hadiste bir memurun görevinin verdiği imkandan yararlanarak, halktan hediye almasının haram olduğu ifâde edilmektedir. Çünkü bu hediye meşru bîr yoldan gelmemiştir. Onu veren kimse ya memurun yetkisinden korkarak, ya da ondan bir menfaat bekleyerek, en azından bir müsamaha bekleyerek verir ki, bu memurun görevini kötüye kullanmasından başka bir şey değildir. Bir memurun görevini kötüye kullanmasının ihanet ve haram olduğunda şüphe yoktur.
Hadiste verilen hediyenin haram kılınmasının sebebinin, memuriyet olduğu bildirilmektedir. Yani memura verilen hediye haramdır, Memur olmayan bir kimsenin hediye kabul etmesinde ise bir sakınca yoktur.
Devlet başkanı olarak Hz. Peygamber'in hediye kabul etmesinin caiz oîuşu, sadece ona mahsus özel bir durumdur. Onun aldığı hediye onun malı olur. Fakat başka bir devlet adamının aldığı hediye fey olur.
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, Yüce Allah, Hz. Peygamber'e varis olmayı, sadaka almayı yasaklamasına karşılık hediye almayı mubah kılmıştır. Çünkü hediye almak, sadaka almaya benzemez.

1676- Adiyy b. Amîre el-Kindî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.);
"Sizden herhangi bir kimseyi biz memur tayin eder de bir iğneyi yada fazlasını gizlediyse bu meblağ, kıyamet günü onun getireceği toplum malına bir hıyanetlik olmuştur!" buyurdu.
Bunun üzerine şekli halen gözümün önünde olan Ensar'dan siyah derili bir kimse ayağa kalkıp Resulullah (s.a.v.)'in yanına gitti. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Zekat memurluğu görevini benden geri al!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bu görevi bırakman için sana ne oldu?" diye sordu. Adam:
"Seni şöyle şöyle derken işittim!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ben bu sözü şimdi söylüyorum: Sizden her kimi bir zekat görevi işine memur tayin edersek görevi sırasında halktan almış olduğu malların) azını da çoğunu da bize getirsin. Bu işinden dolayı kendisine verileni alsın. Alınması yasaklanan şeyi de almasın!" buyurdu. [1050]

Açıklama:

Bu hadis; memurların, görevleri esnasında halktan aldıkları mallan, hangi isim altında alırlarsa alsınlar devlet hazinesine teslim etmeleri gerektiğini, teslim etmedikleri takdirde ahiret gününde bu malın bir bukağı şekline gelerek o memurun boynuna geçeceği ifade edilmektedir. Çünkü memur ya da hâkimin aldığı bu mal, rüşvetten başka bir şey değildir.
Bu bakımdan memurun, akrabalarının ve eskiden beri hediyeleştiği kimselerin dışındakilerden hediye alması haramdır. Sılai rahim sayıldığı için akrabalarından; eski dostluğun devam etmesi için de eskiden beri hediyeleşe-geldiği kimselerden hediye alması caiz görülmüştür. Bunlann dışındaki kimselerden ise asla hediye kabul edemez.

8- Hükümdarlara Masiyetten Başka Hususlarda İtaatin Vacip Olması Ve Masiyet Hususunda İtaatin Haram Olması

1677- İbn Cüreye'ten rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın,
"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Resule itaat edin ve sizden olan emir/yönetici kimselere itaat edin" [1051] ayeti; Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy es-Sehmî hakkında inmiştir. Peygamber (s.a.v.) onu bir askeri birliğe komutan tayin ederek bir yere göndermişti.
Bana, bunu, Yala b. Müslim, Saîd b. Cübeyr yoluyla Abdullah İbn Abbâs'tan naklen haber vermiştir. [1052]

Açıklama:

Hanefi ulemasından Aynî, Nisa: 4/59 ayetinde geçen "ulu'1-emr emir sahipleri" hakkındaki görüşleri onbir maddede özetlemiştir:
1- Amirlerdir. Abdullah İbn Abbas (r.a.) ile Ebu Hüreyre, İbn Zeyd ve Süddî bu görüştedirler.
2- Hz. Ebû Bekr ile Ömer (r.a.)'dır. İkrime, bu görüştedir.
3- Tüm sahabedir. Mücâhid (r.a.)'ın görüşü budur.
4- Dört halifedir. Sa'lebİ, Ebu Bekr el-Varrak'ın bu görüşte olduğunu söylemiştir.
5- Ata'ya süre ise, ayet-i kerimede geçen "Ulu'1-emr" sözüyle kastedilen, Muhacirler ile Ensardır.
6- Sahabe ve tabiûndur
7- İbn Keysan, bu kelimeyle kasdedilen; halkı idare eden akıllı kimselerdir.

8- İlim adamları ile fıkıh ulemasıdır. Cabir b. Abdillah ile Hasan Vel-Basri ve Ebu'l-Aliyye, bu görüştedirler.
9- Seriyye kumandanlarıdır. Meymun b. Mihran, Mukâtil ve Kelbi bu görüştedirler.
10- Mücâhid'e göre ise "Ulu'1-emr" tüm ilim adamları ve Kur'an alimleridir. İmam Mâlik de, bu görüşü tercih etmiştir.
11- Liyakatlerinden dolayı bir iş başına getirilmiş olan herkes Ulu'l-emr'dir. Buharl sarihi Aynî, bu görüşler içerisinde son görüşü tercih ederek "Sahih olan da budur" demiş ve Buhârî'nin de bu görüşte olduğunu ifade etmiştir. [1053]
Ancak Allah'a ve Rasûlüne itaat mutlak olmakla beraber, ulu'1-emre itaat mutlak değildir. Bazı kayıt ve şartlara tabidir. Bu mânâyı ifade için Yüce Allah, Allah'a ve Rasûlüne itaati ayrı ayrı zikrettiği halde ulu'1-emr için ayrıca *"İtaat ediniz"* buyurmamiş, ulu'1-emre itaati Resulüne atfen bağlı olarak zikretmiştir. Bu atıf şundan dolayıdır. Eğer UIu'1-Emr "Sizden" ise, yâni müslümansa, iktisâdi, sosyal ve toplum hayatının her noktasında Allahm emirlerine göre hüküm veriyor, Resulullah'ın sünnetine bağlı kalıyorsa, idare ediş şekli Allah'ın Ahkâmı ve Resûlullah'ın hayat tarzıyla çatışmıyorsa itaat ediniz. Bunun aksi ise tâğûtlar ve saptırıcı ve idarecilere yaranmak için yağ çeken âlimlerdir ki onlarda idareci ve âlimdirler. Eğer idarecinin vasfı tâğut ve bu tür alim kavramına uygunsa onlarada isyan etmek bir mü'min üzerine farzdır.
Burada dikkate değer kayıtlardan birisi de. mü'minlere hitaben minkum sizden kaydıdır ki mânâsı apaçıktır. Mü'minlerden olmayan ulu'1-emre itaat dînen vâcib kılınmamıştır. [1054]
Bu hadisin detayı, 1770 nolu hadiste gelecektir.

1678- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Kim de müslüman olan idareciye itaat ederse bana itaat etmiş olur. Kim müslüman olan idareciye isyan ederse bana isyan etmiş olur." [1055]

1679- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resululiah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Darlık zamanında, varlık zamanında, neşeli zamanında, kederli zamanında ve dünya işlerinin sana tercih edildiğinde dinleyip itaat etmelisin." [1056]

1680- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Dostum bana dinleyip itaat etmemi vasiyet etti. Velev ki, yöneticinin kolları ve bacakları kesilmiş bir köle olsun." [1057]

1681- Yahya b. Husayn'dan rivayet edilmiştir:
"Ninemin şöyle haber verdiğini işittim: Peygamber (s.a.v.)'i Veda Haccında hutbe verip:
"Üzerinize sizi Allah'ın Kitab'ıyla yöneten bir köle bile tayin edilse onu dinleyin ve itaat edin" buyururken işitmiştir." [1058]

1682- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslüman bir kimseye; masiyetle emrolunması durumu hariç sevdiği, sevmediği her konuda müslüman olan yöneticisini dinleyip itaat etmesi gerekir. Eğer masiyetle emrolunursa o zaman müslüman olan yöneticisine dinlemek ve itaat etmek yoktur." [1059]

Ulu'1-Emr:

Buyruk sahibi, sözü geçerli olan kişi demektir. Bunun devlet başkanı, valiler ve daha genel anlamıyla yöneticiler olduğu Nisa: 4/59. ayetin bağlamından anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yetkili kimselere itaat etmek, sözlerini dinlemek, emirlerine uymak her müslümana farzdır. Yalnız bu farziyet, sözü geçen yetkililerin emirlerinin, Allah'ın ve Resulünün emirlerine uygun olmasıyla kayıtlıdır. Buna göre dine uygun emirlere uymak, her müslüman üzerine farzdır. Allah'a isyan ve günah sayılan emirlerine uymak ise haramdır.
Konumuzu teşkil eden bu hadis, itaati emreden tüm hadisleri kayıtlamakta ve hadislerdeki yetkililerin emirlerine itaat edilmesiyle ilgili ifadelerin sadece Allah'ın ve Resulünün emrine uygun emirlerle ilgili olduğunu açıklamaktadır. Allah'ın ve Resulünün emirleri ise kapsayıcıdır, geneldir. Hayatın girdi çıktısı, fert, aile, toplum yapısı ve İdari oluşum, bu kapsayacılığın içindedir.

1683- Hz. Al-i (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bir yere askeri bir biriik göndermiş ve üzerlerine bir kimseyi komutan tâyin etmişti. Bunlar, bir ateş yakmışlardı. Komutan: "Bu ateşe girin!" dedi. Bunun üzerine bazı kimseler ateşe girmek istedi ve diğerleri de:
"Biz ateşten kaçtık!" dediler. Bu olay Resulullah (s.a.v.)'e anlatıldığında, Peygamber (s.a.v.) ateşe girmek isteyenlere:
"Ona girseydiniz kıyamet gününe kadar onun içinde kalırdınız!" buyurdu. Ateşe girmek istemeyen diğer kimselere de güzel sözler söyledi ve sonra da:
"Allah'a isyan hususunda hiçkimseye itaat yoktur. İtaat ancak meşru olan bir şey hususunda geçerlidir" buyurdu. [1060]

Açıklama:

Bu hadis, yetkili kişilerin emirlerini yerine getirmek için Allah'ın ve Resulünün emirlerini çiğnemenin Allah'a ve Resulüne isyan sayılacağı, amirin, Allah'ın ve Resulünün emrlerine aykırı olarak verdiği emirlerin, bu emri yerine getiren memuru sorumluluktan kurtaramayacağını ve içinde masiyet bulunan taat ve ibadetin makbul olmayacağını ifade etmektedir.

1684- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz Resulullah (s.a.v.)'e; darlıkta, varlıkta, neşeli zamanda, kederli zamanda, dünya işlerinin bize tercih edildiğinde dinleyip itaat etmeye, yöneticilik hususunda ehil olanla kavga etmemeye ve nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize, Allah'ın emri hususunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımız üzerine biat ettik." [1061]

Açıklama:

Biat ile ilgili olarak 1640 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

9. Komutanın Bir Kalkan Olması, Arkasında Savaşılması Ve Onunla Korunulması

1685- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İmam/devlet başkanı ancak bir kalkandır. Arkasında savaşılır. Onunla korunulur. Eğer Yüce Allah'tan korkulmasını emredip adaletli davranırsa bununla ona sevab verilir. Bundan başka bir şeyi emrederse ondan gelen aleyhine olur." [1062]

Açıklama:

Devlet başkanı bir kalkan gibi müslümanları düşmanın tehlikelerinden korur. Bu görevini hakkıyla yerine getirebilmek için gerektiğinde, bazen düşmanla barış anlaşması yapar. Bazen de düşmana karşı savaş ilan eder veya düşmanlardan bazılarına eman verir. Bu yetkiler, sadece devlet başkanına verilmiştir. Devlet başkanı, halkını ileride ortaya çıkabilecek tehlikelerden korumak amacıyla, ilan ettiği savaşlarla bizzat kendisi komutanlık edebileceği gibi, bu görevi uygun göreceği başka bir kimseye de verebilir.
Dolayısıyla bir devlet başkanının müslümanların geleceğini "Düşünerek hak, adalet ve takva ölçüleri içerisinde savaş ya da barış ilan etmek gibi, devletler arası siyasi kararlarına, her müslümanın uyması gerekir. Devlet başkanının bu tür kararlanna uyan bir müslüman, bu itaatinden dolayı ecir ve sevaba nail olacaktır.

10- Halifelerin Biatına Sıralarına Göre Uymanın Vacip Olması

1686- Ebu Hâzim'den rivayet edilmiştir:
"Ebu Hureyre'yle beş sene birlikte kaldım. Onu, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle hadis rivayet ederken dinledim. O:
"İsrail oğullarını peygamberler idare ederdi. Bir peygamber vefat ettiğinde onun yerine başka bir peygamber geçerdi. Doğrusu benden sonra peygamber yoktur. Fakat halifeler gelecek. Bu halifeler hem de çok olacak" buyurdu. Sahabiler:
"Aynı anda birden çok halife olursa o halde bize neyi emredersin?" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Birinci halifeye ettiğiniz biata bağlı kalın. Emirlerini dinleyip itaat itaat etmek üzere onlara haklarını verin. Allah, onlara da, riayet etmelerini istediği haklarınız dan soracaktır" buyurdu. [1063]

1687- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu benden sonra bazı kayırmalar ve kabul etmeyeceğiniz işler olacaktır" buyurdu. Orada bulunan sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bizden bu duruma ulaşma neyi emredersin?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Üzerinizdeki hakkı yerine getirirsiniz, almanız gerekeni de Allah'tan istersiniz" buyurdu.[1064]

1688- Abdurrahman b. Abdi RabbİI-Ka'be'den rivayet edilmiştir:
"Mescide girmiştim. Bir de baküm ki, Abdullah b. Amr b. As Ka'be'nin gölgesinde oturuyor, insanlar başına toplanmıştı. Onların yanlarına gelip onun yanı başına oturdum. O şöyle diyordu:
"Biz Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte bir seferde bulunuyorduk. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını düzeltiyor, kimimiz ok atma yarışı yapıyor ve kimimiz de meradaki hayvanlarının başında bulunuyordu. Derken Resulullah (s.a.v.)'in dellalı:
"Namaza toplanın!" diye seslendi.Bunun üzerine biz de Resulullah (s.a.v.)'in yanına toplandık. Resulullah (s.a.v.): Gerçekten benden önce hiç bir peygamber geçmemiştir ki, bildiklerinin hayırlısını ümmetine göstermesi ve bildiklerinin kötüsünden onları sakındırması boynuna borç olmasın! Şüphesiz sizin şu ümmetinizin afiyeti istikameti, birliği evveline verilmiştir. Sonuna da, belâlar ve yadırgadıkları bazı şeyler isabet edecektir. Bir fitne gelecek ki, bazısı bazısını hafifletecek! Öyle fitne gelecek ki, mümin kul:
"Bu benim helâkimdir" diyecek! Sonra o fitne açılıp gider. Sonra yine fitne gelecek, mümin kul:
"İşte budur, budur" diyecek!
"O halde kim cehennemden uzaklaştırılmasını ve cennete girdirümesini arzu ederse o zaman ölümü, Allah'a ve âhiret gününe imân ettiği hâldeyken gelsin ve insanlara, kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyi yapsın!
Bir kimse, bir devlet başkanına/imama biat eder de elini eli üzere koymuş ve kalbinin semeresini ona vermişse artık gücü yettiği oranda o devlet başkanına itaat etsin! Eğer başka bir imam/devlet başkanı gelir de birincisiyle çekişirse o ikinci gelenin boynunu vuru!" buyurdu
Ben, Abdullah'a yaklaşarak:
"Allah aşkına! Bunu Resulullah (s.a.v.)'den sen mi işittin?" dedim. Bunun üzerine Abdullah, iki eliyle kulaklarına ve kalbine uzandı ve:
"Onu iki kulağım işitti ve kalbim de belledi" dedi. Ben, ona:
"İşte amcan oğlu Muâviye! Bize mallarımızı aramızda bâtıl sebeplerle yememizi ve kendimizi öldürmemizi emrediyor, halbuki Allah;
"Ey îmân edenler! Kendi aranızda birbirlerinizin mallarını bâtıl sebeplerle yemeyin! Meğer ki, sizin rızanızla bir ticaret ola! Kendinizi de öldürmeyin! Şüphesiz ki Allah size çok merhametlidir" [1065] buyuruyor" dedim. Bunun üzerine Abdullah bir miktar sustu. Daha sonra;
"Sen ona Allah'a itaat hususunda itaat et, Allah'a isyan hususunda ise ona isyan et!" dedi. [1066]

11- Direnç Gösterilemeyecek Durumlarda Yönetici Lerin Zulmüne Ve Kayırmasına Sabredilmesi

1689- Useyd b. Hudayr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ensar'dan bir adam, Resulullah (s.a.v.)'le baş başa kalıp ona:
"Filanca kimseyi vali tayin ettiğin gibi beni de vali tayin etmez misin?" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Gerçekten siz, benden sonra bir kayırmaya rastlayacaksınız. Kevser Havuzunun üzerinde bana kavuşuncaya kadar direnç gösteremeyeck durumda kalırsanız başınızdaki yöneticilerin haksızlığına karşı sabredin" buyurdu.[1067]

12- Başkalarının Haklarını Vermeseler Bile Yöneticilere İtaatin Gerekmesi

1690- Vâil el-Hadramî'den rivayet edilmiştir:
"Seleme b. Yezîd el-Cu'fî, Resulullah (s.a.v.)'e soru sorarak:
"Ey Allah'ın peygamberi! Ne dersin? Başımıza kendi haklarını bizden isteyen, fakat bizim hakkımızı bize vermeyen âmirler/devlet adamları gelirse onlara karşı) bize ne emir buyurursun?" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), ondan yüzünü çevirip cevap vermedi. Sonra tekrar sordu. Yine ondan yüzünü çevirdi. Sonra ikincide veya üçüncüde ona tekrar sordu. Eş'as b. Kays, onu çekti. Resulullah (s.a.v.):
"Onları dinleyin ve itaat edin! Onlara ancak yüklendikleri, size de yüklendikleriniz vardır" buyurdu. [1068]

13- Fitneler Ortaya Çıktığında Herhalükarda müslümanların Cemaatına Devamın Vacip Olması Ve İslam Cemaatinden Ayrılmanın Haram Olması

1691- Huzeyfe İbnu'l-Yemân (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar Resulullah (s.a.v.)'e hep hayrı sorarlardı. Ben de, bana erişmesinden korkarak hep şerri sorardım. Birgün ona:
"Ey Allah'ın resulü! Biz vaktiyle câhiliyyet ve kötülük içinde idik. Sonra Allah bize bu hayrı/islam'ı getirdi. Acaba bu hayrdan sonra bir şerr var mı?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Evet!" diye cevâp verdi. Ben:
"Bu serden sonra bir hayr'olacak mı?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Fakat bunda bir bulanıklık olacaktır!" buyurdu. Ben:
"Bu hayrın bulanıklığı nedir?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Benim sünnetimden başka yol tutan, benim yolumdan başka yolda giden bir kavim! .Onların kimini tanıyacak, kimini yadırgayacaksın!" buyurdu. Ben:
"Bu hayrdan sonra bir şerr olacak mı?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Cehennemin kapılarında bazı dellâllar olacak! Cehenneme gitmek üzere kim, onlara icabet ederse o dellâllar onu oraya atarlar" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Bize onların özelliklerini anlatır mısın!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Onlar, kavmimizden bir topluluktur ve bizim dilimizle konuşurlar!" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Bu kötü devir bana ulaşırsa nasıl hareket etmemi emredersin?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Müslümanların cemaati ile imamlarından ayrılmazsın!" buyurdu. Ben tekrar:
"Eğer onların cemaatleri bulunmaz ve imamları yoksa o zaman ne yapayım?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"O takdirde bu fırkaların hepsinden uzaklaş! Velev ki bu ayrılman, bir ağacın kökünü ısırman suretiyle meşakkatli olsa bile. Artık ölüm sana erişinceye kadar sen bu ayrılık üzere bulun!" buyurdu. [1069]

1692- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim itaattan çıkar ve İslam cemaatinden inanç yönünden ayrılırsa cahiliye ölümü üzerine ölür."
"Kim körü körüne çekilmiş bir sancağın altında savaşır, sırf bu asabiyet davası için öfkelenir yada insanları bu davaya çağırır veya bu davaya yardım da bulunur ve bu yolda öldürülürse, işte böyle bir kimsenin ölümü tam bir cahiliye ölümüdür."
"Her kim, ümmetime karşı çıkar, ümmetimin iyisini de kötüsünü de vurur, mümininden çekinmez, söz verdiği kimseye karşı sözünü yerine getirmezse işte o kimse benden değildir, ben de ondan değilim!" [1070]

1693- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Kim em irinden/yönetici sinden hoşlanmadığı bir şey görürse direnç gösterecek durumda değilse o zaman sabretsin. Çünkü kim İslam cemaatinden inanç yönünden bir karış ayrılıp da bu şekilde ölürse cahiliye ölümü üzerine ölmüş olur." [1071]

1694- Cündeb b. Abdullah el-Becelî (r.a)'tan rivayet ediidiğine göre, Resu-lullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim körü körüne dikilmiş) bir sancağın altında asabiyete davet veya bir asabiyete yardım ederken öldürülürse işte o kimse cahiliye ölümü üzerine ölmüş olur." [1072]

1695- Nâfi'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah b. Ömer, Muâviye'nin oğlu Yezid zamanında Harra vakası olup bittikten sonra Abdullah b. Mutî'nin yanına gelmişti. Abdullah b. Mutî' yanındakilere:
"Ebû Abdurrahman için bir yastık çıkarın!" dedi. Abdullah b. Ömer:
"Ben sana oturmak için gelmedim. Sana bir hadis söylemeye geldim. Ben, Resulullâh (s.a.v.)'i:
"Her kim müslüman devlet başkanına/imamına karşı itaattan bir el kadar bile ayrırhrsa kıyamet gününde Allah'a hiç bir hücceti olmadığı halde kavuşur. Her kim de boynunda bir biat olmadığı halde ölürse, câhiliyyet ölümü gibi bir ölümle ölür" buyururken işittim" dedi. [1073]

Açıklama:

Harre, Medine'nin dışında Zuhre veya Vâkım civarında bir yerin adıdır. Burada hicretin 63. yılında Emevîlerin ikinci hükümdarı Yezîd zamanında kanlı bir vaka olmuş ve bu vaka, İslâm Târihi'nde bu yere nispetle "Harre Vakası" diye anılmıştır. Bu olayın mahiyeti şöyledir:
Yezîd'in işlediği çeşit çeşit fesad ve zulümler Medine'deki sahabiler tarafından bilinince, Yezîd'e karşı muhalefet hareketi başlatarak onu görevden uzaklaştırmak için Ensar'dan Abdullah b. Hanzale el-Gasîl'e biat ettiler. Bu seçimin Ensar'a üstünlük kazandırması üzerine rahatsızlık meydana getirdi ve bu rahatsızlık ancak Küreyş ile mevalisinin başına Abdullah b. Mutî'nin ve muhacirlerin başına da Ma'kil b. Sinan'ın getirilmesiyle giderildi. Böylece Abdullah b. Hanzale yerinde kaldı. Hareket hemekadar Ensarî bir karakter taşıyorsa da Kureyş mensupları ve muhacirler buna herhangi bir zorlama olmadan katıldılar. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin ve Muhammed b. Hanefiyye gibi ileri gelen Haşimiler iler Abdullah İbn Ömer çekimser kalmıştı. Abdullah İbn Ömer, Yezid'e verdiği biati bozamayacağını ileri sürerek olayın dışında kalmıştı. Medinelilerin bu hareketini öğrenen Abdullah İbn Zübeyr mektup yazarak onları kendisine biata çağırdı, fakat olumlu bir cevap alamadı. Bununla birlikte onların Yezid' karşı yaptığı kıyamı desteklemeye devam etti. Yalnız Medinelilerin kıyam hareketini başlatması ile Abdullah İbn Zübeyr'in hareketi arasında bir bağlantı mevcut değildir. Ortak tarafları, her iki hareketin de hilafeti verasetten şura esasına döndürmek istemeleridir.
Bunun üzerine Yezid, gerçek hedef Abdullah b. Zübeyr olacak, fakat önce Medine'deki bu hareketi söndürmek amacıyla Müslim İbn Ukbe'yi bir orduyla Medine üzerine yolladı. Bu hareket Medine'de duyulunca Muhacir ve Ensar'dan teşekkül eden bu kuvvet Harre mevkİ-sinde Şam ordusunu karşıladı. Fakat sayı ve teçhizatça çok üstün olan karşı taraf kuvvetine mukavemet edemeyip bozuldu. Abdullah b. Hanzale ile sekiz oğlu şehit edildi. Ma'kil b. Sinan ise idam ettirilmişti.
Medine'de katliam mubah kılınmış, sahabilerden birçok kimse öldürülmüş, mescide süvari hayvanları bağlamak gibi saygısızlıklardan çekin ilmemiştir. Bozgundan sonra Kureyş'Ii Abdullah İbn Muti', Mekke'deki Abdullah İbn Zubeyr'e katılıp Mekke'nin birinci muhasarasında onunla beraber hâzır bulunmuş ve Haccâc'm İbn Zubeyr'i muhasarasına kadar onunla beraber savaşmıştır.
Hare vakası, Emevilerin siyasi hayatları boyunca yaptıklan veliahtlık ihdası, Kerbela Vakası ve Mekke kuşatması gibi büyük hatalardan biri olarak tarihe geçmiştir.Said b. Müseyyeb, üç fitnenin ikincisi olarak Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra Hare Vakasını göstermekte ve bu savaş sonucunda Hudeybiye ashabından hiç kimsenin kalmadığını söylemektedir. [1074]

14- Müslümanların Kurulu Düzenini Dağıtan Kimsenin Durumu

1696. Arfece (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i:
"Doğrusu benden sonra bazı şeyler olacaktır. Buna göre kim bu ümmetin kurulu düzenim dağıtmak isterse kim olursa olsun onun boynunu derhal kılıçla vurun" buyururken işittim. [1075]

15- İki Halifeden Meşru Olmayanın Öldürülmesi

1697- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
[1076]"*İki halifeye birden biat edileceği zaman onlardan meşru olmayan ikincisini .öldürün."*

16- Şeriata Aykırı Hususta Hükümdarlara İtiraz Etmenin Ve İbadetleri Yaptıkları Müddetçe Onlarla Savaşmaktan Vazgeçmenin Vacip Olması

1698- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Rssulullah (s.a.v.):
"Benden sonra bazı yöneticiler/idareciler gelecek. Sizler, onların işlerinden bazısını iyi görerek ve bazısını da inkar ederek kötülüğünü kötülük tanırsa o zaman onun günahından ve cezasından uzak olur. Kim de eli ve diliyle kötülüğü değiştirmeye gücü yetmediğinden dolayı kötülüğü ancak kalbiyle inkar ederse o zaman onun kötülüğüne ortak olma günahın)dan kurtulmuş olur. Fakat kim de kötülük yapanlara kalbiyle bile olsa rıza gösterirse ve bu kötülüğü yapmakta olanlara tabi olursa o zaman hem onların işlediği günahtan ve hem de onlara ortaklık suçundan uzak olamaz" buyurdu. Sahabiler:
"Bu tür yöneticilerle savaşmayalım mı?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Namaz kıldıkları müddetçe hayır!" buyurdu. [1077]

17- İdarecilerin/İmamların İyileri Ve Kötüleri

1699- Avf b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"İmamlarınızın/idarecilerinizin en iyisi; birbirlerinizi sevdikleriniz ve birbirlerinize dua ettiklerinizdir. İmamlarınızın/idarecilerinizin en kötüsü de; birbirinize buğzetti ki eriniz ve birbirinize lanet ettiklerinizdir" buyurdu. Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Onlarla kılıçla çarpışmayalım mı?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Aranızda namazı dosdoğru kıldıkları müddetçe hayır! Eğer valilerimizden hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüz zaman onun yaptıklarını sevmeyin. Fakat itaatten el çekmeyin/ahdinizi bozmayın!" buyurdu. [1078]

18- Savaşmak İstediği Zaman Komutanın, Askerlerden Biat Almasının Mustehab Olması Ve Ağaç Altında Yapılan Rıdvan Biati

1700- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz Hudeybiye günü bin dört yüz kişiydik. Ömer'in elinden tutmuş olduğu halde Resulullah (s.a.v.)'e biat ettik. Bu ağaç, büyük bir diken ağacıydı.
Câbir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'e; kaçmayacağımıza dair biat ettik. Ölüm üzerine ona biat etmedik" dedi. [1079]

1701- Abdullah b. Ebi Evfâ (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ağaç altında Peygamber (s.a.v.)'e biat eden kimseler, bin üç yüz kişi idi. Eşlem kabilesi, Muhacirlerin sekizde biriydi." [1080]

Açıklama:

Hudeybiye biatında Peygamber (s.a.vj'in yanındaki sahabenin sayısını bildiren rivayetler, görüldüğü üzere birbirinden farklıdır. Bu rivayetlerin bazısında 1400, bazısında 1500, bir rivayette ise 1300 kişi olduğu bildirilmektedir. Beyhakî, çoğu rivayetlerin 1400 olduğunu söylemiştir. Rivayetlerin arası şöyle birleştirilmektedir: Bu biatta bulunan sahabiler, 1400 yüz küsurdur. Ancak hadisi "1400 kişi idiler" diye rivayet edenler, küsuru dikkate almamıştır. 1500 olduğunu söyleyenler de, bu küsuru hesaba katmışlardır. 1300 kişi olduğunu söyleyenler ise kaç oiduklannı iyi bîİmedikîeri için bir kısmını söylememişlerdir.

1702- Ma'kil b. Yesâr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu Hudeybiye'de ağaç altında yapılan biat günü kendimi görmüşümdür. Peygamber (s.a.v.) insanlardan biat alıyor, ben de ağacın dallarından birisini başının üzerinden kaldırıyordum. Biz, o gün bin dört yüzü kişi idik. Ona, ölüm üzerine biat etmedik. Ona, sadece kaçmayacağımız üzerine biat ettik." [1081]

1703- Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den rivayet edilmiştir:
"Babam, Hudeybiye'de ağaç altında Resulullah (s.a.v.)'e biat edenlerdendi. Ertesi sene hacca gittik. Fakat ağacın yerini bulamadık. Eğer size belli olmuş olsaydı o zaman siz en iyi bilensiniz." [1082]

1704- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'ın azadlısı Yezîd b. Ebi Ubeyd'den rivayet edilmiştir:
"Seleme İbnu'l-Ekva'ya:
"Hudeybiye günü Resulullah (s.a.v.)'e hangi şey üzerine biat ettiniz?" diye sordum. O da:
"Ölüm üzerine" diye cevap verdi. [1083]

Açıklama:

1787 nolu Câbir rivayetinde ölüm için değil savaştan kaçmayacaklarına ve 1790 nolu Seleme rivayetinde ise ölüm üzerine biat ettikleri bildirilmektedir. Fakat bu iki rivayet arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü ölüm üzerine yapılan biattan maksat; ölseler bile savaştan kaçmayacaklarına söz vermektir. Çünkü bir rivayette sahabiler burada hicret ve cihâd için, başka bir rivayete göre dinleyip itaat için ve Abdullah İbn Ömer'in bir rivayetinde ise sabır için biat etmişlerdir.
Alimler, "Sabır" ile ilgili rivayetin bütün mânâları bir araya toplayıp maksadı tam olarak ifade ettiğini söylemişlerdir. Şöyle ki: Kaçmayacaklarına dair yaptıkları biatin mânâsı, ya zafer kazanıncaya yada ölünceye kadar sabretmektir. Ölüm ve cihâd üzerine yapılan biatin mânâları da sabırdır.
İslâmiyetin ilk devirlerinde on müslümanın yüz kâfir karşısında sabredip kaçmamaları vâcib idi. Yüz müslüman bin kâfire karş: durmakla mükellef idi. Sonraları bu hüküm yürürlükten kaldırılarak iki misli düşmana karşı sabretmek vâcib olmuştur.
Malikîler ile Şâfiîlerin ve cumhurun görüşü budur. Bu görüş, Abdullah İbn Abbâs'ın da görüşüdür.
İmâm Azam ile diğer bir kısım alimlere göre âyet neshedilmemiştir. [1084]
1705- Abdullah İbn Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Harre vakası günlerinde Abdullah İbn Zeyd'e gelip:
"İşte şu Abdullah İbn Hanzale, insanlardan biat alıyor" dedi. Abdullah İbn Zeyd, o adama:
"Ne üzerine biat alıyor" diye sordu. O da:
"Ölüm üzerine" diye cevap verdi. Bunun üzerine Abdullah İbn Zeyd:
"Hayır! Ben, Resulullah (s.a.v.)'dcn başka hiç kimseye biat etmem" dedi. [1085]

Açıklama:

Abdullah İbn Hanzale ile ilgili olarak 1782 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

19- Muhacirin, Vatan Edinmek İçin Tekrar Yurduna Geri Dönmesinin Haram Olması

1706- Seleme İbnu'1-Ekva (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Seleme İbnu'1-Ekva', Haccâc'ın yanına girmişti. Haccâc, ona:
"Ey Ekva'nın oğlu! Geri mi döndün, yoksa çöle mi yerleştin?" diye sordu. Seleme İbnu'1-Ekva':
"Hayır, geri dönmedim! Fakat Resulullah (s.a.v.), bana çölde yaşamama izin verdi" diye cevap verdi. [1086]

Açıklama:

Hz. Osman'ın şehit edilmesi vakasından sonra Seleme İbnu'1-Ekva', Medine'den çıkıp Rebeze'ye gitmişti. Orada evlenerek çoluk çocuk sahibi olmuş ve kırk yıl kadar orada oturmuştu. Nihayet vefatından beş-on gün önce Medine'ye gelmişti. O sırada Haccâc, Hicaz valisi olarak Medine'de ikâmet ediyor, türlü bahanelerle Hz. Peygamber'in sahâbîlerine baskı yapıyordu. Seleme çölden Medine'ye döndüğünde onu da baskı tarzında yukarıdaki soruyu sormuş ve seksen yaşındaki sahâbîye saldırganca tutum sergilemişti.
Haccâc, dış görünüşü itibariyle, bu soruyu Abdullah İbn Mes'ûd'un "Medine'ye hicret ettikden sonra çöl hayâtına dönen kişi mürtedir" diye rivayet ettiği hadise istinaden soruyordu. Bu soruyu ile; Rıdvan ağacı altında Hz. Peygamber'e üç defa biat eden, hayâtı Hz. Peygamber'in maiyetinde kahramanlık menkıbeleriyle dolu bir ihtiyar aslanın gözünü yıldırmak istiyordu.
Abdullah İbn Mes'ûd'un rivayet ettiği hadis ise Mekke fethinden önceki zamana âit idi. Fetihden sonra bunu zarurî kılan haller ortadan kalkmıştı. Bununla beraber Seleme, Hz. Peygamber'den çölde yaşama izni de almış bulunuyordu. [1087]

20- Mekke'nin Fethinden Sonra İslam, Cihad Ve İyilik Üzerine Biat Edilmesi Ve "Fetihden Sonra Hicret Yoktur" Hadisi

1707- Mucâşi' b. Mes'ud es-Sülemî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hicret üzerine biat etmek için Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelmiştim. Peygamber (s.a.v.):
"Hicret, Mekke fethedildiğinden dolayı ehli için artık geçmiştir. Fakat İslam, cihad ve iyilik üzerine biat edebilirsin" buyurdu. [1088]

1708- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Fetih günü yani Mekke'nin fethi günü:
"Artık hicret yoktur. Fakat cihad ve niyet var! Cihada çağrıldığınız zaman derhal gidin" buyurdu. [1089]

1709- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, hicret soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Mekke'nin fethinden sonra Mekke'den Medine'ye hicret yoktur. Fakat cihad ve niyet vardır. Cihada çağrıldığınız zaman derhal gidin" buyurdu. [1090]

Açıklama:

Hadiste belirtilen "Fetih"den kasıt; Mekke'nin fethidir. Çünkü Mekke'nin fethinden önce müslüman olan herkesin, Medine'ye hicret etmesi gerekiyordu. Zira Medine'de müslümanların sayıca az olması, güçlenmelerine engel olmaktaydı. Mekke'nin fethinden sonra Arabistan'da yaşayan müşrikler, kabileler halinde İslam'a giredikleri için, artık sayı artmış ve düşman tehlikesi de çok azalmıştı. Bu durum, Medine'ye hicret gereğini de ortadan kaldırmıştı. Bu nedenle de Hz. Peygamber (s.a.v.), fetihle birlikte hicreti yasakladı. Hatta hicret şartıyla biat etmek isteyenlere;
"Artık cihad ve niyet vardır" buyurmuştur.

Şu halde hadisin anlamı; "Medine'ye hicret etme"" anlamında vatandan ayrılmak, kalkmıştır. Artık cihad kastıyla vatandan ayrılmak, iyi niyetle küfür memleketinden bir başka yere kaçmak, okumak için memleketi terk etmek, fitne sırasında dinini kurtarmak gibi kasıtlarla vatanı terk etmek, Kıyamete kadar bakidir.

1710- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir bedevi/çöl halkından bir kimse, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona hicreti sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Sana yazık olur. Çünkü, hicretin konumu zordur. Senin develerin var mı?" buyurdu. Bedevi:
"Evet, var" dedi. Resulullah (s.a.v):
"Onların zekatlarını verebiliyor musun?" buyurdu. Bedevi:
"Evet, verebiliyorum" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse şehrin gerisinde kalıp çalışmaya devam et. Çünkü Allah, kılpayı dahi olsa amelinden hiçbir şeyi eksik etmez" buyurdu. [1091]

21- Kadınların Nasıl Biat Edecekleri Meselesi

1711- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Mümin kadınlar, Resulullah (s.a.v.)'e hicret ettikleri zaman Yüce Allah'ın,
"Ey peygamber, mümin kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık etmemeleri, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri, iyi bir işte sana karşı gelmemeleri hususunda sana bi'at ederlerse onların biatlerini ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir" [1092] buyruğuyla imtihan edilifp bu suretle Peygamber'e biat edenlerdi.
Aişe sözüne devamla der ki:
"Mü'min kadınlardan bu şartı kim kabul ederse mihneti/hukuki biati kabul etmiş olurdu. Kadınlar bunu sözle ikrar ettikleri zaman Resululah (s.a.v.), onlara:
"Haydi gidin! Sizin biatinizi kabul ettim!" derdi.
"Hayır, vallahi, Resulullah (s.a.v.)in eli hiç bir kadının eline dokunmamıştır. O kadınlardan sadece sözle biat alırdı."
Aişe der ki:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.) kadınlardan, Yüce Allah'ın emrettiğinden başka hiç bir şey almamış ve Resulullah (s.a.v.)'in avucu asla bir kadının avucuna dokunmamıştır. Onlardan biat aldığı zaman kendilerine sözle"Biatinizi kabul ettim!" derdi. [1093]

22- Gücün Yettiği Hususlarda Dinleyip İtaat Etmek Şartıyla Biat

1712- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'e dinleyip itaat etmek şartıyla biat ediyorduk. Bize:
"Gücünüzün yettiği hususlarda" buyururdu." [1094]

23- Ergenlik Yaşını Belirleme

1713- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Uhud savaşı günü beni savaşta kontrol etti. O zaman 14 yaşında idim. Savaşa katılmam hususunda bana izin vermedi. Hendek savaşı günü de beni kontrol etti. O zaman 15 yaşında idim. Savaşa katılmam hususunda bana izin verdi.
Nâfi' der ki:
"Ömer b. Abdulaziz, halife iken günün birinde onun yanına gittim."
Ona, bu hadisi anlattım. Ömer b. Abdulaziz:
"Gerçekten bu, küçüklük ile büyüklük arasından bir sınırdır" dedi. Bunun üzerine memurlarına:
"15 yaşında olan kimseye asker aylığı bağlamalarını yazdı. Bu yaştan aşağı olanları, aile fertlerinin/çocukların yanına katın" diye yazdı. [1095]

Açıklama:

Bu hadis, çocukluk döneminden çıkıp gençlik dönemine girmenin 15 yaşından olacağına delalet etmektedir.
İmam Ahmed, İmam Mâlik;
"Kureyza oğullarının erkeklerinin çocuk mu, yoksa genç mi olduğu ile ilgili etek kıllarına bakılmasına dair hükmü esas alarak etekte kıl bitmesini ergenlik çağının alameti olarak kabul etmişlerdir. Ancak İmam Ahmed, 15 yaşı; sesin kalınlaşmasını ve kızların hayız olmasını, erkek çocuklannın ihtİlam olmaya başlamasını da ergenlik alameti saymıştır. İmam Mâlik ise yaşa itibar etmemiş, ihtİlam olma ve hayız olma gibi alametleri kabul etmiştir."
Şâfiîlere göre ise;
"Erkek çocukları 9 yaşını doldurduktan sonra ihtilam olurlarsa ergenlik çağına girmiş, kız çocukları da dokuz yaşını doldurduktan sonra ihtilam olurlarsa ergenlik çağma girmiş saylırlar. Ama erkek çocukları ihtilam, kız çocukları hayız olmamışlarsa, 15 yaşını doldurunca, ergenlik çağına girmiş sayılırlar."
Hanefilere göre ise, erkek çocuğun ergenlik çağına girmesi; ihtilam olması, cinsel ilişkide bulunduğu zaman kendisinden meni gelmesi yada kadını hamile bırakması iledir.
Kız çocuklarının ergenlik çağma girmesi ise; hayız olması yada hamile kalması iledir.
Eğer bunlar bulunmazsa, yaşa itibar edilir. İmam Ebu Hanîfe'ye göre, yaşın sının; erkeklerde 18, kızlarda 17'dir. Yani erkekler 18 yaşına geldikleri halde kendilerinden ergenlik alameti görülmezse artık ergenlik dönemine girmiş sayılır.
İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise, yaşın sınırı; erkek ve kızlarda 15'dir. 15 yaşını doldurunca, ergenlik çağına girmiş sayılırlar.
Ergenlik çağı, kişinin mükellef olma, yani dinin emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak zorunda olduğu, aksi halde dünya ve ahiretteki cezaları hak ettiği çağdır. Dolayısıyla kişinin ergenlik çağını tespit, aynı zamanda had cezasını gerektiren bir suç İşlediğinde had cezasının uygulanabildiği çağı tespittir.

24- Kafirlerin Ellerine Geçeceğinden Endişe Edildiği Zaman Kafirlerin Yurduna Mushafla Yolculuk Yapmanın Yasak Olması

1714- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.), düşmanın eline geçer de hakaret ederler endişesiyle düşman toprağına Kur'an'la gidilmesini yasaklardı." [1096]

25- Atlar Arasında Koşu Yarışı Yapmak Ve Atları İdmana Çıkarmak

1715- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) idmanlı atlarla Hafyâ'dan başlayıp Seniyyetu'I-Vedâ'da son bulmak üzere koşu yaptırırdı. İdman görmeyen atlar arasında ise SenİyyeV'den başlayıp Beni Zureyk mescidine kadar koşu yaptırdı. Abdullah İbn Ömer'de, bu atlarla yarışa katılanlar arasında vardı." [1097]

Açıklama:

Koşu atlarının antrenmanı için önce kuvvetlensin diye bol bol yem veriiir. Sonra yem ölçülü bir şekilde azaltılır. Sonra at kapalı bir yere bırakılarak vücudu bir örtüyle sarılır. Hayvan burada iyice terletilir. Teri kuruyunca, cisminde büyük bir çeviklik meydana gelir. İşte uzun mesafeli koşulara bu şekilde eğitilmiş atlar koşturulurdu.
Hz. Peygamber (s.a.v.), bu tür yarışlara özel metotlarla eğitilmiş atlarla, bizzat ve bilfiil katılarak bu yarışların caiz ve gerekli olduğuna işaret

etmiştir. Çünkü atlar arasında yarış tertip etmek, boş bir iş olmayıp savaşlarda başarılı sonuçlar elde elmeye ve ihtiyaç sırasında faydalanmaya yönelik önemli bîr olgudur.
Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.), bu tür yanşlarda, koşunun başlangıç ile bitiş yerlerini bildirmiş ve yarışçılar arasında eşitlik olmasının şart olduğuna dikkat çekmiştir.
Aynî (ö. 855/1451)'ye göre; Hz. Peygamber (s.a.v.), at koşuları sonucunda; birinciye Yemen kumaşından yapılmış üç elbise, ikinciye iki elbise, üçüncüye bir elbise, dördüncüye bir dinar, beşinciye de bir dirhem, altıncıya bir gümüş vermiş ve yarışmacılara bu yarışmaların hayrlı ve mübarek geçmesi temennisinde bulunmuştur.
Hafız İbn Hacer (ö. ö. 852/1447)'in ifadesine göre; alimler, ödülsüz olarak yapılan yarışların caiz olduğunda icma etmişlerdir.
Yalnız ödül karşılığında yapılan yarışmaların caiz olabilmesi için;
1- Bu ödülün, yarışmacıların dışında kalan1 birisi tarafından konmuş olması.
2- Bu ödülü koyan kimsenin, yarışmalara bizzat katılmaması.
3- Kendisine ait bir atın da yarışmaya katılmaması gerekir.
Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; yarışmacılardan birisinin: "Sen beni geçersen sana şu kadar mükafat vereceğim. Ben geçersem, senden bir şey almayacağım" diyerek ortaya koyduğu ödülü kazanmak için yapılan müsabakalar caizdir.
iki taraftan yarışı kazanan kimsenin ödülü alması, her iki tarafın da ödül koyması şartıyla düzenlenen yarışmalar kumardır. Buna göre kumar, yanşan kimselerin, ya tamamen kazanması yada tamamen kaybetmesiyle olur.

Seniyyetül-Veda/Veda Tepesi:

Medine'nin kenarında bulunan bir tepedir. Cahiliye Arapları yolcularıyla burada vedalaştıklan İçin oraya bu ismi vermişlerdi.

Hafya:

Medine'ye beş mil yada yedi mil ötede olan bir yerin adıdır.

Beni Zureyk Mescidi:

Hazredilerden Zureyk İbn Amir yurdundaki mescidin ismidir.
Hafyâ'dan Seniyyetü'l-Vedâ'ya kadar olan mesafe, beş mil yada altı mil bir rivayete göre ise altı yada yedi mildir. Seniyyetü'l-Vedâ'dan Beni Zureyk Mescidi mescidine kadar olan mesafe ise bir mildir.

26- Kıyamet Gunune Kadar İyiliğin Atların Alınlarında Olması

1716- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet gününe kadar atın alınlarında hayr/iyilik vardır." [1098]
1717- Urve el-Bârikî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuîullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet gününe kadar atın alınlarında ahirette sevab ve dünyada da ganimet olarak iyilik/hayr bağlanmıştır."[1099]

1718- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bereket, atın alınlanndadır." [1100]

Açıklama:

Alimler, atın alnına bağlanmış olan "Hayr" kelimesini; sevap, ganimet, izzet, makam, .îafer olarak yorumlamışlardır. Yalnız "At", o zamanın en iyi savaş aracıdır. Bu nedenle de "Hayr", bu çerçevede belli bir konuma oturtulmaya çalışılmıştır.
O günün savaş aracı olarak at oluyorsa, onun bu günkü karşılığı olarak nükleer, biyolojik, kimyasal ve her türlü gelişmiş silahlar olmaktadır. müslüman kişi, sadece savaş alanında değil her alanda yeniliği kullanması ve her sahada güzel olanı elde etmesi gerekmektedir.

27- Atın Sıfatlarından Hoşa Gitmeyen Şeyler

1719- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resuîullah (s.a.v.) atların şikâl denilen sıfatını sevmezdi.[1101]

Açıklama:
Şikal: Atın ayaklanndaki çapraz beyazlık halidir.

28- Cihadın Ve Allah Yolunda Gazaya Çıkmanın Fazileti

1720- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah kendi yolunda cihada çıkan kimseye:
"Onu evinden çıkaran kuvveti sırf benim yolumda cihad İçin, sırf bana iman için ve sırf Peygamberlerimi tasdik İçin çıkarırsa onu cennete koymaya yada nail olduğu sevab ve ganimetle içinden çıkmış olduğu evine sapasağlam geri döndürmemi ona kesin bir şekilde garanti vermişimdir" diye üzerine aldı.

Açıklama:

Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer bîr yara Allah yolunda açılırsa kıyamet gününde açıldığı zamanki şeklinde gelecek, rengi kan rengi ve kokusu misk olacaktır.
Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer müslümanlara zor gelmese, Allah yolunda gaza eden bir askeri birliğin ardından ebediyyen oturmazdım! Fakat bolluk ve genişlik bulamıyorum ki, onların hepsini bineklerde taşıtayım! Onlar da bir bolluk bulamıyorlar. Bu sebeplerden dolayı onların cihada benden geri kalmaları onlar üzerine ağır bir meşakket veriyor!
Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben, Allah yolunda gaza ederek öldürülmeyi, sonra yine gaza ederek öldürülmeyi, sonra yine gaza ederek öldürülmeyi pek arzu ederim!" [1102]

1721- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Allah, kendi yolunda cihad eden kimseyi ve evinden sadece Onun yolunda cihad etmek ile Onun kelimesini tasdik etmek için çıkan kimseyi muhakkak cennetine koyacağına yada içinden çıktığı evine kazandığı sevab ve ganimetle beraber döndüreceğine kefil olmuştur." [1103]

1722- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah yolunda yaralanan bir kimse, ki Allah kendi rızası uğrunda yaralanan kimseyi en iyi bilendir- muhakkak kıyamet gününde yarası kan fışkırarak, rengi kan renginde ve kokusu da misk kokusu olduğu halde gelecektir."[1104]

29- Yüce Allah'ın Rızası Uğrunda Şehid Olmanın Fazileti

1723- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ölüp de Allah katında hayr elde eden bir kimse; tekrar dünyaya dönmek ve dünya ile onun içinde bulunan her şeyin kendisinin olmasını

arzu etmez. Ancak şehid bunun dışındadır. Çünkü şehid, şehidlik (makamının üstünlüğünü gördüğünden dolayı tekrar dünyaya dönüp şehid olmayı ister." [1105]

1724- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'e:
"Yüce Allah'ın rızası uğrunda cihad etmeye denk olan bir amel var mıdır?" diye soruldu. Peygamber (s.a.v.):
"Ona güç yetiremezsiniz!" buyurdu.
Bu sözü, Peygamber (s.a.v.)'e iki yada üç defa tekrar ettiler. Peygamber (s.a.v.) hepsinde de:
"Ona güç yetiremezsiniz!" buyurdu. Üçüncü defa da:
"Allah yolunda cihad eden kimsenin misali; gündüz oruç tutan, gece namaz kılan ve Allah yolunda cihad eden o mücahid kimse tekrar evine dönünceye kadar oruçtan ve namazdan hiç gevşemeyerek Allah'ın bütün ayetlerine/emirlerine itaat eden kimse gibidir" buyurdu. [1106]

1725- Nu'mân İbn Bcşîr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in minberinin yanında idim Bir adam:
"Ben müslüman olduktan sonra hiç bir amel işlememiş olmama aldırış etmem. Yalnız hacıları sulamam müstesna!" dedi. Bir başkası:
"Ben müslüman olduktan sonra hiç bir amel işlememiş olmama aldırış etmem. Yalnız Mecid-i Haramı onarmam müstesna!" dedi. Başka biri:
"Allah yolunda cihâd etmek sizin söylediklerinizden daha faziletlidir" dedi.
Bunun üzerine Ömer, onları azarlayıp:
"Bu gün, cuma günüdür. Resulullah (s.a.v.)'in minberinin yanında seslerinizi yükseltmeyin! Fakat ben cumayı kıldığım, zaman içeriye girer, sizin ihtilâf ettiğiniz hususu ona sorarım!" dedi.
Bunun üzerine Yüce Allah,
"Siz hacıları sulamak ile Mescid-i Haramı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe îmân edip Allah yolunda cihâd eden kimseyle bir mi tutuyorsunuz? Onlar, Allah katında aynı olmazlar. Allah, zalimler topluluğuna hidayet vermez" [1107] âyetini indirdi. [1108]

30- Allah Yolunda Sabah Ve Akşam Yürüyüşünün Fazileti

1726- Enes b. Mâlik (r.a)'tar rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sabahleyin yada akşemleyin herhangi bir zamanda Allah yolunda cihad için bir defa yürüyüş, dünyadan ve dünyanın içinde bulunan her şeyden daha hayrlıdır." [1109]

1727- Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kulun Allah yolunda cihad için yürüyeceği bir sabah yürüyüşü, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayrlıdır." [1110]

31- Yüce Allah'ın Cennette Mücahidler İçin Hazırladığı Dereceler

1728- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v):
"Ey Ebu Saîd! Her kim Rabb olarak Allah'a, dîn olarak İslam'a, Peygamber olarak da Muhammed'e razı olursa cennet o kimseye vâcibtir" buyurdu.
Ebû Saîd buna şaşıp:
"Ey Allah'ın resulu! Bunları bana tekrar mısın!" dedi. Resululllah (s.a.v.)'de tekrarladı. Daha sonra Resululllah (s.a.v.):
"Başka bir şey daha var ki, onunla cennete bir kul yüz derece yükseltilir. Her iki derecenin arası yer ile gök arası gibidir" buyurdu. Ebu Saîd el-Hudrî:
"Ey Allah'ın Resulü! Nedir o?" diye sordu. Resululllah (s.a.v.):
"Allah yolunda cihad, Allah yolunda cihad!" buyurdu.

32- Allah Yolunda Şehid Olan Kimsenin, Borçtan Başka Diğer Günahlarının Bağışlanması

1729- Ebu Katada (r.a.)'tan rivayet edilmiştir;
"Resululllah (s.a.v.) bir gün sahabenin arasında ayağa kalkıp onlara:
"Doğrusu Allah yolunda cihad ve Allah'ın İman, amellerinin en faziletlisidir". Buyurdu. Bunun sahabelerden biri ayağa kalkıp;
"Ey Allah 'ın resulü!. Ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarım bağışlanır mı?" diye sordu. Resululllah (s.a.v.), ona:
"Evet ihlasla sabrettiğin halde saflarını ilerisine gidip geri dönmeyecek Allah yolunda öldürülürsen günahların bağışlanır.!" buyurdu. Daha sonra Resululllah (s.a.v.);
"Nasıl dediydin?" diye sordu. Adam;
"Ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülürsern günahlarım bağışlanır mı?" dedi. Resulullah (s.a.v):
"Evet, İhlâsla sabrettiğin halde, safların ilerisine gidip geri dönmeyerek Allah yolunda öldürülürsen günahların bağışlanır. İnsanlara olan borç müstesna! Gerçekten bunu bana Cebrail (a.s) söyledi" buyurdu. [1111]

1730- Abdullah İbn Amr İbnu'l-As (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Şehidin, borç hariç bütün günahları bağışlanır." [1112]

33- Şehidlerin Ruhlarının Cennette Bulunması Ve Onların Rableri Katında Diri Olup Rızıklanmaları

1731- Mesrûk'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Mesuda,
"Allah yolunda öldürülenleri asla ölü sanma! Bilâkis onlar, Rabbleri katında diri olup rızıklanmaktadırlar" [1113] ayetinin hükmünü sorduk. Abdullah İbn Mes'ud şöyle dedi:
"Bakın buraya! Biz bunu vaktiyle Peygamber'e sorduk. O da:
"Şehitlerin ruhları, yeşil bir takım kuşların içindedirler. Onlar için Arş'ta asılmış bir çok kandiller vardır. Onlar, cennette istedikleri yere uçarlar, sonra da bu kandillere girerler. Rabbleri onlara bir bakışla bakar ve onlara:
"Bir şey arzu eder misiniz?" diye sorar. Onlar:
"Daha ne isteyelim! İşte cennette dilediğimiz yerde dolaşıyoruz!" derler. Bunu kendilerine üç defa tekrarlar. Kendilerine soru sorulmaktan vazgeçilmeyeceğini görünce:
"Rabbim! Ruhlarımızı bedenlerimize iade buyurmanı dileriz! Böylece senin yolunda bir defa daha öldürülelim!" derler.
"Nihayet Rableri, onların bir şeye ihtiyaç duymadıklarını görünce onlar bırakılırlar" buyurdu. [1114]

34- Cıhad Ve Sınırda Nöbet Beklemenin Fazileti

1732- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v)'e gelip ona:
"İnsanların hangisi en faziletlidir?" diye sordu. Peygamber (sav):
"Allah yolunda, canıyla ve malıyla cihad eden kimsedir" buyurdu. Adam:
"Ondan sonra kim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v):
"Kuytulardan bir kuytuda Allah'a ibadet eden ve insanları kendi kötülüğünden uzak tutan kimsedir" buyurdu. [1115]
Açıklama: Bu hadis, tenhada yalnız basma yaşamayı insanlar arasına karışmaktan evla gören alimlerin bir delilidir.
Alimlerin çoğunluğuna göre; fitneden emin olmak şartıyla insanların içinde olmak daha faziletlidir. Bu görüşte olanlar, önceki görüşte olanlara; bu hadis, fitne ve savaş zamanlanna hami edilmiştir. Yada insanlarla iyi geçinemeyen kimse hakkındadır.
Nitekim;
"İnsanların arasına katılıp da onların eziyetlerine katlanan bir müminin mükafatı, insanların arasına katılmayıp onların eziyetine

katlanmaktan uzak kalan bir müminden daha fazladır" [1116] şeklindeki hadis, cumhuru ulemanın görüşünü desteklemektedir.
1733- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanların en hayırlı yaşayanlarından biri; Allah yolunda atının dizginin tutup onun sırtında onu uçarcasına koşturan, düşman sesi veya düşmana hücum feryadı işittiğinde atının üzerine sıçrayıp öldürmeyi veya ölümü, umut ettiği yerlerinde arayan adamdır.
Yada o en hayrlı hayatı yaşayan; şu tepelerden bir tepenin üstünde veya şu vadilerden bir vadinin içinde küçük bir koyun sürüsünün İçinde bulunup namazını dosdoğru kılan, zekâtını veren ve eceli gelinceye kadar Rabbına ibâdet eden, insanlara hayrdan başka bir şey yapmayan kimsedir." [1117]

35- Biri Diğerini Öldürdükten Sonra İkisi De Cennete Giren İki Kimsenin Mahiyeti

1734- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v):
"Allah, biri diğerini öldüren ve ikisi de cennete giren iki kimseye güler" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Nasıl!" diye sordular. Resulullah (s.a.v):
"Biri, Vüce Allah'ın rızası uğrunda savaşıp şehid edilir, sonra Allah bu müslümanı öldüren kimseye tevbe/hidayet nasip eder de o da müslüman olur. Daha sonra bu kimse, Yüce Allah'ın rızası uğrunda savaşıp şehid düşer" buyurdu. [1118]

36- Bir Kafir Öldürdükten Sonra Doğru Yolu Tutan Kimse

1735- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kafir ile onu öldüren kimse, ebedi olarak cehennemde bir araya gelmez." [1119]

37- Allah Yolunda Sadaka Vermenin Fazileti Ve Bunun Allah Katında Kat Kat Artırılması

1736- Ebu Mes'ud el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, yularh bir dişi deveyle birlikte:
"Bu, Allah yolunda verilmiş bir sadakadır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
"Bu bir deveye karşılık sana kıyamet gününde hepsi de yularlı olmak üzere yedi yüz deve vardır" buyurdu. [1120]

38- Allah Yolunda Gaza Edene Binek Ve Başka Şeylerle Yardım Etmenin Ve Yokluğunda Ailesine İyilikte Bulunmanın Fazileti

1737- Ebu Mes'ud el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v)'e gelip:
"Benim hayvanım helak oldu. Bana bir binek hayvanı ver!" dedi. Peygamber (s.a.v):
"Şu anda bende bir binek hayvanı yok!" buyurdu. Bunun üzerine bir başka adam:
"Ey Allah'ın resulü! Ben ona binek hayvanı verecek kimseyi gösteririm!" dedi.
Resulullah (s.a.v):,
"Her kim bir hayrı gösterirse ona da hayrı işleyenin sevabı gibi sevab vardır" buyurdu. [1121]
1738- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Eşlem kabilesinden bir genç:
"Ey Allah'ın resulü! Ben gaza etmek istiyorum, ama yanımda gaza için hazırlık yapabileceğim bir şeyim yok" dedi. Peygamber (s.a.v):
"Filâna git! Çünkü o, savaş için hazırlık yapmıştı, fakat hastalanmıştı" buyurdu. Bunun üzerine bu genç, o adama giderek:
"Resulullah (s.a.v) sana selâm ediyor ve savaş için yaptığın hazırlığı bana vermeni söylüyor!" dedi. Bu kimse, hanımına:
"Ey filânca kadın! Savaş için yaptığını hazırlığı buna ver! Ondan hiç bir şey saklama! Allah aşkına ondan bir şey saklama ki, sana onun hakkında bereket verilsin!" dedi. [1122]
Açıklama: Bu hadis, hayra yardımcı olmanın faziletine delildir. Ayrıca bir İnsan, hayr cihetlerinden birine mal sarfetmek ister de imkân bulamazsa o malı başka bir hayr cihetine sarf etmesinin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Adak adamadıkça mutlaka o niyet ettiği hayra sarf etmesi lâzım gelmez.
1739- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Allah yolundaki bir mücahidi donatırsa, Allah yolunda savaşmış olur. Kim de bir mücahidin ailesi hakkında hayrlı bir vekil olursa, o da Allah yolunda savaşmış olur." [1123]
Açıklama: Allah, Kur'an-ı Kerimin bir çok yerinde kafirlere karşı müslümanların mallarıyla ve canlarıyla cihad etmelerini istemektedir. Böylece hem malı ve hem de canıyla Allah yolunda savaşanları ve bu yolda şehid olanları, altından ırmaklar akan cennetlere koyacağını da haber vermiştir.
Kişinin, maddi durumu iyi ise, malını; Allah yolunda cihad eden gazilerin donatılması, silah, araç ve gereçlerin alınmasını yada müslüman gazilerin tasarrufuna verilmesi için harcayabiliyorsa, bu kişinin niyetine göre, velev ki gazaya katılmamış olsa bile gazilik sevabı yazılır. Eğer hem malını ve hem de kendi canını Allah yolunda vermeye hazır ise, bunun sevabı daha fazladır. Bunun karşılığı, Kur'an'da, cennet olarak gösterilmektedir.
Cihad, genel ifade eden bir kelime olması hasebiyle eğitim, kültür, bilim, düşünce gibi alanlarda yapılacak olan çalışmalara da aynı oranda katılmak, her müslümanın görevidir.
Mücahidin ailesini, malını ve mülkünü koruyan kimse için de, aynen bilfiil savaşa katılan bir mücahid gibi sevap verilir.
1740- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), Lehyân b. Huzeyl oğullan kabilesine bir askeri birlik gönderip onlara:
"Her iki kişiden biri düşmana doğru atılsın. Alacakları sevabları aralarında ortaktır" buyurdu. [1124]
Açıklama: Hicretin 4. yılında Beni Lehyân, Rı'1-zekvân ve Usayya kabileleri, Hz. Peygamber (s.a.v)', kendileri için dini bilen kimseler ile onlara yardımcı olacak kimseler istemişlerdi. Gönderilince de onları Bi'r-i Maûne'de şehid etmişlerdi.
Hz. Peygamber (s.a.v), onların öçlerini almak üzere, Lehyân oğullannı bulup onlara ansızın baskın yapmayı tasarladı. Bunun için hemen sefere hazırlanmalarını ashabına emretti. İşte bu sefer esnasında, Hz. Peygamber (s.a.v) her evde bulunan iki erkekten birinin veya her kabiledeki erkeklerin yansının harbe çıkıp diğerlerinin evde kalmasını emretmiş ve evde kalanlann mücâhidierin ailesine bakmakta kendilerini aratmamaları ve onlara hayırlı bir vekil olmaları halinde onlann cihadından hasıl olan sevabın yarısına nail olacaklarını ifade buyurmuştur.

39- Mücahidlerin Kadınlarına Hürmet Ve Kadınları Hususunda Mücahidlere Hainlik Yapanların Günahı

1741- Büreyde (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Geride kalan kimseler üzerine, mücâhidierin kadınlarına saygı gösterme görevi; annelerine yapacakları saygı görevi gibidir. Geride kalanlardan herhangi bir kimse, mücahidlerden birine ailesi hususunda işlerini görmek ve yardım etmek üzere ona vekil olup da mücahidin ailesi hususunda mücahide hainlik ederse o hain kimse kıyamet gününde muhakkak yakalanıp hainlik ettiği mücahid onun amelinden istediğini alacaktır. Mücahidin, o hainlik eden kimsenin sevablarından hiçbir şey bırakacağını mı zannediyorsunuz?" [1125]

40- Mazeretli Olan Kimselerden Cihad Farzının Düşmesi

1742- Berâ' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın
"Müminlerden, Allah yolunda cihad edenler ile oldukları yerde oturup duranlar bir değildir" [1126] ayeti indiği zaman, Resulullah (s.a.v) kürek kemiği getirip ayeti yazmasını Zeyd'e emretti. Bu sırada Abdullah İbn Ümmü Mektûm, Resulullah (s.a.v)'e gözünün körlüğünü şikayet etti. Bunun üzerine;
"Müminlerden, Allah yolunda cihad edenler ile oldukları yerde oturup duranlar bir değildir. Ancak özürlüler hariç" [1127] ayeti indi. [1128]

41- Şehidin Cennete Girmesinin Kesin Olması

1743- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Uhud savaşı günü bir adam:
"Ey Allah'ın resulü! Ben öldürülürsem nerede olurum?" diye sordu. Resulullah (s.a.v):
"Cennette" diye cevap verdi.
Bunun üzerine adam, elinde bulunan hurmaları attı. Sonra öldürülünceye kadar çarpıştı. [1129]
1744- Berâ' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ensar'm bir kabilesi olan Nebît oğullarından bir adam Resulullah'ın yanına gelip ona:
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin de Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şahitlik ederim" dedi. Sonra savaş alanına doğru ilerleyip öldürülünceye kadar savaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
"Bu adam, az amel işledi, fakat çok mükafat kazandı!" buyurdu. [1130]
1745- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), Büseyse'yi, Ebû Süfyân'ın kervanının ne yaptığını görmek için casus olarak gönderdi. Daha sonra Büseyse, evde, ben ve Resulullah (s.a.v)'den başka hiçkimse yokken yanımıza geldi.
Râvî:
"Kadınlarından birini istisna edip etmediğini bilmiyorum" dedi. Peygamber (s.a.v)'e gördüğünü anlattı. Daha sonra Resulullah (s.a.v) dışarı çıkarak konuştu ve:
"Bizim bir isteğimiz var! Kimin hazır hayvanı varsa hemen bizimle birlikte binsin!" buyurdu.
Bunun üzerine bazı kimseler, Medine'nin yukarısında bulunan binek hayvanlarını almak için ondan izin istemeye başladılar. Fakat Resulullah (s.a.v);
"Hayır. Sadece hayvanı hazır olan kimse binecek!" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v) ile sahabileri, yola koyuldular. Müşriklerden önce Bedr'e vardılar. Müşrikler de geldi. Resulullah (s.a.v):
"Ben, başında olmadıkça sakın sizden hiç bir kimse bir şeye ilerlemesin!" buyurdu. Derken müşrikler yaklaştı. Resulullah (s.a.v)'de:
"Kalkın! Genişliği, gökler ile yer kadar olan cennete!" buyurdu. Umeyr b. Humâm el-Ensârî:
"Ey Allah'ın resulü! Genişliği, gökler ile yer kadar olan cennet öyle mi?" dedi. Resulullah (s.a.v):
"Evet!" buyurdu. Umeyr:
"Hele hele!'" dedi. Resulullah (s.a.v):
"Seni hele hele demeye sevkeden şey de nedir?" diye sordu. Umeyr:
"Hayır, vallahi, ey Allah'ın resulü! Cennet ehlinden olmamı ümîd etmekten başka bir şey yok" dedi. Resulullah (s.a.v):
"Öyleyse sen onun ehlindensin!" buyurdu. Bunun üzerine Umeyr torbasından birkaç hurma çıkararak onlardan yemeye başladı. Sonra da:
"Eğer ben bu hurmalarımı yiyinceye kadar yaşarsam bu gerçekten uzun bir hayâttır! Hemen elindeki hurmaları attı. Sonra öldürülünceye kadar müşriklerle savaştı." [1131]
Açıklama: Burada sözkonusu edilen casusluk, Kureyş'in kadın-erkek herkesten büyük sermayeler toplayarak Şam'a gönderdikleri büyük ticâret kervanı ile ilgilidir. Hz. Peygamber (s.a.v), Kureyşlilerin harp hazırlıkları İçin işlerine yarayacağı bu kervanla ilgilenmiş, dönüşünde onu gözetleyip hakkında bilgi toplamak üzere Büseyse'yi casus olarak görevlendirmişti. Bu durum düşmanın harp planlannı öğrenmek için casus kullanmanın meşruiyetine delâlet etmektedir.
Harpte düşman hakkında iyice bilgi toplama ve tam bir haber alma, bunun yanında kendi maksat ve niyetlerini ondan saklama veya karşı casusluk, Hz. Peygamber'in takibettiği önemli bir umdedir.
1746- Abdullah b. Kays'tan rivayet edilmiştir:
"Babamı, düşman karşısında şöyle derken işittim: Resulullah (s.a.v):
"Doğrusu cennet kapıları, kılıçların gölgeleri altındadır" buyurdu. Bunun üzerinde üstü başı iyi olmayan bir adam ayağa kalkıp:
Ey Ebu Musa! Sen bunu Resuîullah (s.a.v) söylerken bizzat işittin mi?" diye sordu. O da:
"Evet, işittim" dedi.
Sonra o adam, arkadaşlarına dönüp:
"Sizlere selam eylerim!" dedi. Sonra kılıcının kınını kırıp attı. Sonra da kılıcıyla düşmana doğru yürüdü. Kılıcıyla vura vura, nihayet şehit oldu. [1132]
1747- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Bazı insanlar, Peygamber (s.a.v)'e gelip;
"Bize, Kur'ân ve sünneti öğretecek adamlar gönder" dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), onlara, Ensar'dan yetmiş kişiyi gönderdi Bunlara, Kurrâ' denilirdi. İçlerinde dayım Haram b. Milhan da vardı. Bunlar, Kur'ân okurlar, ge.celeri birbirlerine ders okurlar ve ilim öğrenirlerdi. Gündüzleri de su getirirler ve bu suyu mescide korlardı. Bazen de odun toplarlar ve bunu satarlardı. Bunun bedeliyle, Suffa halkına ve fakirlere yiyecek satıa alırlardı. İşte Peygamber (s.a.v), bu kimseleri, onlara gönderdi. Onlar, bunlar daha yerlerine varmadan önlerine çıkarak bunları haince öldürdüler. Bunlar:
"Allahım! Bizden Peygamberimize ilet kî, biz sana kavuştuk ve Senden razı olduk. Sen de bizden razı oldun" dediler.
Bir adam, Enes'in dayısı Haram b. Milhan'a arkasından gelerek ona mızrağı sapladı, öyle ki mızrağı onun göğsünden çıkardı. Bunun üzerine Haram b. Milhan:
"Kâ'be'nin Rabbine yemin ederim ki, ben kazandım" diye haykırdı. Resulullah (s.a.v)'de, sahabilerine:
"Şüphesiz ki din kardeşleriniz şehit edildiler. Hem de şunu söylediler:
"Allahım! Bizden Peygamberimize ilet ki, biz sana kavuştuk ve Senden razı olduk. Sen de bizden razı oldun" buyurdu. [1133]
Açıklama: Bu olay, "Bir-i Maûne" vakası diye anılır. Bu olay, hicretin 4. yılında olmuştur.
1748- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bana, kendi adı verilen amcam Enes b. Nadr Resulullah (s.a.v)'le birlikte Bedir'de bulunamamıştı. Bu ona ağır gelmiş. Bunun üzerine Enes b. Nadr:
"Resulullah (s.a.v)'in bulunduğu ilk savaşta bulunmadım. Allah bana bundan sonra Resulullah (s.a.v)'le birlikte bir savaş gösterirse işte ne yaptığımı Allah görecektir" dedi.
Başkasını söylemekten çekindi. Sonra Resulullah (s.a.v)'le birlikte Uhud gününde bulundu. Karşısına Ensar'dan Evs kabilesinin reisi) Sa'd b. Muaz çıktı. Enes b. Nadr, ona:
"Ey Ebu Amr! Nereye? Ah şu cennetin kokusu! Onu, Uhud'un yanında buluyorum" dedi. Arkasından kafirlerle savaştı. Nihayet şehit edildi. Vücudunda kılıç darbesi, mızrak yarası ve ok saplaması dahil olmak üzere seksen küsur yara bulundu. Kız kardeşi halam Rubeyyî' bint. Nadr:
"Kardeşimi ancak parmak uçlarından tanıyabildim!" dedi.
Bunun üzerine,
"Müminlerden öyle adamlar var ki, Allah'a verdikleri sözde sâdık kaldılar. Onlardan bazısı vefat etti, bazısı da sırasını bekliyor. Onlar hiçbir şekilde verdikleri sözleri değiştirmediler" [1134] ayeti onun gibi kimseler hakkında indi.
Sahabiler, bu âyetin, onun ile arkadaşları hakkında indiğini biliyorlardı. [1135]
Açıklama: İbn Battal ve başkaları, *"Cennetin kokusunu Uhud'un yanında buluyorum"* sözü hakkında şöyle demişlerdir: "Bu sözün hakikat olması muhtemeldir. Enes b. Nadr, hakîkaten cennetin kokusunu duymuştur. Yada güzel bir koku hissetmiş de onu cennet kokusu diye anmıştır. Şehidler için hazırlanan cenneti gözünün önüne getirerek onun burada savaş meydanında olduğunu düşünmüş olması da caizdir. Bu takdirde mânâ şöyle olur:
"Ben pekâlâ biliyorum ki, cennet bu yerde kazanılır. Bundan dolayı ona can atıyorum."
Enes'in tanınmaz hale gelmesi, aldığı seksen küsur yaradan ve müşrikler tarafından ağzı, burnu ve diğer organları kesildiğîndendir.

42- Allah'ın Kelimesinin Yüce Olması İçin Savaşan Kimsenin Allah Yolunda Olması

1749- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir bedevi/çöl halkından kimse, Peygamber (s.a.v)'e gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Adam var ganimet elde etmek için çarpışıyor. Adam var anılmak için savaşıyor ve adam var kahramanlıktaki) derecesi/yeri

görülsün diye çarpışıyor. Bunların hangisi Allah yolundadır" diye sordu. Resulullah (s.a.v):
"Kim Allah'ın kelimesi en yüce olsun diye çarpışırsa işte o kimse Allah yoludadır" buyurdu.[1136]
Allah'ın kelimesi'nden maksat; "La ilahe illallah"dır. Bu kelime-i tevhidi yaymak, ulaştırmak ve her tarafa hakim kılmak için savaşan kimseler, Allah yolunda savaşmış olurlar. Bunun dışında herhangi bir maksatla savaşa çıkan kimselerin ise Allah yolunda savaşmış olmalarından bahsedilemez.

43- Riya Ve Şöhret İçin Çarpışan Kimsenin Cehennemi Hak Etmesi

1750- Süleyman b. Yesâr'dan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar, Ebû Hüreyre'nin yanından dağıldılar. Bunun üzerine şamlıların nâmı, Ebu Hureyre'ye:
"Tamam!" dedi. Sonra da ben, Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim.
"Kıyamet gününde aleyhinde ilk hüküm verilecek olan kimseler şunlardır;
1- Şehîd edilen kimse. Bu kimse, Allah'ın huzuruna getirilir.
"Senin uğrunda çarpıştım.Nihayet şehîd edildim" der. Yüce Allah, ona:
Yalan söyledin! Fakat sen kendine 'cesur denilmesi' için çarpıştın. Gerçekten cesur denildi de' buyuracak.
Sonra onun hakkında emir verilir, bu kimse yüz üstü sürüklenir, nihayet cehenneme atılır.
2- Sonra hesabı ilk görülecek diğer birisi de, ilim öğrenmiş, öğrendiğini başkalarına öğretmiş ve Kur'an okumuş olan kimsedir. Bu da, Allah'ın huzuruna getirilir. Allah, ona, kendisine verdiği nimetlerini anlatır. O da, onları tanır. Allah, ona:
"Bu nimetlere karşı ne amel yaptın?" diye sorar. Adam:
"İlim öğrendim ve öğrendiklerimi başkalarına öğrettim. Senin rızân için Kur'ân'ı da okudum" der. Yüce Allah, ona:
"Yalan söyledin! Fakat sen ilmi, "O âlimdir" denilmesi için bu ilmi öğrendin. Kur'ân'ı da, "O kâri/okuyan kimse" denilsin diye okudun. Gerçekten senin hakkında dünyada bu denildi de!" buyuracak.
Sonra onun hakkında emir verilir, bu kimse yüz üstü sürüklenir, nihayet cehenneme atılır.
3- Yine hesabı ilk görülecek diğer birisi de, Allah'ın, kendisine nimetleri bolca verdiği ve kendisine malın her çeşidinden ihsan ettiği kimsedir. Bu da, Allah'ın huzuruna getirilir. Allah, ona, verdiği nimetlerini anlatır. O da o nimetleri tanır. Allah, ona:
"Bu nimetler karşılığında ne amel yaptın?" diye sorar. Adam:
"Uğrunda mal sarf edilmesini dilediğin hiç bir yol bırakmayıp bu malları bütün bu yollarda senin İçin harcadım!" der. Yüce Allah:
"Yalan söyledin! Fakat sen, "O cömerttir" denilmesi için bu malı buralarda harcadın. Gerçekten senin hakkında dünyada bu denildi de!" buyuracak.
Sonra onun hakkında emir verilir, bu kimse yüz üstü sürüklenir, nihayet cehenneme atılır. [1137]
Riya: İş, söz ve davranışlarda gösterişe yer verme; bir İyiliği veya salih bir ameli Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle değil, insanların beğenisi için yapma. Bu davranışta bulunan kimseye riyakâr veya müraî denir.
Riya, insanlar arasında manevî nüfuz, şan ve şöhret, maddî çıkar sağlamak için yapılır. Dünyaya âit bu tür maddî ve manevî çıkarları elde etmek için, dinin insanlar tarafından kutsal değerlere karşı beslenen bağlılık ve hürmet duygularının âlet edilmesi, riyanın en kötü şeklidir. Bu tür davranışlar, hilekârlık ve yalancılıktır. İnsan şeref ve haysiyetine hakarettir.
Riyanın her çeşidi ahlaksızlık olduğu halde, ibadetlerde riyakâr olmak çok daha büyük bir ahlâksızlıktır. Çünkü ibadet, Allah için yapılır. Allah'ın rızası dışında bir amaçla; gösteriş olarak ibadet yapmak, Allah nzasını ortadan kaldırır. Gösteriş için ve bir çıkar düşüncesiyle Kur'ân okumak, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, sadaka vermek, ibadetleri boşa çıkarır.

44- Gaza Edip Ganimet Alan Ve Almayan Kimsenin Sevab Miktarı

1751- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Allah yolunda gaza ganimet elde eden bir ordu, ahirette alacağı ecirlerinin üçte ikisini dünyada peşin almış olurlar ve kendilerine üçte bir ecir kalmış olur. Eğer ganimet elde edememişlerse onların ecirleri ahirette kendilerine tam olarak verilir." [1138]
Açıklama: Bu hadiste, savaşa katılıp da savaştan ganimet elde ederek sağ-salim yurtlarına dönen mücâhidlerin, ahirette ellerine geçecek olan cihad sevabının üçte ikisini dünyada iken peşin olarak almış olacaklarını, savaştan bir ganimet elde etmeden dönen veyahut da yurduna dönemeden savaş meydanında can veren mücâhidlerin ise, bu cihadlannın sevabını ahirette tüm olarak alacaklannı ifade etmektedir.

45- Amellerin Niyetlere Göre Olması Hükmüne, Gaza Ve Diğer Amellerin De Girmesi

1752- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Ameller, niyete göre değerlendirilir. Herkese ancak niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti, Allah'a ve Resulüne ise, onun hicreti Allah ve Resulünedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeyedir."[1139]
Açıklama: Kişinin yaptığı işler, niyete göre değer kazanır. Bu durum Allah katında da, kulun yanında da böyledir. Aynı eylemi yapan iki ayrı kişi, niyetlerinde ki farklılık sebebiyle birbirine zıt karşılık görebilirler. Çünkü şer! hükümler ve dinî sorunmluluklar, iki esas üzerine kuruludur:
a- Organlarla yapılan ameller, işler, hareketler ve davranışlar."
b- Kalbin bir şeye yönelmesi, onu kastetmesi, o şeye varması, onu kabullenmesi şeklindeki kalbî ameller
Bu sebeple bütün amellerin değer kazanması, ilk önce içimizdeki gizli niyetlere, İkinci olarak ta organların görünürdeki fiil ve hareketlerine dayanmaktadır.
Niyet Hadisi; kişinin yapmış olduğu hareketin değeri ancak niyetine bağlıdır. Herkesin sevap ve cezası, niyet ettiği iyilik ve kötülükten ibarettir. O halde her çeşit hareketimiz üzerinde niyetin büyük bir önemi vardır.
Bütün ameller, değerini, niyete göre kazandığı için, İslam alimleri, eserlerini, bu hadisle başlatmayı genellikle adet edinmişlerdir.

46- Yüce Allah'ın Yolunda Şehitliği İstemenin Müste-Hab Olması

1753- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim şehit olmayı canı gönülden isterse, kendisine bir musibet isabet etmese de ona şehitlik sevabı verilir." [1140]
1754- Sehl b. Huneyf (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim canı gönülden şehit olmayı Allah'tan isterse Allah o kimseyi, velev ki döşeğinde ölsün, şehitlerin derecelerine ulaştırır. [1141]

47- Gaza Etmeden Ve Kendi Kendine Gazadan Bahsetmeden Ölen Kimsenin Yerilmesi

1755- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse gaza etmeden ve gaza etmeyi gönlünden geçirmeden ölecek olursa münafıklığın bir şubesi üzerine ölür." [1142]

48- Gazadan Kendisini Hastalık Veya Başka Bir Özür Men Eden Kimsenin Sevabı

1756- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gazada Peygamber (s.a.v)'le birlikte idik. Derken:
"Gerçekten Medine'de Öyle kimseler var kî, siz bir yolda yürür veya bir vadiyi geçersiniz onlar muhakkak sizinle beraberdirler. Çünkü onları seferde bulunmaktan ancak hastalık alıkoymuştur" buyurdu. [1143]

49- Denizde Gaza Etmenin Fazileti

1757- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"ResululİAh (s.a.v), Ümmü Haram bint. Milhan'm yanma girer, o da ona yemek ikram ederdi. Ümmü Haram, Ubade b. Sabit'in nikâhı altında idi. Resulullah (s.a.v) bir gün yine onun yanına girmişti. O da ona yemek ikram etmiş, sonra da Resulullah (s.a.v)'in başını taramaya oturmuştu. Derken Resulullah (s.a.v) uyudu. Sonra gülerek uyandı.
Ümmü Haram der ki: Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Seni güldüren şey de nedir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v):
"Ümmetimden bazı insanlar, bana AlİAh yolunda gaza ederlerken arz olundular. Şu denizin enginine tahtlar üzerinde krallar olarak yada tahtlar üzerinde krallar gibi binip gidiyorlar" buyurdu. Ravi, bu iki cümleden hangisini söylediğinde şüphe etmiştir.
Ümmü Haram der ki: Bunun üzerine ben:
"Ey Allah'ın resulü! Allah'a dua et de beai onlardan eylesin" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.y), Ümmü Haram'ın onlar içerisinde olması için dua etti. Sonra başını yastığa koyarak uyudu. Sonra tekrar gülerek uyandı.
Ümmü Haram der ki: Ben yine ona:
"Ey Allah'ın resulü! Seni güldüren şey de nedir?" diye sordum. Resulullah (s.a.v), birinci defada dediği gibi:
"Ümmetimden bazı İnsanlar, bana Allah yolunda gaza ederlerken arz olundular" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Allah'a dua et de beni onlardan eylesin" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
"Sen evvelkilerdensin!" buyurdu.
Sonra Ümmü Haram bint. Milhân, Muaviye zamanında gemiye binmiş ve denizden çıktığı anda hayvanından düşerek vefat etmiştir. [1144]
Açıklama: Bazıları, Ümmü Haram bint. Milhân'ın, Resulullah (s.a.v)'in süt halalarından birisi olduğunu söylemiş, bazıları da babası yada dedesi ciheliyle halası olduğunu söylemiş, bazıları da bunların hangisi olursa olsun Ümmü Haram bint. Milhân Resulullah (s.a.v)'in mahremidir demiştir. Alimler, Ümmü Haram bint. Milhân'ın şehit düştüğü bu gazanın ne zaman yapıldığında ihtilaf etmişlerdir. Buradaki rivayette Muaviye zamanında yapıldığı görülüyorsa da, Kadı Iyaz, çoğu siyer alimlerinin görüşlerine göre bunun Hz. Osman zamanında yapıldığını söylemektedir. Ümmü Haram bint. Milhân, kocasıyla birlikte Kıbrıs'a gitmiş, orada hayvanından düşerek vefat ziyaret edilmektedir. . , .

50- Allah Rızası Uğrunda Sınırda Nöbet Beklemenin Fazileti

1758- Selmân (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v)'i:
"Bir gün ve bir gece Allah rızası uğrunda sınırda nöbet beklemek, bir ay tutulan nafile oruç ile teravinden daha hayrhdır. Eğer bu kimse nöbet beklerken ölürse dünyada iken yaptığı ameli üzerine cereyan eder ve rızkı da üzerine gönderilir. Fettandan da emin olur"' buyururken işittim" dedi." [1145]

51- Şehitlerin Kısımları

1759- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Bir ara bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı bulup onu yolun kenarına attı. Bunun üzerine Allah, onun bu davranışını kabul buyurup günahlarını bağışladı."
Sonra Resulullah (s.a.v):
"Şehitler, beş kısımdır:
1- *Vebadan ölen,*
2- *ishalden ölen,*
3- *Boğulmaktan ölen,*
4- *Yıkıntı altında ölen,*
5- *Yüce Allah'ın rızası uğrunda şehit olan kimseler"* buyurdu. [1146]
1760- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), sahabilere:
"İçinizde kimleri şehîd sayıyorsunuz?" diye sordu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Kim Allah yolanda öldürülürse o şehittir" dediler. Resulullah (s.a.v):
"O halde ümmetimin şehitleri gerçekten pek azdır" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Öyleyse kimler şehittir?" diye sordular. Resulullah (s.a.v):
"Kim Allah yolunda öldürülürse o şehiddir.Kim Allah yolunda ölürse o da şehittir. Kim vebadan ölürse o da şehittir. Kim ishalden ölürse o da şehittir" buyurdu.
İbn Miksem der ki:
"Baban üzerine şehadet ederim ki, bu hadiste, Resulullah (s.a.v):
"Boğulan da şehiddir" buyurdu.[1147]
1761- Hafsa bint. Şîrîn'den rivayet edilmiştir: "Enes b. Mâlik, bana:
"Yahya b. Ebi Amre neden öldü?" diye sordu. Ben de:
"Vebadan öldü" dedim.
Enes b. Mâlik der ki: Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
"Veba, her müslüman için şehitliktir" buyurdu. [1148]
Açıklama: Şehit: Allah yolunda canını veren kimseye şehid denir çoğulu şühedâ. Böyle bir kişiye şehid denilmesinin ne anlama geldiği konusundaki görüşlerden bazıları şunlardır: "Böyle bir kişiye şehid denilmiştir; çünkü bu kişinin cennete gireceğine şahitlik edilmiştir. Böyle bir kişiye şehid denilmiştir; çünkü ölümü anında birtakım rahmet melekleri hazır bulunmuştur. Böyle bir kişiye şehid denilmiştir; çünkü kendisi Cenâb-ı Allah'ın manevî huzurunda hazır olarak rızıklanacaktır.
Şehidlik, Muhammed ümmetine tahsis edilmiş üstün bir paye, büyük bir mertebedir. Kur'an'da *"Allah yolunda öldürülenlere ölü demeyin! Onlar diridirler, fakat sîz farketmiyorsunuz"* [1149] ve *"Allah yolunda öldürülenleri ölü sanmayın." Onlar diridirler. Rableri katından nzıktandırılmaktadırlar."* [1150] buyurulmustur. Peygamberimiz de bir hadislerinde;
"Şehid cennettedir" buyurmuş [1151] başka bir hadiste de
"Allah katında hayrlı bir mertebede iken ölmüş kullar içinde, dünya içindekilerle birlikte kendisine verilecek olsa bile, şehidden başka hiçbir kimse yeniden dünyaya gelmek istemez. Çünkü şehtdler, şehîdliğin ne denli üstün bir mertebe olduğunu görmüş oldukları için, dünyaya dönüp yeniden bir kere daha şehid olrnak için can atarlar" [1152] diyerek âhirette verilen üstün mertebe yanında şehâdet şerbetini içmenin, şehidliği tatmanın da ayrı bir zevki bulunduğunu ifade etmiş olmaktadır. İslâm dininde şehidlik yüksek bir mertebe olarak kabul edildiği ve Allah yolunda öldürülenler şehidlik pâyesiyle taltif edildiği için, müslümanlar açısından Allah yolunda ölmek sevimli ve gönülden istenen bir iş haline gelmiştir.
Birçok hadiste hangi durumda bir müslümanın şehid olacağı konusuna açıklık getirilmiştir. Bir hadiste, canı, malı ve namusu uğruna ölen kişinin şehid olacağı biİdirilmiştir. Korunması dinin amaçlan arasında yer alan can, mal ve namus uğruna ölmenin şehid olarak nitelendirilmesi, bu hususlara dinimizde ne kadar önem verildiğini de göstermektedir.
İslâm hukukçuları ilgili hadislerden yola çıkarak dünyevî ve uhrevî hükümler bakımından şehidleri üç kısımda değerlendirmişlerdir.
1- Hem dünya hem âhİret hükümleri bakımından şehid sayılanlar; Bunlar AlİAh yolunda savaşırken öldürülen kişilerdir. Kâmil mânada şehid bunlardır ve bunlara "Hükmî şehid" denilir. Bu tür şehidler yıkanmaksızın, kanlı elbiseleriyle defnedilir, elbiseleri onlann kefeni yerine geçer. Üzerindeki silâh ve başka ağırlıklar alındıktan sonra cenaze namazı kılınarak defnedilir. Diğer üç mezhebe göre, şehİdlerin yıkanmasına gerek olmadığı gibi üzerlerine cenaze namazı kılınmasına da gerek görülmemesi, yine şehidin elde etmiş olduğu yüksek paye ile ilgilidir.
2- Sadece dünya hükümleri bakımından şehid sayılanlar: Kalbinde nifak bulunmakla yani münafık olmakla birlikte, dış görünüşü itibariyle müslüman olduğuna hükmedilen ve müslümanların saflarında bulunduğu sırada düşman tarafından öldürülen kişiSer bu grupta yer alır. Bunlar dünyada yapılacak işler bakımından şehid muamelesi görürler.
3- Sadece âhiret hükümleri bakımından şehid sayılanlar: Allah yolunda savaşırken aldığı bir yaradan dolayı o anda değil de, daha sonra ölen kişiler bu grupta yer alırlar.
Ayrıca hadislerde şehid oldukları bildirilmekte olan, yanlışlıkla veya haksız yere öldürülen kişi, yangında, denizde veya göçük altında can

veren kişiler; veba, kolera, sıtma gibi yaygın ve Önlenmesi zor hastalıklar sebebiyle ölenler, ilim tahsili yolunda, helâl kazanç uğrunda, gerek kendisinin gerekse, -isterse gayri müslim olsun- başkalarının can, mal ve namusları uğrunda ölenler, loğusa iken ölen ve cuma gecesinde ölen kimseler de bu grupta yer alan şehidlerdir.
Kur'an'da;
"Allah'a ve elçisine itaat eden kimseler; Allah'ın nimetine mazhar olmuş bulunan peygamberler, siddlklar, şehidler ve iyi/sâlih kullar ile birlikte bulunacaklardır" [1153] buyurularak, şehidlerin Allah katındaki itibarına işaret edildikten sonra Allah ve Resulü'ne itaat eden, yani İslâm dininin getirdiği hükümlere boyun eğen kimsenin de aynı şekilde iyi muamele göreceği belirtilir. Hz. Peygamber de;
"Kim şehid olmayı içtenlikle dilerse, Allah onu şehidlerin menzilesine ulaştırır, bu kişi isterse yatağında ölmüş olsun" [1154] buyurarak müslümanm iyi niyef ve samimi arzusunun bile Allah katında üstün bir değere sahip olduğunu belirtmiştir. [1155]

52- Atıcılığın Fazileti, Atacılığa Teşvik Ve Atıcılığı Öğrenip De Sonradan Atıcılığı Unutan Kimsenin Yerilmesi

1762- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v)'i minber üzerinde:
"Onlar için gücünüzün yetebildiği kadar kuvvet hazırlayın" [1156] *ayetini okuyarak Dikkat edin ki! Kuvvet, atıcılıktır. Dikkat edin ki! Kuvvet, atıcılıktır. Dikkat edin ki! Kuvvet, atıcılıktır"* buyururken işittim. [1157]
1763- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v)'i:
"Gelecekte sizlere bir çok memleketler fethol una çaktır ve Allah sizlere kifayet edecektir/düşmanlara karşı sizi koruyacaktır. Bunlar olunca, sakın sizden birisi oklarıyla oynamaktan/talim yapmaktam aciz kalmasın" buyururken işittim. [1158]
1764- Abdurrahman b. Şimâse'den rivayet edilmiştir: "Fukeym el-Lahmî, Ukbe b. Amir'e:
Sen yaşlı bir adam olduğun halde ok atmak suretiyle şu iki hedef arasında gidip geliyorsun. "Bu sana zor gelir" dedi. Ukbe:
"Bununla ilgili Resulullah (s.a.v)'den işittiğim bir söz olmasaydı, ben buna katlanmazdım" dedi.
Hadisin ravisi Haris der ki: Bunun üzerine Abdurrahman b, Şimâse'ye:
"O söz neydi?" diye sordum. O da:
"Peygamber (s.a.v):
"Kim atıcılığı öğrenip de sonra onu terk ederse bizden değildir yada muhakkak isyan etmiştir" buyurdu" dedi. [1159]

53- Peygamber (s.a.v.)'in Ümmetinden Bir Topluluğun Hakka Yardım Etmekte Devam Etmeleri Ve Onlara Muhalefet Edenlerin Onlara Zarar Verecek Olamamaları

1765- Sevbân (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimden bir topluluk, hak üzerinde galip gelmeye devam edecektir. Onlar hak üzerinde hep böyle sebat edip durdukları müddetçe ta Allah'ın emri onlara gelinceye kadar muhalif olanlar onlara zarar zarar veremeyecektir." [1160]
1766- Muğîre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v)'i:
"Ümmetimden bir topluluk, insanlara galip gelmeye devam edecektir. Onlar, bu galip gelme halinde bulunurlarken Allah'ın emri onlara gelecektir" buyururken işittim. [1161]
1767- Câbir b. Semure (r.a)'tan. rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Bu din, daima ayakta durmaya devam edecekir. müslümannlaradan bir topluluk, kıyamet kopuncaya kadar bu din uğrunda savaş(maya devam etmekten asla vazgeçmeyecektir." [1162]
1768- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v)'i:
"Ümmetimden bir topluluk, hak uğrunda savaşarak kıyamet gününe kadar galip gelmeye devam edecektir" buyururken işittim. [1163]
1769- Muâviye (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Muâviye minberde Resulullah (s.a.v)'i:
"Ümmetimden Allah'ın emrini yerine getiren bir topluluk sürekli bulunacaktır. Onları aşağılayan veya onlara muhalefet edenler, onlara asla zarar veremeyecektir. Öyle ki Allah'ın kıyamet emri gelinceye kadar bu topluluk insanlara karşı böyle muzaffer halde kalacaklardır" buyururken işittim" dedi. [1164]
1770- Abdurrahman b. Şiinâse cl-Mchrî'den rivayet edilmiştir:
Mesleme b. Muhalled'in yanındaydım. Abdullah İbn Amr İbnu'l-As'da onun yanındaydı. Abdullah İbn Amr:
Kıyamet ancak halkın kötüleri üzerine kopacaktır. Onlar cahiliyet halkından daha kötüdürler. Allah'tan bir şey isterlerse onu üzerlerine reddeder' dedi. Onlar bu haldeyken Ukbe b. Âmir çıkageldi. Mesleme, ona:
"Ey Ukbe! Dinle, Abdullah İbn Amr ne diyor?" dedi. Ukbe'de: O, daha iyi bilir. Fakat ben, Resulullah (s.a.v)'i:
"Ümmetimden bir topluluk, düşmanlarına karşı üstün gelmede Allah'ın emri uğrunda çarpışmakta devam edeceklerdir. Onlar bu hal üzerinde bulunurlarken kendilerine muhalefet edenler kıyamet günü gelinceye kadar onlara bir zarar veremeyeceklerdir" diye buyururken işittim" dedi. Bunun üzerine Abdullah İbn Amr:
"Evet doğru! Sonra Allah, kokusu misk, dokunması ipek gibi olan bir rüzgar gönderecek. Bu rüzgar, kalbinde buğday tanesi ağırlığı kadar iman bulunan hiçbir canlıyı bırakmayıp muhakkak onların ruhlarını alacak. Sonra da dünyada insanların en kötüleri kalır. İşte kıyamet, bu kimselerin üzerine kopacak" dedi. [1165]
Enfal: 8/60. Resulullah (s.a.v), bu hadiste; müslümannlar ne kadar zor ve kötü şartlar yaşayıp yenilgilere düşseler ve yönetimde etkilerini kaybetseler bile, Hakk'ın galebesi için çalışan grup yada toplulukların Kıyamet gününe kadar Hak yolunda mücadelede üstün olmaya devam edeceğini belirtmektedir. Bu tür topluluklar, bir bölgede yada dünyanın dört bir yanında olabilir. Çünkü bir bölgede yada bir ülkede müslümannlar sindidirilip gizliliğe itilseler bile bir başka yerde yada yerlerde İslam mücadelesi devam edecek ve cihad sancağı gönderde dalgalanmaya Kıyamete kadar devam edecektir.
1771- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah(s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Garb/doğu halkı, kıyamet kopuncaya kadar hak üzerinde galip gelmeye devam edecektir." [1166]

54- Yürürken Hayvanların Menfaatini Gözetmek Ve Gecenin Sonunda Dinlenme Molasını Yol Üzerinde Yapmanın Yasak Olması

1772- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Verimli yerde yolculuğa ettiğiniz zaman develere o yerde nasiplerini verin/otlatıp dinlendirin. Çorak yerde yolculuk ettiğiniz zaman orada yürüyüşü hızlandırın. Geceleyin uyku yada dinlenme molası yaptığınız zaman yol boyundan sakının. Çünkü yol üzerleri, geceleyin haşer atların/böceklerin barınağıdır. [1167]

55- Yolculuğun Azabtan Bir Parça Olması Ve Seferde Olan Bir Yolcunun İşlerini Bitirmesi Halinde Acele Ailesine Dönmesinin Müstehab Olması

1773- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Yolculuk, azabtan bir parçadır. Sizden birinize uykusunu, yemesini ve içmesini alıkor. Bu nedenle sizden birisi yolculuğa çıkma nedeni olan işini bitirdiği zaman hemen ailesine dönmede acele etsin." [1168]
Açıklama: Yolculuğun azabten bir parça olmasından maksat; yolculuktan hasıl olan meşakkat ve eziyetten dolayı duyulan sıkıntı ve elemdir.

56- Yolculuktan Gelen Kimsenin Ailesinin Yanına Geceleyin Girmesinin Mekruh Olması

1774- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v) yolculuktan döndüğünde ailesinin yanına geceleyin girmezdi. Onların yanına ya kuşluk vakti yada zeval ile akşam arası bir

zamanda girerdi.” [1169]

1775- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir;

“Biz, Resulullah (s.a.v)'le birlikte bir gazada bulunuyorduk. Medine'ye geldiğimizde ailemizin yanma girmeye kalkıştık. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):

“Ağır olun. Onların yanma geceleyin/yatsı zamanı girelim. Böylece saçı başı dağınık olan kadın saçını tarasın ve kocası evden uzak kalmış bulunan kadın usturasını tutup gerekli yerlerini temizlesin” buyurdu. [1170]

---

[1] Kehf: 18/81, Meryem: 19/13.
[2] Buhâri, Zekât 4, 32; Ebu Oâvud, Zekât 2, 1558, 1559; Tirmizî, Zekât 7, 626; Nesâî, Zekât 5, 18, 24; İbn Mâce, Zekât 6, 1793; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/6, 30, 86, 92.
[3] B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V. 1/447; Y. Kerimoğiu, Emanet ve Ehliyet, 1/472.
[4] Buhârî, Zekât 37-38.
[5] Ebu Dâvud, Zekat 12, 1597; Nesâî, Zekat 25; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/341, 353.
[6] Buhâri, Zekât 45, 46; Ebu Dâvud, Zekât II,.1594, 1595; Tirtnizî, Zekât 8,.628; Nesâî, Zekât 16; İbn Mâce, Zekât 15, 1812; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/407, 420.
[7] Ebu Ubeyd, Emval, nr. 1364, 1365.
[8] Buhârî, Zekât 49; Ebu Dâvud, Zekât 22, 1623, Nesâî, Zekat 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/322.
[9] Buhârî, Zekât 70, 71; Ebu Dâvud, Zekât 20, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615; TirmİzÎ, Zekât 35, 676; Nesâî, Zekât 30, 31, 32, 33, 34, 41; İbn Mâce, Zekât 21, 1826; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/114.
[10] Müslim, Zekât 10.
[11] Buhârî, Zekât 45, 46; Müslim, Zekât 8, 9; Tirmizî, Zekât 8; Nesâî, Zekât 16, 17; İbn Mâce, Zekât 15; Dârimî, Zekât 10; Muvatta1, Zekât 37; Ahmed b. Hanbel, 2/242, 249, 410, 420, 432, 454, 469, 477.
[12] Buhârî, Zekât 72, 73; Ebu Dâvud, Zekât 20, 1616, 1617, 1618; Tirmizî, Zekât 35, 673; Nesâî, Zekât 37, 38, 39, 42, 43; İbn Mâce, Zekât 21, 1829; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/73, 98.
[13] Buharı, Zekât 75.
[14] Buhârî, Zekât 76; Ebu Dâvud, Zekât 19, 1610; TirmİzÎ, Zekât 36, 677; Nesâı, Zekat 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/151, 154.
[15] Zilzâl: 99/7-8.
[16] Buhârî, Zekat 3, Cihâd 84, Müsakat 12,Tefsiru Sure-i Âl-i İmran 14, Hayl 3; Nesâî, Hayl 1.
[17] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/321.
[18] Ebu Dâvud, Zekât 6, 1589; Nesâî, Zekat 14.
[19] Buhârî, Zekat 43, Eymân 3; Tirmizî, Zekat 1, 617; Nesâî, Zekat 2, 11; İbn Mâce, Zekat 2, 1785.
[20] Buhârî, İstikraz 3, Temenni 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/457, 467.
[21] Buhâri, İstikraz 3, Rikâk 13, Bedvi-Halk 6, İstizan 30; Tirmizî, İman 18, 2644; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 5/152, 166.
[22] Buhârî, Zekât 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/160, 167, 1691.
[23] Buhârî, Tefsiru Sure-i Hud 2, Tevhid 35; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 6, 3045; İbn Mâce, Mukaddime 13, 197, Zekat 15, 2123.
[24] Bakara: 2/267.
[25] Bakara: 2/274.
[26] Bakara: 2/261.
[27] bk. el-Bakara: 2/3; Âl-i İmrân: 3/134.
[28] Âl-i İmrân: 3/92
[29] Buhârî, Zekât, 44, Vesâyâ, 17, 26; Müslim Zekât, 43; Ahmed b. Hanbel, III, 141, 256.
[30] İbn Kesîr, Muhtasaru Tefsir, Beyrut 1981,1, 299. B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, İnfak Maddesi.
[31] Tirmizî Birr 42, 1966; İbn Mâce, Cihad, 2760; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/279, 484.
[32] Buhâri Edebü'l-Müfred, 751; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/473, 476.
[33] İbn Hibbân, Sahih, 4241; Ebu Nuaym, Hilye, 4/122, 5/23, 87.
[34] Nisa: 4/34.
[35] Buhârî, Büyü 59, 110, İstikraz 16, Husumât 2; Ebu Dâvud, Itk 9, 3955, 3956, 3957; Tirmizî, Büyü 11, 1219; Nesâî, Büyü 84; İbn Mâce, Itk 1, 2512, 2513; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/305.
[36] B.k.z: Tehanâvî, İ'lau's-Sünen, 11/311
[37] B.k'.z: A. Davudoğlu, SahİH-İ Müslim Tercüme ve Şerhi, 5/346
[38] Al-i Imrân: 3/92
[39] Al-i İmrân: 3/92
[40] Buhârî, Zekat 44, Vekâlet 15, 40, Vesâyâ 10, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 5, Eşribe 13; Dârimî, Zekat 23; Muvatta', Sadaka 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/141, 256, 262
[41] Buhârî, Hibe 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/332
[42] Buhârî, Zekât 48; Tirmizi, Zekat 12, 635, 637: İbn Mace, Zekat 24, 1834; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/502.
[43] Buhârî, İman 41, Zekat 48, Meğâzî 11, Nafakât 1; İbn Mace, Zekat 24, 1835; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/292, 310, 314.
[44] Buhârî, İman 41, Zekât 48, Nafâkât 1, Meğâzî 12; Tirmizî, Birr 42, 1965; Nesâî, Zekat 60.
[45] Buhârî, Hibe 29, Cizye 18, Edeb 7, 8; Ebu Davud, Zekat 34, 1668.
[46] Buhâri, Cenaiz 95; Ebu Davud, Vesaya 15, 2881; Nesâî, Vesaya 7; İbn Mace, Vesaya 8, 2717; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/51.
[47] Buhari, Edebü'l-Müsned, 233; Ebu Dâvud, Edeb 60, 4947; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/383, 397, 405.
[48] Tirmizî, Birr 36.
[49] Ebu Dâuud, Salatu't-Tatavvu' 12, 1285, 1286, Edeb 159-160, 5243, 5244; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/167, 168.
[50] Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 837.
[51] Buharı, Zekât 30, Edeb 33; Nesâî, Zekat 56; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/395, 411.
[52] Buhârî, Sulh 11, Cihad 128; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/312, 316.
[53] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 5/374.
[54] Buharı, Zekat 27.
[55] Nisa: 4/39.
[56] Münafikun: 63/10.
[57] Bakara: 2/254.
[58] İbrahim: 14/31.
[59] Bakara: 2/3.
[60] Nur: 24/33.
[61] Talâk: 65/7.
[62] Buhârî, Zekat 9, 16, Fiten 25; Nesâî, Zekat 64; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/306.
[63] Buhâri, Zekat 9.
[64] Buhârî, Zekat 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/370, 417.
[65] Tirmizî, Fiten 36 2208.
[66] Buhârî, Zekat 8, Tevhîd 23; Tirmizî, Zekat 28, 661; Nesâî, Zekat 48; İbn Mâce, Zekat 28, 1842; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/331, 418, 431, 538.
[67] Mü'minun: 23/51.
[68] Bakara: 2/172.
[69] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 3, 2989; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/328.
[70] Buharı, Zekat 10; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 4/256, 258, 259, 277.
[71] Buharı, Zekat 49, Rikak 49, Tevhid 24, 36; Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet 1, 2415; İbn Mâce, Mukaddime 13, 185

[72] Buhâri, Edeb 34, Rikak 49, 51; Nesâî, Zekat 63.
[73] Nisa: 4/1.
[74] Nisa: 4/1.
[75] Haşr: 59/18.
[76] Tirmizî, İlim 15, 2675, Nesâî, Zekat 64; İbn Mâce, Mukaddime 14, 203; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/357, 358, 359.
[77] Tevbe: 9/79.
[78] Buhârî, Zekat 10, İcâre 13, Tefsiru Sure-i Tevbe 11; Ncsâî, Zekat 49; İbn Mâce, Zühd 4155.
[79] Buharı, Hibe 35, Eşribe 12; Ahıned b. Hanbel, Müsned, 2/242.
[80] Buhârî, Hibe 35; Beyhakî, Sünemi'I-Kübrâ, 4/184.
[81] Buhârî, Zekat 28, Cihad 89, Libas 9; Nesâî, Zekat 61; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/256.
[82] B.k.z: M. Sofluoğlu, Müslim Tercemesi, 3/212.
[83] Buhârî, Zekat 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/322.
[84] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 3/214.
[85] Buharı, Zekat 25, İcare 1, Vekale 16; Ebu Dâvud, Zekat 43, 1684; Nesâî, Zekat 67; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/394, 404, 409.
[86] Buhârî, Zekât 17, 26; Ebu Dâvud, Zekât 44, 1685; Tirmizî, Zekât 34, 671, 672; Nesâî, Zekât 57; İbn Mâce, Ticarât 65, 2294; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/44, 278.
[87] Nesâî, Zekat 56; İbn Mâce, Ticarat 66, 2297.
[88] Buhârî, Nikah 86; Ebu Dâvud, Zekat 44, 1687, Siyam 74, 2458; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/316.
[89] Buhârî, Savm 4, FezaİIu's-Sahabe 5; Tirmizî, Menakıb 16, 3674; Nesaî, Zekat 1, Siyam 43, Cihad 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/268, 449.
[90] Buhâri Edebü'l-Müfred, 515; Nesâî, Fezâilu's-Sahâbe, 6; İbn Huzeyme, Sahih, 2131.
[91] Buhârî, Zekat 21, Hibe 15; Nesâî, Zekat 62; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/345, 346, 354.
[92] Buhârî, Zekat 22, Hibe 15; Zekat 62.
[93] Bııhârî, Hibe 1, Edeb 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/264, 307, 432493, 506.
[94] Buhârî, Ezan 36, Zekat 16, Rikâk 24, Hudûd 19; Tirmizî, Zühd 53, 2391; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/439.
[95] Sâd: 38/26.
[96] Kehf: 18/13.
[97] Nur: 24/36.
[98] B.k.z. M. Ali Sabuni, Min Kunuzi's-Sünne.
[99] Buhârî, Zekat 11, Vesâyâ 7; Ebu Dâvud, Vesaya 3, 2865; Nesâî, Zekat 60, Vesaya 1; İbn , Vesaya 4,2706; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/231, 250, 415, 447.
[100] Buhâri, Zekat 18; Ebu Dâvud, Zekat 28, 1648; Nesâî Zekat 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/67, 98
[101] Buhârî, Zekat 18; Nesâî Zekat 60; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/402, 434.
[102] Buhârî, Zekat 50, Vesâyâ 9, Farzu'l-Hums 19, Rikâk 11; Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet 29, 2463; Nesâî, Zekat 50
[103] Tirmizî, Zühd 32, 2343; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/262.
[104] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/98.
[105] Buhâri, İlm 13, İ'tisam 10, Farzu't-Hums 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/101.
[106] Buhâri, Zekat 53.
[107] Buhârî, Zekat 52; Nesâî, Zekat 83; Ahmcd b. Hanbel, Müsned, 2/15, 88.
[108] İbn Mâce, Zekat 26 (1838); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/231.
[109] Buhâri, Büyü' 15; Tirmizî, Zekat 38, 680; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/300, 475.
[110] Ebu Dâvud, Zekat 27, 1642; Nesâî, Salat 5; İbn Mâce, Cihad 41, 2867.
[111] Ebu Dâvud, Zekat 1640; Nesâî, Zekat 80; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/477, 5/60.
[112] Buhârî, Zekat 51, Ahkam 17; Nesâî, Zekat 94; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/21.
[113] Buhârî, Rikak 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/358, 443, 447.
[114] Buharı, Rikak 5; Tirmizî, Zühd 28, 2339; İbn Mâce, Zühd 27,4234; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/115, 119, 192, 256, 275.
[115] Buharı, Rikak 10; Ahmed b. Hanbe!, Müsned, 3/122, 176, 192, 238, 243, 272.
[116] Buhâri, Rikak 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/370.
[117] Buhari, Rikak 15; İbn Mâce, Zühd 9, 4137; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/243.
[118] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadisler Gerçekler, s. 410-411.
[119] Buhârî, Zekat 47, Cihad 37, Rikak 7; İbn Mâce, Fiten 18, 3995; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 3/7.
[120] Buharı, Zekat 50, Rikak 20; Ebıı Dâvud, Zekat 1644; Tirmizî, Birr 77, 2024; Nesâî, Zekat 85; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/93.
[121] Tirmizî, Zühd 35,2348; İbn Mâce, Zühd 9,4138; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/168.
[122] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadisler Gerçekler, s. 412-413.
[123] Buhârî, Rikâk 17; Tirmizî, Zühd 38, 2361; İbn Mâce, Zühd 9, 4139; Ahmed b.Hanbel, Müsned, 2/232, 446, 481.
[124] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 3/244.
[125] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/20, 35.
[126] Buhâri, Farzu'I-Hums 19, Libas 18, Edeb 68; İbn Mâce, Libas 1, 3553.
[127] Buhârî, Hibe 19, Şehâdât 11, Libâs 12, Farzul'-Hums 11; Ebu Dâvud, Libas 4, 4028; l Edeb 53, 2818; Nesâî, Zinet 100; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/328.
[128] Buhâri, Zekat 53. Bu mahrum edilen kimsenin adı, Cuayl İbn Suraka ed-Damrî'dir.
[129] Buhârî, Farzu'1-Hums 19, Meğâzî 56; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/165, 224.
[130] Buhârî, Meğâzî 56.
[131] Buhârî, Farzu'1-Hums 19, Meğâzî 56.
[132] Buhârî, Farzu'1-Hums 15; Nesâî, Fezailu'l-Kur'an, 112, 113; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/353, 354.
[133] Buhârî, Menâkıb 25, Meğâzî 61, Tefsiru Sure-i Tevbe 10, Edeb 95, İstitâbe 7, Tevhid 23; Ebu Dâvud, Sünnet 27-28 (4764); Nesâî, Zekat 79, Tahrimu'd-Dem 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/31, 68, 72, 73
[134] Buhârî, Meğâzî 61, Tefsiru Sure-i Tevbe 10, Edeb 95, İstitâbe 7, Tevhid 23
[135] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/5.
[136] Nevevî, Müslim Şerhi, 7/167.
[137] Buhârî, Menakıb 25, İstitâbe 6; Ebu Dâvud, Sünnet 27-28, 4767; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/81, 113, 131.
[138] Buhârî, Menâkıb 25; Ebu Dâvud, Sünnet 27-28, 4768; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/91.
[139] İbn Mâce, Mukaddime 12, 170; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/31.
[140] Buhârî, İstitâbe 7; Nesâî, Fezalu'l-Kur'an, 115; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/386.
[141] Buhârî, Zekat 57, 60, Cihad 188; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/279, 406, 409, 467, 476.
[142] Buhârî, Lukata 6; İbn Hibbân, Sahih, 3292; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 7/29.
[143] Buhârî, Büyü' 4; Ebu Dâvud, Zekat 29, 1651, 1652; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/184, 192, 258, 291.
[144] Ebu Dâvud, Haraç 19-20, 2985; Nesâî, Zekat 95; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/166; İbn Huzeyme, Sahih, 2342, 2343.
[145] Tevbe: 9/3.
[146] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/429, 430.
[147] Buharı, Zekat 62, Hibe 7; Ebu Dâvud, Zekat 30, 1655; Nesâî, Umra 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/117, 130, 180, 276.
[148] Buhâri, Zekat 31, Hibe 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/407.
[149] Buhârî, Hibe 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/302, 305, 338, 406, 492.
[150] Buharı, Zekat 64, Meğâzî 35, Deavât 19; Ebu Dâvud, Zekat 7, 1590; Nesâî, Zekat 13; İbn Mâce, Zekat 8 1796; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/353, 354, 355, 381, 383.
[151] TirmİzÎ, Zekat 20 (647, 648); Nesâî, Zekat 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/364, 365.
[152] B.k.z: Nevevı, Müslim Şerhi, 7/185.

[153] Buhârî, Savm 5, Bed'u'1-Halk 11; Nesâî, Siyam 3, 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/281, 357, 378, 401.
[154] Buhârî, Savm 11; Ncsâî, Siyam 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/63.
[155] Buhârî, Savm 11, 13, Talak 25; Ebu Dâvud, Savm 4, 2319; Nesâî, Siyam 17.
[156] Buhâri, Savm 11; Nesâî, Siyam 10; İbn Mâce, Siyam 7, 1655; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/263.
[157] Buhâri, Savm 14; Ebu Dâvud, Sıyâm 11, 2335; Tirmizî, Savm 2, 684; Nesâî, Siyam 31, 32; İbn Mâce, Siyam 5, 1650; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/422, 430, 454.
[158] Buhârî, Savm 14; Tirmizî, Tefsir 66, 3318; Nesâî, Siyam 14.
[159] Buhârî, Savm 11, Nikah 92; İbn Mâce, Talak 25, 2061; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/315.
[160] Ebu Dâvud, Savm 9, 2332; Tirmizî, Savm 9, n693; nNesâî, Siyam 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/306.
[161] İbn Huzeyme, Sahih, 1919.
[162] Buhârî, Savm 12; Ebu Dâvud, Savm 4, 2323; Tirmizî, Savm 8, 692; İbn Mâce, Siyam 9, 1659; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/38, 47, 50.
[163] Bakara: 2/187.
[164] Buhârî, Savm 16, Tefsiru Sure-i Bakara 28; Ebu Dâvud, Savm 17, 2349; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 3, 2971; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/377; İbn Huzeyme, Sahih, 1925.
[165] Bakara: 2/187.
[166] Bakara: 2/187.
[167] Bakara: 2/187.
[168] Buhârî, Savm 16, Tefsiru Sure-i Bakara 28.
[169] Buhârî, Ezan 11.
[170] Buhârî, Ezan 13, Talak 24, Ahbaru'l-Âhâd 1; Ebu Dâvud, Savnı 17, 2347; Nesâî, Ezan 11, Siyam 30; İbn Mâce, Siyam 23, 1696; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/386, 392, 435; İbn Huzey-me. Sahih. 402, 1928.
[171] Buhârî, Savm 20; Tirmizî, Saum 17, 708; Nesâî, Siyam 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/99, 258, 281.
[172] Ebu Dâvud, Savm 15, 2343; Tirmizî, Savm 17, 709; Nesâî, Siyam 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/197, 202
[173] Ebu Dâvud, Savm 2313.
[174] Buhârî, Mevâkitu's-Salat 27, Savm 19; Tirmizî, Savm 14, 703, 704; Nesâî, Siyam 21; İbn Mâce, Siyam 23 1694; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/182, 185, 186, 188, 192.
[175] Buhârî, Savm 45; İbn Mâce, Siyam 24, 1697; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/331, 334, 336, 337, 339.
[176] Ebu Dâvud, Savm 20, 2354; Tirmizî, Savm 13, 702; Nesâî, Siyam 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/48.
[177] Buhârî, Savm 43; Ebu Dâvud, Savm 19, 2351; Tirmizî, Savm 12, 698; Ahmed b. HanbeJ, Müsned, 1/28, 35, 48.
[178] Buhârî, Savm 33, 43, 44, 45; Ebu Dâvud, Savm 19, 2352; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/380, 382.
[179] Buhârî, Savm 48; Ebu Dâvud, Savm 24, 2360; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/21, 23, 102, 112, 128, 143, 153
[180] Buhârî, Temenni 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/193; Abd. Humeyd, Müsned, 1266.
[181] Buhârî, Savm 48.
[182] Buhârî, Savm 24; Nesâî, Sünemi'1-Kübrâ, 3053, 3054, 3055, 3056; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/192, 193, 307, 241, 252.
[183] Buhârî, Savm 23; İbn Mâce, Siyam 19, 1684; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/44.
[184] Ebu Dâvud, Savm 33, 2383; Tirmizî, Savm 31, 727; Nesâî, Sünenü'I-Kübrâ, 3090; İbn Mâce, Siyam 19 1683; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/130, 220, 256, 258, 264.
[185] Ebu Dâvud, Savm 33, 2385.
[186] Buhârî, Savm 21, 22, 25; Ebu Dâvud, Sıyâm 36, 2388, 2389; Tirmizî, Savm 63, 779; Nestif Taharet 123; İbn Mâce, Sıyâm 27, 1703, 1704; Ahmed b, Hanbel, Müsncd, 6/156.
[187] Ebu Dâvud, Savın 36, 2389; Muvatta', Siyam 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/67, 156, 245.
[188] B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 6/97.
[189] Buhari, Savm 30, 81, Hibe 19; Ebu Davud, Siyam 2390, 2391, 2392, 2393; Tirmizî, Savm 28, 724; Nesâî el-Kübra, Siyam 2/212, 3117, 2/213, 3118, 3119; İbn Mâce, Siyam 14, 1671; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/273.
[190] Buhârî, Savm 29, Hudûd 26; Ebu Dâvud, Savm 37, 2394; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/140, 276.
[191] İbn Huzeyme, Sahih, 1946, 1947; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 4/223.
[192] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 9/270-271.
[193] Buhârî, Savm 34, Cihad 106, Meğazi 47; Nesâî, Siyam 60.
[194] Buhârî, Savm 38, Meğazi 47.
[195] Buhâri, Savm 34, 38, Meğazi 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/232.
[196] Tîrmizî, Savm 18, 710.
[197] Buharı, Savm 36; Ebu Davud, Savm 43-44 2407.
[198] Buharî, Savm 37; Ebu Dâvud, Savm 42, 2405; Muvatta', Siyam 23.
[199] Bakara: 2/185.
[200] Buharı, Cihad 71; Nesâî, Siyam 52; İbn Huzeyme, Sahih, 2032, 2033.
[201] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 6/124.
[202] Ebu Dâvud, Savm 42, 2406; Cihad 13, 1684; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/35; İbn Hıızeyme, Sahih, 2023.
[203] Buhârî, Savm 33; Ebu Dâvud, Siyam 42, 2402; Tirmizî, Savm 19, 711; Nesâî, Siyam 56, 58; İbn Mâce, Siyam 10, 1662; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/46, 193, 202, 207.
[204] Ebu pâvud, Sıyâm, 42, 2403; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 4/241.
[205] Buhârî, Savm 35; Ebu Dâvud, Siyam 45, 2409; İbn Mâce, Siyam 10, 1663; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 5/194, 6/444.
[206] Buhârî, Hac 85, 88, Savm 65, Eşribe 12; Ebu Dâvud, Siyam 63, 2441; Ahmed b. Hanbel, sned, 6/339, 340
[207] Buhârî, Savm 65; İbn Huzeyme, Sahih, 2829.
[208] Buharı, Savm 1; Ebu Dâvud, Siyam 64, 2442; Tirmizî, 49, 753; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/29, 50, 162; İbn Huzeyme, Sahih, 2080.
[209] Buharı, Savm 1, 69, Tefsiru Sure-i Bakara: 2/24.
[210] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara: 2/24.
[211] Ebu Dâvud, Siyam 64, 2442.
[212] Buharı, Savm 69; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/95, 97; İbn Huzeyme, Sahih, 2085.
[213] Buharı, Savm 69, Menakıbu'l-Ensar 52; Ebu Dâvud, Siyam 64, 2444; Nesâî, Sünenü'I-Kübrâ, 2835, 2836; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/340; İbn Huzeyme, Sahih, 2084.
[214] Buhârî, Savm 69, Menâkibu'l-Ensar 52; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 2848; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/409.
[215] Buhârî, Savm 69; Nesâî, Siyam 70; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/222, 313, 367;İbn Huzeyme, Sahih, 2086.
[216] Ebu Dâvud, Siyam 65, 2446; Tirmizî, Savm 50, 754; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/239, 280, 344; İbn Huzeyme, Sahih, 2097, 2098.
[217] Nevevî, Müslim Şerhi, 8/11.
[218] Ebu Dâvud, Siyam 65, 2445.
[219] Buhârî, Savm 21, Ahbâru'1-Âhâd 4; Nesâî, Siyam 66; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/47, 48, 50; İbn Huzeyme, Sahih, 2092.
[220] Buharı, Savm 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/359.
[221] Buhâri, Savm 65, Edahî 16; Ebu Dâvud, Siyam 49, 2416; Tirmizî, Savm 58, 771; Nesâî, Dahâyâ 35; İbn Mâce, Siyam 36, 1722; Ahmed b. Hatibe], Müsned, 1/60, 61, 70.
[222] Buhârî, Fadlu Salati fi Mescidi Mekke ve'1-Medine 6; Ebu Dâvud, Siyam 49, 2417; Tirmizî, Savm 58, 772; Ahmed b, Hanbel, Müsned, 3/96.
[223] Buharı, Savm 67; Ncsâi, Sünenü'l-Kübrâ, 2833; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/2, 59, 138.
[224] "Teşrik günleri, yeme ve içme günleridir."
Ebu Dâvud, Dahâyâ 9-10, 2813; İbn Mâce, Edâhî 16, 3160; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/75, 76.
[225] Buhârî, Savm 63; Nesâî, Siinenii'I-Kübrâ, 2745, 2746; İbn Mâce, Siyam 37, 1724; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/296, 312.
[226] Buharı, Savm 63; Ebu Dâvud, Siyam 51, 2420; Tirmizî, Savm 42, 743; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 2756; İbn Mâce, Siyam 37, 1723; Ahmed b. Hanbel,

Musned, 2/495.
[227] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 2751; İbn Huzeyme, Sahih, 1176.
[228] Bakara: 2/184.
[229] Bakara: 2/185.
[230] Bakara: 2/184.
[231] Bakara: 2/185.
[232] Bakara: 2/185.
[233] Buhân, Tefsiru Sure-i Bakara 26; Ebu Dâvud, Siyam 2, 2315; Tirmizî, Savm 75, 798; Nesâî, Siyam 63; İbn Huzeyme, Sahih, 1903.
[234] Bakara Suresi 185.
[235] Buhârî, Savm 40; Ebu Dâvud, Sıyâm 40, 2399; Tirmizî, Savm 66, 783; Nesâî, Sıyâm 64; İbn Mâce, Sıyâm 13, 1669; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/188, 189, 233, 242, 249, 268.
[236] Buhârî, Savm 42; Ebu Dâvud, Siyam 41, 2400; Nesâî, Sünenü'l-Kübra, 2919; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/69; İbn Huzeyme, Sahih, 2052.
[237] Buhârî, Savm 42; Ebu Dâvud, Eymân 24, 3317, 3318, 3320; Tirmizî, Savm 22, 716; Nesâî el-Müctebâ, Vesayâ 8, 9, Eymân 34, 35, el-Kübrâ, Siyam 2/174, 2915, 2917; İbn Mâce, Sıyâm 51, 1758, Keffârât 19, 2132; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/224, 227, 258, 362.
[238] Ebu Dâvud, Eymân 24, 3317.
[239] Tirmizî, Savm 23, İbn Mâce. Sıyâm 50.
[240] Ebu Dâvud, Siyam 76, 2461; Tirmizî, Savm 64, 781; İbn Mâce, Sıyâm 47, 1750; Ahmed b. Hanbef, Müsned, 2/242.
[241] Buharı, Savm 2; Ebu Dâvud, Siyam 25, 2363; Nesâî, Sünemi 1-Kübrâ, 3252, 3253; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/245, 257, 465.
[242] Buhârî, Savm 2, 9, Libas 77.
[243] Buhârî, Savm 2, 9, Libâs 77; İbn Mâce, Siyam 1, 1638; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/266, 393, 443, 461, 474, 474, 480.
[244] Buhârî, Savm 4; Tirmizî, Savm 55, 765; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/333, 335; İbn Huzeyme, Sahih, 1902.
[245] Buhârî, Cihad 36; Tirmizî, Fezailu'l-Cihad 3, 1623; Nesâî, Siyam 44, 45; İbn Mâce, Siyam 34, 1717.
[246] Ebu Dâvud, Siyam 72, 2455; Tirmizî, Savm 35, 733, 734; Nesâî, Siyam 67; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/49, 207; İbn Huzeyme, Sahih, 2141.
[247] Buhârî, Savm 26; Ebu Dâvud. Siyam 39, 2398; Tirmizî, Savm 26, 721; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/425, 491, 493, 513; İbn Huzeyme, Sahih, 1989..
[248] Buhârî, Savm 52; Ebu Dâvud, Sıyâm 57, 2431, 59, 2434; Tirmizî, Savm 37, 736; Nesâî, Sıyâm 70; İbn Mâce, Siyam 30, 1710; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/84, 107, 143, 153, 165.
[249] Buharı, Savm 52; Nesâî, Siyam 35.
[250] Buhârî, Savm 53; Tirmizî, Şemail, 300; Nesâî, Siyam 70; İbn Mâce, Siyam 30, 1711; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/227, 241, 271, 301, 321.
[251] Buhâri, Teheccüd 7, 19, Savm 54, 55, 56, 57, 58, 59, Enbiyâ 37, 38, Fezâilu'l-Kur'an 34, Edeb 84, İsti'zân 38; Ebu Davud, Şehru Ramazân 8, 1389; Tirmizî, Savm 57, 770; Nesâî, Sıyâm 76, 77, 78; İbn Mâce, Sıyâm 28, 1706; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/164, 190, 199, 212.
[252] Buhârî, Teheccüd 7, 19, Savm 54, 55, 56, 57, 58, 59, Enbiyâ 37, 38, Fezâilu'l-Kuran 34, Edeb 84, İsti'zân 38; Nesâî, Sıyâm 76.
[253] Ebu Dâvud, Siyam 70, 2453; Tirmizî, Savm 54, 763; İbn Mâce, Siyam 29, 1709.
[254] Ebu Dâvud, Siyam 54, 2425; Tirmizî, Savm 46, 749; Nesâî, Siyam 73; İbn Mâce, Siyam 31, 1713, 40, 1730, 41, 1738.
[255] Buhârî, Savm 62; Ebu Dâvud, Siyam 8, 2328.
[256] Ebu Dâvud, Siyam 8, 2429; Tirmizî, Salat 324, 438; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl 6; İbn Mâce, Siyam 43, 1742; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/344.
[257] Ebu Dâvud, Siyam 58, 2433; Tirmizî, Savm 52, 759; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 2862-2866; İbn Mâce, Siyam 33, 1716; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/417, 419.
[258] En'am: 6/160.
[259] Buharı, Fezâilu Leyi eti'1-Kadr 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 17; İbn Huzeyme, Sahih, 2182.
[260] Buharı, Fezâilu Leyi eti'1-Kadr 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/8, 36, 37.
[261] Buhâri, Ezan 41, 134, 151, Fczâilu Leyleti'1-Kadr 2, 3, İtikaf 1, 9, 13; Ebu Dâvud, Salat 152-153 (894, 895), 161-162 (911), Şerhu Ramazan 3, 1382, Nesâî, İftitah 132, Sehv 98: İbn Mâce, Siyam 56, 1766, 62, 1775.
[262] Buhâri, Fezâilu Leyleti'1-Kadr 3; Tirmizî, Siyam 72, 792; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/50, 56, 204.
[263] Ebu Dâvud, Şehru Ramazan 2, 1378; Tirmizî, Siyam 72, 793, Tefsiru'l-Kur'an 86, 3351; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/130.
[264] Dârimî, Savm 54.
[265] İbn Mâce, Siyam 39.
[266] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, 1/404-405; Y. Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet, 1/432.
[267] Buhârî, İtikaf 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/133.
[268] Buhârî, Fadlu Leyleti I-Kadr 3, İtikaf 1, 14; Ebu Dâvud, Siyam 77, 2462; Tirmizî, Savm 71, 790; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 3338; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/92, 232, 279.
[269] Buhâri, İ'tikaf 6, 14, 18; Ebu Dâvud, Siyam 2464; Tirmizî, Savm 791; Nesâî, Mesacid 18; İbn Mâce, Siyam 59, 1771; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 50, 80, 92, 109, 166, 168, 232.
[270] Buhârî, Fadlu Leyleti'1-Kadr 5; Ebu Dâvud, Şehru Ramazân 1, 1376; Tirmizî, Savm 73, 796; Nesâî, Kıyâmu'1-Leyl 17; İbn Mâce, Sıyâm 57, 1767, 1768; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/41, 66, 67, 68.
[271] Ebu Dâvud, Tatavvu', 27, 1369, Dârimî, Nikâh 3, Savm 17.
[272] Tirmizî, Savm 73, 796, İbn Mace, Siyam 57, 1767; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/122, 255.
[273] Ebu Dâvud, Siyam 62, 2439; Tirmizî, Savm 51, 756; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/42, 124, 190.
[274] B.k.z. Heyet, ilmihal, T.D.V, 1/512.
[275] Buhârî, Hac 21, Cezâu's-Sayd 13; Ebu Dâvud, Menâsik 31, 1823, 1824, 1825, 1826; Tirmizî, Hac 18, 833; Nesâî, Menâsik 28; İbn Mâce, Menâsik 19, 2929; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 2/8, 34.
[276] Buharı, Hac 17, Ebvâbu'1-Umre 10, Cezau's-Sayd 19, Meğâzî 56, Fezâilu'l-Kur'an 2; Ebu Dâvud, Mcnâsik 30, 1819, 1820, 1821, 1822; Tirmizî, Hac 7, 836; Nesâî, Menasik 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/224.
[277] Buhârî, Hac 12; Ebu Dâvud, Menâsik 8, 1738; Nesâî, Menasik 20; Ahmet! b. Hanbel, Müsned, 1/238.
[278] Buhârî, Hac 26, Libas 69; Müslim, Hac 19, 1184; Ebu Dâvud, Menâsik 26, 1812; Tirmizî, Hac 13, 825; Nesâî, Menâsik 54; İbn Mâce, Menâsik 15, 2918; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/3, 34, 40, 43, 42, 53.
[279] Buharı, Hac 20; Ebu Dâvud, Menâsik 21, 1771; Tirmizî, Hac 8, 818; Nesâî, Menâsik 56; İbn Mâce, Menâsik 14, 2916; Ahıned b. Hanbel, Müsned, 2/48, 55, 65.
[280] B.k.z: Tahâvî, Şerhu Meânil-Asâr, 2/123.
[281] Buhârî, Vudû' 30, Hac 15, 20, 56, 57, Ebvâbu'1-Umre 14; Tirmizî, Şemail, 78; Nesâî, Taharet 95, Menasik 54; İbn Mâce, Libas 34, 3626; Ahmed b. Hantal, Müsned, 2/17, 66, 110, 138.
[282] Buhârî, Hac 80, 105, Cihad 53, Libâs 37; Nesâî, Menasik 56.
[283] Nesâî, Menasik 24.
[284] Buharı, Hac 18, 143, Libâs 72; Ebu Dâvud, Menâsik 10, 1745, 1746; Tirmizî, Hac 77, 917; Nesâî, Menâsik 41, 42; İbn Mace, Menâsik 18, 2926, 2927, 2928; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/38, 79, 109, 124.
[285] Buhârî, Libas 80; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/200, 244.
[286] Buhârî, Gusl 14, Hac 18; Ebu Dâvud, Menasik 10, 1746; Nesâî, Menâsik 41; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 6/38, 41, 109, 124, 128, 173, 175, 186, 191, 212, 224, 345, 354.
[287] Buhârî, Cezau's Sayd 6, Hibe 6; Tirmizî, Hac 26, 849; Nesâî, Menâsik 79; İbn Mâce, Menasik 92, 3090; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/37, 38.
[288] Buhârî, Cezau's-Sayd 2, 3, 4, Hibe 3, Cihad 46, 88, Zebâih 10, 11, Et'ime 19; Ebu Dâvud, MenâsÎk 40, 1852; Tirmizî, Hac 25, 847; Nesâî, Hac 78; İbn Mâce, Menasik 93, 3093: Ahmed b. Hanbel, Menasik, 5/301.
[289] Maide: 5/96.
[290] Buhârî, Cezau's-Sayd 7; Nesâî, Menasik 83, 113; İbn Mâce, Menasik 91, 3087; Ahmed b. Hanbel, 6/97, 203; İbn Huzeyme, Sahih, 2669
[291] Bakara: 2/196.
[292] Buhârî, Muhsar 5, 6, 7, 8, Merdâ 16, Tefsiru Sure-i Bakara 32; Ebu Dâvıid, Menâsik 42, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861; Tirmizî, Hac 107,953: Nesâî, Menâsik 96; İbn Mâce, Menâsik 86, 3080; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/241.
[293] Buhârî, Cezau's-Sayd 11, Tıb 14; Ncsâî, Menasik 95; İbn Mâce, Tıb 21, 3481; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/345.

[294] Ebu Dâvud, Menasik 36, 1838, 1839; Tirmizî, Hac 106, 952; Nesâî, Menasik 45.
[295] Buhârî, Cezau's-Sayd 14; Ebu Dâvud, Menasik 37, 1840; Nesâî, Menasik 27; İbn Mâce, Menasik 22, 2934; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/418.
[296] Buhârî, Cenâiz 20, 21; Ebu Dâvud, Cenâiz 78-80, 3238, 3239, 3240, 3241; Tirmizî, Hac 105, 951; Nesâî, Menâsik 97, 98, 99, 100, 101; İbn Mâce, Menâsik 89, 3084, 3085; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/328
[297] Buharı, Nikah 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/164, 202; İbn Huzeyme, Sahih, 2602.
[298] Ebu Dâvud, Menasik 9, 1743; İbn Mâce, Menasik 12, 2911.
[299] Buhârî, Hayz 16, 17, 18, Hac 33, 77; Ebu Dâvud, Menasik 23, 1781; Nesâî, Taharet 183, Menasik 58; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/140, 6/35, 37, 119, 163, 177, 243, 245.
[300] B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., 1/549.
[301] Buharî, Hac 33, Ebvâbu'1-Umre 9; Ebu Dâvud, Menasik 85, 2005, 2006; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/207; İbn Huzeyme, Sahih, 2998, 3076.
[302] Buhârî, Hac 81, Şerike 15; Ebu Dâvud, Menasîk 23, 1787; Nesâî, Menasik 77; İbn Mâce, İkametu's-Salat 76, 1074; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/317.
[303] Buhârî, Hac 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/356, 365.
[304] Bakara: 2/125.
[305] Bakara: 2/158.
[306] Ebu Dâvud, Menasik 56, 1905, 1909; İbn Mâce, Menasik 84, 3074; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 3/320.
[307] Ebu Dâvud, Menasik 56, 1907, 1908, 1936; Nesâî, Menasik 202, 211.
[308] Bakara: 2/199.
[309] Bakara: 2/199.
[310] Buhârî, Hac 91, Tefsiru Sure-i Bakara 35; Ebu Dâvud, Menasik 57, 1910; Tirmizî, Hac 53, 884; Nesâî, Menasik 202; İbn Mâce, Menasik 58, 3018; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/141, 162, 186, 214.
[311] İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, 4/263.
[312] Buharı, Hac 90; Nesâî, Menasik 202; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/80; İbn Huzeyme, Sahih, 3060.
[313] Bakara: 2/196.
[314] Buhârî, Hac 32, 34, 125, Ebvâbu'I-Umre 11, Meğâzî 60, 77; Nesâî, Menasik 50; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/395.
[315] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/61, 97. Temettü Hacı ile ilgili bilgi için 1213 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.
[316] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara 33; Nesâî, Menasik 49.
[317] Buhârî, Hac 104; Ebu Dâvud, Menasik 24,1805; Nesâî, Menaslk 50.
[318] Buhârî, Hac 34, 107, 126, Meğâzî 77, Libas 69; Ebu Dâvud, Menasik 24, 1806; Nesâî, Menasik 40; İbn Mace, Menasik 72, 3046; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/283, 284, 285.
[319] Buhârî, Muhsar 4, Meğâzî 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/63, 138.
[320] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/97.
[321] Buhârî, Taksiru's-Salât 5, Hac 24, Meğâzî 61; Ebu Dâvud, Menâsik 24, 1795; Tirmizî, Hac 11, 821; Nesâî, Menâsik 49; İbn Mâce, Menâsik 38, 2968, 2969; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/41, 53, 79, 99, 3/99.
[322] Nesâî, Menasik 141.
[323] Buharı, Salat 30, Hac 69, 72, 80; Nesâî, Menasik 162, 167; İbn Mâce, Menasik 33, 2959; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/15, 3/309.
[324] Buhârî, Hac 63, 78; İbn Huzeyme, Sahih, 2699.
[325] Nesâî, Menasik 186; İbn Mâce, Menasik 42, 2983; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/350, 351.
[326] Buhârî, Ebvâbu'1-Umre 11.
[327] Ebu Dâvud, Menasik 24, 1804; Nesâî, Menasik 77; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/240.
[328] Buhârî, Taksiru's-Salat 3, Hac 34, Menakıbu'l-Ensar 26; Nesâî, Menasik 77; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/252
[329] Ebu Dâvud, Menasik 23, 1790; Nesâî, Menasik 77; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/236, 341.
[330] Buhârî, Hac 34, 102; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/241.
[331] B.k.z: L Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, s. 363-368.
[332] Ebu Dâvud, Menasik 14, 1752, 1753; Tirmizî, Hacc 65, 906; Nesâî, Menasik 63, 64, 70; İbn Mâce, Menasik 96, 3097; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/344, 372.
[333] Hac: 22/33.
[334] Buharı, Mcğâzî 77.
[335] Nevevî, Müslim Şerhi, 8/229.
[336] Buhârî, Hac 127; Ebu Dâvud, Menasik 24, 1802, 1803; Nesâî, Menasik 50; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/95, 86, 98, 102.
[337] Nevevî, Müslim Şerhi, 8/230.
[338] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/5, 71.
[339] Buhâri, Hac 32; Tirmizî, Hac 109, 956; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/185.
[340] Ebu Dâvud, Menasik 24, 1795; Nesâî, MenasİK 49; İbn Mâce, Menasik 38, 2968; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/240, 272, 513.
[341] Buhârî, Ebvâbu'1-Ümre 3, Cihad 186, Meğâzî 35; Ebu Dâvud, Menasik 79, 1994; Tirmizî, Hac 6, 815; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/134, 245, 256,
[342] Buhârî, Meğâzî 1, 77; Tirmizî, Cihad 6, 1676; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/368, 370, 373.
[343] Buharı, Ebvâbu'1-Umre 3; Tirmizî, Hac 93, 936; İbn Mâce, Menasik 47, 2998; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/72, 6/55, 157.
[344] Buhâri, Ebvâbu'1-Umre 4; Nesâî, Siyam 6; İbn Mâce, Menasik 45, 2994; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/229, 208.
[345] Buhârî, Hac 15; Ebu Dâvud, Menasik 44, 1866; Nesâî, Menasik 105; İbn Mâce, Menasik 26, 2940; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/14, 21, 29, 142.
[346] Buhârî, Hac 41; Ebu Dâvud, Menasik 44, 1869; Tirmizî, Hac 30, 853; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/40, 58, 201.
[347] Buhârî, Hac 39; Ebu Dâvud, Menasik 44, 1865; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/16.
[348] Buhârî, Salat 89.
[349] Buhâri, Hac 63; Ebu Dâvud, Menasik 50, 1891; İbn Mâce, Menasik 29, 2950; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/13, 75, 98, 100, 123.
[350] Buhârî, Hac 55, Meğâzî 43; Ebu Dâvud, Menâsik 50, 1886, 1889; Tirmizî, Hac 39, 863; Nesâî, Menâsik 155; İbn Mâce, Menâsik 29, 2953; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/373.
[351] Buhârî, Hac 59; Ebu Dâvud, Menâsik 47, 1874; Nesâî, Menâsik 156; İbn Mâce, Menâsik 27, 2946; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/114, 120.
[352] Buharı, Hac 57; Ncsâî, Menâsik 158; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/3, 57, 108.
[353] Buharı, Hac 50, 57, 60; Ebu Dâvud, Menâsik 46, 1873; Tirmizî, Hac 37, 860; Nesâî, Menâsik 147; İbn Mâce, Menâsik 27, 2943; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/16, 17, 21, 26, 34, 39, 46.
[354] B.k.z: İbn Mâce, Menâsik 27; Hakim, Müstedrek, 1/454.
[355] Buharı, Hac 58, 61, 62; Ebu Dâvud, Menasik 48, 1877; Tirmizî, Hac 40, 865; Nesâî, Mesacıd 21, Menasik 159, 160; İbn Mâce, Menasik 28, 2948; Ahmed b. Hanbel, 1/214, 237, 304.
[356] Buhârî, Salat 78, Hac 64, 71, 74, Tefsiru Sure-i Tûr 1; Ebu Dâvud, Menasik 48, 1882; Nesâî, Menasik 138; İbn Mâce, Menasik 34, 2961; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/290, 319.
[357] Bakara: 2/168.
[358] Bakara: 2/168.
[359] Buharı, Hac 79, Ebvâbu'l-Umra 10, Tefsiru Sure-i Bakara 21, Tefsinı Sure-i Necin 3; Ebu Dâvud, Menâsik 55, 1901; Tirmizî, Tefsiru Sure-i Bakara 12, 2965; Nesâî, Menâsik 168; İbn Mâce, Menâsik 43, 2986; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/144, 162, 163, 227.
[360] Bakara: 2/168.
[361] Buhâri, Hac 80, Tefsiru Sure-l Bakara 21; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 3, 2966.
[362] Buharı, Hac 80; Ebu Dâvud, Menasik 53, 1895; Tirmizî, Hac 102, 947; Nesâî, Menasik 144; İbn Mâce, Menasik 39, 2973; Ahmed b. Hanbcl, Müsıied, 3/317, 387.
[363] Buhârî, Hac 93.
[364] Buhârî, Hac 93.
[365] Ebu Dâvud, Menasik 27, 1816; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/22; İbn Huzeyme, Sahih, 2805.
[366] Buhârî, İydeyn 12, Hac 86; Nesâî, Menasik 192; İbn Mâce, Menasik 53, 3008; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/110.

[367] Buharı, Vudû 6, 35, Hac 93, 95; Ebu Dâvud, Menasik 63, 1925; Nesâî, Menasik 206; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/208.
[368] Buhârî, Hac 22.
[369] Buhârî, Hac 96.
[370] Buharı, Taksiru's-Salat 6, Hac 96; Ebu Dâvud, Menasik 64, 1930, 1931, 1932; Tirmizî, Hac 56, 888; Nesâî, Salat 20, Ezan 19, 20, Mevakit 49, Menasik 207.
[371] Buhâri, Hac 97, 99; Ebu Dâvud, Menasik 64, 1934; Nesâî, Mevakit 49, Menasik 201, 207, 210; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/384, 326, 434.
[372] Buharı, Hac 98; Ebu Oâvud, Menâsik 65, 1939, 1940; Tirmizî, Hac 58, 892, 893; Nesâi, Menâsik 208; İbn Mâce, Menâsik 63, 3026; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/272.
[373] Buhârî, Hac 98; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/347, 351; İbn Huzeyme, Sahih, 2884.
[374] Buhârî, Cenaiz 80, Hac 98, Cezau's-Sayd 25; Ebu Dâvud, Menâsik 65, 1939; Nesâî, Menasik 208.
[375] Buhârî, Hac 98; İbn Huzeyme, Sahih, 2871, 2883.
[376] Buhari, Hac 135, 136; Ebu Dâvud, Menasik 77, 1974; Tirmizî, Hac 64, 901; Nesâî, Menasik 226; İbn Mâce, Menasik 64, 3030; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/422, 427, 430, 456, 458.
[377] Ebu Dâvud, Menâsik 77, 1970; Nesâî, Menasik 220; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/301, 318, 332, 337, 367, 378; İbn Huzeyme, Sahih, 2877.
[378] Ebu Dâuud, Menâsik 34, 1834; Nesâî, İydeyn 17; İbn Mâce, Cihad 39, 2861; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/69, 5/381, 6/402, 403.
[379] Tirmizî, Hac 61, 897; Nesâî, Menasik 226; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/313, 319, 356, 371.
[380] Ebu Dâvud, Menâsik 77, 1971; Tirmizî, Hac 59, 894; Nesâi, Menasik 221; İbn Mâce, Menasik 75, 3053; Ahmed b. Hanbel, Musned, 3/312, 319, 399.
[381] Beyhakî, Sünemi'1-Kübrâ, 5/90.
[382] Buhârî, Hac 127; Ebu Dâvud, Menasik 78, 1979; Tirmizî, Hac 74, 913; İbn Mâce, Menasik 71, 3044; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/16, 34, 79, 119, 138, 141, 151.
[383] Buhârî, Hac 127; Ebu Dâvud, Menasik 78, 1980; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/88, 128.
[384] Buharı, Vudû' 33; Ebu Dâvud, Mcnasik 78, 1981, 1982; Tirmizî, Hac 73, 912; Ahmed b. Hanbel. Müsncd, 3/111, 214, 256.
[385] Buhârî, İlm 23, Hac 131; Ebu Dâvud, Menâste 87, 2014; Tirmizî, Hac 76, 916; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, Menâsik 2/446, 4106, 4107, 2/447, 4108, 4109; İbn Mâce, Menâsik 74, 3051, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/159, 160, 202.
[386] Btıhârî, Hac 130; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/258, 269.
[387] Ebu Dâvud, Menasik 82, 1998; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/34.
[388] Buhârî, Hac 83; Ebu Dâvud, Menasik 58, 1912; Tirmizî, Hac 116, 964; Nesâî, Menasik 190; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/100.
[389] Tirmizî, Hac 81, 921; İbn Mâce, Menasik 81, 3069; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/89, 238.
[390] Buhârî, Hac 147; Ebu Dâvud, Menâsik 86, 2008; Tirmizî, Hac 82, 923; İbn Mâce, Menasik 81, 3067; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/41, 190, 207, 230.
[391] Buharı, Hac 147; Tirmizî, Hac 81, 922; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/221.
[392] Buhfirî, Hac 45; Ebu Dâvud, Menâsik 86, 2011; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/237, 263, 353, 540.
[393] Buhârî, Hac 75; Ebu Dâvud, Menâsik 74, 1959; İbn Mâce, Menasik 80, 3065; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/19, 22, 28, 88.
[394] Buhârî, Hac 113; Ebu Dâvud, Menâsik 77, 1769; İbn Mâce, Menasik 97, 3099; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/79, 123, 132, 143, 154, 159.
[395] Ebu Dâvud, Dahâyâ 7, 2809; Tirmizi, Hac 66, 904, Edâhî 8, 1502; İbn Mâce, Edâhi 5, 3132: Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/293, 301, 378.
[396] Ebu Dâvud, Dahâyâ 7, 2807, 2808; Nesâî, Dehâya 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/304, 318, 363
[397] Buhârî, Hac 118; Ebu Dâvud, Menasik 20, 1768; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/3, 86, 139.
[398] Buhârî, Hac 107, 109, 110, Vekâlet 14, Edâhî 15; Ebu Dâvud, Menâsik 14, 1755, 1757, 1758, 1759; Tinnizî, Hac 69, 908, 70, 909; Nesâî, Menâsik 65, 66, 68, 69; İbn Mâce, Menâsik 94, 3094, 3095, 95, 3096; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/30, 41, 42, 78, 82, 85, 90, 110.
[399] Buharı, Hac 103, 112, Vesâyâ 12, Edeb 95; Ebu Dâvud, Menâsik 17, 1760; Nesâî. Menâsik 74; İbn Mâce, Menâsik 100, 3103; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/254, 481, 487.
[400] Ebu Dâvud, Menâsik 42, 1861; Nesâî, Menâsik 76; Ahmecl b. Hanbel, Müsned, 3/317, 324, 325, 348.
[401] İbn Mâce, Menâsik 101, 3105; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/225; İbn Huzeyme, Sahih, 2578.
[402] Buharı, Hayz 27, Hac 144, 145; İbn Huzeyme, Sahih, 2999.
[403] Buharı, Hayz 27, Hac 129, 145, Meğazî 77; Ebu Dâvud, Menasik 84, 2003; Tirmizî, Hac 99, 943; Nesâî, Hayz 23; İbn Mace, Menasik 83 3072, 3073, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/164, 202, 207.
[404] Buhârî, Salât 30, 81, 96, Teheccüd 25, Hac 51, 52, Cihad 127, Meğâzî 77; Ebu Dâvud, Menâsik 92, 2023; Tirmizî, Hac 47, 874; Nesaî, Kıble 6, Mesâcîd 5, Menâsik 126, 127; İbn Mâce, Menâsik 79, 3063; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/3, 45, 46, 50, 55, 82, 139, 153.
[405] Bakara: 2/127.
[406] Buharı, Cihad 127, Meğâzî 77.
[407] Buhârî, Salai 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/237, 311.
[408] Buharı, Hac 53, Ebvâbu'l-Umre 11, Meğâzî 35, 43; Ebu Dâvud, Menasik 55, 1902; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/355.
[409] Buhârî, Hac 42; Nesâî, Menasik 125; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/57; İbn Huzeyme, Sahih, 2742.
[410] Buhârî, Hac 42; İbn Huzeyme, Sahih, 2741, 3023.
[411] Kabe'yle ilgili bilgiler için b.k.z; Bakara: 2/127-129; Âl-i İmrân: 3/96-97.
[412] Buharı, Hac 42, Temenni 9; Tirmizî, Hac 47, 875; İbn Mâce, Mcnâsik 31, 2955.
[413] Buhârî, Hac 1, Cezâu's-Sayd 23, 24, Meğâzî 77, İstizan 2; Ebu Dâvud, Menasik 25, 1809; Nesâî, Menasik 7, 8, 9, 11; Ahmed b. Hanbel, Musned, 1/219, 251, 329, 346, 359.
[414] Ebu Dâvud, Menasik 7,1736; Nesâî, Menasik 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/219, 244, 288, 344; İbn Huzeyme, Sahih, 3049.
[415] Buharı, İ'tisam 2; Nesâî, Menasik 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/447, 456, 467, 508; İbn Huzeyme, Sahih, 2508.
[416] Buhârî, Taksim's-Salat 4; Ebu Dâvud, Menasik 2, 1727; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/13, 19, 142; İbn Huzeyme, Sahih, 2521.
[417] Buhârî, Fadlu's-Salati fi Mescid-i Mekke ve'1-Medine 1, 6, Cezâu's-Sayd 26, Savm 67; Tirmizî, Salat 243, 326; İbn Mâce, İkametu's-Salat 147, 1249, Siyam 36, 1721; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/7, 34, 51, 59, 71.
[418] Buhârî, Taksim's-Salat 4; Ebu Dâvud, Menasik 2, 1723; Tirmizî, Rada 15, 1170; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/250, 340, 423, 437, 445, 493, 506.
[419] Buhârî, Cezâu's-Sayd 26, Cihad 140, Nikah 111; İbn Mâce, Menasik 7, 2900; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/222, 346.
[420] Buhârî, Menakıb 25..
[421] B.k.z: Yusuf Karadavi, Sünneti Anlamada Yöntem, Rey Yayıncılık, Kayseri 1993, s. 243-245
[422] Zuhruf: 13-14.
[423] Ebu Dâvud, Cihad 72, 2599; Tirmizî, Deavat 47, 3447; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'I-Leyl, 548; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/150; İbn Huzeyme, Sahih, .2542.
[424] Tirmizî, Deavat 42, 3439; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'I-Leyl, 499; İbn Mâce, Dua 20, 3588; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/82, 83; İbn Huzeyme, Sahih, 2533.
[425] Buhârî, Deavat 52; Ebu Dâvud, Cihad 158, 2770; Tirmizî, Hac 104, 950; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 539, 540; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 10, 15, 21, 38, 63, 105.
[426] Buhâri, Hac 14; Ebu Dâvud, Menasik 96-97,2044; Nesâî, Menastk 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/28, 112, 138.
[427] Buhârî, Hac 16, Muzâraa 1, İ'tisam 16; Nesâî, Menasik 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/87, 90, 104, 136; İbn Huzeyme, Sahih, 2616.
[428] Buhârî, Salat 10, Hac 67, Cizye 16, Meğâzî 66, Tefsiru Sure-i Tevbe 2-4; Ebu Dâvud, Menasik 66, 1946; Nesâî, Menasik 161.
[429] Nesâî, Menasik 194; İbn Mâce, Menasik 56, 3014.
[430] Buhârî, Ebvâbu'1-Umre 1; Tirmizî, Hac 90, 933; Nesâî, Menasik 5; İbn Mâcc, Menasik 3, 2888; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/246, 461, 462; İbn Huzeyme, Sahih, 2513.
[431] Buhârî, Muhsar 9, 10; Tirmizî, Hac 2, 811; Nesâî, Menasik 4; İbn Mâce, Menasik 3,2889; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/248, 410, 484, 494.
[432] Buhârî, Hac 44, Cihad 180, Meğâzı 48; Ebu Dâvud, Menasik 86,2008, Feraiz 10, 2910; Tinnizî, 2107; İbn Mâce, Menasik 81, 2942, Feraiz 6, 2730; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/200, 201, 202.
[433] Buharı, Menâkıbu'l-Ensâr 47; Ebu Dâvud, Menasik 91, 2022; Tirmizî, Hac 103, 949; Nesâî, Taksiru's-Salat 4; İbn Mâce, İkametu's-Salat 76, 1073; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/339, 5/52.
[434] Buîhârî, Cenaiz 77, Cezâu's-Sayd 10, Cihad 1, 27, 194, Cizye 22; Ebu Dâvud, Menasik 89, 2018; Tirmizî, Siyer 33, 1590; Nesâî, Menasik 110, 111.
[435] Buharı, İlm 39, Diyât 8.
[436] Buhârî, Cezâu's-Sayd 18, Meğazî 48, Cîhad 169, Libas 17; Ebu Dâvud, Cihad 2685; Tirmizî, Cihad 18, 1693; Nesâî, Menasik 107; İbn Mâce, Cihad 18, 2085; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/109, 164, 180, 185, 224, 231, 232, 240.

[437] B.k.z: İbn Hümam, Fethu'l-Kadîr, 2/132, Hamişinde.
[438] Nesâî, Menasik 107, Zinet 110.
[439] Buhari, Büyü' 53; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/40.
[440] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/141.
[441] Abd b. Humeyd, Müsned, 1076.
[442] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/181, 184; Abd b. Humeyd, Müsned, 153.
[443] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 1, Cihad 71, İ'tisam 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/199, 238.
[444] Buhârî, Büyü' 53, Cihad 71, 74, Et'ime 28, Deavat 36, İ'tisam 16.
[445] Buhârî, Fezâilu'İ-Medine 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/142.
[446] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 9, Cizye 10, 17, Feraiz 21, İ'tisam 5; Ebu Dâvud, MenasİK 95-96, 2034; Tirmizî, Velâ 3, 2127.
[447] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 4; Tirmizî, Menakıb 68, 3921; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/236, 279.
[448] Ahmed b. Han.be!, Müsned, 3/34, 47, 91.
[449] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/56, 65, 82, 221, 260.
[450] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 9, Tib 30, Fiten 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/237, 375, 378, 483.
[451] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/237, 247, 384.
[452] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 10, Ahkam 47, İ'tisam 16; Tirmizî, Menakıb 3920; Nesâî, Biat 22ö
[453] Ahzab: 33/13.
[454] İ'tisam, 16.
[455] B.k.z: Ali Bulaç, Tarih, Toplum ve Gelenek, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 148-149
[456] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/180
[457] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 5; Ahmed b. HanbeJ, Müsned, 5/220
[458] Buhârî, Fezâilu'I-Medine 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/234, 385, 390.
[459] Buhârî, Fadlu's-Salati fi Mescid-i Mekke ve'1-Medine 5; Ahmed b. HanbeJ, Müsned, 4/39, 40.
[460] Buhârî, Fadlu's-Salati fi Mescid-i Mekke ve'I-Medine 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/236, 376, 397, 401, 528.
[461] Buhârî, Cihad 71; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/140.
[462] Buharı, Fadlu's-Salati fi Mescid-i Mekke ve'I-Medine 1; Jbn Mâce, İkametu's-Salat 195, 1404; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/239, 277.
[463] Buharı, Fadlu's-Salati fi Mescid-i Mekke ve'1-Medine 1; Ebu Dâvud, Menasik 94-95, 2033; Nesâî, Mesacid 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/234, 238, 278.
[464] Ahmed b. Hanbel. Müsned, 3/24
[465] Buharı, Fadlu's-Salati fi Mescid-i Mekke ve'1-Medine 6; Ebu Dâvud, Menasik 95-96, 2040; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/4, 57, 58, 65, 101, 155
[466] Buhari, Fadlu's-Salati fi Mescidi Mekke ve'1-Medine 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/30, 58, 65, 80, 107
[467] Buhârî, Savm 10, Nikâh 2; Ebu Dâvud, Nikâh 1, 2046; Tirmizî, Nikâh 1, 1081; Nesâî, Sıyâm 43, Nikâh 3; İbn Mâce, Nikâh 1, 1845; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/447.
[468] Buhârî, Nikâh 1; Nesâî, Nikah 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/241, 259.
[469] Buhârî, Nikâh 8; Tirmizî, Nikah 2, 1083; Nesâî, Nikah 4; İbn Mâce, Nikah 2, 1848-Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/175, 176, 183.
[470] Ebu Dâvud, Nikah 42-43, 2151; Tirmizî, Rada 9, 1158; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/395.
[471] Nur: 24/30.
[472] Nur: 24/31.
[473] Mâide: 5/87.
[474] Buhârî, Tefsiru Sure-i Mâide 9, Nikah 6, 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/385, 390, 420, 432, 450.
[475] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 4/292.
[476] Buhari, Nikâh 31; Abdurrezzak, Musannef, 14028.
[477] Ebu Dâvud, Nikah 13, 2072; Nesâî, Nikah 71; İbn Mâce, Nikah 44, 1962; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/405.
[478] Kurtubî, el-Câmi li-Ahkâmi'1-Kur'an, 5/132.
[479] Ebu Dâvud, Nikah 13, 2073; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/404, 405.
[480] Mü'minun: 23/6.
[481] Tirmizî, Nikah 29, 1121.
[482] Tirmizî. Nikah 29, 1121.
[483] Nisa: 4/24.
[484] Mü'minun: 23/6.
[485] Hâzimî, İ'tibar, Haydarabad 1319, Humus 1386/1966, s. 179 B.k.z: Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadiste Nesih Mensuh, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1985, s. 301-302.
[486] Buhari, Nikâh 27; Ebu Davud, Nikah 12, 2065; Tirmizî, Nikah 31, 1126; Nesâî, Nikah 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/462, 465, 516, 529, 532.
[487] Buhârî, Nikâh 27; Tirmizî, Nikah 31, 1125; Nesaî, 20, 47; İbn Mâce, Nikah 31, 1929; Ahmed b. Hanbet, Müsned, 2/432, 474, 486, 508, 516.
[488] Ebu Dâvud, Menasik 38, 1841; Tirmizî, Hac 23, 840; Nesâî, Menasik 91, Nikah 38; İbn Mâce, Nikah 45,1966; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/57, 64, 65, 68, 69, 73.
[489] Buhârî, Cezaus-Sayd 12, Meğâzî 43, Nikâh 30; Ebu Dâvud, Menasik 38, 1844, 1845; Tirmizî, Hac 24, 844; Nesâî, Menasik 90, Nikah 37; İbn Mâce, Nikah 45, 1965; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/221, 228, 270, 285, 324, 337, 362.
[490] Ebu Dâvud, Menasik 38, 1843; Tirmizî, Hac 24, 845; İbn Mâce, Nikah 45, 1964; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/332, 333, 335.
[491] Müslim, Nikâh 41, 45; Tirmizî, Hac 23, Nesâî, Menasik 91, Nikâh 38; İbn Mâce, Nikâh 45; Dârimî, Nikâh 17, Muvatta, Hac 70, 73; Ahmed b. HanbeL 1/57, 64, 65, 68, 73.
[492] Buhârî, Nikâh 45; Ebu Dâvud, Nikah 16-17, 2081; Tirmizî, Büyü 57, 1292; Nesâî, Nikah 20, 21; İbn Mâce, Nikah 10, 1868; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/21, 122, 124, 126, 130, 142, 153.
[493] Buhari, Nikah 28, Hiyel 4; Ebu Dâvud, Nikâh 14, 2074; Tirmizî, Nikâh 30, 1124; Nesâî, Nikâh 60, 61; İbn Mâce, Nikâh 16, 1883; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/7, 19, 439.
[494] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/35, 91.
[495] Müslim, Nikâh 60, Nesâî, Nikâh 60, Hayz 15-16, Tirmizî, Nikâh 30, İbn Mâce, Nikâh 16.
[496] Buhari, Nikâh 52, Şurût 6; Ebu Dâvud, Nikâh 39-40, 2139; Tirmizî, Nikâh 32, 1127; Nesâî, Nikâh 42; İbn Mâce, Nikâh 41, 1954; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/144, 150, 152.
[497] Btıhârî, Nikâh 41, Hiyel 11; Tirmizî, Nikah 18, 1107; Nesai, Nikah 34; İbn Mâce, Nikah 11, 1871; Ahmed b, Hanbel, Müsned, 2/250, 279, 434.
[498] Buhârî, Nikâh 41, İkrah 3; Nesâî, Nikah 34; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/45, 165, 203.
[499] Ebu Dâvud, Nikah 24-25, 2098, 2099, 2100; Tirmizî, Nikah 18, 1108; Nesâî, Nikah 32; İbn Mâce, Nikah 11, 1870; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/219, 241, 261, 345, 362.
[500] Buhârî, Menâkibu'l-Ensar 44; Ebu Dâvud, Nikah 32-33, 2121; Nesâî, Nikah 29, 78; İbn Mâce, Nikah 13, 1876; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/118, 280.
[501] Tirmizî, Nikah 9, 1093; Nesâî, Nikah 18, 77; İbn Mâce, Nikah 53, 1990; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/54, 206.
[502] Nesâî, Nikah 17; Ahmed b. Hanbe!, Mİİsned, 2/286, 299.
[503] Buhârî, Nikah 6, 32, 35, 37, Fezâilu'l-Kur'an 23; Ebu Dâvud, Nikâh 29-30, 2111; Tirmizî, Nikâh 23, 1114; Nesâî, Nikâh 62; İbn Mâce, Nikâh 17, 1889; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/336.
[504] Nisa: 4/24.
[505] Bakara: 2/237.
[506] Ebu Dâvud, Nikah 27-28, 2105; Nesâî, Nikah 66; İbn Mâce, Nikah 17, 1886; Ahmed b. HanbjI, Müsned, 6/93.
[507] B.k.z: Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, İz Yayıncılık, 1/282.
[508] Buhârî, Nikâh 7, 49, Ebu Dâvud, Nikâh 28-29, 2109; Tirmizî, Nikâh 10, 1094, Birr 22, 1933; Nesâî, Nikâh 67; İbn Mâce, Nikâh 24, 1907; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/165, 190, 204.
[509] Sâffât: 37/177.
[510] Buhârî, İlm 31, Salat 12, Salatu'1-Havf 6, Büyü 111, Cihad 145, Nikâh 12, Itk 16, Enbiya 48; Ebu Dâvud Nikâh 5, 2053; Tirmizî, Nikâh 25, 1116; Nesâî,

Nikâh 65; İbn Mâce, Nikâh 42,1956; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/398, 414.
[511] Ahzab: 33/53.
[512] Buhâri, Tefsiru Sure-i Ahzab 53, Etime 59, İstizan 10.
[513] Ahzab: 33/53.
[514] Buhari, Tefsiru Sure-i Ahzab 53, Et'ime 59, İsti'zan 10; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 34, 3218; Nesâî, Nikah 84; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/163.
[515] Nevevî, Müslim Şerhi, 9/228.
[516] Buhârî, Nikah 71; Ebu Dâvud, Efime 1, 3736; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/20.
[517] Ebu Dâvud, Et'ime 1, 3740; Nesâî, Sünemi'I-Kübrâ, 6610; İbn Mâce, Siyam 47, 1751; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 3/392.
[518] Nesâî, Sünemi'I-Kübrâ, 6611.
[519] Buhari, Nikah 107; Ebu Dâvud, Et'ime 1, 3742; İbn Mâce, Nikah 25, 1913.
[520] Nevevî, Müslim Şerhi, 9/236.
[521] Buhârî, Nikah 107; Humeydî, Müsned, 1170.
[522] Buhârî, Şehadat 3, Talâk 4, 6, 7, Libâs 6, Edeb 68; Ebu Dâvud, Talâk 47-49, 2309; Tirmizî, Nikâh 27, 1118; Nesâî, Talâk 9, 10; İbn Mâce, Nikâh 32, 1932; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 6/193.
[523] Buhari, Bed'ü'l-Halk 11, Deavât 55, Tevhid 13; Ebu Dâvud, Nikâh 44-45, 2161; Tirmizî, Nikâh 8, 1092; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 5/327 (9030), 6/75, 10096, 10100) İbn Mâce, Nikâh 27, 1919; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/217.
[524] Bakara: 2/223.
[525] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara 39; Ebu Dâvud, Nikah 44-45, 2163; Tirmizî, Tefsiru'I-Kur'an 3, 2978; İbn Mace, Nikah 29, 1925.
[526] Buhârî, Bed'üi-Halk 7, Nikah 85; Ahmed b. Hatibe, Müsned, 2/255, 348, 386, 468, 519, 538.
[527] Ebu Dâvud, Edeb 32, 4870; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/69.
[528] Buhârî, Meğâzî 32, Nikah 96, Kader 4, Büyü 109, Itk 13, Tevhid 18; Ebu Davud, Nikah 47-48,2172; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/68, 72
[529] Buhârî, Büyü 109, Itk 13; Nesâî, Nikah 55; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/11.
[530] Buhari, Tevhid 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/26, 47, 49, 59, 83, 93.
[531] Ebu Dâvud, Nikah 47-48, 2173.
[532] Buhârî, Nikah 96; Tirmizî, Nikah 39, 1137; İbn Mâce, Nikah 30, 1927; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/377.
[533] Buhârî, Nikâh 2; Ebû Dâvûd, Nikâh 1, 4.
[534] Buhârî, Nikâh 96; Müslim, Nikâh 125-138.
[535] B.k.z: Heyet, İlmihal İslam ve Toplum, ÎSAM T.D.V. İslamî Araştırmalar Merkezi, İstanbul 1999, 2/134-136.
[536] Ebu Dâvud, Nikah 43-44, 2156; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/195.
[537] Ebu Dâvud, Tıb 16, 3882; Tirmizî, Tib 27, 2076, 2077; Nesâî, Nikah 54; İbn Mâce, Nikah 61, 2011; Ahmed b. Hanbef, Müsned, 6/361, 434.
[538] Buhârî, Şehâdât 7, Nikah 20; Nesâî, Nikah 49; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/44, 51, 178.
[539] Buhârî, Farzu'I-Hums 4, Şehadât 7, Tefsiru Surc-i Ahzab 9, Nikâh 20, 22, 117; Ebu Dâvud, Nikâh 6, 2051; Tirmizî, Rada1 1, 1147 Nesâî, Nikâh 49, 52; İbn Mâce, Nikâh 34, 1937; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/72.
[540] B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 7/356.
[541] Nesâî, Nikah 50; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/82, 114, 126, 158.
[542] Buhârî, Nikâh 20, 25, 26, Nafakât 16; Nesâî, Nikah 44, 45, 46; İbn Mace, Nikah 34, 1939; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/291, 428.
[543] Ebu Dâvud, Nikah 10, 2063; Tirmizî, Rada 3, 1150; Nesâî, Nikah 51; İbn Mâce, Nikah 39, 1940; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/31, 95, 216.
[544] Ebu Davud, Nikah 10, 2062; Tirmizî, Rada 3, 1150; Nesâî, Nikah 51; İbn Mâce, Nikah 36, 1944.
[545] Nesâi, Nikah 53; İbn Mâce, Nikah 27, 1943; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/38, 201, 249.
[546] Ahzab: 33/5.
[547] Nesâî, Nikah 53; İbn Mâce, Nikah 27, 1943; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/38, 201, 249.
[548] Ahzab: 33/5.
[549] Bakara: 2/233.
[550] Ahkaf: 46/15.
[551] Nesâî, Nikah 53; İbn Mâcc, Nikah 37, 1947; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/312.
[552] Buhârî, Şehâdât 7, Nikâh 21; Ebu Dâvud, Nikah 8, 2058; Nesâî, Nikah 49; İbn Mâce, Nikah 37, 1945; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/94, 138, 174, 214.
[553] Nisa: 4/24.
[554] Ebu Dâvud, Nikah 43-44, 2155; Tirmizî, Nikah 36, 1132, Tefsiru'l-Kur'an 5, 3016; Nesâî, Nikah 59; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/84.
[555] Dârimî, Talak 36.
[556] Buhâri, Büyü 3, 100, Husumat 6, Itk 8, Vesaya 4, Meğazi 53, Feraiz 18, 28, Hudud 23, Ahkam 29; Ebu Dâvud, Talak 33-34, 2273; Nesâî, Talak 48; İbn Mace, Nikah 59, 2004; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/37, 129, 200, 226, 237 246.
[557] Nûr: 24/33.
[558] Buhârî, Feraiz 31; Ebu Dâvud, Talak 30-31, 2267, 2268; Tirmizî, Vela 5, 2129; Nesâî, Talak 51; İbn Mâce, Ahkam 21, 2349; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/38, 82, 226.
[559] Ebu Dâvud, Nikah 33-34, 2122; İbn Mâce, Nikah 26, 1917; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/292, 307.
[560] Buhari, Nikah 101; Ebu Dâvud, Nikah 33-34, 2124; Tirmizî, Nikah 41, 1139; İbn Mâce, Nikah 26, 1916.
[561] Ahmed b. Hanbd, Müsned, 3/104, 205, 337.
[562] İbn Mâce, Nikah 48, 1972; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/68, 76.
[563] Ahzab: 33/51.
[564] Buhârî, Tefsiru Sure-i Ahzab 7; Nesâî, Nikah 1; İbn Mâce, Nikah 57, 2000; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/134, 158, 261.
[565] Buhârî, Nikah 4; Nesâî, Nikah 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/231, 348, 349.
[566] Buhârî, Nikah 15; Ebu Dâvııd, Nikah 2, 2047; Nesâî, Nikah 13; İbn Mâce. Nikah 6, 1858; Ahmed b. Hanbel, Müsnad, 2/428.
[567] Buhârî, Nikah 10, Nafaka 12; Nesâî, Nikah 6, 10; İbn Mâce, Nikah 7, 1860; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/302.
[568] Buhârî, Nikah 121; Ebu Dâvud, Cihad 163, 2778; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 3/375.
[569] Nesâî, Nikah 15; İbn Mâce, Nikah 5, 1855; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/449, 497.
[570] Buhari, Nikah 80, Enbiya 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/304, 315, 349.
[571] Buhârî, Enbiya 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/168.
[572] Bakara; 2/35-37, Araf: 7/19-22, Taha: 20/120-122.
[573] Yaratılış, 3/1-9; B.k.z: Doç. Dr. Abdullah Aydemir, İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler, T.D.V. Yayınları, Ankara 1992, s. 27-28; Muhammed Gazali, Nebevi Sünnet, İslami Araştırmalar, İstanbul 1992, s. 287-288.
[574] Buharî, Talâk 2, 3; Ebu Dâvud, Talak 4, 2179, 2180; Nesâî, Talak 1; İbn Mâcc, Talak 2, 2019; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/63, 102.
[575] Ebu Dâvud, Talak 9-10, 2200; Nesâî, Talak 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/314.
[576] Ahzab: 33/21.
[577] Buhâri, Tefsim Sure-i Tahrim 1, Talak 8; İbn Mâce, Talak 28, 2073; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/225.
[578] Buhâri, Talâk 8, Nikâh 103, Et'ime 32, Talâk 8, Eymân 25, Tefsiru Sure-i Tahrim 1; Ebu Dâvud, Eşribe 11, 3715; Tirmizî, Et'ime 29, 1831; Nesâî, Talâk 16; İbn Mâce, Et'ime 36, 3323; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/59.
[579] Ahzab: 33/28-29.
[580] Buhârî, Tefsiru Sure-i Ahzab 4, 5; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 34, 3204; Nesâî, Nikah 2, Ti lak 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/77, 103, 152, 211, 248.
[581] Ahzab: 33/51.
[582] Buhârî, Tefsiru Sure-i Ahzab 7; Ebu Dâvud, Nikah 37-38, 2136; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/76.
[583] Buhârî, Talak 5; Tirmizî, Talak 1179; Nesâî, Nikah 2, Talak 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/97, 202, 205, 240.
[584] Ahzab: 33/28-29
[585] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 9208; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/3.
[586] Buhârî, Nikâh 83, 105, Tefsiru Sure-i Tahrim 2, Libas 31, Ahbâru'1-Âhâd 1; Tirmizî, İsti'zan 3, 2691; İbn Mâce, Zühd 11, 4153; İbn Huzeyme, Sahih, 1921, 2178.

[587] Ebu Dâvud, Talak 37-39 (2284, 2286, 2289); Nesâî, Nikah 19, 22, Talak 15- Ahmed b Honbel, Müsned, 6/412, 413, 414, 415, 416
[588] Buhari, Talak 41; Ebu Dâvııd, Talak 38-40, 2295.
[589] Ebu Dâvud, Talak 39-41, 2297; Nesâî, Talak 71; İbn Mâce, Talak 9, 2034; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/321.
[590] Buhârî, Meğâzi 10; Talak 39; Ebu Dâvııd, Talak 45-47, 2306; Nesâî, Talak 56; İbn Mâce, Talak 7, 2028; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/432.
[591] Buhârî, Tefsiru Sure-i Talak 2, 39, Tefsiru Sure-i Talâk 2; Ebu Dâvud, Talâk 45-47, 2306; Tirmizî, Talâk 17, 1193; Nesâî, Talâk 56; İbn Mâce, Talâk 7, 2027; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/314.
[592] Talâk: 65/4.
[593] Bakara: 2/234.
[594] Buhârî, Cenaiz 30; Talak 46, 47, 50, Tıb 18; Ebu Dâvud, Talâk 41-43, 2299; Tirmizî, Talak 18, 1195, 1196, 1197; Nesâî, Talâk 63, 67; İbn Mâce, Talâk 34, 2084; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/324, 325.
[595] Buhârî, Talak 40; Ebu Davud, Talak 41-43, 2299; Tirmizî, Talâk 18, 1195, 1196, 1197; Nesâî, Talâk 63, 67; İbn Mâce, Talâk 34, 2084; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/324, 325.
[596] Buhârî, Talak 47; Ebu Dâvud, Talâk 41-43, 2299; Tirmizî, Talâk 18, 1195, 1196, 1197; Nesâî, Talâk 63, 67; İbn Mâce, Talak 34, 2084; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/324, 325.
[597] Buhari, Talak 47.
[598] Nesâî, Talâk 63; İbn Mâce, Talâk 34, 2084.
[599] Buhârî, Hayz 12, Cenaiz 30, 31, Talak 46, 47, 48; Ebu Dâvud, Talâk 44-46, 2302; Nesâî, Talak 64; İbn Mâce, Talâk 35, 2087.
[600] Nûr: 24/4.
[601] Buhari, Tefsiru Sure-i Nur 1, Talak 4, 29, Hudud 43, Ahkam 18, İ'tisam 5; Ebu Dâvud, Talak 26-27, 2245, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252; Nesâî, Talak 7; İbn Mace, Talak 27, 2066.
[602] Nur: 24/6, 9.
[603] Tirmizî, Talak 22, 1202), Tefsını'I-Kur'an 25, 3178; Nesâî, 41; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/12, 19, 42.
[604] Buhârî, Talak 53; Ebu Dâvud, Talak 26-27, 2257; Nesâî, Talak 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/11.
[605] Buhari, Talak 35.
[606] Nur: 24/6, 9.
[607] Ebu Dâvud, Talak 26-27, 2253; İbn Mace, Talak 27,2068; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/421.
[608] Nesâî, Talak 37, 38; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/142.
[609] Buhârî, Talâk 31, 35, Hudud 43, Temenni 9; Nesâî, Talak 39.
[610] Buhari, Talâk 31, Hudud 40, Tevhid 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/248.
[611] Buhari, Talâk 26; Ebu Dâvud, Talak 27-28, 2260; Tirmizî, Vela 4, 2128; Nesâî, Talak 46; İbn Mâce, Nikah 58, 2002; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/233, 234, 239.
[612] Hucurât: 49/13, Ebu Dâvud, Edeb 111, Tirmizî, Menâkib 73.
[613] Buhârî, Itk 1, Kefârât 6; Müslim, Itk 5, 6; Ebu Dâvud, Itk 14; Tirmizî, Nüzûr 20; İbn Mâce, Itk 4.
[614] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V., İstanbul 1999, 2/327-328.
[615] Buhârî, Itk 4, Şerike 5, 14; Ebu Dâvud, Itk 6, 3940, 3941, 3942, 3943, 3944, 3945, 3946, 3947; Tirmizî, Ahkâm 14, 1346, 1347; Nesâî, Büyü 105, 106; İbn Mâce, Itk 7, 2523, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/56, 2/34, 142.
[616] Buhârî, Şerike 5, 14, Itk 5; Ebu Dâvud, Itk 4,3934, 3935, 3936, 5, 3937, 3938, 3939; Tirmizî, Ahkam 14, 1348; İbn Mâce, Itk 7, 2527; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/255, 347, 426, 468, 472.
[617] Buhârî, Şerike 5.
[618] Buhârî, Itk 10, Mükatebe 2, 3; Müslim, Itk 5-14, 1504; Ebu Dâvud, Itk 2, 3929, 3930; Tirmizî, Velâ 1, 2125; Nesâî, Büyü 85, 86; İbn Mâce, Itk 3, 2521; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 5/103, 121, 161, 178.
[619] Buhâri, Itk 10; Ebu Dâvud, Feraiz 14, 2919; Tirmizî, Büyü 20, 1236; Nesâî, Büyü 87; İbn Mâce, Feraiz 15, 2747; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/9, 79, 107.
[620] Ebu Dâvud, Edeb 109-110, 5114; Ahmed b. Hatibe], Müsned, 2/417.
[621] B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 7/579-580.
[622] Buhârî, Itk 1, Keffârâtu'l-Eyman 6; Tirmizî, Nüzur 13, 1541; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/420, 422, 429, 430, 447, 525.
[623] Tirmizî, Birr 8, 1906; İbn Mace, Edeb 1, 3659; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/230, 263, 376, 445.
[624] Buhari, Salat 10, Mevakitu's-Salat 31, Büyü 63; Tirmizî, Büyü 69, 1310; Nesâî Büyü 24, 26; İbn Mâce, Ticarat 12, 2169; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/476, 480.
[625] Buhari, Büyü 63; Ebu Dâvud, Büyü 24, 3376; Tirmizî, Büyü 17, 1230; Nesâî, Büyü 27; İbn Mâce, Ticarat 23, 2194; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/250, 436, 439, 496.
[626] Buhari, Büyü 61, Selem 8, Menâkıb 26; Ebu Dâvud, Büyü1 24, 3380, 3381; Tirmizî, Büyü1 16, 1229; Nesâî, Büyü 67; İbn Mâce, Ticarât 24, 2197; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/108, 144.
[627] Buhari, Büyü 5; Nikâh 45; Ebu Dâvud, Nikah 16-17, 2081; Tirmizî, Büyü 57, 1292; Nesâî, Nikah 20, 21; İbn Mâce, Nikah 10, 1868; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/21, 122, 124, 126, 130, 142, 153.
[628] Buhari, Büyü 58, 64, 70, Şurut 11; Ebu Dâvud, Nikâh 16-17, 2080; Tirmizî, Nikâh 38, 1134; Nesâî, Büyü1 19, 21; İbn Mâce, Ticârât 13, 2172, 14, 2174; Ahmed b. Hanbel, İlm, 2/402.
[629] Buhari, Büyü 60, Hayl 6; Nesâî, Büyü 17; İbn Mâce, Ticarat 14, 2173; Ahmed b. Hanbel, Müsnad, 2/63, 108, 156.
[630] Buhari, Büyü 64, 71; Tirmizî, Büyü 12,1220; İbn Mâce, Ticarat 16, 2180; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/430.
[631] Nesâî, Büyü 18.
[632] Buhârî, Büyü 68, 71, İcare 14; Ebu Dâvud, İcare 45, 3439; Nesâî, Büyü 18; İbn Mâce, Ticarat 15, 2177.
[633] Ebıf Dâvud, İcare 45, 3442; Tirmizî, Büyü 13, 1223; Nesâî, Büyü 1, 17; İbn Mâce, Ticarat 15, 2176; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/307, 312, 386, 392.
[634] Buhârî, Büyü 70; Ebu Dâvud, İcare 45, 3440; Nesâî, Büyü 17.
[635] Buhari, Büyü 65; Nesâî, Büyü 13, 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/463.
[636] Buhârî, Büyü 65; Ebu Dâvud, İcâre 46, 3443, 3444, 3445; Tirmizî, Büyü 29, 1251, 1252; Nesâî, Büyü 14; İbn Mâce, Ticârât 42,2239; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/410, 420.
[637] Buhârî, Büyü 55; Ebu Dâvud, İcâre 65, 3497; Tirmizî, Büyü 56, 1291; Nesâî, Buyu' 55; İbn Mâce, Ticarat 37, 2227; Ahmed b. Hamber, Müsned, 1/215, 221, 270, 285.
[638] Ebu Dâvud, İcâre 65, 3493; Nesâî, Büyü 57; İbn Mâce, Ticarat 38, 2229.
[639] İbn Mâce, Ticarat 38, 2229.
[640] Buhârî, Büyü 49, Hudud 42; Ebu Dâvud, İcâre 65, 3498; Nesâî, Büyü 57; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/7, 40, 53, 150, 157.
[641] Nevevî, Müslim Şerhi, 10/170.
[642] Nesâî, Büyü 74.
[643] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 7/623.
[644] Buhârî, Büyü 42, 43, 44; Ebu Dâvud, İcare 51, 3454; Tirmizî, Büyü 26, 1245; Nesâî, Büyü1 9, 10; İbn Mâce, Ticarât 17, 2181; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/56.
[645] Buhârî, Büyü 45; Nesâî, Büyü1 9, 10; İbn Mâce, Ticarat 17, 2181.
[646] Buhârî, Büyü 19, 22, 42, 44, 46; Ebu Dâvud, İcara 51, 3459; Tirmizî, Büyü 26, 1246; Nesâî, Büyü 4, 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/402, 403, 434.
[647] N. Yeniel, H. Kayapmar, Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, 12/547.
[648] Buhâri, Büyü 48; Ebu Dâvud, İcare 66, 3500; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/44, 61, 72, 80,84, 107, 116.
[649] Buhârî, Büyü 87; Ebu Dâvud, Büyü 22, 3367; Tirmizî, Büyü 15, 1226, 1227; Nesâî, Büyü 28, 40; İbn Mâce, Ticârât 32, 2214; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/61.
[650] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/37, 46, 52, 75, 79.
[651] Buhârî, Selem 3, 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/341.
[652] Buhârî, Büyü 82; Nesâî, Büyü 39, 40; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/8, 32, 150, 5/192.
[653] Buhârî, Büyü 75, 82, 84, Musakat 17; Tirmizî, Büyü 63 (1300); Nesâî, Büyü 32, 33, 35-İbn Mâce, Ticarat 55 (2268); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/8, 5/182,

[654] Tirmizî, Biiyu' 63 (1302); Nesâî, Büyü 34; İbn Mâce, Ticarat 55 (2269)
[655] Buhârî, Büyü 83, Müsakat 17; Ebu Dâvud, Büyü 19 (3363); Tirmizî, Buyu' 64 (1303); âî, Büyü 34)
Nesai, Büyü 34
[656] Buhârî, Büyü 83, Müsakat 17; Ebu Dâvud, Büyü 20 (3364); Tirmizî, Büyü1 64 (1301); Nesâî, Büyü 34; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/237
[657] Buhârî, Büyûr 75, 82; Ebu Dâvud, Büyü 18 (3361); Tirmizî, Büyü 63 (1300); Nesâî, Büyü 39; İbn Mâcc, Ticarat 54 (2265); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 7, 16, 63, 64, 123
[658] Buhâri, Büyü 91.
[659] Buhar!, Büyü 90, 92, Müsâkât 15, 17; Ebu Dâvud, İcare 42, 3433, 3434; Tirmizî, Büyü 25, 1244; Nesâî, Büyü1 75, 76; İbn Mâce, Ticârât 31, 2210; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/6, 63.
[660] Buhârî, Büyü 83, Müsakat 17; Nesâî, Büyü 39.
[661] Buhari, Büyü 85; Ebu Dâvud, Büyü 22, 3370; Tirmizî, Büyü 55, 1290; Nesâî, Büyü 74; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/319, 361, 391.
[662] Ebu Dâvud, Büyü 33, 3404; Nesâî, Büyü 74; İbn Mâce, Ticârât 33, 2218; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/313, 356.
[663] Nesâî, Muzâraa 2; İbn Mâce, Ruhun 8, 2454; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/369.
[664] Buhari, Muzâraa 18, Hibe 35; Nesâî, Muzâraa 2; İbn Mâce, Ruhun 7, 2451; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/354
[665] Beyhakî, Sünemi'I-Kübrâ, 6/130
[666] Buhârî, İcare 22, Muzaraa 18; Ebu Dâvud, Büyü 31 (3394); Nesâî, Muzaraa 2; İbn Mâce, Ruhun 8 (2453)
[667] Buhârî, Muzâraa 6, 12; Ebu Dâvud, Büyü 30 (3392, 3393), 31 (3395, 3397, 3398, 3399, 3400, 3401, 3402); Tirmizî, Ahkâm 42 (1384); Nesâî, Muzâraa 2; İbn Mâcc, Ruhun 9 (2458); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/465
[668] B.k.z: Heyet, İlmihal T D V İstanbul 1999, 2/380.
[669] Buhârî, Muzâraa 7, 18, 21; Ebu Dâvud, İcare 30, 3392, 3393; Nesai, Muzaraa 2; İbn Mâce, Ruhun 9, 2458; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/463, 4/140, 142.
[670] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/33.
[671] Buhârî, Muzâraa 10, 18, Hibe 35; Ebu Dâvud, İcare 30, 3389; Tirmizî, Ahkam 42, 1385; Nesâî, Muzaraa 2; İbn Mâce, Ruhun 9, 2456, 11, 2464; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/234, 281, 349.
[672] Buhari, İcâre 22, Muzarâa 8, 9, 11; Ebu Dâvud, Büyü 34, 3408, 3409; Tirmizî, Ahkâm 41, 1383; Nesai, Muzâraa 3; İbn Mâce, Ruhun 14, 2467; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/17, 22, 37, 149,157.
[673] Abd b. Humeyd, Müsned, 1011.
[674] Ebu Dâvud, İcare 58, 3470; Nesâî, Büyü 30; İbn Mâce, Ticarat 33, 2219.
[675] Ebu Dâvud, İcarc 58, 3469; Tirmizî, Zekat 24, 655; Nesâî, Büyü 30, 95; İbn Mâce, Ahkam 25, 2356; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/36, 58.
[676] Buhârî, Salat 71, 83, Husumat 4, 9, Sulh 14; Ebu Dâvud, Akdiye 12, 3595; Nesâî, Âdâbu'l-Kudat 20; İbn Mâce, Sadakat 18, 2429; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/454, 460, 6/386, 390.
[677] Buhârî, İstikraz 14; Ebu Dâvud, İcâre 74, 3519, 3520, 3522; Tirmizi, Büyü 36, 1262; Nesâî, Büyü 95, İbn Mâce, Ahkâm 26, 2358, 2359; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/385, 413, 468.
[678] B.k.z: Ebu Dâvud, İcare 74, 3521.
[679] Buharı, Büyü 17, İstikraz 5, Enbiya 50; İbn Mâce, Sadakat 14, 2420.
[680] Buhârî, Büyü 18, Enbiya 54; Nesâî, Büyü 104; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/263, 332, 339.
[681] Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 5/356-357.
[682] Buhârî, İstikraz 12, Havale 1; Ebu Dâvud, Büyü 10, 3345; Tirmizî, Büyü 68, 1308; Nesâî, Büyü1 101; İbn Mâce, Sadakat 8, 2403; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 2/260.
[683] Nesâî, Büyü 88, 94; İbn Mâce, Ruhun 18, 2477; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/338, 339, 356.
[684] Buhâri, Musâkât 2; Tirmizî, Büyü 44, 1272; İbn Mâce, Ruhun 19, 2478; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/244, 463, 500.
[685] Buhârî, Büyü 113, İcâre 20, Talak 51; Ebu Dâvud, İcâre 63, 3481; Tirmizî, Nikah 37, 1133; Büyû 46, 1276; Nesâî, Büyü1 91; İbn Mâce, Ticârât 9, 2159; Ahmed b. Hanbd, Müsned, 1/235, 356.
[686] Nesâî, Büyü 92; İbn Mâce, Ticârât 9, 2161; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/317, 339, 349, 386.
[687] Buhârî, Bed'u'1-Halk 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/22, 116, 144, 146.
[688] Ebu Dâvud, Taharet 37, 74; Nesâî, Taharet 53, Miyah 8; İbn Mâce Taharet 31, 365, Sayd 1, 3200, 3201.
[689] Buhari, Muzâraa 3, Bed'u'1-Halk 17; Ebu Dâvud, Sayd 21-22, 2844; Tirmizî, Ahkâm 17, 1490; Nesâî, Sayd 14; İbn Mâce, Sayd 2, 3204; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/425, 473.
[690] Buhârî, İcare 18, Tıb 9; Ebu Dâvud, Tıb 8, 3867; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 4/373, 7580; İbn Mâce, Ticarat 10, 2162; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/250, 258, 292, 293, 327.
[691] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/365.
[692] Mâide: 5/90-91.
[693] Nahl: 16/67.
[694] Nisa: 4/43.
[695] Mâide: 5/90.
[696] Bakara: 2/275, 279.
[697] Buhârî, Salat 73, Büyü 24, 105, Tefsiru Sure-i Bakara: 2/49-50-51-52; Ebu Dâvud, İcare 64, 3490, 3491; Nesâî, Buyu' 90; İbn Mâce, Eşribe 7, 3382.
[698] Nevevî, Müslim Şerhi, 11/4.
[699] Buharı, Büyü 112, Tefsiru Sure-i En'am 6, Meğazi 50; Ebu Dâvud, İcâre 64, 3486; Tirmizî, Büyü 61, 1297; Nesâî, Büyü 93; İbn Mâce, Ticârât 11, 2167; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/324.
[700] Bakara: 2/173, Mâide: 5/3, En'am: 6/145, Nahl: 16/115 ayetlerine bakılabilir.
[701] Bakara: 2/275-276-278-279-280, ÂI-i İmrân: 3/130'da.
[702] Buharı, Büyü 7; Tirmizî, Büyü 24, 1241; Nesâî, Büyü 47; Ahmed b. Hanbel Müsned, 51, 53, 61, 73.
[703] Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 5/278.
[704] Buhârî, Büyü 54, 74, 76; Ebu Dâvud, Büyü 12, 3348; Tirmizî, Büyü1 24, 1243; Nesâî, Büyü1 41; İbn Mâce, 48, 2253, 50, 2259; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/24.
[705] Ebu Dâvud, İcare 12, 3350; Tirmizî, Büyü 23, 1240; Nesâî, Büyü 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/314, 320.
[706] Nesâî, Büyü 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/49, 66, 97.
[707] Nesâî, Büyü 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/379, 485.
[708] Buharı, Büyü 8, 80, Şerike 10, Menakıbu'l-Ensar 51; Nesâî, Büyü 49; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/368, 372.
[709] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/19.
[710] Ebu Dâvud, İcare 13, 3353; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/22.
[711] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/400, 401.
[712] Buhârî, Büyü 89, Vekale 3, Meğâzî 39, İ'tîsam 20; Nesâî, Büyü 41; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/45, 67.
[713] Buhârî, Vekâle 11; Nesâî, Büyü 41; Ahmed. Hanbel, Müsned, 3/62.
[714] Buhârî, Büyü 20; Nesâî, Büyü 41; İbn Mâce, Ticarat 48, 2256; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/48, 49, 50.
[715] Buhârî, Büyü 79; Nesâî, Büyü 50; İbn Mâce, Ticarat 49, 2257.
[716] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/304.
[717] Buhârî, İman 39, Büyü 2; Ebu Dâvud, Büyü1 3, 3329, 3330; Tirmizî, Büyü I, 1205; Nesâî, Büyû' 2; İbn Mâce, Fiten 14, 3984; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/267, 271.
[718] Buhârî, Salat 59, Vekalet 8, Büyü1 34; Ebu Dâvud, İcâre 69, 3505; Tirmizî, Büyü 30, 1253; Nesâî, Büyü1 77; İbn Mâce, Nikâh 7, 1860; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/308, 314.
[719] Ebu Dâvud, Büyü 11, 3346; Tîrmizî, Büyü 75, 1318; Nesâî, Büyü 62; İbn Mâce, Ticarat 2285; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/390.
[720] Buhârî, Vekâle 5, 6, İstikraz 4, 6, 7, 13, Hibe 23, 35; Tirmizî, Büyü 75, 1316, 1317; Nesâî, Büyü 64, 103; İbn Mâce, Sadakat 2423; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 2/377, 393, 431, 456, 476, 509.

[721] Ebu Dâvud, İcare 17, 3358; Tirmizî, Büyü 22, 1239, Siyer 36, 1596; Nesâî, Biat 21, Büyü 66; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/349-350.
[722] Buhârî, Büyü 14, 33, 88, Selem 5, 6, İstikraz 1, Rehn 2, 5, Cihad 89, Meğâzî 86; Nesâî, Büyü 58, 83; İbn Mâce, Ruhun 1, 2436; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/42, 160, 230, 237.
[723] el-Bakara: 2/285.
[724] el-Cassâs, Ahkâmül-Kur'ân, II. 258.
[725] B.k.z: "Rehin" maddesi, Şamiİ İslam Ansiklopedisi.
[726] Buhârî, Selem 1, 2, 7; Ebu Dâvud, İcâre 55, 3463; Tirmizî, Büyü 70, 1311; Nesâî, Büyü 63; İbn Mâce, Ticarât 59, 2280; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/282.
[727] Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: Doç. Dr. Orhan Çeker, Fıkıh Dersleri 1, Seha Neşr. İstanbul 1994, s. 177-185.
[728] Ebu Dâvud, İcare 47, 3447; Tirmizî, Büyü 40, 1267; İbn Mâce, Ticarat 6, 2154; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/453, 6/400.
[729] B.k.z: Hamdi Döndüren, "İhtikar" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[730] Buharı, Büyü 26; Ebu Dâvud, İcare 6, 3335; Nesâî, Büyü 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/235, 242, 413.
[731] Nesâî, Büyü 5; İbn Mâce, Ticarat 30, 2209; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/267, 301.
[732] Buhârî, Şufa 1, Büyü 96; Ebu Dâvud, İcâre 73, 3513, 3514; Tirmizî, Ahkâm 32, 1369, 33, 1370; Nesâî, Büyü1 80, 107, 108, 109; İbn Mace, Şuf'a 3, 2499; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/372, 399.
[733] Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.2: Doç. Dr. Orhan Çeker, Fıkıh Dersleri 1 Seha Neşr. İstanbul 1994, s. 191-211.
[734] Buhârî, Mezâlim 20; Ebu Dâvud, Akdiye 31, 3634; Tirmizî, Ahkam 18, 1353; İbn Mâce, Ahkam 15, 2335; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/240, 274, 463.
[735] Buhâri, Mezâlim 13; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/98.
[736] Buhârî, Mezâlim 29; İbıı Hibbân, Sahih, 5067; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/154.
[737] Buhârî, Ferâiz 26; Müslim, Ferâiz 1, 1614; Ebu Dâvud, Ferâiz 10, 2909; Tirmizî, Ferâiz 15, 2107; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 4/80, 81, 82; İbn Mâce, Ferâiz 6, 2729; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/201, 202, 203, 209.
[738] Buhârî, Feraiz 5; Ebu Dâvud, Feraiz 7, 2898; Tirmizî, Feraiz 8, 2098; İbn Mace, Feraiz 10, 2740; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 1/292, 313, 325.
[739] Nisâ: 4/11.
[740] Nisa: 4/11.
[741] Nisa: 4/176.
[742] Mavsilî, el-İhtiyar, V, 93; Hafidu İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 321-322.
[743] Buhârî, Ferâiz, 5, 7, 9-10; Müslim, Ferâiz, 2-3; Tirmizî, Ferâiz, 8.
[744] en-Nisâ: 4/11.
[745] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 311-312.
[746] en-Nisâ: 4/176.
[747] en-Nisâ: 4/176.
[748] Buhârî, Ferâiz, 12' Dârimî, Ferâiz, 4.
[749] B.k.z: Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm Hukuku, Şahıs, Aile, Miras Hukuku, İstanbul 1983, s. 495-507.
[750] Nisa: 4/176.
[751] Buhârî, Vudû' 44, Tefciru Sure-i Nisa 4, Merdâ 15, 21; Ebu Dâvud, Ferâi2 2, 2886, 2887; Tirmizî, Ferâiz 7, 2097; Nesâî, Taharet 103; İbn Mâce, Ferâiz 5, 2728; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/298, 307
[752] Nîsâ: 4/176.
[753] Nîsâ: 4/11.
[754] B.k.z: İbn Cerîr, Tefsirü't-Taberî, 4/276.
[755] B.k.z: Tirmizî, Ferâiz 7, 2096.
[756] Nesâî, Mesacid 17; İbn Mâce, İkametu's-Salat 58, 1014, Et'ime 59, 3363; Alımed b. Hanbel, Müsned, 1/15, 26, 48-49; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 2/510-511, 8/304; İbn Hibbân, Sahih, 2091; İbn Huzeyme, Sahih, 1666.
[757] Nisa: 4/12.
[758] Nisa: 4/12.
[759] Nisa: 4/176.
[760] Buhârî, Tefsiru Sure-i Nisa: 4/27; Ebu Dâvud, Feraiz 3, 2888; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/298.
[761] Buhârî, Kefâle 5, Feraiz 4; Tirmizî, Cenaiz 60, 1070; Nesâî, Cenaiz 67; İbn Mâce, Sadakat 13, 2415; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/290.
[762] B.k.z. Heyet, İlmihal, T.D.V, 2/393.
[763] Buhârî, Zekat 59, Vesâyâ 31, Hibe 29, Cihad 136; Ebu Dâvııd, Zekat 10, 1593; Tirmizî, Zekat 32, 668; Nesâî, Zekat 100; İbn Mâce, Hibât 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/25.
[764] Buhârî, Hibe 14, 30, Hayl 13; Ebu Dâvud, İcâre 81, 3538; Tirmizî, Büyü 62, 1298; Nesâî, Hibe 2; İbn Mâce, Sadakat 1, 2391; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/217.
[765] Buhârî, Hibe 12, 13, Şehâdât 9; Ebu Dâvud, İcâre 83, 3542, 3543, 3544, 3545; Tirmizî, Ahkâm 30, 1367; Nesâî, Nuhl 1; İbn Mâce, Hibât 1, 2375; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/270.
[766] Buhârî, Hibe 32; Ebu Dâvud, İcâre 85, 3550, 3551, 3552, 86, 3553, 3554, 3555, 3556, 3557, 87, 3558; Tirmizî, Ahkâm 15, 1350; Nesâî, Umrâ 2, 3, 4; İbn Mâce, Hlbât 4, 2383; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/393.
[767] Tehanevî, Keşşafu Istılahati'I Funûn, 11/1526; Ö. Nasuhi Bilmen, Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu, V/115.
[768] Tehanevî, aynı yer.
[769] Bilmen, a.g.e., V/115; Vehbe ez-Zühaylî, el-Fikhu'1-İslâmî ve Edilletuhu, VIII/9 B.k.z: Hüseyin Kayapmar, "Vasiyet" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[770] Buhârî, Vesâyâ 1; Ebu Dâvud, Vesâyâ 1, 2862; Tirmizî, Cenâiz 5, 974; Nesâî, Vesâyâ 1; İbn Mâce, Vesâyâ 2, 2699; Ahmed b, Hanbcl, Miisned, 2/34, 57, 80, 113, 128.
[771] B.k.z. Yusuf Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet, ölçü Yayınları, İstanbul 1985, 2/400-403.
[772] Buhârî, İman 41, Cenâiz 37, Vesâyâ 2, 3; Ebu Dâvud, Vesâyâ 2, 2864; Tirmizî, Cenâiz 6, 975; Nesâî, Vesâyâ 3; İbn Mâce, Vesâyâ 5, 2708; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/172.
[773] Buhârî, Vesâyâ 3; Nesaî, Vesâyâ 3; İbn Mâce, Vesâyâ 5, 2711; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/230.
[774] Nesâî, Vesâyâ 8; İbn Mâce, Vesâyâ 8, 2716; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/37l..
[775] Buharı, Cenaiz 95; Ebu Davud, Vesaya 15, 2881; Nesâî, Vesaya 7; İbn Mace, Vesaya 8, 2717; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/51.
[776] Ebu Dâvud, Vesâyâ 14, 2880; Tirmizî, Ahkam 36, 1376; Nesâî, Vesaya 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/372.
[777] Buharı. Şurût 19, Vesâyâ 22, 28; Ebu Dâvud, Vesâyâ 13, 2878; Tirmizî, Ahkâm 36, 1375; Nesaî, İhbâs 2, 3; İbn Mâce, Sadâkat 4, 2396, 2397; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/114.
[778] Al-i İmrân: 3/92.
[779] B.kz. Yusuf Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet, 2/459461 Ölçü Yayınları, İstanbul 1985.
[780] Buharı, Vesâyâ 1, Meğâzt 83, Fezâilu'l-Kur'an 18; Tirmizî, Vesâyâ 4, 2119; Nesâî, Vesâyâ 2; İbn Mâce, Vesâyâ 1, 2696; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/354, 355, 381.
[781] Ebu Dâvud, Vesaya 1, 2863; Nesâî, Vesaya 2; İbn Mâce, Vesaya 1, 2695; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/44.
[782] Buharı, Vesâyâ 1; Meğâzî 83; Nesâî, Vesaya 2; İbn Mâce, Cenaiz 64, 1626; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/32.
[783] Buhârî, Cihad 175, Cizye 6, Meğâzî 83; Ebu Dâvud, Haraç 27-28, 3029; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/222.
[784] Bııhârî, İlm 39, Meğâzî 83, Merdâ 17, Nisam 26; Ahtned b. Hanbel, Müsned, 1/336.
[785] En'am: 6/38.
[786] Maide: 5/3.
[787] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/195-196.
[788] Buhârî, Vesâyâ 19, Eymân 30, Hayl 3; Ebu Dâvud, Eymân 24, 3317) Tirmizî, Eymân 19, 1546; Nesâî, Eymân 35, Vesâyâ 8; İbn Mâce, Kcffârât 19, 2132; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/6.
[789] Buhâri, Kader 6, Eyman 26; Ebıı Dâvud, Eyman 18, 3287; Nesâ,, Eyman 24, 25; İbn Mâce, Keffarat 15, 2122; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/61, 86.
[790] Buhârî, Eymân 26, Kader 6; Ebu Dâvud, Eymân 18, 3288; Tirmizî, Eyman 11, 1538; Nesâî, Eymân 25, 26; İbn Mâce, Keffârât 15, 2132; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/214.

[791] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi İstanbui 1991, 12/258.
[792] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/22-23.
[793] Ebu Dâvud, Eymân 23, 3316; Tirmizî, Siyer 18, 1568; İbn Mâce, Keffarat 16, 2124; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/426, 430, 432, 433.
[794] Buhârî, Cezâu's-Sayd 27, Eyman 31; Ebu Dâvud, Eymân 19,.3301; Tirmizî, Eyman 9,.1537; Nesâî, Eyman 42; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/106, 114, 183, 235.
[795] İbn Mâce, Keffarat 20,.2135; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/373.
[796] Buhârî, Cezâus-Sayd 27; Ebu Dâvud, Eymân 19, 3293, 3294, 3299; Tirmizî, Eymân 17, 1544; Nesâî, Eymân 32; İbn Mâce, Kefârât 20, 2134; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/152.
[797] Ebu Dâvud, Eymân 25, 3323; Tirmizî, Eyınan 4, 1528; Nesâî, Eyman 41; İbn Mâce, Keffarat 17, 2127; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/146, 147, 148, 156.
[798] Buharı, Eymân 4; Ebu Dâvud, Eyman 4, 3250; Tirmizî, Eyman 9, 1534; Nesâî, Eyman 5; İbn Mâce, Keffârât 2, 2094; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/7, 11, 48.
[799] Buhârî, Eymân 5, Tefsiru Sure-i Necm 2, Edeb 74, İstizan 52; Ebu Dâvud, Eymân 3, 3247; Tirmizî, Eyman 18, 1545; Nesâî, Eymân 11; İbn Mâce, Keffârât 2, 2096; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/309.
[800] Nesâî, Eyman 10; İbn Mâce, Keffarat 2, 2095; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 5/62.
[801] B.k.z: Aliyyu'1-Kârî, Mirkâtu'l-Mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih, 3/554.
[802] hârî, Meğâzî 78, Eyman 1, Keffaratu'l-Eyman 9; Ebu Dâvud, Eyman 14, 3276; Nesâî, Eyman 15; İbn Mâce, Keffarat 7, 2107; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/398.
[803] Tirmizî, Eyman 6, 1530; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/361 Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 10/32.
[804] Nesâî, Eyman 16; İbn Mâce, Keffarat 7, 2108; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/256, 257, 258, 259.
[805] B.k.z: N. Yeniel-H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 12/236-238.
[806] Ebu Dâvud, Eyman 7, 3255; Tirmizî, Ahkam 19, 1354; İbn Mâce, Keffarat 14, 2120, 2121; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/228, 231.
[807] Nevevî, Müslim Şerhi, 11/116.
[808] Buhâri, Nikâh 19, Talâk 40, Keffaratu'I-Eyman 9; Nesâî, Eyman 40; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/229, 275, 506.
[809] Sâd: 38/34.
[810] Fahreddin er-Razi, Tefsiri Kebir.
[811] Muhammed Gazali, Doç. Dr. Abdullah Aydemir. İslami Kaynaklara Göre Peygamberler, s. 188-189.
[812] Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, 5/38..
[813] Buhârî, Eymân 1; İbıı Mâce, Keffarat 11, 2114; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/278, 317.
[814] Buhârî, İ'tikâf 5, 16; Ebu Dâvud, Eymân 25, 3325; Tirmizî, Eymân 12, 1539; Nesâî, Eymân 36; İbn Mâce, Keffârât 18, 2129; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/10.
[815] Buhârî, Edebü'I-Müfred, 177, 180; Ebu Dâvud, Edeb 123-124, 5168; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/25, 45, 61.
[816] Buharı, Hudud 45; Ebu Dâvud, Edeb 123-124, 5165; Tirmizî, Birr 30, 1947; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/431, 499.
[817] Buhârî, İman 22, Itk 15, Edeb 44; Ebu Dâvud, Edeb 123-124, 5157; Tirmizî, Birr 29, 1946; İbn Mâce, Edeb 10, 3690; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/158, 161, 168, 173.
[818] Buhârî, Edebü'l-Müfred, (192, 193); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/247, 342
[819] Buhârî, Et'ime 55; Ebu Dâvud, Et'ime 50 (3846); Tirmizî, Et'ime 44 (1853); İbn Mâce, Et'lme 19 (3289); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/259, 299, 277, 316, 406, 464, 505
[820] Buhârî, Itk 16; Ebu Dâvııd, Edeb 124-125 (5169); Ahmed b. Hanbel, Müsned 2/18, 20, 102, 142
[821] Buhârî, Itk 16; Tirmizî, Birr 54 (1985); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/252, 390
[822] Buhârî, Şerike 5, 14; Ebu Dâvud, Itk 4 (3935, 3936), 5 (3937, 3938, 3939); Tirmizî, Ahkâm 14 (1348); Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 3/185; İbn Mâce, Itk 7 (2527); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/472
[823] Buhârî, Büyü 59, 110, İstikraz 16, Husumât 2; Ebu Dâvud, Itk 9 {3955, 3956, 3957); Tirmizî, Büyü 11 (1219); Nesaî, Büyü1 84; İbn Mâce, Itk 1 (2512, 2513); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/305
[824] B.k.z: Ö. Nasuhi Bilmen, Hukuku İslamiyye Kamusu, 4/39.
[825] B.k.z: Tehanâvî, İ'lau's-Sünen, 11/311.
[826] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 5/346.
[827] İsrâ: 17/33.
[828] Tirmizî, Diyet 1.
[829] Ebu Davud, Diyet 16.
[830] Ebu Davud, Diyet 16-21.
[831] Molla Hüsrev, a.g.e., 11,124.
[832] Müslim, Kasame 11; Ebu Davud, Diyet 21; Tirmizî, Diyet 18; İbn/Mâce, Diyet 17.
[833] imam Serahsî, a.g.e., 27, 127; İmam Kâsâni, a.g.e., VII/256; Molla Hüsrev, 11/125.
[834] B.k.z: Yusuf Kerimoğlu, "Diyet" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[835] Buhârî, Diyât 22, Sulh 7, Edeb 89, Cizye 12; Müslim, Kasâme 1-6, 1669; Ebu Dâvud, Diyât 8, 4520, 4523; Tirmizî, Diyât 22, 1422; Nesâî, Kasâme 4; İbn Mâce, Diyât 28, 2677; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/2, 3.
[836] Nesâî, Kasame 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/62, 5/375, 432.
[837] Buhârî, Zekât 68, Hudûd 1, 16, 17, Meğâzî 36, Tub 5, 6; Ebu Dâvud, Hudûd 3, 4364, 4365, 4366, 4367, 4368, 4371; Tirmizî, Taharet 55, 72, Etime 39, 1846; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 7, 8; İbn Mâce, Hudûd 20, 2578; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/186.
[838] Kurtûbî, el-Câmiu 'li Ahkâmi'I-Kur'ân, 6/151, 152.
[839] B.k.z: N. Yenlel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi, İstanbul 1991, 15/37-40.
[840] Buhârî, Libâs 29, Cihâd 91.
[841] B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., İstanbul 1999, 2/164-166.
[842] Buhârî, Diyât 4, 7, 12, 13; Ebu Dâvud, Diyât 10, 4527, 4528, 4529, 4535; Tirmizî, Diyât 6, 1394; Nesâî, Kasâme 12-13; İbn Mâce, Diyât 24, 2665, 2666; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/183, 193, 203, 269.
[843] Buhârî, Diyât 18; Ebu Dâvud, Diyat 22, 4584; Tirmizî, Diyat 20, 1416; Nesâî, Kasame 17, 19; İbn Mâce, Diyat 20, 2657; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/427, 428, 435.
[844] Buhârî, Cihâd 12; Ebu Dâvud, Dİyat 28, 4595; Nesâî, Kasame 15; İhn Mâce, Diyat 16, 2649; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/284.
[845] Maide: 5/45.
[846] Nahl: 16/126.
[847] Buhârî, Diyât 6; Ebu Dâvud, Hudûd 1, 4352; Tirmizî, Diyat 10, 1402; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 5; İbn Mâce, Hudûd 1, 2534; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/382, 444.
[848] Buhârî, Enbiyâ 1, Diyat 2, İ'tisam 15; Tirmizî, İlm 14, 2673; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 1; İbn Mâce, Diyat 1, 2616; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/388, 440, 442.
[849] Buharı, Rikâk 48, Diyat 1; Tirmizî, Diyat 8, 1396, 1397; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 2; İbn Mace, Diyat 1, 2615, 2617; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/388, 440, 442.
[850] Buharı, İlm 9, 37, Hac 132, Meğâzî 77, Tefciru Sure-i Tevbe 8, Edâhî 5, Fiten 8, Tevhid 24; Ebu Dâvod, Menasik 67, 1948.
[851] Ebu Dâvud, Diyat 3, 4499, 4500, 4501; Nesâî, Kasame 6, Âdabu'l-Kadat 26.
[852] Nevevî, Müslim Şerhi. 11/173.
[853] Buhârî, Ferâiz 11, Diyât 25, 26, Tıb 46; Ebu Dâvud, Diyât 19, 4576, 4577; Tirmizî, Diyât 15, 1410, Ferâiz 19, 2111; Nesâî, Kasâme 39-40; İbn Mâce, Diyât 11, 2639; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/274.
[854] B.k.z; Heyet, İlmihal, T.D.V., 2/137-140 Asabe: Baba tarafından araya kadın girmeyen erkek akraba.
[855] Buhârî, Diyât 15, İ'tisâm 13; Ebu Dâvud, Diyât 19, 4568; Tirmizî, Diyât 15, 1411; Nesaî, Kasâme 39; İbn Mâce, Diyât 11, 2640; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/244, 253.
[856] en-Nisa: 4/ 13-14.
[857] Zühaylî, el-Fıkhu'1-İslâmî ve Edilletüh, 2. baskı, Dimaşk 1405/1985, IV/284vd. B.k.z: HalİT Ünal, "Had" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.

[858] Buhârî, Hudûd 13; Ebu Dâvud, Hudûd 12, 4383, 4384; Tirmizî, Hudûd 16, 1445; Nesâî, Kat'u's-Sârık 9, 10; İbn Mâce, Hudûd 22, 2585; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/104, 249.
[859] Hanefilerin bu konudaki delilleri için b.k.z: Müslim, Hudud 7; İbn Mâce, Hudud 22.
[860] Buhârî, Hudûd 13; Nesâî, Kat'u's-Sârık 10.
[861] Buharı, Hudûd 13; Ebu Dâvud, Hudûd 12, 4385; Tirmizî, Hudûd 16, 1446; Nesâî, Kafu's-Sânk 8; İbn Mâce, Hudûd 22, 2584; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/54, 64, 80, 82, 143, 145.
[862] Nesâî, Kat'u's-Sârık 1; İbn Mâce, Hudud 22, 2583; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/253.
[863] Buhârî, Hudûd 11, 12, Menaklb 42; Ebu Dâvud, Hudûd 4, 4373, 4374; Tirmizî, Hudûd 6, 1430; Nesâî, Kat'u's-Sârik 6; İbn Mace, Sarık 6, 2547; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/42.
[864] Ebu Dâvud, Hudud 23, 4415; Tirmizî, Hudud 8, 1434; Nesâî, Fezailu'l-Kur'an, 5; İbn Mâce, Hudud 7, 2550; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/313, 317, 318, 320.
[865] Ra'd: 13/3, Tâhâ: 20/53, Yâsîn: 36/36, Zâriyât: 51/149.
[866] Fâtır: 35/11, Şûra. 42/11, Hucurât: 49/13.
[867] Buhârî, Nikah 2, Savm 10; Müslim, Nikâh 1; Nesâî, Nikâh 6.
[868] Nûr: 24/3.
[869] Buhârî, Hudûd 30, 31, İ'tisâm 16; Ebu Dâvud, Hudûd 23, 4418; Tirmizî, Hudûd 7, 1431, 1432; Nesaî, Sünemi'1-Kübrâ, 4/272, 273, 274; İbn Mâce, Hudûd 9, 2553; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/23, 24, 47, 55.
[870] Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: İzzet Derveze, Kur'anu'l-Mecîd, Ekin Yayınları, İstanbul 1997, s. 49-101.
[871] Buhâri, Hudûd 22, 29, Ahkam 19; Tirmizî, Hudud 5, 1428; İbn Mâce, Hudûd 9, 2554; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/453.
[872] Ebu Davud, Hudud 23, 4422, 4423; Dârimî, Hudud 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/86, 87, 91, 92, 95, 102, 103, 108.
[873] Ebu Dâvud, Hudud 24, 4440; Tirmtzî, Hudud 9, 1435; Nesâî, Cenaiz 64; İbn Mâce, Hudûd 9, 2555; Dârimî, Hudud 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/429, 435, 437, 440.
[874] Buhârî, Hudûd 30, 32, Şurût 9, Eymân 3; Ebu Dâvud, Hudûd 24, 4445; Tirmizî, Hudûd 8, 1433; Nesâî, Adabu'l-Kudât 22; İbn Mâce, Hudûd 7, 2549; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/115, 116.
[875] Buhârî, Menâkıb 26; Ebu Dâvud, Hudûd 25, 4446; Tirmizî, Hudûd 10, 1436; İbn Mâce, Hudûd 1, 2556; Muvatta' Hudûd 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 7, 17, 61, 63, 76, 126.
[876] Tirmizi, Hudûd 13, 1441; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/156.
[877] Buharı, Hudud 4; Tirmizî, Hudûd 14, 1443; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/176, 272.
[878] Maide: 5/38.
[879] Nur: 24/2.
[880] Nur: 24/4.
[881] Ebu Dâvud, Hudûd 35, 4480, 4481; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 5269, 5270; İbn Mâce, Hudûd 16,2571; Ahmed b. Hanbe], Müsned, 1/82, 140, 144.
[882] Buhâri, Hudûd 4; Ebu Dâvud, Hudûd 36, 4486; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 5271; İbn Mâce, Hudûd 16, 2569; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 1/125, 130.
[883] Buhârî, Hudûd 42; Ebu Dâvud, Hudûd 38, 4491; Tîrmizî, Hudûd 30, 1463; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, Ebvâbu't-Ta'zirât, 4/320; İbn Mâce, Hudûd 32, 2601; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/466.
[884] Buhari, İman 11, Menakıbu'l-Ensar 43, Meğâzî 12, Hudud 8, 14, Ahkam 49, Tevhid 31; Tirmizî, Hudûd 12, 1439; Nesâî, Biat 9, 17, 38, İman 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/320.
[885] Feth: 48/10.
[886] Buhârî, Zekât 66, Şirb 3, Diyât 28, 29; Ebu Dâvud, Hudûd 27-28, 4592, 4593, 4594; Tirmizî, Zekât 16, 642, Ahkâm 37, 1377; Nesâî, Zekat 28; İbn Mâce, Diyât 27, 2673; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/495.
[887] Buhâri, Şehâdât 20, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 3, Rehin 6; Ebu Dâvud, Akdiye 23, 3619; Tirmizî, Ahkâm 12, 1342; Nesâî, Adabu'l-Kudât 36; İbn Mâce, Ahkâm 7, 2321; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/343.
[888] Ebu Dâvud, Akdiye 21, 3608; İbn Mâce, Ahkâm 31, 2370; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/248, 315, 323.
[889] Buhârî, Şehadât 27, Mezalim 16, Hayl 10, Ahkâm 20; Ebu Dâvud, Akdiye 7, 3583; Tirmizî, Ahkâm 11, 1339; Nesâî, Adabul-Kudât 13; İbn Mâce, Ahkâm 5, 2317; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/290, 291, 308.
[890] Buhârî, Nafâkât 9, Menâkıbu'l-Ensâr 23; Ebu Dâvud, İcare 79, 3532; Nesâî, Âdabu'l-Kudat 31; İbn Mâce, Ticarat 65, 2293; Dârimî, Nikah 54; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/39, 50, 206.
[891] Buhâri, Edebü'l-Müfred, 442; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/327, 360, 367.
[892] Âl-i İmran: 3/31.
[893] Muvatta, Kader, 3.
[894] Hucurat: 49/6.
[895] İbrahim: 14/7.
[896] Zürkani, Şerhu Muvatta, V, 478-479.
[897] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, s. 256-261.
[898] Buhari, İstikraz 19, Edeb 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/246, 249, 250, 254, 255; İbn Huzeyme, Sahih, 742.
[899] Buhari, İ'tisâm 21; Müslim, Akdiye 15, 1716; Ebu Dâvud, Akdiye 2, 3574; Tirmizî, Ahkâm 3, 1326; Nesâî, Adabu'l-Kudât 3; İbn Mâce, Ahkâm 3, 2314; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/198, 204.
[900] Ebu Dâvud, Akdiye 2, 3573, İbn Mâce, Ahkâm 3 hadisi buna delalet eder.
[901] Buhari, Ahkâm 13; Ebu Dâvud, Akdiye 9, 3589; Titmizî, Ahkâm 7, 1334; Nesâî, Adabu'l-Kudât 18; İbn Mâce, Ahkâm 4, 2316; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/46.
[902] Buhârî, Sulh 5; Ebu Dâvud, Sünnet, 4606; İbn Mâce, Mukaddime 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/73, 180, 240, 256, 270.
[903] Muhammed Revvâs Kal'acî, Mevsüatu Fıkhı Umar b. el-Hattâb, Kuveyt 1984, s. 125.
[904] Hayreddin Karaman, İslâmın Işığında Günün Meseleleri, İstanbul 1982, II, 248.
[905] B.k.z: M. Sait Şimşek, "Bid'at" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[906] Ebu Dâvud, Akdiye 15, 3596; Tirmizî, Şehadat 1, 2295, 2296, 2297; İbn Mâce, Ahkam 28, 2364; Muvatta, Akdiye 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/115, 5/193.
[907] Buhârî, Enbiyâ 40; Nesâî, Adabu'l-Kudat 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/322, 340.
[908] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/420-421.
[909] Buhârî, Enbiyâ 54; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/316.
[910] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 5/332.
[911] Buhârî, İlm 28, Lukata 3, Şirb 12; Ebu Dâvud, Lııkata 4, 1704, 5, 1705, 6, 1706, 7, 1707, 8, 1708; Tirmizî, Ahkâm 35, 1372, 1373; Nesaî, Sünenü'l-Kübrâ, 3/416, 419, 420; İbn Mâce, Lukata 2, 2507; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/116.
[912] Buhârî, Lukata 1, 10; Ebu Dâvud, Lukata I, 1701; Tîrmizî, Ahkâm 35, 1374; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 3/422; İbn Mâce, Lukata 2, 2506; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/126, 127, 143.
[913] Ebu Dâvud, Lukaia 19, 1719; Nesâî, Sünemi 1-Kübrâ, 5805; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/499.
[914] Nesâî, Sünenü'I-Kübrâ, 5806; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/117.
[915] Buhârî, Lukata 8; Ebu Dâvud, Cihad 86, 2623; İbn Mâce, Ticarat 68, 2302; Muvatta, İsti'zan 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/4, 6, 57.
[916] Buhârî, Edeb 31, 85; Ebu Dâvud, Et'ime 5, 3748; Tirmizî, Birr 43, 1967, 1968; Nesâî, Simenü'l-Kübrâ, 3/430, 5846; İbn Mâce, Edeb 5, 3675; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/385.
[917] Buhari, Mezâlim 18, Edeb 85; Ebu Dâvud, Et'ime 5, 3752; Tirmizî, Siyer 32, 1589; İbn Mâce, Edeb 5, 3676; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/149.
[918] Ebu Dâvud, Zekat 32, 1663; Ahmed b. Haıbel, Müsned, 3/34.
[919] Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvvet, 4/118-119.
[920] B.k.z: Dr. Ahmed Özel, İslam Hukukunda Ülke Kavramı, İklim Yayınları, 4. baskı İstanbul 1991, s. 70-93.
[921] Buhari, Itk 13; Ebu Dâvud, Cihad 91, 2633; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/31, 32, 51.
[922] Nevevî, Müslim Şerhi, 12/35.
[923] Ebu Dâvud, Cihad 82, 2612, 2613; Tirmizî, Siyer 48,1617, Diyat 14, 1408; İbn Mâca, Cihad 38, 2858.

[924] Buhari, Meğâzî 60, Cihad 164, Edeb 80, Ahkam 22; Ebu Dâvud, Hudud 1, 4356; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/410, 417.
[925] Buhârî, Cizye 22, Edeb 99, Hayl 9; Tirmizî, Siyer 28, 1581; Nesâî, Sünenü'I-Kübrâ, 8737; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/16, 48, 96, 112, 142.
[926] Buhâri, Cizye 22; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 3/142, 150, 250, 270.
[927] Buhârî, Cihad 157; Ebu Dâvud, Cihad 92, 2636; Tirmizî, Cihad 5, 1675; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/308.
[928] Buhârî. Cihacl 156; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 8634; Ahmet) b. Hanbel, Müsned, 2/523.
[929] Buhârî, Cihad 22, 32, 112, Temenni 8; Ebu Dâvud, Cihad 89, 2631.
[930] Bakara: 2/250.
[931] Enfâl: 8/46-47.
[932] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, s. 451155.
[933] Buhârî, Cihad 98, Meğâzî 29, Deavat 58, Tevhid 4; Tirmizî, Cihad 9, 1679; İbn Mâce, Cihad 15, 2796; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/353, 355, 381.
[934] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/152, 2521.
[935] Buhari, Cihad 147; Ebu Dâvud, Cihad 111,2668; Tirmizî, Siyer 19, 1569; İbn Mâce, Cihad 30, 2841; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/22, 23, 75, 91, 100, 115, 122, 123.
[936] Buhâri, Cihâd 146; Ebu Dâvııd, Cihâd 112, 2672; Tirmizî, Siyer 19, 1570; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 5/185, 8622; İbn Mâce, Cihâd 30, 2839; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/38, 71, 73.
[937] B.k.z. A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/474-475.
[938] Haşr: 59/5.
[939] Buhârî, Meğâzî 14, Hars 6, Cihâd 154, Tefsim Sure-i Haşr 2; Müslim, Cihâd 29-31, 1746; Ebu Dâvud, Cihâd 83, 2615; Tirmizî, Tefsiru Sure-i Haşr 59, 3302; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 5/181, 6/483; İbn Mâce, Cihad 31, 2845; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/123, 140.
[940] Buhârî, Farzu'l-Humus 8, Nikah 58; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 8878; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/317, 318.
[941] Enfal: 8/1.
[942] Ebu Dâvud, Cihad 144-145, 2740; Tirmizî, Tefsiru'I-Kur'an 9, 3079, 30, 3189.
[943] Buhârî, Farzul-Humus 15; Ebu Dâvud, Cihad 145, 2741, 2742, 2743, 2744, 2745; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 2/10, 55, 62, 80, 112, 151, 156.
[944] Buhârî, Farzu'l-Humus 15.
[945] Enfâl: 8/41.
[946] el-Enfâl: 8/41.
[947] B.k.z: Hamdi Döndüren, "Ganimet", Şamil İslam Ansiklopedisi.
[948] Buhârî, Farzu'I-Humus 18, Büyü 37, Meğâzî 54, Ahkam 21; Ebu Dâvud, Cihad 136,2717; Tirmizî, Siyer 13, 1562; İbn Mâce, Cihad 29, 2837; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/295, 296, 306.
[949] Buhâtî, Farzu'l-Humus 18, Meğâzî 8, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/192.
[950] Ebu Dâvud, Cihad 137, 2719, 2720; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/26, 27.
[951] Ebu Dâvud, Cihad 100, 2654; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/49, 50, 5l.
[952] Ebu Dâvud, Cihad 124, 2697; İbn Mâce, Cihad 32, 2846; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/46, 47, 51.
[953] Ebu Dâvud, Haraç 28-29, 3036; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/317.
[954] B.k.z: Hamdi Döndüren, "Fey", Şamil İslam Ansiklopedisi.
[955] Buhârî, Cihad 80, Tefsiru Sure-i Haşr 3; Ebu Dâvud, Haraç 18-19, 2965; Tirmizî, Siyer 44, 1610, Cihad 39, 1719; Nesaî, Fey 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/25, 47, 48, 60, 162, 164, 179, 191, 208.
[956] Buhari, Meğâzî 14, Feraiz 3; Ebu Dâvud, Haraç 18-19, 2976-2977; Tirmizî, Şemail, 402; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/145, 262.
[957] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapmar, Süneni Ebu Davud Terceme ve Şerhi, 11/246-247'; A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/516-517; Ali Şafak, İslâm Arazi Hukuku, 82-83
[958] Buhârî, Meğâzî 14, 38, Fezailu's-Sahabe 12, Feraiz 3; Ebu Dâvud, Haraç 1819, 2968, 2969, 2970; Nesâî, Fey' 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/9.
[959] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/513.
[960] Buhari, Vesâyâ 32, Farzu'1-Hums 3, Feraiz 3; Ebu Dâvud, Haraç 18-19, 2974; Tirmizî, Şemail, 403; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/242, 376, 463.
[961] Buhari, Meğâzî 38; Ebu Dâvud, Cihad 143, 2733; Tirmizî, Siyer 6, 1554; İbn Mâce, 2854; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/2, 41, 62, 72, 80, 143, 152.
[962] Enfal: 8/9.
[963] Buhari, Salat 76, 82, Husumat 7, 8, Meğâzî 70; Ebu Dâvud, Cihad 114, 2679; Nesâî, Taharet 127; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/304, 452, 483.
[964] Buhârî, Meğâzî 14; Ebu Dâvud, Haraç 22-23, 3005; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/149.
[965] Ebu Dâvtıd, Haraç 27-28, 3030, 3031; Tirmizî, Siyer 43, 1606; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/29, 3/345.
[966] Buhari, Cihad 168, Meğâzî 30, Menakıbu'l-Ensar 12, İsti'zan 26; Ebu Dâvud, Edeb 143-144, 5215, 5216; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 118; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/22, 71.
[967] B.k.z: Tehânevî, İ'lau's-Sünen, 17/427-428.
[968] Buhârî, Salat 77, Menakıbu'I-Ensar 45, Meğâzî 30; Ebu Dâvud, Cenaiz 4, 3101; Nesâî, Mesacid 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/56, 131, 280.
[969] Buhari, Safâtul-Havl 5, Meğazî 30.
[970] Buhari, Hibe 35; Nesâî, Fezailus-Sahabe, 215.
[971] Buhârî, Farzu'l-Humus 35, Meğazî 38, Zebaih 22; Ebu Dâvud, Cihad 127, 2702; Nesâî, haya 38; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/86.
[972] Âli- İmran: 3/64
[973] Buhari, Bed'u'1-Vahy 6, İman 38, Şehadat 28, Cihad 11, 102, 122, Cizye 13, Tefsiru Sure-i Âli İmran 4, Edeb 8, İstizan 24; Ebu Dâvud, Edeb 118-119 (5136); Tirmizî, İsti'zan 24 (2717); Ahmed b. Hanbei, Müsned, 1/262, 263
[974] Tirmizî, İsti'zan 23, 2716; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/133.
[975] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/207.
[976] Buhârî, Cihad 97, 52; Nesâî, Amelu'1-Ycvm ve'1-Leyl, 605.
[977] İbn Hibban, Sahih, 6520; Beyhakî, Delailu'n-Nübüvvet, 5/1401.
[978] Buhârî, Meğâzî 56, Edeb 68, Tevhid 31; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 8872; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/11.
[979] Ebu Dâvud, Cihad 115, 2681; Nesâî, Fezailu-Sahabe, 243; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/104, 105, 182, 188, 219, 220, 257, 263, 278.
[980] Ebu Dâvud, Menasik 45, 1871, 1872, Haraç 24-25 (3024); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/292, 538
[981] İsrâ: 17/81
[982] Sebe: 34/49.
[983] Buhari, Mezalim 32, Meğâzî 48, Tefsiru Surc-i 12; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 18 (3138)
[984] Buharî, Edcbül-Müfred, (826); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/412, 4/213
[985] Buhârî, Sulh 6; Ebu Dâvud, Menasik 32, 1832; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/289, 291 292, 302.
[986] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/268.
[987] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 8/586.
[988] Buhârî, Cizye 18, Meğazî 35, Tefsiru Sure-i Feth 5, İ'tisam 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/485.
[989] İbn Kayyim, Zadu'1-Mead, 3/310.
[990] Feth: 48/1, 5.
[991] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 49, 3263; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/122, 173, 197, 215, 52
[992] Bakara: 2/216.
[993] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/395..
[994] İbn Hibbân, Sahih, 7125; Ebu Nuaym, Hilye, 1/354; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 9/148-149.
[995] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/286.
[996] Buhârî, Cihad 85, Meğâzî 24, Tıb 27; Tirmizî, Tıb 34, 2085; İbn Mace, Tib 15, 3464; Ahmed b. Hanbel, Müsned; 5/330, 334.
[997] Âli İmran: 3/128.
[998] Buhari, Meğâzî 21; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 4, 3002, 3003; İbn Mâce, Fiten 23, 4027; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/99, 178, 201, 206, 253, 288.
[999] Buhârî, Enbiya 54, İstitabetu'l-Murteddin 5; İbn Mâce, Fiten 23, 4025; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/380, 432, 441.
[1000] Buhâri, Meğâzî 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/317.

[1001] Buhârî, Vudû' 69, Salat 109, Cihad 98, Cizye 21, Menakıbu'l-Ensar 29, Meğazî 7; Nesâî, Taharet 192; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/393, 397, 417.
[1002] Buhari, Bed'u'1-Halk 7, Tevhid 9.
[1003] Buhârî, Cihad 9, Edeb 90; Tırmizî, Tefsiru'l-Kur'an 82, 3345; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 559, 620; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/312, 313.
[1004] Duhâ: 93/1, 3.
[1005] Buhârî, Teheccüd 4, Tefsiru Sure-i Duhâ 1, Fezailu'l-Kur'an 1; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 82, 3345; Ahmed b. HanbeİI, Müsned, 4/312, 313.
[1006] Buhâri, Cihad 127, Merda 15, Libas 98, Edeb 115, İsti'zan 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/203.
[1007] Hucurat: 49/9.
[1008] Buhârî, Sulh 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/157, 219.
[1009] Buhârî, Meğâzî 8, 12; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 3/115, 129, 236.
[1010] Bıthârî, Rehn 3, Cihad 158, 159, Meğâzî 15; Ebu Dâvud, Cihad 157, 2768.
[1011] Saffat: 37/177.
[1012] Buhari, Salat 12, Nikâh 7, 49, Ebu Dâvud, Nikah 28-29, 2109; Tirmizî, Nikâh 10, 1094, Birr 22, 1933; Nesâî, Nikâh 67; İbn Mâce, Nikâh 24, 1907; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/165, 190, 204.
[1013] Buhârî, Mezalim 32, Meğâzî 38, Zebaih 14, Edeb 90, Deavat 19 Divat 17; İbn Mâce Zebaih 13, 3195; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/47, 48. 50.
[1014] Buhârî, Cibad 34, Meğâzî 29, Temenni 7; Nesâî, Amelu'l-Yevın ve'I-Leyl, 533; Ahmed b Hanbei, Müsned, 4/85, 282, 291, 300, 302.
[1015] Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr 9; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 3/252, 288; Abd b. Humeyd, Müsned, 1286, 1319.
[1016] Buhari, Meğâzî 37; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 978; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/48.
[1017] Feth: 48/24.
[1018] Ebu Dâvud, Cihad 147, 2752; Ahmed.b. Hanbel, Müsncd, 4/48, 51, 52.
[1019] Feth: 48/24..
[1020] Feth: 48/24.
[1021] Ebu Dâvud, Menasik 1808, Cihad 120, 2688; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 59, 3261: Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/122, 124, 290.
[1022] Ebu Dâvud, Cihad 136, 2718; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/112, 190, 198, 279, 286.
[1023] Ebu Dâvud, Cihad 32, 2531; Tîrmizî, Siyer 22, 1575.
[1024] Buhârî, Cihad 65, Menâlubu'l-Ensar 18, Meğazî 18.
[1025] Ebu Dâvud, Haraç 19-20, 2982; Tirmizî, Siyer 8, 1556.
[1026] İbn Mâce, Cihad 37, 2856; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/84, 407.
[1027] Buhârî, İstiska 15.
[1028] Buhârî, Meğazî 1; Tirmizî, Cihad 6, 1676.
[1029] Bkz. İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Kahire 1955, III-1V, 373.
[1030] Muhammed Hamidullah, Hazreti Peygamberin Savaşları, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1981, s. 21.
[1031] Tehânevî, Keşşâfü Istılâhâti'l-Fünûn, Kelküta 1862, II, 1099.
[1032] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/329; Abd b. Humeyd, 1065.
[1033] Buhârî, Meğâzî 89; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/349.
[1034] Buhârî, Meğâzî 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/54.
[1035] Buhârî, Meğâzî 31.
[1036] Ebu Dâvud, Cihad 2732; Tirmizî, Siyer 10, 1558; İbn Mâce, Cihad 27, 2832; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/67, 148.
[1037] Buhârî, Menâkıb 1; Ahmed b. Hanbel, Musned, 2/242, 257, 418.
[1038] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/383.
[1039] Buhârî, Menâkıb 2, Ahkam 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/29, 93, 128.
[1040] Buhârî, Ahkâm 51; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/43.
[1041] Buhârî, Eymân 1, Keffaratu'l-Eyman 10, Ahkam 5, 6; Ebu Dâvud, Eyman 14, 3277, 3278, Haraç 2, 2929; Tirmizî, Eyman 5, 1529; Nesaî, Eyman 15, 16, Âdâbu'l-Kudât 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/61, 62, 63.
[1042] Buhârî, Ahkâm 7, İstitâbetu'l-Mürteddîn 2.
[1043] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 5917; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/160.
[1044] Ahtned b. Hanbel, Müsned, 6/93.
[1045] Buhârî, Cuma 11, Ahkam 1, Vesaya 8; Tirmizî, Cihad 27, 1705; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 54, 108, 111, 121.
[1046] Buhârî, Ahkâm 8.
[1047] Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 5/64.
[1048] Buhârî, Cihâd 189; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/426.
[1049] Buhârî, Cuma 29, Zekat 67, Eymân 3, Hayl 15, Ahkam 24, 41; Ebu Dâvud, Haraç 10-11, 2946; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/423.
[1050] Ebu Dâvud, Akdiye 5, 3581; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/192; İbn Huzeyme, Sahih, 2338.
[1051] Nisa: 4/59.
[1052] Buhâri, Tefsiru Sure-i Nisa 11; Ebu Dâvud, Cihad 87, 2624; Tirmizî, Cihad 3, 1672; Nesâî, Biat 28; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/337.
[1053] Aynî, Umdetu'1-Kârî, 18/176.
[1054] Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Dağılırı, 3/14-15.
[1055] Buhârî, Ahkâm 1; Nesâî, Sünenü'I-Kübra, 8728; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/244, 342.
[1056] Nesâî, Biat 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/381.
[1057] Buhari, Edebü'l-Müfred, 113; İbn Mâce, Cihad 39, 2862; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/161, 171.
[1058] Nesâî, Biat 26; İbn Mâce, Cihad 39, 2861.
[1059] Buhari, Ahkâm 4, Cihâd 108; Ebu Dâvud, Cihâd 87, 2626; Tirmizî, Cihâd 29, 1707; Nesâî, Biat 34; İbn Mâce, Cihâd 40, 2864; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/62, 81, 101, 139.
[1060] Buhârî, Meğazî 59, Ahkâm 4, Ahbarul-Ahad 1; Ebu Dâvud, Cihad 87, 2625; Nesâî, Biat 34; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 1/82, 94, 124, 129.
[1061] Buhârî, Ahkâm 42; Nesâî, Biat 1, 2, 3, 4, 5; İbn Mâce, Cihad 41, 2866; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/441, 5/314, 319.
[1062] Buhari, Cihad 109; Ebu Dâvud, Cihad 151, 2757); Nesâî, Biat 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/523.
[1063] Buhârî, Enbiyâ 50; İbn Mâce, Cihad 42, 2871; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/297.
[1064] Buhârî, Menâkıb 25, Fiten 2; Tirtnizî, Fiten 25, 2190; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/384, 386, 428, 433.
[1065] Nisa: 4/29
[1066] Ebu Dâvud, Fiten 1 (4248); Nesâî, Biat 25; İbn Mâce, Fiten 9 (3956); Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/161, 191, 192, 193
[1067] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr 8, Fiten 2; Tirmizî, Fiten 25, 2189; Nesâî, Adabu'l-Kudat 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/351, 352.
[1068] Tirmizî, Fiten 30, 2199.
[1069] Buhârî, Menâkıb 25, Fiten 11; İbn Mâce, Fiten 13, 3979.
[1070] Nfesâî, Tahrimu'd-Dem 28; İbn Mâcc, Fiten 7, 3948; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/296.
[1071] Buhârî, Fiten 2, Ahkam 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/275, 297, 310.
[1072] Nesâî, Tahrimu'd-Dem 28.
[1073] Ahmed b. Haııbel, Müsned, 2/111.
[1074] Buhârî, Meğazi 12.
[1075] Ebu Dâvud, Sünnet 26-27, 4762; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/261, 341, 5/23.
[1076] Beyhakî, Sünemi'1-Kübrâ, 8/144.
[1077] Ebu Dâvud, Sünnet 26-27, 4760, 4761; Tirmizî, Fiten 78, 2265; Ahmet b. Hanbel, Müsned, 6/295, 302, 305, 321.
[1078] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/24.
[1079] Buhârî, Meğâzî 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/341, 347, 355, 381, 396.
[1080] Ebu Dâvud et-Tayâlİsî, Müsned, 820.
[1081] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/25.
[1082] Buhârî, Meğâzî 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/433.

[1083] BuhârİI, Cihad 110, Meğâzî 35, Ahkam 43; Tirmizî, Siyer 34, 1592; Nesâî, Biat 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/47, 51, 54.
[1084] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 9/37.
[1085] Buhârî, Cihâd 110, Meğâzî 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/42.
[1086] Buhârî, Fiten 14; Nesâî, Biat 23.
[1087] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 6/66.
[1088] Buhârî, Cihad 110, Meğâzî 53; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/468, 469.
[1089] Buhârî, Cihad 194.
[1090] Buhârî, Menakibu'I-Ensar 45, Meğazî 53.
[1091] Buhârî, Zekat 36, Hibe 35, Menakıbu'l-Ensar 45, Edeb 95; Ebu Dâvud, Cihad 1, 2477; Ncsâî, Biat 11; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/14, 64.
[1092] Mümtehine: 60/12..
[1093] Buhârî, Talâk 20; Ebu Dâvud, Haraç 9, 2941; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 61, 3306; İbn Mâce, Cihad 43, 2875; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/114, 153, 163, 270.
[1094] Buhârî, Ahkâm 43; Ebu Dâvud, Haraç 9, 2940; Tirmizi, Siyer 34, 1593; Nesâî, Biat 24;. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/9, 62, 81, 101, 139.
[1095] Buhârî, Şehâdât 18, Meğâzî 29; Ebu Dâvud, Hudûd 18, 4406, 4407; Tirmizî, Cihâd 32, 1711; Nesâî, Talâk 20; İbn Mâce, Hudûd 4, 2543; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/54, 64.
[1096] Buhari, Cihâd 129; Ebu Dâvud, Cihad 81, 2610; Nesâî, Fezailu'l-Kur'an, 85 İbn Mâce, Cihad 45, 2879, 2880; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/6, 10, 55, 63, 76.
[1097] Buhâri, Salât 41, Cihâd 56, 57, 58; Ebu Dâvud, Cihâd 60, 2575; Tirmizî, Cihâd 22, 1699; Nesâî, Hayl 13; İbn Mâce, Cihâd 44, 2877; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 11, 55, 56, 67, 91, 157.
[1098] Buhârî, Cihâd 43, Menakıb 28; Nesaî, Hayl 7; İbn Mâce, Cihad 14, 2787; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/13, 28, 49, 57, 101, 102, 112.
[1099] Buhari, Cihad 43, 44, Farzu'1-Hums 8, Menakıb 28; Tîrmizî, Cihad 19, 1694; Nesâî, Hayl 7; İbn Mâce, Ticarat 69, 2305; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/375, 376.
[1100] Buhâri, Cihâd 43, Menakıb 28; Nesâî, Hayl 6.
[1101] Ebu Dâvud, Cihad 43, 2547; Tirmizî, Cihad 21, 1698; Nesâî, Hayl 4; İbn Mâce, Cihad 14, 2790; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/250, 436, 476.
[1102] Buhârî, İman 26; Nesâî, İman 24; İbn Mâce, Cihad 1, 2753; Ahmed b- Hanbel, Müsned, 2/231.
[1103] Buhârî, Cihad 2; Nesâî, Cihad 14, İman 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/398.
[1104] Buhârî, Vudû 67; Tîrmizî, Cihad 21, 1656; Nesâî, Cihad 27; İbn Mâce, Cihad 15, 2795; Ahmed b. Hanbel, Miisned, 2/242.
[1105] Buhârî, Cihad 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/278.
[1106] Buhârî, Cihad 1; Tirmizî, Cihad 1, 1619; Nesâî, Cihad 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/344, 424, 459.
[1107] Tevbe: 9/19.
[1108] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/269.
[1109] Buhari, Cihad 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/132, 153, 207.
[1110] Buhârî, Cihad 73, Rikak 2; Nesâî, Cihad 11; Ahmed b. Hanbel, Müsned,3/433, 5/337, 338, 339.
[1111] Tirmizî, Cihad 32, 1712; Nesâî, Cihad 32; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/297, 303, 308.
[1112] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/220.
[1113] Ali İmran: 3/169.
[1114] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 4, 3011; İbn Mâce, Cihad 16, 2801.
[1115] Buhârî, Cihâd 2; Ebu Dâvud, Cihâd 5, 2485; Tirmizî, Fezâilu'l-Clhâd 24, 1660; Nesâî, Cihâd 7; İbn Mâce, Fiten 13, 3978; Ahmcd b. Hanbel, Müsned, 3/69.
[1116] Tirmizî, Kıyame 55; İbn Mâce, Fiten 23; Ahmed b. Hanbel, 2/43, 5/365.
[1117] İbn Mâce, Fiten 13, 3977; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/443.
[1118] Buharı, Cihad 28; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/318.
[1119] Ebu Dâvud, Cihad 10, 2495; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/368, 378, 397, 412.
[1120] Nesâî, Cihad 46; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/121, 5/274.
[1121] Ebu Dâvud, Edeb 114-115, 5129; Tirmizî, İlm 14, 2671; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/120, 5/272, 273, 274.
[1122] Ebu Dâvud, Cihad 165, 2780; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 3/207.
[1123] Buhârî, Cihâd 38; Ebu Dâyud, Cihâd 20, 1509; Tirmizî, Fezâilu'I-Cihâd 6, 1628, 1629, 1630, 1631; Nesâî, Cihâd 44; İbn Mâce, Cihâd 3, 2759; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/116İ 117, 5/193, 234.
[1124] Ebu Dâvud, Cihad 20, 2510; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/116, 117, 5/193.
[1125] Ebu Dâvud, Cihad 11, 2496; Nesâî, Cihad 47; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 5/352, 355.
[1126] Nisa: 4/95.
[1127] Nisa: 4/95.
[1128] Buhârî, Cihad 31, Tefsiru Sure-i Nisa 18; Tirmizî, TefsiruİI-Kur'an 5, 3031; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/282, 284, 290, 299, 301.
[1129] Buhârî, Meğâzî 17; Nesâî, Cihad 31: Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/308.
[1130] Buhârî, Cihad 13; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/290, 293.
[1131] Ebu Dâvud, Cihad 84, 2618; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/136.
[1132] Tirmizî, Cihad 23, 1659; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/396, 410.
[1133] Buharı, Cihad 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/270.
[1134] Ahzab: 33/23.
[1135] Buhârî, Cihad 12; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an 34, 3200; Nesâî, FezaİIu's-Sahabe, 186; Ahmed b, Hanbel, Müsned, 3/194.
[1136] Buhâri, İlm 45, Cihad 15, Farzu'1-Hums 10; Ebu Dâvud, Cihad 15, 2517; Tirmizî, Fezâllul-Cihad 16, 1646; Nesâî, Cihad 21; İbn Mâce, Cihad 13, 2783; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 4/404, 405, 417.
[1137] Nesâî, Cihad 22; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/32l.
[1138] Ebu Dâvud, Cihad 12, 2497; Nesâî, Cihad 15; İbn Mâce, Cihad 13, 2785; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/169.
[1139] Buhâri, Bed'lü-Vahy 1, İmân 41, Itk 6, Eymân 23, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikâh 5, Hiyel 1; Ebu Dâvud, Talâk 11, 2201; Tirmizi, Fezâilul-Cihâd 16, 1647; Ncsâî, Taharet 60, İbn Mâce, Zühd 26, 4227; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/25.
[1140] Beğâvî, Şerhu's-Sünne, 2634.
[1141] Ebu Dâvud, Vitr 26, 1520; Tirmizî, Cihad 19, 1653; Nesâî, Cihad 36; İbn Mâce, Cihad 15, 2797; Dârimî, Cihad 15.
[1142] Ebu Dâvud, Cihad 17, 2502; Nesâî, Cihad 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/374.
[1143] İbn Mâce, Cihad 6, 2765; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/300.
[1144] Buhârî, Cihad 3, İsti'zan 41, Tabir 12; Ebu Dâvud, Cihad, 2491; Tirmizî, Cihad 15, 1645; Nesaî, Cihad 40; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/240.
[1145] Ncsâî, Cihad 39; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/441.
[1146] Buhârî, Ezan 32, Mezalim 28; Tirmizî, Ccnaiz 65, 1063, Birr 38, 1958; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/324-325, 533.
[1147] İbn Mâce, Cihad 17, 2804; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/522.
[1148] Buharı, Tıb 30; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 3/150, 220, 223, 258, 265.
[1149] Bakara: 2/154.
[1150] Al-i İmrân: 3/169.
[1151] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 25.
[1152] Buhâri. "Cihâd". 61.
[1153] en-Nisâ: 4/69.
[1154] Müslim, "İmâre", 156-157; Nesaî, "Cihâd", 36.
[1155] B.k.z: Heyet, İlmihal İman ve İbadetler, İSAM T.D.V. İslami Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 1/377-378.
[1156] Enfal: 8/60.
[1157] Ebu Dâvud, Cihad 23, 2514; İbn Mâce, Cihad 19, 2813; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/156.
[1158] Ahmed b. Hanbel, Müsııed, 4/157.
[1159] İbn Mâce, Cihad 19, 2814.

[1160] Ebu Dâvud, Fiten 1, 4252; Tirmizî, Fiten 51, 2229; İbn Mâce, Mukaddime 1, 10, Fiten 9, 3952; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/278, 279.
[1161] BuhârİI, Menâkıb 28; İ'tisam 10, Tevhid 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/244, 248.
[1162] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/92, 94, 103, 105, 106, 108.
[1163] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/345, 384; İbn Hibbân, Sahih, 6819; Ebu YaÎâ, Müsned, 2078.
[1164] Buharı, Menâkıb 28, Tevhid 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/101.
[1165] Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir, 17/870.
[1166] Ebu Nuaym, Hilye, 3/95-96.
[1167] Ebu Dâvud, Cihad 57, 2569; Tirmizî, İsti'zan 75, 2858; Nesâî, Sünenü'1-Kübrâ, 8814; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/337, 378; İbn Huzeyme, Sahih, 2550, 2556, 2557.
[1168] Buhârî, Ebvabu'1-Umre 19, Cihad 136, Et'ime 30; İbn Mâce, Menasik 1, 2882; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/236, 445.
[1169] Buhârî, Ebvabu'1-Umre 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/125, 204, 240.
[1170] Buhârî, Nikah 121.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Vehim:

Râvi'nin, mürsel veya munkatı olan bir hadisi muttasıl olarak, yahut da bir hadisin metnini bir başka hadise ithâl ederek rivâyet etmesidir. Bu merfu hadisi mevkûf, mevsul hadisi mürsel olarak rivayet şeklinde de ortaya çıkar. Vehim sahibi bir ravi, vehme senette de düşer, metinde de. Hatta cerh ve ta'dilde de hataya düşebilir. Metin ve senetleri çok iyi bilen muhaddisler düşülen hatayı ortaya çıkarabilirler. Vehmin girdiği hadîse usulcüler umumiyetle muallel hadis derler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Netice Olarak:

Birinci ve ikinci tabakaya muhaddisler itimad etmişlerdir. Onların amel ettikleri hadîsler, bu tabakaya giren kitaplardaki rivâyetlerdir.
Üçüncü tabakanın rivâyetleri ile amel etme veya onları değerlendirme işi hadîslerin illetlerini iyi bilen, râvilerin isimlerini yakinen tanıyan ihtisâs ehline aittir. Bu kitaplardan mütâbaât ve şevâhid olarak faydalanılabilir, o kadar. "Allah her şey için bir ölçü tayin etmiştir" (Talak, 3).
Dördüncü tabakayı cemetmek, ondan istinbatta bulunmak, müteahhir ulemanın bir derinleşme (taammuk) yoludur. Gerçek şu ki, ehl-i bid'a denen Mutezile ve Râfiza gibi çeşitli sapık mezheplere mensup olanlar, bu tabakaya giren kitaplardan, en küçük bir itinaya bile yer vermeden, mezheplerini destekleyen rivâyetler derleyebilmektedirler. Ancak bu kitaplardan hususî görüşlere yardım ve destek sağlamak hadîsle delil getirmeyi esas alan ulemâ nezdinde sahîh ve makbul değildir".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/271.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Vehim:

Râvi'nin, mürsel veya munkatı olan bir hadisi muttasıl olarak, yahut da bir hadisin metnini bir başka hadise ithâl ederek rivâyet etmesidir. Bu merfu hadisi mevkûf, mevsul hadisi mürsel olarak rivayet şeklinde de ortaya çıkar. Vehim sahibi bir ravi, vehme senette de düşer, metinde de. Hatta cerh ve ta'dilde de hataya düşebilir. Metin ve senetleri çok iyi bilen muhaddisler düşülen hatayı ortaya çıkarabilirler. Vehmin girdiği hadîse usulcüler umumiyetle muallel hadis derler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNEN-İ TİRMİZİ TERCÜMESİ

ABDULLAH PARLIYAN

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Gaflet-Fartu'l-ğafle:

Dikkatsizlik demektir. Ravinin aşırı ğafil ve kapılgan olması. Ravinin dikkat ve titizliğini artırdığı takdirde bertaraf edebileceği bir kusurdur. Bu kusur bazan galat'la ifade edilmiştir. Normalde galat, ravinin rivayet esnasında yaptığı hatalara denir. [1] Bir ravinin dikkat göstermesi gerekli yerlerde gaflet etmesi, rivayetinin reddine sebep olur. Buna da münker denir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 95.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- TEHZÎBU'S-SÜNNE

TEHZÎB DEVRİ:

Hadîs tarihiyle meşgul olanlar üçüncü asırdan sonra gelen dönemi kısaca tehzîb devri diye tavsîf eder. Bu devre, dördüncü hicrî asırdan günümüze kadar olan uzun bir dönemi içine alır. Bu kadar uzun bir zaman diliminin aynı safha olarak mütâlaası yadırganmamalıdır. Çünkü, üçüncü asırdan sonra yapılan hadîs çalışmalarının -bir kaçı müstesna- hemen hepsi orijinaliteden uzaktır ve daha önce ortaya konmuş olan eserlerin üzerine yapılmıştır. Nitekim önceki üç asrın her birinde, tabiatı farklı çalışmalar yapıldığı için müstakil safhalar olarak değerlendirilmişti. Burada da durum aynı. Pek çok asır geçmesine rağmen yapılan çalışmalar özde aynı kalmış, hammadde olarak, üçüncü asra kadar ortaya konmuş olan eserleri alıp onlar üzerinde çalışmalar yapmıştır.
Mevcut bir eserin üzerine -ne çeşitten olursa olsun- yapılan müteâkip çalışmaya tehzîb çalışması denmiştir. Tehzîb, lügat olarak, fazlalıkları atarak ıslâh etmek, temizlemek, daha güzel, daha mükemmel kılmak gibi mânalara gelir. Öyle ise, te'lif edilmiş hadîs kitapları üzerine yapılmış olan tehzîb işlerini şöyle sayabiliriz:
* **Cem çalışmaları:** Farklı kitapları birleştirmek gibi,
* **Mukârene çalışmaları:** Farklı kitapları karşılaştırmak,
* Zevâid çalışmaları: Bir kitaba (veya kitaplara) diğer bir kitabın (veya kitapların) ziyade hadîslerini çıkarma,
* **İhtisar çalışmaları:** Bir kitabın mükerrer hadîslerini, senedlerini atarak özetleme çalışması,
* **İstidrak çalışmaları:** Bir kitabın şartlarına uyan hadîsleri derleme,
* **İstihrac çalışmaları:** Bir kitaptaki hadîsleri, kitabın müellifiyle, müellifin şeyhinde veya daha yukarıda birleşmek şartıyla başka senetlerle bulup çıkarma çalışmaları,
* **Tahrîc çalışmaları:** Bir kitapta geçen hadîsleri kaynak kitaplarda bulup çıkarma,
* **Şerh çalışmaları:** Her hangi bir hadîs kitabını rical, ahkam, lügat vs. yönleriyle açıklama çalışması.
* **Rical çalışmaları:** Herhangi bir hadîs kitabının (veya kitaplarının) râvilerini inceleme, sika, zayıf, müdellis, kezzâb râvilerin tanıtıcı eserler verme çalışmaları,
* **Lügat (garîbu'l-hadîs) çalışmaları:** Hadîslerde geçen anlaşılması zor (garîb) kelimeleri açıklama çalışmaları,
* **Cüz (cezâ) çalışmaları:** Muayyen konulardaki, muayyen vasıflardaki hadîsleri bir araya getirme, belli sayılarda hadîs ihtiva eden derlemeler yapma vs. çalışmaları,
* **Hadîs ağırlıklı te'lifler,**
* **Mevzû hadîsler üzerine te'lifler,**
* **Meşhur hadîsler üzerine te'lifler,**
* **Hadîs bulmada yardımcı kitaplar:** Aranan hadîsleri bulmada kolaylık sağlayan rehber kitaplar.Dördüncü devre içerisinde yapılan bu çalışma çeşitlerini daha da artırmak mümkündür. Maksadı ifâdeye kafi geldiği için bu kadarı ile yetiniyoruz. Şimdi bunlara bâzı örnekler vererek bu safhayı daha yakından tanıtacağız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/272-273.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Gaflet-Fartu'l-ğafle:

Dikkatsizlik demektir. Ravinin aşırı ğafil ve kapılgan olması. Ravinin dikkat ve titizliğini artırdığı takdirde bertaraf edebileceği bir kusurdur. Bu kusur bazan galat'la ifade edilmiştir. Normalde galat, ravinin rivayet esnasında yaptığı hatalara denir. [1] Bir ravinin dikkat göstermesi gerekli yerlerde gaflet etmesi, rivayetinin reddine sebep olur. Buna da münker denir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 95.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19: HÜKÜMLER VE FAYDALAR

BÖLÜM: 1

Ø KELER'IN ÖLDÜRÜLMESI SEVAP MıDıR?

1482- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurmuştur ki: **"Her kim keleri ilk vuruşta öldürürse ona şu kadar bu kadar iyilik sevap yazılır. İkinci vuruşta öldürürse ona şu kadar ve bu kadar sevap ve iyilik yazılır, üçüncü vuruşta öldürürse ona da şu kadar ve bu kadar sevap ve iyilik yazılır."** (Müslim, Selam: 38; İbn Mâce, Sayd: 12)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Sa'd, Âişe ve Ümmü Şerik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø YıLANLARıN ÖLDÜRÜLMESI

1483- Sâlim b. Abdullah (r.a.), babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yılanları öldürün bilhassa sırtında çizgi bulunan yılanla kuyruğu kısa olan yılanı öldürün çünkü bu iki yılan; gözü giderip yok eder kadınların çocuklarını düşürür."** (Müslim, Selam: 37; Buhârî,Bed-ül Halk: 15)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Âişe, Ebû Hüreyre, Sehl b. Sa'd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn Ömer vasıtasıyla Ebû Lübabe'den şöyle rivâyet edildi: **"Rasûlullah (s.a.v.), bundan sonra evcil yılanları -ki bunlar evlerde yaşarlar- öldürmeyi yasakladı.** İbn Ömer bu hadisi Zeyd b. Hattâb'tan aynı şekilde rivâyet etmiştir. Abdullah b. Mübarek der ki: öldürülmesi hoş olmayan yılan ince ve gümüş renginde olup yürürken kıvrılmadan dimdik yürüyen yılandır.

1484- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu: **"Evlerinizin yılandan sakinleri vardır üç kere onları daraltıp sıkıştırın tekrar size görünürlerse onları öldürün."** (Müslim, Selam: 37; Ebû Dâvûd, Edep: 161)

Tirmizî: Ubeydullah b. Ömer bu hadisi Sayfîy vasıtasıyla Ebû Saîd'den rivâyet etmiştir. Mâlik b. Enes bu hadisi Sayfîy'den, Hişâm b. Zühre'nin azâdlı kölesi Ebû's Sâib'den ve Ebû Saîd'den rivâyet etmiştir ki bu hadis hakkında bir hikâye vardır. El Ensarî bu şekilde Ma'n'dan aktararak Melik'den rivâyet etmiş olup bu rivâyet Ubeydullah b. Ömer'in rivâyetinden daha sahihtir. Muhammed b. Aclan'da Sayfîy'den, Mâlik'in rivâyeti gibi rivâyet etmektedir.

1485- Ebû Leylâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Oturduğunuz yerde yılan göründüğünde ona şöyle deyin: Nuh'un ahdi, Dâvûd oğlu Süleyman'ın ahdi için senin bize zarar vermemeni istiyoruz. Bu duadan sonra tekrar rahatsız ederse onu öldürün."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisin Sabit el Bünanî'nin rivâyetinden olduğunu bu şekliyle sadece İbn ebî Leylâ'nın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 3

Ø KÖPEKLERIN ÖLDÜRÜLMESI

1486- Abdullah b. Mugaffel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Köpeklerde diğer toplumlar gibi başlı başına bir soy** (ümmet) **olmasaydı hepsinin öldürülmesini emrederdim. Siz köpek öldürecekseniz onlardan simsiyah olanları öldürün."** (Ebû Dâvûd, Sayd: 21; İbn Mâce, Sayd: 1)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Câbir, Ebû Rafî' ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Abdullah b. Muğaffel hadisi hasen sahihtir. Bazı hadislerde siyah köpeğin şeytan olduğu rivâyet ediliyor. Tamamen siyah köpek kendisinde beyazlıktan bir eser olmayan köpektir. Bazı ilim adamları simsiyah köpeğin avladığı hayvanı hoş görmemektedirler.

BÖLÜM: 4

Ø KÖPEK BESLEYENLERIN SEVAPLARı AZALıR Mı?

1487- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim avcı köpeği ve koyun köpeği dışında köpek beslerse veya köpek bulundurursa her gün geçmişteki kazandığı sevaplardan iki kırat** (ölçek) **eksilir."** (Buhârî, Zebaih: 6; Müslim, Müsakat: 10)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Muğaffel, Ebû Hüreyre, Sûfyân b. ebî Züheyr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'den **"Ekin köpeği (Ziraat köpeği)"** ilavesi yapılarak ta hadis rivâyet edilmiştir.

1488- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Av köpeği ve koyun köpeği haricindeki tüm köpeklerin öldürülmesini emretti."** İbn Ömer'e, Ebû Hüreyre'nin **"Ziraat köpeği"** de dediği söylendiğinde; İbn Ömer: Ebû Hüreyre'nin, ekin sahibi olması dolayısıyla onu hatırında tutmuş olabileceğini söylemiştir. (Buhârî, Bed-ül Halk: 16; Müslim, Müsakat: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1489- Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir ağaç altında hutbe verirken ağacın dallarını kaldırıp Rasûlullah (s.a.v.)'e gölge yapanlardan idim, şöyle buyurmuştur: **"Köpekler de diğer toplumlar gibi başlı başına bir soy ve ümmet olmasaydı onların öldürülmesini emrederdim, fakat siz onlardan simsiyah olanları öldürünüz. Herhangi bir ev; koyun, ziraat ve av köpeği haricinde köpek besler ve bulundurursa onların yaptıkları iyiliklerden her gün bir kırat sevap eksilir."** (Müslim, Tahara: 27; İbn Mâce, Sayd: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadis başka şekillerde Hasan'dan Abdullah b. Muğaffel'den rivâyet edildi.

1490- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim koyun, ziraat ve av köpeği dışında başka bir köpek edinir ve bulundurursa her gün kazandığı iyiliklerden bir kırat eksilir."** (Buhârî, Bed-ül Halk: 15; Müslim, Müsakat: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. A'ta b. ebî Rebah'tan rivâyet edildiğine göre: **"Bir kimsenin bir koyunu olsa bile köpek bulundurabileceğine izin vermiştir."** A'ta'nın bu sözünü İshâk b. Mansur, Haccac b. Muhammed vasıtasıyla İbn Cüreyc'den ve A'ta'dan bu şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø KAMıŞ VE BENZERI KESICI ŞEYLERLE HAYVAN BOĞAZLANABILIR MI?

1491- Rafî' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Yarın düşmanla karşılaşacağız yanımızda hayvan kesebileceğimiz bıçağımız bile yok ne yapacağız? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Diş ve tırnak olmamak şartı ile kan akıtabilecek her kesici şeyle besmele çekilerek kesilen hayvanı yeyin. Diş; kemik olduğu ve cin kardeşlerinizin azığı olduğundan, tırnak ise kafir bir toplum olan Habeşlilerin kesme şekli olduğundan ve hayvana ızdırab veren bu iki kesim aletinden sakının."** (İbn Mâce, Zebaih: 5; Müslim, Edâhî: 4)

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd yoluyla Sûfyân es Sevrî'den, babasından Abâye b. Rifâa b. Rafî' b. Hadîç'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir ve senedinde **"Abâye'nin babasından"** dememiştir. Bu rivâyet daha sahihtir. Abâye dedesi Rafî'den hadis işitmiştir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup kemik ve dişle hayvan kesilmesini caiz görmemektedirler.

BÖLÜM: 6

Ø KAÇAN HAYVAN HANGI YOLLARLA YAKALANABILIR?

1492- Rafî b. Hadîç'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdik develerden biri kaçtı yanlarında at da yoktu ki arkasından varıp yakalasınlar bu arada bir adam deveye bir ok fırlattı hedefini bulan bu ok sebebiyle Allah deveyi orada durdurdu.**

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Bu hayvanların da yaban hayvanlar gibi vahşîlikleri vardır. Böyle yapan hayvanlara sizde böyle yaparak yakalayın." (Müslim, Ezahî: 4; İbn Mâce, Zebaih: 9)

Mahmûd b. Gaylân, Vekî' vasıtasıyla Sûfyân'dan, babasından, Abâye b. Rifâa'dan dedesi Rafi' b. Hadîç'den geçen hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup bu rivayetinde "Abâye ve babasından" dememiştir. Bu rivâyet daha sahihtir. bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

Aynı şekilde Şu'be bu hadisi Saîd b. Mesrûk'tan, Sûfyân'ın rivâyeti gibi rivâyet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Fuhş-i Galat-Kesretu'l-ğalat:

Yapılan rivayetlerin yarısında veya yarıdan çoğunda hataya düşülürse hafizanın bu hali fuhş-i galat'la ifade edilmiştir. Buna kesret-i gaflet de denir. Bu hal hafizanın ziyadesiyle bozulduğunu gösterir. Her iki hadisten birinin hatalı olma ihtimalini ortaya kor. Tabiiki böylesi rivayetlere itimad edilemiyeceğinden ravi metruk addedilir. Fuhş-i galat sahibi bir kimsenin rivayetine de münker denir. Bu münker, zaafi şiddetli manasınadır, sikaya muhalif rivayet manasına değil. [1] Yanılgı oranı yüzde elli ve daha fazla olan ravinin rivayeti kabul edilmez. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 95.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- TEHZÎBU'S-SÜNNE

TEHZÎB DEVRİ:

Hadîs tarihiyle meşgul olanlar üçüncü asırdan sonra gelen dönemi kısaca tehzîb devri diye tavsîf eder. Bu devre, dördüncü hicrî asırdan günümüze kadar olan uzun bir dönemi içine alır. Bu kadar uzun bir zaman diliminin aynı safha olarak mütâlaası yadırganmamalıdır. Çünkü, üçüncü asırdan sonra yapılan hadîs çalışmalarının -bir kaçı müstesna- hemen hepsi orijinaliteden uzaktır ve daha önce ortaya konmuş olan eserlerin üzerine yapılmıştır. Nitekim önceki üç asrın her birinde, tabiatı farklı çalışmalar yapıldığı için müstakil safhalar olarak değerlendirilmişti. Burada da durum aynı. Pek çok asır geçmesine rağmen yapılan çalışmalar özde aynı kalmış, hammadde olarak, üçüncü asra kadar ortaya konmuş olan eserleri alıp onlar üzerinde çalışmalar yapmıştır.
Mevcut bir eserin üzerine -ne çeşitten olursa olsun- yapılan müteâkip çalışmaya tehzîb çalışması denmiştir. Tehzîb, lügat olarak, fazlalıkları atarak ıslâh etmek, temizlemek, daha güzel, daha mükemmel kılmak gibi mânalara gelir. Öyle ise, te'lif edilmiş hadîs kitapları üzerine yapılmış olan tehzîb işlerini şöyle sayabiliriz:
* **Cem çalışmaları:** Farklı kitapları birleştirmek gibi,
* **Mukârene çalışmaları:** Farklı kitapları karşılaştırmak,
* Zevâid çalışmaları: Bir kitaba (veya kitaplara) diğer bir kitabın (veya kitapların) ziyade hadîslerini çıkarma,
* **İhtisar çalışmaları:** Bir kitabın mükerrer hadîslerini, senedlerini atarak özetleme çalışması,
* **İstidrak çalışmaları:** Bir kitabın şartlarına uyan hadîsleri derleme,
* **İstihrac çalışmaları:** Bir kitaptaki hadîsleri, kitabın müellifiyle, müellifin şeyhinde veya daha yukarıda birleşmek şartıyla başka senetlerle bulup çıkarma çalışmaları,
* **Tahrîc çalışmaları:** Bir kitapta geçen hadîsleri kaynak kitaplarda bulup çıkarma,
* **Şerh çalışmaları:** Her hangi bir hadîs kitabını rical, ahkam, lügat vs. yönleriyle açıklama çalışması.
* **Rical çalışmaları:** Herhangi bir hadîs kitabının (veya kitaplarının) râvilerini inceleme, sika, zayıf, müdellis, kezzâb râvilerin tanıtıcı eserler verme çalışmaları,
* **Lügat (garîbu'l-hadîs) çalışmaları:** Hadîslerde geçen anlaşılması zor (garîb) kelimeleri açıklama çalışmaları,
* **Cüz (cezâ) çalışmaları:** Muayyen konulardaki, muayyen vasıflardaki hadîsleri bir araya getirme, belli sayılarda hadîs ihtiva eden derlemeler yapma vs. çalışmaları,
* **Hadîs ağırlıklı te'lifler,**
* **Mevzû hadîsler üzerine te'lifler,**
* **Meşhur hadîsler üzerine te'lifler,**
* **Hadîs bulmada yardımcı kitaplar:** Aranan hadîsleri bulmada kolaylık sağlayan rehber kitaplar.Dördüncü devre içerisinde yapılan bu çalışma çeşitlerini daha da artırmak mümkündür. Maksadı ifâdeye kafi geldiği için bu kadarı ile yetiniyoruz. Şimdi bunlara bâzı örnekler vererek bu safhayı daha yakından tanıtacağız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/272-273.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Fuhş-i Galat-Kesretu'l-ğalat:

Yapılan rivayetlerin yarısında veya yarıdan çoğunda hataya düşülürse hafizanın bu hali fuhş-i galat'la ifade edilmiştir. Buna kesret-i gaflet de denir. Bu hal hafizanın ziyadesiyle bozulduğunu gösterir. Her iki hadisten birinin hatalı olma ihtimalini ortaya kor. Tabiiki böylesi rivayetlere itimad edilemiyeceğinden ravi metruk addedilir. Fuhş-i galat sahibi bir kimsenin rivayetine de münker denir. Bu münker, zaafi şiddetli manasınadır, sikaya muhalif rivayet manasına değil. [1] Yanılgı oranı yüzde elli ve daha fazla olan ravinin rivayeti kabul edilmez. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 95.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25- MENÂSİK (HAC VE UMRE İBÂDETİ) KİTABI
1- Hac İbâdetine Çıkma Babı
2- Hacc'ın Farz Kılınması Babı
3- Hac Ve Umre'nin Fazileti (Ne Dâîr Hadîsler) Babı
4- Rahl (Deve Palanı) Üstünde Hac Yolculuğu Babı
5- Hacının (Hac İbâdeti Esnasında Ve Yolculuğundaki) Duasının Fadu (Üstünlüğü) Babı
6- Haccin Vâcib Olmasi Şartının Beyânı Babı
7- Kadın Bir Velisi (Yâni Eşi Veya Mahremi Olan Bir Erkek) Olmaksızın Hacc'a Gidebilir (Mi?), Babı
8- Hac, Kadınların Cihâdıdır, Babı
9- Ölü Yerine Hac Etmek Babı
Kendi Adına Hac Etmemiş Bir Kimsenin Başkası Adına Hac Etmesine Dâir İlmî Görüşler
10- Hayatta Olan Bir Kimse Hacc'a Gitmeye Vücutça Gücü Yetmediği Zaman Onun Yerine Hac Etme (Hükmünün Beyânı) Babı
Bedel Gönderen Kişinin Şifâ Bulup Hacc'a Gidebilir Duruma Gelmesi Hâlinde Bu Kere Bizzat Gitmesi Farz Olur Mu?
11- Çocuğun Haccknın Sahîh Olup Olmadığının Beyânı) Babı
12- Doğum Yapan Kadın Ve Aybaşı Âdeti Gören Kadın (Kandan Temizlenmeden) Hac İhramına Girer, Babı
13- Mikat Denilen Belirli Sınırların Ötesinden (Mekke'ye) Hac Veya Umre Niyetiyle Gidenlerin İhrama Girecekleri Yerlerin Beyânı Babı
Anılan Mîkatlar Hakkında Özlü Bilgi
14- İhrama Girme (Zamanının Beyânı) Babı
15- Telbiye (Lebbeyke Zikrinin Nasıl Olduğunun Beyânı) Babı
Telbiyenin, Yâni Lebbeyke Zikrinin Okunmasının Hükmü
16- Lebbeyke Zikrini Yüksek Sesle Okuma (Nın Meşruluğu) Babı
17- İhramda Olan Kimse İçin Gölgelikler (Den Yararlanma Hükmünün Beyânı) Babı
18- İhrama Girileceği Zaman Güzel Koku (Kullanma Hükmünün Beyânı) Babı
Âişe (Radıyallâhü Anhâ)'Nın Hadîsinden Çıkarılan Hüküm Şudur
19- İhramda Olan Kimsenin Giyebileceği Elbise(Nin Beyânı) Babı
20- İhramlı Erkeğin İzar (Belden Aşağı Sarılan Peştemal) Veya Na'leyn Bulamadığı Zaman Don Ve Mestler Giymesi (Hükmünün Beyânı) Babı
21- İhramda İken (Pek Beğenilmeyen) Hareketlerden Sakınma Babı
22- İhrâmlı Kimse Başını Yıkayabilir, Babı
23- İhramda Olan Kadın, Yüzüne Örtü Salar (Yâni Yüzünü Örtmesinin Caiz Olup Olmadığının Beyânı) Babı
24- Hac (İçin İhrama Girildiğin)De (Hac İbâdetini Tamamlamaya Bîr Engel Çıktığı Takdirde İhramdan
Çıkmayı) Şart Koşma (Hükmünün Beyânı) Babı
25- Haremi Şerife (Yâni Mescid-Î Haram'a) Girme (Âdabının Beyânı) Babı
26- Mekke'ye Girme (Âdabının Beyânı) Babı
27- Hacer-İ Esved'i İstilâm (Yânî Öpmek Veya El Sürmek Suretiyle Ziyaret Etmek) Babı
Hacer-İ Esved'i Öpmek, İstilâm Etmek Ve Rükn-İ Yemani'yi İstilâm Etmek Hakkındaki Dört Mezhebin Görüşleri
28- Hacer-İ Esved'i Mıhceni (= Değneği) İle İstilâm (Yâni Değneğini Ona Sürmek Suretiyle Ziyaret) Eden'e Âit Bâb
Bu Bâbdaki Hadislerin Fıkıh Yönleri:
29- Ka'be'nin Etrafında Remel (Hafifçe Koşmak Suretiyle Tavaf Etmek Hükmünün Beyânı) Babı
30- (Tavafta) Iztıbâ Babı
31- Hicr İ (İsmail'i) Ziyaret Etmek Babı
32- (Ka'be-İ Muazzama'yı) Tavaf Etme Fazileti (Nîn Beyânı) Babı
33- Tavaftan Sonra İki Rekâat Namaz Babı
Yukarda Anılan Hükümler Hakkında İlmî Görüşler
Başka Namaz Tavaf Namazı Yerine Geçer Mi ?
34- Hasta Kimse Binerek Tavaf Edebilir, Babı
35- El-Mültezemün Faziletine Dâir Gelen Hadîs) Bâbî
36- Hayız (Ay Başı Âdeti) Hâlindeki Kadın Hac Menâsikini İfâ Eder Yalnız (Temizleninceye Kadar) Tavaf Edemez, Babı
37- Hacc-ı İfrâd (Yâni Yalnız Hac Niyetiyle Îhrâma Girmek) Babı
Yukarıda Anlatılan Çeşitlerden Hangisi Efdaldır ?
38- Hac Ve Umre'yi Beraber Edâ Eden (Yâni Hacc-I Kıran Niyetiyle İhrama Giren) E Ait Hadîsler Babı
Bu Hadîsten Şu Hükümler Çıkar
39- Hacc-I Kıran Eden Kimsenin (Farz Olan) Tavaf (Sayısının Beyânı) Babı
Bu Bâbtakî Hadîslerden Çıkan Hükümler
40- Hac Menâsikine (Başlayıncaya) Kadar (Hac Mevsiminde) Umre'den Yararlanmak(Yâni Umre Yapmakla Sevab Kazanmak) Babı
41- Hacc'ı Feshetmek (Yâni Umre'ye Çevirmek) Babı
42- Haccın Umre'ye Çevîrilmesi Veda Haccına Katılan Sahâbîlere Mahsustu, Diyenlere Ait (Hadîsler) Babı
43- Safa Ve Merve Arasında Sat (Yâni Yedî Defa Gldîp Gelme) Babı
44- Umre Babı
Umre'nin Hükmü
Umre'nin Rükünleri Ve Şartları
Umre Yılın Herhangi Bir Zamanında Yapılabilir Mi?
45- Ramazan Ayında Umre Yapmanın (Fazîletine Dâir Hadîsler) Babı
46- Zilkade Ayında Umre Etmek Babı
47- Receb Ayında Umre Etmek Babı
48- Tenimden Umrenin İhramına Girmek Babı
Birinci Hadîsten Çıkan Hükümler
Umrenin İhramına Girmek İçin "Tenim" İsmi Verilen Yere Gitmek Mecburî Mi?
49- Beytül-Makdis (Yâni Kudüs'teki Mescidi Aksa) Dan Umre İhramına Giren Kimse (Nin Fazîletîne Dâir Hadîsler) Babı
50- Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Kaç Defa Umre Etmiştir, Babı
51- Minâ'ya Çıkma (Zamanı Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
52- Minâ'da Konaklama Babı
53- (Arefe Günü) Sabahı Minâ'dan Arafat'a Gitmek Babı
54- (Minâ'dan Arafat'a Giderken) Arafat (Yakının) Da Konaklama Yerî(Nîn Beyânı) Babı
55- Arafat'ta Vakfe Etmek Yeri (Yâni Durulacak Yer Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
56- Arafat'ta Dua Etme (Faziletinin Beyânı) Babı
57- Cem1 (=Müzdelife) Gecesi (Yâni Kurban Bayramı Gecesi) Fecirden Önce Arafat'a Varan Kimsenin (Hacca Yetişmiş Olduğunu Beyân Eden Hadîsler) Babı
Arafat Vakfesinin Zamanı Hakkındaki İlmî Görüşler

58- Vakfe'den Sonra) Arafat'dan (Müzdeüfe Ye) Dönmek Babı
59- İhtiyacı Olan Kimselerin (Arafâttan Dönüşlerinde) Arafat İle Müzdelife Akasında Mola Vermeleri Babı
O Geceye Ait Akşam Ve Yatsı Namazının Başka Bir Yerde Birlikte Kılınması Île İlgîli İlmî Görüşler
60- Akşam Ve Yatsı Namazlarını Müzdelife'de Cem'etmek, Yâni Birlikte Ve Ardarda Kılmak Babı
61- Müzdelife'de Vakfe Etmek Babı
Müzdelifede Vakfe, Yâni Durmak İle İlgili Hüküm
62- Cemrelere Taş Atmak İçin Müzdelife'den Minâ'ya Önceden Gidenler (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
63- Cemrelere Atılacak Çakıl Taşlarının Büyüklük Mikdârı Babı
64- Akaba Cemresine Nereden (Yâni Cemrenin Hangî Tarafında Durulup) Taş Atılır, Babı
65- Hacı, Akaba Cemresine Taş Attığı Zaman Onun Yanında Durmaz Babı
66- Cemrelere Binici Olarak Taş Atmak Babı
67- Bir Özürden Dolayı Cemrelere Taş Atmayı Erteleme Babı
68- Çocuklar Yerine Taş Atmak Babı
69- Hacının Lebbeyke Duasını Okumayı Keseceği Zamanın (Beyânı) Babı
70- (Hacı) Adama, Akaba Cemresine (Bayramın Îlk Günü) Çakılları Atınca (Ve Saç Traşı Olduktan Sonra) Helâl Olan Şeyler Babı
71- (Hac Ve Umre'de) Saç Tıraşı Babı
72- Başını Telbid Eden (Yanî Saçını Zamk Gibi Bir Madde İle Toplayıp Birleştiren) İhrâmlı Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
Saçlarını Anılan Şekilde Birleştiren Kişi İhramdan Çıkacağı Zaman Saçını Kısaltması
Yeter Mi, Yoksa Tıraş Etmesi Mi Gerekir ?
73- Kurban Kesmek Babı
74- Hac Menâsikinden (Yâni Yapılması Îstenen İşlerden) Birisini Diğerine Takdim Eden (Yânî Önce Yapan) Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri
75- Teşrik Günleri (Yâni Bayramın İkinci, Üçüncü Ve Dördüncü Günleri) Cemrelere Taş Atmak Babı
Cemrelere Sırayla Taş Atmanın Hükmü
Cemrelere Taş Atmanın Hükmü
76- Kurban Bayramının Îlk Günü (Mina'da) Hutbe Okumak Babı
77- Ka'be'yi Ziyaret (Tavafı) Babı
Ziyaret Tavafının Zamanı
78- Zemzem (Suyun) Dan İçmek Babı
79- Ka'be'ye Girmek Babı
80- Minâ Gecelerinde Mekke'de Gecelemek Babı
81- (Minâ'nın Son Günü Mekke'ye Dönüşte) El-Muhassab Deresinde Konaklamak Babı
82- Veda Tavafı Babı
83- Ay Başı Âdeti Gören Kadın Veda Tavafı Etmeden Mekke'den Çıkabilir, Babı
84- Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Ye Sellem) İn Haccının Beyânı Babı
Veda Haccı Yolculuğuyla İlgili Bâzı Açıklamalar
85- Muhsar (Yâni İhrama Girdikten Sonra Arafat'ta Vakfe Etmekten Veya Farz Tavafı Etmekten Menedilen) Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
86- Muhsar (Yâni Hac Veya Umre'nin Farz Olan Menâsîkîni Yapmaktan Alakonulan Kimsen) İn Fidyesi (Yâni İhrâmlıya Yasak Bîr Şey İşlemesinin Cezası) Babı
87- İhrâmlı Kimsenin Hacamat Olması Babı
88- İhrâmlının Sürünebileceği Yağ (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
89- İhramda İken Ölen Erkek (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
90- İhrâmlının Av Avlamasının Cezası, Babı
91- İhrâmlı Kişinin Öldürülebildiği (Hayvanlarin Beyânı) Babı
92- İhrâmlı Kimsenin Av Hayvanı Etinden Yemesinin Yaşarlığı Babı
93- İhrâmlı Kimse Kendisi İçin Avlanılmadığı Zaman Av Hayvanı Etinden Yiyebileceği (Nin Beyânı) Babı
94- Büdün (Yâni Ka'be'ye Gönderilen Kurbanlık Deve Ve Sığırlar) İn Boyunlarına Kurbanlık Nişanını Takmak Babı
95- Ganem (Yâni Koyun Ve Keçiyi) Kıladelemek (Yâni Boyunlarına Kurbanlık Alâmetini Takmak) Babı
96- Kurbanlık Olarak Mekke'ye Gönderilen Develeri Ve Sığırları Nişanlamak Babı
97- Kurbanlık Olarak Mekke'ye Gönderilecek Develerin Sırtlarına Semer Atan (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
98- Dişi Ve Erkek Hayvanlardan Mekke'ye Kurban Gönderme Babı
99- Kurbanlık Hayvan Mîkat İle Haremi Şerîf Arasındaki Yerden Sevkedilebilir, Babı
100- Kurbanlık Olarak Haremi Şerife Yollanan Deve Ve Sığırlara Binme (Nîn Meşruluğu) Babı
101- Ölüm Tehlikesiyle Karşı Karşıya Kalan Kurbanlık Hayvan Hakkında (Gelen Hadîsler) Babı
102- Mekke Evlerini Kiraya Vermek Babı
103- Mekke'nin Fazileti Babı
Ağacı Kesene Ne Ceza Gerekir ?
104- Medine-İ Münewere'nin Fazîleti, Babı
105- Ka'be-İ Muazzama (Ya Hediye Edilen) Mal (İn Ka'be İhtiyaçları Dışındaki Hayır İşlerindeKullanılıp Kullanılmayacağı) Babı
Ka'be Örtüsü İle İlgili Görüşler
106- Ramazan Ayı Orucunu Mekke'de Tutmanın Fazileti Babı
107- Yağmur Yağarken Ka'be'yi Tavaf Etmek Babı
108- Yaya Olarak Hac Etmek Babı

25- MENÂSİK (HAC VE UMRE İBÂDETİ) KİTABI

MenasÎk: Mensek ve Mensik kelimelerinin çoğuludur. Mensik ve Mensek, ibâdet yeri, ibâdet zamanı ve ibâdet işi mânâlanna gelir. Burada bu mânâlann hepsi kasdedilmiştir. Çünkü bu kitabta Hac ve Umre ibâdeti işi, zamanı ve yeri açıklanmaktadır. Hac ibâdeti işlerinin tamamına MenasJk denilir. [1]

1- Hac İbâdetine Çıkma Babı

Hac ve Hıc kelimeleri Arab dilinde bir şeyi işlemeye niyetlenmek ve kasdetmektir. Bir yeri veya bir kimseyi ziyaret etmek mânâsına da gelir.
Şeriat dilinde isei belirli günlerde ihrâm'a girip K â b e - i Mu-a z z a m a * yi ziyaret etmek ve A r a f â t' ta durmaktır, şeklinde tarif edilebilir. Bazıları söyle tarif etmişler:
Hac belirli zamanda belirli yeri belirli bir şekilde ziyaret etmektir. Beltrli yerden makeadj K a'b e ve Arafat'tır. Belirli zamandan maksad Arafat için Arefe günü öğleden sonra ve Kurban bayramı günü fecri doğmadan önceki süre K a-'-b>mi& alvâf etmek bakımından da Kurban bayramı günü fecrinden sonraki süredir. Şer-i Şerife göre şöyle de tarif edilebilir:
Hac s Belirli bir niyetle ihrama girip K a' b e' yi belirli bir süre içinde tavaf etmek.S afâ ve Merve arasında sa'y etmek, belirli bir zamanda A r a f â t' ta durmak gibi özel ibâdet'e denilir.
Hac ibâdetinin bir takım farzları, vâcibleri ve sünnetleri var. Hacc'ın farzları i îhrâm, Arafat'ta durmak, ziyaret tavafıdır. Hacc'ın vâcibleri ve sünnetleri için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.
Hac ibâdeti bedenle ifâ edilen bir ibâdettir. Bu ibâdet için gerekli paranın veya başka malın bulunması ise bu ibâdetin farz olmasının şartıdır.

2882) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûkıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Yolculuk azabtan bir parçadır. O, sizin uykunuzun ve içeceğinizin düzenini bozar (tadım kaçırır). Bu nedenle biriniz (seferde iken) yolculuğuna ait işini bitirince ailesinin yanına dönmeye acele etsin.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîsinin misli ikinci bir senedi e de müellifimize rivayet edilmiştir."[2]

İzahı

Müellifimizin iki senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Yolculuk etmenin azabtan bir parça olmasından maksad, yolcu-İlıktan hâsıl olan meşakkat ve eziyetten dolayı duyulan sıkıntı ve elemdir. Hadîsin bundan sonraki cümlesi bunun gerekçesini ve sebebini açıklar. Çünkü yolcu pir kimse, yiyeceği, içeceği ve uykusu bakımından evinde gördüğü rahatı bulamaz. Hadîste geçen "Nehmef* yolculuk etmeye sebeb olan iş manasınadır. Hadîsin son kısmında ise işini bitiren yolcunun evine dönmeye acele etmesi emredilmektedir.
El-Hâfız, el-Fetih'te bu hadîsin açıklaması bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadis, bir iş için olmaksızın gurbete gitmenin mekruhluğuna ve işini bitiren misafirin evine dönmeye acele etmesinin müstehab-lığına delâlet eder. Özellikle evde olmadığı zaman aile ferdlerinin işleri aksayan yolcu işini bitirince biran önce evine dönmelidir. Çünkü kişi kendi evinde gördüğü rahatlıkla hem dünya işlerini hem de din işlerini daha düzenli ve kolayca yürütür. İbn-i Battal: Bu hadîs ile= «Yolculuk edin, sıhhat bulursunuz»
hadisi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü yolculuk etmek suretiyle kazanılan sağlık, yolculuğun sıkıntılı olması yüzünden elem verici bir azab gibi olmasına mâni değildir. Bu iş, tedavi maksadıyla acı bir ilâcı almaya benzer. îlâç acı olmakla beraber hastalığı giderebilir, demiştir. H a t t â b i de: Bu hadîs zina eden bekârın bir yıl süreyle sürgün edilmesi hikmetine de delâlet eder. Çünkü zinâkâr kişi tazib edilmeye mahkûmdur. Onun sürgün edilmesi de bir nevi azab-tır, demiştir.

2883) El-Fadl bin Abbâs veya Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü an-AümJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallalhhü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur
Hacc'a gitmek isteyen kimse acele etsin. Çünkü bazen kişi hastalanır, binit hayvanı kaybolur ve (hacca gitmeyi engelleyici) iş peyda olur (meydana gelir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsmail Ebû Halife Ebû tsrâîl el-Melai bulunur. İbn-i Adi onun hakkında: Onun rivayet ettiği hadislerin hepsi sıka, yâni güvenilir zâtlardan rivayetlerine aykırıdır, demiş. Nesâi de onun zayıf olduğunu söylemiş ve Cürcâni onun müfteri ve doğru yoldan sapmış
kişi olduğunu söylemiştir. Evet; = «Kim hacc'a gitmek isterse acele etsin» hadisini başka bir senedle Hâkim rivayet etmiş ve hadisin sahih oldujunu söylemiştir. Ebû Dâvûd da onun gibi o hadisi rivayet etmiştir. [3]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Ahmed ve Beyhakİ de rivayet etmişler. Notta belirtildiği gibi hadisin birinci cümlesini Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişler. Aynca D â r i m i de rivayet etmiştir.
Hadis bir engelin çıkması endişesiyle hac işine acele edilmesini emreder. Yâni hacc'a gitmek isteyen bîr mü'min ilk fırsatta, bu ibâdeti yapmalıdır. Çünkü hastalık, yolculuğa engel olacak işler ve binit hayvanının yitirilmesi gibi şeyler çıkarabilir ve bu yüzden hacc'a gitme fırsat» kaçınlabilir,
Bu hadis, kendisine hac far? plan bir kimsenin vakit geçirmeden bu ibâdeti yapmasının gerekliliğine ve gidebildiği halde bunu zu edenler, Ebû Davud'un süneninin şerhi el-Menhel'e müracaat edebilirler.
Şafii, Evz&i, Sevr i ve Muhammed bin el-H a s a a ise hacc'ın acele yapılmasının vâcib olmadığını ve gidebilir durumda olup da ilk fırsatta gitmeyenin günahkâr olmadığını söylemişlerdir. E1 - M â v e r d î' nin naklen beyanata göre 1 b n - i Abbâs, Câbir, Atâ ve Tâvüs (Radıyallâhü anhüm) de bu görüştedir. Bu grubun delili ise şudur: Hac ibâdeti hicretin 6. yılı farz oldu. Mekke, hicretin 7. yılı Ramazan ayında fethedildi ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in aynı yılın Şevval ayında Mekke* den M e d i n e' ye döndü. Sahâ-bilerin bir kısmı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emriyle o yıl hac ettiler. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), zevceleri ve sahâbilerin büyük çoğunluğu o yıl M e d i n e' de kalıp hacc'a gitmediler. Hicretin 9. yılı T e b ü k savaşına gidilip hac mevsiminden önce Medine'ye dönüldü. O yıl da sahâbilerin bir kısmı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emriyle Ebû B e k i r' in başkanlığında hacc'a gittiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile diğer sahâbüer M e d i n e' de ikâmet ettiler. O sıralarda savaş ve başka meşguliyetleri de yoktu. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), zevceleri ve sahâbîler hicretin 10. yılı hacc'a gittiler. Bu durum hac ibâdetini ilk fırsatta yapmanın vâcib olmadığına ve gidebilir durumda olan bir kimsenin bunu tehir etmesinin günah olmadığına delâlet eder. NevevİI, Şafiî ve arkadaşlarının delilinin bu olduğunu söylemiştir.
El-Menhel yazarı hac ibâdetinin farz olduğu târih hakkında şu bilgiyi verir:
Hacc'ın farz olduğu târih hakkında ihtilâf vardır. Hicretin 5. yılı, 6. yık farz olduğunu söyleyenler olduğu gibi 9. yılı farz olduğunu söyleyenler de vardır. Îbnü'l-Kayyim ve el-AynİI son rivayetin sahih olduğunu söylemişlerdir. [4]

2- Hacc'ın Farz Kılınması Babı

2884) Ali fbin Ebî TûlİIb) (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
"Oraya yol bulabilen insanlara Allah İçin Ka'be'yi hac etmeleri farzdır." (Âl-i îmrân; 97) âyeti inince sahâbîler;
Yâ Resûlallah! Hac her yılda (mı farzdır)? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sustu. Sonra sahâbîler! Her yılda mı (hac etmek farz kılındı) ? diye sordular. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır. Eğer ben evet deseydim (her yıl hac etmek) vâcib olurdu, buyurdu. Bunun akebinde;
Ey imân edenler! Size açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayınız" (Mâide 101.) âyeti indi."

2885) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre sabâbîler:
Yâ ResûlaHah! Hacc'a gitmek her yılda (mı farzdır)? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara cevaben) :
«Eğer ben evet deseydim (her yıl hac etmek) vâcib olurdu, vâcib olsaydı bunu ifâ edemezdiniz ve ifâ etmeseydiniz tazîb edilirdiniz.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened sahihtir. Çünkü Muhammed bin Ebl Ubeyde bin Maan bin Abdirrahmân bin Abdülah bin Mes'ûd sıkadır. Babası da onun mislidir.

2886) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'Am\ Şöyle demiştir :
El-Akra bin Habis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Yâ Resûlallah! Hac her yıl (mı) veya (hayatta) bir defa (mı farzdır), diye sordu? Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (buna cevaben) :
Hac, her yıl değil, (hayatta) bir defa farzdır. Bundan sonra kim (birden fazla hac) yapabilirse o (fazla hac) nafiledir» buyurdu."[5]

İzahı

Ali (Radıyallâhü anh)*ın hadîsini Tirmizi de rivayet etmiştir. Hadîste geçen Âl-i îmrân sûresinin 97. âyeti hacc'ın farz olduğumu bildirir. Bu

âyetin meâl'i şöyledir:
"Ka'befnin bulunduğu Mekke) yoluna gücü yeten İnsanların Ka'-be'yi hac (ziyaret) etmeleri Allah'ın onlar üzerinde vâcib bir hakkıdır."
Bu âyet inince sahâbîler gücü yetenlerin her yıl mı, yoksa hayatta bir defa mı hac etmelerinin farziyetinde tereddüd ettikleri için durumu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *e sormuşlar. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soruyu cevapsız bırakınca soru sâhibleri tekrar sormuşlar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hacc'ın bir defa ifâsının farz olduğunu beyân etmiş ve:
«Eğer ben evet deseydim gücü yetenlerin her yıl hac etmeleri farz olurdu» buyurmuştur.
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der: Bu hadis hacc'ın ömürde bir defa farz olduğuna delâlet eder. Nevevî, Hafız ve diğerlerinin dediği gibi bu hususta icmâ vardır. Umre de, farz olduğunu söyleyenlere göre böyledir. Ancak hac ve Umre ibâdetlerini edâ eden bir kimse daha sonra bunu yapmak için adakta bulunursa adağı ifâ etmesi farzdır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in:
-Eğer ben evet deseydim her yıl hac etmek farz olurdu- buyruğu, O'nun şer'i hükümleri koymaya yetkili olduğuna delâlet eder. Bu mesele hakkında bulunan ihtilâf Usûl kitablannda tafsilâtlı olarak anlatılmıştır.
Sindi de bu cümle ile ilgili olarak: Bu hadisin zahirine göre hacc'ın her yü ifâ edilmesinin farz kılınması işi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in takdirine bırakılmıştır. Bu nedenle O, evet deseydi her yıl ifâsı farz olurdu. Bu yorum uzak değildir. Çünkü Allah Teâlâ'nın hac işini mutlak olarak farz kılması ve bunun hayatta bir defa veya defalarca yapılmasını farz kılma yetkisini Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e vermesi ve gerekli açıklamayı da O'na bırakması mümkündür, diye bilgi vermiştir.
Hacc'ın hayatta bir defa mı, her yıl mı ifâ edilmesinin farz kılındığının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sorulması ve gerekli cevabın verilmesi üzerine inen ve hadîste anılan M â i d e süresinin 101. âyeti ile bunun arkasındaki âyetin meali şöyledir:
"Ey imân edenler! Öyle şeyleri sormayınız ki, eğer size açıklanırsa sizi üzecektir ve eğer siz Kur'an (âyetleri) indirildiği sırada sorarsanız onlar size açıklanır. Allah sorduğunuz şeyleri affet mistir. Allah bağışlayandır, Halîm'dir.
Sizden önce bir kavim onları sordu, sonra da o sebeble kâfir oldu."
Bu âyetlerin açıklaması ile ilgili bilgi için tefsir kitablarma müracaat edilmelidir.
E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadis de farz ibâdeti ihmal etmenin azabı mucib olduğuna delâlet eder.
tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû D â -vûd, Nesâi, Ahmed, Beyhakî, Hâkim ve DA-rekutnî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de birden fazla yapılan hacc'ın nafile olduğuna ve ömürde bir defa hac etmenin gücü yetenlere farz olduğuna delâlet eder.
Hacc'ın gücü yetenlere farziyeti Kitâb, Sünnet ve îcmâ ile sabittir. Bilindiği gibi hac ibâdeti İslâm'ın rükünlerindendir. Hacc'ın meş-rûiyetindeki hikmet Ka'be-i Muazzama'yi yüceltmek, dünyanın uzak ve yakın ülkelerinde bulunan müslümanlann toplanıp tanışmalarını ve yardımlaşmalarını sağlamak ve kıyamet gününde Allah'ın huzuruna tüm insanların toplanması hâlini hatırlatmaktır. Hacc'ın meşruiyetinde maddi, mânevi, sosyal, kültürel ve ekonomik bir çok yararlar bulunduğu gibi müslümanlar arasında bulunması gerekli birlik, beraberlik, yardımlaşma, dayanışma ve sevişme bağlarını da kuvvetlendirir.
Hacc'm ne zaman farz olduğuna dâir rivayetleri bundan önceki bâbm hadîslerinin izahı bölümünde açıkladım.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e soru soran Akra (Radıyallâhü anh)'m hâl terceroesi 247S. hadîs bölümünde geçti. [6]

3- Hac Ve Umre'nin Fazileti (Ne Dâîr Hadîsler) Babı

2887) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü ankyâtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle -buyurmuştur:
Hac ve Umre'yi ard arda yapınız. Çünkü bunları ard arda yapmak demirci körüğü demirin kirini, pasını giderdiği gibi fakirliği re günahları giderir.
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe ... senediyle de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu hadisinin mislini Cyine) Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh) 'den bize rivayet etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu iki senedin dönüm noktası râvî Âsim bin Ubeydillah'tir. Bu râvi zayıftır. Bu metin İbn-i Mes'ûd (R.A.)'m hadîsi olarak sahihtir. TİrmÇi ve Nesâî, İbn-i Mes'ûd'un hadîsini rivayet etmişlerdir. [7]

İzahı

Hac ve Umre'nin ard arda yapılması; Önce hac yapıp bunun arkasında Umre yapmak veya bunun tersine önce Umre yapıp onun arkasında hac yapmak suretiyle gerçekleşir. Birinci şekle İfrâd ismi verilir, ikinci şekle de Temettü adı verilir.
Hac ve Umre'nin ard arda yapılmasıyla giderildiği bildirilen fakirlikten maksad zahiri fakirlik olabilir. Bununla batini fakirlik, yâni gönül fakirliğinin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Yâni Hac ve Umre'nin bir arada yapılması, birisini yaptıktan hemen sonra diğerinin yapılması gönül zenginliğinin hâsıl olmasına vesile olur.
Ard arda yapılan hac ve Umre'nin günahları gidermesi ile ilgili ifâdeden maksad bir kavle göre küçük günahların bağışlanmasıdır. Lâkin hadisteki benzetme bu yoruma engeldir. Çünkü demirci körüğü demirin küçüklü, ve büyüklü tüm kir ve pasını giderir. Hac ve Umre'nin ard arda yapılmasının günahları gidermesi buna benzetil-diğine göre bütün günahların bağışlanması mânâsı çıkar.
Bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Notta belirtildiği gibi Tirmizl ve Nesâî bu hadîsin metnini İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. O hadîsin sonunda şu ilâve de vardır:
"Mebrûr (yâni makbul) hacc'in sevabı ancak cennette girmek) -tir."

2888) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhydtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Umre, kendisiyle diğer Umre arasındaki (zaman içinde işlenen küçük) günahlara keffarettir. Mebrûr (yâni makbul) hacc'ın mükafatı ancak cennet (e dahil olmak) tır."[8]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâl de rivayet etmiştir.
Umre'nin keffâret olduğu bildirilen günahlardan maksad küçük günahlardır. Yâni bir mü'min bir Umre yapar, bir süre sonra tekrar Umre yaparsa ikinci Umre, bu süre zarfında işlenen küçük günahlara keffâret olur. Cuma namazı hakkında da böyle rivayetler vardır. O rivayetler de böyle yorumlanmıştır.
Mebrûr Hac'dan maksad makbul hac'tır. Bâzılarına göre Meb-rûr Hac ile kasdedilen mânâ, hac ibadetiyle meşgul olunduğu sürece bütün günahlardan uzak kalınarak ifâ edilen hac'dır. N e-v e v î bu son yorumu tercih etmiştir. K u r t u b î de: Mebrûr hac ile ilgili yapılan yorumlar birbirine yakın mânâlardır. Hepsinden çıkan sonuç şudur; Mebrûr hac, mükemmel bir şekilde, bütün hükümlerine riâyet edilerek istenilen biçimde ikmâl edilen hac'tır, der.

2889) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü <z«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kim bu beyt'i (Yâni Ka'be-i Muazzama'yı) hac (ziyaret) eder de (bu ibâdetle meşgul olduğu sürece) cinsel ilişki, şehvanî lâflar ve günah işlemezse o kimse (günahlardan temizlenip) annesinin kendisini doğurduğu (günkü) duruma dönüşür."[9]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Müslim1 de rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m'in bir rivayetinde; oİJI &i jî£ m - "Kim bu Beyt-i Şerife gelirse" ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde Hac ve Umreye şümullüdür. Buna göre Umre de bu şartlar dâhilinde ifâ edilirse ayni sevabı sağlar.
Hadiste geçen "Yerfüs" fiilinin masdarı olan "Refes" cinsel ilişki demektir. Şehvani söz söyleme ve çirkin lâf etme mânâlarına da gelir. El-Ezhe ri: Refes, erkeğin kadından arzuladığı her türlü sevişme mânâsını ifâde eder, demiştir.
Bakara sûresinin 197. âyetinde; "Hac'ta refes, fusûk ve cidalyoktur" buyuruluyor. Kadı Iyâz: Bu âyette geçen Refes'ten maksad cinsel ilişkidir. Cumhurun görüşü budur. Hadisteki Refes de bu mânâyadır, demiştir. El-H&fız: Bence açık olan yorum şudur: Hadisteki Refes'den maksad sadece cinsel ilişki değil, daha geniş mânâdır. Yâni cinsel ilişki, şehvanî sözler ve çirkin lâflardır, der.
Hadîste geçen "Yefsuk" fiilinin masdan olan fısk ve fusûk ise ibâdet ve taât yolundan sapmak manasınadır. Burada hatâ ve günâh işlemek

mânâsına yorumlanmıştır.
Hülâsa cinsel ilişki, kadınla sevişmeye âit sözler ve çirkin lâflar etmeden ve günâh işlemeden hac ibâdetini sırf Allah rızâsı için ifâ eden bir mü'min annesinden doğduğu gün gibi bütün günâhlarından arınmış olur. Hadîs bu büyük müjdeyi vermektedir.
El-Hâfız, el-Fetih'te: Yâni kişi günâhlardan arınmış olur. Hadîsin açık olan mânâsı, küçük ve büyük bütün günahların bağıs-lanmasıdır. Bu mânâyı teyid eden başka hadîsler de vardır, diyor. Allah cümlemize böyle hac ve Umre ibâdetini ifâ etmeyi nasib eyle. [10]

4- Rahl (Deve Palanı) Üstünde Hac Yolculuğu Babı

2890) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eski bir palan ve dört dirhem eder veya etmez bir örtü üstünde hac yolculuğu etti ve t Allahım! (Bu), riyasız ve gösterişsiz bir hac'dır (veya bunu riyasız ve gösterişsiz bir hac kıl), dedi."[11]

İzahı

B u h â r i bu hadîsin baş kısmını başka bir senedle E n e s (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmiştir. Buhar î'deki metin şöyledir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir palan üstünde hac yolculuğu etti. O'nun biniti, azığını ve yolculuk eşyasını da taşırdı."
Müellifimizin senedindeki râvî Yezîd bin Ebân zayıftır.
Hadîste geçen "Rahl" deve palanı manasınadır. Binit olarak kullanılan deveye de "Râhile" denilir.
Katîfe ı Kadife mânâsına geldiği gibi örtü mânâsına da gelir. Hadîsin ifâde tarzı ikinci mânâya daha uygundur. Bu takdirde bundan kasdedilen mânâ, deve palanı üstüne atılan örtüdür. Şu halde hadisden kasdedilen mânâ şöyledir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mütevazı bir şekilde hac yolculuğu etti. O'nun binitinin palanı eski idi ve palanın üstündeki örtü de yaklaşık olarak dört dirhem değerinde idi.
Katîfe kelimesi elbise mânâsma kullanılmış olabilir. Bu takdirde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstündeki elbisenin ancak dört dirhem değerinde olduğu ifâde edilmek istenmiştir.
Hadis, hac yolculuğunun gösterişten ve riyakârlıktan uzak tutulmasının önemini ifâde eder. Şu noktayı da belirteyim: Gösterişsiz ve mütevâzi bir kıyafetle yolculuk etmek ayrı şey, kirli ve pis kokulu elbise veya araçla yolculuk etmek ayrı şeydir. Yâni hac yolculuğuna çıkan kimsenin temizliğe son derece dikkat etmesi kaydıyla mütevâzi ve gösterişsiz bir halde olmalıdır.
Hadîsin son kısmında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit cümle iki şekilde yorumlanabildiği için bu duruma parantez içiifâde ile işaret ettim. Her iki yoruma göre bu cümleden maksad yapılan hac ibâdetinin kabul olunmasını dilemektir.

2891) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhimâ)'d*n; Şöyle demiştir :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Mekke ve Medine arasında (hac yolculuğu ediyor) idik. (Yolculuk esnasında) bir dereden geçtik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Bu, hangi deredir, diye sordular. Sahâbîler (Radıyallâhü an-hüm) :
— El-Ezrak deresidir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki parmağım (n uçlarını) iki kulağına koyup yüksek sesle Lebbeyke duasını okumak suretiyle Allah'a niyaz ederek bu dereden geçerken gözümün önündedir, buyurdu (ve Musa'nın saçlarının uzunluğunu anlattı. Fakat râvî Dâ-vûd anlatılanı iyice hatırlamıyor). İbn-i Abbâs demiş ki:
Sonra ba yolculuğumuza devam ettik. Nihayet bir dağ yolunun (veya bir dağ geçitinin) üstüne vardık. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (orada da) :
Bu, hangi dağ yolu (veya geçiti)dir? buyurdu. Sahâbiler (Radı-yallâhü anhüm) :
(Bu), Herşâ veya Lift yolu (veya geçitlidir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Yûnus (Aleyhisselâm) kırmızı bir deve üstünde, yünden mamul bir cübbe giymiş, devesinin yuları hurma lifinden örülü ince bir sicim olduğu halde lebbeyke duasını okuyarak bu dereden geçerken gözümün önündedir, buyurdu."[12]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
El Ezrak Deresi, Mekke-i Mükerreme'ye bir mil mesafede bulunan Emeç köyünün arkasında kalır. El-Hâf u'ın beyânına göre bu köyün arazisi tarıma elverişlidir.
Cüâr: Sesi yükseltmek ve yardım istemek, yakarışta bulunmaktır.
Telbiye, Lebbeyke duasını okumaktır. Bu duâ hac ve Umre ibâdeti esnasında yüksek sesle ve bol bol okunur. Bu duanın tamamı ve hükmü ile mânâsı bu kitabın 15. babında rivayet olunan hadisler bölümünde anlatılacaktır.
Seniyye: Dağ yolu ve dağ geçiti gibi mânâlara gelir. Burada bu iki mânâ da muhtemel olduğu için tercemede buna işaret ettim.
Herşâ t Şâm ve Medine yolu üzerinde bulunan bir da-, ğın ismidir. Bu dağ C u h f e yakınlarındadır.
Uft i Mekke ile Me d i n e arasında bulunan Kadid dağının geçiti veya yoludur. N e v e v i' nin beyânına göre KadıIyâz ve el-Matâli sahibi; kelimesinin okunuşu hakkında üç rivayet nakletmişlerdir: Bunlar: Lift, Left ve Lefet'tir.
Hitâm: Deve yularıdır.
Hulbeı Hurma lifinden örülü sağlam ve ince sicimdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in eski peygamberlerden Mûsâ ve Yûnus'u hadîste anılan halde görmesi ve onlara bakar gibi olması buyruğuyla kasdedilen mânâ hakkında mü-teaddid yorumlar ve açıklamalar yapılmıştır. El-Hâf iz, el-Fe-tih'te bu yorumları özetle şöyle anlatır:
1. Bundan maksad Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onları hakikaten görmesi ve onları bu halde görmesidir. Çünkü peygamberler Allah katında dirilerdir, rızıklanırlar. Bu itibarla dünyalarını değiştirmiş olmalarına rağmen onların hac etmeleri mümkündür. Buna hiç biF mâni yoktur. Nitekim Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh) 'den olan bir rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), M i' r a c gecesi Mûsâ peygamberi kabrinde ayakta namaz kılarken görmüştür. M i r â c gecesi peygamberlerin ruhları Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz edildiği gibi hac yolculuğu esnasında da bu iki peygamberin ruhlarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e görünmeleri mümkündür. Peygamberlerin cesedleri ise kabirlerindedir.
2. Eski peygamberlerin dünya hayatında iken ifâ ettikleri ibâdet şekilleri ve hac yolculukları durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e temsilî olarak Allah tarafından gösterilmiştir.Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm); "sanki ben..." ifâdesini kullanmıştır. Yâni "Onlara bakıyor gibiyim, görüyor gibiyim" buyurmuştur.
3. Anılan iki peygamber'in hac yolculukları hâli Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e vahiy yoluyla bildirilmiştir. Bildirilen durum çok kesin, açık ve seçik olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm): "Onların bu hali gözlerimin önündedir" buyurmuştur.
4. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki peygamber'in anılan halde hac yolculuklarını rüyada görmüştü. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hac yolculuğu esnasında bu rüyayı hatırlayınca arkadaşlarına anlatmıştır. Peygamberlerin rüyaları da vahiydir.
E 1 - H â f ı z yukardaki yorumları anlattıktan sonra: Bence en kuvvetli yorum sonuncusudur. Çünkü diğer bâzı hadisler bu yorumu teyîd eder, demiştir. [13]

5- Hacının (Hac İbâdeti Esnasında Ve Yolculuğundaki) Duasının Fadu (Üstünlüğü) Babı

2892) Ebu Hüreyre (Radtyallâhü ank)'Atn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Setten) :
Hacca gidenler ve Umre'ye gidenler Allah'ın elçileridir. Onlar Allah'a duâ ederlerse, Allah dualarını kabul eder ve onlar Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isterlerse Allah onların günahlarını bağışlar, buyurmuştur."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Salih bin Abdillah var. Buhârl onun hadislerinin münker olduğunu söylemiştir.

2893) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhwmâyâzx\ rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) çöyle buyurmuştur:
Allah yolunda (kâfirlerle) savaşa giden, hacca giden ve Umre'ye giden kimseler Allah'ın elçileridir. Allah bunları (ibadete) davet etti, bunlar da Onun dâvetine icabet ettiler ve bualar Allah'tan dilekte bulundular, Allah da onlara dilediklerini verdi.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun seaedi haMt'dir. R&vi tznrân'ın sık&h&ı, yâni güvenilirliği ihtilaflıdır.

2894) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü a«*)'den rivayet edildiğine göre:
(Bir kere) kendisi Umre'ye gitmek için Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den izin istedi. Peygamber de kendisine izin verdi ve ona şöyle buyurdu:
Ey kardeşciğim! Sen duanın bir parçasına biii ortak et ve bizi (duadan) unutma.*'

2895) Ebü'd-Derdâ'nın damadı Safvân bin Abdillah bin Safvân (Ra-dtyallâhü anhümyden rivayet edildiğine göre:
Kendisi (Şam'a giderek) Ebü'd-Derdâ'mn evine varmış ve (evde) Ümmü'd-Derdâ (Radıyallâhü anhâ)'yı bulmuş, Ebü'd-Derdâ (Radı-yallâhü anh) ı bulamamış. Ümmü'd-Derdâ kendisine:
Sen bu yıl hacc'a (mı) gideceksin? demiş. Kendisi de: Evet, demiş. Bunun üzerine Ümmü'd-Derdâ (kendisine) demiş ki: O halde Allah'a bizim için hayır duâ et. Çünkü Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Müslüman) kişinin (din) kardeşi için gıyabında (yâni ardından) ettiği duâ makbuldür. O kişinin baş ucunda, duasına âmin, diyen bir (görevli) melek bulunur. O kişi (din) kardeşine hayır duâ ettikçe (görevli) melek: Amîn, (din kardeşin için istediğin) hayrın misli senin için de olsun, der, buyurdu.
Safvân demiş ki: Sonra ben çarşıya çıktım ve Ebü'd-Derdâ'ya rastladım. O da bu hadîsin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bana rivayet etti."[14]

İzahı

Bu bâbm ilk iki hadisi Zevâid nevindendir. Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisine Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde rastlayamadım. Ümmü'-Derdâ ile Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile N e s â î de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadisler hac veya Umre'ye gidenlerin duâlarnın makbul olduğuna delâlet ederler. Son hadîs ise daha umumidir ve bir müslümanın din kardeşine ardında ettiği duânm makbul olduğuna delâlet eder. Kişinin din kardeşine gıyabında ve ardından duâ etmekten maksad kendisi için duâ edilen kişinin haberi olmadan ona duâ etmektir. Çünkü bu şekilde edilen duâ riya ve gösterişten daha uzak ve ihlâslı olur. Şu halde kendisi için duâ edilen kimse duâ edilen yerde hazır bulunsa bile onun işitmiyeceği bir gizlilik içinde edilen duâ yine ardından edilen duâ sayılır.
Âmîn sözünün mânâsı: "Allahım bu duayı kabul eyle" demektir.
Bu ve bundan önceki hadisler müslümanları birbirlerine duâ etmeye teşvik eder.
N e v e v i : Eğer kişi, bir cemaat için duâ ederse ayni sevab ve fazilet hâsıl olun Şayet bütün müslümanlara duâ ederse yine ayni faziletin kazanılması kuvvetle muhtemeldir. Selef âlimlerinin bir kısmı kendi nefisleri için duâ etmek istedikleri zaman ayni duayı din kardeşi için ederlerdi. Çünkü din kardeşi için ettikleri duâ makbul olur ve böylece kendileri için de bunun misli kabul olunmuş olurdu, der. [15]

6- Haccin Vâcib Olmasi Şartının Beyânı Babı

Hâl Tercemeleri:
Son hadisin râvîyesi Ümmü'd-Derdâ (R.A.) Ebü'd-Derdâ (R.A.Vın karışıdır. Ona küçük Ümmü'd-Derdâ denilir. îsmi Hüceyme ed-Dımışkiyye'dir. Bir kavle göre ismi Cüheyme'dir. Tabiilerdendir. Kendisi, kocası Ebü'd-Derdâ'dan, ayrıca Selman-i Fârisi ve Ebû Hüreyre'den rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Cübeyr bin Nüfeyr. Mehdi bin Abdirrahmân, Salim bin Ebil-Ca'd, Şehr bin Havseb ve bir çok kimsedir. Hicretin 81. yılı vefat etmiştir. (Eİ-Menhei C. 8, Sah. 194)
Ebü'd-Derdâ (B.A.)'m hâltercemesi 5. hadîs bölümünde geçmiştir.
Safvân bin Abdillah bin Safvân bin Ümeyye bin Halef el-Cumhl el-Mekkl, dedesinden ve Ali (R.A.)'den badis rivayet etmiştir. (Ayrıca Ümmü'd-Derdâ ve Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den de hadis rivayetinde bulunmuştur). Râvileri ise Zührl ve EbÜ'z-Zübeyr'dir. El-îcll onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. (Hülâsa : 174)

2896) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaüâhü ankiimâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in huzurunda ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Hacc'ı vâcib kılan (şart) nedir? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Hacc'ın vâcib olmasının şartı) azık ve binittir, buyurdu. Adam: Yâ Resûlallah! Hacı(nın vaziyeti) nedir? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Hacı, çeşitli sıkıntılar nedeniyle) vücûdu kirli ve güzel kokuları kullanmayı bırakandır, buyurdu. Başka bir adam ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Hacetin belirtisi) nedir? dedi. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Hac); «Acc ve sece'tir» buyurdu.
(Râvi Vekî demiş ki: Acc'tan maksad, Lebbeyke duasını yüksek sesle okumak ve S ece'ten maksad (kurbanlık) develeri boğazlamaktır."

2897) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaüâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Âl-i İmrân sûresinin 97. âyetinde geçen); «Onun (yâni Ka'be'nin) yoluna gücü yetenler» buyruğun (daki güç) ten maksad azık ve binittir, buyurmuştur."[16]

İzahı

Tuhfetü'l-Ahvezi'de beyân edildiğine göre I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî, Şafii ve Dâre-k u t n i de rivayet etmişler ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Dârekutni de rivayet etmiştir, t b n-i A b b â s' m hadîsinin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt bulunmamakla beraber bunu Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bulamadım.
Birinci hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Zad: Azık demektir.
Râhile: Yük devesi ve binit olarak kullanılan deve mânâsına gelir. Hacının bineceği diğer vâsıtalar da bu hükmün şümulüne girer.
Şeis: Bedeni kirlenen kimse demektir.
Tef il: Kirlilikten dolayı bedeni fena kokan kimse demektir. Hac yolculuğu esnasında, özellikle eski devirlerde sık sık yıkanma imkânı bulunmadığı için hacı adaylarının vücutları kirli ve fena kokulu olurdu. Bu hâl hacı adayının içinde bulunduğu anormal şartlardan dolayıdır.
Hadisin metninde geçen; "Es-Secc"kelimelerini râvi V e k i açıklamıştır. Tercemede belirttiğim gibi bunlardan maksad Lebbeyke duasını yüksek sesle okumak ve kurbanlıkları kesmektir.
Büdün: Bedene'nin çoğuludur. Bedene kurbanlık olarak kesilen deve ve sığır mânâlarında kullanılır. Burada hacıların kestikleri kurbanlık mânâsında kullanılmıştır. Lebbeyke duasını yüksek sesle bol bol okumak ve kurbanlık kesmek hacc'ın en açık alâmetleri olduğu için "Hac, bunlardır" buyurulmuştur. [17]

Bu İki Hadîsten Çıkarlıan Hüküm Şudur

Hac ibâdetinin bir müslümana farz olmasının şartı onun K a' -be-i Muazzama ve diğer mukaddes yerleri ziyaret edebilmesi için gerekli azık ve

biniti temin etmesidir. Â 1 - i î m r â n sûresinin 97. âyetinde "Ka'be'ye gitmeye gücü yetenler" buyruğun-daki güçten maksadın azık ve binit olduğu, ikinci hadîste beyân edilmiştir.
Hac ibâdetinin bir kimseye farz olması için akıllı olmak, erginlik çağına varmak,, deli olmamak gibi bir takım şartlar vardır. Bu şartların gerçekleşmesi hususunda dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. Bunların dışında her mezhebe göre bâzı şartlar aranır. Bu hususta gerekli bilgi almak için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir. Biz burada sadece hadîste anılan azık ve binit şartları konusundaki ilmî görüşleri beyan etmekle yetinmek istiyoruz. Şöyle ki:
Miftâhü'1-Hâce yazan bu hadîslerin açıklaması bölümünde Özetle şöyle der:
"Bu babın hadîsleri, azık ve binit teminine gücü yeten kimseye hacc'ın vâcibliğine delâlet eder. Ibn-i Abbâs, tbn-i Ömer, Sevri ve fıkıhçıların çoğu böyle hükmetmişlerdir. Bu gruba göre binitin bulunması hacc'ın vâcib olması için şarttır, tbn-i Zübeyr, Ata, İkrime ve Mâlik'e göre İstitâa, yâni K a' b e * ye gitmeye güç yetmeden maksad hacının sağlığının yerinde olmasıdır. Yâni bu kelime sağlık mânâsına yorumlanmıştır. Bu itibarla yaya olarak M e k k e' ye gidebilen bir kimse Mâlik'e göre hac ibâdetini ifâ etmekle mükelleftir, hac böyle kimseye vâcibtir. Binitin temini şartı yoktur. Keza, azık bulamayan ve dilenmek suretiyle yiyecek ihtiyacını temin edebilen kimse de böyledir. Yâni Mâlik, böyle kimseye de hacc'ın vâcibliğine hükmetmiştir."
A 1 - i I m r â n sûresinin 97. âyetinde hacc'm vâcib olması için şart koşulan İstitâa, yâni hacı adayının K a' b e'ye gitmeye gücünün yetmesi hususunda icmâ vardır. Bütün âlimler bu noktada ittifak halindedir. Ancak güç yetmeden neyin kasdedildiği hususunda ihtilâf ve görüş aynlığı vardır. Şöyle ki:
1. Hanefiler'e göre İstitâa, hacı adayının azık ve binit bulmaya gücünün yetmesidir. Bunların, hacı adayının borcundan, mesken giyecek, san'atkânn tezgâh ve âletleri gibi ihtiyaçlarından ve çoluk çocuğunun hac süresine âit nafakasından fazla olması şarttır. Hacı adayının binitinin de örf ve âdete göre onun durumuna elverişli olması şarttır. Bu gün memleketimizden gidecek hacı adaylarının bineceği vâsıta gayet tabîî deve, at gibi şeyler değil, karayolu vâsıtaları, uçak ve vapurdur. Binitin bulunması şartı, memleketi Mekke' den en az üç konak uzakta bulunanlar içindir. Mekke'ye daha yakın mesafede oturan ve yürüyerek M e k k e' ye gidebilen bir kimse için binitin bulunması şart değildir. Yukarda anılan ihtiyaçlarından fazla olarak azığı temin edebildiği takdirde kendisine hac farz olur.
2. Şâfiîler ile Hanbelîler'in görüşleri de H a -n e f i 1 e r' in görüşüne yakındır. Yâni bu iki mezheb âlimleri de hacı adayının çoluk çocuğunun nafakasından, zaruri ihtiyaçlarından fazla olarak azık ve binit bulabilmesini şart gösterirler. Aksi takdirde hac vâcib değildir.
3. Mâlik'e göre hacı adayının azık ve binite muktedir olması şartı yoktur. M e k k e' ye herhangi bir şekilde gidebilen kimseye hac vaciptir. Yürüyerek M e k k e' ye gidebilen kimsenin memleketi üç konaktan fazla uzak olsa bile yine hacc'a gitmesi vâcibtir. Ancak yolculuk yapması hâlinde büyük güçlük ve zorluk çekecek durumda olan kimse için hac vâcib değildir.
Yukarda özlü olarak anlatılan görüşleri etraflıca öğrenmek isteyenler fıkıh kitablarına baş vurmalıdır. [18]

7- Kadın Bir Velisi (Yâni Eşi Veya Mahremi Olan Bir Erkek) Olmaksızın Hacc'a Gidebilir (Mi?), Babı

2898) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radıyallâkü onA/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kadın, üç günlük ve daha fazla mesafeye yolculuk edemez. Meğer ki babası, erkek kardeşi, oğlu, kocası veya mahremi olan (başka) bir erkeğin beraberinde ola."

2899) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah'a ve âhiret gününe inanan hiç bir kadına, beraberinde mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde tek bir günlük mesafeye yolculuk etmesi helâl değildir."[19]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r I, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîse göre bir kadının beraberinde kocası veya mahremi, yâni nikâhlanması ebedî olarak haram olan bir erkek bulunmaksızın üç günlük veya daha uzak mesafeye yolculuk etmesi haramdır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadise göre ise kadının, beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde bir günlük mesafeye yolculuk etmesi haramdır.
Mahrem: Kan, sıhrî yakınlık veya süt emzirmeden dolayı nikâhlanması ebedî olarak haram olan kimse demektir. Meselâ kadının babası, erkek kardeşi, kardeşinin oğlu, amcası, dayısı, dedesi, kayın babası, üvey oğlu, süt babası, süt erkek kardeşi, süt oğlu o kadın için mahrem sayılır. Çünkü kadın bunların hiç birisiyle hayatı boyunca katiyyen evlenemez.
Bu iki hadis, bir kadının beraberinde mahremi olan bir erkek veya kocası bulunmadığı halde bir günlük, üç günlük veya daha fazla bir mesafeye yolculuk edemeyeceğine delâlet ederler.
Mahremi veya kocası beraberinde bulunmadığı halde kadının yolculuk etmesinin haram olduğu mesafe hususunda değişik rivayetler mevcuttur. Bu mesafenin bir gün, yarım gün, iki gün, üç gün ve üç gün ile bundan fazla süre olduğuna dâir sahih rivayetler vardır. Avnü'l-Mabûd yazarı bu rivayetleri Müslim' den ve diğer sahih kitablanndan naklen almıştır. Bunları görmek isteyenler anılan kitaba veya Kütüb-i Sitte'ye baş vurabilir. Bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Ben sadece bu rivayetlerin değişikliğinin sebebine dâir bilgiyi aktarmakla yetineceğim.
Avnü'l Mabûd yazarı bu hususla ilgili olarak B e y h a k î' den naklen şöyle der:
Bana öyle geliyor ki, bir defa Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e kadının beraberinde bir mahremi olmaksızın üç günlük yolculuğa çıkması sorulmuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) bunun haram olduğunu bildirmiştir. Kadmm beraberinde bir mahremi yok iken bir günlük mesafeye yolculuk etmesi hükmü başka bir zaman sorulmuş. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna da hayır cevabını vermiştir. Bir başka zaman kadının mahremsiz olarak iki günlük yolculuğa çıkması O'na sorulmuş ve yine hayır cevabı alınmıştır. Diğer bir zaman kadmm bir berîd, yâni yarım günlük bir yolculuğa beraberinde bir mahremi bulunmadığı halde çıkması hükmü O'na sorulmuş ve yine hayır cevabı verilmiştir. Bu itibarla her sahâbî, işittiği buyruğu rivayet etmiştir. Ayni sahâbînin muhtelif rivayetlerde bulunması sebebine gelince o sahâbî muhtelif yerlerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den işittiği ce-vabları ayrı ayrı zamanlarda rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin hepsi sahihtir. Bunların hiç birisinde mesafe tahdidi yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bir mesafe tahdidi koymayı kas-detmemiştir. Hülâsa bu rivayetlerden çıkan sonuç şudur: Kadın, kısa veya uzun bir yolculuğa, beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde çıkamaz. Bu yolculuk yarım gün, bugün, iki gün, üç gün veya daha fazla sürsün hepsi aynidir. Çünkü Müslim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet ettiği şu hadis'te süre yoktur: «Bir mahreminin beraberinde olmaksızın hiç bir kadın yolculuk edemez.»
Bu rivayet yolculuğun kısasına da uzununa da şümullüdür.
Hacc'ın farz kılındığına dâir; "Kâ'be'yi hac (ziyaret) etmek Allah'ın insanlar üzerinde (farz) bir hakkıdır..." âyet umûmi olduğu için İslâm ümmeti,- kadına, gücü yettiği zaman hacc'ın farz olduğu noktasında icmâ etmiştir. Kadının gücünün yetmesi durumu erkeğin gücünün yetmesi durumu gibidir. Lâkin âlimler kadına hacc'ın farz olması için beraberinde bir mahreminin bulunması şartı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanife'ye göre kadının ikâmet ettiği yer ile Mekke arasındaki mesafe üç konak veya daha fazla ise kendisine hacc'ın vâcib olması için beraberinde bir mahreminin bulunması şarttır. Fakat bu mesafe üç konaktan az olduğu takdirde kadının beraberinde bir mahremi olmasa bile kendisine hac vâcibtir. Hadîs ehli ile re'y ehlinden bir cemaat da Ebû Hanife' nin görüşündedir. Hasan-i Basrî ile Nahai' den de bu görüş rivayet edilmiştir.
2. Atâ, Saîd bin Cübeyr, İbn-i Şirin, Mâ-. lik, Evzâî ve meşhur kavlinde Şafii: Kadına hacc'ın. vâcib olması için beraberinde bir mahreminin bulunması şart değildir. Şart olan şey, kadının nefsinin güvence içinde olmasıdır, demişlerdir. Şafîî* nin arkadaşları demişler ki, bu güven kadına kocası, veya mahremi olan bir erkek ya da güvenilir bir kaç kadının refakat etmesi ile oluşur. Bu üç refakatçıdan biri olmadıkça Ş â f i î' ye göre kadına hac vâcib değildir. Şayet refakatçi güvenilir bir tek kadın ise Ş â f i i' ye göre kadın hac vâcib değildir. Lâkin o güvenilir refakatçi kadınla beraber hacc'a gitmesi caizdir."
Kurtubi de: Yukardaki ihtilâfın sebebi bu hadislerin zahirinin

hacc'ın farziyetine dâir; âyetinin zahirine muhalif görülmesidir. Çünkü bu âyetin zahirine göre hac ibâdeti M e k k e' ye gitmeye bedenen güçlü olan herkese farzdır. Bir mahremi refakat etmeyen kadın vücutça M e k k e ' ye gitmeye muktedir ise bu âyete göre hac ona vâcibtir.
Bu hadislerin zahiri bu hükme muhalif görülünce âlimler görülen ihtilâfın giderilmesi hususunda değişik yorumlar yapmışlardır :
Ebû Hanîfe ve onun görüşünde olan âlimler bu hadîsleri yukardaki âyette geçen "İstitâa = Gücün yetmesi'* sözünü kadınlar açısından açıklayıcı kılmışlardır. Yâni kadınların M e k k e' ye gitmeye güçlerinin yetmesi sadece vücutça sağlıklı olması değil, ayni zamanda beraberinde bir mahreminin bulunması imkânına sâhib olmasıdır.
- Mâlik ve onun görüşünde olan âlimlere göre bu hadislerde vâcib olan yolculuklara değinilmemiştir. Âyetteki "îstitaa" Mekke'ye güven içinde gitmeye bedenen gücün yetmesi anlamım taşır. Bu hususta erkekler ile kadınlar arasında bir ayırım yoktur. Anılan hadislere cevaben şöyle de denilmiştir: Bu hadîsler yol emniyeti olmadığı zaman anlamına yorumlanmıştır. Ez-Zerkanî böyle demiştir, der.
El-Menhel yazarı da dört mezheb âlimlerinin konuya ilişkin görüşlerini ayrıntılarıyla ve delilleriyle birlikte anlatmaktadır. Bunu buraya aktarmak çok geniş yer alır. Bu itibarla mezheblerin görüşlerinin özetlerini nakletmekle yetineceğim.
El-Menhel yazarı özetle şöyle der:
1. Hanefî âlimlere göre bir kadın, beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde üç günlük veya daha fazla mesafeye yolculuk edemez. Fakat bundan az mesafeye beraberinde bunlardan kimse olmaksızın yolculuk etmesi caizdir. Bu itibarla kadının bulunduğu yer ile Mekke arasındaki mesafe üç günlükten az ise kadın, beraberinde kocası veya mahremi bir erkek bulunmasa bile hacc'a gidebilir. Şayet bu yer ile Mekke arasındaki mesafe üç günlük veya daha fazla ise beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek yok iken kadının hacc'a gitmesi caiz değildir. Kadın anılan yakınlarından birisini beraberinde götüremediği takdirde hacc'a gitmeye güçlü sayılmaz ve dolayısıyla ona hac vâcib olmaz.
2. Şâfiiler'e göre kadının yolculuk edeceği mesafe ne olursa olsun beraberinde bir mahremi veya kocası yok iken yolculuk edemez. Hanbelîler'in görüşü de böyledir. Bu iki mezheb âlimlerine göre hac yolculuğu da böyledir. Yâni kadının beraberinde kocası veya mahremi olan erkeklerden biri bulunmadıkça ona hac ibâdeti vâcib olmaz. Şafiî mezhebine göre kadın güvenilir bir kaç kadının refakatinde hacc'a gidebilir ve böyle refakatçi bulduğu takdirde ona hac vâcib olur. Kadının bulunduğu yer üe Mekke arasındaki mesafenin yakınlığı veya uzaklığı fark etmez.
3. M â 1 i k' i âlimlere göre kadının beraberinde kocası veya bir mahremi yok iken 24 saatlik mesafeye mubah bir yolculuk veya nafile hac yolculuğu edemez. Fakat farz olan hac yolculuğu mesafesi 24 saat veya daha fazla olduğu takdirde kadının beraberinde kocası veya mahremi olmayıp da güvenilir yol arkadaşları var ise ona hac vâcibtir. Ona refakat eden arkadaşlan güvenilir kimseler olduktan sonra ister bir grup erkek olsun ister bir grup kadın olsun fark etmez. Keza kadın genç olsun yaşlı olsun hüküm aynidir. Şayet kadının bulunduğu yer ile Mekke arasmdaki mesafe bir günlük ve bir gecelikten az ise anılan refakatçi bulunmasa bile kadın hacc'a gidebilir. Hattâ hacc'ın diğer şartları tahakkuk ettiği takdirde ona hac ibâdeti farz olur.

2900) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre (bir gün) bir bedevi, Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellemyin yanma gelerek:
(Yâ Resûlallah!) Ben şöyle şöyle bir savaşa (katılmak için) yazıldım. Halbuki, karım hacc'a gitmek üzeredir, (Ne buyurulur?) dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Adama) :
O halde sen karınla beraber hacc'a gitmek üzere geri dön, buyurdu." [20]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Onların rivayet ettikleri metin uzuncadır ve onda, kadının beraberinde bir mahremi olmaksızın yolculuğa çıkmasının ve yanma yabancı bir erkeğin girmesinin yasaklığma dâir hükümler de vardır.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Soru sahibinin ve karısının isimlerine dâir bir bilgi edinemediğim gibi adamın ismini yazdırdığı savaşın hangi savaş olduğunu da tesbit edemedim. Bâzı âlimler bu hadîsi delil göstererek: Yolculuğa çıkacak kadının beraberinde bir mahremi bulunmadığı zaman kocasının ona refakat etmesinin vâcibliğine hükmetmişlerdir. A h -m e d de böyle hükmetmiştir. Meşhur kavle göre kocası refakat etmeye mecbur değildir. Şayet kocası masrafının karısı tarafından karşılanmasını taleb ederse kadın bunu kabullenmek zorundadır.
Keza bu hadîs delil gösterilerek erkeğin karısını farz olan hac ibâdetinden alakoyma hakkına sâhib olmadığına hükmetmişlerdir. A h m e d böyle hükmedenlerdendir. (Hanefî âlimler de kadının beraberinde bir mahremi bulunduğu takdirde kocasının kendisini farz olan hac'tan men edemeyeceğine hükmetmişlerdir.) Şafiî mezhebinin en sahîh kavline göre hac ibâdetinin geciktirilmesi caiz olduğu için erkek karısını farz haçtan alakoyabilir. îbnü'l-M ü n z i r erkeğin karısını bütün seferlerden men etme hakkına sâhib bulunduğu yolunda icmâ'ın varlığım söylemiştir. Ancak vâcib olan sefer hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
N e v e v î de: Bu hadîs en önemli işin diğer önemli işlere tercih edilmesinin gerekliliğine delâlet eder. Nitekim sözü edilen adamın karısıyla beraber hacc'a gitmesi savaşa gitmesine tercih edilmiştir. Çünkü kadına başkasının refakat etmesi mümkün değildi. Fakat adamın yerine başkasının savaşa katılması mümkündü, der." (El-Fe-tih'ten yapılan nakil bitti.)
Buhâri' nin şerhlerinde beyân edildiği gibi bu hadîste sözü edilen adam savaşa gönüllü olarak katılmak için ismini mücâhidler defterine yazdırmış ve savaşa katılması kendi ihtiyarına kalmış olsa gerek. Hadisteki ifâde tarzı da bunu teyid eder. Çünkü gerek müellifimizin rivayetinde ve gerekse Buhâri' nin Cihâd bölümün-
deki rivayetinde adam"Ben şöyle bir savaşa yazıldım*1 der. Yâni ben şöyle bir savaşa katılmak için ismimi mücâhidler defterine yazdırdım. Şu halde adam devlet tarafından çağırıldığı umûmi veya özel bir seferberlik için yazılmış asker durumunda değildi. Bu nedenledir ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın, savaşa gitme işini bırakıp karısıyla beraber hacc'a gitmesi emrini vermiştir. [21]

8- Hac, Kadınların Cihâdıdır, Babı

2901) Âişe (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Şöyle demiştir :
Ben (bir defa) :
Yâ Resûlallah! Kadınlara (farz olan) bir cihâd var (mı?) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet. Onlar üzerine çarpışmasız bir cihâd vardır: Hac ve Umre,
buyurdu." [22]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. N e s â î' nin rivayetine göre :
"Âişe (Radıyallâhü anhâ) (bir kere) ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Yâ Resûlallah! Biz de sizlerle beraber çıkıp cihâd edemez iniyiz? Çünkü ben Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen ibâdetler içinde kâfirlerle savaşmaktan daha sevablı bir ibâdet nevini bilmiyorum, demiş. Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kadınlar için cihâdın en güzeli ve en iyisi makbul bir hac etmektir, buyurmuştur.*'
Bu hadis, cihâdın kadınlara farz olmadığına, onlara hac ve Umrenin farz olduğuna ve bu ibâdetlerin onlar için cihâd sevabını taşıdığına delâlet eder. Ancak şu var ki, Buhârî ve Nesâî1-nin rivayetinde Umre'den söz edilmemektedir. Buhârî' nin rivayet ettiği hadîs meali şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi: Yâ Resûlallah! Biz cihâdı amellerin en faziletlisi olarak biliyoruz. Biz cihâd'a (yâni düşmanla çarpışmaya) katılamaz mıyız, diye sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır, siz cihâda katılamazsınız. Siz kadınlar için en faziletli cihâd, makbul hac ibâdetidir, buyurmuştur."
Bu hadis, mücâhidler savaşa gittikleri zaman kadınların onlara refakat etmesini yasaklamaz, maksad bu değildir. Gaye kadınların zayıflığı nedeniyle kâfirlerle çarpışmaya muktedir olmamaları sebebiyle bu sevabtan mahrum olmadıklarını ve onların hac ibâdetleri ifâ etmeleri hâlinde cihâd sevabını kazanacaklarının beyân edilmesidir. Kadınların müslümanlarla beraber savaş seferine katılmalarının meşruluğu Cihâd kitabının 37. bâbmda rivayet edilen 2856. hadîste ve izahı bölümünde belirtilmiştir. Oraya bakılabilir.

Hacc'ın cihâda benzetilmesi sebebi, hac yolculuğunun cihâd yolculuğu gibi vücûda zor gelmesi, malî bir takım harcamalara sebeb olması ve bir takım sıkıntılara katlanmayı gerektirmesidir.

2902) Ümmü Seleme (Radtyallâhü ankâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Hac, zayıf olan her (müslüman) kişinin cihâdıdır." [23]

İzahı

Bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt yoktur.Fakat Kütüb-i Sİtte'nin kalanlarında buna rastlamadım. C&miÜ's-Sağîr'de bu hadisin İbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiği belirtilmektedir. Yâni başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir işaret yoktur. Bu da bu hadîsin Zevâid nevinden olması ihtimalini kuvvetlendirir. Allah daha iyi bilir. Bu hadîs de zayıf, yâni savaşmaya ve düşmanla çarpışmaya muktedir olmayan kimseler için hacc'ın bir nevî cihâd faziletini taşıdığını bildirir. Hac yolculuğunun cihâd yolculuğuna benzetilmesi sebebini yukarıdaki hadisin izahı bölümünde belirttim. Tekrarlamaya gerek yoktur. [24]

9- Ölü Yerine Hac Etmek Babı

2903) (Abdullah) bin Abbâs (Raâtyallâhü <mhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resttlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bir adamı AHahım ben Şübrüme yerine senin emrine ama-
deyim, çağrına icabet ettim" duasını okurken işitti ve bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
— Şübrüme kimdir? buyurdu. Adam:
— Benim bir yakınımdır, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
— Sen (kendi nefsin için) hiç hac ettin mi? diye sordu. Adam:
— Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SelÎem) :
— Şu halde sen bu hacc'ı kendi nefsin için yap, sonra Şübrüme yerine (gelecek yıllarda) hac İbâdetini yap, buyurdu. [25]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, îbn-i Hibbân ve Bey-h a k î de rivayet etmişlerdir. îbn-i Hibbân ve Beyha-k î bu hadîsin senedinin sahih olduğunu söylemişler ve B e y h a -k î bu konuda bundan daha sahih bir hadîsin bulunmadığını söylemiştir. Şafii de bu hadîsi Ebû Kılâbe' den mevkuf, yâni İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm eseri ve sözü olarak rivayet etmiştir.
Şübrüme yerine hacc'a giden adamın isminin N ü b e y ş e bin Abdillah olduğu söylenmiştir.
Şübrüme adına Lebbeyke duasını okuyan adama Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sorduğu soru şekli Ebû D âv û d' un rivayetinde; "Sen kendi nefsin İçin (daha önce) hac ettin (mi)?" şeklindedir. [26]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

Kendi nefsi için hac ibâdetini ifâ etmemiş olan bir kimse başkası adına hac etmek üzere ihrama girse bile bu ihramı ve niyeti kendi adına değiştirmekle mükelleftir. Çünkü başlamış olduğu hacc'ı ancak bu şekilde kendi adına çevirebilir. Hüküm bu olunca, kendisine hac ibâdeti farz olmuş olsun veya olmasın kendi adına hac etmemiş iken ölü veya diri bir kimse adına hacc'a gidemez. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Şübrüme adına Lebbeyke duasını okuyan adama hac ibâdetinin kendisine farz olup olmadığım veya Şübrüme' nin hayatta olup olmadığını sormadan, bu hacc'ı kendi adına çevirmesini emretmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in soruşturma yapmadan bu hükmü buyurması, bunun genelliğine delâlet eder. [27]

Kendi Adına Hac Etmemiş Bir Kimsenin Başkası Adına Hac Etmesine Dâir İlmî Görüşler

1. Şâfiîler, Hanbelîler, £ v z â î ve lshâk bu hadîsin hükmü ile amel ederek: Kendi adına hac etmemiş iken başkası adına hac ibâdetine başlayan bir kimse bu hacc'ı kendi adına çevirmek ve bu şekilde tamamlamakla mükelleftir, niyet ettiği kimse adına hac etmiş sayılamaz, demişlerdir.
2. Ahmed bin Hanbel' den yapılan diğer bir rivayete göre bu şekilde başlanan hac ihramı ne adamın kendi hacc'ı için ne de niyet ettiği kimse için sahih ve geçerli sayılamaz.
3. Hanefiler ile Mâlik: Kendi nefsi için hac ibâdetini ifâ etmemiş bir kimsenin başka bir kimse adına hacc'a gitmesi mekruhtur, demişler ve hadîsteki emri mendubluk mânâsına yorumlamışlardır. Ayrıca Hanefiler bu hadîsin senedinin zayıf olduğunu söylemişler. T a h â v i de bu hadisin mevkuf olduğunu, yâni î b n - i A b b â s' in bir eseri olduğunu söylemiştir. Birinci grubun hadîsin senediyle ilgili görüşlerini yukarda anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek görmüyorum.
4. S e v r î' ye göre kendi nefsi için hac etmemiş iken başkası adına hacc'a niyetlenip ihrama giren kimsenin durumuna bakılır: Eğer kendisine hac farz olmuş ise, kendi nefsi için hac etmeden başkası adına hacc'a gitmesi caiz değildir. Şayet kendisine hac farz olmamış ise, başkası adına başladığı hac ibâdeti niyet ettiği kimse adına sahihtir.
Şu noktayı da belirteyim: Müellifimiz bu hadîsi "Ölü yerine hac etmek*' başlığı altında açtığı bu bâbta rivayet etmiştir. Bu duruma göre hadîste sözü edilen ve kendi adına hacc'a başlanılan Şübrü-m e o târihte ölü imiş. Fakat bu hususta hadîsin şerhlerinde bir kayda rastlamadım.

2904) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydnn; Şöyle demiştir :
Bir adam (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:
(Yâ Eesûlallah!) Ben babam yerine hac etmek isterim (Ne bu-yurulur?), dedi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet. Baban yerine hac et. Çünkü sen onun yerine hac etmekle onun hayrını artırmazsan şerrini arttırmış olmazsın, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Seneddekl Süleyman, îtm-i Feyrûz Ebû İshâk künyeli olan Süleyman'dır, sıka (yâni güvenilir) bir râvldir.

2905) Ebü'1-Ğavs bin Husayn (bu zât, el-Fur' kabilesinden bir adamdır) (Radtyallâhü öMA/den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, hac etmeden Ölen babasının zimmetinde olan bir hac
(ibâdeti borcu) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e fetva sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de kendisine) :
Baban yerine hacc'a git, buyurdu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu:
Adak orucu da böyledir, (zimmetinde adak orucu bulunan) ölü yerine bu oruç kaza edilir."
Not; Zeyâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Osman bin Ati el-Hu-râsânf bulunur. İbn-İ Muin onu zayıf saymıştır. Onun hadislerinin münker olduğu ve rivayetlerinin bırakıldığı da söylenmiştir. El-Hâküm de: Bu râvt, babMuv dan bir takım mevzu hadisler rivayet etmiş, demiştir. [28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu iki hadis ölü yerine hacc'a gitmenin meşruluğuna delâlet eder. îbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsi de bu hükmü ifâde eder. Hanefiler, Şâfiiler. Hanbeliler, îshâk, Ebû Sevr, Dâvûd, İbnü'l-Münzir ve Mâlikiler' den îbn-i Habîb ölü yerine hacc'a gitmenin meşruluğuna hükmetmişlerdir.
Mâlik ve el-Leys'e göre kimse kimseye bedel olarak hacc'a gidemez. Ancak farz hacc'ı edâ etmeden ölen bir kimse va-siyyet ettiği takdirde

onun yerine hacc'a gidilebilir.
Son hadis de, zimmetinde adak orucu bulunup da ifâ etmeden ölen bir kimse yerine bu nevî orucun tutulabileceğine delâlet eder.
Zimmetinde bulunan adak orucunu tutmaçtan ölen bir kimse yerine oruç tutmanın hükmü ve âlimlerin bu husustaki görüşleri 1758, 1759 ve 2133 nolu hadîsler bölümünde anlatıldı. Zimmetinde R a-m a z a n orucu borcu bulunup da kaza etmeden ölen kimse yerine kaza etmenin hükmü ve âlimlerin konuya ilişkin görüşleri ise 1755. hadîs bölümünde anlatıldı. Oraya müracaat edilebilir.
Son hadis râvisi Ebü'1-Ğavs bin Husayn el-H a s - a m i sahâbîdir. Râvisi Atâ el-Hurâsâni1 dir. Fakat bu râvi ondan hadîs işitmemiştir. Bu itibarla hadisin senedinde bir inkıta', kopukluk vardır. [29]

10- Hayatta Olan Bir Kimse Hacc'a Gitmeye Vücutça Gücü Yetmediği Zaman Onun Yerine Hac Etme (Hükmünün Beyânı) Babı

2906) Ebû Rezîn (Lakît bin Âmir) el-Ukaylî (Radtyallâhü anA rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Babam çok yaşlıdır, ne hacc'a ne Um re'ye ne de yolculuk etmeye (bedenen) gücü yetmez (Ne Duyurulur?), demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de Ebû Rezîn'e) :
Sen baban yerine hac ve umre et, buyurmuştur." [30]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebü Dâvûd, Nesâi, Bey-hakî, îbn-i Huzeyme, tbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bunun hasen - sahih olduğunu. Hâkim de bunun senedinin B u h â r i ile M ü s 1 i m' in şartlan üzerine sahîh olduğunu söylemişlerdir.
Hadîste geçen; kelimesi "Zıan, Zaan ve Za'n" şeklinde okunabilir. İlk okunuşu S u y ü t i, diğer iki şekli S i n d î naklet-mişlerdir. Bu kelime binek hayvanı, binit üstünde tutunmak ve yolculuk etmek mânâlarına gelir. Burada yolculuk etmek vd binit üstünde tutunmak mânâsında kullanılmıştır. [31]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan bu hadisin açıklaması bahsinde özetle şöyle der:
"Bu hadîs, hac ve umre ibâdetlerini ifâ etmeye bedenen gücü yetmeyen kimse yerine bu görevin yapılmasının câizliğine delâlet eder. Peygamber'in "Baban yerine umre yap" emrini, Ş â f i î 1 e r ile Hanbeliler delil göstererek umre'nin de hac gibi farz olduğuna hükmetmişlerdir. Müslim, Ahmed bin Hanb e 1' den şu sözü işittiğini söylemiştir : "Umre ibâdetinin vâcibliği konusunda bundan daha güzel ve daha sahih bir hadîs bilmiyorum."
Hanefiler ile Mâliki ler, umre'nin sünnet olduğunu söylemişler ve hadîse cevaben: Başkası yerine hac ve umre yapmak, yapan kimse üzerine vâcib değildir. Bu itibarla açık olan yorum, bu hadisteki emrin mendubluk için olduğunu söylemektir, demişlerdir. Hadis böyle yorumlanınca, umre'nin farziyetine delîl olamaz."
Hacc'a gitmeye bedenen gücü yetmeyen kimseye bedel olarak hacc'a gitmek hükmüne dâir ilmî görüşleri bu babın son hadisinin izahı bölümünde anlatmaya çalışacağım.

2907) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyd&n; Şöyle demiştir:
(Veda hacc'ı esnasında) Has'a m (kabilesin) den bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına gelerek:
Ebû Rezin (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Ebü Rezin'In ismi Laklt bin Amir bin Sabıra'dır. Bu zât sahâbîdir. 24 aded hadisi vardır. Râvlleri, oğlu Âsim ve kardeşi Hades oğlu Vekî'dir. Sünen sahib-leri onun hadislerini rivayet etmişler. Buhar! de Târih'te onun rivayetlerini almıştır. (Hulâsa: 323)
Yâ Resûlallah! Benim babam cidden çok yaşlı, ihtiyardır, buna-mıştır. Allah'ın kullarına farz kıldığı hac babama da erişmiş (yâni farz olmuş) tur. Halbuki bu farizayı edâ etmeye (bedenen) gücü yetmez (binek hayvanı üstünde duramaz). Onun yerine hac farizasını benim ifâ etmem ona kâfi gelir mi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet, buyurdu."

2908) Husayn bin Avf (Kadtyallâkü o* A J'den: Şöyle demiştir: Ben (bir kere) :
Yâ Resûlallah! Babama hac (farizası) erişti. Halbuki babamın hacc'a bedenen gücü yetmez, meğer ki binit üstünde bağlana, dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir saat sustu. Sonra:
Babana bedel olarak sen hacc'a git, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Muhammed bin KÜreyb bulunur. Ahmed: Bu râvinin hadisleri münkerdir, Husâyobin Avf <R.A.V-den acâib hadisler getirir, demiştir. Buhâri de : Onun hadisleri münkerdir. rivayetlerine itiraz vardır, demiştir. MÜteaddid zâtlar onun zayıflığını söylemişlerdir.

2909) tbn-i Abbâs'ın kardeşi el-Fadl (bin Abbâs) (Radıyaîlâhü an-A«m)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi (Veda hacc'ında) Kurban bayramının ilk günü sabahı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in redif'i idi (Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bindiği devenin arka kısmına onu bindirmişti). Bir ara Has'am (kabilesin) den bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak:
Yâ Resülallah! Allah'ın kullan üzerinde hac hususundaki farizası babama çok yaşlı ve ihtiyar hâlinde erişti (Yâni babama bu halde iken hac farz oldu). Babam (hayvana) binemez (deve üstünde duramaz) haldedir. Ben ona bedel olarak hac edebilir miyim? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet, (edebilirsin!) Çünkü eğer babanın zimmetinde bir (kul) borcu olsaydı sen onu öderdin, buyurdu." [32]

İzahı

Has'am kabilesine mensup kadının, hacc'a gidemeyecek durumdaki babası yerine kendisinin hacc'a gidip gidemeyeceğine dâir sorusu ile buna Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından verilen cevâba ait 2907 ve 2909 nolu iki hadîsin meali ve ifâde ettikleri hükümler hemen hemen aynidir. Bu iki hadîs arasındaki fark birincisinin râvîsinin Abdullah bin Abbâs ve ikincisinin râvisinin ise el-Fadl bin Abbâs (Radıyaîlâhü anhüm) olmasıdır. Bu iki hadîs Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd. Tirmizî, Nesâî, Mâlik, Şafii ve D â -r i m i tarafından da rivayet edilmiştir. Tirmizî bu hadîsi el-Fadl (RadıyaHâhü anh) 'den rivayet ettikten sonra: Bu hadis Abdullah bin Abbâs (Radıyaîlâhü anh) 'dan da rivayet edilmiştir. B u h â r i bu konuda yapılan rivayetlerin en sıhhatlisi Abdullah bin Abbâs'ın. el-Fadl bin Abbâs aracılığıyla Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'don olan rivayetidir, dedi, diyerek bilgi verir.
El-Hâfız da: Buhârî'nin el-Fadl (Radıyallâhü anh) 'eten olan rivayeti tercih etmesi sebebi şudur •. Hadîste söaü edilen kadın, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *e müracaat ettiğinde el-Fadl (Radıyaîlâhü anh) Peygamber (Aleyhi' s-salâtü ve's-selâm)'in beraberinde ve O'nun devesi üstünde O'nun arkasında kalan tarafa binmiş durumda idi. îbn-i Abbâs ise o sıralarda hasta hacılarla beraber Müzdelife' den M i n â' ya gitmişti. Bu itibarla bu hadisi bilâhare el-Fadl bin Abbâs, kardeşi Abdullah'a rivayet etmişti, der.
Has'am: Yemen tarafında bir kabile ismidir. [33]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Binek hayvanı kuvvetli olduğu takdirde ona iki kişinin beraber binmesi caizdir.
2. Büyük zâtların beraberinde ayni hayvana binmek caizdir.

3. Hac yolculuğunda binerek gitmek yaya yürümekten efdaldır.
4. Hadiste baba ve anneye hizmet etmeye, ihtiyaçlarını gidermeye, borçlarını ödemeye ve güçleri yetmediği takdirde onlara bedel olarak hac etmeye teşvik vardır.
5. Kadın, bir erkek yerine bedel olarak hac edebilir.
6. Hayat boyunca devam edecek bir engelden dolayı, .hacc'a gidemeyen bir kimseye bedel olarak hacc'a gitmek meşrudur. [34]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Tekmile yazarı bu konuda şöyle der:
1. Giderilmesi umulmayan bir engel nedeniyle hacc'a gitmeye gücü yetmeyen bir kimseye bedel olarak hacc'a gitmek caizdir. Bu hadîs bunun delilidir. Hanefi ler, Şafiî, Sevri, Ah-med, İshâk, Ebû Sevr. Dâvûd, İbnü'l-Münzir ve Mâlikîler' den t b n - i H a b i b böyle hükmetmişlerdir. Bu gruba göre, hacc'a gitmeye mâni hâl ister hacc'ın kişiye farz olmasından sonra meydana gelsin, ister daha evvel meydana gelsin, fark yoktur. Meselâ : Adamın sağlığı yerinde iken kendisine hac farz olur. Fakat adam hacc'a gitmez. Bilâhare sağlığı bozulur ve artık hacc'a gitmeye sağlık durumu elverişli olmaz, tutulduğu hastalığın geçmesi de umulmaz. İşte durumu böyle olan kimseye de bedel gitmek caizdir. Bunun aksine bir adamın sağlığı yerinde iken ona hac farz olmaz. Sonra dâimi bir hastalığa tutulur ve iyileşmesi ümidi kalmaz. Adam bu duruma düştükten sonra mâli durumu iyileşir ve hac kendisine farz olur. Böyle bir kimseye de bedel olarak hacc'a gidilebilir. Ancak bu grubtan Ebû Hanîfe'ye göre böyle bir kimseye bedel olarak gidilemez. Hanefî mezhebinin özeti şöyledir: Hac ibâdeti bir kimseye farz olduğu zaman sağlığı yerinde olup bizzat hacc'a gitmeye güçlü olduğuna rağmen gitmez ve sonra takattan düşer veya ölünceye kadar şifâ bulması umulmayan bir hastalığa tutulur. Böyle bir kimseye bedel olarak hacc'a gidilebilir. Şayet hacc'a gitmeye bedeni müsâid iken kendisine hac farz olmaz ve yukarda anlatılan bir engel meydana geldikten sonra mâlî yönden kendisine hac farz olursa buna bedei olarak hac farzı ifâ edilemez. Fakat nafile hac bedel yoluyla yapılabilir. Kendisine bedel farz hac yapılabilen kimseye de nafile hac bedel yoluyla yapılabilir.
Bedel olarak giden kimse ihrama girerken bedel olduğu kimse adına niyet etmekle mükelleftir. Bu şartı yerine getirmesi gerekir. Ayrıca Lebbeyke duasını okurken o kimse adına okumalıdır. Bedel olan şahsın hür, erkek, menâsiki, yâni hacc'ın hükümlerini ve yapacağı işleri bilen ve kendi şahsı için daha önce hac ibâdetini ifâ etmiş bir kimse olması efdaldir. Kölenin, kadının ve kendi nefsi için hac etmemiş bir kimsenin bedel olarak gitmesi ise mekruhtur. Amir, yâni adına hac yapılacak kimsenin izin ve müsâadesi olmaksızın bedel giden şahsın hac ibâdetini başkasına yaptırması caiz değildir. Hattâ bedel giden adam hac yolculuğunda hastalansa bile hüküm budur. Ancak âmir, bedel giden adama: Sen istediğin gibi yapabilirsin demiş ise o zaman bedel giden adamın, başkasını vekil etmesi mümkündür. Bedel giden şahıs, bu takdirde sağlıklı da olsa başkasını kendine vekil edebilir.
2. Mâlik ve el-Leys'e göre kimse kimseye bedel hacc'a gidemez. Ancak zimmetinde hac farizesi bulunan bir ölü, bedel gönderilmesini vasiyyet etmiş ise onun adına bedel gönderilebilir. Bu iki âlime göre hac ibâdeti vücutça hac yolculuğuna muktedir kimselere farzdır. Vücûdu hac yolculuğuna müsâid olamayan kimseye hac farz değildir. Keza hac ibâdetini yapmaya muktedir olan bir kimse bunu başkasına yaptıramaz. Gücünü yitirdiği zaman da bunu başkasına yaptıramaz. Hac da namaz gibidir. Namaz vekâlet yoluyla İfa edilemediği gibi hac da İfa edilemez.
Bu iki âlimin delili ve birinci grubun verdiği cevâbı öğrenmek isteyenler hadîs kitablannın şerhlerine başvurabilirler. [35]

Bedel Gönderen Kişinin Şifâ Bulup Hacc'a Gidebilir Duruma Gelmesi Hâlinde Bu Kere Bizzat Gitmesi Farz Olur Mu?

Âlimlerin ekserisine göre böyle bir kimse bilâhare hacc'a gidebilir sağlığa kavuşursa hacc'a gitmesi farzdır. Çünkü mazereti ve engeli kalkmıştır. Gitmesine mâni bir durum yoktur. Bizzat hac etmesi gerekir. A, hmed ve İshâk'a göre ise artık onun hacc'a gitmesi zorunluğu kalmamış olur. Çünkü gitmesi gerekir, denilirse bir kişiye iki hacc'ın farz olduğuna hükmedilmiş olur. Fakat bu görüş reddedilmiştir. Çünkü bunlardan birisi nafile sayılır. [36]

11- Çocuğun Haccknın Sahîh Olup Olmadığının Beyânı) Babı

2910) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâyûm; Şöyle demi§tir:
Bir hac (yolculuğun) da bir kadın bir çocuğunu Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz ederek:
Yâ Resul ali ah! Bu çocuk için hac (fazileti) var mı? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet. Senin İçin de bir sevâb vardır, buyurdu." [37]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî de rivayet etmiştir. Aynca Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de bunun bir benzerini îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler.
Kadının; "Bunun için hac var mı?1* sözünü âlimler "Çocuk hac ettiği takdirde ona hac fazileti var mı?" şeklinde yorumlamışlardır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in; = "Evet" buyruğu da çocuğun ettiği hacc'ın sevabını kazandığı şeklinde yorumlanmıştır.
El-Menhel yazan Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu sözünü şöyle açıklamıştır; Yâni çocuğun ettiği hac ilerde ona farz olacak hacc'a mahsub olmamakla beraber fazileti vardır. Şayet çocuk erginlik çağına vanp kendisine hac farz olursa, küçük yaşta iken ettiği hac ibâdeti bunun yerine geçmez. Farz olan hac ibâdetini îfa etmekle mükelleftir. Onun küçüklükte ettiği hac ise onun için fazilet ve sevabtır. Bu da namaz gibidir. Erginlik çağına varmamış olan çocuklara namaz farz olmadığı halde kılmaları istenir ve kılmaları hâlinde hem kendileri hem de onları namaza teşvik edenler se-vab kazanırlar.
Çocuğu hacc'a götüren kadın da onun bakımıyla meşgul olduğu, gerektiğinde onu sırtında taşıdığı, ona hac görevini yaptırdığı, ihramda bulunan bir kimsenin yapması haram şeylerden çocuğu koruduğu için sevab kazanır. [38]

Hadîsin Fıkıh Yönü

El-Menhel yazarı bu hususta özetle şöyle der:
"Bu hadis, erginlik çağına varmamış olan çocuğun henüz mümeyyiz, yâni kendi kendine yiyebilecek, içebilecek ve taharetlenebilecek yaşa gelmemiş olsa bile edeceği hacc'ın sahîhliğine ve geçerliliğine delâlet eder.
Mümeyyiz olmayan çocuk yerine velisi ihram niyetini getirir, çocuğun elbisesini soyar, ona ihram giydirir, onun yerine Lebbeyke duasını okur, ona tavaf ettirir. Safa ile Merve arasında dolaştırır, Arafat'a götürür ve onun yerine Şeytân taşlama işini yapar.
Çocuğun edeceği hacc'ın geçerliliğine âlimlerin cumhuru, Mâlik, Şafiî ve Ahmed de hükmetmişlerdir. Hanefi-ler de böyle demişlerdir. Allâme îbn-i Âbidîn: El-Vel-vâliciye ve diğer kitablarda deniliyor ki: Baba kendi çocuğuna hac ettirir. Deli de çocuk gibidir. Çünkü çocuk ve deli ihram ve hac niyetini getirmekten âciz oldukları için babalarının ettiği ihram onların kendi ihramları hükmündedir, demiştir.
El-Menhel yazarı daha sonra özetle şöyle der:
Çocuğun hac ihramına girmesinin, yâni hacc'a niyet etmesinin sahih olmadığı yolunda Ebû Hanîfe' den yapılan rivayetin mânâsı şudur: Çocuk ihramda iken ihramlı kimse için haram ve yasak olan şeylerden birisini işlerse diğer ihramlüar hakkında gerekli keffâret ve ceza çocuk için gerekli olmaz. Çocuk böyle sakıncalı bir iş işlerse bundan dolayı muâhaza edilmez. Ebû Hanife' nin maksadı, çocuğun ettiği haçtan bir sevab ve fazilet kazanmaması değildir. Ebû Hanife' nin maksadı bu olunca ihrama giren çocuk ihramlı için yasak bir suç işlerse ne çocuğun kendi malından ne de velîsinin malından bir cezanın ödenmesi gerekmez.
ihrama giren çocuk ihramlı iken bir suç işlerse Şâfiiler'e göre çocuğun yaş durumuna bakılır: Eğer çocuk henüz mümeyyiz olmamış ise, yâni 6-7 yaşından küçük ise hiç bir cezanın ödenmesi gerekmez. Çocuk mümeyyiz ise işlediği suçun cezası velisine ödettirilir. Şayet çocuk başkasının tahrik ve teşviki ile o suçu işlerse, ceza onu tahrik ve teşvik edene ödettirilir.
Hanbelîler'e göre ise çocuğun hac masrafı ve hac esnasında bir suç işlemesi nedeniyle ödenmesi gerekli keffâretler onun velîsine ödettirilir.
M â 1 i k i 1 e r' e göre de hüküm şöyledir: Çocuk ihramda iken elbise giymek, koku sürünmek gibi bir suç işlerse verilecek ceza

velîsinden tahsil edilir. Çocuğun Harem mıntıkası dışında avlanması cezası da velisine aittir. Çocuğun Harem mıntıkası içinde avlanması sebebiyle ödenmesi gerekli cezaya gelince bu da şöyle olur -. Eğer velî çocuğu kendi başına bırakması hâlinde çocuğun basma bir felâketin gelmesinden endişe duymuyor ise avlanma suçunun cezası yine velîsine aittir. Aksi takdirde çocuğa âit olur. [39]

12- Doğum Yapan Kadın Ve Aybaşı Âdeti Gören Kadın (Kandan Temizlenmeden) Hac İhramına Girer, Babı

2911) Aişe (Radıyallâhü anhâ)\fon; Şöyle demiştir:
(Üvey annem) Esma bint-i Umeys (el-Has'amiyye) (Radıyallâhü anhâ) (Zü'1-Huleyfe mescidi yanındaki) eş-Şecere'de (ihrama gireceği sırada) doğum yaptı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri üzerine (Esmanın kocası) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Esmâ'ya bütün vücûdunu yıkayıp ihrama girmesini emretti."

2912) Ebû Bekir (es-Sıddîk) (Raıltyallâhü anhydtn rivâyel edildiğine göre :
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SelIemJ'in beraberinde hac etmek üzere (Medine-i Münevvere'den yola) çıktı. Ebû Bekr'İn yanında (zevcesi) Esma bint-i Umeys de bulunuyordu. Esma (Zül'-Huleyfe mescidi yanındaki) eş-Şecere'de Muhammed bin Ebî Bekr'i doğurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına giderek durumu O'na arz etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Esmâ'ya şu talimatı vermeyi Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'e emretti-. Esma bütün vücûdunu yıkayacak, sonra hac niyetiyle ihrama girecek ve herkesin yaptığı hac menâsikini (ibâdetlerini) yapacak. Ancak (kandan temizleninceye kadar) Ka'be'yi tavaf etmeyecektir."

2913) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Esma bint-i Umeys (Radıyallâhü anhâ) (hac ihramına gireceği sırada) Muhammed bin Ebi Bekr'i doğurdu. Bunun üzerine Esma (ne yapacağını öğrenmek için) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e haber gönderdi. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona vücûdunun tamamını yıkamasını, (kan akmasını engellemek üzere) bir bez parçasını avret mahalline sıkıca bağlamasını ve ihrama girmesini emretti." [40]

İzahı

Â i ş e Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Müslim, Ebû Dâ vû d, DârimİI ve BeyhakÎ de rivayet etmişler. E b â
Bekir (Radıyallâhü anh) ile C â b i r (Radıyallâhü anh)*ın hadîslerini N e s â î de rivayet etmiştir.
Esma bint-i Umeys (Radıyallâhü anhâ) H z. E b û Bekir (Radıyallâhü anh) 'in zevcelerindendir. Hâl tercemesi 1611. hadis bölümünde geçmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler; doğum yapan kadının hac ibâdetine başlayacağı zaman kandan temizlenmiş olmasının şart olmadığına, mîkat denilen yere vardığı zaman hac niyetiyle ihrama gireceğine ve hacc'm bütün vecibelerini, gereklerini ifâ edeceğine, sâdece Ka'be-i Muazzama'yi ziyaret ve tavaf işini erteleyeceğine, kandan temizlendikten sonra tavaf yapacağına delâlet eder. Aybaşı âdeti kam da doğum kanı gibidir. Bunun içindir ki müellifimiz bu babın başlığına aybaşı âdeti hâlini de ilâve etmiştir. Umre ibâdeti de hac ibâdeti gibidir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
İğtisâl: Boy abdesti almaktır. Burada bütün vücûdu yıkamak mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü doğum kanı veya aybaşı âdeti kam kesilmedikçe şer'î boy abdesti alınamaz.
İhlâl: Yüksek sesle Lebbeyke duasını okumak mânâsına gelir. Bunun başka mânâları da vardır. Burada ise ihrama girmek, yâni hacc'a niyetlenmek mânâsında kullanılmıştır. Umre'ye niyetlenmek mânâsına da gelir. Çünkü hac veya umre'ye niyetlenen kimse yüksek sesle Lebbeyke duasını okur.
Eş-Şecere, Medine-i Münevvere'den hacc'a veya umre'ye gidenlerin ihrama girecekleri ve mîkat denilen Zü'l-H u 1 e y f e isimli yerde bulunan bir dikenli ağaçtır. Kastalâ-n i' nin beyânına göre bu ağaç Zü'I-Huleyfe mescidi yanında idi.
İstisfâr i Doğum veya aybaşı âdeti kanmı gören kadının kanı durdurmak amacıyla içine pamuk konulan genişçe bir bez parçasını tenasül organının üstüne koyup sıkıca bağlaması ve böylece kanın akmasını önlemeye çalışmasıdır. [41]

Bu Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri:

1. Doğum veya aybaşı kanını gören kadın temizlenme hâlini beklemeden hac niyetiyle ihrama girebilir. Umre de hac gibidir.
2. Bu mazereti gören kadın ihrama girmeden önce boy abdesti gibi vücûdunun tamamını güzelce yıkamalıdır. Bu yıkanma işi müs-tehabtır, vâcib değildir. Hanefî, Şafii, Mâliki âlimlerin ve cumhurun görüşü; bu yıkanmanın müstehablığıdır. H a-san-i Basrî il© zâhiriyye mezhebi mensublanna göre bu yıkanma bir boy abdestidir ve vâcibtir.
3. Bu özrü bulunan kadın hac ibadetiyle ilgili her şeyi yapacak. Yalnız Ka'be-i Muazzama'yı tavaf edemez ve tavaftan sonra kılınan tavaf namazını kılamaz.
4. îhrâma girmeden önce kılınan iki rek'at ihram namazı sünnettir, hacc'ın sağlıklı ve geçerli olması için bu namaz şart değildir. Çünkü Esma (Radıyallâhü anhâ) bu namazı kılmadı.
5. Safa ile M e r v â arasındaki sa'y, yâni dolaşmak için abdestli olmak şart değildir. Şu halde K a ' b e' yi tavaf ettikten sonra aybaşı âdeti veya doğum kanı gören kadın Safa ile Mer-v â arasındaki sa'y'ı yapmamış ise bu özürlü haliyle yapabilir. Cumhurun görüşü böyledir. Yalnız Hasan-i Basrî ile bazı H a n b e 1 i âlimleri sa'y için de abdestli olmayı şart koşmuşlar. Bunlar sa'yı tavafa benzetmişlerdir.
6. Doğum "veya aybaşı âdeti gören kadın bu hâlinden temizlenip boy abdesti almadıkça Ka'be-i Muazzama'yı tavaf edemez. Cünüb veya abdestsiz kimse de böyledir. Çünkü H â k i m' in rivayet ettiği ve senedinin sahih olduğunu söylediği, îbn-i A b -b â s (Radıyallâhü anhümâVnın merfû bir hadîste;
"Tavaf (bir nevi) namazdır. Şu farkla ki, Allah Teâlâ tavafta konuşmayı helâl kılmıştır. Artık kim (tavaf esnasında) konuşursa hayırdan başka bir şey konuşmasın" buyurulmuştur. Bu itibarla abdestsiz yapılan tavaf sahih değildir, yeniden yapılması gereklidir. Fakat Hanefıler'e göre sahihtir. Bununla beraber bir kurban kesmesi gerekir. Ancak tavafı yenilerse kurban kesmeye gerek kalmaz. Bâzı Hanefîler'e göre ise bir fitre mikdan sadaka vermek kâfidir. Bunlara göre tavaf ederken abdestli olmak sünnettir.
A h m e d' den yapılan bir rivayete göre ise abdestsiz tavaf yapmak sahihtir ve hiç bir şey lâzım gelmez.
Tavafın abdestsiz yapılmasının câizliğine hükmedenler, tavafı; A r a f â t' ta vakfe etmek, yâni bir süre durmak ve sa'y işine, yâni Safa ile Mervâ arasında dolaşmaya kıyasla mışlardır. Bunlar ve şeytanı taşlamak gibi hac işlerinde abdestli olmak şart değildir. Tavaf da böyledir. [42]

13- Mikat Denilen Belirli Sınırların Ötesinden (Mekke'ye) Hac Veya Umre Niyetiyle Gidenlerin İhrama Girecekleri Yerlerin Beyânı Babı

Âfâk î Ufuk'un çoğuludur, ufuklar manasınadır. Ufuk kelimesi kenar, görüş sahası sınırının sonu gibi mânâlara gelir. Burada kas-dedilen mânâ mîkat ismi verilen belirli sınırların ötesinde kalan memleketlerdir. Belirli sınırlar diye ifâde ettiğim inikatlar bu bâbta rivayet edilen hadislerde bildirilmiştir.
Mevâkît: Mikat'ın çoğuludur, mîkatlar mânâsmadır. Mîkat, hac veya umre ya da ikisini ifâ etmek isteyen kişinin ihrama gireceği yer demektir. Dünyanın herhangi bir yerinden hacca veya umreye giden adayın, mîkat ismi verilen belirli yerlerden hangisinden veya hizasından geçecek olursa mîkat yerine varacağı zaman orada usûlüne uygun biçimde niyet etmesi gerekir. İhrama girmeden, yâni etmek istediği hac veya umre'ye usûlüne uygun olarak niyet etmeden mikat'ı geçmek yasaktır. Buna ilişkin hükümler bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir. îhrâma girmek için mikat ismi verilen yerlerin tâyin ve tesbiti Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yapılmıştır. Yalnız Irak tarafından gidenlerin mikatı olan Zât-ı Irk'ın O'nun tarafından mı, Ömer (Radı-yallâhü anh) tarafından mı tâyin ve tesbit edildiği hususunda ihtilâf vardır.

2914) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankütttâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) :
Medine (-i Münevvere) halkı ZüT-Huleyfe'den, Şam halkı Cuhfe'-den ve Necid halkı Karn'den (hac veya umre niyetiyle) ihrama girerler (yâni girsinler), buyurdu. Abdullah (bin Ömer) demiş ki: Bu üç (mîkat) ı ben (bizzat) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den işittim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
Yemen halkı da Yelemlem'den ihrama girerler (girsinler), buyurduğu haberi bana ulaştı."

2915) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütttâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bize bir hutbe okudu. (Hutbede) .- Medine (i Münevvere) halkının ihrama girecekleri yer Zü'1-Huleyfe'den başlar. Şâm halkının ihrama girecekleri yer, Cuh-fe'den başlar. Yemen halkının ihrama girecekleri yer Yelemlem'den başlar. Necid halkının İhrama girecekleri yer Karn'den başlar. Doğu (yâni Irak) halkının ihrama girecekleri yer Zât ı Irk'dan başlar, buyurdu. Sonra (mübarek) yüzünü (doğu tarafındaki) ufuka çevirdi ve:
Allahım! Onların (yâni doğu halkının) gönüllerini (İslâmiyet'e) yönelt, diye duâ etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbrahim el-Harlrl bulunur. Ahmed ve başkası onun hadislerinin metruk olduğunu söylemişler. Bir kavle göre onun hadisleri münkerdir. Onun zayıf olduğu da söylenmiştir.
Bu hadisin aslım Müslim, Câbir (R.A.)'den rivayet etmiş, fakat o rivayette ravl: *Sonra Peygamber (S.A.V.) (mübarek) yüzünü ufuka döndürdü...» cümlesiyle başlayan paragrafı söylememiş ve Şam halkının Hilkatini da anlatmamıştır. [43]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid ne-vindendir. Ancak notta belirtildiği gibi Müslim bunun inikatlarla ilgili metnini, yine Câbir (Radıyallâhü ajıh) 'den rivayet etmiştir. Sâdece Ş â m halkının mikatı ile ilgili cümle, M ü s-1 i m' in rivayetinde yoktur.
C â b i r' in hadîsine âit notta sözü edilen râvi î b r â h i m bin Y e z i d' in el-Harîri olduğu, Zevâid'den naklen bildirilmektedir. Sindi de böyle ifâde etmiştir. Fakat, Hulâsa'da ve Tirmizi ile Ebû Dâvûd'un şerhlerinde bu zâtın e 1-H û z î olduğu bildirilmektedir, e 1-H a r î r i kaydı yoktur. EI-Harirî kelimesi ile el-Hûzî kelimesinin Arapça yazılışı arasında yakın benzerlik bulunduğu için kalem hatâsı olarak el-Hariri diye yazılmış olması muhtemeldir.
Birinci hadîste dört mikat ve bunların hangi bölgelerden hacc'a veya umre'ye giden halka âit olduğu bildirilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bunlardan üçünü bizzat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den işitmiş, Yemen halkı mikatımn Yelem-1 e m olduğuna dâir buyruğu ise bizzat Peygamber (AleyhiVsalâtü ve's-selâm)'den işitmemiş ve başka sahâbî aracılığıyla O'ndan işit-miştir. Bu durum onun hadîsinin ifâde tarzından anlaşılır .
İkinci hadiste de birinci hadisteki mîkatlar ve ait olduğu memleketler belirtilmekte, ayrıca doğu tarafından hac veya umre'ye gidecek halkın mikatmın Zât-ı Irk olduğu bildirilmektedir. Hadis sarihleri doğu söz» ile Irak bölgesinin kasdedildiğini belirtmektedirler. [44]

Anılan Mîkatlar Hakkında Özlü Bilgi

Bu konu hakkında bilgi vermeye geçmeden önce anılan memleketlerden hac veya umre'ye gidenlerin inikatları şuralardan başlar, ifâdesinden maksad şudur: O semtten hac veya umre'ye gidenler inikat denilen yerlere varmadan önce ihrama girebilirler ve ihrama girmek için son sınır bu belirli yerlerdir. îhrâmsız olarak bu sının geçemezler. Ama bu sınıra varmadan önce, hattâ bulundukları memlekette ihrama girebilirler. Bu durumu belirtmek için " ihrama girecekleri yer şuradan başlar" şeklinde terceme ettim.
1. Medîne-i Münevvere halkının mîkatı olan Zü'l-Huleyfe, Medine' nin güney batısı tarafında ve Medine'ye altı mil mesafede bir yerin ismidir. Burada Mescidü'ş-Şecere isimli bir cami ve Âbâr-i Alî denilen kuyular bulunur.
2. Ş â m halkının mikatı olan Cuhfe, Mekke' nin kuzey batısında ve M e k k e' ye 32 mil mesafede bir köyün ismidir. Bu yer R â b ı ğ şehrine yakındır. Bu yere M ü h e y' a denilirdi. Şu anda Cuhfe köyü izi ve belirtileri kalmadığı için bu yoldan giden hacı adayları bu köyün kuzey cephesinde bulunan Râ-b ı ğ şehrinde ihrama girerler.
3. N e c i d halkının mikatı olan K a r n, Mekke' nin kuzey doğusunda ve M e k k e' ye bir gün, bir gecelik mesafede bir dağın ismidir. Bu dağ silsilesi Arafat'a kadar uzanır. Bu semte Karnü'l-Menâzil de denilir. Burada bir kaç yol kesiştiği için Karnü'l-Menâzil ismini aldığı rivayet olunur.
Necid, Hicaz ile Irak arasında kalan ve Arabistan Yarımadasından bir bölgedir.
4. Yemen halkının mikatı olan Yeleralem, Mek-k e' nin güneyinde ve buraya iki konak mesafede bir dağın ismidir. Bu dağa E 1 e m 1 e m de denilir. Hattâ asıl isminin Elem-1 e m olduğu söyleniyor. Bu mikat ile Mekke arasındaki mesafenin 30 mil olduğu söyleniyor. El-Fetih'te: "Hadisin zahirine göre Yelemlem, Yemen halkının tümünün mikatıdır. Halbuki bu mânâ kasdedilmemiştir. Çünkü Yemen halkı iki ayrı yolla M e k k e ' ye gelir: Yemen'in Tihâme bölgesi halkı Y e -1 e m 1 e m ' den veya hizasından geçerler. Bu bölge halkının mi-katı Y e 1 e m 1 e m ' dir. Y e m e n ' in dağlık bölgesinden Mekke'ye giden yol ise K a r n mikatından veya hizasından geçer. Yemen, Necdi ismi verilen bu bölge halkının mikatı Y e -1 e m 1 e m değil, K a r n isimli mikattır. Şu halde hadiste anılan Yemen" den maksad bu ülkenin tamamı değil, sâdece T i -h â m e bölgesidir," diye bilgi verilmiştir.
5. Doğu, yâni Irak halkının mîkatı olan Z â t -1 Irk, Mekke' nin kuzey doğusunda ve M e k k e ' ye 46 mil mesafede bir yerin ismidir. Irak halkı mîkatının Z â t -1 Irk olduğu, Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîste ve Ebû Dâvûd, Nesâî, Tahâvi ve B e y h a k i' nin rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde bildirilmiştir. Bu itibarla müellifimizin rivayetinde bulunan doğu ifâdesi Irak mânâsına yorumlanmıştır. Bu hadislere göre Z â t -1 Irk Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından Irak halkı için inikat kılınmıştır. Cumhur ve A t â bin Ebi Rabâh'ın görüşü böyledir. Diğer bir kavle göre Zât-ı Irk'in Irak halkı için mikat kılınması Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhüm)'ın içtihadı ile olmuştur. Câbir bin Zeyd, Tâvûs, Muhammed bin Şirin, Gazali, RâfiİĬ ve Nevevi bu görüşte olanlardandır.
Yukarda anılan mikatlar, hadislerde anılan bölgelerde ikamet eden halk için olduğu gibi bu bölgelerde ikamet etmemekle beraber anılan inikatlardan veya hizalarından M e k k e' ye giden başka memleket halkı için de mikat sayılır. Meselâ Türkiye' den hac veya umre niyetiyle yola çıkan bir kimse Medine-i Münevvere üzerinden geçerse Medine halkının mikatı olan Zü'I-H u 1 e y f e o kimse için de mikat sayılır. Keza bir kimse Yemen
yoluyla M e k k e' ye gitmek isterse onun mikatı Yemen halkının mikatı olan Y e 1 e m 1 e m ' dir. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'in hadisinde mikatlar ve âit oldukları memleketler beyân buyurulduktan sonra:
"Bu mikatlar, hac ve umre etmek isteyen bu bölgeler halkı ile diğer memleketler halkından yolları bu yerlere uğrayan kimseler içindir" ilâvesi vardır.
El-Menhel yazan bu cümlenin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Yâni bu mîkatlar yukarda anılan memleketler halkı ile yolu bu mîkatlardan veya hizasından geçen başka memleketler halkı için mikattır. Bir mîkattan geçen kimsenin memleketine âit belirli bir mîkatı bulunsun veya bulunmasın hüküm budur. Belirli mîkatı bulunmayan bir memleket halkı hangi mîkat üzerinden geçerse o mikat onun mîkatıdır ve orada ihrama girmesi gerekir.
Belirli bir mîkatı bulunup da kendi mîkatına varmadan önce yolu başka bir mikata uğrayan kimse hangi mîkatta ihrama girecek? Meselâ Şâm'lı bir kimse Medine-i Münevvere1 ye uğrayıp oradan hacc'a veya umre'ye gidecek olursa, Medine halkının mikatı Zü'l-H uleyf e'dir ve Medine'ye 6 mil mesafededir. Ş â m halkının mîkatı olan el-Cuhfe ise Medine ile Mekke arasında ve M e d i n e ' ye bir hayli uzak, M e k k e ' ye 32 mil mesafededir. Şâm'h kimse Medine'den M e k k e ' ye hareket edince Medine' Ulerin mikatı olan Zü'1-Huleyfe'de ihrama girerse, Şam halkının mîkatı olan C u h f e' ye ihramlı olarak uğramış olur. Şayet kendi memleketinin mîkatında ihrama girecekse. Medine' tilerin mîkatı olan Zü'l-Hu leyfe' den ihrâmsız geçecek ve Mek-k e" ye yaklaşınca C u h f e ' de ihrama girecektir.
Yukarıda verdiğim misâldeki adam hangi mîkatta ihrama girmelidir?
Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1. Hanefi mezhebinin meşhur kavline göre adam Zü'l- H u 1 e y f e ' den ihrama girmelidir, yâni ilk mikattan ihrama girmesi mendubtur.

Şayet ilk inikatta ihrama girmeden onun sınırını geçerse C u h f e' de, yâni son mîkatta ihrama girmesi mecburiyeti vardır. Mâlik de böyle demiştir.
2. Şafii, Ahmed ve İshâk'a göre adam Zü'l-Huleyfe'de yâni ilk mikatta ihrama girmek mecburiyetindedir. Ebû Hanife' nin de bir kavli böyledir.
Hanefî mezhebinin fıkıh kitablarmdan el-Bedâyi'de: Kim bu mîkatlardan birisinden (ihrâmsız) geçer ve başka bir mikata varırsa, yâni başka mîkatta ihrama girerse caizdir. Fakat birinci mîkatta ihrama, girmesi müstehabtır. Medine-i Münevvere' ye uğrayıp da oranın mîkatı olan Z ü ' 1 - H u 1 e y f e ' de ihrama girmeden geçen başka ülke halkının C u h f e' de ihrama girmelerinin câizliği, fakat en iyisinin Zü'1-Huleyf e'de ihrama girmeleri hükmü Ebû Hanife' den rivayet olunmuş, diye bilgi verilmiştir.
İki mikat arasından geçen bir kimse, Hanefî mezhebine göre bunlardan birisinin hizasına gelince ihrama girer. Mîkatın semtini inceleme ve araştırma neticesinde varacağı kanaata göre tâyin ve tesbit eder. Bu iki mikattan hangisi Mekke'ye daha uzak ise orada ihrama girmesi daha iyidir. Mâliki mezhebinin zahiri de böyledir. Ahmed'e göre ise adam, M e k k e' ye en uzak inikatta ihrama girmek zorundadır. Şafiî mezhebinin en sıhhatli kavli de böyledir.
Buhâri, Müslim ve başkalarının rivayet ettikleri îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde bulunan;
"Hac ve umre etmek isteyenlerden..."
ifâdesinin zahirine göre hadiste anılan mîkatlardan ihrama girmek M e k k e ' ye Hac veya Umre niyetiyle gitmek isteyenlere vâcibtir. Fakat başka maksadla M e k k e' ye gitmek isteyenlere bu mîkat-larda ihrama girmek vâcib değildir. Şu halde bir M e di n e'li, mikatlan olan Zü'l-Hul ey f e' den geçerken hac veya umre niyetini taşımayıp M e k k e' ye yaklaştıktan sonra hac veya um-re'ye niyet ederse niyet edeceği yerde ihrama girebilir. Bunun ihram için geri dönüp mîkattan ihrama girmesi mecburiyeti yoktur.Niyet ettiği yerde ihrama girdiği zaman, mikattan ihrâmsız geçmiş diye kurban kesmesi de gerekmez.
Bu husustaki ilmî görüşlere gelince:
1. Yukarıda beyân edilen hüküm, yâni mikattan geçerken hac veya umre maksadı yok iken bilâhare M e k k e' ye yaklaşınca hac veya umre etmek isteyen ve böylece niyetini değiştiren kimsenin bulunduğu yerde ihrama girmesinin câizliği ve kurban kesmesinin gereksizliği görüşü îbn-i Ömer ve îbn-i Abbâs'-tan rivayet olunmuştur. Şafiî' nin son kavli de böyledir.
2. Evzâî, Ebû Hanife, Ahmed, İshâk ve Cumhura göre bu adam ihrama girmek için mikata dönmeyip bulunduğu yerde ihrama girerse kurban kesmesi vâcibtir. Çünkü, Mekke'ye herhangi bir maksadla gitmek isteyen kimsenin şer'î mazereti yok iken mîkat'i ihrâmsız geçmesi caiz değildir. Hac veya um-re'den başka bir maksadla da olsa M e k k e' ye giden kimsenin mîkatta ihrama girmesi gerekli olduğu halde bu adam buna riâyet etmediği için günah işlemiş olur ve bu yüzden ceza kurbanı kesmek zorunda kalır.
Yukarıdaki hüküm, ikametgâhı m i katların dışında kalanlara mahsustur. Ama ikâmet ettiği köy veya şehir, mikat ile Mekke arasında bulunan kimsenin M e k k e' ye her girişinde ihrâmh olması şartı yoktur. Böyle bir kimse çeşitli iş ve maksadlarla sık sık Mekke'ye gider. Her girişinde hac veya umre niyetiyle ihrama girmesi mecburiyeti olursa büyük sıkıntı ve güçlük doğar, islâmiyet'te güçlük bulunmadığı Kur'an-i Kerîm'in âyetleriyle sabittir.
El-Ayni, Buhârî'nin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Çeşitli iş ve ihtiyaçlar için sık sık Mekke' ye gitmek ihtiyacını duyan kimse ile mubah savaş veya düşman korkusu ile M e k k e' ye gitmek isteyen kimselerin M e k k e' ye girebilmeleri için ihrama girmeleri gerekmez. Çünkü Peygamber (Alyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) Fetih günü başında bir miğfer bulunduğu halde M e k k e' ye girdi. Ashabı da böyle etmişlerdir. Defalarca Mekke'ye girip çıkan kimsenin her girişinde ihrama girmesi vâcib olursa adamın bütün zamanının ihrâmh geçmesi gerekecek. Bu isegüçtür. Bu itibarla hüküm budur. Her giriş için ihrama girmesi vâcib değildir. Şafiî ve Ahmed de böyle hükmetmişlerdir.
Bir mîkat'tan geçerken M e k k e' ye uğramak niyetinde olmayıp da sonradan M e k k e' ye girmeye niyetlenen kimsenin de inikatta ihrama girmesi vâcib değildir. Çünkü inikattan geçerken M e k k e' ye uğramak niyeti yoktu. Bu nedenle mîkatı geçtikten sonra Mekke'ye girmeye niyetlenen kimse niyetlendiği yerde ihrama girer ve ceza kurbanı kesmesi veya başka bir ceza gerekmez. Mâlik, Şafiî, Sevri ve Ebû Hanîfe' nin iki arkadaşı da böyle demişlerdir. Ahmed ve îshâk1 tan yapılan rivayete göre bu adamın mikata geri dönüp orada ihrama girmesi vâcibtir."
Şu noktaya da işaret edeyim: M e k k e' de ikâmet eden bir kimse hac etmek veya hac ile umre'yi birleştirmek suretiyle ifâ etmek istediği zaman Mekke' nin içinde ihrama girer. Fakat yalnız umre etmek istediği zaman Harem'in dışına ve umre'nin mî-katına gidip orada ihrama girer. Mekke' nin içinde, yâni harem sayılan bölge içinde ihrama giremez. [45]

14- İhrama Girme (Zamanının Beyânı) Babı

2916) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağını özengiye sokup devesi ayağa kalkarak doğrulunca Zü'1-Huleyfe mescidinin yanından itibaren yüksek sesle lebbeyke duasını okudu (yâni o zaman ihrama girdi)."

2917) Enes bin Mâlik (Radtyaliâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
(Zü'I-Huleyfe'deki) ağacın yanında ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (bindiği) devesinin sefineleri (yâni çökük iken yere gelen uzuvları) nin yanıbaşında idim. Deve ayağa kalkıp doğrulunca Resûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :"AJIahım! Hac ve umre'yi beraber etmekle dâvetine icabet ediyorum, emrine amadeyim" buyurdu (yâni o zaman ihrama girdi). Bu (ihrama giriş işi) Veda hacc'ında oldu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih, râvileri de sıka (gür venilir) zâtlardır. [46]

İzahı

îbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir. B u h â r î de bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid türündendir. Ancak B u h â r i' nin bir rivayetinde Enes (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de dört rek'at namaz kıldı ve Zü'1-Huleyfe'de iki rek'at namaz kıldı. Sonra devesine binip devesi doğrulunca yüksek sesle Lebbeyke duasını okudu, demiştir."
Hadislerde geçen iki kelimeyi açıklayalım. Sonra manasıyla ilgili bilgi verelim:
"Ğarz" Devenin palanına bağlı özengi demektir.
"Sefinât" Sefine'nin çoğuludur. Sefine, devenin çöktüğünde yere gelen ve yere geldiği için sertleşen uzvuna denilir. Devenin göğü-sünün yere gelen kısmı, dizleri ve uyluklarının dipleri gibi. E n e s (Radıyallâhü anh) : "Ben O'nun devesinin sefinelerinin yanıbaşmda idim" demekle O'nun çok yakmmda idim ve O'nun ne zaman ihrama girip Lebbeyke duasını okuduğunu gördüm, demek ister.
Tekmile'de beyân edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-aslâtü ve's-selâm) Veda hacc'ına gittiği zaman Zü'1-Huleyfe mescidini henüz yaptırmamıştı. Bu itibarla mescidin yamnda denilirken mescidin yapıldığı yer kasdedilmiştir. Eş-Şecere, bu mescidin yakınında bulunan bir ağaçtır.
Müellifimizin rivayet ettiği bu iki hadîse göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda hacc'ına gittiği zaman M e d î -ne-i Münevvere halkının mîkatı olan Zü'1-Huleyfe'-de ve burada yapılan mescidin yanındaki ağacın bulunduğu yerde devesine binip devesi doğrulunca yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve böylece ihrama girmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve N e s â i' nin rivayet ettikleri tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m bir hadîsine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Z ü ' 1 - H u 1 e y f e' de iki rekâat namaz kıldıktan sonra oturduğu yerde yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş, yâni ihrama girmiştir. Diğer bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Zü'l-Hul ey f e'den Mekke'ye hareket edip "Beydâ" denilen ve Z ü' 1 - H u 1 e y f e' ye çok yakın olan semtin yüksek yerine varınca yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuştur.
Bu rivayetlerin zahirine göre bir ihtilâf var ise de Ebû D â -vûd, Ahmed, Hâkim ve Beyhakî'nin Said bin C ü b e y r yoluyla rivayet ettikleri İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m bir hadisi bu ihtilâfın görünüşte var ise de aslında bulunmadığına delâlet eder. Şöyle ki: Saîd bin Cübeyr, t b n-i Ab b â s'a:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihlâl'i, yâni Lebbeyke duasını okuyup ihrama girmesi zamanı hakkında sahâbilerin ihtilâfına şaşıyorum, demiş. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) da ona şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zü'1-Huleyfe mescidinde (yâni mescidin yapıldığı yerde) iki rekâat namaz kıldıktan sonra oturduğu yerde Lebbeyke duasını yüksek sesle okuyup ihrama girmiş. Sahâbîlerin bir kısmı O'nun Lebbeyke sesini işitmiş. Sonra Resûl-i Ekrem

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem), devesine binip devesi doğrulunca da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve sahâbîlerin bir kısmı O'nun bu sesini işitmiş olduğu için bunu rivayet etmiştir. Çünkü o yolculukta cemaat dalgalar hâlinde geliyorlardı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beydâ'nın yüksek yerine çıkınca orada da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve sahâbîlerin bir kısmı oradaki sesi işittiği için bunu rivayet etmiştir. Herkes duyduğunu rivayet etmiştir. Allah'a yemin ederim ki O, namaz kıldığı yerde yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş, devesine binip devesi doğrulunca da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve Beydâ'nın yüksek yerine çıkınca da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuştur. Saîd bin Cübeyr demiş ki:
Abdullah bin Abbâs'ın kavlini tutanlar (inikatta) iki rekâat namaz kıldıktan sonra oturdukları yerde ihrama girerler."
Nevevi, Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin izahı bölümünde: Bu rivayetlerin hepsinin ifâde ettikleri mânâ arasında bir ihtilâf yoktur. Fıkıhçılar bu rivayetlerin herhangi birisiyle amel etmenin câizliği hususunda ittifak halindedirler. Ancak ef-dal olanın hangisi olduğu noktasmda ihtilâf etmişlerdir. Mâlik, Şafii ve cumhur bu hadîsi delil göstererek demişler ki: Efdal olanı, kişinin mîkattan ayrılacağı zaman binek hayvanının hareket ettiği anda Lebbeyke duasını okuyup ihrama girmesidir, demiştir.
Hanefiler, Hanbeliler ve İshâk ile Şafii-1 e r' in bir kısmı yukarıya mealini aldığım îbn-i Abbâs'in hadisini delil göstererek: En faziletlisi iki rekâat ihram namazım kıldıktan sonra Lebbeyke duasını okuyup ihrama girmek ve sonra mî-kat yerinden hareket etmek üzere araca binmektir, demişlerdir.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisine göre Resûl-i Ekrem (Aley-hi*s-salâtü ve's-selâm)'in Veda hacc'ına gittiğinde Zü'1-Huleyf e ağacının yanında ihrama girerken hac ve umre'ye birlikte niyet etmiştir. Yâni Hacc'i Kıran ismi verilen şekilde niyet edip ihrama girmiştir. Diğer bâzı rivayetler de böyledir. Fakat başkaca rivayetler de vardır. Bir kısım rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc'ı İfrâd'a niyet etmiştir. Yâni Veda hacc'ına gittiğinde yalnız hacc'a niyet etmiştir. Bu konu bu kitabın 37 ve mü-teâkib bâblannda tekrar gelecektir. Orada değişik rivayetler mevcuttur. Gerekli bilgi inşâallah orada verilecektir. [47]

15- Telbiye (Lebbeyke Zikrinin Nasıl Olduğunun Beyânı) Babı

2918) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhiimâydan; Şöyle demiştir :
Ben telbiye'yi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'lin mübarek ağzın)dan aldım (belledim), O şöyle buyuruyordu:
Lebbeyk Allah ü m m e Lebbeyk, Lebbeyk la şerik'e leke Lebbeyk, InneU-Hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk. La şerike lek.
(îbn-i Ömer'in râvîsi) Nâfi demiş ki: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in telbiyesine şunu ekliyordu:
Lebbeyke, Lebbeyke, Lebbeyke ve sa'deyke ve'I-hayru fi yedeyke Lebbeyke VeY-rağbâu ileyke ve'I-amel." [48]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sâhibleri, Şafii, Beyhaki ve D â r i m I rivayet etmişlerdir.
Telbiye: Lebbeyke demek mânâsında kullanılır. Hac veya um-re'ye niyetlenen kimse ihrama girdiği zaman ve daha sonra hac veya umre'nin bir takım vecîbelerini tamamlayıncaya kadar Lebbeyke zikrini okur. Bu hadîste İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh). Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in telbiye şeklini, yâni O'nun okuduğu Lebbeyke zikrinin tam metnini O'ndan öğrendiğini ifâde edip bu zikrin tamamını rivayet etmiştir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in râvisi Nâfi de İbn-i Ömer'in bu zikre eklediği ilâveyi rivayet etmiştir.
Lebbeyke sözü çeşitli şekillerde mânâlandınlarak açıklanmıştır. En meşhur ve açık olan mânâ şudur: "Ben senin dâvetine defalarca icabet ederim." İkinci bir mânâ şöyledir: "Ben sana her zaman itaat etmeye hazırım, emrine amadeyim."
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in telbiyesinde, Lebbeyke sözü dört defa tekrarlanmıştır. O'nun telbiyesinin meali şöyledir:
"Ben senin dâvetine defalarca icabet ederim Allahım, emrine amadeyim, sana her zaman itaat etmeye hazırım, (Yâ Rab) Senin şerîk'in (ortağın) yoktur, her emrini ifâya hazırım. Şüphesiz hamd senindir, nimet senindir ve mülk (saltanat ve hükümranlık) senindir. (Bunların hiç birisinde) senin ortağın (ve eşin) yoktur."
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in buna yaptığı ilâvede bulunan "Sa'deyke" sözü de müteaddid şekillerde açıklanmıştır. Bunlardan birisi şudur: "Yardımını benden hiç esirgeme dâima bana yardımcı ol Allahım." Diğer bir mânâ şudur: "Sana itaat ve dâvetine İcabet etmekle dâima mutlu olurum Allahım."
Rağbâ ise dilek ve taleb manasınadır.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm buna yaptığı ilâvede bu-şöyledir:
"Allahım! Senin davetine tekrar tekrar icabet ederim, emrine amadeyim, her emrini yerine getirmeye hazırım. Allah'ım! Yardımini benden hiç esirgeme, sana itaat etmekle dâima mutlu olurum. Her türlü hayır senin (kudret) ellerindedir. (Rabbim!) Senin her dâvetine icabet etmek benim borcumdur. Her türlü dilek ve istek (ancak) sanadır (rahmet kapma arz edilir), amel de (senin rızan içindir ve muvaffakiyet vermenle olur.)"
Telbiye, yâni lebbeyke zikrinin yukanya alınan tercemesinden de anlaşılacağı üzere telbiye'de Aüch'ın dâvetine icabet edilmekten söz ediliyor. Demek ki, Allah kullarını Ka'be-i Muazzama'-yı ziyaret etmeye, hac ibâdetini ifâ etmeye çağırmış ki hacc'a giden mü'min ettiği telbiyede "Allahım! Senin dâvetine defalarca icabet ederim..." der. Evet hacc'a Allah Teâlânm çağrısı olmuştur ve bu çağrı î b r â h i m Peygamber vasıtasıyla vuku bulmuştur. Şöyle ki: Tekmile yazarının beyânına göre îbn-i Cerir, Ahmed bin Müni ve îbn-i Ebi Hâtem'in yaptıkları bir rivayete göre, Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhü-mâ) şöyle demiştir:
İbrahim (Aleyhisselâm) Ka'be'nin inşaatını tamamlayınca Allah tarafından kendisine; UXL ^İİJ! j jjîj = "Ve (Yâ İbrahim!) insanları hac etmeye çağır" diye emir verildi.
ibrahim: Rabbim benim sesim erişmez ki, dedi. Cenabı Allah, Yâ İbrahim sen çağır» eriştirmek bana aittir, buyurdu. Bunun üzerine İbrahim Peygamber (Aleyhisselâm) :
Ey insanlar! Beyt-i Atîk'i (yâni Ka'be-i Muazzama'yı) hac Cziyâ-ret) etmek size farz kılındı. Bu nedenle hac ediniz, diye çağırdı. İbrahim'in sesini gök ile yer arasındakiler işittiler. Görmüyor musunuz? Yer küresinin en uzak bölgesinden insanlar gelerek lebbeyke duasını okurlar (ve Ka'be'yi tavaf ederler)."
Yine İbn-i Ebî Hâtem ile Ahmed bin Müni'in Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan ettikleri bir rivayete göre, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
İbrahim Peygamber'in bu çağrışma erkeklerin bellerinde ve kadınların rahimlerinde bulunanlar da Lebbeyke diyerek icabet ettiler. İlk icabet edenler de Yemenlilerdir. İbrahim'in çağrıda bulunduğu günden kıyamet kopuncaya kadar yalnız İbrahim'in çağrışma o gün Lebbeyke demekle cevab verenler hacc'a giderler. O gün İbrahim'e cevab vermeyenlerden hacca giden olamaz." [49]

Telbiyenin, Yâni Lebbeyke Zikrinin Okunmasının Hükmü

Telbiyenin hükmü hususunda âlimler arasında ihtilaf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre Telbiye, ihrama girmenin şartların-dandır, Lebbeyke zikri okunmaksızın ihrama girmek sahih değildir. Ancak şu var ki telbiye yerine her hangi bir hamd, tekbir, zikir tes-bîh de yapılabilir. Telbiye veya zikir ve teşbihin dille okunması şarttır. Bir kimse ihrama girerken bunu yalnız kalbinden geçirirse olmaz. Lübâbül-Menâsik'de böyle denilmiştir. îhrâma girildiğinde Lebbeyke zikrini bir defa okumak farzdır. Birden fazla okumak ve hâl ve hareketlerin değişikliğinde bir yere girerken, çıkarken, otururken, kalkarken, başkalarıyla karşılaşırken, bunu tekrarlamak sünnettir. Her sabah ve her akşam, bunu sık sık okumak müstehabtır. Hülâsa bol bol tekrarlanmalıdır.
2. M â 1 i k' in meşhur kavline göre Telbiye vâcibtir, terk edilmesi ceza kurbanını gerektirir. Ebû Hanife' nin de böyle bir kavlinin bulunduğunu H a 11 â b i nakletmiştir. El-Mâverdî de bu görüşü bâzı Ş â f i î 1 e r' den nakletmiştir.
3. Şafiî ve Ahmed'e göre telbiye sünnettir. Mâlik' den de böyle bir görüş rivayet edilmiştir. Bunlar, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sırf telbiye etmiş olması bunun vâcibliğini gerektirmez, demişlerdir. Fakat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in telbiye'yi emrettiği, Ahmed ve îbn-i Hibbân'ın rivayet ettikleri Ümmü Seleme' nin bir hadîsinden anlaşılmaktadır. Bu itibarla Telbiye'nin vâcibliğine hükmetmek bâzı hadîs şârihlerince daha uygun görülmektedir.
Bu hadîste îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in telbiyesine ilâvede bulunduğu N â f i tarafından beyân edilmiştir. Lebbeyke zikrine ilâve yapılabilir mi?

Tekmile yazan bu hususta da şu bilgiyi verir:
1. Ebû Hanife, Muhammed bin el-Hasan, E v z â I ve Ahmed'e göre bir ilâve yapmakta beis yoktur. Şafii mezhebinin meşhur kavli de böyledir. Çünkü Ömer bin e 1 - H a 11 â b , oğlu Abdullah ve İbn-i Mes'ûd gibi sahâbiler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından buyurulmuş olan Telbiye'ye ek ve ilâveler yapmışlardır.
2. Mâlik ve Ebü Yûsuf'a göre ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in teîbiyesine ilâvede bulunmak mekruhtur. Şafii' nin de böyle bir kavli vardır.

2919) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir :
Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in telbiyesi şöyle idi:
Lebbeyk Allahümme Lebbeyk Lebbeyk Lâ şerike leke Lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk. Lâ Şerike Iek."

2920) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), telbiyesinde şöyle (de) demiştir:
Lebbeyk İlâhe'l-hakki Lebbeyk = Senin dâvetine icabet ediyorum, (Ey) hakkın ilâh'ı! Senin emrini yerine getirmeye hazırım."[50]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû.Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerinde şu ilâve vardır:
"Câbir (Radıyallâhü anhümâ) demiş ki . Cemâat, "Zel-maâ-ric = Ey göklerin sahibi!" sözünü ve benzeri sözleri (Resûlullah (Sal-îallahü Aleyhi ve Sellem) 'in teîbiyesine) ilâve ediyorlardı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onların sesini) işitiyordu da onlara bir şey söylemiyordu (yâni mâni olmuyordu)."
Bu hadîste anılan Lebbeyke duası bir öncoki hadîste geçenin ay-nisidir. Meali orada geçti.
Ebû Dâvûd ile diğerlerinin rivayetlerinde bulunan ilâve. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in teîbiyesine ilâvede bulunmanın câizliğine delâlet eder. Bu husustaki ilmî görüşleri yukarıdaki hadisin izahı bölümünde verdim.
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini N e s â i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in telbiyesinde, hadîste anılan cümlelerin de bazen bulunduğuna delâlet eder. Bu hadîste geçen "Hak" kelimesiyle îslâm dini mânâsı kasdedilmiş olabilir.

2921) Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) §Öyle buyurmuştur :
Herhangi bir mülebbi (lebbeyk zikrini okuyucu) lebbeyke zikrini okuduğu zaman onun sağında ve solunda bulunan taş, ağaç ve
"O kerpiç de lebbeyke zikrini eder. (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî doğuya ve batıya işaret ederek) Yer küresi şuradan ve şuradan bitinceye kadar (bulunan bu maddeler lebbeyke zikrini ederler)."[51]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Beyhaki, Hâkim ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. Hadîs, Lebbeyke zikrinin faziletini beyân eder. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir: Hac veya umre eden müslüman kişi lebbeyke zikrini ettiği zaman onun sağ ve sol tarafında yer küresinin son noktasına kadar olan bölgede bulunan taşlar, ağaçlar ve kerpiçler de lebbeyke zikrini ederler. 1 s r â sûresinin 44. âyetinde Allah Teâlâ;
"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar, O'nu teşbih ederler. O'nu hamd ile teşbih etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz onların teşbihlerini anlamazsınız. Şüphesiz O, Halîm'dir, Ğafûr*dur." buyuruyor. Bu âyet de taş, ağaç ve toprak gibi cisimlerin de Allah'ı zikir ve teşbih ettiklerine delâlet eder ve bu hadisi teyid eder. [52]

16- Lebbeyke Zikrini Yüksek Sesle Okuma (Nın Meşruluğu) Babı

2922) Hallâd bin es-Sâib'in babası (es-Sâib bin Hallâd el-Ensârî)
(RadıyaMhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Cebrail (Aleyhisselâm) bana gelerek, ashabımın lebbeyke duasını yüksek sesle okumalarını onlara emretmemi bana emretti."

2923) Zeyd bin Hâîid el-Cühenî (Radtyaüâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cebrail (Aleyhisselâm) bana gelerek:
Yâ Muhammedi Ashabına emret lebbeyke duasını yüksek sesle okusunlar. Çünkü telbiye (yâni lebbeyke duasını yüksek sesle okumak) hacc'm alâmetlerindendir, dedi."

2924) Ebû Bekr-i Sıddîk. (Radtyallâhü ö«*)'den rivayet edildiğine göre:
(Hacc'a âit) amellerin hangisinin efdal olduğu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e soruldu. O, şöyle cevab verdi:
Lebbeyke duasını yüksek sesle okumak ve kurbanlıkların kanını akıtmak."[53]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini sünen sahihleri, Mâlik, Şafii, Ah-m e d, Dârimî, Hâkim, İbn-i Hibbân ve Bey-haki rivayet etmişlerdir.
Zeyd bin Hâîid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Zevâid yazan bunu Zevâid nevinden saymadığına rağmen Kütübi Sitte'de rastlayamadım.
E b û Bekir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z i, İbn-i Huzeyme ve Dârimî de rivayet etmişlerdir.
Telbiye: Lebbeyke duasını yüksek sesle okumaktır. Yüksek sesle telbiye denilince, ifâde tarzında görülen mükerrerliğin önlenmesi için telbiye, lebbeyke duasını okumak mânâsına yorumlanır. Bu nevi mânâlandırmaya Arap dili edebiyatında Tecrîd ismi verilir. Çünkü meselâ Telbiye kelimesinin anlamı içinde düşünülen "yüksek ses" kavramı bu kelimenin mânâsının dışında tutuluyor ve bu kelime bu mânâdan tecrîd edilmiş oluyor.
İhlâl: Lebbeyke duasını yüksek sesle okumaktır. Burada bu duayı okumak mânâsında kullanılmıştır. Telbiye kelimesi gibidir.
Şiar: Alâmet manasınadır.
Acc ı Lebbeyke duasını yüksek sesle okumaktır.
Secc: Hacının kurbanlığı kesmesidir.
Bu hadisler, lebbeyke duasını yüksek sesle okumanın meşruluğuna ve müslümanlann bununla emrolunduğuna delâlet eder. Çünkü ilk iki hadîsten; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sa-hâbîlerine anılan duayı yüksek sesle okumaları için emir vermesinin Cebrail tarafından verilen bir talimatla istendiği anlaşılıyor. Bu emir cumhura göre mendubluk içindir. Yâni lebbeyke duasını yüksek sesle okumak mendûbtur. Z â h i r i y y e mezhebine göre ise bu emir vâciblik içindir.
Hanefîler ve Şâfiilerde Cumhur gibi bu duanın yüksek sesle okunmasının mendubluğuna hükmetmişlerdir. Mâlik ise bu duanın alçak sesle okunmasının müstehablığına hükmetmiştir. O'na göre ne gizli, ne de yüksek sesle okunmamalı, mutedil bir ses tonu ile okunmalıdır.
Lebbeyke duasının yüksek sesle okunmasının meşruluğu hükmü erkeklere mahsustur. Kadınlara gelince, bunlar seslerini yükselte-mezler. Sâdece kendilerinin işitebilecekleri ve başkasının işitemeye-ceği bir ses tonu ile okumalıdırlar. Hattâ Ayni' nin beyânına göre bu hususta icmâ vardır. Şayet kadın yüksek sesle okursa, mekruh bir şey işlemiş olur. Yâni haram işlemiş sayılmaz. Çünkü kadının sesi avret sayılmaz. Sahîh görüş budur;
Konu hakkında geniş bilgi için hadîs kitablarımn şerhlerine baş vurulmalıdır.
E b û Bekir (Ruchyallâhü anh)'in hadîsindeki soru şekli T i r m i z i' de; şeklindedir. Yâni sorulan soru ile hac-

cın rükünlerinden sonra hangi amel ve işinin sevabının daha fazla olduğu sorulmuştur. İslâmiyet'teki bütün hayırların ve amellerin en faziletlisinin hangisi olduğu veya haccın rükünleri dâhil, hacının hac esnasında işlediği hizmetlerin hangisinin daha sevab olduğu sorulmamıştır. Çünkü, sevabça daha önemli bir çok ibâdetler bulunduğu gibi hac ibâdetinin rükünlerinin sevabı, cevabta beyân buyurulan yüksek sesle lebbeyke duasını okumanın ve kurban kesmenin sevabından şüphesiz fazladır. Bu durumu dikkate alarak terceme ettim. [54]

17- İhramda Olan Kimse İçin Gölgelikler (Den Yararlanma Hükmünün Beyânı) Babı

Bir Hâl Tercemesi
Bu babın ilk hadisinin râvisl es-Sâib bin Hallâd bin Süveyd bin Salebe bin Amr el-Hazreci Ebû Sehle (R.A.). sahâbldir. Beş aded hadisi var. Hâvileri oğlu Hallâd ve Salih bin Hayvân'dır. Sünen sâhibleri onun hadfelerini rivayet etmişlerdir. Hicretin 70. yılı vefat etmiştir. (Hülâsa: 132> İkinci hadisin râvisi Zeyd bin Hâlid el-Cühenl (R.A.)'m hâl tercemesi 945. hadis bölümünde geçmiştir.

2925) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah rızâsı için gününü akşama kadar güneş altında geçiren hiç bir muhrim (hac veya umre ihramında bulunan kimse) yoktur ki günahları güneşle beraber batmasın (bağışlanmasın) ve annesinin kendisini doğurduğu (günkü günahsız) hâle dönüşmesin."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvilerden Âsim bin UbeydiIIah ve Âsim bin Ömer bin Hafs zayıf oldukları için bu sened zayıftır. [55]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin senedinin zayıflığı notta belirtildi, îhrâmda bulunan kimsenin Allah katında sevab ve ecir kazanmak niyetiyle güneş altında durmasının, yâni gölgelenmemesinin sevab olduğu bu hadîste belirtiliyor. Bunun zahirine göre gölgelenmek ihramda bulunan kimse için mekruhtur. Bu hadîsi Beyhaki de rivayet etmiştir.
Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve Beyhaki' nin rivayet ettikleri bir hadîste; Ümmü Husayn (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Biz Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Veda haccım eda ettik. Ben (bu esnada) Üsâme (bin Zeyd) ile Bilâl (Radıyallâhü anhümâ)'yı gördüm. Bunlardan birisi Peygamber (Sallal-lâhü Aleyhi ve Sellem)'in devesinin yularından tutup çekiyordu. Diğeri de O'nu güneşin sıcağından korumak (gölgelemek) için elbisesini havaya kaldırıp böylece tutmuştu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akabe cemresine taş atıncaya kadar bu durum böyle devam etti."
Bilindiği gibi ihramda olan erkeğin başını açık tutması mecburiyeti vardır. Ancak başına değmemek şartıyla şemsiye gibi bir şeyle gölgelenmesi hükmü hususunda ihtilâf vardır. Ümmü Husayn (Radıyallâhü anhâ) 'nın yukarıda meali sunulan hadisine göre şemsiye gibi bir şeyle gölgelenmek caizdir. İhramda olan kişi ister bir yerde dururken ister seyir hâlinde iken fark yoktur. Keza yaya yürümek ile bir araca binerek gitmek arasında bir fark yoktur. Tekmile yazarının beyânına göre âlimlerin cumhurunun görüşü böyledir. Hanefîler ile Şâfiiler de bu görüştedir.
İbn-i Ömer, Mâlik ve Ahmed' den yapılan bir rivayete göre ihramda olan kimsenin binici olarak yürüdüğü zaman güneşten korunmak üzere bir şeyle gölgelenmesi mekruhtur. Mâ-1 i k' e göre bir yerde konaklamış iken de muhrim'in sabit olmayan bir şeyle, yâni şemsiye gibi bir şeyle gölgelenmesi mekruhtur.
Muhrim, yâni ihramda olan kimsenin sabit bir cismin gölgesinde gölgelenmesi ise âlimlerin ittifakıyla caizdir. Meselâ ev ağaç, çadır, oto ve benzeri eşyalar.
Cumhur, Ümmü Husayn (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisine dayanmıştır. Mâlik ve Ahmed ise bu babın hadisi ile benzeri hadîsleri delil göstermişlerdir. Kuvvetli görüş ise cumhurun görüşüdür. [56]

18- İhrama Girileceği Zaman Güzel Koku (Kullanma Hükmünün Beyânı) Babı

2926) Âişe (RadıyaUâhu anhâ)'(\an rivayet edildiğine Rîîrc şüyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i ihrama girmeden önce ihramı için ve ifâda (ziyaret) tavafı etmeden önce ihramdan çıkması için güzel koku ile kokuladim.
(Râvi) Süfyân (kendi rivayetinde, Âişe'nin şu sözünü de ilâve ederek) : "Bu iki elimle1' demiştir. (Yâni Âişe: Bu ellerimle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kokuladım, demiştir.)."

2927) Âişe (Radıyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahâ Aleyhi ve Sellem) lebbeyk duasını okurken (mübarek) başında bulunan ıtrin (yâni sürülen güzel kokunun) panldaması hâlâ gözümün önündedir."

2928) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrama girdikten üç gün sonra ve ihramda iken (mübarek) başında ıtrin panldamasını sanki hâlâ görüyorum." [57]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın ilk hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Ayrıca Mâlik ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi Süfyân bin Uyey-ne ile el-Leys bin Sa'd yoluyla rivayet etmiştir. S ü fy â n'ın rivayetinde A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın;
"Bu iki elimle..." ilâvesi vardır. Bu ilâve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'i anılan iki vakitte kokuladığını pekiştirmek içindir. Yâni Âişe: Ben bu kokulama işini kendi ellerimle şüphesiz yaptım, demek istemiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın ikinci hadisinin benzerini Bu-hâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. O'nun son hadîsi ise N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadîsi ile kasdettiği mânâ şöyledir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrama girmek istediği zaman, henüz ihrama girmemiş iken, ben O'nun mübarek vücûdunu ve elbisesini güzel kokularla kokulardım. Keza, hac ibâdetini tamamlayacağı zaman, henüz ifâda tavafı etmemiş iken yine O'nu güzel kokularla kokulardım. Tavafın çeşitleri vardır. Bunlar tavaf bölümünde inşâallah anlatılacaktır. Burada sâdece şunu belirtmekle yetmeyim: Tavafın çeşitlerinden birisi de İfâda tavafıdır. Buna Ziyaret tavafı da denilir. Bu tavaf hac ve umre'nin bir rüknüdür. Hacı bayramın birinci günü Minâ'da Akaba cemresine taş atıp, saçını traş ettiği zaman ve bâzı hallerde, bâzı âlimlerin görüşlerine göre kurban da kestikten sonra ihramdan çıkmış sayılır. Yâni farz olan ziyaret tavafı etmeden önce, elbise giyebilir, güzel koku sürünebilir, tırnaklarını kesebilir. Yalnız karısıyla birleşemez. Hacı M i n a' dan M e k k e' ye gelip K a' b e * yi tavaf edince eşiyle birleşmesi de helâl olur ve böylece haccını tamamlamış olur. [58]

Âişe (Radıyallâhü Anhâ)'Nın Hadîsinden Çıkarılan Hüküm Şudur

1. İhrama girmeden Önce güzel koku kullanmak meşrudur.
2. Hacı, bayramın birinci günü Akabe cemresine taş atıp, gerekiyorsa kurban kestikten ve saçlarını traş ettikten sonra, henüz ifâda tavafı etmemiş iken güzel koku sürünebilir ve sürünmesi meşrudur. Bu iki halde de güzel koku kullanmak müstehabtır.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın bundan sonraki hadîsleride bu hükümlere delalet eder. Ayrıca şu hükmü de ifâde eder: Hacı, ihrama gireceği zaman kokusu ve rengi kalıcı olan koku nevilerini de kullanabilir. Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazan bu ihtilâfı ayrıntıları ve dayanaklanyla beraber anlatmaktadır. Biz sâdece değişik görüşleri ve bu görüşe sâhib olan âlimleri beyân etmekle yetineceğiz:
1. Cumhura göre ihrama girmek isteyen kimsenin ihrama girmeden Önce misk, gül yağı gibi güzel koku ile kokulanması müstehabtır. Sürülen kokunun eserinin ihrama girildikten sonra kalıcı olmasında bir sakınca yoktur. Şu halde sürülen maddenin renginin ve kokusunun kalıcı olması

bir zarar vermez. Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Züfer, Şafiî, Ahmed, İshâk, Sevrî ve E v z â i bu görüşte olan âlimlerdendir. Âişe. Sa'd bin Ebi Vakkâs, îbn-i Abbâs, Berâ bin Âzib, Enes bin Mâlik, Ebû Zer, Hüseyin bin Alî, İbnü'l-Hanefiyye, îbn-i Zübeyr, Ebû Said-i Hudrî, Ömer bin Abdilaziz, el-Esved, el-Ka-sım. Salim Hişâm bin Urve Hârice bin Zeyd ve Ibn-i Cüreyc (Radıyallâhü anhümVün de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur.

2. Atâ, Said bin Cübeyr, İbn-i Şirin, Ha-san-ı Basri ve Zührî'ye göre cismi veya kokusu ihramdan sonra kalıcı olan güzel kokulan ihrama girileceği zaman kullanmak haramdır. Ömer, Osman ve İbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhüm) de böyle hükmetmişlerdir. Bu görüşe göre, ihrama girecek olan bir kimsenin cismi ve kokusu kalıcı olmayan, yâni sürüldükten hemen sonra eseri kalmayan güzel kokular ile kokulanması meşrudur, kalıcı olan ile kokulanması ise gayr-i meşrudur.

3. Mâli ki ler'e göre ihramdan önce güzel bir koku ile kokulanan kimsenin kullandığı kokunun cismi, ihramdan sonra kalırsa böyle bir koku ile kokulanmak haramdır ve bunu kullanan ih-râmhnın fidye vermesi vâcibtir. Şayet sürülen kokunun cismi ihrâmdan sonra kalmayıp da sâdece rengi kalırsa böyle bir kokuyu kullanan ihrâmlıya fidye ödemesinin vâcib olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bir kavle göre fidye ödemesi gereklidir. Diğer bir kavle göre gerekli değildir. Eğer kullanılan maddenin yalnız kokusu kalıcı ise ve ihrâmh bu durumu biliyor ise bu koku giderilmeden ihrama girmek mekruhtur. Fakat fidye ödemeye gerek yoktur.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu bâbta rivayet olunan ikinci ve üçüncü hadîsi birinci grubun, yâni cumhurun görüşünü teyid eder, mâhiyettedir. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ihrama girmeden önce kullandığı güzel kokunun O'nun mübarek başında, ihramdan sonra da parıldadığını ve bu durumu gördüğünü beyân etmiştir. Hattâ son hadîste;

uJ ilâvesi vardır. Yâni parıldama O'nun ihrama girmesinden
üç gün bonra görülmüştür.

Bu hadîslerde geçen "Vebis" parıldama demektir. Mefarık! Mef-nk'ın çoğuludur. Mefnk, başm saçlarının aynldığı yer manasınadır. [59]

19- İhramda Olan Kimsenin Giyebileceği Elbise(Nin Beyânı) Babı

2929) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)Je :
İhramda olan kimse elbiselerden ne giyebilir? diye sordu. Bunun üzerine Re sulu İlah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
Ne gömlekler, ne sarıklar, ne donlar, ne burnuslar ne mestler giyer. Ancak na'leyn bulamadığı zaman mestler giysin ve (mest giyeceği zaman) bunları topuklarının aşağısına kadar kessin. Ve (siz ihramda iken) za'feran veya vers (bitkisi) ile boyanmış (veya kokulanmış) hiç bir elbise giymeyiniz."

2930) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü ankümây&?u\\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda olan kimsenin vers veya za'feran (bitkisi) ile boyanmış bir elbiseyi giymesini yasaklamıştır." [60]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvüd, Nesâî, Şafiî, Dârekut-nî ve Beyhâki de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde ifâde veya cümle değişikliği var ise.de bunlar çıkarılan hükümler bakımından değişiklik meydana getirmediği için bu durumları belirtmeye gerek görmüyorum.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ikinci hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.

Hadîslerden çıkarılan hükümleri beyân etmeden önce bâzı kelimeleri açıklayayım:

Kumus: Kamis'in çogöludur, gömlekler manasınadır. Amâîm: îmâme'nin çoğuludur, sarıklar manasınadır.

Serâvilât j Serâvil'in çoğuludur, donlar manasınadır.

Berânis t Burnus'un çoğuludur. Burnus, başı bedeninden olan ve ona bitişik elbise manasınadır. Kavuk mânasına da gelir. Burada başı örten şey mânâsında kullanılmıştır.

Hıfâf: Huff'un çoğuludur, mestler manasınadır. Bilindiği gibi mest, ayağı topuk kemiklerinin yukarısına kadar örter.

Na'leyn: Ayakların topuk kemiklerinin aşağısını kısmen örten papuç, tokyo, terlik gibi bâzı ayakkabı çeşitlerine denilir.

Ka'beyn: Topuk kemikleri manasınadır. Muhammed bin el-Hasan bu kelimenin burada ayakkabı bağcıklarının hizasında kalan tarak kemiği mânâsında kullanıldığı yorumunu savunmuş ve bu kelimenin Arap dilinde bu mânâya geldiğini söylemiştir.

Za'feran; safran bitkisidir, boya işinde kullanılır.

Vers: Susam bitkisine benzeyen, sarı ve güzel kokulu bir bitki çeşitidir. Boya işinde kullanılır. Yemen tarafının en güzel kokularından sayılır. Za'feran veya vers bitkisiyle boyanan elbise güzel kokulu olduğu için kullanılması ihrâmlı kimseye yasaklanmıştır.

Muhrim: İhramda olan kimse demektir. İhram, hac için veya umre için yahut her ikisi için de olabilir. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ihramda olan kimsenin giyemeyeceği elbiseleri beyân etmiştir.

İhrâmlı kimsenin ne gibi elbise giyebileceğini soran zâtın ismine dâir bir bilgi edinilemediği, Tekmile sahibi tarafından belirtilmiştir. Bu sorunun ihrama girilmeden önce ve Mescid-i Nebevi'de sorulduğu, Nesâi ile Beyhaki'nin rivayetlerinde belirtilmiştir.

Hadiste anılan elbiseleri ve benzeri elbiseleri giymek erkekler için yasaktır. Bu hüküm onlara mahsustur. Kadınlar ihramda iken anılan elbiseleri giyebilirler. Bu hususta icmâ vardır. Ancak kadın ihramda iken yüzünü örtemez. Nitekim Buhârî, Ebû D â -vûd, Nesâi ve diğer bâzı hadisçilerin rivayetlerinde bu hadiste şu ilâve vardır:

da olan kadın yüzünü örtemez ve eldivenler giyemez.

Za'feran veya vers bitkisiyle boyanmış veya kokulanmış elbiseyi giyme yasağı ise kadınlara da şümullüdür. Bu yasaklama ile ilgili cümlede geçen "Mess" ifâdesi temas ve iyice dokunma manasınadır. Yâni bir elbiseye za'feran veya vers bitkisi iyice dokunmuş ise böyle bir elbiseyi giymek ihrâmh erkek veya kadın için yasaktır. Anılan bitkilerin iyice dokunması ve teması, boyama şeklinde olabildiği gibi kokulama şeklinde de olabilir. Bu itibarla bâzı ilim adamları bu ifâdeyi boyanma mânâsına, diğer bir kısmı kokulanma mânâsına yorumlamışlardır. Biz bu duruma parantez içi ifâde ile işaret etmek istedik.

İhrâmlı erkek ve kadın için güzel koku kullanmanın yasaklığı malumdur. Bu iki bitki ile boyanmış elbiselerden güzel koku duyulduğu için bunların giyilmesi yasaklanmıştır. [61]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Erkek ihramda iken gömlek, don, ceket, pantolon ve benzeri elbise giyemez. Bedenin tamamını veya bir kısmını örten hiç bir elbiseyi adet ve usûlüne uygun olarak giyemez. Eldivenler de elbiseler gibidir. Tekmile yazarının beyânına göre bu hüküm hususunda icmâ vardır. İhrama girecek veya ihramda olan bir kimse şayet gömlek, entari veya dondan başka bir şey bulamazsa ve bunlarla avret mahallini örtmeye mecbur kalırsa bunları bölerek birisini beline sarmak suretiyle peştemal gibi belden aşağısına örter. Diğer bir parçayı da omuzlarına atar.

2. İhramda olan erkek başını sarık, kasket, takke veya herhangi bir şeyle örtemez. Hattâ âdet olmayan bir biçimde bile örtemez. Meselâ başında bir bohça taşıması caiz değildir. Fakat elini başına koyması, güneşten veya yağmurdan korunmak maksadıyla şemsiye kullanması veya başını suyun içine sokması caizdir. Çünkü bu hareketler örf ve âdete göre başı örtmek nevinden sayılmaz.

3. Ayağa mest geçirmek, çorap, çizme ve topuklara kadar ayağı Örten başka isimli herhangi bir ayakkabı nevini giymek ihramda olan erkek için haramdır. Ayağın tamamını örtmeyen ayakkabıyı giymek ise caizdir. Meselâ, tokyo ve hacılarımızın giydikleri çeşitli, terlikler giyilebilir. Giyilecek ayakkabı topuk kemiklerini örterse, ba-
zi Alimlere göre ayakkabı bağcıklarının hizasına gelen tarak kemiğini örterse giyilmemesi gerekir.

Şâfiiler ile Hanbelîler'e göre ihramh erkeğin yüzünü örtmesi haram değildir. Keza ihramh'kadının yabancı erkeklerden saklanmak niyetiyle elini ve yüzünü örtmesi Hanefî-ler ile Şafii ler'e göre caizdir. Ancak yüze çekilen örtünün yüze dokunmaması, yüz ile bu örtü arasında bir arakğın bulunması şarttır. Hanbelîler'e göre kadının yüzünü ihtiyaç hâlinde örtmesi caizdir. Meselâ yakınından yabancı erkekler geçtiği zaman yüzünü örtebilir ve bu gibi hallerde yüzünü örttüğü zaman örtünün onun yüzüne dokunmasında bir sakınca yoktur. M â -1 i k i 1 e r' e göre kadın ilgi çekici derecede güzel olursa veya yabancı erkeğin ona baktığı muhakkak bilinirse kadın bu maksatla yüzünü ve ellerini örtebilir. Ancak örtü

için de bir takım şartlar var. Bu konuda ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna müracaat edilmeli-dir.
4. İhramh erkek ve kadının elbisesine veya bedenine güzel koku sürmesi haramdır. Vers veya za'feran bitkisiyle boyanmış bir elbiseyi giymeleride haramdır. Hadîsin zahirine göre bu nevi elbisede kokunun eseri kalmamış olsa bile hüküm aynidir. Mâlik böyle hükmetmiştir.
Şafii: O elbiseye su serpildiği veya ıslandığı zaman güzel kokusu duyulacak derecede ise giyilemez, kullanılamaz, aksi takdirde kullanılabilir, demiştir.
Hanefîler'e göre bu nevi elbise güzel koku yayamayacak biçimde yıkanmış ise ihramlı kadının bunu giymesinde bir sakınca yoktur. İhramh erkek de giymemek şartıyla kullanabilir. Bu görüş, Nahaî, Sevrî, îshâk, Ahmed ve Ebû Sevr'den de nakledilmiştir. Kullanılıp kullanılmamasının dönüm noktası, ondaki kokunun gidip gitmemesidir. Elbisenin rengi solmuş olsa bile kokusu duyuluyor ise kullanılması yasaktır.
5. İhramh erkek yukarıda durumu anlatılan ayakkabı bulamadığı zaman mest giyebilir. Ancak bunu ayak topukları kemiklerinin aşağısına kadar kesmesi şarttır. Yâni mest giydiği zaman aşık kemikleri tamamen dışarda ve açık olacak. Bu nedenle mestin üst kısmını kesip atması gerekir. Hanefiler, Şafii, Mâlik ve Currthur böyle demişlerdir.
A t â ve meşhur kavline göre A h m e d: îhramh erkek zaruret hâlinde mest giyebilir ve giydiği zaman bunun topuk kemiklerinin aşağısına kadar olan kısmını kesmesine de gerek yoktur. Fidye vermesi de söz konusu değildir. îkrime ve Ali (Radi-yallâhü anh) 'den de bu görüş rivayet olunmuştur. Bu grubun delili îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in 2931 nolu hadîsidir. A h -m e d ve Ata o hadisi delil gösterdikleri gibi: Mestin üst kısmını kesmek bir malı telef etmektir. Bir malı bozup telef etmek ise Allah katında sevimli bir şey değildir, derler.
Hattâbi, Ahmed'e cevaben: Anılan vasıfta ayakkabı bulamayan kimsenin giyeceği mestin yukarı kısmını kesmesi bir malı kasden telef etmek yasağının şümulüne girmez. Çünkü bir maslahat ve yarar uğruna yapılan mâli zararlar malı telef etmek sayılamaz. Şer-i Şerif in emrine mutlak itaat ve uymak durumu vardır, der.
Cumhur, îbn-i Abbâs'in bu bâbtan sonraki bâbta rivayet edilen 2931. hadîsine şöyle cevab verir:
îbn-i Abbâs'm hadisi mutlaktır. İ b n- i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise mesti giyebilmek için topuk kemiklerinin aşağısına kadar olan kısmı kesmek kaydı ile kayıtlanmıştır. Kayıtsız olan îbn-i Abbâs'm hadîsi kayıtlı olan îbn-i Ömer'in hadîsi gibi ve ona uygun biçimde yorumlanır. Ayrıca N e s â i' nin rivayetinde îbn-i Abbâs'ın hadîsinde de;"ve mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kessin" kaydı mevcuttur. [62]

20- İhramlı Erkeğin İzar (Belden Aşağı Sarılan Peştemal) Veya Na'leyn Bulamadığı Zaman Don Ve Mestler Giymesi (Hükmünün Beyânı) Babı

2931) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhumâ)'âan; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKi (Arafat'ta) hutbe okurken (râvi Hişâm dedi ki: "Minber üzerinde" hutbe okurken) dinledim. O, (hutbesinde) :
(Ihrâruhlardan) kim izâr (yâni belden aşağı sarılan peştemalim-si elbise) bulamazsa bir don giysin ve kim na'leyn bulamazsa mestler giysin, buyurdu.
Râvi Hişâm hadîsin baş kısmının kendi rivayetinde; "izâr bulamayan kimse bir don giysin. Don bulamaması hâil müstesna" şeklinde olduğunu söylemiştir."

2932) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Ihrâmlılardan) kim na'leyn bulamazsa mestler giysin ve mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kessin." [63]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi iki şeyhinden rivayet etmiştir: Hişâm bin A m m â r ve Muhammed bin es-Sabbâh. Bu iki üstâd ayni hadîsi müellifimize rivayet etmişlerdir. Ancak şu iki husus yalnız H i ş â m' in rivayetinde bulunur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan hutbeyi minber üzerinde okuması ve izâr bulamayan kimselerin don giymeleri için verilen emrin don bulabilme hâline inhisar etmesidir. Yâni don bulamayan bir kimse, don giymekle mükellef değildir.
Bu hadîsin zahirine göre erkek ihrama gireceği zaman veya ihramda iken bedenin belden aşağı kısmına sarılan ve memleketimizde ihram ismi verilen peştemal bulamazsa don giyebilir. Tabii giyilecek donun göbek ile diz kapağı arasını örtebilecek uzunlukta olması gereklidir. Keza na'Ieyn bulamayan bir ihramlımn mest giymesinin câizliği bu hadîsin zahirinden çıkar. Yâni donu yırtıp peştemal hâline sokmaya ve mesti topuk kemiklerinin aşağısına kadar kesmeye gerek yoktur.
Bundan önceki bâbta belirttiğim gibi Ahmed bin Han-b e 1 ile A t â bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir. Bu görüş Ali bin Ebi Tâlib ile îkrime' den de rivayet edilmiştir. Bu görüşe göre peştemala benzeyen izârı bulamayan kimse uzunca don giyebilir. Keza na'Ieyn bulamayan kimse topuk kemiklerini örten mest giyebilir.
Buhâri ile Müslim'in rivayet ettikleri ikinci hadis, yâni îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm 2932 nolu hadîsi ve 2929. hadis ise na'Ieyn bulamayan kimsenin giyeceği mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kesmesinin gerekliliğine delâlet ederler. Buna kıyasla izâr bulamayan kimsenin giyeceği donu yırtıp peştemal hâline sokması gereklidir.
Na'Ieyn bulamayınca ihrâmlının giyeceği mestlerin yukan kısmının kesilmesine dâir gerekli bilgi ve âlimlerin konuya ilişkin görüşleri bundan önceki bâbta verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak el-Hâf iz'ın el-Fetih*te Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisinin izahı bölümünde verdiği bilgiyi özetlemekle yetineceğim:
Kurtubi: Ahmed bu hadîsin zahirini tutarak na'Ieyn ve izâr bulamayan ihrâmlının donu ve mesti olduğu gibi giymesinin câizliğine hükmetmiştir. Fakat cumhur, mestin kesilmesini ve donun yırtılmasını şart koşmuştur. Cumhura göre ihrâmlı erkek anılan durumda donu veya mesti olduğu gibi giyerse fidye vermesi gereklidir. Cumhurun delili İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)"m hadîsin de bulunan; Oy"ve mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kessin" kaydıdır. Mutlak, yâni kayıtlı olmayan İ bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in hadîsi, kayıtlı olan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi gibi yorumlanır. Don da mest'e kıyaslanır. Çünkü bunlar ihrâmlıya yasak olması bakımından eşittir. İbn-i Kudâme demiş ki en uygunu mestleri kesmektir Çünkü bu takdirde sahih olan İbn-i Ömer'in hadîsi ile amel edilmiş olur ve ona muhalefet etmekten sakınılmış olur, diye bilgi vermiştir.
El-Hâfız, Kurtubi' nin yukarıdaki sözlerini naklettikten sonra: İzâr bulamayan ihrâmlının donu yırtmadan olduğu gibi giymesinin câizliği Ş â f i i 1 e r' den ve başkaca çok âlimden nakledilmiştir. Bunlar da Ahmed gibi hükmetmişlerdir. Muhammed bin el-Hasan, î m â m ü'l-H a r e m e y n ve bir cemaata göre ise izâr bulamayan kimsenin donu yırtıp peştemal hâline sokması gereklidir. Ebû Hanîfe'ye göre ihrâmh kişi hiç bir surette don giyemez. Bu kavil Mâlik' den de rivayet olunmuştur. Galiba İbn-i Abbâs'ın hadisi M â 1 i k' e ulaşmamıştır. Çünkü el-Muvatta'da şöyle bir bilgi var: Bu hadîsin durumu Mâlik'e soruldu. Mâlik: Ben bu hadîsi işitmedim, diye cevab verdi.
Hanefîler1 den er-Râzi'ye göre izâr bulamayan ihrâmlı donu yırtmadan giyebilir. Fakat fidye vermesi gereklidir. Onun bu görüşü Hanefîler'in mest giyen ihrâmlı hakkındaki görüşleri gibidir.
Donu yırtmadan, olduğu gibi giymenin câizliğine hükmeden âlimler şu şartı koşmuşlardır: Donun yırtıldığı takdirde bir izâr, yâni peştemal gibi olmaya elverişli olmaması gerekir. Çünkü donun izâr hâline sokulması mümkün ise böyle bir dona sâhib olan ihrâmh izâr bulamamış sayılmaz. [64]

21- İhramda İken (Pek Beğenilmeyen) Hareketlerden Sakınma Babı

2933) Esma bint-i EM Bekir (RadtyaUâhü ankümâyâsn; Şöyle demiştir :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (Veda haccı yolculuğuna) çıktık. Nihayet biz el-Arc (kasabasınla varınca konakladık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturdu ve Âişe O'nun yanında oturdu. Ben de (babam) Ebû Bekr-i S id dik1 m yanında oturdum. Bizim azığımızı ve yol eşyamızı taşıyan deve ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in yol eşyasını ve azığını taşıyan deve bir tane idi ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in hizmetçisinin beraberinde idi. (Biz onun gelmesini bekliyorduk) Esmâ'nın râvîsi demiştir ki, sonra hizmetçi çıkıp geldi. Beraberinde devesi yoktu. Bunun üzerine Ebû Bekir hizmetçiye :

Deven nerededir? diye sordu. Hizmetçi t
Onu dun gece kaybettim, dedi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) : Senin beraberinde bir tek deve bulunur sen onu kaybedersin? dedi. Esmâ'nın râvisi demiş ki: Sonra Ebû Bekir hizmetçiyi dövmeye başladı.'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
Şu ihrâmhya bakın ne yapıyor buyuruyordu (ve gülümsüyordu.)" [65]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
El-Arc i Medine-i Münevvere' nin güneybatısında ve buraya 120 Km. mesafede bir kasaba ismidir.
Zimâle: Yolcunun eşyasını ve azığını taşıyan deveye denilir. Hadîste anılan yolculuğun hac yolculuğu olduğu Ebû Davud'un rivayetinde belirtilmiştir. Yine Ebû Dâvûd'un rivayetine göre Ebû Bekir'in hizmetçisinin beraberinde bulunan deve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yol eşyasını ve azığını taşıyordu. Durumu böyle olunca müellifimizin rivayetinde Esma' nın "Bizim eşya ve azık devemiz..." sözü şöyle yorumlanabilir: Yâni yukarıda isimleri anılan bizlerin eşya ve azık devesi...
Esma' nın yukarıda andığı zâtlar ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Âişe ve kendisidir. Şu halde Resûl-i*Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve zevcesi Âişe' nin eşyası ve azığı ile Ebû Bekir ve kızı E s m â' nm eşyası ve azığı ayni deveye yüklenmiş ve deve Ebû Bekir'in hizmetçisine teslim edilmişti.
Bilindiği gibi Esma ile Âişe kardeş olup Ebû Bekir'in kızları idi.
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), azık ve eşya taşıyan deveyi ihmal ederek kaybeden hizmetçisini tedîb için döverken Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Jin gülümsediği Ebû D â v û d'un rivayetinde belirtilmiştir. Şu halde ihramda olan kimsenin tedib için hizmetçisini hafifçe dövmesi yasak değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b û Bekir'i men etmemiştir. Bununla beraber hizmetçiyi bağışlaması daha iyidir. Resûl-i Ekrem {Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : "Şu ihram linin yaptığına bakın" buyruğuyla buna işaret etmiştir. [66]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükmü:

İhramda olan kişi tedîb için hizmetçisini usûlü dâiresinde dövebilir. Bu hareket, hacılar için yasaklanan mücâdele şümulüne dâhil değildir. Çünkü E b û Bekir (Radıyallâhü anh) ihramda iken böyle yapmış ve Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu men etmemiştir. [67]

22- İhrâmlı Kimse Başını Yıkayabilir, Babı

2934) Abdullah bin Huneyn'den rivayet edildiğine göre :
Abdullah bin Ab bas ile Misver bin Mahreme (Radıyallâhü an-hüm), Ebvâ mevkiinde (ihrâmlı kimsenin başım yıkaması hususunda) ihtilafa düştüler. Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anh} :
İhrâmlı kimse başını yıkayabilir, dedi- Misver (Radıyallâhü anh) : İhrâmlı kimse başını yıkayamaz, dedi. Bu ihtilâf üzerine İbn-i Abbâs beni meseleyi Ebü Eyyûb el-Ensâri'ye sormak üzere gönderdi. Ben Ebû Eyyûb'u bir kuyunun iki direği arasında başını yıkamak üzere iken buldum. Ebü Eyyûb bir elbise ile örtünüyordu. Kendisine selâm verdim. Kim o? diye sordu. Ben: Abdullah bin Huneyn'im. Beni Abdullah bin Abbâs size gönderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda iken başını nasıl yıkardı? sorusunu size arz ediyorum, dedim. Abdullah bin Huneyn demiştir ki: Bunun üzerine Ebü Eyyûb-i Ensârî elini kendisini örten elbise üzerine koydu ve başı (tamamıyla) bana görününceye kadar elbiseyi (başından göğsüne kadar) indirdi. Sonra üzerine su dökmek için bekleyen adama: (su) dök diye emretti. Adam onun başına su döktü. Sonra Ebû Eyyûb elleriyle başım oğuşturup ellerini kâh ileri kâh geri götürdü ve daha sonra şöyle dedi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in böyle yaptığını (yâni başım böylece yıkadığını) gördüm." [68]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Ebvâ; M e k k e ' ye yakın bir köyün ismidir.
Karneyn : Kuyunun iki tarafına dikilen direklere denilir. Bir direk de bu iki direğin arasına uzatılır ve kuyudan su çekme işinde bundan yararlanılır. [69]

Hadîsten Çıkabılan Hükümler:

1. İhrâmlı kimse başını yıkayabilir. Cünüblükten temizlenmek için boy abdesti alması hususunda ise ihtilâf yoktur. Keza kadının âdetten veya lohusalık hâlinden temizlenmesi zamam boy abdesti alması hususunda da ihtilâf yoktur. Ancak ihrâmlı kişinin kirden temizlenmek, serinlenmek ve benzeri maksadlarla başını yıkaması hususunda ihtilâf olmuştu. İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm ihrâmlı iken yalnız ihtilâm nedeniyle yıkandığı ve başka nedenlerle yıkanmadığı rivayet olunmuştur. Mâlik de ihrâmlının başını suya batırmasından kerahet etmiştir.
2. îhrâmlı kişi başını yıkarken saç tellerinin dökülmesinden emin olduğu zaman saçlarım oğuşturması caizdir.
Yukarıdaki iki hüküm hususunda Hanefiler, Şafiî, Ahmed, İshâk ve Cumhur ittifak halindedir. Ömer, C â -bir ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den de bu görüş rivayet olunmuştur.
3. Şer'i meselelerde tartışmada bulunmak ve gerçeği öğrenmek için bilenlere müracaat etmek meşrudur. İhtilâf konusu edilen mesele hakkında bir nassm varlığı anlaşılınca derhal ona dönülür ve nassa karşı bir görüş savunulamaz.
4. Bir hadisin rivayetinde sıka yâni güvenilir bir zâtın haberi kabul olunur.
5. Boy abdesti alacak veya vücûdunu yıkayacak kimsenin örtünmesi gereklidir.
6. Yıkanırken başkasının yardım etmesi meşrudur.
7. Yıkanırken konuşmak ve yıkanana selâm vermek caizdir.
8. Şer'î bir soru soran kimsenin iyi anlaması için verilecek cevâbın uygulamalı olması icâbında tercih edilmelidir.
Hadîste sözü edilen M i s v e r (Radıyallâhü anh) 'in hâl ter-cemesi 2640. hadîs bölümünde geçmiştir. Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi ise 166. hadiste geçmiştir. Ebû Eyyûb' unki de 318. hadîs bölümünde geçmiştir. [70]

23- İhramda Olan Kadın, Yüzüne Örtü Salar (Yâni Yüzünü Örtmesinin Caiz Olup Olmadığının Beyânı) Babı

2935) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir: Biz ihramda olduğumuz halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik. Erkek kervanı bize rastladığı zaman baş örtümüzü başımızın üstünden (yüzümüze) salardık. Kervan bizi geçince biz baş Örtümüzü yukarıya kaldırır (yüzümüzü açar) dik."
Abdullah bin Huneyn (R.A.)'m Hâl Tercemesi
Bu 2ât meşhur kavle göre Abbâs (R.A.)'ın âzadhsıdır. Bir kavle göre İse AH (RA.)'ın âzadlısıdır. Bunlardan ve Ebû Eyyûb, tbn-i Ömer ile Misver bin Mahreme (R.A.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Hâvileri İse oğlu îbrâhlm, Muhammed bin el-Münkerdir, Üs&me bin Zeyd el-LeysİI, NâfÎ mevlâ îbn-1 Ömer TC başkalarıdır. İclî bu zâtın sıka, güvenilir bir tabii olduğunu söylemiştir, Îbn-İ Hib-b&n de onu sıka, yâni güvenilir zâtlar arasında annuştır. Bu zat, YezİD bin Abdil-meUk devrinde vefat etmiştir. (Tekmile C. I, S. 153) [71]

İzahı

Bu hadîsi, Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhaki ve
îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadîsi kısmen değişik iki senedle rivayet etmiştir.
Hadiste geçen "Bâkib" süvari erkek manasınadır. E b ü D â -v û d' un rivayetinde bu kelimenin çoğulu olan "Rükban" sözcüğü kullanılmıştır. Bu

durumu dikkate alarak erkek kervanı tâbirini kullandım. Kadınlar ihramda iken yüzlerini açık tutarlar. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'mn hadiste beyân ettiğine göre kadınlar ihramda iken erkeklerle karşılaştıkları zaman başlarındaki elbiseyi yüzlerine salıp sarkıtmak suretiyle yüzlerini örterler ve erkekler geçince elbiseyi yukarı çekerek yüzlerini açarlardı ve bu durum Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in huzurunda cereyan ederdi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm)'in bu duruma itiraz etmemesi bunun meşruluğuna delâlet eder, [72]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri:

1. İhramda olan kadın, yakınından erkeklerin geçmesi gibi bir durum karşısında yüzünü geçici olarak örtebilir. Dört mezheb imamları ile Atâ, Sevri ve îshâk böyle hükmetmişlerdir. Lâkin Hanefîler ile Şâfiîler: Böyle bir ihtiyaç ve lüzum hâlinde kadının yüzüne çekeceği örtünün onun yüzüne dokunmaması ve yüzü ile örtü arasında bir boşluğun bulunması şarttır, demişlerdir. H a n b e 1 i 1 e r' in bir kısmı da böyle demişlerdir. Bunlara göre anılan örtü yüzün bir tarafına değer de hemen aralanır veya kadın uzaklaştırırsa bir ceza gerekmez. Şayet kadm örtüyü yüzünden uzak tutmaya muktedir olduğu halde ihmal ederse fidye cezasına çarptırılır. Çünkü kendi iradesiyle yüzünü sakıncalı bir şekilde örtülü tutmuş olur.
2. îhrâmda olan kadm yüzünü peçe ile örtemez. Ancak zaruret hâlinde başındaki elbiseyi yukarıda anlatılan şekilde üstüne salıverebilir.
3. Şer'i bir lüzum ve zaruret olmadıkça kadın, yabana erkeklere karşı yüzünü açamaz. [73]

24- Hac (İçin İhrama Girildiğin)De (Hac İbâdetini Tamamlamaya Bîr Engel Çıktığı Takdirde İhramdan Çıkmayı) Şart Koşma (Hükmünün Beyânı) Babı

2936) Ebû Bekir bin Abdillah bin Zübeyr'in nenesi (râvî demiştir ki: Nenesi sözcüğü ile Esma bint-i Ebî Bekir'in mi, Su'dâ bint-i Avfra mı kas-dedildiğini bilemiyorum) (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Dubâa bint-i (Zübeyr bin) Abdulmuttalib (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanına girdi ve:
Yâ halam! Seni hacc'a gitmekten alakoyan mâni nedir? diye sordu. Dubâa s
Ben hasta bir kadınım ve hastalığımın hac menâsikini (ibâdetini) tamamlamama engel olmasından korkarım, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona •.
Sen ihrama gir ve hac ibadetini ikmâl etmekten (hastalık gibi bir sebeble) alakonulduğun yerde İhramdan çıkmanı şart koş, buyurdu."
Not: ZeviÎd'de şöyle denilmiştir: Su'dâ bint-i Avf (R.A.)'ın bundan başka hadisi müellif (tbn-İ Mâceh)'in yanında yoktur. Kütüb-i Sİtte'nin kalanlarında onun hiç bir hadîsi yoktur. Bu hadîs onun müsnedlerindendir. Bu hadisin senedinde Ebü Bekir bin Abdillah bulunur. Bu râvi'nin tenkidi veya güvenilirliği hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan ravîleri sıka yâni güvenilir zâtlardır.

2937) Dubâa (bînt-i Zübeyr bin Abdilmuttalib) (Radtyallâhü an- rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben hasta iken Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi ve (bana) :
Sen bu yıl hacc'a gitmek istemiyor musun? buyurdu. Ben: Yâ Resûlaüah! Ben cidden hastayım, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sen hacc'a git ve (ihrama girerken) de ki: (Allahım!) Beni hac menâsikinî ikmâl etmekten (hastalık gibi bir sebeble) alakoyduğun yerde ihramdan çıkacağım, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki raviler, sahüYin râvl-leridir. Dubâa (R.A.)'nm Üçten fazla hadisi yoktur. Bu hadîsini yalnız musannifimiz rivayet etmiştir. Ebû Davud da onun bir hadisini rivayet etmiş, dlgcr hadîsini de Nesâl rivayet etmiştir.

2938) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Dubâa bint-i Zübeyr bin Abdilmuttalib (Radıyallâhü anhâ) (bir kere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek ı Ben vücûdunda ağırlık bulunan bir kadınım ve ben cidden hacc'a gitmek istiyorum. Bu durumda, hac niyetiyle nasıl ihrama gireyim? dedi. Resûl-i Ekrem CSallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
Sen hac niyetiyle ihrama gir ve (ihrama girerken Allahım!) Beni hac menâsikini ikmâl etmekten (hastalık gibi bir sebeble) alakoyduğun yerde ihramdan çıkacağım, diye şart koş, buyurdu." [74]

İzahı

Bu babın ilk iki hadîsi Zevâid nevindendir. Şafii de ikinci hadîsin benzerini rivayet etmiştir. Bu babın son hadîsi ise Tekmile'de beyân edildiğine göre Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârimî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Hac'ta şart veya İstırat tabiriyle neyin kasdedildiği, babın başlığında belirtildi. Bunu tekrar hatırlatayım:
Hac etmek niyetiyle ihrama giren kimse ihrama girdiği esnada şu şartı koşar: Ben hastalık veya başka bir nedenle hac menâsikini, yâni ibâdetini ikmâl edemediğim takdirde anılan engelin çıkacağı yerde ihramdan çıkacağım. Buna şart ve iştirat denilir. Bu durum hac'ta olduğu gibi umre'de de olabilir.
Dubâa (Radıyallâhü anh) son hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-solâm)'in amcası Zübeyr binAbdilmuttalib'in kızıdır. Birinci hadîste Abdulmut-t a 1 i b ' in kızı olarak gösterilmiştir. Çünkü Abdulmutta-1 i b onun dedesidir. Bu anlamda onun kızıdır.
D u b â a' nın hacca hazırlandığı sıralarda rahatsız olduğu gerek müellifimizin rivayetlerinden ve gerekse diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bu nedenle son hadîste geçen " Sakile " sözcüğü ile hastalık nedeniyle vücûdu ağır olan kadın mânâsının kasdedilmesi uygundur. Fakat şerh kitablannda bu kelimenin bu şekilde açıklanması hakkında bir bilgi edinemediğim için terceme ederken "vücûdunda ağırlık bulunan kadın" şeklinde açıklama yapmayı tercih ettim. Çünkü bu ağırlık şişmanlık veya yaşlılık nedeniyle de olabilir. Bu nedenle ihtiyatlı davranma yolunu seçtim. Allah en iyi bilendir. [75]

Hadislerden Çıkan Fıkıh Hükümleri:

Tekmile yazarı bu babın son hadîsinin şerhinde bunun fıkıh hükümleri ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
1. Hac veya umre niyetiyle ihrama giren kimse ihrama girdiği esnada şöyle bir şart koşabilir: Hastalık veya başka bir sebebîe bu İbâdeti ikmâl edemediğim zaman ihramdan çıkmayı şart koşuyorum. Bu şartı koşan kimse için böyle bir engel meydana geldiği zaman ihramdan çıkması caizdir.
2. İhrama girerken bu şartı koşmayan kimsenin ihramdan çıkması caiz değildir. Bu ikinci hüküm hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Zahiriye mezhebi mensublan bu hadislerin zahirini tutarak: Bir engelin çıkması hâlinde ihramdan çıkmayı şart koşmak gerekir. Çünkü hadîslerdeki emrin açık anlamı bunu gerektirir, demişlerdir.
b) H a n e f i 1 e r ile Mâlik ve tabiilerin bâzısı: İhrama girilirken böyle bir şartı koşmak sahih değil ve bir engel çıktığı zaman bu şart, sahibine bir yarar sağlayamaz. Bir engel çıktığı zaman, böyle bir şartı koşmamış bir kimseye ne gerekiyor ise bu şartı koşana da ayni şey gerekir. Şu halde anılan şartı koşan ile koşmayan arasında hiç bir fark yoktur, demişlerdir. Bu görüş t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) ile Â işe (Radıyallâhü anhâ)'dan da rivayet edilmiştir.
Hastalık, tutuklanma ve benzeri bir engel yüzünden hac veya umre ibâdetini ikmâl etmekten alakonulan kimsenin ne yapması gerektiği hususunda yeterli bilgi bu kitabın 85 ve 86. bâblannda rivayet edilen 3077 - 3080 nolu hadîsler bölümünde inşâallah verilecektir.
c) Şafii1 nin kuvvetli kavli ile A h m e d' in kavline göre ihrama girilirken anılan şartı koşmak müstehabtır. Çünkü bu hadîslerde anılan şartın koşulması tavsiye edilmiştir. Beyhaki'-nin dediğine göre Şafiî, Menâsik kitabında: Söz konusu şar-tın koşulmasına dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi sabit olsaydı ben o hadîsin dışında bir şeyle hükmetmezdim. Çünkü Resû-Iullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sabit olan bir hadise aykırı hüküm vermek bence helâl değildir, demiştir. Bu hadîs müteaddid yollarla sabit olmuştur.
İhrama girilirken anılan şartı koşmanın vâcib olmadığına hükmeden âlimler D u b â a (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsine şöyle ce-vab verirler: Bu hadisteki emir D u b â a' ya mahsustur.
H a t t â b i: "Bana öyle geliyor ki D u b â a hastalığı veya başka bir hâli nedeniyle başlayacağı hac ibâdetini ikmal edemeyeceği kanısında

idi. Bu nedenle ihrama girdiği sırada bu şartı koşmuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de ona bu husus için izin vermişti, tbn-i Abbâs' tan edilen bir rivayete göre anılan şartı koşma hükmü mensuhtur. Lâkin bu rivayette zayıf bir râ-vi vardır. D u b â a' nın hadîsinde bulunan : "Ben hac menasikini (hastalık gibi bir sebeble) nerede ikmal etmekten alakonulursam orada ihramdan çıkacağım" cümlesi hac menasikini ikmal etmekten alakonulan kimsenin engel ile karşılaştığı yerde ihramdan çıkmasının câizliğine ve ayni yerde kurbanlığını kesebileceğine delâlet eder. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de Hudeybiye yılı M e k k e' ye giremeyince olduğu yerde kurbanlığını kesip orada ihramdan çıkmıştı. Mâliki, Şafii ve Hanbelî mezheb imamlarının görüşleri böyledir. Fakat Hanefiler'e göre hac menasikini ikmal etmekten alakonulan kimsenin bu nedenle keseceği kurbanlığın haremde kesilmesi şarttır. Harem mıntıkası dışında kesilmesi caiz değildir. Bu itibarla harem mıntıkası dışında me-nâsikini ikmal etmekten alakonulan bir kimse bulunduğu yerde ih-râmh olarak durur ve kurbanlığmı harem'e gönderip orada kesilmesi için vekâlet verir. Kurbanlığının kesilmesi için kendisi ile vekili tarafından bir gün tesbit edilir. Tesbit edilen günde kurbanlığının kesilmiş olduğu kanaatına varıldıktan sonra ihramdan çıkar. Bunların delili ise Ba k a r a sûresinin 196. âyetidir. Bu âyette:
"...Hac veya umreyi ikmal etmekten alakon ur sanız, kolayınıza gelen bir kurbanlık gönderin. Kurbanlığınız yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı traş etmeyiniz..."
Hac veya umre için ihrama girildikten sonra hastalık veya tutuklanma gibi bir nedenle bu ibâdetini ikmal edemeyen kimsenin yapması gerekli şeyler hakkında genel bilgi yukarıda işaret ettiğim gibi bu kitabın 85 ve 86. bâblannda inşâallah verilecektir. [76]

25- Haremi Şerife (Yâni Mescid-Î Haram'a) Girme (Âdabının Beyânı) Babı

Dubâa (ILA.)'nın Hâl Tercemesi
Dubâa bint-i Zübeyr bin Abdilmuttalib, Peygamber (S.A.V.)'in amcası Zü-beyr'in kızıdır. İlk müh&cirlerden olan bu hatun Mıkdâd bin Esved (R.A.)'ın zev-cesidir. 11 aded hadisi vardır. Kendisinden Âişe ve lbn-i Abbâs, rivayette bulunmuşlardır. Aynca kızı Kerime, Satd bin el-Müseyyeb, ürve bin ez-Zübeyr ve başkaları da rivayette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd, Nesâl ve tbn-i Maceh onım hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hüi&h 483 ve

2939) Abdullah bin Abbâs (RadıyalİÂhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Peygamberler Harem (-i Şerife) yaya ve yalın ayak olarak girerlerdi. Yalın ayak ve yaya olarak Beyt-i Şerifi tavaf edip menâsik'i (yâni hac ve umre ibâdetini bu şekilde) ifâ ederlerdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mübarek bin Hassan bulunur. Bu râvîyi İbn-i Muin sıka (güvenilir) saymış ise de Nesâi: O, kuvvetli değil, demiş ve Ebû Dâvûd da onun hadîsinin münker olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da sıka râviler bahsinde onun bazen hatâ edip muhalefet ettiğini söylemiştir. El-Ezdî de onun terkedilmiş olduğunu söylemiştir. Seneddeki râvilerden İsmail'e gelince îbn-i Hibbân onu sikalar arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri sıka zâtlardır. [77]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin senedine dâir bilgi notta belirtilmiştir. Bu kitabın 28. babında rivayet olunan hadîslerde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in K a' b e - i M u -a z z a m a' yi binek hayvanı üstünde tavaf ettiği sabittir. Keza Buharı' nin "Zi Tuvâ'de Konaklanma" babında I b n - i Ömer (RadıyalİÂhü anhümâl'dan rivayet ettiği bir hadîsten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hac veya umre niyetiyle Mekke'ye gelişlerinde devesini Mescid-i Haram kapısının önünden başka bir yerde çöktürmediği anlaşılır. Bu itibarla bu bâbta rivayet edilen yukarıdaki hadis anılan sahih hadîslere muhalif görülüyor. Allah en iyi bilendir. [78]

26- Mekke'ye Girme (Âdabının Beyânı) Babı

2940) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye "Seniyye-i Ulyâ" yolundan girerdi ve Mekke'den çıkmak istediği zaman "Seniyye-i Süflâ" yolundan çıkardı."[79]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Seniyye» Dağ yolu, dağ geçiti, yüksek yol mânâlarına gelir. Ulyâ: Yüksek demektir. Süflâ ise alçak manasınadır.
Seniyye-i Ulyâ t Mekke mezarlığına inen yoldur. Bilindiği gibi bu yolun yakınında bulunan mezarlığa Ma'lâ ve halkımızın dilinde Cennetü'l-Muallâ denilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâmJ'in ilk zevcesi H z . H a d î c e (Radıyallâhü anhâ) da bu me* zarlıkta yatar. Anılan yola Kedâ yolu da denilin Kedâ buradaki bir dağın ismidir. Bu yol Mekke1 nin yukarısındadır. î b n - i Ha-cer el-Fetih'te naklen beyân ettiğine göre bu yol aşılması zor sarp bir dağ yolu idi. Sonra Muâviye, Abdülmelik ve Mehdi tarafından muhtelif zamanlarda tesviye edilip kolay geçilebilecek hâle getirilmiştir. İbn-i Hacer daha sonra: Bizim zamanımızda, önce 811 yılında ve sonra 820 yılında Melik M ü e y y e d zamanında inşâ edildi, der. Şimdi ise bu yol asfaltlanıp bir kaç karayolu vâsıtasının beraber seyredebilecekleri hâle getirilmiştir.
Seniyye-i Süflâ da Mekke' nin alt tarafındadır. Bu yola Küdâ yolu da denilir. Küdâ, yanından bu yolun geçtiği bir dağın ismidir. Bu dağ yolu da şimdi karayolu taşıtlarının geçişine çok elverişli hâle getirilip asfaltlanmış durumdadır.
Tekmile yazarı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in M e k k e' ye Kedâ yolundan girip, çıkarken Küdâ yolunu seçmesinin sebebiyle ilgili olarak: O'nun bir yoldan girip diğer bir yoldan çıkmasının hikmeti, her iki yol çevresinde bulunan halkın O'nun geçişiyle müşerref olmaları ve bereketlenmeleridir. Hikmeti şu olabilir; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicret ederken M e k -k e' den gizli çıkmıştı. Bu nedenle aleni olarak girmek istemiş olabilir. Şöyle söyleyenler de vardır: İbrahim (Aleyhisselâm) halkı Hacc'a davet ederken Mekke' nin yukarısında davet etmişti. [80]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, ihramlı olarak M e k k e ' ye giren herkesin *'Seniyye-i Ulyâ" yolundan girmesinin müstehablığına delâlet eder. îhrâmhnın yolu başka da olsa yolunu değiştirip buradan girmesi müstehabtır. Mekke" den çıkacak kimsenin de "Seniyye-i Süflâ"dan çıkması müstehabtır.

2941) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye gündüz girmiştir.*'[81]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayetlere göre î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) M e k k « ' ye girmek istediği zaman geceyi M e k -k e civarındaki Zi Tuvâ deresinde geçirdi. Sabah olunca boy abdesti aldıktan sonra Mekke'ye gündüz girerdi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını anlatırdı. [82]

Hadisin Fıkıh Yönü

İhrâmlı olan kimsenin Mekke'ye gündüz girmesi müste-habtır. İbn-i Ömer, Ata ve İshâk'ın mezhebi budur. Hanefıler de böyle hükmetmişlerdir. Şafii1 nin en sahih kavli de böyledir. Bunun hikmeti İslâmiyet'in azametini ilân etmek olabilir. Özellikle Mekke'ye giren kimse önder ve lider durumunda olsa.
Âişe ve Said bin Cübeyr'e göre Mekke'ye gece girmek müstehabtır. Bunların delili ise Ahmed, Nesâi ve T i r m i z i' nin rivayet ettikleri Muharriş el-Ka'bi1-nin bir hadîsidir. Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşamleyin umre için ihrama girip e 1 - C u' r â n

e ' den geceleyin M e k k e' ye hareket edip M e k k e' de umre me-nâsikini ikmal etmiş, ayni gece Mekke' den çıkıp el-Curâ-n e' ye dönmüş ve burada sabahlamıştır.
Tâvûs, Sevri ve el-Mâverdî'ye göre Mekke'ye girme fazileti bakımından gece ile gündüz arasında bir fark yoktur. En iyisi bu hadîsin zahirini tutup gündüz girmektir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in el-Cu'râne'den geceleyin M e k k e ' ye girmesinin hikmeti ise böyle yapmanın câizliğini bildirmek içindir.

2942) Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Ben, (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) : Yâ Resûlallah! Yarın (Mekke'de) nereye ineceksin, (evinize mi)? diye sordum. Bu soruyu sormak O'nun (Veda) haccı sırasında idi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Akîl (Mekke'de) bize mesken bıraktı mı? buyurdu. Sonra: (İnşâallah) biz yann Kinâne oğullarının yurduna (yâni el-Mu-hassab'a) ineceğiz. Kureyş (müşrikleri) küfür üzerine bu yerde ahd etmişlerdi. Bu ahid ve an d I aş ma Kinâne oğullan ile Kureyş (müşrikleri) arasında Hâşim oğulları (ve Muttalib oğulları) aleyhine: "Bunlarla kız alıp vermemek, alış veriş etmemek üzere" akdedilmişti. (Hâşimîlerle Muttalibiler, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Kureyş ile Kinâne'ye itaat etmeye ikna edinceye kadar bu akid devam edecekti.)
(Râvi) el-Ma*mer demiş ki: Zührî, el-Hayf'ın dere olduğunu söyledi."[83]

İzahı

Bu hadisi Buharı. Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası Ebû T â 1 i b ' in oğlu Ak i 1' in Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve"s-selâm)'e mesken ve ev diye bir şey bırakmadığına dâir bir hadis Ferâiz kitabının 6. babında 2730 numarada geçti. Orada gerekli bilgi verildiği için bu hususla ilgili bilgileri tekrarlamaya gerek görmüyorum. Oraya bakılabilir.
Kureyş ile Kinâne oğullan arasında akdedilen and-laşmanın mâhiyeti ve amacı siyer kitablarında etraflıca .anlatılmaktadır. Andlaşmadan amaç Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i İslâm dâvasından vaz geçirmeyi sağlamaktı. Hâşim oğulları akrabalık duygusuyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i himaye etmekten vaz geçmeyince bunları dize getirmek isteyen müşrikler bu sülâleye karşı boykot ilân etti. Artık bunlara kız alıp vermek, alış veriş etmek yok, bu sülâlenin bulunduğu mahalleye gıda mallan satıcılarını salmak yoktu. Akdedilen andlaşma imzalandıktan sonra Ka'be-i Muazzama' nin iç duvarına asıldı ve uygulanmaya konuldu. Hâşim oğulları bu boykottan geniş çapta zarara uğradılar. Mahsur kalan bu sülâle yiyecekten, içecekten ve her nevî ihtiyaç maddelerinden mahrum bırakıldı. Çocukların ve kadınların açlık feryadı Mekke şehrini inletiyordu. Nübüvvetin' yedinci yılı başında ilân edilen boykot üç yıl sürdürüldü. Sonra Cenâb-ı Hak andlaşmanın yazılı olduğu sahifeye bir kurt musallat edip onda yazılı ne kadar bâtıl ve yersiz fıkralar ve kelimeler varsa hepsini imha ettirdi ve K a' b e duvarına içten asılı bu sahifenin son hâlini Cebrail (Aleyhisselâm) vasıtasıyla Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) ıe bildirdi. Kurt, sahifede yazılı mukaddes kelimelere dokunmamıştı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu durumu amcası E b û Tâlib'e bildirdi. E b û T â 1 i b de Kureyş'e hitaben : Benim kardeşim oğlu Muhammed, K a 'b e' nin içine astığınız boykot sahifesi hakkında bana şu bilgiyi verdi: Allah anılan boykot sahifesine bir kurt musallat etti. Ondaki bâtıl ve yersiz fıkraları o kurt silip imha etti. Yalnız sahifede yazıh Allah'ın ismi kaldı. Ey Kureyş! Ka'be'ye girip bakınız. Eğer yeğenimin sözleri doğru ise bu zulmünüzü, kötü davranışlarınızı bırakınız. Şayet yeğenimin sözleri yalan ise ben onu size teslim edeceğim. İster onu öldürünüz, ister diri bırakınız, dedi. Müşrikler gidip baktılar. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in verdiği haber doğru çıktı. Ellerindeki sahife yere düştü ve kendileri de mah-cub kaldılar.
Bu olay hızla M e k k e ' ye yayıldı ve böylece boykot da sona erdi.
N e v e v î de bu olayı özetle anlatır ve: Müşrikler; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'i ve Hâşim oğullan ile M u t-talib oğullarını Kinâne oğullarının yurduna, yâni el-Mu-h a s s a b' a sürgün etmeye and etmişlerdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda hacc'ında alenen ve açıkça Mekke'ye girme nimetini veren Allah'a şükür etmek üzere Minâ dönüşünde Kinâne oğullarının yurduna inmeye karar vermiştir, der.
Kinâne oğullarının yurdu, Mekke-i Mükerreme ile M i n â arasında geniş bir alanın ismidir. Bu alan M i n â ' ya daha yakındır. Bu semte el-Muhassab, Ebtah ve B a t -h â da denilir. [84]

27- Hacer-İ Esved'i İstilâm (Yânî Öpmek Veya El Sürmek Suretiyle Ziyaret Etmek) Babı

İstilâm: Bu kelimenin asıl mânâsı taşa el sürmek veya selâmlamaktır. Hacer-i Esved'i öpmek mânâsında da kullanılır. Müellifimiz gerek Hacer-i Esved'i öpmek ve gerekse ona el sürmeye âit hadîsleri bu bâbta rivayet ettiği için babın başlığında geçen İstilâm kelimesini "Öpmek veya el sürmek" mânâsına terceme ettim.

2943) Abdullah bin Sercis (Radtyallâhü anhyûtn : Şöyle demiştir :
Ben Usaylı' (yâni başının saçı dökülmüş olan) Ömer bin el-Hat-tâb (Radıyallâhü anhî'i Hacer-i Esved'i öperken ve şöyle söylerken gördüm:
(Ey Hacer-i Esved)! Ben senin bir taş olduğunu, (aslında kimseye) ne zarar, ne de yarar sağlayamayacağını çok iyi bildiğim halde şüphesiz seni öpüyorum. Eğer ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in seni öptüğünü görmeseydim seni Öpmezdim."

2944) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyatlâhü anhümâ)\Un\ Şöyle fle-tnîştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular: And olsun ki şu Hacer(-i Esved) kıyamet günü gören gözleri ve konuşan dili olduğu halde (mahşere) şüphesiz gelecek ve onu hakkıyla istilâm eden (yâni Allah'a itaat ve Resulüne uymak üzere ziyaret eden mümin) kimseler lehinde şâhidlik edecektir."

2945) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hacer(-i Esved)'e karşı durdu. Sonra mübarek dudaklarını onun üzerine bırakıp uzun süre ağladıktan sonra ondan ayrıldı. Baktı ki Ömer (bin el-Hattâb) O'nun yanında ağlıyor. Bunun üzerine buyurdular ki:
Yâ Ömer! Göz yaşlan burada dökülür (dökülmelidir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Avn el-Horasâni vardır. Onu İbn-i Muin, Ebû Hatam ve başkaları zayıf saymışlardır.

2946) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâkü anhütnâ)'-dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'nin köşelerinden yalnız siyah köşeyi (yâni Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeyi) ve Cumhîlerin evlerinin tarafından o köşeyi tâkib eden köşeyi (yâni Rükn-i Yemânîyi) istilâm ederdi (mübarek elini sürerdi.)"[85]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Usayli" kelimesi "Asla"m tasgir ismidir, aslacık demektir. Asla': Başının saçları dökülmüş kimse demektir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in başının saçları döküldüğü için râvî Abdul-1 a h onu bu sözcükle vasıflandırmıştır.
Ömer (Radıyallâhü anh) Hacer-i Esved'e: "Sen ne zarar verirsin ne de yarar sağlarsın" derken onun bir taş parçası olması hasebiyle haddi zâtında ve Allah Teâlâ'nın izni olmaksızın kimseye zarar veya yarar sağlayamayacağını ifâde etmek istemiştir. Maksad bu olunca Hacer-i Esved'in ziyaretçileri lehinde kıyamet günü şâhidlik etmesine dâir îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in 2944 nolu hadisine aykırı olmaz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu sözü söylemesinin sebebi hakkında Tekmile yazarı şu bilgiyi verir.- O devrin insanları müslüman olmadan önce putlara ta-pagelmişlerdi. İslâmiyet'in nuruyla aydınlandıktan sonra putları terk etmişlerdi. Ömer (Radıyallâhü anh) Hacer-i Esved'i öpmenin veya el sürmek suretiyle ziyaret etmenin taşlara bir nevî ibâdet sanılması endişesini duyduğu için câhil halkın böyle bir zan-na kapılmamalarını ve halkın uyarılmasını istemiştir. Çünkü câhili-yet devrinde halk taşlara taparlardı. Ömer (Radıyallâhü anh) bu sözleriyle halka şunu ilân etmek istemiştir: Bu taşı bizatihi zarar veya yarar sağladığı için değil, sırf Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ye's-selâm) 'e uymak üzere öpüyorum.
Ömer (Radıyallâhü anh) bu sözleriyle şuna da işaret ediyor: Hikmeti bizce bilinmeyen dînî meselelerde Ş â r i - i Hakim olan Resûl-i Ekrem

(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e ittibâ etmek, O'na uymak ve talimatlarına tam manâsıyla teslim olmak en doğru ve en güzel davranıştır. [86]

Hadisin Fıkıh Yönü:

1. Hacer-i Esved'i öpmek sünnettir. İzdiham dolayısıyla öpemeyen kimselerin ona elini sürmesi ve elini öpmesi meşrudur. Şayet elini de süremezse onun hizasına geldiği zaman ona yöne-lip tekbir getirmesi meşrudur. T i r m i z î bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Bu hadîs hasen - sahihtir. İlim ehlinin ameli bununla-dır. Âlimler Hacer-i Esved'i öpmeyi, bu mümkün olmadığı takdirde elsürüp, sürülen eli öpmeyi, el sürmek de mümkün olmadığı takdirde onun hizasına gelindiği zaman ona yönelip tekbir getirmeyi müstahab saymışlardır, der.
2. Hikmet ve sebebleri bilinemeyen ve çözülemeyen dîni konularda sünnet'e, yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yoluna uymak vâcibtir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in uygulaması, sözleri ve diğer sünneti bizatihi hüccet ve delildir. Şunu da belirteyim : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacer-i Esved'i öpmesi, onun hakkının yüceliğini ilân ve bildirmek içindir. Cenâb-ı Hak bâzı günleri, geceleri ve ayları diğer zamanlardan üstün kıldığı, bâzı yerleri ve beldeleri diğer yerlerden faziletli saydığı gibi bâzı taşlan da diğerlerinden üstün kılmıştır.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, Dârimî, Ahmed, Hâkim, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîste Hacer-i E s v e d' in, ziyaretçileri lehinde şâhidlik etmesi için kıyamet günü gören iki gözü ve konuşan dili olduğu halde mahşerde hazır bulunacağını bildirir. Allah Teâlâ cansızlara can vermek kudretine sâ-hibtir. Bunda zerre kadar şüphemiz yoktur. Yüce Rabbimiz çamurdan Âdem (Aleyhisselâm) ".ı ve bir damla sudan insan denilen en mükemmel varlığı yarattığı gibi dilediği zaman taşa görme ve konuşma kabiliyetini ihsan edebilir. Gücü her şeye yeter. Zâten gücü her şeye yetmeyen bir varlık, âciz ve noksan sayılır. Allah ise her nevî âciz ve noksanlıktan pâk ve nezihtir.
Bu hadiste geçen; "Bi hakkın" sözcüğü "IstilânTa bağlanabilir. Hakkıyla istilâm, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Hacer-i Esved'e el sürmek demektir. El-Lemât'ta böyle yorumlanmıştır. Bu takdirde "Hak" kelimesiyle yüce İslâm dininin kasdedilmesi ihtimali de vardır. Buna göre mânâ şöyle olur. İslâm dînine mensub olarak Hacer-i Esved'e el süren...
Hakkıyla istilâm ifadesiyle şu mânâ da kasdedilmiş olabilir: Allah'a itaat ve Resulüne uymak üzere ona el sürmek.
Bi Hakk'ın sözcüğünün şehâdet'e bağlanması da mümkündür. Bu takdirde ifâde edilen mânâ şöyle olur: Hacer-i Esved, el sürmek suretiyle ziyaret edenleri için bir hak ve sevabın varlığı yolunda şâhidlik edecektir.
Tuhfe yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Hadiste anılan şâhidlik hakîki mânâya yorumlanır. Çünkü Allah Teâlâ cansız varlıklara görme ve konuşma kabiliyetini vermeye muktedirdir. Çünkü bütün cisimler mâhiyet itibariyle birbirine benzerler. Birisinde olabilen değişiklik diğeri için de mümkündür. Fakat kalbinde felsefe hastalığı bulunan bâzı kimseler bu hadîsi tevil ederek, bundan maksad, Hacer-i Esved'i ziyaret edenlerin ecir ve sevablarınm tahakkuk etmesi ve çalışmasının boşa gitmemesinin bildirilmesidir, demişlerdir. Beyzâvi de: Birinci yorum mümkün olmakla beraber ikinci yorumun kasdedilmesi zan-nı daha kuvvetlidir, demiştir. Onun bu sözü hayret vericidir. Fakat şaşmamak gerekir. Çünkü kendisi gerek tefsirde gerekse hadislerin şerhinde felsefe yoluna gitmiştir."
î b n- i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın 2945. hadisi Zevâid ne-vindendir. Tekmile yazarının beyânına göre el-Hâkim de bunu sahîh bir senedle rivayet etmiştir. Bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek dudaklarını Hacer-i Esved' in üzerine bırakıp uzun süre ağladığı ve ziyareti tamamlayıp döndüğü zaman Ömer {Radıyallâhü anh)'i orada görünce:
"Yâ Ömer! Göz yaşları burada dökülür," buyurduğu bildirilmektedir. Orada ağlamak ya Allah'a olan iştiyaktan, ya da üstün takva ve haya etmekten ileri gelir.
Bu hadis Hacer-i Esved'i öpmenin ve öperken uzun sürece ağlamanın meşruluğuna delâlet eder. N e v e v i: Cum-hur'a göre Hacer-i Esved'in ziyaretine giden mü'min'in önce elini sürmesi, sonra öpmesi, daha sonra alnını onun üzerine bırakması müstehabtır. Alnın onun üzerine bırakılması müstehablığı Cumhurun mezhebidir. İbnü'l-Münzir bu hükmü 1 b n - i Abbâs, Ömer, Tâvûs, Şafiî ve Ahmed' den rivayet etmiş ve kendisinin de bu görüşte olduğunu beyân etmiştir. Fakat Mâlik, âlimlerden ayrılarak alnı Hacer-i Esve d'in üzerine koymanın bid'at olduğunu söylemiştir, diye bilgi verir.
İ b n - i Ömer (Radıyaîlâhü anh) 'in 2946. hadisi T i r m i z i hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadise göre Resûl-î Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî K a ' b e ' nin "Rükn-i Yemâni" denilen köşesini de istilâm etmiş, yâni mübarek elini sürmüştür.
Küp şekline benzeyen Ka'be-i Muazzama' nın dört köşesi bulunur. Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe K a ' -b e' nin güney doğusunda, Rükn-i Yemâni, onun güney batısında, Rükn-i Şâmî, onun kuzey batısında ve Rükn-i I r â k î de onun kuzey doğusundadır. İlk iki köşeyi Y e m â n i rükünler ve diğer iki köşeye Ş â m İ rükünler de denilir.
Ka'be-i Muazzama' nın yüksekliği 15 metredir. Kuzey cephesinin genişliği 10 metreye yakındır. Güney cephesindeki ise 10,25 metredir. Batı cephesinin genişliği 12,15 metredir. Doğu cephesinin genişliği ise 11,88 metredir. K a ' b c kapısının eşiğinin yerden yüksekliği de 2 metre kadardır. [87]

Hadîsin Fıkıh Yönü:

1. Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeyi ve Rükn-i Y e m â n V yi istilâm etmek sünnettir.
2. Rükn-i Irâki'yi ve Rükn-i Sami'yi istilâm etmek ise meşru değildir. Bu iki köşe ne öpülür, ne de el sürülür.
Bunun hikmeti hakkında âlimler şöyle demişlerdir t
Hacer-i Esved'in bulunduğu köşede iki fazilet vardır:
Bu köşede Hacer-i Esved'in, bulunması ve bu köşenin İbrahim (Aleyhisselâm)'in attığı temel üzerinde oluşu. Rükn-i Yemâni deki fazilet ise bu köşenin î b r â h i m (Aleyhisselâm)'m attığı temel üzerinde oluşudur. K a' b e ' nin diğer iki köşesinde ise anılan fazilet yoktur. Çünkü o iki köşe hizasında bulunan ve Hicr-i îsmâîl ismi verilen yay şeklindeki duvarla çevrili bölgenin bir kısmı K a ' b e ' dendir. Bu itibarla İbrahim (Aleyhisselâm)'in attığı temelin bu cepheye âit köşeleri mevcut köşelerin dışında ve ilerisinde kalmıştır. Hicr-i İsmail'e âit gerekli bilgi İnşâallah 31. bâbta rivayet edilen 2955. hadis bölümünde verilecektir. [88]

Hacer-İ Esved'i Öpmek, İstilâm Etmek Ve Rükn-İ Yemani'yi İstilâm Etmek Hakkındaki Dört Mezhebin Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre Hacer-i Esved'i öpmek ve ona el sürmek sünnettir. Bunlar mümkün olmadığı takdirde baston gibi bir şeyi ona sürüp o şeyi öpmek sünnettir. Şayet bir şeyi sürmek de mümkün olmazsa ziyaretçi Hacer-i Esved'in karşısında durup ellerini havaya kaldırır ve ellerinin ayasını ona çevirir, tekbir getirir ve vârid olan malum duayı okur. Bu son şık müstehabtır. Rükn-i Yemânî'yi istilâm etmek, yâni el sürmek suretiyle ziyaret etmek ise müstehabtır, sünnet değildir.
2. Şafii mezhebine göre Hacer-i Esved'i öpmek ve el sürmek suretiyle ziyaret etmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde baston gibi bir şeyi ona sürmek ve sürülen şeyi öpmek sünnettir. Bu da mümkün olmadığı takdirde onun karşısında durulup elle işaret edilir. Bu esnada besmele çekilip tekbir getirilir ve malum duâ okunur. Rükn-i Yemânî'ye el sürmek ve sürülen eli öpmek sünnettir.
3. H a n b e 1 i mezhebine göre Hacer-i Esved'i öpmek ve el sürmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde ona doğru durup elle işaret etmek sünnettir. Rükn-i Yemâni'ye el sürmek de sünnettir. Ondan alınan bir rivayete göre sürülen eli öpmek de sünnettir.
4. Mâliki mezhebine göre Hacer-i Esved'i tekbir getirerek öpmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde ona el sürüp, eli öpmek sünnettir. El sürmek de mümkün olmadığı takdirde herhangi bir şeyi sürüp o şeyi öpmek sünnettir. Bu da mümkün olmazsa karşısında durulup tekbir getirilir. Rükn-i Yemânî'ye el sürmek sonra eli öpmek sünnettir.
Ka'be-i Muazzama' nın diğer iki köşesi öpülmez ve el sürülmez. Âlimlerin cumhurunun görüşü böyledir. Ömer bin el-Hattâb, İbn-i Abbâs, Hanefî, Şafiî, Mâliki ve Hanbelî mezheblerine mensub âlimler, böyle hükmedenlerdendir. Allah cümlesinden razı olsun.
Muâviye, Abdullah bin Zübeyr, Câbir bin Zeyd, Urve bin Zübeyr, Süveyd bin Ga-f e 1 e ise: Bu köşelere de el sürülür, demişlerdir. Onlar Ka'be1-nin hiç bir tarafı ihmal edilmez, demişlerdir. Fakat bu hadîs onların görüşleri aleyhine bir delildir. Anılan köşelere el sürmemek Ka'be-i Muazzama'yi ihmal etmek sayılmaz. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki köşeyi istilâm etmemiştir. O'nun yolu izlenir. Eğer bu iki köşeye el sürmemek ihmal sayılırsa K a' b e ' nin köşeleri arasında kalan duvarlarına el sürmemek de bir ihmal sayılırdı. Halbuki hiç bir ilim adamı bunu ihmal telâkki etmemiştir. [89]

28- Hacer-İ Esved'i Mıhceni (= Değneği) İle İstilâm (Yâni Değneğini Ona Sürmek Suretiyle Ziyaret) Eden'e Âit Bâb

2947) Safiyye bint-i Şeybe (Radıyoilâhü anhâydan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Mekke'nin fetih yıh (fetih işini tamamlamakla) sükûnete kavuşunca devesi üzerinde Ka'-be'yi tavaf etti. Hacer-i Esved'i de mıhcen (denilen değnek) ile istilâm etti (yâni değneği ona sürdü). Sonra Ka'be-i Muazzama nın içine girdi. Orada aydan (denilen hurma ağacından mamul) güvercin suretinde bir put buldu. Onu kırdıktan sonra Ka'be'nin kapısında durup kırdığı putu (dışarı) attı. Ben de O'na bakıyordum."

2948) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda hacc'ında bir deve üzerinde tavaf etti. Hacer-i Esved'i de bir mıhcen ile istilâm ediyordu."

2949) Ebü't-Tufeyl Amir bin Vasile (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i devesi üzerinde Kabe'yi tavaf ederken, mıhcen (denilen değneğH île Hacer-i Esved'i istilâm ederken ve mihcen'i (istilâmdan sonra) öperken gördüm."[90]

İzahı

S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Mihcen, ucu eğri olan değnektir ki süvari, onunla deveyi sürer ve yere düşen şeyi onun eğri ucuna takarak alır.
Aydan, Aydâne'nin çoğuludur. Aydâne uzun hurma ağacı demektir.
Hamâme : Güvercin manasınadır. K a ' b e içinde görülen put hurma ağacından güvercin suretinde yapıldığı için ona "Hamâmet-i Aydan" denilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Me k -k e' nin fetih işini bitirdikten sonra Ka'be-i Muazzama'-nın içine girdiğinde orada gördüğü bu putu kırarak dışan atmıştır.
B u h â r i ile M üs li m'in rivayet ettikleri bir hadiste İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Fetih günü) Mekke'ye girdiğinde Ka'be-i Muazzama etrafında 360 aded put bulunuyordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elindeki değnekle bunlara dürtüyor ve şöyle buyuruyordu:
«Hak geldi, bâtıl gitti. Bâtıl gitmeye mahkûmdur. Hak geldi, halbuki (ölen bâtıl) ne icada ne de öleni diriltmeye muktedirdir.» Putlar bir bir yere düştü. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün ihramda olmadığından tavaf etmekle yetinmişti.
Bu hadisin fıkıh yönünü biraz sonra anlatmaya çalışacağız, î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi hâriç, Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir.
Âmir (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. [91]

Bu Bâbdaki Hadislerin Fıkıh Yönleri:

1. Binici olarak tavaf etmek caizdir. Hadislerin zahirine göre özür bulunsun, bulunmasın fark etmez. Şafii, Ibnü'1-Mün-zir ve İbn-i Hazm böyle hükmetmişlerdir. A h m e d ' den yapılan sahih rivayete göre kendisi de böyle hükmetmiştir. Tavafı böyle edâ eden kimseye ceza kurbanı da gerekmez. Fakat en faziletlisi yaya olarak tavaf etmektir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîleri yaya olarak tavaf etmişler. Ancak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda hacc'ında ve M e k -k e" nin fetih günü deve üzerinde tavaf etmiştir.
Hanefiler ile Mâlik: Bir özür olmadıkça yaya olarak tavaf etmek vâcibtir. Bir kimse özürsüz iken binici olarak tavaf ederse, yaya olarak yeniden yapmak mecburiyetindedir. Şayet tekrar yapmazsa kurban cezasına çarptırılır. Fakat bir mazeret dolayısıyla binici olarak tavaf etmek caizdir ve bir ceza durumu da yoktur, demişlerdir. A h m e d' den de böyle bir görüş rivayet olunmuştur.
Bu grub anılan hadîslere cevaben şöyle derler: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in deve üzerinde tavaf etmesi özürler nedeniyle idi. Çünkü Müslim, Ebû Dâvûd, Şafii, Ahmed, Nesâî ve başkalarının rivayet ettikleri bir hadiste Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) ; "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda hacc'ında halk O'nu görebilsin, O halkı görebilsin ve sorusu olan kimseler sorularını Ona sorabilsin diye devesi üzerinde Ka'be'yi tavaf etti ve Safa ile Merva arasında sa'y etti, demiştir." Keza Ebû Dâvûd, Ahmed ve başkasının rivayet ettikleri İbn-i A b b â s (Radı-yallâhü anhümâ) 'nin bir hadîsinde:
"ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda hacc'ında) Mekke'ye vardığında rahatsız idi. Devesi üzerinde tavaf etti. Sonra devesini çöktürüp iki rekât namaz kıldı." denilmektedir.
El-Hâf iz: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anılan iki nedenle devesi üzerinde tavaf etmiş olması muhtemeldir. Durum bu olunca, bu bâbtaki hadisler, özürsüz iken binici olarak tavaf etmenin câizliğine delâlet etmezler. Fıkıhçılann sözlerine göre ise özür olmasa bile binici olarak tavaf etmek caizdir. Ancak özür yok iken binici olarak tavaf etmek tenzihen mekruhtur ve yaya olarak tavaf etmek daha iyidir. Tercihe şayan olanı ise özür yok iken binici olarak tavaf etmenin yasaklığıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), devesi üzerinde tavaf ettiği târihlerde Ka'be'-nin etrafındaki mescidin duvarları yapılmamıştı. Mescidin çevresinde duvar yoktu. Üm mü S e 1 e m r ' nin hadisinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona : = "Sen cemâatin gerisinden tavaf et" buyurmuştur. Bu da tavaf sahasında hayvan üzerinde tavaf etmenin yasaklığına delâlet eder. Mescid-i H a r a m ' in etrafı duvarla çevrildikten sonra Mescid'in içinde hayvan üzerinde tavaf etmek yasak olur. Çünkü Mescid'in kirletilmesinden emin olunamaz. Şu halde Mescid'in etrafında duvar yapıldıktan sonra hayvan üzerinde tavaf etmek caiz değildir. Ama duvar çevrilmemiş iken hüküm ayrı idi, o sıralarda mescid durumu yoktu, diye bilgi verir.
2. Hacer-i Esved'i baston ve benzeri bir şeyle istilâm etmek meşrudur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in değnekle istilâm etmesi O'nun elle istilâm etmesinin güçlüğü hâline yorumlanır. Efdal olan elle istilâm etmektir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in elle de istilâm ettiği sabittir ve ekseriyetle elle istilâm etmiştir. Baston ve benzeri bir şeyle istilâm etmekle ilgili ilmî görüşler bundan önceki bâbta rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde verilmiştir.
3. Hacer-i Esved'i öpmek veya elle istilâm etmek mümkün olmadığı veya güç olduğu zaman, bunun üzerine veya benzeri bir şeyle istilâm edildiğinde Hacer-i Esved'e sürülen şeyi öpmek sünnettir.
4. İhrâmsız olarak bile M e k k e ' ye giren mü'minin K a ' -b e ' yi tavaf etmesi sünnettir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M e k k e' nin fetih günü ihrâmsız girip tavaf etmiştir.
İki Hâl Tercemesi
Birinci hadîsin râvisi Safiyye bint-i Şeybe (R.A.) bin Osman Peygamber ı.S.A.Vj'den rivayette bulunmuştur. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun rivâyetlerini almışlardır. Bu hâtûn, Âise (R.A.)'dan da rivayette bulunmuştur. RâvİIeri ise kardeşinin oğlu Abdülhamid bin Cübeyr ve Katâde'dir. El-Berkani onun sahâbî olmadığını söylemiştir. Fakat İbn-i Mâceh'in rivayetine göre (ki bu hadîstedir) kendisi fetih günü Peygamber (S.A..V)'i görmüştür. Dârekutni de onun Peygamber fS.A.V.Vi gördüğü sabit değildir, demiştir. (Hülâsa : 493)
Son hadisin râvîsi Âmir bin Vasile (R.A.) el-Kinânî el-Leysî Ebü't-Tufeyl, Uhud savaşı yılı doğmuştur. Müslim ile İbn-i Adi onun sahâbiliğini isbatlamışlardır. Bu zât Ebû Bekir ve Ömer'den rivayette bulunmuştur. Katâde. el-Kasım bin Ebi Bez-ze ve bir cemâat kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Hz. Ali'nin tarafdarların-dan idi. Sonra Mekke'de ikâmet ederek hicretin yüzüncü veya yüz onuncu yılı orada vefat etmiştir. Buhârl onun bir hadisini, Müslim de iki hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahibleri de onun rivayetlerini almışlardır. Kendisinin en son vefat eden sahâbi'olduğu hususunda ittifak vardır (Hülâsa: 185) [92]

29- Ka'be'nin Etrafında Remel (Hafifçe Koşmak Suretiyle Tavaf Etmek Hükmünün Beyânı) Babı

Remel: Hızlı yürümek ve yelmek manasınadır. Bu yürüyüşte adımlar sık atılır ve omuzlar hafifçe hareket ettirilir. Bu nevî çalımlı yürüyüş, kuvvetliliğin ve zindeliğin belirtisi olur. Bu babın son hadîsinde işaret edildiği gibi Mekke müşrikleri, M e d î n e - i Mü-nevvere'ye hicret eden müslümanların Medine' nin havasına intibak edemeyip hastalandıklarını, zayıf düştüklerini söylüyor ve bundan dolayı seviniyorlardı. Hudey biye anlaşması gereğince ertesi yıl yâni hicretin 7. yılı Umretü'l-Kazâ'ya, Hudey-b i y e seferinde yapılamayan umre'yi kazaya giden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) müslümanların Mekke müşriklerine karşı zinde ve kuvvetli görünmeleri için K a ' b e ' nin tavafının ilk üç turunda hızlıca yürümelerini, yelmelerini emir etmişti. Tavaftaki Remele'nin açıklanan hikmeti budur. Bunun dışında da hikmetleri olabilir. Bu

hususta hadîslerin izahı bölümünde tekrar ele alınacaktır.

2950) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (Mekke'ye geldiğinde) Ka*be'yi ilk tavaf ettiği zaman Hacer-i Esved'den (tekrar) Hacer-i Esved'e (varıncaya) kadar (ilk) üç turda hızlıca ve (diğer) dört turda normal yürürdü.
(Râvi Nâfi demiştir ,:i) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) da Öyle yapardı.*'

2951) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)\\a,n rivayet edildiğine güre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kudüm tavafında) Hacer-i Esved'den (tekrar) Hacer-i Esved'e (varıncaya) kadar (ilk) üç turda hızlıca ve (diğer) dört turda normal yürüdü."

29S2) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anh)'dea; Şöyle demiştir:
Allah Teâlâ İslâmiyet'i kökleştirip küfrü ve mensublarını yok ettiği halde tavafta hızlı yürümek şu anda nedendir? (Ama) Allah'a yemin olsun ki, Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken yapmış olduğumuz bir şeyi terketmeyiz."[93]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Şâfiive Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhâri, Ebû Dâvûd, Şafii ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde geçen "Tavaf-ı Ewel"den maksad "Kudüm tavâfT'dır. Hadîs sarihleri böyle yorumlamışlardır. Hac niyetiyle ihrama giren kimsenin M e k k e' ye varır varmaz ettiği ilk tavâf'a kudüm tavafı denilir. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde bildirilen Remel, yâni tavafta koşma hususu yine kudüm tavafına âit olarak yorumlanmıştır. Çünkü bu iki hadisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda hacc'ına dâir olduğu Tekmile yazan tarafından ifâde edilmiştir.
Bu hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve sa-hâbilerin ilk tavafın ilk üç turunda hızlı yürüdüklerine delâlet eder. Bilindiği gibi Ka'be-i Muazzama tavaf edilirken H a -;er-i Esved'in bulunduğu köşenin hizasından tavafa başlanılır ve Kabe' nin etrafında yedi defa dolaşılır. Her dolaşıma "Şavt" denilir. M e k k e ' ye giren ihramlı kişi Ka'be-i M u -a z z a m a ' yi tavaf ederken ilk üç şavt'ta hızlı yürür ki buna Remel denilir. Diğer dört şavt'ta ise normal yürür.
Bu kısa bilgiyi verdikten sonra Remel ismi verilen hızlı yürüyüşün hangi tavaflarda yapılmasının meşruluğuna dâir ilim ehlinin görüşlerini ve bu hadislerden çıkan hükümleri bildirelim:
1. Tavafın ilk üç turunda yelmek ve hızlıca yürümek meşrudur. Âlimlerin bu husustaki görüşleri:
a) Hanef iler'e göre bu hüküm umre için edilen tavafa ve hacc'm kudüm tavafı veya ifâda, yâni rükün tavafına mahsustur. Yâni hac için ihrama giren kimse eğer kudüm tavafından sonra Safa ile M e r v a arasında sa'y edecekse, kudüm tavafının ilk üç turunda hızlı yürüyecektir. Şayet hacı, Safa ile M e r -v a arasındaki sa'y işini ifâda tavafından sonraya bırakmak isterse, kudüm tavafında Remel, yâni ilk üç turda hızlı yürüme durumu yoktur.
Yukarda anılan tavaf çeşitlerinde Remel sünnettir. Bir kimse bunu ilk üç turda yapmadığı takdirde kalan dört turda kaza edemez. Remel denilen hızlı yürüyüş kadınlar için meşru değildir.
b) Mâliki, Şafiî ve Hanbeli mezheblerine göre remel, yâni hızlı yürüme hükmü hac veya umre niyetiyle ihrama giren kimsenin edeceği kudüm tavafına mahsustur.
c) Şafiî mezhebinin diğer bir görüşüne göre bu hüküm, arkasında Safa ile M e r v e arasında sa'y bulunan tavaflara mahsustur. Bu görüşe göre remel işi kudüm tavafında olabildiği gibi ifâda, yâni rükün tavâfda da olabilir.
2. Tavafın ilk üç turundaki hızlı yürüyüş bu turların tamamında uygulanır. Yâni Hacer-i E s v e d' in hizasından başlanılan hızlı yürüyüş, K a ' b e ' nin etrafında dolaşılıp tekrar H a -cer-i Esved'in hizasına gelininceye kadar sürdürülür. Hızlı yürüyüşün Rükn-i Yemâni'ye kadar devam edip bu köşeden H a -cer-i Esved köşesine kadar ise normal yürüneceğine dâir 2953. hadisin hükmü ise mensuhtur. Onun izahı bölümünde tekrar bu hususa değinilecektir.
3. Tavafın diğer turlarında, yâni son dört turda normal yürünür, hızlı yürümek meşru değildir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in 2952 nolu hadîsinde geçen sözlerinden maksadı şudur : Tavafta hızlı yürümemizin sebebi o dönemde küfrün güçlü ve kuvvetli olması idi. Şimdi ise yüce İslâm dini kök-leşip yerleşmiş ve küfür ile mensubîarı edilmiş, helak olmuştur. Bu duruma bakılacak olursa artık tavafta hızlı yürümek için bir sebeb kalmamıştır. Fakat bunun başka hikmetleri olabilir. Bu itibarla Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında uygulanan hızh yürüme işine aynen devam edilecektir. Hikmeti bilinmese bile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sünnetine, yoluna devam edilecek ve katiyyen terk edilmeyecektir.
Ömer (Radıyallâhü anh) in hadîsinden şu hükümler çıkart
1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir hikmete binâen bir şeyin yapılmasını emreder ve sonra o hikmet kalmasa bile emrolunan şeye devam edilir. Süfyân-i Sevri, anılan hızlı yürümenin Sünnet-i Müekkede olduğuna ve bunu bırakanın ceza kurbanını kesmesinin gerektiğine hükmetmiştir. Fakat tüm âlimlere göre bunu terkedene bir ceza gerekmez.
2. Anılan tavaflarda hızlı yürüme hükmü devam eder. Bu hüküm mensuh değildir.
Bu hadis, sahâbilerin imânlarının ne kadar kuvvetli olduğuna ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sünnetine, hikmetlerini bilmeseler bile ne derece bağlı olduklarına açık bir delildir. Allah onlardan râzi olsun ve bizleri onların yolunda yürümeye muvaffak eylesin.

2953) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âm; Şöyle demiştir,:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî, Hudeybiye (andlaş-masın)dan sonra umre (yolculuğu esna)sında ashabına Mekke'ye girmek istedikleri zaman: Sizin kavminiz (yâni Mekke müşrikleri) şüphesiz yarın (Mekke'de) sizi göreceklerdir. Onlar sizleri güçlü, şiddetli görsünler, buyurdu.
Sonra Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabı Mes-cid-i Haram'a girdikleri zaman Hacer-i Esved'i istilâm ettiler (yâni ellerini sürmek suretiyle ziyaret ettiler) ve (tavafta) hızlı yürüdüler. Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlarla beraber idi. Nihayet Rükn-i Yemânî'ye ulaştıkları zaman (hızlı yürümeyi bırakıp oradan Hacer-i Esved'in bulunduğu) siyah köşeye kadar normal yürüdüler. Sonra (Hacer-i Esved köşesinden) Rürkn-i Yemânî'ye ulaşıncaya kadar hızlı yürüdüler. Oradan Hacer-i Esved köşesine kadar normal yürüdüler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç defa (yâni tavafın üç turunda) böyle yaptı. Sonra (kalan) dört turda normal yürüdü."[94]

İzahı

Bu hadîsin birer benzerini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hudeybiye seferi hicretin 6. yılı olmuştu. Siyer kitab-larında anlatıldığı gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından düzenlenen bu sefer savaş için değil, sırf bir umre ibâdetinin ifâsı ve Ka'be-i Muazzama' nın ziyareti içindi. Fakat Mekke müşrikleri bu ibâdetin ifâsına karşı çıktılar. M e k k e ' ye bir konak mesafede bulunan Hudeybiye köyünde konaklanan Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Mekke müşrikleri arasında burada akdedilen bir andlaşma gereğince müslümanlar kurbanlarım bu köyde kesip M e d î n e - i Münevvere'ye döndüler ve ertesi yıl umre'ye gittiler. Bu um-re'ye "Umretü'1-Kazâ'* ismi verilir.
Mekke' den Medine-i Münevvere'ye hicret eden müslümanlar Medîne-i Münevvere' nin havasına intibak edemedikleri ve bir çoğu Medine hummasına yakalandığı için zayıf düşmüşlerdi. Mekke müşrikleri de bu durumu biliyorlardı. Umre için müslümanlar M e k k e' ye girecekleri sıralarda Mekke müşrikleri: Medine hummasıyla zayıf düşen bir kavim size gelecek, diye kendi aralarında ettikleri konuşmayı Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mekke'ye girileceği esnada sahâbilerine, hadiste anılan talimatı verdi. Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi tavafın ilk üç turunda H a c e r-i Esved' den Rükn-i Yemânî'ye kadar hızlı yürünmeyi ve Rükn-İ Yemânî'den Hacer-i Esved'e kadar normal yürünmeyi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) emretmiştir. Ashâb-i Kiram da bu talimat gereğince bu şekilde tavaf edince onları seyreden Mekke müşrikleri: Şunlar bizlerden daha kuvvetli ve zindedir,

demeye başladılar.
Müslümanlar Ka'be-i Muazzama' yx tavaf ederken Mekke müşrikleri Hicr-i İsmail karşısında durup onları seyrediyorlardı. Bu nedenle Hacer-i Esved1 in bulunduğu köşeden Rükn-i Yemânî'ye kadar olan bölge müşriklerce görülüyordu. Fakat Rükn-i Yemâni ile Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe arasında kalan bölgeyi müşrikler göremiyorlardı. Bu nedenle müşriklerce görülen bölgede hızlı yürünmek ve onlarca görülmeyen bölgede, normal yürünmek emri verilmişti. Bu durum Ebû Dâvûd'un îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'den olan bir rivayetinde belirtilmiştir. [95]

Hadisin Fıkıh Yönü:

1. Umre tavafının ilk üç turunda Hacer-i Esve d'den Rükn-i Yemânî'ye kadar hızlı yürünmek sünnettir. Rükn-i Yemânî'den Hacer-İ Esved'e kadar ise normal yürümek sünnettir.
Bundan önceki hadislerin izahı bölümünde belirttiğim gibi bu hadîs, hicretin 7. yılı ifâ edilen umre ibâdeti esnasında buyurulmuş-tur. Bundan önceki 2950 ve 2951. hadîsler ise hicretin 10. yılı ifâ edilen Veda haccındaki uygulamaya aittir. Bu nedenle son uygulama ilk uygulamayı neshetmiştir. Yâni hızlı yürünecek turlarda Hacer-i Esved' den yalnız Rükn-i Yemânî'ye kadar değil, tekrar Hacer-i Esved'e vanlmcaya kadar hızu yürümek sünnettir.
2. Tavafın son dört turunda normal yürümek sünnettir.
3. Düşmana karşı kuvvetli, zinde ve cesur görünmek meşrudur. [96]

30- (Tavafta) Iztıbâ Babı

Bu babın hadisinin tercemesine geçmeden önce "Iztibâ"ın ne demek olduğunu açıklayalım: Bilindiği gibi umre veya hac niyetiyle ihrama girecek kimse dikişli elbisesini soyar ve ihram ismiyle bilinen iki parçadan ibaret elbiseye bürünür. Bunlardan birisini beline sarmak suretiyle belden aşağı vücûdunu örter. Diğerini de omuzlarına atmak suretiyle vücûdunun yukan kısmını örtmüş olur. Izü-bâ: Omuzlara atılan ve ihram ismi verilen örtünün ortasını sağ koltuğun altından geçirip uçlarını sol omuzun üstüne atmak ve böylece sağ pazıyı açık tutmaktır. Iztıbâ: Zabı', yâni; Dabi" kelimesinden alınmadır. Dabi', pazı demektir. Anılan giyinişte sağ pazı açık tutulduğu için Iztıbâ ismi verilmiştir.

2954) Ya'Iâ (bin Ümeyye et-Temîmî) (Radıyaliâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıztıbâ'lı olarak tavaf etti.
(Râvî) Kabîsa: O*nun (belden yukan) üstündeki ihram bir hırka idi, demiştir." [97]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Dârimi, A h -med ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hırkanın renginin yeşil olduğu belirtilmiştir. Iztıbâ'm hikmeti ise ih-ramlı kimsenin güçlü görünmesi ve hızlı yürümesinin kolaylaştırıl-masıdır. [98]

Hadîsin Fıkıh Yönü:

îhrâmlı erkeğin tavafın bütün turlarmda ıztıbâ etmesi müstehab-tır. Iztıbâ, Hanefîler, Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre sünnettir. Iztıbâ'ın hangi nevî tavaflarda sünnet olduğu noktasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Hanefî ve Şafiî mezheblerine göre umre tavafında ve haccın remel, yâni hızlı yürümenin meşru olduğu tavaflarında ıztıbâ etmek sünnettir. Bu da kudüm tavafıdır. Bir de kudüm tavafından sonra Safa ile Merve arasmda sa'y yapılmamış ise ifâda, yâni rükün olan tavafta da ıztıbâ etmek sünnettir.
H a n b e 1 i mezhebine göre ıztıbâ işi kudüm tavafına mahsustur.
M â 1 i k' e göre ise ıztıbâ müstehab değildir. Kadınlar için ıztıbâ, âlimlerin ittifakı ile meşru değildir. Çünkü kadınlar vücûdlarım örtmekle mükelleftirler.
Müellifimiz'e bu hadîsi rivayet eden Muhammedbin Yahya bunu Muhammed bin Yûsuf ile Kabîsa isimli iki şeyhinden rivayet etmiştir. Kabîsa' nın rivayetinde;
= "O'nun üstünde bir hırka bulunduğu halde" ilâvesi bulunur. Şu halde ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ihram parçalarından birisi hırka idi. Bilindiği gibi hırka gibi dikişli bir elbiseyi normal şekilde giymek ihrâmlı kimse için yasaktır. Ama bu elbiseyi normal giymeyip ihram biçiminde sarılmak caizdir. [99]

31- Hicr İ (İsmail'i) Ziyaret Etmek Babı

2955) Âîşe (Radıyallâkü ankâyâao; Şöyle demiştir:
Ben Resul ul lan fSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Hicr-i (ismail'in Ka'be'den olup olmadığım) sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
O, Ka'be'den (bir parça)dır, buyurdu. Ben:
Kureyş'in Hicrt-i İsmail)'i Ka'be'ye idhâl etmelerine engel olan şey ne idi? diye sordum. Resûl-î Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Kureyş'in (helâl) bütçesi Hicr(-i İsmail)'i Ka'be'ye dâhil etmeye yetmedi, (bu yüzden Ka'be'yi daralttılar) diye cevab verdi. Ben:
Peki, Ka'be'nin kapısı niçin bu kadar yüksektir, ancak bir merdivenle kapıya çıkılabilir? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
O, senin kavminin işidir. Dilediklerini Ka'be'ye dâhil etmek, dilediklerini de oraya sokmamak içindir. Eğer senin kavminin küfür (dönemin)e yakınlıkları (müslümanhğa girişlerinin yeniliği), gönüllerinin kırılması endişesi olmasaydı Ka'be'nin bir parçası olup (di-şarda bırakılan) noksan kısmını Ka'be'ye idhâl etmek üzere onda bir değişiklik yapmaya (maddi) gücümün yetip yetmeyeceğine bakacaktım ve kapısını zemin seviyesine indirecektim, buyurdu." [100]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Mâlik, Şafii, Tahâvİ ve başkaları da bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Hicr-i İsmail, Ka'be-i Muazzama' nın kuzey cephesinde bulunan bir sahanın ismidir. Hicr kelimesi sözlükte, men'et-me, akıl ve himaye gibi mânâlara gelir. İbrahim (Aleyhisse-lâm)'on oğlu İ s m â î 1 (Aleyhisselâm) bu sahada yetiştirilip himaye edildiği için bu isim verilmiştir.
Hicr-i İsmail, 131 cm. yüksekliğinde ve yarım dâire biçiminde bir duvarla çevrilidir. Bu duvarla Ka'be-i Muazzama anısında kalan sahaya Hicr-i İsmail denilir. Duvarın bir köşesi K a'-b e' nin Rükn i Irâkî denilen köşesinin hizâsmdadır ve iki köşe arasında 230 cm. genişliğinde bir boşluk var. Bu boşluktan Hicr'e girilip çıkılır. Duvarın diğer köşesi ise K a' b e ' nin Rükn-i Şâmi denilen köşesinin hizâsmdadır. Bu iki köşe arasında da 223 cm.lik bir boşluk bulunur. Buradan da Hicr'e girilip çıkılır. Yarım dâire biçimindeki duvarın iki köşesi arasındaki mesafe ise 800 cm.dir. Kata e' nin kuzeyindeki duvarının ortası ile Hicr'in yarım dâire biçimindeki duvarın ortası arasında kalan mesafe de 844 cm.dir.
Müellifimizin rivayetinin zahirine göre Hicr-i İsmail denilen sahanın tamamı K a' b e' den sayılır. Fakat bâzı rivayetlere göre bu sahanın bir kısmı K a ' b e ' dendir. Bir kısım rivayetlerde K a' -b e'den olan kısmın 6 zira olduğu belirtilmiştir. 6 zira yaklaşık olarak 3 metreye tekabül eder.
Hicr-i İsmail'in bir kısmının K a1 b e * den bir parça olduğu kesin olduğundan K a'b e tavaf edilirken Hicr-i İsmail'in etrafındaki mevcut duvarın arkasından dolaşmak gerekir. Bir kimse tavaf ederken Hicr-i İsmâîl ile K a' b e duvarı arasındaki bir girişten girip diğer girişten çıkmak suretiyle dolaşırsa tavaf sahih değildir. Çünkü K a ' b e ' nin içinden geçmiş olur. Mâlik, Şafiî ve Ahmed böyle hükmetmişlerdir.
Hanef iler'e göre ise tavafın anılan duvarın arkasından yapılması vâcibtir. Hicr'in içinden geçmek suretiyle tavaf eden kimse, tavafını yenilemekle mükelleftir. Şayet yenilemeden Mekke'den çıkıp giderse ceza kurbanını kesmekle mükellef olur.

Hicr-i İsmail'in en az 3 metresinin Ka'be' den olduğu kesinlik kazandığına ve bu kısmı Ka'be duvarının bitişiği olduğuna göre bu kısım da namaz kılan bir kimse K a 'b e' nin içinde namaz kılmış olur. Nitekim Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ne-s â i" nin rivayet ettikleri bir hadiste Â i ş e (Radıyallâhü anhâ);
"Ben Ka'be'nin içine girip orada namaz kılmayı çok arzuluyordum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî elimden tutup beni Hicr-i İsmail'e koydu ve: Ka'be'ye girmek istediğin zaman Hicr-i İsmail'de namaz kıl. Çünkü Hicr-i İsmâîl, Ka'be'den bir parçadır. Senin kavmin Ka'be'yi (tekrar) bina ettikleri zaman daraltıp Hicr'i ondan çıkardılar, buyurdu, demiştir."
Ka'be-i Muazzama' nin İbrahim (Aleyhisselâm) tarafından inşâ edildiği nassla sabittir. O'ndan önce ilk defa melekler tarafından yapıldığı, daha sonra Âdem (Aleyhisselâm) tarafından yenilendiği rivayetleri de vardır. Fakat o rivayetler sabit görülmemiştir.
î b r â h î m (Aleyhisselâm) 'dan sonra sırayla Amâlika, Haris bin Mudâd-ı Asgar, Kusay bin Kilâb tarafından yenilenmiş ve daha sonra Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in peygamberliğinden beş yıl önce, yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm) 35 yaşlarında iken K u r e y ş tarafından yenilenmiştir. Hadîste anılan inşaat bu sonuncusudur. A r a blar Öteden beri Ka'be-i Muazzama'ya saygı duyagel-miş ve Ka'be inşaatına ve onarımına helâl para harcamanın lüzumuna inanmışlardır. Bu itibarla K u r e y ş yenileme işine başladıkları zaman helâl paraları yetmediği için Hicr-i İsmail denilen kısmı K a' b e' nin dışında bırakmak suretiyle K a' b e' yi daraltmışlardı. Hadiste bu durum belirtilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K u r e y ş tarafından Ka'be dışında bırakılan kısmı K a' b e' ye dâhil etmek ve Ka'be kapısını zemin seviyesine indirmek istemiş. Fakat hadîste belirtildiği gibi müslümanlığı yeni kabullenmiş olan K u -r e y ş 'in gönüllerinin kırılmasından endişe duyduğu için bu ta'di-lâtı yapmaya teşebbüs etmemiştir. K u r e y ş' in gönüllerinin kırılması onların böyle bir ta'dilâtı yanlış değerlendirmeleri yüzünden olabilirdi. Çünkü K u r e y ş kabîlesi Ka'be inşâatını büyük bir iftihar vesilesi ederler ve yaptıkları inşâatla övünürlerdi. Eğer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onların yaptığı binada anılan değişikliği yapsaydı onlar: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi nefsine münhasır bir şeref elde etmek için böyle davrandı, diyebilirlerdi. Böyle yanlış bir yorumlama ve değerlendirme endişesi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in arzuladığı değişikliğe teşebbüs etmesine engel olmuştur. [101]

32- (Ka'be-İ Muazzama'yı) Tavaf Etme Fazileti (Nîn Beyânı) Babı

29S6) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü ankümâ)}-dan; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve SellemJ'den şöyle buyururken işittim:
Kim Ka'be'yi (yedi defa dolaşmak suretiyle) tavaf eder ve (tavaftan sonra) iki rekât namaz kılarsa bir rakabe (köle veya câriye) yi azadlamış gibi sevabı olur."

2957) Humeyd bin Ebî Sevîyye'den; Şöyle demiştir:
Atâ bin Ebî Rabâh Ka'be'yi tavaf ederken İbn-i Hişâm (Radıyal-lâhü anhüm)'ün kendisine şöyle soru sorduğuna ve kendisinin şöyle cevab verdiğine şâhid oldum: İbn-i Hişâm (Radıyallâhü anhüm) ;
Rükn-i Yemânîlnin fazileti) hakkında (bilgi verir misin? diye) sordu. Atâ bin Ebî Rabâh (Radıyallâhü anh) :
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Rükn-i Irâki'nin fazileti hakkında) şöyle buyurduğunu bana rivayet etti, dedi:
Rükn-i Yemânî yanında 70 melek görevlendirilmiştir. Kim orada;
"Allahım şüphesiz ben senden afıv, dünyada ve âhirette afiyet (selâmet) dilerim. Ey Rabbımız bize dünyâda iyiyi, âhirette de iyiyi ver ve bizi ateşin azabından koru" diye dua ederse o melekler âmin, derler.»
Atâ bin Ebı Rabâh Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe'ye ulaşınca İbn-i Hişâm (ona) :
Yâ Ebâ Muhammed! Şu Hacer-i Esvedtin fazileti) hakkında sana ne (bilgi) ulaşmış? diye sordu. Bunun üzerine Atâ:
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh), Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem'l'den (Hacer-i Esved'in fazileti hakkında) şöyle buyurduğunu işittiğini bana rivayet etti, dedi:
*Kim Hacer-i Esved'e yönelirse şüphesiz o kimse Rahman (olan AîlahVa yönelmiş (yâni O'na bey'at ve ahıd) etmiş olur.»
İbn-i Hişâm, Atâ bin Ebi Rabâh'a:
Yâ Ebâ Muhammed! Tavaftın fazileti hakkında işittiğin) nedir? dedi.
Atâ:
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den (tavaf hakkında) şöyle buyurduğunu işittiğini bana rivayet etti, dedi:
Kim Ka'be'yi yedi defa tavaf eder ve (tavaf esnasında) :
"Ailah'ın her nevî noksanlıklardan pâk ve nezih olduğuna inanırım. Ha m d Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah (her şeyden) büyüktür. Günahlardan dönüş ve ibâdete güç ancak Allah'ın yardımıyladır" sözünden başka bir şey (yâni dünya ile ilgili bir lâf) konuşmazsa, onun on günahı silinir, onun için on ha-sene (sevabl yazılır ve bu ibâdet sayesinde onun mertebesi on derece yükselir. Kim de tavaf eder ve tavaf esnasında (dünya ile ilgili) konuşursa, (yalnız) ayakları suya batan kimse gibi onun (yalnız) ayakları rahmete batar, (yâni vücûdunun kalan kısmı rahmete batmaz)."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Sened, bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna delâlet eder. Fakat Zevâid yazan bu sened hakkında bir şey söylememiştir. Sindi bu bilgiyi verdikten sonra: Ed-Dümeyri bu hadîsin mahfuz olmadığına delâlet eden bazı bilgiler nakletmiş tir. [102]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. H u m e y d (Radıyalâhü anh)'in hadisi ise Zevâid nevindendir.
İlk hadis, tavafın ve tavaftan sonra kılınan iki rek'at namazın faziletine delâlet eder. İkinci hadîs ise tavaf esnasında okunacak mezkûr duaların okunması ve Hacer-i Esved'i istilâm etmenin faziletini ifâde eder.
Tavaf esnasında dünya ile ilgili konuşmalar yasaklanmamış olmakla beraber konuşmamak müstehabtır. İhtiyaç ve zaruret hâlinde konuşmak ise meşrudur.
Tavaf esnasında dünya ile ilgili şeyleri konuşan kimsenin ayaklarının rahmete batmasından maksad şu olabilir: Böyle davranan kimsenin bütün vücûdu rahmetten pek yararlanmaz, vücûdu kısmen yararlanır. Fakat tavaf esnasında zikir ve duâ gibi şeylerle meşgul olan kimse ise vücûdunun tümüyle rahmetten yararlanır.
Tavaftan sonra kılınan iki rekâat namazın hükmü ile ilgili bil giyi bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde vermeye çalışacağım.
Bir noktayı belirteyim: İkinci hadîsin notunda bu hadîsin Zevâid nevinden olduğunun senedinden anlaşıldığına işaret edilmektedir, h'a işaret kanımca, senedde Humeyd bin Seviyye' nin bulunmasıdır. Ancak Hüsâsa'da, Humeyd bin Ebi Suveyd el-Mekki olarak tanıtılan bir zâtın rivayetinin yalnız İ b n - i M â c e h tarafından alındığı ifâde edilmektedir. Eğer Humeyd bin Ebi Seviyye ile Humeyd bin Ebi Suveyd ayni zât ise bu hadisin Zevâid nevinden olmasının delili bu zâtın senedde bulunmasıdır. Eğer bunlar ayn zâtlar iseler hadisin Zevâid nevinden olduğuna delâlet eden delil araştırılmalıdır. Allah en iyi bilendir.
Şöyle bir şey de hatıra gelir: Suveyd kelimesi ile Seviyye kelimesinin Arapça yazılışları biribirine benzer. Hulâsa'da Humeyd bin Ebi Seveyye ismine rastlamadım. Humeyd bin Ebi Suveyd ismi ise orada bulunur. Bu itibarla İ b n - i Mâceh'in eldeki nüshalarında mevcut Seviyye kelimesinin bir kalem hatâsı olması muhtemeldir. [103]

33- Tavaftan Sonra İki Rekâat Namaz Babı

2958) El-MuttalİB (bin Ebî Vedâa es-Sehmî) (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle, demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 5ellem)'i şöyle yaparken gördüm: Ka'be'yi yedi defa tavaf edince gelip Hacer-i Esved'in hizasında durdu. Sonra tavaf sahasının kenarında iki rek'at namaz kıldı ve (namaz kılarken) kendisi ile tavaf edenler arasında (sütre olarak) hiç kimse yoktu.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu durum (yâni sütresiz namaza durmak ve namazın önünden geçmek) Mekke'ye mahsustur."[104]

İzahı

EI-Fetih yazarının beyânına göre bu hadîs sünen sâhibleri tarafından rivayet edilmiştir. [105]

Bu Hadîsten Çıkarılan Hükümler Şunlardır:

1. Tavaftan sonra iki rek'at namaz kılmak meşrudur.
2. Tavaf namazı ismi verilen bu iki rekâatı Hacer-i Esved'in bulunduğu köşenin hizasında, yâni İbrahim (Aley-hisselâm) 'in makamında kılmak efdaldır.
3. Anılan namaza matâf'm, yâni Ka'be-i Muazzama'-yı tavaf edenlerin tavaf esnasında işgal ettikleri sahanın kenarında durmak meşrudur.
4. Burada namaza duran kimsenin kendisine bir sütre edinmesi gereği yoktur,
5. K a ' b e ' yi tavaf edenlerin anılan sahada namaza duran kimsenin önünden geçmesinde bir sakınca yoktur. [106]

Yukarda Anılan Hükümler Hakkında İlmî Görüşler

I. Tavaf namazının hükmü hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Hanefiler'e göre bu namaz vâcibtir. Mâlik ve Şâfiİ1 nin birer kavli de böyledir. Bu grubun delilleri; 2960. hadiste anılan Bakara sûresinin 125. âyeti, bu âyetin anıldığı
mezkûr hadis, benzeri hadisler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in bu namaza devam etmesidir.
b) Şafii mezhebinin eri kuvvetli kavli ile A h m e d ' e göre bu namaz sünnettir. Anılan âyetteki emir müstehablık içindir.
c) M â 1 i k' in meşhur kavline göre bu namaz tavafa bağlıdır. Yâni tavaf vâcib ise namaz da vâcib olur. Tavaf sünnet ise namaz da sünnettir. Namazm 1 b r â h i m' in makamında kılınması mendubtur. Şayet başka bir yerde kılınırsa, henüz abdest bozulmamış iken bunun î b r â h i m ' in makamında yeniden kılınması gerekir.
Cumhura göre bu namazın İ b r â h i m ' in makamında kılınması efdaldır. Başka yerde de kılınabilir. [107]

Başka Namaz Tavaf Namazı Yerine Geçer Mi ?

A) Hanefiler ile Mâlik'e göre başka namaz bunun yerine geçmez.
B) Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre ise farz namaz bunun yerine geçer.
2. Bu hadisin zahirine göre Mescid-i Haram 'da namaza duran kimsenin sütre edinmesi mecburiyeti yoktur. Keza burada namaza duran kimsenin önünden geçmekte bir sakınca yoktur. Mescid-i Haram dışında kalan yerlerde namaza duran kimsenin sütre edinmesi ve namaza duranın önünden geçme hükümleri sünenimizin namaz bölümünde etraflıca anlatılmıştır. Tekrarlamaya gerek yoktur. Burada sadece Mescid-i Haram1 daki duruma âit ilmi görüşleri beyân etmekle yetineceğim.
a) Hanefi mezhebi:
Ka'be-i Muazzama'yi tavaf eden kimsenin, namaza duranların önünden geçmesi caizdir. Keza İbrahim (Aîeyhis-selâm)'ın makamında ve Ka'be-i Muazzama içinde namaza duran kimsenin önünden geçmek caizdir. Namaza duran kimse ile onun önünden geçen kimse arasında bir sütre bulunsun veya bulunmasın hüküm budur.
b) Şafii mezhebi:
Ka'be-i Muazzam a'yi tavaf ederken namaza duranın önünden geçmek caizdir. Sütrenin bulunması veya bulunmaması fark etmez.
c) Mâliki mezhebi:
Mescid-i Haram'da bir sütre edinmeden namaza duranın önünden geçmek caizdir. Tavaf eden kimsenin sütre edinerek namaza duranın önünden geçmesi ise mekruhtur.
d) Haıibeli mezhebi:
M e k k e ' de ve bu mukaddes beldenin harem'inde namaza duranın önünden geçmek caizdir.

2950) (Abdullah) hin Ömer (RadtyaUâhü anhümâ)\\an; Şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'ye) geldi. Ka'-beyiyedi defa tavaf ettikten sonra iki rek'at namaz kıldı. (Râvi Veki demiş ki : Yâni İbrahim'in makamı yanında,) Sonra (sa'y için) Safâ'ya çıktı."
EMIıttalİh (R.A.Hn Hâl Trrcemrsi :
EIMuttalib (R.A.ı bin Ebi Vedân es-Sehmi Ebü Abdillah Mekke'nin fetih gü-nü müslüman o: ;:nla rehindir. Birkaç hadisi vardır. Müslim,ve sünen sfihibleri onun hadislerini rivfıyıT eimişlerdir. Rıivileri okulları Kesir, Cu'ier ve Abdurrahman'djr. • Hülâsa : 379)

2960) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)'d,ın; Şöyle demiştir :
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'yi tavaf işini bitirince (tavaf namazı için) İbrahim'in makamına geldi. Bunun üzerine Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) :
Yâ. ResülaUah! Burası Allah Sübhâne'nin;
"ibrahim'in makamı yanında namaz için bir yer edinin" buyurduğu babamız İbrahim'in makamıdır, dedi.
(Râvi) el-Velîd demiş ki: Ben Mâlik (bin Enes)'e Râvi bu âyeti;
şeklinde (mi) okudu? diye sordum. Mâlik {Radıyallâhü anh) :
Evet, diye cevab verdi. (Yâni âyetteki fiil mazi şeklinde değil emr-i jnuhatab fiilidir)" [108]

İzahı

Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B.uhârİ, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de ta-vâftan sonra iki rekâat namaz kılmanın meşruluğuna delâlet eder. Râvi V e k î' in parantez içindeki açıklaması B u h â r i' nin rivayetinde hadîsin metninde mevcuttur. Yâni Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in bu namazı İ b r â h i m' in makamı yanında kıldığı İ b n - i Ömer tarafından ifâde edilmiştir. C â b i r (Radıyallâhü anhJ 'in hadîsinin birer benzerini Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste anılan Allah'ın kelâmı Bakara sûresinin 125. âyetinde geçer. Âyetin bu cümlesindeki fiil mazi ve emri muhatab olmak üzere iki şekilde okunmuştur. Mazi fiili olursa meali şöyle olur: "Ve onlar İbrahim'in makamı yanında bir namaz yeri edindiler." Şayet bu fiil emri muhâtab şeklinde okunursa meali şöyle olur: "Ve İbrahim'in makamı yanında bir namaz yeri edininiz."
Anılan cümle müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. Yukardaki yorum bunlardan biridir. Diğer yorumlar hakkında bilgi edinmek isteyenler tefsir kitablarına müracaat etmelidir.
Makam-ı İbrahim' den maksad İbrahim Pey-gamber'in Ka'be-i Muazzama'yi inşâ ederken veya halkı hacc'a davet ederken üstüne çıktığı taştır. Bu taşta İbrahim (Aleyhisselâm) 'm ayak izi bulunur. Taş hâlen Ka'be-i Muazzama' nın yanında bir muhâfazalık içinde duruyor. Hacca gidenler ziyaret ederler. İbrahim (Aleyhisselâm) 'm bir mucizesi olarak taş onun ayağı altında yumuşar ve ayağı taşa batar. Bu iz hâlen mevcuttur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K a' b e ' yi tavaf ettikten sonra bu taşın olduğu yere teşrif eder ve sünenimizin 3074 nolu C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde belirtildiği gibi buraya vardıktan sonra anılan âyeti okur. Sonra makamın, yâni taşın arkasında durup iki rekâat tavaf namazı edâ eder.
Makam-ı İbrahim ismi verilen taş Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında K a'b e'ye çok yakın, hemen hemen K a' b e duvarına bitişik idi. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) bunu şimdi bulunduğu yere nakletti. [109]

34- Hasta Kimse Binerek Tavaf Edebilir, Babı

2961) (Mü'minlerin annesi) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi hastalanmış, bunun üzerine Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin emriyle (devesine) binerek halkın arkasından tavaf etmiştir. Ümmü Seleme -demiştir ki:
(Ben deve üstünde Ka'be'yi tavaf ederken) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ka'be'nin (ta) yanında namaza durduğunu ve (namazda); sûresini okuduğunu gördüm.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu, Ebû Bekr'in bana rivayet ettiği hadîs metnidir."[110]

İzahı

Bu hadis Tirmizi hâriç Kütüb-i Sitte sâhibîerince rivayet edilmiştir. Hadîs, mazeret hâlinde binerek tavaf etmenin câizliğine delâlet eder. Hayvan üstünde tavaf etmek ve hayvanın K a'b e * -nin yanma götürülmesi hususu ile ilgili bilgi bu kitabın 28. babında verilmiştir. Oraya müracaat edilmelidir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın bu tavafının veda tavafı olduğu, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in K a'-be-i Muazzama' nın tam yanında kıldığı namazın sabah namazı olduğu B u h â r İ' nin "Tavaf namazını Mescid dışında kılan kimse" başlıklı bâbta rivayet ettiği Ümmü Seleme'-nin hadîsinden anlaşılır. Oradaki hadîste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ümmü S e 1 e m e ' ye : "Sabah namazına durulduğu zaman cemâat namazda iken sen devenin üstünde (ve halkın arkasında, yâni gerisinde) tavafını et" buyurmuş. Ümmü Seleme de böylece tavafını ifâ etmiştir.
Bu hadîsi Ebû Bekir, İshâk bin Mansûr ve Ahmed bin Sinan isimli zâtlar müellifimize rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu durumu belirtir ve rivayet ettiği metnin Ebû Bekr'e âit olduğunu ifâde eder. [111]

35- El-Mültezemün Faziletine Dâir Gelen Hadîs) Bâbî

El-Mıiltezem : Ka'be-i Muazzama' nın H a c e r - i E s v e d ile Ka'be kapısı arasında kalan kısmına verilen isimdir. Bu yere mültezem ismi .verilmesinin hikmeti şudur: Hac veya umre için K a ' b e ' yi ziyarete giden kimse memleketine dönmek istediğinde Ka'be-i Muazzama'ya veda ederken duâ için bu yere varıp bir süre duâ eder, burayı iltizam eder. Burada yapılan duanın makbul olduğuna dâir hadisler vardır. Buraya el-Hatîm de denilir. Fakat meşhur olanı Hatîm'in Hicr-i İsmail mânâsında kullanılmasıdır.

2962) Amr bin Şuayb'ın babası aracılığıyla dedesinden rivayet edildiğine güre babası Şuayb (Radtyallâfıü anhüm) söyle demiştir :
Ben (dedem) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) ile beraber Ka'be'yi (veda için) tavaf ettim. Yedi defa dolaşmak suretiyle tavafımızı bitirince Ka'be'nin arkasında (yâni güney tarafında) tavaf namazını kıldık. Sonra ben ona: Cehennem ateşinden Allah'a sığınma duasında bulunmayacak mısın? diye sordum. Kendisi:
Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım, dedi. Şuayb dedi ki: Sonra Abdullah geçip Hacer-i Esved'i istilâm etti (elini sürdü). Sonra Hacer-i Esved ile Ka'be'nin kapısı arasında ayakta durdu ve göğsünü, kollarını ve yanağını mültezeme (Kabe duvarına) yapıştırdı. Daha sonra şöyle dedi:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'i böyle yaparken gördüm."[112]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin senedinin zahirine göre Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m beraberinde bulunan ve hadisi rivayet eden zât A m r' in dedesi Muhammed bin Abdil-1 a h' tır. Fakat Ebû Dâvûd ile Beyhakî' nin rivayetlerine göre A b d u 1 1 a h ' in beraberinde bulunup hadisi rivayet eden zât A m r 'in babası Şuayb' tır. Tekmile yazarı müellifimizin senedinde bulunan; sözünün mahfuz olmadığı kanısındadır. Ben de bu durumu dikkate alarak hadisin râvisi olup A b -d u 1 1 a h ile beraber bulunan zâtın Şuayb olduğu yolunda tercemede bulundum.
Abdullah (Radıyallâhü anh) ile beraberindeki zât, tavaf namazım İ b r â h î m ' in makamında değil,' K a ' b e ' nin arka cephesinde, yâni güney tarafında kılmışlar. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in bu hareketi tavaf namazının İ b r â h î m ' in makamında kılınmasının şart olmadığına delâlet eder, Bâzıları, onların izdiham sebebiyle İbrahim'in makamına gitmediklerini beyân eder. [113]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Tavaf K a'b e'nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle tamamlanır.
2. Tavaftan sonra tavaf namazı İ b r â h î m ' in makamından başka yerde de kılmabilir.
3. Veda tavafından sonra M ü 1 t e z e m denilen yeri ziyaret edip göğüs, karın, kollan ve yanağı K a'b e' nin duvarına dayayıp dua etmek sünnettir.
Tekmile yazarının beyânına göre Hasan-i Basrî duaların şu on beş yerde makbul olduğunu söylemiştir: Tavafta, Mül-tezem'de, Mizâb'da, yâni altın oluk altında, K a'b e * de, Zemzem kuyusu yanında, Safa tepesinde, M e r v e tepesinde, sa'y esnasında, İ b r â h î m ' in makamının arkasında, Arafat'ta, Müzdelife'de, M i n â ' da ve üç cemre, yâni şeytân taşlama yerlerinde. [114]

36- Hayız (Ay Başı Âdeti) Hâlindeki Kadın Hac Menâsikini İfâ Eder Yalnız (Temizleninceye Kadar) Tavaf Edemez, Babı

2963) Âişe (Radtyallâhü onAâJ'dan; Şöyle demiştir: Biz (hac mevsiminde) ancak hac yapılabileceği (yâni umre yapılamayacağı) inancıyla Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde (Medine'den Mekke yolculuğuna) çıktık. SeriTe veya buraya yakın bir yere vardığımız zaman âdet gördüm. Ben (hac görevimi ifâ edemiyeceğim diye) ağlamakta iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi ve: Neyin var? Âdet mi gördün? diye sordu. Ben de: Evet, diye cevab verdim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu, Allah'ın Âdem (Aleyhisselâm)'ın kızlarına yazdığı (takdir ettiği) bir şeydir. Bu itibarla sen menâsik (hac görevler) inin hepsini ifâ et. Sâdece Kabe i Muazzama'yı (hayız âdetinden çıkıncaya kadar) tavaf etme, buyurdu.
Âişe dedi ki: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zevceleri adına bir sığır kurban etti."[115]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, T i r -mizi ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
islamiyet'ten önceki devirlerde Araplar hac mevsiminde umre yapılamayacağına inanıyorlardı. Veda haccına gidilinceye kadar da bu hususta bir hüküm buyurulmamıştı. Bu nedenle Veda haccı için hicretin 10. yılı Medîne-i Münevvere' den yola çıkıldığı sıralarda herkes ancak hac niyetiyle ihrama girilebileceğine ve umre niyetiyle ihrama girilmesinin caiz olmadığı inancında idi. Âişe
(Radıyallâhü anhâ)'nın sözünde geçen; ^J fiili itikad etmek mâ-nâsına yorumlanır. Bu fiil; "Nûrâ" şeklinde de okunabilir.
Bu takdirde zannetmek mânâsına yorumlanır. Yâni biz hac mevsiminde ancak hac niyetiyle ihrama girilebilepeğini ve umre niyetiyle ihrama girilemeyeceğini zan ediyorduk, demek olur.
Şerif: Mekke'ye 6 veya 7 mil, yâni 10 veya 12 km. mesafede ve Mekke' nin kuzey tarafına düşen bir yerin ismidir.
Veda haccina çıkıldığı zaman yukarıda işaret ettiğim itikad sebebiyle herkes hac niyetiyle ihrama girmişti. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde hediy, yâni kurbanlık bulundurduğu için hacca niyet etmişti. Sahâbiler de ona uyarak böyle niyet etmişlerdi. Hacı kafilesi muhtemelen Şerife yaklaşınca veya buraya varınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde kurbanlık getirmeyenlerin niyetlerini umre'ye çevirebileceklerini beyân buyurmakla câhiliyet devrinin bâtıl inanışını yıkmıştır. Hac niyetiyle ihrama giren kimsenin bunu umre'ye çevirmesi meselesi ise Cum-hur'a göre caiz değildir. Veda haccında özel bir hüküm olmak üzere ruhsat verilmiştir. Yeri geldiğinde

bunun üzerinde tekrar durulacaktır. Hac mevsiminde umre yapmak ise İslâm âlimlerinin icmâi ile meşrudur. Bundan sonra gelecek bâblarda haccın çeşitleri anlatılırken bunlardan birisinin de Hacc-i Temettü olduğu görülecektir. Hacc-ı Temettü demek, hac mevsiminde önce umre niyetiyle ihrama girip umre menâsikini ifâ ettikten sonra ihramdan çıkmak ve bayrama yakın günlerde hac niyeti ile tekrar ihrama girmek suretiyle önce umre yapmak ve bundan sonra hac etmektir.
Veda haccında Â i ş e (Radıyallâhü annâJ'nın hac niyetiyle mi, umre niyetiyle mi ihrama girdiği hususunda değişik rivayetler mevcuttur. El-H âf iz bu değişik rivayetleri naklettikten sonra rivayetler arasında görülen ihtilâfın kaldırılması yolunda şöyle bir ihtimâlin söz konusu olduğunu söyler:
Â i ş e {Radıyallâhü anhâ) diğer sahâbiler gibi hac niyetiyle ihrama girmişti. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde kurbanlık getirmemiş olan sahâbilere haclarını umreye çevirmelerini emredince Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) de onlar gibi yapıp umre'ye başlamış oldu. Sonra M e k k e ' ye gireceği sıralarda âdet hâlini görünce, umre tavafını yapamadı. Çünkü hayızıı kadın tavaf edemez. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle hacc'a niyetlendi. Yâni böylece Hacc-ı Kıran'a girmiş oldu.
N e v e v i de e J - H â f ı z ' in yukardaki yorumuna benzer bir yorumla rivayetler arasında görülen zahirî ihtilâfı bertaraf etmiştir. [116]

Hadisin Fıkıh Yönü:

1. Hayızıı kadın, ihrama girmek, A r a f a t" ta durmak, Müzde lif e'de gecelemek, M i n â' da durmak, şeytânları taşlamak gibi hac menâsikini ifâ edebilir. Hayız hâli görülmeden önce tavaf etmiş ise hayızıı iken Safa ile Merve arasındaki sa'y'ı da yapabilir. Fakat kudüm tavafı veya ziyaret, yâni ifâda tavafı gibi sahih bir tavaf etmemiş iken sa'y etmek cumhura göre sahih olmadığı için bu durumda âdet gören kadın sa'y edemez.
2. Kadın hayız hâlinde iken Ka'be-i Muazzama'yi tavaf edemez. Alimler bu hususta ittifak hâlinde olmakla beraber böyle bir halde iken kadının edeceği tavaf hükmü hakkında şu ihtilâf vardır:
a) Hanef iler: Hadesten taharet, tavafın vâciblerinden-dir. A h m e d' den bir rivayet de böyledir. Şayet bir kimse ab-destsiz olarak tavaf ederse, ettiği tavaf sahîh, yâni geçerlidir. Fakat bir koyun veya keçiyi kurban etmesi gerekir. Eğer bir kimse cünüb veya hayızıı iken tavaf ederse, tavafı geçerli olmakla beraber, bir deve veya sığırı kurban etmesi ve henüz Mekke' den ayrılmamış ise yeniden tavaf etmesi gerekir, demişlerdir. Kişinin, özellikle ha* yızlı veya cünüb olarak tavaf etmesi fiili ise haramdır. Bu halde Mescid-i Harâm'a girmesi de haramdır.
b) Mâlik, Şafiî ve meşhur kavlinde A h m e d ile âlimlerin cumhuru: Tavafın sahîh, yâni geçerli sayıîabilmesi için hadesten taharet ve necasetten taharet şarttır, demişlerdir. Yâni tavaf eden kimsenin vücûdunun ve elbisesinin dinen pis sayılan şeylerden pâk ve temiz olması ve abdestli olması şarttır. Bu şart olmadıkça edilen tavaf geçersizdir.
3. Kişi, zevceleri yerine kurban kesebilir ve bir sığır yedi kişinin ortaklaşmasıyla kurban edilebilir.
Bu hükümle ilgili cümleye âit bir iki noktayı belirtmeyi uygun buldum. Şöyle ki: Hadîsin metninde "Bakar" kelimesi bulunur. "Bakar" sığır mânâsını ifâde eder. Bu, cins isim olduğu için bir ve birden fazla sığır anlamında kullanılır. "Bakara" ise bir sığır mânâsım ifade ©der.
Müellifimizin 3135. hadîsinde Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccmda zevceleri için bir sığır kestiğini beyân ettiği için burada "El-Bakar" kelimesiyle bir sığır mânâsı kasdedilmiştir. Hadîs şerhlerinde beyân edildiği gibi Veda haccmda Resul- Ekrem CAIyehi's-salâtü ve's-selâm)'in beraberinde Â i ş e ' den başka yedi zevcesi bulunmuş ve bunlar için bir sığır kurban edilmiştir.
Anılan cümlede; fiili kullanıldığı için bu fiilin zahirine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), zevceleri için Udhiyye denilen kurbanı kesmiştir. Udhiyye Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbana verilen isimdir. Sindi bu ifâde tarzına bakarak: Bu hadis, Kurban Bayramında kurban kesme hükmünün misafir için de mevcut olduğuna delâlet eder, demiştir. Fakat Tekmile yazarı anılan sığırın temettü haccı nedeniyle kesilmesi vâcib olan kurban olduğunu, çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in A i ş e' den başka zevceleri Veda haccmda Temettü haccım ifâ ettiklerini söylemiştir. [117]

37- Hacc-ı İfrâd (Yâni Yalnız Hac Niyetiyle Îhrâma Girmek) Babı

Bu ve bunu takip eden bâblarda Haccı İfrâd, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettü hakkındaki hadîsler rivayet edildiği için önce bu hac çeşitleri hakkında özlü bilgi vermeyi uygun buldum. Şöyle ki:
Hacc-ı İfrâd: Umre'sız Hac, demektir. Bu nevi hac edene de Müf-rid denilir.
Hacc-ı İfrâd şöyle edâ edilir: Hacı adayı inikat, yâni ihrama girme yerine vardığı zaman şöyle niyet eder. Allahım! Hac etmeye niyetlendim. Bunu bana kolaylaştır ve benden kabul eyle, diyerek Leb-beyk duasını okur. Böylece hac ibâdetine başlamış olur. Mekke'ye vardığı zaman Kudüm tavafı eder. îki rekât tavaf namazı kılar. Sonra dilerse Safa ile Merve arasında sa'y eder. Z i I h i c -c e ayının sekizinci günü mümkünse Minâ'ya gider ve bir gün sonra, yâni A r e f e günü oradan Arafat'a çıkar. Z i' I -H i c c e ayının sekizinci günü M i n â' ya gidemezse ayni gün veya A r e f e günü doğruca A rafa t' a gider. A r e f e günü akşamı oradan Müzdelife'ye döner. Sabah namazına kadar burada durur. Şafiî mezhebine göre ise gece yansından sonra buradan hareket edebilir. Sabahleyin Mi n â'ya varır. A k a b a cemresine taş atar. Kurban kesmesi sünnettir. Kurban kesmek isterse bunu da ifâ eder. Sonra saç traşı olur. Mümkünse ayni gün oradan M e kk e' ye gelip rükün olan tavafı ifâ eder. Bu tavafa Ziyaret tavafı ve İfâda tavafı da denilir. Kudüm tavafından sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmemiş ise sa'yı-nı da yapar. İhram denilen elbiseden çıkar ve normal elbisesini giyer. Tekrar M i n â ' ya gider. Bayramın ikinci ve üçüncü günleri üç cemreye taş atar ve üçüncü günü öğleden sonra taşlan attıktan sonra oradan M e k k e ' ye döner. Böylece hac menâsikini ifâ etmiş olur. Böylece haccını tamamladıktan sonra bayramın 5. günü veya daha sonraki günlerde umre yapar. Umre için Mekke' nin dışına, yâni Harem mıntıkasının dışına çıkıp orada ihrama girmesi gerekir. Bu gün hacıların çoğu Ten'îm denilen yere gidip orada umre ihramına girerler. Sonra M e k k e' ye dönüp umre tavafı eder. Tavaf namazını eda eder. Sonra Safa ile Merve arasında sa'y eder ve bundan sonra saç traşı olur. Böylece umre me-nâsiki tamamladıktan sonra ihram denilen elbiseyi soyar ve normal elbiseyi giyer.
Hacc-ı Kıran: Hac ile umre'yi birlikte ifâ etmektir. Böyle yapmak isteyen kimse mîkat'ta ihrama girdiği zaman şöyle niyet eder: Allahım! Ben hac ve umre'ye niyetlendim. Bunları bana kolaylaştır ve benden kabul eyle, diyerek Lebbeyk duasını okur. Böylece hac ve umre ibâdetine başlamış olur. Tabii gerek bunda ve gerekse diğer çeşitlerde niyet etmeden önce mümkünse boy abdesti, bu mümkün olmazsa abdest aîmır ve ihram namazı kılınır. Sonra niyet edilir. Böylece ihrama giren kişi M e k k e' ye vardıktan sonra Hanefi mezhebine göre umre tavafı eda eder, tavaf namazı kılar ve umre için Safa ile Merve arasında sa'y eder. Fakat Hacc-ı İfrad'a niyet eden gibi ihramdan çıkamaz. Arafat, Müzdelife. M i n â' ya gider. Bu yerlerde yapılması gerekli menâsiki ifâ eder. Ziyaret tavafı ve Safa ile Merve arasındaki sa'y işini ve diğer menâsiki ikmâl eder. Böylece hac ve umre ibâdetini birlikte edâ etmiş olur. Böyle yapanlara kurban kesmek vâcibtir.
Hacc'i Temettü; Mikat'ta yalnız umre için ihrama girmek ve umre menâsiki bittikten sonra hac niyetiyle ihrama girmektir. Böyle yapmak isteyen kimse mikat'ta şöyle niyet eder: Allahım! Ben um-re'ye niyetlendim. Bunu bana kolaylaştır ve benden kabul eyle, demek suretiyle umre'ye başlamış olur. Tabii bu arada Lebbeyk duasını da okur. M e k k e ' ye vardığı zaman umre tavafını tâvâf namazını Safa- ile Merve arasındaki sa'y işini bitirdikten sonra saç traşı olup ihramdan çıkar. Böylece umre ibâdetini tamamlamış olur. Kurban bayramına iki gün kala M e k k e ' de hac niyetiyle ihrama girer ve hac menâsikini ikmâl etmek suretiyle hâccını bitirmiş olur. Böyle yapana da kurban kesmek vâcibtir. [118]

Yukarıda Anlatılan Çeşitlerden Hangisi Efdaldır ?

Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki efdaliyet hususunda dört mez-heb âlimleri değişik görüşler beyân etmişlerdir. Efdaliyet sırası mez-heblere göre şöyledir:
1. Hanefi mezhebine göre Hacc-ı Kıran, sonra Hacc-ı Temettü, sonra Hacc-ı İfrad.
2. Şafii mezhebine göre Hacc-ı İfrad, sonra Hacc-ı Temettü. Isonra Hacc-ı Kıran.
3. Mâliki mezhebine göre Hacc-ı İfrad, sonra Hacc-ı Kıran, tonra Hacc-ı Temettü.
4. H a n b e I i mezhebine göre Hacc-ı Temettü, sonra Hacc-ı İfrad, sonra Hacc-ı Kıran.
Hacc-ı ifrad edenlerin kurban kesmeleri sünnettir. Diğer iki çeşitte ise kurban kesmek vâcibtir.

2964) Aişe (Radıyattâhü anftâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacc-ı ifrâd etmiştir.

2965) Mü'minlerin annesi Aişe (RadtyaUâhü anhû)\h\n rivfıyet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallalluhü Aleyhi ve Sullom) hacc-ı ifrûd etmiştir."

2966) Câhir (RatİtyatIâhü om A)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacc-i ifrâd etmiştir."
Not : Câbir'in hadisine dâir bu senedin sahih olduğu, Zevdid'de belirtilmiştir.

2967) Câbir (RarİıyaltâkÜ an/ı)'t\en rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) hacc-i ifrâd etmişlerdir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kasım bin Abdillah bulunur. Bu râvi terkedilmiştir. Ahmed bin Hanbel onu yalanlamış ve hadislerinin mevzu olduğunu söylemiçtir. [119]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği Âişe (Ra-dıyallâhüanhâ)'nın hadîsini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâ-vüd, Nesâi, Şafiî. Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Diğer iki hadîs Z'evâid nevindendir.
Bu bâbtaki hadîslere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda haccında Hacc-i İfrâd'ı edâ etmiştir. Yâni yalnız hac niyetiyle ihrama girmiş ve haccını bu şekilde ikmâl etmiştir. Mâ-1 i K i ve Şafiî mezheblerine mensub âlimler ile Evzâi ve başka ilim adamları bu bâbtaki hadîslere ve benzeri hadîslere dayanarak Hacc-ı İfrâd'ın Hacc-ı Temettü ve Hacc ı Kırân'dan efdal olduğunu söylemişlerdir. Dârekutnî' nin rivayet ettiği bir hadîste î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Abdurrahman bin Avf ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün Hacc-ı İfrâd ettiklerini rivayet etmiştir. Bey-haki de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den böyle bir hadîs rivayet etmiştir. Geniş bilgi için Sünen-i Ebû Davud'un şerhi Tekmüe'nin I. cildinin 43. sahifesine "Hacc-ı İfrâd" babına bakılabilir.
Hacc-ı Kırân'ın Hacc-ı, İfrâd d an daha faziletli olduğunu söyleyen âlimlerin bu hadîslere karşı verdikleri cevâbı bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde vermeye çalışacağım. [120]

38- Hac Ve Umre'yi Beraber Edâ Eden (Yâni Hacc-I Kıran Niyetiyle İhrama Giren) E Ait Hadîsler Babı

2968) Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü atth)'den; Şöyle demiştir:
Biz (Veda haccı yılı) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde Mekke'ye (gitmek üzere Medine'den yola) çıktık. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'deni
Lebbeyke, bir umre'ye ve bir hacc'a niyetlendim, buyruğunu işittim."

2969) Enes (bin Mâlik) (RadtyaUâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre;. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) :
Allahım! Bir umre ve bir hac ile emrine amadeyim (dâvetine icabet etmekteyim) buyurmuştur.1 '

2970) Es-Subey bin Ma'bed (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Hristiyan bir adamdım. Sonra müslüman oldum ve hac ile umre (yâni Hacc-i Kıran) niyetiyle ihrama girdim. Sonra Selmân bin Rebia ve Zeyd bin Sohân (Radıyallâhü anhümâ) Kadisiyye'de benim hac ve umre'nin her ikisi için de Lebbeyk duasını okumakta olduğumu işittiler.
Bunun üzerine bu iki zât (bana işaretle) :
Şu adam devesinden daha idraksizdir (yâni Hacc-ı îfrâdın daha faziletli olduğu bilincinden mahrumdur), dediler. Onlar bu sözleriyle sanki bana bir dağ yüklediler. (Yâni sözleri bana çok ağır geldi). Sonra ben Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'in yanma vardım ve olup biteni ona arz ettim. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) onlara yönelip kmamada bulundu. Sonra bana dönüp: Sen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine hidâyet olundun, sen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine hidâyet olundun (yâni yaptığın iş O'nun sünnetine uygundur), dedi.
(Râvî) Hişâm kendi rivayetinde dedi ki: Şakîk: Ben ve Mesrûk çok kere gidip es-Subay bin Ma'bed'e bu olayı soruyorduk, demiştir.
.....senediyle de es-Subay bin Ma'bed (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Hrıstiyanhk dininden müslümanlığa yeni dönmüştüm. Müslümanlığı kabul edip (sünnet'e uymak için) gayret ve çalışmamda kusur etmedim. Sonra hac ve umre niyetiyle ihrama girdim (Yâni Hacc-ı Kırân'a başladım), demiş ve yukarıdaki hadîsin mislini anlatmıştır.

2971) Ebû Talha (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hac ve umre'yi beraber ifâ etti (yâni hacc-ı kırân'ı edâ etti.)"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccâc bin Ertât bulunur. Bu râvî zayıf ve tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. [121]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsi N e s â İ, ikinci hadîsi ise Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhaki tarafından da rivayet edilmiştir.
Es-Subay (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini müellifimiz iki se-nedle rivayet etmiştir. N e s â i de bunları rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ise ilk senedle rivayet edilen metnin daha genişini rivayet etmiştir. Ahmed ve Beyhaki ise bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir.
Bu bâbtaki hadisler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran şeklinde menâsikini ifâ ettiğine delâlet eder. Hane-filer, Sevri ve İshâk bu hadîsleri delil göstererek Hacc-ı Kırân'ın Hacc-ı Temettü ve Hacc-ı İfrâd'dan daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Ş â f i i 1 e r ' den NevevÎ, el-Müzeni, Îbnü'l-Münzir ve Takiy ü'd-Di n-i Sibki de Hacc-ı Kırân'ın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.
Gerek bu bâbta rivayet edilen hadisler, gerekse benzeri hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran ettiğine açıkça delâlet ederler. Bu durum sahâbilerden bir cemaattan rivayet edilmiştir. îbn-i Ömer, Â işe, Câbir, Ömer bin el-Hattâb, Ali, İmrân bin Husayn ve Süraka bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm) anılan cemaattandır. Bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerin zahirine göre ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı İfrâd etmiştir. Hicretten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yalnız bir defa hacca gittiği sabittir. Bu da hicretin 10. yılı edilen meşhur Veda hacadır.
Tekmile yazarının beyânına göre bu bâbta rivayet edilen hadisler ile bundan önceki bâbta rivayet edilen hadisler arasında görülen zahirî ihtilâf şu şekilde halledilmiştir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacc-ı İfrâd ettiğini rivayet eden sahâbîler O'nun hac için Lebbeyk duasını işitmişler. Bu nedenle Hacc-ı İfrâd ettiğini anlamışlardır. Hacc-ı Kıran hadislerini rivayet edenler ise O'nun hac ve umre için Lebbeyk duasını işitmişler ve böylece diğer grubun işitmediği umre ile ilgili Lebbeyk .kısmını hıfzetmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir söz veya fiilini hıfzedip belleyen sahâbi'nin rivayeti bunu bellemeyen ve hıfzetmeyen sahâbînin rivayetine tercih edilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacc-ı Kıran ettiği şu sebeblerle ağırlık kazanır:
1. O'nun Hacc-ı Kıran ettiğini rivayet eden sahâbîler, Hacc-ı İfrâd ettiğini rivayet eden sahâbîlerden fazladır.
2. O'nun Hacc-ı Kıran ettiğine dâir hadîslerde, Hacc-ı İfrâd ettiğine âit hadîslerde bulunmayan ziyâdelik vardır. Güvenilir râvî-nin ziyâde ve ekleri kabul olunur. Özellikle bu ilâve bir çok sıhhatli yollarla, sahâbîlerden oluşan bir cemaattan rivayet edildiği zaman.
3. Hacc-ı Kırân'a dâir rivayetlerin tevili muhtemel değildir. Fakat Hacc-ı İfrâd'a âit rivayetlerin tevili muhtemeldir.
4. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda haccı seferinde sahâbîlerden beraberinde kurbanlık getirenlere Hacc-ı Kırân'ı emretmişti. O da kurbanlık getirmiş iken kurbanlık getiren sahâbîle-rine Hacc-ı Kırân'ı emredip kendisinin Hacc-ı Kırân'dan başka bir hac şeklini edâ etmesi

münâsib görülmez.
Resûl-i Ekrem [Aleyhi1 s-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran ettiğine delâlet eden başka deliller de mevcuttur. Biz bu kadarlık bilgi ile yetinelim.
2970 nolu hadîste Selmân bin Rebîa ile Zeyd bin Suhân'm Hacc-ı Kırân'a başlamış bulunan S u b e y bin Ma'bed hakkında: "Bu adam devesinden daha sapıktır" demelerinden maksadları onun Hacc-ı İfrâd'ın daha faziletli olduğunu bilmemesini yadırgamaktır. Herhalde Selmân ile Zeyd, Ömer (Radıyallâhü anh) 'm Hacc-ı Kırân'dan hoşlanmadığını sandıkları için böyle söylemişlerdi. Halbuki gerçek böyle değildi. Nitekim Ömer (Radıyallâhü anh) S u b e y y' in niyetlendiği Hacc-ı Kırân'm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sünnetine uygun olduğunu ifâde etmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh) Hacc-ı Temettü veya hac niyetiyle ihrama girildikten sonra bunu um-re'ye çevirmeyi tasvib etmiyordu. [122]

Bu Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Hacc-ı Kıran sünnet'e uygundur.
2. Dîni bir meseleyi bilmeyen kimse, bu alanda ehil ve liyakatli ilim adamlarına baş vurmalıdır.
3. Dînî meseleler hakkında yeterli bilgisi bulunmayan bir kimse dinî vecibelerini ifâ eden kimseye rastgele sataşmamalıdır. Böyle sataşan kimseler yetkililerce kınanmalıdır.
Anılan hadiste isimleri geçen Selmân bin Rebia ve Zeyd bin Suhân (Radıyallâhü anhüm) 'm hâl tercemeleri 2506. hadîsin izahı bölümünde geçmiştir.
Bu hadiste sözü edilen râvî Subey bin Ma'bed et-T a ğ 1 i b î (Radıyallâhü anhüm) bu hadîsi Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Râvîleri ise Ebû Vâil, M e s -rûk, Ebû îshâk es-Sübeyi, Şa'bî ve îbrâhîm en-Nahai' dir. Bu zât muhadram olan tabiîlerdendir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında müslüman olmakla beraber O'nu görme şerefine nail olamamıştır. Müslim bin Kasım, İbn-i Hibbân ve başkası bunun sıka, yâni güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvûd, tbn-i Mâceh ve N e s â i onun hadisini rivayet etmişlerdir.[123]

39- Hacc-I Kıran Eden Kimsenin (Farz Olan) Tavaf (Sayısının Beyânı) Babı

2972) Câbir bin Abdillah, İbn-i Ömer ve İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbileriyle beraber (Veda haccında Mekke'ye) geldikleri zaman Resûllulah ve (Hacc-ı Kırân'a niyetlenen) sahâbîler, umre ve hac için (Ka'be'nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle) ancak bir defa tavaf ettiler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Müellifin senedinde Leys bin Ebl Selim bulunur. Bu râvi zayıf ve tedlisçidir. Bu hadisi İbn4 Abbâs'm dışında kalan sahâ-bllerden (yâni Câbir ve îbn-i Ömer'den), başka müe'llifler de rivayet etmişlerdir.

2973) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) hac ve umre için (farz olarak) bir defa tavaf etti."

2974) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Kendisi Hacc-ı Kırân'a niyet etmiş olarak (Mekke'ye) geldi. Sonra yedi defa Ka'be etrafında dolaşmak suretiyle tavaf etti ve Safa ile Merve arasmda sa'y etti. Sonra: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yaptı, dedi."

2975) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Kim hac ve umre niyetiyle ihrama girerse (yâni Hacc-ı Kırân'a başlarsa) hac ve umresi için bir tavaf kifayet eder ve o kimse hac-cını tamamlayıp da hac ve umrenin her ikisinin ihramından beraber çıkıncaya kadar ihramdan çıkamaz."[124]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. En kuvvetli rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacc-ı Kırân'ı eda ettiğini bundan önceki bâbta belirttik. Bu seferde O'na refakat eden sahâbilerden bir kısmı da Hacc-ı Kırân'ı eda etmişlerdi. Bu hadîste, hac ve umre için yalnız bir tavaf ettiği bildirilen sahâbîler, Hacc-ı Kırân'ı eda edenlerdir. îfâ edildiği bildirilen tavaf ise farz ve rükün olan tavaftır ki Arafat' tan M i n â' ya dönüldükten sonra yapılır. Şu noktayı da hatırlatayım: Ka'be' nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle yapılan ziyaret bir tavaf sayılır. Bir tavaf sözü ile bu mana kasdedilir.C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran edâ ettiğine ve umre ile hac için yalnız bir tavaf ettiğine delâlet eder.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Müslim N e s a i de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran'ı edâ ettiğine ve umre ile hac için yalnız bir tavafla yetindiğine, keza Safa ile Merve arasında bir sa'y ile iktifa ettiğine delâlet eder.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in son hadîsi T i r m i z î ve A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Bu da Hacc-ı Kıran için bir tavafın yeterli olduğuna ve bu nevi hac niyetiyle ihram giren bir kimsenin haccın ihramından çıkıncaya kadar umre'nin ihramından da çıkamıyacağına delâlet eder. Yâni Hacc-ı Kıran niyetiyle mikat'ta ihrama giren bir kimse M e k k e' ye varınca ihramlı hâline devam eder. Tavaf ve sa'y edip, traş olduktan sonra ihramdan çıksın denemez. Çünkü bayrama kadar ihramda kalmak zorundadır. Arafat' tan M i n â ' ya dönüp bayramın birinci günü şeytanı taşladıktan ve kurbanını kestikten sonra saç traşı olur ve bundan sonra ihram denilen elbiseyi soyup normal elbiseyi giyebilir. Daha sonra farz ve rükün olan tavafı edâ eder. Sa'y etmemiş ise bunu yapar ve diğer menâsiki ikmal etmek suretiyle hac ve umre'nin ihramından beraber çıkar. [125]

Bu Bâbtakî Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. Hacc-i Kıran a niyet etmek suretiyle ihrama giren kimse için bir tavaf ve bir sa'y yeterlidir. Cumhurun kavli de budur. Mâlik, Şafiî ve sahih rivayete göre A h m e d de böyle hükmedenlerdendirler. Bu grubun kavline göre umre işi hac işinin içine karışmış olur. Artık umre için özel bir tavaf ve özel bir sa'y gerekmez.
Hanefîler'e göre bir tavaf ve bir sa'y yeterli değildir. Yâni Hacc'ı Kıran a niyetlenen kimseye iki tavaf ve iki sa'y gerekir. Bir tavaf ile bir sa'y umre için, diğer bir tavaf ile bir sa'y de hac içindir. Bu görüş, Ebû Bekir, Ömer, Ali, tbn-i Mes'ûd ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm) 'den rivayet olunmuştur.
2. Hacc-ı Kırân'a niyetlenen kimse hac ve umre menâsikini bitirinceye kadar ihram hâline devam eder. Yâni Hacc-ı Temettüa niyetlenen kimse gibi değildir. Çünkü bilindiği gibi Hacc-ı Temettüa niyetlenen kimse M e k k e ' ye vardığı zaman umre'ye âit tavaf ve sa'y işini tamamlar. Sonra saç traşı olur ve böylece umre'yi ikmâl etmekle ihramdan çıkmış olur. Bayramdan bir iki gün önce bu kere hac niyetiyle ihrama girer. [126]

40- Hac Menâsikine (Başlayıncaya) Kadar (Hac Mevsiminde) Umre'den Yararlanmak(Yâni Umre Yapmakla Sevab Kazanmak) Babı

Bilindiği gibi hac, belirli zamanda belirli niyetle K a' b e - i Muazzama'yi tavaf etmek, belirli zamanda Ar a f â t'ta vakfeye durmak ve hac menâsikini ifâ etmektir. Hac ibâdeti yılın her ayında yapılamaz. Hac niyetiyle ihrama girip menâsikini ifâ etmenin mevsimi Şevval, Zilkade aylan ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Dört mezheb âlimleri bu hususta ittifak halindedir. Bu mevsimden önce, yâni Şevval ayı girmeden önce hac niyetiyle ihrama girmek Hanefi, Mâliki ve Han-beli mezheblerine göre caiz ise de mekruhtur. Şafiî mezhebine göre ise geçersizdir.
Umre ise Kurban bayramı günleri hâriç yılın herhangi bir ayında, belirli bir niyetle ihrama girip Ka'be-i Muazzama*-yı fiavâf etmek, sa'y etmek ve saç traşı olmakla ifâ edilen bir ibâdettir. Câhiliyet devrinde umre ibâdeti hac mevsiminde ifâ edilemezdi, yapılması haram telâkki edilirdi.

İslâmiyet bu itikadın bâtıl olduğunu beyanla umre'nin hac mevsiminde de yapılabileceği hükmünü getirmiştir.
Daha önce hacc'ın şekillerini beyân ederken bunlardan birisinin de Hacc-ı Temettü olduğunu, yâni hac mevsiminde önce umre niyetiyle ihrama girip bunu tamamladıktan sonra ihramdan çıkmak ve bayrama bir iki gün kala hac niyetiyle ihrama girip hac menâsiki, edâ etmek olduğunu söylemiştim. Müellifimiz 37. babı Hacc-ı İfrâd'a, 38. babı Hacc-ı Kıran'a tahsis ettiği gibi bu babı da Hacc-i Temettü'a ayırmış ve buna dâir hadîsleri burada rivayet etmiştir. Hadislerin izahı bölümünde konu ile ilgili gerekli bilgi verilecektir.

2976) Ömer bin el-Hattâb (Radtyaîîâhü ankyden; Şöyle demiştir:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in El-Akîk (deresin) de iken şöyle buyurduğunu (kulağımla) işittim;
Bana Rabbim tarafından bir gelen (yâni Cebrail) geldi ve: Bu mübarek derede namaz kıl ve de ki: Bu, hac içinde bir umre'dir, diye talimat verdi.
(İbn-i Mâceh dedi ki:) yukardaki ifâde tarzı, (Bana rivayette bulunan şeyhim) Duhaym'a aittir."[127]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Bey-h a k î de rivayet etmişlerdir.
El-Akik deresi Medîne-i Münevvere'ye dört mil, yâni yaklaşık yedi buçuk km. mesafede bir derenin ismidir. Bu ha-dişi E v z a I' den rivayet eden el-Velid demiş ki el-Akîk sözcüğü ile Zü'1-Huleyfe ismi verilen mîkat kasdedilmiştir. Bu yer Medine-i Münevvere' den hac veya umre'ye gidenlerin ihrama girecekleri sınırdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gelen meleğin Cebrail (Aleyhisselâm) olduğu B e y h a k i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Meleğin anılan derede Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e geceleyin geldiği, B u-h â r İ' nin rivayetinde bildirilmiştir.
Hadis'in; cümlesi değişik şekillerde yorumlanmıştır. Avnü'I-Mabûd yazarı bu mânâ ve yorumlan şöylece açıklamaktadır.
Bâzıları: Bu cümle hac ve umre'yi ifâ etmek mânâsına yorumlanır. Yâni Hacc-ı Temettü'ü edâ et. Çünkü Hacc-ı Temettü şeklinde yapılan umre hac mevsiminde edâ edilir. Önce umre yapılır. Sonra hac edâ edilir, demişlerdir.
Bu yoruma göre cümle şöyle terceme edilebilir; *'Oe ki: Bu, hac mevsiminde yapılan bir umre'dir."
Müellifimiz bu hadîsi bu bâbta rivayet ettiği için böyle yorumlayanlardan olabilir. Cümle böyle yorumlanınca hadis, Hacc-ı Temet-tü'ün meşruluğuna delil sayılabilir.
Bâzı âlimler bu cümleyi Hacc-ı Kıran mânâsına yorumlamışlardır. Cümle bu yoruma müsâiddir. Çünkü Hacc-ı Kırân'da umre, hac içinde ifâ edilir. Hacc-ı Kırân'ın daha faziletli olduğunu söyleyenler bu hadîsi kendileri için delil saymışlar ve: Bu şekilde niyetlenmeyi emreden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'dir. Şu halde en üstün şekil budur, demişlerdir. Aynî: Buhârî' nin bir rivâyetinde cümle; "Bu, bir umre ve bir hac'tır" şeklin-
dedir. Bu rivayet cümlenin Hacc-ı Kıran mânâsında kullanıldığına delâlet eder, demiştir.
Üçüncü bir yorum şekli de şöyledir: Yâni sen haccını tamamladıktan sonra evine dönmeden önce umre'yi de yap. E 1-Hâ fi z böyle yorum yapanlar uzak bir ihtimâle yer vermiş ve kasdedilen mânâdan uzaklaşmışlar. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Veda haccında böyle yapmadığı sabittir, demiştir.
Hadîste kılınması emredilen namazdan maksad ihram namazıdır. Bir kavle göre sabah namazı kasdedilmiştir. [128]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan bu hadîsin fıkıh yönü ile ilgili olarak şöyle der:
1. Hadîs, El-Akîk deresinin faziletine ve bu yerde namaz kılmanın üstünlüğüne delâlet eder.
2. Hadis, ihrama girileceği zaman ihram namazını kılmanın faziletine de delâlet eder. Âlimler bu hususta ittifak halindedir. Ancak namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerden birinde ihrama girildiği takdirde ihram namazı kılınmaz. Sâdece Şafiî mezhebine göre ihrama anılan vakitlerden birinde bile girilse ihram namazı kılınır. Çünkü nafile namazın kılınmasının mekruh olduğu vakitlerde ihram, tavaf ve abdest gibi bir sebebe dayalı namaz kılmak mekruh değildir.

2977) Surâka bin (Mâlik) bin Cu'şum (Radıyallâhü an^'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu derede hitabet etmek üzere ayağa kalktı ve:
Bilmiş olun ki umre kıyamete dek hacc'a şüphesiz dâhil oldu, buyurdu."[129]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Dârimî de rivayet etmiştir. E b û Davud'un rivayet' ettiği metin burdakinden uzun-cadır. Oradaki metin meâlen şöyledir:
"Allah Teâlâ şüphesiz sizin bu hac anızda üzerinize bir umre de dahil buyurmuştur. Bu itibarla Mekke'ye vardığınız zaman Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y eden bir kimse ihramdan çıkmış olur. Ancak beraberinde kurbanlık bulunanlar bu hükmün dışındadır."
Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği metnin açık mânâsı Hacc-ı Temettü'ün meşru kılınmasını ifâde eder. Mânânın daha açık şekli şöyledir: Allah Teâlâ hac mevsimi içinde sizin için umre ibâdetini ifâ etmeyi meşru kıldı ve umre'yi hac aylarına da dâhil etti. Hac aylarında umre yapmanın yasaklığına dâir câhiliyet anlayışım iptal etti. Artık hac aylarında önce umre yapıp bundan sonra hac etmeniz meşrudur.
Müellifimizin rivayet ettiği metin de böyle yorumlanabilir ve Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna delâlet eder.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu hadîsin bir benzerini îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Hattâbî bu hadisin değişik şekillerde yorumlandığını beyanla özetle şöyle der:
Umre'nin farz olduğuna hükmeden âlimler ile farz olmadığına yâni sünnet olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi değişik şekillerde yorumlamışlardır. Şöyle ki:
Umre'nin farz olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi iki şekilde yorumlamışlardır. Bir yorum şöyledir: Umre hac mevsimine dâhil olmuştur. Hac mevsiminde umre yapılabilir. Yorum böyle olunca Resûl-i Ekrem (Aleyhi* s-salâtü ve's-selâm) bu hadisle câhiliyet devrindeki bâtıl inanışı yıkmış ve hac mevsiminde de umre yapmami\ meşruluğunu bildirmiştir. Bu takdirde hadîs, Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna delâlet eder.
İkinci yorum şekli ise şöyledir: Umre menâsiki hac menâsikinin içine girmiştir. Artık Hacc-ı Kırân'a niyetlenen bir kimse için bir ihram, bir tavaf ve bir sa'y yeterlidir. Bu takdirde hadîs Hacc-ı Kırân'ın meşruluğuna delâlet eder.
Umre'nin farz olmadığına hükmeden âlimler ise bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Umre ibâdetinin farziyeti hac ibâdetinin farziyetiyle kaldırılmıştır. Artık umre farz değildir. Umre'nin hacc'a dâhil olmasından maksad umre'nin farzıyetinin kaldırılmasıdır.
S u r â k â (Radiyallâhü anh)'in işaret ettiği dere U s f â n vâdisidir. Bu durum Ebû Davud'un rivayetinde belirtilmiştir. Usfân vadisi Mekke ile Medine arasında ve M e k k e' ye takriben 120 km. mesafede bir derenin ismidir.
S u r â k a (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 91. hadîs bölümünde geçmiştir.
2978) Mutarrif bin Abdillah bîn eş-Şıhhîr (Radıyallâhü anhümâ)'-dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh), bana şöyle dedi: Bu günden sonra Allah'ın seni yararlandıracağı umulan bir hadîsi sana rivayet edeyim: Bilmiş ol ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ailesinden bir grup Zilhicce ayının (ilk) on gününde şüphesiz umre ettiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeIIem)'de bunu menetmedi ve bunun neshine dâir bir âyet inmedi. Sonra bir adam bunun (yâni Hacoı Temettü) hakkında kendi görüşüne dayak dilediği şeyi söyledi (yâni Hacc-ı Temettü'a karşı çıktı)."[130]

İzahı

Bu hadisi Buhar î, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir, t m r â n (Radıyallâhü anh) bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerinden bir grubun. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken Hacc-ı Temettü'ü edâ ettiklerini, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunu yasaklamadığını ve Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna dâir Bakara sûresinin 196. âyetindeki hükmün başka bir

âyetle neshedilmediğini ifâde etmiştir.
Veda hacc'ında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sekiz zevcesi refakat etmişti. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın dışında kalan zevcelerin hepsinin Hacc-ı Temettü'ü ifâ ettikleri hadîs şerhlerinde beyân edilmektedir. Müellifimizin süneninde 3133 ve 3135. numaralarda geçen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadislerinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı Temettü eden zevceleri için bir sığır kurban etmiştir. Anılan iki hadîsi Ebû Dâvûd da Hac bölümünün "Hedyü'I-Bakara = Sığırı kurban etme" babında rivayet etmiş ve Tekmile yazarı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerinden Hacc-ı Temettü edenlerin yedi olduğunu ifâde etmiştir.
Hac aylarının Şevval, Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günü olduğunu yukarda belirtmiştim.. î m r â n (Radıyallâhü anh) bu muhterem annelerimizin Zilhicce' nin ilk on gününde, yâni hac mevsiminde, haçtan önce umre ettiklerini belirtmekle Hacc-ı Temettü'ü ifâ ettiklerini açıklamak istemiştir.
Hacc-ı Temettü'ün meşruluğu Bakara sûresinin 196. âyetinde geçen= "Kim hacc'a kadar umre'den faydalanmak (sevabını kazanmak) isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek..." Nazm-i İlâhî ile sabittir. î m -r â n (Radıyallâhü anh) bu hükmün neshine dâir bir şeyin inmediğini anlatmak ister.
İmrân (Radıyallâhü anh) 'in hac mevsiminde, haçtan önce umre etmeye, yâni Hacc-ı Temettü'a karşı çıktığını haber verdiği zât ile kimi kasdettiği yolunda çeşitli görüşler vardır. K u r t u b i ve N e v e v i bununla Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'in kasdedildiğini söylemişlerdir. î b n ü't-T i n : Bununla ya Ömer veya Osman kasdedilmiştir, der. El-Hâfız bu husustaki sözleri nakleder ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in kaşdedildiği ihtimalini tercih eder.
Bundan sonra gelen 2979. hadis de bununla Ömer (Radıyal-lâhü anh) 'in kasdedilmiş olduğu ihtimâlini kuvvetlendirir.
Tekmile yazarı Hacc-ı İfrâd babında: Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhümâ)'nm Hacc-ı Temettü'a karşı çıkmaları bunun meşruluğunu inkâr etmeleri anlamında değil, tenzihen mekruhluk ve en faziletli saydıkları Hacc-ı İfrâd'a teşvik içindir. Hacc-ı Temet-tü'ün kerâhatsız câizliği hususunda âlimler bilâhere icmâ ve ittifak etmişlerdir, der.
İ m r â n (Radıyallâhü anh) *ın Mutarrıf'a söylediği sözle şunu kasdettiği, Sindi tarafından ifâde edilmiştir: Bu gün Ömer (Radıyallâhü anh) Hacc-ı Temettü'a karşı olduğu için bununla amel edemezsen bile bu günden sonra, yâni Ömer (Radıyallâhü anh) 'm devrinden sonra bununla amel etmek ve halka bunu öğretmek suretiyle yararlanabilirsin, sevabını kazanabilirsin.
Kadı Iyâz ve başkası Ömer ve Osman (Radıyallâhü anh) 'in karşı çıktıkları umre'nin Hacc-ı Temettü olmayıp hac niyetiyle ihrama girildikten sonra bunu umre'ye çevirmek olduğunu söylemiş ise de gerek bu hadîs ve gerekse bundan sonra gelen E b û M ü s â (Radıyallâhü anh)'in hadisi karşı çıkılan umre'nin Hacc-ı Temettü olduğunu gösterir.

2979) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radtyaİlâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Kendisi Hacc-ı Temettü'a fetva veriyordu. Sonra bir adam kendisine :
Sen fetvanın bâzısını geciktir, fetva işini bırak. Çünkü mü'm inlerin Emirinin (yâni halîfe Ömer'in) senden sonra hac ve umre me-nâsiki hakkında ihdas ettiği şeyi (ki Hacc-ı Temettü menetmektir) bilmiyorsun, dedi.
(Ebû Mûsâ demiş ki) sonra nihayet ben müzminlerin e mirine rastladım ve ona sordum. Bunun üzerine (Halife) Ömer (Radıyallâhü anh) dedi ki: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve ashabının hacc-ı temettü'ü yaptıklarını şüphesiz biliyorum. Ve lâkin ben hacı adaylarının (Arafat'a çıkacakları zamana kadar) el-Erâk (ağacı) altında (bile) karılarına yaklaşmaya devam edip sonra başlarından boy abdesti suyu damladığı bir vaziyette hacc'a başlamalarını (Arafat'a çıkmalarını) kerih gördüm."[131]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Mut'a, Haccı Temettü manasınadır.
Fütyâ, fetva demektir.
Rüveyde, mühlet ver, geciktir, mutedil davran manasınadır. Yâni bu işe fetva vermeyi durdur.
Nüsük: Hac ve umre ile ilgili kavli ve fiili ibâdetler demektir.
İ'ras, zifafa girmektir. Murisin, zifafa giren erkekler, demektir. Burada kadınlarına yaklaşmaya devam edenler mânâsı kasdedilmiş-tir.
El-Erâk bir nevi ağaç ismidir. Hacıların getirdikleri misvak bu ağaçtandır. Süyûti: Ömer (Radıyallâhü anh) bununla Araf â t' a yakın bir ağacı kasdetmiş olabilir, demiştir.
Ömer (Radıyallâhü anh), E b û M ü s â (Radıyallâhü anh) 'a verdiği cevabla şunu demek istemiştir.- Hacc-ı Temettü a niyetlenen hacı adayları M e k k e' ye vardıktan sonra umre tavafı ve sa'y'ı yapınca ihramdan çıkarlar ve bayrama yakın zamana kadar her türlü refaha kavuşurlar. Bu arada karılarına da yaklaşmaya devam ederler ve bu halleri bayrama bir iki gün kala hac niyetiyle ihrama girip Arafat'a hareket edecekleri zamana kadar devam edebilir. Halbuki hacı adayları için en faziletli hâl saçlarının dağılması, durumlarının değişmesi ve nefsi arzularından uzak durmalarıdır. Bu nedenle Hacc-ı Temettü şeklinden pek hoşlanmıyorum. Fakat Hacc-ı îfrâd'a veya Hacc-ı Kıran niyetiyle ihrama giren bir kimse ihrama girdiği andan bayram günlerine kadar ihramda kalır ve nefsi arzularından uzak kalır. Bu itibarla bu iki hac nevî diğer neviden daha faziletlidir.
Hacc-ı İfrâd babında rivayet edilen hadîsler bölümünde beyân ettiğim gibi Ömer (Radıyallâhü anh) da Hacc-ı İfrâd'ı tercih edenlerdendir. [132]

41- Hacc'ı Feshetmek (Yâni Umre'ye Çevirmek) Babı

2980) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dm; Şöyle de-mİştİr:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde sırf hac niyetiyle ihrama girdik, um re yi hacca katmadık. Sonra Zilhicce ayının dördüncü günü (sabahı) Mekke'ye vardık. Biz Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y edince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccımızı umre'ye çevirmemizi ve ihramdan çıkıp kadınlarımıza yaklaşabilmemizi emretti. Bunun üzerine biz kendi aramızda : Bizim ile Arefe (günü veya Arafat) arasında ancak beş gün var. Biz kadınlarımızdan bile yararlanmış olarak Arafat'a çıkacağız (Bu ne hâldir?) diye konuştuk (bu duruma hayret ettik). Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben şüphesiz hepinizden ziyâde hayra düşkün, Allah'a itaatkâr ve doğruyum. Ve (beraberimdeki) kurbanlık olmasaydı (umre1 yi yaptıktan sonra) ben muhakkak ihramdan çıkacaktım, buyurdu. Sonra Surakâ bin Mâlik (Radıyallâhü anh) (Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e) :
Bu mut'a'mız (yâni umre için ettiğimiz tavaf ve sa'y'den sonra ihramdan çıkmak suretiyle yararlanmamız) bu yılımıza mı mahsustur, yoksa ebediyen meşru mudur? diye sordu. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır, (bu yıla mahsus değildir). Bilâkis ilelebed meşrudur, buyurdu."[133]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve A h -m e d de rivayet etmiştir. Tekmile yazarının dediği gibi Câbir (Radıyallâhü anh) 'm maksadı Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e refakat eden sahâbilerin çoğunun Hacc-ı İf-rad'a niyet ettiklerini beyân etmektir. Çünkü sahâbîlerin bir kısmının Hacc-ı Kırana, bir kısmının da Hacc-ı Temettü'a niyetlendikleri başka hadislerle sabittir. Bu durum Buhâri, A h m e d EbûD â v û d ve başkalarının rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nın bir hadisinde açıklanmıştır.
Buradaki rivayetin zahirine göre Hacc-i İfrâd niyetiyle ihrama giren sahâbîler tavaf ve sa'y ettikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlara, haclarını umre'ye çevirmelerini emretmiştir. Halbuki bu emir Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın bir hadîsinde belirtildiği gibi tavaf ve sa'y'den önce buyurulmuştur. Asıl olan da budur. Anılan emrin mükerrer buyurulduğu kuvvetle muhtemeldir ve buradaki rivayet böyle yorumlanmalıdır. Buhâri, Müslim ve Ebü D â v û d ' un rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bir hadîsinden anlaşıldığı gibi Veda haccında M e k k e' ye girilmeden önce Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde kurbanlık getirenlere hac ve umre'ye niyetlenmelerini emretmiş ve kurbanlığı olmayanlar ise umre'ye niyetlenmişlerdir.
Sahâbiler hac için M e k k e * ye gidenlerin her türlü nefsi arzulardan uzak durmasının gerekliliğine inandıkları için hacc'ı umre'ye çevirmekle

ihramdan çıktıktan sonra kadınlara yaklaşmayı ve bunun akabinde ihrama girip Arafat'a çıkmayı fazilet bakımından yadırgamış' olabilirler. Câhiliyet devrinin itikadına göre ise hac aylarında umre yapmak en büyük günahlardandı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu bâtıl itikadı yıkmak üzere beraberinde kurbanlık getirmeyen sahâbîlerin haclannı umre'ye çevirmelerini emretmiş ve bu hükme hayret eden sahâbilerine hadiste anılan cevâbı buyurmuştur. [134]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hacc-ı İfrâd niyetiyle ihrama giren bir kimse tavaf etmeden önce bunu umre'ye çevirebilir. Ahmed, Mücâhid, el-Ha-san ve Zahirîye mezhebi mensublarından bir grub böyle hükmetmişlerdir. Fakat cumhur bu hükmün Veda haccına mahsus olduğu görüşündedir. Veda haccında verilen ruhsat ve izin, hac mevsiminde umre yapmanın büyük günahlardan olduğuna dâir câhiliyet devrinin bâtıl itikadım yıkmak içindir. Bu husus bundan sonra gelen bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde tekrar ele alınacaktır.
2. Hacc-ı Temettü eden kimseler umre'ye âit ihramdan çıktıktan sonra ihrâmlı kimse için haram olan şeyleri işleyebilirler. Bu cümleden olarak kadınlarına yaklaşabilirler.
3. Hacc-ı îfrâd veya Hacc-ı Kıran niyetiyle ihrama giren ve beraberinde kurban getiren kimseler Veda haccında da hacılarını umre'ye çevirememişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim:
Suraka (Radıyallâhü anhî'm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü
ve's-selâm)'e sorduğu; "Bu mut'a-mız bu yılımıza mı mahsustur, yoksa Uelebed meşru mudur? sorusu ve buna karşılık buyurulan; "Hayır, (bu yıla mahsus değil). Bilâkis ilelebed meşrudur" cevâb değişik şekillerde yorumlanmıştır: Hacc'ın umre'ye çevirilmesine hükmeden A h m e d ve Zahiriye mezhebi mensublarına göre bu hükmün Veda haccı yılma mahsus olmayıp kıyamete dek meşru olduğu yolunda yorum yapmışlardır. Cumhura göre ise bu soru ile verilen cevab Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna dâirdir. Yâni Hacc-ı Temettü dâima meşrudur, meşruluğu Veda haccı yılına mahsus değildir.

2981) Âişe (RadtyaUâhü artkâydan; Şöyle demiştir:
Biz Zilkade ayının bitimine beş gün kala Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde (Medine'den hac yolculuğuna) çıktık. (Hac mevsiminde umre değil) ancak hac edilir sanıyorduk. Nihayet varıp (Mekke'ye) yaklaştığımız zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beraberinde kurbanlık olmayanların (tavaf ve sa'y'den sonra) ihramdan çıkmalarını emretti. Beraberinde kurbanlık olanlar dışında kalan herkes (tavaf ve sa'y'den sonra) ihramdan çıktı. Kurban bayramı günü olunca bize sığır eti getirildi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, zevceleri yerine kurban kestiği söylendi." [135]

İzahı

Bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Câhiliyet devrindeki inanca göre hac mevsiminde, yâni Şevval, Zilkade aylarında ve Zilhicce ayının ilk on günlerinde umre etmek büyük günahlardan sayıldığı ve Veda haccı yolculuğuna çıkılıncaya kadar bu inancın bâtıl olduğuna dâir şer'î bir hüküm konulmadığı için anılan yolculuğa çıkıldığında sahâbîler ancak hac edilebileceğini sanıyorlardı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu durumu ifâde etmek istemiştir. Yolculuğa çıkıldığında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile bâzı sahâbîler kurbanlıklarını götürdüler ve sahâbîlerin çoğunun kurbanlığı yoktu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), câhiliyet devrinin bâtıl itikadını yıkmak üzere, beraberinde kurbanlık olmayan sahâbîlerin haclarını umre'ye çevirmelerini emretti veya umre'ye niyetlenmelerini buyurdu. Ahraed ve Zahiriye mezhebi mensublanndan bir cemaata göre verilen emir haccı umre'ye çevirmek mâhiyetinde idi. Cumhura göre ise anılan emir umre'ye niyetlenmek içindi veya Veda haccma mahsus olmak üzere haccı umre'ye çevirmek içindi.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zevcelerinden Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 2963. hadîste belirtildiği gibi âdet görmesi nedeniyle ihramdan çıkmadı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in diğer yedi zevcesi ise beraberinde kurbanlık olmadığı için umre tavafı ile sa'y'mdan sonra ihramdan çıktılar. Yâni Hacc-ı Temettü ettiler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlar için bir sığın kurban etti. Kurban etinden Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'ya da verildi. [136]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Hac niyetiyle ihrama giren ve beraberinde kurbanlık götürmeyen bir kimse henüz tavaf etmemiş iken haccım umre'ye çevirebilir. Cumhura göre bu hüküm Veda haccına katılanlara mahsustur. Ahmed, el-Hasan ve Zahiriye mezhebine mensub bir gruba göre ise bu hüküm, umumidir.
2. Umre'ye niyetlenen kimseler tavaf ve sa'y ettikten sonra ihramdan çıkarlar. Sa'y'den sonra saç traşı olup bundan sonra ihramdan çıkarlar.
3. Hac niyetiyle ihrama girip kurban sevkeden kimse haccım umre'ye çeviremez.
4. Hacc-ı Teınettü'a niyetlenen veya birinci maddede belirtildiği gibi haccım umre'jre çevirenler kurban kesmekle mükelleftir.
5. Kişi bu nevî kurban kesmekle mükellef zevceleri adına kurban kesebilir.
6. Bir sığır yedi kişi için kurban olabilir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yedi zevcesi için bir sığır kurban etmişti.
7. Hacc-ı Temettü için kesilen kurban etinden eşe, dosta ikram edilebilir.

2982) El-Berâ bin Âzib (Radıyailâhü ank)'den; Şöyle demiştir :
R e sû I u II ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı başımızda (hac yolculuğuna) çıktılar. Biz (sahâbilerin çoğu) hac niyetiyle ihrama girdik. Sonra Mekke'ye vardığımız zaman Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) :
Bu haccınızı um re'ye çeviriniz, buyurdu. S ah âbı ler: Yâ Resûlallah! Biz hac niyetiyle ihrama girdik. Haccımızi umre'ye nasıl çevirelim, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Size emrettiğim şeye bakınız, (onu) yapınız, buyurdu. Sahâbiler: İhramdan çıkmaya yanaşmadılar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu duruma) hiddetlenip gitti. Sonra Âişe (Radıyailâhü anhâ)'nm yanma öfkeli olarak girdi. Âişe (Radıyailâhü anhâ) :
(Yâ Resûlallah)! Kim seni hiddetlendirdi? Allah o kimsenin cezasını versin, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben bir şeyi emredip de bana uyulmadığı halde nasıl hiddetlenmeyeyim? diye cevab verdi.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvîler sıka (güvenilir) kimselerdir. Ancak senedde Ebû İshâk bulunur. Bunun adı Arar bin Abdillah'-tjr. Bu râvinin hafızası son zamanlarında zayıflamış, rivayetleri karıştırmıştı. R&-vlsi İbn-i Ayyâş'ın ondan bu hâlinden önce mi sonra mı rivayette bulunduğu açıklığa kavuşmamıştır. Bu itibarla İbn-İ Ayyâş'ın rivayet zamanı açıklığa kavuşuncaya kadar Ebû İshâk'ın hadisinin sıhhat durumu hakkında bir şey söylenemez. [137]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Sahâbilerin ihramdan çıkmaya yanaşmamaları durumuyla ilgili olarak Sindi şöyle der: Sahâbilerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in emir ve talimatına karşı çıkmaları düşünülemez. Sa-hâbîler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ihramdan çık-mıyacağmi anladıkları için O'na uymaya düşkünlükleri nedeniyle ihramdan çıkmayı arzu etmemiş olabilirler. Amaçlan dileklerinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından kabul buyurul-ması idi. Onlar herhalde bu ümidle ihramda kalmayı O'na sezdirmek istemiş olabilirler.
Sindi' nin yukardaki yorumuna şunu ilâve edeyim ki, diğer sahih ve sabit rivayetlerden anlaşıldığı üzere sahâbiler istisnasız Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in talimatına uydular ve O'nun emrine uygun olarak hareket ettiler. 2981 ve 2983. hadîsler de bu durumu ispatlar.

2983) Esma bint-i Ebî Bekir (Radtyallâhii anhümâydan; Şöyle demiştir :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde ih-râmlı olarak (Hac yolculuğuna) çıktık. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) :
Beraberinde kurbanlık olanlar ihrâmlı kalsınlar ve beraberinde kurbanlık olmayanlar (tavaf ve sa'y'den sonra) ihramdan çıksınlar, buyurdu. Esma demiştir ki:
Benim beraberimde kurbanlık yoktu. Bu nedenle ben ihramdan çıktım. (Kocam) Zübeyr'in beraberinde kurbanlık vardı, o ihramdan çıkmadı. Sonra ben (ziyaret) elbisemi giyip Zübeyr'in yanma varıp oturdum. Zübeyr:
Yanımdan kalk, benden uzak dur, dedi. Ben de i Senin üstüne atılacağımdan mı korkuyorsun, dedim."[138]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadîsten çıkan hükümler bundan önceki hadislerden çıkan hükümler gibidir. Z ü -b e y r ihramh idi,, Esma (Radıyallâhü anhâ) ihramdan çıkmıştı. Ihramlı bir erkeğin, ihramlıveya ihramsız karısından uzak durması gerekir. Çünkü şehvetle dokunması, ellemesi haramdır. Z ü -b e y r ihtiyatlı davranmış ve bir hatâya düşmekten korkmuş, bu sebeble eşinin kendisine yaklaşmamasını istemiştir.
ihrâmh kadın mutad elbisesini soymaz. Ayni elbise ile ihrama girip devam edebilir. Esma (Radıyallâhü anhâ) ihramdan çıktıktan sonra elbisesini giydiğini söyler. Demek ki ihramdan çıktıktan sonra mutad elbisesinden başka elbise giymiş. Bu nedenle giydiği elbisenin süs elbisesi olduğu yorumu çıkar. Parantez içi ifâde ile bu duruma işaret etmek istedim.
Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 122 -124 nolu hadîsler bölümünde geçti. Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in zevcesi ve Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anh) 'in kızı Esma (Radıyallâhü anhâJ'nm hâl tercemesi ise 629. hadis bölümünde geçti. [139]

42- Haccın Umre'ye Çevîrilmesi Veda Haccına Katılan Sahâbîlere Mahsustu, Diyenlere Ait (Hadîsler) Babı

2984) Bilâl bin el-Haris (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'e) : Yâ Resûlallah! Haccın umre'ye çevirilmesi hükmü (Veda haccı yolculuğuna katılan) bizlere mi mahsustur? yoksa bütün insanlara umumî midir? Bunu bize bildir, dedim. Bunun üzerine Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
- Bu hüküm umûmî değil, bize (yâni Veda haccı yolculuğuna katılanlara) mahsustur, buyurdu."

2985) EbûZerr(-i Gıfârî) (RadtyaUâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Haccın umre'ye çevirilmesi hükmü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (beraberinde Veda haccı yolculuğunda bulunan) sa-habilerine mahsustu."[140]

İzahı

Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Ne-sâi, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Ebû Zer (Radıyallâhü anh) 'm hadisini ise Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
B i 1 â 1' in hadisi ile Ebû Zerr'in eseri haccın umre'ye çevirilmesinin meşruluğunun Veda haccı yolculuğunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e refakat eden sahâbîîere, yâni onlardan beraberinde kurbanlık bulundurmayanlara mahsus olduğuna delâlet eder. Başkaları için böyle bir şey caiz değildir. Yâni hac niyetiyle ihrama giren bir kimsenin sonradan niyetini değiştirip M e k k e' ye vardığı zaman umre için tavaf ve sa'y ettikten sonra saçını traş ederek ihramdan çıkması caiz değildir. Hacc-ı İfrfid veya Haccı Kıran niyetiyle ihrama giren bir kimse hacani ikmal etmekle mükelleftir. Bunu umre'ye çeviremez. [141]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

1. Cumhurun görüşü bu bâbta rivayet edilen hadis ve esere uygundur. Hac niyetiyle ihrama giren bir kimse sonradan bunu umre1-ye çeviremez. Hanefiler, Mâlik ve Şafiî de böyle hükmedenlerdendir. Cumhur.- Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) câhiliyet devrine âit bâtıl inanışı yıkmak amacıyla Veda hac-çında haccın umre'ye çevirilmesini emretmiştir. Çünkü câhiliyet devrinin inanışına göre hac aylarında umre etmek büyük günahlardan sayılırdı, demiştir. Hattâbî de bu durumu beyân ettikten sonra: Bir kimsenin haccını bozduğu zaman, bozuk haccına devam etmekle mükellef olduğu noktasında âlimler ittifak halindedir, der. Yâni bir kimse haccını bozsa bile bunu umre'ye çeviremez.
2. Ahraed, Mücâhid, el-Hasan ve Zahiriye mezhebine mensub âlimlerden bir grub ise: Haccın umre'ye çeviril-mesi herkes için caizdir. Bu hüküm belirli bir cemaata mahsus değildir, demişlerdir. Bunların delili 2980. hadîstir.
Gerek A h m e d ve arkadaşlarının bu bâbta rivayet olunan hadîslere karşı verdikleri cevab ve gerekse birinci brubun 2980. hadîsteki hükmün yorumu hakkında geniş bilgi almak isteyenler Tek-mile'nin birinci cildinin 99 ve lOO.cü sahifelerine müracaat edebilirler.
Yukardaki ihtilâf haccın umre'ye çevirilmesine aittir. Hac mevsiminde umre etmenin meşruluğu hususunda ihtilâf yoktur. Hacc-ı İfrâd, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettü ismi verilen üç çeşit hac konusu müellifimizin açtığı 37, 38 ve 40.cı bâblarda rivayet olunan hadîslerde ve bunların izahı bölümünde etraflıca açıklandığı için buna ilâve edilecek önemli bir husus görmüyorum. Şunu belirtmekle yetineceğim : Hacc-ı İfrâd edenlere kurban kesmek vâcib değil, Hacc-ı Kıran veya Hacc-ı Temettü edenlere kurban kesmek vâcibtir. Bu hususta dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. [142]

43- Safa Ve Merve Arasında Sat (Yâni Yedî Defa Gldîp Gelme) Babı

Safa: Safât'm çoğuludur. Safât'm asıl mânâsı geniş ve pürüzsüz taştır. Burada kasdedilen mânâ ise K a' b e' nin çevresindeki Mescid-i Haram isimli camiin Safa kapısının yakınında bulunan ve Ebû Kubeys dağının bir uzantısı mâhiyetinde küçük bir kayalıktır. Safa denilen kayalığın uzunluğu 6 mt., genişliği 3 mt. ve yüksekliği yaklaşık olarak 2 mt. kadardır. Eskiden bu kayalığa dört basamakla çıkılıyordu.
Merve: Beyaz taş manasınadır. Burada kasdedilen mânâ ise Mescid-i Haram1 in es-Selâm kapısının yakınında bulunan ve Kuaykıân dağının uzantısı mâhiyetinde yüksekçe bir yerdir. Bu tepeciğin uzunluğu 4 mt., genişliği 2 mt. ve yüksekliği takriben 2 mt. kadardır. Eskiden beş basamakla çıkılıyordu.
Safa ile Me rve arasında umumî bir yol bulunur ki umre veya hac için yapılan sa'y fcju yolda yapılır. Safa ile Merve arasındaki mesafe 420 mt.djfr. Yolun genişliği ise 10-12 mt. kadardır. Safa' dan Merve'ye doğru 80 mt. gidilince orada yeşil bir mil bulunur. Bu milden 70 tfnt. ilerde ikinci bir yeşil mil bulunur. îkin-ci mil ile Merve arasındaki mesafe ise 270 mt.dir. Şimdi söz konusu miller yerine yeşil sütunlar bulunur. Safa ile Merve arasında sa'y edenler miller arasındaki yolu koşarak, diğer kısmı normal yürüyerek katederler. Safa ile Merve arasındaki sa'y işine Safa' dan başlanır ve yedi defa gidilip gelinir. Bir gidiş geliş iki defa sayılır. Yâni Safa' dan M e r v e ' ye 4 defa ve Merve' den S af â'ya 3 defa gidilmek suretiyle sa'y ikmal edilmiş olur. Safa ile Merve tepecikleri ve bunlar arasındaki caddenin üstü bina ile örtülüdür ve Mescid-i Haram ile birleştirilmiş gibi ise de bu kısım camiden sayılmaz ve cami ile bu yer arasında alçak bir duvar bulunur.
Bilâl b. Haris (ILA.)'ın Hâl Tercemesi
Bilâl bin el-Hâris Abdirrahmân el-Müzenî (B.A.) Peygamber (S.A.V.)'den ve Ömer bin el-Hattâb ile tbn-l Mes'ûd (R-A.)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu el-Hâris, Alkarna bin Vakkas, Amr bin Avf ve el-Müğire bin Ab* dUlah rivayette bulunmuşlardır, tbn-i Sa'd, onu muhacirlerin üçüncü tabakasından saymıştır. Hicretin 60. yılı 80 yaşında iken vefat etmiştir. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile : C. 1, Sah. 98)

2986) Urve (bin Zübeyr) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demig-
Ben (teyzem) Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'ya: Ben (hac veya umre ettiğimde) Safa ile Merve arasında sa'y etmememden dolayı bir günaha gireceğim kanısında değilim, dedim. Âişe (Radıyallâhü anhâ) (bana cevaben) :
Allah:
"Safâ ile Merve Allah'ın şiarlarından (yâni dini alâmetlerden) dir. Kim Ka'be'yi hac eder veya umre ederse, bu iki tepe arasında sa'y etmesinde

bir günah yoktur" buyuruyor. Eğer senin dediğin gibi olsaydı: bu iki tepe arasında sa'y etmemesinde bir günah yoktur" şeklinde olacaktı. Bu âyet, Ensâr'dan bir grup hakkında indirildi. Onlar (müslüman olmazdan önce) ihrama girdikleri zaman Menât putuna tapmak niyetiyle ihrama girerlerdi ve (Safa ile Merve tepeleri üstünde dikili başka putlar bulunduğu için) Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi kendilerine mubah saymazlardı. (Onlar müslümanlığı kabul edip) sonra Veda haccmda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in beraberinde (Mekke'ye) geldikleri zaman anılan durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'e anlattılar. Bunun üzerine Allah mezkûr âyeti indirdi. And olsun ki Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen bir kimsenin haccını Allah (Azze ve Celle) tamam saymaz, dedi."[143]

İzahı

Bu hadis T i r m i z î hâriç Kütüb-i Sitte yazarları ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir.
Hadiste anılan âyet, Bakara sûresinin 158. âyetidir. Bu âyet'te hac veya umre eden kimsenin Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y etmesinin, yâni yedi defa gidip gelmesinin sakıncalı olmadığı, günah sayılmıyacağı bildiriliyor. Urve (Radıyallâhü anh) bu ifâdeyi sa'y'ın mübahlığı mânâsına yorumlamış, ve dolayısıyla sa'y işini terk etmenin günah olmadığı kanısına varmış, bununla beraber durumu teyzesi Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sormuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) Urve (Radıyallâhü anh)'in görüşünü reddederek âyetin iniş sebebini beyân etmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın verdiği cevâbın özeti şudur: Ensâr-ı Kirâm'ın bir kısmı Menât isimli bir puta tapıyorlardı, ona yaklaşmak inancıyla ihrama giriyorlardı. Safa ile Merve tepelerine dikilen putlar ise onların saygı duydukları putlardan değildi. Bu nedenle onlar Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi günah sayıyordu. Ensâr, mür.lümanlığı kabul ettikten sonra Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in refakatinde M e k -k e' ye geldikleri zaman Safa ile Merve arasında sa'y etme işinin günah olup olmadığını Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sordular. Bunun üzerine anılan âyet indirildi. Âyetteki ifâde tarzı sorulan soruya göre buyurulmuştur. Çünkü soru sâhibleri sa'y*ın günah olup olmadığını sormuşlardı. Âyet de bunun günah olmadığını bildirmiştir.
Sa'y etmenin günah olmaması, sa'y etmemenin günah olmamasını gerektirmez. Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu inceliği Urve (Radıyallâhü anh) 'a bildirmiş ve: Eğer sa'y işini yapmamak günah olmasaydı âyet-i kerimede bununla ilgili kısım;
*'Safâ ile Merve arasında sa'y etmemesinde bir günah yoktur" şeklinde olacaktı, diye bilgi veriyor.
Nevevî: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın cevâbı onun bilgisinin derinliğine, kelime ve cümlelerin inceliklerine üstün vukûfi-yetine ve anlayışının keskinliğine delâlet eder. Çünkü Âyet-i kerîme'-nin metni Safa ile Merve arasında sa'y etmenin günah olmadığına delâlet eder. Fakat sa'y'in vâcib olup olmadığına delâlet etmez. Âişe (Radıyallâhü anhâ) verdiği cevabta anılan âyetin ne sa'y'ın vâcib olduğuna ne de vâcib olmadığına delâlet etmez, demek istiyor ve âyetin iniş sebebini bildiriyor. Bir iş bazen farz olur da bir adam onun belirli bir şekilde yapılmasının yasak olduğunu zanneder. Meselâ, kişinin boynunda bir öğle namazı farzının kaza borcu vardır. Kişi bunu güneşin batmaya yaklaştığı zamanda kaza etmesinin yasak olduğunu zanneder. Bu meseleyi bir ilim adamına sorar. Verilen cevabta: Eğer sen anılan vakitte kaza edersen bir sakınca yoktur, denilir. Bu cevab soruya uygundur ve öğle namazının farz olmadığı mânâsını ifâde etmez, diye bilgi verir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın verdiği cevabta Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen kimsenin haccmm tamam olmadığını da bildirir. [144]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y etmenin meşruluğuna delâlet eder. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Ancak sa'y'ın hükmü hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. H a n e f i 1 e r ile S e v r i' ye göre Safa ile Mer-v e arasında sa'y hac ve umre'nin vâciblerindendir, terk edilmesi hâlinde kurban kesmek gerekir. Sa'y ne haccm ne de umre'nin rükünlerinden değildir. Yâni yapılmaması hâlinde hac veya umre bâtıl ve geçersiz sayılmaz.
2. Mâlik, Şafii, İshâk, Ebû Sevr ve D â -v û d ' a göre Safa ile Merve arasında sa'y hac ve umre'nin rükünJerindendir. Onsuz ne hac ne de umre olamaz. Yapılmaması hâlinde kurban kesmekle onarılamaz. Yâni yapılmaması hâlinde hac ve umre geçersiz sayılır.
3. A h m e d' den yapılan bir rivayete göre kendisi sa'y'ın sünnet olduğuna hükmetmiştir. Bu görüş îbn-i Abbâs, Enes ve îb.n-i Zübeyr' den de rivayet edilmiştir.
Sa'y'ıı hikmeti şudur: İsmail (Aleyhisselâm)'in annesi H â c e r ihtiyaç duyduğu suyu aramak için Safa ile Merve tepeleri arasında yedi defa dolaşmış ve nihayet Allah'ın yardımıyla Zemzem suyunu bulmuştur. İsmail ile annesi H â -c e r'in şerefini yüceltmek için Allah Teâlâ sa'y işini meşru kılmıştır. Hacılar ve umre'ciler bu tarihî hâtırayı, yaptıkları sa'y ile anmış olurlar.
Hadisin râvisi Urve (Radıyallâhü anh) H z. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın kız kardeşi Esma (Radıyallâhü anhâ)'nın oğludur.

2987) Ümmü Veled-i Şeybe (Radıyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir: Ben ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Safa ile Merve arasında sa'y ederken (yâni dere kısmında koşarken) ve: Bu dere ancak koşarak katedilir, buyururken gördüm/'[145]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. Müellifimizin rivayetine göre hadisin râviyesi Ümmü- Veled-i Şeybe künyeli bir kadındır. N e s â i' nin rivayetinde ise kadının isim veya künyesi belirtilmeden "bir kadın" diye ifâde edilmiştir. Künyesi müellifimiz tarafından bildirilen kadın hakkında bir bilgi edinemedim. Ma-mafi sahâbi olan râvînin mechûl olması hadisin sıhhatine halel getirmez.
N e s â î'nin rivayetinde; "Dereniniçinde koşarken" ifâdesi kullanıldığı için bu durumu parantez içinde belirttim. Şu halde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) S a-f â ile M e r v e arasında gidip gelirken bu mesafenin tamamında değil, yalnız derenin iç kısmında koşmuş ve diğer kısımlarda normal yürümüştür. Dere kısmının 70 mt. kadar olduğunu ve buranın başlangıç ile nihayetinin iki aded yeşil sütunla tâyin edilmiş olduğunu bu babın girişinde belirtmiştim. [146]

Hadisin Fıkıh Yönü

Safa ile Merve arasında sa'y edilirken yeşi! sütunlarla işaretlenmiş olan dere kısmında koşmak meşrudur. Dört mezheb imamları ile cumhur anılan kısımda koşmanın sünnet olduğuna ve diğer kısımda normal yürümenin sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Koşma işi erkekler için sünnettir. Kadınlar için sünnet değildir. Çünkü kadınlar koşarken erkeklere çarpabilirler.

2988) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)\\an: Şöyle demiştir :
Eğer ben Safa ile Merve arasında koşarsam şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in koştuğunu gördüm (de öyle koşuyorum) ve eğer (normal) yürürsem (yine) şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (normal) yürüdüğünü gördüm (de öyle yürüyorum). Kaldı ki ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyarım."[147]

İzahı

Bu hadisi diğer sünen sâhibleri ile A h m e d de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiş ise de senedde Ata bin es-Sâib bulunur. Bu râvinin sıkâhgı aleyhinde konuşulmuştur.
Ebû Davud'un rivayetine göre Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) Safa ile Merve arasında, yâni koşmanın sünnet olduğu iki yeşil sütun arasında normal yürürken bir adam ona : Yâ Ebâ Abdirrahmân! Ben seni yürüyor, görüyorum, halbuki halk koşuyor, demiş. Bunun üzerine î b n - i Ömer hadiste anılan cevâbı vermiştir.
Tekmile yazarı: îbn-i Ömer muhtemelen Resûl-i Ekrem t Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i hac'ta veya umre'de yahut da hac ve umre'de anılan durumlarda görmüş olabilir, demiştir.
1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in; "Ve ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyarım" sözü bir mazeret mahiyetindedir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan yeşil direkler arasında normal yürüdüğünün sabit olmadığı farz edilse bile benim mazeretim var, koşamam. Çünkü

yaşım ilerlemiş bir ihtiyarım. [148]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. İba-i Ömer (Radıyallâhü anh)'a göre Safa ile Merve arasında mevcut yeşil direklerle belirli kısımda normal yürümek de koşmak da meşrudur.
2. Anılan bölümde koşmanın sünnet olup normal yürümenin sünnete muhalefeti farz edilse bile bu hüküm güçlü ve koşmaya muktedir kimselere mahsustur. Zayıf yaşlılar bundan muaftır.
Âlimlerin konuya ilişkin görüşleri bundan önceki hadisin fıkıh yönü bölümünde anlatıldı. [149]

44- Umre Babı

Umre ı Arap dilinde İtimâr'dan alınmadır, ziyaret etmek manâsım ifâde eder. Şer-i Şerifte ise özel bir niyetle ihrama girip K ab e ' yi usûlü dâiresinde ziyaret etmek, Safa ile Merve arasında sa'y etmek ve saç traşı olmaktır. Bunlarla ilgili şartlar fıkıh kitablarmda anlatılmaktadır. Umre'nin faziletine dâir bilgi bu kitabın 3. babında geçen 2887-2889.cu hadisler bölümünde geçti.
Umre'nin hükmü, farzları ve zamanı hakkında gerekli bilgi bu bâbtaki hadislerin izahı bölümünde verilecektir.

2989) Talha bin Ubeydillah[150] (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den şunu işit-miştir:
Hac bir cihâddır. Umre de bir tatavvu'dur (yâni sünnettir)." Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mendel diye tanınan İbn-i Kays bulunur. Bunu Ahmed, İbn-i Muin ve başkaları da zayıf saymışlardır.
Râvilerden Hasan da zayıftır.

2990) Abdullah bin Ebî Evfâ (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kaza) umresi yaptığı zaman biz de beraberinde idik. Resûlullah Ka*be'yi tavaf etti, biz de kendisiyle beraber tavaf ettik. O (Makam-i îbrâhîm arkasında iki rek'at) namaz kıldı, biz de O'nunla beraber kıldık. Biz O'nu Mekke halkından koruyorduk ki kimsenin zararı O*na dokunmasın."[151]

İzahı

Talha (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Zevâid nevindendir. Şafiî de bunu başka bir senedle rivayet etmiştir. Bu hadis, umre'nin sünnet olduğuna hükmeden HanefİIer için bir delildir.
İbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâ-ri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. B uhâri' nin rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Safa ile Merve arasında sa'y ettiği de bildirilmiştir. Bâzı rivayetlerde ise hadîsin son kısmı var da baş kısmı yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kıldığı haber verilen namazın tavaf namazı olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde açıklandığı için bunu parantez içinde belirtmek istedim.
Kaza umre'si hicretin yedinci yılı Zilkade ayında yapıldı. Buna kaza umre'si denilmesinin sebebi şudur: Bir yıl önce umre yapmak üzere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâ-bileri Medine' den M e k k e ' ye hareket ettiler. Fakat M e k -k e müşrikleri onlara mâni oldular ve umre yapmalarına yol vermediler. Bunun üzerine meşhur Hudeybiye andlaşması düzenlendi. Bu andlaşma gereğince o yıl umre yapılmadan geri dönüldü. Ertesi yıl, yâni hicretin yedinci yılı andlaşma gereğince umre yapıldı. Bu nedenle kaza umre'si ismi verildi. [152]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Umre için tavaf edilir. Tavaf, Ka'be-i Muazzama etrafında yedi defa ve usûlü dâiresinde dolaşmak suretiyle ziyaret etmektir. Tavaf cumhûr'a göre umre'nin rüknüdür, farzıdır. Yapılmaması hâlinde umre geçersizdir ve kurban kesmekle veya başka bir şeyle telâfi edilemez. Mâlik, Şafiî ve Ahmed deböyle demişlerdir. Hanef iler'e göre ise tavafın dört şavt'ı, yâni dört turu rükündür, farzdır. Diğer üç şavt'ı vâcibtir. Vâcib olan kısmın yapılmaması hâlinde ceza kurbanı ile telâfisi mümkündür.
2. Umre tavafından sonra tavaf namazı kılmak meşrudur. Tavaf namazının hükmü ile ilgili gerekli bilgi bu kitabın 33. babında verilmiştir. Hülâsası şudur: Bu namaz Hanef iler'e göre vâcib, diğer üç mezhebe göre sünnettir.
3. Düşmanlardan korunmak için gerekli tedbirin alınması meşrudur. [153]

Umre'nin Hükmü

Umre'nin meşruluğu hususunda âlimlerin ittifakı mevcuttur. Ancak hükmü hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki .-
1. Hanefî mezhebinin muhtar, yâni kuvvetli kavli ile Mâliki mezhebinin meşhur kavline ve Ebû Sevr'e göre umre sünneti müekkede'dir. Hanefi mezhebinin diğer bir kavline göre ise vâcibtir. El-Bedâyi sahibi buna tarafdar çıkarak: Umre fıtır sadakası gibi vâcibtir. Bâzı arkadaşlarımıza göre de farzı kifâye'dir, der.
2. Şafii ve Ahmed'in meşhur kavillerine göre umre farz'dır. Ömer, İbn-i Abbâs, Zeyd bin Sabit, îbn-i Ömer, Saîd bin el-Müseyyeb, Saîd bin Cübeyr, Atâ, Tâvûs, Sevri ve İshâk (Radıyal-lâhü anhüm)'den de böyle rivayet edilmiştir.
Tekmile yazarı bu görüşleri naklettikten sonra her grubun delillerini nakletmektedir. Buna ilişkin bilgiyi aktarmaya gerek görmüyorum. [154]

Umre'nin Rükünleri Ve Şartları

1. Hanefi mezhebine göre umre'nin farzları ikidir: Umre niyetiyle ihrama girmek —ki buna şart derler— ve tavafın dörtşavtı, yâni K a'b e'nin etrafında dört defa dolaşmak suretiyle ziyaret etmektir. Umre'nin vâcibleri ise tavafın kalan üç turu, S a -f â ile M e r v e arasında sa'y, saç traşı ve mikatların dışmdan umre'ye gidenlerin mikat'ta ihrama girmesi, mîkat sınırları içinden umre'ye gidenlerin de harem dışında, meselâ T e n î m gibi bir yerde ihrama girmesidir.
2. Şafiî mezhebine göre umre'nin rükünleri beştir: Umre niyetiyle ihrama girmek, K a' b e' yi tavaf etmek, Safa ile M e r v e arasında sa'y etmek, saç traşı olmak ve sayılan bu rükünleri sırayla yapmaktır. Umre'nin vacibi ise mîkat dışından umre'ye gidecek olan kimsenin mikatta ihrama girmesi, mîkat sınırları dâhilinden umre'ye gidecek kimsenin ise harem dışında ihrama girmesidir.
3. Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre umre'nin rükünleri: Umre niyetiyle ihrama girmek, tavaf ve sa'y'dir. Umre'nin vacibi ise Şafii mezhebindeki vâcibtir. [155]

Umre Yılın Herhangi Bir Zamanında Yapılabilir Mi?

1. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre umre yılın herhangi bir gününde yapılabilir, herhangi bir gününde yapılmasında kerâhat yoktur.
2. Ebû Hanife'ye göre umre yılın herhangi bir gününde yapılabilir. Ancak A r e f e günü ile Kurban bayramının dört gününde yapılması tahrimen mekruhtur. Ebû Yûsuf'a göre ise A r e f e günü ile Kurban bayramının ilk üç günü mekruhtur.
Umre için en faziletli zaman ise Ramazan ayıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) umre'yi yalnız hac aylarında yapmıştır. Bunun hikmeti ise, hac aylarında umre yapmanın haramlıgı-na dâir câhiliyet devri inancını yıkmaktır. Ramazan ayında yapılan umre'nin faziletine dâir hadîsler bundan sonra gelen bâbta rivayet edilmiştir. [156]

45- Ramazan Ayında Umre Yapmanın (Fazîletine Dâir Hadîsler) Babı

2991) Vehb bin Hanbeş (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ramazan ayında (yapılan) bir umre Csevab bakımından nafile) bir hacca muâdil (denk) tir.

2992) Herim bin Hanbeş (Radtyallâhü anhy dtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ramazan ayında (yapılan) bir umre (sevab bakımından nafile) bir hacca muâdildir."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Vehb bin Hanbes'İn hadisinin ilk senedi sahihtir. İkinci sened DâvÛd bin Yezfd'in zayıflığı sebebiyle zayıftır.

2993) Ebû Ma'kıl (Radtyallâhü aw/r)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ramazan ayında bir umre yapmak (sevab bakımından nafile) bir hac etmeye muâdildir, buyurmuştur."

2994) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ramazan ayında (yapılan) bir umre (sevab bakımından nafile) bir hacc'a muâdildir, buyurmuştur."

2995) CâbİR (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ramazan ayında bir umre yapmak (sevab bakımından nafile) bir hacc'a muâdildir, buyurmuştur."[157]

İzahı

Müellifimizin Vehb bin Hanbeş ile Herim bin H a n b e ş (Radıyallâhü anh) 'den iki ayrı senedle rivayet ettiği hadis Zevâid nevindendir. Hulâsada belirtildiği gibi bu iki isim ayni sahâbîye aittir. Sahih olan isim ise Vehb bin Hanbeş' tir. Hulâsa yazan 413. sahifede: Herim bin Hanbeş sahâbı-dir. Dâvûd el-Ezdi bu zâtın isminin böyle olduğunu söylemiş ise de doğrusu Vehb bin Hanbeş' tir. Aynı kitabın 418. sahifesinde de; Vehb bin Hanbeş, Tay kabilesinden bir sahâbidir. Nesâî ve îbn-i Mâceh onun hadîsini rivayet etmişlerdir, der,
Müellifimizin E b û Ma'kıl (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâİ bu zâtın karısı Ü m m ü M a'k ı I (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişler. Tekmile yazarı 2. cildin 156. sahifesinde: Ebû M a'-k 11' in isminin Heysem bin Nehik bin îsâf olduğu söylenmiştir Beni E s e d kabilesinin halifi olup Ensâr-dandır. Resûl-i Ekrem (Aleyi's-salâtü ve's-selâm)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de A'meş ve Cami bin Ş e d d â d rivayet etmiştir. U h u d savaşma katılan bahtiyarlardandır. Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir, diye bilgi verir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B u h â r i, Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve İbn-i Huzey-m e de rivayet etmişlerdir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadisini Buharı ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler Ramazan ayında yapılan umre'nin sevabının nafile bir hac sevabına eşit olduğuna delâlet eder. Bu hadîsler Ramazan ayında yapılan umre'nin farz olan hac yerine geçtiğine delâlet etmez. Bu mânâ kasdedilmemiştir. Şu halde Ramazan ayında umre ibâdetini ifâ eden bir kimse farz olan haccını ifa etmemiş ise bu farzı yerine getirmekle mükelleftir, îfa ettiği umre bunun yerine geçmez. [158]

46- Zilkade Ayında Umre Etmek Babı

2996) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'&A\\\ Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilkade ayından başka hiç bir ayda umre etmemiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir; îbn-İ Abbâs (R.A.)'ın hadisinin senedi zayıftır. Çünkü râvl Muhammed "bin Abdirrahmân bin Ebi Leylâ zayıftır.

2997) Aişe (Radtyaltâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir umreyi Zilkade ayından başka ayda îfa etmemiştir."[159]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden-dir. Â i ş e (Badıyallahü anhâ)'mn hadisi Zevâid nevinden sayılmamakla beraber buna Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında rastlayamadım. Bu iki hadis Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bütün umrelerini Zilkade ayında ettiğine delâlet eder. Buharı, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhaki'nin rivayet ettikleri bir hadiste; Enes (Radıyallâhü anh) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört defa umre etti. Veda haccında ettiği umre dışındaki bütün umreleri Zilkade ayında oldu. Bu umreler: Hudeybiye zamanı umresi, Zilkade ayında ettiği kaza umresi, Hu-neyn savaşı ganimetini böldüğü Ci'râneden ettiği umre ve Veda hac-cıyla beraber ettiği umre, demiştir."
Müellifimizin 3003. nolu hadîsinde de anılan umre'ler bildirilmektedir. O hadîsin izahı bölümünde gerekli bilgi verilecektir. Burada şu noktayı belirtmekle yetineceğim : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Veda haccı ile beraber edâ ettiği umre için Zilkade ayında ihrama girdiğinden bu umre de Z i 1 k â d e' de yapılmış denilebilir. Bu ayda ihrama girilmekle beraber umrenin ihramdan başka menâsiki Zilhicce ayında ifâ edildiğine bakılırsa Zilkade1 de yapılmamış denilebilir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Zilkade ayının fazileti ve câhiliyet devrine muhalefet için umre'lerini anılan ayda ifa etmiştir. Çünkü daha önce defalarca belirttiğim gibi câhiliyet devrinin inancına göre hac aylarında umre etmek en büyük günahlardan idi. îslâmiyet bu bâtıl inancı yıkmış ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu maksadla umrelerini hac aylarına denk getirmiştir. [160]

47- Receb Ayında Umre Etmek Babı

2998) Urve (bin Zübeyr) (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Bir kerre (Abdullah) bin Ömer'e, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hangi ayda umre ettiği soruldu. İbn-i Ömer de: Receb ayında, diye cevab verdi. Sonra (İbn-i Ömer'in bu sözünü işiten) Âişe: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Receb ayında katiy-yen umre etmemiştir ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ettiği bütün umrelerde o (yâni İbn-i Ömer) O'nun beraberinde idi."[161]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ettiği bütün umrelerde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hazır bulunduğunu ifâde etmekle İbn-i Ö m e r' in keyfiyeti unuttuğunu belirtmek istemiştir. M ü s 1 i m 'in rivayetinde: "İbn-i Ömer, Âişe'nin bu sözünü dinliyordu. Bununla beraber ne evet, ne hayır demedi ve sustu" ziyâdesi vardır. Nevevi bu ziyâde ile ilgili olarak : İbn-i Ömer* in susması ve Â i ş e ' ye evet veya hayır, diye bir karşılık vermemesi kendisinin bu hususta te-reddüd duymasına veya keyfiyeti unuttuğuna ya da tam hatırlayamadığına delâlet eder, demiştir.
Bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerde ve izahında belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ettiği bütün umreler Zilkade ayında olmuştur. [162]

48- Tenimden Umrenin İhramına Girmek Babı

2999) Ebû ttekr-İ Siddîk'ın oğlu Atvlıırrahman (Radıyaltâhü atıhÜ-»ıâ)'(hm rivâyel edildiğine şiire :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine (kız kardeşi) Âişe (Radıyallâhü anhâ)yı terkiyesine bindirip Tenim'den (ihramla-yarak) ona umre ettirmesini emretti."

3000) Aişe (Radtyattâhn ankâydsm; Şöyle demiştir:
Biz, Zilhicce hilâhtnın görülebileceği)ne yaklaşmış (yâni Zilkade ayının bitimine beş gün kalmış) iken Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellera)'in beraberinde (Medine'den Veda haccı) yolculuğuna çıktık. Sonra Resûluilah (Sallallahü-Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlereî :
Sizlerden kim umre niyetiyle ihrama girmek isterse (o şekilde) ihrama girsin. Kurbanlığımı (Mekke'ye) sevketmiş olmam olmasaydı ben (hacsız) bir umre niyetiyle ihrama girecektim, buyurdu. Âişe
(Radıyallâhü anhâ) :
Bunun üzerine (yalnız) umre niyetiyle ihrama girenler oldu. Hac niyetiyle ihrama girenler de oldu. Ben umre niyetiyle ihrama girenlerdendim, dedi. Âişe (sözlerine devamla) :
Sonra biz (böylece ihrâmlandıktan sonra mikattan) yola çıktık. Nihayet Mekke'ye vardık. Ben Arefe gününü hayızh ve umrenin ihramından çıkmamış olarak idrâk ettim. Sonra bu durumumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e arz ettim, dedi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
Sen umre'ni bırak, saç örgülerini çöz, saçını tara ve hacc'a niyetlen, buyurdu. Âişe dedi ki:
Ben de (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğunu) yaptım. Sonra hasba (yâni Zilhicce ayının ondördüncü) gecesi olup Allah hacc'ıımzı tamamlatınca, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kardeşim) Abdurrahmân bin Ebi Bekr'i benim beraberimde gönderdi. Abdurrahmân beni devesinin arkasına bindirip Ten'im'e çıktı. Ben (orada) umre niyetiyle ihrama girdim (ve umre menâsiki yaptım). Böylece Allah bizim hacc'jmızı ve umre'mizi tamamlattı. Bu işte ne kurban vardı, ne sadaka ne de oruç, dedi."[163]

İzahı

A i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nm ilk hadisini Buharı, Müslim. Ebû Dâvûd, N'esâl ve Beyhakî de rivayet etmişler. îkinci hadîsi ise Tirmizi hâriç Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi benzeri cümlelerle rivayet etmişlerdir.
Her iki hadîste sözü geçen "Ten'im" Mekke' nin kuzey tarafından ve M e k k e' ye 6 km.lik mesafede bir yerin ismidir.Mekke ile Medine yolu üzerinde bulunan bu yer H a -rem-i Şerîf mıntıkasının dışında olduğu için M e k k e' de umre ihramına girmek isteyenler buraya çıkıp ihrâmîanırlar. Çünkü Harem-i Şerif mıntıkasının sınırlarından Mekke'ye en yakın burasıdır. [164]

Birinci Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Adam mahremi olan bir kadınla yolculuğa yalnızca çıkabilir ve onu terkiyesine bindirebilir.
2. M e k k e ' de bulunan bir kimse umre niyetiyle ihrama girmek istediği zaman Mekke-i Mükerreme harem'i sayılan mıntıka içinde ihrama giremez. Bu bölgenin dışına çıkmak zorundadır. Anılan bölgenin dışma "Hill" ismi verilir. Hill ismi verilen mıntıkalardan birine çıktıktan sonra orada umre'ye niyetlenip ihrâmla-nır. [165]

Umrenin İhramına Girmek İçin "Tenim" İsmi Verilen Yere Gitmek Mecburî Mi?

Hanefi âlimler Mâlik, Şafii ve A h m e d: Umre niyetiyle ihrâmlanmak için mutlaka T e n' i m denilen belirli yere gitmek zorunluğu yoktur. Harem-i Şerîf mıntıkasının dışında kalan herhangi bir yerde ihrâmlanmak caizdir. Bu hususta Ten'im ile başka semtler arasında bir fark yoktur. T e n ' î m , M e k k e' ye yakın olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nın buraya gidip ihrâmlanma-sını emretmiştir, derler.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâTnın ikinci hadîsine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbiler Veda haccı yolculuğuna Zilhicce ayı girmeden ve buna yakın bir zamanda çıkmışlardır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'nın 2981 nolu hadîsinde onların Zilkade ayının bitimine beş gün kala yola çıktıkları ve C â b i r (Radıyallâhü anhJ'ın 2980 nolu hadisinde Zilhicce ayının dördüncü günü M e k k e' ye vardıkları bildirilmiştir.
Yine bu hadîse göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), arkadaşlarını hac veya umre niyetiyle, ya da her ikisine niyetlenmek suretiyle ihrama girmek hususunda serbest bırakmıştır.
Hacc-ı Temettü'ün, yâni mikât'ta yalnız umre niyetiyle ihrâm-lanıp, umre menâsiki bitince ihramdan çıkmak ve bayrama yakın günlerde hac niyetiyle ihrâmlanıp hac menâsikini ifa etmek şekli, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı İfrad şekillerinden daha üstün, daha faziletli olduğunu söyleyenler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadisteki "Kurbanlığımı Mekke'ye sevketmiş olmam olmasaydı ben hacsız bir umre niyetiyle ihrâmlanırdım" buyruğunu delil gösterirler. Bu hususla ilgili gerekli bilgi Hacc-ı İfrâd ve Hacc-ı Kıran a âit bâblarda verilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Â i ş e' ye;"Sen umreni bırak, basımdı saç örgülerini) çöz ve saçlarını tara" emri iki şekilde yorumlanmıştır: Hanef îler'e göre bunun mânâsı -. Sen umre'ye âit ihram ve niyeti bırak, saç örgülerini çözüp tara, şeklindedir. Çünkü taramak saç tellerinin dökülmesine sebebiyet verebilir. Bu durum ise ihrâm-h kimse için yasaktır. Şu halde kasdedilen mânâ umre ihramından çıkmak ve yalnız hac niyetiyle ihrâmlanmak tır. Â i ş e böyle yapmış ve hac işini bitirdikten sonra Ten'im' den tekrar ihrâmla-narak ettiği umre kaza umresidir. Yâni bayramdan önce yarıda bıraktığı umre'ye bedel ve kaza olarak bayramdan sonra umre etmiştir.
Anılan cümle bu şekilde yorumlanınca çıkan hüküm şöyle olur: Kadın hac mevsiminde umre niyetiyle ihrâmlanıp henüz umre tavafı etmemiş iken aybaşı âdetine başlarsa, umre niyetini ve ihramını bırakıp hac niyetiyle ihrama girebilir. Bu takdirde kadın hac işini tamamladıktan sonra umresini kaza eder.
Cumhur, Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre: Anılan cümleden maksad umre'ye âit niyet ve ihramı bırakmak değil, tavaf, sa'y ve saç kısaltmak gibi umre ile ilgili işleri bırakmak ve hacca da niyetlenmek suretiyle Hacc-ı Kıran etmektir. Umre üzerine haccı eklemek âlimlerin icmâi ile sahihtir.
Anılan cümle böyle yorumlanınca çıkan sonuç şudur: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) başladığı umresini bozmamış, umre niyetine hac niyetini de eklemiş ve böylece hac ve umre menâsikini birlikte yürütmüştür. Anılan cümleden çıkan hüküm de şudur: Hac aylarında umre niyetiyle ihrâmlanan kadın henüz%umre tavafını etmemiş iken aybaşı âdetini görünce ve A r e f e gününe kadar temizlenip umre tavafım ikmal etmekle hacc'a başlaması işi tehlikeye düşerse, yâni hayız hâlinin bayrama kadar devam etmesi tehlikesi varsa hemen hac niyetini umre niyetine ekler ve böylece Hacc-ı Kıran'a başlamış olur.
Hadîste geçen "Hasba" gecesi N e v e v i tarafından da ifâde edildiği gibi Zilhicce ayının on dördüncü gecesi, yâni kurban bayramının dördüncü gününü beşinci gününe bağlayan gecedir. Bu geceye "Hasba" gecesi isminin verilmesi sebebi şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile sahâbileri Veda haccı işini bitirince M i n â' dan dönüşlerinde Minâ ile Mekke arasında bulunan Muhassab denilen semtte konaklanıp geceyi orada geçirdiler.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hadisin son kısmında belirttiği gibi Hasba gecesi olunca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle kendi kardeşi olan Abdurrahman (Radıyallâhü anh) ile beraber T e n' İ m denilen yere gidip umre niyetiyle ihrâmla-nır ve dönüp umre menâsikini ifa eder. Böylece hac ve umre işlerini ikmâl etmiş olur.
Hadîsin sonundaki; "Umre'yi yanda bırakıp hacca ihrâmlanmak işinde ne kurban, ne sadaka, ne de oruç vardı" cümlesi, hadisin zahirine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm sözüdür. Fakat M ü si im'in bir rivayetinde bu cümle râvî Hişâm bin Urve' nin sözü olarak görülür. Bu itibarla sünenimizdeki rivayeti de böyle yorumlamak uygun olur. Yâni yukardaki cümle H i ş â m ' in sözüdür.
Kadı I y â z bu cümle ile ilgili olarak şöyle der: Bu cümle A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın Hacc-ı İfrâd ettiğine, ne Hacc-ı Kıran, ne de Hacc-ı Temettü etmediğine delildir. Çünkü bu son iki şekilde edilen hac nedeniyle kurban kesme vâcibliği hususunda icmâ vardır. Ancak Dâvûd-i Zahiri, Hacc-ı Kıran da kurban olmadığını söylemiştir, der.
Tekmile yazarı, Kadı Iyâz'ın yukardaki sözünü naklettikten sonra: Lâkin Â i ş e' ye, umre menâsikini yanda bıraktığı için kurban lâzım olmuştu. Nitekim Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Kurban bayramı günü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) yerine bir sığın kurban ettiği bildirilmiştir, der.
Nevevî de: Âişe (Radıyallâhü anhâ) hacc-ı kıran ettiği için kendisine kurban vâcib olur. Bu itibarla "Âişe'ye ne kurban, ne sadaka ne de oruç (borcu) olmadı" mealindeki cümlenin zahiri mânâsı müşkildir. Anılan cümle şöyle yorumlanabilir: Yâni güzel koku sürünmek, yüzü örtmek, saç kesmek, tırnak kesmek gibi ihrâmlı kimseye yasak olan suçlardan herhangi birisi Âişe tarafından işlenmemiştir. En seçkin yorum budur. der.
[166]

49- Beytül-Makdis (Yâni Kudüs'teki Mescidi Aksa) Dan Umre İhramına Giren Kimse (Nin Fazîletîne Dâir Hadîsler) Babı

3001) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim Beytü'l-Makdis'ten umre ihramına girerse günahları bağışlanır."

3002) Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemy'm zevcesi Ümmu Seleme (Radıyaîlâhü anhâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim Beytü'I-Makdis'ten umre ihramına girerse o umre, onun geçmişteki günahlarına keffâret olur.
Ununü Seleme demiştir ki: Ben bunun üzerine bir umre'ye (Bey-tül-Makdis'ten) çıktım."[167]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyaîlâhü anhâ) 'nın ilk hadisini Ne-s â i de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Tâ-rih'te B u h â r î de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir. İkinci hadis metninin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini bilemedim. Bu duruma bakılabilir.
Beytü'l-Makdis' ten ihrama girmekten maksad burada ihrama girip ihrâmh olarak Mekke'ye gitmek ve umre menâsi-kini tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkmamaktır. Hadis bunun faziletini beyân eder. [168]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükmü

Bu iki hadisten çıkan hüküm, mîkat denilen yere varmadan önce ihrama girmenin câizliğidir.
Mîkat'ta ihrâmlanmak ile mîkat'a varmadan önce ihrâmlanmak-tan hangisinin daha faziletli olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Alkarna, el-Esved, Ebû İshâk ve Ebû H a n i f e' ye göre mikat'a varmadan önce ihrama girmek daha faziletlidir. Ş â f i î 1 e r' den de böyle bir kavil rivayet edilmektedir.
2. Ebû Hanîfe' den diğer bir rivayete göre nefsinden emîn olan, yâni ihrâmh kimseye yasak şeyleri işlememek noktasından kendine güvenen kimse için en faziletli olanı mîkat'a yarmadan önce ihrama girmektir. Nefsinden emin olmayan bir kimse için en iyisi mîkat'ta ihrâmlanmaktır.
îbn-i Ömer (Radıyaîlâhü anh) 'in Beytü'l-Makdis' ten, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in Şâm' dan ve İbn-i Mes'ûd (Radıyaîlâhü anh) 'un kadisiyye'den ihrama girdikleri rivayet olunmuştur.
3. Atâ, Hasan-i Basri, Mâlik, Ahmed ve î s h â k ' a göre mîkat'tan evvel ihrâmlanmak mekruhtur. Şafii mezhebinin en kuvvetli kavli de böyledir. Bunlar: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve O'na refakat eden sahâbiler mikat'ta ihrâmlandılar. O'nun devrinden sonra de sahâbilerin ve tabiilerin cumhuru ile âlimlerin cumhuru da hep mîkat'ta ihrama girdiler, demişlerdir. Bu bâbtaki hadîslere cevaben de: Bu hadîslerin senedleri kuvvetli değildir. Hadislerin sahîhliği farz edilse bile mîkat'tan Önce ihrama girmenin fazileti beyân ediliyor. Ama, böyle yapmanın mîkat'ta ihrama girmekten daha faziletli ve üstün olduğuna dâir kayıt anılan hadîslerde yoktur. Yahut bu fazilet, Beytü'l-Makdis' e mahsustur, derler. [169]

50- Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Kaç Defa Umre Etmiştir, Babı

3003) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyattâkü anhümâ)'6an; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) dört umre'yi ifâ etmiştir: Hudeybiye umre'si, bundan bir yıl sonra kaza um re'si, üçüncüsü Cfrâne'den ettiği umre, dördüncüsü de (Veda) haccıyla beraber ettiği umre."[170]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed ve D â -r i m i de rivayet etmişlerdir. Hadis hicretten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ayrı ayrı yıllarda dört defa umre ettiğine delâlet eder. Bunlardan birincisi:
Hudeybiye umresidir. Hudeybiye, Mekke'ye bir konak ve M e d i n e' ye dokuz konak mesafede bir köydür. Bu köy Harem-i Şerif bölgesi içindedir. Bir kavle göre köyün bir kısmı Harem' den, bir kısmı da Harem'in dışındadır. Bu umre hicretin altıncı yılı Zilkade ayında oldu. Şöyle ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 1400 kadar sahabi (Radıyallâhü anhüm) ile beraber sırf K a' b e - i Mu a z z a m a ' -yi ziyaret etmek ve umre ibâdetini ifa etmek niyetiyle Zilkade ayı başında Medîne-i Münevvere' den yola çıktılar ve Zü'1-Huleyfe'de ihram landılar. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler yediyüz adet kurbanlığı Harem-i Şerife şevkettiler. Nihayet Hudeybiye'ye vardıkları zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gelişlerinin amacını Mekke müşriklerine elçi vasıtasıyla iletti. Fakat Mekke müşrikleri bir türlü anlayış göstermeyip onların Mekke'ye girmelerine rızâ göstermediler. En son meşhur Hudeybiye and-laşması akdedildi. Bu andlaşmaya göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler o yıl M e k k e' ye girmeden geri dönecekler ve ancak ertesi yıl umre için Mekke'ye girebilecekler. Müslümanlardan mürted olup Mekke ',y« gidecek olan kimseler yeri vBftîmeyecafc; Ffekat mû|rfltlW*m müslüraan «lanlar M e kk e * ye geri gönderilecek. On veya yirmi yıl taraflar arasında savaş yapılmayacaktı.
Bu andlaşmanın kabulü üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler Hudeybiye'de saçlarını traş edip beraberlerindeki kurbanlıkları kestiler ve umre ihramından çıktılar. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) umre ihramına girdiği ve burada ihramdan çıkmaya mecbur olduğu için bir umre sayılma durumu olmuştur. İkincisi:
Kaza Umresi'dir. Buna Umretü'1-Kazâ, Umretü'l-Kaziyye ve Um-retü'l-Kısâs isimleri verilmiştir. Bu umre ertesi yıl, yâni hicretin yedinci yılı Zilkade ayında ifa edildi. Üçüncüsü :
Cfr&ne Umresi'dir. Ci'râne, Müzdelife ile Arafat arasmda ve Harem-i Şerif sınırında bir yerdir. Bu umre, Mekke fethinden sonra, hicretin sekizinci yılı Zilkade ayında ifa edildi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu yerde iken bir gece umre için ihrama girip umre etti ve ayni gece buraya döndü.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ifa ettiği dördüncü umre ise Veda haccında hac ile beraber edâ edilen umredir. Bu umre için yine Zilkade ayında ihrama girilmiş ve Zilhicce ayında M e k k e ' ye varılmıştır.
Görüldüğü gibi O'nun bütün umrelerine âit ihramlar hep Zilkade ayında olmuştur. Bu durum anılan ayın faziletine delâlet eder. Daha önce defalarca anlattığım gibi bunun ikinci hikmeti de câhiliyet devrinin bâtıl inanışını yıkmaktır. Çünkü câhiliyet devrinin inanışına göre hac aylarında umre etmek en büyük günahlardan idi. [171]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicretten sonra muhtelif yıllarda dört defa umre etmiştir. Bunlardan birincisi tam umre sayılmaz. Sonuncusu da hac ile beraber ifa edildiği için müstakil umre olmaz. Şu halde hicretten sonra O'nun tarafından İfa edilen tam ve müstakil umre sayısı ikidir.
2. ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccında ifa ettiği menâsik, Hacc-ı Kırân'dır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Z i 1 k a ' d e ayının fazileti ve câhiliyet devrinin bâtıl inanış ve alışkanlığına muhalefet etmek nedeniyle umre'lerini bu ayda ifa etmiştir. [172]

51- Minâ'ya Çıkma (Zamanı Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3004) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) tervi-ye (yâni Zilhicce'nin sekizinci) günü öğle, ikindi, akşam, yatsı ve (Are-fe

günü) sabah namazını Minâ'da kıldı. (Arefe günü) güneş doğduktan sonra Arafat'a hareket etti."

3005) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü diğine göre:'dan rivayet edil
Kendisi beş vakit namazı (yâni Zilhicce'nin sekizinci günü öğle, ikindi, akşam, yatsı ve Arefe günü sabah namazı) Minâ'da kılardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını arkadaşlarına haber vermiştir."
Not • Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Ömer <RA.VffI bu hadisinin senedi npftır. Çünkü onda bulunan ravî Abdullah bin Ömer zayıftır. [173]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z i de rivayet etmiş, Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî' nin bir rivayetlerinde; "İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Terviye günü öğle namazını ve Arefe günü sabah namazını Minâ'da kıldığını" söylemiştir.
Mina: Harem-i Şerif mıntıkasından sayılır. Mekke ile M i n â arasında 6 km.lik bir mesafe bulunur. Çünkü M i n â köyünün Mekke tarafına düşen kenarı ile e 1 - M a' 1 â isimli Mekke mezarlığı arasındaki mesafe 5507 metredir. E 1 - M a' 1 â mezarlığı ile Mescid-i Haram1 in Bâbü's-Selâm kapısı arasındaki mesafe de 1042 metredir. M i n â, 637 mt. genişliğinde ve 3528 mt. uzunluğunda bir deredir. Şeytan taşlama cemreleri (yâni taşların atıldığı çukurlar) buranın sınırları içindedir. Cemretü'l-Akaba ismi verilen çukurun bulunduğu yer M i n â mıntıkasının Mekke tarafına düşen sınırıdır. M i n â' nm Muz-d e 1 i f e tarafına düşen sınırı ise Vadi Mahsir, yâni Mahsir deresi sınırına dayanır. Mescidü'1-Hif buradadır. M e s ci d' in çevresinde bir çok bina yapılmıştır. Diğer saha genellikle boş tutulmaktadır. Bunun hikmeti de hacılara kolaylık sağlamak ve sahayı daraltmamaktır. Bundan sonra gelen bâbta da M i n â' nın umûma âit bir saha olduğuna işaret edilecektir.
Arefe günü bilindiği gibi Kurban bayramından önceki gündür. Terviye günü de Arefe gününden önceki gündür. Ter-viye'nin asıl mânâsı sulamaktır. Eski zamanlarda Arafat dağında su bulunmadığı için hacı adayları Arafat'a çıkacakları zaman Zilhicce'nin sekizinci günü Arafat için ihtiyaç duydukları suyu temin ederlerdi. Bu nedenle o güne bu isim verilmiştir. [174]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Hacıların Zilhicce' nin sekizinci günü güneş doğduktan sonra Mekke* den çıkıp M i n â ' ya gitmeleri, o günün öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazı ile A r e f e günü sabah namazını M i n â * da kılmaları ve T e r v i y e gününü A r e f e gününe bağlayan geceyi M i n â ' da geçirmeleri sünnettir.
Anılan geceyi M in â' da geçirmenin sünnetliği hususunda icmâ vardır. Bu itibarla hacılardan geceyi orada geçirmeyen olursa her hangi bir ceza gerekmez. Hacıların T e r v i y e gününden önce M i n â' ya gitmelerinde bir sakınca yoktur. Fakat Mâlik daha önce gitmenin mekruh olduğunu söylemiştir.
Terviye günü Mekke' den M i n â ' ya gitmek ve A r e f e günü M i n â ' dan Arafat'a çıkmak daha iyi ise de bu gün hacıların çoğu ve bunları sevk ve idare eden mutavvıfla-nn ekserisi bu sünnete riâyet etmiyorlar. Bir kısmı Terviye günü doğruca Arafat'a çıkıyor. Bir kısmı da A r e f e günü Mekke1 den doğruca Arafat'a çıkıyor. [175]

52- Minâ'da Konaklama Babı

3006) Âişe (Radtyallâhü anAâJ'dan; Şöyle demiştir: Ben (bir defa) :
Yâ Resûlallahl Biz senin için Minâ'da bir ev yaptırmayalım mı? dedim. O:
Hayır. Minâ, önce varan kimsenin konaklama yeridir, (yâni umûma aittir, kimsenin inhisarında değildir.) buyurdu."

3007) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir:
Biz (bir defa) ;
Ya Resûlallah! Senin için Minâ'da seni güneşten (iyi) koruyacak bir ev yaptırmayalım mı? dedik. O t
Hayır. Minâ, Önce varan kimsenin konaklanma yeridir, buyurdu."[176]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizi, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î hadîsin senedinin hasen olduğunu söylemiş ise de buna itiraz olmuştur. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet eden M ü s e y k e ' nin hâli meçhuldür.
Minâ, hacıların hepsinin en az üç gün durdukları bir sahadır. Hacc'a gidenlerin gördükleri gibi bu alan hacılara dar gelir. Eğer bu alanda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için bir bina yapılmış olsaydı, bâzı müslümanlar da O'na uymak üzere kendilerine mahsus binalar yaptırırlar ve saha bir hayli daralacaktı.
Hadis, kimsenin M i n â ' da kendisine mahsus bina yaptırmasının caiz olmadığına delâlet eder. Tekmile yazarının dediği gibi halkın bir kısmı bu hükme muhalefet ederek anılan sahada bir sürü bina yaptırmışlardır. [177]

53- (Arefe Günü) Sabahı Minâ'dan Arafat'a Gitmek Babı

3008) Enes (RadtyaUâhü tmAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz bu gün (yâni Arefe günü) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde sabahleyin Minâ'dan Arafat'a gittik. Bâzılarımız tekbir getiriyordu, bâzılarımız tehlîl getiriyordu. Ne tekbîr edenler, tehlîl edenleri ayıbladı. Ne de tehlîl edenler tekbîr edenleri ayıbladı. (Enes: Ne şunlar bunlara, ne de bunlar şunlara... tâbirini kullanmış olabilir.)"[178]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim, Mâlik, Tahâvl ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Hadisin zahirine göre hacıların bir kısmı tekbir, diğer bir kısmı tehlil getirmişler, tekbîr alanlar tehlîl etmemişler ve tehlîl edenler tekbîr almamışlardır. Halbuki kasde-dilen mânâ öyle değil şöyledir: Hacıların bir kısmı tehlîl ederken diğer bir kısmı tekbir getirmişler. Sonra bunun aksi de olmuştur. Yâni bazen de bir kısmı tekbîr alırken diğerleri tehlil etmişlerdir. Sa-hâbîler bu hususta Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e uymuşlardır.
Tekbîr: "Allah'u ekber" zikrini söylemektir. Tehlîl ise Lebbeyke duasını okumaktır. Tehlîl, Kelime-i Tevhid'i okumak mânâsına da gelir. Fakat burada bu mânâ kasdedilmemiştir.
Hadis, hacıların M i n â' dan Arafat'a giderken Lebbeyke ve tekbir zikrini tekrarlamalarının müstehablığına delâlet eder.
Telbiye, yâni Lebbeyke zikrini anmak, tekbir almaktan daha faziletlidir. N e v e v i : Lebbeyke zikrinin Arefe günü sabah namazından sonra hac işi bitinceye kadar okunmaz diyenlerin görüşleri bu hadisle reddedilir, demiştir. [179]

54- (Minâ'dan Arafat'a Giderken) Arafat (Yakının) Da Konaklama Yerî(Nîn Beyânı) Babı

3009) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arafat (yakının) da Ne-mire deresinde konaklanın!).
İbn-i Ömer demiştir ki; Haccâc(-ı Zâlim), İbn-i Zübeyr (Radıyal-lâhü anhümâ)'yi öldürünce İbn-i Ömer'e adam göndererek: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu gün (yâni Arefe günü) öğleden sonra hangi saatte (Nemire'den ürene deresine) hareket ederdi? diye sordurdu. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Öğleden sonra o saat olunca (Nemire'denî hareket ederiz (ve sana haber veririz), diye cevab verdi.

Sonra İbn-i Ömer (Nemire'den) hareket etmek isteyince: Güneş (tepeden) batıya eğildi mi? diye sordu. Yanındakiler:
Henüz eğilmedi, dediler. Bunun üzerine İbn-i Ömer oturdu. Bir süre sonra:
Güneş batıya eğildi mi? diye (tekrar) sordu. Yanındakiler: Henüz eğilmedi, dediler. İbn-i Ömer (tekrar) oturdu. Biraz sonra İbn-i Ömer:
Güneş batıya eğildi mi? diye (yine) sordu. Yanındakiler: Güneş hâlâ batıya eğilmedi, dediler. Bunun üzerine İbn-i Ömer (tekrar) oturdu. Bir müddet sonra: Güneş batıya eğildi mi? diye (tekrar) sordu. Orada bulunanlar (bu kere) :
Evet. diye cevab verdiler. Oradakiler:
Güneş batıya eğildi, deyince İbn-i Ömer (Hutbe, öğle ve ikindi namazı için Nemire'den Ürene deresine) hareket etti.
(Hâvi) Vekî demiştir ki: Yâni İbn-i Ömer öğle vakti girdikten sonra hareket etti."[180]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Nesâî de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Buhâri ile NesâÏ'nin Salim bin Abdillah bin Ömer (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet ettikleri hadisin baş kısmında şu ilâve bulunur: " (Halife) Abdülmelik bin Mervân, (Mekke valiliğine ve hac emirliğine atadığı) H a c -c â c (-1 Zâliml'e bir talimat göndererek, hac ile ilgili meselelerde İbn-i Ömer'e muhalefet etmemesini emretmişti."
Ne mi re; Mekke ile Arafat arasında bir dağın ismidir. Harem mıntıkasının sınırını tesbit eden dikili alâmetler bu dağın üstünde bulunur. Nemire Vadisi de Harem-i Şerif mıntıkasının dışında kalan ve Arafat mıntıkasına yakın bir derenin ismidir. Bu dere ne Harem-i Şerif ten ne de Arafat' tan sayılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A r e -f e günü güneş doğduktan sonra M i n â' dan hareket ederek Nemire deresine varıp orada bir süre durmuş ve güneş tepeden batı tarafına eğilince, yâni öğle vakti girince oradan Ürene Vadisi denilen yere hareket etmiş ve oraya varınca önce hutbe okumuş, sonra öğle ve ikindi namazlarını birleştirerek beraber kılmış, yâni Öğle namazını kıldırdıktan sonra ara vermeden ikindi namazını da kıldırmıştır. Bu husus sünenimizin 3074 nolu hadisinde açıklanmıştır.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bu esnada gözlerini kaybetmiş durumda olduğu için güneşin tepeden batıya doğru eğilip eğil-mediğini, yâni öğle vaktinin girip girmediğini yanındakilere sormuştur. İbn-i Ömer bu soruyu dört defa tekrarlamıştır. Bunun sebebi öğlenin ilk vaktinde Nemire' den Arafat'a hareket etmek suretiyle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e tam manâsıyla uymaktır.
Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) hicretin 64 veya 65. yılı H i c â z' da halifeliğini ilân etmiş ve H İ -c â z halkı ona biat ettiği gibi Mısır, Irak halkı ile Suriye halkının bir kısmı da ona bağlanmıştı. Hicretin 72. yılı E m e -v 1 halifelerinden Abdülmelik bin Mervân, Hac-câc-i Zâlim'i Abdullah bin Zübeyr'i öldürmek üzere M e k k e' ye göndermiş ve H a c c â c, hicretin 73. yılı Cemaziyelâhir ayının ortalarında Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) 'i Mekke'de öldürüp mübarek cesedini asmıştı. O sıralarda Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) 72 yaşında idi. Haccâc-i Zâlim, Abdullah bin Zübeyr'i öldürdüğü haberini halîfe Abdülmelik'e bildirince halife, hac ile ilgili dinî meselelerde Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'in emirlerine muhalefet etmemesini istemişti. Bu nedenle Haccâc-i Zâlim, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Nemire'den Arafat'a hareket saatini İbn-i Ömer (Radıyallâ-hü anh)'den öğrenmek istemişti.
"İrtihâr*: Yolculuğa devam etmek, yolculuğa çıkmak mânâsını ifâde eder. Ama bu yolculuğun günün hangi zamanında olduğunu ifâde etmez. "Revâh" ise öğleden sonra gitmek mânâsını ifâde eder. î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) N e m i r e' den öğleden sonra hareket ettiği için râvî V e k i hadîsin metninde bulunan İrtihâl fiilinin Revâh fiili anlamında kullanıldığını belirtmek istemiştir.
Hadis, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhûmâ) '-nin faziletine, devlet yetkililerinin onun fıkıh bilgisine ne derece önem verdiklerine, M i n â' dan Arafat'a giderken Nemire'-de mola vermenin sünnet olduğuna ve Arafat vakfesinin A r e f e günü öğleden sonra olduğuna delâlet eder.[181]

55- Arafat'ta Vakfe Etmek Yeri (Yâni Durulacak Yer Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Arafat ve Arefe t Müzdelife ile Tâif arasında geniş bir alanın ismidir. Sınırları, çevresine dikilen işaretlerle gösterilmiştir. N e v e v İ, Menâsik'te: Arafat mıntıkası için arkadaşlar dört cephede dört sınır tarif etmişlerdir: Bunlardan biri doğu cephesinde olan büyük caddedir. İkincisi Arafat bölgesinin arkasındaki dağ silsilesinin etekleridir. Üçüncüsü Arafat köyünün arkasında kalan bahçelerdir. Bu köy, Arafat'ta Ka'be'-ye doğru duran kimsenin sol tarafında kalır. Dördüncüsü Ürene deresinin başlangıç noktasıdır, der. Ürene deresi Müzdelife ile Arafat arasında bulunan bir vadidir. Nemire mescidi bu dere bölgesi içinde veya kenarındadır. Bâzı âlimler Nemire mescidinin Arafat mıntıkası içinde olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda ihtilâf olduğu için A r a f â t' ta vakfe eden kimselerin Mescid ile Cebelü'r-Rahme arasında kalan bölgede bir süre durmaları en uygun olanıdır. Bu mescid'e, Mescid-i İbrahim ve Mescid-i Ürene de denilir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) Arefe günü M i n &' dan Arafat'a hareket ettiği zaman öğleden önce Nemire deresinde bir süre konaklamış ve öğle vakti girince oradan kalkıp Mescid-i Nemire' nin bulunduğu Ürene deresine varmış, burada hutbe irâd ettikten sonra öğle ve ikindi namazım birlikte yâni Cem-i Takdim suretiyle eda ettikten sonra vakfe etmek üzere Cebelü'r-Rahme dağı eteğinde bulunan büyük taşların yanma gidip vakfe etmiştir.
Hacılar Arefe günü öğleden sonra Arafat mıntıkası içinde vakfe ederler, yâni dururlar. Güneş batınca Arafat' tan Müzdelife'ye dönerler. Vakfe etmenin zamanı ile ilgili bilgi 57. bâbta gelen hadislerin izahı bölümünde verilecektir. Burada şunu söylemekle yetineceğim: A r a f â t' ta vakfe etmek hacc'ın rüknüdür. Yâni farzlarındandır. Zamanında vakfe etmeyi kaçıran bir hacı adayı hac etmemiş olur. Ettiği hac geçersizdir.
Nevevi; Arafat'in Mekke tarafında kalan sınırını izah ederken: Bilmiş ol ki Ürene deresi, Nemire deresi ve dağı ve Melik'in Arefe günü öğle ve ikindi namazlarını kıldırdığı mescid, Arafat bölgesinin dışındadır. Bu mes-cid'e İbrahim (Aleyhisselâm)'ın mescidi ve Ürene mescidi denilir. Bu yerlerin hepsi Arafat bölgesinin batısında kalır, Bu cephe. Müzdelife, Minâ ve Mekke taraflarına bakar, der.
İbn-i Hacer el-Heytemî de Nevevî'nin "Me-nâsik" kitabının haşiyesinde: Arafat'm Mekke tarafına bakan cephesinin tâyin ve tesbitinde değişik izahlar vardır. Lâkin et-Taki el-Fâsi diyor ki: Bu sınır artık bellidir. H a r e m - i Şerif ten Arafat'a gidildiği zaman Harem-i Şerif sınırını gösteren dikili iki işaret vardır. Bu işaretlerin biraz ilerisinde Arafat mıntıkasının sınırını gösteren dikili iki işaret bulunur, diye bilgi vermiştir.
Bu gün hacc'a gidenler Arafat, Müzdelife, Minâ ve Harem-i Şerif mıntıkalarının sınırlarını gösteren işaretleri görebilirler. Bu itibarla bu konu üzerinde fazla durmaya gerek görmüyorum. Geniş bilgi almak isteyenler Nevevî' nin Hac Menâsik kitabına ve bunun haşiyesine müracaat edebilirler.

3010) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyaüâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Arefe günü) Arafat'ta (Cebelü'r-Rahme isimli dağın eteğindeki büyük taşların yanında) vakfe etti. Sonra (durduğu yere işaret ederek) :
Burası vakfe etmek yeridir ve Arefe'nin hepsi vakfe etmek yeridir, buyurdu."

3011) Yezîd bin Şeybân (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi (râvîsi olan Amr bin Abdillah bin Safvân'a hitaben) :
Biz mevkif'ten (Yâni Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vakfe ettiği yerden) uzak saydığın bir yerde vakfe ediyorduk. Sonra Ibn-i Mirba (Radıyallâhü anh) yanımıza gelerek dedi ki: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in size gönderdiği elçiyim. P (size) buyuruyor ki:
Otedenberi vakfe edegeldiğiniz yerler üzerinde olunuz. (Yâni bulunduğunuz yerlerdeki vakfeniz geçerlidir). Çünkü siz bu gün (babanız) İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mirasından bir miras üzerindesiniz (yâni vakfe ettiğiniz yer İbrahim'in vakfe ettiği yerdir.)

3012) CâbÎr bin Abdillah (Radıyalâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Arefe'nin hepsi vakfe yeridir ve Ürene deresinden uzak durun (yâni orada vakfe etmeyiniz). Müzdelife'nin hepsi vakfe yeridir ve Muhassir deresinden uzak durun (yâni orada Müzdelife vakfesi olmaz). Minâ'nın hepsi mezbahadır (yâni kurban kesme yeridir). Ancak Akabe cemresinin arkasında kalan bölge kurban kesme yeri değildir."[182]

İzahı

A 1 i (Radıyallâhü anh)'m hadisini Tirmizi ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir.

Yezîd (Radıyallâhü anh)'m hadisini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Şafii Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Yezîd bu hadîsi Amr bin Abdillah bin Safvân'a rivayet etmiş ve hadisin baş kısmında ona hi-tab etmiştir.
Meşâir: Meş'ar'm çoğuludur, hac menâsikinin, yâni ibâdetinin îfa edildiği yerler manasınadır. Burada bu kelime ile sahâbîlerin öteden beri vakfe ettikleri yerler mânâsı kasdedilmiştir. Bu yerler Resûl-i Ekrem ı Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vakfe ettiği yere bir hayli uzaktı. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A r a -f â t * ta CebehVr-Rahme, yâni rahmet dağı isimli dağın eteğinde bulunan büyük taşların olduğu yerde vakfe etmişti. Sahâbîlerin bir kısmının bulunduğu yerler buradan uzak olduğu için durdukları yerin Arafat' tan sayılmadığını veya haclarında bir noksanlık buJunduğunu zan etmemeleri amacıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) görevlendirdiği î b n - i Mirba (Radıyallâhü anh) vasıtasıyla durumu onlara bildirmiş, İbrahim (Aleyhisselâm)'ın da onların durdukları yerlerde vakfe ettiğini haber vermekle onlara tesellide bulunmuştur.
$u halde Arafat mıntıkasının içinde olmak kaydıyla neresinde durulursa durulsun orada vakfe edilebilir ve vakfe etmek hususunda gerek İbrahim (Aleyhisselâm)'ın gerekse Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izinde ve yolunda hareket edilmiş olunur.
Hadîs, Arafat mıntıkasının herhangi bir yerinde vakfe etmenin, yâni durmanın caiz olduğuna delâlet eder. Bundan önceki hadis de ayni hükmü ifâde eder. Bu hususta âlimlerin icmâ'ı vardır. Rahmet dağının eteğinde bulunan taşların olduğu yerde vakfe etmek daha faziletlidir. Çünkü Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) orada vakfe etmiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadîs de bundan önceki hadîslerin hükmünü ifâde eder. Yâni A r a f â t' in herhangi bir yerinde vakfe edilebilir. Bu hadîs ayrıca Ürene deresinin Arafat' tan sayıîmadı-ğına delâlet eder. Ahmed, Bezzâr ve Tabarânî' nin El-Kebîr'de rivayet ettikleri bir hadîste Cübeyr bin Mut'im (Radıyallâhü anh), Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
"Arafat'ın hepsi vakfe etmek yeridir ve siz Ürene deresinden uzaklasın" buyurduğunu söylemiştir.
îbn-i Abdi'1-Ber, Ürene mıntıkasında duran bir kimsenin vakfesinin geçersizliği hususunda âlimlerin icmâ'ının bulunduğunu söylemiştir.
Ürene deresinin Arafat ile Müzdelife arasında kaldığını yukarda beyân etmiştim. O dere Harem-i Şeriften de sayılmaz. Şu halde Harem-i Şerif mıntıkası ile Arafat mıntıkası arasında kalan bir yerdir.
M u h a s s i r vadisi ise Müzdelife ile M i n â arasında kalan bir deredir. Bu dere ne Müzdelife' den ne de
M i n â' dan sayılır A r e f e günü güneş batınca hacılar Arafat' tan Müzdelife'ye hareket ederler ve geceyi orada geçirirler. Bununla ilgili bilgi 61. bâbta verilecektir.
Son hadîs, kurbanların M i n â' nın her tarafında kesilebileceğine ve Akabe cemresinin arka tarafında kalan mıntıkada kesilemeyeceğine delâlet eder. Çünkü Akabe cemresinin arkasında kalan mıntıka ne M i n â ' dan ne de Harem' den sayılır. Bu itibarla kurban oralarda kesilemez. 3048. hadîsin izahı bölümünde bu hususa tekrar değinilecektir. [183]

56- Arafat'ta Dua Etme (Faziletinin Beyânı) Babı

3013) Abbâs bin Mirdâs es-Selemî (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmeti için Arefe günü akşamı (Arafat'ta) mağfiret duasında bulundu. O'na, (Allah tarafından) şöyle cevab verildi: Zâlim müstesna .onları bağışladım. Çünkü ben mazlumun hakkını zâlimden şüphesiz alırım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ey Rabbim! Eğer dilersen mazlum'a (hakkım) cennet'ten verir ve zâlimi bağışlarsın, diye dua etti. Fakat o akşam bu duası kabul olunmadı. Sonra Resûl-i Ekrem (ertesi gün) Müzdelife'de sabahlayınca anılan duayı tekrarladı ve duası kabul olundu. Abbas bin Mirdâs : Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü, dedi veya gülümsedi, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e) :
Babam ve anam sana feda olsun! Bu saatte gülmezdin. Seni güldüren şey nedir? Allah seni sevindirsin, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Allah düşmanı İblis, Allah (Azze ve CelleVnin benim duamı kabul ettiğini ve ümmetimi bağışladığını bilince toprağı alıp başına dökmeye ve mahvoldum, helak oldum diye bağırmaya başladı. Gördüğüm onun bu sabırsızlığı ve üzüntüsü beni güldürdü, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Kinâne bulunur. Buhârî, onun hadisinin sahih olmadığını söylemiştir. Fakat ben onu cerh veya tevsik eden kimseyi görmedim. [184]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi B e y h a k î de rivayet etmiştir. Sindi bu hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
Bir Hâl Tercemesİ
3011. hadisin râvisi Yezid bin Şeyb&n (R.A.) el-Ezdl, sahâbîdir. Veda hacc'in-da Resûl-İ Ekrem'e refakat edenlerdendir. Râvisi Amr bin Abdillah bin Safvân'clır. Sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 432)
Kesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in A r a f â t' ta ümmeti için ettiği duanın hacc'a giden ve gitmeyen bütün ümmeti için edildiği muhtemel olduğu gibi ümmetinden hac görevini ifa edenlere mahsus olması ihtimâli de vardır. Üçüncü bir ihtimal o yıl Veda haccına katılan sahâbîlere mahsus bir dua olmasıdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in "Ey Rabbim! Dilersen mazlum'a cennetten verirsin" mealindeki duasının zahirine göre O, müslümanların birbirlerine ettikleri haksızlıkların bağışlanmasını istemiş, zimmilere, yâni gayri müslimlere edilen haksızlıkların bağışlanmasını söz konusu etmemiştir. Çünkü bir gayri müslime, uğradığı haksızlığa karşı cennet'ten bir nimetin verilmesi dilenmez, onlar cennet nimetlerinden tamamen mahrumdurlar. Gerek müslüman-lar arasındaki haksızlıkların gerekse gayri müslimlere edilen haksızlıkların tümünün bağışlanması kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde "Cennet'ten verirsin" sözü bir misal anlamında kullanılmış olur. Yâni haksızlığa uğrayan müslümana cennetten ve haksızlığa uğrayan gayri müslimlere azablarmm hafifletilmesi hususunda ikramda bulunursun. Allah daha iyi bilir.
İbnü'l-Cevzi bu hadisi mevzu hadislerden saymış ise de İbn-i Hacer buna karşı çıkarak, mevzu olduğu sabit değildir. Fakat zayıf olduğu söylenebilir. Bu hadîs müteaddid senedlerle rivayet edildiği için bunların toplamından bir kuvvet meydana gelir. Ebû D â v û d bunun bir kısmını rivayet etmiştir. Beyhakî de bunu rivayet ettikten sonra: Bu hadisi teyid eden hadîsler vardır. Şevâhid durumundaki hadîsler sahîh iseler bu hadîs delil sayılır. Aksi takdirde şöyle söylenir: Allah Teâlâ, şirk, yâni Zâtına ortak koşma günahını bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediği kulları için bağışlar. Zulümler, şirk günahı dışındadır, der.
Bir Hâl Tercemesİ
Abbâs bin Mirdâs es-Selemî Ebii'I-Heysem (R.A.) Mekke'nin fetih günü müs-lümanliği kabul edenlerdendir. Bu sahâbl, eşraftan olup sözü tutulan nüfuzlu simalardan idi. Câhiliyet devrinde de içkiye karşı çıkanlardandı. Birkaç hadisi vardır. Râvisi, oğlu Kinâne'dir. Ebû Dâvûd ile ibn-İ Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hülasa: 190)
Hacc'ın fazileti ve günahların bağışlanmasına vesile oluşu ile ilgili bilgi bu kitabın 3. babında rivayet olunan 2888 ve 2889. hadîsler bölümünde geçti.

3014) Âişe (Radıyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah (Azze ve Celle) nin Arafe günü ateşten azadladığı kullardan fazla sayıda kulları azadladığı hiç bir gün yoktur. Allah (Azze ve Celle) şüphesiz (Arafe günü) kullarına (rahmetiyle) yaklaşır, sonra meleklere karşı onlarla iftihar ederek: Bunlar ne diliyorlar? buyurur." [185]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadîs, A r e f e gününün faziletini beyân eder ve o gün çok sayıda müslümanm cehennem ateşinden beraat ettirildiğine delâlet eder.
Allah'ın Arefe günü kullarına yaklaşması ve onlarla iftihar etmesi ifadesiyle onlara rahmet, mağfiret ve ikram etmesi mânâsı kasdedilmiştir. Maddî yaklaşma ve iftiharın asıl mânâsı kasdedilme-miştir. [186]

57- Cem1 (=Müzdelife) Gecesi (Yâni Kurban Bayramı Gecesi) Fecirden Önce Arafat'a Varan Kimsenin (Hacca Yetişmiş

Olduğunu Beyân Eden Hadîsler) Babı

3015) Abdurrahmân bin Ya'mar ed-Dîlî (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Arafat'ta vakfe hâlinde iken ben O'nun yanında hazır bulundum. O esnada Necid halkından birkaç kişi O'nun yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Hac nasıldır (Yâni Arafat vakfesine yetişmeyen kimsenin hacc'ı nasıldır)? diye sordular. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
Hac, Arafat (vakfesi) dir. Kim Cem' gecesi (yâni Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece) sabah namazı (vaktinden, yâni fecirden) önce (Arafat'a) gelirse hacc'ı tamamdır (yâni haccı kaçırma tehlikesinden emindir). Minâ günleri üçtür (Bayramın 2, 3 ve 4. günleridir) . Artık kim iki günde (şeytan taşlamakla yetinip) acele ederse onun üzerinde bir günah yoktur. Kim de gecikir (yâni Minâ'da üç gün kalıp zamanında şeytanı taşlar) ise ona da günah yoktur, buyurdu. Sonra bunun arkasında bir adam gönderdi. Adam bu hükümleri yüksek sesle halka duyurmaya başladı.
... Abdurrahman bin Ya'mer ed-Dîlî (Radıyallâhü anh)'den şöyle de rivayet olunmuştur: Ben Arafat'ta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına vardım. Sonra Necid halkından bir nefer (üçten ona kadar olan erkek topluluğu) O'nun yanına geldi. Râvî bundan sonra yukardaki metnin mislini anlattı.
Râvî Muhammed bin Yahya dedi ki: Ben Sevri'nin bundan üstün bir hadîsinin bulunduğunu sanmıyorum."[187]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ah-med, Dârekutnî ve Hâkim de rivayet etmişler ve Tirmizî, Hâkim, Zehebi ve tbn-i Hibbân bunun sahih olduğunu söylemişlerdir.
Müellifimiz bu hadîsi iki ayrı senedle Süfyân-i Sevrî'-den rivayet etmiştir. Müellifimizin şeyhi Muhammed bin Yahya: Ben Süfyân-i Sevri'nin bundan üstün bir hadîsinin bulunduğunu sanmıyorum, demiştir. Tirmizî de İbn-i Ebî Ömer aracılığıyla Süfyân bin U y e y n e ' -nin şöyle söylediğini nakletmiştir :Bu, Süfyân-i Sevri'nin en güzel hadisidir.
Tuhfe yazan S ü y û t i' nin bu cümleyi şöyle açıkladığını nakleder : Yâni Küfe halkının en güzel hadîsi budur. Çünkü K û -f e halkı arasında tedlisçiliğe ve ihtilâfa çok rastlanır. Bu hadîs ise bu durumlardan uzaktır. Zîra S e v r î bunu B ü k e y r' den. Bükeyr de Abdurrahman'dan ve Abdurrahman da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den işitmiştir.
Hadis-i Şerifin manâsıyla ilgili olarak Tekmile yazarı özetle şu bilgiyi verir:
"Hac nasıldır?" cümlesiyle Arafat vakfesini kaçıran kimsenin haccımn nasıl olacağı sorulmak istenmiştir. Bu soruya cevap olarak buyurulan "Hac Arafât'dır" cümlesiyle kasdedilen mânâ şöyle olabilir: Sıhhatli hac, Arefe günü Arafat vakfesine yetişen kimsenin haccıdır. Kim bu vakfeye yetişirse, haccı kaçırma tehlikesinden emin olur. Arafat vakfesinin önemine binâen "Hac Arafât'dır" buyurulmuştur. Çünkü bilindiği gibi haccın başka rükünleri de vardır. Ama o rükünlerin yerine getirilmesi için geniş zaman mevcuttur. Fakat Arafat vakfesinin zamanı aşağıda anlatılacağı üzere sınırlı ve dardır. Bu zamandan önce veya sonra Arafat da yapılan vakfe geçersizdir. Anılan cümlenin mânâsı bir kavle göre şöyledir: Hacc'ın en önemli rüknü Arafat vakfesidir. Çünkü vakfenin kaçırılmasıyla hac kaçırılmış olur.
Hadîs, Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece Arafat'ta vakfe eden kimsenin haccı kaçırma tehlikesinden emin olduğunu beyân eder. Böyle bir kimsenin haccımn tamam olması ifadesiyle bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü bilindiği gibi Arafat vakfesiyle hac menâsiki bitmiş olmaz. Bundan sonra Müzdeli-f e vakfesi, şeytan taşlama işi bazen kurban kesme durumu, saç traşı ve ziyaret tavafı ile gerektiğinde Safa ile Merve arasında sa'y menâsiki vardır.
Müellifimizin rivayetinde "Kim bayram gecesi sabah namazından önce Arafat'a gelirse" ifâdesi bulunur. Bu ifâdedeki zamanla fecirden önceki zaman kasdedilmiştir. Nitekim Tirmizî ve Nes â î'nin rivayetlerinde; Cem' gecesi fecirden önce (Arafat'a) gelirse..." buyurulmuştur.
Cem\ M ü z d e 1 i f e ' nin ismidir. Bu kelimenin lügat mânâsı toplamaktır. Müzdelife'ye bu ismin verilmesi sebebiyle ilgili olarak el-Mecma'da şöyle denilmiştir: Âdem ile Havva Cennet'ten yer yüzüne indirildikleri zaman Müzdelife'de bir araya geldikleri için buraya Cem' ismi verilmiştir. Diğer bir kavle göre hacılar bayram gecesi Müzdelife'de toplandıkları için bu isim verilmiştir. M ü z d e 1 i f e gecesi Arefe gününü bayram gününe bağlayan gecedir.
Hadisin bu cümlesinin zahirine göre bayram gecesi Arafat'a yetişen bir kimse Arafat vakfesine yetişmiş sayılır. Yâni Arefe günü güneş batmadan önce Arafat'a yetişmeyip, sonra ye-tişse bu kadar yeterlidir. Bu konu ile ilgili görüşler daha sonra anlatılacaktır. Şunu belirtmekle yetineyim: Cumhür'un görüşü böyledir.
Hadîsin "Minâ günleri üçtür" cümlesiyle kasdedilen günler Zilhicce aymin on bir, on iki ve on üçüncü günleridir. Yâni bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleridir. Bu günlere Eyyâm-ı Ma-dûdat (sayılı günler), Eyyâm-ı Teşrik (Tekbîr alma günleri) ve Eyyâm-ı Remy-i Cimâr (cemrelere taş atma günleri) de denilir. Bayramın ilk günü Minâ günlerinden sayılmaz. Yâni hadîste anılan Minâ' nın üç gününe dâhil değildir. Çünkü bayramın ikinci günü Minâ' dan temelli ayrılmanın caiz olmadığı hususunda ic-mâ bulunur. Halbuki bayramın birinci günü anılan üç güne dâhil olsaydı, bu hadise göre bayramın ikinci günü Minâ' dan temelli ayrılmak caiz olacaktı. Caiz olmayışının icmâ ile sabit olması bayramın ilk gününün anılan günlerden sayılmadığına delâlet eder. Bayramın ilk gününe Minâ günü denilmemesinin sebebi ise o günde şeytan taşlamadan başka menâsikin yapılmasıdır. Bilindiği gibi bayramın ilk günü şeytan taşlandıktan sonra, kurban kesilir, saç tra-şı yapılır, vücûdun kirleri giderilir, ihram ismi verilen elbiseler soyulup normal elbise giyilir, genellikle ayni gün M e k k e' ye gidilip ziyaret tavafı yapılır ve daha önce yapılmamış ise Safa ile M e r v e arasında sa'y edilip tekrar M i n â' ya dönülür. Bayramın ikinci ve müteakip günlerinde ise sâdece M i n â' da durulup öğleden sonra şeytan taşlanır. Başka bir menâsik kalmamış olur.
Hadis, Minâ' nın ikinci günü, yâni bayramın üçüncü günü acele edip Minâ' dan M e k k e ' ye gelen kimseye günah olmadığını beyân eder. Tabii o güne âit taşlama işini öğleden sonra yapıp da Minâ' dan temelli ayrılan kimse hakkındaki hüküm budur, O gün öğleden önce taşlama yapmak ise dört mezhebin ittifakı ile caiz değildir. Böylece o günkü taşlama işini öğleden sonra yapıp, ertesi günü beklemeden M i n â' yi terketmek caizdir.
Hadisin bundan sonraki kısmında da Minâ' nın üçüncü gününe kadar bekleyip o günkü taşlama işini öğleden sonra bitirdikten sonra M i n â ' yi terketmenin de meşru olduğuna delâlet eder. En faziletli olanı da budur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle yapmıştır. Bunda günah olmamasından maksad ise. bundan bir gün önce M i n â' yi terketmek yolunda verilen ruhsat ve müsâadeden yararlanmamakta bir sakıncanın bulunmadığını beyân etmek olabilir. [188]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Arafat'ta vakfe etmek, hacc'ın en önemli rüknüdür. Bunu zamanında yapamıyan bir kimse hac ibâdetini yapmamış sayılır. Bu hususta icmâ vardır.
2. Cem' gecesi, yâni Arefe gününü bayram gününe bağlayan gecenin bir anında Arafat mıntıkası içinde hazır bulunan bir kimse bu rüknü yerine getirmiş sayılır. Cumhurun görüşü de böyledir. S e v r i' nin anlattığı bir kavle göre anılan gecenin bir lahzası yanında Arefe günü öğleden sonra da bir lahza olsun Ara-f â t' ta bulunmak gereklidir. Fakat sahih hadîsler onun görüşünü reddeder. [189]

Arafat Vakfesinin Zamanı Hakkındaki İlmî Görüşler

Tekmile yazarı bu konuda özetle şöyle der:
1. Hanefiler, Şafii, Mâlik ve Cumhura göre Arafat' taki vakfenin zamanı Arefe günü öğle vaktinden başlar ve bayram günü fecirden hemen önce bitmiş olur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Arafat vakfesini Arefe günü öğleden sonra yapmıştır. Hanefiler ile Şafii'ye göre vakfe işi anılan süre içinde gündüz veya gece yapılabilir. M â -1 i k i I e r' den bir grup da böyle demiştir. Ancak şu var ki. Ha-nefîler'e göre Arefe günü öğleden sonra vakfe eden bir kimsenin bunu güneş batmcaya kadar uzatması vâcibtir. Yâni güneş batmadan kişi Arafat mıntıkasını terkedemez. M â 1 i k i 1 e r' -den bâzı âlimler de bu görüştedir. Fakat Şafii mezhebinin meşhur kavline göre gündüz vakfesini gün batmcaya kadar uzatmak sünnettir.
2. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre vakfenin asıl zamanı Arefe günü güneşin batması ile bayram günü fecrin doğması arasındaki

zamandır. Bu süre içinde vakfe etmeyen bir kimse hacc ibâdetini kaçırmış sayılır. Arefe" günü öğle ile akşam arasındaki süre içinde yapılan vakfe yeterli değildir.
3. A h m e d' e göre ise vakfenin zamanı Arefe günü fecri ile bayram günü fecri arasındaki zamandır. Bu süre içinde gündüzün veya gecenin herhangi bir vaktinde vakfe edilebilir. A h m e d' in delili ise Urve bin Mudarris (Radıyallâhü anhümâhn (3016.) hadîsidir. Çünkü o hadiste "Gündüz veya gece" ifâdesi kullanılmıştır. Fakat cumhur "Gündüz" sözcüğünü öğleden sonraki zaman mânâsına yorumlamış ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Hulefâ-i Râşidîn'in uygulamasını bu yoruma delil göstermiştir.
Bayramın ilk günü fecrin doğmasıyla vakfe zamanı çıkmış olur. Şu halde bundan sonra Arafat'a gitmek bir anlam ifâde etmez.
4. M i n â ' nın ikinci günü, yâni bayramın üçüncü günü M i -n â * yi terkedip M e k k e ' ye dönmek caizdir Lâkin o gün taşlama işini öğleden sonra yapmak şarttır. Keza kişinin o gün güneş batmadan M i n â' nın sınırlarından çıkmış olması da gereklidir. Çünkü Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre bir hacı o gün güneş battığında M i n â sınırları içinde ise geceyi orada geçirmesi ve bayramın dördüncü günü öğleden sonra taşlama işini yapması gereklidir. Ancak Hanefîler'e göre bayramın dördüncü günü fecir doğmadan önce M i n â' yi terkeden bir kimse bayramın dördüncü gününe ait taşlama işi ile mükellef değildir. Bu mezhebe göre güneş battığında M i n â' da bulunan bir kimsenin M i n â * yi terketmesi mekruhtur. Terkettiği takdirde kurban kesmesi gerekmemekle beraber isâe etmiş, yâni iyi etmemiş olur. Çünkü sünneti bırakmış sayılır.
Bir Hâl Tercemesi
Abdurrahmân bin Ya'mer veya Ya'mür ed-Dîli (R.A.) Kûfe*de yerleşen sahâbilerdendir. Dile kabilesine mensubtur. Horasan'da vefat ettiği söylenir. İki hadisi bulunur. Râvlsi Bükeyr bin Atâ*dır. Onun hadislerini sünen sâhibleri tarafından rivayet edilmiştir. (Hülasa : 237 ve Tekmile : C. 2, Sah. 95)

3016) Urve bin Mudarris et-Tâî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hacc'a gitmiş. Fakat hacılara ancak Müzdelife'de yetişebilmişti. Kendisi (sözünde devamla) şöyle demiştir:
Ben (Müzdelife'de) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin yanına (Sabah namazına çıktığı sıralarda) vardım ve:
Yâ Resûlallah! Ben şüphesiz (size yetişmek için) binek devemi (zorlamak sûretfyle) zayıflattım ve kendimi cidden yordum. Allah'a yemin ederim ki üzerinde vakfe etmediğim tek bir kum tepesini bırakmadım. Hâl böyle olunca benim için hac var mı? (yâni hacı oldum mu?), dedim.
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Kim bizimle beraber bu namazda (yâni Müzdelife'de kılınan sabah namazında) hazır bulunur ve (Arefe günü) gündüz veya geceleyin Arafât'dan (Müzdelife'ye) dönerse tefesini (yâni ihrâmlıya uygun kirlilik ve diğer hâlini) ikmal etmiş (veya kirini giderme zamanına kavuşmuş) ve hacci tamamlanmış (yâni haccı kaçırma tehlikesini atlatmış) tır."[190]

İzahı

Bu hadisi, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, T a h â -vî, Dârekutnî, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î, bunun hasen - sahih olduğunu da beyân etmiştir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Cem', Müzdelif e' nin ismidir.
Habl t Kum tepesi demektir. Tirmizi, T a h â v i ve Dârekutnî' nin rivayetlerinde bu kelime yerine "Cebel" kelimesi bulunur. Cebel, dağ manasınadır.
Tef es: Kir manasınadır. Burada kasdedilen mânâya gelince bu kelimenin kullanıldığı cümle iki şekilde yorumlanmıştır. S i n d î şöyle yorum yapmıştır; Yâni o kimse, ihramda bulunan şahısta görülmesi normal olan kirlilik, saç ve tırnak uzaması gibi durumu ikmâl etmiş ve dolayısıyla saç traşı, bıyığı kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altı kıllarını yolmak, etek traşı olmakla kirini gidermesi helâl olma zamanı gelmiştir.
Tekmile yazarı ise bu cümleyi şöyle yorumlamıştır: Yâni o kimse ihramdan çıkıldığı zaman yapılan bıyığı kısaltmak, tırnakları kesmek, etek traşı olmak gibi işleri yapıp kirini giderme zamanına kavuşmuştur. Yâni ihramdan çıkma zamanı gelmiş olur.
Bu hadisin zahirine göre Arafat'ta Arefe günü gündüzünde veya gecesinde vakfe etmek yeterlidir. Ahmed bin Han-b e I bu hadisi delil göstererek: Arafat1 taki vakfe zamanı Arefe günü fecir zamanından başlar ve bayram günü fecir zamanı ile son bulur, diyerek Arafat' taki vakfenin Arefe günü öğleden önce de yapılmasının câizliğine hükmetmiştir. Fakat Cumhur onun bu görüşünü red ederek, hadîsteki gündüzden maksadın öğleden sonraki zamana mahsus olduğunu, bu nedenle öğleden önce vakfe etmenin caiz olmadığını söylemiştir. Bu yorumun mesnedi ise bundan önceki hadîsin izahı bölümünde belirttiğim gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve O'ndan sonra da Hu lef â-i R â ş i d i n ' in uygulamasıdır. Çünkü onlar Arafat' taki vakfeyi öğleden sonra yapmışlardır. [191]

58- Vakfe'den Sonra) Arafat'dan (Müzdeüfe Ye) Dönmek Babı

3017) Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâydsn rivayet edildiğine göre kendisine :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda hacc'mda) Ara-fât'dan (Müzdelife'ye) döndüğü zaman nasıl seyrediyordu (yâni yavaş mı, hızlı mı gidiyordu) ? diye soruldu. Kendisi (Buna cevaben) :
Resûlullah normal seyrediyordu ve bir boş saha bulduğu zaman hızlı gidiyordu. (Binitini hızlandırıyordu), dedi.
Vekî demiştir ki: Yâni (bir boşluk bulduğu zaman) normalin üstünde hızlı gidiyordu."
Bir Hâl Tercemesi
Urve bin Mudarris bin Evs bin Harise bin Lâm et-TâÎ (R.A.) Veda hacc'mda hazır bulunan sahâbilerdendir. 10 aded hadisi vardır. Sünen sâhibleri onun bir hadisini, yâni bu hadisini rivayet etmişlerdir. Râvîsi ise Sadî'dir. (Hülâsa : 265) [192]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i dışında kalan Kütüb-i Sitte sâhibleri ile Mâlik ve Şafiî de rivayet etmişlerdir.
Anak: Ne hızlı, ne de yavaş sayılan normal seyir demektir.
Nass: Hızlı seyretmektir. Ebû Ubeyd: Nass, binek hayvanını olanca gücüyle koşturmaktır. Burada normalin üstünde bir hızla seyretmek mânâsı kasdediîmiş, demiştir. V e k î de bu kelimeyi böyle yorumlamıştır.
Fecve: İki şey arasında bulunan geniş yer ve boş saha manasınadır. [193]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Arafat'tan Müzdelife'ye dönüşlerinde yolu müsâid bulduğu zaman devesini hızlıca sürdürdüğüne ve izdiham olduğu vakit normal seyrettiğine delâlet eder.
îbn-i Abdilberr: Bu hadîs, Arafat'tan Müzdelife'ye dönüşte nasıl seyredileceğini beyân eder. O günkü akşam namazı Müzdelife'de yatsı namazı ile beraber kılınmak üzere tehir edildiğinden dolayı, yolcu boş saha bulduğunda hızlı seyretmeli ve yolda izdiham bulunduğu zaman vakarlı ve normal hareket etmelidir, der. E 1 - H â f ı z da: Bu hadis, selef-i sâlihîn, yâni eski zâtların, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bütün hâl ve hareketlerini öğrenmeye ne derece itinâ gösterdiklerini bize bildirir, demiştir.

3018) Âişe (Radtyallâhü anhâydaa rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Kureyş (yâni Nadr bin Kinâne oğulları); Biz Ka'be-i Muazzama sakinleriyiz (Yâni onun yanında ikâmet eden üstün insanlarız). Biz (Vakfe için) Haremi Şerifin dışına (Yâni Arafat'a) çıkmayız. (Vakfemizi Müzdelife'de halktan ayrı olarak yaparız), dediler. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki (Sonra siz, halkın döndüğü yerden —Yâni Arafat'tan Müzdelife'ye— dönünüz)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi, sahih bir seneddir. Ra-vlleri sıka (güvenilir) zâtlardır. Bu hadis mevkuf ise de merfû hükmündedir. Çünkü anılan ilâhi emrin inişi hakkındadır. [194]

İzahı

Bu eserin benzerini Buhâri ve Tirmizî ile Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivâyetin-deki eserin meali şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâJ'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Kureyş ve onların izini takip edenler (Arefe günü) Müzdelife'de vakfe ederlerdi. Onlara hums (yâni hamasettiler) denilirdi. Diğer Arablar da Arafat'ta vakfe ederlerdi. İslâmiyet gelince Allah Te-âlâ. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe Arafat'a gidip orada vakfe etmesini, vakfeden sonra Arafat'tan (Müzdelife'ye) dönmesini emretti. Allah Teâlâ'mnj kavli şerifi bu hükmü ifâde eder."
Tekmile yazan bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der: "Kureyş kabilesi ile onlara tâbi olanlar dini konularda cesur ve müteassıp oldukları için onlara Hums, yâni hamâsetliler ismi verilmişti. Onlar hac veya umre niyetiyle ihrama girdikleri zaman et yemezler, çadır kurmazlar ve evlerine normal giriş yerlerinden girmezlerdi. Şeytân onlara şu vesveseyi yerleştirmişti: Eğer sizler Ha-rem-i Şerif dışında kalan herhangi bir yere, yâni Arafat'a saygı duyarsanız, halk Harem-i Şerife küçük gözle bakmaya başlar. Onlar bu bâtıl vesvesenin tesiri altında kalarak ve kendilerini diğer halktan üstün tutarak vakfe için Harem-i Şerif mıntıkasının dışına, yâni Arafat'a çıkmazlardı. Diğer Arablar ise eskiden beri devam edegelen âdete göre vakfe için A r a-f ât'a çıkarlardı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Peygamber olmadan önceki dönemde de diğer Arablar gibi vakfe için Arafat'a çıkar ve vakfe'den sonra Müzdelif e'ye dönerdi. Kureyş ve tabileri ise M ü z d e 1 i f e' de vakfe ederlerdi. Sonra İslâmiyet gelip hac ibâdeti farz olunca Allah Teâlâ anılan Bakara sûresinin 199. âyetiyle Resul i Fkrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e Arafat'a çıkıp orada vakfe edilmesini ve eski peygamberler gibi vakfe'den sonra oradan Müzdelife'ye dönülmesini emretti.
Bu eser, vakfe'nin A r a f â t' ta yapılmasının mecburiyetine, oradan Müzdelife'ye dönülmesinin gerekliliğine ve K u -reyş'in M ü z d e 1 i f e' de vakfe etmekle yetinmesinin bâtıl olduğuna delâlet eder."[195]

59- İhtiyacı Olan Kimselerin (Arafâttan Dönüşlerinde) Arafat İle Müzdelife Akasında Mola Vermeleri Babı

3019) Üsâme bin Zeyd (Radtyallâhü anhümâ)\\an; Şöyle demiştir:
Ben (Veda hacc'ında) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Arafat'tan Müzdelife'ye döndüm. Resûlullah (bu yolculukta) halîfelerin mola verdikleri şi'b (denilen boğaz) a vardığı zaman devesinden indi ve küçük abdest bozup sonra abdest aldı. Ben -.
(Yâ Resûlallah) akşam namazı (kıl veya kılacak mısın?), dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Namaz, önünde (bulunan Müzdelife'de kılınacaktır.), buyurdu. Sonra Müzdelife'ye varınca ezan okunmasını ve kamet getirilmesini emretti. Sonra akşam namazını kıldırdı. Sonra kalkıp yatsı namazını kıldınncaya kadar halktan hiç kimse develerin sırtındaki eşyasını çözmedi."[196]

İzahı

Bu hadîsin birer benzerini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Mâlik ve Şafii de rivayet etmişlerdir.
Şi'b: İki dağ arasındaki boğaz manasınadır. Burada Müzde-life yakınında bulunan Arafat' tan dönen kimsenin sol tarafında kalan iki dağ arasındaki boğaz kasdedilmiştir.
Üsâme (Radıyallâhü anhJ'ın söz konusu ettiği Ümerâ (Emirler) sözcüğü ile E m e v i halifeleri kasdetmiştjr. Tekmile'de belirtildiğine göre E m e v î halîfeleri Şî'b denilen yere vardıkları zaman mola verip akşam namazım orada kılarlardı. Sonra oradan Müzdelife'ye hareket ederlerdi. Halbuki burada akşam namazını kılmak, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Üsâ-m e (Radıyallâhü anh)'a buyurduğu emre. ve O'nun uygulamasına aykırıdır. Çünkü O, akşam namazını Müzdelife'de yatsı namazı ile birleştirerek birlikte kılmıştır. Bu hadîs, bu babı tâkib eden bâbtaki hadîsler ve benzeri bir çok hadis bu duruma delildir. Bu nedenledir ki İkrime, Emevî halîfelerinin bu hareketine karşı çıkarak : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Şi'b denilen semti abdest ihtiyacını giderme yeri yaptı, siz ise ayni yeri namazgah ettiniz, demişti.'
El-Hâfiz da: Akşam namazı ile yatsı namazım Müzdelife'de birlikte kılmayı, bırakan kimselerin tutumu bu hadîsle reddedilir. Çünkü bu tutum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kavli ve fiili hadîslerine aykırıdır. îbn ü'1-Münzir'in sahih bir senedle rivayet ettiği bir eserde, C â b i r (Radıyallâhü
anh) "Müzdelife'den başka bir yerde namaz kılmak yoktur, (yâni Arafat'tan Müzdelife'ye dönüldüğü gece akşam ve yatsı namazları ancak Müzdelife'de kılınır,) demiştir." diye bilgi verir.
Yukardaki bilgi Ebû Davud'un "Arafat'tan Müzdelife'ye dönüş" babında rivayet ettiği Ü s â m e ' nin hadisinin açıklaması bölümünde Tekmile yazan tarafından verilen izahattan alınmadır. [197]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Arafat' tan Müzdelife'ye dönerken yolda devesinden inmiştir. Fakat bu iniş abdest bozma ihtiyacı içindi, bir menâsik ve ibâdet mâhiyetinde değildi.
2. Anılan gece akşam ve yatsı namazlarını M ü z d e 1 i f e ' den başka bir yerde kılmak caiz değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ü s â m e ' ye *'Namaz önünde (ki Müzdelife'de kılınacaktır.)" buyurmuş. [198]

O Geceye Ait Akşam Ve Yatsı Namazının Başka Bir Yerde Birlikte Kılınması İle İlgîli İlmî Görüşler

A. Ebû Hanife ve Muhammed'e göre bir kimse anılan namazları M ü z d e 1 i f e' den başka bir yerde birlikte kılarsa, Müzdelife'ye vardıktan sonra yeniden kılması gerekir. Çünkü o kimse anılan namazları bu hadîsle tesbit edilen vakitten önce kılmış olur. Bu nedenledir ki bu iki âlim: Akşam ile yatsı namazını cemetmek, yâni bir arada kılabilmek için kişinin M ü z -d e 1 i f e' de olması ve hac ihramında bulunması şarttır, demişlerdir.
B. Ebû Yûsuf, Şafiî ve Ahmed'e göre anılan namazları bir arada kılabilmek için kişinin seferi olması şartı vardır, başka bir şart aranmaz. Bu itibarla seferi olan kişi bu namazları Müzdelife'de ve başka yerde akşam namazı vaktinde veyayatsı namazı vaktinde birlikte kılabilir. Bunlara göre iki namazı birlikte kılmanın sebebi kişinin seferi halde olmasıdır, hac menâsiki ile meşgul olması değildir. Ebû Hanife ile Muhammed'e göre ise anılan namazları birlikte kılmanın sebebi seferi olmak değil, hac menâsiki ile meşgul olmaktır. Bu hadîs ilk grubun görüşünü teyid eder.
C. M â 1 i k ' e göre anılan namazları birlikte kılabümenin şartlan şunlardır: Kişinin imamla beraber A r a f â t' ta vakfe etmesi, mazereti yok ise imâmla beraber A r a f â t'tan M ü z d e-1 i f e' ye hareket etmesi ve yatsı namazı vakti girdikten sonra bu namazları Müzdelife'de birlikte kılmasıdır. Şayet kişi anılan namazlan yatsı vakti henüz girmemiş iken birlikte kılarsa, bu iş Müzdelife'de bile olsa yanlıştır. Kişi, yatsı vakti girdikten sonra yatsı namazını yeniden kılmakla mükelleftir. Daha önce kıldığı yatsı namazı fâsid sayılır. Kişi akşam namazını vaktinde kılmış olmakla beraber bunu da yeniden kılması mendubtur. Şayet kişi bu namazlan yatsı vakti girdikten sonra henüz Müzdelife'ye varmamış iken bir yerde birlikte kılarsa, Müzdelife'ye vardıktan sonra yeniden kılması mendubtur.
3. Akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife' de, yatsı namazı vakti girdikten sonra birlikte kılmak meşrudur. Bunun hükmü hakkında da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Hanefîler, Sevri ve Davud'a göre anılan namazlan Müzdelife'de cemetmek, yâni birlikte kılmak vâ-cibtir.
b) Diğer âlimlere göre anılan cemetme işi sünnettir.
4. Müzdelife'de birlikte kılınacak akşam ve yatsı namazlan için Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın burdaki rivayetine göre bir ezan ve bir ikâmetle yetinilir. Fakat yine Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'den Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd ile başkaları tarafından rivayet olunan başka bir hadise göre yatsı namazı için de ikâmet getirilmiştir.
Bu maddede yazılı hüküm hususunda bir kaç görüş mevcuttur. Bundan sonra gelen babın hadîsleri izah edilirken aynı konuya değinilecek ve bu görüşler orada inşaallah açıklanacaktır. [199]

60- Akşam Ve Yatsı Namazlarını Müzdelife'de Cem'etmek, Yâni Birlikte Ve Ardarda Kılmak Babı

3020) Ebû Eyyûb-i Ensârî (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben Veda haccmda (Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece) akşam ve yatsı namazlarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile beraber Müzdelife'de kıldım."

3021) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü ankümâydan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Arefe gününü bayrama bağlayan geceJ akşam namazını Müzdelife'de kıldı (cemaata kıldırdı) Namazdan sonra biz develerimizi çöktürünce:
Namaz ikâmet edilmek suretiyle (kılınmalı) dır, buyurdu."[200]

İzahı

Ebû Eyyûb-i Ensâri (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, N e s â î ve Tahâvi de rivayet etmişlerdir. T a h â v î' nin rivayetinde; "Tek bir ikâmetle" ziyâdesi vardır.
lbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den bu konuda gerek Kü-tüb-i Sitte'de ve gerekse diğer hadis kitablarında müteaddid hadîsler rivayet olunmuştur. Bâzı rivayetlere göre akşam ve yatsı namazı için bir defa ikâmet edilmiştir. Yâni akşam namazından önce ikâmet edilmiş ve akşam namazından sonra yatsı namazına ikâmet edilmeksizin durulmuştur. Diğer bâzı rivayetlere göre ise yatsı namazı için de ikâmet edilmiş ve böylece iki defa ikâmet edilmiştir.
Anılan gece akşam ve yatsı namazı Cem-i Tehir suretiyle, yâni akşam namazı yatsı namazıyla birlikte Müzdelife'de kılınmak üzere yatsı namazı vaktine tehir edilmesinin meşruluğu bu bâb-taki hadisler ile benzeri hadîslerle sabittir. Bunun hükmü ile ilgili bilgi bundan önceki bâbta verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak bu iki namaz için kaç ezan ve kaç ikâmet edileceği hususunda ihtilâf vardır. Bu ihtilâflar ve dayanakları Tekmile'de ayrıntılarıyla birlikte beyân edilmiştir. Tuhfe de bunu izah etmiştir. Dört mezhebin kuvvetli görüşleri özetle şöyledir:
1. Hanefî mezhebinin meşhur kavline göre anılan iki namaz için bir ezan ve bir ikâmet edilir. Bundan sonra akşam ve yatsı farzlan ardarda kılınır.
2. Şafiî mezhebinin meşhur görüşü ile A h m e d ' in en sahih kavline göre anılan namazlar için bir ezan ve iki ikâmet edilir. Yâni akşam farzından sonra yatsı namazı için ikâmet edilir.
3. Mâliki mezhebinin meşhur görüşüne göre bu namazlar için iki ezan ve iki ikâmet edilir.
Yukarda anılan görüşlerin mesnedleri ve bunların dışında kalan görüşler hakkında bilgi edinmek isteyenler yukarda söylediğim gibi Tekmile ve Tuhfe'ye başvurabilirler.
Akşam ve yatsı namazlarım Müzdelife'de birlikte kılan bir kimse akşam namazı ile yatsı namazı arasında herhangi bir sünnet kılmayacak ve Hanefîler ile Şafiî ve Ahmed'e göre o kimse yatsı namazının farzını edâ ettikten sonra o günkü akşam ve yatsı namazlarına âit sünnetleri ve vitir namazını kılar, t b -nü'1-Münzir, Müzdelife'de kılınan akşam ve yatsı namazları arasında sünnet kılınmayacağına dâir âlimlerin icmâımn bulunduğunu nakletmiştir. [201]

61- Müzdelife'de Vakfe Etmek Babı

Müzdelife: Minâ ile Arafat arasında kalan bir deredir. Bu derenin batı tarafında M u h a s s i r deresi bulunur. M u -h a s s i r deresi Müzdelife ile Minâ arasında olup ne M i n â' dan ne de Müzdelife1 den sayılır. Minâ deresi 4 km. uzunluğundadır. Derenin doğusu Me'zimeyn denilen boğazda son bulur. Minâ deresi Me'zimeyn'e doğru daralmaktadır.
Meş'ar-i Haram; Minâ hududu dâhilinde kalan ve K u z a h ismi verilen bir dağdır. Bu dağın M u h a s s i r deresine uzaklığı 2548 mt. mesafededir. Hacc'a gidenler bu durumları görebilirler. Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Müzdelife vakfesini Meş'ar-ı Haram'da yapmıştı. En faziletli olanı burada vakfe etmektir. Müzdelife mıntıkası Harem-i Şerif ten sayılır.

3022) Amr bin Meymûn (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) ile beraber haccettik. (Bu hac esnasında) Müzdelife'den (Minâ'ya) dönmek istediğimiz zaman Ömer bin el-Hattâb şöyle dedi:
Müşrikler (Müzdelife'de vakfe ettiklerinde) : Ey Sebîr (dağı) güneşlen (yâni güneş doğup seni aydınlatsın) ki sür*atla gidelim, derlerdi ve güneş doğuncaya kadar (Müzdelife'den) dönmezlerdi. Bu nedenle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara muhalefet ederek güneş doğmadan önce (Müzdelife'den Minâ'ya) döndü."[202]

İzahı

Bu hadîs Müslim hâriç, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Sebîr; Minâ1 nın kuzeyinde bulunan bir dağdır.
Hadis, Güneş doğmadan önce Müzdelife' den M i n â' ya hareket etmenin meşruluğuna delâlet eder. Hanefiler, Şafii, Ahmed ve cumhura göre etraf iyice aydınlandıktan sonra hareket etmek müstehabtır. Bu vakte fıkıh ıstılahında İsfâr denilir. Şu halde isfâr vaktinden sonra Müzdelife' den hareket edilmelidir. Mâlik'e göre isfâr vaktinden önce hareket edilmelidir. [203]

Müzdelifede Vakfe, Yâni Durmak İle İlgili Hüküm

Müzdelife'de bir süre bulunmak dört mezhebin ittifakı ile vâcibtir. Ancak vâcib olan zamanın tâyininde ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefi mezhebine göre fecirden sonra bir süre durmak vâcibtir.
2. Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre gece yansından sonra bir lahza bulunmakla vâcib yerine gelmiş olur.
3. Mâliki mezhebine göre geceleyin develerin yüklerinin çözülüp indirilmesi için gerekli süre kadar durmak vâcib olan vakfe için yeterlidir.
Hanefi mezhebine riâyet etmek bakımından en uygunu diğer mezheb mensublannm da fecirden sonraya kadar Müzdelife'de durmalarıdır.

3023) Câbir (bin Abdiîlah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccında (Müz-delife'den Minâ'ya) ağır hareket etti. Sahâbîlere de ağır yürümelerini emretti ve (cemrelere) fiske taşları misli (küçük çakıl taşları) atmalarını emretti. Mühassir deresinde de devesini hızlı sürdü ve:
Benim ümmetim, menâsiki (yâni hacla ilgili hükümleri) alsınlar (yâni benden iyice öğrensinler). Çünkü bilemeyeceğim umulurki bu yılımdan sonra onlara rastlıyamayacağım, buyurdu."[204]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Nesâi, Şafii, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadîsin sonundaki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğu Ebû Dâvüd ile Nesâi' nin rivayetlerinde yok ise de bunun benzeri Beyhakî' nin rivayetinde mevcuttur. Bilindiği gibi O'nun buyurduğu şey gerçekleşti. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda Hacc'mdan döndükten bir süre sonra vefat etti.
Hadiste geçen "Hazf" küçücük taşı büyük parmak ile şehâdet parmağı uclanyla atmaktır. Bu gibi taşlara fiske taşlan denilir.
İdâ*: Hızlı yürümektir. Mühassir ise yukarda da belirttiğim gibi Müzdelife ile Minâ arasında kalan bir deredir. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu dereden hızlı geçmesi hikmeti ile ilgili olarak Tekmile yazarı: Hristiyanlar bu derede dururlardı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hızlı gitmekle onlara muhalefet etmiştir, demektedir. [205]

Hadîsin Fıkıh Hükümleri

1. Hacıların Müzdelife' den M i n â ' ya ağır gitmeleri müstehabtır.

2. Bu yolculukta Mühassir deresi içinde hızlı gitmeleri müstehabtır. Yayalar hızlı yürümeli, biniciler de bineklerini hızlı sürmelidir.
3. Şeytan taşlamada kullanılacak taşlar fiske taşı gibi küçücük olmalıdır.
4. Hacılar, bütün hac menâsikinde Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'i örnek tutup olanca güçleriyle O'nun ifa ettiği gibi hac etmeye özen göstermelidir.

3024) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini) Bilâl bin Rabâh (Radtyallâhü ank)'ûen rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müzdelife sabahı kendisine :
Yâ Bilâl! Halkı sustur veya halkı dinlet, buyurdu. Sonra (halka) şöyle buyurdu ¦,
Allah şüphesiz şu Müzdelife'nizde sizlere iyilik ve ihsanda bulunarak kötülük işleyeninizi iyilik işleyeninize bağışladı ve iyilik işleyeninize, dilediğini verdi. Allah'ın adıyla (Minâ'ya) hareket ediniz."
Not: ZevâİD'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir seneddir. Seneddeki EbÛ Seleme'nin ismi bilinmiyor ve mechûl bir kimsedir. [206]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Senedinin zayıflığı notta belirtildi. Hadîs sahih ise Müzdelife vakfesinde bulunan hacıların Allah'ın lutüf ve ikramına mazhar olmaları için bir müjde sayılabilir.
Evet, bu hadis Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e refakat eden mübarek sahâbîler hakkında ise de benzer ilâhi lutüflerin O'nun ümmetine şümulü umulur. [207]

62- Cemrelere Taş Atmak İçin Müzdelife'den Minâ'ya Önceden Gidenler (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Bilâl i Habeşi (R.A.)'ın Kısa Hâl Tercemesi
Bilâl bin Rabâh (R.A.) bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in müezzinlerin-dendir. Ebü Bekr-i Sıddik <R.A.) onu kölelikten kurtardı. Onun mütaaddidkünye-leri vardır. O, Bedir ve şâir savaşlarda hazır bulundu. Sonra Şam'da ikâmet etmeyi tercih etti. Onun 44 aded hadisi bulunur. Buhâri ile Müslim onun bir hadîsini müttefikan, yalnız Buhâri onun iki hadisini ve yalnız Müslim onun bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Râvileri Ka"b bin Ücra, Kays bin Ebî Hâzim ve Ebû Osman en-Nehdt'dir. Ömer (R.A.); Ebü Bekir bizim büyüğümüzdür ve büyüğümüzü, yâni Bilâl'ı âzadlamıştır, demek suretiyle ona olan saygısını dile getirmiştir. O, Peygamber (S.A.V.)'e müezzinlik etti ve Peygamber (S.A.V.)'den sonra kimseye müezzinlik etmedi. Ancak Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in Ravza-i Mutahharasını ziyaret etmek için Medİne-i Münevvere'ye ettiği bir seferde orada bir defa ezan okumuştu. Rivayete göre ezan esnasında Asr-i Saâdet'i hatırladığı İçin kendisini ağlamak tuttuğundan ezanı tamamlayamamıştı. Bilâl (R.A.) Allah yolunda işkence ve tazîb edilen müslümanlardandır. O, altmış küsur yaşında iken hicretin 20. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 53)
Bu mübarek sahâbî'nin hayatı ve hâl tercemesi bir kitab doldurur. Biz bu kadarlık bilgi ile yetineüm.

3025) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâyda.n; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), biz Abdulmattalib oğullarının küçük yaştaki oğlan çocuklarını merkeblerimiz üstünde Müz-delife'den (Minâ'ya) önceden gönderdi ve (yolcu ederken) mübarek el ayasıyla uyluklarımızı hafifçe dövmeye ve şöyle buyurmaya başladı:
Oğulcuklarım! Güneş doğuncaya kadar cemreye taş atmayınız. (Râvilerden) Süfyân bunda şu ilâvede bulunmuştur: Ve hiç kimseyi güneş doğuncaya kadar cemre'ye taş atar sanmıyorum." [208]

İzahı

Bu hadîsi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve Ta-hâvi de rivayet etmişlerdir. Hadîsin senedi munkati (kesik) dir. Çünkü râvi Hasan el-Ureni, İbn-i Abbâs (Radı-yallâhü anh) 'a yetişmemiştir. Lâkin Tirmizi, Tahâvî ve Ebû Dâvûd ile müellif imiz. (3026. noda) bunun benzerini başka senedlerle İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Bu senedler birbirini takviye ettikleri için îbn-i Hib-b â n hadîsin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.
Tirmizi de : Bu hadis hasen - sahihtir. İlim ehli bununla amel eder ve zayıf hacıları geceleyin M ü z d e 1 i fe ' den Minâ'ya önceden göndermekte sakınca görmemişlerdir. İlim ehlinin ekserisi güneş doğmadıkça bunların cemreye taş atamayacaklarına hükmederek bu hadîsi delil göstermişlerdir. Bâzı ilim adamları ise bunların taşlama işini de geceleyin yapmalarına ruhsat vermişlerdir. Uygulamanın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in hadisine göre yapılması esastır. Sevrî ve Şafiî' nin kavli de böyledir, der.
Hadîsin fıkıh yönü bölümünde tekrar bu konuya değinilecektir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım i
Uğaylimei Ağlime'nin tasgir ismidir. AğlİIme ise Ğülâm'ın çoğuludur
Gülâm,- oğlan çocuğu manasınadır. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) aile efradından, zayıf olan kadınları da çocuklarla beraber M ü z d e 1 i f e ' den M i n â ' ya erken göndermişti. Çünkü Buhâri ile Müslim ve diğer bâzı hadisçilerin rivayet ettikleri bir hadiste:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ 'in Ümmü Seleme'yi bayram gecesi (Minâ'ya) gönderdiğini ve Ümmü Seleme'nin fecirden önce Cemre'ye taş attığını rivayet etmiştir." Şu halde burada Uğaylime sözcüğü ile çoluk çocuk, yâni zayıf kadınlar ile çocuklar mânâsı kasdedilmiştir.
Humurât: Humur'un çoğuludur. Humur da Himâr'ın çoğuludur, merkebler manasınadır.
Übeyniyye: Oğulcuklarım, demektir. Übeynî: Ebnâ kelimesinin tasgir ismidir. Ebnâ, ibin kelimesinin çoğuludur.
Süfyân ve Mis'ar isimli iki râvi, bu hadîsi Seleme bin Küheyl' den rivayet etmişlerdir. Hadisin sonundaki ziyâde ve ilâve S ü f y â n ' in rivayetinde vardır ve Mis'ar'ın rivayetinde yoktur. Müellifimiz hadisin sonundaki ifâde ile bunu belirtmek istemiştir. S ü f y a n ' in ilâve ettiği cümle ifâde tarzına göre îbn-i Abbâs'a aittir. Bu takdirde îbn-i Abbâs'ın kasdettiği mânâ şu olur: Bayramın ilk günü güneş doğmadan cemre'ye kimsenin taş atar olduğunu sanmıyorum. Yâni atılmamalıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emri bu merkezdedir. Ancak âlimler bu emri mendubluk ve müstehablık için yorumlamışlardır. [209]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Zayıflar fecirden önce M ü z d e 1 i f e ' den M i n â ' ya dönebilirler.
2. A*kaba cemresine bayramın ilk günü taş atma zamanı güneşin doğmasıyla başlar. Ancak bu hüküm fazilet vakti mânâsına yorumlanmıştır. Çünkü bâzı âlimlere göre o gün fecirden itibaren cemreye taş atmak caizdir. Diğer bir gruba göre bayram gecesinin son yarısında cemreye taş atılabilir. Yâni fecirden önce de atılabilir.Hanefiler ile Mâlik ilk görüşte, Şafiî ile A h m e d ise son görüşteler.
Bu hususa 75. bâbta, yâni 3053 - 3054. hadisler bölümünde tekrar bilgi verilecektir.

3026) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Ben ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Müzdelife'den önceden gönderdiği aile ferdlerinin zayıflan içinde idim.*'[210]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Şafii ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zayıf olan aile ferdleri kadınlar ve çocuklar idi. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) da onların içinde bulunuyordu. Bilindiği gibi bu zât Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in amcası A b b â s' in oğludur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlara geceleyin Müzdelife' den M i n â' ya gitme izni vermişti. T a h â v î' nin rivayetine göre A t â şöyle demiştir:

"İbn-i Abbâs bana haber vererek dedi ki t Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müzdelife gecesi (babam) Abbas'a dedi ki: Bizim zayıflarımız ve kadınlarımızı götür. Sabah namazını MInâ'da kılsınlar ve halkın izdihamından önce Akaba cemresine taşlarım atsınlar. Râvî demiştir ki t Atâ yaşlanıp zayıf düştükten sonra böyle yapardı." [211]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükmü

Zayıflık mazereti bulunan kimselerin fecirden önce Müzdelife' den hareket edip M i n â' ya gitmeleri ve halkın izdihâmından önce sabah namazından sonra Akaba cemresine taşlarını atmaları caizdir. Bu hususta âlimlerin ittifakı mevcuttur.

3027) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Şevde bint-i Zem'a iri yapılı ağır canlı bir kadın idi. Halkın izdihamından önce Müzdelife'den (Minâ'ya) gitmek için Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'den izin istedi. Resûlullah da ona izin verdi." [212]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de bundan önceki hadisin hükmünü ifâde eder. [213]

63- Cemrelere Atılacak Çakıl Taşlarının Büyüklük Mikdârı Babı

3028) Süleyman bin Amr bin el-Ahvas'm anası (Ümmü Cündüb el-Es-diyye) (Radtyallâhü anhümyden; Şöyle demiştir:
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Kurban bayramı (nm ilk günü) Akaba cemresi yanında bir katıra binmiş halde gördüm. Bu arada şöyle buyurdu î
Ey insanlar! Cemreye taş atmak istediğiniz zaman fiske taşları mislini atınız. (Yâni iri taş atıp biribirinize zarar vermeyiniz)."

3029) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhütnâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akaba sabahı (yâni Akaba cemresine taş atılacak bayramın ilk günü sabahleyin) devesinin üstünde olduğu halde (bana hitaben) :
Benim için yerden çakıl taşları topla, buyurdu. Bunun üzerine ben O'nun için yedi aded çakıl taşı topladım. O taşlar, fiske taşları (kadar) di. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taşları avu-cunda oynatmaya (veya silkelemeye) ve: Ancak şunların emsalini atınız (yâni bundan irilerini atmayınız) buyurmaya başladı. Daha sonra şöyle buyurdu:
Ey insanlar! Dinde haddi aşmaktan - teşdîd'den sakınınız. Çünkü sizden öncekileri dinde aşırılık ve teşdid helak etti. [214]

İzahı

İlk hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. İkinci hadisi Nesâl ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Cemre: Çakıl taşı manasınadır. Minâ'da taş atılan çukurlara da bu isim verilmiştir. Cemre ismi verilen çukurlar üç tanedir. Birincisi Mescidü'l-Hif'e en yakın olanıdır. Buna küçük cemre de denilir. Bu cemrenin yanında M e k k e' ye doğru gidildiğinde ikinci cemre'ye rastlanılır. Buna da ortanca cemre denilir. İki cemre arasmdaki mesafe 156 mt.dir. Yine ikinci cemre'den M e k -k e'ye doğru 117 mt. gidildiği zaman büyük cemre'ye rastlanılır. Bu cemre'ye Akaba cemresi de denilir. Akaba cemresinin ilerisi ise
M i n â sınırıdır. Anılan cemrelerin hepsi M i n â sınırlan içindedir.
Cemrelere taş atmanın meşrûiyetindeki hikmet konusunda Tekmil© yazan şöyle der:
Bunun hikmeti, âlemlerin Rabb'ına kulluk ve itaat etmenin ve dinî emirlere boyun eğmenin ilân edilmesi, işlenen hatâlardan dolayı pişmanlık duymanın isbâtı ve insanı günaha teşvik eden şeytana karşı duyulan öfkenin gösterilmesidir. Ayrıca Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) ile dedesi İbrahim (Aleyhisselâm)'a uymak ve izlerinde olmanın isbâtıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan taşlamayı yapmış, ümmetine de bunu yapmalarını emretmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) '-dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«İbrahim (Aleyhisselâm) hac menâsikine geldiği zaman Akaba cemresi yanında şeytan ona görünmüş, bunun üzerine İbrahim onu yedi aded çakıl taşıyla taşlamış, nihayet şeytan yere batmış. Sonra ortana cemre yanında şeytan yine ona görünmüş ve O, şeytanı yedi çakıl taşıyla taşlamış, böylece şeytan yine yere batmıştır. Bir süre sonra küçük cemre yanında tekrar şeytan ona görünmüş ve O, şeytanı yine yedi çalol taşıyla taşlamış, nihayet şeytan yere yığılıp batmıştır.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : Siz ancak şeytanı taşlıyor ve ancak babanız (İbrâhim)ın yolunu izliyorsunuz, demiştir.» [215]

Hadîslerin Fıkıh Hükümleri

1. Bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atarken binici olmak müstehabtır. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir.-
a) Akaba cemresine gerek bayramın ilk günü ve gerekse bunu tâkib eden günlerde taş atarken binici olmak müstehabtır. Fakat diğer cemrelere yaya olarak taş atmak müstehabtır.
b) Mâlik ve Ş â f i i' ye göre binici olarak M i n â' ya ulaşan kimsenin bayramın ilk günü Akaba cemresine binici olarak taş atması müstehabtır. Yaya olarak M i n â' ya varan kimse ise yaya olarak taşlamayı yapar. Bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde ise bütün cemrelere yaya olarak taş atmak müstehabtır. Bayramın dördüncü günü ise binici olarak taşlama işini yapıp M e k k e' ye dönmek müstehabtır.
c) A h m e d ve ilim adamlannın ekserisine göre ise bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atarken binici olmak müstehabtır. Diğer günlerde bütün cemrelere yaya olarak taş atmak müstehabtır. Bu bâbtaki hadisler son görüşü teyid ederler.
2. Atılacak taşların fiske taşı gibi küçük olması uygundur. Taşların temiz olması ve Müzdelife' den getirilmesi müstehabtır. M i n a' dan toplanması da caizdir.
Şafiî: Kişi taşlan nereden alırsa olabilir. Ancak mescid'den toplamaktan hoşlanmam. Çünkü mescidin çakıl taşlan alınmamalıdır. Taşların tuvaletten toplatılmasını da mekruh görürüm. Çünkü pistir. Cemrelerin yanından toplatılmasını da mekruh sayarım. Çünkü orada kalan taşlar kabul olunmamış taşlardır, demiştir. Hane-filer ile A h m e d de böyle demiştir.
Dârekutnî, Beyhaki, Tabarâni ve Hakim'in rivayet ettikleri bir hadiste; Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Biz: Yâ Resûlallah! Şu taşlar her yıl cemrelere atılmaktadır. Biz bunların eksildiğini sanıyoruz, dedik. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : Atılan taşlardan kabul olunanlar kaldırılır. Eğer böyle olmasaydı siz atılan taşlan dağlar gibi görecektiniz, buyurdu."
3. Akaba cemresine yedi çakıl taşı atmak vâcibtir. Diğer cemrelere de yedişer taş atmak vâcibtir. Cemrelere yedişer taş atmanın vâcibliği ve bunun terki hâlinde kurban kesmenin vâcibliği hususunda dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. Ancak bâzı cemrelere, veya hepsine bâzı günlerde taş atmamak veya eksik atmak hâlinde gereken ceza hususunda ihtilâf vardır. Yeri olmadığı için bu ayrıntılara girmeyeceğim. Bu hususta ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarma baş vurmak gerekir.
Taş atmanın hükmü, zamanı ve cemrelere sırayla taş atmaya âit hüküm ile ilgili bilgi bu kitabın 75. babında geçen 3053 - 3054 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilecektir. [216]

64- Akaba Cemresine Nereden (Yâni Cemrenin Hangî Tarafında Durulup) Taş Atılır, Babı

3030) Abdurrahman bin Yezîd (Radtydlâkü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh), Akaba cemresinin yanına vardığı zaman derenin ortasına geçip yüzünü Kabe'ye çevirdi ve cemre'yi sağ kaşının hizasına aldıktan sonra yedi aded çakıl attı ve her çakılla beraber tekbîr alıyordu. (Taşlama işini bitirdikten) sonra şöyle dedi:
Kendisinden başka (hak? ilâh olmayan (Allah) a yemin ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen (Resülullah) çakılları şu (durduğum) yerden

attı." [217]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z î de rivayet etmiş. Buharı, Müslim, Ebû Davûd ile A b m e d de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir, tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m yemin etmesi sebebi Buharı ve Müslim'in rivayetinde belirtilmiştir. Oralardaki rivayetlere göre râvi Abdurrahman bin Yezîd, îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a:
Yâ Ebâ Abdirrahmân! Halk Akaba cemresine yukarısından taş atıyorlar, dedim (Yâni halbuki sen aşağısından attın). Bunun üzerine İbn-i Mes'ûd: Kendisinden başka (hak) ilâh olmayan (Allah)a yemin ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen (Resülullah) in dur* duğu yer şu (durup da taş attığım) yerdir, diye cevab verdi, demiştir.
Müellifimizin rivayeti ile T i r m i z î' nin rivayetine göre îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) Akaba cemresine taş atarken kıble'ye doğru durmuştur. Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerine göre ise İbn-i Mes'ûd, K a' * b e' yi soluna ve M i n â' yi sağ koluna almıştır.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre el-Hafız: Sıhhatli olan rivayet Buhârî' ninkidir. T i r m i z i' nin rivayeti şazdır. Senedinde e 1 - M e s' û d i (isimli) râvi bulunur. Bu râvî'nin hafızası son zamanlarında karıştı, der.
Müellifimizin rivayet ettiği senedde ayni râvi mevcuttur.
Hanefiler, Mâlik, Şâfiîler, Ahmed ve Cumhur Buhârî ile Müslim'in rivayetlerine göre hükmederek : Akaba cemresine taş atarken Ka'be-i Muazzama'yı sol kola, M i n â' yi sağ kola almak sünnet olanıdır, demişlerdir.
Anılan cemre'ye taş atarken, bir kavle göre kıbleye doğru durmak, diğer bir kavle göre kıble'ye sırt çevirmek sünnettir. Ancak bu iki görüş zayıf sayılmıştır.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm Bakara sûresini söz konusu etmesinin hikmeti ise hac ile ilgili hükümlerin çoğunun bu sûrede bulunmasıdır. [218]

Hadîsin Fıkıh Hükümleri

1. Akaba cemresine taş atarken derenin ortasında durmak müs-tehabtır. Şu anda dere durumu kalmamıştır. Cemrenin çevresi tesviye edilmiş vaziyettedir. Derenin cemrenin güney doğusunda olduğu kanaati bu hadisten sezilebilir. Anılan derenin cemrenin hem güney, hem de doğu tarafında bulunmuş olması ihtimâli de vardır. Çünkü taş atarken K a ' b e ' yi sola ve M i n â ' yi sağa almak müstehabtır, diyenler derenin ortasından taş atmanın müstehablığını da söylerler. Şu halde dere cemrenin güney tarafına kadar uzanırdı.
Derenin ortasında durup taşlamanın müstehablığına hükmeden âlimler: Salim bin Abdillah, Sevrî, Şafii, A h -m e d ve I s h â k" tır. Bunlara göre taşları cemrenin yukarısından atmak mekruhtur. T i r m i z î : İlim ehlinin uygulaması böyledir. Derenin ortasından taş atmanın mümkün olmaması hâlinde nereden mümkünse oradan atmaya bâzı âlimler ruhsat vermişlerdir, der. Hanefiler ile îbn-i Battâl'a göre nereden mümkünse oradan atmakta bir kerahet yoktur.
2. Akaba cemresine yedi adet çakıl atmak vâcibtir. Bayramın birinci gününü takip eden günlerde gerek Akaba cemresine ve gerekse diğer cemrelere de yedişer aded taş atmak vâcibtir. Hanefî, Şafiî ve Mâliki mezhebleri ile Cumhur'un görüşü budur. A h m e d' den de böyle bir rivayet vardır. Fakat meşhur kavline göre taş sayısının yediden az olmaması evlâdır. Bir iki taş eksik olsa bile bir sakmca yoktur.
3. Taşlan birer birer atmak vâcibtir. Bu hüküm hadîsin: "Her çakılla beraber tekbir alıyordu" mealindeki cümleden çıkar. Şu halde bir kimse yedi taşı bir defada atarsa bunların hepsi bir taş yerine geçer. Mâlik, Şafii, Ahmed ve el-Muhît'ın yazarının beyânına göre Ebû Hanîfe böyle hükmetmişlerdir. Hanefî fıkıh kitablanndan et-Tavdîh yazarının anlattığına göre ise bu, yedi taş yerine geçer. Ata da böyle hükmetmiştir. Fakat böyle bir şey Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet edilmemiştir. O, her taşı ayrı ayrı atmış ve : Hac ile umre menâsikini benden alınız, buyurmuştur.
4. Her taşı atarken tekbîr almak müstehabtır. Âlimler bu hususta ittifak halindedir. Tekbir şöyle alınır:
"Allah'ın adıyla (taşlarımı atıyorum). Allah her şeyden büyüktür. Şeytan'ı ve hizbini kahrediyorum, tahkir ediyorum." Tekbir alırken "Aliahun! Benim haccunı makbul, çalışmamı hayırlı ve günahımı bağışlanmış eyle" mealindeki duayı eklemek de müstehabtır.
E 1 - H â f ı z : Şeytan'ı taşlarken tekbir almayan kimseye herhangi bir cezanın söz konusu olmadığı yolunda âlimler ittifak halindedir. Ancak Sevrî: Tekbir almayan kimse sadaka verir ve bunu kurban ile onarmak bana daha sevimlidir, demiştir, der.

3031) Süleyman bin Amr bin el-Ahvas'ın anası (Üirimü Cündüb el-Ez-diyye) (Radtyallâhü anküntyden; Şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Kurban bayramı günü Akaba cemresi yanında derenin ortasında yer alırken gördüm. (Oradan) cemreye yedi aded taş attı. Her taşla beraber tekbîr alıyordu. Taşları attıktan sonra oradan ayrıldı.
Ümmü Cündüb'ün bu merfû hadîsinin mislini Abdurrahim bin Süleyman da Yezîd bin Ebî Ziyâd'dan muttasıl bir senedle rivayet etmiştir." [219]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadîsin ihtiva ettiği fıkıh hükümleri bundan önceki hadisin hükümleridir. Gerekli bilgi için oraya bakılabilir.
Müellifimizin Şeyhi Ebû Be kir bin Fbi Şeybe bu hadîsi hem Alî bin Müshir* den hem de.A bdurrahîm bin Süleyman' dan rivayet etmiştir. Bunlar ise Y e z i d bin Ebi Ziyâd" dan rivayette bulunmuşlardır. Süleyman bin Amr bin el-Ahvâs'ın annesi Ü m m ü C ü n d ü b' tür. Şu halde hadîsin ilk râvîsi ayni hanımdır. [220]

65- Hacı, Akaba Cemresine Taş Attığı Zaman Onun Yanında Durmaz Babı

3032) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâm rivayet edildiğine göre:
Kendisi Akaba cemresine taş atmış ve (bundan sonra) onun yanında durmamıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de böyle yaptığım anlatmıştır."
Bir Hâl Terceznesl
Süleyman bin Amr bin el-Ahvas'm anası Ümmü Cündüb (R.A.) sahâbilerden olup Peygamber (S.A.V.)'den rivayette bulunmuştur. Kavisi oğlu Süleyman, Ab-duliah bin Şeddâd ve Ebû Yezid Mevlâ Abdillah bin el-Hâris'tir. Ebû Davûd ile Ibn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 497 ve Tekmile • C 2 Sah. 118)

3033) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akaba cemresine taş attığı zaman, geçiyor ve (orada) durmuyordu."
Not: ZevâitTde şöyle denilmiştir; Bunun senedinde Süveyd bin Sald bulunur. Bu râvi hakkında ihtilâf vardır. [221]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. Diğer hadîs Zevâid nevindendir.
Bu hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Akaba cemresine taş attıktan sonra orada durmadığına delâlet ederler. Bu hükme delâlet eden başka hadîsler de vardır. Buharı, Ahmed ve B e y h a k İ' nin rivayetlerine göre î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir .-
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mescid(-i Hîf)ın yakınındaki Cemre-i Ula (yâni ilk cemre) ye taş attığı zaman oraya yedi aded çakıl atardı, her taşla beraber tekbir alırdı, sonra sol tarafa çekilip derenin ortasında kıbleye doğru durarak ellerini kaldırıp dua ederdi, duraklamayı da uzatırdı. Sonra (gidip) İkinci cemre*ye yedi aded çakıl atar ve her taşın beraberinde tekbîr alırdı. Sonra sol tarafa çekilip derenin ortasında dururdu ve kıble'ye dönerek ellerini açar (duâ eder) di. Sonra oradan ayrılarak Akaba'nın yanındaki cem-re'ye varırdı. Oraya da yedi aded çakıl atar ve her çakılla beraber tekbîr alırdı. (Taş atma işi bittikten) sonra ayrılırdı, (orada) durmazdı."

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile mealini yukarıya aldığım hadisten çıkarılan hüküm şudur:
Akaba cemresine taş attıktan sonra orada duâ ve zikir için durmak meşru değildir. Bâzıları yer darlığını ve o günkü taşlama işinin bittiğini buna neden göstermişlerdir. Tekmile yazarı böyle diyenlerdendir. Bence en uygun neden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e uymak olmalıdır. Diğer iki cemre'ye taş attıktan sonra oralarda durup duâ ve zikir etmek meşrudur. Dört mezheb imamları ve cumhur sözü edilen iki cemre'ye taş attıktan sonra orada durup duâ ve zikir etmenin sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. [222]

66- Cemrelere Binici Olarak Taş Atmak Babı

3034) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üstünde (olduğu halde) Akaba cemresine taşlan attı."

3035) Kudâme bin Abdillah el-Âmirî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Kurban bayramı günü kırmızı ve beyaza çalan sarı renkli bir devesi üstünde (olduğu halde) Akaba cemresine taş atarken gördüm. (Orada hacılar arasında) ne dövmek, ne kovmak ne de yoldan çekil, yoldan çekil (sözü) vardı." [223]

İzahı

Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Kudâme (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizi, Nesâi, Şafii ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Ancak T i r m i z î' nin rivayetinde "Cimar = Cemreler" tâbiri kullanılmıştır. Oradaki rivayetin zahirine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) üç cemre'ye de binici olarak çakılları atmıştır. Gerek bu bâbtaki hadîsler, gerekse 3028 ve 3029 nolu hadisler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yalnız Akaba cemresine taş atarken binici olduğuna delâlet ederler. Bu itibarla bâzı âlimler T i r m i z î' nin rivayetini de diğer rivayetlere uygun olarak yorumlamışlar ve "Cimar" sözcüğü ile Akaba cemresi kasdedilmiştir, derler. Tekmile yazarı da Beyhaki' nin rivayet ettiği ve Tirmizi' nin rivayetine benzeyen Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) 'in hadîsini böyle yorumlamıştır. Bu nedenle âlimlerin ekserisi Kurban bayramının ilk günü Akaba cemresine taş atarken binici olmanın daha efdal olduğunu, fakat bunu tâkib eden günlerde gerek anılan cemre'ye gerekse diğer cemrelere taş atarken yaya olmanın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerini Tekmile yazarı özetle şöyle anlatır:
1. Ahmed ve ilim ehlinin ekserisine göre bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atmaya binici olarak ve müteakib günlerde cemrelere taş atmaya giderken yaya olarak gitmek daha fazîlet-üdir.
2. Hanefiler'e göre Akaba cemresine taş atmaya gidilen her gün binici olarak ve diğer cemrelere yaya olarak gitmek efdal-dır.
3. Mâlik ve Şafii'ye göre hüküm şöyledir: M i n â' ya binici olarak giden bir kimsenin bayramın ilk günü Akaba cemresine binici olarak taş atması daha faziletlidir. M i n â' ya yaya giden de bu cemreye yaya olarak taş atmalıdır. Bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde ise bütün cemrelere yaya olarak taş atmak daha faziletlidir. Bayramın dördüncü günü binici olarak cemrelere taşlan atıp M i n â ' dan ayrılmak efdaldır.
Kudâme (Radıyallâhü anh)'m hadîsi taşlama esnasında hacıların sükûnet içinde görev yaptıklarını, kimseye eziyet edilmediğini beyan eder. Bugün hacca gidenlerin malûmu olduğu üzere gerek taşlamaya gidilirken, gerek taşlama esnasında ve gerekse oradan dönülürken bir çok kimseye eziyet edenlerin eksik olmadığı, hattâ bazan hayâtın tehlikeye girildiği söylenebilir. [224]

67- Bir Özürden Dolayı Cemrelere Taş Atmayı Erteleme Babı

3036) Ebü'I-Beddâh bin Âsım'ın babası (Âsim bin Adî) (Radtyallâhü anhütnây<\an rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çobanlar için bir gün (cemrelere çakıl) atmalarına ve diğer bir gün (çakıl atmayı) terket-melerine ruhsat vermiştir.'^

3037) Ebü'I-Beddâh bin Âsım'ın babası (Âsim bin Adî) (Radıyallâhü mâydan; Şöyle demiştir:
Bir Hâl Tercemesi
Kudâme bin AbdiIIah bin Ammâr el-Kilâbl el-Amirl (R.A.) sahâbldir. Hâvisi kardeşi oğlu Humeyd bin Kilâb'dır. Tirmizî, Nesal ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 315)
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deve çobanları için geceleri Minâ'da geçirme (işini bırakma) k. Kurban bayramı (nın ilk) günü Akaba cemresine taş atıp bundan sonraki iki günlük taşlama işini birleştirerek anılan iki günden birisinde (Mâlik demiş ki: Anılan iki günün birincisinde dediğin sanırım) yapmalarına ruhsat verdi. Çobanlar bayramın dördüncü günü de (gelip başkaları gibi) taş atma işini tamamlarlar. [225]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise diğer sünen sâhibleri. Mâlik, Ahmed, Beyhaki, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir.
Cemrelere bir gün taş atıp diğer bir gün atmamak için çobanlara izin verildiğine dâir ilk hadis ile kasdedilen mânâ hususunda Tekmile yazarı şöyle der:
"Yâni çobanların bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atıp develerinin başına gitmelerine, geceyi M i n â' da değil, develeri yanında geçirmelerine, bayramın ikinci günü taşlama işini terketme-lerine, yâni o günü ve takip eden geceyi develeri yanında geçirmelerine ve bayramın üçüncü günü M i n â' ya gelip iki günlük taş-İarı atmalarına Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından izin verilmiştir. Bu yorum Ahmed'in rivayetinden alınmadır. Çünkü onun rivayet ettiği metinde bu yoruma delâlet eden ifâde vardır.
İkinci hadîste de çobanların bayramın ikinci ve üçüncü günlerine âit taşlama işini birleştirmelerine, bu iki günlük taşları bayramın ikinci veya üçüncü günü atmalarına izin verildiğine delâlet eder. Râvilerden Mâlik bin Ene s, anılan iki günlük taşın ilk günde, yâni bayramın ikinci gününde atılmasına izin verildiği yolunda rivayet yapıldığını zannettiğini söylemiştir. [226]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1. Teşrik gecelerini, yâni bayramın birinci gününü ikinci gününe bağlayan geceyi ve bunu tâkib eden bayram gecelerini M i n â' nın dışında geçirmek çobanlar için caizdir. Şakacılar, yâni hacılara su çekenler de çobanlar gibidir. Hastalık ve malın zayi olması tehlikesi gibi mazereti bulunan bir kimse çobanlar gibi geceleri M i n â dışında geçirebilir mi? Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Hanefiler ile Ahmed'e göre bunlar da çobanların hükmüne tâbidir. Yâni geceleri M i n â' da geçirdiği takdirde malının çalınması veya zayi olması tehlikesini duyan veya hasta olan bir hacı özürlü sayılır. Geceyi M i n â' nın dışında geçirdiği takdirde bir şey lâzım gelmez.
b) M â I i k ' e göre durumlan yukarda anlatılan özürlüler çobanlar gibi sayılamaz. Onlar geceleri M i n â' nın dışında geçiremezler. Ş â f i i 1 e r' in meşhur kavli de böyledir. El-Hâfız'ın naklen beyânına göre Ş a f i i 1 e r, malının zayi olmasından korkan kimse ile bir hastaya bakmakla yükümlü kimseyi şakacılar gibi özürlü saymışlardır. Tekmile yazan; El-Hâfız'ın naklettiği hükmün Şafii' nin ikinci bir görüşü olabilir, demiştir.
2. Çobanlar iki günlük çakılları bir günde atabilirler. Bu da şöyle olabilir:
Hanefîler, Şafiî ve Mâlik'e göre çobanlar bayramın ilk günü Akaba cemresine çakılları atarlar. Sonra bayramın üçüncü günü gelip hem o günün hem de bir önceki günün taşlarını atıp giderler. Bu görüş, A h m e d' den de rivayet olunmuştur.
Bir kavle göre çobanlar bayramın ikinci ve üçüncü günlerine âit taşlan dilerse bayramın ikinci günü atabilir. Bunlan bayramın üçüncü günü atması da caizdir. Artık kendileri nasıl isterlerse olabilir.
Bir Hâl Tercemesi
Asım bin Adi bin el-Ced bin Aclân el-Kudâi (R.A.) Uhud savaşına ve bundan sonraki harblere katılan sahâbilerdendir. Bedir savaşına katılmak

için de yola çıkmıştı. Fakat geçirdiği bir kaza neticesinde Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onu Ravhâ'dan geri göndererek Kubâ ve el-Âliye halkı başına halîfe tâyin buyurdu. Çünkü o sıralarda bu iki kabile'den Efendimize olumsuz bir haber intikal etmişti. Yukarda anılan durum nedeniyle b,u zât Bedir ehlinden sayılmış ve ona ganimetten pay verilmiştir. Kendisi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Râvlleri ise Seni bin Sa'd, ŞaT>İ ve oğlu Ebül-Beddâh'tır. Hicretin 40. yılı vefat ettiği söylenmiştir. Sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile : C. 2, S. 131) [227]

68- Çocuklar Yerine Taş Atmak Babı

3038) Câbir (JRadtyaüâkü an//>'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) İle beraber haccettik. Beraberimizde kadınlar ve çocuklar da vardı. Biz çocuklar yerine telbiye ettik (Yâni hacca niyet edip Lebbeyk duasını okuduk) ve onlar yerine cemrelere taşlar attık." [228]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed ve lbn-i Ebi Şeybe de rivayet etmişlerdir. Hadîs mümeyyiz olmayan, yâni 6-7 yaşlarından küçük olan çocuklar yerine telbiye etmenin ve onlar yerine cemrelere taş atmanın meşruluğuna delâlet eder.
Küçük yaştaki çocukların hacetmeleri ile ilgili hükümler 2910. hadisin izahı bölümünde verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur. [229]

69- Hacının Lebbeyke Duasını Okumayı Keseceği Zamanın (Beyânı) Babı

3039) İbn-i Abbâs (RadıyaUâhü anhünıâ/dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bayramın ilk günü) Akaba cemresine çakılları atıncaya kadar Lebbeyke duasını okumaya devam etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir ve râvî Eyyûb, Sah-tiyânî olan Eyyûb'tur.

3040) el-Fadl bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben (Veda haccmda Müzdelife'den Minâ'ya kadar) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -in ridfi (yâni terkiyesine binmiş durumda) idim. Akaba cemresine çakıl atıncaya kadar O'nun Lebbeyke duasını okumaya devam ettiğini hep işitiyordum. Akaba cemresine çakıl atınca Lebbeyke duasını okumayı kesti." [230]

İzahı

İlk hadis Zevâid nevindendir. ikinci hadisi Nesâİ ve Şafii de rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin diğerleri, Tahâvi ve Bey-haki de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Gerek bu hadîslerde ve gerekse benzeri hadîslerde geçen "Akaba cemresine çakıl atıncaya kadar" mealindeki cümle iki şekilde yorumlanmıştır. Bu yorumlar şunlardır: "Akaba cemresine çakıl atmaya başlayıncaya kadar" veya "Akaba cemresine çakıl atma işini bitirinceye kadar."
B e y h a k i : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in her çakılla beraber tekbîr alması, O'nun Lebbeyke duasını ilk çakılı atacağı zamandan itibaren kestiğine delâlet eder, demiştir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince:
1. Hanef iler, bir rivayete göre Şafiî ve Cumhur: Hacı bayramın ilk günü Akaba cemresine ilk taş atacağı zamandan itibaren Lebbeyke duasını keser, demişlerdir. Çünkü B e y h a k i' -nin bir rivayetinde İbn-i Mes'ûd, Resûî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Akaba cemresine ilk taş atmakla Lebbeyke duasını kestiğine şâhid olduğunu söylemiştir.
2. Sahâbîlerin bâzısı ile Şafîî, Ahmed ve îshâk'a göre hacı bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atma işini bitirince Lebbeyke duasını okumayı keser. Bu grub, bu bâbtaki hadisleri ve benzeri hadîsleri böyle yorumlamışlardır.
3. Mâlik, Saîd bin el-Müseyyeb, Evzâî ve el-Leys bin Sa'd'a göre hacı Arefe günü öğle zamanına kadar Lebbeyke duasına devam eder ve bu vakitten itibaren keser. İbn-i Ömer, Ali, Âişe ve Medîne-i Münevve-r e fıkıhçıların Cumhuru da bu görüştedir.
4\ Hasan-i Basrî'ye göre ise hacı Arefe günü sabah namazını kıldıktan sonra Lebbeyke duasını okumayı keser.
Tekmile yazan yukardaki görüşleri ve kısmen delillerini anlattıktan sonra : Kuvvetli görüş, Hanefiler'in ve onlarla beraber olanlannkidir, der. [231]

70- (Hacı) Adama, Akaba Cemresine (Bayramın Îlk Günü) Çakılları Atınca (Ve Saç Traşı Olduktan Sonra) Helâl Olan Şeyler Babı

3041) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhüniâ)\\an; Şöyle demiştir:
Siz (bayramın ilk günü) Akaba cemresine çakılları attığınız (ve bundan sonra saç traşı olduğunuz) zaman (ihrâmlı için haram olan) her şey size helâl olur. (Helâliniz olan) kadınlar müstesna.
Bunun üzerine bir adam İbn-i Abbâs'a: Ve güzel koku (da müstesna değil mi)? dedi. İbn-i Abbâs bu soru üzerine:
Ama ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) başım (anılan taşlama ve tıraştan sonra) misk ile iyice kokulattığını kesinlikle gördüm. Bu, güzel koku sürünmek mi, değil mi? dedi."

3042) Âişe (Radtyatlâkü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Ben (Veda haccında) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama girmek istediği zaman, ihrâmlanması için ve ihramdan çıktığı zaman ihramdan çıktığı nedeniyle (ve henüz ziyaret tavafı etmemiş iken) kokuladım." [232]

İzahı

I b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadisini N e s â i ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde ve Mâlik, Ahmed ve B e y h a k İ tarafından rivayet edilmiştir. Müellifimizin 2926. hadîsi de bunun bir benzeridir. [233]

Hadislerin Fıkıh Yönü

1. Hacı bayramın ilk günü Akaba cemresine çakılları atıp bundan sonra vâcib olan kurbanını kesip saç tıraşı olunca, karısıyla sevişmesi dışında kalan ve ihrama girmesiyle kendisine yasak olan şeyler artık helâl olur. Meselâ, dikişli elbise giyebilir, tırnaklarını kesebilir. Etek tıraşı olabilir, güzel koku sürünebilir. Hacı ziyaret tavafı bundan sonraya bırakabilir. Ziyaret tavafından sonra ve önce etmemiş ise sa'y'den sonra ise hacmin karısıyla sevişmesi ve cinsel ilişkide bulunması da helâl olur.
Hanefîler, Şafiî, Tâvûs, Nahai ve sahih kavline göre Ahmed bu hadîslere göre hükmetmişlerdir.
Mâlik ise: Akaba cemresine taş atıldıktan ve kurban kesip saç tıraşı olduktan sonra kadına yaklaşmak, güzel koku sürünmek ve av avlanmak dışında kalan yasaklar kalkar. Fakat anılan üç şey yine yasaktır. Ziyaret tavafından ve sa'y'den sonra helâl olur, demiştir.
Hacının ihrâmlanmak istediği zaman güzel koku sürünmesi ile ilgili, hususlar 2926. hadisin izahı bölümünde açıklandığı için bunu tekrarlamaya gerek görmüyorum. [234]

71- (Hac Ve Umre'de) Saç Tıraşı Babı

Bilindiği gibi hac ve umre'nin menâsikinden birisi de saçları tıraş etmektir. Saçları ustura ve benzeri bir şeyle tıraş etmeye "Halk" denilir. Makas ve benzeri bir şeyle kısaltmaya da "Taksir" denilir.
Saçım tıraş eden kimseye "Muhalhk", saçım kısaltana da "Mu-kassır" denilir. Erkek hacılar için en faziletli olanı tıraş olmaktır. Kadın hacılar ise saç uçlarından bir mikdar keserler, onlar için tıraş olmak yoktur.
Saçları tıraş etmek veya kısaltmak Hanefî, Mâlikî ve H a n b e 1 i mezheblerine göre haccın vâciblerindendir. Şafiî mezhebine göre ise haccın rükünlerindendir. Umre de hac gibidir. Geniş izah için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır. Bu bâbta rivayet olunan hadîsler hac veya umre'ye niyetlenen erkeklerin saçlarını, zamanı gelince tıraş etmelerinin daha faziletli olduğuna delâlet ederler. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçlarım tıraş eden erkeklere defalarca duâ etmiş, sahâbîlerin ricası üzerine saçını kısaltan erkeklere de bir defa duâ buyurmuştur. Hacılar bayramın ilk günü Akaba cemresine taş attıktan sonra kurban kesmeleri vâcib ise kurbanlarını da kestikten sonra saçlarını tıraş eder veya kısaltırlar. Vâcib olan kurbam kesmeden saç tıraşı veya kısaltılması Hanefi mezhebine göre suçtur. Şafii mezhebine göre ise bir sakınca olmamakla beraber en uygunu ve ihtiyata muvafık olanı önce kurban kesmek ve bundan sonra tıraş olmaktır. Bu konu 74. bâbta tekrar ele alınıp gerekli bilgi verilecektir.

3043) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) ;
AHahun! Saçını tıraş eden erkeklere mağfiret eyle, diye duâ buyurdu, Sahâbîler:
Yâ Resûlallah! Saçını kısaltan erkeklere de (Allah'ın mağfiretini dile), diye ricada bulundular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ;
Allahım! Saçını tıraş edenlere mağfiret eyle, diye duâ etti. Bu duayı üç defa tekrar eyledi. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
Yâ Resûlallah! Saçını kısaltan erkeklere de (mağfiret dile) diye (tekrar) ricada bulundular. Resûlullah (bu kere ettiği duada) :
Saçını kısaltan erkeklere de (mağfiret eyle) diye duâ etti.'*
3044) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) :
Allah, saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin, diye duâ etti. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
Yâ Resûlallah! Saçını kısaltanlara da (Allah'ın rahmetini dile), dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) :
Allah saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin, diye duâ etti. Sa-hâbiler (Radıyallâhü anhüm) :
Saçlarını kısaltanlara da (Allah'ın rahmetini dile) Yâ Resûlallah, dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
Allah saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin, buyurdu. Sahâbi-
Ier (Radıyallâhü anhüm) (yine) :
Saçlarını kısaltanlara da (Allah'ın rahmetini dile), yâ Resûlallah, diye ricada bulundular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dördüncü defasında) :
Saçlarını kısaltanlara da (Allah rahmet eylesin), buyurdu."

3045) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü onkümâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Yâ Resûlallah! Niçin saçlarını tıraş edenlere üç defa ve saçlarını kısaltanlara bir defa dua etmekle saçlarını tıraş edenlere müzahir oldun, destek oldun, diye (hikmeti) soruldu. ResûM Ekrem (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
Saçlarını tıraş edenler (saç tıraşı hususunda Resûlullah'a uymanın daha iyi olduğu konusunda) şüphe edercesine katiyyen davran-madılar, buyurdu." [235]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhâri ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs Nesâi hâriç Kütüb-i Sitte sahihleri, Mâlik ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsine dâir Zevâid notu bulunmamakla beraber Kutub-i Sitte'nin kalanlarında rastlayamadım. Tuhfe ve Tekmile yazarları bunun İbn-i M â c e h tarafindan rivayet edildiğini beyanla yetinmektedir. Bu itibarla bunun Zevâid nevinden olması muhtemeldir.
Müellifimizin bu hadislerine göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selam). saçlarını tıraş edenlere üç kez duâ etmiş ve dördüncü defasında saçlarını kısaltanlara da duâ eylemiştir. Fakat son hadisin zahirine göre saçlarını tıraş edenlere üç defa, saçlarım kısaltanlara da bir defa duâ etmiştir. Bâzı rivayetlere göre ise Resül-i Ekrem (Aleyhi s-salatu ve's-selâm) saçlarını tıraş edenlere iki defa duâ etmiş ve uçuncu defada bunlarla beraber saçlarını kısaltanlara da duâ etmiştir. Rivayetler arasında görülen zahirî ihtilâfın giderilmesi noktasında Tekmile yazan: Olayın müteaddid olması ihtimâli vardır demektedir.
Hadiste anılan duâ olayı Hudeybiye umresi esnasında ve Veda haccı sırasında vuku bulmuştur. Tekmile yazarının beyânında belirtildiği gibi anılan duanın mezkûr iki seferde buyurulduğu,rivayet olunan hadislerden anlaşılmaktadır. Ancak bu duanın edilme sebebi değişiktir. Tekmile yazan bu sebebleri şöyle açıklamaktadır:
Hudeybiye umresinde sahâbîlerin bir kısmı Mekke müşriklerinin engellemesine rağmen kendilerini bu mukaddes beldeye girmeye güçlü gördükleri için M e k k e ' ye girmeden geri dönmeleri yolunda yapılan andlaşma onlan çok üzmüştü. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Mekke müşrikleri arasında Hudeybiye'de yapılan andlaşmaya göre müs-lümanlar o yıl M e k k e * ye girmeden Medine-i Münevver e ' ye dönecekler ve ancak ertesi yıl M e k k e ' ye umre ibâdeti için girebileceklerdi. İşte akdedilen bu karar gereğince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Hudeybiye'de kurbanını kesip, mübarek saçlarını tıraş etmek suretiyle umre ihramından çıktı ve sahâbilerin de ayni şeyi yapmalarını istedi. Sahâbilerin bir kısmı üzüntülerinden dolayı ilk anlarda ihramdan çıkmak istememişlerdi. Bunun üzerine önce Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm) anlattığım şekilde ihramdan çıktı. Sahâbiler de O'na bakarak ihramdan çıkmak üzere tıraş oldular. Artık bâzılan saçlannı tamamen tıraş ettiler. Bir kısmı da kısalttılar. Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm), saçlarının tamâmını tıraş ettiği için, O'na uymak niyetiyle saçını tamamen tıraş eden sahâbiler, saçlannı kısaltanlara nazaran daha hızlı ve tam biçimde O'na uymuş sayıldılar. İşte sahâbilerin bir kısmının ihramdan çıkmak hususunda duraklaması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *ın anılan duasını buyurmasına vesile olmuştur.
Veda haccında bu duanın tekrarlanması sebebine gelince, İbn-i Esir, en-Nihâye'de şöyle der: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Veda haccına gidenlerin çoğunun beraberinde kurbanlık yoktu. M e k k e ' ye kurbanlık götürmek durumunda olmayanların haclarını umre'ye çevirmeleri ve umre menâsikini bitirip saçlarını tıraş ederek ihramdan çıkmaları yolunda Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından emir verilince ve bu emirden dışan çıkmak da mümkün olmayınca bu durumda olanlann ekserisi saçlarını kısalttılar. Bu, saç tıraşından onlara daha hafif geldi. Bir kısmı da saçlarını tıraş ettiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçlarını tıraş edenlerin hareketini, diğerlerinkine tercih ederek anılan duayı buyurdu. [236]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1. Rahmet dilemek ölülere mahsus değildir. Diriler için de rahmet duasında bulunmak meşrudur.
2. İhramdan çıkmak için saçları kısaltmak, saçları tıraş etmek yerine geçer. Âlimler bu hususta ittifak halindedir.
3. Saçları tamamen tıraş etmek, kısaltmaktan efdaldır.Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçlarını tıraş edenlere defalarca duâ etmiştir.
4. Saçları tıraş etmek veya kısaltmak hac ve umre'nin menâsi-kinden (ibâdetinden) dir. Hanefiler, Mâlik ve zahir olan A h m e d' in görüşüne göre saçları tıraş etmek veya kısaltmak vâ-cibdir. Terkedilmesi hâlinde kurban kesmekle onarılır. Şafii-I e r' in en sahih görüşlerine göre ise rükündür. Yapılmaması hâlinde hac bozulmuş olur. Bu eksiğin kurban kesmekle giderilmesi mümkün değildir. [237]

72- Başını Telbid Eden (Yanî Saçını Zamk Gibi Bir Madde İle Toplayıp Birleştiren) İhrâmlı Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3046) Peygamber (Saltallakü Aleyhi ve Seilemyin zevcesi Hafsa (Ra-(İtyallâhü ankây<\an\ Şöyle demiştir:
Ben: Ya Resûlallah! İnsanlara ne oluyor ki, sen umre'nin ihramından çıkmadığın halde onlar (bir umre ile) ihramdan çıktılar? diye sordum. O;
Ben başımı telbid ettim (yâni saçımı bir nevî zamk ile toplayıp birleştirdim) ve kurbanlığımı taklid ettim (yâni boynuna kurbanlık nişanını

taktım). Artık kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkamam, buyurdu." [238]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları, Mâlik, Şafii ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs. Veda haca esnasında buyurulmuştur. En sıhhatli kavle göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı Kıran îfa etmiştir. Bu nedenle Hafsa' nın : Sen umre'nin ihramından çıkmadığın halde..." sözü "Hac ile birleştirdiğin umre'nin ihramından çıkmadığın halde..." şeklinde yorumlanmıştır.
Hafsa' nın: "İnsanlar (bir umre ile) ihramdan çıktılar" sözü de "İnsanlar, haclarını umre'ye çevirmek suretiyle ihramdan çıktılar" biçiminde yorumlanmıştır.
Telbîd: Saçları zamk gibi yapıştırıcı bir madde ile toplayıp birleştirmektir. Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Hâkim" in t b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettikleri bir hadiste I b n - i Ömer, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek başını Asel denilen bir çeşit zamk ile telbîd etmişti. Asel, Urfut dikenli bir nevî ağacın zamkıdır. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî, ihrama gireceği zaman saçını bu zamkla toplayıp birleştirmiştir ki, ihrâmlı iken saçı dökülmesin, dağılmasın ve uzun süre ihramda durması yüzünden bitlenmesin. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in başını telbid etmesi O'nun uzun süre ihramda kalmak niyetinde olduğuna delâlet eder.
Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî, beraberinde bulunan sahâbîlerden kurbanlığı yanında olmayanların M e k k e' ye vardıklarında bir umre menâsikini îfa edip saçlarını tıraş etmelerini ve ihramdan çıkmalarını; yanında kurbanlığı bulunanların ise bayrama kadar ihramda kalmalarını emretmişti. Bu konu daha önce etraflıca izah edildiği için tekrarlamaya gerek görmüyor, sadece bir hatırlatma ile yetiniyorum. Şu halde bu hadîste H a f -s a ' nın işaret ettiği hacılar, beraberinde kurbanlıkları bulunmayan ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emriyle bir umre edâ etmek suretiyle ihramdan çıkan sahâbîlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise* beraberinde kurbanlığı bulunduğu için Hacc-ı Kırân'ı îfa etmişti ve bu nedenle bir umre ile ihramdan çıkmamıştı. Bayrama kadar ihramda kalmıştı. [239]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. îhrâma girmek isteyen kimsenin saçlarını zamk gibi yapıştırıcı bir madde ile toplayıp birleştirmesi müstehabtır. Şafii, onun arkadaşları ve A h m e d böyle hükmetmişlerdir. Hane-filer ile M â 1 i k i 1 e r de : Saça sürülen madde az mikdarda olup başı örtecek durumda olmazsa müstehabtır. Fakat saça sürülen madde, başın dörtte birini veya daha fazlasını örtecek durumda olursa, sürülmesi haramdır ve sürülüp de bir gün veya daha fazla bir zaman kalırsa ceza kurbanı kesmek gerekir. Ama tam bir gün dolmadan giderilirse, fıtır sadakası gibi bir sadaka ödemek gerekir, demişlerdir.
Yukardaki hüküm, erkeklere aittir. Çünkü bilindiği gibi kadınlar ihramda iken başlarını örterler. [240]

Saçlarını Anılan Şekilde Birleştiren Kişi İhramdan Çıkacağı Zaman Saçını Kısaltması Yeter Mi, Yoksa Tıraş Etmesi Mi Gerekir ?

Bu hususta ihtilaf vardır. Şöyle ki:
aî Hanefiler ve cedid (yeni) kavlinde Şafii: Böyle bir adamın saçını kısaltması kâfidir, tıraş olması mecburiyeti yoktur, demişlerdir. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den sabit olan hareket saçın tıraş edilmesidir.
b) Mâlik, kadim (eski) kavlinde Şafii, Sevri, Ah-m e d ve İshâk: Böyle adamın saçını tıraş etmesi vâcibtir, kısaltmak yetmez, demişlerdir.
2. Kurbanlık olarak M e k k e' ye götürülen hayvanın boynuna kurbanlık nişanını takmak sünnettir.
3. Mekke'ye kurbanlık sevkeden ihrâmh kimse, haccım tamamlamadıkça ve bayram günü kurbanlığını kesmedikçe bir umre ile ihramdan çıkamaz. Ebû Hanife ile Ahmed'in mezhebi böyledir.
4.Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı Kırân'ı edâ etmiştir. Hattâbi: Hafsa' nın bu sözü, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir umre'ye başlamış olduğuna ve sonradan buna bir haccı eklemekle Hacc-ı Kıran ettiğine delâlet eder. Umre'nin tavafına başlanılmamış iken buna haccı eklemenin câiziiği hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Fakat umre'yi hacc'a eklemek, yâni hacca niyetlendikten sonra buna bir umre'yi dâhil etmek hususunda ihtilâf vardır. Mâlik ve Ş â f i i' ye göre caiz değildir. Re'y ehline göre ise caizdir ve böyle yapan kimse Hacc-ı Kıran etmiş olur

3047) Sâlim'İn babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyatlâhü anhütn)'* den; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den, başım telbid etmiş olduğu halde yüksek sesle Lebbeyke duasını işittim." [241]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Ne-sâî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Tehlîl: Yüksek sesle Lebbeyke duasını okumaktır.
Telbîd kelimesini yukarda açıklamıştım.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ihrama gireceği zaman mübarek saçını bir nevi zamkla toplayıp birleştirdiğine delâlet eder.
Hadisten çıkan hüküm ise Telbîd'in meşruluğu ve ihrâmh iken yüksek sesle Lebbeyke duasını okumanın müstehablığıdır. [242]

73- Kurban Kesmek Babı

3048) Câbir (bin Abrlillah) (Radıyaltâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selinti) şöyle buyurdu, demiştir:
Minâ'nm hepsi kurban kesme yeridir. Mekke (şehrine açılan) boğazların hepsi yol ve kurban kesme yeridir. Arafat'ın hepsi vakfe yeridir ve Müzdelife'nin hepsi vakfe yeridir." [243]

İzahı

Ebü Dâvûd ve Ahmed de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Minâ, Arafat ve Müzdelife mmtıkaları ile bu yerlerde yapılan menâsik ile ilgili bilgiler, bu kutsal yerler hakkında daha önce geçen hadisler bölümünde verildiği için tekrarlamaya gerek görmüyor, burada sâdece hadisten çıkan fıkıh hükümlerim özetleyerek sunmakla yetineceğim.
I- îhrâmh kimse kurbanlığını Minâ mıntıkasının her hangi bir yerinde kesebildiği gibi Mekke-i Mükerreme şehrinde ve Harem sayılan çevresinde de kesebilir. Resûl-i Ekrem (Aley-hı's-salâtü ve's-selâm) kurbanlığını Mescid-i Hîfe yakın olan ilk cemrenin yanında kesmişti. Bu yerde kesmek daha faziletli ise de bu gün için orada kesmek sağlık yönünden sakıncalıdır. Görenler bu durumu bilirler.
2. M e k k e ye giden yolların çoğu dağlar arasında ve boğazlar şeklinde M e k k e' ye açılır. Hadis, M e k k e' ye bu yolların herhangi birisinden girmenin, keza çıkmanın meşruluğuna delâlet eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in M e k -k e' ye yukarı boğazdan girdiği ve aşağı boğazdan çıktığım bildiren hadîs bu kitabın 26. babında geçmişti. 2940. hadise bakılabilir. Orada konu ile ilgili gerekli bilgi verilmişti.
3. Arafat vakfesi buranın herhangi bir yerinde yapılabilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Cebelü'r-Rahme, rahmet dağı eteğinde bulunan iri taşlar yanında vakfe ettiği için ayni yerde vakfe etmek daha efdaldir.
4. Müzdelife vakfesi de buranın herhangi bir yerinde yapılabilir. Fakat en faziletlisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vakfe ettiği yerde durmaktır. O, Müzdelife'de bulunan K u -z a h dağı eteğinde vakfe etmişti. [244]

74- Hac Menâsikinden (Yâni Yapılması Îstenen İşlerden) Birisini Diğerine Takdim Eden (Yânî Önce Yapan) Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadîsler hacıların Kurban bayramının ilk günü yapmak durumunda oldukları Akabe cemresine çakılları atmak, kurban kesmek, saçları tıraş etmek veya kısaltmak ve ziyaret tavafı etmek işlerinden birisini diğerinden önce yapmanın sakıncası olmadığını beyân ederler. Yukardaki sıraya uymak en faziletli olanıdır. Bu sırayı bozmak ile ilgili hükümleri ve ilim ehlinin konuya ilişkin görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Hac veya umre ibâdetleri esnasında yapılması istenen fiil ve sözlere Menâsik ve Nüsük denilir. Menâsikin bâzıları arasında sıraya riâyet etmek mecburiyeti vardır. Meselâ önce ihram, yâni niyet ve Lebbeyke duası, sonra A r a f â t' ta vakfeye durmak, bundan sonra ziyaret tavafı ifa etmek, haccm temel rükünleri ve farzlarıdır. Bu sıraya riâyet etmek zorunludur. Bu bâbtaki hadîslerin konusu olan ve yukarda sıralanan Menâsik arasındaki tertib ve sıra ise bazen bozulabilir ve bir sakınca teşkil etmez.

3049) İhn-i Ahbâs (Radtyallâhü tm/ıümâ)'dan; Şöyle demiştir:
(Veda haccında bayramın ilk günü) herhangi bir şeyi diğer bir şeyden önce yapanların durumları Resûlullah ÎSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulduğunda bütün sorulara cevaben mübarek ellerinin ikisiyle işaret buyurarak hiç bir sakınca bulunmadığını bildirdi."

3050) îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Minâ günü (yâni Veda haccında bayramın ilk günü) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e (hac ile ilgili bâzı) sorular soruluyordu. O da Sakınca yok. Sakınca yok, buyuruyordu. Bu arada bir adam gelerek : Ben kurbanımı kesmeden saçımı tıraş ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bir sakınca yok, buyurdu. Adam:
Ben çakılları akşam (yâni güneş battık) dan sonra t Akabe cemresine) attım, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Bir sakınca yoktur, buyurdu."

3051) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre ;
Saç faraşı olmadan önce kurban kesen veya kurban kesmeden evvel saç tıraşı olan (ihrâmlı) kimsenin durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (Veda haccı esnasında Minâ'da) soruldu. Re-süM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sakınca yok, buyurdu."

3052) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü ankümâ)^sm\ Şöyle ekmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) halktın hac ile ilgili sorulan sormaları) için Kurban bayramının ilk günü Minâ'da oturdu. Sonra bir adam O'nun yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Ben kurban kesmeden önce saçımı tıraş ettim dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bir sakınca yok, buyurdu. Sonra başka bir adam geldi ve: Yâ Resûlallah! Ben (Akabe cemresine) çakılları atmadan Önce kurban kestim ,dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bir sakınca yok, buyurdu. Hülâsa o gün Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (Akabe cemresine çakıl atmak, kurban kesmek, tıraş olmak ve tavaf gibi bayramın ilk günü yapılan menâsik-ten) takdim (veya tehir) edilmiş hiç bir şey sorulmadı ki (cevâbında) : Sakınca yok, buyurmasın."
Not: Zevâid'de bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka (güvenilir) oldukları bildirilmiştir. [245]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsine Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında rastlayamadım. Onun ikinci hadîsi ise B u h â -rî, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi B u -hâri, Müslim ve Tirmizi tarafından da rivayet olunmuştur. C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisi, notta işaret edildiğine göre Zevâid nevindendir.
Bu babın girişinde belirttiğim gibi Kurban bayramının ilk günü yapılan menâsik sırayla şöyledir: Akabe cemresine çakılları atmak, kurban kesmek, tıraş olmak veya saçları kısaltmak ve K a ' b e' i Muazzama'yi tavaf etmektir.
Veda haccında bayramın ilk günü M i n â' da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sorulan sorular, hadîslerde belirtildiği gibi yukarda anılan menâsiklerden bâzısını diğerlerinden önce veya sonra yapmakla ilgilidir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevablarda "Haraç yok" buyurmuştur. Haraç kelimesini günah mânâsına yorumlayanlar olmuştur. Bu yorumculara göre yukardaki sırayı unutarak veya bilmeyerek bozmakta günah olmadığı buyurulmuştur. Bu cevab anılan sırayı bozmaktan dolayı ceza kurbanının lâzım gelmediğini ifâde etmez. Bu itibarla yukardaki menâsiklerden bâzılarının sırasını bozmaktan dolayı ceza kurbanı gerekir. Bu grubun kimlerden teşekkül ettiğini aşağıda belirteceğim.
Yukarda anılan menâsik arasındaki tertibe (sıralamaya) riâyet etmenin sünnet olduğuna hükmedenler ise "Hare" kelimesini sakınca mânâsına yorumlamışlardır. Onlara göre yukardaki sırayı bozmaktan dolayı ne bir günah, ne bir ceza ne de bir engel olmaz. [246]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Bayramın ilk günü yapılan işlerin Akabe cemresine çakıl atmak, kurban kesmek ve saç tıraşı veya kısaltılmasıdır. Bir de ziyaret tavafıdır. Ziyaret tavafı bayramın ikinci ve üçüncü günü de yapılabilir. Âlimler özellikle diğer üç şey arasında sıra takibinin hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu değişik görüşleri özetleyerek burada açıklayalım:
1. Ebû Yûsuf, Muhammed bin e 1 - H a s a n, Şafiî, Atâ, Ahmed ve İshâk'a göre anılan üç şey arasında tertibe riâyet etmek, yâni önce Akabe cemresine taş atmak, sonra kurban kesmek ve bundan sonra tıraş olmak sünnettir. Şayet bir kimse bu sırayı bozarsa ne günahı var ne de fidye lâzım. Delilleri bu hadislerdir. Bunlara göre tertibe riâyet etmemek hususu bilgisizlikten olsun, unutmaktan ileri gelsin veya bilerek olsun fark etmez. Cumhurun görüşü budur.
2. Ahmed cumhurun görüşünde olmakla beraber şöyle bir farklı görüş beyân etmiştir: Bir kimse unutarak veya bilmeyerek anılan sırayı bozarsa bir şey lâzım gelmez. Ama bilerek ve hatırlayarak sırayı bozarsa bir rivayete göre kurban kesmesi gerekir. A h -m e d' den yapılan diğer bir rivayete göre bir şey lâzım gelmez.
3. îbn-i Abbâs, Ebû Hanife, Nahai, Ha-san-i Basrî, Katâde ve Mâlikiler' den I b n - i Mâcişûn'a göre anılan sıraya riâyet etmek vâcibtir. Şafiî'-nin de böyle bir kavli vardır. Buna göre bir kimse Akabe cemresine taş atmadan önce veya kurban kesmeden önce saç tıraşı olursa ceza kurbanı kesmesi vâcib olur. Bu grubun delilleri Tekmile'de nakledilmiştir. Arzu edenler bakabilirler.
4. Mâlikîler'e göre saç tıraşı ve ziyaret tavafının Akabe cemresine taş attıktan sonra olması vâcibtir. Bunlardan birisini taşlamadan önce işleyen kimse ceza kurbanı ile mükellef olur. Önce Akabe cemresine taş atmak, sonra kurban kesmek, daha sonra tıraş olmak ve bunları bu sıraya göre ifa etmek ise mendubtur. Bu sırayı bozan kimse suç işlemiş olmaz. Ziyaret tavafını, kurban kesmek ve tıraş olmaktan sonraya bırakmak da mendubtur.
Şunu da belirteyim: N e v e v i, Akabe cemresine taş atmadan önce kurban kesen kimseye hiç bir şeyin lâzım olmadığı hususunda âlimlerin ittifak hâlinde olduklarını söylemiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ikinci hadîsinden çıkan diğer bir hüküm de bayramın ilk günü güneş battıktan sonra Akabe cemresine taş atan kimseye bir günah veya cezanın gerekmediğidir. Anılan taşlamayı geceye tehir etmek Hanefi, Şafiî ve Mâliki mezheblerine göre mekruhtur. Bununla beraber caizdir ve tehirden dolayı ceza kurbanı gerekmez. Ahmed ve İ s -h â k' a göre gündüz atamayan kimse o günkü taşları ertesi gün öğle vakti girdikten sonra atar ve daha önce atamaz. [247]

75- Teşrik Günleri (Yâni Bayramın İkinci, Üçüncü Ve Dördüncü Günleri) Cemrelere Taş Atmak Babı

3053) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütnâ/dan; Şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in (bayramın ilk günü) Akabe cemresine çakılları kuşluk zamanı attığını ve bundan (yâni ilk günden) sonra ise çakılları cemrelere güneşin zevalinden (yâni öğle namazı vakti girdikten) sonra attığını gördüm."

30S4) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bayramın ilk gününden sonraki günlerde) güneş göğün ortasından batıya kayınca cemrelere çakılları atardı. Şöyle ki taşlama işini bitirince Öğle namazına dururdu."[248]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Tirmi-zi, Ebû Dâvûd ve Nesâi ile Beyhaki de rivayet etmişlerdir. B u h â r i de tâliken rivayet etmiştir. Ebû Dav û d ile T i r m i z î' nin rivayetlerinde; "Kurban bayramının ilk günü" kaydı vardır. Bu durumu parantez içi ifâde ile belirttim.
tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) *ın hadisini T i r m i z i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bayramın ilk günü Akabe cemresine çakılları kuşluk zamanı ve bayramın kalan günlerinde öğle namazı vakti girer girmez üç cemreye taşlan attığına delâlet eder. [249]

Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Bayramın ilk günü Akabe cemresine çakılları atma zamanı kuşluk vaktidir. Bu zaman, taşlamanın en iyi zamanıdır. î b n - i Abdi'1-Berr: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bayramın ilk günü Akabe cemresine bu vakitte taşlan attığı hususunda bütün müslümanlar ittifak halindedir, demiştir.
Bayramın ilk günü Akabe cemresine taş atmanın caiz olduğu süre konusuna gelince âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir. Gerek anılan sürenin başlangıcında, gerekse bitiminde ihtilâf olmuştur. Şöyle ki:
a) H a n e f î 1 e r, Mâlik ve bir rivayete göre Ahraed: Bayramın ilk günü fecir doğunca Akabe cemresine çakılları atmak caizdir, demişlerdir.
b) Ş â f i i I e r ve meşhur rivayete göre A h m e d: Bu süre bayram gecesinin yansından sonra başlar, demişlerdir.
Anılan sürenin bitim anına gelince, henüz güneş batmamış iken taşlamanın câizliği ve bunda bir mekruhluğun bulunmaması hususunda âlimler ittifak halindedir. Yâni nıüstehab olanı öğleden önce atmaktır. Ama öğleden sonra da güneş batıncaya kadar atılabilir ve bunda bir mekruhluk durumu yoktur. Şayet bir kimse güneş batıncaya kadar taşlama işini yapmamış ise Hanefiler, Mâlik, Şafii, İbnü'l-Münzir ve îbn-i Ömer'e göre bu işi geceleyin yapar. Bunu geceye bıraktığı için kerâhat işlemiş olur. Bununla beraber ceza kurbanı gerekmez. Ahmed ve îshâk'a göre ise bu işi gece yapmaz. Ertesi gün öğle vakti girince yapar.
Yukarda beyân edilen değişik görüşlerin dayanakları ve delilleri Tekmile ve Tuhfe'de beyân edilmiştir. Onlan buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
2. Teşrik günleri, yâni bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri taşlama zamanı öğle namazı vaktinin girmesiyle başlar. Bundan önce taş atılamaz. Dört mezheb imamları ve cumhur bu hükümde müttefiktir. Şu farkla ki, Ebû Hanîfe, bayramın dördüncü günü öğleden önce taşlamanın câizliğine hükmetmiştir.
Kuvvetli mutemed olan hüküm Cumhurun görüşüdür.
Bir kimse bayram günleri geçip dördüncü günü güneş batınca-ya kadar cemrelere taş atmayı geciktirirse, artık taş atamaz. Ceza kurbanı kesmesi gerekir. Dört mezheb imamları bu hükümde birleşmiş durumdadır. [250]

Cemrelere Sırayla Taş Atmanın Hükmü

Daha önceki bablarda belirttiğim gibi cemreler üç adeddlr. M e s -cid-i Hif't en yakın olan cemreye "Cemrt-i ula tik cemre"denilir. Bundan sonraki cemreye "Cemre-i vustâ = Ortana cemre" denilir. Daha sonra gelen cemreye de Akabe cemresi denilir. Bayramın ilk günü yalnız Akabe cemresine taş atılır. Bunu tâkib eden günlerde ise Cemre-i ûlâ'dan taşlamaya başlanır ve sırayla diğer cemrelere atılır. Bu sırayı tâkib etmek Şafii, Mâlik ve Ahmed ' e göre şarttır. Hanefî mezhebinin seçkin görüşüne göre ise sünnettir. [251]

Cemrelere Taş Atmanın Hükmü

Cemrelere taş atmak dört mezheb âlimlerinin ittifakıyla vâcib-tir. Yapılmaması hâlinde ceza kurbanı kesmek gerekir. Cumhurun görüşü de böyledir. [252]

76- Kurban Bayramının Îlk Günü (Mina'da) Hutbe Okumak Babı

3055) Amr bin el-Ahvas (el-Cegmî) (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Veda haccında (Minâ'da) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şunu işittim %
Ey insanlar! Dikkat ediniz! Hangi gün en mukaddes gündür? Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu buyruğu üç kez tekrarladı. Sahâbîlç ıRadıyallâhü anhüm) :
En mukaddes gün Hacc-ı Ekber (yâni Kurban bayramının ilk) günüdür, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İşte bu beldeniz (Mekke) de, bu (Zilhicce) ayınızda bu (bayram) gününüz nasıl mukaddes bir gün ise şüphesiz kanlarınız (yâni canlarınız) , mallarınız ve ırzlarınız kendi aranızda (her yerde ve her zaman) öyle mukaddestir. Dikkat ediniz! Hiç bir suçlu kendi nefsinden başka kimse aleyhine suç işlemez (Yâni onun suçundan dolayı başkası cezalandırılmaz). Evlâd babasının suçundan dolayı cezalandırılmaz. Baba da evlâdının suçundan dolayı mu ah aza edilmez.
Bilmiş olunuz ki, şeytan bu beldeniz (Mekke) de (Allah'tan başkasına ibâdet edilmekle) kendisine itaat edilmekten kesinlikle ebedî surette ümidini yitirmiştir. Lâkin küçümsediğiniz bâzı işlerinizde ona uymak işi vuku bulacak, bu da onu memnun edecektir.
(Ey insanlar)! Bilmiş olunuz ki, Câhiliyet devrinden kalma kan gütme dâvalarının hepsi iptal edilmiştir. Anılan kan dâvalarından ilga ettiğim ilk kan dâvası Abdulmuttalib'in oğlu el Hâris'in kan davasıdır. (El-Hâris, Beni Leys kabilesinde çocuğu için süt anasını arıyordu. Hüzeyl kabilesi onu öldürmüştü).
(Ey insanlar)! Bilmiş olun ki Câhiliyet devrinden kalma faizin her nevi iptal edilmiştir. Mallarınızın sermayesi sizin hakkınızdır. Zulüm etmeyiniz ve zulmolunmayınız, buyurdu.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan sonra üç kez:
Dikkat ediniz! Ey Ümmetim, Ben (Allah'ın emrini) tebliğ ettim mi?, diye sordu. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
Evet, diye cevab verdiler. Resûl-i Ekrem (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) :
Allahım şâhid ol, Allahun şâhid ol, Allahım şâhid ol, dedi."[253]

İzahı

Bu hadîsin baş kısmı, yâni Câhiliyet devrinden kalma kan gütme davalarıyla ilgili bölümden önceki kısım T i r m i z î tarafından da rivayet edilmiştir.
Kurban bayramı gününün, Zilhicce ayının ve Mekke'nin mukaddesliği ifâdesinden maksad anılan zamanlarda ve yerlerde işlenen günahların ve özellikle savaşmanın vebalinin ağırlığıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) müslümanlarm canları, malları ve ırzları anılan gün, ay ve belde gibi mukaddestir buyurmakla bir benzetme yapmıştır. Çünkü herkes anılan zaman ve yerde cana, mala ve ırza saldırma günahının çok

daha büyük olduğuna inanmıyordu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu benzetme ile diğer zamanlarda ve başka yerlerde anılan suçları işlemenin günahının da çok büyük olduğunu bildirmek istemiştir.
Hadisin; "Hiç bir suçlu kendi nefsinden başka kimse aleyhine suç işlemez" cümlesiyle kasdedilen mânâ tercemede parantez içi ifâde ile belirtilmiştir. Bu cümlede geçen Cinayet : Dünyada veya âhirette azâb veya kısası gerektiren suç ve günah mânâsmı ifâde eder. Bir kimse böyle bir günah ve suç işlerse cezası ve azabı ancak kendisine aittir. Başkası onun yerine cezalandırılmaz veya tâzib edilmez. Câhiliyet devrinde bir kimse bir suç işlediği zaman onun yakınlarından da intikam alınırdı. Hadîste geçen bu cümle ile bunun arkasında gelen cümleler bu kötü âdetin bâtıl ve zulüm olduğuna da delâlet eder. Baba ile evlâd en yakın akraba oldukları için bunlardan birisi suç işlediği zaman onun yerine diğerinin muâhaza edilemeyeceği özellikle belirtilmiştir.
Hiç bir evlâdın, babasının işlediği suçtan veya hiç bir babanın evlâdının işlediği suçtan dolayı muahaza edilemeyeceği mânâsına yorumlanan cümleler şöyle de yorumlanabilir -. Hiç bir baba evlâdı hakkında suç işleyemez ve hiç bir evlâd babası hakkında suç işleyemez.
Baba ile evlâdın birbirine karşı iyi davranmaları ve kötülük istememeye dikkat etmeleri önemli olduğu için özellikle bu durum belirtilmek istenmiş olabilir.
Hadîsin "Câhiliyet devrinden kalma kan gütme dâvalarının hepsi iptal edilmiştir" mealindeki cümleden maksad şudur: Câhiliyet devrinde işlenmiş olan cinayetlerden dolayı cani hakkında ne kısas, ne diyet ne de kefaret cezası uygulanmaz. Ama İslâmiyet döneminde işlenen cinayetler hakkında konulan cezalar tatbik edilir. Hadiste geçen cümle ile bu hükmün tatbik edilmemesi ve suçluların cezasız bırakılması anlamı kasdedilmemiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in ilk iptal ettiği kan dâvası, amcası e 1 - H â r i s' in kan dâvası idi. Müellifimizin rivayetinin zahirine göre H ü z e y I kabilesi tarafından öldürülen kişi, el-Hâris bin Abdilrau ttalib1 tir. Müellifimizin Câbir bin Abdillah (RadıyaUâhü anhümâ) 'den rivayet ettiği 3074 nolu hadîste ise Hüzeyl kabilesi tarafından öldürülen zâtın Rebia bin el-Hâris olduğu bildirilmiştir. Müslim ile Ebü Davud'un Câbir (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetlerinde ise söz konusu kanın R e b î a' nın oğlunun kanı olduğu ifâde edilmektedir.
Yukarda belirtilen değişik rivayetlerle ilgili olarak N e v e v İ özetle şöyle der:
"Kadı Iyâz: Müslim'in bâzı rivayetlerinde anılan kanın Rebia bin el-Hâris'in kanı olduğu belirtilmiştir. Ebû Dâvûd da böyle rivayet etmiştir. Ancak bu rivayetin bir zühul eseri olup doğrusunun anılan kanın Rebia' nın oğluna âit olduğu söylenmiştir. Çünkü Rebîa bin el-Hâris Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den sonra da Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti dönemine kadar yaşamıştır. Ebû Ubeyd söz konusu kanın R e b i a' ya âit rivayetleri, Rebia1 nın kan davacısı olduğu yolunda yorumlamıştır. Çünkü öldürülen oğlunun velisi kendisidir. Bu nedenle Rebia1-nın ifadesi kullanılmıştır, diye bilgi vermiştir.
Alimlerin cumhuru ve tahkik edici ilim ehli demişler ki, öldürülen kişi îyas bin Rebia bin el-Hâris bin Ab-dllmuttalib' tir, Öldürülen 1 y a •, emekleye enukltye
evler arasında dolaşan küçük yaşta bir çocuktu. Benî S a * d kabilesi ile Benî Leys kabilesi arasında çıkan bir çatışma esnasında ona bir taş değmekle öldürülmüştü.*'
Tekmile yazarı da Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği C â -b i r' in hadîsini açıklarken Rebîa bin el-Hâris'in kanı ve İbn-i Rebia' nın kanı yolundaki iki rivayetle ilgili olarak : Doğru olan rivayet anılan kanın Rebîa1 nın oğluna âit olanıdır, der.
Yukarda açıklanan bilgi ışığında müellifimizin rivayeti hakkında şöyle söylemek mümkündür: Öldürülen maktul Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası e 1-H â r i s'in torunu olduğu için el-Hâris veli olarak kan davacısı durumunda idi. Bu nedenle kan e 1 - H â r i s ' e izafe edilerek onun kanı, denilmiştir. Hadisin metninde parantez içinde bulunan ifâde öldürülen çocuk hakkındadır. Yâni e 1 - H â r i s ' in torunu Leys kabilesinde emzikli çocuk idi ve Hüzeyl kabilesi tarafından öldürülmüştü.
Câhiliyet devrinde vuku bulmuş olan bu cinayetle ilgili kan dâvası Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası oğullarına âit olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce bu dâvayı iptal buyurmakla tüm müslümanlara örnek olmuştur.
Hadisin bundan sonraki bölümünde faizin her çeşidinin ilga ve iptal edildiği, faizli para verenlerin ancak verdikleri parayı geri alacakları, faizini alamıyacaklan ve böylece ne zulüm etmiş ne de zulme uğramış olacakları bildirilmekte ve sonunda ilâhî emirlerin aynen tebliğ edildiğinin orada bulunan müslümanlarca açıklanması istenmiştir. Müslümanlar da bu güzel şâhidliği yaptıktan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) üç kez "Allahım şâhid ol" buyurmuştur.

3056) Cübeyr bin Mut'un (Kadıyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Besûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Minâ*nın el-Hayf (denilen dere kenarın) da ayağa kalkarak şöyle buyurdu:
Allah, benim sözümü işitip de (başkasına) tebliğ eden adamın yüzünü ağartsın. Çünkü fıkıh (kaynağı olan hadisleri) ezberleyen nice adamlar fıkıhçı değiller ve fıkıhçı olan nice (hadis) hafızları kendilerinden daha kuvvetli fıkıhçı]ara (hadisleri) iletebilirler. Üç meziyyet vardır ki müslüman bir kişi onlara sahip olduğu sürece kalbi, kin, hıyanet ve husûmet beslemez: Ameli, tam bir ihlâsla sırf Allah rızâsı için işlemek, mü si umanların başındaki yöneticilere hayır dilemek ve müslumanların cemaatından ayrılmamak. Çünkü müslüman cemaatının daveti, arkalanndakileri de kaplar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Muhammed bin îshâk tedlisçi olup bunu an'ane ile rivayet etmiştir. Hadisin metni bu haliyle sahihtir, [254]

İzahı

Bu hadîs, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak müellifimizin 230. hadîsi bunun benzeridir. Yine müellifimizin 231. hadîsi buna benzer ve ilk râvîsi bu hadîsin râvîsidir. Hadisin izahı orada yapıldığı için burada tekrarlamaya gerek yoktur. Oraya müracaat edilmesi tavsiye olunur.

3057) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâkü anAJ'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem> Arafat'ta muhadrama (yâni kulakları kesik gibi küçücük olan) devesi üstünde olduğu halde şöyle buyurdu, demiştir:
(Ey sahâbilerim!) Bu gün hangi gündür, bu ay hangi aydır ve bu belde hangi şehirdir biliyor musunuz? diye sordu. Sahâbîler (Ea-dıyallâhü anhüm) :
Bu belde mukaddes bir şehirdir, bu ay mukaddes bir aydır ve bu gün mukaddes bir gündür, diye cevab verdiler. (Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olunuz ki bu şehriniz (Mekke) de, bu (Arefe) gününüzde, bu (Zilhicce) ayınız nasıl mukaddes ise, mallarınız ve canlarınız da şüphesiz size haram ve mukaddestir.
(Ümmetim!) İyi biliniz ki: Ben Kevser havuzu başında öncünüzü m (yâni orada muhtaç olduğunuz şeylerin önceden hazırlayıcısı-yım) ve diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla Övünürüm. Artık (çok günahlar işlemekle) siz benim yüzümü karartmayınız (yâni beni Allah'a karşı mahcub etmeyiniz).
Bilmiş olunuz ki: Ve ben (kıyamet günü) bâzı insanları kurtaracağım. Bâzı insanlar da benden kurtarılacak (yâni zebaniler onlan götürecekleridir. Bent Yâ Rabbi! Arkadaşcıklanm (ne olacaklar?) diyeceğim. Allah şöyle buyuracak:
Senden sonra onların neler ihdas ettiklerini bilmiyorsun."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir.

3058) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccuıda bayramın ilk günü cemreler arasında durdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beraberinde bulunanlara hitaben) :
— Bu gün hangi gündür? diye sordu. Sahâbüer (Radıyallâhü an-hüm) :
— Nahr (Kurban bayramı) günüdür, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Peki bu şehir hangi şehirdir? diye sordu. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
— Bu şehir, Mukaddes beldetullah (Mekke) dir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Peki bu ay hangi aydır? buyurdu. Sahâbiler (Radıyallâhü anhüm) :
— Bu ay, Allah'ın mukaddes ayıdır, diye cevab verdiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— Bu gün, hacc-ı Ekber günüdür. Bu ayda, bu günde bu beldeniz nasıl mukaddes ise, canlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da size mukaddestir, buyurdu. Sonra•.
Ben (Allah'ın emrini) tebliğ ettim mi? buyurdu, Sahâbîler:
— Evet, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Allahım şâhid ol, demeye başladı. Daha sonra halka veda etti. Bu nedenle sahâbîler; Bu hac. Veda hacadır, dediler."[255]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î ta'likan rivayet etmiştir. Ebü Dâvûd da kısa olarak rivayet etmiştir.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî Kurban bayramının ilk gününe Hacc-ı Ekber günü ismini vermiştir. Gerek bu hadis ve gerekse Tekmile'de nakledilen bâzı hadisler Hacc-ı Ek-ber'in Kurban bayramının ilk günü olduğuna delâlet eder. Cumhur ve mezheb imamları bu hadislere dayanarak böyle hükmetmişlerdir. Bayramın ilk gününe "Hacc-ı Ekber = En büyük hac" günü isminin verilmesi sebebi ise cemreye taş atmak, kurban kesmek, saç tıraşı olmak, farz tavafı ifa etmek gibi haccın bir çok vecibelerinin bu günde yerine getirilmesidir.
İbn-i Sirin'e göre Hacc-ı Ekber günü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ifa ettiği Veda haccına mahsustur. Çünkü o hacc'a Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bizzat katıldığı gibi o gün yahûdilerin, hıristiyanların ve müşriklerin bayram gününe tesadüf etmişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o sıralarda nazil olan N a s r sûresinden vefatının yaklaşmış olduğunu sezdiği için o gün müslümanlara veda etmiş, halka büyük bir hitabede bulunmuş, onlara hac menâsikini bildirmiş, ve câhiliyet devrinin hükümlerini iptal etmişti. Böyle bir gün ne geçmişti ne de gelecekti. Bu itibarla gerek müslümanlar ve gerekse diğer halk o günün muazzamlığım anlamışlardı.
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhümâ) ile oğlu Abdullah'a göre Hacc-ı Ekber, Arefe günüdür. Onlardan böyle bir rivayet var ise de, diğer rivayetler karşısında tutarsız kalır. [256]

Bu Bâbtaki Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Kurban bayramının ilk günü Hacc-ı Ekber günüdür. Bu duruma göre Hacc-ı Asğar, yâni en küçük hac ise umre'dir.
2. Müslümanların canları, malları ve ırzları mukaddestir. Kimseye helâl değildir. Şöyle ki müslümanm kanı ve canı hem kendisine hem de başkasına haramdır. Yâni kişi kendi nefsini intihar etmeye yetkili olmadığı gibi başkası da onu öldürmeye yetkili değildir. Meğer ki şer'i hükümlere göre öldürülmesine karar verilmiş ola. O zaman da yine şer'î hükümlerin ışığı altında öldürülür. Keza müslümanm malı da mukaddes ve haramdır. Kimse buna tecâvüz etmeye yetkili değildir. Müslümanm ırzı, şeref ve haysiyeti de böyledir. Kimsenin bunlara saldırmaya hakkı ve yetkisi yoktur.
3. Hiç kimse başkasının işlediği suçtan dolayı muahaza edilemez, cezalandırılanı az. Âhirette de herkes işlediği suçtan dolayı muahaza edilir. Kimse, kimsenin işlediği günahtan dolayı tâzib edilmez.
4. Faizin her nevi haramdır.
5. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadislerini rivayet etmek, kutsal bir görevdir.
6. Müslüman işlediği hayırlı işleri sırf Allah rızâsı için yapmalı, müslümanlann yöneticileri hakkında iyi dilekte bulunmalı ve tefrikadan, bozgunculuktan sakınmalıdır. Bu meziyetlere sâhib olan bir müslümanm kalbi kin ve hiyânetten uzak kalır.
7. Hac münâsebetiyle Arefe günü A r a f â t' ta ve Kurban bayramının birinci günü M i n â' da birer hutbe okunması meşrudur. [257]

Âlimlerin Hac Hutbeleri Sayısı Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefîler ile Mâlik'e göre hac hutbeleri üç tanedir : Bunlar Zilhicce ayının yedinci, dokuzuncu ve on birinci günlerinde okunur.
2. Ş â f i i' ye göre ise dört hutbe okunur: Bunlar, Z i 1 h i c -c e ayının yedinci, dokuzuncu, onuncu ve on birinci günlerinde okunur.
3. A h m e d' e göre ise hac hutbeleri üçtür : Bunlar, mezkûr ayın dokuzuncu, onuncu ve on ikinci günlerinde okunur.
Hanefiler, Mâlik ve Şafii'ye göre devlet başkanı veya hac emîri Zilhicce ayının yedinci günü M e k k e ' de öğle namazından sonra bir hutbe okur. Bu hutbeyi okumak sünnettir. Hutbede Mekke' den M i n â ' ya çıkış anından Arefe günü öğle namazına kadar yapılması istenen hac menâsiki hakkında hacılara bilgi verilir. Şayet o gün Cumâ'ya rastlarsa Cuma hutbesi okunur ve Cuma namazı kılınır. Namazdan sonra bu hutbe okunur. Çünkü sünnet olan bu hutbenin öğle namazından sonraya bırakılmasıdır. Cuma hutbesi ise bilindiği gibi Cuma namazından önce okunması şarttır.
A h m e d' e göre o gün hutbe okumak sünnet değildir. Herhalde bu hutbe hakkındaki hadîs ona göre sahih değil veya ona intikal etmemiştir. Arefe günü hutbesi ile bayram günü hutbesi bu babın hadislerinde ve benzeri hadislerde mevcuttur.
Bayramın ilk gününden sonraki günlerde okunan hutbenin bayramın ilk günü okunan hutbenin aynisi olduğu, Ebû Dâvûd ile Beyhaki' nin rivayet ettikleri ve Beni Bekir kabilesinden iki sahâbi'ye âit bir hadîsten anlaşılmaktadır. [258]

77- Ka'be'yi Ziyaret (Tavafı) Babı

3059) Âişe ve İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ziyaret tavafını (bayramın birinci gününü ikinci gününe bağlayan) geceye tehir etmiştir."

3060) Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ifaza (yâni ziyaret) tavafının yedi şavtında (turunda) remel etmemiş (yâni hızlı ve çalımlı yürümemiş) tir.
(Râvî) Atâ demiş ki ifâza tavafında remel (yâni hızlı ve çalımlı yürümek) yoktur."[259]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ah-med ve Beyhaki de rivayet etmişler, B u h â r i de bunu ta'Iiken rivayette bulunmuştur. Bu hadîsin zahiri, müellifimizin 3074 nolu Câ b i r (Radıyal-lâhü anh)'ın hadîsine muhaliftir. C â b i r ' in hadîsi Müslim ve A h m e d tarafından da rivayet edilen sahih bir hadîstir. Keza Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin rivayet ettikleri î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine de muhaliftir. Çünkü Câbir ile İbn-i Ömer'in hadislerinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ziyaret tavafım bayramın ilk günü gündüz ettiğine delâlet ederler.
Tekmile yazan yukardaki bilgiyi verdikten sonra bu babın hadisi zayıftır. Çünkü Ebû Zübeyr tedlisçidir ve an'ane ile rivayette bulunmuştur. Câbir ile İbn-i Ömer'in hadîsleri ise sahihtir.
İbnü'1-Kayy im: Ebû Zübeyr'in hadîsi açık bir galattır, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bilinen uygulamasına muhaliftir. (Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ziyaret tavafını bayramın.ilk günü gündüz ettiği sabittir.) E b'ü Z ü b e y r' in hadîsi faraza sahih ise şöyle yorumlanır: Bu hadisten maksad ziyaret tavafının geceye tehir edilmesine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) cevaz vermiştir. O'nun bunu caiz sayması O'nun bu tavafı bizzat geceye tehir ettiğini gerektirmez, demiştir.
Sindi de bu yorumu beyân ettikten sonra şu ikinci yorumu bildirir : Bu hadisteki ziyaret tavafından maksad haccın farzlarından olan ziyaret tavafı değil de nafile tavaf olabilir. Bu takdirde kasde-dilen mânâ şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M i-n â gecelerinde nafile tavafa giderdi, gündüz gitmezdi.
Bu babın ikinci hadisini Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, ifaza tavafında Remel denilen hızlı ve çalımlı yürümenin me<?ı û olmadığına delâlet eder. Tavaftan sonra Safa ile M e r v e arasında sa'y yok ise tavafta Remel meşru değildir. Safa ile M e r v e arasında sa'y. Arafat'a çıkmadan da yapılabilir. Böylece yapılmış ise artık ziyaret tavafında Remel söz konusu değildir. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın 3074. hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Arafat'a çıkmadan önce Safa ile Merve arasında sa'y ettiği bildirilmiştir. [260]

Ziyaret Tavafının Zamanı

Bilindiği gibi ziyaret tavafı haccın farzlarından birisidir. Bu tavafa ifâza tavafı ve rükün tavafı da denilir. Sahih hadîslerle sabit olduğu gibi Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tavafı bayramın birinci günü gündüz ifa etmiştir. Bu itibarla en müstehabı anılan tavafı bayramın birinci günü henüz güneş batmamış iken etmektir. Bir kimse bunu o gün yapmayıp gece veya teşrik günlerinde, yâni bayramın diğer günlerinde yaparsa farz yerine getirilmiş olur ve ceza kurbanı da gerekmez. Bu hususta icmâ vardır.
Şayet bir kimse mezkûr tavafı teşrik günlerinden sonraya kadar geciktirir ve bundan sonra ederse Mâlik, Şafii, Ahmed ve Cumhura göre farz yerine gelmiş olur ve o kimseye ceza kurbanı da gerekmez. Hanefîler'e göre ceza kurbanı kesmek gerekir.
Hanefi mezhebindeki bir kavle göre bir kimse anılan tavafı bayramın üçüncü günü akşamına kadar yapmayıp bundan sonra yaparsa yine ceza kurbanı kesmesi gerekir. [261]

78- Zemzem (Suyun) Dan İçmek Babı

3061) Muhammed bin Abdirrahman bin Ebî Bekir (Radtyaüâhü an-hüm)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben (bir defa) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümal'nin yanında oturuyordum. Bir adam onun yanına geldi. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüma), adama:
— Nereden geldin? diye sordu. Adam:
— Zemzem'den (geliyorum), dedi. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüma) ona:
— Zemzemden lâyıkıyla içtin (mi?), dedi. Adam:
— Bu nasıl olur?, diye sordu. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ):
— Zemzem'den su içmek istediğin zaman kıbleye doğru dur, Allah'ın ismini an, Zemzem suyunu içerken üç defa nefes al ve ondan kana kana iç. Zemzem suyunu böylece içtikten sonra Allah (Azze ve Celle)'ye hamdet. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki -. Bizimle münafıklar arasındaki alâmeti farika onların Zemzem'den kana kana içememeleridir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi sahih ve ravlleri güvenilir zâtlardır.

3062) Câblr bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu hadîsi işitmiştir ¦.
Zemzem suyu ne maksadla içilirse onun için (yararlı) dır."
Not: Suyûü bu kitabın haşiyesinde : Bu hadîs diller üstünde çok meşhur bir hadîstir. Hadîs hafızlan bu hadîsin sıhhati hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre sahih, bir kısmına göre hasen, diğer bir kısmına göre zayıftır. Kuvvetli olan görüş ilk görüştür, demiştir.
Zevâid'de de şöyle denilmiştir : Râvi Abdullah bin el-Müemmel'in zayıflığı sebebiyle bu sened zayıftır. El-Hâkim bu hadîsi el-Müstedrek'te İbn-i Abbâs yoluyla rivayet ederek, senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Sindi de : Ben diyorum ki âlimler bu hadîsin hükmünü denediklerini ve bildirilen sonucu aldıklarını anlatmışlardır. <Yâni zemzem suyu açlığı gidermek, susuzluğu gidermek, bir hastalıktan kurtulmak gibi ne niyetle içilirse Allah'ın lütfü ile o niyete uygun sonuç alınır. Bu durum tecrübelerle sabittir,) der. [262]

79- Ka'be'ye Girmek Babı

3063) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Mekke'nin) fetih günü, beraberinde Bilal (bin Rab âh) ve Osman bin Şeybe olduğu halde Ka'be'ye girdi ve kapıyı içerden kilitlediler. Sonra Ka'be'den çıktıkları zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Ka'be'nin neresinde namaz kıldığım Bilâl'a sordum. Bilal, O'nun Ka'be'ye girdi-ğinde sağında kalan iki direk arasında ve yüzüne karşı gelen duvara doğru namaz kıldığını bana haber verdi.
Sonra ben, Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kaç rekât namaz kıldığını Bilâl'a sormamış olmaklığımdan dolayı kendi nefsimi kınadım." [263]

İzahı

Bu hadîsin birer benzerini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Mâlik ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Ka'be-i Muazzama 15 mt. yüksekliğindedir. Kuzey duvarının uzunluğu 10 m\ civarındadır. Güney duvarının uzunluğu ise 10 m . 25 cm.dir. Batı duvarı 12 m:. 15 cm. uzunluğunda olup bunun karşısına gelen doğu cephesinin uzunluğu ise 11 mt. 88 cm.dir. Kapısının eşiğinin yerden yüksekliği de yaklaşık olarak 2 m .dir.
Mekke' nin fetih günü Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in hadiste isimleri anılan sahâbîlerie Ka'be-i Muazzama' ya girmesinden sonra kapının içerden kilitlenmesinin sebebi; ya izdihamı ve halkın tahaccümünü önlemektir ya da O'nun sükûnet ve huzur içinde ibâdet etmesine yardımcı olmaktır.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtildiğine göre o zaman K a ' b e ' nin içinde 6 aded direk bulunurdu. Tekmile'de beyân edildiğine göre direk sayısı sonradan 5'e indirilmiştir. [264]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Bir sahâbi'nin diğer bir sahâbî'den hadîs rivayet etmesi caizdir. Çünkü î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh), Bilâl (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayette bulunmuştur.
2. Dinî bir konuyu sormak isteyen kimse en üstün âlime sormakla mükellef değildir. Yâni konuyu ehil ve liyakatli olan bir başkasına sorabilir. Çünkü îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) söz konusu durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorma-yıp Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a sormuştur.
3. Hadîs, I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Resûl-f Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izinde yürümeye olan düşkünlüğünü ifâde eder.
4. Ka'be-i Muazzama'ya girmek hacı olan ve olmayan her ziyaretçi için müstehabtır. Ancak şunu da belirteyim : Ka'be-i Muazzama'ya girmek hac menâsikinden, yâni hac ibâdeti esnasında yapılması istenen ödevlerden değildir. Cumhurun görüşü budur. Kurtubi' nin anlattığına göre bâzı ilim adamları bunu hac menâsiki içinde mütalâa etmişlerdir.
Ka'be-i Muazzama' nın içine giren ziyaretçi çok edeb-li ve mütevazı olmalı, gözlerini secde yerinden ayırmamak, yukarı kaldırmamalı, K a ' b e ' nin tavanına ve duvarlarına bakmamah-dır. Allah (Azze ve CelleVnin yüceliğini ve azametini düşünüp başını ve yüzünü havaya kaldırmaktan sakınmalıdır.
5. K a' b e' nin içinde namaz kılmak meşru ve müstehabtır. Bu konuda âlimlerin ayrıntılı bilgileri şöyledir:
Hanefîler, Şafii, Ahmed, Sevri ve Cumhura göre K a' b e' nin içinde farz ve nafile namaz kılmak caizdir. M â I i k î 1 e r' den Ibn-i Abdilhakem de böyle demiş ve Ibn-i Abdilber ile İbnül'arabi de onun görüşünü desteklemişlerdir. Bu görüşteki âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir.
M â 1 i k ' e göre ise K a ' b e ' nin içinde ancak nafile namaz kılmabilir, farz namaz kılınamaz. Ahmed' den de böyle bir rivayet vardır.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a göre ne farz ne de nafile hiç bir namaz K a ' b e ' nin içinde kılınamaz. Mâliki mezhebi ile Zahiriye mezhebi mensublarından bâzıları da böyle demişlerdir. Bunların delili şudur.- Namazda K a' b e ' ye doğru durmak şarttır. Ka'be' nin içinde namaz kılındığı zaman K a' -b e ' nin bir kısmına sırt çevirilmiş olur.
Kuvvetli görüş ilk görüştür. Çünkü Resül-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm). K a ' b e ' de namaz kılmış, kılmayı yasaklamamış* tır. Ve burada farz namaz ile nafile namaz arasında bir ayırım hükmü de vârid değildir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in K a' b e' de iki rekât namaz kıldığı Buhâri ve Müslim'in îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîs ile başka hadîslerle sabittir.

3064) Âişe (Radtyallâhü ö»#â)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanımdan sevinçli olarak çıkıp gitti. Bir süre sonra üzgün olarak yanıma döndü. Beni Yâ Re sû I allan! Sen sevinçli olarak yanımdan çıktın ve üzgün olarak döndün? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu t
«Ben Ka'be'ye girdim. Ama keski girmeseydim. Çünkü (girmek-ligimle) ümmetime güçlük çıkarmış olduğumdan korkarım.»"[265]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed, Hâkim ve Beyha-k î de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunu benzer cümlelerle rivayet etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K a' b e' ye girdiğine pişman olmuş ve bir daha girmemeye karar vermiştir. Bunum sebebini de beyân buyurmuştur. Şöyle ki, mü'minler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sünnetine olan düşkünlükleri nedeniyle K a ' b e ' ye girmek için can atacaklar, girmeye çalışırken büyük izdihamlar meydana gelecek ve çokları sıkıntı çekecek. Hattâ bu yüzden başkasına eziyet edebilirler veya kendileri zarara uğrayabilirler. Bâzıları da girmek imkân ve fırsatını bulamadan memleketlerine dönecek ve bu sünneti yapamamanın üzüntüsünü duyacaklar. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in endişe duyduğu güçlük budun[266]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

I. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mekke' nin fetih yılından başka bir yılda K a ' b e ' ye girmiştir. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Mekke1 nin fetih seferinde bulunmamıştır. Ancak Veda haccı seferinde hazır bulunmuştur. B e y h a k î bu durumu kesinlikle beyân etmiştir.
Îbnü'l-Kayyim ve bir grub: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda haccı seferinde K a ' b e ' ye girmemiştir. Ancak Mekke' nin fetih seferinde K a ' b e ' ye girmiştir, derler ve bu hadîse şöyle cevab verirler; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in, fetih seferinden dönüp Medine-i Münevvere'-ye vardıktan sonra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya bu buyruğu söylemiş olması muhtemeldir.
İbnü'l-Kayyim ve beraberindeki grubun bu yorumu cidden uzak bir ihtimaldir.
2. K a ' b e' ye girmek hac menâsikinden değildir. Cumhurun görüşü de böyledir. Bu durumu bundan önceki hadisin izahı bölümünde de anlattım. [267]

80- Minâ Gecelerinde Mekke'de Gecelemek Babı

M i n â geceleri; Kurban bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günlerini ertesi günlere bağlayan üç gecedir. Hacılar bu geceleri M i n â' da geçirmelidir. Ancak bayramın üçüncü günü Minâdan ayrılanlar o günü ertesi güne bağlayan geceyi M i n â' da geçirmekle mükellef değiller. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası A b b â s (Radıyallâhü anh)'a Sikaye, yâni hacıları Zemzem suyundan suvarmak hizmetini ayarlaması için anılan geceleri M e k k e' de geçirmesine izin verdiğine delâlet eder. Hadîslerden çıkarılan hükümleri ve Minâ gecelerini Mi n â' da geçirmek hükmü hususundaki görüşleri hadîslerin izahı bölümünde anlatılmak üzere şimdi hadislerin terceme-sine geçelim.

3065) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Abbâs bin Abdilmuttalib (Radıyallâhü anh), sikâye (hacıları Zemzem suyundan suvarmak) hizmeti için Minâ günlerinde geceleri Mekke'de geçirmek üzere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona izin verdi.'*

3066) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç kimseye (Minâ gecelerinde) geceyi Mekke'de geçirmek ruhsatını (yâni müsaadesini) vermedi. Yalnız (Abdulmuttalib oğlu) Abbâs'a sikaye hizmetinden dolayı müsaade etti."[268]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini B u h â r i, Müslim, Ebü Dâvûd, Ahmed ve Şafiî de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin kimler tarafından da rivayet edildiği hususuna bakılsın. Çünkü ben rastlayamadım.
Sikâye: Yukarda da anlattığım gibi hacılara Zemzem suyunu ikram etmek, onları suvarmak demektir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in baba babası Abdulmuttalib1 ten sonra bu hizmetin mütevelliliği Abdulmuttalib'in oğlu ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in amcası Ab b â s ' a tevdî edilmişti. Câhiliyyet devrinde îslâm dönemine kadar bu iş Abbâs (Radıyallâhü anhJ'ın elinde idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Peygamber olduktan sonra bu işi ona bıraktı. Bu nedenle Sikâye görevi bu güne dek Abbâs (Radıyallâhü anhî'ın oğulları tarafından ifa edüegelmiştir. Tekmile yazarının beyânına göre Abbâs ve oğullan Zemzem suyuna kuru üzüm katarak üzüm şerbeti olarak hacılara ikram ederlerdi. [269]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. M i n â geceleri M i n â 'da geçirilmelidir. Alimler bunun hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
A) Hanefîler, İbn-i Abbâs ve Hasan-i B a s -r i: M i n â gecelerini M i n â' da geçirmek Sünnet-i Müekke-de'dir. Yâni önemli sünnetlerdendir, demişlerdir. Ahmed' den de böyle bir kavil rivayet edilmiştir. Bu gruba göre bir kimse anılan geceleri M i n â' nın dışında; meselâ, M e k k e' de geçirirse isâe etmiş, yâni fena iş yapmış olur. Çünkü önemli bir sünneti terket-miş olur. Bununla beraber ceza kurbanı kesmesi gerekmez.
B) Ş â f i î I e r ve meşhur kavle göre H a n b e 1 île r :, Mez-İV kûr geceleri M i n â'da geçirmek vâcibtir. fiirhacı bir geceyi başka yerde geçirirse bir müd, yâni yaklaşık olarak 600 gr. buğday veya arpayı sadaka eder. îki geceyi başka yerde geçirirse bunun ikimislini sadaka etmesi gerekir. Şayet üç geceyi başka yerde geçirirse ceza kurbanı kesmesi gerekir, demişler.
C) Mâlik'e göre de anılan geceleri M i n â ' da geçirmek vâcibtir. Başka yerde geçirilen her gece için bir ceza kurbanı gerekir.
2. Sikâye hizmetinde çalışan kimseler anılan geceleri Mekke'de geçirebilirler. Çobanlar da bunlar gibidir. Tekmile yazarının beyânına göre âlimler bu hüküm hususunda ittifak halindedir. [270]

81- (Minâ'nın Son Günü Mekke'ye Dönüşte) El-Muhassab Deresinde Konaklamak Babı

El-Muhassab; H i c û n ile Nur dağı arasında bulunan ve Mekke mezarlığına kadar uzanan geniş bir deredir. Bu saha Minâ ile Mekke arasında kalır. Bu sahada çakıl taşları çok olduğu için bu ismi almıştır. Buraya Ebtah, Bathâ, Hasba ve Hayf-l Benî Kinâne (Yâni Kinâne oğulları yurdu) gibi isimler de verilmiştir.

3067) Âişe (Radtyaîlâhü û»Aâ)'dan: Şöyle demiştir:
(Minâ'dan dönüşte) el Ebtah (deresin) de konaklamak sünnet değildir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Medine yoluna) çıkması sırf kolay olsun diye orada konakladı.'*

3068) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'(\an; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Minâ'dan döndüğü günü ertesi güne bağlayan gecenin sonunda Bathâ'dan (Medine'ye) hareket etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahihtir. Râvileri Müslim'in şartı üzerine sıka (güvenilir) kimselerdir.

3069) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhü>ıâ)'(Uır\: Şöyle demiştir :

Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve (O'ndan sonra halîfe olan) Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) (Minâ'dan dönüşlerinde) ekEbtah (deresin) de konaklıyorlardı."[271]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buharı, Müslim, Ebû D â -vûd, Ahmed ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs Zevâid nevindendir. Üçüncü hadisi T i r m i z i de rivayet etmiştir.
Muhassab, Bathâ ve Ebtah'ın aynı derenin isimleri olduğunu yukarıda belirtmiştim.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M i n â' nın son günü, yâni Zilhicce ayının 13. günü M i n â ' dan hareket edip el-Muhassab ta konaklamış; öğle, ikindi, akşam ve yatsı namaz-lannı orada edâ etmiş ve gecenin çoğunu orada geçirdikten sonra M e kk e'ye girip veda tavafı ifa ettikten sonra dönüp oradan Medîne-i Münevvere'ye seher vaktinde hareket etmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in el-Muhassab'ta konaklamasının hac menâsikinden olmayıp istirahat ve M e d î n e' ye hareketin kolaylaştırılması için olduğunu bildirmiştir. îbn-i Abbâs, Esma bint-i Ebû Bekir ve Urve bin Zübeyr de böyle demişlerdir. Fakat dört mezheb imamları ve Cumhur Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e uymak üzere burada konaklamamn sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm) haccı ifa ederken orada konaklamışlardır.
Bu iki grubun görüşleri arasında zahiren görülen ihtilâf şöyle giderilebilir, kanısındayım :
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan derede konaklamasının bir sünnet mâhiyetinde olmayıp hareket kolaylığı için olduğunu söyleyenler, konaklamanın haccın menâsikinden olmadığını belirtmek istemişlerdir. Orada konaklamanın sünnet olduğuna hükmedenler ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "e uymak ve O'nun yaptığı gibi yapmak niyetiyle orada konaklamanın bu açıdan sünnet olduğunu söylemek istemişlerdir. Allah daha iyi bilir. [272]

82- Veda Tavafı Babı

3070) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhütnâ)'dan; Şöyle demiştir: (Hac için Mekke'ye gelen) halk (farz tavaftan ve Minâ günlerinden sonra) etrafa dağıtıyorlardı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallal-
lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sakın hiç kimse Ka'be'yi son kez tavaf etmedikçe (Mekke'den) çıkmasın» buyurdu."

3071) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anftümâ)'âan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın son görevi Ka'-be'yi tavaf (ı Veda) olmadıkça (Mekke'den) çıkmasını yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedinde İbrahim var. Bu. İsmail el-Mekki eI-Ferberi*nin oğludur, Ahmed ve başkası onun zayıflığına hükmetmişlerdir. [273]

İzahı
îlk hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed. T a -h â v i ve Be yh a k i de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Ze-vâid nevindendir.
Tekmile yazan ilk hadîsin açıklaması bölümünde özetle şöyle der;
İbn-i Abbâs şunu söylemek istemiştir; Halk hac niyetiyle M e k k e ' ye geldikleri zaman hac amelini bitirince etrafa dağılmayı itiyad hâline getirmişlerdi. Kimisi veda tavafı eder, kimisi etmeden Mekke' den ayrılırdı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) bu hadisi buyurdu. Hadistenmaksad ise Mekke ' H olmayan hacıların veda tavafı etmeden Mekke' den ayrılmamalarıdır. [274]

Hadîslerden Şu Hükümler Çıkar:

Hacı hangi çeşit haccı ifa ederse etsin; yâni ister Hacc-ı îfrâd, ister Hacc-ı Temettü, ister Hacc-ı Kıran niyetiyle haccını tamamlasın bundan sonra veda tavafı etmesi vâcibtir. Hanefîler, Şâ-fii, Ahmed ve ilim ehlinin çoğu bu hadîslerin zahirini tutarak veda tavafının vâcibliğine hükmetmişlerdir. Bu gruba göre, bir kimse veda tavafını terkederse ceza kurbanı kesmesi gerekir. Veda tavafı; ay başı âdeti gören veya lohusalık hâlinde olan kadına ve mîkat ismi verilen bölgenin dâhilinde ikâmet eden hacılara vâcib değildir.
Mâlik ve bir kavlinde Şafiî veda tavafının sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Bu kavle göre veda tavafını terkeden kimseye ceza kurbanı kesmesi mecburiyeti yoktur.
Îbnü'l-Münzir'e göre ise veda tavafı vâcib olmakla beraber terkedilmesi hâlinde herhangi bir ceza gerekli olmaz.
Veda tavafının müstehab olan zamanı, hacmin Mekke' den çıkmak istediği zamandır. Bir kimse veda tavafı ettikten sonra Mekke'de ikâmet etmeye niyet etmediği halde bir süre daha Mekke'de kalırsa Hanefi mezhebine göre bu tavafı tekrar etmesi gerekmez. Diğer âlimlere göre ise tekrar etmesi gerekir. Meğer ki o kimse veda tavafından sonra sadece yol hazırlığıyla meşguliyetinden dolayı bir kaç saat kalırsa, yeniden tavaf etmesi gerekmez. Şayet veda tavafından sonra yol hazırlığı dışındaki işlerle bir kaç saat meşgul olursa tavafı yenilemesi gerekir. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için fıkıh kitabi arına müracaat edilmelidir.
Veda tavafının hac menâsikinden bir parça olduğu veya müstakil bir ibâdet olduğu hususunda da ihtilâf vardır. [275]

83- Ay Başı Âdeti Gören Kadın Veda Tavafı Etmeden Mekke'den Çıkabilir, Babı

3072) Âişe (Radıyallâkü anhâydan; Şöyle demiştir:
(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Sa-fiyye bint-i Huyey ifâda (yâni haccm farz olan) tavafı ettikten sonra hayız (yâni aybaşı âdeti) gördü. Âişe demiştir ki: Ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«¦Safiyye (ifâda tavafını âdet görünceye kadar geciktirmekle) bizim (Medine'ye) hareket etmemizi engelleyici mi?» buyurdu. Ben:
Safiyye ifâda tavafı etti ve ondan sonra âdet gördü, dedim. Re-sül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde Safiyye çıksın (yâni veda tavafını beklemeden Medine'ye hareket edebilir.)» buyurdu."

3073) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye (bint-i Huyey)'-den söz etti (yâni durumunu sordu). Biz de onun ay başı âdeti hâline girdiğini söyledik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Yahûdî olan kavmine) uğursuzluk getiren kadın! Ben onu ancak yola çıkmamızı engelleyici sanırım (Yâni galiba onun yüzünden Medine'ye hareketimiz gecikecek)», buyurdu. Bunun üzerine benj
Yâ Resülallah! Safiyye Kurban bayramının ilk günü ifâda tavafı etti, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O zaman (Medine'ye hareket etmemize) engel yok. Ona söyleyin yollansın.» buyurdu."[276]

İzahı

Âişe (Radıyallâhüanhâ)'nın bu hadisleri Buhârî, Müslim, Mâlik, Şafiî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ta-hâvi ve Beyhakî tarafından değişik senedler ve benzer lafızlarla rivayet edilmiştir.
İkinci hadîs metninde geçen; «Akra halka* kelimeleri ile lügat mânâları kasdedilmemiştir. Bunların masdarları olan Akr, boğazlama, yaralama gibi mânâlara gelir. Halk da saç ve sakal tıraşı gibi mânâlara gelir. Bu iki kelime Arap dilinde beddua, yâni bir kimse aleyhinde duâ etmek mânâsında kullanılır. Lügat mânâları kasdedilmez. sözleri de böyledir, lügatmânâları kasdedilmez, duâ anlamında kullanılır. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in bu sözü zevcesi Safiyye bint-i Huyey hakkında kullanması sebebi hakkında bâzı ilim adamları şöyle derler: Hz. Safiyye o sıralarda boğazından rahatsızdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : Senin dilin uzundur, ağzından çıkan nahoş sözlerin

cezasıdır bu, demek istemiştir.
EI-Hâfız'in beyânına göre ,K u r t u b i : Bu kelimeler yahûdîlerin hayız gören kadınlar hakkında kullandıkları sözlerdir. Bu kelimelerin aslı budur. Sonra Arablar bunları başka alanlarda da kullanmışlar ve lügat mânâlarını kasdetmemişlerdir, diyor.
Zemahşeri de: Bu kelimeler uğursuz sayılan kadınlar hakkında kullanılır. Yâni uğursuz kadın yüzünden kavmi helak olur ve sanki kadın kendi kavmini boğazlamış, kökünden kazımış olur, der.
Bâzıları bu kelimeleri burada uğursuzluk mânâsına yorumlamışlardır. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) S a î i y -y e . CRadıyallâhü anhâ) 'nın ifâda, yâni haccın farz olan tavafını etmediğini sanmıştı. Hayız hâlinde de bu tavafı ifa etmek mümkün olmadığına göre onun bu halden temizlenmesi ve temizlendikten sonra ifâda tavafı etmesi için beklenecek ve onun yüzünden halk M e -d i n e ' ye hareket edemeyecekti. İşte halkın Medine'ye hareketinin gecikmesine sebep olduğu gerekçesiyle S a f i y y e hakkında uğursuzluk anlamını ifâde eden bu kelimeler kullanılmıştır. Ben âcizane bu yorumu uygun görmüyorum. Çünkü Hz. Safiy-y e ifâda tavafını ifa etmiş, sonra âdet görmüştü ve halkın hareketinin gecikmesine sebebiyet vermemişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in da uğursuzluk anlamında bu kelimeleri kullanmış olma ihtimâli bence uzaktır. Bu nedenle bence Hz. Safiyye CRadıyallâhü anhâ) 'nin yahûdî olan kavmi için uğurlu olmadığı mânâsını tercih etmek daha uygundur. Bilindiği gibi Hz. Safiyye, H a y b e r yahûdîlerinin eşrafından idi ve H a y b e r' in fetih günü esir alınarak bilâhare ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevceleri arasında yer almak şerefine mazhar olmuştu. Bu itibarla kavmi için uğurlu olmayışı mânâsı düşünülebilir. Allah en iyi bilendir. [277]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. ifâda tavafı haccm rükünlerindendir. Buna Ziyaret tavafı da denilir. Bu tavafın sıhhati ve geçerliliği için taharet şarttır. Yâni cünüblük, aybaşı âdeti, lohusalık hâli ve abdestsizlik buna mânidir. Bir kadın anılan durumda iken tavaf edemez. Bu itibarla henüz butavafı etmemiş iken âdet hâlini gören kadın, temizleninceye kadar beklemek zorundadır. Kafile başkanı da böyle kadınlar için hareketini geciktirmelidir. Bu konuya ilişkin fıkhı hükümler için fıkıh kitab-larına baş vurulmalıdır.
2. Henüz veda tavafı etmemiş iken âdet gören kadın bu tavafla mükellef değildir. Bunu yapmadan memleketine hareket edebilir. Bu durumdaki kadının, veda tavafım terkettiğinden dolayı herhangi bir fidye ödemesi de söz konusu değildir. [278]

84- Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Ye Sellem) İn Haccının Beyânı Babı

3074) Ca'fer bin Muhammed'in babası (Muhammed bin Ali bin Hüseyin bin Ali bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anhümyâen; Şöyle demiştir:
Biz Câbir bin Abdillah ((Radıyallâhü anhümâJ'nın yanına girdik. Yanına vardığımız zaman girenlerin kimler olduğunu (bir bir) sordu. Nihayet sıra bana gelince :
Ben Muhammed bin Ali bin Hüseyin'im, dedim. Bunun üzerine elini başıma uzatarak (gömleğimin yakasındaki) üst düğmemi çözdü. Sonra alt düğmemi de çözdü. Daha sonra avucunu iki mememin arasına (göğsümün üstüne) koydu. Ben o zaman genç bir çocuktum. (Bana) :
Hoş geldin. Dilediğini sor, dedi. Ben de ona (Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in haccının keyfiyetini) sordum. Kendisi âmâ idi. O sırada namaz vakti geldi. Bunun üzerine bir dokumaya bürünerek (namaza) kalktı. Sarındığı dokuma küçük olduğu için omuzlarına koydukça iki tarafı kendisine doğru geriye dönüyordu. Cübbesi de yambaşuıda askı üstünde (duruyor) idi. Bize namaz kıldırdı. Namazdan sonra ben (kendisine) :
Bize Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hac edişini anlat, dedim. Bunun üzerine eliyle dokuz sayışma işaret ederek dedi ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hac etmeden (Medine'de) dokuz yıl durdu. Sonra onuncu yıl Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacedeceğini halka ilân edilmesini emretti. Bunun üzerine Medine'ye çok insan geldi. Hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e uymak (yâni O'nunla beraber hac etmek) ve O'nun yap-
tığının mislini yapmak istiyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Medine'den yola) çıktı. Biz de O'nunla beraber çıktık. Zü'I-Huleyfe'ye vardık. Esma bin t-i Um ey s (orada) Muhammed bin Ebİ Bekr'i doğurdu ve: Ben ne yapacağım? diye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Yıkan, kanın akmasını engelleyici bir bez sarın ve ihrama gir» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zü'I-Huley-fe mescidinde namaz kıldı. Sonra Kasvâ (denilen deve) ye bindi. Nihayet devesi O'nu Beydâ (denilen mevki) ye çıkarınca (Câbir demiştir ki) O'nun önünde gözümün görebildiği kadar binekli ve yayaya baktım, O'nun sağında da o Kadar insan vardı. Solunda da o miktarda insan bulunurdu ve bir o kadar da arkasında vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de aramızda bulunuyordu. Kur'ân (âyetleri) O'na iniyor, mânâlarını da o biliyordu. Artık O, ne yapıyorsa biz de ayni şeyi yapıyorduk. Resûl-i Ekrem, tevhîd'i, (yâni Allah'ın birliğini ihtiva eden şu lebbeyk duasını yüksek sesle okudu) :
"Allahım dâvetine çokça icabet ettim. Senin dâvetine mükerrer icabet ettim. Senin ortağın yoktur. Senin dâvetine tekrar icabet ettim. Şüphesiz, hamd ve nimet senindir mülk de senindir. Hiç bir ortağın yoktur."
Halk ise hâlen yüksek sesle okudukları lebbeyk duasını yüksek sesle okudular. (Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lebbeyk duasına ilâve yaptılar.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onların okuduklarından bir şeyi reddetmedi (yâni niçin bu ilâveyi yapıyorsunuz demedi). Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi telbiyesine devam etti. Câbir demiştir ki: Biz haçtan başka bir şeye niyet etmiyorduk. Biz umreyi bilmiyorduk (Yâni hac ile umrenin birlikte yapılabileceğini veya hac mevsiminde umre yapılabileceğini bilmiyorduk). Nihayet biz O'nunla beraber Ka'be'ye vardığımız zaman rüknü (yâni Hacer-i Esved'i) istilâm etti ve Üç tur hızlı, dört tur da normal yürüyüşle tavaf etti. Sonra İbrahim (AleyhİS-sliâm)'in makamına gidip; «Ve İbrahim'in makamından namaz yeri edininiz.»[279] âyetini okudu. Sonra M akam i, kendisiyle Kabe araşma aldı (ve makamın arkasında durup iki rekât namaz kıldı). (Râvî Ca'fer demiştir ki:) Babam diyordu ki: O, bu iki rek'at (tavaf namazın) da (Fâtiha'dan sonra) Kâfirûn ve ve İhlas sûrelerini okurdu. (Ben babamın bunu ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den merfû olarak rivayet ettiğini bilirim.) —Yâni anılan sûreleri okuyan Câbir değil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğu rivayet olunmuştur— (Câbir rivayetine devamla şöyle demiştir:) Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'ye dönerek rüknü (yâni Hacer-i Esved'i) istilâm etti. Sonra (Safa) kapı (sın) dan Safâ'ya çıktı. Nihayet Safâ'ya yaklaşınca;
i»! — "Şüphesiz Saf â ile Merve Allah'ın (me-nâsik) alâmetlerindendir" âyetini okudu ve:
Allah'ın başladığı (Safa tepesi) nden (sa'y'e) başlarız, buyurarak Safâ'dan (sa'y'e) başladı, Ka'be'yi görünceye kadar Safa tepesinin üstüne çıktı. Sonra tekbîr alarak, tehlil ve hamd eyledi ve;
"Allah'tan başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur. O, birdir. Ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd da O'nundur. Diriltir ve Öldürür. O, her şeye de kadirdir. Allah'tan başka (tapınmaya lâyık) hiç bir ilâh yoktur. O, birdir. Hiç bir ortağı yoktur. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ine verdiği) vaadini yerine getirdi, kuluna zafer verdi ve yalnız basma düşman hiziblerini hezimete uğrattı" dedi. Bu arada duâ etti ve bu zikir ile duayı üç defa tekrarladı. Sonra Safa tepesinden inip Merve ye doğru yürüdü. İnişi bitip derenin ortasına varınca hızlı yürüdü. Ayakları dereden çıkınca Merve tepesine varıncaya kadar (yine) normal yürümeye devam etti. Safa üstünde yaptığını Merve Üstünde de yaptı. Tavaf (yâni yedi tur sa'y'ı) Merve üstünde bitince t
Hac aylarında umre etmenin câizliğini şimdi bildiğim gibi başlangıçta bilseydim kurbanlığımı (Mekke'ye) şevke t m ezdi m ve ihramına başladığım haccı umre'ye çevirirdim. Artık sizlerden (hac niyetiyle ihrama girip de) beraberinde kurbanlığı olmayanlar hemen ihramdan çıksın ve haccını umre'ye çevirsin, buyurdu. Bunun üzerine herkes ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar. Yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yanında kurbanlığı bulunanlar ihramdan çık-madılar. Sonra Sürâka bin Mâlik bin Cü'şüm ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Bu iş (yâni hac aylarında umre etmek veya haccı umre'ye çevirmek), bu yılımıza mı mahsus, yoksa ebedî olarak devam edecek mi? diye sordu. Câbir demiştir ki: Bu soru üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir elinin parmaklarını diğer elinin parmaklarına kenetleyerek:
Umre şöylece (kenetlenen parmaklarım gibi) hacca dâhil olmuştur. Umre şöylece hacca dâhil olmuştur. Hayır (bu yıla mahsus değildir) . Bilâkis ebedî olarak devam edecektir, buyurdu.
Câbir demiştir ki: Ali (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in develerini (Yemen'den) getirdi. Fâtune (Radıyallâhü anhâ) 'yi da ihramdan çıkanlar mey ânın da, boyalı elbise giymiş ve gözlerine sürme çekilmiş olarak buldu. AH (Radıyallâhü anh) Fâtime'nin ihramdan çıkmasına karşı çıktı. Fâtime:
İhramdan çıkmamı babam bana emretti, dedi. Alî (Radıyallâhü anh) Irak'ta (halîfe) iken şöyle derdi i
Bunun üzerine ben Fâtıme'yi bu yaptığı işten dolayı azarlatmak ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen anlattığı husus ile

onun yaptığı işe karşı çıkmam meselesi hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'e fetva sormak üzere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gittim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Fâtime doğru söylemiş, doğru söylemiş. Sen hacca niyetlenirken ne dedin? buyurdu. Ben:
A11 ahım! Resûl'ün (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neye niyetlen-diyse, ben de ona niyetlendim, cevâbını verdim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
Benim beraberimde kurbanlığım var. (Yâni bu nedenle ben ihramdan çıkamam) Sen (de) ihramdan çıkma, buyurdu.
Câbir demiştir ki: Alî (Radıyallâhü anh) in Yemen'den getirdiği kurbanlıklar ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'den getirdiği kurbanlıkların toplamı yüz adetti. Sonra herkes ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar. Yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberinde kurbanlığı olanlar ihramdan çık m adı lar. Sonra terviye (yâni Zilhicce'nin sekizinci) günü olunca ve Minâ'ya doğru hareket edecekleri zaman (ihramdan çıkmış olanlar) hac niyetiyle ihrama girdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanına binerek (Minâ'ya) gitti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o günün) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları ile (ertesi günü) sabah namazını Minâ'da kıldı. Sonra güneş doğuncaya kadar biraz bekledi ve kendisi için (Arafat'a yakın olan) Nemire (denilen yer) de kıldan bir çadırın kurulmasını emretti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Minâ'dan Nemire'ye) hareket etti. Kureyş kendilerinin câhiliyet devrinde yaptıkları gibi O'nun da Meş'ar-i Haram yanında veya Müzdelife(nin başka bir yerin) de vakfe edeceğinde (yâni vakfe Arafat'a gitmiyeceğinde) şüphe etmiyorlardı. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Kureyş'in kanaati hilâfına) Müzdelife'yi geçerek Arafat (in yakının) a vardı. Nemire'de kendisi için çadırı kurulmuş olarak buldu ve oraya indi. Nihayet güneş göğün ortasında batıya kayınca (yâni öğle vakti girince), Kasvâ (denilen devesi) nüı hazırlanmasını emretti. Bunun üzerine kasva'ya semer vuruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) binip (Ürene denilen) derenin ortasına vardı. Orada halka bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu:
Şu (Zilhicce) ayınızda, şu (Mekke) şehrinizde bu (Arefe) gününüz nasıl mukaddes ise (yâni bu yer ve zamanda günah işlemek nasıl ağır biçimde haram ise) şüphesiz kanlarınız ve mallarınız da size haramdır (yâni birbirinizin kanını akıtmanız ve haksız yere birbirinizin mâlını almanız her yerde ve her zaman şiddetle haramdır.) Bilmiş olunuz ki câhiliyet devri işlerinden olan her şey bu iki ayağımın altına konulmuştur (yâni bâtıldır, işlerliği yoktur). Câhiliyet devrine ait kanlar bâtıldır (yâni ne kısası, ne diyeti ne de kefareti vardır). İptal ettiğim kan dâvası (amcam) el Hâris'in oğlu Rebia'nın kan davasıdır. (Maktul Benî Sa'd kabilesinde süt anadaydı, Hüzeyl kabîlesi onu öldürmüştü). —Sahih rivayete göre öldürülen kişi Rebîanut oğlu İyâs'tı — Câhiliyet döneminin faizi de bâtıldır (yâni buna ait işlem geçersizdir). İlk iptal ettiğim faiz bizim faizimiz, (yâni amcam) Abbâs bin Abdulmuttalib'in faizidir. Çünkü faizin hepsi bâtıldır. Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Çünkü şüphesiz siz onları Allah'ın emâneti (yâni iyi davranma ahdi) ile aldınız. Onların ırzlarını Allah'ın kelimesi (yâni emri veya nikâh akdi) ile kendinize helâl kıldınız. Yaygılarınıza (yâni evlerinize) hoşlanmadığınız kimselere ayak bastırmamaları şüphesiz sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Bunu yaparlarsa (yâni mahremi olsun veya olmasın hoşlanmadığınız her hangi bir erkek veya kadının evinize girmesine izin verirlerse), onlara zarar vermeyecek biçimde dövünüz. Maruf bir şekilde (yâni hâlinize göre veya normal biçimde) onların nafakasını ve giyeceğini vermek onların sizin üzerinizdeki hakkıdır. Size öyle bir şey bıraktım ki ona sımsıkı sarılırsanız dalâlet'e gitmezsiniz (yâni cennet yolundan sapmazsınız. Size bıraktığım şey) Allah'ın kitabıdır. Ben (kıyamet günü) size sorulacağım. Acaba ne diyeceksiniz? Sahâbîler:
(Emrolunduğun şeyleri) tebliğ ettiğine, görevini hakkıyla îfa ettiğine ve (ümmete) nasîhatta bulunduğuna şehâdet ederiz, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehâdet parmağını semâya kaldırıp sonra halka doğru eğerek üç defa:
Allahım şâhid ol, Allahım şâhid ol, Allahım şâhid ol, dedi (Bu hutbeden) sonra Bilâl (Radıyallâhü anh), ezan okudu. Sonra ikâmet etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazını (iki rekât olarak) kıldırdı. Sonra Bilâl (tekrar) ikâmet etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazım (da iki rekât olarak) kıldırdı. (Yâni öğle ve ikindi farzlarını ard arda Cem-i Takdim şeklinde kıldırdı). Resûl-i Ekrem bu iki namaz arasında başka namaz kılmadı. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (devesine) binerek vakfe yerine (yâni Rahmet dağının eteğine) geldi. Devesinin göğsünü kayalara çevirdi. Yayaların yolunu da karşısına aldı ve kıbleye döndü. Akşama kadar orada vakfeye durdu. Nihayet güneşin sarılığı biraz gitti ve güneş tamamen kayboluncaya kadar vakfeye devam etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Üsâ-me bin Zeyd'i terkisine alarak oradan (Müzd elife 'ye) hareket etti. Resûl-i Ekrem kasvâ (denilen devesi) nin yularını o derece kas m ıştı ki neredeyse devenin başı semerin ön kısmındaki deriye değiyordu ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağ eliyle işaret ederek j
Ey insanlar, sükunetten ayrılmayın, sükûnetten ayrılmayın (yâni acele etmeyin) buyuruyordu. Kum tepeciklerinden birine geldikçe düzlüğe çıkıncaya kadar devesinin dizginimi gevşetiyordu. Nihayet Müzdelife'ye vardı. Orada akşam ve yatsı namazlarını bir ezan ve iki ikâmetle kıldırdı. (Yâni bu iki namazı Çem-i Tehir şeklinde kıldırdı) Ve bunlar arasında başka namaz kılmadı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), fecir doğuncaya kadar uzandı. Fecir doğunca bir ezan ve bir ikâmetle sabah namazını kıldırdı. Sonra Kas-vâ'ya binerek Meş'ari Harâm'a geldi. Bu dağın üstüne çıktı. Orada (kıbleye dönerek) Allah'a hamd etti, tekbîr aldı ve tevhîd'de bulundu (Yâni el-Hamdu lillâh Vellahu Ekber ve Lâ ilahe illallah dedi). Ortalık iyice aydınlanıncaya kadar orada vakfe'ye devam etti. Sonra henüz güneş doğmamış iken oradan yola çıktı ve terkisine Fadl bin Abbâs'ı aldı. Fadl, güzel saçlı beyaz tenli ve yakışıklı bir zât idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yola çıkınca, yanından bir takım kadınlar koşarak geçtiler. Fadl onlara bakmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), elini diğer taraftan (Fadl'ın yüzüne) koydu. Fadl da yüzünü o taraftan çevirip baktı. Nihayet Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Müzde-life ile Minâ arasında bulunan) Muhassir deresine vardı ve (devesini) biraz hızlandırdı. Sonra seni büyük cemre'ye çıkaran orta yola girdi ve nihayet ağacın yanındaki (büyük) cemre'ye vardı (buna Akabe cemresi de denilir). (O cemre'ye) fiske taşı gibi yedi aded çakıl attı. Her çakılı atarken tekbîr alıyordu (yâni Allahü Ekber (diyordu). Taşları derenin ortasından attı. Sonra mezbahaya döndü. 63 deveyi kendi eliyle boğazladı. Sonra (bıçağı) Alî'ye verdi. Ali de (O'nun emriyle) kalan (37) deveyi boğazladı. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kurbanlıklarına Alî'yi ortak etti. Sonra, her deveden birer parça etin alınmasını emretti. Bunlar bir çömleğe konularak pişirildi. İkisi de develerin etinden yediler ve et suyundan içtiler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ifâda tavafı için Minâ'-dan) Ka'be'ye indi. (Tavaftan sonra) öğle namazını Mekke'de kıldı. Daha sonra Zemzem (kuyusu) üzerinde halka suvarmakta olan Abdulmuttalib'in oğullarının yanma vardı ve (onlara) :
(Kuyudan su) çıkarınız Ey Muttalib oğulları. Su çıkarmanız hususunda halkın size izdiham vermesi korkusu olmasaydı ben de sizinle beraber su çıkarırdım (Yâni su çıkarırsam halk bunu menâsikten
sanarak izdiham vermekle işinizi engelleyebilir), buyurdu. Sonra onlar kendisine bir kova su sundular. O da bundan içti," [280]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. A h m e d de kısaca rivayet etmiştir. Bu hadis pek çok hükümleri ifâde eder. Âlimler hac ile ilgili hükümleri beyân ederken bu hadîsi kaynak gösterirler. Çünkü bu hadis hac menasiki için cidden en zengin kaynaktır. Bu nedenle bir çok ilim adamı bundaki fıkıh hükümlerim beyâna koyulmuşlar ve pek çok hüküm çıkarmışlardır. Ebû Bekir bin el-Münzir bu hadîs hakkında bir cild kitab yazarak ondan yüz elli küsur fıkıh hükmünü çıkarmıştır. Tekmile yazarının dediği gibi eğer bu hadîsteki hükümlerin hepsinin çıkarılmasına çalışılırsa hemen hemen bir o kadar daha çıkarılabilir. Bu hadîsten çıkarılan hükümlerin büyük bir kısmı müellifimizin Menâsik Kitâb'i bölümünde açmış olduğu ve bâbtan önce geçen seksen küsur bâbta rivayet olunan hadislerde ve -izahı bölümünde vardır. Bu itibarla bu hadîsten çıkarılan hükümlerin izahı üzerinde durmak istemiyorum. Ancak bâzı hükümleri özlü olarak ifâde edip, diğer bâzı bilgileri aktarmakla yetineceğim. [281]

Hadîste Geçen Bâzı Kelimelerin Açıklaması

1. Mişceb: Sehpa biçimine benzeyen elbise askısıdır.
2. Zü'1-Huleyfe: Medine-i Münevvere'nin güney doğusu tarafında ve Mescid-i Nebeviyye'ye 18 km. mesafede bir yerdir. Burası Medîne-i Münevvere' den hac veya umre niyetiyle Mekke'ye gitmek isteyenlerin mikatı, yâni ihrama girecekleri yerdir.
3. îstisfâr: Hayız veya lohusalık hâlindeki kadının, kanın akmasını engellemek için avret yerini bir bezle sıkıca bağlamasıdır. Bâzı rivayetlerde İstizfâr gelmiştir. Bu da ayni mânâyı ifâde eder.
4. Kasvâ: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in devesinin ismidir. Bu kelimenin asıl mânâsı, kulağının dörtte biri kesik olan devedir. Bâzı rivayetlere göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in devesinin kulağı küçük olduğu için bu isim takılmıştır.
5. Remel: Çalımlı ve biraz hızlı yürümektir. Bu nevî yürüyüşte adımlar sık atılır ve omuzlar sallanır.
6. Rükün: Köşe demektir. Fakat burada Hacer-i Esved mânâsı kasdedilmiştir.

7. İstilâm: Hacer-i Esved'i öpmektir. Bu mümkün olmadığı takdirde ona el sürmek ve sürülen eli öpmektir. Bu da mümkün olmazsa baston gibi bir şeyi ona sürüp öpmektir. Şayet izdihamdan dolayı bu da mümkün olmazsa karşısında durup el kaldırmak suretiyle selâmlamaktır.
8. Makamı İbrahim: I b r â h î m (Aleyhisselâm)'in K a'-b e' yi yaparken üstünde durduğu taştır. Bu taş hâlen bir muhafaza içinde bulunuyor. Ziyaretçiler görürler.
9. Safa ile Merve i K a' b e' nin yakınında bulunan iki tepedir. Bu gün Mescid-i Harâm'ın binasının içine alınmış sayılabilir. Bu iki tepe arasında yedi defa gidip gelmek hac ve umre'nin menâsikindendir. Bu gidiş ve gelişe Sa'y denilir. Her gidiş bir tur ve her geliş bir tur sayılır. Şu halde bir gidiş geliş iki tur sayılır.
10. Ahzâb: Hizibler, demektir. Burada; hicretin 4. veya 5. yılı Şevval ayında vuku bulan Hendek savaşma katılan düşman kuvvetleri mânâsı kasdedilmiştir. Bu kelime ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e savaş ilân eden bütün düşmanların kasdedil-miş olması ihtimâli de vardır,
11. Taksir: Saçları kısaltmaktır.
12. Terviye Günü ı Zilhicce aynım 8. günüdür.
13. Nemire t Arafat'a yakın bir yerdir. Harem mıntıkası dışında kalır.
14. Meş'ar-i Haram: M ü z d e 1 i f e' de bir dağın ismidir. O dağa Kuzah da denilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Müzdelife vakfesini bu dağın üstünde yapmıştır.
15. Câhüiyyet Ribâsi: Alacaklının borçlusundan istediği borç fazlasıdır. Yâni karşılıksız para veya maldır. Bir kavle göre ise gas-bedüen ve meşru olmayan maldır. Hutbede buna önem verilmesinin sebebi; câhiliyet devri insanlarının faizi normal alışveriş gibi telâkki etmesidir.
16. Emânetullah sözcüğünden kadınlarla iyi geçinmek ve müsamahalı davranmak ahdi mânâsı kasdedilmiştir.
17. Kelimetullah sözcüğünden maksad ise kadınlarla evlenmeye ait ilâhı emir veya nikâh akdidir.
18. Hablü'l-Müşât: Yayaların yolu, demektir.
19. Rıhl: Devenin semendir.
20. Mevrik: Semerin önüne yerleştirilen ve küçük yastık şeklinde yapılan deri parçasıdır. Binici yorulduğu zaman ayaklarını onun üstüne koymak suretiyle bağdaş kurarak dinlenir.
21. HabI: Kum tepeciğidir.
22. Zuun, Zaîne'nin çoğuludur, binicisi kadın olan develerdir. Bu kelime devenin üstünde yolculuk eden kadınlar mânâsına da mecazen kullanılır.
23. Muhassir, Müzdelif e ile Minâ arasında bulunan bir deredir. F i 1 ordusunun orada hezimete uğratıldığı rivayet olunmuştur.
24. Sikâye ; K a ' b e ' yi ziyaret edenlere Zemzem suyunu çıkarıp içirmektir. Bu hizmet Resûl-i Ekrem (Aleyhfs-salâtü ve's-selâm) zamanında amcası A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın oğullarına verilmiştir. Daha önce de Hz. Abbâs'ın baba ve dedesinin sülâlesine aitti. [282]

Veda Haccı Yolculuğuyla İlgili Bâzı Açıklamalar

Hicretin 10. yılı Resûî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hac etmeye niyetlenince durumu müslümanlara ilân etti. Zilkade ayının bitimine 5 gün kala öğle ile ikindi vakti arasında M e d i n e - i Münevvere' den M e k k e ' ye hareket edildi. N e s â i' ninrivayeti böyledir. A h m e d' in rivayetine göre ise anılan ayın bitimine 10 gün kala yola çıkılmıştır. Tekmile yazarı birinci rivayeti tercih eder. Bu yolculukta Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e refakat eden hacı sayısı bir kavle göre 90 bin, diğer bir kavle göre 130 bin idi. Bu büyük cemâat Zü'1-Huleyfe denilen mikat yerine vardıktan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) orada konakladı. O gün ikindi, akşam ve yatsı namazı orada kılındı. Gece orada geçirildi. Sabah namazından sonra Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) ihram için boy abdesti aldı. Bütün zevceleri O'na refakat ediyorlardı. Oradan hareket eden bu büyük cemâat Zilhicce ayının dördüncü günü sabahı M e k k e' ye vardı. M ek k e ' ye varışın Pazar gününe rastladığı rivayet olunmuştur.
K u r e y ş kabilesi vakfe için Arafat'a çıkmayıp Müzdelif e ' de vakfe ederlerdi ve ; Biz harem halkıyız, vakfe için Harem mıntıkasının dışına çıkmayız, bu nedenle vakfe için ancak Müzdelife'ye gideriz, derlerdi. Bilindiği gibi M ü z d e 1 i f e, Harem mıntıkası içindedir. Etraftan gelen hacılar ise vakfe için Are-fe günü Arafat'a çıkarlardı. Veda haccında Kureyş kabilesi Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in de onlar gibi Müzdelife'de vakfe edeceğini ve Arafat'a çıkmayacağını sanıyorlardı. Hattâ bunda şüphe etmiyorlardı. Fakat hiç de dedikleri gibi olmadı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hadîste belirtildiği gibi Arefe günü Minâ' dan hareketle M ü z d e -life' den transit geçti ve vakfe ;çin Arafat'a çıktı. Böylece Kureyş kabilesinin câhiliyet devri alışkanlıkları yıktırıldı. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hususta Allah'tan emir aldı. [283]

Hadîsten Çıkarılan Hükümlerin Bâzıları

Yukarda da belirttiğim gibi bu hadisten çıkarılan hükümler çoktur. Ben bunların bir kısmını açıklamakla yetineceğim. Kalan diğer hükümleri Öğrenmek isteyenler M ü s 1 i m ' in şerhi N e v e v î ile E b û D â v û d' un şerhleri Tekmile ve Avnü'l-Mabûd'a müracâat edebilirler.
1. Ziyaret edilen kimse, ziyaretçilerini tanımıyorsa tanımaya çalışmalıdır ki, herkese lâyık olduğu gibi ilgi göstersin. Nitekim C â -bir (Radıyallâhü anh) ziyaretçilerini bir bir sormuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in torunlarından olduğunu öğrendiği Muhammed bin Ali bin Hüseyin (Radıyallâhü anhüm) 'e özel iltifat göstermiştir.
2. Kişi ziyaretçilerine ve misafirlerine merhaba demek suretiyle onları iyi karşıladığını dile getirmelidir.
3. C â b i r (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in torunu Muhammed (Radıyallâhü anh) 'a özel iltifat mâhiyetinde olmak üzere yakasının düğmelerini çözerek elini onun göğsünün üstüne ve memelerinin arasına koymuştur. Muhammed de ben o esnada küçük bir gençtim, diye bilgi vermiştir. Bundan çıkan hüküm şudur: Küçük çocuğu sevindirmek için onun çıplak göğsüne ve memelerinin arasına el sürmek meşrudur. Ama yetişkin erkeğin göğsünü ellemek uygun değildir.
4. Âmâ adamın imamlığı caizdir. Ama efdâliyet hususunda ihtilâf vardır.
5. İmamlık ev sahibinin hakkıdır.
6. Fazla elbise bulunsa bile tek bir elbisede namaz kılmak caizdir.
7. Fazla elbiseyi askıya asmak ve yere bırakmamak uygun olanıdır.
8. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kavli ve fiili hadîslerini Öğrenmek için bilginlere başvurmak ve O'nun prensiplerine göre hareket etmeye çalışmak ibâdettir.
9. Önenui işlere hazırlıklı olmak için topluma devlet yetkilisi tarafından duyuru yaptırmak müstehabtır.
10. Lohusalık veya aybaşı âdeti hâlinde olan kadının ihrama girmesi caizdir. Böyle bir kadının ihrama girmeden önce temizlik niyetiyle boy abdesti alması meşrudur. Bu yıkanma' şer'î gusül anlamında değildir. Böyle özürlü kadının yıkanması müstehabtır. Keza kanın akmasını engellemek için bir bez bağlaması da meşrudur.
11. Hacc'a veya umre'ye bir vâsıtaya binerek veya yaya gitmek caizdir. Bu hususta icmâ vardır. Dört mezheb imamları ile Cumhura göre bir vâsıtaya binerek gitmek daha faziletlidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) binerek yolculuk etmiştir.
12. İhrâmlı erkeğin Lebbeyk duasını yüksek sesle okuması sünnettir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in okuduğu Lebbeyk duasına ilâvede bulunmak caiz ise de en faziletlisi ilâvede bulunmamaktır.
13. Hac aylarında umre niyetiyle ihrama girmek ve umre'den sonra M e k k e' de hac niyetiyle ihrama girmek caizdir.
14. Hac niyetiyle ihrama giren bir kimsenin bunu umre'ye çevirmesi ve umre'yi tamamladıktan sonra ihramdan çıkması caizdir. Hadîsin zahiri bu hükme delâlet eder. Ahmed ve Zâhiriyye mezhebi mensublannın bâzısı böyle hükmetmişlerdir. Fakat Cumhur ve üç mezheb imamlarına göre bu hüküm Veda haccına katılanlara ve o yıla mahsustur. Bunlar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in «Umre ebedî olarak şöylece hacca dâhil olmuştur- mealindeki buyruğunu hac aylarında umre etmenin meşruluğu mânasına yorumlamışlardır. Câhiliyyet devrinde hac aylarında umre etmek çok büyük günahlardan sayılırdı. Bu buyruk o yanlış inanışı ortadan kaldırmıştır.
15. Arafat'a çıkmadan önce hacmin M e k k e' ye girip kudüm tavafı etmesi sünnettir. Bu tavafın ilk üç turunda hızlı ve çalımlı yürümek, kalan dört turunda normal yürümek sünnettir.
16. Hacer-i Esved'i öpmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde yukarda anlatılan biçimde istilâm etmek sünnettir.

17. Tavaftan sonra iki rekât tavaf namazı kılmak meşrudur. Bunun hükmü hakkında ihtilâf vardır. Bununla ilgili izah, buna âit bâbta geçtiği için tekrarlamaya gerek yoktur.
18. Tavaf namazını İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamında kılmak sünnettir. Orada kılmak güç ise Mescid-i Hara m' in başka bir yerinde kıhnabilir.
19. Bu namazda. Fatiha' dan sonra ilk rekâtta Kafi-r û n ve ikinci rekâtta îhUs sûrelerini okumak sünnettir.
20. Tavaf namazından sonra tekrar Hacer-i Esved'i istilâm etmek sünnettir.
21. Sa'y için Mescid-i Harâm'ın Safa kapısından çıkmak sünnettir.
22. Safa tepesine yaklaşılınca; .-i âyetini okumak sünnettir.
23. Sa'y işine Safa tepesinden başlamak gerekir. Safa'-dan başlamanın hükmüne gelince, Hanefîler'e göre vâcib-tir. Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre ise sa'y'ın sıhhatinin şartlarındandır.
24. Sa'y işine başlanacağı zaman Safa tepesinin yukarısına çıkmak ve mümkünse K a " b e ' yi görmek, sonra tekbir alarak duâ ve vârid zikri okumak sünnettir. Bu zikir ve duayı üç kez tekrarlamak da sünnettir.
25. Safa ile Merve arasında sa'y ederken normal yürümek ve yeşil direklerle işaretli kısımda hızlı gitmek erkekler için sünnettir. Kadınlar için koşmak meşru değildir.
26. Merve tepesine varıldığı zaman orada d& S a f â ' da okunan zikir ve duayı aynı şekilde okumak sünnettir.
27. Safa' dan M e r v e ' ye gidiş bir tur, dönüş de ikinci tur sayılır. Cumhûr'un ve mezheb imamlarının görüşü budur. Böylece 7 tur sa'y edilir.
28. Hacının çok sayıda kurban kesmesi müstehabtır. Bu hüküm vâcib olan kurban dışındadır.
29. İhrama girilirken kişinin niyetini bir başka kimsenin niyetine bağlaması, yâni falan adam nasıl niyet ettiyse ben de öyle niyet ediyorum, demesi caizdir.
30. Hacıların terviye günü, yâni Zilhicce ayının sekizinci günü Mekke' den M i n â ' ya gitmeleri, keza Hacc-ı Te-mettü'a niyetlenenlerin aynı gün hac niyetiyle ihrama girmeleri ve M i n â ' ya hareket etmeleri sünnettir. Bundan önce M i n â ' ya gitmek ise sünnete aykırıdır. Hattâ Mâlik bunu mekruh saymıştır.
31. Terviye günü öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazı ile ertesi günü sabah namazını M i n â ' da kılmak sünnettir.
32. Terviye gününü, Arefe gününe bağlayan geceyi Mini*-da geçirmek sünnettir.
33. Arefe günü güneş doğduktan sonra M i n â ' dan Nemi-r e ' ye hareket etmek sünnettir.
34. Öğleden önce N e m i r e' ye varıp orada bir süre konaklamak ve öğle namazı vakti girdikten sonra oradan Ürene deresine hareket etmek sünnettir.
35. Öğle vakti girdikten sonra İbrahim (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mescidine gidip orada imamın hutbe okuması, sonra öğle ve ikindi namazını Cem-i Takdim şeklinde, yâni ardarda ve öğle namazı vakti içinde kılmak ve bunları kısaltılmış şekli ile ifa etmek meşrudur. Bunun hükmü hakkındaki gerekli bilgiyi daha önce geçen ilgili bâbta izah etmiştim.
36. Bu namazlar için bir ezan ve iki ikâmet okunur. îki namaz arasında hiç bir namaz kılınmaz.
37. Öğle namazı vakti girmeden Arafat'a gitmek sünnete muhaliftir. Yukarda anlatıldığı gibi namaz kılındıktan sonra bir vâsıtaya binerek Rahmet dağının eteğindeki kayaların yanına gidip vakfe'ye durmak sünnettir. Arafat'ın herhangi bir yerinde vakfe edilebilir.
38. Arefe günü güneş battıktan sonra Arafat' tan Müz-d e 1 i f e ' ye hareket edilirken yol boyunca sükûnet içinde gitmek sünnettir.
39. Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece akşam ve yatsı namazı Müzdelife'de Cem-i Tehir şeklinde,, yâni yatsı namazı vakti girdikten sonra, bir ezan ve iki ikâmetle kılınır. İki namaz arasında başka namaz kılınmaz. Hanefi mezhebinin meşhur kavline göre bir ikâmet edilir. Buna âit bilgi de ilgili bâbta verilmiştir.
40. O gece Müzdelife'de uzanıp yatmak sünnettir.
41. Müzdelife vakfesini Meş'ar-i Haram denilen dağın üstünde yapmak sünnettir. Bu dağa Kuzah da denilir. Vakfe Müzdelife' nin herhangi bir yerinde de yapılabilir. Anılan vakfe sabah namazından sonra olursa bütün mezheblere uygun yapılmış olur. Bâzı mezheblere göre vakfe gecenin yansından sonra yapılabilir. Geniş bilgi buna ait bâbta verilmiştir.
42. Hayvan güçlü olduğu takdirde terkisine bir adam almak caizdir.
43. Akabe cemresine derenin ortasından taş atmak ve her taşı atarken tekbîr almak sünnettir.
44. Kişi kurbanını kendi eliyle kesmelidir. Böyle yapmak sünnettir. Başkasını vekil etmek de caizdir.
45. Kesilen kurban deve olduğu takdirde başkasını ortak etmek caizdir. Sığır da deve gibidir.
46. Kişinin kendi kurban etinden yemesi ve et suyundan içmesi sünnettir.
47. Bayramın birinci günü Akabe cemresine taş atıp kurbanı kestikten sonra M e k k e' ye gelip ifâda tavafı etmesi daha faziletlidir.
48. Zaman müsâid ise o günkü öğle namazını M e k k e' de kılmak efdaldir.
49. Tavaftan sonra Zemzem suyundan içmek sünnettir.
50. Zemzem suyunu ikram edenden almak sünnettir.
Hadisten çıkarılan ve bir kısmı yukarıya alman hükümlerin çoğu ba bâbtan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur. Geniş bilgi için o bâbları gözden geçirmek tavsiye ediliyor. Ben bu kadarlık bilgi ile yetinip Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in irad buyurduğu hutbe ile ilgili özlü bâzı noktalan işaretlemekle iktifa edeceğim.
Hutbenin; cümlesiyle kasdedilen mânâ şudur: Sizin kendi kanınızı veya bir din kardeşinin kanım akıtmanız haramdır. Keza birbirinizin malını rızâsı dışında ve gayri meşru yollarla yemeniz haramdır.
Câhiliyet devri insanlan cana ve mala saldırmanın Arefe günü Mekke'de işlenmesinin çok şiddetli günah olduğuna inandıklan için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) can ve mala tecâvüzün her zaman ve her yerde aynî şekilde ağır günah olduğunu bildirmek istemiş ve önemini müslümanlara kavratmak için hadisteki benzetmeyi yapmıştır. Hadîsin bu fıkrası, bir hükmün pekiştirilmesi için uygun benzetme yapmanın meşruluğu hükmünü de ifâde eder.cümlesiyle kasdedilen mânâ da şudur: Câhiliyet döneminde işlenen cinayetlerden dolayı suçlu kişiye kısas, diyet veya kefaret gibi herhangi bir ceza uygulanmaz. Ama müslüman-lığı kabullendikten sonra cinayet işleyen kimse hakkında tslâmî ceza uygulanır.
Bu cümleyi tâkib eden cümlelerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bâtıl olduğuna hükmettiği ilk kan dâvasının kendisinin amcası oğluna âit kan dâvası olduğunu bildirmiştir. Müellifimizin rivayetinde ve Ebû Davud'un bir rivayetinde söz konusu dâvanın el-Hâris'in oğlu R e b i a * nın kan dâvası olduğu bildirilmiştir. Bu rivayetin zahirine göre öldürülen zât R e b î a' dır.
M ü s 1 i m' in rivayeti ile Ebû Davud'un Osman bin Ebî Şeybe' den olan rivayetine göre ise, söz konusu dâva R e b î a' nın oğluna âit kan davasıdır. Doğru olan rivayet budur. Çünkü Rebîa, Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti devrine kadar yaşamıştır. Bu itibarla öldürülen zât R e b İ a değil, onun oğludur. Hadîs şerhlerinde beyân edildiğine göre Re-b i a' nın oğlu Benî S a' d kabilesinde süt anada iken bu kabilenin evleri arasında emekleyerek dolaşıyordu. Bu arada bu kabile ile H ü z e y 1 kabilesi arasında meydana gelen savaşta başına bir taş isabeti neticesinde ölmüştü. Bu olay câhiliyet devrinde vuku bulduğu için buna âit kan dâvası Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından iptal edilmiştir.
cümlesinin zahirî mânâsı"Yataklarınıza hoşlanmadığınız hiç bir kimseye ayak bastırmamak da kadınlarınız üzerindeki hakkınızdır. Şayet kadınlarınız böyle bir şey işlerlerse onları zarar vermeyecek biçimde dövünüz'* şeklindedir.
Âlimler bu cümlelerle kasdedilen mânâ hakkında şöyle derler: Yâni evlerinize girmelerinden hoşlanmadığınız hiç bir kimseye kadınlarınızın izin vermemesi sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Okimse erkek olsun, kadın olsun fark etmez. Keza o kimse mahremi olsun veya olmasın hüküm aynıdır. Yâni hoşlanmadığınız kimse eşinizin babası, kardeşi, amcası, halası, teyzesi de olsa hüküm budur.
N e v e v î de bu mesele hakkında fıkıhçıların hükmü şudur, der ,¦
Kadın herhangi bir erkek veya kadını mahremi olsa bile kocasının evine alamaz, almaya yetkili değildir. Ancak kocasının hoşlandığını bildiği veya sandığı kimselere izin verebilir. Çünkü başkasının evine rızâsı veya izni, ya da örf ve âdete göre rızâsının bulunduğu durumu olmadıkça girmek haramdır. Asıl hüküm budur. Bu itibarla ev sahibinin nzâjsmda şüphe bulunduğu zaman onun izni alınmadan girmek helâl değildir.
H a t t â b İ de; Bu cümlenin mânâsı şudur: Kadınlar herhangi bir erkeğin evinize girip de onlarla konuşmalarına izin veremez. Erkeklerin gidip de kadınlarla sohbet etmeleri Arabların âdetlerinden idi. Bunu ayıp saymadıkları gibi uygunsuz bir hâlin meydana gelmesine sebeb olabileceğini de kabul etmezlerdi. Nihayet kadınların örtünmelerine dâir ilâhî hüküm gelince erkeklerin kadınlarla konuşmaları ve onların yanına girmeleri yasaklandı, der.
Yukardaki cümleden maksad kadınların kendi nefislerini başka erkeklere teslim etmemeleri değildir. Çünkü böyle bir suç işledikleri zaman yalnız

dövme cezası değil, had cezası verilir. Diğer taraftan erkek hoşlansın veya hoşlanmasın karısının zina etmesi haramdır. Bu nokta da anılan cümleden maksadın bu olmadığına delâlet eder.
Hac esnasında okunması meşru görülen hutbeler ve sayıları ile ilgili gerekli bilgi bu kitabın 76. babında rivayet edilen hadislerin izahı bölümünde verilmiştir.
Bir Hâl Tercemesi
Hadisin râvîsi Muhammed bin Ali bin Hüseyn bin Ali bin Ebi Tâlib (R.A.) el-HâşimİEbû Ca'fer el-Medeni, İmâm Bakır ismi ile tanınmış olup Peygamber (S.A.V.)'in torunlanndandır. Babası Ali'den ve Ebû Said, Câbir, İbn-i Ömer ve bir cemaattan hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Ca'fer, Zührî, Mıhvel bin Râ$id ve bir grubtur. İbn-i Sa'd : O, sıkadır, hadîsleri çoktur, demiştir. Kü-tüb-i Sitte sâhibleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Hicretin 114. yılı vefat ettiği rivayet olunmuştur. (Hulâsa: 352)

3075) Biz üç nevi hac niyetiyle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in refakatinde yolculuğa çıktık. Bâzı farımız hac ve umreye beraber niyetlenerek ihrama girdi. Bir kısmımız yalnız hac ihramına girdi. Bâzılarımız da yalnız umre ihramına girdi. Hac ve umreyi beraber ifa etmek üzere ihrama girmiş olanlar hac menâsikini tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkmadı. Yalnız hac niyetiyle ihrama girenler de hac menâsikini bitirinceye kadar ihramdan çıkmadı ve yalnız umre ihramına girenler, Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y ettikten sonra ilerde hac niyetiyle ihrama girmek üzere, umre'nin ihramından çıktılar."[284]

İzahı

Bu hadîsin benzerini Buhârî, Müslim, Ebû D â -vûd, Nesâi, Mâlik ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin zahirine göre Veda haccına katılan sahâbîlerin bir kısmı mîkatta umre niyetiyle ihrama girmişlerdir. Fakat bu mânâ kasdedilmemiştir. Tekmile yazarının belirttiği gibi kasdedilen mânâ şudur: Beraberinde kurbanı bulunmayanlar, mîkatta hac niyetiyle ihrama girdikten sonra, Şerif te ve Mekke' de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle haclarını umre'ye çevirip umre menâsikini tamamladıktan sonra ihramdan çıktılar ve terviye günü hac niyetiyle ihrama girdiler.
Bu hadîs haccın üç çeşidinin de meşru olduğuna delâlet eder: Bu çeşitler: Hacc-ı Kıran, Hacc-i İfrâd ve Hacc-ı Temettü'dür. Bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi bunlara âit bâblarda verilmiştir.

3076) Süfyân(-ı Sevrî) (RadtyaUâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) üç defa hac etmiştir t İki hacc'ı hicret etmeden önce ve bir haccı hicret ettikten sonra Medine'den gitmek suretiyle ifa etmiştir. Hicretten sonra ettiği hac ile umre'yi birleştirmiştir (Yâni Hacc-ı Kıran etmiştir). (Bu hac'ta) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in getirdiği kurbanlar ile Alî'nin (Yemen'den) getirdiği kurbanların toplamı yüz deveyi bulmuştur. Bu develerden birisi de burnunda gümüşten bir halka bulunan Ebû Cehl'in erkek devesi idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (bunlardan) 63 tanesini kendi eliyle boğazlamış. Ali de kalanları boğazlamıştır.
Süfyân'at Bu hadîsi kim (sana) anlatmış? diye sorulmuş kendisi t
Ca'fer, babasından, babası da Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. İbn-i Ebî Leylâ da el-Hakem'den, bu da Mıksem'den, Mık-sem de İbn-i Abbfts (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet etmiştir/*[285]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi de rivayet etmiştir. Müellifimiz bu hadîsi Süfyân-i Sevri' den nakletmiş ve hadîsin sonunda S ü f y â n' a kadar olan râvîlerin kimler olduğunu beyân etmiştir. Bu beyâna göre hadîs hem Câbir (Radıyallâhü anh)'den hem de î bn-i Aobâs (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Tirmizi ise bunu tam bir senedle rivayet etmiştir. Oradaki senedde: Süfyân'm; Ca'fer aracılığıyla C a ' f e r' in babasından onun da Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği belirtilmiştir.
Bedene: Hanefiler'e göre deve ve sığır manasınadır. Şafii ler'e göre ise yalnız deve mânâsında kullanılır. Ebû C e h 1' in erkek devesi Bedir savaşı ganimeti meyânında Re-sûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etmişti. Neve-v i' nin beyânına göre A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm Yemen'-den getirdiği develer, satın aldığı develerdi. Yâni zekât develerinden değildi. [286]

85- Muhsar (Yâni İhrama Girdikten Sonra Arafat'ta Vakfe Etmekten Veya Farz Tavafı Etmekten Menedilen) Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Muhsar kelimesi İhsâr masdarından ajrnmadır. İhsâr kelimesi Arap dilinde, menetmek ve hapsetmek manasınadır. Şer-i Seri f' te ise hac veya umre niyetiyle ihrama girdikten sonra buna âit rükünleri ifa etmekten alakonulmak ve menedilmektir. Bu bâb-taki hadîsler hacc'm rükünlerinden menedilen kimse hakkında vârid olmuştur. Umre de hac gibidir.

3077) Haccâc hin Amr el-Ensârî (Radıyallâhü an/ı)\\en: Şöyle demidir :
Ben Peygamber (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim :
«(İhrama girdikten sonra) vücûdunun bir tarafı kırılan veya topallayan bir kimse ihramdan çıkabilir ve gelecek yıl haccetmekle mükelleftir.»
(Râvi) İkrime demiştir ki: Haccâc'ın bu hadîsini İbn-i Abbâs ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâ)'ye rivayet ettim. Onlar: Haccâc doğru söylemiştir, dediler."

3078) Abdullah bin Râfi Mevlâ Ümmü Seleme (Raâtvaltâhü an-/'«m)VIen; Şöyle demiştir:
Ben ihrâmh kimsenin (farz menâsikini tamamlamaktan) men edilmesi meselesini Haccâc bin Amr (el-Ensâriy)e sordum. Bunun üzerine Haccâc şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«(İhrama girdikten sonra) vücûdunun bir tarafı kırılan veya hastalanan ya da topallayan kimse ihramdan çıkabilir ve gelecek yıl haccetmekle mükellef olur.-
(Râvî) İkrime demiştir ki: Ben bunu İbn-i Abbâs ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüml'e rivayet ettim. Bunlar; Haccâc doğru söylemiştir, dediler.
(Râvi) Abdürrezzak demiştir ki: Ben bu hadîsi Destevâi sahibi Hişâm'ın cüz'ünde (yâni küçük kitabında) buldum ve Ma'mer'e götürdüm. Ma'mer bana okudu veya ben ona okudum."[287]

İzahı

Bu babın ilk hadisini diğer sünen sâhibleri, A h m e d , T a -hâvi, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişler. Hâkim bunun senedinin B u h â r i' nin şartı üzerine sahih olduğunu, T i r m i z î de bunun senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir.
İkinci hadîs Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadiste, kırıklık veya topallık engelleri beyân buyurulmuştur. İkinci hadiste bunlar yanında hastalık engeli de bildirilmiştir.
Bu iki hadisten kasdedilen mânâ şöyledir : Bir kimse hac niyetiyle ihrama girdikten sonra haccın farzlarından olan A r a f â t' ta vakfe veya farz tavafı İfa etmeye engel olacak şekilde vücûdunun bir tarafı kırılır veya ayağı topal olur, ya da bir hastalığa tutulursa ihramdan çıkabilir. Şayet bu engel kalktıktan sonra kalan süre o yıl yeniden hac etmeye yetmezse ertesi yıl hac etmekle mükelleftir. [288]

Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. îhsâr'ın sebebleri vücûdun bir tarafının kırılması, ayağın to-pallanması ve başka hastalıklardır. İbn-i Mes'ûd, Zeyd bin Sabit, Atâ bin Ebi Rab âh, Süfyân-i Sev-rî ve Hanefîler böyle hükmetmişlerdir. A h m e d ' den de böyle bir rivayet gelmiştir. Bunlara göre, ihrâmh kişinin K a ' b e ' yevarmasına mâni olan her şey ihsâr'a sebeb olur. Bu engel, düşman, yolculuğa devam etmeye mâni hastalık, nafakanuı tükenmesi,

tutuklanma, yolculuk esnâsmda kadma refakat eden kocasının veya başka mahreminin ölmesi olabilir.
Mâlik ve îshâk'a göre ihsâr; ancak düşmanın hacıyı alakoymasıyla olabilir. Başka engeller dolayısıyla haccı yarıda bırakmak ihsâr sayılmaz, haccı kaçırmak sayılır.
Şafii ve Ahmed'e göre ihrâmlı kimse düşmandan başka bir engel nedeniyle haccm farzlarından alakonulursa, ihramdan çıkamaz. Meğer ki ihrama girdiği zaman bir engelin çıkması hâlinde ihramdan çıkmayı şart koşmuş ise o takdirde ihramdan çıkabilir.
Tekmile yazan yukardaki bilgiyi aktardıktan sonra: Bu bâbtaki hadîsler hastalık ve diğer engellerin de ihsâr sebebi olduğuna delâlet ettiği için bu görüş kuvvetli olanıdır, der.
2. Hadîste anılan nedenlerle haccını yarıda bırakıp ihramdan çıkan ve engel kalktıktan sonra ayni yıl yeniden hac etmeye, zaman bulamayan bir kimse; ertesi yıl hac etmekle mükelleftir. Hane-f î 1 e r' in görüşü bu merkezdedir. Hanefiler'e göre başlanılan hac nafile de olsa hüküm budur.
Mâlik, Şafiî ve sahih rivayete göre Ahmed: İhsâr nedeniyle haccmı yanda bırakmak zorunda kalan bir kimse başlamış olduğu haccı kaza etmekle mükellef değildir. Ancak o kimsenin başladığı hac farz olan hac ise bu farz onun boynunda kalmış olduğu cihetle bu borcunu ödemekle mükelleftir. Engel kalktıktan sonra kalan süre aynı yıl içinde yeniden hac etmeye yeterli ise ve kişinin yanda bıraktığı hac farz olan hac veya vâcib olan hac nevinden ise, kişi aynı yıl yeniden hac etmekle mükelleftir. Fakat başladığı hac nafile idi ise yeniden hac etmek mükellefiyeti yoktur.
Bu konu geniş bilgi ister. Bu itibarla fıkıh kitablanna müracaat etmek gerekir. Biz bu kısa bilgi ile yetindim.
Haccâc (R-A.)'ın Hâl Tercemesi
Haccâc bin Amr bin Gaziyye el-Ensâri (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den yat nız bu hadisi rivayet etmiştir. Râvileri ise İkrime, Abdullah bin Râfi' ve Damire bin Saîd'dir. Üsdü'I-Gâbe'nin Tecridinde beyân edildiğine göre bu zât sahâbldir. Fakat el-İcİİ ile İbnü'l-Berki onu tabiiler arasında anmışlardır. Dört sünen sâhib-leri onun bu hadisini rivayet etmişlerdir. (Tekmile : C. I, Sah. 188) [289]

86- Muhsar (Yâni Hac Veya Umre'nin Farz Olan Menâsîkîni Yapmaktan Alakonulan Kimsen) İn Fidyesi (Yâni İhrâmlıya Yasak Bîr Şey İşlemesinin Cezası) Babı

3079) Abdullah bin Ma'kıl (Radtyallâkü anhümâyAzn; Şöyle demiştir :
Ben (Kûfe'de) Mescid'de Ka'b bin Ucre (Radıyallâhü anhVın ya-nına oturdum ve ona; £1 jl ÛZ* jl jf^> *j* İaii = ... Oruçtan veya sadakadan veya kurbandan bir fidye — gerekir— âyetini sordum. Ka'b dedi ki:
Bu âyet benim hakkımda indirildi. (Ben Hudeybiye'de umre'nin ihramında iken) başımdan bir elemim vardı. Bitler (başımdan) yüzüme dökülür vaziyette ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına götürüldüm. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana):
-Meşakkatin şu gördüğüm vaziyete ulaştığını sanmıyordum. Bir koyun bulabilir misin?» diye sordu. Ben t
Hayır, diye cevab verdim. Bunun üzerine şu âyet indi:
Ka'b dedi ki: Oruç üç gündür. Sadaka beher fakire yarım sa" yiyecek vermek üzere altı fakiredir. Kurban da bir koyundur."

3080) Ka'b bin ücre (RadtyallâkÜ anh)'âen; Şöyle demiştir:
(Hudeybiye'de) bitler bana eziyet ettiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). başımı tıraş etmemi ve (fidye olarak) üç gün oruç tutmamı veya altı fakiri yedirmemi emretti ve O, kurban edeceğim hayvanın yanımda bulunmadığım biliyordu." [290]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bunun ve ikinci hadîsin benzeri rivayet edilmiştir. Ka'b (Radıyallâhü anh) 'in anlattığı vaziyetin Hudeybiye'de olduğu diğer rivayetlerde belirtilmiştir.
Hudeybiye, Mekke" ye bir günlük ve M e d i n e ' ye dokuz günlük mesafede bir köydür. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicretin 6. yılı Zilkade ayının ilk günlerinde 1400 kadar sahâbî ile beraber umre etmek üzere Medine-i Münevvere' den hareket etti. Medine-i Münevvere'-nin mikat yeri olan Zü'1-Huleyfe'de umre niyetiyle ihrama girip yola devam ettiler. Nihayet Hudeybiye'ye vardıkları zaman umre niyetiyle M e k k e ' ye girmek istediklerini bir elçi vasıtasıyla Mekke müşriklerine haber verdiler. Fakat M e k -k e müşrikleri buna engel oldular. Nihayet Hudeybiye1 de yapılan görüşme ve andlaşma gereğince o yıl M e k k e ' ye girmeden geri dönmeye karar verildi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler kurbanlarını orada kesip tıraş oldular ve ihramdan böylece çıkmış oldular. Mekke müşriklerinin engellemeleri yüzünden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm î ve arkadaşlan Muhsar sayıldılar. Muhsar'ın ne demek olduğunu bu babın başlığında açıkladım, tşte Ka'b (Radıyallâhü anh)'in hadiste anlattığı durum burada vuku bulmuştu.
Bu bâbtaki hadislerin fıkıh hükümlerinin izahına geçmeden önce ilk hadîste anılan âyetin konu ile ilgili kısmının mealini anlatayım : Âyeti Celile'nin baş kısmı şöyledir:
"Ve Allah için hac ve umre'yi tam yapınız. Alıkonursanız kurbandan kolay olanı —size vâcibtir—. Bu kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz. Ancak sizden kim hasta olur veya başından bir elemi bulunursa (başını tıraş ettiği takdirde) fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi veya kurban kesmesi gerekir..." (Bakara, 196)
Âyet-i Kerîme'de geçen"Alıkonursanız" fiilinin mas-
darı olan İhsâr kelimesinin şer'i mânâsı noktasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:Bâzı âlimlere göre ihrâmlı kimse, ister bir düşman tarafından alıkonsun, ister hastalık ve nafakasını yitirmek veya tüketmek gibi nedenlerle hac veya umre yolculuğuna devam edemez duruma düşmekle alıkonsun, İhsâr hükmüne tâbidir. Yâni böyle bir engel nedeniyle ihramdan çıkabilir. Atâ, Mücâhid, Katâde ve Ebû Hanife böyle yorumlayanlardandır. Bunlar bundan önceki bâbta geçen Haccâc bin Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini delil gösterirler.
Diğer bir kısım âlimlere göre ise İhsâr ancak düşmanın engellemesiyle oluşur. İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Enes, Mâlik, el-Leys bin Sa'd, Şafii ve Ahmed böyle hükmedenlerdendir. Bunlar: Bu âyet Hudeybiye olayı hakkında nazil olmuştur. Mekke müşrikleri Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) ile beraberindeki sahâbileri M e k k e' ye sokmadılar. Bunun üzerine Hudeybiye'de kurbanlar kesildi ve ihramdan çıkıldı. Ertesi yıl umre yapıldı. Bu engellemede düşman tarafından vuku buldu, derler. Bu âyeti delil gösterirler.
îki tarafın delilleri ve birbirlerine verdikleri cevablar geniş yer alır. Buna vâkıf olmak isteyenler tefsir veya hadis kitablarına başvurabilirler.
İhsâr nedeniyle kesilmesi emredilen kurbanın kesilmesi yeri hakkında da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Ebû Hanîfe'ye göre kurbanın Harem-i Şerif te kesilmesi gerekir. İhramımın alıkonulduğu yerde kesilemez. îhrâm-lı kişi, kurbanını H a r e m' e gönderir veya bedelini gönderir ve vekil edeceği kimse ile beraber kurbanın kesileceği târihi tesbit eder. Bu târihten sonra ihramdan çıkılır.
Diğer üç mezheb imamlarına göre ise- kurban ihrâmlının alıkonulduğu yerde kesilir ve bunun akebinde ihramdan çıkılır. [291]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler:

1. Hac veya umre ihramında bulunan bir kimse başından dolayı bir elem ve eziyet duyduğu ve saçlarım tıraş etmek zorunda kaldığı zaman saçlarım tıraş eder ve fidye olarak ya üç gün oruç tutar, ya bir koyun kurban eder veya altı fakire üç sa1 yiyecek verir. Beherfakire yarım sa' verir. Saçları kısaltmak da tıraş etmek gibidir. Bu hususta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur.
Hadîsin zahirine göre fidye, başın saçının tamamını tıraş etmek hâlinde vâcibtir. Eğer saçın tıraş edilirse fidye'nin vâcibliği hakkında ittifak vardır. Saçın bir kısmının tıraş edilmesi hâlinde ise fidyenin vâcibliği hakkında şu ihtilâf vardır :
a) Hanefîler'e göre başın dörtte birinin tıraş edilmesi hâlinde fidye gerekir. Daha az mikdarını tıraş etmek hâlinde ise sâdece bir sadaka vermek yeterlidir.
b) Şâfiiler'e göre, bir arada üç saç telini tıraş etmek hâlinde de fidye gerekir. Bir saç telinin tıraş edilmesi hâlinde bir müd ve sâdece iki telin tıraş edilmesi hâlinde iki müd, yâni yarım sa' sadaka verilir.
c) H a n b e 1 i mezhebine göre fidyenin vâcibliği için en az dört saç telini tıraş etmek gerekir. Daha az sayıda kıl tıraş edildiği takdirde beher kıl için bir müd sadaka verilir.
d) Mâliki mezhebine göre ise fidyenin vâcibliği için en az onbir aded saçın tıraş edilmesi gerekir. Tıraş edilen kıl sayısı bundan az olduğu ve tıraş bir elem nedeniyle yapıldığı takdirde yine fidye verilir. Aksi takdirde bir avuç yiyecek tasadduk edilir.

2. Hadîsin zahirine göre fidye olarak tutulacak.üç günlük orucun ard arda ve belirli bir zamanda tutulması şart değildir. Tabiî, oruç tutmanın yasak olduğu bayramların ilk günü tutulamaz. Keza Hanefî ve Şafii mezheblerine göre teşrik günlerinde, yâni kurban bayramının 2, 3 ve 4. günlerinde de tutulamaz. Mâlik ve meşhur rivayete göre Ahmed, fidye orucunun teşrik günlerinde tutulabileceğine hükmetmişlerdir.
3. Hadîsin zahirine göre üç sa' yiyecek maddesinin 6 fakire yarımşar olarak dağıtılması gerekir. Âlimlerin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. Bunun tamamının bir fakire verileceğine Ebû Hani-f e' nin hükmettiği rivayet edilmiştir.
Bir sa'ın ne kadar olduğu Zekât bölümünde etraflıca anlatılmıştır. Şu kadarını belirtmekle yetineyim: Hanefi mezhebine göre yaklaşık olarak 3333 gr.dır.
4. Keza hadîsin zahirine göre fidye'nin Ödenmesi için belirli bir yer yoktur. Nerede verilirse olabilir. Çünkü hadiste yer tâyini yapılmamıştır. Fidye olarak oruç tutulduğu takdirde bunun belirli bir yerinin olmayışı hususunda âlimler ittifak halindedir. M âl i k ' e göre kurban ve sadaka da böyledir. Ş â f i i' ye göre kurbanın ve sadakanın yâni, fidye olarak ödenecek yiyecek maddesinin H a -rem-i Şerif te verilmesi gerekir. Hanefiler'e göre ise kurbanın Harem-i Şerif te kesilmesi gerekir. Yiyecek maddesi ise herhangi bir yerde verilebilir.
Hadisin zahiri M â î i k ' in görüşünü te'yid eder.
Fidye hususunda tanınan muhayyerlik, bir zaruret neticesinde saçını tıraş eden ihrâmlıya mahsustur. Keyfî olarak saçını tıraş eden ihrâmlı kişi kurban kesmek zorundadır. Oruç tutmak veya yiyecek maddesini vermek yeterli değildir. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir.
Ka'b bin Ücre {Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 111. hadisin izahı bölümünde geçmiştir. [292]

87- İhrâmlı Kimsenin Hacamat Olması Babı

3081) îbn-i Abbâs (Radıyallâkü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu ve ihrâmlı iken hacamat olmuştur."

3082) Câbir (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken yakalandığı bir ayak rahatsızlığı nedeniyle hacamat olmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin Ebi'd* Dayf bulunur. Ben onu zayıf sayan veya cerheden bir kimseyi görmedim. Senedin kalan râvîleri sıka (güvenilir) zâtlardır. [293]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisi 1682 nolu hadîsin aynidir. Bunun kimler tarafından da rivayet edildiğini belirttim. Gerekli bilgiyi de verdiğim için tekrarlamaya lüzum görmüyorum.
Câbir (Radıyallâhü anh) *ın hadîsi ise Zevâid nevindendir. Bu hadiste geçen Rahs'ın asıl mânâsı bir şeyi sıkmaktır. Hayvanın ayağına bir şeyin değip incitmesi veya ayakta suyun toplanmasına sebep olması mânâsına da gelir, ki buna apse demek mümkündür. Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesâî ve Hâkim'in rivayet ettikleri bir hadiste:
"Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken ayağındaki bir ağrıdan dolayı ayağının sırt kısmından hacamat oldu."
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bâzı rivayetlerinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir baş ağrısı dolayısıyla başından hacamat olduğu kaydı vardır.
Yukardaki rivayetlerden anlaşıldığına göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ihrâmlı iken bir ara ayağından hacamat olmuş, diğer bir vakit de başından hacamat olmuştur. [294]

Hadislerden Çıkan Hükümler

1. Oruçlu iken hacamat olmak caizdir. Bu hükümle ilgili gerekli bilgi 1682. nolu hadis bölümünde verilmiştir.
2. Bir kimse ihrâmlı iken hacamat olabilir. Birinci hadîsin zahirine göre hacamat olmaya ihtiyaç duyulmasa bile hüküm budur. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
Ata, îbrâhim Nahâî, Şa'bi, Sevrî, Hane-filer, Şafii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Bunlar: Hacamat olan ihrâmlı kişi, hacamattan dolayı fidye ödemekle mükellef değildir. Ancak hacamat nedeniyle kıllar kesilirse o takdirde kıl kesmekten dolayı fidye vâcib olur, demişlerdir. Bakara sûresinin 196. âyeti gereğince fidye ödenir. Bu âyetin emrettiği fidye hakkında gerekli bilgi bundan önceki bâbta verilmiştir.
M â 1 i k' e göre ihrâmlı kişi ancak zaruret hâlinde hacamat olabilir. Çünkü bâzı hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâmJ'in ihramda iken bir hastalık sebebiyle hacamat olduğunu bildirir. Şu halde bu ruhsat zaruret hâline mahsustur. Z e r k a n i, M â 1 i k ' in maksadı şöyledir, der: 'Yâni zaruret yok iken ihrâmlı kişinin hacamat olması mekruhtur. Çünkü kan vermekle vücûd zayıf düşebilir. Nasıl ki hacının Arefe günü oruç tutması ayni nedenle mekruh sayılır.'
Hasan-i Basrî'ye göre ise hacamat olan ihrâmlı kişi, kıl kesmese bile fidye ödemekle mükelleftir.
3. ikinci hadis ve birinci hadisin diğer bâzı rivayetleri zaruret hâlinde ihrâmlmm hacamat olmasının câizliğine delâlet eder. Bu hüküm hususunda icmâ vardır.
4. Kan aldırmak, yarayı deşmek, çıbanları patlatmak, diş çektirmek gibi tedaviler ihrâmlı kimse için caizdir. Yeter ki koku sürünmek, kıl kesmek gibi ihrâmhya yasak olan şeyler işlenmiş olmasın. [295]

88- İhrâmlının Sürünebileceği Yağ (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3083) îbn-i Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken başına kokusu güzelleştirilmemiş zeytin yağını sürerdi."[296]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i : Biz bu hadisi, yalnız Ferkad es-Sebahi' nin Saîd bin Cübeyr' den olan rivâyetiyle tanırız. Yahya bin Saîd de Ferkad es-Sebahi hakkında konuşmuştur. Fakat halk Ferkad' dan rivayette bulunmuşlardır, der.
Hadîste geçen "Mukattat" kokusu güzelleştirilmiş olan demektir. Mukattat zeytin yağı, kokusu güzelleşinceye kadar içinde nane pişirilen zeytin yağıdır. Sindi böyle bilgi vermiştir. Tuhfe yazarının naklen beyânına göre Kamus'ta: Mukattat zeytin yağı, içinde nane pişirilmiş veya güzel başka yağ ile karıştırılmış olan zeytin yağıdır, diye tarif edilmiştir.
Tuhfe yazan hadisin fıkıh hükmü ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadîs ihrâmlı kimsenin, güzel kokulu bir şey karıştırılmamış zeytin yağını başına sürebileceğine delâlet eder. Lâkin hadîs zayıftır.
Îbnü'l-Münzir: Âlimler, ihrâmlı kişinin zeytin yağı, sâde yağı ve hayvamn iç yağını yiyebileceği ve başı ile sakalı dışında kalan vücûdunun herhangi bir tarafına sürebileceği hususunda icmâ etmişlerdir. Keza, ihrâmlı kimsenin güzel kokulu bir şeyi bedenine süremiyeceği hükmü hakkında da ittifak ve icmâ etmişlerdir. Âlimler bu hususta zeytin yağı ile güzel kokulu maddeler arasında bir farklüığın bulunduğuna hükmetmişlerdir, der.
Tuhfe yazarı daha sonra: Ben diyorum ki Hanefi fıkıhçı-lann ifâdelerinin zahirine göre vücûdun her hangi bir
Şafii mezhebine göre ihrâmlının sakalına veya başına herhangi bir yağ sürmesi yasaktır. Yâni güzel kokulu herhangi bir maddenin karış tırıl madiği sırf zeytin yağı sakala veya başa sürülemez. Fakat böyle bir zeytin yağı vücûdun diğer tarafına sürülebilir. İhrâmlılık hâline aykırı düşmez. Fakat kokusu güzelleştirilmiş ise diğer güzel kokular gibi vücûdun herhangi bir tarafına sürülemez. [297]

89- İhramda İken Ölen Erkek (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3084) İbn-î Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
(Veda haccmda Arafat'ta) bir adam ihrâmlı iken devesi (onu yere düşürüp) boynunu kırdı (ve adam derhal öldü). Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu su ve sidr ile yıkayınız ve iki ihramı içinde kefenleyiniz ne yüzüne ne de başına bez sarmayınız. Çünkü o. Kıyamet günü Leb-beyk duasını okuyarak diriltilecektir- buyurdu.
Bu hadisin misli ... senediyle de İbn-i Abbâs'tan bize rivayet edil-
mistir. Ancak bu senedde râvî; . demiş ve Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iBı .ClU
«Ona güzel koku yaklaştırmayınız. Çünkü o. Kıyamet günü Lebbeyk, diyerek diriltilecektir» buyurduğunu söylemiştir." [298]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte yazarları ile B e y h a k i rivayet etmişlerdir.
Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhî'm sözündeki;
fiili yerine bâzı rivayetlerde; iLaij fiili bulunur. İkisinin mânâsı
aynidir. Bunların ikisi de "Vaks" masdarından alınmadır. "Vaks" dövmek, kırmak ve boynu kırmak mânâlarına gelir. Burada kasde-dilen mânâ devenin hacıyı yere atıp boynunu kırması ve öldürmesi-dir.
Bâzı rivayetlerde anılan fiiller yerinde; fiili bulunur. Mânâsı ise devenin hacıyı derhal öldürmesidir. Diğer bâzı rivayetlerde de bunun yerine; fiili kullanılmıştır. Bunun mânâsı devenin hacıyı tepeleyip, ayakları altında çiğneyerek ezmesidir.
Müellifimizin ilk rivayetinde; fiili bulunur, ikinci rivayetinde de; fiili vardır. Bu fiilin asıl mânâsı saçı örüp bük-
mektir. Bu fiil incelememe göre; Kütüb-i Sitte'nin kalanlanndaki rivayetlerde yoktur veya ben rastlayamadım. Asıl mânâsı itibariyle de buraya pek uygun göremediğim için bir kalem hatâsı olabildiği ka-naatına vardım. Ancak elde mevcut sünenin üç nüshasında da ayni fiil yazılıdır. Doğrusunu Allah bilir. Arzettiğim bu durum ehil okuyucularım tarafından da tetkik edilip araştırılabilir. Eğer bu fiil müellifimizin asıl nüshasında var ise mecazi mânâda kullanılmış denilebilir.
Hadîste geçen "Sidr" bir ağacın ismidir. Yaprakları kurutulup dövüldükten sonra toz hâline getirilir ve sabun tozu gibi yıkanmada kullanılır. [299]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. İhrâmlı erkek öldüğü zaman güzel koku sürülmez, dikişli elbise de kefenlenmez ve başı ile yüzü bezle örtülmez. Çünkü ihrâmlılık hâli devam eder. Gerekçenin bu olduğu hadîsten anlaşılır. Âlimlerin konuya ilişkin görüşlerine gelince :
Şafii, Ahmed ve îshâk bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir. Osman, Ali ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) ile Ata ve S e v r i de böyle demişlerdir.
Ebû Hanif e, Mâlik, Tâvûs ve Evzâî ise: Bir erkek ihramda iken öldüğü zaman, dikişli elbisede kefenlenir, başına bez sarılır ve cesedine güzel koku sürülür, demişlerdir. Â i ş e ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan da bu görüş rivayet olunmuştur.
Bu görüşteki ilim adamları: İhrâmhlık hâli, namaz ve oruç gibi bir ibâdettir, ölümle bozulur, demişler ve bu hadîse cevaben: Hadîsteki hüküm o ölüye mahsustur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in *O, Lebbeyk duasını okuyarak diriltilecektir» buyruğu onun hakkında bir şâhidlik anlamını taşır, haccınm kabul edildiğini ifâde eder. Bu durum başka kimseler için kesin değildir, demişlerdir.
Bu iki grubun dayanakları ve yekdiğerine verdikleri cevablarını ayrıntılı biçimde incelemek isteyenler, hadîsin şerhlerine başvurabilirler.
2. İhrâmlı kişi yıkanırken sidr denilen tozu kullanabilir. Şafiî, A tâ, İbnü'l-Münzir, Mücâhid ve Atâ böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve diğer bâzı âlimler bunu mekruh saymışlardır,
3. Ölünün kefeni onun malının tamamından karşılanır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın malının tamamını götürecek meblâğda borcunun olup olmadığını araştırmamıştır.
4. İhrâmlı kimse öldüğünde, ihram elbisesinde kefenlenebilir.
5. Kefen sayısının tek, yâni üç veya beş olması şart değildir. İki kat kefen yeterli sayılabilir.
6. İhrâmlı iken ölmek büyük bir fazilettir. [300]

90- İhrâmlının Av Avlamasının Cezası, Babı

3085) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütnâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmhnm sırtlan avlanması (suçu) sebebiyle bir koç (cezasın) a hükmetti ve sırtlanı av hayvanlarından kıldı." [301]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Şafii, İbn-i Hibbân ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Tirmizi bunu "Atıma" bölümünde rivayet etmişlerdir.
Avnü'l-Mabûd bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: H a t t â b i: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sırtlanı av hayvanlarından sayıp ihrâmlı kişinin bunu avlanması hâlinde fidye olarak bir koçu kurban etmesinin gerekliliğine hükmedince, etinin yenilmesinin mübahlığına hükmetmiş olur. Bu da diğer kara av hayvanları gibi sayılır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) eti yenilmeyen hayvanı öldürmekten dolayı ihrâmlınm fidye vermeyeceğini buyurmuştur. (3087, 3088. hadislere bak), demiştir.
Bu hadis, koçun sırtlana denk sayıldığına delâlet eder. Şu halde denklikte esas olan ölçü, avlanan hayvanın değeri değil, suretidir. Bu itibarla sırtlanı avlanmanın cezası ve fidyesi bir koçtur. Bunların bahâsı eşit olsun, birisi diğerinden bahâlı olsun, fark etmez.
Hadîs, sırtlanın etini yemenin câizliğine delildir. Şafii ve A h m e d böyle hükmetmişlerdir. Şafiî: Halk öteden beri sırtlanın etini yemekte ve Safa ile M e r v e arasında sata gelmektedir. Hiç kimse de buna karşı çıkmamaktadır. Diğer taraftan Arablar onun etinden hoşlanmakta olup överler, demiştir.
Âlimlerin ekserisi ise bunun etini haram saymışlardır. Bunların delili ise sırtlanın yırtıcı hayvanlardan oluşudur. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) dört ayaklı hayvanlardan azı dişleri bulunan yırtıcıların etini yemeyi yasaklamıştır. Bunların diğer bir delili de Huzeyme bin Cüz (Radıyallâhü anh)'ın —3237 nolu — hadisidir. Çünkü Huzeyme sırtlanın hükmünü Ona sormuş ve: Kim sırtlanın etini yiyer? cevâbını almıştır. Fakat H u z e y -m e ' nin hadîsinin senedi râvi Abdülkerim yüzünden zayıf sayılmış, diye cevab verilmiştir.
H a 11 â b i de el-Maâlimde konu hakkındaki ihtilâfı beyanla: Sa'd bin Eb i Vakkas (Radıyallâhü anhJ'den yapılan rivayete göre kendisi sırtlanın etini yiyiyormuş. Ayrıca î bn-i A b b â s (Radıyallâhü anhî'ın da bunun etini yemenin mübah-lığına hükmettiği rivayet olunmuştur. Atâ, Şafii, Ahraed, îshâk ve Ebû Sevr, onun etinin helâllığına hükmeden-lendendir. S e v r İ. re'y ehli ve Mâlik bunun caiz olmadığına hükmetmişlerdir. Said bin el-Müseyyeb'in de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Bu hadis, azı dişi bulunan yırtıcı hayvanların etini yasaklayan hadisin hükmünü hususileştirmiş. denilebilir, demiştir.

3086) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İhrâmh kişinin deve kuşu yumurtasını avlanması (suçu) sebebiyle o yumurta bedeli (fidyesi) vardır» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ali bin Abdilaziz bulunur. Bu râvi meçhuldür. İsmi Yezid bin Süfyân olan Ebü'l-Mühezzim de zayıftır. [302]

91- İhrâmlı Kişinin Öldürülebildiği (Hayvanlarin Beyânı) Babı

3087) Âişe (Radtyallâhü ankâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
•Fâsik olan beş nevi hayvan vardır ki hill (yâni Harem-i Şerif dışın) da ve Harem'de öldürülür: Yılan, ebka* (yâni karnında veya sırtında

beyazlık veya siyahlık bulunan) karga, fare. akûr (ısırıcı) köpek ve çaylak.»**

3088) Îbn-İ Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resulü Hah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yer yüzünde yürüyen hayvanlardan beş nevî vardır ki, ihrâmh iken onları öldürene (veya buyurdu ki onlan öldürmekte) hiçbir günah yoktur: Akreb, karga, çaylakcık, fare ve kelb-i akûr (yani ısırıcı köpek veya yırtıcı hayvan).»"

3089) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Settem)
«İhrâmh kimse, yılanı, akrebi, saldırgan yırtıcı hayvanı, kelb-i akûr'u ve fâsıkcık fareyi öldürür- buyurmuştur.
Ebû Saîd-i Hudri'ye i Fareye niçin füveysika (fâsıkcık) denilmiş, diye soruldu. Ebû Saîd:
Çünkü (bir gece) fare evi yakmak üzere yağlı, yanık bir paçavrayı tutup sürüklerken Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî bunun için uykudan uyandı, diye cevab verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yezid bin Ebî Ziyâd bulunur. Müslim bunun rivayetini almış ise de zayıf bir râvîdir. [303]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâKnm hadîsini Buhârî, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini Buharı, Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû S a i d - i
Hudrî (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsi Zevâid nevinden olup T a -hâvi tarafından da bir benzeri rivayet edilmiştir.
Birinci hadîs yılan, alaca karga, fare, kelb-i akûr ve çaylağın Harem-i Şerif sınırları içinde ve dışında, yâni her yerde öldürülmesinin meşruluğuna delâlet eder.
ikinci hadis ihrâmh kişinin akrebi, kargayı, çaylağı, fareyi ve kelb-i akûru öldürmesinin mübahlığma delâlet eder. Kişi ihramda iken bunları öldürebildiğine göre ihramda değil iken de- öldürmesinin mübahlığı anlaşılır. Bu hadiste yılan yerine akreb anılmıştır.
Üçüncü hadîs ise ihrâmlı kişinin yukarda anılan hayvanlardan yılanı, akrebi, kelb-i akûru ve fareyi öldürebildiği gibi insanlara saldırıp eziyet veren diğer hayvanları da öldürebildiğine delâlet eder.
Bu hayvanlara fâsık denilmesinin sebebi hakkında Nevevi şöyle der: Fâsıklığm lügat mânâsı, bir şeyden çıkmaktır. Allah'a isyan eden kişiye fâsık denilmesi sebebi onun Allah'ın emrinden ve itâatından dışarı çıkmasıdır. Bu hayvanlar da eziyet ve bozgunculuk etmekle diğer hayvanların çoğunun yolundan çıktığı için onlara fâsık denilmiştir. Bir kavle göre bunlara fâsık denilmesi sebebi şudur: Başka hayvanları Harem-i Şerif içinde veya dışında öldürmek haram olduğu halde bu hayvanlar bu hükmün dışına çıkmışlardır.
îlk iki hadîste anılan hayvan sayısı altıyı bulduğu halde, gerek birinci hadîste ve gerek ikinci hadîste öldürülmesi meşru kılınan hayvanlann beş nevî olarak sayılması bir çelişki veya engel teşkil etmez. Çünkü sayı tahdidi yoktur. Âlimlerin ekserisinin görüşü bu merkezdedir. Yâni bir hadîste şu hayvanlar hakkında böyle bir hüküm vardır, buyurulduğu zaman, bu hükmün başka hayvanlar hakkında bulunmadığı mânâsı kasdedilmez. Durum böyle olunca ikinci hadîste akreb'in ve üçüncü hadîste saldırgan hayvanın ayni hükme tâbi tutulması birinci hadîsteki hükümle çelişki teşkil etmez. Şöyle de denilebilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ayrı ayrı zamanlarda bu hükümleri beyân buyurmuştur. Önce beş hayvanın hükmünü bildirmiş, daha sonra da diğer hayvanların hükmünü beyân etmiştir.ikinci hadîsin zahirine göre fâsık sayılan hayvanları öldürmek mendûb değil, mubahtır. Bâzı rivayetlerin zahirine göre ise anılan hayvanların öldürülmesi emrolunmuştur. Emir mendubhık mânâsına da yorumlanabilir.
Ebka olan karga, karnında veya sırtında beyazlık veya siyahlık bulunan karga nevidir. Birinci hadiste bu nevî karganın öldürülmesinin meşruluğu bildirilmiştir. îkinci hadiste ise Ebka kaydı yoktur. Buna göre karganın her nevinin öldürülmesi mubahtır. Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre karganın her nevî, her yerde ve herkes tarafından öldürülebilir. Öldüren kişi ih-râmlı olsun veya ihrâmsız olsun fark etmez. Keza Harem-i Serî f sınırlan. îdinde olsun veya dışında olsun hüküm aynidir.
2. Hanefîler, Şafiî, Ahmed ve Mâlikîler'in bâzısı: Bu hüküm Ebka olan karga nevine mahsustur. Çünkü ilk hadîste bu kayıt vardır. Ebka nevinden maksad da leş yiyen karga çeşididir, demişlerdir.
Kelb-i Akûr sözcüğünün yorumu hakkmda da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Mâlik, Şafii, Ahmed ve ilim adamlarının ekserisi : Kelb-i Akûr insanları ısıran, onlara saldıran ve korkutan hayvanlar, demektir. Bu bilinen köpek, kurt, arslan, kaplan ve diğer yırtıcı hayvanların hepsini kaplar, demişlerdir.
2. Ebû Hanîfe'ye göre bu sözcükle, malum köpek kas-dedilmiştir. Arslan, kurt ve kaplan gibi yırtıcı ve eziyet edici hayvanlar ise köpek hükmüne tâbidir. Akûr, yâni ısırıcı kaydı kasdedil-memiştir. Eziyet ettikten sonra ihrâmlı kişi tarafından öldürülebilir, demiştir.
El-Hâfız: Edinilmesi emrolunmuş olan (meselâ av tazısı ve sürüyü korumak için besleneninin dışında kalan ve fakat ısına olmayan köpekleri öldürme hükmü hakkında ihtilâf vardır: Kadı Hüseyin, Kadı el-Mâverdî ve başkalan bu tür köpekleri öldürmenin haramhğına hükmetmişlerdir. Şafii ise el-Üm'de bunun câizliğine hükmetmiştir. R â f i î ise böyle köpekleri öldürmenin mekruhluğunu söylemiştir. N e v e v İ ise Hac bölümünde R a f i i gibi söylerken Bey' bölümünde öldürmenin haramlığıni söylemiş ve Gasb ile Teyemmüm bölümlerinde öldürülmesinin mubah olduğunu söylemiştir, der. [304]

92- İhrâmlı Kimsenin Av Hayvanı Etinden Yemesinin Yaşarlığı Babı

3090) Sa'b bin Cessâme (Radıyaliâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ebvâ veya Veddân'da iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma uğradı. Ben de O'na yabanî bir eşek hediye ettim: Fakat O, (kabul buyurmayarak) bana geri verdi. Sonra yüzümden üzüntü, kırılma belirtisini görünce şöyle buyurdu ı
«Bizde (hediyeni) sana İade etmek yoktur. Lâkin biz ihramdayız.»"

3091) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyaliâhü a«A>'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihramda iken bir av eti getirildi. Fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu yemedi."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdülkerlm EbÜ'I-Mahânk zayıftır. [305]

İzahı

Sa'b bin Cessâme (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Bu hâri, Tirmizi, Nesâî, Ahmed ve Şafiî de rivayet etmişlerdir. A 1 î (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid ne-vindendir. Bu hadîsler, ihrâmlı kimsenin kara av hayvanı etinden yemesinin caiz olmadığına delâlet ederler. O av hayvanı ister ihrâmlı bir kimse tarafından, ister ihrâmsız kimse tarafından avlanılmış olsun fark etmez. Keza ihrâmsız bir kimse kendi nefsi için avlamış olsun veya ihrâmlı bir kimse için avlamış olsun hüküm aynıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), S a' b ' in hediye etmek istediği yabani eşeği reddederken, bunun sebebinin kendilerinin ihrâmlı olmalarından olduğunu bildirmişlerdir.
Âlimlerin konuya ilişkin görüşlerine gelince, bu hususta değişik görüşler beyân edilmiştir. Şöyle ki:
1. Ali, îbn-i Abbâs ve İbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anhüm), yukarda anlattığım gibi hükmetmişlerdir. Bunların delilleri bu ve benzeri hadîsler ile M â i d e sûresinin aşağıya aldığım 96. âyetidir.
"Ve ihrâmlı olduğunuz sürece size kara avı haram kılındı..."
Yukarda bir parçası yazılı Âyet-i Kerîme'nin tamamının meali şöyledir: «Deniz avını avlanmak ve onu yemek size de yolculara da bir temettü olarak helâl kılındı, İhrâmlı olduğunuz sürece de kara avı size haram kılındı. Huzuruna haşredileceğiniz Allah'tan korku-
2. Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre kara avı ihrâmlı kişi tarafından avlandığı veya başkası tarafından onun için avlandığı zaman ona haramdır. Fakat ihrâmlı kişinin hiçbir yardımı olmaksızın ihrâmsız kişi tarafından sırf şahsı için avlandığı takdirde, ihrâmlı kişinin bundan yemesi helâldir. Bunların delillerinden birisi 3093 nolu Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsidir. Mâlik de bu görüştedir.
3. Hanefîler'e göre ise, ihrâmlı kişinin hiçbir yardım veya teşviki olmaksızın ihrâmsız kişi tarafından avlanan kara avı etinden yemek ihrâmlı kimse için mubahtır. Hattâ ihrâmsız kişi ihrâmlı kimse için avlanmış olsa bile hüküm budur. Bunların delili de Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'in hadisidir. Çünkü bu hadisin bâzı rivayetlerinde ihrâmsız olan Ebû Katâde' nin avladığı yabanî eşek etinden, ihrâmlı olan bâzı arkadaşlarının

yediği ve durumun Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sonradan arz edildiğinde O'nun : «Şüphesiz o, Allah Teâlâ'nın size yedirdiği bir yemektir» buyurduğu belirtilmektedir. Bu hadîsin bu görüşe delâlet etmesi yönü şudur: Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) sözü edilen hayvanı sırf kendi nefsi için avlamamıştı. Bilâkis kendi nefsi ile arkadaşları için avlanmıştı.
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'm görüşü de böyledir.
Ebvâ i Medîne-i Münevvere yakınında ve C u h -f e' ye 23 mil mesafede bir dağın ismidir.
Veddân; C u h f e' ye 8 mil mesafede bir semtin veya köyün ismidir. Râvî tereddüd ettiği için "Ebvâ'da veya Veddân'da" ifâdesini kullanmıştır.
Sa'b bin Cessâme (Radıyallâhü anh) 'in hâl terceme-si 2839. hadîs bölümünde geçmiştir. [306]

93- İhrâmlı Kimse Kendisi İçin Avlanılmadığı Zaman Av Hayvanı Etinden Yiyebileceği (Nin Beyânı) Babı

3092) Talha bin Ubeydillah (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir yabanî eşek vererek arkadaşlar arasında ihramda bulundukları halde taksim etmesini emretmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin râvîleri sıka (güvenilir) zâtlardır. EI-Etrâf ta şöyle denilmiştir: Yakûb bin Şeybe demiş ki: Bu hadisi, Îbn-İ Uyeyne'den başka bir kimsenin bu şekilde rivayet ettiğini bilmem. İbn-I Uyey-ne'nin bunu kısaltmak İstediğini ve kısaltayım derken hatâya düştüğünü sanıyorum. Halkın hepsi ona muhalefet ederek rivayetlerinde şöyle demişlerdir : «Sonra ResÛlullah (S.A.V.) Ebû Bekr'e o yabanî eşeği arkadaşlar arasında, ihramda bulundukları halde taksim etmesini emretti.» [307]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Notta Yakûb bin Şeybe'-nin işaret ettiği hadîs, Mâlik, Ahmed, Nesâî ve Bey-haki tarafından rivayet edilen e 1 - B e h z i' nin şu mealdeki hadîsidir:
Bu meal Mâlik ve Nesâî1 nin rivayet ettikleri metne göredir :
"... EI-Behzî (Yezid bin Ka'b) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı ve ihrâmlı idi. Nihayet beraberindekilerle Ravhâya vardıklarında yaralı bir yabanî eşekle karşılaştılar. Durum ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. O:
"Hayvanı bırakınız. Yakında sahibi gelir», buyurdu. Biraz sonra sahibi olan el-Behzî ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek: Yâ Resûlallah bu av hayvanı emrinizdedir, dedi. Bunun üzerine ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir'e hayvan etini arkadaşlar arasında taksim etmesini emretti. Sonra yoluna devam etti. Nihayet Ruveyse ile Araç arasında bulunan el-Esâ-ye'ye vardıkları zaman bir gölgelikte uykusuna dalmış bir ceylân ile karşılaştılar. Ceylânda bir ok vardı, (yâni av yarası ile yaralanmış vaziyetteydi.) Râvî demiştir ki s Bunun üzerine ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kimsenin hayvana dokunmaması için kervanın tamamı geçinceye kadar orada beklemek üzere bir adama talimat verdi."
Yukarıya mealini yazdığım bu hadîsin Mâlik ile Nesâi1-nin rivayetlerinde; : "Av eti kendilerine taksim edilmesi emredilenler ihrâmhlardı" cümlesine rastlayamadım. N e s â İ' nin rivayetinde bu cümle bulunmadığı gibi Avnü'l-Mabûd'un Mâlik'-ten ve Tekmile yazarının bunlar ile Ahmed ve Beyhaki'-den naklen aldığı metinlerde de yoktur.
Bu babın hadîsinden çıkan hüküm ise şudur: Av hayvanı ihram-lüar için avlanılmamış durumda olduğu takdirde bunun etini yemek ihrâmlılar için helâldir.

3093) Abdullah bin Ebî Katâde'ain babası (Ebû Katâde d-Ensarf) (Rad%yaÜâkü anktimâ)'dan; Şöyle demiştir:
Hudeybiye (yolculuğu) zamanında ben (de) Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellemî'in beraberinde (yolculuğa) çıktım. Resûl-i Ekrem'in arkadaşları ihram 1 andılar. Fakat ben ihrâmlanmadım. Sonra (yolda) bir yabanî eşek gördüm. Ben hemen ona hücum edip avladım. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe hayvanın durumunu anlattım ve (onu avlanırken) ihrâmlannuş olmadığımı belirtmek için); bunu, senin için avladım (Yâ Resûlallah), dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu yemeleri için arkadaşlarına emretti. Fakat Zât-i Nebevileri için avladığımı söyleyince O, bundan yemedi." [308]

İzahı

Bu hadisi, Mâlik, Şafii, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Tahâvi de rivayet etmişlerdir.
Umre niyetiyle Mekke yolculuğuna çıkan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e refakat eden Ebû Katâde (Ra-dıyallâhü anh) 'm ihrâmsız olarak yolculuğa devam etmesi sebebiyle ilgili olarak Tekmile yazan: 'Ebû Katâde, Mekke 'ye girileceğine kesinlikle kanaat etmediği veya inikatların sınırları henüz Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından tâyin ve tesbit edilmediği için ihrama girme işini tehir etmiş olabilir, der. [309]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Yabanî eşek eti, yenilen av hay yanlarındandır.
2. İhrâmlı olmayan bir kimse tarafından bir ihrâmk için avlanan av eti o ihrâmhya helâl değildir. Çünkü Ebû Katâde, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için avlandığını söyleyince Efendimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) o avın etinden yemedi.
3. îhrâmsız bir kimse tarafından bir ihrâmlı için avlanan av hayvanı o ihrâmlı dışında kalan diğer ihrâmlılar tarafından yenilebilir.
Âlimlerin bu konuya ilişkin görüşlerini bundan önceki bâbta beyân ettiğim için tekrarlamaya lüzum görmüyorum. [310]

94- Büdün (Yâni Ka'be'ye Gönderilen Kurbanlık Deve Ve Sığırlar) İn Boyunlarına Kurbanlık Nişanını Takmak Babı

Büdün: Bedene'nin çoğuludur. Bedene lügat'ta dişi deve ve inek manasınadır. Burada erkek veya dişi deve ve sığır mânâsında kullanılmıştır.
Ş â f i î' ye göre deve mânâsı kasdedilmiştir.
Taklîd: Boyununa kılâde, yâni gerdanlık takmaktır. Burada kasdedilen mânâ ise Allah rızâsı için M e k k e' ye gönderilen kurbanın boynuna kurbanlık alâmeti takmaktır. Bu alâmet bir deri parçası, bükülmüş renkli iplikler veya papuç gibi bir şey olabilir. Kurbanlık hayvan koyun veya keçi olduğu zaman papuç ağırlık yaptığından dolayı ondan başka bir alâmet takılır.

3094) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin zevcesi Âişe (Ra-dtyaîlâhü a»Aâ/dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'ye) Medine'den kurban gönderirdi. Ben de O'nun kurbanının boynuna takılacak iple-ri büküyor (ve hazırlıyor) dum. Kurbanları Mekke'ye yolladıktan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İhrâmlı kimsenin sakındığı şeylerin hiç birisinden sakınmazdı."

3095) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in zevcesi Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Mekke'ye göndermek istediği) kurbanlığının boynuna takılacak ipleri ben büküyordum. O da bu İpleri kurbanının boynuna takıyordu. Sonra onu (Mekke'ye) gönderiyordu. Sonra ihrâmh kimsenin sakındığı şeylerin hiç birisinden sakınmaksızuı kendisi (Medine'de) ikâmet ediyordu." [311]

İzahı

Müellifimizin iki ayrı senedle Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bu hadislerinin benzerleri Kütüb-i Sitte yazarları tarafından rivayet edilmiştir.

Buhârî ile Tahâvi' nin rivayetlerinin birisinde Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu mealdeki hadîsi rivayet etmesinin sebebi açıklanmaktadır. Şöyle ki:
"Amre bint-i Abdurrahman'ın rivayetine göre Ziyâd bin Ebî Süf-yân, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya bir mektup göndererek Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın :
Kim Mekke'ye bir kurban gönderirse, kurbam orada boğazlanın-caya kadar hac ihramında bulunan kimseye haram olan şeyler kurban sahibine de haramdır, dediğini bildirdi (yâni durumu Âişe'ye sormak istedi). Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
İbn-i Abbâs'ın dediği gibi değildir. Çiinkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kurbanlıklarının boyunlarına takılacak ipleri ben kendi elimle büktüm. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ipleri kendi elleriyle kurbanlıkların boyunlarına taktı ve kurbanlıkları babamla (Mekke'ye hicretin 9. yılı) gönderdi. Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e helâl kıldığı hiç bir şey, kurbanları kesilinceye kadar haram kılınmadı, diye cevab verdi."
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile benzeri hadîsler, hac veya umre ihramına girmeksizin Allah rızâsı için M e k k e ' ye kurbanlık gönderen bir kimsenin, ihrâmlı kimse gibi dikişli elbisesini soyması ve ihrâmh kimsenin sakınması gerekli şeylerden (kurban sahibinin) sakınmasının vâcib olmadığına delâlet ederler. Yâni gönderdiği kurbanı Mekke' nin harem bölgesi içinde boğazlanınca-ya kadar bir ihrâmlı gibi durması gereği yoktur.
Sahâbilerin ekserisi, dört mezheb imamları, Evzâi ve Sev-r i bu hadislere dayanarak böyle hükmetmişlerdir.
İbn-i Abbâs, Ömer, Ali (Radıyallâhü anhüm) ile Nahaî, Atâ ve İbn-i Sirîn: Mekke'ye kurbanlık gönderip boynuna kurbanlık alâmetini takan kimse ihrama girer. Ayrıca kurbanı M e k k e' de boğazlanıncaya kadar kendi memleketinde oturmasına rağmen kurban sahibine, ihrâmlı kimse için haram olan her şey haramdır, demişlerdir. Bu grubun delilleri hadîs kitablannda anlatılmaktadır. Buraya aktarmaya gerek görmüyorum. [312]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler *

1. Hac veya umre'ye gitmeyen kimselerin Harem-i Şerife kurban göndermeleri müstehabtır.
2. Bu gibi kurbanlar hangi şehir veya köyden gönderilirse kurbanlık alâmetini ayni yerde hayvanın boynuna takmak müstehabtır.
3. Kurbanlık gönderen bir kimse ihrâmlının hükmüne tâbi değildir. Yâni ihrâmlı için yasak olan şeylerden sakınması ve kurbanı kesilinceye kadar ihrâmlı gibi durması gereği yoktur. [313]

95- Ganem (Yâni Koyun Ve Keçiyi) Kıladelemek (Yâni Boyunlarına Kurbanlık Alâmetini Takmak) Babı

3096) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'ye bir defa kurbanlık ganem (koyunlar veya keçiler) gönderdi ve onların boyunlarına kurbanlık alâmetlerini taktı."[314]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Gftnem i Koyun ve keçi anlamında kullanılır.
Hadis, küçükbaş hayvanları kurbanlık olarak M e k k e'ye göndermenin meşruluğuna ve müstehablığma delâlet eder. Bu hüküm hakkında âlimlerin ittifakı vardır.
Hadîsten çıkan ikinci hüküm ise, kurbanlık olarak Mekke'ye gönderilen koyun ve keçilerin boyunlarına kurbanlık alâmetini takmanın müstehablığıdır. Cumhurun görüşü de böyledir. Bu hadîs, cumhur için delildir. İshâk, Şafii, Ahmed ve Mâliki 1 e r' den İbn-i Habîb de böyle hükmedenlerdendir.
Hanefiler'e göre kurbanlık hayvan koyun veya keçi olduğu takdirde boynuna kurbanlık alâmetini takmak sünnet değildir.
Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre küçükbaş hayvanın boynuna kurbanlık alâmetini takmak mekruhtur. [315]

96- Kurbanlık Olarak Mekke'ye Gönderilen Develeri Ve Sığırları Nişanlamak Babı

3097) İbn-i Abbâs (Radıyallâftu nnhümâ)\\i\n rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccmda) kurbanlık devesinin hörgücünün sağ tarafını (bıçakla) nişanladı ve (akan) kanı temizledi.
(Râvî) Alî kendi rivayetinde: Bu iş Zü'1-Huleyfe'de olmuş ve Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin boynuna kurbanlık alâmeti olarak iki papuç takmış, dedi."[316]

İzahı

Bu hadîs Buharı' nin dışında kalan Kütüb-i S itte sâhibleri ve D â r i m î tarafından rivayet edilmiştir.
İş'ar: Arap dilinde kan akıtmak mânâsına gelir. Ş e r - i Ş e -r î f' te ise kurbanlık olduğunun bilinmesi için devenin hörgücünü kan akacak biçimde yarmaktır. Kurbanlık sığırdan olduğu takdirde onu da bu şekilde sırtından nişanlamak meşrudur. Âlimlerin konuya ilişkin görüşlerini aşağıda beyân edeceğim.
Senam: Devenin hörgücü demektir.
Kurbanlık deve veya sığırı böyle nişanlamanın hikmeti; onun kurbanlık olduğunun herkesçe bilinmesi, dokunulmaması, kaybolduğu takdirde sahibine iade edilmesi ve başka develere ve sığırlara karıştığı zaman tanınmasıdır.
Kurbanlığın boynuna alâmet olarak papuç takmanın hikmeti ise; hem kurbanlık olduğunun bilinmesi hem de takılan papuçların H a -r e m - i Ş e r î f" te bir fakire verilmesidir, [317]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

I. İhrama giren kimsenin ihrama girdiği yerden kurbanlığını M e k k e' ye sevketmesi, kurbanlığı deve ise hörgücünün sağ tarafını çizip kanatması, sığır ise sırtım bu şekilde işaretlemesi meşrudur. Nişanın hayvanın sağ tarafına yapılması Ş â f ri' ye göre daha faziletlidir. Bu hadîs Şafii' nin görüşünü teyid eder.
M â 1 i k' e göre efdal olanı nişanın sol tarafa atılmasıdır.
H a n e f i 1 e r' den Ebü Yûsuf ile Muhammed'e göre nişanın sağ veya sol tarafa yapılması hususunda bir fark yoktur. Çünkü her iki şekil hakkında rivayetler vardır.
Kurbanlık deve veya sığırın anlatılan şekilde nişanlanması tüm âlimlerce meşru sayılmıştır. Nişanlamanın mekruhluğu hakkında Ebü Hanife' den olan rivayetin sebebi ise! onun zamanmda halkın nişanlama işinde aşırı gitmesi ve âdeta hayvana eziyet etmesidir.
Mâlik: Eğer sığırın hörgücü var ise nişanlanması meşrudur. Aksi takdirde meşru değildir, demiştir.
Âlimler, küçükbaş hayvanın anlatılan şekilde nişanlanmasının meşru olmadığı noktasında ittifak etmişlerdir. Çünkü koyun ve keçi yaralanmaya dayanamaz ve yapılan nişan da, yün ve kıllar altında kaldığından hikmeti gerçekleşmiş olmaz.
2. Kurbanlık devenin boynuna alâmet olarak papuç takmak meşrudur. Bu alâmet deri parçası, yün ipliği ve benzeri şeylerden de olabilir. Sığır ve küçükbaş hayvanın boynuna da alâmet takmak Cumhura göre müstehabtır. Ancak küçükbaş hayvanın boynuna papuç takmak meşru değildir. Çünkü hayvana ağırlık yapabilir.
Hanefi âlimlere göre küçükbaş hayvanın boynuna kurbanlık alâmetini takmak sünnet değildir. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre de bu mekruhtur.
3098) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlığının boynuna kurbanlık

alâmetini taktı, nişanladı ve (Mekke'ye) gönderdi, İh-râmlı kişinin sakındığı şeylerden de sakınmadı."[318]

İzahı

Bu hadisin benzeri kalan Kütüb-i Sittede de rivayet edilmiştir. Bundan önceki 94. bâbta da bunun benzeri rivayet edildiği için ve hadisten çıkan hükümler yukarda anlatıldığından burada kaydedilecek önemli bir husus görmüyorum. [319]

97- Kurbanlık Olarak Mekke'ye Gönderilecek Develerin Sırtlarına Semer Atan (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3099) Alî bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana, (Veda haccında Mekke'ye sevkettiği kurbanlık) develerine nezâret etmemi, semerleri ile derilerini (fakirlere) taksim etmemi ve kassab'a (ücret olarak) develerden bir şey vermememi emretti ve:
«Kassab'a, (ücretini) biz (yanımızdan) veririz» buyurdu."[320]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhfs-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccındaki kurbanlarının 100 aded olduğu, bunların 63 tanesini mübarek eliyleboğazladığı, kalanların da O'nun emriyle A 1 i (Radıyallâhü anh) tarafından boğazlandığı 3076. hadîste belirtilmişti.
Teclîl: Devenin sırtına semer vurmak, demektir. Burada bu mânâ kasdedilmiştir.
Cilâl: Cüll'ün çoğuludur. Cüll: Çul ve semer manasınadır. Aslında deve, at, katır ve merkebin sırtına atılan çul ve semerlerin hepsine Cüll deniliyor ise de, yukarda anlattığım gibi âlimler burada devenin sırtma atılan semer mânâsının kasdedildiğini söylemişlerdir.
Cülûd: Cild'in çoğuludur. Cild ise deri demektir.
Kurbanlık olarak M e k k e'ye sunulan hayvanların semerleri ve çulları sahihlerinin mâli durumlarına göre mümkün mertebe iyi olmalıdır. Çünkü bu da orada fakirlere dağıtılır. Bu nedenle selef âlimleri buna önem vermişlerdir. [321]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Mekke'ye kurbanlık sevketmek sünnettir.
2. Kurbanlığa nezâret etmek, boğazlayıp etini, semerini ve derisini fakirlere dağıtmak üzere vekil tutmak caizdir.
3. Kurbanlık develerin sırtlarına semer vurmak müstehabtır. Hanefîler, Şafii, Mâlik, Ebû Sevr ve İshâk böyle hükmetmişlerdir.
4. Kurbanı kesen veya etini parçalamak gibi hizmetlerde bulunan kişiye ücret olarak kurbanın etinden, derisinden veya semerinden bir şey vermek caiz değildir.
5. Kasab'a ayrıca ücret vermek meşrudur.
6. Kurbanın derisini veya semerini, çulunu satmak caiz değildir. Cumhur ve dört mezheb imamı böyle hükmetmişlerdir. Hanefîler' den Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre kurbanın derisini satmak akdi bâtıl ve geçersizdir. Ebü Hanîfe ve Muhammed bin el-Hasan'a göre ise tahrîmen mekruhtur.
t bn ü'l-M ün z i r'in beyânına göre İbn-i Ömer, Ahmed ve İshâk: Mekke'ye sunulan kurban derisini satıp bedelini sadaka etmek caizdir, demişlerdir. [322]

98- Dişi Ve Erkek Hayvanlardan Mekke'ye Kurban Gönderme Babı

3100) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlık develeri me-yânında burun halkası gümüşten olan Ebû Cehl'in bir erkek devesini de kurban olarak Mekke'ye yolladı."

3101) İyâs bin Seleme'nin babası (Seleme) (Radtyaüâhü anhümâ)'-den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in (Harem-i Şerife yolladığı) kurbanlık develeri içinde erkek bir deve de bulunuyordu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mûsâ bin Ubeyde es-Ze-bidl bulunur. Ahmed, İbn-i Muin ve başkaları bunun zayıf olduğunu söylemişlerdir. [323]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û Da-vûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Beyhaki' nin rivayetlerinde Ebû C e h 1' in devesinin dâhil olduğu kurbanlık develerin Hudeybiye umresi münâsebetiyle yollandığı belirtilmiştir. Bu sefer hicretin 6. yılı vuku bulmuştur.
Ebû Cehl'in devesi Bedir savaşı günü ganimeti me-yânında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e intikal etmişti.
Hadîste geçen "Büre" halka manasınadır. Devenin burnuna takılan halkaya devenin yuları bağlanır ve böylece deve istenen yöne daha rahat yöneltilebilir.
Ebû Dâvûd'un en-Nüfeylî'den olan rivayetinde;cümlesi de vardır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mekke müşriklerini kızdırmak için Ebû C e h 1' in burnu gümüş halkalı devesini de kurbanlık olarak sunmuştu.
Seleme (Radıyallâhü anh)'m hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. [324]

Hadislerin Fıkıh Hükümleri:

1. Erkek deveyi kurbanlık olarak M e k k e' ye göndermek caizdir. Cumhurun görüşü böyledir. Bu hadîsle amel etmiştir. Fakat îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) erkek deveyi kurbanlık olarak Harenı-i Şerife sunmaktan hoşlanmazdı. Onun görüşüne göre ancak dişi deve gönderilir.
2. Devenin burnuna gümüş halka takmak caizdir.
Seleme (R.A.)'ın Hâl Tercümesi
Seleme bin Amr bin el-Ekva'ın ismi Sinan bin Abdillah bin Kuşeyr bin Hu-zeyme bin Mâlik el-Medeni (R.A.) Hudeybiye seferinde Rıdvan Bey'at'ında bulunan bahtiyar sahabilerdendir. Bu bey'at işinde sahâbilerin başında ortasında ve sonunda Üç kez Resül-i Ekrem (S.A.V.)'İn mübarek elini tutarak ölmek üzere abld ve akldde bulunmuştur. Çok cesur ve keskin nişancı idi. Atlılarla yaya olarak yarışırdı. Çok hayırseverdi. 77 aded hadisi vardır. Buhar! ile Müslim onun 16 hadisini ittifakla rivayet ettikleri gibi yalnız Buhâri 5 ve yalnız Müslim 9 hadisini rivayet etmişlerdir. Hâvileri İse mevlası Yezld bin EbÎ Ubeyde. Ebû Seleme ve kendi oğlu olan lyfistır. Hicretin 74. yılı 80 yaşında iken vefat etmiştir. (Hulasa: 148) [325]

99- Kurbanlık Hayvan Mîkat İle Haremi Şerîf Arasındaki Yerden Sevkedilebilir, Babı

3102) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anJıümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlığını Kudeyd'-den satın aldı."[326]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î de rivayet etmiştir. Tirmizi daha sonra; -Nâfi'den rivayet edildiğine göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) kurbanlığı Kudeyd'den satın almıştır», mealindeki mevkuf hadîsi rivayet ederek, bu mevkuf rivayetin daha sıhhatli olduğunu söylemiştir.
B u h â r i de mevkuf olanı rivayet etmiştir. Kudeyd: Mekke ile Medine arasında ve mîkat sınırı dâhilinde bir yerdir.
Hadîs, Mekke'ye gönderilmek istenen kurbanlığın mîkat sınırlan dahilindeki bir yerden satın alınmasının meşruluğuna delâlet eder.
Kastalâni bu hadisin şerhi bölümünde: Hac ve umre niyetiyle ihrama giren kimsenin kurbanlığı kendi şehrinden alıp götürmesi daha faziletlidir. Yoldan satın alması da Mekke' den satın almasından efdaldir. Arafat' tan satın alması da M i n â ' -san satın almasından üstündür. Şayet anılan hiç bir yerden satın almayıp da M i n â' da alıp boğazlarsa yine sahihtir ve kurban sevabını kazanmış olur, demiştir. [327]

100- Kurbanlık Olarak Haremi Şerife Yollanan Deve Ve Sığırlara Binme (Nîn Meşruluğu) Babı

3103) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)râen rivayet edildiğine göre :
Peygamber CSalIallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın kurbanlık devesini sevk ettiğini, (kendisinin yaya olarak gittiğini) gördü. Bunun üzerine (adama) :
«Deveye bin», buyurdu. Adam:
Bu deve kurbanlıktır, (nasıl bineyim?) dedi. Resûl-i Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yazıklar olsun sana, deve'ye bin» buyurdu."

3104) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanından kurbanlık bir deve geçirildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Deveyi götürene) :
«Deveye bin» buyurdu. Adam:
Bu deve kurbanlıktır, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
«Deveye bin», buyurdu.
Enes demiştir ki: Sonra ben adamı devesine binmiş olduğu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'üt beraberinde gördüm. Devenin boynunda bir papuç takılı idi." [328]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi T i r m i z î hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları ve Şafii tarafından rivayet edilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Ebû Dâvûd dışında kalan Kütüb-i Sitte yazarları ve Mâlik tarafından rivayet edilmiştir.
Kurbanlık deveyi sevkedip yaya giden adamın ismine rastlayamadım. [329]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kurbanlık deve veya sığıra zarar vermiyorsa binmek caizdir. Binmeye ihtiyaç duyulsun veya duyulmasın hüküm budur. Çünkü hadiste ihtiyaç kaydı yoktur.
Âlimlerin bu konudaki görüşleri şöyledir:
a) Hanefîler'e göre zaruret yok ise kurbanlık hayvana binilmez.
b) Şafii, meşhur kavline göre A h m e d ve bir rivayete göre Mâlik; İhtiyaç duyulduğunda, kurbanlık hayvana binile-bilir, demişlerdir.
Yukardaki hükümler taşıma gücüne sahip hayvan hakkındadır.
2. Âlim kimsenin fetvasını tekrarlaması ve fetvasına uymakta tereddüd gösteren kişiyi uyarması, hattâ kınaması meşrudur. [330]

101- Ölüm Tehlikesiyle Karşı Karşıya Kalan Kurbanlık Hayvan Hakkında (Gelen Hadîsler) Babı

3105) Züeyb el-Huzâî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlık develerini kendisiyle beraber (Mekke'ye) gönderiyor ve şöyle buyuruyordu:
«Kurbanlıklarımdan ölüm tehlikesiyle karşılanan ve öleceğinden korktuğun hayvan olduğu zaman, sen hemen onu boğazla ve (boynuna takılı) papuçu onun kanma batırdıktan sonra hörgücünün üstüne vur (ki Kurbanlık olduğu bilinsin). Ne sen ne de senin beraberindeki kafileden hiç bir kimse onun etinden bir şey yemeyin.»"

3106) Naciye el-Huzâî (Amr kendi rivayetinde diyordu ki: Naciye,
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'ın kurbanlık develerine refâket eden idi. (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Yâ Resûlallah! Kurbanlık develerinden ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalana ne yapayım? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu boğazla ve (boynuna takılı) papuçu kanma batırdıktan sonra hörgücünün üstüne vur (ki kurbanlık olduğu bilinsin). Ve onu halka bırak. Halk onu yesin» buyurdu." [331]

İzahı

Züeyb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir. Naciye (Radıyallâhü anh)'in hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizi, Şafiî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Atb kelimesinin asıl mânâsı helak olmak, ölmek demektir. Burada ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmak veya yürüyemez hâle gelmek mânâsı kasdedilmiştir.
Rufka: Yol arkadaşları manasınadır. Ancak N e v e v i burada, tüm kafile mânâsına yorumlamıştır. Yâni kurbanlık develeri M e k k e ' ye götürmekte olan kimsenin beraberinde yolculuk eden kafileden hiç kimsenin, hattâ fakir olsa bile söz konusu devenin etinden yemesi yasaklanmıştır. Kafileye karşı konulan bu yasağın hikmeti ise, kurbanlık devenin kafile mensublan tarafından öldürülmesinin önlenmesidir. Çünkü canı et isteyen bir kimsenin deveye bir şey yapıp, onu boğazlama zeminini hazırlaması endişesi duyulabilir. İşte böyle bir duruma karşı tedbir olmak üzere yolda boğazlanan kurbanlık devenin veya diğer hayvanın eti o kafile için yasak kılınmıştır. N e v e v î bu noktadan hareketle Rufka kelimesini kafilenin tamamı mânâsına yorumlamayı tercih etmiştir. [332]

Hadislerden Çıkan Hüküm:

Hadislerin zahirine göre Harem-i Şerif yoluna çıkarılan kurbanlık hayvanlar, nafile kurban olsun, vâcib kurban olsun yolda ölüm tehlikesini geçirdiği zaman boğazlanır ve fakirlere ter-kedilir. Konu hakkındaki mezheblerin görüşleri şöyledir:
1. Hanefî mezhebine göre nafile kurban, Harem-i Serî f' e ulaşmadan önce ölüm tehlikesini geçirdiği zaman, boğazlanıp boynundaki kurbanlık nişanı kanına batırıldıktan sonra sırtına vurulur ve böylece kurban olduğu belirtilir. Sonra eti fakirlere bırakılır. Kurbanlığı H a r e m'e götürmekte olan kimse ve beraberindekiler bunun etinden yiyemezler. Zengin kimse de yiyemez. Hayvanın tamamı fakirlerin hakkıdır. Ancak kafilede bulunan fakirler yiyebilir. Bu kurbanlığı sevkeden sahibi bunun yerine başka bir kurbam vermekle de mükellef değildir.
Şayet vâcib olan kurban, tmeselâ temettü veya kıran haccı nedeniyle kesilecek hayvan veya ihrâmlı halde işlenmesi yasak olan bir suçu işlemek yüzünden kesilmesi gerekli kurban) ölüm tehlikesini geçirir veya kurban olmasına manî bir eksikliği ve aybı meydana gelirse, sahibi onu dilediği gibi harcar. Çünkü bu hayvan sahibinin mülkiyetine dönüşmüş olur ve sahibi bunun yerine başka bir kurbanı boğazlamakla mükelleftir.

2. Şâfiiler'e göre nafile kurban Harem-i Şerife henüz ulaşmamış iken ölüm tehlikesini geçirirse sahibi dilediği gibi onda tasarruf edebilir. Yâni satabilir, boğazlayıp etini yiyebilir, ye-direbilir veya terkedebilir. Çünkü hayvan onun malıdır.
Şayet bacan vâciblerinden birini terketmesi veya ihrâmlı iken yapması yasak olan bir suçu işlemesi ya da bir kurban keseceğini adaması dolayısıyla, bir kurbanlık alıp da bu hayvan Harem'e varmadan ölüm tehlikesiyle karşılaşırsa, veya çalınma, kaybolma gibi bir sebeple elden çıkarsa, sahibi bunun yerine başka bir kurban kesmekle mükelleftir. Çünkü kurban onun zimmetinde bulunuyor. Ama adam belirli bir hayvanı adak olarak tâyin eder de hiç bir taksiratı ve ihmâli olmadığına rağmen hayvan helak olursa, bunun yerine başka bir kurban kesmesi gerekmez. Böyle bir adak hayvanı yolda geçirdiği ölüm tehlikesi nedeniyle boğazlandığı zaman ne sahibi, ne hayvana nezâret edeni, ne de yol arkadaşlarından hiç biri fakir olsa bile ondan yiyemezler.
Mâliki ve Hanbelî mezheblerinin görüşleri de Tekmi-le'de ayrıntılı olarak beyân edilmiştir. Ancak çok geniş yer alacağı endişesiyle buraya geçirmedim. Arzu edenler oraya müracaat edebilirler. [333]

102- Mekke Evlerini Kiraya Vermek Babı

3107) Alkarna bin Nadla (Radtyallâhü ank)'den; §öyle demiştir:
Mekke evlerine ancak sevâib (yâni oturanların mülkü olmayıp ihtiyaç sahihlerine terkedilmiş olarak) denile geldiği halde Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Selem), Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) vefat ettiler. Kim (meskene) muhtaç ise (Mekke evlerinde) oturur ve kim muhtaç değil ise ihtiyâcı olanı (kirâsız olarak)
İki Hâl Tercemesi
Züeyb bin Halhala el-Huzâi (R.A.), Kubeysa bin Züeyb (R.A.)'m babasıdır. Mekke fethi savacına katılmıştır. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) kurbanlık develerini onun beraberinde Mekke'ye göndermişti. Dört aded hadisi bulunur. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Hâvileri îbn-i Ayyaş ve başkasıdır. Müslim ve Îbn-İ Mâ-ceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 113)
Naciye bin KaTı veya tbn-i Cündüb bin Ka"b el-Eslemî el-Huzâi (R.A.) saha-bidir. Adı Zekvân'dir. Râvlsi Meczee bin Zâhir'dir. tbn-i Kbl Hâtim'in rivayetine göre, Hz. Mu&viye zamanında vefat etmiştir. Sünen sahihleri onun hadislerini ri-vyet etmişlerdir. (Hulâsa: 399)
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi Müslim'in şartı üzerine sahihtir. İbn-i Mâceh yanında Alkarna bin Nadla'nın bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hiç hadisi yoktur.
Sindî: Ben derim ki; Bu hadis rivayet edilmekte olduğu için bir delildir. Lâkin Dümeyrî şöyle demiştir: Alkarna bin Nadla'nın sahâbîliği sahih değildir. Ki-tablarda onun bundan başka hadisi yoktur, Jbn-i Hibbân onu tabiîleri gören sıka, yâni güvenilir zâtlar arasında zikretmiştir. Bu hadisi Hâkim kendi Müstedrek'in-de rivayet etmiş ise de zayıftır. [334]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi, benzer lâfızlarla, Hâkim, Tahâvî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Ribâ' kelimesi Reb' kelimesinin çoğuludur. Bina ve mesken mânâsını ifâde eder.
Sevâib: Sâibe'nin çoğuludur. Mânâsı ise içinde oturanların mülkü olmayıp ihtiyaç sâhiblerinin yararına Allah için terkedilmiş meskenler ve binalar, demektir.
Hadîsin B e y h a k î tarafından rivayet edilen metninin meali şöyledir:
«Mekke evleri sevâib olarak hıfzedilirdi. Mekke binaları ne Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devrinde, ne Ebû Bekir ve Ömer (Eadıyallâhü anhümâ)'nın zamanında hiç satılmadı. İhtiyacı olan kimse bu binalarda otururdu ve ihtiyacı olmayanlar ihtiyacı olanları (kirasız) oturturdu.»
Hadîsin Tahâvî tarafından rivayet edilen metninde: "...Mekke binaları satılmaz, kiraya verilmez ve ancak sevâib olarak hıfzedilirdi." ifâdesi bulunuyor.
Bâzı âlimler bu ve benzeri eserlere dayanarak: Mekke evleri satılmaz ve kiraya verilmez, demişlerdir. Ebû Hanîfe, Muhammed, Sevri, Atâ, İbn-i Ebî Rebâh, Mücânid, Mâlik, îshâk ve Ebû Ubeyd böyle hükmedenlerdendir.
Bir grub ilim adamı ise Mekke binalarının diğer memleketlerdeki binalar gibi satılabileceğine ve kiraya verilebileceğine hükmetmişlerdir. Amr bin Dînâr, Tâvûs, Şafiî, A h -med, Îbnv'l-Münzir ve Ebû Yûsuf böyle hükmedenlerdendir. Bunların delili ise Üsâme bin Zeyd (Radı-yallâhü anh) m 2730 numarada geçen hadîsidir.
Buhârî, Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'm hadisini "Mekke evlerinin tevrisi, satılması ve satın alınması ve insanların Mescidi Haramda eşit oldukları" başlığı ile açtığı bir bâbta rivayet etmiştir.
Aynî ve Askalânî bu babın girişinde hem Alkarna bin N a d 1 a (Radıyalâhü anh)'in bu hadîsini rivayet ederler, hem de hadisin hükmü konusundaki ihtilâfı ve iki grub âlimlerin görüşleri ile delillerini etraflıca anlatırlar. Arzu edenler oralara başvurabilirler.
Hac sûresinin 25. âyetinde de Allah Teâlâ Mescid-i Hara m' in orada ikâmet edenlere ve etmeyenlere eşit kılındığını beyân buyurmuştur. Mescid-i Haram' dan maksad H a -r e m - i Şerif tir, diye yorum yapan âlimler, bu âyeti de M e k -k e binalarının satılmaması, kiraya verilmemesi ve ihtiyaç sâhiblerinin bu meskenlerden yararlanabilmesi için delil göstermişlerdir. Böylece bu âyet ile Alkarna (Radıyallâhü anh)'in hadîsi arasında bir hüküm birliği bulunduğunu söylemişlerdir.
Mekke binalarının satılması ve kiralanmasının meşruluğuna hükmeden ilim adamları ise bu âyetteki hükmün sırf Mescid'e âid olduğunu ve âyetteki Mescid-i Haram tâbirinden H a -rem-i Şerif in değil, yalnız Mescid'in kasdedildiğini söylemişlerdir. Geniş bilgi için tefsir kitablanna müracaat edilmelidir.
Ur Hâl Tercemesi
Alkarna bin Nadla el-Kinanl veya el-Kindl el-Kûfî, Ömer (R.A.)'den hadisleri mürsel olarak rivayet etmiştir. Râvisi de Osman bin Ebi Süleyman'dır, tbn-i Ma-ceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hulasa: 271) [335]

103- Mekke'nin Fazileti Babı

3 1 0 8) Abdullah bin Adî bin e!-Hamrâ (Radtyallâhü an*)'den- Söyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, dişi devesi üstünde olup (Mekke'nin) el-Hazvara (semtin) de durarak şöyle buyururken gördüm: «(Ey Mekke)! Vallahi sen Allah'ın arzının şüphesiz en hayırhsı-sin ve Allah'ın arzının bana en sevimlisisin. Vallahi (Allah'ın emriyle) senin dışına ihraç edilmem (durumu) olmasaydı senden çıkmaz-dun.»"

3109) Safiyye bint-i Şeybe (Radtyallâhü ü«/fü>"dan; Şöyle demiştir: Mekke'nin fetih yılı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem) "in hutbesini (Ondan) dinledim. O, hutbesinde:
«Ey insanlar! Allah gökleri ve yeri yarattığı gün şüphesiz, Mekke'yi haram kılmış (yâni orada katıl ve her türlü saygısızlığı şiddetle yasaklamış)tur. Artık Mekke, kıyamete dek haramdır. (Şöyle ki:) Ağacı kesilmez, avı rahatsız edilmez ve lukatasım (yerde bulunan malı) münşid (ilânla tamtıcılık eden) kişiden başkası (yerden) almaz» buyurdu.
Abbâs (Radıyallâhü anh) : İzhır (otu) müstesna, çünkü o evler ve kabirler içindir, dedi. (yâni müstesna edilmesini diledi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«İzhır bu hükmün dışındadır» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadis Safiyye'nin Peygamber (S-A.V.)'den şahsen işittiğini belirtiyor ise de senedinde Ebân bin Salih bulunur. Bu râvi ise zayıftır.

3110) Ayyaş bin Ebî Rebîa el-Mahzûmî (Radtyallâhü anh)'Ğen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bu ümmet, (hac ve umre şiarlarına) şu hürmeti hakkıyla yücelttikleri sürece hayırlı biçimde devam edecektir. Bu tazimi zayi ettikleri zaman helak olurlar.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezid bin Ebî Ziyâd bulunur. Bu râvi, ömrünün sonlarına doğru bunamıştır. [336]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizi, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:
Bu hadis, M e k k e' de ikâmet eden mü'min bir kimsenin dinî veya dünyevî bir zaruret yok iken Mekke' den başka bir yere gidip yerleşmesinin uygun olmadığına delâlet eder.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Mekke'ye olan sevgisini ve K a ' b e ' ye olan bağlılığını da ifâde eder.
S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise Zevâid nevinden-dir. Ancak Ebû Dâvûd ve Buhârî bunun bir benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayette bulunmuşlardır.
Mekke' nin, hicretin 8. yılı Ramazan ayında fethe-dildiğini daha önce de defalarca beyân etmiştim.
Mekke' nin haram kılınması ifâdesinden maksad, bu mukaddes belde'de katil ve benzeri günahların işlenmesinin, orada ikâmet edenlerle savaşmanın ve oraya sığınan kimseye dokunmanın haram-lığıdır.
Lukata: Bir kimsenin yerde bulunan yitik malıdır. Münşid: Bu yitik malı gereği gibi ilân etmek suretiyle sahibine teslim etmeye çalışan kimse demektir.
İzhır: Mekke halkı tarafından tanınan bir ot nevidir. Kokusu güzeldir. Bunu evlerin tavan kısmında direklerin üstüne döşemek suretiyle kullandıkları gibi, ölüleri mezara defnettikleri zaman, cesedin üstü kerpiç veya taşlarla örtüldükten sonra aralarını kapatma işinde de kullanırlar.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in İzhır'ı bu hükmün dışında tutması, ya Allah'ın O'na ilham etmesiyledir veya Ceb-r â î 1 CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vahiy getirmesiyle olmuştur. Şöyle de olabilir.- Allah Teâlâ daha önce vahiy ederek: Bu hükümleri tebliğ ettiğin zaman sana soru yönelten veya bâzı istisnalar talebinde bulunanlar olursa gerekli cevabı ver, diye bir talimat vermişolabilir. Yoksa hadîsin zahirinden ilk anda sanıldığı gibi A b b â s CRadıyallâhü anhVın isteğine binâen bu istisna yapılmış değildir, [337]

Bu Hadîsten Çıkan Hükümler =

1. Mekke mıntıkası içindeki ağaçlan kesmek haramdır. Yalnız İzhır ağacı bu hükümden müstesnadır. Bunun dışında kalan ağaç* lar ister kendiliğinden yetişen ağaç nevinden olsun, ister insanlar tarafından dikilen veya yetiştirilen ağaçlar olsun hepsi bu hükme tabidir. Hiç birisinden bir şey kesilemez. Bu yasak yalnız ihrâmlıya mahsus değildir. İhrâmsız kimse için de aynen yasaktır.
Şafiî bunu tutarak yukr.rda anlatılan gibi hükmetmiştir. Fakat cumhur bu hükmü kendiliğinden bitip yetişen ağaçlara tahsis etmiş ve insanların dikip yetiştirdiği ağaçları kesmenin bir sakıncası bulunmadığına hükmetmiştir. [338]

Ağacı Kesene Ne Ceza Gerekir ?

Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Ebû H a n i f e' ye göre bir kurban değerini ödemek va-cibtir.
b) Şafii ve Ahmed'e göre büyük ağacı kesmekte bir sığır, küçük ağacı kesmekte ise bir küçükbaş hayvanı, kesmek vâcib-tir.
c) Mâlik, Atâ ve Ebû Sevr'e göre ise ağaç kesmekle kişi günah işlemiş olmakla beraber fidye vermesi gerekmez.
Âlimler yukarda da belirttiğim gibi Harem-i Şerif mıntıkası içinde bulunan ağaçların bir dalını bile kesmeyi kesinlikle haram saymışlardır. Ancak Şafiî, E r â k isimli ağacın dalından misvak çubuğunu kesmenin câizliğine hükmetmiştir. Keza ağaca zarar vermiyor ise yaprağını ve meyvesini koparmayı da caiz saymıştır. Atâ ile M ü c â h i d de böyle hükmetmişlerdir. Bu üç ilim adamı dikenli ağacı kesmeyi de mubah saymışlar ise de cumhur bunun yasak olduğunu söylemiştir. Ş â f i î 1 e r' den bir cemâat da cumhurun görüşünü desteklemiştir.
Aynî de: İlim adamları Harem-i Şerîf mıntıkası dâhilinde insanlar tarafından ekilip yetiştirilen sebzelerin ve tarım mahsûlünün alıp toplamanın mübahlığı hususunda ittifak etmişlerdir, der.
2. Mekke-i Mükerreme' nin av hayvanlarını rahatsız etmek haramdır. Rahatsız etmek haram olunca, onu kovalamak, yaralamak veya telef etmek gayet tabii daha şiddetli biçimde haram olur.
3. Mekke lukatasını, yâni M e k k e' de yerde görülen malı ordan almak haramdır. Ancak iyice ve gereğinden fazla ilân edip sahibini bulmaya gayret etmek niyetiyle yerden kaldırmak caizdir. Yerden bu maksadla alınan malın sahibi bulunmazsa bile bulan kişinin bunu kendi mülküne geçirmesi caiz değildir. Ama başka bir memlekette yerden alman lukata böyle değildir. Gereği gibi ilân ve duyuru ile araştırmalar yapıldıktan sonra sahibi bulunmazsa icâbında bulan adam o maldan yararlanabilir. Cumhurun görüşü böyledir.
Hanefîler, Mâlik İl er ve Şâfiiler.'in bâzısına göre Mekke lukatasıda diğer memleketlerdeki lukata gibidir. Bunlara göre bu hadîsteki yasaklama yerde bulunan malın iyice tanıtılıp, ilân edilmekle sahibinin bulunmasına gayret etmektir. Çünkü hacılar kendi memleketlerine dönerler ve bazen bir daha Mekke'ye gidemezler. Bu itibarla yerde bulunan malı en iyi şekilde ilân. etmek gerekir.
Bu bâbtaki hadislerin ilk üç râvîsinin hâl tercemesi
Abdullah bin Adi bin el-Hamrâ ez-ZÜhrl el-HicâzI (R.A.). sahâbldir. Tirmizl, Ne-sâi ve İbn-i Mâceh yanında bir hadîsi vardır. Hâvileri EbÛ Seleme ve Muhammed bin Cübeyr bin Mut'im'dir. (Hulâsa : 205)
Safiyye bint-i Şeybe bin Osman (R.A.), Ebû Dâvûd İle İbn-i Mâceh'in sünen-lerinde Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Ayrıca ÂİŞe (R.A.)'* dan da rivayette bulunmuştur. Râvileri ise kardeşi oğlu Abdülhamid bin Cübeyr ve Katâde'dİr. El-Berkani onun sahâbî olmadığını söylemiştir. Fakat îbn-i Mâceh'in süneninde Muhammed bin İshâk yoluyla rivayet edildiğine göre bu hatun fetih günü Peygamber (S.A.V.)'i görmüştür. Kütüb-i Sitte yazarları onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 493)
Ayyaş bin Ebi Rebla Amr bin el-Müğire el-Mahzûmi (R.A.) Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Birkaç hadîsi vardır. Râvileri Enes ve Abdurrahman bin Sâ-bit'tir. Yermûk veya Yemâme savaşında şehid edilmiştir. Hadisleri tbn-İ Maceh tarafından rivayet edilmiştir. (Hulâsa: 300) [339]

104- Medine-İ Münevvere'nin Fazîleti, Babı

3111) EbÛ Hüreyre (Radtyallâkü a«A)'den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yılan yuvasına toplandığı gibi imân da Medine'ye toplanır.»" [340]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. El-Hâfız, el-Fetih'te bu hadîsin şerhinde şöyle der: Yâni yılan kendi maişetini temin için nasıl yuvasından çıkıp dışarıya yayılır ve bir şey onu korkuttuğu zaman yuvasına dönerse bunun gibi, imân da Medîne-i Münevvere' den etrafa yayılmış ve bununla beraber her mü'min Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e olan muhabbet ve aşkından dolayı gönlü dâima Medîne-i Münevvere'ye bağlanmıştır. Bu durum A s r -1 Saadet* ten bu güne kadar devam edegeldiği gibi bundan sonra da devam edecektir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken mü'minler O'ndan feyiz ve ilim almak için Medine'de toplanırlardı. O'ndan sonra Sahâbiler, Tabiiler ve bunları görenlerin devirlerinde de müslümanlar onlardan bilgi almak ve izlerini tâkib etmek için yine Medîne-i Münevvere yolunu tutarlardı. Bu devirlerden sonra da müslümanlar Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Ravza-ı Mutahhara' sun ziyaret etmek, Mescid-i Nebevi* de namaz kılmak, gerek O'ndan kalma ve gerekse sahâbîlerinden kalma eserleri müşahede etmek için Medîne-i Münevvere yoluna koyulurlar.
D â v û d i: Bu durum Asr-ı Saadet1 e, sahâbîler ile tabiîler ve onları görenlerin devrine mahsustur, der.
Kurtubî de: Bu hadîs, Medine-i Münevvere halkının mezhebinin sıhhatına, onların bid'atlardan pak olduklarına ve uygulamalarının delil olduğuna delâlet eder. Nitekim Mâlik bu belde'nin tatbikatım delil saymıştır, der.
El-Hâfız daha sonra: Kurtubî' nin dediği husus Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile H u 1 e f â - i R â -ş i d i n devrine mahsustur.

Sahâbîler diğer memleketlere dağıldıktan ve fitneler meydana çıktıktan sonra özellikle hicrî 2.ci yüzyılın sonlarında ve bunu tâkib eden dönemlerde görüldüğü gibi durum böyle kalmadı, der.
T i r m i z i' nin «İslâm garib olarak çıktı ve garib'e dönüşecek» bâbındaki Amr bin Avf (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği ve buna benzeyen hadîsin şerhinde Tuhfe yazarı el-Kari'in şöyle dediğini söyler:
Bu hadîsten maksad şudur: Mü'minler, îmanlarını korumak için Medlne-i Münevvere'ye sığınacaklar. Çünkü Medine-i Münevvere, imânın çıkıp kuvvetlendiği anavatandır. Bu hadis İslâmiyet'in zayıfhyacağı son zamandan haber verir.

3112) Ibn-i Ömer (Radıyallâhü ankümâyd&n rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim Medine'de (yerleşip ölünceye kadar orada oturmak suretiyle) ölebilirse yapsın (yâni ölünceye kadar orada ikâmet etsin). Çünkü ben orada ölen kimse için şüphesiz şehâdet ederim (yâni şefaat ederim).»'*[341]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed, İbn-i Hibbân ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Tirmizi1 nin rivayetinde;
Çünkü ben orada ölen kimse için şüphesiz şehâdet ederim* cümlesi yerine; «Çünkü ben orada ölen kimse için şefaat ederim» cümlesi buyurulmuştur.
Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b i : Mü'min kişiye Medine'de ölmek emri verilmiştir. Halbuki ölmek mü'minin elinde değil, Allah'ın takdirine bağlıdır. Mü'min gücü dışında kalan bu emirden maksad, ölünceye kadar orada ikâmet etmektir. Bu itibarla Hadis-i Şerif, Medine-i Münevvere1 de ikâmet etmeyi teşvik mahiyetindedir, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şefaati bütün müs-lümanlar için umûmîdir. Medine-i Münevvere'de ölen nıü'min için yapılacağı vaad buyurulan şefaat veya şehâdet özel mâhiyette yapılacak şefaat ve şehâdet mânâsını ifâde eder.

3113) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allahım İbrahim (Aleyhisselâm) senin dostun ve peygamberindir ve sen Mekke'yi İbrahim'in dileği üzerine şüphesiz haram (muhterem veya ağacım kesmeyi, avını rahatsız etmeyi ve lukatasını almayı, kıtali haram) kıldın. Allahım! Ben de senin kulun ve peygamberinim. Ben de Medine'nin şu iki lâbetin arasındaki sahayı şüphesiz (ayni şekilde) haram kılıyorum.
(Râvî) Ebû Mervân dedi ki: İki lâbeti, Medine'nin karataşlık iki sahasıdır."
Not: Bu hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'de vardır. Ancak bu şekliyle Ze-vâid nevilidendir. Zevâid yazan : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Osman'ı Ebû Hatim sıka (güvenilir) saymıştır. Salih bin Muhammed el-Esedî de: Bu, sıka ve çok sâdıktır. Fakat babasından münker hadîsler rivayet eder, demiştir, îbn-i Hibbân da: Bu, sikalar arasındadır. Ama hatâ eder ve muhalif kalır, demiştir. Ebû Abdillah el-Hftkim de : Bunun rivayetlerinde bazen münker hadis bulunur, demiştir. [342]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid nevindendir. Ancak B u -hârî ve Müslim bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Bu-h â r İ' nin Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği ve buna benzeyen hadîsin meali şöyledir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«İbrahim, Mekke'yi haram kıldı ve Mekke (nin bereketli olması) için dua etti. İbrahim Mekke'yi haram kıldığı gibi ben de Medine'yi haram kıldım. İbrahim Mekke (nin bereketli olması) için dua ettiği gibi ben de Medine'nin (ölçek birimi olan) müd ve sâ'ıtnın bereketli blması) için dua ettim.»
Mekke' nin ve Medine' nin haram kılınması sözü ile kasdedllen mânâyı yukardaki hadisi terceme ederken parantez içi ifâde ile belirtmeye çalıştım.
Hadîste geçen Harre: Siyah taşlı arazi manasınadır. M e d i -ne-i Münevvere' nin doğusunda ve batısında siyah taşlık saha bulunmakta ve buralara Medine Harresi denilmektedir.
Bu hadîsin zahirine göre Mekke' nin harem bölgesinde bâzı şeylerin işlenmesi haram kılındığı gibi Medîne-i Münevvere' nin iki kara taşlık sahaları arasında kalan kısmı da Harem-i Şeriftir ve buralarda da M e k k e' de olduğu gibi bâzı şeyler haramdır.
Mekke' nin Harem mıntıkası içinde haram olan şeyler 3109. hadiste ve onun izahı bölümünde belirtilmişti. Bu hadise göre aynı hüküm Medîne-i Münevvere' nin harem mıntıkası için de mevcuttur. Fakat âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Cumhur bu ve benzeri sahîh hadîsleri delil göstererek, Medîne-i Münevvere' nin Harem-i Şerif mıntıkası içinde av avlamanın ve ağaç kesmenin haramlığma hükmetmiştir. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshâk da böyle hükmedenlerdendir. Ancak Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre bu yasağa aykırı hareket edenin fidye vermesi vâcib değildir. Çünkü Medîne-i Münevvere hac veya umre menâsik yeri değildir.
Hanefîler, Sevrî ve İbnü'l-Mübârek ise: Medine-i Münevvere' nin Harem mmtıkası yoktur. Bu itibarla burada av avlanmak ve ağaç kesmek caizdir, demişlerdir.
Bu iki grub ilim erbabının dayandıkları delillerin bir kısmı Ebû Davud'un süneninin "Medine Tahrimi" ismi altında açtığı bâb-ta rivayet olunan Ali (Radıyallâhü anh)'in bir hadîsini şerhe-den Tekmile yazan beyân etmiştir. Oraya müracaat edilebilir.

3114) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Medine halkına bir kötülük etmek isterse, tuzun suda eridiği gibi Allah o kimseyi eritir (mahveder).»"[343]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Ayrıca Buhâri ile Müslim bunun bir benzerini Sa'd bin Ebi V a k -k a s (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Müslim*in Âmir bin Sa'd yoluyla Sa'd (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadis içinde;
«...ve Medine halkına bir kötülük yapmak isteyen kimseyi Allah, kalayın (ateşte) eridiği veya tuzun suda eridiği gibi ateşte eritir» bu-yurulmuştur.
Kadı Iyâz: Bu ziyâde, yâni; .ateşte- sözcüğü, diğer rivayetlerde, yâni bu sözcüğün bulunmadığı rivayetlerden kas-dedilen mânâya açıklık getirir. Şöyle ki hadîsten kasdedilen mânâ şöyle olur:
«Medine halkına bir kötülük yapmak isteyen kimseleri Allah âhi-rette cehennem ateşinde yakıp eritir. Kalayın ateşte eridiği veya tuzun suda eridiği gibi.»
Hadîsten şu mânânın kasdedilmiş olması da muhtemeldir:
Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken kim M e~ d i n e halkına kötülük etmek isterse, kalayın ateşte eridiği veya tuzun suda eridiği gibi müslümanlar o kimsenin işini görürler ve kötü plânları mahvolur.
Şöyle bir yorum yapmak da mümkündür:
Dünyada kim Medine halkına bir kötülük yapmak isterse Allah ona fırsat vermez, onu emeline kavuşturmaz. Bilâkis kısa bir zaman içinde onu mahveder.
Nitekim E m e v i 1 e r devrinde Medine halkına savaş açan Müslim bin Ukbe helak olduğu gibi onu gönderen de kısa zaman içinde helak olup gitti, diye bilgi verir.

3115) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyûen rivayet edildiğine göre; Resûluüah (Sallalîakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Uhud, şüphesiz bizi seven ve bizim sevdiğimiz bir dağdır ve cennet bahçelerinden bir bahçenin üstündedir. Ayr (dağı) da cehennem kapılarından bir kapının üzerindedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde tbn-İ İshâk bulunur. Bu râ,vl tedliscidir ve hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Onun şeyh'i Abdullah'tır. Bur hârî : Abdulalh'ın hadîsi üzerinde düşünmek gerekir, demiştir. İbn-i Hibbân da: Abdullah'ın Enes (R.A,)'den hadis işittiğini bilmem, demiştir. Fakat îbn-i Mâcehln rivayetinde Abdullah: Ben Enes'ten İşittim, dediği için tbn-İ Hibbân'ın dediği husus giderilmiştir. [344]

İzahı

Bu hadîs notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak «Uhud, bizi seven ve bizim sevdiğimiz bir dağdır» buyruğu Buhârî ve M ü s 1 i m ' in sahihlerinde yine Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilmiştir.
Hadîs'in bu kısmının izahı bölümünde Nevevî: Seçkin ve sıhhatli mânâ şudur ki: Bu cümîe hakiki mânâda kullanılmıştır. Mecazî mânâ kasdedilmemiştir. Allah Teâlâ Uhud dağına, Resûl-i Ekrem. (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i ve kasdettiği kimseleri sevme kabiliyetini ve idrakim vermiştir. Bunun benzerleri çoktur. Kuru hurma kütüğünün Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayrılığına karşı deve iniltisi gibi bir ses çıkarması, çakıl taşlarının Allah'ı teşbih etmesi, Mekke' deki bir taşın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i selâmlaması, iki ayrı ağacın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in çağrısı üzerine bir araya gelmesi, H i -ra dağının sallanması ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü vo*s-se-lâm) 'in H i r a dağma hitaben: «Ey dağ dur. Çünkü senin üstün-de yalnız bir peygamber, bir sıddîk ve bir şehîd bulunur», buyurması ve Allah Te^lâ'nui;
«Her şey de Allah'ı hamd ile teşbih eder ve lâkin siz onların teşbihini anlamazsınız* buyruğu, buna örnek gösterilebilir. Bir kavle göre hadîsin mânâsı şöyledir:
Uhud dağı çevresinde oturan Ensâr bizi sever biz de onlan severiz.
Hadisin bundan sonra gelen cümlelerine gelince, bu kısımda geçen iki üç kelimeyi açıklayayım. Sonra mânâsı üzerinde iki üç cümle söyleyeyim:
Tura' t Tür'a'nın çoğuludur. -Tür'a, yüksekçe olan bahçe, kapı, kanal ağzı, geniş kanal ve basamak gibi mânâlara gelir.
Ayr: Medîne-i Münevvere* de bir dağdır.
Sindi yukarıdaki kelimeleri açıkladıktan sonra; hadîsin mânâsı bir sırdır. Bunu Allah'ın ilmine havale etmek uygun olur. Anlatılmak istenen şudur: Uhud dağı övülmeye lâyık bir dağdır. Ayr de bunun aksinedir, der. [345]

105- Ka'be-İ Muazzama (Ya Hediye Edilen) Mal (İn Ka'be İhtiyaçları Dışındaki Hayır İşlerindeKullanılıp Kullanılmayacağı) Babı

Bir adam Ka'be'ye hediye olarak bir miktar gümüş para benimle (Mekke'ye) gönderdi. Şakîk; Sonra ben Ka'be'ye girdim. (Ka'be hizmetkârı) Şeybe (Radıyallâhü anh) (Ka'be'de) bir kürsü üstünde oturuyordu. Ben parayı ona teslim ettim, dedi. Şeybe, Şakîk'a ¦.
Bu para senin mi? diye sordu. Şakîk:
Hayır. Ve eğer para benim olsaydı sana getirmezdim, diye cevab verdim, (diyor). Şeybe:
Bak sen cidden bu sözü söylersen, (sana şunu anlatacağım :î Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), şu oturduğun yere oturdu ve dedi ki: Ben Ka'be'nin malını müslümanların fakirleri arasında taksim etmedikçe (Ka'be'den) çıkmiyacağım, dedi. Ben: Sen yapmazsın, dedim. Kendisi: Muhakkak yapacağım dedi ve niçin öyle söyledin? diye sordu. Ben dedim ki:
Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be malının yerini şüphesiz gördü (yâni bu malın varlığını biliyordu). Ebû Bekir de gördü. Ve onların mala ihtiyaçları seninkinden fazlaydı. Buna rağmen onlar bu ma'ı yerinden oynatmadılar. Bunun üzerine Ömer, olduğu gibi ayağa kalktı ve (malı taksim etmeden Ka'be'den) çıktı, diyerek Şakîk'a cevab verdi." [346]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Ebü Dâvûd, Ahmed ye Bey-haki de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m Ka'be'nin malını, yâni Ka'be'ye he-' diye edilen paralan ve eşyayı fakir müslümanlara dağıtmamaları sebebi, K u r e y ş kabilesinin gönüllerini kırmamak düşüncesi olabilir. Nitekim câhiliyet devrinde K a ' b e * nin duvarları yenilenirken masraftan tasarruf mülahazasıyla Ka'be' nin H i c r - i î s -mail tarafına düşen duvarı geri çekilerek İbrahim (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) tarafından atılan temel Ka'be duvarının dışında bırakılmıştır. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ka'be duvarını yıktırıp ibrahim (Aleyhisselâm) 'in attığı temel üstünde duvarı yenilemek istedi ise de K u r e y ş kabilesinin henüz yeni müslüman oluşlarını dikkate alarak gönüllerini kırmamak için bu isteğinden vazgeçti.
Müslim'in Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
(Yâ Âişe)! Senin kavminin küfür dönemi yakınlığı olmasaydı, ben Ka'be'nin birikmiş malını Allah (Azze ve Celle) yolunda harcardım ve Ka'be kapısı eşiğini zemin seviyyesine göre düzenlerdim* buyurmuştur. Bu hadîs, yukandaki yorumu teyid etmektedir.
Başka yorumlar da var. Fakat yukarıdaki yorum en kuvvetli yorum görüldüğü için diğerlerini buraya aktarmaya gerek yoktur. [347]

Hadîsin Fıkıh Yönü:

1. Hadis sahâbilerin birbirine nasıl nasihat ettiklerini ve hak olduğunu anladıkları hususlara karşı nasıl itaatkâr davranıp boyun eğdiklerini gösteren en ilginç örneklerdendir.
2. K a' b e ' ye hediye edilen mallar onun ihtiyacı dışındaki hayır işlerinde kullanılmak üzere alınamaz, K a ' b e ' den dışarı çıkarılamaz ve ona el uzatılamaz. Hikmeti de yukarda anlattığım gibi bir fitneye yol açmamaktır.
E I - F a k i h i, Mekke kitabında şöyle bir şey anlatır: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) Fetih günü K a ' b e ' de 60 okka (altın - gümüş) bulmuş ve kendisine: Bunu alıp savaş ihtiyaçlarında harcamahsın, denilmiş. Fakat O, bunu yerinden oynatmamıştır.
Tekmile yazarı yukardaki bilgiyi verdikten sonra: Müslümanlar arasında bir fitnenin çıkmasına yol açmayacağı bilindiği takdirde K a'b e'nin malını hayır işlerine ve fakirlere harcamak caizdir. Nasıl ki Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) bir fitne endişesini duymayınca K a'b e' nin duvarını kaldırıp ibrahim (Aleyhisselâm)'m temeli üzerinde yeniden duvar ördür-müstür. [348]

Ka'be Örtüsü İle İlgili Görüşler

Tekmile yazan bu konuda özetle şöyle der: Ka'be örtüsünde tasarruf etmek hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Şafii 1 e r ' in bir kısmı: Halk, Ka'be örtüsü parçalarını K a'b e' ye hizmet edegelen Ş e y b e oğullarından satın almaktadır. Halbuki, Ka'be örtüsünden parça kesmek, kesilen parçayı başka yere götürmek, satmak, satın almak haramdır. Bunların hiç birisi caiz değildir ve bir parçasını taşıyan kimse, iade etmekle mükelleftir, demiştir.
İbnü's-Salâh da: Ka'be örtüsü işi Devlet başkanına aittir. O, hazîne'nin bir takım masraflarını karşılamak üzere değerlendirir, satabilir, demiştir. İbnü's-Salâh bu görüşünde Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in her yıl K a ' -b e örtüsünü değiştirip eskisini hacılar arasında taksim ettiğine dâir el-Ezrak i' nin rivayet ettiği esere dayanmıştır.
Alkarna bin Ebi Alkarna, anası aracılığıyla rivayet ettiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Ka'be bekçiliği görevini yapan Şeybe bin Osman bana gelerek: Ey mü'minierin anası, Ka'be örtüleri bizim yanımızda toplanıp birikiyor ve biz gidip derin kuyular kazarak bunları gömüyoruz ki cünüb ve hayızlı kimseler giymesin, dedi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ona:
İyi etmedin ve yaptığın iş fenadır. Ka'be örtüsü değiştirilince eskisini cünüb kimsenin ve hayızlı kadının giymesinde sakınca yoktur. Bu itibarla sen onu sat ve parasını Allah yolunda fakirlere dağıt, dedi. Artık bundan sonra Şeybe, Ka'be örtülerini Yemen'e gönderirdi. Orada satılıp parası fakirlere, Allah yolunda savaşanlara ve yolda kalmışlara dağıtılırdı."
El-Fâkihi bu eseri hasen bir senedle tahrîç etmiştir. B e y -h a k î de zayıf bir senedle rivayet etmiştir.
N e v e v i, bu görüş iyidir. Hattâ isabetli olanıdır. Çünkü aksi halde zamanla çürür ve telef olur, demiştir.
El-Ezrakı" nin rivayetine göre İbn-i Abbâs ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : K a' b e örtüsü değiştirildiğinde eskisi satılır ve bedeli gazilere, yolda kalmışlara ve fakirlere dağıtılır, demişlerdir.
İbn-i Abbâs, Âişe ve Ümmü Seleme: Ha-yızlı kadın, cünüb kimse, K a' b e örtüsünden kendisine verilen parçayı giyebilir, demişlerdir.
Yukarıdaki hüküm; üzerinde âyet yazılı olmayan parça hakkındadır.
Hanefi fıkıh kitaplarından İbn-i Âbidîn, Hac kitabının "EI-Hediy" babında özetle şu bilgiyi verir:
Allâme Kut bü'd-Din el-Hanefî: Ka'be örtüsü hakkında bence uygun olan hüküm şudur: Ka'be örtüsü Devlet başkanı tarafından ve hazîne'den

sağlanıyor ise yenisi takıldıktan sonra Devlet başkam eskisini Ş e y b e oğullarından veya başka kimselerden uygun gördüğü/ şahıslara verebilir. Şayet bu örtü sultanların veya başkalarının evkafından sağlanıyor ise vâkıfın şartına göre işlem yapılır. Vakıf kime verilmesini şart etmişse ona verilir. Şayet vakıfın şartı bilinmiyor ise, taâmül nasıl cereyan ede-gelmiş ise öyle yapılır. Diğer vakıf mallarına ait hüküm buna da, uygulanır. K a' b e örtüsü şimdilik sultanların evkafından sağlanmaktadır. Vâkıfın şartı da bilinmemektedir. Ş e y b e oğullarının âdeti de şöyledir: Yeni örtü takıldıktan sonra eskisini alıp götürürler. Bu âdet böylece devam edecektir, demiştir.
Ka'be örtüsü üstünde yazı, özellikle Tevhid kelimesi yok ise bunu alan kimse giyebilir. Ancak ipekten mamul olduğu takdirde erkekler giyemezler. Hayızlı kadın veya cünüb kimsenin giymesinde bir sakınca yoktur.
İki Hâl Tercemesî
Şeybe bin Osman bin Abdillah bin Abdüüzzâ bin Osman el-Hacebî el-Mekkl (R.A.), Peygamber <S.A.V.)'den ve Ebû Bekir, Ömer ve Osman bin Talhâ (R.A.V-den rivayette bulunmuştur. Râvîleri ise oğlu Mus'ab, oğlunun oğlu Müsâfi bin Abdillah ve İkrime'dir. Resûlullah (S.A.V.) Mekke'nin fetih günü Ka'be anahtarını kendilerine teslim buyurduğu zâtlardandır. Bu 2ât Ka'be hizmetini yapanlardandır, ResûM Ekrem (S.A.V.) kendisine : «Sen Allah'ın KaT>e'sine O'mın eminisin», buyurmuştur. Hicretin 59. yılı vefat etmiştir. Buhârî. Ebû Dâvûd ve İbn-İ Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile. C. 2, Sah. 229)
Şeybe (R.A.)'ın râvîsi Şakîk bin Seleme el-Esedi Ebû Vâil el-Kûfî (R.A.), tabiîlerin büyüklerindendir. Muhadramdır, yâni Peygamber (S.A.V.)'in devrine ve câhiliyet devrine yetişmekle beraber Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'i görme şerefine kavuşamayanlardandır. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Muâz bin Cebel ve Şeybe (R.A.)'den bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Şa*bi, Amr bin Mürre, Müğîre bin Mıksem, Mensur ve başkası rivayette bulunmuştur. İbn-i Muîn onun sıka olduğunu söylemiştir. El-Vâkıdi'nin beyânına göre Ömer bin Abdilazîz devrinde vefat etmiştir. (Hulâsa, 167) [349]

106- Ramazan Ayı Orucunu Mekke'de Tutmanın Fazileti Babı

3117) İbn-i Abbâs (RadtyaÏiâhü ankümâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Ramazan ayına Mekke'de kavuşup orucunu tutar ve kolayına geldiği kadar gecesini ibâdetle ihya ederse, Allah, ona Mekke dışında yüzbin Ramazan ayı orucunu tutmak sevabını yazar ve Allah ona beher gün ve beher gece karşılığında bir köleyi âzadlama sevâbuu yazar. Beher gün karşılığında Allah yolunda bir atın (düşmana) saldırısının sevabını yazar. Keza her gün bir hasene, her gece bir hasene yazar.»" [350]

İzahı

Bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayda rastlayamadım. Buna rağmen Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da buna rastlayamadım. Hadîsin senedinde Abdurrahim bin Zeyd e 1 -A m m i bulunur. B u h â r î bu râvinin terkedilmiş olduğunu söyler. Hulâsa'dan edinilen bilgiye göre bunun rivayetlerini yalnız î b n - i M â c e h almıştır. Bu bilgi de hadîsin Zevâid nevinden olma ihtimâlini kuvvetlendirir.
Hadîs sahîh ise M e k k e ' de Ramazan orucunun faziletinin büyüklüğünü bildirir. [351]

107- Yağmur Yağarken Ka'be'yi Tavaf Etmek Babı

3118) Dâvûd bin Aclân (Radtyallâhü «»A/den; Şöyle demiştir:
Biz yağmurlu bir zamanda Ebû Ikattn beraberinde Ka'be-i Mu-azzama'yı tavaf ettik. Tavafımızı bitirince İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamının arkasına geldik. Sonra Ebû Ikal dedi ki:
Ben yağmurlu bir zamanda Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) ile beraber Ka'be'yi tavaf ettim. Sonra tavafımızı bitirince Makamı îbrahim'e geldik ve iki rek'at namaz kıldık. Sonra Enes bize: İşi (yâni tavafı) yenileyiniz, mağfiret olundunuz. Biz bir defa Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde yağmurlu bir zamanda tavaf etmiş durumda iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize böyle buyurdu, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Dâvûd bin Aclân bulunur. İbn-i Muin, Ebü Dâvûd, Hâkim ve Nakkaş bunun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Zevâid yazan : Bu râvî, Ebû İkal'den mevzu hadisler rivayet etmiştir. Bu râvînin şeyh'i Ebû Ikal'ın ismi Hilâl bin Zeyd'dir. Ebû Hatim, Buhârî, Nesâi, tbn-i Adi ve tbn-I Hibbân onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Zevâid yazan : Ebû Ikal, Enes (R.A.)'ın kesinlikle rivayet etmediği bir takım mevzu şeyleri ondan rivayet etmiştir. Hiç bir durumda Ebû Ikal'ın rivayetleri delil gösterilemez, der. [352]

108- Yaya Olarak Hac Etmek Babı

3119) Ebû Saîd (Radtyallâhü anh)"âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hac etti. Ashabı da Medine'den Mekke'ye kadar yaya idiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
bizarlarınızı (yâni peştemallannızı) bellerinize bağlayınız», buyurdu ve bazen yavaş, bazen hızlı yürüdü (veya onların böyle yürümelerini emretti)."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü îbn-i Muin, râvî Humrân bin A'yan el-Kûfî hakkında: Bu râv! bir şey değildir, demiştir- Ebû Dâvud da onun râfızî olduğunu, Nesâi de onun sıka yâni güvenilir olmadığını söylemişler. Râvî Yahya bin Yemân'ın hadislerinin bâzısını Müslim rivayet etmiş ise de bu râvî son zamanlarında bunamıştı. Kendisinden rivayette bulunan zâtın, onun bunalım döneminden önce mi, sonra mı rivayette bulunduğu da anlaşılmamıştır. Bu itibarla rivayetinin terkedilmesl uygundur.
Dümeyrî de : Bu hadîsi yalnız îbn-i Mâceh rivayet etmiştir. Bu hadîs mün-ker ve zayıftır. Peygamber (S.A.V.) ile sahabilerinin Medfne'den Mekke'ye kadar yaya olmadıklarını beyan eden ve daha önce geçen sahih hadîslerle reddedilmiştir, der. [353]

İzahı

Zevâid nevinden olduğu yukarda bildirilen bu hadîsin senedinin durumu da yukarıda belirtilmiştir. Hadîs sahih olduğu takdirde sahâ-bîlerin bir kısmının yaya olarak yolculuk ettikleri mânâsına yorumlanması gerekir. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile sa-hâbîlerinin çoğunun hac yolculuğunda yaya olmadıkları sahih hadîslerle sabittir. Bunun içindir ki cumhur ve dört mezheb imamları hacca vâsıtaya binerek gitmenin, yaya olarak gitmekten daha faziletli olduğuna hükmetmişlerdir. [354]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/41
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/41-42
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/43-44
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/44-45
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/45-47
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/47-49
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/50
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/50-51
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/51-52
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/52-53
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/53-54

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/54-56
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/56-57
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/58-60
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/60-61
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/61-63
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/63
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/64-65
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/65-66
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/66-70
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/70-72
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/72
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/72-73
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/73-74
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/74
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/75
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/75
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/75-78
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/78
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/78-79
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/79
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/79-82
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/82-83
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/83
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/83-85
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/85
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/85-86
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/86
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/86-88
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/88-89
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/89-90
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/90-92
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/92-94
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/94-95
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/95-100
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/100-101
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/101-104
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/104
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/105-106
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/107-108
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/109-110
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/110
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/110-111
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/112-113
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/113-114
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/114-115
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/115-116
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/117
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/117-119
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/119-120
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/120-122
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/122-124
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/124-125
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/125-127
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/128-129
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/129-130
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/130
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/130-131
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/131
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/132
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/133
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/134
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/134
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/135-137
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/137-138
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/138-140
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/140-141
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/141
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/141-142
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/142-143
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/143
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/143
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/144-145
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/145-146
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/147-149
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/149-150
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/150-152
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/152-153
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/153-154
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/154-156
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/156
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/157-158
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/159-161
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/161-164
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/164-165
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/165-166

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/166-167
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/167
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/167
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/168-169
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/169-171
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/171-174
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/174-175
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/175-176
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/176
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/176
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/176-177
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/177-179
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/179-180
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/181
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/181-182
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/182-183
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/183-184
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/184
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/184-185
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/185-186
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/187-188
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/188-190
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/190-191
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/192
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/192-195
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/195-197
[123] Tekmile : C. 1, S. 81
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/197
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/197-199
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/199-200
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/200-201
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/201-202
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/202-204
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/204
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/204-206
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/206-209
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/209-210
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/210-211
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/211-212
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/212-214
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/214
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/215-216
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/216-217
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/218
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/218-219
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/219
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/220
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/223-224
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/224-225
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/225-226
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/226
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/227
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/227
[150] Bu sahâbl'nin hâl tercemesi 125-128. hadis bölümünde geçti.
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/227-229
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/229
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/229-230
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/230
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/230-231
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/231
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/232-233
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/234
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/235
[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/235-236
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/236-237
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/237
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/237-239
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/239-240
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/240
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/240-243
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/243-244
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/244
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/244-245
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/245-246
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/246-247
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/247-248
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/248-249
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/249-250
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/250
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/250-251
[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/251
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/252
[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/252-253
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/253-254
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/254-256

[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/256-259
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/259-261
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/261-262
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/262-264
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/264
[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/265-266
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/266-269
[189] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/269
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/269-272
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/272-273
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/273
[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/274
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/274-275
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/275-276
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/276-277
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/277-278
[198] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/278
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/278-279
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/280
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/280-281
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/282
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/283
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/283-284
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/284
[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/284-285
[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/285-286
[208] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/286-287
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/287-288
[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/288-289
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/289
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/289-290
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/290
[214] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/290-291
[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/291-292
[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/292-294
[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/294
[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/294-295
[219] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/295-297
[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/297-298
[221] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/298-299
[222] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/299
[223] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/300
[224] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/300-301
[225] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/302-303
[226] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/303
[227] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/303-304
[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/305
[229] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/305
[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/305-306
[231] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/306-307
[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/307-308
[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/308
[234] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/309
[235] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/309-312
[236] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/312-313
[237] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/314
[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/314-315
[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/315-316
[240] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/316
[241] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/316-317
[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/317
[243] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/318
[244] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/318-319
[245] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/319-322
[246] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/322-323
[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/323-324
[248] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/324-325
[249] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/325
[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/325-326
[251] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/326-327
[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/327
[253] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/327-329
[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/329-332
[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/332-335
[256] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/335-336
[257] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/336
[258] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/337
[259] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/338
[260] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/338-339
[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/340
[262] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/340-342
[263] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/342-343
[264] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/343
[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/343-345
[266] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/345-346

[267] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/346
[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/346-347
[269] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/348
[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/348-349
[271] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/349-350
[272] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/350-351
[273] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/351-352
[274] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/352-353
[275] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/353
[276] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/354-355
[277] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/355-356
[278] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/356-357
[279] Bakara, 135
[280] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/357-368
[281] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/368
[282] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/368-370
[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/370-371
[284] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/371-379
[285] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/379-380
[286] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/381
[287] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/381-383
[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/383
[289] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/383-384
[290] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/385-386
[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/386-388
[292] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/388-390
[293] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/390-391
[294] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/391
[295] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/391-392
[296] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/392-393
[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/393-394
[298] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/394-395
[299] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/395
[300] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/396
[301] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/397
[302] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/397-399
[303] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/399-400
[304] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/400-402
[305] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/403-404
[306] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/404-405
[307] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/405-406
[308] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/406-408
[309] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/408
[310] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/408
[311] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/409-410
[312] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/410-411
[313] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/411
[314] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/411-412
[315] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/412
[316] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/412-413
[317] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/413
[318] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/413-414
[319] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/415
[320] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/415
[321] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/415-416
[322] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/416
[323] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/417
[324] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/418
[325] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/418
[326] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/419
[327] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/419-420
[328] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/420-421
[329] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/421
[330] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/421
[331] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/422-423
[332] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/423
[333] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/423-424
[334] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/425-426
[335] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/426-427
[336] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/428-429
[337] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/430-431
[338] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/431
[339] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/431-432
[340] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/433
[341] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/433-434
[342] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/435-436
[343] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/436-437
[344] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/438-439
[345] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/439-440
[346] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/440-441
[347] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/441-442
[348] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/442
[349] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/443-444
[350] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/445
[351] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/446

[352] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/446-447
[353] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/447-448
[354] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/448

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Gecenin Sonunda Dua ve İstiğfar Etmenin Fazileti ve Duanın Kabulü

26) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah-u Azze ve Celle her gece dünya semasına iner tâki son gecenin üçte birlik vakti geçene dek.
"Kim Bana duada bulunursa Onun duasına icabet edeyim. Kim bir şeyler isterse, onun da isteğini vereyim, Kim de mağfiret isterse ona (da) mağfiret edeyim?" diye buyurur."[1]
v Yine Müslim'de (169/758) gelen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allah-u Azze ve Celle, ilk gecenin üçte birlik vakti geçene dek her gece dünya semasına iner ve: "Her şeyin hükümranı Benim", "Her şeyin Hükümranı Benim" diye buyurur ve (devamla): "Kim Bana dua ederse, onun duasına icabet edeyim? Her kimde Benden isterse, ona vereyim? Ve kim de istiğfar istiyorsa onu da mağfiret edeyim?" diye buyurur. Bu durum sabahın aydınlanmasına kadar da devam eder."
v Müslim'de (170/758) gelen bir lafızda yine şöyledir:
"Gecenin yarısı ya da üçte birlik bölümü geçince, Allahu Teâlâ dünya semasına iner ve: "Yok mu Benden (bir şeyler) isteyen, Bende ona vereyim?, Yok mu Bana dua eden, Ben de icabet edeyim?, Yok mu Benden mağfiret isteyen, Ben de mağfiret edeyim?" diye buyurur. Bu durum sabah vaktinin doğmasına kadar da devam eder."
v Kendisinden gelen (171/758) başka bir hadis lafzı ise şöyledir:
"Allah (c.c.) gecenin yarısı ya da son gecenin üçte birlik diliminde yeryüzü semasına iner ve: "Kim Bana dua ederse, ona icabet edeyim? Kim de Benden isterse ona vereyim. Fakir ve mazlum olmayan kimseye kim borç verir." diye buyurur."[2]
v Buhârî'nin rivayetindeki lafız ise şöyledir:
"Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ, her gece, son gecenin üçte birlik dilimi geçene dek dünya semasına iner ve:
"Kim Bana dua ederse ona icabet edeyim? Kim de, bir şeyler isterse ona vereyim? Ve her kim de mağfiret isterse ona mağfiret edeyim?" diye buyurur."
v Müslim'in (172/785) Ebû Said El-Hudri ve Ebû Hüreyre (r.a.)'nin hadislerindeki rivayetlerine göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Allahu Teâlâ iki gecenin üçte birlik vakti geçene kadar mühlet verip (sonra) dünya semasına iner ve: "Mağfirete ermek isteyen var mı?"; Tevbe eden yok mu?, Dua eden yok mu?" diye buyurur. Bu durum sabah olana kadar da devam eder."[3]

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Müslim (758) ve Buhârî'ye aittir (1145).
[2] Hadiste geçen *"Fakir"* lafzı, hakkında Arap Dil gramercileri şöyle demişlerdir: "A'demerracul" cümlesinin kullanımı kişi fakirleştiği zaman kullanılır. Mâden, Adîm ve Adûn lafızları bunlardandır. Allah en iyisini bilir, hadiste geçen borçtan maksat ise; itaat amelleridir. Zekat, namaz, oruç, zikir ve buna benzer itaat amelleri gibi Allah-u Teâlâ kullarına güzel muamelesi dolayısıyla ve onları iyiliğe teşvik etmek için =borç= olarak isimlendirmiştir. Allah en iyisini bilicidir.
[3] Buhârî (1145), Müslim (758).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİYECEKLER VE İÇECEKLER BÖLÜMÜ[1]

? ??????? ????????????? ?????????????? ?

-162 ? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???? ?? ???? ????? ?????? ???????? ??? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in az yemek yemesi. Sabahleyin bir şeyler yediğinde akşemleyin yememesi. Akşemleyin bir şeyler yediğinde ise sabahleyin yememesi. Nice günler aç kalması"[2]

"Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **"Feyzu'l-Kadîr"**de ? ???????? ???????? ???????? ?????????? ??????? ? **"Cebrail, bana, bir kabla geldi. Ben de, o kabta bulunandan yedim"**[3] hadisi ile ilgili yerde anlattığına göre; konu ile ilgili bu hadisler, manevi **mütevatir**dir.

* * *

-163 ? ???????? ???? ?????? ????? ??? ????? ???? ?????????? ?

"Yırtıcı hayvanlardan azı (=kesici) dişi taşıyan her hayvanın (etini) yemenin yasak olması"[4] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Hz. Ali
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Ebu Sa'lebe el-Huşenî
4. Ebu Hureyre
5. Hâlid b. Velîd
6. Mikdam b. Ma'dikerb el-Kindî
7. Câbir b. Abdullah
8. İrbâd b. Sâriye
9. Ebu Ümâme el-Bâhilî
10. Mekhûl ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Yırtıcı hayvanlardan azı dişi taşıyan her hayvanın etini yemenin yasak olması ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den delil gelmiş ve yine bununla ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir**dir."[5]

* * *

-164 ? ???????? ????????? ?????????????? ?

"Evcil eşek (etlerinin) yenmesinin haram kılınması"[6] **ile ilgili hadisler**

(İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"**de 'Kitâbu's-Sayd ve'z-Zebâih" (=Av ve Hayvan Kesme Bölümü'n)ün 'Bâbu luhûmi'l-humuri'l-ehliyye' (=Evcil eşek etleri bab'ın)da, Tahâvî (ö. 321/933)'den naklen konu ile ilgili bu hadislerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Tahâvî (ö. 321/933) bu konuda aynen şöyle der: "Evcil eşek etlerinin yenmesinin yasak olması ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir** bir şekilde gelmiştir."[7]

Tahâvî daha sonra (bu hadisleri) senedleriyle birlikte şu yollardan nakletmiştir:

1. Hz. Ali
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Abdullah ibn Ömer
4. Ebu Selit el-Bedrî
5. Câbir b. Abdullah
6. Berâ' b. Âzib
7. Abdullah ibn Ebi Evfâ
8. Hakem b. Amr el-Gıfârî
9. Ebu Hüreyre
10. Enes b. Mâlik
11. Ebu Sa'lebe el-Huşenî
12. Seleme ibnü'l-Ekva'

Toplam, 12 kişi.

Daha sonra da der ki: "Evcil eşek etlerinin yenmesinin yasak olması ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir**dir. Dolayısıyla bizce uygun

olanı; evcil eşek etlerinin yenmesinin mubah olduğunu gösteren **Gâlib ibnü'l-Ebcer**[8] hadisini, bu rivayetlere uygun düştüğü ve bu rivayetlere ters düşmediği şeklinde yorumlamamız gerekmektedir."[9]

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)**"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**de belirttiğine göre, evcil eşek etlerinin yenmesinin yasak olması ile ilgili hadisler; Câbir, Abdullah ibn Ömer, Enes, Berâ' b. Âzib, Seleme ibnü'l-Ekva', Ebu Sa'lebe, Abdullah ibn Ebi Evfâ, Zâhir el-Eslemî, Ebu Hureyre, İrbâd b. Sâriye, Hâlid b. Velîd, Amr b. Şuayb(, babasından, o da atasından), Mikdam b. Ma'dikerb, Hakem b. Amr el-Gıfârî'den gelmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

(Derim ki:) Bu konuda Ebu Ümâme el-Bâhilî'den de hadis gelmiştir. Bu hadisi, İbn Ebi Şeybe (ö. ö. 235/849) **"Musannef"**de rivayet etmiştir.

Yine bu hadis, Mekhûl'den de mürsel olarak gelmiştir. Bu hadisi de, Abdurrezzâk (ö. 211/826) **"Musannef"**de rivayet etmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî'nin)**"Dürrü'l-Mensûr"** adlı tefsir kitabında, yüce Allah'ın; **? ????: ??? ?????? ??????? ??????? ???????...?** **"De ki: Bana (Kur'an'dan) vahyolunanda ..... bir şey bulamıyorum"** (En'âm: 6/145) ayetinde yaptığı açıklamaya başvurabilirsiniz.

* * *

-165 ? ???????? ???????? ?

"İçkinin haram kılınması"[10] **ile ilgili hadisler**

(İmam Merginânî) **"Hidâye"**de içkinin haram kılınması ile ilgili hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in içkiyi haram kıldığına dair **'mütevatir sünnet'** gelmiştir. Bunun üzerinde icma da bulunmaktadır."

Bu hadisler, çok olup meşhurdur.

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer (ö. 852/1447)'in **"Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye"** adlı kitabına bakabilirsiniz.

İbn Rüşd (ö. 520/1126) **"Evâilu'l-Mukaddimât"**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Sünnet, dört kısma ayrılır: **1.** Sadece kafirin reddettiği sünnet. Bu kimse, tevbe etmeye çağrılır. Tevbe edecek olursa, affedilir. Tevbe etmeyecek olursa, öldürülür. Çünkü bu sünnet, **mütevatir**le nakledilmiştir. Zira bununla, zaruri bilgi meydana glmiş olur. İçki içmenin haram kılınması ve beş vakit namaz, Resulullah (s.a.v)'in ezan okunmasını emretmesi, Kıblenin Kabe olması ve buna benzer şeyler gibi." Hadiste kastedilen husus bu olabilir.

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz.

* * *

-166 ? ????? ???????? ??????? ?

"Her sarhoş edici (içecek), haramdır"[11]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Aişe
2. Ebu Musa el-Eş'arî
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Ebu Hureyre
5. Abdullah ibn Ömer
6. Abdullah ibn Mes'ud
7. Muâviye b. Ebi Süfyân
8. Enes
9. Hz. Ömer
10. Havvât b. Cübeyr
11. Zeyd b. Sâbit
12. Kays b. Sa'd
13. Ebu Saîd el-Hudrî
14. Kurre b. İyâs

Toplam, 14 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

15. Abdullah ibn Amr ibnü'l-Âs
16. Câbir b. Abdullah
17. Hz. Ali
18. Ümmü Muğîs ve daha bir çokları

Münâvî (ö. 1031/1622) ve bir çok alim, Suyûtî'den naklen bu hadisin **mütevatir** olduğunu nakletmiştir.

(Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de **? ??????????? ?????????? ?** **"Sarhoşluk veren (içecekten) sakının"** hadisine dair yerde şöyle der: "İbn Hacer dedi ki: 'Bu konuda bu hadis, 30 kadar sahabiden gelmiştir. Bu sahabilerden gelen hadislerin çoğu, ceyyiddir"

Zürkânî (ö. 1122/1710)'de **"Şerhu'l-Muvatta"**da **? ????? ??????? ??????? ??????? ?** **"Sarhoşluk veren her içecek, haramdır"** hadisine dair yerde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Bu hadisin lafzı ve manası, 30'dan çok sahabiden çeşitli yollarla gelmiştir. Bu, sarhoşluk verici içeceği içmenin helal olmadığı ile ilgili bütün hadisleri kapsamaktadır."

Aliyyu'l-Kârî (ö. 1014/1605) **"Şerhu Müsnedi Ebi Hanîfe"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: " **? ????? ???????? ??????? ?** **"Her sarhoş edici (içecek), haramdır"** hadisine gelince, bu hadis, nerdeyse **mütevatir** durumda. Bu hadisi; İmam Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce, Ebu Musa el-Eş'arî'den,[12] İmam Ahmed ve Nesâî ise Enes'ten[13] İmam Ahmed, Ebu Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce ise, Abdullah ibn Ömer'den,[14] İmam

Ahmed, Nesâî ve İbn Mâce ise Ebu Hureyre'den;[15] İbn Mâce ise Abdullah ibn Mes'ud'dan[16] rivayet etmiştir."

* * *

-167 **? ??? ???????? ????????? ?????????? ??????? ?**

"Sarhoşluk veren içeceğin, çoğuda azı da haramdır"[17]

Bir rivayette ise: **? ??? ???????? ?????? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????? ? "Bir küp (içki) içildiği takdirde, sarhoşluk verici bir şeyin tek avucu da haramdır"**[18]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Câbir
2. Abdullah ibn Amr
3. Hz. Aişe
4. Abdullah ibn Ömer

Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

5. Sa'd b. Ebi Vakkâs
6. Hz. Ali
7. Havvât ibn Cübeyr
8. Zeyd b. Sâbit

* * *

-168 **? ??????????? ???????? ??? ????? ??????? ???????????? ???????? ??? ???????? ????????? ?**

"Mümin, bir bağırsak dolusu yer. Kafir ise yedi bağırsak dolusu yer"[19]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer
2. Ebu Hureyre
3. Ebu Busre
4. Nadle b. Amr el-Gıfârî
5. Cüheyne kabilesinden sahabi olan bir adam
6. Meymûne bintu'l-Hâris
7. Enes
8. Semure
9. Sikkîn ed-Damrî
10. Cehcâh el-Gıfârî
11. Abdullah ibnü'z-Zübeyr
12. Abdullah ibn Amr
13. Ebu Saîd el-Hudrî
14. Ebu Musa el-Eş'arî

Toplam, 14 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

15. Câbir b. Abdullah[20]

Bu hadis, İmam Ahmed(in **"Müsned"**i) ile Müslim('in **"Sahîh"**in)de geçmektedir.

* * *

İmam Ahmed ile Müslim'in, Ebu Hureyre'den[21] rivayet ettiği bir rivayette; hem mümin için ve hem de kafir için, (**????????**) **"yer"** kelimesi yerine (**????????**) **"içer"** kelimesi geçmektedir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] İnsanların dinî ve ulusal şahsiyetlerinin oluşmasına temel teşkil eden başlıca kültürel unsurlar içerisinde başlıca şunlar bulunmaktadır:

a. İnanç b. Evlilik c. Giyim d. Ev e. Dil f. Eğlence g. Mutfak vb.

Müslümanların, mutfağın adab ve tarzlarında "inanç" meselesi, temel teşkil etmektedir. Bu nedenle de yeme-içme hususu, müslümanın inanç şekline göre şekillenmektedir. Çünkü İslam dini, Müslümanlara; yeni bir medeniyet ve kültürel unsurlar getirmiştir. Zira din, Medine, medeni ve medeniyet kelimeleri, hep aynı kökten türemiştir. İşte yenilmesi-içilmesi helal olanlar yada haram olanlar veya mubah olanlar, bu doğrultuda ortaya çıkar.

Dolayısıyla Müslüman mutfagında içki ve domuz, leş, yırtıcı ve vahşi hayvan, böcek ve haşerat türünde mamüller bulunmaz. İslam dininin izin verdiği meşru sınırlar içerisinde bir mutfak kültürü oluşur. Kişinin "Müslümanlık" vasfını sürdürmesinde, diğer başlıca kültürel unsurlar kadar mutfak kültürünü de korumak zorundadır. Kamil anlamda Müslüman olmak için, İslam mutfagından yemek-içmek şarttır. Müslüman olmayanların mutfak kültüründen ancak İslam dininin izin verdiği meşru sınırlar çerçevesinde faydalanılabilinir. Yoksa onların mutfagından sınırsız bir şekilde beslenmek doğru olmaz.

[2] Konu ile ilgili açıklama 269 nolu hadiste geçmiştir.

[3] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 86

[4] Bu konuda gelen hadisler, azı/kesici dişli yırtıcı hayvanların etlerinin yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Alimlerin çoğu da, bu hadise uygun görüş belirtmişlerdir. Yalnız "azı/kesici dişli hayvan" ifadesiyle ne kastedildiği hususunda ihtilaf edilmiştir.

Hanefiler, azı dişleriyle; kapıp avlanan ve kendisini koruyan bütün hayvanların olduğunu söylemişlerdir.

Hadis; pençeleriyle kapıp avlanan ve tabiatı iğrenç olan kuşların etlerinini de haram olduğuna delalet etmektedir. Kartal gibi.

Azı dişleri olduğu halde bununla başkasına saldırmayan hayvanın eti ise yiyilebilir. Deve gibi.

Tabiatında vahşilik, çirkinlik ve iğrençlik bulunmayan hayvanların etleri ise, helal olup yiyelebilir. Tavuk, kaz gibi.

Tabiatı gereği iğrenç bulunan bir takım hayvanların etleri ise haram olup yiyilemez. Fare, yılan, kurbağa, akrep gibi.

İşte insanlar, bu tür adi, iğrenç, vahşi ve çirkin olan hayvanların etlerinden uzak tutulmuştur. Çünkü yiyecek ve gıdaların, insanlar üzerinde iyi ve kötü etkisi inkar edilemez. İnsan, yiyecek ve gıdalarda faydalı olanını kullanmak istiyorsa, İslam dininin izin verdiği şeylerden faydalanmaşlı ve sakındırmış olduğu şeylerden de kaçınmalıdır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Zebaih 29; Müslim, Sayd 12-16 (1932, 1933), 16 (1934); Ebu Dâvud, Et'ime 32 (3802, 3803, 3804, 3805); Tirmizî, Et'ime 1 (1477-1479); Nesâî, Sayd 28, 30, 31; İbn Mâce, Sayd 13 (3232, 3234); Dârimî, Zebaih 18; Müsned: 1/327, 3/323; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/190,209; Taberânî, el-Kebir

[5] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/190

[6] Bu hadis, evcil eşek etlerini yemenin haram olduğunu göstermektedir. Haram olmadığını söyleyenler varsa da; sahabe, tabiun ve onlardan sonra gelen alimler, bu konuda sahih ve sarih hadisleri delil getirmek suretiyle evcil eşek etini yemenin haram olduğunu söylemişlerdir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Zebaih 28, Meğazi 38, Nikah 31, Hiyel 3; Müslim, Sayd 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, Nikah 29 (1407); Ebu Dâvud, Et'ime 32 (3804), 33 (3808, 3811); Tirmizî, Nikah 28, Et'ime 6; Nesâî, Nikah 71, Sayd 29, 30, 31; İbn Mâce, Zebaih 13 (3192, 3193, 3195, 3196), Nikah 44; Muvatta, Nikah 41; Dârimî, Zebaih 21; Müsned: 4/127, 355; Tahâvî, a.g.e, 4/204, 205, 206; Taberânî

[7] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/206

[8] Ebu Dâvud, Et'ime 33 (3809)

[9] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/206

[10] "Hamr" (=içki), örtme anlamına gelen bir kökten gelir. Aklı örten yani sarhoşluk veren şey demektir. Yalnız içkinin terim anlamı üzerinde görüş ayrılığı vardır. Diğer mezhep imamları, içki denince, bütün sarhoşluk veren içkilerdir. İmam A'zam ise, bu kelimeyle, üzüm suyunun kaynayan ve kaynaması artarak üzerindeki köpüğünü atan şeklini anlamıştır. Bu görüş ayrılığı, içki kelimesinin sözlük anlamına bağlı kalmaktan kaynaklanmaktadır.

Bir içecek maddesinde haramlık vasfının varlığı veya yokluğu aranırken, ona takılmış olan ismi veya yapılmış olduğu hammaddeyi göz önüne almayıp, aksine insan üzerinde bırakacağı sarhoşluk edicilik özelliğine sahip olup olmadığına dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü geçmişe nazaran bugün içki türleri ve isimleri daha çoktur.

Günümüzde İmamı A'zam'ın bu görüşü istismar edilerek; "Arpa suyu haram değildir, rakı haram değildir" gibi ileri sürülen sözlerin hiçbir muteber tarafı yotur. Çünkü İmamı A'zam'ın bu konudaki görüşü, sarhoş edici içeceklerin hepsini içine almaktadır. Bugün pazarlanan bütün alkollü içeceklerin sarhoşluk edicilik vasfı, herkesçe bilinmektedir. Sarhoş eden her şeyin, Kur'an (Mâide: 5/90-93)'da, haram edilmiş olan "hamr" olduğu da bilinmektedir.

[11] Resulullah (s.a.v), bu hadiste; haram olan içecek maddesinin ismi üzerinde durmaktan ziyade "sarhoş edici" vasfı üzerinde durmaktadır.

Bir şişe içilince ancak sarhoşluk veren yani alkol miktarı son derece az olan bir maddenin az miktarı dahi haramdır. Haram olma hali, içecek maddesinin insanda fiilen meydana getireceği etkiden değilde, maddenin tabiatından gelmektedir. Tıpkı pis bir maddenin azı da çoğu da pis olması gibi.

O halde bu meselede, illet ile maslahatı birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Çünkü cenab-ı Hak, sarhoşluk verici maddeyi Mâide: 5/90-93'de haram kılmıştır. O maddelerin haram edilişinin illeti (=asıl sebebi), Resulullah (s.a.v)'in hadisleriyle tabliğ edilmiş olan ilahi yasaklamadır. Elbette Allah, bu yasağı, insanların aklını, sağlığını koruma maslahatına binaen koymuştur. Fakat biz, bize tanınmayan bir ruhsatı , kendimize tanıyarak illeti yerine maslahatı koyup: "İçki sarhoş ettiği için haramdır" ve "İçkinin sarhoş etmeyen miktarı haram olmaz" diyecek olursak, büyük bir hataya düşmüş oluruz. Hiçbir alim bunu söylememiştir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Eşribe 4; Müslim, Eşribe 67, 72; Nesâî, Eşribe 24, 48; Ebu Dâvud, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 2; İbn Mâce, Eşribe 9; Müsned: 1/274, 289, 350, 3/63, 66, 237, 361; Tahâvî,Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/215, 217, 226; Taberânî, el-Kebir; Bezzâr; Dârekutnî, Sünen, 4/248 (Eşribe 21)

[12] Buhârî, Meğazi 60; Müslim, Eşribe 70; Ebu Dâvud, Eşribe 5; Nesâî, Eşribe 24; İbn Mâce, Eşribe 9; Müsned: 4/410, 416, 417

[13] Müsned: 3/112, 119

[14] Buhârî, Eşribe 1; Müslim, Eşribe 73, 75; Ebu Dâvud, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 1; Nesâî, Eşribe 22, 24, 48; İbn Mâce, Eşribe 9

[15] Nesâî, Eşribe 23; Müsned: 2/429, 501

[16] İbn Mâce, Eşribe 9

[17] İçkideki haramlık, içecek maddenin insanda bizzat meydana getireceği etkiden değilde, maddenin tabiatından kaynaklanmaktadır. O halde "hamr" (=içki) içine giren her madde, Mâide: 5/90'da da geçtiği üzere pistir, necistir. Bu madde, hangi içecek şeyin içinde bulunduğunda o içecek, haram olmaktadır. Bu, hamr'ın illetidir. Maslahatı ise, insanların aklını ve sıhhatini korumaktır. İslam dininin gayesi içerisinde; aklı koruma, önemli bir yere sahiptir.

Çeşitli zararlara sebep veren içkinin, hem azı ve hem de çoğunun haram olması gayet tabiidir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Eşribe 5 (3681); Tirmizî, Eşribe 3 (1865); Nesâî, Eşribe 21, 25; Dârimî, Eşribe 8; İbn Mâce, Eşribe 10 (3383, 3384, 3385); Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Hâkim, Müstedrek, 3/413; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/216, 217

[18] Ebu Dâvud, Eşribe 5 (3687); Tirmizî, Eşribe 3 (1866); Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/216

[19] Bu hadiste kastedilen hususun ne olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:

Bazılarına göre, bununla; müminin yemeğe besmeleyle başlaması ve bu nedenle de şeytanın onun yemeğine ortak olamayacağı, kafir ise yemeğe besmeleyle başlamayacağı ve bu nedenle de şeytanın onu yemeğine ortak olup çok yemek yiyeceği ifade edilmiştir.

Hadiste asıl gözetilmesi gerekli nokta; az yemek yemenin sağlık açısından önemli olduğudur. Çünkü insanın az yemek yemesi, sağlığını büyük bir oranda etkilemektedir. Bugün mide hastalıkları, damar tıkanıklığı, kalp hastalıkları, şişmanlık gibi hastalıklarda dikkatsiz beslenme, çok yemek yeme vb. hususlar yatmaktadır. İşte Hz. Peygamber (s.a.v), özellikle de mümin kişiyi sağlık açısından az yemek yemelerini önermektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Et'ime 12; Müslim, Eşribe 182, 185; Tirmizî, Et'ime 20; İbn Mâce, Et'ime 3; Muvatta, Sıfatu'n-Nebi 9; Müsned: 2/21, 43, 74, 145, 4/336, 5/370, 6/335, 397; Taberânî; Bezzâr;

[20] Müslim, Eşribe 184; Müsned: 3/333, 357, 392; Dârimî, Et'ime 13; Tirmizî, Et'ime 20

[21] Müslim, Eşribe 186; Müsned: 2/257, 318, 415

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Sû'i'l-Hıfz:

Ravinin hafızasının pek parlak olmaması, hatasının isâbetinden çok olması, unutma sonucu sık sık yanılması halidir. Hâfizası böyle olan raviye seyyi'ül-hıfz denir. Hâfiza bozukluğu ravinin sabit bir vasfı, değişmez bir hali olduğu gibi, bazan da geçici bir durum, bir ârızadır. Yaşlılık, hastalık gibi durumlarla arız olur. Önceden hep kitaptan rivayet etmiş, buna alışkanlık kazanmış birinin kitabını kaybetmesinden sonra ezberden rivayet etmeye başlamasıyla da sû-i hıfz ortaya çıkar. Sonradan ârız olan hafıza bozukluğuna ihtilât denir. İhtilât'a duçar olan raviye de muhtalit denir.
Muhtalit raviler muhaddislerce malûmdur. Ravilerin tercüme-i halleri yapılırken, muhtalit oldukları belirtilir. Bunların ihtilattan önceki rivayetleri -başka kusurları olmadığı takdirde- makbuldür. İhtilattan önce kendilerinden hadis almış olan raviler de bu sebeple kusurlanamazlar. Muhtalit'ler hakkında dikkat edilmesi gereken husus, ihtilattan önceki rivayetleri ile ihtilattan sonraki rivayetlerini bilmektir, kimler ihtilattan önce kendisini dinledi, kimler ihtilattan sonra veya her iki devrede de ondan hadis aldı? Bunun bilinmesi mühimdir. İhtilattan sonraki rivayetleri merduddur. Evvel mi sonra mı rivayet ettiği bilinemiyenler hakkında tevakkuf esastır.
Muhtalit olmayıp vasf ı sâbiti sû'i'l-hıfz olan ravilerin bütün rivayetleri merdûddur. Muhtalit oldu mu, olmadı mı? diye ravi hakkında tereddüt edilirse bunun rivayetlerinde de tevakkuf edilir.
Kitabını kaybettikten sonra alışkanlığının hilâfına ezberden rivâyete devam eden kimse de muhtalit sayılır ve onlarla ilgili ahkâma tâbi olur. Bunlardan, kitaplarının kaybolmasından önce kimler hadis aldı, kimler sonradan aldı? bilinmesi gerekir. Sonradan alanların rivayeti haliyle merduddur, terkedilir. Bu gruba girenlerden İbnu Lehî'a (V.174/790), meşhurdur. Kendisi Mısırlı olup büyük bir muhaddistir. İbnu'l-Mübârek, İbnu Vehb, Ebu Abdirrahman el-Mukri, Evzâî, Süfyan, Şu'be gibi büyükler ondan hadis almışlardır. Ancak bir ara yanan evinde kitapları kül olur. Bundan sonra ezberden rivayete devam eder. Fakat vehmi artınca gözden düşer. Ahmed İbnu Hanbel'in: "Çok hadis rivayet etmede, zabt ve itkan'da İbnu Lehî'a gibi bir başka Mısırlı var mı?" takdirine rağmen, İbnu Lehî'a'nın hadisleriyle ihticâc edilmez, sadece mütabaatta kullanılır.
İhtilât'a uğrayan meşhurlardan birkaçı: Abdurrahman İbnu Abdillah el-Mes'ûdî (v.160/776), Atâ İbnu's-Sâib (136/753), Saîd İbnu Ebî Arûbe (v.156/772), Süfyân İbnu Uyeyne (v.198/813), Abdurrezzâk İbnu Hemmâm es-San'ânî (v.211 /826), Ebu Bekr Ahmed İbnu Ca'fer el-Katî'i (v.368/978).
Bunların hayat hikayeleri okunduğu zaman, ihtilatları zâhir olunca etrafındakilerin, hadis rivayetlerini önlemek için ciddî tedbirler aldığı, alanlar oldu ise bunların derhal mimlendiği, kimlerin kendilerinden ihtilat zamanında hadîs aldığı vs. görülebilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20-21.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Cem Çalışmaları:

Bu, birden fazla kitabın hadîslerini yeni ve tek bir nüsha halinde ortaya koyma işidir. Bu, bazan daha hususî eserleri birleştirmek suretiyle yapılır, bazan da umumî eserleri birleştirmek suretiyle yapılır.
Hususî birleştirmelere en güzel örnek Buhârî ve Müslim'in hadîslerini birleştirmeye yönelik çalışmalardır, el-Cem'u Beyne's-Sahîheyn adı altında pek çok eserler te'lîf edilmiştir. El-Hasan İbnu Muhammed es-Sâğânî' (650/1252) -eseri Meşâriku'l-Evvari'n-Nebeviyye adını taşır-, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ebî Nasr Fettûh el-Humeydî (488/1098), Muhammed İbnu Hüseyn İbni Ahmed el-Ensârî el-Merî'nin (582) eserleri gibi.
Hususî cem'e giren mühim te'lifler'den biri Ebu's-Seâdât Mecdü'd-Dîn el-Mubârek İbnu Ebî'l-Kerem Muhammed İbnu Muhammed İbni Abdilkerim İbni Abdi'l-Vâhid es-Şeybânî'ye aittir. İbnu'l-Esir diye de meşhur olan bu zatın vefat târihi 606/1209'dur. Buhârî, Müslim, Muvatta, Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'den müteşekkil altı kitabı Câmi'ul-Usûl adıyla birleştirmiştir.
Aslında, vefatı 535/1140 olan Rezîn İbnu Muâviye'nin eserinin yeni ilâveler ihtiva eden bir tehzîbi olan Câmi'u'l-Usûl'ü pek çokları ihtisar ve tehzîb ederek daha muhtasar yeni eserler ortaya koymuşlardır: Şerefü'd-Dîn Ebu'l-Kâsım Hibetullah İbnu Abdirrahîm el-Hamevî (738/1337), Muhammed Tâhir el-Fetenî el-Hindî es-Sıddîkî... gibi. Bunlardan en ziyâde tutunanı Vecîhü'd-Dîn Abdurrahmân İbnu Ali İbni Muhammed İbni Amr'ın (944/1537) eseridir. İbnu Deybe' diye meşhur olan bu zatın eserinin ismi Teysîru'l-Vüsûl ilâ Câmi'il-Usûl adını taşır. Şerhini yapacağımız eser işte bu kitaptır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/273-274.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Sû'i'l-Hıfz:

Ravinin hafızasının pek parlak olmaması, hatasının isâbetinden çok olması, unutma sonucu sık sık yanılması halidir. Hâfizası böyle olan raviye seyyi'ül-hıfz denir. Hâfiza bozukluğu ravinin sabit bir vasfı, değişmez bir hali olduğu gibi, bazan da geçici bir durum, bir ârızadır. Yaşlılık, hastalık gibi durumlarla arız olur. Önceden hep kitaptan rivayet etmiş, buna alışkanlık kazanmış birinin kitabını kaybetmesinden sonra ezberden rivayet etmeye başlamasıyla da sû-i hıfz ortaya çıkar. Sonradan ârız olan hafıza bozukluğuna ihtilât denir. İhtilât'a duçar olan raviye de muhtalit denir.
Muhtalit raviler muhaddislerce malûmdur. Ravilerin tercüme-i halleri yapılırken, muhtalit oldukları belirtilir. Bunların ihtilattan önceki rivayetleri -başka kusurları olmadığı takdirde- makbuldür. İhtilattan önce kendilerinden hadis almış olan raviler de bu sebeple kusurlanamazlar. Muhtalit'ler hakkında dikkat edilmesi gereken husus, ihtilattan önceki rivayetleri ile ihtilattan sonraki rivayetlerini bilmektir, kimler ihtilattan önce kendisini dinledi, kimler ihtilattan sonra veya her iki devrede de ondan hadis aldı? Bunun bilinmesi mühimdir. İhtilattan sonraki rivayetleri merduddur. Evvel mi sonra mı rivayet ettiği bilinemiyenler hakkında tevakkuf esastır.
Muhtalit olmayıp vasf ı sâbiti sû'i'l-hıfz olan ravilerin bütün rivayetleri merdûddur. Muhtalit oldu mu, olmadı mı? diye ravi hakkında tereddüt edilirse bunun rivayetlerinde de tevakkuf edilir.
Kitabını kaybettikten sonra alışkanlığının hilâfına ezberden rivâyete devam eden kimse de muhtalit sayılır ve onlarla ilgili ahkâma tâbi olur. Bunlardan, kitaplarının kaybolmasından önce kimler hadis aldı, kimler sonradan aldı? bilinmesi gerekir. Sonradan alanların rivayeti haliyle merduddur, terkedilir. Bu gruba girenlerden İbnu Lehî'a (V.174/790), meşhurdur. Kendisi Mısırlı olup büyük bir muhaddistir. İbnu'l-Mübârek, İbnu Vehb, Ebu Abdirrahman el-Mukri, Evzâî, Süfyan, Şu'be gibi büyükler ondan hadis almışlardır. Ancak bir ara yanan evinde kitapları kül olur. Bundan sonra ezberden rivayete devam eder. Fakat vehmi artınca gözden düşer. Ahmed İbnu Hanbel'in: "Çok hadis rivayet etmede, zabt ve itkan'da İbnu Lehî'a gibi bir başka Mısırlı var mı?" takdirine rağmen, İbnu Lehî'a'nın hadisleriyle ihticâc edilmez, sadece mütabaatta kullanılır.
İhtilât'a uğrayan meşhurlardan birkaçı: Abdurrahman İbnu Abdillah el-Mes'ûdî (v.160/776), Atâ İbnu's-Sâib (136/753), Saîd İbnu Ebî Arûbe (v.156/772), Süfyân İbnu Uyeyne (v.198/813), Abdurrezzâk İbnu Hemmâm es-San'ânî (v.211 /826), Ebu Bekr Ahmed İbnu Ca'fer el-Katî'i (v.368/978).
Bunların hayat hikayeleri okunduğu zaman, ihtilatları zâhir olunca etrafındakilerin, hadis rivayetlerini önlemek için ciddî tedbirler aldığı, alanlar oldu ise bunların derhal mimlendiği, kimlerin kendilerinden ihtilat zamanında hadîs aldığı vs. görülebilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/20-21.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Aşağıdakilerden hangisi "*yolun hakkı*"ndan <u>değildir</u>? (1627)
a) Sadaka vermek
b) Marufu emredip, münkerden sakındırmak
c) Harama bakmamak
d) Gelip geçeni incitmemek

2. Aşağıdakilerden hangisi "*sihir ve kehânet*" çeşitlerinden <u>değildir</u>? (1674)
a) Kuşların ses ve hareketlerinden mânalar çıkarmak
b) Uğur tutmak
c) Uğursuzluğu inanmak
d) Kum üzerine çizgiler çizerek geleceğe dair hükümler çıkarmak

3. **Aşağıdakilerden hangisi mescitlerin yapılış amaçlarından <u>değildir</u>?** (1699)
a) Allah Teâlâ'yı zikretmek içindir
b) Kur'an okumak içindir
c) Abdest bozmak içindir
d) Namaz kılmak içindir

4. Aşağıdakilerden hangisi mescidde yapılması yasaklanan davranışlardan <u>değildir</u>? (1699-1704)
a) Alış-veriş yapmak
b) Kur'an okumak
c) Yitik soruşturmak
d) Şiir okumak

5. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde, "*tefe'ül*" kelimesinin anlamı doğru olarak verilmiştir?** (1678)
a) Uğursuzluk
b) Uğur tutma
c) Kötüye yorma
d) Hayra yorma

6. *"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda ..... söz edildi. Bunun üzerine: En güzeli ..... yormadır. Uğursuzluk, hiçbir müslümanı ..... vazgeçirmesin. Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman; "Allahım! ..... sadece sen verirsin; kötülükleri yalnız sen giderirsin. Günahtan kaçacak güç, ... edecek kuvvet ancak senin yardımınla kazanılabilir"* (1681)

I. *Teşebbüsünden*
II. *Uğursuzluktan*
III. *İyilikleri*
IV. *Hayra*
V. *İbâdet*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) I, II, III, IV, V, b) II, I, V, III, IV c) II, IV, I III, V, d) II, IV, I, V, III

7. *"Kapların ağzını örtün. Tulumları ..... . Kapıları kapatın ve ..... söndürün! Çünkü ..... bağı çözemez, kapıyı açamaz ve kapağı kaldıramaz. Eğer herhangi biriniz, kabının üzerine bir çalı–çırpı parçası koymaktan ve ..... çekmekten başka bir çare bulamazsa, bunları yapsın. (Lambaları da söndürsün) Çünkü, ... içeridekilerin üzerine evi yakabilir. "* (1658)

I. Fâre
II. *Besmele*
III. *Şeytan*
IV. *Bağlayın*
V. *Lambaları*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) V, IV, I, III, II, b) IV, V, III, II , I, c) V, IV, I, II, III, d) III, I, IV, II, V

8. *"Cihada ..... erkeklerin geride bıraktıkları hanımları, cihada çıkmayan erkeklere kendi ..... gibi haramdır. Bunlardan bir..... , mücâhidlerden birinin ..... bakmayı üzerine alır da ..... ederse kıyamet günü bu adam durdurulur, o mücâhid bunun amelinden dilediğini alır."* (1634)

I. *Erkek*
II. *Çıkan*
III. *Anneleri*
IV. *Hiyânet*
V. *Ailesine*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, III, I, V, IV, b) IV, I, II, V, III, c) III, IV, II, I, V d) II, IV, III, I, V

9. *"Av veya ..... köpeği dışında her kim köpek edinirse her gün o kimsenin ecir ve sevabından iki kırat eksilir. Kim köpek edinirse, her gün o kimsenin ..... sevabından bir kırat eksilir. Ancak ziraat veya ..... köpeği olursa o başka.* (1692-93)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *ziraat–iyiliklerin–av*
b) *çoban–amelinin–av*
c) *çoban– amelinin– koyun*
d) *koyun–iyiliklerin–çoban*

10. *"Hastalığın kendiliğinden ..... yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olacak olsaydı ....., kadında ve ..... olurdu. "* (1679)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *bulaşması–şeytanda–köpekte*
b) *bulaşması– evde– atta*
c) *yayılması–köpekte–şeytanda*
d) *yayılması–köpekte–atta*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Erkek erkeğin, kadın kadının avret yerine bakamaz. **(1631)**

(D / Y) 12. Şeytan yemeğini sağ eliyle yer. **(1638)**

(D / Y) 13. Peygamberimiz (sav) saç ekleyen, ekleten; dövme yapan ve yaptıran kadına lanet etmiştir. **(1648)**

(D / Y) 14. Beyaz saç kıyamet günü Müslüman'ın nurudur. **(1639)**

(D / Y) 15. Cenazenin arkasından dökülen her gözyaşı için ölüye azab edilir. **(1661-67)**

(D / Y) 16. Sûret yapanlar kıyamette en şiddetli azabı tadacaklardır. **(1682-87)**

(D / Y) 17. Yanlarında çan ve köpek bulunan topluluğa şeytan yaklaşamaz. **(1694)**

(D / Y) 18. Hiçbir erkek yanında mahremi bulunan kadınla yalnız kalmasın. **(1633)**

(D / Y) 19. Ansızın haramla karşılaşan hemen gözünü başka tarafa çevirmelidir. **(1629)**

(D / Y) 20. Beyazlayan saçların koparılması emredilmiştir. **(1650)**

CEVAPLAR : 1-a, 2-b, 3-c, 4-b, 5-d, 6-c, 7-b, 8-a, 9 -c , 10-b, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-D, 15- Y, 16 -D, 17-Y, 18-Y, 19- D, 20-Y

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Muhalefet-Muhalefetu's-sikat:

Ravinin, gerek senedde ve gerekse metinde başka ravilere muhalif olan rivayette bulunmasıdır. Bu ya sika'nın evsâk'a veya zayıf'ın sikât'a muhalefeti şeklinde olur. Her iki halde de derecesi daha düşük olanın kendinden daha üstün olana muhalefeti şeklinde tecellî eder. Muhalefet, temelde vehim hatasından ileri geldiği için, kendinden üstün olana muhalefet eden ravi za'fını ortaya koymuş olur, dolayısıyla mecrûh addedilir. Rivâyeti de zayıf ve merdûd olur.
Muhâlefet çeşitli şekillerde olur ve ortaya çıkan muhâlif hadisler bu şekillere göre farklı isimler alırlar. Sözgelimi sika bir ravi, kendisinden daha sika (=evsak) bir raviye veya sika ravilere muhalefet ederse, rivayetine şâz, muhalefet ettiği evsak'ın veya sikaların rivayetine de mahfuz denir.
Sika'ya muhalefet eden zayıf bir ravi ise, rivayetine münker denir. Bu durumda sika'nın rivayetine de ma'ruf denir.
Bazan muhalefet, senedde yapılan değişiklik sebebiyle meydana gelir. Şöyle ki: Bir hadisi, muhtelif isnadlarla bir cemaat rivayet eder. Bir ravi, aynı hadisi, cemaatten sadece birinin isnâdıyla birleştirerek rivâyet eder ve fakat isnadlar arasında mevcut olan farkları belirtmez. Böylece, bu isnad, cemaat tarafından rivayet edilmiş olan isnadlara muhalif düşer. İsnâdında ortaya çıkan bu muhalefet sebebiyle değişikliğe uğrayan hadise müdrecü'l-isnâd denir.
Bir de müdrecü'l-metn denen muhalefet çeşidi vardır. Bu, ravinin, hadisin metnine birşeyler ilave etmesiyle meydana gelir. İlâve, hadiste geçen garib bir kelimeyi açıklamak maksadıyla olduğu gibi, hadisin ihtiva ettiği bir hükme dikkat çekmek maksadıyla da olabilir. Her iki halde de ilave edilen sözü ravi asıl metinden belirtip ayırmaz. Hadîsi ondan alanlar da ayıklama yapmaksızın rivayet ederler. Böylece o ilave hadisin aslından zannedilir. Ancak tahkik ehli bu hadisi başka tariklerden gelen vecihleriyle karşılaştırmak suretiyle bu ziyâdeyi ortaya çıkarabilirler.
Tahrîf veya tashîf denen bir ameliye ile de hadiste muhalefet hasıl olur. Şöyle ki: Ravi, bazan -herhangi bir kasda mebni olmaksızın- senette geçen isimlerin veya metinde geçen kelimelerin harflerinde değişiklik yapar. Harfleri takdim, tehir, değiştirme, kelimenin tabiatını bozacak şekilde noktaları yanlış koyma veya koymama gibi. Bu durum metinde ise, manayı tağyîr eder, senette ise raviyi değişik gösterir. Rivayet, bazı harflerinde meydana gelen değişikliğe maruz kalmışsa muharref, noktalamada değişikliklere maruz kalmışsa musahhaf ismini alır.
Muhalefet bazan kalb denen bir tasarrufla meydana gelir. Kalb'in çeşitleri var ise de, esas itibariyle, bazı isim, kelime ve hatta ibarelerin senet ve metinde takdim ve tehîre uğramasıyla hâsıl olur. Bu çeşit hadîslere de maklûb denir.
Muhalefet bazan, ravinin, kendisinden daha mutkın ravilerin (veya ravinin) zikretmediği bir ismi senede ilave etmesiyle meydana gelir. Mezîd fi Muttasılı'l-Esânid adı verilen bu hadiste, ziyade ismin olduğu yerde semaya delalet eden semi'tu, ahbaranî gibi bir siga kullanılmamış ise ziyadeli rivayetin tercihi esas olmuştur.
Hangi çeşidinde olursa olsun muhalefet bulunan rivayetlerde sikanın rivayet ettiği hadis tercih edilir. Bazı durumlarda raviler ve senette aranan başkaca şartlar eşit derecede ise birini diğerine tercih zorlaşabilir. Bu durumdaki hadislere muzdarîb denmiştir ve birini tercih ettirici bir karîne çıkıncaya kadar tevakkuf esas alınmıştır.[1]
Kısacası böyle hadislere de münker, müdrec, maklub, muztarib, musahhaf ve muharref gibi isimler verilir.
Bu on tenkid noktasının en ağırından en hafifine göre sıralanması da şöyledir:
1) Kizbu'r-ravi
2) İttihamu'r-navi bi'l-kizb
3) Kesretu'l-ğalat
4) Fartu'l-ğafle
5) Fısku'r-ravi
6) Vehm
7) Muhalefetu's-sikat
8) Cehaletu'r-ravi
9) Bid'atu'r-ravi
10) Suu'l-hıfz.[2]
Bu duruma göre bir ravinin gerek özel hayatında gerekse hadis rivayetinde bu hallerden biri veya bir kaçı tesbit edilirse o ravi cerh edilmiş olur. Cerh edilen bir raviye mecruh veya mat'un denir. Mecruh bir ravinin hadisi ise zayıf sayılır.
Aksine, bu hallerden uzak olduğu tesbit edilmiş olursa adaletli, yani rivayetlerine güvenilebilecek olduğu açığa çıkarılmış demektir. İşte ravilerin hadislerinin değerini tesbit edebilmek için bu şekilde tenkit edilmesine cerh ve ta'dil denir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/21-23.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 95-96.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 62.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FAYDALI KELİMELER

GİZLİ VE AÇIKTA ALLAH'IN KONTROLÜ

Ebul Abbas Abdullah bin Abbas (r.a)'tan şöyle dediği rivayet edildi: Bir gün peygamber (s.a.v)'in arkasındaydım bana buyurduki: Ey çocuk sana birkaç kelime öğreteceğim: Sen Allah'ı (dinini) koru ki, Allah'ta seni korusun, sen Allah'ı dinini koru ki, Allah'ı karşında bulursun. İstediği zaman Allah'tan iste, yardım dilediğin zaman Allah'tan yardım dile. Bilki ümmet eğer sana bir şeyle fayda vermek üzere toplansa, sana ancak Allah'ın senin lehine yazdığı şey ile fayda verebilirler, ve eğer sana birşey ile zarar vermek üzere toplansa ancak Allah'ın senin aleyhine yazdığı şeyle sana zarar verebilirler. Kalemler kaldırıldı ve ve sahifeler kurudu" Tirmizi rivayet etti ve dedi ki: Hadis hasen, sahihtir. Tirmizi'den başkasının rivayetindede: Allah'ı dinini koru ki, Allah'ı önünde bulasın, sen Allah'ı bollukta bil, Allah'ta seni şiddet anında bilsin, bilki sana isabet etmeyecek olan isabet etmeyecektir, isabet edecek olan şaşmayacaktır, bilki zafer sabırladır, çıkış kapısı sıkıntıyladır, her bir zorlukla beraber kolaylık vardır" (1)
Bu hadisi Tirmizi Haneş es Sana'niden rivayetle tahric etti. Oda İbni Abbas'tan rivayet etti. İmam Ahmed'de yine Haneş'ten diğer iki kopuk isnatla tahric etti. Onun hadisinin lafzı şudur (S: 360) Ey çocuk, veya ey çocuk sana Allah'ın sana fayda vereceği kelimeler öğretmeyeyim mi? Evet öğret, dedim.Buyurduki: Sen Allah'ı bollukta bil, Allah'ta seni şiddet anında bilsin, istediğin zaman Allah'tan iste, yardım dilediğin zaman Allah'tan yardım dile. olacak şeyler hakkıda kalem kurudu (herşey takdir edildi, bitti) eğer yaratıkların tümü Allah'ın hükmetmediği birşey sana fayda vermek isteseler, buna güç yetiremezler. Eğer Allah'ın hükmetmediği bir şeyle sana fayda vermek isteseler, buna güç yetiremezler. Eğer Allah'ın senin aleyhine yamadığı birşeyle sana zarar vermek isteseler, buna güç yetiremezler, bilki hoşlanmadığın şeye sabırda çok hayır vardır, zafer sabırladır, çıkış kapısı sıkıntıyladır, zorlukla beraber kolaylık vardır'
Bu lafiz şeyh rahimehullah'ın zikrettiği ve Tirmizi'den başkasına isnat ettiği lafizdan daha tamamdır, şeyhin zikrettiği lafzı Abd bin Humeyd müsnedinde zayıf bir isnatla rivayet etti. Oda Ata'dan Oda ibi Abbas'tan rivayet etti.
Bu hadis ibni Abbas'tan bir çok yollarla rivayet edildi. Oğlu Ali'den kölesi İkrime'den, Ata bin Ebi Rabah'tan, Amr bi Dinar'dan, Ubedullah bin Abdullah, Ebu Müleyke'den ve başkalarından rivayet edildi.
(S: 361) Peygamber (sav)'i bu tavsiyeyi İbni Abbas'a yaptığı, Ali bin Ebi Talib'ten, Ebu said-i Hudri'den, Sehl bin Sa'd'den ve Abdullah bin Cafer'den rivayet edildi. İsnadlarının hepinde zayıflık vardır.
Ukayli hadisin isnatlarını hepsininzayıf olduğnu ve bazısının , bazısından daha düzgün olduğunu zikretti, Her halükarda Tirmizi'nin Haneşyoluyla tahric ettiği hadis güzeldir.
Bu hadis büyük tavsiyeler ve din işlerinden büyük kaideler içeriyor. Hatta bazı alimler dedi ki: Bu hadisi düşündüm, beni dehşete düşürdü, nerdeyse aklımı kaybedecektim, bu hadise cahil kalanlara, ve manasını az anlayanlara yazıklar olsun.
Derim ki: Bunun şerhi için müstakil bir cild yapıldı, biz burda kısaca bazı maksatlarını zikredeceğiz.
Allah'ı muhafaza et" Yani: Hududunu, hukukunu, emir ve yasaklarını muhafaza et.
Bunun muhafaza edilmesi: Emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak, hududu aşmamaktır. Böyle yapan kimse Allah'ın methettiği, Allah'ın hududunu muhafaza eden kimselerdendir. Allah teala buyurduki: (İşte size vadedilen cennet! ki, o Allah'a, yönelen,
(Hadis sahihtir, İmam Ahmed ve Tirmizi tahriç etti, ve güzeldir, dedi.
emirlerini riayet eden, görmediği halde Rahman'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur) (1)
(S: 362) Allah'ın emirlerinden korunması gerekenlerin en büyüğünden olan, namazdır. Allah teala onu muhafaza etmeyi emretti ve buyurduki: Namazları ve orta namazı koruyun) (2) onları koruyanları şu kavliyle methetti: (Onlar ki namazların muhafaza ederler. (3) Peygamber (s.a.v) buyurduki: Kim onları muhafaz ederse onu cennete girdirmeye Allah'ın ahdi vardır."(4)
Diğer bir hadiste de: Kim onları muhafaza ederse onun için kıyamet günü bir nur, bir delil ve kurtuluş olur."(5)
Temizlikte aynı şekildedir, çünkü o namazın anahtarıdır. Peygamber (sav) buyurdu ki: Abdesti mi mü'minden başkası muhafaza etmez." (6)
Yeminler de korunması emredilelerdendir. Allah azze ve celle buyurduki: Yeminlerinizi koruyuuz) (7) Çünkü yemini insanlar çok kullanıyor, ve gereğini insanlardan çoğu ihmal ediyor, onları korumuyor. İbni Mesud hadisinde olduğu, gibi, baş ve karnı korumak ta bunlardandır. Allah'tan hakkıyla haya etmek:Başı ve içerdiği şeyi, ve karın ve içerdiği şeyi korumandır.
Bunu İmam Ahmed ve Tirmizi tahric etti. (8)
Baş ve içerdiğini korumaya, işitmeyi, gözü ve dili haramlardan korumakta girer. Karın ve içerdiğini korumak: Kalbin haram kılınanlardan korunmasınıda içerir. (S: 363) Allah teala buyurduki: Bilinizki Allah nefislerinizdekini bilir, Ondan sakınınız) (9) Bütün bunların hepsini Allah teala şu kavlinden topla: Kulak, göz, kalp ve bütün bunlar odan hakkında bilgi bulunulmayan şeyden sorumludur) (10)
Yine karnın koruması haram yiyecek ve içecek girdirilmemesini de içerir.
Allah'ın yasaklarından korunması gerekenlerin en büyüğü : Dil ve ferttir. Ebu Hureyre (r.a) peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: Kim ki çenesini ve iki ayağı arasındakini korursa cennete girer." Bunu Hakim tahric etti.
İmam Ahmed Ebu Musa (r.a)'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: İki çenesini ve fercini koruyan cennete girer"
Allah teala gözlerini korunmasını emretti ve koruyanları methetti: (Rasulüm) Mü'min erkeklere şöyle gözlerini haramdan yumsunlar ve ferclerini korusunlar). (11)
Ve buyurduki: Gözlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok zikrede erkekler ve çok zikreden kadınlar var ya; işte Allah bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat hazırlamıştır). (12)
Ve buyurduki: (Mü'minler kurtuldu, ki onlar namazlarından huşu içindedirler) şu kavle kadar: (S: 364) ki onlar ferçlerini korurlar, eşleri ve sağ ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç. Bunlarla ilişkileriden dolayı) kınanmış değillerdir). (13)
Ebu İdris el Havlani dedi ki: Allah teala Adem (A.S)'i yeryüzüne indirdiğide ilk emrettiği şey: Ferci korumaktır, ve buyurduki: ki Onu ancak helalden kullan.
Seni korusun Yani: Kim Allah'ın hudunu korur, haklarına riayet ederse, Allah'ta onu korur, çünkü mükafat amelin cinsine göredir, Allah tealanın buyurduğu gibi: Ahdimi yerin getirinki bende sizin ahdinizi yerine getireyim (14). Ve buyurduki: (Beni zikredin ki, ben de sizi zikredeyim) (15) Ve eğer siz Allah'a dinine yardım ederseniz, Allah'ta size yardım eder) (16)
Allah'ın kulunu muhafaza etmenin iki çeşit şey girer: Birincisi onu dünyevi menfatalerinede
(1) Kaf suresi ayet: 32-33 (2) Bakara, ayet: 238 (3) Merac suresi: ayet: 34 (4) Hadis sahihtir. Ubade bin Samit'ten Malik, Ahmed, Ebu Davud, Nesai, İbni Mace ve İbni Hiban tahric etti. (5) Hadis sahihtir Abdullah bin Amr'dan, Ahmed Darimi ve İbni Hibban tahric etti. (6) Hadis sahihtir, Sevban'dan Ahmed, Darimi, ibni Hibban tahric etti. Hakim dedi ki: Buhari ve Müslim'in şartı üzere sahihtir (7) Maide, ayet: 89 (8) Hadis zayıftır, Ahmed, 235 (10) isra; ayet: 36 (11)Nur, ayet: 30 (12) Ahzab, ayet: 35 (13) Mü'minun, ayet: 1-6 (14) Bakara, ayet: 40 (15) Bakara, ayet: 152 (16) Muhammed suresi, ayet: 7
Korunması, bedenini, ehlini, çocuğunu ve malını koruması gibi. Allah azze ve celle buyurdu ki: (Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler melekler) vardır (1) İbni Abbas dedi ki: Onlar meleklerdir, onu Allah'ı emriyle korurlar, kader gelince odan ayrılırlar (2) Ali (r.a) dedi ki: Her adamla beraber takdir edilmemiş şeylerden koruyan iki melek vardır, kader gelince kaderle adamı başbaşa bırakırlar, muhakak ki ecel korunmuş bir kalkandır" (3) Mücahid dedi ki: Her kul ile beraber onu cinsinden, insandan, haşerattan koruyan melek vardır, ona gelen herşeye arkana (dön, git) der, ancak Allah'ın izin verdiği şey hariç, o kula isabet eder." (4)
İmam Ahmed, Ebu Davud ve Nesai İbni Ömer'in şöyle dediğini tahric etti: Rasulullah (sav) sabahlayınca ve akşamlayınca şu duaları terk etmezdi: Allah'ım senden dünya ve ahirette marifet istiyorum, Allah'ım senden dinim, dünyam, ehlim ve malım hususunda af ve afiyet istiyorum, (S: 365) Allah'ım ayıplarımı ört, kortuklarımdan emin kıl, beni önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden koru, senin azametinle altımdan gafil avlanmaktan sana sığınıyorum" (5)
Allah kimi çocukluğumda ve kuvvetli çağıda (gençliğide) korumuşsa, ihtiyarlığında ve kuvvetini zayıfladığı andada koru, ona işitmesiyle , görmesiyle, kuvveti ve aklıyla fayda verir.
Alimlerden biri yüz yaşını aştığı halde aklı ve kuvvetiyle faydalanıyordu, bir gün şiddetli bir sıçrayış yaptı ve bu hususta kınandı. (alimlerden biri) Ve dedi ki: Küçüklüğümüzde bu azalarıma şikayetlerden koruduk, Allah'ta ihtiyarlımızıda korudu.
Bunun aksi olarakta, seleften biri direnen ihtiyar birini görmüş ve demişki: Bu küçüklüğünde Allah'ı Allah'ın hukukunu) zayi etmiş, Allah'ta ihtiyarlığıda onu zayi etti.
Allah kulun salihliği sebebiyle ölümünden sonra zürriyetini de koruyabilir, Allah tealanın şu kavli hakkında denildiği gibi) (O ikisinin babası da salihti) (6) O ikisi anne babalarının salihliği sebebiyle korundular (7) Saidbi Müseyyeb oğluna dedi ki: Senin için senin hakkında korunmak ümidiyle, namazımı fazlalaştıracağım, sonra şu ayeti okudu: O kişinin babası da salihti)
Ömer bin Abdul Aziz dedi ki: Hangi bir mü'min ölse Allah onun arkasından gelenin, ve onun da arkasından geleni (suyunu) korur. İbnil Mükedir dedi ki: Allah salih adam sebebiyle çocuğunu, çocuğunun çocuğunu ve etrafindaki evleri korur, onlar Allah koruması ve örtmesinde devam ederler. (8) Kul ne zaman Allah'a itaatla meşgul olursa

Allah'ta onu o halde korur.
(S: 366) İmam Ahmed'in müsnedinde peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Bir kadın evindeydi, müslümanların bir seriyyesi içinde oda çıktı, on iki tane keçici ve eğirip dokuma yaptığı bir demiri verdi. Annesi ve ip eğirip doku yaptığı demiri kaybetti , ve dedi ki: Ya Rabbi senin yolundan çıkanları muhafaza edeceğine sen kefildin, ben keçimi ve ip eğrip, dukuma yaptığım demirimi kaybettim, ben keçi ve ip eğirip dukuma yaptığım demirim için sana çağırıyrum. Dedi ki: Peygamber (s.a.v) kadığı Rabbına şiddetli çağırmasını zikretmeye başladı, rasulluh (s.a.v) buyurduki: O kadını keçisi ve ip eğirip dokuma yaptığı demiri ve onun bir misli daha oldu.
Kim Allah'ı korursa, Allah'ta onu her ezadan korur, peygamber (s.a.v)'in kölesinin gemisine olduğu gibi, onun bindiği gemi kırıldı ve ve adaya çıktı, bir arslan gördü kendisiyle beraber arslan yürüyüp kendisine yol gösterdi, kendisine oralı bildirince, sanki veda eder gibi hımhım etmeye başladı, sonra arslan döndü, (9)

_____
(1) Ra'd ayet: 11 (2) Taberi tefsirinde tahric etti. (3) Taberani tahric ettti, adamları güvenilirdir. (4) Taberi tefsirinde tahric etti. (5) Hadis sahihtir, Ahmed, Ebu Davud, Nesai, İbi Mace ve İbni Hibban tahric eti. (6) Kehf suresi, ayet: 82 (7) Bunu İbni Abbas dedi, Taberi tefsirinde,ve İbnil Mübarek rivayet etti. Hakim şeyhaymin şartı üzere doğruladı. (8) Ebuuaym Hilyede, Humeydi ve Abdullah bin El Mübarek Zühd'de tahric etti. (9) Hadis sahihtir, Taberani Kebir'de iyi bir senedle tahric etti, Hakim doğruladı.
İbrahim bin Edhem bir bostanda uyurken yanında ağzında bir nergiz demeti olan olduğu halde görüldü, uyanıncaya kadar, yılan onu korudu.
Bunun aksi de: Kim Allah'ı zayi ederse (kukunu, emir ve yasaklarını) Allah'ta onu zayi eder, onu halkı arasında zayi eder, hatta zarar ve eziyet , faydasını umduğu kendi ehlinden ve başkasından gelir. Seleften birini dediği gibi: Ben Allah'a asi oluyorum, bunu himmetçimin ve hayvanımın ahlakından biliyorum.
Korumanın ikincisi çeşidi ki, o en şerif olanıdır: Allah'ın kulu dini ve imanı hususuda koruması, onu hayatıda saptırıcı şüphelerden korur, ölümü anında onun dini korur ve onu iman üzere öldürür.
(S: 367) Seleften biri dedi ki: Bir adamın ölümü gelince meleğe denir ki: onun başını kokla. Melek derki: Onun başında kuran buluyorum. Kalbini kokla, denilir. Derki: Kalbinde oruç buluyorum. İki ayağını kokla, denilir. İki ayağıda kıyam buluyorum, der. dedi ki: O nefsini korudu, Allah'ta onu korudu.
Sahihhaynde Bera bin Azib'ten rivayet edildi: Peygamber (s.a.v)'ona buyururken şöyle söylemesini emretmiş: Eğer benim canımı alırsan ona acı, onu yaşatırsan salih kullarını koruduğun şeyle onu koru"
Ömer (r.a)'e peygamber (s.a.v) şöyle söylemesini öğretmiş: Allah'ım ayaktayken beni islamla, otururken beni islamla, yatarken beni islamla, koru, benim hakkımda düşman ve hasetçiye uyma (Düşman ve hasetçiyi sevidirme) Bunu İbni Hibban tahric etti.
Şöyle buyuruyordu: Allah'a birşey emanet edilirse, onu korur" Bunu Nesai ve başkası tahric etti." (1)
(S: 368) Allah dininin hudunu koruyan mü'min adamı korur, dinin bozacak şeyle o kimse arsına, çeşitli koruma şekilleriyle engel koyar, kul bazısını hissetmeyebilir, bazan da ondan hoşlanmayabilir. Yusuf (A.S) hakkında buyurduğu gibi İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu odan uzaklaştırmak için delimizi gösterdik) Şüphesiz O ihlaslı kularımızdadı) (2) Bilinizki Allah kul ile kalbi arasıda girer) ayeti hakkında İbni Abbas dedi ki: Mü'min kul ile ateşe götüren masiyet arasına girer. (3)
Hasan masiyet ehlini zikretti ve dedi ki: Onu Allah'ı küçük gördüler ve onu asi oldular, eğe onu izzetli görselerdi onları muhafaza ederdi.
İbni Mesud dedi ki: Kul ticaretten veya emirilikten birşey yapmaya azmeder de, hatta kendisine kolay kılınır, Allah ona nazar eder ve meleğe derki: Bu işi ondan uzaklaştırın, eğer ona bunu kolay kılsam onu ateşe girdiririm, ve onu o kuldan uzaklaştırır, kul ve şu sözüyle uğursuzluk zann eder. Filan beni geçti, veya filan bana tuzak kurdu. Halbuki o iş Allah'ın ikramından başka bir şey değildir.
Taberani Enes'ten tahric etti. Oda peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiki: Allah azze ve celle buyuruki: Kullarımdan imanın ancak fakirliğin düzeltiği kimse vardır eğer ona genişlik zenginik veren bu onu sorar. Ve kullarımdan imamını ancak zenginliğin düzelttiği kimse vardır, eğer onu fakir kılması, bu onu bozar kullarımdan imanını ancak sağlığın düzelttiği kimse vardır, eğer onu hasta kılsam, bu onu bozar. Kullarımdan imanını ancak hastalığın düzelttiği kimse vardır, eğer ona sağlık versem, bu onu bozar. Kullarımdan ibadetten birkapı isteyen vardır,onu ucub girmemesi için, ona engel olurum ben kullarımın kalbini bilişim sebebiyle evirip çeviririm, ben bilen ve herşeyden haberdar olalım" (4)
Allah'ı koru ki, önünde bulasın" sözünün manası: Allah'ın hudunu koruyap, haklarına riayet eden kimse, nereye yönelse her halinde Allah'ı beraberinde bulur.
(1) Hadis sahihtir, İbni Ömer'den Ahmed, Tirmizi, Nesai İbni Mace ve İbni Hibban tahric etti. (2) Yusuf suresi, ayet: 24 (3) Enfal, ayet: 24 (4) Hadis zayıftır, ibni Ebid Dünya, Nuaym Hilye'de tahric etti. Ve dedi ki: Enes'ten rivayet edildi, gariptir.
Allah onu kuşatır, ona yardım eder, ona başarı verir, ve doğru eder, çünkü Allah takva ve ihsan ehliyle beraberdir. Katade dedi ki: Kim Allah'tan korkarsa Allah onunla beraber olur, kiminle Allah beraberise, onunla beraber yenilmez bir topluluk vardır, uyumaz bir koruyucu, şaşmaz bir yol gösteren vardır. (1)
Seleften biri kardeşine yazdıki: Eğer Allah seninle beraberse kimden korkuyorsun? Eğer Allah senin aleyhine ise kimden ümit bekliyorsun? Bu Musa ve Harun için Allah tealanın şu kavlinde zikredilen özel beraberliktir: (Korkmayınız, ben sizinle beraberim, işitiyor ve görüyorum) (2) ve Musa'nın sözü: Uyanık olun benimle beraber Rabim vardır, o beni hidayet edecektir. Bana yol göstecektir) (3) Mağaradayken peygamber (sav)'in Ebu Bekir'e buyurduğu söz de böyledir: Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkına zannın nedir? üzülme Allah bizimledir" (4)
Bu özel beraberlik yardım, destek, korumayı gerektir, şu ayette zikredilen genel beraberlikten farklıdır (genel beraberlik yardım, destek korumayı gerektirmez) Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü O'dur. Beş kişini gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlar sa bulunsunlar, mutlaka O, onlarla bareberdir) (5) Ve: Allah'tan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken, O onlarla beraberdi) (6). Bu beraberlik onların amellerin bilmesini, onları gözetlemesini ve onlara vakıf olmasını gerektirir. Ve bu kullarını korkutmayı gerektirir.
Birinci beraberlik: Kulun korumayı, o kuşatmayı ve onu yarım etmeyi gerektirir. Kim Allah'ın haklarını korursa, her halükarda Allah'ı önünde bulur,onunla ünsiyet kurar, onun sayesinde yaratıklarına muhtaç olmaz. Hadiste olduğu gibi: İmanın e faziletlisi: Her nerde olursa Allah'ın kendisiyle beraber olduğunu bilmesidir"
Bünan el Hammal'dan rivayet edildiki: O tek başına karadan Tebük yolundan gitti ve vahşete düştü, ona gaybtan bir ses geldi: (S:370) Niçin vahşete düşüyorsun, habibin sevdiğin seninle beraber değil mi? (7) Birisine denildik: Yalnız başına vahşete düşmezmisin? dedi ki: Vahşete nasıl düşeyim? O Allah buyuruyorki: Ben beni zikredenin oturma arkadaşıyım"
Diğer birine denildiki: Seni yalnız görüyoruz" dedi ki: Allah'ın kendisiyle beraber olduğu kimse nasıl tek başına olur?" Diğer birine denildiki: Seninle beraber munis dost yok mu? dedi ki: Evet var, denildiki: O nerede? dedi ki: Önümde, seninle, arkamda, sağımda, solumda ve üstümdedir. Şibli şöyleşidir söylüyordu.
Biz gece yolculuğuna çıktığımız zaman, ve sende önümüzdeyken senin zikrin bizim bineklerimize yol gösterici olarak yeter.
Sen Allah'ı bollukta bilki O'da seni şiddet anında bilsin" Yani: Kul Allah'ta korkar ve Allah'ın hududunu muhafaza eder ve genişliği anında haklarına riayet ederse, bu şekilde Allah'ı bilmiş olur, kendisiyel Rabbi arasında özel bir marifet olur. ve Rabbi de onuşiddet anıda bilir, onu bu marifet dolasıyla şiddetlerden sıkıntılardan) kurtarır. Bu kulun Allah'a yakınlığını, Onun sevgisini ve davetine uymayı gerektiren özel bir marifettir. Kulun Rabbini mafireti iki çeşididir:
Birincisi: Genel marifettir. O kabul, tasdik ve iman marietidir. Bu bütü mü'minler için geneldir.
İkincisi: Özel marifettir. Kalbin tamamen Allah'a meylini, ona ünsiyeti. Onun zikiyle mutmain olmasın, ondan haya edilmesini ve odan korkmayı gerektirir. Birisi dedi ki: Dünyanın miskinleri ondan çıktılar onda buluna en güzel şeyi tatmadılar. ona dedi ki: O nedir? dedi ki: Allah'ı bilmektir."

_____
(1) Ebu Nuaym Katade'den Hilye'de tahric etti. (2) Taha, ayet: 46 (3) Şuara, ayet: 62 (4) Buhari, Müslim Ahmet, Tirmizi ve İbni Hibban Enes Bin Malik'ten tahriç etti: (5) Mücadele , ayet: 7 (6) Nisa, ayet: 108 (7) Ebu Nuaym Büna el Bağdadi'den tahric etti.
Ahmed bin Asım el Ataki dedi ki: Mevlamı bilinceye kadar ölmemeyi isterim, bu bilmek onu kabul etme bilmesi değil, fakat onu bildiğim zaman odan haya etme bilmesi olmalıdır. Allah'ın kulunu bilmesi de iki çeşittir.
Birincisi: Genel bilme, Allah'ın kularının gizledikleri ve açık yaptıklarını bimesidir. (S: 371) Allah teala buyurduki: Biz insanı yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi biliriz) (1) Ve: (O sizi daha topraktan yarattığı zama ve siz annelerinizin karnında bulunduğunuz sırada bile sizi en iyi bilendir) (2)
İkincisi: Özel marifettir. O kulana sevgisini, ona yakınlığını, duasını icabetini ve sıkıntılardan kurtarmasını gerektirir. O peygamber (s.a.v)'in Rabbından hikaye ettiği şu kavliyle işaret ettiği şeydir: Kul, nafilelerle onu sevinceye kadar bana yaklaşmaya devam eder, onu sevdiğim zaman işittiği kulağı, gördüğü gözü, kavradığı eli, yürüdüğü ayağı olurum, eğer benden bir şey isterse muhakkak ona veririm, bana sığınırsa onu korurum" bir rivayetle de: Bana dua ederse ona icabet ederim"
Hasan Haccac'tan kaçınca Habib bin Muhammed'in evine girdi, Habib ona dedi ki: Ey Ebu Said, seninle rabbin arasında ona dua ettipte onlardan seni gizleyen dua yok mu?, eve gir, ve eve girdi, peşinden de polisler girdi ve onu görmediler. Bunu Haccac'a zikretti ve dedi ki: O bilakis evdeyki Allah oların gözlerini kör etti, ve onu görmediler.
Fudayl binİyad Şu'vaneel abide ile biraraya geldi ondan dua etmesini istedi, (Şu'vane) dedi ki: Eyfudayl seninle onun aranda ne var ki, sen dua ettiğin zaman icabet etmiyor? Fudayl bin İyad hemen bayıldı.
Mar'uf'a denildi ki: Seni ibadete, ölüm ve berzah cennet ve cehennemini hatırlamaya, ne sevk etti? Maruf dedi ki: Bu mülkün hepsi onundur, sen onu bilir sen o sana yeter.
Kim Allah için takva ve taatla bollukta amel ederse, Allah'da onu sıkıntı anında lütuf ile muamele eder. Tirmizi Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Kim sıkıntı anında, Allah'ın duasını kabul etmesni istiyorsa, bollukta bol dua etsin" (4)
(S: 372) İbni Ebi Hatim ve Başkası Ebu Yezider Rakkaşi'den tahric etti, oda Enes merfu olara rivayet ettiki: Yunus (A.S) balığın karnında dua edince, melekler dedi ki: Ya Rabbi, bu garip bir beldeden bilinen bir sestir. Allah azze ve celle buyurduki: Bunu bilmiyor musunuz? Dedilerki: O kimdir? Buyurduki: Kulum Yunus'tur. Dedilerki: Seni kulun Yunus'un hala kabul edilmiş ameli ve kabul edilmiş duası yükseliyor mu? Buyurduki: Evet Dedilerki: Senin kulun Yunus'un hala kabul edilmiş ameli ve kabul edilmiş duası yükseliyor mu? Buyurduki: Evet dedilerki: Ya Rabbi genişlik tebeyle yapana merhamet edip, onu beladan kurtarmaz mısın? Buyurduki: Eve, hemen balığa emretti ve balık onu karayaattı. (5)
Dahhak bin Kays dedi ki: Allah'ı bollulkta zikredin ki, O'da sizi darlıkta zikretsin" Yunus (A.S) Allah'ı zikrediyordu, balığın karnına düşünce Allah teala buyurdu ki: Eğer Allah' tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar, onun karnında kalırdı) (6) Firavun azgın Allah'ın zikrini unutmuştu, boğulurken ben iman ettim, dedi. Allah teala

buyurduki: Şimdi mi? Daha önce asi, ve bozgunculardan idin) (7) Selman-ı Farisi dedi ki: Bir adam genişlikte Allah'a çok dua ediyorlar, ve kendisine bir zarar isabet etmişse, melekler deki: Bilinen ses. Ona şefaat ederler. Eğer genişlikte dua etmiyorsa, onu zarar gelince, melekler: Bilinmeyen bir ses, derler ve ona şefaat etmezler.
Adamın biri Ebud Derda'ya Bana tavsiye et, dedi. Bollukta Allah'ı zikret, Allah'ta seni zorlukta zikretsin" dedi, Onu şöyle dediği rivayet edildi: Bolluk gözleride Allah'a dua et ki, umulurki Allah darlık güleride saa icabet eder.
(1) Kaf suresi, ayet: 16 (2) Necm, ayet: 32 (3) İbnil Cevzi bunu Sıfatussafve'de zikretti.(4) Süyuti'ni zikretttiği gibi hadis hasedir. (5) Hasedir isnadı zayıftır, İbni Cerir-i Taberi tefsirinde tahric etti. (6) Saffat suresi, ayet: 143-144 (7) Yunus suresi, ayet: 91, haberi ibni ebi Şeyhe Dahhak'tan tahric etti.
(S: 373) Dünyada insana gelen en şiddetli şeylerden biri ölümdür. Eğer kulun gidişatı hayır üzere değilse ölümden sonrası daha şiddetlidir. Mü'minin sağlığında takva ve salih amellerle ölüm ve sonrasına hazırlanması gerekir. Allah teala buyurduki: (Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Allah'ı unutan ve o yüzde de Allah'ın onları kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir) (1)
Allah'ı sıhhatında ve bolluk anında zikreden Allah'a kavuşmak için ölüm ve sorasına hazırlanır.Allah'ta onu sıkıntılar anında zikreder, o anda onunla beraber olur, ona lutfeder, yardım eder ve onu tevhid üzere sabit kılar, böylece Allah kendisinden razı olduğu halde Allah'a kavuşur.
Sıhhatı ve bolluğu anında Allah'ı unutan, ona kavuşmak için hazırlık yapmamış, olur, Allah'da onu sıkıntılar anında unutur, yani ondan yüz çevirir ve onu ihmal eder. Mü'mine ölüm geldiği zaman rabbine iyi zan besle ve Allah'tan bir müjde gelir. Allah'a kavuşmayı sever, fasıkta bunun aksi durum olur.
O vakit mü'min gönderdiği (salih amelden) ve gideceği yerden dolayı sevinir. Tefrit eden pişman olur ve derki: Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun) Zümer 56) Abdurrahman es Sülemi ölümünden önce dedi ki: Rabbimin asıl ümid etmem, onun için seksen ramazan oruç tuttum? (2) Ebu Bekir bin Ayyaş ölümü anında oğluna dedi ki: Sen babanın her gece kuranı hükmettiği kırk senesini zayi eder mi zanediyorsun? (3)
Ölüm içi örtülmüşken Adem bini yas kur'anı hatim etti, sonra dedi ki: Sana sevgimden dolayı bu yerde bana şefkat etin, seni bu gün için ümid ediyordum ve seni ümid ediyordum, Lai ilahe illalah sonra vefat etti.(4)
(S:374) Zekeriya bin Adiy sekarata girince ellerini kaldırdı ve dedi ki: Ey Allah'ım muhakak ben sana müştakım (5) Abdussame ez Zahid ölümü anında dedi ki: Kim Allah'tan korkarsa Allah onun içini çıkış kapısı kılar) Ölüm anında sıkıntıdan çıkarır) (7) Ali bin Talha ibni Abbas'tan rivayetle bu ayet hakkında dedi ki: Şüphesiz , rabbımız Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara korkmayın, üzülmeyin, size vadolunan cennetle sevinin! Derler) (9) dedi ki: Bu şekilde ölürken, kabrinde ve dirilirken müjdelenir. O cennete iken bile müjdenin sevince kalbinden gitmez (10) Sabit el Bünani bu ayet hakkında dedi ki: Bize ulaştı ki: Mü'mi kabrideyken dünyada kendisiyle beraber olan iki melek gelir ve ona: Korkma üzülme derler. Allah, oun korkusunu güvene çevirir, gözünü aydınlatırı, kıyame günü insanlara büyük sıkıntı olan şey dünya yaptığı amelinden dolayı Allah'ın hidayeti sayeside mü'min için göz aydınlığı olur. (11) istediğin zaman Allah'tan iste, yardım talep ettiğin zaman Allah'tan talehet" sözü, Allah tealanın şu kavlinden alınmıştır Ancak sana ibade eder, ancak senden yardım dileriz. (12) Çünkü istemek ona dua etmek ve rağbet etmektir, dua da ibadettir.
Numan bin Beşir'de peygamber (s.a.v)'den böyle rivayet etti ve şu ayeti okudu: Rabbınız Bana dua edi, size icabet edeyim. buyurdu: (13)
(S: 375) Bunu İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace tahric etti.
Tirmizi Enes bin Malik'ten, peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti. (Dua ibadetin özüdür.

_____
(1) Haşr, ayet: 18- 19 (2) Hatib, tarihinden, Ebu Nuaym Hilye'de Ebu Abdurrahmanes Sülemi'den tahric etti. (Abdullahbi Habib) İmamların kurrasıdır, babası sahabedir, kendisi peygamber (s.a.v)'in hayatında doğdu (3) Hatibi Bağdadi tarihinde tahric etti. (4) Hatib tarihinde etti. (5) Zehebi tezkiretül Huffaz'da zikretti. (6) İbnil Cevzi Sıfatussafve'de zikretti. (7) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti. (8) Taberi tefsirinde zikretti. (9) Fussilet: 30 (107 İbni Ebi Hatim Zeyd'den tahriç etti. İbni Kesi dedi ki: Bu bütün sözleri topluyor, gerçekten güzeldir, ve vakidir (11) İbi Ebi Hatim güzel bir isnadla tahric etti. (12) Fatiha 4 (137 Ğafir, ayet: 60
Bu kelam Allah'tan istenilip, başkasından istenilmemesini, odan yardım talep edilip, başkasınan edilmemesini içerdi. Allah teala kendinde istenilmesini emretti: Allah'ın fazlından isteyiniz (1)
Tirmizi'de ibni Mesud'dan merfuf olarak rivayet edildiki: **Allah'ın fazlıdan isteyiniz çünkü Allah istenilmesini sever:** Yine oda Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet edildi ki: Kim Allah'tan istemezse, Allah ona gazap: eder. Diğer bir hadistede: Sizden biriniz hacetinin tümününü istesin, hatta ayakkabısının derisi kopsa bile istesin." (2)
Yaratıklardan istemeden yasak hakkında sahih çok hadis vardır.
Peygamber (sav) ashabından bazısıyla insanlardan hiçbir şey istememeleri üzere biat etti, Ebu Bekir, Ebu Zer, Sevban (r.a) onlardandır. Onlardan birinin elinden değneği, veya devesinin dizgini düşüyordu, hiç kimseden onu kendisine vermesini istemiyolardı. (3)
(S: 376) İbni Ebid dünya Ebu Ubeyde bin Abdullah bin Mesud'dan tahric ettiki: Bir adam peygamber (s.a.v)'e geldi ve dedi ki: Ya rasululah filan oğulları bana baskın düzenleyip oğlumu ve develerimi götürdüler. Peygamber (s.a.v) ona buyurduki: Muhammed ailesi ehli beyt böyle böyledir, onları ne bir müddet ölçü birimi) nede birasa ölçü yiyecekleri vardır. Allah'tan iste. Adam karısına döndü, karısı: Sana ne dedi, dedi. Adam ona haber verdi. Kadı: Sana ne güzel cevab vermiş fazla zaman geçmedi Allah oğlunada develerinide tam olarak geri verdi, adam peygamber (s.a.v)'e geldi ve haber verdi. Peygamber (s.a.v) minbere çıktı, Allah'a hamdü sena etti, insanlara Allah'tan istemelerini ve onu rağbet etmelerini emretti ve şu ayeti okudu: Allah'tan korkan kimseye Allah çıkış kılar ve onu hesap etmediği yeren rızıklandırır) (4)
Sahihaynde peygamber (s.a.v)'den sabittirki: Allah azze ve celle buyuruyorki: Dua eden yokmu, ona icabet edeyim?, isteyen yok mu, ona vereyim? bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayalım?
Muhamili ve başkası Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöylebuyurduğunu tahric etti: Allah teala buyurduki: Kimi bana dua etti de ona icabet etmedim? kim istedi de vermedim?, kim benden bağışlanma istedi de bağışlamadım?, ben merhamet edenleri en merhametlisiyim?
Bilki yaratıklar dışında Allah'tan istemek farzdır, çünkü istemekte, isteyen tarafıdan ortaya bir zillet, miskinlik, ihtiyaç koyma ve onda istenilenin bu zararı def etmeye kudredi olduğunu istenileni nail olma, menfaat temin etmeye itiraf etme varır, zillet ve iftikar fakirlik ortaya koyma acak Allah için olur, çükü o ibadetin hakikatadır.
İmam Ahmed dua ediyor ve diyorduki: Allah'ım benim yüzümü başkasına secde etmekten koruduğum gibi, başkasından istemekten de koru. Zararı önlemeye ve menfaati sağlamaya senden başka kimse kadir olamaz. (Allah teala) Buyurduğu gibi eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine odan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse onun keremini geri çevirecek te yoktur) (5) (S: 377) Ve buyurduki: Allah'ın insanlara açacağı herhagi bir rahmeti tutup, hapseden olamaz. Onun tuttuğunu ondan sora sılaverecek te yoktur) (6) Allah itiyaç anında kendiden istenilmesini, kendine rağbet edilmesini, isteme ve duada ısrar edilmesini sever, kendinden istemeyene kızar. Kullarını kendinden istemeye davet eder, mülkünden hiçbir noksan olmaksızın kullarının bütün isteklerini vermeye kadirdir.
Yaratık bunun aksine istenilmekten hoşlanmaz, acizliğinden, fakirliğinden, istenilmemesini sever. Kurallara gelen bir adama Vehb bin Münebih dedi ki: Sana yazıklar olsu, kapısını sana kapayanlara ve sana fakirliğini ortaya koyanlara , senden zengiliğini gizleyenlere geliyorum, gece ve gündüzün yarısında sana kapısını açanı, sana zengiliğini ortaya koyanı ve: Bana dua, sana icabet edeyim, diyeni terk ediyorsun"

_____
(1) Nisa: 32 (2) Tirmizi ve Taberani Enes bin Malik'ten tahric etti, ibni Hibba hadisi doğruladı. (3) Müslim, Ahmed, Ebu Davud, Nesai, İbni Mace ve Taberani kebir'de tahric etti, İbni Hibban doğruladı. (4) Talak ayet: 2 (5)Yuus ayet: 107 (6) Fatır ayet: 2
Tavus Ata'ya dedi ki: Kapısını sana kapatıp önüne perde çekenleden ihtiyaçlarını isteme, kıyamete kadar kapısı açık olan ve sana istemeni emredip icabet edeceğini vadedenden iste. (1)
Yaratıkları dışında Allah'tan yardım istemeye gelince, çünkü kul kendi menfaatlerini temin etmede, zararlarını def etmede acizdir, onu dini ve dünyevi menfaatlerine Allah'tan başka yardım edeni de yoktur, Allah kime yardım etmişse ona yardım olunmuştur, Allah kimi zelil kılmışsa oda zelil kılınmıştır.
Bu La havlevela kuvvete illa billah" sözünün manakının tahkikidir. Çünkü mana: Kulun bir halden bir hale dönmeye ancak Allah'ı yardımıyla güç yetirebilir.
Bu büyük bir kelimedir, cennet hazinelerinde bir hazinedir. Kul emredilenleri yapmada yasakları terk etmede, dünyada kaderine ve ölüm anında ve sonrasında berzahtaki ve kıyamet günündeki felaketlere sabır hususuda Allah'tan yardım istemeye muhtaçtır. Bunlar üzerine yardıma Allah'tan başka kimse güç yetiremez. Bütün bunlarda kim Allah'tan yardım istemeyi gerçekleştirirse, Allah ona yardım eder. Sahih hadiste peygamber (s.a.v) buyurduki: Sana fayda verene hırs göster, Allah'tan yardım iste, aciz olma" (2)Kim Allah'tan yardım istemeyi bırakır da başkasından yardım isterse, Allah onu yardım istediğine havale eder ve o adam zelil olur.
(S: 378) Hasan Ömer bin abdul aziz'e yazdı ki: Allah'tan başkasından yardım dileme, sonra Allah seni ona güvendirir" Selefin birini sözü: Ya Rabbi! Seni bilen nasıl başkasını ümit ediyor, şaşıyorum, seni bilen nasıl başkasından yardım istiyor, şaşıyorum"
Kalemler kaldırıldı ve sahifeler kurudu"Sözü, kaderlerin hepsinin daha önce yapıldığına ve bittiğine kinayedir. Kitabın yazılmı bitince ve kalanlar kaldırılınca ve kalemlerin mürekkebi ve yazılan sahifelerin mürekkebi kurumuş olur, bu kinayelerin en güzel ve belağatlısındandır.
Kitap ve sünnet bugibi manaya delildir. Allah teala buyurduki: Yeryüzünde vukubulan ve sizin başınıza gelen herhang bir musibete yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, birkitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır) (3)
Sahihi Müslim'de Abdullahbi Amr'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce yaratıkların kaderlerini yazdı"
Yine onda Cabir'den rivayet edildi: bir adam dedi ki: Ya rasululalh bu günah niyedir? Kalemlerin kuruduğu ve kaderlerin yapıldığı şey hakkında mıdır? yoksa gelecek hakkında mıdır? Buyurduki: hayır, bilakıs kalemlerin kuruduğu ve takdir edilmiş şeyler hakkındadır. Adam mal ne için yapılıyor?, dedi. Buyurdu ki: Amel işleyiniz, herkese yaratıldığı şey kolay kılınır. Müslim tahric etti. sahihtir.)
(S: 379) Ebu Davud ve Tirmizi ubade binSabit'ten peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Allah kalemi ilk yarattığıda buyurduki: Yaz o saatte kıyamete kadar olacak şeyi yazdı Hadis sahihtir) Bu manada hadisler çoktur zikri uzundur.
Eğer yaratıkların hepsi Allah'ı takdir etmediği bir şeyle sana fayda vermek isteseler, bua güç yetiremezler, eğer Allah'ın yazmadığı takdir etmediği) bir şeyle sana zarar vermek isteseler buna güç yetiremezler" Bu imam Ahmed'in rivayetidir, yine Tirmizi'de bu manada rivayet eti.

Bundan murad: Dünyada kula isabet edecek olan fayda ve zarar, takdir edilmişti, yaratıkların hepsi gayret etse de kula ancak Allah'ın takdir ettiği isabet edecektir. Kuran ve manaya şu vukubulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, birkitapta yazılmış olmasın.) Ve: (Deki evlerinizde kalmış olsaydız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp, düşecekleriyerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi) (5)
(1) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti. (2) Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim İbni Mace,ve Nesai tahric etti. (3) Hadid, ayet: 22 (4) Tevbe: 51 (5) Ali İmran: 154
İmam Ahmed Ebu Derda'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Her bir şeyin bir hakikatı vardır, Kul kendine isabet edecek şeyin şaşırmayacağını, kendisine isabet etmeyecek olan, isabet etmeyeceğini bilinceye kadar imanın hakikatını ulaşamaz" (1)
Yine Ebu Davud ve İbni Mace Zeyd binSabit'ten bu manayı tahric etti.
Bilki bütün tavsiyeler bu asıl etrafında dönüyor. Bundan önce ve sonra zikredilenler, bunun kollarıdır, ve buna döner. (S: 380) Kul ancak Allah'ın kendine takdir ettiği hayır, şer, fayda ve zararın isabet edeceğini, yaratıkların hepsinin takdir edilenin zıddına çalışmalarının faydasız olduğunu bilirse, o zamate korkarak Allah'ın zarar veren fayda veren, veren engel olan olduğunu bilir, bu da kulun rabbbini bilmesini ve itaatta onu tek kılmasını, hudunu korumasını gerektirir. Çünkü tapılana ibadet etmekle, menfaatlerin celbi, zararların defi kastedilir, bunun için Allah tapanına fayda ve zarar veremeyen şeylere taatını kimseyi kınamıştır.
Kim Allah'tan başkasının vermediğini, egellemeyediğini, zarar ve fayda elinde olmadığını bilirse, bu ona korku ve ümidi, sevgi ve istemeyi, tazarru ve duayı ve oun taatını yaratıkların taatının önüne almayı, onun gazabından sakınmayı, bollukta ve darlıkta müşriklerin aksine olara duaın ona halis kılınmasını gerektirir. Müşrikler sıkıntı anında duayı ona halis kılıyorlar, bolukta onu unutuyorlar ve başkasından fayda umduklarına dua ediyorlardı. Allah teala buyurduki: Deki: öyleyse bana söyler misiniz? Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp ta taptıklarınız, O'nun bu rahmetini önleyebilir mi? dedi ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edenle, ancak O'na güvenip dayanılar) (2)
Bilki Hoşlanmadığın şeylere sabır da çok hayır vardır" Yani: Kul kendine takdir edilmiş acı verici musibetlere sabrederse onun için çok hayır vardır.
Ğufra'nın kölesi Ömer ve başkasının İbi Abbas'tan rivayetinde ise bu sözden önce diğer bir ziyade vardır, o da eğer Allah'a yakın bir rıza ile amel edebilirsen yap, eğer buna güç yetiremezsen hoşlanmadığın şeye sabırda çok hayır vardır.
Diğer bir rivayette, Ali bin Abdullahbin Abbas'ın babasından rivayetinde ise fakat isnadı zayıftır-bundan sonra diğer bir ziyade daha vardır, o da: Dedim ki: Ey Allah'ın rasulü yakini nasıl yapayım?, buyurduki: Sen yakin kapısını sağlamlaştırdığı zaman sana isabet edecek olan seni şaşırmayacak, sana isabet etmeyecek olan isabet etmeyecek olduğunu bilmendir."(3)
(S: 381) Bunun manası: Verilen hükme kalbte yakinin hasıl olması, kulun nefsinin kendine isabet edene razı olmasına yardım eder. Kim kaza ve kaderde taktir edilene rıza ile amel etmeye gücü yeterse yapsı, eğer rızaya güc yetmezse muhakkak ki hoşlanılmayan şeye sabırda çok hazır vardır. Şu ikisi musibetlerde kaza ve kaderde ikiderecedir."
Birinci derece: Buna razı olması, bu gerçekten yüksek bir derecedir. Allah teala buyurduki: kalbini doğruya götürür). (4)
Alkame dedi ki: O adama isabet eden ve Allah'tan geldiğini bildiği ve teslim olup razı olduğu musibettir. Tirmizi Enes'te (r.a) peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Allah bir kavmi severse onları imtiha eder, kim razı olursa onun için rıza vardır, kim kızarsa onun için de öfke vardır"
Peygamber (sav) duasında şöyle diyordu: Kazadan sonra senden rıza istiyorum." (5)
Mü'mini kazaya rızaya sevkeden şeylerden biride, peygamber (s.a.v)'in buyurduğu manada imanını gerçekleştirmesidir: Allah'ın mü'mine takdir ettiğinin hepsi onun için hayırdır. ona sevindiricişey isabet etse şükreder, onun için hayır, olur, ona sıkıntı isabet etse sabreder, onun için hayırlı olur. Bu ancak mü'min içindir (6)

_____

(1) Hadis hasendir, Ahmed, ve Taberani Kebir'de tahric etti. Heysemi: Adamları güvenilirdir, dedi. (2) Zümer, ayet: 38 (3) İbni Cerir tefsirinde ibni Abbas'tan tahric etti. (4) Tegabün ayet: 11 (5) Ammar bin Yasir'den Nesai ve Hakim tahric etti, İbni Hibban doğruladı. (6) Hadis sahihtir, suheyb'ten, Ahmed, Müslim, Darimi tahric etti.
Bir adam peygamber (s.a.v)'e geldi ve kendisine çok sir tavsiyede bulunmasını istedi, buyurduki: Allah'ı kazasında itham etmez" (1)
Ebud Derda dedi ki: Bir bir hüküm verdiği zaman ona razı olunmasını sever. İbni Mesud dedi ki: (S: 382) Allah adaleti dolayısıyla çıkış kapısını rıza ve yakin içinde kılmıştır, sıkıntı ve zorluğu kızgınlık ve şüphe içide kılmıştır, razı olan olmuş olan sıkıntı ve seviçten başkasını temenni etmez." (2) Ömer ve İbni Mesud'dan'da böyle rivaet edildi.
Ömerbin Abdul Aziz dedi ki: Benim için ancak kaza ve kaderde oldu" Kim bir dereceye ulaşırsa yaşamının tümü nimet ve neşe içide olur. Allah teala buyurduki: Kim mü'min olarak, kadın veya erkek salih amel işlerse onu güzel bir hayatla yaşatırız) (3)
Seleften biri dedi ki: Güzel hayat, rıza ve kanaattır"Abdul Vahid bin Zeyd dedi ki: Rıza Allah'ın büyük kapalı, dünyanı cenneti ve abidlerin rahatıdır."(4) Rıza ehli bazan imtihan edenin hikmetini ve imtihanda kulunu seçmesini mülahaza ediyorlar, bazan da kazaya rızanın sevabını mülahaza ediyorlar ve bu kendilerine verilen hükmün acısını unutturuyor. Bazan da imtihan edenin büyüklüğünü mülahaza ediyorlar ve bunu müşahede etmekte boğuluyorlar, hatta acıyı bile duymuyorlar.
Buna marifet ve muhabbet ehlinin havası seçkinleri ulaşır, hatta olar kalplerinde sevgililerinden gördüklerine dolayı kendilerine gelen musibetten belki lezzet alırlar, bazısının dediği gibi onlara azabında tatlılık icad etti: Tabiinlerden biri hastalığı anında halinden soruldu ve dedi ki: Ona seviyorum, kendime ve seviyorum. Seriyyi Sekati'ye soruldu ki: Seven belanın elemini duyar mı? Hayır, dedi. Biri dedi ki:
Onun ashabı sende tatlıdır senden uzaklığı yakınlıktır
Sen benim yanımda ruhum gibisin bilakis sen odan daha sevimlisin
Sevgi olarak bana senin sevdiğini sevmem yeter.
İkinci derece: Belaya sabretmektir. Bu da rızaya gücü yetmeyen içindir. (S: 383) Rıza menbud ve müstehab bir fazilettir, sabır ise farzdır, sabır daha çok hayır vardır, ve Allah onu emretmiştir ve sabra çok sevab vadetmiştir. Allah teala buyurduki: Sabredeneri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlaradır, ve doğru yolu bulanlar da onlardır) (5) Hasan dedi ki: Rıza zordur, fakat sabır mü'minlerin müracaat ettiği bir şeydir.(6)
Rıza ve sabır arasındaki fark: Sabır: Alemin varlığıyla ve onun gitmesini istemekle beraber nefsi kızmaktan önlemek veo nu hapsetmek, azaları sabırsızlık gerektirecek amellerden engelemektir.
Rıza: Kadere karşı göğüs genişliği, elem verici şeyin gitmesini temenni etmeyi terk etmek, elem hissetde rıza onu hafifleştirir. Rıza kuvvetli olursa, daha önce geçtiği gibi elem tamemen gidebilir.
Bilki zafer sabırladır" Bu Allah tealanı şu kavline uygundur. Allah'ın huzuruna varacağına inananlar: Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yemiştir.
Allah sabredenlerle beraberdir, dediler) (7) Ve: O halde sizden sabırlı yüz kişi bulursa, iki yüzkişiye galip gelir, ve eğer sizden binkişi olursa Allah'ın izniyle iki binkişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir) (8)
Ömer (r.a) Abese oğuları ihtiyarlarına dedi ki: Siz insanlarla ne ile savaştınız? Dediler ki: Sabırla, hangi kavimle karşılaşmışsak, onların bize sabretikleri gibi olara sabrettik. Seleften biri dedi ki: Hepimiz ölümü ve yaranını acısını sevmeyiz. Fakat biz sabırla üstün geliyoruz" Battal dedik: Kahramanlık: Bir saat sabırdır"
Bu görünen düşmanla cihad hakkındadır, oda kafirlerle cihaddır, Batını (gizli) düşmanla cihadda bunun gibidir. Oda nefis ve hevadır. (S: 384) O ikisinin cihadı cihadların en
(1) Hadis zayıftır, Ahmed amrbin As'tan tahric etti. İsnadında Rüşdin bin Sa'd var, O zayıftır. (2) İbni ebiddünya tahric etti. (3) Nahl ayet: 97 (4) Taberani Ali (r.a)'den tahric etti, Hakim ibni Abbas'tan doğruladı. (5) Zümer, ayet: 10 (6) Bakara, ayet: 155-15) (7) Bakara: 249 (8) Enfal, ayet: 66
büyüğüdür, peygamber (s.a.v) buyurduki: Mücahid: Allah yolunda nefsiyle cihad edendir." (1)
Abdullah bin Ömer sorunca buyurduki: Nefsinle başla onunla cihad et, nefsinle başla onunla gazve et (savaş) Bakiyye bin Velid dedi ki: İbrahim bin Edhem bize haber verdi ve dedi ki: Bize güveilir biri, Ali bin ebi Talib'ten rivayette anlattıkı: Sizin ilk önce itiraz edeceğiniz cihad nefislerinizle cihadınızdır" ibrahim bin Ebiable savaştan gele bir kavme dedi ki: Küçük cihaddan döndünüz, büyük cihad hakkında ne yaptınız? Dediler ki: Büyük cihad nedir? dedi ki: Kalb cihadıdır." (2) Bu Cabir'den merfu olara ta zayıf bir isnatla rivayet edilir. Lafzı: Küçük cihaddan büyük cihada geldiniz. Dediler ki: Büyük cihad nedir? Buyurduki: Kulu hevası ile cihadır." (3)
Sadbi Sinan'dan O da Enes (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet eti: Seni öldürünce seni cennete girdiren ve sen onu öldürüncce senin için nur olan düşmanın değildir, en büyük düşmanın nefsindir" (4)
Ebu Bekir Sıddık halife olarak bıraktıı zaman Ömer'e vasiyetinde dedi ki: Seni ilk sakındırdığım şey nefsindir" Bu cihadda yine sabra muhtaçtır. Kim nefsiyle, hevası ve şeytanla cihada sabrederse, üstün gelir ve zafer onun olur, nefsine sabib olur, izzetli bir padişah olur. Kim bu cihada sabretmezse, mağlub olur, esir düşer, şeytanı ve hevasının elide esir, zelil bir köle olur. Denildiki:
Kul hevasına galip gelmediği zama azizi zelil konumuna getirir.
(S: 385) İbnil Mübarek dedi ki: Kim sabrederse sabredeceği şey ne kadar azdır, kimde sabırsızlık ederse lezzet alacağı şey ne kadar da azdır.
Zafer sabırladır" sözü, iki cihadda da zaferi içeriyor, açık düşmanlı ve gizli düşmanla yapılan cihadı, kim her ikisinde de sabrederse yardım olunur, ve muzaffer olur, kimde bu kisinde sabretmezse düşmanına esir olur veya öldürülür.
Çıkış kapısı sabırladır" Buna Allah teala şu kavli şahiddir: O, insanlar umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren rahmetini her tarafı yayandır. (5) ve peygamber (s.a.v)'in şu hadisi: Rabbimiz kullarının başkası yakınlaşmışkın yağmurdan ümit kesmelerine güldü" Bunu imam Ahmed tahric etti. (6) Bunu oğlu Abdullah'ta uzun bir hadiste rivayet etti, oda da şöyledir. Allah sizin yağmur gündüzü bilir,o sizin şidetli darlık ve ümitsizliğinize bakar sizin için değişikliğin yakınlığını bilir, gülmeye devam eder." (7) Manası: Allah teala yağmurun kesilmesi anında kullarının, rahmetinin yakın olduğu bir ada ümit kesişlerine şaşırdı.
Allah teala buyurdu ki: Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seni severler. Oysa onlar daha önce, üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi) (8) Ve: Nihayet peygamber ümitlerini yitirip te kedilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıktan sırada onlara yardımımız gelir) (9)
Allah teala buyurduki: Nihayet peygamber ve beraberindeki mü'minler: Allah'ın yardımı ne zaman! Dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır) (10) (S:386) Yakub (A.S)'dan hikaye ederek buyurduki: O oğluna dedi ki: Ey oğullarım! Gidin ve Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin (11)
Bunun arkasından sonra onların biraraya gelme kıssasını anlattı. Allah teala sıkıntın nihayet derecesinde peygamberlerinin sıkıntılarından kurtuluşundan nice anlattı, Nuh

(a.s)'ın ve beraberindekilerin gemiyle kurtarılması, İbrahim (a.s)'in ateşten kurtarılması, boğazlaması

_____

(1) Fedale bin Ubeyd'den, Ahmed, Tirmîzi, Hakim ve İbni Hibban tahric etti ve doğruladı. (2) Mizzi Tebzibül Kemal'de, Zehebi Siyer'de zikretti. (3) Hadis zayıftır, Beyheki zayıf bir senetle Cabir'den tahric etti. Yine Hatib tarih'te zikretti, ibni Hacer dedi ki: Bu dillerde meşhurdur, İbrahim bin Ebi Able'nin sözüdür. (4) Hadis zayıftır, Taberani Ebu Malik el Eşari'den tahric etti. (7) Heysemi dedik: Abdulla bin Ahmed ve Taberani benzerini rivayet etti. Abdullah bin Ahmed yolunun ikisinden biri muttasıldır, adamları da güvenilirdir.(8) Rum suresi, ayet: 48-49 (9) Yusuf, ayet: 110 (10) Bakara: 214 (11) Yusuf, ayet: 87

emrolunan oğlunun koyunla fidye verilip kurtarılması, Musa ve kavminin denizden kurtarılması, düşmanlarının boğulması, Eyyup ve Yunus (a.)'un kıssası, Muhammed (sav)'in düşmalarıyla kıssası ve onlardan kurtuluşu. Mağaradaki kıssası, Bedir günü, Uhud, Ahzab hargi günü Huneyn ve benzeri savaşlarda olduğu gibi.

Muhakkak ki zorlukla beraber kolaylık vardır. Bu Allah tealanın şu kavlinden alınmıştır. Allah zorluktan sonra kolaylık kılacaktır)(1) Ve: Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten zorlukla beraber bir kolaylık vardır. (2)

Bezzar zorluk gelse ve şu deliğe girse, muhakkak kolayık gelir onun yanına gire ve onu çıkarır" Allah azze ve celle şu ayeti idirdi: Elbette zorluğunyanıda bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık vardır) (3).

İbni Cerir Hasan'dan mürsel olarak buna benzerii rivayet etti. Onun hadisinde peygaber (s.a.v) buyurduki: bir zorluk iki kolaylığı yenemez" (4) (S: 387) İbni Ebiddüya İbni Mesud'un şöyle dediğini tahric etti: Eğer zorluk deliğe girerse kolaylık ta gelir onunla beraber girer" Sonra dedi ki: Allah teala buyurduki: Elbette zorluğunu yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık vardır)

Ebuubeyde muhasaraaltına alıdı, Ömer (r.a) Ona yazdı, şöyle diyordu: Kişiye ne kadar da zorluk gelsede Allah sonrasıda bir çıkış kapısıa açılacaktır, muhakkak bir zorluk iki kolaylığı yenemez, Allah teala buyuruyorki: Sabredin! düşman karşısında) sebat gösterin cihad için) hazırlıklı ve uyanık olun ve Allah'tan korkunki başarıya erişebilesiniz) (5)

Çıkışın sıkıntıyla, kolaylığın zorlukla birlikte olmasının latifelerinen: Sıkıntı şiddetlenip, büyüdüğü ve nihayet dereceye geldiği zaman, kul yaratıklar tarafından bu sıkıntının kaldırılması noktasında ümidi kesilir ve kalbi tek olarak Allah'ı bağlanın. Bu Allah'a tevekkülün hakikatıdır, bu ihtiyaçların istenildiği en büyük sebeplerdendir. Çünkü Allah kendine güvenenlere kafidir, buyurduğu gibi: Kim Allah'a güvenirse, O ona yeter) (6

Adem bin Ebi İyas tefsirinde İbni İshak'ın şöyle dediğini rivayet etti: Malik el Eşcai peygaber (s.a.v)'e geldi ve ededi ki:Oğlum Avf esir edildi, ona buyurduki: Ona bira an gönder, rasululalh (s.a.v) sana: La havle ve la kuvvete illa billah, sözünü çok söylemeni emrediyor de. Elçi geldi ve haber verdi. Avf La lavheve la kuvvet iilla billah demeye başladı.

Onu tabaklanmamış deri ile bağlamışlrdı. Deri ondan düştü ve Avf çıktı ve oların bir devesini gördü ve bindi, birden kendini bağlayaların sürüsünü gördü ve hayvanlara bağırdı toplantılar. Avf evin kapısına geldi, babası dedi ki: Kabenin Rabbına yemin olsunki Avf! (S:388) Annesi dedi ki: Ah benim kara oğlum, Avf deriden elemduyuyor, şekli değişmişti odan dolayı kararmış baba ve hizmetçi kapıya gittiler bir de ne görsünler avlu develerle dolmuş. Avf babasına kendi ve develerin durumunu anlattı. Babası peygamber(s.a.v)'e geldi ve Avf ve develerin haberini haber veri. Rasululah (s.a.v) ona buyurduki: Sen develerinle nasıl yapıyor sana develeri de öyle kullan" ve şu ayetindi: Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder, ve onu beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse o ona yeter. Şüphesiz Allah emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.) (7)

Fudayl dedi ki: Vallahi eğer sen yaratıklardan ümit kesen ve onlardan hiçbirşey istemesen, Mevlan sana her istediğini verir" Said bin Salim el Kaddah dedik: Bana ulaştı ki: Musa (A.S)'nın Allah'a bir ihtiyacı vardır, onu istedi ve gecikti dedik: Maşa Allah, birde ne görsün hacceti önünde. Şaşırdı, Allah ona vahyettiki: Sen bilmedin mimaşa Allah sözüyün ihtiyaçlarını talep ettiğin şeyin en faydalı olanıdır.Yine kulun sıkıntı giderilmesi dua ettiği halde gecikince, ümiti kesince nefsine döner ve onu kınar, ve derdiki: Bu senin yüzünden oldueğer sende hayır olsaydı, bana icabet olurdu.

_____

(1)Talak, ayet: 7 (2) İnşirah: 5-6 (3) Hadis zayıftır, Bezzar, İbni Ebi Hatim, Taberani Hakim ve Beyheki tahric etti. (4) Hadis mürsel İbni Ceriri Taberi, Hakim Abdurarrazzak ve Beyheki Hasan'dan mürsel olarak tahric etti. (5) Ali İmran: 200, haberi Taberi ve Malik Zeyd bin Eslem'den tahric etti. (6) Talak: 3 (7) Talak: 2-3

Bu kınama bir taattan Allah'a daha sevimlidir. Çünkü kulu mevlayı karşı kırıklığı gerekli kılıyor ve kendisine inen belaya ehil olduğunu, duanı kabulüne ehil olmadığını itarf ediyor, o zaman duanın kabulü ve sıkıntının giderilmesi hız kazanıyor. Çünkü Allah teala kendi için kalbi kırılmış kimselerin yanındadır.

Vehb dedi ki: Bir adam bir zaman Allah'a kulluk etti, sonra Allah'a karşı bir ihtiyacı ortaya çıktı, yetmiş Cumartesi oruç tuttu, her Cumartesi onbir hurma yiyordu, sora Allah'tan hacetini istedi. Allah teala verdi, adam kendi nefsine döndü ve dedi ki: Senden dolayı bana verildi, eğer sende hayır olsaydı ihtiyacın verilirdi. O anda kendisine bir melek indi vededi ki: Ey Adem oğlu senin bu saatın geçmiş ibadetinden daha hayırlıdır, Allah senin ihtiyacını giderdi.

(S: 389) Bunu ibni ebiddünya tahric etti. Mütekaddiminden bazısından bu manada rivayetler vardır.

Belkide devam etmez ve zamanın ısrar ettiği şeyden bir çıkış kapısı olmaz görürsün belki Allah çıkış kapısı veri çünkü onun yaratıklarında her gün bir emri var

Bir zorluk görünürse kolaylık ümit et çünkü Allah zorluğu peşinden kolaylı gelmesine hükmetti.

Ebu Mesud: Ukbe bin Amr el Ensari el Bedri (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasululah (s.a.v) buyurduki: İnsanların ilk peygamberlik sözünden idrak ettiği şeyleden: Haya etmiyosan istediğiniy ap sözüdür) Bunu Buhari rivayet etti.

Bu hadisi Buhari Mansur bin Mutemir'in Rib'i bin Hiraş rivayetinden tahric ett. Oda Ebu Mesud'dan, Oda peygamber (s.a.v)'den rivayet etti.

Müslimin tahric etmediği izah ediyorum, çünkü bir topluluk rivayet etti ve dedilerki: Rib'iden Huzeyfe'den, Oda peygamber (s.a.v)'den rivayet etti; isnadıda ihtilaf edildi. Fakat hazların çoğu (doğru) söz şöyle diyenlerindir: (S:391) Ebu Mesud'dan rivayet edildi.

Buhari, Ebu Zür'a erRaki, Darekutni ve başkaları böyle diyenlerdendir.

Bunun doğruluğuna şu delildir. Diğer bir vecihle Mesruk, Ebu Mesud'dan rivayet etti.

Bunu Taberaniümmet Tufeyl'den tahric etti. Oda peygamber (s.a.v)'den rivayet etti.

İnsanların ilk peygamberlik sözünde idrak ettiği şeylerde sözü, bu sözün daha önceki peygamberlerin sözlerinden olduğuna işaret ediyor. İlk peygamberlik bu sözü getirdiğine ve ta bu ümmetin evveline kadar ulaştığına işaret ediyor. Bazı rivayetlerde, şöyle buyurdu: İnsanlar ilk peygaberlek sözünden ancak bunu idrak ettiler bildiler) Bunu Ubeyd bin Zenceveyh ve başkası tahric etti.

Haya etmezsen dilediğini yap" Bunun manası hakkında iki görüş var:

Birincisi: Bu istediğini yapması manasıda emir değildir, fakat kınama ve odan yasaklama manasındadır. Bu sözün ehlinin iki yolu vardır:

Birinci yol: Bu tehdid ve vaid kötü bir şey vadetme) manasında emirdir. Manası: Haya olmazsa istediğin yap, Allah onun cezasını verecektir. Allah tealanın şu kavli gibi: dilediğinizi yapın! Şüphesiz O, yaratılarınızı görektir) (1) Ve: Ey Allah'a eş koşanlar) sizde ondan başka dilediğinize tapın) (2) Ve Resululah (s.a.v)'in şu hadisi: Kimisi satıyorsa domuz kasaplığı da yapsın" (3) Yani onu satmak ve yemek için kessin. Bunun misalleri çeşitli, çoktur. Bu bir topluluğu tercih ettiği görüşdür. Ebul Abbas: Sa'leb onlardandır.

(S:392) İkinci Yol: Emirdir, manası haberdir. Manası: Haya etmeyen istediğini yapar, çünkü çirkin şeyleri yapmaya engelolan hayadır,kimde haya olmazsa hertürlü fuhşiyat ve münkerin içine dalar. Peygamber (s.a.v) buyurduki: Kim bana kasten yalan uydurursa cehenemdeki oturacağı yeri hazırsın" (4) Lafzı emir manası haberdir, kim Peygamber (s.a.v)'e yalan uydurursa, ona cehennemde oturacağı yer hazırlanır. Bu Ebu Ubeyd: Kasım bin Selam, İbni Kuteybe, Muhammed bin Nasr el Mervezi ve başkalarınnı görüşüdür.

Ebu Davud imam Ahmed'den bu sözü benzer bir söz rivayet etti.

İbni Lehia Ebu Kabil'den, Oda Abdullah bin Amr'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet eti: Allah bir kula buğz ederse ondan hayayı çeker, ondan hayayı çekince, Allah'ı huzuruna ancak buğz edilmiş olarak çıkar, ve odan emaneti de çeker, emaneti ondan çekince, rahmetide çeker, ondan rahmeti çekince islamın ipini de boynundan çeker, islamın ipini de boyundan çekip halınca, Allah'ın huzuruna inadçı bir şeytan olarak varır"

Bunu Humeyd bin Zenceveyh (5) ve İbni Mace (6) Manası ile İbni Ömer'den merfu olarak tahric etti.

Selmanı Farisi'den şöyle dediği rivayet edildi. Allah bir kulu helak etmeyi istemi odan hayayı çeker onda hayayı çekince ona ancak şiddetli buğzedilmiş olarak kavuşur, o buğzedilmiş olunca ondan emaneti de çeker ve huzuruna hain ve hain kılınmış olarak varır"

(1) Fussilet, ayet: 40 (2) Zümer, ayet: 15 (37 Muğire bin Şube'den Ahmed, Ebu Davud, İbni Ebi Şeybe, Beyheki ve Mizzi Tehzibül Kemal'de tahic etti, hadis sahihtir. (4) Hadis sahih, mütevatirdir. 75 sahabeden rivayet edildi. Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nisai ve İbni Mace tahric etti. (5) Hadis zayıftır. (6) Hadis zayıftır, senedinde saidbin Sinan var, o metrüktür.

(S: 393) Hain ve hain kılınmış olunca oda rahmeti çeker, onun huzuruna ancak kaba katı kalbli olarak çıkar, o kaba , katı kalbli olunca boyundan islamın ipini çeker, boynundan islamın ipini çekince ancak huzuruna lanetlenmiş şeytan olarak çıkar." (1)

İbni Abbas'tan şöyle dediği rivayet edildi: İman ve haya ikisi bir aradadır, haya çekilince diğeri onu takip eder" Buun hepsii Humeydbin Zenceveyh Edeb kitabında tahric etti.

Sahihaynde olduğu gibi peygamber (s.a.v) kardeşini hayadan dolayı kınayan ve şöyle diye bir adama rastladı: Sen utanıyorsun, sanki şöyle diyordu: Sana haya zarar verdi. Rasululullah (sav) buyurduki: onu bırak, çünkü haya imandadır" (2)

Sahihaynda Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Haya imandan bir şubedir."

Sahiyande İmranbin Husayn'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:

Haya ancak hayır getirir" Müslimin bir rivayetinde de: Hayanın tamamı hayırdır"

İmam ahmed ve Nesai Eşecc el Asari'den şöyle dediğini rivayet etti:(S: 394) Rasululluh (s.a.v) bana buyurduki: Sende iki haslet varki, o ikisini Allah sever, dedim ki: O ikisi nedir? Buyurduki Hilm (ağır başlılık) ve hayadır. Dedim ki: Bu eskiden mi, yoksa yeni mi var? Buyurduki: Eskiden dedim ki: Bei Allah'ın sevdiği iki ahlak üzere kılan Allah'a hamd olsun" (3)

Bilki haya iki çeşittir:
Birincisi kazanılmamış olan, yaratılıştan var olan, Allah'ın verdiği ahlaktır. Bunun için peygamber (s.a.v) buyurduki: Haya ancak hayır getirir" ahlak çirkin şeyleri işlemeye engel olur, değerli ve yüksek ahlaka teşvik eder. Bu itibarla o imanın hasletlerindendir. Ömer (r.a)'den şöyle dediği rivayetedildi: Kim haya ederse, gizlenir, kim gizlenirse, sakınır korkar, kim sakınırsa korunur.
Cerrah bin Abdullah el Hakemi dedi ki: Kırk sene günahları hayadan dolayı terk ettim, sonra bana vera (şiddetli takva) yetişti)"(4)
İkinci çeşit: Allah'a, Onun büyüklüğünü kullarına yakınlığını, ve onlara vakıf olduğunu bilmekle kazanılan ahlaktır. Bu imanın en yüksek hasletlerindendir, hatta ihsanı enyüksek derecelerindendir.
(S:395) Daha önce geçti ki, peygamber (s.a.v) bir adama buyurduki: Aşiretinden salih bir adamdan haya ettiğin gibi Allah'tan haya et"
İbni Mesud hadisinde şöyle geçiyor: Allah'tan haya etmek, kafa ve içerdiğini, karın ve kapsadığı koruman, ölüm ve belaları hatırlamandır. Kim ahirete isterse dünyayı ve dünya zinetini terk eder, kim bunu yaparsa Allah'tan haya etmiştir. Bunu imam Ahmed ve Tirmizi merfu olarak tahric etti.
Haya Allah'tan gelen nimetleri mütalla edip onu şükürde noksanlığı görmekten de ortaya çıkabilir. Kuldan yaratılıştan var olan ve sonradan kazanılan haya alınırsa onun için çirkin şeyleri işlemeye engel olacak birşey kalmaz, sanki imansız gibi olur. Hasan'ın mürsellerinde peygamber (s.a.v)'den rivayet edildik: Haya ikidir: İmandan bir uç, ve diğeri de aczdir. Herhalde bu Hasan'ın sözündendir.
Bişr binka'b el Adevi'de İmran bin Husayn'a dedi ki: Biz bazı kitaplarda buluyoruz ki: Oda hayadan bazısı Allah için sükünet ve vakardır, ve bazısı da aczdir. İmran kızdı ve dedi ki: Ben sana Rasulullah'tan anlatıyorum, sen ona karşı geliyorsun.
İş İmran (r.a)'ın dediği gibidir, çünkü peygamber (s.a.v)'in kelamında övülen haya ile güzeli işlemeye, çirkini terketmeye teşvik eden ahlak muraddır.
Allah'ın veya kullarının haklarında kusuru gerektiren zayıflık ve acizlik ise hayadan değildir, Allah en iyisini bilir.
(1) Ebu Nuaym Hilye'de Zadan yoluyla tahric etti, o İbni Muayn'nin dediği gibi güvenilirdir. (2) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Malik, Ahmed, Tirmizi, Ebu Davud, Nesai veİbni Mace tahric etti. (3) Hadis sahihtir, Ahmed, Nesai, Buhari edeb'te tahric eti. (4) Siyer: 5/190
ikinci görüş işinin zahirini göre istediğini yapmasına emirdir manası: (:396) Yapmayı istediğin fiili ne Allah'tan, ne de insanlardan haya edilecek birşey değil, taat fiilerinden güzel ahlak ve edeblerden ise ondan istediğin kadar yap. Bu imamlardan bir toplluğun görüşüdür. Ebu İshak el Mervezi ve Şafii onlardandır.
Buna benzer imam Ahmed'den de hikaye edildi, yine Muhtasar Mesaili ebi Davud'un bazı nüshalarından odan böyle rivayet edildi, Hallal kitabul edeb'te odan rivayet etti.
Seleften biri mürüetten kişilik,ş ahsiyet) soruldu, dedi ki: Açık olarak haya ettiğin bir gizli olarakta yapmamandır"
Peygamber (s.a.v)'in şu hadisi ilerde gelecektir: Günah kalbine geçip te insanların ona vakıf olmasını istemediğin şeydir"
Abdurrazzak Ma'mer'den Oda Ebu ishak'tan Oda Mezeye kabilesinde bir adamdan rivayet etti: Denildiki: Ey Allah'ın rasulü müslüman adama verilen şeyin en üstünü nedir? Buyurduki: Güzel ahlaktı dedi ki: müslüman adama verilen şeyin en şerlisi nedir? Buyurduki: İnsanların toplatı yerinde görülmesini istemediğin şeyi yalnız kaldığın zaman da yapma"
İbni Hibban'ın sahihinde Üsame binŞerik'in şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v) buyurduki: Allah'ın senden hoşlanmadığı bir şeyi yalnız kalınca yapma"
Taberani Ebu Malik el Eşari'den Eşari'den şöyle dediğini tahic etti: Dedim ki ya rasululah iyiliği tamamı nedir? Buyurdu ki: gizlide açığın amelini yapmandır"(1)
(S.397) Yine amires Sükuni'den şöyle dediğini tahric etti: Dedim ki ey Allah'ın rasulü.. ve hadisi zikretti.
Hafiz Abdul Ğanibin Said Edebül Muhaddis kitabında Harmele bin Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: İlmimi artırmak için peygamber (s.a.v)'e geldim, yanında durdum ve dedimki: Ya rasululalh, bana ne amel yapmamı emredersin? Buyurdu ki: İyiliği yap, kötülükten sakın, bak kavmin sana söylediği kulaklarının duyduğu hayır sözü yanlarından kalkınca yap, bak kavmin sana söylemesinden hoşlanmadığın şeyden kaçın"
dedi ki: Baktımki o ikisi iki şeydir ki, hiçbir şey bırakmamış: İyiyi yapmak, kötüden sakınmak" (2) Bunu İbni Sa'd tabakatında mana ile tahric etti.
Ebu Ubeyd hadisi manası hakkında Cerir'den rivayetle diğer bir görüş daha hikaye etti. Manası: Adamın hayır yapmak isteyip te insanlardan haya edip riyadan korkusundan dolayı terk etmesidir. Diyorki: Haya senin istediğin şeyi yapmaya engel olmasın Hadiste geldiği gbii sen namaz kılarkan şeytan gelipte sen riya yapıyorsun, derse , namazı uzat"
Sonra ebu Ubeyd dedi ki: Bu hadisin ne siyakı ne de lafzıbu tefsire göre gelmez, insanlar da bu manaya yorumlamıyorlar.
Derim ki: Eğer Cerir'in dediği gibi olsaydı hadisin lafzı şöyle olurdu: Haya edinmeyen şeytan haya ettiğin zaman dilediğini yap. Bunun hadisin lafzından ve manasından uzaklığı açıktır, Allah en iyisini bilir.

____
(1) Taberani Kebir'de tahric etti. Heysemi dedi ki: Senedinde Abdurrahman bin Ziyad bin Enum var, O zayıftır, yalanı kastetmemiştir. Diğer adamlarının bazısının zayıflığıyla beraber güvenilir kabul edildi. (2) Buhari ve Edebül Müfredde,ahmed, Tayalisi,ibni Sa'd, Begavi, Harmele bin Abdullah bin Evs'ten tahric etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) Ahkamda Ancak Bazı Şartlar Bulunursa Amel Edilir:

Bu konuda Ebu Ali el- Cubai şöyle der: “Haberi bir adil nakleder de ancak onun yolundan başka bir adilin haberi eklenirse o hadis kabul edilir. Ayrıca Kur’anın zahiri veya başka bir haberin zahiri onu destekler, yahut sahabeler arasında yayılmış yahut ta bazıları bununla amel etmişse o zaman kabul edilir.”

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Hz. Ali'nin Sahîfesi:

Sahâbeler tarafından hadîslerin yazılmış olduğuna en muknî delillerden biri budur. Başta Buharî ve Müslim'in sahîhleri olmak üzere en muteber kitaplarda gelen muhtelif rivâyetler Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin kılıcının kabzasına asmış olarak beraberinde taşıdığı yazılı bir tomardan bahseder.
Belki de Hz. Ali (radıyallahu anh) hakkında "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan husûsî bir ilim tevârüs" etmiştir şeklinde çıkarılan şâyiayı tahkik için olacak, kendisine sorulur: "Sizde Kur'ân-ı Kerîm'den başka Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den intikal eden bir şey var mı?" Ali (radıyallahu anh) şu cevabı verir: "Hayır. Allah'ın Kitabı, bir kuluna verdiği anlayış kabiliyeti ve bir de şu sahîfe'den başka bir şey yoktur". Tekrar: "Pekiyi, bu sahîfede ne var?" denilince: "Diyet, esirleri serbest bırakma, bir kâfire mukabil bir müslümanın öldürülmeyeceği vardır" der.
Söylediğimiz gibi bu hadîs farklı tarîklerde rivâyet edilmiştir. Târık İbnu Şihâb rivâyetinde bu sahifenin "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verildiği" belirtilir. Sahîfenin içinde ne vardır? sorusuna verilen cevaplar her rivâyette farklı şeyler ifade eder. Bir kısım cevaplarda belirtilen hususlar, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelince oradaki farklı gruplarla yaptığı ve "anayasa" olarak değerlendirilmiş bulunan anlaşmada yer alan maddelerin bir kısmına benzediği için, bazı müellifler, bu tomarın mezkûr anlaşmanın bir nüshası olduğu zannına düşmüştür. Ancak, rivâyetlerde zikredilenlerin tamamı anlaşma metninde zikredilenlerle mukâyese edilince, metinde olmayan başka şeylerin de tomarda yer aldığı görülür. Muhakkak ki Hz. Ali (radıyallahu anh) bunu çeşitli hadîslerden derlemiştir.
Ancak, bu sahifenin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilmiş olduğunu tasrih eden kayıt fevkalâde ehemmiyet taşır. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında Kur'ân'dan başka bir şey yazılmamıştır diyenlere bir cevap olmakta, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kur'ân dışında bazı yazılı metinler bulundurup icâbında bunlardan Ashâb'a verdiğine delâlet etmektedir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/29-31.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Cevami'u'l-Âmme:

Cevami'u'l-Âmme de denen umumî cem kitaplarına gelince; bunlar, Sahîheyn ve Kütüb-i Sitte'nin dışına çıkarak başka eserleri de birleştirmeyi gaye edinen eserlerdir: Mesâbîhu's-Sünne, Cem'ul-Cevâmi, Câmi'u'l-Mesânîd ve'l-Elkâb, Câmi'u'l-Mesânîd ve's-Suneni'l-Hâdi Li-Akvami Sünen...
Bunlardan en eskisi Mesâbîhu's-Sünne'dir, Hüseyin İbnu Mes'ûd el-Begavî (516/1122) te'lîf etmiştir. Sıhâh ve hısân hadîslerden 4484 adedini cemeder. Bunlar günlük hayatta sıkça temas edilen meselelerle ilgilidir. Sıhâh tabiriyle Sahîheyn hadîslerini, hısân tabiriyle de Ebu Dâvud, Tirmizî gibi, diğer muteber kitapların hadîslerini kasteder. Eserde zayıf ve garîb olanlar belirtilir, münker ve mevzu olanlara hiç yer verilmez.
Ulema bu esere, güvenilir oluşu ve bir de günlük ihtiyaca cevap vermesi sebebiyle, fazlaca alaka göstermiş, çeşitli şerhlerini yapmıştır. Muhammed İbnu Abdillah el-Hatîb et-Tebrizî (v. 737/1336'dan sonra) de tehzîb ederek ilâvelerde bulunmuştur. Ayrıca hadîsi rivayet eden sahâbiyi, hadîsin alındığı kitabı belirtmiştir. Bu yeni eserin adı Mişkâtu'l-Mesâbîh'dir. Muhtelif şerhleri vardır. En meşhur şerhi Aliyyü'l-Karî'nin Mirkâtu'l-Mesâbîh Şerhu Mistâki'l-Mesâbîh'dir. Matbudur.
Câmi'u'l-Mesânîd ve'l-Elkâb'ı, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân İbnu Ali el-Cevzî (597/1200) te'lif etmiş, bunda sahîheyn, el-Müsned ve Tirmizî'yi cemetmiştir.
Câmi'u'l-Mesânid ve's-Sünen'il-Hâdi li-Akvami's-Sünen-i İsmâil İbnu Ömer el-Veşî (774/1372) te'lif etmiştir. İbnu Kesîr diye de meşhur olan müellif bu eserinde Kütüb-ü Sitte, Ahmed İbnu Hanbel, Bezzar ve Ebu Ya'lâ'nın "Müsned"lerini ve Teberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'ini birleştirmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/274-275.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İsnâd

İsnâd: -Sened de denilir-: Hadisi bize nakleden hadisin ravileridir.
Mesela: Buhârî dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf anlattı, bize Malik, İbn Şihab'dan, o Enes b. Malik *Radıyallahu anh*'dan diye haber verdiğine göre Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinizi kıskanmayınız, birbirinize sırtınızı çevirmeyiniz. Allah'ın kardeş kulları olunuz. Müslüman bir kimsenin, müslüman kardeşinden üç günden fazla dargın durması helâl değildir."
Burada senedde Abdullah b. Yusuf, Malik, İbn Şihab ve Enes b. Malik bulunmaktadır.
İsnâd, âlî ve nâzil olmak üzere iki kısımdır:
Âlî isnad: Sıhhate daha yakın olandır, nâzil isnâd da bunun aksidir.
Uluv iki türlüdür. Sıfat itibariyle uluvv, adet (saygı) itibariyle uluvv.
1- Sıfat itibariyle uluvv: Ravilerin zapt ya da adalet bakımından bir başka isnaddaki ravilerden daha güçlü olmaları demektir.
2- Sayı bakımından uluvv: Bir senetteki ravilerin sayılarının bir başka senede nisbetle daha az olması demektir.
Sayı azlığının uluvv olmasının sebebi, aradaki vasıtalar azaldıkça hata ihtimalinin azalmasından dolayıdır. Bundan dolayı böyle bir senedin sıhhat ihtimali daha yüksektir.
Nüzûl ise uluvvün karşıtı olup, o da sıfat itibariyle nüzul ve sayı itibariyle nüzûl olmak üzere iki türlüdür.
1- Sıfat itibariyle nüzûl: Bir senetteki ravilerin zapt ya da adalet bakımından bir diğer senetteki ravilerden daha zayıf olmaları demektir.
2- Sayı itibariyle nüzûl ise; bir senetteki ravi sayısının bir diğer senettekine nisbetle daha çok olması demektir.
Bazan aynı isnadda sıfat itibariyle uluvv ve sayı itibariyle uluvv türleri birarada bulunabilir. Bu durumda böyle bir isnad hem sıfat bakımından, hem sayı bakımından âlî olur.
Bazan birisi olur, diğeri olmaz. Bu durumda sened nitelik bakımından âlî, sayı bakımından nâzil olabilir ya da bunun aksi sözkonusu olur. Uluvv ve nüzûl (senedin âlî ve nâzil oluşunu) bilmenin faydası, tearuz halinde âlî olan isnadın lehine tercihte bulunma hükmünün verilebilmesidir.
Tahkikin sonucu şu ki: Muayyen bir isnad hakkında senedlerin en sahihi olduğu hükmü (mutlak olarak) verilemez. Böyle bir hüküm ancak bir sahabiye yahut bir beldeye yahut bir konuya nisbetle verilebilir. Mesela, Ebu Bekir'e ulaşan senedlerin en sahihi Hicazlıların senedlilerin en sahihi, nüzûl ile ilgili hadislerin sened itibariyle en sahihleri denilebilir.
(İlim adamları) ashaba nisbetle en sahih olan senetleri sözkonusu etmiş bulunmaktadırlar. Bunların bir kısmı şunlardır: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'a ulaşan en sahih sened: Zühri, Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den senedi; Abdullah b. Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*'a ulaşan en sahih sened, Malik, Nafi'den, o İbn Ömer'den senedidir.
Enes b. Malik *Radıyallahu anh*'a ulaşan senedlerin en sahihi: Malik, Zühri'den, o Enes'den senedi,
Âişe *Radıyallahu anha*'ya ulaşan senedlerin en sahihi: Hişam b. Urve babasından, o Âişe'den senedi,
Abdullah b. Abbas *Radıyallahu anh*'ya ulaşan senedlerin en sahihi: Zührî, Ubeydullah b. Utbe'den, o İbn Abbas'tan senedidir.
Cabir b. Abdullah *Radıyallahu anh*'a ulaşan senedlerin en sahihi: Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o Cabir'den senedidir.
Amr b. Şuayb'in babası (Şuayb)'den onun dedesi yani babası olan Şuayb'ın dedesi -ki o da Abdullah b. Amr b. el-Âs'dır- senedine gelince; kimileri bu hususta aşırıya giderek bunu senedlerin en sahihi olarak değerlendirirken, kimileri de; Şuayb dedesine yetişmemiştir, diyerek bu senedi munkatı' olduğundan reddetmiştir.
Ancak tercih edilen görüş bu senedin sahih ve makbul olduğudur. Buhârî dedi ki: Ben Ahmed b. Hanbel'i, Ali b. el-Medînî'yi, İshak b. Râhûye'yi, Ebu Ubeyd'i ve bütün arkadaşlarımızı Amr b. Şuayb, o babasından, o dedesinden diye gelen hadisleri delil gösterdiklerini ve müslümanlardan kimsenin bu rivayeti terketmediğini gördüm. Buhârî dedi ki: Hem onlardan sonra insan (gerçek hadis ravileri) kimler olabilir ki?
Şuayb'in dedesine yetişmediği gerekçesiyle bu senedi reddedenlere gelince, onların bu görüşleri de Şuayb'in dedesi Abdullah'dan hadis dinlediğinin sabit olmasıyla reddedilir. Bu durumda senedde inkıtâ' sözkonusu değildir.
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye dedi ki: İslam imamları ve ilim adamlarının cumhuru Amr b. Şuayb'in -ona kadar ulaşan nakil sahih olması şartıyla- rivayet ettiği hadisi delil görmüşlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Muhalefet-Muhalefetu's-sikat:

Ravinin, gerek senedde ve gerekse metinde başka ravilere muhalif olan rivayette bulunmasıdır. Bu ya sika'nın evsâk'a veya zayıf'ın sikât'a muhalefeti şeklinde olur. Her iki halde de derecesi daha düşük olanın kendinden daha üstün olana muhalefeti şeklinde tecellî eder. Muhalefet, temelde vehim hatasından ileri geldiği için, kendinden üstün olana muhalefet eden ravi za'fını ortaya koymuş olur, dolayısıyla mecrûh addedilir. Rivâyeti de zayıf ve merdûd olur.
Muhâlefet çeşitli şekillerde olur ve ortaya çıkan muhâlif hadisler bu şekillere göre farklı isimler alırlar. Sözgelimi sika bir ravi, kendisinden daha sika (=evsak) bir raviye veya sika ravilere muhalefet ederse, rivayetine şâz, muhalefet ettiği evsak'ın veya sikaların rivayetine de mahfuz denir.
Sika'ya muhalefet eden zayıf bir ravi ise, rivayetine münker denir. Bu durumda sika'nın rivayetine de ma'ruf denir.
Bazan muhalefet, senedde yapılan değişiklik sebebiyle meydana gelir. Şöyle ki: Bir hadisi, muhtelif isnadlarla bir cemaat rivayet eder. Bir ravi, aynı hadisi, cemaatten sadece birinin isnâdıyla birleştirerek rivâyet eder ve fakat isnadlar arasında mevcut olan farkları belirtmez. Böylece, bu isnad, cemaat tarafından rivayet edilmiş olan isnadlara muhalif düşer. İsnâdında ortaya çıkan bu muhalefet sebebiyle değişikliğe uğrayan hadise müdrecü'l-isnâd denir.
Bir de müdrecü'l-metn denen muhalefet çeşidi vardır. Bu, ravinin, hadisin metnine birşeyler ilave etmesiyle meydana gelir. İlâve, hadiste geçen garib bir kelimeyi açıklamak maksadıyla olduğu gibi, hadisin ihtiva ettiği bir hükme dikkat çekmek maksadıyla da olabilir. Her iki halde de ilave edilen sözü ravi asıl metinden belirtip ayırmaz. Hadîsi ondan alanlar da ayıklama yapmaksızın rivayet ederler. Böylece o ilave hadisin aslından zannedilir. Ancak tahkik ehli bu hadisi başka tariklerden gelen vecihleriyle karşılaştırmak suretiyle bu ziyâdeyi ortaya çıkarabilirler.
Tahrîf veya tashîf denen bir ameliye ile de hadiste muhalefet hasıl olur. Şöyle ki: Ravi, bazan -herhangi bir kasda mebni olmaksızın- senette geçen isimlerin veya metinde geçen kelimelerin harflerinde değişiklik yapar. Harfleri takdim, tehir, değiştirme, kelimenin tabiatını bozacak şekilde noktaları yanlış koyma veya koymama gibi. Bu durum metinde ise, manayı tağyîr eder, senette ise raviyi değişik gösterir. Rivayet, bazı harflerinde meydana gelen değişikliğe maruz kalmışsa muharref, noktalamada değişikliklere maruz kalmışsa musahhaf ismini alır.
Muhalefet bazan kalb denen bir tasarrufla meydana gelir. Kalb'in çeşitleri var ise de, esas itibariyle, bazı isim, kelime ve hatta ibarelerin senet ve metinde takdim ve tehîre uğramasıyla hâsıl olur. Bu çeşit hadîslere de maklûb denir.
Muhalefet bazan, ravinin, kendisinden daha mutkın ravilerin (veya ravinin) zikretmediği bir ismi senede ilave etmesiyle meydana gelir. Mezîd fi Muttasılı'l-Esânid adı verilen bu hadiste, ziyade ismin olduğu yerde semaya delalet eden semi'tu, ahbaranî gibi bir siga kullanılmamış ise ziyadeli rivayetin tercihi esas olmuştur.
Hangi çeşidinde olursa olsun muhalefet bulunan rivayetlerde sikanın rivayet ettiği hadis tercih edilir. Bazı durumlarda raviler ve senette aranan başkaca şartlar eşit derecede ise birini diğerine tercih zorlaşabilir. Bu durumdaki hadislere muzdarîb denmiştir ve birini tercih ettirici bir karîne çıkıncaya kadar tevakkuf esas alınmıştır.[1]
Kısacası böyle hadislere de münker, müdrec, maklub, muztarib, musahhaf ve muharref gibi isimler verilir.
Bu on tenkid noktasının en ağırından en hafifine göre sıralanması da şöyledir:
1) Kizbu'r-ravi
2) İttihamu'r-navi bi'l-kizb
3) Kesretu'l-ğalat
4) Fartu'l-ğafle
5) Fısku'r-ravi
6) Vehm
7) Muhalefetu's-sikat
8) Cehaletu'r-ravi
9) Bid'atu'r-ravi
10) Suu'l-hıfz.[2]
Bu duruma göre bir ravinin gerek özel hayatında gerekse hadis rivayetinde bu hallerden biri veya bir kaçı tesbit edilirse o ravi cerh edilmiş olur. Cerh edilen bir raviye mecruh veya mat'un denir. Mecruh bir ravinin hadisi ise zayıf sayılır.
Aksine, bu hallerden uzak olduğu tesbit edilmiş olursa adaletli, yani rivayetlerine güvenilebilecek olduğu açığa çıkarılmış demektir. İşte ravilerin hadislerinin değerini tesbit edebilmek için bu şekilde tenkit edilmesine cerh ve ta'dil denir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/21-23.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 95-96.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 62.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

200) İkindi Namazının Sünneti

Bu bölümdeki üç hadis-i şeriften; Rasûlullah (s.a.v.)'ın ikindiden önce dört rekat başında iki rekat kıldığını dört rekat kılanlara Allah rahmet etsin diye dua ettiğini öğreneceğiz. [1]

1121. Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazının farzından önce dört rek`at namaz kılardı. İkinci rek`atın tahiyyatında Allah Teâlâ'ya en yakın meleklere ve onların yolunca giden müslüman ve mü'min kimselere selâm ederdi.[2]

1122. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'nın rivayetine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İkindi namazının farzından önce dört rek`at namaz kılan kimseye, Allah rahmetini ihsân etsin."[3]

1123. Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazının farzından önce iki rek`at namaz kılardı.[4]

* Müslümanlar bu hadislerde de görüleceği üzere kalıplaşmış bir model olmaksızın nafileleri bazen 2 + 2 bazen 4 bazen de 2 rekat olarak kılabilmeliler farzlar dışındaki tüm nafile ibadetlerde de zamana ve durumlarına göre herhangi birini tercih etmelidir. [5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 332.
[2] Tirmizî, Mevâkît 201, Cum`a 66. Ayrıca. bk. Nesâî, İmâmet 5; İbni Mâce, İkâmet 109.
[3] Ebû Dâvûd, Tatavvu 8; Tirmizî, Salât 201.
[4] Ebû Dâvûd, Tatavvu 8.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 332.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- CERH VE TA'DÎL KAİDELERİ

Usûl kitaplarında rivâyeti kabul edilenlerin vasıflarını beyan sadedinde bazı kaideler açıklanmaktadır. Bunlardan bir kısmına, işlenen mevzu ile alâkası sebebiyle başka yerlerde temas edilmiş olsa bile, topluca, kendi sistemi çerçevesinde görülmesinde fayda var. Bu sebeple, Tedrîbu'r-Râvî'de yer verilmiş olan uzun açıklamaların bir kısmından kaçınarak okuyucuyu tatmin edecek asgarî izahla bu kaideleri belirtmeye çalışacağız.
Birinci Kaide: Bir rivayetin kabul edilebilmesi için ravisinin zâbıt ve âdil olması lâzımdır. Adaletin gerçekleşmesi için büluğ, akl, İslâm, itikad, diyanet, mürüvvet, sıdk, şöhret, lika gibi şartlar arandığını, bunlardan ne kastedildiğini daha önce açıkladık.
İkinci Kaide: Bir ravinin adâleti, onun hakkında âdil iki kişinin "âdildir" demeleriyle veya alimler nezdinde adaletiyle iştihâr etmesi ve hakkında senâ edilmiş olmasıyla sabitleşir. Nitekim Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'in büyükleri ve meşhurları böyledir.
Ebu Bekr el-Bakillânî şöyle demiştir: "Şâhid ve muhbir, her ikisi de, adâletleriyle meşhur olmadıkları takdirde tezkiyeye muhtaçtırlar, zira durumları meşkuktur, adâlet üzere olmaları da adaletsiz olmaları da câizdir..."
Üçüncu Kaide: Râvînin zabtı, çoğunlukla, mutkın olan sika'lara muvafakatıyla bilinir. Nadir rastlanan muhalif rivayetleri zabtını ihlâl etmez. Ancak bunlar miktarca artarsa zabtının zayıflığına hükmedilir ve kendisiyle ihticâc edilmez. Sikalara muvafakatın lafzî olması şart değildir, rivayetler ifâde ettikleri manalarda uygunluk arzetseler bu yeterlidir.
Dördüncü Kaide: Sahih ve meşhûr olan kavle göre, bir ravi hakkında yapılan ta'dil gayr-ı müfesser de olsa yani sebebi belirtilmemiş de olsa makbûldür. Cerh ise, müfesser olmadan kabul edilmez.
Ta'dîl'de açıklama şartının konmaması adâlet sağlayan sebeplerin çokluğundan ve dolayısıyla bunları birer birer saymanın zorluğundandır. Bu suhulet konmamış olsaydı muaddil, her şahıs için: "Şunları şunları yapmazdı, şunları şunları irtikab etmemiştir, şunu şunu yapardı..." diye yapılması veya terki fisk olan şeyleri sayması gerekecekti. Bunun nasıl bir zorluk olacağı açıktır.
Ancak cerh buna benzemez. Tek bir menfi işi yapması cerh için yeterlidir. Bunu söylemenin hiçbir zorluğu da yok. Mâlum olduğu üzere, cerh sebepleri hususunda insanlar çok farklıdırlar. Mesela birisi, kendi nazarında cerh sayılan bir sebeple raviyi cerheder, halbuki bu, nefsülemirde (gerçekte) cerh değildir. Öyle ise cârih, cerhin sebebini beyan etsin ki, başkalarına, bu gerçekten kâdih (yaralayıcı) mi, değil mi değerlendirme imkânı tanısın. Söylediğimiz bu prensip İbnu Salâh, Hatîbu'l-Bağdadî, Buharî gibi büyüklerin benimsedikleri sahih görüştür. Fukaha ve usulcüler bu görüş üzerine hareket etmişlerdir. Nitekim, Sahîheyn bahsini işlerken, Buhârî ve Müslim'de bazılarınca cerhedilen zayıf ravilerden söz etmiş ve ilaveten bunlardan bir kısmının, Buhârî ve Müslim nazarında "zayıf değillerdir" diye değerlendirildiğini kaydetmiştik. Aynı davranış Ebu Davud başta diğer muhaddislerde de görülür.
Bu durum, muhaddislerin, cerh sebebi belli edilmeden "zayıftır", "birşey değildir" gibi mücmel ve mübhem cerhi kabul etmemeyi düstûr edindiklerine delâlet eder. Benimsenen yolun bu olduğunu gösteren bir başka husus daha var. O da şudur: Bir kısım rivayetler gösteriyor ki böyle mübhem cerh'te bulunan carihlerden cerh sebebini açıklamaları taleb edildiği zaman, muhâtabı tatmin eden, gerçekten cerhi gerektiren bir sebep zikredememişlerdir. Hatibu'l-Bağdadî bu meseleye müstakil bir bab tahsîs ederek pek çok misal sunar. Kaydettiği bir örneğe göre, Şu'be'ye: "Falancanın hadisini niye terkettin?" diye sorulunca: "Ben onu, kadana'ya binmiş, koşturmak için hayvancağıza ayaklarıyla vuruyor gördüm" der[1]. Keza Sâlih el-Mürri'nin hadisleri hakkında Müslim İbnu İbrahim'e suâl edilince şu cevabı verir: "Salih'le de işin ne? Bir gün Hammâd İbnu Seleme'nin yanında ismi geçmiş idi, Hammâd burnunu sildi." Bir başka rivayet Şu'be'nin şöyle söylediğini bildirmektedir:
"- Minhâl İbnu Amr'ın evine gitmiştim. İçeriden bir tanbur sesi geldi, ben de geri döndüm". Bağdadî yanlışlığı noktalamak için: "Keşke sorsaydın, adamın belki de bundan haberi yoktu!" der. Şu'be'nin bu çeşit yanlış hareketlerini belirtmek için Bağdadî bir de şu rivayeti kaydeder: "Vekî anlatıyor: Şu'be dedi ki: Kendisinden Ebu İshâk'ın hadis rivayet ettiği Nâciye'ye rastladım. Satranç oynuyordu. Rivâyetini almadım. Sonra (adamcağız ölünce) rivayetlerini bir başkası vasıtasıyla yazdım."
Bağdadî'nin kaydettiği son bir vak'aya göre, Hakem İbnu Uteybe'ye "Zâzân'dan niye hadîs rivâyet etmiyorsun? diye sorulmuş da: "O, çok konuşan biridir" diye cevâp vermiş. Şüphesiz bunların hiçbirisi ravinin terkini gerektirecek kusurlara girmez.
Sayrafi: "Falanca kezzâbtır" derse bu da yeterli değildir, mutlaka sebebi açıklanmalıdır. Çünkü kizb kelimesi galat manasına da gelir, nitekim "Ebu Muhammed kizbde bulundu" sözü bu manadadır" demiştir.
Bu meseleyi te'yîden İbnu Salâh der ki:
"Şöyle bir itirazda bulunmak mümkündür: "Âlimler, râvileri cerhedip hadîslerini reddetmede hadis imamlarının cerh ve tadil üzerine yazmış bulunduğu kitaplara itimâd ediyorlar. Halbuki bu eserler nâdiren cerh sebeplerini açıklar. Müelliflerin kitaplarda mûtad âdetleri "falanca zayıftır", "falanca bir para etmez" vs. veya "Bu zayıf bir hadistir" veya "Bu, gayr-ı sâbit bir hadistir" gibi bir tabir kullanıp geçmektir. Böyle olunca sebep beyan etme şartı koşmak, bu eserleri iptal etmeye ve çoğu durumda cerh kapısını kapamaya müncer olmaz mı?"
İbnu Salâh, sonra şu cevâbî açıklamayı yapar: "Cerh sebebini açıklamayan cerh ve ta'dîl kitapları, -biz cerhi tesbit ve cerh hükmü vermede onlara itimad etmesek bile- onların cerhettiği şahısların hadîslerini kabulde tevakkuf etmemize yararlar. Çünkü, ne de olsa, onlarda gelen cerh, bizde raviler hakkında kavi bir şüphe uyandırır, bunun üzerine ravinin halini araştırırız. Şayet şüphe gider, güven hasıl olursa rivayetini kabul ederiz. Nitekim durumu böyle olan nice sahîheyn ravisi vardır."
Sahih olan bu görüş dışında başka görüşler de vardır. Özetle:
1- Yukarıdakinin tersine, gayr-ı müfesser cerh kabûl edilmeli, ta'dîl müfesser olmalı,
2- Cerh de ta'dîl de müfesser olmalı,
3- Cârih ve muaddil cerh ve ta'dîl erbabını bilip anlayan itikad ve amellerinde sağlam kişilerse cerhte de ta'dil'de de sebeb beyan etmek gerekmez. Başka vesîlelerle daha önce de yer verdiğimiz bu görüşü Kadı Ebu Bekr, cumhur'un görüşü olarak nakletmiş, İmâmu'l-Harameyn, Gazâli, Râzî ve Hatib benimsemiş, Ebu'l-Fazl el-Irâkî, el-Bulkînî görüşün "sahîh" olduğunu te'yid edip benimsemişlerdir.
İbnu Hacer bu meseleye bir başka vüs'at kazandırmıştır. Der ki: "Bu ilmin imamlarından biri tarafından tevsîk edilmiş biri, mücmel bir cerhle cerhedilmiş olsa, bu kimse hakkındaki cerhi yapan cârih her kim olursa olsun, müfesser olmadıkça cerhi kabul edilmez. Çünkü onun sikalık rütbesi kesinleşmiştir, bu ancak açıkça beyan edilen bir kusurla izâle edilebilir. Zira bu ilmin imamları, dini durumlarını ve rivayetini iyice tedkîkten geçirmedikleri, gerekli araştırmayı yapmadıkları kimseyi tevsîk etmezler. Onlar bu meselede insanların en uyanıklarıdır, onlardan birinin hükmünü sarîh bir kusur nakzedebilir."
Eğer bir râvi, cerh ve tâdili bilen birisi tarafından gayr-ı müfesser olarak cerhedilse ve bu râvî daha önce ta'dîl edilmemiş idiyse bu cerh onun hakkında kabul edilir. Zira böyle birisi ta'dîl edilmemiş olması sebebiyle meçhûl durumundadır. Bu râvi hakkında cârihin sözünü mûteber kılmak ihmâl etmekten daha iyidir. Cerh ve ta'dîl ilminin zirvesinde yer alanlardan Zehebî: "Bu ilmin âlimlerinden iki tanesi, hiç bir zaman ne zayıf bir kimseye sika demede, ne de sika bir kimseye zayıf demede ittifak etmemişlerdir" der. Nesâî'nin, hadis kabul etmede prensibi, terkinde ittifak edilmemiş ravilerden hadis almaktı.
Beşinci Kaide: Cerh ve ta'dilin sübut bulması (kesinlik kazanması) için, sahîh olan kavle göre, bir kişinin beyanı yeterlidir. Çünkü, bir haberin kabulünde aded şartı yoktur, dolayısıyla, o haberin ravisini cerh ve ta'dîl'de de aded şartı koşulmaz. Ayrıca tezkiye (ta'dîl) hüküm makamındadır, hükmün muteber olması için hâkimin iki olması diye bir şart yoktur.Bazı alimler, "Şehâdette olduğu üzere, cerh ve ta'dîl'de de iki kişinin beyanı olmalıdır" demişse de itibar edilmemiştir. Çünkü açıklanacağı üzere rivayet şehâdetten farklıdır.[2]

---

[1] Kadana diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı bir zevn'dir. Ağır yük taşımaya mansus bir at çeşidi diye açıklanır. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/23-26.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Cem'u'l-Cevamî:

Cevâmi'u'l-Amme grubuna giren cem kitapların en câmisi ve en genişi olması ve ayrıca, arkadan tanıtacağımız Câmi'u's-Sağîr ve Kenzu'l-Ummâl gibi matbu ve müminlerin ellerinde mevcut ve mütedâvil bazı kitapların da dayanağı ve kaynağı olması sebebiyle bu kitap hakkında genişçe bilgi verip tanıtacağız. Görüleceği üzere arkadan tanıtacağımız mezkur kitaplarının muhtevasını, sıhhat durumunu kavramak, öncelikle Cem'u'l-Cevâmî'nin yeterince bilinmesine bağlıdır.
Cem'u'l-Cevâmî, eş-Şeyh el-Hâfiz Celâleddin Abdurrahmân İbnu Ebî Bekr es-Suyûtî (v. 911/1505) tarafından te'lîf edilen bu eserin diğer adı el-Câmiu'i-Kebîr'dir. Müellif Suyûtî (rahimehullah), el-Câmiu's-Sağîr'in mukaddimesinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bütün hadîslerini bir kitapta toplamak maksadıyla Cem'u'-Cevâmi'yi te'lîfe karar verdiğini belirtir. Muhakkik âlimlerin ifâde ettikleri üzere, böyle bir çalışmayı yapmak mümkün değildir. "Bütün hadîsler" tâbirinden Suyûtî merhûmun maksadının "kendi muttali olduğu hadîsler" olması gerektiği tebârüz ettirilmiştir. Her hâl u kârda merhûm, ömrünün bu işe yetmeyeceğini anlayarak, bir müddet sonra, çalışmayı yarıda kesmiş gerçekleştirdiği kısımdaki hadîsleri ihtisar ederek el-Câmiu's-Sağîr'i ortaya koymuştur. Daha sonra yine aynı eserden ihtisar sûretiyle Ziyâdetu'l-Câmi adıyla ikinci bir kitap daha çıkarmıştır.
Bâzı kaynaklarda Cem'u'l-Cevâmi'nin bu hâliyle 100.000 civarında merviyâta şâmil olduğu ifâde edilir. Ancak bu tahminin gerçeği ifâdeden oldukça uzak kaldığı anlaşılmaktadır. Zira, eserin değişik bir tertibinden ibâret olan Kenzu'l-Ummâl'in 1978 Haleb baskısında -ki hadîsler sırayla müteselsilen numaralanmıştır- 46624 hadîs mevcuttur.
Suyûtî, hadîsleri Cem'u'i-Cevâmi'de iki ana bölümde tertîblemiştir. Birinci Bölümde (el-Kısmu'l-Evvel) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kavlî sünnet'ini yani sözlerini, hadîsin ilk kelimesini esas alarak alfabetik sıraya göre tanzîm etmiştir. İkinci Bölümde (el-Kısmu's-Sâni) ise, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fii'lî sünnet'ini yâni, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın davranış ve sözlerine veya bir sebebe veya kendisine yapılan bir müracaat gibi zât-ı risâlet penâhîleri ile ilgili olarak yapılmış olan rivâyetleri toplamıştır. Bu ikinci kısımda rivâyetler, rivâyeti yapan sahâbe isimlerine göre tertîb edilmiştir. Yâni, müellif, Aşere-i Mübeşşere'yi en başta kaydettikten sonra, diğer sahâbeleri, isimlerine göre, alfabetik sıraya koyar. İsimler kısmını aynı şekilde künyeler kısmı, bunu da mübhem olanlar kısmı, mübhemleri de kadın Sahâbelerin isimleri tâkib eder. En sonda da mürsel rivâyetler yer alır.
Suyûtî bu eseri te'lîf ederken çok miktarda kitap mütâlaa etmiştir. Kenzu'l-Ummâl'de kaydedilenler tedkîk edilince bu kaynakların 80'e yaklaştığı görülür.
Bu mecmûada sahîh, hasen ve zayıf hadîsler bulunduğu gibi zaafı şiddetli (şedîdü'z-zaaf ve hattâ mevzu (uydurma) olan hadîsler de mevcuttur. Bizzât Suyûtî, mukaddimesinde yaptığı kıymetli bir açıklama ile, hangi kitaplara nisbet edilen hadîslerin sahîh, hangilerine nisbet edilenlerin sahîh ve zayıf ve hangilerine nisbet edilenlerin de zayıf addedilmesi gerektiğini bildirir. Bu hususla ilgili gerekli açıklamayı, Hadîs Müellefâtının Tabakâtı adlı başlık altında sunduğumuz için, burada tekrar etmeyeceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/275-276.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- CERH VE TA'DÎL KAİDELERİ

Usûl kitaplarında rivâyeti kabul edilenlerin vasıflarını beyan sadedinde bazı kaideler açıklanmaktadır. Bunlardan bir kısmına, işlenen mevzu ile alâkası sebebiyle başka yerlerde temas edilmiş olsa bile, topluca, kendi sistemi çerçevesinde görülmesinde fayda var. Bu sebeple, Tedrîbu'r-Râvî'de yer verilmiş olan uzun açıklamaların bir kısmından kaçınarak okuyucuyu tatmin edecek asgarî izahla bu kaideleri belirtmeye çalışacağız.
Birinci Kaide: Bir rivayetin kabul edilebilmesi için ravisinin zâbıt ve âdil olması lâzımdır. Adaletin gerçekleşmesi için büluğ, akl, İslâm, itikad, diyanet, mürüvvet, sıdk, şöhret, lika gibi şartlar arandığını, bunlardan ne kastedildiğini daha önce açıkladık.
İkinci Kaide: Bir ravinin adâleti, onun hakkında âdil iki kişinin "âdildir" demeleriyle veya alimler nezdinde adaletiyle iştihâr etmesi ve hakkında senâ edilmiş olmasıyla sabitleşir. Nitekim Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'in büyükleri ve meşhurları böyledir.
Ebu Bekr el-Bakillânî şöyle demiştir: "Şâhid ve muhbir, her ikisi de, adâletleriyle meşhur olmadıkları takdirde tezkiyeye muhtaçtırlar, zira durumları meşkuktur, adâlet üzere olmaları da adaletsiz olmaları da câizdir..."
Üçüncu Kaide: Râvînin zabtı, çoğunlukla, mutkın olan sika'lara muvafakatıyla bilinir. Nadir rastlanan muhalif rivayetleri zabtını ihlâl etmez. Ancak bunlar miktarca artarsa zabtının zayıflığına hükmedilir ve kendisiyle ihticâc edilmez. Sikalara muvafakatın lafzî olması şart değildir, rivayetler ifâde ettikleri manalarda uygunluk arzetseler bu yeterlidir.
Dördüncü Kaide: Sahih ve meşhûr olan kavle göre, bir ravi hakkında yapılan ta'dil gayr-ı müfesser de olsa yani sebebi belirtilmemiş de olsa makbûldür. Cerh ise, müfesser olmadan kabul edilmez.
Ta'dîl'de açıklama şartının konmaması adâlet sağlayan sebeplerin çokluğundan ve dolayısıyla bunları birer birer saymanın zorluğundandır. Bu suhulet konmamış olsaydı muaddil, her şahıs için: "Şunları şunları yapmazdı, şunları şunları irtikab etmemiştir, şunu şunu yapardı..." diye yapılması veya terki fisk olan şeyleri sayması gerekecekti. Bunun nasıl bir zorluk olacağı açıktır.
Ancak cerh buna benzemez. Tek bir menfi işi yapması cerh için yeterlidir. Bunu söylemenin hiçbir zorluğu da yok. Mâlum olduğu üzere, cerh sebepleri hususunda insanlar çok farklıdırlar. Mesela birisi, kendi nazarında cerh sayılan bir sebeple raviyi cerheder, halbuki bu, nefsülemirde (gerçekte) cerh değildir. Öyle ise cârih, cerhin sebebini beyan etsin ki, başkalarına, bu gerçekten kâdih (yaralayıcı) mi, değil mi değerlendirme imkânı tanısın. Söylediğimiz bu prensip İbnu Salâh, Hatîbu'l-Bağdadî, Buharî gibi büyüklerin benimsedikleri sahih görüştür. Fukaha ve usulcüler bu görüş üzerine hareket etmişlerdir. Nitekim, Sahîheyn bahsini işlerken, Buhârî ve Müslim'de bazılarınca cerhedilen zayıf ravilerden söz etmiş ve ilaveten bunlardan bir kısmının, Buhârî ve Müslim nazarında "zayıf değillerdir" diye değerlendirildiğini kaydetmiştik. Aynı davranış Ebu Davud başta diğer muhaddislerde de görülür.
Bu durum, muhaddislerin, cerh sebebi belli edilmeden "zayıftır", "birşey değildir" gibi mücmel ve mübhem cerhi kabul etmemeyi düstûr edindiklerine delâlet eder. Benimsenen yolun bu olduğunu gösteren bir başka husus daha var. O da şudur: Bir kısım rivayetler gösteriyor ki böyle mübhem cerh'te bulunan carihlerden cerh sebebini açıklamaları taleb edildiği zaman, muhâtabı tatmin eden, gerçekten cerhi gerektiren bir sebep zikredememişlerdir. Hatibu'l-Bağdadî bu meseleye müstakil bir bab tahsîs ederek pek çok misal sunar. Kaydettiği bir örneğe göre, Şu'be'ye: "Falancanın hadisini niye terkettin?" diye sorulunca: "Ben onu, kadana'ya binmiş, koşturmak için hayvancağıza ayaklarıyla vuruyor gördüm" der[1]. Keza Sâlih el-Mürri'nin hadisleri hakkında Müslim İbnu İbrahim'e suâl edilince şu cevabı verir: "Salih'le de işin ne? Bir gün Hammâd İbnu Seleme'nin yanında ismi geçmiş idi, Hammâd burnunu sildi." Bir başka rivayet Şu'be'nin şöyle söylediğini bildirmektedir:
"- Minhâl İbnu Amr'ın evine gitmiştim. İçeriden bir tanbur sesi geldi, ben de geri döndüm". Bağdadî yanlışlığı noktalamak için: "Keşke sorsaydın, adamın belki de bundan haberi yoktu!" der. Şu'be'nin bu çeşit yanlış hareketlerini belirtmek için Bağdadî bir de şu rivayeti kaydeder: "Vekî anlatıyor: Şu'be dedi ki: Kendisinden Ebu İshâk'ın hadis rivayet ettiği Nâciye'ye rastladım. Satranç oynuyordu. Rivâyetini almadım. Sonra (adamcağız ölünce) rivayetlerini bir başkası vasıtasıyla yazdım."
Bağdadî'nin kaydettiği son bir vak'aya göre, Hakem İbnu Uteybe'ye "Zâzân'dan niye hadîs rivâyet etmiyorsun? diye sorulmuş da: "O, çok konuşan biridir" diye cevâp vermiş. Şüphesiz bunların hiçbirisi ravinin terkini gerektirecek kusurlara girmez.
Sayrafi: "Falanca kezzâbtır" derse bu da yeterli değildir, mutlaka sebebi açıklanmalıdır. Çünkü kizb kelimesi galat manasına da gelir, nitekim "Ebu Muhammed kizbde bulundu" sözü bu manadadır" demiştir.
Bu meseleyi te'yîden İbnu Salâh der ki:
"Şöyle bir itirazda bulunmak mümkündür: "Âlimler, râvileri cerhedip hadîslerini reddetmede hadis imamlarının cerh ve tadil üzerine yazmış bulunduğu kitaplara itimâd ediyorlar. Halbuki bu eserler nâdiren cerh sebeplerini açıklar. Müelliflerin kitaplarda mûtad âdetleri "falanca zayıftır", "falanca bir para etmez" vs. veya "Bu zayıf bir hadistir" veya "Bu, gayr-ı sâbit bir hadistir" gibi bir tabir kullanıp geçmektir. Böyle olunca sebep beyan etme şartı koşmak, bu eserleri iptal etmeye ve çoğu durumda cerh kapısını kapamaya müncer olmaz mı?"
İbnu Salâh, sonra şu cevâbî açıklamayı yapar: "Cerh sebebini açıklamayan cerh ve ta'dîl kitapları, -biz cerhi tesbit ve cerh hükmü vermede onlara itimad etmesek bile- onların cerhettiği şahısların hadîslerini kabulde tevakkuf etmemize yararlar. Çünkü, ne de olsa, onlarda gelen cerh, bizde raviler hakkında kavi bir şüphe uyandırır, bunun üzerine ravinin halini araştırırız. Şayet şüphe gider, güven hasıl olursa rivayetini kabul ederiz. Nitekim durumu böyle olan nice sahîheyn ravisi vardır."
Sahih olan bu görüş dışında başka görüşler de vardır. Özetle:
1- Yukarıdakinin tersine, gayr-ı müfesser cerh kabûl edilmeli, ta'dîl müfesser olmalı,
2- Cerh de ta'dîl de müfesser olmalı,
3- Cârih ve muaddil cerh ve ta'dîl erbabını bilip anlayan itikad ve amellerinde sağlam kişilerse cerhte de ta'dil'de de sebeb beyan etmek gerekmez. Başka vesîlelerle daha önce de yer verdiğimiz bu görüşü Kadı Ebu Bekr, cumhur'un görüşü olarak nakletmiş, İmâmu'l-Harameyn, Gazâli, Râzî ve Hatib benimsemiş, Ebu'l-Fazl el-Irâkî, el-Bulkînî görüşün "sahîh" olduğunu te'yid edip benimsemişlerdir.
İbnu Hacer bu meseleye bir başka vüs'at kazandırmıştır. Der ki: "Bu ilmin imamlarından biri tarafından tevsîk edilmiş biri, mücmel bir cerhle cerhedilmiş olsa, bu kimse hakkındaki cerhi yapan cârih her kim olursa olsun, müfesser olmadıkça cerhi kabul edilmez. Çünkü onun sikalık rütbesi kesinleşmiştir, bu ancak açıkça beyan edilen bir kusurla izâle edilebilir. Zira bu ilmin imamları, dini durumlarını ve rivayetini iyice tedkîkten geçirmedikleri, gerekli araştırmayı yapmadıkları kimseyi tevsîk etmezler. Onlar bu meselede insanların en uyanıklarıdır, onlardan birinin hükmünü sarîh bir kusur nakzedebilir."
Eğer bir râvi, cerh ve tâdili bilen birisi tarafından gayr-ı müfesser olarak cerhedilse ve bu râvî daha önce ta'dîl edilmemiş idiyse bu cerh onun hakkında kabul edilir. Zira böyle birisi ta'dîl edilmemiş olması sebebiyle meçhûl durumundadır. Bu râvi hakkında cârihin sözünü mûteber kılmak ihmâl etmekten daha iyidir. Cerh ve ta'dîl ilminin zirvesinde yer alanlardan Zehebî: "Bu ilmin âlimlerinden iki tanesi, hiç bir zaman ne zayıf bir kimseye sika demede, ne de sika bir kimseye zayıf demede ittifak etmemişlerdir" der. Nesâî'nin, hadis kabul etmede prensibi, terkinde ittifak edilmemiş ravilerden hadis almaktı.
Beşinci Kaide: Cerh ve ta'dilin sübut bulması (kesinlik kazanması) için, sahîh olan kavle göre, bir kişinin beyanı yeterlidir. Çünkü, bir haberin kabulünde aded şartı yoktur, dolayısıyla, o haberin ravisini cerh ve ta'dîl'de de aded şartı koşulmaz. Ayrıca tezkiye (ta'dîl) hüküm makamındadır, hükmün muteber olması için hâkimin iki olması diye bir şart yoktur.Bazı alimler, "Şehâdette olduğu üzere, cerh ve ta'dîl'de de iki kişinin beyanı olmalıdır" demişse de itibar edilmemiştir. Çünkü açıklanacağı üzere rivayet şehâdetten farklıdır.[2]

---

[1] Kadana diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı bir zevn'dir. Ağır yük taşımaya mansus bir at çeşidi diye açıklanır. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/23-26.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

279) Övünmek Ve Haksız Yere Taşkınlık Yapmanın Yasaklığı

Buradaki iki ayet ve iki hadisten kişinin kendisini övüp temize çıkarmaması gerektiğini, kimin Allah katında daha iyi müslüman olduğunu Allah'ın bildiğini; yeryüzünde taşkınlık yapanlara acıklı azabın hazırlandığını müslümanların birbirlerine karşı mütevazi ve alçak gönüllü olmaları gerektiğini, "kendini büyük görerek, başkalarını hiçe sayan insanlar helak olmuşlar" diyen kimsenin kendisinin helak olduğunu öğreneceğiz. [1]

"...Ey mü'minler öyleyse kendinizi temize çıkarmaya kalkmayın. O, kimin yolunu kendi kitabıyla bulmaya çalıştığını en iyi bilendir." (Necm: 53/32)
"Ceza ve sorumluluk ancak, insanlara haksızlık edip, yeryüzünde haksız yere azgınlıkta bulunanlaradır. İşte bunlara ahirette can yakıcı bir azap vardır." (Şura: 42/42)

1593. Iyâz İbni Hımâr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ bana:
Birbirinize karşı öylesine alçak gönüllü olun ki, hiç bir kişi diğerine karşı haddi aşıp zulmetmesin. Yine hiç bir kimse, bir başkasına karşı böbürlenip üstünlük taslamasın diye vahyetti."[2]

1594. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse (kendini üstün görüp diğerlerini küçümseyerek) insanlar helâk oldu derse, kendisi onların en önce helâk olanı olur."[3]

* Bir kimse yüksekten atıp ahkam keserek "tüm insanlar bozuldu, helak oldu" demesin. İbadet ve taatına güvenip böyle söylemesiyle büyük bir yanılgı içinde olmuş olur ve bu sözü iddia edeni vurur. Kendi kusuruyla meşgul olmayı unutanların helakı herkesten önce gerçekleşir. Felaket tellallığı yapmak kimseye fayda getirmez. Kişinin içinde bulunduğu maddi ve manevi hiçbir nimet ona kendini başkalarından üstün görme hakkını vermez.[4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 466.
[2] Müslim, Cennet 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 40; İbni Mâce, Zühd 16.
602'de geçmişti açıklama orada verilmişti.
[3] Müslim, Birr 139. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 77.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 466.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rivâyet Ve Şehadet Arasındaki Farklar:

Daha çok fıkhın konusuna giren şehâdet'le, öncelikle hadisin konusuna giren rivayet bahisleri birbirine yakınlık arzettiği için aralarındaki benzeyen ve benzemeyen noktaları belirtmeye hadîs usulcüleri ehemmiyet vermişlerdir. Bir kısım zevatı: "ikisi de birdir" demeye sevkedecek kadar, birçok noktada aralarında müştereklik varsa da, İbnu Hacer gibi müdakkiklerin gözünden kaçmayacak bazı farklı noktaları da mevcuttur. Biz, Tedrîb'de tâdad edilen yirmibir aded ahkâm farklarını aşağıya aynen kaydediyoruz.

1- Şehâdette aded şartı var, rivayette yok. (Şehâdet'in ihbarını sahîh kabûl etmek için -tek şâhidin de muteber olduğu bazı meseleler dışında- zina için dört, diğer meseleler için iki şahit şart koşulur). Halbuki, sıhhat şartlarına uygun olarak tek tarîk'ten gelen rivayetle hüküm sâbit olur. Bunun sebebi üçtür.

Birincisi: Müslümanlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemekten, daha çok korku hissederler, halbuki yalancı şahitlikten bu kadar korku duymazlar, binaenaleyh şehâdette yalan ihtimalini azaltmak için aded şart koşulmuştur.

İkincisi: Bir çok durumda rivayeti bir tek ravi yapmaktadır. Eğer bu rivayet, münferid diye reddedilecek olsa, bu rivayetin getirdiği zenginlik, dinde olmayacak. Halbuki şehâdette aded şartı sebebiyle hukuk kaybolsa zararı bir kişiyi ilgilendirir.

Üçüncüsü: Müslümanlar arasında birbirlerine karşı düşmanlık mevcuttur, bu durum yalan yere şehâdete sevkedebilir, bu imkânı azaltmak için şehâdette aded gereklidir. Halbuki mümini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı yalana sevkedecek sebep mevcut değildir, tek kişinin rivâyetine itimâd edilebilir.

2- Şehâdette bazı yerlerde şâhidin erkek olması gerekir, rivayette bu aranmaz.

3- Şehâdette hürriyet şarttır, rivayette şart değildir.

4- Bir kavle göre rivayette büluğ şart değildir.

5- Hattâbiye'den başka herhangi bir ehl-i bid'a'nın şehâdeti -dâî (militan) bile olsa- makbuldür. Halbuki ehl-i bid'a'nın mezhebi lehine yaptığı rivâyet, dâî olsa da, olmasa da kabûl edilmez.

6- Kizb'ten tevbe eden yalancının şehâdeti tevbeden sonra makbûldür, rivayeti makbûl değildir.

7- Bir tek hadiste yalanı tesbit edilen ravinin daha önceki rivayetleri de reddedilir. Yalancı şehâdeti görülen kimsenin önceki şâhitlikleri iptal olunmaz.

8- Bir kimsenin şehâdeti kendisine bir menfaat sağlayacak veya zararı defedecek ise, bu şehâdeti makbul değildir. Bu durumdaki rivâyet kabûl edilir.

9- Kişinin usûl ve fürû'u veya kölesi lehine yapacağı şehâdeti dinlenmez. Rivayet ise makbuldür.

10, 11, 12- Şehâdetin sahîh olması için, şâhitliğin geçmiş bir vak'a üzerine olması, talebedilmesi ve hâkim huzurunda cereyan etmesi gerekir. Rivayette bu şartlar aranmaz.

13- Âlim, ilmine dayanarak râvi hakkında kesin bir cerh veya ta'dil hükmüne varma yetkisine sâhiptir. Şehâdette durum böyle değildir, burada üç ihtimal mevzubahistir, en doğrusu da hududullah'a girenle diğerlerini tefrîktir.

14- Sahîh görüşe göre, rivâyette, tek bir âlimin hükmü ile cerh ve ta'dîl makbûldür, şehadette değildir.

15- Rivâyetle âlimden vâki olan gayr-ı müfesser bir cerh veya ta'dil hükmü makbuldür, şehâdette cerhin kabûlü müfesser olmasına bağlıdır.

16- Rivâyete mukabil ücret almak caizdir, şehadette ise, şâhitliğin edâsı için yol parası ödenmişse masraf alınabilir.

17- Şehâdeti esas alarak hükmetmek şâhid hakkında bir ta'dildir. Hatta Gazâlî, "Sen âdilsin" demekten daha kavî olduğunu söyler. Halbuki, esah olan kavle göre, âlimin rivâyet ettiği şeyle amel etmesi ve buna dayanarak fetva vermiş olması rivayetin sıhhatine delil olamaz.

18- Ölüm, gaybûbet ve bunlara benzer bir sebeple asıl görgü şâhidini dinlemenin imkansız hale geldiği durumlar dışında şâhidin şâhidi'ne itibar edilmez, asıl şâhit dinlenir. Rivâyet bunun aksinedir; çoğunlukla, hayatta kalanlar ölenlerden rivâyet ederler.

19- Bir râvi rivâyet ettiği bir şeyden rücu edebilir. Bu durumda o rivâyet amelden düşer. Hüküm verildikten sonra şehâdetten dönülemez, dönülse, hüküm bozulmaz.

20- İki kişi, katli gerektiren bir meselede şahitlik yapıp ölüme sebep olduktan sonra: "Biz âmden (kasten) yalan söyledik" diyerek şehâdetten rücû etseler, kısâsen katledilirler. Halbuki bir meselede hüküm vermede hâkim zorlukla karşılaşarak tevakkuf edip duraklasa, bir kişi meseleye müteallik Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bir hadis rivayet etse, Hâkim rivayete dayanarak ölüm kararı verdikten sonra ravi gelip: "Âmden yalan söyledim" diye rivayetinden rücû etse ravinin durumu hakkında ihtilaf edilmiştir. Bağavî'nin el-Fetâvâ'sında "Tıpkı şâhidde olduğu üzere râvi, kısasla öldürülür" der. er-Râfiî'nin nakline göre, el-Fetâvâ ve'l-İmâm"da Kaffâl: "Şehâdetin aksine burada kısas uygulanmaz" der. Zira şehâdet muayyen bir hâdiseyle ilgilidir. Rivâyet ise o hadiseye has olmaz.

21- Dörtten az sayıda şâhid zina hususunda şâhitlikte bulunsalar, râcih kavle göre hadd-i kazf'e (iftira cezası'na) mâruz kalırlar. Tevbe etmedikleri müddetçe şâhitlikleri de kabûl edilmez. Bu kimselerin rivâyetlerini kabûl hususunda iki görüş var: Meşhur olan kavle göre kabul edilir. (Bu meseleyi Mâverdî el-Hâvî'de zikretti, ondan da İbnu'r-Rüf'a el-Kifâye ve'l-İstivâ fi'l-Elfâz'da nakletti).[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/26-29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- El-Câmi'u's-Sağîr:

Eş-Şeyh el-Hâfiz Celâleddin Abdurrahmân İbnu Ebî Bekr es-Suyûtî (v. 911/1505) tarafından te'lif edilen bu eserin tam adı el-Câmi'u's-Sağîr min Hadîsi'l-Beşîri'n-Nezîr'dir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vecîz (kısa) olan bir kısım hadîslerini, rivâyetlerin ilk kelimesindeki harfleri esas alarak alfabetik sıraya göre tanzîm eder. Alfabetik tanzîmde hadîslerin metni esas alındığından senetlerin atılmış olacağı açıktır. Ancak, hadîs kaydedildikten sonra, bunu Ashâb'tan kim rivâyet etmiş ise onun ismi zikredilir. Hadîsin sonunda ayrıca, sıhhat durumu ve alınmış olduğu kaynak(lar) bâzı rümûzlarla belirtilir. Kitapta rastlıyacağımız rümûzların nelere delâlet ettiği ise, eserin Mukaddime kısmında bize müellif tarafından belirtilir.
El-Câmiu's-Sağîr'i Suyûtî, Cem'u'l-Cevâmi -diğer adıyla el-Câmiu'l-Kebîr- adlı eserinden telhîs etmiştir. Müellifimizi bu ihtisârı yapmaya sevkeden husus, Cem'u'l-Cevâmi'yi te'lîfi planlarken kendisine seçmiş olduğu hedefin zorluğudur: El-Câmiu's-Sağîr`in mukaddimesinde belirttiği üzere, müellif, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen bütün hadîsleri, Cem'u'l-Cevâmi'de alfatebetik sırayla toplamak istemiştir. Şârih Münâvî'nin de belirttiği gibi, böyle bir çalışma hemen hemen mümkün değildir. Çalışmaları ilerleyince, bu işe ömrünün vefa etmiyeceğini bizzât Suyûtî de anlayarak, Cem'u'l-Cevâmi'yi belli bir noktada bırakır ve el-Câmiu's-Sağîr'i telîf etmek üzere onu ihtisar eder.
Kitabın mukaddimesinde belirttiği üzere Suyûtî, Cem'u'l-Cevâmi'nin hadîslerini seçerken, hadîslerin vecîz (kısa) olanlarına ve bilhassa sıhhat durumuna dikkat eder; zaafı şiddetli olan, yâni hadîs uydurmak veya Hz. Peygamber (aliyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemek gibi bir itham yemiş râvilerin, rivâyette yalnız kaldıkları (teferrüd ettikleri) hadîsleri kitaba almaz. Hadîslerdeki mezkûr sıhhat sebebiyle eserin, bu nevde yazılmış olan el-Fâik ve eş-Şihâb gibi diğer eserlere üstünlük kazandığını bizzat Suyûtî ifâde etmeyi ihmal etmez ki, ümmetin göstereceği alâka bu iftihârı te'yîd edecektir. (Burada geçen el-Fâik'in Abdullah İbnu Ğânîm'in el-Fâik fi'l-Lafzı'r-Râik kitabı, eş-Şihâb'ın da Kadı Ebû Abdillâh Muhammed İbnu Selâm el-Kudâî'nin eş-Şihâb'ı olduğu tahmîn edilmektedir).
Muhakkikler, Suyûtî'nin bu iddiasına rağmen el-Câmiu's-Sağîr'de bütün hadîslerin sahîh olduğunu kabûl etmezler. Sahîh ve hasen hadîslerin yanında zayıf hadîslerin de varlığına dikkat çekerler. Şârihler -ve bilhassa Münâvî, Feyzu'l-Kadîr adlı şerhinde- hadîslerin sıhhat durumlarını belirtmeyi ihmal etmezler.
El-Câmiu's-Sağîr, havas, avam, âlim vs. her sınıfa mensup müslümanlar tarafından büyük bir alâka ve rağbete mazhar olmuştur. Bu durum eseri, Suyûtî'den sonra te'lîf edilen tasavvuf, tefsîr, ahlâk, âdâb gibi dinî edebiyâtın her çeşidine alınan hadîslere ana kaynak kılmıştır. Bu sebeple eski metinlerde rastlanan hadîslerin kaynağını bulma, sıhhat derecesini anlama ihtiyâcı duyulduğu zaman ilk başvurulacak kitap durumundadır.
Hadîsler numaralanarak Münâvî'nin şerhiyle birlikte yapılan baskısına göre, içerisinde 10031 adet hadîs mevcuttur.
El-Câmiu's-Sağîr'e birçok şerhler yapılmıştır -ki bunlardan bir kısmı Keşfu'z-Zünûn'da görülebilir-, en değerli şerhi Abdurrauf el-Münâvî'nin Feyzu'l-Kadîr adlı şerhidir.
El-Câmiu's-Sağîr'de hadîs arayacakların şu noktayı da bilmesi gerekir: Kitabın tertîbi alfabetik esâsa göre olmakla berâber, her defasında bu prensibe tam olarak riâyet edilmemiştir. Zaman zaman takdîm ve te'hîrlere rastlanmaktadır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/276-277-278.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rivâyet Ve Şehadet Arasındaki Farklar:

Daha çok fıkhın konusuna giren şehâdet'le, öncelikle hadisin konusuna giren rivayet bahisleri birbirine yakınlık arzettiği için aralarındaki benzeyen ve benzemeyen noktaları belirtmeye hadîs usulcüleri ehemmiyet vermişlerdir. Bir kısım zevatı: "ikisi de birdir" demeye sevkedecek kadar, birçok noktada aralarında müştereklik varsa da, İbnu Hacer gibi müdakkiklerin gözünden kaçmayacak bazı farklı noktaları da mevcuttur. Biz, Tedrîb'de tâdad edilen yirmibir aded ahkâm farklarını aşağıya aynen kaydediyoruz.
1- Şehâdette aded şartı var, rivayette yok. (Şehâdet'in ihbarını sahîh kabûl etmek için -tek şâhidin de muteber olduğu bazı meseleler dışında- zina için dört, diğer meseleler için iki şahit şart koşulur). Halbuki, sıhhat şartlarına uygun olarak tek tarîk'ten gelen rivayetle hüküm sâbit olur. Bunun sebebi üçtür.
Birincisi: Müslümanlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemekten, daha çok korku hissederler, halbuki yalancı şahitlikten bu kadar korku duymazlar, binaenaleyh şehâdette yalan ihtimalini azaltmak için aded şart koşulmuştur.
İkincisi: Bir çok durumda rivayeti bir tek ravi yapmaktadır. Eğer bu rivayet, münferid diye reddedilecek olsa, bu rivayetin getirdiği zenginlik, dinde olmayacak. Halbuki şehâdette aded şartı sebebiyle hukuk kaybolsa zararı bir kişiyi ilgilendirir.
Üçüncüsü: Müslümanlar arasında birbirlerine karşı düşmanlık mevcuttur, bu durum yalan yere şehâdete sevkedebilir, bu imkânı azaltmak için şehâdette aded gereklidir. Halbuki mümini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı yalana sevkedecek sebep mevcut değildir, tek kişinin rivâyetine itimâd edilebilir.
2- Şehâdette bazı yerlerde şâhidin erkek olması gerekir, rivayette bu aranmaz.
3- Şehâdette hürriyet şarttır, rivayette şart değildir.
4- Bir kavle göre rivayette büluğ şart değildir.
5- Hattâbiye'den başka herhangi bir ehl-i bid'a'nın şehâdeti -dâî (militan) bile olsa- makbuldür. Halbuki ehl-i bid'a'nın mezhebi lehine yaptığı rivâyet, dâî olsa da, olmasa da kabûl edilmez.
6- Kizb'ten tevbe eden yalancının şehâdeti tevbeden sonra makbûldür, rivayeti makbûl değildir.
7- Bir tek hadiste yalanı tesbit edilen ravinin daha önceki rivayetleri de reddedilir. Yalancı şehâdeti görülen kimsenin önceki şâhitlikleri iptal olunmaz.
8- Bir kimsenin şehâdeti kendisine bir menfaat sağlayacak veya zararı defedecek ise, bu şehâdeti makbul değildir. Bu durumdaki rivâyet kabûl edilir.
9- Kişinin usûl ve fürû'u veya kölesi lehine yapacağı şehâdeti dinlenmez. Rivayet ise makbuldür.
10, 11, 12- Şehâdetin sahîh olması için, şâhitliğin geçmiş bir vak'a üzerine olması, talebedilmesi ve hâkim huzurunda cereyan etmesi gerekir. Rivayette bu şartlar aranmaz.
13- Âlim, ilmine dayanarak râvi hakkında kesin bir cerh veya ta'dil hükmüne varma yetkisine sâhiptir. Şehâdette durum böyle değildir, burada üç ihtimal mevzubahistir, en doğrusu da hududullah'a girenle diğerlerini tefrîktir.
14- Sahîh görüşe göre, rivâyette, tek bir âlimin hükmü ile cerh ve ta'dîl makbûldür, şehadette değildir.
15- Rivâyetle âlimden vâki olan gayr-ı müfesser bir cerh veya ta'dil hükmü makbuldür, şehâdette cerhin kabûlü müfesser olmasına bağlıdır.
16- Rivâyete mukabil ücret almak caizdir, şehadette ise, şâhitliğin edâsı için yol parası ödenmişse masraf alınabilir.
17- Şehâdeti esas alarak hükmetmek şâhid hakkında bir ta'dildir. Hatta Gazâlî, "Sen âdilsin" demekten daha kavî olduğunu söyler. Halbuki, esah olan kavle göre, âlimin rivâyet ettiği şeyle amel etmesi ve buna dayanarak fetva vermiş olması rivayetin sıhhatine delil olamaz.
18- Ölüm, gaybûbet ve bunlara benzer bir sebeple asıl görgü şâhidini dinlemenin imkansız hale geldiği durumlar dışında şâhidin şâhidi'ne itibar edilmez, asıl şâhit dinlenir. Rivâyet bunun aksinedir; çoğunlukla, hayatta kalanlar ölenlerden rivâyet ederler.
19- Bir râvi rivâyet ettiği bir şeyden rücu edebilir. Bu durumda o rivâyet amelden düşer. Hüküm verildikten sonra şehâdetten dönülemez, dönülse, hüküm bozulmaz.
20- İki kişi, katli gerektiren bir meselede şahitlik yapıp ölüme sebep olduktan sonra: "Biz âmden (kasten) yalan söyledik" diyerek şehâdetten rücû etseler, kısâsen katledilirler. Halbuki bir meselede hüküm vermede hâkim zorlukla karşılaşarak tevakkuf edip duraklasa, bir kişi meseleye müteallik Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bir hadis rivayet etse, Hâkim rivayete dayanarak ölüm kararı verdikten sonra ravi gelip: "Âmden yalan söyledim" diye rivayetinden rücû etse ravinin durumu hakkında ihtilaf edilmiştir. Bağavî'nin el-Fetâvâ'sında "Tıpkı şâhidde olduğu üzere râvi, kısasla öldürülür" der. er-Râfiî'nin nakline göre, el-Fetâvâ ve'l-İmâm"da Kaffâl: "Şehâdetin aksine burada kısas uygulanmaz" der. Zira şehâdet muayyen bir hâdiseyle ilgilidir. Rivâyet ise o hadiseye has olmaz.
21- Dörtten az sayıda şâhid zina hususunda şâhitlikte bulunsalar, râcih kavle göre hadd-i kazf'e (iftira cezası'na) mâruz kalırlar. Tevbe etmedikleri müddetçe şâhitlikleri de kabûl edilmez. Bu kimselerin rivâyetlerini kabûl hususunda iki görüş var: Meşhur olan kavle göre kabul edilir. (Bu meseleyi Mâverdî el-Hâvî'de zikretti, ondan da İbnu'r-Rüf'a el-Kifâye ve'l-İstivâ fi'l-Elfâz'da nakletti).[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/26-29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26) Zulmün Haram Oluşu

Bu bölümdeki iki ayet ve on dokuz hadis-i şeriften, zalimlerin yani yaratılış maksatları dışında hareket edenlerin hiçbir dostlarının ve sözü dinlenecek hiçbir şefaatçilerinin ve yardımcılarının olmayacağını, zulüm ve cimrilikten sakınmak gerektiğini, kıyamet günü boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kısasla hakkının alınacağını, Rasulullah'ın Deccali nasıl tarif ettiğini, müslümanın müslümana kanı, malı ve ırzının haram olduğunu, bir kara toprağa zulmen sahip olana yedi kat yerin kıyamet günü boynuna geçirileceğini, Allah'ın bu dünyada zalimlere mühlet verdiğini ama yakalayınca da kıskıvrak yakaladığını, mazlumun bedduasından sakınmak gerektiğini, devlet memurlarının aldığı hediyenin rüşvet ve zulüm olduğunu, kul hakkı olan kimselerin kıyamet günü günah ve sevapların takas edilmesi ile ödeştirme yapılacağını, müslümanın elinden, dilinden kimsenin zarar görmeyeceği kimse olduğunu, muhacirin ise Allah'ın yasaklarından uzak olan kimse olduğunu, savaşta elde edilen ganimetten çalan kimselerin cehennemlik olduğunu, veda hutbesinden bir bölümü, yeminle bir müslümanın hakkını yiyen kimseye Allah'ın cennetini haram kılacağını, tahsildarlık yapan bir kimse iğne kadar bile bir şeyi zimmetine geçirirse bunun hıyanet olduğunu, şehitliğin kul borcu dışında her şeye keffaret olduğunu, gerçekten müflis kimsenin kıyamet günü alacaklılarına sevaplarını vererek sevabı tükenen kimse olduğunu, haksız yollarla hüküm veren kimseyi aldatıp başkasının hakkını gasbedenin cehennemlik olduğunu öğreneceğiz. [1]

"... O gün yaratılış gayesi dışında sürdürenler ne bir dost bulacaklar ne de sözü dinlenecek bir şefaatçi." (Mü'min: 40/18)
"... Yaratılış gayelerine aykırı yaşayanlara hiçbir yardımcı da yoktur." (Hacc: 22/71)

205. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zulümden sakınıp kaçınınız. Çünkü zulüm, kıyamet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir."[2]

* Zulmün en güzel tarifi: Yaradılış gayesi dışında yaşamak demektir. Haddi aşmak başkalarının hukukuna tecavüz etmektir. Zulüm kıyamet günü karanlıklarda kalmak demektir. Cimriliğin en şiddetli olanına da **şuh** denilir ki her işte ve her konumda cimri davranmak demektir. İsra: 17/29 ve 100 ayetlerde bu durum en güzel biçimde açıklanır. İnsanlar cimrileştikçe yeryüzünde fakirle zengin arası açılmış olur bu mesafe çoğaldıkça da zulüm her çeşidiyle toplumlarda görülmeye başlar. Bugünkü toplumlarda olduğu gibi zulme sebeb ve vasıta olmak ta aynen günahtır. Zulüm ve cimrilik dinden sapmanın önde gelen sebeblerindendir.[3]

206. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde, haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için, boynuzlu koyundan kısas alınacaktır."[4]

* Bu hadis kıyamet günü hayvanların da mahşer yerine getirileceğine delildir. Tekvir: 81/5 de olduğu gibi yani kıyamet günü her türlü hak, hak sahibine verilecektir. Kendilerine teklif yüklenmeyen hayvanlara böyle adil davranılırsa her hareketinden sorumlu olan insana yapılacak muamelenin ne derece adil olacağı kolayca anlaşılabilir. O gün bu adaleti ve dehşetli manzarayı gören kafirler keşke toprak olsaydık diyecekler. Nebe: 78/40 ayetinde belirtildiği gibi. [5]

207. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızda iken Vedâ haccı'ndan söz ediyorduk, ama Vedâ haccı'nın ne olduğunu bilmiyorduk. Nihayet, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah'a hamd ve senada bulundu, sonra da deccâldan bahsederek onun hakkında uzunca bilgi verdi. Şunları söyledi:
"Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber, ümmetini deccâl konusunda uyarmıştır. Nuh ve ondan sonraki peygamberler, ümmetlerini bu konuda uyarıp sakındırdılar. Şüphesiz ki o sizin aranızda çıkarsa, onun durumu ve hali size gizli kalmaz. Rabbinizin tek gözü kör olmadığı size gizli kalan, bilmediğiniz bir şey değildir. Deccalin ise, sağ gözü kör olup, sanki salkımından dışarı firlamış yaş bir üzüm tanesi gibidir. Uyanık olunuz! Allah Teâlâ birbirinizin kanlarını ve mallarını, şu ayınızda bugününüzü haram kıldığı gibi, birbirinize haram kılmıştır. Dikkat ediniz, sizlere tebliğ ettim mi?"
Ashâb–ı kirâm:
– Evet tebliğ ettin, dediler. Peygamberimiz:
–*"Allahım! Şahit ol"* diye üç defa tekrarladı. Sonra da:
"Size yazık olur, bakınız, sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurup da küffara dönmeyiniz" buyurdular.[6]

208. Âişe *radıyallahu anhâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim bir karış mikdarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir."[7]

* Bir kimsenin arazisine tecavüz ve malını gasbetmek de en büyük zulümlerdendir. Her zulmün olduğu gibi bunun da kıyamette cezası şiddetlidir. Bugün kırsal kesimlerde çok olarak rastlanan arazi tecavüzleri ve bunun neticesinde ortaya çıkan pek çok kötülük ve kan dökmeleri kırgınlık ve dargınlıkları önlemek için bu işin ahiretteki cezası hatırlatılmış ve ne büyük bir zulüm işlendiği ortaya konulmuştur. [8]

209. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiç şüphesiz Allah zâlime mühlet verir. Onu yakalayınca da kaçmasına fırsat vermez." Sonra şu âyet–i kerîmeyi okudu:
"Rabbin, zâlim bir kasaba halkını yakalarken işte böyle yakalar. O'nun yakalaması gerçekten çok acı ve çetindir." (Hûd: 11/102)[9]

* Allah kötülüklerinden belki vazgeçerler diye tevbe ederler ve pişmanlık duyarlar diye süre tanır, bazılarının ise cezalarını kıyamete tehir eder. Bunun için bkz. Al-i İmran: 3/178, İbrahim: 14/42, Al-i İmran: 3/196, 197. [10]

210. Muâz *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni (yönetici olarak Yemen'e) gönderdi ve şunları söyledi:
"Sen kitap ehli olan bir topluma gidiyorsun, Onları, Allah'dan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Resûlü olduğuma şahitlik etmeye dâvet et. Eğer onlar, bu dâvete uyup itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine her bir gün ve gecede beş vakit namazı kesin olarak farz kıldığını bildir. Şayet buna da itaat ederlerse, Allah Teâlâ'nın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere, kendilerine zekâtı mutlak surette farz kıldığını bildir. Buna da itaat edip uydukları takdirde, onların mallarının en gözde ve kıymetli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun bedduasını almaktan da son derece çekin, çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur."[11]

211. Ebû Humeyd Abdurrahman İbni Sa'd es–Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ezd kabilesinden İbni Lütbiyye denilen bir adamı zekât toplamak üzere görevlendirmişti. Bu zât vazifesini yapıp Resûlullah'ın huzuruna gelince:
Şu mallar sizindir, şunlar da bana hediye edilenlerdir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minberde ayağa kalkdı ve Allah'a hamd ü senâdan sonra şöyle buyurdu:
"Size söyleyeceğime gelince: Allah Teâlâ'nın benim idareme verdiği işlerden birine sizlerden birini görevli tayin ediyorum, sonra da o kişi dönüp geliyor ve bana diyor ki:
Şunlar size ait olanlardır; şunlar da bana hediye edilenler.
Eğer o kişi sözünde doğru ise, babasının veya anasının evinde otursaydı da kendisine hediyesi gelseydi ya! Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz haksız olarak bir şey alırsa, kıyamet gününde o aldığı şeyi yüklenmiş vaziyette Allah'ın huzuruna çıkar. Ben sizden herhangi birinizin, Allah'ın huzuruna böğüren bir deve veya bir inek yahut da meleyen bir koyun yüklenmiş vaziyette mi çıkacağınızı kesinlikle bilemem."
Sonra Resûlullah koltuklarının altının beyazı görülecek kadar ellerini yukarıya kaldırıp:
"Allahım! Tebliğ ettim mi?" buyurdu.[12]

* Devlet işiyle uğraşanların aldıkları hediyeler de rüşvettir. Adı hediye olsa bile caiz değildir. Rasulullah bu gerçeği ashabına duyurmuş ve sonunda da tebliğ ettim mi diyerek dikkatleri çekmiştir. Yani devlet memurlarının işlerini yaparken alacakları her şey haramdır, ganimetten mal çalmak gibi günahtır. [13]

212. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helalleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm mikdarınca sevaplarından alınır, (hak sahibine verilir.) Şâyet iyilikleri yoksa, kendisine zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir."[14]

* Müslümanın her türlü zulüm ve haksızlıktan uzak durması gerekir. Bilerek veya bilmeyerek zulüm ve haksızlık yapmış olan bir kimse haksızlık ettiği kimselerle bu dünyada helallaşıp hesaplaşmalıdır. Çünkü kıyametteki hesaplaşma sevapların alınması veya günahların karşı tarafa yüklenmesi şeklinde olacaktır. İlahi adalet gereği kıyamette böyle yapılacaktır. [15]

213. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhâcir ise, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duran kimsedir."[16]

* İnsanoğlunun en çok kullandığı el ve dil ve bunlarla yapılan zararlar ve kötülüklerden uzak durulması emredilen hadisimiz gerçek mümin olma özelliğini bize kazandırmayı hedefliyor. Gerçek fazilet kötülüklerden uzak durmaktır.
* Muhacir ise önce günah ve suçlardan uzak durup müslümanca yaşıyamıyacağı bölgeden yaşayabileceği yere göç etmektir. Kişi hayatı boyunca günah ve kötülüklerden uzak durmak durumundadır. Gerekirse vatanını da terkedecektir. [17]

214. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhüma* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in seferde bazı yükleme hizmetlerini gören ve kendisine Kirkire denilen bir adam vardı. Adam öldü. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"O cehennemdedir" buyurdu.
Sahâbe gelip adamın evindeki eşyalarına baktılar; ganimet malından çaldığı bir abâ buldular.[18]

* Rasulullah (s.a.v.) efendimize Kur'an dışında da vahiy gelmiştir. Bu gaybe dair haberi ile bu kimsenin paylaşılmadan önce ganimet malından bir şey çalması ve bu büyük günahtan dolayı da cehennemlik olması bildiriliyor. Ganimet, İslam devletinin geneline ait bir maldır. Bu genel mala ihanet ve onu çalmak büyük günahlardan olup cezası cehennemdir. [19]

215. Ebû Bekre Nüfey' İbni Hâris *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekliyle dönmektedir. Bir yıl on iki aydır. Bunlardan dördü haram olan aydır. Üçü birbiri ardınca gelen, zilkade, zilhicce ve muharremdir. Biri ise cemaziyelâhir ile şâbân arasında bulunan ve Mudar kabilesinin daha çok değer verdiği receb ayıdır. " Peygamberimiz:
– *"Bu hangi aydır?"* diye sordu. Biz:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber sustu. O kadar ki, biz aya başka bir ad vereceğini zannettik.
– *"Bu ay zilhicce değil mi?"* dedi, biz:
– Evet, dedik.
– *"Bu hangi beldedir?"* diye sordu, biz:
– Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir süre sustu. Biz, bu şehre başka bir ad vereceğini zannettik:
– *"Burası Belde–i Haram (Mekke) değil mi?"* dedi, biz:
– Evet, dedik.
– *"Bu hangi gün?"* diye sordu, biz:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bir müddet sustu. Öyle ki biz o güne başka bir ad vereceğini zannettik.
– *"Bugün kurban günü değil mi?"* dedi, biz:
– Evet, diye cevap verdik. Sonra Resulullah sözlerine şöyle devam etti:
"Şüphesiz ki, sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve o size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler." Hz. Peygamber, sonra:
– *"Dikkat edin, tebliğ ettim mi?"* diye sordu, biz:
– Evet, diye cevap verdik. Resûl–i Ekrem:
– *"Allahım! Şahit ol"* buyurdular.[20]

* Veda haccındaki son hutbede cahiliye döneminin her türlü inanç ve amelleri İslamla ortadan kaldırılmıştır. Birbirinin boynunu vurmak kafir adeti olup müslüman müslümana silah çekemez öldüremez. İslamı tebliğ etmek her müslümanın başta gelen vazifelerindendir. Rasulullah dikkatleri çekmek için veya konunun önemini bildirmek için Tebliğ ettim mi sorusunu sorar ve Allah'ı da şahid tutardı. Bu hutbede de önemli konular anlatılıp aynı şekilde sorulmuştur. [21]

216. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el–Hârisî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yemin ederek bir müslümanın hakkını alan kimseye, Allah cehennemi vâcip kılar, cenneti de haram eder."
Bir adam dedi ki:
– Ya Resûlallah! Şayet o küçük ve değersiz bir şey ise?
Bunun üzerine Peygamberimiz:
"Misvak ağacından bir dal bile olsa böyledir" buyurdu.[22]

217. Adî İbni Amîre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu duydum:
"Mal tahsili için memur tayin ettiğimiz bir kimse, bizden bir iğneyi veya ondan daha küçük bir şeyi gizlese, bu hıyanet olur ve o şeyi kıyamet günü getirir."
Bunun üzerine ensardan siyah tenli bir adam ayağa kalktı, –ben sanki onu görüyor gibiyim–:
– Ya Resûlallah! Benden görevlendirmeni geri al, dedi.
Peygamberimiz:
– *"Sana ne oldu?"* buyurdu. Adam:
– Senin söylediklerini işittim, dedi. Peygamber efendimiz:
– *"Ben o sözü şimdi de söylüyorum: Sizden kimi mâlî bir göreve tayin edersek, o malın azını da çoğunu da getirsin. O maldan kendisine verileni alır, yasaklanandan ise vazgeçer."*[23]

* İslami devlette görev almaya düşkün olmamak, ancak vazife verilmişse bunu dürüst biçimde yerine getirmek İslamın önemli kurallarındandır. İslami devlette görevli memur ve işçi ücreti ve maaşı dışında bir şey alma hakkına sahip değildir. [24]

218. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Hayber Gazvesi günü idi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'*in ashabından bir grup geldi ve:
– Falanca şehittir, falanca da şehittir, dediler.
Sonra bir adamın yanından geçtiler:
– Falanca kimse de şehittir, dediler. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:
– *"Hayır, ben onu, ganimetten çaldığı bir hırka –veya bir abâ– içinde cehennemde gördüm"* buyurdu.[25]

* Ashabın savaşlardaki şehidleri haber vermelerinin sebebi imrenme duygusundandır. Çünkü Ashab Bakara: 2/154 ayetini çok iyi biliyorlar ve o ölümsüzlerden olmayı istiyorlardı. Amme malı ve

kul hakkı dışındaki tüm günahlara keffaret olan şehitliğin ne kadar yüce bir makam olduğu bildirilmiştir. [26]

219. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbın arasında ayağa kalkarak, onlara, Allah yolunda cihadın ve Allah'a imanın amellerin en üstünü olduğundan bahsetti. Ashâbdan bir kişi ayağa kalkarak:
– Ya Resûlallah! Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Evet, eğer sabrederek, karşılığını sadece Allah'tan umarak, cepheden kaçmaksızın Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur" buyurdu.
Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :
– *"Nasıl demiştin?"* diye sordu. Adam:
– Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? demiştim.
Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Evet, eğer sen sabrederek, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek ve cepheden kaçmaksızın, Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibrîl söyledi"* buyurdu.[27]

220. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Müflis kimdir, biliyor musunuz?" diye sordu. Ashâb:
– Bizim aramızda müflis, parası va malı olmayan kimsedir, dediler. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir" buyurdular.[28]

* Gerçek iflas eden dünyada malı, mülkü, serveti, makamı, atı, arabayı kaybeden kimse değildir. Çünkü bu iflas ölümle bitebilir veya tekrar zengin olmakla telafi edilebilir, ama gerçek müflis hadiste bildirilen kimsedir. Çünkü orada o kimse tamamen mahvolmuş ahirete götürdüğü sevap, hayır ve hasenattan hiç bir şeyi kalmamıştır. Çünkü hepsi alacaklıları olan kimselere verilip yetişmeyen yerde de o kimsenin günahları buna yükletilmiştir ki işte gerçek iflas da budur. Allah İslam ümmetini böyle olmaktan muhafaza buyursun, Amin!... [29]

221. Ümmü Seleme *radıyallau anhâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben sadece bir beşerim. Sizler bana yargılanmak üzere geliyorsunuz. Belki sizin biriniz, delilini getirmekte diğerinizden daha becerikli ve daha üstün anlatımlı olabilir. Ben de dinlediğime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. Kimin lehine kardeşinin hakkını alıp hüküm vermişsem, ona cehennemden bir parça ayırmış olurum."[30]

* Gerçekten de peygamberimiz bizim gibi bir insandır. İbrahim: 14/11, Kehf: 18/110, Fussılet: 41/6. Her insan gibi peygamberimiz de Allah bildirmedikçe gaybı ve olayların arka planını bilemez ve böylelikle de başkaları gibi görünürdeki hale göre hükmetmesi gerekmektedir. Bunun için şahidlerin ifadesi belgeler, deliller ve yemin gibi esaslara dayanarak hüküm vermekle mükellef kılınmıştır. Peygamberimiz din olarak bir şeyde yanılırsa bu hemen Allah tarafından düzeltilir ve hata üzere bırakılmaz. (Abese: 80/1, En'am: 6/52, Hud: 11/29, Şuara: 26/114'de olduğu gibi) (Ebu Davud Akdiye 7)'de geçen bir hadiste: *"Ben bana vahiy indirilmeyen konularda aranızda kendi görüşümle hükmederim."* Peygamberimiz peygamberliği tebliğde haramları işlememekte ve günaha düşmeme de masumdur. Allah tarafından korunmuştur, böyle bir hataya düşerse anında hatası düzeltilir. Ama vahiy nazil olmayan konularda görünüşe göre ve şeriatın gösterdiği kaide ve kurallara göre hüküm verilir. Bu hüküm zahire göre verilmiş uygun ve adil bir hükümdür. Kişi ve şahitler yalan söylemiş, yalan yere yemin etmişler ve sahte belgeler kullanmışlarsa, hüküm veren peygamber bile olsa verdiği hükümde hata etmiştir, denilemez. Böylece haksız yollardan biriyle başkasının hakkını yiyen kimse cehennemi hak eder. [31]

222. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Haram kan dökmediği müddetçe mü'min, Allah'ın rahmetini ummaya devam eder."[32]

* Nisa: 4/93 ayetinde belirtildiği gibi haksız yere cana kıymak büyük günahlardan olup bu günahı işleyenin yeri cehennemdir. Ama yine de Zümer: 39/53 ve Hıcr: 15/56'da beyan edildiğine göre dinimizde Allah'tan ümid kesme yasaklanmış olup tevbe kapısının daima açık olduğu bildirilmiştir. (13 ve 24 hadisler arasına bilhassa 20 numaralı hadise bakınız. [33]

223. Hamza'nın eşi Havle Binti Sâmir el–Ensârîye *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu işittim:
"Şüphesiz ki, haksız olarak Allah'ın malını kullanan kimseler, kıyamet gününde cehennemi hak ederler."[34]

* İslam devletinin hazinesinden veya ganimet mallarından zekat, haraç, cizye gibi gelirlerden haksız yere hangi yollarla olursa olsun elde edilen ve yenilen tüm mallar haramdır, cezası da cehennemdir. Çünkü bunlar kamu malları olup bunlarda toplumun her ferdinin hakkı vardır, dolayısıyle bunlar kul hakkıdır, cezası ise cehennemdir. [35]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 87
[2] Müslim, Birr 56.
İleride 563'te tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 87
[4] Müslim, Birr 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 88
[6] Buhârî, Meğâzî 77. Bir bölümü için bk. Müslim, Îmân 274, Fiten 100.
Benzeri uzunca 215 ve 698'de gelecektir. Deccalle alakalı 1810-1821 arası hadisler okunmalıdır.
[7] Buhârî, Mezâlim 13, Bed'ül–halk 2; Müslim, Müsâkât 139–142. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 21.
1507'de tekrar gelecektir.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 88
[9] Buhârî, Tefsîru sûre (11); Müslim, Birr 61. Ayrıca bk. Tirmizî Tefsîru sûre (11); İbni Mâce, Fiten 22.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 88
[11] Buhârî, Zekât 41, 63, Meğâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29, 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1.
1077'de tekrar gelecektir.
[12] Buhârî, Hiyel 15, Zekât 3, Hibe 17, Cihâd 189, Eymân 3, Ahkâm 24; Müslim, İmâre 26–27. Ayrıca bk. Ebû Davûd, İmâre 11; Nesâî, Zekât 6.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 89
[14] Buhârî, Mezâlim 10, Rikak 48.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 89
[16] Buhârî, Îmân 4–5, Rikâk 26; Müslim, Îmân 64–65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, Kıyâmet 52, Îmân 12; Nesâî, Îmân 8, 9, 11.
1567'de tekrar gelecektir.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 89
[18] Buhârî, Cihâd 190. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 34.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 90
[20] Buhârî, Hac 132; Müslim, Kasâme 29.
Kısa şekliyle 207'de geçmişti. 698'de daha kısa olarak tekrar gelecektir.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 90
[22] **Müslim, Îmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 8.**
1715'de tekrar gelecek açıklama orada verilecektir.
[23] Müslim, İmâre 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 5.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 91
[25] Müslim, Îmân 182. Ayrıca bk. Dârimî, Siyer 48.

[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 91
[27] Müslim, İmâre 117.
1314'de tekrar gelecek gerekli açıklama orada verilecektir.
[28] Müslim, Birr 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 92
[30] Buhârî, Şehâdât 27, Hıyel 10, Ahkâm 20; Müslim, Akdiye 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 7, Edeb 87; Tirmizî, Ahkâm, 11, 18; Nesâî, Kudât 12, 33; İbni Mâce, Ahkâm 5.
Dava halledilmesine dair 1829'da bir benzeri gelecektir.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 92
[32] Buhârî, Diyât 1.
[33] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 92
[34] Buhârî, Hums 7.
[35] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 92

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl'in Bir Ravide Birleşmesi

Yukarıda açıkladığımız cerh ve tadilin sübut bulması meselesi, bizi bu bahsin hassas bir meselesine getirmiştir: Cerh ve ta'dil bir ravide birleşmişse; yani, ravi hakkında hem cerh ve hem de ta'dil vâki olmuş ise hükmümüz ne olacak? Raviyi mecrûh mu addedeceğiz, adl mi?
Bu meseleyi "hassas" olarak vasıflandırmamız mevzuun biraz çetrefilli oluşundandır. Çünkü sorumuz bir kelimelik cevap aramaktadır: "mecruhtur" veya "adildir" diye. Halbuki, bu durumda verilecek hüküm, bazı hususların nazar-ı dikkate alınmasını gerektirmekte ve farklı şekillerde tecellî edebilmektedir.
Bu mesele, oldukça da mühim bir meseledir. Çünkü, raviler çoğunluk itibariyle bu durumdadır. Diyebiliriz ki, "adalet"i veya "zayıflık"ı hususunda âlimlerin ittifak ettiği raviler çok azınlıkta kalır. Geri kalan büyük çoğunluk muhtelefun fih'tir, yani haklarında bazıları "sika" derken bazıları "zayıf" demiştir. Üstelik Buharî, Müslim, İmam Şâfiî, Ebu Hanîfe vs. gibi. İslâmın en yüce şahsiyetleri bile cerh'e mâruz kalan çoğunluk içinde yer alır. Şu halde bu mevzuun noksan anlaşılması çok yanlış neticelere götürebilecektir.
Biz, konunun yanlışlığa meydan verilmeden kavranılması için, öncelikle belirtmek isteriz ki, bu durumda verilecek hüküm dört ayrı şeye bağlıdır:
1- Cerh veya ta'dîl eden,
2- Cerh veya ta'dîl edilen,
3- Cerh veya ta'dîl edenlerin sayısı,
4- Cerh ve ta'dîl'in mahiyeti.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/29-30.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Ziyâdetü'l-Câmi:

Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr'in te'lîfini tamamladıktan sonra hemen hemen aynı hacim ve tertipte olmak ve aynı rümûzları kullanmak sûretiyle buna bir de Ziyâde hazırlamış ve bu yeni eserine Ziyâdetu'l-Câmi adını vermiştir. Yûsuf en-Nebhânî'nin tâdadına göre, bu ikinci eserde 4440 hadîs mevcuttur. Nebhânî, bu eserde yer eden hadîslerin bir kısmını Miftâhu's-Seâde bi-Şerhî'z-Ziyâde adı altında Münâvî'nin şerhetmiş bulunduğuna dâir açıklamasını gördüğü halde, mezkûr esere muttali olamadığını da kaydeder.
Suyûtî merhûm, gerek el-Câmiu's-Sağîr'e ve gerekse Ziyâde'sine aldığı hadîsleri Cem'u'l-Cevâmi'nin "Kısmu'l-Akvâl" bölümünden ihtisar etmiştir. Ancak, el-Müttakî el-Hindî'nin Kenzu'l-Ummâl Mukaddime'sinde kaydettiğine göre, el-Câmiu's-Sağîr'de ve gerekse Ziyâde'sinde Cem'u'l-Cevâmi'de bulunmayan bir kısım hadîsler mevcuttur. Demek oluyor ki, Suyûtî bu eserleri hazırlarken, Cem'u'l-Cevâmi dışında başka kaynaklara da başvurmuştur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/278.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl'in Bir Ravide Birleşmesi

Yukarıda açıkladığımız cerh ve tadilin sübut bulması meselesi, bizi bu bahsin hassas bir meselesine getirmiştir: Cerh ve ta'dil bir ravide birleşmişse; yani, ravi hakkında hem cerh ve hem de ta'dil vâki olmuş ise hükmümüz ne olacak? Raviyi mecrûh mu addedeceğiz, adl mi?
Bu meseleyi "hassas" olarak vasıflandırmamız mevzuun biraz çetrefilli oluşundandır. Çünkü sorumuz bir kelimelik cevap aramaktadır: "mecruhtur" veya "adildir" diye. Halbuki, bu durumda verilecek hüküm, bazı hususların nazar-ı dikkate alınmasını gerektirmekte ve farklı şekillerde tecellî edebilmektedir.
Bu mesele, oldukça da mühim bir meseledir. Çünkü, raviler çoğunluk itibariyle bu durumdadır. Diyebiliriz ki, "adalet"i veya "zayıflık"ı hususunda âlimlerin ittifak ettiği raviler çok azınlıkta kalır. Geri kalan büyük çoğunluk muhtelefun fih'tir, yani haklarında bazıları "sika" derken bazıları "zayıf" demiştir. Üstelik Buharî, Müslim, İmam Şâfiî, Ebu Hanîfe vs. gibi. İslâmın en yüce şahsiyetleri bile cerh'e mâruz kalan çoğunluk içinde yer alır. Şu halde bu mevzuun noksan anlaşılması çok yanlış neticelere götürebilecektir.
Biz, konunun yanlışlığa meydan verilmeden kavranılması için, öncelikle belirtmek isteriz ki, bu durumda verilecek hüküm dört ayrı şeye bağlıdır:
1- Cerh veya ta'dîl eden,
2- Cerh veya ta'dîl edilen,
3- Cerh veya ta'dîl edenlerin sayısı,
4- Cerh ve ta'dîl'in mahiyeti.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/29-30.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20: KURBAN BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø KURBAN KESMENIN DEĞER VE KıYMETI

1493- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ademoğlu kurban kesme gününde Allah katında kan akıtmaktan daha sevimli bir amel işlememiştir. O kurban kıyamet günü boynuzları kılları ve tırnaklarıyla gelecektir. Kurbanın kanı yere düşmeden önce Allah katında hemen kabul olunur. Bu sebeple kestiğiniz kurbanlardan dolayı sıkıntı değil gönlünüz hoş olsun."** (İbn Mâce, Edaha: 3)

Tirmizî: Bu konuda Imrân b. Husayn ve Zeyd b. Erkâm'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Hişâm b. Urve'nin rivâyetinden olduğunu sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû'l Müsennâ'nın ismi Süleyman b. Yezîd'tir. İbn ebî Füdeyk ondan hadis rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Rasûlullah (s.a.v.)'den; Kurbanlar hakkında: **"Kurban kesen kimse için kurbanın her bir kılı karşılığında sevap verilir"** buyurduğu rivâyet edilmiştir. **"Boynuzları karşılığında"** da buyurduğu rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), IKI KOÇ KURBAN ETMIŞTI

1494- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) boynuzlu alaca renkli iki koçu kendi eliyle keserek kurban etti. Besmele çekti, tekbir aldı ve keserken ayağını koçların sağ yanı üzerine koydu."** (Buhârî, Edâhî: 7; Müslim, Edâhî: 3)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Âişe, Ebû Hüreyre, Ebû Eyyûb, Câbir, Ebû'd Derdâ, Ebû Rafi', İbn Ömer, Ebû Bekre'den aynı şekilde hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 3

Ø ÖLEN KIMSE ADıNA DA KURBAN KESILEBILIR Mİ?

1495- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, kendisi bizzat iki kurban keserdi; biri Rasûlullah (s.a.v.) adına diğeri de kendi adına olmak üzere… Kendisine bunun sebebi sorulunca şöyle dedi: Böyle yapmamı bana Rasûlullah (s.a.v.) emretti ve bu şekilde yapmayı hiç terk etmeyeceğim. (Ebû Dâvûd, Dehâyâ: 1)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Şerîk'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazı ilim adamları ölen kimse için kurban kesilebileceğine izin veriyorlar. Bazıları ise bunu kabul etmiyorlar. Abdullah b. Mübarek diyor ki: Bana göre kurban kesmek yarine onun bedelini sadaka olarak dağıtması daha hoştur. Kurban keserse bile etinden asla yemesin tamamını sadaka olarak versin.

Ali b. el Medinî ve Muhammed diyor ki: Şerik'den başkalarıda bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Ebûl Hasna'nın ismi nedir diye sordum bilemedi, Müslim ise isminin Hasen olduğunu söyledi.

BÖLÜM: 4

Ø KURBANıN MÜSTEHAB (HOŞ OLANı) HANGISIDIR?

1496- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), ağzı siyah, gözlerinin etrafı siyah ayakları siyah damızlık iki koçu kurban etmişti."** (Ebû Dâvûd, Dahaya: 3; İbn Mâce, Edahî: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Hafs b. Gıyas'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 5

Ø KURBAN EDILMESI CAIZ OLMAYAN HAYVANLAR

1497- Berâ b. Âzib (r.a.)'den merfu olarak rivâyet ettiği hadisinde şöyle diyor: **"Topal hayvan, tek gözlü hayvan, hastalığı belli olan hayvan zayıf, ve cılız hayvanlar kurban edilmez."** (Ebû Dâvûd, Dahaya: 5; İbn Mâce, Edahî: 8)

Hennâd; İbn-ü ebî Zaide vasıtasıyla Şu'be'den, Süleyman b. Abdurrahman'dan, Ubeyd b. Feyrûz'dan, Berâ b. Âzib'den bu hadisin mana olarak benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Ubeyd b. Feyrûz'un, Berâ'dan rivâyetiyle bilmekteyiz ilim adamlarının uygulaması da bu hadise göredir.

BÖLÜM: 6

Ø KURBAN ALıRKEN DIKKAT EDILECEK HUSUSLAR

1498- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bize kurbanlık hayvan alırken göz ve kulağına dikkat etmemizi, kulağı, burnu kesik, boynuzu kırılmış hayvanlardan kurban kesmemeyi bize emretti."** (Ebû Dâvûd, Dahaya: 5; İbn Mâce, Dahaya: 8)

Hasan b. Ali, Ubeydullah b. Musa vasıtasıyla İsrail'den, Ebû İshâk'tan, Şüreyh b. Numân'dan, Ali'den bu hadisin bir benzerini rivâyet ederek şöyle ilave yapmıştır. **Mukabele:** Kulağının ön tarafı kesik. **Müdabere:** Kulağının arka tarafı kesik , **Şerka:** Kulağı uzunlamasına yarık, **Harka:** Kulağı yuvarlak biçimde delik hayvanlarda kurban edilemez.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Şureyh b. Numân es Sâıdî, Küfelidir. Ali'nin arkadaşlarındandır. Şureyh b. Hanî ise Küfeli olup babası Ali'nin arkadaşlarıyla görüşmesi vardır. Şureyh b. Hâris el Kindî ise Ebû Umeyye el Kâzî olup Ali'den rivâyeti vardır. Bunların hepsi Ali'nin arkadaşlarından olup aynı dönemde yaşamışlardır. Hadiste geçen **"Neşteşrife"** nin anlamı dikkatlice incelemek anlamındadır.

BÖLÜM: 7

Ø KOYUN TÜRÜNDEN ERKEK OLANıN KESILMESI DAHA HOŞTUR

1499- Ebû Kibâş' (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne'ye toklu (erkek koyun) getirdim işler iyi gitmedi. Koyunlar elimde kaldı Ebû Hüreyre ile karşılaştığımda kendisine sordum şöyle dedi: Koyunlardan toklu cinsi ne güzel kurbanlıktır. Ebû Kibâş: Bunun üzerine insanlar benim tokluları kapışıp bitirdiler. (Müsned: 8859)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs, babası vasıtasıyla Hilâl'in kızı Ümmü Bilâl, Câbir, Ukbe b. Âmir ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir adamdan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahih garibtir. aynı zamanda Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak ta rivâyet edilmiştir. Osman b. Vakîd; İbn Muhammed b. Ziyâd b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb'tır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Yani koyun türünden toklunun kurban edilmesi caizdir derler.

1500- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) kendi keseceği kurbanlık hayvanları ashabı arasında dağıttı geriye bir oğlak kalmıştı ki Ukbe bunu Rasûlullah (s.a.v.)'e hatırlatmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) de onu da sen kendin için kurban et buyurdular."** (Ebû Dâvûd, Dahaya: 5; İbn Mâce, Dahaya: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Vekî' der ki: **"Cez'a"** yedi ayı geçmiş bir yaşındaki koyun cinsidir. Ukbe b. Âmir'den değişik şekillerde de rivâyet edilen bu hadis şöyledir: Rasûlullah (s.a.v.), kendi keseceği kurbanları vekaleten kesmeleri için sahabesine dağıtmıştı da bir oğlak kalmıştı. Onun ne olacağını Rasûlullah (s.a.v.)'e sorduğumda onu da sen kendine kurban kes buyurdular.

Aynı şekilde Muhammed b. Beşşâr'dan Yezîd b. Harun ve Ebû Dâvûd'tan aktararak şöyle dediler: Hişâm ed Destevâi, Yahya b. ebî Kesir'den, Bağçe'den, Abdullah b. Bedr'den, Ukbe b. Âmir'den bu hadisi böylece bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 8

Ø BÜYÜKBAŞ HAYVANLAR KAÇ KIŞIYE KADAR KURBAN OLABILIR?

1501- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir seferde Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber idik kurban bayramı geliverdi. Sığırda yedi kişi, devede on kişi olarak kurban kestik."** (İbn Mâce, Dahaya: 5)

Tirmizî: Bu konuda Ebûl Esed-is Sülemî'nin babasından, dedesinden ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Abbâs hadisi hasen garibtir. Bu hadisi sadece Fadl b. Musa'nın rivâyetinden bilmekteyiz.

1502- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hudeybiye'de, Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber deveyi de sığırı da yedi kişi için boğazlayıp kurban etmiştik. (Ebû Dâvûd, Dahaya: 6; İbn Mâce: Dahaya: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır. İshâk, deve; kurban olarak on kişiye yeter diyerek İbn Abbâs hadisini delil olarak alıyor.

BÖLÜM: 9

Ø TOPAL HAYVAN VE KıRıK BOYNUZLU HAYVAN KURBAN OLUR MU?

1503- Adiyy (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Sığır; yedi kişi için kurban olur."** Dedim ki: **"Şayet karnından yavrusu çıkarsa?" "Onunla beraber yavrusunu da kes"** dedi. **"Ya topal hayvan ne olacak?"** dedim. Dedi ki: **"Kurban edileceği yere gidebiliyorsa kurban olur."** Dedim ki: **"Ya boynuzu kırık hayvan ne olacak?" "Zararı yok dedi ve biz emrolunduk veya Rasûlullah (s.a.v.), bize emretti ki: Kurban edilecek hayvanların göz ve kulaklarını dikkatle inceleyip alın."** (Ebû Dâvûd, Dehaya: 5; İbn Mâce, Dehaya: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Sûfyân bu hadisi Seleme b. Küheyl'den rivâyet etmiştir.

1504- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.), kırık boynuzlu ve kesik kulaklı hayvanın kurban edilmesini yasakladı."** Katâde diyor ki: Bu durumu Saîd b. Müseyyeb'e anlattım kırıklık miktarının yarıya kadar ve yarıdan fazla olursa kurban edilmez dedi.(Nesâî, Dahaya: 12; Ebû Dâvûd, Dahaya: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø BIR EVE BIR KURBAN YETERLI MIDIR?

1505- Umâra b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: A'ta b. Yesâr'dan işittim şöyle diyordu: Ebû Eyyûb el Ensârî'ye sordum; Rasûlullah (s.a.v.)'in zamanında kurbanlar nasıldı diye şöyle cevap verdi: **"Kişi kendisi ve çoluk çocuğu için tek bir kurban keserdi de onun etinden kendileri de yer başkalarına da yedirirlerdi. Neticede Müslümanlar birbirleriyle övüneceğiz diye gördüğün gibi birkaç kurban kesmek durumuna geldiler."** (İbn Mâce, Dahaya: 10; Muvatta, Dahaya: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Umare b. Abdullah; Medînelidir. Mâlik b. Enes ondan hadis rivâyet etmiştir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk bunlardan olup Rasûlullah (s.a.v.)'in aşağıdaki hadisini delil gösterirler: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir koç kurban edip bu kurban ümmetimden kurban kesmeyenler içindir."** Bazı ilim adamları da şöyle derler: **"Bir koyun ancak bir kişi için yeterlidir."** Abdullah b. Mübarek ve ilim adamlarından başka kimselerin görüşü de böyledir.

BÖLÜM: 11

Ø KURBAN KESMEK FARZ MıDıR? SÜNNET MIDIR?

1506- Cebele b. Suhaym (r.a.)'den rivâyete göre, adamın biri İbn Ömer (r.a.)'e kurban kesmek vâcib midir? diye sordu. O da; Rasûlullah (s.a.v.) ve Müslümanlar kurban kestiler dedi. Adam aynı soruyu tekrar edince aklını kullanıp ne dediğimi, anlamıyor musun? Rasûlullah (s.a.v.), ondan sonrada Müslümanlar kurban kestiler. (İbn Mâce, Dahaya: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup; Kurban kesmek vâcib değildir. Lakin Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetlerinden bir sünnettir. Hoşlandığı ibadetlerden biridir. Sûfyân es Sevrî ve İbn'ül Mübarek'in görüşü de böyledir.

1507- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'de on yıl kaldı ve her yıl kurban keserdi. (Müsned: 4815)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 12

Ø KURBAN, BAYRAM NAMAZıNDAN SONRA KESILMELIDIR

1508- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Kurban bayramı günü bize bir hutbe yaptı ve şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz bayram namazını kılmadan kurban kesmesin."** Bunun üzerine dayım ayağa kalktı ve dedi ki: **"Bugün etin bol olması sebebiyle insanlar etten bıkıp usanırlar. Ben aileme ev halkına ve komşularıma yedirmek için acele ederek kurbanımı kestim."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Yeniden Kurban kes!"** Buyurdu. **"Ey Allah'ın Rasûlü! Yanımda dişi bir süt oğlağım var iki koyuna bedeldir onu kurban olarak kesebilir miyim?"** Rasûlü Ekrem şöyle buyurdu: **"Evet o hayırlı ve senin için yeterlidir fakat senden sonra hiçbir kimse için yeterli olmayacaktır."** (Buhârî, Edâhî: 11; Müslim, Edâhî: 1)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Cündüp, Enes, Uveymir b. Eş'ara, İbn Ömer ve Ebû Zeyd'in il Ensarî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göredir. Yani şehirde imam kurban bayramı namazını kılmadan kurban kesilmez ilim adamlarının bir kısmı köy halkının fecrin doğuşundan sonra kurban kesmelerine izin vermektedirler. İbn'ül Mübarek'in görüşü böyledir.

Tirmizî: İlim adamları kurbanda koyunun altı aylığının caiz olup keçinin altı aylığının caiz olmayacağında ittifak etmişlerdir.

BÖLÜM: 13

Ø KURBAN ETI NE KADAR YENEBILIR?

1509- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), kurban kesenlerin sayısının az fakirlerin çok olduğu bir yılda; **"Sizden biriniz kestiği kurbanın etinden üç günden fazla yemesin"** buyurdular. (Buhârî, Edahî: 16; Müslim, Edâhî: 5)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir, buradaki yasaklama önceden olup, sonradan kurban etinin saklanabileceğine izin verilmiştir.

BÖLÜM: 14

Ø KURBAN ETLERININ ÜÇ GÜNDEN FAZLA YENMEMESININ SEBEBI NE IDI?

1510- Süleyman b. Büreyde (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Üç günden fazla kurban etinden yemeyiniz diye size yasaklama getirmiştim kurban kesenlerle kesmeyenler et yemekte denk olsunlar diye… Ama bu andan itibaren kurban kesen sayısı arttığı için dilediğiniz kadar yeyin yedirin ve saklayın."** (Buhârî, Edâhî: 16; Müslim, Edâhî: 5)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Âişe, Nübeyşe, Ebû Saîd, Katâde, İbn-ün Numân, Enes ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Büreyde hadisi hasen sahih olup Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

1511- Âbis b. Rebia' (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müminlerin anası Âişe (r.anha)'ya: **"Rasûlullah (s.a.v.), kurban etlerinin üç günden fazla yemeyi yasaklarmıydı?** Diye sordum. Buyurdular ki: **"Hayır, fakat insanlardan kurban kesen kimse az olduğu için kesmeyen kimselere yedirmek istediğinden dolayı böyle bir kısıtlama getirmişti. Bugün için biz, hayvanların paçalarını saklayıp on gün sonra yiyoruz."** (Buhârî, Edahî: 16; Müslim, Edahî: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Mü'minlerin anası Âişe'den başka şekillerde de bu hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 15

Ø PUTLAR VE RECEP AYıNA HÜRMET IÇIN KURBAN KESMEK YOKTUR

1512- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Feraa ve Atîre kurbanları diye bir kurban yoktur." Feraa:** Devenin ilk yavrusu olup doğduğunda putlar için kesilirdi. (Buhârî, Akika: 3-4; Müslim, Edâhî: 6)

Tirmizî: Bu konuda Nübeyşe, Mıhnef b. Süleym, Ebû'l Uşerâ ve babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. **Atîre:** Haram ayların ilki olan Recep ayına hürmeten kesilen bir kurbandır. Haram aylar Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem'dir. Hac ayları ise Şevval, Zilkade ve Zilhicce'nin ilk on günüdür. Hac ayları konusunda da Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından böylece rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 16

Ø AKıKA (DOĞUM IÇIN KESILEN KURBAN)

1513- Yusuf b. Mâhek (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Yusuf b. Mâhek ve arkadaşları Abdurrahman kızı Hafsa'nın yanına girip akıka kurbanı hakkında soru sormuşlardı. Hafsa onlara Âişe (r.anha)'nın kendisine şöyle haber verdiğini bildirdi: **"Rasûlullah (s.a.v.) erkek çocuğun doğumunda iki, kız çocuğun doğumunda ise tek koyun kesmelerini emretti."** (Buhârî, Akika: 2; İbn Mâce, Zebaih: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ümmü Kürz, Büreyde, Semure, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, Enes, Selman b. Âmir ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Hafsa, Ebû Bekir'in kızıdır.

BÖLÜM: 17

Ø DOĞAN ÇOCUĞUN KULAĞıNA EZAN OKUNUR

1514- Ubeydullah b. ebî Rafi' (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ali'nin oğlu Hasan, Fatıma'dan doğduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.)'in onun kulağına namaz ezanı gibi ezan okuduğunu gördüm."** (Ebû Dâvûd, Edep: 106)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in akika konusunda erkek çocuğu için iki kız çocuğu için bir koyun kesilmesi rivâyeti değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Aynı zamanda Rasûlullah (s.a.v.)'in torunu Hasan için tek koyun kurban ettiği de rivâyet edilmektedir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

1515- Selman b. Âmir ed Dabbî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Erkek çocuğun doğumuyla beraber akika vardır o çocuk adına akika kurbanı kesiniz ve çocuktan her türlü eziyeti gideriniz."** (Buhârî, Akika: 2; Nesâî, Akika: 2)

Hasan b. A'yen, Abdurrezzak vasıtasıyla İbn Uyeyne'den, Âsım b. Süleym b. Ahvel'den, Hafsa binti Sirîn'den, Rebab'tan, Selman b. Âmir'den bu hadisin bir benzerini bize haber vermiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1516- Ümmü Kürz (r.a.)'den haber verildiğine göre kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'e akikadan sormuştu da Rasûlullah (s.a.v.) şu cevabı vermişti: **"Erkek çocuğu için iki koyun, kız çocuğu için tek koyun, koyunların erkek ve dişi olması fark etmez."** (Nesâî, Akika: 4; Ebû Dâvûd, Dahaya: 20)

BÖLÜM: 18

Ø HAYıRLı KURBAN VE HAYıRLı KEFEN NASıL OLUR?

1517- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kurbanlıkların en iyisi koç, kefenlerin en iyisi ise tüm vücudunu örtecek kadar uzun ve geniş olanıdır."** (İbn Mâce, Dahaya: 4)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ufeyr b. Ma'dan'ın hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir.

BÖLÜM: 19

Ø SENEDE IKI SEFER KURBAN KESILIR MI?

1518- Mıhnef b. Süleym (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Arafat'ta, Vakfede iken Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim. Ey Müslümanlar gücü yeten her aile için her yıl bir kurban birde atîre kesilmelidir. Atîre nedir bilir misiniz? Recep ayında kesilmesi gereken kurbandır. (Ebû Dâvûd, Dahaya: 20; Nesâî, Fera ve Atîre: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbn Avn'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 20

Ø TEK KOYUNLA DA ERKEK ÇOCUĞU IÇIN KURBAN OLABILIR MI?

1519- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Hasan'ın doğumu için bir koyun kurban etti ve dedi ki: Ey Fatıma çocuğun başını tıraş et ağırlığı kadar gümüş tasadduk et. Fatıma diyor ki: Saçı tarttım ağırlığı bir dirhem veya bir dirhemden biraz eksikti. (Muvatta, Akika: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir ve senedi de muttasıl değildir, çünkü; Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Huseyn, Ali b. ebî Tâlib'e ulaşmamıştır.

BÖLÜM: 21

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) BAYRAM NAMAZı HUTBESINDEN SONRA IKI KOÇ KURBAN ETTI

1520- Ebû Bekre (r.a.)'in babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), hutbe okudu minberden indi iki koç getirtti ve onları kesti."** (Nesâî, Dahaya: 14; İbn Mâce, Dahaya: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 22

Ø PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.) ÜMMETINDEN KURBAN KESMEYENLERE KURBAN KESMIŞ MIDIR?

1521- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber namazgahta kurban bayramı namazında bulundum hutbesini bitirince minberden indi bir koç getirildi, onu kendi eliyle keserek şöyle buyurdu: Bismillah Allahûekber bu kurban benim ve ümmetimden kurban kesmeyenler içindir."** (Ebû Dâvûd, Dahaya: 3; Nesâî, Dahaya: 30)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Yani kişi kurban keserken **"Bismillah Allahûekber"** demelidir. İbn'ül Mübarek bu görüştedir.

Muttalib b. Abdullah b. Hantab'ın, Câbir'den hadis işitmediği söylenmektedir.

BÖLÜM: 23

Ø AKıKA KURBANı NE ZAMAN KESILECEKTIR?

1522- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Doğan her çocuk kesilecek akika kurbanı karşılığında rehin gibidir. Doğumunun yedinci gününde bu kurban kesilir ismi konur başı tıraş edilir. (Ebû Dâvûd, Dahaya: 21; Nesâî, Akıka: 5)

Hasan b. Ali el Hallâl, Yezîd b. Harun vasıtasıyla Saîd b. ebû Arûbe'den, Katâde'den, Hasan'dan, Semure b. Cündüp'den benzeri hadisler rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup doğumun yedinci gününde akika kurbanı kesilmesini müstehab görürler yedinci gün mümkün olmaz ise on dördüncü gün yine mümkün olmaz ise yirmi birinci gün kesilmelidir. Kurban için caiz olan Akika içinde caizdir, demektedirler.

BÖLÜM: 24

Ø KURBAN KESECEK KIMSE HAC'DA KI IHRAMLı KIMSELERE BENZEMEK IÇIN NE YAPMALıDıR?

1523- Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kurban kesecek kimse Zilhicce hilalini gördükten sonra vücudundaki kıllardan ve tırnaklarından hiçbir şey kesmesin."** (Ebû Dâvûd, Dahaya: 2; İbn Mâce, Dahaya: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Râvîler içerisindeki Ömer b. Müslim'in doğrusu Amr b. Müslim'dir. Kendisinden Muhammed b. Amr b. Alkame ve pek çok kimse hadis rivâyet etmiştir. Bu hadis Saîd b. Müseyyeb'den ve Ebû Seleme'den değişik şekillerde benzeri biçimde rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamlarının uygulaması böylecedir. Saîd b. Müseyyeb'te aynı görüştedir. Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler. Bazı ilim adamları tıraş olmak ve tırnak kesmeye izin vermişlerdir. Şâfii bunlardan olup Âişe'nin şu hadisini delil getirmektedir. Şöyle ki: **"Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'den kurbanlık gönderdi de ihramlının sakındığı şeylerden sakınmazdı."**

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl Bir İçtihaddır:

Cerh ve ta'dîlle alâkalı bazı meselelerin kavranmasında yardımcı olacağına inandığımız bir hususu, kısa bir istitradla açıklayacağız, bu husus cerh ve ta'dîl işinin içtihâdî bir ameliye olması'dır.
Ulemâ, cerh ve ta'dîl işi bir içtihad ameliyesidir demekte müttefiktir. Yani, cerh veya ta'dîl'de bulunan kimse, ravi hakkında edinmiş bulunduğu şahsî bilgilerine dayanarak, bir değerlendirme yapar, bir hüküm verir: "Zayıftır", "çok zayıftır", "vehim sâhibidir", "sikadır", "evsaktır", "vasattır", "zabtı iyidir", "zabtı bozuktur" gibi. Nitekim içtihad da böyledir; müçtehid, bir mevzu ile alâkalı bilgilerine dayanıp gayretinin son haddini ortaya koyarak gerçeği belirtmek maksadıyla bir hükme varır.
* Müçtehid hükmünde isâbet de etmiş olabilir, yanılmış da.
* Yanılmasından dolayı mes'ûl değildir.
* Aynı meselede, -bilgileri, nokta-i nazarları, dayandıkları prensipleri farklı olduğu için- iki müçtehid farklı hükümlere gidebilir.
* Farklı hükme ulaşan iki müçtehidden birinin hükmü diğerini bağlamaz, ikisi de isabet ve hata'da eşit şans sahibidir.
Cerh ve ta'dîl alimleri de -ravi hakkında edindikleri şahsî bilgilere göre hüküm verdiklerinden- ihtilafa düşebilirler. Bunlardan birine haklı diğerine haksız denemez.
İşte bazı alimlerce zayıf, bazı alimlerce sika kabul edilmiş ravilere muhtelefun fih denir.
Şimdi asıl konumuza gelmiş oluyoruz: Muhtelefun fih râvînin ve rivâyetinin durumu nedir?[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/30.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- El-Fethu'l-Kebîr:

Gerek el-Câmiu's-Sağîr ve gerekse Ziyâdetu'l-Câmi, yakın zamana kadar iki ayrı eser olarak tedâvül etmiş ise de, vefatı 1350/1932 olan el-Ezher ulemâsından Yûsuf İbnu İsmâil en-Nebhânî merhum, bunları alfabetik sıraya göre birleştirerek tek kitap hâline getirmiştir. Ortaya çıkan bu yeni eserin adı "el-Fethu'l-Kebîr fî Zammi'z-Ziyâdâti ilâ'i-Câmii's-Sağîr"dir.Bu kitapta, en-Nebhânî, ziyâde hadîslerin diğerlerinden tefrîki için bunların başında ze harfi ile rümûz koymuştur.
Hâlen matbû olan el-Fethu'l-Kebîr, ihtiva ettiği 15 bin civarındaki hadîsleriyle el-Câmiu's-Sağîr'den çok daha istifâdeli bir durumdadır.
El-Câmiu's-Sağîr'le alâkalı mütemmim açıklamalar için Cem'u'l-Cevâmi ve Kenzu'l-Ummâl maddelerine de bakılabilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/278-279.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl Bir İçtihaddır:

Cerh ve ta'dîlle alâkalı bazı meselelerin kavranmasında yardımcı olacağına inandığımız bir hususu, kısa bir istitradla açıklayacağız, bu husus cerh ve ta'dîl işinin içtihâdî bir ameliye olması'dır.
Ulemâ, cerh ve ta'dîl işi bir içtihad ameliyesidir demekte müttefiktir. Yani, cerh veya ta'dîl'de bulunan kimse, ravi hakkında edinmiş bulunduğu şahsî bilgilerine dayanarak, bir değerlendirme yapar, bir hüküm verir: "Zayıftır", "çok zayıftır", "vehim sâhibidir", "sikadır", "evsaktır", "vasattır", "zabtı iyidir", "zabtı bozuktur" gibi. Nitekim içtihad da böyledir; müçtehid, bir mevzu ile alâkalı bilgilerine dayanıp gayretinin son haddini ortaya koyarak gerçeği belirtmek maksadıyla bir hükme varır.
* Müçtehid hükmünde isâbet de etmiş olabilir, yanılmış da.
* Yanılmasından dolayı mes'ûl değildir.
* Aynı meselede, -bilgileri, nokta-i nazarları, dayandıkları prensipleri farklı olduğu için- iki müçtehid farklı hükümlere gidebilir.
* Farklı hükme ulaşan iki müçtehidden birinin hükmü diğerini bağlamaz, ikisi de isabet ve hata'da eşit şans sahibidir.
Cerh ve ta'dîl alimleri de -ravi hakkında edindikleri şahsî bilgilere göre hüküm verdiklerinden- ihtilafa düşebilirler. Bunlardan birine haklı diğerine haksız denemez.
İşte bazı alimlerce zayıf, bazı alimlerce sika kabul edilmiş ravilere muhtelefun fih denir.
Şimdi asıl konumuza gelmiş oluyoruz: Muhtelefun fih râvînin ve rivâyetinin durumu nedir?[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/30.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

“Lam” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
« Mim » Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Nun” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“He” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadis
“Vav” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Lam” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
“Ye” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler
Hadis İmamlarının Bazı Uydurma Rivayetler Hakkındaki Görüşleri
Bazı Peygamberlere Ve Sahabeye Ait Olduğu Söylenen Ama Aslı Olmayan Kabirler
Dipnot Kaynakları

225. HADİS: "Her kap içindekini sızdırır." [1] Süfiy-yenin s özlerinde ndir.
226. HADİS: "Her bid'at sapıklıktır. İbadetteki bid'at müstesna." [2] Senedinde —hadiste— yalancı bir ravi, bir de —günlük hayatında— yalancılıkla suçlanan bir başka ravi bulunmaktadır.[3]
227. HADİS: "Her ikincinin bir üçüncüsü vardır" [4] ve şairin! "Bir şey iki defa olmuşsa mutlaka bir üçüncüsü de olacaktır", [5] sözlerinin aslı yoktur.
228. HADİS: "Her yıl -giderek- düşüyorsunuz." [6] Hasan el-Basrî'nin sözüdür. [7] Aynı manada Buharî' nin rivayet ettiği; "Size hiçbir zaman gelmez ki daha sonrası o zamandan daha kötü olmasın. Nihayet Rabbinize kavuşursunuz", şeklinde -sahih- bir hadis bulunmaktadır.[8]
Buna benzer bir ifade, İbn Mes'ud'un sözü olarak rivayet edilmiştir. İbn Mes'ud şöyle demiştir: [9] "Ben bu hadisi; bir yöneticinin ondan sonraki yöneticiden daha hayırlı olacağı, ya da bir senenin ondan sonraki seneden daha hayırlı olacağı manasında anlamıyorum. Ancak ben bu ifadeden şunu anlıyorum: Alimleriniz ve fakihleriniz -vefat edip- birer birer kaybolacaklar. [10] Sonra sizler, onların'yerini tutacak hiç kimse bulamayacaksınız. Onların yerine kendi -şahsî— görüşleriyle fetva veren kimseler gelecektir."[11]
Bir başka rivayette; Bu kötü durum, yağmurların çokluğu veya azlığıyla değil, alimlerin vefatıyla yaşanacaktır denilmiştir.[12]
İbn Abbas (r.a), Cenab-ı Hakkın; "Onlar bizim bu
dünyanın etrafından eksiltmekte olduğumuzu görmüyorlar mı?", [13] ayetini bu mana ile açıklamış; "Bu eksiklik, âlimlerin ve fakihlerin vefatıyla yaşanacak eksikliktir", demiştir.[14]
Bu konuda Ebu Ca'fer'in [15] şu sözü de rivayet edilmektedir: "Bir âlimin ölümü, Şeytan için yetmiş âbidin ölümünden daha sevimlidir."
229. HADİS: "Hepiniz kazançlısınız. Hepiniz azimlisiniz." [16] Hadis değildir.[17]
230. HADİS: "Her yasak tatlıdır." [18] Hadis değildir
231. HADİS: "Kişinin -ilim yolunda- dinlediği bir kelime, onun için bir yıl —nafile— ibadetten daha hayırlıdır. Bir saat ilmî meseleleri müzakere meclisinde er turması, bir köleyi azad etmesinden daha hayırlıdır." [19] Bu ifade, ZeyJ'de [20] belirtildiği gibi; Arûs kitabından alınmıştır.
232. HADİS: "Ben, bilinmeyen bir hazine idim. Bilinmeyi istedim. Mahlûkatı yarattım. Kendimi onlara tanıttım. Onlar da beni tanıdılar." [21] İbn Teymiyye, Zerkeşî ve Sehavî gibi hadis hafızları, bunun aslının olmadığını açıkça ifade etmişlerdir.[22]
233. Hadis: "Âdem henüz su ile toprak arasında -yani çamur hâlinde- iken ben Peygamber idim." [23] Zerkeşî: Bu lafızla aslı yoktur, demiştir.[24]
234. HADİS: "Kuyruk olma, baş ol. Zira baş yok olur, kuyruk kurtulur." [25] ibrahim b. Edhem'in sözüdür.[26]

“Lam” Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

235. HADİS: Tasavvuf hırkasının giyilmesi, Hasan Basrî'nin bu hırkayı Hz. Ali (r.a) eliyle giymesi. [27] Muhad-disler, bunun aslı olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir.
236. HADİS: "Aşk yılanı ciğerimi soktu." [28] (İki beyit) [29] İbn Teymiyye diyor ki: Ebu Mahzûra'mn Peygamberimiz (s.a.v) huzurunda bu iki beyti okuduğu, bunun üzerine Efendimiz (s.a.v)'in şerefli bürdesinin omuzlarından düştüğü, Suffe Ashabının da bunu elbiselerine yama yapmak için aralarında paylaştıkları şeklindeki hadis, hadis ehlinin ittifakıyla yalandır.
237. HADİS: "Güvercinle oynamak [30] fakirliğe sebep olur." [31] İbrahim en-Nehaî'nin sözüdür.[32]
238. HADİS: 'İçimize nesebsiz girene de, bizden sebepsiz ayrılana da Allah lanet eylesin." [33] Bu lafızla aslı bilinmemektedir.
239. HADİS: "Mizah yoluyla bile olsa, yalan söyleyene Allah lanet eylesin." [34] Sehavî: Bunu merfû hadis olarak bilmiyorum, demiştir.
240. HADİS: "Şarkı söyleyene de, dinleyene de Allah lanet eylesin." [35] Nevevî ve başkaları: Sahih olamaz, demişlerdir.
241. HADİS: "Her belânın bir yardımı vardır." [36] Hadis değildir.
242. HADİS: "Her odanın bir ücreti vardır." [37] Aslı yoktur.
243. HADÎS: "Her düşük -hatalı- sözü bulacak -tenkit edecek- biri vardır." [38] Selef alimlerinden birinin
sözüdür.
244. HADİS: "Her gayretli kişinin bir nasibi vardır." [39] Bu mânada şu ifade de vardır:
"Kam ciddî çalışırsa —aradığını— bulur. Kim bir işe sımsıkı sarılırsa yola girer ve hedefe ulaşır."[40]
245. HADİS: "BeytuUah'ı koruyan bir sahibi (RabbO vardır." [41] Bu sözü, Abdülmuttalib, fillerle —Kabe'yi yıkmaya— gelen Rbrehe'ye söylemiştir.
246. HADİS: Hz. Ali (r.a) diyor ki: "Peygamberimiz (s.a.v)'i yıkadığımda göz kapaklarında damlalar birikti. [42] Ben de bunu içtim. Böylece öncekilerin ilmine mirasçı oldum." [43] Nevevî: Sahih olamaz, demiştir.
247. HADİS: "Kabe'nin taş taş sökülüp yıkılması, bir müslünıanın öldürülmesinden daha basittir." [44] Sehavî: Bu lafızla görmedim, demiştir.[45]
248. HADİS: "Sizden biriniz Hacer-i Esved'e hüsnü zan ederse, Allah bu hüsnü zannını ona faydalı kılar."[46] Sehavî: Bunun aslı yoktur demiş; İbn Teymiyye ise: Yalandır, uydurmadır demiştir.
249. HADİS: "Lûtî (homoseksüel), deniz suyu ile yr kansa bile, kıyamet günü yine cünüp olarak gelecektir."[47] Batıldır, aslı yoktur.
250. HADİS: "Kıyamet günü sancağı Ali taşıyacak-tır." [48] İbnü'l-Cevzî bunu Mevzuat (Uydurma Hadisler) kitabında zikretmiştir.[49]
251. HADİS: "kardeşim Hızır hayatta olsaydı, mutlaka beni ziyaret ederdi." [50] Bunun aslı yoktur.[51]
252. HADİS: "Pirinç adam olsaydı, mutlaka yumuşak huylu biri olurdu." [52] Uydurmadır. İbnü'l-Kayyim
böyle söylemiş, [53] Ask.alânî de ona tabi olmuştur.[54]
253. HADİS: "Dünya tamamen taze kan olsaydı, mü'minin dünyadaki rızkı yine helâl olurdu." [55] Zer-keşî: Bunun aslı yoktur, demiştir.[56]
254. HADİS: "(Gizli sırlara ait) Perde açılsaydı, benim yakînî imanım daha fazla artmazdı." [57] Kuşeyrî, Risale'-sinde: [58] Bu söz, Amir b. Abdullah b. Abdi-Kays'm sözüdür, demiştir.[59]
Müellif Aliyyü'1-Karî diyor ki) Ben de de-im ki: Meşhur olan görüşe göre, bu söz, Hz. Ali'nin kerremallahu veçhe-hu sözüdür.
255. HADİS: "Sen olmasaydın, ben bu kâinatı yaratmazdım." [60] Sağanı: uydurmadır, demiştir.
256. HADİS: "İnsanlara dışkıyı ufalama yasağı getirilseydi, onu da mutlaka ufalarlar ve: Bunda mutlaka bir şey olmalı ki bu yasaklandı, derlerdi. [61] Bunu İhya sahibi [62] zikretmiş ve Irakî: Bunu -hadis olarak- bulamadım, demiştir.[63]

257. HADİS: "Mü'minin korku ve ümidi tartılsaydı mutlaka birbirine eşit olurdu." [64] Bunun merfû hadis o-larak aslı yoktur. Bu söz, selef alimlerinden birinden nakledilen bir sözdür. Makasıâ'da böyle denilmiştir. Bir rivayette ise: Bu söz, Sabit elBünanî'nin sözüdür, denilmiştir.[65]
258. HADÎS: 'İnsanlar, sütleğende [66] neler bulunduğunu bilselerdi, onu mutlaka ağırlığınca altın vererek satın alırlardı." [67] Süyûtî: Bu, uydurmadır, demiştir.
259. HADİS: "Benim Allah'la birlikte özel bir vaktim vardır. Bu vakitte Allah'a yakın bir melek, gönderilen bir Peygamber de benim gönlüme girmez." [68] Sûfiyye-den birinin sözü olup hadis değildir.

« Mim » Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

260. HADİS: "Mü'min konuştuğunda doğru konuşur. Ona bir şey söylendiğinde bu sözü hemen doğru bulur."[69] Bu lafızla bilinmemektedir.
261. HADİS: "Mü'min tatlıcı, [70] kâfir içkicidir." [71] Askalânî: Batıldır, aslı yoktur demiştir.
262. HADİS: 'Mü'min uysal ve cömerttir; Münafık ise sahtekâr ve alçaktır. [72] "Mesabîh" hadislerinden olup uydurmadır. [73] (Ebu Gudde ise: Hadis hasendir, uydurma değildir, demiştir.)[74]zikredilmiş; Irakî: Bunu bulamadım, demiştir.[75]
264. HADİS: "Mümin, kendi nesebi hakkında —verdiği bilgiye— güvenilen kişidir." [76] Bunun aslı yoktur.[77]
265. HADİS: "Mü'mine belâlar verilir, [78] Kâûr ise belâlardan korunmuştur." [79] Hadis değildir.
266. HADİS: "Mü'min -dünya işlerinde- kolay aldanır." [80] Saidb. Cübeyr'in sözüdür.-"[81]
267. HADİS: "Mü'min, külfeti az [82] olandır." [83] Saganî: Uydurmadır, demiştir. [84] (Ebu Gudde diyor ki: Hadis zayıftır, uydurma değildir.)[85]
268. HADİS: "Mü'min imrenir, [86] münaûk ise kıskanır." [87] Fudayl'in sözüdür.
269. HADİS: "Allah, hiçbir cahili dost edinmemiş-tir. [88] Böyle birini dost edinecek olsaydı, onu ilim sahibi kılardı." [89] Sehavî: Sabit değildir, demiştir. Fakat manası doğrudur. Yani böyle birini dost edinecek olsaydı önce onu ilim sahibi kılar, sonra dost edinirdi.
270. HADİS: "Allah bir kulu rezil etmek istediğinde onu ilim ve edebden mahrum kılar." [90] Mizan' da: Bu batıldır, denilmiştir.
271. HABİS: "Ben bu duvarın arkasını bilemem." [91] İbn Hacer: Hadis değildir, demiştir.
272. HADİS: "Hiçbir şişman başarılı olamamıştır." [92] İmam Şafiî'nin sözüdür. Ancak İmam Şafiî: Muhammed b. Hasenfı [93] müstesna, demiştir. Kendisine:
—Niçin? denildiğinde, İmam Şafiî:
-Akıllı kimse, ya dünyası ya da ahireti için düşünmekten uzak kalamaz. Şişmanlık ile düşünce bir arada bulunmaz. İnsan dünya veya ahiret düşüncesinden uzak kalırsa, dört ayaklı varlıklar seviyesine düşer dedi. [94] imam Şafii devamla: Bu konuda şişman hır kümdar ve bu hükümdarın ölüm haberiyle tedavi e-dilmesi kıssası nakledilmektedir, dedi.[95]
273. HADİS: "(Yüksek sesle Kur'an) Okuyan kişi, (yanında) namaz kılana insaflı davranmamaktadır." [96] İbn Hacer: Bunu -hadis olarak- bilmiyorum, demiştir.[97]
274. HADİS: "Hangi topluma mantık (tartışma kabiliyeti) verilmişse; mutlaka o kavim amelden mahrum kalmıştır." [98] Bunu ihya müellifi zikretmiştir. Irakî: Bunun aslını bulamadım, demiştir.[99]
275. HADİS: "Çarşamba günü hangi işe başlanmış-sa, mutlaka tamamlanmıştır." [100] Sehavî: Bunun aslını görmedim, demiştir.
276. HADİS: "Dosta ulaştıran yol uzak değildir." [101] Zünnûn el-Mısrî'nin sözüdür.[102]
277. HADİS: "Katil, öldürdüğü kişinin üzerinde hiçbir günah bırakmaz." [103] İbn Kesir: Bu lafızla aslı bilinmemektedir, demiştir.[104]
278. HADİS: "Hiç kimse bana karşı iki defa büyüklük taslayamamıştır." [105] Selef alimlerinden birinin sözüdür. [106] Bunun manası "Mü'min, bir delikten iki defa r sırılmaz", [107] hadisinden alınmıştır.
279. HADİS: "Kıskançlık duymayan hiçbir kimse yoktur." [108] Sehavî: Bu lafızla görmedim, demiştir.[109]
280. HADİS: "Kısa boylu hiçbir kimse, hikmetli konuşmadan mahrum kalmaz." [110] Sehavî: Bunu görmedim, demiştir.
281. HABİS: "Bir kimseye asıl değerinden fazla değer veren kimsenin; muhatabı nezdindeki değeri, daha fazla düşer." [111] Merfû (Peygamberimiz'e nisbet edilen) hadisler arasında yoktur. Fakat bunun benzeri imam Şafiî (r.a)'nin sözü olarak gelmiştir.
282. HADİS: "Allah'a, gönül almaktan daha muazzam bir şeyle kulluk yapılmamıştır." [112] Sehavî: Bunu merfû hadisler arasında bilmiyorum, demiştir.[113]
283. HADİS: "Evlâdından yüz çeviren kimse, insaflı davranmamıştır." [114] Sehavî'nin dediği gibi, aslı yoktur.[115]
284. HADİS: "Hadis öğrenimi yolundaki niyet, sadece hadisin şerefli olması sebebiyle değer kazanmıştır."[116] Hatib: Merfu hadis olarak tesbit edilememiştir. Bu söz, İbn Harun'un [117] sözüdür, demiştir.
285. HADİS: "Ebubekir; ne nafile oruç, ne de nafile namaz sebebiyle sizden üstün bir derece kazanmış değildir. O, sadece kalbinde kökleşen bir şeyle (imanla) fazilet kazanmıştır." [118] Irakî; Bunu merfû hadis olarak bulamadım, demiştir.[119]
286. HADİS: "Testi, -kırılmaktan- her defasında kurtulmaz." [120] Hadis değildir.
287. HADİS: "Kalbden gelmeyen şeye önem vermek zordur."[121] Hadis değildir.
288. HADİS: "Bir araya gelen hiçbir topluluk yoktur ki, içlerinde bir Allah dostu olmasın. Ne onlar, bu Allah dostunu bilirler. Ne de o Allah dostu, kendisini bilir." [122] Bunun aslı yoktur. Bu, bâtıl bir sözdür. Zira bir topluluk; küfür ve fücur üzerine ölen kâfirler topluluğu da, fâcirler topluluğu da olabilir.
289. HADİS: "Hiçbir gece yoktur ki, o gece bir melek:
-Ey kabir halkı!.. Kime imreniyorsunuz? diye sorunca, onlar da;
-Mescidlerde bulunanlara (imreniyoruz), demiş olmasınlar." [123] Bunun aslı bulunamamıştır.
290. HADİS: "Ezanı çok olan şehrin soğukluğu az olur." [124] Uydurmadır. LeâJî'de [125] böyledir.
291. HADİS: "Hiç bir Peygamber yoktur ki, kendisine Peygamberlik kırk yaşından sonra verilmiş olmasın."[126] İbnüTCevzî: Bu, uydurmadır demiştir.[127]
292. HADİS: "Ateş, kuru (odun ve benzeri) şeyleri yakma konusunda, kulun güzel amellerini yiyip bitiren gıybetten daha hızlı değildir." [128] Irakî: Bunun aslını bulamadım, demiştir.[129]
293. HADİS: "Ne yeryüzüne sığdım, ne de gökyüzüne. Ama mü'min kulumun kalbine sığdım." [130] Bunun merfû hadis olarak senedi bilinmemektedir. İbn Teymiyye: Bu, uydurmadır, demiştir. ZeyV de [131]: Onun dediği gibidir, denilmiştir. Bu sözün manası: Mü'min kulumun bana i-man etmesi ve beni sevmesi, onun kalbine sığdı, demektir. Aksi takdirde hulul (Allah'ın insan vücuduna girmesi) inancı küfürdür." Zerkeşî: Bunu mülhidler (inançsızlar) uydurdu, demiştir.
294. HADİS; "Müslüman olarak öl ve hiçbir şeye aldırış etme." [132] Sehavî: Bu lafızla bilmiyorum, demiştir.[133]
295. HADİS: "Babaları sevmek, çocuklar için sıla-i rahimdir." [134] Sehavî: Bu lafızla görmedim, demiştir.[135]
296. HADİS: "Sevgi, kusurları örter." [136] Sehavî: Bunu görmedim, demiştir.[137]
297. HADİS: "Hased edilen kişinin rızkı bollanır." [138] Bilinmemektedir.[139]
298. HADİS: "Kişi ameliyle bilinir; babasıyla ve de-desiyle değil." [140] Hadis değildir.
299. HADİS: "Hastanın inlemesi teşbih, bağırması tekbir, nefesi sadaka, uykusu ibadet, bir taraftan diğer tarafa dönmesi Allah yolunda cihaddır." [141] Askalânî: Sabit değildir, demiştir.[142]
300. HADİS: Müezzin'in; "Eşhedü enne Muhammede'r-Rasûlullah" sözünü işittiğinde; Ben de şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür. Rabb olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Peygamber olarak Muhammed (s.a.v)'i seçtim; diyerek [143] ve şehadet parmaklarının uçlarının içlerini öperek gözlere sürmek. [144] Sehavî'nin dediğine göre, merfû olarak nakledilmesi sahih olamaz.[145]
301. HADİS: "Müşteriye yardım olunur." [146] Bunun aslı yoktur. İbnü'd-Deyba' [147] bu şekilde zikretmiştir.[148]
302. HADİS: "Musibetler, rızıkların anahtarıdır. [149] Bilinme m ekte dir.
303. HADİS: "AHah Rasûlü (s.a.v)'nün Ebu Cehille güreşmesi. [150] Bunun aslı yoktur. [151] Bu hükmü Halebî, [152] Şifa Haşiyesi'nde zikretmiştir.[153]
304. HADİS: "(Gusül yaparken) Ağza ve burna üç defa su vermek, cünüp için farzdır." [154] Uydurmadır.
305 HADİS: "Masıyetler nimetleri giderir." [155] Sehavî: Bunu görmedim, demiştir. [156] İbnü'd-Deyba' bunun üzerine diyor ki: Yani merfû olarak görmedim, demek istemektedir. Yoksa bu ifade, selef âlimlerinin sözlerinde yer almaktadır. Şair [157] diyor ki:

"Bir nimet içerisinde isen, bil değerini; Gidermektedir masıyetler nimetleri. "[158]
Derim ki: Bu mânâda Kur'ân'da âyetler de vardır. Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Bir toplum kendisini değiştirmedikçe Allah o toplumun durumunu değiştirmez.'[159]
Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Allah bir kasabayı örnek vermektedir ki, o kasaba önceden güven içerisinde huzurlu bir kasaba idi. Her taraftan oraya bol bol rızık geliyordu. Fakat o kasaba Allah in nimetlerine nankörlük etti. Allah da işlemekte ısrar ettikleri kötülükler sebebiyle o kasabaya açlık ve korku elbisesini tattırdı. '[160]
Ayrıca Muhaddis, sadece lafzı dikkate almaktadır.
Aksi takdirde; hadis alimlerinin "aslı yoktur" veya "uydurmadır", diye zikrettikleri her hadis için Kitab ve Sünnette (kendisini destekleyen) her hangi bir mananın bulunmamasına pek az rastlanmaktadır.[161]
306. HADİS: "Mide dert yuvası, perhiz ise devanın başıdır." [162] Tabiblerden birinin sözüdür.[163]
307. HADİS: "Çocukların hocası, onların aralarında adaletle davranmazsa kıyamet günü ismi zâlimlerle beraber yazılır." [164] Mekhûl'ün sözüdür.[165]
308. HADİS: "Gıybet edenle bunu dinleyen kişi, günahta ortaktırlar." [166] Bu lafızla aslı bilinmemektedir.[167]
309. HADÎS: "Satın almayacağı halde fiyatı artıran kişi, lanetlenmiştir." [168] Sehavî: Bunu merfû hadis olarak bilmiyorum, demiştir.[169]
310. HADİS: "Razı olması istendiği halde razı olmayan kimse, o şeytandır." [170] İmam Şafiî'nin sözüdür. Bu sözün devamı: "Kızması istendiği halde kızmayan kim -se, merkeptir", şeklindedir.[171]
311. HADİS: "İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Bugünü dününden daha kötü olan kimse, lanetlenmiştir." [172] Bu söz, sadece Abdülaziz b. Ebî Ravvad'-m [173] rüyada duyduğu hadis olarak bilinmektedir. Abdülaziz b. Ebî Ravvad: Bunu bana Allah Rasûlü (s.a.v) rüyada tavsiye etmişti, demiştir. Bu sözün devamı da vardır. [174] Bunu Beyhakî rivayet etmiştir.[175]
(Ebu Gudde diyor ki: Bu hadisi Deylemî, merfû hadis olarak rivayet etmiştir. Deylemî'nin senedi zayıftır. Deylemî'nin bu rivayeti, müellifin; Bu söz, sadece Abdü-laziz b. Ebî Ravvad'ın rüyada duyduğu hadis olarak bilinmektedir, ifadesini geçersiz kılmaktadır.)[176]
312. HADİS: "Cünüplükten helâl yolla yıkanan kimseye, Allah Teâlâ ona beyaz inciden yüz köşk verir. Allah ona dökülen her damla suya karşılık bin şehid sevabı verir." [177] Batıldır, bunu Dinar uydurmuştur.[178]
313. HADİS: "Muharrem ayının onuncu (Âşûra) günü Ismid [179] ile kirpiklerine sürme çeken kimse, asla göz ağrısı [180] çekmez." [181] Uydurmadır. Bunu Hz. Hüseyn (r.a)'in katilleri uydurmuştur.
314. HADİS: "Allah, bid'atçiyi azarlayan kimsenin kalbini güven ve imanla doldurur." [182] Uydurmadır.
315. HADİS: "İki değerli azasını (yani gözlerini) seven kimse, ikindiden sonra yazı yazmasın." [183] Bunun aslı yoktur.
316. HADİS: "Seni bir şey karşılığında seven kimse, bu (menfaat) sona erince seni usandırır." [184] Hadis değildir.
317. HADİS: "Haksız yere bir âlimi zillete düşüren kimseyi, Allah kıyamet günü bütün yaratılmışların huzurunda zelil kılar." [185] Sem'an b. Mehdî'nin uydurma nüshasmdandır. ZeyJ'de böyledir.[186]
318. HADİS: "Allah'ın Kendisine herhangi bir tahsil görmeden ilim vermesini, herhangi bir önder olmaksrzın hidayet vermesini isteyen kimse; dünya sevgisinden uzaklaşsın." [187] Muhtasar' da belirtildiği gibi; Bunun aslı bulunamamıştır.
319. HADİS: "Birinin İslâm'a girmesine vesile olan kimseye Cennet vacip olur." [188] Saganî: Uydurmadır, demiştir.
320. HADİS: "Balık yiyen kimse, [189] ardından hurma yesin." [190] Askalânî: Bu batıldır, demiştir.[191]
316. HADÎS: "Seni bir şey karşılığında seven kimse, bu (menfaat) sona erince seni usandırır." [192] Hadis değildir.
317. HADİS: "Haksız yere bir âlimi zillete düşüren kimseyi, Allah kıyamet günü bütün yaratılmışların huzurunda zelîl kılar." [193] Sem'an b. Mehdi'nin uydurma nüshasmdandır. ZeyF&e böyledir.[194]
318. HADİS: "Allah'ın kendisine herhangi bir tahsil görmeden ilim vermesini, herhangi bir önder olmaksrzın hidayet vermesini isteyen kimse; dünya sevgisinden uzaklaşsm." [195] Muhtasar' da belirtildiği gibi; Bunun aslı bulunamamıştır.
319. HADİS: "Birinin İslâm'a girmesine vesile olan kimseye Cennet vacip olur." [196] Saganî: Uydurmadır, demiştir.
320. HADİS: "Balık yiyen kimse, [197] ardından hurma yesin." [198] Askalânî: Bu batıldır, demiştir.[199]
321. HADİS: "Namazı terk eden kişiye bir lokma ile yardımcı olan kimse, sanki bütün Peygamberleri öldürmüş gibi olur." [200] Raten'in uydurmasıdır. [201] Zeyl'de böyledir.[202]
322. HADİS: "Kameti tek tek okuyan kimse bizden değildir." [203] Uydurmadır. Leâlî' de böyledir. [204] Müezzinin sevabı hakkındaki uzunca Cabir hadisi de böyledir. Uydurmadır.[205]
323. HADİS: "Din kardeşini memnun etmek için onun yemeğini yiyen kimseye, bu yemek zarar vermez." [206] Ebu Süleyman ed-Dârânî'nin sözlerindendir.[207]
324. HADİS: "Günahları affedilmiş biriyle beraber yemek yiyen kimsenin günahları affolunur." [208] Yalandır, uydurmadır, aslı yoktur.
325. HADİS: "Kimin mazereti ortaya çıkarsa, ona sadaka vermesi vacip olur." [209] Sehavî: Bunun aslı yoktur, demiştir.[210]
326. HADİS: "Bir kadınla malı için evlenen kimseye, Allah o kadının malını ve güzelliğim haram kılar. [211] Zerkeşî: (Hadis olarak) bilinmemektedir, demiştir.
327. HADİS: "Normal kıyafetinden başka bir kıyafete bürünen kimsenin kanını dökmek hederdir (cezayı gerektirmez). [212] "Bunun güvenilecek aslı yoktur." Bu konuda [213] Peygamberimiz (s.a.v)'den rivayet edilen Cin hikâyelerinden hiçbir şey sabit olmamıştır.
328. HADİS: "Mescidde dünya kelâmı konuşan kimsenin, Allah krrk yıl amellerini boşa çıkarır." [214] Saganî: Uydurmadır, demiştir.[215]
329. HADİS: "Bir âlimle oturan kimse, sanki bir Peygamberle oturmuş gibi olur." [216] Sehavî: Bunu merfû olarak bilmiyorum, demiştir.[217]
330. HADİS: "Bir şey hakkında bilgisi olmayan, ona düşman olur." [218] Hadis değildir. Şair diyor ki: "Kişi düşmanıdır bilmediğinin."[219]
331. HADİS: "Allah, kardeşine kuyu kazan kimseyi yakında o kuyu içine düşürür." [220] Askalânî: Bunun aslını bulamadım, demiştir.[221]
332. HADİS: "Allah'a sâdık olarak yemin eden kimse, sanki Allah'ı teşbih ve takdis etmiş gibi olur." [222] Bunun aslı bilinmemektedir.
333. HADİS: "Bir zâlime uzun ömürlü olması için dua eden kimse, Allah'a isyan edilmesini sevmiş o-lur." [223] Selef âlimlerinden birinin sözüdür.[224]
334. HADİS: "Namaz içinde (tekbirlerde) ellerini kaldıran [225] kimsenin namazı olmaz." [226] Uydurmadır.
335. HADİS: "Alimleri ziyaret eden kimse, sanki beni ziyaret etmiş gibi olur. Alimlerle musafaha eden kimse sanki benimle musafaha etmiş gibi olur. Alimlerle oturan kimse sanki benimle oturmuş gibi olur. Dünyada benimle beraber oturan kimse, Kıyamet gününde benim yanıma oturtulur." [227] Senedinde yalancı Hafs [228] bulunmaktadır. Zeyl'Ae böyledir.[229]
336. HADİS: "Aynı yıl içerisinde hem beni hem de babam Hz. ibrahim'i ziyaret eden kimse, Cennet'e girer."[230] Ibn Teynıiyye: "Bu uydurmadır", demiştir. Ne-vevî de; "Bâtıldır, aslı yoktur"; demiştir.[231]
337. HADİS: "Eken kimse (ektiğini) biçer." [232] Hadis değildir.
338. HADİS: "Bir şeye sevinen kimse; yemek ziyafeti versin." [233] Hadis değildir.[234]
339. HADİS: "Bir mü'nıini sevindiren Allah'ı sevindirmiş olur. Bir mü'mine saygı gösteren Allah'a ta'zim etmiş olur. Bir mü'mine ikram eden Allah'a ikram etmiş olur." [235] Bu apaçık bir yalandır. Zeyl'de böyledir.[236]
340. HADİS: "Mü'mini sevindiren beni sevindirmiş olur. Beni sevindiren de Allah'ı sevindirmiş olur."[237]
Ibn Hıbban anlatıyor: (Yalancı râvilerden) Cafer b. Eban'ı işittim. Bu hadisi yazdırıyor, şöyle diyordu: Bize Muhammed b. Rumh nakletti, dedi ki: Bize Leys, Nafi'den; Nafi' de İbn Ömer'den şu hadisi rivayet etti: "Mü'mini sevindiren beni sevindirmiş olur. Beni sevindiren Allah 2 sevindirmiş olur."
Bunun üzerine ben ona:
-Ey Şeyh!.. Allah'dan kork. Allah Rasûlü (s.a.v)'ne iftira etme, dedim. Bana:
-Sen bana haramsın. Siz, benim hadis isnadında bulunmam sebebiyle beni kıskanıyorsunuz, dedi. Ben onu sultana şikâyet etmekle korkuttum. Nihayet Mekke'de hadis nakletmeyeceğine dair yemin etti.
341. HADİS: "Müezzin'in namaza davetim (ezam) i-şiten kimse, "Doğruyu söyleyenlere merhaba, Namaza merhaba!.." derse; Allah ona iki milyon hasene yazar, Onun iki milyon günahını siler. Onun iki milyon derecesini yükseltir." [238] Bunun aslı yoktur.[239]
342. HADİS: "Kim abdest alırken besmele çekerse o kimse bu abdestini bozuncaya kadar iki melek [240] onun hasenelerini yazar." [241] Bu hadisin isnadında Hadis uydurmakla meşhur olan (ibn Ulvan) bulunmaktadır.![242]
343. HADİS: "Zarurî ihtiyacından şikâyet eden kimseye yardımcı olmak vacip olur." [243] Selef âlimlerinden birinin sözüdür.

344. HADİS: "Takva sahibi birinin arkasında namaz kılan, sanki bir Peygamber arkasında namaz kılan kimse gibidir." [244] Bunun aslı yoktur.[245]
345. HADİS: "Beytullah'ı yedi defa tavaf eden, Ma-kam-ı İbrahim arkasında iki rekat (Tavaf Namazı) kılan ve Zemzem suyundan içen kimsenin günahları, nereye ulaşırsa ulaşsın, affolunur."[246]
Sehavî: [247] "Bu hadis sahih (yani sabit) değildir. Çoğunlukla halk özellikle Mekke'lıler bu hadise çok önem vermişlerdir. Mekke'de Zemzem duvarlarına bu hadis yazılmıştır. Mekke'lüer bunun sabit olduğuna dair rüya ve benzeri birtakım delillere sarılmışlarsa da nebevi hadisler bu gibi delillerle sabit olmamaktadır", demiştir.
346. HADİS: "Kim, Beytullah etra&nda çok sıcak bu-yaz gününde başı açık bir şekilde yedi defa tavaf eder, adımlarını yavaş atar, sağa sola fazla bakınmaz, harama bakmaz, Allah Teâlâ'yı zikretme dışında çok konuşmaz, kimseyi rahatsız etmeden her şavtta Hacer-i Esved'i selâmlarsa; Allah yerden kaldırdığı ve yere koyduğu her adım sebebiyle ona yetmiş bin hasene yazar, yetmiş bin günahını siler, o kimsenin yetmiş bin derecesini yükseltir, Ailah onun adına her birinin bedeli on bin dirhem olan yetmiş köle azad eder, Allah ona yetmiş şefaat hakkı verir. Bu hakkı dilerse müslüman aile halkı için, dilerse halk için verir. Dilerse bu hakkı dünyada acilen verilir, dilerse ahirete ertelenir."[248]
Bunu Cenedî, Tarihli Mekke'de İbn Abbas'dan mer-fû olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Hasen el-Basrî'ye nisbet edilen Risale' de ve Ibnül-Hacc'm (İbn Emiri'l-Haccın) Menasik' inde buna benzer bir rivayet nakledilmiştir. Bu, bâtıldır.
"Bu batıldır," ifadesi, Sehavî'riin ifadesidir. Menûfî de bu görüşe katılmaktadır. Gerçek olan şudur ki; Bu ha-diste uydurma alâmetleri gayet açıktır. İyi düşün!.
347. HADİS: "Selâmeti isteyen selâmete erer." [249] Hadis değildir.
348. HADİS: "Rabbini bilen kimsenin dili susar." [250] Nevevî: Sabit değildir, demiştir.[251]
349. HADİS: "Nefsini büen, Rabbini bilir." [252] İbn Teymiyye: Uydurmadır, demiştir.[253]
350. HADİS: "Gurbette Allah'a isyan edeni Allah eli boş döndürür." [254] Bunun aslı bilinmemektedir.
351. HADİS: "Kardeşine Allah'ın Kitabı'ndan bir âyet öğreten kimse onun efendisi olur." [255] ibn Teymiyye: Uydurmadır, demiştir. ZeyJ'de ise, Hüküm aynen onun dediği gibidir, denilmiştir.[256]
352. HADİS: "Dinimiz hakkında (Kur'ân ve Sünnete aykırı) kendi (şahsî) görüşünü söyleyen kimseyi öldürün." [257] Veciz' de; Bunu İsnat el-Malatî uydurdu, denilmiştir.[258]
353. HADİS: "Kardeşine abdest alması için bir ibrik sunan kimse sanki cihad için bir at vermiş gibi olur." [259] ibn Teymiyye: Uydurmadır, demiştir. Zeyf de ise; Hüküm onun dediği gibidir, denilmiştir.
354. HADİS: "Bakara ve ÂH Imran Sûrelerini okuyan kimse "Şeyh/Üstad" diye çağırılmazsa, o kimseye haksızlık yapılmış olur." [260] Sehavî: Bunun aslı yoktur, demiştir.
355. HADİS: "Sabah Namazında "Elem neşrah" ve "Elem tera keyfe" sûrelerini okuyan kimse göz ağrısı çekmez." [261] Sehavî: Bunun aslı yoktur, demiştir.
356. HADİS: "Ziyaret etme maksadıyla bize gelen kimsenin (misafirlik) hakkı üzerimize vâcib olur." [262] Sehavî: Bunu hadis olarak bilmiyorum, demiştir.[263]
357. HADİS: "Tırnaklarını (sırasıyla değil de) bir parmak atlayarak kesen kimse, gözlerinde ağrı görmez."
Sehavî: Bunu bulamadım, demiştir.[264]
358. HADİS: "Ramazan ayının son Cuma günü farz namazlardan birini kılan kimseye bu namazı, yetmiş yıla kadar ömründe geçirdiği her namaz için keffaret olur." [265] Kesinlikle bâtıldır. Zira bu söz, "ibadetlerden her hangi birinin, yıllarca ihmal edilen bir namaz yerine geçmesi mümkün değildir", şeklindeki icma'a aykırıdır. Ayrıca Nihaydyi ve Hidayeti şerh eden diğer alimlerin —hadis— nakline itibar edilemez. Çünkü bunlar muhaddis değildirler. Hadisi, hadisleri senedle-riyle tahric eden imamlardan birine isnad etmiş de değildirler.[266]
359. HADİS: "Sırrını gizleyen kimse işine sahip o-lur." [267] Sehavî: Merfû hadisler arasında yer almamaktadır, demiştir.
360. HADİS: "Geceleyin namazı çok olanın, gündüz yüzü güzel olur." [268] Bunun aslı yoktur. Bu, kasıt olmaksızın uydurulan hadislerden biridir. Bu sözün, Hocasının huzuruna giren Sabit'e [269] onu takdir için hocası Şerik'in [270] söylediği bir söz olduğu hususunda hadis hafızları ittifak etmişlerdir.[271]
361. HADİS: "Sözü yumuşak olanı sevmek vacip o-lur." [272] Hz. Ali (r.a)'nin sözlerindendir. Bunu Hatib (Bağdadî) ifade etmiştir.
362. HADİS: "Satranç oynayan, lanetlenmiştir." [273] Nevevî: Sahih değildir, bilâkis bu yalandır, demiştir.[274]
363. HADİS: "Kork, Aîlah'dan korkmayandan." [275] Hadis değildir.
364. HADİS: "Öğle Namazından (farzından) önce dört rekat namaza devam etmeyen kimseye şefaatim erişmez." [276] Askalânî: Bunun aslı yoktur, demiştir.
365. HADİS: "İyiliğin düzeltmediği kişiyi kötülük düzeltir." [277] Selefden birinin sözüdür.[278]
366. HADİS: "Verecek sadakası olmayan, yahudilere lanet etsin." [279] Sahih değildir.[280]
367. HADİS: "Cahile nasihat eden onun düşmanlığını kazanır." [281] Selef âlimlerinden birinden nakledilmiş olup müsned hadisler arasında yer almamaktadır. Makasıd'da: Şu an bunu -hadis olarak- hatırlamıyorum, denilmiştir.
368. HADİS: "Güzel hanıma talip olan, onun mehrini verecektir." [282] Hadis değildir.
369. HADİS: "Devecinin dövülmesi Haccın kemalin-dendir." [283] A'meş'in sözlerindendir. [284] Bunu İbnü'd-Deyba' [285] söylemiştir.[286]
(Müellif AliyyiT Kari diyor ki:Ben de derim ki: Hz. Ebubekir Sıddık (r.a)'m hacda Hz. Peygamber (s.a.v)'in huzurunda devecisini dövdüğü hakkındaki hadisi sahihtir. [287] Dolayısıyla bu ifade ile murad edilen mana,masdarın mefûlüne izafe edilmesi (devecilerin dövülmesi) dir. Bir başka görüşe göre masdarın failine izafe edilmesi (devecilerin develeri dövmesidirMir.[288]
370. HADİS: "Uyumluluk, arkadaşlığın güzelliğinin alâmetlerindendir." [289] Hadis değildir.
371. HADİS: "Kıyamet alâmetlerinden biri, imamlıktan kaçınmaktır." [290] Hadis değildir.[291]
372. HADİS: "Âlimin fitnesi, konuşmanın kendisine dinlemekten daha sevimli olmasıdır." [292] İhya sahibi hadisi uzun haliyle zikretmiş, [293] Iraki bu hadis hakkında şöyle demiştir: Bunu Ebu Nuaym İHılye' de) ve İbnü'l'Cevzî Mevzuat''da rivayet etmiştir. [294] Muhtasar' da bu şekilde zikredilmiştir.
373. HADİS: "Ölmeden önce ölünüz." [295] Askalânî: Bu sabit değildir, demiştir.

"Nun" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

374. HADİS: "İnsanlar babalarıyla değil, zamanlarıyla § uyumlu olmalıdırlar." [296] Hz. Ali (r.a)'nin sözlerinden-dir.[297]
375. HADİS: "İnsanlar insanlarla muhatab olur." [298] Hadis değildir.
376. HADİS: "İnsanlar hükümdarlarının [299] dini üzerinedirler." [300] Sehavî: Bunu hadis olarak bilmiyorum, demiştir.[301]
377. HADİS: "İnsanlar uykudadırlar. Ölünce uyanırlar." [302] Hz. Ali (r.a)'nin sözlerindendir.
378. HADİS: "Elle istimna (mastürbasyon) yapan lanetlenmiştir." [303] Aslı yoktur. Ruhâvî bunu açıkça ifade etmiştir.[304]
379. HADİS: "Peygamber yer altında bin yılı tamam-lamaz."(Yani Hz. Peygamberin (s.a.v) vefatından sonra bin yıl geçmeden kıyamet kopar) [305] Bâtıldır. Aslı yoktur.
380. HADİS: "Kadınlar birbirlerine yardım ederler." [306] İkrime'nin sözüdür.[307]
381. HADİS: 'Unutkanlık, insanın tabiatıdır." [308] Se-havî: Bu lafızla bilmiyorum, demiştir.
382. HADİS: "Allah'ın kuluna yardımı, kulun kendisine yardımından daha hayırlıdır." [309] Vüheyb bin Verd'-in sözler/indendir.[310]
383. HADİS: "Güzel yüze bakmak ibadettir." [311] İbn Teymiyye: Batıldır, aslı yoktur, demiştir.
384. HADİS: "Kabir, ne güzel hısımdır!." [312] Bu lafızla aslı yoktur.
385. HADİS: "Suheyb ne güzel kuldur!.. Allah'dan kork-masaydı bile [313] yine O'na isyan etmezdi." [314] Hadis hafızlarının açıkça ifade ettikleri gibi, bunun aslı yoktur.[315]
386. HADİS: "Alimin mürekkebinin bir damlası, Allah'a yüz şehidin kefeninin terinden daha sevimlidir."[316] Raten'in [317] uydurma hadislerindendir. ZeyJ'de böyledir.[318]

"He" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadis

387. HADİS: "Ümmetimin helaki, günahkâr âlim ve câhil ibadet ehli iledir." [319] Bulunamamıştır. Muhtasar' da böyledir.

"Vav" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

388. HADİS: "Beyaz gül Peygamberimiz (s.a.v)'in terinden, kırmızı gül Cebrail'in terinden, sarı gül Burak'ın terinden yaratılmıştır." [320] Miisnedui-Firdevs [321] ve başka eserlerde zikredilmiştir. Nevevî: Sahih değildir, demiştir. Başkaları ise; Uydurmadır, demişlerdir.[322]
389. HADİS: "Benim vasıyyetim, sırdaşım, ailemde benden sonra vekilim ve benden sonra geriye bıraktığım kişilerin en hayırlısı: Ebu Talib oğlu Ali'dir." [323] Saganî'nin ed-Dürrü'î-Mültekat'ta dediğine göre uydurmadır.[324]
390. HADİS: "Adaletli hükümdarın [325] zamanında dünyaya geldim." [326] Hadis hafızları: Bunun aslı yoktur, demişlerdir.
391. HADİS: "Zinadan doğan çocuk Cennete giremez." [327] Bunun aslı yoktur.

"Lam" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

392. HADİS: "Bilmiyorum" sözü, [328] ilmin yarısıdır." [329] Şa'bî'nin sözlerinde ndir.[330]
393. HADİS: 'Merkebin ve eti yenen her hayvanın idrarında sakınca yoktur." [331] Uydurmadır. LeâJî' de [332] bu şekildedir.
394. HADİS: "Küçük su döktüğünüz tuvalette abdest almayın. Zira mü'minin abdest suyu, sevaplarıyla birlikte tartılır." [333] Bunu Yahya b. Anbese uydurmuştur.[334]
395. HADİS: "Beni namazda "Seyyid" kelimesiyle anmayın." [335] Sehavî: [336] Bunun aslı yoktur, demiştir.[337]
396. HADİS: "Yılandan ancak yılan dünyaya gelir." [338] Hadis değildir.[339]
397. HADİS: "Söyleyene değil, söylediği şeye bak." [340] Hz. AH (r.a)'nin sözlerindendir.
398. HADİS: "Aklı olmayanın dini yoktur." Nesaî: Batıldır, Münkerdir (güvenilir ravilere aykırı çok zayıf bir hadisdir), demiştir.
399. HADİS: "İtiraf edenin mazereti olamaz." [341] As-kalânî: Bunun aslı yoktur, demiştir.[342]
400. HADİS: "Utangaç ve kibirli olan, ilim Öğrenemez." [343] Buharının Sahih' inde [344] Mücahid'in [345] sözü olarak zikredilmiştir.
401. HADİS: "Müslümanm farzları ve sünnetleri bilmemesi helâl/caiz değildir. Bunun dışındakileri bilmemesi ise caizdir." [346] Uydurmadır. Zeyf&e [347] böyledir.
402. HADİS: "Hoca, ekmek yemekten utanmadığı gibi, ilim öğrenmekten de utanmasın." [348] Sahih değildir.
403. HADİS: "İlki Mikâil olmak üzere üç yüz altmış meslek erbabı emek vermedikçe, pide yuvarlanıp (sofrada) senin önüne konmaz." [349] Irakî: Bunun asimi bulamadım, demiştir.[350]
404. HADÎS: "(Alimler arasında) İhtilaf edilen bir mesele sebebiyle Allah azab etmez." [351] Sehavî: [352] Zannederim ki bu selef âlimlerinden birinin sözüdür, demiştir.
Ben de derim ki: Üstadlarımdan birinin şöyle söylediğini duymuştum: Bir âlime uyan kimse, Allah'a salimen kavuşur.

"Ye" Harfiyle Başlayan Uydurma Hadisler

405. HADİS: "Bir cemaate içlerinde yüzü en güzel o-lan kişi imam olur." [353] Uydurmadır. Leâlî'de [354] bu şekildedir.
406. HADİS: "Ey Ebu HureyreL Abdest aldığında "Bismillah ve'l'hamdü lillah" de. Zira senin koruyucu meleklerin, bu abdestin bozuluncaya kadar hiç dinlenmeden senin hasenelerini yazmaya devam ederler."[355]
Münkerdir. [356] (Ebu Gudde: Bu hadisin bu metniyle uydurma hadisler arasında zikredilmesi imkânsızdır.
Zira Heysemî: Bunu Taberanî Sagir'&e rivayet etmiş, isnadı hasendir, demiştir....(Yine Ebu Gudde; Ancak bu hadisin bir başka senedle ve bu metne yapılan ilâvelerle rivayet edilen şekli, "hiç şüphesiz uydurmadır" demiştir.)[357]
407. HADİS: "Ey Humeyra!.." [358] Mızzi: İçinde (Ey Hır meyra!..) [359] ifadesi geçen her hadis uydurmadır. Sadece İ\fesa/hin rivayet ettiği bir hadis müstesnadır, demiştir. [360] (Abdülfettah Ebu Gudde diyor ki: Bu isabetli değildir. Zira bu hadisten başka ayrıca iki sahih hadiste de "Humeyra" ifadesi sabit olmuştur.)[361]
408. HADİS: "Ey Şeyh!.. Selâmette kalmayı arzu e-diyorsan, bunu başkalarının senden selâmette olmasında ara." [362] Bu sözü, Ebu İshak eş-Şirazî'nin Hz. Peygamber (s.a.v)'den rüyada duyduğu rivayet edilmektedir.[363]
409. HADİS: "Ey Ali!. Demirden iki ayakkabı edin. Bunları ilim yolunda eskit." [364] Ibn Teymiyye: Bu hadis uydurmadır, demiş, ZeyV de [365]: Aynen onun dediği gibidir, denilmiştir.
410. HADİS: "Ey Ali!.. Bir sayfa ve mürekkep getir", dedi. Allah Rasûlü (s.a.v) yazdırdı. Ali yazdı ve Cebrail şâhid oldu. [366] Ravi diyor ki: Size bu sayfayı yazdıran, yazan ve bu duruma şâhid olandan başkası bu sayfada olanları bildiğini söyleyen kimseyi tasdik etmeyin, demiştir. Bu olay Hz. Peygamber (s.a.v)'in vefat ettiği son hastalığında idi. Saganî ed-DürrüTMültekat'ta: Bu uydurmadır, demiştir.
"Ey Ali!.. Sen bana göre Musa'nın yanında Harun gibisin. Ancak benden sonra Peygamber yoktur", sahih hadisi [367] müstesna! (Ey Ali!..) kelimesiyle başlayan "Hz. Ali'ye Vasiyetler" nüshasının tamamının uydurma olduğu ileride gelecektir.[368]
411. HADİS: "Ey Ali!.. Azık edindiğinde soğanı unutma." [369] Sehavî: Bu açık yalandır, demiştir.[370]
412. HADİS: "Düşmanının elini bükemediğin takdirde öp." [371] (Abbasî Halifesi)Mansur'un sözüdür.[372]
413. HADİS: "Maymunun devletinde onun için oynanır." [373] Hadis değildir.
414. HADİS: "Yasin, hangi niyetle okunursa o niyet gerçekleşir." [374] Sehavî: Bunun bu lafızla aslı yoktur, demiştir.[375]
415. HADİS: "Soğuktan sakınan, sıcaktan da sakınır." [376] Hadis değildir.
416. HADİS: "Yakîn, imanın tamamıdır." [377] Uydurmadır. Bu hükmü Saganî vermiştir. [378] (Hafız Irakî:
Bilinen ve sahih olan, bu sözün İbn Mes'udun sözü olduğu şeklindedir, demiştir.)[379]
417. HADİS: "Oruca başladığınız gün ile, kurban bayramının ilk günü [380] aynı gündür." [381] İmam Ahmed ve başkalarının dediği gibi; Bunun aslı yoktur.

Hadis İmamlarının Bazı Uydurma Rivayetler Hakkındaki Görüşleri [382]

418. Üstadlarımızm üstadı Şemseddin es'Sehavî diyor ki: [383] İbn Teymiyye şöyle demiştir: imam Şafiî ile İmam Ahmed'in Şeyban er-Raî ile bir araya gelip ona sorular sormalarıyla ilgili meşhur olan rivayet: ilim ehlinin ittifakıyla bâtıldır/asılsızdır. Zira bu iki zat Şeyban er-Raî'ye erişememişlerdir.
419. Sehavî devamla şöyle demiştir: İmam Şafiî'nin, İmam Ebu Yusuf la Harun er-Reşid'in huzurunda görüşmeleri rivayeti de aynı şekilde batıldır. İmam Şafiî, Reşid'le ancak Ebu Yusuf un vefatından sonra görüşe" bilmiştir.[384]
420. Hafız İbn Hacer diyor ki: [385] İmam Şafiî'nin Halife Harun Reşid'e gittiği ve Muhammed b. Hasen'in Halife Harun Reşid'i Şafiî'yi öldürmeye teşvik ettiği rivayetini Menakıbü'ş-Şafiî' sahibi Beyhakî ve başkaları nakletseler de bu rivayet yalanlanan, uydurulmuş bir rivayettir.
421. Meymûnî diyor ki: Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini işittim: "Üç çeşit kitap vardır ki bunların asılları yoktur: Megazî, Melahım, Tefsir.[386]
Hatib Cami' inde şöyle diyor: Bu ifade, bu üç ilim dalında yazılmış olan ama bunları nakleden ravilerin âdil olmamaları ve kıssacıların birtakım ilâvelerde bulunmaları sebebiyle itimad edilemiyecek bazı belirli kitaplara ait olmalıdır.
(Sehavi diyor ki:) Melahım kitaplarına gelince hepsi bu özelliktedir. Gelecekte yaşanacak kanlı olaylar ve beklenen fitneler hakkında birkaç hadis dışında sahih hadis yoktur.[387]
422. (Sehavi diyor ki:) Tefsir kitaplarına gelince; bunların en meşhurları arasında Kelbî Tefsiri [388] ile Mukatilb. Süleyman'ın Tefsiri [389] gelmektedir.
İmam Ahmed Kelbî'nin Tefsiri hakkında: Başından sonuna kadar yalandır, demiştir. İmam Ahmed'e:
-O Tefsir'e bakmak helâl midir? diye soruldu. O da: -Hayır, diye cevap verdi.[390]
Ben de derim ki: [391] Zerkeşi: MukatiFin Tefsiri ona yakındır, demiştir. Hocalarımızın hocası Celâl Süyûtî ise: Tefsirler arasında sahih kitaplar

ve muteber nüshalar da bulunmaktadır. Bunların durumunu et'Itkan fî Ulûmi'l'Kur'an kitabının sonunda açıkladım. Hepsini et-Tefsiru'î-Müsned"de belirttim, demiştir.[392]
423. Megazî kitaplarına gelince; bu dalda en meşhur kitap Muhammed b. İshak'ın (Megazî) kitabıdır.
fbn İshak, ehH kitaptan nakiller yapıyordu.[393]
424. İmam Şafiî diyor ki: Vakıdî'nin kitapları yalandır. [394] Megazî konusunda Musa b. Ukbe'nin Megazî kitabından daha sahih olanı yoktur."[395]

Bazı Peygamberlere Ve Sahabeye Ait Olduğu Söylenen Ama Aslı Olmayan Kabirler

425. (el-Bika) vadisinde ki Lübnan Dağı'nda Hz. Nuh (aleyhisselâm)'ın kabri diye zikredilen kabir, hicrî yedinci asırda ortaya çıkarılmıştır.
426. Übeyy b. Ka'b (r.a)'m Şam'a defnedilmesi şöyle dursun; âlimlerin ittifakıyla Şam'a ayak basmamasına rağmen; Şam'ın doğu kıyısında Übeyy b. Kâ'b'a nisbet edilen ziyaretgâh (sahih değildir.)
427. Abdullah b. Ömer (r.a)'in Mekke'de vefat ettiği konusunda âlimler ittifak etseler de; Ma'lâ [396] kabristanının yanı başındaki tepede Abdullah b. Ömer'e nisbet edilen mezar yeri: hiçbir şekilde sahih değildir.
428. Mısır'da Karafe [397] denilen yerde Ukbe b. Âmir (r.a)'e nisbet edilen mezar yeri: Bir zatın vefatından rok uzun bir müddet sonra gördüğü rüya ile tesbit e-dilmiştir.
429. Askalân'da Ebu Hureyre (r.a)'ye nisbet edilen mezar yeri: Şam'h hadis hafızlarından birinin kesin olarak ifade ettiği gibi Cendere b. Hayşene (r.a)'ye [398] aittir. Fakat İbn Hıbban -ve ona tabi olan üstadımız İbn Hacer— kesin ifade ile birinci görüşü [399] desteklemişlerdir.
430. Kahire'de eî-MeşhedüT-Hüseynî diye bilinen yere gelince: Hz. Hüseyin Cr.a), ittifakla orada medfun değildir. Mısırlı bazı âlimlerin zikrettikleri ve bazılarının da reddettiği rivayete göre; orada sadece Hz. Hüseyn'in başı bulunmaktadır.
Üstadımız [400] diyor ki: "İbn Teymiyye de bunu reddeden alimler arasındadır. Onun bu rivayeti şiddetle reddettiği uzun cevabî risalesini okudum."[401]
431. Bazı marifet ehlinin zikrettiklerine göre; Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasen'in oğlu Zeyd'in oğlu Hasen'in kızı Seyyide Nefise diye meşhur olan ve ziyaret edilmekte olan mezar yeri bizzat onun kabir yeri değildir. Fakat ittifakla bu civarda gömülmüştür.[402]
432. Ben de derim ki: Muhammed IbnüTCezerî: "Peygamberimiz (s.a.v)'in kabrinden başka hiçbir Peygamberin kabrinin kesin ifade ile belirlenmesi sahih değildir. Evet Hz. İbrahim (a.s), el-Halü diye adlandırılan bölgededir. Ancak bizzat ziyaret edilen yerde değildir, demiştir."
Bu ifade ile sanki güneşin ışığından sonra ay ve yıldızların nurunun bulunamayacağına işaret edilmekte; İslâm'dan önceki diğer bütün dinlerin ondan sonraki her zaman ve her yerde mensûh (hükümsüz ve geçersiz) olduğuna ima edilmektedir.
Rivayetlerinin Tamamı uydurma Hadislerden ibaret olan kitaplar.
433. Hulâsa'da [403] şöyle denilmektedir: Şeyh -Saga-nî- diyor ki: Hadiste telif edilen bazı kitaplar vardır kitapların ihtiva ettiği hadislerin tamamı durmadır.
434. Meselâ: "Kudaî'nin Mevzu Hadisler kitabı; [404] (Abdülfettah Ebu Gudde diyor ki: imam Saganî'nin Keşfü'I-Hıcab an Ehadîsi'ş-Şihab kitabında beyan ettiği gibi; Şihab'da sahih hadisler de bulunmaktadır. Ama ŞiJıab'ddiki hadislerin çoğu uydurma ve zayıftır.)[405]
435. "Bu uydurma hadis kitaplarından biri: el-Erbaûn eh Vedaniyye/Ibn Ved'an 'm Kırk Hadis Kitabı 'dır .[406]
436. Bu uydurma hadis kitaplarından bir diğeri: Hz. Ali'ye Tavsiyeler' dir. (Vasayâ Ali) Bu hadislerin hepsi uydurulmuştur. Fakat "Sen bana göre Harun'un Musa yanındaki mertebesindesin. Ancak benden sonra Peygamber yoktur", [407] şeklindeki sahih hadis bundan müstesnadır.
Saganî diyor ki: [408] Bu nüshalardan biri: Başında "Ey Ali!.. Falanın üç alâmeti vardır", diye başlayan ve sonunda belirli vakitlerde cinsî birleşmeyi yasaklayan Hz. Ali'ye Tavsiyeler'dir. Bunların hepsi uydurulmuştur.
Bu tavsiyelerin sonunda; "Ey Ali!.. Bu tavsiyede sana ilklerin ve sonların ilmini verdim", ifadesi yer almaktadır. Bunu (Hammad b. Amr en-Nasıbî) uydurmuştur.[409]
Süyûtî Leâlf&e [410] şöyle demiştir: Hz. Ali'ye Tavsiyeler uydurmadır. Bunu uydurmakla suçlanan (Ham-madb.Amr)'dır.
Aynı şekilde Abdullah b. Ziyad b. Sem'an'm [411] veya hocasının [412] uydurduğu Hz. Ali'ye Tavsiyeler de böyledir.
437. Saganî diyor ki: Bu Ved'aniyyat (İbn Ved'an hadisleri)'nin ilki:
"Sanki ölüm başkasına yazılmıştır", [413] şeklindedir. Bu hadisi Şihab'm uydurma hadisleriyle birlikte zikrettik.
Ved'aniyyat'in son uydurma hadisi ise; "Hiçbir ev yoktur ki, bir melek, o evin kapısında beş defa durup da rızkı tükenmiş, eceli sona ermiş bir insan bulduğunda o kişiye ölüm üzüntüsü vermesin. Bunun üzerine o kişiyi ölüm endişesi kuşatır, ölüm sarhoşluğu kaplar", hadisidir.
438. Süyûtî, ZeyV de [414] diyor ki: ebErheûn el-Ved'-aniyye (İbn Ved'an'm Kırk Hadisi) kitabında bu isnadlar-la bu şekilde hiçbir merfû hadis sahih değildir. Buradaki sözler güzel ve öğüt dolu olsa da, bunlardan pek azı sahih olabilir. Zira her doğru söz hadis değildir, Bilakis bunun tersi doğrudur. Bu nüshadaki hadisler çalıntı hadislerdir. (İbn Ved'an), bunları uyduran (Zeyd b. Rifaa)'-dan çalmıştır. Ihvan-ı Safa Risaleleri'ni de uyduran kişinin aynı kişi olduğu söylenmektedir. Bu kişi, hadis ko* nusunda Allah'ın en bilgisiz, en hayasız ve yalan konusunda en cür'etli mahluklarından biridir.
439. Saganî diyor ki: Bu -tamamen uydurma hadis ihtiva eden— kitaplardan biri: Muhaddis Şerafeddin el" Belhî'nin Fadlü'l-Ulemâ [415] (Alimlerin Fazileti) kitabıdır.[416]
Bu kitaptaki ilk —uydurma- hadis:
"Kim fıkıhtan bir mesele öğrenirse şu kadar ecre em rişir", hadisidir.
440. Tek bir sened ile nakledilen uydurma hadis kitaplarından biri: "İbn Ebi'd-Dünya ismiyle bilinen Zâtın Hadisleri" dir. [417] Bu zat, Hz. Ali'ye erişmiş, uzun süre yaşamış, Hz. Ali'nin atının üzengisini tutup atına binmiş, atın üzengisinden yaralanmış, ve Hz. Ali de kendisine; "Allah senin ömrünü uzun eylesin", diyerek dua etmiştir, diye iddia ettikleri zattır.
441. İbn Nüstûr er-Rûmî'nin hadisleri [418] (uydurmadır)
442. Yüsr [419] ve Yağnem bin Salim [420] ile Hıraş [421] Enes'den ayrı ayrı rivayet ettikleri hadisler.
443. Dinar'ın Enes'den rivayet ettiği hadisler uydurmadır.[422]
444. Ebu Hudbe İbrahim b. Hüdbe el-Kaysî'nin hadisleri uydurmadır.[423]
445. Tamamı uydurma hadis ihtiva eden kitaplardan biri: Enes el-Basrî Müsnedi diye bilinen kitaptır. Bu kitapta üçyüz hadis yer almaktadır. Bu kitabı Sem'an b. Mehdî, Enes'den rivayet etmektedir.[424]
"Diğer ümmetlere göre benim ümmetim, yıldızlar arasındaki ay gibidir", hadisidir.
ZeyV de [425] şöyle denilmiştir: "Enes b. Malik'den rivayet eden Sem'an b. Mehdî: Neredeyse hiç tanınmamaktadır. Ona yalan bir nüsha yamanmıştır. Allah bunu uyduranı çirkinleştirsin."
Lisan'da [426] şöyle denilmiştir: "Bu uydurma nüshayı Muhammed b. Mukatil er-Razî, Ca'fer b. Harun'dan; o da Sem'an'dan rivayet etmektedir."
Lisan müellifi, daha sonra bu nüshayı zikretmiş; "Bu nüshada üç yüzden fazla hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin metinlerinin çoğu uydurmadır, demiştir.[427]
446. Sağanı şöyle diyor: Tamamı uydurma olan hadis nüshalarından biri: Ahmed ismini alma konusunda rivayet edilen hadislerdir. Bu hadislerden hiçbir şey sabit olmamıştır.[428]
447. Tamamı uydurma olan hadis nüshalarından biri: Ebu'd-Derdâ'dan merfû olarak rivayet edilen Veda Hutbesidir. Bunun başında:
"Dikkat edin. Sakın sizden biriniz, deniz iyice dalgalandığında gemiye binmesin", uydurma hadisi yer almaktadır.
448. Leâli' de [429] şöyle denilmektedir: Ebu Hureyre ve Enes'den uzun uzun rivayet edilen "Veda Hutbesi":[430] uydurmadır. Bunu uydurmakla —Bereketsiz ka-lasıca— Meysere b. Abdi Rabbih itham edilmiştir.
449. Veciz' de [431] şöyle denilmektedir: İbn Adiyy diyor ki: Muhammed b. Muhammed el-Eş'as [432], Musa
b. İsmail b. Musa b. Ca'fer'den; onun Hz. Ali'ye kadar dedelerinden; merfû olarak rivayet ettiği hadisleri yazdım. Zira Muhammed b. Muhammed el-Eş'as, bize bu sözü geçen Musa'nın dedelerinden henüz daha yeni bir yazıyla yazılmış yaklaşık bin hadisi ihtiva eden bir nüsha göstermişti. Bunların büyük çoğunluğu münker hadislerdir.
Darakutnî, Aleviyyat adı verilen bu eser hakkında: Bu kitabın uydurulmuş olması, Allah'ın açık mucizelerinden biridir, demiştir.
Askalanî ise: İbnü'l-Eş'as, buna "Sünen"ismini vermiştir. Tamamı aynı senedle rivayet edilmiştir. Bu kitaptaki uydurma hadislerden biri şudur:

"Yağız attan daha uzun yaşayan bir at yoktur. Amca kızı gibi bir hanım da yoktur. '[433]
450. Abdullah b. Ahmed (bin Amir) [434], babasından; o Ali erRıza'dan; o da dedelerinden uydurma, bâtıl bir nüsha rivayet etmektedir. Onu ya kendisi ya da babası uydurmuş olmalıdır.
451. İshak el-Malatî'ninde bâtıl rivayetleri vardır. Onlardan bir kaçı şunlardır:
1. "Allah'a iman eden bir hanımın fercini, eğer üzerine koyması helâl değildir."
2. "Kim ikramda bulunmazsa, ona bir parça cimrilik bulaşır." '
3. "Allah, (Başkasının dizkapağı ile göbek arasına) bakana da bakılana da lanet etmiştir."
4. "Küçükmescid, küçükmushafdemeyin."
5. Allah Rasûlü (s.a.v), -Muhammed, Ahmed, ve benzeri muazzam- isimleri küçültme sigasıyla kullanmaktan, ayrıca Hamdûn, Ulvan veya Ya'mûş [435] ve benzeri— mübalağa anlamı taşıyan- isimlerin verilmesinden nehy etmiştir.
452. İshak el-Malatî; İbn Cüreyc'den; o Atâ'dan; o Ebu Said'den: Hz. Ali'ye cima (cinsî münasebet) ile ilgili ve nasıl cimada bulunacağı ile ilgili tavsiyeleri de rivayet etmektedir. İshak denilen şu deccale bakın!. Ne kadar da cür'etkâr davranıyor!.
453. Deylemî diyor ki: Ebu'1-Fadl Ca'fer b. Mu-hammed b. Ca'fer b. Muhammed b. Ali el-Huseynî'nin Arûs kitabındaki hadislerin isnadları: çürüktür, güve-nilemez. Hadisleri ise cidden münkerdir.[436]
454. Süyûtî'nin [437], İbnü'l-Cevzî'den [438] naklettiğine göre; Hadisinde uydurma, yalan veya maklûb (hadis ters yüz etme) [439] bulunan kimseler birkaç kısımdır:
1. Kendini zühde (ibadet ve tâate) veren, hadis ezberlemeyi veya hadisleri temyiz etmeyi ihmal eden kimselerdir.
2. Kitapları kaybolan, bu sebeple ezberinden hadis nakledip hataya düşen kimseler.
3. Sika/güvenilir kimseler olduğu halde hayatlarının sonlarında akılları karışan, hadisleri birbirine karıştırmaya başlayan kimseler.[440]
4. Farkında olmadan hatalı rivayeti nakleden, daha sonra doğruyu görüp de bunun doğru olduğuna inandığı halde, kendisine hata nisbet edilmesini yakıştıramayıp gururlanarak hatasından dönmeyen kimseler.
5. İslâm Şeriati'ni bozma, dinde kuşku uyandırma ve dinle oynama amacıyla bilerek kasıtlı olarak hadis uyduran zındıklar. Bazı zındıklar da hadis üstadının dalgınlığından yararlanarak onun kitabına ona ait olmayan hadisleri ilâve ediyorlardı.[441]
6. Mezhebini desteklemek için hadis uyduranlar.[442]
7. Hayrı özendirme ve kötülüklerden sakındırma amacıyla Allah rızası için hadis uyduranlar.
8. Güzel bir söz için hadis uydurmayı caiz görenler.
9. Sultana yakın olmak maksadıyla hadis uyduranlar.[443]
10. Kıssacılar. Zira bunlar gönülleri duygulandıracak ve halk içerisinde geçerli olacak hadisleri nakletme amacı taşımaktadırlar.
455. Uydurma rivayetlerden biri: imam Malik'den rivayet edilen şu ifadedir: Me'mûn'un huzuruna girdim. Meclis dopdolu idi. Halife ile vezirinin arasında bir boşluk vardı. Aralarına oturdum. Halifeye şu mer-fû hadisi naklettim:
"Bir mecliste, katılanların çokluğu sebebiyle yer darlığı olduğunda, iki efendinin arası âlimin oturacağı yerdir." ZeyF de [444]; "Bu münkerdir", [445] denilmiştir. (İbn Asakir şöyle diyor:) İmam Malik, Halife Me'mûn zamanına kadar yaşamamıştır.[446]
456. Yine ZeyF de [447] şöyle denilmektedir: Haris b. Üsame, Müsnedln&e Davud b. Muhabber'den; Aska-lânî'nin "Hepsi uydurmadır", dediği otuz küsur hadis tahric etmektedir. Bunlardan biri şudur:
"Ahmak kimseye ahmaklığı sebebiyle facirin fücurundan daha büyük azab isabet eder. Kullar yarın yüksek derecelere, Rablerine yakın makamlara akılları mikdarınca nail olurlar,"
Bir diğer uydurma hadis:
"İnsanların en değerlisi, en akıllı olanıdır."
Bir diğer uydurma hadis: "Ya Rasûlallah!.. Bu Hris-tiyan ne kadar akıllıdır!., denildi. Allah Rasûlü (s.a.v) bunu reddetti ve şöyle buyurdu:
"Sus! Akıllı Allah 'a itaatle amel eden kişidir."
457. Süleyman b. İsa yirmi küsur hadis uydurmuştur.[448]
1. Bu uydurma hadislerden biri şudur: Alkame'ye:
- Hristiyanlar, dünyalarında ne kadar da akıllıdırlar?! denildi. Alkame:
- Sus. Zira İbn Mes'ud, kâfiri "akıllı" diye isimlendirmemizi yasaklıyordu, dedi.
2. Süleyman'ın uydurduğu bir başka hadis şudur:
"Akıllının iki rekat namazı, cahilin yetmiş rekatından daha faziletlidir. Ben: (Bu iki rekat, cahilin yedi yüz rekatından daha faziletlidir) deseydim, öyle olurdu."
3. Süleyman'ın bir diğer uydurma hadisi şudur: Adiyy b. Hatim -Peygamberimiz (s.a.v)'in yamnda-babasını methetmiş, onun itibarlı ve şerefli biri olduğunu ve aklî olgunluğunu zikretmişti. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v):
-"Gerçek şeref, itibar ve aklî olgunluk; dünya ve ahirette Allah'a itaatle amel eden kişiye aittir", buyurdu. Adiyy:
-Ya Rasûlallah!. Babam misafir ağırlıyordu, yemek yediriyordu. yakınları gözetiyordu, musibete uğrayanlara yardım ediyordu, şunu şunu yapıyordu. Bunlardan her hangi bir şeyin ona faydası olacak mı? dedi. Efendimiz (s.a.v):
-"Hayır/. Zira senin baban hiçbir zaman: (Ey Rab-bim!.. Din günü benim günahımı bağışla), demedi" diye cevap verdi.
458. Yine ZeyF de [449] şöyle denilmektedir: Bilâl'ın (Şam'da yerleşmek için) yolculuğu, sonra Peygamberimiz (s.a.v)'i rüyada gördükten sonra Medine'ye dönüşü, Medine'de ezan okuması ve onun ezanıyla Medine'nin titremesi haberinin aslı yoktur. Bunun uydur ma olduğu açıktır. Her halde İbn Hacer ebMekkî bunun uydurma olduğunu bilmiyor ki, (Medine'yi) ziyaret konulu kitabında [450] bu haberi zikretmektedir.
459. Yine ZeyF de [451] şöyle denilmektedir: Peygamberimiz (s.a.v), Medine Mescidi'ni bina etmek istediğinde Cebrail (a.s) ona gelmiş ve "Bu mescidi gök yüzüne doğru yedi zira' uzunluğunda, süslü ve nakışlı olmamak üzere bina et", demiştir. Bu hadis bulunamamıştır.
460. Yine ZeyF de [452] şöyle denilmektedir: Peygamberimiz (s.a.v) namaz kılarken, bazıları O'nun ruhu olmayan bir cesedinin bulunduğunu zannederdi.
461. Muhtasar'da [453] şöyle denilmektedir:
"Ümmetimden iki adam namaza kalkarlar. Rükûîa-rı ve secdeleri aynıdır. Ama ikisinin namazı arasında yerle gök arası kadar fark vardır." Uydurmadır.
462. Yine Muhtasarda şöyle denilmektedir: Peygamberimiz (s.a.v), namaz kılarken biri yanına otursa, namazını uzatmaz ve namazdan sonra o kişiye yönelir ve: "Bir ihtiyacın var mı?" diye sorardı. O kişinin ihtiyacı ile ilgilenmesi sona erdiğinde tekrar namazına dönerdi. Bu hadis bulunamamıştır.
463. Yine Muhtasar' && şöyle denilmektedir: "Cuma günü her rekatta on ihlas okunarak kılınacak on iki rekatlı nafile namaz ile hafta içinde her gün kılınacak nafile namazlar hakkında hiçbir şey sahih değildir, batıldır, aslı yoktur.
Aynı şekilde her rekatında on beş defa -bir rivayette elli defa— (İza Zülzilet) okunarak kılınacak iki rekatlı nafile namaz; Cuma günleri kılınacak iki, dört, sekiz ve on iki rekatlı nafile namaz ile; Cuma namazından önce her rekatında elli defa ihlas okunarak kılınacak dört rekat nafile namazın da aslı yoktur.
464. Aynı şekilde Aşûra Namazı, Regaib Namazı da ittifakla uydurmadır. Yine Receb Geceleri Namazı, Receb ayının yirmi yedinci gecesi namazı, Şabanın on beşinci gecesinde her rekatta on ihlas okunarak kılınacak yüz rekatlı namazın da aslı yoktur.
Bu namazların Kutü'l-Kulûb ve İhya' da [454] ya da Sa'lebî'nin Tefsir'inde [455] zikredilmesine aldanma."
465. Ibn Hacer'in [456] Şemail Şerhi'nde zikrettiğine göre; Taberanî Evsat kitabında Peygamberimiz (s.a.v)'in;
"Gece namazı için sırtımı güçlendirmek üzere, Cebrail bana herîse (kavrulmuş un helvası) yedirdi", buyurduğunu rivayet etmektedir. Bu hadis, uydurmadır diye reddedilmiştir.[457]
466. Mevahib' de [458] şöyle denilmektedir: Kıssacüa-rın; Ay, (iki yarılıp parçaya ayrıldıktan sonra) Peygamberimiz (s.a.v)'in cebine girip çıkmıştır, şeklinde zikrettikleri rivayetin aslı yoktur. Nitekim Üstad Bed-reddin ez-Zerkeşî, hadis hakkındaki bu hükmü hocası İmad İbn Kesîr'den nakletmektedir.[459]
467. Demîrî'nin Hayatüı-Hayvan kitabında şöyle denilmiştir: Hadiste zikredilen "aşk yılanı" haberine gelince; bunu ^razif müellifi [460] ile İbn Tahir el-Makdisî Enes hadisi olarak rivayet etmektedir. Bu rivayete göre Peygamberimiz (s.a.v)'in huzurunda bir zat şu şiiri okudu:
"Zehirledi ciğerimi aşk yılanı. Ne doktoru vardır bunun, ne okuyanı. Deli gibi âşık olduğum sevgili müstesna. Odur benim ilacım, odur benim çarem."
Şair bunu okuyunca Peygamberimiz (s.a.v) vecde geldi. Ashabı da vecde geldiler. Hatta Allah Rasülü'nün ridası omuzlarından yere düştü. Bu

durum geçtiğinde herkes yerine döndü. [461] Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Semâ' (musikî) anında titremeyen değerli biri değildir." Peygamberimiz (s.a.v) daha sonra ridasmı orada bulunanlar için dört yüz parçaya ayırdı. Bu uydurma bir hadistir.
Zehebî'nin [462] ve başkalarının ifade ettiği gibi; Bu hadisi uyduran (Ammar b. İshak) olmalıdır. Zira senedindeki diğer raviler sika/güvenilir ravilerdir. Bu yalan olduğu kesin olan rivayetlerdendir.[463]
468. Sehavî'nin ebMakasıdü'l-Hasene kitabında [464] şöyle denilmiştir: İbn Teymiyye diyor ki: Ebû Mahzu-ra'nm; Allah Rasûlü'nün huzurunda iki beyit okuduğu, bunun üzerine Peygamberimiz'in coştuğu, hatta şerefli hırkasının omuzlarından düştüğü, bu hırkayı Suffe [465] ashabının fakirlerinin kendi aralarında parça parça paylaştıkları ve elbiselerine yama yaptıkları şeklinde naklettiği meşhur rivayet, hadis alimlerinin ittifakıyla yalandır. Bu konuda rivayet edilen hadis uydurmadır, ibn Teymiyye'nm bu konuda buna benzer görüşü daha önce de geçmişti.[466]
469. Yine Hayattı hHayvan kitabında [467] şöyle denilmiştir: Kurtubî diyor ki: Surad -göçeğen- kuşuna
çok oruç tutan anlamında "Savvam" denilir.[468]
Abdülbaki İbn Kani'in Mu 'cem 'inde [469] Ebu Galiz b. Ümeyye b. Halef el-Cümahî'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: Surad —göçeğen-kuşu elimde iken Allah Rasûlü (s.a.v) beni gördü ve:
"Bu kuş, Aşûra orucu tutan ilk kuştur", buyurdu. Bu hadis, ravisinin ismi gibi galîz/kaba bir hadistir. Hakim diyor ki: Bu, Hz. Hüseyn'in katillerinin uydurduğu hadislerdendir. Bu, batıl bir hadistir. Ravileri meçhuldür. Allah en doğrusunu bilendir.
470. "Vahiy günlerinde rüya zamanı altı ay idi", şeklinde alimler arasında meşhur olan rivayet hakkında Türbiştî; bunun aslı yoktur, demiştir. [470] Nevevî de Müslim Şerhi' nde [471] ona muvafakat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
471. Dülâbî'nin [472] Hüseyin b. Ali'den rivayetine göre; Allah Rasûlü (s.a.v)'nün başı Hz. Ali'nin kucağında idi. O sırada Allah Rasûlüne vahiy geliyordu. (Güneş batmak üzere idi.) Vahiy sona erip Peygamberimiz (s.a.v) açılınca Hz. Ali'ye;
-ikindi namazını kıldın mı? diye. sordu. Hz. Ali (r.a): -Hayır, dedi. Peygamberimiz (s.a.v):
-Allahıml. Sen gayet iyi biliyorsun ki, O senin tâatinde ve Rasûlünün tâatinde idi. Onun için güneşi iade et, buyurdu. Allah da onun için güneşi iade etti. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a) ikindi namazını kıldı. Sonra da güneş battı.
Alimler: Bu hadis uydurmadır. Güneş hiç kimse için tekrar iade edilmemiştir. Sadece Yûşa' b. Nûn için güneşin batması bir süre ertelenmiştir, demişlerdir, er-Riyadu'n-Nadıra fî Menâkıbi'l-Aşera kitabında böyle denilmiştir.[473]
Ancak bu hadis, Şifa'da Tahavî rivayetiyle (sahihtir, denilerek) nakledilmiştir. [474] Biz bunun yorumunu Şifa Serhih.de [475] geniş bir şekilde açıkladık.[476]
472. İmam Muhammed el-Cezerî Şerhu'l-Mesabih7-de şöyle demiştir: Namazlardan sonra okunması tavsiye edilen; duasına ilâve edilen; "Selâm sadece sana döner. Ey Rabbimizl. Bizi selâmınla selâmla. Bizi Selâm Yurdu Cennete koy"; şeklindeki ilâvenin aslı yoktur. Bilâkis bu ilâve, bazı kıs-sacılarm uydurmasıdır..
473. Hafız Zeyneddm eHrakî anlatıyor: [477] Halk arasında kuşluk namazını bazen kılıp bazen terk eden kim -senin kör olacağı haberi meşhurdur. Bu sebeple pek çok kimse kuşluk namazım tamamen terk eder olmuştur. Bu söylediklerinin aslı yoktur. Hatta anlaşılan odur ki, bu ifade, halkı pek çok hayırdan mahrum kılmak için şeytanın onların dillerine doladığı ifadelerdendir.
474. Alimlerden bir gurup şöyle demişlerdir: Hasan el-Basrî, Hz. Ali (r.a) den hadis duymadığı halde; bazılarının; Hasan el-Basrî'nin Hz. Ali (r.a) eliyle hırka giydiği şeklinde zikrettikleri rivayet batıldır, asılsızdır.
Herhangi bir zayıf rivayette bile Peygamberimiz (s.a.v)'in tasavvuf erbabı arasında âdet olduğu şekliyle hırka giydiği veya her hangi birine hırka giymeyi emrettiği nakle dilme mistir. Bu konuda sarih olarak rivayet edilen her hadis batıldır, asılsızdır. Bu hükmü bu şekilde son dönem hadis alimleri zikretmişlerdir.
Evet.. Onlardan [478] bir gurup tasavvuf erbabına benzemek ve onların yolundan bereket elde etmek arzusuyla hırka giymiş ve giydirmişlerdir. Zira hırka giyme haberi Kemîl b. Ziyad'dan kesintisiz (muttasıl) sahih senedle rivayet edilmiştir. Kemîl, alimlerin ittifakıyla Hz. Ali (r.a) ile birlikte bulunmuştur. Bazı rivayetlerde bu Üveys el-Karanî'den kesintisiz olarak rivayet edilmektedir. Üveys ise Hz Ömer (r.a) ve Hz. Ali (r.a) ile görüşmüştür.
475. Yine Peygamberimiz (s.a.v)'in Hz. Ömer (r.a) ve Hz. Ali (r.a)'ye hırkasını Üveys'e [479] vermelerini vasiyet ettiği, bu iki zatın hırkayı Üveys'e verdikleri ve bu hırkanın Üveys'den sonra gelecek nesle, sonra da nesilden nesle intikal ettiği haberinin de aslı yoktur.
476. Aynı şekilde Peygamberimiz (s.a.v) ile musafa- etme hadisi kesinlikle sabit olmamıştır.[480]
477. İbn Emiri'1-Hâcc şöyle demiştir: Zü'1-Huley-fe'de [481] halkın Hz. Ali'nin Kuyuları (Abâru Ali) adım verdikleri bazı kuyular bulunmaktadır. Hz. Ali'nin bu kuyularda cinlerle çarpıştığı haberi yalandır.
478. Uydurma hadislerden biri; Ibn Adiyy'in (Hasen b. Ali b. Zekeriyya b. Salih el-Adevî ez-Zi'b)in [482] biyografisinde zikrettiği; Hz Hüseyin'den rivayet edilen Peygamberimiz (s.a.v)'e nisbet edilen şu uydurma hadisdir:
"Miraca çıkarıldığım gece, benim terimden yeryüzüne bir damla düştü. Ondan gül yeşerdi. Kim benim kokumu koklamak isterse gülü koklasın."

Dipnot Kaynakları

Abdurrahman el-Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, Mısır Evkaf Bakanlığı baskısından ayrı özel baskı.
Abdülaziz el-Gumarî, el-Bahıs an lleli't-Ta'n fi'l-Haris, Şark Matbaası, tarihsiz.
Abdülhayy el-Kettanî, et-Teratibü'l-îdariyye, Ribat 1347 H.
Abdülhayy el-Leknevî, el-Ecvibetü'l-Fâdıla, Haleb, Asîl Matb., 1384 H.
----------, İmamü'l-Kelâm fi-ma Yeteallaku bi'l-Kırâe Halfe'l-îmam_
Leknev, 1304 H.
----------, Rad'u'l-İhvan an Mufıdesâtı Âhiri Cüm'ati Ramazan,
Leknev.
-------, er-Rafu ve't-Tekmîl, II. bsk. Dar Lübnan, Beyrut, 1389 H.
-------, Tuhfetü'l-Kemele Haşiyetü Tuhfeti't-Talebe, Leknev, 1337
-------, Tuhfetu-Talebe fi Tahkik Meshı'r-Rakabe, Yusufî Matba-
ası, Leknev, 1337 H. Aclûnî, Keşfü'l-Hafa ve Müzîlü'l-Ilbas, Müessesetü'r-Risale, Beyrut,
1403 H.
Ahmedb. Hanbel,Müsned, Meymeniyye, 1313 H. Alâeddin el-Buharî, Keşfü'l-Esrar Şerhu Usûli'l-Pezdevî, İstanbul
1304 H. Aliyyü'1-Karî, el-Mevzûâtü'l-Kübrâ, Şeriketü's-Sıhafeti'l-Usmaniy-
ye, 1308'den sonra.
----------, el-Mirkat Şerhu'l-Mişkât, el-Meymeniyye 1309 H.
----------, Şerhu Şerhi'n-Nuhbe, İstanbul, 1327 H.
, Şerhu ş-Şifa, İstanbul, 1315 H.
Aynî, Umdetü'l-Karî Şerhu'l-Buharî, el-Müniriyye, 1348 H. Azizi, Şerhu'l-Câmi'ı's-Sagîr, Mustafa el-Babî el-Halebî, 1357 H. Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve, el-Meclisü'1-A'lâ li'ş-Şuûni'1-İslâmiy-
ye, 1389 H.
------——, el-Esma ve's-Sıfat, es-Seadeh, 1358 H.
----------, es-Sünenü'l-Kübra, Haydar-Abad ed-Deken, 1344 H.
----------, Menakıbü'l-îmami'ş-Şafiî, Daru'n-Nasr li't-Tıbâah, 1391
Buharı, el-Edebul-Müfred, es-Selefiyye Il.bsk. 1379 H.
——-------, et'Tarihu'î-Kebîr, Haydarâbad ed-Deken, Hindistan, 1375
----------—, Sahihu'l-Buharî (Fethu'l-Barî şerhi ile) Bulak, 1300 H.
Cemaleddin el-Kasımî, Kavaidü't-Tahdis, İbn Zeydûn Matbaası, Dimaşk, 1353 H.
Darimî, Sünen, Şeriketut-Tıbaati'l-Fenniyyeti'l-Müttehıde,1386 H.
Ebu Davud, Sünen, Mustafa Muhammed Matbaası, 1354 H.
Ebû Hilâl el-Askerî, Cemheratü'l-Emsal, el-Hayriyye, 1310 H.

Ebu Mansur el-Bağdadî, el-Fark Beyne'l-Firak, Maarif Matb., 1910.
Ebu Nuaym el-Isbehânî, Delâilü'n-Nübüvve, Haydarâbad ed-Deken, II. bsk. 1369 H.
----------, Hılyetul-Evliyâ, es-Seâdeh, 1351 H.
Ebu Ubeyd b. Sellâm, Garibü'l-Hadis, Haydarâbad ed-Deken, 1344
Ebu Zür'a el-Irakî, Tarhu't-Tesrîb, Cem'ıyyetü'n-Neşri'l-Ezheriyye, 1352 H.
Fettenî el-Hindî, Tezkiretü'l-Mevzûât, el-Müniriyye 1343 H.
Feyyûmî, eUMisbahu'l-Münlr, Mustafa el-Babî el-Halebî Matb., 1369 H.
Firûzâbadî, el-Kamusü'l-Muhît, el-Huseyniyye el-Mısriyye 1344 H.
.....—, Sifru's-Seâdeh, Münîriyye, 1346 H.
Gazzalî, el-İhya, Lecnetü's-Sekafeti'l-İslâmiyye, 1356 H. ¦ ¦ , el-Mustasfâ min Ilmi'l-Usûl, Bulak 1322 H.
Hacı Halife, Keşfü'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütüb ue'l-Fünûn, İstanbul, 1360 H.
Hafacî, Şerhu'ş-Şifa, (bkz. Nesimü'r-Riyaz)
Hafacî, Nesimü'r-Riyaz Şerhu'ş-Şifa li'l-Kadı îyaz, İst. 1312 H.
Hakim, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, Haydarâbad ed-Deken, 1333 ....., Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadis, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1356
Hakim et-Tirmizî, Nevadiru'l-Usûl, İstanbul 1293.
Hatib Bağdadî, İktizau'lllmi'l-Amel,
---------—, Mûdıhu Evhâmi'l-Cem' ve't-Tefrîk, Haydarâbad ed-Deken, 1378 H.
----------, Şerefu Ashabi'l-Hadis, A. Ü., Ankara, 1971 M.
———, Tarihu Bağdad, es-Seâdeh, 1349 H.
Hattabî, el-Uzle, İzzet Attar bsk. 1356 H.
Haydar-Âbadî, el-Kavlü'l-Müstahsen fi Fahri'l-Hasen, Haydarâbad, 1312 H. Hazmî, Şurûtu'l-Eimmeti'l-Hamse, Mektebetü'l-Kudsî, 1357 H.
Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, Mektebetü'l-Kudsî, 1352 H.
Husameddin el-Kudsî, İntikadü'l-Muğnî ani'l-Hıfz ue'l-Kitab, Di-maşk, 1343 H.
Hüseynî, Zeyl Tezkireti'l-Huffaz, Tevfık Matbaası, Dımaşk, 1347 H.
Irakî, Elfıyetü Mustalahı'l-Hadis, Fas, 1345.
----------, Tahricü Ehadisi'l-İhyâ, (Gazzalî'nin İhya kitabının dipnotunda) Lecnetü's-Sekafeti'l-İslâmiyye, 1356 H.
Illîş, Fethu'l-Aliyyi'l'Malik, et-Tekaddüm el-Ilmiyye Matbaası, 1319 H.
İbn Abdi'1-Berr, Behcetü'l-Mecalis (Nüzhetü'l-Mecalis), Daru'1-Cîl, tz.
----------, Camiu Beyani 'l-Ilm ve Fazlihi, el-Müniriyye, tarihsiz.
----------, el-Intika fi Fedâili's-Selâseti'l-Eimmeti'l'Fukahâ, el-Maa-
hid, 1350 H.
-, el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashab, et-Ticariyye el-Kübrâ, 1358
İbn Abidîn, Raddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, Bulak,
İbn Arrak, Tenzîhü'ş-Şerîati'l-Mutahhera, Atıf Matbaası, 1378 H.
İbn Bedr el-Mavsılî, el-Muğnî ani'l-Hıfz ve'l-Kitab, Selefiyye 1342
İbn Cerir et-Taberi, Tefsir, Bulak bsk. 1323 H.
İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-Ta'dil, Haydarâbad ed-Deken, 1371 H.
İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, Haydarâbad ed-Deken, 1386 H.
ibn Hacer, Ecvibetü'bni Hacer ala Ehadîsi'l-Mesabîh, Dimaşk
(Mişkât kitabının sonunda)
----------, el-Isabe fî Temyizi 's-Sahabe, et-Ticariyye el-Kübrâ, 1358
----------, el-Metalibü'l-Âliyye, Asriyye Matbaası, Kuveyt, 1390 H.
----------, et-Telhisu'l-Habîr, Şeriketü't-Tıbaati'1-Fenniyyeti'l-Müt-
tehıde,1384H.
----------, Fethu'l-Barî bi-şerh Sahihı'l-Buharî, Bulak 1300 H.
----------, Hedyü's-Sarî Mukaddimem Fethı'l-Barl, Münîriyye, 1347
----------, Lisanü'l-Mizan, Haydarâbad ed-Deken, 1329 H.
----------, Tevâli't-Te'nîs bi-Meâlî İbn îdris, Bulak 1301 H.
—------ Tehzibut-Tehzib, Haydarâbad ed-Deken, 1325 H.
İbn Hacer el-Heytemî, el-Cevheru'l-Munazzam fi Ziyareti'l-Kabri'n-
Nebeviyyi'l-Mükerram, Bulak 1279 H. îbn Hazm, el-Muhallâ, Müniriyye, 1347 H. İbn Kesîr, el-Bidaye ve'n-Nihaye, Saadeh 1351 H. İbn Kudâme, el-Muğnî fi'l-Fıkhı'l-Hanbelî, Menar, 1342 H. İbn Kuteybe, UyûnüVAhbar, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1348 H. VonNl&ce, Sünen, İsa el-Babî el-Halebî Matbaası, 1382 H.
İbn Melek, Şerhu'l-Menar, Daru's-Seâdeh, İstanbul, 1315 H.
İbn Müflih el-Hanbelî, el-Fürû', Dar Mısr li't-Tıbâah, 1379 H.
İbn Receb,Letâifü'l-Maarif Dar İhyai'î-Kütübi'l-Arabiyye, 1343 H.
İbn Seyyidi'n-Nâs, Uyûnü'l-Eser, Mektebetü'l-Kudsî, 1356 H.
İbn Teymiyye, Minhacü's-Sünneti'n-Nebeviyye, Bulak 1321 H.
İbn Teymiyye, Mecmûu'l-Fetavâ, Riyad Matbaası, Riyad, 1381 H.
İbnü'd-Deyba', Temyîzü't-Tayyib mine'l-Habîs, Muhammed Ali Sabîh bsk. 1347 H. ¦
İbnü'l-Arabî, Ahkâmü'l-Kur'ân, İsa el-Babî el-Halebî Matb., 1387.
----------, Ândatü'l-Ahvezt, Mısriyye Matbaası, 1350 H.
İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, Mecd Matbaası, 1386 H.
----------, Kitabü'l-Kussas ve'l-Müzekkirîn, Daru'l-Maşrık, Beyrut,
tz.
İbnü'1-Esîr, en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser, Osmaniyye 1311
İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-Gabe fi Teracimi's-Sahabe, el-Vehbiyye Matbaası, 1386 H.
İbnü'l-Hümam, Eethu'l-Kadir, Bulak 1315 H.
İbnü'l-Kayyim, el-Fürûsiyye, el-Envar, 1360 H.
----------, Miftahu DaH's-Seâdeh, Mahmud Rabî' baskısı, 1358 H.
----------, el-Menaru'l-Münîf fi's-Sahih ve'd-Daîf Daru'l-Kalem,
Beyrut, 1390 H.
----------, İ'lâmü'l-Muvakkıîn an Rabbi'l-Alemîn, Saadeh, 1374 H.
İbrahim el-Halebî, Gunyetü'l-Mütemellî Şerh Münyetü'l-Musallî, İstanbul 1325 H.
İsferâyînî, et-Tabsîr fî'd-Din, İzzet el-Attarbsk. Kahire.
Kadı Iyaz, eş-Şifa fî Hukuki l-Mustafa, (Şerhi ile birlikte)
----------, Tertibü'l-Medarik, Fas Evkaf Bakanlığı bsk. 1384 H.
Kalkaşendî, Subhu'l-A'şâ fi Sınaati'l-İnşâ, el-Emîriyye, 1332 H.
Kastallânî, el-Meuahibü'l-Ledünniyye, Şarkıyye Matbaası, 1326 H.
----------, İrşadü's-Sarî, Bulak, V.bsk. 1293 H.
Kavukçî, el-Lü'lüü'l'Marsû' fî-ma Lâ Asle lehu ve bi-aslihi Mevzu', Mısır, tz.
Kevserî, el-îmtâ' bi-Sirateyni'l-İmameyn el-Hasen b. Ziyad ve Muhammed b. Suca', el-Envar, 1368 H.
—-----—, Tekmiletü'r-Redd ala Nûniyyeti Ibni'l-Kayyim., es-Seâdeh,
1356 H.
Makarrî, Nefku't-Tıyb, thk. İhsan Abbas, Beyrut 1388 H.

Malik b. Enes, el-Muvatta, İsa el-Babî el-Halebî, tarihsiz.
Meydanî, Mecmau'l-Emsal, el-Hayriyye 1310 H.
Muhammed el-Hut el-Beyrutî, Esne'l-Metalib fi Ehâdis Muhtelife-ti'l-Meratib, Mustafa Muhammed Matbaası, 1355 H.
Muhıbb et-Taberî, er-Riyadu'n-Nadıra, Daru't-Te'lif, 1372 H.
Murginâni, el-Hidaye, (Fethu'l-Kadir'le birlikte) Bulak, 1315 H.
Mutarrizî, el-Muğrib fı'l-Lügah, Haydar-Âbad ed-Deken, 1328 H.
Mübarek-Fûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî bi-Şerh Süneni't-Tirmizî, Dihlî Hindistan, 1346 H.
Münavî, Feyzu'l-Kadîr bi Şerhı'l-Camii's-Sagîr, Mustafa Muhammed, 1356 H.
Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb, Mustafa el-Babî el-Halebî Matbaası, 1353 H.
Müslim, Sahih Müslim (Nevevî Şerhi ile birlikte) Mısriyye Matbaası, 1347 H.
Nablusî, Zehâiru'l-Mevârîs, Cem'ıyyetun-Neşri'l-Ezheriyye, 1352.
Nevevî, Şerh Sahih-i Müslim, Mısriyye Matbaası, 1347 H.
Ruhavî, Hasiyeti'r-Ruhavî alâ Şerhı'l-Menar li'bn Melek, Daru's-Seâdeh, İstanbul, 1315 H.
Saganî, Risaletü'l-Mevzûât, el-Barûniyye, tarihsiz.
Saidb. Mansûr, Sünen, el-Meclisul-Ilmî, Karaçi, 1387 H.
Salihî, Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşâd, el-Meclisü'1-A'lâ li'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1392 H.
Sehavî, el-Makasıdü'l-Hasene, Daru'l-Edebi'l-Arabî, 1375 H.
Sübkî, Taceddin, Tabakatü'ş-Şafiıyyeti'l-Kübra, İsa el-Babî el-Halebî, 1382 H
Sübkî, Takıyyüddin, es-Seyfü's-Sakıl, es-Seâdeh, 1356 H.
Süyûtî, ed-Dürratü'n-Naciye (bkz Süyûtî'nin el-Hâvî li'l-Fetâvî kitabı içinde) Seâdeh 1378 H
----------, ed-Dürru'l-Mensûr fi Tefsiri'l-Kur'ân bi'l-Me'sûr, el-Mey-
meniyye, 1314 H.
----------, el'Hasâisu'l-Kübra, Haydarâbad ed-Deken, I.bsk. 1371 H.
----------, el-Hâvî li'l-Fetâvî, Seâdeh, 1378 H.
———, el-îtkan fi Ulumi'l-Kur'ân, el-Meşhedü'1-Huseynî Matbaa-
sı, 1387 H. -------(el-Leâli'l-Masnûa fî'l'Ehadisi'l-Mevzûa, el-Huseyniyye,
1352 H.
-------, Tarihul-Hulefa, Münîriyye, 1351 H.
-----—-, Tedribü'r-Ravî Şerh Takribi'n-Nevavî, el-Mektebetü'l-İl-
miyye 1379 H. __-----Vusulü'l-Emanî bi-Usûli't-Tehânl (Süyûtî'nin el-Havîli'l-Fetâvî kitabı içinde)
----------, Zeylü'l-Mevzûât, el-Alevî Matbaası, Leknev, 1303 H.
¦ Zeyl Tezkireti'l-Huffaz, Tevfik Matbaası, Dımaşk, 1347 H. Sühreverdî, Avarıfü'l-Maarif, (Gazzalî'nin İhya kitabı ile birlikte) Sefarînî, Gızâü'l-Elbab, Nil Matbaası, 1325 H. Sem'ânî, Edebü'l-Imlâ ve'l-îstimlâ, Liden bsk. 1952 M. Semhudî, el-Gammaz ale'l-Lemmaz, Daru'1-Liva, Riyad 1401 H. Şafiî, İhtilafü'l-Hadis_
----------, er-Risale, Mustafa el-Babî el-Halebî Matbaası, 1358 H.
Şevkânî, İrşadü'l-Fuhûl ilâ Ilmi'l-Usûl, es-Seadeh, 1327 H. Şevkânî, el-Fevaidü'l-Mecmua, es-Sünnetü'1-Muhammediyye Matbaası, 1380 H.
Şürunbilâlî, Merakı'l-Felâh bi-Haşiyeti't-Tahtâvî, Bulak 1269 H. Tahavî, Müşkilü'l-Âsâr, Haydarâbad ed-Deken, 1333 H. Tebrîzî, Mişkâtü'l-Mesabîh, el-Mektebü'1-İslâmî, Dimaşk, 1380 H. Tirmizî, Sünen, (İbnü'l-Arabî Şerhiyle) Mısriyye Matbaası, 1382 H. Tıybî, el-Hulâsa fi Ma'rifeti'l-Hadis, Daru'l-İrşad, Bağdat 1391 H. Tüveycerî, Faslü'l-Hıtab fi'r-Raddi alâ Ebî Türab, Nasr Matbaası,
Riyad, 1388 H.
Yusuf en-Nebhanî, Erbain el-Erbaîn, Beyrut 1329 H. Zafir el-Ezherî, Tahziru'l-Müslimîn mine'l-Ehadîsi'l-Mevzûa alâ
Seyyidi'l-Murselln, Ceridetü'r-Ravi Matbaası, el-Yevmiyye,
1321 H. Zebîdî, Tacü'l-Arûs inin Cevahiri'l-Kamus, el-Hayriyye 1306 H.
----------, Şerhu'l-Ihyâ, el-Meymeniyye, 1311 H.
Zehebî, el-Iber ft haberi Men Gaber, Kuveyt, 1380 H.
..... , el-Muğnî fi'd-Duafâ, Belâga Matbaası, Haleb, 1391 H.
----------, et-Tecrid li-Esmâi's-Sahabe, Haydarâbad ed-Deken, 1315.
----------, Mizanü'l-İ'tidal, İsa el-Babî el-Halebî, 1382 H.
—---------, Tarihu'l-Islâm, Hüsameddin el-Kudsî, Kahire.
----------, Tezkiretü'l-Huffaz, III. bsk. Haydarâbad ed-Deken, Hin-
. distan, 1375 H.
Zemahşerî, el-Fâık fi Garibi'I-Hadis, İsa el-Babî el-Halebî, 1364 H.
—---------, Keşşaf, Mustafa Muhammed, I. bsk.
Zerkeşî, el-Ecvibe li-îrad Me'stedrakathu Aişe ale's-Sahabe, Dimaşk
1358 H. Zeylaî, Nasbu'r-Raye, el-Meclisü'l-Hmî el-Hindî, Daru'l-Me'mun,
Kahire, 1357 H. Zürkanî, Şerhu'l-Mevahibi'l-Ledünniyye, Ezheriyye Matb., 1325 H.

---

[1] bkz. Sehavî, Makasıd: s.322; Semhudî, Gammaz: s.102; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 139; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.265; Acr lunî, Keşf 2/157.

[2] bkz. İbn Arrak, Tenzih: 1/320; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.268; Aclunî, Keşf:: 2/158.

[3] Senedindeki yalancı ravi, (Heysem b. Adiyy et-Tâî' el-Menbicî el-KûfO'dir. Günlük hayatında yalancılıkla suçlanan diğer ravi ise kıraat âlimi ve müfessir (Ebu Bekir Muhammed b. Hasen ekBağdadî en-Nakkaş)'dır. Her ikisinin biyografisi Zehebî'nin Mizanü'l-Ftidal kitabında mevcuttur, (bkz. 4/324; 3/520) İbn Arrak'm Tenzihü's'şeriatiTMerfûa kitabında (1/320) belirtildiği gibi; bu uydurma hadisi Deylemî Müsnedü'î-Firdevs'de rivayet etmiştir.

[4] bkz. Sehavî, Makasıd: s.323; Semhudî, Gammaz: s. 102; İbnü'd-Deyba1, Temyiz s.139; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.265; Aclunî, Keşf : 2/158; Hut, Esne'l-Metalib: s.240.

[5] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.265; Aclunî, Keşf 2/158.

[6] Yani her yıl giderek daha fazla kötülüklerle ve seviye dü-şüklüğüyle karşılaşacaksınız, demektir. el-MisbahuTMünîr, Kamus ve Kamus şerhi Tacü'l-Arûs'&& belirtildiği gibi; (Rezüle-Yerzülü Razaleten ve Ruzaleten): değeri düştü, analammdadır. Müellif el-Mevzûaûü'1-Kübraü.SL bu ifadedeki fiili "türzelûn-meçhul siga ile" diyerek harekelemiştir. Lügat kitaplarında bu harekeyi destekleyen bir ifade görmedim. Ancak bu şekilde rivayet edilmişse, rivayet aynen korunur.

[7] bkz. Sehavî, Makasıd: s.323; Semhudî, Gammaz: s.102; İbnü'd-Deyba', Temyiz- s.140; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.266; Aclunî, Keşf: 2/160; Hut, EsneTMetalib: s.240.

[8] Buharı, Sahih'inde Kitabü'l-Fiten'de, "Hiç bir gün gelmez ki, daha sonrası o günden daha kötü olmasın", başlıklı (6 noîu) babdaki senediyle (13/19 Hadis No: 7068) Zübeyr b. Adiyy'den rivayet ediyor:

Enes b. Malik'e gittik. İnsanların Haccac'dan çektikleri sıkıntılar hakkında şikâyette bulunduk. Enes: Sabredin. Zira "Rabbinize kavuşuncaya kadar hiçbir zaman gelmez ki, bu zaman bir önceki zamandan daha kötü olmasın " buyuruldu. Ben bunu bizzat Peygamberiniz (s.a.v)'dcn işittim, dedi.

Hafız İbn Hacer Fethu'1-Barî'de (13/21) diyor ki: "Sadece Ömer b. Abdülaziz zamanı bile olsa; bazı zamanların önceki zamandan daha az kötü olduğu gerçeği dikkate alınarak, bu mutlak ifadenin problemli olduğu görülmektedir. Zira Ömer b. Abdüla-ziz'in zamanı, Haccac'm zamanından az sonra olup Ömer b. Abdülaziz zamanının hayırlı oluşu meşhurdur. Ömer b. Abdülaziz zamanının, kendisinden önceki zamandan daha kötü olması şöyle dursun; "Onun zamanında şer tamamen sönmüştü", denilse; bu söz gerçekten uzak bir ifade sayılmaz. Hasan el'Basrî, yukarıda geçen hadiste genel durumun ve çoğunluğun dikkate alındığını ifade etmiştir. Kendisine Haccac'dan sonra Ömer b. Abdülaziz'in zamanı geldiği söylendiğinde; İnsanların arada biraz nefes almaya ihtiyacı vardır, demiştir. Yine Deccal'in zamanından sonra Hz. İsa (a.s) ile birlikte hayırlı yılların yaşanacağı konusu da bir problem olarak görülmüştür. Kirmanı bu soruya; hadisteki ifade ile Hz. İsa (a.s)'dan sonra yaşanacak zaman murad edilmiş olmalıdır, diye cevap vermiştir. Zira günahlardan korunan (masum) Peygamber'in zamanında şer olmayacağı gerçeği, dinen zarurî olarak bilinmesi gereken hususlardandır." Hafız İbn Hacer'in sözü burada sona ermektedir.

[9] İbn Mes'udun sözünün tamamı şöyledir: "Hadiste; Size hiçbir yıl gelmez ki, daha sonrası o yıldan daha kötü olmasın'] buyurulmuştur. Ben bu hadisi; bir yöneticinin ondan sonraki

yöneticiden daha hayırlı olacağı, ya da bir senenin ondan sonraki seneden daha hayırlı olacağı manasında anlamıyorum. Ben bu ifadeden şunu anlıyorum: Âlimleriniz, hayırlılarınız ve fakihle-riniz -vefat, edip- birer birer kaybolacaklar. Sonra sizler, onların yerini tutacak hiç kimse bulamayacaksınız. Onların yerine dinî meseleleri kendi -şahsî- görüşleriyle kıyas eden kimseler gelecektir." İbn Mesud'un bu sözünü Yakub b. Şeybe Müs-ned' inde ve Darimî Sünen' inde (Mukaddime Bab 22) Zamanın değişmesi ve zamanda meydana gelecek şeyler babında (1/58) rivayet etmiştir, senedi hasendir. (bkz. Fethu'1-Barî: 13/21)

[10] Darimî'nin rivayeti şöyledir: "Zira âlimleriniz, hayırlılarınız ve fakihleriniz vefat edip birer birer kayboluyorlar."

[11] Bu ifade, Darimî'nin rivayetindeki şu lafızla aynı manadadır: "Sonra dini meseleleri kendi şahsî görüşleriyle kıyas eden insanlar gelirler."

[12] Bu rivayetin, devamı şöyledir: "Sonra dinî meselelerde kendi -şahsî görüşleriyle fetva veren kimseler ortaya çıkar. Bunlar İslâm'ı zedeler ve yıkarlar." Bu hadisi Yakub b. Şeybe Müsned'in&e tahric etmiştir, (bkz. Fethu'1-Barî: 13/21)

Taberanî, sahih bir senedle Hayseme'den naklediyor: Abdullah b. Mes'ud (r.a) hanımına:

-Bugün mü daha hayırlı, yoksa dün mü? diye sordu. Hanımı: -Bilmiyorum, dedi. İbn Mes'ud (r.a):

-Ama ben biliyorum. Dün bugünden daha hayırlı idi. Bugün de yarından daha hayırlıdır. Kıyamet kopuncaya kadar böyle olacaktır, dedi. Bu rivayeti Hafız Heysemî, Mecmau'z-Zevaid' de (7/286) zikretmiştir.

[13] Ra'd: 41

[14] İbn Cerir, Tefsir1 inte (13/117) diyor ki: İbn Abbas (r.a): Bu, âlimlerin, fakihlerin ve halkın en hayırlılarının gitmesi demektir, demiştir.

[15] Bu zat muhtemelen tabiînden değerli fıkıh âlimi Ebu Ca'fer (el-Bakır) Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Ta-lib el-Hâşimî el-Alevî el-Medenî'dir. 56 yılında doğmuş, 114 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. Muhammed b. Münkedir şöyle denilmiştir: Muhammed b. Alı b. Hüseyin'den daha faziletli kabul edilen birini görmedim. Nihayet oğlu JVhr hammed'i gördüm. Ona bir gün nasihatte bulunmak istedim. O bana nasihatte bulundu. Zübeyr b. Bekkâr diyor ki: Muhammed b. Ali Hüseyn'e: "Bakıru'Mlm," deniyordu. O, bu lakapla meşhur oldu. Bu lakap; ilmi yardı, ilmin aslını ve gizli yönlerini bildi, anlamındaki (Bakarabılme bakran) fiilinden alınmıştır.

[16] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.138; Aclunî, Keşi: 2/150; Hut, Esne'tMetalib: s.242.

[17] Bu konuda bu söze ihtiyaç bırakmayacak şu hadis bulunmaktadır: İmam Ahmed Müsned' inde (4/345); Buharı et EdebüTMüfred' de Allah Teâlâ'ya en sevimli olan isimler babında (s.384); Ebu Davud'un Sünen'infe (Edeb, 61 No.lu) İsimlerin değiştirilmesi babında (4/287-288) ve Nesaî'nin Sünen' inde Kitabü'l-Hayl'de (6/218) sahabîliği bulunan Ebu Vehb el-Cüşemî (r.a)'den rivayete göre; Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "Peygamberlerin isimlerini isim olarak alın. İsimlerin Allah'a en sevimli olanı: Abdullah ve Abdurrah-man'dır. Gerçeğe on uygun isimler Haris (kazançlı) ve Hem-mam (azimli) isimleridir. En kötü olan isimier ise: Harb (savaş) ve Murre (acı) isimleridir."

Münavî Feyzu'î-Kadîr'de (3/246) diyor ki: "Hadiste; çocuklara Peygamber isimlerim vermek tavsiye edilmektedir. Zira Peygamberler, Ademogullarmm efendileridir. Peygamberlerin ahlâkı ahlâkın en şereflisidir, amelleri amellerin en salibidir, isimleri de isimlerin en şereflisidir. Onların isimlerini almak bu isimlerin sahipleri için şereftir. Bu isimlerin verilmesinde hiçbir fayda olmasa, Peygamber isminin o ismin ilk sahibini hatırlatması ve o mana ile irtibatlı olması bile fayda olarak yeterlidir. Ayrıca yeni doğan çocuklara bu isimlerin verilmesinde Peygamberlerin isimlerinin korunması, anılması ve unutulmaması gibi faydalar da bulunmaktadır. Dolayısıyla Peygamberlerin isimlerini vermek mekruh değil, edebe riayet etmek şartıyla bu isimleri vermek müstehaptır. Talha b. Ubeydullah (r.a)'m on evladı vardı. Hor birinin ismi bir Peygamber'in ismi idi. Zübeyr b. Avvam'm da on evladı vardı. Her biri bir şehidin ismini taşıyordu. Talha Zübeyr'e: -Ben çocuklarıma Peygamber isimlerini veriyorum. Sen ise onları şehitlerin isimleriyle adlandırıyorsun, dedi. Zübeyr: -Ben onların şehit olmalarını arzu ediyorum. Sen onların Peygamber olmalarım arzu edemezsin, dedi." Münavî'nin sözü burada sona ermektedir.

Ayrıca Abdullah ve Abdurrahnıan isimleri ile Abdülkerim, Abdülgani, Abdülfettah gibi benzeri isimler Allah Teâlâya en sevimli olan isimlerdir. Zira bu isimler Allah Teâlaya karşı vacip olan, insan için şart olan ve insanın hakiki vasfı olan "Kulluk" sıfatını ihtiva etmektedir. Bu isimlerde (Abd) kelimesi hakiki bir nisbetle (Rabb)'e nisbet edilmiş olmaktadır. Bu isimlerin sahipleri bizzat bunların manalarım taşıyarak tam anlamıyla gerçeğe uygun olanı seçmiş olmakta, bu isimleri taşımakta şereflenmiş ve bu fazileti elde etmiş olmaktadırlar.

İmam Kadı İyaz merhum diyor ki: "Son derece mutlu oldum, uçtum sevinçten; Süreyya yıldızına dokunuyorum Neredeyse: Senin (Ey kullarım!..) hitabının altına girdiğim için, (Tâ"Hâ)'yı bana Peygamber kıldığın için."

(Haris) ve (Hemnıam) isimleri, isimlerin gerçeğe en uygun o-lanlarıdır. Zira "Haris" kazançlı demektir. İnsan ister dünya nimetleri olsun, isterse ahiret nimetleri olsun kazançtan mahrum kalamaz. "Hemmam" ise bir işi yapmaya teşebbüs etti, azimli oldu manasmdaki (Hemme bii-emri yehümmü bihi) fiilinden türeyen mübalağalı isnri faildir. İnsan hayır olsun şer olsun mutlaka bir şeylere teşebbüs eder. Dolayısıyla hiçbir insan kazanç ve teşebbüsten uzak kalmaz. Bu sebepledir ki her insan Haris (kazançlı) ve Hemmam (azimlO'dır. Harb (savaş) ve Murre (acı) isimlerine gelince; Harb lafzında sıkıntıları hatırlatma; Murre lafzında ise acılık hissini uyandırma manası bulunduğu için kötü isimler olarak kabul edilmiştir. Zira Rasulullah (s.a.v) güzel yorumlamayı ve güzel ismi severdi. Üzücü olan konulardan biri, bugün Müslümanlar arasında Allah Teâlâ'ya kulluk manası ya da İslâmî kimlik taşıyan isimlerin azalması ya da giderek azalmaya yüz tutmuş olmasıdır. Müslümanlar, kalplerinin İslâm'dan uzak olması sebebiyle; çocuklarına ya da kızlarına İslâmî olmayan, ırkçılık damgası taşıyan isimler ya da tamamen yabancı isimler verir oldular. Allah ıslah eylesin. Halbuki yeni doğan yavrulara verilecek isimlerin güzel isimlerden seçilmesi çocukların ana-baba üzerindeki haklarından biridir.

[18] bkz. Süyûtî, Zeyîü'l-Mevzuat s.195; Sehavî, Makasıd: s.325; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.141; AliyyÜTKarî, Kübra: s.268; Aclunî, Keşf:; 2/163; Hut, Esne'l-Metalib: s.24-1.

[19] bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât s.195; Aclunî, Keşf: 2/168.

[20] SüyûtîZeylüTMevzûât s.195

[21] bkz. Âlûsî, Ruhu'l'Maanî: 27/21; Zariyat: 56); Sehavî, Makasıd: s.327; Semhudî, Gammaz: s.105; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.142; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.269; Aclunî, Keşf 2/173; Hut, Esne'l-Metalib: s.243; Kavukcî, Lü'lü': s.61.

[22] Müfessir İmam Âlûsî Rıihu'l-Maanî' de Zariyat Suresi'ndeki "Ben, insanları ve cinleri, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım", mealindeki (56.) âyetin tefsirinde (27/21) şöyle demiştir. Rivayette gelmiştir ki; "Ben, bilinmeyen bir hazine idim. Bilinmeyi istedim. Bilineyim diye mahlûkatı yarattım."'Bu sözü bu lafızla Sa'deddin Said el-Ferganî Müntehe'l-Medarik' de zikretmiştir. Başkaları, meselâ Şeyh-i Ekber (Muhyiddin İbn Arabi) Fütuhat' m Yüz doksan sekizinci babında başka bir lafızla zikretmiştir. Hadis hafızları bu sözü hadis değildir, diye redd etmişlerdir, İbn Teymiyye: "Bu söz Peygamberimiz (s.a.v)' in sözü değildir. Bunun sahih veya zayıf bir senedi bilinmemektedir", demiş; İmam Zerkeşî, Hafız İbn Hacer ve başka hadis hafızları da aynı hükmü şeyi vermişlerdir. Sûfiyyeden olup bu sözü hadis diye rivayet edenler, bu sözün nakil açısından sabit olmadığını itiraf etmekte; ancak "Bu hadis, keşif yohıyla sabit olmuştur", demektedirler. Şeyh.-i Ekbcr, adı geçen babda bunu açıkça ifade etmektedir. Hadisin sahih olduğunun keşif yoluyla tesbit edilmesi, sûfiyyenin sık sık tekrarladıkları sözlerdendir!.." Âlûsî'nin sözü burada sona ermektedir. Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: İmam Alûsî (r.a), bununla hadisin sahih olduğunun keşif yoluyla tesbit edilmesi görüşünün, muhaddisler nezdinde hiç dikkate alınmadığına işaret etmektedir. Bu doğrudur. Nitekim bunun geniş açıklaması 414 no.lu 'Yasin hangi niyetle okunursa o gerçekleşir" hadisi için yazılan dipnotta gelecektir. Oraya bakınız. Zira bu notlar, bu ilmi iyi bilen muhaddis hafızların sözlerine sarılmanın gereği hakkında bilgilerimizi güçlendirecek ve istifade edilecek bilgilerdir. Allah Rasûlü'min Sünnetinden olmayan şeylerin sünnete girmesini engelleyerek Allah Rasûlü'nün (s.a.v) sünnetim korumak için ortaya koydukları muhteşem kaideler sebebiyle Muhaddis Hafızlar; hadisin sahih ve zayıf olduğu konusunda sözü dinlenecek olan, hak sahibi yeg'ane mercidirler.

[23] bkz. Hakim, Müstedrek 2/600; Süyûti, Hasaıs: 1/4; Se-havî, Makasıd: s.328; Semhudî, Gammaz: s.104; İbn Arrak, Tenzih: 1/341; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.142; AliyyüTKarî, Kübra: s.268; Aclunî, Kcşf: 2/173; Hut, EsneTMetalih: s.243.

[24] Lâkin bu manada bir başka lafızla ve birkaç yolla bazı hadisler gelmiştir:

a) Bunlardan biri Meyseretül-Fecr (r.a) hadisidir. Meysere diyor ki: Ya RasûlallahL Ne zaman Peygamber oldun? diye sordum. Allah Rasûlü buyurdular ki: "Adem henüz ruh ile cesed arasında iken ben Peygamber idim. "Bu hadis Ahmed Müsned'inde, Buharı Tarih' inde, Bcgavî, İbnüVSeken ve başkaları ''Sahabe"kitaplarında, Ebu Nuaym Bilye'de (9/53) ve Hakim "sahihtir" diyerek Müstedrek'dc (2/608) rivayet etmiştir.

Zebidî, Şerhu'l-İhya'âa. (1/453) "Adem henüz ruh ile cesed arasında iken ben Peygamber idim", hadisinin manası yani henüz ruh ve beden hâlinde değildi, demektir.

b) Bu konudaki bir başka hadis Ebu Hureyre (r.a) hadisidir. Ebu Hureyre (r.a) diyor ki: Peygamberimiz (s.a.v)'e

-Ne zaman Peygamber oldun? Ya da ne zaman Peygamber yazıldın? denildi.

— "Adem, ruhla cesed arasında iken", buyurdu. Bu hadisi Tirnıizî (13/99) rivayet etmiş, hasen sahihtir, demiştir. Ayrıca Hakim Müstedrek' do. (2/609) rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Bir rivayette: Adem çamur halinde toprağa atılmışken, denilmiştir.

c) Irbad b. Sariye (r.a) hadisi: "Ben, henüz Adem çamur hâlinde iken Allah nezdinde Peygamberlerin sonuncusu olarak yazılmışım."Bu hadisi İbn Hıbban ve Hakim (2/600) Sahih' lerindc rivayet etmişlerdir.

d) İbn Abbas (r.a) hadisi: Ya Rasûlallah!.. Ne zaman Peygamber olarak yazıldın? denildi. "Âdem ruhla cesed arasında iken", diye cevap verdi. Bu hadisi İmam Ahmed ve Darimî Müsned' lerinde; ayrıca Ebu Nuaym ve Taberanî de rivayet etmiştir. (Bu bilgiler, Sehavî'nin el-MakasıdüTHasene adlı eserinden (s.327) özetle nakledilmiştir.) Dolayısıyla hadisin aslı vardır ve hadis zikri geçen lafızlarla sabittir.

[25] bkz. Sehavî, Makasıd s.328; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.142; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.270; Aclunî, Keşf 2/177; Hut, Esne'b Metalib: s.215.

[26] Zehebî Iber' de (1/238) diyor ki: "Belh'li zahid İbrahim b. Edhem Şam'da Lazikıyye yakınlarında Celbe demlen yerde o-turmuş, orada vefat etmiş ve orada defnedil mistir. Mansûr, Malik b. Dinar ve aynı tabakadan hadis rivayet etmiştir. Nesai ve başkaları onun sika (güvenilir ravi) olduğunu söylemişlerdir. Seyyidlerdendi. 162 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.
[27] bkz. Sehavi, Makasıd: s.331; İbnü'd-Dcyba', Temyiz: s.145; AliyyüTKarî, Kübra: s.270; Aclunî, Keşf. 2/180; Hut, EsneT Metaîib: s.247.
[28] bkz. Sehavî, Makasıd: s.333; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.146; AliyyüTKarî, Kübra: s.274; Aclunî, Keşf. 2/184.
[29] Bu beyitler için kitabın sonunda 467 no.lu paragrafa bakınız.
[30] Bu söz, müellifin ifade ettiği gibi, İbrahim en-Nehaî'nin sözüdür. Güvercinle oynamak bir çok hadiste uygun görülmemiştir. Bunlardan biri Buharî'nin el-Edebü'l-Müfredde (s.331), Ebu Davud (4/285), İbn Mace (2/1238), Ahmed b. Hanbel ve İbn Hıbban'ın sahihtir, diyerek rivayet ettiği, Beyhakî'nin ŞüabüT Imarida "hasen bir isnadla" rivayet ettiği Ebu Hureyre (r.a) hadisidir: Peygamberimiz (s.a.v) bir güvercinin peşini takip eden bir adam gördü ve şöyle buyurdu: "Şeytan şeytanı takip ediyor. "İbn Mace, bu manada birkaç hadis rivayet etmektedir.
[31] bkz. Sehavî, Makasıd: s.333; Semhudî, Gammaz: s.107; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.146; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.275; Aclunî, Keşf: 2/185; Hut, Esne'l-Metalib: s.262.
[32] Biyografisi 95 nolu hadisle ilgili (240 nolu) dip notta geçmiştir.
[33] bkz. Sehavî, Makasıd: s.334; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.146; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.276; Aclunî, Keşf: 2/186; Hut, Esne'l-Metalib: s.249.
[34] bkz. Sehavî, Makasıd: s.335; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.147; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.277; Aclunî, Keşf: 2/187; Hut, Eane'l-Metalib: s.249
[35] bkz. Sehavî, Makasıd: s.335; Semhudî, Gammaz: s.107; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.147; Aliyyü'hKarî, ^Ti/Ara- s.276; Aclunî, Keşf: 2/186; Hut, EsneTMetalih: s.250.
[36] bkz. Sehavî, Makasıd: s.336; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.147; Aliyyü'1-Karî, ifüAra: s.277; Aclunî, JTe^ 2/189; Hut, Esne'b Metalik s.250.
[37] bkz. Sehavî, Makasıd: s.337; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.147: Aliyyü'1-Karî, ATu£ra; s.277; Aclunî, Keşf: 2/189; Hut, fe77e;7-Metalih: s.250.
[38] bkz. Sehavî, Makasıd: s.337; İbnü'd-Deyba', temyiz; s.148; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.278; Aclunî, ^e^f 2/190; Hut, BsneT Metalib: s.251.
[39] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz: s,148; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.279; Aclunî, Keşf: 2/191; Hut, EsneTMetahb: s.251.
[40] bkz. Sehavî, Makasıd: s.409; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.182; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.279; Aclunî, Keşf: 2/191,318; Hut, Es-ne'1-Metalib: s.290
[41] bkz. Sehavî, Makasıd: s.337; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 148; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.279; Hut, EsneTMetalih s.251.
[42] el-MakasıdüTHasene' de Cs.328, 504) ve Tcmyizüt-Tayib znineTHabis' de (ıktelasat mâu..) lafzıyla gelmiştir. Müellif Aliyyü'l-Karî'nin eTMevzûâtüTKübı-a kitabının inceleme imkânı bulabildiğim yazma nüshalarında da aynı şekilde (ıktelasat) lafzıyla gelmiştir. Bu ibarede güvenilir lügat kaynaklarına muhalefet bulunmaktadır. Ben lügat kitaplarında (ıktelasa) ibaresini bulamadım. Ancak su birikti, çoğaldı anlamında (KalesaTmâ) denilmektedir.
Süyûtî'nin Zeylü'l-Mevzua t' mda (s.203) şu ifade yer almaktadır: Nevevî'ye: Hz. Ali'nin; "Hz. Peygamberi (s.a.y)'i yıkadığımda göz kapaklarının suyunu emdim ve içtim. Öncekilerin ve sonrakilerin ilmine mirasçı oldum", ifadesi soruldu. Nevevî: Sahih değildir, dedi. (Not: Belki de metinde geçen "ıktelasat" lafzı, Zeylü l'Mevzüat' daki "imtesastü" lafzının tahrif edilmiş şeklidir. (Çev.)
İmam Ahmed'in Müsn ed' mde (1/267) Müsned İbn Abbas (r.a) bölümünde; Bize "Yahya b. Yemân; Hasen b. Salih'den; Ca'fer b. Muhammed'in şu sözünü nakletti: Hz. Peygamber (s.a.v)'i, vefatından sonra yıkadıklarında kullanılan su, Hz. Peygamber (s.a.v)'in göz kapaklarında birikiyordu. Hz. Ali (r.a) de o suyu yavaş yavaş emiyordu"; şeklinde yer alan hadisin senedi, zayıf ve kesintili (munkatı') dır.
[43] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz: s. 148; Aliyyül-Karî, Kübra: s.281; Aclunî, Keşf: 2/195.
[44] bkz. Sehavî, Makasıd: s.340; Ibnü'd-Deyba', Temyiz: s.149; Aliyyü'1-Karî, Kühra: s.282; Aclunî, Keşf 2/198; Hut, EsncT Metalib: s.253.
[45] Sehavî el-Makasıdü'1'Hasene''deki (s.340, 437) söküne şöyle devam etti: "Fakat bu manada bir çok sahabeden; Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kabe'ye bakıp; "Allah seni şerefli kıldı. Seni değerli kıldı. Seni ta'zim etti. Mümin ise hürmet bakından senden daha büyüktür", buyurduğu şeklinde bir çok hadis bulunmaktadır:
Bu hadislerden biri: Abdullah b. Amr b. Âs (r.a)m şu hadisidir: Allah Rasûlü'nü Kabe'yi tavaf ederken gördüm. Şöyle diyordu:
'Sen ne güzelsin/. Senin kokun ne güzel!. Sen ne büyüksün!. Senin hürmetin ne büyük!. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki, muininin Allah nezdindeki hürmeti (değeri), malının ve kanının hürmeti) ınü'min kula hüsn-ü zan e-dilmesinin değeri senden daha büyüktür." Bunu İbn Mace (2/1297) zayıf sayılabilecek (leyyin) bir senedle rivayet etmiştir. Bu konudaki bazı hadisler şunlardır:
a) İbn Abbas (r.a) anlatıyor: Allah Rasûlü (s.a.v) Kabe'ye baktı ve şöyle dedi: "Lâ ilahe illallah, Allah seni haram (muhterem, saygın,-hürmetine dokunulmaz) kıldı. Mü'minin de malını, kanını, ırzım ve mü'min kuluna su-i zan edilmesini haram kıldı." Bu hadisi Taberanî, Kebir' de rivayet etmiştir. Senedinde Hasen b. Ebi Ca'fer bulunmaktadır. O zayıf, ama bazılarınca güvenilir kabul edilen bir ravidir. (bkz. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid 3/292)
b) Enes (r.a) den rivayet edildiğine göre; Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim bir müslümana haksız yere eziyette bulunursa, sanki Allah Teâlâ'nın Beyt'ini yıkmış gibidir." Hadisi Taberanî, Sağır'de rrvayet etmiştir.
c) Büreyde (r.a) den rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: 'Müminin öldürülmesi, bütün dünyanın yok olmasından daha basittir. "Hadisi, Nesaî Sünen'inde (7/83) ve Ziya Makdisi el-Muhtare'de rivayet etmiştir.
d) Abdullah b. Amr b. Âs (r.a) dan rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Dünyanın yok olması, Allah'a haksız yere bir mü'minin öldürülmesinden daha basit-tir."Hadisi, Nesaî (7/82) ve Tirmizî (6/172-173) rivayet etmiştir.
e) Berâ b. Âzib (r.a) den rivayet edildiğine göre; Allah Rasûlü Cs.a.v) şöyle buyurmuştur: "Dünyanın yok olması, Allah nezdinde bir müslümamn öldürülmesinden daha basittir." Bu Hadisi, İbn Mace (Sünen: 2/874 Diyat Bab 1 Hadis No: 2619) ve Münzirî Tergîb'de 4/72) rivayet etmiş ve isnadı hasendir, demiştir.
Sehavî, bütün bu rivayetleri naklettikten sonra şöyle demiştir: "Tirnüzî'ye yazdığım şerhde Kitabü't-Tıb bölümüne yakın Mü'minin ta'zim edilmesi hakkında gelen hadisler babında bu konudaki kelâmı doyurucu olarak naklettim." (Sehavî'nin sözü burada özetle ve bazı ilâvelerle sona ermektedir.)
[46] bkz. Sehavî, Makasıd: s.341; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.149; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.282; Aclunî, Keşf: 2/198; Hut, ^öie?-Metalik s.253.
[47] bkz. Sehavî, Makasıd: s.342; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.150; Aliyyü'1-Karî, ATi^ra: s.283; Aclunî, Ze^ 2/201; Hut, Ss^eY-Metalib: s.253.
[48] bkz. İbnü'l-Cevzî, clMevzûâtuHtübra: 1/388-389; Aliy-yü'1-Karî, ^liAm- s.290; Hut, Esne'bMetalib: s.262
[49] İbnü'l-Cevzî, eî-MevzûâtütTKübra: 1/388^389
[50] bkz. İbnüTKayyim, el'Menaru'l-Münîf: s.67-76; Aliyyü'l-Kari, el-Masnu' : Hadis No. 139; AliyyüTKarî, Kübra: s.287; Hut, Esne'l-Metalib: s.257.
[51] bkz. İbnü'l-Kayyim, el-Menaru'lMünîf: s.67-76; Aliyyü'l-Kari, el-Masnu': Hadis No. 139.
[52] bkz. Sehavî, Makasıd: s.346; Semhudî, Gammaz: s.110; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.152; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.287; Aclunî, -ffe^f 2/208; Hut, Esne'l-Metalib: s.256.
[53] İbnü'l-Kayyim, ZadüTMeâd: 3/330 Peygamberimiz (s.a.v)'in diliyle tavsiye edilen ilâç ve gıdalar konusu; elMenaru'lMü-nîf fı'sSahih ved'Da'îf s.54.
[54] İbnü'd-Deyba', Temyizü't-Tayyib minel-Habîs kitabında (s.152 Hadis No. 1119) İbn Hacer'in şu sözünü de ilâve etmiştir: Pirinç hakkındaki bütün hadisler uydurmadır."
[55] bkz. Sehavî, Makasıd: s.346; Semhudî, Gammaz: s.112; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.152; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.287; Aclunî, Keşf. 2/208; Hut, Esne'l-Metalib: s.258.
[56] Aclunî Keşfü'l-Hafa'fa (2/159) diyor ki: Necra el'Gazzî: Bu So'z, Fudayl b. Iyad'ın sözüdür. Bunun sebebi, mü'minin an-ak zaruret kadar yemesidir, demiştir.
[57] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.286.
[58] Zekeriyya el-Ensarî, Şerhu'r-Risaletü'ş'Kuşeyriyye, (Ba-bül-Ya-kîn): 3/79; 1290 H.
[59] Âmir b. Abdullah b. AbdrKays: Amir b. Abdi-Kays et-Temimi el-Anberi de denilmektedir. Tabiînin seyy idi erinden, zahid ve âbidlerdendir. Basra'da tabiînden olup ibadetle meşhur olan ilk kişidir. Onun hakkında "Bu ümmetin âbidi" denilmiştir. Kur'ân'ı Ebu Musa el-Eş'arî'den öğrenmiş, zühd ve ibadette ondan ders almıştır. Sahabeden pek çok kimseye erişmiş ve onlardan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden Hasan el-Basrî ve İbn Şirin hadis rivayet etmiştir. Üveys cl-Karanî ve Ebu Müslim el-Havlanî'nin yaşıtlarmdandır. Hafız İbn Hacer, bu zatın Isabe' deki biyografisinde (5/86): Ibn Ebi'd-Dünya, onun her gün bin rekat kılmayı kendi nefsine vacip kıldığını bir çok tarikle rivayet etmektedir, demiştir. Hafız Ibn Hacer, daha sonra onun mübarek kerametlerinden bazılarını zikretmiştir. Amir b. Abdi Kays, BeytüTMakdis'de 55 yılı sonlarında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.
[60] Halk arasında meşhur hadislerden biri olan bu hadisin uydurma olduğu konusunda âlimler arasında görüş birliği bu* lunmaktadır. İmam Saganî, eî-Ehadîsü'hMevzûa kitabında (s.7) "Bu hadis uydurmadır", demiştir. Aliyyü'1-Karî etEsrar'ul' Merfûa kitabında (s.288 Hadis No: 385) İmam Saganî'nin bu ifadesini aynen nakletmiş ve bu uydurma hadis hakkında "Fakat manası doğrudur", demiştir. İmam İbn Asakir bu hadisi benzer bir ifade ile merfû olarak rivayet etmiş; Ibn Asakir'in naklettiği bu rivayeti, İbnü'l-Cevzî el-Mevzûatü'I-Kübra'da (i/288) "Bu hadis, hiç şüphesiz uydurma bir hadistir. Senedinde meçhul ve zayıf raviler bulunmaktadır", diye reddetmiş ve hadisin senedindeki raviler hakkındaki muhaddis imamların görüşlerini nakletmiştir. Bu raviler arasında yer alan (Yahya el-Basrî) hakkında Darakutnî: Metruk (terk edilmiştir) ifadesini kullanmış; Amr el-Fellas; Bu kişi yalancı idi, uydurma hadisler naklediyordu, demiştir. Ahmed b. Hanbel ise Biz, Yahya el'Basrî'nin hadislerini yaktık, demiştir. İmam Süyûtî de el-LeâliTMasnûa kitabında (1/272) IbnüTCevzî'nin bu hadis hakkındaki görüşüne katılmıştır. Aclûnî, Keş/ü7-Hafa' da (2/214 Hadis No: 2123) Bu söz, hadis olmasa da manası doğrudur, demiştir. (Çev.)
[61] bkz. Irakî, TahricüTİhya {.İhya: 1/57 Dipnot l); Sehavî, Makasıd: s.325; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.288; Aclunî, Kcş£ 2/211.

[62] Gazzalî, İhyau Ulûmı'd-Dîn: (1/57 Dipnot l) Kitabü'Hlm, Mürşid ve muallimin vazifelerinin beyanı babı.
[63] Bu ifadeyi Sehavî el-Makasıdu'l'-Hasene' de (s.325 Hadis No: 831) Irakî'den nakletmiş ve: "İhya hadislerini tahric eden zat diyor ki: Bunu sadece Haseıvel Basri'den mürsel hadis olarak bulabildim. Btı zayıftır. Bunu İbn Şa'hin rivayet etmiştir", demiştir.
Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: Belki de bu ilâve Irakî'nin et~Tahrıcül-Kebir kitabmdadır. Zira elimizde basılı olan ihya' nın dipnotlarında (1/57 Dip Not l) yer alan, küçük hacimli Tahde bu ifade bulunmamaktadır.
[64] bkz. Sehavî, Makasıd: s.350; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.155; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.289; Aclımî, Keşf: 2/216; Hut, Esne'h Metalik s.259.
[65] Sabit b. Eşlem el'Bünanî el-Basrî, ilim fazilet ibadet ve şeref açısından tabiînin seyy idi erindendir. Enes b. Malik'le kırk yıl birlikte olmuştur. Basra'da 123 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.
[66] Sütleğen (Hulbe) İbnü'l-Kayyim'in ZadüTMeâd'da (3/241-242) ve Kamus sahibi Firuzâbadî'nin. (H-L-B maddesinde) zikrettiği, baklagillerden, bir çok hastalık için yararlı bir bitkidir.
[67] bkz. Sehavî, Makasıd: s.350; Semhudî, Gammaz: s.110; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.155; AliyyüTKarî, Kübra: s.289; Ac-lunî, Keşf: 2/217; Hut, EsneTMetalıb: s.259.
[68] bkz. Sehavî, Makasıd: s.356; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.158-^yyul-Karî, Kübra: s.291; Aclunî, Keşf. 2/226; Hut, Esneİ b: s.262.
[69] bkz. Sehavî, Makasıd; s.437; İbnü'd-Deyba\ Temyiz; s. 197; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.349; Aclunî, Keşf; 2/385; Hut, EsneT Metalib; &.31&.
[70] Yani mü'min tatlıyı, kâfir içkiyi sever.
[71] bkz. Sehavî, Makasıd; s.438; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.198; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.351; Aclunî, Keşf; 2/386; Hut, Esne'l' Metaîib; s.318.
[72] bkz. Buharî, ebEdehüTMüfred; Hadis No; 418; Ebu Davud, Sünen; 4/251 Hadis No; 4790; Tirmizî; Sünen; Tuh/e; 8/14; Hakim, Müstedrek; 1/43: Sehavî, Makasıd; s.438; Münavî, FeyzııTKadîr; 6/254; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.198; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.350; Aclunî, Keşf; 2/387; Hut, EsneTMetalib; s.318.
[73] Siraceddin el-Kazvînî, Mesabîh hadislerinden olup uydurma olduğuna hükmettiği on sekiz hadis arasında yeralan bu hadisin de uydurma olduğu kanaatine varmıştır. Bu hadis, Mişkâtü'l-Mesabîh''de (2/630) yer almış ve Tebrîzî şöyle demiştir; Bu hadisi Ebu Davud (4/251 Hadis No; 4790) ve Tirmizî (Tuhfe; 8/142) rivayet etmiştir. Müellif, Aliyyü'1-Karî Mirkat'tu (4/742) şu ilâveyi yapmıştır; "Bunu Hakim de Müstedrek' de (1/43-44) rivayet etmektedir. Beyhakî, bunu Ebu Hureyre'den lafzıyla rivayet etmektedir."
(Ebu Gudde diyor ki;) Bu hadisi yukarıdaki (metinde zikredilen) şekliyle Ebu Nuaym Hılye' de (3/110) Haccac b. Fürafi-sa'nın biyografisinde, Hatib Bağdadî (9/38) Süleyman b. Davud el-Mübarekî'nin biyografisinde Hacac b. Fürafisa tarikiyle rivayet etmiştir.
Ibn Hacer, zikri geçen onsekiz hadis hakkında, bunların hiçbirinin uydurma olmadığını isbat için yazdığı ve Mişkât'm sonunda (3/312) yayınlanan Ecvibe'sinde şöyle diyor; "Bu hadisi Ebu Davud ve Tirmizî Yahya b. Ebî Kesir kanalıyla, Ebu Seleme'den; o da Ebu Hureyre'den tahric etmişler, Tirmizî; garibdir, bunu sadece bu vecihle biliyoruz, demiştir. (Ibn Hacer diyor ki) Bu hadis bu iki zatın. Sünen' lerinde "Bişr b. Rafi'den, o da Yahya b. Ebî Kesir'den.." tarikiyle gelmiştir. Hakim bunu "Haccac b. Fürafisa'dan; o da Yahya'dan" mevsûl olarak rivayet etmekte; ancak mevsul veya mürsel olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir, demektedir. (Ibn Hacer devamla şöyle diyor) Hacca-c'ı hadis hafızları zayıf görmüşlerdir. Bişr b. Rafi' ise ondan daha zayıftır. Bununla birlikte hakkında uydurma hükmünün verilebilmesi için gerekli şartları taşımadığı için bu hadisin "uydurma" olduğuna hükmetmek uygun düşmez." Ibn Hacer'in sözü burada sona ermektedir.
Zikri geçen şart, Hafız İbn Hacer'in Ecvibe sinin başında (3/304) açıkladığı "Bir hadisin uydurma olduğuna hükmedebilmek için; o hadis sadece bir yalancı tarafından rivayet edilmeli ve başka hiçbir ravi yanında bulunmamalıdır", şeklindeki ifadesidir.
Hafız Münzirî Tergib'inde (4/161) bu hadisi zikretmiş ve şöyle demiştir; "Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir ki;... Bunu Ebu Davud ve Tirmizî rivayet etmiş; Tirmizî garib hadistir, demiş; Ebu Davud ise zayıf olarak kabul etmemiştir. Bişr b. Rafi dışındaki ravileri güvenilir ravilerdir. Bişr'i zararsız gören muhaddisler de vardır."
Münzirî, (Bişr b. RafO'i kitabının sonunda "Haklarında İhtilaf Edilen Kaviler" babında zikretmiş ve şöyle demiştir; "Onu Ahmed ve başkaları zayıf kabul etmiş, İbn Maîn ve başkaları kuvvetli görmüştür. İbn Adiyy Bişr hakkında; Haberlerinde hiçbir beis yoktur. Ben onun hadisleri arasında münker hadis görmedim, demiştir." Münzirî'nin sözü burada sona ermektedir.
Münzirî'nin; hakkında ihtilaf edilen raviler babında Bişr b. Rafi hakkındaki sözü delil olarak alınırsa, bu hadis Münzirî'ye göre; hasendir, ya da en azından hasen derecesine yakındır. Bunun için (Tergîb ve Terhîb) kitabının başındaki (1/3-4) prensibine göre; bu hadisi (zayıf hadisleri naklettiği gibi "ruvi-ye" lafzıyla değil, zayıf olmayan hadislerin başında zikrettiği "an" lafzıyla nakletmiş ve sonunda hadisin derecesi hakkında açıklamada bulunmuştur. Münzirî'nin kitabındaki bu prensibi hakkındaki bilgi 104 nolu hadisin 225 nolu dipnotunda nakledilmiştir.
Azizî, Şerhu'1'Camii'sSagîr' de (3/399); "İsnadı ceyyid (iyi-ce)dir.", demiş; Münavî İse Feyzu'l-Kadîr''de (6/254); "Kazvinî, bu hadisin uydurma olduğuna hükmetmiş, İbn Hacer ise bunu reddederek; "Bu hadis, hasen derecesinden aşağıya inmez", demiş ve sebebini ayrıntılı olarak belirtmiştir." Dolayısıyla hadis hasendir, uydurma değildir.
[74] Bu cümle, bir Önceki dipnotun son cümlesi olup önemine binaen ve dikkat çekme amacıyla parantez arasında kitabın metni içinde yer almasını uygun gördüm. (Çev.)
[75] Irakî'nin {İhya; 1/46 Dip Not 2) ifadesi; Bunun aslını bulamadım, şeklindedir.
[76] bkz. Sehavî, Makasıd; s.439; İbnü'd-Deyba1, Temyiz; s. 198; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.351; Aclunî, Keşf; 2/389; Hut, Esne'l-Metalib; s.319.
[77] Müellif Aliyyü'1-Karî, el-Mevzûâtü'1-Kübra' da; (s.35l) Bu söz "insanlara kendi nesebleri konusunda güvenilmelidir", lafzıyla; İmam Malik'in veya başka bir alimin sözüdür." demiştir.
Fakat Üstadımız İmam Kevserî (ra); Bu söz, mutlak manasıyla kabul edilemez. Zira dinsiz hatmilerden Peygamberimiz (s.a.v)' in ehli beytinden olduklarını iddia edenler çıkmıştır. Allah, Rasûlü'nün ehl-i beytini dinsizliğe davet eden, rezaleti yayan ve İslâm'ın temellerini yıkan kimselerden uzak tutmuş, onları bütün bu densizliklerden ar indirmiştir. Eşraftan olduklarını iddia edenlerden birçoğu asırlar boyunca neseb belgelerini en ucuz fiyatlarla satmışlardır. B\ı konudaki en çirkin örneklerden biri Mısır valisi Büyük Mehmed Ali Paşa zamanında Nakibü'l-Eşraf Ömer Mükrem'e izafe edilen fellahlardan bazılarını hatta bazı kıbtî ve Yahudileri nezih nesebe dahil etmesi şeklindeki uygulamadır. Nihayet aralarında Ezher Üstadlarrnm Şeyhi Muhammed el-Emir gibi zevatın da bulunduğu bölgedeki âlimlerin büyük bir kısmı, bu konuda hazırladıkları bir tutanağı Mısır Bölge Valisi'ne ve İstanbul'daki Hilâfet Makamı'na takdim etmişler, adı geçen Nakıbül-Eşraf bu vazifeden uzaklaştırılmıştır. Bunun bir benzeri bicrî on birinci asır Mısır âlimlerinden Şihabeddin el-Hafacî'nin ReyhanetüTEJibba kitabında zikrettiği olaydır.
"insanlara kendi nesebleri konusunda güvenilmelidir", şeklindeki söze gelince; bir adamın nesebi meçhul olan bir çocuğu, o çocuğun malından herhangi bir maddî kazanç elde amacı olmaksızın, kendi nesebine ilhak etme talebinin kabul edilmesi manasmdadır. Yoksa meşru delil olmaksızın nezih nesebden olduğunu iddia eden herkesin tasdik edilmesinin gerektiği manasında değildir. Aksi takdirde işler birbirine karışırdı." Üstadımız Kevserî'nin sözü basit bir ilâve ile burada sona ermektedir, (hkz. Hammadî el-Yemânî, Keşf Esrari'î-Batmıyye, I. Baskı, Matbaatü'l-Envar, Kahire 1357, Kevserî'nin bu kitaba yazdığı Takdim yazısı s. 5-6)
[78] Müellif Aliyyü'1-Karî, el-MevzûâtüTKübra' da (s.351) diyor ki; "Bu sözün manası şudur; Mü'min kula, günahlarına kefaret ol-ması için belâlar verilir. Kâfir ise küfür üzerinde devam etmesi için belâlardan korunur, nimetlerle donatılır. Zira Dünya (Cen-net'teki nimetlere bakılırsa) mü'minin zindanı, (Cehennem'deki azaba bakılırsa) kâfirin cennetidir." Bu hadisi Ahmed, Müslim, Tirmizî ve Ibn Mace rivayet etmiştir." Müellifin sözü basit bir ilâve ile burada sona ermektedir.
[79] bkz. Sehavi, Makasıd; s.439; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.198;. AHyyüTKarî, Kübra; s.351; Aclunî, Keşf; 2/388; Hut, Esne't Metalib; s.320.
[80] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.351; Aclunî, Keşf; 2/389.
[81] Bu zat değerli tabiînden, kıraat alimi, fakîh, müfessir, nur haddis İmam Said b. Cübeyr b. Hişanı Ebu Muhammed el-Esedî el-Valibî el'Kûfî'dir. Fakîh, faziletli, abid. yera' sahihi; i-limde, hadiste ve Kur'anda imam idi. Kûfe'liler, Ibn Abbas'dan fetva almak için geldiklerinde; "Sizin içinizde Said b. Cübeyr yok mu? derdi. Meyimin b. Mihran; "Said h. Cübeyr vefat ettiğinde yeryüzünde onun ilmine muhtaç olmayan kimse yoktu", demiştir. Zehebî Iber' de (1(112) diyor ki; Said b. Cübeyr 95 yılında elli yaşlarında iken Haccac tarafından şehid edilmiştir. Allah rahmet eylesin."
[82] Yani mü'min, din kardeşlerine sıkıntısı az olandır, demektir. Kudaî; "Yardımı çok olandır", ifadesini de ilâve etmektedir, (hkz. Münavî, Feyzu'hKadîr; 6/255)
[83] Ebu Nuaynı, Hılye; 8/46; Hatib, Tarihli Bağdad; 5/315; İbnü'l-Cevzî, Mevzuat; 2/282; Süyûtî Leâli; 2/281; Aliy-yüTKarî, Kübra; s.350; Münavî, Feyzu'l-Kadîr, 6/255; Aclunî, Keşf; 2/389.
[84] Saganî hu hükmünde IbnüTCevzî'ye tâbi olmuştur. İbnü'l-Cevzî, bunu Mevzûât'da (2/282) Hatib'den Tarihti Bağdad' daki (5/315) tarikiyle zikretmiş ve şöyle demiştir; "Bu hadisi uydurmakla suçlanan kişi, Muhammed b. Sehl el-Attar'dır. Darakutnî onun hakkında; Hadis uyduruyordu, demektedir." Hafız Süyûtî el-Leâli'1-Masnûa' da (2/281) Ibnü'l-Cevzî'nin bu hükmünü tenkid etmek üzere şöyle demiştir; "Ebu Nuaym bu hadisi Hılye'de (8/46) bu tarikle tahric etmektedir. Ancak Hadisin Beyhakî'nin ŞuabüTIman kitabında yer alan bir başka tariki de bulunmaktadır", demiş ve o tariki naklet mistir. Bu ikinci rivayetin senedi zayıftır. Dolayısıyla hadis zayıftır, uydurma değildir. Süyûtî, bu hadisi el-Camiu'sSagîr' de Ebu Hureyre (r.a)'den gelen iki tarikine işaret ederek zikretmektedir, (hkz. Münavî, Feyzu'l-Kadîr, 6/255)
Ayrıca bu hadisin bir benzeri, Hz. Ali (r.a)'nin sözü olarak rivayet edilmektedir. Kadı Iyaz'ın TertibüTMedarik kitabında (3/346) şu ifade yer almaktadır; "Süfyan b. Uyeyne diyor ki; Ali b. Ebî Talih (r.a) demiştir ki; "Mü'min, yardımı güzel, külfeti az o-landır." Yine aynı eserde (2/67) şöyle denilmektedir; "İhn Vehb diyor ki; İmam Malik'in şöyle dediğini işittim; Deniliyor ki; "Mü'min; yardımı güzel, külfeti az olandır. Facir ise onun zıddıdır"
[85] Bu cümle, bir önceki dipnotun ortalarında yer almış olup önemine binaen ve dikkat çekme amacıyla parantez arasında kitabın metni içinde yer almasını uygun gördüm. (Çev.)
[86] Başkasında gördüğü nimetin benzerini kendisi için temenni eder, ama bu nimet sahibinin bundan mahrum olmasını istemez.

[87] bkz. Aliyyül-Karî, Kübra; s.352; Acluni, Keşf; 2/389.
[88] Burada (veliyyen cahilen) ifadesiyle gelmiş, diğer pek çok kitapta ise (min veliyyin cahil) ifadesiyle gelmiştir. İki ifade arasındaki fark basittir.
[89] bkz. Sehavî, Makasıd; s.361; Semhudî, Gammaz; s.121; İbnü'd-Deyha', Temyiz; s.160; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.293; Achr nî, Keşf; 2/235; Hut, EsneTMetalib; s.263.
[90] bkz. Aliyyül-Karî, Kübra; s.294; Aclunî, Keşf; 2/235.
[91] bkz. Sehavî, Makasıd; s.359; Semhudî, Gammaz; s.119; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s. 159; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.294; Aclunî, Keşf; 2/232; Hut, EsneTMetalib; s.266.
[92] bkz. Alıyyü'1-Karî, Kübra; s.282; Aclunî, Keşf; 2/233.
[93] İmam Şafiî, bununla hocası İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybanî'yi kastetmektedir. İmanı Muhammed b. Hasen, imam Ebu Hanife'nin ve imanı Malik h. Enes'ıı seçkin talebelerinden biri olup müctehid imamlardandır. (Çev.)
[94] Bu konuda Irak'taki ilim otoritelerinden İmam Ebu Hanife'nin talebesi, hafız, muhaddis, fakih, âbid İmam Veki' b. Cerrah (61.197) ile ilgili latîf bir olay nakledilmektedir. Said b. Mansûr anlatıyor; Vekî', Mekke'ye gelmişti. Şişman bir kişiydi. Fudayl b. Iyad ona;
-Sen Irak'ın çok ibadet eden şahsiyeti olduğun halde bu şiş" manlık da nedir? dedi. Vekî';
-İslâm'a duyduğum sevinçten dolayı, diyerek onu ilzam etti. Zehebî TezkiretüTHuffaz' da (1/308) Veki:in biyografisinde bu olayı nakletmiş ve şöyle demiştir; "Yahya b. Eksem diyor ki;
Vekî ile yolculukta ve ikamet halinde arkadaşlık yaptım. Devamlı oruçlu idi ve her gece Kur'ân'ı hatmederdi." Sûfî, muhaddis, hafız imam Seyfüddin el-Baharzî Said b. Mutahher (ol.659 h.)'in şu şiirini nakletmişlerdir; "Dedi ki; Sevgililerin cisimleri nahif olur, derler; Sen ise şişmansın, hiç âşık gibi görünmüyors\m. Ben de dedim ki; Aşk, tabiatına aykırıdır öylelerinin; Halbuki benim tabiatıma uygun olup bana gıda olmuştur." Baharzi, aslında bu iki beyti ile meşhur şu iki beyte cevap vermektedir;
"Sevdiğimi söyleyince; dedi ki; Yalan söylüyorsun sen; Ne oluyor ki, ben seni şişmanlamış görüyorum. Söz edilemez aşktan, deri kemiğe yapışmadıkça, Kendini tamamen kaybedip de seslenen kişiye bile, Cevap veremeyecek duruma düşmedikçe."
[95] Şişman hükümdar kıssası, İmam Şafiî'nin sözleri arasında nakledilmektedir. Beyhakî, bu kıssayı Menakıbü'ş-Şafıî kitabında (2/120) İmam Şafiî'nin "Hiçbir şişman, başarılı olamamıştır? sözü ardından nakletmektedir, (bkz. Beyhakî, Menakı-bü'ş-Şafiî; 2/120; SehavİI, el'Makasıdü'l-Hasene; sl25; Aclûnî, Keşf; 1/249)
[96] bkz. Sehavî, Makasıd; s.361; Semhudî, Gammaz; s.120; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.160; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.293; Ac lunî, Keşf; 2/234; Hut, EsneTMetalib; s.266.
[97]Bunun yerine Ebu Davud'un Sünen' inde (2/38; Tatavvu' 25) Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiği şu hadis bu konuda yeterli olmalıdır; Allah Rasûlü (s.a.v) mescidde itikâfa durmuştu. Orada bulunan bazılarının yüksek sesle Kur'an okuduklarını işittiğinde perdeyi kaldırdı ve şöyle buyurdu; "Her biriniz Rabbinize yalvarıyorsunuz. Sakın birbirinizi rahatsız etmeyin. Kur'an okurken ya da namaz kılarken, seslerinizi birbirinizden fazla yükseltmeyin."
[98] bkz. Gazzalî, İhya; 1/41; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.293.
[99] Gazzalî, İhya; 1/41 (Kitabü'Hlim, Övülen ilimlerin övgüye değer olan mikdarı babı)
[100] bkz. Sehavî, Makasıd; s.362; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.160; AliyyüTKarî, Kübra; s.294; Aclunî, Keşf; 2/231; Hut, Esne't Metalib; s.267.
[101] bkz. Sehavî, Makasıd; s.364; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.161; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.294; Aclunî, Keşf; 27239; Hut, EsneT Metalib; s.267.
[102] Zehebî Iber' de (1/444) diyor ki; "Bu zat, tarikat üstad-larından zahid Zünnûn el'Mısrî'dir. Bu zatın faydalı vaazları ve yüksek sözleri vardır. Abbasî Halifesi Mütevekkil, sözlerini dinlemek ve istifade etmek için onu huzuruna davet etmiştir.
Zünnûn el~Mısrî H. 245 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin."
[103] bkz. Sehavî, Makasıd; s.264; Semhudi, Gammaz; s.121; İtr nü'd-Deyba', Temyiz; s,162; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.295; Aclunî, Keşf; 2/240; Hut, EsneTMetahb; s.268.
[104] Sehavî'nin elMakasıdü'l-Hasene kitabında (s.364) dediği gibi; İbn Kesir bu ifadeyi Tarih' inde zikretmektedir. İbn Ke-sir'in sözünün devamı şöyledir; "Bunun manası sahihtir." Hafız Sehavî diyor ki; Bununla meselâ; İbn Hıbban'ın İbn Ömer'den merfû olarak rivayet ettiği; "Kılıç günahları siler" (Inne'sseyfe mahhâun lil'hatâyâ) gibi hadisleri kastetmektedir.
[105] bkz. Sehavî, Makasıd; s.365; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.162; | Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.296; Aclunî, Keşf; 2/241.
[106] Dineverî'nin Mücalese kitabında zikredilen şu ifade, bu sözün manasını açıklamaktadır; Asmaî'den nakledildiğine göre; Bir bedevi;
-Hiç kimse bana karşı iki defa büyüklük taslayamamıştır,
dedi. Kendisine;
-Bu nedendir? denildiğinde; bedevi dedi ki;
-Bana tekrar kibirle davranacak olsa, ona hiç dönmezdim.
(bkz. el'Makasıdü'l-Hasene; s.365)
[107] Bu sahih hadisi, Buharı Sahih1 inde (10/439-440) Kitabü'l-Edeb, 83 no.lu Mü'min bir delikten iki defa ısırılmaz babında ve Müslim, Sahihinin sonunda (18/124) Kitabü'z-Zübd, 63 nolu çeşitli hadisler babında şu lafızla rivayet etmektedir: Ebu Hureyre (r.a)'den rivayetle Peygamberimiz (s.a.v) buyuruyor ki; "Mü'min bir delikten iki defa ısırılmaz." Bu mübarek sözü ilk söyleyen Peygamberimiz (s.a.v)'dir. Bunu ilk defa şair Ebu Azze el-Cümahî'ye söylemiştir. Ebu Azze, Bedir günü kâfir olarak esir alınmıştı. Peygamberimiz'e;
-Ya RasûlallahL Ben bildiğin gibi çoluk çocuk ve ihtiyaç sahibiyim. Bana ikramda bulun, beni affet dedi. Efendimiz (s.a.v); —Bana karşı olanlara —şiirlerinle— destek vermemen şartıyla, dedi. Ebu Azze bu konuda söz ve ahit verdi. Peygamberimiz (s.a.v) de onu serbest bıraktı. Ancak Uhud Savaşı Gününde müşriklerin arasına katıldı. Onları savaşa teşvik ediyordu. Savaş sonrası esir alındı. Ebu Azze yine;
-Ya Rasûlallah!. Bana ikramda bulun, deyince Allah Rasûlü (s.a.v) bu defa;
-"Muinin bir delikten iki defa ısırılmaz", buyurdu. -Yani mü'min olsaydın bizimle savaşmak için tekrar gelmezdin Mekke'de yanaklarını şişirip "Muhammed'i iki defa aldattım", demene biz müsaade edemeyiz, dedi. Sonra da öldürülmesini emretti ve öldürüldü, (bkz. Ebu Hilâl el'Askerî, CemhcretüT Emsal; 2/267-268; Meydanı, Mecmaıı'l-Emsal; 2/110)
[108] bkz. Sehavî, Makasıd; s.366; İbnü'd\Deyba\ Temyiz; s.163; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.296; Aclunî, Keşf; 2/243; Hut, Esne'l-Metalib; s.268.
[109] Sehavî, ekMakasıdüTHasene kitabında (s.366) diyor ki; "Fakat bu manada Ebu Musa el-Medînî'nin Nüzhetü'l-Huffaz' da Enes'den merfû olarak naklettiği "Bütün Ademoğullarına hased edilir..."diye başlayan "senedi zayıf uzun bir hadis bu-lunmaktadır.
[110] bkz. Sehavî, Makasıd; s.366; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.163; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.297; Aclunî, Keşf; 2/243; Hut, EsneT Metalib; s.269.
[111] bkz. Sehavî, Makasıd; s.367; İbnud-Deyba', Temyiz; s.163; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.297; Aclunî, Keşf; 2/244; Hut, #sne7-Metalib; s.269.
[112] bkz. Sehavî, Makasıd; s.368; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s. 164; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.298 ; Aclunî, İTe,<- 2/247; Hut,
[113] Burada "cebriTkulûb" denilirken; bir başka lafızda "ceb" ri'1-havâtır" denilmiştir.
[114] bkz. Sehavî, Makasıd; s.368; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.164; Aliyyü'1-Karî, İTü&ra; s.298; Aclunî, Keşf; 2/247; Hut, ^s/ie'7-Metah'b; s.270.
[115] Müellif Aliyyü'1-Karî, ehMevzûâtü'l-Kübra' da bu ifadenin ardından; "Hatta bu söz, lafzı açısından uydurma, manası açısından batıldır", demiştir. el-Mevzûâtü'1-Kübra'da ve Aclûnî'nin Keşfü'1-Hafa'smda (2/247); "Ma acfefe"lafzı tahrif edilerek '!mâ uzile"denilmiştir. Doğrusu 'tea adele"şeklindedir.
[116] bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât; s.40; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.298; Aclunî, Keşf; 2J247.
[117] Bu zat; zekâ ve feraset sahibi, âbid, fakîh, hafız, itkan. sahibi, önder, rabbani imam Yezid b. Harun Ebu Halid el'Vasıtî'dir. Bir rivayette; Onun meclisinde yetmiş bin kişi bulunuyordu, denilmiştir. Kendisinden İmam Ahmed, İbnü'l-Medînî, Abd b. Humeyd ve pek çok muhaddis rivayette bulunmuştur. Hicrî 116 yılında dünyaya gelmiş, 208 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. (Zehebî, TezkiretüTHuffaz; 1/317; fber; 1/350)
Yezid b. Harun'un bu sözü, bazı üstadlarm yanılması sonucu (Hadis) olarak nakledilmiştir. Hatib Bağdadî Müdrec kitabında hocası Ahmed b. Ali et"Tewezî tarikiyle bu sözü merfû hadis olarak nakletmiş ve şöyle demiştir; "Bu söz Peygamberimiz (s.av)'den her hangi bir şekilde hadis olarak bilinmemektedir. Bu Yezid b. Harun'un kendi sözüdür. Üstadımız İbn Tevvezî bu konuda yanılmıştır. Bunun sebebi üstadımıza hadis içerisinde bir söz olarak gelmiş olmasıdır, (bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât; bAO)
[118] bkz. Sehavî, Makasıd; s.369; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.165; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.298; Aclunî, Keşf; 2/248; Hut, Esne'l-Metahb; s,21l.
[119] Sehavî el-Makasıdü'1-Hasene' de (s.369) bunun ardından şöyle demiştir; "Bu söz, Hakim et-Tirmizî'nin Nevadiru'I-UsûI kitabında Bekr b. Abdillah el-Müzenî'nin sözü olarak nakledilmektedir."
[120] bkz. Sehavî, Makasıd; s.371; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.166; Alıyyü'I-Karî, Kübra; s.299; Aclunî, Keşf; 2/251; Hut, Esne'l-Metalib; s.272.
[121] bkz. Sehavî, Makasıd; s.374; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.168; Aclunî, Keşf; 2/256; Hut, EsneTMetahb; s.272.
[122] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.300; Aclunî, Keşf; 2/253.
[123] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.300.
[124] bkz. Süyûtî, Leâîî; 2/14.
[125] Süyûtî, Leâîî; 2/14.

[126] bkz. Sehavî, Makasıd; s.372; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.167; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.300; Aclunî, Keşf; 2/253; Hut, EsneT Metaîib; s.273.
[127] İbnüTCevzî'nin sözünün devamı —Sehavî'nin cl'Makasr dü'1-Hasene'de (s.372) naklettiği gibi- şöyledir; "Zira Hz. İsa (a.s)'ya Peygamberlik verilmiş ve 33 yaşında iken göklere yükseltilmiştir. Dolayısıyla Peygamberler hakkında kırk yaşının şart koşulması, kabul edilebilir bir şart değildir."
Müellif Aliyyü'1-Karî, el-MevzûâtüTKübra' da (s. 300) şöyle diyor; "Peygamberlere kırk yaşında peygamberlik verilmesi hadisi; Hz. Yahya (a.s) hakkındaki (Meryem; 12) ayetinin nassına da aykırıdır; "Biz ona (Yahya'ya) çocukken hüküm verdik." Ayrıca Hz. Yusuf hakkındaki (Yusuf; 15) ayetinin nassına aykırıdır; "And olsun ki, kardeşlerinin bu durumunu onlara pek yakında sen haber vereceksin, diye ona vahy ettik." Eğer hadis sabit olsaydı, Peygamberlerin büyük çoğunluğu hakkında söylenmiş bir söz olarak kabul edilebilirdi."
[128] bkz. Gazzalî, İhya; 3/148; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.301; Aclunî, Keşf; 2/254.
[129] bkz. Gazzalî, İhya; 3/148 Dip Not 2.
[130] bkz. Süyûtî, Zeylii'l-Mevzûât; s.203; Sehavî, Makasıd; s.373; Semhudi, Gammaz; s.130; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.168; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.301; Aclunî, Keşf; 2/255; Hut, Esne'l-Metalib; s.27'4.
[131] Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât; s.203
[132] bkz. Sehavî, Makasıd; s.374; Semhudî, Gammaz; s.125; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.168; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.302; Aclunî, Keşf; 2f251; Hut, Esne'hMetalib; s.274.
[133] Sehavî'nin el-Makasıdü'1-rJasene'deki (s.374) sözünün devamı şöyledir; 'Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölen kimsenin Cennete gireceğine dair hadisler çoktur."
(Ebu Gudde) diyor ki: Bu uydurma hadis, "Bu konuda gelen sahih pek çok hadisin mânâsına aykırıdır. Zira bu uydurma hadis, İslâm üzere ölen kişiye günahlarının hiç zarar vermeyeceğini ifade etmektedir ki bu batıl -asılsız ve geçersiz- bir manadır. "Hiçbir şeye aldırış etme", sözü ne kadar çirkin bir sözdür!.. Bununla birlikte bu söz, bir gerçeği de ifade etmektedir. Zira hak olan kelime-i tevhid, sahibini ebedi olarak Cehennemde bırakmayacaktır. Ancak bununla beraber Kelime-i tevhid getiren mü'min, işlediği bazı masıyet ve günahlardan dolayı azap görebilir. Hakla batıl arasındaki mesafe ne kadar da uzaktır!..."
[134] bkz. Sehavî, Makasıd; s.377; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.169; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.302; Acluni, Keşf; 2/261; Hut, EsncT Metalib;s.215.
[135] Sehavî'nin el'MakasıdüTHasene' deki (s.377) sözünün devamı şöyledir; "Fakat bu manada Abdullah b. Ömer'in -naklettiği şu sahih- hadisi vardır; "Babaya itaatin en üstün derecesi, kişinin baba dostlarına iyilik etmesidir."
Abdullah b. Ömer (r.a) hadisini Buharı bu lafızla el-Edebü'l-Müfredkitabında (s.29); Müslim Sahih'inâe, Birr, Sıla ve Âdab Kitabında Baba, anne arkadaşlarına iyilik babında (16/109); Ebu Davud Sünen'inde (4/337) ve Tirmizî Sünen' inde (8/98) rivayet etmişlerdir.
Bu hadisin; Buharı ve Müslim'in naklettiği bir hikâyesi de vardır. Müslim'in rivayeti şu şekildedir; Abdullah b. Dinar anlatıyor; Abdullah b. Ömer (r.a) Mekke yolunda bir bedevi ile karşılaştı. Ona selâm verdi. Ona bindiği merkebi verdi. Başındaki sarığını da onun başına giydirdi. Biz Abdullah'a; —Allah senin iyiliğini versin. Bunlar bedevidir, az bir şeye bile razı olurlar, dedik. Abdullah;
-Bunun babası, babamın (Hz. Ömer b. Hattab'ın) samimî dostu idi. Zira ben Allah Rasûlü (s.a.v)'nün şöyle buyurduğunu işittim; "Babaya itaatin en üstün derecesi, kişinin baba dostlarına iyilik etmesidir."
[136] bkz. Sehavî, Makasıd; s.377; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.169; Aliyyül-Karî, Kübra; s.302; Aclunî, Keşf; 2/261; Hut, Esne']-Metalib;s.322.
[137] Sehavî'nin; "Bunu görmedim", sözü ne onun etMakasıdüT Hasene kitabında (s.377) ne de bu sözü kendisinden nakleden İbnü'd'Deyba'nın Temyizü't-Tayyib mine'l'Habis'kitahmda., ne Aclûnî'nin Keşfü'1-Hafa kitabında (2/261) ne de müellif AliyyüT Karî'nin el-Mevzu âtii'l-Kübra kitabında (s.302) yer almaktadır. Sehavî'nin kitabında olan ifade şudur; Bu söz, "Bir şeyi çok sevmen seni kör ve sağır eder", hadisi manasmdadır."
Benim kasdım; asla "Sevgi kusurları örter", sözünün hadis olduğunu açıklamak değildir. Amacım sadece gerçeği ifade etmektir. Bu söz, nebevi hadis olması bir yana, en zayıf beşerî sözlerindendir. Buradaki ikinci kelimenin harekesi de ihtilaflrdır. Aclunî şöyle demiştir; (el-Mehabbetü mükibbe:) yani Sevgi insanı tehlikeye, helake düşürür. Necm ise; (el-Mehabbetü mekebbe: Sevgi ayıpları örter.) Bu söz hadis değildir, demiştir. Buna göre (mekebbe) şeklinde okuyuş daha anlamlıdır. İyi düşün." Aclûnî'nin sözü burada sona ermektedir.
[138] bkz. Sehavî, Makasıd; s.377; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.169; AliyyüTKarî, Kübra; s.303; Aclunî, Keşf; 2/261; Hut, Esne'l-Metalib; s.322.
[139] Bilakis uydurma hadisler konusunda eser yazan birçok müellifin ifade ettiği gibi; bu söz hadis değildir.
[140] bkz. Sehavî, Makasıd; s.377; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s. 170; AliyyüTKarî, Kübra; s.304; Aclunî, Keşf; 2/262; Hut, Esne't Metalib; s.322.
[141] bkz. Hatib, Tarihu Bağdad; 2/191; Zehebî, Mizan; 1/436; İbn Hacer, LisanuhMizan; 2/267; Sehavî, Makasıd; s.381; Semhudî, Gammaz; s.126; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.171; A-liyyü'1-Karî, Kübra; s.305; Achmî, Keşf; 2/266; Hut, EsneTMctalib;$.323.
[142] Bu hadisi Hafız İbn Hacer, LısanüTMizan'da (2/267-268) (Hasen b, Ahmed el-Belhî)'nin biyografisinde şöyle zikretmektedir; "Hasen b. Ahmed el-Belhî; Fadl b. Musa'dan; o da Mır hammed b. Amr'dan; o Ebû Seleme'den; o da Ebu Hureyre'den merfû olarak; "Hastanın inlemesi teşbihtir", hadisini rivayet etmiştir. Hatib. bu hadisi Tarih'iıde (2/191) Ebu Bekir b. Mu-zaffer'den; o Ebu Muhammed Ahmed b. Şeybe b. Hasen ed-Dabbî'den; o Ebu Şuayb es-Sûsî'den; o da Hasen b. Ahmed el-Belhî kanalıyla aynı şekilde rivayet etmiştir. Hatib şöyle demiştir; Hadisin ricali -Belhî hariç- güvenilir olarak tanınmış kimselerdir. Belhî ise meçhuldür." Zikredilen sened, Hatib'in senedinden tahrif edilmiştir.
Hatib bu hadisi Tarihu Bağdad' da (2/191) Muhammed b. Hasen b. Dabbe el-Bağdadî'nin biyografisinde şu şekilde zikretmektedir; Bana Ebu Bekir Muhammed b. Muzaffer b. Ali b. Mukri' ed'Dineverî haber verdi. Dedi ki; Bize Ebu Ahmed Ubeydullah b. Muhammed b. Şenbe el-Kadı haber verdi. Dedi ki: Bize Ebu Ca'fer Muhammed b. Hasen b. Hüseyin b. Osman b. Habib b. Ziyad b. Dabbe el-Bağdadî haber verdi. Dedi ki; Bize Salih b. Ziyad es'Sûsî Ebu Şuayb haber verdi. Dedi ki; Bize Hüseyin b. Ahmed el-Belhî; Fadi b. Musa es-S inanı'den; o Muhammed b. Amr'dan, o Ebu Seleme'den o da Ebu Hureyre'-nin şöyle dediğini nakletti; Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurdu; "Hastanın inlemesi teşbih, bağırması tekbir, nefesi sadaka, uykusu ibadet, bir taraftan diğer tarafa dönmesi Allah yolunda cihaddır. Allah meleklerine; Kulum için sağlığındaki yapığı şeylerin en güzelini yazın, der." Hasta kimse kalkıp yürüdüğünde hiç günah işlememiş gibi kalkar.
Hatib Bağdadî bundan sonra şöyle demiştir- "Ebu Şuayb ve o-nun üstündekilerin hepsi güvenilir olarak tanınmaktadırlar. Ancak Belhî müstesna. Zira o meçhuldür."
Hadis, bir başka tarik ile Hz.Ali (r.a)'den gelmiştir Onun senedinde (Belhî) yoktur. Ancak senedinde (Haris b. Abdillah el-Hemedani el-AVer) bulunmakadır. Zehebî Mizan' da (1/436) Haris el-A'ver tercemesmde şöyle demiştir; Muhammed b. Ya-kub b. Abbad, Muhammed b. Davud'dan, o İsmail'den, o İsrail'den, o Ebu İshak'dan, o Haris'den, o da Hz. Ali (r. a)'den rivayet ediyor; Allah Rasûlünü işittim. Şöyle buyuruyordu; "HasUnm inlemesi teşbih, bağırması tekbir, nefesi sadaka, uykusu i' badet, bir taraftan diğer tarafa dönmesi düşmanla çarpışmadır. Onun için sağlığındaki yaptığı amellerin benzeri hasenat yazılır. Hastanın üzerinde hiçbir günah kalmayarak tertemiz kalkar. "Buharî bu hadisi ed-Duafâ kitabında rivayet etmiştir. (Haris el-A'ver) hakkında çok söz söylenmiş, kimileri güvenilir kabul ederken, kimileri onu zayıf saymıştır. Belki de onun hakkında söylenen en güzel söz, bu ilim dalının önderi Hafız Zehebî (rh.a)'nin şu sözüdür; Haris'in hadisleri dört Sünen kitabında yer almaktadır. Nesaî, hadis ricali hakkındaki sert değerlendirmelerine rağmen onu hüccet olarak kabul etmiş, onun durumunu güçlendirmiştir. Hadis alimlerinin büyük çoğunluğu, fıkıh bablarmda Haris'in hadisini rivayet etmelerine rağmen, onun "zayıf olduğu görüşündedirler. Meselâ; Şa'bî, hem onu yalancı saymakta, sonra da ondan rivayette bulunmaktadır. Görünen odur ki; Haris, konuşmalarında ve hikâyelerinde yalan söylemiş, ama Hadisû Nebevî'de yalan söylememiştir. Haris, ilim hazinelerinden biri idi.
Hafız İbn Hacer Tehzibü't-Tehzib' de (1/141) onun hakkında; "Hz. Ali'nin talebesidir. Şa'bî onun itikadî görüşünü yalanlamıştır. Rafızîlikle suçlanmıştır. Hadisinde zayıflık vardır", demiştir. (Ebu Gudde diyor ki:) Dolayısıyla durumu bu şekilde olan kimsenin hadîsi "uydurma" olamaz, ancak "zayıf hadis" olabilir. Hatta böyleleri için "hadisinde zayıflık vardır", denilir. Doğrusunu Allah bilir.
Üstadımız Şeyh Abdülaziz b. Sıddık el'Gumarî'nin (Haris)Ji güçlendirmek ve onu savunmak için yazdığı ve el-Bahıs an Iîeli't-Ta'n fi'1-Haris adım verdiği faydalı bir risale vardır. Bu risale, Kahire'de Şark Matbaasında tarihsiz olarak (tahminen 1370 yılından sonra) 44 sayfa halinde basılmıştır. Bu kitapta şiddetli ve gayet sert dil sürçmeleri bulunmaktadır.
[143] bkz. Sehavî, Makasıd; s.384; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.171; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.306; Aclunî, Keşf; 2/269; Hut, Esne'î-Metalib; s.276; İbn Abıdin Reddü'l-Muhtar; 1/267.
[144] Sehavî'nin el-Makasıdü'1-IJasene' deki (s.384) sözünün devamı, müellif AliyyüTKarî'nin el'Mevzûâtü'l-Kübra 'da (s.306) naklettiği gibi, şöyledir; "Bunu Deylemî Firdevs'de Hz. Ebu Bekr Sıddık hadisi olarak zikretmiştir; Uz. Ebu Bekr Sıddık (r.a), müezzinin; (EşhedÜ enne Muhammeder-rasûlul-lah) sözünü işittiğinde; İki şehadet parmağının içlerini öper ve bunları gözlerine sürerdi. Zira Peygamberimiz (s.a.v) buyurdu ki; "Kim benim halilimin (yani Ebu Bekir Sıddık'm) yaptığı gibi yaparsa benim şefaatim ona helâl olur, "Bu, sahih olamaz."
[145] Sehavî'nin {el-Makasıdül-Hasene; s.384 de) bu hadis hakkındaki ifadesi, bir önceki dipnotta geçtiği gibi; (merfû olarak nakledilmesi) ifadesi olmaksızın; sadece "Sahih olamaz", şeklindedir. Bu ifade, Sehavî'nin bu sözünü nakleden talebesi İbnü'd-Deyba'ın Temyizü't-Tayyib mine'hHabis kitabında, müellif Aliyyü'l-Karî'nin el-Mevzûâtü'1'Kübra kitabında ve Aclûnî'nin Keşfü'1-Hafa kitabında (2/270) sadece "Sahih olamaz", şeklindedir.
Sonra müellif Aliyyü'l-Karî'nin; "Sehavî'nin dediğine göre" şeklindeki ifadesi ile Sehavî'nin sözü zayıflatılmaktadır. Bunun delili yoktur. Zira Sehavî, hadisin, uydurma olduğunu kesin bir ifade ile belirtmek üzere; Sahih olamaz, demiştir. Kendisinden sonraki hadis hafızları da bu görüşünü ikrar etmişlerdir. Dolayısıyla bu zayıflatmanın anlamı yoktur.

Garib bir şeydir ki, müellif Aliyyü'1-Karî, el-Mevzûâtü'1-Kübra' da Sehavî'nin; "Bu-sözü Şeyh Ahmed er-Raddâd, Mûcibatü'r-Rahme kitabında senedindeki kopuklukla beraber aralarında meçhul raviler bulunan bir senedle Hızır aleyhisselâm'dan nakletmektedir. Bu konuda rivayet edilen hiçbir şeyin kesinlikle merfû olarak nakledilmesi sahih olamaz"; sözünü naklettikten sonra şu yorumu yapmıştır; Bu sözün Hz. Ebubekir Sıddık'a nisbeti sabit olduğu takdirde Aleyhisselam'm; "Benim sünetime ve benden sonraki raşid halifelerin sünnetine sarılın. hadisi sebebiyle bununla amel için yeterlidir. MüeUifin bu yorumunun hatadan başka hiçbir anlamı yoktur. Zira bu sözün Hz. Ebubekr'c isnadı sahih olamaz. Sonra bu hadis, bir önceki dipnotta geçtiği gibi, merfû bir hadistir. Müellif, yorumlarının çoğunda üzerine delil bina edilemeyecek kadar uzak bir yorumla bile olsa not düşmekten hoşlanmaktadır. Tahtavî'nin; MerakıT-Felah üzerine yazdığı haşiyede (Ezan) babının sonunda bu hadisi Firdevs kitabından nakil yaptıktan sonra; "Hızır'dan bu şekilde rivayet edilmiştir. Bu gibi hadislerle Amellerin Faziletleri konusunda amel edilebilir," şeklindeki sözüne aldanma. Zira bu görüş, hadis hafızlarının sözleriyle reddedilen bir görüştür. İbn Abidin Reddü'l-Muhtar' da (1/267) bu hadisin batıl olduğunu nakletmektedir. Hafız İbn Teymiyye Minhacü'sSünne kitabında (3/17) "Firdevs kitabında maşallah uydurma hadisler boldur", demiştir.

[146] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.170; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.123; Aclunî, Keşf-1/166; Hut, Esne'l-Metaiib; s.62.

[147] İbnü'd-Deyba', Temyizü't-Tayyib mine'l-Habis; s.32 Hadis No; 170

[148] (301 nolu hadis, kitabın asıl nüshasında burada yer almamaktadır.) Müellif, bu hadisi Elif harfiyle başlayan uydurma hadisler arasında 32 nolu "Alıcıya yardım edin", mana-sındaki (Eîynu'ş-Şârî) hadisinden sonra zikretmiş ve İbnü'd-Deyba'ın yukarıdaki sözünü de aynen nakletmiştir. Bu hadis, (mim) harfiyle başladığı için burada ikinci defa zikretmeyi uygun gördüm.

[149] bkz. Sehavî, Makasıd; s.387; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.172; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.306; Aclunî, Keşf; 2/275; Hut, EsneT Metalib; s.325.

[150] bkz. İbn Kayyim, Fürüsiyye; s.3,32; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.307; Aclunî, Keşf; 2/278.

[151] Bu uyarıyı Hafız Burhaneddin Halebî'den Önce Hafız Mizzî Tehzibül-Kemalkit&hın&s. yapmış, ondan da talebesi İbn Kayyım el-Cevziyye (r.a) Fürüsiyye Kitabında (s.3,32-33) naklet mistir. İbn Kayyim, bu iki yerde de Peygamberimiz (s.av)'in Rukâne (r.a) ile Müslüman olmadan önce güreşmesinin sabit olduğunu, bu olayı Ebu Davud ve başkalarının rivayet ettiğini açıklamaktadır.

[152] Bu zat, Hafız Burhaneddin İbrahim b. Muhammed Sıbtü Ibni'l'Acemî el-Halebî'dir. Haleb'de 841 yılında vefat etmiş ve mahallemiz el-Cübeyle'de Ebu Zer Camii'nde defnedilmiştir. Bu camiin kendisine nisbet edildiği Ebu Zerr ise Hafız Bur-haneddin'in oğlu olan Ahmed b. İbrahim ehHalebî'dir. (öl.884) Ebu Zerr el-Halebî'nin hadis ve diğer ilimlerde eserleri vardır. Tamamlayamadığı Şifa Şerhi de bu eserlerden biridir.

[153] Burhaneddin Halebî'nin Şifa Haşiyesi, müellifin kendi yazıyla yazılmış tam nüsha olup Haleb'de Ahmediyye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bunu bana üstadımız Allâme Muhad-dis Tarihçi Şeyh Muhammed Ragıb et'Tabbah (r.a), kendisine müellif Aliyyü'l-Karî'nin el-Mevzûâtü'î'Kübra kitabını 1362 yılı Ramazan ayında Husrcviyye Medresesi -şimdi İslâmî İlimler Lisesi-nin bahçesinde minarenin kapısı önünde okuduğum esnada ifade etmişti.

[154] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.309; Aclunî, Keşf; 2/278.

[155] bkz. Sehavî, Makasıd; s.389; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.173; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.309; Aclunî, Keşf; 2/279; Hut, Esne'h Metaiib; s.325.

[156] bkz. Sehavî, el-Makasıdü'I-Hasene; s.389,121

[157] Bu şairin ismi, Sehavî'nin ehMakasıdü'l-Hasene' de (s,12l)'de belirttiği gibi Kadı Ebu'l-Hasen el-Kindî'dir.

[158] Aclûnî'nin Keşfü'hBa fa 'da (s. 279) belirttiği gibi, Bu beyitten sonra şu beyit gelmektedir;

Devanı et, Allah'ı zikrederek bu yolda; Zira çok süratlidir Allah azabında.

[159] Rad;ll

[160] Nahl; 112

[161] Bu ifadede fazla mübalağa yapılmıştır. Zira uydurma hadisler arasında uzaktarryakmdan ne aklın ne de şeriatın çerçevesine girmeyecek belâ ve musibetler vardır. Bu konunun genel ifadeler içerisine sokularak zorlama yapılması ne kadar kötüdür!..

[162] bkz. Sehavî, Makasıd; s.389; Semhudî, Gammaz; s. 128; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s. 173; AliyyüTKarî, Kübra; s.309; Aclunî, Keşf; 2/219; Hut, Esne'l-Metalib; s.325.

[163] Bu sözün sahibi, "Arap Tabibi" diye bilinen Haris b. Kelede es-Sekafî et-Taifî'dir. Peygamberimiz (s.a.v) sahabeden hasta olanlara onun ilaçlarıyla tedavi olmalarım tavsiye ederdi. Hafız Ibn Abdil-Berr îstiab isimli kitabında bu tabibin oğlu (Haris b. Haris b. Kelede) biyografisinde şöyle demiştir; Haris b. Kelede, İslâm'ın ilk günlerinde Ölmüştür. Müslüman olduğuna dair ifadeler sahih olamaz. Rivayet edildiğine göre; Peygamberimiz (s.a.v) Sa'd b. Ebî Vakkas'a Tabip Haris'e gitmesini, başına gelen bir hastalık sebebiyle onun teşhis koymasını tavsiye etmiştir. Bu da tıb konusunda alanında ehil olma şartıyla ehl-i küfürle istişare etmenin caiz olduğuna delildir.

[164] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.310; Aclunî, Keşi; 2/280.

[165] Mekhûl'ün biyografisi (Kha) harfinde 118 no.ru hadis dipnotunda geçmiştir.

[166] bkz. Sehavî, Makasıd; s.389; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s. 174; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.311; Aclunî, Keşf; 2/280; Hut, Esne'l-Metalib; s.325.

[167] Ibn Ömer (r.a)'in şöyle bir hadisi rivayet edilmektedir; "Allah Rasûlü (s.a.v) gıybetten ve gıybeti dinlemekten nehy etmiştir." Heysemî'nin Mecmau'z-Zevaid' de (8/91) belirttiği gibi; bu İbn Ömer hadisini Taberanî, Kebir ve Evsaf da. zayıf bir senedle rivayet etmiştir.

[168] bkz. Sehavî, MaJczsıd; s.290; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.174; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.312; Aclunî, Keşf; 2/283; Hut, Esne'i-

[169] Sehavî, el-Makasıdü'1-Hascne; s.390. Müslim'in Sahihinde (Nikâh 52; Nevevî Şerhi; 9/198) Ebu Hureyre'den rivayet ettiği; Peygamberimiz (s.a.v)'in; "Ahş-verişte birbirinizi kızıştırmayın..." şeklindeki hadisi buna ihtiyaç bırakmamaktadır. Tena-cüş (Ahş-verişte kızıştırma); Kişinin; satın alma arzusu olmadığı halde başkasını hile ile satın almaya zorlama ya da artan fiyatla satıcıya menfaaat sağlama amacıyla eşyanın fiyatını artırması anlamındaki "Neceş" kökünden gelmektedir. Yine bu konuda Tirmizî'nm Sünen' inde (Birr 27; Tuhfe; 8/123) Hz. Ebubekir Sıddık (r.a)'dan rivayet ettiği Peygamberimiz (s.a.v)' in; "Mü'mine zarar veren ya da hile yapan mel'undur", hadisi buna İhtiyaç bırakmamaktadır.

[170] bkz. Sehavî, Makasıd; s.402; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.179; AliyyüTKarî, Kübra; s.320; Aclunî, Keşf; 2/304; Hut, EsneT Metalib; s.281.

[171] Sehavî, el-MakasıdüTHasene; s.402

[172] bkz. Hatib Bağdadî IktizauTIlmi'1-Amcl; s.112; Sehavî, Makasıd; s.402; Semhudî, Gammaz; s.140; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.179; AliyyüTKarî, Kübra; s.316; Aclunî, Keşf; 2/305.

[173] Abdülaziz b. Ebî Ravvad el-Mekkî; Hadis rivayetinde bulunmuş, kendisinden hadis rivayet edilmiştir. Hadisini Buharı eJ-Edebü'1-Müfred'de, Ebu Davud, Tirmizî ve İbn Mace Sünen' lerinde tahric etmişlerdir. Hafız İbn Hacer Tehzibü't'

îerinde tahric etmişlerdir. Hafız İbn Hacer Tehzibü't-Tehzib'de (6/338-339) onun hakkında şöyle demiştir; "Salih ve ibadet ehli biri olup vera' ve salah ve nafile ibadetle tanınmıştı. Talebesi İbnüTMübarek; "Konuşurken gözyaşları yanağının üzerine akıyordu", demiştir. Mekke'de 159 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin."

İslâm âlimleri arasında kabul edilen kesin esaslardan biri; rüya gören kim olursa olsun, Peygamberimiz (s.a.v)'i rüyada görmek suretiyle herhangi bir şer'î hükmün sabit olmayacağı hususudur. Her hangi bir hadisin rüya yoluyla sabit olamayacağı ise öncelikle kabul edilmiş esaslardan biridir.

[174] Müellif AliyyüTKarî, ekMevzûâtüTKühra1 da şöyle demiştir; "Hadisin sonuna ilâve edilen metin şudur; "Kim bir ziyade içinde olmazsa o eksiklik içindedir."Bunu Hatib Bağdadî Tktizaul-IImi'1-Amel adlı eserinde (s.112) senediyle şu şekil-de rivayet etmiştir: Bize İbn Rızk Muhammed b. Ahmed haber verdi. Dedi ki; Bize Osman b. Ahmed haber verdi. Dedi ki; Bize Muhammed b. Ahmed b. Bera anlattı. Dedi ki; Bize Davud b. Ruşeyd anlattı. Dedi ki; Bize Velid b. Salih bir adamdan şunu nakletti; Hz. Peygamber (s.a.v)'i rüyada gördüm. Bana dedi ki; "iki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Bugünü dününden daha kötü olan kimse, lanetlenmiştir. Nefsin deki eksikliği bilmeyen kimse, giderek daha da noksan olacaktır. Giderek daha noksan olan kimse için ölüm daha hayırlıdır."

[175] Müellif AliyyüTKarî'nin el-Mevzu a tü'l-Kübra kitabında; "Bunu Beyhakî rivayet etmiştir" denilmiştir. Sehavî, İbnü'd-Deyba' ve Aclûnî gibi meşhur uydurma hadisler konusunda eser yazanlar arasında bu hadisi nakledip de bu haberi ve rüyayı zikrettikleri halde Beyhakî'yi zikreden birini görmedim. Korkarım ki ya burada tahrif yapılmıştır, ya da henüz, ulaşamadığım bir düşüklük vardır. Doğrusunu bilen Allah'dır. Sehavî ekMakasıdü'l-Hasene' Ae (s.402) bu başhk altında şöyle demiştir; "İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Bugünü dükünden daha kötü olan kimse, lanetlenmiştir. Nefsine!eki eksik-uğı bilmeyen kimse, giderek daha da noksan olacaktır. Giderek "aha noksan olan kimse için ölüm daha hayırlıdır, Cennete özm duyan hayırlara koşar. Cehennem'den korkan nefsî arzulardan uzak kalır. Ölümü gözetleyen kimseye dünya lezzetleri basit gelir. Dünya sevgisinden uzak duran kimseye musibetler basit gelir." Bu hadisi Deylemî, Muhammed b. Sûka kanalıyla Haris (bin Abdillah el-Hemedâni el-AVer) den; o da Hz. Ali'den bu lafızla merfû olarak rivayet etmiştir. Deylemî'nin senedi zayıftır." Deylemî'nin bu rivayeti, müellifin; Bu söz, sadece Abdüla/.iz b. Ebî Ravvad'ın rüyada duyduğu hadis olarak bilinmektedir, ifadesini geçersiz kılmaktadır. Doğrusunu bilen Allah'dır, (Dolayısıyla hadis uydurma değil, zayıftır. Çev)

[176] Bu bilgi notu, önceki dipnotun sonunda yer almaktadır. O-nemine binaen ve dikkat çekme amacıyla bu notun kitabın metni içinde parantez arasında yer almasını uygun gördüm. (Çev.)

[177] bkz. Zehebî Mizan; 2/30; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.317; Ac-lunî, Keşf; 2/300.

[178] Dinar Ebu Mikyes el-Habeşî; ZehebÎ Mizanü'l-Î'tidal' de (2/30) biyografisini vermiş ve onun hakkında; "Bu, yalancılıkla suçlanan değersiz biridir. 240 h. yılında Enes b. Mâlik'den çirkin bir rivayet nakletmiştir", demiştir. Zehebî, daha sonra onun belâlı hadislerinden bir kısmını zikretmiştir. Bu uydurma hadisler arasında yukarıda geçen hadis de benzer lafızla yer almaktadır.

[179] Ismid; Bir sürme çeşididir.

[180] Bir lafızda; (aynâhu/iki gözü) denilmiştir.
[181] bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat; 2/203; Zeylaî, Nasbü'r-Raye; 2/455; Sehavî, Makasıd; s.403; Semhudî, Gammaz; s.123; Ibnü'd-Deyba', Temyiz; 8.180; Münavi, Feyzu'î-Kadir; 6/82; İbn Arrak, Tenzih; 2/157; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.320; Aclvmî, Keşf; 2/306; Hut, Esne'i-Metalib; s.283.
[182] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.321; Aclunî, Keşf; 2/308.
[183] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.313; Aclunî, Keşf; 2/290.
[184] bkz. Sehavî, Makasıd; s.395; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.176; Aliyyü'l-'Karî, Kübra; s.314; Aclunî, Keşf; 2/292; Hut, £fe/2e7-MetaJib; s.280.
[185] bkz. Süyûtî, Zeylü'tMevzûât; s.41; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.314; Aclunî, üTeg^ 2/287.
[186] Süyûtî, ZcylüTMevzûât; s.41 Süyûti burada şöyle diyor; "Zehebî, Mizan'û& (2/234); "Enes'den rivayet eden Sem'an b. Meh" dî; Neredeyse hiç tanınmamaktadır. Ona -uydurma- bir nüsha yamanmıştır, Bu nüshayı gördüm. Allah onu uyduranı rezil eylesin", demiştir. İbn Hacer ise Lisan'da (3/114); "Bu nüshayı Mu' hammed b. Mukatil erRazî, Cafer b. Harun el-Vasitî'den, o da Sem'an'dan rivayet etmektedir, bu nüshadaki hadisleri zikretmiş ve bu nüshada üçyüzden fazla hadis yer almaktadır. Bu hadislerin metinlerinin çoğu uydurmadır", demiştir. İbn Hacer ve Süyûtî, bu hadislerden bir kısmını zikretmişlerdir.
[187] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.313; Aclunî, Keşf; 2/287.
[188] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.315; Aclunî, Keşf; 2/295.
[189] Bir rivayette; (Men esmeke fel-yentehıl) denilmiştir. Bu sözü Ebu'HVIehasin el-Kavukçî "eî-Lü'Iüü'î-Marsû fi-mâ İâ asîe lehu ev hraslihi mevzu"'(s.75) kitabında zikretmiştir. Bu sözün nıanası şudur; Kim balık yerse ardından hurma yiyerek onunla ağzını tatlandırsın, demektir. (Esmeke) fiili lügat kitaplarında yer almamaktadır. Hatta (S-M-K) maddesinden "balık yedi" anlamında bir fiil de bulunmamaktadır. Bu hadisi uyduran sadece hadis uydurmakla kalmamış, bir de yeni bir kelime uydurmuştur. Hadis, İbnü'd-Iieyb&m'Temyizü'û-Tayyib mineT Habîs" kitabında (Men emseke fehyütmir) lafzıyla yer almaktadır ki, bu bir tahriftir.
[190] bkz. Sehavî, Makasıd; s.397; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.177; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.315; Aclunî, Keşf; 2/295; Hut, EsneT Metalib; s.281.
[191] Sehavî, el-Makasıdü'1-Hasene; s.397
[192] bkz. Sehavî, Makasıd; s.395; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.176; Aliyyü:PKarî, Kübra; s.314; Aclunî, Keşi; 2/292; Hut, £kne7-Metahb; s.280.
[193] bkz. Sü>Tİtî, Zeylü'hMevzûât; s.41; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.314; Aclunî, iTe^- 2/287.
[194] Süyûtî, Zeylü'bMevzûât; s.41 Süyûti burada şöyle diyor; "Zehebî, Mizan''da (2/234); "Enes'den rivayet eden Sem'an b. Mehdi; Neredeyse hiç tanınmamaktadır. Ona -uydurma- bir nüsha yamanmıştır. Bu nüshayı gördüm. Allah onu uyduranı rezil eylesin", demiştir. İbn Hacer ise Lisan'da. (3/114); "Bu nüshayı Mu-hammed b. Mukatil erRazî, Cafer b. Harun el-Vasitî'den, o da Sem'an'dan rivayet etmektedir, bu nüshadaki hadisleri zikretmiş ve bu nüshada üçyüzden fazla hadis yer almaktadır. Bu hadislerin metinlerinin çoğu uydurmadır", demiştir. İbn Hacer ve Süyûti, bu hadislerden bir kısmını zikretmişlerdir.
[195] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.313; Aclunî, Keşf; 2/287.
[196] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.315; Aclunî, Keşf; 2/295.
[197] Bir rivayette; (Men esmeke fel-yentehıl) denilmiştir. Bu sözü Ebu'l-Mehasin el-Kavukçî "eî-Lü'îüü'1-Marsû fî-mâ lâ asle lehu ov bi-asîihi mevzu" (s,75) kitabında zikretmiştir. Bu sözün manası şudur; Kim balık yerse ardından hurma yiyerek onunla ağzını tatlandırsın, demektir. (Esmeke) fiili lügat kitaplarında yer almamaktadır. Hatta (S-M-K) maddesinden "balık yedi" anlamında bir fiil de bulunmamaktadır. Bu hadisi uyduran sadece hadis uydurmakla kalmamış, bir de yeni bir kelime uydurmuştur. Hadis, İhnvC&-J)eyhd?rn.liTemyızü't'Tayyib mineT Habîs" kitabında (Men emseke fel-yütmir) lafzıyla yer almaktadır ki, bu bir tahriftir.
[198] bkz. Sehavî, Makasıd; s.397; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.177; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.315; Aclunî, Keşf; 2/295; Hut, Esne'l-Metalib; s.281.
[199] Sehavî, el-Makasıdü'1-Hascnc; s.397
[200] bkz. AliyyüTKarî, Kübra; s.317.
[201] Burada (Raten) "Tc" harfiyledir. Bir rivayette "Ta" ile (Ratan) denilmiştir. İsmi; Raten b. Sâhûk b. Cekenderik ya da Raten b. Kirbal el-Hindî el-Bitrendî'dir. İslâm Tarihçisi Hafız Şemseddin Zehebî (rh.a) Mızanü'lTtidal kitabında (2/45) şöyle demektedir; "Raten el-Hindî; Raten kimdir bilir misiniz? Hicrî 600 yılından sonra ortaya çıkan, sahabî olduğunu iddia eden hiç şüphesiz yalancı deccal bir şeyhtir. Sahabe yalan söylemez. Bu adam Allah ve Rasûlüne karşı cür'ette bulunmuştur. Ben bunun durumu hakkında bir hadis cüz'ü yazdım. Bir rivayete göre 632 yılında, bir rivayette ise daha sonra vefat etti, denilmiştir. Kendisi yalancı olmakla beraber ayrıca onun adına yalan ve imkânsız haberlerin en çirkinlerinden hadisler uydurulmuştur."
(Ebu Gudde) diyor ki'- Zehebî bu hadis cüz'üne "Kesru Veseni Raten" (Raten Putunun Yıkılması) adını vermiştir. Hafız Ibn-Hacer İsabe kitabında (Râ) harfinde kitaplarda hata ve yanılgı eseri sahabî olarak zikredilen kimselere tahsis ettiği dördüncü kısımda Raten'den uzun nakillerde bulunmuştur. Burada Raten'in durumu hakkında geniş açıklamalarda bulunmuş, Lısanü'1'Mizarida (2/450,452) da Raten'in biyografisinde Raten'den nakiller yapmıştır.
Zehebî onun hakkında şöyle diyor; "Raten'in Peygamberimiz (s.a.v)'den rivayet ettiği bir hadis nüshasına vâkıf oldum, içerisinde yaklaşık üç yüzden fazla hadis vardı. İbn Hacer diyor ki; Zehebî'nin işaret ettiği hadis cüz'üne ben de vâkıf oldum. İçinde onun dediği gibi üçyüzden fazla hadis vardı. Murtaza ez-Zebîdî Tacü'1-Arûs' da Raten hakkında şöyle diyor; Raten'in rivayet ettiği hadisler Rateniyyât adı verilen bir defterde toplanmıştır. Ben buna vakıf oldum."
Zehebî'nin Hadis Cüz'ifnds zikrettiği Raten'in hadislerinden biri; "Hendek kazarken Allah Rasûlü ile birlikte bulunduğunu anlattığı hadistir." Bir diğeri şudur; "Hz. Ali'nin Fatıma ile zifafa girdiği o gece ben bir grup sahabe ile beraberdim. Şarkı söyleyenler vardı. Kalplerimiz âdeta uçuyordu. Ertesi gün Allah Rasûlü bize geceyi nasıl geçirdiğimizi sordu. Biz de anlattık. Bunu yadırgamadı, bize dua etti ve şöyle buyurdu; "Sert hayata alışın. Yaya yürüyün. Allah'ı açıktan güresiniz." Raten'in hadis diye naklettiği bir diğer sözü; "Batınî amellerden bir zerresi, büyük dağlar gibi zahirî amellerden daha hayırlıdır", sözüdür.
Hafız Zehebî bu ve benzeri bâtıl haberleri naklettikten sonra şöyle demiştir; "Zannediyorum ki bu hurafeler câhil Musa b. Mücellî'nin uydurmasıdır. Ya da bunları Raten'i icad eden kişi uydurmuş olabilir. Beklide Raten, hiç dünyaya gelmemiş bir kişidir. Onun gerçekten var olduğunu ve altı yüz yılından sonra ortaya çıktığını doğruladığımız takdirde; bu kişi ya çok uzun bir ömür yaşadığını ve sahabî olduğunu iddia eden, bu belâlı uydurma hadisleri uyduran ve insan şeklinde görünen bir şeytandır. Ya da Hz. Peygamber (s.a.v)'e yalan isnad ederek kendisine Cehennem'de bir ev kuran sapık bir şeyhtir." Hafız Ibn Hacer Isabe'&ç Raten'in biyografisinin sonunda diyor ki; "Arap dili üstadı üstadımız Mecdüddin eş-Şirazî -yani Kamus sahibi Firûzâbadî- Yemen diyarında Baş Kadı iken Ye-men'in Zebîd şehrinde görüştüğümüzde onun Zehebî'nin Raten'in varlığını yadırgamasını yadırgadığını gördüm. Bana Hindistan diyarına gittiğinde Raten'in kasabasına gittiğini, orada babalarından ve dedelerinden Raten kıssasını anlatan ve onun varlığını kabul eden sayılamayacak kadar pek çok insanla karşılaştığını anlattı. Ben de; Zehebî onun var olmadığı konusunda kesin bir i-fade kullanmamış, sadece tereddüt etmiştir. Zehebî, bu konuda mazur görülmelidir", dedim.
(Ebu Gudde) diyor ki: Ben de derim ki; Firûzâbadî Kamus kitabında buna işaret etmekte ve şöyle demektedir; "Raten b. Kirbal el-Bitrendî; Sahabî değildir. O Hindistan'da altı yüz yılından sonra ortaya çıkıp sahabî olduğunu iddia eden ve bu iddiası -pek çok kimse tarafından- doğrulanan bir yalancıdır. Bazı —uydurma— hadisler rivayet etmiş olup biz bunları onun talebelerinin talebelerinden işittik."
Hafız İbn Hacer daha sonra şöyle demiştir; Raten uzun bir hayat yaşamış olup birtakım iddialarda bulunmuştur. Bu iddialarını sürdürmüş, nihayet meşhur olmuştur. Eğer doğru sözlü olsaydı ikinci, üçüncü, dördüncü veya beşinci asırda tanınırdı. Fakat ondan altıncı asrın sonlarında ve yedinci asrın başlarında vefatına yakın bazı rivayetler nakledilmiştir. En doğrusunu bilen Allah'd'ır."
Raten'in hadislerinden seçmeler; "eî-Erbaûn el-Müntehbat mın Müntehabâtı'r-Rateniyyat" ismiyle, el-Evâilü'sSünbüliyye ve Bugyetu EhlıhEser iîmeni'ttüfika lehti ve îi-ebîhi Suhbetu Ehli'lSeşer kitabıyla birlikte Mısır'da Muhammed AH Subayh Matbaasında 1326 ve 1347 yılında iki defa basılmıştır. Bu kitapta belâlı rivayetler ve büyük ayıplar bulunmaktadır. Yardım istenilecek olan sadece Allah'dır!.
[202] Süyûtî, ZeyîüTMevzûât; s.81. Zehebî, bu rivayeti "Kesrıı Vesehi Raten" (Raten Putunu Kırma) isimli hadis cüz'ünde nakletmiş, Süyûtî de Zeyl' de (s.81-85) Hafız İbn Hacer'in el-Isabe ve Lisanü'l-Mizan kitaplarında konuyla ilgili olarak Ze-hebî'den ve başkalarından, naklettiği hususları özetlemiştir.
[203] bkz. Süyûtî, Leâlî; 2/14; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.317.
[204] Süyûtî, el-LeâlîTMasnûa; 2/14
[205] Süyûtî LeâlîAb (2/12-13) bu şekilde hükmetmiştir. Burada hakkında hüküm verilen hadisin iyi bilinmesi için hadisin başından birkaç cümle nakledelim; "Müezzinler ve ihramlılar ka~ birlerinden çıkarken müzezzin ezan okuyarak, ihramlı da telbiye getirerek çıkarlar. Müezzin, sesinin vardığı yere kadar affolunur. Onun sesini duyan taş, ağaç, toprak, kuru—yaş her şey ona şâhid olur. Onunla beraber o mescide namaz kılan insan sayısınca onların hasenelerinin bir misliyle hasene yazılır..." Bu gibi batıl ifadeler bir sayfaya yakın devam etmektedir.
[206] bkz. Sehavî, Makasıd; s.399; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.178; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.318; Aclunî, Koşf; 2/300; Hut, EsncT Metalib; s.284.
[207] Bu zat örnek şahsiyetlerden zahid Ebıı Süleyman Abdur-rahman b. Ahmed b. Atıyye ed-Dâranî'dir. Şam'ın çevre kasabalarından Dârayya'lıdır. Irak ehlinden Rabi' b. Sabih'den ve başkalarından hadis rivayetinde bulundu. Kendisinden Ahmed ibnü'l'Havârî, Kasım el-Cûî ve başkaları hadis rivayet etti. Zühd ve salah konusunda eşsiz biriydi. Daranî'nin tasavvuf ve vaaz konularında değerli ifadeleri bulunmaktadır. 205 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.
[208] bkz. Sehavî, Makasıd; s.401; Semhudî, Gammaz; s.139; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.178; Aliyyü'1-Karî. Kübra; s.319; Aclunî, Keşf; 2/301; Hut, Esne'tMetalib; s.284.
[209] bkz. Sehavî, Makasıd; s.404; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.180; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.322; Aclunî, Keşf; 2/309; Hut. EsneT Metalib; s.286.
[210] Sehavî, el-Makasıdü'1-Hasene; s.404
[211] bkz. Sehavî, Makasıd; s.406; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.181; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.325; Aclunî, Keşf; 2/312; Hut, EsneT Metalib; s.288.

[212] bkz. Sehavî, Makasıd; s.407; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.181; AlıyyüTKarî, Kübra; s.325; Aclunî, ifa^ 2/313; Hut, £fe7
[213] Yani kendi kıyafetinden başka bir kıyafete bürünen kim" senin kanının heder sayılması hakkında hiçbir hadis sabit değildir.
[214] bkz. Saganî, Mevzuat, s.5; Semhudî, Gammaz; s. 129; AliyyüTKarî, Kübra; s.325; Aclunî, Keşf; 2/310; Şevkânî, Fevaıd; s.24.
[215] Bu hüküm doğrudur. 109 no.lu "Mescidde konuşma, hay vanm otu yediği gibi, haseneleri yiyip bitirir", hadisinin (263 nolu) dipnotuna bakınız.
[216] bkz. Sehavî, Makasıd; s.308; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.182; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.326; Aclunî, Keşf; 2/318; Hut, EsneT Metalib; s.289.
[217] Hatib Bağdadînin Şeref AshabiTHadis kitabındaki (s.46) gayet hoş rivayetlerinden biri şudur; Fıkıh âlimi Ahmed b. Mu-hammed b. Gahb kıraat yoluyla ibrahim b. Muhammed b. Yahya el-Müzekkî'nin şu sözünü naklediyor: Muhammed b. İshak b. Huzeyme'nin şöyle söylediğini işittim; Yunus b. Abdi'1-A'lâ anlatıyor; İmam Şafiî şöyle diyordu; "Hadis ashabından birini gördüğümde, sanki Hz. Peygamber (s.av.)'i hayatta görür gibi oluyorum." Sehl b. Abdillah et-Tüsterî diyor ki; "Peygamberlerin meclislerine bakmak isteyen, alimlerin meclislerine baksın." (Ibnü'l-Kayyim, Miftah Dari'sSaadeh; s.129,181)
[218] bkz. Sehavî, Makasıd; s.4Û9; İbnü'd-Deyba7, Temyiz; s.183; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.328; Aclunî, Keşf; 2/320; Hut, Esne'l-Metalib; s.290.
[219] Kitabın asıl nüshasında ve müellif Aliyyü'l-Karî'nin el~ MevzûâtüTKübrâ kitabında şiîr bu şekildedir. Ancak bu mısra-m vezni bozuktur. Aclûnî'nin Keşfü'kHafa kitabında (2/244) Şöyle denilmiştir; "Alimlerden birinin şöyle bir sözü vardır; Kişi bilmediğinin düşmanıdır."
[220] Bunun manası; Allah, kardeşine tuzak kuran ya da planlayan kişiyi, o tuzağa düşürür, demektir.
[221] bkz. Sehavî, Makasıd; s.410; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.183; AHyyüTKari, Kübra; s.328; Aclunî, Keşf; 2/321; Hut, EsneT Metalib; s.290.
[222] bkz. Sehavî, Makasıd; s.411; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.183; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.329; Aclunî, Keşf; 2/323; Hut, Esnc'h Metalib; a.291.
[223] bkz. Gazzali, İhya; 2/87,144; 3/160; Sehavî, Makasıd; s.412; Îbnü'd-Deyba', Temyiz; s. 184; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.330; Aclunî, Keşf; 2/325; Hut, EsneTMetalib; s.292.
[224] Bu söz, Hasan el-Basrî'nin sözüdür. Nitekim Gazzalî Ih-ya'da (3/160) Dilin Afetleri bölümünde On sekizinci âfet olan Aşırı Övgü babında bu sözü Hasan cl-Basrî'ye nisbet etmiş, Hafız Irakî de bunu tasvib etmiştir. Gazzalî, bu hadisi ihya'mn iki ayrı yerinde (2/87) Kazanç ve Geçim Edebleri Kitabı ile (2/144) Helâl ve Haram Kitabı'nm Sultanlarla beraber olmada helâl olan hususlar başlıklı altıncı babın başlarında Peygamberimiz (s.a.v)'den merfû olarak zikretmiştir. Gazzalî'nin hadisi merfû olarak zikrettiği ilk yerde (2/87 Dipnot 1) Hafız Irakî: "Bu hadisi İbn Ebi'd-Dünya Kitabü'sSamt' ta Hasen (el-Bas"rp'nin sözü olarak rivayet etmiştir; Musannif (Gazzalî) Dilin Afetleri bölümünde aynı şekilde doğru haliyle -yani Hasan el-Basrî'den- rivayet etmektedir", demiştir. Hadis, ihya'da zikre-dildiği üç yerde de (fî ardıhî) ilâvesiyle nakledilmektedir.
[225] Yani namazda intikal tekbirlerim alırken, yani rükûa giderken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldıran kimsenin namazı olmaz, demektir.
[226] bkz. AliyyÜ'1-Karî, Kübra; s.331; Aclunî, Keşf; 2/328.
[227] bkz. Süyûtî, ZeylüTMevzûât; s.35; AüyyüTKarî, Kübra; s.331; Aclunî, Keşf; 2/330.
[228] Hafs, Süyûtî'nin Zeylü'l-Mevzûât'da (s.35) belirttiği gibi; Hafs b. Ömer el-Adenî'dir, Süyûtî onun hakkında şöyle demektedir; "Hafız Yahya b. Yahya en-Neysabûrî Hafs'ı yalancı kabul Ştmiş, Buharı ise onun hakkında (Münkeru'l-Hadis) demiştir." İmam Leknevî'nin er-Rafu ve't-Tekmîl fiTCerh ve't-Ta'dil kitabındaki açıklamada ve benim o kitaba yazdığım dipnotlarda UI. Bsk s.129, s.149-150) gördüğünüz gibi; Buharî bir ravi hakkında "Münkeru'l-Hadis"derse; bu ifadesiyle o kimseden hadis rivayeti helâl değildir, manasını kastetmektedir.
[229] Süyûtî, Zeylü'l-Mevzu ât; s. 35 hadisin bir kısmı az önce (329 no. ile) geçmiştir.
[230] bkz. Sehavî, Makasıd; s.413; Semlıudî, Gammaz; s. 117, 130; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.185; AlıyyüTKarî, Kübra; s.331; Adımı, Keşfi 2/329; Hut, Esne'î'Metalib; s.293.
[231] Sehavî, ehMakasıdü'l-Hasene; s.413
[232] bkz. Sehavî, Makasıd; s.413; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.185; Aliyyul-Karî, Kübra; s.332; Aclunî, Keşfi 2/329: Hut, Esnet Metalib; s.293.
[233] bkz. Sehavî, Makasıd; s.414; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.185; Aclunî, İTe^jf 2/333; Hut, EsneTMetalib; s.294.
[234] Hadisdeki (Men Sürra; Sevinen kimse) kelimesi sürûrdaıı gelmektedir. Sehavî'nin etMakasıdü'l-Hasene (s.414) kitabına yazdığı dipnotta bu kelimenin "nikâh" manasmdaki (sır) kö' künden geldiğini söyleyen ve bunu için "Boşanmış kadınlarla gizlice vaadleşmeyin" (Bakara; 235) âyetini delil gösteren ve âyette geçen (sirran) kelimesini "gizlice" mânasına değil de, "nikâh" manasına alan Üstadımız Abdullah el-Gumarî gibi âlimler hata etmektedirler. Zira araştırmacıların lügat kitaplarında tahkik edebilecekleri gibi; Arapçada "nikâh" manasmdaki (sır) kökünden her hangi bir fiil gelmemiştir.
[235] bkz. Zehebî, Mizan; 3/476; Süyûtî, Zeylü'l-Mevzuat; s. 172; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.332; Aclunî, Keşfi 2/331.
[236] Süyûtî, ZeyîüTMevzûât; s.172. Müellif Aliyyü'l-Karî'nin bu uydurma hadis hakkındaki; (Bu apaçık bir yalandır), ifadesi, Süyûtî'nin işaret ettiği gibi; Zehebî'nin Mizan' da (3/476) yalancı ravi (Muhammed b. Ishak eMJkkâşî)'nin biyografisinde bu uydurma hadis hakkında zikrettiği ifadesidir. Müellif, bu-fada bu sözün sahibini belirtmemiştir.
[237] bkz. Süyûtî, Zeyîü'l-Mevzûât; s.172; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s-332; Aclunî, Keşfi 2/332.
[238] bkz. İbn Hacer, Lisan; 6/199-200; Süyûtî, ZeyJüTMevzûat; s.95; Sehavî, Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.333; Aclunî, Keşf; 2/333.
[239] Bunu Hafız İbn Hacer, Lisanü'l-Mizan'da (6/199-200) zahidlerden (Hemmam b. MüslimVin biyografisinde senediyle zikretmiş ve "Bu hadis bâtıldır", demiştir.
[240] Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât, s.95'de hadisteki (Melekân) kelimesi (Melekâhu) şeklinde gelmiştir.
[241] bkz. Zehebî, Mizan; 1/542; Süyûtî, ZeyîüTMevzûât; s.95; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.333; Aclunî, Keşf; 2/335.
[242] Hafız Süyûtî, ZeyîüTMevzûât; s.95'de bu hadisi zikretmiş ve şöyle demiştir; "(Bu hadisin senedindeki râvilerden biri olan Huseyn b. Ulvan (el-Kelbî) hadis uydurmakla meşhur olan kişilerdendir."
[243] bkz. Sehavî, Makasıd; s.419; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.1.86; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.333; Aclunî, Keşf; 2/336; Hut, Esne'l-Metalib; s.295.
[244] bkz. İbnü'l-Hümam, Fethu'bKadır; 1/246; Zeylaî Nasbu'ı-Raye; 2/26; Sehavî, Makasıd; s.304; Ibnü'd-Deyba', Temyiz; s-132,186; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.334; Aclunî, Keşf; 2/337.
[245] Fakih İmam Mergînanî, Hanefî Mezhebi kitaplarından Hidaye kitabında, İmamet babında (Men salla halfe âlimin takıyy...) lafzıyla zikrettiği bu hadisi şahid olarak kullanmaktadır. Kemal Ibnü'l-Hümam Hidaye haşiyesi olan Fethu'b Kadir' de (1/246) bu hadis hakkında; "Bu hadisi en iyi bilen Allah Teâlâ'dır!.", demiş, ondan önce de Hafız Zeylaî Nasbur-Râye'de (2/26); bu hadis hakkında; "Garibdir", demiştir. Zey-laî'nin bu ifadesi, "aslını bulamadığı hadisler" hakkında kullandığı kendine has bir ıstılahtır. Hafız Sehavî el-Makasıd ü'l-Ha -sene' de (s.304) "Hayırlılarınızı öne geçirin ki, namazınız lelw siz bir namaz olsun", hadisinden sonra Hanefîlerin Hidaye kitabından bu hadisi nakletmiş ve "Ben bu hadisi bu lafızla bulamadım", demiştir.
Bütün bu ifadeler, 95,96,109,357 ve 414 no.lu hadislerin dip notlarında ifade ettiğim şu hususu te'yid ve te'kid etmektedir; Her ilimde sözlerinin kabul ve reddedilmesi konusunda itimad edilecek kimseler, o ilmi tahsil etmeyi gece-gündüz asıl dertleri ve asıl işleri olarak gören, o ilmi kendilerine meslek seçen, o ilmin ehli ve erbabıdır.
İlk muhaddisler, hadis tahsili yolunda yanıp tutuşmuşlar, nihayet hadis ilminin gerçek sahipleri ve bu ilmin bayraktarları olmuşlardı. Hatta asrında İslâm Dünyasının yegâne hükümdarı olan Abbasî halifesi Ebu Ca'fer el-Mansur bile, bu muhaddis âlimlerin şerefine erebilmek için bu âlimlerden biri olmayı temenni etmiştir. Hafız Sem'anî Edebü'1-Imlâ ve'klstimlâ kitabında (s. 19) ve Hafız Süyûtî TarihuTHulefa kitabında (s.177) Ebu Ca'fer el-Mansur'un biyografisinde şöyle demiştir; Muhammed b. Selâm el-Cumahi analatıyor; Halife Mansur'a; -Dünya lezzetlerinden erişemediğin bir şey kaldı mı? diye soruldu. Mansur;
-Evet bir zevk kaldı; O da etrafımda hadis ehli olduğu halde bir yerde oturup hadis rivayetinde bulunup talebenin bana; -Hocam, Allah size rahmetiyle muamele eylesin. Kimi zikrettiniz? demesi, Benim de;
-Bize falan kimse nakletti; O dedi ki; Bize falan kimse nakletti; o dedi ki; Bize falan Allah Rasûlü (s.a.v)'nden şunu nakletti, dememdir (Sadece bu zevki tadamadım), dedi. Ertesi sabah saraydaki vezirlerin çocukları ve çocuk bakıcıları ellerinde kalem ve defterlerle Halife Mansur'a geldiler. Halife Mansur; -Siz onlar değilsiniz. (Siz hadis ehli değilsiniz) Onların elbiseleri kirlidir.. Ayakları çatlamıştır.. Saçları uzundur.. Onlar ülkeler arası seyyahtırlar.. Onlar hadis ravileridirlcr", dedi. Dolayısıyla Allah Rasûlü (s.a.v)'nden nakledilmesi sahih o-lan/sahih olmayan hadisleri tanıma konusunda, bu hadis ehlinden mütehassıs olanlara başvurulmalıdır. Allah bu alimleri hayırla mükâfatlandırsın. Makamlarını yüceltsin.
[246] bkz. Taberanî, Sagir; 2/157; Sehavî, Makasıd; s. 417; Semîûdî, Gammaz; s.137; İbnü'd-Deyba'.Teizy^- s.186; Aliy yül-Karî, Kübra; s.335; Aclunî, Keşf; 2/340; Şevkânî, Fevaid; S'1O6; Hut, Esne'l-Metalib; s.298.
[247] bkz. Sehavî, Makasıd; s. 417.
[248] bkz. Sehavî, Makasıd; s. 418; Aliyyü'1-Kaıi, Kübra; s.336; Aclunî, Keşf; 2/341.
[249] bkz. Sehavî, Makasıd; s. 418; İbıiü'd-Deyba', Temyiz; s. 187; Ac-hınî, Keşf; 2/342; Hut, Esne'bMetalıb; s.298. Sehavî; Manası doğrudur, demiştir.
[250] bkz. Süyûtî, ZeylüTMevzuat; s. 203
[251] Süyûtî'nin; Zeyiü'l-Mevzûât; s. 203'deki ifadesi şöyledir; imam Nevevî'ye; "Nefsini bilen, Rabbini bilir. Rabbini bilen kimsenin dili susar", hadisi sorulmuş, ~Bu hadis sabit midir? denilmiş; Nevevî; -Hayır, bu hadis sabit değildir, diye cevap vermiştir. Hadisin ilk cümlesi, asıl nüshadan düşmüş olabilir.
[252] bkz. Nevevî, Fetavâ; s.120; Süyûtî, Havi; 2/412; Dürer; No; 393; Zeylü'l-Mevzûât; s. 203: Sehavî, Makasıd; s.419; Semhûdî, Gammaz; s.133; İbnü'd-Deyba', T/km^'z; s.187; Aliyyü'1-Karî, iftara; s.337; Aclunî, Keşi) 2/337; Hut, EsneTMetalib; s.299; Tezkıretü'l-Mevzûât, 16; el'Fctava'î-Hadisiyye; 211.
[253] İmam Ebu Muzaffer es-Sem'ânî, UsuKi Fıkıh'la ilgili /& raf/kitabında; Bu söz, merfû hadis olarak bilinmemektedir. Sadece Yahya b. Muaz'm sözü

olarak nakledilmektedir, demiştir. Bunu Sehavî de el-Makasıdü'1-Hasene'd.e (s.419) zikretmektedir. Not: 706 nolu dipnotta İmam Nevevî'nin de bu hadis hakkında: Bu hadis sabit değildir, dediği nakledilmiştir. Çev)

[254] bkz. Sehavî, Makasıd; s.421; İbnü'd-Deyba', Tem^z; s.188; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.339; Aclunî, Keşf; 2/347; Hut, EsneT Metalib; s.300.

[255] bkz. Heysemî, Mecma; 1/128; Sehavî, Makasıd; s.421; Semhûdî, Gammaz; s.138; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.188; İbn Arrak, Tenzih; 1/284; Fetteni, Tezkıretü'l-Mevzûât; 18; Aliyyü']-Kari, Kübra; s.339; Aclunî, Keşf; 2/347; Şevkânî, Fevnid; s.283; Hut; Esne'î-Metaîib; s.300.

[256] Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât; s. 203 (Sehavî'nin Makasıd' da; s.421 zikrettiği Taberanî'nin Ebu Ünıame'den merfû olarak rivayet ettiği bu manadaki hadis, bu uydurma hadise ihtiyaç bırakmamaktadır. (Çev.)

[257] bkz. Zehebî Mizan; 1/200-202; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.340; Aclunî, Keşf; z/354; Hut, Esne'tMetalib; s.302.

[258] Ishak b. Necîh el-Malatî, Hadis uydurmaya cür'et eden iftiracılardan biridir. Zehebî Mizan' da (1/200-202) bunun biyografisini vermiş ve onun rivayet ettiği, aralarında bu hadisin de bulunduğu bâtıl hadislerinden bir kısmını zikretmiştir.

[259] bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât; s.203; Sehavî, Makasıd; s.423; Semhûdî, Gammaz; s.133; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.189; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.340; Aclunî, Keşf; 2/354; Hut, EsneT Metalib; s.303.

[260] bkz. Sehavî, Makasıd; s. s.423; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.340; Aclunî, Keşf; 2/354; Hut, Esne'lMetaiib; s.303.

[261] bkz. Sehavî, Makasıd; s.424; İb nü'd-D eyb a', Teiniz; s.189: Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.340; Aclunî, Keşf; 2/355; Hut, Esne'l-Metaiib; s.303.

[262] Sehavî, Makasıd; s.425; Semhudî, Gammaz; s.133; İbnü'd-Tteyba',Temyiz; s.189; Aliyyü'1-Karî, AVzAra; s.341; Aclunî, Keşf; 2/356; Hut, Esne'l-Metaiib; s.304. Sehavî şunu ilâve etmiştir; "Fakat aynı manada "Bir isteyid, at üzerinde gelse bile; onun hakkı vardır", hadisi bulunmaktadır." (bkz. Ebu Davud; Zekât 33. Senedi "haseıı" dir.)

[263] bkz. Sehavî, Makasıd; s.424; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.189; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.341; Aclunî, Keşf; 2/356; Hut, EsneT Metalib; s.304.

[264] Yine Sehavî el-Makasıdü'1-Hasene' de (s.424) şöyle demiştir; "Bu söz, Muğnî müellifi İbn Kudame el-Hanbelî ve Gıınye müellifi Şeyh Abdülkadir el-Geylanî gibi pek çok imamın sözleri arasında yer almaktadır." (Ebu Gudde diyor ki;) Bu iki zat Islâmi ilimlerde ve özellikle lıanbelî fıkhında imamdırlar, dağ gibi âlimdirler. Ancak 95,96,109,344 ve 414 nolu hadislerin dipnotlarında ifade ettiğim gibi; hadis sadece hadis ehlinden alınır, fıkıh da sadece fıkıh ehlinden alınır.

[265] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.342; Aclunî, Keşf; 2/357; Hut, Esne'l-Metalib; s.305.

[266] Ne güzel söyledin!. Ne güzel söyledin!. (Ey müellif AliyyüT Karî!..) Allah Rasûlü (s.a.v)'nün hadisine sahip çıkman dolayısıyla Allah seni hayırlı mükâfatlandırsın. Bu konuda Ab-dülhayy el-Leknevî'nin el-Ecvibetü'bFadıîe kitabı (s.30-34)!nda yazdığım dipnot ve uzun nakillere bakınız. Orada Allâme Aliyyü'î-Kari'nin bu sözü te'yid edilmekte ve ilim incilerinden sayılmaktadır.

[267] bkz. Sehavî, Makasıd; s.425; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.190; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.342; Achmî, Keşf; 2/359; Hut, Esne'l-Metalib; s.305.

[268] bkz. İbn Mace, Sünen; 1/422 (İkametü's-Salat 174); Sehavî, Makasıd; s.425; Süyûtî, Tedribü'ı-Ravî; s.188; Semhûdî, Gammaz; s.133; Münavî, Feyzu'l-Kadir; 6/213; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.190; İbn Arrak, Tenzih; 2/367; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.342; Aclunî, Keşf; 2/360; Hut, Esne'bMetalib; s.306.

[269] Bu zat, ibadet ehli, âmâ Sabit b. Musa ed-Dabbî el-Kûfî'dir. Hadisde zayıftır. Yalancıdır, diyenler de olmuştur. Hicrî 229 yılında vefat etmiştir.

[270] Bu zat, meşhur imamlardan biri olan, doğru sözlü, hadis hafızı, kadı Şerik b. Abdiîlah en-Nehaî el-Kûfî'dir. Hicrî 177 yılında vefat etmiştir.

[271] Sabit, hocası Şerik'in huzuruna girdiğinde, Şerik talebesine şu hadisi yazdırıyordu; Bize A'meş, Ebu Süfyan'dan, o da Cabir'den nakletti; Allah Rasûlü (s.a.v) buyuruyor ki, dedi ve Şerik burada durdu. Senedini naklettiği hadisin metnini zikretmedi. Senedi bitirip de huzuruna yeni giren Sabit'e bakıp; "Geceleyin namazı çok olanın, gündüz yüzü güzel olur", dedi. Şerik bu ifadesiyle zühd ve takva sahibi Sabit'i kastetmişti. Senedini naklettiği hadisin metnini zikretme yerine Sabit'in gece namazının çokluğu ve gündüz yüzünün güzelliği vasıflarını zikretti. Sabit ise Şerik'in bu sözü bu isnadla merfû olarak rivayet ettiğini zannetti. Sabit, bu olaydan sonra Şerik kanalıyla A'meş'den, o Ebu Süfyan'dan; o da Cabir'den; (asılsız olarak) Allah Rasûlü (s.a.v)'nün; "Geceleyin namazı çok olanın, gündüz yüzü güzel olur", buyurduğunu naklediyordu. Bu hadis, bu yanlış şekliyle İbn Mace'nin Sünen'inte (1/422 İkametü's-Salat 174) yer almaktadır.

Halbuki Şerik az önceki senediyle A'meş'ın, Ebu Süfyan'dan; onun da Cabir'den Allah Rasûlü (s.a.v)'nün; "Sizden biriniz yatağa yatıp uyuduğunda Şeytan onun kafasına üç düğüm atar..." hadisini rivayet etmek istemişti. Sabit, Şerik'in taltif sözünü hadisin metnine katmış, sonra da Abdüihamid b. Bahr, Abdullah b. Şübrüme ve İshak b. Bişr el-Kâhilî gibi bazı zayıf haviler bu hadisi Sabit'ten çalmışlar ve onu bu yanlış şekliyle Şenk'den rivayet etmişlerdir. (San'anî, Tavzihu'hEfkâr; 2/88-89; Süyûtî, TedribÜr-Ravî; s. 188)

[272] bkz. Sehavî, Makasıd; s.431; Semhûdî, Gammaz; s.129; ibmrd-Deyba', Temyiz; s. 194; AliyyüTKarî, Kübra; s. 343; Aclunı, Keşf; 2/376; Hut, Esne'l-Metalib; s.314.

[273] bkz. Deylemî, Zehrûl'Firdevs; 4/64; İbn Kayyim, Monar; -\j4İ Semhu^> Gammaz; s.141; Sehavî, Makasıd; s.427; İb-d-Deyba', Temyiz; s.191; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.343; Aclunî, Keşf; 2/363; Şevkânî, Fevaid; s.207 Münayî, Feyzu'l-Kadir; 6/5. Münavî diyor ki; Zehebî şöyle demiştir; İmam Ebu Hanife, İ-mam Malik ve İmam Ahmed satranç oynamanın haram olduğu kanaatindedirler. Şafii ise; Mekruhtur, haram değildir. Zira Sahabeden bir gurup, tabiinden ve sonrakilerden sayılamaya* çak kadar pek çok kimse satranç oynamıştır, demiştir. Hafız İbn Hacer ise; Satranç oynamanın haram olduğu hakkında sahih, veya hasen bir hadis sabit olmamıştır, demiştir. Aliyyü'l-Karı ise ekMevzûât-ül-Kübra' da şöyle demiştir; "Bu konuda "Satranç oynayan lanetlenmiştir. Satranç oynayan kimseye bakan hınzır eti yemiş gibidir", hadisi nakledilmektedir. Süyûtî bunu el-CamiusSagîr' de mürsel olarak rivayet etmektedir. Netice olarak el- Camiu's-Sagir hadisinin senedi zayıftır. Ancak bu hadis, satranç oynamanın kötülendiği diğer hadislerle güç kazanmaktadır." (Çev.)

[274] Satranç ve diğer oyunlarda ve yarışmalarda ana ilke şudur; Bu oyun ve yarışmalar kumara vesile olmamalı, namaz ve diğer kulluk görevlerini engellememeli, zaman israfına sebep olmamalı, dini-dünyevî açıdan kişiye veya topluma zararlı ol" manialıdır. (Çev.)

[275] bkz. Sehavî, Makasıd; s.427; Semhudî, Gammaz; s.131; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.191; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.344; Achmî, Keşf; 2/363; Hut, Esne'l-Metalib; s.309. (Sehavî diyor ki; "Bu sözün manası doğrudur. Zira Aîlah'dan korkmamak sahibini her çeşit haram ve mekruha düşürür.")

[276] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.344; Aclunî, Keşf; 2/364; Hut, Esne'l-Metalib; s.309.

[277] bkz. İbn Hacer, el-Metalibü'1-Aliyye; 2/371; Sehavî, Makasıd; s.428; İbnü'd-Deyba',^^^; s. 192; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.344; Aclunî, Keşf; 2/367; Hut, Esne'l-Metalib; s.31Ü.

[278] Bu söz, İbn Hacer'in elMetalibü'l-Âliyye~kitabm.&& (2/371) belirtildiği gibi; sahabî Ebu Eyyub el-Ensarî'nin sözüdür.

[279] bkz! İbn Kayyım, Menar; s.61; AliyyüTKarî, Kübra; s.345; Aclunî, Keşf; 2/364; Hut, Esne'l-Metalib; s.Zil.

[280] ibn Kayyim el-Cevziyye elMenaru '1-Münîf kitabında te.6l) bu hadis hakkında; "Sahih değildir. Çünkü lanet hiçbir zarnan sadaka yerine geçmez", demiştir.

[281] bkz. Sehavî, Makasıd; s.430; Semhûdî, Gammaz; s. 130; Ibnü'd-Deyba', Temyiz; s. 193; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.345; Aclunî, Keşf; 2/372; Hut, Esne'l-Metalib; s.313.

[282] bkz. Sehavî, Makasıd; s.431; Ibnü'd-Deyba', Temyiz; s.194;
AliyyüTKarî, Kübra; s.346; Aclunî, Keşf; 2/376; Hut, Esne'l-Metalib; s.314. Sehavi; "Manası doğrudur", demiştir.

[283] bkz. Sehavî, Makasıd; s.432; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.194; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.347; Hut, Esne'l-Metalib; s.315

[284] A'meş lakabıyla meşhur olan tabiinden islâm Allâmesi İmam Ebu Muhammed Süleyman b. Mihran el-Esedî el-Kâhilî el-Kûfî, mizah sever, şakacı ve nüktedan bir zat olup bu söz, onun nüktelerinden sayılmıştır. A'meş; doğru sözlülüğü, hafızasının kuvvetli oluşu ve hadisteki sağlamlığı sebebiyle "mushaf lakabı ile anılırdı. Abid, zahid, Kur'an alimi, vera sahibi, çok sabırlı, fakir bir kimse olup idarecilerden uzak dururdu. İsa b. Yunus; A'nıeş gibisini görmedim. İhtiyacına ve fakirliğine rağmen zenginlere ve idarecilere değer vermeyen A'meş gibi bir kimse görmedim. Veki' diyor ki; Takriben yetmiş sene cemaatte ilk tekbiri kaçırmamıştır. Hureybî diyor ki; 01" düğünde arkasında kendisinden daha çok ibadet ehli bir kimse bırakmadı. Sünnete bağlı biriydi. Kûfe'dc hicrî 61 yılında dünyaya geldi ve 148 yılında vefat etti. (îbn Hacer, Tehzibü't Teh'zib; 4/222-226'den Özetle nakledilmiştir.)

[285] İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.194

[286] İbn Müflih el-Hanbelî FürıV kitabında; "A'meş'in meşhur sözüne rağmen; devecileri dövmek haccın kemalinden değildir. İbn Hazm, Ameşin sözünün fâsık deveciler hakkında olduğunu ifade etmektedir", demiştir. Bir Önceki dipnottan anlaşıldığı gi" bi A'meşin bu sözü onun ciddî fetva ve ictihadlarmdan değil, nükte ve mizahlarmdandır.

[287] Bu olay, hadisi Ebu Davud'un (Sünen; 2/163 Menasik 30) İhramlının uşağını terbiye etmesi babında; İbn Mace'nin {SU' nen; 2/978 Menasik 21) ihramda günahlardan sakınma babın'
da ve Hakim'in Müstedrek' de (1/453) rivayet ettikleri hadiste anlatılmaktadır. Ebu Davud'un ifadesi şu şekildedir;

Esma bt. Ebî Bekr (r.anha) anlatıyor; Allah Rasûlü (s.a.v) ile birlikte hac yolculuğuna çıktık. Nihayet Arc denilen yere varınca Allah Rasûlü (s.a.v) bineğinden inip orada konakladı. Biz de orada konakladık. Kızkardeşim Aişe (r.a) Allah Rasûhi'nün yanına oturdu. Ben de babamın yanına oturdum. Allah. Rasûlü ile babam Ebubekr'in yolculuk eşyaları birlikte olup Ebubekr'in kölesinin yanında idi. Babam Ebubekir, kölenin gelmesini bekledi. Köle geldiğinde yanında deve yoktu. Babam köleye;

-Deve nerede? diye sordu. Köle; -Dün gece kaybettim, dedi. Ebubekir;

-Bir deveye mi sahip olamadın? deyip ona vurmaya başladı. Rasûlullah ise tebessüm etti ve;

-"Şu ihramhya bir de yaptığına, bakın buyurdu." Hakim; Bu, Müslim'in şartına göre sahih garib bir hadistir. Ama Buharı ve Müslim bunu Sahihlerine almamışlardır, demiş, Zehebî de bu görüşü kabul etmiştir.
[288] Müellif Aliyyü'1-Karî, el-Mevzûâtü'îKübra' da; "Mana şudur: Hacı hac yolunda tahammüllü olur. Hatta dövülebilir, horlanabilir", demiştir. Abdülfettah (Ebu Gudde) diyor ki; Hz. Ebubekir Sıddık (r.a) olayını öğrendikten sonra, bu açıklama dikkate alınmayacak ve reddedilecek bir görüştür. Şeyh Hüseyin el-Mekkî, İrşadü'sSari ilâ Menasik Aliyyi'1-Karî kitabında (s.80) . diyor ki; "Abdülhak İlâhâbadî, Aliyyü'l-Karî'nin Şerhu'l-Menasik kitabı üzerine yazdığı Takrir' inde Şöyle diyor; Eeddü'l-Muhtar sahibi diyor ki; A'meş'den rivayet edilen "Devecilerin dövülmesi Haccın kemahndendir", sözü yorumlanırken; bu, failine izafe edilen bir masdardır (yani devecinin devesini dövmesi anlamındadır), denilmiştir. Fakat Aliyyü'l-Karî'nin Şerhu'n-Nükaye kitabında şöyle denilmiştir; Hadisde Hz. Ebubekir Sıddık'm yoldaki kusuru sebebiyle devecisini dövdüğü nakledilmiştir. Ben de derim ki; Deveci sözle yo-kı gelmeyince; Hz. Ebubekir, deveciyi üzerine düşen görevleri tam yapması ve kervandakilerin hukukunu koruması hususumu ciddiyet ve edeb dersi vermek üzere dövmüştür. Bu sebeple-d^ ki, devecinin dövülmesinin haccın kemalinden sayılması, iyiliği emir ve kötülüğe engel olma anlamında olduğu için doğru görülmektedir." Bütün bu açıklamalar, A'meş'in sözünün ciddî bir söz kabul edilmesi dolayısıyla yapılmaktadır. Halbuki o sözün sadece bir nükteden ibaret olduğu belirtilmektedir..
[289] bkz. Sehavî, Makasıd; s.432; İbnü'd"Deyba\ Temyiz; s.195; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.347; Aclunî, Keşf; 2/377; Hut, Esne'î-Metalib; s.315.

[290] bkz. Sehavî, Makasıd; s.433; İbnü'd-Deyba', Temyiz; s.195; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.347; Acluni, Keşf; 2/379; Hut, EsneT Metalib; s.316.
[291] Bunun mânâsı, kişinin imam olması için Öne geçmesi teklif edildiğinde kabul etmemesi, başkasını öne geçirmek istemesi, onun da bu görevi kabul etmemesi demektir. Değerli sahabe hanımlarından Selâme bt. Hurr el-Fczariyye (r.anha)'nin şu hadisi yukarıdaki ifadeye gerek bırakmamaktadır; Allah Rasülü (s.a.v)'nün şöyle buyurduğunu işittim; "Kıyamet alâ~ metlerinden biri, mescid ehlinin birbirlerini öne sürmeleri ve kendilerine namaz kıldıracak imam bulamamalarıdır." Bu hadisi Ahmed MüsnedİnDe (6/381); Ebu Davud (1/159) ve İbn Mace (1/314) rivayet etmişlerdir. Lafız, Ahmed ve Ebu Davud'a aittir. Ebu Davud, bu hadis için ''İmamlıktan kaçınmanın mek" ruh oluşu" babı başlığını kullanmıştır.
İmam Ahmed'in ikinci bir rivayeti İbn Mace'nin lafzı ile şöyle" dir; "Öyle bir zaman gelecek ki, insanlar bir saat ayakta bekleyeceklerde, namaz kıldıracak bir imam bulamayacaklar."
[292] bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat; 1/265; Gazzalî; İhya; 1/62; Aliyyü'1-Karî; Kübra; s.348.
[293] Gazzalî, İhyau Ulûmi'd-Din; (1/62) KitabüTIlm, 6 nolu ilmin âfetleri, Ahiret âlimlerinin ve kötü âlimlerin alâmetleri Babı. Gazzalî burada; "Muaz b. Cebel (r.a), mevkuf ve Hz. Peygamber (s.a.v)'den merfû olarak ''Alimin fitnesi, konuşmasının kendisine dinlemekten daha sevimli olmasıdır.."'hadisini rivayet etmiştir, demiş; bunu yaklaşık bir sayfa halinde uzun bir hadis olarak nakletmiştir. Bu rivayette tasavvur edilemeyecek kadar batıl ifadeler bulunmaktadır. Bu sebepledir ki İbnü'l-Cevzî Mevzûât'da bu hadisi Muaz'ın sözü (mevkuf) olarak ve ayrıca merfû olarak rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: "Bu hadis müsned olarak da mevkuf olarak da bâtıldır. Bunu ne Rasûlullah (s.a.v), ne de Muaz söylemiştir!.."
[294] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat; 1/265-266
[295] bkz. Sehavî, Makasıd; s.436; Semhûdî, Gammaz; s.141; Jnü'd-Deyba', Temyiz; s. 197; Aliyyü'1-Karî, Kübra; s.348; Adî, Keşf; 2/384; Hut, EsneTMetalib; s. 317.
[296] bkz. İbn Kuteybe, Uyûnü'l-Ahbaıi 2/1; Sehavî, Makasıd: s.441; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.200; Aliyyü'1-Karî, Kutra: s.352; Aclunî, Keşf: 21412; Hut, EsneTMetaîib: s. 332.
[297] Müellif Aliyyü'1-Karî el-Mevzûâtü'1-Kühra' da. şöyle diyor: "Bir rivayette: Bu söz Hz. Ömer (r.a)'in sözüdür, denilmiş; bir başka rivayette ise Hz. Ali (r.a)'nin sözüdür denilmiştir, ikinci rivayet, daha meşhur ve tercihe daha layık rivayettir. İbn Kuteybe, Uyû-nü'1-Ahbar' da (2/1) bunu Hz. Ömer'e nisbet etmiştir."
[298] bkz. İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.200; Aclunî, Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.352; Keşf: 2/414; Hut, Esnc'l-Metalik s.332.
[299] Hadisin son kelimesi, (melîkihim) şeklinde müfred olarak da rivayet edilmiştir.
[300] bkz. Sehavî, Makasıd s.441; Semhudî, Gammaz s. 144; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.200; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.352; Aclunî, Keşf 2/413; Hut, Esne'lMetalib: s.333; Şevkânî, ifeMutf s. 210.
[301] Aclunî KeşfüTHafa' da (2/413) şöyle diyor: Necm (el'Gazzî) diyor ki: Bu hadisin manası hakkında şu söylenebilir: İnsanlar sultanın/devlet başkanının arzusuna meylederler. Devlet başkanı hangi ilim dalına ilgi duyarsa halk da ona ilgi duymaya başlar. Ya da at yarışları, silah atma gibi hangi çeşit spora ilgi duyarsa halk da ona ilgi duymaya başlar. Bunun manası hakkında en açık ifade Ömer b. Abdülaziz'in şu ifadesidir: "Sultan pazarı temsil eder. Pazarda geçerli olan mal, pazara taşınır."
Tarihçi Hafız İbn Kesir Bidaye ve Nihaye kitabında (9/165) Emevî halifesi Velid b. Abdülmelik'in biyografisinde şöyle diyor: "Bazıları: Halk, hükümdarlarının dini üzerinedir" diyorlar. Hükümdar/Devlet Başkam ayyaşsa içki tüketimi artar. Lûtî ise o fiil yaygınlaşır. Açgözlü ve hırslı ise halk da hırslı olur. Devlet Başkanı ikram sever, cömert ve cesur ise halk da böyle olur. Tamahkâr, zâlim, kindar biriyse halk da aynı şekilde olur. Dindar, takva sahibi, iyilik ve ihsan ehli ise halk da böyle olur. Bu, bazı zamanlarda ve bazı kişilerde açıkça görünür.
Emevî halifesi Velid'in ilgi alanı inşaat idi. Halk da onun zamanında inşaata yöneldi. Onun zamanında kişi biriyle karşılaşınca; Ne binası yaptın? Neyin tamirini yaptın? derdi. Kardeşi Süleyman'ın ilgi alanı kadınlardı. İnsanlar da bu alana yöneldiler. Onun zamanında kişi biriyle karşılaştığında; Kaç hanımla evlisin? Kaç cariyen var? derdi.
Halife Ömer b. Abdülaziz'in gayreti Kur'an tilâveti, namaz ve ibadet idi. Halk da buna yöneldi. Onun döneminde kişi biriyle karşılaştığında; Evradın ne kadar? Günde kaç sayfa Kur'an o-kuyorsun? Dün gece kaç rekat kıldın? derdi?
[302] bkz. Gazzalî, İhya: 4/20; Semhudî, Gammaz, s.144; Sehavî, Makasıd: s.442; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.200; Aclunî, Keşi
2/414; Aliyyü'1-Kari, Kübra: s.353; Hut, Esne'1-Metalik s.333.
[303] bkz. Ruhavî, Haşiyetü ŞerhiTMenar: s.279; AliyyüTKarî, Kübra: s.360; Aclunî, Keşf 2/431.
[304] Şerafeddin Yahya er-Ruhavî, İbn Melek'in Hanefî Usul-ü Fıkıh kitabı "ŞerhuTMenar" kitabına yazdığı haşiyesinde (s.279) Nehy ve Nehyin kısımları bahsinin sonlarında İbn Melek'in "Elle istimna (mastürbasyon) yapan lanetlenmiştir", hadisini delil olarak zikretmesi üzerine şöyle demiştir: "Ben bunu hadis kitaplarında bulamadım. Ancak bunu üstadlar fıkıh kitaplarında zikretmişlerdir".
Ebu Gudde diyor ki: Bu söz, nebevi hadis ve şahid olarak İmam Kemal IbnüTHümam tarafından Hanefî fıkıh kitaplarından ffidayehm şerhi olan FethuT-Kadir'de (2/64) Oruç bölümü, Kaza ye keffaret gerektiren şeyler babı'mn başlarında zikredilmiştir. İmam İbnü'l-Hümam, imamlığı hatta mutlak müctehid derecesine eriştiği kabul edilen, aklrnaklî ilimlerde ve istidlalde tahkik ehli alimlerdendir. Fakat onun bu hadisi şahid olarak kullanması, kitaplarına baktığı fakih ve alimlerden bu hadisi şahid olarak kullananlara uyması sebebiyle olmuştur. IbnüT Hümam bunu araştırmadan önceki âlimlere uyarak zikretmiştir. ilim erbabı zaman zaman böyle bir durumla karşılaşır. Şahid olarak kullandığı delili her zaman inceleyip araştırma gayreti ve imkânı bulamayabilir. Bu durumda bu delili başkalarına uyarak ya olduğu gibi zikreder ya da reddeder. Böyle bir durum, İmamlar İmamı Değerli İmam Şafiî (r.a)'nin Risale kitabında da yaşanmıştır. Şafiî bu kitabında s.286 da namazın ilk vaktinde kılınmasının son vaktinde kılınmasından daha faziletli olduğuna delil getirmek üzere şu uydurma hadisi kullanmıştır. "Peygamberimiz (s.a.v) buyurdu ki: "Namazın ilk vakti Allah nzasıdır. Son vakti Allah'ın affıdır." Allânıe Ahmed Şakir (rh.a) burada şu notu düşmüştür: İmam Şafii bu hadisi gördüğünüz gibi isnadsız olarak nakletmektedir. IhtiîâfüTHadiskitabında (s.209) da aynı şekilde davranmış, bunu delil olarak zikretmiştir. Hâlâ bu davranışına hayret ediyorum. Zira bu hadis, sabit hiçbir aslı olmayan uydurma bir hadistir. Bunu Yakub b. Velid eHVIedenî isimli bir şeyh rivayet etmektedir1. İmam Ahmed o şeyh hakkında: Büyük yalancılardandır, hadis uyduruyordu, demiştir. Ebu Hatim: Yalan söylüyordu. Rivayet ettiği hadis uydurmadır, demiştir. Tirmizî üzerine yaptığım şerhte (1/321) bu hadis hakkında geniş açıklama yaptım." O halde başkalarına uyan. incelemeden nakleden âlimlere de" ğil; araştıran, inceleyen ve tahkik eden âlimlere itimad edilme" lidir. Doğrusunu en iyi bilen Allah Teâlâ'dır.
Mütabaat/uyma ile muvafakat/katılma arasındaki fark hakkında Önemli Not: Bu iki ifade arasındaki fark şudur. Mütabaat/uyma. ilim adamının bir hüküm ve görüşte bu görüşün doğru olup olmadığını tahkik etmeden ilim ehlinden başka birine tâbi olmasıdır. Muvafakat/katılma ise iki alimin bir konudaki görüşlerinin bu görüşü gerektiren delillere dayanarak u-yuşmasıdır. Herhangi bir hadis hakkında meselâ: Hakim bunu sahih olduğuna hükmetmiş, Zehebî de buna muvafakat etmiştir/katılmıştır, denilir. Bir başka hadis hakkında da meselâ; Bunu falan sahih olarak kabul etmiş, ya da delil olarak almıştır. Falan da ona tabi olmuştur/uymuştur, denilir. Bazen muvafakat yerine mütabaat kelimesi de kullanılmaktadır.
[305] bkz. Süyûtî, Havi: 2/166; Sehavî, Makasıd: s.443; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.200; AliyyüTKarî, Kübra: s.353; Aclunî, Keş/: 2/417; Hut, Esne'l-Metalib: s.334.
[306] bkz. Sehavî, Makasıd: s.445; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.201; Aliyyü'î-Karî, Kübra: s.354; Aclunî, Keşfi 2/418; Hut, Esne't Metalib: s.334.
[307] Nitekim Bu söz, Sahih-iBuharİ'dc (Libas 23) Yeşil Elbiseler Babında zikredilmiş, İbn Hacer Fethu'l'Barî'de (10/238) bunun İkrime'nin sözü olduğunu ifade etmiştir.
[308] bkz. Sehavî, Makasıd: s.445; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.201; Aliyyü'1-Kari, Kübra: s.354; Aclunî, Keş£ 2/419; Hut, Esne'h Metalib: s.335.
[309] bkz. Sehavî, Makasıd: s.446; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.201; AliyyüTKarî, Kübra: s.355; Aclunî, Keşf: 2/419.
[310] Vüheyb b. Verd el'Mekkî ibadet ehli olup vaaz ve sohbetle" ri vardır. Hafız İbn Hacer Tehzibü'trTehzib' deki (11/170-171) biyografisinde şöyle demiştir: "İbadet ehlindendi. Hadisleri, vaazları ve zühdü bilinmektedir. İbn Hıbban onu Sikat' (Güvo-nilir Raviler) kitabında zikretmiş ve şöyle demiştir: Dünyayı terk etmesi sebebiyle dünyalığı bulunmayanlardandı. Süfyan es-Sevrî, hadis rivayetini bitirince talebelerine: Kalkın, hoş insana -yani Vüheyb b. Verd'e- gidelim,

derdi. Vüheyb konuşurken gözlerinden yaş damlardı. Ona:
-Allah Tealâ'ya isyan eden ibadetin tadını bulur mu? diye ser ruldu. Vüheyb:
-Hayır, hatta masıyete yönelen bile bu tadı duyamaz, dedi. Hic rî 153 yılında vefat etti. Allah rahmet eylesin.
[311] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.355; Aclunî, Keşf: 2/421;
[312] bkz. Sehavî, Makasıd: s. 449; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.202; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.356; Aclunî, Keş£ 2/427; Hut, EsneT MetaJib: a.331.
[313] Bu ifade ile şu mana anlatılmaktadır: Suheyb (bin Sinan er-Rumî- r.a), Allah'a O'nun azabından korktuğu için değil, O'nu sevdiği için itaat etmektedir. Bunu Hafız İbn Hacer söylemiştir. (Sehavî, elMakasıdü'l-Hasene: s.449)
[314] bkz. Ebu Nuaym, Hılye: 1/177; Semhudî, Gammaz: s. 147; Sehavî, Makasıd: s. 449; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.202; AliyyüT Karî, Kübra: s.356; Aclunî, Keşf. 2/428; Hut, Esne'l-Metalib: s.331.
[315] Müellif Aliyyü'1-Karî eJ-Mevzûâtü'J-Kübra'da (s. 356) şöyle diyor: Hafız Süyûtî Nazmu't-Telhis Şerhihde diyor ki: İnsanların "Suheyb ne güzel kuldur!.. Allah'dan korkmasaydı hile yine Ona isyan etmezdi", hadisi hakkındaki soruları çoğaldı. Bazıları bunu Hz. Peygamber (s.av)'e nisbet ettiler. İbn Malik berhu'I-Kâfîye ve başka eserlerinde Hz.Ömer (r.a)'e nisbet etmiştir. Bahaeddin Sübkî bu konuda şöyle demiştir: Bu sözü, ısrarlı araştırmalarıma rağmen hadis kitaplarının hiç birinde ne merfu ne de mevkuf olarak, ne Hz. Ömer (r.a)'e, ne de başkasına ait bir söz olarak gördüm."
[316] bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât s.81; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.358; Aclunî, Keş£ 2/431.
[317] Raten el-Hindî'nin biyografisi 321 no.lu hadis esnasında (656 nolu dipnotta) geçmiştir.
[318] Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât s.81
[319] bkz. Fîruz-Âbadî, Muhtasaru'bMuğnî fî Tahrici'Hhya li'l-;Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.364; Aclunî, Keşf: 2/442.
[320] bkz. Sehavî, Makasıd: s.130; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.55; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.361; Aclunî, Keşf: 1/302; EsneTMetalib: s.86.
[321] Daha önce 300 nolu hadisle ilgili 608 nolu dipnotun sonunda İbn Tcymiyye'nin Fivdevs kitabı hakkındaki sözü nakledilmişti. Oraya bakınız!.
[322] Müellif Aliyyü'l-Karî'nin buradaki ifadesi zayıf olup yanlış bir kanaat vermektedir. Zira bu ifade Nevevi'nin "sahih değil' dır", şeklindeki sözü ile başka âlimlerin "uydurmadır" ifadeleri arasında farklılık izlenimi vermektedir. Doğru olan, bu iki ifade arasında hiçbir farklılığın bulunmamasıdır. Sehavî'nin el' Makasıdüı-tfasene'deki (s. 130) ifadesi şöyledir: "Gül Hz. Peygamber (s.a.v)'in terinden yaratıldı..." (hadis hakkında); Nevevî sahih değildir, demiştir. Üstadımız Hafız İbn Hacer de aynı şekilde; "Bu, uydurmadır", demiştir. Ondan önce de İbn Asakir aynı ifadeyi kullanmıştır."
Bu kitabımızın 49-51. sayfalarında "sahih değildir" ve "uydurmadır" ifadelerinin mevzu hadisler konusunda kullanıldığında aynı manada oldukları, uzun uzun açıklanmıştır. Dilerseniz oraya başvurabilirsiniz.
[323] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.361; Aclunî, Keşfi 2/446.
[324] Müellif Aliyyü'1-Karî (...dediğine göre) ifadesiyle, bu hadis hakkındaki mevzû/uydurma hükmünü zayıflatma amacı taşımamaktadır. Bu ifade ile sadece bu hadisin uydurma olduğu görüşünde olan alimin ismini ve bu ifadeyi zikrettiği kitabın ismim verme amacı taşımaktadır. Zira müellif Alıyyu'1-Kari aynı ifadeyi eî-Mevzûâtü'1-Kübra kitabında (s. 361) kullanmış, bunun ardından şöyle demiştir: "Bu ifade şianm çirkin iftirala-yindandır. Allah belâlarını versin. Nereden iftira ediyorlar? Nasxl da iftira edebiliyorlar?"
[325] "Adaletli hükümdar" ifadesiyle İran Kisrası Nûşirvan kastedilmektedir. Halimi Şüab' da bu hadis hakkında: Sahih jjeğüdir, demiştir. Sahih olsa bile, Nûşirvan hakkında "Âdil" enilmesi, âdil olduğu ve onun lehine şahitliketmek için değil, Mh olduğu bu isimle kendisini tarif etmek içindir. Zira Allah Rasûlü (s.a.v)'in Allah'ın hükmünden başkasıyla hükmeden bir kimseyi "âdil" olarak adlandırması mümkün değildir. (elMakasıdü'1'iJasene: s.454'den kısaltılarak nakledilmiştir.)
[326] bkz. Sağanı, Mevzuat: s.4; Semhudî, Gammaz: s.149; Se-havî, Makasıd: s.454; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.207; AliyyüT Karî, Kübra: s.362; Acluni, Keşf: 2/454; Şevkânî, Fevaid: s.327; Hut, Esne'l-Metalib: s.339.
[327] bkz. İbnü'l-Cevzî: Mevzuat: 3/111; Ebu Nuaym, Hîye: 3/308; İbn Kayyim, Menar s.133; Süyûti, Leâlî: 2/193; Semhudî, Gammaz: s.149; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.362; Aclunî, Keşf: 2/452.
[328] Evet, ama Yakut el-Hamevî'nin Mu'cemü'l-Büldan'da. (1/4) ifade ettiği gibi; "Bilmiyorum" ifadesi, ilimin takdir edilmeyen yarısıdır. İlmin en şerefli ve en faziletli ikinci yarısı ise "Biliyorum", diyebilmektir. İlmiyle amel eden tabiîn âlimlerinden Muhammed b. Aclân'm dediği gibi; gerçek olan husus şudur: İ-lim erbabı "Bilmiyorum" ifadesini göz ardı ettiği takdirde yumuşak karnından öldürülür."
Müslim Sahih'mde (SıfatüTMünafikîn 7; Nevevî Şerhi: 17/141) Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un şu sözünü rivayet etmektedir: "Ey insanlar!.. Allah'tan korkun. İçinizden kim bir şey biliyorsa bildiğini söylesin. Bilmeyen kimse; Allahu alem (Doğru olanı bilen Allah 'tır), desin."
İbn Kayyim el'Cevziyye Flâmül-Muvakkîn (4/218)'dc şöyle demiştir: "İlim ehlinden biri diyor ki: Bilmiyorum demeyi öğren. Bilmiyorum, dersen; bilinceye kadar sana öğretirler. Biliyorum, dersen; Büemeyinceye kadar soru sorarlar."
[329] bkz. Darimî, Sünen: 1/63; Sehavî, Makasıd: s.458; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.208; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.364; Aclunî, Keşf. 2/464; Hut, Esne'l-Metalib: s.343
[330] Bu sözü Darimi Süneriinde (1/57 Mukaddime 21) Şa'bî'nin sözü olarak rivayet etmiştir. Şa'bî: Tabiînden İmam Ebu Amr Şerahîl el-Hımyerî el-Kûfî'dir. Şöyle diyordu: "Sahabe'den beş yüz kişiye eriştim. Beyaz sayfaya siyah yazı yazmadım. (Yazarak hadis ezberlemedim) Biri bana bir hadis nakleder etmez hemen ezberledim." Şa'bî Kûfe'de hicrî 19. yılda dünya gelmiş, 103 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.
Bu söz değerli sahabî Bbu'd'Derda (r.a)'dan da nakledilmiştir. Aslında ona nisbet edilmesi daha doğrudur. Hafız İbn Abdil" Berr Camiu BeyaniTIlm ve Fazlihî kitabında (2/54) "Alime ilmî meselelerden bilmediği bir şey sorulduğunda izlemesi gereken metod" babında bu sözü Ebu'd'Derda (r.a)'ya nisbet etmiştir. İntıka kitabında (s.38)'da şöyle demiştir: "Ebu'd'Derda (r.a)'-mn; "Bilmiyorum" demek, ilmin yarısıdır", sözü sahih rivayetle nakledilmiştir."
[331] bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat: 2/75; Süyûtî, Leâli: 2/2; İbn Arrak, Tenzih: 2/66; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.365; Aclunî, Keş£ 2/468.
[332] Süyûtî, el-LeâliTMasnûa: 2/2
[333] bkz. Zehebî, Mizan: 4/400; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.365; Aclunî, Keşi 2/468;
[334] Yahya b. Anbese, durumu açığa çıkmış olan, hadis uyduran yalancı biridir, (bkz. Zehebî, Mizanii'l-I'tidal: 4/400)
[335] bkz. Sehavî, Makasıd: s.463; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.210; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.365; Aclunî, Keşi 2/478; Hut, EsneT Metalib: s.346.
[336] Sehavî, etMakasıdü'l-Hasene: s.463 No: 1292.
[337] Bu söz, uydurma olması bir yana, dil terkibi açısından hatalıdır. Zira dil açısından doğru olan vav ile (Lâ tüsevvidûnî) de-nilmesidir. Zira bu fiilin aslı vav'lıdır. (bkz. Aclunî, Keşf. 2/478 Hadis No: 3018)
[338] bkz. Meydanı, Mecmeu'l-Emsal: 2/141; Zemahşerî, eî-Müstaksâ: 2/390: Sehavî, Makasıd: s.465; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.212; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.366; Aclunî, Keşf: 2/483.
[339] Bu söz yeni dönem arap atasözlerindendir. Nitekim Mey danî'nin MecmeuTEmsal kitabında (2/141) "Fareden ancak fare, yılandan ancak yılan dünyaya gelir", denilmektedir.
[340] bkz. ed-Dürer eîMültckata: No: 461, Aliyyü'1-Karî, Kübra: S-367; Aclunî, Keşf. 2/485;
[341] bkz. Sehavî, Makasıd: s.468; Semhudî, Gammaz: s.152; ü'd-Deyba', Temyiz s.214; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.367; A<r î, Keşf; 2/493; Hut, Esne'l-Metalib: s.352.
[342] bkz. Sehavî, eîMakasıdüTHasene: s.468 No: 1311.
[343] bkz. Buharı, Sahih: İlim 50; İbn Hacer FethuTBari: 1/202; Sehavî, Makasıd s.469; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.215; AliyyüT Karî, Kübra: s.371; Aclunî, Keşf: 2/499; Hut, Esne'l-Metalıb: sİ55.
[344] Buharı, »Sa/uA: 1/202 (îlim 50) İlimde utanma babı. Bu söz birçok, kitapta bu şekilde nakledilmiştir. Buharî'nin lafzında (müstahyî) kelimesi, sonundaki iki yâ harfiyledir. İbnü'd-Deyba'm Temyizü't'Tayyib mine'bHabis kitabında da bu şekilde -iki yâ ile- gelmiştir. İmam Aynî, Umdetü'l-Karî'de (2/210) şöyle diyor: (istahya-yestahyî) filinden türeyen (müstahyî): Ha harfinin sükûnu ile ve ikincisi sakin, olan iki yâ ile yazılır. B\ı kelimede bir yâ ile (Müstahî) denilmesi de, yasız (müstah) denilmesi de caizdir." Aynî daha sonra şöyle devam etmiştir: "...ve kibirli olan ilim öğrenemez." Mütekebbir/Kibirli olan, kendini büyük gören demektir. Böylesi böbürlenip ilim öğrenmeye karşı çekimser/isteksiz davranan kişidir. Istikbar ve tekebbür böbürlenmek, kendini büyük görmek demektir."
Hafız İbn Hacer Fethu'fBari'de (1/202) şöyle diyor: "Haya imandandır", hadisi daha önce geçmişti. --Şer'î anlamıyla- haya/utanma büyüklere hürmet ve saygı şeklinde meydana gelen utanç duygusudur. Bu övgüye değer olan utanma şeklidir. Şer'î bir emri terk etmeye sebep olan utanma ise kötülenmiştir. U" tanmamn bu şekli, meşru utanma olmayıp bir çeşit zafiyet ve seviye düşüklüğüdür. İmam Mücahid'in "Utangaç ve kibirli olan, ilim öğrenemez", sözüyle anlatılmak istenen de budur."
[345] Bu zat, Tabiînden, ibadet ve vera ehli, güçlü fakîhlerden Tefsir, Kıraat, Hadis, Fıkıh ve Kur'ân'da İmam Mücahid b. Cebr EbuTHaccac el-Mekkî el-Mahzûmî'dır. Mücahid şöyle diyordu: Kur'ânı İbn Abbas'a otuz defa arz ettim. Bir başka rivayette ise; Kur'an'ı İbn Abbas'a üç defa arz ederek okudum. Her âyette duruyordum. Bu âyet hangi konuda indi? Nasıl? nazil oldu? diye soruyordum. İbn Ömer bana dedi ki: NaiV desenin ezberin gibi iyi hadis ezberlese, diye temenni ediyorum. Seleme b. Küheyl: Ata, Tavus ve Mücahid kadar bu ilimle Allah rızasını arzulayan kimse görmedim, demiştir. Mücahid hicrî 21 yılında

Hz.Ömer'in halifeliği döneminde dünyaya gelmiş, Mek" ke'de 103 yılında secdede iken vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.
[346] bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzûât: s.36; Aliyyü'1-Karî, Kübra-s.370; Aclunî, Keşf: 2/500.
[347] Süyûtî, Zeylü'l Mevzu ât: s.36
[348] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.371; Aclunî, Keşf 2/508.
[349] bkz. Gazzalî, İhya: 3/94; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.371; Aclunî Keşf; 2/509.
[350] Bu hadisi Gazzalî, İhya Ha (3/94) İki şehvetin Kırılması bölümünde, Mide şehvetini kırma konusunda izlenecek riyazet yolunun açıklanması babmda zikretmiş, Irakî de bu sözünü ihya Tahrici'ndc (İhya: 3/94 dipnot l) zikretmiştir.
[351] bkz. Sehavî, Makasıd: s.471; Semhudî, Gammaz s.155; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.217; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.372; Aclunî, Keş£ 2/504; Hut, Bsne'l-Metaiib: s.357.
[352] bkz. Sehavî, el-Makasıdü'1-Hasene: s.471 No:1325.
[353] bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat: 2/100; Süyûtî, Leâlr 2/21; İbn Arrak, Tenzih: 2/103; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.377; Aclunî, Keşi: 2/522.
[354] Süyûtî, el-Leâli'1-Masnûa: 2/21. Asıl nüshada; "Zeyl'de bu Şekildedir", denilmiştir. Bu, bir kalem sürçmesidir. Zira ben bu hadisi Zeyl'de göremedim, gördüğünüz şekilde Leâli olarak düzelttim.
[355] bkz. Taberanî, ehMıı'cemii's-Sagir. 1/73; İbnü'l-Cevzî, et Mevzûât: 2/186; Heysemî Mecmeu'z-Zevaid 1/220; İbn Hacer,
Lisanü'l-Mizan: 1/98; Süyûtî Zeylü'l Mevzua t: s.96; Süyûtî, Leâlî: 2/377; İbn Arrak, Tenzih: 2/340; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.373. Heysemî Mecmeu'z-Zevaid: 1/220;
[356] Yani batıldır. Hadisi Süyûtî Zeylü'l-Mevzuât' da (s.96) Taberanî'nin elMu'cemüsSagir'inden senediyle; Amr b. Ebî Seleme, ibrahim el-Basrî, Ali b. Sabit, Muhmmed b. Şirin, Ebu Hureyre tarikiyle merfû olarak rivayet etmektedir. Süyûtî şöyle demiştir: Taberanî diyor ki: Bunu Azre b. Sabit'in kardeşinden sadece İbrahim el-Basrî rivayet etmiştir. Süyûtî daha sonra şöyle demiştir: "Mizan'da şöyle denilmektedir: Bu hadis Münkerdir. Bunun âfeti (uyduran kişisi) ibrahim'dir." Ebu Gudde diyor ki: Bu haberi Mizan'da ibrahim ismini taşıyan ravilerin biyografilerinde görmedim. Daha sonra bunu İbn Hacer'in Lisanü'l-Mizaninda (1/98) İbrahim b. Muhammed b. Sabit el-Ensa-rî'nin biyografisinde gördüm. Süyûtî'nin Zeyl'de-ki ifadesinin aslı "Lisanü'l-Mizan'da şöyle denilmiştir", şeklinde iken, kelime düşüklüğü sebebiyle bu yanlışlık meydana gelmiş olabilir.
Lisan' daki ifade şöyledir: (İbrahim b. Muhammed b. Sabit el-Ensarî): Amr b. Ebî Seleme et-Tinnîsî'nin üstadıdır. Münker hadisler rivayet etmiştir. İbn Adiyy onun hakkında: Medineli-dir. Kendisinden münker hadisler rivayet edilmiştir, demiş ve onun üç münker hadisini nakletmiş ve sonra da "Onun başka hadisleri de bulunmaktadır. Hadisleri salih olup tahammül edilebilir nitelikte-dir", demiştir. İbn Hıbban bunu Sikat'ta. zikretmiş ve Amr b. Ebî Seleme'nin arkadaşıdır. Muhammed b. Malik vasıtasıyla Bera'dan rivayette bulunmuştur. İbrahim b. Muhammed el-Makdisî isminde zikri gelecektir." demiştir. İbn Hacer, zikri geçen (İbrahim el-Ensarî)'nin biyografisinin ortasında şu hadisi zikretmiştir: Taberanî, Sagir' de Amr b. Ebî Seleme, İbrahim b. Muhammed el-Basrî'den, Ali b. Sabit, İbn Şirin sened zinciriyle Ebu Hureyre'den merfû olarak şu hadisi rivayet etmektedir: "Ey Ebu Hureyre!.. Abdest aldığında "Bismillah vel-hamdü lillah" de. Zira senin koruyucu meleklerin, bu abdestin bozuluncaya kadar hiç dinlenmeden senin hasene~ leriniyazmaya devam ederler. "Bu münkerdir. İbn Hacer daha sonra (İbrahim b. Muhammed el-Makdisî)'nin biyografisinde (1/103) şöyle demiştir: Ebu Hatim: Hadisi zayıf' tır, meçhuldür, demiştir. İbn Hıbban ise onu Sikat (Güvenilir Raviler) kitabında, Buharî Tarihinde zikretmiş, her ikisi de onu Ebu Hafs et-Tinnîsî'nin arkadaşı olarak tanıtmışlardır. Buharî, Tinnîsi İbrahim'in güvenilir olduğunu ifade etmiştir, demiştir.
(Ebu Gudde diyor ki) İbn Hacer'in ifadesinden anlaşılan; İbrahim el-Ensarî ile İbrahim el-Makdisî'ıın aynı kişi olduğudur. Durum nasıl olursa olsun, Taberanî'nin senedindeki ravi, İbn Hacer ve Süyûtî'nin naklindeki gibi (İbrahim b. Muhammed el" BasrO'dir. Görünen odur ki bu ravi zikri geçen iki raviden ayrı üçüncü bir kişidir. İbn Ebî Hatim'hı eî-Cerh ve't-Ta'dil'kitahm-da (c.l Kısım 1 sayfa 150) şu ifade yer almaktadır: İbrahim el-Basrî: Hasen'den Cenab'i Hakkın; 'Mücrimleri Cehenneme sürüklüyoruz, (Meryem: 86) mealindeki âyetini rivayet etmiş, kendisinden de İsmail b. Ebî Halid rivayette bulunmuştur." Dolayısıyla bu İbrahim el-Basrî, Taberanî'nin senedinde geçen İbrahim b. Muhammed el-Basrî ile aynı tabakadandır. Belki de ikisi aynı kişidirler. Durum böyle olunca, Abdülhayy el-Lekne-vî'nin er-Rafu ve't-Tekmîlû'î-Cerh ve't-Ta'dil(Il.hsk. s.l6(H6l) kitabına ya£dığım dipnotlarda geniş açıklamada göreceğiniz gibi; İbn Ebî Hatim'in onun hakkında sükût etmesi/bir görüş bildirmemesi onu tevsik etme anlamına gelmektedir. İbrahim el-Basrî ile İbrahim b. Muhammed el-Basrî aynı kişi ise ya da İbrahim el-Makdisî ise az önce nakledildiği gibi tevsik edilmiş (güvenilir olduğu ifade edilmiş) demektir. Bu duruma göre bu hadisin bu metniyle uydurma hadisler arasında zikredilmesi imkânsızdır. Hatta Hafız Heysemî Mecmeu'z-Zevaid'de (1/220) de bu hadisi zikretmiş ve "Bunu Taberanî Sagir'de rivayet etmiştir. İsnadı hasendir", demiştir. İbn Hacer de bu hadisi deîil olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla bu onun uydurma olmadığım göstermektedir, (bkz. Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfûa: 2/70). Bu cümleleri yazdıktan sonra İbnü'l-Cevzî'nin elMevzûât (2/186); Süyûtî'nin Leâlî (2/377) ve İbn Arrak'm Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfûa (2/340) kitaplarında Ebu Hureyre'den iti tarikle gelen şu hadisi gördüm: Allah Rasûlü (s.a.v) buyurdu ki: "Ey Ebu Hureyre!.. Abdest aldığında "Bismillah vel-hamdü lillah" de. Zira senin koruyucu meleklerin hiç dinlenmeden bu ahdesti atıncaya kadar senin için haseneleri yazmaya devam ederler. Ey Ebu Hureyre!.. Hanımınla veya cariyenle beraber olduğun-da Bismillah vel-hamdü lillah" de. Zira senin koruyucu meşklerin hiç dinlenmeden sen gusledinceye kadar senin için haseneleri yazmaya devam ederler. Ey Ebu HureyreL. Bu birleşmeden sana bir evlad nasib olursa bu çocuğun ve neslinin nefesi sayısınca sana basene yazılır."Bu hadisi nakleden üç hadis âlimi de şöyle demişlerdir: Bunun senedinde (Hammad b. Amr en-Nusaybî) ve meçhul raviler bulunmaktadır. (Ebu Gudde diyor ki) 406 nolu Bu hadis, bu son senediyle ve yukarıdaki hadis metnine ilâve edilmiş asılsız metniyle hiç şüphesiz uydurmadır.
[357] Parantez arasındaki cümle kitabın metninden olmayıp bir önceki dipnotun ortalarında geçmektedir. Önemine binaen ve dikkat çekmek için burada zikretmeyi uygun gördüm. (Çev.)
[358] bkz. Zerkeşî, ehİcabe: s.61; Aliyyü'MCarî, Kübra: s.373.
[359] {Humeyra): Hamrâ kelimesinin küçültme ismidir. Beyaz tenli, beyazı pembe ile doyurulmuş demektir. Araplar beyaz tenli erkeğe "Ahmer", beyaz tenli hanıma "hamrâ" derler. Hz. Aişe (r.anha) beyaz tenli idi. Buradaki Humeyra kelimesiyle anlatılmak istenen kişi, Hz. Aişe'dir. Bu küçültme, sevgi için yapılan küçültmedir. Nitekim 121 no.lu hadis dipnotunda bu bilgi verilmişti. Burada şunu da ilâve edeyim:
Müfhim müellifi Kurtubî diyor ki: Araplar, vücutta ki beyazlık baras/ alaca hastalığına benzediği için beyaz isminden haşlanmamaları sebebiyle, beyaz tenlilere "ahmer/kırmızı" derler. Bu sebepledir ki Allah Rasulü (s.a.v) Hz. Âişe'ye Ya Humeyra!.. (Pembe yanaklı sevimli kız) derdi. Kurtubî'nin bu ifadesini Hafız İbn Hacer Fethu'l-Bari'de (7/106 Menakıb ...) Hz. Peygamber (s.a.v)'in Hz. Hadıce (r.a) ile evlenmesi ve Hz. Hadice'-nin fazileti babında nakletmektedir.
[360] Benzeri bir ifade İbn Hacer tarafından da FethuTBarî'de (2/370 lydeyn 2) Bayram günü kılıç kalkan oyunu babında nakledilmiştir. Bu iki hadis hafızının hu ifadeleri isabetli değildir. Zira bu hadisten başka ayrıca iki sahih hadiste de (Humeyra) ifadesi sabit olmuştur.
İmam Bedreddin Zerkeşî el-İcabe li-irad me'stedrakethu Aişe ale's-Sahabe adlı eserinde (s.61-62) Hz. Âişe (r.a)'nin özelliklerini sayarken şöyle demiştir: "Yirmi Yedinci Özellik: O'nun hakkında (Dininizin yarısını Humeyra'dan alın) hadisi gelmiştir. Hocamız Hafız Imadüddin İbn Kesir'e bu hadisi sordum. Dedi ki: Hocamız Dünya Hafızı Ebu'l-Haccac el'Mizzî (r.a) şöyle diyordu: İçinde Humeyra adı geçen her hadis batıldır. Sadece Sünen-i Nesaf de Oruç Bölümündeki bir hadis müstesnadır." (İhn Kesir diyor ki): "Sünen-i Nesaî'de yer alan bir başka hadis de buna ilâve edilmelidir: Ebu Seleme'den rivayet edildiğine: göre; Hz. Âişe şöyle demiştir: Habeşliler oynamak üzere mescide girdiler. Allah Rasûlü (s.a.v) bana: 'Ya Humeyra!.. Onlara bakmayı arzu eder misin? buyurdu. Bu hadisin isnadı sahihtir. Hakim Müstedrek' inde (3/119) Ümmü Seleme'den -bu konuda bir üçüncü hadis- rivayet etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) mü'minlerin annelerinin savaşa katılacaklarını anlattı. Hz. Aişe (r.a) güldü. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Dikkat et Ya Humeyra!.. Bu hanım sen olmayasm". dedi ve sonra Hz. A-li'ye döndü ve şöyle buyurdu: "Âişe'nin herhangi bir işi sana ha-vale edilecek olursa, son ona yumuşak davran."Hakim diyor ki: Bu hadis, Buharı ve Müslim'in şartına uygun, sahih bir hadis olduğu halde Buharî ve Müslim bu hadisi Sahih' lerine almamışlardır. Zehebî ise; (Buharî ve Müslim, hadisin ravilerinden olan) Abdülcebbar'dan hadis tahric etmemişlerdir, demiştir." İbn Ke-sir'in ifadesi ilâve ve düzeltme ile burada sona ermektedir. Allâme Zürkanî, Şerhu'l-Mevahibi'n-Ledünniyye kitabında (7/216) Kastallânî'nin bu Ümmü Seleme hadisini Hakim ve Beyhakî'den rivayet etmesinden sonra; "Bu hadis, içinde (Ya Humeyra!..) geçen sahih bir hadisdir. İçinde bu ifadenin geçtiği her hadisin uydurma olduğunu iddia eden kimseye bu hadisle cevap verilebilir", demiştir. Zürkanî, işaret edilen iddia sahibi ile İbn Kayyim el-Cevziyye'yi kast etmektedir. Zira İbn Kayyim eJ-Menaru'l-Münifkitabında (s.60); "İçinde (Ya Humeyra!..) ya da sadece (Humeyra) lakabının geçtiği her hadis yalandır, uydurulmuş tır", demektedir,
Abdülfettah (Ebu Gudde) diyor ki: Nesaî'nin burada işaret edilen iki hadisi, onun esSünenü'J'Kübra'smdadır, matbu olan Sugra'da (yani elimizdeki meşhur Sünen nüshasında) bu hadisler yer almamaktadır." (bkz. Nesaî, esSünenü'l-Kübra: 1/553, Salatü'l-Ieydeyn 31, Hadis No: 1798)
[361] Parantez arasındaki bu cümle, kitabın metninden olmayıp bir önceki dipnotun başından alınmış, önemine binaen ve dikkat çekmek için burada metin içerisinde ayrıca zikredilmiştir. (Çev.)
[362] bkz. Sehavî, Makasıd: s.474; İbnü'dvDeyba', Temyiz: s.219; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.374; Aclunî, Keşf. 2/515.
[363] Yani bu ifadenin; diğer nebevî hadislerin rivayet edildiği gibi nebevî hadis olarak rivayet edilmesi doğru değildir. Zira daha önce 311 no.lu hadisin dipnotunda geçtiği gibi; âlimler nezdinde kesin olarak kararlaştırılan hususlardan biri şudur: Peygamberimiz (s.a.v)'i rüyada görmekle şer'î bir hüküm isbat edilemez.
Nebevî hadis ise öncelikli olarak rüya ile isbat edilemez.
[364] bkz. Süyûtî, Zeylü'l-Mevzuât s.203; Aliyyü'1-Karî, Kübra: k.376; Aclunî, Keşf: 2/518.
[365] Süyûtî, Zeyîü'î-Mevzûât s.203

[366] bkz. Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.376; Aclunî, Keşf: 2/519.
[367] bkz.Buharî, Sahih: Fezâılü Ashabi'n'Nebi 9; Müslim, Sahih: Fezâüü's-Sahabe 30, 31
[368] Bu konu 436 no.lu hadis esnasında ele alınacaktır.
[369] bkz. Sehavî, Makasıd. s.475; Semhudî, Gammaz: s.157; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.220; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.376; Aclunî, Keşf: 2/519; Hut, Esne'l-Metalib: s.361.
[370] bkz. Sehavî, el-Makasıdü'hHasene: s.475 No: 1336.
[371] bkz. Sehavî, Makasıd: s.476; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.220; Aliyyü'1-Karî, iftV&ra: s.377; Aclunî, Keşf 2/521; Hut, EsneTMe-talib: s.362.
[372] Süyûtî'nin Tarihıı'l-Hulefâ' da (s. 178) naklettiği gibi; Sûlî, bu sözü benzeri bir lafızla senediyle Abbasî Halifesi Mansur'dan nakletmektedir. Abbasî Halifesi Ebu Ca'fer Mansur'un nesebi: Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdillah b. Abbas şeklindedir. Hicrî 95 yılında dünyaya gelmiştir. İlim tahsili için yolculuklar yapmıştır. Sûlî diyor ki: Zamanında Hadis ve Neseb ilmini en iyi bilen kimse olup hadis tahsili ile meşhur idi. Babasından, Ata b. Yesar ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Halife Mehdî hadis rivayet etmiştir. Çok zengin olmakla birlikte eğlence ve oyuna düşkün olmaması, kâmil akıl sahibi olması, ilim ve edebiyata fiilî katılımı, nefsî olgunluğu; heybet, cesaret, ihtiyat, görüş ve azamet açısından Abbasoğullannın yiğit şahsiyeti idi.
Dünya lezzetlerinden erişemediği hiç bir şey kalmadığı halde sadece Hadis ehlinin şerefini temenni etmesi konusundaki sözü 344 nolu hadis (700 nolu) dip notunda geçmişti. Halife Mansur, Mekke'de Hac için ihramlı olduğu halde hicrî 158 yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. (Süyûtî, Tarihu'bHulefa: s.172-180. Özetlenerek nakledilmiştir.)
[373] bkz. Sehavî, Makasıd: s.476; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.221; Aclunî, Keşf. 2/523; Hut, Esne'J-Metalib: s.362.
[374] Son dönem alimlerinden bazıları: Bazı tasavvuf erbabı bu hadisin sahih olduğunu kararlaştırmışlardır, diyerek bu hadisi isbat etmeye çalışmışlardır, dolayısıyla uydurma hadis olmamalıdır. Maliki Fakîhî ve Mısır Müftüsü Sûfî Allâme Muhakkik Muhammed Illîş (öl. 1299 h.) ve üstadı Ebu Yahya bunu gayet güzel bir şekilde cevaplamıştır. Ebu Yahya hadisi isbat ederken senedden başka bir şeye itimad etmeyi reddetmiştir. İsabetli tenkidleri, akıl sahiplerinin şuur ve basiretlerini artırıcı ifadeleri dolayısıyla bu iki zatın sözlerini nakletmek faydalı olacaktır: Şeyh Muhammed Illîş "Fethu'l-AliyyiTMalik fi'1-Fetva alâ Mezhebi Malik"'ismiyle adlandırılan Fetvalarinda (1/45) 'Yasin ne niyetle okunursa gerçekleşir" hadisi sahih midir? Bunu sahih olduğunu inkâr eden kimseyi ayıplayan kimseye ne ceza gerekir? sorusuna şu cevabı vermiştir:
"Hafız Sehavî el-MakasıdüTHascne kitabında bu hadisin aslının olmadığını açıkça ifade etmiş, Seyyid Muhammed ez-Zürkanî de Muhtasar'mda aynı görüşü paylaşmıştır. Bu hükmü ayıplayan mezkûr kişi bilgisizce konuşmaya cür'et ettiği için şiddetli bir şekilde te'dib edilmelidir. Bu adamın halinden anlaşılan, ilim ehlinden biriyle görüşmemiş, katı kalpli câhil bir kişi olduğudur. Böyle birinin hadisler konusuna bilgisizce dalması sebebiyle Allah Teâlâ'nm gazabına uğramasından korkulur. Zira bilgisi olan kişi nass bulunan hususları inkâr etmez. Cehaletin çokluğu, akıl zayıflığı ve dindar olmama bundan daha fazlasına sebep olmaktadır.
Ezher Hatibi Şeyh İbrahim es"Sakka da bu soru üzerine şu cevabı yazmıştır: İmam Şa'ranî, el'-Bedru'l'-Münir kitabında Hafız Sehavi'nin; bu hadisin bu lafızla aslı olmadığı görüşünü naklederek bu hükmüne katılmış, daha sonra da; "Bu hadis, Şeyh İsmail el-Yemenî cemaatinde kesindir", demiştir. Dolayısıyla bu hadis, âlimlerin üzerinde ihtilaf ettikleri hadislerden-
dir. Dolayısıyla bunun sahih olduğunu inkâr eden kişinin reddedilmesi uygun değildir. Zira Sehavî, bunun sahih olduğunu inkâr etmiştir. Bunu sahih olarak kabul eden kişinin de reddedilmesi de uygun değildir. Zira az önce Şa'ranî'nin ifade ettiği gibi bazı alimler bunu sahih olarak kabul etmektedirler. Ya-sin'in fazileti ve onun dünyevî ve uhrevî maksatların gerçekleşmesine vesile olması, sadece bu hadise bağlı değildir. Çünkü bu konuda başka hadisler de varid olmuştur. Allah'ın bu fakir kulu İbrahim es-Sakka eş-Şafiî'ye ilham ettiği budur. Günahları affola.
Üstadımız Ebu Yahya, bu cevaba muttali olduğunda onun üzerine şunu yazmıştır: Bilindiği gibi; Hadislerden her biri, keşif ve kalplerin nurlarıyla değil, sadece senedlerle sabit olmaktadır. Ş a'ranî'nin Seyyid ismail el-Yemenî'den naklettiği husus Müftî Şeyh ibrahim Saka'nın anladığı gibi lafzın sahih oluşu ise durum senede bağlıdır. Aksi takdirde söyleyen kim olursa olsun, sözü kendisine iade edilir. Allah'ın dininde hatır gözetme olamaz. Velilik ve kerametlerin burada bu konuya müdahalesi olamaz. Bu konuda yetkili merci, sadece bu ilmi bilen hadis hafızlarıdır. Bu hadis, muhaddislere göre aslı olmayan bir hadistir. AIiyyüTKarî bunu -elimizdeki Masnu kitabında- zikretmiş ve şöyle demiştir: "Sehavî: aslı yoktur, demiştir." Aliy-yü'1-Karî, kitabının başında sabit veya uydurma olup olmadığında ihtilaf edilen hadisleri zikretmeyeceğim ifade etmiştir. Eğer Seyyid ismail'in bu sözünden maksat, hadisin manasının doğruluğu ise ki seyyidlere hüsnü zan etmenin gereği de budur, o takdirde bu durum kabul edilebilir. Zira tevekkülü sahih, ihlası sadık olan kimse Allah'a dua ettiğinde özellikle Kur'anla ona tevessül ettiğinde Allah ona icabet edecektir. Ancak şu an ele aldığımız konu bu değildir.
Müftü Şeyh ibrahim Sakka nın Selıavî'yi Şa'ranî'nin ibaresinin sonu ile tenkidi yerinde değildir. Zira bu lafzın sahih oluşunun murad edildiği anlayışı üzerine bina edilmiştir. Bunun da senede bağlı olması ve hadisin her hangi bir senedinin de bulunmaması sebebiyle sahih olmayacağını öğrendin. Zira hadisin senedi olsaydı hadis hafızları onu bilir ve hadis kitaplarında zikrederlerdi.
"Bu hadis alimlerin üzerinde ihtilaf ettikleri hadislerdendir", sözüne gelince bu ifade de problemlidir. AliyyüTKarî'nin ifadesi, bunu reddetmektedir.
"Bunu sahih olarak kabul eden kişinin de reddedilmesi de uygun değildir", ifadesi ile sanki ilk müftü -Şeyh Ilış— kastedilmektedir. Halbuki o bunu kabul eden kişiyi reddetmemiş, sadece bilgisizce konuşan, bilmediği konuya dalan kimseyi reddetmiştir. Böyle birinin reddedilmesi ise kesin bir görevdir. Sanki o Müftü Şeyh ibrahim Sakka bunu reddedenin lafızlarını da onu reddetme sebebini de anlamamış gibidir. Nitekim "Ya-sin'in fazileti.." ifadesi sebebiyle Müftü, soruyu da anlamamıştır. Zira Kur'amn tamamının faziletli oluşu konusunda Müslümanlar arasında bir tartışma yoktur.'
"Bu, Allah'ın ilham ettiği husustur", ifadesinin manasını anlamadım. Zira sözünü tenkid ettiği kişinin muradını tahkik etmediği, soruyu iyice anlamadığı ve cevap verenin verdiği cevap hakkında değil de, soruda var olan hususun sorulması sebebiyle soru lüzumsuz olduğu halde onu reddedenin lafızlarım anlamadığı halde, hangi şey ilham edilmiş olmaktadır? Adamın mâlik olduğu akıl bu ise, Allah'a havale edelim. Ben kubbenin altında Şeyh var zannediyordum. Doğrusunu Allah bilir." Abdülfettah Ebu Gudde diyor ki: Bu ifade, daha önce 95, 97, 109 ve 344 no.lu hadislerin dipnotlarında takdim ettiğim şu hakikati te'yid etmektedir: "Hadis, sadece ehlinden alınır. Değeri yüce, şanı yüksek olsa da. başkasından alınmaz." Hidayete erdiren Allah'dır.
Masnû Kitabının sonunda 273. sayfada bu dipnotuna şu ilâve yapılmıştır:
Hadisin sahih veya zayıf olduğunun keşif yoluyla bildirilmesi konusunda vakıf olduğum garip hususlardan biri, İsmail el-Aclûnî ed'Dimaşkî'nin KeşfüTHafa ve Müzîîü'l-İlbas kitabının mukaddimesinde (1/9-10) ikrar ve kabul sadedinde zikrettiği şu ifadesidir:
"Bir hadise "uydurma", "sahih" ve benzeri bir hükmün verilmesi senedin incelenmesi ve benzeri metotlar sonucunda hadis alimlerinin kanaatine göredir. Yoksa bizzat kesin bir durum değildir. Meselâ: Sahih bir hadis, muhaddisin kanaatine göre zayıf veya uydurma olabilir, ya da tersi olabilir. Mütevatir ise Rasulullah'a nisbeti ittifakla kesin olan hadistir. Hadisin buna ihtimali olmakla birlikte, muhaddislerin nazarında sabit olan hususa göre amel edilir. Hadisten hüküm istinbat edecekler için hadisten elde edilen şer'î hüküm geçerli olur.
Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbn Arabî (k.s)1 nin eî-Fütûhatü'î-Mek-kiyye adlı eserinde özetle şöyle denilmektedir: Kavileri yoluyla sahih olan nice hadis vardır ki, keşif ehli bu hadisi Allah Ra-sûlü (s.a.v)'ne sorup bunun uydurma olduğunu öğrenmesi sebebiyle sahih kabul etmez. Dolayısıyla nakil ehli, tariki sahih olduğu için o hadisle amel etse bile, keşif ehli bu hadisle amel etmez.
Yine ravileri arasında hadis uyduran biri bulunduğu için, tarikinin zayıflığı sebebiyle kendisiyle amel edilmeyen nice hadis vardır ki, keşif ehli bunu Cibril'den Allah Rasûlüne naklederken duydukları için, gerçekte bu hadis sahihtir." Abdülfettah -Ebu Gudde- diyor ki: Aclunî'nin naklettiği ve sükût edip kabul ettiği ifade budur. Bu tavrından dolayı neredeyse şaşkınlıktan donup kalacaktım. Oysa Acluni, Buharî'yi şerheden muhaddıslerden biridir. Muhaddislerin ilimlerini, hadis ve din kaidelerini hiçe sayan bu ifadeleri nasıl kabul edebilmiştir? Buna göre "keşif ehli" denilen ya da kendisini keşif ehli gören kişiler açısından hadis alimlerinin hadis hakkında verdikleri "sahih" ve "zayıf hükümleri anlamsız bir şey olmaktadır. Sünnet-i Mutahhara'nm sübutu için, ne zamandan beri biri muhaddislerin sahih nakli, diğeri keşif ehlinin keşfi olmak üzere iki kaynak kabul edilmiştir?. Buna aldanmaktan sakın. Allah senin yardımcın olsun ve seni gözetsin.

[375] bkz. Süyûtî, Leâli: 1/247; Sehavî, Makasıd s.477; Semhudî, Gam-raaz: s. 157; İbnü'd-Deyba', Temyiz s.221; AliyyüTKarî, Kübra: s.377; Aclunî, Keşf 2/526; Hut, Esne'tMetalib: s.362;
[376] bkz. Sehavî, Makasjd: s.479; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.222: Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.378; Aclunî, Keşf: 2/532; Hut, Esne'bMe-talib: s.363.
[377] bkz. İbn Hacer Fethu'tBarî: 1/45; Ebu Nuaym Hılye: 5/34; Hatib, Tarihli Bağdad: 13/226; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.379; Aclunî, Keşf 2/537; Zebîdî, İhya Şerhi: 1/408,
[378] Bu hadisi Ebu Nuaym Hılye'de (5/34); Hatib Tarihti Bağdad'da. (13/226) İbn Mes'ud'dan merfû olarak; "Sabır imanın yarısıdır. Yakın ise imanın tamamıdır", lafzıyla rivayet etmiştir. Hafız Irakî ihya üzerine yazdığı et-Tahricü'sSagîr' de; Gazzalî'nin hadisi merfû olarak zikrettiği Kitabü'1-İlim İlmin âfetleri hakkındaki Altıncı Bab'da şöyle demiştir: Bunu Beyhakî Zühd kitabında, Hatib Tarihinde İbn Mes'ud'un hadis olarak hasen isnadla zikretmiştir."
Hafız Zebîdî, İhya Şerhi'nde (1/408) şöyle demiştir: "Irakî, et-Tahricü'l-Kebir'de şöyle demiştir: Bunu Ebu Nuaym Hılye'de, Beyhakî Zühd'de ve EbuTKasım el-Lâlikâî Kitabü'sSünne'de rivayet etmiştir. Sonra da Irakî, İbn Mes'uda varan senedle merfû olarak bu dipnotun başındaki mezkûr lafızla rivayet etmiştir. Irakî daha sonra şöyle demiştir: Bilmen ve sahih olan, bu sözün İbn Mes'udun sözü olduğu şeklindedir. Buharı de -Sait'inde muallâk olarak bu şekilde İbn Mes'ud'dan mevkuf hadis olarak zikretmiştir. Taberanî ve Beyhakî Zühd kitabında bunu A'meş... tarikiyle muttasıl senedle Abdullah b. Mes'ud'un sözü olarak tahric etmişlerdir. Beyhakî: Sahih olan bu sözün mevkuf olmasıdır, demiştir."

Buharî, Sahihinin başlarında KitabüTİman'ın ilk babında bu sözü muallâk olarak zikretmiş, Hafız İbn Hacer Fethu'i-Bari'de Vl/4ö) aynı yerde şöyle demiştir: "Bu muallâk hadis, Taberanî'nin Sahih bir senedle muttasıl olarak tahric ettiği bir eserdir, (yani ibn Mes'udun sözüdür). Bunu Ebu Nuaym Hılye'de ve Beyhakî Zühd' de İbn Mes'ud'un merfû hadisi olarak tahric etmişlerdir. Merfû oluşu sabit değildir."

[379] Parantez arasındaki ifade, bir önceki dipnottan alınmış, °h önemine binaen ve dikkat çekmek için metinde zikredil-i. (Çev.)

[380] Bir başka lafızda ise; "Oruca başladığınız gün ile, senenin ilk günü aynı gündür", şeklindedir, (bkz. Hut, Esn&hMetalib: s.364 Hadis No: 1779)

[381] bkz. İbn Kayyim, Menar: s.124; Semhudî, Gammaz: s.159; Sehavî, Makasıd: s.480; İbnü'd-Deyba', Temyiz: s.223; AliyyüT Karî, Kübra: s.380; Acluni, Keşf: 2/540; Hut, EsneTMetalib: s.364; Makdisî, el-Fevaidü'1-Mevdûa: s. 250.

[382] Bu başlık, konuyu açıklamak üzere benim, tarafımdan ilâve edilmiştir. (Ebu Gudde)

[383] Sehavî, el-Makasıdü'hHasene, Son Bölüm: s.480

[384] İbn Teymiyye Minhacü'sSünneti'-Nebeviyye kitabında w/265) şöyle diyor: "İmanı Şafiî ne Ebu Yusufla görüşmüş, ne onunla münazara etmiş, ne de ondan hadis dinlemiştir. Bilakis kou Yusuf. Şafiî Irak'a girmeden önce hicrî 183 yılında vefat Emiştir. Şafiî ise Irak'a hicrî 185 yılında gelmiştir. Bu sebeple Şafii'nin kitaplarında Ebu Yusuf un görüşleri Muhammed b. ttasen kanalıyla zikredilmektedir."

[385] İbn Hacer, Tevaîi't-Te'nis: s.71

[386] Yani bu ilimlerin isnadları yoktur. İbn Tcymiyye Minha-cü'sSünneti'n-Nebeviyye kitabında (4/117) diyor ki: "Sebeb'i Nüzul hadislerinin büyük çoğunluğu müsned olmayan mürsel hadislerdir. İmam Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: 'Üç çeşit kitap vardır ki buniarın isnadı yoktur, bir başka rivayette: Bunların asılları yoktur: Bunlar Megazî, Melahım ve Tefsir kitapla -rıdır. Yani bu kitaplardaki hadisler mürseldir, demektir.

ibn Teymiyye devamla şöyle demiştir: Mürsel hadis, alimlerin kabulü ve reddi konusunda tartıştıkları hadislerdendir. Bu konuda en doğru olan görüş, mürsel hadislerden bir kısmının makbul, bir kısmının merdud, bir kısmının mevkuf (sahabî sözü) olduğu şeklindeki görüştür.

a. Durumu incelenip sadece sika/güvenilir ravilerden mürsel hadis naklettiği bilinen bir ravinin rivayet ettiği mürsel hadis kabul edilir.

b. Hem güvenilir ravilerden hem de güvenilemeyecek ravilerden mürsel hadis naklettiği bilinen bir ravinin rivayet ettiği mürsel badis, durumu meçhul olan bir kimseden rivayet şeklinde ise bu hadis mevkuftur/s ah abı sözüdür.

c. Güvenilir ravilere muhalif olan mürsel hadisler merdûd" dur/ reddedilir.

d. Mürsel, iki yönlü olursa, iki raviden her biri diğerinin üstadlarmdan hadis almışsa, bu durum o ravinin doğruluğunu gösterir. Genellikle bu gibi bir ravinin hata etmesi ve kasden yalan söylemesi tasavvur edilemez.'

[387] İmam Ahmed'in; "Üç çeşit kitap vardır ki bunların aslı yoktur Bunlar Megazî, Melahım, Tefsir kitaplarıdır", sözünün şu şekilde anlaşılması mümkündür: Bu kitaplarda zayıf ve uydurma hadisler yaygındır. Zira bu kitaplar, hadis ve ahkâm kitapları kadar, muhaddis imamların ve tenkid ehli üstadlarm çalışmalarına konu olmamıştır.

Hafız İbn Hacer, şu sözüyle bu anlayış ve yoruma işaret etmiş olmalıdır: Lisanü'l Mizan kitabının mukaddimesinde (1/13); imam Ahmed'in; "Üç çeşit kitap vardır ki bunların asılları yoktur Bunlar Megazî, Melahım ve Tefsir kitaplarıdır", şeklindeki sözünü naklettikten sonra İbn Hacer, şöyle demiştir. "Fezâil de bunlara ilâve edilmelidir. Bu alanlar zayıf ve uydurma hadis vadileridir. Zira Megazî konusunda umde olan alimler Vakıdî gibileridir. Tefsirde umde olanlar ise, Mukatil ve Kelbî gibileridir. Melahım konusunda ise genellikle israiliyyata itimad edilir. Fezâil konusuna gelince; rafizîlerin ehH beytin fazileti hakkında ne kadar hadis uydurdukları sayılamaz. Ehl'i Sünnetin cahillerinin de onlara Muaviye'nin faziletleri hakkında, batta Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in, faziletleri hakkında uydurma hadislerle karşılık vermeleri az değildir. Halbuki Allah bu zatları buna muhtaç bırakmamış, mertebelerini bu seviyesiz-| ükten çok yükseklerde kılmıştır."

[388] Kelbî nisbetiyle meşhur olan, müfessir, neseb âlimi ve tarihçi, Tefsir müellifi Ebu'n-Nadr ve Ebu Said Muhammed b. Saib el-Kelbî el-Kûfî hakkında Zehebî: Muhaddisler onu terk etme konusunda görüş birliğine varmışlardır. Yalancılık ve rafizîlikle itham edilmiştir. Hemmam: Kelbi'nin; Ben Sebâiyim, dediğini işittim, demiştir.

İbn Hıbban şöyle demiştir: Kelbî Sebaî idi, yani Ali ölmedi, dünyaya dönecektir, zulümle dolu olan dünyayı adaletle dolduracaktır, diyen ve bir bulut gördüklerinde, Emirü'l-Mü'mının Ali bu bulutun içindedir, diyen batıl bir mezhebe mensup idi. Dindeki batil mezhebi ve açık yalancılığı vasıflarını derinliğine anlatmaya ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır. İbn Adiyy şöyle demiştir: Kelbî'den Süfyan, Şube ve bir grup âlim hadis nakletmiştir. Tefsir ilminde ondan razı olmuşlardır. Hadiste ise özellikle Ebu Salih vasıtasıyla İbn Abbas'dan naklettiği rivayetlerde münker rivayetleri bulunmaktadır. Hiç kimsenin onun Tefsir' inden daha uzun tefsiri yoktur. Meşhur zayıf ravilerden biri olması sebebiyle hadisi yazılabilir. Kûfe'de 146 yılında vefat etmiştir. Bu görüşleri Zehebî Iber (1/206) ve Mizan' da (3/256-259) İbn Hacer Tehzibü't-Tehzib' de (9/178-181) nakletmektedirler.

İbn Hacer, âyetlerin nüzul sebepleri hakkındaki ehUcab fi Beyani'l-Esbab kitabının başında, Süyûtî'nin; ed-Dürru'I-Mensur fıt-Tefsir biTMe'sûr kitabının sonunda naklettiği şekliyle Kelbî hakkında şöyle demiştir: "Hadis alimleri Kelbî'yi yalancılıkla itham etmişlerdir. Kelbî ölüm hastalığında yanındakilere: Size, Ebu Salih'den naklettiğim her hadis yalandır, demiştir. Kelbî'nin zayıf olması bir yana; Tefsir'mi kendisinden kendisi gibi zayıf ya da daha zayıf olan Muhammed b. Mervan es-Süddiyyü's-Sagîr rivayet etmiştir. Muhammed b. Mervan'dan bu tefsiri kendisi gibi zayıf ya da daha zayıf olan Salih b. Muhammed et-Tırnıizî rivayet etmiştir. Kelbî'nin Tefsir' ini kendisinden rivayet eden sika/güvenilir alimler ise Süfyan es-Sevrî ve Muhammed b. Fudayl b. Gazvan'dır. Kelbî'nin Tefsir' ini kendisinden rivayet eden hafıza açısından zayıf olan raviler arasında Hıbban b Ali el-Anezî ile "vahi/çürük, çok çok zayıf olan Cüveybir b. Said de bulunmaktadır."

[389] Ebu'l-Hasen Mukatil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdî el" Hurasanî el-Belhî, el-Basrî: Tefsir müellifidir. Onun "el-Hamsü mie/Beşyüzüncü" kitabı da bulunmaktadır. Mukatil b. Hayyan: Mukatil b. Süleyman'ın ilmini diğer alimlerin ilmine göre derya gibi buldum, demiştir. İmam Şafiî: Âlimler, tefsir konusunda Mukatil'in çoluk-çocuğu gibidirler, demiştir. İbnü'l-Mübarek

onun Tefsirinden bir şeye baktığı zaman: Ne muazzam bir ilim!.. Bir de kendisi isnadı olsa, derdi. Bir başka rivayette ise: Mukatil'in Tefsir'i ne kadar güzeldir!.. Bir de sika/ güvenilir olsaydı!.. Onu kaldır at, Mukatil'i şöyle derken işittim: "Anne sıla-i rahime, baba ise itaate daha layıktır." İbrahim el-Harbî: Mukatil âlimlerin tefsirini toplamış, bunları rivayetsiz açıklamıştır. Ben Tefsirime ondan hiçbir şey koymadım. Kelbî'nin Tefsir'i, Mukatil'in Tefsir'i ile aynıdır.

İbn Hıbban diyor ki: Mukatil, Yahudi ve Hıristiyanlardan onların kitaplarına uygun Kur'ân ilimlerini alıyordu. Müşebbihe'-den idi. Rabbü'l-Alemîni yaratılmışlara benzetiyordu. Bununla birlikte hadiste yalan söylüyordu.

İbn Adiyy, münkerlerinden bir kısmını naklettikten sonra şöyle demiştir: Mukatil'in zikrettiklerimden başka salih/makbul hadisleri bulunmaktadır. Hadislerinin büyük çoğunluğu müta-bii/destekleyicisi bulunmayan hadislerdir. Bilinen güvenilir alimlerden pek çoğu ondan hadis rivayet etmiştir. Onun zayıflığına rağmen, hadisi yazılabilir. Halili diyor ki: Onun tefsir ehlinin nezdinde büyük bir yeri vardır. O geniş ilim sahibidir. Fakat hadis hafızları onu rivayette zayıf kabul etmişlerdir. Eskileri görmüş, yaşlı bir zattır. Zayıf raviler ondan münker hadisler rivayet etmişlerdir. Bu konudaki tenkid onlara yöneltilmelidir. Hicrî 150 yılında Basra'da vefat etmiştir. Bu görüşler, İbn Hacer'in Tehzibü't-Tehzib (10/279-285) ve Zehebî'nin Mizandaki (4/173-175) biyografisinden özetlenmiştir. Ayrıca Hatıb'in Tarihu Bağdad'mda (13/16-121) Mukatil hakkında bir kitap olabilecek şekilde yüz beş sayfalık bilgi verilmektedir.

[390] Hafız Zehebî, Mizanül-FtıdaF de (1/645) (Halid b. Yezıd b. Ebî Malik ed-Dimaşkî)'nin biyografisinde şöyle demiştir: İbn Ebi'l-Havarî diyor ki: Yahya b. Main'in şöyle söylediğini işittim: Irak'ta gömülmesi gereken bir kitap vardır. Bu kitap, Ebu Salih kanalıyla İbn Abbas'dan rivayet edilen Kelbî'nin Tefsir kitabıdır."

[391] Bu sözün sahibi müellif Ali yyüT Kari'dir.

[392] Süyûtî (rh.a) ed-Dürru'J-Mensur fi't-Tefsir biTMe'sûr^ kitabının başında (1/2) şöyle demiştir: "içindeki hadislerin ve tefsirlerin Allah Rasûlü'ne ve ashabına kadar senediyle nakledildiği tefsir niteliğindeki Tercüınanül-Kur'an kitabını telif ettiğimde ve Allah'a hanıdolsun birkaç cilt halinde tamamlandığında bu kitapta zikrettiğim hadis ve görüşleri, bunların tahric edildiği kaynakların senediyle nakletmıştim. Gayret sahiplerinin çoğunun bunu elde etmede kusurlu olduklarını, ilgilerinin isnada değil, sadece hadis metinlerine yoğunlaştığını gördüm. Bunun üzerine Tercümana 'J-Kur'anî Özetleyerek, nakledilen hadis ve görüşlerin sadece metnini naklederek ve bunların zikredildiği her muteber kaynağın ismini vermek suretiyle tahric ederek bu muhtasar kitabı hazırladım. Bu kitaba ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsir bi'bMe'sûr adını verdim." Muhakkik Üstadımız Kevserî (rh.a) Züyûl Tezkireti'l-Huffaz kitabının mukaddimesindeki (s.9) SüyÛtî'nin biyografisinde şöyle demiştir: "Süyûtî, ed-Dürru'l-Mensur kitabında mütekad" dim alimlere ait Rivayet Tefsiri kitaplarını, bu kitaplarda yer alan hadis ve görüşlerin senedlerini kaldırarak Özetlemiş, an' cak bu hadislerin dereceleri hakkında görüş belirtmemiştir. Dolayısıyla bu eser, değerli ile değersiz olanı bir arada toplayan bir eser olmuştur. Bu eserde durumu tavsif edilemeyecek kadar kötü, merdûd -reddedilen- rivayetler de bulunmaktadır."

Ebu Gudde diyor ki: Bu sebepledir ki; bu kitap, içinde zikredr len her görüşe aldanan kimse için tehlikeli kaygan zemini olan bir kitaptır. Dolayısıyla sahih olduğu sabit olmadıkça ve sağlam şahidler kabul edilmesini desteklemedikçe; SüyÛtî'nin bu kitapta naklettiği her rivayeti almak sahih değildir.

[393] Bu söz makbul bir söz değildir. Zira İbn İshak, Megazî âlimlerinin imamıdır. Hadis, tarih ve hadis tenkidi üstadı I" mam Şemsüddin Ebu Abdillah ez"Zehebî, Iber kitabında (1/216) şöyle demiştir: "Muhammed b. İshak b. Yesar el-Muttalibî el~ Medenî esSîret kitabının müellifidir. Sahabeden Enes'i görmüştür. Makburî. A'rac ve bu tabakadan olan pek çok muhad-disden hadis dinlemiştir. Zeki, hafız, ilim talebi arzusuyla dolu, tarihçi, neseb âlimi ve allâme olup ilim deryalarından biriydi. Şube: İbn İshak, hadisde mü'minierin emiri idi, demiştir. İbn Maîn: O sika (güvenilir)'dır ama hüccet (otorite) değildir, demiştir. Ah-raed b. Hanbel onun hakkında: Hadisi hasendir demiştir. Doğru olan görüşe göre hicrî 151 yılında vefat etmiştir."

[394] Vakıdî nisbetiyle meşhur olan Bağdat Kadısı Muhammed b. Ömer b. Vakıd el-Medenî el- Vakıdî, hiç şüphesiz meşhur ilmî şahsiyetlerdendir. Hakkında, ihtilaflardan dolayı araştırmacıların çelişkiye düştüğü övgü ve yergi arasında değişen uzun tartışmalar yapılmıştır. Fakat Kemal Ibnii'1-Humanı Fethu'J-Kadir' de (5/49): "Vakıdî'nin hadisi bize göre "hasen"dir, demiştir. Allâme İbrahim el-Halebî, Gunyetü'J-Mütemellî(s,.95y de: "Vakıdî hakkında doğru olan görüş,

onun güvenilir olarak kabul edilmesidir, demiştir. Takıyyüddin İbn DakikıTIyd /-mam kitabında: "Üstadımız hafız Ebulfeth -yani İbn Seyyidi'n-Nas- megazî ve siyer hakkındaki —Uyunul Eser- kitabının başlarında (1/17-21) onu zayıf veya güvenilir kabul edenlerin görüşlerini derlemiş ve sonunda güvenilir olduğunu tercih etmiştir," demiştir.
Üstadımız İmam Kevserî (rh.a), Kahire'de Üstaz Ahmed es-keravî (rh.a)'nin basmaya başladığı ama baskısı tamamlanmamış olan Tabakat ibn Sa'd kitabının takdim yazısında ayrıca Haznii'nin Şürûtu'î-Eimmetil'Hamse kitabının dipnotlarında (s.29) Vakıdî hakkında söylenenleri elden geçirmiş ve durumu hakkında adil bir tavır ortaya koymak için çok hayırlı bir Çalışma yapmıştır. Hadis araştırmacısı bu çalışmaya mutlaka vâkıf olmalıdır.
Zehebî, Iber' de (l/353)şöyle demiştir: "Vakıdî: Benim ezberim, kitaplarımdan daha çoktur, diyordu. Bir defasında taşınmıştı, kitapları yüz yirmi yüktü. 207 yılında vefat etti. Allah rahmet eylesin."
[395] Müellif AliyyüTKarî tarafından bu son bölümün başında (418-424 nolu paragraflar halinde) zikredilen Sehavî'nin sözleri, burada sona ermektedir.
[396] Ma'lâ: Mekke-i Mükerreme ehlinin Hacün semtindeki kabristanıdır.
[397] Karafe: Mısır'daki kabristanın ismidir. Ukbe b. Âmir, Mısır'da vefat etmiş, Mukattam'da defnedilmiştir. Ona nisbet edilen Karafe' deki mezar yeri ise rüya ile sabit olmuştur.
[398] Cendere b. Hayşene Cr.a): İbn Hacer'in el-Isabe kitabında (1/263; 7/157) belirttiği gibi sahabî Ebu Kırsafe el-Kinanî'dir. Askalân'a yerleşmiştir, (bkz. İbnü'1-Esir, ÜsdüTGabe: 1/364)
[399] Yani İbn Hıbban ve İbn Hacer'e göre Ebu Hureyre'nin kabri Askalân'dadır.
[400] Yani Hafız İbn Hacer el'Askalânî.
[401] İbn Teymiyye'nin "Ra'sül-Huseyn (Hüseyn'in Başı)" adı verilen bu cevabî risalesi, 35 sayfa halinde basılmıştır. Bu risale, ibn Teymiyye'ye ait dört risale ile birlikte Mecmuatü Resail Şeyhıl-İslûm ibn Teymiyye başlığıyla Kahire'de es-Sünnetü'l-Muhammediyye Matbaasında hicrî 1368 yılında basılmıştır.
[402] Zehebî Iber kitabında (1/356) şöyle demiştir: "Nefise hanım Mısır'a kocası İshak b. Ca'fer es-Sadık ile birlikte gelmiş hicrî 208 yılı Ramazan ayında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin."
[403] Buradaki {Hulâsa), 42 no.lu hadisin dipnotunda adı geçen İmam Şerafuddin et-Tîbî eş-Şafiî (öl.743)'nin el'Hulâsa fi Ma'rifetiTHadis adlı kitabıdır. Tîbî'nin burada nakledilen sözü, bu Hulâsa kitabının 86. Sayfasında yer almaktadır.
Müellif AliyyüTKarî, daha sonra nakledeceğim ifadelerde açıkça ortaya çıkacağı gibi, bu ibareyi apaçık bir şekilde hatalı ıak' letmiştir. Zira Tîbî (rh.a), Hulâsa' da (s.8l) Allah Rasûlü'ne yalan iftira edenlerden ve uydurmacılardan bir kısmını zikrettikten sonra şöyle demiştir:
İmam Hasen b. Muhammed es-Saganî, od-Dürrü'l-Mültekat fi Tebyîni'I-Galafkit&bmâa, şöyle demiştir: Kudai'nin Şili ab kita' hında uydurma olduğu açık pek çok hadis bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:
"Sahalı namazından sonraki uyku rızkı engeller. Mutlu olan, başkalarının başına gelen şeylerden ibret alan kimsedir. Bedbaht olan, ana karnında bedbaht olandır.
"Sağanı, iki sayfadan daha fazla tutan bu çeşit uydurma hadisleri zikretmiş, daha sonra 84. sayfada şöyle demiştir: "Uklîşî'nin Şihab' m zeyli olarak yazdığı Nücem kitabında şöyle denilmiştir: "Kim Mekke yolunda hacı olarak ölürse, Allah ondan yüz çevirmez, ve onu hesaba çekmez. Kim hacceder de beni ziyaret etmezse, bana cefakârhk etmiş olur... "Bunun ardından; "Bu iki kitapta bulunan hadislerin sonuncusu budur", demiştir.
İmam Tîbî daha sonra 84. sayfada; "insanların sözleri arasında Hz. Peygamber (s.a.v)'e nisbet edilerek nakledilen sözlerden bazıları şunlardır", demiş; sonra da yaklaşık bir sayfa halinde bazı uydurma hadisleri zikretmiştir. Daha sonra 85. sayfada şöyle demiştir:
Şeyh dedi ki: "Hadiste telif edilen bazı kitaplar vardır ki, bu kitapların ihtiva ettiği hadislerin tamamı uydurmadır. Bunlardan biri el-Ved'aniyye isimlendirilen Kırk Hadis kitabıdır. Bir diğeri: Peygamberimiz (s.a.v)'e nisbet edilen, Peygamberimiz (s.*a.v)'in Hz. Ali'ye yaptığı tavsiyelerdir. Bu tavsiyelerde yer alan; "Sen bana göre Harun'un Musa yanındaki mertebesinde-sin. Ancak benden sonra Peygamber yoktur", şeklindeki birinci hadis hariç, buradaki hadislerin hepsi uydurmadır. Bundan anlaşılmaktadır ki; İmam Tîbî, el-Erbaûne'1-Ved'aniy ye ve el-Vesâya'1-Aîeviyye hadisleri hakkındaki hükmünden farklı olarak; Kudaî'nin Şihab kitabındaki hadislerin hepsinin uydurma olduğuna hükmetmemiştir.
i ine bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki; müellif Aliyyü'1-Karî'-mn metindeki (Şeyh) lafzıyla kastettiği kişi Saganî'dir. Bununda müellif Aliyyü'l-Karî'nin sözünde tutarsızlık olduğu ortaya Çıkmaktadır. Zira müellif "İhtiva ettiği bütün hadisler uydurmadır", ifadesini, Kudaî'nin Şihab kitabını da içine alacak şe-*Şlae nakletmiştir. Bir sonraki dipnotta açıklanacağı gibi; Şi-™ kitabı böyle değildir. Müellif Aliyyu'1-Karî naklinde; (Şeyh) .ımesini ^e müphem olarak zikrederek onun Şeyh Tîbî olduğu izlenimi vermektedir. Halbuki buradaki Şeyh, Saganî'dir.

[404] Bu kitabın adı: eş-Şihab fiî-Hıkem veTEmsal veTAdab1 dır. Görünen odur ki; "Bu kitapların ihtiva ettiği hadislerin tamamı uydurmadır" sözünün sahibi olan müellif Aliyyü'1-Karî, Kudaî'nin bu kitabını görmemiş olmalıdır. Zira İmam Saganî'nin Keşfü'l-Hıcab an Ehadîsi'ş-Şihab kitabında beyan ettiği gibi; Şihab' da sahih hadisler de bulunmaktadır. Ama Şihab'-daki hadislerin çoğu uydurma ve zayıftır.
Şihab kitabı, Magrib yazısı kaidesiyle eskiden Fas'ta basılmıştır. Daha sonra Bağdat'ta hicrî 1328 yılında Şabender Matbaa-sı'nda basılmış, sonra da memleketimiz Haleb'de 1354 yılında merhum hocamız Şeyh Ragıb et-Tabbah'm Matbaatü'Hlmiy-ye'sinde basılmıştır. Bu baskıda Muhammed el-Arabî el-Azzûzî (rh.a) bunu alfabetik olarak düzenlemiş ve buna Kabesü'l-Envar ve Tezlilü'sSıâb £ Tertib Ehadisi'ş-Şihab adını vermiştir. Kitabın hadislerini numaralamış, 1004 hadise kadar ulaşmıştır. Bıı sayı, Kettânî'nin er-Risaîetü'1-Müstatrafe' de (s.76) "Kudaî'nin; kısa hadisleri topladığı latif bir kitaptır. Tamamı, hikmetler ve tavsiyelerden oluşan, isnadları hazf edilmiş olan bin iki yüz hadistir", ifadesinde zikrettiği sayıdan daha azdır. Alimlerden bir gurubun ihtimamı bu esere yönelmiştir. Keşfü'z-Zunûn'da (2/1067) geniş bir şekilde görüleceği gibi; ibrahim el-Vâdîâşî ve Necmeddin el-Gaytî bu eseri özetlemiş, imam Hasen Saganî düzenlemiş, Ebu Muhammed et-Tücîbî, İbnü'l-Hakîm lakabıyla meşhıır Ebu Muzaffer Muhammed b. Es'ad, Ebu'l" Kasım b. İbrahim el-Verrak elAbî ve Abdurraûf el-Münavî şerh etmiş; Süyûtî ve Münavî tertip etmiştir. Hafız İbn Receb el-Hanbelî'nin Zeyl Tabakati'1'Hanabile' deki (1/420) İbnü'l-Cevzî biyografisinde zikrettiği gibi; imam İbnüTCevzî''nin BeyanüTHata ve'sSavab an Ehadîsi'ş-Şihab isimli 16 cüz halinde bir eseri bulunmaktadır.
Kitabın müellifi Mısır'ın zahid kadısı Ebu Abdillah Muhammed b. Selâme b. Ca'fer el-Kudaî eş-Şafiî'nin; Şihab' dan başka Müsnedü'ş-Şihab isimli bir diğer kitabı bulunmaktadır. Bu kitabında Şihab' m hadislerini senediyle zikretmektedir. Bu zatm bu iki eserden başka eserleri de bulunmaktadır. Kahi~ re'de 454 yılında vefat etmiştir.
Burada veya ileride uydurma hadisleri çekinmeden nakledebi" len kimselerin biyografilerinde zikredilecek olan "'Kadı, Zahid" ve benzeri lakaplar, sakm seni ürkütmesin. Zira bu ilim ihtisas ve uzmanlık ilmidir. Bu ilimdeki tenkid ve araştırma ilahî bir lütuftur. İlmin hakikatlerini ve inceliklerini idrak etme kabiliyeti sadece nadir dahi, muhakkik alimlere verilmiştir. Bu çeşit alimler, diğerlerine nisbetle pek azdır!. Şu rütbe ve lakap sahipleri arasında bazılarının zekâ ve idrak zafiyeti taşıması bir vana; ilmin dînî bir emanet olduğu anlayışı ne kadar azdır? Bu sebepledir ki; onların nazarında uydurma hadislerin zikredilmesi, derlenmesi, öğretilmesi ve yayılması basit hatta takdir edilecek bir çalışma olmaktadır. Hatta böyleleri, uydurma denilen hadislerden daha kötü olan, aklın asla onaylayamayacağı apaçık yalan ve deli saçması olan aralarında belâlar ve rezillikler bulunan sözleri bile normal görmektedirler.
Usul alimlerinin; meselâ Gazzalî'nin Mustasfa (1/183), İbn Kudame el-Hanbelî'nin Ravzatü'n-Nazır (s.69) kitabının "Icmâ" konusundaki şu tesbitleri ne kadar güzeldir: "Bir ilmi elde eden kirnse, ilim sahibi olmadığı alanda avam sayılır," Daha açık ve daha zengin bir ibare ile; Bir ilimde imam olan nice alim vardır ki, diğer ilimde avamdan sayılır.
[405] Parantez arasındaki bu cümle, bir Önceki dipnottan alınmış olup dikkat çekmek üzere ve Önemine binaen metne alınmıştır. (Çev.)
[406] el-Erbaûn ebVed'aniyye kitabı, İbn Ved'an el-Mavsılî diye meşhur olan Musul Valisi Ebu Nasr Muhammed b. Ali b. Ubeydillah b. Ahmed b. Salih b. Süleyman b. Ved'an el-Mavsüî'nin kitabıdır. 441 yılında doğmuş, 494 yılında vefat etmiştir. Keşfü'-Zunûn (1/60) sahibinin söylediği gibi; bu kitabında kırk hutbeyi toplamıştır. Biyografisi, Zehebî'-nin Mizan' da (3/657-659); İbn Hacer'in Lisanü'l'-Mizan' da (5/305-306) geniş bir şekilde yer almaktadır. İbn Ved'an'm; Erbeûn kitabı -Nebhânî'nin "Erbain ebErbain/Kırk Erbain"'kitabı çerçevesinde 1329 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Kitabın sonunda Şam'daki Zahiriye Kütüphanesi'nde bir şerhinin bulunduğu zikredilmektedir.
Bu Ved'aniyyat''m başında, şu -uydurma- hadis yer almaktadır: "Ey insanlar!.. Ölüm, sanki bizden başkasına yazılmış gibi davranıyoruz. Sanki hak bizden başkasına vacip olmuş gibi duruyoruz. Uğurladığımız mevtalar sanki yakında bize dönecek olan elçiler gibi zannediyoruz. Onların kabirlerini hazırlıyoruz. Onların miraslarını yiyoruz. Sanki biz onlardan sonra ebedî kala-cakmışız gibi.. Her nasihatçiyi unuttuk. Her felâketten emin olduk, insanların ayıplarını bırakıp kendi aybı ile meşgul olana ne mutlu!.. Masıyet olmaksızın -helâlden— kazandığı malı —Allah yolunda- harcayanlara, fıkıh ve hikmet ehliyle oturanlara, mütevazı" kimselerle ve fakirlerle iç içe olanlara ne mutlu!.. Kendi nefsini zelil gören, ahlakı güzel, gönlü temiz olanlara ve- şerri insanlardan uzak olanlara ne mutlu!.. Malının ihtiyacından fazlasını -Allah yolunda- harcayanlara, sözünün fazlasını tutan ¦ lara, sünneti yeterli görenlere ve bid'atlere kapılıp nefsiarzulara yönelmeyenlere ne mutlu!..
Bu hadisi Ebu Talib el-Mekkî, Kutü'l-Kulûb da benzeridir lafızla nakletmiş, Gazzalî de ihya'da. Kitabu'Hlim ilmin Afetleri hakkındaki Altıncı babın sonlarında ona uyarak zikretmiştir. Hafız Irakî İhya Tahrici' ııde bu hadisin bazı cümlelerinin bazı zayıf hadislerde geçtiğini belirtmiştir. Murtaza ez-Zebîdî ihya Şerhi' nde (1/438) bazı cümlelerinin Vehb b. Münebbih'ıı sözü olduğunu beyan etmiştir. Edebiyat Üstadı Kalkaşendî, Subhu'I A'şâ'&a. (1/213) edibin belagat sahiplerinin hutbelerinden çokça ezberlemesi gereken metinlere örnek olarak ve nebevi hadis olarak nakletmiştir. Burada zikredilen lafız onun lafzıdır. Bu hadisi bu kitaplardan başka kitaplarda da aynı şekilde görebilirsin. Lafzının tatlılığı ve manasının güzelliği sebebiyle buna aldanma. Zira lafzı, manası ve terkibi hoş olan bu cümleler şu-radan buradan toplanmış, nebevi hadis hâline sokulmuştur. Bir kısmı hak ve doğru olduğu halde hadis değildir. Dünya Hafızı Ebu'l-Haecac el-Mizzî,

bu Vedaniyye Hadisleri hakkında kendisine takdim edilen bir soruya verdiği cevapta şöyle demiştir: "Allah'a hamdolsun. Kadı Ebu Nasr İbn Ved'an el-Mavsılî'ye nisbet edilen bu hadislerden hiçbirinin, Peygamberimiz (s.a.v)' den bu isnadlarla bu tarzda nakli sahih değildir. Ancak bun" lardan pek azı, bilinen isnadlarla sahih olabilir. Bunların temyizi için Özel tetebbu ve vakit tahsisine ihtiyaç duyulmaktadır. İbn Ved'ân'm Kırk Hadisi meşhurdur. Bu hadisler çalıntı ha" dişlerdir. İbn Ved'an bunları ilk uyduran kişiden yani (Zeyd b. Rifaa el-Haşimî)'den çalmıştır. İhvanu'sSafa Risaleleri'ni uy-
duran kişi de bu Zeyd'dir, denilmiştir. Zeyd, Allah'ın yaratıkları arasında hadis konusunda en cahil, hayası en az, yalan konusunda en cür'etkâr kişi olup bu hadislerin büyük bir kısmını hadis ehli arasında mütehassıs olanın da olmayanın da bildiği, sahih, ve meşhur olan bazı senedler kullanarak uydurmuştur. Bu durum da onun perdesinin yırtılması ve ayıbının açığa vurulması konusunda gayet açık bir işaret olmuştur. Sonra da Zeyd el-Haşimî'nin uydurduğu bu hadisleri ondan İbn Ved'an çalmış, bu hadisler için kendisi ile Zeyd el-Haşimî'nin rivayet ettiğini iddia ettiği üstadlar arasında yeni senedler düzenlemiştir. İbn Ved'an; bu hadisleri bazen Hâşimî'nin kendisinden rivayet ettiği üstadı ile kendi arasındaki bir kişiden; bazen de Hâşimî'nin kendisinden rivayet ettiği üstadı ile kendi arasındaki bir başka kişiden rivayet etmektedir. Bu ravilerin çoğu, tanınmayan meçhul kişilerdir. Aralarında varlığı şüpheli olan kişiler de bulunmaktadır. Bu hadislerin bazılarında uyduran kişinin rezaletini ve iftiracının yalanını ortaya koyan açık işaretler bulunmaktadır.
Buradaki sözler güzel, öğütler edebî öğütler olsa da hiç kimsenin hoşlandığı güzel bir sözü, bu söz bizzat doğru bir söz olsa da Rasûhülah (s.a.v)'a nisbet etme hakkı yoktur. Zira Rasûlul-lah (s.a.v)'m söylediği her söz doğrudur. Ama her doğru sözü Rasûlullah (s.a.v) söylemiş değildir. Bu durum iyi düşünülmelidir. Zira bu durum, ayakların kaydığı, akılların sapıttığı durumdur. Muvaffakiyete eriştiren Allah'tır."
Hafız Mizzî'nin bu cevabı, Süyûtî'nin Zeyîü'î-Mevzuat kitabından (.s.202) özetlenerek alınmıştır. Bu cevabın hulâsasını Hafız İbn Hacer Lisanü'IMizan' da (5/306) nakletmiştir. Hafız Zehebî de yalancı (İbn Ved'an)'m durumu hakkında hiçbir sözü ihmal et-ttiemıştir. Allah, bize bu malûmatı sunan hadis, din ve ilim önderlerine bol mükâfat ihsan eylesin.
[407] Bu sahih hadisi Müslim Sahih'inde (FezailüVSahabe: 33 Hadis No: 2404; Nevevî Şerhi: 15/174) Sa'd b. Ebî Vakkas
(r.a)'dan şöyle rivayet etmektedir: Rasûlullah (s.a.v) Tebük gazvesi'ne giderken yerine Hz. Ali (r.a)'yi vekil olarak bıraktı. Hz. Ali:
-Ya RasûlallahL Beni hanımlar ve çocuklar arasında vekil mi bırakıyorsun? dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu:
-"Sen bana göre Harun'un Musa yanındaki mertebesinde olmana razı olmaz mısın?. Ancak benden sonra Peygamber yoktur. "
Hz. Ali (r.a)'ye nisbet edilen ve Rasûlullah adına uydurulmuş olan bu Tavsiyeler birkaç defa basılmıştır. Hâlâ baskıları ve satışı devam etmekte, gafillerin elinde elden ele dolaşmaktadır. Bunun yalancısı günahkârdır, mel'undur. Bunu basan da günahkârdır, mel'undur. Bunu satan da günahkârdır, mel'undur. Bunu tasdik eden de günahkârdır, mel'undur. Dinine, Is-lâm'ma ve aklına sahip çıkmayanları Allah çirkinleştirsin!..
[408] Saganî, Risaletü'l-Mevzûât: s.2
[409] Hafız Zehebî Mızan'da. (1/598) bunun biyografisini vermiş ve İbn Hıbban onun hakkında: Bizzat kasden hadis uyduruyordu, dediğini nakletmiştir. Hafız İbn Hacer Lisanü'bMizan' daki (2/351) biyografisinde şöyle demiştir: "Yahya b. Main: Hammad b. Amr, yalancılık ve hadis uydurmacılığıyla meşhur kişilerden biri" dir, demiştir. Ebu Said en-Nakkaş: Güvenilir ravilerden uydurma hadisler rivayet etmektedir, demiştir. Zehebî'nin Mizan'da belirttiği gibi; Hz. Ali (r.a) adına yalan Tavsiyeler'! uyduranlardan biri Muhammed b. ibrahim es "Semer kandı'dir.
(Hammad b. Amr errNasîbü'nırı uydurmakla itham edildiği ve Süyütî'nin &\-Leâli'l-Masnûa' da (2/374) zikrettiği Hz. Ali'ye Tavsiyelerden biri: bazı fakih ve tasavvuf erbabının yemeğe
başlarken zikrettikleri şu hadistir: "Ya Ali!. Yemeğe başlarken tuzla başla, tuzla bitir. Zira tuz, yetmiş derde şifadır. Cinnet, cüzzam, alaca, azı dişlerin ağrısı, boğaz ağrısı, karın ağrısı. "Bu hadis, İbnü'l-Cevzî'nin Mevzuat'ta (2/289) ve Süyütî'nin Leâîî* de (2/211) zikrettiği gibi başka batıl yollarla rivayet edilmiştir. Ayrıca
76 no.lu hadis dip notunda geçen Tuz Hadisi'ne bakınız.
[410] Süyûtî, el-Leâli'1-Masnûa: 2/374-375
[411] Abdullah b. Ziyad b. Sem'an: Medineli bir fakihtır. Zehebî Mızanü'l-İ'tidaV deki (2/423-424) biyografisinde şöyle diyor: '"ibn Main: Sika değildir, hadisi hiçbir şey değildir, demiştir, imam Ahmed: ibrahim b. Sa'd'in; İbn Sem'an yalan söylüyor, diyerek yemin ettiğini duydum, demiştir. Muasırı olan İmam Malik onun hakkında: Yalancıdır, demiştir."
[412] Süyütî'nin el-Leâli'1-Masnûa' sında (2/375) olduğu gibi; hocası (Ali b. Zeyd b. Cüd'an)'dır. Zehebî Mizanü'ÎTtidal (3/127-128)'de biyografisini vermiş ve şöyle demiştir: "Muhaddisler, onun hakkında ihtilaf etmişlerdir. Hammad b. Zeyd: Bize Ali b. ^eyd haber verdi. Hadisleri ters yüz ediyordu, demiştir. Yezid b. Züray': Ali b. Zeyd rafizî idi, demiştir. Ahmed el-Iclî: Şia görüşü taşıyordu. Kuvvetli değildir, demiştir. Buharı ve Ebu Hatim: Rivayeti hüccet (otorite, delil) kabul edilmez, demiştir. Hicrî 131 yılında vefat etmiştir."
[413] Bu hadisin tamamı, 435 no.lu paragrafın dipnotunda geçmiştir.
[414] Süyûtî, ZeylüTMevzûât: s.202
[415] Bu eser, bazı kitaplarda Fedâilü'l- Ulemâ ismiyle yer al* maktadır.
[416] Muhakkik Leknevî, Tuhfetü'l-Kemeîe ala Havası Tuhfeti't Talebe kitabında (s.5) bu eseri"Fedâilü'l-Ulemâ, Ii-Muhammed b. Sürür elSelhî" şeklinde adlandırmaktadır. Nitekim onun bu ifadesini erR&fu ve't-Tekmîl (s.141) kitabına yazdığım notlarda naklettim. Ancak ulaşabildiğim kaynaklar, Belh'li bu zatın biyografisi hakkında yeterli bilgi vermemektedir.
[417] Bu zat, Hafız Zelıebî'mn Mizanü'lTtidal (3/33; 4/522) Tezkiretü'1'Huffaz (3(83l)'da ifade ettiği gibi; "Ebu Amr el-Belevî el-Mağribî Osman b. Hattab Ebu'd-Dünya el-Eşecc'dir. (İbn Ebi'd-Dünya) da denilmektedir. Bazıları onu EbuTHasen Ali b. Osman el-Belevî şeklinde adlandırmışlardır. Yalancıdır. Hicrî üçyüz yılından sonra yaşamıştır. Hz. Ali'den hayasızca uydurma hadisler rivayet etmiştir. Bununla rezil olmuştur. 327 yılında vefat etmiştir. İbn Ebi'd-Dünya: Hz. Ebubekir Sıddık zamanında dünyaya geldim. Sıffîn günlerinde Hz. Ali'nin katırının üzengisinden tuttum, diyerek uzun bir kıssa anlatmıştır. Hafız ibn Hacer, Lisanü'l-Mizan'da (4/134-140) bu kıssayı zikretmektedir. Bu kıssada bu yalancının iddiasına göre; Hz. Ali (r.a) onun uzun yaşayacağını bildiği için, ona Ebu'd-Dünya ismini vermiş, "Sen uzun ömürlü Ebu'd-Dünya'sm", demiştir. Yine Hafız Zehebî, Tezkıretü'bHuffaz' da (3/980) Ebu Bekr el-Müfid (Cercerâya Muhaddisi Muhammed b. Ahmed)'in biyografisinde şöyle demiştir: "Ahmed b. Siba'm hadislerini kendisine okudum. Dedi ki: Bize 641 yılında Atik b. EbiTFadl hadis nakletti. O da dedi ki: Bize Hafız Ebul-Kasım hadis nakletti. O da dedi ki: Bize Galib b. Benna ve kardeşi Yahya hadis rivayet etti. İkisi de dediler ki: Bize Kıraat Alimi Hasen b. Galib nakletti. O dedi ki: Bize Cerceraya'da Muhammed b. Ahmed el* Müfid imla ederek hadis rivayet etti. Dedi ki: Bize Osman b. Hattab nakletti, dedi ki: Ben Hz. Ali'yi işittim. Hz. Ali Dedi ki: Allah Rasûlünün şöyle buyurduğunu işittim: ''Kim benim
adıma kasden yalan uydıırursa, Cehennemdeki yerini hazırlasın, "
Bu yalancı; asla Hz. Ali'yi görmediği gibi, yemin olsun ki onu göreni de görmemiştir, diye bildiğim için; bu sened, âli sened olması sebebiyle sevinemeyeceğim bir seneddir. Hafız Irakî, Elfiyesinin Şerhi'nde (2/254) (Ali ve Nazil hadisler) ile ilgili beyitlerin şerhinde şöyle demiştir: "Senedde; bazı ravilerin zayıflığı göz ardı edilerek; özellikle ibrahim b. Hüdbe, Dinar b. Abdillah, Hıraş, Yağnem b. Salim, Ya'lâ b. Eşdak, Ebu'd-Dünya el-Eşecc ve benzerleri gibi; sahabeden hadis duyduklarını söyleyen bazı son dönem yalancıları varsa; senedin âli (kaynağa yakın) oluşuna iltifat edilmez. Hafız Zehebî, Mizan'da şöyle demiştir: Ne zaman bir muhaddisin Ebu Hüdbe, Ya'lâ b. Eşdak, Musa et-Tavil, Ebu'd-Dünya ve benzerlerinin âli "isnadlarıyla sevindiğini görürsen, bil ki, bu muhaddis henüz avamdan (sıradan insanlardan) sayılır.
Bu iki muhaddisten Önce Hakim, Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadis' de (s.10) bu iddiacıların bir kısmım zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Kısaca: Hıraş b. Abdillah, Kesir b. Süleym, Yağnem b. Salim. b. Kanber gibilerinin isnadları ve bunların benzerleri memnun olunamayacak, hüccet kabul edilemeyecek isnadlar-dandır. Hadis imamlarının müsnedlerinde bunlardan birinin rivayet ettiği bir hadisin yer alması pek nadirdir." Daha önce hiç geçmeyen (Kesir b. Süleym) çok zayıftır. Mizan' da (3/405) belirtildiği gibi; hicrî 170 yılından sonra vefat etmiştir. Hicrî 93 yılında vefat eden Enes'den -vasıtasız- rivayette bulunmuştur. Hıraş ve Yağnem'le birlikte zikredilmesinin sebebi de budur. Doğrusunu Allah bilir.
[418] İsmi Ca'fer b. Nüstûr'dur. Nüstûr er-Rûmî de denilmektedir. Hafız Zehebî Mizan'da (1/419; 4/249) şöyle demiştir: "Zayıf ravilerle ilgili kitaplarda bu ravinin ismini görmedim. Bu, yalanlarıyla meşgul olmaya değmeyecek kadar düşük bir kişidir.
Helak olmaya layıktır. Cafer b. Nüstûr: Ben Tebük Gazvesi'nde Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraberdim. Hz. Peygamber (s.a.v)'in elinden kamçısı düşmüştü. Ben atımdan indim ve kamçıyı kendisine verdim. Hz. Peygamber (s.a.v) bana: Allah senin Ömrünü uzatsın, dedi. Ben Hz. Peygamber (s.av)'den önce otuz sene. O'nun bu duasından sonra üç yüz sene yaşadım, demiştir. Yine Zehebî, Tecrid' de (1/91) bu raviyi zikretmiş ve şöyle demiştir: "Ona kadar varan sened karanlıktır. Metinler de batıldır. O deccaldir. Ya da böyle bir kişi hiç var olmamıştır. Cafer b. Nüstûr, hicrî 350 yılında Farab taraflarında rivayette bulunmuştur."
[419] Yüsr: Zehebî'nin Mizan'da (4/444) belirttiği gibi; "Yüsr b. Abdillah olabilir. Bu ravi, Hz. Peygamber (s.av)'den asılsız belâlı ve felâket hadisler rivayet etmiştir. Afet ya kendisinden sonrakilerdedir, ya da böyle bir ravi hiç var olmamıştır. Yüsr'den Hasan b. Harice rivayette bulunmuş ve Mısır'da iken üç yüz yaşında idi, demiştir. Harice'ye kadar olan isnad da karanlıktır."
ikinci bir ihtimal olarak Yüsr isimli bu ravi; yine Zehebî'nin Mizan' da (4/445) belirttiği gibi; "Enes b. Malik'den rivayet eden Enes'in azaldı kölesi Yüsr de olabilir. Bu ravi hadis rivayetinde "hiçbir şey değil"dir. Silefî'nin Mu'cem'inde senediyle rivayet ettiğine göre; Yüsr şöyle demiştir: Enes b. Malik'in şöyle dediğini işittim: Allah Rasûlü buyurdu ki: "Allah'ı zikreden kışı kıyamet günü güneşin nuru gibi nurla gelir."İbn Hacer Lisanü'l-Mizan' da (6/298) şöyle demiştir: Bu Yüsr; Silefî'nin meşhur şiirinde "İbn Nüstûr, Yüsr ve Yâğnem'in hadisleri de.." diyerek sıraladığı kişilerden biridir.
Ebu Gudde diyor ki: Anlaşılan odur ki, buradaki (Yüsr) bu ikincisidir, sözü ilk geçen (Yüsr b. Abdillah) değildir. Lisan'm nüshasında çok tahrif bulunmaktadır.

Ayrıca müellif Aliyyü'l-Karî'nin (Enes'den) ifadesi sadece Hıraş'a ait olmayıp, (Enes'den rivayet ettikleri hadisler anlamında) her üçüne ait olmalıdır. Doğru olan ve kesinleşen de budur.

[420] Yağnem: Zehebî'nin Mizan'da (4/459) belirttiği gibi; "Hz Ali'nin azaldı kölesi Yağnem b. Salim b. Kanber'dir. Enes'den acaip hadisler nakletmiştir. İmam Malik zamanına kadar yaşamıştır. İbn Hıbban: Enes b. Malik adına rivayet ederek hadişler uydurmaktadır, demiştir. İbn Yunus: Enes'den rivayette bulunmuş ve yalan söylemiştir, demiştir. İbn Hacer Lisanü'l-Mizan' da (6/315) şunu ilâve etmiştir: Ukaylî diyor ki: Onun Enes'den büyük çoğunluğu münker hadislerden ibaret olan hadis nüshası bulunmaktadır."

İbn Hacer Lisanü'l'-Mizan' da (6/169) ikinci bir defa (Enes'den rivayet eden Nuaym b. Temam) adıyla zikretmiş, İbn Neccar tarikiyle batıl bir hadisini nakletmiş sonra da; "Zannediyorum ki bu son harfde -Yâ harfinde- gelecek olan (Yağnem b. Salimedir, demiştir. Nuaym b. Temmam denilerek, hem kendi isminde de babasının isminde de tashif (harf değişikliği) hatası yapılmıştır", demiştir.

İbn Hacer yine Lisanü'l-Mizan'da (6/169) bu raviden bir sonraki ravi hakkında şöyle demiştir: "Nuaym b. Salim: Enes'den rivayette bulunmuştur. İbnü'l-Kattan: Tanınmamaktadır, demiştir. (İbn Hacer devamla diyor ki) "İsminde tashif (harf değişikliği) hatası yapılmıştır. Aksı takdirde bu ravi tanınan, zayıf-lığıyla meşhur olan, hadisi terk edilen bir ravidir. Doğru ismi (Yağnem)'dir. Yani ilk harfi yâ'dır, sonra gayn ve ardından nun harfleri gelmektedir."

(Ebu Gudde diyor ki) Bununla anlaşılmaktadır ki; Lisan' da (6/315) Yağnem biyografisinin sonunda tahrif olup buna itibar edilmez. Tahrif yoksa zayıftır, Zehebî, onu İbn Adiyy'in sözlerinde görmüş, ona iltifat etmemiştir. Silefi'den gelen şiir ise onun isminin (Yağnem) olduğunu kesinleştirmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

[421] Hıraş, Enes b. Malik'dcn rivayette bulunan Hıraş b. Abdillah'dır. Zehebî Mizan' da (1/651) onun hakkında şöyle demiştir: "Düşüktür, yok hükmündedir. Bu rivayeti yalancı Ebu Said -Hasen b. Ali— el-Adevî'den başkası nakletmemekte-dir. Ebu Said, Hıraş'la yüz yirmi küsur yılında görüştüğünü zikretmiştir. İbn Adiyy: Hıraş, kendisinin Enes'in azadlı kölesi olduğunu iddia etmiş, Enes'den merfû olarak hadisler rivayet etmiştir. Bu -uydurma- hadislerden biri: "Kim bir gün oruç tutarsa, kendisine yeryüzü dolusu altın verilse bile, hesab gir nündeki ecrini karşılamaz", hadisidir. Yine bu uydurma hadislerden biri: "Güzelyüz, gözü cilaîandırır. Çirkin yüz, muhata' hm yüzünü buruşturur", hadisidir.

[422] Dinar: Ebu Mikyes Dinar el-Habeşî'dir. Zohebî Mizan' (2/30) biyografisinde şöyle demiştir: "Şu adam, telef olan, yalancılıkla suçlanan biridir. Hicrî 240. yılı sınırlarında Enes b. Malik'den çirkin şeyler naklet iniştir. İbn Hıbban diyor ki: Enes'den uydurma şeyler rivayet etmektedir. İbn Adiyy ise: Zayıftır, gidicidir. Enes'den birtakım hadisler rivayet etmiştir. Bunlardan merfû olan: "Burundaki kıl, cüzzam hastalığına karşı teminattır.''Yine merfû olarak Allah Teâlâ buyuruyor İti: Mü'minin saçının ağarması, benim nurumdur. Ben nurumu ateşimle yakmayacak kadar ikram sahibiyim." Zehebî, daha sonra Dinar'ın; aklın kabul edemeyeceği belâlı ve utanç verici uydurma hadislerinden bazılarını zikretmiştir. Allah onu çir-kinleştirsin. Nasıl da yalan söyleyebiliyor?!

[423] Ona Ebu Hüdbe el-Farisî el-Basrî de denilmektedir. Zehebî Mizan' daki (1/71-72) biyografisinde şöyle demiştir: "Bağdat'ta ve başka şehirlerde batıl hadisler nakletmiştir. İbn Main diyor ki: Ebu Hüdbe geldi. Millet etrafına toplandı. Ona: Ayağını göster bakalım, dediler. (Yani onlar çok yalan söylemesinden dolayı onun insan olduğunu doğrulamıyor, onun cinnî olduğunu zannediyorlardı. Ayağını görmekle onun gerçekten insan olup olmadığını, ayaklarının cinlerin ayaklarına benzeyen inek ayakları gibi olup olmadığını öğrenmek istiyorlardı.) Bu sebeple Zehebî şöyle demiştir: Halk, onun ayağının merkep veya şeytan ayağı olmasından korkuyordu. Ebu Hüdbe, hicrî 200 yılında acaip hadisler ortaya koymuştur. Ebu Hüdbe, Basra'da düğünlere çağırılıp raks ettirilen bir rakkas idi. Bişr b. Ömer diyor ki: Komşularımızda bir düğün vardı. Enes'in ravisi Ebu Hüdbe bu düğüne davet edildi. Yedi, içti, sarhoş oldu ve şu şarkıyı söylemeye başladı:

"Elbiselerimi kapladı bitler. Ben de raks ettim onlar için."

ibn Hacer Lisanü'l-Mizan' da (1/120) şunu ilâve etmiştir: İbn Hıbban onun hakkında; "Deccallerden bir deccaldir, ne hadis rivayetiyle ne de hadis yazmakla tanınmıyordu. Sadece oynatılıyor ve kendisiyle eğleniliyordu. Basra'da düğünlere çağırılıp

raks ettirilen bir rakkas idi, Yaşı ilerleyip saçları ağarmca; Enes'den hadis duyduğunu iddia etmiş ve onun adına hadisler uydurmaya başlamıştır", demiştir.

Süyûtî de Zeylü'l-Mevzûâfta. (s.199-201) Ebu Hüdbe'nin Enes'den rivayet ettiği bu nüshayı nakletmiştir. Hafız Silefî diye meşhur olan, dünyanın isnad alimi, yüz seneyi aşan bir hayatı olan, uzun ömürlü, salih zatlardan, imam Hafız Ebu Tabir

Ahmed b. Muhanınied..... b. Silefe eHsbehanî (öl. 576) Allah

Rasûlü (s.av)'nün sahabîleri olduklarını ve uzun ömür yaşadıklarını iddia eden bu yedi hadis uydurmacısının isimlerini manzume ile vermiştir. Silefî şöyle diyordu: İbn Nüstûr, Yüsr ve Yağnem'in hadisleri, Mağrib diyarının Eşecc'i ve sonra Hıraş'm iftiraları, Dinar'ın nüshası ve yaşıtı Ebu Hüdbe el'Kaysî'nin nüshası Bunların hepsi, kelebek gibidirler.

Nitekim Hafız İbn Hacer de bu ikisini Lisanü'J-Mizan' da (6/446-447) sahabî olduğunu ve uzun ömür yaşadığını iddia eden yedi kişinin dışında sekizinci deccal olan (Rabi' b. Mahmud el-Mardinî)'nin biyografisinde zikretmiştir. Zehebî, Mizan'da. (2/42) (Rebi' b. Mahmud el-Mardinî) biyografisinde şöyle demiştir: "İftiracı deccaldir. Hicrî 599 yılında sahabî olduğunu ve uzun ömür yaşadığım iddia etmiştir. Hafız Vadi-âşî —Batıda ve doğuda ilim yolculukları yapan Muhaddis Muhammed b. Cabir el-Kaysî el-Endelüsî, et-Tunisî (Doğ.673* 01.749)- Hafız Silefî'nin az önce geçen iki beytini bana okudu ve bunu şu beytiyle takviye etti: "Sekizincisi (Raten), dokuzuncusu (Mardinî)'dir. İsmi Rabi' b. Mahmud'dur. Durumu açığa vurulmuştur." Tarihçi Makarrî Nefhu't-Tıyb kitabında (3/66) Hafız Silefî'nin iki beytini okurken (Yüsr) yerine (Kays) ismini zikretmiştir. İbn At şöyle demiştir: Hafız Silefî bu iki beyti okuduktan sonra bu şeylerin hava gibi olduğuna işaret etmek üzere, ellerine üflüyor du.

Birinci beytin başı, Aclûnî'nin Keşfü'bHafa kitabının sonlarında (2/561) (Ehadîsü Nüstûr...) şeklinde gelmiştir. Bu ravi, daha önce 441 no.lu paragrafta işaret edildiği gibi; Zehebî'nin Mizan' mda (4/249) da (Nüstûr) ismiyle gelmiştir.

Sonra ikinci beytin ilk yansı Aclûnî'nin Keşfü'bHafa kitabının sonlarında (2/561) olduğu gibi pek çok kaynakta tahrif edilerek

(Nüshatü Dinar ve Nüshatü Tevbe) şeklinde hatalı olarak yer almaktadır. Dikkat edilmelidir. Saganî'nin Risaletü'l-Mevzûât (s.4) kitabında her iki beytin ilk yarısında tahrif yapılmış; (Yüsr) yerine (Bişr); (Nüshatü Tirbihi) yerine (Ahbaru Şerbetin) şeklinde yazılmıştır. Bu, iltifat edilmeyecek bir tahriftir. Nefhu't-Tıyb' de (ve büht) kelimesi (ve ba'de) şeklinde tashif edilmiştir.

Tamamlayıcı Bilgi: Elinizdeki Masnû kitabının metninde ve dipnotlarda kendileri sahabî olduğunu ve uzun süre yaşadıklarını iddia eden deccallerden şu kimseler yer almaktadır:

1. İbn Ebi'd-Dünya ya da Ebu'd"Dünya el"Eşecc el-Belevî el-Mağribî
2. İbn Nüstûr er-Rûmî
3. Yüsr b. Abdillah el-Mısrî
4. Yağnem b. Salim
5. Hıraş b. Abdillah
6. Dinar el-Habeşî
7. Ebu Hüdbe İbrahim b. Hüdbe el-Kaysî el-Farisî el-Basrî
8. Rabi' b. Mahmud el-Mardinî
9. Raten el"Hindî

Sahabî olduklarını ve uzun süre yaşadıklarını iddia eden dokuz yalancı deccalin isimleri bunlardır. 476.paragrafta uzun ömürlü şu deccallerin isimleri de zikredilecektir:

10. Muammer Habeşî (?)
11. Muammer Mağribî (?)
12. Muammer b. Büreyk
13. Şemhûreş: Sahabî olduğunu ve uzun süre yaşadığını iddia eden cinnî bir kimse olduğu söylenmektedir.
14. Kays b. Temim et-Tâî lö.Meklebe b. Melkân el-Hârezmî
16. Cabir b. Abdillah el-Yemamî
17. Cübeyr b. Haris
18. Kmnevc hükümdarı Serbâtek

Böylece sayıları on sekiz olmuştur. Bunların biyografilerini Ibnü'l-Esir'in ÜsdübGabe, Zehebî'nin Tecrid Esmai'sSahahe, Mızan ve el-Mugnî fi'd-Duafâ kitaplarında; İbn Hacer'in İsabe

ve Lisanü'bMizan ile İbn Arrak'm Tenzilü'ş-Şeriati'JMerfûa kitabında görebilirsiniz.

19. Mansur b. Hızame: Bunu Tarihçi Makarrî Nefhu't-Tîb' de (3/11) Doğudan Endülüs'e gelenler hakkındaki 6. babda zikretmektedir. Mansur'un iddiaları arasında Hz. Osman (r.a)'m zamanına yetiştiği, Cemel günü Hz. Âişe (r.anhâ) ile birlikte olduğu, Sıffîn'de bulunduğu, babası Hızame'yi Allah Rasûlü'nün azad ettiği, kendisinin Endülüs'den Magrib'e 330 yılında geçtiği iddiaları yer almaktadır. Bunları nakleden Makarrî şöyle demiştir: "Bütün bunlar saçmadır, aslı yoktur. Allah Hafız İbn Ha-cer'e rahmet eylesin. Zira o hafız ibn Beşkuval'in kitabının nüshası üzerine bu sözler hakkında; "Bu hezeyandır. Aslı yoktur. Buna adlanılmasın!.." diye yazmıştır. (Eşeccü'l-Garb)'ın hayatı da aynı şekildedir. Hadis hafızları onun yalan olduğunda ittifak etmişlerdir.

20. Ömer b. Hafs cd-Dimaşkî el-Hayyat el Muammer: bkz. Mizan: 3/190 (Ömer el-Hayyat); 4/ 144 (Maruf el-Hayyat)

21. Muzaffer b. Âsim eHclî: bkz. Mizan: 4/131; Lisan ü'iMizan: 6/53 Ayrıca Mizan: 4/178 (Meklebe b. Melkân); Tecrid Esmai's-Sahabe: 2/93.

22. Abdullah b. Ahmed b. Ebî Zabye el-Haccam el-Basrî el-Muammer: bkz. Lisanü'lMizan: 3/254.
23. EbuTHasen b. Nevfel er-Râî: bkz. Mizan: 4/5151; LisanüT Mizan: 6/364.
24. Hut b. Murre b. Alkame: Mk.z.Tenzihü'ş-Şeriati'1-Mcrfûa: 2/45.
25. İbrahim eş-Şerabî: bkz. elMuğnifi'dDuafâ: 1/31.
26. Sa'd b. Ali Ebu'1-Vefa en-Nesevî el"Kadî: bkz. eîMuğni fi'd~ Duafâ: 1/255.
Merhum Üstadımız İmam Kevserî'nin "Atbü'İMuğterrin hi Decacileti'1'Muammerin"isimli bir eseri vardır. Kevserî, bu ese' rinde şahabı olduklarını ve uzun süre yaşadıklarını iddia eden deccallerin isimlerini toplamıştır. Eser hâlâ yazma olup ben henüz bu esere vâkıf olamadım.
Burada dikkat çekilmesi gereken hususlardan biri şudur: Şevkânî'nin el-Fevaidü'lMccmûa fiTEhadisi'lMevzûa kitabında (s.422,423) (Muammer b. Büreyk) ismi tahrif edilerek (Muammer b. Şerik) şeklinde yazılmış; (Ali b. Osman b. Hattab) ismi (Osman b. Hattab)'dan farklı bir isim olarak yer almıştır. Halbuki Zehebî'nin Mizan' mda. (4/522) belirtildiği gibi; bu ikisi
aynı kişi olup bazıları bu şekilde bazıları diğer şekilde adlandırmışlardır.
Masnû kitabının sonunda 274. sayfada bu dipnotuna şu ilâve yapılmıştır:
27. Ahmed b. Ali en-Nasibî: bkz.Tenzihü'ş-Şeria: 1/31.
28. İbrahim b. Muhammed ... el'Ensarî: bkz. LİSan: 1/106.
29. Hasen b. Rekzevan el-Farisî: bkz. Lisan: 2/207'.
30. Zeyd b. Temim el-Kılâbî: bkz. Lisan: 2/502.
31. Musa b. Abdillah et-Tavil: bkz. Mizan: 4/209; Lisan- 6/122.
32. Ebu Halıd es-Sakka: bkz. Mizan: 4/519; Lisan: 6/372.
33. Muammer es'Sahabî: Süyûtî el'Havî li'1-Fetavîde "Rafus' Savt bi-Zebhı'hMevt" risalesinde zikretmiştir: 2/185.
34. İsa b. Abdullah el-Osraanî: Bağdat'ta Buharı, Müslim ve muasırlarının üstadı olan h. 244 yılında vefat eden Ali b. Hucr'dan hadis rivayet etmiş aynı zamanda Ümeyne bt. Enes b. Malik'den hadis duyduğunu iddia etmiş ve bu durumu tesbit edilmiştir. Ümeyne, Hafız İbn Hacer'in Takribinde olduğu gibi (yâ)'dan sonra (nun) harfiyledir. Mizan (3/317) ve Lısan'da (4/401) olduğu gibi Amine değildir.
35. Muammer el-Mağribî: Hafız İbn Hacer'in Isabe kitabında (Mim) harfinin dördüncü kısmında (Muammer el-Mağribî)'nin biyografisi sonunda şu ifadesi yer almaktadır: "Bu, Raten, Kays b. Temim, Ebu'l-Hattab, Meklebe, Nüstûr cinsindendir. Bunların biyografilerini el-Muammerîn isimli kitapta topladım. Muvaffakiyet Allah'tandır."
Abdülfettah (Ebu Gudde) diyor ki: Bu kitabı görmedim. Bu kitabın bu konuda yazılmış en kapsamlı kitaplardan olduğunu zannediyorum. Bu konuyla ilgilenen araştırmacı bu kitaba vakıf olmaya çalışmalı, bu kitabı basıp neşrederek ihya etmelidir.
[424] Zehebî, Mizan'da (2/234) şöyle demiştir: "Enes b. Ma-hk'den rivayet eden Sem'an b. Mehdî: Tanınmayan bir hayvandır. Ona yalan bir nüsha yamanmıştır. Bu nüshayı gördüm. AUah bunu uyduranı çirkinleştirsin."
[425] Süyûtî, Zeylü'lMevzûât: 8.41
[426] İbn Hacer, Lisanü'l-Mizan: 3/114
[427] Süyûtî, Zeyl'de (s.4l) bu uydurma hadisler arasında İbn Şahin tarikiyle Sem'an b. Mehdî'den; o da Enes b. Malik'den şu hadisi rivayet etmektedir: Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bir adam yemek tabağını yalar gibi iyice temizlediğinde yemek tabağı ona istiğfar eder ve Allahıml. Beni Seylan'dan azad ettiğin gibi. onu da Cehennem'den azad et, der."Yemek tabağının iyice temizlenmesi hakkında bu uydurma hadise gerek kalmadan Müslim'in Sahih'inde (Eşribe 129-137; Şerhu Müslim: 13/203) rivayet ettiği sahih hadisler vardır.
[428] İbnü'l-Cevzî'nin Mevzuat (1/154-158); İbn Kayyım el' Cevziyye'nin el'Menaru'1'Münif kitabında (s.57,61) ve müellif
Aliyyü'l-Karî'nin elMevzûâtü'l-Kübrâ' sının sonunda ikinci fasılda dediği gibi; Muhammed ismini alma hakkındaki hadisler de aynı şekilde batıldır. Süyûtî'nin el-HavîÎil-Fetavî(2/115) kitabında ed-Dürretün-Naciye sonlarındaki; "Bu hadisin senedi, bana göre hasen şartlarını taşımaktadır", ifadesi Süyûtî'nin bilmen mütesahil (fazla hoşgörülü) hükümlerindendir.
[429] Süyûtî, el'Leâh'lMasnûa'da (2/361-373) bu Veda Hutbesini 13 sayfa halinde zikretmektedir.
[430] Bu hutbe, uydurmacının kendisinin, uydurduğu ve Rasîr lullah (s.a.v)'ın vefatına yakın okuduğunu iddia ettiği hutbedir.
[431] Veciz adlı bu kitap, Fettenî'nin Tezkiretü'bMevzûât' ta (s.4) ifade ettiği gibi; Süyûtî'nin kitabıdır.
[432] Zehebî Mizan'da (4/27-28) onun biyografisinde şöyle demiştir: "Muhammed b.Muhammed b.Eş'as el-Kûfî, Ebu'l-Hasen, Mısır'a yerleşmiştir. İbn Adiyy: Ondan Mısır'da hadis yazdım. Şiddetli Şiî oluşu, onu bize bin hadise yakın bir hadis nüshası tahric etmesine sevk etmişti... Bu durumu Mısır'daki ehH beytin şeyhi Hüseyn b. Ali el-Hasenî el-Alcvî'ye anlattığımızda; Bu Musa b. İsmail, Medine'de kırk yıl benim komşum idi. Ne babasından ne de başkasından her hangi bir rivayeti olduğunu söylemedi, dedi. İbn Adiyy onun uydurma hadislerinden birkaçını zikretmektedir."
İbn Hacer el-Askalânî Lisanü'l-Mizan' daki (5/362) biyografisinde şunu- ilâve etmektedir: "Sözü geçen bu kitabın -yani-Aleviyyat'm bir kısmını gördüm. Musa b. İsmail bu kitabı Sünen diye adlandırmış, bunu bablara göre tertip etmiştir. Bu kitaptaki hadislerin tamamı, aynı senedle rivayet edilmiştir."
[433] Şevkânî'nin el-Fevaidü'1-Mecmua kitabında (s.519) bu şekilde zikredilmiştir. Asılda ve müellif AliyyüTKarî'nin el' Mevzûâtü'l-Kübra kitabının sonlarında ikinci fasılda (ed-Dühm) yerine (el-Edhem) lafzıyla nakledilmiştir. Fettenî'nin TezkiretüT Mevzuat'mda (s. 10) ve Mizan'da (4/28) (ed-Dühm) lafzıyla gelmiştir. Doğru olan da budur. Lisanü'l-Mizan' da (5/362) ve Süyûtî'nin ZeyF inde (s.114) ve Tenzihü'ş-Şeria' da (2/402) ise C.elka) şeklindedir. Bu kelimede tahrif yapılmıştır.
[434] Bu zat hakkında Zehebî Mizan'da (2/390) şöyle demiştir: Abdullah b. Ahmed b. Amir babasından; o Ali er-Rıza'dan; o dedelerinden bu batıl uydurma nüshayı rivayet etmiştir. Onu ya kendisi ya da babası uydurmuş olmalıdır. Hasen b. Ali ez-Zührî: Ummî idi. Razı olunan biri değildi. Hicrî 324 yılında vefat etmiştir." Müellif Aliyyü'l-Karî'nin el-Mevzûâ'tü'î-Kübra sonunda ikinci fasılda (Abdullah b. Ahmed)'in nesebi hakkındaki tereddüdü onun kusuru olup hoş değildir.
[435] Bu son isim, Aclûnî'nin Keşfü'l-Hafa hmda (2/552) (Ya'mûş) yerine sin harfiyle (Ya'mûs); Zehebî'nin Mizan' mda (1/202) ise (Na'mûş) şeklinde yani başındaki mm harfiyle zik~ redilmektedir.
[436] Deylemî'den nakledilen bu bölümü Süyûtî, Zeylü'l-Mevzû-ât kitabında (s.194-195) zikretmiş, ve Deylemî'nin "Hadisleri ise cidden münkerdir", sözünden sonra şu ifadeyi ilâve etmiştir: "Onları tamamen atamadım." Süyûtî daha sonra (s.194-196 arasında) Arûs kitabından epeyce hadis nakletmiştir. Burada asıl nüshada eksiklik ya da kısaltma vardı. Ben bunu merhum Süyûtî'nin Zeyl'inden tamamladım.
[437] Süyûtî, el-Leâlil-Masnûa: 2/467-473
[438] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat kitabının başlarında: 1/35-47
[439] Ibnü'l-Cevzî'nin Mevzûâtinda. ve Süyûtî'nin Leâlî kitabında bu şekildedir. Asıl nüshada ve müellif Aliyyül-Karî'nin el' MevzûâtüTKübra kitabının ikinci faslında (el-maklûb) yerine (el-kalb) denilmiştir.
[440] Yani Süyûtî'nin Leâlî kitabındaki (2/467) ifadesinde olduğu gibi; rivayetleri karıştırdılar.
[441] İbnü'l-Cevzî'nin Mevzûâtindakı (1/37) ve Süyûtî'nin Leâlî' deki (2/468) ifadesinin devamı şöyledir: Bunun örneği Hammad b. Seleme'nin üvey evladı olan zındık -yani kasıtlı dinsiz- Ab-dülkerim b. Ebi'l-Avcâ'nm; annesinin kocası Hammad b. Seleme'nin kitaplarına hadisler ilâve etmesidir. İbn Adiyy diyor ki: Abdülkerim b. Ebi'1-Avcâ Abbasî halifesi Mehdî zamanında yakalanıp Basra Emiri Muhammed b. Süleyman b. Ali el-Basrî'nin huzuruna getirildi. Basra Emiri boynunun vurulmasını emrettiğinde Abdülkerim: Helâli haram, haramı helâl kılmak üzere sizin içinizde dört bin hadis uydurdum, demiştir." Süyûtî'nin sözü burada az bir ilâve ile sona ermektedir. Zındıkların bu çeşit tavrı, Halife Mchdî'nin oğlu Halife Harun Reşid zamanında da tekrarlanmıştır. Hafız Zclıebî Tezkiretü'l-Huffaz' da (1/273) (Ebu İshak el-Fezarî)'nin biyografisinde, -Hafız İbn Hacer Tehzibü't-Tehzib'de (1/152) onun biyografisin-
de, Hafız Süyûtî Tarihu'l-Hulefâ' da (s.194), Müellif Aliyyü'l-Karî el-Mevzûatül-Kübra' da altıncı fasılda şöyle demiştir: İbn Uleyye ve İshak b. ibrahim anlatıyor: Harun Reşid bir zmdıkı cezalandırıp boynunun vurulmasını emretti. Zındık ona: -Niçin benim boynumu vuruyorsunuz? dedi. Reşid:
-Allah'ın kullarını senden (senin şerrinden kurtarıp) rahata kavuşturmak için, dedi. Zındık:
-Ey Mü'minlerin Emirü. Haberin var mı? Ben içinizde bin hadis (Aliyyül-Karî'nin nakline göre dört bin hadis) uydurdum. Bu hadislerle ben, Hz.Peygamber (s.a.v)'in bir harf bile söylemediği konularda helâli haranı, haramı helâl kılıyordum, dedi. Reşid ona:
-Ey Allah'ın düşmanı!.. Ya sen Ebu İshak el-Fezarî ve Abdullah b. Mübarek hakkında ne dersin? Onlar hadisleri didik didik ediyor, bu uydurma hadisleri harf harf ortaya çıkarıyorlar, dedi.
[442] İbnü'l-Cevzî'nin Mevzuatındaki (1/38) ve Süyûtî'nin Leâlî' deki (2/468) ifadesinin devamı şöyledir: "Bu, sapık fırkalardan biri olan Salimiyye mezhebinin bir gurubu hakkında nakledilmiştir." Bu iki müellif, daha sonra işledikleri bid'atlerden tevbe eden "Biz, eskiden bir şeyi arzu ettiğimizde ya da güzel gördüğümüzde onun için hemen hadis uydururduk!..", diyen birtakım bid'atçilerden bazı rivayetler nakletmişlerdir.
[443] Giyas b. İbrahim en-Nehaî'nin yaptığı gibi. Gıyas, Abbasî halifesi Mehdî'nin huzuruna girdiğinde Mehdi güvercinle oynuyordu. Mehdî uzaktan gelen güvercini severdi. Gıyas'a; -EmirüTMü'mınîn için bir hadis naklet, denildi. Gıyas: -Bize falan, o falandan, o da Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre; Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Yarışma ödülü sadece ok, at, deve veya kanatta (yani kuşta) olur", dedi. Hadise ev cenah (veya kanat) kelimesini ilâve etti.
Mehdî ona on bin dirhem verilmesini emretti. Kalkıp giderken de;

-Ben şehadet ederim ki, senin kafan Allah'ın Rasûlü adına yalan uyduran yalancı kafasıdır. Bu günaha ben sebep oldum. Bu adam bana şirin görünmek istedi, dedi. Sonra da güvercinin kesilmesini emretti. Alimler arasında o günden sonra (Gıyas) adı zikredilmedi. Bu olayı Hatib Bağdadî, Tarîhu Bağdad'dcv. (1/323-324) Gıyas'm biyografisinde; İbnül-Cevzî, Mevzuat' ta: (1/42); Zehebî, Mizan'da: (3/338); Süyûtî, Leâlî'de: (2/470) rivayet etmektedir.
Gıyas'ın babası olan (İbrahim en-Nehaî), meşhur (İmam İbrahim en-Nehaî) değildir. Gıyas'ın babası İbrahim b. Talk b. Muaviye en-Nehaî'dir. Meşhur İmam (ibrahim en-Nehaî ise ibrahim b. Yezid b. Kays en-Nehaî'dir.
Sözü geçen hadisin; "ev cenah" (veya kanat yarışı) ilâvesi olmaksızın gelen rivayeti sahihtir, uydurma değildir. Bu sahih hadisi Ebu Hureyre'den; İmam Ahmed b. Hanbel Müsnedinin (Müsned Ebî Hureyre) bölümünde birkaç yerde (2/256, 358, 425, 474); Ebu Davud (Sünen- 3/29 Cihad 60); Nesaî, (Sünen: 6/226 Hayl 14); Tirmizî, (Sünen: 7/192 Cihad 22); ve İbn Mace: (Sünen: 2/960 Cihad 44) ve Hakim sahilidir diyerek Müstedrek'de rivayet etmiştir. Burada geçen lafız, Nesaî ve Tırnızî'ye aittir. Hadisde geçen (Sebak) kelimesi; yarışta rakibini geçen kimseye verilmek üzere belirlenen meblağ anlamındadır. (Lâ sebeka) hadisinin manası şudur: "Müsabaka/yarışma yoluyla ancak şu yarışlarda Ödül alınması helâldir Ok yarışı, at yarışı, deve yarışı." Gıyas, sultanın kuşu sevdiğini görerek ona yaranmak rçm bu sahih hadise "ev cenah" (kanat yarışı) kelimesini de uave etmiştir.
[444] Süyûtî, ZeylüTMevzûât: s. 180
[445] Yani yalandır.
[446] Bu son cümle, bu yalan haberi nakleden Hafız İbn Asakir'in söylediği ifadesidir. Süyûtî, ZeyF de (s.181) bu sözü İbn Asakir'den nakletmekte ve bunu ardından da şöyle demek" tedir: "Bu haberi Deylemî Müsnedü'l-Firdevs'de rivayet etmiş" tir. Hafız İbn Hacer Zehru'FFırdevs' de: Bu, uydurmadır, de" mistir."
[447] Süyûtî, ZeylüTMevzûât s.5"10.
[448] Nitekim Hafız Zehebî, Mizan'da (2/218) biyografisinde şöyle demiştir: "Süleyman b. İsa b. Necîh es-Siczî: Helak olmuş sayılır, ^.lani yok hükmündedir.) Cevzecânî: Yalancıdır, yalandan Çekinmez, demiştir. Ebu Hatim: Yalancıdır, demiştir. İbn Adiy: -Hadis uyduruyor, demiştir. Onun iki cilt "Tafdîlu'FAkFAldm Us£ün]üğü"kitabı bulunmaktadır."
[449] Süyûtî, ZeylüTMevzûât: s.104
[450] İbn Hacer el-Heytemî, el-CevhcruTMünazzam fî ziyaretiT Kabrış-Şerifi'n-NebeviyyıTMükermm: s.29'30. İbn Hacer e\-Askalânî Lisan'da. (2/108) "Bu uydurma olduğu açık bir kıssadır", demiştir. Zehebî de Siyer A'lâmi'n-Nübelû'&a (1/258): "İsnadı gevşektir. Bu haber münkerdir", demiştir.
[451] Bunun Süyûtî'nin Zeylü'I'Mevzûât kitabında bulamadım. Fettenî, bu hadisi Tezkiretü'l-Mevzûât' da (s.36-37) Firûzâba-dî'nin Muhtasar'ma nisbet etmektedir. Yazarın kalemi yanıla-rak bir kitap yerine bir başkasının ismini yazmış olmalıdır.
[452] Yazarın kalemi yanılarak bir önceki hadiste nakil yapılan kitabın ismini yanlış yazmamışsa; bu hadis de Süyûtî'nin, ZeylüTMevzûât kitabından nakledilmiş olmaktadır. Bu hadisi Zeyl'de bulamadım. Fettenî, bu hadisi de Tezkiretü'l-Mevzûât' da (s.38) Süyûtî'nin el'LeâliTMasnîm kitabına nisbet etmektedir. Bu hadis, gerçekten el'Leâli'TMasnûa'da (2/18) yer almaktadır. Bu durum, bir önceki kitabın isminde hata olduğu görüşünü güçlendirmektedir. Doğrusunu Allah bilir.
[453] bkz. Muhammed b. Yakub el-Firûzâbadî, MuhtasaruT Muğnîfî Tahrıcı'1-İhya li'Hrakî.
[454] Gazzalî'nin ihya kitabının durumu, bu eserdeki zayıf ve uydurma hadislerin varlığı ve bizzat Gazalinin hadis ilmindeki sermayesinin azlığını itiraf etmesi hakkında, imam Abdülhayy el-Leknevî'nin ehEcvibetü'l-Fadıla Îil-Es'iletü-Aşeratil Kâmile kitabında (s.118-120) yazdığını dip notlara bakınız.
[455] Leknevî'nin eî-Bcvibetü'î-Fadıla kitabında (s. 101-102) Sa'lebî'nin. Tefsir'i ve alimlerin bu Tefsir hakkındaki görüşleri hakkında yazdığım dip notlara bakınız.
[456] Bu zat, fıkıh âlimi Ibn Hacer el-Heytemî el-Mekkî'dir.
[457] Evet, hadis böyledir. Hafız Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid' de (5/38) bu hadisi zikrettikten sonra: "Senedinde (Muhammed b. Haccac cl'Cümahî) bulunmaktadır. Bu hadisi uyduran da odur", demiştir.
Hafız Zehebî, Mizanü'l-İ'tidaV de (3/509) bu ravinin biyografisinde şöyle demektedir: "Heriseci idi. -yani herise (kavrulmuş un helvası) satıyordu.- 181 yılında vefat etti. Ibn Adiyy: Herise hadisini o uydurdu, demiştir. Darakutnî: Yalancıdır, demiş, Ibn Main ise; Pis yalancıdır, demiştir."
Hafız İbn Hacer Lisanü'l'-Mizan''da (5/117) bu ravinin biyografisinde şunu ilâve etmiştir: Ukaylî; Muaz b. Müsennâ, Said b. Muallâ, Muhammed b. Haccac, Abdülmelik b. Ömer, Rib'î kanalıyla Muaz b. Cebel'den şu hadisi rivayet etmektedir: Muaz anlatıyor: Dedim ki:
"~Ya RasûlallahL Cennet'ten yemek getirdin mi? diye sordum. Peygamberimiz (s.a.v):
-"Evet, Herise (kavrulmuş un helvası) getirdim. Onu yedim. Benim gücümü kırk kişinin gücü kadar artırdı. Cinsî gücümü de kırk kişinin cinsî gücü kadar artırdı", diye cevap verdi. Muaz, her yemek yediğinde önce herîse ile yemeğe başlardı. Bu son hadis, İbnü'l-Cevzi'nin Mevzuat kitabından (3/16) oradaki bazı hatalar düzeltilerek nakledilmiştir.
[458] ŞerhuTMevahihü'î'Ledünniyye: 5/113 (4.Maksad, Ayın Yarılması Mucizesi bahsi)
[459] Zürkanî, Şerhu'1'-Mevahibü'1-Ledünniyyc kitabında (5/113): "Bu iki alimden Önce Nevevî, Fetavâ kitabında hadis hakkında bu hükmü vermiştir."
[460] Yani Sühreverdî, AvarifüTMaarif kitabında Sema konusundaki Edeb ve İtina hususundaki görüşler başlıklı yirmi beşinci babda bu hadisi zikretmektedir. Sühreverdî, burada bu hadisi senediyle İbn Tahir'den; İbn Tahir de senediyle ravisi Enes b. Malik'den rivayet etmektedir. Sühreverdî, daha sonra bu hadisin sahih ve makbul olduğunu reddetmektedir.
[461] Bu uydurma rivayette burada şu ifade de yer almaktadır: "Muaviye b. Ebî Süfyan:
-Oyununuz ne güzel ya Rasûlallah!. dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v):
-Sus, ya Muaviye. "Semâ' (Musikî) anında titremeyen değerli bin değildir." dedi. Sonra ridasını orada bulunanlar için dört yüz parçaya ayırdı..."
[462] Zehebî, Mizan ü'H'tidal: 3/164 (Ammar b. İshak'm biyografisi)
[463] Bu rivayetin daha fazla çürütülmesiyle ilgili olarak Jettenî'nin Tezkiretü'I-Mevzûât kitabına (s. 197-198) bakabilirsiniz.
[464] Sehavî, el-MakasıdüTHasene: s.333
[465] Suffe: Mescid-i Nebevî'ye bitişik, üzeri hurma dallarıyla örtü-u yer olup sahabenin fakirleri orada barınır, orada oturur ve ora-da gecelerlerdi.
[466] İbn Teymiyye'nin sözü, Lâm harfinde 236 nolu hadiste geçmiştir.
[467] Demîrî, HayatüT-Hayvan: 2/61'62 (Surad -göçeğen- Kuşu konusu)
[468] Demîrî, Hayatü'l-Hayvan kitabında (2/61) Surad -göçeğen- Kuşu konusunda şöyle demiştir: "Surad: Serçeden büyük, yarısı beyaz, yansı siyah bir kuştur. Gagası büyük ve serttir. Parmakları büyükçedir. Ya çalılıkta ya da ağaçta görünür. Gıdası ettir. Onun farklı ötüş şekilleri vardır. Avlamak istediği kuşları görünce kendi diliyle öterek onları kendisine yaklaşma çağrısında bulunur. Kuşlar yanma gelince de birine hücum edip gagasıyla onu gagalar, hemen parçalayıp yer." (Nakil burada bir parça tasarrufla birlikte sona ermektedir.)
[469] bkz. Abdülbaki İbn Kanı', Mu'cemü'sSahahe: 5/2034 Hadis No: 576 (thk. Halil İbrahim KUTLAY, nşr. Nizar Mustafa el-Baz, Mekke, 1418/1998); Hatib, Tarihu Bağdud: 6/196; İbn Esir, Üsdü'l'Gabe: 5/234; Zehebî, Mizan: 4/137. İbn Hacer, İsabe: 7/15
[470] Müellif Aliyyyü'1-Karî, Türbiştî'nin bu hükmünü el-Mirkat ŞerhuTMişkât kitabında: 4/536 Kitabü'r-Rü'ya'nm başlarında nakletmiştir.
[471] Nevevî, Şerhu Sahih-i Müslim: 15/21 (Rüya Bölümü)
[472] Dûlâbî lakabıyla meşhur olan Ebu Bişr Muhammed b. Ahnıed b. Hammad ed-Dûlâbî, el-Esma ve'1-Künâ kitabının müellifi olup hicrî 310 yılında vefat etmiştir. (Çev.)
[473] el-Muhıbb et-Taberî, er-Riyadun-Nadıra: 2/236.
[474] Kadı Iyaz, eş-Şifa bi-Ta'rif Hukukı'l-Mustafa kitabında Allah'ın; Rasûlü (s.a.v) eliyle ortaya koyduğu delil ve mucizelerle ilgili dördüncü babında, Ayın yarılması ve Güneşin batışının ertelenmesi faslında bu hadisin "sahih" olduğunu ifade etmektedir.
[475] AliyyüTKarî, Şerhu'ş-Şifa: 1/589-590.
[476] Ebu Gudde diyor ki: Allah Rasûlü (s.a.v)'nün duasıyla Hz Ali (r.a) için Güneşin iade edilmesi (Reddü'ş-Şems) olayı hakkında gelen en sahih rivayet Esma bt. Umeys (r.anhâ) hadisidir. Bu hadisi sadece Esma bnt. Umcys (r.anhâ) rivayet etmiştir. Alimler bu hadis hakkında çok söz söylemişlerdir. Alimlerden bu hadisi sahih kabul edenler de reddedenler de bulunmaktadır:
Bu hadisi reddedenler arasında şu alimler bulunmaktadır: l.Ali ibnü'l-Medînî (et-Tac es-Sübkî Tabaka tüş-ŞafîıyyetıT Kübra: 2/150)
2. Ahmed b. Hanbel: Bu iki zat: "Bunun aslı yoktur ".demiştir.
3. İbnü'l-Cevzî, Mevzûat'ta (1/355-357)
4.İbn Teymiyye Minhacü'sSünnctin-Nebevîyye'de (4/185-195) bu iki imama tabi olmuşlardır. İbn Teymiyye'nın talebelerinden şu Hafız imamlar bu konuda onun görüşüne katılmışlardır:
ö.Zehebî (bkz. İbn Arrak, Tenzîhü'ş-ŞeriatıTMerfûa (1/379-380)
6.İbn Kayyım ehCevziyye el-Menaru'1-Münîf fısSahih ve'd' Daîf (s.57)
7.İbn Kesir (bkz. cl-Bidaye ven-Nihaye: 1/323; Zürkanî, Şerh u 'J-Me vahibi'l-Ledünniyye: 5/117)
8. Hafız Delecî.
Bu hadisi kabul eden ve bunun sahih olduğunu ifade edenler

arasında şu alimler bulunmaktadır:
1. İmam Ahmed b. Salih el-Mısrî,
2. İmam Tahavî: Müşkilü'l-Âsâr'da (2/8-11)
3. Ebu'l-Kasım el-Amirî,
4. Hakim en-Neysabûrî,
5. Beyhakî Delâiiü'n-Nübüvve kitabında,
6. Kadı İyaz Şifa kitabında,
7. Hafız Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (8/297),
8. Hafız Veliyyüddin b. Zeyneddin eHrakî Tarhu't-Tesrîb'de (7/247) Bu hadisin tariklerini derlemiş ve sahih olduğuna hükmetmişlerdir.
9. Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Barî'de (6/155) Bu hadisin tariklerini derlemiş ve sahih olduğuna hükmetmiştir. Hafız Ibn Hacer; bu konuya FarzuTHumus, (8) nolu "Ganimetler bana helâl kılındı hadisi" başlıklı babda yer alan şu hadisi açıklarken temas etmiştir: *
Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Peygamberlerden bir Peygamber -ismi Yûşa' b. Nûn'dur- ikindi namazı esnasında ya da ikindiye yakın -fethetmek istediği- kasabaya yaklaşmıştı. (O gün o kasabayı fethetmeliydi. Zira ertesi gün Cumartesi idi. Cumartesi günü savaşamazdı.) O Peygamber (a.s) Güneşe baktı: (Ey Güneş!..) Sen de ilahi emre tabisin. Ben de ilahî emre tnbiyim, dedi. Aîlahınıl. Şu güneşi tut, diye niyazda bulundu. Güneş bir müddet durdu. Nihayet Allah onlara fetih ihsan etti. " (Buharı, Sahih: FarzuTHumus 8 Hadis No: 3124; Müslim, Sahih (Şerhu'n-NevevİI: 11/51) Cihad 32 Hadis No: 1747)
10. Kastallânî el-Mevahibü'1-Ledünniyye'de (5/113-118)
11. Süyûtî el-LeâliTMasnûa'da. (1/336-341) bu konuda İbn Hacer'e tabi olmuştur. Süyûtî bu konuda KeşfüTLebs fi Hadisi ¦Keddı 'ş-Şems adını verdiği bir hadis cüz'ü telif etmiştir.
12. Aynı şekilde Hafız Muhammed b. Yusuf es-Salihî, !3. Sehavî el-Makasıdü'I:Hasene'de (s.226),
!4- İbn Arrak Tenzihti ş-Şeriati'1-Merfûa'da (1/378-382) 15. Aliyyü'1-Karî Şerhuş-Şifa'da (1/589-590),
16. Aclûnî Keşfü'î-Hafâ'da (1/516) Raddü'ş-Şems konusunda,
17. Üstadımız Kevserî Makaîâf ta (s.470) Tahavînin Eserleri başlıklı makalesinde bu hadisin tariklerini derleyip hadisin sahih olduğuna hükmetmişlerdir.
Hafız İbn Hacer diyor ki: "Kadı Iyaz şöyle demiştir: Hadiste geçen Allah'ın Nebisi Yûşa' b. Nûn (a.s) için Güneşin Hapsedilmesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre biraz önceki duruma iade edilmiştir. Bir görüşe göre durdurulmuştur. Bir başka görüşe göre güneşin hareketi yavaşlatılmıştır. Üç görüş de ihtimal dahilindedir. İbn Battal ve başkalarına göre üçüncü görüş tercihe daha layık olan görüştür." İbn Hacer daha sonra şöyle demiştir: "Tahavî, ebMu'cemiVh Kebir sahibi Taberanî, Hakim ve Deîâil sahibi Beyhakî, Esma bt Umeys (r.anha)'dan şu hadisi rivayet etmişlerdir: "Peygamberimiz (s.a.v), Hz. Ali'nin dizinde uyuyup da Hz. Ali ikindi namazını geçirince güneş iade edildi. Hz. Ali (r.a) namazını kıldıktan sonra battı." Bu hadis, son derece üstün bir mucizedir. İbnü'l-Cevzî, Hz. Ali için güneşin iade edilmesi hadisini uydurma hadisler arasında zikretmekle; aynı şekilde ibn Teymiyye de bu hadisin uydurma olduğunu iddia ederek Rafizîlere Red için yazdığı kitabında bunu zikretmekle hata etmişlerdir."
Allâme Aliyyü'1-Karî Şerhıı'ş-Şifa kitabında (1/590) şöyle demiştir: Hafız Deleci'nin IbnüTCevzî'ye uyarak; "Bu hadisin sahih olduğu kanaatine varılsa bile, bu durum Hz. Ali hakkında bir fazilet olmakla birlikte güneşin iade edilmesi, güneşin batması sebebiyle ikindi namazının vakti çıktığı için, bu namazın eda olarak yerine getirildiği manasını ifade etmez", şeklindeki görüşü, karinenin özel bir duruma ait olması sebebiyle reddedilmiştir. Ayrıca bu konuda şu şekilde yorum yapılabilir: "Esma'mn; Güneş battı, şeklindeki ifadesi güneş göz önünden kayboldu, ya da neredeyse tamamen batıyordu, veya bir kısmı batmıştı, demektir. Yahut güneşin iade edilmesi, onun hareket etmemesi, aynı durumda kalması, zamanın dürülmesi olayının aksine güneşin hareketinin yavaşlaması sebebiyle seyir zamanının uzaması anlamında olabilir."
[477] Hafız Zeyneddin eHrakî bunu Şerhu't-Tirmizî'dc ifade ^Jmış, ondan da oğlu Hafız Veliyyüddin b. Zeyneddin eHrakî farhu't-Tesrîb'de (3/66) nakletmiştir.
[478] Yani mutasavvıf hadis alimlerinden bir gurup.
[479] Bu zat, tabiînin büyüklerinden meşhur âbid ve zabid Üveys b. Amir el-Karanî'dir. Peygamberimiz (s.a.v)'in zama" nında yaşayıp O'nu görme şerefine eremeyenler (Muhadra~ minedendir. Peygamberimiz (s.a.v), onun hakkında; "Size Ye' men'den Üveys b. Amir gelecek... O, annesine çok saygılıdır. Allah aşkına diyerek bir niyazda bulunsa, Allah onun mahcup etmez. O'ndan senin için istiğfar etmesini isteyebilirsen. bunu iste", buyurmuştur. Üveys, Yemen ehlinden olup Kûfe'ye yer leşmiştir. Sıffin'de Hz. Ali ile beraber bulunmuştur, bkz. Müs" Um, Sahih: FezâilüVSahabe 225; İbn Hacer, İsabe: 1/118; İbn Esir, Üsdü'l-Gabe:I!l78 (Çev.)
[480] Müellif, burada müselsel hadisler, üstadlar ve icazetler konusunda eser yazan bazı hadis alimlerinin kitaplarında rivayet ettikleri, aynı şekilde bazı tasavvuf erbabının kitaplarında ve müridlerine verdikleri derslerde naklettikleri Musafaha ffadisi'ni kastetmektedir.
Muhammed b. Kasım b. Ali el-Hindî el-Haydar Ab âdi, Hasan el-Basrî'nin fazileti hakkındaki el-Kavlü'1-Müstahsen SFahri'1-Hasen kitabında (s.496) musafahanın yedi ayrı şeklinin bulunduğunu zikretmektedir.
1-2. el-MusafahatülAleviyyetüTHaseniyye: Hz. Ali (r.a)'nin Hasan el-Basrî ile musafahası. Bu da iki çeşittir.
3. el-Musafahatü'bEnesiyye: Ebu Hürmüz'ün Enes b. Malik ile musafahası.
4. el~Musafahatü'l-Hadırıyye: Hızır aleyhisselâm'a nisbet edilen musafaha.
5. el-Musafahatü'1-Muanımeriyye'l'Habeşiyye: Uzun süre yaşamış Habeşistanlı bazı zatlara nisbet edilen musafaha.
6. el-Musafahatü'1-Muammeriyye'l-Mağnbiyye: Uzun süre yaşamış Fas'lı bazı zatlara nisbet edilen musafaha.
7. ebMusafahatü'l-Cinniyye: Cinlerden Şemhureş isimli kişiye nisbet edilen musafaha. (Nakledilen kısım, açıklamalarla birlikte burada sona ermektedir).
Bütün bunlar batıldır, asılsızdır, hiç bir değeri yoktur, ilim talebesinin bu haberleri elde etmekle sevinmesi veya bunları doğrulaması doğru olamaz.
ibn Hacer; bu musafahalardan bazılarına işaret etmiş, bunun şekillerini ve kendisine kadar nakledildiğini zikretmiştir. Zehebî'nin Mizan'&a. (4/156) hakkında "Bu da Raten el-Hindî tarzında biridir. Yalan söyleyeni Allah çirkin kılsın", dediği Muammer b. Büreyk)'in Lisanü'l-Mizan'daki biyografisi ardından bir ikinci (Muammer)'i zikreden İbn Hacer; bu iki biyografinin sonunda şöyle demiştir: "Bütün bunlar, aklı olanın elde etmekle sevineceği şeyler değildir. Ben bunlara güvenmiyorum. Senedlerinin âlî (ravi sayısı az) olmalarına da sevinmiyorum, ¦tunları sadece bazı ravilerin durumunu tanıtmak için ihtiyaç ^uyduğumda söz gelişi zikrediyorum. Yardım istenecek olan sadece Allah'tır!.."
Yine Hafız tbn Hacer, Isabe kitabında (Mim) harfinin dördüncü babında (Muammer b. Büreyk) ve (Muammer el-Mağribî)'yi zikretmiş ve onun hakkında; "Bu, mağriblilerden yalancı birinin uydurduğu bir kişidir", demiş, sonra da onun tarikiyle musafahalı bir hadis zikretmiş ve "Bu Raten, Kays b. Temim, Ebul'Hattab, Meklebe ve Nastûr cinsindendir", dedikten sonra yalancılığı açık bazı haberlerini zikretmiştir.
Hafız Ibn Hacer, yine Isabe'de (Kaf) harfinin dördüncü babında yalan ve iftira ile uzun süre yaşadığını ve sahabî olduğunu iddia eden (Kays b. Temim)'i zikretmiştir. Ondan önce Hafız Zehebî Mizan'da (4/178) de (Kays b. Temim) hakkında uzun bir biyografi yazmış, Hafız İbn Hacer de Lisanii'l-Mizan'ds, (6/85-87) buna ilâvelerde bulunmuştur.
Yine Hafız Ibn Hacer, Isabe kitabında (Mim) harfinin dördüncü babında yalancı (Meklebe)'yi zikretmiştir. Onun adı Meklebe b. Melken el-Harizmî'dir.
Hafız İbn Hacer'in, Isabe'de yalancı (Muammer el-Mağribî)'niı biyografisinde zikrettiği (Ebu'l-Hattab)'a gelince; bu kimseyi belirleme imkânı bulamadım. Belki de bu kişi 440 no.lu paragraf dipnotunda zikri geçen (Ebu'd-Dünya el-Eşecc) olabilir. İsmi (Osman b. Hattab) olup daha Önce geçtiği gibi (Ebu Amr) şeklinde künyelenmektedir. Onu Ebu Hattab künyesiyle zikredeni görmedim. Belki de Ibn Hacer, kişinin babasının ismini künye olarak alması şeklindeki adete uyarak bu şekilde künye-lendirmiş olabilir. Ya da (ebu) Lafzı (ibn) lafzından tahrif edilmiş olabilir. Zira (ibn) kelimesinin şekli (ebu) kelimesine yakındır. Bu son ihtimal, bana göre daha yakın bir ihtimaldir. En doğrusunu bilen Allah'tır.
Merhum üstadımız İmam Kevserî, şer'î ilimler ve doğru nakil konusunda ne kadar titizdi!. Zira hocalarının isimlerinin yer aldığı "efrTahriru'I-Vecîz S-ma YebtagîhiTMüstecîz" isimli icazetnamesine icazet talebinde bulunan kimseye hitap ederken şu ifade ile başlamıştı:
"Ben bu icazet sahibine; benden rivayet ettiği her şeyde "tesebbüt" ve "zabt" esaslarını gözetmesi şartıyla; birtakım kuşkuların bulunduğu tariklerde yer alan "âlî sened" sahibi olmakla bereket elde edilemeyeceği için; icazet veren bazı üstadlar bereket elde etmek adına şu veya bu konuda aşırı hoşgörülü davransa bile; cınnîlerden ve sahabe devrinden bu yana uzun süredir yaşadığını iddia eden (yalancı) kimselerden benim tarikimle hiç bir şey rivayet etmemesi, şartıyla; bu icazet sahibinin benden .... şu şu kitapları rivayette bulunmasına icazet verdim. Allah Teâlâ'dan bizi helak noktalarından korumasını ve yolların en doğrusuna iletmesini niyaz ederiz."
[481] Kamus sahibi (s.1036) diyor ki: Zü'1-Huleyfe: Medine'ye altı mil (Mekke yolu üzerinde beş km) mesafede bir yerdir. Orada Cüşem Oğullarına ait bir su kuyusu bulunmaktadır. Medine ve Şam halkı için mîkat -ihrama girme- yeridir." Not: Ancak bu konudaki İbn Abbas (r.a) hadisi şu şekildedir: "Allah Rasûlü Medine halkı için Zü'1-Huleyfe'yi, Şam halkı için Cuhfe'yi mikat olarak tayin etmişti." bkz. Buharı, Hacc 7 Hadis No: 1524; Müslim: Hacc 11 Hadis No: 1181 (Çev.)
[482] Zehebî, Mizanü'l-İ'tidaJ'de (1/506) bu ravinin biyografisinde şöyle demiştir: "İbn Adiyy diyor ki: Hasan b. Ali hadis uyduruyordu, güvenilir ravilerden batıl rivayetler naklet mistir. Ibn Hıbban diyor ki: Güvenilir ravilerden belki de bin civarında uydurma hadis naklet mistir." Zehebî, daha sonra onun batıl rivayetlerinden birkaçını zikretmiş ve şöyle demiştir: "Hasen b. Ali, iftira ettiği rivayetleri hiç düşünmeyen, hayası az bir hocadır. Kadı İsmail Efendi, onun bu

yaptıklarına karşı çıkarak onu hapsetmiştir. Hasan b. Ali, h. 319 yılında vefat etmiştir."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhtelefun Fih Hakkında Ulemanın Kabul Ettiği Umumî Prensib

Muhtelefun fih hakkında ulemanın kabul ettiği umumî prensib'e göre, Cerh ve ta'dîl bir ravide birleşirse cerh öne alınır; ravi mecrûh rivayeti de zayıf addedilir. "Çünki, demişlerdir, cerheden kimse (cârih), ravinin, ta'dîl eden kimse (muaddil) tarafından bilinmeyen kusurlarını bilmekte ve bu kusurlarına binaen cerhetmektedir, yeter ki cerh, müfesser yani cerh sebebi açıklanmış olsun. Hatta muaddiller sayıca çok bile olsalar adedlerine itibar edilmez. Muaddil zâhire göre ta'dîl etmiştir. Cârih ise, muaddile kapalı olan batınî durumunu bilmekte ona göre hükmetmektedir."
Hatîbu'l-Bağdadî, bu söyleneni Cumhur'un müşterek görüşü olarak bildirir. Hem fakîhler hem de usulcüler bu görüşte ittifak etmişlerdir. Ancak fukaha bir kayıt koyar: Onlara göre cerhin takdîmi, muaddil'den: "Cârihin zikrettiği kusuru ben de biliyordum; evet o hâl, râvide mevcut idi, ancak sonradan tevbe etti ve bir daha da eskiye dönmedi" şeklinde bir açıklamanın olmamasına bağlıdır. Böyle bir açıklama gelmiş ise, ta'dîl takdîm edilir ve râvi sika addedilir. Ancak bu kusurun kizb olmaması gerekir. Zira kizb ithamı yiyen ravi'yi muhaddisler ebediyyen terkederler.
* Keza, cârihin ittihâmını, muaddil muteber bir şekilde reddedecek olursa, yine ta'dîl takdîm edilir. Bu hususa Tedrîb'de şöyle bir misal verilir: Cârih'in: "Falanca gün o, bir çocuk öldürdü" demesine mukabil muaddil'in: "O çocuğu daha sonra sağ gördüm" veya "O gün adamla beraberdik, böyle bir durum olmadı" demesi gibi.
* Keza, Ta'dîl edilen kimse hakkında müfesser olmayan mücmel bir cerh gelmişse, cerhe itibar edilmez. Çünkü daha önce de açıklandığı üzere buradaki cerh sebebi, belki başkaları açısından muteber değildir. Adaleti sâbit olan ravi hakkında mücmel cerh'i alim de yapmış olsa nazar-ı dikkate alınmayacağı kabul edilmiştir.
* Alim olmayanın cerhi ise bilicma merduddur.
* Adaleti meşkuk olan hakkında âlimin cerhi, mücmel bile olsa muteberdir ve mukaddemdir.
* Cerh ve ta'dîlde fikirlerine baş vurulan büyük otoriteler hakkında cerh makbûl değildir, daha önce açıkladık.
Yukarıda kaydedilenler muhtar görüş dediğimiz çoğunluğun görüşüdür. Bu meselede bazı ferdî görüşler de mevcuttur, şöyleki:
1- Cerh ve ta'dîl bir ravide birleştiği zaman muaddiller sayıca çoksa, ravinin adaletine hükmedilir.
2- Carih ve muaddillerden hangisi ilimce önde ise (ahfaz), onun görüşü esas alınır.
3- Cerh ve ta'dîl'den hiçbiri tereccüh edemeyeceğinden, hükme gidilmez.[1]
Mühim Not: Cerh ve ta'dîl ilminde, bir ravi değerlendirilirken, şayet bu muhtelefun fih ise, hakkında söylenenlerden sadece birini, mesela sadece carihlerin sözünü nakledip muaddillerin söylediklerini zikretmemek bu, o şahsa zulüm olduğu gibi ilme de ihanettir.
Bu zulüm ve ihaneti, çeşitli taassubların sevkiyle, İmam-ı A'zam Ebu Hânîfe gibi İslamın en büyük şahsiyetlerinden biri hakkında işleyen kimselere rastlıyoruz. Hakkında, ona diyaneti, hıfzı, fıkıh ve hadis ilmindeki yüce makamı sebebiyle tebcîl eden nice büyükler varken, bunları meskut geçip, mahiyeti meşkuk, sıhhat durumu kesin olmayan bazı cerhedici sözleri neşredenler var.[2]
Dikkat: Cerh ve ta'dîl bahsinin anlaşılması için şunu da belirteceğiz: Huffâzdan bir kısmı nazarında meşhur ve ma'ruf olan pek çok ravi, diğer bazı huffazca meçhul ilan edilmişlerdir. Çünkü bunlar onları tanımamaktadır. Sahîheyn'den birkaç misal:
* Ahmed an Asım el-Belhî: Buna Ebu Hâtim "meçhuldür" demiştir. Çünkü halini bilmemektedir. İbnu Hibban aynı zatı tevsîk eder ve der ki: "Kendisinden beldesindeki alimler rivayet etmiştir."
* İbrahim İbnu Abdirrahman el-Mahzûmî: İbnu'l-Kattân buna meçhul derken, başkaları ma'ruf demiştir. İbnu Hibban da ona sika demiş bir cemaat de kendisinden hadis rivayet etmiştir.
* Üsâme İbnu Hafs el-Medenî: Bu zâtı es-Sâcî ve Ebu'l-Kasım el-Lâlkâ'î meçhul addetmiştir. Zehebî: "Meçhul değildir, kendisinden dört kişi hadis almıştır" der.
Tekrar hatırlatıyoruz: Cerh ve ta'dîl içtihadî bir ameliyedir.[3]
Yedinci Kaide: Bir kimsenin "Bana sika olan zat rivayette bulundu" demesi onu tevsîk sayılmaz. Ancak sayılır diyen de olmuştur. Böyle diyen kimse âlim birisi ise, bazı muhakkiklere göre, kendi mezhebine mensûb olanlar nezdinde bu bir tevsîktir.
* Mesela: Şâfiî gibi bir zat "Kendisini itham etmediğini birisi bana haber verdi" diyecek olsa, bu söz sanki "Bana sika olan zât haber verdi" demektir. Zehebî, bu sözün tevsîk sayılmayacağını söyler. "Zira, der bu ifadede töhmet reddediliyor ama, onun mutkın veya hüccet olduğu söylenmiyor" İbnu's-Sübkî de bilhassa Şâfiî ayarında olmayanlar hakkında Zehebî'ye hak verir. Sayrafî, Mâverdî, Zerkeşî gibi başkaları da aynı görüştedirler.
* İbnu Abdilberr İmam Mâlik'in benzer bir tabiri için şu açıklamayı yapar:
Mâlik: ?? ????? ?? ???? ?? ???????? ???şeklinde sunduğu bir senetde geçen sika'dan maksad Mahrama İbnu Büheyr'dir
?? ????? ?? ???? ?? ???? demişse sika'dan maksadı Abdullah İbnu Vehb'dir, ancak Zührî de denmiştir.
Nesâî ise başka görüşle: "Mâlik, Muvatta'da ne zaman ?? ????demişse, sika'dan maksadı sanki Amr İbnu'l-Hars'tır."
İbnu Vehb'in de şöyle söylediği rivayet edilir:
"- Mâlik'in kitabında ne zaman "Bana, ehli ilimden ittihâm etmediğim biri haber verdi." demiş ise kastettiği kimse el-Leys İbnu Sa'd'dır."
Ebu'l-Hasen el-Âburî de şunu söyler: "Bir ilim ehlinden işittim, şöyle demişti: Şâfiî hazretleri (rahimehullah) ?????? ????? ?? ??? ??? ???? dediği zaman buradaki sika'dan kasdı İbnu Ebî Füdeyk'dir. Şayet ?????? ????? ?? ?????? ?? ???? demişse kastettiği kimse Ebu Üsâme'dir. Şayet, ?????? ????? ?? ?????? demişse kastettiği kimse Amr İbnu Ebî Seleme'dir. Şayet ?????? ????? ?? ??? ???? demişse kastettiği kimse Müslim İbnu Hâlid'dir. Şâyet ?????? ????? ?? ???? ???? ???????? demişse kastı İbrahim İbnu Yahyâ'dır."
Suyûtî Tedrîb'te bu ifadelerde gerek Mâlik'in ve gerekse Şafiî'nin daha başka şahısları kastetmiş olduğuna dair İbnu Hacer ve başkalarından da nakiller verir.
Sika'nın, bir kimseden hadis rivayet etmesi, Âmidî, İbnu'l-Hâcib vs. bazı usulcülere göre o kimse hakkında şu şartla tevsîk sayılmıştır:
Hakkında: "sadece sika olandan rivâyet eder" diye rivayet gelmiş olmak. Böyle bir kimsenin bir râviden hadis alması o ravi için ta'dîldir. Sehâvî, bu çeşit açıklayıcı rivayetin nadir kimseler hakkında vârid olduğunu söylemiştir: Ahmed İbnu Hanbel, Bakiy İbnu Mahled, Harîz İbnu Osmân, Süleyman İbnu Harb, Şu'be, eş-Şa'bî, Abdurrahman İbnu Mehdi, İmâm Mâlik, Yahya İbnu Saîd el-Kattân. Sadece bunların, yalnızca sika'dan hadis aldıklarına dair sarahat mevcuttur.
Sekizinci Kaide: Bir âlimin, rivâyet ettiği, hadisle amel etmiş ve ona uygun fetva vermiş olması hadisin sıhhatine delil olmadığı gibi muhalefeti de ne hadise ne de ravisine bir cerh sayılmaz. Çünkü ameli, ihtiyat için veya bir başka delile mebni olabilir. Ayrıca zayıf hadisle de terğîb ve terhîb gibi bazı hususlarda amel umumiyetle benimsenmiş bir keyfiyettir.
Dokuzuncu Kaide: Adaleti zâhiren ve bâtınen meçhul olan ravinin rivayeti cumhur nezdinde makbul değildir. Zâhiren adl olup (ki buna mestur da denir) bâtınî hali bilinmeyenin rivâyetiyle amel edenler olmuştur. Bunlar daha ziyade Şafî'ilerdir. İbnu Salâh, hadis kitaplarının çoğunda, müelliflerin, kendilerinden önce yaşamış, hallerini tahkîk etmek mümkün olmayan raviler hakkında bu prensiple amel ettiklerini belirtmiştir.
Onuncu Kaide: Ârif olan kadın ile ârif olan kölenin ta'dilleri kabul edilir. Mürahik de olsa bülûğa ermedikçe çocuğun ta'dili bilicma merduddur. Kadının ta'dilini iltizam eden ulema ifk hâdisesi sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Aişe (radıyallahu anh) hakkında câriyesi Berîre'den "Nasıl tanırsın?" diye sormasını delîl göstermişlerdir.
Not: Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl'de kadınlarla ilgili bahse girerken dikkat çekici bir tesbit kaydeder: "Kadın ravilerden itham edilen veya alimlerce terkedilen birisini tanımıyorum". İmam Ebû İshâk el-İsferâyînî, kadınların rivayet ettikleri ahkâm ve ehâdis, erkeklerin rivâyet ettikleriyle teânuz edecek olursa kadınlarınkini erkeklerinkine takdîm etmiştir.
Onbirinci Kaide: Zâtı ve adaleti bilinmekle beraber ismi bilinmeyen ravi ile ihticâc edilir. Bununla ilgili teferruatı daha önce Şöhret bahsinde açıkladık.
Onikinci Kaide: Ravi her ikisi de adl olan ravilerden "Bana falanca veya falanca rivayet etti" diye şekk'li şekilde ifade etse, bu rivayetle ihticâc olunur. Ancak bunlardan biri zayıf ise veya "falan yahut başkası rivayet etti" diyerek meçhul birisine atıfta bulunursa, ihticâc salih olmaz.
Onüçüncü Kaide: Bid'ası sebebiyle tekfir edilenle bilittifak ihticâc olunmaz. Tekfir olunmayanlar üzerinde farklı görüşler var ise de çoğunluk onlardan hadis alınabileceğini söylemiştir. Adalet-itikad bahsinde teferruatlı olarak açıkladık.
Ondördüncu Kaide: Fıskından tevbe eden kimsenin rivayeti, tıpkı şehâdetinde olduğu gibi makbuldür. Ancak hadiste kizbe tevessül eden kimse tevbe de etse rivayeti makbul olmaz. Bu hususta Ahmed İbnu Hanbel, Buhari'nin şeyhi el-Humeydî, es-Sayrafî... hep bu görüştedirler es-Semânî: "Bir kimse tek bir hadiste yalan söylese önceki rivayetlerini de terketmek vacibtir" der.
Hadiste kizb meselesine ulemanın gösterdiği bu titizliği Suyûtî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalandan şiddetle zecretmek gayesine müteveccih olduğunu belirtir. "Çünkü, bunun sebep olacağı zarar büyüktür, hadislere giren bir yalan kıyamete kadar takip edilecek bir yol olur" der.
Onbeşinci Kaide: Sika bir râvi, sika bir şeyhten rivayette bulunsa, ancak şeyh "Ben ona böyle bir rivayette bulunmadım" diye cezm sigasıyla rivayeti inkâr etse, bu rivayetin reddi gerekir. Ancak sikanın o şeyhten yaptığı diğer rivâyetleri makbuldür. Bu vak'a ravinin cerhini gerektiren bir husus da değildir. Çünkü şeyhin reddinde, râvînin de şeyhi reddetme manası vardır. Böylece iki sikanın birbirine muhâlefeti söz konusu olur: Teârazâ-tesâhatâ ikisi de o meselede birbirini amelden düşürür. Bilâhare şeyh aynı hadisi rivayet etse veya bir başka sika rivayet ettiği halde şeyh reddetmese o rivayet sahih addolunur.

Bu meselede başka görüşler de ileri sürülmüştür.
Onaltıncı Kaide: Birisi bir hadis rivayet etse, bilahare de böyle bir rivayet yaptığını unutsa, sahih kavle göre, onunla amel caiz olur. Hanefilerden bir kısmı caiz olmaz demiştir. Hatta Hanefiler bu prensipten hareketle, Ebu Davud, Tirmizi ve İbnu Mace'de gelen bir Ebu Hüreyre rivayetiyle ameli reddetmişlerdir. Reddedilen bu hadis Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahidle birlikte yemine dayanarak hüküm verdiğini bildirmektedir. Redde sebep olan unutma hâdisesi, hadisin ravilerinden olan Süheyl İbnu Ebî Salih'de vâki oluyor. Süleyman İbnu Bilâl anlatıyor: "Süheyl ile karşılaştığım zaman kendisinden bu hadisi sordum. Bilmiyorum dedi. Senin rivâyetin olduğunu Rebî'atu'r-Re'y söyledi dedim. Eğer bunu benden Rebia rivayet ettiyse sende Rebîâ'dan Rebî'a'nın da benden rivâyet ettiğini belirterek rivâyet et dedi."
Belirtildiğine göre Süheyl hâfızasını zayıflatan bir hastalığa duçar olduktan sonra bu hadisi rivayet ettiğini unutur.
Dikkat edilirse Süheyl, cezmederek rivâyeti reddetmiyor. "Rebî'a söylediyse doğrudur, yalnız ben hatırlıyamıyorum" mealinde konuşuyor.
Bu çeşitten yaptığı rivayeti zamanla unutanlara sıkça rastlanmıştır. Hatîbu'l-Bağdâdî ve Dârakutnî'nin Ahbâru men Haddese ve Nesiye (Tahdîs Edip Unutanlar) adında te'lifleri bile vardır.
İmam-ı Şafi'î de rivayet ettiği bir kıssayı talebesi Muhammed İbnu'l-Hakem rivayet edince önce inkâr etmiş, sonra hatırlayınca ikrar etmiş, Şu'be ve Ma'mer gibi hayatta olanlardan rivayeti mahzurlu bularak İbnu'l-Hakem'e şu tavsiyede bulunmuştur: "Hayatta olan kimseden hadis rivayet etme. Zira ona unutma ârız olup (seni tekzîb etmiyeceğinden) emin olunamaz".
Onyedinci Kaide: Ücret mukâbili hadis rivayet eden kimsenin rivayeti Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye ve Ebu Hatim er-Râzi'ye göre makbul değildir. Ancak Buhari'nin şeyhi Ebu Nuaym Fazl İbnu Dükeyn, Ali İbnu Abdilaziz el-Bağavî gibi diğer bazılarına göre makbuldür. Ebu İshak eş-Şirazî "Hadis rivayetine kendini vererek, ailesinin geçimi için kazanç imkânı bulamayanlar için caizdir" diye fetva vermiştir. Fetvasını da, yetime bakan vasînin, fakir ise, yetimin malından alabileceğine dair Kur'ân-ı Kerîm'de gelen cevaza dayandırmıştır (Nisa: 4/6).
Onsekizinci Kaide: Hadisi tahammül esnasında olsun edâ esnasında olsun gevşek ve lâübali olan kimselerden hadis alınmaz. Sözgelimi tahammül sırasında veya rivayet etmiş olduğu hadisleri talebesi mukabele kasdıyla okurken uyuklaması, tashîh edilmemiş bir asıldan rivâyet etmesi, hadiste telkîn'i[4] kabul ettiğinin bilinmesi, elinde sahih bir asl'ı olmadığı için rivayetlerinde çokça hata yapması, rivayetlerinde şaz ve münkerlerin çokluğu gibi haller hep ravinin gevşekliğine delildir. İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel, el-Humeydi, İbnu Hibbân ve başkaları demişlerdir ki: "Kim bir hadiste hata yapar ve hatası da kendisine bildirilirse buna rağmen ravi, hadisi rivayette ısrar ederse bütün hadisleri sâkıt olur; kendisinden artık hadis yazılmaz". İbnu Mehdi Şu'be'ye sorar: "Kimin hadis rivayeti terkedilir?" Şu cevabı verir: "Galat olduğunda icma edilen bir hadisi rivayette devam edip muhalif rivayette başkaları icma ettiği halde nefsini itham etmeyen kimseden"[5]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/30-32.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/32.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/32.
[4] "Şu hadisi sen rivayet etmiştin" dendiğinde, rivayet etmemiş olduğu halde -farkedecek durumda olmadığı için- "evet" demesidir. (İbrahim Canan)
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/32-37.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Kenzu'l-Ummâl:

Pek çok eseri birleştirmiş durumda olan Cem'u'l-Cevâmi, kullanış yönünden oldukça kusurludur. Zira bir hadîsten istifâde edebilmek için, kavlî ise baş kısmını, fi'lî ise râvisini bilmek gerekmektedir. Bu ise nâdir kimselerin imtiyâzıdır. İşte bu durumu göz önüne alan eş-Şeyh Alâeddin Ali İbnu Hüsâmeddin Abdülmelik İbni Kadı Hân el-Hindî -ki el-Müttakî diye meşhurdur (v. 975/1567), bu değerli kitabın hadislerini, istifâdesi kolay hâle koymak için, fikhî mevzularına göre yeni baştan tanzime tâbi tutarak Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl adı altında 16 ciltlik eserini meydana getirir.
Henüz tabedilmemiş olan Cem'u'l-Cevâmi'nin değişik tertible basılmış şekli durumunda olan Kenzu'l-Ummâl'ı bu vesîle ile kısaca tanıtmakta fayda var:
Kenzü'l-Ummâl, alfabetik sıraya göre tertiplenen fikhî bablara ayrılır. Şu halde Cem'u'l-Cevâmi'nin içinde dağınık şekilde yer etmiş olan, bir mevzu ile alâkalı bütün hadîsleri bu yeni kitapta bir arada bulmak mümkündür. Ancak Kenzu'l-Ummâlde hadîslerin üç grup hâlinde verildiğini bilmeliyiz:
Birinci Grup Hadîsler: Bunlar bir babta ilk defa zikredilen hadîslerdir ki Kısmu'l-Akvâl başlığı altında sunulur. Bu grubta kaydedilen hadîsler el-Câmiu's-Sağîr ile Ziyâdetü'l-Câmi'den alınan hadîslerdir. Bunlar vecîz (kısa) olan kavlî hadîslerdir. Bu hadîsler bizzât Suyûtî'nin yaptığı açıklamaya göre sıhhatçe üstün olan hadîslerdir.
İkinci Grup Hadîsler: Bunlar "el-İkmâl" başlığı altında sunulan hadîslerdir. Bunlar da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kavlî sünnetidir, yâni sözleridir, ancak Cem'u'l-Cevâmi'nin el-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetü'l-Câmi'ye alınmamış olan hadîslerdir. Sıhhatçe öncekilerden düşük olduğu için el-Müttakî bunları ayrıca vermeyi uygun görmüştür.
Üçüncü Grup Hadîsler: Bunlar Cem'u'l-Cevâmi'nin Kısmu'l-Efâl adını taşıyan bölümünde yer alan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fi'lî sünnetlerini teşkîl eder. Yani bir babla ilgili fi'lî hadîsler Kısmu'l-Ef'âl başlığı altında sunulmaktadır.
Bu durumda bir bâbla (mevzu ile) ilgili hadîslerin tamamını görmüş olmak için, o babta bu üç başlıkla gelen hadîslerin hepsini tedkîk etmek gerekecektir. Şunu da belirtelim ki, her babta bu üç kısımla ilgili hadîs bulunmayabilir. Sözgelimi, her babta kısmu'l-ef'âl mevcut değildir.
Hadîslerin sıhhat durumu hususunda bu kaydettiğimiz tertip şekli kaba bir bilgi vermekten başka, yukarıda kısmen kaydetmiş bulunduğumuz Suyûtî tarafından belirtilmiş olan "hadîslerin alınmış olduğu kaynakların umûmî vasıflarına göre yapılacak değerlendirme" prensibi de mûteberdir. Kitabın mukaddime kısmında bu açıklama etraflıca görülmelidir.
Bu kitap, ihtiva ettiği 46624 aded hadîsiyle, yeryüzünde matbu en hacimli hadîs mecmuası olma şerefli imtiyazını taşımaktadır. Cenâb-ı Hakk, bu eserin ortaya çıkmasında emekleri geçen Suyûtî ve el-Müttakî hazretlerine rahmetini bol, makamlarını cennet kılsın, onlardan ebediyyen râzı olsun.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/279-280.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhtelefun Fih Hakkında Ulemanın Kabul Ettiği Umumî Prensib

Muhtelefun fih hakkında ulemanın kabul ettiği umumî prensib'e göre, Cerh ve ta'dîl bir ravide birleşirse cerh öne alınır; ravi mecrûh rivayeti de zayıf addedilir. "Çünki, demişlerdir, cerheden kimse (cârih), ravinin, ta'dîl eden kimse (muaddil) tarafından bilinmeyen kusurlarını bilmekte ve bu kusurlarına binaen cerhetmektedir, yeter ki cerh, müfesser yani cerh sebebi açıklanmış olsun. Hatta muaddiller sayıca çok bile olsalar adedlerine itibar edilmez. Muaddil zâhire göre ta'dîl etmiştir. Cârih ise, muaddile kapalı olan batınî durumunu bilmekte ona göre hükmetmektedir."
Hatîbu'l-Bağdadî, bu söyleneni Cumhur'un müşterek görüşü olarak bildirir. Hem fakîhler hem de usulcüler bu görüşte ittifak etmişlerdir. Ancak fukaha bir kayıt koyar: Onlara göre cerhin takdîmi, muaddil'den: "Cârihin zikrettiği kusuru ben de biliyordum; evet o hâl, râvide mevcut idi, ancak sonradan tevbe etti ve bir daha da eskiye dönmedi" şeklinde bir açıklamanın olmamasına bağlıdır. Böyle bir açıklama gelmiş ise, ta'dîl takdîm edilir ve râvi sika addedilir. Ancak bu kusurun kizb olmaması gerekir. Zira kizb ithamı yiyen ravi'yi muhaddisler ebediyyen terkederler.
* Keza, cârihin ittihâmını, muaddil muteber bir şekilde reddedecek olursa, yine ta'dîl takdîm edilir. Bu hususa Tedrîb'de şöyle bir misal verilir: Cârih'in: "Falanca gün o, bir çocuk öldürdü" demesine mukabil muaddil'in: "O çocuğu daha sonra sağ gördüm" veya "O gün adamla beraberdik, böyle bir durum olmadı" demesi gibi.
* Keza, Ta'dîl edilen kimse hakkında müfesser olmayan mücmel bir cerh gelmişse, cerhe itibar edilmez. Çünkü daha önce de açıklandığı üzere buradaki cerh sebebi, belki başkaları açısından muteber değildir. Adaleti sâbit olan ravi hakkında mücmel cerh'i alim de yapmış olsa nazar-ı dikkate alınmayacağı kabul edilmiştir.
* Alim olmayanın cerhi ise bilicma merduddur.
* Adaleti meşkuk olan hakkında âlimin cerhi, mücmel bile olsa muteberdir ve mukaddemdir.
* Cerh ve ta'dîlde fikirlerine baş vurulan büyük otoriteler hakkında cerh makbûl değildir, daha önce açıkladık.
Yukarıda kaydedilenler muhtar görüş dediğimiz çoğunluğun görüşüdür. Bu meselede bazı ferdî görüşler de mevcuttur, şöyleki:
1- Cerh ve ta'dîl bir ravide birleştiği zaman muaddiller sayıca çoksa, ravinin adaletine hükmedilir.
2- Carih ve muaddillerden hangisi ilimce önde ise (ahfaz), onun görüşü esas alınır.
3- Cerh ve ta'dîl'den hiçbiri tereccüh edemeyeceğinden, hükme gidilmez.[1]
Mühim Not: Cerh ve ta'dîl ilminde, bir ravi değerlendirilirken, şayet bu muhtelefun fih ise, hakkında söylenenlerden sadece birini, mesela sadece carihlerin sözünü nakledip muaddillerin söylediklerini zikretmemek bu, o şahsa zulüm olduğu gibi ilme de ihanettir.
Bu zulüm ve ihaneti, çeşitli taassubların sevkiyle, İmam-ı A'zam Ebu Hânîfe gibi İslamın en büyük şahsiyetlerinden biri hakkında işleyen kimselere rastlıyoruz. Hakkında, ona diyaneti, hıfzı, fıkıh ve hadis ilmindeki yüce makamı sebebiyle tebcîl eden nice büyükler varken, bunları meskut geçip, mahiyeti meşkuk, sıhhat durumu kesin olmayan bazı cerhedici sözleri neşredenler var.[2]
Dikkat: Cerh ve ta'dîl bahsinin anlaşılması için şunu da belirteceğiz: Huffâzdan bir kısmı nazarında meşhur ve ma'ruf olan pek çok ravi, diğer bazı huffazca meçhul ilan edilmişlerdir. Çünkü bunlar onları tanımamaktadır. Sahîheyn'den birkaç misal:
* Ahmed an Asım el-Belhî: Buna Ebu Hâtim "meçhuldür" demiştir. Çünkü halini bilmemektedir. İbnu Hibban aynı zatı tevsîk eder ve der ki: "Kendisinden beldesindeki alimler rivayet etmiştir."
* İbrahim İbnu Abdirrahman el-Mahzûmî: İbnu'l-Kattân buna meçhul derken, başkaları ma'ruf demiştir. İbnu Hibban da ona sika demiş bir cemaat de kendisinden hadis rivayet etmiştir.
* Üsâme İbnu Hafs el-Medenî: Bu zâtı es-Sâcî ve Ebu'l-Kasım el-Lâlkâ'î meçhul addetmiştir. Zehebî: "Meçhul değildir, kendisinden dört kişi hadis almıştır" der.
Tekrar hatırlatıyoruz: Cerh ve ta'dîl içtihadî bir ameliyedir.[3]
Yedinci Kaide: Bir kimsenin "Bana sika olan zat rivayette bulundu" demesi onu tevsîk sayılmaz. Ancak sayılır diyen de olmuştur. Böyle diyen kimse âlim birisi ise, bazı muhakkiklere göre, kendi mezhebine mensûb olanlar nezdinde bu bir tevsîktir.
* Mesela: Şâfiî gibi bir zat "Kendisini itham etmediğini birisi bana haber verdi" diyecek olsa, bu söz sanki "Bana sika olan zât haber verdi" demektir. Zehebî, bu sözün tevsîk sayılmayacağını söyler. "Zira, der bu ifadede töhmet reddediliyor ama, onun mutkın veya hüccet olduğu söylenmiyor" İbnu's-Sübkî de bilhassa Şâfiî ayarında olmayanlar hakkında Zehebî'ye hak verir. Sayrafî, Mâverdî, Zerkeşî gibi başkaları da aynı görüştedirler.
* İbnu Abdilberr İmam Mâlik'in benzer bir tabiri için şu açıklamayı yapar:
Mâlik: ?? ????? ?? ???? ?? ???????? ???şeklinde sunduğu bir senetde geçen sika'dan maksad Mahrama İbnu Büheyr'dir
?? ????? ?? ???? ?? ???? demişse sika'dan maksadı Abdullah İbnu Vehb'dir, ancak Zührî de denmiştir.
Nesâî ise başka görüşle: "Mâlik, Muvatta'da ne zaman ?? ????demişse, sika'dan maksadı sanki Amr İbnu'l-Hars'tır."
İbnu Vehb'in de şöyle söylediği rivayet edilir:
"- Mâlik'in kitabında ne zaman "Bana, ehli ilimden ittihâm etmediğim biri haber verdi." demiş ise kastettiği kimse el-Leys İbnu Sa'd'dır."
Ebu'l-Hasen el-Âburî de şunu söyler: "Bir ilim ehlinden işittim, şöyle demişti: Şâfiî hazretleri (rahimehullah) ?????? ????? ?? ??? ??? ???? dediği zaman buradaki sika'dan kasdı İbnu Ebî Füdeyk'dir. Şayet ?????? ????? ?? ?????? ?? ???? demişse kastettiği kimse Ebu Üsâme'dir. Şayet, ?????? ????? ?? ?????? demişse kastettiği kimse Amr İbnu Ebî Seleme'dir. Şayet ?????? ????? ?? ??? ???? demişse kastettiği kimse Müslim İbnu Hâlid'dir. Şâyet ?????? ????? ?? ???? ???? ???????? demişse kastı İbrahim İbnu Yahyâ'dır."
Suyûtî Tedrîb'te bu ifadelerde gerek Mâlik'in ve gerekse Şafiî'nin daha başka şahısları kastetmiş olduğuna dair İbnu Hacer ve başkalarından da nakiller verir.
Sika'nın, bir kimseden hadis rivayet etmesi, Âmidî, İbnu'l-Hâcib vs. bazı usulcülere göre o kimse hakkında şu şartla tevsîk sayılmıştır:
Hakkında: "sadece sika olandan rivâyet eder" diye rivayet gelmiş olmak. Böyle bir kimsenin bir râviden hadis alması o ravi için ta'dîldir. Sehâvî, bu çeşit açıklayıcı rivayetin nadir kimseler hakkında vârid olduğunu söylemiştir: Ahmed İbnu Hanbel, Bakiy İbnu Mahled, Harîz İbnu Osmân, Süleyman İbnu Harb, Şu'be, eş-Şa'bî, Abdurrahman İbnu Mehdi, İmâm Mâlik, Yahya İbnu Saîd el-Kattân. Sadece bunların, yalnızca sika'dan hadis aldıklarına dair sarahat mevcuttur.
Sekizinci Kaide: Bir âlimin, rivâyet ettiği, hadisle amel etmiş ve ona uygun fetva vermiş olması hadisin sıhhatine delil olmadığı gibi muhalefeti de ne hadise ne de ravisine bir cerh sayılmaz. Çünkü ameli, ihtiyat için veya bir başka delile mebni olabilir. Ayrıca zayıf hadisle de terğîb ve terhîb gibi bazı hususlarda amel umumiyetle benimsenmiş bir keyfiyettir.
Dokuzuncu Kaide: Adaleti zâhiren ve bâtınen meçhul olan ravinin rivayeti cumhur nezdinde makbul değildir. Zâhiren adl olup (ki buna mestur da denir) bâtınî hali bilinmeyenin rivâyetiyle amel edenler olmuştur. Bunlar daha ziyade Şafî'ilerdir. İbnu Salâh, hadis kitaplarının çoğunda, müelliflerin, kendilerinden önce yaşamış, hallerini tahkîk etmek mümkün olmayan raviler hakkında bu prensiple amel ettiklerini belirtmiştir.
Onuncu Kaide: Ârif olan kadın ile ârif olan kölenin ta'dilleri kabul edilir. Mürahik de olsa bülûğa ermedikçe çocuğun ta'dili bilicma merduddur. Kadının ta'dilini iltizam eden ulema ifk hâdisesi sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Aişe (radıyallahu anh) hakkında câriyesi Berîre'den "Nasıl tanırsın?" diye sormasını delîl göstermişlerdir.
Not: Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl'de kadınlarla ilgili bahse girerken dikkat çekici bir tesbit kaydeder: "Kadın ravilerden itham edilen veya alimlerce terkedilen birisini tanımıyorum". İmam Ebû İshâk el-İsferâyînî, kadınların rivayet ettikleri ahkâm ve ehâdis, erkeklerin rivâyet ettikleriyle teânuz edecek olursa kadınlarınkini erkeklerinkine takdîm etmiştir.
Onbirinci Kaide: Zâtı ve adaleti bilinmekle beraber ismi bilinmeyen ravi ile ihticâc edilir. Bununla ilgili teferruatı daha önce Şöhret bahsinde açıkladık.
Onikinci Kaide: Ravi her ikisi de adl olan ravilerden "Bana falanca veya falanca rivayet etti" diye şekk'li şekilde ifade etse, bu rivayetle ihticâc olunur. Ancak bunlardan biri zayıf ise veya "falan yahut başkası rivayet etti" diyerek meçhul birisine atıfta bulunursa, ihticâc salih olmaz.
Onüçüncü Kaide: Bid'ası sebebiyle tekfir edilenle bilittifak ihticâc olunmaz. Tekfir olunmayanlar üzerinde farklı görüşler var ise de çoğunluk onlardan hadis alınabileceğini söylemiştir. Adalet-itikad bahsinde teferruatlı olarak açıkladık.
Ondördüncu Kaide: Fıskından tevbe eden kimsenin rivayeti, tıpkı şehâdetinde olduğu gibi makbuldür. Ancak hadiste kizbe tevessül eden kimse tevbe de etse rivayeti makbul olmaz. Bu hususta Ahmed İbnu Hanbel, Buhari'nin şeyhi el-Humeydî, es-Sayrafî... hep bu görüştedirler es-Semânî: "Bir kimse tek bir hadiste yalan söylese önceki rivayetlerini de terketmek vacibtir" der.
Hadiste kizb meselesine ulemanın gösterdiği bu titizliği Suyûtî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalandan şiddetle zecretmek gayesine müteveccih olduğunu belirtir. "Çünkü, bunun sebep olacağı zarar büyüktür, hadislere giren bir yalan kıyamete kadar takip edilecek bir yol olur" der.
Onbeşinci Kaide: Sika bir râvi, sika bir şeyhten rivayette bulunsa, ancak şeyh "Ben ona böyle bir rivayette bulunmadım" diye cezm sigasıyla rivayeti inkâr etse, bu rivayetin reddi gerekir. Ancak sikanın o şeyhten yaptığı diğer rivâyetleri makbuldür. Bu vak'a ravinin cerhini gerektiren bir husus da değildir. Çünkü şeyhin reddinde, râvînin de şeyhi reddetme manası vardır. Böylece iki sikanın birbirine muhâlefeti söz konusu olur: Teârazâ-tesâhatâ ikisi de o meselede birbirini amelden düşürür. Bilâhare şeyh aynı hadisi rivayet etse veya bir başka sika rivayet ettiği halde şeyh reddetmese o rivayet sahih addolunur.

Bu meselede başka görüşler de ileri sürülmüştür.
Onaltıncı Kaide: Birisi bir hadis rivayet etse, bilahare de böyle bir rivayet yaptığını unutsa, sahih kavle göre, onunla amel caiz olur. Hanefilerden bir kısmı caiz olmaz demiştir. Hatta Hanefiler bu prensipten hareketle, Ebu Davud, Tirmizi ve İbnu Mace'de gelen bir Ebu Hüreyre rivayetiyle ameli reddetmişlerdir. Reddedilen bu hadis Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahidle birlikte yemine dayanarak hüküm verdiğini bildirmektedir. Redde sebep olan unutma hâdisesi, hadisin ravilerinden olan Süheyl İbnu Ebî Salih'de vâki oluyor. Süleyman İbnu Bilâl anlatıyor: "Süheyl ile karşılaştığım zaman kendisinden bu hadisi sordum. Bilmiyorum dedi. Senin rivâyetin olduğunu Rebî'atu'r-Re'y söyledi dedim. Eğer bunu benden Rebia rivayet ettiyse sende Rebîâ'dan Rebî'a'nın da benden rivâyet ettiğini belirterek rivâyet et dedi."
Belirtildiğine göre Süheyl hâfızasını zayıflatan bir hastalığa duçar olduktan sonra bu hadisi rivayet ettiğini unutur.
Dikkat edilirse Süheyl, cezmederek rivâyeti reddetmiyor. "Rebî'a söylediyse doğrudur, yalnız ben hatırlıyamıyorum" mealinde konuşuyor.
Bu çeşitten yaptığı rivayeti zamanla unutanlara sıkça rastlanmıştır. Hatîbu'l-Bağdâdî ve Dârakutnî'nin Ahbâru men Haddese ve Nesiye (Tahdîs Edip Unutanlar) adında te'lifleri bile vardır.
İmam-ı Şafi'î de rivayet ettiği bir kıssayı talebesi Muhammed İbnu'l-Hakem rivayet edince önce inkâr etmiş, sonra hatırlayınca ikrar etmiş, Şu'be ve Ma'mer gibi hayatta olanlardan rivayeti mahzurlu bularak İbnu'l-Hakem'e şu tavsiyede bulunmuştur: "Hayatta olan kimseden hadis rivayet etme. Zira ona unutma ârız olup (seni tekzîb etmiyeceğinden) emin olunamaz".
Onyedinci Kaide: Ücret mukâbili hadis rivayet eden kimsenin rivayeti Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye ve Ebu Hatim er-Râzi'ye göre makbul değildir. Ancak Buhari'nin şeyhi Ebu Nuaym Fazl İbnu Dükeyn, Ali İbnu Abdilaziz el-Bağavî gibi diğer bazılarına göre makbuldür. Ebu İshak eş-Şirazî "Hadis rivayetine kendini vererek, ailesinin geçimi için kazanç imkânı bulamayanlar için caizdir" diye fetva vermiştir. Fetvasını da, yetime bakan vasînin, fakir ise, yetimin malından alabileceğine dair Kur'ân-ı Kerîm'de gelen cevaza dayandırmıştır (Nisa: 4/6).
Onsekizinci Kaide: Hadisi tahammül esnasında olsun edâ esnasında olsun gevşek ve lâübali olan kimselerden hadis alınmaz. Sözgelimi tahammül sırasında veya rivayet etmiş olduğu hadisleri talebesi mukabele kasdıyla okurken uyuklaması, tashîh edilmemiş bir asıldan rivâyet etmesi, hadiste telkîn'i[4] kabul ettiğinin bilinmesi, elinde sahih bir asl'ı olmadığı için rivayetlerinde çokça hata yapması, rivayetlerinde şaz ve münkerlerin çokluğu gibi haller hep ravinin gevşekliğine delildir. İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel, el-Humeydi, İbnu Hibbân ve başkaları demişlerdir ki: "Kim bir hadiste hata yapar ve hatası da kendisine bildirilirse buna rağmen ravi, hadisi rivayette ısrar ederse bütün hadisleri sâkıt olur; kendisinden artık hadis yazılmaz". İbnu Mehdi Şu'be'ye sorar: "Kimin hadis rivayeti terkedilir?" Şu cevabı verir: "Galat olduğunda icma edilen bir hadisi rivayette devam edip muhalif rivayette başkaları icma ettiği halde nefsini itham etmeyen kimseden"[5]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/30-32.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/32.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/32.
[4] "Şu hadisi sen rivayet etmiştin" dendiğinde, rivayet etmemiş olduğu halde -farkedecek durumda olmadığı için- "evet" demesidir. (İbrahim Canan)
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/32-37.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MÜSÂKAT VE ŞİRB BAHSİ
BORÇLAR VE HACİR BAHSÎ
DAVACILIK BAHSÎ
LUKATA (Yitik mal) BAHSİ
ZULÜM BAHSİ
REHÎN BAHSİ
KÖLE AZAD ETMEK BAHSİ
MÜKATEB (SÖZLEŞMELİ KÖLE) BAHSİ
HİBE BAHSİ
UMRA VE RUKE BAHSİ
ŞAHİDLİK BAHSİ
İFK İFTİRÂ BAHSİ
SULH BAHSİ
ŞARTLAR BAHSİ
VASİYETLER BAHSİ
CİHAD (SİYER) BAHSİ
DÖRDÜNCÜ CÜZ
MÜSLÜMANLARA DUA BAHSİ
YARATILIŞIN BAŞLANGICI BAHSİ
ADEMİN YARATILIŞI VE PEYGAMBERLER BAHSÎ
İSRAİL OĞULLARI BAHSİ
MENAKIB BAHSİ
PEYGAMBERLİK NİŞANLARI BAHSİ
PEYGAMBER ASHABININ FAZİLETLERİ EBU BEKİR'İN ÖZELLİKLERİ BAHSİ
ÖMER'İN ÖZELLİKLERİ BAHSİ
HAZRETİ OSMAN'IN ÖZELLİKLERİ
HAZRETİ ALİ'NİN ÖZELLİKLERİ
PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN YAKINLARININ ÖZELLİKLERİ
ENSAR'İN ÖZELLİKLERİ
İSRA VE MİRAÇ BAHSİ
HİCRET VE MUHACİRLER BAHSİ
BEŞİNCİ CÜZ
GAZALAR BAHSİ
BEDİR MUHAREBESİ
KA'B BİN EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ BAHSİ
EBU RAFI'İN ÖLDÜRÜLMESİ
UHUD SAVAŞI BAHSİ
HENDEK (AHZAB) SAVAŞI
BENİ KURAYZA GAZASI
RİKA GAZASI
BENİ MUSTALIK GAZASI
HUDEYBİYE GAZASI
HAYBER GAZASI
MÛTE GAZASI
FETİH GAZASI
HUNEYN GAZASI
EVTAS GAZASI
TAİF GAZASI
ZİL — HALASA GAZASI
SEYFU'L-BAHR GAZASI
SÜMÂME, MÜGEYLEME VE ESVED EL-ANSİ BAHÎSLERİ

Mevât; sahipsiz olan, mera veya harman yeri olarak kullanılmayan ve yerleşim merkezinin en ücra köşesinden batırıldığı zaman sesin ulaşamıyacağı uzaklıkta bulunan yerlerdir. Çünkü yerleşim merkezlerine yakın yerler halk için mer'a ve harman yeri ve baltalık olmak üzere terk edilir. Bu yerlere metruk (terk edilmiş) araziler denilir; bunlara mevat (boş ve ölü) arazi denmez.

643- Hazreti Ömer (Radiyallahu Anh) der: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki: «Bu gece Rabbimden bana bir haberci gelerek bu mübarek vadide (Akik'de) namaz kü ve buradan hac ile beraber ömreye niyet et, dedi.»
Hazreti Peygamber bunu Akik adındaki yerde buyurdu. (Bu ha-dîs-i şerif hac bahsinde geçmişti.)

644- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Hayber'in fethinde Peygamber Sailallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri orada yerli bulunan Yahudilerin tümünün çıkarılıp uzaklaştırılmalarını emredince, Yahudiler Hazreti Peygambere gelip şu ricada bulundular: Bizi buradan çıkartmayınız. Biz müsâkat yolu ile (ziraat ortaklığı ile) hurma bahçelerini bakıp yetiştirelim. Sonra elde edeceğimiz ürünlerin yarısı bizim, yarısı da sizin olsun. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Bu şart dahilinde ve dilediğimiz müddetçe sizi burada bırakıyoruz.»

645- Züheyr bin Râfi (Radiyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri beni özel olarak huzurlarına çağırdı ve bana,
«Siz tarlalarınızı ne yapıyorsunuz?» diye sordu. Dedim ki:
(Bunları, mahsulün dörtte biri karşılığında, hurma ve arpa ürününden belirli ölçekler mukabilinde icara veriyoruz, dedim Bana şöyle buyurdular:
«İcara vermeyiniz. Ya kendiniz ekiniz veya ektiriniz veya tutunuz.»
Mütercim:
Râfi bin Hadîc'in amcası Zübeyr bin Râfi'den rivayet edilen bu hadîs-i şerif her ne kadar sahih ise de, İbni Ömer tRadıyallahu An-hünıa) ve diğer sahabe tarafından Rafi bin Hadîc'in yüzüne karşı: Bu rivayetiniz, Hazreti Peygamberin devrinde ve huzurlarında olan bütün Medine halkının işlem ve adetlerine aykırı olduğundan onu başka şekilde yorumlarız, dediler. Yani, ziraat arazilerinin icara verilmesinin Hazreti Peygamber tarafman yasaklanması mutlak olmayıp özel bir şarta veya bilinmiyen bir ücrete bağlı kılınmasından dolayıdır; yoksa muayyen bir ürün karşılığında veya nakid para ile arazilerin icara verilmesi caizdir, dediler. Fakat sonra. İbni Ömer bu hadisi şeriften korktu ve arazinin icara verilmesini terk etti; takva yolunu seçti. Yoksa fetva yönünden arazinin icara verilmesi, müza-raa yapılması caizdir. Müzaraa, bir taraftan arazi, diğer taraftan iştir. Sonra iki taraf arasında ürünün muayyen bir nisbetle bölünmesidir. Bu bir nevi ortaklıktır. Bunun rüknü icab ve kabuldür: Arazi sahibi çalışacak olan çiftçiye der ki, bu yerin ürününden şu mikdar almak şartı ile onu sana verdim. Çiftçi de, kabul ettim diye cevab verir. Böylece müzaraa bağlantısı yapılmış olur. Çiftçinin arazi, sahibine teklifi ile de bu

bağlantı olur. Bu sözleşmede her iki tarafın akıl sahibi olması şarttır, baliğ olmaları şart değildir. Bir de ne ekileceğinin söylenmesi yahut çiftçi her ne dilerse ekebilir kaydının konması gerekir. Bununla beraber çiftçinin yarı, üçte bir veya üçte iki şeklinde üründen hisse alma hususu da tayin edilir.
Eğer çiftçinin hissesi tayin edilmez, yahud çıkan üründen başka bir şey vermek şart koşulursa, yahut hasılattan şu kadar kile hisse almak kesinleştirilirse bu müzaraa ortaklığı sahih olmaz. İşte bu hadîsi şerifte vaki olan Hazreti Peygamberin yasaklaması da böyle fasid sözleşme hakkında varid olmuştur, diyerek hadîs-i "şerif tevil edilir. Fasid müzaraa sözleşmesinde elde edilen ürünün hepsi tohum sahibinin olur. Yer sahibi ise eğer tohumu vermemişse yerinin ücretini alır. Tohum yer sahibinin olduğu takdirde çiftçi, çalışmasının karşılığını, emsalinin ücreti ile kıyas edilerek alır.
Müzaraa sözleşmesinde ekin henüz yeşil iken arazi sahibi ölse, ekin yetişinceye kadar çiftçi işine devam eder. Ölenin varisleri çiftçi ye engel olamazlar. Eğer çiftçi ölürse, bunun varisleri kendi yerine geçer ve dilerlerse ekin yetişinceye kadar-işe devam ederler; yer sahibi onlara engel olamaz. Müsâkat akdinin hükmü de yukarda beyan olunduğu üzere tıpkı müzaraa sözleşmesi hükmü gibidir.
Bu müzaraa ortaklığı İmam Azam Hazretlerine göre caiz değilse de İmamneyn'e göre Ümam Muhammed ve İmam Ebû Yûsuf) ve diğer müctehid imamlara göre caizdir ve fetva da bu iki imamın görüşüne göredir.

646- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) anlatır: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki: «Cennet ehlinden bir adanı, ziraat etmek İçin Rabbisinden izin istedi. Allah Teaîâ ona, sen istediğin durumda değil misin? buyurdu. Adam: Evet! dedi; fakat ziraat etmek istiyorum, (Sonra ziraat etmesi için Allah tarafından ona müsaade edilir.), Tohumu ekti ve ekinin bitmesi göz kırpması kadar kısa bir zamanda oldu. Dağlar gibi ekin yığınları meydana geldi. Cenabı Hak ona buyurdu:
Ey insanoğlu! İşte önünde al. Gerçekten senin gözünü hiç bir şey doyurmaz.» Resûl-i Ekrem'in bu hadisi üzerine mecliste bulunan bir bedevi şöyle dedi: Vallahi, bu cennet ehlinden olan adamın ya Ku-reyşli veya Ensarlı olduğunu göreceksiniz. Çünkü ziraatla iştigal eden onlardır. Bizim ziraatla işimiz yok. Arabi'nin bu sözü üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selime güldüler.
Mütercim :
Bu hadîs-i şeriften, çiftçilerin ziraata olan düşkünlük ve muhabbetleri anlaşıldığı gibi, arazinin icara verilmesi veya sahibi tarafından kullanılması cevazı da çıkmaktadır.[1]

MÜSÂKAT VE ŞİRB BAHSİ

647- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine bir bardak içecek getirildi. Birazını içti. Hazreti Peygamberin sağ tarafında o meclisin en küçüğü olan İbni Abbas bulunuyordu. Halid bin Velid ve diğer yaşlılar da sol tarafında bulunuyorlardı. Sonra Hazreti Peygamber sağ tarafında bulunan îbni Abbas'a dönerek: Ey delikanlı! Bunu (artan içeceği sol tarafımda bulunan) yaşlılara ikram etmeme müsaade eder misin?» buyurdular. İbni Abbas şu cevabı verdi:
— Ya resûlallah! Sizin bana düşen artığınıza hiç kimseyi tercih edemem. Bunun üzerine Hazreti Peygamber artan içeceği İbni Abbas'a verdi.

648- Hazreti Enes (Radiyallahu Anh) der ki: Evimizde besili bir koyun vardı. Bunun sütü sağılarak evimizin kuyusundan biraz su karıştırılıp Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme bardakla sunuldu. Birazını içtiler. Hazreti Peygamberin sol tarafında Hazreti Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) ve sağ tarafında bir bedevi bulunuyordu. Hazreti Peygamberin, "adetleri üzere arta kalan içeceği sağ tarafında bulunana vermesi ihtimali kuvvetli olduğundan, bedevi'ye vermesin diye Hazreti Ömer dedi ki:
— Ya Resûlallah, şu arta kalan sütü yanınızda oturan Ebû Bekir'e ihsan buyurunuz. Hazreti Peygamber yine adetleri üzere o süt artığını sağ taraflarında oturan bedevî'ye uzatıp verdi ve şöyle buyurdu:
«Herhangi bir şey verilirken, sağ tarafta bulunan tercih edilmelidir.» (Sağdan itibaren sıra gözetilmelidir.)
Mütercim:
Böyle içilen şeylerden arta kalanı sağ tarafta bulunanları tercih ederek vermenin sünnet olduğunda ittifak vardır. Yalnız ibnı Hazm'a göre, sağ tarafta olanın tercihi vacibdir ve sağ tarafta olanın izni olmaksızın sol taraftakine. verilmesi asla caiz değildir.
Ayrıca, «Büyüklerinizden başlayınız» mealinde hadîs-i şerif varsa da, bu hadîs-i şerif halka halinde oturulupta ikram eden kimsenin ortada kaldığı durum içindir. Burada yaşlılar tercih edilir.
Bir de Hazreti Peygamber İbni Abbas'dan izin istediği halde bedeviden izin istememesinin hikmeti, îbni Abbas peygamberin akra-basıydı. Bedevi ise yabancı idi. Bedevinin gönlünü hoş etmek için ona vermiş olmalarıdır, deniliyor.

649- Ebü Hureyre (R.A.) anlatıyor.
«Suyun fazlası (akıp gitmesin diye) tutulmaz ve bu yüzden yeşilliklerin bitmesine de engel olunur.»
Mütercim:
Aslında su, ot ve ateş mubahtır; bunlardan herkes faydalanabi-388
lir. Bunlar insanların faydalanma bakımından ortak malları gibidir. Kova testi ve küp gibi kaplarda biriktirilmiş olmayan sulardan bütün insan ve hayvanların içme hakkı vardır. Bir topluma ait olan bir nehirden, birinin arazisindeki su kanalından veya kuyusundan izin almaksızın bir kimse kendi arazisini sulayamaz sâde su içme hakkı olduğundan su içebilir ve eğer kanal ve kuyuya zarar verilmiyecek olursa hayvanlarını da sulayabilir. Testi ve kova gibi kaplarla su alıp evine ve bahçesine de götürebilir.
Sahipsiz arazilerde kendiliğinden yetişen otlar mubah olduğu gibi, bir kimsenin mülkünde kendiliğinden yetişen ve mülk sahibinin hiç bir emeği bulunmayan otlar da mubahtır. Ancak mülk sahibine zarar vermemek şarttır. Bir kimsenin mülkünde kendiliğinden yetişen otlar mubah ise de, mülk sahibi tarafından mülküne başkasının girmesi engellenebilir. Ev içinde bulunan ateş de böyledir. Ateş almak için başkası eve sokulmayabilir. Fakat açık ve sahipsiz yerlerde yakılan ateşlerden herkes faydalanabilir. Bu gibi ateşlerden ısınılır, ışığından faydalanılarak iş yapılır, ondan lamba ve fener yakılabilir. Ateş sahibi bu faydalanmaya engel olamaz. Fakat izni olmadıkça o ateşten kimsedir kor alamaz.
Suyun hükmüne gelince : Bir kimsenin mülkü içinde devamlı suyu bulunan bir kuyu, havuz veya bir nehir bulunduğu halde bunlardan su içmek isteyen kimse mülke girmekten engellenebilir; fakat yakında başka içecek mubah su yoksa, mülk sahibi o kimseye su çıkarıp vermeye yahud onun girip su almasına müsaade etmeye mecburdur. Mülk sahibi su çıkarmadığı taktirde, o kimsenin girip su alma hakkı vardır. Ancak kuyunun, havuzun veya nehrin kenarını bozmak gibi zararları su sahibine vermemek şarttır.

650- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Suyun fazlasını tutmayınız ve bu yüzden (meralarda) otların çoğalmasını önlemiş olursunuz.»
Mütercim:
Bir yerde mevçud sudan, hayvanların otunu yetiştirecek başka su bulunmadığı zaman böyle bir suya sahib olan kimse kendi zaruri ihtiyacından artanı tutması hadls-i şerif ile yasaklanmıştır.
Hanefi, Şafîî ve Maliki nıezhebîerine göre, yukarıda açıkladığımız gibi, bu faydalanmaya engel olmak haramdır. Çünkü bu gibi sularda insan ve hayvanların faydalanma hakkı vardır. Bazı alimlere göre de, bu faydalandırma bir ihsan ve iyiliktir. Çünkü kendi mülkünde veya boş bir yerde açılan kuyu, açanın şahsî menfaatine bağlıdır ondan başkasına bir ikram olur, denmektedir. Yoksa herkes hava ve ışıktan faydalandığı gibi denizlerden, büyük göllerden, mülk olmayan nehirlerden, umuma ait kuyulardan faydalanmak her canlı için mubahtır. Bunlardan isteyen kimse arazisini sulayabilir, su arkı açabilir, değirmen kurabilir. Ancak, bunlar yapılırken baş- kasma zarar vermemek şarttır. Bu itibarla su, taşırılarak insanlara zarar verilirse, yahut nehrin suyu büsbütün kesirlirse, yahud kayıkların yüzmesine imkân bırakılmazsa, bu takdirde böyle zararlara sebebiyet verenlere engel olunur.

651- Ebû Hüreyre'den CRadıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Maden ocağının telefi Cicine düşmek suretiyle ölüm veya yaralanma meydana gelmesi) hederdir. Kuyunun telefi hederdir. Hayvanın telefi hederdir. Yeraltı servetlerinde beşte bir hazinenindir.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerife ait bir kısım hükümler 485 sayılı hadîs dolayısı ile geçmişti. Bu bir tekrar mahiyetinde ise de kelimeler yerlerini değiştirmiş olduğundan ikinci defa nakledilmiştir.
Hayvanların telefi hakkında fıkıh kitaplarında belirtildiği üzere, bir hayvanın sebebiyet verdiği zararı sahibi ödemez. Fakat bir adamın malını telef etmekte olan hayvanını sahibi görür de ona engel olmazsa* zararı ödemesi gerekir. Bir de toslayıcı öküz, ısırıcı köpek gibi zararı belli bir hayvanın sahibine, hayvanına sahip ol, diye önceden tenbihte bulunmuş ve buna rağmen hayvanını salıvermiş ise, bir ziyanda bulunduğu takdirde zararını sahibi öder.
Yine bir kimsenin hayvanı, kendi mülkünde iken bir başkasının canına veya malına herhangi bir şekilde zarar verirse, hayvan ister yalnız ve ister sahibi ile beraber olsun, tazmin gerekmez. Bir de hayvanını başkasının mülküne mülk sahibinin izni ile soksa, kendi mülkünde imiş gibi hayvanın zararını ödemek gerekmez. Fakat mülk sahibinin izni olmaksızın sokulmuş olursa, hayvanın ister sürücüsü, ister yedekcisi olsun ve ister yakınında bulunsun, böyle bir hayvanın yapacağı zarar sahibi tarafından ödenir. Ancak hayvan kendiliğinden boşanarak bir kimsenin mülküne girip zarar yapmış olursa sahibi bu zararı ödemez.
Ayrıca herkesin, umuma ait yolda hayvanı ile yürümek hakkı vardır. Böyle bir yolda hayvanına binerek yürüyen kimsenin hayvanı sakınılması mümkün olmayan bir zarar yaparsa, sahibi onu ödemez. Misal:

Hayvanın ayağından toz ve çamur sıçrayıpta başkasının elbisesini kirletse, yahut hayvan arka ayağıyle teperek yahut kuyruğu ile çarparak bir zarar etse, tazmin gerekmez. Fakat hayvanın ya ön ayağı ile veya başı ile çarpışmasından meydana gelen zarar ve ziyanı hayvan binicisi öder. Umuma ait yolda hayvan yedekcisi ile sürücüsü veya binicisi arasında tazminat ödeme bakımından fark yoktur. Ancak, umuma ait bir yol üzerinde hiç kimsenin, hayvanını durdurmaya veya bağlamaya hakkı yoktur. Eğer böyle bir yol üzerinde hayvan durdurulur veya bağlanırsa, hayvanın ön veya arka ayağı ile tepmesinden veya başka hareketlerinden meydana gelen zararı hayvan sahibi öder. Fakat hayvanların durması ve beklemesi için hazırlanmış olan yerlerde hayvanların etmiş olduğu ziyan ödenmez.
Bir kimse umuma ait olan yolda hayvanını başıboş salıverse, o hayvanın ettiği zararı öder.
Bir kimsenin bindiği hayvan ön veya arka ayağı ile ister binicinin kendi mülkünde ve ister başka yerde olsun, bir nesneyi "çiğneyerek ziyan etse, binici bu işe sebebiyet verdiği için o ziyanı öder; fakat at, gemi azıya alıp binici onu kontrol altına alamaz da bir ziyan ederse tazmin gerekmez. Bir de, bir kimse kendi mülkünde hayvanını bağlamış olduğu halde diğer biri gelerek oraya kendi hayvanım bağlasa ve mülk sahibinin atı teperek onu helak etse yine tazmin gerekmez; fakat mülk sahibinin hayvanı telef olursa onu diğerinin
ödemesi lazım gelir.
Bir yere iki kimsenin, hayvanlarını bağlamak hakkı olduğu halde her ikisi o yere hayvanlarını bağlasa ve bunlardan biri ötekini telef etmiş olsa, tazmin gerekme hayvanlannı bir yere tazmin gerekmez Yine iki S hav T" hTmi dİ«erini « lunmayan bir yere öldürürse tazmin gerekmez bağlayanın sonra-ce bağlanan! öldürürse tazm

652- Abdullah (Radıyaİlahu Anh) der ki, Peygamber Sallalİahu Aleyhi ve Seliem şöyle buyurdu:
*Kim yaJan yere yemin eder de, o yemin sebebiyle bir kişinin malını haksız yere alırsa, kıyamet gününde Allah Tealâ'nın gazabına uğramış olarak O'nun huzuruna çıkar.»
Sonra bu hadîs-i şerifi tasdik etmek üzere Allah Tealâ Hazretleri: «Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini bir kaç paraya satan kimselerin ahirette hiç bir nasibi yoktur.» mealindeki ayeti kerimeyi inzal buyurdu. (Ali Imran, Ayet: 77)
Abdullah bu hadis-i şerifi rivayet ederken: - Siz ne soyuyorsunuz! Bu ayeti kerime benim hakkımda nazil oldu, dedi. Şöyle ki:
Benimle amcamın oğlu arasında ihtilâf konusu bir su kuyusu vardı. Davamızı bir hükme bağlamak için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem bana: «Şahitlerini getir,» dedi. Ben şahitlerim yoktur, dedim. Hazreti Peygamber.- «O halde hasmın yemin etsin,» buyurdu. Ben: - Ya Resûlallah, bu adam yalan yere yemin eder, dedim. Sonra Hazreti Peygamber "bu hadîs-i şerifi buyurdu. Allah Tealâ Hazretleri de yukardaki ayeti kerimeyi indirdi.
Mütrcîm;
Yemin üç kısımdır:
1- Yemin-i gamûs ki, yalan yere kasden yemin etmektir. Ga-mûs'un manası, sahibini büyük günaha daldırır demektir. Bu türlü yemin-için Hanefî mezhebinde keffâret yoktur. Çünkü keffâret ile bunun günahı bağışlanmaz. Ancak tevbe ve istiğfarla beraber, hak sahibi var ise ondan helallik almakla bu günah bağışlanır. İşte bu hadîs-i şerifteki tehdit, bu gibi yemin hakkındadır. Başka hadîslerde ve başka kitaplarda: «Gamûs şeklindeki yemin, evleri harab eder,» diye varid olmuştur. Böyle kul hakları üzerine yalan yere yemin edenleri, bu yemin helak eder, ocaklarını söndürür.
2- Mün'akıd yemin ki, gelecekte bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere edilen yemindir. Vallahi falan işi yapmam veya yaparım, şeklinde edilen yemindir. Bu türlü yemin bozulduğu takdirde, yemin keffâreti vermek gerekir. Bu keffâret de ya bir köle azad etmek yok ise, on fakire birer fitre miktarı sadaka vermek veya on fakir giydirmek;' bunlara gücü yetmezse üç gün arka arkaya oruç tutmaktır.
Bir kimse : Vallahi, falan-ca kimse ile banşmam veya konuşmam veya evine gitmem, diye yemin ederse, bu türlü yeminin bozulması ve keffâret verilmesi matluptur. Böyle yeminlerde israr edip bozmamak haramdır. Fakat meşru olan yeminde sebat etmek gerekir. Sebat edilmez de bozulursa yine keffâret lazım gelir.İçki içmeyeceğine yemin eden kimse, bu yemininde sebat eder; bununla beraber yeminini bozacak olursa, bunun keffâretini öder.Ayrıca işlediği haramın günahını çeker.
3- Lağıv yemin ki, zanna dayanıp gerçeğe aykırı olarak kasıtsız yapılan yemindir. Geçen yıl hacca gittiğini sanarak buna yemin etmesi ve aslında iki yıl önce hacca gitmiş olması gibi. Bu türlü yeminlerin bağışlanması umulur.
Şafii mezhebinde lağıv yemin, söz arasında yemini kasdetmeye-rek söze güç kazandırmak için, vallahi gittim, vallahi geldim, vallahi okudum, billahi yazdım gibi yeminin Allah katında bağışlanması u-mulur.
Her iki mezhebe göre de, mümkün olduğu kadar böyle yeminlerden sakınmalıdır. Üzüntü ile kaydedelim ki, bazı kimseler, farkında olmaksızın böyle her sözde, konuşma aralarında bu lağıv yemini yapar. Herkes bu şekildeki kötü alışkanlıktan kendini kurtarmalıdır, yeminsiz konuşmaya alışmalıdır.

653- Ebû Hüreyre (Radıyaîlahu Anh) anlatıyor: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur ki: «Üç kimse vardır ki, kıyamet gününde Allah onlara merhamet gözü ile bakmaz ve onları günahlardan temizlemez, hem de onlara acıklı bir azab vardır: Yolculukta suyunun ihtiyacından fazlasını yolcuya vermeyen adam.
Bir idareciye yalnız dünya menfaati için biat eden (oy veren) ve kendisine dünyalık verirse memnun olan, vermezse kızan (aleyhine dönen) adam.
Akşam üstü satılık malını arzedip, «kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, bu mal karşılığında bana şu ve şu kadar para verildi Cde vermedim), diyen ve bu yeminine bir müşterinin kandığı adam.»
Sonra Hazreti Peygamber : «Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini bir kaç paraya satan kimselerin ahirette nasibi yoktur,» mealindeki ayeti kerimeyi okudu. (Ali İmran: Ayet 77)

654- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) rivayet eder:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur: «Bir adam yolda giderken ağır şekilde susadı. Derken bir kuyuya inip su içti. Çıktıktan sonra susuzluktan soluyup toprakları yalayan bir köpekle karşılaştı. Adam, bu köpek, benim çektiğim susuzluğun benzerini çekiyor, dedi ve kuyuya inerek kundurasına su doldurup ağzına taktı ve yukarı çıkıp köpeğe su içirdi. Allah Tealâ Hazretleri de onun bu işini beğendi ve günahlarını bağışlardı. (Cennetine girmeye vesile kıldı)!» Ashab dediler ki: Ey Allah'ın Resulü, - hayvanlar yüzünden bize sevab var mı? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Her ıslak ciğer için (her canlının susuzluktan yanan ciğeri için) sevab vardır.»
Mütercim:
İnsan ve hayvan, her canlının içirilmesi ve yedirilmesinden dolayı sevab kazanılacağı bu hadis-i şeriften anlaşılmaktadır. Fakat İmam Nevevi'nin tercihine göre, kendisine ikram edilen hayvanın zararsız olması lâzımdır; öldürülmesiyle emredilmemiş olmalıdır.

655- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Bir kadına, kendi yüzünden azap edildi. Bu kadın, açlıktan ölünceye kadar kediyi hepsetmiş ve bu yüzden cehenneme girmiştir.»
İbni Ömer der ki; Allahu alem, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştu: «O kadın, kediyi hapsettiği zaman ne yedirmiş, ne içirmiş ve ne de yeryüzü haşaratından yesin diye salıvermişti.»

656- Ebû Hüreyre'den (radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Nefsim kudretlinde olan Allah'a yemin ederim ki kıvamptt Kevser Havuzuma birtakım kimseleri yaklaştırmayım.yabanr deyenin su kurnasından kovulduğu gibi...» Kevser haklan £" vulacaklar, ya münafiklar, ya bid'at sahihleri, ya da diğeTü^Jlî lerden olanlardır, deniliyor.

657- Sa'b bin Cessâme (R.A.) 'den rivayet edilmiştir: «Koru, ancak Allah'ın ve peygamberinin korusudur.»
Mütercim;
Müslümanların ihtiyaçları için Hazreti Peygamber tarafından veya devletçe korunmuş kuyu ve araziden başka korunmuş yer olamaz. Bu hadîsi -şerfin geliş sebebi şu: Cahiliyet devrinde bir takım şeref sahibi ileri gelen kimseler.bir yere konakladıkları zaman, köpek sesinin ulaştığı yere kadar olan araziyi dört yönden çevirerek kendilerine ayırırlardı ve kendi koruları sayarlardı. Bu yeri kendi hayvanlarının otlamalarına tahsis ederlerdi. Bununla beraber diğer. insanların mer'alanna da ayrıca ortak olurlardı. Sonra Hazreti Peygamber bu cahiliyet adedini bu hadîs-i şerifle yasakladı. Gaza ve cihad için veya m üsl uman I arın diğer ihtiyaçları için meşru bir izin olmadıkça, hiç kimse kendi basma, umuma terk edilmiş yerlerden kendisi için koru edinemez; bu caiz değildir.

658- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«At beslemek kimi için sevab kimi için örtü (geçim vasıtası) ve kimi için de vebaldir.
Sevab kazanan kimse, atı Allah yoluna bağlayan, bağını uzun yaparak çimenlikte veya bahçede otlatan kişidir. Bağının geniş alam içinde çimenlikten veya bahçeden otladığı her şey, sahibine sevab olarak yazılır.
Eğer bağı kopar da şaha kalkarak bir veya iki tur atarsa izleri ve tersleri sahibine sevab olarak yazılır. Eğer bir nehire uğrayıp o nehirden içerse, sahibine, onu sulamak için bir himmet göstermemiş olsa bile, bundan dolayı sevab yazılır. İşte at, bu gibi sebeplerle bir sevabdır.
Kim de atı, ihtiyacını karşılamak ve başkasına muhtaç olmamak için besler, boyunlarında ve sırtlarında olan şer'i hakları (zekât ve yardım gibi hukuku) unutmazsa atlar, bu sebeple bir örtü (geçim vasıtası dır.
Kim de atları; iftihar, gösteriş ve müslümanlara karşı düşmanlık olarak beslerse bu sebeplerden ötürü bir vebaldir.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e merkeplerin durumu soruldu ve şöyle buyurdular:
«Bana, bunlar hakkında, şu eşsiz ve mânası geniş ayeti kerimeden başka âyet nazil olmadı: Kim zerre miktarı hayır işlerse, onun karşılığını (sevabını) görecektir. Kim de zerre

miktarı kötülük işlerse, onun karşılığını (cezasını) görecektir.» (Beslenen hayvanlar iyi bakrfır ve iyi yolda kullanıırlarsa sevab kazanılır aksi eünaha düşülür.)
Mütercim;
Mümin ve kâfir herkes kıyamette, dünyada iken yapmış olduğu şeylerin karşılığını görecektir. Fakat müminin günahı bağışlanır ve iyi işlerine sevab verilir. Kafirin iyi işi kabul olunmaz ve günahlarından dolayı azab olunur.

659- Hazreti Enes (Radiyalla.hu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Bahreyn arazisinin bir kısmını Medîne'li ashaba (Ensar'a) vermek, mülkiyetlerine geçirmek istedi. Medine'li ashab dediler ki, muhacir (Mekke'-li) kardeşlerimize de vermedikçe gönlümüz razı olmaz. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu;
«Benden sonra size başkalarının tercih edildiğini tsize karşı onlara üstünlük ve hak tanındığını) göreceksiniz. Fakat siz ahîrette bana kavuşuncaya kadar sabrediniz.»
(Bazı idareciler, sizin gibi hak sahihlerini bırakıp başkalarını tercih ve onlara ihsan ve ikram edeceklerdir. Fakat siz yine sabrederek itaatten dışarı çıkmayınız.)

660- Abdullah bin Ömer'den (Radıyallahu Anhüm) rivayet edilmiştir:
«Kim bir hurmalığı budanıp aşılandıktan sonra satın alırsa o hurmalığın meyvesi, müşteri şart koşmadığı takdirde satıcınındır. Kim de mallı bir köle satın alırsa, o kölenin malı, müşteri şart koşmadığı takdirde onu satanındır.»
Mütercim:
Hurma ağaçları budanıp aşılanınca adeta meyvalı ağaç hükmünde olur. Pazarlıkta bu aşılanmış ye meyve hükmünde olan çiçek ler söz konusu edilmezse, o yılın mahsulü satışa dahil olmaz. Mey-valar satıcının ve ağaç müşterinin olur. Çünkü satılan malın eklerinden olmayan veya ona bitişik kararlı ilâvelerden sayılmayan, satılan malın bir parçası hükmünde olmayan veya beldenin örf ve adetinde satılan mala bağlı kabul edilmeyen şeyler, satış halinde alış-verişe girmezler, satılan malın dışında kalırlar. Fakat pazarlıkta müşteri bunlarla beraber malı satın almayı şart koşarsa, o zaman satılan malla beraber bu ekler de müşterinin olur.
Beldenin örf ve detine göre satılan malın eklerinden kabul edilen şeyler, söz konusu edilmese bile, müşteriye ait olur. Bir ev satılınca gardırop, divan koltuk kanepe ve sandalya gibi eşyalar, evin satışına girmediği gibi, bağ ve bahçe satışında çiçek ve meyva saksıları, başka yere götürülmek üzere dikilen fidanlar da alış-verişe girmezler. Yine arazi satışlarında ekin, ağaç satışlarında meyva pazarlıkta söz konusu edilmezse, bu ekin ve meyvalar, arazi ve ağaç satışlarına girmezler; müşteri bu ekinleri veya meyvaları da, arazi ve ağaçla almaya hakkı yoktur. Fakat örf ve adette ek hükmün de olan binek atının gemi ve yük hayvanının yuları, söz konusu edilmese bile, alış-verişe girerler. Satılan hayvanla beraber bu yular ve gem müşterinin olur.
Yine bir kimse, malı ve parası olan bir kölesini sattığı zaman, o kölenin mal ve parası, köleyi satan efendisine aittir. Zaten Hanefi ve Şafiî mezheblerinde köle hiç bir zaman mala sahib plamayaca-ğındn satılırken elinde bulunacak malın efendisine geri verilmesi gerekir. Maliki ve Hanbelî mezheblerinde, bir köleye efendisi mal temlik ederse, köle o mala sahip olur; fakat böyle satılırken o sahib olduğu mal efendisine geri verilir. Ancak satılan bu kölenin
elindeki mal müşterinin olmak şartı koşulursa, köle ile o mal müşterinin olur. Fakat malın belli ve muayyen olması lazımdır, Eğer satılan kölenin elindeki mal altın veya gümüş olur ve kölenin bedeli de altın veya gümüş ise, bu pazarlık faizden hali olamayacağından, Hanefi ve Şafiî mezheblerinde alış-veriş sahih değildir. Maliki ve Hanbeli mezheblerinde mutlak olarak bu hadîs-i şerife dayanılarak sahihtir.[2]

BORÇLAR VE HACİR BAHSÎ

661- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir;
«Kim insanların mallarını ödemek maksad ve niyeti ile (ödünç) alırsa, Allah Tealâ onun yerine Öder, (ona ödeme imkâni bahşeder). Kim de, bu malları batırmak kasdıyle alırsa, Allah Tealâ o kimseyi batırır.», (başkasının malını .batıranın Allah da ahirette amelini batırır.)
Mütercim;
Bir kimse başkasından ödünç olarak veya herhangi bir iş gereği mal ve para gibi eşya alırken o almış olduğu şeyi sonradan ödemek niyetini kesin olarak taşıyorsa, Allah ihsan ve kereminden bu borcu ödemeyi borçluya nasib eder ve ona kolaylık verir. Dünyada ödeye-inese bile, ahirette o borçlunun alacaklılarını razı eder, bu haktan borçluyu kurtarır. Eğer böyle bir mal alırken, ödememek niyeti varsa, borçlunun bu cötü niyetinden dolayı ödünç alman malın dünyada hiç bir faydası
olmayarak batar. Ayrıca ahirette de hak sahipleri tarafından o borçlunun iyi amelleri alınır. Alacaklıların günahları da bu borçluya yükseltilir, Böylece borcu ödenmiş olur, diye diğer hadîs-i şeriflerde varid olmuştur.

662- Ebû Zer El-Ğifârî (Radıyallahu Anh) der ki: Bir savaş seferinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberdim. Dönüşte Medine'ye gelirken Uhud dağını gördüklerinde şöyle buyurdular:
«Şu dağ altın haline dönmüş olsa, o altınlardan hiç birinin üç geceden fazla yanımda kalmasını istemem; ancak bir kimseye borcum varsa, borcum kadarını saklayarak borcumu öderim.» Hazreti Peygamber, sözüne devamla : «(Dünyada! bolluk içinde yüzenler, onlar (ahirette) darlık içinde kıvrananlardır. Ancak, malı şöyle ve şöyle saçanlar müstesnadır (bunlar, hem dünyada ve hem ahirette bolluk bolluk içindedirler).» diyerek mübarek eliyle önüne, sağma ve soluna işaret ettiler ve:
«Böyle sadaka verip hayır yapanlar azdır!» buyurdular. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellerıı Hazretleri, bana hitaben:
«Ben gelinceye kadar yerinden ayrılma!» buyurdu ve kendisi bir parça uzaklaşınca bir ses işiterek hemen yanına varmak istedim. Fakat sonra efendimizin «Ben gelinceye kadar yerinden ayrılma» emrini hatırladım ve bulunduğum yerde kaldım. Sonra Hazreti Peygamber yanıma gelince:
— Yâ flesûlallah, işittiğim şey, veya işittiğim ses ne idi? diye sordum. Bana:
«İşittin mi?» diye sordular. Ben de:
— Evet i dedim. Buyurdular ki:
«Cibril bana geldi, ümmetinden h*r kim, Allah Tealâ Hazretlerine hiç bir şeyi ortak koşmadan ölürse, cennete girer, dedi. Ben de, şöyle ve şöyle yapsa da girer mi? dedim. Cibril, evet! diye cevap verdi.»

663- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Eğer benim Uhud dağı kadar altınım olsa, borcum için sakladı-.dan başka bu altınlardan bir miktarı yanımda iken üzerimden üç ce geçmesi beni sevindirmezdi.»

664- Câbir (Radiyallahu Anh) Hazretleri der ki:
Bir savaş seferinde devem yorulmuş ve yürüyemez olmuştu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem deveme birkaç kamçı vurunca, yorgunluğu gitti, çok iyi bir şekilde yürümeğe başladı. Sonra Hazreti Peygamber bana şöyle buyurdu:
«Şimdi deveni nasıl buluyorsun, onu bana satar mısın?» Ben de:
Satarım, ya Resûlallah, dedim. Medine'y6 vardığımız zaman bu deveyi götürdüm. Hazreti Peygamberi Mescid-i şerifin kapısında buldum. «Haydi, Mescid'e girip iki rekât namaz kıldıktan sonra bana gel,» buyurdu. Ben de Mescid'e girip namaz kıldım ve Hazreti Peygamberin huzuruna verdim. Deve bedeli olan alacağımı fazlasıyle aldım. Sonra devemi bırakıp giderken beni geri çağırdı ve devemi de bana bağışladı.
(590 Sayılı hadise bakınız)

665- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) anlatıyor: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem buyurmuştur ki: «Ben bütün müminlere dünya ve ahirette kendi nefislerinden daha yakınım, (çünkü ben onları kurtuluşa davet ederim. Nefisleri ise, onları kötülüğe çekip götürür.) İsterseniz: Peygamber, müminlere kendi nefislerinden daha yakındır, mealindeki âyeti okuyunuz. Bu itibarla ümmetimden hangi mü'min ölüpte mal bırakırsa, varisleri kimlerse onun mirasını alsınlar. Eğer ölen bir mümin, geriye mal bırakmayıp borç yahut yardıma muhtaç çoluk-çocuğunu bırakırsa, ölenin dul ve yetimleri bana gelsinler, ben onların veli ve yardımcılarıyım.»
(629 sayılı hadise bakınız.)

666- Muğıre bin Şube'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Analarınıza (ve babalarınıza) karşı gelmeyi, kız çocuklarınızı diri diri gömmeyi, hakları ödememeyi ve başkasının malına el uzatmayı Allah Tealâ size haram kılmıştır. Dedi kodu etmeyi, lüzumsuz sorular sormayı ve malı ziyan etmeyi size mekruh (sakıncalı) kılmıştır.»[3]

DAVACILIK BAHSÎ

667- Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahu anh) der ki:
Kur'andan bir ayeti, benim, 'Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'den işittiğim şekilden başka türlü okuyan birisini gördüm. Bu adamı, elinden sımsıkı tutup Hazreti

Peygambere götürdüm. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ikimizi de dinleyince bize şöyle buyurdu:
«Her ikiniz de güzel okudunuz. Sakın aranızda ihtilafa düşmeyiniz; çünkü sizden Önce olanlar ihtilafa düştüklerinden helak oldular.»
Mütercim :
Kur'anı Kerim, Hicaz halkının yedi lehçesi üzere nazil olmuştur: Kureyş, Temim, Dabbe, Kinâne, Kays, Hüzeyl, Benî Esed, Sonra kesintisiz olarak birbirinden (an'ane ile) yedi imamın naklettikleri yedi okuyuş (Kıraât-ı Seb'a) mütevatirdir. Yedi imam şu kimselerdir: Nafi, İbni Kesir, Ebû Amr, İbni Âmir, Âsim, Hamza, "Kisâ'î. Bu yedi okuyuştan on okuyuşa kadar, olan kırâetler - ki bunlar Ebû Cafer, Halef ve Hallâd kıraetleridir - mütevatir değil ise de meşhurdur. Hanefi mezhebinde meşhur kırâetle namaz sahih olur. Şaz olan kıraet-lerle namaz sahih olmaz. Şaz olan kıraetler de, Hanefi mezhebinde on kıraatin (kırâet-i aşerenin) üzerinde Kıraati aşere'den başka) olan okuyuşlardır.
Şafiî mezhebinde ise, ancak yedi kırâetle (kıraet-i seb'a ile) yani inütevatir kıraetlerle namaz sahih olur. Yedi kıraetin gayri ile caiz değildir.
Bir de Kur'anm hattı, Hazreti Osman (Radıyallahu Anh) efendimizin imlâsına aykırı olmamak şarttır.

668- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir müslümanla bir yahudi kavga ettiler: Yahudi, çarşıda mal satarken, Musa'yı bütün insanlardan üstün kılan Allah hakkı için, diyen yemin edince müslüman da, Muhammedi bütün alemlerden üstün kılan Allah hakkı için, diye yemin etti ve ey mel'un! diyerek yahudi'nin suratına bir şamar indirdi. Yahudi, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e giderek müslümanı şikâyet etti. Hazreti Peygamber-.
«Vuran kim? Onu bana çağırınız,» buyurdu. Müslüman çağrılıp huzura gelince, Hazreti Peygamber sordu:
«Onu sen mi dövdün?» Müslüman, evet! dedi ve kendisiyle Yahudi arasında cereyan eden hadiseyi anlattı. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Peygamberler arasında tercih yapmayınız, Kıyamet gününde kıyametin dehşetinden bütün insanlar yere serileceklerdir. Kabri yarılıp en önce kalkacak olan benim. Bir de göreceğim ki, Musa Aleyhîs-se-âm Arş'ın direklerinden bir direğe tutunmuş duruyor. Bilemiyorum, Musa Aleyhisselâm da bayılanlar arasında mı idi, yoksa Tûr dağında olan tecellideki ilk bayılması, kıyamet baygınlığı yerine mi sayılmıştı?.»
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bir tevazu olarak, peygamberler arasında bir tercih yapmaksızın hepsine sevgi ve saygı beslenmesine, çekişmeye meydan verecek şekilde aralarında üstünlük iddiasında bulunulmamasına işaret etmişlerdir. Gerçi peygamberimizin diğer peygamberlerden fazla olarak iki vasfı vardır. Bu iki sıfata iman etmek farzdır: Birinci vasıf, bütün peygamberlerin en faziletlisidir. İkincisi de, bütün peygamberlerin sonuncusu olmasıdır. Böyle inanmayanın imanı sahih değildir. Bununla beraber diğer peygamberlerden hiç birinin yüksek değerlerine zerre kadar noksanlık getirmemek de imanın sıhhatindendir.[4]

LUKATA (Yitik mal) BAHSİ

669- Ubeyy bin Kâb (Radiyallahu Anhî derki:
Yolda, içinde yüz altın bulunan bir kese buldum. Hemen Hazreti Peygambere giderek durumu bildirdim. Bana şöyle buyurdular: '
«Sen o parayı bir yıl ilân et, (sahibini ara).» Ben de gittim zaman zaman her tarafa ilân ettim. Sene dolup sahibi çıkmayınca, Hazret! Peygambere durumu arz ettim. Yine bana: «Bir yıl daha o parayı nan et,» buyurdular. Ben de ilân ettim; fakat bir türlü paraya sahip çıkan olmadı. Üçüncü defa gidip keyfiyeti Hazreti Peygamber anlatınca bana şöyle buyurdular:
«Altınların kesesini, sayısını ve kese bağını aklında tut ki, sahibi çıkarsa (ve bu işaretleri vererek kendini tanıtırsa) ona verirsin. Aksi halde onlardan kendin yararlan.»
Mütercim:
Bir kimse yolda bir şey bulur da onu kendisine mal etmek üzere alırsa, gasıp olur. Başkasının malına haksız yere el atmış olur. Bu halde alman mal telef olsa, bir kasdı olmasa bile o malı ödemesi gerekir. Eğer bulunan mal, sahibine verilmek üzere alınırsa, onu sahibine teslim etmek gerekir. Eğer sahibi bilinemiyorsa, bu yitik maldır. Yitiği bulanın elinde o nal emanettir. Yitiği bulan kimse, adet üzere onu ilân eder, sahibini araştırır. Sahibi çıkıncaya kadar elinde bu mal emanet kalır. Biri çıkar da kendisine ait olduğunu ispat ederse, malın ona teslimi gerekir.
Maliki ve Hanbelî mezheblerine göre, yitik bir malın sahibi gelir de bu malın vasıflarını tamamen açıklarsa, başka delile lüzum kalmaksızın o malı almaya hak kazanır. Bu hadîs-i şerifin delâleti budur, diyorlar. îmam Azam ve îmam Şafii mezheblerinde ise, mahn beyyine île yani hakim kararı ile adama ait olduğu sabit olmadıkça, mal verilmez. Ancak verilen haber ve işaretler üzerine kanaat getirilirse, malın iddia sahibine verilmesi caiz ve müstahabdir. Fakat sonradan başka birisi çıkar da hakim kararı ile hak sahibi olduğunu isptlarsa, yitiği bulanın o malı ödemesi gerekir. Daha önce hakim kararı ile sahibine verildikten sonra ikinci bir şahıs çıkar da yine hak sahibi olduğunu ispat ederse, o yitik mahn tazmini gerekmez.
Şafiî alimlerinden îbni Hacer, Fethü'1-Barî adlı kitabında ve Hanefi Alimlerinden sarih Sindi, bu hususta bu hadis-i şerifin açık ifadesine bakarak Maliki ve Hanbeli mezheblerini tercih etmişler ve isabetli bulmuşlardır. Çünkü yitik mallarda şahid bulunması güçtür, demişlerdir.

670- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Bazan evime dönünce yatağımın üzerine düşmüş bir hurma tanesi buluyor ve onu yemek için (ağzıma) kaldırırken sadaka (zekât) hurması olmasından korkarak hemen bırakıyorum.» .
Mütercim:
Bu hadîs-i şeriften, böyle yiyecek maddelerden olup pek kıymeti bulunmayan şeylerin ilân edilmeksizin alınıp yiyilebileceği hükmü çıkmaktadır.[5]

ZULÜM BAHSİ

671- Ebû Saîd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Müminler, cehennemi aştıktan sonra da Cehennem ile cennet arasındaki bir geçitte bekletilerek aralarında olan haksızlıklardan dolayı kısasa tabi tutulacaklar, birbirlerinden haklarını alacaklardır. Nihayet temizlenip arındıkları vakit cennete girmelerine izin verilecektir. Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Seli em'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onlardan her biri, cennetteki evini, dünyadaki evinden daha kolay bulacaktır.»

672- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştin «Sakın hiç kimse, başkasının hayvanını kendisinden izinsiz sağmasın. Herhangi biriniz, süt kabına yaklaşılmasını veya dolabı kırılarak yiyeceklerinin taşınmasını ister mi? Hayvanlarının memeleri de onlara yiyeceklerini depolamaktadır. Hiç kimse, kendisinden izinsiz bir başkasının havanını sağmasın.»

673- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri kıyamet gününde mümini kendine yaklaştırır. Koruyucu perdelerini üzerine gererek onu örter ve «falan günahı biliyor musun, filan günahı da biliyor musun?» diye sorar, o, da, evet, ey Rabbim! diye cevap verir. Nihayet ona bütün günahlarını ikrar ettirdiği ve o da kendisinin helak olduğu kanısına vardığı zaman şöyle buyurur:
— Ben, bu günahlarını dünyada gizli tuttum, bu gün de onları sana bağışlıyorum. Sonra kendisine sevablarının defteri verilir. Fakat kâfir ve münafiklara gelince, şahitler (insan, melek, cin ve azalar) bunlar hakkında şöyle şahidlik edecekler:
— îşte Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır. Hem de Allah'ın laneti böyle zalimler üzerine olsun!»
Mütercim: .
Bir kimse günah işlemiş bulunursa onu gizli tu,tmasi gerşMr. Onu açığa vurması demek, kıyamet gününde aleyhinde şehadet.edecek şahitleri çoğaltması; başkalarına aleyhinde şehadet fırsatı ver mesi demektir.

674- îbni Ömer'den (Radiyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Müslüman, müslümamn (din) kardeşidir; ona haksızlık etmez ve onu ele vermez. Kim kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, AUah da onun ihtiyacını karşılar. Kim, bir müslümamn tasasını giderirse Allah da onun kıyamet günü tasalarından bir tasasını giderir. Kim de bir müslümamn ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun günahlarını Örter.»
Mütercim:
Bir kimse açık olarak bir haram işlemekte ise onu öğütle o işten alıkoymak gerekir. Kötülüğü bırakmazsa hakime başvurmak icab eder. Fakat bu günah işlenmiş ve bitmiş ise, onu örtmek daha iyidir.

675- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:

«Zalim olsun, mazlum olsun, din kardeşine yardım et.» Ashab aeauer ki: Ey Allah'ın Resulü! Buna, mazlum olduğu için yardım ede-Jim, fakat zalim olana nasıl yardım ederiz? Peygamber Sallalahu Aley-nı ve Sellem şöyle buyurdu:
«Ona zulümden elçektirirsin.»
Mütercim:
Zalime yardım etmek, elden geldiği kadar onun zulüm ve tecavüzünü engellemektir. O zaman mazlum zalimin eziyetinden kurtulacağı gibi, zalim de günah ilşemekten kurtulmuş olur. Bu durumda hem zalime ve hem de mazluma yardım edilmiş olur.

676- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Zulüm, kıyamet gününde Csahibi) karanlıklardır. (İmânı bütün olanların nurları önlerinden yürür,) mealinde olan ayeti kerime gereğince, kıyamet gününde onlar nur içinde yürüdükleri zaman, insan haklarına tecavüz eden zalimler karanlıklarda bocalayacaklar-dır.)»

677- Ebû Hüreyre'den (Radıyalahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Bir kimseye namusa veya herhangi bir şey bakımından haksızlık eden varsa Dinar ve Dirhem'in geçersiz olmasından önce bugün ondan helâllik alsın. Aksi takdirde yaptığı haksızlığın bedelini, salih ameli varsa bununla ödeyecek ve eğer savabları yoksa (haksızlık ettiği) adamının günahlarından alınarak kendisine yükletilecektir.»
Mütercim;
Bu hadîs-i şerif, «hiç bir günahkâr başkasının günhım çekmez.»
mealindeki.ayeti kerimeye aykırıdır, diyerek bazı bid'atçılar tarafından itiraz edilmişse de, bu itiraz yersiz ve batıldır. Çünkü mazlumun günahının zalime yükletilmesi hususu, zalimin kendi cezası karşılığıdır. Sebepsiz olarak başkasının günahını yüklenme değildir.

678- Saîd bin Zeyd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kim (başkasının arazi ve arsasından) bir parça toprak gasbe-derse o gasbetmiş olduğu yer kıyamette' yedi it at arza kadar boynuna halkalanır ve ona azab olur.»

679- Salim (R.A.) tarikiyle babasından rivayet etmiştin
«Kim (başkasın--.-! arazisinden) haksız yere bir parça toprak alırsa, kıyamette gasbettiği toprakla birlikte yedi kat yerin dibine batar.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şeriften İmam Şafiî ve İmam Muhammed Hazretleri akarı gasb meselesini çıkardılar. İmam Azam ve İmam Ebû Yûsuf
Hazretlerine göre gasb ancak taşınabilir mallarda olur. Arazi ve akar gibi taşınamaz mallarda gasb işi gerçekleşmez; çünkü gasb, zorla ele geçirilen bir şeyin başka bir yere taşınıp kaçırılması ile gerçekleşir. Akarda ise bu taşıma ve kaçırma düşünülemediğinden gas-bın imkânı yoktur.
Bunlara göre, bir kimse başkasının arsa ve arazisini veya akarını gasbeder de elinde telef olursa yahut o gasbettiği malda bir noksanlık meydana gelirse gasbedenin üzerine tazmin bile gerekmez. Çünkü gasb, ancak taşınabilir mallarda (menkulatta) meydana gelir. Fakat İmam Şafiî ve İmam Muhammed'e göre gasb edene tazmin lazım gelir. Onun için Mecelle'nin 905. maddesi, İmam Muhammed'in görüşüne göre alınmıştır. Şöyle ki:
Gasbedilen mal, eğer akar cinsinden ise gâsıp onu değiştirmeye rek ve kıymetini noksanlaştırmayarak sahibine geri vermesi gerekir. Gasb eden tarafından akarın kıymetine noksanlık gelmiş olursa, noksan kıymeti ödemesi icab eder. Meselâ-. Bir kimse gasbetmiş olduğu bir evin bir yerini yıksa yahut oturması sebebiyle harap olup kıymetine noksanlık gelsin, noksan miktarı öder. Yine gasbetmiş olduğu evde yaktığı ateşten-ev yanmış olsa, esas kıymetini öder. Gasbedilen yer arazi olupda, gâsıp, onun üzerinde bina yapar, yahut ağaç dikerse, bunları söküp araziyi geri vermesi kendisine emredilir. Eğer bina ve ağaçları sökmek araziye zarar veriyorsa, arazi sahibi o bina ve ağaçların sökülmüş olarak kıymetlerini ödemek suretiyle onları da ele geçirebilir. Fakat bina ve ağaçların kıymeti yerin kıymetinden çok olupta meşru bir sebep ile bina edilmiş veya dikilmişlerse, o zaman bina veya ağaçların sahibi yerin kıymetini vererek araziye sahib olur. Meselâ:
Bir kimse babasından intikal eden arsa üzerine, o arsanın kıymetinden çok para harcayarak bina yaptıktan sonra biri arsaya hak iddia ederek sahip çıksa, arsanın kıymetini vererek arsayı alır. Hak sahibi de arsanın parasını alır.
Bir kimse başkasının arazisini gasbederek ziraat etse, sahibi arazisini geri alınca ziraattan dolayı meydana gelen noksanlık da gas-bedene ödetilir. Bir kimse başkası ile ortak olarak kullandığı araziyi, izin almaksızın müstakil olarak ziraat etse, ortağı araziden hissesini alınca, o kimsenin ziraatı ile hissesine ait yerin meydana gelen noksanını ödettirir,
Bir kimse "başkasının tarlasını gasbederek nadas ettikten sonra sahibi tarlayı alınca, gâsıb olan kimse nadas işi karşılığında bir ücret isteyemez.
Bir de, bu hadîs-i şeriften, yedi kat yerin altına kadar, gasbedilen arazi zalimin boynuna halka ve tasma olur, tabirinden şu mana anla şüabilir: Bir kimse bir yerin zahirine (dış haline) sahip olunca, o yerin batınına da tiç kısmına da) sahib olur. Meselâ: Bir kimse bir yere sahib olursa, o yerin üstüne de, altına da sahib olur. Mülkü olan arsada istediği binayi yapmak ve dilediği kadar yukarı çıkmak ve derinliğine kazarak bodrum ve mahzen yapmak, dilediği kadar derin kuyu kazmak hakkı vardır. Çünkü herkes mülkünde başkasına zarar vermemek şartı ile istediği tasarrufu yapabilir,

680- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
«Allah Teaiâ Hazretlerinin en çok buğzettiği kişiler, aşırı derecede düşman ve davacı olanlardır.»

681- Ümmü Seleme'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
«Ben ancak bir insanım. Bana davacılar geliyor. Biriniz diğerinden daha konuşkan olabilir. Ben de onun doğru söylediğini sanarak davada onun lehine hüküm verebilirim. Bu bakımdan bir müslüma-mn hakkını hükme bağlayarak her kime vermişsem, muhakkak bu hak, cehennem ateşinden bir parçadır. İsteyen onu alsın, isteyen bıraksın.» (Cehennem ateşi hiç alınabilir mi?)
Mütercim:
O halde bir davacı veya davacının vekili hiç bir zaman haksızı haklı yapmak için çalışmamah, haklıyı hak sahibi yapmak için çalışmalıdır. Böyle hareket edilmezse ateşten gömlek giyilmiş demektir.

682- Ukbe bin Âmir (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine sorduk: - Ya Resûlallah, bizi herhangi bir göreve gönderiyorsunuz. Bir kabile veya topluma konuk olmak istediğimiz zaman, bunların bir kısmı bizi müsafirliğe kabul etmiyor. Biz de güçlük ve sıkıntı çekiyoruz. Bu hususta bize ne buyurursunuz? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Siz bir kabileye müsafir olmak üzere vardığınız zaman eğer size bir müsafiri ağırlamaya yaraşır şekilde davranırlarsa kabul ediniz, Fakat bunu yapmazlarsa onlardan müsafir hakkını alınız.»
Mütercim:
Bu hadis-i şerifin zahirine bakılarak, taşra halkının müsafir kabul etmesi vacibdir ve kabul etmedikleri takdirde de onlardan zorla müsafir hakkını almak caizdir, denebilir. İşte Hanbelî mezhebine göre, sahra halkının böyle müsafir kabul etmesi, kendi üzerlerine vacibdir. Köy, kasaba ve şehir halkına vacib değildir. Çünkü sahrada para ile yiyecek ve içecek bulmak zordur. Kasaba ve şehirlerde her zaman bulunabilir.
Hanefi, Şafiî ve Maliki mezheblerine göre, böyle müsafir kabul etmek vacib değildir, müekked sünnettir. Bu hadîs-i şerifin bu şekilde tehdit yollu varid oluşu, taşrada çaresiz kalanlar hakkındadır. Çünkü çaresiz kalan ve açlıkta kıvranan kimsenin zorla bir şey alması caizdir; hatta vacibdir. Yahut bu hal islâmın ilk zamanlarında herkes darlık içinde iken idi. Sonra müslümanlar genişliğe kavuşunca hadîs-i şerifin hükmü kaldırıldı. Bu hadîs-i şerifin hükmünü kaldıran, «müsafirin ağırlanması bir gün bir gecedir» mealindeki hadîsi şeriftir. Müsafirin ağırlanması da bir iyilik ve ikram manasını taşır. İşin vacib olmasını gerektirmez. Yahud bu hadîs-i şerif, bir devlet idarecisi tarafından bir topluma görevli olarak gönderilen he-•yetler ve memurlar hakkında varid olmuştur. Çünkü bu şekilde gön-. derilenlerin yiyip içmeleri, ikametleri ve binek vasıtaları için gerekli olan şeyler o toplum üzerine olur. Fakat zamanımızda bir memur yolluk ve ikamet maaşı ile tayin edilmekte olduğundan onun idare ve geçimi halk üzerine gerekmez. Ancak ihtiyaç ve zaruret duyulursa savaş zamanında mal ve beden ile hizmet etmeleri vacib olur. Ayni zamanda savaşa yardımcı olacak şeylerin zorla alınması da caiz olur.
İmam Buharî Hazretleri: bu hadîs-i şerifi delil olarak getirip, bir kimsenin başkasında alacağı olur da borçlu onu inkâr ederse ve elde de bir senet veya şahit yoksa, sonra herhangi bir yolla alacaklı, borçlunun malını eline geçirirse alacağı kadar olan kısmı kendine ayırmasının helâl olduğunu söylemektedir. Ancak borcun şahid ve sened gibi bir delile dayanmaması şarttır. Bir de bu alacak alınırken herhangi bir fitne ve rezalete sebebiyet verilmemesi gerekir. Alacak için delil varsa mahkemeye baş vurularak tahsili yapılabilir.
Bu mesele Hanefî mezhebinde şöyle: Alacak altın ise, o miktar altının alınması caizdir. Gümüş ise o miktar gümüşün alınması caizdir. Ölçeğe bağlı bir mafişe, o miktar ölçeğin alınması, tartıya bağlı ise, o miktar ağırlığın alınması caizdir. Alacağın cinsi cinsine alınması caizdir, değişik mal alınması caiz değildir.
Şafiî ve Maliki mezhebi erinde, bir alacağın tahsili mahkeme ile mümkün olamadığı takdirde, İmam Buhari'nin içtihadı gibi, kendi alacağının cinsini bulamadığı zaman, onun kıymeti kadar, borçlunun başka malmdan alabilir. Alacaklının bu gayeye ulaşması için diğer müslümanların da o alacaklıya yardımcı olmaları caizdir.

683- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Bir komşu, komşusunu bitişik duvarına odun sokmaktan engellemesin.»
Mütercim:
Hanefi ve Şafii mezheblerinde bu hadîsi- şerifte olan emir istih-baba hamledilir. Duvar sahibinin izin ve müsaadesi olmaksızın komşusunun bu duvara odun sokması caiz değildir ve razı olmadığı takdirde de bu işi kabule zorlanamaz. Fakat Hanbeli mezhebinde ve hadis alimlerine göre, duvar sahibi ister razı olsun, ister razı olmasın, komşu duvara odun sokabilir. Ancak duvar sahibi razı olmadığı zaman, komşu, hakime müracaat ederek, duvar sahibi kabule mecbur edilir.

684- Ebû Saîd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«İnsanların gelip geçtiği yollar üzerinde sakın oturmayınız.» Ashab dediler ki-: Ya Resûlallah, bazı iş ve ihtiyaçlarımızı görüşmek için böyle yol kenarlarında oturmaya mecbur kalıyoruz. Buna cevaben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdular:
«Mademki oturmak zorundasınız; bari yolun hakkını veriniz.» Ashab dediler ki: Ya Resûlallah, yolun hakkı nedir? Buna şu cevabı verdiler:
«Yolun hakki; gözü haramdan korumak, kimseye eziyet etmemek, selâma karşılık vermek, iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymaktır,»
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ashabı kiramı yol üzerinde oturmaktan menettiler. Fakat ashabın ricaları üzerine yolun hakları gözetilmek şartı ile onlara izin vermişlerdi.

685- Abdullah bin Amr'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kim malını korumak için Öldürülürse şehiddir.»
(Malının, canının ve namusunun korunması uğruna hırsız veya mütecavizler tarafından öldürülen kimse kıyamet gününde şehidler sınıfına katılır.)
Peygamber Salallahu Aleyhi ve Seliem, Hazreti Aişe'nin saadet-hanelerinde iken, müminlerin annelerinden biri (Hazreti Peygamberin zevcelerinden Safiyye veya Ümmü Seleme) hizmetçisi ile bir tabak yemek gönderdi. Hazreti Aişe kıskançlık duyarak hizmetçinin elindeki tabağa vurdu. Tabak düşerek kırıldı. Sonra peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem kırılan tabağın parçalarını ve dağılan yemeği topladı. Bu arada misafirlere: «Siz yiyiniz!» buyurdu. Sonra gelen hizmetçi ile kınlan tabağı yemek bitinceye kadar bekletti. Yemek bitince kırılan tabağın yerine Hazreti Aişe'nin evinden sağlam tabak alıp hizmetçi ile geri gönderdi. Kırık tabak, Hazreti Aişe'nin evinde kaldı, Böylece kırmış olduğu tabağı Hazreti Aişe'ye ödetmiş oldu. Yahut her iki tabak da Hazreti Peygambere ait olduğu için böyle yapmıştı. Başka bir rivayete göre, müsafirlere: «Annenize kıskançlık geldi, anneniz kıskandı.» buyurdu.

687- Seleme bin Ekva (Radiyallahu Anh) der ki:
Hevazin savaşında insanların azık ve yiyecekleri azaldı. Bunun üzerine ashab develerini keserek ihtiyaçlarını gidermek için Hazreti Peygamberden izin istediler. Hazreti Peygamber de birkaç devenin kesilmesine müsaade etmişti. Bu şekilde izin alanlar, Hazreti Ömer'le karşılaştılar ve ona peygamberin bu iznini anlatınca, Hazreti Ömer dediki: Develerinizi kestikten sonra haliniz ne olacak? Yollarda yaya kalırsınız, helak olursunuz. Sonra Hazreti Ömer, hemen Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardı ve şöyle dedi:
— Ya Resûlallah, böyle develerini keserlerse onların hali ne olur? Bunun üzerine Hazreti Peygamber, ona şöyle buyurdu:
«Herkese duyur. Ne kadar artık azıkları varsa buraya yanıma getirsinler.»
Hazreti Ömer bu emri herkese duyurdu. Herkes arta kalan yiyeceğini getirip bir yaygı üzerine yığdılar. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ayağa kalkarak erzakın bereketlenmesi ve çoğalması için Allah Tealâ Hazretlerine dua etti. Sonra bütün ashabı kiram, torba ve kapları ile gelip mevcut erzak yığınından almağa davet edildiler. Hepsi gelip avuç avuç torba ve kaplarını doldurdular. İhtiyaçlarının karşılanmış olmasından sevindiler. Böyle açık bir mucize karşısında Peygamber.de Sallallahu Aleyhi ve Sellem höşnud olarak nimetin şükrünü eda mahiyetinde buyurdular: «Şahidlik ederim ki, Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur ve ben de Allah'ın peygamberiyim.»
Mütercim ;
Velilerden meydana gelen olağan üstü işlere keramet denilir. Velilerin kerameti vardır, hakdır. Velilerden çıkan kerametler, velilerin uymuş olduğu peygamber için mucize olur. Veliye nisbeti ise keramettir. Çünkü keramet, peygambere tam bir uyum sebebiyle meydana gelmiştir.

688- Ebû Musa'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Gerçekten Eş'arîler (Yemenden gelen Ebû Musa El-Eş'arî kabilesi) yolculuk ve savaş halinde yiyecekleri tükenince yahud Medine'de oldukları zaman çoluk -çocuklarının yiyeceği azalmca bütün kabilenin erzak ve yiyeceklerini bir araya getirip bir çuvalda toplarlar. Sonra bir kap (ölçek) ile eşit olarak onu aralarında bölüşürler. Onlar bendendir, ben de onlardanım.» (Bu işlerinden dolayı kendilerinden memnunum:)

689- Rafi bin Hadîc {Radıyallahu Anh) der ki:
Huneyn savaşından dönüşümüzde Zülhuleyfe'ye varınca çok acıkmıştık. Ganimet mallarından birçok koyun da ele geçirilmişti. Peygamber Sallallaîîu Aleyhi ve Sellem. biraz arkada kalmıştı. Arkadaşlarımız, Hazreti Peygamberin gelişine kadar sabretmeyip deve ve koyunlardan acele olarak boğazladılar. Etleri ateşte ve tencerelerde pişirirlerken, Hazreti Peygamber beraberindekilerle teşrif ettiler ve: «Bu tencerelerde ne var?» diye sordular. Biz.de: Ya Resûlallah, karnımız acıktı, sabredemedik. Yanımızdaki ganimet mallarından, deve ve koyunlardan bir kısmını kestik, dedik. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimiz, böyle umuma ait olan malın bölünmeden yenmesine razı olmayarak, tencerelerdeki etin herkese bölünmesini emretti. Sonra oradaki bütün ganimet mallarını böldü. On baş koyunu bir deveye denk tutarak bölmeyi yaptı. Bu arada bir deve alabildiğine boşanarak kaçmaya başlamıştı. Arkasından koşanlar yetişemediler ve bunlardan biri ok atarak deveyi vurdu ve düşürdü. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Yabani hayvanlarıi? ürküp kaçanları gibi bu hayvanların da ürküp kaçanları vardır. Bu hayvanlardan hangisi sizi çaresiz bırakırsa ona böyle yapın.»
Rafi ibni Hadic, şöyle devam etti: Hazreti Peygambere sordum: Ya Resûlallah, kılıçlarımızı savaşta düşmana karşı kullanırız. Bazan bir hayvanın boğazlanması gerektiği zaman yanımızda kılıçlarımızdan başka şey bulunmayabilir. Kılıçlarımızla da kesersek kılıçlanınız körelir, bozulur. Biz hayvanları keskin bir kamış ile boğazlarsak olmaz mı? Cevaben bana şöyle buyurdular:
«Kan akıtan hangi alet olursa ve keserken besmele de getirilirse o hayvanın etinden yiyiniz. Fakat diş ve tırnak ile hayvan boğazlanmaz. Bunun sebebini size açıklayayım: Diş, kemiktir. Tırnak ise Habeş-lüerin bıçağıdır.»
Mütercim:
Hanefi ve Maliki mezheblerinde bu hadîsi şerifin zahiri ile amel edilerek hayvanın boğazlanmasında besmele getirmek şart olup kasden besmele terk edilirse kesilen hayvanın eti yenmez, haramdır. Çünkü b;u hadîs-i şerifte yemenin helal olması iki şarta bağlanmıştır. Birincisi: hayvanın kanını akıtmak, ikincisi de hayvan kesilirken Allah'ın adını anmak; besmele çekmek. Bu iki şart bulunmadığı zaman hayvanın etini yemek haramdır. Fakat unutularak besmele terk edilmiş olursa eti yenir.
Şafiî mezhebinde ise hayvan kesiminde besmele getirmek şart değil, sünnettir. Bu hadis-i şefite besmele getirilmesinin istenmesi, boğazlarken muhakkak besmele getiriniz manasında olmayıp hayvan etinden yerken besmele çekiniz anlamındadır. Bu görüşü kuvvetlendiren sahih hadis-i şerifler hu hususu açıklığa kavuşturmuşlardır. Buna dair ayeti kerimeler de böylece tevil edilebilir. Bu konuya dair geniş açıklama 579. hadis-i şerif münasebetiyle geçmişti. Oraya bakılabilir.
Bir de hadîs-i şerifin ikinci kısmında olan diş ve tırnakla hayvan boğazlamanın caiz olmadığı hususu var. Şafîî mezhebinde ifadenin zahiri ile amel edilerek mutlak surette diş ve tırnakla hayvan bo-ğazlanamaz, denmektedir. Bunlarla kesilen hayvan yenmez. Çünkü diş, kemik ve tırnakla hayvanın tamamen kesim işi gerçekleşemediği cihetle, adeta hayvan boğulmak durumuna düşmüş olur.
Hanefi mezhebinde de, insan veya hayvanın üzerindeki diş ve tırnak ile hayvan boğazlanmaz, caiz değildir. Fakat insandan veya hayvandan ayrılmış olan diş ve tırnak ile hayvanın boğazlanması caizdir. Bunlarla kesilen hayvan, yenir. Bu hadîs-i şerif, insan veya hayvandan ayrılmamış olan diş ve tırnak hakkındadır, diye yorumlamışlardır. Diş ile ısırarak veya tırnakla tırmalayarak bir hayvanı kesmek caiz değildir. . .

690- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir : «Her kim, müşterek köledeki hissesini azad ederse, kendi malından o kölenin tamamını azat etmelidir. Eğer (köleyi tamamen azad edebilecek kadar) malı yoksa, köleye adilane kıymet biçilerek, (değeri makabilinde) güç işlere koşulmamak şartıyle çalıştırılır.*
Mütercim:
Köleye ortak olanlardan kendi hissesini ilk azad edenin, geri kalan hisselerin kıymetini malından diğer hissedarlara ödeyerek köleyi azad etmesi icab eder. Bu kıymeti ödeyecek malı yoksa, köle işte ve sanatta çalıştırılarak ortakların hisseleri ödenir.
îmam Azam Hazretleri, bu hadîs-i şerifin zahiri ile amel ederek, böyle bir kısmı azad edilen kölenin, kendi gayret-ve çalışması ile diğer ortakların hisselerini ödemesi gerekir, demiştir.
İmam Muhammed, îmam Ebû Yusuf ve diğer müctehid âlimlere göre, bu köle, çalışıp bedelini ödemek zorunda değildir. Hissesini azad edip böyle diğer ortaklan rahatsız eden kimsenin, bedelin tamamını ödemesi lazım gelir. Çünkü bu hadîs-i şerifte geçen «kölenin çalıştırılması» sözü, bazı râvilerin (hadîsi nakledenlerin) ilavesidir, dediler. Diğer raviler bu sözü nâkletmemişlerdir.
: Bir de îmam Müslim'in bir hadîsi vardır, şöyle: Hazreti Peygâmberin devrinde bir kimse ölürken hastalık halinde altı tane kölesini azad etti. Ölümünden sonra varisleri buna razı olmadıklarından ve ölünün bunlardan başka malı da bulunmadığından Hazreti Peygamber, vasıyyeti ancak malın üçte birinden geçerli kılmış ve köleler arasında kur'a çekilmişti.

Adı geçen altı kölelerden Cüçte bir .olarak) ancak ikisi azad edildi. Kur'a isabet etmeyen diğer dördü varislere teslim edildi.
Bu durumda eğer kölelerin çalışması icab etseydi, söz konusu altı köleden her birinin üçte biri azad edilmiş sayılarak bütünü azad edilmiş hükmünde olacaktı ve değerlerinin üçte ikisini de çalışarak ödemeleri emredilmesi gerekirdi. O halde' önce hissesini azad eden kiihsye malı olsun veya olmasın, diğer ortakların müracaat edip haklarını istemeleri gerekir.

691- Numan bir Beşir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah'ın sınırlan önünde duranla bu sınırları aşanın misali, bir gemi üzerinde (güverte ve ambar bölümlerini paylaşmak için) kur'a çeken bir gruba benzer. Bir kısmına geminin güverte bölümü, bir kısmına da ambar bölümü çıkmıştır. Geminin ambar bölümünde olanlar, suya ihtiyaç duydukları zaman üstlerindekilerin yanlarından geçerlerdi. Bunlar, kendi bölümümüzde bir delik açsak da tis-tümüzdekileri rahatsız etmesek, diye konuştular. Eğer üstekiler, bunları kendi isteklerine bırakırlarsa hepsi birden boğulurlar. Şayet onlara engel olurlarsa kendileri kurtulurlar ve hepsi de kurtulur.»
Mütercim;
Bir milletin isyankârlarını alabildiğine bırakıp, ne yaparlarsa yapsınlar, denecek olursa hem isyankârları, hem de iyi kimseler birden helake ve azaba hak kazanırlar. Fakat böyle kötülüğe baş vuranlar, yetkili kimseler tarafından kötülüklerinden alıkonur ve terbiye edilirlerse, hem onlar ve hem de toplum helâktan ve gelecek belalardan korunmuş olur.
Esas olarak herkes, mülkünde ve kendi hissesinde dilediği gibi kullanma hakkına sahibtir. Fakat başkasının hakkı ile ilgili durum olursa veya başkalarına zarar getirecek bir tasarruf olursa, mülk sahibi böyle bir tasarrufta bulunmaktan alıkonur.
Meselâ, üst katı birinin ve alt katı "başkasının olan bir binada üst kata sahib olanın tavan ve çatı hakkı var, alt kattakinin de taban hakkı var. Bu maliklerden hiç birisi, diğerine zarar verecek şekilde bu haklarında tasarrufta bulunamazlar. Çatı sahibi alt kata zarar verecek şekilde çatıyı bozamaz, alt kattaki de üst kata zarar verecek şekilde temelde değişiklik yapamaz. İşte bu hadîs-i şeriften bu fıkıh meselesi çıkarılmıştır.
Bir de Kur'a'nm meşru olduğu bu hadis-i şeriften alınarak' ayrılığa düşülen işlerde veya bazı menfaat bölüşmelerinde ortaklar arasında kur'a çekilir. Bunda alimlerin ittifakı vardır.

692- Abdullah bin Hişam (Radiyallahu Anh) der ki:
Henüz küçüktüm. Annem CHumeyd kızı) Zeyneb Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna götürdü ve dedi ki: Ya Reslûlallah, bu oğlumdan İslama bağlı kalmak ve itaat etmek üzere biat al, ondan söz al. Hazreti Peygamber anneme cevab olarak şöyle buyurdu:
«O daha küçüktür.» Sonra başını okşadı ve ona (Abdullah'a) dua etti.
(Abdullah bin Hişam ticaret için çarşı ve pazara çıktığı ve bazı şeyler satın almak istediği zaman îbni Ömer ile îbni Zeyd, Abdullah'a karşı çıkarlar ve ona derlerdi ki, ne olur, satın alacağın ticaret malına bizi de ortak et; çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem sana bereket duasında bulunmuştur. Abdullah da bunları o malda ticaret ortağı yapardı. Bazan olurdu ki, ticaret kârından her birine bir deve. yüklü isabet ederdi ve erzakı evlerine gönderirlerdi. Bu şekilde ortak ticaret yaparlardı. Hanefi mezhebinde ve alimlerin çoğuna göre ortaklık her mal ve mülkte yapılabilir. Mallar değişik cinslerde olabilir. Birinin buğdayı, diğerinin arpası olursa, ikisini birleştirip ortaklık yapmak caizdir. Fakat İmam Şafiî Hazretlerine göre ortaklık bir cinste yapılabilir. Cinsler değişirse, iki ortaktan her biri malının yansını diğerine. karşılıklı olarak satar, yahut pazarlık ederek para ile satar. Böyle yapılmakla ribadan sakınılmış olur.
Meselâ: Ortaklardan birinin buğdayını diğerinin arpasına karıştırarak ortaklık yapılırsa bunda riba meydana gelir, demişlerdir.
İmam Azam'a göre ortaklık iki kısma ayrılır: Biri mülk ortaklığıdır. İki kişinin, mallarını bir yerde toplayıp karıştırmalanyle yapılan ortaklıktır.' Bu mal, aralarında ortak olur. İkinci ortaklık, akîd (sözleşme) ortaklığıdır. Bu, ortaklar arasında icab ve kabul ile gerçekleşir. Bu iki kısımdan başka bir de İbâhe ortaklığı vardır, ki. kimsenin mülkü olmayan şeylerden faydalanmak için ortaklık kurulmasıdır. Bu da su gibi umuma ait olan şeylerde olur. Mülk sahibi kendi mülkünde istediği gibi nasıl tasarrufta bulunuyorsa, ortaklar da ortak oldukları malda böylece tasarrufta yetkilidirler. Bunun daha geniş izahatı fıkıh kitaplarında vardır.[6]

REHÎN BAHSİ

693- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Rehin olan bir hayvana nafakası karşılığında binilir; sağılır bir hayvan ise nafakası mukabilinde sağılır. Hayvanın nafakası (alafi) binene ve sütünü içene aittir.»
Mütercim:
Şafiî mezhebinde bu hadîs-i şerifin zahiri ile amel edilerek denilir ki: Bir kimseye rehin olarak bırakılan Cmerhun) hayvanın sütü, nürtehine (rehini kabul eden kimseye) aittir. Alafi ve diğer masrafları da ona aittir. Ancak bu hayvan hasta olur da ilâç ve tedavi ücreti gerekirse, bu masraflar rehini veren kimseye (râhine) aittir.
Hanefî, Maliki ve Hanbeli mezheblerinde ise, bu hadîs-i şerifin hükmü diğer nakillerle kaldırılmıştır. Yahud bunun manası, mür-tehînm (rehin alanın) hayvana binmesi ve sütünü alması gibi faydalanmalar ve hayvanın yiyeceğini temin gibi harcamalar râhinin (asıl mal sahibinin) izni ile mürtehine ait olur. Çünkü mürtehinin rehin bırakılan hayvandan hiç bir şekilde faydalanma hakkı yoktur. Ancak mürtehin, râhinden alacağını ele geçirinceye kadar bu hayvanı yanında bekletme hakkı vardır.
Şafiî alimleri ise, böyle açık bir şekilde yarid olan hadîsin bir takım ihtimallerle ve kıyaslarla hükümsüz bırakılması caiz olamaz ve bu hadîsin hükmünün kaldırılması için açık bir delil de isteriz,
diyorlar. Böylece bu hadîs-i şerifin zahiri ile amel ederek mermin olan (rehin bırakılan) hayvanın binilmesi ve sütünün alınması gibi menfaatlerle yine merhun olan bir evin içinde oturma suretiyle ondan faydalanma mürtehine ait olmakla beraber bunların bakım masraflarının da mürtehine ait olduğuna hüküm vermişlerdir.
Hanefî mezhebinde ise, tahsil edilmesi mümkün olan bir hak karşılığında bir malı hapsetmek rehindir. Bu mala merhun dendiği gibi, rehin de denilir. Râhin, rehin veren kimsedir. Mürtehin de, rehini kabul eden adamdır, Rahin ve mürtehinin icab ve kabulü ile rehin bağlantısı meydana gelir. Fakat rehin mal ele geçmedikçe akid lazım ve tamani olmaz. Bunun için râhin, teslimden önce rehin vermekten dönebilir. Mürtehin de bizzat kendisi rehin malı muhafaza eder, yahut ailesi, ortağı ve hizmetçisi gibi güvenilir kimselere muhafaza ettirir. Yer kirası ve bekçi parası gibi rehin malın korunması için olan harcamalar mürtehine aittir.
Yine Hanefî mezhebinde, rehin bırakılan mal hayvan ise onun alafi ve çoban ücreti, eğer akar ise tamiri, sulandırılması, otlarının ayıklanması, su yollarının temizlenmesi, akarın ıslahı yolundaki masraflar râhine aittir. Râhin ve mürtehinden her biri, diğerine ait olan masrafı kendi yaparsa, bu bir bağış sayılır, diğerinden yaptığı masrafı isteyemez.[7]

KÖLE AZAD ETMEK BAHSİ

694- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Her kim, müslüman olan bir kölesini azad ederse, Allah Teaîâ Hasretleri, o azad edilen kölenin herbir azası karşılığında, azad eden
kimsenin bir azasını cehennemden azad eder.»
Mütercim
Şu muhakkak ki azad edenin, mü'min ve muvahhid olması şart-

695- Ebû Zer El-Gıfarî (Radıyallahu Anh) der ki: Ben, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellerri Hazretlerine sordum: Ya Resûlallah, amellerin hangisi daha faziletlidir? Bana şu cevabı verdiler: «Allah Tealâ Hazretlerine iman ve Allah yolunda cihad etmektir.»
Yine sordum: Azad edilecek kölelerin en faziletlisi hangisidir? Buyurdular ki: «Kölelerin en pahalısı ve sahibince en çok beğenilen
ve değerli olanıdır.»
Ben yine sordum: Ya Resûlallah, böyle köleyi azad etmeğe gücüm yoksa ne yapayım? Cevab verdiler:
«Bir zanatkâra yardım edersin yahud zanaat bilmeyenlere zanaat işi yaparsın.
Ya Resûlallah! dedim, böyle zanaat gibi bir iş elimden gelmezse ne yapayım? Buyurdular:
«kısanlara kötülük dokundurmazsın ki, bu da kendine verdiğin sadakadır.»"

696- îbitf Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir-«Kim ortak olduğu bir köledeki hissesini satar da elinde kölenin kıymetini karşılayacak kadar malı bulunursa, köle adalet üzere kıymetlendirilerek diğer ortaklarına hisselerini verir. Köle de azad olur. Ancak köleyi azad edecek kadar malı yoksa, o zaman köleden azad etmiş olduğu miktar azad olur.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifle ilgili hükümler 690 sayıda geçmiştir.

697- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Allah Tealâ Hazretleri, ümmetimin kalblerinden geçen vesvese ve kuruntuları, yapmadığı yahut konuşmadığı

müddetçe bağışlamıştır.»
Mütercim:
Bu ümmetin unutarak veya hata yolu ile işlemiş olduğu işler, Hazreti Peygambere ümmet olma şerefine binaen bağışlanmıştır. Fakat insanın kalbinden gelip geçen kuruntular devamlı olarak kalb-de beslenir ve üzerinde durulursa, bunlardan dolayı sorumluluk gerekir. Meselâ: Bir yıl sonra dinden çıkacağını veya fırsat bulursa îslâmı terk edeceğini kalbinden geçiren kimse, o anda dinden çıkmış olur. EmâirKasîdesinde bu husus şöyle ifade ediliyor: «Bir müddet sonra dinden çıkmayı niyetine koyan kimse, hemen dinden sb-yuîmuş olur.» Fakat kölesini azad etti veya zevcesini boşadı diye kalbinden niyet etmiş oîsa, bu niyetlerini dili ile ifade etmedikçe azad veya boşama işi gerçekleşmez.
îmam Malik Hazretlerinin bir sözüne göre, böyle yalnız niyet etmekle azad ve talak işi meydana gelir; fakat zihar sırf bir niyetle meycfana gelmediğinde alimlerin ittifakı olduğu gibi, bir kimse namazda; birtakım lüzumsuz şeyleri düşünerek namazını btı kuruntularla kılarsa, o namazın iade edilmesi gerekmez. Halbuki bu kuruntular namazda söylenmiş olsa, o namaz batıl sayılır; çünkü namazda konuşmak haramdır.
Hazreti Ömer'in «Namazda benim zihnim orduyu hazırlamakla meşgul olur» buyurmasından, kuruntularla namazın bozulmayacağı anlaşılıyor. Bunun için. Maliki mezhebine bağlı olan. bazı alimler de, yalnız niyet etmekle azad ve boşama işlerinin, gerçekleşmeyeceğini kabul etmişlerdir.

698- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Ebû Hüreyre Hazretleri, kölesi ile beraber memleketinden çıkıp her ikisi İslâmı kabul etmek için Medine'ye gelirlerken köle yolda kaybolur. Ebû Hüreyre Medine'ye vararak islâmı kabul eder. Ebû Hüreyre, Hazreti Peygamberin huzurunda bulunurken kaybolan kölesi çıkagelir. Köle gelir gelmez Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir mucize olarak şöyle buyurur:
«Ya Ebâ Hüreyre, işte kölen sana geldi.» Ebû Hüreyre de:
— Ben de onun artık hür olduğuna sizi şahit tutuyorum, der.

699- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: Temim kabilesi hakkında Peygamber Sallallahu. Aleyhi vo Sel-lem Hazretlerinden işittiğim üç şeyden ötürü o kabileyi severim. Buyurdular ki-.
1 — «Decal'a karşı ümmetimin en sert olanları onlardır.» 2 — «Bu gelen sadaka ve zekâtlar, bizim cemaatimiz (Temim kabilesin) dendir.» 3 — «Ya Aişe, sen o (Temim kabilesinden olan) Cariyeyi azad et; çünkü Hazreti İsmail peygamberin s oyundandır.»
Mütercim :
Hazreti Aişe daha önce, îsmaîl Aleyhisselâm soyundan birini azad edeceğim, diye adak yapmıştı. Onun için Hazreti Peygamber Temim kabilesinden olan o cariyeyi azad etmeyi Hazreti Aişe'ye emrederken bu kabilenin îsmaü Aleyhisselâm'in soyundan olduğuna işaret etmişti. Çünkü Temim Oğulları kabilesi, soy yönünden Mudar oğlu îlyas'da Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem efendimizle birleşir. Savaş sonu esir edilenler hangi yabancı milletten olurlarsa olsunlar, köleleştirilebilecekleri gibi, azad edilmeleri de caizdir; fakat azad edilmeleri daha faziletlidir.

700- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Herhangi biriniz, kölesine: Rabbine (sahibine) yemek ver, rab-bine abdest aldır, rabbine su ver, diye hitab etmesin. Köle efendisine: Efendim, mevlâm desin. Ama hiçbiriniz: Kölem ve cariyem, demesin; yiğidim, hamarat kızım ve oğlum, diye hitab etsin.»
(Köle, efendisine «Rab» tabirini ve efendi de kölesine «Abd» tabirini kullanmasın.)
Mütercim: .
Bir kimsenin, efendisi hakkında «Rab» sözünü kullanması Yûsuf sûresinde: «Doğrusu o adam, benim Rabbim'dir = efendimdir.» mealindeki 23. ayeti kerimede kullanılmıştır. Fakat bir sebep yokken kölenin efendisine daima, «Rabbim'dir» yahud efendinin kölesine, «Senin Rabbin olduğum için şu ve bu hizmetlerde bulun» şeklinde hitab etmeleri haram değil ise de tenzih yollu mekruhtur. Çünkü «Rab» sözü, sahib manasına da gelir. Allah korusun, Rab kelimesini, mabud manasında yahud ibadete müstahak manasında bir kimse için kullanmak küfürdür.
Bizim dilimizde köle ve hizmetçilere hitab için bir efendinin, oğlum, kızım sözlerini kullanması en uygunjY>ir ifadedir. Bununla beraber, bir kimse kölesine veya cariyesine: 'Bu benim oğlumdur, yahud bu benim kızımdır, diye söz söylemiş olursa bunlar hemen azad olurlar. îmam Azam mezhebinde köle ve cariye efendisinden yaş bakımından daha büyük bile olsalar yine: Bu benim oğlumdur veya kızımdır, diye hüküm verilirse, hemen azad olurlar. İki imama göre (İmam Muhammed ve İmam Ebû Yûsuf'a göre), bunlar yaşça efendilerinden daha küçük iseler, azad olurlar; büyükseler azad olmazlar. Fakat sırf çağırmak maksadı ile bunlara: oğlum, kızım denilirse, ittifakla azad olmazlar. Çünkü çağırmakta bir hüküm yoktur. Yine böylece, kızım şöyle yap, oğlum böyle yap demek de çağırmak gibidir. Bununla beraber kız, şöyle yap, oğlan böyle kızım ve oğlum demekten daha güzeldir.
Köle ve cariyelerin ise, efendilerine karşı: Efendimiz, veliyyi nimetimiz tabirlerini kullanmaları uygun düşer.

701- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Sizden birinize hizmetçisi yemeğini getirdiği zaman, hizmetçisini beraberinde sofraya oturtmayacaksa, ona bir veya iki lokma yahut bir veya iki tadımlık yemek versin; çünkü o hizmetçi yemeğin hazırlama zahmetini çekmiştir.»
Mütercim:
Gerçekten efendilerin hizmetçileriyle yemek yemeleri, bazı köy ve taşra ağalarında uygulanmakta ise de, şehirlerde ve büyük konaklarda, özellikle İstanbulcia hizmetçiler ayrı olarak yemeğin geri kalanını yerler. Bu Hadîs-i şerifin gereği üzere, hizmetçilerin efendileri ile birlikte yemek yemelerinde herhangi bir sakınca yoktur. Bu tür harket efendilerin kıymet ve şereflerine bir noksanlık getirmeyeceği cihetle müstahabdır. Bir de beldenin mevcut örf ve adetine1 uyularak hizmeçilere bir miktar o yemekten verilmeyip ayrıca; yemelerinde de bir günah yoktur. Zira hadîs-i şerifteki emir işin müs-tahab olduğuna yorumlanmıştır.

702- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet ediln «Sizden biriniz döğüştüğü zaman yüze vurmaktan kaçıns (Bir kimse lüzum halinde hizmetçisine, kölesine veya başkasına tokat veya yumruk atmak yahut başka bir şey ile vurmak isteyince onun yüzüne vurmasın. Yahut dayak cezasına çarpılan kimsenin yüzüne vurulmasın; çünkü yüz, insanın en şerefli azasıdır. Bir de Adem Aleyhisselâm o simada yaratılmıştır, simaya hürmet gerekir[8]

MÜKATEB (SÖZLEŞMELİ KÖLE) BAHSİ

703- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anhakder ki:
Efendisi tarafından kitabete bağlanan (efendisine muayyen bir para ödemek şartı ile azad olmayı kabullenen) bir cariye, Hazreti Aişe'ye gelerek ondan kitabet bedeli olan paranın efendisine ödenmesi hususunda yardım istedi. Berîre adındaki bu cariye, henüz efendisine kitabet bedelinden bir şey ödememişti. Hazreti Aişe, Be-rîre'ye dedi ki:
— Git, efendine müracaat et de, dilerse senden istenen kitabet bedelini toptan ona ödeyeyim ve seni de Allah rızası için hemen azad edeyim. Ancak sen onun azadhsı değil, benim azadlım olmuş olursun. Seninle ilgili. velayet (miras) hakları bana ait olur. Bu şartla kabul ederse, onun parasını vereyim.
sonra Berire gidip bu durumu efendisine anlatınca, Hazreti Aişe' nin teklifi kabul edilmedi ve, Hazreti1 Aişe, velayet hakkı bize kalmak şartı ile Allah rızası için senin bedelini öderse ödesin, denildi. Berîre dönerek Hazreti Aişe'ye almış olduğu cevabı söyledi, Hazreti Aişe de bu meseleyi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e arz edince, Hazreti Peygamber, şöyle buyurdu:
«Sen onu (Berire adındaki cariyeyi) satın al ve sonra azad et. Velayet hakkı ancak azad edene aittir.»
Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ashaba hitaben şöyle buyurdu:
«Bazı kimselerin düşüncesi nedir ki, onlar ahş-verişte Allah'ın, kitabında olmayan bir takım şartlar koşuyorlar. Allah'ın kitabında olmayan bir şartı koşan kimse için bu şart geçerli değildir; yüz defa şart koşsa bile... Geçerli ve muteber olan şart, Allah'ın şartıdır.»
Mütercim :
İmam Ahmed bin Hanbel, bu hadîs-i şerifin zahiri üe amel ederek, mükâteb olan kölenin kendi rızası ile satılması caizdir, diyor. İsterse bu mükâteb köle kitabet (sözleşme) bedelini ödemekten aciz olsun, isterse olmasın; çünkü bu Berire hadisinde, Berîre'nîn aczi-yetine dair herhangi bir işaret ve açıklık yoktur.
Fakat İmam Azam, İmam Şafiî ve bazı Maliki alimlerine göre, mükâtab olan bir köle, kitabet bedelini ödemekten aciz kalmadıkça satılması caiz değildir. Bu Berîre hadîsi de, Berîre hem kendi gücü, hem de zanaat yönünden çaresiz kalmış ki, Hazreti Aişe'ye müracaat etmişti. Ancak İmam Şafiî'ye göre, Mükâteb olan köle ile onun efendisinin müşterek rızaları olursa köle ve cariyelerin satışa caizdir. Bu Berîre hadîsinde de nihayet hüküm, her iki tarafin nzajanyle gerçekleşip Hazreti Aişe'ye satılmıştır. Hazreti Aişe de Allah rızası için o cariyeyi azad etmiştir. Velayetin de ancak azad edene ait olduğu Hazreti Peygamber tarafından beyan edildiğinden Berire'nin sa-hibleri de buna razı oldular.
Bir de Şafiî mezhebinde kitabet bedelinin en az iki taksitle olması lazımdır. Bir taksitle veya peşin olursa, caiz değildir; çünkü böyle olmayan köleye mükâteb denmez. Fıkıh kitaplarında ona «me'-zun = aiş-verişe yetkili» adı verilir. Zira kitabet, azad olmak için köle üzerine konan bir nevi haraç takdiri gibidir.
Hanefi ve Maliki mezheblerinde, gerek peşin ve gerekse bir tak-
sitle kitabet bedelinin ödenmesi caizdir. Ayrıca «velayet, azad edenin hakkıdır» sözünden, bir kimsenin îslamı kabul ederek hidayet bulmasına vasıta olanın, ona veli olması manası çıkmaz.
Aslında köle ve cariyelerin azad edilmesi bir kaç şekilde olur:

1- Hazreti Aişe tarafından Berîre'nin aza dedildiği gibi, Sırf Allah rızası için azad etmek.
2- Efendinin köle veya cariyesine: Şu kadar para bana öder-sen azadsın, diyerek azad etmek ki, bu anlaşmaya mükâtebe veya kitabet denir. Sözleşmeyi kabullenen köleye de mükâteb denilir. Azad eden efendiye de Mükâtib adı verilir. Azad edilen kadın ise ona mükâtebe ve azad eden kadına da mükâtibe denir. Mükâteb olan köle bedelini tamamen ödemez de az bir miktar kalırsa yine köledir. Fakat kararlaştırılan miktarın tamamını ödeyince hür olur.
3- Köle veya cariyenin azadının, efendilerinin ölümüne bağlanması. Bir kimse vasiyyet ederek ölümümden sonra falan köle veya cariyem hürdür, demek suretiyle olur. Bu kimsenin ölmesiyle o köle veya cariye azad olur. Fakat kölenin bedeli, ölenin malının üçte bir kıymetinden 'fazla olmaması gerekir. Ancak varisler razı olurlarsa fazla da olsa caizdir. Ölünün vasıyyeti ancak malının üçte birinden geçerlidir. Eğer bu müdebber köleden başka malı yoksa, o kölenin kıymetinden üçte bir indirilir. Ve gerisini köle çalışarak varislere öder.
4- Bir cariyeden çocuk doğarsa o cariye Ümmü'l-veled (çocuk anası) olur. Böyle bir cariyenin tekrar satılması caiz değildir. Fakat hizmette kullanılması veya mükâtebe kılınması caizdir. Sonra bu çocuklu cariyenin efendisi (doğmuş olan çocuğun babası) ölünce, bu cariye kendiliğinden azad olur. Diğer varislerin bunun üzerinde hiç bir haklan olmaz.[9]

HİBE BAHSİ

704- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Ey İslâm kadınları! Sakın komşu kadın, komşu kadının hediyesini küçümsemesin, bir koyun paçası olsa bile...

705- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Bir hayvanın koluna veya paçasına davet edilmiş olsam icabet ederim. Bana bir hayvan kolu veya paçası hediye edilse kabul ederim.» (Hibe ve hediye edilen şey, az veya çok ıtq ise kabul edilmeli, demektir.)

706- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine dışardan bir yiyecek veya başka bir şey getirildiği zaman, onun hediye veya sadaka olup olmadığını: «Hediyem i d ir- yoksa sadakamıdır?» diye sorarlardı. Sadaka olduğu söylenirse.- «Siz yiyiniz» buyururdu ve kendisi ondan yemezdi. Hediye olduğu söylenirse, ashab ile birlikte mübarek elini uzatarak yerlerdi.
Mütercim : . . .
Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem efendimize ve onun aile ferdlerine hatta ailesine ait köle ve cariyelere ve azadlılarına da insanların sadaka ve zekâtları haramdır. Bunun tafsilâtı zekat bahsinde geçmiştir. (Zekât ve sadaka malın kiridir.)

707- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimizin önüne bir defa pişmiş et getirildi ve : Ya Resûlallah! denildi, bu et, Hazreti Aişe'nin azadlısı Berire'ye sadaka olarak verilen ettendir. Hazreti Peygamber şöyle buyurdular:
«Bu et Berîre için sadaka, bizim için ise hediyedir.» (Berîre'nin bize bir hediyesidir.) Sonra ondan yediler.
Mütercim:
Berîre, Hazreti Aişe'nin azadlısı ise de, Peygamberin pak zevcelerinin köle ve cariyeleri bu sadaka hususunda, «Âl-i Muhammed den sayılmadıklarmdan bunlara sadaka caizdir. Sadaka haram olan (Al-i Muhammed) ise, İmam Azam Hazretlerine göre yalnız Haşimî'-lerdir. Ali, Abbas, Cafer, Akil, Haris bin Abdülmuttalib (Radiyallahu anhüm) Hazretlerinin sülâleleri ile onların azadlılandır. Zayıf bir görüşe göre de haram olan yalnız zekâttır. Nafile kabilinden olan sadaka ise caizdir.

708- Hazreti Aişe (Radıyallahu ÎVnha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zevceleri iki kısma ayrılmış ardı. Bir kısmı Hazreti Aişe tarafı ki, Hafsa, Safiyye ve Sev-oe idiler. Diğer kısmı de, Ümmü Seleme tarafı ki, Zeyneb Cbinti çatış) Meymûne, Ümmü Habibe ve Cüveyriye idiler. Bütün müs-lumanlar, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin en sevgilisi Hazreti Aişe olduğunu bildiklerinden, hediye gönderecekleri zaman Hazreti Aişe'nin nöbetini beklerler ve Hazreti Peygamber Aişe'nin evinde iken çok hediye gönderirlerdi. Bu hal ise, Ümmü Seleme taraftarı olan diğer pâk zevcelere güç geliyordu.- Bunun üzerine Ümmü Seleme hazretlerine dediler ki, hediyelerin yalnız Haz-reti. Aişe'nin evine gelmeyip Hazreti Peygamber kimin evinde ise ayı rım yapmaksızın oraya gönderilmeleri yolunda bütün müslümanla-ra bilgi verilmesi için Hazreti Peygambere dilekte bulun. Onların bu isteklerini Ümmü Seleme Hazretleri Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e arz edince, evet veya hayır diye bir cevab vermediler. Böylece her nöbetinde Ümmü Seleme meseleyi ayrı ayrı günlerde olmak üzere üç defa peygambere arzetti. Üçüncü defada Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu.
«Sakın Aişe hakkında beni üzmeyin; çünkü zevcelerimden hiç bir kadının yatağında iken bana Vahy gelmemiştir; ancak Aişe'nin
yatağında iken gelmiştir.»
Sonra Ümmü Seleme taraftan olan pâk zevceler, bu hususta yardımcı olmak için Hazreti Fatma (Radıyallahu Anha) ya müracaat ettiler ve onu vasıta kıldılar. Hazreti Fatma da babasına gidip: Ya Resûlallah, zevceleriniz, Ebû Bekir'in kızına karşı sizden adalet ve eşitlik isterler, dedi. Buna cevab olarak Hazreti Peygamber şöyle bu-yurdu:
«Ey Kızcağızım, benim sevdiğimi sevmezmisin?» O da, evet, se-yerim, dedi.
Sonra Hazreti Fatma, Hazreti Peygamberin pâk zevcelerine giderek aldığı cevabı anlattı. Yine bu zevceler Fatıma'nım tekrar Hazreti Peygambere bu mesele için gitmesini istedilerse de, Hazreti Fatma bundan kaçındı. Sonra bu zevceler içlerinden Zeyneb'i gönderdiler. Hazreti Zeyneb konuşmasında biraz öfke ve şiddet gösterdi:
— Ta Resûlallah! pâk zevceleriniz, Ebû Bekirin kızma karşı Allah rızası için adalet ve eşitlik isteğinde İsrar ediyorlar, dedi. Hazreti Peygamberin huzurunda oturmuş bulunan Hazreti Aişe'ye karşı da bir takım öfkeli ve uygunsuz sözler söylemeğe başladı. Hazreti Aişe de onun sözlerini cevablandırarak onu susturdu. Sonra Hazreti Peygamber Hazreti Aişe'ye dair Hz. Zeyneb'e. şöyle buyurdu:
«Ey Zeyneb, bu Ebû Bekir'in kızıdır!»
Mütercim :
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri gülümseyerek söz söyleme bakımından Zeyneb ile Aişe'nin hangisi üstün gelecek diye beklerken Hazreti Zeyneb'i Aişe'nin susturması üzerine:
-Ey Zeyneb, sen Aişe'nin hakkında gelemezsin; çünkü o, Ebû Be kir'in kızıdır.» buyurdular. Nitekim Ebû Bekir; bütün arabların soy ve sülâlesini bildiği gibi, kızı da öylece bilirdi. Onun için neseb yarış masında da üstün gelmesi tabiî idi.
Hediye hususuna gelince: Herkes istediği eve hediye gönderme sinde serbesttir. Peygamberimizin bütün müslümanlara duyurarak diğer evlerime de hediye gönderiniz şeklinde istekte bulunması gü zel ahlâka aykırı düşeceğinden adalet ve eşitlikle bu meselenin ilgisi yoktur.
Bir de kalb sevgisi bakımından eşitlik insanın elinde değildir Bundan dolayı Hazreti Peygamber mazurdur. Bununla beraber Hazreti, Peygamber, Hazreti Aişe'nin evine gelen bütün hediyeleri diğer zevcelerine de bölerlerdi. Fakat onlar: Bu bölüşme bize neden Hazreti Aişe'nin evinden gelsin, diye iddia ederek kendi evlerinden de böyle bir bölüşmenin yapılmasını istiyorlardı.

709- Numan bin Beşîr (Radıyaîlahu Anh) der ki.-
Babam Beşir, bana kendi malından bir bahçe bağışlamıştı. Sonra annem Amre, bu bağış şahidsiz olamaz. Sen Hazreti Peygamberi şahid tutarak bu bağışını ona arz et, diye babama söyledi. Babam da Hazreti Peygamberin huzuruna vararak: Ya Resûlallah, zevcem Amre'den olma oğlum Beşir'e bir şey bağışladım. Fakat annesi Amre, sizi şahid tutmadıkça benim bu bağışımı kabul etmiyor, dedi Babama Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Bütün çocuklarına ayni şekilde bağış yaptın mı?» Babam: — Hayır, diğer çocuklarıma böyle bağış yapmadım, dedi. Bunun üzerine Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem:
«Öyle ise, bağışından dön,» buyurdu. Babam da bağış yapmadı

710- Nüman bin Beşir'den rivayet edilmiştir:
«Diğer çocuklarına da buna yaptığın gibi bağışta bulundun mu?»
(Ey Beşir, bu oğlun Numan'a ettiğin bağış gibi diğer çocuklarına da ettin mi) Beşir: Hayır, etmedim; dedi. Sonra Hazreti Peygamber Beşir'e şöyle buyurdu:
«Allah'dan korkunuz ve çocuklarınız arasında adaleti gözetiniz.» Beşir de yapmış olduğu bağışı geri aldı.
Mütercim :
Çocuklarına bağışta bulunmak isteyen bir kimsenin erkek ve kız çocuklarına eşit olarak bağışta bulunması müstahabdır. Birbirinden farklı olarak onlara bağışta bulunmak tenzih yolu ile mekruhtur. Ancak güç durumda olan ama, kötürüm ve âciz çocuklara daha fazla vermekte kerahet olmaz.
Mirasta erkek çocuklar, kızların hissesinden iki kat fazla alırlarsa da, babanın hayatında yapılacak bağışta bunların ayrıca faydalandırılmaları uygundur ve müsthabdır.
îmam Tavus ve İmam Sevri'ye göre burada eşit tutmak vacib dir. İmam Ebû Yusuf da der ki: Bir baba, diğer evladlannı sıkıntıya sokmak için bazı evladına. ziyade bağışta bulunursa, bu haramdır ve çocuklar arasında eşitliğin gözetilmesi vecibdir.
Bir de bu hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki, mubah olmayan bir iş için şahid gösterilmesi mekruhtur. Bir devlet başkanının tebası hakkında şehadetleri caiz olduğu da bü hadîs-i

şeriften meydana çıkmıştır.
Hanefî mezhebinde, bir batanın evladına olan hibesinden dönmesi caiz değildir; çünkü akrabalık hibeden dönmeğe engeldir. Bu hadîs-i şerifte olan hibeden dönme ise, malın'teslim ve tesellümünden önce olmuştur. Hibe aslen tamamlanmamıştı. Onun için bağıştan dö-nülebümiştir.
İmam Şafiî ve İmam Malik mezhebi erinde, bu hadîsin zahirine bakılarak, bir babanın çocuklarına olan hibesinden dönmesi sahihtir. Gelecek hadîste daha geniş olarak anlatılacaktır.
tin Bağıştan (hibeden) geri dönen kimse kusup da sonra na dönen köpek gibidir.» (Bir kimsenin bağışladığı şeyi geri alması çok çirkin ve kötü şeydir.)
Mütercim:
Hibe (bağış), karşılıksız olarak bir malı başkasının mülkiyetine geçirmektir. Hibe edene «Vahib,».hibe edilen mala «Mavhûb» ve onu kabul edene de «Mevhubun leh» denilir. «ittihab» da hibeyi kabul etmek demektir. Hibe icab ve kabul ile yapılır ve ele geçirilmekle tamamlanır.
Hibede icab, bağışladım, hibe ettim, hediye ettim, ihda ettim gibi, karşılıksız bir malı temlik manasında kullanılan sözleri söylemektir. Kabul de, o malı kabullenmek veya ele geçirmektir. Bir malı karşılıklı olarak verip almakla da geçerli olur. Hibede malı ele geçirmek, alışverişteki kabul gibidir.
îmam Azam mezhebinde, hibe eden kimse, malın teslimindan sonra da, malı alan kimsenin rızası ile hibesinden dönebilir eğer hibeyi kabullenip malı ele geçiren kimse, geri vermeye razı olmazsa, hibe eden hakime müracaat edebilir. Hakim de ileride izah edilecek geri dönme engelleri yoksa, hibeyi kaldırabilir. Ancak hibeden dönmeyi engelleyen sebeplerden biri var ise, yapılan bağışı bozamaz Meselâ:
Bir kimse, usul ve furu'una, kardeşlerine veya bunların çocuklarına, amca ve halalarına, dayı ve teyzelerine bir şey bağışladıktan sonra o bağıştan geri dönemez. Akrabalık ve mahremiyet hibeden ^dönmeğe engeldir.
Karı ve koca arasında evlilik devam ederken hibe yapıldıktan sonra ondan da dönülemez.
Alman hibeye bir karşılık verilir de, hibe eden şahıs bu karşı malı ele geçirmiş bulunursa, yine hibeden dönülemez.
Bağışlanan mal arazi ve arsa cinsinden olur da, hibeyi kabul eden şahıs bu yer üzerinde bina kurar veya ağaç dikerse, yahud hibe edilen hayvan cılız olur da bu hayvan hibeyi kabul edenin yanında semizleşirse, yahud buğday olur da un haline getirilirse, böyle bağışlanan şeyin ismi değişecek şekilde bir değişildik meydana gelmesi sebebiyle hibeden dönülmez. Ancak malın kıymetinin düşmesi hibeden dönmeye engel olmaz. Bunun için, bir kimsenin başkasına hibe ettiği kısrak sonradan yüklü kalırsa, bu hibeden dönülmez. Fakat kısrak doğurduktan sonra hibeden dönülebilir ve kısrağın yavrusu bağış yapılan kimseye ait olur.
Eğer hibeyi kabullenen şahıs o malı satarsa, yahut onu başkasına hibe ve teslim ederse, artık hibe edenin geri dönmek hakkı kalmaz.
Yine hibe edilen mal, onu kabullenenin elinde helak olursa, geri dönmeğe mahal kalmaz.
Yine hibe edenle hibeyi kabul ,eden şahıslardan herhangi biri ölürse, bu ölümden sonra hibeden dönülemez.
Bir de alacaklı kimse, alacağını borçluya bağışlayınca artık o bağıştan geri dönemez. Hibeden dönmeyi engelleyen haller yedi madde olarak sayılır:
1) Hibe edilen malda ziyadelik meydana: gelmesi,
2) Hibe edenle hibeyi kabullenenlerden birinin ölmesi,
3) Hibe edilen mal karşılığında bir şey alınması,
4) Hibe olunan malın, hibeyi kabullenenin elinden çıkması,
5) Hibenin karı-koca arasında yapılmış olması,
6) Hibe edenle hibe olunan arasında akrabalık bulunması,
7) Hibe edilen .malm helak olması.
Verilen sadakadan da, fakirin eline geçişten sonra dönülemez.
îmam azama göre, yukarda, sayılan engeller bulunmazsa yapılan bağıştan dönülebilir. Hadis-i şerif, hibeden dönmenin çirkinliğini ifade etmektedir. Yoksa köpeğin kendi kusmuğunu yalaması, köpek mükellef olmadığından haranı değildir.
îmam Şafiî ve îmam Hanbeli'y© göre, aksine olarak, akraba olmayanlara (yabancılara) verilen bağışlardan dönmek asla caiz değildir. Bu hadîsin tehdidi, haram demektir. Ancak baba oğluna bir şey hibe ederse, bundan dönülebilir. Nitekim yukarıda geçmişti.
İmam Malik'e göre, bir kimse yapacağı hibe karşılığında kendisine bir şey verilir ümidi ile bağış yapar da, sonra o karşılığı alamazsa, yapmış olduğu bu bağıştan dönebilir. İmam Hanbeli'nin bir görüşüne göre de hüküm böyledir.

712- Hazreti Peygamberin pâk zevcelerinden Meymûne bînti Haris Radıyallahu Anha'dan rivayet edilmiştir!
Meymûne Hazretleri, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'-den izin almaksızın kendi cariyesini azad etmişti. Sonra Meymûne'-nin nöbetinde Hazreti Peygamber Meynıûne'nin evine teşrif edince, kendi cariyesini azad etmiş olduğunu ona söyledi, Hazreti Peygamber Meymûne'ye:
«Gerçekten sen bu işi yaptın mı?» dedi. Meymûnede: — Evet, ya Resûlallah, azad ettim; dedi. Sonra Hazreti Peygamber zevcesine şöyle buyurdu:
«Keski o cariyeyi dayılarına vereydüii daha büyük sevab alırdın»
Mütercim:
Bu hadîsi şeriften, köle ve cariyenin azad edilnıelerindense, akraba ve yakınlara bağışlanmalarının daha sevab olacağı anlasılıyorsa da1, durum ve ahvale göre hüküm değişir. Meselâ, bir kimsenin akrabası bir hizmetçiye son derece muhtaç iken onun cariyesini bunlara bağışlaması, azad etmesinden daha sevabdır. Fakat ihtiyaçları yoksa, azad etmesi daha sevab olur.

713- Misver bin Mahreme (Radıyallahu Anh) der ki
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem herkese bir takım elbiseler dağıttı; fakat babam Mahreme'ye bir şey vermemişti. Babam oem Ki, oğlum, biz beraberce Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem efendimize gidelim. Belki bize de o elbiselerden verir. Ben de babamın
sSSha^rak.°?nIa beraber gİtÜm' Sonra Hazreti saadethanelennm kapısına varınca babam bana- ve gir de Hazreti Peygamberi bana çağır, de- Cafinhr mrf diye işi büyüttüm ve tereddüt ettim. Bunun üzerine babam bana- kibirlenenlerden, büyükienenler-reH pt L m,gİhİ ihti*arIa™ davetine gelir, dedi. Ben de Haz-bek!pZw S* huzuruna vardim ve dışarda babamın kendilerini belemekte o duğunu söyledim. Gerçekten Peygamber Sallallahu Hazretleri hemen dışarı çıktılar; üzerlerinde o el-oıseierden de güzel bir kaftan vardı. Babama şöyle buyurdular: -Bu kaftanı sana saklamıştım.» Sonra babam o kaftanı inceleyip gözden geçirdi ve son derece memnun oldu. Bunun üzerine Hazreti Peybamber: «Artık Mahreme razı olmuştur!» buyurdular.
Mütercim:
«Mahreme razı oldu» sözünün Mahreme'ye ait olduğu ihtimali de vardır, diye yorum yapılmıştır.

714- İbni Ömer (Radıyalîahu Anhünıa) der ki:
Bir defa Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, muhterem kızları Fatma'nın evine şeref verdiler. Fakat kapıdan içeri girmeyip geri döndüler. Sonra Hazreti AH gelip eve girince, Hazreti Fatma, bu durumdan üzüldüğünü ona anlattı. Hazreti Ali hemen dönerek zevcesinin üzüntüsünü Hazreti Peygambere arz etti. Hazreti Peygamber bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Ben, Fatmamn kapısında resimli ve motifli bir perde gördüm-, benim dünya ile işim ne? (Bunun için içeri girmedim).»
Sonra Hazreti Ali geri dönüp Peygamber Sallaliahu Aleyhi va Sellem'in üzüntüsünü Hazreti Fatma'ya bildirince, Hazreti Fatma:
— O halde bu perdeyi ne yapmam gerektiğini babam bana bildirsin, dedi. Hazreti Ali de bu hususu Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem'e arz edince şu cevabı aldılar:
«Bu perdeyi, muhtaç durumda olan falan aileye (hediye olarak) göndersin.»
Mütercim:
Kapıya perde takmak haram değil ise de, böyle faydasız süslere rağbet gösterilmesi Peygamber ailesine uygun düşmediğinden.bunu Hazreti Peygamber kabul etmemiştir. Burada kabul edilmeyen şey kapı perdesi olmayıp.bu perde üzerinde olan nakışlar, sus ve resimlerdir.
Bir de bu perde başkasına gönderilmiş ve onlar tarafından biçilerek elbise yapılmıştır. Eğer haram olaydı, bu perdenin, onlara da haram olması gerekirdi; çünkü alınması yasak olan şeyin verilmesi de yasaktır. Böyle perdelerin kullanılmaması zühd ve takva yolunu benimsemedir.

715- Abdurrahman bin EM Bekir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Bir gazada Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in maiyetinde yüz otuz kişi idik. Bir ara Hazreti Peygamber sordu:
«Herhangi birinizde yiyecek bir şey var mıdır?» Sonra bir adam, yanında bulunan bir miktar unu getirdi. Bü un hamur yapılarak yoğruldu. Sonra boyu uzun, saçları toz toprak içinde dağınık, bir müşrik koyunlarını sürerek geldi. Hz. Peygamber o müşrik'e (koyunları kastederek)
«Satılık mı, yoksa hediye yahud bağış mı?» buyurdu. Müşrik, hayır, satılık dedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, o koyunlardan bir tane satın alarak kestirdi. Sonra o koyunun ciğer'kısımlarının pişirilmesini emretti ve pişirildi, Abdurrahman der ki: Yüce Allah'ın adına, yemin ederim ki, mevcudumuz olan yüz otuz kişiden bu ciğerden yemedik hiç kimse kalmadı. Hazır bulunanlara bizzat o ciğerden efendimiz verdi. Uzakta bulunanların hisselerini de ayırdı. Sonra o hamur ile o koyunun eti pişirilip iki sofraya bölündü. Biz de ikiye ayrılarak bu yemekleri yedik. Geriye yine iki sofra olacak kadar yemek arttı. Artan yemeklerimizi deveye yükledik ve beraberimizde götürdük.

Hazreti Peygamberin bir mucizesi olarak üç kilo civarındaki un ile bir koyun, yüzotuz kişiye kâfi geldikten sonra bir o kadar daha arttı.
Mütercim:
Bu hadîs-i şeriften müşrik ve kâfirin hediye ve hibesini almak caiz bulunduğu anlaşılmaktadır.

716- Esma binti Ebî Bekir {Radıyallahu Anha) der kii
Babam Ebû Bekir tarafından cahiliyet zamanında boşanmış bulunan müşrike annem bana geldi. Ben Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordum: — Ya Resûlallah, henüz îslanıı kabul etmemiş olan annem bana geldi ve benden bir yardım bekler haldedir. Ona bir iyilik ve ihsanda bulunayım mı?
Hazreti Peygamber buyurdu ki:
«Evet, annene iyilik ve ikramda bulun.»
Mütercim:
Hangi din ve milletten olursa olsunlar, bunların karşılıklı olarak hediy ele sinelerinin caiz olduğu bu hadîs-i şeriften anlaşılmaktadır. Hatta İbni Uyeyne'riih rivayetine göre, bu hadîs-i şerifi doğrulayıcı olarak,
«Allah, din hususunda sizinle savaşmamış, sizi yurdlarmızdan da çıkarmamış kimselere sadakat göstermekten, onlara iyilik etmekten adaletli davranmaktan sizi yasaklamaz? çünkü Allah adalette bulunanları sever.» Mealindeki ayeti Jterime nazil oldu. (Mümtehi-ne sûresi, ayet 8)[10]

UMRA VE RUKE BAHSİ

717- Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir: «Umrâ caizdir.»
Mütercim:
Bir kimse başka birine hitab ederek: Senin ömrün oldukça, yahut benim ömrüm oldukça sana bu evimi bağışladım, diyerek hibede bulunursa buna «Unıra» denilir. Bu şekilde yapılan bağış caizdir. Bir de buna benzer «Rukbâ» vardır. Bunun manası şu: Ben senden önce ölürsem, şu evim senindir; sen benden önce ölürsen sana bir şey yok, diyerek verilen sözdür.
Bu Rukbâ sözleşmesi, İmam Azam, İmam Malik ve İmam Mu-hammed Hazretlerine göre batıldır. Diğer müctehidlerle İmam Ebu Yusuf'a göre caizdir.
Birincisine «Umrâ» denilmesi, iş ömrün devamına bağlanmış olmasındandır. İkincisine «Rukbâ» denmesi de, her iki tarafın karşılıklı olarak .ölümlerini gözetlemeleri yönündendir.
Umrâ üç türlü olur:
1- Buev senindir ve senin ölümün halinde de varislerinindir. Bu kısım adeta bir hibedir. Bunda bir ihtilaf yoktur.
2- Ömrüm oldukça bu ev senindir, denir. Başka bir söz söylenmez. Bu da İmam Şafi'i Hazretlerinden tercih edilen söze göre sahihtir.
3- Ömrün oldukça bu ev senindir; ben ölürsem mülkiyet benim vereseme döner. Bu sözde de hibe sahihtir.
Hanbelî mezhebinde mutlak olarak «Umrâ» sahihtir; fakat bir vakte bağlanan umra sahih değildir.
Maliki mezhebinde ancak muvakkat şekilde, meselâ: Bir evin menfaatlerine sahib olmaktır. Yoksa o kimse mutlak surette eve malik olamaz. Bu umrâ hususunda Hanefî mezhebi Şafii mezhebi gibidir. Fakat Rukbâ hakkında yukarıda açıklandığı üzere İmam Azam, İmam Malik ve İmam Muhammed Hazretleri, diğer alimlere aykırı olarak Rukba'nın sahih olmadığı görüşündedirler. Şerkavî şerhinde böyle yazılıdır.

718- ibni Amr'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kırk güzel iş vardır ki, bunların en iyisi sağılır bir davan muvakkat bir zaman için bir muhtaca bağışlamaktır. Allah'dan sevabım umarak ve Allah'ın vadini tasdik ederek bu güzel işlerden herhangi birini işleyen bir kimse yoktur ki, o işi sebebiyle Allah onu cennete
koymasın.»
Hassan der ki: Biz ashab. topluluğu aramızda, bu sağılır keçiden başka bu kırk güzel işlerden olarak selâm almayı, aksırana «yer hamukellah» demeyi, yoldan zararlı şeyi kaldırmayı ve buna benzer şeyleri saydık. Fakat bu güzel işlerden onbeş tanesini bile sayamadık.
Mütercim;
Mademki Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu kırk güzel hasletleri saymamıştır, ve bunları açıklamamıştır, bizim de bunları kapalı bırakmamız uygun düşer. Çünkü böylece bütün iyilik kapıları bu güzel İşlere açık bırakılmış olur. Eğer muayyen kırk iş olarak tesbit edilmiş olurlarsa, diğer güzel işler dışarıda kalmış olur ve onlara rağbet azalır. Bu itibarla herkes, iyi bildiği bir iş bu kırk güzel hasletten biri olabilir diye onu yapmaktan geri kalmaz ve böylece bütün iyilikler işlenmiş olur.[11]

ŞAHİDLİK BAHSİ

719- İmran'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«însanların en hayırlıları benim asrımın (insanları) dır. Sonra onların peşinden gelenler (tabiîler) dir. Sonra bunların peşinden gelenler (teba-i tabiîn) dir. Sonra birtakım insanlar gelir ki, onlardan birinin şahidliği yemininin önüne ve yemini de şahidliğinin önüne geçecektr.» (yemininde ve şahidliğinde ciddî olmayacaktır.)
Mütercim:
Malikî mezhebinde bu hadîs-i şerife dayanılarak, yemin ile şa-hidlik edenin şahidliği makbul değildir. Çünkü şahidlik Allah içindir, yemine gerek yoktur. Fakat diğer müctehid alimlere göre, her ne kadar şahidlikte yemine lüzum yoksa da, kendi başına yemin ile şahidlik edenin şahidliği geçerlidir, kabul edilir.
Bir de Hanefî mezhebinde, aleyhlerine dava açılmış olan kimseler hüküm verilmeden önce, şahidler yalan söylemeyeceklerine dair onlara yemin verdir diye hakimden istekte bulunurlarsa ve şahidli-ğin yemin ile kuvvetlenmiş olacağına lüzum görülünce hakim o şa-hidlere yemin verdirerek şahidliklerini kabul eder, yemin etmezlerse kabul etmeyebilir.

720- EbûBekre (RadiyallahuAnh) derki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellenı Hazretleri şöyle du.
«Dikkat ediniz! Size büyük günahların en büyüklerini haber ve-rey'm mi?» Hazreti Peygamber bu sözünü üç defa tekrarladı. Hazır olan topluluk:
— Evet.yaResûlallah haber veriniz, dediler, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Allah'a ortak koşmak ve Ana-babaya asi olmaktır.» Resûl-i
Ekrem, duvara yaslanmış iken hemen doğrularak dizleri üzerine oturdular ve şöyle buyurdular:
«Ve hele yalan konuşmak (yalan yere şahidlik etmek).» Bunu bir çok defa tekrarladılar; öyle kî, biz içimizden artık tekrarlamaktan vazgeçmesini temenni ettik.
Mütercim;
Allah'a ortak" koşmak ve ana-babaya asi olmak günahlarından sonra Hazreti Peygamberin yapmış oldukları yeni bir uyarma işin önemini göstermektedir. Yaslanmışken diz üzerine oturarak, «hele yalan yere şahidlik etmekten sakınınız» buyurmasından, şirkten sonra en büyük günahın yalan yere şahidlik olması gerekir. Çünkü yalan yere şahidlik, bütün, hakların yok edilmesine sebep olacağı gibi, Allah, korusun, haksız yere bir kimsenin belki binlerce kişinin ölümüne de sebep olabilir. Bundan dolayı gerçekten yalan yere şahidlik etmek, şirkten sonra en büyük günahtır.
Bir de bu hadîs-i şeriften anlaşılıyor kî, günahlar birbirlerine nisbetle büyük ve küçük olurlar ve büyük günahlar içinde de en büyükleri vardır. Nitekim Kur'ani Kerimde:
«O kimseler ki, küçük günahlar müstesna, günahın büyüklerinden Cşirkten) ve yolsuzluklardan sakınırlar, muhakkak Rabbin geniş magfiretlidir (onları bağışlar)» ve yine: «Eğer yasaklandığınız günahların büyüklerinden sakınırsanız, sizden diğer kabahatlerinizi örteriz» meallerindeki ayeti kerimelerle de bu husus sabittir. (Necin sûresi, ayet 32 ve Nisa sûresi, ayet 31) Bundan dolayı günahların birbirinden farklılığı ve kısımları inkâr edilmemelidir.
Bazı alimler, Cenabı Allah'a karşı işlenen günahlara küçük günah demekten kaçmmışlarsa da, bu husus bir ifade değişikliğinden ibarettir. Yoksa Kur'ani kerimin açık ifadesine karşı tamamen küçük günahların inkârı uygun düşmez.
Bu hadîs-i şerifte sayılan büyük günahlar üç tane ise de, en büyük günahlar yalnız bu üç şeyden ibaret değildir. Ancak Hazreti Peygamber bu hadîs-i şerifi buyurdukları zaman, durum gereği olarak yalnız bu üçünü açıklamışlardır. Çünkü diğer hadîsi şeriflerde yarid olduğu üzere adam öldürmek, sihir yapmak, zina işlemek gibi büyük günahlar çoktur. Bu husus «Vasiyetler» bölümünde, «yedi helak edici şeyden sakınınız» hadisi şerifinde gelecektir.

721- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mescid'de Kur'an okuyan bir kimsenin sesini işitti. O kimseye hayır dua ederek buyurdu:
«Allah o okuyucuya merhamet etsin: gerçekten filan ve filan sûrelerden düşürmüş olduğum filan ve filan ayetleri bana hatırlattı»
Yine Hazreti Aişe'nin başka bir rivayetinde, bir gece Hazreti Peygamber benim evimde teheccüd namazı kıldı. Bu sırada Mescid'de kur'an okuyan Ensar'dan Abbad adındaki şahsın sesini işitti. Sonra bana hitaben:

«Ya Aişe! Bu ses, Abbâd'in sesi midir?» buyurdu. Ben, evet, dedim. Sonra Hazreti Peygamber:
«Ya Rab! Abbâd'a merhamet et,» diye dua buyurdu.
Mütercim:
Bu olayı bir defa değil, iki defa olmuştur; yahud bir gecede aynı zamanda Kur'an okuyan iki şahsın sesinin işitilmiş olması da muhtemeldir. Çünkü Kur'an okuyanlardan biri Abdullah bin Zeyd El-En-sari idi: İkincisi de, Abbâd idi.
Bir kimsenin şahsı görülmiyorsa da, sesin kesin olarak o kimseye ait olduğu anlaşılınca, bu sese dayanarak bazı alimlere göre âmâ olanların şahidliğinin cevazı bu hadisten alınmıştır. Fakat Hanefi ve Şafîî mezheblerinde gözleri görmeyenlerin şahidliği makbul değildir.
İmam Ebû Yûsuf'a göre, neseb ve ölüm gibi sırf işitmekle şa-hidlik sahih olan yerlerde âmânın da şahidliği caizdir. Şafîî mezhebinde de bazı yerlerde sahihtir.
Bir de Hazreti Peygamberin, «benim falan sûreden düşürdüğüm filan ayetleri bana hatırlattı» sözü, alimler arasında çeşitli yorumlara sebep olmuştur. Eğer unutmak anlamında ise, ahkâm tebliği ile.ilgili olmayan bazı ayetlerin muvakkat bir zaman için Hazreti Peygamber tarafından unutulmuş olmasında beis yoktur. Şerkavî şerhinde böyle yazılıdır. «Bundan böyle sana Kur'an okutacağız, unutmayacaksın», mealindeki ayeti kerime buna şahiddir. (El-A'lâ' sûresi, ayet 6)
Bir de kul haklarında şahidliğin en az miktarı iki erkek, yahud bir erkekle iki kadındır. Fakat erkeklerin şahid olamayacağı, yerlerde, meselâ kadınlar hamamında meydana gelen olaylar îçin yalnız kadınların mal hakkında şahidlüderi kabul olunur.. Öldürme ' olayında da diyet lâzım gelir,- fakat kısas lâzım gelmez. .Hatta bekâret ve kadınların ayıb ve kusurları ile ilgili olan ve erkeklerçe bilinemer yen hususlarda yalnız bir kadının • şahidliği bile kabuî olunutı.ltt kadın şahid olursa daha iyidir»
Bir de bu hadîste geçen Hazreti Aişe'nin şahidliği, sesin Abbad Hazretlerine ait olduğunu bildirmekten ibaret ise de, İmam Buharî'-nin bu hadîsi şerifi şahidlik bölümüne koyması, böyle erkek olmayan yerde kadının şahidliğine müracaat edilmesinin meşru oluşuna bi-naendir.[12]

İFK İFTİRÂ BAHSİ

722- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir sefere çıkacağı zaman pâk zevceleri arasında kur'a çekerlerdi. Kime ktır'a çıkarsa o hanım Hazreti peygambere eşlik ederdi. Mustalıkoğulları gazasına giderken de adetleri üzere aramızda kur'a çekildi ve kur'a bana isabet ettiğinden Hazreti Peygamberin eşitliğinde ben bulundum. Beraberce Medine'den çıktık. Bu sefer, kadroların örtünmesi hakkındaki ayeti kerimenin inişinden sonra olmuştu. Bunun için örtülü, hevdecli dove üzerinde gitmiştik. Mustalıkoğulları fethi tamamlandıktan sonra Hazreti Peygamber geri döndü. Medine'ye yaklaştığımız günün gecesinde dinlenmek için bir yerde konaklamıştık. Bü yerden hareketimiz için adet üzere ilân yapıldı, Bu arada onlarla yola çıkabilmek için acele olarak ihtiyacımı gidermek maksadıyla kafile ve askerlerden biraz uzaklaştım. Hacetimi giderdikten sonra hemen eşyam ve . devemin yanma geldim. Bir de elimi göğsüme koyduğumda baktım ki,, boynumdaki Yemen yapısı kolyem kaybolmuş. Hemen dışarı çıkmış olduğum yere döndüm. Ben kolyemi aramakta iken, benim hizmetçilerim beni hevdec (mahfe) içinde sanarak hevdecinıi deveye yükleyerek hareket ettiler. Ö zaman hanımlar çok az yemek yediklerinden vü-cud ağırlıkları çok hafifti. Bundan dolayı hevdecin boş olduğunu anlayamadılar. Zaten ben daha onbeş yaşımı doldurmamıştım. Son-, ra ben kolyemi buldum. Devemin bulunduğu yere geldiğim zaman ne göreyim, ortalıkta kimseler yok. Bir kaç defa bağırıp çağırdımsa da, hiç bir ses ve seda duyamadım. Sonra düşündüm ve bulunduğum yerde kalmaya karar verdim. Nihayet beni arayacaklar ve dönüp burada bulacaklar. Derken uyku bastırmış ve uyumuşum. Ashab-dan 'Safvan bin Muattal, askerin arkasında kalmış olduğundan sabaha yakın bir zamanda bulunduğum yere gelir, burada bir karartı görür ve yanıma gelince de beni tanır. Çünkü Örtünmek jn önce beni görürdü. Benim, bu halime şaşarak, «İnna Lillah ve inna ileyhi raci'ûn» deyince, sesinden uyandım. Bir de yanımda devesiyle Saf-van'ı gördüm. Devesini çöktürdü ve hareket etmesin diye de devenin ön ayağı üzerine kendi ayağını bastırdı. Ben de hemen deveye bindim. Safvan, devemin yularım tutup çekti. Sonra askerimizin bulunduğu ordugâha ulaşıncaya kadar böyle önümde yürüdü. Ordumuz, güneşin kızgın sıcağında öğleye yakın kuşluk zamanında adet üzere bir yere konmuştu. îşte benim hakkımda iftira edip helak olanlar' bu sebepten ötürü helak oldular.
Hakkımda ilk iftirada bulunan, münafıkların başı meşhur Abdullah bin Ubeyy idi. Ashabdan Mistah ve Hassan gibiler de ona uyarak aldanan biçarelerdi. Sonra hepimiz Medine'ye geldik. Medine'de Hazret! Peygamberin yanında bir ay kadar hastalandım. Meğer haftalığım halinde bir takım kimseler, kulaktan kulağa ye ağızdan ağı-za iftiracıların sözlerini yayarlarmış. Bundan dolayı da Medine halkı hakkımda töhmete ve şüphelenmeğe başlamışmış. Halbuki .benim bu işlerden haberim yoktu. Ancak Hazreti Peygamberden,' cfaha Önceki hastalıklarımda görmüş olduğum şefkat ve iltifatı görmüyordum. Yalnız, hemen' yanıma gelip «nasılsınız?» diye sorup; geçerler-di, ismimi anmazlardı. Sonra bu hastalıktan kurtuldum, biraz iyi-leştim. Ashabın büyüklerinden ve Bedir'de savaşanlardan ünlü mis-tah adındaki zatm annesi ile ihtiyacımızı gidermek için geceleyin Medine dışında Menası denilen yere doğru /yürüdük. Çünkü Medine'de, evlerimize-yakın abdesthaneler yapılmazdan önce biz ihtiyacımızı gidermek için ancak geceden geceye taşraya çıkardık. O zamanki hareketimiz, bedevilerin adeti gibi idi. Böyle Mistah'm annesi Selma ile giderken ayağı çarşafının eteğine dolaştı ve yere düştü veya kaydı. Arablarm adeti,- bir kimsenin başına bir-felâket geldi mi, «lanet olsun şeytana» veya «düşmanım helak ölsün», diye beddua ederlerdi. Selma hatun da, böyle ayağı kayıp düşünce": Oğlum Mistah helak olsun, gebersin diye kentli oğluna beddua etmqye başladı. Hemen ben, ne yapıyorsun? Sen ..ne kötü söz soyliyorsun?*: Bedir savaşında bulunan iyi bir oğlun' hakkında böyle kötü söz söylenir mi? dedim.
Selma Hatun bana şu cevabı verdi: Ey zavallı kadın! Senin hakkında Mistah ve arkadaşlarının söylediklerini işitmiyor musun? dedi ve hakkımda iftiracıların söylemekte oldukları sözleri enine boyuna bana anlattı. Bunu işitir işitmez üzüntümden fenalaştım. Beni sıtma tuttu ve hastalığım bir kat daha arttı. Sonra eve döndüm. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem Hazretleri yanıma geldi ve adeti üzre, «Nasılsınız?» dedi. Ben de, müsaade ediniz; artık ebeveynimin yanına gideceğim, dedim. Bundan maksadım, ebeveynimin yanına gidip bu dedi?-kodunun esasını ve kendilerinin de haberdar olup olmadıklarını öğrenmekti. Hazreti Peygamber benim iyileşmeme kadar ebeveynimin yanında kalmama müsaade ettiler. Ebeveynimin yanına varır varmaz annem Ümmü Rûmah'dan sordum: Ortalıkta ne hadisler dönüyor, bu ne iştir? deçüm. Annem:
— Evladım, sen kendi sağlığım düşün, bu iş için böyle merak edipkendini üzmej Allah'a yemin ederim, böyle senin gibi güzel olup kocasının muhabbet ve üstün teveccühlerini kazanan ve bu kadar otakları olan bir kadın hakkında elbette böyle dedi-kodu çoğalır. Sen vücudunun afiyetini düşün, dedi.
Ben bu işe şaştım ve üzülerek, sübhanellah dedim. Herkes hak kımda böyle çirkin havadisler yayıyormuş meğer, dedim. Hüngür hüngür ağlamağa başladım. Bütün gece böyle ağladım. Aralıksız göz yaşı döktüm ve sabaha kadar kederimden uyuyamadım. Doğrusu Hazreti Peygamber bu hususta Allah'ın vahyini bekledi ise de, hikmet icabı, o günlerde vahy gelmedi. Vahy-i İlâhi çok geciktiğinden işittim ki, beni boşamak hususunda istişare etmek için Hazreti Peygamber, Ali bin Ebi Talib ile Üsame bin Zeyd'i davet ederek bunlarla meşvere etmiş. Üsame Hazretleri, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ailesine olan sevgisini bildiğinden:
— Ya Resûlallah, bütün aile efradınız, peygamber şanına layık iffetli ve pak kimselerdir. Ben ehliniz hakkında hayırdan başka hiç bir şey bilmiyorum, dedi. Hazreti Ali ise, tereddüt etmeyerek:
— Ya Resûlallah, Allah Tealâ sana dünyayı daraltmamış; ondan başka hanımlar çoktur, (onu boşa) dedi. Tekrar Hazreti Ali söze devamla:
— İsterseniz bir de Hazreti Aişe'nin cariyesi olan Berire'ye sorunuz. Berîre size karşı doğru olanı söyler, dedi.
Sonra Hazreti Peygamber Berire'yi huzurlarına çağırtmış ve ona sormuş:
«Ey Berîre, Aişe hakkında şübhelendiğin bir şey gördün mü?»
Berire şu cevabı verdi:
— Hak Peygamber olarak seni gönderen yüce Allah adına yemin ederim ki, Aişe'nin'henüz yaşı küçük olduğundan hamur yoğurur-ken tekne başında uyur kalır. Evde besili koyun gelip Aişe'nin hamurunu yer. Bundan başka benim kusur bulacağım hiç bir şey kendisinde görmedim. Sonra o gün Hazreti Peygamber hutbe okumak üzere minbere çıkmış ve bütün, cemaata hitab ederek:
«En önce bu iftiraya cür'et eden münafıkların başı Abdullah bin Übeyy bin Selül aleyhinde söz söylemekte beni mazur tutunuz,» buyurdu, sonra yine söze devamla:
«Ailem hakkında fena halde iftira İle bana eza ve cefa eden kimseye karşı bana yardım edecek içinizde kimdir? Ben, Allah'a yemin ederim ailem hakkında hayırdan başka hiç bir şey görmedim ve duymadım. Bir de o iftiracılar Safvan'a da isnadda bulundular". Vallahi onun hakkında da hayırdan başka bir şey görmedim ve duymadım. Benim evime ve ailemin bulunduğu semte bu adam ancak benimle beraber uğramıştır.» buyurdu.
Bunun üzerine Evs kabilesinin reisi Sa'd bin Muaz ayağa kalkıp:' —Ey Allah'ın Resulü, size yardım edeceklerin birincisi benim. Eğer bu yolda size eziyet eden kimse bizim kabilemiz olan Evs -kabilesinden ise, onun boynunu vururum.- Yok, eğer bizim Hazfşe kardeşlerimizin kabilesinden ise, bize emrediniz. Ne gerekirse & îşı-demiş. Fakat bu defa Hazreç kabilesinin reisi Sa'd bin söyler aşiret duygusuna dokunarak, her ne kadar kendisi iyi ve. mil bir kimse idiyse de, insanlık gereği hemen ayağa kalkıp Sa'd Muaz'a karşı son derece öfke ile:
— Sen yanlış konuştun. Vallahi bizim Hareç kabilesinden bir ferdi öldüremezsin ve onu öldürmeğe gücün, yetmez, dedi-
Sonra Sa'd bin Hudayır adında bir adam ayağa kalk&rak İaâ'd bin Ebi Ubâde'ye sert bir cevap vardi:
— Sen yanlış söyledin. Vallahi Peygamber emrettikten Sonca hangi kabileden olursa olsun onu öldürürüz. Hem de sen gerçekten münafiksın ki, münafiklar taraftarı olup bizimle mücadele ediyorsun, dedi. Böylece Evs ve Hazreç kabileleri birbirlerini suçlayarak kavgaya tutuştular. Hatta birbirlerine saldırır oldular. Sonra Hazre-ti Peygamber minberden inerek iki tarafı yatıştırdı. Hazreti Peygamber de bu konuda artık başka dir şey buyurmadı.
Hazreti Aişe devamla anlatır: Ben bu olup bitenleri de duydum. Artık büsbütün fenalaştım. Gece gündüz göz yaşı dökmekte idim. Bütün geceler gözlerimi uyku tutmuyordu. Bu şekilde bir gün iki gece ağladim. Muhakkak surette ciğerimin parçalanacağını sanmıştım. Ben bu ızdırab halinde iken annem ve babam bulunduğum odaya girip yanıma geldiler. îkisi de oturdular. Ben yine devamlı ağlıyordum. Dışardan Ensar'dan bir kadın yanıma gelip görüşmek üzere benden izin istedi. Ben de izin verdim ve gelsin, dedim. O kadın gelip oturdu ve o da benimle ağlamağa başladı. Biz bu halde iken, Hazreti Peygamber teşrif buyurarak odama girdi ve oturdu. Halbuki bana bu iftira edildiği günden bu güne kadar asla yanımda oturmamıştı. Bir ay beklediklerı halde, hakkımda herhangi bir îlâhî vahy inmemişti. Hazreti Peygamber önce yanımda Allah'a hamd ve sena etti. Şehadet

kelimesini getirdi. Sonra bana:
«Ey Aişe! Gerçekten senin hakkında bana şöyle şöyle sözler ulaştı. Eğer sen bu iftiradan bert İsen, muhakkak surette Allah Tealâ Hazretleri seni yakında temize .çıkaracaktır. Sayesi sen umulmadık şekilde böyle büyük bir günaha yaklaştın ve bulaştın ise» tevbe ve istiğfar ederek AUah'dan mağfiret dile. Zira bir kul, Allah'a karşı
günahını itiraf eder de arkasından, tevbede bulunursa Allah Tealâ Hazretleri o kulun tevbesini kabul eder,* buyurdu. Bu sözü Hazreti Peygamber tamamlar tamamlamaz öfkemden göz yaşlarım tamamen kesildi. O hale geldim ki, gözlerimde bir damla yaş hissetmez oldum.
Babama hitaben: Benim tarafımdan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e cevab veriniz, dedimse de babam bana:
—'Kızım, vallahi, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Solîem'e karşı ne söyliyeceğimi bilemiyorum, dedi. Sonra valideme dönüp:
— Sen bari benim tarafımdan Peygamber Salîaîlahu Aleyhi ve sellem'e cevab ver, dedim ve o da ayni şekilde:
— Vallahi kızım, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e karşı ne söyliyeceğimi bilemiyorum, dedi.
Ben henüz genç bir kadındım ve Kur'an'dan ezbere" okuyabildiğim fazla değildi. Hazreti Peygambere, ana ve babama karşı dedim ki: Ben şübhesiz biliyorum ki, siz insanların söylediklerini işittiniz ve dinlediniz. O sözjer artık sizin zihinlerinizde yerleşmiştir, bu sözü tasdik etmişsinizdir. Ben size muhakkak bu işten beriyim, demiş olsam, bu sözümde siz beni doğrulamıyacaksınız. Halbuki Allah Tealâ Hazretleri gerçekten benim bu işten beri olduğumu biliyor. Allah Tealâ bunu bilirken bu suçu itiraf etmiş olsam, siz hemen sözümü kabulleneceksiniz. Vallahi benimle sizin, durumunuza münasip bir örnek bulamadım. Ancak Hazreti Yûsuf Alayhisselârmn babasının «Artık (benîm yapabileceğim tek şey) güzelce sabırdır. Söylediklerinize karşı da, yardımına sığınılacak ancak Allah'dır.» sözünü bulabiliyorum. (Yûsuf sûresi: ayet 18)
Sonra yatağımın üstünde öbür tarafa döndüm. İçimdeki "inanç şu idi ki, muhakkak Allah Tealâ beni bu iftiradan kurtarır ve temize çıkarır. Fakat benim hakkımda Allah. Tealâ Hazretlerinin ayet indireceği aklımdan geçmedi; Çünkü kendimi Kur'an'da anılmaya lâyık görmüyordum. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri belki beni temize çıkaracak bir rüya görür ve böylece Allah beni o iftiradan kurtarır diye sağlam bir inancım vardı.
Vallahi Hazreti Peygamber oturmuş olduğu yerden ayrılmadan ve ev halkımızdan da hiç kimse yerinden kımıldamadan efendimize Allah'ın vahyi geldi ve vahyin gelişindeki hal, Hazreti Peygamberde belirdi. Hatta o gün, kış olduğu halde mübarek yüzlerinden inci taneleri gibi ter akmağa başlamıştı. Hazreti Peygamberden o Vahy hali açılınca, gülümseyerek ilk söylediği söz şu oldu;
Ya Aişeî. Allah Tealâ Hazretlerine hamd et: Allah seni (iftira ve bühtandan) temize çıkardı.»
Sonra annem bana dedi ki, kızım kalk da Peygmaber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e teşekkürlerini arz et. Ben annemin bu sözüne karşı:
— Vallahi, bu hususta yüce Allah'dan başka hiç bir kimseye şükür etmem ve bu teşekkür için Hazreti Peygamberin yanına da gitmem, dedim. Allah Teâlâ: «(Aişe'ye) iftira haberini getirenler, içinizden (münafik) bir zümredir...» (Nur sûresi: ayet 11) mealindeki ayeti kerimeyi indirmişti.
Hakkımda böyle Kur'an ayetleri inince, babam Ebû Bekir eveîce fakirliği ve akrabalığı olduğu için teyze çocuğu Mıstah'a yapmakta olduğu yardımları kesmek isteyerek, mademki Mistah, kızım Aişe hakkında yapılan iftiralara katılmıştır, bundan böyle asla ona vermem diye yemin etti. Fakat bunun üzerine: «İçinizde fazilet ve servet sahibi olanlar, akrabalara, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere (bir şey) vermemek üzre yemin etmesinler. (Onların kusurlarını) affedip bağışlasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez-misiniz. Allah Gafûr'dur. Rahîm'dir.» (Nûr sûresi: ayet 22) mealindeki ayeti kerime indi.
Bû ayeti kerime nazil olunca. Ebû Bekir:
— Evet, ya Rab! Vallahi senin bağışlamanı ve mağfiretini isterim, dedi ve evelce olduğu gibi Mistah'a olan yardımını devanı ettirdi.
Peygamber SallaHanır Aleyhi ve Sellem benim halimi araştırmak üzere pak zevcelerinden Zeyneb binti Cahş'a sormuştu:
«Aişe hakkında ne anladın, ondan ne gördün?» Zeyneb: — Vallahi, ben kulağımı ve gözümü, görmediğim ve işitmediğim şeyden sakındırır, korurum. Vallahi, Aişe hakkında hayır ve iffetten başka bir şey bilmiyorum, demiş.
Hazreti Peygamberin pâk zevceleri arasında Zeyneb her yönden bana rekabet eden, benimle denkleşme iddiasında olan bir kadın iken, onun sahib olduğu takva sebebiyle Allah onu bu iftiraya katılmaktan korunmuştu.
Hoş bir hikâye: Bir hıristiyanla bir müslüman, aralarında dinler hakkında münazara ederlerken, hiristiyan, müslümana:
— Sizin, peygamberinizin zevcesi Aişe, kolyem düştü, diyerek bahane edip kafileden geri kaldı. Sonra Safyan ile Peygamberin huzuruna acaba ne yüzle geldi? demiş. Müslüman da ona şu cevabı vermiş:
— Babasız ve kocasız olarak kucağına çocuğunu (Hz. İsayı) alıp kavmine gelen Hazreti Meryem'in yüzü gibi olması tabiîdir. Siz kendi dininizde Hazreti Meryem'in beraatına inandığınız gibi, biz de Kur'an-x Kerimin açık beyanı ile Hazreti Aişe'nin beraatına inanırız. Böyle inanmayan kimse, dinimizden değildir. Onu müslüman saymayız.

723- Ebû Bekre (Radiyallahu Anh) der ki:
Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda bir kimse bir adamı övünce Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Yazıklar olsun sana! Arkadaşının boynunu kırdın, arkadaşının boynunu -kırdın!» Bu sözü bir kaç defa tekrarladıktan sonra buyurdular
«Sizden her kim, din kardeşini mutlaka övmesi gerekiyorsa ve övgü sıfatının da onda mevcut olduğunu biliyorsa şöyle desin: Falancayı (iyi) sanıyorum; iç yüzünü Allah bilir ve ben Allah'a karşı hiç kimseyi tezkiye edemem. Ancak onun şöyle ve şöyle olduğunu sanıyorum desin. CKesin olarak şöyledir, böyledir demesin. Çünkü hem o kimseye kibir ve gurur gelir, hem de onun sonunun ne olacağım ancak Allah bilir.)
Mütercim:
Bu hadîsi şerife dayanarak îmanı Azam ile İmam Ebû Yûsuf Hazretleri demişlerdir ki, şahidlerin gizli tezkiyesinde bir kişinin tezkiye etmesi yeter; fakat iki kimse olması daha iyidir.
Şafiî ve Maliki mezheblerinde ve İmam Muhammed'e göre, şa-hidlikte olduğu gibi, tezkiye edenlerin de en az iki kişi olması gerekir. Açık tezkiyede ise, ittifakla şahidlerde olduğu gibi, en az iki kişi olması lazımdır.

724- Abdullah'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Bir kimse yemin edecekse, Allah'a yemin etsin; yo&sa sussun, yemin, etmesin.»
Mütercim;
Hüküm sebeplerinden biri de yemin etme yahud yeminden kaçınmadır. Şöyle ki: Davacı, davasını ispat etmekten aciz kaldığı takdirde, onun isteği ile davalıya yemin teklif edilir. Bir de, hasımlardan birine yemin verdiriîeceği zaman, vallahi, bülâ-hi, tallahi diye Allah'ın adına yemin verdirilir. Böyle haklarda yemin ancak hakimin huzurunda olur. Başkasının huzurunda yeminden kaçışa itibar edilmez.
Bir kimse mahkeme dışında sözünü kuvvetlendirmek için yemin . etmek isterse, yine Allah'ın adını yahud yüce sıfatını anarak yemin etmelidir. Vicdanıma yemin ederim veya güneşe ve göğe yemin ederim gibi şeylerle, gözüm kör olsun gibi sözlerle yemin etmemelidir.
Bir de, şart olsun, talak olsun, evladımın başına, evladımın hayrım görmeyeyim gibi sözlerle yemin haram değilse de mekruhtur. Yine Kâbe-i Muazzama hakkı için, diyerek yemin etmek de meşru değildir. Fakat Mısır ve Hicaz'da umumi bir adet olmuş, insanların çoğu» Lâ vennebiyyi = Peygamber hakkı için Öyle değildir» diyereR yönün ederler. Bir yönden Hazreti Peygambere hürmeti gerektiriyorsa da, diğer taraftan bu hadîs-i şerifle yasaklanmış olan kısma düşülmüş olunuyor.
Cenabı Hak, Kur'anı Kerim-d e; güneşe, aya, kuşluk vaktine, göğe ve-yere yemin buyurmuş ise de, bu anılanların özelliklerini insanlara bildirmek hikmetine bağlıdır. Allah Tealâ yaptığından sorumlu olmaz. Hatta bazı t.fpştırmacı alimler ve edibler bu kelimeleri türkçeye tefsir ederken; Ben azimuşşan güneşi severim, ayı se-- verim gibi yorumlarla tefsir ederler. En doğrusunu Allah bilir.[13]

SULH BAHSİ

725- Ümmügülsüm binti Ukbe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
«insanların arasını bulmak için hayırlı sözü nakledip aralarında yayan yahud hayırlı söz söyleyen kimse yalancı değildir.»
Mütercîm:
însanlarm arasını bulmak veya meşru bir işi yürütmek için gerektiğinde yalan söyleyen kimseye, o söylediği yalandan dolayı günah yoktur; çünkü üç yerde yalan söylemek caizdir ve diğer sahih hadîslerle sabittir.
1 — Harp halinde düşmana karşı, 2 — Birbirlerine dargın olanların arasını düzeltmek için, 3 — Aralarında düşmanlık ve ayrılık olmasın diye kocanın karısına karşı söylemesi. Bu üç yerde yalan söylemek, kesin delil ile sabittir. Fakat tevilli yalan söylenmiş olursa daha uygun düşer.
Bir de iki kötülükten birini yapmak zarureti ortaya çıkarsa, bunlardan hafifini yaparak h-lyük kötülükten korunulur. Bu bir fıkıh kaidesidir. Çünkü zaruretler, yasak oian şeyleri mubah kılar. Bir de umuma zarar vermeyi önlemek için kısmi zarar ihtiyar edilir.

726- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
Küba halkı kendi aralarında kavga etmişler; hatta birbirlerini taşlamışlardı. Bu haber Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e ulaşınca, Hazreti Peygamber bir kısım ashaba:
«Haydi birlikte gidelim, onların arasını bulalım» buyurdu.
Mütercim:
Sonra bizzat Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem giderek Küba halkını birbirleriyle barıştırdı. Anlaşılıyor ki, fitne ve fesadın giderilmesi ve durumun düzeltilmesine kuvvetli

bir ihtiyaç duyulursa, bizzat devlet reisinin teşrifi lâzımdır.

727- Berâ bin Âzib (Radıyalîahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ye Sellem Hazretleri hicretin altıncı yılında zilkade ayında Ömre haccı yapmak niyeti ile ihrama girdi. Mekke'ye yakın Hudeybiye adındaki yere varınca, Mekke halkı o yıl için Hazreti Peygamberin Mekke'ye girmesini engellediler. Bu yılideğil de, geleck yıl yine zilkade ayında Mekke'de üç gün kalmak ve dördüncü günü Medine'ye dönmek şartı ile Mekke'lüerin sulh teklifini hikmet icabı kabul buyurdular. Yapılacak sulh andlaşmasını yazmak için Hazreti Aliye emrettiler.
«tş bu andlaşma Allah'ın Peygamberi Muhammed'in yapmış olduğu sulh metnidir.» diye yazmaya başlayınca, Mekke müşriklerinin eiçisi buna razı olmadı" ve: — Biz senin Allah peygamberi olduğunu bilsek, seni Mekke'ye girmekten ahkoymazdık, diye Hazreti Peygambere karşı direnerek «Allah'ın peygamberi» sözünün kaldırılmasını ve onun yerine, Muhammed bin Abdullah, yazılmasını istedi. Bu itiraza karşı Hazreti Peygamber:
«Ben hem Allah'ın Peygamberi hem de Abdullah'ın oğlu Mu-hammed'im,» buyurdu. Sonra Hazreti Ali'ye h'itab ederek: «Resûlüllah kelimesini sil» diye hitabetti. Hz. Ali yemin ederek, vallahi ya Resûlel-lah ben senin Resûlüllah ismini asla silemem, dedi.
Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem o andlaşma kâğıdını bizzat mübarek eliyle alıp: «tş bu andlaşma, Abdullah'ın oğlu Muhammedin hüküm ve imzasını taşıyan sulhnâmedir,» diyerek yazdı. (Daha önce yazı yazmazlarken, bu defa mucize olarak yazı yazdı. Yahud başkasına yazdırdı da söylenebilir. Sonra andîaşmanın maddeleri şöyle tesbit edildi:
1- Silâh ancak kında olduğu halde Mekke'ye girilecek.
2- Peygambere bağlı olupta Mekke'de bulunanlardan Medine'ye gitmek isteyen olursa hiç kimseyi alıp götüremiy e çektir. Ayrıca adamlarından Mekke'de kalmak isteyenlere engel olmayacaktır.»
O sene bu şekilde sulh yapılarak Medine'ye dönüldü. Ertesi yıl yine zilkade ayında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ashabı kiram ile Mekke'ye vardılar. Üç gün geçtikten sonra, Mekke halkı Hazretleri Ali'ye müracaat ederek, artık sözleşme şartlarına göre Mekke'de kalma müddeti sona erdi Arkadaşına (peygambere) söyle Mekke'den çıksın, dediler.
Sonra Mekke'den çıkmak üzere yola koyuldular. Mekke'nin dışına çıkıp giderlerken bir de Hazreti Hamza'nın küçük kızı Hazreti Peygambere:
— Amca! Amca!... diye seslenerek bize yetişti. Hazreti Hamza, ayni zamanda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in süt kardeşi idi. Onun için kızcağız ona: Amca! Amca... diye seslenmişti.
Hazreti Ali, hemen çocuğu alarak zevcesi Fatmanın bulunduğu deve üzerindeki hevdece koydu ve hanımına da: Bu amcanızın kızını alınız, beraberinizde Medine'ye götürünüz. Devamlı yanımızda kalacak, dedi. Fakat Medine'ye varınca bu kızı yanlarına almak hususunda Hazreti Ali, Hazreti- Zeyd ve Hazreti Cafer iddialaştılar. Hazreti Ali, bu benim amacımın kızıdır diye iddia ederek çocuğu almak istiyordu. Bunun terbiye hakkı bana aittir, diyordu.
Hazreti Cafer de-. Bu çocuk benim de amcamın kızı olduktan başka çocuğun teyzesi benim zevcenidir, diye iddia ediyordu.
Hazreti Zeyd de, Hazreti Hamza şehid olmadan önce, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hayretleri Hamza ile Zeyd'i dünya ve ahiret kardeşi yaptığından bu kardeşliği ileri sürerek çocuğu yanma almak istiyordu. Kardeşimin kızı oiduğu için ona bakmak bana, düşer diyordu. Bu şekilde Hazreti Peygamberin huzurunda muhakeme edildiler. Sonra Hazreti Peygamber:
«Bir çocuğun teyzesi, annesi yerindedir; onun için kızı Cafer'e teslim ediniz!» diye hüküm verdi. Fakat onların bu iddialarından dolayı memnun kalarak onları sevindirecek şekilde taltif ederek Hazreti Aliye:
«Sen, bendensin ve ben de sendenim, (ikimiz bir vücud gibiyiz)» dedi. Cafere de; «Gerek yaratılış bakımından ve gerekse huy bakımından sen bana benziyorsun.» buyurdu.
Zeyde işe: «Sen bizim kardeşimiz ve mevlamızsın,» diyerek onu da taltif büyur.du.
Mütercîm:
Müctehidler, bu hadis-i şeriften, bir çocuğun teyzesi, yakınlık hususunda halasından önce geleceği hükmünü çıkarmışlardır; çünkü o çocuğun halası bulunan Abdulmüttalib kızı Safiyye o anda orada idi. Buna teslim edilmeyerek teyzesine teslim edilmiştir. O halde, bir çocuğun anne tarafından olan hanımlar çocuğa, bakmakta, baba tarafından olan akrabaya tercih edilirler.
Bir de, Peygamber Sallallahu, Aleyhi ve Seliem Hazretleri, Hazreti Ali'ye: «FtesûlüUah sözünü sîî,» demişken, Hazreti Ali'nin:
— Vallahi, onu silmem, demesi, Peygamberin emrine muhalefet olmayıp müşriklerine taviz vermeyerek peygamberliğini ilân etmek azminden ileri geliyordu. Nitekim Hazroti Ebû Bekir'e de mihrabda durması için emretmişlerken, edebe uyarak geri çekilmişlerdi. Bunun için Hazreti Peygamber, Hazreti Ali'nin o kelimeyi silmedikle-rine gücenmediler.
Bir de başka rivayetlerde, «Ya Ali! O kelime nerededir, bana göster de ben şileyim.» diye nakil vardır. Hazreti Ali de gösterdi ve Peygamber bizzat kendi mübarek eliyle cnu sildi, yerine Abdullah'ın oğlu'cümlesini yazdı, yahud yaz diye emretti. Çünkü Ha.zreti Peygamber Ümmi idi, okumazdı ve yazmazdı. Kur'anı ise kitabdan değil ezbere okurdu. Başka yerden öğreniyor, denmesin ... Bir kısmı da demişlerdi ki, ümmî olan kimse, bir iki kelime yazar. Bu hal olmağa engel teşkil etmez.
Bir de böyle ağır şartlarda sulh yapılması, bir çok hikmet ve maslahatlara bağlı idi. Bu hikmetlerden birisi de, ertesi yıl hiç bir kimsenin burnu kanamadan emniyet ve güven içinde Mekke'ye gidip ömre haccım .tamamlamış olmaktı ki, aslında bu Hudeybiye seferinde Hazreti Peygamberin rüyası sebep olmuştu. Hac işleri tamamlandıktan sonra kimi başının saçını traş etti ve kimi de kısalttı ve böylece ihramdan çıktılar. Selâmet ve emniyet, içinde Medine'ye döndüler. Bir iki yıl sonra da kan dökülmeksizin küçük bir harp manevrası ile Mekke tamamen feth edildi. Daha nice fetihlere sebep oldu. İşte bunların hepsi, adı geçen andlaşmanın güzel sonuçlarından ve üstün meyvalarmdan sayılır. Bu, sırf bir akü ve daha üstünlüğünden değil, Peygamber «mucizesinden olduğu Fetih sûresinin inmesiyle anlaşılmıştır. Bunu gerçek akıl ve irfan • sahihleri takdir ederler. Hatta andlaşmadaki ağır şartların kabulünden dolayı bazı itirazlar olmuş ve Hazreti Ömer gibi bazı sahabi, sonradan yüzbin kere pişman olarak tevbe ve istiğfar etmişlerdir. Nitekim bundan sonraki altıncı hadîste genişçe açıklanacaktır.

728- Ebû Bekre (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir gün Hazreti Peygamberi minberde, yanında torunu Hazreti Hasan olduğu halde gördüm. Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sel-lem arada bir cemaata döner bakarlar, arada bir de Hazreti Hasan'a bakarlardı. Bir ara Hazreti Hasanı göstererek:
«Bu benim oğlum, seyyiddir. Allah'dan ümid ederim ki, onun sayesinde müslümanîardan iki büyük toplum, aralarında uzlaşacaktır.»
Mütercim :
Bu hadîs-i şerifin mucizesinin sonradan meydana çıktığı her-kesce biliniyor. Çünkü Hazreti Hasan'm babası olan müminlerin emiri Hazreti Ali şehid olarak vefat ettikten sonra, Hazreti Ali'ye bağlı kalan müslümanlar onun yerine Hazreti Hasan'a biat ederek hilafet makamına oturtmuşlardı. Fakat daha önce de Hazreti Ali'ye muhalefette bulunan ve Şam'da Hazreti Muaviye'ye bağlı kalanlar Hz. Hasan'm hilafetini kabul etmediler. Bunun üzerine her iki taraf, savaşa hazırlanarak iki büyük ordu halinde Medayin'de karşı karşıya gelince, Hazreti Hasan, kendisi hilafete en münasib biri olduğu halde ve emirleri altında bulunan kırk bin kişi Hazreti Hasan'-ın hilafeti uğruna canlarını feda edeceklerine yemin etmişlerken, sırf zühd ve takvasından dolayı kan dökülmesin diye birtakım şartlarla anlaşma yaparak hilafeti Hazreti Muaviye'ye bırakmıştı. Sonra Kûfe'ye döndü ve daha sonra Medine'ye dönerek orada ömürlerinin sonuna kadar kaldılar. Şimdi ziyaretgâhi, Balcı mezarlığında Hazreti Abbas ile bir yerdedir.
İşte Hazreti Hasan bir takım şartlarla iki İslam topluluğu arasında sulh yaparak büyük felâketi önlemiş olduğundan Hazreti Peygamberin müjdelediği İslahat gerçekleşmiş oldu.
Şartlardan biri, Muaviye'den sonra hilafetin Hazreti Hasan'a terki idi. Ayrıca Hazreti Hasana beş milyon dirhem paranın peşin olarak verilmesi, Fars vilayetinde olan bir bölgenin yıllık haracının Hazreti Hasan'a bırakılması gibi daha bazı şartlar vardı. Fakat Hazreti Muaviye bu şartların bir kısmını yerine getirmişse de çoğunu yapamamıştır.
Bir de karşılık (taviz) alarak hilafetten çekilmenin cevazı bu hadîs-i şeriften çıkarılmaktadır.

729- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki: Hazreti Peygamber saadethanelerinde iken, kapıaa bir alacak davası yüzünden iki kişinin yüksek sesle birbirleriyle münakaşa ettiklerini işitti. Borçlu, borcun bir kısmının indirilmesini ve bir miktar dolaylık göstermesini alacaklıdan istiyordu. Alacaklı ise, «Vallahi, yapmam!» diye yeminler ediyordu. Bunun üzerine, Hazreti Peygamber, evden çıkıp o iki kişiye yaklaştı ve onlara şöyle buyurdu:
«îyük yapmam (alacağımdan düşürmem) diye Allah'ın adına yemin eden hanginiz idi?» Alacaklı gayet mahcub ve pişman olarak:
— Bendim, yâ Resûlallah! dedi, artık hangisini isterse yapsın.» Sonra- yan yarıya anlaştılar, diye rivayetler olmuştur.[14]

ŞARTLAR BAHSİ

730- Ukbe bin Amır'dan (Radryallahu Anh) rivayet edilmiş-
Şartlarm en «. kadınları ken-kılarken (nikahlarken) koşulan şarttır. (Nikâhda kadı-

731- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir bedevi, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin huzuruna gelip: Sizden Allah rızası için davamın hak üzere neticelendirilmesini ve hakkımda Allah'ın kitabı ile hüküm vermenizi istiyorum, başka bir dileğim yoktur, dedi ve beraberinde bulunan bir şahıstan hak talebinde bulundu. Fakat kendisinden daha bilgili ve ifadesi daha düzgün olan davalı dsdi ki:
— Evet, ya Resulallah! Aramızda Allah'ın kitabı ile hüküm veriniz; fakat olayı anlatmak ve kendimi savunmak için bana müsaade buyurunuz. Hazreti Peygamber'in müsaadesi üzerine davalı şöyle anlattı:

— Benim oğlum, bu adamın işçisi (çobanı) idi. Her nasılsa, onun karısı ile zina etmiş ve bana haber verildi ki, güya her zina eden, recim (taşla öldürme) cezasına çarptırılırmış ve benim oğluma da recim gerekiyormuş. Bu durumda onlar benim oğlumdan davacı olmasınlar diye, oğlumu kurtarmak için yüz baş koyun ve bir de cariye vererek oğlumu kurtarmıştım. Fakat sonra ben, alimlere baş vurarak bu meseleyi sordum. Onlar bana, bu işin şer'î hükmünün böyle olmadığını, henüz evli bulunmayan oğluma ceza olarak yalnız yüz değnek ile bir yıl sürgün gerektiğini söylediler. Recim cezası oğluma lazım gelmeyip, bu adamın karısına gerekiyormuş. Eğer gerçekten hüküm bu ise, daha önce bunlara vermiş olduğum koyunlarla cariyenin, bana geri verilmesini istiyorum.
Hazreti Peygamber şöyle buyurdular:
«Nefsim kudret elinde olan Allah Tealâ Hazretlerine yemin ederim ki, ben, her ikinizin arasında Allah Tealâ Hazretlerinin kitabı ile hüküm vereceğim: Cariye ve koyunlar sana geri verilecektir. Senin oğluna yüz değnek cezası uygulanacak ve bir sene müddetle de sürgün edilecektir.» Hazreti Peygamber, delillere veya suçluların ıkrarına dayanarak bu hükmü verdikten sonra, ashabın ileri gelenlerinden Üneys (Radıyaîlahu anh) Hazretlerine hitaben:
-Yâ Üneys! Şu davacının hanımına gidiniz. Eğer zinayı İkrar ederse, ona recim cezası uygula.»
Sonra Üneys hu görevle giderek kadının ifadesini aldı. Kadın şa-hid huzurunda suçu itiraf etti. Üneys Hazretleri de, Hazreti Peygamberin emirleri üzere o kadını recim (taşlanma) cezasına çarptırdı.
Mütercim:
Zina davasının saklanması ve mümkün olduğu kadar gizlenmesi meşru iken, araştırma açılmasının sebebi, tarafların ısrarları üzere olmuştur. Sonra suçluların defalarca ikrarları ile zina suçu s&bit olduğundan her iki tarafa da meşru had (ceza) uygulandı.
Eğer zina edenler, henüz evli değiller ise, Şafiî mezhebinde bu
hadis-i şerifin zahiri ile amel edilerek, bunlara yüz değnek vurulması ve en az üç günlük sefer mesafesi bir yere bir yıl müddetle sürgün edilmeleri gerekir hükmüne varılmıştır.
Hanefi mezhebinde ise, yalnız bunlara yüz değnek vurulması yeter. Sürgün cezası ise, sonraki uygulamalarla kaldırılmıştır.
Eğer zina edenlerden herhangi biri evli ise yahud başlarından bir kez nikah geçmişse, bu gibilerin suçu sabit olma halinde recme-dilerek öldürülmeleri gerekir.
Gerçekte bu recim cezası açık bir hükümle Kur'anda yok ise de, Hazreti Peygamberden tevatür yolu ile gelen uygulamalar ile sabittir. «Peygamber size he getirirse, onu kabul edin» mealindeki ayeti kerimesi gereğince Allah'ın peygamberlerinin emirlerine ve icraatına uymak lazımdır.
Hazreti Peygamber Kur'an-ı Kerimdeki ayeti kerimeye dayanarak «Bu zina hakkında uygulanacak yol ve hüküm, bekâra yüz değnek vurmak ve evliyi recmetmektir,» buyurdu. îşte bu hadîs-i şerifte vaki olan:
«Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben sizin davanızı Allah'ın kitabı ile göreceğim ve hükme bağlayacağım,» demek, «Allah o zina edenlere yol kilıncaya kadar...» (Nisa sûresi: ayet 15) mealindeki ayetlö hüküm vereceğim demektir. Çünkü Peygamber Sallallahu Aleyht ve Sellem bu husustaki şeriat yolunu, bekâra değnek vurmak ve evlenmişi taşla öldürmek şeklinde tefsir etmiştir.
Yahud bazı alimlerin görüşüne göre Allah'ın kitabından maksad, Kur' an-ı Kerimden okunuşu kaldırılan ve yalnız hükmü baki kalan:
«Evli erkek ve evli kadın zina ettikleri zaman Allah'dan bir ceza olarak muhakkak onları recmediniz: Allah Aziz'dir. hakîm'dir» mealindeki ayettir.
Allah korusun, bir kimse şeytana uyup zina ilşerse, onu hiç kimseye açmayıp Allah ile kendisi arasında bırakmalıdır. Gerek hakim huzurunda ve gerekse insanlar arasında tamamen inkâr etmeli, tev-be ederek Allah'dan mağfiret dilemelidir. Bu şekilde ölürse, bağışlanmış olması umulur. Fakat ilşediği bu suçu övünerek şurada burada yayacak olursa, bağışlanmayan suçlular arasına girer, bunlar açıktan günah işleyenlerdir. Bir hadîs-i şerifte bu gibiler bağışlananlar dışında bırakılmışlardır.

732- Hazreti Ömer (Radiyallahu Anh) der ki:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Hayber Yahudilerine hitaben şöyle buyurdu:
«Allah sizi (arazilerinizde bıraktığı müddetçe biz de (mahsull-e-rinizin bir kısmı bize ait olmak şartı ile) bırakıyoruz.»
Yine Hazreti Peygamber, Hayber yah" udilerinden Hakîk Oğulları kabilesinin reisine hitaben şöyle buyurdu:
«Hayber'den çıkarıldığın ve güçlü deven seni birkaç gece (gün) aralıksız taşıdığı zaman ne yapacaksın?» (Sen ve sana bağlı olan Hayber Yahudi'leri bir zaman gelecektir ki, buradan Şam'a doğru uzaklaştırılacaksınız.)
Mütercim;
Gerçekten daha sonra Hazreti Ömer'in hilafeti zamanında adı geçeri Yahudi'ler rahat durmadılar, emniyet ve düzeni bozdular, olaylar çıkardılar. Bu olaylardan biri de şu idi:
Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah, Hayber'de bulunan arazisine bakmak için Hayber'e gitmişti. Gece yatmakta olduğu damdan, meçhul haşıslar tarafından uykuda iken aşağı atılarak kolları ve bacakları kırılmıştı. Bu olay üzerine Hazreti Ömer Medine'de minbere çıkarak cemaata hitab etti:
— Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Hayber Yahudilerinin bağ ve bahçelerini ellerinden almamış, onları arazileri üzerinde bırakmıştı. Fakat bakınız, oğlum Abdullah,. Hayberde bulunan kendi arazisine bakmak için gitmiş iken geceleyin onu damdan aşağı atmışlar, kol ve bacak kemiklerinde kırık ve çıkık var. Bizim orada Yahudilerden başka düşmanımız ve suçlayacağımız kimsemiz yoktur. Simdi ben kesin olarak Yahudileri' oradan çıkarıp Şam tarafina sürgün etmek, uzaklaştırmak firkrindeyim.
Hazreti Ömerin bu şekildeki kesin karan ve sözleri yahudiler1 tarafindan duyulunca, Hakik Oğulları kabilesinden ve Yahudi'lerin ileri gelenlerinden bir adanı Hazreti Ömerin huzuruna geldi ve şöyle dedi:
— Ey müminlerin Emîri! Hazreti Peygamber, bizi böyle yerli yerimizde bırakmış ve yerleştirmişken ve bazı şartlarla bizimle anlaşmışken, bizi yurdlarımızdan nasıl çıkarıp uzaklaştıracaksın? Hazreti Ömer ona:
— Sen hatırlıyor musun, evelce Hazreti Peygamber bizzat size hitaben «Bakalım ilerde Hayberden çıkarıldığın ve güçlü deven seni birkaç gece (gün) aralıksız taşıdığı zaman ne yapacaksın? buyurmuş, tu, cevabını verdi. Yahudi dedi ki: O söz, Ebû'l-Kasim'ın bana bir latifesi idi, gerçek değildi. Sonra Hazreti Ömer:
— Ey Allah düşmanı! Sen yalan söylüyorsun, dedi. Sonra Hayber Yahudilerini Hayber'den çıkarıp Şam tarafina sürdü; fakat sahibi bulundukları hurma bahçeleri karşılığında mal, deve ve gerekli eşyayı onlara verdi.

733- Misver bin Mahreme (Radıyallahu Anh) der ki:
Hudeybiye seferinde Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Mekke yolu üzerinde bir yerde bize şöyle buyurdu:
«Gerçek şu ki, Halid bin Velid, Kureyş tarafindan bizim harekâtımızı keşfetmek için birtakım süvarileri ile Gamım adındaki yerdedir. Siz yolun sağını tutunuz. (Halid'in bulunduğu yöne gitmeyip doğrudan Kureyş ordusu üzerine gidelim).»
Ravi Misver devamla der ki: Vallahi, bizim ordumuzdan Halid' in haberi bile olmadı. Çok sonra bizim ordumuzun havaya: kaldırdığı siyah tozu görünce Halid sür'atle hayvanın koşturarak Kureyş ordusuna haber vermeğe gitti. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in ordusu da mümkün olduğu kadar bir hızla Kureyş ordusu üzerine ilerliyordu. Ordumuz, sarp ve inişli yokuşlu bir yere vardığı zaman, Hazreti Peygamberin Kasva adındaki devesi çöktü, kaldı. Askerler dediler ki, Kasva huysuzlaştı, serkeş oldu. Hazreti Peygamber, şöyle buyurdu:
«Kasva çökmez; onun böyle yolda çökmek adeti yoktur. Fakat FiTi engelleyen (yüce kuvvet) onu engelledi. (Evelce Mekke'yi yıkmak için gelen ordudaki Fil'i bu işten engelleyen Allah, bizi de orada kan dökmekten engelledi). Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Kureyş'ler, Allah'ın mübarek kıldığı Haremi şerife hürmet hususunda bana ne kadar ağır şart koşarlarsa kabul edeceğim, bu yolda onların istediğini vereceğim.»
Sonra Hazreti Peygamber Kasva'yi bizzat zorlayarak yürüttü. Sonra orduyu, Kureyş'in bulunduğu yönden çevirerek Hudeybiye yoluna saptı ve Hudeybiye'nin yukarı kısmında çok az suyu bulunan bir kuyunun yanı başında konakladı. Bu kuyunun suyunu herkes avuçla içmeğe başladı. Az sonra bütün su çekilmiş oldu. Sonra susuzluktan Hazreti Peygambere şikâyet ettiler. Hazreti Peygamber ok mahfazasından bir ok çıkararak onlara verdi ve bu oku o kuyunun dibine koyunuz, buyurdu. Ashab da onu o kuyuya koydular.
Misver, der ki: Yüce Allah'a yemin ederim ki, o anda kuyudan su fışkırdı ve taştı. Öyle ki, herkes kuyunun kenarında oturup'ju İcablarını doldurarak yerlerine döndü. Bu sırada Huza'a. kabilesinden birkaç kişi ile birlikte Bedii bin Varaka El-Huza'i, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeUem'e geldi. Aslında Huza'â kabilesi, Hazreti Peygamberin arkadaşları ve güvenilir sırdaşları idi. içlerinden müs^ lüman olan ve olmayanların hepsi Hazreti Peygambere hizmet ederler, Mekke'deki olayları ona haber verirler ve sadakat gösterirlerdi. kez de yine iyi niyetle Bedii Hazretleri gelip: — Wy Allah'ın Resulü! Kâ'b bin Lüey ve Âmir bin Lüey kabileleri, hüdeybiye'nin suyu en bol olan kuyularının çevresine kondular. Bunlar bütün kavim ve kabileleri ve hayvanları ile sizden önce gelip bu yeri tutmuşlar. Harpten kaçmasınlar diye, kadınlarını da beraberlerinde getirdiler. Şimdi ben onları bu yerde bırakıp geldim. Bunların maksadı, size karşı savaşmak ve sizi Mekke'ye sokmamaktır,
Hazreti Peygamber Bedü'e cevab olarak:
«Biz hiç kimse ile savaş etmek niyeti üzre gelmedik; ancak biz ömre niyeti ile ihrama girip tavaf, sa'y ve traş işlerini yaparak öm-reyi tamamlamak ve geri dönmek için geldik. Bununla beraber Ku-reyş kavminin maddî ve manevî kuvveti çeşitli olay ve savaşlar yüzünden hayli kırılmıştır. Bu durumda isterlerse, onlara bir müddet vereyim ve onlarla şöyle bir anlaşma yapayım: Mekke müşrikleri benimle diğer arab kabilelerinin arasını serbest bıraksınlar (onlarla yapacağım temaslara engel olmasınlar). Eğer ben onlara üstün gele-bilirsem, Mekke'liler de, bana teslim olan ve itaat eden insanlar gibi kendi arzuları ile teslim olup itaat ederler. Eğei1 o kabilelerle yapacağım savaşlarda üstün gelemiyecek olursam, o zaman Mekke'liler rahata kavuşmuş ve benden kurtulmuş olurlar.
Şayet Mekke'liler, bu şartlardan herhangi birini kabul etmeyecek olurlarsa, canım kudret elinde olan yüce Allah'a yemin ederim ki, bu din uğrunda onlarla savaşırım, tâ başım vücudumdan ayrılın-cr- a kadar, Allah yolunda savaşırım. Elbette Allah Tealâ Hazretleri Kur'anı Kerim'inde verdiği kendi dinini yüceltme va'dini gerçekleştirecektir.» buyurdu.
Hazreti Peygamberin bu yoldaki beyanlarını dinleyen Bedii dedi ki; Ey Allah'ın Resulü! Ben, sizin bu emirlerinizi Kureyş kavmine harfi harfine tebliğ edeceğim. Sonra Bedîl, beraberindekilerle geri dönüp Kureyş ordugâhına vardı ve bütün Mekkelüere karşı:

— Ey Kureyş kavmi! Biz, peygamberin yanından geldik ve çok tesirli sözler dinledik. Bu işittiklerimizi dinlemek isterseniz, onları aynen olduğu gibi size açıklayalım, dedi. Kureyş ordusunun bazı cahilleri Bedil'e karşı: — Senin, O'na dair vereceğin habere ihtiyacımız yok! dediler. Fakat Kureyş ordusunun akıllı ve ileri görüşlü kimseleri:

— Peki, peki. Ne işittinse haber ver, dediler. Bedü, Hazreti peygamberden işitmiş olduğu emirleri harfiyyen açıklayıp onlara bildirdi. Sonra Urve bin Mes'ud .adında bir zat Kureyş kavmine güzel bir ifade ile şunları söyledi:,

— Ey topluluk! Siz benim babam yerinde değil misiniz? Onlar da, evet, biz senin baban yerindeyiz, dediler. Urve tekrar sordu:

— Ben sizin evladınız yerinde değil miyim? Onlar:

— Evet, sen bizim evladımız yerindesin, dediler. Urve:

— Benden hiç şüphelenir ve beni itham edermisiniz? dedi. Onlar.

—Hayır, senden hiç bir şüphemiz olmaz, dediler. Sonra Urve şöyle sözüne devam etti:

— Gerçek şu ki, bu defa size yardım etmek üzere Ukâz kabilesini tam seferber olarak bu cenge davet etmiştim. Sonra bunlar bu davetime gelmediklerinden ben bütün çoluk-çocuğumla ve etrafımla size yardım etmek ve size ortak olmak üzere geldim; bunu biliyorsunuz, değil mi? Onlar hep bir ağızdan:

— Evet, biliyoruz, dediler. Urve:

— Bu zat (Peygamber), size sulh teklifinde bulunmuş. Siz onu kabul .ediniz. Bana da izin veriniz, gideyim ve bir kez de onunla ben konuşayım, dedi. Onlar da: — Peki, gidiniz, konuşunuz! dediler. Sonra Urve, yanlarından ayrılarak Hazreti Peygamberin huzuruna geldi ve konuştu. Kazreti Peygamber, Bedıl'e söylediklerinin aynini tekrarladı. Urve, Hazreti Peygamberin: «Eğer Kureyş kavmi gösterdiğim yo!u kabul etmeyecek olurlarsa, ölünceye kadar onlarla savaşacağım,» sözüne karşı dedi ki:

— Eğer kavminiz olan Mekke'lilerin kökünü kazımak niyetinde iseniz bana söyleyiniz, sizden önce birçok liderler geldi geçti; bunların içinde kendi soy ve kabilesini yok eden var mı?

Vallahi, içinizde bazı şöhretli kimseleri gördüğüm gibi, harb halinde sizi bırakıp kaçacak bazı kimseler ve çeşitli kabileler de görüyorum. Urve'nin bu sözüne karşı, Hazreti Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) sabredeniyerek kızdı ve ona çıkışarak dedi ki:

— Biz Allah'ın Resulünü bırakıp kaçacak mıyız? Sen git kavmin Sakîf'ın putu olan LÂT'ın kıçını yala! Urve sordu:

— Bu sözü söyleyen kimdir? Ebû Bekir olduğu cevabını aldı. Sonra şöyle konuştu:

— Ah Ebû Bekir! Eğer daha önce üzerimde karşılığını veremediğim iyiliklerin olmayaydı, elbette seni cevapsız bırakmazdım. (Siz bana bir diyet hususunda evelce yardım etmiştiniz, cahiliyet zamanında bana on deve vermiştiniz. Eğer bunu yapmamış olsaydınız, ben de sizin bu sözünüze karşılık verirdim.)

Ravi Misver der ki, Urve hem Hazreti Peygamber ile konuşur, hem de konuşma arasında, Hicaz arablarıhm adetince eliyle Hazreti Peygamberin mübarek sakallanın okşardı. Urve, Hazreti Peygamberin mübarek sakalına elini her uzattıkça, Hazreti Peygamberi korumak için yanı başında zırh içinde ve kılıcı elinde dikilen ve Urve'nin yeğeni olan Muğîre bin Şu'be, amcasına: Senin gibi müşrik ve kafirlere, Hazreti peygamberin mübarek sakalına dokunmak yakışmaz, diyerek kılıcının ökçesi ile ona dokunurdu. Bu harekete Urve'nin canı sıkıldı ve başını kaldırarak:

— Benim elime kılıcının ötesi ile vuran kinidir? dedi. Ashab: —.Yeğenin Muğîre'dir, dediler. Urve yeğenine mukabele etti: -— Ey gaddar! Senin cahiliyet zamanında işlediğin suçun tazminatını halâ ödemekle uğraşıyorum. (Muğlre İslâmı kabulden önce Sakîf kabilesinden bir kısım arkadaşları ile Mekke'den Mısır'a giderken yolda sarhoş olmuşlar, aralarında kavga çıkmış ve Muğıre arkadaşlarının hepsini öldürerek mallarını almıştı. Sonra Medineye geçerek İslâm'ı kabul etmişti. Hatta Müslüman olurken bu olayı da Hazreti Peygambere anlatınca şu cevabı almıştı: «Senden İslâmiyet cihetini kabul ederim: fakat diğer öldürme ve yağma işine karışmam, onu kabul etmem. «Çünkü bu işi savaş halinde değil, sulh zamanında yapmışsın.» Sonra Urve, gözlerini ashabı kirama çevirerek onları süzdü ve şöyle dedi:

— Bu nasıl şeydir, bu ne tazim ve hürmettir? Vallahi, Peygamber bir tükürük tükürse mutlaka onlardan birisinin avucuna düşer ve onu yüzüne ve derisine' sürer. Bir şey emretse hepsi birden davranıyor. Abdest alsa, onun abdest suyu için birbirlerini kıracak oluyorlar. Konuştuğu zaman onun yanında kimseden çıt çıkmıyor. Saygılarından ötürü bakışlarını ona dikemiyor. Sonra Urve, adamlarının yanma dönerek şöyle dedi:

— Ey kavim! Vallahi, ben şimdiye kadar elçi olarak .birçok kralların, huzuruna çıktım: Rûm hükümdar Ka'yser'in huzuruna çıktım, Fars kralı Kisrâ'nm, Habeş hükümdarı Necaşı'nin huzurlarına çıktım. Vallahi, Muhammed'm adamlarının Muhammed'e gosterdikleri hürmet ve tazimin, haşiyesi tarafından hiçbir krala gösterildiğini görmedim. Vallahi, bir tükürük tükürse mutlaka onlardan birinin avucuna düşer ve onu yüzüne ve derisine sürer. Muham-med onlara bir şey emredince (onun emrini yerine getirmek için) hepsi birden davranıyor. Abdest alsa, onun abdest suyu için birbirlerini kıracak (ezecek) oluyorlar. Konuştuğu zaman onun huzurunda kimseden çıt çıkmıyor. Bütün ashab, hürmetlerinden dolayı onun yüzüne bakmazlar. Üstelik Muhammen -ize güzel bir sulh ve isabetli bir fikir beyan etti. Geliniz, siz bunu î^abul ediniz Hakkınızda hayırlı ve iyi olur.

Kinaneoğulları kabilesinden bınsi, Kureyş kavmine hitaben: —. Siz beni bırakın. Bir kere de Muhammed'in yanına ben gideyim, dedi. Onlar da: — Peki, gidiniz, dediler, bu adam İslâm ordusuna gelirken Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem Ashabı kirama hitabederek:

«Şu gelen adam, hac ve ömre kurbanlarına hürmet ve tazim gösteren kabileden falancadır. Yanlarınızda bulunan nişanlı ne kadar kurban (hedyJ devesi varsa, hepsini onun gözü önüne yayınız, salıveriniz,» buyurdu. Ashab da bütün kurbanlık develerini salıverdiler, ona gösterdiler ve ashabdan çok kimseler telbiye getirerek (Lebbeyk diyerek) onu karşıladılar. Bu gelen (Kinane'li) adam, ashabın ve kurbanlıkların bu halini görünce şaşarak dedi ki: — Sübhanellah! Kabe'den bunları alıkoymak yerinde bir hareket değil. Hazreti Peygamberle konuştuktan sonra Kureyş ordusuna döndü ve dedi ki:

— Ben, onların yanlarında, ömre tamamlandıktan sonra kesilmek üzere kurbanlık Chedy) develer gördüm. Hepsi de tasmalanmış ve işaretlenmiş. Benim fikrime uyarsınız, onların Beyti şeriften alı-konmasmı doğru bulmam.

Onlar: — Dur bakalım, biraz daha düşünelim, dediler. Sonra mik-rez adındaki bir şahıs da:

— Bırakınız, bir de ben gideyim, bakayım. Dedi. Onlar da; — Peki, gidiniz, bakınız. Dediler. Sonra Mikrez müslünanların ordugâhına gelirken onu Hazreti Peygamber uzaktan gördü ve şöyle buyurdu :

«Bu gelen mikrez'dir. Bu ise zalim ve serkeşin biridir.»

Sonra bu Mikrez gelip Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem-ile konuşurken Kureyş ordusu tarafından sulh ve anlaşma yapılmak üzere görevlendirilen Süheyl bin Amir uzaktan gözüktü. Hazreti Peygamber ashaba hitaben:

«Artık işiniz bir derece kolaylaştı,» buyurdu. Sonra Süheyl Re-sûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile konuşmaya başladı:

On sene iki taraf birbirleriyle savaşmamak, taraflar emniyet ve güvenliği korumak, bu yıl ömreden vazgeçerek ertesi yıl yine ashab-la ömre yapmak şartları ile bir andlaşma metni yazılmasına karar verildi. Sonra Süheyl: — Haydi kalem, kâğıd getiriniz. Aramızdaki sözleşme metnini yazınız dedi. Hazreti Peygamber, özel kâtibi olan Hazreti Ali'yi yanna çağırttı ve ona hitaben: «Önce Bismillahirrah-manirrahim yazınız,» buyurdu. Fakat Sühely, cahiliyet inançlarına uyarak besmelenin bu tarzda yazılmasına karşı çıktı. Bu Rahman kelimesi ne sözdür, bilmiyorum. Eskiden yazmış olduğunuz gibi, Bis-mikellahümme, diyerek yazınız, dedi. Bunun da manası, Allahım! Senin isminle başlarım, demektir. Ashab, Süheyl'in bu isteğine karşı çıktılar, biz besmeleyi değiştirmeyiz, dediler. Hazreti Peygamber, Hazreti Ali'ye:

«Zararı yok, Bismikellahümme, yaz,» diye emretti. O da aynı şekilde yazdı. Sonra Resûl-i Ekrem:

«İşbu Andlaşma, Allah'ın peygamberi Muhammed'in mutabık kalarak hnza ettiği...» buyurunca Süheyl, Allah'ın peygamberi sözüne itiraz etti ve:

— Vallahi, senin Allah'ın peygamberi olduğuna inanmış olsaydık, seni Kabe'yi ziyaretten alıkoymazdık. Böyle yazmayınız, Abdullah'ın oğlu Muhammed diye yazınız, dedi. Hazreti Peygamber:

«Vallahi, siz beni her ne kadar tekzib etseniz de ben gerçekten Allah'ın peygamberiyim!» dedi ve kâtibe hitaben, zararı yok, Süheyl'in istediği gibi:

«Abdullah'ın oğlu Muhammed, diye yazınız,» buyurdu. Nihayet o şekilde yazıldı. Sonra Resûl-i Ekrem:

«Ka'beyi ziyaret edip tavaf etmemize mani olmamaları şartıyle...» deyince Süheyl bu şarta da itiraz etti: Arablar, bize baskı yapıldığından söz ederler. Bu sene sizi Mekke'ye bıraksak, arablar nezdinde küçük düşeriz. Biz zorla istilâ edildik, diye dedi-kodu yaparlar. Fakat gelecek yıl, istediğiniz gibi, sizin için Mekke'yi üç gün müddetle boşaltırız. Hiç bir zarar olmaksızın ömre işlerinizi yaparak üç günden sonra Medine'ye dönersiniz, dedi ve o şekilde yazıldı. Sonra Süheyl bir madde daha ilâvesini isteyerek:

— Sana bizden kim gelirse, senin dininden olsa bile, onu kabul etmeyecek ve bize geri vereceksin, dedi. Ashab:

— Şaşılacak şey! Bir adam müslüman olarak bize gelmişken, biz onu nasıl geri vereceğiz, müşriklere teslim edeceğiz? oJur şey mi bu? dediler.

Ashab bu halde iken, daha önce Mekke'de İslâm dinini kabul ettiğinden orada zindana atılan ve ayaklarına zincir vurulan Süheylin oğlu Ebû Cendel, bir yolunu bulup zindandan kaçarak ayaklarında zincir olduğu halde kendini İslâm ordugahına attı. Babası Süheyl, oğlunu görür görmez: — Ya Muhammedi İmza edeceğim andlaşma şartlarından birincisi uyarınca senin, bu oğlumu bana geri vermen gereklidir; bunu bana geri vermedikçe sözleşme metnine imza koymam, dedi. Hazreti Peygamber,

«Sözleşmemiz henüz imza edilmedi, (Ebû Cendel'in geri verilmemesi gerekir).» buyurdu. Süheyl:

— O halde, vallahi, seninle hiç bir hususta anlaşma yapmam, diye yemin etti. Yine Hazreti Peygamber:

«Haydi, onu bana bırak!» buyurdu. Süheyl:

— Asla kabul edemem diye diretti. Hazreti Peygamber: «Evet, bunu benim için kabul et!» buyurdu. Süheyl:

— Asla kabul etmem, diyerek İsrarını sürdürdü. Bu arada daha önce gelen ve Süheyl'in arkadaşı olan Mikrez adındaki şahıs:

— Biz bu isteğinizi kabul ettik, Ebû Cendel'i hüküm, dışı bırakıyoruz, dedi ise de, yine Süheyl eski inadında İsrar etti. Babasının bu kesin konuşmasını duyan Ebû Cendel, insanlar ortasında yüksek sesle:

— Ey müslümanlar topluluğu! Ben size müslüman olarak gelmişken, tekrar müşriklerin eline teslim ediliyorum. Şu benim başıma gelenleri görmüyor musunuz? diye bağırmaya başladı. Gerçekten bu zavallıya, daha önce bu din uğruna çok işkence edilmişti. Bu şekilde bağırmasında haklı idi.

Bir rivayette de Hazreti Peygamber ona:
«İnşallah, yakında Allah seni kurtaracaktır; sabret!» diye buyurmuştu.
Ömer bin Hattab Hazretleri der ki. Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardım ve:
— Sen Allah'ın gerçek peygamberi değilmisin! dedim. O da: «Evet, Allah Tealâ Hazretlerinin hak peygamberiyim,» buyurdu.
Ben tekrar sordum:
— Peki, biz hak dih üzere, düşmanlarımız ise batıl din üzere değil midirler? Efendimiz:
«Evet, öyledir,» buyurdular. Ben devam ettim:
— O halde dinimiz hususunda bu küçüklüğü neden kaD'ü edelim. Onların her istediklerini neden verelim? Bana şöyle cevab verdiler:
«Ben yüce Allah'ın hak peygamberiyim. Ben bu işi yapmakla Allah Tealâ Hazretlerine isyan etmiş olmuyorum. Allah Tealâ benim yardimcımdır.» Sonra ben sordum:
— Sen, bize, yakında Beyt-i şerife vanp tavaf edeceğiz diye haber vermiştin, değil mi? Efendimiz cevab verdiler:
«Evet, öylece haber verdim? fakat vaktini tayin ederek hemen bu sene varıp tavaf edeceğiz, diyerek mi haber verdim?» Ben de:
— Hayır, vakit tayin buyurmam iş tınız, dedim. Efendimiz Hazretleri:
«Muhakkak sen Bey-i şerife varıp oraya gireceksin ve onu tavaf edeceksin, Cbu yıl olmasa, gelecek yıl tavaf edeceksin),» buyurdular. Ben tekrar Hazreti Ebû Bekir'in yanına döndüm ve dedim:
— Bu .adam Allah Tealâ Hazretlerinin hak peygamberi değil midir? Hazreti Ebû bekir:
— Evet, hak peygamberdir, dedi. Ben yine sordum:
— Biz hak üzere, düşmanlarımız ise batıl yol üzere değil midir? Hazreti Ebû Bekir:
— Evet, öyledir: Dedi. Ben:
— O halde, dinimiz hususunda neden bu aşağılığı kabul edelim, düşmanlarımızın her istediğini yapalım? dedim. Hazreti Ebû Bekir, beni azarlar şekilde:
— Be hey adam! O kimse muhakkak ki, Allah Tealâ Hazretlerinin Resûl-i Ekremidir, peygamberidir. Hic bir zaman yüce peygamber Allah'a isyan etmez ve Allah Tealâ Peygamberinin daima yardımcısıdır. Sen, hemen Hazreti Peygamberin devesinin dizginine yapış, (böyle yersiz sözler konuşma, o ne buyurursa ona uy), dedi. Tekrar Hazreti Ebu Bekir söze devamla:
— Vallahi, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, her hareket ve işinde hak üzeredir. Haydi git, dedi. Ben yine Hazreti Ebû Bekir'e hitaben:
— Peki, Hazreti Peygamber Medine'de bize : «Biz Beyt-i şerife varacağız ve Bey-İ şerifi tavaf edeceğiz,» diye haber vermemiş mi idi? dedim. Bu soruma Hazreti Ebû Bekir şu cevabı verdi:
— vet, haber vermişti; fakat vaktini tayin ederek hemen bu yıl tavaf eo ceğiz, diye mi buyurmuştu? Ben de:
— Hayır, vaktini tayin etmemişti, dedim. Sonra devam etti:
— Gerçekten sen Beyt-i şerife varıp onu tavaf edeceksin, dedi. Hazreti Ömer der ki:
Benim bu aşırı derecede konuşmadan ve itirazda bulunmamdan dolayı sonradan keffaret olsun diye sadaka, kurban oruç ve köle azad etmek gibi iyi işlerden çok şeyler yaptım.
Bu hadîs-i şerifi rivayet eden der ki:
Bu andlaşmanın hazırlanarak imza edilmesinden sonra Hazreti Peygamber, ashabı kirama hitaben:
«Artık kalkınız, burada Hudeybiye adlı yerde hedy kurbanlarmı-kesiniz. Sonra da başlarınızı traş edip ömre ihramından çıkınız,» diye buyurdu ise de, vallahi ashabdan hiç bir ferd yerinden kıpırdamadı, (belki yüce Allah'dan bir vahy gelir de bu anlaşma bozulur diye emre uymakta acele etmediler). Bu emri Hazreti Peygamber üç defa tek-rarladığı halde yine hiç kimse ayağa kalkmadı. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, beraberinde olan pâk zevcesi Ümmü Seleme (Radıyallahu Anhâ) validemizin yanma varıp ashabı kiramın bu tutumlarını anlattı. Ümmü Seleme Hazretleri şöyle konuştu:
— Ya Resûlallah, ashabın hepsinin sizin emrinize uymalarını ve böylece kurbanlarını kesmelerini istiyorsanız, şimdi hemen çıkınız ve kendi hedy kurbanınızı kesiniz ve işiniz bitinceye kadar onlara hiç bir şey söylemeyiniz. Sonra başınızın saçını traş etmek için bir berber çağırınız. Berber sizi traş etsin ve herkes görsün.
Ümmü Seleme validemizin dediği gibi, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem çıkıp bizzat kendisi kurbanını kesti ve bu kurbanını kesinceye kadar da onlara hiç bir söz söylemedi. Sonra berberini çağırttı. Berber de mübarek başlarını traş etti. Bu hali gören ashabı kiram, hemen kalkıp kurbanlarını kestiler ve birbirlerini traş etmeğe başladılar. Daha önce Hazreti Peygamberin emrine uymayı geciktirdiklerinden de pişman olduklarından kurban kesme ve traş olma işlerinde çok acele davrandılar ve birbirlerini ezecek şekilde sıkıştırdılar. Nihayet traş olarak ihramdan çıktılar.
Sonra Hudeybiye mevkiinde iken, Mekke'de daha önce islâm ıdinini kabul edip kâfirler içinde kalinis bulunan bazı müslüman kadınlar, Hazreti Peygamberi görmek ve müslümanlarla Medine'ye hic-, ret etmek gayesi ile islâm ordugâhına geldiler. Sonra bu hanımlar hakkında şu mealdeki ayeti kerime nazil oîdu:
«Ey iman edenler! Size, mümin kadınlar muhacir olarak geldikleri vakit onları imtihan edin, (gerçekten mümin olup olmadıklarını ^eneyin) îmanlarını Allah (sizden) daha iyi bilir. Deneme neticesinde mümin olduklarına kanaat getirirseniz artık kendilerini kâfirlere geri çevirmeyin. Mümin kadınlar, kâfirlere helâl değildir. Kâfirler de mümin kadınlara helal değildir. Bununla beraber (kâfirlerin, İslâmı kabul eden kadınlarına) vermiş oldukları mehri, o kâfirlere verin. Sizin o mümin kadınları nikâh.etmenizde de, mehirlerini kendilerine verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günah yoktur. (İslâm dininden çıkan) kâfir zevcelerinizi nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri de geri isteyin. Kâfirler de, (İslâmı kabul eden ve size gelen kadınlarına) vermiş oldukları mehri istesinler. Bunlar size Allah'ın hükmüdür, aranızda hüküm veriyor. Allah Alîm'dir, Hakim'-dir.» (Mümtehine sûresi, ayet 10)
Mütercim:
Bu hanımların hicretlerinin kabul edilişi ve geri çevrilmeyişleri, adı geçen Hudeybiye andlaşmasınm hükmünü bozmamaktadır. Çünkü hicretin kabul edilmeyişi, erkeklere mahsustu. Erkekler İslam tarafina geçtikleri takdirde onları Mekke'deki müşriklere geri vermek gerekliydi. Yahut bu ayeti kerime ile hüküm erkeklere has kılındı da erkekler dışta bırakıldı, diye de yorum yapılmaktadır.
Bu ayeti kerimenin nazil olması üzerine, Hazreti Ömer, o zamana kadar nikâhında saklamış olduğu müşriklerden iki zevcesini birden boşadı. Bu kadınlardan birini sonra Muaviye bin Ebi Süfyan aldı. Diğerini de Safvan bin Ümeyye aldı. Sonra Hazreti Peygamber bütün ordusu ve İslâmı kabul eden o hanımlarla beraber Medine'ye döndüler. O günlerde Mekke'lilerden Ebû Basîr isminde bir zat islâmı kabul ederek kaçmış ve Medine'ye hicret etmişti. Hazreti Peygambere sığman bu adamı muahede gereğince geri almak için Kureyş kâfirleri iki kişiyi Medine'ye gönderdiler. Bunlar Hazreti Peygamberin huzuruna varıp muahede hükümleri gereğince Ebû Basîr'in kendilerine teslim edilmesini istediler. Hazreti Peygamber de andlaşma uyarınca Ebû Basîr'i o iki adama teslim etti. Onlar Ebû Basîr'i alıp Medine'den çıktılar. Medineye yaklaşık olarak bir buçuk saat uzaklıkta bulunan Zül-Huleyfe adındaki yere vardıkları zaman beraberlerindeki hurma azıklarını yemek için orada konakladılar. Aralarında konuşurlarken Ebû Basîr bir fırsat bularak o iki şahıstan birinin kılıcını kaparak onu öldürdü. Diğeri ise kaçarak Medine'ye döndü ve başına geleni Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e anlattı. Siz engel olmazsanız, arkadaşım gibi ben de Ebû Basîr tarafindan öldürüleceğim, dedi. Az sonra bunun arkasından Ebû Basîr da geldi ve şöyle konuştu:
— Vallahi, siz ey Allah'ın Resulü, üzerinize düşeni yaptınız; çünkü siz anlaşmaya uyarak beni kâfirlere teslim ettiniz. Sonra yüce Allah beni onlardan kurtardı.
Hazreti Peygamber Ashaba hitabem
«Helak olasıca, eğer ona yardım eden birisi olsa, harb ateşinin alevlenmesine sebep olurdu,» buyurdu, Ebû Basir, Hazreti Peygamberin böyle konuşmasını duyunca, tekrar kâfirlere geri verileceğini sezdi ve oradan kaçarak Şam tarafinda deniz kenarındaki Seyfui-bahr isimli yere.geçti. Orada oturdu. Ebû Basir'm orada bulunduğunu duyan Mekkedeki Ebû Cendel müşriklerden kaçarak Ebû Basîr'e katıldı. Yetmiş kadar süvari arkadaşı ile geldiği de söylenir. Bundan sonra Mekke'de İslâmı kabul eden herkes Seyfulbahr mevkiinde Ebû Basîr'e katıldı. Orada toplanan İslâm topluluğu, ticaret için 'çıkan Kureyş kervanlarını vurur, mallarını yağma ederdi. Şam tarafina giden Kureyş ticaret kervanları çok sıkıntıya düştüler. Bu saldırılardan kurtulmak için Hazreti Peygambere Ebû Süfyam elçi olarak gönderdiler. Ebû Basîr'in Medine'ye arkadaşları iJe çağrılmasını ve ora,-dan alınmasını istediler. Buna karşılık da, sözleşmedeki Mekke'den kaçan müslümanlann geri çevrilmeleri şartının da kaldırılmasını teklif ettiler ve bu yolda rica ederek merhamet dileğinde bulundular. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de Ebû Basîr'e haber göndererek Medine'ye gelmelerini ve artık Mekke'den müslüman olarak gelenlerin geri çevrilmeyeceklerini bildirdi. Bunun üzerine Ebû Basîr ile bütün arkadaşları Medine'ye geldiler, ashabı kirama karıştılar. Son ra Allah Tealâ Hazretleri şu mealdeki ayeti kerimeyi inzal buyurdu: «O Allah ki, sizi Mekke vadisinde kâfirlere karşı zafere erdirdikten sonra, onların ellerini sîzden, sizin ellerinizi de onlardan çekti. (Birbirinizle savaşmadınız). Allah bütün yaptıklarınızı görendir.» (Fetih sûresi, ayet 24), Hudeybiyede kâfirler, câhiliyet taassubuna kapılarak Hazreti peygamberin nübüvvetini ikrar etmeyip inkâr ettiler. Besmelenin ^yazılmasını kabul etmediler, müminlerin Kabe'yi ziyaret.etmelerine engel oldular. O sene müsJümanlann. Mekke'ye girmesini, şereflerini çiğneyen ve gururlarını kıran bir mesele yaptılar. Bu şekildeki tutumlarını ayeti kerimenin devamında Cenabı hak «Cahilîyet gayretleri» diye vasıflamaktadır.
Bu ayeti kerimenin inişi, ilk bakışta Ebû Basîr olayı ile ilgili görülüyorsa da gerçekte bu Fetih sûresinin tümü, Hudeybiye'de anlaşma yapıldığı günün ertesi gecesi nazil oldu. Hatta Hazreti Peygamber orada şöyle buyurmuştu: «Bu gece bana bir sûre nazil oldu ki, o sûre dünya ve dünya içinde bulunanlardan daha hayırlıdır.» Sonra da Fetih sûresini baştan sonuna kadar okumuştu. Nitekim ileride» Tefsir bahsinde? açıklanacaktır.[15]

VASİYETLER BAHSİ

734- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir;
-Yanında vasiyet edeceği bir malı bulunan bîr müslüman için, yazılı vasiyetini yanında bulundurmadan iki gece geçirmesi uygun .(ihtiyatlı bir iş) değildir.»

Mütercim :
Üzerinde hac ve zekât gibi Allah haklan bulunan yahud şahid-siz insan hakları olan kimsenin kendi malından vasiyet etmesi vacib ise de, diğer hayır ve hasenat işleri için malının üçte birinden vasiyet etmesi, dört mezhebe göre vacib değildir; ancak sünnettir ve mendûbdür.'F-akat bazı alimlere göre bu da vacibdir; çünkü bu hadîs-i şerifin metninde geçen hak kelimesinin görünüşteki manası itibar edilerek vasiyetsiz duran kimse haksız duruma düşmüş olacağı anlamı çıkarılmaktadır. Halbuki dört mezheb imamları burada geçen hak kelimesine, tedbir ve ihtiyat manasını vermişlerdir. Böylece vasiyetsiz duran kimse, tedbirsiz ve ihtiyatsız hareket etmiş olacağını kabul etmişlerdir.

735- Ebû Hüreyre (Badıyallahu Anh) der ki:
Bir kimse Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem efendimize gelerek.- Sadakanın en faziletlisi hangisidir? diye sorması üzerine ona şu cevabı verdiler:
«Sağlıklı, ihtiraslı, zenginliği umar ve fakirlikten korkar olduğun halde verdiğin sadakadır. Sadaka vermeyi geciktirip de can boğaza dayanınca falana şu kadar, falana bu kadar deme. Bu durumda mal zaten falanın olmuştur. (Bu ölüm üzere olan sözlerin kıymeti yoktur; artık mal başkalarının olmuştur. Senin bu durumda dağıtmaya kalkışmanın bir manası yoktur.)»
Mütercim:
Sadakanın en faziletlisi, sağlık halinde verilen sadakadır. Sonra hastalık halinde verilendir. Daha sonra da vasiyet suretiyle ölümden sonra verilen sadakadır. Hayatta iken yaptırılan cami, medrese, mek-teb ve hastahane gibi hayır işleri de sadakanın en faziletlilerinden sayılmışlardır.

736- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
tarafından Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem ahretlerine: «Ey Resulüm! En yakın aşiretine (kabilen adamlarına imarda bulun., mealindeki ayeti kerime indirilince, Kureyş kabilesini toplayarak onlara şöyle hitap ettiler:
«Ey Kureyş topluluğu! Siz, kendinizi (Allah Tealâ'dan) satın ah-mz t Allah m bir-Mfine iman ederek cehennem azabından canlarınızı kurtarınız). Allah'a karşı sizin için elimden bir şey gelmez (onun
azabından sizi kurtaramam).
Ey Abdi Menafoğullan! Allah'a karşı sizin için elimden bir şey gelmez.
Ey Abdülmuttaüb oğlu Abbas! Allah'a karşı senin için elimden bir şey gelmez.
Ey Allah'ın Peygamberinin halası Safiyye! Allah'a karşı senin için elimden bir şey gelmez.
Ey Muhammed Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem'in kızı Fatma! Malımdan ne dilersen benden iste. Allah'a karşı senin için yapabileceğim bir şey yoktur.»
Mütercim:
Bu olay Mekke'de geçtiğine göre, Ebû Hüreyre bu hadîs-i şerifi başkasından işiterek Mürsel olarak rivayet etmiştir, deniliyor. Ya-hud, bu ayeti kerimenin inmesinden sonra, Hazreti Peygamberin, yakınlarına ihtarda bulunması ayn ayrı vakitlerde iki defa olmuştur. Birincisi, Mekke'de iken Ebû Leheb'e varıncaya kadar bütün akrabasını Safa adındaki yere toplayarak olmuştur. Orada yapılan tebliğ ve ihtardan Ebû Leheb fena halde öfkelenmiş ve Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem'e kötü sözler söylemişti. Bunun üzerine «Ebû Leheb'in elleri kurusun (helak olsun)» mealindeki Tebbet sûresi nazil oldu. Tabii ki bu olayda Ebû Hüreyre bulunmamıştı.
İkincisi, Medine'de islâmı kabul etmiş olan akraba ve yakınlarını toplayarak yine birinci şekilde onlara ihtarda bulunmuştu, denilmektedir.
«Allah'a karşı sizin için elimden bir şey gelmez.» demek, Allah korusun, kötü bir akıbetle ahirete göçüb azaba tutulursanız, ben sizi kurtaramam demektir. Yoksa Hazreti Peygamberin mü'minlere ahi-rette şefaatçi olacağı kesinlikle sabittir.

737- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüm) der ki:
Babam Ömer (R.A.) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zamanında, Medine şehrinin karşısında Hayber arazisinde Semğ adıyla bilinen hurma bahçesini sadaka olarak vermek istedi. Bu maksadla Hazreti Peygambere gidip: — Ya Resûlallah, elime gayet nefis ve.kıymetli,bir mal (hurmalık) geçti. Allah rızası için onu sadaka olarak vermek istiyorum. Bunu ne şekilde sadaka vereyim? dedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Malın aslini; satılmamak hibe edilmemek ve varislere de intikal etmemek, ancak mahsulü dağıtılmak şartı ile sadaka (vakıf) yap.
İbni Ömer der ki: Sonra Hazreti Ömer, o şekilde arazisini vakfetti. Şimdi o bahçenin gelirinden öncelikle Allah yolunda cihâd edenlere, sonra kölelikten kurtulmak için borçlanan kölelere, yoksullara, müsafirlere, yolda kalmış muhtaçlara ve aynı zamanda akraba ve yakınlarımızdan muhtaç olanlara verilir. Bir de bu vakfın mütevellisi, kazanç sağlamıyarak ve hududu aşmayarak bu bahçenin meyva-larmdan yiyebilir, dost ve arkadaşlarına da yedirebilir.
Mütercim :
Zamnda ilk yapman vakıf, Hazreti Ömer'in Anh) bu vakfi olmuştur. Bir de.- «Vakıf yapanın yapan kimse, ne şekilde Ve hadîs hükmü ^ ^sinlik kazanır, ona vakfetmış olsa bile «eçeril olur. imam Şafiî'ye göre olmaz;
varislerin mülkiyetine geçebilir, bir şahıs hem vakfeden hem de mütevelli olamaz. Fakat mezheblere göre bu caizdir.
Bir de vakfın gelirinden ve yetimin malından, mütevellinin veya mallara bakmakla o-a™^ kişinin, emeği kanşlığmda haddi aşmaya-
tiilmesine dair hüküm bu hadisten çıkarıl-vakıf yapan kimse, vakfetmiş olduğu malın mütevsi kendisi ise,- onun da yöneticilik ücreti alması dahi caizdir, demişlerdir.

738- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ashaba hitaben şöyle buyurdu:
«Yedi mahvediciden sakınınız: Allah'a ortak koşmak, sihir, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak (adam öldürmek), faiz yemek, yetim malı yemek, savaş günü düşmanın Önünden kaçmak ve çevrede olup bitenlerden habersiz mümin ve iffetli kadınlara zina isnad etmek.»
Mütercim:
Böyle büyük günahların ve insanı helake götüren fenalıkların burada sadece yedi tane gösterilmesi, diğer hadîslerde olan ziyadeye engel değildir. Daha önce açıklaması geçmişti. İleride de inşa Allah açıklamalı olarak üzerinde durulacaktır.

739- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Varislerim, Dinar (para veya miras) bölüşecek değillerdir. Ne-(miktar tereke) bırakırsam, zevcelerimin nafakası ve şahsi memurumun maaşından artanı sadakadır, (hazineye aittir).»
Mütercim:
Hazreti Peygamberin' pâk zevceleri, bütün müminlerin anneleri olmak hükmünde bulunduklarından bunların ebedi olarak başkâlarina varmaları haramdır. Bunlar ömürlerinin sonuna kadar, evelcö oldukları gibi, evlerinde oturmaları dinen gerekli bulunduğundan, ölünceye kadar geçim masraflarının karşılanması lâzımdır. Vakıf haline geçeii malların bakımını ve idareciliğini yapan kimselere de tayin edilen ücret ne ise, onun da verilmesi gereklidir. Bunların dışında olan Peygambere ait gelir ve mallar, müslümanların hazinesine aittir.
îşte bu hadis-i şeriften dolayı Hazreti Peygamberin hırkası, kılıcı ve diğer geriye bıraktığı mallar* onun varisi bulunan Fatma ve Abbas (Radıyallahu Anhüma) hazretlerine teslim edilmedi. Pâk zevce- Terine de miras diye hiç bir şey verilmedi. Hepsi müslümanların hazînesine intikal etti. Bütün müslümanlar, peygambere ait eserleri görmekle sevinç duymuşlar ve böylece sevab kazanagelmişlerdir.

740- Hazreti Osman'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
Hazreti Osman'ın idaresine karşı çıkanlar, evini kuşatmışlar ve onu halifelikten çekilmeye zorlamışlardı. Hazreti Osman muhasa-racılara şöyle seslendi:
— Sizi Allah'a okuyorum, yalnız Peygamberin ashabını Allah'a okumaktayım. Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, «Rûme kuyusunu kazana Cennet vardır.» buyurduğunu ve bu kuyunun, benim kazdırdığımı büenler değil misiniz? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, «darlık günlerinde (şahsi malından) orduyu donatana cennet vardır» buyurduğunu ve benim askerleri donattığımı bilenler değil misiniz? Hazreti Osman'ın bu sözleri onlar tarafindan tasdik edildi.
(O halde bu gerçekleri bilerek beni öldürmeye nasıl kalkışıyorsunuz)
Mütercim;
Abdullah bin Sa'd bin Ebi Sarh adındaki adam, evelce vahy kâtibi iken dinden çıkarak (irtidat ederek) Mekke'ye kaçmış . Sonra Mekke fethedilince "kanı heder, sayılmışken Hazreti Osman'a olan akrabalığı dolayısıyle tekrar İslama girmişti. Hazreü Osman halife olunca, Hazreti Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'in yerine Mısır valiliğine tayin edildi. Hazreti Osmatın bu tasarrufundan Mısır halkı öfkelendi ve ona karşı ayaklanarak Medine'ye girdiler. Hazreti Osman'ı kuşattılar. Sonunda da bu halifeyi şehid ettiler. Bu üzücü olay tarih kitaplarında uzunboylu geçmektedir. İşte o muhasara esnasında Hazreti Osman (Radıyallahu Anh) bu hadîs-i şerifi rivayet ederek kendisi hakkında Hazreti Peygamberin buyurdukları ile isyancıları insafa davet ederek bu hareketlerinden vaz geçmelerini istemişse de, onlar:
— Sen Hazreti Peygamberin zamanında iyi bir kimse idin; fakat

halife olduktan sonra, eveîce dinden çıkması ile şöhret bulan ve kanı hedef edilen Abdullah'ı bize vali tayin ederek başımıza musallat ettin, dediler ve muhasarayı devam ettirdiler. Sonunda da Hazreti Osman'ı şehid ettiler. Yezid'in — Alîah ona layık olduğu cezayı versin — zamanına ve daha sonraki devirlere kadar devam eden fitne, fesada ve savaşlara, bu acıklı olay sebep olmuştur.[16]

CİHAD (SİYER) BAHSİ

741- Ebû Hüreyre (Radıyaîlahu Anh) der ki: Bir kimse Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelerek: ~- Ey Allah'ın Resulü! Cihad sevabına eşit bir salih amel bana gösterir misiniz, dedi. Hazreti Peygamber:
«Cihada denk bir salih amel bulamıyorum.» buyurdu. Sonra Hazreti peygamber,
«Mücahid gazaya çıkınca ibadethanene girip hiç kesilmeden namaz kılabilir ve iftar etmeden oruç tutabilirmisin?» diye adama sordu. O kimse şu cevabı verdi: "- .
— Ey Allah'ın Resulü! Böyle insan gücünün yetmeyeceği şeyi kim yapabilir?
Bu hadîs-i şerifi rivayet eden Ebû Hüreyre der ki:
—Mücahidin hayvanı, bağlı bulunduğu yerde elbette şahlanır
ve hareketler yapar; bu bile, mücahidin sevap defterine yazılır. (Onun
için cihada denk hiç bir salih amel yoktur.)

742- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine:
— Ya Resûlallah! İnsanların en faziletlisi kimdir? diye soruldu. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«İnsanların en faziletlisi, malı ve canı ile Allah yolunda cihad eden mümindir.» Ashab,
— Ya Resûlallah! Sonra kimdir? diye sordular. Resûl-ı Ekrem, «Kuytu yerlerden birine çekilip Allah'ın emirlerine sımsıkı sarılan ve insanları kendi şerrinden emin kılan kimsedir.» buyurdular.
Mütercim;
Bu kenara çekilip yalnızbaşına ibadet etmenin fazileti, fitne ve fesad zamanına bağlıdır. Yoksa huzur ve güven zamanında insanlar arasına karışarak onlara yardımcı olmak, düşmüşleri kaldırmak ve gafilleri irşad etmek gibi iyi işlerle uğraşmak kenara çekilip ibadet etmekten daha faziletlidir.

743- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
«Allah yolunda cihad eden — ki Allah, kendi yolunda citiad edeni çok iyi bilir — gündüz oruç tutup gece ibadet eden gibidir. Allah, kendi yolunda cihad edeni, vefat ettirirse cennete koymayı yahut sevap veya ganimetle salimen geri çevirmeyi tekeffül etmiştir (üzerine almıştır.)
Mütercim:
Bir asker ölürse şehid, sağ. kalırsa gazi, sözü, bu hadîs-i şerife dayanır.
Čanimetsiz olarak savaştan dönenin, sevabı, ganimetle dönenden daha fazla olacaksa da, ganimet elde ederek dönenler de sevabdan mahrum kalmazlar. O halde hadîs-i şerifin son kısmının manası, o mücahidi ya salimen yalnız sevab ile, ya da hem sevab ve hem de ganimetle geri çevirmeyi tekeffül etmiştir, demektir.

744- Ebû Hüreyr'e (Radıyallahu Anh) der ki:
«Kim Allah Tealâ Hazretlerine ve onun peygamberine iman eder, namazı kılar, Ramazan ayını oruç tutarsa, Allah yolunda cil^ad etmiş veya doğduğu yerde oturup kalmış olsun, Allah tarafından cennete koyulmağa hak kazanır.»
Ashab dediler ki:
— Ya Resûlallah, biz bu müjdeyi bütün insanlara bildirelim mi? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Gerçekten cennette yüz derece vardır ki, Allah Tealâ, onlan Allah yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her iki derece arası, gökle yer arası kadardır. Allah'dan istediğiniz zaman Firdevs'i isteyiniz; çünkü o, cennetin en üstün ve en yüksek makamıdır. Onun üzerinde de Rahman'm Arş'ı vardır. Bütün cennet ırmakları oradan kaynar.»
Mütercim :
Cihad. etmeyerek evlerinde oturanlar, mücahidlere mahsus olan yüksek derecelerden mahrum kalırlar. irirdevs, cennet ehlinin istirahat ve gönül dinlendirme yeridir de denilmiştir.

745- Enes'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«rAllah yolunda bir sabah yürüyüşü veya akşam yürüyüşü elbette dünyadan ve dünya nimetlerinden daha hayırlıdır.»

746- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Cennette bir ok yayı kadar yer, güneşin doğup, battığı yerlerden (bütün dünyadan) daha hayırlıdır. Allah yolunda cihad edenin sabah yahud akşam yürüyüşü, güneşin doğup battığı yerlerden daha hayırlıdır.»
Mütercim:
Cennette yarım metre kadar bir yer, dünyada güneşin doğup battığı yerlerden, daha hayırlı olduğu gibi, Allah yolunda cihad eden bir kimsenin düşmana karşı yürümesi de öylece güneşin. doğduğu ve battığı yerlerin hepsinden daha hayırlıdır.
Bir de bu hadis-i şerifin metninde geçen «Kaab» kelimesine miktar (kadar) manasını verdik. Nitekim «Kabe Kavseyn» terkibini ihtiva eden ayeti kerimenin tefsirinde bu kelimeye müfessirler miktar manasını vermişlerdir. Bu hadis-i şerifi açıklayan bazı alimler de ay- , ni manayı verdiler.
Netice olarak, cennette bir ok yayı kadar olan yer, üzerine güneşin doğduğu battığı yerlerin hepsinden daha hayırlıdır.
Dünya ve dünyada bulunanlar tabiri ile güneşin doğup battığı yerler, tabiri arasında mana bakımından fark var mıdır? Bazı alimlere göre ikisinin de manası birdir. Bazılarına göre. de ikisi arasında fark vardır. Çünkü bir görüşe göre dünya, arz ve hava küresinden ibarettir. Buna göre güneşin doğup battığı yerler daha geniştir. Eğer ahiretten- başka her şeye dünya denilirse, o zaman dünya bütün yaratıkları kapsayacağından dolayı güneşin doğup battığı yerlerde alabildiğine geniştir. Çünkü gökler de dünyadan sayılmış olacaktır.
Hadîs-i şerifte maksad dünya değerinin, cennete nisbetle küçük ve önemsiz olduğunu beyan etmektir. Cihad, böyle bir cenneti kazanmaya vesile olacağından cihadın büyüklüğü açıklanmış oluyor. Cen-netden bir yay veya bir karış miktarı yere. sahib olan kimse, bütün dünyalara sahib olandan daha iyi durumdadır, demektir. Artık en yüksek cennette saray ve hurilere kavuşanların hali, asla kıyaslana-maz derecede büyük olacağı anlaşılmaktadır.

747- Enes'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah katında sevabı olup da Ölen hiçbir kul, dünya ve dünya-
daki varlıklar kendisinin olmak şartı ile dünyaya dönmekten nunluk duymaz. Ancak şehid, gördüğü şehitlik faziletinden Z^ tekrar dünyaya dönmek ve ikinci kez şehid edilmekten menim?»?? duyar. (Bir rivayette de, on defa öldürülmesini ister.) Allah v 1 bir akşam veya sabah yürüyüşü fyarım günlük cihad) :,, Unda dünyadaki varlıklardan daha hayırlıdır. Cennette sizden biri— ^ birinizin yay veya kamçısı kadar yer, dünya ve dünyadaki varlardan daha hayırlıdır. Cennet kadınlarından (hurilerinden) h dünya halkma görünse yerle gök arasını aydınlatır ve güzel kol"1 ile doldururdu. O HûrTnin başında bağladığı eşarbı, dünya ve di" yadakilerden daha kıymetlidir.»

748- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Benî Süleym kabilesinden ^ kalabalık bir heyeti, Benî Âmir kabilesini imana davet için göndermişti. Dayım Haram bin Milhan başkanlığında en seçkin hafizalardan (Kur'an alimlerinden) yetmiş kişiden ibaret bulunuyorlardı. Bu birlik Benî Amir kabilesine varınca, dayım maiyetinde bulunanlara dedi ki:
— Siz burada bekleyiniz. Ben Beni Âmir kabilesine varayım. Eğer Reşül-i Ekrem sallellâhû Aleyhi ve sellem tarafından İslâm'a davet edildiklerini kendilerine tebliğ) etmem için. bana güvence verirlerse maksad elde edilmiş olur. Eğer onlar bana güvence vermezlerse, siz benim yakınımda bulunmuş olur ve ona göre tedbirinizi alırsınız.
Dayım, Benî Amir kabilesine gidince, bu kabile kendisine güvence verdi. Sonra dayım onlara Hazreti Peygamberin emirlerini anlatırken o hainler bir adama (Amir bin Tufeyl"e) işaret ettiler. Bu hain herif, hemen süngüsü ile dayımı vurdu, süngüsünü bir taraftan vurup diğer taraftan çıkardı. Dayım Haram,
— Allahû Ekber! Kabe'nin Rabbisine yemin ederim ki, ben şahitlik mertebesini kazandım, diye bağırdı ve bu sözlerinin arkasından şehid oldu. Beni Amir kâfirleri geride olan ashaba hücum ederek hepsini şehit ettiler. Yalnız içlerinden topal olan Kâ'b adında bir zat,dağa sığınarak kurtuldu. (Hadisin râvilerinden Hemmâm, bir adamın daha onunla birlikte kurtulduğunu sanıyorum, dedi.) Hazreti' Cibril, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip onların, Rable-rine kavuştuklarını, Ailah onlardan razı olup kendilerini de memnun ettiğini bildirdi. Nitekim biz, «kavimimize bildirin: Biz Rahbimi-ze kavuştuk. Bizden razı oldu ve bizi de memnun etti.» diye bunu Kur'~ andan bir ayet olarak okurduk. Sonra bunun okunuşu kaldırıldı.
Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bahis mevzuu hafizları böyle zulüm ve hıyanetle öldürerek Allah ve Resulüne karşı gelen Rı'l, zekvan, Beni Lihyân ve Benî

usayye'lilere kırk gün sabah namazının, kunut duasında beddua etti.
Mütercim
Şafii'ler, sabah namazında kunut duası okunmalını bu hadis-i şerifle ispat etmişlerdir. Hanefi'ler ise, kunut duasının okunması ancak böyle olağanüstü hadiselerde olabilir. Bu hallerde yalnız sabah namazında değil, diğer her namazda olabilir, diyorlar.
Bir de okunuşu kaldırılan bu gibi ayetlerin yazılı bulunduğu kâğıtların abdestsiz olarak ele alınması caiz olduğu gibi, cünub kimsenin de onları okuması caizdir. Zira okumak suretiyle ibadet etme hükmünü yitirmişlerdir, deniliyor.

749- Cündüb bin Süfyan (Radıyallahu Anlı) der ki: Uhud gazasında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in mübarek parmağı yaralandı, Resûl-i Ekrem; kanayan parmağı için şöyle buyurdu:
«Sen ancak kanayan bir parmaksın, üstelik de Allah yolunda kanadın.»
Mütercim;
Bu hadîs-i şerifin metnini ele alan bazı inkarcılar, onu şiirden bir beyte benzeterek Hazreti Peygamber'in şair olduğunu iddia etmişlerdir. O'nun şair olmadığı belirtildiği halde burada şiir söylemiş olmasına ne denilir? diyerek itirazca bulundular. Bu itirazcılara Ehli Sünnet şöyle, ceyab veriyor:
— Bu rasgele bir şeydir. Nitekim Kur'an-ı kerimde bile bazı vezinli söz bulunmaktadır; fakat, bunlarda şür kasdı yoktur. Şiir, özel bir maksatla düşünülerek söylenen ve yazılan vezinli sözlere denir Onun için bunlar şiir kısmından değilierdin
îmam. Ahfeş'in mezhebine göre, Bahri Recez, aruz vezinleri di şında kaldığı için kasden bile bu Bahri Recez'den bir beyit okunsa veya. yazılsa, ona beyt ve şiir denmez. Bahri Recez: Müstef'ilün müstef'ilün, müstef'ilün, veznidir. ;Eğer bazi nüshalarda olduğu gibi' «üemiyet, lâkıyek diye ya harflerinin fethi ve tâ harflerinin sükûnu ile okunursa, $ür vezni bozulur.

750- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Nefsim kudret elinde olan' Allah Tealâ'ya yemin ederim kî, Allah yolunda cihad edip yaralanan bir kimse —ki,' Allah, yolunda yaralananı çok iyi bilir—, kıyamet günü rengi kan renginde ve kokusu misk kokusunda olduğu halde gelecektir.»

751- Enes bin Malik (Radıyallahu Anh) der ki: Amcam Nadr oğlu Enes, Bedir savaşında bulunamamıştı. Bunun için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e dedi ki:
— Ya Resûlallah! Müşriklerle yapmış olduğun savaşta bulunamazdım. Allah Tealâ, bir dahaki savaşta nasib eder de beni bulundurursa, neler yapacağımı görecektir.
Sonra Uhud savaşında müslümanlar bozguna uğrayıp savaş meydanından dağılınca amcam şöyle söyledi:
— Ya Rab! Arkadaşlarımın yaptıkları şu utanç verici halden sana sığınırım. Ben onların içinde değilim. Ya Rab! Şu müşriklerin yaptıkları din aleyhindeki savaştan da beriyim.
Sonra amcam Enes, ashabdan Sa'd bin Muaz'a doğru yürüdü ve ona:
— Ey Sa'd! Cennet istiyor canım. Babam Nadir'ın Rabbiolan Allah Tealâ Hazretlerine yemin ederim ki, gerçekten .cennetin kokusunu duyuyorum, dedi. Savaş bittikten sonra Sa'd bin;Muazr Hazreti Peygambere gelerek:
— Ya Resûlallah, ben, Nadr oğlu Enes'in yaptığını yapamadım, deyip itirafta bulundu.
Yine bu hadîsin ravisi Enes bin Malik anlatır:
— Biz, amcamın (Enes bin Nadr'ın) vücudunda seksenden çok kılıç, süngü ve ok yaraları bulduk. Böyle şehid edildikten başka, müşrikler bütün azalarını kesmişler, parça parça etmişlerdi. Onu ; ancak parmaklarimn uçlarından kız kardeşi (halam) Rubeyyi tam-
yabilmişti.
Ben, «müminlerden Öyle erkekler vardır ki, Allah'a vermiş oldukları sözde sadık kalmışlardır,» mealindeki ayeti kerimenin anv -cam ve arkadaşları hakkında nazil olduğunu, zannederdim.
Yine ravi Enes bin Malik söze devamla:
— Amcam Enes bin Nadr'ın hayatında halam Rubeyyi, bir kadının ön dişini kırmıştı. Sonra dava için Hazreti Peygambere müracaat edilmiş ve muhakeme olmuşlardı. Peygamber efendimiz de, Rubeyyi'e kısas yapılmasını, ön dişinin kırılmasına hüküm verdi. Fakat Rubey-yi'in kardeşi bu Enes bin Nadr, Hazreti Peygambere gelerek dedi ki:,
— Ya Resûlallah! Seni Hak Peygamber olarak gönderen Allah hakkı için, benim hemşiremin dişi kırılmaz, (Ailah'dan umarım ki, hasımları onu bağışlar). Sonra davacılar kısası bıraktılar ve diyete razı oldular. Onun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Allah'ın kullarından öyle kimseler vardır ki, Allah adına yemin ederler. Allah da onları yeminlerinde sadık kılar, (onları yalancı çıkarmaz.)»

752- Berâ bin Azib (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir kimse, başı ve vücudu demir zırhla örtülü olduğu halde Hazreti Peygambere geldi ve:
— Ya Resûlallah, muharebe edeyim, savaşayım ve sonra nıüslü-man olayım, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Senem ona şöyle buyurdu:
«Önce müslüman ol, sonra savaş.»
Adam o anda müslüman oldu ve savaşmaya başladı. Hemen arkasından şehid oldu. Hazreti Peygamber onun için: «Az çalıştı? fakat çok sevab kazandı.» buyurdu.
Mütercîm:
Namaz kılmadan, oruç tutmadan kısa bir zaman içinde cennete giren bu adam olmuştur. Bir rivay.-.-u göre adı Ömer bin Sabit imiş (Radıyallahu Anh).

753- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Bedir muharebesinde düşman tarafından atılan sayısız okların isabetiyle şehid olan Harise bin Süraka adındaki gencin annesi Rubeyyi, peygamberin huzuruna gelerek:
— Ya Resûlallah, oğlum Harise'nin ahiretteki durumunu bana bildirir misiniz? Eğer cennette ise, kendime teselli vereyim ve sabredeyim. Değilse, oğlum için devamlı ağlamaya koyulayım, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şu cevabı verdi:
«Ey Harise'niîî annesi! Cennet içinde birtakım (dereceleri birbirinden yüksek) cennetler vardır. Senin oğluna en yüksek olan Fir-devs cenneti çıktı.»
Harise'nin annesi de sevincinden gülerek: Oh! Harise diye söylenerek geri döndü.

754- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der kii Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem, Hendek savaşından dönünce saadethanelerine gelip silâhlarını çıkardı. Vücudunun toz toprağını temizlemek için yıkanmış bir halde iken Hazreti Peygamberin huzuruna Cibril Aleyhisselâm gelip: Sen silâhlarını çıkardın mı? Ben ise,vallahi henüz silahımı çıkarmadım, dedi. Hazreti Peygamber Cibril Aleyhisselâm'a sordu:
«Ne tarafa, (gidip savaşacağız)» Cibril:
__ (Beni Kurayza kabilesi yönünü göstererek) Bu tarafa... dedi.
Hazreti Aişe der ki: Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri de (Hendek savaşında müşriklerle birleşip müslünıanlara karşı vaziyet alan) Beni Kureyze kabilesini cezalandırmak için sefere çıktı.
Mütercim:
Hazreti Peygamber Medine şehrinden bütün ashab ile çıktılar. Zafer ve başarı kazandılar. Benî Kureyza şiddetli bir mukavemet gösterip çarpıştıklarından onların savaşçılarının tümü öldürüldü. Geri kalanlara da esir işlemi uygulandı. Arazileri muhacirler arasında bölüşüldü.

755- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ biri diğerini öldüren ve sonra birlikte cennete giren iki kişiye gülerek bakar. Bunlardan biri, Allah yolunda savaşır ve (o yolda) öldürülür (şahid olarak cennete girer). Sonra onun katili. müslümân olup Allah tarafından bağışlandıktan sonra şehid edilir.
(Böyle her ikisi cennetlik olur).»

756- Eneş'den .(Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: *Ta'ûn (veba) hastalığı her müslümân için şahadettir.»
(Ta'ûn hastalığından ölen her müslümân şehid olur, şehidlerin sevabmı alır. Ta'ûn hastalığı, veba cinsinden olup boyunda, koltuk altlarında, karın kısmının yumuşak yerlerinde ve burun ucunda çıbanlar halinde çıkan öldürücü bir hastalıktır. -Allah Tealâ hepimizi bu hastalıktan korusun.)

757- Enes (Radıyalîahu Anh) der :
Peygamber Sallallafru Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hendek savaşına hazırlanırken Medine şehri çevresinde Hendek kazmakta olan Muhacirin ve Ensar'ın yanma gelince, onların çalışacak köle ve hizmetçileri olmadığı için bizzat soğuk bir havada çalıştıklarını, açlık içinde ve yorgun bir halde olduklarını, gördü. Onları hem teselli ve hem de teşvik etmek üzere:
«Allahım! Yaşayış, ancak ahiret yaşayışıdır; sen Ensar ve Muhacirleri mağfiret buyur,* diye dua ederek daha önce Revana adındaki şairin söylemiş olduğu beyti okudu.

758- Yine Enes (RadıyaUahu Anh) devam ederek der ki:
Ensar ve Muhacir'ler de, Peygamber SalÎallaiıu Aleyhi ve Selle-me cevab olarak:
— Biz yaşadığımız müddet cihad etmek üzere Muhammed'e bi'at eden adamlarız, dediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber onlara.-
Allahın! Hayır, ancak ahiret hayındır. Sen Ensar ve Muhacirleri mübarek kıl!» buyurdular.

759- Berâ (Radıyallahu AnhJ derki:
Hefidefc savaşında hendekler açılırken, Peygamber Hazretlerini gördüm, bizzat toprak taşıyordu ve şair Revaha'nın şu beyitlerini okuyordu:
«Allahim! Sen hidayet etmeseydin biz hidayete eremezdik. Sadaka (zekât) da veremezdik. Namaz da kılamazdık. Gönlümüze huzur ve güven indir. Düşmanla karşılaştığımızda bize sebat ver. Onlardır bize saldıranlar. Fitne (bozgunculuk) çıkarmak istediklerinde biz yanaşmadık.» (Dökülen kanların vebalı yalnız onlara aittir. Çünkü saldıran ve kan dökülmesine sebebiyet veren onlardır.)

760- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Tebük seferine giderken, yolda şöyle buyurmuştu:
«Birtakım, kimseler Medine'de arkamızda kaldılar; fakat geçtiğimiz hiç bir dağ ve vadi yoktur ki, bizimle beraber orada bulunmuş olmasınlar. Onları ancak özürleri alakoymuştur (kalbleri bizimle beraberdir).»

761- Ebû Saîd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin «Allah yolunda cihad ederken bir gün oruç tutan kimsenin- vücudunu, Allah Tealâ Hazretleri cehennemden yetmiş yıl uzaklaştırır.»
Mütercim :
Allah yolunda bir gün oruç tutan bir asker, asla cehennem yüzü görmeyecektir. Gerçekte savaş halinde olan asker için oruç tutmayıp iftar etmek daha iyi ise de, güçlü ve dayanıldı olanlar için hem cihad ve henl de oruç fazileti birden toplandığından daha faziletli olur.

762- Zeyd bin Halid'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah yolunda bir savaşçıyı silahlandırıp donatan kimsenin kendisi de savaşmış olur. Allah yolunda cihad eden bir gazinin yerine, onun ailesine iyilik eden kimse de aynen gaza (cihad) etmiş olur (gazinin sevabını alır).»

763- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, zevcelerinden başka hiç bir kadının evine girmezdi; yalnız annem Ümmü Süieym'i ba-zan ziyaret ederdi. Bunun sebeb ve hikmetinden Hazreti Peygambere sorulunca, şöyle buyurdular:
«Ümnıü Süleym'e karşı şefkatim var; çünkü onun kardeşi (Haram bin Milhan) beraberimde şehid edildi.»
Mütercim;
Kirmanî'nin açıklamasına göre, adı geçen. Ümmü Süleym, Hazreti Peygamberin süt teyzesi idi. Hazreti Peygamberin ismeti sabit olduğundan namahrem olanlarla halvetin cevazı Peygamberliğinin özelliklerindendi. Bununla beraber Hazreti Peygamber, hiç bir yabancı kadınla halvet etmezdi (bâşbasa kalmazdı).

764- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der ki-
-Ya Resûlallah, ben getiririm. Hazret Peygamber tekrar: haberüıi banâ kim getirecek?» buyurdu. Hazreti Zü-
— Ya Resûlallah, ben getiririm, dedi. Sonra Hazreti Zübeyr Benî Kurayza'nuı ahvalini öğrenip gerekli haberi getirdi. Onun üzerine peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Her peygamberin bir yardımcısı (Havari'si) vardır. Benim de yardımcım Zübeyr'dir,» buyurdu.
Mütercim;
Hendek savaşında Benî Kurayza kabilesi sözleşmeyi, bozarak Medine'ye saldıracakları söylentileri ortaya çıkmıştı. Bu haberin gerçek olup olmadığını öğrenmek için önce Hazreti Zübeyr gitti, araştırma yaptı ve döndü. Tekrar Hendek muharebesi sırasında ikinci defa olarak Benî Kurayza kabilesi içine ayrılık düştüğü söylentileri çıktı. Bunun gerçek olup olmadığını öğrenmek için, Hazreti Peygamberin emriyle Huzeyfe gitti ve onların ayrılığa düşmüş oldukları haberini getirdi.

765- Enes'den (Radıyallahu.Anh) rivayet edilmiştir: Peygamberimiz Sallalîahu Aleyhi ve Sellem buyurdular ki: «Bereket, atların almlanndadır.»

766- Unre El-Barikî'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir/
«Hayır, kıyamet gününe kadar atların alınlarına bağîdırs Sevab ve kazanç (gibi iki büyük fayda var atlarda).»
Mütercim:
İslâm toplumunun zafer ve başarısında bu güne kadar süvari birliklerinin önemli rol oynadıklarında şübhe yoktur. Bu hadisi şerif, çeşitli savaş vâsıtaları, icad edilirse de atların öneminin kıyamete kadar baki kalacağım bildirmektedir. Ayrıca kıyamete kadar cihadın baki kalacağı da anlaşılmaktadır. Hatta Hazreti Peygamber: «Ümmetimin sonu, Deccal İle savaşacaktır.» buyurmuştur.

767- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet etilimi

768- Muaz (Radıyallahu Anh) derki
peygamberi bilir dedim. Sonra bunu şöyle açıkladılar.HazretIerinin k«««a" üzerinde olan hakkı, kulla ibadet etmeleri ve hiç bir şeyi ortak kosnmnmlandır. Kul-f Jeaia ü^rindeki hakkı da, O'na hiç bir şeyi ortak koş azab etmemesidir. dedim bUnu Asanlara müjdeleyeyim mi? Pey, Sallallahu Aleyhi ve sellem: sonra buna güvenirler (de amelde davranırlar.)» buyurdu.

769- Enes (Radıyallahu Anh) der ki-.
Medine'de bir gece korku ve dehşet olmuştu. Hemen Hazreti Peygamber Mendûb adlı atınızı aldı ve çıplak ata binip Medine dışına çıktı/ Döndükleri zaman .şöyle buyurdu:
«Hiç bir korku (korkulacak şey) görmedik (korkmaymız.) * Bîr de, bizim atımız Mendûb çok yavaş yürüyen bir hayvandı. Peygamberimizin bir mucizesi olarak değişmiş olacak ki, onun hakkında,
«Ben onu, pek süratli buldum,» buyurdu. Gerçekten o günden sonra hiç bir at, onunla yarışamazdı. Bir rivayette de şöyle denilmektedir: «Telaşlanmayınız, telaşlanmayınız!... Bu atınızı pek sür'-
atli bulduk.

770- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir: «Uğursuzluk ancak üç şeyde bulunabilir: Atta, kadında ve evle.»
Mütercim:
At kısmı fena huylu ve ağır yürüyüşlü olursa, kadın kısmı kısır ,ve geçimsiz olursa, evin de komşusu fena ve müsafire elverişsiz olursa, bu durumda bu üç şey uğursuz sayılabilir. Yoksa aslında hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur. Her şey Allah Tealâ Hazretlerinin kaza ve kaderi iledir. «Dünyanın saadeti rahat binişli at, güzel huylu zevce ve geniş evdir.» diye_hadis-i şerif varid olmuştur. Bununla beraber bereket ve uğursuzluk, hayır ve şer hepsi Allah'ın takdiridir.

771- Berâ bin Azib (Radıyallahu Anh) der ki: Bir adam, Berâ bin Azib'e sordu:
— Siz Huneyn savaşında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel lem*i yalnız bırakıp kaçtınız mı? Berâ, ona şu cevabı verdi:
— Evet, gerçekten biz kaçtık; fakat Resûlüllah asla bulunduğu ğu yerden ayrılmadı ve geri çekilmedi. Perişanlığımızın sebebine gelince: Düşmanımız olan Hevazin kabilesi çok iyi nişancı ve atıcı idi; Önce biz onlara hücum ettik, onları bozduk. Sonra müslümanlar ganimet malına rağbet ettiler ve ganimet malları ile meşgul iken, düşman fırsat, bularak'bizim üzerimize ok yağdırdı. Bu defa biz bozulduk. Ancak Hazretî Peygamber asla kaçmayıp yerinde Sebat etti.
Hatta ben, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seilem'in, Eyle iüküm-dası tarafından hediye edilen katırın üzerinde durduğunu ve amcazadesi Ebû Süfyan bin Karis'in de katırın yularını tuttuğunu gözümle gördüm. Hazreti Peygamber, yüksek sesle şöyle buyuruyordu: «Yalan yok, ben Peygamberim! Ben, Abdulmuttalib oğluyum!» (Ben, Allah Tealâ'nın hak peygamberiyim. Bunda yalan yok. Peygamber düşmandan da kaçmaz. Çünkü Allah'ın bana va'd etmiş olduğu zafer bir gerçektir. Allah bu va'dini yerine getirecektir. Şek ve şübhesiz olarak buna inancım vardır. Benim için. firar düşünülemez. Ben, cesaret ve kahramanlığı ile dünyada ün salmış olan Ab-dülmuttalib soyundamm. Benim için firar etmek olamaz. Hazreti Peygamberin buradaki hadîs-i şerifleri görünüşte şiirden bir beyt gibi ise de, bir kasıd ve tasarlama olmadığından şiir sayılmaz.)

772- Enes CRadıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Adbâ isminde bir hecin devesi vardı. Hiç bir hayvan onu geçemezdi. Sonra bir hecin devesi üzerinde bir A'rabî (Bedevi gelip Hazreti Peygamberin Adbâ'-sını geçti. Bu ise ashabı kirama ağır geldi. Hazreti Peygamber, ashabı kiramın bu durumu karşısında şöyle buyurdu:
«Dünya varlıklarından yükselen her şeyi alçaltmak Allah Tea-lâ'nın bir kanunudur.» Hiçbir varlığın her zaman Önde olması mümkün değildir. Bir gün mutlaka alçalacaktır.

773- Hazret! Âişe CRadıyallahu Anhaî der ki* .
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bir gece yolda uykusuz kalmıştı. Sonra Medine'ye dönünce:
«Keski ashabımdan salfh bir kimse, bu gece kapımda nöbet tutsa» buyurdu. O sırada- bir silâh şakırtısı işittik. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«Kim o?» diye sordu. O gelen adam cevab verdi:
— Ben, Sa'd bin Ebi Vakkas'ım sizi beklemek için geldim. Hazreti Peygamber ona hayır dua etti ve sonra uyudu.
Mütercim:
Bir amirin kapısında onu korumak için nöbet beklemenin meşru olduğu bu-hadîs-i şerifle sabittir. Çünkü Hazreti Peygamberi düşman saldırısından korumak için ashabı kiram nöbet beklerlerdi. Fakat: «Allah, seni insanların saldırısından koruyacaktır.» mealindeki ayeti kerime nazil olduktan sonra nöbetçiye gerek kalmadığından sonradan bu adet terk edilmişti. Bu halde bu ayeti kerimenin Mekke fethi ile Huneyn gazasından sonra inmiş olması gerekir; çünkü Hazreti Abbas (Radıyallahu Anh) da bir gece nöbet tutmuştur. Hazreti Ab-bas ise Mekke'nin fethinden sonra Hazreti Peygamberle beraber bulunabildi.
Hazreti Peygamberin meşhur olan nöbetçileri on bir- kişi idi: Sa'd bin Ebî Vakkas, Sa'd bin Muaz, Muhammed bin Mesleme, Zü-beyr bin Avvam, Amr, Eba Eyyûb El-Ensarî, Zekvân, Mihcen (veya Seleme bin Edre', Abbad bin Bişr, Abbas, Ebû Reyhâne (Radıyailahu Anhüm).

774- Ebû Hüreyre'den (Radıyailahu Anh) rivayet edilmiştiri «Altına, gümüşe, kadifeye ve ipeğe kulluk edenler yüzükoyun sürünsünler! Kendilerine verilirse memnun olurlar, verilmezse sırıtırlar. Bedbaht olsunlar ve boyunları altlarında kalsın! Vücutlarına batan diken de çıkmasın. Başı dağınık Ve ayakları toz toprak içinde olduğu halde Allah yolunda (cihad meydanlarında) atının dizginine sarılan kula da müjdeler olsun! Nöbete getirilirse nöbet tuta^ Geri hizmete verilirse geri hizmette bulunur. Üstelik (komutanlarının yanma) giriş izni istese kendisine izin verilmez ve (arkadaşlarından birinin suçunun ' bağışlanması için) aracı olsa aracılığı kabul edilmez.»

775- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Hayber gazasında Hazreti Peygambere hizmet etmek için yanlarında bulunmuştum. Hayber'den dönüşümüzde, Peygamber Salla-lahu Aleyhi ve Sellem, Medine'ye yaklaştığımızda Uhud dağını görünce şöyle buyurdular:
«Bu bir dağdır ki, bizi sever ve biz de onu severiz. Allahınl İbrahim (Aleyhisselâm) Mekkeyi harem kddığı gibi, ben de Medine'nin iki karataşlığımn arasını harem kılıyorum. AH ahi m! Bizim ölçeğimizi ve batmanımızı bereketli kıl.»
Mütercim:
Dağ bizi çok sever, Duyurulmuştu. Nitekim Hazreti Peygamber bir minber yaptırdığı zaman, daha önce üzerinde hutbe okumuş oldukları hurma ağacının gövdesi bu ayrılık dolayısıyla kederinden inilti çıkarmıştı. Yahud Uhud dağı civarında oturan .Medine halkı murad edilerek dağ anılmıştır. «Kasabaya sor» mealindeki ayeti kerimeden,, kasaba halkına sor, kasdedilmiş-olduğu gibi. Fakat birinci görüş. tercihe daha uygun bulunmuştur. Zira Hazreti Davud (AlevhiRRAU™* için: «Biz, Davud ile beraber teşbih etmek üzere - onun emrine bağlı kıldık» mealindeki ayeti ke-u gibi, Uhud ve diğer dağlar da Allah tarafın-Hazreti peygamberin enirine bağlı kılınmışlardı, sekizyıiz elli altıncı hadîs-i şerifte bu husus açıklanacak-
— Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der Mı Biz, çok sıcuk bir günde Hazreti Peygamberle beraber sefere çıkmıştık. Herkes serinlenmek için hırka ve elbiseelrini gölgelik yapmıştı. O gün içimizde oruçlu olanlar sıcağın tesirinden hiç bir iş yapamadılar. Hemen yatıp gölgelikte dinlendiler. Fakat oruç tutmayanlar, çok iş' gördüler. Bütün insanlara su taşıdılar, onlara gölgelikler yaptılar, hayvanlara su verdiler, oruçlu planlara hizmet ettiler, Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ye Sellem Hazretleri:
«Bugün oruçlu olmayanlar, sevaba kondular.» buyurdu. (Oruç tutmayanlar çeşitli işler gördükleri için sevabın çoğunu aldılar, oruçlular ise yalnız oruç sevabı ile kaldılar.)

777- Sehl bin Sa'd Es-Sa'idi'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Düşman karşısında Allah yolunda cihad için bir gün nöbet bek* lemenin sevabı, dünyadan ve dünya üzerindeki varlıklardan daha hayırlıdır. Cennette de, sizden birinizin kamçısı kadar bir yer, yine dünyadan ve dünya üzerindeki varlıklardan daha hayırlıdır. Yine Allah yolunda kulun bir akşam yürüyüşü yahud sabah yürüyüşü dünyadan ve dünya üzerinde olan varlıklardan daha hayırlıdır.»

778- Mus'ab^bin Sa'd'dan CRadîyallahu Anh) rivayet edilmiştir*
«Zafer ve nzık, kapılarının size açılması, ancak güçsüzleriniz yüzündendir.»
Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyaİlahu Anh), kuvvetine ve zenginliğine bakarak bu bakımlardan kendisinden, geri olanlardan üstün olduğumu sanmıştı.

779- Ebû Saîd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Bir zaman gelecek ki, müslümanlardan bir' ordu lavaşa çıkacak ve onlara, içinizde Peygamber SallallaUu Aleyhi ve Sellem'e sa-habîlik Carkaşlık) eden var mı? diye sorulacaktır. Evet I cevabı vori-lecek ve bu ordu muzaffer olacaktır.
Sonra bir devir gelecek ki, içinizde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem'in ashabına yetişen (Tabii) var mı? diye sorulacaktır. Evet, cevabı verilecek ve onlar da muzaffer olacaklardır. Sonra bir zaman gelecek ki, içinizde sahabîye yetişene arkadaşlık eden (Teba-i Tabîn) var mı? diye sorulacaktır. Evet, denilecek ve onlar da muzaffer olacaklardır.»
(Sahabî, Tabiin ve Teba-i Tabîn zamanında pek çok fetihler olacağı bir mucize olarak daha önceden haber verilmiştir.)

780- Ebû Üseyd (Radıyallahu Anh) der ki:
Biz, Bedir savaşında düşmana karşı savaşmak için saf saf durduğumuz zaman, düşman da saflar halinde ilerlemeğe başlamıştı. O vakit Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize şu- emri verdi:
«Düşman sizin ok ve nişan menzilinize girdiği zaman, atışı başlatmalısınız.»

781- Hazreti Ali (Radıyallahu Anh) der ki:
Ben hiç bir zaman Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem'in: Anam-babam sana feda olsun, dediğim işitmedim; yalnız Uhud savaşında Sa'd bin Ebî Vakkas'a:
«Ey Sa'd! Anam-babam sana feda olsun, at (oklarını düşmana)» buyurmuştur.
Mütercim:
Zübeyr hakkında da Hendek vak'asmda böyle buyurmuşsa da, bunu Hazreti Ali işitmemiş olabilir. Yalnız Sa'd Hazretlerine buyurdukları bu sözleri kendi kulağı ile işitmiştir.

782- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüm) der ki:
Bedir Savaşında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem bir çardak altında bulunurken Allah'a yalvanyordu:
«Allah'ım!' Zafer için olan ahdini ve va'dini senden diliyorum. Allah'ım! Eğer müminleri helak edecek olursan, artık bundan sonra sana ibadet edilmez.» Hazreti Ebû Bekir (Radıyallahu Anh), Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in elinden tutarak:
— Ya Resûlallah, Allah Tealâ Hazretlerine İsrar ve devamla düa ettiniz, Allah Tealâ muhakkak ki size olan vaadini yerine getjrecek-tir, dedi. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, zırh elbisesi içinde olduğu halde:
«Yakında düşman ordusu perişan olacaktır ve arkalarını dönüp kaçacaklardır. Asıl onların, azabı kıyamettedir. Kıyamet azabı ise (onlar için) daha dehşetli ve daha acıdır. (Kamer sûresi: ayet 46) mealindeki ayeti kerimeyi okuyarak çardağından dışarıya çıktı. Düşman da perişan oldu. Kimi öldürüldü, kimi esir edildi, kimi de kılıç artığı olarak perakende ve perişan bir halde Mekke'ye doğru kaçtılar.

783- Ümmü Haram (Radıyallahu Anha) derki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur: «Ümmetimden deniz sayası yapacak olan ilk ordu, cennetlik olmaya hak kazanacaktır.» Ümmü Haram der ki:
— Ya Resûlallah, ben de onların içinde miyim? diye sordum. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri:
«Evet, sen onlardansın,» buyurdu. Sonra Hazreti Peygamber: «Kayser'in şehrine (Kostantiniye = istanbul) ümmetimden Uk
savaşa çıkacak olan ordu Allah tarafından bağışlanmıştır» buyurdu.
Ümmü Haram der ki:
— Ya resûlallah, ben onların içinde miyim? diye sordum. Hazreti Peygamber: «Hayır,» buyurdu.
Mütercim : .

Yani, ikinci kısım ordu içinde değilsiniz. Onlar arasında bulunamayacaksınız. Ümmü Haram, gerçekten Kıbrıs'ın fethinde hicret yılının yirmi sekizinde, kocası Ubade bin Samit ile bulundu. Kıbrıs'ın fethinden dönerken deveden düştü ve boynu kırılarak şehid oldu.

784- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiş
«Siz, Yahudilerle savaşacaksınız; öyle ki, Yahudi'lerden biri taş arkasında gizlenecek olsa o taş bile,
— Ey Allah'ın kulu! Su arkamdaki Yahudi'dir; onü öldür, diyecektir.»
Mütercim:
Bu olayın, Hazreti İsa Aleyhisselâm'ın inişinden sonra olacağı rivayet edilmektedir.

785- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Siz Yahudi'lerle savaşmadıkça kıyamet konmayacaktır. Arkasında Yahudînin gizlendiği her taş, ey müslüman! arkamda Yahudi var; onu öldür, diyecektir.»

786- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştiTi «Siz; küçük gözlü, kırmızı benizli, yassı burunlu olan, yüzleri sahtiyanla kaplı kalkanı andıran bir Türk boyu ile savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Ve yine siz, kıldan ayakkabı giyen bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır.»
Mütercim:
Dağıstan halkından dağlarda yaşayanlar vardır ki, ayakkabı yerine yünden yapılmış gayet kalın çorab giyerler. Bunları karda, yağmurda ve çamurda giyerler ve içlerine su sızmaz. Hadis-i şerifte belirtilen kaviminde ayak giysileri yünden olauilir. Allah'a hamd olsun ki, bu gibilerle savaşılmış ve hepsi müslüman olma şerefin* kazanmıştır.

787- Abdullah bin Ebî Evfa (Radıyallahu Anh) der W: , Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Hendek sas-vaşı gününde müşriklere şöyle beddua yapıyordu:
-Ali ahi m! Ey Kûr'an-ı Kerimi indiren ve hesabı süratli olan Allah'ım! Müşriklerin müttefik ordularım hezimete uğrat. AUahım! onları hezimete uğrat ve onlara sarsıntı ver.»

788- Hazreti Aişe (Radiyallahu Anha) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine birkaç Yahudi geldi ve «Esselâmü Aleyküm» yerine senin üzerine ölüm olsun manasına gelen «Essâmu Aleykûm». dediler. Ben de o Yahudi'lere lanet okudum Hazreti Peygamber bana:
«Neden o Yahudilere lanet edip kötü söz söyledin?* buyurdu. Ben de dedim ki:
— Ya Resûlallah! O mel'unlann dediğini işitemediniz mi? Onlar, size ölüm olsun, diyorlar. Buyurdular ki:
«Benim de onlara, sizin üzerinize olsun, dediğimi işitmedin mi?-

789- Ebû Hüreyre CRadryallahu Anh) der ki[17]

DÖRDÜNCÜ CÜZ

MÜSLÜMANLARA DUA BAHSİ

790- Sehİ bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hayber savaşı gününde buyurdular ki:
«Ben bu sancağı bir adama vereceğim ki, Allah Tealâ Hayber'in fethini ona nasib edecektir.» Ashabı kiram'dan herkes, sancağın kendisine verilmesini arzu ederek sabırsızlıkla beklemeğe ve acaba kime verilecektir diye merak etmeğe başladılar. Sonra Hazre.ti Peygamber:
«Ali nerdedir?» buyurdu. Hazreti Ali'nin göz ağrısından çok ra-tahsız olduğu haberi verildi. Hazreti Peygamber o halde iken huzura getirilmesini emretti. Hazreti Ali, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellenı'in huzuruna geldi. Hazreti Peygamber onun gözlerine dua ederek nefesleriyle üfürdü. Hemen orada Peygamberin bir mucizesi olarak Allah'ın izni ile göz ağrısı tamamen geçip gözleri iyileşti. Sonra sancak Hazreti Ali'ye verildi. Hazreti Ali:
— Ya Resûlallah, Hayber halkı bizim gibi nıüslüman oluncaya kadar onlarla savaşacağız, dedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Savaş için acele etme; onların bölgesine girdiğin vakit onları İslama davet et ve üzerlerine düşecek vazifeyi onlara bildir. Vallahi, tek bir kişinin hidayetine sebep olmaklığın senin için kırmızı deve sürüsünden daha hayırlı, (kazançlı) dır.» (Kırmızı deve, Arapların en değerli malı sayılmakta idi.)
Diğer bir rivayette de Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştu:
«Ben sancağı yarın bir komutana vereceğim ki, Allah Tealâ Hazretleri onun eliyle Hayber'i fethedecektir. O, Allah ve peygamberini seven, Allah ve Peygamberi tarafindan sevilen bir komutandır.»
Sonra Hazreti Ali'nin sancağı altında bütün ashab birlikte olarak Hayber'i feth ettiler. Peygamberin mucizesi de orada gerçekleşmiş oldu.

791- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bizi bir savaş ıçm öncü birliği olarak gönderirken Kureyş kabilesinden iki kimsenin adlarım açıklayarak şöyle buyurdular:
«Siz, falan ve falan kişileri yakalarsanız onları ateşte yakmak suretiyle öldürünüz.- Sonra biz sefere çıkarken vedalaşmak için Hazreti Peygamberin huzuruna vardığımız zaman bize buyurdular ki:
«Falan ve falan kişileri ateşte yakarak öldürmenizi emretmiştim. Oysa ateşle azab etmek yalnız Allah Teâlâ'ya mahsustur. Eğer onları yakalayabilirseniz, kılıçtan geçiriniz.»

792- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
«Biz, dünyada ümmetlerin sonuncusuyuz. Ahirette ise, her ümmetin Önüne geçeceğiz, (cennete her ümmetten önce biz gireceğiz). Bu itibarla bize itaat düşer. Bana itaat eden, gerçekte Allah'a İtaat etmiş ve bana karşı gelen, gerçekte Allah'a isyan etmiş olur. Benim tayin ettiğim âmir'e itaat eden bana itaat etmiş ve ona karşı gelen, bana isyan etmiş olur. Bir lider, (müslümanlan korumakta) kalkan gibidir. Onun arkasında savaşılır ve onunla korunulur. Eğer o lider Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket eder ve adalette bulunursa, bundan dolayı ona sevab vardır. Eğer böyle hareket etmezse, günahı kendisine ait olur.»
Mütercim;
Buhari'de daha önce: «tsyan ve günahla emrolunmadıkça dinleyip itaat etmek gerekir; fakat masiyet (günah) ile emrolununca artık dinlemek ve itaat etmek yoktur,» mealindeki hadis-i şerif Zübde1 mize sehven konmamıştı. îşte burada ayni mana geçmektedir.

793- Seleme bin Ekva (Radıyallahu Anh) der ki:
Hudeybiye'de «Rıdvan Biati» diye anılan ve bir ağaç altında yapılan biat olayında ben de herkes gibi Resûlüllah'a biat ederek) ona gönülden bağlanıp yardımlaşmaya söz vererek) meşhur ağacın gölgesine çekilmiştim. Hazreti Peygambere biat edenlerin sayısı azalıp izdiham kalkınca Hazreti Peygamber bana:
Ey ibni'1-Ekva, sen biat etmiyecek misin?» buyurdu.
— Ya Resûlallah! dedim. Ben, diğer arkadaşlarla size biat etmiştim. Hazreti Peygamber:
«Tekrar biat ediniz» buyurdu. Ben de Hazreti Peygamberin emrine uyarak ikinci defa biat ettim. Sonra İbni'1-Ekva' Hazretlerine: Siz o zaman ne üzerine biat etmiştiniz? diye .sorulunca şöyle demiş-. tik: Ölüm üzerine biat etmiştik (düşmandan kaçmayıp ölünceye kadar canımızı Allah yolunda feda edeceğimize söz vermiştik).
Mütercim:
Seleme ibni'1-Ekva', ashabın en cesur kahramanlarından olduğu için fedakârlığı kemal derecesine ulaşsın diye ikinci defa olarak biat ettirilmiştir, deniliyor.
Bir de nikâh akdi yapılırken akıd için söylenen sözlerin iki veya üç defa tekrarlanmasının bir mahzuru olmayacağına bu hadıs-i şerif delil gösterilmektedir. İmam Şafiî mezhebine bağlı bazı alimler, nikâh akdinde kullanılan sözler iki ve üç defa. tekrarlanırsa, evelki nikâhın hükümsüz kalacağını söyliyerek yâlnız bir defa olmasını kabul etmişlerdir. Taraflardan her birinin «aldım, kabul ettim» sözünü birer defa söylemeleri gerekir. Fakat Şafii mezhebinde de doğru kabul edilen hüküm, tekrar söylenmesi ile nikâhın bozulmamasıdır. Bununla beraber sözlerin tekrar edilmesi gerekli değildir.

794- Mticaşi1 (Radıyailahu Anh) der kii
Kardeşim Mücalid ile Peygamber SaMallahu Aleyhi ve SeUem'in huzuruna vardık ve. ben dedim ki:
— Ya Resûlallah! Hicret üzerine biatimizi kabul ediniz. Hazreti
Peygamber:
«Hicret biati hicret edenler içindi, artık geçti.» buyurdular, (Mekke'nin fethinden sonra hicretin hükmü kalmadı. Daha öncekilere has kaldı.) Ben sordum: — O halde ey Allah'ın Resulü! ne üzerine biatimizi kabul edeceksiniz? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:

«İslâm ve cihad üzerine (bunlara ölünceye kadar bağlı kalkacağınıza dair biat edeceksiniz).»
Mütercim:
Mekke'nin fethinden önce biat edenler üzerine daima cihad farz idi. Fakat Mekke fethedildikten sonra, ihtiyaç olmadıkça cihad farz değildir.

795- Abdullah ibni Ebî Evfa (Radıyailahu Anh? der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi m ve Sellem Hazretleri, bir savaşta (bir gün sabahtan öğleye kadar düşmanla karşılaşma olmamıştîr ve-bu esnada askerlere hitaben bir konuşma yaparak) .şöyle buyurdu:
«Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz. Allah'dan afiyet isteyiniz. Fakat düşmanla karşılaştığınız zaman da, sabrediniz, direniniz. Biliniz ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır.»
Sonra Hazreti Peygamber, şöyle dua ettiler:
«Allahım! Ey Kur'an'ı indiren, bulutlan yürüten ve müşriklerin müttefik ordularını hezimete uğratan Allahım! Bu düşmanları hezimete uğrat ve bizi onlara karşı muzaffer kıl.»

796- Ya'lâ bin Ümeyye (Radıyallahu Anh) der ki
Savaşa giderken yolda hizmetimde bulunmak üzere bir hizmetçi kiralamıştım. Sonra hizmetçim yolda bir adamla kavga ederek biri diğerinin elini ısırdı ve ışınlan adam, elini çekince ısıran adamın ön dişini kopardı. Dişi kopan adam, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize müracaat ederek dişinin koparılmasından şikâyet edip diyetini istedi. Hazreti Peygamber dişine diyet biçmeyip boşa gittiğini ifade ederek ona şöyle buyurdu:
«Azgın devenin kıtır kıtır yemesi gibi, kıtır kıtır yiyesin diye eli-nl sana mı bırakmalıydı?»

797- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Ben, Allah tarafından toplu sözlerle gönderildim ve (düşmanımın kalbine, salman) korku ile muzaffer kılındım. Rüya aleminde de yeryüzü hazinelerinin anahtarları bana verilerek avuçlarımın içine kondu.»

798- Ebû Musa Ei-Eş'arî (Radıyallahu Anh) der ki;
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'Ie beraber bir sefere çıktığımızda, dere ve tepelerden geçerken yüksek sesle tekbir ahyor-auK, Lâ ilahe illallah, diyorduk. Bunun üzerine 'Hazreti Peygamber bize şöyle buyurdu:
«Ey İnsanlar! Kendinize geliniz. Siz, kulakları işitmeyene veya görünürde olmayana çağırmıyorsunuz O (sizin dua ettiğiniz Allah leala) sizinle beraberdir. O, her şeyi işitendir ve (size şah damarınızdan daha) yakındır.»
Mütercim :
Allah'ı zikretmenin en faziletlisi gizli olanı ise de.-aşikâre olarak sesle zikir yapılmasında da beis yoktur. Bir de bu hal, müridlerin. haline göre değişir. Bir kısmına aşikâre zikir, bir kısmına gizli zikir, bir kısmına dil ile zikir, bir kısmına da murakabe ile kalb huzura daha tesirli olur. Tasavvuf kitablarında bu hadîs-i şerif üzerinde çeşitli yorumlar yapılmıştır.
Aslında Allah Teaiâ Hazretleri için gizli ve aşikâr seslerin hepsi
müsavidir. Nitekim:
«İster sözlerinizi gizli tutun, ister onu açığa vurun; muhakkak cenabı Hak kalblerdekini bilir.» ve, «Sözünü saklayanınızla açığa vuranınız birdir,» mealindeki ayeti kerimeler de bunu açıklıyor. (Sûre: Mülk, ayet 13 ve süre: Ra'd, ayet 10)

799- Ebü Musa'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Bir kul hasta olunca yahud sefere çıkınca, sıhhatte iken ya-hud evinde bulunurken yapmakta olduğu (nafile) ibadet ve hayırlı işler onun defterine sevab olarak yazılır.» (Hastalık ve sefer yüzünden yapamadığı nafile ibadet ve hayırlar, onun sevab defterine yapılmış gibi yazılır.)

800- İbnl Ömer'den (Radıyllahu Anhütna)' rivayet edilmiştir: Eğer insanlar, yalnız başına yola çıkmanın zararını benim gibi bilmiş olsalardı, hiç bir süvari geceleyin yalnız başına yola çıkmazdı.»
Mütercim :
Bir kimsenin arkadaşsız olarak yola çıkmasının mekruh olduğu bu hadîs-i şerifle. sabittir. Ancak tam bir güven hali bulunur veya bir zaruret olursa kerahet kalkarak bir zaruret olursa kerahet kalkar.

801- Abdullah bin Amr (Radıyallahu Anh) der kî»
Bir kimse cihada çıkmak için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelip izin istedi, Hazreti Peygamber ona:
«Annen ve baban sağ mıdırlar» diye sordu. O da.- — Evet, hayattadırlar, cevabını verdi. Hazreti Peygamber:
«Öyle ise, sen anne ve baban uğrunda cihad et (onların hizmetinde bulun, rızalarını kazan).» buyurdular.

802- Ebû Beşîr El-Ensarî CRadıyallahu Anh) der kis
Bir seferde Hazreti Peygamberin maiyetinde geceleyin istirahat ederken, Hazreti Peygamber, Zeyd bin Harise'yi gönderip ashaba şu emri verdiler:
«Hiç bir devenin boynunda çan ve çıngırak gibi bir gerdanlık bırakılmasın^ muhakkak kesilsin ve kopanlsın.»
Mütercim:
Devenin boynuna çan ve çıngırak veya bunların benzeri bir şeyin asılması tenzih yolu ile mekruh bulunduğuna bu hadis-i şerif delildir. Bunun sebep ve hikmetleri arasında şunlar sayılabilir:
Çan, kâfirler tarafından kullanıldığı için onlara muhalefet etmek gerekir. Çan bulunan birlik içine melekler girmez. Yahud böyle gerdanlıklar hayvanı boğar veya ona eziyet verir. Yahud düşmandan saklanmak ve gizli kalmak için onların çıkarılması gerekir. Yahud, hayvanlara göz değmesin diye boyunlarına takılan bu gerdanlıklara lüzum yoktur. Allah Tealâ'nın hükmünü onlar değiştire mez. Onun için kaldırılmaları uygundur diye bazı sebepler ileri sü rülmektedir.

803- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Hiç bir erkek yabancı bir kadınla başbaşa kalmasın ve bir kadın da beraberinde bir mahremi (nikâh düşmeyecek şekilde yakın bir akrabası) bulunmadıkça asla sefere (üç günlük bir yolculuğa) çıkmasın.»
Sonra ashabdan bir adam ay§ğa kalkıp:
— Ya Resûlallah! Ben falanca savaşa çıkmak için yazıldım. Haî buki zevcem hacca gitmek için yola çıktı. Ben nasıl hareket edeyim? dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şu cevabı verdi:
«Git, karınla beraber haccet!» .
Mütercim :
Bu hadîs-i şerife dayanarak Hanefi mezhebinde bir kadın hac-ca, ancak kocası veya başka bir mahremi ile gidebilir. Şafîî mezhe-. binde ise, yol güveni varsa emniyetli kadınlarla beraber bir kadının hacca gitmesi caizdir.

804- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anlı) rivayet edilmlştirt «Allah Tealâ Hazretleri, zincirler içinde cennete girecek kimselere taaccüb edecektir.»
Mütercim:
Düşman elinde esir kalarak yahud zulme uğrayıp hapishanelerde boyunlarına zincir vurulu oldukları halde ölenler kıyamete bu halde kalkacaklar ve Allah Tealâ onlardan razı olup özel bir tecellisi ile onlara tecelli edecektir. Yahud müslümanların eline esir düşen düşmanlar önce boyunlarına zincir vurularak habsedilmişlerken kalblerine doğan bir hidayet güneşi ile müslüman olanlar, öylece cennete gireceklerdir. Yahud zincirlerle yola getirip ehlileştiriîen yabaniler gibi, zorla ıslama giripte sonradan kalblerinde iman nuru kökleşerek cennete girecekler.kasdedilmektedir.

805- Sa'b bin Cesame (Radiyallahu Anh) der ki:
Ebvâ yahud Veddan gazası esnasında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize sordum:
— Ya Resûîallah! Bazı düşmanlarımıza gece baskınları yaptığımız zaman arada cereyan eden çatışmada bilmeyerek o düşmanların kadınlarını ve çocuklarını da öldürüyoruz. Bunun hükmü nedir? Hazreti Peygamber cevab olarak:
«O kadın ve çocuklar, onlardandır (düşmandan sayılırlar), Koru, ancak Allah'ın ve onun peygamberinin korusudur. (Başka hiç kimse için koru ve himaye yoktur. Şeriatın koruduğu kimseler ancak himaye edilir. Böyle kasıdsız olarak müşriklerden öldürülen kadın ve çocukların öldürülmelerinde günah yoktur.)»
Mütercim:
Düşmanla1 savaşırken kasden onların kadınlarını, çocuklarını, ihtiyarlarını ve rahiblerini öldürmek caiz değildir. Kadınların namuslarına, tecavüz etmek de kesin olarak haramdır. Fakat hata yolu ile savaş esnasında bunlardan herhangi birinin öldürülmesinde günah yoktur.

806- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
Sakın siz Allah Tealâ'mn azab ettiği (ateş) ile hiç bir yaratığa asab etmeyiniz. Bir de her kim dininden (islâmdan) dönerse, tevbe etmiyecek olursa) onu öldürünüz.»

807- Ebû Hüreyre'den (RadıyaHahu Anh) rivayet edilmiştir: «Bir karınca, geçmiş peygamberlerden bir peygamberi ısırdı. Bunun üzerine o peygamber, karınca yuvasının yakılmasını emretti ve yakıldı. Sonra Allah Tealâ Hazretleri, o peygambere vahyetti ki, seni bir karınca ısırmakla sen Allah'ı teşbih eden toplumlardan birini yaktın.»
Mütercim;
Bir rivayete göre, o karıncaları yaktıran peygamber Hazreti Üzeyr veya Hazreti Musa (Aleyhisselâm) idi. Böyle günahsız varlıkları yakmasından dolayı Allah tarafından azarlanmasının sebebi, Üzeyr (Aleyhisselâm) Allah'ın emriyle helak edilmiş bir kasabaya uğrayınca: Ya Rab! Bu helak edilenler içinde çocuklar, hayvanlar ve günahsız adamlar da var idi. Bunların toptan helak edilmesinin sebebi ne olabilir? diye hatırından geçmişti. Onun için adı geçen bu peygamberin kendisi de böyle bir işle karşılaşmıştı. Yani belâ gelince, hepsine gelir; hükmünü anlamış oldu. Tevbe ve istiğfar etti.
Bir de Hazreti Ali (Radıyallahu Anh) Hazretleri, kendisini rab tanıyıp ona ibadet eden dinsizleri ateşe atarak yaktığını İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) duyunca, şöyle demişti:
— Ben, Ali'nin yerinde olsaydım, o dinsizleri yakmazdım. Çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimiz: «Siz. Allah'ın azabı ile azab etmeyiniz,» buyurmuştu. Ancak: «Kim dinini değişirse onu öldürünüz» hadîs-i şerifi ile amel ederdim ve emredilen şekilde onları öldürürdüm.
Sonra Hazreti Ali'ye, İbni Abbas'm itirazı ulaşınca—— Ben öyle düşündüm ve ictihad ettim, dedi. Alimler bu husus ta Ibnı Abbas'm içtihadını isabetli görürler. Belki de bu hadîs-i se rıf Hazreti Aliye o zamana kadar ulaşmamıştı. Gerçek şu ki hic bir ramının yakılması caiz değildir; ancak kısas müstesnadır,' kimse yakılır).

808- Ebû Hüreyre'den CRadıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: Kisra (İran imparatoru) helak oîdu (muhakkak helak olacaktır). Ondan sonra kıyamete kadar bir daha Kisrâ gelmeyecektir. Kayser (Bizans imparatorluğu) muhakkak helak olacaktırs ondan sonra kıyamete kadar Kayser gelmeyecektir. Yemin ederim ki, onla rın (Kisrâ ile Kayser'in) hazineleri Allah yolunda bölüşülecektir,»
Mütercim:
Bu hadis-i şerif, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in en büyük mucizelerinden sayılır. Çünkü o asırda Kisra ile Kayser mülkünden başka belli başlı büyük imparatorluk yoktur. Böyle dünyaya hakim durumda olan iki imparatorun elindeki büyük şehirlerle ge- niş arazilerin bir avuç müslümanm eline geçebileceğini hiç bir ferd düşünemezdi. Üstelik bu hadis-i şerif, müslümanlarm en güç ve sıkıntılı bir zamanı olan Hendek savaşı sırasında hendek kazılırken varid olmuştur. Kur'an-ı kerimden sonra bu hadîs-i şerif, Hazreti Peygamberin mucizelerinin en büyüklerinden sayılır dersek, mübalâğa etmemiş oluruz.

809- Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Harb, bir aldatmadır (düşmanı bozguna uğratmak ve yenmek için her çeşit taktik, hile ve aldatmaya baş vurulabilir).»

810- Berâ bin Azib (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Uhud gazasında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem okçu piyade birliğine Abdullah bin Cübeyr'i komutan tayin etmişti. Onlar elli kişiden ibaret bir birliktiler. Hazreti Peygamber onlara şu kesin emri vermişti:
«Size haber gönderilinceye kadar, sakın yerinizden ayrılmayınız; bizi kuşların kaptığını görmüş olsanız bile .... Şayed düşmanı bozguna uğrattığımızı ve onları çiğnedimizi görürseniz, yine size haber gönderiiinceye kadar yerinizden ayrılmayınız.*»
Muhabereye tutuştuktan sonra önce islâm ordusu düşmanı bozguna uğrattı. Hadis-i anlatan Berâ devamla der ki:
— Vallahi ben, müşriklerin kadınlarının, eteklerini yukarı kaldırmış, halhalları ve bacakları açılmış bir halde kaçıştıklarını gör-, düm. Böyle, düşman ordusunun yenilgiye uğradığım gören Abdullah bin Cübery kumandası altındaki okçu birliği birbirlerine dediler ki:
— Ey arkadaşlar! Ganimete gidelim. Bizimkiler düşmana galip geldiler. Haydi, ne bekliyorsunuz? kumandanları olan Abdullah bin Cübeyr ise: Resûlüllah'm size verdiği emri unuttunuz mu? dedi. Onlar şu mukabelede bulundular:
— Vallahi, biz de onlara katılacak ve ganimetten nasibimizi alacağız. Böylece komutanlarını dinlemeyip mevzilerinden ayrıldılar. Bunlar ordu içine girdikken sonra islâm ordusu bozularak Medine'ye doğru geri çekilmeğe başladı. Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem ricat edenlere şöyle seslendi:.' «Ey Allah Tealâ'nın mümin kulları! Ben, Allah'ın hak peygamberiyim. Sizden her kim düşmana karşı koyar ve saldırırsa onun için cennet vardır.»
Halbuki Hazreti peygamberin etrafında yalnız on iki kişi kalmış, diğerleri geri çekilmişlerdi. Yanında kalanlar, Ebû Bekir, Ömer, Ali' Abdurrahman bin Avf, Sa'd bin Ebî Vakkas, Talha, Zübeyir, Ebû Ubeyde, Habbab bin Münzir, Sa'd bin Muaz, Üseyyid bin Hudayr idiler. Hazreti Peygamberin Çağrısını işitir işitmez geri çekilmekte olanların hepsi geri dönüp savaşmaya başladılar. O gün, düşmanlar yetmiş müslüman mücahidi şehit etmişti. Bundan önce Bedir savaşında müslümanlar yetmiş müşriki öldürmüşler ve yetmiş kişiyi de esir almışlardı. Uhud savaşında, her iki taraf bozguna; uğrayıp savaş kesildikten sonra müşriklerin başı Ebû Süfyan, yüksek bir tepeye çıkıp müslümanlara karşı üç defa : - Muhammed aranızda mı (sağ mı)? diye bağırdı. Hazreti Peygamber ona cevab verilmemesini ashaba bildirdi. Ebû Süfyan, tekrar üç defa: - Ebû Bekir aranızda mı? diye bağırdı. Buna da cevab verilmedi. Tekrar üç defa: - Ömer aranızda mı? diye bağırdı. Bundan sonra Ebû Süfyan kendi ordusuna dönerek:
—Bunların hepsi öldürüldü, dedi ve sevincini belirtti. Hazreti Ömer artık kendini tutamayarak:
— Ey Allah'ın düşmanı! Vallahi, söylediğin yalandır. Saydığın kimseler hep hayattadır. Seni kötü akıbete uğratacak kişiler yaşıyorlar, diye cevab verdi. Ebû Süfyan karşılık verdi:
— Bedir gününe karşılık bir gün oldu. Savaşlar karşılıklıdır (kimini siz, kimini de biz kazanırız). Siz ölüleriniz içinde kol ve başlan kesilmiş, karınlan deşilmiş, paramparça edilmiş cesedler bulacaksınız. Gerçi böyle yapılmasını ben emretmedim. Fakat bu hareketi yadırgamış da değilim. Sonra Ebû Süfyan,
— Ey Hübel (putumuz)! Sen yüce ol, diye şiir okumaya başladı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ashaba:
«Ona cevap vermeyecek misiniz?» buyurdu. Ashab:
— Ya Resûlallah, ne diyelim? dediler. Hazreti Peygamber: «Allah en yüce ve en uludur, deyiniz.» buyurdu ve bu şekilde karşılık verildi. Ebû Süfyan:
— Bizim Uzza putumuz var, sizin Uzza'niz yok, dedi. Hazreti Peygamber Ashaba:
«Ona cevap vermeyecek misiniz?* buyurdu. Ashab:
— Ya Resûlallah, ne diyelim? dediler. Hazreti Peygamber: «Allah Tealâ bizim yardımcımızdır, sizin yardımcınız yoktur deyin» buyurdu ve bu şekilde cevab verildi.
Mütercim:
Ebû Süfyan'm ordusu Mekke'ye döndü. Bu arada Ebû Süfyan'ın ordusunu takib için Medine'den bir birlik gönderildi. Ebû Süfyan tekrar Medine'ye hücum etme işini arkadaşlan ile görüştü ve istişarede bulundu. Ancak Medine'den bir müfreze çıkanldığma göre, müslümanlar yeniden toparlandılar diye kalblerine korku ve dehşet düşmekle geri dönüp müslümanlarla savaşmaktan kaçındılar ve Mekke'ye dönüşü tercih ettiler.
Uhud savaşında şehid olanlann en büyüğü, Hazreti Peygamberin amcası, (Seyyidü'ş-Şüheda) Hazreti Hamza Radıyallahu Anhu idi. İkinci derecede de ashabın en ünlülerinden olan ve ilk olarak Medine'ye hicret edip Medine halkına dinlerini öğretmek için görevlendirilen Mus'ab bin (Radıyallahu Anh) Hazretleri idi. Şimdi her ikisinin ziyaret edilen mezarları Uhud dağının eteğinde bulunmaktadır. Allah Tealâ her ikisinden ve bütün ashabı kiramdan razı olsun.

811- Seleme bin Ekya (Radıyallahu Anhî der ki: Medine'den çıkıp meşeliğe doğru gidiyordum. Meşeliğe yakın
bir yokuşta iken Abdurrahman bin Avf'm kölesi pek acele ve telâşlı
bir halde karşıma çıktı. Ben:
— Allah sana iyilik versin, bu telâşın ne? diye sordum. Bana şu cevabı verdi:
— Peygamber efendimizin meşelikte, çayırda olan bütün sağılır develerini aşınp götürdüler. Ben sordum:
— Kim götürdü?
— Gatfan ve Fezâre kabileleri götürdü, dedi. Ben var kuvvetim
ile üç kez seslendim:
— Sabah baskını var!.. Geliniz, yetişiniz... Böylece sesimi, iki kara taşlık arasında bulunan Medine şehrinin her tarafına işittirdim. Ben de develeri aşıranlann arkasından hemen yaya olarak koşmaya koyuldum. Nihayet yağmacılara yetiştim. Bunlann üzerine ok yağdırmaya, başladım. Hemde onlara:
— îşte ben, ibnü'l-Ekva'yim. Bugün, alçakların akıbetinin belli olacağı bir gündür, diyor ve devamlı olarak yağdırıyordum. Sonunda başarıyla ulaştım. Onlara su içme" fırsatını da vermedim. Develeri onlara bıraktırarak kurtardım. Topluca o develeri alıp Medine'ye götürürken yolda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri karşıma çıkageldi. Yediyüz kadar süvari ile benim feryadım üzerine çıkıp geliyorlardı. Ben dedim ki:
— Ya Resûlallah! Gatfan ve Fezâre kabilelerinden birkaç eşkıya son derece susamışlardı. Ben onlara su içmeğe bile fırsat vermedim, develerimizi kurtardım. Fakat onlar su temini ile meşgul olacakla-nndan onları takıp için bir birlik gönderiniz. Hepsini öldürelim veya esir edelim, ellerindeki malları alalım. Hazreti Peygamber bana şöyle buyurdu:
«Ey ibnü'1-Ekva'! Develeri ele geçirdin, artık rahatlat Hem de kişiler, kendi kabilelerinde ağırlanırlar (onlar adi hırsız da olsalar kabileleri onlara arka çıkar).»

812- Ebû Musa'dan CRadıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Düşman elinde kalan esiri (fidye vererek) kurtarınız. Açı do yurunuz. Hastayı ziyaret ediniz.

813- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Ensar'dan bazıları: Ya Hesûlallah! dediler, müsaade buyurursa^ nız hemşiremizin oğlu (ve sizin amcanız) bulunan Bedir savaşı esirlerinden Abbas*ın kurtulması için vereceği fidyeyi kendisine bağışlayalım, almayalım. Hazreti Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem,
«Fidyenin bir Dirhemini dahi bırakamazsınız (fidyenin tamamını ondan alacaksınız) > buyurdu.
Yani, Bedir'de esir edilen amcam abbas, amcazadem (Ebü Ta libin oğlu) Akîl ve Nevfel bin Haris'den, kurtulmaları için şart kılman kırk ukıyye altım tamamen alacaksınız. Sonra bu miktar altın-Hazreti Abbas'dan alınmış ve gaziler arasında bölüşülmüştü. Daha sonra Hazreti Abbas müslüman olarak islâm büyükleri arasına girdi. Ganimet malları da çoğalıncac, «Ey Peygamber! EUeriniz-deki esirlere söyle; Eğer Allah katında kalhlerinizde bir iman varsa Allah size, sizden alman fidyeden daha hayırlısını verir.» (Enfal si-ayet 70) mealindeki ayeti kerimeyi Hz. Peygamber okuyarak Allah'ın va'dı üzere, Abbas Hazretlerine kaldırabileceği kadar altın almasını buyurmuşlardı.

814- Seleme bin Ekva (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir seferde iken islâm ordusu içine bir casus girdi ve ashab ile bir müddet konuştuktan sonra kayboldu. Hazreti Peygamber durumu öğrenince:
«Onu arayınız ve öldürünüz.» buyurdu. Sonra aranarak bulundu ve Seleme bin Ekva' tarafından öldürüldü.

815- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir,
îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) hazretleri:
— Ah perşembe günü! Nasıl bir perşembe günü idi O? diyerek ağlamağa başladı. Ağladı, ağladı... Göz yaşlarından yer ıslandı. Sonra dedi ki
— Bir perşembe günü idi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin hastalığı şiddetlendi. O esnada Hazreti Peygamber:
«Bana yazı yazılacak bir şey getiriniz; size bir yazı yazayım ki, bundan sonra ebediyyen sapıtmazsınız.» buyurdu. Kimi alimler, bu vasiyetin, Hazreti Ebû Bekir'in halifeliğine dair olabileceğini söylemişlerdir. Sonra Hazreti Peygamberin huzurunda bulunanlar_ara-sında ihtilâf oldu. Bazıları getirelim, dedilerse de Hazreti Ömer buna razı olmadı. Şimdi peygamber ağır sancılar içindedir, kendisini rahatsız etmiyelim. Elimizde Allah'ın kitabı Kur'an var ki, her ihtiyacımıza cevap verecek niteliktedir, dedi. Bu şekilde tartışmalar uza-yınca, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara şöyle buyurdu:
«Bir peygamberin huzurunda münakaşa çıkarmak uygun değildir.»
Orada bulunanların bir kısmi: - Peygamber Sallallahu Aleyhi ye Seliem Hazretleri, hastalığın şiddetinden kendinden geçmiş olabilir zannıyle, belki sayıkladı, dediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem,
«Beni yalnız bırakın. Şu anda içinde bulunduğum hal, bana izafe ettiğiniz halden çok iyidir (ağır sancılar içinde olmakla beraber şuurum yerindedir).» buyurdular. Sonra sonsuzluk aleminde göçer lerken üç şey vasiyet ettiler:
«D Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız, 2) Dış Ülkelerden gelen elçilere, benim yaptığım gibi ikram ediniz.» Hadîs-i şerifi rivayet eden, üçüncüsünü unuttum, dedi.
Mütercim:
Bir rivayete göre üçüncüsü, Üsame ordusunun hazırlanması idi. Yahud yakınlarına iyilik etmekle ilgili idi, şeklinde görüşler vardır.
Arab yarimadası, yalnız Hicaz bölgesi ile, İmam Şafii Hazretleri ne göre Mekke, Medine ve Umman bölgeleri ile bu üç yere bağlı yollar ve bütün kasabalardır. Fakat İmam Azam Hazretlerine göre, herhangi bir iş için gayri müslimlerin Hicaz bölgesine hatta Harem-i şerife girmeleri caizdir. Şafiî Hazretlerine göre ise, bir ihtiyaç için gayri müslimler Hicaz bölgesine girebilirlerse de, Harem-i şerif hudutları içine giremezler.
Bu hadîs-i şerife uyularak Hazreti Ömer zamanında Hicaz bölgesi tamamen müşriklerden temizlenmişti.

816- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki: Babam Ömer (Radıyallahu Anh), Peygamber Sallallahu^Alehhi
ve Sellem'in beraberinde beş-c-n kişilik bir gurup halinde, 1kâhuüıK yapmakta olan îbni Sayyad adındaki Yahudî ğu yere gittüer. Nihayet onu Beni Meğale'nin bir yüksek binası yanında erkek çocuklarla oynarken buldular. İbni Sayyad buluğ çağma yakın bir yaşta idi. Hazreti Peygamber, elini onun sırtına oeg-dirinceye kadar o çocuk gelenlerin farkına varmamıştı. Hazreti peygamber ona-.
«Allah'ın peygamberi olduğuma sahidlik eder misin?» diye sor-du. îbni Sayyad, Hazreti Peygambere bakarak:
— Ben sahicilik ederim ki, sen ümmülerin peygamberisin, dedî ve Hazreti Peygamber'e sordu:
— Sen, benim Allah'ın peygamberi olduğuma, şahidlik edermi-sin? Hazreti Peygamber ona şu cevabı verdi:
«Ben Allah'a ve onun bütün peygamberlerine iman ettim.»
Hazreti Peygamber, o kâhine sordu:
«Ne görüyorsun?» İbni Sayyad dedi ki:
—r Bana doğru da geliyor, yalancı da geliyor.. Hazreti Peygamber ona:
«Senin işin karmaşık!» buyurdu. Sonra Hazreti -peygamber ona:
«Ben içimden senin için bir şey tuttum (bil bakalım nedir?).» buyurdu. İbni Sayyad; — DUH'dur! dedi (Hazreti Peygamber, Kur% anda geçen Duhan ayetini tutmuştu. Bu kâhin ancak kelimenin bir kısmını söyleyebildi:) Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona:
«Defol! Haddini hiçbir zaman aşamıyâcaksm (sen ancak bir kâhinsin) .» buyurdu. Ömer Radıyalîahu Anh dedi ki: — Ya Resûlallah, izin ver de şunun boynunu vurayım. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Eğer bu çocuk Deccal ise, seç onu öldüremezsin, (onu ancak Hazreti İsa Aleyhisselâm öldürecektir). Eğer Deccal değilse, onu öldürmende sana bir fayda yoktur.»
Bir rivayette de ibni Sayyad'm annesj oğluna müdahale ederek dikkatini çekti ve oğlunun konuşmasına engeFoldu. Bunun üzerine Hazreti Peygamber: «Eğer annesi biraksaydı, durumunu meydana, koyacaktı.» buyurdu.
Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve-Şellem, insanlara hita? ben bir konuşma yaparak Allah'a yaraşır şekilde hamd ve sena etti. Sonra Deccal'i anlattı ve dedi ki:
«Ben sizi ondan sakındırırım. Her peygamber muhakkak ondan (Deccal'dan) kavmini sakındırmıştır. Hazreti Nûhda ondan kavmini sakındırdı. Fakat ben size onun hakkında bir söz söyleyeceğim ki, bu sözü niç bir peygamber, kavmine söylememiştir: Biliniz ki, o Deccal tek gözlüdür, (bir gözü kördür). Allah Tealâ tek gözlü değildir.»
Mütercîm;
Bu hadîs-i şerifin üst kısmının manası üçyüz seksen üçüncü hadisde geçmiştir.
— Ben şahidlik ederim ki, sen ümfhülerin peygamberi ve Hazreti Peygamber'e sordu:
Peygamberisin,
— Sen, benim Allah'ın peygatnberi olduğuma, şahidlik sin? Hazreti Peygamber ona şu cevabı verdi:
«Ben Allah'a ve onun bütün peygamberlerine iman ettim Hazreti Peygamber, o kâhine sordu: -Ne görüyorsun?» İbni Sayyad dedi ki ben ona
«Senin işin karmaşık!» buyurdu. Soiıra Hazreti ^peygamber ona:
«Ben içimden senin için bir şey tuttum (bil bakalım nedir?).» buyurdu. İbni Sayyad; — DUH'dur! dedi (Hazreti Peygamber, Kur'", anda geçen Duhan ayetini tutmuştu. Bu kâhin ancak kelimenin bir kısmını söyleyebildik Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona:
«Defol! Haddini hiçbir zaman aşamıyâcaksın (sen ancak bir kâhinsin) .» buyurdu. Ömer Radıyallahu Anh dedi ki: — Ya Resûlallah, izin ver de şunun boynunu vurayım. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Eğer bu çocuk Deccal ise, seç onu öldüremezsin, (onu ancak Hazreti İsa Aleyhisselâm öldürecektir). Eğer Deccal değilse, onu öldürmende sana bir fayda yoktur.»
Bir rivayette de ibni Sayyad'ın annesj oğluna müdahale ederek dikkatini-çekti ve oğlunun konuşmasına engeFoldu. Bunun üzerine Hazreti Peygamber.- «Eğer annesi biraksaydı, durumunu meydana koyacaktı.» buyurdu.
Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, insanlara hitar ben bir konuşma yaparak Allah'a yaraşır şekilde hamd've sena etti. Sonra Deccal'i anlattı ve dedi ki:
«Ben sizi ondan sakındırırım. Her peygamber muhakkak ondan (Deccal'dan) kavmini sakındırmışlar. Hazreti Nûhda ondan kavmini sakındırdı. Fakat ben size onun hakkında bir söz söyleyeceğim ki, bu sözü hiç bir peygamber, kavmine söylememiştir: Biliniz ki, o Deccal tek gözlüdür, (bir gözü kördür). Allah tealâ tek gözlü değildir.»
Mütercim;
Bu hadis-i şerifin üst kısmının manası üçyüz seksen üçüncü hadisde geçmiştir.

817- Huzeyfe (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize buyurdu: «Bana İslâm'ı kabul edip şehadet getiren erkeklerin adlarını yazın.» Biz de binbeşyüz isim yazıp getirdik. Buyurdular ki: Artık biz, binbeşyiiz kişi olduktan sonra düşmandan korkarmıyız.
Huzeyfe der ki: Şimdi bakıyorum, mümlümanlar bu kadar çf> ğalmışken bizi bir korku kaplamış. Şimdi bir kimse, yalnız başına namaz kılıyor da, namazında bile korkuyor. Halbuki Hendek, Uhud ve Hudeybiye savaşlarında binbeşyüz gibi az kimseler olduğumuz halde düşmandan korku , hatırımıza bile gelmiyordu. Şimdi neden korkuyoruz, hayret

ediyorum!...

818- I'tzreti Cabir (R.A.) der kiî
Hendek savaşma hazırlanırken bir gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve sellem efendimize dedim ki, Ya Resûlallah, benim bir toklum vardı. Size ikram için kestim ve bir miktar, da arpa unu hazırladım. Beraberinizde birkaç kişi ile evimize buyurur musunuz? Hazreti Peygamber Hendek'de bulunan bütün ashaba hitaben :
«Ey Hendek'tiler! Cabir bize sofra hazırladı. Çabuk olunuz, davete gidelim!» diye seslendi. (Böylece bir toklu ile bir miktar arpa unundan ibaret yemek binbeşyüz kişiye, peygamberin bir mucizesi olarak kâfi geldi.)

819- Ümmü Halid (B.A.) der ki :
Sırtımda sarı bir entari olduğu halde babam Halid'le beraber Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardık. Hazreti peygamber, benim entarim için:
«Cici, cici...» buyurdu ve sırtımı okşadı.
Bir ara, Hazreti Peygamber (iki kürek kemiği arasındaki) peygamberlik mührü ile oynamağa başladım. Babam, oynama diye beni azarladı. Peygamber sallallahu Aleyhi ve Sellem babama:
«Çocuğa ilişme» dedi ve yeni entarim için *güle güle) eskit ve yıprat, sonra (güle güle) eskit ve yıprat, sonra (güle güle) eskit ve yıprat!!» buyurdu.
Gerçekten Ümmü Halid, Hazreti peygamberin duası üzere çok yaşadı ve entarisini, büsbütün eskiyip soluncaya kadar atmadı.

820- Ebû Hüreyre (R.A.J der ki:
Sallailah» Aleyhi ve Sellem Hazretleri bir gün bize yurdu maI aşırmadan bahse*ti ve bize şöyle bu bir ko bîrinizle ayet gününde, boynunda meleyen m koyun veya kişneyen bir at oklusu halde karşılaşmayım! Ya Re-smellah ımdaçhma yetiş, diyecek. Ben de, senin için bir şey yapamam. Şana tebliğ etmiş idim, diyeceğim. Veya boynunda böğüren ResûleUahl beni kurtar, diyecek. Senin İçin bir tebliğ etnüs idim, diyeceftim.
bana yarduHt. diyecek. Ben de: senin için bir şey yapan Sana diyecek. Ben de. senin .içln bir Sey yapa-
Mütercim :
hadîs i Serifte gecen ğıt manasında olması daha uygundur.
» kelimesine borç senedi, kâğıt ve-vermişlerdir. Bu kelimenin kâ-

821- Abdullah bin Amr m.A.ı der idi
Bir seferde. Peygamber Sallaîlahû Aleyhi ve Sellem'in eşyalarını taşıyıp koruyan Kirkire adında bir'adam. vardı. Sonra bu adam öldü. Bınun için Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«O cehennemliktir.» insanlar gidip onun durumunu araştırdılar da, ganimet malından aşırmış olduğu bir hırkayı buldular.
(Çalınan mal az dahi olsa fena bir iştir.)

822- Enes (R.A.) der ki:
Usfan seferinden Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile birlikte dönüyorduk. Resûlüllah devesine binmiş, arkasında (redifinde) (3a zevcesi Huyey kızı Safiyye (R.A.) vardı. Derken Hazreti Peygamberin devesi sürçtü ve ikisi de yere düştüler. Ebû Tâlha atılarak:
— Ya Resûlallah! Canım, yoluna feda olsun, sana bir şey oldu mu? dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Hayır, (bana bir şey olmadı). Sen kadına bak (ona yardımcı ol).» buyurdu. Ebû Talha hemen maşlahını yüzüne tutarak Hazreti Safiyye'nin yanma gitti ve onu Hazreti Saffyye'nin üzerine attı. Sonra dönüp Resûli- Ekrem, ile Hazreti Safiyye'nin devesini iyileştirdi. Hazreti Peygamber ile Hazreti Safiyye ayni şekilde deveye bindiler. Biz de Hazreti Peygamberi çevreleyerek Medine'ye doğru yürüdük. Medine şehrini gördüğümüz zaman Peygamber Sal'lallahu Aleyhi ve Sellem:
«Biz dönenler, tevbe edenler, ibadet edenler ve Rabbimize hamd edenleriz.» buyurdu. Medine'ye girinceye kadar bunu söylemeye devam etti.
Mütercim:
Bu olayın Usfan gazasından dönüşte değil de, Hayber gazasından dönüşte olduğunu söyleyenler de vardır.

823- Cabir'den (R.A.) rivayet edilmiştir i
Bizden birimizin bir erkek çocuğu doğmuştu. Adam çocuğuna Kasım adını verdi. Sonra Ensar o kimseye dediler ki, biz sana Ebu'l-Kasım (kasımın babası) künyesini veremeyiz. Bunun üzerine adam,-Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelerek dedi ki:
— Ya Resûlallah! Benim bir erkek çocuğum oldu. Ona Kasım adını verdim. Fakat Ensar, biz sana Ebu'l-Kasim künyesini veremeyiz ve sana: Ey Ebu'l-Kasim! gözün aydın olsun, diyemeyiz, dediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve. Sellem ona şöyle buyurdu:
«Ensar güzel söylemiştir. Siz benim adımı takınız; fakat benim künyemle künyelenmeyiniz. Hem de ben Kasim'im (Allah'ın verdiği nimetleri aranızda bölenim).»
Mütercîm :
Zahirîlerle îmam Şafiî Hazretlerinin bir görüşüne göre, Hazreti Peygamberden başkasına Ebu'l-Kasim künyesini vermek caiz değildir, îmam Malik'e göre, karışıklık olmasın diye bu yasak, Hazreti Peygamberin zamanına ait idi. Şimdi ise bu künye ile künyelenmek caizdir. îbni Cerir de, bu yasak haram olmayıp edeb yönünden ten-zihen mekruhtur, der.
Bir kısım alimler de, bu yasak, Muhammed veya Ahmed ismi ile birlikte Ebû'l-Kasim künyesi ile künyelenenler içindir; yoksa yalnız Ebu'l-Kasim künyesini almak caizdir, demişlerdir.
Netice olarak, Ebu'l-Kasim künyesini almamak en ihtiyatlı yoldur.

824- Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir:
«Ben size (kendiliğimden) vermiyor veya veriyor değilim. Ben bir taksimatçıyım. Bana emredildiği şekilde dağıtırım.»

825- Havle"den (R.A.) rivayet edilmiştin
«Birtakım insanlar vardır ki, Allah'ın malına haksız yere dalar Iar (kapışırlar). Bunlar için kıyamet gününde cehennem vardır.»

826- Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir -.
«Geçmiş peygamberlerden biri gazaya çıkacak oldu. Kavmine lordusuna) dedi ki, içinizde-henüz evlenmiş olupta zifafa girmeyen varsa, bana uymasın, (benimle savaşa gelmesin; çünkü onun zihni gennie meşguldür). Yine içinizde kim kendisi için bir ev yapmış da henüz çatı ve tavanlarını tamamlamamışsa, bana uymayıp ayrılsın. Yine İçinizde ticaret maksadı ile koyun satın almış yahut ticaret için yüklü develer saun almış da onların doğumunu bekleyen varsa, ayrılsın (savaşa katılmasın).
Böyle kimseleri o peygamber ayırdıktan sonra savaşa başladı. îkindi namazı vaktinde yâhud ikindi vaktine yakın bir zamanda şehre yaklaştı. Sonra o peygamber güneşe hitab ederek :
— Ey güneş! Senin görevin batmaktır. Benim de görevim güneş batmadan önce bu şehri fethetmektir (bununla emredildim). Ya Rab! Sen şu güneşi, fetih tamamlanıncaya kadar tut, batmasın; diye dua etti. Onun duası kabul edilerek, fethin tamamlanmasına kadar güneş batmadı. Allah Tealâ Hazretleri o peygambere şehrin fethini na-sib kıldı. Sonra o peygamber (Yuşa Aleyhisselâm), ganimet mallarını bir yere topladı. Ganimet mallarını yemek için ateş geldi ise de, onlara ağzını değdirmedi, Yuşa Aleyhisselâm, içinizde ganimet malına hiyanet eden adam vardır. Her kabileden bir adam, gelsin, bana biat etsin, dedi. Her kabile reisi gelip Yuşa Aleyhisselâm'a biat etti; Ancak bunlardan bir reisin eli, Yuşa Aleyhisselâm'm eline yapıştı, kaldı. Yuşa Aîeyhisselâm ona :
— Bu hırsızlık ve hiyanet, senin kabilenden olmuştur; Öyle ise, bütün kabile ferdleri gelsin biat etsinler, dedi. Gelip biat ettiler. Biat ederlerken, iki veya üç kişinin eli Yuşâ Aleyhisselâm'm eline yapıştı. Yuşa Aleyhisselâm onlara
— İşte hıyanet ve hırsızlık sizdedir, dedi. Hemen öküz başı kadar altın külçesi getirildi ve ganimet malı içerisine konuldu. O anda ateş gelip ganimet mallarını yedi. Zamanımızda ise, Allah Tealâ Hazretleri bizim acziyet ve zafiyetimizi gördü. Bize^ ganimet mallarını helal kıldı.»

827- Cabir (R.A.) der ki i
Peygamber SaJlallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Ciirrane .adındaki yerde Hevazin kabilesinin ganimet mallarını bölerken, bir kimse gelip Hazreti Peygambere hitaben :
— Adaletli ol, (ganimet mallarım adalet üzere böl), dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona :
«Eğer ben adaletli olmazsam, kendim bedbaht olurum.»

828- Abdurrahman bin Avf (R.A.) der ki:
Bedir savaşında muharebe için saf halinde iken sağ ve sol tarafıma göz gezdirdim. Medine halkından iki genç arasında bulunduğumu gördüm. Kendi kendime dedim ki, keşke

böyle körpe delikanlılar arasında değil de daha güçlü kişiler arasında olsaydım. Bu arada o gençlerden biri eliyle beni dürttü ve;
— Amca! Ebû Cehil'i tanır mısın? dedi. Ben de:
— Tanırım, Ebû Cehil'i ne yapacaksın? dedim. Bana şöyle dedi:
— Duydum ki, Ebû Cehil, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem Efendimize kötü sözler söylermiş. Canım kudret elinde olan Aî-lah Teaîâ Hazretlerine yemin ederim ki, onu bir defa görecek olursam, hangimizin eceli daha yakın ise, ikimizden biri ölmedikçe onu bırakmayacağım.
Abdurrahman bin Avf der ki: O delikanlının bu sözlerine şaştım. Hemen öteki genç de, beni eliyle dürttü ve aynı şeyi söyledi. Aradan fazla bir zaman geçmedi, savaşçılar arasında dolaşmakta olan Ebû cehil gözüme ilişti. Hemen o iki gence.- îşte aradığınız Ebû Cehil şu adamdır, diyerek işaret ettim. Hemen her ikisi fırlayıp kılıçlan ile Ebû Cehil'i öldürdüler. Bu iki genç, Hazreti Peygamberin huzuruna gelerek Ebû Cehil'i öldürdüklerini söylediler. Hazreti Peygamber onlara sordu-
Mütercim
Muaz bin Amr'm kılıcı, Ebû Cehil'in "bedenine daha çok girmiş olduğundan yahud önce Ebû Cehil'i yere düşürdüğünden eşyayı almaya hak kazanmıştı. Yahud bu ganimet işi komutanın yetkisine bağlı olduğu için dilediğine verir, demişlerdir.

829- Enes"den (R.A.) rivayet edilmiştir :
«Ben kalblerini kazanmak için ganimet mallarından KureyşIUe-re veriyorum; çünkü cahiliyetten henüz çıkmışlardır.»

830- Enes (R.A.) der ki
Cenab-ı Hak, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve kabilelerinin mallarından ganimet ihsan edince Hazreti Mekke halkından islâmı henüz-kabul etmiş ^^J yüz deve verdi. Ensar'dan (Medîne'li ashabdan) yüz deve verdi. Ensar
sözler söylediler: Allah Tealâ, Resûlüllahı bagıtfasui; Kureyş kavmine mal veriyor. Halbuki kılıçlarımızdan onların kanlan damlamaktadır.
Enes der ki: Ben hemen onlann bu sözlerini Hazreti Peygambe re arz ettim, bildirdim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber Ensara (Medine'n ashaba) haber gönderip hepsini deriden bir çadır altına topladı ve yanlarına Ensar'dan olmayan hiç kimse sokulmadı, umar böyle toplu halde iken Hazreti Peygamber yanlarına geldi ve buyurdu:
«Sizden aldığım haberin aslı nedir?» Ensar'ın ileri gelenleri dediler ki: Anlayışlı kişilerimiz hiç bir şey söylemediler. İçimizde bazı kişiler de var ki, pek genç sayılırlar; onlar söylemiştir. Hazreti Peygamber şöyle konuştu:
«Ben, küfürden henüz kurtulmuş olan bazı kimselere, kalbleri-ni İslâm'a ısındırmak için, ganimet mallarından veriyorum. Onlar (Mekke'deki) evlerine mallan ile gitsinler. Siz vatanınıza (Medine'deki evlerinize) Allah Tealâ Hazretlerinin Peygamberi Saîlallahu Aleyhi ve Sellem ile döneceksiniz! buna razı değil misiniz? Allah'a yemin ederim ki, sizin, geri dönerken beraberinizde getireceğiniz (peygamber), onların geri dönerken beraberlerinde getireceklerinden (maldan) daha hayırlıdır.» Ensar buna cevaben :
— Evet, bu bizim için daha hayırlıdır, Ya Resûlallah... Gerçekten biz razıyız, dediler. Sonra Hazreti Peygamber, şöyle devam etti:
«Benden sonra siz, çok ağır şekilde kayırmalara şahid olacaksınız. Kevser havuzu başında Allah'a ve onun peygamberine kavuşuncaya kadar sabrediniz.»

831- Cübeyr bin Mut'im (R.A.) der ki:
Huneyn savaşından dönerken ben ve diğer ashab, Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberdik. Bir ara Bedeviler Hazreti Peygamberin eteklerine yapışarak ganimet mallarından istediler. Hazreti Peygamberi, rahatsız ettiklerinden onu semure (sakız) .ağacının altına sığınmaya mecbur ettiler. Bu arada bedeviler, Hazreti Peygamberin üstlüğünü kaptılar. Hazreti Peygamber, bedevilere şöyle buyurdular ;
«Benim üstlüğümü veriniz. Eğer yanımda bu dikenlerin sayısınca deve olsaydı, muhakkak onları aranızda bölerdim. Beni pinti veya yalancı veya korkak bulma (sanma) yınız.»

832- Abdullah'dan (R.A.) rivayet edilmiştir :
Huneyn gazasında Peygamber SallaHahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, bazı kimseleri seçerek onlara ganimet mallarından fazlaca verdi. Bunlar arasında (Muellefe-i kulub'den = kaibleri İslama ısındırmak istenenlerden) Akra bin Habis adındaki zata yüz deve verdi. Uyeyne adındaki adama da yüz deve verdi. Arabm eşrafından bazı kimselere de, diğerlerinden fazla mal verdi. Sonra bir adam, buna itiraz ederek: Vallahi bu. taksimde adaletsizlik oldu ve Allah'ın rızası gözetilmedi, dedi.
îbni Mes'ud der ki: Vallahi! bu adamın sözünü Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem'e bildireceğim, dedim. Sonra gittim haber verdim. Bunun üzerine peygamberimiz şöyle buyurdu :
«Allah. Tealâ ve peygamberi âdil olmayacak da kim âdil olacak? Allah Tealâ, Musa Aleyhisselâm'a rahmet etsin! vaktiyle ona - bundan claha çok eziyet edilmişti dejsabretmişti.»
Mütercim ;
Enfal sûresinin birinci ayeti kerimesinde: «Sana ganimet mallarından soruyorlar. De ki, bu ganimetlerin bölünmesi Allah'a ve onun peygamberine aittir.» buyurulduğu üzere ganimet mallarının bölünmesi doğrudan doğruya Hazreti Peygambere bırakılmıştır. Bir de kaibleri kazanılmak istenen Kureyş kabilesinin bazı ileri gelenlerine fazlaca mal verilmesi elbette bir sebeb ve hikmete bağlıdır. Bu bakımdan hiç kimsenin Hazreti Peygamberin yaptığı iş ve taksime itiraz hakkı yoktur.

833- Amr bin" Avf EI-Ensari (R.A.) der ki:
Peygamber SallaUahu Aleyhi ve Sellem, Bahreyn bölgesinin cizye ve haraç vergilerini toplayıp getirmek için Ebû Ubeyds bin Cer-râh'ı görevlendirmişti. Daha önce Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Bahreyn halkı ile haraç ve cizye için belli bir miktar üzerine anlaşma yapılmış ve bu bölgeye ashabın meşhurlarından Ala bin Hadremî'yi de vali tayin etmişti. Sonra Ebû Ubeyde, Bahreyn halkının vergilerini toplayarak geldi. Böyle büyük bir mal ile gelişi, ashabı kiramın Hazreti Peygamber ile namaz kıldıkları bir sabah vaktine rasladı. Ebû Ubeydenin çok fazla bir mal ile geldiğini duyan ashab-ı kiram, sabah namazını bitirir bitirmez hemen Ebû Ubeyde'yi karşılamağa çıktılar. Bu esnada Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Seîlem Hazretleri, gülümseyerek onlara şöyle buyurdu:
«Sanıyorum ki, siz, Ebû Ubeyde'nin bir şeyle (mal ile) geldiğini İşittiniz? (onun için koşuşuyorsunuz).» Onlar:,
— Evet, ya resûlallah... dediler. Hazreti Peygamber onlara: İyimser olunuz ve sizi sevindirecek (hayırlı) şeyi isteyiniz. Vallahi, sizin için korktuğum şey fakirlik değildir. Fakat sizin için tek korktuğum şey, dünyalığın, sizden öncekilere bollaştiği gibi size de bollaşması, dünyalık için rekabete düştükleri gibi sizin de rekabete düşmeniz ve dünyalık, onları mahvettiği gibi sizi de mahvetme-sldir.»

834- Abdullah bin Amr'dan (R.A.) rivayet edilmiştir :
«Kim (haksız yere) bir zimmîyi (islâm ülkesinde güvence ile yasayan gayri müslimi) öldürürse, cennet kokusunu alamaz, halbuki cennetin kokusu, kırk yıllık mesafeden alınır.»
Mütercim
Bu hadîs-i şerifin görünüşteki manasına bakılırsa, emniyet ve güven altında bulunan bir yabancıyı veya zimmîjâ öldüren kimse cennetten mahrum kalır. Fakat bu hadisin inanası, Ehli Sünnet alimlerine göre, böyle bir suç işleyen kimse ilk cennete girenlerle beraber giremez ve kırk yıllık mesafeden cennet kokusunu alanlarla birlikte bu kokuyu alamaz. Çüakü insan öldüren kimse ebedi olarak .cehennemde kalmaz. Yahud bu hadîsi şe-rif tehdit için varid olmuştur, denilir.

835- Ebû Hüreyre (R.A.) der ki :
Hayber'in fethinde bir Yahudi kadını, pişirdiği zehirli bir koyunu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gönderdi. Hazreti Peygamber bunun farkına vararak ashabı kirama şöyle buyurdu : «Hayber'de ne kadar Yahudi varsa bana toplayın.» Ashab-ı Kiram da Hayber'de bulunan bütün Yahudi'leri toplayarak Hazreti Peygamberin huzuruna getirdiler. Hazreti Peygamber,
Yahudi'lere dedi ki:
«Gerçekten ben size bir şey soracağım, bana doğruyu söyler misiniz?» Yahudi'ler:
— Evet, doğruyu söyliyeceğiz, dediler, Hazreti Peygamber onlara :
— «Sizin atanız kimdir.»? diye sordular Onlar:
— Falancadır, dediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem : «Yalan söylediniz, sîzin atanız falancadır,» dedi. Yahudi'ler Hazreti Peygamberi doğrulayarak ;
— Evet, buyurduğunuz gibi falancadır, dediler. Hazreti.Peygamber tekrar;
«Şimdi size bir şey sorarsam, bana doğrusunu söyler misiniz?»
diye sordu. Onlar :
— Evet, yâ Ebe'l-Kasim! doğruyu söyîiyeceğiz; çünkü yalan söylemiş olsak, yalanımızı bileceksiniz. Az önce atamız hakkında yalanımızı bilmiştiniz, decfiler.
Hazreti Peygamber onlara sordu :
«Cehennemlik olanlar kimlerdir?» Yahudiler dediler ki :
— Cehennemde kısa bir müddet biz kalacağız ve sonra cehennemde bizim yerimizi siz alacaksınız. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara :
«Defolun! Vallahi, cehennemde hiç bir zaman sizin yerinizi almayacağız» buyurdu. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Yahudi'lere

«Şimdi size "bîr şey. sorarsam doğrusunu bana söyler misiniz?»
diye sordu. Onlar ;
— Evet, ey Ebe'l-Kasim! Sana doğrusunu söyleriz, dediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem :
«Siz bu pişmiş koyunu zehirlediniz mi?» diye sordu. Yahudi'ler :
— Evet biz ona zehir kattık, dediler. Hazreti Peygamber sordu : ^ «Bunu niçin yaptınız, sebebi ne idi?» Yahudiler:
— İstedik ki, yalancı iseniz, sizden kurtulmuş olalım; yoksa gerçek peygamber iseniz bu zehir size zarar vermiyecekti. dediler.
Mütercim :
Bu etten yiyen Bişr bin Berâ, zehirlenerek öldüğünden Zeyneb adındaki bu Yahudi kadın kısas olarak idam edildi; Diğer Yahudi'lere ceza verilmeyerek serbest bırakıldılar.

836- Sehl ibni Ebî Hasme (R.A.) der ki-.
Hayber fethedilip sulh yapıldıktan sonra, Abdullah bin Sehl ile amcası oğlu Muhayyisa, hurma satın almak için beraberce Hâyber'e gittiler. Hâyber'e girdikten, sonra birbirlerinden ayrıldılar. Sonra Muhayyisa, Abdullah'ın bulunduğu yere varınca, onu orada kanlar içinde ölü olarak buldu. Muhayyisa, Abdullah'ı defnettikten sonra Medine'ye döndü. Maktulün amcası Abdurrahman bin Sehl ile, amca çocukları ve Mes'ud bin Zeyd'in oğulları Muhayyisa ve kardeşi Hu-veyyisa, bu olayı haber vermek için üçü bir arada Hazreti Peygamberin huzuruna girdiler. Bu üç kişinin yaşça en küçüğü Abdurrahman idi. Önce -Abdurrahman söze başlayınca-, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ona:
«Büyüğe söz ver, büyüğe söz ver (önce yaşı büyük olan söze
başlasın)» buyurdu. Abdurrahman sustu. Sonra Muhayyisa ile Hu-
vayyişa ayrı ayrı olayi anlattılar. Sonra Hazreti Peygamber onlara:
«SİZ katilinize yahud hasmınıza karşı hak kazanmak için. (kim
olduğuna) yemin eder misiniz?» diye sordu. Onlar:
— Biz gözlerimizle görmediğimiz halde nasıl yemin ederiz, dediler. Sonra Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem:
«Öyle ise Yahudilerden elli kişi, yemin ederek sizden yakalarını kurtarırlar.» buyurdu. Abdurrahman, Muhayyisa ve Huveyyisa dediler ki: — Ya Resûlallah! Biz böyle kâfir bir kavmin yeminlerini nasıl kabul edelim. Sonra Hazreti Peygamber öldürülen Abdullah'ın diyetini (bizzat kendi malından yahud hazineden) ödedi.
Mütercim
Burada geçen öldürme olayı ile ilgili davaya İslâm hukukunda «Kasâme» denilir. Meselâ, bir köyde; üzerinde- cinayet izi bulunan bir ölü bulunduğu ve, onu kfmîn öldürdüğü bilinmediği zaman, o köy halkından ölünün velisi tarafından isimleri, bildirilen elli kişiye yemin teklif edilir.^ Onlar: Biz onu öldürmedik ve öldüreni de bilmi" yoruz, diye yemin ederler ve suçlu ortaya çıkmazsa, ölünün diyetini vermeleri de gerekir. Fakat burada davacılar, davalı olan Yahudilerin «Kasâme» yolu ile yeminlerine razı olmadıklarından Yahudiler üzerine diyet gerekmedi. O ölünün diyetini yüz deve olarak bizzat Hazreti Peygamber ödemiştir.

837- Avf bin Mâlik (Radıyallahu Anh) dan rivayet edilmiştir:
«Kıyametin önünde altı alameti say: 1) Benim vefatım, 2) Sonra Kudüs'ün fethi, 3) Sonra davarın kırılması gibi bir davar kıranın size bulaşması. 4 Sonra malın çoğalması ve bir adama yüz altın verildiği halde kırgın olarak kalması 5) Sonra bir fitnenin çıkması ve Arap evlerinden girmedik bir ev kalmaması. 6) Sonra Rumlarla aranızda bir sulh yapılması ve Rumların, seksen sancağın altında toplanıp her sancağın altında oniki bin kişilik kuvvet olduğu halde gelerek sizi arkadan vurmaları.»
Mütercim;
Benî Asfer'in bütün kuvveti dokuzyüz altmış bin kişi bulunacaktır. Bu savaş, inşallah Balkan Muharebesi ile savulmuştur.

838- Enes'den iRadıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Kıyamet gününde her gaddarın bir sancağı olacaktır. O sancak dikilecek (ve bir rivayete göre) onunla tanınacaktır.»[18]

YARATILIŞIN BAŞLANGICI BAHSİ

839- İmran bin Husayn CRadıyallahu Anhüma) der ki: Beni Temim kabilesinden bir grup Peygamber Sallallahu Aleyhi ' ve Sellem Hazretlerine geldiklerinde onlara hitabem
«Ey Temîm oğulları, size müjdeler olsun!...» buyurdu. Onlar bu müjdeyi dünya nimetine yorumlayarak dediler ki:
- Madem ki bizi müjdelediniz, o halde bize (dünya malından şimdi bir şey) veriniz. Bu cevab üzerine Hazreti Peygamberin mübarek yüzü değişti. O anda Yemenliler Hazreti Peygamberin huzuruna gelmişlerdi. Hazreti Peygamber onlara şöyle buyurdu:
«Ey Yemen'liler! Müjdeyi siz kabul edin? zira onu Temîm Oğulları kabul etmedi.» Yemenliler: — Kabul ettik, dediler.
Sonra Hazreti Peygamber, yaratılışın başlangıcını ve Arş'm nasıl meydana geldiğini anlatmaya başladı. Tam bu esnada birisi gelerek, İmrân! dedi, deven boşandı. Ben de devemi bulup bağlamak üzere hemen Hazreti Peygamberin huzurundan ayrıldım. Keşke kalkm'as aydım!.. .

840- İmran'dan (Kadıyallahu Anh) rivayet edilmiştin -Ey Temim oğullan, müjdemi kabul edin. Müjdemi Temîm Oğul lan kabul etmediyse, siz kabul ediniz ey Yemenliler! Allah var ikn başka hiçbir varlık yoktu. Onun arşı su üzerinde idi, İîer şeyi takri» edip Levh-i Mahfuz'a takdir yazdı. Sonra gökleri ve yeri yarattı

841- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Allah Tealâ Hazretleri buyurur ki: insanoğlu bana dil uzatır; halbuki bana dil uzatmak ona yakışmaz. Beni yalanlar; halbuki beni yalanlamak ona yakışmaz. Bana dil uzatması, benim çocuğum olduğunu, demesidir. Beni yalanlaması da, Allah beni başlangıçta ya-i attığı gibi, öldükten sonra diriltmez, demesidir.»

842- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri alemi yaratıp tamamlayınca, Levh-i Mahfuz'a ki, Allah katında arşın üzerindedir-şöyle yazdı.- Benim rah^-metim, gazabımı yenmiştir.» (Nitekim «Allah Tealâ, rahmeti kendine farz kılmıştır» mealindeki ayeti kerime de bunu göstermektedir.)

843- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir-.
«Allah Tealâ Hazretleri gökleri ve yeri yarattığı günden beri zaman, aynı minval üzere dönmektedir. Yıl on iki aydır. Bu aylardan dördü mukaddes aylardır. Üçü, peş peşedir ki, Zilka'de, Zilhicce ve ve Muharrem aylarıdır. Biri de Cümâde'1-Âhir ile Şaban aylan arasındaki Mudar Receb'idir.»..
Mütercim:
Cahiliyet zamanımda iki kabile birbirleriyle savaşmak istedikleri zaman, haram aylarda savaş yasak olduğundan, bazı haram ayların isimlerini değiştirerek meselâ Muharrem ayma Safer adını vererek o ayda savaşırlardı. Sonra harb bitince Safer ayma Muharrem diyerek isim değiştirirlerdi. Sonra Hazreti Peygamber zamanında bu çahilîyet adedi tamamen giderilerek alemin ilk yaratılışında olduğu gibi arabî aylar kararlaştı. Muharrem ayı kıyamete kadar Muharrem ayıdır, Receb ayı da< daima receb ayıdır. Bundan sonra islâmda ayların değiştirilmesi mümkün olmayacaktır.

844- Ebü Zer (Radıyallahu Anh) der ki?
Bir gün güneş batarken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Hazretleri bana:
«Biliyor musun, nereye gidiyor?» diye sordular. Ben de: — Allah Tealâ ve peygamberi bilir, dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleöı buyurdular .ki:
«O güneş.gider ve Arş'ın altında secde ederek (normal seyrini devam ettirmesi için) AUah'dan izin ister ve ona izin verilir. Belki pek yakında secde edecek de secdesi kabul olunmayacak ve izin isteyecek de ona izin verilmeyecektir. Nereden geldinse oraya dön denilecektir. Bunun üzerine güneş, battığı yerden doğacaktır. îşte bu Allah Tealânın, «güneş, kendi yerleşimi (yörüngesi) nde hareket etmektedir. Bu da, Aziz ve Alîm olan Allah'ın takdiridir.* âyeti kerimesinin manasıdır.» (Yasin sûresi, âyet : 38)
Mütercim':
Güneşin secde etmesi, Allah'ın iradesine uyarak yörüngesinde hareket etmesidir. Kıyamete yakın, alemin düzeni bozulurken, güneşin hareketi de bozulacaktır. Doğudan doğarken batıdan doğacağı, «Rabbihin bazı alâmetleri geleceği güü» mealindeki ayetin işareti ile ve bu hadîs-i şerifin açık delaletiyle ve diğer hadîslerle sabittir.
Bir de, «Arş'ın altında secde eder» sözü, bazı astronomi alimleri ile bid'at sahibi kimselerin ileri geri konuşmalarına sebeb olmuş ise de, bunda itiraza yer yoktur. Çünkü güneş ve .ay, yahud semadaki varlıkların hepsi Arş'ın altındadır.» Görmez misin ki, göklerde ve yerde olan varlıklar, güneş ve ay hep Allah'a secde ederler.» mealindeki ayeti kerimenin açık delaletiyle güneşin, ayın ve diğer yıldızların secdesi sabittir; ve devamlıdır.

845- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Güneş ve ay, kıyamet gününde durulmuş olacaklardır.»

(Güneş ve ay, ziyası sönmüş olduğu halde bunlara tapanlara cehennemde gösterileceklerdir. Nitekim «Siz ve Allah'dan başkasına taptığınız varlıklar, Cehennem odunusunuz» mealindeki ayeti kerime bu hususu açıklıyor)

846- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem gökte bir bulut veya bir karartı gördüğü zaman gider gelir ona bakardı. Bunun için dışarı çıkar, içeri dönerlerdi. Mübarek yüzlerinde de bir değişiliklik olurdu. Ben bu telâşlarının sebebini kendilerine sordum. Bana şu cevabı verdiler:
«Bilemiyorum, belki bu bulut, Ad kavminin, «Vaktaki, kendilerine gelecek olan azabı, vadilerine doğru gelen bir bulut halinde gördüler, dediler ki: Bu gelen bulut bize yağmur yağdıracak (bereket verecek)» dediği buluttur ki, yağmur getireceği sanılırken felâket getirebilir, diye korkuyorum.»

847- Abdullah bin Mes'ud Hazretlerinden (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Herhangi birinizin ana karnında yaradılışı? kırk günde toparlanır, sonra o kadar müddet zarfinda kan pıhtısı olur,- sonra okadar müddet içinde et parçası olur, sonra Allah Teâlâ bir melek gönderir ve bu meleğe dört kelime (ceninin kaderiyle ilgili dört hüküm) emredilerek onun amelini, rızkını, ecelini, mutlu veya mutsuz olduğunu yaz, denilir. Sonra ona ruh verilir. Sizden biriniz, cennetle kendisi arasında ancak bir arşmhk mesafe kalıncaya kadar iyi amel işlemişken kaderi önüne geçerek cehennemliklerin amelini işler (ve cehenneme girer). Yine sizden biriniz, cehennem ile kendisi arasında bir arşmhk mesafe, kalıncaya kadar kötü ameİ işlemişken kaderi önüne geçerek cennet ehlinin amelini işler (ve cennete girer) .»
Mütercim:
Önemli ve muteber plan hal, imanla ahirete göçmektir, müminlerin daima iyi işlerde (salih amellerde) bulunmalar* gerekir. Böyle güzel bir hal ile ahirete göçenler cennetliktirler, diye haklarında iyi zanda bulunulur. Onlar rahmetle anılırlar. Kötü bir hal ile göçenle-rede, günahlarının bağışlanması için dua edilir

848- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
«Allah Tealâ kulunu sevdiği zaman Cibril'e buyurur kiî Allah Tealâ falan kulu seviyor, sen de onu sev. Cibril de onu sever. Sonra Cibril göktekilere (meleklere) seslenir kb Allah Tealâ falan kimseyi seviyor, siz de onu seviniz. Böylece Göktekiler de (melekler) o kulu severler. Sonra o kul için yeryüzünde kabul hükmü konur, (herkes onu sever).»

849- Hazreti A işe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edihniştir:
«Melekler bulutlara inip gökte takdir edilerı? işleri aralarında konuşurlar. Şeytanlar, gizlice kulak vererek konuşulanı dinlerler ve bunu kâhinlerine iletirler. Fakat bunlara kendiliklerinden yüz yalan katarlar. (Böylece kâhinlerin verdiği haberlerin hemen hepsi yalan olmuş olur.)»

850- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Cuma günü olunca, mescidin her kapısında melekler bulunur. Onlar, mescide ilk gelenleri sırasıyle yazarlar. İmam minbere çıkıp oturunca, melekler defterlerini dürerler ve hutbeyi dinlemeğe gelirler.» (Böylece imam minbere çıktıktan sonra gelen cemaat için sevab yazılmaz. Fakat cuma sevabından mahrum kalmazlar. Ancak cemaata ilk gelenlerin faziletini alamazlar.)

851- Berâ (Radıyallahu Anh) der kiî
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Şair Hassan bin Sabit'e (Radıyallahu Anh) :
«Sen kâfirleri hicvet tonları yer); Cibril de seninle beraberdir buyurdu.
Mütercim;
Meşru olan şiir ve manzumelerin mescidde dahi olsa okunmaları caiz bulunduğuna bu hadîs-i şerif delildir. Hassan Hazretlerine şiir söylemeyi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in emredişi Mecidde olmuştur.

852 - Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir: «Ey Aişe! Bu gelen Cibril'dir, sana selâm ediyor.» Hazreti Aışe: Ona da selâm ve Allah'ın rahmeti ve berektleri olsun, dedi. Hem de, ya Resûlallah! siz, Benim göremediğimi görüyorsunuz, dedi.

853- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Haris bin Hişam, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordu: Ya Resûlallah! Size Allah'ın vahyi nasıl gelir? Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Bazan vahiy bana çan sesi gibi gelir ve bu, vahyin bana en ağır şeklidir. Sonra, ses kesilir ve ben, onun söylediklerini kavramış olurum. Bazan da melek bana insan biçiminde gelerek benimle konuşur ve ben onun söylediklerini kavrarım.»

854- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Cibril Aley-hisselâma:
«Bize yapmakta olduğun ziyaretleri çoğaltamaz mısınız?» dedi.
Bunun üzerine şu mealdeki ayeti kerime nazil oldu: «Biz melekler, ancak senin Rabbinio emri ile ineriz. Önünüzde, arkamızda ve bunlar arasındakiler (yapacağımız, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz işler) Gnundur. Rabbin asla unutkan değildir.» (Meryem sûresi: Ayet 64)

855- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Cibril Aleyhisseîâm, bana Kur'anı bir harf (bir lehçe, şive) üzere okudu. Fakat ben ondan, lehçelerin (harflerin) çoğaltılmasını devamlı istedim; nihayet yedi harfe kadar çıktı.»
(Hazreti Cibril de Allah Tealâ Hazretlerine niyaz ederek, Allah Larafindan kullarına bir genişlik olsun diye Hicaz kabilelerinden yedi lehçe üzere Kur'an okunmasına izin verildi. O yedi kabileyi de şu beyt içine almaktadır:
Kureyş'un, Temim'un, Dabbe'tün ve Kinane. Ve bakîhim. Kays'un, Hüzeyl'ün, Benû Esed
Böylece, Kureyş, Temim, Dabbe, Kinane, Kays, Huzeyl ve Benî Esed'den ibaret yedi kabilenin lehçesi üzere kıraat caiz oluyor. Buna Kıraat-i Seb'a (yedi kıraat) deniyor. Allah kelâmında herhangi bir* değişiklik anlamında olmayıp hspsi mütevatir olmakla Hazreti Osman (Radıyallahu Anh) Hazretlerinin hat şekline, onun yazmış olduğu Mushaf m yazı esasına uygundur. Yoksa bazı imansızların sandıkları gibi, asla mana ve ahkâm bakımından hiç bir değişiklik yoktur.)

856- Hazreti Aişe' (Radıyallahu Anha) der kii Peygamber Saİlallahu Aleyhi ve Sellem'e sordum:
— Ya Resûlallahl Uhud muharebesindeki günden daha şiddetli bir gün geçirdiniz mi? Hazreti Peygamber bana şöyle buyurdular:
«(Ey Aîşe), senin kavminden (Kureyş'den) çekeceğimi çektim. Onlardan çektiğimin en şiddetlisi Akabe gününde idi. Şöyle ki Taif halkının ileri gelenlerinden olan AbdiYâ liyl bin Abdi Külâl'e, (Taife kadar gidip Kureyş'in eziyetlerinden korunmak için) baş vurmuştum. O ise isteğimi kabul etmedi. Ben kederli ve yüzümün yöneldiği tarafa (rast gele) yola koyuldum. Ancak Karni Seâlib adındaki yere vardığımda kendime geldim. Başımı kaldırdım ve birden kendimi, beni gölgeleyen bir bulutun altında buldum. Baktım ve ansızın orada Cibril'i gördüm. Bana seslenerek şöyle dedi: Allah Tealâ, kavminin sana söylediklerini ve sana verdikleri cevabı işitmiştir. Allah Tealâ. sana dağlara memur bir melek gönderdi Kavmin hakkında ona istediğin emri verebilirsin. Bunun üzerine dağlar meleği bana seslenerek selâm verdi ve dedi ki:
— Ya Muhammed (Saİlallahu Aleyhi ve Sellem)! Onların durumu senin arzuna bağlıdır. İstersen iki Ahşeb'i (karşılıklı iki dağı) üstlerine çevirebilirim. Peygamber Saİlallahu Aleyhi ve Sellem cevab olarak şöyle buyurdu:
«Hayır, Umarım ki, Allah Tealâ, onların sulbünden yalnız Allah'a ibadet edecek ve ona hiç bir şeyi ortak koşmayacak bir nesil çıkarır.»

857- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Bir kimse zevcesini yatağına çağırır da zevcesi kaçınırsa, melekler o kadına sabaha kadar lanet ederler.»

858- Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Yolda yürürken gökten bir ses işittim ve gözümü kaldırdığımda birden Hira dağında bana gelen meleğin, gök île yeryüzü arasında bir kürsi üzerinde oturmakta olduğunu gördüm. Kendisinden ürperdim ve hemen eve dönerek örtün beni, Örtün beni, dedim. Bunun üzerine Allah Tealâ:
«Ey Örtüsüne bürünen peygamberi Kalk da (Kavmine Allah'ın azabını) ihtar et. Rabbini yücelt, üstünü temizle Kötülüklerden uzak dur.» mealindeki ayeti kerimeleri indirdi (Müddessir sûresi: ayet 1-5)
Bundan sonra vahy çoğaldı ve arka arkaya gelmeğe başladı!
Bir rivayette de: «Allah'ın, vahyi *ıir müddet kesildi ve sonra ben yolda yürürken...» diye nakledilmiştir. Bir aralık vahyin gelişinde üç sene kadar bir kesinti meydana gelmişti. Bu kesintiden- sonra Cibril'in geldiği ve artık zaman zaman vahyin dövam ettiği anlaşılmaktadır.

Mütercim:
Tâ-Hâ sûresi 21. ayeti kerimesinde, Musa Aleyhisselam'a, «Onu (asadan dönüşen yılanı) yakala ve korkma!» ve yine Araf sûresi 143 ayeti kerimesinde, Musa'nın Rabbi dağa tecelli edince, o dağı yfcr ile bir etti. Musa da bayılarak yere düştü.» buyurularak Hazreti Musa' nın ve diğer peygamberlerin Allah'ın vahyi ve teceliisiyle korktukları anlaşılıyor. Bu tabîî.bir haldır. Hazreti Meryem de, Kur'anı Kerimin Meryem süresi 23. ayetinde: «Keşke ben daha önce ölseydim de unutulmuş gitmiş olsaydım.» diyerek korku ve endişesini göstermiştir.

859- İbni Abbas'dan CRadıyaîlahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«tsra (ve mi'râc) gecesi Musa Aleyhisselânı'ı esmer, uzun boylu ve kıvırcık saçlı bir kişi olarak gördüm; tıpkı Kahtan kabilesinden Şenûne erkeklerine benziyordu, İsâ Aleyhisselâm'ı Orta boylu, kırmızı Ue beyaz karışımı (sarışın) ve düz saçlı bir kişi olarak gördüm. Cehennem bekçisi Malik'i de gördüm. Allah'ın peygamberine göstermiş olduğu büyük alâmetler arasında Deccal'ı da gördüm. Artık sen (ey peygamber) Allah'ın mülakatından Ötürü şübheye kapılma.»

860- ibni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir! «Sizden biriniz ölünce ona sabah ve akşam oturacağı yer gösterilir. Eğer o kimse cennetlik ise, ona cennetten yeri gösterilir. Ceheri-nemlik ise ona cehennemden yeri gösterilir.» (Akşam sabah kabirde ya azab çeker, ya da sevinç duyar.)

861- İmran bin Husayn'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Cennete baktım da cennet ehlinin çoğunu fakir kimseler gördüm. Cehenneme baktım da, Cehennem ehlinin ehlinin çoğunu kadınlar gördüm.»

862- Ebû Hüreyre'den (Radıyailahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Rüyamda kendimi cennette gördüm. Bir de baktım ki, bir kadın bir köşkün kenarında abdest alıyor. Bu köşk kimin? diye sordum. Dediler ki, Ömer bin Hattab'mdir. Sonra Ömerin kıskançlığı hatırıma geldi de o taraftan yüzümü çevirdim.» Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem böyle buyurunca, Hazreti Ömer ağlayarak:
— Ya Resûlallah! Sizden de mi kıskana'cağım! Dedi.

863- Ebû İiüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir.-
«İlîj; cennete girecek olan topluluğun suretleri, dolunay şeklinde olacaktır. Onlar cennette tükürmezler, sümkürmezler ve büyük küçük abdeste çıkmazlar. Cennette onların kullandığı kaplar altındın, Tarakları altın ve gümüştendir. Buhurdanlıklarında yanan, öd ağacıdır. Onların teri miskdir (misk kokusu gibi kokar).
Cennet ehlinden her birinin iki zevcesi vardır. Bacaklarının ilikleri, parlaklıktan etlerinin arkasından göze çarpar. Aralarında' ayrılık yoktur, kindarlık yoktur. Kalbleri tek«bir kalb gibidir. Sabah akşam Allah'ı teşbih ederler.»

864- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Jüt cennete girecek grup (un yüzleri), dolunay şeklinde olacak-ur Onların arkasından cennete girecekler, en çok ışık veren yıldız gibi olacaklardır. Cennet ehlinin kalbleri tek bir adamın kalbi gibidir. Aralarında ayrılık yoktur, birbirine kin tutma yoktur. Onlardan her bir erkeğin zevcesi vardır. Parlaklıklarından, her birinin bana UİklerİI etlerüiin ^mdari görünür. Sabah-akşam Allah'ı büı ederler. Onlar asla hasta olmazlar, sümkürmezler, tükürmez-. KuUandıklan kaplar altın ve gümüştür. Taraklan altındır. Bu- danhklarında yanan, öd ağacıdır. Terleri de miskdir.»

865- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der kiî
«Muhakkak ümmetimden yetmiş bin yahud yediyüz bin kişi (cennet)) girecek ve onların öndekileriyle sondakileri aynı anda gireceklerdir. Yüzleri dolunay gibi parlaktır.»
Mütercim:
Yediyüz bin kişi veya yediyüz bin ordu veya büyük bir topluluk manasına da gelebilir. Böylece milyon ve milyarları da kapsayabilir. Hem de bu, hesabsız ve yüzleri dolunay gibi parlak olarak cennete girecekler hakkındadır. Diğer cennetlikler için değildir. Bazı hadîslerde de, her bin kişi ile beraber yine yediyüz bin kişi cennete girecektir diye varid olmuştur.

886- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e ince ipekten yapılmış bir cübbe hediye edildi Kumaşının inceliği, yumuşaklığı, güzelliği herkesin hoşuna gitmişti. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Cennet'de Sa'd bin Muaz'ın mendilleri bundan daha güzeldir,» buyurdu.

867- Berâ (Radiyallahu Anh) rivayet ediyor:
«Elbette Sa'd bin Muaz'm cennetteki mendilleri bana hediye edilen cübbeden daha iyidir.» (Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'e sündüsten yapılmış bir cübbe hediye edilmiş ve herkesin hoş-lana gitmişdi. Bunun üzerine bu hadîs-i şerifi buyurdular.)
Mütercîm:
Sa'd bin Muaz (Radıyallahu Anh), ahzab savaşında yaralanarak şehid olmuştu. Elbette şehid olarak cennete girenin mendilleri, kıyas olunamayacak kadar dünya eşyasından daha iyidir.

868- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Cennette bir ağaç vardır ki, onun gölgesinde bir süvari yüz sene yürür (de o mesafeyi alamaz). İsterseniz: Alabildiğine uzayan bir gölgede, ayeti kerimesini okuyun. Gerçek şu ki, sizden birinizin cennette ok yayı kadar yeri, dünyada, üzerine güneşin doğup battığı yerlerden daha hayırlıdır.»

869- Ebû Saîd El-Hudrî (Radiyallahu Anh) der ki:
«Dünyada insanlar doğudan gözüken parlak bir yıldızı uzaktan gördükleri gibi, cennet ehli de yüksek çardakların halkını (Gufef ehlini) öyle göreceklerdir. Bu haî, aralarındaki fazi* let farkmdandır.»
Ashab dediler ki: Ya Resulallah! Bu makamlar peygamberlerindir, oraya başkaları ulaşamaz. Hazreti Peygamber cevab olarak:
«Öyle değil, canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Onlar, Allah'a iman edip peygamberleri tasdik eden kişilerdir.» buyurdu.

870- îbni Abbas'dan (Radıyallahu îVnhüma) rivayet edilmiştir:
«Humma hastalığı cehennem hararetindendir. Siz onu soğuk su ile soğutunuz.» Yahud: «Zemzem suyu ile soğutunuz.» buyurdu,
(Hastaya su içirmekle, yıkamakla ve üzerine, serpmekle ateşi düşürülür.)
Mütercim;
Gerçekten doktorlar da tifo hummasını buz ve kar ile tedavi ederler. Hastanın basma buz ve kar koyarlar. Bu şekilde ateşi hafifletilmeye çalışılır. Yahud bu hadîs-i şerif, bazı hasta veya bazı humma hastalıkları hakkında varid olmuştur. O kimsenin veya o hastalığın şifası su ile olacağı peygamberin bir mucizesi olarak bilindiğinden böyle buyurulmuş olabilir. Yoksa her humma ve sıtma için soğuk su ile tedavi olur demek, manasını taşımaz. Ayrıca Hicaz bölgesi çok sıcak bir memleket olduğundan orada ateşli hastalığa yakalananlar için faydalı bir tedavi usulüdür de denilmiştir.
«Feyh» kelimesi, şiddetli hararet, koku dağılma ve yayılma manalarına gelir. Bir rivayette de: «Min fevri cehennem» vardır. Cehennemin kaynaması manasınadır. Netice olarak, humma hastalığının ateşi cehennem ateşi (harareti) kısmından ise de mümin için rahmet ve günahlarını örtücüdür. Kâfir için ise, cehennem azabından bir azabdır.

871- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Sîzin (dünyadaki bu) ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır.» Ashabı kiranı dediler ki:
— Ya Resûlallah, cehennem ateşinin harareti dünya ateşinin bu harareti derecesinde olsa da yeter. Hazreti Peygamber tekrar:
«Cehennem ateşinin harareti, dünya ateşinin hararetinden altmış dokuz derece fazladır.» buyurdular.

872- Üsame (Radıyallahu Anh) der ki:
«Kıyamet gününde bazı adamlar getirilip cehenneme atılırlar Bağırsakları hemen cehennenie dökülür ve değirmen merkebinin donuşu gibi dönerler. Sonra cehennemlik olanlar onun basma toplanırlar ve ona:
-Ey falanca! Bu halin ne? Sen (dünyada) iyiliği emredip kötü işlerden sakmdırmaz miydin? der. O da şu cevabı verir: emrederdim, fakat kendim yapmazdım. Sizi n sakmdınrdim; fakat kendim yapardım.»

Mütercim:
İlimleriyle amel etmeyen alimler - Allah korusun - bu hal ile Karşılaşırlar, demektir.

873- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki: Bir vakit Peygamber Sallallahu, Aleyhi ve Sellem Hazretlerine sihir yapıldı ye bu sihir yüzünden yapmadığı bir şeyi yapıyormuş gibi hayal etmeye başladı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bTT sihrin giderilmesi için bir gün Allah Tealâ Hazretlerine arka arkaya dua ettiler ve sonra bana buyurdular ki:
«Cenabı Allah'ın şifamın hangi şeyde olduğunu bana bildirdiğini hissettin mi?. Bana iki adam geldi (Cibril ve Mikâil). Bunlardan biri (Cibril) başucumda oturdu. Diğeri (Mikâil) de ayak ucumda oturdu. Bunlardan biri (Mikâil), diğerine (Cibril'e) sordu:
— Bu zatın hastalığı nedir? Cibril:
— Büyülenmiş, dedi. Mîkâil sordu:
— Ona kim büyü yaptı? Cibril:
— Labîd bin A'sam adındaki Yahudi, dedi. Mikâil sordu:
— Ne ile büyü yaptı? Cibril:
— Tarak, keten lifi ve erkek çiçeğin tacı ile, dedi. Mikâil sordu:
— Büyü nerede? Cibril:
— Zervan kuyusunda, dedi. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, o kuyuya varıp geri döndüler. Oradan dönüşünde Hazreti Aişe'ye:
«O kuyunun çevresindeki hurmalar, sanki şeytan başları gibi.» buyurdu.
Hazreti Aişe der ki:
— Ya Rsûlallah! dedim, o sihir maddesini çıkardınız mı? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Hayır! Bana gelince Allah Tealâ beni iyileştirdi. O büyünün çıkarılmasının da halk arasında şer (tedirginlik) uyandıracağından korktum. Sonra o kuyu kapatıldı.
Mütercim:
Sihrin kendisi gerçekte müessir değildir; fakat Allah'ın bir hikmeti olarak müessir olur. Ancak muavvizeteyn sûrelerinin (Felâk ve Nâs sûrelerinin) inişinden sonra bir daha Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sihirbazların* sihirleri tesir etmedi.

874- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştirt
«Herhangi birinize Şeytan gelerek, falan şeyi kim yarattı, filan şeyi kim yarattı? diye sorar. Sonunda da senin Rabbini kim yarattı? der. Her kim, bu raddeye ulaşırsa, Allah'a sığınsın ve bu sorulara son versin.»

875- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, doğuyu göstererek: «Haberiniz: olsun! Fitne muhakkak buradadır, muhakkak fitne buradadır. Şeytanın boynuzunun çıkacağı yerden gelecektir.» buyurdu.

876- Câblr'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Akşam olunca yahud akşam karanlığı basınca, artık çocuklarınızı sokağa, dışarıya bırakmayınız. Çünkü o vakit şeytanlar sokaklara dağılır. Yatsıdan bir müddet geçince onları serbest bırakınız. Bir de gece yatarken besmele ile kapını kapa, lâmbam söndürürken besmele çek. Besmele il© kırbanın ağzım bağla. Besmele ile kaplarının üstünü ört. Kabm üstüne herhangi bir şey koyuver.»
Mütercim:
Bu, insanlara doğru yolu göstermedir. Hazreti Peygamberin emrine uyarak bunları'yapmakta maddi ve manevî faydalar var.

877- Süleyman bin Sured (Radıyallahu An&) der Ms Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimizle oturuyordum, tki kişi de karşılıklı olarak çekişip söyleşiyorlardı. Onlardan birinin öfkeden yüzü kızardı ve şah daman şişti. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Bir söz biliyorum. Eğer şu (öfkeli) adam onu söylerse içini ke mlren öfke muhakkak gider. Euzü Billahi Mineşşeytan = Şeytandan Allah'a sığınırım, deseydi içini saran öfke giderdi.*
Sonra o adama dediler ki; Peygamber, senin şeytandan Allah'a sığınmanı istedi. Adam şu cevabı verdi: — Ben, aklımı mı oynattım?.
Mütercim;
O Kimse, bedevî'lerin cahillerinden ve henüz İslâm ahlâkı ile ah;-İâklanmamış biri olduğundan, şeytandan Allah'a sığınmanın ancak deli olanlara mahsus olduğunu sanmış. Yahud îmam Nevevî'nin yorumladığı gibi, o kimsenin münafiklardan biri olmak ihtimali de vardır.

878- Ebû HÜreyre'den (Radıyallahu Anhî rivayet edilmiştin
«Her insan doğduğu zaman şeytan onun iki yanına (böğür ün e) parmağını batırır. Ancak Meryem'in oğlu Isa (Aleyhisselâml'a parmağım batırmak istedi; fakat örtüye batırdı.

879- Ebû HÜreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: şeytandandır. Sizden biriniz esneyeceği zaman gücü yemgi kadar onu engellesin, çünkü sizden biriniz (esneyipte) ha... dediği, zaman şeytan güler, sevinir.»

880- Ebû Katade (R.A.) den rivayet edilmiştir:
«Salih (iyi) rüya Allah'dandır. Kötü rüya şeytandandır. Sizden biriniz, korkulu bir rüya görürse sol tarafına tükürsün ve o rüyanın şerrinden Allah'a sığınsın. Bu takdirde o rüya ona zarar veremez.»

881- Sa'd (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
«Ey Ömer!) Az önce yanımda olan kadınlara şaştım. Senin sesini duyduklarında hemen örtünmeye davrandılar. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Şeytan, senin bir yola saptığını gör^e mutlaka senin yolundan başka bir yola sapar.»

882- Ebû HÜreyre'den (Radıyallahu Anh) .rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz uykudan uyanıp ta abdest aldığı zaman üç defa burnuna su çekerek sümkürsün; çünkü şeytan geceyi onun genzinde geçirir.»
Mütercim:
Allah Tealâ Hazretlerinin hikmetleriyle ilgili bu gibi sözlerin peygamberlik mucizelerinden olduğunu kabul ederiz, başka bir yorum yapmayız. Zira Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, insan aklının bilemiyeceği hakikatlere ve esrara vakıf olmuştur. Bununla beraber bazı alimler, geniz kısmında olan kir, toz gibi birikintiler, insanın halsiz ve tenbelliğine sebeb olur. Bu hal de şeytanın sevdiği şeylerden olduğu için o kir ve tozların giderilmesi emredilmiştir, gibi bir yorumlarda bulunuyorlarsa da, en iyisi bunları gerçek bilip üzerlerinde yorum yapmamaktır. En doğrusunu Allah Tealâ bilir.

883- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) den rivayet edilmiştir:
«Yılanları Öldürünüz. Bilhassa sırtında iki siyah çizgi olan yılanla engerek yılanını Öldürünüz. Çünkü bu iki cins yılan, insanın gözünü kör eder ve hamile kadının Çocuk düşürmesine sebeb olurlar.
Mütercim:
Yılanlar içinde bir cins yılan vardır ki, insana bakar bakmaz insan ölür. Bazısı da, o cins yılanın sesini işitir işitmez ölürmüş.
Bir de sırtında iki siyah çizgi bulunan yılan ile kısa kuyruksuz olan engerek yılanı çok zehirli olup cinler bunların kıyafetine girmez. Onun için tereddüt etmeksizin bu iki cins yılanın öldürülmesi emredilmiştir.

884- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir;
«Küfrün başı doğu tarafında. Öğünme ve böbürlenme, at ve deve sahipleri haydacı göçebelerde, ağırbaşlılık ise, davar sahiblerinde-dir.»

885- İbni Mes'ud (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri mübarek eliyle Yemen tarafını göstererek:
«îman şurada, Yemen bölgesindedir! (Kâmil iman taşıyanların çoğu bu bölgededir). Dikkat ediniz, kabalık ve katı yüreklilik, develerini kuyruk diplerine haydayan bedeviler de

iki şeytan boynuzunun çıkacağı Rabi'a ve Mudar kabilelerindedir.» buyurdu.

886- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Siz horoz sesi işittiğiniz zaman Allah'ın kereminden isteyiniz. Çünkü horoz öterken melek görmüştür. Eşeğin anırmasını işittiğiniz zaman da şeytandan Allah'a sığının; çünkü o (anırırken) şeytan görmüştür.»
Mütercîm:
Gerçekten horoz mübarek bir hayvandır, namaz vakıtlarını insana bildirir. Hele seher vakti iîe sabah vaktini bir vakit hesaplama uzmanı gibi tayin ederek yaz-kış ötmesiyle ilan eder. Hatta Mısır halkı bizim gibi horoz öttü demez, horoz ezan okudu, derler. Horoz* sesi insana bir ferahlık ve genişlik verir. Merkeb anırması ise, insana hoşnudsuzluk verir.

887- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir-
«tsrâil Oğullarından bir kavim kayboldu ve ne işledikleri (hangi surete çevrildikleri) bilinmiyor. Kanaatimce onlar, farelerden başkası değillerdir. Çünkü bu farelerin önüne deve sütü konunca içmezler* fakat koyun sütü konunca içerler.» (İsrâîl Oğullarından bu kavim de böyle idi. Devenin eti ve sütü onlara haramdı, koyun ise helal idi.) .
Mütercim;
Bu hadîs-i şerifte farelerin o ümmetten türemiş oldukları kesinlikle beyan edilmiyor, kanımca sözü ile ifade ediliyor. Diğer hadîs-i şeriflerde ise insandan hınzır, maymun, fare gibi hayvan şekillerine çevrilenlerin tür ve nesillerinin kalmamış olduğu kesinlikle bildirildiğinden, artık bu hadîs- şeriften sonra böyle bir neslin kalmadığını Allah Tealâ Peygamberlerine bildirmiştir, deniliyor.
Ebû İshak Ez - Zeccâc ve İbni Arabi gibi bazı alimler, bu hadîsten hüküm çıkararak şimdi mevcut bulunan maymunların (gazabı ilâhiyeye uğrayıp) şekil değiştirdiklerini, insandan maymun olduklarını söylüyorlarsada, doğru olan ve alimlerin çoğu tarafından kabul edilen, o şekil değişikliğinden gelen hayvan neslinin tükenmiş olmasıdır.

888- Ebû Hüreyre'den CR.A.3 rivayet edilmiştir:
«Herhangi birinizin içeceğinin içine sinek düşerse, onu içeceğin içine daldırsın ve sonra çıkarsın. Çünkü sineğin bir kanadında zehir ve diğerinde şifa (deva) var.»

889- Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir:
«Fahişe bir kadına günâhı bağışlandı. Bir kuyunun başında soluyan ve susuzluktan ölmek üzere olan bir köpeğe rastlayan bu kadın, ayakkabısını çıkarıp baş örtüsüne bağladı ve onunla kuyudan köpeğe su çekti. İşte bu hareketinden dolayı günahları bağışlandı.»
Mütercim:
Allah Tealâ küçük bir iyilik karşılığında büyük mükâfat verir. Bu, Allah'ın bir ihsanıdır, onu dilediğine verir. O'nün ihsanının hududu yoktur.[19]

ADEMİN YARATILIŞI VE PEYGAMBERLER BAHSÎ

890- Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir: «Allah Tealâ, Adem'i yarattı ve boyunu altmış arşın kıldı. Sonra Allah Tealâ ona şöyle buyurdu: Git, şu melekleri selâmla ve seni nasıl selamlayacaklarına kulak ver. Senin ve zührriyetiniri selamlaşması böyle olacaktır.
Bunun üzerine Hasreti Adem, meleklere:
— Esselâmü Aleyküm, dedi. Melekler de:
— Esselâmü Aleyke ve Rahmetullahi, dediler. "Melekler, ve Rahmetüllahi'yi ilave ettiler. Cennete girecek herkes, Adem Aley-hisselâm'ın suret ve biçiminde olacaktır. Vücut yapılarının eksilmesi (küçülmesi! günümüze kadar devam ede gel mistir.»

891- Hazreti Enes, (R.A.) der ki:
Yahudilerin alimlerinden vg ileri gelenlerinden Abdullah bin Selâm, Peygamber Saîlallhu Aleyhi ve Sellem'in Medine'yi teşriflerini öğrenince huzurlarına çıktı ve Hazreti Peygambere:
— Size üç şey soracağım. Bunların cevabını ancak peygamber bilir, başkası bilemez dedi ve sordu:
1) Kıyamet alâmetlerinin ilki nedir?
2) Cennetlik olanlar Cennete girdikleri zaman ilk önce yiyecekleri yemek nedir?
3) Çocuklar, neden babalarına veya dayılarına (ana tarafına) çekerler?
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şu cevabı verdi: «Bu soruların cevabım az önce Cib.rîl bana bildirdi:
cinsî münasebette bulununca erkeğin döîsuyu kadından önce gelirse, çocuk babasına benzer. Kadının dölsuyu erkekten önce gelirse çocuk annesine benzer.»
Bunun üzerine Abdullah bin Selâm şehadet kelimesini getirdi ve: Şahidlik ederim ki, sen Allah'ın peygamberisin, dedi ve şöyle konuştu:
— Ya Resûlallah! Yahudi'ler iftiracı ve yalancı bir millettir. Siz benim halimi onlara sormadan önce, onlar benim müslüman olduğumu duyarlarsa bana her çeşit iftirayı yaparlar ve aleyhimde çok şeyler uydururlar. Fakat şimdiden onlara benim durumumu lütfen sorun.
Sonra Yahudilerden bir grup geldi. Abdullah bin Selâm da bir bölmede saklandı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu Yahudi'lere sordu:
«Sizde Abdullah bin Selâm nasıl bir adamdır?» Onlar:
— En bilginimizdir ve en bilginimizin oğludur. Bizim en iyimiz-dir ve en iyi olanımızın oğludur; dediler. Hazreti Peygamber sordu:
«Abdullah bin Selâm müslüman olursa ne dersiniz?» Onlar:
— Allah, onu bundan korusun! dediler. Bunun üzerine Abdullah onların karşısına çıktı ve; EŞHEDÜ EN. LÂ İLAHE İLLALLAH VE EŞ-HEDÜ ENNE MUHAMMEDEN RESULÜLLAH, diyerek şehadet kelimesini getirdi. Bunun üzerine oradaki yahudiler,
— Bu adam bizim en kötümüzdür ve en kötümüzün oğludur, dediler ve onun hakkında ağızlarına geleni söylediler.

892- Ebû fiüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Eğer İsrail Oğulları olmayaydı et kokmazdı ve Havva (validemiz) de olmayaydı hiç bir dişi kocasına hıyanet etmezdi.»
Mütercim:
Tih sahrasında İsrail oğulları için Allah Tealâ Hazretleri gökten bıldırcın indirmişti. Bu bıldırcın etini saklayıp bekletmek onlara yasak edilmişti. Onlar bu yasağı dinlemeyerek et saklamaya başladılar. Etin kokması ile cezalandılar. İsrail Oğullan böyle yasağı çiğne-meseler de eti saklamamış olsalardı.kıyamete kadar et kokmaz ve bozulmazdı.
Hazreti Adem Aleyhisselâma. da Cennetde yasak ağacın meyvesinden yemesi hakkında Hazreti Havva validemizin isteği olmasaydı ve Hazreti fiavva burada tam bir sadakat gösterip ağaçtan yememek cihetini tercih etseydi hiç bir zaman bir zevce kocasına karşı hıyanette bulunmazdı.

893- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
«Allah Tealâ Hazretleri, cehennemde azab yönünden en hafifini çeken kimseye şöyle diyecektin Yeryüzündeki bütün hazineler senin olsaydı* bu azabdan kendini kurtarmak için onların hepsini verir miydin? O cehennemlik de:
— Evet^verirdim, diyecektir. Yine Allah Tealâ ona:
— Sen, Adem'in sulbünde iken, bundan çok kolayını; bana or-taklaşmamanı senden istemiştim. Fakat sen, ortak koşmaktan zinhar vazgeçmedin, buyuracaktır.

894- Abdullah'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Haksız yere (zulmen) hangi cana kıyılırsa, Adem Aleyhisselâm' in ilk oğlunun, bu cinayetten, payı vardır. Çünkü cana kıyma çığırını ilk açan odur.» (Hazreti Adem'in oğlu Kabil'dir.)

895- Hazreti Peygamberin pak zevcelerinden Zeyneb binti Cahş (Radıyallahu Anha) der kij
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri telâşla yanıma girerek: «Lâ İlahe İllallah. Yaklaşan serden vay Arapların başına geleceklere! Bugün, Ye'cüc ve Me'cüc şeddinden, (mübarek başparmağı ile işaret parmağını halka yaparak) şu kadar gedik açıldı,» buyurdu.
— Ya Resûlallah! dedim. İçimizde bunca salîh- (iyi) kimseler var iken biz helak, olur muyuz? Hazreti Peygamber:
«Evet, kirli işler çoğaldığı zaman helak olursunuz!» buyurdu. MÜTERCİM:
İhtimal ki bu fitneler, Hazreti Osman'ın şehid edilmesine sebep olan isyan, Cemel, Sıffîn ve Kerbelâ olaylarıdır. Yahud ahir zamanda kıyametin büyük alâmetlerinden biri olarak çıkacak olan Deccal, Ye'cüc ve Me'cüs fitneleri olması da muhtemeldir.

896- Ebû Saîd El - HudH (Radıyallahu Anh) der ki: «Allah Teaîâ Hazretleri kıyamet gününde Adem Aleyhisselâm'a hitaben: — Ey Adem! buyuracak. Adem de: Emrindeyim,

hizmetindeyim ve bütün hayır senin ellerindedir, diyecektir. Allah Tealâ ona şöyle buyuracak:
— Cehenneme gönderilecek olanları çıkar. Adem soracak:
— Cehenneme gidecekler kimlerdir? Allah Tealâ Hazretleri:
— Her bin kişiden biri cennete, dokuzyüz doksandokuzu cehenneme, buyuracaktır. İşte orada küçük olan yaşlanacak, gebe olan her dişi kamındakini indirecek (düşürecek) ve herkesi sarhoş olarak göreceksin. Aslında onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir.
Ashab sordular:
— YajResûlallah! Bin kişiden biri hangimiz olabilir? Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem:
«İyimser olunuz! Sizden bir kişi, Ye'cüc ve Me'cüe'den bin kişi..>
buyurdu. Sonra Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem şöyle devam etti:
«Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennet ehlinin dörtte biri olacağımızı kuvvetle umuyorum.», Biz bu büyük müjdenin sevincinden» Aîlahu Ekber» dedik. Hazreti Peygamber:
«Cennet ehlinin üçte biri olmanızı umarım.» buyurdu. Biz yine
«Allahu Ekber» dedik. Hazreti Peygamber bu defa, Cennet ehlinin yansı olmanızı umarım,» buyurdu. Biz de Allah. Tealâ Hazretlerinin bu ihsanından dolayı sevinerek şükrettik ve Allahu Ekber» diyerek tekbir aldık. Sonra Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem bize şöyle buyurdu:
«Mahşer halkına nisbetle siz ancak beyaz öküzün derisindeki bir siyah kıl yahud siyah öküzün derisindeki bir beyaz kıl kadarsınız.»

897- îbni Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir:
«Yalın ayak, anadan doğma çıplak ve sünnetsiz olarak Mahşere kalkacaksınız.» buyurdu ve sonra, «Onu ilk yaratmaya başladığımız şekle iade edeceğiz. Bu, bizim iltizamettiğimizbir va'ddır. Biz (bunu) mutlaka yapacağız.» mealindeki ayeti kerimeyi okudu. (Enbiya/104) Sonra şöyle buyurdular: .
«Kıyamette ilk giydirilecek olan, îbrahîm Aleyhisselâm'dir. Ashabımdan bazıları, sol tarafa (cehenneme doğru) alınacaklar. Ben, ashabım! ashabım! diyeceğim. Sen, kendilerinden ayrıldığından beri, onlar gerisin geri küfre dönerek hayatlarını sürdürdüler, denilecek. Ben de Hazreti İsâ Aleyhisselâm'ın dediği gibi: (İçlerinde kaldığım müddetçe onlar üzerinde gözlemci idim. Sen beni vefat ettirince de kendilerini gözetleyen yalnız sendin. Sen her şeyi, en ince ayrıntılarına kadar görensin. Eğer onlara azab edersen, şübhe yok ki, onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine şübhe yok ki, sen mutlak galibsin ve hükmünde hikmet sahibisin.) diyeceğim.) (Maide 117-ai8)
Mütercîm :
Bu, dinlerinden dönenlerin, Hazreti Ebû Bekir'in (Radıyallahu Anh) hilafeti zamanında, zekât vermeyiz, diyerek karşı çıkanlar olduğu muhtemeldir. Yoksa ashabı kiramdan belli başlı hiç kimse -Allah korusun dinlerinden dönmüş değildir.

898- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kıyamet gününde, İbrahim Aleyhisselâm, babası Azer'in yüzü toz-toprak içinde olduğu halde onunla karşılaşacak. İbrahim ona diyecek:
— Dünyada ben sana, bana isyan etme, dememişini idim? Babası ona cevab verecek:
— Bugün sana isyan etmiyeceğim, sözünü dinleyeceğim. îhrahîm Aleyhisselâm:
~ Ey Rabbim! Beni mahşer, gününde utandırmayacağını va'det-miştin. Rahmetinden uzak kalan babamın çirkin durumundan daha utandırıcı ne olabilir? diyecek. Allah Tealâ Hazretleri ş'öyle buyuracak:
— Ben cenneti kâfirlere haram kıldım. Sonra denilecek ki!
— Ey İbrahim, ayaklarının altında ne var? İbrahim, bakacak ve birden, kâna bulaşmış bir erkek sırtlan görecektir. Sonra o sirtan ayaklarından tutulup cehenneme atılacak.*

899- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Ashab, Peygamber- Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordular: — İnsanların en asaletlisi kimdir? Buyurdular ki:
«İnsanların en takvalısıdır (Allah'ın emirlerini yerine getiren ve yasaklarından en ziyade kaçınandır).» Ashab:
— Bizim sormak (öğrenmek) istediğimiz, bu değil, dediler. Bunun üzerine:
< HalîluUah oğlu Peygamber oğlu peygamber oğlu peygamber Yit suftur.» buyurdular. Ashab yine, bizim sormak istediğimiz bu değil, dediler. Hazreti Peygamber!
«O halde Arab'ın soylarından soruyorsunuz. Onların cahiliyeti zamanındaki en soyluları, din bilgisine sahib olmak şartı ile İslâm'da da en soylularıdır.» buyurdu.

900- Semure'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Bu gece rüyamda bana iki melek (Cibril ve Mikâil) geldi. On-larla birlikte uzun boylu bir adamın yanına yardık. Az kaldı başını, boyunun uzunluğundan göremiyordum. O zat, İbrahim Aleyhisselâm idi.»

901- İbni Abbas'dan (R^dıyallahu Anhüma) rivayet edilmiş-
-İbrahim Aleyhisselâm'a gelince (onun simasını öğrenmek üterseniz) kendi adamınıza (peygamberinize) bakınız.. Musa Aleyhisse lam ise. kıvırcık saçlı esmerdi. Onun, urganla yularlanmış kırmızt gdero üzerinde (Mekke'ye doğru) vadiye inişini sanki görür gibi-

902- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Hazret! İbrahim Aleyhisselâm, seksen yaşmda keser ile (yahud kadum, adındaki yerde) sünnet oldu.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifte geçen «Kadûm» kelimesi iki türlü okunur- Kad-dum ve Kadûm. Birinci şekilde daim şeddesiyle okunursa Şam'da bir yerin ismi olup orada kendisini sünnet ettiği anlaşılır. Eğer ikinci şekilde şeddesiz okunursa keser -manasına gelir ki, o zaman kendisini keser ile sünnet ettiği manası çıkar. Bu mana daha doğru kabul edilmiştir.

903- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«ibrahim Aleyhisselâm, yalnız üç yalan söylemiştir: Bunlardan iki tanesi, Allah Azze ve Celle Hazretlerinin zatı ile ilgilidir. İbrahim Aleyhisselâm (kavmi şehir dışında bayram yerine giderlerken, kendisi basta olmadığı halde, geri kalıp putlarını kırmak için) ben hastayım, demişti. Bir de (kavminin putlarını kırdığı zaman kendisine, tanrılarımıza bunu kim yaptı? diye sorulunca) bu işi o putların şu büyüğü yapmıştır, demişti. Üçüncü yalanı da, Bir gün İbrahim Aleyhisselâm, zevcesi Sare beraberinde olduğu halde giderlerken hunharlardan birinin ülkesine uğradılar. O hunhara haber verildi ki, buraya bir adam geldi. Beraberinde insanların en güzeli bir kadın var. Sonra o hunhar, İbrahim Aleyhisselâm'a haber göndererek yanına getirtti ve «beraberindeki kadın kimdir?» diye sordu. İbrahim Aleyhisselâm, kız kardeşimdir, dedi. Sonra İbrahim Aleyhisselâm zevcesi Sare'nin yanına dönerek ona:
— Ey Sare! Şu ülkede senden ve benden başka hiçbir mümin yoktur. Bana, o adam seni sordu. Ben de, kız kardeşim olduğunu söyledim. Artık sen beni1 yalancı çıkarma. Sonra çaresiz olarak Sare'yi o hunharın huzuruna gönderdi. Sare, hunharın yanına girince, onu eliyle tutmağa (ona sarılmağa) kalkıştı. Fakat (kollan) tutuldu. Bunun üzerine S ar e'ye dedi kî:
— Benim için Allah'a dua etj sana zarar vermiyeceğim. Sare, Allah'a dua etti ve hunhar salıverildi. Sonra ikinci defa Sare'ye el uzatmak isteyince yine Önceki gibi yahud daha şiddetli olarak tutuldu. Hunhar, yine:
— Benim için Allah'a düa et; artık sana zarar vermiyeceğim. Dedi. Sare, Allah'a düa etti ve hunhar salıverildi. Sonra bu hunhar, kapıcılarından birini çağırıp*
— Siz, bana insan değil, ancak bir şeytan getirmişsiniz, dedi ve Sare'ye hizmetçi olarak Hacer isminde bir cariye verip İbrahim Al ey hisse lam'a gönderdi. Sare, Hazreti İbrahim'in yarına vardığı zaman o namaz kılmakta idi/. Sare'ye, namazı tamamlayıncaya kadar beklemesi için eliyle işaret etti. Sonra Hazreti İbrahim namazı tamamlayınca, Sare dedi ki:
— Allah Tealâ Hazretleri, kâfirin hilesine (sarkıntılığına) meydan vermedi ve bize hizmetimiz için de Hacer'i verdi.» Hadîs-i şerifi rivayet eden -Ebû Hüreyre şöyle dedi:
— Ey gök suyunun (yağmurun) evladiarı! İşte Hacer sizin anne-nizdir. (Ey Hicaz arablan, siz Hazreti İsmail Aleyhisselâm'm soyundan geldiğiniz için Hazreti Hacer, sizin büyük annenizdir.)
Mütercim:
Hazreti İbrahim Aleyhisselâm, yıldız, ay ve güneş hakkında «Bu Rabbimdir» diyerek yalan söylemişse de, bir an öyle sandığı ve sonra yalanını düzelttiği için bu sözleri yalan sayılmamaktadır. Bu hadis-i şerif, 615 sayıda geçmişti.

904- Ümmü Şerik (Radıyallahu Anha) derki:
Hazreti Peygamber kelerin öldürülmesini emretti Ve onun hakkında şöyle buyurdu:
«Bu hayvan, İbrahim Aleyhisselâm ateşe atıldığı zaman onun ateşini (canlanması için üflemiştir>

905- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:

İsmail Aleyhisseîâm'ın annesine Allah. ICC.) rahmet etsin. Eğer acele etmeyeydi, zemzem kuyusu akar su pınarı olacaktı.» (Hazreti Hacer, zem zem suyu çıkınca hemen etrafını örerek akıp gitmesini önlemeye çalışmıştı.)

906- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Kadınlardan ilk önce beline kuşak bağlayan Hazreti İsmail Aleyhisselâm'm annesi Hacer'dir. Hazreti Hacer elbise ve entarisi üzerine bir kuşak bağlayarak, izini Hazreti Sare'den gizlemek için entarisinin eteğini yerden çekerdi. Sonra Hazreti İbrahim Aleyhisselâm, zevcesi Haceri ve henüz memede bulunan oğlu İsmail1! yanına alarak Mekke'ye geldi. Hacer ile İsmail'i, Beytullah'ın yanında ve Zemzem kuyusunun üstünde bir büyük ağacın yanına bırakıverdi. O zaman Mekke'de hiç bir insan yoktu. Orada şu da bulunmıyordu. Böyle iken onları buraya bıraktı. Yanlarında sadece bir dağarcık hurma ile bir kırba (tulum) su vardı. Sonra Hazreti İbrahim Şam'a dönmek üzere ayrılırken Hacer onun arkasını takib ederek:
—Ey İbrahim! Tek bir insanı bulunmayan ve hiç bir şeyi olmayan bir vadide bizi bırakarak nereye gidiyorsun? dedi ve bu sözü bir kaç defa tekrarladı. Hazreti İbrahim ise dönüp cevab vermedi. Sonunda Hazreti Hacer dedi ki:
— Böyle hareket etmeyi Allah Tealâ mı sana emretti?
Hazreti İbrahim:
— Evet, Allah Tealâ emretti! dedi. Hazreti Hacer de:
— Öyle ise, Allah Tealâ Hazretleri bizi korur, dedi ve Kabe'nin yanına döndü. Hazreti İbrahim de yola koyularak Hacer üe İsmail'in gözlerinden kaybolduğu Mekke'nin, yukarısında bir yere varınca, Kabe'ye yönelerek ellerini kaldırıp şöyle dua etti:
-Ey Rabbimiz! Ben evladımdan bir kısmını senin mukaddes olan evinin (Kabe'nin) yanında, ekin bitmez bir vadide yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namazı gereği üzere kılsınlar diye... Artık insanlardan bir kısmının kainlerini onlara meylettir. (Yanlarına varıp Kabe'yi ziyaret etsinler.), Şükretmeleri için de, o belde halkını bazı meyva-larla rıziklandır.» (İbrahim sûresi: Âyet 37)
Hazreti İbrahim gittikten sonra Hacer, kırbanın suyu ile bir müddet idare etti, Kırbadaki su tükendi, Hacer susadı. Çocuğu da su-sadı. Hacer, çocuğu İsmail'e şafkat ve merhametle bakıyorkdu. Çocuk ise suzluğun şiddetinden yerde ağlayıp kıvranıyordu. Çocuğun bu haline tahammül .edemeyen annesi Hacer, çevreden gelip geçen var mı, diye bakmak için yüksek bir yer aradı ve en yakın Safa tepesini buldu. Hemen oraya çıkıp etrafı gözetledi, gonra mukabil tepe olan Merve'ye çıktı. Hacer, telaşlı bir vaziyette Safa ile Merve arasında koşup durdu. Bir safa tepesine, bir Merve tepesine çıkarak etrafı gözetledi. Bir insan görebilir miyim diye bakındı. Hiç bir kimseyi göremedi. İşte bu şekilde Safa ile Merve arasında yedi kez koştu. Peygamber Sallallah"u Aleyhi ve SeUem Hazretleri:
«Safa ile Merve arasında hacıların koşmasının aslı budur,» buyurdu.
îbni Abbas söze devamla der ki: Hazreti Hacer yedinci defa Merve'ye çıkınca, bir ses işitti; durdu ve iyice dinledi. Tekrar açık olarak o sesi işitti. Sesin geldiği tarafa baktı: Ey seslenen kimse I bize bir yardım ve faydan varsa bizim imdadımıza koş, diye bağırdı. Bir* de gördük ki, Zemzem kuyusunun şimdi bulunduğu yere bir melek İnmiş, kanadı veya ayağı ile toprağını eşeliyor. Böylece Hazreti Cibril Aleyhisselâm Zemzem suyunu meydana çıkardı. Sonra Hacer, su akıp gitmesin diye avuçları ile su kabım doldurdu ve suyun birikmesi için taş ve toprakla etrafını ördü, «Allah İsmail'in annesine rahmet etsin! Eğer suyun akmasına engel olmayıp onu kendi haline bı-raksaydı yahud, sudan avuç avuç-alıp su kabına doldurmasaydı Zemzem suyu akar pınar olacaktı.» Hacer Zemzem suyundan içti ve çocuğuna da içirdi. Sonra Cibril Hacer'e,
— Sakın helak olmaktan korkmayım/; burada Beytullah vardır. Beytullah'ı bu çocuk ve onun babası bina edecektir. Allah hiç bir zaman bu oğlanın ehlini zayi etmez, dedi.
O zaman Beytullah, tepecik gibi bir yer kabartısı idi. Yağmur sulan gelince, sağından ve solundan akar giderdi. Hazreti Hacer bu Kaide Zemzem suyundan içerek ve çocuğunu da emzirerek bir müddet devam etti. Sonra Cürhüm kabilesinden bir yolcu kafilesi gelip Mekke'nin aşağı tarafında bulunan Kedâ adındaki dag yönünde konakladılar. Bunlar etrafa bakınca Zemzem kuyusunun bulunduğu yerde kuşların uçuştuğunu gördüler. Aralarında dediler ki, bu kuşların su bulunan yerde olmaları lazımdır. Halbuki biz, bu çevrede su bulunmadığını -biliyoruz. Bununla beraber bir bakalım diye çevik iki kişiyi oraya gönderdiler. Orada Zemzem kuyusunu buldular. Sonra arkadaşlarına dönüp iyi bir su kuyusunun bulunduğunu haber verdiler. Sonra bu yolcu kafilesi topluca Zemzem kuyusunun yanına geldiler. Hazreti Hacer de kuyunun yanında idi. Onlar Hazreti Ha-cere:
— Bize izin verir misin, bu mübarek yerde konaklayalım? dediler. Hazreti Hacer;
— Evet izin veririm-, fakat bu sudan, içip faydalanmaktan başka sîze bir mülkiyet hakkı tanımam, dedi. Onlar da kabul edip razı oldular. Bu Hususta Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeUem:
«İşte İsmail'in annesini Çürhüm kabilesi buldu; zaten o (Hacer) böyle şenlik içinde olmayı arzu ediyordu.» Buyurdu. Sonra Cürhüm kabilesi burasını beğenerek memleketlerinde olan .diğer hısım ve akrabalarını buraya çağırarak Mekke'de ikamet etmeğe başladılar. Orası yapı ve binalarla imar edildikten sonra, Hazreti İsmail de olgunluk çağına erdi ve arapçayı fasih bir şekilde bu Cürhüm kabilesinden öğrenmiş oldu. Hazreti İsmail Cürhüm kabilesi içinde ahlâkı çok beğenilen ve her yönden sevilen bir delikanlı oldu. Cürhüm kabilesi kendisi Üe hısımlık kurmayı arzulayarak ona kendi kabilelerinden bir kız verdiler ve onu evlendirdiler. Bu evlenme işinden sonra annesi Hazreti Hacer vefat etti. Bu arada Hazreti1 İbrahim Aleyhisselâm Hacer ile oğlu îsmaü'i aramak üzere geldi. Daha önce de ayda bir defa olarak Şam'dan Mekkeye gelip dönüyordu. Bu defa adetleri üzere geldikleri zaman Hazreti İsmail'i evinde bulamadı. İsmail'in nereye gittiğini karısına sordu. Kadın, kendilerine yiyecek temini için çıktığını Hazreti İbrahim'e söyledi. Hazreti îbrahün, oğlu İsmail'in karısına geçimlerinin ve durumlarının nasıl olduğunu sordu. Hanım çok sıkıntılı ve zor durumda olduklarını söyledi. Hazreti İbrahim hanıma dedi ki, İsmail'e benden selâm söyle, eve döndüğü zaman kapının eşiğini değiştirsin.
İsmail Aleyhisselâm eve gelince, babasının gelip döndüğünü anladı. Bundan ötürü karısına sordu: — Bugünbize bir kimse geldi mi? kadın cevab verdi;
— Evet, şöyle şöyle bir ihtiyar geldi ve seni sordu. Ben de cevab verdim. Sonra geçimimizden sordu. Ben de son derece sıkıntıda olduğumuzu söyledim. Hazreti tsmail yine sordu:
— O gelen adam sana bir tavsiyede bulundu mu? Hanım:
— Evet, sana selâm söyledi ve kapının eşiğini değiştirsin, dedi.
Hazreti ismail dedi ki, o gelen zat benim muhterem babam Hazreti İbrahim idi. Hem de senden ayrılmamı bana emretmiştir. O halde bertden boş sun, sen ailene dön. Sonra Hazreti İsmail Cürhüm kabilesinden başka bir kadınla evlendi. Hazreti İbrahim Samda bir müddet kaldıktan sonra oğlunu görmek için tekrar Mekke'ye geldi. Yine ismail'i evinde bulamadı. Evde bulunan hanımına İsmail'in nereye gittiğini sordu. O da, eve yiyecek getirmek için evden çıkmış olduğunu söyledi. Sonra Hazreti İbrahim sordu:
— İdare ve geçiminiz nasıldır? O da, Allah'a hamd ederek durumlarının iyi olduğunu söyledi. Sonra Hazreti İbrahim gelinine sordu:
— Yemeğiniz nedir? O da:
— Av etidir, dedi. Yine sordu:
— İçeceğiniz nedir? Hanım:
— Sudur, dedi. Yahud su ve süttür şeklinde cevab verdi. Sonra Hazreti İbrahim onlara düa etti: Allahım! Bunların etine ve suyuna bereket ve bolluk ver. Bu duaları hususunda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellemı
«O günde onların (ismail ailesinin) tahıl (hububat) yiyecekleri yoktu.. Eğer mevcut olsaydı, Hazreti ibrahim bunun da bereketine düa ederdi.» buyurdu.
Ibni Abbas der ki: Yalnız et ile su, Mekke'den başka hiç bir yerde sağlığa uygun düşmez. Yine îbni Abbas devamla der ki: Sonra Hazreti ibrahim, oğlu ismail'in hanımına:
— ismail'e benden selâm söyle, kapısının eşiğini sabit tutsun, dedi. Sonra Hazreti İbrahim Aleyhisselâm Şam'a döndü.
Hazreti İsmail evine dönünce hanımına sordu.
— Bugün evimize gelen oldu mu? O da;
— Evet geldi, hem de size selâm etti ve kapının eşiğini sabit tutmanı söyledi. Hazreti ismail:
— İşte o adam benim babam Hazreti İbrahim idi. Sen de benim eşiğimsin. Seni boşamayıp daima hoş tutmamı bana emretmiştir, dedi
ibrahim Aleyhisselâm Şam'da bir müddet daha kaldıktan sonra tekrar İsmail'in yanına Mekke'ye geldi. İsmail Aleyhisselâm da o esnada Zemzem kuyusunun yanındaki büyük ağacın altında ok yontuyordu. Hazreti İsmail babasını görünce, hemen kalkıp babasını karşıladı. Babanın oğula ve oğulun babaya karşı yapması gerekeni yaptılar. Babasının elini eteğini öptü ve sevinçlerinden ağlaştılar. Sonra Hazreti İbrahim, oğlu Hazreti İsmail'e:
__ Ey İsmail! Allah Tealâ Hazretleri burada Beytullah'm binası
için bize emir buyurdu, dedi ve orada çevresinden yüksek olan bir tümseği işaret etti.
îbni Abbas der ki : İşte o zaman Hazreti İbrahim ile Hazreti tsmail, baba oğul Kabe'nin temelini attılar ve duvarım Örmeye başladılar. Duvar taşlarını Hazreti İsmail verir, Hazreti İbrahim de duvarı örerdi. Sonra Kabe'nin duvarları iyice yükselince, Hazreti İsmail, şimdi, *Makam-i İbrahim» diye ziyaret edilen taşı getirdi. O taşı Hazreti İbrahim'in ayakları altına koydu. Böylece Hazreti İbrahim o taş üzerinde durarak duvarı örüyor ve Hazreti İsmail de ona taşları veriyordu. Her ikisi de Allah'a şöyle düa ediyorlardı: «Ey Rabbimiz! Bu hayırlı işi sen bizden kabul buyur. Muhakkak ki sen duamızı işiten, niyetimizi de bilensin.»
Mütercim:
Alemde ve yaratıklar içinde Kabe'den daha şerefli bir yer yoktur. Çünkü onun bina edilmesini Allah Tealâ emretmiştir. Bu emri ulaştıran ve mimarlığını yapan Cibril Aleyhisselâm'dır. Ustalığını yapan da Halilürrahman İbrahim Aleyhisselâm'd ir. Yardımcısı ve çırağı da Hazreti İsmail Aleyhisseîâm'dır.
Hazreti îbrahhn Beytullah'm inşasını tamamladıktan sonra Cibril Aleyhisselâm gelerek bütün hac usullerini (menasikini) Hazreti İbrahim'e öğretti. Hazreti İbrahim de, M^kam-ı İbrahim adı verilen taş üzerinde durarak kıyamete kadar gelecek nesilleri hac etmeğe davet etti.
— Ey insanlar! Rabbinizin davetini kabul ederek hacca geliniz, diye konuştu. O yıl, Hazreti İbrahim ile Hazreti İsmail birlikte haccettiler. Arafat'da vakfe yaptılar. Hazreti Sare

(Radıyallahu Anha) da Beyt-i Makdis'den (Kudüs'den) gelerek beraberce haccettiler. Sonra Hazreti Sare ve Hazreti İbrahim Kudüs'e dönerek her ikisi de orada vefat ettiler. Ziyaretgâhları Kudüs'de Halilürrahman adındaki yerdedir. Allah'ın salât ve selâmı hepsinin üzerlerine olsun...

907- îbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştin
- (Eğer Hazreti Hacer) Zemzem suyunu kendi haline bırakaydı, İbrahim Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in duası bereketi ile zemzem akar su olacaktı.»

908- Ebû Zer El-Ğifarî (Radıyallahu Anh) der ki:
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordum:
— Ya Resûlallah! Yeryüzünde ilk önce bina edilen mescid hangi mesciddir? Şöyle buyurdular:
«Mescid i Haram dır.» Yine sordum:
— Sonra hangisidir?» Mescidi Aksa.» buyurdular. Aralarında kaç yıl var diye sordum. «Kırk sene var,» buyurdular ve şöyle devam ettiler:
«Her nerede namaz vakti sana erişirse, orada namazı kıl; fazilet oradadır (namazı vaktinde kılmaktadır).»
Mütercim:
Bir de, «insanlar için ilk bina edilen mescid Mekke'deki Kabe'dir,» mealindeki ayeti kerimeyi bu hadis-i şerif teyid etmektedir. Kabe'yi ilk bina eden Hazreti İbrahim Aleyhisselâm değildir. Kâ'be, günümüze kadar onbir defa bina edilmiş ve yenilenmiştir.
Önce melekler tarafından nurdan bina edilmiştir. İkinci defa Hazreti Adem Aleyhisselâm tarafından yapılmıştır. Üçüncü defa Şît Aleyhisselâm tarafından, dördüncü defa İbrahim Aleyhisselâm tarafından, beşinci defa Amalika tarafından, altıncı defa Cürhüm kabilesi tarafından, yedinci defa Kusayy tarafından, sekizinci defa Kureyş tarafından dokuzuncu defa îbni Zübeyir tarafından, onuncu defa da Haccec-i' Zalim tarafından bina edilmiştir. Daha sonra Bağdad fatihi kerrem ve müşerref kılsın.

909- Ebû Humeyd Es Sâidî (RadıyaUahu Anh) der kis
Ashab-ı kiram :
— Ya Resûlallah! Biz sana nasıl salât ve selâm getirelim? diye sordular. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle deyiniz, buyurdu:
«Allahım! İbrahim'in ailesine rahmet ettiğin gibi, MuÎammed'e zevcelerine ve zürriyetine rahmet et. İbrahim'in ailesini mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i, ailesini ve züriyetine mübarek kıl. Sen hamde layıksın, kerem sahibisin.»
Kâb bin Acre (R.A.) 'nin rivayetinde şöyledir:
«Bana Salât ye selam İçin şöyle deyiniz: Allahım! İbrahim'e ve İbrahim ailesine rahmet ettiğin gibi, Muhammedi ve Muhammed ailesine rahmet et. Muhakkak ki sen hamde layıksın, kerem sahibisin. Allahım! İbrahim'i ve İbrahim ailesini mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve Muhammed ailesini mübarek kıl. Muhakkak ki sen hamde layıksın, kerem sahibisin.»

910- tbiti Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallailahu Aleyhi ve Sellem torunlan Hazreti Hasan ve. Hazreti Hüseyin için Allah'a iltica ederek şöyle derdi:
«Sizin atanız CHazreti İbrahim), şu kelimelerle İsmail ve îshak İçin Allah'a iltica ederdi:
Her şeytan ve zararlı haşaratın ve nazar değdiren her gözün şerrinden Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım.»

911- Ebû Hüreyre'den (Radıyalîahu Anhî rivayet edilmiştir:
«Biz, ey Rabbim! ölüleri nasıl diriltiyorsun? diyen ibrahim'den (bu soruyu sormaya) daha I^yikız. Allah Teâlâ; yoksa inanmıyomu-sun? buyurmuş -ve İbrahim, gerçi inanıyorum, fakat içim rahat etsin diye (sordum), demişti.
Allah, Lût Aleyhisselâm'a da rahmet etsin. O da (Allah tarafından korunacağını bildiği halde) Sağlam bir barınağa sığınmak istemişti.
Hazreti Yûsuf'un zindanda kaldığı kadar ben kafmiş olsaydım, ona çıkması için gelen haberciye hemen uyar ve çıkardım COnun gibi, hapse giriş nedeninin aydınlığa tamamen çıkmasını beklemezdim).»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin manası üzerinde, alimler çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. Şafîî Hazretlerinin .görüşü şöyle:
Hazreti İbrahim'in kalbine şübhe' gelmesi mümkün değildir. Pey7 amber Sallailahu Aleyhi ve Sellem murad eder/ki, benim kalbimde bu hususta hiç bir şüphe bulunmadığı gibi, Hazreti İbrahim'in kalbinde de asla yoktu.
Lût Aleyhisselâm'ıı sözüne gelince: Allah ona rahmet etsin. O cok sağlam bir yere dayanmıştı. Allah tarafından kavmini helak etmek için gönderilen meleklerin farkına varmıyarak bu müsafirlere tecavüz etmeğe kalkışan kavmine: Ah! Eğer sizi engelleyecek gücüm olsa yahud sağlam bir barınağa dayanmış olsam, sizi bu mü*-safirlere tecavüzden engellerdim, demişti. Halbuki her zaman olduğu gibi, o sırada da Allah'a güveniyor ve dayanıyordu. Böyle olduğu içindir ki, kavminin helak edilmesi için melekler gelmişti.
Hazreti Yûsuf hakkında: Eğer Yûsuf Aleyhisselâm gibi, uzun süre ben zindanda kalıp da bana hükümdar tarafından davetci gelmiş olsaydı, ben başka bir haber beklemeksizin hemen o davetcinin çağrısına uyardım, buyurulması, Hazreti yûsuf'un sabır ve metanetini övmedir. Çünkü Hazreti Yûsuf, ben tamamen suç töhmetinden kurtulmadıkça ve masum olduğum gerçekleşmedikçe çıkmam demişti. Aslında Peygamber Sallailahu. Aleyhi ve Sellem bütün peygamberlerden daha sabırlı ve daha mütahamildir.

912- Seleme bin Ekva (Radıyalîahu Anh) der ki:
Eşlem kabilesinden birtakım kimseler, oklanyla nişan atarlarken Peygamber Sallailahu Aleyhi ve Sellem onlara tesadüf etti ve. şöyle buyurdu:
«Ey İsmail Oğulları (Hazreti İsmail'in soyundan gelen Eşlem oğullan)! nişan atınız, çünkü sizin atanız da (Hazreti İsmail) nişan cı idi. Ben de içinizden falan oğullarının tarafiyım.»
Bunun üzerine iki taraftan biri (Peygamber'in taraftar olduğu gmbun rakibi), nişan atmaktan el çektiler. Hazreti Peygamber sor-
«Siz neden atış yapmıyorsunuz? Onlar dediler ki:
— Ya Resûlallah! Sen onların tarafında olduğun halde bize nasıl atabiliriz (sizin taraftarı olduğunuz grubu nasıl yenmeye çalışabiliriz.)? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Atınız, ben sizinle, hepinizle beraberim,» buyurdu:

913- İbni Ömer'den rivayet edilmiştir:
«Asil oğlu asıl oğlu asıl oğlu asil, İbrahim oğlu İshale oğlu Yakup oğlu Yûsuf'dur»

914- Ebû HÜreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Hızır Aleyhisselâm'a Hızar denmesinin tek sebebi beyaz (kurul otların üzerine oturmuştu ve birden yeşerip ardında sallanmaya başladı.» (Hızır, yeşillik demektir.)
Mütercim:
Hızır Aleyhisseiâm'm peygamber olup olmadığı hususunda ihtilâf edilmiştirv Peygamberliğini ileri sürenlerin delili, «Ben bu işi kendiliğimden yapmadım,» mealindeki ayeti kerimedir.
Diğer bazı alimlerle Şafii alimlerinin büyüklerinden îmam Ne-vevî gibi zatlar ve tasavvuf alimleri, Hızır Aleyhisselâm'ın halen aramızda bulunduğunu, hayatta olduğunu söylemektedirler.

915- Cabir (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in beraberinde Merruz'z Zehrân'da Erâk (misvak) ağacından yemiş topluyorduk. Hazret!
Peygamber,
«Bu yemişlerin kararmışım toplayınız* çünkü karamışı daha tatlıdır.» buyurdu. Ashab sordular:
— Ya Resûlallah! kırda koyun güttünüz mü? (ki, böyle kırda yetişen meyvaları biliyorsunuz) Hazreti Peygamber,
«Her peygamber, mutlaka koyun gütmüştür» buyurdular.

916- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
«Adem Aleyhlsselâm ile Musa Aleyhisselâm tartıştılar Musa, Adem'e dedi ki: Sen, hatası yüzünden cennetten çıkan Adem'sin. Adem de ona cevab verdi: Sen de, Allah Teaîâ'nın, Peygamberlik görevleri ve (Tur'da) konuşmak için seçtiği Musa olduğun halde, yaratılmamdan önce Allah'ın bana takdir ettiği bir meseleden dolayı beni kınıyorsun. Hazreti Adem, delil üstünlüğü ile Hazreti Musa'yı iki yenilgiye uğrattı.»

917- Ebû Musa'dan. (Radıyallahü Anh) rivayet edilmiştin

«Erkeklerden çokları kemal derecesine erdiler. Kadınlardan ise, ancak Firavun'un karısı Asiye, îmran'm kızı meryem kemal derecesine ulaştılar. Aişe*nin de diğerjkadmlardan üstünlüğü, tiridin diğer yemeklerden üstünlüğü gibidir»
Mütercim:
Haşlama etin ekmekle karışımından yapılan yemeğe tirid denilir. Bu yemek arablann en nefis yemeğidir. Hem hazım bakımından, hem kuvvet ye lezzet bakımından diğer yemeklere üstün olduğu gibi, Hazreti Aişe de, ahlâk, zekâ ve dirayet, fesahat ve bunlara benzer güzel vasıflara sahib bulunduğundan diğer hanımlara öylece üstünlüğü vardır.
Burada Hazreti Asiye ile Hazreti Meryem'in kemal derecede bulunmalarının belirtilmesi ile onların peygamber olmaları gerekmez. Bunlar, kadınlarda bulunması gerekli vasıfların en üstün mertebesine ulaşmışlardır, demektir. Çünkü kadınlardan peygamber olmadığı hususunda ümmetin ittifakı vardır. Fakat İmam Eş'ari'den nakledildiğine göre, kadınlardan altı. kişi peygamber olmuştu: Havva, Sâ-re, Hazreti Musa'nın annesi Yuhanez, Hacer, Asiye, Meryem. Çünkü bunların hepsine Allah'dan vahy gelmiştir. Bunların bir kısmı ile de ,/meH ekler ve Cibril konuşmuştur. Kadınlardan peygamber olduğuna daii görüş, «Senden önce gönderdiklerimiz de ancak birtakım erkeklerdi.» mealindeki ayeti kerime ile reddedilmektedir.
-Kurtubî ye bazı alimler, bu hadîs-i şerifte kemal ile vasıflanan Asiye ile' Meryem'in her halde peygamber oldukları görüşündedirler. Çünkü bu derecede kemal ile vasıflanmak ancak peygamberler için olur. Diğer taraftan velilik mertebesi pek çok kadınlarda mevcuttur, diyorlarsa da onların bu görüşleri alimlerin çoğunluğu tarafından kabul edilmemektedir. Buna dair geniş açıklama Şerkavî şerhinde vardır.

918- îbni Abbaş'dan (Radıyallahü Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Metta oğlu Yunus'dan daha hayırlı olduğunu iddia etmek hiçbir kula yakışmaz.»
Mütercîm
Yûnus Aleyhisselânı balık tarafından yut.ulup onun karnından dışarı çıkması ve buna benzer güçlüklerle karşılaşması onun manevî değerini azâltnıyacağı itibarla hiç kimse, bizim peygamber ondan daha hayırlıdır diye söz söylememelidir. Bu gibi sözlerde bulunmak Muhammed ümmetine uygun bir iş değildir. Bizim peygamberimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bütün peygamberlerin en faziletlisi ise de, ima.n ve peygamberlik yönünde, «Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini diğerinden ayırd etmeyiz» mealindeki ayeti kerime gereğince peygamberler arasında fark gözetilmez.
Bir de bu nadîs-i şerif tevazu yerinde buyurulmuştur, Ayrıca Yûnus Aleyhisselâm'm Metta'ya nisbetiyle babacının Metta olduğu açıklanarak bazılarının sandığı gibi annesinin ismi olmadığı da bildirilmiştir.

919- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Davud Aleyhisselâm'a Zebur'u okuyup hatmetmek kolaylaştırılmıştı. Nitekim (bir yere gitmek için) hayvanlarının eyerlenmesini emreder ve eyerlenmenıleri bitmeden zebur'u okurdu (hatmederdi). Aynı zamanda Ancak kendi kazancından (el emeğinden) yerdi.»
Mütercîm:
Allah Tealâ Hazretleri bazı kullarına zaman içinde zaman yaratır. Tayyımekân (uzak mesafenin dürülmesi) olduğu gibi, Tayyı za.-man (uzun zamanın dürülmesi, kısa zaman sığdırılması) da olabilir. İmam Nevevi Hazretleri,' Âdâb-ı Kur'an'da söylüyor: Gece dört ve gündüz de dört olmak üzere bir günde sekiz defa Kur'an-ı Kerimi hatmedenler olmuştur.
Kudüs'de Ebû Tahir adındaki bir zat, bir günde on hatim yapardı. Şeyhu'l-îslâm İbni Ebî Şerif Hazretleri de bir günde Cgece ve gündüz) onbeş kere Kur'anı hatmederdi. Bu bir İlâhi sırdır. Bunu idrak edebilmek ancak Allah'ın feyzi ile olur. Şimdi bile muhtelif memleketlerde altı yedi saatte Kur'an-ı teravih namazlarında hatmedenler vardır. Allah'a hamd olsun...

920- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anhu) rivayet edilmiştir!
«Benim halim ile, İslama davet ettiğim insanların (kâfirlerin) hali, (etrafı aydınlatmak ve herkese ışık tutarak yol göstermek için) ateş yakan adama benzer ki, kelebekler. (İşte benim getirdiğim hidayet nurundan kafirler faydalanacak ve hak yolu bulacak yerde, bu aydınlığa karşı çıkararak cehennem ateşine düşüyorlar.)
Geçmiş zamanda iki kadın vardı. Her İkisinin de yanlarında birer erkek çocukları bulunuyordu. Yolda giderlerken kurt saldırıp bunlardan birinin oğlunu .kaptı. Bu (oğlu kurt tarafından kapılan) kadın, arkadaşına, kurt senin oğlunu kaptı (hayatta kalan benim oğ-lumdur), dedi. Öteki de* hayır, senin oğlunu kaptı! diye karşılık verdi. Sonra Davud Aleyhisselâri'ın huzurunda muhakeme oldular. Davud Aleyhisselâm, çocuğun yaşlı olan kadına ait olduğuna, hüküm verdi. îki kadın, Davud Aleyhisselâm'ın oğlu Süleyman Aleyhisse-lâm'a gidip durumu anlattılar: Süleyman Aleyhisselâm, bana bıçak getirin, bu çocuğu ikiniz arasında böleceğim, dedi. Küçük kadın, yapma! dedi. Allah sani esirgesin! Bu çocuk onun oğludur. Bunun üzerine Süleyman Aleyhisselâm, çocuğun küçük kadına ait olduğunu hükme bağladı.» (Analık cihetiyle çocuğa gösterdiği merhametle ona sahib oldu.)
Mütercim:
Bu ikinci hüküm, ictihad ile bozulmaz, kaidesine aykırı gibi görülüyorsa da, o zamanda bunun caiz olması ihtimali vardır. Yahud ı ictihaddan sonra haksız olan kadının gerçeği itiraf etmesi üzerine bir önceki hüküm ikincisi ile bozulmuştur, denilebilir. (Aynı zamanda yanlış olarak verilen hükümden dönülmesi gerektiğine de delâlet eder.)

921- Hazreti Ali (Radıyallahu Anh) der kiî
«Devrinin kadınların en hayırlısı İmran'ın kızı Hazreti Meryem'dir. Bu ümmetin kadınlarının en hayırlısı da Hazreti Hatice'dir.»

922 - Ebû Hüreyre'den (Radıyallalm Anh) rivayet edilmiştir-.
Deveye binen kadmlarm en iyisi Kureys kadınlarıdm Bunlar çocuğa en çok şefkat gösteren ve kocaya ait olan hukuk, en^okgb zetlerdir., Ebû Hüreyre, bu hadis-i şerifin hemen **Z**£*™£ ber'den rivayet olarak dedi ki: «tmran'ın km Hazreti Meryem, deve ye hiç binmemiştir.»

923- Ubade'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Her kim, Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına, birliğine ve ortağı bulunmadığına, Muhanınıed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna, isa'nın Allah'ın kulu, peygamberi, Meryem'e ilettiği kelimesi ve kendi tarafından bir ruh olduğuna, Cennetin hak ve Cehennemin hak olduğuna şahidlik ederse, Allah onu, yaptığı amel karşılığında cennete koyar.» Bir rivayette de «cennetin sekiz kapısından hangisinden dilerse onu cennete koyar» ilavesi yer almaktadır.

924- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Beşikte konuşan yalnız üç çocuktur. Birincisi Hazreti İsla Aley-hisselâm'dir. İkincisi: İsrail oğullarından Cüreyc adında bir şahıs vardı. Bir gün Cüreyc, namaz kılarken, annesi geldi ve Cüreyc! diye çağırdı. Güreye, anneme cevab mı vereyim, yoksa namaza devam mı edeyim? diye tereddüt etti. (Annesi böyle üç defa onu çağırdığı halde, namazda olması sebebiyle ona cevab veremedi.) Bunun üzerine annesi kızarak oğluna şöyle beddua etti:
— Ali ahi m! Ona fahişe kadınların yüzünü, göstermeden canını alma, Cüreyc, manastırında ibadetle meşgul iken yanına bir kadın gelerek kendini ona teklif etti. Cüreyc kabul etmedi. Kadın, bir çobana gidip kendini teslim etti. Sonra bir oğlan doğurdu ve bu çocuğun (kimden olduğu kendine sorulunca)
— Cüreyc'den olduğunu iddia etti. Bunun üzerine o belde halkı Cüreyc'in manastırını yıktılar. Kendisini de (halk arasına) indirerek sövüp saydılar. Cüreyc abdest aldı, namaz kıldı. Sonra yeni doğan çocuğun yanına vardı,
— Ey bebek, senin baban kimdir? diye sordu. Çocuk Allah'ın izni ile konuşarak:
— Benim babam falanca çobandır, dedi. Bunun üzerine onun manastırım kınp yıkanlar ve kendisine hakaret edenler Cüreyc'e dediler ki.
— Biz senin manastırını altından yapalım. Cüreyc:
— Hayır, kerpiçten yapınız, dedi £ve öylece yapıldı). Beşikte konuşan çocukların üçüncüsü:
Yine tsraîl Oğullarından bir kadın, çocuğuna süt vermekte iken yanından şanlıca şöhretli bir süvari geçti. Bunu gören kadın, şöyle dua etti. Allahim! Bu benim oğlumu da şunun gibi şanlı ve şöhretli yap. Kucağında süt emmekte olan çocuk, annesinin hemen memesini bıraktı ve süvariye dönereki
— Allahim! beni onun gibi yapma, dedi ve annesinin memesine dönüp tekrar emmeye başladı.
Sonra o kadının yanına kötü bilinen bir cariye uğradı. Bu defa: Allahim! oğlumu şu cariye gibi yapma diye dua etti. Süt emmekte olan çocuk memeyi bırakarak:
— AHahım! beni onun gibi yap, dedi. Anne,
— Bu nedendir? diye söyledi, çocuk dedi ki:
— O senin hoşuna giden süvari, zorbalardan bir zorbadır. Bu cariye ise kötü bir iş yapmadığı halde, insanlar ona: sen hırsızlık ettin, zina ettin, derler.»
(Hadîs-i şerifin ravisi Ebû Hüreyre der ki: Peygamber Sallaliahü Aleyhi ve Sellem bu hikâyeyi anlatırken mübarek parmağının ucunu ağzına koyarak çocuğun emişini bize gösterdi. Peygamberin o hali, halâ gözlerimin önündedir.)
Mütercim;
Beşikte iken konuşan çocuklar, bu hadîs-i şerifte üç kişi olarak bildirilmekte ise de, diğer hadislerde başka çocukların da. konuştuğu beyan edilmektedir.

925- îbnî Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir: «Ben (İsrâ gecesinde) İsa'yı, Musa'yı ve İbrahim'i gördüm. îsâ, kırmızı benizli, kısa boylu ve geniş göğüslü idi. Musa ise, esmer, iri yapılı, ve kıvamlı idi. Tıpkı zotîar gibi.»
Başka bir rivayette: «Hazreti İbrahim'i gördüm. Hazreti İbrahim'in soyundan en ziyade ona benzeyen benim,» diye varid olmuştur.

926- Abdullah'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri tek gözlü değildir. Biliniz ki, Mesîh Dec-caVın sağ gözü kördür; tıpkı su yüzüne çıkan üzüm tanesi gibi.
Bu gece rüyamda kendimi Kabe'nin yanında gördüm ve dalgalı saçları omuzlarının arasına vuran ve sarışın erkeklerin en güzeli gibi görünen sansın bir adamla aniden karşılaştım. Başından su damlaları akıyor ve ellerini iki adamın omuzlanna koymuş olduğu halde Kabe'yi tavaf ediyordu. Bu kimdir? diye sordum Meryem'in oğlu Mesih İsa'dır, dediler. Sonra onun arkasında pek kıvırcık saçlı, sağ gözü kör ve tanıdıklarımdan İbn-i Katan'a en çok benzeyen bir adam gördüm. Ellerini bir adamın iki omuzuna dayamış Kabe'yi tavaf ediyordu. Sordum: Bu kimdir? Mesîh Deccal'dırl dediler.»

927- îbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir: ^Rüyamda Kabe'yi tavaf ederken ansızın sarışın, düz saçlı ve iki kişi arasında yalpa vurarak yürüyen bir adam gördüm. Başından su Cter) damlıyor veya akıyordu. Bu kimdir? diye sordum. Meryem'in oğludur! dediler. Dönüp ona bakayım derken ansızın kzrmızı benizli iri yapılı, kıvırcık saçlı ve sağ gözü, su yüzeyine vuran üzüm tanesi' ne benzer şekilde kör bir adam gördüm. Sordum: Bu kimdir? Bu Dec cal'dny dediler. Ona en çok benziyen insan İbni Katan'dır» Zührî demiştir ki, İbni Katan, Huzaa kabilesinden bir adam olup cahilivet devrinde Ölmüştür,
Mütercim:
Daha önce Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadîs-i şerifte Hazreti îsâ Aleyhisselâm'm teninin beyaz ite kırmızı karışımı olduğu belirtilmiştir, ibni Ömer'in rivayetinde ise sansın tenli gösterilmektedir. Ancak burada kullanılan «âdem» tabiri, Arap dilinde hem esmer ve hem sansın manalarında kullanılmaktadır. Diğer hadislere dayanarak biz ikinci manayı tercih ettik. Aynı zamanda, güneş yakmasından ileri gelen esmerlik de kaydedilmiş olabilir.

928- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«İnsanlar içinde Meryem'in oğlu îsâ'ya en yakın olan benim. Zaten bütün peygamberler, babadan kardeşdirler. Üstelik benimle onun (Hazreti İsa'nın) arasında başka bir peygamber de yoktur.»

929- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Dünya ve ahirette Meryem'in oğlu İsa'ya en yakın insan benim. Zaten peygamberler babadan kardeşdirler. Anneleri ayn, dinleri kı-h-i (tevhid dinidir),»

930- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Meryem oğlu İsa Aleyhisselâm, bir adamı hırsızlık yaparken gördü ve ona, çaldın mı? diye sordu. Adam dedi ki:
— Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, çalmadım. Bunun üzerine Hazreti tsâ:
— Ben Allah'a iman ettim ve gözümü yalanladım, dedi.»
Mütercim:
İmam Malik ile îmam Ahmed bin Hanbel bu hadis-i şerif ten yalnız hakimin (kadının) bilgisi ile hüküm vermek caiz olmadığını çıkarırlar.
İmam Azam ile îmam Şafîî Hazretleri ise, hırsızlık ve diğer şer'i cezayı gerektiren suçlarda hakimin bilgisi ile hüküm vermek caiz değilse de, diğer adi hukuk davalarında caizdir. Mecelle'de de hakimin bilgisi, hüküm sebeplerinden sayılmamaktadır.

931- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) der ki:
«Hıristiyanlar Meryem oğlu İsa'yı ağın derecede övdükleri gibi
beni övmeyiniz. Ben ancak Allah'ın kuluyum. Benim için, Allah'ın
kuludur ve resulüdür, deyiniz.»
Mütercim:
İlk zamanlar ashabdan bazı kimseler Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e secde edecek oldular. Secde etmek için izin istediler. Bunların isteğine karşı, secde ve ibadet ifadesi ancak Allah'a mahsustur; eğer bir adamın bir adama secdesi caiz olsaydı, zevcenin kocasma secde e'anesini emrederdim, buyurdular. Hadîs-i şerif bu münasebetle vari.d olmuştur.

932- Etoû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Hazretfi îsâ sizin aranıza inince ve imamınız da sizden olunca, bakalım nasıl olacaksınız?»
Mütercim:
Hazreti îsâ'nın gökten inmesi muhakkaktır. Dini inançlarnnız-dandır. Ayni zamanda kıyametin büyük alâmetlerindendir. İnişinde Kur'anın hükümleri iîe amel edecektir. Deccal'i öldürecektir. Bazı rivayete göre dünyada yedi sene, bir rivayete göre ondokuz sene ve zayıf bir rivayete göre de kırk sene hükmedecektir.[20]

İSRAİL OĞULLARI BAHSİ

933- Huzeyfe'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Deccal çıktığı zaman yanında su ve ateş bulunacaktır. Fakat insanların gölüne ateş görünen soğuk sudur. Soğuk su görünen de yakıcı ateşdir. Sizden kim Deccal zamanına yetişirse, ateş olarak göı.1-düğü tarafa düşsün Aslında O, (ateş değil) soğuk ve tatlı sudur.» Huzeyt'e der ki, Hazreti Peygamberin şöyle buyurduğunu işittim: «Sizden önceki bir devirde yaşayan bir adama, canını almak içlin melek geldi. Sonra (kabirde) kendisine soruldu: Hayırlı bir iş işledin mi? Bilemiyorum, cevabını verdi. Ona, bak (düşün), denildi. Adam dedi ki: Bir şey bilmiyorum, ancak ben dünyada insanlarla alış veriş yapardım. Onlara ikramh verir, varlıklı olanı sıkıştırmaz ve eli darda olam geçerdim (alacağımı bağışlardım). Bu yüzden Allah onu cennete koydu.»
Yine Huzeyfe der ki, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SelJ.em'in
şöyle "buyurduğunu işittim:
«"Bir adam, Ölümü yaklaşıp hayattan ümidini kesince çoluk çocuğuna vasiyet etti: Öldüğüm zaman benim için bir yığın odun toplayarak bir ateş yakınız. Ateş, etimi yiyip kemiğime dayanarak kemiklerimi de yakınca, yanmış kemiklerimi alın. Bunları, Öğütün. Sonra rüzgârlı bir gün bekleyin. Onları o günde denize saçın. Adamın vasiyetini yaptılar. Allah, onun parçalarını bir, araya getirdi ve ona sordu: Bu vasiyeti niçin yaptın? Adam-. Bunu senden korkduğum için yaptım, dedi. Allah da onu bağışladı.»
Ukbe bin Amir der ki, ben de bu hadîs-i şerifi Peygamber Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem'den işittim; o adam da kefen soyucu idi.
Mütercim:
Başlta bir hadîâ-i şerifte: Deccalin hükmünde cennet ve cehennem gibi, azab ve mükâfat vasıtaları bulunacak. Fakat herkesin cennet sandığı şey, cehennemin kendisidir. Cehennem sandığı şeyde aynen cennettir, diye varid olmuştur.

934- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
«İsrail Oğullarını peygamberler idare ederdi. Bir peygamber Ölünce, onun yerini başka peygamber alırdı. Şu bir gerçek ki, benden sonra hiçbir peygamber yoktur. Fakat benden sonra halifeler gelecek ve sayıları artacaktır.» Ashab sordular:
— (Ya Resûlllah) bize ne emredersin? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Sıralarına göre, onlara yaptığınız biati (n gereklerini) yerine getiriniz ve onlara haklarını veriniz. Çünkü Allah Tealâ Hazretleri onları, idare ettikleri kimselerden sorumlu tutacaktır.» (Halk, idareciye karşı sorumlu olduğu gibi, idareci de, idare ettiklerinden dolayı Allah'a karşı sorumludur.)

935- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh) der ki.
«Muhakkak ki siz, sizden öncekilerin (kötü adetlerine) yollarma kans arsın arşın uyacaksınız. Hatta onlar, keler deliğine gireceksiniz.» Ya Resûlallah! dedik. Bizden ön ümme^r Yahuli ve Hıristiyanlar mıdır? Hazreti Peygamber:
Başka kim olabilir? (Gayet tabu ki, onlardırl» buyurdu.

936- Ebû Amır'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Benden, bir ayet olsun tebliğ ediniz. İsrail Oğullarından da rivayet ediniz. Bunda bir sakınca yoktur Her kim benim adıma kesden yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın.»
Mütercim :

Bu hadîs-i şerif üzerinde alimler birbirinden ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları, yalan hadîs uydurmayı, din aleyhinde olan sözler olarak değerlendirerek haramdır, diyorlar. Helali haram ve haramı helal veya farzı inkâr gibi şeyleri uydurmak cehennem azabını gerektirir. Fakat dinimizde meşru olan bir şeyi değerlendirmek ve ona rağbet kazandırmak için uydurulan hadîslerden dolayı bunu yapanlar o azaba layık değillerdir. Meselâ: Kâfirûn sûresini okuyan kimse, dünyada ne kadar kâfir varsa onların sayısınca sevab kazanır, diye hadîs rivayet eden gibi. Bu gibi uydurma hadisler Beyzavl tefsirinde vardır. Diğer va'z ve nasihat kitaplarında ise, bunlar sayılamayacak kadar çoktur. Bunlar dinin aleyhinde olmayıp doğru olan sözlerdir. Çünkü Kâfirûn süresini okuyan kimsenin bu okuyuşu Allah katında makbul olursa, değil dünyada bulunan kâfirlerin sayısı, belki bütün dünyada bulunan tüm yaratıkların sayısı kadar. sevab kazanabilir. Zira bu okuyuş sebebiyle hem dünyadan ve hem-de dünya içinde bulunanlardan daha hayırlı olan cennete girebilecektir.
Bir de hadis-i şerifin manas! ve hükmü 0£.£ lafizlan değiştirilmiş olursa bu ittifakla caizdir. Fakat ""^n kahir ekseriyetine göre, hangi sebeple olursa olsun hadis uydurmak ba tüdır.

937- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Arih) rivayet edilmiştir!
«Yahudi'lerle Hıristiyanlar saç - sakallarını boyamazlar; siz onla! ra muhalefet edin (kına ile boyanınız).»
Mütercim;
Kına ile sakal boyamak bizim türkiyede uygulanmamaktadır. Acemler, kına ile sakallarını boyarlarsa da bizde bu iş ayıb sayılmıştır. Siyah boya ile boyamak her yerde göze çarpmaktadır. Halbuki mücahid askerlerden başkasının siyah boya ile saç sakalını boyaması mekruhtur. Fakat zevcesi küçük, kendisi yaşlı olan bir erkeğin siyah boya kullanmasını da caiz görmüşlerdir.

938- Cündüb bin Abdullah'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Sizden Öncekilerden bir adam yaralanmıştı. Yaranın acısına dayanamadı ve bir bıçak alıp onunla kolunu kesti. Kanı dinmeyerek adamın ölümüne sebep oldu. (İntihar etmiş sayılan bu adam hakkında) Allah Tealâ şöyle buyurdu: Kulum, kendi canına benden önce önce davrandı ve bende ona cenneti haram kıldım.»
Mütercim ;
întihar etmek büyük ginah olduğundan bunu yapan müşlünıan-lar cehenneme. düşerler. Ançe-k imanları olduğu için ebedî olarak cehennemde kalmazlar. Fakat haram olan intihar işini helal kabul ederek işleyenler ise, ebedî olarak cehennemde kalırlar. Çünkü küfre varmışlar demektir. İntihar, cana kıymak olduğundan şirkten sonra gelen en büyük günahtır.

939- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Ânh) rivayet edilmiştir;
«îsraîl Oğullan İçinde abraş, kel ve amâ olan üç kişiyi Allah Tealâ imtihan etmek murad etti ve onlara bîr melek gönderdi. Önce melek, abraş olan adama vardı ve en büyük isteğin nedir? diye sordu. Adam dedi ki: Güzel bir renk, ve güzel bir ciid (isterim); çünkü insanlar benden iğreniyorlar. Sonra o melek, abraş olan bu adamı sıvazladı. Hastalık adamdan gitti. Ona güzel bir renk ile güzel bir ciid verildi. Sonra melek bu adama sordu:
— Dünya malından en çok sevdiğin nedir? Adam:
— Deve veya sığır severim, dedi. Bunun üzerine adama on aylık gebe bir deve verildi. Melek adama dedi ki:
— Sana bu deve mübarek (bereketli) olsun!
Bundan sonra-melek kel olan ikinci adama geldi ve;
— Senin için en sevimli şey nedir? diye sordu. Adam:
— Gür saç ve benden bu kelliğin gitmesi; çünkü insanlar benden tiksiniyor, dedi. Melek onun da başını sıvazladı. Hemen kelliği gitti ve kendisine gür saç verildi. Sonra melek adama sordu:
— En sevdiğin mal nedir? Adam:
— Sığır, dedi. Allah ona yüklü bir sığır ihsan etti. Sonra melek ona: Sana bu sığır mübarek (bereketli) olsun, dedi.
Daha sonra ama olan üçüncü adama geldi ve!
— En sevdiğin şey nedir (diye) sordvı. Adam:
— insanları görebilmem için Allah'ın bana gözlerimi geri vermesidir, dedi. Melek onun gözlerini sıvazladı. Allah da adamın gözlerini açtı. Melek yine sordu:
— Senin en sevdiğin mal hangisidir? Adam:
— Davan severim dedi. Melek hemen bu adama dağurmalik bir koyun verdi: Bu üç adamın da hayvanları doğurdu, yavruladı. Birincisinin bir vadi dolusu devesi, ikincinin bîr vadi dolusu sığırı ve üçüncüsünün de bir vadi dolusu koyunu oldu. Aradan zaman geçtikten sonra aynı melek, eskiden abraş olan adama abraş suretinde gelip:
— Ben yoksul bir adamım. Bu yolculuğumda bütün imkanlarımı yitirdim. Bugün, ancak Allah'ın ve bir de sizin sayenizde ülkeme varabilirim. Sonra bu güzel rengi, bu güzel cildi ve bu develeri veren Allah rızası için senden bir deve isterim ki, onunla yolculuğumu yaparak memleketime varayım, dedi. Adam:
— Haklar çok (senden daha muhtaçlar var, sana veremem),
dedi. Melek adama dedi ki:
— Ben seni tanır gibiyim. Sen evelce insanların senden tiksindiği ve fakir iken Allah'ın sana servet verdiği abraş değil misin? Adam cevab verdi:
— Hayır, ben bu servete, babadan babaya intikal suretiyle kondum. Melek ona:
— Eğer yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline çevirsin, dedi. Sonra eski şekil ve suretinde kel âdâma geldi ve önceki adama söylediklerini aynen bu adama da söyledi. Bu kel adam da abraşın vermiş olduğu cevabı verdi. Melek bu ikinci adama da dedi ki; Eğer yalan söylüyorsan Allah seni eski haline çevirsin.
Sonra melek, amâ olan üçüncü adama eski suretinde geldi ve:
— Ben yoksul ve yolcu bîr adamım. Bu yolculuğumda çaresiz kaldım. Bugün, beni memleketime ulaştıracak bir imkânım yokî ancak Allah ve sonra sen varsın. Sana gözlerini çeviren Allah rızası İçin senden bir koyun istiyorum ki, onunla memleketime gidebileyim Adam şöyle cevab verdi:
— Ben kör idim. Allah, gözlerimi bana geri çevirdi. Ayni zaman da fakir idim. Allah beni zengin yaptı. Malımdan dilediğini al Al lah'a yemin ederim ki, Allah rızası için bugün her ne kadar alırsan sana güçlük çıkarmam. Melek ona: Malına sahih ol. Siz imtihan edil diniz. Allah senden razı oldu; fakat diğer iki arkadaşına gazab etti»

940- Ebü Saİd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«İsrail Oğulları içinde bir adam vardı; doksan dokuz insan Öldürmüştü. Sonra kendi akıbetinin ne olacağını sormak üzere evinden çıkıp bir rahibin yanına vardı. Rahibe şovdu.- Benim İçin kabul olacak bir tevbe var mıdır? Rahib, hayır (senin için tevbe yoktur) dedi Katil adam, bu rahibi de Öldürdü. Adam yine soruşturmaya başladı. Birisi, ona dedi ki: falan ve falan kasabaya git (orada tev-ben kabul olur.) Katili yolda giderken ölüm yakaladı ve göğsünü o kasabaya doğru çevirerek can verdi. Sonra rahmet melekleri ile azab melekleri bu katil hakkında idtjialaştılar. (Rahmet melekleri, tevbe-ye yöneldiği cihetle azab edilmemesini ve azab melekleri de henüz tevbe yerine varmadığından ona azab edilmesi gerektiğini söylediler.) Bunun Üzerine Allah Tealâ Hazretleri; katilin gitmekte olduğu tevbe kasabasına, yaklaş! ve ayrıldığı kasabaya da, uzak I aş! diye emretti. Sonra meleklere buyurdu ki: Ölen adam iki kasabadan herbiri arasındaki mesafeyi ölçün sonra o, gitmekte olduğu kasabaya bir karış daha yakın bulundu. Bu sebepten katil bağışlandı.»
Mütercim
Katil hakkında uygulanması gereken ceza kısastır. Ancak bu kısas işini ölünün varisleri dava açarak hakim huzurunda isbat etmeleri icab eder. Böyle bir dava olmadığı zaman, katilin tevbe ve istiğfar ederek Allah'a ibadetten başka kurtuluş çaresi yoktur. Ancak adam öldürme işinde kul hakkı olduğundan helâllik alma işi zor bir meseledir. Cenab-ı Hak dilerse, ölü tarafını razı ederek katili de bağışlayabilir. Yoksa adam öldürme gibi büyük bir cinayetin kolay bir şekilde bağışlanması vardır, diye bir düşünce hatıra gelmemelidir.

941- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: -Adamın biri, birisinden bir akar satın aldı. Sonra akarı satın alan adam, o akarda İçi altın dolu bir desti buldu. Akarı satın alan adam, akarın eski sahibine, altınlarını al, dedi, ben senden ev satın aldım, altın satın almadım, Akarın eski sahibi de, ben bu yeri, içindekilerle birlikte sana sattım, (altınlar senin hakkındır) dedi. Bunun üzerine, bir adamın hakemliğine baş vurdular. Bu hakemliğine başvurdukları adam sordut
— Çocuklarınız var mı? İkisinden biriî
— Benim bir oğlum var, dedi. Diğeri de:
— Benim bir kızım var, dedi. Hakem dedi ki:
— Oğlanı kızla evlendirin ve altınları onlara harcayın ve sadaka
da; verin.»

942-Üsame bin Zeyd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir*
«Taun hastalığı, İsrail oğullarından bir topluma yahut sizden önceki bir toplama gönderilen bir azaptır. Siz bir yerde Taun (veba) hastalığı olduğunu duyarsanız sakın oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz yerde bu hastalık çıkarsa, ondan kaçarak yerinizden çıkmayı-nız.»
Mütercim ;
Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) Taun hastalığı zamanında Şam beldesine girmeyip Medine'ye döndü. Hatta Şam valisi Ebû Ubeyde (Radıyallahu Anh) Hazreti Ömer'e:

— Ya Ömer! Sen Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? dedi. Hazreti Ömer'de ona şu cevabı verdi:
— Allah'ın bir kaderinden diğer bir kaderine kaçıyorum. (Benim yaptığım iş de Allah'ın kaderi dışında değildir).
Ebû Musa El-Eş'arî Hazretleri, Taun hastalığı zamanında çocuklarını taşraya uzaklaştırır olduğu ve bazı kimselerin de bu hastalıktan çevre yerlere savuştuğu nakledilmektedir. Şerkavî, şerhinde buna işaret ediyor.

943- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Ben, Resûlülîah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Taun hastalığından sorunca bana şu cevabı, vermişti:
«Gerçekten taun bir azabdır; onu dilediği kimselere gönderir. Allah Tealâ Hazretleri bu hastalığı müminlere bir rahmet kılmıştır. Hangi bir mümin, taun hastalığı çıkıpta Allah'd an sevab dileyerek, sabrederek ve ancak Allah'ın takdir ettiği şey kendisine isabet eder inancı ile memleketinde beklerse, ona bir şehid mükâfatı kadar sevab vardır (sonradan başka bir hastalık sebebiyle ölse bile^yine şehid sevabını alır).»

944- Abdullah ibni Mes'ud (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu hadisini anlatırken, sanki onu görüyor ve ona bakıyor gibiyim:
«Peygamberlerden bir peygamberi, kavmi vurmuş ve kana bulamışlardı. O peygamber ise yüzünden kanları silerek: Allah*ım! Benim kavmimi bağışla; çünkü onlar (benim peygamber olduğumu) bilmezler, diye dua ediyordu.»
Mütercîm;
Bu olaya bizzat, Uhud savaşında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimiz uğradı. Mübarek yüzünden akan kanları hem siliyor ve hem de: «Allahım! Kavmimi bağışla; çünkü onlar bilmezler» diye dua ediyordu.

945- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) rivayet etmiştir: «Böbürlenerek ve büyüklük taslayarak eteğinin uçlarını yerden çeken bir adam, Allah tarafından yere batırıldî ve o kimse, kıyamete kadar toprak içinde kaynayıp gitmektedir.» (Büyüklük taslayan-lar, giysilerinin eteklerini uzatarak yürürken yerden çekerlerdi.)[21]

MENAKIB BAHSİ

946- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«İnsanları madenler gibi bulacaksınız. Cahiliyet devrindeki (İslâm'dan önceki) ipi insanlar, dinî bilgilere sahip oldukları takdirde, fslâm devrinin de iyi insanlarıdır. Bu vazife (devlet idaresi) için en iyi kişiyi, insanların bu göreve en isteksiz olanı bulacaksınız. Bunlara bir yüzle, bunlara da başka bir yüzle gelen iki yüzlü kişiyi, insanların en kötüsü bulacaksınız.»

947- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahu Anh) rivayet, edilmiştir: RU hususta (devlet idaresinde) insanlar (Araplar), Kureyş'e tabidirler. Müslümanları müslümanlanna tabi ve kâfirleri kâfirlerine tabidir.
insanlar madenler gibidir. Cahiliyette hayırlı olanları, dinî, bilgiyeLhip oldukları takdirde, islâm'da da hayırlı olanlarıdır.
Bu vazife (devlet idareciliği) için, içine düşünceye kadar insanların en isteksizi olan kişiyi, onların en iyilerinden bulacaksınız.»

948- Muaviyeden (RadıyaUahu Anh) rivayet edilmiştir: «Bu görev (devlet idareciliği) Kureyş'indir. Hiç kimse Kureyş'in bu hakkına karşı çıkamaz; eğer çıkacak olursa, Allah onu, yüzünün üstüne yere çalar. Ancak Kureyş, din işlerini ve adaleti ayakta tuttukları müddet bu hakka sahiptirler; aksi halde onu yitirirler.»

949- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Kureyş'den iki kişi kalsa bu görev yine onlarda kalacaktır.»

950- Cübeyr bin Mut'ım'den (Radıyallahu Anhî rivayet edilmiştir!
Haşimoğullan ile Muttaliböğullan bir ailedir.»

951- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiş
«Kurqyş, Ensar, Cüheyne, Müzeyne, Eşlem, Eşça ve Ğifar kabileleri benim velayetim altındadırlar. Onların Allah ve Resûlülündeiî başka velileri yoktur.»

952- Ebû Zer'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Bile bile kendisini babasından başkasına nisbet eden kimse ancak nankördür. Kim de, soyundan olmadığı bir kavme kendisini nisbet ederse, o kimse cehennemdeki yerine hazırlansın.»

953- Vaile bin Eska'dan (Radıyalîahu Anh) rivayet edilmiştir
«Bir adamın, kendisini babasından başkasına nisbet etmesi veya rüyasında görmediği bir şeyi gördüm yahut Peygamber Sal-î alî ahu Aleyhi ve Sellem'in söylemediği bir şeyi, söyledi demesi iftira ve bühtanın en büyüğündendir.»

954- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Gifar kabüesini Allah Tealâ mağfiret etti. Eşlem kabilesine Allah selâmet verdi. Usayye kabilesi ise, Allah'a ve onun peygamberine asi oldu.» (Bi'r-i Maûne'de peygamberin hafızlarını şehid etmişlerdi. Böylece isyan kökünden gelen adlarının gereğini yapmış oldular. Nitekim gufrandan gelen Gifar ve selâmetten gelen Eşlem de Sdlarına layık oldular.)

955- Ebû Bekre'den (Radıyallahu Anhl rivayet edilmiştir:
Temimoğulları kabilesinden Akra bin Habis, Peygamber Sallal-lahu Aleyhi ye Sellem Hazretlerine dedi ki: Eşlem, Gifar ve Müzeyne (hadisin ravilerinden İbn~ü Ebî Yakub'a göre muhtr melen de Cü-heyne) kabilelerinden yalnız hacıları soyanlar sana tabi olmuştur.
Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
Eşlem, Gifar, Müzeyne ve Cüheyne kabileleri, eğer Temim oğulları, Âmir oğulları, Esed ve Gatfan kabilelerinden hayırlı ohirsalar bu (ikinci grup) kabileler hüsran ve mahrumluk içinde kalrriar mı dersin?» Akra: Evet, bizim kabilelerimiz için büyük bir noksanlık olur, dedi. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
«Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onlar (Eşlem, Gıfar, Müzeyne ve Cüheyne) bunlardan (Temîm, Ânür, Esed ve Gatfan'dan) daha hayırlıdır.»

956- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Eşlem kabilesi, Gifar kabilesi, Müzeyne ve den brc kişiler - yahut Cüheyne veya Müzevne'den bu£*h£ Allah katında- veya kıyamet gününde, - Esed, Temim, Hevazın ve Gatafan'dan daha hayırlıdır.»

957- Ebû Zer El-Ğifaıl (Radıyallahu Anh) der ki:
Ben, Ğifar kabilesinin bir ferdi idim. Mekke'de birinin Peygamberlik iddiasıyla ortaya çıktığını duydum. Bunun üzerine kardeşim Enis'e, Mekke'ye gidip o zat ile görüş ve bana onun hakkında bilgi getir, dedim. Kardeşim Mekke'ye giderek görüşüp geri geldi. Kardeşime ne haber var? diye sordum. Bana şu cevabı verdi*
— Allah'a yemin ederim, bu zat daima insanlara hayır ve iyilik emrediyor. Kötülüklerden sakındırıyor. Onu iyi bîr kimse buldum.
Ben, kardeşime:
— Sen bana yeterince haber getiremedin, d^dim. Sonra dağarcığımı ve değneğimi alarak Mekke'ye gittim. Mescid-i Haram'a girdim. Hazreti peygamberi tanımıyor ve onu sorup tanımak da istemiyorum gibi hareket ettim, suyundan içtim. Hem su yerine, hem de gıda yerine geçti. Ben bu halde iken —sonradan Ali olduğunu öğrendiğim— bir adam bana: galiba sen yabancısın, dedi. Ben de: Evet, dedim. Adam:
— Öyle ise, haydi bizim eve gidelim, dedi. Ben de:
— Peki, dedim- Böylece onunla evine/ vardık. Fakat ne o ban£ bir şey sordu ve ne de ben ona bir şey sordum. O gece evinde mü-safir kaldım. Sabah olunca yine Mescid-î Haram'a girdim. Hazreti Peygamberden hiç kimseye yine soramıyordunı, hiç kimse de ondan bana bir haber vermiyordu. Sonra Hazreti Ali yanıma geldi ve bana:
— Bu yabancı, daha konuklayacak olduğu yerini bulamadı mı? dedi. Hayır, dedim. Maksadımın Mekke'de kalmak olmadığını bildirmek istedim. Hazreti Ali:
— Öyle ise haydi gidelim, dedi. Beraberce gittik. Sonra bana sordu:
— Senin halin nedir, buraya kadar gelişinizin sebebi nedir? Ben dedim ki, halimi size anlatacağım. Ancak benim halimi hiç kimseye açmayacaksınız. Bu şartla size anlatırım,

dedim. Ev sahibi (Hazreti Ali):
— Peki, öyje olsun; dedi. Bunun üzerine anlattım:
— Bize bir haber ulaştı. Burada peygamberlik iddiasında bulunan bir zat ortaya çıkmış. Bunun üzerine kendisi ile görüşüp bana haber getirmek üzere daha önce kardeşimi buraya göndermiştim. Fakat kardeşim beni tatmin edecek yeterince bir haber getiremedi. Sonra bu peygamberle görüşmek için buraya geldim. Bu konuşmama karşılık ev sahibi bana:
— Tamam, isabet etmişsin. Ben şimdi o peygamberin huzuruna gidiyorum. Beni takip et ve girdiğim yere gir eğer sana zarar verebilecek bir kimseye rastlarsam güya ayakkabımın bağı kopmuş da onu düzeltiyormüşum gibi bir kenara çekilirim, sen yoluna devam edersin, dedi. Sonra kalkıp gitti. Ben de onu takiben yürüdüm. Nihayet önce o ve peşinden ben, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in huzuruna girdik. Ben:
— Ya Resûlallah, bana İslâm dinini bildir, dedim. Hazreti Peygamber bana Şehadet kelimesini telkin etti. O anda İslam'ı kabul ettim. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu :
«Ey Ebû Zer: Bu davayı (müslümanlığını) gizli tut ve kendi memleketine dön. Ne zaman açığa vurduğumuz haberini alırsan bize gel.»
Bunun üzerine ben Hazreti Peygambere şöyle dedim:
— Seni hak Peygamber olarak gönderen yüce Allah'a yemin, ederim ki, şimdi gidip insanların ortasında şehadet kelimesini haykıracağım.
Hemen huzurlarından çıkarak Mescid-i Haram'a gittim. Kureyş
kâfirlerinin hepsi orada idiler. Onlara hitaben:
— Ey Kureyş topluluğu! Ben, EŞHEDÜ EN LÂ ÎLÂHE İLLALLAH VE EŞHEDÜ ENNE MUHAMMEDEN ABDÜHU VE RESÜLÜHÜ diyerek Allah'ın birliğine ve Hazreti Muhammed'in de onun peygamberi olduğuna şahidlik ediyorum, dedim. Kureyş kabilesinin ileri gelenleri;
Bu dinini değiştiren adamı kalkıp döğünüz, • çüye emrettiler. Kalktılar ve beni öldüresiye dövmeye başladılar. Hazreti Abbas, imdadıma yetişerek üzerime kapandı. Sonra Kureyş topluluğuna dönerek:
— Siz ne yapıyorsunuz? Bu, Ğifar kabilesindendir. Ğifar belde-, si ise sizin ticaret yerinizdir, daima uğradığınız yerdir, dedi. Beni bıraktılar. Ertesi gün sabah olunca ayni şekilde hareket ettim ve yine Kureyş kâfirlerinin saldırısına uğradım. Hazreti Abbas yine imdadıma yetişerek üzerime kapandı ve beni onlardan kurtararak ayni sözleri Kureyş halkına söyledi,
Bu hadîs-i şerifi anlatan İbni Abbas, işte Ebû Zer El Gifarî (Ra-dıyallahu Anh) bu şekilde müslüman olmuştur, der.
Mütercim:
Hazreti Peygamberin ona: «İslâm dinini kabul ettiğini açığa vurma» diye emredişi, kesin bir emir olmayıp ona bir eziyet yapılmaması içindi. Bir merhamet icabıydı. Ebu Zer Hazretleri bunu anladığı için islâmiyeti açığa vurmayı tercih etti.

958- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Kahtan kabilesinden bir adam çıkıp asası (sopası) ile insanları sürmedikçe (idare etmedikçe) kıyamet kopmayacaktır.»
Mütercim:
Kahtanî lakabıyla şöhret bulan bu şerefli zatın ismi Cehcah imiş. Bu zat güçlü ve adil bir idareci olan Hazreti Mehdi'den sonra ortaya çıkacaktır. Ayni zamanda Hazreti Mehdî'nin gidişatında bulunacaktır. Bir çoban koyunları bir, çomağı ile rahatça idare ettiği gibi, bu da bütün memleketler halkını öyle rahatça idare edecek ve halk da ona tam bir b.ağhhkla itaat edecektir. Şerkavî şerhinde böyle yazlıdır.

959- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der ki: Müreysi gazasında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberdik. Muhacirler de bir hayli kalabalıktı. Muhacirler arasında oyunbaz, (Cehcah bin Kays El-Ğifarî, adında) bir adam vardı. Dönüşümüzde bu oyunbaz adam Ensar'dan birinin kıçına tekme attı. Ensarlı, şiddetli bir şekilde öfkelendi ve ikisi de yandaşlarını çağırmaya başladılar. Ensarlı: Ey Ensar, yetişin! diye bağırdı. Muhacir
— Ey Muhacirler, yetişin! diye bağırdı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem çjkıp:
«Burada cahiliyet halkı davasının işi ne?» buyurdu ye sonra: «Bunların hali nedir?» diye sordu. Kendisine haber verildi ki, Muhacirlerden bir zat, Ensar'dan birine tekme atmıştır. Olay bunun üzerine çıkmıştır. Hazreti Peygamber:
«Bu cahiliyet adetini bırakın; o kötü bir şeydir.» (Münafiklardan olan) Abdullah bin Übey bin Selûl konuştu:
— Muhacirler, bize (Medinelilere) karşı çağrıştılar ha! Hele bir Medine'ye dönelim; muhakkak orada aziz (ev sahibi) olanlar zelil (sığıntı) olanları dışarı atacaktır (Medine'den Muhacirleri çıkaracaktır) . Bunu duyan Hazreti Ömer, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordu:
— Ey Allah'ın peygamberi! Şu münafik Abdullah'ı öldürelim mi? Hazreti Peygamber:
«Hayır! sonra insanlar, Peygamber kendi adamlarını öldürürdü, diye konuşurlar.» buyurdu.

960- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Amr bin Lühayy bin Kam'ate bin Hindif, Hüzaa kabilesinin ata-sıdır.»

961- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir-«Amr bin Amir El-Hüzaf ye gördüm; Cehennemde bağırsaklarını yer den çekiyordu. Putlar uğruna develeri salıveren ilk insan odur
(Putlara adanan bu develer çöle salıverilir; onların etinden sütünden ve sırtından yararlanılmazdı.)

962- Hazreti Aişe CRadıyalîahu Anha) der ki;
Hassan bin Sabit, Kureyş kâfirlerini hicvetmek için Peygamber SallaHahu Aleyhi ve Selîem'den izin istedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Benim nesebim nasıl olacak? (Benim soyum onların soyu ile birleşmektedir.) " Hassan dedi ki:
— Ya Resûlallah! Hamurdan kıl çekilip çıkarıldığı gibi, seni onlar içinden çıkaracağım.

963- Cübeyr bin Mut'im (Radıyallahu Anh) rivayet eder:
«Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed ve Ahmed'im. Ben Manî'yim ki, Allah benimle küfrü silecektir. Ben Hâşir'inîî kıyamette insanlar benim peşimden haşrolacaklar (toplanacaklar) dır. Ben Akıb'ım (peygamberlerin sonuncusuyum).»

964- Ebû Hüreyre'den (Radıyaîlahu Anh) rivayet edilmiştir: «Hayret etmiyor musunuz! Allah Tealâ Hazretleri, Kureyş kavminin beni kötüleyip terin etmelerini nasıl geri çeviriyor? Kureyş kavmi yerilen kişiye sövüp sayıyorlar ve yerilen kişiyi telin ediyorlar. Oysa ben MUHAMMED'im (övülen kişiyim).»
Mütercim:
Kureyş kavmi, Peygamber SallaHahu Aleyhi ve Sellem. Hakkında, Muhammed isminin taşıdığı övülmüş manasının tafn aksini kullanarak ona dil uzatırlardı. Onların bu davranışlarının kendi aleyhlerinde olduğunu ve Allah'ın bir peygamberi olarak Allah katında övülmüş bulunduğunu bu hadîs-i şerif belirtmektedir.

965- Hazreti Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Benim halim ile diğer peygamberlerin hali şuna benzer: Bir adam güzel bir bina yaptırmış, onu tamamlamıştır ve süslemiştir; fakat o binanın bir tuğla konacak kadar yerini açık bırakmıştır. în-sanlar, (seyretmek için) o binaya girip güzelliğine hayran olmaya ve Keşke bu bir tuğlanın (boş kalan) yeri olmasaydı, demeye başladılar.» (Peygamberler binasının son tuğlası Peygamber Efendimizdir. Bu bina O'nunla kemale ermiş ve gerçek değerini bulmuştur.)»

966- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Benim halimle benden Önceki peygamberlerin hali şuna benzer:
Bir adam bir bina yapmış da onu güzelleştirmiş ve süslemiştir; ancak bir köşesinde bir tuğla yeri eksik bırakmıştır. İnsanlar o binavı dolaşıp seyretmeğe başlıyorlar ve bu binanın güzelliğine şaşıyorlar Diyorlar ki, keşke şu bir tuğla da konmuş olsaydı!..* Sonra Hazreti
Daurro-mVior.
«îşte ben o bir tuğlayım ve ben peygamberlerin sonuncusuyum Peygamberler binası benimle tamamlamıştır).»

967- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Ben, insanoğulları asırlarının asır asır en hayırlısından geldim ve nihayet içinde bulunduğum asırdan da peygamber olarak gönderildim.» (Peygamber «Efendimizin, insanlık tarihi boyunca en seçkin ve en temiz ailelerden geldikleri belirtilmektedir.)

968- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anhuma) rivayet edilmiştir: «Ahlâkı en güzel olanınız, en hayırlı olanmızdır.»

969- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir: «Benim gözüm uyur; fakat kalbim uyumaz (daima uyanıktır).»[22]

PEYGAMBERLİK NİŞANLARI BAHSİ

970- Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir seferde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ile beraberdik. Yolda suyumuz azaldı. Hazreti Peygamber bize şöyle buyurdu:
«Suyun artanını bulup getiriniz.» Ashab, içinde soktu ve sonra şöyle buyurdu:
«Mübarek ve temiz olan suya geliniz; bereket Allah'dandır.»
Abdullah bin Mes'ud der ki: Hazreti Peygamberin mübarek parmakları arasından su fışkırdığını gözümle gördüm. Nitekim Hazreti Peygamber yemek yerken yemeğin teşbihini duyardık.

971- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Siz, kıldan ayakkabı giyinen bir kavim ile savaşmadıkça ve aynı zamanda küçük gözlü, kırmızı benizli, küçük burunlu ve sanki yüzleri, birbiri üzerine katlanmış kalkanlara benzeyen (değirmi ve yumru olan) Türk boyu (Moğol) ile savaşa girmedikçe kıyamet kop-nıayacaktır. İnsanların bu vazifeye (devlet idareciliği görevine) düşmeden (girmeden) önce en isteksiz olanını, o sorumluluğa getirileceklerin en hayırlısı bulacaksınız. İnsanlar madenler gibidir. Cahili-yet zamanında hayırlı olanları islâmda da hayırlı olanlarıdır. Herhangi birinize mutlaka bir zaman gelecektir' ki, beni bir kez görmesi aile ve servetinin bir misli artmasından kendisine daha sevimli olacaktır.» (Bağdad'ı. olarak Abbasî halifeliğini yıkan Türk Moğal (Serdarı Hûlâyâ (1217-1265) Peygamber efendimizin asırlar öncesinden bildirdikleri bu korkunç savaşa öncülük eden kişi olabilir.)
Mütercim:
Dünyada hiç bir sâlih mümin düşünülmez ki, bu yolda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine .şiddetli bir sevgisi ve aşkı olmasın. Hatta değil malını ve ailesini, kendi canını bile feda etmeye razı olacak çok ask ve muhabbet ehli vardır.

972- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«SİZ: yüzleri kırmızı, burunları basık, gözleri küçük ve sanki birbiri üzerine katlanmış kalkanlar gibi (değirmi ve yumru) ve kıldan ayakkabı giyinen diğer milletlerden Hûz ve Kirman ile savas-madıkça kıyamet kopmayacaktır.

973- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:

974- Ebü Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Benim ümmetimin helaki, Kureyş kabüesinden bazı gençlerin
Mütercim:
Hadis-i şerif alimlerine göre bu zalimler. Mervan oğullanndan yezit ve Haccac-ı Zalim gibi kçtü idarecilerdir.

975- Huzeyfe (Radıyallahu-Anh) der ki:
Herkes Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine gelecek hayırlı işlerden sorardı. Ben ise, uğramaktan korktuğum için gelecek kötülüklerden sorardım. Bir ara sordum:
— Ya Resûlallah! Siz peygamber olarak gönderilmeden önce biz cahiliyette ve kötülükler içinde bulunuyorduk. Sizin gönderilmenizle bize bu saadet ihsan edildi. Sizin bu zamanınızda mevcud olan bu hayır ve saadetten sonra herhangi bir şer tkötülük ve fitne), olacak mıdır? Hazreti Peygamber:
«Evet!» buyurdu. Yine sordum:.
— O serden sonra hayır var mı? Buyurdu ki:
«Evet, hayır var ve fakat o hayırda bulanıklık bulunacaktır.»
— Bulanıklığı nedir? diye sordum. Buyurdu kiî
«Benim gösterdiğim yolun dışına çıkacak bir toplum gelecektir ki, onların hareketlerinden kimini şeriata uygun ve kimini de aykırı bulacaksın.» Sonra sordum:
— Bu bulanık hayırdan sonra şer olacak mı? Şöyle buyurdular: «Evet, insanları cehennem kapılarına çağıranlar olacaktır. Kim onların çağrısına uyarsa, onu cehenneme atacaklardır.»
— Ya Resûlallah! dedim, bunları bize tanıt, (nasıl insanlardır bunlar?» Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdular:
«Onlar bizim derimizdendir ve bizim dilimizi konuşurlar.» Dedim ki: Eğer o zamana yetiştirsem bana ne enir edersiniz? Buyurdular ki:
«Müslümanların cemaatine ve liderine bağlanırsın.»
— Eğer müslümanlarm bir cemaati ve bir lideri yoksa, dedim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«O zaman hütün firkalardan (partilerin hepsinden) ayrıl. Ağaç kökünü ısırmak (ağaç altında barınmak) ve ölünceye kadar da bu durumda kalmak pahasına bile olsa.»
Mütercim :
Burada ağaç kökünü ısırmanın manası, son derece ihtiyaç içinde kalacak olsan bile yalnızlığı tercih et ve o zamanki fitne guruplaş-maları içine girme, demektir.

976- Hazreti Ali {Radiyalla.hu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den size bir hadîs anlattığımda, yalan bir isnad da bulunmaktansa gökten düşüp paramparça olmayı yeğ tutarım. Fakat kendi işlerimiz konusunda size konuştuğum zaman, savaş aldatmacadır, prensibinden hareket edebilirim. Peygamber SaUallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu
işittim:
«Ahir zamanda bir kavim gelecek. Genç yaşlı, dar ve zayıf görüşlüdürler. İnsanlığın en güzel lafim söylerler (laf ustandırlar) Okun av hayvanım Bir delip çıktığı gibi İslâm'dan çıkarlar. imanları haşerelerinden aşağı geçmez. Onları, nerede karşılaşırsam^ ol-dürünüz. Bunların öldürülmelerinin, öldürenler için kıyamet günü sevabı vardır.»
Mütercim:
Hadis alimlerinin açıklamasına göre bu hadîş-i şerif Peygamberin bir mucizesi olarak dinî hükümleri inkâr eden sapık firkalar ve fesad için koşanlar hakkında varid olmuştur. Gerçekten bunların hepsi meydana çıkmıştır.

977- Habbab bin Eret (Radıyallahu Anh} der ki:
Kureyş kâfirlerinden çektiğimiz ağır sıkıntı ve eziyetlerinden Peygamber Sâllallahu Aleyhi ve Sellem'e şikâyette bulunduk. Kendileri Kabe'nin gölgesinde, Bürde'sini yastık yaparak dinlenmekte idiler.
— Ya Resûlallah, dedik, kâfirlerin işkencelerinden kurtulmamız için Allah'a düa ediniz. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdular:
«Sizden önceki ümmetler içinde imanlı kişiye düşmanları tarafından bir çukur kazılarak (boğazına kadar) o çukura gömülür ve Sonra bir testere getirilip başı üzerine konularak iki yarık açılır ve ve bu işkence onu hak dininden çeviremezdi. Kiminin de eti altındaki kemik ve sinirleri demir taraklarla taranır ve bu işkence? onu dininden çeviremezdi. Allah Tealâ Hazretlerine yemin ederim ki, muhakkak bu dîn tamamlanacaktır. O zaman bir atlı, San'a'dan Hadramut'a kadar tek başın gidebilecek ve yalnız Allah'dan, bir de koyunlarına kurdun saldırmasından korkacaktır. Fakat siz, acele ediyorsunuz fher şeyin bir vakti var, bekleyiniz).»
Mütercim:
Peygamberin mucizesi olarak çok zamanlar böyle emniyet ve güven içinde yolculuklar yapılmıştır. Daima böyle huzur ve güven içinde bulunmak'müslümanların arzu ve temennisidir.

978- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Ensar'dan Sabit bin Kays'ı bir kaç gün göremedikleri için merak edip sordular. Ashabdan biri, Ya Resûlallah, dedi, sizin için gidip durumunu öğreneyim. Böylece adam Sabit'in yanına vardı. Sabit'i evinde çok kederli ve üzgün bir halde buldu ve ona bu halinin sebebini sordu. Sabit cevap verdi:
— Halim çok fena, çünkü bu Sabit, sesini Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sesinin üstüne çıkarttı. Muhakkak ki, onun işle^ diği ameller boşa gitmiş ve kendisi de cehennem ehlinden olmuştur. «Seslerinizi Peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın- mealindeki ayeti kerime mutlaka benim hakkımda nazil olmuştur. Akıbet cehennemlik olacağımdan kederlenerek evimde oturup ağlamaktayım.
Sonra adam Hazreti Peygambere dönerek Sabit'in sözlerini anlattı. Hazreti Peygamber haberciye şöyle buyurdu:
«Sabit'e git ve ona de ki: Sen cehennemlik değil cennetliksin.»
Adam gidip müjdeyi Hazreti Sabit'e verdi. Sonra Hazreti Sabit Yemame vak'asmdaki savaşta şehid oldu ve Peygamberin mucizesi de yerine geldi.

979- Berâ bin Âzib (Radıyallahu Anh) der ki:
Hazreti Peygamberin zamanında ashr^dan Üseyd bin Hudayır geceleyin namaz kılarken aşikâre olarak Kehf sûresini okuyordu. Evinin ahırında bağlı bulunan atı ürkmeğe başladı. Bunu duyan Üseyd, selâm vererek namazdan çıktı. Birden beyaz bir sis veya bulutun, etrafını sardığını gördü. Üseyd bu olayı Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e

anlattı. Hazreti Peygamber buyurdular ki:
«Ey falan, okumalıydın! O gördüğün şey melek topluluğu idi.' Kur'an için indi.» Bir rivayette de şöyledir: «Kur'an okuyuşuna devam edeydiniz, sabaha kadar melekler Öylece kalacaklardı.»
Mütercim :
Bu hadîsin diğer rivayetlerinde: «Beyaz bulut İçinde bir takım kandiller gibi ışıklar gördüm.» demiştir.

980- İbni Abbas (Radıyallahü Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hasta, olan bir bedevî'yi ziyaret etmek ve hatırını sormak üzere yanına vardı. Hazreti Peygamber, adetleri üzere, «geçmiş olsun, inşallah günahlara keffaret-tir,» şeklinde o hastaya tesellide bulundu. Adam:
— Sen bana geçmiş olsun, diyorsun. Halbuki benim hastalığım öyle gelip geçici değildir. Ancak bu hastalık, yaşlı bir ihtiyarın başında kaynayıp onu mezarları ziyarete götürecek humma (sıtma) hastalığıdır, dedi. Hazreti peygamber de: «Peki, Öyle olsun!» buyurdu. (Aradan bir gün geçmeden de bedevi ölmüştü.)

981- Cabir (Radıyallahü Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
Peygamber, Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bana:
«Desenli halılarınız var mı? diye sordular. Ben de, bizim desenli halımız nereden olacak! dedim. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Ama yakında desenli halılarınız olacaktır.»
Gerçekten peygamberin mucizesi olarak sonradan müsîümanla-, nn öyle maddî kıymetleri yüksek halıları oldu. Hatta ben zevceme dedim ki, bu derecede kıymetli eşya kullanmaktan'hoşlanmam. Haydi bu halıları gözümün önünden kaldır. Bana şu karşılığı verdi:
— Ama bunlar, bizim için Peygamberin bir mucizesidir. Hazreti Peygamber: «Sizin yakında desenli halılarınız olacaktır!» diye müjde vermemiş midir? Onun için savunmasına karşı başka bir şey söylemeğe lüzum görmeyerek, öyle ise yaygınlarımız olduğu gibi kalsın, dedim.

982- Abdullah'dan (Radıyallahü Anh) rivayet edilmiştir: «Rüyamda bir meydanda toplanan insanlar gördüm. Ebû Bekir kalkıp (o insanlar için kuyudan) bir veya iki bakraç su çekti. Onun çekişinde biraz za'f vardıyse de Allah onu bağışlar. Sonra vazifeyi Ömer aldı ve bakraç Ömer'in elinde kocaman bir kovaya dönüştü. İnsanlar içinde onun yaptığını yapacak hiçbir dâhi görmedim. Nihayet insanlar, bu kuyunun çevresinde konakladılar.»
Mütercim:
Bu da Hazreti Peygamberin mucizelerinden olup gerçekten Hazreti Ebû Bekir iki yıl ve bir kaç ay. hilâfette bulunduktan sonra Hazreti Ömer'in hilâfeti zamanında Şam, İran, Mısır gibi geniş beldeler fethedildi. Şimdi de bütün cihan Hazreti Ömer'in yapmış olduğu fetihlere hayrandır.

983- Ümmtt Seleme (Radıyallahü Anha) der
Cebrail Aleyhisselâm, yakışıklı bir adam olan I çiminde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeHeme P>Mı ve o konuştuktan sonra kalkıp gitti. Peygamber Sallallahu Aleym İ6m:.Bu kimdi?, diye sordular. Müslümanların annesi ümm-i Sele-
Ben, Hazreti Peygamberden işitinceye kadar, Cibril Aleyhisselâm ı hep Dihyetü'l-Kelbî sanırdım.
Mütercim:
Cibril Aleyhisselânı'm böyle Dihyetü'l-Kelbi biçiminde aşikâre görünmesi peygamberin en büyük mucizelerinde ndir. Hazreti Cibril'i yalnız Ünımü Seleme değil, birkaç defa diğer ashab da görmüşlerdir. Nitekim insanlar ortasında gelip Hazreti peygambere imandan, islâmdan sorduğu zaman yine Cibril Aleyhisselâm o insan kılığında idi. Bu hadîs-i şerif daha önce geçmişti.

984- tbni Ömer fRadıyallahu Anhüm) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine Yahudilerden birkaç kişi gelerek kendi içlerinden zina eden bir erkekle bir kadın hakkında şeriatın hükmünü sordular ve uygulanmasını istediler. Hazreti Peygamber onlara sordu: «Zina hakkında Tevrat'da ne buluyorsunuz?» Onlar dediler ki:
— Biz zina edeni teşhir ve terzil ederiz. Aynı zamanda kırbaçlarız. Sonra (aslen yahudî olup islâmı kabul eden) Abdullah bin Selâm, Yahudilere: — Siz yalan söylüyorsunuz. Haydi Tevrat'ı getirin bakalım, dedi. O Yahudiler Tevrat'ı getirip Peygamberin huzurunda açtılar. Yahudî alimlerinden olan biri elini recim- ayeti üzerine koyarak bir evelki ayetle bir sonraki ayeti okudu, recim ayetini sakladı. Abdullah bin Selâm:
— Elini kaldır, dedi. Adam elini kaldırınca baktilarki eli altında recim ayeti bulunuyor. Sonra kendileri de itiraf ettiler ve dediler ki, Abdullah bin Selâm'm dediği doğrudur, Tevrat'da recim ayeti vardır. Bunun üzerine ikisi de dul olan bu kadin ve erkeğe Hazreti Peygamber recim cezası verdi ve uygulandı.
Mütercim:
Tevrat'da recim ayetinin bulunduğunu bilmesi de peygamberin mucizesidir.

985- İbni Mes'ud (Radıyallahu Anlı) der ki:
Hazreti Peygamber zamanında peygamberliğin açık mucizesi olarak ay ikiye bölündü. Bu mucizeyi gözleriyle görenlere hitaben Hazreti Peygamber:
«Siz buna şahitlik ediniz!» buyurdu.[23]

PEYGAMBER ASHABININ FAZİLETLERİ EBU BEKİR'İN ÖZELLİKLERİ BAHSİ

986- Cübeyr bin Mut'im CRadiyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna bir kadın geldi ye dönüp giderken Hazreti Peygamber ona tekrar gelip müra-cat etmesini söyledi. Kadın dedi ki: Ben buraya gelir de sizi bula-mazsam ne yapayım (kime başvurayım) ? Hazreti Peygamber ona
«Eğer beni bulamazsan Ebû Bekir'e gitt» buyurdu.
Mütercim
Bu hadîs-i şerif Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) Hazretlerinin hilafetine ve onun diğer ashabdan daha faaitetii olduğuna işaret ettiği gibi, ayni zamanda da peygamberin bir mucizesi olarak da gerçekleşmiştir.

987- Ebû'd-Derdâ (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda oturmakta idim. Derken Hazreti Ebû Bekir'in, diz kapakları görülecek şekilde eteklerini toplayarak meclisimize doğru telâşla gelmekte olduğunu Hazreti Peygamber görünce bize şöyle buyurdu:
«Bu sizin arkadaşınız (Ebû Bekir) her halde birisi ile münakaşa etmiştir.» Hazreti Ebû Bekir huzura gelip selâm verdi ve dedi ki:
— Ya Resûlallah! Benimle Ömer bin Hattab arasında bir mesele vardı. Ben ona hızlı davrandım ve sonra pişman oldum. Kusurumun bağışlanması için Ömer'den rica ettim. O ise bağışlamadı. Ben de size geldim. Hazreti Peygamber ona üç kez şöyle buyurdu:
«Ey Ebû Bekir, Allah seni bağışlar!»
Hazreti Ömer de ettiğine pişman olarak Ebû Bekir'den özür dilemek için evine gitti ve onu evinde bulamayınca, o da Hazreti Peygamberin huzuruna gelerek selâm verdi. Fakat Hazreti Peygamberin mübarek yüzlerinde bir değişiklik oldu. Hiddetlenmiş olduğu seziliyordu. Öyle. ki, Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer'e sert davranîması endişesiyle hemen peygamberin huzurunda dizleri üzerine çökerek:
— Ya Resûlallah! Bu işte ben Ömer'den daha çok haksızdım, diye iki defa itirafta bulundu. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, şöyle buyurdu:
«Allah Tealâ Hazretleri, beni size peygamber olarak gönderdi. Siz beni yalanladınız. Halbuki Ebû Bekir beni doğruladı ve hem malı, hem de canı ile bana iyilik etti. Benün arkadaşımı bana bırakacak mısınız?» Hazreti Peygamber bu sözü iki defa tekrarladı. Bu olaydan sonra artık hiç bir kimse Ebü Bekir Hazretlerine eziyet etmedi.

988- Amr bin Âs'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Amr bin Âs'ı, Zati-Selâ-sil gazasında ordu kumandanı yapmıştı. Amr der ki:
Bu savaştan dönüşümüzde Hazreti peygamberin huzurlarına
vardım ve dedim ki:
— Ya Resûlallah! Bütün insanlar içinde en çok kimi seversiniz? Bana: «Aişe'yi (severim) \» buyurdular. Yine sordum:
— Erkeklerden en çok sevdiğiniz kimdir?
«Aişe'nin babasıdır!» cevabını verdiler. Ebû Bekir'den sonra kimi seversiniz? dedim. «Ömer bin HattaVi!» buyurdular. Bundan sonra böyle bir kaç erkek daha saydılar.
Böylece Amr bin Âs, ordu kumandanlığına tayin edilmiş olduğu halde ilk sıralarda yer alamadı, sandığı gibi olmadı.

989- tbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir: «Kim, büyüklük taslayarak eteklerini yerden çekerse, kıyamet gününde Allah Tealâ Hazretleri ona rahmet gözü ile bakmaz.» Hazreti Ebû Bekir sordu:
— Ya Resûlallah! Bazan farkında ^olmadan giysimin bir ucu aşağı sarkıyor ve ancak devamlı yoklarsam sarkmaz. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Sen bunu böbürlenmek için yapmıyorsun.»

990- Ebû Saıd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Sakın benim ashabıma kötü söz söylemeyiniz. Sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın sadaka verse onlardan birinin verdiği bir batman tahıla bile ulaşamaz.

991- Ebû Musa El Eş'ari (R.A.)'den rivayet edilmiştir:
Ebû Musa, evinde abdest alıp çıktı ve bugün akşama kadar Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanında bulunacağım, diyerek Mescid-i saadete vardı. Orada bulunanlara Hazreti Peygamberi sordu. Şu tarafa gitti, dediler. Ebû Musa anlatır:
— Ben de Peygamberi bulmak için peşinden çıktım. Hazreti Peygamber Küba yanında Enis kuyusunun bulunduğu bostana girdi. Ben de bostanın kapısı yanında oturdum. Bostanın kapısı hurma dallarından idi. Hazreti peygamber, ihtiyacını giderip abdestini aldıktan sonra huzurlarına vardıni. Bir de baktım ki, Hazreti Peygamber, Eriş kuyusunun kenarına oturmuş ve mübarek dizlerini çıplak olarak kuyuya sarkıtmışti. Kendilerine Selâm verdikten sonra, o gün Resûl-i Ekrem'in kapıcısı olmaya niyet ederek dönüp bostan kapısının yanında oturdum. Derken Ebû Bekir gelip kapıyı itti. Kim o! Dedim. O da: Ebû Bekir'im dedi. Ben de: Bekle, izin isteyeyim, dedim. Hemen Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna çıktım ve:
— Ya Resûlallah, Ebû Bekir kapıdadır, huzurunuza gelmek için izin istiyor, dedim. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele
Ben hemen Ebû Bekir'e giderek:
— Girebilirsiniz ve de Hazreti Peygamber sizi cennetle müjdeliyor, dedim. Hazreti Ebû Bekir, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna çıktı ve .Hazreti .Peygamberin sağında oturarak O'nun yaptığı gibi ayaklarını kuyuya sarkıttı ve dizlerini açtı. Sonra ben yerime dönüp oturdum. Kardeşimi abdest alırken bırakmıştım ve bana yetişecekti. Eğer Alîah ona (kardeşini kasdediyor) hayır murat etmişse onu buraya getirir, dedim. Tam bu sırada kapıyı hareket ettiren biri peyda oldu. Ben:
— Kim o ! Dedim. O da :
— Ben, Ömer bin. Hattab'ım, dedi.
— Biraz bekle, izin isteyeyim, dedim. Peygamberin huzuruna çıkıp selâm vertikten sonra dedim ki:
— Ya Resûlallah, Ömer bin Hattab kapıda bekliyor, izin. istiyor. Hazreti peygamber şöyle buyurdular :
Sen ona izin ver. ve kendisini cennetle müjdele. Ben de kapıya dönerek Hazreti Ömer'e dedim ki:
— Girebilirsiniz ve peygamber sizi cennetle müjdeliyor. Hazreti Ömer, (Allah'a hamd ve şükrederek) içeri girdi ve Hazreti Peygamberin solunda oturarak ayaklarını kuyuya sarkıttı. Ben yine dönüp kapımn iç tarafinda beklemeye devam ettim ve içimden: Allah Tealâ Hazretleri kardeşime hayır murad etmişse onu buraya getirir, diye geçirdim. O anda-birisi gelerek kapıyı kımıldattı. Kim
o! Dedim. O da:
— Ben Osman bin Affan'ım, dedi.
— Biraz bekle, izin isteyeyim, dedim. Hazreti Peygamberin huzuruna varıp Osman bin Af fan'm kapıda izin beklediğini haber verdim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
«Ona izin ver, gelsin ve uğrayacağı bir musibet karşılığında onu cennetle müjdele.» Ben de Hazreti Osman'ın yanına dönerek:
— Girebilirsiniz ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, uğrayacağınız bir musibet karşılığında sizi cennetle müjdele li, dedim. Hazreti Osman da (Allah'a hamd ederek, Allah yardımcımız olsun, dedi ve) içeri girdi. Hazreti Peygamberin huzuruna vardığında kuyu kenarında oturacak yer bulamadı. Sonra kuyunun önünde Hazreti' Peygamberin karşısında oturdu.
Mütercim:
Bazı alimler, bu hadisenin Hazreti Osman'ın kabrinin Ravza-i Mutahhara karşısında Baki mezarlığında olacağına ve Hazreti Ebû Bekir'le Hazreti Ömer'in kabirlerinin ise Peygamber'in yanında olacağına işarettir, dediler.
Bir de Peygamberin mucizesi ^olarak Hazreti Osman n şehid ol-- masına sebep teşkil eden büyük fitneler olmuştur.

992- Hazreti Enes (R.A.) der ki:
Bir gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ashabdan Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı yanlarına alarak Uhud dağına çıktılar, Uhud dağı sallanmaya başladı. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Ey Uhud dağı! yerinde dur. Çünkü senin üzerinde bir peygamber, bir Siddîk (Ebû Bekir) , iki de şehid (Hazreti Ömer ile Hazreli Osman) var.»
(Uhud dağının sallanması, sevinç ve neş'esinden olmuştur. Bunun benzeri bir olay da Mekke'de Hira dağında olmuştur. Şairin biri güzel söylemiştir: Hira dağının altındaki sevinçten gelen bu hareket ne!.. Eğer bu dağa, peygamberin «Dur ve sakin ol» sözü olmasaydı» o dağ çöker ve yıkılırdı.)

993- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki: Hazreti Ömer şehid edildiği zaman cenazesi bir divan üzerine konulmuştu. Ben de Hz. Ömer'e dua edenler arasında idim. O sırada arkamda bulunan ve dirseğini omuzuma dayamış olan kişi, Hz. Ömer için şöyle diyordu:
— Allah Teaîâ Hazretleri sana rahmet etsin. Zaten senin, iki arkadaşının (Hazreti Peygamberle Hazreti Ebû Bekir'in) yanında olacağını (defnedileceğini) umuyordum. Çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den sık sık şöyle buyurduğunu duyardım:
«Ben, Ebû Bekir ve Ömer beraberdik. Ben, Ebû Bekir ve Ömer yaptık. Ben, Ebû Bekir ve Ömer gittik.» (Bu itibarla üçünün de kabri şeriflerinin bir arada olması gerekliydi).
îbni Abbas der ki: Bu sözü söyleyen kimdir? diye baktım, arkamda Hazreti Ali'yi gördüm.
Mütercîm:
Hazreti Ali (Kerremellahu Vechehu) efendimizin rivayet ettiği bu hadîs-i şerif, iki şeyhin (Hazreti Ebû Bekir ile Hazreti Ömer'in) diğer ashabı kiramdan fazilet bakımından üstün olduklarına delâlet eder.[24]

ÖMER'İN ÖZELLİKLERİ BAHSİ

994- Cabir'den (Radıyallahu Anlı) rivayet edilmiştir: «Rüyamda cennete girdiğimi gördüm. Orada Ebû Talha'nın zevcesi Rumeysâ Üe karşılaştım Derken bir ayak sesi işiterek (yanımda bulunan Cibril'e), bu kimdir? dedim. O Bilâl'dır, dedi. Ayrıca cennette bir büyük köşk gördüm, avlusunda bir cariye vardı. Bu köşk kimindir? sordum. Ömer'indir, dedi. İstedim ki, o köşkün içine girip onu göreyim. Fakat ey Ömer, senin kıskançlığını hatırladım da girmedim!» Hazreti Ömer:
— Anam-babam sana feda olsun, ya Besûlallah! Senden hiç kıskanırmıyım dedi.

995- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir kimse, Hazreti Peygambere kıyametten sordu, ne zaman ki yamet kopacaktır? dedi. Hazreti Peygamber ona:
«Sen kıyamet için ne hazırladın?» buyurdu. O kimse dedi ki; Yaresûlallah kıyamet için hiçbir hazırlığım yoktur. Ancak Allah'ı ve onun peygamberini severim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona:
«Sen sevdiğin kimse ;ile berabersin.» buyurdu. Enes diyor ki: Peygamberin «Sen sevdiğinle berabersin!» sözüne sevindiğimiz kadar hiçbir şeye sevinmemiştik. Ben de Peygamberi, Ebu Bekir ve Ömer'i seviyorum. Onlara olan bu sevgim sayesinde, onların yaptığını yapamadığım halde kendileriyle birlikte olacağımı umuyorum. (Peygamberi seven kimsenin derecesi başka olmakla beraber cennette daima Hazreti peygamberi görebilecektir. Bu yine bir beraberliktir. Hazreti Enes de Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hizmetçisi ve onu en çok sevenlerden biri olması itibariyle cennette peygamberle bulunacağı da anlaşılmaktadır.

996- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Sizden önceki ümmetler içinde (mana aleminden) kendileriyle konuşulan kişiler var idi. Eğer benim ümmetim içinde böyle bir kimse varsa, o da Ömer'dir (Allah tarafından ona bazı gerçekler ilham edilir).» Başka bir rivayette de:
«Sizden önce geçmiş fsrail oğullan içinde birtakım erkekler vardı ki. Peygamber olmadıkları halde onlarla (melekler tarafindan) konuşulurdu. Benim ümmetimde, o kimselerden biri varsa o da Ömer'dir.»[25]

HAZRETİ OSMAN'IN ÖZELLİKLERİ

997- İbni Ömer (R.A.) der İd:
Mısır halkından bir adam îbni Ömer'e gelerek:
— Ey îbni Ömer! Uhud savaşında Osman'ın (Radıyallahu Anh) kaçtığını bilirmisin dedi. İbni Ömer;
— Evet, bilirim; cevabını verdi. Adam sordu:
— Ey îbni Ömer, Osman'ın Bedir savaşında bulunmadığını bitirmişin? îbni Ömer ona cevab verdi:
— Evet, Ostnanm Bedir savaşında bulunamadığını bilirim. Yine sordu:
— Osman'ın Ridvan biatında (Hubeybiye vak'asında ağaç altında binbeşyüz kadar ashab biat ederlerken Osman'ın orada) bulunmadığını bilirmisin îbni Ömer:
— Evet, Rıdvan biatmda Osman'ın bulunamadığını biliiim, dedi. Sonra o adam İbni Ömer'den aldığı cevablar kendi inancına uygun düştüğünü sanarak Hazreti Osman'ın kıymetinin azaldığına hükmedip sevinmiş ve «Allahu Ekber» diye tekbir getirmişti. Sonra îbni
Ömer, o adama:
— Şimdi yanıma gel de sana işin gerçeğini bildireyim, dedi ve söz© başladı: Önce Uhud savaşında Hazreti Osman'ın kaçışı hususuna gelince, ben şahidiik ederim ki, Allah Tealâ Hazretleri «Allah onları affetmiştir» mealindeki ayeti kerimeyi indirmekle onu ve onunla beraber diğer ashabı bağışlamıştır.
Bedir savaşında Hazreti Osman'ın bulunamayışının sebebi şu idi: Hazreti Osman'ın nikâhlısı bulunan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Rukayye adındaki kızı hasta idi; ölüm döşeğinde bulunuyordum Onunla ilgilenmesini Hazreti peygamber Osman'a emir etmiş ve geri kalmasına müsaade etmişti. Hatta Osman geri kalma işinde tereddüt bile göstermişti. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«(Ey Osman) muhakkak surette sana, Bedir'de bulunacak olanın sevabı vardır. Ayrıca o savaşta bulunanın alacağı hisse kadar sana ganimet maundan vardır.» îşte bu emir üzerine Hazreti Osman, Bedir savaşından geri kalmıştır.
Hazreti Osman'ın Hudeybiye vak'asında Rıdvan Biatında bulu-namayışı şundan: Eğer Hazreti Osman'dan Mekke içinde daha saygın bir kimse bulunaydı, Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem Mekke'ye elçi olarak onu gönderirdi, Osman'ı göndermezdi. Biat ise, Hazreti Osman Mekke'ye eiçi olarak gönderildikten sonra ve Osman Mekke'de görevli iken olmuştu. Bunun için Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri:
«Bu el Osman'ın elidir buyurarak sağ elini diğeri üzerine vurdu ve, *bu biat Osman içindir,» dedi.
Sonra İbni Ömer, o Mısırlıya hitab ederek:
— Şimdi al sorularının cevabını ve git. (Hazreti Osman'ı ayıplamak ve onun kıymetini düşürmek yolundaki inancını düzelterek memleketine dön.)
Mütercim:
Gerçekten Bedir savaşındaki zaferi müjdelemek için Zeyd bin Harise'nin Medine'ye geldiği gün, Hazreti "Osman'ın zevcesi Rukayye Radıyallahu Anha vefat etmişti. Zeyd bin Harisenin oğlu Üsame de, Rukayye'nin hastalığı sebebiyle Hazreti Paygamberin emirleri üzere Medine'de kalmıştı.
Türkçede Rukayye ismi Rukıyye şeklinde kullanılmakta ise de doğrusu Rukayye'dir. Hazreti Rukayye'nin vefatından sonra Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem diğer kızı Ümmü Gülsüm'ü Hazreti Osman'a nikahladı. İşte Hazreti Osmajı, Peygamber efendimizin iki kızını nikahladığı için kendisine «Zinnureyn = iki nur sahibi» denilmiştir.[26]

HAZRETİ ALİ'NİN ÖZELLİKLERİ

998- Hazreti AH (Kerremellahu Vechehü) der ki:
Hazreti Fatma (Radıyallahu Anha), el değirmenini çevirmekten elleri nasır tutmuştu. Kendisine bu hususta yardımcı olmak için getirilen esirlerden bir cariye istemek üzere babası Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in evine gitti. Fakat Hazreti Peygamberi evde bulamayınca isteğini Hazreti Aişe'ye (Radıyallahu, Anha) anlattı. Sonra Peygamber eve dönünce, Hazreti Fatma'nın bir hizmetçi istemek üzere geldiğini Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bildirdi.
Hazreti Ali der ki : Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizzat evimize geldi. Biz ise yataklarımıza girmiştik. Hemen yataktan kalkmaya davrandımsa da, Hazreti Peygamber bize:
«Yerinizde kalınız (kalkmayınız)» buyurdu. Sonra Fatma ile benim aramda oturdu. Hatta göğsüme değen mübarek ayaklarının yumuşaklık ve serinliğini duyuyordum. Sonra ikimize hitab ederek şöyle buyurdu:
«Benden istediğiniz şeyden daha hayırlısını size bildireyim mi? Yatağınıza girdiğiniz zaman otuz dört defa ALLAHU EKBER, otuz üç defa SÜBAHANELLAH ve otuz üç defa da ELHAMDÜ LİLLAH deyiniz. İşte bu sizin için bir hizmetçiden daha hayırlıdır.»
Mütercim:
Bu zikir ve teşbihler otuz üçer defadır; fakat «La İlahe İllallahu vahdehu La şerike leh» ile tekbirler otuz dört olur. Yahud bu hadisi şerifte olduğu gibi, gece yatarken, yapılacak teşbihlerin sayısı b\m lardan ibarettir. Bazı hadîs-i şeriflerde de teşbihlerin sırası değMkti Önce Sübhanellah ve sonra Elhamdü LiUâh ve Allahu EkberVei' Nitekim ayeti kerimelerde de bu sıra üzere gelirler Onun için b" sırayı gözetmek-daha faziletlidir, denmiştir. Bu teşbihlerin otuz üçer den doksan dokuz olması da Esmai- Hüsna'ya (Allah'ın güzel dok sandokuz ismine) uygun düşmesi içindir. Namazlardan sonra ya puan bu teşbihlerin sonunda «La îlâhe îllallahu Vahdehu La Şerike Leh» denmekle teşbihlerin' sayısı yüze çıkar, ki Esma-i Hüsna'mın sa yısı da bir rivayete göre yüzdür. Bir hadîs-i şerifte: «Cennetin d-re çeleri yüzdür; Allah Teala o dereceleri mücahidler için hazırlanın tır.» buyurulduğundan gerek teşbihlerin ve gerekse Allah'ın isimle rinin yüz olması bu cennet derecelerine uygun düşmektedir diye bazı alimler söylemişlerdir.[27]

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN YAKINLARININ ÖZELLİKLERİ

999- Abdullah bin Zübeyr (R.A.) der ki:
Hendek savaşında ben ve Ebû Seleme'nin oğlu Ömer birer çocuk olduğumuz için kadınlar arasında bulunuyorduk. Sonra baktım, babam ata binerek iki üç defa Kurayza Oğulları denen Yahudi kabilesine gidip geldi. Ben bu işe merak ettiğim için babam Zübeyr'e sordum:
— Babacığım, iki üç defa Kurayza Oğullarına gidip geldiğinizi gordum. Niçin gitmiştiniz? Babam dedi ki:
— Yavrum, sen beni öyle Kurayza Oğullarına gidip gelirken gordun mü? Ben:
— Evet, gördüm, dedim. Sonra babam Zübeyr anlattı:
— Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem Hazretleri bütün ashaba hitaben :
«Kim Kurayza Oğullarına gidip onların durumunu bana bildirecek?» buyurmuştu. Sonra ben onlara gittim ve onların ne halde olduklarına dair bilgiyi Peygambere getirdim. Gerekli haberleri Hazreti Peygambere getirdiğim zaman çok memnun oldu ve bana iltifat buyurarak anne ve babasını anmak suretiyle: «Anam-babam sana feda olsun.» buyurdu.

1000- Misver bin Mahreme (Radıyallahu Anhî der ki: Hazreti Ali (Kerremellahu Vechehu), Ebû Cehü'in kızı ile evlenmek üzere nişanlanmıştı. Bunu duyan zevcesi Hazreti Fatma (Radıyallahu Anha), şikâyet makamında babası Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gitti. Dedi ki: Ya Resûlallah, ashab (arkadaşlarınız) sanıyorlar ki, siz kızlarınıza kızmışsınız. Bunun için kocam Ali de benim üzerime Ebû Cehü'in kızını nikahlamak istiyor.
Hazreti Fatma'nın bu şikâyeti üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem bir konuşma yaptılar. Misver bin Mahreme der ki:-Hazreti Peygamber, konuşmasına Allah'a hamd ve övgü ile başladıktan, sonra asıl konuya geçti ve şöyle buyurdu:
«Ben, kızım Zeyneb'İ Ebu'l-As bin R,ebi'a nikahladım, (nübüvvet ten önce Mekke'de bu nikâh- kıyılmıştı) Ebû'l-As, gerçekten bana karşı sözünde durdu, sadakat gösterdi (kızım üzerine başkasını nikahlamadı) . Fatma'ya gelince, muhakkak ki o, benden bir parçadır. Ona bir kötülük yapılmasını istemem Vallahi, Allah'ın Resulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kızı ile Allah'ın düşmanın (Ebû Cehü'in) kızı bir erkeğin nikâhı altında toplanamaz.»
Bunun üzerine Hazreti Ali de evlenmekten vazgeçti.

1001- .İbni Ömer'den (Radiyâllahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Rûm'larla savaşmak üzere bir birlik gönderdi. Bu birliğin üzerine de komutan olarak Zeyd'in oğlu Üsame'yi tayin etmişti. Genç yaşta olan Üsame'nin ordu komutanlığına tayini hakkında bazı kimseler ileri-geri lâf etmişlerdi. Bunu duyan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, o yersiz söz söyleyenlere hitaben şöyle buyurdu:
Üsame'nin kumandanlığına dil uzatıyorsanız, daha önce de babasının kumandanlığına dil uzatmıştınız. (Mûte gazasında komutan tayin edilerek orada şehid düşen babası Zeyd hakkında da söylenmiştiniz) Allah adına,yemin ederim ki, onun babası kumandanlığa hakkıyla layık idi ve insanlar içinde benim en sevdiklerimden biri idi. BU Üsâme de, ondan sonra insanlar içinde en sevdiklerimden biridir.»
Mütercim:
Üsâme Hazretlerinin kumandan tayin edilmesi ve ordunun toplanması, Hazreti Peygamberin vefatına sebep olan hastalığı zamanına raslar. Hazreti Peygamber ahirete göçtükten

sonra yine bu orduyu1 Üsame'nin kumandası altında Hazreti Ebû Bekir savaşa gönderdi. Tam bir başarı ile de Medine'ye döndüler. Daha önce Mûte savaşında şehid düşen babası Zeyd ile diğer ashabın intikamları alınarak zaferle geri dönüldü.

1002- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Bir gün, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem evde iken yanımıza Miczer adında bir kıyafet bilgici geldi. Zeyd ile oğlu Üsâme bir örtü altında yatmakta idiler. Her ikisinin sadece ayakları örtüden dışarı çıkmıştı. Adan» bunların ayaklarına bakarak: Şüphe yok ki, bu ayaklar birbirindendir dedi. Adamın bu teşhisi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i sevindirdi ve bundan hoşlanarak onu Aişe'ye bildirdi.» (Zeyd, siyahi olduğu halde oğlu Üsâme beyaz idi ve bu yüzden onun nesebi hakkında bazı tereddütler bulunuyordu. Bu kıyafet bilgicinin teşhisi, bu tereddütleri izale eden maddi bir delil değerinde idi. Resûl-i Ekrem'i memnun eden de bu olmuştu.) Başka bir rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdular:
«Ya Aişe! Görmedin mi, bana Miczer geldi. Üsame ile Zeyd'in başları örtülü ve ayakları meydanda olduğu halde onları gördü ve bu ayaklar birbirlerindendir, dedi.»

1003- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Beni Manzum kabilesinden bir kadın hırsızlık yaptığından ceza olarak elinin kesilmesi icab etti. Bunun bağışlanması için Hazreti Peygamber'den affını dilemeğe kimse cesaret edemedi; ancak Üsame bin Zeyd söyleyebildi. Buna cevab olarak Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem şöyle buyurdu:
«İsrail oğulları içinden soylu bir kimse hırsızlık ettiği zaman onu bırakırlardı. Fakat zayıf (zavallı) bir kimse çaldığı zaman onun elini keserlerdi. Eğer o hırsız, kızım Fatma olsaydı muhakkak onun da elini keserdim.»
Yine Buhari'de başka bir hadîs-i şerifte Üsame'ye hitaben şöyle buyurmuştur: «Allah'ın takdir ettiği bir ceza hakkında aracı mı oluyorsun?» (Böyle bir iltimas kabul edilemez.)

1004- Hazreti Üsame (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, küçük yaşta bulunan Üsame ile Hazreti Hasan'ı (Radıyallahu Anhüma) kucaklarına alırlar ve şöyle buyururlardı:
«Allahımt Ben bunları seviyorum, sen de bunları sev.»

1005- Hazreti Hafsa'dan {Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
«Gerçekten Abdullah bin Ömer iyi bir adamdır.»
Mütercim:
Abdullah bin Ömer'in görmüş olduğu bir rüya üzerine bu hadîsi -şerif varid olmuştur. îbni Ömer rüyasında cehennemi görmüş ve bir melek ona: «asla korkmayacaksın» demiş. Bunun açıklanışı 323. sayıda geçmiştir.

1006- Enes'den fRadıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Her ümmetin bir emini (sekreteri) vardır. Ey ümmetim! Bizim de eminimiz Ebû Ubeyde bin Cerrah'dır.

1007- Berâ bin Azib (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i, mübarek omuzlarında torunu Hazreti Hasan'ı taşırken gördüm, şöyle dua ediyordu: «Allahım! Ben bunu seviyorum, sen de onu sev.»

1008- îbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki: Irak halkından bir adam, İbni Ömer'e, hac için İhramda iken karasinek öldürene ne ceza lazım gelir, diye sorunca ona hayret ederek şu cevabı verdi: Iraklılar bana kara sineği öldürmekten soruyorlar. Halbuki onlar, Hazreti Peygamberin kızı Fatma'nın oğlunu (Hazreti Hüseyin'i) öldürdüler. Üstelik Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hasan ve Hüseyin hakkında şöyle buyurmuştu:
«Bu ikisi (Hasan ve Hüseyin), dünyadan benim iki fesleğenimdir (hoş kokulu çiçeklerimdir).»
Mütercim:
Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin, Allah'ın bana ihsan' ettiği nimetlerdir, manasını taşır. Çünkü başka bir hadîste: «Çocuk, Allah'ın rahmetindendir,» Duyurulmuştur. Yahut «Reyhan» burada misk ve anber gibi güzel kokudur. Ayrıca «Reyhan» hoş kokusu bulunan bir çiçeğin adıdır. Buna göre mana: «Dünyada benim koklayacağım hoş koku ancak Hasan ile Hüseyin'in kokusudur.» Bazı alimler şu manayı da vermişlerdir:
«Benim ümmetim, benim kokumu kıyamete kadar Hasan ile Hüseyin'den gelecek şerefli sülâleden koklayacaklardır.
Bir kısım alimlere göre de «Reyhan» iyi otların hepsine denilir Rızık ve rahmet manasına da gelir. Burada uygun düşen rahmet manasıdır.

1009- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni mübarek bağrına bastı ve şöyle buyurdu:
«Allahım! Sen buna Kitab'ı) (Kur'anı) öğret.» Diğer bir rivayette de: «Sen buna hikmeti öğret- buyurdu.
Mütercim:
Kitab öğretmekten maksad, Kur'anın gerçeklerini anlamak ve tefsir etmek, esrarını bilmektir. Onun için İbni Ömer Hazretleri İbni Abbas hakkında: Allah tarafından peygambere indirilen hükümleri en iyi bilendir, derdi.

1010- Hazreti Enes (Radıylllahu Anh> der ki:
Peygamber Sallalfahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Mûte gazasında şehid düşen Zeyd, Cafer ve İbni Reyaha'nın ayni günde şehid olduklarını mucize olarak bilmiş ve üçünün de vefat etmiş olduğunu büyük bir üzüntü ve kederle hutbelerinde ashaba- haber vermişti:
«Zeyd sancağı aldı ve şehid edildi. Sonra Cafer aldı ve şehid edildi. Sonra îbni Bevaha (sancağı) aldij o da şehid edildi.»
Enes der ki: Hazreti Peygamber böyle söylerken mübarek gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Hazreti Peygamber sonra şöyle buyurdu:
«Sonunda sancağı, benim komutanlık vermediğim ve durum gereği Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (Hâlid. bin Velid) aldı ve Allah onlara fethi ihsan buyurdu.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerif geniş olarak 351. sayıda geçti.

1011- îbni Arar'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kur'an-ı Kerimi dört kimseden okuyunuz ve öğreniniz: Abdullah bin Mes'ud'dan, Ebû Huzeyfe'nin azadhsı Sâlim'den, Übeyy bin Kâ'b'dan, Muaz bin Cebel'den.»
Hadisi rivayet eden der-ki; Hazreti Peygamber önce Übeyy'i mi, yoksa Muaz'ı mı andı, hatırlayamıyorum.
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hayatlarında Kur'anı kerimi ezberleyen ve bilen hafızlar çoktu. Fakat hadîs-i şerifte adlan geçenler, İbni Mes'ud, Salim, Übeyy ve Muaz hazretleri kıraat ilmi bakımından da hepsinden üstün idiler. Ayni zamanda bütün işleri de Kur'an öğretmekti. Yoksa ilim bakımından bunlardan daha üstünleri vardı. Bu büyük alimler arasında dört halife ve hususiyle Hazreti Ali, Zeyd bin Sabit, Abdullah bin Anır, bin Âs ve bunlar gibi daha başkaları sayılabilir. Bunlar Kur'anı kerimin bir harfini bırak-mıyarak tesbit etmişler ve ezberlemişlerdi.[28]

ENSAR'İN ÖZELLİKLERİ

1012- Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmişti
«Eğer Ensar (Medine'n ashab), bir vadiye yahud bir yola koyulsalar, ben de onların yoluna girerdim, Eğer hicret olmayaydı, ben Ensar'dan bir kimse olurdum.»
(Hicret, üstün bir ibadet olmamış olsaydı,fendimi ^echne kından sayardım. Fakat hicretin sevab ve mükâfatı daha ustun öldüğundan kendimi Muhacir saymaktayım.) .

1013- Berâ'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Ensar'ı ancak mümin sever. Onlara da ancak münafik buğze-der. Ensar'ı kim severse, Allah da onu sever. Onlara kim buğzederse, Allah ona buğz eder.»

1014- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Medîne'li bir çok kadınlar çocukları ile birlikte bir düğün ziyafetinden dönerlerken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onları görünce ayağa kalkıp onlara üç defa şöyle buyurdu:
«Allah'ı şahid tutarım, siz (Medîne'liler) insanlar içinde benim en sevdiklerimsiniz.»

1015- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der kîi
Ensar'dan bir kadın çocuğu ile birlikte geldi. Hazreti Peygamber o kadının gönlünü hoş etmek için iki defa şöyle buyurdu:
«Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, insanlar içinde benim en sevdiğim sizsiniz.» Kadının dileğini yerine getirdikten sonra oha böyle buyurmuştu.

1016- Zeyd bin Erkam'dan (R.A.) rivayet edilmiştir;
Ensar (Medîne'li ashab) sordular:
— Ya Resûlallahj Her kavmin bağlıları vardır. Biz topluca size bağlandık. Düa ediniz de bizim bağlılarımız bizden olsun. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara şöyle düa etti:
«Allah'ım! Bunların tabilerini kendilerinden kü.»

1017- Ebû Humeyd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir;
«Ensar'm (Medîne'li ashabın) ailelerinin en hayırlısı, Benî Nec-car ailesi, sonra Benî Abdl'l-Eşhsl ailesi, sonra Berü'l-Harîs ailesi, sonra Beni S aide ailesidir. Ensar ailelerinin hepsinde hayır vardır.»
Sa'd bin Ubade: Ya Resûlallah! Ensar ailelerinin birbirlerine nispetle faziletlerini, bildirdiğiniz sıralamada bizim ailemiz olan Benî Sâide, diğer aililelerden sonraya kaldı, dedi. Kazreti Peygamber on?.: «Hayırlı kimselerden olmak size yetmez mi?» buyurdu.

1018- fiazreti Enes {Radıyallahu Anh) der kîî Ensar'dan biri: Ya Resûlallah! Falanca kimseye valilik verdiğiniz gibi, bana da verimlisiniz? diye rica etti. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Siz, tayinlerde adam kayırmayı benden sonra göreceksiniz. Bana kavuşuncaya kadar sabrediniz. Kavuşma yeriniz de cennetteki Kevser Havuzudur.»

1019- Ebû Hüreyre'den (Badıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Bir adam Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine geldi. Çok yoksul ve aç idi. Hazreti Peygamber onun karnını doyurmak için evlerinden yemek istedi. Hazreti Peygamberin pâk zedeleri, evlerinde sudan başka şey bulunmadığım bildirdiler. Sonra Hazreti Peygamber ashaba sordu:
«Bu adamı kim yanma alacak yahud misafir edecek?» Ensar'dan biri: — Ben misafir ederim, ya resûlallah! dedi. Sonra adamı evine götürdü ve karısına, Hazreti peygamberin misafirini en iyi şekilde ağırla! dedi. Zevcesi cevab verdi:
— Biz onu nasıl ağırlayacağız?. Evimizde ancak çocukların bir öğünlük yemeği var. Adam dedi ki:
— Yemeği hazırlar, lambanı da yakarsın Gocuklar, akşam yemeği isterse onları uyut. Bunun üzerine kadın yemeğini hazırladı, lambasını yaktı ve çocuklarını da uyuttu. Sonra lambasını onarıyor-muş gibi yaparak söndürdü. Sonra misafire kendileri yiyorlarmış gibi. göstererek o geceyi aç geçirdiler. Sabah olunca Ensar'dan bu zat Peygamber SallalJahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna çıktı. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Bu geceki iyi davranışınıza Allah gülümsedi (razı oldu) yahud beğendi ve : «İhtiyaç, içinde olsalar da başkalarını kendilerine tercik ediyorlar. îşte nefislerinin cimriliğinden kimler korunuyorsa kurtuluşa erenler onlardır.» mealindeki ayeti kerimeyi indirdi. (Haşir sûresi; 9)»

1020- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Selîem'in vefatına sebeb olan hastalıkları zamanında Ebû Bekir ile Abbas Hazretleri,, bir arada toplanmış bulunan Ensar meclisine uğradılar. Onlar ağlaşır halde idiler. Hazreti Abbas onlara sordu:
— .Neden ağlıyorsunuz? Cevab verdiler:
— Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Selîem'in meclisi hatırımıza geldi. Şimdi hastalıkları sebebiyle nîûbarek sohbetlerinden mahrum kaldık. Bunun için ağlıyoruz.
Sonra Hazreti Abbas ile Hazreti Ebû Bekir, Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Selîem'in huzuruna varıp Ensar'm halini anlattılar. Hazreti Peygamber mübarek başını bir kumaş parçası ile bağlayarak saadethanelerinden çıktı. Mescide giderek minbere çıktı. îşte o günden sonra bir daha minbere çıkmaları kısmet, olmadı. Minbere bu en son çıkışlarında Allah'a hamd ve sena etti. Sonra cemaata hi-tab ederek şöyle buyurdu:
«Size Ensar'ı (Medineli ashabımı) tavsiye ederim. Onlar benim cemaatımdır ve sırdaşlarımdır. Onlar kendilerine düşen görevleri tamamiyle yerine getirmişlerdir. Şimdi onların (dünya saadeti ve ahiret cenneti ile mükâfatlandırümaları) hakkı kalmıştır. O halde siz, Ensar'dan iyilik edenin iyiliğini kabul ediniz; ona mükâfat veriniz. Eğer onlardan fenalık eden olursa, onu da bağışlayınız.»

1021- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ye Sellem son defa olarak ölüm hastalıklarında, mübarek omuzlarında bir hırka ve mübarek başlan bir siyah bezle bağlanmış olduğu halde saadethanelerinden mescide girerek minbere çıktılar. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdular:
4mdi, ey müslümanlar! İnsanlar çoğalacak, fakat Ensar (Medl ne'liler) azalacaktır. Öyleki, yemeğe konan tuz kadar az olacaklardır. Sizden her kim başkasına zarar veya menfaat verebilecek bir makamda olursa, Ensar'm iyilik edeninden iyiliğini kabul etsin. Onlardan kötülük edeni de bağışlasın.»

1022- Hazreti Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Sa'd bin Muaz'ın ölümünden dolayı Arş titredi.» Bir rivayette de: «Şafd bin Muaz'm ölümü için Rahman'ın Arş'ı titredi.» şeklinde varid olmuştur.
(Sa'd bin Muaz Hazretlerinin şehid olarak ahirete göçmesinden Arşın titremesi bu büyük insaftın ölümünün önemli bir hadise olduğunun ifadesidir.)

1023- Hazreti Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Übeyy bin Kâb'a hitaben Peygamber Sailallahu Aleyhi ve Sel-lem şöyle buyurdu:
«Sana BEYYİNE sûresini okumamı* Allah bana emretti.» Ubeyy sordu: - Ya Resûlallah! Allah Tealâ benim ismimi andı mı? Hazreti Peygamber:
«Evet.» buyurdu. Buna son derece sevinen Übeyy ağladı,
Mütercim:
Beyyine sûresinin Übeyy bin Kâ'b Hazretlerine Peygamber -tarafindan okumhasırıı hikmeti, olduğu gibi eda ve sadasiyle, şive ve nağmeleriyle öğrenip sonra insanlara öylece öğretilmesi içindir, deniliyor.

1024- Hazreti Enes (îladıyallahu Anb) der ki: Uhud savaşında müslümanlar bozguna uğrayıp Peygamber Sal-lallahu Aleyhi' ve Sellemln yanından dağıldılar. Ebû Talha Hazretleri ise, Hazreti Peygamberin huzurunda sebat.ederek kendi kalkanı-, m Peygamberin önüne koydu ve onu sipere aldı. Ebû Talha aslında çok nişancı biratıcı idi. Yayının kirişi de çok sert ve kuvvetli idi. Bu na rağmen o gün iki-üç yayını kırdı. Bu savaş sırasında bazı kimseler yanlarında ok torbaları ile Ebû Talha'mn yakınından geçerdi. Hazreti Peygamber o geçenlere şöyle buyurdu-.
«Ok torbanızı Ebû Talha'ya açın (o atıcıdır, okları hedefini şaşmaz).»
Yine bu halde iken, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem mey-, dana çıkıp çekinmeksizin düşmana bakardı. Ebû Talha şöyle derdi:
— Ya Resûlallah! Anam-babam sana feda olsun, düşmanın oku size değmesin. Böyle meydana çıkıp kendinizi göstermeyiniz Benim göğsüm ve vücudum size siperdir. îşte Ebû Talha bu sözleri söyleyerek Peygambere kalkan ve siper oluyordu. Yine Hazreti Enes anlatır;
— Ühud savaşında, müminlerin annesi ve Hazreti Ebû Bekir'in kızı Hazreti Âişe ile annem Ümmü Süleym, her ikisi, eteklerini toplayıp ayak bilezikleri görünür vaziyette sırtlarında su kırbaları olduğu halde ordan oraya koşarak mücahidlere su taşıyorlar ve onlara su içirip yine koşarak su almaya dönüyorlardı. Bu şekilde devamlı olarak su taşıdıklarını gördüm. Yine o gün, üvey babam Ebû Talha1 -nm elinden iki-üç defa kılıç düştü. CBu, onun hiç dinlenmeden düşmanla çarpışmakta olduğunu goteriyordü.)
Çok geniş ve yemyeşil bir bahçedeyim. U bançemn ortasına* bir direk vardı. Direğin bir ucu yere saplanmış ve diğer ucu göğe doğru yüklemişti. Tepesinde de bir kulp var. Bana, şu direğe çık, denildi. Ben çıkamam dedim. Sonra bana bir hizmetçi getirildi. O hizmetçi Benim sırtımdan elbiselerimi kaldırdı. Ben de kolaylıkla o direğe çıkıp tepesine vardım. Bana, direğin kulpuna sımsıkı sarıl, denildi. Ben de de sarıldım ve o esnada uyandım. Bu rüyamı Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e anlatınca onu söyle tabir ettiler:
«O bahçe islâmdır. Gördüğün direk islâm direğidir, O kulp da sağlam inançtır. Sen ölünceye kadar İslâm dini üzere kalacaksın.»

1026- Hazreti Ali'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Daha önce geçen ümmetler içinde kadınların en hayırlısı Meryem idi. Bu ümmetin kadınlarının en hayırlısı da Hatice'dir.»

1027- Hazreti Aİşe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in pak zevceleri içinde. Hazreti Hatice'yi kıskandığım kadar hiç birini kıskanmazdım. Gerçekte ben Hatice'yi görmedim; fakat Hazreti Peygamber Hatice'yi çok anardı. Bazan evimizde koyun kesilirdi. Kesilen koyunun etini parça ayırarak hep Haticenin arkadaşlarına gönderirdi. Bazan da: Sanki dünyada

Hatice'den başka bir kadın yokmuş gibi iş yapıyorsunuz, diye söylenirdim. Hazreti Peygamber (onun meziyetlerini sayarak) :
«O şöyle idi, o böyle idi, o benim çocuklarımın annesi idi.» buyururdu. (İbrahim'den başka bütün çocukları Hazreti Hatice dendi. İbrahim ise Hazreti Mariye'dendir.)

1028- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir :
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine Cibril gelip şöyle dedi:
«Ya Resûlallah! Şu gelen Hatice'dir ve beraberinde azık yahud yemek yahud içecek var. Sana gelince, Rabbisinden ve benden ona selâm söyle, hem de onu müjdele ki, onun cennette inciden bir evi olacak. Öyle bir ev ki, orada ne gürültü var, ne de yorgunluk...»
(Hazreti Hatice sessiz ve sedasız iman edip Hazreti Peygamberin her türlü hizmetinde bulunmuş, yorgunluk ve zorluklara tahammül etmiş olduğundan buna karşılık olarak Cennette inciden yapılmış bir sarayda sessiz ve gürültüsüz ve zahmetsiz olarak yaşamaya hak kazanmıştır.)

1029- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der kii
Bir gün, Hazreti Hatice'nin kız kardeşi Huveylid kızı Hâle gelerek Hazreti Peygamberin huzuruna çıkmak için izin istedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hâle'nih sesini. Hazreti Hatice'nin sesine benzettiğinden tavırlarında bir değişiklik ve ürperme oldu ve şöyle buyurdu:
«Allahım, Hâle (geldi)
Hazreti Aişe der ki: Gerçekten ben bu davranışı kıskandım ve dedim ki, halâ Kureyş kocakarılar]ndan bir ihtiyarı hatırlayıp anıyorsunuz. Yüzünde dudaklarından başka al rengi kalmamış, yüzünden kan çekilmiş, ölümü üzerinden de hayli zaman geçmiş olan böyle bir kadını halâ neden hatırlıyorsunuz? Hem de Allah size onun yerine daha iyisini vermiştir.
Mütercim:
Diğer hadîs kitablarında ve başka rivayetlerde Hazreti Aişe derki: Bu şekilde konuşmamdan dolayı Hazreti Peygamberin gönlünün kırıldığını anladığımdan: Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra Hazreti Hatice'yi hep hayırla anacağız dedim. Böylece Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'iri gönlünü aldım.

1030- tbni Ömer'den (Radıyalîahu Anhüma) rivayet edilmiştir.
«Dikkat ediniz! Kim yemin edecekse, ancak Allah adına yemin etsin Sakın atalarınız adına yemin etmeyiniz.» (Kureyş kavmi ise, ataları adına yemin ederlerdi. Siz onlar gibi, babam hakkı için, evlâdım hakkı için, güneş hakkı için, Kabe hakkı için diye yemin etmeyiniz. Vallahi ve billahi diyerek, yemin ediniz.)

1031- Ebû Hüreyre'den (Radıyalîahu Anh) rivayet edilmiştir:
Ebû Hüreyre, Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in beraberinde bulunuyor ve abdest için su matrasını taşıyordu. Hazreti Peygamber taharet için uzaklaşınca, Ebû Hüreyre su matrasını alarak Hazreti Peygamberi takib etti. Bunu fark eden Hazreti Peygamber:
«Bu (peşimden gelen) kimdir?.» buyurdu. Ebû Hüreyre;
— Ben, Ebû Hüreyre,'yim, diye cevab verdi Resûl-i Erkrem: «Bana birkaç taş getir, onlarla temizleneyim. Ancak kemik ve tezek getirme.» Ebu Hüreyre der kij
— Kemik ve tezeğin nesi var? diye sordum. Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve Sellem bana cevaben şöyle buyurdu:
«Onlar (kemik ile tezek) cinlerin yemeklerindendir. Nitekim bana Nasibin beldesinin cinlerinden bir heyet geldi. Onlar ne iyi cinler-diPBenden azık ve yiyecek istediler. Ben de onlar için Allah'a düa ettim ki, rastladıkları her kemik ve tezeğin üstünde behemehal bir yiyecek bulsunlar.»

1032- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre, Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur-
«Şairin söylediği sözün en doğrusu, Lebîd'in söylediği: AUah'dan başka her şey batıldır, sözüdür. Ümeyye ibni Ebî Sait'in şiirlerine bpkihrsa, müslüman olmaya çok yaklaşmıştır.»

1033- Halid'iri annesinden (Radıyalîahu Anha) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Habeşistan'den (ailemle birlikte döndüğümde küçük bir kız çocuğu idim. Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem bana, işlemeli bir ipek elbise giydirdi ve işlemeleri eliyle okşayarak: «Cici, cici...» buyurdu. .

1034- «azreti Abbas'dan (Radıyalîahu Anh) rivayet edilmiştik
Hazreti Abbas, Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e sordu:
Ya. Resûlallah, amcan Ebû Talib seni korur ve senin için (Kureyş'e) kafa tutardı. Senin ona ne faydan oldu? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Ebû Talib, cehennemin yufka yerindedir. Ben olmasaydım cehennemin en alt tabakasında olacaktı»

1035- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir gün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selle'm'in huzurunda Ebû Talib'den söz açıldı. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu;
«Umarım ki, benim şefaatim kıyamet gününde ona fayda verecek ve o, cehennemin, topuklarına varan yufka yerine atılacaktır. Bundan onun beyni kaynayacaktır.» Bir rivayete göre, «başının içi kaynayacaktır.» buyurulmuştur.
Mütercim ;
Hadîste geçen «Dahdah» kelimesinin lügat manası, topuklara kadar olan su demektir. Burada ise, mecaz olarak ateş için kullanılmıştır.[29]

İSRA VE MİRAÇ BAHSİ

1036- Hazreti Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir! «Kureyş kavmi beni (İsrâ hadisesinde) tekzip edince (yalanlayın-ca), Hicr-i îsma il'de (Kâbenin kuzey yanında) durdum. AUah Teâla. Mescid-i Âksa'yi gözümün önüne getirdi. Ben de mescM-i Aksa'ya bakarak belirtileri hakkında onlara bilgi vermeye başladım.

1037- Mâlik bin Sa'saa (Radıyaliahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, «İsrâ» gecesini ashaba anlatarak şöyle buyurdular:
«Ben Hatîm'de yahud Hicri İsmail'de (Kabe'nin kuzey yanında) yatıyordum. Bana biri (Cibril Aleyhisselâm) geldi ve buramdan buraya kadar (boğaz çukurundan kasığına kadar) yararak kalbimi çıkardı. Sonra bana iman dolu bir altın tas getirildi ve kalbim yıkandı. Sonra kalbim (nur ve hikmetle) doldurularak yerine konuldu. Sonra bana, katırdan küçük, merkebden büyük beyaz ve gözünün gördüğü en uzak yere adımını atan bir hayvan (Burak) getirildi ve ona bin dirildim. Cibril (Aleyhisselâm) beni alıp götürdü. Birinci göğe varınca, göğün açılmasını istedi. Kim o? diye soruldu. O da:
— Cibril! dedi. Beraberinde kim var? denildi. Cibril:
— Muhammed, dedi.
— Muhammed çağırıldı mı? diye soruldu. Cibrîli
— Evet, dedi. Bunun üzerine:
— Hoş geldi ve ne mutlu bir geliş geldi, denildi. Hemen kapıyı açtı. Birinci göğe girince Hz. Adem ile karşılaştım. Cibril bana:
— Bu senin atan Adem'dir, ona selâm ver dedi. Ben de selâm verdim. Selâmı aldı ve:
— Merhaba, salih oğul ve salih peygamber, dedi. Sonra yükselerek ikinci göğe vardıl ve göğün açılmasını istedi.
— Kim o? diye soruldu. O da:
— Cibril! dedi.
— Beraberinizde kim var? denildi. Cibrîl:
__ Muhammed var, dedi.
__ Muhammed Çağırıldı mı? denildi. Cibril-.
__ Evet, dedi. Bunun üzerine:
— Hoş geldi ve ne mutlu bir gelişle geldi? denildi. Hemen ka- * .«i açtı. İkinci göğe girdiğimde teyze çocukları Hazreti Yahya ve
Uaareti îsâ ile karşılaştım. Hazreti Cibril bana:
__ Bu yahya, bu da İsa'dır; onlara selâm ver, dedi. Ben de selâm
verdim. Selâmı aldılar ve bana şöyle dediler:
__ Merhaba salih kardeş ve saîih peygamber. Sonra Cibrîl beni
Üçüncü semaya çıkardı ve içeri girmek için İzin istedi- Bu gelen kimdir? denildi. Cibril'dir, cevabını*verdi.
—. Beraberinde kim var? denildi. Cibril-.

— Muhammed, dedi.
— Çağrıldı mı? denildi. Cibril,
— Evet, dedi.
— Hoş geldi ve ne mutlu bir geliş geldi, denildi. Sonra kapı açıldı. Üçüncü semâya girdiğimde Hz, Yûsuf ile karşılaştım. Cibril bana de di ki, bu Yûsuf dur ona selâm ver. Ben de selâm verdim. Selâmı aldı.
Sonra şöyle dedi:
— Merhaba saiih kardeş ve salih peygamber! Sonra Cibrîl beni dördüncü semaya çıkardı ve içeri girmek için izin istedi.
— Bu gelen kimdir? denildi. Cibril:
— Ben Cibril'im, dedi.
— Beraberinde kim var? denildi. Cibril:
— Muhammed, dedi,
— Çağrıldı mı? denildi. Cibril:
— 4£vet, dedi. Bunun üzerine:
— Hoş geldi ve ne mutlu bir gelişle geldi, denildi. Sonra dördüncü semâ kapısı açıldı. Dördüncü semâya, girdiğim zaman Hz. îdrîs ile karşılaştım. Cibril:
— Bu îdris'dir, oha selâm ver, dedi. Ben de selâm verdim. Selâmı aldı. Sonra şöyle dedi:
— Merhaba salih kardeş ve salih peygamber. Sonra Cibril beni beşinci semâya çıkardı ve içeri girmek için izin istedi. Ona:
— Bu gelen kimdir? denildi. Cibril:
— Ben Cibril'im, dedi. Ona:
— Beraberindeki kimdir? denildi. Cibril:
— Muhammed, (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) dedi. Ona: — Çağırıldı mı? denildi. Cibril:
— Evet, dedi. Bunun üzerine
— Hoş geldi ve ne mutlu bir gelişle geldi, denildi. Beşinci semaya geçtiğimde Hz. Harun vardı. Cibril bana, bu Harun'dur ona selâm ver, dedi. Ben de selâm verdim. Selâmı aldı.
Sonra:
— Merhaba salih kardeş ve salih peygamber, dedi. Sonra Cibril benî altıncı semaya çıkardı ve içeri girmek için izin istedi. Ona
— Bu- gelen kimdir? denildi. Cibril:
— Ben Cibril'im, dedi. Ona:
— Beraberinde kim var? denildi. Cibril:
— Muhammed, dedi. Ona:
— Çağırdı mı? denildi. Cibril:
— Evet, dedi.
— Hoş geldi ve ne mutlu bir geliş geldi, denildi. Altıncı semaya geçtiğimde Hz. Musa ile karşılaştım. Cibril bana dedi ki, bu Musa'dır, ona selâm ver. Ben de selâm verdim. Selâmı aldı ve şöyle dedi:
— Merhaba salih kardeş ve salih peygamber. Ben geçince Hazreti Musa ağladı. Ona:
— Niçin ağlıyorsun? denildi. O cevab verdi:
— Ağlıyorum, çünkü benden sonra gönderilen genç bir peygamberin ümmetinden cennete girecekler, benim ümmetimden cennete gireceklerden çok daha fazladır.
Sonra Cibril beni yedinci semaya çıkardı ve içeri girmek için izin istedi. Ona:
— Bu gelen kimdir? denildi. Cibril:
— Ben Cibril'im, dedi. Ona:
— Beraberinde kim var? denildi. Cibrîl:
— Muhammed, dedi. Ona:
— O çağırıldı mı? denildi. Cibrîl:
— Evet, dedi.
— Hoş geldi ve ne mutlu bir gelişle geldi! denildi. Yedinci semâya geçtiğimde Hz. İbrahim ile karşılaştım. Cibrîl dedi ki, bu senin atan İbrahim'dir ona selâm ver. Ben de selâm verdim. Selâmı aldı vâ şöyle dedi:
— Merhaba salih oğul ve salih peygamber.
Sonra ben, Sidre-i Mühteha'ya çıkarıldım. Orada Sidre ağacının meyvası, Hecer testileri gibi (iri) idi. O ağacın yaprakları da fillerin kulakları gibiydi. Cibril bana: Burası Sidre-i Münteha'dır, dedi. Oradan dört ırmak akıyordu. Bunların ikisi içten ve ikisi de dıştan akmakta idi. Ben sordum:
— Bunlar nedir? Ya Cibrîl!.. Cibrîl dedi ki:
— Bu içten akan iki ırmak cennet ırmaklarıdır. Dıştan akan di ger iki ırmak da Nil ile Fırat ırmaklarıdır.
Sonra bana Beyt-i Mamur gösterildi. Yetmiş bin meleğin her gün oraya girdiğini gördüm. Sonra bana bir kap şarab, bir kap süt ve bir kap bal getirildi. Ben sütü aldım. Bunun üzerine Cibril dedi ki: Bu tabîîlik) dir. Sonra namazlar, her gün elli vakit olarak bana farz kılındı. Ben geri döndüm. Musa'ya uğradığımda bana sordu:
— Sana ne emredildi?
— Her gün için elli vakit namaz, dedim.
— Senin ümmetin, her gün elli vakit namaza güç yetiremez. Vallahi, ben senden önce insanları denedim ve îsraîloğulları ile en ağır şekilde uğraştım. Rabbine dön ve ümmetinin yükünün hafifletilmesini iste, dedi.
Ben de geri döndüm ve Allah Tealâ benden on vakti kaldırdı. Mûsaya döndüm. Bana ayni sözleri tekrarladı. Geri döndüm ve Allah benden on vakit daha kaldırdı. Musa'ya döndüm. Bana ayni sözleri söyledi. Geri döndüm ve Allah benden on vakit daha kaldırdı. Musa'ya döndüm. Bana ayni sözleri söyledi. Geri döndüm ve Allah benden on vakit daha kaldırdı ve her gün için on vakit namaz ile emredildim. Musa'ya döndüm. Bana ayni sözleri tekrarladı. Geri döcdüm ve bana her gün için beş vakit namaz emredildi (tarz kılındı). Musa'ya döndüm. Sana ne emredildi? diye sordu. Her gün beş vakit namaz emredildi, dedim. Musa dedi ki: Senin ümmetin, her gün beş vakit namaza güç yetiremez. Ben senden önce insanları denedim ve îsrailoğuîları ile en ağır şekilde uğraştım. Rabbine dön de ümmetin için hafifletilmesini iste.
Dedim ki: Ben Rabbimden, yüztfm kızarıncaya kadar istedim. Artık razı ve teslim olacağım. Hz. Musa'dan ayrılınca bir münâdi bana, farzımı kesinleştirdirn ve kullarımın yükünü de hafiflettim, diye seslendi.» (Elli vakit beş vakite indirilmiş olmakla beraber elli vaktin sevabı verilmiştir.)
Bu îsrâ hadîsi, namaz bahsinin başında Enes Hazretlerinden nakledilmişti. Bu iki rivayetin herbirinde, diğerinde olmayan tafsilat vardır.

1038- Hazreti Aişe'den {Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
(Ey Aişe!) Rüyada iki defa bana göstcrildin. Bir defasında se-bir ipek örtü içinde görüyorum. Bana, bu senin karındır, denili-. Ben de örtüyü açıyor ve bir de bakıyorum ki, sensin. Bunun üze-
jne, eğer bu rüya Allah tarafindan ise, elbette tahakkuk ettirecek diyorum.»
Mütercim:
Bu rüya, zahirine göre mi, yoksa tevil edilerek mi değerlendiril-iesi gerekir, diye üzerinde tereddüt edilmiştir. Çünkü bütün pey-amberlerin görmüş oldukları her rüyanın vahy olduğunda şüphe oktur. Ancak bu rüyanın nübüvvetten önce görülmüş olması ihtima-de vardır, denilmiştir.[30]

HİCRET VE MUHACİRLER BAHSİ

1039- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mekke'de müslümanla-ra şöyle buyurmuştu:
«Ben, sizin hicret edeceğiniz yeri gördüm: İki kara taşlık arasında hurmalık bir yerdir.» '
Bu işaret üzerine hicret edecek olanlar Medine'ye hicret ettiler. Daha önce Habeşistan'a hicret, etmiş olanlarla Mekke'ye döndükten sonra Medine'ye hicret ettiler. Bu arada babam Ebû Bekir de hicrete hazırlandı. Hazreti Peygamber babama şöyle buyurdu:
«Sen acele etme; çünkü bana (Allah tarafindan hicret etmem için) izin verileceğini umuyorum.» Ebû Bekir sordu:
— Anam-babam sana feda olsun, siz bu hicret emrini gerçekten unıuyormusunuz? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Evet,» buyurdu. Bunun üzerine babam Ebû Bekir de, Hazreti Peygamberin yanında kalarak hicret etmeyi orteledi. Bugün, yarın hicret ederiz düşüncesiyle dört ay iki devesini çayırlara salmaksızın bağlayıp ağaç yapraklan ile besledi.
Bir gün öğle üzeri evde topluca oturmakta iken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, yüzü örtülü olduğu halde gelmekte olduğunu ev halkımızdan biri haber verdi. Babam Ebû Bekir dedi ki: Anam-babam ona feda olsun. Böyle bir vakitte ansızın gelmeleri, önemli bir iş sebebiyle olsa gerektir. Sonra içeri girmek için Hazreti Peygamber izin istedi.

Babam da kendilerini Karşılayarak evfe girdiler. Babam Ebû Bekir'e:
«Yanında bulunanları dışarıya çıkar (sizinle gizli konuşacağım)» buyurdular. Babam: — Ya Resûlallah! Anarn-babam sana feda olsun. Bunlar sizin kendi aüenizdir, dedi. Hazreti Peygamber buyurdu:
«Bana hicret etmek için izin verildi.» Hazreti Ebû Bekir, babam sana feda olsun, ya Resûlellah! Sana arkadaş olmak istiyorum, dedi
Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem: «Evet,» buyurdu. Ebû Bekir-— Y& Resûlallah, babam sana feda olsun! Şu iki devemden birini al dedi Hazreti Peygamber: «Bedeli mukabilinde alırım,» buyurdu.
Derhal biz yol azığını hazırlamaya koyulduk ve gerekli yiyecek ve eşyayı her ikisi için hemen getirdik. Kızkardeşim Esma da kuşağından bir parça keserek bununla dağarcığın ağzım bağladı. Ona bu işinden dolayı «ZATI NÎTAKAYN» denildi. Hazreti Esma ikiye böldüğü kuşağının bir parçası ile eşyaları ve diğer parçası ile de dağarcığı bağladığı için ona İKÎ KUŞAK SAHİBÎ manasına gelen «ZATI NITAKAYN. adı verildi.
Sonra babam Ebû Bekir ile Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sel-iem SEVR dağındaki mağaraya çıktılar ve orada üç gece saklı kaldılar. Perşembe günü mağaraya girdiler, pazartesi günü çıktılar, Ebû Bekir'in oğlu Abdullah da geceleri onlarla kalırdı. Abdullah çok anlayış ve kavrayışlı delikanlı idi. Gece seher vaktine kadar mağarada kalır ve bu erken vakitte mağaradan çıkarak çabucak Mekke'ye inerdi ve Mekke'de imiş gibi görünürdü. Bütün gün Mekke müşriklerinin konuşmalarını ve peygamber aleyhindeki planlarını öğrenir-. di. Akşam karanlığı basınca Mekke'den çıkarak mağaraya döner ve aldığı haberleri aktanrdı. Ayrıca Âmir bin Füheyre adında bir azatlımız vardı. Âmir, mağara civarında sütü için ödünç alınmış koyunları güderdi. Akşam vaktinden bir saat sonra bu koyunları onların yanına götürür ve onlar, kapların içine koyulan kızgın taşlarla ısıtılmış sütü içerek geceyi geçirirlerdi. Şafak sökerken de Âmir bin Füheyre koyunları haydalar ve o üç günün her gecesinde böyle yapardı.
Daha önce Mekke'de iken Hazreti Peygamberle. Hazreti Ebû Bekir Kureyş kâfirlerinin dininden olup güvenilir bir kimse olan Abdullah bin Üreykıt ile sözleşme yapmışlar ve onu kılavuzluk yapmak için kiralamışlardı. Sevr dağına çıkıştan üç gün sonra sabahleyin bu kılavuz, kendisine teslim edilen iki deve ile gelecek ve onları Medine'ye götürecekti. Adam sözüne bağh kalarak buluşma yerine üç gün sonra geldi. Sabahleyin Abdullah bin Üreykit'm kılavuzluğunda Hazreti Peygamber, Hazreti Ebû Bekir ve Âmir bin Füheyre Medine'ye doğru yola çıktılar ve sahil yolunu seçtiler.
Süraka bin Malik anlatır: Hazreti Peygamber ile Hazreti Ebû Bekir'i öldüren veya esir alan kimseye, her biri için yüz deve verileceğine dair. Kureyş kafirlerinin almış oldukları karar elçileri vasıta-siyle bize bildirildi. Kabilem BeniMüdlic'in bir toplantısında iken onlardan bir adam gelip yanıbaşımızda durdu ve bana hitaben:
— Sürâka! dedi, sahil yolunda birtakım karaltılar gördüm. Onların Muhammed ile arkadaşları olabileceklerini sanıyorum.
Ben, onların Muhammed ve arkadaşları olduğunu anladım ve fakat büyük ganimete konmak için niyetimi sakladım. Yalnız başıma bu ganimete konabilmek için o haberciye dedim ki: Senin gördüklerin onlar değildir. Sen, az önce gözümüzün önünden yitik mallarım aramak için o tarafa giden falan ve falanı görmüşsün. O toplantıda biraz bekledikten sonra kalkıp evime gittim. Cariyeme, atımı alıp tepenin arkasında beni beklemesi için emir verdim. Ben de mızrağımı alarak evin arka tarafından çıktım, Mızrağımın madenî ucunu (parlayıp farkedilmesin diye) yere çevirdim ve onu alçak tuttum. Böylece âtımın yanma gelerek bindim. Hemen kısrağımı dört nala .kaldırarak verilen haber doğrultusunda onları takıb ettim. Nihayet Haz-reti Peygamber ile Hazreti Ebû Bekir'e yaklaştım. Derken atım sürç tu ve yere serildim. Hemen elimi kuburuma atıp fal oklarımı çıkardım ve onları vurayım mı, vurmayayım mı? diye fala baktım. İstemediğim fal çıktı. Ben bu fala uymayarak yine atıma bindim ve hayvanı koşturdum. Hazreti Peygamberin okuyuşunu işitecek kadar yak- , laştım. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem dönüp arkasına bakmıyordu. Hazreti Ebû Bekir ise, sık sık dönüp bakıyordu. Bu esnada atımın ön ayakları dizlerifte kadar yere battı ve ben de yere yuvarlandım. Hayvanı kaldırmak için zorladım. Hayvan da kalkmağa çabaladı ise de bir türlü ayaklarım kurtaramıyordu. Nihayet zorlukla yere batmış olan ayaklarını kurtardı ve ayak izleri yerinden bir toz dumanı havaya yükseldi. Ben yine fal oklarımı çıkarıp fala baktım ve yine istemediğim fal çıktı. Bunun üzerine onlara emniyet çağrısında bulundum. Durup beni beklediler. Ben de hayvanıma binerek yanlarına vardım. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bir mucizesi olarak .hayvanımın ayaklarının yere göçmesi ve onlara bir zarar veremiyişimden, Peygamberin davasının üstün geleceği içime doğdu ve Hazreti Peygambere:
— Senin kavmin, seni öldürene veya seni esir alana mal vadetti-ler, dedim ve onların peygamber hakkında ne düşündüklerini bir bir anlattım. Hem de yanımda bulunan azık ve eşyayı onlara takdim ettim; fakat kabul etmediler. Yalnız Hazreti Peygamber bana:
«Durumumuzu gizli tut (kimseye söyleme)! «buyurdu.
Sonra ben, Hazreti Peygamberden bir güven kâğıdı istedim. Hazreti Peygamber de Âmir bin Füheyre'ye emredip bir deri parçası üzerine bir güven kâğıdı yazdırdı ve bana verdi. Hazreti Peygamber de beraberindekilerle yoluna devam etti. Müslümanlardan müteşekkil şam ticaretinden dönen bir kafile ile birlikte Zübeyir bin Avvam, yolda Hazreti Peygamberle karşılaştı. Zübeyir Hazreti Peygamber iie Hazreti Ebû Bekir'e beyaz giysiler giydirdi. Medine'li müslümanlar Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hicret maksadı üe Mekke ' den çıkıp Medine'ye gelmekte olduğunu duyunca, Hazreti Peygamberi karşılamak için hergün sabahdan öğle sıcağına kadar Medine dışında Harre denilen taşlık bir yerde beklerler ve Sonra evlerine dönerlerdi.
Bir gün uzun bir beklemeden sonra evlerine dönmüş oldukları bir zamanda, Yahudi'lerden biri, bir iş için Medine burçlarından birine çıkıp etrafa bakmırken beyazlar içerisinde serab gibi bir parıltı gördü. Bu görüntü bazan kayboluyor ve bazan meydana çıkıyordu. Adam dikkat kesildikten sonra gelenlerin Hazreti Peygamberle arkadaşları olduğunu anladı ve kendisin© sahip olamayarak var sesiyle bağırdı-.
— Ey Arab toplulukları! Sizin beklemekte olduğvınuz lideriniz geliyor. Bu çağrı üzerine Medine'de bulunan bütün müslümanlar silâhlarını alıp evlerinden sıçradılar ve Hazreti Peygamberi karşılamaya gittiler. Karşılamaya çıkanların hepsi Harre denilen taşlık yerde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem ile karşılaştılar. Hazreti Peygamber Medine yolundan sağa saparak Küba'ya doğru yöneldi. Küba'da Beni Avf bin Amr'm evine indiler. O gün Rebiul-Evvel ayının bir pazartesi günü idi. Gelenleri Hazreti Ebû Bekir karşılıyor. Hazreti Peygamber ise sessizce oturuyorlardı. Medîne'li müslüman-lardan daha önce Hazreti Peygamberi görmemiş olanlar, Hazreti Ebû Bekir'i Peygamber sanarak ona selâm yerip hürmet ediyorlardı. Nihayet güneş Hz. Peygamber'e değince Ebû Bekir hırkasını çıkarıp Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gölgelik yaptı ve o zaman herkes peygamberi tanıdı. Böylece Hazreti Peygamber on dört gec& Küba'da Beni Amr bin Avf in yanında müsafir kaldı ve hakkında, «Takva, üzerine kurulan Mescid» mealindeki ayeti kerime nazil oîan KÜBA MESCİDİNİ bina ederek orada namaz kıldılar. Sonra Hazret* Peygamber devesine binerek Medine şehrine doğru yola çıktılar. Diğer insanlar da beraberinde yürüdüler. Medine şehrine girip şimdiHi Peygamber Mescidinin bulunduğu yere geldikleri zaman Hazreti Peygamberin devesi çöktü. Daha önce de Medinedeki müslümanlar orada namaz kılarlardı. Aslen bu yer Es'ad bin Zürare'nin himayesinde bulunan Sehl ve Süheyl adlarında iki yetimin hurma kurutmak içi harman yerleri^ idi îşte Hazreti Peygamberin devesi oraya çökünce, Hazreti Peygamber şöyle buyurdular:
«Burası İnşallah meSkenimizdir.»
Sonra Hazreti Peygamber, o iki delikanlıyı huzurlarına çağırt j ve bu harman yerinde mescid yapılmak şartı ile arsa kıymetinin b;; dirilmesini kendilerinden istedi. Gençler:
— Biz bu yerimiz karşılığında herhangi bir şey istemiyoruz. Su Allah rızası için biz onu size bağışlıyoruz, dediler. Fakat Peygambe Sallallahu Aleyhi ve Sellem arsayı bağış olarak kabul etmedi. Tal min edilen kıymetin üstünde para vererek arsayı onlardan satln ald Sonra orada Mescidin inşasına başladı. Hazreti Peygamber bizzat d ger müslümanlarla kerpiç taşır ve şöyle buyururdu: «Bu yükler Ha^ ber'In (ticaret) yükleri değildir. Ey Rabbimiz, bu yükler daha iyi % daha değerlidir.» Ve yine:
«Allah'ım! Gerçek mükâfat, ahiret mükâfatıdır. Sen Ensar \ Muhacirleri esirge!»

1040- Hazreti Enes ÎRadıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine hicret yolunda Süraka yetiştiği zaman:
«Allahım! On,u yere ser!» diye Hazreti Peygamber dua etti. Sü-raka'yı, binmiş olduğu at yere serdi. Hayvanın da iki ön ayağı kumlara battı. Hayvan soluyarak güçlükle ayaklarını, kurtardı ve kalktı. Bunun üzerine Süraka:
— Ya Resûlallah! Bana dilediğiniz emri verebilirsiniz, dedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Yerinde kal ve kimsenin bize ulaşmasına meydan verme!»
Sonra Hazreti Peygamber Medine'ye girince:
«Akrabamızın evlerinden en yakını hangisidir?» diye sordu. Ebû Eyyub, benim, yâ Resûlellah! dedi, işte bu evim ve bu da kapmadır. Hazreti Peygamber, Ebû Eyyub'a:
«O halde git de, dinlenmemiz için yer hazırla,» buyurdu.
Ebû Eyyub gitti ve yer hazırladı. Sonra dönerek Hazreti Peygamberle Hazreti Ebû Bekir'e hitaben: Allah'ın mübarek (hayırlı) kılması niyazıyle kalkınız (eve buyurunuz) dedi. Hazreti Peygamber böylece Ebû Eyyub El-Ensarî'nin evinde bir müddet kaldılar. O sırada Yahudilerin en büyük alimlerinden ve ulularından Abdullah bin Selâm müslünıan oldu. Hazreti Peygambere hitaben şöyle demişti:
— Ya Resûlallah! Ben şahidlik ederim ki, gerçekten sen Allah'ın peygamberisin. Allah tarafından getirdiklerinin hepsi hakdır doğrudur. Yahudiler bilirlerki, ben onların efendisiyim ve efendilerinin de oğluyum. Aynı zamanda onların en bilginiyim ve en bilginlerinin de oğluyum. Müslüman olduğumu bilmeden kendilerini çağırıp beni nasıl tanıdıklarını sorunuz. Benim kim olduğumu size söylesinler. Eğer müslüman olduğumu öğrenirlerse, aleyhimde çok şey söyler ve bana iftira ederler.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de, Yahudileri huzurlarına davet etti ve onlara şöyle buyurdu:
«Ey Yahudiler topluluğu! Allah'dan korkunuz. Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, siz muhakkak benim Allah'ın Peygamberi olduğumu biliyorsunuz. Ben size hak dini g© tirdim? müslüman olunuz.» Yahudiler cevab olarak:
__Bizim bu hususta bilgimiz yok! dediler ve bunu üç defa tekrarladılar.
Sonra Hazreti Peygamber Yahudilere sordu:
«Abdullah bin Selâm sizce nasıl bir adamdır?» Onlar cevab verdi-ler: O, bizim efendimiz ve efendimizin oğlu, en bilginimiz ve en bilginimizin de oğludur.
Hazreti Peygamber yine onlara sordu:
«O müslüman olursa ne dersiniz?» Onlar:
— Haşa, o asla müslüman, olmaz» dediler. Hazreti Peygamber bu, soruyu üç defa sordular. Onlar da ayni cevabı verdiler. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve

Sellem:
«Ey İbni Selâm! Onların karşısına çık!» buyurchı. Abdullah biti Selâm da çıktı ve şöyle konuştu:
— Ey Yahudi cemaatı! AÜâhMan korkun. Kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim, ki, şiz O'nun Allah'ın peygamberi olduğunu biliyorsunuz. Hak dini de getirdiğini biliyorsunuz.
Yahudiler Abdullah bin Selam'a ştı karşılığı verdiler:
— Sen yalan söylüyorsun. Bunun üzerine, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, o Yahudileri huzurlarından dışari ç> karttı.

1041- Hazret! Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) der kit Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile Sevr dağındaki mağarada idim. Bir aı/a başımı kaldırıp baktım ki, bizi takip eden Ku^ reyş kavminden- bazı kimselerin ayakları gözüküyor. Ya Resûlallah! dedim, onlardan biriı eğer gözünü aşağı indirirse, bizi görür. Hazreti Peygamber bana şöyle buyurmuştu:
«Sus, ya Ebû Bekir, Biz, Üçüncüleri AHah Teâlâ olan iki kişiyiz.» (Biz yalnız değiliz, bizi koruyan Allah var.)

1042- Ala bin Hadremî'den rivayet edilmiştir:
«Sadr (vacib olan veda) tavafından sonra muhacir (Medine'ye hicret etmiş olan), Mekke'de üç gün kalabilir.»
Mütercîm:
Medine'de bulunan muhacirlerden Mekke'ye gidip hac yapan kimse vacib olan Sadr tavafını yaptıktan sonra Mekke'de ancak üç gün kalabilir. Dördüncü gün hicret, yeri olan Medine'ye dönmesi gerekir. Ancak bu hüküm, Mekke'nin fethinden önce geçerli idi. Mekke fethedildikten sonra hicretin hükmü kalktığından artık hac yapanların Sadr (veda) tavafından sonra Mekke'de üç günden fazla kalmalarında bir sakınca yoktur. Şerkavi şerhinde böyle yazılıdır.

1043- Ebû Hüreyre'den (Radıyailahu Anh) rivayet edilmiştir :
«Eğer Yahudi'lerden on kişi bana iman etmiş olsaydı, hepsi bana iman ederdi.»
Mütercîm:
Medine'de ve Medine çevresinde bulunan yahudilerin ileri gelenlerinden on kişi iman etmiş olsalardı. Yahudilerin tümü imana gelirdi. O zamanki Yahudilerin eleba^ları arasında şunlar sayılabilir:
Kâ'b bin Eşref; Rafi, bin Übeyy Hakik, Yahya bin Ahtab, Ebû Yas bin Ahtab, Abdullah bin Hanif, Fâhhas, Rufa'a bin Yezid, Zü-beyr bin Batıya, Kâ'b bin Esed, Şemuyel bin Yezid... İşte bu gibiler islâmı kabul etmiş olsalardı, diğer bütün yahudiler müslüman olacaktı.[31]

BEŞİNCİ CÜZ

GAZALAR BAHSİ

BEDİR MUHAREBESİ

1044- Hazreti Enes (Radıyailahu Anh) der ki: Bedir savaşından tam bir zaferle çıktıktan sonra Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri ashabı kirama şöyle buyurdu:
«Ebû CehiVin ne olduğuna kim bakacak »onun halinden bize haber getirecek) «Hemen İbni Mes'ud gidip onu, Afrâ'nın iki oğlu tarafından kılıç darbeleriyle vurulmuş olduğu halde can çekişirken buldu ve ona: -Ebû Cehil senmisin? diyerek sakalmı çekti. Ebû Cehil cevab verdi: — Öldürdüğünüz adamın veya kavmi tarafından öldürülen adamın üstünde (ondan daha yüksek) adam var mı?» (Kavminin en büyük adamı olarak ölmekte olduğunu sayıklıyor.)
Mütercim:
İbni Mes'ud, Ebû Çehü'in başını keserek Hazreti Peygamberin huzuruna getirdi. Hazreti Peygamberin, bundan dolayı Allah'a hamd ve şükür ettiği bazı rivayetlerde yardır.
Ebû Cehil, Afra adındaki kadının Muaz ve Muavviz adlarındaki iki oğlu tarafından öldürülmüşse de, ilk kılıç darbesini Ebû CehiTin ayaklarına vurarak onu yere düşüren Muaz Hazretleri olduğundan Ebû Cehil'in üzerindeki eşyasını ganimet, olarak aldı.

1045- Ebû Talha (Radıyallahu Anh) der ki:
Bedir savaşından çıktıktan sonra, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Kureyş'in. ulularından yirmibeş kişinin cesedlerini bir araya toplatıp Bedir semtinin en pis çukurlarından birine atılmaları için emir vermiştir. Emir yerine getirildikten sonra .Hazreti Peygamber dinlenmek için üç gece Bedir'de ordusu ile kaldı. Aslında her savaş sonunda böyle yaparlardı. Üçüncü gün yola çıkmak üzere hazırlıklara başlandı ve eşyalar bağlandı. Hazreti Peygamber devesine binerek ve ashab da kendilerini takib ederek yürümeğe başladılar. Yolda Kureyş ulularının bulunduğu çukura gelince, kenarında durdular. Cesetleri bu çukurda gömülü olan Kureyş Ulularına adları ve baba adları ile seslenerek şöyle buyurdular:
«Ey falan oğlu falan, ey falan oğlu falan! Siz Allah'a ve onun peygamberine itaat etmiş olaydınız, sevinir miydiniz? Allah'ın bîze vadettiği zaferi biz gerçek olarak bulduk. Siz de, Allah'ın size vadet-tiği azabı gerçek olarak buldunuz mu?»
Hazreti Ömer sordu:
— Ya Resûlallah! Cansız cesetlere neler söylüyorsunuz?. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bulurdular ki:
«Muhammed'in canı, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitenler değilsiniz.» ,
Mütercîm ;
Gerek mümin vererek kâfir ölülerin görmesi, işitmesi-ve azab ile nimeti tadmaları, Kur'anı kerim ayetleriyle ve hadîs-i şeriflerle sabittir. Onun için bu hadîs-in teviline hacet yoktur.

1046- Rifa'a bin Râfi (Radıyallahu Anh) der ki:
Cibril (Aleyhisselâm), Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine sordu-. Bedir gazilerini içinizde ne olarak sayarsınız? Hazreti Peygamber ona cevab verdi:
«Biz onları müsltimanların. en üstün kişilerinden sayarız.» Cibril Aleyhisselâm:
— Biz de, meleklerden Bedir'de bulunanları, öylece sayarız, dedi.
Mütercim.;
Bedir savaşında, bulunan ashabın.sayıları, Hazreti Talût ile Filistin nehrini geçenlerin sayısı kadar üçyüz onbir veya, üçyüz on iki kişi idi. Görev icabı Hazreti Peygamberin emirleriyle Medine'de kalan sekiz kişi ile üçyüz ondokuz ashab idiler.

1047- îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Bedir savacı henüz başlamadan Peygamber Sallallahu Aleyhi ve
Sellem şöyle buyurdu:
.üzerinde savaş teçhizat! bulunan ve atmm başını (dizginini)
tutmakta olan zat.»
Mütercim:
«Evet, eğer siz sabreder ve peygambere itaatsizlikten sakınu-sa-ruz, o düşmanlar da üzerinize gelecek olurlarsa, Rabbin™fi™£ besbin melekle yardnn edecektir. (Ali Iman/125)»..^ahndek^ aye ti kerimeden de anlaşılacağı üzre Hazreti Qtal. süvari ,^"eŞ bin melekle Bedir savaşına katılmış ve müslümanlara yardım etmiş tir.

1048- Rübeyyi' binti Muavviz (Radiyallahu Anha) der kii Ge-I lin olarak gerdeğe girdiğim gecenin ertesi günü Peygamber Sallalla:-| hu Aleyhi ve Sellem evimize şeref verdiler...
Yanımda, def çalıp Bedir savaşında şehid düşen babalarına ağıt yakan küçük kızlar vardı. Derken kızlardan biri:
— İçimizde yarın ne olacağını bilen şanlı Peygamber var, dedi. Hazreti Peygamber o kıza şöyle buyurdu:
«Böyle söyleme, daha önce ne söyliyordunsa onu söyle!»
Mütercim:
Kızım, sen Bedir şehidlerini öven sözlerine devam et. Gaybi bilirim diye beni övme, diye buyurmuştur. Her ne kadar ölü arkasından böyle sözler söylenmesi mekruh ise de, savaşçıları ve müslümanları cesaretlendirmek için yapılmasında bir sakınca yoktur.

1049- Ebû Talha El-Bedrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: «İçinde köpek ve resim (canlılara ait resimler kasdediliyor) bulunan eve melekler girmezler.» İçinde köpek ve canlı

varlıklara ait (insan ve hayvan gibi) resimler bulunan evlere rahmet melekleri girmezler. İnsanların amellerini yazan kâtib melekler ise daima insanlarla bulunur ve ayrılmazlar.
Bu Hadis-i şerifin gaza ile ilgisi olmadığı halde Bedir savaşı münasebetiyle getirilmesinin sebebi, bunu rivayet eden ravi Ebû Tal-ha'nın Bedir savaşma katılmış olmasıdır. Bundan sonra- gelen hadîs-i
şerifler de İmam Buharı tarafindan ayni maksada işaretle' getirilmiştir.

1050- Ebû Mes'ud El-Bedrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur: «Bakare sûresinin sonundan iki ayeti bir gecede okuyan kimseye, o iki ayet yeter.»
(Anıene'r-Resûlü'yü sonuna kadar okuyan kimseye, o gece için bunun sevabı kâfi,gelir. Yahud insan ve cinlerin zararından korunmuş olur. Yahud bu okuyuş, gece namazının sevabını karşılar, demektir.

1051- Mikdad bin Amr El-Kindî El-Bedrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem'e sordum: — Ya Reşûlallah! kâfirlerden biriyle karşüaşsam da onunla çar-pişsak ve kılıcıyla vurup bir kolumu kestikten sonra benden korunmak için bir ağacın arkasına sığınarak, Allah'a iman ettim, dese ne buyurursunuz, ya Reşûlallah, onu öldürebilirmiyim? Peygamber Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem!
«Onu Öldüremezsin!» buyurdu. Mikdad yine sordu: — Ya Resûlallah! Benim iki kolumdan birini kesti ve müslüman olduğunu da o kolu kestikten'sonra söyledi!» Hazreti Peygamber şöyîe buyurdu:
«Onu öldüremezsin. Eğer öldürürden, senin onu öldürmeden önceki durumunda o, olur; sen de, onun söylemiş olduğu sözü (şehadet kelimesini) söylemeden Önceki durumunda olursun. (O, müslüman yerine geçmiş olur; sen de bir müslümamn öldürülmesini helal kabul etmiş olacağın için kâfir durumunda olursun.)

1052- Cübeyr bin Mut'im (R.A.) der ki:
«Mut'un bin Adiyy hayatta olup da şu (Bedir savaşında esir edilen kokmuşlar Cm serbest bırakılmaları) hakkında benimle konuşmuş olsa onları kendisine bırakırdım.»
Mütercîm;
Hazreti Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Taif'den döndükten sonra, Mut'im bin Adiyy'in himayesine müracaat etmişti. Mut'im, dört oğlunu Kâ'be'nin dört köşesinde durdurarak: Muham-med, bizim himayemizdedir, diyerek ilân ettirdi. Kureyş ileri gelenleri de buna karşı çıkmayıp itaat etmek zorunda kaldılar. Yine Ha-şimoğulları aleyhine olarak Kureyş tarafindan yazılan andlaşma metninin bozulmasma en çok çalışan da Mut'im idi.

1053- Hazreti Ebû Bekir (R.A.) der ki:
«Bize hiç kimse varis (mirasçı) olamaz. Bizim (Öldükten sonra) geriye bıraktığımız mal sadakadır. Yalnız bü maldan Muham-nıed'in aüesi (ferdleri hayatta bulundukları müddet) yer.»
(Hazreti Peygambere ait olan gerek Hayber'de ve gerekse Fe-dek arazisindeki bahçeler, vereseler arasında bölünmeyip Hazreti Peygamberin aileleri hayatta bulundukları müddet, bu arazilerin gelirlerinden geçimlerini sağlarlar. Sonra bü malların hepsi sadaka olarak müslümanlann devlet hazinesine kalır.)
«Onu öldüremezsinU buyurdu. Mikdad yine sordu: — Ya Resülallah! Benim iki kolumdan birini kesti ve müslüman olduğunu da o kolu kestikten 'sonra söyledi!» Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Onu öldüremezsin. Eğer öldürürşen, senin onu öldürmeden önceki durumunda o, olurj sen de, onun söylemiş olduğu sözü (şehadet kelimesini) söylemeden -önceki durumunda olursun. (O, müslüman yerine geçmiş olur; sen de bir müslümamn öldürülmesini helal kabul etmiş olacağın için kâfir durumunda olursun.)[32]

KA'B BİN EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ BAHSİ

1054- Hazreti Cabir (R.A.) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Kâ'b bin Eşrefin hakkından kim gelecek? Çünkü bu adam, Allah'a ve onun peygamberine eziyet etmiştir.» Bunun üzerine Muhammet bin Mesleme kalkıp dedi ki:
— Ya Resülallah! Onu öldürmemi ister misiniz? Hazreti Peygamber: «Evet,» buyurdu.Muhammet bin-Mesleme dedi ki:
— O halde bir şey (uydurma ve asılsız şeyler) söylememe izin veriniz. Hazreti Peygamber: «Şöyle!» dedi.
Sonra Muhammed bin Mesleme, geceleyin Kâb bin Eşrefin evine gitti. Kapıdan seslenerek dedi ki:1
— Ey kâb! Bu adam (Hazreti Peygamber) bizden zekât istedi ve bizi sıkıntılara sokuyor. Bana ödünç olarak bir şey veresin diye sana geldim. Kâ'b cevab verdi:-
— Evet, o, sizden daha çok şeyler isteyecektir. Vallahi siz ondan muhakkak bıkacaksınız. Muhammed bin Mesleme:
— Ne yapalım, bir defa ona uyduk. Simdi onun sonunun neye varacağını görmeden kendisinden ayrılmak istemiyoruz. Şimdi sizden bir veya iki deve yükü hurma ödünç vermenizi istiyoruz.
Kâ'b Şöyle konuştu :
— Peki, vereceğim; fakat karşılığında rehin isterim. Muhammet
bin Mesleme sordu ;
— Rehin olarak ne istersiniz? Kâ'b dedi ki :
— Kadınlarınızı rehin veriniz. Muhammet bin Mesleme :
— Sen araplarm en güzelisin, sana hanımlarımızı veremeyiz, dedi. Bu defa Kâ'b bin Eşref:
— Öyle ise çocuklarınızı rehin veriniz, dedi. Muhammed bin Mesleme cevab verdi:
— Çocuklarımızı sana nasü rehin verebiliriz? Sonra bu çocuklardan birine sövüldüğü zaman bir veya iki yük burma karşılığında rehin edilmiş denilecektir. Bu ise bizim için bir utançtır. Biz sana ancak silâhımızı rehin verebiliriz.
Sonra Kâ'b bin Eşref rehin olarak silâh ve zırh almayı kabullendi ve bir gecenin muayyen bir zamanında alışverişi tamamlamak için sözleştiler. Sonra Muhammed bin Mesleme, Kâb'ın süt kardeşi Ebû Naile Hazretleri ile Kâb bin Eşref'in kalesine vardılar. Kale dışından haber verdiler. Kâb bin Eşref bunları kalenin içine aldı. Kendisi de yanlarına indi. Kâ'b aşağıya inerken karisi: Bu gece vaktinde nereye iniyorsun, dışarı çıkma, diye seslendi. Kâ'b dedi ki: Bu gelenler Muhammed bin Meslame ile süt kardeşim Ebû Nailedir. Karisi: Ben bir ses işittim. O sesten sanki kan damlıyor, dedi. Kâb,
— Asaletli kişi, geceleyin kılıç darbesine davet edilse bile, icabet eder, diye karşılık verdi. Sonra Kâ'b aşağı indi. Muhammed bin Mes-leme'nin yanında Ebû Naile'den başka iki kişi daha vardı. Muhammed bin Mesleme daha önce arkadaşlarına-şu direktif de bulunmuştu:
— Kâ'b yanımıza gelince ben onun saçını tutup koklayacağım. Belki size de koklatacağını. Onun başını kıskıvrak yakaladığımı gördüğünüz zaman derhal saldırıp kılıçlarınızla vurunuz.
Gerçekten Kâ'b, müsafirlerinin yanına güzel elbiselerle ve hoş kokular sürünmüş olarak geldi. Muhammed bin Mesleme:
— Bugünkü kadar güzel koku hayatımda görmedim? dedi. Kâ'b cevab verdi:
— Elbette, yanımda Arab kadınlarının en mükemmel ve en güzel kokulu kadını vardır. Muhammed bin Mesleme:
— Müsaade edermisiniz, başınızı bir koklayayim, dedi. Kâ'b
— Koklayınız, dedi. Muhammed bin Mesleme kokîadı ve arkadaşlarına da koklattı. Muhammed bin Mesleme:
— Bir kez daha müsaade- eder misin? dedi. Kâ'b Evet! diye cevap verdi. Kâ'b bin Eşrefin başını kıskîvrak.yakalayınca, hadi davranın, dedi ve arkadaşları da hemen kılıçlan ile vurup onu öldürdüler. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurlarına dönerek Kâ'b'ı öldürdüklerini bildirdiler.
Mütercim:
Kâb bin Eşrefin öldürülmesi, hicret'in üçüncü yılında RebİulEv-vei ayında olmuştur. Bu adam Yahudilerden ve Nadir kabilesi ela başlarından çok üstün bir şair olup şiirleri ile Hazreti Peygamberi hicvederdi.. O sıralarda da Mekke'ye gidip gelmiş ve Bedir savaşı hakkında da mersiyeler söyliyerek Kureyş kâfirlerini İslâm aleyhine kışkırtıp harekete geçiriyordu. Ensar'ın Evs kabilesinden Muhammed bin Mesleme kendi kabilesi erlerinden dört arkadaşla gidip anlatıldığı şekilde Kâb'm başını kestiler. Başkalarına ela ibret olarak gösterdiler. Sonra Yahudi'ler sabahlayin Peygamberin huzuruna varıp yapılan işten şikâyet ettiler. Muhammed bin Mesleme'nin kısas olarak Öldürülmesini istediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem Hazretleri Kâb'm ne türlü fesadlar çıkardığını, anlatarak Yahudiler bir cevab veremeden gittiler.[33]

EBU RAFİ'İN ÖLDÜRÜLMESİ

1055- Berâ bin Âzib (Radıyallahu Anh) der ki-.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Ebû Râfi'in öldürülmesi için Ensar'dan birkaç kişiyi görevlendirdi ve bunların başına da Abdullah bin Atik'i komutan yaptı.
Ebû Rafi, Yahudilerin ileri gelenlerinden ve zenginlerinden olup Hazreti Peygamber'e karşı İslâm düşmanlarına yardım eder, her zaman ve her fırsatta fesat çıkarak peygambere eziyette bulunurdu Ebû Rafi, kendisine özel olarak yaptırmış olduğu bir kalede otururdu.
Onu öldürmek görevini üzerine alan Abdullah bin Atik, güneş battıktan ve herkes sürüleriyle birlikte evlerine döndükten sonra, arkadaşları ile Ebû Rafi'in kalesine yaklaştılar.

Abdullah arkadaşlarina dedi ki, siz burada bekleyin. Ben kale kapısına gideyim. Belki bekçiyi kandırarak içeri girme fırsatını bulurum. Böylece arkadaşlarından ayrıldı ve kale kapısına kadar yaklaştı. Sonra defi hacet yapıyormuş gibi maşlahına büründü, Kale halkı içeri girmiş bulunuyordu. Kapıcı da kapıyı kapamak üzereydi. Abdullah'ın karartısını fark edince, ona seslendi: - Ey Allah'ın kulu, kapıyı kapayacağım; girmek istiyorsan gir.
Abdullah der ki: Ben bu çağrıyı büyük bir fırsat bilerek hemen içeriye girdim. Kapının iç tarafında tenha bir yerde gizlendim. Çevrede hiç kimse kalmadığından kapıcı kapıyı kapayıp kilitledi. Kapının anahtarlarını kapının bir çivisine astı. Ben önce kapıyı o anahtarlarla açtım ve açık bıraktım. Sonra yine saklandım. Ebû Rafi sarayının en üst katında dost ve yakınları ile sohbet eder ve eğlenirdi. Daha sonra arkadaşlarının hepsi kendi yerlerine çekilirlerdi. Ebû Rafi ise, haremlikte çoluk-çocuğu ile kalırdı. Ben yavaş yavaş yukarıya çıktım. Her kapıdan içeri girdikçe o kapıyı içerden sürmelerdim ki, şayet Ebû Rafi'in adamları beni duyarlarsa yetişip Ebû Rafi'i kur taramasınlar. Sonunda Ebû Rafi'in yatmakta olduğu odaya girdim. Fakat aileleriyle yatmakta olan Ebû Rafi'in kim olduğunu ve odanın hangi köşesinde bulunduğunu karanlıktan kestiremiyordum. Yerini belirlemek için: Ey Ebû Rafi!.. diye seslendim. Adam uykudan uyanarak : — Kim o? dedi. Ben sesin geldiği yere koşup kılıç darbelerimi indirmeye başladım. Fakat telaşlı olduğumdan bir netice alamadım. Ebû Rafi, çığlık kopardı. Ben de odadan çıkarak sofada biraz bekledim. Tekrar içeriye girdim ve:
— Ebû Rafi, bu çığlık nedir? dedim. Ebû Rafi:
— Anası geberesice! dedi, az önce odada bulunan biri kılıçla bana vurdu. Hemen ona bir çlarbe indirerek ağır şekilde yaraladım ama öldüremedim. Sonra kılıcımın sivri ucunu karnına sapladım ve sırtından çıktı. Bu defa kesin olarak onu öldürdüğümü anladım. Hemen geri dönerek sürgülü kapıları açmak suretiyle dışarıya çıktım. Kalenin merdivenlerinden aşağıya inerken son basamağa vardığımda merdiveni bitmiş sanarak ayağımı yere attım ve bu mehtaplı ge-r cede düştüm. Bacağım kırıldı. Basımdaki sarıkla ayağımı bağlayarak yürüdüm ve kale kapısında oturdum. Kendi kendime dedim ki, Ebû Rafi'in ölümü kesinlikle meydana çıkmadıkça ben buradan ayrılmayacağım. Böylece bekledim. Nihayet horozların öttüğü seher vaktinde, Arabların adeti üzere bir ölüm habercisi kalenin yüksek bir yerine çıkarak: - Hicaz tüccarı Ebû Rafi öldürüldü, diye ilân etti. Ben hemen arkadaşlarımın yanına gittim ve onlara:
— Şimdi acele edelim. Allah Tealâ Ebû Rafiî öldürdü, dedim.
Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanma vardım ve olayı anlattım. Hazreti Peygamber bacağımın kırıldığını öğrenince bana ;
«Ayağını uzat.» buyurdu. Ben de uzattım. Hazreti Peygamber bacağımı sıvadı. Sanki, o bacak hiç kırılmamış gibi oluverdi.[34]

UHUD SAVAŞI BAHSİ

1056- Hazreti Câbir (Radıyallahu Anh) der ki:
Uhud savaşı gününde bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelerek:
— Ya Resûlallah! Ben bugün öldürülürsem neredeyim? diye sordu. Hazreti Peygamber ona:
«Cennettesin!» buyurdu. O adam yemekte olduğu avucundaki hurmaları hemen yere attı. Sonra düşmana saldırarak çarpışmaya başladı ve şehid oldu. Allah ondan razı olsun.
Mütercim:
Böyle bir olay ashabı, kiramdan iki kişiye nasib olmuştur: Biri Bedir savaşında çarpışan Umeyr bin Humâm, diğeri de Uhud savaşında şehid olan bu zattır ki, ismi açıklanmamıştır.

1057- Sa'd bin Ebî Vakkas' (Radıyallahu Anh) der ki:
Uhud savaşı gününde Peygamber Sallallahu Aleyhi v© Sellem Hazretleri kendi ok torbasını çıkarıp benim önüme koydu ve şöyle buyurdu:
«At... Anam babam sana feda olsun.»

1058- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Uhud savaşında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve* Sellem Hazretleri mübarek başından isabet alarak bir dişi de kırılmıştı. Mübarek yüzünden kanlan siler ve de şöyle "buyururdu:
«Peygamberinin başını yaran bir kavim nasıl kurtulabilir?»
Mütercim:
Bu hâdise üzerine «Senin bu hususta yapabileceğin bir şey yok! Allah, ya onları tevbekâr kılar, ya da zalim olduklarından ötürü kendilerine azab eder» mealindeki ayeti kerime nazil oldu. (Ali îm-ran: 128) Allah, dilerse onları tevbekâr kılar ve küfürlerinde jsrar ederlerse onlara azab eder. Çünkü onlar zalimdirler. Bu ayeti kerimenin nüzulünde tefsir alimleri ihtilâf etmişlerdir. Bi'ri Maûne halkı hakkında yahud Uhud savaşındaki düşmanlar hakkında Hazreti Peygamberin bedduaya niyet etmeleri üzerine nazil oldu, denilmiş; fakat Buhari'de, bu hadis-i şerifte, Uhud savaşında nazil olduğu açıklanmış bulunduğundan bu husus daha kuvvetlidir.

1059- tbni Ömer (Radıyallahu Anhümaî der ki:
Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin Uhud savaşında mübarek başlan yanhp dişi kınldıktan sonra sabah namazlarının son rekatlarında rükudan kalktıktan ve SEMIALLAHU Lt-MEN HAMÎDEH dedikten sonra: «Allahım! Falana, falana ve falana lanet et!» diye beddua ederlerdi. (Sonra Allah tarafından mealini bir önceki hadîs-i şerif münasebetiyle verdiğimiz ayeti kerime nazil oldu.)

1060- Vahşî'den rivayet edilmiştir!
Abdullah bin Adiyy (RadıyallaŞu Anh) der ki, Hazreti Hamza'yı öldüren Vahşî'den, onu nasıl öldürdüğünü anlatmasını istedim. O da
şöyle anlattı:
— Hazreti Hamza, Bedir savaşında Tuayme bin Adiyy'i öldürmüştü. Efendim Cübeyr bin Mut'im bana dedi ki, eğer amcam Tuay-me'yi öldüren Hamza'yı öldürebilirsen seni kölelikten azad ederim. Nihayet Uhud savaşı için askerler toplanınca, ben de onlarla beraber Mekke'den çıktım. Uhud dağına, vanp savaş için saf bağladık. Arablann adeti üzere içimizden Siba adında biri, karşı karşıya gelmiş olan iki ordunun ortasına çıktı ve karşısına bir savaşçı istedi. Önün karşısına hemen Hazreti Hamza çıktı ve: Allah'a ve onun peygamberine karşı çıkan kadın kılıklı Siba, diyerek üzerine atıldı ve ona öldürdü. O zaman ben bir kayanın arkasında Hazreti Hamzayi öldürmek için pusuya yatmış idim. Hamza bana yaklaşınca süngümü onun karnına doğru fırlattım. Süngüm, göğsü ile göbeği arasına isabet etti ve arkadan çıktı. Orada hemen şehid oldu. Savaş sonrası Mekke'ye dönen insanlarla bende döndüm. Sonra Mekke'de islâmiyet yayılmaya başlayınca korktum ve Taife kaçtım. Daha sonra Mekke fethedilince Taif'den bazı heyetler İslâm'ı kabul için Hazreti Peygamberin huzuruna gitmeye başladılar. O heyetler arasında beni de gönderdiler ve asla korkmamamı, İslâm'ı kabul edenlere Hazreti Peygamber tarafından hiçbir zarar gelmeyeceğini de öğütlediler. Böylece ben bir b.eyet içerisinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardım. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni görünce bana : «Vahşi senmlsin?» buyurdu. Evet, dedim.
Hamza'yı sen mi öldürdün?» diye sordu. Dedim ki: Durum sîze bildirildiği gibidir. Bunun üzerine bana şöyle buyurdular:
«Yüzünü bana göstermemeye gücün yeter mi?» Ben de çıktım ve bir daha kendilerine görünmedim; Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem irtihal edince, Müseylemetü'I-Kezzab adında biri, peygamberlik iddiası ile ortaya çıkmıştı. Ben kendi kendime dedim ki, bu kâfire karşı çıkar da ben onu öldürürsem, Hamza'nın yerine bana bir keffâret olur. Bu niyetle Hazreti Ebû Bekir tarafından Müseyle-metü'l-Kezzab'a karşı gönderilen akserin içine ben de girdim. Nihayet gidip savaşa başladığım zaman yıkık bir duvarın deliğinden onu perişan bir halde su ararken gördüm. Hemen süngümü üzerine attım, iki memesi arasına saplandı ve arka taraftan iki kürek kemiği arasından çıktı. Ensar'dan Abdullah bin Zeyd de yetişerek onun başını kesti. Böylece Müseylemetü'l-Kezzab öldürülerek taraftarları da temizlendi.

1061- Ebû Hüreyre (Radıyaliahu Anlı) .der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Uhud savaşında düşmanlar tarafından kırılan mübarek dişini göstererek:
«Peygamberine karşı bunu yapan bir kavime Allah'ın gazabı
şiddetlidir.» buyurdu ve şöyle devam etti: -Allah yolunda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in öldürmüş olduğu bir kişiye de Allah'ın gazabı şiddetlidir.»
Mütercim:
Uhud savaşında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin kırılan dişi, ön dişlerle azı dişleri arasındaki diş olup alt çenenin sağ tarafında idi. Hazreti Peygambere bu tecavüzü yapan Utbe ibni Ebi Vakkas adındaki kâfirdi ve Hazreti Sa'd ibni Ebi Vakkas'ın da kardeşidir. Hazreti Peygamberin mübarek başını taş ile yaralayan--da îbni Kamie adındaki mel'ûn idi. Bunların her ikisi de birer sebeple helak olup cehennemi boyladılar.
îbni Kamie, bir dağ yolunda giderken büyük bir' yaban keçisi tarafından boynuzlanarak parça parça edildi.
Utbe ibni Ebi Vakkas ise, çok geçmeden helak oldu ve bu adamın, soyundan gelen çocukların ön dişleri anadan doğma hep kırık (yarım) halde olmuştur. Bunun atmış olduğu taş, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in başına giymiş oldukları çelik zırhın iki halkası na isabet ederek bu halkaları elmacık kemiği içine batırmıştı. Ebû Ubeyde bin Cerrah bu halkaları güçlükle çıkardı. Ne yazık ki, bunlar çıkarılırken Hazreti Peygamberin iki ön dişi de çıktı [35] Böylece hem mübarek yüzleri, hem de mübarek ağızları kanlar içinde kaldı.
Sonra Ebû Said El-Hudrî'nin babası Malik bin Sinan gelerek elmacık kemiklerinde olan kanı emerek yuttu. Bunu gören Hazreti Peygamber: «Benim kanım karışan kimseye cehennem ateşi dokunmaz!* buyurdu.

Yine Uhud savaşında, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellenc'i öldürmek kaşdı ile gelmiş olan Kureyş öncülerinden Übeyy bin Halef adındaki mel'ûn, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bizzat attıkları okun isabeti ile yaralandı ve onun ızdırabı ile can verdi, cehennemi boyladı. (Allah'ın laneti kâfirler üzerine olsun...)

1062- Hazreti Aişe (Radıyaliahu Anha) der ki!
Uhud savaşında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, müşrikler Mekke'ye doğru dönüp giderlerken onların tekrar geri dönmeleri mümkün olacağı cihetle bir tehlike sezdiklerinden ashabı kirama şöyle buyurdular:
«Bu müşrikleri kim İzleyecek (arkalarını takıp edecek)?»
Bunun üzerine ashabdan yetmiş kişi hazırlandı.
Mütercim:
Bu yetmiş kişi içinde Ebû Bekir, Zübeyr bin Avvam, Ömer, Osman, Ammar bin Yasir, Talha, Sa'd ibni.Ebi Vakkas, Abdurrahman ibni avf, Ebû Huzeyfe,. İbni Mes'ud (Radıyaliahu Anhüm) gibi ashabın büyükleri vardı. Gerçekten bunların takibedişini gören müşriklerin kalblerine Allah tarafından korku ve dehşet düştü. Daha önce dönüp tekrar hücum etmek niyetini taşırlarken, bu defa kaçmaya karar verdiler. Düzensiz ve dağınık bir halde Mekke'ye kaçıp gittiler.
Başka bir hadîs-i şerifte de, müşrikler Medine'ye üç mil uzaklıktaki Hamra'ul-Esed isimli yere vardıkları zaman, Allah, onların kalb-lerine korku düşürdü. Bundan dolayı savuşup gittiler şeklindedir.
Sonra o müşrikleri izleyen yetmiş kadar ashabı kiram hakkında: «O müminler ki, (Uhud savaşında) kendilerine yara isabet ettikten sonra Allah'ın ve peygamberin çağrısına uyar ve hele iyilik edip fenalıktan sakınırlar, onlar için çok büyük bir mükâfat vardır. Onlar, o kimselerdir ki, kendilerine insanlar: Düşmanlarınız size karşı ordu hazırladı; siz onlardan korkun; dediler de, bu söz onların imanını artırdı ve üstelik: Allah bize kâfidir: o ne güzel vekildir, dediler.» (Alj îmran/172, 173)
Böylece düşmanın takibine gidenler, o yolda, hiç bîr zarara uğra-mıyarak selâmet içinde Allah Tealâ'nın ihsanı ile geri döndüler.[36]

HENDEK (AHZAB) SAVAŞI

1063- Hazreti Câbir (Radıyallahu Anh) derki:
Hendek savaşı için bütün ashab hendek kazarken,- kazmaların işlemediği sert bir tabakaya rastladık. Ashab durumu Peygamber Sal-îallahu Aleyhi ve Sellem'e bildirdiler. Peygamber Hazretleri:
«Ben inerim» buyurdu. Sonra (açlığ'a karşı) mübarek karınlarına taş bağlamış oldukları halde kalktılar. Nitekim hendek kazarken üç gün yiyecek namına hiç bir şey tadmamiştık. Resûlüllah hendeğe indi ve kazmayı alarak o sert tabakaya vurunca kum gibi parçalanıp
dağıldı.
— Ya, Resûlallah! dedim. Bana izin ver de, evime kadar gideyim.
Sonra evime gittim ve zevceme dedim ki, bugün Hazreti peygamberde bir hal gördüm ki, dayanılacak gibi değil* Yanında yiyecek bir şey. var mıdır? Zevcem, bir oğlak ile bir parça arpamız var, dedi. Hemen ben o keçi yavrusunu kestim. Etini ve arpayı pişirdim. Sonra Hazreti Peygamberin huzuruna giderek:
— Ya Resûlallah! Evimizde birazcık yemek var. Birkaç ashab ile beraber evimize kadar teşrif eder misiniz, dedim. Hazreti Peygamber bana sordu:
«Evinizdeki yemek ne kadardır?» Ben de, miktarı şu kadardır,
diye bildirdim. Hazreti Peygamber:
«Çoktur, iyidir.» buyurdu, ve ilâve etti:
«Sen evine dön ve hanımına söyle: Ben gelinceye kadar tencereyi âteşten ve ekmekleri tandırdan çekmesin.» Sonra Hazreti Peygamber bütün ashaba hitab ederek:
«Kalkınız!.. (Cabir bize sofra hazırladı.)» buyurdu. Bu davet üzerine, muhacirin ve ensar hep kalktılar ve evimize geldiler. Ben de hemen zevcemin yanına koşup: Allah sana iyilik versin. Bütün ensar ve muhacirler Hazreti peygamberle geldiler. Şimdi ne yapacağız?
dedim. Zevcem:
— Hazreti Peygamber, yemeğin ne kadar olduğunu sordu mu?
dedi. Ben de-.
— Evet, sordu, dedim. CO halde bunun bir hikmeti vardır.) Sonra Hazreti Peygamber buyurdu:
«Haydin (onar onar) giriniz. Geniş oturunuz, birbirinizi sıkıştırmayınız.» Sonra Hazreti Peygamber tandırdan ekmek çıkarıp doğruyor ve üzerine et doğradıktan sonra tencere ve tandın örterek sofrayı ashabının önüne koyuyor; Sonra tekrar et ve ekmek çıkarıyordu. Hepsi doyuncaya kadar et ve ekmek doğramaya devam etti. Bir miktar da arttı. Resûl-i Ekrem, CCabir'in karışma) şöyle buyurdu:
«Bunu sen ye ve bir kısmını da ikram et. Çünkü halk kıtlığa uğramıştır.»

1064- Süleyman bin Sured (Radıyallahu Anlı) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Hendek (Ahzab) savaşı esnasında: «Biz onlarla (kâfirlerle) savaşırız; fakat onlar bundan böyle bizimle savaşamazlar.» buyurdu.
Mütercim:
Bu hadîs-i şerif, Hazreti Peygamberin mucizelerindendir. Şöyle ki: Ahzab sûresinin dokuzuncu ayeti kerimesinde mealen Cenabı: Hak «Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın: Hani (Hendek savaşında sizi yok etmek için kâfirlere ait) ordular size gelmişti de, biz onların üzerine (şiddetli) bir rüzgâr ile görmediğiniz (meleklerden ibaret) ordular salıvermiştik. Allah ne yapmakta olduğunuzu görüyordu.» şeklinde beyan ettiği üzere, bütün kabileler bir araya gelerek müslümanları yok etmek için onbin kadar asker toplamışlardı. Kesin bir zafer kazanmak niyeti ile Medine'ye geldiler ve çevresine kondular. İslâm askerlerinin sayısı üç bin civarında idi. Hazreti Peygamber Medine şehrinin etrafına hendek kazdırdı ve iç tarafa çekildi. Bir aya yakın düşmanla karşı karşıya bulunularak karşılıklı olarak birbirlerine ok ve taşlar atıldı. Hak Tealâ Hazretleri müminlere yardım için bin melek gönderip askerlerin etrafında tekbir getirdiler. Kâfirler o melekleri görmeyip seslerini işittiler. O esnada bir de fırtına halinde şiddetli bir rüzgâr çıktı. Düşmanların yüz ve gözlerine kum ve toprak saçarak ateşlerini söndürdü, çadırlarını söktü. Hayvanlarını ve eşyalarını darmadağın etti. Bu hal sebebiyle Allah tarafından kalblerine kprku sokuldu. Bu hengâmede içlerinden Tuleyha bin Huveyîid adındaki kâfir seslendi:
— Haberiniz olsun! Muhammed size sihir yapmağa başladı. Canınızı kurtarmak isterseniz selâmet tarafına koşunuz. Bunu duyan askerler dağınıklık içinde ve perişan bir halde Mekke'ye doğru kaçıp gittiler. Bu savaşa dair geniş bilgi siyer kitaplarında vardır.
Bu olay üzerine Hazreti Peygamber bir müjde olarak ashabı kirama: «Artık bundan böyle biz onlarla savaşırız. Onlar bize savaş açamayacaklar,» buyurarak mucizelerini gösterdiler. Zira Hendek savaşının ertesi yılı Hudeybiye andlaşması oldu. Ondan bir yıl sonra da Ömre niyeti ile Mekke'ye gidilip hac vazifesi yerine getirildi ve orada üç gün kalındıktan sonra emniyet ve güven içinde selâmeti© Medine'ye dönüldü. Sonra Kureyş öncüleri andlaşmayı bozduklarından ertesi yıl Mekke fethedildi. Böylece Hazreti Peygamberin açık mucizesi gerçekleşti.

1065- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hendek (Ahzab) savaşı münasebetiyle şöyle buyururdu:
«Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur; birdir Ordusunu aziz Cşanlı ve üstün) kıldı. Kuluna yardım etti. Müttefikleri (Hendek savaşma katılan hizipleri) hezimete uğrattı. Birdir. O ve O'nun dışında hiçbir şey (güç) yoktur.»[37]

BENİ KURAYZA GAZASI

1066- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Benî Kurayza adındaki Yahudi kabilesi, Hazreti Peygamber tarafından onbeş gün muhasara edilip sıkıştırıldıktan sonra, onlar Sa'd bin Muaz (Radıyallahu Arih) Hazretlerini hakem tayin ederek onun vereceği hükme razı oldular. Kale ve savunma mevzilerinden aşağıya indiler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de Sa.d bin Muaz Hazretlerine haber gönderdi. Sa'd, Hendek savaşında yaralanmış ve yarası da ağır olduğundan Medine'de bir çadırda yatmakta ve tedavi edilmekteydi. Sa'd Hazretleri bir merkebe bindirilerek yola çıkarıldı. Sa'd Hazretleri, daha önce Benî Kurayza yurdunda bulunduğu sırada kendisine mescid (namazgah) edindiği bir yere yaklaşınca, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ashaba hitaben şöyle buyurdu:
«Efendinizi veya en hayırlınızı kalkıp karşılayınız.» Bu emir üzerine ashab ayağa kalktılar. Sonra Hazreti Peygamber Sa'd Hazretlerine hitaben:
«Şunlar (Beni Kurayza yahudileri) senin vereceğin hükme razı oldular (bunlara ne yapılması gerekiyorsa fikrini ve hükmünü bildir) .» buyurdu. Sa'd bin Mustz cevab verdi:
— Bunların savaşçılarını öldürür, diğerlerini esir alırsın. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Sa'd Hazretlerinin bu hükmüne karşı şöyle buyurdu:
«Sen, bu Yahudiler hakkında Allah'ın hükmü ile hüküm verdin (yahud Meleğin hükmü ile hüküm verdin, gerçeği ifade ettin).» (Sa'd bin Muaz, Hendek savaşında aldığı yaranın tesirinden kurtula-imyarak öldü.)[38]

RİKA GAZASI

1067- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile birlikte Necid bölgesi yönüne savaş için gittik. Sonra geri dönerken güneşin şiddetli sıcağında büyük ağaçları bulunan bir vadiye geldik. Hazreti Peygamber öğlen uykusu (dinlenmek) için buraya indi. Beraberinde bulunan insanlar da hep indiler ve birer ağacın gölgesine çekildiler. Hazreti Peygamber yalnız başına bir sakız ağacının (yahud dikenli bir ağacın) altına indi. Kılıcını da ağacın bir budağına astı ve uykuya yattı. Biz uyumakta iken Hazret; Foygairfcar bizi çağırdı. Biz de hemen yanlarına koştuk. Baktık ki, Mr brdavî Peygamberin yanında oturuyor. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bize buyurdu:
«Uyumakta iken bu bedevi gelip kılıcımı kınından çekti ve uyafl-dımki, kılıç onun elinde yalın olarak bulunuyor. Bana, seni benden kim kurtaracak? dedi. Ben de ona-.
«Allah» dedim. İşte o, şurada oturuyor.» (Hazreti peygamber ona hiç bir ceza vermedi.)
Mütercim:
Bu olay Hazreti Peygamberin mucizelerindendir. Başka bir rivayette de, Hazreti peygamber ona: «Senden beni Allah kurtarır.» buyurması üzerine o anda Hazreti Cibril gelerek o Bedevi'nin göğsüne bir yumruk vurdu. Bedevî yere serilerek elinden kılıç düştü. Hazreti Peygamber yere düşen kılıcı hemen alıp Bedevi'ye: «Şimdi seni benden kim kurtaracaktır?» buyurdu. Bedevî dedi ki: Senden beni kurtaracak yoktur. Aman ya resûlallah! Sonra şehadet kelimesini getirerek müslüman oldu ve kavmine döndükten sonra onun vasıtasıyla çokları islâmı kabul etti.[39]

BENİ MUSTALIK GAZASI

1068- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der kii Benî Mustahk gazasında Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberdik. Arab kâfirlerin esirlerinden cariyeler hissemize düşmüştü. Biz de evlerimizden uzak olarak uzun müddet taşrada kaldığımızdan bekârlık halimiz şiddetlenerek cariyelerimize yaklaşmayı arzu ettik. Fakat cariyelerimiz çocuğa kalırsa, artık onları satmak caiz olamayacağından korktuk. Çocuğa kalmamaları için korunmayı (dışarı dökmeyi) çare olarak düşündük. Ancak bunun caiz olup olmadığını bilmediğimiz için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sorduk. Bize şu cevabı verdiler-.
«Bunu yapmanızda bir sakınca yoktur. Çünkü kıyamete kadar Allah katında yaratılması mukadder olan her insan dünyaya gelecektir {bunun için günah olur diye endişelenmeyiniz).»

HUDEYBİYE GAZASI

1069- Hazreti Ömer'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir: Hazreti Ömer, Hudeybiye dönüşünde geceleyin Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem'in beraberinde bulunurken Hazreti Peygam-ber'e bir şey sordu; fakat cevab alamadı. Bu soruyu üç defa tekrarladı ise de yine cevab alamadı. Zira o esnada Hazreti Peygamber Âllah'dan gelen bir vahy ile meşguldü. Sonra Hazreti Ömer kendi nefsine söylendi:
— Ey Ömer, senin anan ağlasın! (ölesin). Üç kez ısrar ederek Resûlüllahı rahatsız ettin.
Hazreti, Ömer der ki: Sonra ben devemi koşturdum. Bütün insanların önüne geçtim. Hakkımda Kur'an nazil olmasından korku ve endişe içinde bulunuyor ve düşünüyordum. Ben bu hal üzere iken bir haberci beni çağırdı. Hakkımda bir ayet nazil olmuştur, korkusu ile Hazreti Peygamberin huzurlarına vardım. Bana şöyle buyurdular:
«Bu gece bana bir sûre nazil oldu ki, üzerine güneş doğan bütün varlıklardan bana daha. sevgilidir.» Sonra FETÎH sûresini baştan sonuna kadar okudular. '
Mütercim;
Bu Fetih sûresi, bugüne kadar meydana gelen ve bundan sonra da Jayamete kadar olacak bütün islâm fetihlerini müjdelemektedir. Hem Kur'an'ın bir mucizesi, hem de Hazreti Peygamberin ve onun ümmetinin geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanacağını da müjdeliyor. Ayrıca Hudeybiye bancının hem Mekke'nin fethine ve hem de diğer fetihlerin olacağına işaret ettiğinden bu sûrenin dünya ve dünyadâkilerden daha sevimli olacağı tabiidir. Yine Hudeybiye ban-şına evvelce itiraz eden Hâzreti Ömer ve Arkadaşlan bu sûrenin inmesiyle mahcub oldular ve çok pişmanlık duydular, tevbe ve istiğfar ettiler.
Bir de, bu sûrenin her bir ayeti Kur'anın apaçık mucizelerinden olup çoğu meydana gelmiş ve daha da gelecektir.

1070- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hudeybiye'de ağaç altında BEY'ATÜ'R - RIDVAN (Allah'ın rızasına uygun biat) adı verilen biat sırasında bütün ashaba şöyle buyurmuştu:
«Siz, yeryüzündeki bütün insanların en hayırhsısınız.» Biz o gün orada bindörtyüz kişiden ibaret' idik.

1071- Misver bin Mahreme (Radıyallahu Anh) der ki:
Hudeybiye senesi, ömre yapmak niyeti ile Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ashabı ile Medine'den çıkmıştı. Mekke'de bulunan Kureyş kâfirlerinin tutum ve davranışlarını öğrenmek için de Hu-zaa kabilesinden birini casus olarak göndermişti. Mekke'ye doğru ilerleyen birliğimiz Gadîru'l-Eştat adındaki yerde konakladı. Mekke-ye gönderilmiş olan casus CBüser bin Süfyan) dönüp şu haberi getirdi:
—Ya Resûlallah, Kureyş -kâfirleri sizin bu hareketinizi öğrendiler. Aleyhinize çeşitli kabilelerden toplanan büyük bir ordu hazırladılar. Sizinle savaşmakta kararlıdırlar ve sizi Kabe'yi ziyaretten alıkoyacaklar.
Verilen bu haber üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem, ashaba hitaben istişare yolunda şöyle buyurdu:
«Ey insanlar! bana görüşlerinizi söyleyin, Kabe'den bizi engellemek isteyen o düşmanların soyu sopuna yönelmemi uygun görür-müsünüz? Bize karşı koyarlarsa Allah Teâlâ, müşriklerden bir gözeyi (insan kaynağını) kesmiş (kurutmuş) olacaktır. Aksi takdirde biz de onları yersiz yurtsuz ederiz (bir daha bize karşı koyacak gücü bulamazlar):» Ebû Bekir söz aidi:
— Ya Resûlallah! Kabe'yi ziyaret maksadı ile (Medine'den) çıktınız. Hiç kimse ile savaşmak ve hiç kimseyi de öldürmek niyetinde değildiniz. O halde ayni maksadla yola devam ediniz. Bizi Kâ'be'yi ziyaretten engelleyen olursa ona karşı savaşırız, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
«Bismillahi diyerek yolunuza devam ediniz.» buyurdular.
Mütercîm:
Mekke'ye doğru birlik yola devam ederken Hazreti Peygamberin Kusva adındaki devesi ilahi bir emirle Hudeybiye yönüne doğru istikamet değiştirdi ve orada çöktü. Gelecek yıl ömre yapmak üzere Hu-deybiye'de barış imzalandı. Gerçekten ertesi yıl Hazreti Peygamber ashabı ile ömreyi tamamladı ve üç gün Mekke'de kaldıktan sonra tekrar Medine'ye döndüler. Bundan bir yıl sonra da, Kureyş kavmi Hudeybiye barışının hükümlerini bozduklarından Mekke tamamen fethedildi ve Fetih sûresinin büyük mucizesi gerçekleşti.[40]

HAYBER GAZASI

1072- Seleme bin Ekva (Radıyallahu Anh) der ki:
Hayber gazası maksadıyla Peygamber SaHallahu Aleyhi ve Sel-lem ile birlikte Medine'den çıktık. Gece yolda giderken Üseyd bin Hudayr Hazretleri, Âmir'e hitaben şöyle dedi:
— Ey Amir! Ezgilerinden bir şey söyle de dinleyelim. Âmir, güzel sesli iyi bir şair idi. Hayvanından indi ve şiir söylemeğe başladı:
Al la hım! Sen olmasaydın hidayete eremezdik.
Zekât vermezdik, namaz kılamazdık.
Sana, neyimiz varsa fedadır; bağışla bizi
Bize dirlik ver, huzurlu kıl, gönlümüzü.
Karşılaşırsak düşmanla kaydırma ayaklarımızı.
Haksız çağrılara biz tıkarız kulaklarımızı
Bir haksız çağrı île yıldırmak isterler bizi.
Bu beyitleri Arab şive ve ahenginin güzel nağmeleri ile okurken develer bunun tesirinden sür'atle yürümeğe başladılar. Peygamber SallaUahu Aleyhi ve Sellem sordu:
«Bu sürücü kimdir?» Ashabı kiram:
-^ Âmir bin Ekva'dır, ya Resûlallahİ dediler. Sonra Hazreti Peygamber bu şair için şöyle buyurdu:
«Allah ona rahmet etsin.»
Peygamber SallaUahu Aleyhi ve Sellem bir kimse hakkında böyle dua etmezdi. Onun için Âmir'in şehid olacağına bir işaret vardır

düşüncesiyle Hazreti Ömer:
— Yâ Resûlallah! Âmir hakkındaki .duanızdan anlaşılan o, yakında şehid olacaktır. Fakat keşke böyle sefer halinde bizi neş'elen-dirmek için onu bize bağışlayaydınız? dedi. Sonra biz Hayber'e var dik ve Hayber'i kuşattık. Muhasara uzadı. Bizim yiyeceklerimiz tükendi ve açlığa tutulduk. Sonra Allah Tealâ bize fetih zaferini verdi. O akşam herkes ayrı ayrı ateşler yakarak yemek pişirmeye koyuldu. Hazreti Peygamber ashaba sordu: «bu ateşler nedir, bunlar üzerinde ne pişiriyorsunuz?» Ashab cevab verdi:
— Ya Resûlallah, et pişiriyoruz, Hazreti Peygamber yine sordu-«Ne eti pişirîyorsumız?» Ashab:
— Evcil merkep eti, dediler. H&zreti Peygamber onlara: «Etleri dökün ve güveçlerinizi kirm> buyurdu, Ashabdan Hazreti Ömer (R-adıyallahu Anh) sordu:
— Etleri döküp tencerelerimizi güzelce yıkasak olmaz mı? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Veya öyle yapınız.» buyurdu.
Yine bu Hayber savaşında düşmanla karşı karşıya saf bağlayıp döğüşürken, adı geçen şair Âmir'in kılıcı kısa olduğundan bir Yahudi'nin bacağına vurayım derken, kılıcın keskin ağzı kendi dizine isabet etti ve onun tesiriyle öldü.
Seleme bin Ekva'der ki: Bazı kimseler, şair Amir hakkında, onun amelleri boşa çıkmıştır. Çünkü kendisini öldürdüğünden şehid olmamıştır, diye söz ettiler. Buna çok üzüldüm. Beni bu derecede üzgün gören Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri elimden tur tarak: «Sana ne oldu?» buyurdu. Ben de:
— Ya Resûlallah Anam-babam sana feda olsun! Amcam Âmir'in. amelleri boşa gitti, diye söylenmektedir. Onun için kederliyim, dedim. Hazreti Peygamber:
«Bu sözü söyleyen yalan söylemiştir. Onun İki mükâfatı vardır.» buyurdu ve iki parmağını bir araya getirerek devam etti: «O, hem câ-hiddir (güç işlere sabırlıdır) hem de mücahiddir. Onun yolunda yürüyen Arab pek azdır.» Bir rivayet de: «Bu arazide Amir gibi yetişen Arab azdır.» şeklindedir.

1073- Ebû Musa El-Eş'arî (Radıyallahu Anh) der ki:
Hayber gazasına giderken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel ı I*a^etlerinin beraberinde olan ashab bir vadiye inince yüksek sesle tekbir ve tehlil getirmeye (Allahu Ekber ve Lâilâhe İllallah demeye) başladılar. Hazreti Peygamber onlara şöyle buyurdu:
«Kendinize geliniz. Siz, sağıra veya uzakta olana seslenmiyorsunuz, biz, her şeyi işiten ve yakın olan Allah'a dua ediyorsunuz. Nerede olursanız Allah sizinle beraberdir »
Ebû Musa sözüne devamla der ki:
O zaman ben. Hazreti Peygamberin arkasında onunla aynı hayvana binmiştim. Hem de lisanımla LAHAVLE VE LA KUVVETE İLLA BİLLAH diyordum. Hazreti Peygamber bana şöyle buyurdu:
«Ya Abdullah bin Kay s! Ben sana cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi? O, LA HAVLE VE LÂ KUVVETE İLLA BİLLAH sözüdür.»
(Günahlardan korunmak ve ibadetlere güç kazanmak, ancak
Allah'ın kudretiyledir.)
Mütercim:
İşte bu «Lâ Havle...» cümlesinin manası, islâm dininin özü demektir. Çünkü bir kimse, günahlardan uzaklaşma ve ibadete güç kazanmanın ancak Allah'ın emir ve iradeleriyle olduğuna inanınca bütün işlerinde Allah'a dayanmış demektir. Bu hal, tasavvufta «Fani fillâh ve Bakı billah» diye ifade edilen gerçeğin özüdür. Fakat cüz'î irademizi unutmayalım ki, o da kulun sorumluluğu için yeterlidir. Allah Tealâ kulların bütün işlerini yaratıcıdır; kul ise, işi kazanandır (kâ-sibdir).

1074- Sehl bin Sa'd (Radiyallahu Anh) der ki-Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Hayber savaşında düşmanla karşı karşıya gelip çarpıştıktan sonra her iki taraf birlikleri ordugâhlarına döndü. Bu arada ashab içinde Kuzman adında biri vardı ki,'düşman ordusundan çekilen ve ayrılan kimi görürse kılıçtan geçiriyor, öldürüyordu. Ben onun bu halini Hazreti peygambere bildirdim ve hiç birimiz bugünkü savaşta onun gösterdiği bece-rikliği yapamadık, dedim. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Dikkat ediniz, o cehennem ehlindendir.» Sonra ashabdan biri, öyle ise ben onu devamlı gözeteceğim ve akıbetinin ne olacağını göreceğim, dedi ve onun her hareketini izledi. Nihayet Kuzman ağır şekilde yaralanarak çok acı çekmeğe başladı. Adam buna dayanamayarak kılıcının kabzasını yere dayadı ve göğsünü kılıcının sivri ucuna dayayarak üzerine yüklendi ve böylece intihar etti. Onun bu halini gören takipçi hemen Hazreti Peygamberin huzuruna gelerek:
— Ya Resûlallah! Ben şahidlik ederim ki, Allah'ın gerçekten peygamberisin, dedi. Hazreti Peygamber ona:
«Bu söz neden gerekti?» buyurdu. Adam da Kuzman'ın akıbetini olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellenı Hazretleri şöyle buyurdu:
«Gerçekten adam var ki, insanların gözünde cennet ehlinin İşini yapar; halbuki o kimse cehennem ehlindendir. Adam da var ki, insanların gözünde cehennem ehlinin işini yapar; halbuki cennet ehlinden dir.» Diğer bir rivayette de şöyle varid olmuştur:
«Kalk, ey Bilâl! İlân et ki, Müminden başkası cennete giremez. Allah bu dini facir (günahı açık) bir adamla da destekler.»
Mütercim:
Kuzman hakkında varid olan hadîs-i şeriften, her intihar edenin cehennemlik olacağı manası anlaşılmakta ise de, gerçekte dinî hüküm böyle değildir. Kuzman kendisini öldürmesinden dolayı Allah tarafından bağışlanmazsa, ebedî olarak değil, uzun bir müddet cehennemde azab çeker. Fakat intihar etmeyi helal sayarak onu işlemiş ise, kâfir sayılacağından devamlı olarak cehennemde kalır. Yoksa intihar edenin muhakkak cehennemlik olması gerekmez. Ayrıca Kuzman'ın iç hali Allah tarafından Hazreti Peygambere bildirilerek kâfir olduğuna işaretle cehennem ehlinden olduğu da söylenebilir. Şerkavi şerhinde böyle yazılıdır.

1075- Ebû Musa El-Eş'arî (Radıyallahu Anh) der ki:
Memleketimiz olan Yemen'de iken, Hazreti Peygamberin Medine'ye göç ettiği haberini aldık. Kendi kabilemizden elli üç arkadaş olarak Medine'ye hicret etmek üzere bir .gemiye bindik. Beraberimde benden büyük Ebû Bürde ve Ebû Rühm adlarında iki kardeşim vardı. Sonra hava muhalefeti yüzünden gemi bizi Habeşistana, Necaşî'nin memleketine götürdü. Habeşistana inince orada, daha önce Mekke'den Habeşistana hicret etmiş olan Hazreti Cafer Cibni Ebî Talib) ile karşılaştık. Onunla beraber bir müddet kaldık. Nihayet biz, Hazreti Cafer ve beraberindekilerle Medine'ye gitmek üzere, Habeşistan'dan ayrıldık. Bir gemiye binerek Hicaz sahiline indik ve Hayber'in fethi zamanında hepimiz Hazreti Peygambere kavuştuk.
Sonra insanlar içinde bir takım kimseler, biz hicret bakımından sizi geçmiş bulunuyoruz, diyerek övündüler. Hazreti Cafer'in hanımı Esma binti Umeys bizimle gelenlerdendi. Hazreti Esma, görüşmek ıiiaksadıyla kocası Tayyar Hazretleri ile beraber, müminlerin annesi ve Hazreti Ömer'in kızı Hafsa'nm evine gittiler. Orada tesadüfen Hazreti Ömer'le karşılaştılar. Hazreti Ömer, kızı Hafsa'ya, Esma için: Bu kimdir? diye sordu. Hazreti Hafsa da: Umeys'in kızı Esmâ'dır, dedi. Bunun üzerine Hazreti Ömer lâtife ederek: Vay, bu deniz yolu ile gelen Bahriye Esma mıdır!.. Dedi ve bu latifeyi tekrarlayarak ilâve etti: Siz Medine'ye hicrette geri kaldınız. Biz hicret bakımından sizi geçtik. Hazreti Peygamber'e sizden daha çok yakın olmamız gerekir. Hazreti Esma, Hazreti Ömer'in bu şekildeki konuşmasına kızdı ve
şöyle konuştu:
— Vallahi, siz, Peygamber Sallallahu 'Aleyhi ve Sellem'e bizden daha layık değilsiniz; çünkü siz. Hazreti Peygamberin yanında bulunarak aç olanlarınızı doyurdu, cahillerinize ilim verdi. Siz refah ve rahatlık içindeydiniz. Halbuki biz, Allah'ın ve onun peygamberinin dini için vatanımızı bırakarak Habeşistan'a gittik. Orada dinden ve dindarlarımızdan uzak bir diyarda sıkıntılar içindeydik. Şimdi bu halde Allah'a yemin ediyorum, senin bana söylediğin bu sözleri Hazreti Peygambere arz edinceye kadar ne yemek yiyeceğim ve ne de su içeceğim. Sonra Hazreti Peygamber, Hazreti Hafsa'nm evine şeref verdi. O zaman Hazreti Esma, Hazreti Ömer'in kendisine söylemiş olduğu sözleri aynen Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e anlattı. Hazreti Peygamber Esmâ'ya sordu:
«Sen ona (Ömer'e) ne söyledin?» Esma da beyan edilen şekilde konuşmalarını ve Ömer'e söylediklerini anlattı. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Gerçekten Ömer, bana sizden daha layık değildir. Ona ve onun arkadaşlarına bir hicret sevabı vardır. Size ve sizinle olan gemi arkadaşlarına ise iki hicret sevabı vardır (Habeşistan a ve Medine'ye hicret sevabı).»
Hazreti Esma der ki: Bu hadîsi duyan Ebû Musa El-Eş'arî ile diğer bizim gemi arkadaşları her gün grup grup yanıma gelerek bu hadisten bana sorarlardı. Arkadaşlarımızın hepsi son derece sevine ve ferahlık duyarlardı. Onlar için bundan daha sevinçli iş dünyada yoktu.

1076- Ebû Musa'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Eş'arî kabilesinden sefer arkadaşlarının, gündüzleyin nerede konakladıklarını görmemiş olsam da geceleyin çadırlarına girdikleri zaman okudukları Kur'an seslerinden nereye indiklerini bilirim. Onlardan hikmetli kişiler de çıkar. Bir süvari müfrezesine (veya düşman müfrezesine, buyurdu) rasladığı zaman onlara, arkadaşlarını burada kendilerini beklemenizi sizden istediler der (kendini elçi durumuna koyarak hayatını kurtarır ve aynı zamanda karşı tarafin içine bir korku salar).»
Mütercim:
Bu hadîsi şerifin son kısmına iki mana verilebilir: Eğer süvari birliğinden maksad, düşmanlar ise, -o akıllı ve tedbir sahibi kimse, bu düşmanlara: Benim arkadaşlarım gelinceye kadar siz burada bekleyin, onlar sizinle savaşacaklar, demesiyle düşmanları ilk karşılaşmada manen korkutarak kendisini kurtarmış olur.
Eğer süvari birliğinden maksad müslümanlar ise, onları bekleterek piyade olarak gelmekte olan müslümanlarla birleşmelerini sağlamış ve böylece aralarında birlik ve yardımlaşma kurularak düşmana karşı güç kazandırmış olur. Fakat bu fakirin içine doğan mana şudur:
Eş'arî kabilesi içinde Öyle olgun fikirli adam vardır ki, düşman birliği ile karşılaşınca, onlara karşı yılmadan tek basma durur ve düşmanın ilerlemesine engel olur. En doğrusunu Allah bilir.[41]

MÛTE GAZASI

1077- tbni Ömer (Radıyallahu Anhümaî der kiî Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mûte gazasına ordu kumandanı olarak Zeyd bin Harise'yi tayin buyurdu ve şöyle emir verdi:
Zeyd şehid edilirse Cafer komutandır. Cafer de şehîd edilirse
Abdullah bin Re vaha komutandır:»
îbni Ömer der ki: Ben. de bizzat Mûte gazasında bulunuyordum. Sonra biz Cafer'i şehidler arasında aradık ve onu orada bulduk. Onun vücudunda süngü ve ok yarası olarak doksan küsur yara gördük.
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin daha genişi cenaze bahsinde geçmişti.

1078- Üsame bin Zeyd (Radıyallahu Anhl der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizi, gaza için Huraka kabilesine göndermişti. Biz de sabahleyin bu kabileye baskın yap-tak ve onları bozguna uğrattık, O sırada ben ve Ensardan bir arka, flaşım bu düşman kabilesinden birini yakaladık ve onu yere serok.
O adam hemen LÂ İLAHE İLLALLAH dedi. Bunun üzerine arkada-şıra ondan elini çekti. Fakat ben onu bırakmadım ve onu simgeleyerek öldürdüm. Sonra Hazreti Peygamberin huzuruna vardığımda. kendilerine yapmış olduğum işi anlattım ve bana şöyle buyurdular: «Ey Üsame! Sen o adamı LA İLAHE İLLALLAH dedikten sonra nasıl Öldürebildin!»
Ben de:
— Ya Resûlallah, o bu tevhid kelimesini ölümden kurtulmak için söylemişti, dedim. Peygamber, Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bu sözü o kadar tekrarladılar ki, keşke o günden önce müslüman olmamış olsaydım, diye temennide bulundum. (Keşke bugün Hazreti Peygamberin huzurunda islâmı kabul edeydim de böyle mahcub olmayaydım.)
Mütercim:
Üsame Hazretleri «Bizim şiddetimizi (ölüm halini) gördükleri zaman, o kâfirlere iman etmeleri fayda vermez.» mealindeki ayeti kerimeye dayanarak o tevhid kelimesini getiren adamı öldürdüğü söylenebilir. Bunun için Hazreti peygamber de ona diyet vermesi için emir buyurmadı. Bununla beraber bazı alimlere göre, Hazreti Üsa-me'ye diyet ödemesi için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem emretmiştir.[42]

FETİH GAZASI

1079- Babasından rivayet ederek Hişam (Radıyallahu Anh) der ki:
Mekke'nin fethi yılında, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem1-İn Medine'den onbin kişi ile Mekke'ye doğru hareket etmiş olduğu haberini Kureyş kavmi alınca, Hazreti Peygamberin gelişinden bir haber almak üzere üç kişjyi Medine'ye doğru gönderdiler. Bu öncüler Mekke reisi Ebû Süfyan ile Hakim bin Hüzam ve Büdeyl bin Verka idiler. Bunlar Merru'l-Zehran adındaki vadiye vardıkları zaman, yanmakta olan pek çok ateşler gördüler. Ebû Süfyan arkadaşlarına:
—Bu nedir? dedi. Büdeyl bin Verka:
— Bunlar Huzaa kabilesinin ateşleridir, cevabını verdi. Ebû Süfyan:
— Hayır, onların olsaydı, bu kadar çok olmazdı, dedi. Sonra on« lar, Hazreti Peygamberin öncü askerleri tarafından yakalanarak Peygamberin huzuruna getirildiler. Ebû Süfyan hemen Hazreti Peygamberin huzurunda islâmı kabul etti. İslâm ordusu daha sonra biraz ilerleyince, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazreti Abbas'a şöyle buyurdu:
«Sen, Ebû Süfyam, bütün süvarilerimizin geçecek olduğu yol kenarında durdur. İslâm ordusuna baksın (ve dehşeti görsün, hayret etsin) .
Hazreti Abbas bu emre uyarak Ebü süfyanı askerlerin geçit yerinde bekletti. Çeşitli kabilelere ait askerler alay alay Ebû Süfyan'-in önünden geçmeğe başladı. Bir kabile geçerken Ebû Süfyan, Hazreti Abbas'a sordu:
— Bu hangi kabiledir? Hazreti Abbas:
— Gifar kabilesidir, dedi. Ebû Süfyan:
— Tuhaf şey! Benimle Gifar arasında ne var? Neden benimle savaşmak için gelmişler? dedi. Sonra Cüheyne, Sa'd bin Hüzeym, Süleym kabileleri de geçerken Ebû Süfyan ayni sözleri tekrarladı. Sonra Ebû Süfyan'm ömründe görmediği muhteşem bir alay önünden gelip geçerken yine Ebû Süfyan, Hazreti Abbas'a sordu:
— Bu hangi kabiledir? Hazreti Abbas:
— İşte bunlar Medine'lilerdîr. Bunlar Sa'd bin übade'nin sancağı ve komutası altında bulunan Ensar'dan ibaret askerlerdir, dedi.
Sonra Sa'd bin Ubade, Ebû Süfyan'm hizasına gelince, onu azarlar şekilde:
— Ey Ebü Süfyan! Bugün büyük savaş günüdür. Bugün Ka'be civarında cana kıymanın mubah sayılacağı bir gündür, dedi.
Ebû Süfyan, Hazreti Abbas'a hitab ederek:
— Bu tehlikeli günde beni korumanız ne iyi şey!... dedi.
Sonra Hasreti Peygamber beraberinde bulunan ashabın seçkin-leriyle. Peygamberlik sancağı da Zübeyr bin Avvanı'ın elinde olduğu halde Ebû Süfya'nın önünden geçerken Ebû Süfyan Hazreti Peygambere dedi ki: Bana Sa'd bin Ubade'nin söylediğini biliyormusu-nuz? Hazreti Peygamber: «Ne dedi?» buyurdu. Ebû Süfyan da:
— Şöyle şöyle dedi, diye karşılık verdi. Hazreti Peygamber buyurdu ki:
«Sa'd yanılmıştır. İşin doğrusu, bugün, Allah Tealâ'nın Kâbenîn şerefini yücelteceği bir gündür ve ona örtü giydireceği hir gündür.»
Rayi der ki: Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mekke şehrinin ken-mnda Hacûn adı verilen yerde Peygamberlik sancağının dikilmesi için emir verdi. Sonra Mekke'ye yukarı tarafından inerek girmesi için Halid bin Velidi görevlendirdi. Hazreti Peygamber de o yerden (Kedâ adı verilen yerden) Mekke'ye girdi.
Mütercim:
Bu rivayet diğer sahih rivayetlere aykırıdır. Çünkü sahih'olan rivayette Halid bin Velid, Mekke'ye aşağı tarafından ve Hazreti Peygamber de yukarı tarafından girdiler.
Bu Mekkenin fethi gününde Halid bin Velid'in arkadaşlarından iki (Ceyş bin Eş'ar ve Kürz bin Cabir El-Fihrî) şehid olmuş ve müşriklerden de on üç kişi öldürülmüştü. Bu şekilde müşrikler Mekke'yi teslim etmişlerdi.

1080- Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahu Anlı) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mekke'nin fethi gününde Mekke'ye girince Kabe'nin çevresinde üçyüz altmış tane put vardı. Hazreti Peygamber sopa ile bu putları dürterek;
«Hak (İslâm dini) geldi; batıl (putlar ve şirk) yok o!du. Hak geldi; artık batıl, bir şey başlatamaz ve gideni de geri çeviremez.»
Mütercim:
îbni Hibban'm rivayetinde. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'ın sopa ile putları dürtmesiyle o putlar kendiliğinden yere düşüyorlardı, şeklinde anlatılmaktadır.

1081- Amr bin Seleme (Radıyallahu Anh) der ki:
Bizim oturmakta olduğumuz yer, insanların uğrak yeri olan bir su kenarı idi. Bize uğrayan yolculara, çeşitli meselelerden, Arabla-nn ahvalinden ve peygamberlik davasında bulunan zattan hep haberler sorardık. Yoldular, Allah Tealâ Hazretlerinin o zatı peygamber olarak gönderdiğini, ona Kur'an'ı vahyettiğini ve bir kısmı da böyle bir iddiada bulunduğunu soyuyorlardı. Ben küçük yaşımda o yolculardan epeyce ayetler ezberlemiştim. Ayetler sanki kalbime ve hafızama işlenirdi. Zaten Bedevi Arablarm çoğu, müslüman olmak için Mekke'nin fethini bekliyorlardı. O zat, Mekke'lilere üstün gelirse muhakkak peygamberdir, hele durun bakalım, diyorlardı. Mekke fethedilince, her kavim islâm olmak için koştu. Benim babam Seleme de islâmı kabul edip kendi kabilesi olan Seleme kavmine geldi ve de-diki: Vallahi, ben size, hak Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanından geliyorum! Bize şöyle buyurdu!
«Şu namazı şu vakitte şöyle kılınız. Şu namazı da şu vakitte şöyle kılınız. Namaz vakti gelince, sizden biriniz ezan okusun ve en çok Kur'an bileniniz size imam olsun.»
Bizim kabile adamlarımız baktılar ki, yaşım küçük olmasına rağmen benden daha iyi Kur'an bilen yok. Altı - yedi yaşlarımda olduğum halde beni imam yaptılar. Ben onlara namaz kıldırıyordum. Elbise olarak üzerimde bürde denilen bir entari vardı. Secdeye vardığım zaman bu elbisem toplanıyor ve avret yerlerimden bir kısmı açılıyordu. Biz namaz kılarken oradan geçmekten olan bir kadın benim bu halimi görerek cemaata dedi ki, bu imamınızın örtünmesini sağlasanıza... Sonra cemaat bana uzun bir elbise satın aldılar ve giydirdiler. Artık o elbiseden duyduğum ferahlığı hiç bir şeyden duymadım.
Mütercim:
İmam Şafiî Hazretleri, çocuğun imam olmasının caiz olduğu hükmünü bu hadîs-i şeriften çıkarmaktadır. Çocuk mümeyyiz yaşta (kâr ile zararı ayırabilecek bir yaşta) olursa imameti şafiî mezhebinde caizdir. Avret yerlerinin açık olarak namaz kıldırması halinde namazı iade etmemek ise, o zaman bu kabilenin örtünmenin farz oldu ğunu bilmeyişlerinden olmuştur, denebilir.[43]

HUNEYN GAZASI

1082- Ebû Katade (Radıyallahu Anh) der kit
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile Huneyn gazasına çıkmıştık. Huneyn adı verjlen yerde düşmanla karşılaştık. Müslümanlar arasında biraz ilerleme ve gerilemeler oldu. O sırada ben müşriklerden birinin bir müslümanla boğuşmakta olduğunu gördüm. Hemen o müşrikin arkasından boyun ile omuzu arasına bir kılıç darbesi indirdim ve zırhını kesdim. Sonra o müşrik dönüp beni yakaladı ve öyle sıktı ki, ölümü tadar gibi oldum. Sonra düştü ve öldü. Ben de kurtuldum. Askerimiz böyle bozulup giderken Hazreti Ömer'e yetiştim ve-.
— İnsanların bu hali nedir? dedim. Hazreti Ömer:
— Allah Tealâ'nm emri ve kaderidir, dedi. Sonra müslümanlar geri dönerek düşman üzerine saldırdılar ve onları yendiler. Pek çok ganimet aldılar. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri de istirahata çekildiler. O esnada Hazreti Peygamber ashaba şöyle buyurdu:
«Kim bir müşriki öldürür de, onu öldürdüğüne dair bir delili bulunursa, öldürdüğü müşrikin üzerindeki eşyasına sahip olur.»
Ben hemen ayağa kalktım ve:
— Benim için kim şahidlik eder? dedim. Hiç kimse cevab vermediği için oturdum. Hazreti Peygamber ayni sözleri tekrarladı, ben yine ayağa kalkıp:. Benim için kim şahidlik eder? dedim. Hiç kimse cevab vermediğinden yine oturdum. Hazreti Peygamber dördüncü defa ayni sözü tekrarlayınca, yine ben ayağa kalktığım vakit, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu: ile zararı ayırabilecek bir yaşta) olursa imameti şafiî mezhebinde caizdir. Avret yerlerinin açık olarak namaz kıldırması halinde namazı iade etmemek ise, o zaman bu kabilenin örtünmenin farz olduğunu bilmeyişlerinden olmuştur, denebilir.
«Ey Ebû Katade, ne istiyorsun?» Ben de, yukarıda anlattığım şekilde bir müşriki öldürdüğümü ifade ettim. Sonra ashabdan biri de: Evet, ya Hesûlallah! Bunun söylediği doğrudur. Onun öldürdüğü müşrikin eşyaları yanımdadır. Fakat onları bana bıraksın, dedi. Bunun üzerine Hazreti Ebû Bekir söz aldı ve şöyle-dedi:
— Vallahi bu olamaz. Çünkü Allah yolunda savaşıp bir düşman öldüren, Allah'ın aslanlarından bir aslandır. Ona ait eşyanın sana verilmesi için onun üstüne varılmaz. Sonra, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Ebû Bekir'in sözü doğrudur. Sen Ebû Katade'ye ait olan o ölünün eşyasını kendisine ver..
Bu emirden sonra adam bana ait olan eşyayı verdi. Sonra ben o eşya ile Benî Seleme arazisinde bir bostan satın aldım. îşte islâm'da ilk edindiğim mal, o maldı.[44]

EVTAS GAZASI

1083- Ebû Musa El-Eş'arî (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Huneyn gazasını zaferle tamamlayınca, bu savaştaki bazı müşrikler, Hevazin diyarında olan EVTAS köyüne sığındılar. Hazreti Peygamber bunlar üzerine bir birlik gönderdi ve o birliğe de Ebû Amir'i komutan tayin etti. Bu birlik Evtas'a vardığı zaman, orada toplanan müşriklerin başı Dü-reyd bin Samme ve askerleriyle karşılaştılar ve savaşa tutuştular. Sonra müşriklerin başı olan Düreyd öldürüldü. Onun öldürülmesiyle askerleri de dağıldı.
Ebû Musa der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni de, amcam Ebû Âmir ile bu gazaya göndermişti. Biz birlikte savaşır-
ken amcam Ebû Amir dizinden yaralanmıştı. Bir düşmanın atmış olduğu ok, bu komutanımızın dizini ağır bir şekilde yaralamıştı. Ben hemen amcamın yanma koşarak: Ey amca sana oku atan kimdir? dedim. Amcam da parmak ile işaret ederek kendisini yaralayan düşmanı bana gösterdi. Ben hemen o düşmanın üzerine yürüdüm Benim yaklaştığımı görünce kaçmaya başladı. Arkasından koştum ve: Kaçmaktan utanmıyor musun, bana neden karşı çıkmıyorsun? dedim. Adam benim bu sözüm üzerine durdu. Karşılıklı olarak kılıçlarımızla dövüşmeğe başladık. Sonunda onu öldürdüm. Hemen yaralı bulunan amcamın yanma döndüm. Amcama, kendisini yaralayan müşriki öldürdüğümü müjdeledim. Sonra amcam dedi ki, şu dizime batmış olan oku çıkar. Ben de oku çıkardım. Amcanım dizinden su boşandı. Ebû Âmir öleceğini anlayarak bana şöyle dedi:
— Yeğenim! Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'e benden selâm söyle. Hem de benim için AUah'dan mağrifet dilesin.
Sonra Ebû Âmir beni askerlerin basma komutan yaptı. Az sonra da amcam vefat etti. (R.A.). Sonra savaştan başarı sağlayarak Medine'ye dönünce, Hazreti Peygamberin evine gittim ve onu bir şilte üzerine yatmış halde buldum. Şiltenin kalmca örgüleri mübarek vücûtlarında iz bırakmıştı. Sonra ben savaşımız hakkında kendilerine bilgi verdim ve Ebû Amir'in vasiyetini de söyledim. Hazreti Peygamber hemen abdest suyunu istedi, abdest aldı. Sonra mübarek iki elini kaldırarak dua etti:
«Allahım! Senin sevimli kulun Ebû Âmir'i bağışla. Allahıml kıyamet gününde onu insan yaratıklarının birçoğundan Üstün kıl,» Bu duayı yaparlerken mübarek kollarını o kadar yukarı kaldırmışlardı ki, ben koltuklarının altını görmüştüm. Bunun üzerine dedim ki.
— Ya Resûlallah! Benim için de dua ediniz. Hazreti peygamber bana şöyle dua etti:
«Allah'ım! Abdullah bin Kays'in (Ebû Musa'nın) günahlarını bağışla ve kıyamet gününde onu şerefli bir makama erdir.»
Mütercim:
Abdullah bin Kays, Ebû Musa El-Eş'arî'nin adıdır.[45]

TAİF GAZASI

1084- Ümmü Seleme (R.A.H derki:
Evime kardeşim Abdullah bin Ümeyye ile (onun azadlısı olan) kadın kılıklı bir adam geldi, Sonra bu adam kardeşim Abdullah'a şöyle dedi: Ey Abdullah haberin var mı? Eğer Allah Tealâ Hazretleri yarın size Taif'i fetheder de Taif sizin elinize geçerse, sen Taif halkından Ğayîan'ın kızını seç al. Çünkü o dört kıvrım gelir, sekiz kıvrım gider (vücut organları dolgundur, önden dört kıvrım ve arkadan sekiz kıvrım görünür). Hazreti Peygamber bu lafı duyunca hiddetlenerek şöyle buyurdu:
«Böyleleri, siz kadınların yanına hiç girmesinler.»
Mütercim:
Yersiz konuşma yapan ve aslen kadın kılıklı düşük bir adam olan; şahıs, Abdullah bin Ümeyye'nin azadlısı idi. Sonra Peygamber S&Llallahu Aleyhi ve Sellem onu Medine'den Hims'e sürdü. Hazreti Ömer'in hilâfeti zamanında ihtiyarladı ve sıkıntıya düştü. Bazı kimselerin yardımı ile haftanın cuma günleri Medine-'ye gelerek dilenip geri dönmesine müsaade edilirdi.

1085- Abdullah bin Amr (R.A.) der ki:
Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem Taif'i kuşattığı zaman, Taif halkı (Sakîf kabilesi), yüksek ve metin kalelerine sığınmış olduklarından kısa zamanda Taif'i almak mümkün olamıyordu. Ashabı kirama zayiat verdirmemek için görüş sahibi kimselerle istişare yaptıktan sonra Peygamber Sallallâhu Aleyhi ve Sellem, ashaba şöyle buyurdu:
«İnşaallah, yarın Medine'ye dönüyoruz.» Bu söz ashabı kirama ağır geldi ve: Fetih'yapmadan mı ayrılacağız? dediler. Hazreti Peygamber ikinci defa olarak:
«İnşallah, yarın Medine'ye dönüyoruz,» buyurdu. Ashab yine aynı tebkiyi gösterdiler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«Haydin (kalenin fethi için) çarpışınız.» buyurdu. Ashabı kırara savaşa başladılar; fakat Taif'i fethetmek mümkün olmadı Bununla beraber çok kimseler de yaralı düştü. Sonra Hazreti Peygamber:
«İnşallah, yarın Medine'ye dönüyoruz.» buyurdu. Bu söz bütün ashabın bu defa hoşuna gidince Peygamber sallallahu Aleyhi ve Sel-lem güldüler veya tebessüm ettiler.

1086- Ebû Musa El-Eş'ari (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Huneyn gazasından sonra Taife gitti. Taif'den dönüşte Huneyn ganimetlerini bölmek için Mekke ile Medine arasında yahud Taif ile Mekke arasındaki CÎ'RA-NE adlı yere indiler. Ben Hazreti Peygamberin huzurunda bulunuyordum. Bilâl Habeşî de oradaydı. O sırada Hazreti Peygamberin huzuruna bir Bedevi gelip:
— Huneyn ganimetlerinden bana vermeyi vad ettiğiniz şeyi ve-remiyecek misiniz? dedi. Hazreti Peygamber ona: «Müjdelen (gözün aydın)!» buyurdu. Bedevi bu sözden kırılarak:
— Sen bana müjde lafını çok ettin, dedi. Hazreti Peygamber, Ebû Musa ile Bilâl Habeşîye dönerek:
«Bu Bedevi (A'rabî) benim müjdemi kabul etmedi? bu müjdeyi siz kabul ediniz.» buyurdu. Biz de: — Kabul ettik, dedik. Sonra Hazreti Peygamber bir kadeh su istedi. Mübarek ellerini ve yüzünü o kadehde yıkadı. Ağzına aldığı-suyu o kadehe püskürttü. Sonra her ikimize şöyle buyurdu:
«İkiniz de şu sudan içiniz. Hem de yüzünüze, göğsünüze akıtınız ve muştulanınız.»
Onlar da kadehi alıp içtiler, yüzlerine ve göğüslerine döktüler. O anda perde arkasında bulunan müminlerin annesi Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) Ebû Musa üe Bilâl Habeşî'ye seslendi:
— O mübarek sudan annenize de bırakınız. Onlar da kadeh içinde biraz su bıraktılar. Bu geri kalanını da Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) içti ve göğsüne döktü.

1087- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Huneyn savaşından alınan ganimetleri bölerken Ensar'dan bazı kimseleri yanlarına; topladı ve onlara:
«Gerçekten Kureyş kavmi (Mekke'liler) henüz cahihiyetten (küfür ve şirk bataklığından) çıkmışlardır. Ben onları denemek, sabır ve sebatlarını temin edîp kalblerini İslama ısındırmak istiyorum (ganimet malını onlara vermemin sebebi bu). Ey Ensar (Medine'lüer) topluluğu! İnsanlar dünya malı ile Mekke'ye dönerken, siz, Allah'ın Resulü Sallallahu

Aleyhi ve Sellem ile evlerinize (Medine'ye) dönmenize razı olmaz mısınız?» buyurdu. Ensar:
— Evet, razıyız ey Allah'ın Resulü! dediler. Sonra Hazreti Peygamber Ensar'ın kalblerini hoşnud etmek için;
«İnsanlar bir vadiye ve Ensar da başka bir vadiye veya dağ yoluna koyulsalar, ben Ensar'ın koyulduğu vadiyi veya yolu tercih ederim (onlardan ayrılmam).» buyurdular.

1088- tbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Şellem, Beni Huzeyme kabilesini İslâm'a davet için Halid bin Velid kumandasında bir birlik gönderdi. Halid bin Velid onları İslâm'a davet etti. Onlar İslâm old.uk, sözünü beceremediklerinden onun yerine,» atalarımızın dininden ayrıldık» manasında bir deyim kullandılar. Hazreti Halid onların bu sözünü kabul etmeyip onlardan bir kısmını öldürdü ve bir kısmını da esir etti. Alman esirleri komutası altındaki savaşçılara birer birer teslim etti ve herkese kendi esirini öldürmek için de emir verdi.
îbni Ömer der ki: Bu emir geldiği gün ben dedim ki, vallahi ben kendi esirimi öldürmiyeceğim gibi, beraberimde bulunan arkadaşlarımdan hiç birisi de kendi esirini öldüremez. Sonra biz bu durumda Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardık ve bu hali ona arz ettik. Bunun üzerine Hazreti Peygamber mübarek ellerini göğe doğru kaldırarak:
«Allahım! Halid'in yapmış olduğu işten ben sana sığınırım, ben ondan beriyim.» buyurdu ve bu sözü iki defa tekrarladı.

1089- Hazreti Ali (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve .Sellem bir yere askeri bir birlik gönderdi. Bu birliğin başına da Ensar'dan birini komutan tayin etti. Her hususta komutana itaat edilmesini de birliğe tavsiye buyurmuştu. Yolda giderlerken her nasılsa komutanlarına karşı biraz sertlik göstermeleri üzerine komutan onlara öfkelenerek:
— Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem size, her hususta bana itaat etmenizi emretmemiş mi? dedi. Onlar da:
— Evet, emretmiştir, dediler. Komutan-.
— Öyle ise, bana odun toplayınız, dedi. Onlar da topladılar, yığın yaptılar. Sonra komutan.-
— Odunları ateşleyin, dedi Onlar yığın halindeki odunları ateşe verdiler. Sonra komutan onlara:
— Haydi kendinizi ateşte atın, dedi. Onlar gerçekten kendilerini ateşe atmaya niyetîendüerse de, birbirlerine mani olarak:
— Biz bu ateşten kaçıp nüslüman olduk. Hazreti Peygambere iman ettik, dediler ve kendilerini ateşe atmadılar. Nihayet ateş söndü, komutanın da kızgınlığı geçti. Sonra bu acıklı olayı Hazreti Peygamber duyunca şöyle buyurdu:
«Eğer onlar, o ateşe girmiş olsalardı, bir daha kıyamete kadar o ateşten çıkmazlardı (İdareci ve komutana) itaat, ancak iyi ve hayırlı işlerde olur.»
Mütercim:
Kendi canlarını ateşe atarak intiharı caiz görenler ve buna helâl diye inananlar ve böylece ölenlerin özürleri makbul olmayacağı için katil cezasını çekerler, ahirette kendilerine azab edilir.

1090- Ebû Bürde'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Ebû Musa ile Muaz bin Cebel'i Yemen bölgesine göndermişti. Yemen iki bölgeye ayrılmış olduğundan her biri bir bölgeye gitmişti. Ebû Musa'yı Aden bölgesine ve Muaz bin Cebel'i de diğer bölgeye görevlendirirken onların her ikisine şöyle buyurmuştu: .
«(Her işte idareniz altındakilere) kolaylık gösteriniz, güçlük çıkarmayınız. Sevindirici olunuz, bıktırmayınız.»

1091- Ebû Musa El-Eş'arî den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Ebû Musa'yı Yemen'e vali olarak gönderdiği zaman, Yemen'de yapılan içkilerden Hazreti' Peygambere sordu. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Yapılan içkiler nasıl bir içkidir?» Ebû Musa:
— Bit denilen bal içkisi ile Mirz denilen arpa içkisidir, dedi. Sonra Hazreti Peygamber:
«Her sarhoşluk veren şey haramdır,» buyurdu.

1092- Berâ (Radiyaîlahu Anh) der ki:
Taif gazasından dönerek Ci'rane adındaki yerde Huneyn ganimetlerini böldükten sonr^. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bizi, Halid bin Velid ile Yemen bölgesine göndermişti. Daha sonra Halid bin Velid'in yerine Hazreti Ali'yi gönderdiler ve Haz-reti Ali'ye şöyle buyurdular:
«Halid'in adamlarına söyle: İçlerinden kim seninle kalmayı arzu ederse sana uysun, dileyen de gelsin.»
Berâ der ki: îşte ben de Hazreti Ali ile beraber kalanlardan idim. Ganimet olarak da bir miktar altın para almıştım.

1093- Büreyde (Radıyallahu Anh) der M:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Yemen bölgesine görevli olarak gönderilen Halid bin Velid'den ganimetlerin beşte birini almak üzere Hazreti Ali'yi göndermişti. Büreyde der ki: Ben Hazreti Ali'ye (bir işten dolayı) kızmıştım. Sonra Hazreti Peygamberin huzuruna vardığımız zaman, Hazreti Ali'ye kızdığım hususu anlattım. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
«Ey Büreyde! Bu yüzden Ali'ye kızıyor musun?» JBen, evet, dedim. Hazreti Peygamber:
«Sen ona kızma? çünkü onun ganimet mallarının beşte birinde bundan daha çok hakkı vardır.» buyurdu. (Ganimet mallarında aldığı cariyeden daha çok hakkı vardır. Aldığı cariyet hakkının sadece
bir kısmıdır.)

1094- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Hazreti Ali (Radıyallahu Anh) Yemen'den Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e deriden yapılmış bir kese içinde henüz toprağı ayıklanmamış altın külçesi göndermişti. Hazreti Peygamber o külçeyi dört kimse arasında paylaştırdı. Sonra ashabdan biri:
— Biz bu mala o dört kişiden daha fazla hak sahibiyiz, dedi. Bu sözü Hazreti Peygamber duyunca şöyle buyurdu:
«Siz bana güvenmiyor musunuz? Halbuki ben gökte olanların da eminiyim. Sabah ve akşam bana göğün haberi (vahyi) gelir.»
Sonra çukur gözlü, elmacık kemikleri sivri, alnı tümsek, kaba sakallı, başı traşlı ve eteğini yukarı kıvırmış bir adam ayağa kalkıp: Ya Resûlallah! Allah'dan kork, dedi. Hazreti Peygamber ona, şöyle cevab verdi:
«Sana yazıklar olsun! Ben Allah'dan korkmaya yeryüzü insanlarının en layık olanı değil miyim?» Sonra o a4am arkasını dönüp giderken. Halid bin Velid:
— Ya Resûlallah! Bana izin ver, şu adamın boynunu vurayım, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem cevab verdi:
«Hayır, belki namaz kılıyordur.» Halid bin Velid : — Nice namaz kılanlar vardır ki, kalblerinde olmayanı dilleri ile söylerler (münafiklar) , dedi, Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu-.
«Bana insanların kalblerini eşelemek ve karınlarını yarmak emredilmedi.* Hazreti Peygamber o adamın arkasından bakıp şöyle buyurdu:
«Gerçekten bu gibilerin soyundan birtakım insanlar gelecek ki onlar Kur'anı taptaze okuyacaklar; fakat Kur'anın manevi tesiri han-çerelerini geçmeyecektir (kalblerine ulaşmayacaktır). Av hayvanını delip geçen ok gibi dinden çıkacaklardır.»
Ebu Saîd der ki; Sanıyorum ki, Hazreti Peygamber şunu da ilave etmişti: «Eğer ben onlara ulaşırsam, Semûd kavmi gîbi onları behemehal öldürürüm.[46]

ZİL — HALASA GAZASI

1095- Cerîr (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu: «Beni, Zil-Halasa putlarından kurtarıp rahata kavuşturmaz mısın?» Ben de= Evet, sizi onlardan kurtarıp rahata kavuşturacağım, dedim. Sonra ben, Ahmes kabilesinden yüzelli süvari ile Zi'l-Halasa' ya (puthaneye) gittim. Bu kabile iyi at kullanan biniciler idi. Ben ise bir türlü hayvan üzerinde duramıyordum, düşüyordum. Bu halimi Hazreti Peygambere arz ettim. Hazreti Peygamber mübarek elini göğsüme vurarak:
«AUahim! ona sebat ver. Onu hidayete eren ve başkaları için de bir hidayet vasıtası kül» diye dua buyurdu. Artık ben o duadan sonra bir daha hayvandan düşmedim.
Zi'1-Halasa adındaki puthane, Yemen bölgesinde Haş'am ve Be-çile kabilelerinin tapmakları idi. İnsanlar arasında Yemen'in kâbesı diye ün salmıştı. O tapmakta putlar vardı ki, kafirler onlara taparlardı. Kurbanlaniı bir putun yanında keserler ve akan kanları onun üzerine dökerlerdi. Hazreti peygamber bu puthanenin mevcudiyetinden çok üzgündüler.
Sonra Cerir Hazretleri o puthaneye vardığı zaman, o puthane-de bir adam fal okları ile fal açıyordu. Falcıya biri dedi ki, şimdi Hazreti Peygamberin bu elçisi buradadır. Eğer bu elçi senin halini görürse, senin boynunu vurur. O esnada Hazreti Cerîr, bu falcının yanına geldi ve vaziyetini öğrenince o falcıya şöyle dedi:
— Şimdi sen bu putları kıracaksın, sonra şehadet kelimesini getireceksin (Eşhedü En lâ İlahe illallah ve eşhedü enne muhammeden abdühu ve resûlühu, diyeceksin). Yoksa senin boynunu vuracağım. Falcı hemen şehadet kelimesini getirdi ve putları da kırdı. Hazreti Cerîr de o puthaneyi yaktı, yıktı. Bu sevinçli haberi Hazreti Peygambere ulaştırmak

için Cerir Hazreti Peygambere bir elçi gönderdi. Ce-ilr'in elçisi Hazreti Peygamberin huzuruna varıp şöyle dedi:
— Ya Resûlallah, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, o puthaneyi uyuzlu deve gibi bıraktım geldim. Toprak ve taş yığını halinde kaldı. Hazreti Peygamber, Ahmes kabilesine ve süvarilerine:
«AUahım! Ahmes kabilesinin atlarına ve adamlarına bereket ver.» diye dua ettiler ve bu duayı beş defa tekrarladılar.

SEYFU'L-BAHR GAZASI

1096- Câbir (Radıyallahu Anh) der kî:
Şam'dan gelecek olan Kureyş kabilesine ait kervanın gözetlenmesi için, Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem, deniz sahili tara-fına üçyüz kişilik bir birlik göndermiş ve Ebû Ubeyde bin Cerrahtı da bu birliğe kumandan tayin etmişti. Yolun bir kısmında yiyeceğimiz tükendi. Kumandanımız Ebû Ubeyde, kimde ne miktar yiyecek varsa çıkarıp ortaya koymasını emretti. Hepsinden toplanan yiyecek iki dağarcık hurmadan ibaret oldu. Ebû, Ubeyde, her gün o hurmalardan bize az az vererek bizi idare etti. Nihayet tükendi. Adam basma birer hurma düşüyordu.
Bir adam Cabir'e sordu:
— Günde yalnız bir hurma ile nasıl idare ettiniz? Cabîr:
— Hurmalar tükendiği zaman o bir hurmanın yokluğunu hissettik, dedi. Cabir söze devamla der ki: Nihayet biz sahile vardık. Deniz kenarında bir küçük dağ kadar bir balık bulduk. Biz o balıktan on-sekiz gece doi bol yedik ve doyduk; yine de onu bitiremedik. Ebû Ubeyde Hazretleri, o balığın iki kaburga kemiğini diktirerek altından deveyi geçirdi. Devenin hörgücü bile o kemiklere değmedi. O balığın yağından da süründük, semizienerek eski halimize döndük. Sonra Medine'ye dönüşümüzde bu olayı Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize anlattık. Bize şöyle buyurdu: «Allah Tealâ I. hasretleri size denizden çıkarmış olduğu rızıktan afiyetle yiyiniz; o balıktan yanınızda varsa (beraberinizde getirmişseniz) bize de yedî-riniz.» Arkadaşlarımızdan birinde o balıktan bir parça vardı. Onu getirip Hazreti Peygambere takdim etti. Hazreti Peygamber de o balığın etinden yedi.[47]

SÜMÂME, MÜGEYLEME VE ESVED EL-ANSİ BAHÎSLERİ

1097- Ebû Hüreyre (Radryallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Necid tarafına, bir süvari birliği göndermişti. Bu birlik, Mekke ile Medine arasın

---

[1] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:379-387
[2] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:387-400
[3] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:400-404
[4] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:404-406
[5] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:406-408
[6] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:408-424
[7] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:425-426
[8] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:426-432
[9] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:432-434
[10] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:435-445
[11] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:445-447
[12] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:447-451
[13] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:451-459
[14] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:460-466
[15] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:466-482
[16] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:483-489
[17] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:489-514
[18] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:517-553
[19] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:553-579
[20] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:579-612
[21] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:612-624
[22] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:624-634
[23] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:635-645
[24] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:645-650
[25] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:651-652
[26] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:653-654
[27] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:655-656
[28] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:656-663
[29] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:663-674
[30] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:674-682
[31] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:682-690
[32] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:691-696
[33] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:697-699
[34] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:699-701
[35] Diğer siyer kitaplarında: Bu halkların çıkması sırasında (Ebu ubeyde bin cerrah (R.A.)'m iki ön dişi çıktı) diye yazılmaktadır
[36] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:701-706
[37] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:706-709
[38] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:709-710
[39] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:710-711
[40] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:711-714
[41] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:714-721
[42] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:721-722
[43] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:722-726
[44] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi: 726-727
[45] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi: 727-728
[46] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:728-737
[47] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:737-738

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh ve Ta'dilin Önemi:

Cerh ve ta'dil, İslam Dini'ni yabancı tesirlerden koruyabilmek için ortaya konmuştur. Şöyle ki:
Önce Kur'an-ı Kerim'de itimat edilemiyecek kimselerin verdikleri haberlerin doğru olup olmadığının araştırılması emredilir.
"Ey iman edenler! Size yoldan çıkmış (fasık) birisi bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz. Sonra da yaptığınıza pişman olursunuz." (Hucurat: 49/6)
Bu hale göre özellikle dini esasları nakledenlerin hallerinin araştırılması gerekir. Meşhur tabiin Muhammed b. Sirin'in şu sözü de bunu gösterir. "Sahih hadisler dinin ta kendileridir. Bu itibarla kişi, dinini kimden aldığına dikkat etmelidir."
Öte yandan cerh ve ta'dil dini esasları kapsayan hadislerin sağlam bir şekilde rivayetini sağlamıştır. Özellikle hüküm bildiren hadislerin kusursuz bir şekilde tesbit edilebilmesi isnaddan başka cerh ve ta'dille mümkün olabilmiştir. Gerçekten bir dini hükmün hatasız olarak verilebilmesi ilk olarak o dini hükmü taşıyan ya da tatbik şeklini gösteren hadislerin sağlam olarak tesbit edilmesine bağlıdır. Hadis sağlam olmalıdır ki uygulama, dolayısıyla hüküm hatasız olsun. Sağlam bir hadisi de ancak güvenilir raviler rivayet edebilirler. Zayıf ravilerin naklettiği yalan yanlış haberler müslümanları hatalı yollara sürükler.
Bir ravinin güvenilir olup olmadığı ancak cerh ve ta'dille anlaşılır. Şu hale göre cerh ve ta'dil, sağlam rivayetler elde edebilmek bakımından son derece önemlidir. Bu konuda en-Nevevi şunları söyler: "Ravilerin cerhi, İslam şeriatını korumaktır. Hadis rivayeti dinle ilgili bir iş olduğundan ravilerin cerhedilmesi lüzumsuz ve haram olan gıybet değildir. Dedikodu da sayılamaz. Aksine vacip bir iştir."[1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 63.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh ve Ta'dilin Önemi:

Cerh ve ta'dil, İslam Dini'ni yabancı tesirlerden koruyabilmek için ortaya konmuştur. Şöyle ki:
Önce Kur'an-ı Kerim'de itimat edilemiyecek kimselerin verdikleri haberlerin doğru olup olmadığının araştırılması emredilir.
"Ey iman edenler! Size yoldan çıkmış (fasık) birisi bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz. Sonra da yaptığınıza pişman olursunuz." (Hucurat: 49/6)
Bu hale göre özellikle dini esasları nakledenlerin hallerinin araştırılması gerekir. Meşhur tabiin Muhammed b. Sirin'in şu sözü de bunu gösterir. "Sahih hadisler dinin ta kendileridir. Bu itibarla kişi, dinini kimden aldığına dikkat etmelidir."
Öte yandan cerh ve ta'dil dini esasları kapsayan hadislerin sağlam bir şekilde rivayetini sağlamıştır. Özellikle hüküm bildiren hadislerin kusursuz bir şekilde tesbit edilebilmesi isnaddan başka cerh ve ta'dille mümkün olabilmiştir. Gerçekten bir dini hükmün hatasız olarak verilebilmesi ilk olarak o dini hükmü taşıyan ya da tatbik şeklini gösteren hadislerin sağlam olarak tesbit edilmesine bağlıdır. Hadis sağlam olmalıdır ki uygulama, dolayısıyla hüküm hatasız olsun. Sağlam bir hadisi de ancak güvenilir raviler rivayet edebilirler. Zayıf ravilerin naklettiği yalan yanlış haberler müslümanları hatalı yollara sürükler.
Bir ravinin güvenilir olup olmadığı ancak cerh ve ta'dille anlaşılır. Şu hale göre cerh ve ta'dil, sağlam rivayetler elde edebilmek bakımından son derece önemlidir. Bu konuda en-Nevevi şunları söyler: "Ravilerin cerhi, İslam şeriatını korumaktır. Hadis rivayeti dinle ilgili bir iş olduğundan ravilerin cerhedilmesi lüzumsuz ve haram olan gıybet değildir. Dedikodu da sayılamaz. Aksine vacip bir iştir."[1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 63.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİRİNCİ KISIM

HADİS ISTILAHLARI

a- Hadis Istılahları İlmi:

Ravinin ve mervinin (rivayet olunanın) kabul ve red bakımından durumunun kendi vasıtası ile bilenebildiği ilim demektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl Caizdir

Cerh ve ta'dîl, ilk nazarda, İslamın şiddetle yasakladığı gıybet ve tecessüs'e benzemektedir. Bu sebeple, cerh ve ta'dîl âlimlerini "insanları gıybet ediyorsunuz, günaha giriyorsunuz" şeklinde tenkîd edenler bile çıkmıştır. Ancak, ulema, dinin yalandan korunması için girişilen bu işe Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan örnek göstermiştir. Tedrîbu'r-Ravî'de açıklandığı üzere, ta'dîl'in örneği, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifâde buyurdukları: *"Abdullah sâlih bir kişidir"* sözüdür. Cerh'e örnek de Uyeyne İbnu Hısn (veya Mahreme İbnu Nevfel) hakkında, huzura girmek üzere izin isteyince, Hz. Aişe (radıyallahu anha)'ye, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemiş oldukları *"Kavminin kötü kardeşi, kavminin kötü evlâdı"* sözüdür.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği bu örneği esas alan bir çok Sahâbî ve Tâbiîn ve Etbauttâbiîn (radıyallahu anhüm) rical hakkında cerhedici söz sarfetmiştir. Bazı rivayetlerde gelmiş olan: "Raviler hakkında (cerhedici) ilk söz sarfeden Şu'be'dir, onu Yahya İbnu Saîd el-Kattân, onu da Ahmed ve İbnu Maîn takib etmiştir" açıklaması, bu işi sistematik olarak ilk ele alanın Şu'be olduğunu gösterir.
Ebu Bekr İbnu Hallâd, Yahya İbnu Saîd'e: "Hadislerini terkettiğin şu kimselerin seni Allah'a şikayet etmelerinden korkmuyor musun?" der. Yahya: "Onların beni şikâyet etmelerini, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadisimden yalanı niye defetmedin?" diyerek şikayetçi olmasından çok daha iyidir." cevabını verir.
Ebu Turâb en-Nahşebî, Ahmed İbnu Hanbel'e: "Ulemayı gıybet etme!" demiş, Ahmed (radıyallahu anh) da "Bak hele! Bizim yaptığımız gıybet değildir, ümmetin hayrına bir iştir" cevabını vermiştir.
Sûfilerden biri de İbnu'l-Mübârek'e: "Sen gıybete giriyorsun!" diye ihtar etmek isteyince: "Kes sesini! Biz bu adamları açıklamasak, hakla batıl nasıl bilinecek?" diye çıkışır.
Ancak, İbun Dakîku'l-Îd'in de parmak bastığı gibi, cerh ve ta'dilde ölçüyü kaçırma, hissiyata düşme ihtimali her an vâriddir. Şöyle der: "Mü'minlerin şerefleri (a'râz), cehennem çukurlarından bir çukurdur, ulemadan iki tâife (düşmek üzere) uçurumun kıyısında durmaktadır: Muhaddisler ve hâkimler".
Maalesef, imamlardan bir çoğu, bir kısım sikaları bile, cerhi gerektirecek hiçbir sebep olmadan cerhetmekten çekinmemişlerdir. Nesâî'nin Ahmed İbnu Sâlih el-Mısrî hakkındaki cerhi gibi. Onu: "Gayr-ı sikadır, güvenilmez de!" diyerek cerhetmiştir. Halbuki Ahmed İbnu Sâlih sika'dır, imam ve hâfiz birisidir. Kendisiyle Buhârî ihticâc etmiş, alimlerin ekserisi ta'dil etmiştir. Ebu Ya'la el-Halilî: "Huffâz, Nesâî'nin sözünde haksız bir yüklenme olduğunda ittifak etmiştir, böylelerinin onun hakkındaki sözü muteber bir cerh sayılmaz" der. İbnu Adiy de: "Nesâî'nin böyle demesinin sebebi şudur" diyerek açıklar: "Nesâî onun meclisine katılmıştı, kovdu. Bu hadise onu Ahmed İbnu Sâlih hakkında konuşmaya sevketti". İbnu Salâh da: "Kinli nazar kötülükleri ortaya çıkarır" diyerek meseleyi izâh etmiştir.
İbnu Dakîku'l-Îd'e göre, sika râvileri de cerhetmeye sevkeden beş sebep vardır:
1- Hissiyât ve garazdır. En kötüsü de budur. Müteahhirin arasında sıkça görülen bir âfettir.
2- Akîde ve inanç ayrılığı.
3- Mutasavvife ve ehl-i ilmi'z-zâhir arasındaki ihtilâf.
4- İlimlerin mertebeleri hususundaki cehâlet. Bu da çoklukla müteâhhirîn'de görülmektedir. Zira eskilerin ilimleriyle meşgul olmaktalar. Bu ilimler arasında hesap, hendese, tıb gibi hak olanlar olduğu gibi, tabiatla, uluhiyetle, müneccimlikle ilgili bâtıl olanlar da var.
5- Verâ yokluğu sebebiyle zanla amel etme...[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/37-38.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahkam Hadîslerini Cemeden Eserler:

Hadîs sâhasında ortaya konan mühim bir grubu, ahkam hadîslerini bir araya getirmek maksadıyla yapılan te'lîfler teşkîl eder. En mühimlerinden birkaç örnek vereceğiz:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dîl Caizdir

Cerh ve ta'dîl, ilk nazarda, İslamın şiddetle yasakladığı gıybet ve tecessüs'e benzemektedir. Bu sebeple, cerh ve ta'dîl âlimlerini "insanları gıybet ediyorsunuz, günaha giriyorsunuz" şeklinde tenkîd edenler bile çıkmıştır. Ancak, ulema, dinin yalandan korunması için girişilen bu işe Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan örnek göstermiştir. Tedrîbu'r-Ravî'de açıklandığı üzere, ta'dîl'in örneği, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifâde buyurdukları: *"Abdullah sâlih bir kişidir"* sözüdür. Cerh'e örnek de Uyeyne İbnu Hısn (veya Mahreme İbnu Nevfel) hakkında, huzura girmek üzere izin isteyince, Hz. Aişe (radıyallahu anha)'ye, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemiş oldukları *"Kavminin kötü kardeşi, kavminin kötü evlâdı"* sözüdür.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği bu örneği esas alan bir çok Sahâbî ve Tâbiîn ve Etbauttâbiîn (radıyallahu anhüm) rical hakkında cerhedici söz sarfetmiştir. Bazı rivayetlerde gelmiş olan: "Raviler hakkında (cerhedici) ilk söz sarfeden Şu'be'dir, onu Yahya İbnu Saîd el-Kattân, onu da Ahmed ve İbnu Maîn takib etmiştir" açıklaması, bu işi sistematik olarak ilk ele alanın Şu'be olduğunu gösterir.
Ebu Bekr İbnu Hallâd, Yahya İbnu Saîd'e: "Hadislerini terkettiğin şu kimselerin seni Allah'a şikayet etmelerinden korkmuyor musun?" der. Yahya: "Onların beni şikâyet etmelerini, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadisimden yalanı niye defetmedin?" diyerek şikayetçi olmasından çok daha iyidir." cevabını verir.
Ebu Turâb en-Nahşebî, Ahmed İbnu Hanbel'e: "Ulemayı gıybet etme!" demiş, Ahmed (radıyallahu anh) da "Bak hele! Bizim yaptığımız gıybet değildir, ümmetin hayrına bir iştir" cevabını vermiştir.
Sûfilerden biri de İbnu'l-Mübârek'e: "Sen gıybete giriyorsun!" diye ihtar etmek isteyince: "Kes sesini! Biz bu adamları açıklamasak, hakla batıl nasıl bilinecek?" diye çıkışır.
Ancak, İbun Dakîku'l-Îd'in de parmak bastığı gibi, cerh ve ta'dilde ölçüyü kaçırma, hissiyata düşme ihtimali her an vâriddir. Şöyle der: "Mü'minlerin şerefleri (a'râz), cehennem çukurlarından bir çukurdur, ulemadan iki tâife (düşmek üzere) uçurumun kıyısında durmaktadır: Muhaddisler ve hâkimler".
Maalesef, imamlardan bir çoğu, bir kısım sikaları bile, cerhi gerektirecek hiçbir sebep olmadan cerhetmekten çekinmemişlerdir. Nesâî'nin Ahmed İbnu Sâlih el-Mısrî hakkındaki cerhi gibi. Onu: "Gayr-ı sikadır, güvenilmez de!" diyerek cerhetmiştir. Halbuki Ahmed İbnu Sâlih sika'dır, imam ve hâfiz birisidir. Kendisiyle Buhârî ihticâc etmiş, alimlerin ekserisi ta'dil etmiştir. Ebu Ya'la el-Halilî: "Huffâz, Nesâî'nin sözünde haksız bir yüklenme olduğunda ittifak etmiştir, böylelerinin onun hakkındaki sözü muteber bir cerh sayılmaz" der. İbnu Adiy de: "Nesâî'nin böyle demesinin sebebi şudur" diyerek açıklar: "Nesâî onun meclisine katılmıştı, kovdu. Bu hadise onu Ahmed İbnu Sâlih hakkında konuşmaya sevketti". İbnu Salâh da: "Kinli nazar kötülükleri ortaya çıkarır" diyerek meseleyi izâh etmiştir.
İbnu Dakîku'l-Îd'e göre, sika râvileri de cerhetmeye sevkeden beş sebep vardır:
1- Hissiyât ve garazdır. En kötüsü de budur. Müteahhirin arasında sıkça görülen bir âfettir.
2- Akîde ve inanç ayrılığı.
3- Mutasavvife ve ehl-i ilmi'z-zâhir arasındaki ihtilâf.
4- İlimlerin mertebeleri hususundaki cehâlet. Bu da çoklukla müteâhhirîn'de görülmektedir. Zira eskilerin ilimleriyle meşgul olmaktalar. Bu ilimler arasında hesap, hendese, tıb gibi hak olanlar olduğu gibi, tabiatla, uluhiyetle, müneccimlikle ilgili bâtıl olanlar da var.
5- Verâ yokluğu sebebiyle zanla amel etme...[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/37-38.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İsnâd

İsnâd: -Sened de denilir-: Hadisi bize nakleden hadisin ravileridir.
Mesela: Buhârî dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf anlattı, bize Malik, İbn Şihab'dan, o Enes b. Malik *Radıyallahu anh*'dan diye haber verdiğine göre Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinizi kıskanmayınız, birbirinize sırtınızı çevirmeyiniz. Allah'ın kardeş kulları olunuz. Müslüman bir kimsenin, müslüman kardeşinden üç günden fazla dargın durması helâl değildir."
Burada senedde Abdullah b. Yusuf, Malik, İbn Şihab ve Enes b. Malik bulunmaktadır.
İsnâd, âlî ve nâzil olmak üzere iki kısımdır:
Âlî isnad: Sıhhate daha yakın olandır, nâzil isnâd da bunun aksidir.
Uluv iki türlüdür. Sıfat itibariyle uluvv, adet (saygı) itibariyle uluvv.
1- Sıfat itibariyle uluvv: Ravilerin zapt ya da adalet bakımından bir başka isnaddaki ravilerden daha güçlü olmaları demektir.
2- Sayı bakımından uluvv: Bir senetteki ravilerin sayılarının bir başka senede nisbetle daha az olması demektir.
Sayı azlığının uluvv olmasının sebebi, aradaki vasıtalar azaldıkça hata ihtimalinin azalmasından dolayıdır. Bundan dolayı böyle bir senedin sıhhat ihtimali daha yüksektir.
Nüzûl ise uluvvün karşıtı olup, o da sıfat itibariyle nüzul ve sayı itibariyle nüzûl olmak üzere iki türlüdür.
1- Sıfat itibariyle nüzûl: Bir senetteki ravilerin zapt ya da adalet bakımından bir diğer senetteki ravilerden daha zayıf olmaları demektir.
2- Sayı itibariyle nüzûl ise; bir senetteki ravi sayısının bir diğer senettekine nisbetle daha çok olması demektir.
Bazan aynı isnadda sıfat itibariyle uluvv ve sayı itibariyle uluvv türleri birarada bulunabilir. Bu durumda böyle bir isnad hem sıfat bakımından, hem sayı bakımından âlî olur.
Bazan birisi olur, diğeri olmaz. Bu durumda sened nitelik bakımından âlî, sayı bakımından nâzil olabilir ya da bunun aksi sözkonusu olur. Uluvv ve nüzûl (senedin âlî ve nâzil oluşunu) bilmenin faydası, tearuz halinde âlî olan isnadın lehine tercihte bulunma hükmünün verilebilmesidir.
Tahkikin sonucu şu ki: Muayyen bir isnad hakkında senedlerin en sahihi olduğu hükmü (mutlak olarak) verilemez. Böyle bir hüküm ancak bir sahabiye yahut bir beldeye yahut bir konuya nisbetle verilebilir. Mesela, Ebu Bekir'e ulaşan senedlerin en sahihi Hicazlıların senedlilerin en sahihi, nüzûl ile ilgili hadislerin sened itibariyle en sahihleri denilebilir.
(İlim adamları) ashaba nisbetle en sahih olan senetleri sözkonusu etmiş bulunmaktadırlar. Bunların bir kısmı şunlardır: Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'a ulaşan en sahih sened: Zühri, Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den senedi; Abdullah b. Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh*'a ulaşan en sahih sened, Malik, Nafi'den, o İbn Ömer'den senedidir.
Enes b. Malik *Radıyallahu anh*'a ulaşan senedlerin en sahihi: Malik, Zühri'den, o Enes'den senedi,
Âişe *Radıyallahu anha*'ya ulaşan senedlerin en sahihi: Hişam b. Urve babasından, o Âişe'den senedi,
Abdullah b. Abbas *Radıyallahu anh*'ya ulaşan senedlerin en sahihi: Zührî, Ubeydullah b. Utbe'den, o İbn Abbas'tan senedidir.
Cabir b. Abdullah *Radıyallahu anh*'a ulaşan senedlerin en sahihi: Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o Cabir'den senedidir.
Amr b. Şuayb'in babası (Şuayb)'den onun dedesi yani babası olan Şuayb'ın dedesi -ki o da Abdullah b. Amr b. el-Âs'dır- senedine gelince; kimileri bu hususta aşırıya giderek bunu senedlerin en sahihi olarak değerlendirirken, kimileri de; Şuayb dedesine yetişmemiştir, diyerek bu senedi munkatı' olduğundan reddetmiştir.
Ancak tercih edilen görüş bu senedin sahih ve makbul olduğudur. Buhârî dedi ki: Ben Ahmed b. Hanbel'i, Ali b. el-Medînî'yi, İshak b. Râhûye'yi, Ebu Ubeyd'i ve bütün arkadaşlarımızı Amr b. Şuayb, o babasından, o dedesinden diye gelen hadisleri delil gösterdiklerini ve müslümanlardan kimsenin bu rivayeti terketmediğini gördüm. Buhârî dedi ki: Hem onlardan sonra insan (gerçek hadis ravileri) kimler olabilir ki?
Şuayb'in dedesine yetişmediği gerekçesiyle bu senedi reddedenlere gelince, onların bu görüşleri de Şuayb'in dedesi Abdullah'dan hadis dinlediğinin sabit olmasıyla reddedilir. Bu durumda senedde inkıtâ' sözkonusu değildir.
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye dedi ki: İslam imamları ve ilim adamlarının cumhuru Amr b. Şuayb'in -ona kadar ulaşan nakil sahih olması şartıyla- rivayet ettiği hadisi delil görmüşlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- CERH VE TA'DİL LAFIZLARI

Hadîs ilminin ana gayelerinden biri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen sözlerin sıhhat (yani bu nisbetteki doğruluk) derecesini ortaya çıkarmak olduğu göz önüne alınınca, mevzuumuz olan cerh ve ta'dil elfâzı'nın ehemmiyeti anlaşılır. Çünkü hadîslerin sıhhat durumu senede ve dolayısıyla senedde yer alan râvilerin hallerine tâbidir. İşte bu haller cerh ve ta'dîl elfazı ile ifade edilir.
Önceki bahiste bir râvinin hangi noktalardan incelendiğini, râvinin güvenilir (sika) sayılması için ne gibi vasıflar arandığını belirttik. Bu cümleden olarak Adalet ve Zabt şartları üzerinde durduk. Adalet şartının tamamlanması için, akıl, büluğ, diyanet, îtikad vs. gibi vasıfları açıkladık.
İşte cerh ve ta'dîl ile, usûl-i hadîs ile meşgûl olan İslam âlimleri, hadîs râvilerini, mezkûr sıfatları taşımadaki derecelerine göre bazı tâbirlerle tavsîf etmişlerdir. Bu tabirlere cerh ve ta'dîl elfâzı denmiştir. Demek ki bu tabirlerden her biri râvi hakkında ya cerh veya ta'dîl ifade edecektir. Keza râviyi, ya adalet yahut da zabt yönünü belirterek değerlendirecektir. Mamafih adâlet veya zabt belirtmeksizin sadece güven veya güvensizlik ifâde eden tabirler de mevcuttur. Sika veya zayıf tâbirleri gibi.
Tâbirler sayıca çoktur. Bunda başlıca iki âmil rol oynamıştır:
1- Râvilerin araştırılan yönleri çoktur.
2- Ulema, bu tâbirleri kendi arzularına göre vazetmişlerdir.
Her biri aynı maksadı ifâde için farklı kelimeler kullanmıştır. Arap dilinin zenginliği, İslâm âleminin genişliği, ulaşım imkânlarının sınırlı oluşu gibi durumlar mahallî ve ferdî kullanımların farklılaşmasında müessir olmuştur. Seyahat bahsinde belirttiğimiz üzere ıstılah birliği, zamanla, her tarafta geliştirilen ilimlerin -seyahatler sâyesinde- belli merkezlerde toplanmasıyla tahakkuk etmiştir.
Istılahları, onlardan güdülen maksadlara göre tasnif edip derecelemeye tâbi tutan ilk âlimin Abdurrahmân İbnu Ebî Hâtim Muhammed İbnu İdris er-Râzî (327/938) olduğu kâbul edilir. İbnu Ebî Hatim'den sonra, usûl sâhasında eser verenler, tasnîfi daha da mükemmelleştirip zenginleştirerek kitaplarında bu meseleye temâs etmişlerdir: Hatîbu'l-Bağdadî, İbnu Salah, el-Irakî, Nevevî, İbnu Hacer gibi.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/38-39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Es-Sünenü'l-Kübra:

Ahmed İbnu Hüseyn el-Beyhakî (458/1065) te'lif etmiştir. Beyhakî burada, ahkâmla ilgili ne kadar hadîs vârîd olmuşsa hepsini bir araya getirmeyi düşünmüştür. Kütüb-i Sitte'ye çokça ziyâdesi mevcuttur. Busîri, Fevâidu'l-Müntakî'de bu ziyadeleri bir araya getirmiştir. Eser on cilttir ve ciltler iri boy ve hacimlidir. Eser Hindistan'da 1346'da basılmıştır, aynı baskıdan müteâkip ofset baskılar da yapılmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- CERH VE TA'DİL LAFIZLARI

Hadîs ilminin ana gayelerinden biri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen sözlerin sıhhat (yani bu nisbetteki doğruluk) derecesini ortaya çıkarmak olduğu göz önüne alınınca, mevzuumuz olan cerh ve ta'dil elfâzı'nın ehemmiyeti anlaşılır. Çünkü hadîslerin sıhhat durumu senede ve dolayısıyla senedde yer alan râvilerin hallerine tâbidir. İşte bu haller cerh ve ta'dîl elfazı ile ifade edilir.
Önceki bahiste bir râvinin hangi noktalardan incelendiğini, râvinin güvenilir (sika) sayılması için ne gibi vasıflar arandığını belirttik. Bu cümleden olarak Adalet ve Zabt şartları üzerinde durduk. Adalet şartının tamamlanması için, akıl, büluğ, diyanet, îtikad vs. gibi vasıfları açıkladık.
İşte cerh ve ta'dîl ile, usûl-i hadîs ile meşgûl olan İslam âlimleri, hadîs râvilerini, mezkûr sıfatları taşımadaki derecelerine göre bazı tâbirlerle tavsîf etmişlerdir. Bu tabirlere cerh ve ta'dîl elfâzı denmiştir. Demek ki bu tabirlerden her biri râvi hakkında ya cerh veya ta'dîl ifade edecektir. Keza râviyi, ya adalet yahut da zabt yönünü belirterek değerlendirecektir. Mamafih adâlet veya zabt belirtmeksizin sadece güven veya güvensizlik ifâde eden tabirler de mevcuttur. Sika veya zayıf tâbirleri gibi.
Tâbirler sayıca çoktur. Bunda başlıca iki âmil rol oynamıştır:
1- Râvilerin araştırılan yönleri çoktur.
2- Ulema, bu tâbirleri kendi arzularına göre vazetmişlerdir.
Her biri aynı maksadı ifâde için farklı kelimeler kullanmıştır. Arap dilinin zenginliği, İslâm âleminin genişliği, ulaşım imkânlarının sınırlı oluşu gibi durumlar mahallî ve ferdî kullanımların farklılaşmasında müessir olmuştur. Seyahat bahsinde belirttiğimiz üzere ıstılah birliği, zamanla, her tarafta geliştirilen ilimlerin -seyahatler sâyesinde- belli merkezlerde toplanmasıyla tahakkuk etmiştir.
Istılahları, onlardan güdülen maksadlara göre tasnif edip derecelemeye tâbi tutan ilk âlimin Abdurrahmân İbnu Ebî Hâtim Muhammed İbnu İdris er-Râzî (327/938) olduğu kâbul edilir. İbnu Ebî Hatim'den sonra, usûl sâhasında eser verenler, tasnîfi daha da mükemmelleştirip zenginleştirerek kitaplarında bu meseleye temâs etmişlerdir: Hatîbu'l-Bağdadî, İbnu Salah, el-Irakî, Nevevî, İbnu Hacer gibi.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/38-39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26- ADÂHÎ (KURBAN BAYRAMI GÜNLERİNDE KESİLEN KURBANLAR) KİTABI
1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) 'İn Kurban Bayramı Günü Kestiği Kurbanlar Babı
2- Kurban Bayramında Kesilen Kurbanlar Vâcib Mi - Değil Mi, Babı
Kurban Kesmenin Vâcib Olup Olmadığı Hususundaki Görüşler:
3- Kurban Bayramında Kurban Kesmenin Sevabı, Babı
4- Müstahab Olan Kurbanlar, Bâbı
5- Deve Ve Sığır (Kurban Olarak) Kaç Kişi İçin Kifayet Eder, Babı
Udhiyye Ve Hediy Kurbanlarının Deveden Veya Sığırdan Olduğu Zaman Kaç Kişi İçin Yeterli Olduğu Konusuna Dâir Görüşler :
6- Kaç Davar Bir Deve Yerine Kifayet Eder, Babı
7- Bayramda Kurban Edilen Hayvanların Asgarî Yaş Haddinin Beyânı Babı
8- Bayramda Kurban Edilmesi Yasak Olan Hayvanlar Babı
9- Bir Kimse Kurban Niyetiyle Bir Hayvan Satın Alır Da Kurban Adamın Yanında Ayıplı Olur, Babı
10- Aile Ferdlerinin Tümü Yerine Bir TaneDavarı (Koyun Veya Keçiyi) Kurban Bayramında Kurban Edenin Babı
11- Kurban Bayramında Kurban Kesmek İsteyen Kimse, Zilhicce Ayının İlk On Gününde Kıllarından Ve Tırnaklarından Bir Şey Almasın, Babı
12- Bayram Namazından Önce Kurban Kesmenin Yasaklığı Babı
Kurban Bayramının Kaçıncı Gününe Kadar Kesilebilir ?
13- Kurbanını Kendi Eliyle Kesen (Kimse Hakkında Gelen Hadîsleri Babı
14- Bayramda Kesilen Kurbanların Derileri Babı
15- Kurban Bayramında Kesilen Kurbanların Etlerinden Yemek Babı
16- Kurbanların Etlerini (Üç Günden Fazla) Saklamak Babı
17- Kurbanı Musalla'da (Yani Bayram Namazı Kılınan Alanda) Kesmek Babı

26- ADÂHÎ (KURBAN BAYRAMI GÜNLERİNDE KESİLEN KURBANLAR) KİTABI

Adâhî: Udhıyye'nin çoğuludur. Udhiyye: Kurban bayramı günlerinde kesilen kurban, demektir. Buna Dahiyye ve Dıhıyye de denilir. Bunun çoğulu da Dahâyâ'dır.
Müellifimiz bu kitabı Menâsik kitabından sonra zikretmiştir. Çünkü Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanlar, hac münâsebetiyle Harem-i Şerif te kesilen kurbanlara âit bir çok hükümlere tâbidir. Bu itibarla anılan iki kitab arasında ilişki vardır. Fakat Buhâri, Müslim, TirmizİVe Nesâi bu kitabı Sayd ve Zebâih kitabından sonraya almışlardır. Ebû Dâ-v û d ise Müellifimiz gibi yapmıştır.
Udhiyye, yâni Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanın meşruluğu Kitâb, Sünnet ve ümmet'in icmâı ile sabittir. Hicretin ikinci yılı meşru kılınmıştır. Kevser sûresinin; = «O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes» âyeti Kurban bayramı namazını kılmak ve kurban kesmek hakkındadır. [1]

1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) 'İn Kurban Bayramı Günü Kestiği Kurbanlar Babı

3120) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kurban bayramında iki boynuzlu, alaca iki aded koç kurban ederdi ve (kurbanları keseceği zaman) "Bismillah! vallahü ekber" derdi. And olsun ki ben O'nu, ayağını kurbanların (sağ) yanlarına basarak kendi eliyle keserken gördüm.'

3121) Câbir bin AbdilUh (Radtyallâkü ankümâ)}âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Kurban bayramı günün iki aded koç kurban etti ve onları kıbleye yönelttiği zaman şöyle dedi:
Ben bütün dinlerden yüz çevirip İbrâhînTin dîni (yâni İslâmiyet) üzerinde olup müşriklerden olmadığım halde, gökleri ve yeri yaratan (Allah)'a şüphesiz tüm kalbimle yöneldim. Şüphesiz namazım, diğer bütün ibâdetlerim, hayatım (yâni hayat boyunca işlediğim ameller) ve ölümüm (yâni ölüm hâli yaklaşırken taşıyageldiğim imân ve amel) âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Hiçbir ortağı yoktur. Ben ancak bununla (yâni tevhîd ve ihlâsla) emrolundum ve ben müslumanların ilkiyim. Allahım (bu kurban) senden (bana bir nimetidir ve Muhammed ile ümmeti (tarafın) dan sırf senin (rızan) içindir.*"

3122) Âişe ve Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kurban bayramında kurban kesmek istediği zaman iri, semiz, çift boynuzlu, alaca ve ta-şakları burkulmuş iki aded koç alırdı. Bunlardan birisini Allah'ın birliğine şehâdetle, O'nun (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in) elçiliğine şehâdet eden ümmeti yerine, diğerini de Hz, Muhammed ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âl'ı yerine boğazlardı/'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Muhammed bulunur. Bu râvi'nin güvenilirliği ihtilaflıdır. [2]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anhî'ın hadisi Kütüb-i Sittenin hepsinde rivayet olunmuş ve T i r m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Ah-med ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Bunun senedinde bulunan Muhammed bin îshâk, an'ane ile rivayet ettiği zaman, rivayeti aleyhinde konuşulmuştur. Diğer râvi İsmail bin Ayyaş da zayıftır.
Son hadîs Zevâid nevinden olup durumu notta belirtilmiştir.
îlk ve son hadiste geçen "Emlah" kelimesinin anlamı hakkında e I -1 r â k i' nin dediği gibi beş görüş vardır. En sıhhatlisi; beyazlığı, siyahlığına galebe çalan şeydir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) boğazladığı bir kurbanı ümmeti yerine kesmiştir. Bu, ümmetine sevab kazandırmak içindir. Onların kurban kesme yükümlülüğünü kaldırmak için değildir. Bu itibarla o günlerde mâli durumu kurban kesmeye müsâid olanlar, yine kesmekle mükellef tutulmuştur. [3]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler =

1. Kişi kendi nefsi için kurban kesebildiği gibi aile ferdleri ve kendisine bağlı kimseler yerine de kurban kesebilir. Yâni kurban sevabını başkasına hediye, edebilir. Ama kişinin kesmekle mükellef olduğu kurbanını kesmek için kendisinden vekâlet almak gerekir.
2. Kurbam boğazlarken boynunun sağ tarafına ayakla basmak müstehabtır.
3. Hayvan boğazlamayı beceren kimsenin kendi kurbanım kendi eliyle kesmesi müstehabtır. Bunu beceremediği takdirde becerebilen bir kimseye vekâlet vermesi uygurıdıv. Kendisinin de boğazlama işinde hazır bulunması müstehabtır.
4. Kurbanı keserken "Bismillâhi vallahü ekber" deyip ikinci hadîste anılan duayı okuması sünnettir.
5. Kurbanı keserken kıbleye doğru tutması müstehabtır.

6. Yumurtaları burkulmuş davarı kurban etmek meşrudur. Hattâ bütün âlimlere göre daha faziletlidir. Çünkü eti daha lezzetli ve güzel kokuludur.
7. Davarın erkeğini kurban etmek, dişisini kurban etmekten daha sevabtır.
8. Kesilecek kurbanın iri ve semiz olması daha sevabtır. [4]

2- Kurban Bayramında Kesilen Kurbanlar Vâcib Mi - Değil Mi, Babı

3123) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Varlıklı (mâlî durumu kurban kesmeye müsâid) olup da Kurban bayramında kurban kesmeyen kimse bizim musalla'mıza (namaz kıldığımız yere) yaklaşmasın.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Ayyaş bulunur. Müslim bunun rivayetlerini almış ise de ancak mütâba' ve şevâhid kısmında {yâni başka râvîlerle teyid edilmiş kısımda) ki rivayetlerini almış, diğerlerini almamıştır. Ebû Dâvûd ve NesâÎ bu râvînin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim ise bunun çok doğru olduğunu söylemiştir. îbn-i Yûnus ise bunun hadislerinin münker olduğunu söylemiştir, Îbn-I Hibbân ise bunu sıka, yâni güvenilir râ-vller arasında anmıştır.

3125) Mihnef bin Süleym (Radtyaltâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz (Veda haccında) Arafat'ta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında duruyorduk. Şöyle buyurdu:
«Ey insanlar! Şüphesiz, her yıl her ev halkı üzerinde bir udhiyye (Kurban bayramı günü kesilen kurban) ve bir atîre vardır. Atîre'nin ne olduğunu bilir misiniz? Atîre, halkın Recebiyye ismini verdikleri
(kurban) dır.»" [5]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d, Dârimî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Sindi bu hadîsin izahı bölümünde: 'Bir kavle göre hadîs, zekât nisâbına mâlik olanlar hakkındadır. Yâni şer'an zengin sayılan bir kimse Kurban bayramında kurban kesmezse bizim namazgahımıza yaklaşmasın, bu-yurulmak istenmiştir. Bu hadîs, böyle bir kimsenin namazının sıhhatli sayılabümesi için kurban kesmesinin şart olduğu hükmünü ifâde etmez. Hadîs, böyle bir kimsenin iyi insanların meclislerinden kovulmaya müstehak olduğunu ifâde eder. Bu itibarla kurban kesmenin böyle kimselere vâcibliği hükmü çıkarılır' demiştir.
Kurban kesmenin vâcibliğine hükmeden âlimler bu hadîsi delil gösterirler.
Tuhfe yazarının beyânına göre Tahâvî: Bu hadîsin râvi-Ieri sıka, yâni güvenilir zâtlardır. Ancak hadîsin merfû veya mevkuf olduğu hususunda ihtilâf vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in sözü mü, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m sözü mü? yolunda iki görüş vardır. Mevkuf olduğu görüşü daha isabetli gibi görülür, demiştir. El-Hâfız da: Tahâvi'-nin beyân ettiği durumla beraber bu hadîs, kurban kesmenin vâcib-liğini açıkça ifâde etmez, demiştir.
Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği ikinci hadisi T i r m i z i, Cebele bin Sühaym (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiş ve: Bu, hasen bir hadîstir. îlim adamları bu hadîsle amel ederek demişler ki, bayram günü kurban kesmek vâcib değil ve lâkin Resûl-i Ekrem (Aleyhi1 s-salâtü ve's-selâm)'in sünnetlerindendir. Kurban kesmek müstehabtır. Süfyân-i Sevri ve Îbnü'1-Mübâ-r e k * in kavli budur, demiştir.
Tuhfe yazan da bu hadisin izahı bölümünde özetle: "Bu hadisin açık durumu şunu gösterir: Kurban kesmenin vâ-cibliği îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından sabit görülmemiştir. Bunun içindir ki, İbn-i Ömer, "Kurban vâcib midir?" sorusuna, 'Evet' diye cevap vermeyerek, hadîste belirtilen şekilde cevablamıştır. B u h â r i de kendi sahihinde : "İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), kurban kesmek sünnet ve maruftur, demiştir, der.
El-Hâf iz da el-Fetih'te : Bana öyle geliyor ki, T i r m i z i, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın verdiği cevabta, Evet vâcib-tir, demeyişini onun kurban kesmenin vâcibliğine hüküm vermeyişi mânâsında anlamıştır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sırf fiili, vâciblik anlamını ifâde etmez. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in fiil ve hareketlerine düşkün olduğu için kurban kesmenin vâcib olmadığını da açıkça söylememiştir, der."
Mıhnef bin Süleym (Radıyallâhü anh) Tın hadisini sünen sâhibleri ile A h m e d rivayet etmişlerdir. Tirmizi: Bu hadîs garîb - hasen'dir. Bunu ancak îbn-i A v n ' den rivayet olunmuş olarak biliriz, demiştir.
Bu hadîste geçen "Udhiyye" kelimesi yukarda da belirttiğim gibi Kurban bayramı günlerinde kesilen kurban mânâsını ifâde eder.
"Atîre" kelimesini Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) açıkhyarak: «Halkın Recebiyye dedikleri (kurban) dır», buyurmuştur. Bu kurban R e c e b ayının ilk on gününde kesildiği için Be-cebiyye ismini almıştır. Bu kurban nevi İslâmiyet'in ilk zamanlarında vardı. Sonra buna âit hüküm neshedildi. Ebû Dâvüd, bu hadîsi rivayet ettikten sonra; Atîre mensûhtur ve bu, mensûh bir hadîstir, der.
Atîre ile ilgili gerekli bilgi Zebâih kitabının 2. babında verilecektir. Bu itibarla burada ayrıca üzerinde durmaya gerek yoktur.
Bu hadîsin zahirine göre her yıl kurban kesmek her aile üzerine vâcibtir. Lâkin bu hüküm zenginlere mahsustur. 3123. nolu hadis bunun hükmünü husûsîleştirir durumdadır. [6]

Kurban Kesmenin Vâcib Olup Olmadığı Hususundaki Görüşler:

Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki;
1. Ebû Hanîfe, Muhammed bin el-Hasan ve Hasan bin Ziyâd; zengin ve bayramı ikâmetgâhında geçiren kimseye vâcibtir, demişlerdir. EI-Leys bin Sa'd ve E v z â i de böyle hükmetmişler. Bu görüş Mâlik' den de rivayet olunmuştur.
Bunların delilleri, bu bâbta geçen Mıhnef (Radıyallâhü anh)'in hadisi ile 3152 nolu C ü n d ü b (Radıyallâhü anh)'m hadisidir.
2. Şafiî, Ahmed. İshâk, Dâvûd ve Ebû Sevr'e göre kurban kesmek sünnettir. Bu görüş, Ebû Yûsuf tan ve Sahâbîler ile Tabiilerden bir cemaattan da rivayet olunmuştur. T a h â v i, kurban kesmenin Ebû Hanîfe'ye göre vâcib ve iki arkadaşına (Yâni Ebû Yûsuf ile Muhammed' e) göre sünnet olduğunu söylemiştir. M â 1. i k ' in meşhur kavli de böyledir.
Bu grubun delili ise Ümmü Seleme (Radıyallâhü an-hâ)'nın 3149, 3150 nolu hadisleridir. Şafii bu hadîsle ilgili olarak: Çünkü bu hadîslerde kurban kesme işi irâde ve isteğe bağlanmıştır. Bu ise kurban kesmenin vâcib olmamasını gerektirir, demiştir. Bu grubun diğer delilleri hadislerin şerh kitablarında anlatılmaktadır, îki grubun gösterdikleri deliller ile bunlara karşı verilen cevab-lar Tekmile ve Tuhfe'de etraflıca anlatılmaktadır.
İki Hâl Tercemesi
Muhammed bin Şirin hakkında bilgi 24. hadisin izahı bölümünde verilmiştir.
Cebele bin Suhaym et-Teymî el-KûfÎ, sıka, yâni güvenilir ravilerdendir. Mua-viye ve İbn-i Zübeyr'den rivayet etmiştir. Râvileri Şu"be ve Sevri'dir. Kattan, îbn-i Muîn, Ebû Hâtem ve Nesâî onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 125. yılı vefat etmiştir. (Hulasa. 60)
Mıhnef bin Süleym bin el-Hâris bin Avn el-Ezdl el-Ğâmıdî (R.A.) Peygamber (S-A.V.)'den bu hadisi rivayet etmiş, ayrıca Ali bin Ebi Tâlib ve Ebû Eyyûb (R.A.V-den rivayette bulunmuştur. Kavileri ise Ebû Sâdık el-Ezdi ve Avn bin Ebi Cuheyfe'-dir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) hayatta iken müslüman olmuş ve sahâbilik şerefine erişmiştir. Kûfe'ye yerleşmiş ve Ali (R.A.) tarafından İsfahan'a vali olarak atanmıştı. Siffîn olayında da el-Ezd'in sancaktarlığım yapmıştır. Süleyman bin Sured ile beraber Aynü'l-Verde olayına katılanlardan olup hicretin 64. yılı bu olayda öldürülmüştür. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile, C. 3, Sah. 3) [7]

3- Kurban Bayramında Kurban Kesmenin Sevabı, Babı

3126) Âişe (Radıyallâkü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Âdem oğlu Kurban bayramı günü kan akıtmaktan fazla Allah (Azze ve Celle) katında sevimli hiç bir amel işlememiştir. Şüphesiz o (yani kesilen kurban), kıyamet günü boynuzları, tırnakları ve kıl-lanyla gelir. Şüphesiz kurbanın kanı da yere düşmeden önce, Allah (Azze ve Celle) katında kabul olunur. Artık (sevabı böyle olunca), gönülleriniz kurban (kesmek sebebi) ile (sıkıntılı değil) hoş olsun.»

3127) Zeyd bin Erkam (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâb'i; Yâ Resûlallah! Şu udhiyyeler (yâni bayramda kesilen kurbanlar) nedir? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Babanız İbrahim'in sünnetidir» diye cevab verdi. Sahâbîler: Peki. Kurbanlarda bizim için ne (sevab) var? Yâ Resûlallah, dediler.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Her kıla karşılık bir hasene var» buyurdu. Sahâbîler: Ya yün (Yâni kesilen kurban koyun - kuzu olunca sevab nasıl) ? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yünden beher taneye karşılık bir hasene (var) dır* buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Dâvüd bulunur. Bunun adı Nüfey* bin el-Haris'dir, rivayetleri terkedilmiştir ve hadîs uydurmakla itham edilmiştir. [8]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, senedinin hasen-garîb, Hâkim de sahih olduğunu söylemişlerdir.
Sindi bu hadisle ilgili olarak: Hadîs, farzı ayn olan namaz gibi ibâdetlerin dışında kalan ibâdetin en faziletlisinin kurban kesmek olduğu mânâsına yorumlanır. Hadiste geçen "Hırâka" kelimesinin aslı İraka'dır. Bunun hemzesi, hâ harfine çevirilmiştir, der.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre Zeynü'1-Arab da: Yâni kurban bayramı günü ibâdetlerin en faziletlisi kurbanların kanını akıtmaktır. Kesilen kurban bütünüyle ve eksiksiz kıyamet günü gelip sahibinin hayrat terazisine konulur, beher uzvu karşılığında sahibine sevab verilir ve sahibi için Sırat köprüsü üstünde binek hayvanı olur, demiştir.
Zeyd bin Erkam (R.A.)'ın Hâl Tereemesi
Zeyd bin Erkanı bin Zeyd bin Kays bin Numân bin Mâlik el-Hazrecl (R.A.) Hendek savaşına katılmış ve 17 savaşta bulunmuştur. Kûie'de ikamet eden sahabilerdendir. 90 aded hadîsi var. Buhârî ile Müslim onun 4 hadisini ittifakla, ayn-ca yalnız Buhâri 2 hadisini ve yalnız Müslim 6 hadîsini rivayet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da onun hadislerini rivayet etmişlerde. Râvileri, Abdurrah-man bin Ebî Leylâ, Tâvûs, Muhammed bin KaTa, Nadr bin Enes ve bir cemaattır. Bir ara gözlerinden rahatsızlandığında Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onu ziyaret etmişti, Hz. Ali (R.A.)'in samîmi ahbablarındandı. Hicretin 66 veya 68. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa, 126) [9]

4- Müstahab Olan Kurbanlar, Bâbı

3128) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), karnında, ayaklarında ve gözlerinde siyahlık bulunan, çift boynuzlu ve döl bir koçu (kurban bayramında) kurban etti."

3129) Yûnus hin M ey sere bin Halbes (Radıyullâhii </#///)'den; Şüylc demiştir :
Ben Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sahâbîlerinden Ebû Said-i Zurakî (Radıyallâhü anhJ'ın beraberinde kurbanları almaya çıktım. Yûnus demiştir ki: Ebû Said, vücûtça ne iri ne de alçak olan siyah nişanlı bir koça işaret ederek bana dedi ki •.
Şu koçu benim için satın al. (Yûnus elemiştir ki:) Bana öyle geliyor ki, Ebû Said o koçu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kurban ettiği) koça benzetti."
Not: Zevâid'de, bunun senedinin sahih olduğu belirtilmiştir.

3130) Ebû Ümâme el-Bâhili (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine yöre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srllnn) sjiiyle buyurmuştur:
•Kefenin en hayırlısı (ndan birisi de) hülle (yâni iki parçadan ibaret takım elbise) dir. Bayramda kesilen kurbanların en hayırlısı da iki boynuzlu koçtur.»"[10]

İzahı

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z i, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Fâhîl" yumurtaları alınmamış döl hayvanı, demektir.
Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kestiği kurbanlık koçun yumurtalarının burkulmadığını ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kestiği kurbanın burkulmuş koç olduğuna dâir hadîsler de vardır. Bunlardan birisi 3122 nolu hadîsimizdir. Orada belirttiğim gibi böylesini kurban etmek âlimlerce daha faziletli görülmüştür. Şu halde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) döl hayvanı durumundaki koçun kurban edilmesinin câiz-liğini bildirmek için bu neviden de kurban etmiştir. Âlimler böyle yorum yapmaktadır.
Bu babın ikinci hadisi Zevâid nevindendir.
Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd, bunun mislini Ubâ-de bin Sâmit (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Müellifimiz de Cenaze bölümünde Ubâde' nin hadîsini rivayet etmiş, fakat müellifimizin oradaki rivayetinde sadece kefenle ilgili cümle bulunur
Hadîsin kefenle ilgili cümlesinin gerekli izahı ve şer'î hükmü orada, yâni 1473 ve 1471 nolu hadîslerin izahı bölümünde açıklanmıştır. Artık burada tekrarlamaya gerek yoktur.
«Kurbanların en hayırlısı iki boynuzlu koçtur» mealindeki fıkra ile ilgili olarak T ı y b i .- Bu nevî koçun diğerlerinden faziletli olması, genellikle böylesinin daha iri ve daha semiz olmasından olabilir, demiştir.
İkinci hadîste geçen "Edğam" vücûdunda az siyahlık bulunan demektir. Özellikle kulaklarında ve çene altında siyahlık bulunan hayvan hakkında kullanılır. Siyah burunlu hayvan mânâsında da kullanılır.
Hâl Tercemesi
İldnci hadiste adı geçen Ebü Said ez-Zuraki (R.A.)'m asıl adı Sa'd bin İmâ-re'dir. Bir kavle göre ismi Ziyâd'dır. İsmi hakkında başka rivayetler de vardır, îbn-i Hibbân bu zâtın Ebü Said el-Hayr olduğunu kesinlikle söylemiştir. Bu zât sahâbîdir. Birkaç aded hadisi vardır. Onun hadîslerini Nesâî ve fbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Bâvîleri ise Abdullah bin Mtirre ve Mekhûl'dur. (Hulâsa, 451)
Bu zâtın râvlsi Yûnus bin Meysere bin Halbes el-Himyeri ed-Dımışki, zühd-u takva sahibi bir zâttır. Tirmizi, Ebû Dâvüd ve İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. Kendisi Muâviye ve Vâsile'den rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Ev-zâî ve Mervân bin Cenâh'tır. Dârekutni ve başkaları onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 132. yılı Dımışk'ta Abbasiler tarafından öldürülmüştür. (Hulâsa, 441) [11]

5- Deve Ve Sığır (Kurban Olarak) Kaç Kişi İçin Kifayet Eder, Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadîslerin tercemesine geçmeden önce yukarda işaret ettiğim hususu belirteyim.
Hediy: Hac veya umre münâsebetiyle Harem-i Şerife gönderilen kurban, demektir.
Udhiyye: Kurban bayramında kesilmesi meşru kılınan kurban, demektir. Bu babın ilk hadîsi Udhiyye hakkındadır. İkinci, üçüncü ve beşinci hadisi ise Hediy hakkındadır. Dördüncü hadîs umûmidir.

3131) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümây âa.r\; Şöyle demiştir:
Biz bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde idik. Kurban bayramı günü geldi. Devede on kişi ve sığırda yedi kişi olarak ortaklaştık (yâni kurbanları böylece kestik)."

3132) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Biz Hudeybiye (umresin) de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in beraberinde iken, deveyi yedi kişi adına ve sığırı yedi kişi adına (kurban olarak) kestik."

3133) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccında temettü eden

(yâni önce umre ve bundan sonra hac eden) zevceleri yerine aralarında (bölüşülmek üzere) bir sığır boğazladı."

3134) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan, Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken develer azaldı. Bunun üzerine sahâbîlere sığır kesmelerini emretti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvileri sıka (güvenilir) zâtlardır. Râvî Ebû Hâdır'ın adı. Osman bin Hâdir'dır.

3135) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem), Veda haccında Muham-med (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Âl'ı (yâni zevceleri) yerine tek bir sığır kurban etti."[12]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizi, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmiştir. Bu hadîs, devenin on kişi ve sığırın yedi kişi için bayramda kurban olarak kesilmesinin yeterli olduğuna delâlet eder. Âlimlerin bu konu hakkındaki görüşlerini aşağıda beyân edeceğim.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadîsini imamlar, diğer sünen sâhibleri ve Müslim de rivayet etmiştir. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Bu hadîs, hediy denilen yâni hac veya umre münâsebetiyle kesilmesi meşru kılman kurbanın deveden veya sığırdan olduğu zaman ortaklaşarak kesmenin câizliğine ve bir sığır veya bir devenin yedi kişi için yeterli olduğuna delâlet eder. Aşağıda belirteceğim gibi Udhiyye denilen bayram kurbanı hükmü de böyledir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû D â -v û d da rivayet etmiştir. Bu da C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisindeki hükmü ifâde eder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü veVselâm) 'e Veda haccında refakat eden zevceleri sekiz idi. Bunlardan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) dışında kalanlar Temettü'a niyetlenmişlerdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlar için bir sığırı temettü kurbanı olarak boğazlamıştı.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'mn hadisini Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmiştir. Bu hadîs Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi gibidir. Aynı hükmü ifâde eder.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in 3134 nolu hadisi ise Ze-vâid nevindendir. [13]

Udhiyye Ve Hediy Kurbanlarının Deveden Veya Sığırdan Olduğu Zaman Kaç Kişi İçin Yeterli Olduğu Konusuna Dâir Görüşler :

1. Hanef îler'e göre bir sığır veya bir deve yedi kişi için kurban olabilir. İster hac veya umre münâsebetiyle kesilen kurban olsun, ister bayramda kesilen kurban olsun fark etmez, Hüküm aynidir. Yedi kişinin bu şekilde ortaklaşmasının şahinliği için hepsinin kurban kesmek niyetini taşıması gereklidir. Şayet ortaklardan birisi kurban niyetiyle değil de et almak niyetiyle ortak olursa, hiç birisinin kurbanı sahih olmaz. Yukardaki hükümler nafile ve vâcib kurbanların hepsine şümullüdür.
2. Şâfiîler ile Hanbeliler'e göre yedi kişinin bir devede veya bir sığırda ortak olması caizdir. Hepsinin kurban niyeti taşıması da şart değildir. Bu noktada H a n e f i 1 e r' den ayrılırlar. Yâni bu iki mezhebe göre ortakların bâzısı kurban niyetiyle değil de et almak niyetiyle ortak olsa yine caizdir. Vâcib kurban ile nafile kurban arasında bu hususta bir fark yoktur. S ü f y â n - i S e v r i ve Cumhurun görüşü de budur.
Dâvûd-i Zahirî ile Mâlikîler'in bâzısı da bu görüşte olmakla beraber yukardaki hükmün nafile kurbana mahsus olduğunu söylerler. Yâni bunlara göre vâcib kurbanda ortaklık sahih değildir.
3. M â 1 i k 'in meşhur kavline göre ne devede ne de sığırda ortaklık caiz değildir, Nafile olsun, vâcib olsun bu hayvanlar koyun ve keçi gibi ancak bir kişi için kurban olur.
Yukarda görüşlerini beyân ettiğim âlimler Hediy ile Udhiyye arasında bir fark görmezler. Yâni ister bayram münâsebetiyle kesilen kurban olsun ister hac veya umre münâsebetiyle kesilen kurban olsun hüküm aynidir.
4. Saîd bin el-Müseyyeb, İshâk bin Râhe-veyh ve İbn-i Huzeyme'ye göre deve Udhiyye kurbanı olduğu takdirde on kişi için yeterlidir. Bunlar İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'ın 3131. hadisini delil gösterirler. Bâzı hadis sarihleri Udhiyye konusunda bu grubun görüşüne katılırlar. [14]

6- Kaç Davar Bir Deve Yerine Kifayet Eder, Babı

3136) îbn-i Abbâs (Radtyattâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :
Benim boynumda bir deve (boğazlama borcu) var ve ben deve almak varlığına sahibim. Fakat deve bulamıyorum ki satın alayım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ona yedi davar satın alıp boğazlamasını emretti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun râvîleri sahîh hadîs râvlleridir. Fakat Atâ el-Hurâsânî, îbn-i Atıbâs (R.A.)'den hadis işitmemiştir. Bunu imam Ahmed, söylemiştir. Lâkin şeyhimiz Ebû Zur'a: Bu râvinin îbn-İ Abbâs'tan rivayeti, Buhari'nin Sahih'inde mevcuttur, demiştir. Yâni bu durum, Atâ*nın îbnri Abbas'tan hadîs işitmesine delâlet eder. Zevâid yazan : Râvi İbn-i Cüreyc, ted-lisçidir ve bu hadîsi an'ane ile rivayet etmiştir. Yahya bin Saîd el-Kattân da demiş ki: Atâ el-Hurasârü'den îbn-i Cüreyc'in rivayeti zayıftır. Çünkü bu, sadece İbn-i Cüreyc'in yazıp Atâ*ya isnâd ettiği bir kitabtan ibarettir, diye bilgi verir.

3137) Râfi' bin Hadîc (Radıyallâ/ıü an/t)\\en; Şöyle demidir:
Biz Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde (Yemen'deki) Tihâme'nin Zü'1-Huleyfe (denilen yerin) de idik. O esnada (düşmana âit) bir sürü deve ve davarı ele geçirdik. Arkadaşlarımız (in bir kısmı) acele etti ve (ganimet malı olan) bu hayvanlar henüz taksim edilmeden önce (hayvanlardan boğazlayıp etini) çömleklerde pişirmeye başladık. Sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yanımıza geldi de çömlekler O'nun emriyle ters çevrildi (yâni içindekiler yere döküldü). Sonra (hayvanlar taksim edilirken) Resûl-i Ekrem deveyi on davara denk kıldı."[15]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Zevâid nevindendir. İkinci hadîs Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde rivayet edildiği gibi Mâlik, Şafii ve Ahin e d tarafmdan da rivayet edilmiştir. Bâzı rivâyetlerdeki metin uzundur. Bâzıları kısadır.
İkinci hadîste geçen Zü'1-Huleyfe, Medine-i Münevvere' den hac veya umre niyetiyle M e k k e' ye gitmek isteyenlerin ihrama girecekleri Mîkat yeri olan Zü'1-Huleyfe değil, Yemen tarafında kalan bir yerin ismidir.
Ganimet malı olan deve ve davarların bir kısmı boğazlanıp çöm-lekde pişirilirken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunu dökmesinin sebebi ile ilgili müteaddid görüşler beyân edilmiştir. Tekmile yazarı bunları anlatmaktadır. Biz sadece Kadı Iyâz'ın belirttiği sebebi bildirmekle yetineceğiz. Gaziler, küfür diyarından dönüp İslâm memleketine girdikten sonra ganimet hayvanlarından yemek istemişlerdi. Halbuki ganimet malı İslâm ülkesine getirilince, taksim edilmeden önce bundan yemek caiz değildir. Fakat henüz İslâm memleketine varılmadan önce, küfür diyarında gazilerin ganimet malından yemeleri caizdir.
Diğer bir husus da çömleklerdeki etin durumudur. Acaba sadece et suyu mu döküldü, yoksa et de dökülüp atıldı mı?
N e v e v i, sadece et suyunun döküldüğü ve çömleklerdeki etin ganimet malı meyâmnda müstehaklarına taksim edildiği görüşündedir.
Diğer bir görüşe göre çömleklerdeki et de atılıp toprağa karıştırılmıştır.
Bu hadise göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ganimet malı olan develeri ve davarları taksim ederken bir deveyi on davara denk tutmuştur. Tekmile yazan bu hususla ilgili olarak şöyle der:
Söz konusu muvazenenin o günkü davarların değerine göre yapıldığı yorumu uygun görülmüştür. Belki o esnada deve nevi azdı veya kıymetliydi. Davarlar da çoktu veya cılızdı. Bu gibi nedenlerle o gün için bir deve on davara denk sayılırdı. Bir devenin yedi kişi için mi, on kişi için mi kurban edilebileceğine dâir ihtilâf ve âlimlerin görüşleri daha önce beyân edilmiştir. [16]

7- Bayramda Kurban Edilen Hayvanların Asgarî Yaş Haddinin Beyânı Babı

3138) Ukbe bin Amir el-Cühenî (RadıyaUâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sahâbîler arasında vekâleten taksim etmek üzere) kendisine bir mikdar (kurbanlık) davar vermiş. Kendisi de bunları kurbanlık olarak sahâbîlere taksim etmiş ve bir tane atûd (yâni ikinci yaşına basmış, kuvvetli keçi oğlağı) geri kalmıştı. Ukbe bunu Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etmiş. Resülullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da:
«Onu da sen kendine kurban et», buyurmuştur."

3139) Ümmü Bilâl bint-i Hilâl'ın babası (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SoUallakü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur :
«Koyun nevinden ceza' (yâni altı ayını doldurmuş ve bir yılını doldurandan farksız, kuvvetli kuzun) un bayram kurbanı olması caizdir.»
Not: Sindi şöyle demiştir: Bu hadîs Zevâid nevilidendir. Zevâid kitabında bunun senedinin durumuna değinilmemiştir. Ed-DümeyrİI: tbn-İ Hazm demiş ki: Bu hadis sakıttır. Çünkü Muhammed bin Ebî Yahya'nın anası meçhuldür. Bilâl'ın anası da meçhuldür., sahâbî olup olmadığı bilinmiyor, der. Sindi daha sonra şöyle der: İbn-i Hazm böyle demiştir. İlk sözünde isabet etmiş ise de ikinci sözünde hatâ etmiştir. Çünkü İbn-i Müneddeh, EbÛ Nuaym ve tbn-İ Abdilber, Bilâl'ın anasını sahâbîler arasında artmışlardır. Sonra Zehebî, el-Mîzân'da, Bilâl'ın anasının tanınmadığını, fakat el-İclî'nin onu sıka saydığını söylemiştir. Zevâid yazan, bu hadîsin aslının Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin sünenlerinde mevcut olduğunu ve senedinin sahih olduğunu ifâde etmiştir.

3140) Âsim bin Küleyb'in babası (Küleyb bin Şihâb) (Radtyaüâhü anhümâ)'&dn: Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbüerinden, Süleym oğullarından Müşâcf isimli bir zât ile beraber idik. (O esnada) davarlar az idi. Bunun üzerine Müşâci' bir adama emretti. Adam (da halka) şu duyuruyu yaptı:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Seniyye'nin (yâni iki yaşma basmış koyunun) yettiği şeye, ceza'ın (yâni altı ayını doldurup bir yaşını tamamlayandan farksız görülen kuvvetli kuzunun) yettiğini buyuruyordu."

3141) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhütnâ)'âân rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Siz (kurban olarak) yalnız müsinne (yâni yaşça büyük hayvanı) kesiniz. Meğer ki, (bulamamaktan dolayı) bunu kesmek size güç ola. O takdirde koyun nevinden cezaa (yâni altı ayını doldurup bir yılını doldurandan farksız ve kuvvetli görülen kuzu) kesebilirsiniz.»"[17]

İzahı

U k b e (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârî, Müslim, T i r m i z i ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste geçen "Atûd" bir yaşını doldurmuş, kuvvetli keçi oğlağıdır. Hadîs bunun kurban olarak kesilebileceğine delâlet eder. Ata, Evzâî ve Ş â f i i 1 e r' in bâzısı bu görüştedir. Fakat halef ve selefin cumhuruna göre atûd kurban olamaz. Çünkü onlara göre Atûd, henüz bir yaşını doldurmamış keçi oğlağına denilir. Bir yaşını doldurunca âlimlerin ekserisine göre buna Müsinne ve Seniyye denilir. Hülâsa âlimlerin ekserisine göre bir yaşını doldurup ikinci yaşına basmış keçinin erkek ve dişisi kurban olabilir. Ş â f i i 1 e r' e göre ise Seniyye, iki yaşını bitirip üçüncü yaşına basmış keçidir. Bundan küçük olanı kurban olamaz.
Bu bâbm ikinci hadîsi Zevâid nevindendir. Şafii ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs altı ayını doldurmuş ve bir yaşını doldurandan farksız, kuvvetli kuzunun kurban olmasının câiz-liğine delâlet eder.
Bu bâbm üçüncü hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu da bir önceki hadîsin hükmünü ifâde eder.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin zahiri deve, sığır ve davar nevilerinden Müsinne denilen yaştaki hayvan bulunmadığı takdirde Cezaa yâni en az altı ayını doldurmuş, kuvvetli ve bir yaşmdakinden farksız kuzuyu kurban etmenin câizliğine delâlet eder. Anılan vasfı taşıyan kurbanlık hayvan bulunduğu takdirde ise hadisin zahirine göre kuzu kurban olamaz. Lâkin bu hadîsin, zahiri mânâsının kasdedilmediği hususunda icmâ vardır. Çünkü kuzunun yukarda anılan vasfı taşıması hâlinde kurban olmasının câizliği müteaddid hadîslerle sabittir. Bu babın bâzı hadîsleri de ayni hükmü ifâde etmektedir. [18]

Hadîslerde Geçen Bâzı Kelimeleri Açıklayalım

Ganem î Davar, manasınadır. Koyun ve keçi nevine şümullüdür.
Atud j Keçi oğlağıdır. Ancak âlimlerin ekserisine göre henüz bir yaşını doldurmamış oğlak kurban olamaz. 3138. hadîsteki müsaade yalnız Ukbe (Radıyallâhü anh) içindir.
Müsinne: Altıncı yaşma basan deve, üçüncü yaşma basan sığır, Mâlik'e göre dördüncü yaşma basan sığır, ikinci yaşma basan koyun ve keçi, Ş â f i i' ye göre üçüncü yaşına basan keçi, demektir.
Yukardaki yaşlarda bulunan hayvanlara Seniyye de denilir.
Cezaa: Beş yaşma giren deve, iki yaşına basan sığır, Mâlik'e göre üç yaşına basan sığır, altı ayının doldurup bir yaşını doldurandan farksız ve kuvvetli kuzu, Ş â f i î 1 e r' e göre bir yaşım dolduran kuzu, ikinci yaşına henüz basmamış keçi, Ş â f i î 1 e r' e göre henüz üç yaşma basmamış keçi, demektir.
Yukarda anlatılan develerle ilgili yaş hususunda âlimler ittifak halindedir. îki yaşına basmış koyuna Müsinne denilmesi hususunda da ittifak vardır. Diğerlerindeki ihtilâfın bir kısmı yukarda işaretlendi.
Şu noktayı da belirteyim ki, selef ve halef âlimleri; kurbanlar ancak deve, sığır, camus ve davardan olabilir. Başka hayvanlardan olamaz, derler. Bu hususta ittifak vardır.
Bu hayvanların müsinnelerinden kurban olur. Deve, sığır ve keçinin Cezaa denileninden kurban olmaz. Bu hususta da ittifak vardır.
İki yaşındaki koyunun kurban edilmesinin câizliği hususunda da ittifak vardır. Henüz bir yaşını doldurmamış kuzunun kurban olması için fıkıh kitablarında belirtilen bâzı şartlar noktasında mezhebler arasında bir farklılık vardır. Hanefî mezhebine göre yukarda anlattığım gibi altı ayını doldurmuş, kuvvetli ve bir yılım doldurmuştan farksız olan kuzuyu kurban kesmek caizdir. Şâfiîler'in görüşü de buna yakındır.
Yukarıda anılan hayvanların dişisi de erkeği de kurban olabilir. Ancak efdâliyet bakımından farklılık vardır. Bu farklılık hususunda mezheblerin değişik görüşleri vardır. Tekmile yazarı efdâliyet hususunda mezheblerin görüşlerini ayrıntılı olarak beyân etmektedir. Özeti şöyledir:
1. Hanefiler'e göre yukarda anılan hayvanlar, et ve değer bakımından eşit olduğu takdirde eti daha lezzetli olanı tercih edilir. Değer veya et bakımından birisi diğerinden fazla ise fazla olanı tercih edilmelidir. Koç ile koyun değer ve et bakımmdan eşit olduğu takdirde koç tercih edilir. Keçi, sığır ve devenin erkeği ile dişisi değerce eşit olduğu zaman dişisini tercih etmek efdaldır.
2. Şafiî ve Ahmed'e göre efdaliyet şu sıraya göredir : Deve, sığır, koyun ve en son keçi.
3. M â 1 i k ' e göre koyun diğer cinslerden üstündür. Sonra keçi, sığır ve deve sırayla gelir. Bunların her nevinin erkeği dişisinden efdaldır.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablanna müracaat edilmelidir[19]

8- Bayramda Kurban Edilmesi Yasak Olan Hayvanlar Babı

3142) Ali (RadıyaUâhü anhyfen rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kulağının Ön kısmı kesilen veya kulağının arka kısmı kesilen veya kulağı uzunlamasına ya-nhp ikiye bölünen, ya da kulağı delinen veya burnu kesilen hayvanı bayramda kurban etmeyi yasaklamıştır."
İki Hâl Tercemesi
3140. hadisin râvîsi Küleyb bin Şihâb el-Cirmî, Kûfe'lidir. Ömer (R.A.) ile Ali (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Asım ve İbrahim bin Muhacir rivayet etmişlerdir. İbn-i Sa'd ile İön-i Hibbân onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvüd ise : Küleyto, babasından, o da dedesinden, biçimindeki rivayet bir şey değildir, demiştir. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 322)
Müşâci' (B.A.) bin Mes'ûd bin Sa'lebe bin Veheb es-Sülemî, Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiştir. Kendisinden de Abdülmelik bin ümeyr,

Küleyb bin Şihâb ve Ebû Osman en-Nihdî rivayette bulunmuşlardır. Hz, Ömer (B.A.)'m hilâfeti döneminde el-Müğîre bin Şu'be (R.A.) tarafından Basra valiliğine atanmıştır. Cemel vak'asinda Hz. Âişe (R.A.) tarafdan olarak öldürülmüştür. Buhârî, Müslim,
Ebû Dâvûd ve İbn-i Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Tekmile: C. 3, Sah. 17)

3143) Ali (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize (kurban edeceğimiz) hayvanın gözüne ve kulağına iyice bakıp incelememizi (yâni bu iki organda kusur bulunup bulunmadığını tetkik etmemizi) emretti."[20]

İzahı

Ali (RadıyaUâhü anh)'ın ilk hadîsini diğer sünen sâhibleri, Ahmed, Hâkim, Dârirai ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs ise N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadîsin metni birinci hadîsin metni içinde bâzı rivayetlerde mevcuttur.
Şafii ikinci hadîsi şöyle yorumlamıştır: "Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı), gözleri geniş ve büyük, kulakları da uzun olan hayvanları kurban etmemizi emretmiştir."
Diğer âlimlere göre, tercemede belirttiğim gibi kurban edilecek hayvanın gözünde ve kulağında kurban edilmeye mâni bir eksikliğin veya kusurun bulunup bulunmadığına iyice dikkat edilmesi em-rolunmuştur.
Birinci hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım : Mukabele: Kulağının ön kısmından birazı kesilip salman, yâni kopanlmayan hayvandır.
Müdâbere: Kulağının arka kısmından birazı kesilip salman ve koparılmayan hayvandır.
Şarkaa: Kulağı uzunlamasına yarılıp ikiye ayrılan hayvandır.
Harkaa: Kulağında yuvarlak delik bulunan hayvandır.
Ced'â: Burnu kesik olan hayvandır. Bu kelimenin masdan olan Cedı'ın asıl mânâsı burun, kulak ve dudağı kesmektir. En çok, burun kesmek mânâsında kullanılır. Bu nedenle kayıtsız kullanıldığı zaman burun kesmek mânâsına yorumlanır. [21]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadisin zahirine göre uzunlamasına veya genişlemesine kulağı yarılmış veya delinmiş hayvanı kurban etmek caiz değildir ve böyle bir hayvan kesildiği takdirde kurban yerine geçmez. Zâhiriyye mezhebi mensubları ile Ş â f i i 1 e r' in bâzısı böyle hükmetmişlerdir. Fakat Cumhura göre buna ait yasaklama tenzîhen mekruh-luk içindir. Yâni anılan kusurlardan hiç birisini taşımayan hayvanı kesmek daha iyidir.
Tekmile yazarının beyânına göre H a t t â b i şöyle demiştir: "Âlimler, hadiste anılan kusurların kurban etmeye mâni mikda-rı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Re'y ehline göre kulağın yarısından fazlası bulunduğu zaman kurban edilebilir. (Bir kavle göre kulağın üçte birinden fazlası kesilmiş ise kurban olmaz.)
2. Mâlikiler'e göre kulağın üçte birinden fazlası kesilmiş veya yarılmış ise kurban olamaz.
3. Ş â f i i 1 e r' e göre kulağının az veya çok bir parçası kesilip koparılmış ise kurban olamaz. Kulağı yarılmış veya delinmiş hayvanı kurban etmek mekruhtur. Bununla beraber kurban edilebilir.
4. H a n b e 1 i mezhebine göre kulağı delinen veya yanlan hayvanı kurban etmek mekruhtur. Kulağının yarısından fazlası yarılan veya delinen hayvan kurban olamaz."
Burnu kesik olan hayvanı kurban etmek ise caiz değildir.

3144) Ubeycl bin Feyrûz (Radıyallâhü anh)'dçı\; Şöyle demiştir:
Ben, Berâ bin Âzib (Radıyallâhü anh)'a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoş görmediği veya yasakladığı kurbanlıkları bana anlat, dedim. Bunun üzerine Berâ, şöyle dedi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle (dört sayısını) şöyle işaret etti. Benim elim O'nun elinden kısadır ve şöyle buyurdu:
«Dört hayvan vardır ki kurban olamaz: Bir gözünün görmediği apaçık belli tek gözlü hayvan, hastalığı besbelli hasta hayvan, topallığı açıkça görülen topal hayvan ve kemiklerinde ilik kalmamış de-decede zayıf olan hayvan.»
Ubeyd bin Feyrûz (Berâ'a) : Ben kurbanlık hayvanın kulağında bir eksiklik olmasından hoşlanmam, demiş. Berâ (da buna cevaben) :
Sen (kurbanlık olmasından) hoşlanmadığın (hayvan) ı bırak (yâni kurban etmeyiverirsin). Fakat onu hiç kimseye yasaklama, demiştir."[22]

İzahı

Bu hadîsi, diğer sünen sâhibleri, Mâlik, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:Avrâ: Bir gözü görmeyen hayvan mânâsında kullanılmıştır.
Meriza : Hasta hayvan mânâsında kullanılmıştır.
Arca: Topal hayvan mânâsında kullanılmıştır.
Kesîre: Bunun asıl mânâsı, ayağı kırık olan dişi canlı demektir. Burada zayıf hayvan mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim Tirmizi'-nin rivayetinde bu kelime yerine "Acfâ" kelimesi kullanılmıştır. Bâ-zılan bunu ayağı kırık olan hayvan mânâsına yorumlamışlardır.
Yukarıda sayılan kusurlar apaçık olduğu takdirde kurban edilmeye mânidir. Hafif olduğu takdirde ise mâni değildir. Şu halde bir gözü biraz gören hayvanın diğer gözü sağlam olursa kurban edilebilir.
Hayvanın hastalığının besbelli olmasının Ölçüsü; sürüyle beraber normal yürüyememesidir.
Hayvanın topallığının apaçık olmasının ölçüsü de; sürüden geri kalmasıdır.
Hadîste geçen "Tünkı" fiili, İnkaa masdanndan türemedir. İn-kaa'ın kökü olan Nikı, kemik iliğidir. Şu halde kemiklerinde ilik kalmamış derecede zayıf olan hayvan kurban edilemez. [23]

Hadîsin fıkıh yönü:

Kurban edilecek hayvanın anılan kusurlardan hiç birini taşımaması şarttır. Anılan kusurlardan birisi aşikâr
biçimde bulunduğu takdirde kurban edilmeye mânidir. N e v e v î bu hususta âlimlerin ittifakı bulunduğunu beyân eder. Körlük, bir ayağın kesik olması gibi daha büyük kusuru, eksikliği olan ayıplı hayvan da kurban ola-
maz.
Hadiste söz konusu edilen kulaktaki eksiklik ile ilgili hüküm bundan önceki hadîsin fıkıh bölümünde anlatıldığı için tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Hadîsin râvîsi Ubeyd bin Feyrûz eş-Şeybâni Ebü'd-Dahhâk el-Kûfî, Berâ bin Azib (Radı-yallâhü anh)'den rivayette bulunmuştur. Râvisi de Süleyman bin Abdirrahmân ed-Dımışkî' dir. E b û Hatimile N e s â i onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Sünen sahihleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[24]

3145) Alî (Radıyallâhü anlı)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), boynuzunun veya kulağının yansından fazlası kesilmiş olan hayvanı kurban etmeyi yasaklamıştır."[25]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve T a -h â v i de rivayet etmişlerdir. [26]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kulağının tamamı veya yansından fazlası kesilmiş olan hayvan kurban edilemez. Âlimler bu hususta ittifak halindedir.
2. Boynuzunun tamamı veya çoğu kesilmiş veya kırılmış olan hayvan kurban edilemez. Âlimler bu hususta ihtilâf halindedir. Şöyle ki :
Nahai, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Ahmed bu hadîsle amel etmişlerdir.
Ebü Hanife'ye göre ise boynuzu kırılmış veya kesilmiş olan hayvan kurban edilebilir. Şafii de böyle demiştir. Ancakşu farkla ki, boynuzun kırılması veya kesilmesi, hayvanın etine olumsuz yönde etki yapmış ise, yâni bu nedenle hayvanın etinden bir parça kesilmiş ise kurban edilemez.
Mâlik ise şöyle demiştir: Hayvanın boynuzu kesilmiş olup bu yüzden kanama varsa kurban edilemez. Kanama yok ise kurban edilebilir. [27]

9- Bir Kimse Kurban Niyetiyle Bir Hayvan Satın Alır Da Kurban Adamın Yanında Ayıplı Olur, Babı

3146) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)>den; Şöyle demiştir: Biz kurban etmek üzere bir koç satın aldık. Sonra kurt onun kuyruğundan (veya butundan) ya da kulağından bir parça kaptı. Biz durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sorduk. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onu kurban etmemizi emretti."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Câbir el-Ca'fl bulunur. Bu râvi, zayıftır, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Ed-Dümeyrİ'nin dediğine göre İbn-i Hazm demiş ki : Bu, bir eserdir, senedinde Câbir el-Ca'fi vardır. Bu râvî, kezzâb'tır (yâni çok yalancıdır). [28]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevindendir. Senedinin zayıflığı notta belirtilmiştir. Hadîsin senedi zayıf olduğu için delil sayılmamıştır. Miftâhül'-Hâce yazarı bu hadisin haşiyesinde râvi Muhammed bin K a r a z a' nın Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'den hadîs işitmesinin de ihtilaflı olduğunu bildirir. Sonra, bu hadîsin tâyin edilmiş durumdaki kurban hakkında olması ihtimâlinden söz eder.
Hanefi fıkıh kitablanndan Tenvîrü'l-Ebsâr'da: Bir kimse bir kurbanlık hayvanı sağlam iken satın alır. Sonra hayvan adamın yanında kurban edilmeye mâni bir ayıp ile ayıplanırsa, sahibinin mâli durumuna bakılır. Eğer adam, seran zengin sayılırsa o ayıplı hayvan yerine, sağlam bir hayvanı kurban etmekle mükelleftir. Şayet adam kurban kesmekle mükellef olmayacak derecede fakir ise o ayıplı hayvanı kesmek onun için yeterlidir, denilir.
tbn-i Abidin'de de: Çünkü fakir olan kişi hayvanı satın almakla, onu kurbanlığa tâyin etmiş sayılır. Hattâ böyle fakir olan kimse, bir kurban kesmeyi kendi nefsine vâcib kılar ve kesmek istediği hayvanı tâyin ve tesbit etmez. Sonra kendine vâcib ettiği kurban kesmek üzere gidip sağlam bir hayvanı satın alır. Sonra da bu hayvan onun yanında ayıplanırsa artık zengin kişi gibi onu kesemez. Şayet kesse, borcu ödenmiş sayılmaz. Çünkü kendisine vâcib olmayan kurbanı ken* di nefsine vâcib etmiş olur ve bu yüzden zengin kişi gibi sağlam bir hayvanı kurban etmekle mükelleftir, der.
Şafiî mezhebine göre zengin veya fakir bir kimse kurban niyeti ile bir hayvan satm alırsa bu akidle, hayvan kurbanlık sayılmaz. Hüküm bu olunca hayvan sahibinin yanında iken, yâni henüz kesilmemiş iken kurbanlığa engel teşkil eden bir ayıpla ayıplanırsa, kurban edilemez. Sahibi onu başka türlü değerlendirir ve kurban kesmek isterse başka bir hayvanı satın alır.
Konu hakkında geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir. [29]

10- Aile Ferdlerinin Tümü Yerine Bir TaneDavarı (Koyun Veya Keçiyi) Kurban Bayramında Kurban Edenin Babı

3147) Ata bin Yesâr (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben Ebû Eyyûb el-Ensâri (Radıyallâhü anh)'a: ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken sizde (sayı bakımından) bayram kurbanları nasıl idi? diye sordum. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî, hayatta iken adam kendisi ve ev halkı için bir aded davan bayramda kurban ederdi, (ve ondan) yiyerlerdi, yedirirlerdi. (O devirden) sonra halk (çok sayıda kurban kesmekle) iftihar etmeye başladı ve durum gördüğün hale dönüştü, dedi/'

3148) Ebû Serîha (Huzeyfe bin Esîd [30]) (Radtyallâhü «mA/den; Şöyle demiştir :
Ben sünneti bildikten sonra ev halkım beni (çok sayıda kurban kesmeye) zorladılar. Ev halkı bir davarı veya iki davarı bayramda kurban ederlerdi. Şimdi (bir veya iki davarı kurban etmekle yetinir-sek) komşularımız bizi cimrilikle itham ederler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih ve râvlleri sıka (gü-venilir) zâtlardır. [31]

İzahı

Bu babın, ilk hadîsini îirmizi ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. îkinci hadis ise Zevâid nevindendir. T i r m i z i, ilk hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Bu babın hadisleri bir davarın bir ev halkı adına kurban edilmesinin yeterli olduğuna delâlet ederler. Mâlik. Şafii, Ah-med, el-Leys, Evzâi ve Ishâk bu ve benzeri hadisleri delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Hanef iler iie S e v r i ise bir davarın bir ev halkı için kurban olarak yetmediğine hükmetmişlerdir. Bunlar, bu ve benzeri hadisleri, sevaba ortak etmek mânâsına yorumlamışlardır.
İki grubun delilleri ve yek diğerine verdikleri cevablan germek isteyenler, T i r m i z i' nin Tuhfe şerhine ve Ebû Davud'un Tekmile şerhine başvurabilirler. [32]

11- Kurban Bayramında Kurban Kesmek İsteyen Kimse, Zilhicce Ayının İlk On Gününde Kıllarından Ve Tırnaklarından Bir Şey Almasın, Babı

3149) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuştur:
«Zilhicce ayının ilk on günü girip de biriniz bayramda kurban kesmek istediği zaman artık (kurbanını kesinceye kadar) kendi vücûdunun kıllarından ve derisinden hiç bir şeye dokunmasın.»"

3150 Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)\\an rivayet edildiğine göre; Resûluüah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sizden kim Zilhicce ayının hilâlini görüp de bayramda kurban kesmek isterse artık (kurbanını kesinceye kadar) vücudundaki kıllara ve tırnaklara yaklaşmasın.»" [33]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın aynı hükmü ifâde eden bu babın iki hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve D â -r i m İ de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîslerin zahirine göre kurban bayramında kurban kesmek isteyen kimsenin Zilhicce ayının ilk on gününde saçından,kıllarından ve tırnaklarından bir şey alması, kesmesi, kısaltması, yolması ve diğer şekillerde gidermesi haramdır. Bayramda kurbanını kestikten sonra tıraş olabilir, eteğini ve koltuk altlarını temizleyebilir ve tırnaklarını kesebilir. Daha önce bunlara dokunamaz. [34]

Âlimlerin Bu Konudaki Görüşleri

1. Ahmed, îshâk, Said bin el-Müseyyeb, Dâvüd-i Zahiri ve bâzı Ş â f i i 1 e r bu hadîsin zahiriyle hükmetmişlerdir.
2. Mâlik bir rivayete göre şöyle demiştir: Nafile kurban kesecek kimsenin anılan sürece kıl veya tırnak kesmesi veya başka türlü gidermesi haramdır. Vâcib kurban kesecek kimse için bu şeyler haram değildir.

3. Hanefiler, Şafiî mezhebinin meşhur kavli ve Mâlik1 ten yapılan bir rivayete göre hadîsteki yasaklama tenzihen mekruhtuk içindir. Haramlık mânâsına yorumlanmamasının delili ise Â i ş e (Râdıyallâhü anhâVntn 3094, 3095 ve 3098. hadîsleridir. Oralara bakılabilir. Çünkü o hadislere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kurbanlığını Medine-i Münevvere'-den M e k k e ' ye gönderirdi. Kendisi M e d İ n e ' de kalırdı ve ihrâmlı kimse için yasak olan şeylerin hiç birisinden sakınmazdı.
Bayramda kurban kesmek niyetinde olan kimsenin Zilhicce ayının ilk 10 gününde kıllarım gidermemesi ve tırnaklarım kesmemesinin hikmeti ile ilgili olarak Sindi: Bir kavle göre kurban sahibinin kendisini ihrâmlı kimselere benzetmesidir. Diğer bir görüşe göre amaç, vücûdun bütünüyle cehennem ateşinden âzadlanması-dır, der.
Şafii bu hadisi bayramda kurban kesmenin vâcib olmadığına delil saymıştır. Çünkü hadîste "...kurban kesmek isterse..." ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde kurban kesmenin isteğe bağlı olduğunu gösterir.
Sindi bu nokta ile ilgili olarak da: Eğer biz Hanefiler kurbanın herkese vâcib olduğunu söyleseydik, bu hadis görüşümüzü reddederdi. Ama biz kurbanın zenginlere vâcib ve zengin olmayanlara mendub olduğunu söyleyince bu hadis, bizim aleyhimizde bir delil olmaz, der. [35]

12- Bayram Namazından Önce Kurban Kesmenin Yasaklığı Babı

3151) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre :
Bir adam kurban bayramının ilk günü, yâni bayram namazından önce kurban kesti. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona (kurban kesmeyi) iade etmesini (yâni yeniden kurban kesmesini) emretti."

3152 Cündeb (bin Abdillah bin Süfyân) el-Becelî (Radtyaltâhü anh)'-den; Şöyle demiştir :
Ben Kurban bayramının ilk günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Bâzı kimseler kurbanlarını bayram namazından önce kestiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu -.
«Sizden kim kurbanını bayram namazından önce kesti İse kurbanını iade etsin (yani yeniden kurban kessin). Kim de henüz kesmemiş ise Bismillah diyerek kessin.»"

3153) Uveymir bin Eşkar (Radtyallâhü anh)'dea rivayet edildiğine göre kendisi kurbanını bayram namazından önce kesmiş, sonra durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ye arzetmiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Tekrar kurban kes» buyurmuştur.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun râvlleri sıka (güvenilir) kimselerdir. Fakat sened munkati (kesik)dir. Çünkü el-Hâfız bin Hacer, Abb&d bin Te-mîin'in Uveymir bin Eşkar'den hadis işitmediğini söylemiştir.

3154) Ebû Zeyd el-Ensârî (Radtyallâhü aw*)'den; Şöyle demiştir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr'ın evlerinden birinin yanından geçti de pişirilmekte olan et kokusunu duydu da bunun üzerine:
«Şu boğazlayan adam kimdir?» diye sordu. Bizden bir adam Onun huzuruna çıkarak t
Benim, Yâ Resûlallah. Çoluk çocuğuma ve komşularıma (et) yedi re yi m diye ben bayram namazını kılmadan önce kurbanımı boğazladım, dedi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de adama yeniden kurban kesmesini emretti. Adam da:
Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki (kurban edeceğim başka hayvan) yoktur. Benim yanımda ceza* (yâni yaşça küçük hayvan) veya kuzudan başkası yoktur, dedi. Resul i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Cezaa'yı boğazla, fakat cezaa, senden sonra hiç kimse için kifayet etmez (yâni kurban olamaz), buyurdu. [36]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
C ü n d e b (Radıyallâhü anh) 'in hadisini bunlarla beraber N e -s â i de rivayet etmiştir.
Zevâid nevinden olan U v e y m i r (Radıyallâhü anh)'in hadisini îbn-i Hibbân da rivayet etmiştir.
Ebû Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt bulunmamakla beraber, buna Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında rastlayamadım.
Son hadiste geçen "Hamel" kuzu demektir.
Ceza' ve Cezaa yaşça küçük deve, sığır ve davar hakkıda kullanılan birer kelimedir. Ceza' erkeğine, Cezaa da dişisine denilir.
Bu kelime, beş yaşına girmiş deve, cumhura göre iki yaşına girmiş sığır, M â 1 i k' e göre üç yaşına basan sığır, altı ayını doldurmuş olup bir yılını doldurmuşundan farksız görülen kuzu ve âlimlerin ekserisine göre henüz iki yaşına basmış keçi oğlağı, Şafii-ler'e göre henüz üç yaşına girmemiş keçi oğlağı hakkında kullanılır. Başka görüşler de vardır.
Deve, sığır ve keçinin cezaa denilen küçük yaştakilerden kurban olamaz. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Koyundan olan cezaa ise cumhura göre kurban olabilir. îbn-i Ömer ile ZührS buna karşı çıkmışlardır.
Son hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ensarî olan zâta mahsus olmak üzere cezaa'yı kurban etmesine izin vermiştir. Bu ruhsat özel olduğuna göre ensârî'nin kesmek istediği cezaa, muhtemelen keçi oğlağıdır. Ya da sığır veya devedendir. Çünkü koyun nevinden olan cezaa, yâni en az altı ayım doldurmuş ve bir yılını doldurandan farksız olan kuzuyu kurban etmek meşrudur, hattâ bâzı âlimlere göre daha faziletlidir. Bu konu bu kitabın yedinci babında rivayet edilen 3138 - 3141 nolu hadislerin izahı bölümünde etraflıca izah edilmiştir.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te : Ebû Zeyd el-Ensâri' nin hadîsinde, yâni 3154 nolu hadîsimizde sözü edilen ensârî adamın Ebû B ü r d e olduğu yorumu yapılır. Çünkü Ebû Bürde ensâr'-dandır, der' Ebû Bürde (Radıyallâhü anh)'m kesmesine izin verilen kurbanlığının keçi oğlağı olduğu Ebû Dâvûd ile Buhârî' nin rivayetlerinde belirtilmiştir.
E 1 - H â f ı z' in yorumlamasına göre bu hadiste geçen Cezaa, keçi oğlağı mânâsına yorumlanır. [37]

Bu Babın Hadîslerinden Çıkan Fıkıh Hükmü

Kurban kesme zamanı, Kurban bayramı namazından sonra girer. Bayram namazından önce kesilen kurban, kurban sayılmaz. Böyle yapan bir kimse kurbanını iade etmekle, yâni tekrar kurban kesmekle mükelleftir. [38]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre kurban kesme zamanı şehirlerde ve şehir hükmünde olan yerlerde bayram namazı kılındıktan sonra başlar. Şayet böyle bir yerde herhangi bir sebeble bayram namazı ki-lınmazsa, bayramın ilk günü öğle namazı vaktinin girmesiyle kurban kesme zamanı başlamış olur.
Göçebe hayatı yaşayan kimseler ile köylerde ikâmet edenler bayram namazı kendilerine vâcib olmadığı için bayramm ilk günü fecir doğduktan sonra kurban kesebilirler. Çünkü böyle kimseler kurban kesmekle meşgul olmaları, onları vâcib olan başka bir ibadetten ala-koymaz.
Bir kimse yukarda belirtilen vakit girmeden önce kurban keserse, onun kestiği kurban sayılmaz. Dolayısıyla yeniden kurban kesmekle mükelleftir. Yâni şer'an zengin sayılıyorsa yeniden kurban kesmesi vâcibtir.
2. Şafiî, Dâvûd ve Îbnü'l-Münzir'e göre bayramın ilk günü güneş doğduktan sonra bayram namazını kılmak ve iki hutbe okumak için gerekli sürenin geçmesiyle kurban kesme zamanı girmiş olur. Bu zaman girdikten sonra kesilen kurban geçerlidir. İster henüz imâm bayram namazını kıldırmış olsun veya olmasın, keza kurban sahibi bayram namazını henüz kılmamış ise de hüküm aynidir. Bu hüküm hususunda köylü veya şehirli ayırımı yoktur. Keza misafir ile memleketinde ikâmet eden arasında da bir fark yoktur. En faziletlisi ise kurban sahibinin imâmla beraber bayram namazını kıldıktan sonra kurban kesmesidir.
3. M â I i k' e göre kurban kesme zamanı bayram namazı ve hutbesinden sonra girer. İmâm kurban kesecekse, bayram namazı ve hutbesinden sonra önce kendisi kurban keser. Bundan sonra kişiler kurbanlarını kesebilirler. Şayet bir kimse namazdan veya hutbeden önce

ya da imâmdan önce kurban keserse, onun kestiği kurban sayılmaz. Şayet imâm kurban kesmeyecek ise onun kurban kesmesi süresi kadar bir zaman geçtikten sonra cemâat kurbanlarım keserler. Bu hüküm hususunda köylü ve şehirli, ayırımı yoktur.
4. Ahmed, Evzâi, İshâk ve Hasan-i B a s r i' -ye göre imâm bayram namazını kıldırdiktan sonra kurban kesme zamanı girmiş olur. Köylü ve şehirli farkı yoktur. [39]

Kurban Bayramının Kaçıncı Gününe Kadar Kesilebilir ?

Âlimler arasında bu hususta da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefiler, Mâlik, Ahmed ve Sevri'ye göre kurban, bayramın üçüncü günü akşamına kadar kesilebilir. Daha sonra kesilemez. Bu görüş, Ömer, oğlu Abdullah ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüml'den de rivayet olunmuştur.
2. Şâfiiler ve Zâhiriyye mezhebi mensublanna göre ise kurban, bayramın dördüncü günü akşamına kadar kesilebilir. Daha sonraya bırakılamaz. Ali, Cübeyr bin Mut'im, lbn-1 Abbâş (Radıyallâhü anhüm) ile Ata, Hasan-İ Basri ve Ömer bin Abdilazîz' den de bu görüş rivayet olunmuştur.
Yukarıdaki görüşlerden başka görüşler de vardır. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Hanefiler, Şafii, îshâk ve Cumhura göre kurbanı geceleyin kesmek caiz ise de mekruhtur, tfu görüş Ahmed' den de rivayet edilmiştir. [40]

13- Kurbanını Kendi Eliyle Kesen (Kimse Hakkında Gelen Hadîsleri Babı

3155) Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
And olsun ki ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeIIem)'i ayağını kurbanının (sağ) yanına basarak, kendi eliyle onu boğazlarken gördüm."

3156) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in müezzini Sa'd (bin Aiz el-Karaz) (Radıyallâhü anh)*den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kurbanını Zürayk oğulları yolu olan sokağın kenarında kendi eliyle, keskin bir bıçakla boğazladı." [41]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin bir benzen 3120 numarada geçti. Gerekli bilgi orada verildiği için burada aynca izahat vermeye lüzum görmüyorum.
Hadisler, kişinin kendi kurbanını kendi eliyle kesmesinin müs-tehabhğına ve boğazlarken sağ ayağını kurbanın sağ yanına basmasının da müstehablığına delâlet eder.
Kişinin kurban kesmeyi beceremediği takdirde başkasına vekâlet vermekle beraber, kendisinin de hazır bulunması müstehabtır. Nitekim Tabarâni ile Hâkim'in İra rân bin Huşa y n (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kızı F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) 'ya kurbanı kesilirken başında hazır bulunmasını emrederek faziletini beyân buyurmuştur.
Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 710. hadis bölümünde geçmiştir. [42]

14- Bayramda Kesilen Kurbanların Derileri Babı

3157) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'Atn rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine. Haremi Şerife (Veda Haccında) sevkettiği bütün kurbanlarının etlerini, derilerini ve çullarını fakirlere dağıtmasını emretmiştir." [43]

İzahı

Bu hadisin benzen 3099 numarada geçmiştir. Harem-i Şerife gönderilen veya orada satın alınıp boğazlanan kurbanlar ile diğer memleketlerde kurban bayramında kesilen kurbanların etleri, derileri ve çulları hakkındaki hükümler aynıdır. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Hulâsası şudur; Kurbanların etleri, derileri ve çullan satılamaz. Cumhur ve dört mezheb imâmlan bu konuda ittifak halindedir.
Bayramda kesilen kurban etinden bir mikdarım yemek, bir kısmını konu komşuya hediye etmek ve bir kısmını da fakirlere dağıtmakla ilgili izah bundan sonra gelen 3158. hadisin izahı bölümünde verilecektir. [44]

15- Kurban Bayramında Kesilen Kurbanların Etlerinden Yemek Babı

3158) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurban ettiği her deveden bir parça etin alınmasını emretti. (Toplanan) etler bir çömleğe konulup pişirildi. Sonra Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve beraberindekiler etten yediler ve et suyundan içtiler."
Not: Bu senedin râvllerinin sıka (güvenilir) zâtlar olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [45]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevinden sayılmıştır. Ancak bu hadîste bildirilen hüküm Câbir (Radıyallâhü anh) 'm 3074 nolu hadîsinde de belirtilmiştir.
Hadîs, kişinin kendi kurbanlarının etlerinden yemesi ve et suyundan içmesinin müstehablığına delâlet eder.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî bilindiği gibi yüz aded kurbanı Veda haccmda Mekke'ye göndermişti ve bunlardan birer parça etin alınıp çömlekte pişirilmesini emretmiş. Sonra kendisi ile, kurbanlara ortak kıldığı A 1 i (Radıyallâhü anh) bu etlerden yemişler ve suyundan içmişlerdir. Et suyundan içmelerinin hikmeti, bütün kurbanların et suyundan içmiş olmalandır. Çünkü yüz devenin birer parça etleri ayni çömlekte pişirildiği zaman her devenin etinden birer lokma yemek çok güçtür, hattâ mümkün değildir, denilebilir. Fakat etlerin suyu birbirine kanştığı için, içilen su bütün kur-banlann et suyundan sayılır. Böylece her kurbandan bir mikdar alınmış olur.
Hadis, kişinin kestiği kurbanın etinden bir mikdarım yemesi ve suyundan içmesinin müstehablığına delâlet eder.
Kurban etinin ne mikdan dağıtılmalıdır?
Âlimlerin bu husustaki görüşlerinin özeti şöyledir:
1. Hanefi mezhebine göre, kurban etinden sadaka olarak dağıtılacak mikdarın etin tamamının üçte birinden az olmaması müs-tehabtır. Bunun dışında kalan üçte ikinin ne kadannı konu komşuya hediye etmesi ve ne kadannı yemesi hakkında bir sınırlama yoktur.
2. Şafii mezhebine göre etin çoğunu sadaka olarak dağıtmak mûstehabtır. Faziletin en alt derecesi ise kurban sahibinin etin üçte birini sadaka etmesi, üçte birini hediye etmesi ve üçte birini ye-mesidir.
Bü mezhebe göre, tâyin edilen fazilet dereceleri konusunda Ah-m e d de aym görüşe katılmıştır.
3. Mâliki mezhebine göre; kişi kendi kurbanından yemeli,
bi# mikdarım sadaka ve bir kısmını da hediye olarak dağıtmalıdır.
Böyle yapması mendubtur. Ancak kendi çoluk çocuğuna ayıracağı mikdar ile dağıtacağı mikdar üçte bir veya başka bir ölçü ile sınırlı değildir. [46]

16- Kurbanların Etlerini (Üç Günden Fazla) Saklamak Babı

3159) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), halkın maddi sıkıntısı nedeniyle kurbanların etlerini (saklamayı) yasaklamış. Sonra (sıkıntı kalmayınca) kurban etleri (ni saklamak) hakkında ruhsat vermiştir.

3160) Nübeyşe (bin AbdİllahbinAmr) (Radtyallâhü öwA/den ri-vâyet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Ben sizi uç günden fazla kurban etlerinden (yâni saklayıp yemekten) menetmiştûn. Bundan sonra yeyiniz ve saklayınız.»"[47]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini N e s â i de rivayet etmiştir. Nübeyşe (Radıyallâhü anh)'nın hadisini Ebü Dâvûd, Şafii, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in fakirlere olan merhametine, kurban etinden sahibinin yemesinin ve üç günden fazla bir süre ile saklamasının mübahhğma, üç günden fazla süre ile sahibi tarafından saklanması, yâni daha sonraki günlerde yemek üzere geriye bırakmasının yasaklığma dâir daha önce konan hükmün yürürlükten kaldırıldığına delâlet eder.
Sahâbîler, Tabiîler ve İmamlar, bu görüştedirler. Yâni saklama yasağının kaldırıldığına hükmetmişlerdir. Cumhurun görüşü böyledir. Yalnız Ali ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın söz konusu yasağın neshedilmediğine, yâni kaldırılmadığına hükmettikleri rivayet olunmuştur. Bu iki sahâbînin yasağın kaldırılmasına dâir buyurulan talimatı işitmemiş olmaları muhtemeldir.
Kurban etinden yeyiniz, mealindeki emir, cumhura göre mendub-luk içindir, vâciblik için değildir. Yâni kişinin kendi kurbanından yemesi mendubtur, vâcib değildir. Selef âlimlerinin bâzısı ile Şafiî-1 e r' in bâzısı anılan emrin vâciblik için olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşe göre kişinin kendi kurbanının etinden yemesi vâcib olur. [48]

17- Kurbanı Musalla'da (Yani Bayram Namazı Kılınan Alanda) Kesmek Babı

3161) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kurbanım musalla'da (yâni bayram namazını kıldırdığı alanda) boğazlardı."[49]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Ebü Dâvüd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir. Hadis, kurbanın bayram namazının kılındığı yerde boğazlanmasının müstehabhğına delâlet eder. Bunun hikmeti kurbanın fakirlerin gözleri önünde kesilip onların rahatlıkla yararlanmasını sağlamaktır.
M â 1 i k' e göre musalla'da kurban kesmek yalnız imâm, yâni devlet temsilcisi için sünnettir. Bunun hikmeti de halkın ondan sonra kurban kesmeye başlamasıdır. Çünkü M â 1 i k ' e göre imâm kesmedikçe, halk kesmeye başlayamaz. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre ise herkesin kurbanını musalla'da kesmesi sünnettir, îmâm için daha kuvvetli sünnettir.
Cumhurun görüşü de böyledir. Yâni herkesin kurbanını musallada kesmesi sünnettir. N e v e v i' nin beyânına göre kişinin kendi kurbanını kendi ev halkının huzurunda ve evinde kesmesi daha faziletlidir. [50]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/449
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/450-451
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/452
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/452-453
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/453-455
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/455-456
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/457
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/458-459
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/459
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/460-461
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/461-462
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/463-465
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/465
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/466
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/467-468
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/468-469
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/469-471
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/471-472
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/472-474
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/474-475
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/475-476
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/476-477
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/477-478
[24] Hulâsa: 355
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/478-479
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/479
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/479-480
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/480
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/481
[30] Bu sahâbl'nin hâl tercemesi 1537. hadis bölümünde geçti.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/482-483
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/483
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/483-484
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/484-485
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/485
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/486-488
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/488-489
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/489
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/490
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/491
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/491-492
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/492-493
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/493
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/494
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/494
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/495
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/496
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/496-497
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/497

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/498

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dua Ettiği Vakit, İtaatkar Olan Kulunun Duasına Allah'ın (c.c.) İcabet Etmesi

27) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetle, dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.)'e: *"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allahu Teâlâ onunla sizleri hesaba çeker; kimi dilerse bağışlar ve kimi dilerse azaplandırır. Allah her şeye kadir olandır."* (Bakara: 2/284) ayeti nazil olunca, bu ayet Ashabı Kiram'a çok ağır geldi ve direk Resûlullah'a (s.a.s.) geldiler. Sonra dizleri üzere yere oturdular ve:
"Ya Resûlallah! Bize güç yetirebileceğimiz ameller teklif olundu (verildi). Namaz, oruç, cihad, zekat gibi. Ama sana bu ayeti kerime inzal oldu ki buna biz güç yetiremeyiz." dediler. Resûlullah (s.a.s.) de şöyle buyurdu:
"Yoksa sizler sizden önceki iki kitap ehlinin (yahudi ve hıristiyanların) dediği gibi "İşittik ve isyan ettik" demek mi istiyorsunuz" (Bakara: 2/93) Bilakis "İşittik ve itaat ettik" deyiniz. Rabbimiz bizleri bağışla! Ey Rabbimiz! Dönüş Sana'dır." Bunun üzerine Ashabı İkram:
"İşittik ve itaat ettik, Rabbimiz Bizleri bağışla, Ey Rabbimiz! Dönüş Sana'dır" dediler. Kendi ayeti kerimeyi okuduğu vakit, dilleri onu yanlış okumuştu.
Bunun üzerine Yüce Allah (c.c.) şu ayeti peşine indirdi:
"O Resûl, kendisine Rabbinden indirilene iman etti, mü'minler de. Onların hepsi, "Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman etti. Peygamberlerinden hiç birisini diğerinden ayırmayız (derler). Ve: "İşittik, itaat ettik, bizleri bağışla ey Rabbimiz! Dönüş ancak Sana'dır." derler." (Bakara: 2/285)
Bunu yaptıkları vakit Allah (c.c.) bu yaptıkları yanlışları onlardan kaldırıp şu ayeti indirmiştir: *"Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez. Kazanmış olduğu (şeyler) kendine, yapmış olduğu (şer de) kendine aittir. Rabbimiz! Şayet unuttuysak veya hata işlemiş isek bizi sorumlu tutma!"* Bu ayetteki isteğe Allah (c.c.):
"Evet (istediğiniz gibi olsun)" diye buyurdu. Devamla:
"Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklemiş olduğun gibi üzerimize ağır yükler yükleme!" ayetinde Allah (c.c.):
"Evet (istediğiniz gibi olsun)" diye buyurdu.
"Rabbimiz! Güç yetiremeyeceğimiz şeyi bize yükletme!" Allah (c.c.)
"Evet" diye buyurdu.
"(Allah'ım!) Bizi affet, Bizi bağışla ve bize merhamet et! Sen bizim Mevla'mızsın, kâfir topluluğuna karşı da bize yardımcı ol." (Bakara: 2/286) Allah (c.c.):
"Evet" diye buyurdu."[1]

***

28) İbn Abbas (r.huma)'dan gelen rivayette, şöyle dedi: *"Şayet içlerinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah (c.c.) onunla sizi hesaba çeker."* (Bakara: 2/284) ayeti nazil olunca, Ashabı ikramın kalplerine, daha önceden olmayan bazı (korkular ve ağırlıklar) girdi. Bunu (haber alan) Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İşittik ve itaat ettik ve teslim olduk" deyiniz." (Sahabe) dedi ki:
"Bunun üzerine Allah (c.c.) kalplerine imanı yerleştirdi ve şu ayeti inzal buyurdu: *"Allah (c.c.) hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez, kazandıkları (iyilikler) kendine, yaptıkları (şerler) de kendine aittir. Rabbimiz! Şayet unuttuysak ya da hata yapmış isek bizi sorumlu tutma!"* (Bakara: 286) Bu ayete Yüce Allah (c.c.):
"Şüphesiz yaptım (sorumlu tutmadım)" diye buyurdu.
"Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklemiş olduğun gibi üzerimize ağır yükler yükleme!" Allahu Teâlâ (yine):
"Şüphesiz yüklemedim" diye buyurdu.
"Bizi bağışla, Bize merhamet et, Sen bizim Mevla'mızsın..." Allah (c.c.):
"Şüphesiz yaptım... bağışladım, merhamet ettim vs..." diye buyurdu."[2]

***

---

[1] Müslim (125).
[2] Müslim (126).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALIŞVERİŞLER[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ?????????? ?

-169 **? ???? ???????? ???????? ?????? ?**

Kim bizi aldatırsa, bizden değildir"[2]

Bir rivayette ise; **? ???? ????? ? "Kim aldatırsa"**[3] ifadesi vardır.

Bu hadisin geliş yollarının çoğunda, bu, bir yiyecek ile ilgilidir. Hz. Peygamber (s.a.v), çarşıda (bir çeşit yiyecek satan birisini) görüp (hile yaptığını fark edince,) elini kabın içine sok(up kontrol ettikten sonra bu sözü söyle)miştir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Ömer
3. Ebu Burde b. Niyâr
4. Enes
5. Berâ' b. Âzib
6. Huzeyfe
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Abdullah ibn Mes'ud
9. Kays ibn Ebi Garze
10. Ebu Musa el-Eş'arî
11. Hz. Aişe
12. Hâris b. Süveyd

Toplam, 12 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

13. Abdullah ibn Ebi Rebîa el-Mahzûmî
14. Büreyde
15. Ebu'l-Hamrâ'
16. Ebu Saîd el-Hudrî
17. Hz. Ali

İbn Hacer el-Mekkî (ö. 973/1051) **"Zevâcir"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadis, 10 küsur sahabiden gelmiştir."

* * *

-170 **? ???? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ???? ????????? ???? ????? ?**

Kim bir akarı satıp da elde ettiği parayı da aynı cins (bir mülk)e yatırmazsa, bu kimse, aldığı bedelin hakkında mübarek kılınmamasına müstehak olur"[4]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Huzeyfe ibnü'l-Yemân[5]
2. Saîd b. Hureys[6]
3. Saîd b. Zeyd[7]
4. İmrân b. Husayn
5. Amr b. Hureys[8]
6. Ma'kil b. Yesâr[9]
7. Ebu Zerr[10]

Toplam, 7 kişi.

* * *

-171 **? ???????? ?????? ??????????? ??? ????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?**

"Altının altınla ve gümüşün gümüşle (değiştirlmesinde) fazlalık ribasının haram kılınması"[11] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî[12]
2. Hz. Osman[13]
3. Abdullah ibn Ömer[14]
4. Ubâde ibnu's-Sâmit[15]
5. Râfi' b. Hadîc[16]
6. Hz. Ömer[17]
7. Fudâle b. Ubeyd[18]
8. Ebu Bekre[19]
9. Ebu Hureyre[20]
10. Ebu Useyd es-Sâadî[21]
11. Hz. Ali[22] ve daha bir çokları

Ubâde ibnu's-Sâmit, Ebu Hureyre, Ebu Saîd el-Hudrî, Bilâl[23] ve daha bir çoklarının hadisinde; **? ?????? ????????? ??** **"Buğday ile buğday"**, ? **????????? ??????????? ?** **"Arpa ile arpa"**, ? **???????? ?????????? ??** **"Hurma ile hurma"**, ? **??????? ??????????? ?** **"Tuz ile tuz"** ifadeleri geçmektedir.

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu konu ile ilgili Kur'an-da[24] belirtilen ribanın aslının, **"Nesîe Ribası"** hakkında olduğunu anlattıktan sonra aynen şöyle der:

"Ayrıca Kur'an'dan sonra **Sünnet** de; ribanın ve altının altınla, gümüşün gümüşle ve diğer ölçülebilenler ile tartılabilenler hususundaki **fazlalığın** haram olduğunu belirtmiştir. Bu husus, bu kitabımızın daha öncesinde geçen "Buğdayın arpayla satışı bâb"ında Ubâde ibnu's-Sâmit'ir[25] rivayetinde geçmektedir. Dolayısıyla da bu riba türü, **sünnetle haram kılınan bir ribadır**. Bununla ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, **tevatür**dür. Bu rivayetler sayesinde **hüccet** ortaya çıkmaktadır."[26]

Daha sonra Tahâvî, bu konuda gelen bazı rivayetleri de nakletmiştir.

Daha sonra da der ki: "Bu **mütevatir** rivayetlerle sabit olduğuna göre; Resulullah (s.a.v) gümüşün gümüşle ve altının altınla fazlalık olarak ve aynı şekilde naklettiğimiz bu rivayetlerde geçen diğer ölçülebilen şeylerde de fazlalık olarak yapılan satışı yasaklamıştır. Bu nedenle de bizce bu rivayetlerle amel etmek, **? ??? ????? ????? ??? ??????????? ?** **"Riba, (fazlalıkta değilde) ancak Nesîe (=veresiye)de geçerlidir"**[27] şeklindeki Üsâme hadisiyle amel etmekten daha iyidir. Üsâme hadisini, bu konuda naklettiklerimiz doğrultusunda yorumlamak uygun olur."[28]

* * *

-172 ? ???????? ???? ?????? ????????? ?

"Aldatma satışının yasak olması"[29]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** adlı kitabının 'Kitâbu'l-Ahkâm' (=Hükümler Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Mes'ud
2. Sehl b. Sa'd
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Abdullah ibn Amr
5. Attâb b. Esîd
6. Abdullah ibn Ömer
7. Enes

Toplam, 7 kişi.

(Derim ki:) Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

8. Ebu Hureyre[30]

? ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ???????? ??????????? ?

"Resulullah (s.a.v), 'aldatma satışını' ve taş atımı satışını yasaklamıştır"

Daha sonra da der ki: "Bu konuda Abdullah ibn Ömer ve Abdullah ibn Abbâs'tan da hadis rivayet edilmiştir.

9. Ebu Saîd el-Hudrî[31] ile Enes[32]

Ebu Hureyre hadisi, hasen-sahihtir."[33]

(Suyûtî) **"Câmiu's-Sağîr"**de[34] **? ????? ???? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??** **"Resu-lullah (s.a.v), taş atımı satışını ve 'aldatma satışını' yasaklamıştır"** hadisini; İmam Ahmed, Müslim ve dört sünen sahibi yoluyla Ebu Hureyre'den getirmiştir.

Yine (Suyûtî) **"Câmiu's-Sağîr"**de[35] **? ????? ???? ?????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????? ?** **"Resulullah (s.a.v) zorlama, 'aldatma' ve olgunlaşmamış meyve satışını yasaklamıştır"** hadisini ise İmam Ahmed ve Ebu Dâvud yoluyla şu yoldan getirmiştir:

10. Hz. Ali[36]

* * *

-173 ? ????????? ???? ??????????????. ????????????????: ?????? ????????? ????? ??????? ?????????, ??????????? ???????, ??????????, ???????? ???????????? ??????? ?

"Müzâbene'nin yasak olması. Müzâbene; yaş hurmayı daha (hurma) ağacın başındayken ölçeğe vurarak kuru hurma karşılığı ve ekini de aynı şekilde ölçekli olarak buğday karşılığında satmaktır"[37]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Ömer
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Câbir
5. Zeyd b. Sâbit
6. Saîd b. Zeyd
7. Râfi' b. Hadîc
8. Sehl b. Hasme
9. Ebu Saîd el-Hudrî
10. Sa'd b. Ebi Vakkâs
11. Enes b. Mâlik ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu hadislerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.[38]

* * *

-174 ? ??????????? ??? ?????? ??????????? ??????????? ?

"Tahmin yoluyla ariyelerin satılmasına izin verilmesi"[39] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Zeyd b. Sâbit[40]
2. Abdullah ibn Ömer[41]
3. Câbir b. Abdullah[42]
4. Sehl b. Ebi Hasme[43]
5. Ebu Hureyre[44] ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu sahabilerden gelen hadisleri senedleriyle birlikte naklettikten sonra aynen şöyle der:

"Bu rivayetler, Resulullah (s.a.v)'den gelmiştir. (Tahmin yoluyla) ariyelerin satılmasına izin verilmesi hususunda gelen rivayetler, **tevatür**dür. İlim adamları, bu rivayetleri tamamen kabul etmişler, bu rivayetlerin geliş (yolların)ın sıhhatli oluşu hususunda görüş ayrılığına düşmemişler ve bu rivayetleri tevil etme hususunda birbirleriyle çekişmemişlerdir."[45]

* * *

-175 ? ??????? ??????? ??????????, ????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??????????? ?

"Allah, Yahudilere lanet etsin. Allah (ölmüş hayvanın) iç yağını onlara haram ettiğinde onlar bu yağı eritip sonra da sattılar, parasını da yediler"[46]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Câbir
2. Hz. Ömer
3. Ebu Hureyre
4. Abdullah ibn Ömer
5. Abdullah ibn Amr
6. Üsâme b. Zeyd
7. Enes
8. Temîm ed-Dârî
9. Hâlid ibnü'l-Âs
10. Abdullah ibn Abbâs

Doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

---

[1] "Bey" kelimesi, sözlükte; mutlak surette değişmek anlamına gelir. Terim olarak ise; iki tarafın rızası ile malı malla değiştirmektir. Kitap, sünnet, icma-ı ümet ve kıyas yollarıyla meşru olmuş bir akiddir.

[2] İnsan, toplum içerisinde yaşadığı için hem kendisini ve hem de ailesinin geçimini sürdürmek ve yaşamını devam ettirmek zorundadır. Temel insan haklarının, adaletin ve huzurun olmadığı yerde kavga, huzursuzluk, hırsızlık, aldatma, dolandırma gibi kötü durumlar ortaya çıkar.

İslam dini, bir toplum dini olduğu için insanlar arası ilişkinin devamı ve bekası için ticaret sahasında bir takım hukuki kurallar koymuştur. Bir malın, bilirkişilerin takdirleri dışında bir fiyatla satılması halinde aldanan kişi dilerse, alışverişi feshettirebilir. Aldanmadaki feshettirme hakkı, ticaret eşyasında yüzde 5, hayvanlarda yüzde 10, akarda yüzde 20'dir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: İbn Mâce, Ticarât 36; Dârimî, Büyu' 10; Müsned: 2/50, 3/466, 4/45; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat, es-Sağir; Bezzâr; Hâkim, Müstedrek, 2/9

[3] Müslim, İman 164; Ebu Dâvud, Büyu' 50; Tirmizî, Büyu' 72; İbn Mâce, Ticarât 36; Müsned: 2/242, 411, 466

[4] "Akar" kelimesi, sözlükte; arazi, ağaç, ev eşyası, eşyanın en iyisi gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; daha dar anlamda, yalnız gayri menkul (=taşınmaz) malları kapsar. Halk arasında, genel olarak, kiraya verilmek suretiyle gelir sağlayan mülke akar denir.

İslam hukukunda ise, taşınmaz mal ve arazi anlamında kullanlmaktadır.

[5] İbn Mâce, Ahkam 85

[6] İbn Mâce, Ahkam 85; Dârimî, Büyu' 81; Müsned: 3/467, 4/307

[7] Müsned: 1/190

[8] Dârimî, Büyu' 81; Taberânî, el-Kebir (5526)
[9] Taberânî, el-Evsat
[10] Taberânî, el-Evsat
[11] "Riba" kelimesi, sözlükte; artmak, çoğalmak, fazlalaşmak gibi anlamlara gelir. Terim olaak ise; akidlerde "şart koşulmuş" bulunan "karşılıksız fazlalık" veya ribevi malların aynı sınıfına dahil aynı yahut ayrı malların birbirleri mukabilinde "veresiye" olarak satılmasıdır. Sözlük anlamı itibariyle Riba ile Faiz kelimeleri arasında fark varsada, muamelelerde eş anlamlı iki kelimedir. Yapılan muamelenin tamamı ribayı, fazlalık ise faizi oluşturur. Dolayısıyla da faiz muamelesi ile riba muamelesi arasında bir fark yoktur. Türkçe'de daha çok "faiz" kelimesi kulanılır.

Ribanın çeşitleri: **1. Nesîe (=Veresiye) Ribası:** Veresiye muamelelerden ve borçlardan doğan riba çeşididir. Ribanın iletinden en az birisini kendisinde ortakça bulunduran iki malı "veresiye" olarak değiştirmek yada borç verirken fazla almak suretiyle meydana gelen faizdir.

Bu riba türü, Kur'an'la sabittir. Bakara: 2/275, 276, 278, 279, 280, Âl-i İmrân: 3/130'da geçmektedir. Örnek, 1 gr. altını "veresiye" olarak 1 gr. altınla değiştiröek gibi. Nesî e ribası, aynı cins iki malın yada aynı sınıfa dahil ik ayrı cins malın birbilerriyle "veresiye" olarak değiştirilmesinde ortaya çıkar. **2. Fazlalık Ribası:** Peşin alışverişteki "fazlalıktan" ibaret olan riba çeşididir. Ribevi mallardan aynı cins iki malı peşin olarak biri diğerinden fazla olması şartıyla değiştimek, fazlalık ribasıdır.

Örnek, 1 gr. altını "peşin" olarak 1,5 gr. yada 2 gr. altınla değiştirmek gibi. Fazlalık ribası, daima aynı cins malların birbirleriyle değiştirilmesinde olur.

Ribanın İlleti: Hanefiler, hadislerdeki cinsin aynı cinsle değiştirilmesine ve tartı ile ölçeğe bakarak ribanın illetinin, "cins" ve "ölçü birliği" olduğunu söylemişlerdir. Buna göre bütün tartılabilen ve ölçülebilen mallar, ribevi mallar içeisine girmektedir.

Fazlalık Ribası için, cins ve ölçü birliği (=tartı ve ölçü) illetlerinin her iki madde de berabece bulunması gerekir. Ama Nesîe Ribasında ise, yalnız cins veya yalnız ölçü birliği yeterlidir. Aynı zamanda mezruat ve ma'dudat olan şeylerdede Nesîe ribası meydana gelir. Bu, ribanın, hadislerde geçen 6 maddeyle sınırlandırılamayacağını gösterir.
[12] Buhârî, Büyu 20; Müslim, Müsakat 98 (1594); Nesâî, Büyu 41, 50; Tirmizî, Büyu 23; Tahâvî, a.g.e, 4/66, 67
[13] Tahâvî, a.g.e, 4/66; Taberânî, el-Kebir
[14] Tahâvî, a.g.e, 4/69, 70; Taberânî, el-Kebir; Ebu Ya'lâ
[15] Müslim, Müsakat 81 (1587); Ebu Dâvud, Büyu 12 (3349); Nesâî, Büyu 43, 44; Tirmizî, Büyu 23
[16] Tahâvî, a.g.e, 4/66-67; Bezzâr; Ebu Ya'lâ
[17] Buhârî, Büyu 54, 74; Müslim, Müsakat 79 (1586); Ebu Dâvud, Büyu 12; Nesâî, Büyu 41; Tirmizî, Büyu 24; İbn Mâce, Ticarat 50
[18] Müslim, Müsakat 89 (1591); Ebu Dâvud, Büyu 13 (3351); Nesâî, Büyu 48; Tahâvî, a.g.e, 4/69, 71
[19] Müsned: 5/38; Tahâvî, a.g.e, 4/69
[20] Müslim, Müsakat 82 (1584); Tahâvî, a.g.e, 4/67, 69
[21] Taberânî, el-Kebir
[22] Tahâvî, a.g.e, 4/70; Taberânî, el-Kebir
[23] Buhârî, Vekalet 11; Müslim, Müsakat 96; Nesâî, Büyu 41; Tahâvî, a.g.e, 4/68-69
[24] Bakara: 2/275, 276, 278, 279-280
[25] Tahâvî, a.g.e, 4/4, 5
[26] Tahâvî, a.g.e, 4/65
[27] Buhârî, Büyu 79; Müslim, Müsakat (1596) ; Tirmizî, Büyu (1241); Nesâî, Büyu 50; İbn Mâce, Ticarat 49 (2257) (Üsâme hadisinin sıhhati hususunda alimlerin ittifakı vardır. Yalnız Üsâme hadisi ile Ebu Saîd el-Hudrî hadisinin arasını birleştirme hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu görüşler içerisinde en uygun olanı şu ikisidir:

a. Üsâme hadisi, mensuhtur. Çünkü ribanın yasaklanmasındaki tarihi seye bakıldığında, ilkönce, veresiye (=Nesie) hususundaki riba yasaklanmış, sonra da fazlalık ribası yasaklanmıştır.

b. "Riba anncakk veresiyede geçerlidir" sözüyle; altının altınla veya gümüşün gümüşle alışveriş sırasındaki değişimde fazlalığın caiz olduğu kastedilmemektedir. Aksine değişik cinsteki malların değişimindeki fazlalık, riba mahiyetinde değildir denilmiş olmaktadır. Gerçektende altın gümüşle veya gümüş altınla değiştirilirse, değiştirme ücreti olarak bir miktar fazlalık verilirse bu fazlalık riba değildir.)
[28] Tahâvî, a.g.e, 4/69
[29] Garar (=Aldatma): Satılacak malın cinsinde veya evsaf ve miktarında şüphe ve ihtimal bir durumun bulunmasıyla yapılan satıştır.

Hanefi mezhebi, 2 yerde aldatma satışını sözkonusu etmiştir:

a. Satılacak malın kendisinde aldatma: Bu tip aldatma, alışveriş akdini ifsad etmekle kalmaz, aksine iptal eder.

Örnek: Ana karnındaki yavruyu, ağa takılacak balıkları satmak gibi. Yavrunun sağ-salim doğup doğmayacağı, ağa balığın takılıp takılmayacağı kesin değildir. Şüpheli ve ihtimallidir. Bu bakımdan adı geçen satışlar, batıldır.

b. Evsaf ve miktarda aldatma: Satılacak malın evsaf ve miktarı ile ilgili şüphe ve ihtimaller, alışveriş akdini ifsad eder. Örnek: Bir ineğin günde 20 lt. süt vermesi şartıyla satılması veya sütlüdür diye satılan bi ineğin gerçekte sütlü çıkmaması gibi.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Büyu 25 (3376); Tirmizî, Büyu 17; Nesâî, Büyu 27; İbn Mâce, Ticarat 23 (2194); 5/266, 303, 338, 342; Taberânî, el-Kebir, el- Evsat; Bezzâr; İbn Hacer, Telhis, 3/6
[30] Müslim, Büyu 4 (1513); Ebu Dâvud, Büyu 25 (3376); Nesâî, Büyu 27; Tirmizî, Büyu 17; Müsned: 2/376, 436, 496
[31] Buhârî, Büyu 62, 63; Müslim, Büyu 3 (1512); Ebu Dâvud, Büyu 25 (3377)
[32] Ebu Ya'lâ; İbn Hacer, Telhis, 3/6
[33] Tirmizî, Büyu 17
[34] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 9439
[35] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 9443
[36] Ebu Dâvud, Büyu 26 (3382); Müsned: 1/116
[37] Müzâbene: Olgunlaşmamış yada yeni meyvenin daha ağacında iken satın alınmasına denir.

Bu konuda gelen hadisler; meyveyi, olgunlaşmadan satmanın yasak olduğunu göstermektedir. Olgunlaşmaktan kasıt; sarı renkli meyvelerin sararması, kırmızı olanların kızarması, hububat ve sebzelerin ise faydalanır hale gelmesidir.

İmamı A'zam'a göre; ağaçta meyve göründükten sonra olgunlaşmaktan satmak caizdir.

Ağaç üzerindeki meyveler, şu şartlara göre satılabilir:

a. Meyvenin olgunlaşacağı ortaya çıkmalıdır. Soğuk vurması, dolu vurması gibi afetler atlatılmış, normal şartlarda ağaçtaki meyvelerin olgunlaşacağı kanaati hasıl olmuşsa artık meyve hasat edilmeden, miktarı tahmin yoluyla tespit edilerek satılabilir.

b. Satış muamelesi, faize giren şartlarla olmamalıdır. Yani yaş hurma karşılığında kuru hurma değiştirmek gibi.

Bu çeşit bir alım-satımmda aldatma ve aldanma durumları, açık ve nettir. Resulullah (s.a.v)'de, kişinin, alım-satımda aladatan yada aldanan kişi olmaması için bu türr bir alışverişi yasaklamıştır.

Kişi de, alım gücünün oluşabilmesi, temel hakkı olan adaletin uygulanmasıyla daha rahat bir alışveriş yapabilme imkanına sahip olacaktır. Burada kişi, koruma altına alınmaktadır. Böylece aldatılmaktan kurtulmuş olacaktır.

Çünkü İslam dini, kişilerin; hem dünyalarını ve hem de ahiretlerini ilgilendirmektedir. Müslüman bir kişi, bu tür bir halde insanı aldattığı takdirde, dünyada bunun hesabını vermediğinde ahirette mıutlaka bunun hesabının vereceğini bilmektedir.

Bu şuur ve bilinçle hareket eden kişi, hem dünyasını ve hem de ahiretini koruyabilmek için iyi dürüst davranmak zorundadır.
[38] Tahâvî,Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/33
[39] Ariye: Satışı haram kılınanların dışında kalan meyve demektir. Buna göre ariye; meyve ağacı veya parası olmayan ihtiyaç sahibi bir kimsenin, çoluk,çocuğuna taze meyve tattırmak kastıyla elindeki kuru meyveyi verip göz kararıyla ağaçtaki taze meyveden o miktarda meyve satın almasına denir.

Ariye satışı, elinde kuru meyve olduğu halde, parasızlık yüzünden yeni çıkan yaş meyveyi yiyemeyenlerin başvurusu üzerine tanınan bir ruhsattır.

Esas itibariyle, kuru meyve vererek yaş meyve satın almak şeklindeki müzabene satışı yasaklanmıştır. Bu durum, kuru meyvesi olanlara da turfanda meyve yetiştirenlere bazı zorluklar getirmekteydi. Resulullah (s.a.v) kayıtlı olarak bu değiş-tokuşa izin vermiştir. Yalnız ariye suretiyle yapılacak alım-satım, 5 vesk yani 1 deve yükü miktarını geçmemelidir.
[40] Buhârî, Büyu 84; Müslim, Büyu 59 (1539); Tahâvî, a.g.e, 4/28, 29
[41] Buhârî, Büyu 82-87, Müsakat 17, Selem 4; Müslim, Büyu 51, 59, 79 (1531-1539); Ebu Dâvud, Büyu 20 (3361); Nesâî, Büyu 28, Eyman 45; İbn Mâce, Ticarat 32 (2214-2215); Muvatta, Büyu 10
[42] Tahâvî, a.g.e, 4/29, 30
[43] Buhârî, Büyu 83; Müslim, Büyu 67 (1540); Ebu Dâvud, Büyu 20 (3363); Tirmizî, Büyu 64 (1303); Nesâî, Büyu 35
[44] Buhârî, Büyu 83; Müslim, Büyu 71 (1541); Ebu Dâvud, Büyu 21 (3364); Nesâî, Büyu 35; Tirmizî, Büyu 63 (1301); Muvatta, Büyu 14
[45] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/30
[46] En'âm: 6/146'da geçtiğine göre, yüce Allah, Yahudilere; sığır ve koyunun sırtkarında, bağırsaklarında yada kemiklerindeki yağlar hariç bu tür hayvanların iç yağınıyemeyi haram etmişti. Onlar ise ölmüş hayvanın iç yağını yeme yerine o yağı eritip satmak suretiyle parasını yediler. Böylece iç yağını yeme yerine parasını yemeyi tercih etmişlerdi.

İslam hukukuna göre; Müslümanlar, yenilmesi helal olan hayvanları kesmek suretiyle yemeleri helaldir. Yalnız yüksek yerden düşme, boğulma, başı koparılma, başka bir hayvanın boynuzu yada tekmesiyle, yırtıcı hayvan tarafından parçalanma şeklinde yada kendi kendine ölmüş herhangi bir hayvan v eya gayri meşru bir şekilde öldürülen bir hayvan "meyte" (=leş) hükmündedir. Böyle bir

hayvan temiz değildir. Eti de yenilmez. Çünkü ölmüş hayvandan faydakanma yasağı, genel olduğu için, hiçbir şekilde bu tür hayvanalradan yararlanılamayacağına hükmedilmiştir. Sadece ölmüş hayvanın tabaklanmış derisi kullanılabilinir. Leşin haram olması ile ilgili olarak Bakara: 2/173, Mâide: 5/3, En'âm: 6/145, Nahl: 16/115 ayetlerine bakılabilinir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Büyu 102, 112, Meğazi 50, Tefsiru sure-i En'âm 6, Müsakat 71, 72, 73; Müslim, Müsakat 71 (1581), 72 (1582), 73 (1583); Ebu Dâvud, Büyu 64, 66 (3488); Nesâî, Füru 8, 9, Büyu 93; Tirmizî, Büyu 60, 61 (1297); İbn Mâce, Ticarat 11; Dârimî, Eşribe 9; Muvatta, Sıfatu'n-Nebi 26; Müsned: 1/25, 247, 293, 322, 3/117; Taberânî, el-Kebir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dil Elfazının Tabakaları:

Elfazın önce **a)** Ta'dîl ifade edenler, **b)** Cerh ifade edenler diye ikiye ayrılacağı mâlumdur. Ancak bu kaba ayırımda kalınmaz. Bunlardan her birine giren elfaz kendi aralarında altışar gruba taksim edilmişlerdir. Böylece, bütün cerh ve ta'dil elfazı cem'an on iki tabakaya ayrılmış olmaktadır. Ta'dil tabakasından başlayınca en üst tabaka, en ziyade güven ifâde eden, en kıymetli tabakayı teşkîl eder. Tedrîcen derecesi düşerek devam eder. Sözgelimi ta'dîlin altıncı tabakası cerh'in birinci tabakasına yakındır. Cerhin altıncı tabakası zayıflıkta en düşük dereceyi teşkîl eder: Yalancıların ve hadîs uyduranların tabakası.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Müntekâ'i-Ahbâr Fi'l-Ahkâm:

Mecdü'd-Dîn Ebu'l-Berekât Abdüsselâm İbnu Abdillah [İbnu Teymiye (652/1254) te'lif etmiştir. Müellif Kütüb-ü Sitte ile Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde geçen ahkâmla ilgili hadîsleri bir araya getirmiştir. Senetler atılmıştır. Hadîslerin hangi kitaptan alındığı belirtilir, ancak sıhhat durumu veya mezheplere göre amel durumu meskût geçilir. Kevserî, İbnu Teymiye'nin "hadîslerin nefsülemirdeki gerçek durumuna göre "sahîh", "hasen" veya "zayıf" diye hükmedilmeyip, zâhirine göre bu hükümlere varılmışolması sebebiyle sıhhat durumunu belirtmediğini söyler ve bu davranıştaki inceliğin anlaşılmadığını ileri sürer".
Ancak ulemâ, onun böyle davranmasının eseri için ciddî bir kusur olduğunu ittifakla kabul eder. Böyle düşünenlerden biri olan Muhammed İbnu Ali eş-Şevkânî (1250/1834) Müntekâ'l-Ahbar'ı tehzîb ve şerhederek Neylü'l-Evtar adlı eserini vücûda getirmiştir. Bazı tasrihat, zeyl ve açıklamalar ihtiva eden bu eser Müntekâ'l-Ahbâr'ı kullanışlı hâle getirmiştir. Sekiz iri cilt hâlinde matbûdur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dil Elfazının Tabakaları:

Elfazın önce **a)** Ta'dîl ifade edenler, **b)** Cerh ifade edenler diye ikiye ayrılacağı mâlumdur. Ancak bu kaba ayırımda kalınmaz. Bunlardan her birine giren elfaz kendi aralarında altışar gruba taksim edilmişlerdir. Böylece, bütün cerh ve ta'dil elfazı cem'an on iki tabakaya ayrılmış olmaktadır. Ta'dil tabakasından başlayınca en üst tabaka, en ziyade güven ifâde eden, en kıymetli tabakayı teşkîl eder. Tedrîcen derecesi düşerek devam eder. Sözgelimi ta'dîlin altıncı tabakası cerh'in birinci tabakasına yakındır. Cerhin altıncı tabakası zayıflıkta en düşük dereceyi teşkîl eder: Yalancıların ve hadîs uyduranların tabakası.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. **Aşağıdakilerden hangisi "*yendiğinde mescide yaklaşılmaması istenen*" yiyeceklerden biri <u>değildir</u>?** (1705-1708)
   a) Sarımsak b) Soğan
   c) Pırasa d) Kimyon

2. **Aşağıdakilerden hangisi *"büyük günahlardan"* <u>değildir</u>?** (1718)
   a) Yalan yere yemin etmek
   b) Ana babaya itaatsizlik etmek
   c) Haksız yere bir kimseyi öldürmek
   d) Hırsızlık yapmak

3. **Aşağıdakilerden hangisi "*yemin-i gamûsu*" doğru olarak tanımlamaktadır?** (1718)
   a) Bir Müslüman'ın malından bir parça almak için yalan yere yapılan yemindir.
   b) Şaka olsun diye yapılan yemindir.
   c) Allah'tan başkası adına yapılan yemindir.
   d) Kasıtsız olarak ağızdan çıkan yemindir.

4. **Aşağıdakilerden hangisi Allah katındaki <u>en kötü isimdir?</u>** (1728)
   a) Herhangi bir kimseye verilen, Abdurrahman ismidir.
   b) Herhangi bir kimseye verilen, Kadir ismidir.
   c) Herhangi bir kimseye verilen, Melikler Meliki ismidir.
   d) Herhangi bir kimseye verilen, Kerim ismidir.

5. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, "*sövülmemesi istenen şeyler*" den biri <u>değildir</u>?** (1730-34)
   a) Horoz b) Kızamık
   c) Sıtma d) Rüzgâr

6. *"Allah'a ..... kimseyi koruyup ..... ediniz. Allah için ..... veriniz. Sizi ..... edenin dâvetine uyunuz. Size iyilik yapana siz de iyilik yapınız. Şayet verecek bir şey bulamazsanız ..... vermek istediğinizi göstermek üzere kendisine dua ediniz."* (1727)
   I. *Karşılık*
   II. *Himaye*
   III. *Dâvet*
   IV. *Sığınan*
   V. *İsteyene*
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) IV, V, I, II, III, b) IV, II, I, V, III, c) IV, II, V, III, I d) IV, II, I, III, V

7. *"İçinizde en çok sevdiğim ve ..... günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler güzel ..... sahibi olanlarınızdır. Güzel ..... dedirtmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire lafedenler ve ..... etmek için ..... paralayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir. "* (1742)
   I. Konuşuyor
   II. Lugat
   III. Kıyamet
   IV. Bilgiçlik
   V. Ahlâk
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) V, IV, I, III, II b) III, II , I, IV, V c) III, V, I, IV, II d) III, I, IV, II, V

8. *"Müslüman bir kimsenin ..... elinden almak için yalan yere yemin eden kimse, Cenâb–ı Hakk'ın ..... uğramış olarak O'nun karşısına çıkar. " İbni Mes'ûd der ki: Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitabı'ndan kendisinin bu ..... tasdik eden şu âyeti okudu: "Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir ..... değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları ..... çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azâb vardır.* (1716)
   I. Malını
   II. Sözünü
   III. Temize
   IV. *Gazabına*
   V. Bedelle
   Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) I, V, IV, II, III b) I, IV, II, V, III c) II, I, V, III, IV d) II, IV, III, I, V

9. *"Yalan yere yemin ederek bir Müslüman'ın ..... gasbeden kimseye Allah ..... vâcip, ... de haram kılar.* (1717)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) *hakkını– cehennemi– cenneti* b) *malını–cenneti–cehennemi*
   c) *hakkını– cenneti– cehennemi* d) *malını–cehennemi–cenneti*

10. *"Geceler arasında sadece cuma ..... namaz kılmaya ayırmayınız. Günler arasında da sadece ..... gününü oruç tutmaya tahsis etmeyiniz. Ancak, sizden birinizin tutmakta olduğu oruç cumaya rastlarsa, bunda bir..... yoktur. "* (1764)
   Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
   a) *vaktini–pazar–sevap* b) *gününü–cumartesi–beis*

c) *gecesini– cuma– sakınca* d) *saatini–pazar–günah*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Allah rızası adına sadece cennet istenir. **(1726)**

(D / Y) 12. Sıtma insanın hata ve günahlarını giderir. **(1730)**

(D / Y) 13. Bir işte haya duygusunun bulunması o işi lekeler. **(1739)**

(D / Y) 14. Sözde ve işte ince eleyip sık dokuyup haddi aşanlar helâk oldular. **(1740)**

(D / Y) 15. Yaş üzüme ya da üzüm asmasına "kerm" denilmelidir. **(1744-45)**

(D / Y) 16. Namazı bekleyen, beklediği sürece namaz sevabı kazanır. **(1752)**

(D / Y) 17. Yalnızca Cuma günü oruç tutmak yasaklanmıştır. **(1764-1767)**

(D / Y) 18. İnsanların geçtikleri yollara ve gölgelendikleri yerlere abdest bozmakta bir sakınca görülmemiştir. **(1775)**

(D / Y) 19. Allah adına yemin eden kişi cehenneme müstahak olur. **(1715)**

(D / Y) 20. Durgun sulara idrar yapılmaz. **(1776)**

CEVAPLAR : 1-d, 2-d, 3-a, 4-c, 5-b, 6-c, 7-c, 8-b, 9 -a , 10-c, 11-D, 12-D, 13-Y, 14-D, 15- Y, 16 -D, 17-D, 18-Y, 19- Y, 20-D.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dil Elfazının Hükümleri:

Cerh ve ta'dil elfazı 12 tabakaya ayrılırsa da bunların herbirine ayrı bir hüküm terettüp etmez. Bütün bu elfazdan neticede üç hükme ulaşılır:
1- İhticac: Râvi'nin kesinlikle sika olduğuna delalet eden tâbirler, bu râvinin naklettiği hadîsin sahîh olduğunu ve dolayısıyla rivâyetiyle âlimlerin âmel edebileceğini, o hadisleri delil olarak kullanarak hüküm çıkarabileceğini gösterir.
2- İtibar: Râvi'nin bazı küçük kusurları olduğunu, rivâyeti ile tek başına amel edilemeyeceğini ancak bu durumdaki başka hadisleri kuvvetlendirebileceğini veya kendisi, başka hadislerle kuvvetlendiği takdirde kullanılabilir hâle geleceğini ifade eder. Bazı muhaddisler bir de İhtibar mertebesinden bahsetmiştir. Yani, hadîsin bir aslı var mı, yok mu araştırmaya değer olduğunu ifâde eder. İtibâr'dan fazla bir farkı yoktur.
3- Terk: Râvi'deki zayıflık'ın fazlalığını ifâde eder. Terk'i ifâde eden tabirlerle vasfedilmiş olan râvinin hiçbir rivâyetiyle hiçbir surette ihticâc ve hatta îtibâr edilemez. Onun rivâyetleri kizb'tir, uydurma'dır. Bu vasıfları belirtilmeden "hadîs" adıyla rivâyet edilmeleri "haram"dır. [1]
Mühim Not: Bir hadîs hakkında kullanılan "Bu hadîs sahîh değildir", "Bu hadîs sâbit değildir", "Bu hadîs gayr-ı sâbittir" gibi değerlendirmeler, bu tabiri kullanan şahsa veya tabirin geçtiği kitaba göre farklı hüküm ifade eder:
1- Bunlar ve bunlara yakın tâbirler zu'afâ ve mevzûat kitaplarında geçiyorsa, rivâyetin mevzu yani uydurma olduğuna delâlet eder.
2- Bu tâbirler ahkâm kitaplarında geçiyorsa, hadîsten ıstılâhî sıhhat'in nefyini ifâde eder. Bu durumda bir hadîs'e sahîh değildir denmesi, hadisin hasen veya zayıf da olmadığı mânasına gelmez.
3- Buraya Irâkî'nin İhya'nın hadislerini tahriçte kullandığı "Bu hadis'le ilgili bir asl'a rastlamadım" sözü de dahil edilebilir. Araştırıcı onun görmediği kitapta rastlayabilir. O halde mevzu'dur diye cezmetmelidir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/39.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/40.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAN VE İSTİKAMET

Süfyan bin Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiki: Dedim ki: Ey Allah'ın rasulü bana islamda birsöz söyleki senden başkasına ondan bir daha sormayalım, buyurduki: Allah'a iman ettim de, sonra da istikametli ol" Bunu Müslim rivayet etti.
Bu hadisi Müslim Hişam bin Urve'den Oda babasından Oda Süfyan'dan rivayet etti. Süfyan: Abdullah esSekafi'in oğludur,sahabedir. Ömer (r.a)'i Taif valisiydi.
Süfyan bin Abdullah'tan diğer vecihlerle fazlalarla birlikte rivayet edildi. O rivayeteri imam Ahmed, Tirmizi, İbni Mace Zühri'den Oda Muhammed bin Abdurrahman bin Maiz'den rivayetetti. Tirmizi'de: Abdurrahman bin Maiz Süfyan bin Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: Dedim ki: Ey Allah'ın rasulü, bana yapışacağım bir işialat, buyurduki: dedi ki: Rabbim, Allah'tır, sonra istikametli ol" Dedim ki: Ey Allah'ın rasulü benim üzerimeençok korktuğun şey nedir? Kendi dilini tuttu, sonra buyurduki: Bu Tirmizi dedi ki: Hasen sahitir.
İmam Ahmed ve Nesai Abdullah bin Süfyan (s.a.v)'e şu sözü: Ey Allah'ın rasulü bana islamda bir söz söyleki senden başkasına ondan bir daha sormayalım" Daha başka kimseye muhtaç olmayacak şekilde yeterli, islam hakkında kapsamlı bir söz talebidir. Peygamber (sav)'de ona buyurduki: islam hakkında kapsamlı bir söz talebidir. Peygamber (s.a.v)'de ona buyurduki: Allah'a iman ettim, de sonra istikametli ol" Diğer bir rivayette de: Rabbim Allah'tır, deyip, sonra da dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vadolunan cennetle sevinin, derler) (1) Ve: Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır) (2)
Nezai tefsirinde Süheyl bin Ebi Hazm'dan tahric etti, dedi ki: Biza sabitenes'ten rivayet etti: Peygamber (s.a.v) şu ayeti okudu: Rabbimiz Allah'tır deyip sora dosdoğru yaşayanlar...) Ve buyurduki: İnsanlar bunu dediler sonra küfrettiler, kim bu söz üzerine (Rabbimiz Allah'tır) ölürse o istikamet ehlindedir" Bunu Tirmizi de tahriç etti, onun üzerine ölürse, o istikametli onlardandır." Ve Tirmizi: Hasen garip, dedi. Süheyl ezberi bakımından hakkında konuşuldu.
Ebu Bekir Sıddık sonra dosdoğru yaşayanlar tefsiri hakkında dedi ki: Onlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlardır. (3) Ondan şöyle dediği rivayet edildi: Sonra Allah'ın rableri olduğu hususunda dosdoğru olanlardır.
İbni Abas'tan zayıf bir isnatla şöyle dediği rivayet edildi: Bu Allah'ın kitabında La ilahe illallah şehadeti üzerine en kuvvetli nastır: (Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru yaşayanlar..) (5) (S: 400) Buna benzer, Enes, Mücahid, esved bin Hilal, Zeyd bin eslem Süddi, İkrime ve başkalarından da rivayet edildi.
Ömer bin Hattab (r.a)'tan rivayet edildiki: O bu ayeti minber üzerinde okudu rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru yaşayanlar...) Ve dedi ki: Tilkinin avcıyı aldatırken zikzak çizdiği gibi zikzak çizmezler (6)
Ali bin ebi Talha İbi Abbas'tan sonra dosdoğru yaşayanlar) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti. Farzlarını yerine getirmede dosdoğru olanlardır. (7)

_____
(1) Fussilet: 30 (2) Ahkaf: 13 (3) İbni Ceriri Taberi tefsirinde, İbnil Mübare Zühd'de tahric etti. (4) Taberi tefsirinde tahric etti. (5) İbni Hatim tahric etti. İbni Kesir tefsiri: 4/98 (6) Ahmed, ibnil Mübarek ve Taberi tefsirde Zühri'den tahric etti. Fakat senedinde kopukluk var, çünkü zühri Ömer'den duymamıştır. (7) Taberi'den
Ebul Ali'den şöyle dediği rivayet edildi: Sonra din ve ameli ona halis kılanlar.(1)
Katade şöyle dedi: Murad tevhid üzere istikamettir. Ancak sahibini cehenneme haram kılan tevhidi murad etmiştir, bu Lai ilahe illalah'ın manasını gerçekleştirmektir. Çünkü ilah itaat edilendir, korkudan, saygıdan, sevgiden, ümitten, tevekkül ve duadan dolayı asi olunmayandır, masiyetlerin hepsi bu tevhidi yaraar, çünkü o heva çağırıcısı şeytana icabettir, Allah azze ve celle buurduki: Hevasını ilah edineni gördün mü? (2) Hasan ve başkası dedi ki: O kimse hevasının her şeyii yapar, bu tevhidde istikamete zıddır.
Şu rivayet üzere rivayete gelince Allah'a iman ettim de " mana açıktır.. (S: 401) Çünkü selef o onlara tabi ehli hadise göre salih amellerde imana dahildir. Allah teala buyurduki: O halde seninle bareber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü, o sizin yaptıklarınzı çok iyi görendir. (3). O ve onula beraber tevbe edenlerin istimateli olmalarını ve emroldukları şeyin dışına çıkmamalarını emretti, emrin dışına çıkmak ta tuğyandır. Kedisinin amellerini gördüğün ve onlara vakıf olduğunu haber verdi ve buyurduki: İşte onun içinsen tevhide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol, onların heveslerine uyma) (4) Katade dedi ki: Kuran üzere istikametli olmakla emroludur. Hasan şöye dedi: Bu ayet inince rasululah (s.a.v) kolları sıvadı, ve gülerken görülmedi. Bunu İbni ebi Hatim tahric etti. Kuşeyri ve başkası birisinden şunu zikretti: O peygamber (sav)'i rüyada görmüş demişki: Ya rasullulah, sen beni hud suresi ve kardeşleri ihtiyarlarlattı) buyurdun, onlardan senine ihtiyarlarlattı? Buyurduki: Şu ayet emrolunduğun gibi dosdoğru ol) (5)
Allah teala buyurduki: Deki ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın birtek ilah olduğu vahyolunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin) (6)
Allah teala genel olarak dini ayakta tutmayı emretti, buyurduki: (S: 402) Dini ayakta tutun ve oda ayrılığa düşmeyin" diye Nuh'a tavsiye ettiğini sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve isaya tavsiye ettiğimiz Allah size de din kıldı.) (7) İki ayette tevhid üzere istikamete emrettiği gibi bir çok yerde de namazı emretti.
İstikamet: Doğru yola gitmektir, oda sağa sola sapmaksızın doğru dindir, ve bu bütün zahiri ve batini taatları ve yasakları terk etmeyi de kapsar, bu tavsiye bütün din hasletlerinin hepsini içinde toplamış oldu.
(Artık O'na yönelin, O'dan mağfiret dileyi) ayeti, emredilen istikamette mutlaka kusur olacağına bunun tevbeyi gerektiren istiğfar ve istikamete geri dönüşle kusurun giderileceğine işarettir, bu peygamber (s.a.v)'in Muaz'a şu sözü gibidir: Nerede olur ol, Allah'tan kork, kötülüğün peşinde iyilik yap ki onu kötülüğü imha etsin peygamber (s.a.v) insanların istikameti hakkıyla yerine getirmeye güç yetiremeyeceklerini haber verdi. İmam Ahmed ve İbni Mace Sevban'dan peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: İstikametli olun, tam yapamazsınız, bilinizki amellerinizin en hayırlısı namazdır, abdesti ancak mü'min muhafaza eder İmam Ahmed'in bir rivayetin de de: Doğru olun, doğruluğa yaklaşı, abdesti ancak mü'min muhafaza eder"
Sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:
Doğru olunuz, doğruluğa yaklaşınız"
Doğruluk: İstikametin hakikatıdır, hedefe atıpta isabet ettiren gibi, bütün sözler ve işlerde isabettir, peygamber (sav) Ali (r.a)'ye Allah'tan doğruluk ve hidayet istemesini emretti ve ona buyurduki: Oku doğrultuğun gibi doğruluk, yola hidayetin gibi hidayet zikret"(8)
(1) İbni Kesir tefsirinde zikretti: 4/ 99 (2) Casiye, ayet: 23 (3) Hud, ayet: 112 (4) Şura, ayet: 15 (5) Bu eseri Beyheki Şuabul imanda ebu ali es Sirri'den tahric etti. Bei Hud ve kardeşleri ihtiyarlarlattı" hadisi sahih, mütevatirir. (6) Fussilet, ayet: 6 (7) Şura: 13 (8) Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim, Ebu Davud ve Nesai Ali'den şu lafızla tahric eti. Ey Ali Allah'tan doğruluk ve hidayet iste."
(S: 403) Yaklaşmak: Hedefe isabet ettiremezse, hedefe yakın bir yere isabet etmektir, fakat hedefe isabet etmetir, fakat hedefe isabet ettirmek ve doğrulukta samimi olmak şartıyladır, ve yakınlaştırma istemesi kasten olmamalıdır, buna peygamber (s.a.v)'in Hakem bin Hazen el Külefi'den rivayet edilen hadisi delildir. Ey insanlar! Size emrettiğimin hepsini yapamazsınız-veya güçyetiremezsiniz-fakat doğru olu vemüjdeleyin" (1) Manası: Doğruluğu, isaeti ve istikameti kasteden, çünkü eğer emrolundukarının tümünde doğru olmuş olsalar, o zaman emrolundukların hepsini yapmış olurlardı.
Ebu Bekir (r.a)'in Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru yaşayanlar). Başkasına yönelmeyenlerdir diye tefsiretiği gibi, istikametin aslı kalbin tevhid üzerinde istikametli olmasıdır. Kalb ne zaman Allah'ın marifeti, haş yeti onu büyültmesi, korkusu, sevgisi, iradesi, ümidi, duası ve ona güveni ve ondan başkasından yüz çevirme üzerine istikamete olursa, azaların hepsi de ona taat üzere istikamette olur, çünkü kalp azaların kıralıdır, azalar onun ordusudur, kıral istikamette olursa ordusu ve raiyyeti de istikamette olur, (Yüzünü hanif olarak dine çevir) ayeti de böyle kasdın ve iradenin tek, şeriki olmayan Allah'a halis kılınmasıdır diye tevsir edildi Kalbten sonra azalardan istikametine riayet edilenlerin en büyüğü dildir, o kalbin tercümanı ve onun sözcüsüdür, bunun için peygamber (s.a.v) istikamete emrettikten sonra dili korumayı tavsiye buyurdu. İmam Ahmed'in müsredinde Enes (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kulun kalbi istikamette oluncaya kadar imanı istikamette olmaz, dili istikamette oluncaya kadar da kalbi istikamette olmaz" Tirmizi'de Ebu Saidi Hudri'den merfu ve mevkuf olarak rivayet edildiki: Adem oğlu sabahlayınca azaların hepsi dile söver ve deler ki: Bizim hakkımızda Allah'tan kork, biz ancak seninleyiz, sen istikametli olursan biz istikametli oluruz, seneğrilirsen biz de eğriliriz." (2)
(1) Hadis hasendir, Ahmed, Ebu Davud ve Taberani kebir'de tahric etti. (2) Tirmizi merfu ve Ebu Said'e mevkuf olarak tahric eti, ve dedi ki: Mevkuf daha sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şüphelere Cevap:

1. Hadis Ehlinin ve Hadisin Kötülenmesi Meselesi:

Bunun sebebi Mutezilenin hadis ilmini bilmemesi ve ona önem vermemesi yüzündendir. Dolayısı ile eserlerinde hadis ile istidlal çok azdır. Onların çoğu herhangi bir konuda bir veya iki hadis rivayet edildiğini zanneder. Örneğin Ebu'l-Hüseyin el-Basri ru'yet konusunda sadece Cerir b. Abdullah'ın hadisi nakledildiğini zanneder. Halbuki bu konuda 30'a yakın hadis vardır. Sonra hadis ehlini öven Kadı İyad, İbn Ebu'l-İzz, Şafii, er-Ramehurmezi, İbn el-Medini, es-Sevri, Hatib el-Bağdadi gibi alimlerin sözleri gelmiştir .

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Câbir İbnu Abdillah Sahîfesi:

Zehebî, bu sahîfenin menâsik-i hacc üzerine olduğunu zikreder. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in Mescid-i Nebevî'de ders halkası kurup talebelerine hadîs rivâyet ettiği, talebelerinin kendisinden bunları yazdığı, kitaplarda belirtilmiştir. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in mezkûr tedrisâtını bu sahifeden yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/31-32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- El-İmâm Fî Ahâdîsi'l-Ahkâm:

Bu eseri İbnu Dakîki'l-Îd (702/1302) te'lif etmiştir. Ahkâmla ilgili hadîsleri cemeder. Müellif eserini el-İmâm Fî Şerhi'l-İlmâm adıyla şerhe de başlamış ise de, şerhini tamamlayamamıştır. Şerhi çok geniş tutmuş, Zehebî'nin tahmînine göre, ikmâle muvaffak olsaymış eser onbeş cildi bulacakmış.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/280-281.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müselsel

Müselsel: Ravilerin gerek rivayet eden, gerek rivayet ile ilgili aynı husus üzerinde ittifak etmeleri demektir.
Rivayet eden ile ilgili hususa örnek: Muaz b. Cebel *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* ona dedi ki: *"Ey Muaz gerçekten ben seni seviyorum. Her namazın arkasında: "Allah'ım, seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzel bir şekilde ibadet etmek için bana yardım et" demeyi sakın terketme."* Bu hadisi nakleden herkesin, kendisinden bunu rivayet edecek olana: *"Ben seni seviyorum, bu sebeple: Allah'ım... bana yardım et de"* dediği zikredilmiştir.
Rivayet ile ilgili olan hususa örnek: Buhârî'nin Sahih'inde naklettiği şu hadistir: Bize Amr b. Hafs anlattı, bize babam anlattı, bize el-A'meş anlattı, bize Zeyd b. Vehb anlattı, bize Abdullah -İbn Mesud'u kastediyor- anlattı. Bize Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* -ki o hem doğru olandır, hem de doğruluğu tasdik olunandır- anlattı, dedi ki: *"Sizden herhangi birinizin hilkati annesinin karnında kırk günde bir araya getirilir. Sonra alaka (kan emen bir sülük gibi yapışkan) olur...*
Burada ravilerin tek bir siga üzerinde ittifak ettikleri teselsülen görülmüştür. O da "haddesenâ: bize anlattı" sözüdür. Mesela, rivayet an fulanin an fulan: filandan, o filandan lafzı ile müteselsilen gelirse, yine böyledir.
Yahutta bu hadis ravinin hocasından duyduğu ilk ya da son hadis olması halinde de teselsül olursa, bu da müselsel olarak değerlendirilir.
Müselselin faydası: Ravilerin birbirlerinden rivayet alışlarını iyice zaptettiklerini ve herbirisinin kendisinden öncekine tabi oluşta itina gösterdiğini açıkça ortaya koymaktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Ve Ta'dil Elfazının Hükümleri:

Cerh ve ta'dil elfazı 12 tabakaya ayrılırsa da bunların herbirine ayrı bir hüküm terettüp etmez. Bütün bu elfazdan neticede üç hükme ulaşılır:
1- İhticac: Râvi'nin kesinlikle sika olduğuna delalet eden tâbirler, bu râvinin naklettiği hadîsin sahîh olduğunu ve dolayısıyla rivâyetiyle âlimlerin âmel edebileceğini, o hadisleri delil olarak kullanarak hüküm çıkarabileceğini gösterir.
2- İtibar: Râvi'nin bazı küçük kusurları olduğunu, rivâyeti ile tek başına amel edilemeyeceğini ancak bu durumdaki başka hadisleri kuvvetlendirebileceğini veya kendisi, başka hadislerle kuvvetlendiği takdirde kullanılabilir hâle geleceğini ifade eder. Bazı muhaddisler bir de İhtibar mertebesinden bahsetmiştir. Yani, hadîsin bir aslı var mı, yok mu araştırmaya değer olduğunu ifâde eder. İtibâr'dan fazla bir farkı yoktur.
3- Terk: Râvi'deki zayıflık'ın fazlalığını ifâde eder. Terk'i ifâde eden tabirlerle vasfedilmiş olan râvinin hiçbir rivâyetiyle hiçbir surette ihticâc ve hatta îtibâr edilemez. Onun rivâyetleri kizb'tir, uydurma'dır. Bu vasıfları belirtilmeden "hadîs" adıyla rivâyet edilmeleri "haram"dır. [1]
Mühim Not: Bir hadîs hakkında kullanılan "Bu hadîs sahîh değildir", "Bu hadîs sâbit değildir", "Bu hadîs gayr-ı sâbittir" gibi değerlendirmeler, bu tabiri kullanan şahsa veya tabirin geçtiği kitaba göre farklı hüküm ifade eder:
1- Bunlar ve bunlara yakın tâbirler zu'afâ ve mevzûat kitaplarında geçiyorsa, rivâyetin mevzu yani uydurma olduğuna delâlet eder.
2- Bu tâbirler ahkâm kitaplarında geçiyorsa, hadîsten ıstılâhî sıhhat'in nefyini ifâde eder. Bu durumda bir hadîs'e sahîh değildir denmesi, hadisin hasen veya zayıf da olmadığı mânasına gelmez.
3- Buraya Irâkî'nin İhya'nın hadislerini tahriçte kullandığı "Bu hadis'le ilgili bir asl'a rastlamadım" sözü de dahil edilebilir. Araştırıcı onun görmediği kitapta rastlayabilir. O halde mevzu'dur diye cezmetmelidir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/39.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/40.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

201) Akşam Namazının Öncesi Ve Sonrası Kılınan Sünnetler

Bu bölümdeki dört hadisten, Akşam namazının farzından önce iki rekat sünnet kılınmasının emredildiğini, Ashabın büyüklerinin bu namaza koştuklarını ve akşam namazının sonunda ve önünde de sünnet kılındığını öğreneceğiz.[1]

1124. Abdullah İbni Mugaffel *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* üç defa:
"Akşamın farzından önce (iki rek`at) namaz kılınız" buyurdu. Üçüncü defasında *"Dileyen kılsın"* diye ekledi.[2]

1125. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahâbîlerinden büyük zevâtın akşam olunca aceleyle direklere doğru durup (iki rek`at) namaz kıldıklarını gördüm.[3]

1126. Yine *Enes radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş battıktan sonra ve akşam namazından önce iki rek`at namaz kılardık.
Ashaptan biri Enes'e:
– Bu namazı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kılar mıydı? diye sordu.
Enes ona şu cevabı verdi:
– O bizim kıldığımızı görür, fakat bize kılın veya kılmayın, demezdi.[4]

1127. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz Medine'de iken, müezzin akşam ezanını okuyunca, ashap aceleyle direklere doğru durup iki rek`at namaz kılarlardı. Öyleki yabancı biri mescide gelirdi de, bu iki rek`at namazı kılanların çokluğuna bakarak akşam namazının kılındığını zannederdi.[5]

* Yine bizdeki alışılagelmiş akşamın farzından sonraki iki rekat sünnetin tersine hadislerin ve sahabenin tatbikatına göre ve her ezanla kamet arasında bir sünnet namaz vardır hadisine göre akşamdan önce de sünnet kılınabileceği bir gerçektir. Kişi zaman ve zemine göre kalıplaşmış bizdeki şeklin dışına da çıkarak akşamdan önce de sünnet kılabilmelidir veya kılanlara ters bakmamalıdır. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 333.
[2] Buhârî, Teheccüd 35, İ`tisâm 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11; İbni Mâce, İkâmet 110.
[3] Buhârî, Ezân 14, Salât 95. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 39.
[4] Müslim, Müsâfirîn 302. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11.
[5] Müslim, Müsâfirîn 302.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 333.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ta'dîl Elfazı:

Birinci Mertebe: En üstün mertebe olup, mübâlağaya delâlet eden bir tâbir veya efdaliyet ifade eden ef'al vezninden bir kelime kullanarak vazedilmiş olan tabirlerdir.
Evsaku'n-nâs (insanların en güvenileni), Ezbatu'n nâs (zabtı en kuvvetli olan), Esbetu'n-nâs (insanların en sağlam, en titizi), İleyhi'l-müntehâ fi't-tesebbüt (adâlette ve sağlam zabtedişte ulaşılabilecek en son derecededir), Velâ ehadun esbetu minhu, (Ondan daha sağlamı yok). Men mislu fülân (onun bir benzeri var mı?), ve lâ a'rafu lehu nazîran (onun bir benzerini daha bilmiyorum), gibi ifâdeler, tabirler.
İkinci Mertebe: Tevsîk (ta'dil) ifâde eden kelimelerin tekrarıyla elde edilir.
Sikatun sikatun (güvenilir kimsedir, güvenilir kimsedir).
Sikatun Sebtun (sika'dır, sebt'tir), Sikatun hüccetun (sikadır, hüccettir), Sikatun hâfizun (sikadır, hâfizdır), Sebtün hüccetün, sebtün hâfizun, sikatun mutkinun, fülanun lâ yüs'elü anhu (ondan da sorulur mu?) gibi tabirler.
Üçüncü Mertebe: İçerisinde sika, sebt, hâfiz, hüccet, mutkın, imâm, adl, zâbıt, ke-ennehu mushaf (sanki o, kitaptır) gibi tabirlerle tekrarsız olarak ifâde edilen mertebe.
Bu üç mertebedeki tabirler kimin hakkında kullanılmışsa, rivâyetiyle ulemâ ihticâc eder, amel eden rivâyeti münferit de olsa hadîsi sahîhtir.
Dördüncü Mertebe: Bu mertebede şu tabirler yer alır: Mahalluhu's-sıdk (Böylesine sâdık denebilir), Lâ be'se bihi (fena sayılmaz), Leyse bihi be'sun (onda bir beis yok), Mütemâsikun (orta hallidir), sikatun inşâallah (inşaallah sika'dır), Me'mûnun (itimad edilir), Hıyârun (hayırlısı)dır, hiyâru'l-halk (insanların hayırlısıdır).
Beşinci Mertebe: Bu mertebede şu tabirler vardır: Şeyhun (bir râvidir), İlâ's-sıdkı mâ hüve (doğruluktan uzak değildir), Ceyyidü'l-hadîs (rivayeti ceyyid (hasen)dir). Hasenü'l-hadîs (hadîsi hasendir), Sadûkun seyyiü'l-hıfz (sadûktur hıfzı kötüdür), Sadûkun yehimu (Sadûktur vehme düşer), Sadûkun Lehu evhâm (sadûktur vehimler yapar), Sadûkun yuhtiu (sadûktur hata yapar), Sadûkun teğayyere bi-âhirihi (=âhiretin=aharatin) (Sadûktur ömrünün ve meslekteki meşgalesinin sonuna doğru zabt ve hıfzına bozulma ve teşevvüş gelmiştir), Sadûkun rumiye bi't-teşeyyü' (evi'l-ircâ ve nahvehümâ) Sadûktur ancak şiîlik (veya mürcie'lik gibi bir bid'a) isnâd edildi, Fülanun ravâ anhu'n-nâs (Falancadan herkes rivayette bulundu), Vasatun mukâribu'l-hadîs (vasattır, hadiste orta hallidir).
Altıncı Mertebe: Bu mertebede şu tabirler yer alır: Sâlihu'l-hadis (hadis rivâyetine sâlihtir), Sadûkun inşaallah (inşaallah sadûktur), Ercû ennehu lâ be'se bihi (Fena olmadığını ümîd ederim), Mâ a'lemu bihi be'sen (onda bir beis görmüyorum), Suveylihun (sâlihçedir), Makbûlün (makbûldür), Leyse bi-baîdin mine's-Savâb (Doğru olmaktan uzak değildir), Yurvâ hadîsuhu (hadîsi rivâyet edilir), Yuktebu hadîsuhu (hadîsi yazılır) vs. [1]
Üçüncü mertebe; hadisleri hüccet olarak kullanılabilecek nitelikteki raviler için kullanılır. Dördüncü mertebe: Hadisleri tetkik edilmek üzere yazılabilecek raviler için kullanılır. Beşinci ve altıncı mertebe; hadisleri i'tibar için yazılabilecek raviler için kullanılır. [2]
1- Ta'dil elfazının 1. 2. ve 3. mertebesinde yer alanlar ihticâc ifâde eder. 4. 5. ve 6. mertebede yer alan tabirler i'tibâr ifâde eder.
2- Teâruz hâlinde, bir üst mertebedeki tâbirle ta'dil edilen râvi, bir alt mertebedeki tabirle ta'dil edilen râviye tercîh edilir.
3- Bu tabirlerin bazı hususî kullanılışları vardır. Bunların bilinmesinde gerek var. Mesela Yahya İbnu Mâin şöyle der: "Ben birisi hakkında Lâ-be'se bihi dersem o sikadır, zayıftır dersem sika değildir, hadîsi yazılmaz". Nitekim, Zehebî'nin Tezkiretu'l-Huffaz'da İmam Azam'ı tevsîk ederken İbnu Maîn'in bu tabiri kullanmış olduğu görülür. İbnu Maîn, keza Şâfiî Hazretlerini de leyse bihi be'sün tâbiriyle tevsîk etmiştir.
4- Cerh ve ta'dil lafizlarından bazılarının mertebesi hakkında ihtilaf edilmiştir. Merva tevsîkin altıncı mertebesinde yer alan ercû ennehu lâ be'se bihi ile mâ a'lemu bihi be'sen tabirlerini cerh elfazı addedenler de olmuştur.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/40-42
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 64.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/42.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Zevâid Çalışmaları:

Bu, cem çalışmalarının bir çeşididir. Bir hadîs kitabını esas alarak, bir başka kitabın (veya) kitapların ona nisbetle ihtiva ettiği ziyâde hadîslerini cemetme işidir. Bu neve giren çalışmada umumiyetle Sahîheyn veya Kütüb-i Sitte esas alınır. Bunlar dışındaki herhangi bir kitabın veya kitapların ziyâde hadîsleri müstakil bir eserde cemedilir. Meselâ, İbnu Mâce'nin Kütüb-i Hamse'ye olan ziyâde hadîslerini Ahmed İbnu Muhammed eş-Şihâbu'l-Bûsîrî Misbâhu'z-Zücâce fi Zevâidi İbni Mace adıyla cemetmiştir. Keza aynı Bûsîrî Beyhakî'nin es-Sünenu'l-Kübrâ'sında yer alan Kütüb-i Sitte'ye ziyade hadîsleri Fevâidü'l-Müntakî Li-Zevâidi'l-Beyhakî adlı eserde cemetmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/281.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ta'dîl Elfazı:

Birinci Mertebe: En üstün mertebe olup, mübâlağaya delâlet eden bir tâbir veya efdaliyet ifade eden ef'al vezninden bir kelime kullanarak vazedilmiş olan tabirlerdir.
Evsaku'n-nâs (insanların en güvenileni), Ezbatu'n nâs (zabtı en kuvvetli olan), Esbetu'n-nâs (insanların en sağlam, en titizi), İleyhi'l-müntehâ fi't-tesebbüt (adâlette ve sağlam zabtedişte ulaşılabilecek en son derecededir), Velâ ehadun esbetu minhu, (Ondan daha sağlamı yok). Men mislu fülân (onun bir benzeri var mı?), ve lâ a'rafu lehu nazîran (onun bir benzerini daha bilmiyorum), gibi ifâdeler, tabirler.
İkinci Mertebe: Tevsîk (ta'dil) ifâde eden kelimelerin tekrarıyla elde edilir.
Sikatun sikatun (güvenilir kimsedir, güvenilir kimsedir).
Sikatun Sebtun (sika'dır, sebt'tir), Sikatun hüccetun (sikadır, hüccettir), Sikatun hâfizun (sikadır, hâfizdır), Sebtün hüccetün, sebtün hâfizun, sikatun mutkinun, fülanun lâ yüs'elü anhu (ondan da sorulur mu?) gibi tabirler.
Üçüncü Mertebe: İçerisinde sika, sebt, hâfiz, hüccet, mutkın, imâm, adl, zâbıt, ke-ennehu mushaf (sanki o, kitaptır) gibi tabirlerle tekrarsız olarak ifâde edilen mertebe.
Bu üç mertebedeki tabirler kimin hakkında kullanılmışsa, rivâyetiyle ulemâ ihticâc eder, amel eden rivâyeti münferit de olsa hadîsi sahîhtir.
Dördüncü Mertebe: Bu mertebede şu tabirler yer alır: Mahalluhu's-sıdk (Böylesine sâdık denebilir), Lâ be'se bihi (fena sayılmaz), Leyse bihi be'sun (onda bir beis yok), Mütemâsikun (orta hallidir), sikatun inşâallah (inşaallah sika'dır), Me'mûnun (itimad edilir), Hıyârun (hayırlısı)dır, hiyâru'l-halk (insanların hayırlısıdır).
Beşinci Mertebe: Bu mertebede şu tabirler vardır: Şeyhun (bir râvidir), İlâ's-sıdkı mâ hüve (doğruluktan uzak değildir), Ceyyidü'l-hadîs (rivayeti ceyyid (hasen)dir). Hasenü'l-hadîs (hadîsi hasendir), Sadûkun seyyiü'l-hıfz (sadûktur hıfzı kötüdür), Sadûkun yehimu (Sadûktur vehme düşer), Sadûkun Lehu evhâm (sadûktur vehimler yapar), Sadûkun yuhtiu (sadûktur hata yapar), Sadûkun teğayyere bi-âhirihi (=âhiretin=aharatin) (Sadûktur ömrünün ve meslekteki meşgalesinin sonuna doğru zabt ve hıfzına bozulma ve teşevvüş gelmiştir), Sadûkun rumiye bi't-teşeyyü' (evi'l-ircâ ve nahvehümâ) Sadûktur ancak şiîlik (veya mürcie'lik gibi bir bid'a) isnâd edildi, Fülanun ravâ anhu'n-nâs (Falancadan herkes rivayette bulundu), Vasatun mukâribu'l-hadîs (vasattır, hadiste orta hallidir).
Altıncı Mertebe: Bu mertebede şu tabirler yer alır: Sâlihu'l-hadis (hadis rivâyetine sâlihtir), Sadûkun inşaallah (inşaallah sadûktur), Ercû ennehu lâ be'se bihi (Fena olmadığını ümîd ederim), Mâ a'lemu bihi be'sen (onda bir beis görmüyorum), Suveylihun (sâlihçedir), Makbûlün (makbûldür), Leyse bi-baîdin mine's-Savâb (Doğru olmaktan uzak değildir), Yurvâ hadîsuhu (hadîsi rivâyet edilir), Yuktebu hadîsuhu (hadîsi yazılır) vs. [1]
Üçüncü mertebe; hadisleri hüccet olarak kullanılabilecek nitelikteki raviler için kullanılır. Dördüncü mertebe: Hadisleri tetkik edilmek üzere yazılabilecek raviler için kullanılır. Beşinci ve altıncı mertebe; hadisleri i'tibar için yazılabilecek raviler için kullanılır. [2]
1- Ta'dil elfazının 1. 2. ve 3. mertebesinde yer alanlar ihticâc ifâde eder. 4. 5. ve 6. mertebede yer alan tabirler i'tibâr ifâde eder.
2- Teâruz hâlinde, bir üst mertebedeki tâbirle ta'dil edilen râvi, bir alt mertebedeki tabirle ta'dil edilen râviye tercîh edilir.
3- Bu tabirlerin bazı hususî kullanılışları vardır. Bunların bilinmesinde gerek var. Mesela Yahya İbnu Mâin şöyle der: "Ben birisi hakkında Lâ-be'se bihi dersem o sikadır, zayıftır dersem sika değildir, hadîsi yazılmaz". Nitekim, Zehebî'nin Tezkiretu'l-Huffaz'da İmam Azam'ı tevsîk ederken İbnu Maîn'in bu tabiri kullanmış olduğu görülür. İbnu Maîn, keza Şâfiî Hazretlerini de leyse bihi be'sün tâbiriyle tevsîk etmiştir.
4- Cerh ve ta'dil lafizlarından bazılarının mertebesi hakkında ihtilaf edilmiştir. Merva tevsîkin altıncı mertebesinde yer alan ercû ennehu lâ be'se bihi ile mâ a'lemu bihi be'sen tabirlerini cerh elfazı addedenler de olmuştur.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/40-42
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 64.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/42.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

280) Üç Günden Fazla Müslümanlarla İlgiyi Kesmenin Yasak Oluşu

Buradaki iki ayet ve yedi hadis-i şeriften; mü'minlerin ancak kardeş olduklarını böylece kardeşlerin arasını bulmak gerektiğini, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmaması gerektiğini müslümanların birbirlerine karşı ilgilerini kesmeyip, sırt dönmeyip haset etmeyip, üç günden fazla dargın durmamaları gerektiğini, dargınlıktan sonra ilk olarak selam verenin daha hayırlı olduğunu, selamı alınırsa her ikisinin de sevap kazanacağını selamı alınmazsa almayanın günaha gireceğini, Pazartesi ve Perşembe günleri dargın ve şirk koşanlar haricinde herkesin bağışlanacağını, şeytanın insanları devamlı birbirine düşürmek için faaliyette bulunduğunu, üç günden fazla küsüp kardeşini terkeden, o hal üzere ölürse cehenneme gireceğini, müslümanın müslüman kardeşine uzun bir süre küserse kanını dökmüş gibi günaha gireceğini öğreneceğiz. [1]

"Tüm mü'minler kardeştir. O halde her ne zaman araları açılırsa kardeşlerinin arasını düzeltin." (Hucurat: 49/10)
"...Ey iman edenler! Kötülük, düşmanlık ve günaha girmede yardımlaşmayın..." (Maide: 5/2)

1595. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Birbirinizle ilginizi kesmeyiniz, sırt dönmeyiniz, kin tutmayınız, ve hased etmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir müslümanın, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl değildir."[2]

1596. Ebû Eyyûb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir müslümanın, din kardeşini üç gün üç geceden fazla terkedip küs durması helâl değildir: İki müslüman karşılaşırlar biri bir tarafa öteki öbür tarafa döner. Halbuki o ikisinin en iyisi önce selâm verendir."[3]

1597. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her Pazartesi ve perşembe günü ameller Allah'a arzolunur. Din kardeşi ile arasında düşmanlık bulunan kişi dışında Allah'a şirk koşmayan her kulun günahları bağışlanır. (Meleklere) siz şu iki kişiyi birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin, buyurulur."[4]

1598. Câbir *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir:
"Şeytan, Arap yarımadasında müslümanların kendisine kulluk etmelerinden ümidini kesmiştir. Fakat onları birbirlerine düşürmeye, aralarını açmaya çalışacaktır."[5]

1599. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir:
"Müslümanın din kardeşine üç günden fazla küs durması helâl olmaz. Kim müslüman kardeşini üç günden fazla terkeder ve o hal üzere ölürse cehenneme girer."[6]

* Küsmek kişiyi cehenneme götürecek kadar büyük hatalardandır. [7]

1600. Sahâbî Ebû Hırâş Hadred İbni Ebû Hadred el–Eslemî (es–Sülemî de denir), *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
"Kim, din kardeşini bir yıl terkedip küs durursa, onun kanını dökmüş gibi günaha girer."[8]

* Yine aynı şekilde müslümanın kanını dökmüş gibi günaha götürür. [9]

1601. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir mü'minin, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl değildir. Üç gün geçmişse, onunla karşılaşıp selâm versin. Eğer selâmını alırsa, her ikisi de sevapta ortak olurlar. Yok eğer selâmını almazsa, almayan günaha girmiş olur. Selâm veren ise küs durmaktan çıkmış olur."[10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 467.
[2] Buhârî, Edeb 57, 58, 62; Müslim, Birr 23, 24, 28, 30–32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5.
Bir benzeri 1569'da geçmiş gerekli açıklama orada verilmişti.
[3] Buhârî, Edeb 62, İsti'zân 9; Müslim, Birr 23, 25, 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 21, 24; İbni Mâce, Mukaddime 7.
[4] Müslim, Birr 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47.
Bir benzeri 1570'de geçmişti, gerekli açıklama orada verildi.
[5] Müslim, Münâfikîn 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 35.
[6] Ebû Dâvûd, Edeb 47.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 468.
[8] Ebû Dâvûd, Edeb 47.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 468.
[10] Ebû Dâvûd, Edeb 47.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Elfazı:

Râvilerin zayıf olduklarını belirtmek için kullanılan tabirler de altı mertebeye ayrılır. Birinci yani en üst mertebesi tevsîk'e yakın olan ravileri, en alt mertebesi şiddetle zayıf olan râvileri gösterir:
Birinci Mertebe: Durumu nisbeten iyi olan râviyi ifade için kullanılan tabirlerdir: Leyyinü'l-hadîs (Leyyin yumuşak demektir), fihi lîn (onda leyyinlik var), fihi mekâl (hakkında menfi söz var), Ta'rifu ve tünkiru (Sen onu, bazan ma'ruf hadis, bazan da münker hadîs rivâyet ederken görürsün), Leyse bizâlike (bu konuda zayıftır), Leyse bi'l-metîn (metin değildir), Leyse bi-hücce (hüccet değildir), Leyse bi-umde (umde değildir), Leyse bi-mardiyyin (hali arzu edilmez), Li'z-za'fu mâ hüve (zayıf olmaktan uzak değil), Fihi hılf (hakkında muhâlefet var), Tekellemû fihi (hakkında menfi söz ettiler), Mat'ûnun fihi (hakkında ta'n ettiler), Seyyiü'l-hıfz (hafızan fenâdır), Fihi za'fun (onda zayıflık var), Leyse bi-zâke'l-kaviyy (bu o kadar kavi değil).
İkinci Mertebe: Tedrîbu'r-Râvi, bu mertebede tek tabir kaydeder: Leyse bi-kaviyyin (kavî değildir). Bu tabir Leyse bi-zâke'l-kavî tabirinden bir derece daha zayıf olana delâlet eder.
Üçüncü Mertebe: Râvi hakkında şu tâbirler kullanılırsa bu onun öncekilere nazaran daha da zayıf olduğunu gösterir. Za'îfu'l-hadîs (hadisi zayıftır), fe-dûnun leyse bi-kaviyyin (düşüktür kavi değildir).
Bu mertebeye Zeynu'd-Dîn el-Irâkî şunları dâhil eder: Za'îfun (zayıftır), Münkeru'l-hadîs (-Buhârî'den başkası nezdinde- hadisi münkerdir), Hadîsuhu münkerun (rivâyeti münkerdir), vâhin (zayıftır), Za'âfûhu (onu zayıf addettiler), muzdaribu'l-hadîs (hadîsi muzdaribtir), Lâ yuhteccu bihi (onunla ihticac edilmez), Mechûlün (mechuldür),
Bu üç mertebenin rivâyetleri atılmaz. Bunlarla itibâr edilir.
Dördüncü Mertebe: Rüdde hadîsuhu, (hadîsi reddedildi), Reddü hadîsehu (hadîsini reddettiler), Merdûdu'l-hadîs (hadîsi reddedilmiş kimsedir), Zaîfun cidden (çokça zayıftır), Vâhin bi-merre (büsbütün zayıftır), Tarahû hadîsehu (hadîsini attılar), Mutarrahun (atılmıştır), Mutarrahu'l-hadîs (hadisi atılmış kimsedir), İrmi bihi (kaldır at), Leyse bi-Şeyhin (hiçbir değeri yok), Lâ-yüsâvî şey'en (hiçbir şeye değmez). Lâ şey'un (değersizdir).
Beşinci Mertebe: Daha da zayıf olan bu mertebe için şu tabirler kullanılmıştır: Fülânun müttehemun bi'l-kizbi evi'l-vaz'ı (Falanca kizb (veya vaz'la) müttehemdir), Sâkıtun (düşüktür), Hêlikun (yok olucudur), Zâhibun (gidicidir), Zâhibu'l-hadîs (hadîsi gidicidir), metrûkun (terkedilmiştir), metrûku'l-hadîs (hadisi terkedilmiştir), Terekûhu (onu terkettiler), fihi nazarun ve seketû anhu (Buhârî kullanınca bu mertebeyi ifade eder), Lâ yu'teberu bihi (Onun'la i'tibâr edilmez), Lâ yu'teberu bi-hadîsihi (onun hadîsiyle i'tibâr edilmez), Leyse bi's-Sika (Sika değildir), Gayru sikatin (sika değildir), Ve lâ-me'mûn (güvenilmez), vs.
Altıncı Mertebe: En fena mertebe budur, şu tabirlerle ifade edilir: Kezzâbun (yalancıdır), Yekzibu (yalan söyler), Deccâlun (yalancıdır), Vazzâ'un (uydurucudur), Yeza'u (uydurur), Yaza'u'l-hadîs (hadîs uydurur).
Son üç mertebe (4., 5. ve 6. mertebeler) çok zayıf râviler içindir. Bunlardan biri, hangi râvi hakkında kullanılmışsa o râvinin hadîsi i'tibar ve istişhâd için dahî alınmaz. Onlardan hadîs rivâyeti kesinlikle câiz değildir. Halini beyan ve hadisini reddetmek maksadıyla rivâyet olunabilir.[1]
Birinci mertebe; hadisleri i'tibar için yazılabilecek, ancak adaleti zedelemeyen bir hal ile mecruh raviler için kullanılır. İkinci mertebe; leyyinu'l-hadis'le aynı; fakat ondan aşağı bir tabirdir. Üçüncü mertebe; birinci ve ikinci cerh tabirleri gibidir; ancak onlardan aşağıdır. Beşinci mertebe; hadisine itibar edilemeyecek olan yalancı ravi. [2]
Bazı âlimler, yukarıda kaydedilen tabirleri hususî şekilde kullanmışlardır. Ekseriyete göre vazedilen prensiplerin sıkça istisnaları olabileceği, hatta aynı tâbiri aynı âlimin farklı mânalarda bile kullanabileceği nazardan uzak tutulmamalıdır. Usul kitapları bunlardan bazılarına dikkat çeker. Mesela:
1- Leyse bi-şey'in tâbirini İbnu Maîn diğer âlimler gibi hadisi terkedilecek râvi için (yâni dördüncü mertebedeki râvi için) kullanırken, bazan da rivâyeti az olan râvî için kullanmıştır.
2- İmam Şâfiî ve İbrahim Müzenî'nin hadîsuhu leyse bi-şey'in tâbirini kezzâb mânasında kullandıkları belirtilmiştir. İmam Şâfiî kezzâb tabirini galiz bulmuştur, aynı mâna ve maksadı dördüncü mertebedeki bir tabirle ifade etmiştir.
3- Keza İmam Buhârî'nin de, Kezzâb, Deccal tâbirlerini kaba bularak bunlarla ifâde edilen maksadı şu üç tabirden biriyle ifâde ettiği belirtilmiştir: Münkeru'l-hadîs, fihi nazarun, seketû anhu. Usulcüler bu meseleye hep dikkat çekmişlerdir. Ancak Buhârî'nin bu tabirleri her zaman metrûkler hakkında kullanmadığını Abdurrahman el-A'zamî yaptığı bir tahkîkte misallerle göstermiştir.
4- Şedîdü'z-za'f: Bir râvinin terkedilmesini, hiçbir surette hadîsinin alınmamasını gerektirir derecede zayıf olması hâline muhaddîsler şiddetli, aşırı zayıflık mânasına şedîdü'z-za'f tabirini kullanırlar.
Hangi vasıflar, râvi'yi şedîdüz-za'f'la tavsîfi gerektirir meselesine gelince, Nevevî'nin Müslim Şerhi'nin mukaddimesinde kaydettiğine göre, bir kısım âlimler, şu üç vasf'ın şedîdü'z-za'f olduğunu, bunlardan sadece biriyle tavsif edilmiş bulunan râvinin terkedilmesi gerektiğini söylemiştir:
a- Töhmet (müttehem bi'l-kizb, müttehem bi'l-vaz').
b- Fuhş-i galat (aşırı hâfıza bozukluğu).
c- Gulât-i şiâ (Ehl-i bid'a'nın tekfîr edilen takımı). Demek ki, zaaf ifâde eden elfaz'ın 4., 5. ve 6. mertebelerinde yer alan tâbirler bu üç mefhumdan birini ifâde etmektedir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/42-44.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 63.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/44-45.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Mecma'u'z-Zevâid:

Bu daldaki çalışmalarıyla Nureddîn el-Heysemî (807/1404)'de meşhurdur. Bu zat, Ahmed İbnu Hanbel, Bezzâr, Ebu Ya'la el-Mevsılî'nin "Müsned"leri ile Taberânî'nin Mu'cem'lerinde Kütüb-ü Sitte'ye ziyâde olan hadîsleri önce müstakil te'liflerde cemeder, sonra da bunları tekrar birleştirerek tek kitapta toplar. Bu yeni kitabın adı: Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid'dir. Böylece altı meşhur kitabın Kütüb-i Sitte'ye ziyâde olan rivayetlerini cemetmiş olan bu kitap, fıkıh bablarına göre hadîsleri cemeder. Hadîslerde senetler atılmış, sâdece sahâbenin adı verilmiştir. Hadîsin arkasından şu bilgiler verilir:
1- Hadîsin rivayet edildiği kaynak(lar).
2- Hadîsin sıhhat durumu.
3- Hadîs zayıf ise, zaaf sebebi.
Her biri 450-500 sayfa civarında hacme şâmil olan bu eser, 10 cilt tutar. Hadîslerin sıhhat durumunun belirtilmesi esere fevkalade bir değer kazandırmıştır. Muhammed İbnu Ca'fer el-Kettânî, bu eser için "Hadîs kitaplarının en faydalısıdır, daha doğrusu, bu babta onun misli yoktur, öyle bir eser henüz te'lif edilmemiştir" der.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/281-282.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cerh Elfazı:

Râvilerin zayıf olduklarını belirtmek için kullanılan tabirler de altı mertebeye ayrılır. Birinci yani en üst mertebesi tevsîk'e yakın olan ravileri, en alt mertebesi şiddetle zayıf olan râvileri gösterir:
Birinci Mertebe: Durumu nisbeten iyi olan râviyi ifade için kullanılan tabirlerdir: Leyyinü'l-hadîs (Leyyin yumuşak demektir), fihi lîn (onda leyyinlik var), fihi mekâl (hakkında menfi söz var), Ta'rifu ve tünkiru (Sen onu, bazan ma'ruf hadis, bazan da münker hadîs rivâyet ederken görürsün), Leyse bizâlike (bu konuda zayıftır), Leyse bi'l-metîn (metin değildir), Leyse bi-hücce (hüccet değildir), Leyse bi-umde (umde değildir), Leyse bi-mardiyyin (hali arzu edilmez), Li'z-za'fu mâ hüve (zayıf olmaktan uzak değil), Fihi hılf (hakkında muhâlefet var), Tekellemû fihi (hakkında menfi söz ettiler), Mat'ûnun fihi (hakkında ta'n ettiler), Seyyiü'l-hıfz (hafızan fenâdır), Fihi za'fun (onda zayıflık var), Leyse bi-zâke'l-kaviyy (bu o kadar kavi değil).
İkinci Mertebe: Tedrîbu'r-Râvi, bu mertebede tek tabir kaydeder: Leyse bi-kaviyyin (kavî değildir). Bu tabir Leyse bi-zâke'l-kavî tabirinden bir derece daha zayıf olana delâlet eder.
Üçüncü Mertebe: Râvi hakkında şu tâbirler kullanılırsa bu onun öncekilere nazaran daha da zayıf olduğunu gösterir. Za'îfu'l-hadîs (hadisi zayıftır), fe-dûnun leyse bi-kaviyyin (düşüktür kavi değildir).
Bu mertebeye Zeynu'd-Dîn el-Irâkî şunları dâhil eder: Za'îfun (zayıftır), Münkeru'l-hadîs (-Buhârî'den başkası nezdinde- hadisi münkerdir), Hadîsuhu münkerun (rivâyeti münkerdir), vâhin (zayıftır), Za'âfûhu (onu zayıf addettiler), muzdaribu'l-hadîs (hadîsi muzdaribtir), Lâ yuhteccu bihi (onunla ihticac edilmez), Mechûlün (mechuldür),
Bu üç mertebenin rivâyetleri atılmaz. Bunlarla itibâr edilir.
Dördüncü Mertebe: Rüdde hadîsuhu, (hadîsi reddedildi), Reddü hadîsehu (hadîsini reddettiler), Merdûdu'l-hadîs (hadîsi reddedilmiş kimsedir), Zaîfun cidden (çokça zayıftır), Vahin bi-merre (büsbütün zayıftır), Tarahû hadîsehu (hadîsini attılar), Mutarrahun (atılmıştır), Mutarrahu'l-hadîs (hadisi atılmış kimsedir), İrmi bihi (kaldır at), Leyse bi-Şeyhin (hiçbir değeri yok), Lâ-yüsâvî şey'en (hiçbir şeye değmez). Lâ şey'un (değersizdir).
Beşinci Mertebe: Daha da zayıf olan bu mertebe için şu tabirler kullanılmıştır: Fülânun müttehemun bi'l-kizbi evi'l-vaz'ı (Falanca kizb (veya vaz'la) müttehemdir), Sâkıtun (düşüktür), Hêlikun (yok olucudur), Zâhibun (gidicidir), Zâhibu'l-hadîs (hadîsi gidicidir), metrûkun (terkedilmiştir), metrûku'l-hadîs (hadisi terkedilmiştir), Terekûhu (onu terkettiler), fihi nazarun ve seketû anhu (Buhârî kullanınca bu mertebeyi ifade eder), Lâ yu'teberu bihi (Onun'la i'tibâr edilmez), Lâ yu'teberu bi-hadîsihi (onun hadîsiyle i'tibâr edilmez), Leyse bi's-Sika (Sika değildir), Gayru sikatin (sika değildir), Ve lâ-me'mûn (güvenilmez), vs.
Altıncı Mertebe: En fena mertebe budur, şu tabirlerle ifade edilir: Kezzâbun (yalancıdır), Yekzibu (yalan söyler), Deccâlun (yalancıdır), Vazzâ'un (uydurucudur), Yeza'u (uydurur), Yaza'u'l-hadîs (hadîs uydurur).
Son üç mertebe (4., 5. ve 6. mertebeler) çok zayıf râviler içindir. Bunlardan biri, hangi râvi hakkında kullanılmışsa o râvinin hadîsi i'tibar ve istişhâd için dahî alınmaz. Onlardan hadîs rivâyeti kesinlikle câiz değildir. Halini beyan ve hadisini reddetmek maksadıyla rivâyet olunabilir.[1]
Birinci mertebe; hadisleri i'tibar için yazılabilecek, ancak adaleti zedelemeyen bir hal ile mecruh raviler için kullanılır. İkinci mertebe; leyyinu'l-hadis'le aynı; fakat ondan aşağı bir tabirdir. Üçüncü mertebe; birinci ve ikinci cerh tabirleri gibidir; ancak onlardan aşağıdır. Beşinci mertebe; hadisine itibar edilemeyecek olan yalancı ravi. [2]
Bazı âlimler, yukarıda kaydedilen tabirleri hususî şekilde kullanmışlardır. Ekseriyete göre vazedilen prensiplerin sıkça istisnaları olabileceği, hatta aynı tâbiri aynı âlimin farklı mânalarda bile kullanabileceği nazardan uzak tutulmamalıdır. Usul kitapları bunlardan bazılarına dikkat çeker. Mesela:
1- Leyse bi-şey'in tâbirini İbnu Maîn diğer âlimler gibi hadisi terkedilecek râvi için (yâni dördüncü mertebedeki râvi için) kullanırken, bazan da rivâyeti az olan râvî için kullanmıştır.
2- İmam Şâfiî ve İbrahim Müzenî'nin hadîsuhu leyse bi-şey'in tâbirini kezzâb mânasında kullandıkları belirtilmiştir. İmam Şâfiî kezzâb tabirini galiz bulmuştur, aynı mâna ve maksadı dördüncü mertebedeki bir tabirle ifade etmiştir.
3- Keza İmam Buhârî'nin de, Kezzâb, Deccal tâbirlerini kaba bularak bunlarla ifâde edilen maksadı şu üç tabirden biriyle ifâde ettiği belirtilmiştir: Münkeru'l-hadîs, fihi nazarun, seketû anhu. Usulcüler bu meseleye hep dikkat çekmişlerdir. Ancak Buhârî'nin bu tabirleri her zaman metrûkler hakkında kullanmadığını Abdurrahman el-A'zamî yaptığı bir tahkîkte misallerle göstermiştir.
4- Şedîdü'z-za'f: Bir râvinin terkedilmesini, hiçbir surette hadîsinin alınmamasını gerektirir derecede zayıf olması hâline muhaddîsler şiddetli, aşırı zayıflık mânasına şedîdü'z-za'f tabirini kullanırlar.
Hangi vasıflar, râvi'yi şedîdüz-za'f'la tavsîfi gerektirir meselesine gelince, Nevevî'nin Müslim Şerhi'nin mukaddimesinde kaydettiğine göre, bir kısım âlimler, şu üç vasf'ın şedîdü'z-za'f olduğunu, bunlardan sadece biriyle tavsif edilmiş bulunan râvinin terkedilmesi gerektiğini söylemiştir:
a- Töhmet (müttehem bi'l-kizb, müttehem bi'l-vaz').
b- Fuhş-i galat (aşırı hâfıza bozukluğu).
c- Gulât-i şiâ (Ehl-i bid'a'nın tekfîr edilen takımı). Demek ki, zaaf ifâde eden elfaz'ın 4., 5. ve 6. mertebelerinde yer alan tâbirler bu üç mefhumdan birini ifâde etmektedir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/42-44.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 63.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/44-45.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27) Müslümanların Haklarına Saygı Göstermek

Bu bölümdeki dört ayet ve onsekiz hadis-i şeriften, Allah'ın haram kıldığı şeylere saygıda bulunmanın hayırlı bir iş olduğunu, kim de Allah'ın dininin sembollerine saygı gösterirse bunun dindarlık alameti olduğunu, mü'minlere şefkat kanatları germenin gerekliliğini, bir cana kıyıp öldürenin bütün insanları öldürmüş gibi günah kazanacağını aksini yapanların da bütün insanları yaşatmış gibi olacağını, birinin rahatsızlığını hepsinin hissetme durumunda olduğunu, üzerinde ve vasıtasında insanlara zarar verici eşyalarla dolaşmanın yasak oluşunu, merhamet etmeyene merhamet edilmeyeceğini, kalbden merhamet duygusu alınmışsa o kimseye kimsenin bir şey yapamayacağını, insanlara merhamet göstermeyen kimseye Allah'ın da merhamet etmeyeceğini, insanların hastalık ve ihtiyarlık durumlarına göre ibadetin bile hafif tutulacağını, Rasulullah'ın farz kılınır korkusuyla bazı ibadetleri yapmaktan vazgeçtiğini, ibadetle kişinin kendisine eziyet etmemesi gerektiğini, sorguya çekilenin mutlaka cezalandırılacağını, kim bu dünyada bir müslümanın sıkıntısını giderirse Allah'ın da ahirette o kimsenin bir sıkıntısını gidereceğini, bir kimseye günah olarak müslüman kardeşini hor ve hakir görmesinin yeteceğini, haset etmemek müşteri kızıştırmak bir kardeşinin satışı üzerine satış yapmamak, kardeşimizi hakir görüp yardımı kesmemek gerektiğini, kendimiz için arzu ettiğimiz bir şeyi Müslüman kardeşimiz için de arzu etmemiz gerektiğini din kardeşimiz zalim de olsa mazlum da olsa ona yardım etmemiz gerektiğini, müslümanın müslüman kardeşi üzerindeki haklara riayet etmesi gerektiğini, Rasulullah (s.a.v.)'in yasakladığı bazı şeylerin yapılmaması gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"... Her kim Allah'ın mukaddes emirlerine saygı gösterirse bu Rabbinin katında kendi iyiliğinedir." (Hacc: 22/30)
"İşte bu akılda tutulmalıdır. Kim Allah'ın ibadet için koyduğu alamet sembol ve simgelere uyup saygı gösterirse şüphe yok ki bu inananların kalblerinde bulunan Allah'a karşı duydukları sorumluluk bilincindedir." (Hacc: 22/32)
"... Mü'minlere kol kanat ger, onları koru." (Hicr: 15/88)
"... Kim bir kişiyi, daha evvel öldürülen bir kişi karşılığında veya yeryüzünde fesat ve bozgunculuk çıkarma suçundan ayrı olarak haksızca öldürülürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur." (Maide: 5/32)

224. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'minin mü'mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir."
Hz. Peygamber bunu açıklamak için, iki elinin parmaklarını birbiri arasına geçirerek kenetledi.[2]

* Mü'minler maddi ve manevi her yönden birbirleriyle yardımlaşmaları gerekir ki benzetilen sağlam bina gibi olsunlar. Ferd olarak İslamı yaşamak çok zordur. Ferdler dışarıdan gelen baskılara karşı koyamazlar bu sebeple birlik ve beraberlik içinde olmalı ve İslam cemaat olarak yaşanmalıdır. [3]

225. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yanında ok varken mescidlerimize veya çarşı–pazarımıza uğrayan kimse, müslümanlardan herhangi birine onlardan bir zarar gelmemesi için, okunun ucunun demirlerini eliyle tutsun."[4]

* Bugün uzun geniş ve havaleli yük yüklenmiş araçlarla trafiği aksatmak veya telefon ve elektrik tellerini koparmak veya ağır giden araçlar veya biçer ve traktör gibi vasıtalarla umuma ait yerleri engellememek de gerekmektedir. [5]

226. Numân İbni Beşir *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar."[6]

* Tüm ateşli hastalıklar ve şiddetli ağrı ve sancılardan nasıl vücud rahatsız olursa müslümanlar da birbirlerinin rahatsızlıklarından aynen rahatsız olmalı ve o hastalığın tedavisi için gayret etmelidirler. [7]

227. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ali *radıyallahu anh'*in oğlu Hasan'ı öpmüştü. O sırada Akra İbni Hâbis de Peygamberimiz'in yanında bulunuyordu. Akra:
Benim on tane çocuğum var, onlardan hiç birini öpmedim, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona hayretle bakıp:
"Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz" buyurdular.[8]

228. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Çölde yaşayan bedevîlerden bir grup Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna geldiler ve:
– Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sordular. Peygamberimiz:
– *"Evet"* buyurdu. Onlar:
– Fakat biz, Allah'a yemin ederiz ki, onları öpmüyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allah sizin kalblerinizden merhamet duygusunu çıkarıp almışsa, ben ne yapabilirim ki!"* buyurdu.[9]

* Allah'ın vermediği bir şeyi kulların vermesi söz konusu değildir. Merhamet Allah'ın seçkin kullarına verdiği bir fazilettir.[10]

229. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh'*den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlara merhamet göstermeyen kimseye Allah da merhamet etmez."[11]

230. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz, insanlara namaz kıldırdığı zaman, hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın."[12]

* Hayatın her bölümünde olduğu cemaatle yapılan ibadetlerde bile görevli imamlara bu talimat verilerek en zayıf olanlara uyulması gereği sistemleştirilmiştir. Tek başına kılınan namazda kişi serbesttir. İstediği kadar uzatabilir.[13]

231. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir işi yapmayı çok istediği halde, onu ahali de yapmaya kalkar da üzerlerine farz kılınır diye korktuğu için, yapmaktan vazgeçerdi.[14]

* Ümmetine ve ashabına merhametten dolayı nafile ibadetlerin bazısını terkederdi çünkü dinde aslolan kolaylaştırmaktır, zorlaştırma değil. [15]

232. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerine acıdığı için, sahâbenin iftar etmeksizin peşpeşe oruç tutmalarını yasakladı. Onlar:
– Fakat sen bunu yapıyorsun, dediklerinde:
– *"Ben sizin durumunuzda değilim. Ben, Rabbim beni yedirmiş ve içirmiş vaziyette geceliyorum"* buyurdular.[16]

233. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben, uzatmayı arzu ederek, namaza dururum da, bir çocuğun ağlamasını işitir, onun annesine güçlük çıkarıp üzmekten hoşlanmadığım için, namazı kısa keserim."[17]

* Tavsiyesiyle örnek olan yüksek şahsiyet örneği peygamberimiz burada da bizzat tatbikatıyla bize örnek oluyor. Bilhassa memurların bulunduğu cami imamları ve otogar ve istasyonlardaki camilerde namaz kıldıran kardeşlerimizin dikkat etmeleri gereken bir husustur. [18]

234. Cündüb İbni Abdullah *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sabah namazını kılan kimse Allah'ın himâyesindedir. Allah, bizzat himâyesinde olan bir konuda sizi sorguya çekmesin. Allah, himâyesindeki bir konudan sorguya çektiği kimseyi cezalandırır, sonra da onu yüzüstü cehenneme atar."[19]

235. Abdulah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter."[20]

236. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona hiyânet etmez, yalan söylemez ve yardımı terketmez. Her müslümanın, diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır. Takvâ buradadır. Bir kimseye şer olarak müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi yeter."[21]

237. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları, böylelikle kardeş olunuz. Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. –Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki– *Takvâ buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her müslümanın kanı, malı ve ırzı, başka müslümana haramdır."*[22]

238. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz."[23]

239. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Din kardeşin zalim de mazlum da olsa ona yardım et."
Bir adam:
– Ya Resûlallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zâlimse nasıl yardım edeyim, söyler misiniz? dedi. Peygamberimiz:
– *"Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir"* buyurdu.[24]

* En büyük zulüm yani yaradılış gayesi dışında yaşamak şirktir. (Lokman: 31/13) öyle olunca tüm insanların kafir, müşrik, münafik olan kimselerin içinde bulundukları durumlardan kurtarılmaları, onlara yardım etmek demektir. [25]

240. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâmı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeye iştirak etmek, dâvete icabet etmek, aksırana "yerhamukellah" demek."[26]

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:
"Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır: Karşılaştığın zaman selâm ver, seni dâvet ederse git, senden nasihat isterse nasihat et, aksırınca Allah'a hamdederse yerhamukellah de, hastalandığında onu ziyaret et, öldüğü zaman cenazesinin ardından git."[27]

241. Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı. Bize şunları emretti: Hastayı ziyaret etmek, cenazeye katılmak, aksırana "yerhamükellah" demek, yeminini bozmayıp yemin üzere devam etmek, zulme uğrayana yardım etmek, dâvet edenin dâvetine katılmak, selâmı yaygınlaştırmak. Resûlullah bize şunları da yasakladı: Altın yüzükler veya yüzük takmak, gümüş kaptan su içmek, ipek minder kullanmak, ipekten yapılmış elbise giymek, ince ipek giymek, kalın ipek giymek, hâlis ipek kumaştan elbise giymek.[28]

Müslim'in bir rivâyetinde: Yitiği ilân etmek, ilk yedi şey arasında sayılmıştır.[29]

* Tüm Riyazüs-salihin ve Buhari nüshalarında yasakladıkları şeyler beş olarak sayılmış (Müslim Libas 4)'de geçen birkaç hadisi şerife göre bu iki maddeye **6-** Sarı boyalı şeyler giymek, **7-** Ruku ve secdede Kur'an okumayı ilave edebiliriz. Altın zinet eşyası erkeklere ve altın, gümüş kaplardan yemek içmek bu dünyada tüm müslümanlara haram kılınmıştır. Çünkü onlar bu dünyada kafirlerin ahirette ise sadece müslümanlara ait olacaktır. Fakat bu dünyada bazı uzuvların tamir ve kaplamasında altının kullanılmasında bir mahzur olmadığı da yine hadis-i şeriflerle belirtilmiştir. [30]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 93
[2] Buhârî, Salât 88, Mezâlim 5; Müslim, Birr 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 18; Nesâî, Zekât 67.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 94
[4] Buhârî, Salât 66, Fiten 7; Müslim, Birr 120–124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 65; Nesâî, Mesâcid 26; İbn Mâce, Edeb 51.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 94
[6] Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 94
[8] Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 145; Tirmizî, Birr 12.
229'da bir benzeri geçecek ve 893'de tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[9] Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 164. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 3.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 94
[11] **Buhârî, Edeb 18, Tevhîd 2; Müslim, Fezâil 66. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 16, Zühd 48.**
227'de benzeri geçti, bir benzeri de 893'de gelecektir.
[12] Buhârî, İlim 28, Ezân 62; Müslim, Salât 183–186. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 61; Nesâî, İmâmet 35; İbni Mâce, İkâme 48, 49.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 95
[14] Buhârî, Teheccüd 5; Müslim, Müsâfirîn 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 12.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 95
[16] Buhârî, Savm 20, 48; Müslim, Siyâm 55, 61.
1767'de tekrar gelecektir ve gerekli açıklama orada verilecektir.
[17] Buhârî, Ezân 61, 163. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 123; İbni Mâce, İkâme 49.
Bazan namazı uzatmayla alakalı 700 nolu hadise bakınız.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 95
[19] Müslim, Mesâcid 262. Ayrıca bk, Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbn Mâce, Fiten 6.
390 ve 1049'da tekrar gelecek ve gerekli açıklama 390'da verilecektir.
[20] Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38, 60; Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17.
246'da tekrar gelecektir.
[21] Tirmizî, Birr 18.
1576'da daha kısa olarak benzeri gelecek.

[22] Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 57; Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5 (Müslim rivayeti dışındakiler, Enes İbni Mâlik'ten gelmiştir)
[23] Buhârî, Îmân 7; Müslim, Îmân 71–72. Ayrıca bk. Tİrmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, Îmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9.
185'de geçti, gerekli açıklama orada verilmişti.
[24] Buhârî, Mezâlim 4; İkrâh 6. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 68.
[25] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 96
[26] Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4. Ayrıca bk. İbn Mâce, Cenâiz 1.
895'de tekrar gelecektir.
[27] Müslim, Selâm 5.
[28] Buhârî, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28; Müslim, Libâs 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 45; Nesâî, Cenâiz 53.
[29] Müslim, Libâs 4.
[30] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 97

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İBNİ HACER'İN 12'Lİ RİCAL TAKSİMİ

İbnu Hacer el-Askalânî, yukarıda kaydedilmiş olan 12'li elfaz taksiminden hareketle, hadîs ravilerinin tamamını 12 mertebeye ayırır. Esas itibâriyle Kütüb-i Sitte müelliflerinin hadis almış oldukları ravilerin isimlerini ve bu sıhhat mertebelerinden hangisinde yer aldıklarını göstermek maksadıyla te'lif ettiği Takrîbu't-Tehzîb'in mukaddimesinde mezkur tabloyu sunar. Başka âlimlerimiz de zaman zaman, bir râviden bahsederken, İbnu Hacer'in onun hakkındaki değerlendirmesini "İbnu Hacer'e göre... mertebede yer alır" diyerek kaydeder geçer, mahiyetini açıklamaz. Biz mezkûr taksimi aşağıya kaydetmede fayda umuyoruz:

1. Mertebe: Sahabe'dir, şerefleri sebebiyle bunu tasrîh ederim.

2. Mertebe: Medhini, ya ef'al vezninden bir tabirle te'kîd ederek: Evsaku'n-nâs gibi, veya aynı tevsîk sıfatını lafzan tekrar ederek: Sikatun sikatun gibi veya mânen tekrar ederek: Sikatun hâfizun gibi ifade edilenler.

3. Mertebe: Tek bir sıfatla tavsîf edilenler: Sikatun, mutkınun, sebtun, adlun gibi.

4. Mertebe: Üçüncü dereceden azıcık düşük olanlar, bunlara şu tabirlerden biriyle işâret edilmiştir: Sadûkun, lâ be'se bihi, leyse bihi be'sun.

5. Mertebe: Dördüncü dereceden azıcık düşük olanlar; bunlara şu tabirlerden biriyle işaret edilmiştir: Sadûkun seyyiu'l-hıfz, sadûkun yehimu, lehu evhâm, yuhtiu, teğayyere bi-aharetin, herhangi bir bid'a ithamına maruz kalan da buraya dahildir: Şîîlik, kaderiye, nasb, mürcie, cehmîlik, bunlardan dâî olanlar ayrıca belirtilir.

6. Mertebe: Çok az hadîs rivayet etmiş ancak, hakkında, rivâyetinin terkini gerektirecek bir kusur sâbit olmamış râviler tabakası, bunlara şu tabirle işâret edilmiştir: Makbûlun haysü yütâbau ve illâ fe-Leyyinü'l-hadîs. Yani Mütâbaat için makbûldür, değilse hadisi zayıftır.

7. Mertebe: Kendisinden birden fazla râvinin hadis aldığı ve fakat tevsîk edilmemiş bulunanlar, buna mestûr veya meçhûlü'l-hâl tabirleriyle işaret edilmiştir.

8. Mertebe: Hakkında mu'teber birinin tevsîk'i olmamakla birlikte mutlak (gayr-ı müfesser) cerh gelmiş olanlar, bunlara zayıf kelimesiyle işâret edilmiştir.

9. Mertebe: Kendisinden tek kişinin hadis rivayette bulunduğu, hakkında tevsîk de gelmemiş kimseler, bunlara meçhûl kelimesiyle işâret edilmiştir.

10. Mertebe: Hiçbir suretle tevsîk edilmemiş ve fakat hakkında bir cerh vaki olmuş kimseler, bunlara metrûk veya metruku'l-hadis veya vâhi'l-hadîs veya sâkıt tabirlerinden biriyle işaret edilmiştir.

11. Mertebe: Kizble ittiham edilenlerin mertebesi.

12. Mertebe: Mutlak şekilde kizb'i veya vaz'ı beyan edenler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/45-46.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- el-Metâlibu'l-Âliye:

İbnu Hacerel-Askalânî'nindir. Sekiz "Müsned"in Kütübü Sitte'ye ziyâde hadîslerini cemeder. Bu sekiz Müsned: İbnu Ebî Ömer el-Adenî, Ebu Bekr el-Humeydî, Müsedded, et-Teyâlisî, İbnu Menî, İbnu Ebî Şeybe, Abd İbnu Humeyd ve el-Hâris'in Müsned'leridir. Habîbu'r-Rahmân el-A'zâmî tarafindan tahkîkli olarak neşredilmiştir, dört cilttir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İBNİ HACER'İN 12'Lİ RİCAL TAKSİMİ

İbnu Hacer el-Askalânî, yukarıda kaydedilmiş olan 12'li elfaz taksiminden hareketle, hadîs ravilerinin tamamını 12 mertebeye ayırır. Esas itibâriyle Kütüb-i Sitte müelliflerinin hadis almış oldukları ravilerin isimlerini ve bu sıhhat mertebelerinden hangisinde yer aldıklarını göstermek maksadıyla te'lif ettiği Takrîbu't-Tehzîb'in mukaddimesinde mezkur tabloyu sunar. Başka âlimlerimiz de zaman zaman, bir râviden bahsederken, İbnu Hacer'in onun hakkındaki değerlendirmesini "İbnu Hacer'e göre... mertebede yer alır" diyerek kaydeder geçer, mahiyetini açıklamaz. Biz mezkûr taksimi aşağıya kaydetmede fayda umuyoruz:
1. Mertebe: Sahabe'dir, şerefleri sebebiyle bunu tasrîh ederim.
2. Mertebe: Medhini, ya ef'al vezninden bir tabirle te'kîd ederek: Evsaku'n-nâs gibi, veya aynı tevsîk sıfatını lafzan tekrar ederek: Sikatun sikatun gibi veya mânen tekrar ederek: Sikatun hâfizun gibi ifade edilenler.
3. Mertebe: Tek bir sıfatla tavsîf edilenler: Sikatun, mutkınun, sebtun, adlun gibi.
4. Mertebe: Üçüncü dereceden azıcık düşük olanlar, bunlara şu tabirlerden biriyle işâret edilmiştir: Sadûkun, lâ be'se bihi, leyse bihi be'sun.
5. Mertebe: Dördüncü dereceden azıcık düşük olanlar; bunlara şu tabirlerden biriyle işaret edilmiştir: Sadûkun seyyiu'l-hıfz, sadûkun yehimu, lehu evhâm, yuhtiu, teğayyere bi-aharetin, herhangi bir bid'a ithamına maruz kalan da buraya dahildir: Şîîlik, kaderiye, nasb, mürcie, cehmîlik, bunlardan dâî olanlar ayrıca belirtilir.
6. Mertebe: Çok az hadîs rivayet etmiş ancak, hakkında, rivâyetinin terkini gerektirecek bir kusur sâbit olmamış râviler tabakası, bunlara şu tabirle işâret edilmiştir: Makbûlun haysü yütâbau ve illâ fe-Leyyinü'l-hadîs. Yani Mütâbaat için makbûldür, değilse hadisi zayıftır.
7. Mertebe: Kendisinden birden fazla râvinin hadis aldığı ve fakat tevsîk edilmemiş bulunanlar, buna mestûr veya meçhûlü'l-hâl tabirleriyle işaret edilmiştir.
8. Mertebe: Hakkında mu'teber birinin tevsîk'i olmamakla birlikte mutlak (gayr-ı müfesser) cerh gelmiş olanlar, bunlara zayıf kelimesiyle işâret edilmiştir.
9. Mertebe: Kendisinden tek kişinin hadis rivayette bulunduğu, hakkında tevsîk de gelmemiş kimseler, bunlara meçhûl kelimesiyle işâret edilmiştir.
10. Mertebe: Hiçbir suretle tevsîk edilmemiş ve fakat hakkında bir cerh vaki olmuş kimseler, bunlara metrûk veya metruku'l-hadis veya vâhi'l-hadîs veya sâkıt tabirlerinden biriyle işaret edilmiştir.
11. Mertebe: Kizble ittiham edilenlerin mertebesi.
12. Mertebe: Mutlak şekilde kizb'i veya vaz'ı beyan edenler.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/45-46.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21: ADAKLAR VE YEMİNLER

BÖLÜM: 1

Ø GÜNAH IŞLEMEK IÇIN ADAK YAPıLAMAZ

1524- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Günah işlemek için nezretmek yoktur; yani böyle bir nezrin yerine getirilmesi yoktur. Bunun keffâreti aynen yemin keffâreti gibidir."** (Buhârî, Eymân ve'n-Nüzûr: 28; İbn Mâce, Keffare: 16)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Câbir Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu rivâyet sahih değildir, çünkü Zührî, Ebû Seleme'den bu hadisi işitmemiştir. Muhammed'den işittim diyor ki: Bu hadis aralarında Musa b. Ukbe, İbn ebî Atîk'te bulunan pek çok râvîler vasıtasıyla Zührî'den, Süleyman b. Erkâm'dan, Yahya b. ebî Kesîr'den, Ebû Seleme'den, Âişe'den rivâyet edilmiştir ki; gerçek rivâyet budur.

1525- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Günah işlemek için nezretmek adak adamak yoktur yani böyle bir adağın yerine getirilmesi yoktur. Bunun keffâreti aynen yemin keffâreti gibidir. (Buhârî, Eymân ve'n-Nüzûr: 28; İbn Mâce, Keffare: 16)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu rivâyet Ebû Safvân'ın Yunus'tan rivâyetinden daha sağlamdır. Ebû Safvân Mekkeli olup ismi Abdullah b. Saîd b. Abdulmelik b. Mervan'dır. Hadiscilerin önde gelenlerinden Humeydî ve pek çok kişi ondan hadis rivâyet etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları **"Allah'a isyan yolunda adak yapılamaz böyle bir şeyin keffâreti yeminin keffâreti gibidir."** Ahmed ve İshâk da aynı görüşte olup Zührî'nin Ebû Seleme ve Âişe'den de rivâyet ettiği hadisi delil olarak kabul etmektedirler. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise: **"Allah'a isyan yolunda adak yapılamaz ve bunun için keffâret de yoktur"** derler. Mâlik ve Şâfii'de bu görüştedir.

BÖLÜM: 2

Ø ALLAH'A ITAAT ETMEYI ADAYAN KIMSE ADAĞıNı YERINE GETIRSIN

1526- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'a itaat etmeyi adayan kimse adağını yerine getirsin, Allah'a isyan etmeyi adayan kimse ise Allah'a isyan etmesin."** (İbn Mâce, Keffare: 16; Nesâî, Eymân ve'n-Nüzûr: 28)

Hasan b. ali el Hallâl, Abdullah b. Nümeyr vasıtasıyla Ubeydullah b. Ömer'den, Talha b. Abdulmelik el Eylî'den, Kâsım b. Muhammed'den, Âişe'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup Yahya b. ebî Kesîr, Kâsım b. Muhammed'den rivâyet etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Mâlik ve Şâfii bu görüşte olup derler ki: Allah'a isyan etmezse onda yemin keffâreti gerekmez. Adak Allah'a isyanda olursa o başka.

BÖLÜM: 3

Ø ELDE EDEMEYECEĞI MÂLIK OLMADıĞı ŞEYI ADAYANıN ADAĞı YOKTUR

1527- Sabit b. Dahhak (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kulun bir Müslüman'ın elde edemeyeceği bir şeyi adaması yoktur, yani; mümkün olmayan şeyler adanmaz."** (İbn Mâce, Keffare: 16; Müslim, Nüzür: 3)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 4

Ø ADı KONULMAYAN TESBIT EDILEMEYEN ADAĞıN KEFFÂRETI YEMIN KEFFÂRETIDIR

1528- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Adını anmadan adak adayana yemin keffâreti gereklidir."** (Ebû Dâvûd, Eyman: 25)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 5

Ø YEMIN ETTIĞI ŞEYDEN DAHA HAYıRLıSıNı GÖREN ONA DÖNMELIDIR

1529- Abdurrahman b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Abdurrahman! İdarecilik isteme, istediğin halde böyle bir işin başına geçersen ağır sorumluluklarla baş başa ve kendi haline yalnız bırakılırsın. Eğer idarecilik sana istemeden verilirse bu işte sana yardım edilir yalnız kalmazsın. Bir şey üzerine yemin ederde başka bir şeyi ondan daha hayırlı görürsen onu yap ve yemininin keffaretini öde."** (Ebû Dâvûd, Haraç: 2; Nesâî, Eyman: 14)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Câbir, Adiyy b. Hatîm, Ebû'd Derdâ, Enes, Âişe, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Abdurrahman b. Semure hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø YEMINI BOZMADAN KEFFÂRET ÖDEMEK

1530- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim bir şeyi yapmamaya veya yapmaya yemin ederse sonra da yeminini bozmayı daha hayırlı bulursa yeminin yerine keffâret ödesin ve yemin ettiği şeyi yapsın."** (Müslim, Eyman: 3; Nesai, Eyman: 14)

Tirmizî: Bu konuda Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Yemini bozmadan önce keffâret ödemek caizdir. Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedir. Bazı ilim adamları ise şöyle derler: Yeminini bozduktan sonra keffâret ödemesi daha uygundur demektedirler. **Sûfyân es Sevrî diyor ki:** Yemini bozduktan sonra keffâret ödemesi bana göre daha hoştur. Yemini bozmadan önce keffaretini öderse bu da yeterlidir.

BÖLÜM: 7

Ø "INŞAALLAH" DIYEREK YEMIN EDEN YEMININI BOZSA BOZMUŞ SAYıLMAZ

1531- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim bir şeye yemin ederse ve inşallah derse isterse o şeyi yapar isterse yapmaz yeminini bozmuş sayılmaz."** (Ebû Dâvûd: Eyman: 9; Nesâî, Eyman: 18)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasendir. Ubeydullah b. Ömer'den ve daha başkaları bu hadisi Nafi' vasıtasıyla İbn Ömer'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Aynı şekilde Sâlim ve İbn Ömer'den de mevkuf olarak rivâyet edilmiştir. Eyyûb es Sahtiyani'den başka bu hadisi merfu rivâyet eden kimse tanımıyoruz. **İsmail b. İbrahim diyor ki:** Eyyûb bu hadisi bazen merfu bazen de mevkuf olarak rivâyet ederdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup istisna yani inşallah sözü yaptığı yemine bitişik olursa yeminini bozmuş sayılmaz. Sûfyân es Sevrî, Evzâî, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

1532- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **Her kim yemin eder ve yemininden sonra inşallah derse o şeyi yapsa bile yeminini bozmuş sayılmaz."** (Müslim, Eyman: 5; İbn Mâce, Keffarat: 6)

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'e bu hadis hakkında sorduğumda şöyle dedi: Bu hadisin rivâyetinde yanlışlık vardır. Abdurrezak bu hadiste yanılarak Ma'mer'in, İbn Tavûs'tan, babasından, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği şu hadisten kısaltmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Dâvûd'un oğlu Süleyman (a.s), Allah'a yemin olsun ki bu gece yetmiş hanımımı da dolaşacağım ve her biri de bir erkek çocuk dünyaya getirecek dedi ve kadınlarla birer birer beraber oldu. Fakat kadınlardan hiçbiri doğurmadı sadece bir kadın yarım çocuk doğurdu. Rasûlullah (s.a.v.), Süleyman inşallah demiş olsaydı dediği gibi olacaktı buyurdu.

Abdurrezzak bu hadisi, Ma'mer'den, İbn Tavûs'tan, babasından uzun bir şekilde naklederek **"yetmiş kadını"** demiştir. Bu hadis değişik şekilde Ebû Hüreyre'den de rivâyet edilmiştir ki şöyle başlar: **"Dâvûd oğlu Süleyman Allah'a yemin olsun ki bu gece yetmiş kadını dolaşacağım…"** dedi.

BÖLÜM: 8

Ø ALLAH'TAN BAŞKASı ADıNA YEMIN EDILEMEZ

1533- Sâlim'in babası Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Ömer, babam hakkı için babam adına derken Rasûlullah (s.a.v.) onun bu sözünü işitti ve şöyle buyurdu: Allah atalarınız adına yemin etmekten sizi yasaklıyor. Bunun üzerine Ömer bundan sonra ne kendi sözüm olarak nede bir başkasından naklederek baba adına yemin etmedim. Bu sözü ağzıma almadım."** (Müslim, Eyman 1; İbn Mâce, Keffare: 2)

Tirmizî: Bu konuda Sabit b. Dahhâk, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Kuteyle ve Abdurrahman b. Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

Tirmizî: Ebû Ubeyd diyor ki: Hadiste geçen **"Vela Âsiran"** kelimesinin anlamı onu başkasından da nakletmedim yani başkasının sözü olsa bile dilime almadım.

1534- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: Ömer bir kâfilede iken ve babası adına yemin edip dururken Rasûlullah (s.a.v.) ona ulaştı ve şöyle buyurdu: **"Allah atalarınız adına yemin etmekten sizi yasaklıyor. Bundan böyle yemin edecek kimse ya Allah adına yemin etsin veya sussun."** (Müslim, Eyman: 1; İbn Mâce, Keffare: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1535- Sa'd b. Ubeyde (r.a.)'den rivâyete göre, İbn Ömer bir adamın **"Ka'be'ye yemin olsun ki hayır"** dediğimi işitince şöyle dedi: **"Allah'tan başkası adına yemin edilmez. Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: Kim Allah'tan başkası adına yemin ederse kafir veya müşrik olmuş olur."** (Müslim, Eyman: 1; Ebû Dâvûd, Eyman: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadis bazı ilim adamlarınca şöyle tefsir edilmiştir: **"Kafir veya müşrik olmuş olur."** Sözü hükmü ağırlaştırmak için söylenmiştir. İbn Ömer hadisi buna delildir. Çünkü o hadiste: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ömer'in babam için babam adına diyerek yemin ettiğini duyunca Allah sizi bu tür yeminlerden de yasakladı"** buyurmuştur. Yine aynı şekilde Ebû Hüreyre tarafından rivâyet edilen: **"Kim yemininde lat ve uzza hakkı için derse hemen lailahe illallah desin"** hadiste buna delil olabilir.

Tirmizî: Bu hadis Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edilen **"Riya şirktir"** hadisine de benzer. İlim adamlarından bazıları (18 Kehf: 110. ayet)'inde geçen **"Vela yüşrik"** kelimesini **"Gösteriş yapmamak"** şeklinde yorumlanmıştır.

BÖLÜM: 9

Ø YEMIN ETTIĞI ŞEYE GÜCÜ YETMEYEN KIMSE NE YAPMALı?

1536- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Dedi ki: Bir kadın Ka'be'ye yürüyerek gitmeyi adadı bu adamanın durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e soruldu da buyurdular ki: **"Allah'ın o kadının yürüyerek Ka'be'ye gitmesine ihtiyacı yoktur. Emredin ona binite binsin ve Ka'be'ye öylece gitsin."**(Ebû Dâvûd, Eyman, 19; Müslim, Nüzür: 4)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ukbe b. Âmir ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Enes hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup derler ki: **"Bir kadın yürümeyi adarsa bir binite binsin ve bir koyun kurban etsin."**

1537- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) iki oğlu ile koltuklanarak götürülen bir ihtiyara rastladı ne oluyor buna, nesi var? Diye sordu. Dediler ki: Yürüyerek hacca gitmeyi adamış; bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: Allah'ın bu kimsenin kendisine işkence etmesine ihtiyacı yoktur. Enes: Rasûlullah (s.a.v.) ona bir binite binmesini emretti."** (Ebû Dâvûd, Eyman: 19; Müslim, Nüzür: 4)

Muhammed b. Müsenna, İbn ebî Adiyy vasıtasıyla Humeyd'den, Enes'den; Rasûlullah (s.a.v.)'in bir kişi gördüğünü rivâyet ederek bu hadisin benzerini aktardı. Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø NEZIR CIMRI INSANLARDAN MAL ÇıKARMA MODELIDIR

1538- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Nezir ve adak denilen şeyi yapmayın çünkü; kaderden bir şeyi değiştirmez; Cimri olanın elinden mal çıkarılmış olur."** (Müslim, Nüzür: 2; İbn Mâce, Keffare: 15)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahih olup Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Nezr'i hoş karşılamazlar. Abdullah b. Mübarek; gerek Allah'a kulluk gerekse Allah'a isyan etmekte nezretmenin hoş olmayışı hakkında şöyle diyor: Bir kimse Allah'a kulluk konusunda nezir yapar ve nezrini de yerine getirirse bu hususta kendisi sevap kazanır nezretmesi hoş olmasada…

BÖLÜM: 11

Ø NEZIR (ADAK) MUTLAKA YERINE GETIRILMESI GEREKIR

1539- Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. **"Ey Allah'ın Rasülû! dedim. Cahiliyye döneminde mescidi haramda bir gün itikaf yapmayı nezir etmiştim ne yapmalıyım? Rasûlullah (s.a.v.): Nezrini yerine getir"** buyurdu. (Müslim, Eyman: 7; Ebû Dâvûd, Eyman: 25)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ömer hadisi hasen sahihtir.Bazı ilim adamları bu hadise göre uygulama yapıp şöyle derler: **"Müslüman olan bir kimsenin üzerinde cahiliyye döneminden kalma Allah'a itaat ve kulluk olabilecek bir nezri varsa onu hemen yerine getirmelidir."** Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise oruçsuz itikaf olmaz diyorlar. Diğer bazı ilim adamları ise itikafı nezreden kimse oruç tutmayı da nezretmedikçe oruç tutması lazım gelmez diyorlar ve yukarıdaki Ömer'in hadisini delil getiriyorlar. Şöyle ki: Ömer cahiliyye döneminde bir gece itikafa girmeyi nezretmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'de nezrini yerine getirmeyi emretmiş ayrıca oruç tutmasını emretmemişti. Ahmed ve İshâk bu görüştedir.

BÖLÜM: 12

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) NASıL YEMIN EDERDI

1540- Sâlim b. Abdullah (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), çoğu kere şu yemini kullanırdı: **"Kalbleri halden hale değiştirene yemin ederim ki hayır."** (Ebû Dâvûd, Eyman: 9; İbn Mâce, Kaffare: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 13

Ø KÖLEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURANıN SEVÂBı

1541- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den dinlemiştim şöyle buyuruyordu: **"Her kim mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturursa o kölenin her bir organı karşılığında onun bir organını hatta o kölenin tenasül uzvu karşılığında o kimsenin tenasül uzvunu ateşten kurtarır."** (Buhârî, Itk: 1; Müslim, Itk: 5)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Amr b. Abese, İbn Abbâs, Vasile b. Eskâ, Ebû Umâme, Ukbe b. Âmir ve Ka'b b. Mürre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekilde hasen sahih garibtir.

İbn'ül Hâd'ın adı: Yezîd b. Abdullah b. Üsâme b. Hâd olup Medîneli güvenilir bir kimsedir. Kendisinden Mâlik b. Enes ve pek çok ilim adamı hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 14

Ø HIZMETÇI CARIYEYI TOKATLAYAN KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.), NE DEDI?

1542- Süveyd b. Mukarrin el Müzenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Biz yedi kardeş idik ve sadece bir hizmetçimiz vardı, kardeşlerimden birinin onu tokatlaması üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onu hürriyetine kavuşturmamızı bize emretti."** (Müslim, Eyman: 8; Ebû Dâvûd, Edep: 123)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. pek çok kişi bu hadisi Husayn b. Abdurrahman'dan rivâyet etmiştir. Bazı râvîler bu hadiste **"Cariyenin yüzüne tokat vurdu"** demektedirler.

BÖLÜM: 15

Ø ISLAMDAN BAŞKA BIR MILLETTEN OLMAYA YEMIN EDEN KIMSENIN DURUMU

1543- Sabit b. Dahhâk (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim İslam dininden ve milletinden başka bir dinden olmak üzere yalan yere yemin ederse o kimse o söylediği din sahibi gibidir."** (Buhârî, Eyman: 7; İbn Mâce, Keffare: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı: Bir kimse İslamın dışında bir din ve sistem adına yemin ederse yani Yahudi ve Hıristiyan olmaya veya yapacağı şeyi yaptığı takdirde büyük bir günah işlemiş olur ve böyle bir şey için de keffâret gerekmez derler. Medînelilerin görüşü budur. Mâlik b. Enes ve Ebû Ubeyd'te aynı görüştedir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiin döneminden ve başkalarından bazı ilim adamları ise böyle bir durumda o kişiye yemin keffâreti gerekir demektedirler.

Sûfyân, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

BÖLÜM: 16

Ø ZOR ŞEYLERI NEZREDIP BECEREMEYEN KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.), NE DEDI?

1544- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim: Kız kardeşim Ka'be'ye yalınayak ve başı çıplak olarak gitmeyi nezretti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kız kardeşinin kendine zulmetmesiyle Allah ona sevap yazacak değildir. Bir binite binsin başını örtsün ve üç gün oruç tutsun"** buyurdular. (Müslim, Nüzür: 4; Ebû Dâvûd, Eyman: 19)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen olup ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk'da bunlardandır.

BÖLÜM: 17

Ø PUT VE HEYKELLER ADıNA YEMIN EDEN NE YAPMALı?

1545- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim yemin eder ve yemininde lat ve uzza adına derse hemencecik Lailahe illallah desin. Her kim de gel kumar oynayalım derse hemen sadaka versin."** (Müslim, Eyman: 2 Ebû Dâvûd, Eyman: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû'l Muğıre Hımıslı olup Havlanî'dir. İsmi Abdulkuddûs b. Haccac'tır.

BÖLÜM: 18

Ø ÖLEN KIMSENIN NEZIR BORCU VARSA NE YAPMALı?

1546- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Sa'd b. Ubâde, annesinin üzerinde bulunan ve ödeyemeden vefat ettiği bir nezr hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'den fetva sorunca; Rasûlullah (s.a.v.): **"Onun yerine o borcunu sen yerine getiriver"** buyurdular. (Müslim, Nezr: 1; İbn Mâce, Keffare: 19)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø KÖLEYI HÜRRIYETINE KAVUŞTURMANıN DEĞERI VE KıYMETI

1547- Ebû Umâme (r.a.) ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından daha başkalarından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir Müslüman kimse Müslüman bir köleyi hürriyetine kavuşturur ise o köle o kimsenin ateşten kurtuluşuna sebep olur. Kölenin her organı onun bir organını ateşten kurtarır. Herhangi bir Müslüman kişi iki Müslüman kadın köleyi hürriyetine kavuşturur ise o iki kadın, o hürriyetine kavuşturan kimsenin ateşten kurtuluşuna sebep olur. Onların her bir organı o kimsenin bir organını ateşten kurtarmış olur. Herhangi bir Müslüman kadın Müslüman kadın köleyi hürriyetine kavuşturursa kendisinin ateşten kurtuluşuna sebep olur. O cariyenin her bir organı onun her bir organını ateşten kurtarır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Tirmizî: Bu hadis erkek köleyi hürriyetine kavuşturmanın cariyeyi hürriyetine kavuşturmaktan daha değerli olduğunu gösteriyor. Hadiste anlatıldığı şekilde bu hadis tüm geldiği şekillerde sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- CERH VE TA'DİL SONUCU RAVİLER

Cerh ve ta'dil işlemleri sonucunda raviler genelde iki gruba ayrılmış olurlar:
1) Muaddel: Ta'dil ve tezkiye edilmiş raviler demektir. Bunlar sikat grubunu oluştururlar.
2) Mecruh: Cerhedilmiş ravidir. Bu gruba girenlere zuafa denir.
Yine cerh ve ta'dil sonucu olarak durumları iyice belirginleşmiş olup olmamak bakımından da raviler ik gruba ayrılırlar:
1) Ma'ruf: Şahsı ve hali olumlu veya olumsuz olarak belirmiş olanlardır.
2) Mechul: İki kısma ayrılır.
a) Mechulu'l-ayn: Sadece bir ravinin kendisinden hadis rivayet ettiği kişi. Böylesi ravinin rivayeti kabul edilmez.
b) Mechulu'l-hal (mestur): Zahiri ve batını nitelikleri bilinmeyen iki veya daha çok kişinin kendisinden hadis rivayet ettiği ve fakat güvenilir olduğu belirtilmeyen ravidir. Böylesi ravilerin rivayeti araştırmaya bağlı olarak kabul veya reddedilir.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 101-102.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Cem'u'l-Fevâid Min Câmi'i'l-Usûl Ve Mecma'i'z-Zevâid:

Ebu Abdillah Muhammed İbnu Süleymân el-Mağribî er-Ravdânî (1094/1682) te'lif etmiştir. Bu eser Sahîheyn, Muvatta, Sünenü Erba'a ve Mecma'u'z-Zevâid'in hadîslerini cemeder. Eser'in hatalarla dolu 1961 Medîne baskısı vardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- CERH VE TA'DİL SONUCU RAVİLER

Cerh ve ta'dil işlemleri sonucunda raviler genelde iki gruba ayrılmış olurlar:
1) Muaddel: Ta'dil ve tezkiye edilmiş raviler demektir. Bunlar sikat grubunu oluştururlar.
2) Mecruh: Cerhedilmiş ravidir. Bu gruba girenlere zuafa denir.
Yine cerh ve ta'dil sonucu olarak durumları iyice belirginleşmiş olup olmamak bakımından da raviler ik gruba ayrılırlar:
1) Ma'ruf: Şahsı ve hali olumlu veya olumsuz olarak belirmiş olanlardır.
2) Mechul: İki kısma ayrılır.
a) Mechulu'l-ayn: Sadece bir ravinin kendisinden hadis rivayet ettiği kişi. Böylesi ravinin rivayeti kabul edilmez.
b) Mechulu'l-hal (mestur): Zahiri ve batını nitelikleri bilinmeyen iki veya daha çok kişinin kendisinden hadis rivayet ettiği ve fakat güvenilir olduğu belirtilmeyen ravidir. Böylesi ravilerin rivayeti araştırmaya bağlı olarak kabul veya reddedilir.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 101-102.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müselsel

Müselsel: Ravilerin gerek rivayet eden, gerek rivayet ile ilgili aynı husus üzerinde ittifak etmeleri demektir.
Rivayet eden ile ilgili hususa örnek: Muaz b. Cebel *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* ona dedi ki: *"Ey Muaz gerçekten ben seni seviyorum. Her namazın arkasında: "Allah'ım, seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzel bir şekilde ibadet etmek için bana yardım et" demeyi sakın terketme."* Bu hadisi nakleden herkesin, kendisinden bunu rivayet edecek olana: *"Ben seni seviyorum, bu sebeple: Allah'ım... bana yardım et de"* dediği zikredilmiştir.
Rivayet ile ilgili olan hususa örnek: Buhârî'nin Sahih'inde naklettiği şu hadistir: Bize Amr b. Hafs anlattı, bize babam anlattı, bize el-A'meş anlattı, bize Zeyd b. Vehb anlattı, bize Abdullah -İbn Mesud'u kastediyor- anlattı. Bize Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* -ki o hem doğru olandır, hem de doğruluğu tasdik olunandır- anlattı, dedi ki: *"Sizden herhangi birinizin hilkati annesinin karnında kırk günde bir araya getirilir. Sonra alaka (kan emen bir sülük gibi yapışkan) olur...*
Burada ravilerin tek bir siga üzerinde ittifak ettikleri teselsülen görülmüştür. O da "haddesenâ: bize anlattı" sözüdür. Mesela, rivayet an fulanin an fulan: filandan, o filandan lafzı ile müteselsilen gelirse, yine böyledir.
Yahutta bu hadis ravinin hocasından duyduğu ilk ya da son hadis olması halinde de teselsül olursa, bu da müselsel olarak değerlendirilir.
Müselselin faydası: Ravilerin birbirlerinden rivayet alışlarını iyice zaptettiklerini ve herbirisinin kendisinden öncekine tabi oluşta itina gösterdiğini açıkça ortaya koymaktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- CERH VE TADÎLDE TESAHÜL VE TEŞEDDÜD

Gerek cerhte ve gerekse ta'dilde alimler aynı mizaçla hareket etmemişlerdir. Bir kısmı mütesâhil (fazla gevşek), bir kısmı da müteşeddid (çok sıkı) davranmıştır. Râvilerin tevsîki hususundaki ihtilafın bir kısmı buradan gelir. Zira mütesâhil olanın, cerhi mucib görmediği veya hafif bir cerh sebebi kabul ettiği kusuru, müteşeddid olan, ciddî bir kusur kabul edip râviye yüklenebilir.
Bu ikisinin dışında mutavassıt denen ifrat ve tefrîtten kaçınan bir üçüncü grup daha vardır.
Bilhassa muhtelefun fih raviler hakkında verilecek hükmün tesbîtinde bu hususun iyi bilinmesi, cârihlerin mizaçlarının da nazar-ı dikkate alınması gerekir. Müteşeddidlerin sika addettiği ravinin sikalığına kesin gözüyle bakılabilirse de zayıf addeddikleri hakkında, hemen onlara kapılmayıp, öbürleri ne demiş araştırmak gerekir. Eğer, öyle bir râviyi cerh ve ta'dîl üstadlarından hiç kimse sika kabul etmemişse zayıf demektir. Tevsîk edeni de varsa müteşeddid'in hükmüyle acele etmeyip, araştırmaya devam etmek gerekir. Bu noktada cerh sebeplerinin bilinmesi çok işe yarar. İşte bunun için olacak ki âlimlerimiz cerh sebebinin açıklanması üzerinde ısrar etmişler, mübhem cerh'in kabul edilmeyeceği prensibini ittifakla benimsemişlerdir. Nesaî, Ebu Davud, Ahmed İbnu Hanbel gibi ehl-i hadîs'in, terkinde ittifak edilmeyen râvilerin hadîsini kabul etmeyi prensip edinmeleri bu noktada mânidardır.
Bu hususta Suyûti şu açıklamayı sunar: "Raviler hakkında cerh ve ta'dilde bulunanların her tabakasında müteşeddid de eksik değildir, mutavassıt da.
Birinci tabaka'da Şu'be ve Süfyân-ı Sevrî var. Şu'be, Süfyân'dan eşed'dir; (daha şiddetlidir).
İkinci tabaka'da Yahya'l-Kattân ve Abdurrahman İbnu'l-Mehdî var. Yahya, Abdurrahman'dan eşeddir.
Üçüncü tabaka'da Yahya İbnu Ma'în ve Ahmed İbnu Hanbel var. Yahya, Ahmed'den eşed'dir.
Dördüncü tabaka'da Ebu Hâtim ve Buhârî var. Ebu Hâtim, Buhârî'den eşeddir.
Bu hususla ilgili olarak Nesâî şöyle demiştir: "Bana göre, bir râvi, terkedilmesi için hepsi icma etmedikçe, terkedilmemelidir. Sözgelimi bir râviyi İbnu Mehdî tevsîk ettiği halde Yahya'l-Kattân taz'îf etmişse, Yahya'nın bilinen teşeddüdü sebebiyle râvi terkedilmemelidir"[1].
Cerh ve ta'dîl meselesinde Tirmizi ile Hâkim en-Neysâburî mütesâhil, Dârakutnî ile İbn-i Adiyy de mutavassıt olanlardan sayılır.
Müteşeddidler meyanında yukarıda Suyûtî'nin saydıkları dışında Nesâî, İbnu'l-Kattân, İbnu Hibbân, İbnu Hazm, vs. başkaları da var. Böyle birçokları cerhte aşırılıkları ve taannütleriyle meşhurdurlar. Bunların bilhassa teferrüd ettikleri cerhleri iyi düşünmek gerekir. Zehebî, Mizan'da bir çok râvinin haksız yere cerhedildiğini ifade ederken her seferinde İbnu Hibbân'a çatar ve "Ölçüyü bu zat hakkında da kaçırdı", "...âdeti üzere burda da haddini aşarak... demek cüretini gösterdi" vs. der. İbnu Hacer de bazıları hakkında ölçüyü kaçırdığını belirtmek için: "İbnu Hibban bazan sika'yı da cerheder, öyle ki ağzından çıkanın ne olduğunu bilmez" der.
Zehebî, İbnu'l-Kattân'ın ölçüsüzlüğüne de zaman zaman parmak basar. Hişâm İbnu Urve'yi anlatırken Mîzan'da, Hişâm'ın sika olduğunu belirttikten sonra şunları söyler: "Ebu'l-Hasan İbnu'l-Kattân'ın: "Hişâm ve Süheyl İbnu Ebî Sâlih, hayatlarının sonunda muhtalıt oldular" şeklindeki sözünün hiçbir değeri yoktur. Evet imam biraz değişmiş, hafızası gençliğindeki keskinliği muhafaza edememiş ve ezberlediklerinden bazısını unutmuş ise ne olmuş? İnsan unutmaktan mâsum mu sanki? Hişam ömrünün sonunda Irak'a gelince bildiklerinden büyük bir kısmını rivâyet etti. Bu esnada az miktarda hadisi tam olarak takdis edemedi. Bu kadarcık yanılma, İmam Mâlik, Şu'be, Vekî' gibi büyük sika'ların başına da gelmiştir. Körlüğü bırak da sika imamları, zayıf ve acizlerle karıştırmaktan vazgeç. Hişam Şeyhülislâmdır. Ey İbnu'l-Kattân, Allah, sana karşı bize sabr-ı cemîl versin!"
Mevzumuzun bütünlüğü için Sehâvî'nin Fethu'l-Muğis'te Zehebî'den nakli esas alarak sunduğu bir açıklamayı kaydedeceğiz."
Zehebî, ricali cerh ve ta'dil eden ulemayı üç kısma ayırmıştır:
1- İbnu Mâin ve Ebu Hâtim er-Razi gibi râvilerin hepsini ele alanlar,
2- İmam Mâlik ve Şube b. El-Haccac gibi râvilerin çoğunu ele alanlar,
3- İbnu Uyeyne ve İmam Şâfiî gibi bazı ravileri ele alanlar.
Bunların hepsi üç kısımdır:
Birinci Kısım: Cerhte aşırı, ta'dîlde titiz olanlar. Bunlar raviyi iki üç hatası sebebiyle bile cerhederler. Bu gruba girenlerden biri, bir şahsı tevsîk etti mi onun sözüne dört elle sarıl, tevsîkine itimat et, uy. Amma birini taz'îf edince, bu taz'îfde başkası ona muvafakat ediyor mu araştır, eğer uyuyorsa ve bunu bu meselenin ehillerinden hiç biri tevsîk etmiyorsa, o şahıs zayıf demektir. Biri tevsîk etmiş ise, işte bu, "cerh müfesser olmadıkça kabul edilmez" sözü kendisi için söylenmiş bir kimsedir. Yani, bir kimse farzedelim ki mesela İbnu Maîn, ona, sebebini beyan etmeden "zayıftır" demiş olsun sonra da Buhârî veya bir başkası bu şahsı tevsîk etmiş bulunsun. İşte bu durumda İbnu Maîn'in sözü geçersizdir". Böyle bir râvinin rivâyetinin sahîh veya zayıf addedilmesinde ihtilâf edilir. Bu noktada, cerh ve ta'dîl ilminin büyük otoritesi olan Zehebî şunu söyler: "Bu ilmin ulemasından iki tanesi zayıf bir raviyi "sîka" addetmede veya sika bir râviyi "zayıf" saymada birleşmemişlerdir..."
İkinci Kısım: Müsâmahakâr olanlar Tirmizî ve Hâkim gibi"..Sehâvî, İbnu Hazm'ı da buraya ilave eder ve der ki: "Çünkü o, Tirmizî, Ebu'l-Kâsım el-Bagavî, İsmail İbnu Muhammed es-Saffâr, Ebu'l-Abbâs el-Esamm vs. meşhurlara "meçhul" demiştir". (İbnu Hazm, İbnu Mâce'ye de "meçhul" demiştir).
Üçüncü Kısım: Mu'tedil olanlar. Ahmed İbnu Hanbel, Darakutnî, İbnu Adiy gibi."[2]
Dikkat 1: Cerh'de aşırılık bazılarında bütün râvilere karşı olmayıp, belli mezhep, belli bölge mensuplarına karşıdır. Bu çeşit cerhi daha kolay değerlendirmek mümkündür.
Mesela İbnu Hacer: "Cûzecânî'nin, Kûfiler hakkındaki cerhi muteber değildir" der.
Keza Zehebî'nin de te'liflerinde Sûfilere ve velîlere karşı cerhte aşırı gittiği, böyleleri hakkındaki onun cerhlerine mutavassıt büyüklerin cerhi refâkat etmedikçe kabul edilmeyeceği, başta Tâcüddin Sübkî olmak üzere bir kısım alimlerce ifâde edilmiştir. İbnu Teymiyye'nin de Sûfilere karşı amansızlığı mâlumdur.
Dikkat 2: Bir kısım muhaddis de, bâzı râvileri cerhederken onların rivâyet ettiği hadîslere karşı teşeddüt ve taannüt'e düşmüşlerdir. Bunlar râvide gördükleri basit bir iki kusur veya bir başka hadîse karşı muhâlefeti sebebiyle hadîs hakkında "mevzu" hükmünü vermekte çok acele davranmışlardır. Mühimlerini bilmekte fayda var:
1- İbnu'l-Cevzi, el-Mevzû'âtu'l-Kübra ile el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye de bu davranışıyla meşhurdur.
2- Ömer İbnu Bedr el-Mevsılî, Risâletün fi'l-Mevzû'ât'ıyla meşhurdur.
3- er-Radıyyu's-Sağânî el-Lüğavî, el-Mevduât'ında.
4- el-Cûzecânî, Kitabu'l-Ebâtîl'de.
5- İbnu Teymiyye el-Harrânî "Minhâcu's-Sünne'de.
6- Mecdüddîn Fîruzâbâdî el-Lügavî el-Kâmus ve Sifrü's-Se'âde vs. eserlerinde.[3]
İhtar: Her müslüman şunu bilmeli ki, eserleriyle şöhret yapmış, ismi duyulmuş bir çok kimseler bile bir kısım meselelerde ifrat ve tefrîtten kendilerini koruyamamışlardır. Bu sebeple Ashab hakkında, Selef büyükleri hakkında hadîs ve sünnete ittiba konularında İslâmî vicdanımıza uymayan şeyler işitince tahkîk etmeden kabullenmemeli, ilmiyle âmil, diyâneti tam âlimlerin fikrini almadan kesin hükme gitmemek en selâmetli yoldur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'minin ferâset sahibi olduğunu belirtir. Şu halde karşısına getirilen bir mesele, işittiği bir söz ferasetine çarpmış, içinde bir burukluk, bir tuhaflık doğurmuş, itirâza sevketmişse behemahal tevakkuf edip araştırmalı, güvenilir kişilere ve kitaplara başvurmalıdır.
Bilinmelidir ki, neticede şu noktalara getirici her fikir batıldır; ne kadar aklî (!) ve dinî(!) bir çerçeve ile sunulsa da bunda bir bit yeniği vardır, kuşku ile karşılanmalıdır:
1- Kur'an ve sünnet arasında ayırım yapıp sünneti hafife almak.
2- Sünnet'e ittibayı hafife almak, küçümsemek,
3- Ashab-ı Kirâm'a, selef büyüklerine, mezhep imamlarına hürmeti kırmak, onlara saygısızlık ifade etmek.
4- Müslümanlar arasına husumet sokmak, ırkî, coğrafî, târihî farklılıkları, mezhep farklılıklarını büyütüp arayı açmak, düşmanca hisler, duygular uyandırmak.
5- Din hizmeti veren ekiplere, gruplara karşı istihza, alay, küçümseme, düşmanlık hisleri telkin etmek.
6- Müslümanların geleceği hakkında ümidsizlik ve yeis vermek.
7- Gayr-ı İslâmi değerlere kıymet vermek, tebcil etmek, bunların ehemmiyeti, İslâmîliği hususunda dinden delil getirmek. Sözgelimi Batı'nın din yerine dikmeye çalıştığı hümanizm, laisizm, demokrasi, hürriyet gibi, kullanana göre farklı mânâ ve tatbikata mazhar mefhumlar ve bunlara bağlı değerler gibi. Bunların din adına tebcîli dine ihanettir.[4]

---

[1] İbnu Hacer der ki: "Nesaî'nin bu sözü. zihne, onun çok geniş hareket ettiği düşüncesini getirmektedir. Ama mesele öyle değildir. Ebu Davud ve Tirmizî'nin hadis aldığı nice şahıstan Nesaî kaçınmıştır. Keza Sahiheyn'de rivâyeti olan birçoklarından bile hadis almamıştır..." Nesaî'nin ricâl hususundaki titizliğini ilgili bahiste anlattık. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/46-48.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/49.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/49-50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- İhtisar Çalışmaları:

İhtisar çalışmaları hadîs kitaplarını hacimce daraltmak, daha kullanışlı hale getirmek üzere mükerrer hadîsleri atmak, senetleri atıp sâdece metin kısımları bırakmak üzere yapılan çalışmalardır. Buna en güzel örnek Buhârî'nin Sahîh'inin ihtisârı olan et-Tecrîdü's-Sarîh Li-Ehâdîsi'l-Câmi'i's-Sahîh'dir. Müellifi Şihâbü'd-Dîn Ebu'l-Abbâs Ahmed İbnu Abdi'l-Latîf eş-Şereî ez-Zebîdî (v. 893/ 1497).
Beyhakî'nin Şu'abu'i-İmân'ına Ebu Muhammed Abdü'l-Celîl İbnu Musa el-Kasarî'nin yaptığı Muhtasaru Suabi'l-İmân, Târîhu'l Dımeşk'e Ebu Şâme'nin yaptığı el-Muhtasaru's-Sağir ile, el-Muhtasaru'l-Kebîr'i, Zehebî'nin Târîhu'l-Bağdâd'a yaptığı el-Muhtasaru'l-Muhtâc İleyhi Min Târîhi'l-Bağdâd adlı ihtisarı gösterilebilir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- CERH VE TADÎLDE TESAHÜL VE TEŞEDDÜD

Gerek cerhte ve gerekse ta'dilde alimler aynı mizaçla hareket etmemişlerdir. Bir kısmı mütesâhil (fazla gevşek), bir kısmı da müteşeddid (çok sıkı) davranmıştır. Râvilerin tevsîki hususundaki ihtilafın bir kısmı buradan gelir. Zira mütesâhil olanın, cerhi mucib görmediği veya hafif bir cerh sebebi kabul ettiği kusuru, müteşeddid olan, ciddî bir kusur kabul edip râviye yüklenebilir.
Bu ikisinin dışında mutavassıt denen ifrat ve tefrîtten kaçınan bir üçüncü grup daha vardır.
Bilhassa muhtelefun fih raviler hakkında verilecek hükmün tesbîtinde bu hususun iyi bilinmesi, cârihlerin mizaçlarının da nazar-ı dikkate alınması gerekir. Müteşeddidlerin sika addettiği ravinin sikalığına kesin gözüyle bakılabilirse de zayıf addeddikleri hakkında, hemen onlara kapılmayıp, öbürleri ne demiş araştırmak gerekir. Eğer, öyle bir râviyi cerh ve ta'dîl üstadlarından hiç kimse sika kabul etmemişse zayıf demektir. Tevsîk edeni de varsa müteşeddid'in hükmüyle acele etmeyip, araştırmaya devam etmek gerekir. Bu noktada cerh sebeplerinin bilinmesi çok işe yarar. İşte bunun için olacak ki âlimlerimiz cerh sebebinin açıklanması üzerinde ısrar etmişler, mübhem cerh'in kabul edilmeyeceği prensibini ittifakla benimsemişlerdir. Nesaî, Ebu Davud, Ahmed İbnu Hanbel gibi ehl-i hadîs'in, terkinde ittifak edilmeyen râvilerin hadîsini kabul etmeyi prensip edinmeleri bu noktada mânidardır.
Bu hususta Suyûti şu açıklamayı sunar: "Raviler hakkında cerh ve ta'dilde bulunanların her tabakasında müteşeddid de eksik değildir, mutavassıt da.
Birinci tabaka'da Şu'be ve Süfyân-ı Sevrî var. Şu'be, Süfyân'dan eşed'dir; (daha şiddetlidir).
İkinci tabaka'da Yahya'l-Kattân ve Abdurrahman İbnu'l-Mehdî var. Yahya, Abdurrahman'dan eşeddir.
Üçüncü tabaka'da Yahya İbnu Ma'în ve Ahmed İbnu Hanbel var. Yahya, Ahmed'den eşed'dir.
Dördüncü tabaka'da Ebu Hâtim ve Buhârî var. Ebu Hâtim, Buhârî'den eşeddir.
Bu hususla ilgili olarak Nesâî şöyle demiştir: "Bana göre, bir râvi, terkedilmesi için hepsi icma etmedikçe, terkedilmemelidir. Sözgelimi bir râviyi İbnu Mehdî tevsîk ettiği halde Yahya'l-Kattân taz'îf etmişse, Yahya'nın bilinen teşeddüdü sebebiyle râvi terkedilmemelidir"[1].
Cerh ve ta'dîl meselesinde Tirmizi ile Hâkim en-Neysâburî mütesâhil, Dârakutnî ile İbn-i Adiyy de mutavassıt olanlardan sayılır.
Müteşeddidler meyanında yukarıda Suyûtî'nin saydıkları dışında Nesâî, İbnu'l-Kattân, İbnu Hibbân, İbnu Hazm, vs. başkaları da var. Böyle birçokları cerhte aşırılıkları ve taannütleriyle meşhurdurlar. Bunların bilhassa teferrüd ettikleri cerhleri iyi düşünmek gerekir. Zehebî, Mizan'da bir çok râvinin haksız yere cerhedildiğini ifade ederken her seferinde İbnu Hibbân'a çatar ve "Ölçüyü bu zat hakkında da kaçırdı", "...âdeti üzere burda da haddini aşarak... demek cüretini gösterdi" vs. der. İbnu Hacer de bazıları hakkında ölçüyü kaçırdığını belirtmek için: "İbnu Hibban bazan sika'yı da cerheder, öyle ki ağzından çıkanın ne olduğunu bilmez" der.
Zehebî, İbnu'l-Kattân'ın ölçüsüzlüğüne de zaman zaman parmak basar. Hişâm İbnu Urve'yi anlatırken Mîzan'da, Hişâm'ın sika olduğunu belirttikten sonra şunları söyler: "Ebu'l-Hasan İbnu'l-Kattân'ın: "Hişâm ve Süheyl İbnu Ebî Sâlih, hayatlarının sonunda muhtalıt oldular" şeklindeki sözünün hiçbir değeri yoktur. Evet imam biraz değişmiş, hafızası gençliğindeki keskinliği muhafaza edememiş ve ezberlediklerinden bazısını unutmuş ise ne olmuş? İnsan unutmaktan mâsum mu sanki? Hişam ömrünün sonunda Irak'a gelince bildiklerinden büyük bir kısmını rivâyet etti. Bu esnada az miktarda hadisi tam olarak takdis edemedi. Bu kadarcık yanılma, İmam Mâlik, Şu'be, Vekî' gibi büyük sika'ların başına da gelmiştir. Körlüğü bırak da sika imamları, zayıf ve acizlerle karıştırmaktan vazgeç. Hişam Şeyhülislâmdır. Ey İbnu'l-Kattân, Allah, sana karşı bize sabr-ı cemîl versin!"
Mevzumuzun bütünlüğü için Sehâvî'nin Fethu'l-Muğis'te Zehebî'den nakli esas alarak sunduğu bir açıklamayı kaydedeceğiz."
Zehebî, ricali cerh ve ta'dil eden ulemayı üç kısma ayırmıştır:
1- İbnu Mâin ve Ebu Hâtim er-Razi gibi râvilerin hepsini ele alanlar,
2- İmam Mâlik ve Şube b. El-Haccac gibi râvilerin çoğunu ele alanlar,
3- İbnu Uyeyne ve İmam Şâfiî gibi bazı ravileri ele alanlar.
Bunların hepsi üç kısımdır:
Birinci Kısım: Cerhte aşırı, ta'dîlde titiz olanlar. Bunlar raviyi iki üç hatası sebebiyle bile cerhederler. Bu gruba girenlerden biri, bir şahsı tevsîk etti mi onun sözüne dört elle sarıl, tevsîkine itimat et, uy. Amma birini taz'îf edince, bu taz'îfde başkası ona muvafakat ediyor mu araştır, eğer uyuyorsa ve bunu bu meselenin ehillerinden hiç biri tevsîk etmiyorsa, o şahıs zayıf demektir. Biri tevsîk etmiş ise, işte bu, "cerh müfesser olmadıkça kabul edilmez" sözü kendisi için söylenmiş bir kimsedir. Yani, bir kimse farzedelim ki mesela İbnu Maîn, ona, sebebini beyan etmeden "zayıftır" demiş olsun sonra da Buhârî veya bir başkası bu şahsı tevsîk etmiş bulunsun. İşte bu durumda İbnu Maîn'in sözü geçersizdir". Böyle bir râvinin rivâyetinin sahîh veya zayıf addedilmesinde ihtilâf edilir. Bu noktada, cerh ve ta'dîl ilminin büyük otoritesi olan Zehebî şunu söyler: "Bu ilmin ulemasından iki tanesi zayıf bir raviyi "sîka" addetmede veya sika bir râviyi "zayıf" saymada birleşmemişlerdir..."
İkinci Kısım: Müsâmahakâr olanlar Tirmizî ve Hâkim gibi"..Sehâvî, İbnu Hazm'ı da buraya ilave eder ve der ki: "Çünkü o, Tirmizî, Ebu'l-Kâsım el-Bagavî, İsmail İbnu Muhammed es-Saffâr, Ebu'l-Abbâs el-Esamm vs. meşhurlara "meçhul" demiştir". (İbnu Hazm, İbnu Mâce'ye de "meçhul" demiştir).
Üçüncü Kısım: Mu'tedil olanlar. Ahmed İbnu Hanbel, Darakutnî, İbnu Adiy gibi."[2]
Dikkat 1: Cerh'de aşırılık bazılarında bütün râvilere karşı olmayıp, belli mezhep, belli bölge mensuplarına karşıdır. Bu çeşit cerhi daha kolay değerlendirmek mümkündür.
Mesela İbnu Hacer: "Cûzecânî'nin, Kûfiler hakkındaki cerhi muteber değildir" der.
Keza Zehebî'nin de te'liflerinde Sûfilere ve velîlere karşı cerhte aşırı gittiği, böyleleri hakkındaki onun cerhlerine mutavassıt büyüklerin cerhi refâkat etmedikçe kabul edilmeyeceği, başta Tâcüddin Sübkî olmak üzere bir kısım alimlerce ifâde edilmiştir. İbnu Teymiyye'nin de Sûfilere karşı amansızlığı mâlumdur.
Dikkat 2: Bir kısım muhaddis de, bâzı râvileri cerhederken onların rivâyet ettiği hadîslere karşı teşeddüt ve taannüt'e düşmüşlerdir. Bunlar râvide gördükleri basit bir iki kusur veya bir başka hadîse karşı muhâlefeti sebebiyle hadîs hakkında "mevzu" hükmünü vermekte çok acele davranmışlardır. Mühimlerini bilmekte fayda var:
1- İbnu'l-Cevzi, el-Mevzû'âtu'l-Kübra ile el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye de bu davranışıyla meşhurdur.
2- Ömer İbnu Bedr el-Mevsılî, Risâletün fi'l-Mevzû'ât'ıyla meşhurdur.
3- er-Radıyyu's-Sağânî el-Lüğavî, el-Mevduât'ında.
4- el-Cûzecânî, Kitabu'l-Ebâtîl'de.
5- İbnu Teymiyye el-Harrânî "Minhâcu's-Sünne'de.
6- Mecdüddîn Fîruzâbâdî el-Lügavî el-Kâmus ve Sifrü's-Se'âde vs. eserlerinde.[3]
İhtar: Her müslüman şunu bilmeli ki, eserleriyle şöhret yapmış, ismi duyulmuş bir çok kimseler bile bir kısım meselelerde ifrat ve tefrîtten kendilerini koruyamamışlardır. Bu sebeple Ashab hakkında, Selef büyükleri hakkında hadîs ve sünnete ittiba konularında İslâmî vicdanımıza uymayan şeyler işitince tahkîk etmeden kabullenmemeli, ilmiyle âmil, diyâneti tam âlimlerin fikrini almadan kesin hükme gitmemek en selâmetli yoldur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'minin ferâset sahibi olduğunu belirtir. Şu halde karşısına getirilen bir mesele, işittiği bir söz ferasetine çarpmış, içinde bir burukluk, bir tuhaflık doğurmuş, itirâza sevketmişse behemahal tevakkuf edip araştırmalı, güvenilir kişilere ve kitaplara başvurmalıdır.
Bilinmelidir ki, neticede şu noktalara getirici her fikir batıldır; ne kadar aklî (!) ve dinî(!) bir çerçeve ile sunulsa da bunda bir bit yeniği vardır, kuşku ile karşılanmalıdır:
1- Kur'an ve sünnet arasında ayırım yapıp sünneti hafife almak.
2- Sünnet'e ittibayı hafife almak, küçümsemek,
3- Ashab-ı Kirâm'a, selef büyüklerine, mezhep imamlarına hürmeti kırmak, onlara saygısızlık ifade etmek.
4- Müslümanlar arasına husumet sokmak, ırkî, coğrafî, târihî farklılıkları, mezhep farklılıklarını büyütüp arayı açmak, düşmanca hisler, duygular uyandırmak.
5- Din hizmeti veren ekiplere, gruplara karşı istihza, alay, küçümseme, düşmanlık hisleri telkin etmek.
6- Müslümanların geleceği hakkında ümidsizlik ve yeis vermek.
7- Gayr-ı İslâmi değerlere kıymet vermek, tebcil etmek, bunların ehemmiyeti, İslâmîliği hususunda dinden delil getirmek. Sözgelimi Batı'nın din yerine dikmeye çalıştığı hümanizm, laisizm, demokrasi, hürriyet gibi, kullanana göre farklı mânâ ve tatbikata mazhar mefhumlar ve bunlara bağlı değerler gibi. Bunların din adına tebcîli dine ihanettir.[4]

---

[1] İbnu Hacer der ki: "Nesaî'nin bu sözü. zihne, onun çok geniş hareket ettiği düşüncesini getirmektedir. Ama mesele öyle değildir. Ebu Davud ve Tirmizî'nin hadis aldığı nice şahıstan Nesaî kaçınmıştır. Keza Sahiheyn'de rivâyeti olan birçoklarından bile hadis almamıştır..." Nesaî'nin ricâl hususundaki titizliğini ilgili bahiste anlattık. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/46-48.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/49.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/49-50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sened ve Metin Tenkidi:

Hz. Peygamber'in sözleri, filleri, takrirleri ve ona ait sıfatlardan ibaret olan hadislerin sağlam bir şekilde tesbit ve nakledilebilmesi için müslüman alimler bir takım kaideler ortaya koymuşlardır. Bu kaidelerin başında sened ve isnad gelir. Ayrıca mevzu hadisler bölümünde söz konusu edildiği üzere bilhassa hicri birinci asırdan itibaren birçok hadisler uydurulmuş, aslı ve gerçek hadislerle ilgisi olmayan sayısız söz hadis diye rivayet edilir olmuştur. Bunları asıl hadislerden ayırmak zamanla bir mesele haline gelmiştir. Bu durum karşısında İslam alimleri cerh ve ta'dil kaidelerini kullanarak sened tenkidi yaptıkları gibi hadis metinlerini de ayrıca tenkide tabi tutmuşlardır. Böylece gerçekten Hz. Peygamber'e ait olan hadislerle sonradan uydurulanları ayıracak temel ölçüler elde edilmiştir. Bu temel ölçülerden burada kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- İstidrâk Çalışmaları:

İstidrak kelime olarak eksiği tamamlamak, kusurunu gidermek ve hatta, tenkîd edip kusurunu göstermek mânalarında kullanılır ise de burada, ıstılah olarak, bir müellifin şartlarına uyduğu halde kitabına almamış bulunduğu hadîsleri müstakil bir kitapta cemetme mânâsına gelir. Bu maksadla ortaya konan eserlere Müstedrek denir. Bilhassa Sahîheyn için muhtelif müstedrek'ler te'lîf edilmiştir. Bunlardan en tanınmışı Ebu Abdillah Hâkim en-Neysâburî'ye (405/1014) aittir. Adı el-Müstedrek Alâ's-Sahîheyn ise de şöhretine binâen el-Müstedrek dendi mi bu kastedilir.
El-Hâkim, bu eserde, Buhârî ve Müslim'in veya yalnızca Buhârî'nin ya da sâdece Müslim'in şartlarına uyduğu halde bu iki kitapta yer almamış bulunan hadîsleri bir araya getirmeye çalışmıştır. Ancak, muhaddisler, el-Hâkim'in, hadîslere "sahîh" hükmünü verirken titiz davranmayıp mütesâhil yâni gevşek davrandığında, bu sebeple pek çok hadîs hakkındaki hükmünün isâbetsiz olduğunda müttefiktirler.
Şemsüddin ez-Zehebî (v. 748/1348), el-Müstedrek'i ihtisar ederek, el-Hâkim'in hadîsler hakkında verdiği hükümleri teker teker gözden geçirmiş, isâbetsizleri, sebebini de beyan ederek göstermiştir. Böylece yüz civarında hadîsin "mevzu" denebilecek kadar şiddetli zaaf taşıdığı görülmüştür.
El-Hâkim'in Müstedrek'i, Zehebî'nin muhtasarı ile birlikte matbûdur. Muhtasar, sayfa altında hâmiş şeklindedir.
Sahîheyn üzerine ed-Dârakutnî (v. 385/995) ve Ebu Zerr el-Herevî de (v. 434/1042) müstedrek yapmışlardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282-283.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sened ve Metin Tenkidi:

Hz. Peygamber'in sözleri, filleri, takrirleri ve ona ait sıfatlardan ibaret olan hadislerin sağlam bir şekilde tesbit ve nakledilebilmesi için müslüman alimler bir takım kaideler ortaya koymuşlardır. Bu kaidelerin başında sened ve isnad gelir. Ayrıca mevzu hadisler bölümünde söz konusu edildiği üzere bilhassa hicri birinci asırdan itibaren birçok hadisler uydurulmuş, aslı ve gerçek hadislerle ilgisi olmayan sayısız söz hadis diye rivayet edilir olmuştur. Bunları asıl hadislerden ayırmak zamanla bir mesele haline gelmiştir. Bu durum karşısında İslam alimleri cerh ve ta'dil kaidelerini kullanarak sened tenkidi yaptıkları gibi hadis metinlerini de ayrıca tenkide tabi tutmuşlardır. Böylece gerçekten Hz. Peygamber'e ait olan hadislerle sonradan uydurulanları ayıracak temel ölçüler elde edilmiştir. Bu temel ölçülerden burada kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 65.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sahih Hadislerin Özellikleri:

Gerçekten Hz. Peygamber'e ait olan bir sahih hadis, sahih hadisin tarifinde görülen özelliklerden başka şu özelliklere sahiptir.
1) Kur'an-ı Kerim'e uygundur.
2) Genel İslami prensip ve esaslara uygundur.
3) Akıl prensiplerine uygundur.
4) Müsbet ilmin verilerine ters düşmez.
5) İlmi gerçeklere, tarihi olaylara ters düşmez.
6) Metin ve ifadesi gün ışığı gibi parlaktır. Öyleki, insanın aklına "Bunu Hz. Peygamber söylemiş olabilir mi?" gibi bir şüphe ve tereddüt gelmeyecek şekilde açık ve seçiktir.
7) Toplumun ahlak kurallarına uyar.
8) Muteber ve sağlam kaynaklarda yer alır.
Bu özellikleri taşıyan hadisler başka bir kusuru yoksa ilk bakışta sahih ve Hz. Peygamber'e ait kabul edilirler. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 65-66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Et-Terğîb Ve't-Terhîb:

Cevâmi'u'l-amme'ye dâhil edebileceğimiz, bir grup te'lîf de iyi amellere teşvîk edip kötü amellerden nehyeden, caydıran hadîsleri, muhtelif kaynaklardan seçerek cemeden kitaplardır. Bunların en meşhuru Abdül'Azîm İbnu Abdi'l-Kavî el-Münzirî'nin (v. 656/1258) Kitâbu't-Tergîb ve't-Terhîb adlı eseridir. Eser fıkıh bablarına göre tanzîm edilmiştir. Her bâbta önce terhîb hadîslerini, arkadan tergîb hadîslerini kaydeder. Hadîslerin kaynağını ve gereğinde sıhhat durumlarını da beyân eder. Mustafa Muhammed Ammâre'nin talikâtı ile tabedilmiştir (1968-Mısır).[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/283.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sahih Hadislerin Özellikleri:

Gerçekten Hz. Peygamber'e ait olan bir sahih hadis, sahih hadisin tarifinde görülen özelliklerden başka şu özelliklere sahiptir.
1) Kur'an-ı Kerim'e uygundur.
2) Genel İslami prensip ve esaslara uygundur.
3) Akıl prensiplerine uygundur.
4) Müsbet ilmin verilerine ters düşmez.
5) İlmi gerçeklere, tarihi olaylara ters düşmez.
6) Metin ve ifadesi gün ışığı gibi parlaktır. Öyleki, insanın aklına "Bunu Hz. Peygamber söylemiş olabilir mi?" gibi bir şüphe ve tereddüt gelmeyecek şekilde açık ve seçiktir.
7) Toplumun ahlak kurallarına uyar.
8) Muteber ve sağlam kaynaklarda yer alır.
Bu özellikleri taşıyan hadisler başka bir kusuru yoksa ilk bakışta sahih ve Hz. Peygamber'e ait kabul edilirler. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 65-66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Hadiste Zayıflık Alametleri:

Sahih veya hasen olmayan hadisler zayıf sayılırlar. Zayıf hadislerde sahih hadislerdeki özelliklere rastlanmaz. Bununla birlikte bir hadisin zayıf olduğunu ortaya çıkaran belli başlı ölçüler şunlardır:
1) Zayıf hadislerin çoğu senedinde veya ravilerinde bulunan bir kusur yüzünden zayıf olandır. Öyle ise zayıf hadisin senedini teşkil eden ravilerde adalet veya zabt kusuru vardır.
2) Senedi kopuktur. Bir veya iki yerinde atlama vardır.
3) Ravisi meçhuldür veya müphem bir şekilde söylenmiştir.
4) Sahih ve sağlam rivayetlere aykırıdır.
5) Ravisi tektir. Yani birçok kimsenin bilmesi lazım gelen bir konuyu bir ravi haber vermiştir.
6) Sözlerinde Hz. Peygamber'in sözlerindeki ahenk ve açıklık yoktur.
7) Başkalarına ait sözler Hz. Peygamber'e aitmiş gibi gösterilmiştir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İstihrâc Çalışmaları:

Tehzîb devrinde, önceki çalışmaları zenginleştirmek maksadıyla yapılan çalışmalardan biridir. Tanınmış bir müellifin kitabındaki hadîsleri, bu kitapta mevcut olan senedlerinden farklı senedlerle, kitabın müellifiyle, müellifin şeyhinde veya daha yukarılarda birleşmek şartıyla, tesbît etme ve bir kitapta cemetmeyi gerçekleştirir. Böylece üzerine istihrâc çalışması yapılmış olan kitabın hadîsleri, başka tarîklerden rivâyetlere kavuşarak zenginleşmiş olur. Bu yeni tarîklerde, kitabın hadîslerindeki bazı mübhemleri izâle edecek ziyâdeler, açıklayıcı unsurlar, ziyâde hüküm ve ifâdeler bulunabilir. Bu çeşit eserlere müstahrec denir.
Kütüb-i Sitte mecmuâlarından çoğu için müstahrecler yapılmıştır. Buhârî örneğinde olduğu üzere, bâzıları üzerine birçok müstahrec yapılmıştır. Mesela Buhârî ve Müslim üzerine el-Müstahrec alâ's-Sahîheyi'l-Buhârî ve Müslim adı altında Ebu Naym el-İsfehânî (v. 430/1038), Ebu Zer el-Herevî, Ebu Muhammed el-Hasen İbnu Ebî Tâlib İbnu Hallâl (439/ 1047), gibi daha bir çoklarının müstahreci var. Sırf Buhârî üzerine Ebu Bekr Ahmed İbnu İbrahim el-İsmâîlî el-Cürcânî (v. 371/981), Ebu Bekr Ahmed İbnu Musa İbni Merduye el-İsbehânî (v. 410/1019), vs. Sahîhu Müslim üzerine Ahmed İbnu Seleme en-Neysâburî el-Bezzâr (v.286/899), Ebu'l-Velîd Hisân İbnu Muhammed İbni Ahmed el-Kazvînî (v. 344/955) vs. Ebu Dâvud üzerine Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdi'l-Melik İbni Eymen el-Kurtubî (v. 330/941), Ebu Bekr Ahmed İbnu Ali İbni Muhammed İbnu Mercûye el-İsbehânî (v. 486/1093), Tirmizî üzerine Hasen İbnu Ali et-Tûsî (v. 312/924) ve Ebu Bekr İbnu Mercûye müstahrec yapmıştır. Keza el-Müstedrek üzerine el-Irâkî, İbnu'l-Cârud'un Müntekâ'sı üzerine Kâsım İbnu Esbağ el-Endülüsî, Dârakutnî'nin Sünen'i üzerine Ebu Zer el-Herevî, İbnu Hüzeyme'nin Sahîh'i üzerine İbnu'l-Cârud müstahrec yapmıştır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/283-284.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Hadiste Zayıflık Alametleri:

Sahih veya hasen olmayan hadisler zayıf sayılırlar. Zayıf hadislerde sahih hadislerdeki özelliklere rastlanmaz. Bununla birlikte bir hadisin zayıf olduğunu ortaya çıkaran belli başlı ölçüler şunlardır:
1) Zayıf hadislerin çoğu senedinde veya ravilerinde bulunan bir kusur yüzünden zayıf olandır. Öyle ise zayıf hadisin senedini teşkil eden ravilerde adalet veya zabt kusuru vardır.
2) Senedi kopuktur. Bir veya iki yerinde atlama vardır.
3) Ravisi meçhuldür veya müphem bir şekilde söylenmiştir.
4) Sahih ve sağlam rivayetlere aykırıdır.
5) Ravisi tektir. Yani birçok kimsenin bilmesi lazım gelen bir konuyu bir ravi haber vermiştir.
6) Sözlerinde Hz. Peygamber'in sözlerindeki ahenk ve açıklık yoktur.
7) Başkalarına ait sözler Hz. Peygamber'e aitmiş gibi gösterilmiştir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27- ZEBÂİH (YÂNİ BOĞAZLANAN HAYVANLAR) KİTABI
1- Akîka Babı
2- Feraa Ve Atîre (İsimli Kurbanlar) Babı
Nübeyşe (Radıyallâhü Anh)'İn Hadîsinin Fıkıh Yönü
3- Hayvanları Boğazlayacağınız Zaman Boğazlamayı Güzel Yapınız, Babı
4- Hayvanı Boğazlarken Allah'ın İsmini Anmak Babı
5- Hayvanın Ne İle Boğazlanabileceginin Beyânı Babı
6- Hayvanı Yüzmek Babı
7- Sağım Hayvanları Boğazlama Yaşarlığı Babı
8- Kadının Boğazladığı Hayvan (İn Etinin Yenilmesinin Meşruluğu) Bâbl
9- Eti Yenen Evcil Hayvanlardan Kaçan (Ve Yakalayıp Boğazından Kesilmesi Mümkün Olmayan) İn Kesilmesi (Usûlünün Beyânı) Babı
10- Hayvanları Bağlayıp Hedef Yaparak Ölünceye Kadar Ok, Taş Gibi Bir Şeye Tutmanın Ve Onlara
İşkence Ve Azab Etmenin Yasaklığı Babı
11- Cellâle (Yani Dışkı Yiyen Hayvan) Etini Yemenin Yaşarlığı Bâbî
12- At Etleri Babı
13- Evcil Eşeklerin Etleri Babı
14- Katırların Etleri Babı
15- Katırların Etleri Babı
16- Cenin (Rahimdeki Yavrun) Un Kesimi Anasının Kesimidir, Babı

27- ZEBÂİH (YÂNİ BOĞAZLANAN HAYVANLAR) KİTABI

Zebâih ı Zebîha'nin çoğuludur. Zebiha, boğazlanan demektir. Zibh de boğazlanan mânâsım ifâde eder. Zebh ise boğazlamak demektir. Buna Zekât da denilir. [1]

1- Akîka Babı

Akîka: Arap dilinde bebeğin başında bulunan saç demektir. Şeriat dilinde ise, bebeğin doğumunun yedinci günü onun için boğazlanan kurban demektir.
Akika kelimesinin masdarı olan Akk, bir şeyi kesmek demektir. Bebeğin saçı kurban boğazlandıktan sonra kesildiği için kurbana Akîka ismi verilmiştir.
Şu halde Akîka hem bebeğin başındaki saç, hem de onun için kesilen kurban anlamında kullanılır.

3162) Ümmü Kürz (Ratttyallâhü anhâ)\\ar\\ Şöyle demiştir:
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim:
«Oğlan bebek için birbirine (yaşça) denk iki davar ve kız bebek için bir davar boğazlanır.-"

3163) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, oğlan bebek için iki davarı ve kız bebek için bir davar akika olarak boğazlamamızı emretti.»"[2]

İzahı

Ümmü Kürz (Radıyallâhü anhâKnın hadîsini diğer sünen sâhibleri ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Bu hadisteki "Mütekâfietân" kelimesi; yaşça eşit veya biribirine yakm yaşta olan iki davar, mânâsına yorumlanmıştır.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. [3]

Bu İki Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Yeni doğan çocuk oğlan olsun kız olsun onun adına akîka ismi verilen kurbanı boğazlamak meşrudur. Selef ve halef âlimlerinin ekserisinin mezhebi budur. Dört mezheb imamları ve Cumhurun gö-rüşü de budur. Cumhura göre akîka ismi verilen kurbanı kesmek sünnettir. Mâlik, Şafii, Ahmed, İshâk ve Ebû Sevr bunun sünnet olduğuna hükmedenlerdendir.
Hanefîler'e göre ise nafile veya mübâh olarak meşrudur.
Hasan-i BasrÎ ile Zahiriye mezhebi mensubları, Selmân bin Âmir'in 3164 nolu hadisinin zahirini tutarak vâcib olduğuna hükmetmişlerdir.
2. Erkek bebek için iki ve kız bebek için bir davarı boğazlamak meşrudur. Sahâbiler, Tabiiler ve bunlardan sonra gelen ilim ehlinin ekserisinin görüşü budur.
Hanefîler ve Mâlik ise; erkek ve kız bebek ayırımı yapmaksızın her bebek için bir kurban kesmek meşrudur, demişlerdir, tbn-i Ömer ve Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ)'nın kavli de budur.
Akika ismi verilen kurban hangi hayvanlardan olabilir?
Bu hususta ilim ehli arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre akîka, bayramda kurban edilebilen davardan olur. Hanefî fıkıh kitablarından İbn-i Abidîn'-de: "Kişinin doğan çocuğuna doğumun yedinci günü isim takması, saçını tıraş etmesi, saçın ağırlığı kadar altın veya gümüşü sadaka etmesi müstehabtır. Sonra çocuğun saçını tıraş ederken, mübâh veya tatavvu olmak üzere bir akika boğazlamak meşrudur. Akîka, bayramda kurban edilmeye elverişli bir davardır. Doğan çocuk erkek olsun kız olsun, bir akika boğazlanır. Akîka eti çiğ olarak dağıtılabilir veya pişirilir ve konu komşu davet edilerek yedilir. Akîka'nın kemikleri kırılabilir veya kırılmadan pişirilir, şeklinde bilgi verilmiştir.
2. Mâlikîler, Şâfiîler ve Cumhura göre akika, davardan olduğu gibi sığırdan, ve deveden de olabilir. Bayramda kurban edilmeye elverişli her hayvan akîka da olabilir.
Bir Hâl Tercemesl
Ümmü Kürz <R.A.) el-KaTrivye, sahâbidir. Bir kaç hadisi vardır. Hâvileri; İbn-i Abbâs, T&vûs, Ata, Urve bin Zübeyr ve başkalarıdır. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa, 499; Tekmile, C. 3, Sah. 74)
3164) Selmân bin Âmir (ed-Dabbî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den şu buyruğu İşitmiştir:
•Şüphesiz (doğan) bebekle beraber bir akîka bulunur. Bu itibarla onun adına bir akîka kanım dökünüz ve bebekten ezayı gideriniz.-"[4]

İzahı

Bu hadisi B u h â r î, diğer sünen sâhibleri ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
Hadisin: "Ğulâm" kelimesinin asıl mânâsı oğlan bebektir. Fakat âlimlerin çoğu bunu erkek ve kız çocuğuna şümullü şekilde yorumladıkları için biz bunu bebek diye terceme ettik. H a s a n - i Basri ile Katâde bunu erkek çocuğu mânâsına yorumlayarak kız çocuğu için akika isimli kurban kesilmez, demişlerdir. Ama âlimler bunu genel mânâya yorumlayarak ve diğer hadîsleri delil göstererek kız çocuğu için de akîka kesilir, demişlerdir.
Hadisin: "Bebekle beraber bir akîka bulunur" cümlesinde geçen akîka kelimesiyle neyin kasdedildiği hususunda iki ihtimal vardır: Birinci ve zahir olan ihtimâle göre, bu kelime ile bebeğin saçı kasde-dilmiştir. Hadîsin son cümlesinde bulunan "Ezâ"da saç mânâsına yorumlanmıştır ve hadisten kasdedilen mânâ şöyledir: Bebek doğarken başında saç bulunur. Siz onun adına bir akîka kurbanı kesiniz ve çocuğun saçını tıraş ediniz.
Hasan-i Basri, Esma! ve Muhammed bin S i r i n "Eza" kelimesini bebeğin başındaki saç mânâsına yorumlamışlardır.
Hadisin yukardaki cümlesinde bulunan Akîka sözcüğü ile akîka denilen kurban kasdedilmiş olur. Akika denilen kurbanın bebekle beraber olmasının mânâsı, bebeğin kurban kesmeye sebeb ve vesile olmasıdır.
Hadîste geçen "Eza" kelimesinin bebeğin saçma inhisar ettiril-meyip genel mânâya yorumlanması ihtimâli de vardır. Bu takdirde kasdedilen mânâ bebeğin saçını tıraş etmek, sünnet ettirmek ve ana rahminde kendisine bulaşmış bulaşıktan temizlemektir. [5]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadisin zahirine göre erkek çocuk için akika kurbanı kesilir. Şu halde kız çocuğu için kesilmez. Yukarda da belirttiğim gibi H a -san-i Basrî ile Katâde bu hadîsin zahirini tutmuşlar ise de, âlimlerin kahir ekseriyeti diğer hadîsleri delil göstererek kız çocuğu için de akîka kurbanını kesmenin meşruluğunu hükmederek bu hadisteki "Ğulam" kelimesini bebek diye yorumlamışlardır.
2. Hadîsteki akîka kurbanının kesilmesi emredildiği için Hasan-i Basri ile Zahiriye mezhebi mensubları akîka kesmenin vâcibliğine hükmetmişlerdir. Fakat diğer âlimler bu emri men-dubluk için yorumlamışlardır.
Akîkanın sünnet mi, tatavvu mu, vâcib mi olduğu şeklinde görülen ihtilâf bundan önceki hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.
3. Yeni doğan çocuğu tıraş etmek, temizlemek ve kendisini rahatsız eden diğer pislikleri gidermek emri verimiş, teşvikte bulunulmuştur.

3165) Semûre (bin Cündüb) (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Doğan) her bebek akikasına karşılık rehindedir. Doğumunun yedinci günü onun adına akikası boğazlanır, bebeğin saçı tıraş edilir ve ona isim takılır.»" [6]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Çocuğun ak i kasma karşılık rehinde olması buyruğu çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Bir yoruma göre, akikası kesilmeyen çocuk, akîkası kesilen çocuğa nisbeten neş-u nema bulmaz, gelişmez.
Diğer bir yoruma göre bundan maksad, akika kurbanının çocuk için gerekli olmasıdır. Yâni çocuk, akîkası kesilmedikçe rehinde tutulan şey gibidir. Tam manâsıyla ondan yararlanılmaz. Ancak akîkası kesildiği zaman tam manâsıyla yararlı bir çocuk olur. Çünkü çocuk, Allah'ın bir nimetidir. Diğer nimetlerde olduğu gibi şükür edildiği takdirde tamamlanır. Çocuk nimetine şükür etmek ise, onun akî-kasmı kesmekle gerçekleşir.
Bir başka yoruma göre bu cümlede geçen "Akika" sözcüğü ile çocuğun saçı kasdedilmiştir. Yâni doğan çocuk, saçı dolayısıyla rehinde olan şey gibidir. Ancak tıraş edilmekle bu halden kurtulur.
Ahmed bin Hanbel bu cümleden maksad şudur, der: Yâni doğan bebek için akîka kurbanı verilmediği takdirde, çocuk iken ölürse babası ve anası için şefaatçi olmaz.
Tekmile de yukarıdaki yorumlar yanmda başka yorumlar da beyân edilmektedir. Ben bu kadarını açıklamakla yetiniyorum. [7]

Hadisten Çıkan Hükümler

1. Çocuğun doğumunun yedinci günü onun adına akika kurbanı kesmek sünnettir. Bu kurban, Hanefî, Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre çocuğun doğduğu günden itibaren kesilebilir. M â -1 i k İ mezhebine göre ise doğum gününden bir gün sonra kesilebilir.
Kurban kesmek için en faziletli gün ise doğumun yedinci günüdür.
2. Çocuğun doğumunun yedinci günü başı tıraş edilmelidir. Bu tıraş müstehabtır. Âlimler bu noktada ittifak halindedir.
3. Doğumun yedinci günü kurban kesilirse, aynı günü çocuğa isim verilir. Şayet kurban kesilmeyecekse doğum günü isim verilir. Yâni yedinci gün beklenmez. Hattâ B e y jı a k i; Çocuğa doğduğu gün isim vermeye dâir hadisler ona yedinci gün isim vermeye dâir hadîslerden daha sıhhatlidir, der.

3166) Yezîd bin Abd el-Müzenî (Radıyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Bebek adına akîka (denilen kurban) boğazlanır da bebeğin başına akîka kam değdirilmez.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Çünkü râvl Yâ-kuta bin Humeyd hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvüeri Buhârl ile Müslim'in şartı Üzerinedir. Zevâid yazarı; Bu Yezîd'in bundan başka hadisi tbn-i Mâ-ceh yanında yoktur. KÜtüb-i Sitte'nin kalanlarında İse onun hiç bir hadisi yoktur, demiştir. [8]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîs, bebek için akika kurbanının kesilmesinin meşruluğuna, fakat kurbanın kanını bebeğin başına sürmenin meşru olmadığına delâlet eder.
HanefİIer, Mâlik, Şafii, Ahmed, İshâk ve Cumhur: Bebeğin başına akika kanını sürmek meşru değildir. Çünkü bu, câhiliyet devrinin âdetidir. İslâmiyet bunun bâtıllığına hükmetmiştir, derler. [9]

2- Feraa Ve Atîre (İsimli Kurbanlar) Babı

Feraa ve Atîre kelimeleri bu bâbtaki hadîslerde de geçtiği için önce bunları açıklamayı uygun buldum.
Feraa ve Fera' devenin doğurduğu ilk yavru, demektir. Câhiliyet devri insanları, bu yavruyu putları adına boğazlarlardı. Bir kavle göre de câhiliyet devrinde bir adamın deve sayısı yüzü bulunca, bir genç devesini putu adına boğazlardı. Boğazlanan bu kurbana Fera' ve Feraa denilirdi.
Atire de insanlarının R e c e b ayının ilk on gününde boğazladıkları kurbandır. 3125. hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Atîre'yi bu şekilde açıklamıştır. H a t t â b î bu kelimenin hadîste bu şekilde açıklandığını beyân ederek îslâmî hükümlere en uygun mânânın bu olduğunu belirttikten sonra bir de şöyle bir Atîre vardı, der: Câhiliyet devri insanlarının boğazladıkları Atîre ise; onların putlar adına kestikleri ve kanını putların başlarına döktükleri kurbandır.
En-Nihâye'de ise şöyle denilir: Araplardan biri adak adayarak, şöyle, şöyle olduğu zaman veya hayvanlarının sayısı şuna ulaştığında, beher 10 hayvandan bir tanesini R e c e b ayında kurban etmek boynumun borcu olsun, derdi. Araplar bu nevî kurbanlara Atîre'ler derlerdi. İslâmiyetin ilk zamanlarında da bu âdet devam etti. Sonra iptal edildi.

3167) Nübeyşe (Radtyatlâhü anhydtn rivayet edildiğine göre; Bir adam Resulullah (Sallaltahü Aleyhi ve SellemTt seslenerek :
Yâ Resûlallah! Biz câhiliyet devrinde Receb ayında bir atîre (isimli kurban) boğazlardık. Bize ne buyurursun? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) :
«Allah (Azze ve Celle) (nin rızâsı) için hangi ayda olursa olsun kurban kesiniz (yâni kesebilirsiniz), Allah'a itaat ediniz ve (fakirlere) yediriniz» buyurdu. Sahâbîler ı
•Yâ Resûlallah! Biz câhiliyet devrinde bir devenin ilk yavrusunu (putlar adına) boğazlardık. Bununla ilgili bize ne buyurursun? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
¦Her sâime (yâni yılın çoğunda otlanmakla geçinen deve, sığır veya davardan yüz adedlik sürü) de, senin sürünün beslediği bir yavru (kurban) vardır. Bu yavru çiftleşme (veya yük taşıma) çağına varınca onu boğazlayıp etini sadaka edersin (râvî demiş ki: Sanırım şeyhim: Yolda kalmışlara —sadaka edersin— dedi.) Şüphesiz bu, bir hayırdır» buyurdu."

3168) Ebu Hüreyre (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) :
«(İslâm'da) ne feraa, ne de atire var (yâni bu kurbanlar vâcib değil) dir.» Hiş&m kendi hadisinde şunu da rivayet etmiştir:
Feraa devenin ilk yavrusudur. Atîre de ev halkının Receb aynıda boğazladığı davardır."

3169) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(İslâm'da) ne feraa, ne de atîre var (yâni bu kurbanlar vâcib değil)dir» buyurmuştur.
İbn-i Mâcete dedi ki: Bu hadîs (şeyhim) el-Medenî'nin tek başına rivayet ettiği (yâni başka şeyhlerimin rivayet etmedikleri) hadîslerdendir." [10]

İzahı

N ü b e y ş e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi T i r m i z î hâriç diğer Kütüb-i Sîtte yazarları tarafından rivayet edilmiştir.
N ü b e y ş e (Radıyallâhü anh)'in hadisinde geçen "Sâime" yılın çoğunda otlanmakla geçinen, yâni yemlenmeksizin idare edebilen deve, sığır ve davar nevilerine denilir.
Aynı hadiste geçen Mâşiye de deve, sığır ve davar sürüsüne denilir.
Fera' ve feraa aslında deve yavrusundandır. Ancak Nesâî' nin rivayetinde«Her davar sürüsündsenin davarlarının beslediği bir fera' vardır» buyurulduğu için fera' sığır, koyun ve keçiden de olabilir. Tercemede bu durum dikkate alınmıştır.
Hadîste geçen "İstihmal" yük taşıma çağı mânâsına gelebildiği gibi erkek hayvanın döl olma çağı ve dişi hayvanın gebe kalma çağına varma mânâsına da gelebilir. Bu kelime iki mânâya da yorumlandığı için bu duruma da işaret edilmiştir.
Fera' kelimesi deve yavrusu mânâsına yorumlandığı zaman İstih-mâl kelimesi yukardaki iki mânâya da yorumlanabilir. Fera'ın kuzu ve keçi oğlağı mânâsına da şümullü olarak yorumlandığında bu iki hayvan açısından İstihmal kelimesinin çiftleşme çağı mânâsına yorumlanması daha uygun olur. Çünkü koyun ve keçinin yük taşıma çağı pek düşünülmez. [11]

Nübeyşe (Radıyallâhü Anh)'İn Hadîsinin Fıkıh Yönü

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), atîre ismi verilen kurban ile fera' adı verilen kurbam kökünden iptal etmemiştir. Ancak atîre'nin sırf Receb ayma tahsisini ve bunu putlar adına kesilmesini iptal buyurmuştur. Fera'ın da devenin ilk yavrusundan olmasını ve putlar adma boğazlanmasını iptal buyurmuştur. Şu halde atire ve fera' ismi verilen kurbanlar yılın herhangi bir zamanında sırf Allah rızâsı için kesilebilir. Ş â f i i 1 e r ile Hanbeliler böyle hükmetmişlerdir. T a h â v i' nin beyânına göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) atîre kurbam Allah rızâsı için boğazlardı. î b n - i Şirin de Receb ayında bu kurbanı keserdi.
Bu gruba dâhil ilim adamları «fera' ve atîre yoktur» mealindeki 3168, 3169 nolu hadîsler ile benzeri hadîsleri bunların vâcib olmadığı anlamında yorumlamışlardır. Şafii böyle yorumladığı gibi, aşağıdaki şekilde yorumlayanlar da vardır:
Hadîslerden maksad anılan kurbanların putlar adma kesilmesinin iptal edilmesidir. Diğer bir ihtimal anılan kurbanlar sırf Allah rızâsı için kesildiğinde müstehablık veya kan dökme sevabı açısından Kurban bayramında boğazlanan kurban gibi olmamasıdır. Fakirlere Allah rızâsı için et dağıtmaya gelince, bu hayır ve sadakadan başka bir şey değildir. Hattâ Şafiî: Eğer kolay olursa her ay kurban kesmek güzel şeydir, demiştir.
Hanefiler. Mâliki ler ve bunlardan başka bir grub ilim ehline göre atire ve feraa ismi verilen kurbanları kesmek hükmü 3368 nolu E b û Hü r e y r e (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi ile benzeri hadîslerle mensuhtur. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), hicretin yedinci yılı müslüman olmuştur. Atîre ve feraa isimli kurbanları boğazlama tatbikatı ise bu târihten öncedir. Kadı I y â z da fera' ve atîre'nin meşruluğuna dâir hükmün men-şuhluğu hususunda âlimlerin Cumhurunun ittifak ettiklerini iddia etmiştir. El-Hâzimi de böyle demiş ise de Ş â f i i 1 e r ile Hanbeliler'in bu görüşe katılmamaları bu iddiayı çürütür.
Daha geniş bilgi için Kütüb-i Sitte'nin şerhlerine müracaat edilebilir. [12]

3- Hayvanları Boğazlayacağınız Zaman Boğazlamayı Güzel Yapınız, Babı

3170) Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü attk)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
•Allah (Azze ve Celle), şüphesiz her şey hakkında ihsanı (yâni iyi ve yumuşak davranmayı) emretmiştir, (veya inşânı her şeyden üstün tutmuştur). Bu itibarla siz (kısas veya had olarak bir kimseyi)öldüreceğiniz zaman öldürmeyi güzel (yâni maktule en kolay biçimde) yapınız, (hayvan) Boğazlayacağınız zaman da boğazlamayı güzel yapınız. Biriniz (hayvanı boğazlayacağı) bıçağını keskinleştirsin ve boğazladığı hayvanı rahat ettirsin.»" [13]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Şafii, ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Hadîsin ilk cümlesi tercemede işaret ettiğim gibi iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi Allah'ın her işte iyi ve yumuşak davranmayı emretmiş olmasıdır. İkincisi Allah'ın iyi ve yumuşak davranmayı faziletçe üstün kılmasıdır.
Hayvanı güzel boğazlamak şöyle olur : Hayvanı boğazlama yerine götürürken eziyet etmeden güzel götürmek, yere yatırırken incitmeden yatırmak, onu başka hayvanların yanında boğazlamamak ve boğazlamadan önce onun önüne su vermek.
Boğazlanan hayvanı rahat ettirmek de; onu yumuşak yere yavaşça yatırmak, bilenmiş bıçağı hızlıca sürmek, bıçağı ondan gizlemek ve boğazladıktan sonra vücûdu soğuyuncaya kadar bekleyip yüzmemek suretiyle olur.
Hadîsten çıkan fıkıh hükümleri yukarıdaki cümlelerden anlaşılır.

3171) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü û«/;)'den rivayet edildiğine göre:
(Bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir adamın yanından geçti. Adam bir davarı kulağından tutup sürüklüyordu. Re sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
-Hayvancağızın kulağını bırak da boynunun kenarından tut», buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mûsâ bin Muhammed bin İbrahim vardır. Bu râvi. zayıftır.

3172) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bıçakları bilemeyi ve hayvanlardan saklanmasını emrederek :
«Biriniz hayvanı boğazladığı zaman, boğazlamayı hızlı yapsın» buyurmuştur.
Bir Hâl Tercemesi
Hadisir râvisi Şeddâd bin Evs bin Sabit bin el-Münzir bin Harâin el-Ensârl en-Neccârt Ebû Ya'lâ el-Medeni (B.A.). Hassan bin Sabit (R.A.)'m kardeşi oğludur. 50 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun birer hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri oğlu Ya'lâ ve Mahmûd bin Bebl'dir.

Ubâde bin Sâmit (R.A.) ; Şeddâd bin Evs, ilim ve hitim ile cihazlanan zâtlardandır, demiştir. Bu zât, hicretin 58. yılı Kudüs'te vefat etmiştir. KÜtüb-I Sitte yazarlarının hepsi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 164)
Ilbn-i Maceh demiştir ki:) Bu hadîsin mislini senediyle İbn-İ Ömer (Radıyallâhü anhüma) vasıtasıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bize Ca'fer bin Müsâfir rivayet etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu iki senedin dönüm noktası îbn-i Le-hla'dır, Bu ravl zayıftır. Şeyhi Kurre de zayıftır. [14]

4- Hayvanı Boğazlarken Allah'ın İsmini Anmak Babı

3173) îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre : Kendisi"Ve şüphesiz şeytanlar dostlarına fısıldarlar, âyeti hakkında şöyle demiştir t Müşrikler (şeytanların onlara fısüdala malarına atfen) diyorlardı ki t Üzerine Allah'm ismi anılan kesilmiş hayvanları (Allah'a hürmeten) yemeyiniz ve üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yeyiniz. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) buyurdu = Üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yemeyiniz."[15]

İzahı

Bu hadisin benzerini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Müellifimizin rivayetine göre şeytanlar müşriklere fısıldayarak: ÜzerineAllah'ın ismi anılarak boğazlanan hayvan etini yemek Allah'a karşı beslenmesi gereken saygı ve terbiyeye aykırıdır. Bu itibarla böyle bir hayvanın etini yememek lâzımdır. Fakat üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvan etini yemekte Allah'a karşı bir saygısızlık söz konusu olmadığı için bir sakınca yoktur, derlerdi. Müşrikler de bu noktadan hareketle müslümanlarla tartışırlardı. Bunun üzerinde Allah Teâlâ «Ve üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yemeyiniz» mealindeki âyeti indirdi.
Hadiste yazılı ilâhî emirler E n' â m sûresinin 121 âyetinden birer parçadır. Âyet'in tamamının meali şöyledir:
«Ve üzerine Allah'ın adının anıl madiği hayvanları yemeyiniz, bunu yemek fısk (isyan) dır. Şeytanlar da şüphesiz sizinle tartışmaları için dostlarına fısıldarlar ve eğer (Allah'ın haram kıldığı şeyi helâl saymak hususunda) onlara uyarsanız, şüphesiz siz müşrUç olursunuz.»
Hadisin râvîsi îbn-i Abbâs'a göre bu âyetin «Üzerine Allah'ın ismi anılmadığı hayvanları yemeyiniz» hükmü; murdar hayvanlar, boğularak ölen hayvanlar ve murdar hükmünde olan hayvanlar hakkmdadır,
A t â ' ya göre ise bu hüküm müşriklerin putların adlarını anarak boğazladıkları hayvanlar hakkındadır.
Hadiste geçen «Üzerine Allah'ın ismi anılan hayvanları yemeyiniz ve üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yeyiniz» sözünü müşriklere âit olarak terceme ettim. Bu sözün müşriklere vesvese eden şeytanlara âit olması da muhtemeldir.
Yukarda meali yazılı âyetin zahirine göre üzerine Allah'ın ismi anılmadan boğazlanan hayvanın eti yenilmez. Bunu boğazlayan kişi müslüman da olsa hüküm budur. Ancak Âyet-i Kerîme'nin iniş sebebi ve bu konuda Duyurulmuş 3174 nolu hadis ile benzeri hadisler de dikkate alınarak, besmelesiz kesilen hayvan etinin yenilmesi hususunda ilim adamları değişik görüşler beyân etmişlerdir. ŞöyJe ki:
1. Hanefîler, Atâ, Tâvûs ve Hasan-i B a s -r î' ye göre hayvanı boğazlarken bile bile Allah'ın ismini anmayı terkeden kişinin kestiğinden yenilmez. Fakat adam Bismillah demeyi
unutarak boğazlarsa kestiğinin eti yenilir. Mâlik ve A h -m e d ' in meşhur görüşleri de böyledir. Bunların delîli bu âyetin zahir olan hükmüdür.
2. Şâfiîler'e göre boğazlarken Bismillah demek, şart değil, müstehabtır. Besmele çekmeyi kasden veya unutarak terketmek arasında bir fark yoktur. A h m e d' den de böyle bir rivayet vardır. Bunların delillerinden birisi 3174 nolu hadistir.
3. İbn-i Ömer, Nâfi, Şa'bi ve îbn-i Sirin'e göre boğazlarken Bismillah demek şarttır. Bir kimse kasden veya unutarak besmelesiz boğazlarsa onun kestiği hayvanın eti yenilmez. A h m e d' den böyle bir görüş de rivayet edilmiştir. E b ü Sevr ile D â v û d - i Zahiri de bu görüşü tutmuşlardır. Şafiî-ler' den Ebû Feth et-Tâî de bu görüşten yana çıkmıştır. Bu grub da mezkûr âyetin zahirine delil göstermişlerdir.

3174) Mü'minlerin anası Âişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir :
Bâzı kimseler ı
Yâ Resûlallah! Bir takım insanlar bize (kesilmiş) et getirirler. (Hayvan boğazlanırken) üzerine Allah'ın isminin anılıp anılmadı-ğını bilmeyiz. (Bu duruma ne buyurulur)? dediler. Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bismillah deyiniz ve (eti) yeyiniz» buyurdu. Et getirenler yeni müslüman olmuşlardı (yâni şer'i hükümleri pek bilmiyorlardı)."[16]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Ebû Dâvûd. Nesâî, Beyha-ki, Tahâvi, Mâlik ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Tekmile yazan bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: "Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Bismillah deyiniz ve (eti) yeyiniz» buyruğundan maksad, et yenilirken Bismillah demek, hayvanı boğazlarken Bismillah demenin yerine geçer, demek değildir. Bu mânâ kasdedilmemiştir. Maksad yemeğe başlarken besmele çekmenin müstehabhğıdır. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu buyruğu ile SahâbÎlere şunu demek istemiştir: Size getirilen et üzerine besmele çekilip çekilmediğini bilmediğinize önem vermeyiniz. Siz yemeğe başlarken besmele çekmeye önem veriniz."[17]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Müslümanın kestiği hayvan üzerine besmele çekip çekmediği bilinmediği zaman, kestiğinin etini yemek caizdir. Çünkü mü'min hakkında iyi düşünmek esastır. Besmele çekmiş gibi bakılır.
2. Müslüman kimsenin hayvanı boğazlarken besmele çekmesi şart değil, müstehabtır.
îkinci maddedeki hükümle ilgili ilmî görüşler bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak şunu belirteyim : Hayvanı boğazlarken besmele çekmenin şart olmadığını söyleyen âlimler, bu hadisi de delil göstermişlerdir.
3. Yemeğe başlarken Besmele çekmek müstehabtır.
4. Müslüman kimse hakkında dâima iyi niyet beslenmelidir. [18]

5- Hayvanın Ne İle Boğazlanabileceginin Beyânı Babı

3175) Muhammed bin Sayfî (Radtyallâhü a»AJ'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir defa) iki tane tavşanı bir merve (denilen bıçak gibi keskin, beyaz taş) ile boğazladım. Sonra tavşanları Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellemî'in yanına götürdüm. O, bunları yememi emretti."

3176) Zeyd bin SâbİT (Radtyallâhü an*)'den rivayet edildiğine göre :
(Bir kere) bir kurt köpek dişiyle bir davan ısırmış, sonra davar sahihleri davarı bir merve (denilen bıçak gibi keskin, beyaz taş) ile boğazlamışlar. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara, o hayvanın etini yemeleri için müsaade etmiştir."

3177) Adi bin Hatim (Radtyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir defa) :
Yâ Resülallah, biz av avlarız da bıçak bulamayız. Ancak zırâr (denilen sert ve keskin taş) veya asanın şıkkı (yâni uzunlamasına)ikiye bölünmüş değneğin keskin parçasını buluruz, (ne buy ur ulur?) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kam dilediğin şeyle iyice akıt ve (hayvanı boğazlarken) üzerine Allah'ın ismini an» buyurdu."

3178) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. Ben (bir ara) :
Yâ Resûlallah, biz savaşlarda oluruz ve beraberimizde bıçaklar bulunmaz, (Acaba keskin taş veya keskin değnek parçasıyla hayvan boğazlayabilir miyiz?) dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üzerine Allah'ın ismi anılarak kam iyice akıtan bir şey ile boğazlanan hayvan etini ye, fakat diş veya tırnakla boğazlanam yeme. Çünkü diş, bir kemiktir. Tırnak da (kafir olan) Habeşistan halkının bıçaklandır» buyurdu."[19]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Ebû D â v û d, Nesâİ ve A h -m e d de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis Nesâİ tarafından da rivayet edilmiştir. Üçüncü hadis; Ebû Dâvûd, Nesâî veA h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Son hadîs ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edildiği gibi; Mâlik, Şafii ve A h m e d tarafından da rivayet olunmuştur. Bâzı rivâyetlerdeki metin kısa bâzıları ise müellifimizinkinden daha uzundur.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Merve: Beyaz bir taş nevidir. Bundan bıçak gibi keskin âletler
yapılır. Bir kavle göre bu, bir parçası diğer bir parçasına vurulduğu
zaman ateş çıkaran taş nevidir.
Asâ: Değnek ve baston, demektir. Şıkk: Bunun uzunlamasına yanlmasıyla elde edilen parçasıdır. Böyle bir parça bıçak gibi keskin olduğu takdirde hayvan boğazlamada kullanılabilir.
Zırâr i Sert ve keskin bir nevî taştır. Bu da boğazlama işinde kullanılabilir.
Müdâ i Müdye ve midye'nin çoğuludur, bıçaklar demektir. İnhâr: Kanı iyice akıtmaktır.
Son iki hadîste hayvanın yeyilebilmesi keskin bir âletle boğazlanması ve boğazlarken Allah'ın adının anılması şartlarına bağlanmıştır.
Tırnak ve kemikten başka keskin olan herhangi bir âletle boğazlanan hayvanın yenmesi meşruluğu hususunda âlimler ittifak halindedir.
Ebû Hanîfe ve Mâlik bu ve benzeri hadisleri de delil göstererek; boğazlama sırasında unutulmazsa Allah'ın ismini anmak şarttır, demişlerdir. Bu konu ile ilgili gerekli izah bundan önceki bâbta verilmiştir.
Son hadiste kemik veya tırnakla boğazlamanın yasakhğı beyân buyuruhnuştur. Tırnakla boğazlamanın yasakhğı hikmeti de belirtilmiştir. Şöyle ki: Habeşistan halkı kâfir idi. Biz kâfirlere özgü hususlarda onlara benzememekle emrolunmuşuz. Hayvanları tırnakla boğazlamak Habeşistan halkının âdeti olduğu için bize yasak kılınmıştır. El-Hâfız'ın beyânına göre Habeşistan halkı koyun ve keçinin boğazını tırnaklarıyla kanatıp sıkmak suretiyle boğarlardı.
Dişle boğazlamanın yasak lığı hikmetine gelince, kemiği pisletmek, yâni şer'an necis etmek yasaktır. Nitekim Resül-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) kemikle taharetlenmeyi yasaklamış ve kemiklerin cinlerin azığı olduğunu bildirmiştir. Taharetlenme işinde kullanılan kemik şer'an pis ve necis sayıldığı ve cinler bundan tiksindiği için taharetlenmede kullanılması yasaktır. Kemik boğazlama işinde kullanıldığı zaman, kanın bulaşmasiyla necis ve şer'an pis olmuş sayılır. Bu nedenle kemikle boğazlama yasak kılınmıştır.
E 1 - H â f ı z ' in beyânına göre bâzıları bu iki madde ile boğazlamanın yasak kılınması hikmeti hakkında şöyle demişlerdir -. Bu iki madde ile boğazlama, hayvana azab vermek demektir. Çoğu zaman bunlarla boğazlamaya kalkışıldığı zaman hayvan normal biçimde boğazlanmaz da boğulur. [20]

Hadîslerden Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Dinî bir meseleyi bilmeyen kimse, bilenlere müracâatla bilgi almalıdır.
2. Boğazlanan hayvanın kanını iyice akıtmak ve üzerine Allah'ın ismini anmak gerekir.
3. Tırnak ve diş- hâriç, keskin olup boğazlamaya elverişli olan herhangi bir âletle hayvanı boğazlamak meşrudur.
4. Tırnakla veya dişle hayvanı boğazlamak meşru değildir. Âlimlerin Cumhuru, hadis fıkıhçılan, Nahai, el-Hasan bin Salih, el-Leys bin Sa'd, Ahmed, îshâk, Ebü Sevr ve Dâvûd ile Şafii mezhebi âlimleri bu hadîslerin hükmünü tutmuşlardır. Yâni diş veya tırnak insanların olsun, hayvanların olsun, vücûd üzerinde bulunsun, vücûddan ayrılmış olsun boğazlamada kullanılmaz.
Hanefi ler'e göre ise, tırnak veya diş sahibinin vücûdu üzerinde iken boğazlama işinde kullanılamaz. Ama vücûttan ayrılmış durumda ise ve boğazlamaya elverişli biçimde keskin ise, boğazlamada kullanılabilir. Mâlik' den müteaddid rivayetler vardır. En meşhur rivayete göre kemikte, boğazlama caizdir. Fakat dişle caiz değildir.
5. Tavşanın etini yemek meşrudur.
Birinci hadisin râvîsi ile ilgili bir hususu belirtmek uygun olur kanısındayım. Şöyle ki:
Müellifimizin elde mevcut üç sünen nüshasının hepsinde bu râ-vlnrı ismi, Muhammed bin Sayfi olarak yazılıdır.
Ebü Davud'un rivayetinde ise bu hadîsin râvisinde Muhammed bin Safvân veya Safvân bin Muhammed, diye tereddüd edildiği belirtilmektedir. Tirmizi, Muhammed bin Safvân şeklindeki rivayetin daha sıhhatli olduğunu söylemiştir. Tekmile yazarının beyânına göre A h m e d' in Müsned'inde ve N e s â î ile t b n - i M â c e h ' in sünenlerinde bu râvi Muhammed bin Safvân olarak geçmektedir. Tekmile yazarı daha sonra bu râvînin Muhammed bin Say-f i olduğu da söylenir, der. E 1 - H â f ı z, Tehzîbü't-Tehzîb'te Muhammed bin Sayfi ile Mu hammed bin Safvân' m ayrı ayrı zâtlar olması ihtimâli kuvvetlidir, der. Taba-r â n i de doğrusu Muhammed bin Safvân' dır, der.
Muhammed bin Safvân (Radıyallâhü anh), Mâlik bin E v s oğullarından olup Ensâr'dandır. Bundan başka hadisi bilinmemektedir. Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i M â c e h onun bu hadîsini rivayet etmişlerdir.
Hulâsa'dan anlaşıldığına göre de bu üç sünen sâhiblerinin rivayet ettikleri bu hadisin râvîsi Muhammed bin Safvân veya Safvân bin Muhammed el-Ensârî' dir.[21]
Muhammed bin Sayfi (Radıyallâhü anh)'m hâl ter-cemesi 1735. hadîs bölümünde geçti. [22]

6- Hayvanı Yüzmek Babı

3179) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü anA/den rivayet edildiğine
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem), bir davarın derisini soymakta olan bir adamın yanından geçti. Bu arada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
Çekil ta ki ben sana (deri soyma usûlünü) göstereyim, buyurdu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini deri ile et araşma öyle soktu ki kolu koltuk altına kadar derinin altında kayboldu ve:
«Yâ adam, deriyi böyle soy* buyurdu. Sonra geçip gitti ve ab-dest almadan (yâni yenilemeden) cemaata namaz kıldırdı.'*[23]

İzahı

Bu hadisi Ebû D â v û d, Taharet kitabında rivayet etmiştir. Tabarâni ve İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir. Hadiste sözü edilen zât, bir kavle göre Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'dır. T a b a r â n î 'nin rivayetinden de böyle anlaşılıyor. [24]

Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Hadîs, Resûl-i *£krem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetine ne derece şefkatli ve »asıl bir tevazu sahibi olduğunu gösterir. Öyle ki bir hayvan derisinin nasıl soyulacağını bile ümmetine göstermiş ve bizzat deriyi soyma tevâzuunu göstermiştir.
2. Çiğ eti ellemekle abdest bozulmaz. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davarın derisinin bir kısmını bizzat mübarek eliyle soymuş ve bundan sonra abdest tazelemeden gidip cemaata namaz kıldırmıştır. [25]

7- Sağım Hayvanları Boğazlama Yaşarlığı Babı

3180) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr'dan (Ebü'1-Hey sem Mâlik bin et-Teyyihân (Radıyallâhü anh) isimli) bir zâta (misafirliğe) gitmiş. Adam da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir hayvanı boğazlamak üzere bıçak almış. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
«Sakın, sağım hayvanı kesme» buyurmuştur."

3181) Ebû Bekir bin Ebî Kuhâfe (RadtyaUâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) kendisine ve Ömer (bin eI-Hattab)'a:
«Bizimle beraber el-Vâkıfi'ye geliniz- buyurmuş. Ebû Bekir demiş ki: Biz (Resûl-i Ekrem ile beraber) ay ışığında gittik. Nihayet el-Vakıfi'nin bahçesine vardık. El-Vâkıfî:
Merhaba, ehlen dedi. (yâni hoşgeldiniz diyerek sevincini açıkladı) . Sonra bıçak alarak davar sürüsü içinde dolaştı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Halûb (yâni sütlü hayvanı) boğazlamaktan sakın,» buyurdu veya -Zatü'd-Derr (yâni süt sahibi hayvanı) boğazlamaktan sakın,- buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde rivayeti çok zayıf olan Yahya bin Abdillah bulunur. [26]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de Eşribe kitabında uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. İkinci hadîs ise Zevâid nevindendir.
Bu hadisler, sağım hayvanını boğazlamanın uygun olmadığına delâlet eder. Bu hadislerdeki yasaklama haramhk anlamında değildir.
Müslim' deki rivayete göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün veya bir gece evden çıkmış ve Ebû Bekir ile Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile karşılaşmış ve onlara: «Bu saatte sizi evlerinizden çıkaran nedir? diye sormuş. Onlar da =
Açlık, Yâ Resûlallah, demişler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Nefsim (kudret) elinde bulunan (Allah)'a yemin ederim ki ikinizi evden çıkaran (açlık) beni de (evimden) çıkardı. Kalkm, buyurmuş. Onlar da O'nunla beraber kalkıp Ensâr'dan bir adamın —Bu adam Ebü'l-Heysem Mâlik bin et-Teyyihân'dır — evine varmışlar. Bakmışlar ki, adam evinde değil. Ev kadını Resûl-i Ekrem (SallallahüAleyhi ve Sellem)'i görünce: Buyurun, hoş geldiniz, diye sevinçle karşılamış. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),adamın nerde olduğunu sormuş. Kadın da adamın içme suyu getirmeye gittiğini söylemiş. Bu arada adam gelip, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve iki arkadaşına bakıp: Allah'a hamd olsun. Bugün misafirleri benim misafirlerimden daha kıymetli hiç kimse yoktur, demiş. Sonra gidip bir mikdar yaş ve kuru hurma getirip onlara takdim ederek : Bundan buyurun, yeyiniz, demiş ve bıçak almış. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
Sakın sağım hayvanı kesme, buyurmuş. Adam onlar için bir koyun kesmiş. Onlar etten ve hurmadan yemişler, su içmişler. Yemek ve su ihtiyaçlarını giderip karınlarını doyurunca: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir ile Ömer'e t
«Nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki, siz kıyamet günü bu nimet (in şükrün) den sorulacaksınız. Açlık sizi evlerinizden çıkardı. Sonra bu nimet sizi bulduktan sonra evlerinize dönüyorsunuz.» buyurmuştur.
Müslim' deki metinden çıkan hükümler çoktur. Bunlan öğrenmek isteyenler M ü s 1 i m ' in şerhi N e v e v i' ye müracaat etsinler. [27]

8- Kadının Boğazladığı Hayvan (İn Etinin Yenilmesinin Meşruluğu) Bâbl

3182) Ka'b bin Mâlik (Radtyatlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre : Bir kadın bir davan (koyun veya keçiyi keskin) bir taşla boğazlamış, sonra durum Resûlollah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlatılmış. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunda bir beis görmemiştir." [28]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r i de rivayet etmiştir. B,uhârİ' deki metinde Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen kadının kestiği davarın etinin yenilmesini emretmiştir. [29]

Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Kadının boğazladığı hayvanın eti yenilir. Cumhur bu görüştedir. Mâlik' ten yapılan bir rivayete göre kadının boğazladığı hayvan etini yemek mekruhtur. Diğer bir rivayete göre kerahet yoktur. Ş â f i i 1 e r' den yapılan bir rivayete göre kadının Udhiyye, yâni Kurban bayramında kesilen kurbanı boğazlaması mekruhtur.
E 1 - H â f ı z ' in el-Fetih'te beyân ettiğine göre tbrâhim N a h a i : Kadının ve besmele çekip boğazlamaya gücü yeten çocuğun kestiği hayvan eti yenilir, bunda bir beis yok, demiştir. Cumhurun görüşü de böyledir.
2. Hayvanı keskin taşla kesmek caizdir. [30]

9- Eti Yenen Evcil Hayvanlardan Kaçan (Ve Yakalayıp Boğazından Kesilmesi Mümkün Olmayan) İn Kesilmesi (Usûlünün Beyânı) Babı

3183) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz bir yolculukta (Huneyn savaşı dönüşünde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik. Bir deve kaçtı. (Onu yakalamaya gidenleri âciz bıraktı). Bunun üzerine bir adam ona bir ok atta. (Allah, deveyi o okla öldürdü). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz bu (eti yenen evcil) hayvanların şaşılacak huyları vardır.»
(Hâvi demiştir ki: Sanırım) «Yabanî hayvanların şaşılacak huylan gibi (buyurmuş). Artık bu (eti yenen evcil) hayvanlardan sizi mağlûb eden olursa ona böyle muamele ediniz,» buyurdu." [31]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahihleri, Mâlik Ahmed ve Ş â -f i İ rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki metin uzuncadır.
Hadiste geçen "Evâbid" kelimesi ÂbİdE'nin çoğuludur. Âbide firar eden, kaçan hayvan demektir. Bu kelime şaşılacak huy ve davranışlar mânâsına da yorumlanabilir ki, burada bundan maksad yabani hayvan gibi kaçmak huyudur.
T i r m i z İ' nin şerhinde Tuhfe yazarı: "«Behîmelerden ka^an olursa ona böyle muamele ediniz» buyruğundan maksad şudur: Eti yenen evcil hayvanlardan, yâni; deve, sığır, davar ve tavuklardan firar edip kaçan olursa öldürme bakımından yabanî av gibi olur. Kesilmesi zaruri kesilme nevinden sayılır, ihtiyari nevinden sayılmaz. Artık böyle bir hayvanın vücûdunun her tarafı boğazlanma yeridir. Boğazmdan kesilmesi şartı yoktur. Şerhü's-Sünne'de deniliyor,.ki: Bu hadîsten şu hüküm çıkar: Evcil hayvan kaçtığı zaman, yakalanıp normal biçimde boğazlanmasına güç yetmezse yakalanıp boğazlanmasına güç yetilmeyen av gibi, vücûdunun her tarafı kesme yeri sayılır. Keza bir deve başı üstünde bir kuyuya düşüp de boğazmdan kesilmesine güç yetilmediği zaman, vücûdunun herhangi bir tarafına vurulup öldürülür ve eti yenilir" diye bilgi vermektedir.
E 1 - H â f ı z da bu hadisin hükmü ile ilgili olarak ; İbnü'l-M ü n z i r ve başkası bu hadisten çıkan hükmü Cumhurdan naklet-mislerdir. Mâlik ve el-Leys Cumhura muhalif kalmışlardır. Said bin el-Müseyyeb ile Rebia' dan da böyle muhalif kaldıkları rivayet edilmektedir. Bunlar: Ne evcil, ne de yabani bir hayvanın eti böyle öldürmekle helâl olmaz. Mutlaka boğazından kesilmesi gerekir, demişlerdir. Cumhurun delili R â f i (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisidir, diye bilgi verir.
Tuhfe yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki doğru görüş cumhurunkidir, der. Bu arada başka deliller de verir.
Ebû Hanife, Şafii, Ahmed, Dâvûd, el-Mü-z e n i ve bir çok tabii, böyle hükmeden Cumhura dâhildir. Sahâbi-lerden İbn-i Mes'ûd, Ali, İbn-i

Abbâs ve Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm) de böyle hükmetmişlerdir.
Cumhurun delillerinden birisi de biraz sonra terceme edeceğimiz
Ebü'l-Uşerâ hadisidir.

3184) Ebü'M'şPrâ'nın bahası (Radıyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir :
Ben: Yâ Resûlallah, hayvanın şer'î kesimi, ancak boğazda veya lebbe (yâni boynun göğüse en yakın yerin)de (değil mi)dir? dedim. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
•Hayvanın uyluğundan da vursan sana yeter» buyurdu."[32]

İzahı

Bu hadisi diğer sünen sâhibleri de rivayet etmişlerdir. E b ü D & v û d, hadisi rivayet ettikten sonra : Bu, ancak yüksek bir yerden düşen veya kuyuya düşen, ya da kaçan (ve normal biçimde boğazlanması mümkün olmayan hayvan) hakkındadır, demiştir.
Tirmizi de bu hadisi rivayet ettikten sonra: Ahmed bin M e n i' in beyânına göre Yezîd bin Hârûn demiş ki: Bu, zaruret hâline mahsustur, der. T i r m i z i daha sonra: Bu, garib bir hadîstir, yalnız Hammâd bin Seleme' nin rivayetinden tanırız. Bu hadisten başka, Ebü'l-Uşerâ' nın babası yoluyla rivayet ettiği başka hadis bilmiyoruz. E b ü ' 1 - U ş e -r â' nın ismi hakkında da ilim adamları ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre Üsâme bin Rıhtım, diğer bir kavle göre Y e -sar bin Berz, başka bir kavle göre Yesâr bin B e 1 z' -dır. Onun isminin U t â r i d olduğu da söylenmiştir, der.
Ebü'l-Uşerâ' nnı babasının Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e söylediği sözün başında istifham hemzesi müellifimizin rivayetinde yok ise de, diğer sünenlerin rivayetlerinde mevcuttur. Bu söz bir soru ve şer'i hükmü öğrenmek mâhiyetinde olduğu için diğer rivayetleri de dikkate alarak parantez içi ilâvelerle kasdedüen mânâyı belirtmeye çalıştım.
Onun soru cümlesinde geçen "Lebbe" kelimesi boynun göğüse en yakın olan kısmıdır. Develer boğazlanırken başları ve boyunları buradan kesilir. Yâni boyunun hemen hemen tamamı baş tarafına bırakılır. Diğer hayvanlar boğazlanırken boyunun başa en yakın yerinden, alt çenenin altından kesilir ve boyunun ekserisi gövde tarafına bırakılır. Soru sahibi, kullandığı cümlede bu farklılığı dikkate almıştır. [33]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Yukarda da belirttiğim gibi bu hadis, normal biçimde boğazlanması mümkün olmayan, meselâ kaçan veya başaşağı kuyuya düşen deve gibi hayvanlar hakkındadır. $u halde boğazlama iki nevidir;
1. İhtiyarî olan boğazlamadır. Eti yenen bir hayvanın normal boğazlama biçiminde başının kesilmesi mümkün ve güç dâhilinde ise bu şekilde boğazlanması gereklidir. Başka bir tarafını yaralamakveya kesmek suretiyle öldürmek, şer'an kesim sayılmaz. Murdar sayılır ve eti yenmez,
2. Iztırârî olan boğazlamadır. Eti yenen bir hayvanın birinci maddede belirttiğim gibi kesimine insan gücü yetmezse, vücûdunun herhangi bir tarafını yaralamak suretiyle öldürmek şer'an boğazlama sayılır. Meselâ firar eden ve yakalanması mümkün olmayan bir deveyi normal biçimde boğazlamaya güç yetmeyince yaralayıcı bir âletle yaralayıp öldürmek, şer'an boğazlama sayılır ve eti yenilir.
İkinci maddede belirttiğim gibi yaralanan bir hayvanın bu yarayla öldüğü kesinlikle bilinir veya kuvvetle muhtemel ise etini yemenin helâlliği âlimlerin icmâı ile sabittir.
İkinci maddede durumu belirtilen bir hayvanı yaraladıktan sonra ele geçirdiğimizde henüz yaşıyor ise boğazından kesmemiz gerekir, aldığı yarayla ölüme terkedilmez. Fakat ele geçirdiğimizde ölmüş ise artık boğazından da ayrıca kesmemiz gerekmez.
Konu hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitâblanna müracâat edilmelidir. [34]

10- Hayvanları Bağlayıp Hedef Yaparak Ölünceye Kadar Ok, Taş Gibi Bir Şeye Tutmanın Ve Onlara İşkence Ve Azab Etmenin Yasaklığı Babı

Gerek bu babın başlığında ve gerekse bu bâbta rivayet olunan hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra tercemeye geçmeyi uygun buldum.
Behâim: Behîme'nin çoğuludur. Behime: Dört ayaklı, yırtıcı olmayan kara ve deniz hayvanları anlamına geldiği gibi deve, sığır ve koyun ile keçi gibi evcil hayvanlar mânâsına da gelir. Bir de umûmi mânâda hayvan yerinde kullanılır. Burada kanımca umûmi mânâya yorumlamak en uygun olanıdır. Çünkü bu babın son iki hadîsi umûmi olup herhangi bir canlıyı hedef edip tazîb etmeyi yasaklar.
Sabr: Hayvanı bağlayıp hedef ve nişangâh yapıp ona; ok, taş veya başka şeyleri atmak suretiyle azab vermek ve ölünceye kadar bu işe devam etmektir.
Garad: Hedef, demektir.
Mesl ve Müsle •. Bir canlının burun, kulak, tenasül organı, göz gibi uzuvlarından birini veya bir kaçını diri diri kesmek suretiyle azab vermek veya başka türlü işkence etmek ya da bir canlıya eziyet ede ede suretini ve şeklini değiştirmek demektir.

3185) EbÛ Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanlara müsle (yâni İşkence ve azab) etmeyi yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Müsâ bin Muhammed bin tbrâblm bulunur. Bu râvi, zayıftır.

3186) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanları sabr (yâni bağlayıp hedef ederek ölünceye kadar ok'a, taşa ve benzerine tutma) İşini yasaklamıştır."

3187) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir •İçinde ruh bulunan hiç bir şeyi hedef etmeyiniz.-"

3188) Câbir bin Abdillah (RadtyaUâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî hayvanlardan herhangi birisini hedef yapmak suretiyle (yâni işkence ve azab etmekle) öldürülmesini yasaklamıştır."[35]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. E n e s (Radıyallâhüanh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu bâbtaki hadisler, eti yenen veya yenmeyen herhangi bir hayvana işkence yapıp azab etmenin veya bunu bağlayıp hedef ederek ok veya taş gibi bir şeye tutmak suretiyle öldürmenin haramlığına delâlet ederler. Çünkü böyle bir hareket hayvana azab etmektir ve eti yenen hayvanları ise, telef etmek, etini yenmez hâle sokmaktır. [36]

11- Cellâle (Yani Dışkı Yiyen Hayvan) Etini Yemenin Yaşarlığı Bâbî

3189) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cellâle (yâni dışkı yiyen hayvan) etlerini ve sütlerini yasaklamıştır."[37]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebû Dâvüd da rivayet etmişlerdir.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Cellâle: Dışkı yiyen hayvandır. Deve, sığır, davar, tavuk ve eti yenen diğer hayvanların hepsi bu hükme tâbidir. Bunlardan dışkı yiyenin eti yenmez. İbn-i H a z m , cellâle'nin dört ayaklı hayvanlara mahsus olduğunu iddia etmiştir.
Bir kavle göre; bir hayvanın yemininin çoğu necaset, yâni pislik olursa, cellâle sayılır. Şayet yeminin ekserisi temiz ise cellâle sayılmaz. N e v e v i, Tashihü't-Tenbîh'te bu görüşü beyân etmiş ise de er-Ravda'da R â f i î' ye uyarak : Sıhhatli olan görüş şudur ki: Bir hayvanın cellâle sayılması, onun yeminin ekserisinin temiz veya pis olmasına bağlı olmamasıdır. Önemli olan husus onun râyihası ve bozulmasıdır. Eğer hayvanın etinin veya et suyunun kokusu veya tadı ya da rengi bozulursa cellâle sayılır, demiştir.
Hattâbi de: Cellâle, yâni dışkı yiyen hayvan etini yemek ve sütünü içmek hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki
Re'y ehli, Şafii ve Ahmed bin Hanbel, cellâle hayvanın etini yemeyi ve sütünü içmeyi mekruh görmüşler ve: Böyle bir hayvan birkaç gün hapsedilip sırf temiz yemle beslenmedikçe yenmez. Şayet dediğimiz gibi hapsedilip eti güzelleşinceye kadar temiz yemle beslendikten sonra boğazlanırsa etini yemekte ve sütünü içmekte bir beis yoktur, demişlerdir.
Bir hadîste rivayet edildiğine göre, dışkı yiyen sığırın, kırk gün hapsedilip sırf temiz yemle yemlendikten sonra eti yenilir. 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) da: Tavuk üç gün hapsedilip (ve bu sürece sırf temiz yemle besledikten) sonra kesilir, demiştir.
îshâk bin Râhuveyh: Dışkı yiyen hayvanın eti güzel yıkandıktan sonra yenilmesinde bir sakınca yok, demiştir.
Hasan-i Basrî de böyle bir hayvanın etini yemekte bir beis görmemiştir. Mâlik bin Enes de Hasan-i Basrî gibi söylemiştir, der.
îbn-i Reslân da Şerhü's-Sünen'de: Dışkı yiyen hayvanı hapsetmek için tâyin edilmiş bir süre yoktur. Bâzı âlimler bu sürenin deve ve sığır için kırk gün, koyun ve keçi nevi için yedi gün ve tavuk cinsi için üç gün olduğunu söylemişler. El-Mühezzeb ve et-Tah-rîr'de bu görüş seçilmiştir, diye bilgi verir.
Dışkı yiyen hayvanın yâni deve, inek, koyun ve keçinin sütünün temiz olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Cumhura göre temizdir, yâni içilebilir. Çünkü şer'an pis sayılan kan hayvanın vücûdunda ete ve süte dönüşüp temizlenir. Hayvanın yediği pislik de onun vücûdunda kana, sonra ete ve süte dönüşmüş olur. [38]

12- At Etleri Babı

Bu bâbta geçen Hayl ve Feres kelimeleri at ve kısrak mânâsına yorumlanır. Yâni bu nevî hayvanın erkeği ile dişisi ayni hükme tâbidir.

3190) Ebû Bekr-İ Sıddîk'ın kızı Esma (Radtyaîlâhü anhümâydan Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz (Me-dîne-i Münevvere'de) bir feres (yâni at veya kısrağh boğazlayıp etinden yedik."
3191) Câbir bin Abdillah (Radtyaîlâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Biz Hayber (savaşı) zamanında hayl (yâni at, kısrak) ve yabanî eşeklerHn etlerini) yedik. (Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi evcil eşeklerin etini yemekten menetti.)" [39]

İzahı

Bu babın her iki hadîsini Buhâri, Müslim ve Dâre-k u t n î de rivayet etmişlerdir. Evcil eşeklerle ilgili olup ikinci hadîsin sonunda parantez içine aldığım cümle M ü s 1 i m' in rivayetinden alınmadır.
Bu hadisler at, kısrak ve yabanî eşeklerin etini yemenin helâlk-ğma delâlet eder. Yabani eşeğin etini yemenin helâlliği 3090, 3092 ve 3093. hadislerden anlaşılır. Bu hususta bir ihtilâf bilmiyorum.
Atların ve kısrakların etlerinin helâl olup olmadığı hususunda ise âlimler ihtilâf etmişlerdir. N e v e v î bu ihtilâfla ilgili olarak şöyle der:
"Selef ve halef âlimlerinin Cumhuru ve Ş â f i î' ye göre at ve kısrak etini yemek mubahtır ve mekruh değildir. Abdullah bin Zübeyr, Fudâle bin übeyd, Enes bin Mâlik, Esma bint-i Ebî Bekir, Süveyd bin Gafele, Alkarna, Esved, Atâ, Şüreyh, Saîd bin Cübeyr, Hasan-i Basrî, Nahai, Hammâd bin Süleyman, Ahmed, İshâk, Ebû Sevr, Ebû Yûsuf, Muhammed, Dâvüd, hadis-çilerin cumhuru (Radıyallâhü anhüm) ve başkaları da böyle hükmetmişlerdir.
İbn-i Abbâs, el-Hakem, Mâlik ve Ebû Hani f e (Radıyalâhü anhüm)'ün dâhil bulundukları bir grub ise at ve kısrak etini yemeyi mekruh saymışlardır. Ebû Hanîfe: Bunun etini yiyen kimse günâha girmiş olur, fakat haram işlemiş denilmez, demiştir.
N e v e v i bu arada bu grubun delillerini ve Cumhurun verdiği cevablan beyân etmektedir. Ben, konuyu uzatır endişesiyle bu hususu buraya aktarmadım. İsteyenler N e v e v î' nin bu hadîslerin şerh bölümüne veya diğer hadis kitablanmn şerhlerine müracaat edebilirler. [40]

13- Evcil Eşeklerin Etleri Babı

3192) Ebû îshâk eş-Şeybânî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben evcil eşeklerin etlerinin hükmünü Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhümâ) 'ya sordum. Şöyle cevab verdi:
Hayber (savaşı) günü bir açlık bizi yakaladı, biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bulunuyorduk. Bâzı kimseler Medine'nin dışından (evcil) eşekler elde ettiler. Biz de bunları boğazladık ve tencerelerimiz (bunların etleriyle) kaynamakta idi. Tam bu esnada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ça-ğ incisi:
«Tencerelerinizi deviriniz ve (evcil) eşeklerin etlerinden hiç bir şey tatmayınız» diye duyuruda bulundu. Biz de tencerelerimizi devirdik (yâni pişmekte olan etleri döktük).
(Ebû îshâk eş-Şeybânî demiştir ki:) Ben Abdullah bin Ebi Ev-f â'ya:
Resûlullah onu (yâni evcil eşeklerin etlerini) kesinlikle (mi) haram kıldı? dedim. Abdullah bin Ebî Evfâ ¦.
Biz (sahâbiler) kendi aramızda görüşüp dedik ki: Evcil eşekler dışkı yediği için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) onu kesinlikle (yâni sürekli olarak) haram kıldı."

3195) Mıkdâm bin Madikerib el-Kindi (Radtyaltâhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı şeyleri yasaklamış ve nihayet evcil eşekleri de (bu meyanda) annuştır."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunuh senedi sahihtir. Râvl el-Hasan bin Câbir'i, tbn-i Hibbân, sikalar, yâni güvenilir râvîler arasında anmıştır. Ben de onun hakkında konuşan görmedim. Senedin kalan râvileri Müslim'in şartı üzerinedir.

3194) Berâ bin ÂzÎb (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, evcil eşeklerin etlerini çiğ ve pişmiş olarak atmamızı emretti. Bundan sonra da bize bunu yemeyi emretmedi."

3195) Seleme bin el-Ekva* (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Hay-ber savaşma katıldık. (Hayber'in fethedildiği gün) akşamleyin sahâ-bîler (bir hayli) ateşler yaktılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ne İçin ateş yakıyorsunuz?» diye sordu. Sahâbîler ı Evcil eşeklerin etleri (ni pişirmek) üzere, diye cevab verdiler. Bu cevab üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Çömleklerdekini dökünüz ve çömlekleri de kırınız,» buyurdu. Sa-hâbîlerden biri t
Veya çömleklerdekini dökeriz ve çömlekleri yıkarız? dedi (Yâni
çömlekleri kırmayıp da yıkamakla yetinmenin caiz olup olmadığını sordu). Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Veya dediğin gibi (yapınız)» buyurdu."

3196) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çağıncısı şöyle duyuruda bulundu:
«Allah ve Resulü sizi evcil eşeklerin etlerinden menediyorlar. Çünkü necis (pis)tir.»"[41]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in, Berâ (Radıyallâhü anh)'in Seleme (Radıyallâhü anh)'in ve Enes (Radıyallâhü anh) 'm hadîslerini Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Zevâid ne-vindendir.
Bu bâbm hadîsleri evcil eşeklerin etinin haram olduğuna delâlet ederler. Hatt&bİ: Evcil eşeklerin etinin haramlığına bütün âlimler hükmetmişlerdir. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in buna ruhsat verdiği rivayet olunmuş ise de, herhalde haramhğa dâir hadîsler İbn-i Abbâs'a ulaşmamıştır, der.
N e v e v i de: 'Sahâbîlerin, Tabiilerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin Cumhuru, evcil eşeklerin etlerinin haramlığı hususunda ittifak halindedir. Mâlik' den bu konuda üç rivayet vardır: Tenzîhen mekruh, tahrimen mekruh ve mubah. Doğrusu bunun ha-ramhğıdır. Çünkü bu konuda açık ve sahih hadîsler vârid olmuştur, şeklinde bilgi verdikten sonra Seleme (Radıyallâhü anh)'m hadisinden şu hükmün de çıktığını beyân eder:
Bu hadis, evcil eşek etinin haram, necis ve pis olduğuna da delâlet eder. Ayrıca necasetin değdiği şeyi yıkamanın gerektiğine ve necasetin bulaştığı kab ve kaçağı güzelce yıkamanın yeterli olduğuna delâlet eder. Yâni kaba bulaşan necaset; köpek, domuz veya bunlardan türeme hayvanlardan başka bir necaset olduğu zaman, necaset giderildikten sonra temiz bir su ile bir defa yıkamak kâfidir. Yedi defa yıkamaya gerek yoktur. Cumhurun mezhebi ve bizim mezhebimiz budur. A h m e d' den yapılan meşhur rivayete göre ise, herhangi bir necasetin dokunduğu bir şeyi yedi defa yıkamak gerekir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in önce söz konusu çömlekleri kırmayı emretmesi meselesine gelince; bu emir bir vahiy veya ictihadla verilmiş olabilir. Sonra da neshedilip yıkama emri verilmiştir. Bu gün böyle bir kabı kırmak caiz değildir. Çünkü malı telef etmek sayılır. Bu hadisten şu hüküm de çıkar: Herhangi bir necasetle pislenmiş bir kab güzelce yıkandıktan sonra kullanılabilir.
Bu hadisleri rivayet eden sahâbilerden Abdullah bin E b i E v f â {Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 416., M i k d a m (Radıyallâhü anh)'ınki 442., B e r â (Radıyallâhü anh)'ınki 116., Seleme (Radıyallâhü anh)'ınki 3101. ve E n e s (Radıyallâhü anhJ'ınki 24. hadîsler bölümünde geçmiştir. [42]

14- Katırların Etleri Babı

N e v e v i de: 'Sahâbîlerin, Tabiîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin Cumhuru, evcil eşeklerin etlerinin haram ligi hususunda ittifak halindedir. Mâlik' den bu konuda üç rivayet vardır .-Tenzîhen mekruh, tahrimen mekruh ve mubah. Doğrusu bunun ha-ramlığıdır. Çünkü bu konuda açık ve sahih hadîsler vârid olmuştur, şeklinde bilgi verdikten sonra Seleme (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinden şu hükmün de çıktığını beyân eder:
Bu hadîs, evcil eşek etinin haram, necis ve pis olduğuna da delâlet eder. Ayrıca necasetin değdiği şeyi yıkamanın gerektiğine ve necasetin bulaştığı kab ve kaçağı güzelce yıkamanın yeterli olduğuna delâlet eder. Yâni kaba bulaşan necaset; köpek, domuz veya bunlardan türeme hayvanlardan başka bir necaset olduğu zaman, necaset giderildikten sonra temiz bir su ile bir defa yıkamak kâfidir. Yedi defa yıkamaya gerek yoktur. Cumhurun mezhebi ve bizim mezhebimiz budur. A h m e d' den yapılan meşhur rivayete göre ise, herhangi bir necasetin dokunduğu bir şeyi yedi defa yıkamak gerekir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in önce söz konusu çömlekleri kırmayı emretmesi meselesine gelince; bu emir bir vahiy veya ictihadla verilmiş olabilir. Sonra da neshedilip yıkama emri verilmiştir. Bu gün böyle bir kabı kırmak caiz değildir. Çünkü malı te-ı lef etmek sayılır.
Bu hadîsten şu hüküm de çıkar : Herhangi bir necasetle pislenmiş bir kab güzelce yıkandıktan sonra kullanılabilir.
Bu hadisleri rivayet eden sahâbilerden Abdullah bin E b i E v f â (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 416., M i k d a m (Radıyallâhü anh)'mki 442., B e r â (Radıyallâhü anh)'ınki 116., Seleme {Radıyallâhü anh)'ınki 3101. ve E n e s (Radıyallâhü anh)'ınki 24. hadîsler bölümünde geçmiştir. [43]

15- Katırların Etleri Babı

3197) A tâ (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine şiire:
Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ); Biz at etlerini yiyer-dik, dedi. Atâ (diyor ki) Ben: Ya katırlar (in etlerini de yiyiyor muydunuz?) dedim. Câbir: Hayır, dedi."

3198) Hâlid bin el-Velîd (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) atların, katırların ve eşeklerin etlerini yasaklamıştır."[44]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisini N e s â i de rivayet etmiştir. Bu hadis, atların etlerinin helâl ve katırların etlerinin ha-ramlığına delâlet eder. Çünkü âlimler; Bir sahâbinin «Biz şöyle derdik» gibi bir ifâde kullandığını işittikleri zaman, Resül-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) devrinde böyle uygulama yapıldığı mânâsını çıkarırlar. Şu halde bu, merfû hadîs sayılır.
Hâlid (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd bu hadisi rivayet ettikten sonra: 'Atların etlerini yemekte bir sakınca yoktur ve uygulama bu hadise göre değildir. Bu hadîs mensuhtur. Çünkü Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbilerinden bir cemâat, atların etlerini yemişlerdir. Ibn-i Zübeyr, Fadâle bin Ubeyd, Enes bin Mâlik, Esma bint-i Ebî Bekir, Süveyd bin Gafele ve Alkarna (Radıyallâ-hü anhüm), bu cemaattandır. K u r e y ş de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devrinde atları keserlerdi, demiştir.
N e v e v i de.- Hadis imamlarının âlimleri Salih bin Yahya bin el-Mikdâm'ın hadîsinin — ki bu hadistir — zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Bâzıları da onun mensuh olduğunu söylemişlerdir, der.
Sindi de Nevevi' nin bu sözünü naklettikten sonra; bâzı âlimler de : 'Bu hadîs sabit olmuş olsaydı bile C â b i r (Radı-yallâhü anh) 'in hadîsine muarız olamazdı' der.
Sindi1 nin işaret ettiği C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisi Buhârî. Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i' nin rivayet ettikleri hadîstir. Câbir'in Buhârî' deki hadîs metni şöyledir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber (savaşı) günü (evcil) eşeklerin etlerini yasakladı ve atların-kısrakların etlerini yemeye ruhsat verdi.»
H â I i d (Radıyalâhü anh)'in hadisine âit senedin zayıflığı râ-v! Salih bin Yahya' nin zayıflığı nedeniyledir. Bu râvî-yi zayıf görenlerin başında Buhâri, Ahmed, Dârekut-ni, Hattâbî, İbn-i Abdi'1-Berr ve Abdülhak bulunur. Geniş bilgi için T i r m i z İ' nin şerhi Tuhfe'nin 3. cildinin 77. sahifesine bakılabilir.
Atların ve kısrakların etlerinin helâlliği hususu 3190 ve 3191. hadislerin izahı bölümünde verilmiştir. Evcil eşeklerin etlerinin haram-uğı ile ilgili hadisler ve izahat bundan önceki bâbta geçti.
Katırların etleri ise evcil eşeklerin etleri gibidir. [45]

16- Cenin (Rahimdeki Yavrun) Un Kesimi Anasının Kesimidir, Babı

3199) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallahu anh)'den; Şöyle demiştir :
Biz Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, cenin (yâni eti yenen hayvanın rahmindeki yavrun)un hükmünü sorduk. O:

«Dilerseniz onu yeyiniz. Çünkü onun kesimi anasının kesimidir» buyurdu."[46]

İzahı

Bu hadisi, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed. Dâ-rekutni ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. T i r -m i z i bunun hasen olduğunu, İbn-i Hibbân ile îbn-i Dakikü'1-îyd de bunun sahih olduğunu söylemişlerdir. A b -dûlhak ise, bâzı rivayetlerin senedinde M ü c â 1 i d isimli râ-vinin bulunması gerekçesiyle zayıf olduğunu söylemiştir. Tekmile ya* zan yukarıdaki bilgiyi verdikten sonra; Senedlerinin çokluğu sebebiyle hadîs, en az 'hasen li gayrin' nevindendir. der. A h m e d' in rivayetinde M ü c â 1 i d isimli râvî yoktur.
E b û Davud'un bir rivayetine göre E b û S a i d - i HudrİÎ (Radıyallâhü anh)'ın sorusu şu şekildedir:
"Yâ Resûlallah, biz deve, sığır ve davan boğazlarız. Sonra karnında cenin buluruz. Cenini atacak mıyız, yiyecek miyiz?"
Cenin: Ana rahmindeki yavru manasınadır. Burada eti yenen hayvanın boğazlanmasını müteâkib karnından çıkarılan ölü yavru mânâsında kullanılmıştır. Çünkü yavru diri olarak çıkarılırsa yavrunun boğazlanması gerekir. Sahâbîler bunu herhalde bilirlerdi. Ancak ölü olarak çıkarılan yavrunun hükmünü sormak istemişlerdir. [47]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Hadîs, eti yenen hayvanın boğazlanması nedeniyle karnında ölü çıkarılan yavru ayrıca boğazlanmaz. Anasının boğazlanması onunda boğazlanması yerine geçer.Bu itibarla eti yenilebilir. [48]

Âlimlerin Görüşleri:

Saîd bin el-Müseyyeb, Ebû Yûsuf, Muham-med, Şafiî, Ahmed ve tshâk yukarda belirttiğim hükmü vermişlerdir. Bunlara göre yavru tüylenmiş olsun veya henüz
tüylenmemiş olsun fark etmez.
Mâlik ile e 1 - L e y s ise: Yavru tüylenmiş ise hüküm böyledir, demişlerdir.
Ebû Hanife ise: 'Cenin, anasının boğazlan masıy la helâl olmaz. Anası boğazlandıktan sonra ölü olarak çıkarsa murdar sayılır" demiştir. O, bu hadîsi şöyle yorumlamıştır : "Ceninin boğazlanması anasının boğazlanması gibidir. Yâni diri olarak çıkarılırsa ayrıca boğazlanması gerekir. Ölü çıkarsa murdardır."
İbnü'I-Münzir: Ne sahâbîlerden ne de başka âlimlerden hiç kimse Ebû Hanîfe gibi dememiştir, der.
2. Cenîn'in, anasının boğazlanmasından önce onun karnında öldüğü bilindiği veya sanıldığı zaman eti yenmez. Âlimler bu noktada
ittifak halindedir.
Ceninin anasının karnından diri olarak çıkarılmasında boğazlanması gerekir. Bu hususta da âlimler ittifak halindedir. [49]

Bir Noktayı Belirteyim

Bu hadîsin metni bittikten sonra Müellifimizin el-Kevsec'ten naklettiği iki satırlık ibare, sünenin yalnız H i n d baskılarında bulunur Mısır baskısında not mâhiyetinde şöyle denilir: Bu ıkı satırlık ibare H i n d baskısı dışındaki baskılarda yoktur. Bu ibarenin anlamı ve bu bâbla münâsebeti hakkında düşünmek gerekir.
Ben, bu ibareden kasdedilen mânâyı ve bu bâbla olan münâsebeti anlamadım. Doğrusunu Allah bilir. [50]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/499
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/499-500
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/500
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/500-502
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/502-503
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/503-504
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/504
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/504-505
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/505
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/506-508
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/508-509
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/509-510
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/510-511
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/511-513

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/513
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/513-515
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/516
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/516-518
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/518-520
[21] Hulâsa. 342; Tekmile, C. 3, Sah. 57
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/520-521
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/521-522
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/522
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/522
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/523-524
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/524-525
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/525-526
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/526
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/526
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/526-527
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/527-528
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/528-529
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/529-530
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/530-532
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/532
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/533
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/533-534
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/534-535
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/535-536
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/536-539
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/539-540

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/540-541
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/541-542
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/543
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/543-544
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/544
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/544
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/545
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/547

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEVBE VE ALLAH'A YÖNELME

Tevbe Eden Kullarına Allah'ın Rahmeti ve Affının Genişliği

29) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah-u Azze ve Celle mahlukatı yaratmayı taktir buyurduklarında, kendi katında, arşın üstünde bulunan Levh-i Mahfuz'una (kudret kalemine emrederek): "Şüphesiz Benim rahmetim gazabıma galiptir" diye yazdı."[1]
v Yine Buhârî'den gelen (7404) bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ mahlukatı yaratacağı vakit, kendi nefsi hakkında hükmetmiş olmakla, kendi katında, arşın üstünde bulunan kitabına (Levhi Mahfuza): "Rahmetim gazabımı aşıyor" diye yazdı."
v Buhârî'de (7453) geçen başka lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ mahlukatı yaratacağı zaman, kendi katında, arşın üstünde bulunan (kitabına): "Hiç şüphesiz, Rahmetim gazabımı geçti" diye yazdı."
v Bir başka lafzı (7554) ise şudur:
"Yüce Allah (c.c.) mahlukatı yaratmadan önce, (kitabına): "Hiç şüphesiz, Rahmetim gazabımı geçti" diye yazdı. Öyle ki bu, kendi katında ve arşın üzerinde bulunan (Levh-i mahfuzunda) yazılı hâldedir."
v Müslim'de (2751) gelen bir hadis lafzı ise şöyledir:
"Yüce Allah mahlukatı yaratmadan önce, kendi katında, arşın üzerinde olan kitabına: "Şüphesiz Rahmetim gazabıma galiptir" diye yazdı."
v Müslim'in başka hadis lafzı ise şöyledir:
"Allahu Teâlâ mahlukatı yaratmayı takdir ettiğinde, kendi nefsi hakkında hükmetmiş olmakla, kendi katında bulunan (Levh-i mahfuz): "Muhakkak ki Rahmetim gazabıma galiptir" diye yazdı."
v Müslim yine kısaltılmış olarak şu lafzı da rivayet etmiştir:
"Allah-u Azze ve Celle şöyle buyurdu: "Rahmetim gazabımı (öfkemi) geçti."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı (3194) Buhârî'ye aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DEVLET BAŞKANLIĞI (İMAMET)[1]

BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?

-176 **? ???????????? ???? ???????? ?**

"İmamlar (Devlet başkanları), Kureyş'tendir"[2]
Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Berze[3]
2. Enes[4]
3. Hz. Ali[5]

Toplam, 3 kişi.
(Derim ki:) İmam Ahmed, bu hadisi şu yollardan rivayet etmiştir:

4. Ebu Hureyre[6]
5. Hz. Ebu Bekr[7]

Hadis, bu lafızla gelmiştir. Ravileri, sağlam kimselerdir. Sadece hadisin ravileri içerisinde kopukluk vardır.
Bir lafızda ise; bu hadis, Ebu Berze ile Enes'ten şöyle gelmiştir:

? ???????????? ???? ???????? ?

"Emirler (=Devlet başkanları), Kureyş'tendir"

6. Ka'b b. Ucre

Bir rivayette ise; bu hadis, Hz. Ali'den şöyle gelmiştir:

? ????? ????? ??????????? ???? ???????? ?

"Dikkat ediniz ki, emirler (=devlet başkanları), Kureyş'tendir"
Bir rivayette ise; bu hadis, Enes'ten şöyle gelmiştir:

? ????? ????????? ???? ???????? ?

"Hükümdar (=devlet başkanı), Kureyş'tendir"
Buhârî ile Müslim, **"Sahîh"**lerinde, bu hadisi merfu olarak şu yoldan şöyle rivayet etmişlerdir:

7. Abdullah ibn Ömer[8]

? ??? ??????? ????? ????????? ??? ???????? ??? ?????? ???????? ???????? ?

"Bu iş (=devlet başkanlığı), insanlardan iki kişi kaldıkça, Kureyş'te olmaya devam edecektir"
İmam Ahmed, Tirmizî ve Nesâî ise bu hadisi, sahih bir senedle merfu olarak şu yoldan şöyle rivayet etmişlerdir:

8. Amr ibnü'l-Âs[9]

? ???????? ??????? ???????? ??? ????????? ?????????? (?? ??? ??????????? ?????????????) ????? ?????? ???????????? ?

"Kureyş, kıyamet gününe kadar iyili (=İslam) ve kötülük (=cahiliyye) hususunda insanların yöneticileridirler"
Buhârî ise bu hadisi merfu olarak şu yoldan şöyle rivayet etmiştir:

9. Muâviye[10]

? ????? ????? ????????? ??? ???????? ?

"Bu iş (=devlet başkanlığı görevi), Kureyş'tedir"
İmam Ahmed ise bu hadisi Hz. Ebu Bekr'den rivayet etmiştir.

10. Sa'd b. Ebi Vakkâs[11] (merfu olarak)

? ???????? ??????? ????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ???????????? ?????? ????????????? ?

"Bu iş (=devlet başkanlığı görevin)in yöneticileri, Kureyş'e aittir. Çünkü insanların iyisi, iyi olanlarına ve kötü olanı da, kötü olanlarına tabidirler"
Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

1. Cübeyr b. Mut'im[12]
2. Abdullah ibn Sâib[13]
3. Abdullah b. Hantâb,[14] Ebu Hureyre, Hz. Ali
4. İbn Şihâb[15]
5. Ebu Bekr b. Süleymân b. Ebi Hasme[16] (mürsel olarak)

? ????????? ????????? ????? ??????? ?

"(Devlet başkanlığı konusunda) Kureyş'i öne geçiriniz. Onların önüne geçmeyiniz"

Buhârî ile Müslim, **"Sahîh"**lerinde, bu hadis Ebu Hureyre'den şöyle gelmiştir:

? ???????? ?????? ?????????? ??? ????? ????????? ?

"İnsanlar, bu iş (=devlet başkanlığı) konusunda Kureyş'e tabidirler"

İmam Ahmed'in bir rivayetinde ise, **(??? ????? ?????????) "Bu iş konusunda"** ifadesi vardır.

Müslim ise, bu hadisin bir benzerini, şu yoldan rivayet etmiştir:

16. Câbir

İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**de der ki: "40 kadar sahabiden oluşmuş bu hadisin geliş yollarını, müstakil bir cüzde topladım"

İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Emâliyyu'l-muhrace ala muhtasarı İbni'l-Hâcib"**de der ki: " **? ???????????? ???? ???????? ?"İmamlar (=Devlet başkanları), Kureyş'tendir"** hadisine gelince, bu hadis, bize, Hz. Ali yolundan bu lafızla ulaşmıştır. Yine bu hadis, Enes yolundan da gelmiştir. Bu hadis, bize, mana bakımından sahabenin bir çoğundan ulaşmıştır."

Daha sonra İbn Hacer, bu sahabilerden gelen hadisleri nakletmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer'in bu kitabına bakabilirsiniz.

Yine İbn Hacer **"Fethu'l-Bârî"**de bu hadisi **mütevatir** hadisler içerisinde saymıştır.

Sehâvî (ö. 902/1496) **"Fethu'l-Muğîs"**de ve bir çok alim de, bu (hadisin mütevatir olduğu)nu kabul etmiştir.

Hafız el-Alâî'nin, "Bu (hadisi mütevatir hadisler içerisinde saya)nı bulamadım" sözüne gelince, bu söz, büyük bir dikkatsizlik ve gaflettir.

* * *

-177 **? ??????? ???????????? ????????????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ?**

"(Müslüman) devlet başkanlarına itaat etmeyi emretme ve (meşru bir sebep yokken) onlara karşı ayaklamanın yasak olması"[17] **ile ilgili hadisler**

Ebu't-Tîbî el-Kanûcî **"İbret"** adını verdiği çalışmasında gazve, şahadet ve hicret hususunda gelen hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Devlet başkanlarına itaat etmenin gerekliliği hususunda, Kur'an-ı Kitab'ın nasları ve**mütevatir hadisler** çok olup bu hadisler gereği; Selef-i sâlihîn'in görüş birliğiyle Allah'a masiyeti emretme durumu hariç devlet başkanlarına itaat etme vaciptir. Namazı kılmadıkları ve açık bir şekilde küfrü ortaya çıkmadığı müddetçe onlara karşı bir ittifak oluşturup onlara itaat etmekten kaçınmak caiz değildir."

Yine Ebu't-Tîbî, bir başka yerde şöyle der: "Devlet başkanına karşı ayaklanma veya kılıca sarılma, müslümanlar için caiz değildir. Çünkü**mütevatir** hadisler, delalet etme yönünden, gündüzün güneşinden daha açık bir şekilde bunu göstermektedir. Kişinin, temiz sünnetin bu getirdiğini etüt etmesi, o kişinin göğsünü bu konuya açar. Zira devlet başkanına itaat etme konusunda gelen hadislerin hepsi, ona karşı ayaklanmanın caiz olmadığına işaret etmektedir. Üstelik Kur'an ayetleri de buna tanıklık etmektedir."

Yine Ebu't-Tîbî der ki: "Açık küfür ve namazı terk etme açıkça ortaya çıkmadıkça devlet başkanlarına karşı ayaklanmanın yasak olması hususundaki hadisler, mütevatirdir. Çünkü bu iki işten biri, devlet başkanında ortaya çıkmadıkça, zulümde ileriye gitmiş olsa bile, ona karşı ayaklanma caiz değildir.[18] Zira devlet başkanı, gücü yettiği kadarıyla iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmaktadır."

* * *

-178 **? ????? ??????????? ???????????? ??????????? ???? ?????????????? ?**

"Devlet başkanına ve diğer Müslümanlara nasihat etme"[19] **ile ilgili hadisler**

Ebu't-Tîbî sözkonusu kitabında konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "**'Sahîh'**te, Temîm ed-Dârî'den gelen,**????????? ??????????? ??????? ???????????? ???????????? ??????????????? "Din; Allah, Peygamberi ve müslümanların devlet başkanı için nasihattir"**[20] hadisinde de geçtiği üzere; devlet başkanına nasihat etme de vaciptir. Mutlak nasihat etme hususunda gelen hadisler, **mütevatir**dir. Nasihat etme de insanların en layık olanı, devlet başkanıdır."

* * *

---

[1] İslam dininin içerisinde, devlet yapısı da yer alır. Bu sebeple de devlet ile ilgili konulara olarak "imamet" (=devlet başkanlığı) başlığı altında işlenir.

İmamet meselesi, İslam'ın siyasi hayatının merkezinde yer alır. Bu nedenle İslam dini; devlet başkanında aranacak niteliklerden, seçimine, azline, itaat, isyan bahislerine kadar hatıra gelebilecek her hususta esaslar, prensipler, hükümler koymuştur.

İslam devletinde hakimiyet, Allah'ındır. Egemenlik ise halife ve şura heyeti aracılığıyla kullanılır. Halife, İslam devletinin en yüksek düzeydeki temsilcisi ve sorumlusudur. Şura heyeti ise, halifenin ve hükümetin yardımcısı, yol göstericisi, hatalarının düzelticisi ve hakka yönelticisidir.

İslam hukukçuları, hilafet terimini, genellikle Hz. Peygamber (s.a.v)'in yerine geçmek anlamında kullanmışlardır. Hilafetin diğer bir adı da, imamettir. Yalnız meliklik ile sultanlık, imametten farklıdır.

[2] Halifenin, Kureyşten olup olmayacağı meselesi, ihtilaflıdır. Bu konuda gelen hadisler ise, özel bir takım sebeplerle söylenmiştir. Üstelik bazı rivayetlerde, onların; "İslam'a bağlı kalmaları" kaydı özellikle belirtilmiştir. O halde onlarda bu şart bulunmayacak olursa, yönetimdeki hakları da kaybolur demektir. Çünkü İslam'da devletin varlığının nedeni, sadece dinin dimdik ayakta tutulması ve ümmetin işlerinin de İslama göre yürütülmesidir. Yoksa belirli bir ferdin yada aile veya kabilenin anlamsız bir liderliğini ayakta tutmak için değildir.

Bu tür hadisler, bir istek ifade etseler bile bunlar, halifeliğin, sahih olması için bir istek olmayıp sadece "efdaliyeti" göstermek içindir. Kaldı ki diğer bazı hadislerde yönetici, zenci bile olsa, Allah'ın kitabını uyguladıkça ona itaatte bulunmak emredilmektedir.

Halifeliğin, belirli bir soyun hakkı olarak kabul edilmesi; İslam'ın, bilhassa kavmiyet düşüncesine karşı olan tutumuyla bağdaşmamakta, Kur'an'ın bu konudaki naslarına ve hatta Allah Resulünün uygulamalarına ters düşmektedir.

Bu tür hadisler, sıhat ve sabitlik açısından kuvvetli olsa bile bu hadisleri şu şekilde anlamak mümkündür:

a. Bu hadisler, Kureyş'in böyle bir imtiyaza sahip olmasını ve bu makamı tekeline almasını gerektirmez.

b. Bu tür hadisler, haber vermek maksadıyla söylenilmiş olup bağlayıcı bir hüküm koyması sözkonusu değildir. Bu takdirde vbu hadisler, yalnızca vakıayı dile getirmekten başka bir anlam ifade etmezler.

c. Bu tür hadislerde geçen "Kureyş" kelimesiyle, yalnızca "muhacirler" anlatılmak istenmiş olabilir. Çünkü böyle bir kullanım oldukça yaygın idi. Anlatılmak istenen de tümüyle bundan ibarettir.

Çağdaş İslami bir yönetimde böyle bir problemin varlığından söz edilemez. Devlet başkanlığı şartlarını taşıyan ve ümmetin seçimiyle iş başına gelmeye hak kazanan kişi, bu makama layık olduktan sonra ümmetin başına geçen kişinin mensup olduğu kabile ve soyu pek önemli değildir. Asıl olan daima Allah'ın mutlak hakimiyetinin, müminlerden başlayarak bütün insanlara doğru gittikçe gelişen bir çerçeve içerisinde gerçekleşmesi ve bunun, hayatın her alanında gerçek anlamıyla ortaya çıkmasıdır. Böyle bir yükümlülük, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olmak sıfatıyla bütün müminlerin omuzlarındadır.

[3] Müsned: 3/421

[4] Müsned: 3/129, 183; Taberânî, el-Kebir; Ebu Ya'lâ; Bezzâr; Hâkim, Müstedrek, 4/501

[5] Taberânî, el-Kebir; Bezzâr; Ebu Nuaym, Hilye, 7/242

[6] Buhârî, Menakib 1; Müslim, İmaret 2; Müsned: 2/395; Taberânî, el-Evsat

[7] Müsned: 1/5

[8] Buhârî, Ahkam 2, Menakib 2; Müslim, İmaret 4 (1820)

[9] Tirmizî, Fiten 45

[10] Buhârî, Menakib 2; Taberânî,

[11] Müsned: 1/171, 176, 183

[12] Müsned: 4/81, 82, 84, 85

[13] Taberânî, el-Kebir

[14] Taberânî

[15] Beyhakî, Marifet, 4/76

[16] Ebu Dâvud, Salat 189; Tirmizî, Fiten 64; Nesâî, Sehv 22; Muvatta, Nida 60, Cemaat 7

[17] İnsanlarınyeryüzündeki halifelikleri iki türlüdür:

a. Genel Halifelik: Hz. Adem'den itibaren tüm insanların, yeryüzünü imar etmekle görevlendirilmiş ve orada kendilerine tasarruf yetkisi verilmiş olmalaı itibariyle halife olarak yaratılmış olmaları. Bu konuda Bakara: 2/30, Hûd: 11/62 ayetlerine bakılabilr

b. Özel Halifelik: Yönetimde insanların halife olmasıdır. Hilafet; başkasının yerine, onun adına görev yapmak veya tasarruflarda bulunmak demektir.

İslam hukukçuları, hilafet terimini, genellikle, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yerine geçmek anlamında kullanmışladır. Bu makama getirilen kimseye "halife" adını vermişlerdir.

İslam'da, müslümanların başına getirilen halife yada devlet başkanı, yönetimi altında bulunan kimselere; adalet, eşitlik, özgürlük, güvenlik gibi temel hakları yerine getirmesi zorunludur. Devlet başkanına, sınırlı bir yetki ve görev verilmiştir. Sınırsız bir yetki verilmemiştir. Devlet teşkilatı içerisinde devlet başkanı da herkes, diğer Müslümanlar gibi, Allah ve Resulünün hükümlerine uymakla yükümlüdür. Dolayısıyla devlet başkanına itaat, Alah ve Resulünün emirlerine aykırı düşmeyen hususlarda sözkonusudur. Allah ve Resulünün emirlerine aykırı düşen konularda, devlet başkanı da dahil hiç kimseye hiçbir şekilde itaat etme sözkonusu değildir.

Devlet başkanı ve devlet yöneticileri, İslam'a aykırı bir şekilde hüküm ortaya koyduklarında yada hareket ettiklerinde; onların, İslam'a uygun olmayan uygulamalarını düzeltmek, Müslüman halkın yalnızca hakları değil, aynı zamanda görevleridir. O halde devlet yöneticilerinde görülen her türlü sapmanın düzeltilmesi, yönetilenler için bir görevdir. Bu görevi yerine getirmek durumunda olanların, onu ihmal etmesi, onlaerın Allah katında sorumlu olmalarını gerekli kılmaktadır.

Kısacası: Nebevi devlet geleneğini gerileterek siyasal itidarı gasbeden sultan ve yöneticilerin egemen olduğu İslam toplumlarında, devlet, her şey olup bireyin ve toplumun üstünde kutsal, mutlak ve karşı konulamaz bir otorite olarak kabul edilmiş ve ne yazık ki böyle bir yönetime her zaman itaat edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

[18] Her nekadar bazı alimler; devlet başkanında açık bir küfür ve namazı terk etme gibi hususlar ortaya çıkmadıkça, onlara karşı kıyam başlatmayı caiz görmeseler bile, fitneye götürecek dahi olsa, azli gerektirecek her sebep dolayısıyla devlet başkanının yada yöneticilerin azledilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durumda azlin sonuçları, aslında bir fitne değil, tam aksine bir ıslah hareketi ve hakkı üstün kılma eylemidir. Böylece fasıkların kökü kesilmiş olacaktır. Asıl fitne, azli gerektiren işleri yaparken bunlara ses çıkarmamaktır. Eğer İslam toplumunda bu tür bir fitnenin önü alınmazsa, her gün yeni fitne kapısı aralanır. Halbuki İslam'ın hükümlerini korumak, ve uygulamak, her müslümanın görevidir.

[19] "Nush" kelimesi, Türkçe'de; nasihat ve öğüt anlamına gelmektedir. Fakat Aarapça'da kelimenin asıl anlamı; kendisine nasihat edilen kimsenin iyiliğini istemek demektir.

Hadis, nasihatın dinde önemli bir yer tuttuğunu ve dinin özü olduğunu belirtmektedir.

Nasihatın, **Allah için olanına gelince**, bunun anlamı; Allah'a iman etmeye, şirk koşmamaya, Allah'ı bütün kemal ve cemal sıfatlarıyla nitelendirmeye, bütün noksan sıfatlardan Allah'ı münezzeh tutmaya, O'na tam teslimiyetle itaat edip O'na asi gelmekten uzak olmaya, O'nun için sevmeye, O'nun için buğzetmeye, O'na itaat edeni sevip isyan edene düşman olmaya ve daha bir çok nimeti itiraf etmeye ve şükretmeye, Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğuna, insan sözlerinin hiçbirisine benzemediğine, bozuk tevil edenlere ve ona saldıranlara karşı onu korumak şeklinde algılanmalıdır.

Peygamberi için olan nasihat ise; Hz. Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğini onaylamak, onun getirdiklerine tümüyle iman etmek, onun her türlü emir ve yasaklarına boyun eğmek, ona düşman olana düşman ve dost olana dost olmak, davetini her yere duyurup sünnetini yaşanılır bir model haline getirmek şeklinde analam gerekmektedir.

Müslümanların devlet başkanı için yapılan nasihat ise; doğru olan konularda onlara yardımcı olmak ve onlara itaat etmek, onlara tavsiyelede bulunmak, yanlışlarını bildirmek, merhametli olmaları gerektiğini hatırlatmak, Müslümanlara ve kontrolü altında bulunan gayri müslimlere adaletli davranmalarını ve haklarını vermeleri gerektiğini söylemek, haksızlık ve zulüm yaptıklarında ise onları uyarmak ve İslam'ı uygulamada müslümanların onlara itaat etmelerine yardımcı olmak suretiyle olur.

Hadis, nasihatın; din veya İslam diye adlandırılabileceğine, dinin sözle olduğu gibi amelle de olduğuna işaret etmektedir.

[20] Buhârî, İman 42; Müslim, İman 95 (55); Ebu Dâvud, Edeb 67 (4944); Tirmizî, Birr 17; Nesâî, Bey'at 31; Dârimî, Rikak 41; Müsned: 1/351, 2/297, 4/102, 103

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Mevzu Hadislerin Özellikleri:

Uydurma hadisleri belli eden temel ölçüler metin tenkidinde büyük önem taşırlar. Bir hadis metni söz gelişi akla aykırı ise veya tarihi olaylarla uyuşmuyorsa uydurma olabilir. Bu bakımdan sahih sayılmasına engel teşkil eder. Böylece mevzu hadisleri tanımaya yol açan özellikler metin tenkidinde yardımcı bir rol oynamış olurlar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Rical Çalışmaları:

Rical çalışmaları esasen ikinci asırda başlamış, üçüncü asırda en muhalled eserlerini vermiştir. Ancak müteakip asırlarda bu çalışmalar hem daha da zenginleştirilmiş hem de çeşitlendirilmiştir.
Sika ve zayıfa şamîl olan kitaplar,
Sikalara şamil olan kitaplar,
Zayıflara şamil olan kitaplar,
Kizbi ve vazıyla tanınanlara şamil kitaplar,
Sahâbîler için müstakil kitaplar,
Tâbiîn için müstakil kitaplar,
Bazı kitapların râvileri için kitaplar,
Şimdi bunlardan mühimlerini tanıtalım: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/285-286.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Mevzu Hadislerin Özellikleri:

Uydurma hadisleri belli eden temel ölçüler metin tenkidinde büyük önem taşırlar. Bir hadis metni söz gelişi akla aykırı ise veya tarihi olaylarla uyuşmuyorsa uydurma olabilir. Bu bakımdan sahih sayılmasına engel teşkil eder. Böylece mevzu hadisleri tanımaya yol açan özellikler metin tenkidinde yardımcı bir rol oynamış olurlar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Aşağıdakilerden hangisi "*simsarlığı*" doğru olarak tanımlamaktadır? (1779-81)
a) Fiyatı artırmak için müşteri kızıştırmaktır.
b) Köylülerin malını ellerinden almaktır.
c) Köylünün malını, onun adına şehirlinin satmasıdır.
d) Pazara götürülen malı yolda karşılamaktır.

2. Aşağıdakilerden hangisi "*Allah'ın hoşlandığı*" şeylerdendir? (1785)
a) Dedikodu yapılması b) Çok soru sorulması
c) Malların telef edilmesi d) Tefrikaya düşülmemesi

3. Aşağıdakilerden hangisinde "*yüzlerine toprak serpilecek*" kişiler doğru olarak verilmiştir? (1794)
a) Meddahlar b) Şakacılar
c) Yalancılar d) Mel'unlar

4. Aşağıdakilerden hangisi Allah katında "*alemlerin en büyük*" şehididir? (1819)
a) Vatanı uğrunda savaşarak öldürülen kimse
b) Deccal tarafından öldürülen mümin
c) Suda boğularak ölen kimse
d) Savaşta yaralanıp daha sonra bu yaradan ölen kimse

5. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, "*garkad*"ı doğru olarak tanımlar? (1824)
a) Veba salgını olup da giriş – çıkışı yasaklanan bölgedir.
b) Deccal'in vadettiği cennetin adıdır.
c) Yahudilerin arkasına saklandığı ağacın adıdır.
d) Deccalin insanları içine attığı cehennemin adıdır.

6 . *"Müşteri kızıştırmayınız. Bir kimse ..... satışı üzerine satış yapmasın. ..... kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesin. Bir..... , din kardeşi bir kadının çanağındaki nimeti kendi ..... doldurmak için onun ..... istemesin "* (1782)
I. *Din*
II. *Kardeşinin*
III. *Kabına*
IV. *Kadın*
V. *Boşanmasını*
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) IV, V, I, II, III, b) II, IV, I, V, III, c) IV, II, V, III, I d) II, I, IV, III, V

7. *"Babası olmadığını bildiği ..... babam diye sahiplenen kimse, babasına ..... etmiş olur. Kendisine ait olmayan bir şeyi ..... kalkışan kimse bizden değildir; o cehennemdeki ..... hazırlansın. Her kim, bir adama öyle olmadığı halde kâfir veya Allah düşmanı derse, bu ..... gerisin geriye kendine döner. "* (1809)
I. Nankörlük
II. Yerine
III. Sözler
IV. Sahiplenmeye
V. Birini
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) V, IV, I, III, II b) III, II , I, IV, V c) V, I, IV, II, III, d) III, I, IV, II, V

8. *"Allah Teâlâ bazı şeyleri farz kıldı, onları ..... etmeyin. Bazı günahlara yaklaşılmaması için sınırlar koydu, o ..... aşmayın. Bazı şeyleri haram kıldı, o haramları çiğnemeyin. Bazı şeyleri de ..... için değil size olan ..... sebebiyle dile getirmedi, onları da araştırıp ....."* (1836)

I. Merhameti
II. İhmal
III. Unuttuğu
IV. *Sınırları*
V. Kurcalamayın
Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, IV, III, I, V b) II, V, III, I, IV, c) II, I, V, III, IV d) II, I, V, IV, III

9. *"İnsanlar öyle bir zaman görecektir ki, bir kimse eline altın alıp onu ..... olarak vereceği bir kimse arayacak, fakat bulamayacaktır. Erkeklerin azlığı, kadınların ..... sebebiyle, kırk kadının bir erkeğin ..... sığındığı görülecektir.* (1829)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *zekat–fazlalığı–korumasına* b) *sadaka–fazlalığı–korumasına*
c) *zekat–çokluğu–gücüne* d) *sadaka–çokluğu– himayesine*

10. *"..... nehrinin suyu çekilip, aktığı ..... bulunan bir altın dağı meydana çıkmadıkça ve kurtulup kazanan ben olayım diye birbiriyle ..... her yüz kişiden doksan dokuzu ölmedikçe kıyamet kopmaz "* (1826)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) *Fırat–yerde–dövüşen* b) *Fırat–yatakta– çarpışan*
c) *Dicle– yatakta–savaşan* d) *Dicle–yerde–savaşan*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Satılık hayvanın sütünü sağmayıp biriktirmek yasaktır. (1782)

(D / Y) 12. Şehirli köylü namına onun malını satabilir. **(1781)**

(D / Y) 13. Peygamberimiz (sav) kınından çıkmış kılıcı elden ele vermeyi yasaklamıştır. **(1788)**

(D / Y) 14. Bulaşıcı hastalık çıkan yerde bulunanlar, o bölgeyi terk edemezler. **(1796-97)**

(D / Y) 15. Deccal Mekke ve Medine'yi ele geçirecektir. **(1815)**

(D / Y) 16. Suskunluk ibadeti cahiliye adetidir. **(1805)**

(D / Y) 17. Hz. Adem'den kıyamete kadar görülen en büyük fitne Yecüc ve Mecüc'tür. **(1818)**

(D / Y) 18. Kıyamet, Müslümanlarla Yahudiler savaşmadıkça kopmayacaktır. **(1824)**

(D / Y) 19. Uhud gazileri Müslümanların en faziletlileridir. **(1833)**

(D / Y) 20. Kıyametten önce yeryüzünde sadece kafirler kalır. **(1812)**

CEVAPLAR : 1-c, 2-d, 3-a, 4-b, 5-c, 6-d, 7-c, 8-a, 9 -d, 10-b, 11-D, 12-Y, 13-D, 14-D, 15- Y, 16 -D, 17-Y, 18-D, 19- Y, 20-D.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MERVİYY-HADÎSLER

HADÎSLERİN SINIFLANDIRILMASI

İlmu'l-hadîs'i: "Kabul ve red yönünden rivayetleri inceleyen bir ilim" olarak tarif etmiştik. Bu târif bize, hadîs ilminin, öncelikle, kabul ve red yönünden hadîsleri bazı derecelere ayırdığını ifâde eder. Ancak, hadîslerle ilgili, rastladığımız bazı taksimlerde kabul ve red gâyesini hemen göremeyiz. Hadîs çeşidini ifâde etmek üzere vazedilmiş bir kısım tabirler incelenince, nihâî hedef kabul ve red vasıflarını tesbite yönelse bile bâzı taksimlerin farklı nokta-i nazarlara göre yapıldığı görülür.
Şu halde bu bahiste bu nokta-i nazarları belirtecek, böylece, daha önceki bahislerde açıklanmış olan bir çok hadis ilimlerinin hedefini aydınlatmış olacağız.
Hadîsin çeşidi, hadîse yöneltilen nokta-i nazara göre değişir.[1]
Merviyy dediğimiz hadislerin hepsi aynı özellikleri taşımamaktadırlar. Çok değişik niteliklere sahiptirler. Bu sebeple de farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaları pek tabidir. Hatta bazı hadisler birkaç açıdan taksime tabi tutulabilecek çok yönlü özelliklere sahip bulunmaktadırlar.

Hadis Usulü kriterleri bakımından en çok ıstılah yoğunlaşması, hadislerin türlerinde ve taksimatında görülmektedir. İşte biz bu bölümde hadisleri ilgi alanlarına göre bazı ana noktalardan hareketle kısımlara ayıracak, onların daha kolay anlaşılmalarına zemin hazırlamaya çalışacağız.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/69.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 104.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İBADET VE VE CENNETE GİRMEK

Ebu Abdullah Cabir bin Abdullah el Esari (r.a)'den rivayet edildiki: Bir adam rasululah (s.a.v)'e sordu ve dedi ki: Farz namazları kılsam, ramazan orucunu tutsam, helalları helal, haramları haram kabul etsem, bundan daha fazla yapmasam cennete girer miyim? Evet, buyurdu" Bunu Müslim rivayet etti. Haramları haram kabul etsem'in manası: Onlardan kaçınsam. Helalları helal kabul etsem'in manası: Helal olduğuna inanarak onları yapsam demektir.)
Bu hadisi Müslim Ebuz Zübeyr rivayetiyle tahric etti, O'da Cabir'den rivayet etti ve sonuna şu fazlalığı yaptı: dedi ki: Vallahi bundan fazla yapmam" Yine bunu A'meş rivayetiyle tahirc etti, O'da ebu Salih ve Ebu Süfyan'dan O'da Cabir'den şöyle dediğini rivayet eti: Nu'man bin Kavakl dedi ki: Ey Allah'ın rasulü görüşünüz nedir, farz namazı kılsam, haramı haram helalı helal kabul etsem ve bundan fazla da yapmasam, cennete girer miyim? Peygamber (s.a.v) buyurduki: Evet bazısı helal'in helal kılınmasını, onun helallığına inanmak, haramın haram kılınmasını, haramlığına inanmakla birlikte sakınmak diye yorumladılar.
Helalin helal kılınmasından, onun yapılması murad edilebilir, burada helal haram olmayandan ibaret olur, farz müstehab ve mübah ta ona dahil olur. Mana kendi sen haram olmayanı yapması ve mübahın da daşına çıkmaması ve haramlardan sakınması olur. Seleften bir taife, İbniAbbas ve İbni Mesud'dan onlardadır (Kendilerine kitap verdiğimizt kimseler onu hakkkıyla okuyorlar ve ona iman ediyolar) ayeti hakkında dedilerki: (S:405) Onlar helalini helal, haramını haram kılıyorlar ve onları tahrif etmiyorlar. (1)
Haram kılma ve helal kılmayla murad: Bu hadiste zikredildiği gibi helali işlemek, haramdan sakınmaktır. Allah teala herem eyleri değiştiren kafirler hakkında buyurdu: Haram ayları ertelemek, sadece kafirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla kafir olanlar saptırılır. Allah'ın haram kıldığının sayısını bozmak ve O'nun haram kıldığını helal kılmak için haram ayını bir yıl helal sayarlar, bir yılda haram sayarlar) (2). Bununla murad: Onlar hara ayda bir yıl savaşıyorlar ve böylece helal saymış oluyolardı, oda savaşmaktan bir yıl da kaçınıyordı ve onu haram kılıyorlardı. Allah azze ve celle buyurduki: Ey iman edener! Allah'ın size helal kıldığı ve temiz şeyleri (siz kendinize haram kılmayın ve sınır aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez) (3) Bu ayet zahidlikten dolayı bazı helal, temiz şeyleri kullamaktan kaçınan, bazısı da bir iki gün yemin edip kullanmayan veya nefsine haram kılan topluluk hakkında idi. Bütün bunlar haddi zatında haramlığını gerektirmez, bazısıda yemin etmeksizin ve haram kılmaksızın kaçındı, nefse zarar vermek kastedildiği için hepsini haramdiye isimlendirdi.
Misallerde denilirki: Haramdan kaçınmayan ve kendine mübah kılından faydalanmayan hakkında filan ne haramtanır, ne helal. Hadis farzları yapıp, haramlardan kaçınanın cennete gireceğine işaret ediyor.
Bu manada veya buna yakın olarak peygamber (sav)'den hadisler mütevatirdir. Nesai, ibni Hibban ve Hakim Ebu Hureyre ve Ebu Said'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Hangi müslüman beş vakit namazını kılar, ramazan orucunu tutar, zekatını verir ve yedi bayak günahta sanılırsa onun için cennet kapıları açılır, hangisinden dilerse girer, sonra şu ayeti okudu: Eğer yasaklandığınız şeylerin büyüklerinden sakınırsanız, sizin kötülüklerinizi örter ve şerefli bir yere girdiriz. (4) (S:406) İmam Ahmed ve Nesai ebu Eyyub elensri'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Hangi birkul hiçbirşeyi ortak koşmadan Allah'a ibadet eder, namazı kılar, zekatı veri, ramazan orucunu tutar, büyük günalardan sakınırsa oun için cennet varır, veya cennete girer"
Müsedde ibni Abbas (r.a)'dan rivayet edildi: Dımam binSalebe peygamber (s.a.v)'e elçi olarak geldi, Peygamber (s.a.v) ona beş vakit namazı, orucu zekatı, haccı, ve islam

_____
(1)Hadisin isnadı sahihtir, İbni Abbas'tan Taberi tefsirindetahric etti. (2) Tevbe: 37 (3) Maide: 87 (4) Nisa: 31
şeriatının hepsini zikretti, bitirince dedi ki: Ben Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah rasülü olduğuna şehadet ediyorum. Bu farzları yerine getireceğim ve bana yasakladıklarındanda kaçınacağım, ne fazla ne de eksik yapacağım. Rasulullah (s.a.v) buyurduki: Doğru söylediyse cennete girdi" Bunu Taberani başka bir vecihten tahric etti, onun hadisinde dedikiki: Beşincisie benim ihtiyacım yoktur." Yani fuhşiyatları, sonra dedi ki: Bunlarla amel edeceğim. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: Eğer doğru söylediyse mutlaka cenete girecektir.
Sahihi Buhari'de Ebu Eyyup el Esari'den rivayet edildiki: Bir adam peygamber (sav)'e dedi ki: Beni cennete girdirecek bir ameli bana haber ver. Buyurduki: Allah'a ibadet eder, ona hiçbirşeyi ortak koşmazsın, namazı kılar zekatı verirsen ve sılai rahim yaparsın."Bunu Müslim'de tahric etti, ancak onunkinde şöyledi: dedi ki: Bana, beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak bir ameli haber ver." Yine Müslimde bir rivayette de: Arkasını dönüncü rasulullah (s.a.v) buyurduki: Eğer emrolunduğu şeye yapışırsa cennete girer" Sahihaynde Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiki: Bedevi bir Arap dedi ki:Ya rasululalh bana bir amel göster ki, yaptığım zaman cennete gireyim. (S: 407) Buyurduki: Allah'a ibadet eder O'na hiçbirşeyi ortak koşmazsın, farz namazı kılar, farz zekatı verir, ramazan orucunu tutarsın" Adam dedi ki: Seni hak ile göderene yemi eder mi ki bundan fazla ve noksan yapma, arkasını dönüp gidince peygamber (s.a.v) Kimin cennet ehlinden bir adamı görmek hoşuna giderse bu adama baksın" Hadis sahihtir, Buhari ve müslim tahric etti.)
Sahihaynde Talha bin Ubeydullah'tan rivayet edildi: Saçı dağılık bir bedevi rasululah (s.a.v)'a geldi, ve dedi ki: Ya rasululah, Allah bana namazdan neyi farz kıldı? bana haber ver. Buyurdu ki: Beş vakit namaz, ancak nafile yapman müstesna. dedi ki: Bana haber ver, Allah bana oruçtan neyi farz kıldı, buyurduki: Ramazan ayı , ancak afile yapman müstesna, dedi ki: Allah zekatta bana neyi farz kıldı? Rasululah (s.a.v) ona islamın şeriatlarını haber verdi. Adam dedi ki: Sana hak ile ikramda bulunana yemin ederim ki: Hiçbir nafile yapmam, Allah'ın bana farz kıldığı şeylerden de hiç birini eksik yapmam. Rasululah (s.a.v) buyurdu ki: Doğru söylediyse kurtuldu, veya doğru söylediyse cennete girdi" Bu lafiz Buhari'nidir. Sahihi Müslim'de Enes (r.a)'den rivayet edildiki: Bedevi bir Arap peygamber (s.a.v)'e sordu.. ve Hadisi mana ile zikretti ve şu ziyadeyi yaptı: Gücü yetene beyti haccetmektir" dedi ki: Seni hak ile göderene yemin olsunki bunlardan fazladan, noksan da yapmam, peygamber (s.a.v) buyurduki: Eğer doğru söylediyse olar onu cennete girdirecektir" Bedevinin muradı farz namazlardan farz zekattan ramazan orucundan, ve hac'tan nafile olarak fazla yapmayacağıdır, yoksa bundan laka islamın farzlarından bir şey yapmam manakına değildir.
Bu hadislerde haramlardan kaçınmak zikredilmemiştir, çünkü soru soran kedisini cennete girdirecek amelleri sordu.
Tirmizi Ebu Ümame (r.a)'den şöyle dediğini tahric etti: Peygamber (s.a.v)'i veda haccında hutbe okuyurdu işittim buyurduki: Ey insanlar! Allah'tan korkunuz! Beş vakit namazınızı kılınız, bir ay ramazan orucunuzu tutunuz, mallarınızın zekatını veriniz, emirlerinize itaat ediniz, rabbbinizin cennetine giriniz" Hasen sahihtir"
(S: 408) Bunu İmam Ahmed'de tahric etti, Allah'tan korkunuz" yerine Rabbinize ibadet ediniz" şeklindedir. Bunu Bakiy bin Mahled'de müsnedinde başka bir vecihle tahric etti, onun hadisinin lafzı da: Beşvakit namazınını kılınız, ramazan ayı orucununuzu tutunuz, haccınızı yapınız, gönül hoşluğunuzla mallarınızı zekatını veriniz, rabbinizin cennetine giriniz" İmam ahmed ibnil Müntefiki'e isnatla şöyle dediğini tahric etti. Arafattayken peygamber (s.a.v)'e geldim, dedim ki: İki şeyden sana soracağım. Beni cehennemden ne kurtarır, ve beni cennete ne girdirir? Buyurduki: Eğer sen soruyu kısa, veciz yaptıysan, ben de büyük ve uzun yapacağım, o halde bende naklet (iyi öğren) Hiçbir şeyi ortak koşmadan Allah'a ibadet et, Farz namazı, kıl, farz zekatı ver, ramazan orucunu tut, insanların sana yapmasını istediğin şeyi sen de onlara yap, sana yapılmasından hoşlanmadığın şeyi, sende insanlara yapma"
Yine onun bir rivayetinde buyurduki: Allah'tan kork ve O'na hiçbir şeyi ortak koşma, namazı kıl, zekatı ver, beyti haccet, ramazan orucunu tut ve bundan fazla yapma" Denildi ki: Bu sahibi: Vakıd bin Müntefik'tir. İsmi: Lakit'tir, (1) Bu ameller cennete girmeyi gerektirecek sebeblerdir. Haramları işlemek engeller olabilir, buna imam Ahmed'in Amr bin Mürre el Cüheni'den tahric ettiği hadis delildir. dedi ki: Bir adam peygamber (s.a.v)'e geldi ve dedi ki: Ey Allah'ın rasulü, ben Allah'tan başka ilah olmadığına, senin Allah rasülü olduğuna şehadet ettim, beş vakit amazı kıldım, malımın zekatını verdim, ramazan, ayının orucunu tuttum. Rasulullah (s.a.v) buyurduki: Kim bu hal üzere ölürse, anne babasına asi olmadıkça iki parmağıı dikti, bu şekilde kıyamet günü peygamber, sıddıklar, şehidlerle beraberdir." cennete girmek bu amellerin bazısına terettüt ettiği de variddir, namaz gibi. (S: 409) Meşhur hadiste şöyledir: Kim namazları vakitlerinde kılarsa, onun için Allah katında onu cennete girdireceğine dair ahd söz olur"
Sahih hadiste vardır ki: Kim iki soğuğu sabah ve yatsı namazını kılarsa cennete girer. Bütün bunlar şartları yerine geldiği ve engellerinin kalktığı zaman, cennete girmeyi gerektirici sebebtir. Buna imam Ahmed'in Beşir bin Hasasiye'den tahric ettiği hadis delildir, dedi ki: Peygaber (s.a.v)'e biat etmek içi geldim, bana Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna şehadeti, namaz kılıp zekat vermemi, islam haccını yapmamı, ramazan orucunu tutmamı ve Allah yolunda cihad etmemi şart koştu, dedim ki: Ey Allah'ın rasülü iki tanesine gelince: Cihad ve zekat vallahi be onlara güç yetiremem, bunun üzerine rasulullah (sav) elini ttutu, salladı ve buyurduki: Cihad yok, zekat yok, ne ile cennnete gireceksin? Dedim ki: O halde sana biat edeyim ey Allah'ın rasülü. Ve o'nunla hepsi üzerinebiat ettim"(2) Bu hadiste cennete girmek için cihad ve zekat olmazsa bu hasletlerin yetmeyeceği bildirilmiştir.
Bazı sahih hadislerde haramları işlemenin cennete girmeye engel olduğu sabittir. Şu hadis gibi: Sılai rahmi kesen cennete giremez." (3) Ve : Kalbinde zerre ağırlığınca kibir olan kimse cennete giremez" (4) Ve: iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de gerçek iman etmiş olamazsınız" (5) (S: 410) Ödeninceye kadar borç ile cennete girilmeyeceğine dair hadisler gibi (6/ Sahih hadiste vardı ki: Mü'minler sırattan geçerlerken, bir demir kafes içerisinde dünyada iken kendi aralarındaki haklarda, kısas alınıncyaa kadar bekletilirler"Bütün bunlar engellerdir.
Burdan sadece tevhidle cennete girmeye işaret eden hadislerin manası ortaya çıkar. Sahihaynde Ebu Zer (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi. Hangi bir La ilahe illalah der, ve bu şekilde ölürse cennete girer, Dedim ki: Zina etse, hırsızlık yapsa dami? Buyurduki: Zia etse, hırsızlık yapsada, bunu üç kere buyurdu sonra dördüncü de buyurduki: EbuZer'in surnunun sürtülmesine rağmen Yine sahihaynde ubade bin Samit'ten peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu tahric edildi. Tek ve şeriki olmayan Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammede'in O'nun kulu ve rasülü olduğana, İsa'nın Allah'ın kulu ve rasulü ve Allah'ın Meryem'e attığı kelimesi ve ruhu olduğuna, cennetin cehennemin hak olduğna kim şehadet ederse, Allah teala onu bulunduğu amel üzere cennete girdirir.

_____
(1) Zahire göre O İsabe'de geçtiği gibi Başka bir Sahabedir.(2) Hadis sabittir. Ahmed
taberani Kebir ve evsatta tahirc etti. Heysemi dedi ki: Ahmed'in adamları güvenilir kabul edildi. (3) Hadis sahihtir. Cübeyr bin Mut'im'den Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti ve doğruladı. (4) Hadis sahihtir. Abdullah bin Mesud"'dan Ahmed, Müslim Ebu Davud ve Tiirmizi tahric etti. (5) Sahihtir, Ebu Hureyre'den Ahmed, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace tahric etti. (6) Ahmed, Ebu Davud, Hakim ve Tayalisi Semure bin Cüdüb'ten tahric etti.
(S: 411) Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiki: Bir peygamber (s.a.v) ona buyurduki: Kalbi yakin olarak inanarak Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet eden kimseyle karşılaştığın zaman, onu cennetle müjdele" (1) Bu manada çok hadis vardır.
Sahihaynde rivayet edildi ki: Bir peygamber (s.a.v) Muaz'a dedi ki: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhamed'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna şehadet eden her kulu Allah cehenneme haram kılar" Sahihaynde İtban bin Malik'ten peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu riva etedildi: Allah'ın rızasını isteyerek La ilahe illalah diyen kimseyi Allah cehenneme haram kılar. Alimlerden bir toplulukdedi ki: Tevhid kelimesi cennete girmeyi ve cehenmemden kurtulmayı gerektirici bir sebeptir, fakat şartı var: O da: Farzları yapmaktır. Birde cennete girmein engelleri vardır: O da büyük günahları işlemektir.
Hasan Farazdak'a dedi ki: La ilahe illallah'ın şartları vardır, evli kadına iftira etmekten sakın. onun şöyle dediği rivayet edildi. Bu direk, ipler nerede? Yani tevhid kelimesi çadırın direğidir, ipler olmazsa direkler durmaz, o da haramları terk etmek ve farzları yapmaktır.
Hasan'a denildikki: İnsanlar La ilahe illalah diyen cennete giren diyorlar. dedi ki: Kim La ilahe illalah der veonun hakkını ve farzını yerine getirirse, cennete girer. Vehb bin Münebbih'e denildiki: La ilahe illalah cenetin anahtarı değil midir? dedi ki: Evet fakat her anahtarın düyleri de olur, eğer dişi olan anahtarı getirirsen, açar yoksa açmaz (2) İbni Ömer'den rivayet edilene benziyor: O, Teriyle birlikte amelin fayda vermediği gibi, La ilahe illalah'la birlikte amel zarar eder mi? diye soruldu, ibni Ömer dedi ki: Amel işle aldanma. (3) Bir grup, Dahhak ve Zühri'den onlardandır, dedi ki: Bu farzları ve had'lerden önceydi.
Bazıları onun neshedildiğine işaret etti, bazıları dedi ki: Ona bazı şartlar ilave edildi. (S: 412) Ziyade şartlar nesh midir, değil midir? Bunda usul cüler arasıda ihtilaf vardır. Bütün bunların hepsinde görüş vardır, çünkü bu hadisklerin çoğu farzları ve hadlerden sonradır.
Sevri dedi ki: Onu farzlar ve hadler neshetti. Onun muradının da diğerleriin muradınan aynısı olabilir, muradı. farzalrı ve hadler ounla açığa çıktı, sadece keleme şehadet, dünya ve ahiret cezalarını düşürmez manasında olabilir. Bu gibi açıklamaya ve evesveseleri ortadan kaldırmaya selef nesh ismi veriyordu, yoksa o meşhur ıstılahtaki nesh değildir. Bir taife de dedi ki: Bu mutfaknaslar, ihlas ve doğrululakla söyleme kaydıyla kayıtlanmış olarak geldi, onun ihlası ve doğruluğu da masiyet üzerine ısrar etmemektir.
Hasan Basri'nin mürsellerinde peygamber (s.a.v)'den rivayet edildiki: Kim ihlaslı olarak La ilahe illallah derse cennete girer. Denildiki: Onun ihlası nedir? Buyurduki: Kendini Allah'ın haram kıldığıdan engellemendir" Bu müsned olarak ta diğer vecihlele zayıf olarak rivayet edildi. her halde daha önce hikaye ettiğimiz sözüyle de Hasan buna işaret etti. Eğer kalbte Lai ilahe illah derse cennete girer. Denildiki: onun ihlası nedir? Buyurdu ki: Kendini Allah'ın haram kıldığından engelemendir" Bu müsned olarak ta diğer vecihlerle zayıf olarak rivayet edildi. Her halde daha önce hikaye ettiğimiz sözüyle de Hasan buna işaret etti. Eğer kalbte La ilahe illalah"ın manası, doğruluğu ve ihlası gerçekleşirse, bu kalbte korku, saygı, sevgi, ümit, büyükleme ve tevekkül olarak kalbte kökleşmesini gerektirir ve kalb bununla dolar, ve başka yaratılmışlar uzaklaşır. Ne zaman bu şekilde olursa orra Allah'ın istediği, sevdiğinden başka bir şey kalmaz, bu şekilde kalpten, bütün nefis ve iradeleri ve şeytanı vesveseleri uzaklaşır.
Kim birşeyi sever, ona itaat eder, onun için sever, onun içi kızarsa, o onun ilanıdır. Kim ancak Allah için sever ve buğz edere, Alah için dostluk ve düşmanlık ederse, Allah onun gerçek ilahıdır. Kim de hevası için sever ve oun için buğz edere, onun için dostluk edip düşmanlık ederse, onun ilahı da hevasıdır. Allah tealanın buyurduğu gibi: Hevasını ilah edineni gördün mü? (4) Hasan dedi ki: O kimse hevasının her istediğini yapandır. (S: 413) Katade dedi ki: o hevası her zaman istese yapan, her istirak duyduğu şeye gelen ve bundan kendisini takva ve aranın engellemeyemediği kimsedir. (5) Ebu Ümeme'den merfu olarak rivayet edildiki: Gökyüzü gölgesi Allah katıda, tabi olunan hevadan başka
(1) Hadis sahihtir, Müslim bunu uzun bir hadis içinde tahric etti. (2) Buhari bunu cenazeler kitabında ta'lik olarak zikretti, tarih kitabında da mevsul olarak zikretti. (3) Ebu Nuaym Hilye'de Katade'den rivayetetti, fakat katede İbni Ömer'den dumadı. (4) Casiye 234 (5) Ababin humeyd ve İbni Ebi Hatim tahric eti.
en büyük tapılan başka bir şey yoktur" (1) Aynı şekilde Allah'a isyanda şeytana itaat eden, ona ibadet etmiştir. Allah teala buyurduki: Ey Adem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o, sizin apaçık düşanınızdır, demedim mi? (2) Bununla açığa çıktı ki: La ilahe İlallalhh'ın manası ancak kalbinde Allah'ın sevmediği şeyde, ve Allah'ın isteediği şeyi istemede ısrarı olmayan kimsede gerçekleşir.
Ne zaman kalpte bundan bir şey olsa tevhidde bir noksanlık olur, ve o gizli şirkten bir çeşittir. Onun için Mücahid (O'na hiçbir eyi ortak koşmayın) ayeti hakkıda dedi ki: Benden başkasını sevmeyin.
Hakim'in sahihinde Ayşe (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Şirk karanlık gecede taşın üzerinde karıncanın ayak sesinden daha gizlidir. (şirkin en aşağısı zulüm üzere bir şeyi sevmen, adalet üzere birşeye buğzetmendir, din acak sevmek ve buğzetmek değil midir? Allah azze ve celle buyurduki: Rasulüm dedi ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tabi olunuzki, Allah sizi sevsin) (3) Bu Allah'ın sevmediğini sevmenin, sevdiğini sevmemenin hevaya tabi olmak olduğu hususunda kesin ifadedir. Bunun üzerine sevmek ve düşmanlık etmekte gizli şirktir.
İbni Ebid dünya Enes'ten merfu olarak tahric ettiki: Dünyaların dinlerine tercih etmedikçe La ilahe illallah kulları Allah'ın gazabından engeller, dinlerine dünyayı tercih ederler ve) sonra derler ki: La ilahe illalah'ı Allah'ın gazabından engeller dinlerine dünyayı tercih ederler ve sonra derler ki: La ilahe illalah'ı Allah geri kedilerine çevirdi kabul etmedi), Allah teala buyurduki: Yalan söylediniz. " (4) Bu mana ile peygamber (s.a.v)'in 8 şu hadisi açığa kavkuşmuştur:kim kalbinden sadık olarak Allah'tan başka ilah yoktur, derse Allah ile Ona ateşe haram kılar." Bu kelimenin ehliden kim ceheneme girmişse onu söylemede sıdkının doğruluğuun azlığıdandır, çükübu kelied sadık olunduğu zaman kalp Allah'tan bakasıdan temizlenir.Kim La ilahe illlah sözünde sadık olursa, O'ndan başkasına sevmez, ancak O'nu ümit eder, Allah'tan başka kimseden korkmaz, ancakAllah'a tevekkül eder güvenir,dayanır), nefsiin ve hevasını tercih etmez, kalpte ne zaman Allah'tan başkasının izikalmışsa, La ilahe illalah kelimeside ki doğruluğunun azlığıandır.
Meşhur hadiste olduğu gibi cehennem ateşi tevhid ehlinin imanın nuru ile söndürülür: Cehennem mü'mine derki: Geç ey mü'min nurun ateşimi söndürüdü." (5) İmam Ahmed'in müsnedinde Cabir (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Takva sahibi ve fasıktan hiç biri kalmaz illaki ona cehenneme girer, İbrahim'e olduğu gibi mü'minlere soğuk ve selametli olur, hatta soğukluklarından dolayı cehennemde bir titreme olur" Bu mü'minlerin ibrahim (A.S)'den aldıkları mirastır, mü'minlerin kalplerideki sevgi ateşinden cehennem ateşi korkuyor.
Cüneyd dedi ki: Cehennem dedi ki: Ya Rabbi, şayet sana itaatetmesem,benden daha şiddetli bir şeyle beni azaplandırırmısın? Buyurdu ki:Senin üzerine daha büyükateş musallat ederdim? (Cehenem) dedi ki: Benden daha büyükve şiddetli ateş var mı? (S: 415) Buyurduki: Evet, mü'min evliyalarımın kalplerine yerleştirdiğim sevgi ateşi. Bunun hakkında biri dedi ki:
Sevenin kalbinde sevgi ateşi daha sıcaktır. Cehennemi ateşi ondan daha soğuktur
Bu manaa Muaz (r.a)'ın peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiği şu hadis delildir: Kimin son sözü La ilahe illallah olursa cennete girer" (6) Sekeratta can çekişen onu ihlas ve tevbe onu ihlas ile tevbe ve geçmişe pişmanlık söylüyor, bunu Hata Tevhidi isimli kitabında tercih etti, o kitap güzeldir.
(1) Uydurma hadistir, Taberani Kebir'de İbni Adiy Kamil'den tahric etti. (2) Yasin: 60 (3) Ali İmran 31 (4) Zayıftır, Bezzar tahric etti. Heysemi dedi ki: Senedinde Muhamed bin Aclan vardır, o gerçekten zayıftır.
Fakat Bezzar güzel bir isnatla Enes'ten tahric etti. Rasulullah (sav) buyurduki: La ilahe illalah dilerini dünyalarına tercih etmedikçe Allah'ın gazabına egeldir, eğer böyle yaparlar sonra: La ilahe illalah derlerse, Allah: Yalan söylediniz, buyurur. (5) Zayıftır, Taberani Kebir'de Ebu Ya'la'dan tahric etti. Heysemi senedinde Süleym bi Mansur var, zayıftır ,dedi. (6) Sahihtir, Ahmed, Ebu Davud, Hakim tahric etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Mütevatir Hadis:

Bazı alimler haberleri dörde bölmüştür bunlar:
a) Lafzen Mütevatir, **b)** Manen Mütevatir, **c)** Müstefiz Haberler, **d)** Haberi Vahid.
Bazıları da bunu üçe bölmüştür:
a) Mütevatir, **b)** Meşhur, **c)** Ahad.
Bazıları da Mütevatir ve Ahad olmak üzere ikiye bölmüştür. Sahabelerin haberleri mütevatir ve ahad diye haberleri ayırması olmamıştır. Bu taksim daha sonra ki alimler tarafından yapılmıştır. Mutezilede mütevatir her ne kadar haberi vahidden üstün görülmüş olsa da, mütevatir hadisi bile akıllarına ters düşünce hemen tevil yoluna giderler veya inkar ederler. Selef ise, mütevatir haberi subutu kat'i ve yakini ilim ifade eder olarak görmüştür.
Ebu Huzeyl'in iddia ettiği gibi mütevatirde muayyen ravi sayısı şartı yoktur. Bu konuda doğru olan Abdulhalim İbn Teymiyye (babası)'nin zikrettiği sözdür. "Tevatürde ravi sayısına itibar edilmez. İtibar edilen yalanda birleşmeleri mümkün olmayan nefsin itminane erdiği ilim ifade edebilecek derecede olmasıdır". Dolayısı ile alimler tevatür konusunda muayyen bir sayıda ittifak etmemişlerdir. Ayrıca Selefi Salihin, dinin akaid ve ahkam gibi bütün alanlarındaki mütevatir hadisleri kabul edip amel etmekten geri kalmamışlardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) Enes İbnu Malik'in Sahifesi:

Bağdâdî'nin Takyîdu'l-İlm'de kaydettiği bir rivâyete göre, Enes (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bütün işittiklerini yazmış ve sonra da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arzetmiştir: Hübeyre İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Halk Enes'e hadîs hususunda fazla ısrar etmişti. Onlara bir kısım mecmualar getirerek: "Bunlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitip yazdıklarımdır. Yazdıktan sonra bunları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a okuyup arzettim." Enes hazretleri, ayrıca iki oğluna, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan mervi âsâr ve hadîsleri yazmaları emreder ve: "Biz yazmayanların ilmini ilim addetmezdik" der".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sika Ve Zayıflara Şâmil Olanlar:

Bu hususta ilk te'lîflerden biri Kâtibu'l-Vâkidî diye mâruf Muhammed İbnu Sa'd'ın (v. 235/849) et-Tabakâtu'l-Kübrâ'sıdır. Sahâbe, Tâbiin ve Etbauttâbiîn'den birçoklarını inceler. Bazıları hakkında uzun, bazıları hakkında çok kısa mâlûmât verir. Sekiz cilt olup, son cilt kadınlara tahsîs edilmiştir.
Bu gruba Halîfetu'bnu Hayyât'ın (v.230/844), Nesâî'nin (v.303/915), Müslim İbnu'l-Haccâc'ın (261/874) et-Tabâkat'ları, İbnu Ebî Heyseme'nin (279/892) Târih'i, Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebîr, et-Târîhu'l-Evsat ve et-Târîhu's-Saği adlarını taşıyan üç aded târihi, Ali İbnu'l-Medînî'nin sahâbe üzerine te'lifatı, İbnu Hazm diye bilinen Hüseyin İbnu İdris el-Ensârî el Herevî'nin (301i913) Târîhî vs. girer.
Keza Ebu Ya'lâ el-Halîlî'nin (446/1054) el-İrşâd, Hâtîbu'l-Bağdâdî'nin Târîhû'l-Bağdad, İmâduddîn İbnu Kesîr'in (v. 774/1372) et-Tekmîl fi Esmâi's-Sikât ve'z-Zu'afâ ve'l-Mecâhîl'i de zikredilebilir. İbnu Kesir, bu kitabında Zehebî'nin el-Mîzan'ı ile Mizzî'nin Tahzîb'ini -bâzı yeni ilâvelerle- birleştirir.
Şemsü'd-Dîn Zehebî'nin Mîzanu'l-İ'tidâl'ine gelince, bu da Câmi bir kitaptır, kendinden önce yazılmış bir kısım kitapları birleştirir. Zayıf ve "zayıflık ithamına maruz kalmış" râvilere şâmildir. Dört cilttir. Usulün bazı meselelerine yer veren kıymetli bir mukaddimesi vardır.Zehebî'nin yirmi cilde ulaşan Târîhu'l-İslâm'ı da burada zikredilebilir.
Ömer İbnu Ali İbnu Mulakkîn'in (804/1401) el-Kemâl fi Ma'rifeti'r-Ricâl'i ve Tabakâtu'l-Muhaddîsîn'i burada zikre değer. Bu ikinci eserde İbnu Mulakkin, zamanına kadâr gelip geçmiş bütün muhaddisleri zikreder. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/284-285.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Tahammülü ve Edâsı (Hadis Almak ve Rivayet Etmek)

Hadis tahammülü: Hadisi, kendisinden rivayet ettiği şahıstan alması demektir.
Üç şartı vardır:
1- Temyiz: Hitabı anlamak, ona doğru cevap vermek demektir. Çoğunlukla yedi yaşı tamamlanınca gerçekleşir.
Dolayısıyla yaşının küçüklüğünden ötürü temyizi olmayan birisinin hadis alması (tahammülü) sahih değildir. Aynı şekilde yaşlılığı dolayısıyla ya da bir başka sebepten ötürü temyiz gücünü kaybedenin de hadis alması sahih değildir.
2- Akıl: Deli ve bunağın hadis alması sahih değildir.
3- Mâni (tahammüle engel) hususlardan uzak olmak: Aşırı derecede uyuklamak yahut fazla gürültü ya da çokça meşgul eden bir durum sözkonusu iken hadis tahammülü (hadis almak) sahih olmaz.
Türleri pek çoktur. Bazıları şunlardır:
1- Şeyhin telaffuzu yoluyla hadis dinlemek. Bunun en yüksek mertebesi imlâ (şeyhin talebeye yazdırması) yoluyla gerçekleşendir.
2- Şeyhe (ravi tarafından) okumak. Buna "arz" adı verilir.
3- İcâze: Şeyhin kendisinden rivayet yapılmasına izin vermesidir. Bunun lafzî veya yazılı olarak yapılması arasında fark yoktur.
İlim adamlarının cumhûruna göre icazet yoluyla rivayet sahihtir. Çünkü buna ihtiyaç vardır. Fakat sahih olması için üç şart aranır:
a- Kendisinden rivayet etmesi için icazet verilenlerin ya tayin yoluyla ya da umumi bir ifade ile bilinir olması. Mesela, sana benden Sahih-i Buhârî'yi rivayet etmen için icazet verdim (tayin ile icazet); ya da sana benim bütün rivayetlerimi rivayet etmen için izin verdim gibi. Buna göre rivayet eden için hocasının rivayetlerinden olduğunu tesbit ettiği herbir şeyi, bu genel icazete binâen, ondan diye nakletmesi sahihtir.
Eğer rivayeti için icazet verilenler müphem (belirsiz) ise onları rivayet etmek sahih değildir. Mesela, ben sana Sahih-i Buhârî'nin bir kısmını benden rivayet etmene icazet verdim yahutta benim rivayetlerimin bir bölümünü rivayet etmene icazet verdim, demek gibi. Çünkü burada neyin rivayetine icazet verildiği bilinmemektedir.
b- Kendisine icazet verilen şahsın var olması gerekir. Dolayısıyla ister başkasına tabi olmak, isterse de bağımsız olarak var olmayan birisine icazet sahih olmaz. Mesela, sana ve senden doğacak çocuklara icazet verdim; yahutta filanın doğacak çocuğuna icazet verdim; derse icazet sahih değildir.
c- Kendisine icazet verilen şahsın kişi olarak yahutta niteliği itibariyle tayin edilmesi gerekir. Mesela: Sana ve filan kişiye benim naklettiğim rivayetleri benden rivayet etmeniz için icazet verdim; yahutta hadis ilmi öğrencilerine benim rivayetlerimi benden rivayet etmeleri için icazet verdim gibi.
Şayet icazet genel ise sahih olmaz. Bütün müslümanlara benden rivayet etmeleri için icazet verdim, demek gibi.
Mevcut olmayana ve tayin edilmeyene icazet vermenin sahih olduğu da söylenmiştir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MERVİYY-HADÎSLER

HADÎSLERİN SINIFLANDIRILMASI

İlmu'l-hadîs'i: "Kabul ve red yönünden rivayetleri inceleyen bir ilim" olarak tarif etmiştik. Bu târif bize, hadîs ilminin, öncelikle, kabul ve red yönünden hadîsleri bazı derecelere ayırdığını ifâde eder. Ancak, hadîslerle ilgili, rastladığımız bazı taksimlerde kabul ve red gâyesini hemen göremeyiz. Hadîs çeşidini ifâde etmek üzere vazedilmiş bir kısım tabirler incelenince, nihâî hedef kabul ve red vasıflarını tesbite yönelse bile bâzı taksimlerin farklı nokta-i nazarlara göre yapıldığı görülür.
Şu halde bu bahiste bu nokta-i nazarları belirtecek, böylece, daha önceki bahislerde açıklanmış olan bir çok hadis ilimlerinin hedefini aydınlatmış olacağız.
Hadîsin çeşidi, hadîse yöneltilen nokta-i nazara göre değişir.[1]
Merviyy dediğimiz hadislerin hepsi aynı özellikleri taşımamaktadırlar. Çok değişik niteliklere sahiptirler. Bu sebeple de farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaları pek tabidir. Hatta bazı hadisler birkaç açıdan taksime tabi tutulabilecek çok yönlü özelliklere sahip bulunmaktadırlar.

Hadis Usulü kriterleri bakımından en çok ıstılah yoğunlaşması, hadislerin türlerinde ve taksimatında görülmektedir. İşte biz bu bölümde hadisleri ilgi alanlarına göre bazı ana noktalardan hareketle kısımlara ayıracak, onların daha kolay anlaşılmalarına zemin hazırlamaya çalışacağız.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/69.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 104.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

202) Yatsı Namazının Sünneti (Yatsı Namazının Farzından Önce Ve Sonra Kılınan Sünnetler)

Bu bölümde Peygamberimizin yatsıdan sonra iki rekat sünnet kıldığını cumadan sonra da yine iki rekat sünnet kılıp dört rekat sünnet kılınmasını emrettiğini öğreneceğiz. [1]

Bu konuyla ilgili olarak daha önce iki hadis geçti.
Biri İbni Ömer'in "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yatsının farzından sonra iki rek`at namaz kıldım" dediğine dair (1100 numaralı) hadistir.
İkincisi de Abdullah İbni Mugaffel'in Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği ve üç defa *"Her ezan ve kamet arasında namaz vardır"* buyurduğunu belirttiği (1101 numaralı) hadistir.

*1099 nolu hadiste de Her ezan ve kamet arasında mutlaka kılınacak bir sünnet namazı vardır buyurulmaktadır. Yatsıdan önce kılınan ve kılınacak olan belli bir namaza ne hadis kitaplarında ne de başka yerlerde fazla bilgi bulunmamaktadır.[2]
Cuma ile ilgili İbni Ömer (r.a.)ın 1098 nolu hadiste görüldüğü üzere cumadan sonra iki rekat kılındığını öğrenmiştik. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 333.
[2] Tecrid Terc. IV. 160-161.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 333.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- KABUL VEYA RED AÇISINDAN HADİS ÇEŞİTLERİ

Kabul veya red açısından hadisler iki kısma ayrılır:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sâdece Sikalara Şamil Olanlar:

Bu çeşit eserler çoğunlukla Kitâbu's-Sikât diye isimlenirler. Ahmed İbnuAbdullah el-İclî'nin (261/874), İbnu Hibbân'ın (354/965), Halîl İbnu Şâhin'in, Zeynuddin Kâsım İbnu Katlubuğa'nın (879/1469) Kitâbu's-Sikât'ları vardır. Bu gruba, İbnu'd-Debbâğ (546/1151), İbnu'l-Mufaddal (?), Zehebî (?) ve İbnu Hacer el-Askalanî (852/1448) gibi müelliflerin Tabakâtu'l-Huffâz'ları da girer.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/285-286.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- KABUL VEYA RED AÇISINDAN HADİS ÇEŞİTLERİ

Kabul veya red açısından hadisler iki kısma ayrılır:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

281) Fısıldaşma Yasağı

Buradaki bir ayet ve iki hadisten gizli konuşmaların şeytandan olduğunu, üç kişi bir arada iken iki kişinin fısıltı ile konuşmaması gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"O gizli konuşmalar ve fısıldaşmalar şeytandandır..." (Mücadele: 58/10)

1602. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üç kişi bir arada iken, diğerini bırakıp ikisi fısıldaşmasın."[2]

Hadisi Ebû Dâvûd şu ziyâde ile rivâyet etti[3]:
Râvilerden Ebû Sâlih dedi ki; İbni Ömer'e "Peki dört kişi olurlarsa?" diye sordum. "O zaman sakıncası yoktur" dedi.

İmam Mâlik *Muvatta*'da[4] Abdullah İbni Dînâr'ın şöyle dediğini nakleder:
Bir gün ben Abdullah İbni Ömer ile birlikte Hâlid İbni Ukbe'nin çarşı içindeki evinde bulunuyordum. Bir kişi gelip İbni Ömer'in yanında benden başka kimse olmadığı halde onunla gizlice konuşmak istedi. Bunun üzerine İbni Ömer, derhal bir başkasını çağırdı, biz evde dört kişi olduk. İbni Ömer, bana ve çağırdığı kişiye, "Siz biraz birlikte oyalanınız. Zira ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, *"Üç kişi bir arada iken, ikisi öbüründen ayrı olarak fiskos etmesin"* buyurduğunu işittim, dedi.

* Mücadele suresi 9. Ayette fısıldaşmanın yasaklandığını biliyoruz. Çünkü üç kişi bir arada iken iki kişinin gizli konuşmaları üçüncü kişiyi ilişkilendirir. Kendisi hakkında kötü bir şey planlandığını zanneder. Böyle bir durum olmazsa bile en azından kendisini konuşmalarına ortak etmedikleri için üzülür ve oradaki insanlar arasında soğukluğa ve güvensizliğe sebep olabilir. Bu sebeple Rasûlullah bu tür fiskosu yasaklamıştır. Yine aynı şekilde böyle bir toplantıda üçüncü şahsın bilmediği bir dille konuşması da aynı hükümdedir. Üçten fazla kişinin bulunduğu yerlerde iki kişinin fısıldaşması yasak değildir. [5]

1603. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üç kişi bir arada bulunduğunuz vakit, başka insanlara karışıncaya kadar, (içinizden) iki kişi, diğerini bırakıp fısıldaşmasın. Çünkü bu fısıldaşma, o kişiyi üzer."[6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 468.
[2] Buhârî, İsti'zân 45; Müslim, Selâm 36; Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 24; İbni Mâce, Edeb 50.
[3] Edeb 24.
[4] Kelâm 13, 14.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 468.
[6] Buhârî, İsti'zân 47; Müslim, Selâm 37, 38; Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 24; Tirmizî, Edeb 59; İbni Mâce, Edeb 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Makbul:

Ravisinin doğruluğu kabul edilen ve kendisiyle amel edilmesi gereken hadislerdir. “Ma’mulun bih” veya “me’huzun bih” de denir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Sadece Zayıflara Şamil Olanlar:

Bunlar çoğunlukla Kitâbu'z-Zuafa ismini taşıyan kitaplarda cemedilmiştir. Buhârî, Nesâî, Muhammed İbnu Amr el-Ukeylî (322/933) Ebu'l-Ferec Ab-durrahmân İbnu Ali el-Cevzî (597/ 1200), Hasan İbnu Muhammed es-San'ânî, İbnu Hibbân, Dârakutnî, Hâkim, Alaeddin el-Mardinî, vs.'nin Kitâbu'z-Zuafâ'larını İbnu Adiy'in el-Kâmil fi Marifeti'z-Zu'afâ'sı İbnu'r-Rumiyye diye meşhur Ebu'l-Abbas Ahmed İbnu Muhammed el-İşbilî'nin (637/1239) buna yaptığı zeyl -ki el-Hâtil diye adlanır-, bu sınıfa giren kitaplardır.
İbnu Hacer bütün bu kitaplarda geçen zayıf râvileri başka kitaplardakilerle zenginleştirerek Lisânu'l-Mizan, Takvîmu'l-Lisan, Tahrîru'l-Mîzân gibi eserlerde topluca tanıtma yoluna gitmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/286.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Makbul:

Ravisinin doğruluğu kabul edilen ve kendisiyle amel edilmesi gereken hadislerdir. “Ma’mulun bih” veya “me’huzun bih” de denir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28) Müslümanların Ayıplarını Örtmek

"Müminler arasında kötü şeylerin yayılmasından hoşlananlara bu dünyada da ahirette de can yakıcı bir azap vardır." (Nur: 24/19)

242. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter."[1]

243. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir adamın, gece kötü bir iş yapıp, Allah onu örttüğü halde, sabahleyin kalkıp:
"Ey falan! Ben dün gece şöyle şöyle yaptım", demesi, açık günahlardandır. Oysa o kişi, Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü halde geceyi geçirmişti. Fakat o, Allah'ın örttüğünü açarak sabahlıyor."[2]

244. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir câriye zina eder ve zina yaptığı da kesinleşirse, sahibi ona had cezası uygulasın. Fakat suçunu başına kakmasın. Sonra ikinci defa zina yaparsa, aynı şekilde had uygulasın, ama yine de suçunu yüzüne vurup kötü sözlerle kınamasın. Sonra bu câriye üçüncü defa zina ederse, artık efendisi onu kıldan bir ip bedeline bile olsa satsın."[3]

245. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna şarap içmiş bir adam getirdiler. Peygamber Efendimiz:
"Ona had vurunuz" buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:
Bizden eliyle vuran, ayakkabısıyla vuran ve elbisesiyle vuranlar oldu. Had icra edildikten sonra adam ayrılıp gidince, ashâbdan biri:
– Allah seni kahretsin, rezil etsin, dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Böyle demeyiniz, onun aleyhine şeytana yardım etmeyiniz"* buyurdular.[4]

---

[1] Müslim, Birr 72. Ayrıca bk. Buhârî, Mezâlim, 3; Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17.
[2] Buhârî, Edeb 60; Müslim, Zühd 52.
[3] Buhârî, Itk 17, Hudûd 35, 36 Büyû' 66, 110; Müslim, Hudûd 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 32; Tirmizî, Hudûd 8; İbn Mâce, Hudûd 14.
[4] Buhârî, Hudûd 4, 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 35.
1564'de tekrar gelecek, gerekli açıklama 1565'de verilecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Merdud:

Ravisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel etmek gerekmeyen hadistir. Hükmüyle amel edilip edilmemesi konusunda karar verilemeyen ("tevakkuf edilen") hadisler de merdud gibidirler.
Aslında bu taksim, "netice itibariyle" ve "önemli pratik sonuçları olan" bir genel taksimdir.
Zayıf hadisleri Merdud Hadisler olarak gösterdik. Çünkü bu, genel bir sınıflandırmadır. Yoksa, zayıf hadisler arasında ma'lumun bih olan yani makbul kabul edilebilen hadisler bulunabilir. Konu "Zayıf Hadisle Amel" bahsinde detaylı olarak incelenmiştir.[1]
Ayrıca burada "hadis diye uydurulmuş sözler" (mevzu hadisler)den hiç sözetmemek daha doğru olurdu. Çünkü bu kabil uydurma sözlerin "hadis" diye isimlendirilmesi, "hadis diye uydurulmuş" olmalarından ileri gelmektedir. Yoksa onlar asla "hadis" değildirler. Sırf taksimatta göstermiş olmak için onlara işaret ettik.[2]

---

[1] Özel bilgi için bk. Çakan, Anahatlarıyla Hadis: 195-201.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 105.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Sahabeler Üzerine Te'lîfler:

Sahâbelerin hayatın yazan müellifler önceleri Tâbiûn ve Etbauttâbiîn ricaliyle birlikte ayrı kitaplar içerisinde vermişlerdir. İbnu Sa'd'ın et-Tabakâtu'l-Kübra'sı ile Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebir'î gibi.
Ancak, zamanla sahâbeleri müstakil kitaplarda cemeden müellifler olmuştur. Bu mevzuda ilk müstakil eseri kimin verdiği kesinlikle bilinmemektedir. Ancak Tirmizî'nin Esmâu's-Sâhâbe adlı telifinin de ilk olabileceği söylenmiştir. Ali İbnu'l-Medînî (v. 234/848), Abdullah İbnu Muhammed İbni İsâ el-Mervezî (v. 293/905), el-Hasan İbnu Abdullah el-Askerî (v. 382/992), Ebu Nuaym el-İsfehanî (v. 430/1038), Ebu'l-Kasım el-Bagavî (v. 516/1122), Ebu Hafs İbnu Şâhin (v. 385/995), Ebu Hatim İbnu Hibbân (v.354/965)... gibi pek çokları sahâbîlerin hayatı üzerine te'lifatta bulunmuştur. Muahhar kitaplar, bunları cemetmek, bazı yanlışlıkları da tashîh etmek suretiyle daha mükemmel eserler vermişlerdir. Halen matbu olarak bulabileceğimiz birkaç tanesi şunlardır:
1- El-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb: Ebu Ömer Yûsuf İbnu Abdillah İbnu Muhammed İbni Abdilberr (v. 463/1070) te'lîf etmiştir. İsminden de anlaşılacağı üzere bütün sahâbeleri bu eserde cemettiği düşüncesi ile hareket etmiş ise de pek çok sahâbenin hayatı burada yer almaz. Ancak kendinden öncekilere nisbetle daha mükemmeldir, Ebu Bekr İbnu Fethûn'un, el-İstîâba büyük bir Zeyl'i mevcuttur.
2- Usdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe: İzzeddîn İbnu'l-Esîr Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed el-Cezerî (v. 630/1232), te'lîf etmiştir, yedi cilttir. Son cildinde kadın sahâbelerin hayatı işlenir. Müellif bu eseri, kendinden önce yazılmış olan 1- Ebu Abdullah İbnu Mende (v. 301/913), 2- Ebu Nu'aym el-İsfehânî (v. 430/ 1038),
3- İbnu Abdilberr ve Ebu Musa Muhammed İbnu Ebî Bekr İbnu Ebî Îsa el-İsfehânî'nin (v. 581) eserlerini birleştirmek ve bunlara başka kitaplarda rastladığı ziyade isimleri eklemek suretiyle vücûda getirmiştir. Alfabetik sırayla tanzîm edilmiştir. İçerisinde sahâbe olmayan bir çok isimler de yer alır. Bu eser tahkîkli olarak 1970'te mükemmel bir baskıya kavuşturulmuştur (Kahire). Bütün isimler harekelenmiş, hayatı verilen sahâbelerle ilgili olarak kaydedilen hadîslerin hangi kaynaklarda geçtiği gösterilmiştir.3- Şemsü'd-Din ez-Zehebî (748/1347), Usdü'l-Gâbe'deki isimlere yenilerini ilâve etmek ve sahâbe olmayanları belirtmek ve el-Cezerî'nin hatalarına da dikkat çekmek suretiyle yeni bir telîfte bulundu. Eserin adı et-Tecrîd'dir.
4- El-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe. İbnu Hacer el-Askalânî (952/1545) tarafından te'lîf edilen bu eser Ashab'ın hayatı üzerine yapılan te'liflerin en mükemmelidir. Kendisinden önce yazılan bütün eserleri görmüş, onların kusurlarını gidermiş, kitabın tertîbine öncekilerde rastlanmayan bir yenilik getirmiştir.
Sahâbenin tarifi, adaleti, tabâkâtı gibi çok kıymetli umumî bilgilerin verildiği mukaddime kısmından sonra kitap, harflere göre bölümlere ayrılır: Harfu'l-Elif, Harfu'l-Be, Harfu'l-Cim... gibi.
Her harf de dört kısma ayrılır:
1- El-Kısmu'l-Evvel: Burada, sahâbe olduğu herhangi bir delîl ile kesinlik kazanan zatların isimlerini alfabetik sırayla vererek hayatları hakkında bilgi sunar.
2- El-Kısmu's-Sâni: Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı temyîz yaşından önce gören sahâbe çocuklarını verir. Böylelerinin sahâbe sayılıp sayılmayacağı hususunda âlimler ihtilâf ettiği için, İbnu Hacer bunları ayrıca vermeyi uygun bulmuştur.
3- El-Kısmu's-Sâlis: Burada muhadramları tanıtır. Muhadram, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında müslüman olmuş bulunduğu halde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vicâhen görme şerefine eremeyen müslümanlara denir. Ümmet içerisinde onların da ayrı bir şeref ve makamı vardır.
4- El-Kısmu'r-Râbi: Bu kısmı, bir bakıma önceki kitapları tashîh maksadıyla koymuştur. Onlarda sahâbe olarak zikredilmiş olmalarına rağmen, İbnu Hacer'in kendi tahkikiyle sahâbe olmadıklarına hükmettiği kimseleri bu dördüncü tabakada cemeder.
Bu dört tabakanın dördü de her harf bölümünde bulunmayabilir. Bu kitaptan istifâde için kaydettiğimiz tertîp hususiyetinin bilinmesi şarttır. Herhangi bir yerde sahâbe diye rastladığımız bir ismi bu kitapta bulunca hangi kısımda yer aldığına ve bu kısmın neyi ifâde ettiğine dikkat etmemiz gerekir. Hal-i hazır, Mısır 1328 baskısı, İsâbe'de her sayfanın üstünde, hangi kısım olduğu belirtilmiştir.
Bu baskı dört cilttir. Kenarında el-İstî'âb da basılmıştır. İçerisinde 12279 aded tercümeye yer verilmiştir.
El-isâbe'ye, İbnu Hacer'den sonra bazı istidrâkler yazılmıştır. Talebesi Celaleddin es-Suyûtî (911/1505) ihtisarda bulunmuştur. Bu ihtisar: Aynu'l-İsâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe adını taşır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/286-287-288.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Merdud:

Ravisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel etmek gerekmeyen hadistir. Hükmüyle amel edilip edilmemesi konusunda karar verilemeyen ("tevakkuf edilen") hadisler de merdud gibidirler.
Aslında bu taksim, "netice itibariyle" ve "önemli pratik sonuçları olan" bir genel taksimdir.
Zayıf hadisleri Merdud Hadisler olarak gösterdik. Çünkü bu, genel bir sınıflandırmadır. Yoksa, zayıf hadisler arasında ma'lumun bih olan yani makbul kabul edilebilen hadisler bulunabilir. Konu "Zayıf Hadisle Amel" bahsinde detaylı olarak incelenmiştir.[1]
Ayrıca burada "hadis diye uydurulmuş sözler" (mevzu hadisler)den hiç sözetmemek daha doğru olurdu. Çünkü bu kabil uydurma sözlerin "hadis" diye isimlendirilmesi, "hadis diye uydurulmuş" olmalarından ileri gelmektedir. Yoksa onlar asla "hadis" değildirler. Sırf taksimatta göstermiş olmak için onlara işaret ettik.[2]

---

[1] Özel bilgi için bk. Çakan, Anahatlarıyla Hadis: 195-201.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 105.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40-Dediklerine Göm; Aklın Ve Düşüncenin Delillerinin Yalanladığı Bir Hadis..
41-Dediklerine Göre Birbirini Nakzedip Reddeden İki Hadis...
42-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden.Çeüşik İki Hadis....
43-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden Çelişik İki Hadis...
Dediklerine Göre Üzerinde İttifak Edilmiş Olan .Fakat Kur'an'ın İptal Ettiği Veya Hâriciler Tarafından Delil Olarak İleri Sürülen Hükümler:(44,45 Ve 46}
44-Dediklerine Göre Recm Hakkın Da.Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm...
45-Dediklerine Göre Vasiyet Hususunda Kur'an'ın Reddettiği Hüküm
46-Dediklerine Göre Nikâh Hususunda .Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm:
47-Dediklerine Göre,Cuma Günü Gusletmek Hakkında Tutarsız Bir Hüküm
48-Dediklerine Göre Tecrübe1 Nın Yalanladığı Bir Hadis...
49-Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis...
50-Kur'an'ın Ve İcmâin İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...
51-Dediklerine Göre Sonu.Baş Tarafını İptal Eden Bir Hadis....
52-Dedıklerıne Göre Kur'an'ın Ve Aklın Yalanladığı Bir Hadis...
53-Dediklerine Göre Kur'an1 İn Ve Aklî Delillerin Yalanladığı,Teşbih İfade Eden Bir Hadis....
54- Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...
55- İddialarına Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...
56- Dediklerine Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...
57-Teşbih İfade Eden Bir Hadis...
58- Dediklerine Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...
59-Iddıalarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..
60-Dedıklerıne Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..
61- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...
62-Dedıklerıne Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...
63-Dedıklerıne Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis
64- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis ...
65-Dedıklerıne Göre Icma Ve Kur'an'ın İptal Ettiği Bir Hadis...
66-Çeuşkili Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...
67- Çelışıkılı Dedikleri Ikı Hadis...
68-Dediklerine Göre Akıl Ve Mantığın Yalanladığı Bir Hadis...
69- Dediklerine Göre Rafizîlerın Muhammedin (S.A.V) Ashabını Tekfir Etmede Delil Olarak Kullandıkları Bir Hadis...
70-Kader İle İlgili Bir Hadis...
71-İddialarına Göre Düşüncenin (Nazar) Yalanladığı Bir Hadis...
72- Namaz Hakkında T Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler...
73- Abdest Hakkında Güya Çelişkili Hadisler...
74-Dediklerine Göre Çelişkili İki Hadis...
75- Dediklerine Göre Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis...
76-Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis
77- Dediklerine Göre Akıl Ve Düşün Cenin (=Nazar) İptal Ettiği Bir Hadis...
78- Dediklerine Göre Kur'an"In İki Yönden Yalanladığı Hadis...
79-Dedıklerıne Göre Aklın Ve Düşüncenin (Nazar) İptal Ettiği Bir Hadis..
80-İddialarına Göre, Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...
81-Dediklerine Göre Kur'an'ın Yaratılmış Olduğuna Delalet Eden Bîr Hadis...
82-Îcmâ'a Aykırı Olduğunu Söyledikleri Hadisler...
83-Müşriklerın Çocukları Hakkında İki Farklı Hadis..
84- Dediklerine Göre Bir Kısmı Dıgerı-Ni Nakzeden Bir Hadis...
85-Dedıklerıne Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...
86- İddialarına Göre Teşbih (=Anthropomorphism) E Dâir, İcmâ'ın Ve Kur'an'ın Yalanladığı Bir Hadis...
87-Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...
88- Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...
89- Çelişkili Dedikleri Hadisler....
90-Çelişik İki Hadis...
91- Çelişik Dedikleri Hadisler...
92- Çelişkili Dedikleri Hadisler
93- Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis ...
94- Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler..
95- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ye Aklın Delillerinin (Huccetu'1-Akl) Reddettiği Bir Hadis...
96- Dediklerine Göre Aklın Delilleri (Huccetu'1-Akl) Tarafından Reddedilen Bir Hadis ...
97- Dediklerine Göre Aklın Ve Mantığın İptal Ettiği Bir Hadis...
98-Çelişik Dedikleri İki Hadis...
99, Dediklerine Göre İcma'ın Ve Kur'an1 İn İptal Ettiği Bir Hadis...
100- Dediklerine Göre Aklın Delillerinin (=Huccetu'l-Akl) İptal Ettiği Bir Hadis...
101- Dediklerine Göre Çelişik İki Hadis...
102- Dediklerine Göre Su İçme Hakkında İki Çelişik Hadis..
103 - Necis (=Pis) Hale Gelen Sular Hakkında Güya Çelişik İki Hadis...
104 - Hacc İle İlgili, Çelişik Gördükleri İki Hadis :
105- İddialarına Göre Akun. Dedillerinin (=Huccetu'l-Akl) İptal Ettiği Bir Hadis...
106- Alışveriş Hakkında Çelişik Ol Ouklarını Söyledikleri İki Hadis
107-Hayız Hakkında Çelişik Dedikleri İki Hadis...
108- Aklın Delillerinin (Hucçetu'1-Akl) İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis..
I09-Düşüncenin Ve Aklın Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis

40-Dediklerine Göm; Aklın Ve Düşüncenin Delillerinin Yalanladığı Bir Hadis..

İDDİA: Rasûlullah'a büyü yapıldığını;büyü yapmada kullanılan şeyin Zûervân (veya Zervân) [1]kuyusuna konulmuş olduğunu,Hz.Ali'nin onu kuyudan çıkardığını ve büyü yapılan her bir düğümü çözdüğü zaman Rasûlullahın.genç bir deveden daha çevik imişçesine kendisinde bir hafiflik hissettiğini [2]rivayet ettiniz.
Bu Allah'ın peygamberi (S.A.V) için caiz değildir. Çünkü sihir küfürden ve dediklerine göre şeytanın işlerinden bir iştir.
Allah'ın onu korumasma,melekleri ile ona doğruyu göstermesine ve vahyi şeytandan muhafaza etmesine rağmen;sihir Rasûlullaha nasıl tesir edebi-lir?Allah (C.C) Kur'an'ı

kasdederek,"Ona ne önünden ,ne ardından (hiçbir sûretie) bâtıl yaklaşamaz."(41.Fussılet:42) buyurmuş tur .Ve siz buradaki bâtıl'ın,şeytan olduğunu iddia ediyorsunuz.
Yine Allah/'O bütün gaybı bilendir.Gayba dair ilmini ise,kimseye açmaz.Ancak bir peygamber olarak seçtiği müstesnadır.Çünkü Allah,peygamberin önünden ve ardından muhafiz melekler tayin eder [de onu korurlar)." (72.el-Cinn:26,27) buyurmaktadır. YanirOnun önüne ve ardına meleklerden muhafız tayin eder.Melekler onu muhafaza eder,şeytanın,aslında olmayan birşeyi sokuşturmasından vahyi korur.
(Akılcılar) Sihir hakkında onun.kişiyle kardeşinin arasını açan,adamı karısından ayıran,tılsım ve asılsız şeyler kabilinden bir hile olduğunu söylediler .Ve dediler ki:Bu (sihir) okuyup üflemeden ibarettir.Zehir[3] de bir tür büyüdür,zehir adama içirilir ve onu kadınlardan uzaklaştırır .Adamın şeklini şemailini bozar.saçının sakalının dökülmesine sebep olur.
Keza Firavun'un sihirbazlarının,Musa'ya (A.S) gösterdikleri şeyi,ona hakikatmış gibi.hile ile gösterdiklerini söylediler.ve,"Bunun gibi,biz cıvayı ahnz.ve onu yılan şeklindeki bir kaba boşaltırız.Sonra sıcak bir yere onu salarsak,cıva yılanın kıvrılıp gittiği gibi kıvnla kıvnla gider." dediler.
Dediler ki:Bunun (sihrin) bir hile olduğunun bir delili de,"Bir de ne görsün! Onların ipleri ve sopaları,yaptıkları sihirden ötürü,kendisine koşuyormuş hayalini verdi."(20.Tâ-Hâ::66) âyetidir.Bu sadece bir hayaldir. (Öyle gösterme öyle hayal ettirmedir Hakikatta ise, ortada birşey yoktur.
Allâhu taâlânın ve Süleyman'ın (A.S) saltanatı aleyhine,şeytanların okudukları şeye (sihre) tâbi oldular.Süleyman sihir yapıp kâfir olmadı.Fakat şeytanlar.insanlara sihir öğrettiklerinden kâfir oldular.Bâbildeki,Hârut ve Mârut isimli iki meleğe indirilen şeyleri (-mâ unzile alâ'l-melekey-ni) öğretiyorlardı." (2.el-Bakara:102) âyeti hakkında da "mâ "'nın nefy manasına olduğunu yani,iki (meleğe) sihir indirilmediğini söylediler.el-melekeyni (=iki melek) kelimesi de.Lam'ın kesresi ile "el-melikeyni (=iki sultan) dir, dediler.el-Hasen el-Basri'n in (22-110) [4]de, bu kelimeyi böyle (kesre ile) okuduğunu ve "Bâbil halkından iri ve kuvvetli iki adamdır." dediğini zikrettiler.
CEVAB:Biz deriz ki: Bu fikirleri kabul eden-ler,muhakkak ki Müslümanlara,Yahûdilere,Hrisü-yanlara ve bütün Ehl-i Kitâb'a muhaliftirler.Bütün ürnmetlere;Hindlilere-ki onlar üfürükçülüğe,nazar-uk ve muskaya en fazla inanırlar-,Rumlara.Cahiliyye devrindeki ve İslâm'daki Araplara da muhaliftir-ter.Kur'an'a aykırı olduğu tevil götürmez (şekilde acıktır.)Çünkü Allah (Azze ve Celle) Rasûlüne,"De ki:Sığınınm ben karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabbe.Yarattığı şeylerin fenalığından. Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden.(Büyü yapmak İçin) düğümlere üfleyip tüküren kadınların şerrinden." (H3.el-Felak:l-4) buyurmuş ve bize .sihlrbazlann-okuyup üfleyenlerin ve (nazarlık takarak Jkötülükten korunmak için okuyanların tükür(üp üfle)dikleri gibi-düğümledikleri bir düğüme üflediklerini haber vermiş, bildirmiş tir.
Kureyş,sihre,el-ıdah derdi.
Rasûlullah da el-âdiha'ya ve el-musta'dıha'ya lanet etmiştir.(Rasûlullah)el-Âdıha ile.sihir yapanı; el-musta'dıha ile de sihir yaptıranı kasdetmiştir.
Şâir de sihribazlan kasdederek:
"Sihirbaz düğümlerine (=ukadu'l-âdıhî ve'l-mu'dıh) üfleyen kadınlardan Rabbime sığınnırım." demiştir.
İbnu Numeyr-Hişâm b.Urve'den.o da babasından ,o da Âişe'den (R~A) -ki bu sened sahih ve makbul bir isnaddır.-kendisine büyü yapıldığı zaman Rasû-lullah,"Bana iki adam geldi.Biri baş taranma.diğeri de ayaklarının ucuna oturdu.
Birincisi:(Bu) adamın derdi nedir? dedi. İkİncisİ:(Ona) sihir yapılmış! dedi... Birincisi:Sihri kim yapmış? dedi. **İkİncisi:**Lebîd b. el-A'sam (yapmış) ! dedi.
Birincisi: Neyin içersine yapmış (sihri)? dedi.
İkincisİ:Taraktsaç ve erkek hurmanın kapçığı İle (yapmış)! dedi.
Birincisi:Şİmdi nerede o (büyü yapılan şeyler)? dedi.
İkincisi:Zû Ervân kuyusunda! dedi." buyurduğunu rivayet etti. [5]
Bu (hadis) insanların onun vasıtasıyla kendilerine bir menfaat celbettikleri ve kendilerinden bir za-ran defettikleri birşey değildir ki bununla Rasûlulla-ha medhu senâ'da bulunmuş olsunlar.Bu hadisi nakledenlenyalancı,itham olunan ve Rasûlullaha karşı düşmanlık eden kimseler de değildirler.
Yahudiler ondan önce Zekeriyyâ b.Âzen'i (A.S) bir ağaç içersinde öldürmüş,onu testere ile parça parça doğramışlarken;bu yahudi Lebîd b.eî-A'sam'ın Rasûlullaha sihir yapmış olması yadırganamaz.
Vehb b.Munebbih'in (34-114,6) [6]anlattığına göre Zekeriyyâ (AS) testere,kaburga kemiklerine vardığında inlemiş.Bunun üzerine Allah (C.C) ona;"İster inlemeni (acını) dindireyim,istersen yeryüzünü ve üzerindekiler! helak edeyim." diye ona vah-yetmiş.
Ondan sonra Yahudiler, oğlu Yahya'yı (A.S) kendilerini kandıran fahişe bir kadının sözüne bakarak öldürmüşlerdir. [7]
Yahudiler (îsâ) Mesih'i (A.S) öldürdüklerini ve çarmıha gerdiklerini iddia etmişledir.Eğer Allah (C.C),"Onu öldürmediler.asmadılar da.Fakat kendilerine bir benzetme yapıldı.(Onlardan biri îsâ şeklinde kendilerine gösterildi ve bu adam öldürüldü)» (4,en-Nisâ: 157) buyurmasaydı;biz,başka birinin isa'ya (A.S) benzetildiğini bilemezdik.Çünkü Ya hudiler onun düşmanıdırlar .Yahudiler bu iddiada bulunuyorlar,Hristiyanlar da onların dostları olup,onların bu iddialarını kabul ediyorlar..
Keza Peygamberleri Öldürmüşler, onlan ateşte yakmışlar ve çeşitli işkenceler yapmışlardır.Eğer Allah(C.C) dileseydi,onları bütün bunlardan korurdu.
Rasûlullah da,kızartılmış bir koyun kolu ile zehirlenmiştir.Onu.bir Yahudi kadın zehirlemiş ve zehir,Rasûlullah Ölünceye kadar tesirini nöbet nöbet devam ettirmiştir. [8]
Rasûlullah (S.A.V) (bu hususu kasdederek),"Hayber lokması [o zamandan beri) beni zehir leyegeldi.işte şimdi bu an,haya t damarının kesilme vaktidir. [9] demiştir.
Burada Allah,Yahudi kadınına,Rasûlullahı zehirleme fırsatı vermiş ve neticede kadın.onun ölümüne sebep olmuştur.
Bundan önce ise.Allah onların Peygamber'i (S.A.V) [10]öldürmelerine fırsat tanımamıştır. (?)
Sihir ise;öldürmekten ,ateşte yakmaktan ve işkence etmekten daha hafiftir.
Eğer(akılcılar) bunu sadece;Allah ne Peygambe-s re (S.A.V),ne de diğer peygamberlere şeytanın musallat olmasına müsaade etmeyeceğinden dolayı inkâr ediyorlarsa;onlar Kur'an1 daki"Biz senden evvel hiçbir rast,hiçbir nebî göndermedik ki,o (birşey) arzu ettiği zaman şeytan onun dileği hakkında İlle (bir fitne meydana atmış olmasın!" (22.el-Hacc:52)âyetini okusunlar.Yani:Rasûlullah Kur'an okuduğu zaman şeytan,bazı şeyleri karıştınp,Kur'an' dan birşeymiş gibi göstermek istediği zaman, (yani) namazda,"İşte yüce garânîkler.Muhakkak onların şe-faatları umulur." sözünü,Rasûlullahın lisanına ka-nşürdığı zaman[11]onu teselli etmek için (bu âyeti indirmiştir).. Şu kadar ki şeytan, Kur'an'a ne birşey ilâve edebilir ne de birşeyi eksiltebilir.
Allah'ın (yukarıdaki âyetin devamında) ,"Bunun üzerine Allah.Şeytamn bıraktığı (ilkâ ettiği) fitneyi giderir.Sonra da Allah âyetlerini tesbit eder,kuwetlendirİr."(22.el-Hacc:52) buyurduğunu (hiç) duymadın mı? Yani:Şeytanın ilkâ ettiği şeyi ibtal eder, demektir.
Bundan sonra da,tf(Allah'ın şeytana İmkân verip de sonra fitneyi gidermesi) şeytanın atacağı fit-neyi.kalblerinde bir maraz bulunanlara bir imtihan vesilesi yapmak içindir." (22.el-Hacc:53) buyurmuştur.
İşte,"Ona (Kur'an'a) ne önünden,ne ardından (hiçbir suretle) bâtıl yaklaşamaz." (41.Fussılet: 42) âyeti de böyledir.Yani şeytan ne başlangıçta ne de sonra.Kur'an'da bir ilâve yapmağa kadir olamaz,de-mektir...
EBÛ MUHAMMED:Bana Ebû'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bana Bişr b.el-Mufaddal Yunus'dan.o da el-Hasen (el-Basri)'den haber verdi.(el-Hasen) Cibril.bana geldi ve "Cinlerden bir ifrit sana kötülük yapmayı planhyor.Sen yatağına uzandığında 'Allâhu lâ ilahe illâ huvel-Kayyûm" de",ve âyetu'l-kürsîyi sonuna kadar oku!"buyurdu" [12]demiştir.
Allahu taâlâ.Eyyûb'un (A.S),"Gerçekten şeytan beni zorluk ve musibete uğrattı." (38.Sâd:dediğini de (Kur'an'da) hikâye etmiştir.
EBÛ MUHAMMED :Musâ'nın (A.S) gördüğü sihir hakkında.bu bir hayal (öyle gösterme,zannettirme) dir,hakikatta öyle bir şey yoktur,demelerine ge-lince:Bunu biz inkâr da etmiyoruz, red de etmiyo-ruz.Biz katiyetle biliyoruz ki.bütün mahlûkatın hep-si.bir sinek yaratmak için biraraya gelseler,yine de buna güç yetiremezler.Şu kadar ki,o hayalin (hayal olunan şeyin) onların iddia ettikleri gibi,yılan gömleğine cıva koyarak haraket ettirmek suretiyle mi.yoksa başka bir şekilde mi olduğunu bilmiyoruz.Bu işin hakikatini ancak sihirbaz olan veya bu hususta sihirbazlardan birşeyler dinlemiş olanlar bilebilir.
Onların (akılcıların)"...ve Süleyman'ın saltanatı aleyhine, şeytanların okudukları şeye (sihre) tabi oldular." (2.el-Bakara:lO2) ve"...Babil'deki iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı."(2.el-Bakara:102) âyetleri hakkında,bunların tevili şudur: "Ba-bil'deki iki meleğe (birşey) indirilmedi" demektir." demelerine gelince:Bu,onlann muhal ve ters tevillerinden daha az yadırganır birşey değildiriÇünkü Ba-bil'deki iki meleğe birşey indirilmedikten sonra.bu sözün söylenmesi lüzumsuz ve manasız olmuş olur.
Bir kimse ancak şunu iddia ederse onların bu tevilleri caiz olabilir. :Yani sihir.bu iki meleğe indiril miştir;bu takdirde de mesele evvelce anlatıldığı gibi olur.Yahut da aksine bir delil olur ki-dedikleri gibi iki meleğe sihir indirilmemişse-.Allah, "Ona tabî oldular" buyururdu....
Bunun misali .durup dururken "allemtu ha-za'rracule'l-Kur'âne ve mâ unzile alâ Musa (= Bu adama Kur'an'ı ve Musa'ya indirileni (Tevrat'ı) öğrettim." denilmesidir.Bu sözü işiten kimse buradaki "mâyı.nefy manasına alıp da senin,"Kur'an Musa'ya indirilmedi, "demek istediğini aklına getirmez.Çünkü bu sözden önce birisi."Kur'an Musa'ya indirilmiştir."dememiştir.Bu özü işitenin aklına sadece senin o adama Kur'an'ı ve Tevrat'ı öğrettiğin gelir.
Bu âyetin tevili (yorumu) İse bizce,bu hususta rivayet edilen bir haber ile açıklanmıtır. İbnu Abbas'm anlattığına göre bu haber -özet olarak şu-dur:Süleyman (A.S) cezalandırıldığı ve saltanatının başına bir şeytan geçirildiği zaman;sihir,muska vetılsım yoluyla şeytanlar, onun hazinesine,musallâsınm olduğu yere defnedilmişti.Süleyman (A.S) vefat edince,şeytanlar insanlara gelir, "Biz size rüzgârları ve cinleri Süleyman'ın emrine verdiren,insanları ona boyun eğdiren şeyi haber verelim mi?" derler.İnsanlar da:"Evet" derler.Bunun üzerine Süleyman'ın musal lasına ve tahtının olduğu yere varırlar ve sihri oradan Çıkarırlar.
Bunun üzerine İsrail oğullarının âlimleri:"Bu Allah'ın dininden değildir.Süleyman sihirbaz değildi." derler.
însanlarm ayak takımı ise; "Süleyman bizden âlim idi.O nasıl (sihir) yaptıysa.biz de yapaca-Sjz- (derler.Bu konuda Allahu taâlâ "...ve Süleyman m saltanatı aleyhine şeytanların okudukları
şeye (=mâ tetlu'ş-şeyâtînu) (sihre) tabi oldular."
(2.el-Bakara: 102) buyurmuştur. Yani:Yahudiler,şey. tanın rivayet ettiği (anlattığı) şeye tabi oldular, de-mektir.Çünkü (âyetteki) tilâvet (=okumak) ile rivayet aynı şeydir.

Sonra da (Allah}:"Süleyman sihir yapıp kâfir olmadı.Fakat şeytanlar insanlara sihir öğrettiklerinden kâfir oldular.Hârut ile Mârut İsimli iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı." (2.el-Bakara:102) buyurmuştur.
Bunlar iki melek idi .Âdem oğullan günah işledikleri vakit,insanların aralarında hükmetmeleri için yeryüzüne indirilmiş idiler. Onların (iki meleğin) kalplerine kadınlara karşı şehvet duygusu konulmuş ve zina etmemek, kimseyi öldüremek ve içki içmemekle emrolunmuşlardı.Zühre (Venüs) dâvada bulunmak kasdıyla ikisine geldi.Onlar Zühre'den hoşlandılar ve onu arzuladılar.Zühre de onunla göğe çıktıkları ismi (duayı) kendisine öğretmedikçe razı olmadı.Onlar da öğrettiler.Tekrar Zühreyi arzuladılar.Zühre yi-ne,onlar içki içmedikçe razı olmadı. Onlar içki de içtiler, ve arzuladıkları ihtiyaçlarını giderdiler. Sonra çıktılar ve bir adam gördüler.Kendilerinin yaptıkları şeyleri görmüştür zannıyla adamı öldürdüler.Zühre,o ismi (duayı) söyledi ve göğe yükselerek kayboldu .Allah da onu (ceza olarak) akan yıldız haline soktu.Allah iki meleğe de kızdı ve onlara Hârut ve Mârut ismini ver-di.Onlara dünya azabı ile âhiret azabı arasında bir seçme yapmalarını söyledi.Onlar da dünya azabın1 seçtiler.Bu yüzden ikisi, insanlara,kişi ile karısının arasını açan şeyleri öğrettiler[13]
Ehl-i nazar (akılcılar) a göre,Allah'm iki meleğe indirdiği şey-Allah daha iyi bilir-Zühre'nin onunla eöğe çıktığı Ism-i âzâm'dır.Bu iki melek Zühre 'den ve
Allah kendilerine kızmadan önce,bu isimle göğe çıkıyorladı.Zühre o ismi şeytanlara öğretti. Şey tanlar da onu dostlarına öğrettiler. Onlara sihri de öğrettiler.
Denilir kûSihirbaz bir söz söyler ve yerle gök arasında uçar.suyun üzerinde yürür.
EBÛ MUHAMMED: Bana Zeyd b.Ahzem et-Tâî tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdussamed haber verdi, (ve) dedi: Bize Hemmâm,Yahya b. Kesîr'den rivayet et-ti.fYahya) şöyle dedi:"Uman âmili (=valisi)Ömer b.Ab-dilaziz'e "Bize bir sihirbaz kadın getirildi.Biz de onu suya attık.fakat suya batmadı." diye yazmış...Ömer b.Abdilaziz de ona:Su konusu bizi ilgilendirmez! Eğer (aleyhinde) açık bir delil varsa (ne âlâ) aksi takdirde bırak gitsin..!" diye cevab yazmıştır.
Yine bana Zeyd b.Ahzem et-Tâî tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdussamed haber verdi (ve) dedi:Bize Zeyd b.ebî Leylâ haber verdi (ve) dedi:Bize Amîrafveya Umeyra) b.Şukeyr[14]haber verdi (ve) dedi:Biz Sinan b.Seleme ile Bahreynde idik.Bir sihirbaz kadın getirildi. (Sinan) emretti ve suya aüldı.Kadın suya bat-jnadı.Bu defa kadının idam edilmesini emretti.Biz de Udam sehpası için) bir ağaç yonttuk.
Bu sırada kadının kocası geldi.Sanki yanmış bir Ş1? gibiydi.(Sinan'a):"Ona emret de.benden boşan-!' dedi.Sinan da kadına:"O'ndanboşan!" dedi Fakat) bana bir kapı ve bir İp dedi.Kadm kapının üzerine oturdu.ve ipe okuyup üflemeğe ve onu düğümlemeye başladı.Birden kapı yükseldi ve ikisiyle beraber sağa sola gitmeğe başladi.Kadını ve kocasını yakalamak mümkün olmadı."
Bize Ebû Hâtim,el-Asmaî'den tahdis etti (ve) de-di:Bana Muhammed b.Muslim et-Tâifî [15]şöyle bir hadis nakletti:"Şeytanlar fizikî yapılannı değiştirmeğe kadir olamazlar. Fakat sihir ile değişmiş görünürler."
Bana Ebû Hatim tahdis etti (ve) dedi:el-Asmaî Ebû Amr b.el-Alâ'dan naklederek şöyle dedi:"ĞûI (=Dev,gulyabânî) cinlerden bir sihirbazdır."...
Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Mu'temir b.Süleyman haber verdi (ve) dedi:Mansûr'u;Rıb'î b.Hırâş'dan ,o da Huzeyfe'den (RA) olmak üzere Rasûlullahın şöyle dediğini zikrederken işittim :(Rasûlullah) demiş ki:Şüphesiz,Deccahn yanında ne bulunduğunu en İyi bilen benim.Onun yanında yakıcı bir ateş ve soğuk sudan bir nehir vardır.Biri-niz onu görürse sakın korkmasın.Gözlerini yumsun ve ateş olarak gördüğüne dalsın.Çünkü o ateş (aslında) soğuk sudan bir nehirdir[16]
Yine bana Ebû Hâtim,el-Asmaî'den,o da Ebu'z-Zinad'dan tahdis etti.(Ebu'z-Zinâd) şöyle dedi:Bir kadın geldi.Fetva soracakmış.Rasûlullahın vefat etmiş olduğunu gördü.Sadece Rasûlullahın hanımlarından birini buldu.Onun Hz.Âişe olduğu söylendi.Kadın Âişe'ye :"Ey mü'minlerin annesi! Kadının biri bana,
"Sana «kocanın yüzünü sana çevirecek birşey yapmamı ister misin?" dedi.(el-Asmaî devamla}:Zannederim Ebu'z-Zinâd şöyle devam etti: "Kadın iki köpek getir-di.Birine kendi.diğerine de ben bindim.ve Allah'ın dilediği kadar gittik.Sonra (büyücü) kadm,diğer kadı-na:"Bâbil'de olduğunu biliyor musun?" dedi.Sonra bir adamın (veya "iki adamın" dedi) yanma gir-dim.Adamlar bana:"Şu külün üzerine işe!" dedi-ler.Ben gittim fakat işeyemeden o iki adamın yanına döndüm.Bana:"Ne gördün?" dediler.Ben: "Hiçbir şey görmedim." dedim.Bana:"Sen daha işin basındasın" dedi!er"Kadın (devam ederek) rTekrar döndüm kendimi zorlayarak işedim.Benden peçeli bir süvari gibi birşey çıktı ve göğe yükseldi.Tekrar iki adama dön-düm.Bana:"Ne gördün?" dediler.Ben de onlara (olanları) anlattım.Bana:"O (senden çıkan şey) senin imanın idi,seni terketti." dediler.Büyücü kadına vardım ve:"Vallâhi o iki adam bana birşey öğretmediler.Nasıl davranacağımı da söylemediler." dedim.Büyücü ka-dın:"Ne görmüştün?" dedi.Ben :"Şunu şunu..." dedim.
O :"Sen araplann en sihirbazı oldun artık sihir yap ve istediğini iste!" dedi.Sonra büyücü,kanallar açü ve 'Tarla ol!" dedi.Bir de baktım ki ekinler sallanıp duruyor.
Sonra"Olgunlaş!" dedi.Bir de baktım ki ekin ku-rumuş.Büyücü,ekini aldı,kabuğunu soydu,ve bana verdi.Bana :"Bunu öğüt,ondan kavut yemeği yap ve kocana yedir."dedi.Ben ise bunların hiçbirini yapma-dım.Mesele bu dereceye vardı.Tevbe etsem (günahım affedilmiş) olur mu? dedi.
Kadın,"Emece[17]de oturan Huzâa kabilesinden, bir adam görmüş ve :"Ey mü'minlerin anası bu adam Hârut ve Mârût'a insanlann en çok benzeyeni
EBÛ MUHAMMED: Bunu İbnu Muleyke'den.o da Âişe'den (RA) olmak üzere,îbnu Curayc da rivayet etmiştir.
EBÛ MUHAMMED: Bu öyle birşeydir ki biz,bun-lara aklî deliller ve kıyas bakımından inanmıyo ruz.Fakat biz, (Mukaddes) kitaplar ve peygamberlerin haberleri ve -Gördükleri ve müşâhade ettikleri şeyler hakkında ancak düşüncenin (aklın) gerekli kıldığı ve kıyasın delâlet ettiği şeye inanan şu adamlar (akılcılar) hâriç-ümmetlerin her devirde bunun üzerinde ittifak etmiş olmaları sebebiyle inanıyoruz.
el-Hasen fel-Basrî'n) in (22-110) [18] (Hârutve Mârut hakkında):O ikisi Bâbil halkından iri ve kuvvetli iki adamdır." sözüne ve "el-melikeyni (= iki hükümdar)"şeklinde okumasına gelince;bildiğim kadarıyla, ne Kurrâ'dan ve ne de tefsircilerden hiç kimse,bu hususta ona uymamiştır.Üstelik bu görüş hiç hoş olmayan birşeydir ve açıklama olmaktan da uzaktır.
İki adama.kişi ile karısının arasını ayıran birşey indirilmesi nasıl caiz olabilir?[19]

41-Dediklerine Göre Birbirini Nakzedip Reddeden İki Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahın,"Benden sonra nebi yok-tur.Ümmetimden sonra başka ümmet de yoktur.Helâl;Allah tebarake ve taâlâ'nin benim ağzımdan Kıyamet gününe kadar helâl kildığıdır.Ha-ram da .Allah'ın benim ağzımdan Kıyamet gününe kadar haram kıldığıdır, "buyurduğunu [20] rivayet
Sonra da Mesih'in ineceğini ve domuzları öldüreceğini, haç'ı kıracağını ve helâl olan şeyleri arttıracağını [21]rivayet ettiniz.
Keza Âişe'den,onun:"Rasûlullah hakkında Hâtemu'l-Enbiyâ (Nebilerin sonuncusu) deyiniz.On-dan sonra nebi yoktur,demeyiniz. [22] dediğini rivayet ettiniz.
Bu ise bir çelişkidir.
CEVAB: Biz deriz ki :Bunda herhangi bir tutarsızlık veya çelişki yoktur.Çünkü Mesîh (Isâ) geçmiş bir peygamberdir.Allah onu yükseltmiştir ve âhir za-manda,kıyamet alâmeti olarak tekrar indirecektir.Allahu taâlâ:""Gerçek-ten o (isa'nın nüzulü) kıyamet için bir beyandır."(43.ez-Zuhruf:61) buyurmuş-tur.Kurrâ (Kıraat imamların) dan kimisi bunu "Gerçekten o kıyamet için bir alâmettir." mânasına gelmek üzere (âyetteki ılm'i ,alem olarak) okumuşlardır.
Mesih indiği zaman,Muhammed'in (S.A.V) şeriatından hiçbir şey neshetmeyecek bilâkis,onun ümmetinden olan imam öne geçecek.Mesîh de onun arkasında namaz kılacaktır.
"Helâl olan şeyleri arttıracaktır.." sözüne gelince:Bir adam Ebû Hurayra'ya (RA) "Helâl olarak ancak kadım arttırır.der.O da :"Evet (kasdedilen) budur!" der.Sonra da güler.
EBÛ MUHAMMED : Helâl olan şeyleri arttıracaktır." sözünden maksad,o bir kimsenin.beş veya altı hanımla evlenmesini helâl kılar demek değildir.Sadece :Mesih (A.Ş) Allah kendini yükseltinceye kadar bir hanımla evlenmemiştir .Allah onu yeryüzüne indirin,bir hanımla evlenir ve bu suretle,Allah'ın ona hela kıldığı şeyler artmış olur...demek istemiştir.
Ve o vakit Ehl-i Kitaptan,Mesih'in Allah'ın kulu olduğunu bilmeyen ve onun beşer olduğunu inanmayan hiçbir kimse kalmaz.
Hz.Âişe 'nin"Rusûlullah hakkında "Hâtemu'l-Enbiyâ (Peygamberlerin sonuncusu) deyiniz, ondan sonra nebî yoktur." demeyiniz." sözüne gelin-ce:Hz.Âişe (RA) İsâ'nin ineceğini düşünerek bu sözü söylemiştir.Onun bu sözü Rasûlullahm,"Benden sonra nebî yoktur" sözü ile tezad teşkil etmez.Çünkü Rasûlullah: "Benden sonra - Peygamberlerin bir önceki şeriatı nesh ederek gönderildiği gibi-benim şeriatımı neshedecek (kaldıracak) bir peygamber yoktur." demek istemiş;Hz.Âişe (R.A) de,"Rasûlullahtan sonra Mesih (İsâ) inmeyecek,demeyin." demek istemişür.[23]

42-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden.Çeüşik İki Hadis....

İDDİÂ Rasûlullahın,borcunun ödenmesi için karşılığını bırakmayan borçlunun cenaze namazını kılmadığını rivayet ettiniz.. [24]
Sonra yine O'nun :"Kim mal bırakırsa ailesi-nindir.Kim borç bırakırsa o(nu Ödemek) benim üzerime (düşer) [25]ve başka bir hadiste:
"Kim bir keli bırakırsa .Allah ve Rasûlüne (bırakmış) dır.[26] buyurduğunu rivayet ettiniz. (Keli: Fakir aüeler veya bakacak kimsesi olmayan çocuklar demektir.)
Rasûlullah;borcunu ödemeyi ve ölümünden sonra onun çocuk ve ailesine bakmayı kendine gerekli kıldığı birinin namazını kılmayı nasıl terkedebilir?
Bu bir çelişkidir.
CEVAB: Biz deriz ki burada-Allah'a hamdolsun-herhangi bir çelişki yoktur.Çünkü borçlu olup (Ölen) ve borcunun ödenmesi için birşey bırakmayan kimsenin cenaze namazını kılmaması;İslâm'ın başlangıcında,ve fetihler genişleyip.kensine ganimet malları gelmeden önce idi.Ve o .böyle davranmakla,borcun hafife alınmamasını ve ödeyemiyecekleri şeyi borç almamalarını kasdetmiştir.Vaktaki Allah kendisine ganimet ihsan edip fetihler genişleyince ve ona mallar gelince,fakirler ve çocuklar için ganimetten bir pay ayırmış ve bu paydan, müslümanların borçlarını ödemiştir. [27]

43-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden Çelişik İki Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahm Mâiz'i (R.A) ;zina ettiğini huzurunda dört kere ikrar etmedikten ve her ikrarında kendisinden yüzçevirmedikten sonra rec-metmediğini.sonra dördüncü

ikrarında onu recmettiğini [28] rivayet ettiniz.

Sizin fakihlerinizden bir kısmı bu hadisi kabul ettiler ve: ""Bir kimsenin (suçunu) ikrarı,aleyhindeki Şahidlerin adedi kadar olmadıkça onu recmetmeyiz." dediler.
Ali b.ebî Tâlib de bu görüşte idi.
Sonra yine rivayet ettiniz ki:İki adam Rasûlullah'a geldi.Birisi şöyle dedi:Benim oğlum bunun yanında işçi i di. Onun hanımı ile zina etmiş. Oğlumun bu suçundan dolayı ona.yüz koyun ve bir de köle verdim.Sonra biz ehl-i ilimden bir adama (bu meseleyi) sorduk. Oğluna yüz sopa ve bir sene sürgün cezası;kadına da recm gerekir." dedi."Rasûlullah (S.A.V):"Nefsim elinde olan (Allah)a andolsun ki aranızda Allah'ın kitabı İle hükmedeceğim:Yüz koyun ve köle sana geri verUmiştir.Oğluna yüz sopa ve bir sene sürgün cezası,bu adamın karısına da recm cezası!" buyurdu ve aralarında böylece hükmetti.Sonra ;"Git yâ Un ey s, şunun hanımına! Eğer zina ettiğini itiraf ederse,onu recmet." dedi.Kadın da itiraf etti,o da recmetti.[29]
Halbuki hiçbir kimse.Rasûlullahın bir mecliste hattâ birkaç mecliste "Kadın suçunu dört kere itiraf etsin",dediğini söylememiştir.
Bu ise Mâiz hadisine ayladır.
CEVAB Biz deriz ki burada-Allah'a hamd olsun-herhangi bir tutarsızlık veya çelişki yoktur.Çünkü Rasûlullahm Mâiz'den dört kere yüz çevirmesi,onun zina ettiğini itiraf etmesinden ve Allah'ın örttüğü bir suçu açığa çıkarmasından hoşlanmadığı içindir.Yoksa huzurunda dört kere suçunu ikrar etmesini istediğinden değil!...

Bir de onun durumunu iyice öğrenmek ve "Aklı yerinde mi,yoksa aklî durumu bozuldu mu?" bunu bilmek istemiştir.Onun durumunu öğrenmek için dört kere itiraf etmesini uygun görmüştür.Eğer iki,üç veya beş , altı kere itiraf etmesini uygun görseydi.bu yine de bağlayıcı bir delil teşkil etmezdi.
Şu rivayet,Rasûlullahın;huzurunda zinanın itiraf edilmesinden hoşlanmadığını göstermekte-dir:Bu,Mâlik'in,Zeyd b.Eslem'den "Rasûlullah zamanında zina ettiğini itiraf eden bir adam hakkındaki" rivayetidir: Rasûlullah adama yüz sopa vurulmasını emretti ve:"Ey insanlar! Sizin için Allah'ın yasakladıklarından vazgeçme vakti gelmiştir.Kim bu pisliklerden bir iş işlerse,Allah'ın kendi suçunu örttüğü gibi o da suçunu örtsün.Çünkü kim bize (kendisine ceza verilmesi için) yanağını uzatırsa.biz onun hakkında Allah'ın kitabının gerektirdiği şeyi tatbik ederiz.[30] buyurdu.
Suçunu inkâr edenin durumu hakkında şüphe kalmazsa,bu takdirde itirafın dörtten fazla veya eksik olabileceğine şu hadis delâlet etmektedir:
Yahya b.Saîd ,Hişâm ed-Dustuvâî'den,o Yahya b.ebî Kesîr'den,o Ebû Kılâbe'den (RA] rivayet o Ebu'l-Muhelleb'ten, o da Imrân b.Husayn'dan etti ki: (Imrân b.Husayn şöyle) dedi:Rasûlullah ile beraber-dik.Kendisine.zinadan hamile kalan,Cuheyne kabilesinden bir kadm geldi ve:"Yâ Rasûlallah! Ben.haddi gerektirecek bîr günah İşledim.Cezayı bana tatbik et." dedi.Rasûlullah kadının velîsini çağırdı ve kadına iyi bakmasını,çocuğunu doğurunca kadım kendisine getirmesini emre t ti.Kadın doğumunu yaptı .Bunun üzerine Rasûlullah kadi-na.çocuğu emzirmesini .sütten kesince de kendisine gelmesini emretti.Kadın da öyle yaptı.Sonra velîsi kadını getirdi.Rasûlullah emretti .kadının (üst) elbiseleri yırtıldı ve recmedildi.Soma da Samazını kıldı."
Ba hadiste kadının suçunu dört defa itiraf ettiği zikredilmemektedir.[31]Bu ise Rasûlullahm:"Git yâ Uneys! Şunun hanımına! Eğer (zina ettiğini) itiraf ederse onu recmet" dediği zikredilen hadis için (onu destekleyen) bir şâhlddir.
Yine dediğimize diğer bir delil de şudunMâiz b.Mâlik ,recmedildiği vakit buna dayanamadı ve kaçtı.Buna rağmen onu recmettiler.Rasûlullaha onun acıya dayanamadığını haber verdikleri vakit Rasûlullah:"Onu bana getirseydiniz de tekrar onun durumuna bakaydım ya[32]buyurmuştur....
Eğer cezayı gerektiren şey; onun dört defa ikrar etmesi olmuş olsaydı,Rasûlullahm,"Onu bana geri getirseydiniz ya!"sözünün manası olmazdı.Çünkü o, adam hakkında Allah'ın hükmünü infaz etmişti.Adam dört kere ikrar ettikten sonra-eğer döner-se.onun dönmesinin kabul edilmesi caiz olmaz.Fakat ikrar için bir aded tayin edilmezse, o zaman adamın ikrarından dilediği zaman dönmesi ve onun bu dönüşünün kabul edilmesi caiz olur. [33]

Dediklerine Göre Üzerinde İttifak Edilmiş Olan .Fakat Kur'an'ın İptal Ettiği Veya Hâriciler Tarafından Delil Olarak İleri Sürülen Hükümler:(44,45 Ve 46}

44-Dediklerine Göre Recm Hakkın Da.Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm...

İDDİA : Siz Rasûlullahm recmettiğini,ondan sonra imamların (devlet başkanlarının) da recm ceza-lannı tatbik ettiğini rivayet ettiniz.Halbuki Allah,câri-yeler,hakkında:"Eğer bir fuhuş yaparlarsa,o vakit hür kadınlar üzerine gerekli olan cezanın yarısı kendilerine lâzım gelir."(4.en-Nisâ:25) buyurmaktadır.Recm cezası ise,insanı öldürüp telef etmektir,ve parçalanma kabul etmez.O halde hür kadına verilen cezanın yansı cariyeye nasıl verilir?
(Ebû Muhammed}:Âyetteki el-muhsanât'ın evli kadınlar olduğunu söylediler ve :"Bu âyet,(zina eden) evli kadının cezasının sopa (değnek) olduğuna delâlet eder." dediler.
CEVAB: Biz deriz ki:el-muhsanât,eğer burada "evli kadınlar" manasına olsaydı.dedikleri doğru olurdu.Ve bu delil geçerli olurdu...el-muhsanat ise burada,"bekâr hür kadınlar" dan başkası değil-dir.Bâkire oldukları halde onlara el-muhsanât (evli kadınlar) denmiştir.Çünkü ihsan (^evlilik) hür kadınlara mahsustur ve onlarla evlenilir.Çâriyelerle evlilik (akdi) olmaz.
Sanki Allah (C.C):ftKendUerine;hür kadınlar üzerine gereken cezanın yansı verilmelidir." derken,hür kadınlar ile bakire olanları kasdetmiştir gibi-
Araplar bazan sığıra-hiçbir yeri sürmediği el-musıra (=çift süren) derler.Çünkü başka hayvanla değll.sadece sığırla çift sürülür...
Otlaklanndaki develere de el-hedy (kurbanlık) Kr'kÜnkü Ka'be'ye kurbanlık, onlardan götürülür eye kurt)an için götürülmeseler bile,onlara bu ım verilir.
Bizim el-muhsanât hakkındaki .yapmış olduğu, muz "el-muhsenât bu âyette- bakire ve hür kadınlar demektir." şeklindeki tevilimizi destekleyen diğer bir şahid de ,Allahu taâlânın başka bir yerdeki:"Içiniz. den iman etmiş hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse,mâlik olduğunuz iman etmiş genç kızlannizfolan cariyeler) den alsın" (4.en-Nisâ:25) âyetidir, el-muhsanât-burada-hür olan kadınlardır.Buradaki el-muhsanâtın "evli kadınlar" olması caiz değildir. Çünkü evli kadınlar tekrar nikâh edilemez. [34]

45-Dediklerine Göre Vasiyet Hususunda Kur'an'ın Reddettiği Hüküm

ÎDDIÂ: Rasûlullahın:"Vâris (mirasçı) İçin vasiyet yoktur.[35] buyurduğunu rivayet ettiniz.Alla-hu taâlâ ise:"Sizden birinize ölüm alâmetleri belirdiği zaman, geriye mal birakacaksa,babasına,anasına ve akrabasına vasiyet etmesi farz kılındı."(2.d-Bakara: 180) buyurmaktadır.Ana ve baba ise her halükârda mirasçıdırlar. Onları mirastan kimse menedemez.
İşte bu rivayet Allah'ın kitabına aykırıdır.
CEVAB: Biz deriz ki :Bu âyet neshedilmişÜr.Onu miraslar hakkındaki âyet [36]neshetmiştir.

Eğer, "Miraslar hakkındaki âyette, (yukarıdaki) âyeti neshedecek birşey yoktur.Çünkü bazan ana babaya hem mirastaki hakkını hem de vasıyyet edilen haklanı vermek caizdir." derse,biz ona deriz ki:"Bu caiz değildir. Çünkü Allah ana babanın mirastaki haklarının.sadece veraset yoluyla hak kazandıkları mikdar kadar olduğuna hükmetmiş tir. Miraslar hakkındaki âyetten sonra Allah:"(Yetimler ve vârisler hakkındaki)bütün bu hükümler,Allah'ın şeriatı ve çizdiği sınırlandır.Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse.Allah onu.ağaçlan altından ırmaklar akan Cennetlere koyar ki,orada ebedî olarak kalıcıdırlar.İşte bu,en büyük kurtuluş ve saadet-tir.Kim de Allah'a ve peygamberine isyan eder,şe-riat hükümlerini çiğneyip geçerse,onu da içinde ebedi olarak kalmak üzere ateşe koyar.Onun için rusvây edici,aşağı düşürücü bir azab vardır."(4.en-Nisâ:13.14) buyurmuştur.
Allah,miraslar hususunda çizdiği sınırlara itaat etmeğe karşılık,en büyük sevabı vadetmiş,bu sınırlara isyan etmeğe karşılık da.en şiddetli azabla korkut-muştur.Hiç kimse, vâris e, Allahu taâlânın tayin edip farz kıldığından daha fazla bir mal veremez.
Vasiyet âyetinin,Rasûlullahın:'Vâris için vasiy-yet yoktur." sözü ile neshedildiği de söylenebilir.
Sünnet'in Kur'an'ı nasıl neshettiğîni ise,inşâal-lah ileride açıklayacağız.. [37]

46-Dediklerine Göre Nikâh Hususunda .Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm:

İDDIÂ: RasûIullahın,"Kadın,halası ve teyzesi «zerine nikâh edilemez.[38] ve'Neseb yoluyla (nikahı) haram, olanlar.aynı şekilde süt (emme) yoluyla da haram olurlar" [39]buyurduğunu rivayet ettiniz.
Allah ise:"Size şunları nikahlamak haram ki-hndı:AnaIanniz,kızlannız..."(4.en-Nisâ:23} buyurmaktadır .Allah (C.C) âyette;kadın ile,onun hala ve teyzesinin bir nikâh altında cemedilmesinden bah-s etmemiş tir.Süt (emmek) ile de sadece süt anne ile süt kızkardeşi haram kılmıştır.
Sonra Allah (C.C):"Haram kılınanlar dışında kalanlar size helâl kılındı."(4.en-Nisâ:24) buyur-muştur.Bu suretle kadını,hala ve teyzesiyle birlikte nikahlamak ve aynı şekilde süt anne ve süt kızkardeş dışındaki bütün süt akrabalan,Allah'ın helâl kıldıklarının şümulüne girmektedir.
CEVAB:Biz deriz kî:Allah azze ve celle (insanların) itaatkârlıklannm veya isyankarlıklarının nasıl olduğunu denemek ve iyilik ve kötülük yapana karşılığını vermek için -helâl veya haram kıldığı şeyler-deionlan helâl veya haram kılacak bir illet (=sebep) ol-maksızın-farzlarla kullarını imtihan eder..
Yalan ,koğuculuk,iftira,gıybet,cimrilik,zulüm ve benzerleri gibi, Allah'ın bize fitraten çirkin kaldığı şeyler hariç;bütün çirkin olan şeyler,Allah'ın o şeylerden nehyetmesi ile çirkin olur.Güzel de,Allah'ın onu emretmesi ile güzel olur.
Allah (Azze ve Celle) bir peygamberi.bir şeriat ile gönderir.Uzun müddet bu şeriat ile'amel edilir.Bu şeriatla amel edenler Allah'a itaat etmiş olurlar. Sonra ikinci bir peygamberi, ikinci bir şeriat ile gönderir, ve birinci şeriatı nesheder. Bu ikinci şeriatla amel eden ler de Allah'a îtaat etmiş olurlar. Tıpkı Musa'yı (A.S)Cumartesi yasağı ile göndermesi ve bunu, İsâ (A.S) ile neshetmesi; yine Musâ,yı, yedinci günü (doğan çocuğun) sünnet edilmesi hükmü ile göndermesi ve bunu da İsâ (A.S) ile neshetmesi gibi; aynı şekilde Allah'ın, bir tek peygamberin zamanında, kullarına bir şeyi farz kılması ve sonra onu neshetmesi caizdir.

Allah (C.C): "Biz, bir âyetin hükmünü diğer bir âyetle değiştirirsek veya unuttururs ak (geri bırakırsak) ondan daha hayırlısını yahud onun benzerini getiririz.." (2. el-Bakara: 106) buyuruyor. "...Ondan daha hayırlısı..." ile, "Ondan daha kola-yı"nı kastetmektedir.
O halde: Kur'an'ın Kur'an'la neshedilmesi caiz olunca, Kur'an'ın sünnetle de nesheditmesi caiz olur. Çünkü sünneti kendisine Cebrail, Allah'tan getirmektedir. Bu taktirde Kur'an olan (neshedilmiş) Allah kelâmı, Kur'an olmayan Allah'ın vahyi ile neshedilmiş olur. Bundan dolayıdır ki Rasûlullah: "Bana Kur'an ve onunla beraber, onun misli (benzeri) verildi.[40]buyurmuştur. Bununla; kendisine Kur'an, ve sünnetten de onun misli verildiğini kasdet-mistir. Bu sebeple Allah (C.C.) da: "Peygamber size ne yi verdiyse onu alın, size neyi yasak ettiyse ondan uzak durun." (59.el-Haşr:7) buyurmuştur. Allah (C.C.) Rasûlullahtan Allah kelamı olarak bize ne ulaşırsa onu alacağımızı bilmektedir. Lâkin o, Rasûlulla-ha vahyetmek suretiyle, Kur'an'ın bazı âyetlerini nes-hedeceğini de bildirmektedir.
Bu (neshetme) vuku bulunca, bazılarının kalplerine dokunmuş ve anlayışlarına tesir etmiş bunun üzerine Allah da bize: "Peygamber size neyi verdiy se onu alın..." (59. el-Haşr:7) Yani: Kur'anda olmayan bir hüküm veyahutta Kur'an'ı nesheden bir hü kum getirdiği zaman onu alın (kabul edin), buyurmuştur.
EBÛ MUHAMMED : Sünnetler bize göre üç türlüdür.
BirincİsirCebrâil'in Allahu Taâlâ'dan getirdiği sünnet..."Kadın halası ve teyzesi üzerine nikâh edilmez." ve "Nesep yoluyla (nikahı)haram olanlar,aynı şekilde süt (emme] yoluyla da haram olurlar." ve "Bir veya İki emme ile haramhk (hükmü) cereyan etmez.[41] ve "Diyet kişinin asabesl-ne (baba tarafından akrabalarına) düşer, "hadisleri ve bunlara benzer esaslar (temel hükümler) gibi...
ikincisi Allah'ın Rasûlullaha sünnet kılmasını mubah kıldığı,bu hususta kendi görüşüne (=reyi-ne) başvurmasını emrettiği sünnettir.Bu nevi sünnette Rasûlullahın, dilediğine -ÜUet (sebep) ve mazeretine göre-ruhsat tanıma hakkı vardır.İpeği erkeklere haram kılması ve Abdurrahman b.Avfa (R.A)-ondaki bir hastalıktan dolayı-tpek kullanması için izin vermesi; [42] ve Mekke hakkında" Oranın otu koparılmaz, ağacı kesilmez." buyurması gibi...Ab-bas b. Abdilmuttalib[43]bu söz üzerine: "Ya Rasûlullah! izhir hariç (olsun).Çünkü o.bizim kabirleri mizfveya evlerimizin çatışım örtmek) için[44]ge rekdir."uedi.Rasûlullah da:"(Pekâlâ) izhir hariç!" [45]dedi.
Eğer Allahu taâlâ ,Mekke'nin bütün ağaçlarının kesilmesini haram kılmış olsa idi,Abbas'ın (R.A) izhir'in mubah kılınması isteğine muvafakat etmez-di.Fakat Allah,onun,faydalı gördüğü şeyi mubah kılmasına müsaade etmiş,o da Mekke'lilere olan faydasından dolayı izhir otunu mubah kılmıştır.
Rasûlullahın münâdisi:"(Mekke'nin) feth (in) den sonra hicret yoktur." diye bağınr.Sonra Abbas (R.A) Mucâşîl b. Mes'ûd [46]un kardeşinin ,Fe-tih'den sonra Muhacir olabilmesi için şefaatçi olarak Rasûlullaha gelir.Rasûlullah ona:"Amcamın şefaatim (^aracılığını) (istisna olarak) kabul ettim.(Fakat aslında) hicret yok"[47]buyurmuştur..Eğer bu hüküm,nazil olmuş olan (değişmez bir hüküm) olsay-dı.onda şefaat caiz olmazdı.
"Eski (ölü) topraklar Allah'a ve Rasûlüne ait-tir.Bilâhare bu topraklar,benden size verilmiştir. Binaenaleyh her kim ölü bir araziyi (işleyip) ihya ederse,orası onundur[48]buyurmuştur.
Umre ile alâkalı olarak da:"Şayet şimdiki görüşüme daha önce sahip olmuş olsaydım.umre için ih rama girerdim. [49]buyurmuştur
Yatsı namazı hakkında da:Eğer ümmetime meşakkat vermeyecek olsaydım,bu namazın vaktini ,şu an (içinde olduğum gecenin son kısmı) olarak tayin ederdim. [50] buyurmuştur. Ayrıca,kurban etlerinin üç günden fazla sak Ummasını,kabir ziyaretini ,(içki saklamaya mahsus) kaplardaki nebiz'İ [51]İçmeyi yasakla-miş;sonra da "Ben sizin kurban etlerini üç günden fazla saklamanızı yasaklamıştım .Sonra anladım ki,İnsanlar bunu misafirlerine takdim ediyorlar ve o anda mevcut olmayanlar için sakhyorlar.Binae-naleyh artık yiyiniz ve dilediğiniz kadar saklayınız. Sizi kabir ziyaretinden de nehyetmiştim.Şİm-di artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz.(Fakat feryâd-u figân ederek) haddi aşmayın!...Çünkü kabir ziyaretinin kapleri incelttiğini (yumuşattığı) gördüm ve fikrimi değiştirdim. [52] Sizi (İçki saklamaya mahsus) kaplardaki nebizl içmekten neh-y etmiş tim. Artık içiniz, fakat sarhoş eden şeyleri içmeyiniz!.. [53]
EBÜ MUHAMMED:Muhammed b.Hâlid b. Hıdâş'ın rivayet ettiği şu hadis,bu hususu daha iyi açıklamaktadır:
Bana Muhammed b.Hâlid b.Hidâş tahdis et-ti.Bana Müslim b.Kuteybe tahdis etti (ve) dedi:
Yûnus ,Mudrik b.Umâra'dan (R.A) bize haber verdi (ve) dedi ki:"Rasûlullah (S.A.V) Ansârdan birinin bahçesine girdi.Yanmda nakîr [54]içersinde nebiz bulunan bir adam gördü ve:"DÖk onu! " buyurdu.
Adam :"(Son olarak) onu içmeme müsaade etmez misin? Sonra bir daha içmem! " dedi.
Rasûlullah :"Onu (son olarak) iç.Fakat (bundan sonra) bir daha İçme![55] buyurdu.
İşte bütün bunlar Allah'ın, Rasûllahın birşeyi menetmesini ve menettikten sonra,dilediği kimse için müsaade etmesini ona mubah kıldığını sana gösterir.
Eğer bu hususlarda,bu şekilde haraket etmesi
caiz olmasaydı,"Kelâle[56] hakkında sorulduğu zaman tevakkuf ettiği gibi o hususlarda da tevakkuf ederdi.Kelâleden sorana:"Bana bildirilen budur .Bana daha fazla bîrşey bildirilinceye kadar sana bundan fazla birşey söyleyecek değilim!" [57] demiştir.
Yine bunun gibi,kocası ile anlaşamayan bir kadın gelip,zıhar'dan sorduğu zaman tevakkuf etmiş ve ona bir cevap vermeyerek. :"Bu hususta Allah.hükmünü verecektir[58] demiştir.
Ona (S.A.V);İhramh olan ve üzerinde yünden bir cübbe ve koku eseri olan biri geldi.(Durumu hakkında) ondan fetva istedi.Rasûlullah ona ce vab vermedi.Elbisesine büründü ve kendisinden erkek devenin hırıltısına benzer bir hırıltı duyuldu. [59] Sonra kendine geldi ve adama cevab ver. [60]
Üçüncü tür Sünnet:Bize ,edep maksadıyla sünnet kıldığı şeydir.Eğer bu sünneti işlersek,bundan dolaya sevab kazanmış oluruz.Yok eğer terk edersek, -inşaallah - bize herhangi bir günah yoktur.
Sarığın çene altından bağlanmasını emretmesi ve pislik yiyen hayvanın etini yemekten [61]ve hacamat (kan almajdan elde edilen kazançtan [62]nehyetmesi gibi.
Allah (C.C):"De ki :"Bana vahyolunanlar içinde bir kimsenin yiyeceği arasında,dediğiniz gibi haram edilmiş birşey bulmuyorum. Ya İniz haram olarak şunlar var:Leş,yahut akmış kan,yahut domuz e ti,ki o şüphesiz bir pisliktir. Yahut Allah'tan başkasının adına bir fisk olarak boğazlanan."(6.el-En'âm:145) buyurduğu halde;ehli eşeklerin [63]azi dişli bütün yırtıcı hayvanların ve pençeli kuşların [64]etlerini haram kılması da böyledir.
RasûlulIah,"Bu sûre indiği zaman,zikredilenlerden daha fazla,haram kılınacak birşey bulamıyorum?"demek istemiştir.Sonra Mâide sûresi nazil olmuş ve bu sûrede; henüz canlı iken yetişip kesmedi-ğimiz;boğulmuş (sert bir cisimle) vurulmuş ,(yüksek bir yerden) yuvarlanmış,başka bir hayvan tarafindan boynuzlanmış «yırtıcı hayvanlar tarafindan parçalanmış hayvanlar haram kılınmıştır. [65]
Allah , Kur'an ile bize haram kıldıklarını (bu su retle arttırmıştır.Yine bu hususta, Rasûlullanin dilinden, yırtıcı vahşî hayvan ve yırtıcı kuşları ,ehli e-şeklerin etlerini haram kılmıştır.
Allah ,(C.C) "Kâfirlerin size bir fenahk yapmasından korkarsanız dört rekâtlı namazları kısalt manızda üzerinize bir günah yoktur."(4.en-Nisa: 101) buyurmasına rağmen,ernniyyette olunduğu zamanda namazı kısaltmak hususunda da aynı şeyi söyleriz:
Allah (C.C),korku bulunduğu zaman namazı kısaltmamızda üzerimize bir günah olmadığını bize bildirmiştir. [66]
"...yüzünüzü ve ellerinizi yıkayın,başınızı mesnedin ve ayaklanızı da yıkayın "(5.el-Mâide:6) âyetine rağmen mestlere meshedilmesi de [67]böyledir.
İsa b.Yûnus el-Evzâîden, ,o da Yahya b.ebî Kesîr'den (-129) [68]rivayet etti ki o, şöyle demiştir: "Sünnet, Kur'an üzerinde hüküm vericidir.Kur'an ise sünnet üzerinde hüküm verici değildir." [69]Yani demek istiyor ki:Sürmet Kur'an'ı açıklayıcıdır.Al-Iah'ın Kur'an'da ne murad ettiğini (sünnet) haber verir. [70]

47-Dediklerine Göre,Cuma Günü Gusletmek Hakkında Tutarsız Bir Hüküm

IDDIÂ:Mâlik-SafVân b.Süleym -Atâ b. Yesâr Ebû Saîd el-Hudrî isnadıyla.Rasûlullahın (S.A.V):"Cuma günü gusletmek,âkil ve baliğ olan herkese vaciptir. [71] buyurduğunu rivayet ettiniz.
Sonra Hemmân -Katâde-el-Hasen (el-Basrî) -Semûre (b.Cundeb) isnadıyla rivayet ettiniz ki (Se-mure) şöyle demiştir:"Rasûlullah (S.A.V) "Kim Cuma günü abdest alırsa iyi ve güzeldir.Fakat kim gusleder (boy abdesti alır) sa ,o daha iyidir.[72] buyurdu.
Bu hadis birincisine aykırıdır.
CEVAB Biz deriz ki:Rasûlullah,"Cuma günü gusletmek,âkil ve baliğ olan herkese vaciptir." sözü ile onun farz olduğunu kasdetmemiştir.Kirlerden temizlenmiş, kötü kokulan izale edilmiş bir şekilde camiye gelmeleri için;faziletini sevabını kazanmak isteyenlere bayram namazları için gusletmek [73] vacip olduğu gibi; bu da Rasûlullahın aynı şekilde vacip kıldığı birşeydir.....
Rasûlullah ayrıca;koku sürünmeyi [74] elbiseleri temizlemeyi,İş elbiselerinin dışında Cu-ma'ya mahsusu elbise giyinmeyi de emretmiştir[75]
Bütün bunların hepsi; Rasûlullahın tercih ettiği ve farz olarak değil de fazilet cihetinden vacip kıldığı şeylerdir.Sonra Rasûlullah.insanların içersinde hasta ve meşguliyeti olanların bulunabileceğini.bir memlekette gusledüemeyecek kadar şiddetli soğuk olabileceğini ve ancak zor şartlar altında gusledilebileceğini düşünerek: "Kim abdest alırsa iyi ve güzel-ir.Yani caizdir." buyurmuş,sonra bunu müteakib.yapabilen için gusletmenin daha iyi ve faziletli olduğunu açıklamıştır.
Üç günden fazla,kurban etlerinin saklanmasını yasaklaması ve sonra: "Sonra anladım ki insanlar inisafirlerine takdim ediyorlar ve o an mevcud olma-yanlan için saklıyorlar.Binaenaleyh artık yiyin ve dilediğiniz kadar (et) saklayın." demesi,
Kabir ziyaretinden nehyetmesi ve sonra da :"Çünkü kabir ziyaretinin kalpleri yumuşattığını gördüm ve ıikrimi değiştirdim. Şimdi artık kabirleri ziyaret edin, (Fakat feryad-u figân ederek) haddi aşmayın..." buyurması da böyledir. [76]

48-Dediklerine Göre Tecrübe1 Nın Yalanladığı Bir Hadis...

IDDİÂ :İbnu Lehî'a'dan.o ,Mişrah b. Âhân'dan,o da Ukbe b.Amir'den;onun Rasûlullahı "Eğer Kuran deri içine konsa .sonra ateşe atılsa yanmaz.[77]derken işittiğini rivayet ettiniz...
Bu,asılsız olduğundan şüphe etmediğimiz bir hadistir.Çünkü biz mushaflann yandığını, diğer eşyalara ve kitaplara ânz olan şeylerin onlara da arız olduğunu görüyoruz.
CEVAP: Biz deriz ki:Bu hadisin;onların unuttukları ve bilemedikleri bir tevili (yorumu) vardır.Ben inşâallah
Bana Yezîd b.Amr tahdis etti (ve) dedi:el-As-î'ye (122-213) [78]bu hadisi sordum.Bana:'Yani eğer Kur'an insanın içine konsa (insan onu ezberlese) sonra bu insan ateşe aülsa,yanmaz." dedi.
el-Asmafnin kasdettiği şudur:Allah,müslü-manlardan kime Kur'an'ı öğretir ve ezberlettirirse; günahlarından dolayı içine atılsa bile,Kıyamet günü ateş onu yakmaz." [79]
de:"Kur'an'ı ezberleyiniz.Veya Kur'an'ı okuyunuz.Bu mushaflara aldanfip ta ezberlememezlik etjmeyi-niz. Çünkü Allah Kur'an'ı ezberlemiş olan bir kalbe ateş ile azab etmez." demiştir.
Ebû Uraâme (yukarıdaki sözü ile) insanın cismini, deri(el-ihâb) gibi.Kur'an için kılıf yapmıştır.el-İhâb dibağatlanmamış deridir.
Eğer el-ihâb 'in " dibağatlanmış deri" olması caiz olsaydı;onu cisimden kinaye olarak zikretmesi caiz olmazdı.
Bunun benzeri,Âişe'nin (R.A) bir konuşma yaptığı ve babasınfm mürtedleri öldürmesin) den bahsettiği zaman-Başları omuzlara düşürdü,kanlan da derilerin (=uhub) içinde topladı." sözüdür.Hz.Âişe'nin derilerden kasdı,cesedlerdir.
Bu hadisin tevili (yorumu) hususunda başka bir görüş daha vardır.Bazısı demiştir ki:"Bu,Hz.Peygam ber'in(S.A.V) devrinde idi.Bu (deri içindeki Kur'an'm yanmaması) onun peygamberliğine alâmet ve Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğuna.omın katından nazil olduğuna delil idi.Allah bu hususu bir vakitler müşrikler Kur'an'a hakaret ettikleri zaman bu mucize ile açıklamıştır.Hz.Peygamberden sonra ise.bu mucize ortadan kalkmıştır.
Aynı bunun gibi, peygamberlerin kendi zamanlarında mucizeler meydana gelir.Ölü dirlUr;kurt konuşur [80]eve şikâyette bulunur[81]kabir.içindeki ölüyü dışarı firlatir[82]Fakat peygamberlerden sonra bunlar ortadan kalkar.yok olur.'
Bu husustaki diğer bir görüş de:"...yanmaz" sözünün deriye değil,Kuran'a aid olmasıdır.
Yani:Eğer Kur'an bir deriye yazılsa,sonra ateşe atılsa;yanan şey deri ve mürekkebtir.Kur'an de-ğiI.Sanki Allah (Azze ve Celle) Kur'an'ı deriden kaldırıp yükseltmekte ve onu ateşten korumaktadır.Biz kelâmcılann:"Mushafta olan Kur'an'a delâlet eden (mânâlâr)dır.yoksa kendisi değil" dedikleri gibi;Kur'an'm mushailarda mecazi olarak bulunduğuna değü.hakikaten bulunduğuna şüphesiz inanırız.
Zira Allah tabâreke ve taâlâ da: "Muhakkak ki o Levh-i mahfuzda saklı bir Kuran-ı Kerîm'dir.Ona tertemiz olanlardan başkası el süremez."(56. el-Vâkıa:77-79) buyurmuş;
Rasûlullah da "Düşman topraklarına yanınızda Kur'an varken girmeyin. [83] buyururken mus hafi kasdetmiştir. [84]

49-Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis...

RasûIullahm:1(Sıla-i rahim (akraba ziyareti) ömrü arttınr[85]buyurduğunu rivayet et ™^.Halbuki Allah (CC):"...ecelleri gelince bir an geri kalmazlar ve öne de geçmezler.t((7.el-A'raf: 34) buyurmaktadır.
Sıla-i rahlm,ne geri kalacak ne de ileri geçecek olan bir eceli nasıl uzatabilir?
CEVAP: Biz deriz ki:Ömrün artması iki mânaya gelir.
Birisi:Zenginlik,refah,rızık bolluğu,vücud sıhhatidir. Nitekim "Fakirlik en büyük ölümdür" denil-miştir.Bir hadiste şöyle denmiştir : Allah (C.C) Musa'ya (A.S) ,onun düşmanını öldüreceğini bildirir.Sonra Mûsâ (A.S) düşmanının (ölmeyip) hurma yapraklan ile birşeyler ördüğünü görür ve:'Yâ Rabbi! Bana,onu öldüreceğini vadetmiştin?" der.Allah (C.C) da:(Vadettiğimi) yaptım.Onu fakirleştirdim." der... .
Şâir de şöyle demiştir:
"Ölüp de rahata kavuşan,ölü değildir. Ölü ancak,dirilerin ölüşüdür."
Yani, dirilerin ölüsü ilejakiri kasdediyor.
Fakirliğe.ölüm denmesi ve hayattan azalma ola rak kabul edilmesi caiz olunca;zenginliğe de hayat ismi verilmesi ve ömrün artması olarak kabul edilmesi caiz olur.
Hadisin başka bir mânası da şudunAllah kulunun ömrünü,kendi nezdinde yüz sene olarak yazar.Fakat onun bünyesini ,terkîbini,şeklini seksen senelik bir ömre göre takdir eder.Bu kimscakrabalarını ziyaret ederse, o terkibi ve bünyeyi arttırır.Adam seksen sene yaşar.buna ilâveten yirmi sene daha yaşar, ve yüz seneye ulaşır.îşte bu yüz sene,arük ne ileri ne de geri bırakılmayan eceldir. [86]

50-Kur'an'ın Ve İcmâin İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİÂ: Allah (C.C):"Biz bir şeyi dilediğimiz za-man.ona sözümüz sadece "Ol!" dememtzdino da hemen oluverir.M(16.en-Nahl: 40) buyurduğu ve insanlar "Allah'ın takdirini geri çevirecek hiçbir şey ol-
madığına ve O'nun hükmünü değiştirecek,iptal edecek birşeyin bulunmadığına" icma ettikleri halde siz.sadakanın kaçınılmaz kazayı (=kaderi) defedeceğini rivayet ediyorsunuz.
CEVAB:Bunun tevili (yorumu) için deriz ki:Kişi günahları dolayısıyla,kendisine bir ceza takdir edilmesine müstehak olur.Ne zaman sadaka verirse, müstehak olduğu cezayı kendisinden uzaklaştırmış olur.
Nitekim, "Gizlice (gösteriş yapmadan) verilen sadaka Rabbin gazabını (öfkesini) söndürür.[87] hadisi de bu hususu ispat etmektedir.
Görmüyor musun,Allah (C.C) bir kimseye gazablandığı zaman ,o kimse kendisini O'nun azabına »maruz bırakmış olur. Kişi bu sadakasıyla bu gazabı ortadan kaldırınca,azabı da ortadan kaldırmış olur.Bu,şuna benzer:
Ben bir adama karşı büyük bir suç işledim BUH: 78/12. Bundan dolayı onun belâsından ve hemen bana karşılık vermesinden korktum ve ona bir hediye verdim ve bu suretle ona mâni oldum,ve dedim ki:"Hediye.hakkedilmiş bir cezayı defeder (uzaklaştırır). [88]

51-Dediklerine Göre Sonu.Baş Tarafını İptal Eden Bir Hadis....

İDDİÂ:"Başınıza öyle imamlar (idareciler) gelecek ki;onlara itaat ettiğiniz takdirde azmiş yan ettiğiniz takdirde İse sapıtmış olacaksınız.[89]hadisini rivayet ettiniz.
Bu.aklen mümkün değildir.Nasıl olur da ona is yan etmekle sapıtmış.ve ona itaat etmekle de azmış olurlar?!
CEVAB: Biz deriz ki:Bu hadiste.tevil edildikten sonra herhangi bir çelişki mevzuubahis değildir.Görüldüğü kadarıyla hadisin mânası şudur: Onlar eğer,Allah'a karşı isyankâr lığı, halka zulmetmeyi, ve haksız yere kan dökmeyi emredenlere itaat ederlerse,itaat edenler azıp sapıtmış olurlar.Eğer-Haricîlerin yaptığı gibi onlara isyan edilir ve onlara başkaldınlır da müslümanlar arasında ihtilâfa sebep olunursa,bu isyan edenler doğru yoldan sapmış olurlar.
Yani hadis,şu mânaya gelir:"Ne onların dedikleri yapılır.ne de onlara isyan edilir."
Yine Rasûlullahın.onlann kürsülerden iyiyi emretmelerini ,eğer buna isyan edilirse isyan edenlerin doğru yoldan sapmış olacağını;veya onlarm,bu makamın (kürsülerin) dışında,kötülüğü emretmelerini ve buna itaat edilirse.itaat edenlerin azmış ve sapıtmış olacağını kasdetmiş olması da mümkündür. [90]

52-Dedıklerına Göre Kur'an'ın Ve Aklın Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ:Siz, Rasûlullahın:"Kıyamet günü Rabbinizi.ondördünde ay'ı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Onu görmek için İzdihama mâruz kalmayacaksınız.[91]dediğini rivayet ettiniz.
Halbuki Allah (C.C) '."Hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez.Fakat O, bütün gözleri İhata eder." (6.el-En'am:alO3) ve "Onun misli gibi (O'na benzer) hiçbir şey yoktur." (42,Şûrâ,l 1) buyurmaktadır.
Aklen,Hâhk'ın hangi sıfatla olursa olsun mahlûka enzemesi caiz değüdir.Mûsâ (A.S) da:"Rabbim, kendini bana göster,sana bakayım (dediğinde) Allah:"-Beni hiçbir zaman göremezsin ,."(7.el-A'râ'f:143) demişür,
Eğer bu hadis sahih ise,o takdirde Allah'ın (C.C) da:"Rabbinin kudretine bakmazmısın,gölgeyi nasıl yayıyor!?"(25.el-Furkân:45) ve "Görmez misin ki Allah herşeye gücü yetendir.[92] buyurduğu gibi;hadisteki görmek,bümek mânasına gelir.
CEVAB: Biz deriz ki:Hiç şüphe yok ki bu hadis sahihtir.Bu hadis,sika (güvenilir) râvilerden,çeşitli tarîk (isnad)lardan rivayet edildiği için,bu gibi hadislerin yalan olması iriimkün değildir.Eğer bu gibi hadislerin yalan olması mümkün olsaydı;teşehhüd gibi, deve sığır ve koyunun zekâtı[93],mallann ve paraların zekâtı gibi; boşama .köle azad etme ve buna benzer,ancak hadislerle bilebildiğimiz ve ;bu hususta Kur'an'da hiçbir açıklama bulunmayan ve amel etmekte olduğumuz dini hususların da asılsız ve hükümsüz olması gerekirdi.
"Hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez.Fakat O,bütün gözleri ihata eder." ve Mûsâ'nın,"Rabbim kendini bana göster,sana bakayım (dediğinde)Allah:"-Beni hiçbir zaman göremezsin.?"sözüne gelin-ce,bu Rasûlullahın "Kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz." sözü ile tezad teşkil etmez.Çünkü Allah (C.C) "...hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez." sözü ile,gözlerin O'nu bu dünyâda göremiyeceğini kasdet miştir.Mûsâ'ya (A.S) "...Beni hiçbir zaman göremezsin." demekle de bu dünyada göremiyeceğini kasdet-mişür.Çünkü Allah (C.C) dünyada kendisini bütün yarattıklarından perdelemiştir.Onlara hesap günü ,ceza ve kısas günü tecellî edecektir. O zaman mü'minler,ondördünde ay'ı gördükleri gibi

O'nu göreceklerdir. Ondördünd eki Ay(ı görme) hususunda nasıl ihtilaf etmiyorlarsa ,0'nun (görülmesi) hususunda da ihtilâfa düşmeyeceklerdir.
Burada ay'ın bütün halleriyle -onun dönme-si,haraketi, büyüklüğü ve şekli -benzetme yapılmamıştır. Buradaki teşbih (benzetme) sadece; ondör-dünde ay'a baktığımız gibi O'nu göreceğimiz ve dolunay halideki ayı görme konusunda ihtilâf etmediğimiz gibi O'nu görme konusunda da ihtilâfa düşmeyeceğimiz noktasından yapılmıştır.
Araplar birşeyin meşhur ve gayet açık olduğunu ifade etmek için ay'ı örnek verirler ve:"Bu güneşten daha aşikâr, sabah aydınlığından daha açık ve ay'dan daha meşhurdur." derler.
Zu'r-Rumme [94] de şöyle der: "Gerçekten öyle parladın ki.hiçkimseye gizli değilsin.
Ancak ay'dan haberi olmayan bir kimseye gizlisin."
Hadisteki, "O'nu görmek için izdihama mâruz kalmayacaksınız, "sözü de dediğimizin diğer bir deliü-dir.Zira izdiham aybaşında,hilâli ararken olur.O zaman insanlar toplanırlar ve birisi:"İşte hilâl.işte hilâl der.Diğeri de "Hilâl değil o" der .Halbuki kamer-de(hilal safhasından sonraki ayda) böyle ihtilâf edilmez.herkes onu bulunduğu yerden görebilir ve onu görmek için birbirlerini sıkıştırmasına ve izdihama lüzum kalmaz.
Rasûlullahın hadisi (bu mevzuda) Kur'an üzerine hâkim ve onu açıklayıcıdır.
Allah (C.C),"....hiçbir göz onu ihata edemez." buyurduğunda,Rasûllahdan da,"Kıyamet günü Rab-binizi göreceksiniz." dediği sahih bir haberle gelirse;anlayış akıl ve temyiz gücüne sahip bir kimse-ye,bunun (Allah'ı görmenin),(dünyadakinden) farklı bir zamanda olduğu gizli kalmaz.
Mûsâ'nın/'Rabbim kendini bana göster.sana bakayım." sözü,Allah'ın kıyamette görüleceğine en açık bir şekilde delâlet etmektedir.Eğer Allah,hangi halde olursa olsun asla görülemiyecek olsa ve O'na bakılması mümkün olmasaydı, onların (akılcıların) bildikleri (Allah'ın) bir sıfatmı.Mûsâ (A.S) bileme-miş,bu sıfat ona gizli kalmış olurdu.
Kıyamet günü Allah'ın gözle görüleceğini söyleyen bir kimse,onlara göre Allah'ı bir sınırla sınırlamış olur.Ve kimin nazarında Allah sınırlı ise.o kimse Allah'ı yaratılanlara benzetmiş ve kim de Allah'ı yaratılmışlara benzetmişse, hiç şüphesiz kâfir olmuş olur?[95]
Peki o halde ,"Rabbim kendini bana göster,sana bakayım." dediği vakitte.Mûsâ 'nın;Allah'ın kendisine vahyettiğini ve ağaçtan kendisine konuştuğunu açıklamasına ne diyecekler?!Mûsâ 'nın Allah'ı (yaratılan) birşeye benzettiğine ve Allah'ı sınırladığına mı hükmedecekler?
HayırîAllah'a andolsun ki Mûsâ (A.S) Onlann düşündüğü şekilde olsaydı-bu dereGe cahil olamazdı!..
Mûsâ (A.S) Allah'ın kıyamet günü görüleceğini biliyordu.Fakat o.Kıyamet günü Allah'ın Peygamberlerine ve velîlerine vereceği şeyi,Allah'm kendisine dünyada vermesini istemiş,Allah (C.C)da,dünyayı kasdederek 'Beni hiçbir zaman göremezsin.Fakat şu dağa bak.Eğer o yerinde durursa, s en de beni görürsün." (7.el-A'raf: 143) demiştir.
Allah (C.C) ona.dağın kendisinin tecellisine da-yanamıyarak toz olacağını,eğer dağlar buna dayanmaktan âciz ve zayıf kalırsa ,Adem oğlunun Kıyamet günü Allah'ın,kendilerinin görme kudretlerini kuvvetlendirmesine ve dünya da mevcud olan perdeyi onların gözünden kaldırmasına muhtaç olacak kadar zayıf olmağa en lâyık olduklarını bildirmiştir.
Tecelli,zuhur etme,ortaya çıkma demektir.Bu mâna kasdedilerek,"celevtul-arûsa= gelinin duvağını kaldırdım" denir.Keza kılıç ve aynayı paslarından ortaya çıkarınca da "celevtu'l-mir'âte ve's-seyfe=kılıcı ve aynayı pasından temizleyip ortaya çıkardım." denilir.
"Kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz..." sözündeki ru"yet (=görme)-Allah'ın "Görmez misin ki Allah herşeye gücü yetendir.[96]Yanl: Bilmez misin ki..?"-dediği gibi.bilmek manasınadır."demelerine gelince,bu muhaldir.Çünkü biz Allah'ı dünyada da biliyoruz.Dünyada da,Kıyamet gününde de vaziyet aynı olduktan sonra bu haberi vermenin ne faydası var?!
İncil'de okudum kijsâ (A.S) vahyi açıklamağa başladığı zaman şöyle demiştir:"Merhamet edenlere saadetler ve müjdeler (olsun).Rahmet de onlann üze-rinedir.Kalpleri İhlaslı olanlara saadet ve müjdeler olsun. Çünkü Rablerini göreceklerdir." [97]
Allah tabârake ve taâlâ da:"Nice yüzler vardır ki,o gün (kıyamette) güzelliği İle parıldar.(O yüzler) Rablerine bakarlar."(75.el-Kıyâme:22,23)bu-yurmaktadır.
Allah (C.C) öfkelendiği bir kavim hakkında ise:"Hayir, muhakkak ki onlar,kıyamet günü Rab-lerinden perdelen mislerdir. Sonra onlar muhakkak ateşe gireceklerdir. "(23. el-Mutaffifîn: 15,16)buyurmuştur.Bu sözlerde »parlayan ve Rablerine bakan yüzlerin-diğer yüzler perdelendiği vakitte-perdelenmeyen yüzler olduğuna delil yok mudur?!
Eğer bize:"Bu "bakma"rın ve "bakılan şey"in mahiyeti nedir?" derlerse,biz deriz ki: "Biz Allanın sıfatlan hakkında ancak Rasûlullahın (S.A.V) vardığı noktaya kadar varabiliriz.Rasûlullahtan sahih olarak sabit olan şeyleri reddetmeyiz.Çünkü o.bizim mantığımıza ve tasavvurumuza sığınmaz.Bilakis biz keyfiyetinden bahsetmeksizin bir şekil Üe sınırla maksızın ve bize gelen (bildirilenlerle bize gelmeyenleri kıyaslamaksızm bunlara iman eder,ve bu husustaki söz ve inanç (imiz) m kıyamet günü inşallah kurtuluş yolu ve bütün nefsâni arzulardan (veya: sapık inançlardan) kurtulmamiz(a vesile) olmasını ümid ederiz. [98]

53-Dediklerine Göre Kur'an1 İn Ve Aklî Delillerin Yalanladığı,Teşbih İfade Eden Bir Hadis....

İDDİÂ:Siz;mü'minin kalbinin Allah'ın parmaklarından iki parmağı arasında olduğunu [99]rivayet ettiniz.
Eğer siz,parmaklardan,nimetleri kasdediyorsa-nız,-hadis sahihtir. bu da bir izah şeklidir.Yok eğer »hakikaten parmaklan kasdediyorsanız,bu muhaldir.Çünkü Allah,uzuvlarla vasıflandırılamaz ve mâhlûkâta (yaratılmışlara) da benzetilemez.
Arapların: "Fulanın kendi malı üzerinde ne güzel parmağı var." sözüne bakarak,hadiste geçen "parmaklar"! nimet ve iyilik olarak tevil etme cihetine gittiler .Bu söz İle araplar adamın tesir ve iyiliğini kasde-derler.Nitekim çoban da devesini anlatırken şöyle demiştir.
"Zayıf bacaklı ve firtlak damarlıdır. İnsanların kıtlığa uğradığı zamanda onun üzerinde deve çobanının parmağını görürsün" .Yani deve üzerinde çobanın ihtimamının izini (iyiliğini,nimetini) görürsün .demektir.
CEVAP: Biz deriz ki:Şüphesiz bu hadis sahihtir. "Parmak" in tevili hususunda onların kabul ettikleri anlayış hadise uymamaktadır. Çünkü"Rasûlul-lah dua ederken:"Ey kalpleri (halden hale) çeviren.kalbimi dîn'in üzre sabit kıl." demiştir.Bunun üzerine hanımlarından biri:"Sen de Yâ RasûlulIah-nefsinden korkuyormusun?" demiş,Rasûlullah da cevaben:"Müminin kalbi.Allahın (C.C) parmaklarından iki parmağı arasındadır." buyurmuştur.
Eğer kalb onlara göre.Allahın nimetlerinden iki nimet arasında ise,o kalb bu iki nimetle korunmuş demektir. O halde niçin Rasûlullah,Allahın kendisini
sabit kılması İçin dua etmiş ve niçin kendisine, "Sen de nefsinden korkuyormusun?" diyen hanımına.onun sözünü te'yid eden bir cevab vermiştir.Hal-buki.eğer kalp iki nimet ile korunmuş ise.korkmama-sı gerekirdi.
Eğer bize: "Buradaki parmak size göre ne demektir?" derse,biz deriz ki:O (parmak),başka bir hadisteki/Yeryüzünü parmağınm-veya iki parmağının üzerinde taşır. [100] hadisine benzer.
Buradaki parmağın ,nimet manasına gelmesi caiz değildir.
Keza Cenab-ı Hakkın, "O kafirler AÜahı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyamet günü yer küresi tamamen O'nun avucundandır.Gökler de elinde dürülmüşîerdir."(39.ez-Zumer:67) âyetine benzer.Buradaki el ve avuc'un (= kabza) da nimet manasına olması caiz değildir.
Biz,Allahın parmağının bizim parmaklanınız gibi.elinin bizim elimiz gibi.avucunun da bizim avcumuz gibi olduğunu söylemiyoruz. Çünkü Allanın hiçbir şeyi .bizim hiçbir şeyimize benzemez. [101]

54- Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ.-"Allahın her iki eli de sağ (el) dir." hadisini rivayet ettiniz.Eğer "iki el" ile iki uzvu kasdediyor-sanız bu muhaldir.Iki el'in .ikisinin de sağ olmasını akıl nasıl kabul edebilir?
CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadis sahihtir ve manası muhal (akıl dışı) değildir.Rasûlullah bununla sadece
tamlık ve mükemmelliği kasdetmiştir.Çünkü herşe-yin solu;kuwet,güç,ve tamlık bakımından sağdan: noksandır.
Araplar her işe sağdan başlamayı sever,soldaı başlamaktan hoşlanmazlardı.Çünkü sağda,tam-lık.solda da noksanlık vardır.Bu sebeple arap-l lar,"uğur(=el-yumn) ve uğursuzluk (=eş-Şu'm)u ka-j bul etmişlerdir.Uğur (=yumn),sağ el.'den (=el-yedu'l-[yumnâ),uğursuzluk (=şu'm) da sol el'den,el-yedu'ş-| şu'mâ,yani (=el-yedu'l-yusrâ) dandır.Bu,açik bıı izahtır.
Rasûlullah'ın,"iki el ile birden ihsanda bulunma" yi kasdetmiş olması da caizdir.Çünkü sağ el veren eldir.Ellerin ikisi de "sağ" olursa.ihsan da ikisi ile birlikte olur.
Başka bir hadiste Rasûlullahın:"Allahm sağ eli (gece gündüz) nimet ve ihsan akıtıcıdır.Onu hiçbir
şey tüketmez.[102]buyurduğu rivayet edilmiştir...Yani:îhsan ve bağışlarını akıtır, döker. Onu hiçbir şey azaltmaz,demektir. el-Merrâr[103] da:
"Akîl'in[104] kuyusunun başında.iki eli de sağ olan bir genç duruyor." dediği zaman,bu manayı kasdetmiştir. [105]

55- İddialarına Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...

IDDIÂ:RabbİniZ,sizin yana yakıla inlemenize.ümidsizliğe düşmenize ve kendisinin,sizin duanıza süratle icabet etmesine hayret eder (şaşar) [106]buyurduğunu ve yine "...şuna güldüğünü [107]rivayet ettiniz.
Halbuki;ancak birşeyi önceden bilmeyen kim-se,sonradan öğrenince şaşar, hayret; eder ve güler.
CEVAB:Biz deriz ki:"Hayret etmek" ve "gül-mek"onlann zannettikleri gibi değildir. Onun mânası sadece şudur:"Şu,şu O'nun (C.C} nazannda şaşılacak ve gülünecek birşey durumundadır." demektir. Çünkü gülen kimse ancak , kendisini şaşırtan birşeye güler.Bu sebeple Rasûlullah (S.A.V) kendisine misafir gelen ve kendi yiyeceğinden fazla olarak misafire, yetecek kadar yemeği olmayan.bunun üzerine misafirin yemesi için lâmbayı söndürmesini hanımına emreden-halbuki misafir,ev sahibinin yemediğini (karanlıktan

dolayı) farketmemektedir-Ansârdan bir zata:"Gerçekten Rabbiniz.dün ikinizin yaptığına şaşmıştır. [108] buyurmuştur.Yani:'Taptığınız (iyilik)O'nun (C.C) katında "insanla nn hayret ettikleri birşey" durumunda olmuştur." demektir.
Allahu taâlâ Peygamberine:"Ey Rasûlüm eğer (kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan »asıl şu sözleri şaşılacak şeydir:..."(13,er-Ra'd:5)buyur-muştur.Bu sözle Allah (C.C) "Benim katımda şaşılacak bir şeydir." demek istememiş;sadece kâfirlerin sözünün.o sözü işiten kimsenin nazannda şaşılacak birşey olduğunu kasdetmiştir. [109]

56- Dediklerine Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...

IDDİÂ: Rasûlullahın, "Rüzgâra sövmeyî-niz, çünkü o Rahman'm nefesindendir.[110] buyurduğunu rivayet etüniz.Öyleyse sizin nazarınızda rüzgârın yaratılmamış olması icabeder. Çünkü Rahman'dan (C.C) olan birşey,mahlûk (yaratılmış) olamaz.
CEVAB: Biz deriz ki:Rasülulîah nefes ile.onlann nefes denince anladıkları şeyi kasdetmemiş; ancak rüzgârın, Rahman'ın verdiği ferahlık ve rahatlık olduğunu kasdetmiştir.
Nitekim,"Ey Allahım, (uğradığım) eziyetten beni kurtar,ferahlık ver." denilir (Yani ferahlık ver.mana-sına .nefes ile aynı kökten gelen bir fiil "neffis anni=beni ferahlat" fiili kullanılmıştır.)
Yine Allah (C.C) Ahzâb (savaşı) günü Rasûlünü rüzgar ile rahaÜatmış,ferahlatmıştır.Allahu Taâlâ bu hususta.:"....biz onların üzerine bir rüzgâr ve görmediğiniz (meleklerden ibaret) ordular salıvermiştik."(33.el-Ahzâb:9) buyurmuştur.
"Ben.Rabbinizin nefesini Yemen tarafindan duyuyorum (hissediyorum) [111]hadisi de aynı şekildedir.
EBÛ MUHAMMED:Bu, bir çeşit kinayedir.Çünkü bunun manası şudur:Rasûlulîah (bu sözü ile şöyle demiş gibidir):"Ben Mekkelilerden dolayı sıkıntı keder ve üzüntü içindeydim,Allah beni Ansâr ile ferahlandırdı: [112]
Yani Rasûlullah ferahlığa,Ansâr vasıtasıyla kavuşmuştur nsâr ise (aslen) Yemenlidir.
İşte Ansâr nasıl Allah'ın (verdiği) ferahlığı ise rüzgar da Allah'ın verdiği ferahlık ve rahatlıktır.
EBÛ MUHAMMED:Ben bu hususu "Ğarîbu'l-Hadîs" kitabımda daha geniş bir şekilde açıkladım.Bu kitabın, onların hücum ettikleri ilim konusunda kapsamlı bir eser olması için, bu açıklamaları burada (tekrar) zikretmeye lüzum gördüm. [113]

57-Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahın;kızınm iki oğlundan birisi için "Vallahi siz (çocuklar) yokmusunuz ya,sizler insanı korkak ve cimri edersiniz! Vallahi sizler Allah'ın (yarattığı) çiçeklerden birer çiçeksiniz.[114] Ve Allah attığı son adımını "Vecc" e atmıştır[115] dediğini rivayet ettiniz.
CEVAB:Biz deriz ki: Bu hadisin bazı akılcılar (=ehl-i nazar) ve hadisçier taraündan kabul edilen güzel bir açıklaması vardır.
Onlar dediler ki:Allah'ın müşrikleri hezimete uğrattığı en son yer Tâif dir.Rasûlullahın en son çıktığı sefer "Vecc" e yaptığı seferdir. "Vecc" Tâif den önce bir vâdinin ismidir.
Sufyân b.Uyeyne (-198) [116] de bu görüşü kabul ederdi.(Süfyân şöyle) demiştir:Bu,Rasûlullahın dua ederken:"Ey Allah'ım Mudar üzerine baskını arttır ve onların üzerine Yûsuf un (A.S) (kıtlık) seneleri gibi seneler gönder." demesi gibidir.[117]Bu dua üzerine yedi sene ardarda kıtlığa uğradılar.Hattâ öyle ki,yeni doğmuş kuzu ve oğlakların derileri ve kemiklerini bile yediler.
Sen,"Sultanın,tebaası üzerindeki adımı ağırlaştı (=baskısı arttı) onlara.ayakları bağlı birine ayakla bastığı gibi ayağını basıyor(=baskı ve zulüm yapıyor.) " dersin.
Şâir (Zuheyr) de şöyle demiştir.
"Kin ve öfke üçayakları bağlı olan birini veya bir yere kımıldayamayıp ezilen otu çiğnediğin gibi bizi çiğnedin[118]
Ayakları bağlanan bir kimseye yapılan baskı, baskıların en ağındır. Çünkü o, bukağı içinde yürür ve yürürken iki ayağını birden yere basmak mecburiyetinde kalır.
Şiirdeki el-herm;zayıf bir ottur,birisi üzerine bastığı zaman kırılıp ezilir.
Bu görüş (açıklama) beğenilmemekten uzak, akla yakın bir görüştür.
Şu kadar ki ben,Rasûlullahın kasdettiği şeyin kesinlikle bu olduğuna kani d eğilim. Çünkü ben,sa-hih İncil'de okudum ki..Mesîh (Isâ) havarilerine: "Ev-velkilere,"Allah'ın adı ile yemin ettiğiniz zaman,yemi-ninizden caymayın.Bilâkis yemininizi yerine getirin." dendiğini duymadınız mı?
Ben size diyorum ki: "Hiçbir şey ile yemin etmeyin. Ne gökyüzü ile- çünkü o Allah'ın kürsüsü (=tahtadır-,ne yeryüzü ile çünkü O'nun AYAKLARININ BASTIĞI yerdir-,ne de Urşelîm (Jerusalem-Kudüs) ile-çünkü o ,en büyük Melik'in (=Süleyman) şehridir yemin etme! Başın ile de yemin etme,çünkü sen başındaki siyah veya beyaz bir saçı dahi arttırmağa kadir değilsin.Sözünüz ancak"Evet,evet;hayır,hayır" olsun.Bundan gayrisi şeytandandır.[119]
EBÛ MUHAMMED:Bu anlatüklanm,bana Yezîd b.Amr'ın tahdis ettiği bir hadise de uymaktadır .Yezîd dedi:Bize Abdullah b.ez-Zubeyr el-Mekkî tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdullah b.el-Hâris,Ebûbekr b.Abdir-rahman'dan ,o da Ka'b (b.el-Ahbâr) (-32) [120]dan tahdis etti ki (Ka'b şöyle) demiştir:Vecc,mukaddes-tir. Yeryüzü nün yaratılmasına karar verdiği gün Rab,oradan göğe yükselmiştir[121]

58- Dediklerine Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis…

İDDİÂ: Rasûlullahm,"Kâfirin dişi cehennemde.Uhud dağı btiyüklüğündedir.Derisinin kalınlığı da cebbâr'm zirâi ile kırk zirâ'dır." [122] dediğini rivayet ettiniz
CEVAB: Bu hadisin güzel bir açıklaması var-dır.Eğer Rasûlullah onu kasdettiyse,o da şudur:"Bu-rada Cebbar (Cenâb-ı Hak değil) hükümdar demek-tir.Nitekim Allah (C.C) da :"Sen de onlara karşı (îmana) zorlayıcı (=cebbâr) değilsin" (5O.Kâf: 45) buyur-muştur.Yani onları hükmü altına alan bir hükümdar değilsin.demektir.el-Cebâbîra da,hükümdarlar de-mektir.Bu,insanlann:"O,hükümdar zirâ'ı ile şu şu kadar zirâ'dır." demeleri gibidir....Bu sözleriyle onlar, en uzun zirâ'ı kasd etmektedirler.
Zannedersem Cebbâr,Acem hükümdarlarından idi. Onun zırâ'ı en uzun idİ.Bu yüzden en uzun zira' ona izafe edilmiştir. [123]

59-Iddıalarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..

İDDİÂ İbnu Abbâs'm (RA):"Hacer-i Esved Allah'ın yeryüzündeki sağ elidİr.Onunla,insanlardan dilediği ile musafaha eder.[124] dediğini rivayet ettiniz.
CEVAB: Biz deriz ki:Bu bir misal ve benzetme-dir.Bunun aslı şudur:
Hükümdar biriyle (tokalaşıp) musafaha ettiğin-de.insanlar da onun elini öper.Sanki Hacer-i Esved de Allah için,hükümdarın sağ eli mesabesindedir.ona el sürülür ve öpülür.
Hz.Âişe'nin de şöyle dediği bana ulaştı:Allah [C.C) Âdem oğullarından misak (bağlılık ahdi) aldığı ve onları "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diyerek, nefisleri üzerine şahid kıldığı.onlar da "Evet (Sen bizim Rabbimizsin)" dediği zaman bu misakı Hacer-i Esved'in içine koymuştur.
İnsanların (Hac esnasında Hacer'i) istilam eder (el sürer) ken:"Sana inanarak ve ahdini yerine getirerek..." dediklerini duymadın mı? Bunun mânası ^'Sana verdiğimiz sözü (ahdi) yerine getirdik.şüphesiz Rabbimiz Sen'sin sen!"demektir.Böyle söylenmesinin sebebi şudunCahiliyye devrinde de Hacer'i islam ederlerel sürerler) di.Fakat onlar müşrik idiler ve Hacer'i hakkıyla istilam etmiyorlardı. Çünkü onlar kâfir idiler. [125]

60-Dedıklerıne Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..

IDDIÂ:Rasûlullahın,"Rabbimi en güzel surette gördüm.Elini İki omuzura arasına koydu.Öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki göğsüm arasında hissettim.[126]buyurduğunu rivayet ettiniz.
CEVAB:Biz deriz ki:Allah'ı gözler idrak ve ihata edemez.fakat O bütün gözleri ihata eder.Yani:Dünya-da (gözler O'nu göremez)...Fakat Kıyamet günü olunca mü'minler Allah'ı (C.C) ,ondördünde ay'ı gördükleri gibi göreceklerdir.
Mûsâ (A.S) da Allah'ı görmek istemiş ve "Rabbim kendini bana göster de sana bakayım." "(7.el-A'raf: 143) demişti.(Bu sözüyle Mûsâ (A.S)) Allah'ın kendisi ve kendi emsali Allah dostları için Kıyamet gününe tehir ettiği ru'yet'in öne alınmasını istemiştir .Allah (C.C) da"Beni (dünyada) hiçbir zaman göremez sln!"(7.el-A'raf: 143) buyurmuştur. .Bu sebeple bazıları/Peygamberimiz O'nu ancak rüyasında ve vahiy kendisini etkisi altına aldığı zaman görmüştür.İsrâ gecesi vuku bulan gece yürüyüşü ise cesedi ile değil ruhu ile olmuştur.Nitekim Cenâb-ı Hakkın:İsrâ gecesi sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da lanet edilen (ve Cehennemin dibinde biten Zakkum isimli) ağacı da yalnız insanlara bir imtihan yaptık (İnsanlardan kimi İsrâ hâdisesini kimi de Cehennemde ağaç biteceğini inkâr etti.) (17.el-İsrâ:60) buyurduğunu duymadın mı? demişlerdir.
(Cenâb-ı Hak) rüya ile,Rasûlullahm İsrâ gecesi gördüklerini kastetmektedir..
Rasûlullah İsrâ hâdisesini anlatıncajnsanlar-dan bir kısmı bunu inkâr etti ve :"Bir gecede nasıl olur da Beytu'l-Makdis'e gider.sonra göğe çıkar ve sonra da yeryüzüne tekrar iner?" dediler ve Rasûlullahın İsrâ'ının cismen vuku bulduğunu iddia ettiğini zannettüer.Ebûbekr (R.A) ise buna inanıp tasdik eden ve (buna inanma hususunda) inkarcılarla tartışanlardan idi.Bu sebeple ona Sıddîk denilmiştir.
(Yine o birkısım insanlar) sözlerine devamla şöyle dedilenO'nun (S.A.V) hanımlarından birisi,"Gerçekten biz.O'nun (S.A.V) cisminin kaybolfup gitjtiğini görmedik." demiştir.
Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Mâlik b.Saîd haber verdi (ve) dedi: Bize el-A'meş haber verdi (ve) dedi:el-Velîd b.el-'Ayzâr'ı,Allahu taâlânın "Andol-sun ki Peygamber onu açık ufukta gördü" (81.et-Tekvîr: 23) âyeti hakkında Ebu'l-Ah-vas'ın[127]Rasûlullah Cebrail'i kendi (aslî) suretin de,yediyüz [128]kanadı ile gördü." [129]

dediğini naklederken işittim.
Dediler ki:İsrâ'nın ruhen olduğuna delâlet eden hususlardan birisi de Abdullah b.Vehb'in rivayet ettiği şu hadistinAbdullah b.Vehb, Amr b.el-Hâris'den,o da Saîd b.ebî Hilâl 'den,o da Mervân b.Osmân'dan,o da Umara b.Âmir'den [130]o da Ubeyy b.Ka'b'ın (RA) hanımı Ummu't-Tufeyl'-den.onun Rasûlullahı,"Rabbini rüyasında uzun saçlı,çok yakışıklı bir genç suretinde gördüğünü.yeşillik bir yerde durmuş olup,altından bir döşek üzerinde bulunduğunu[131],ayaklannda da altından nalınlar olduğunu" anlatırken İşittiğini,rivayet etmiştir. [132]
EBÛ MUHAMMED: Biz bu hadisi bu şekilde tevil edenin tevilini;doğru kabul ettiğimizden anlatmış değiliz.Onu ancak.bir kısım insanların bu hadisi tevil ettiğini ve bu hadis için,bizim zikrettiğimiz diğer iki hadisi delil olarak kullandıklarını göstermek için zikrettik.
Allah (C.C)."Her türlü noksanlıktan münezzeh olan O Allah'dır ki kulunu gece (...) götürdü"! I7.el-İsrâ: 1) buyurup dururken.bu hâdise nasıl onların tevil ettikleri şekilde olabilir?!
Bu âyeti böyle tevil etmek caiz değildir,ve âyet (in zahiri mânası) bu gibi hadislerle reddedilemez.Biz sapıtmaktan ve Allah'ın Muhammed (AS) için fazilet kıldığı İsrâ hâdisesini tevil etmekten Allah'a sığını-nz.Biz,hadisi kabul eder,Kur'an'ı da zahiri (mânası) ne hamlederiz. [133]

61- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDİA:Rasûlullahtan,Allah'ın (C.C) Âdem'i kendi suretinde yarattığını rivayet ettiniz.[134]Allah tabârake ve taâlâ ise, kendisinin sureti veya benzeri bulunmaktan münezzehtir.
CEVAB: Biz de onların dedikleri gibi,Allah'ın -hamd O'na mahsustur- sureti veya benzeri bulunmaktan münezeh olduğunu kabul ediyoruz.Şu kadar var ki, insanlar bazan birşeye alışırlar ve ona birşey demezler de,ona benzer (alışmadıkları başka) bir şeyi inkâr ederler.
Görmüyor musun,Allah (C.C) kendini vasfeder-ken:"O'nun misli gibi (O'na benzer) hiçbir şey yok-tur.O Semî'dir.Basîr'dir." (42.eş-Şûrâ:l 1) buyurmaktadır.
Bu âyetin zahiri, O'nun mislinin hiçbir şeye benzemediğine delâlet etmektedir.Bir şeyin misli.onun - kendisinden başka birşeydir.Binaenaleyh âyetin bu zahirine göre Allâhu taâlâ için bir misil (benzer) vardır gibi gelir.
Bunun lûgatta manası şudur ki:Birşeyin misli,o şeyin kendisinin yerine ikame edilir.Bu yüzden bir kimse:"Benim gibi birisine bü söz söylenmez! Ve benim gibi birinin emri olmadan hiçbir şey yapıla-maz!"der.Bu sözüyle,"Benim nazîrlme (benim gibi birine) bu söz söylenmez ve onun emri olmadan hiçbir şey yapılamaz." manasını kasdetmez..Sadece: "Bizzat bana bu söz söylenmez." demek ister.
İşte Allâhu taâlâ: "O'iiun misli gibi hiçbir şey yoktur." derken"O'nun gibi hiçbir şey yoktur." demek istemiştir.Böylece bu söz Arapların ifade tarzına tamamen uygun olur.
Senin,"Bana.mızrağa benzer (sivri) bir dille konuştu (=keîlemenî bi-lisânin ke misli's-sinâni) ve "Kadının anem"e [135]benzeyen parmakları var (=lehâ benânun ke misli'-l-anemi)" dediğin gibi (nasıl burada kef {= ke) harfi zâid ise) âyetteki "kemislihi" deki kef in de zâid olması câizdtr(mümkündür).
Yine recez'ci bir şâirin[136]ve sâliyâtin ke kemâ yuesfeyni=...ve konduğu gibi duran ocak taşlan..." sözü de böyledir.
Buradaki "kekemâ" kelimesindeki " kemâ"nm başına ikinci bir kef (=ke) harfi getirilmiştir ki.bu misi (benzer,gibi Jmanasınadır.
İnsanlar Rasûlullahın:Allah Âdem'i kendi suretinde yarattı." sözünün tevilinde müşkilât çekmişlerdir.
Kelâmcılardan bir gurup :"Allah,Âdem1I Âdem suretinde yarattığını murad etti ye buna birşey İlâve etmedi." dediler.
Eğer bu sözden murad bu olsaydı,bu sözün söylenmesinde hiçbir fayda olmazdı.Allah'ın insanidendi suretinde, yırtıcı hayvanları ve diğer hayvanları da kendi suretlerinde yarattığından kim şüphe edebilir?
Başka bir gurup ise:"Allah,Âdem'i,kendi katında mevcud bir syret üzre yarattı" demiştir.
Bu mümkün değildir.Çünkü Allah yarattıklarının hiçbirini bir modele göre.yaratmaz.
Bazıları dat'üz'ü çîrkinleştirmeyin! Muhakkak ki Allah,Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır."hadîsi hakkında Rasûlullahm Allah'ın Âdem'i yüz suretinde yarattığını kasdettiğini söylemişlerdir.
Bu da aynen birinci tevil mesabesindedir.Bu tevilde de fayda yoktur.
İnsanlar Allah'ın Âdem'i,çocukîarının yaratılı-şmda;yüzünü de onların yüzü gibi yarattığını bilirler.
Bazıları hadise şu ilâveyi yaptılar:"Rasûlullah (A.S) birinin yüzüne vuran bir adama rast geldi ve :"Yüzüne vurma! Muhakkak ki Allah Âdem'i onun suretinde yaratmiştır.."[Yani,yüzüne vurulan adamın suretinde) buyurmuştur.
Bu sözde de.birincisindeki gibi tutarsızlık vardır.
Vaktâ ki,hoş olmayan bu tevilleF yapılıp.bu hususta münakaşa çoğalınca bu meseledeki husûmetleri bazı kimseleri, ha dişe bir ilâve yapmağa zorladı.Ve dediler ki:
İbnu Ömer,Rasûlullahtan onun (S.A.V),7Allah Âdem'i Rahmanın suretinde yaratmıştır." dediğini rivayet etmiştir.
Onlar "kendi suretinde (=sûretihi)." kelimesindeki zamirinin Allah'a ait olmasını istiyorlar ki, böylece onların "h" zamiri yerine "er-Rahmân" kelimesini koymalarıfnın sebebi) de anlaşılmış olu-yor.Bu,senin"Rahman Âdem'i kendi suretinde yarattı" demen gibidir.Böylece onlar çirkin bir hata işlemiş oldular.
(Onların bu hatâya düşmelerinin) sebebi şudur ki,bizim;"Allah gökyüzünü Rahmân'ın meşîeti(=dilemesi) ile yarattı" veya "Rahman'm iradesi ile yarattı" dememiz caiz değildir.Bu ancak .ikinci isim,birinci isimden farklı olduğu zaman caizdir.
Veya rivayet ,'Yüz'ü çirkinleştirmeyin.Çünkü o.Rahmân'ın suretinde yaratılmıştır." şeklinde olsaydı,Rahmân,"Allah" 'dan başkası veya "Allah", "Rah-man'"dan başkası olurdu.
Eğer İbnu Ömer'in Rasûlullahtan bu şekilde bir hadis rivayet ettiği doğru ise.o takdirde hadis,Rasûlullahm dediği gibidir.Hadisin tevil edilmesine veya hadis hakkında münakaşa edilmesine lüzum yoktur.
EBÛ MÜHAMMED: Bu teviller içersinde gördüğüm, tutarlılığa en yakın ve beğenilmemekten en uzak tevîl,Ehl- nazar1 dan (= akılcılar) birinin şu tevi-lidir.O,şöyle demiş tir: Allah (C.C) Âdem'i Cennet-te,yeryüzündeki suretinde yarattı."
Sanki bazıları:-Cennetteki şeyler dünyadakiler-den farklı olduğu için-"Âdem'in boyu Cennette şu ka-dardı,nûru (yüzünün parlaklığı,güzelliği) şöyley-
di.güzel kokusu böyleydi.." demişler de Rasûlullah da:"Aîlah Âdem'i yaratmıştır" sözüyle onu Cennette yarattığını;"...kendi suretinde." sözüyle de "...dünyadaki suretinde" yarattığını söylemek istemiştir...
Ben bu şekilde bir tevili ne kabul ederim,ne de bu tevilin Rasûlullahın kasdettiği mâna olduğuna hükmederim.Çünkü ben Tevrat'ta şunu oku-dum:"Allah(C.C) göğü ve yeri yarattığında,"Biz kendi suretimizde bir beşer (insan) yaratacağız." dedi've yeryüzünün toprağının alt tabakasından Âdem'i yarattı ve onun yüzüne hayat rüzgârını üfledi[137]Yukarıdaki tevil ise, buna uymaz.
İbnu Abbas 'in şu hadisi de böyledir:"Mûsâ (A.S) İsrail oğulları için kayaya (asâsıyla } vurdu ve su.fışkırdı.fMûsâ da):"Ey merkepler,içiniz!" dedi.Bunun üzerine Allah (C.C) ona şöyle vahyetti:"Sen (bu sözünle)benim yarattıklarımdan kendi suretimde olan insanları kasdettin ve onlan merkeplere benzettin. "Çok geçmedi (Mûsâ) cezalandırıldı[138]Hadis bu mânadadır.
EBÛ MUHAMMED:Benim kanaatim odur ki-Hiç şüphesiz en iyi bilen Allahtır-suret;iki el.parmaklar ve göz'den daha çok şaşılacak birşey değildir.Bunlara olan alışkanlığımız.sadece bunların Kur'an'da zikredilmesi sebebiyledir.Sûret kelimesinden ürkülmesi ise,bu kelimenin Kur'an 'da bulunmayışmdandır.
Biz.bütün bunların (eller,parmak,göz ve suret) hepsine inanır,onlardan hiçbirinin ne keyfiyyeti,ne de haddi (smın,şeklij olduğu hakkında herhangi birşey söyleriz. [139]

62-Dedıklerına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDIÂ: Hammâd b.Seleme tankıyla rivayet ettiğiniz Ebû Razîn el-Akîlî'nin hadisinde (Ebû Razîn'in) Rasûlullaha,"Gökleri ve yeri yaratmazdan önce Rabbimiz nerede idi?" diye sorduğunu,Rasûlullahın da:"Bir bulut içersindeydi.Üstü hava, al ti hava idi [140]buyurduğunu söylediniz.
Bu bir tahdîd (Allah'a sınır ve mekân tayin etme) ve Allah'ı yaratılmışlara benzetmedir...
CEVAB: Biz deriz ki:Ebû Razîn'in (R.A) bu hadisi hakkında ihtilâf edilmiştir.Hadis bu senedden başka bir senedle de,aynı şekilde çirkin bir ifade İle vârid ol-muştur.Hadisi nakledenler de (cahil) bedeviler-dir.Kendisinden Hammad b.Seleme'nin hadisi rivayet edilen Vekî b.Hudus[141] de meçhuldür.
Şu kadar ki.bu hadisin tefsirinde Ebû Ubeyd el-Kâsım b.Sellâm (-224) [142] söz söylemiştir.
Ahmed b.Saîd el-Lıhyânî,Ebû Ubeyd'den bize,"Hadisteki el-amâ kelimesi bulut demektir." dediğini tahdis etti.
el-amâ kelimesi, med (=uzatma) ile olursa.arap-lann günlük konuşmalarında zikredüdiği gibi (bulut mânasına dır.Eğer maksûr (yani elifsiz) ise.o takdir de mâria:Sanki "O,körlük içindeydi."şeklinde olur.Bununla Rasûlullah,Allah 'ın,insanlann bilgisinden gizli olduğunu kasdetmiş olur.
Tıpkı bunun gibi.birşey senin için mübhem ol-duğu,bir şeyi ve onun nerede olduğunu bilmediğin zaman sen:"Umiytu an hâza'l-emrje ene a'mâ anhu aman" Yani:"Bu meseleye karşı kör oldum.ben ona karşı bir körlük içindeyim." dersin.Ve sana gizli kalan herşey «senden yana bir körlük içinde demektir.
"Üstü hava,altı hava (idi)" sözüne gelince.bazıla-rı hadise bir (nefy) "mâ"sı eklediler ve Allah'ın altında ve üstünde hava bulunmasından ve Allah'ın da,bu ikisinin arasında bulunmasından ürkerek:"Ne üstünde hava (vardı) ne de altında" dediler [143]
Fakat esas olan rivayet,birinci rivayettir.
(Allah 'a yakışmayan bir mânaya karşı olan) ürküntü;hadîse "mâ" ilave etmekle ortadan kalkmaz.Çünkü ("mâ ilâve edilse bile) alt ve üst mefhumları yine de mevcuttur.-Vallâhu a'lem[144]

63-Dedıklerına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis

IDDIÂ Rasûlullahın (S.A.V):"Zamâna (=dehr) sövmeyiniz.Çünkü Allah zamanın tâ kendisidir. [145]buyurduğunu rivayet etüniz.Böylece bu rivayette bulunmakla, "Dehriyye(=Materyalistler)"ye uymuş oldunuz.

CEVAB: Biz deriz ki:Câhiliyye devrindeki arap-lar:"Dehr «malıma musibet (zarar) getirdi," ve "Bana dehrin felâketleri, âfetleri ve musibetleri erişti, "derlerdi.

İhtiyar birisi de: "Dehr(Felek) beni iki büklüm etti." deri.

Araplar,Allah'ın, takdiri ile meydana getirdiği,ölüm,hastahk,sevdiklerini kaybetmek veya ihtiyarlık gibi herşeyi dehr'e nisbet ederlerdi..

Yine:"Allah,bu dehr'e lanet etsin?" derler.ona "el-menûn=Ölüm" ismini verirlerdi.Çünkü araplara göre onlara ölümü celbeden odur.

el-menûn "ölüm" demektir.Nitekim Ebû Zueyb de şöyle demektedir:

(e mine'l-Menûni ve raybihi teteveccau ve'd dehru leyse bimu'tibin men yeczau")

"Zamandan ve onun musibetinden dolayı mı.acıdan sızlanıyorsun?

Zaman,sabredemiyenleri kınayıcı değildir.

EBÛ MUHAMMED:er-Rıyâşî de,el-Asmafden,o da İbnu ebî Tarfete el-Huzelî'den.o da Ebû Zu-eyb'den.bu şiiri bana bu şekilde okudu.Bazıları ise bunu "ve raybihâ teteveccau" şeklinde naklediyorlar ve el-menûn kelimesini.el-meniyye (=ölüm) olarak kabul ediyorlar.Bu yanlıştır."Zaman sabredemiyenleri kmayıcı değildir." sözü sana bunun yanlış olduğunu gösterir.Sanki şâir: mine'd-DEHRİ ve raybihi teteveccau, ve'd-dehru leyse bimu'tibin men yeczau." demiş gibidir.

Allah (C.C) da Kur'an' da :"natarabbasu bini ray-bel-menûn (=Biz onun felâket zamanını bekliyoruz.)" (52.et-Tûr:30) buyurmaktadır, "raybe'l-menûn" yani :"raybe'd-dehri ve havâdisehu (zamanın felâketleri ve insanın başına getirdikleri..") demektir .Arablar;"Lâ elkâke âhira'l-menûn (=zamanın sonuna kadar (ebediyyen) seninle görüşmeyeceğim) " derler."âhira'l-menûn","âhira'd-dehri (zamanın sonu)11 demektir.

Allahu Taâlâ.Cahiliyye ehlinin; Allah'm kendi takdiri ile meydana getirdiği şeyleri,ve O'nun fiillerini zamana izafe etmelerini hikâye ederek şöyle buyurmuştur: "Hem (kıyameti inkâr eden Mekke kâfirleri) şöyle dediler: "-Hayat ancak bizim bu dünya hayatımızdır. Ölürüz ve yaşarız, bizi ancak dehr (=zaman) helak eder." Halbuki onların buna dair bir ilimleri de yoktur. Onlar sadece zan peşinde koşarlar." (45. el-Câsiye:24)

Rasûlullah da :"-Size musibetler isabet ettiği za-man.zamana sövmeyin,ve musibetleri zamana izafe de etmeyin.Muhakkak ki Allah; size bunları isabet ettiren O'dur,zaman değildir.Fâile sövdüğünüz zaman .Allah'a sövülmüş olur!" demiştir.

Görmüyor musun, onların birine bir felâket veya malına.çocuklanna veya vücuduna bir musibet geldiği zaman,bunları kendisinin başına getiren faile (vasıtaya),bundan dolayı söverler.Onun niyyeti zamana sövmektir.Halbuki sövülen Allah (C.C) dır.,.

Bu anlatılanlar hakkında;benim yapmış olduğum tevili-aslinda bu tevil Allah'a hamd olsun,kolay ve anlaşılır ise dedaha iyi anlatacak bir misal vereceğim sana: Sanki Zeyd adında biri, Feth adındaki kölesine, bir adamı öldürmesini emreder.Köle de adamı öldürür.İnsanlar da Feth'e söverler, ve ona lanet ederler.Birisi onlara: "Feth'e sövmeyiniz, Çünkü Zeyd, Feth'in tâ kendisidir." der. Bu sözüyle katilin Zeyd olduğunu kasdeder.Çünkü adamın öldürülmesini emreden odur.O adam sanki:"Çünkü katil Zeyd'dir.Feth değil!" demiş olur.

Zaman da böyledir.Zaman içersinde musibetler, felâketler olur.Bu musibetler Allah'ın takdiri iledir jnsanlar, bu musibet ve felâketler zamanın içersinde meydana geldiği için.hiç suçu olmadığı halde zamana söverler.Bunun üzerine birisi:"Zamana sövmeyiniz .Allah,zamanın ta kendisidir." der. [146]

64- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis ...

İDDİÂ: Ebû Zerr ve Ebû Hurayra'dan (R.A) ,Rasûlullahın şöyle dediğini rivayet et tiniz: "Allah (C.C.) ,Kim bana bir kanş yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim. [147]buyurmuştur.

CEVAP: Biz deriz ki: Bu, bir misal ve benzetmedir. Allah ancak şunu kastetmiş: "Kim bana süratle taat getirirse, ben ona, onun getirişinden daha süratle sevabını gönderirim." ve bundan kinaye olarak yürüme ve koşmayı zikretmiştir.

Tıpkı bunun gibi: "Fulan sapıklıkta hızlıdır (=fulân mûdıun fi'd-dalâl)" denilince, bununla, adamın hızlı yürüdüğü kasdolunmuş olmaz. Sadece, onun süratle sapıklığa gittiği kastedilmiş olur.

(Buradaki "mûdıun" kelimesinin kökü olan) "elvad, süratle yürümekten kinayedir.

"Ayetlerimiz (i red ve İbtal için) İçin koşuşanlar..." (22. el-Hacc: 51) âyeti de böyledir. Âyetteki essa'y, süratle yürümek, koşuşmak manasındadır. Burada onların devamlı olarak yürüdükleri kasdolun-muş değildir. Ancak onların, niyyetleri ve amelleri ile sürat gösterdikleri kasdolunmaktadır. -Vallâhu a'lem[148]

65-Dedıklerına Göre Icma Ve Kur'an'ın İptal Ettiği Bir Hadis...

IDDIÂ : Ununu Mektum'un oğlunun,Rasûîullah (S.A.V) iki hamrruyla beraber iken,onun huzuruna girmek için izin ist ediğini, Rasûlullahm da o iki hanımına örtünmelerini emrettiğini,hanımlarının:" Yâ Rasûlullah o âmâdır (gözü görmez)" dediklerini .bunun üzerine Rasûlullahm iki hanımına: kör ise) siz de mi körsünüz? dediğini. [149]rivayet ettiniz.

Ulemâ, örtündükleri takdirde kadınların erkeklere bakmasının haram olmadığına icmâ etmişlerdir. Rasûlullah (S.A.V) zamanında kadınlar mescid'e gider ve erkeklerle (onların arkasında} namaz kılarlardı. [150]

Bir de siz: "Zilletlerini açıp göstermesinler. Ancak bunlardan görünmesi zarurî olan (yüz.eller ve ayaklar) müstesnadır.."(24.en-Nûr:31) âyetinin tefsirinde; (zînetten maksadın) sürme ve yüzük olduğunu söylediniz.

CEVAB Biz deriz ki:Şüphesiz Allah (C.C),Rasûlullahm hanımlarına örtünmeyi emretmiştir. Bize. onlarla ancak perde arkasından konuşmamızı emretmiş ve :"Bir de (peygamberin) hanımlarından gerekli birşey isteyeceğiniz vakit de,perde arkasından isteyin."(33.el-Ahzâb:53) buyurmuştur.

Onların yanma arada perde olmaksızın giren ârnâ olsun veya olmasın-müsavidir.Âmâ olsa da.ol-masa da ikisi de Allaha âsi olmuş olurlar. Hanımlar da ,yan Tarına girmeleri için (ama olsun veya olmasın) onlara izin verdikleri takdirde Allah'a âsi olmuş olurlar.

(Rasûlullahm hanımlarının) nikâh edilmelerinin müslümanlara haram kılınışı gibi, bu da sadece Rasûlullahm hanımlarına has bir hükümdür.

Rasûlullahm hanımları Hac ve diğer farzlar için veya zaruri olarak dışarı çıkmalarını gerektiren ihtiyaçları için evlerinden çıktıkları vakitperde (arkasından konuşma) farzı ortadari kalkar.Çünkü o takdirde onların huzuruna kimse girmiş olmamaktadır .Yolculukta da,açıkta bulundukları vakit örtünmeleri gerekir. (Perde ile tesettür) farzı sadece onların (Rasûlullahm hanımlarının) oturmakta oldukları evler için vâkî olmuştur. [151]

66-Çeuşkili Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİÂ: Siz,Rasûlullahm: "Gelir .risk karşılı-ğındadır." diye hükmettiğini [152]rivayet ettiniz.

Rasûlullah şunu kasdetmiştir:Bir müşteri bir köle satın alır,ve bir müddet onu çalıştırarak gelir elde eder.Sonra kölede bir kusur olduğunu görür ve onu bu kusurundan dolayı geri verir.Fakat kölenin hizmetinden elde ettiği geliri yani harac'ı geri vermez.Çünkü o.köle hakkında riski göze almıştı ve eğer köle ölseydi alanın malından (bir köle) ölmüş olurdu.

Sonra da Rasûlullahm: "Kim (şişkin görünsün diye) sütü memesinde bırakılmış bir hayvan (=el-musarrât) satın alırsa üç gün muhayyerdir, dilerse hayvanı geri verir ve hayvanla birlikte bir sa' (ölçek) yiyecek de verir." [153]dediğini rivayet ettiniz.

İşte bu,birinci hadisin hükmüne aykırıdır.Çünkü hayvanı satın alanın,hayvandan aldığı süt.onun gailesi(= ürünü,geliri) dir.Keza alıcı aynı şekilde riski göze almıştır.Eğer koyun ölseydi onun malından (bir koyun) ölmüş olurdu.Binaenaleyh bu hadisle "Gelir.risk karşılığıdır."hadisi aynıdır,aralarında fark yoktur.

EBÛ MUHAMMED:Biz deriz kirîki hadisin arasında açık bir fark vardır. Çünkü elmusarrat ile el-muhaffele aynı şeydir ki sütü sağılmayıp memesinde biriktirilen hayvan demektir. Günlerce süt sağılmaz ve neticede içinde süt toplandığı için hayvanın memesi büyür.Müşteri bu hayvanı satın aldığı zaman.memesindeki sütü sağar.Bir iki sağışta memedeki sütü tamamen ahr.Bundan sonra süt kesilince.hayvanın memesinin sunî olarak şişirildiğini anlar ve hayvanı geri verir.Hayvanı geri verirken bir sa'föl-çek) yiyecek de verir.Çünkü hayvanın memesinde (fazladan) toplanan sütsatıcının mülkünde idi.ahcı-nın mülkünde değildi.Bu yüzden o, sütün kıymetini (bir sa yiyecekle) öder.

(Fakat) Kusurlu bir köle kusuru belirtilmeden satıldığı zaman (kölenin çalışmasından elde edilen) geliri ile beraber satılmış değildir.Ğalle(=gelir) sadece alıcının mülkünde olur ve bu gelire karşılık satıcıya hiçbir şey ödenmez... [154]

67- Çelışıkılı Dedikleri Ikı Hadis...

İDDİÂ: Amr b.eş-Şerîd'in;Ebû Râfi'İn Rasûlul-lahtan:"(Şuf a hakkı bakımından) en haklı olan,bir kimsenin komşusudur.[155] sözünü işittiğini rivayet ettiniz.

Katâde'den.b el-Hasen (el-Basrî)r den ,o da Raşûlullahtan,O'nun (S.A.V):,Komşusunun evi veya arazisi üzerinde en fazla hak sahibi olan dip kontşusudur. [156] dediğini de rivayet ettiniz.

Sonra da ez-Zuhrî'den,onun:"Rasûlullah şufa hakkın,ancak taksim edilemiyen mallar için geçerli kıldı.Lâkin sınırlar belirlenip yollar ayrıldığı zaman şufa hakkı yoktur[157] buyurduğunu rivayet ettiniz.
İşte bu,birinçi hadise aykırıdır.
CEVAB: Biz bu ikinci hadis hakkında deriz ki:Burada,Câbir'in(R.A) Rasûlullahın bu hadisini.kendisinden işittiğine dair bir delil yoktur..
Görmüyor musun Câbir, "Rasûlullah şufa hakkını ancak taksim edilemeyen mallar için geçerli kıldı." diyor.Demekki bu sadece Câbir'in buna hükmetmesi veya böyle olduğunu zannetmesi veyahut da
Rasûlullahtan rivayet eden birini işitmesinden ibarettir.
İlk iki hadis ise,ikisi de muttasıldır ve üstelik iki-sininde manası aynıdır.
Birincisine gelince,manası: "Komşu, dip komşusunun evi üzerinde en fazla (satın alma) hakkına sahiptir." demektir.
Hadisteki es-sakb(=dip komşu)kelimesi,dip dibe yakınlık demektir. (Bu hususta)şâir der ki:
"Kûüyyetun nazihun mahalletuhâ Lâ ememun dâruhâ ve lâ SAKABUN" (Oturduğu yer uzak olan Kûfeli bir kadın Evi ne yakındır,ne de bitişik).,
"Lâ ememun dâruhâ" sözü ile "yakın değildir." ve "lâ sakabun" sözü ile de "bitişik değildir" demek istiyor.
İkinci hadise gelince:Rasûlullah şuf a hakkını
sadece taksim edilemeyen mallar için geçerli kıl-dı.Lâkin sınırlar belirlenip.yollar ayrıldığı zaman şuf a hakkı yoktur." (buyurmuştur.)
Sanki içersinde evler bulunan bir mahalle (var).Bu evler (ayrı ayrı değil) müştereken on kişiye aittir.Eğer onlardan birisi,bu evlerden hissesini satacak olsa o hissenin şuf a (satın almada öncelik) hakkına diğerleri hepbirlikte sahip olurlar,ve herbiri evin dokuzda birini satın alır.
Eğer bu evler, onlardan birisi evini satmadan önce taksim edilmişse,o takdirde herkesin kendi müstakil evi olmuş olur. Bunlardan birisi evini satmak istediği zaman, diğerleri için şuf a hakkı olmaz.Şufa hakkına sadece.onun dip komşusu sahip olur.
Böylece bu hadis bize, taksimat yapılınca taksim edilmemiş yer hükmünün ortadan kalkacağını göstermektedir. [158]

68-Dediklerine Göre Akıl Ve Mantığın Yalanladığı Bir Hadis...

IDDİÂ:Rasûlullahın:Birİnizin kabına sinek düştüğü zaman,onu (kaba) daldırınız.Çünkü onun iki kanadının birisinde zehir,diğerinde de onun panzehiri (şifâsı) vardır.Sinek önce zehirini akıtır, sonra (daldırınca) da panzehirini akıtır.[159] buyurduğunu rivayet ettiniz.
Bir şeyde hem zehir, hem de onun panzehiri nasıl bulunur?! Sinek zehirin yerini nasıl biliyor da önce onu akıtıyor ve panzehirin yerini de nasıl biliyor da onu sonra akıtıyor?
CEVAB:Biz deriz ki bu hadis gerçekten sahih-tir.Aynı şekilde,bu lafızlardan başka lafızlarla da rivayet edilmiştir.
Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Attâb haber verdi (ve) dedi:Bana Abdullah b.el-Mu-sennâ haber verdi (ve) dedi: Bana Sumâme (-213) [160]rivayet etti (ve) dedi:"Bİr kaba sinek düştü.Enes (R.A) parmağıyla onu tuttu ve "Bismillah" ...diyerek suya bat irdi, ve bunu üç kere tekrarladı,Sonra Iullahın kendilerine böyle yapmalarını emrettiğini ve "iki kanadından birinde zehir.diğerinde de panzehir olduğunu" söyledi.
EBÛ MUHAMMED: Deriz ki:Kim dinî hususla-rı,müşahade ettiği olaylarla açıklamaya kalkar;hay-vanın konuşamayacağını,kuş'un (Allah'ı) teşbih ede-miyeceğini.yeryüzün bir parçasının diğerine şikâyette bulunup sızlanamayacağını, sineğin zehir ve panzehirin yerlerini bilemeyeceğini iddia eder;hadiste varid olan anlamadığı şeylere itiraz eder,ve "Bir kırat[161]nasıl Uhud dağı kadar olur?","Beytul-Makdis nasıl-dile gelip konuşur?","Şeytan nasıl sol eliyle yer ve sol eliyle içer?", Onun sol eli mi var?" "Aralarında asırlar bulunduğu halde Âdem (A.S) Mûsâ (A.S) ile nasıl buluşur da kader hususunda birbiriyle münakaşa ederler?", "Nerede münakaşa ettiler?",derse;o kimse İslâm'dan sıyrılıp çıkan yıkıcının biri olmuştur.Şu kadar ki o, bu ve benzeri sözleri, safsataları, münakaşaları ve haber ve eserleri (Rasûlullahın,ashab ve tabiînin sözlerini) reddetmesi ile kendini gizlemek[162] istemektedir. [İşte bu kimse)Rasûlullahın getirdiklerine,Ashab ve Tabiînin en hayırlılarının kabul ettikleri şeylere karşı çıkmaktadır.
Kim Rasûlullahın getirdiklerinin [hadis ve sünnet) bir kısmını inkâr ederse,tamamını inkâr etmiş sayılır.
Eğer İslâm dinini bırakıp da,bu ve benzeri şeylere inanılmayan başka bir dine geçmek isteseydi böyle bir din bulamazdı.Çünkü Yahudiler.Hristiyan-lar,Mecüsîler,Sâbiîler ve Seneviyye (Maniheistler) [163]bu gibi şeylere inanırlar ve kitaplarında da bu gibi şeyler mevcuttur.
Benim bildiğim,bu gibi şeyleri sadece Dehriyye (Materyalistler) den bir guruptan başkası inkar etme-mektedir.Kelâmcılardan bir gurub ile Cehmiyye fırkası da bu hususta Dehriyyeye tabî olmuşlardır.
Bundan sonra (gelelim meseleye):Biz din yolunu terkedip.felsefeye başvursak [164] yine de sinekte hem zehir hem de panzehir olduğunu inkâr etmek kabil midir?
Bu meselede sinek,tıpkı bir yılan gibi değil midir? Çünkü tabibler yılanın etinin, ondan Tiryâk-ı Ekber[165] yapıldığı zaman,yılanın zehirine karşı şifa olduğunu, akreb sokmasına ,kuduz köpek ısırması" na,"dördüncü sıtması"na, [166] felcelakye [167] denilen hastalığa,titreme hastalığına ve sar'a'ya faydalı olduğunu söylerler.
Akreb hakkında da;karnı yarılıp,sonra soktuğu yere bağlanırsa fayda vereceğini;akreb yakılıp kül haline gelince,bundan kendisinde böbrek taşı olana içi-rilince fayda verdiğini ve bazan akreb felçli birini sokunca o kimsenin iyileştiğini (doktorlar) söylerler.
Yine akrebin eti bir süre iç yağı içersinde bırakılırsa bu yağ vücuttaki büyük ur ve şişkinlikleri yok eder.
Eski tabibler;sinek,sürme taşı içine konur ve öğütülür,sonra göze sürülürse gözün görme gücünü artüracağını,göz kapağının kenarlarındaki kirpiklerin diplerini kuvvetlendireceğini ileri sürerler.
Sâhibul-Mantık (=Aristo) dan naklederler ki; Geçmişte bir kavim sinek yerler ve hiç göz hastalıklarına yakalanmazlarmış!...
Yine tabibler (sinek hakkında derler ki: (Sinek) ezilip.akrebin soktuğu yere'konursa ağn diner.Yine bir kimseyi köpek ısırırsa, kendisini öldürmemesi için,sinek konmasın diye yüzünü örtmeğe muhtaç olur, d emişlerdir.
Bu da sineğin yapısında hem zehir.hem de panzehir bulunduğunu gösterir.
EBÛ MUHAMMED:Biz dini bırakıp felsefeye ve gözle gördüklerimize inandığımız zaman dahi, nasıl olur da hayvanların ve böceklerin anlama (kabiliyyet-lerinin olma) dığını iddia edebiliriz? Biz bakıyoruz ki küçücük bir karınca,yazdan kış için yiyecek depo eder .Bu depoladığı tanenin çürümesinden korktuğu zaman onu yeryüzüne çıkartır.Mehtaplı bir gecede onu yayar .Tanenin filizlenmesinden korkarsa,onun çimlenmemesi için ortasını oyar.
İbnu Uyeyne (-198) [168] de;'lnsan .karınca ve fâre'den başka,yiyeceğini depo eden yoktur." demiştir.
İşte kargalar! Meyvalan var iken hurma ağacına yaklaşmazlâr.Fakat meyvalar devşirildiği zaman bu-daklardaki ağacın özünü yerler.
Felsefeciler de:Deveyı bir yılan sokunca de-ve,tatlı su yengeci yer ."derler.
İbnu.Mâseveyh dedi ki:Bu sebepten biz.yengeç lerin yılan sokmalarına iyi geldiğini zannediyoruz.
Yine (Felsefeciler) derler ki:Kaplumbağa,beyaz benekli zehirli yılanı yediği zaman,(zehirlenmemek için) yabani kekik yer.
Gelincik de yılanı öldürdüğü zaman.sedef otu denen bitkiyi yer.
Köpekler de vücudlannda kurt (şerit) olduğu zaman,buğday başağı yerler.
EBÛ MUHAMMED:Bu hayvanlar,felsefeciler cihetinden de görüyorum ki anlayışa sahip oldukları gibi tıbbı da iyi bilmektedirler.Bu ise sineğin, kanatlarındaki zehir ve panzehiri bilmesinden daha hayret vericidir...
Uzaktan demiri kendine çeken ve onu kendine itaat ettiren,böylece kendi haraketiyle demiri de sağa sola haraket ettiren taşa nasıl şaşmıyorlar?Bu taş mıknatıs taşıdır.
Keza es-sinfil taşı hakkında Aristo'nun ^'Karnında su toplanan bir kimsenin karnına bağlanır-sa.adamın karnındaki su azalır.Bunun doğruluğunu gösteren şudur ki;bu taş,adarmn kanuna bağlandıktan sonra taruhrsa, taşın ağırlığının artmış olduğu görülür/' sözüne nasıl inanırlar?
Tabib Eyyûb'a-veya Huneyn (b.İshak)1 a -bu taştan bahsettim,taşı tanıdı ve, "Bu taş Tevrat'ta -veya Allah'ın mukaddes kitaplarından bir diğerinde - zikredilmiştir." dedi.
Yine (Aristo'nun) bahsettiği sirke içinde balık gibi yüzen taş; kadının böğrüne asılan ve onun hamile kalmasına mâni olan boncuk;fırının kenarına konan ve ekmeklerin düşüşmesine sebep olan bir taş; bir kimse iki eliyle eliyle tuttuğu zaman ,o kimsenin midesinde ne varsa dışarı çıkartan taş;Yukan Mısır'da sunta(=akasya) ağacı denilen ve üzerine kılıç çekilip yüründüğü ve kesmekle tehdid edildiği zaman solu-veren ağaç ve benzeri şeyleri nasıl kabul ederler?
Bana bizim bir şeyhimiz Ali b.Âsım'dan.o da Hâlidu'l-Hazzâ'dan ,o da Muhammed b.Sîrîn'den (110) [169]rivayet etti ki o şöyle demiştiniki adam (Kadı) Şurayh'a gidip birbirlerinden davacı oldular.Biri-si:"Ben bu adama bir emanet verdim,şimdi emaneti bana geri vermiyor." dedi.Şurayh ona:"Adama emanetini geri ver!" dedi.Adamr'Yâ Ebâ Umeyye! O öyle bir taştır ki,hamile kadın onu gördüğü zaman çocuğunu düşürür,sirkenin içine atılsa sirke kaynamağa başlar,finna konsa finn soğur." dedi.
Bunun üzerine Şurayh sustu ve her ikisi kalkıp gidesiye kadar onlara birşey demedi.
Bütün bunlar,aklın almadığı ve çoğunun mukayese ile bilinemediği şeylerdir.Eğer bunlara ben-zer,acâib mahlûkâtı araştırıp zikretmiş olsak iş çoğalır ve (söz) uzardı... [170]

69- Dediklerine Göre Rafızîlerın Muhammedin (S.A.V) Ashabını Tekfir Etmede Delil Olarak Kullandıkları Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûluİlahın şöyle dediğini rivayet ettiniz:"(Kıyamet günü) birtakım kimseler (=akvâm) elbette bana.Havz'ıma gelecekler.Sonra elbette benim Önümden alınıp götürülecekler.Ben de o za- man:"Yâ Rabbi.Ashabcağızım! Ashabcağızım! .." diyeceğim.Bunun üzerine bana:"Sen,onların senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun! Sen onlardan ayrıldığın zamandan beri,gerisin geri (dinden)irtidad etmekten geri durmadılar."denecek.[171]
Bu hadis,Râfizılerin; Ali,Ebû Zerr.el-Mıkdâd, Selmân , Ammâr b.Yâsir ve Huzeyfe (R.A) hâriç, Rasûlullahm diğer ashabını küfürle itham etmede dayandıkları delilleridir.
CEVAB:Biz deriz ki :Şayet onlar (akılcılar,kelâ-mcılar) hadisin üzerinde düşünseler ve lafızlarını (iyi) anlasalardı;Rasûlullahın burada azınlık bir gurubu kasdettiği sonucuna

varabilirlerdi.
"Birtakım kimseler elbette bana,Havz'ıma gelecekler, "sözü bunu ispat eder.Eğer Rasûlullah-yukarıda isimleri zikredilen Ashab hariç-Ashabının hepsini kasdetmiş olsaydı;"Siz elbette bana,Havz'ıma geleceksiniz, sonra da önümden çekilip götürüleceksiniz." derdi.
Nitekim,birisi:"Bana bugün ,Benû Temîm'den birtakım kimseler (=akvâm) ,ve Kûfelilerden de bir takım kimseler geldi." der.ve bu sözüyle sadeccçoğun-luğun az bir kısmını kasdeder.Eğer; birkaç adam hariç, (o kabilenin) hepsinin kendisine geldiğini kasdetmiş olsaydı: "Bana Benû Temî kabilesi ve Küfe halkı geldi." derdi.Burada "kavm" sözünü kullanması caiz değildir.Çünkü kavm,geride kalıp gelmeyenfaz sayıdaki) kimselerdir.
Keza:'Yâ Rabbi,Ashabcağızım!Ashabcağızırn! küçültme sîğasıyla-buyurması da bunu sana ispat eder.Rasûlullah bu sözüyle - küçültme sığasmı kul lanmakla-onlann sayılarının azlığını göstermek iste-miştir.Nitekim sen de:"(Yolda)dağmık vaziyette evciklere rastladım." ve (insan) gurupçuklannın yanından geçtim." dersin, (ve bununla onların azlığını kas-dedersin)..
Biz biliyoruz ki;bazen münafiklar,dini zayıf ve dinde şüphesi olan kimseler de ganimet gayesiyle Rasûlullah ile birlikte savaşlara katılıyorlardı.Rasûlullahın vefatından sonra birkısım kimseler irtidad etti.Uyeyne b.Hısn bunlardandır.Bu adama irtidad etti ve peygamberlik iddiasına kalkıştığında Tuleyha b.Huveylid'e [172]katıldı ve ona imanfl) etti.Tuleyha hezimete uğrayınca kaçü.Onu Hâlid b.Velid esir aldı ve eli ayağı bağlı olarak Ebûbekr'e gönderdi.Medî-ne'ye getirildi.Medine'nin çocukları hurma dallan ile onu dürtüklemeğe ve ona vurmağa başladılar,ve:"Ey Allah'ın düşmanıjman ettikten sonra Allah'a küfret-ün (öyle mi?!) "dediler.
Bunun üzerine Allah'ın düşmanı:"Vallahi ben (zaten) iman etmemiştim." dedi.
Ebûbekr kendisiyle konuşunca (tekrar) müslü-manhğı kabul etti; Ebûbekr de onun müslümanlığını kabul etti ve kendisine bir eman yazdı. Bundan sonra o.ölünceye kadar dini zayıf olmakta devam etti.
Rasûlullahın (S.A.V) el-Ğâbe'deki [173]develerine saldıran da o idi.el-Hâris b.Avf (RA) ona: "Muham-med'e (S.A.V) karşı nankörlük ettin! Hem onun diyarında hayvanlarını beslersin ,sonra da onunla savaşırsın (öyle mi?) dedi.O da:"Dediğin gibi!" diye cevab verdi.
Rasûlullah onun hakkında:"Kendisine uyulan şu ahmak!..." demiştir
Araplar iridad ettiği zaman Uyeyne b.Hısn gibi irtidad eden birçok kimseler vardı. Onlardan kimi tekrar dine döndü ve iyi bir müslüman oldular.Kimi de münafiklıkta ısrar etti.Allahu taâlâ (bunlar hak-kında):"Çevrenizdeki bedevilerden ve Medine halkından birtakım münanklar vardır ki .onlar münafiklık etmeye alışmışlardır.Sen onları bilmezsin,onlan biz biliriz."(9.et-Tevbe:101) buyurmuş-tur.Rasûlullahın önünden çekilip götürülecek olan-lar,işte(mürted ve münafik) lardır...
Onların zikrettikleri altısı hariç.nasü olur da bütün Ashab,onun önünden çekilip götürülürlerTHal-buki Allah(C.C) onlar hakkında daha önce şöyle bu-yurmuştu:"Muhammed Allah'ın peygamberidir.Onun beraberinde bulunanlar(=Ashâb-ı Kiram) kâfirlere karşı çok şiddetli,kendi aralarında gayet merhametlidirler....ilâh" (48.el-Feth: 29)
Keza:"Hakikaten Allah (Hudeybiye'de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit o mü'minlerden razı oldu."(48.el-Feth: 18) buyurmuştur.
EBÛ MUHAMMED:Bana Zeyd b.Ahzem et-Tâî tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Dâvud (et-Tayâîisi) haber verdi (ve) dedi:Bize Kurratu'bnu Hâlid, Katâde'den haber verdi.Katâde (öl-118) [174]şöyle dedi:"Sâid b.el-Museyyib'e (-94)," [175]"Bey'at-ı Rıdvan'da (Ashab) kaç kişi idiler?" dedim,"Binbeşyüz kişi idiler." dedi.Ben:Câbir b.Abdülah (R.A) bindörtyüz kişi olduklarını söyledi,dedim.Bana:"AIlah ona rahmet et-sin.yanılmış.Onlann binbeşyüz kişi olduklarını bana söyleyen odur".dedi
[176]Sonra onların gerisin geri irtidad edeceklerini bildiği halde Allah'ın (C.C) birtakım kimseler den(=akvâm) razı olması.onları medhetmesi.İncil ve Tevrat'ta onlar için misal vermesi nasıl caiz olabilir? Olsa olsa onlar (Kelâmcılar) in : "Allah onların irtidad edeceklerini bilemedi." demeleri gerekir ki.işte bu (sözü söyleyen) kâfirlerin en şerlisidir. [177]

70-Kader İle İlgili Bir Hadis...

İDDİÂ;Siz,Musa'nın (A.S) kaderi (=mutezilî) olduğunu,Âdem(A.S) ile münakaşa ettiğini,ve münakaşada Âdem'in (A.S) gâlib geldiğini;[178] Ebû-bekr'in de kaderi olduğunu ve Ömer ile münakaşa ettiğini ve Ömer'in ona galib geldiğini rivayet ettiniz.
CEVAB: Biz deriz ki:Bu bir yalan ve hadise iftira-etmektir.Biz ne Mûsâ 'nın ne de Ebûbekr'in kaderi olduğuna dair herhangi bir hadis vârid olduğunu bilmiyoruz. ..
Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Bişr b.el-Mufaddal haber verdi (ve) dedi:Bize Dâvud b.ebî Hind^Âmir'den ,o da Ebû Hurayra'dan ,o da Rasûlul-lahtan haber verdi ki(Rasûlullah) şöyle demiş-tir:"Mûsâ (A.S) Âdem (A.S) ile karşılaştı ve ^'İnsanları bedbaht yapan,onlan Cennetten çıkaran İnsanların babası(=Ebu'l-Beşer) Âdem sen (mi)sin?" dedi.O da:"-Evet" dedi ve ilâve etti:"Sen de Allah'ın risalet ve kelâm (=konuşma) ile insanlara üstün kıldığı Mûsâ değil misin?" dedi,Mûsâ:Evet dedi .Âdem (A.S):"Sen Allah'ın sana İndirdiğinde (=Tev ratî,Allah'ın -tekrar Cennete sokmadan öncebeni oradan çıkaracağını okumadın mı?"de-di.Mûsâ,evet dedi.Bunun üzerine Âdem ,Musa'ya gâlib geldi ve onu susturdu.
EBÛ MUHAMMED:Bu sözde Musa'nın kaderi olduğuna dair ne vardır?Biz biliyoruz ki herşey Allah'ın kader ve kazâ'sı iledir.Şu kadar var ki.fnlleri faillerine nisbet ediyoruz.ve güzel amel işleyeni güzel amelinden dolayı övüyor.kötüyü de kötülüğünden dolayı levmediyor,kınıyor;ve günah işleyene günahlarına göre muamele ediyoruz.
"Ebübekr (R.A) kaderi idi." demelerine gelin-ce:Bu da aynı şekilde tahrif ve hadise ilâvede bulunmaktır.
Onlar (Ebûbekr ve Ömer) sadece kader hakkında bilgileri olmadığı için münakaşa etmişlerdir. Fakat kader hakkında gerçeği öğrendiklerinde ne oldu?Bir noktada birleştiler!...Tıpkı bunun gibi onlar;Rasûlul-lah kendilerine öğretesiye.Kur'an nazil olasıya,sünnet kesinleşinceye kadar, dini meseleler ve tevhid hususunda pekçok şeyi bilmiyorlardı,daha sonra bunları öğrendiler.
HadİS.Ebûbekr ve Ömer'den rivayet edilmesine rağmen-Hadisçüer nazarmda-zayıftır.Hadîsi İsmail b.Abdisselâm ,Zeyd b.Abdirrahman'dan ,o da'Amr b.Şuayb'dan o da babasmdan,o da dedesinden rivayet etmiştir.Yine bu hadisi Horasanlı bir adam.Mukâtü b.Hayyân'dan ,o da Amr b.Şuayb'dan rivayet ediyor.Bu ravilerin ise çoğu tanınmamaktadır. [179]

71-İddialarına Göre Düşüncenin (Nazar) Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahın:"Hayâ imandan bir şu'bedir.[180]buyurduğunu rivayet ettiniz.
îman sonradan kazanılır.Hayâ ise kişide yerleşmiş bir huy ve tabiattır.O halde huy ve tabiat nasıl "sonradan kazanılan birşey" olabilir?
CEVAB:Biz deriz ki:Hayâ sahibi hayası sebebiy-le-imanıyla günahlardan uzak kaldığı gibi-günahlar-dan uzak durur ve sanki haya imandan bir şu'be olmuş olur.
Birşey diğerinin misli,benzeri veya onun sebebi olduğu zaman araplar.o şeyi diğerinin yerine koyarlar.
Görmüyor musun,rükû!a ve secdelere salât (=namaz) diyorlar. Halbuki salât'ın asıl (mânâsı)ı duadır .Allah'ın (C.C) :"OnIara salât et.If(9.et-Tevbe:103) yani:Onlar için dua et,ve "Eğer duanız olmasaydı.." (25.el-Furkan:77) Yani:Namazınız olmasaydı.buyur-duğu gibi;onlar da duaya namaz (=salât) demişlerdir.
İbnu Ömer,"Rasûlullah bir velîme'ye (ziyafete) çağrıldığı zaman, eğer oruçlu değilse, yerdi.Yok eğer oruçlu ise salât ederdi- yani dua ederdi-" demiştir.
Salât'ın ash duâdır.Allahu taâlâ:"Bir de onlara salât et,çünkü senin sal ât ın(-duan) onlar için bir rahatlık ve huzurdur." (9.et-Tevbe:103) buyurmuş-tur.Salât et demek,duâ et demektir.
Yine Allah(C.C) :"Allah ve melekleri Peygambere salât ederier.Ey iman edenler siz de ona salat edin ve gönülden teslim olun."(33.el-Ahzâb:56) bu-yurmuştur.Salât edin,yani:ona duâ edin,demek-tir.Bu hususta daha pekçok ayet vardır.
İşte duâ da namazda edildiği için,namaza duâ(=salât) ismi verilmiştir.
Zekât da böyledir. Zekâ t ,mahn temizlenmesi ve çoğalmasıdır.Çoğalma da,maldan zekâtın çıkarılmasıyla olunca,zekât denmiştir.[181] Buna benzer (misaller) çoktur.
Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:"Bize el-Mu'temir b.Süleyman haber.verdi (ve) dedi:el-Leys b.ebî Süleym'i,Vâsıl b.Hayyân"dan,o da Ebû Vâil'den.o da İbnu Mes'ud'dan rivayet ederken işittim (ki) İbnu Mes'ud (şöyle) demiştir:"Geçmiş peygamberlerin sözlerinden insanların en son muhafaza ettikleri "Utanmadıktan sonra istediğini yap!..."sözü olmuştur. [182]
Bununla şu kasdolunuyor:Kim utanmazsa fâsık olur ve;bütün kötülükleri işler ve bütün çirkin şeyleri irtikâb eder.Çünkü onu bundan,ne din,ne de hayâ.hiçbiri menedemez.
İşte gördün mü,hayâ ile îman,her ikisi aynı şeymiş gibi.aym işi görür oldular. [183]

72- Namaz Hakkında T Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler...

IDDIÂ:Şu'be'den,o Ya'lâ b.Atâ'dan,o da Câbir b.Yezîd b.el-Esved'den,o da babasından rivayet ettiniz ki(Câbir'in babası,Yezid b.el-Esved (RA) şöyle demiş tir:"Rasûlullah ile birlikte namaz kıldım.Baktım ki iki adam mescidin bir taraûnda namaz kıl-mayıp duruyorlar.Rasûlullah onları çağırdı.Bunun üzerine ikisi de boyun damarları titreyerek [184] geldiler.
Rasûlullah:"Sizi .bizimle beraber namaz kılmaktan alakoyan nedir?" dedi.Onlar:"Biz evlerimizde kılmıştık!" dediler.Rasûlullah:"Böyle yapmayınız! Biriniz evinde namazı kılar da sonra namaz kılmakta olan imama yetişirse ,onun arkasında namaza dursun.Bu (ikinci) kıldığı onun için nafile olur." dedi. [185]
Sonra Ma'n b.İsa'dan ,o Saîd b.es-Sâib et-Tâifî'den ,o da Nûh b.Sa'saa'dan.o da Yezîd b.Âmir'den rivayet ettiniz ki(Âmir (RA) şöyle) demiştir: "Rasûlullah namazda iken geldim ve oturdum, (namaz kılmak için) onların arasına girmedim.Rasûlullah (namazı bitirip) döndü ve;"Ey Yezid sen müslüman olmadın mı? dedi.Ben:"Evet müslümanım Yâ Rasûlallah." dedim.Rasûlul-lah:"Herkesle birlikte namaz kılmaktan seni alıkoyan nedir?" d e di. Ben :"Ben sizin namazı kıldığınızı zannederek evimde kılmıştım!" dedim...Bunun üzerine Rasûlullah :"Namaz (kılmak) için gel-diğinde.insanlan namaz kılıyor görürsen hemen onlarla beraber namaza dur.Eğer namazını kılmış idiysen.o (kıldığın) senin için nafile olur.Bu ise farz olan namaz olmuş olur." dedi. [186]

Sonra yine Yezîd b.Zuray\Huseyn'den,o da Amr b.Şuayb'dan.o da Meynv'ıne'nin mevlâsı Süleyman'dan rivayet ettiniz ki(Süleyman şöyle) demiş-tir:"ibnu Ömer'e geldim.insanlar namaz kılıyor,o ise bir döşeme taşı üzerinde oturuyordu. "Onlarla beraber namaz kılmıyor musun?" dedim."Ben kılmıştım. Çünkü Rasûlullahı :"Bir namazı.günde iki defa kılmayın." derken işittim[187]dedi.
Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.Ve bu hadislerin herbiri diğerinin vâcib kılmadığı şeyi vâcib kılmaktadır.
CEVAB:Biz deriz ki:Kesinlikle bu hadislerde her hangi bir çelişki ve tutarsızlık yoktur.
Birinci hadise gelİnce:Rasûlullah şöyle demiştir: "Biriniz evinde namazını kılar da,sonra namazı kılmakta olan imama yetişirse, onunla beraber namazı kılsın.Bu (ikinci) kıldığı onun için nafile (olur)."Bu sözle şunu kasdetmektedir:
İmamla kılmış olduğu namaz nafiledir.İlk kıldığı iscfarz olandır.Çünkü önce,farz namaz olarak ilk kıldığı namazın edasına niyet etmiş.namaz tamam ol-muş,ve bitmiş tir. Ameller ise niyyetlere göredir.
İkinci hadise gelince: Rasûlullah demiştir
ki: "Namaz (kılmak) için geldiğinde.insanları namaz kılıyor görürsen hemen onlarla beraber namazı kıl! Eğer namazı kılmış idiysen o senin için nafile olur,bu ise farz olan namaz olmuş olur."
Bu sözüyle Rasûlullah şöyle demek istemiştir: "İmamla kıldığın bu namaz senin için nafile olur.Evinde kıldığın namaz ise farz olan namaz olmuş olur."
Eğer, "...bu ise farz oîan namaz olmuş olur..." sözündeki (yakın işaret ismi olan) "hâzini" (=bu),yeri-ne (uzak işaret ismi olan) "tilke" (=o) koysaydı.mana daha vazıh olurdu.fAsIında) bu iki işaret sıfatı arasında fark yoktur...Buradaki müşkilât ise sadece "ve hâzihî (=bu namaz) "sözünden dolayı meydana gel-mektedir.Bazı râviler hadisteki "hâzihi" lafzın: ilk yerinde zikretmeyip,ikinci yerinde zikretmiş ve onu"tilke" yerine koymuştur.
Râvilerin bu gibi.harf veya manayı değiştirebilen basit bir şeyi ihmal edip zikretmemelerinin misallerini sana (evvelce de) vermiştim.
İçersinde İbnu Ömer'in(R.A) ."Rasûlullah.bir
namazı günde iki defa kılmayın buyurdu." dediği üçüncü hadise gelince:Aslında Rasûlullah sanki şöyle demiş gibidin'Bir farz namazı günde iki defa kılmayın." Faraza sen evinde öğle namazını kıldm.sonra onu tekrar kıldın veyahut da ilk olarak bir imamla kü-dın.sonra başka bir imamla tekrar kıldın.
İşitmemiş veya kendisine ulaşmamış olması do-layısiyle İbnu Ömer,Rasûlullahın kişinin,imamı namaz kıldırır gördüğünde onunla namazı kılmasını ve onu nafile kabul etmesini söylediği hadîsle amel et-memiş,kendi işittiği hadise uymuştur.
O halde kim evinde farzı kılar.sonra imamla bu namazı tekrar kılar ve bunu nafile yaparsa.bu namazı günde iki defa kılmış olmaz. Çünkü bu iki namaz başka başka iki namazdır.Onlann birisi farz.diğeri de[188]

73- Abdest Hakkında Güya Çelişkili Hadisler…

İDİDÂ Sufyân ,ez-Zuhrî'den,o da Ebû Sele-me'den,o da Âişe'den (RA) olmak üzere,Rasûlullahın (S.A.V) .cünüb olduğu halde uyumak istediğinde, namaz abdesti gibi abdest aldığını[189].rivayet ettiniz.
Sonra Şu'be'den,o da el-Hakem (b.Uteybe) 'den.o da İbrahim (en-Nahaî)den,o da el-Esved (b.Ye2id en-Nahaî)'den,o da Âişe'den (R.A) rivayet ettiniz ki (Âişe):"Rasûlullah yemek yiyeceği veya uyuyacağı zaman abdest alırdi. [190] demiştir.-Hz.Âişe "cünüb iken" böyle yaptığını kasdediyor-
Sonra yine Sufyân o Uyeyne den.o Ebû İshak (eş-Şeybânî)'den o da el-Esved'den,o da Âişe(R.A)den rivayet ettiniz ki (Âişe) şöyle demiş tir: "Rasûlullah suya el sürmeden cünüb olduğu halde uyurdu. [191]
CEVAB:Biz deriz ki:Bütün bunların hepsi de câizdir.Dileyen cinsî münasebetten sonra namaz abdesti alır,sonra uyur.Dileyen de elini ve tenasül uzvunu yıkayıp uyur. İsteyen de suya dokunmaksızın uyur.Şu kadar var ki abdest almak efdaldir.
Rasûlullah bir şeyin faziletini göstermek için bükere böyle yapar; o hususta ruhsat bulunduğunu göstermek için bir kere de şöyle yapardı.insanlar bunlarla (-iki şekilde de) amel ederlerdi.
Binaenaleyh kim efdal (= en üstün) olanı yapmak isterse onu yapsın.Kim de ruhsata tabî olmak is-terse,o da onu yapsın. [192]

74-Dediklerine Göre Çelişkili İki Hadis...

IDDIÂ:Sufyân (b.Uyeyne),den,ez-Zuhri'den,o da Saîd b.el-Museyyib'den,o da Ebû Huray-ra'dan:"Bir bedevinin Mescid(-i Nebevî'y)e bevlettiği-ni.bunun üzerine Rasûlullahın:"Bevlettiği yere bir kova su dökün"buyurduğunu [193]rivayet ettiniz.
Sonra Cerir b.Hâzim'den rivayet ettiniz ki (Cerîr şöyle) dedi:Abdulmelik b.Umeyr'i.Abdullah b.Ma'kıl b.Mukarrin'den bu kıssa hakkında Rasûlulla-hın:"Üzerine faevlettiği toprağı alıp atın ve onun yerine su dökün ." dediğini rivayet ederken işittim.
İşte bu birincisine aykırıdır.
CEVAB: Biz deriz ki:Buradaki aykırılık râviden gelmektedir.Ebû Hurayra'mn hadisi daha sahihtir. Çünkü o, bu kıssa esnasında orada hazır bulunmuş ve hadiseyi görmüştür.,
Abdullah b.Ma'kıl b.Mukarrin ise sahabeden değildir. Rasûlullah zamanına yetişenlerden de değil-dir.Biz onun sözünü,hâdisede hazır bulunan ve hadiseyi gören birinin sözüyle bir tutamayız.. -
Onun babası Ma'kıl b.Mukarrin,Ebû Amratu'l-Muzenî Raşûlllahtan rivayet eder,oğlu Abdullah'a ge linçe, onu(n sahabe olup olmadığım) bilmiyoruz. [194]

75- Dediklerine Göre Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis...

İDİDÂ: Birçok hadiste:RasûIuIlaha,"YoIcuIuk esnasındaki oruçtan" sorulduğunu,Rasûlullahm da:"Dilersen tut.düersen tutma!"[195]dediğini rivayet ettiniz.
Sonra Ubeydullah b.Mûsâ'dan.o da Usâme b.Zeyd'den ,o da İbnu Şihâb (ez-Zunrî)'den.o da Ebû Seleme (b.Abdirrahman b.Av'dan ,o da babasından, olmak üzere rivayet ettiniz ki, babası (Abdurrahman b. Aiv (R.A) şöyle) demiştir:"RasûIullah;yolculukta orucu t utmak, o kimsenin (ramazanda) mukim iken oruç tutmaması gibidir. [196]buyurdu
CEVAB:Biz deriz ki:Bu (ikinci hadis) Rasûlulla-hm;yolculukta Allahu taâlânın ruhsatını (kolaylığını) ve kendilerine bağışladığı rahatlığı terkedip de, sıkıntı ve meşakkatleri üzerine alan kimselere söylediği bir sözüdür.
Rasûlulah onlara;yolculuk esnasında oruç tutmalarının günahının,mukim iken oruç tutmamalarının günahı gibi olduğunu bildirmiştir.
Başka bir hadiste de ; Allah'ın kendilerine verdiği nimeti ve bu hususta sağladığı kolaylığı kabul etmeyi terke ttiklerinden dolayı onlara "âsîler(=itaat etmeyenler) "adını vermiştir.
Her kim Allah'ın kolaylığından yüz çevirirse.azi-meüe (amel etiği ibadetle) rini terketmiş gibidir.Bu sebepten Rasûlullah, bütün senenin tamamında oruç tutulması hakkında:"Ne oruç tutmuş olur,ne de orucunu bozmuş olur!"[197] ve:
"Kim bütün sene aralıksız oruç tutarsa Cehennem onun üzerine sıkıştınhr. [198]buyurmuştur.
Fakat bir kimse soğuk zamanlarda ve kısa günlerde yolculuk eder veyahut da gölgelikte ve rahat bir-halde bulunur,kendisine hizmet edenleri bulunur-sa;o takdirde oruç tutmak o kimse için kolaydır. Rasûlullahın oruç tutma ile tutmama arasında muhayyer bıraktığı ve "Dilersen tut.dilersen tutma!" dediğişte bu gibi kimselerdir... [199]

76-Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis

İDDİÂ Siz birçok hadiste.Rasûlullahın oruçlu iken(hanımlarını) öptüğünü rivayet ettiniz [200]
Sonra Ebû Nuaym (el-Mulâî)'den ,o da İsrail (b.Yûnus es-Seb'î)'den,o da Zeyd b.Cubeyr 'den ,o da Ebû Yezid ed-Dabbî'den,o da Rasûlullahın hizmetçisi Meymûne binti Sa'd'dan rivayet ettiniz ki:"Rasûlulla-ha (S.A.V) oruçlu iken hanımını Öpen bir kimsefnin hâlin) den soruldu .Rasûlullah;"Orucu bozulmuştur!" dedi.
CEVAB:Biz deriz ki:Öpme oruçlunun orucunu bozar. Çünkü (bu) öpme şehveti uyandırır ve mezi'nin [201]gelmesine sebep olur.Mübaşeret (dokunma.te masjhakkında da söyleyeceğimiz aynıdr.
Rasûlullaha gelince,şüphesiz ki o mâsum-dur.Onun oruçlu iken öpmesi,babanın çocuğunu, kar deşin kardeşi öpmesi gibidir.
Hz.Âişe'nin, "Hanginiz fercine(şehvetine), Rasûlullahın şehvetine sahib olduğu gibi sahib olabilir?[202] demesi de bunun böyle olduğunu isbat eder.
Biz, Rasûlullahın uykusu hakkında da aynı şeyi söylüyoruz: Onun uykusu"Benim gözlerim uyur (fakat) kalbim uyumaz. [203] sözü mûcebince,abdesti icabettirmez.Bu şebepten,hınltısı duyulacak derecede uyur.sonra abdest almadan namaz kılardı.
Rasûlullahm tâbi olduğu hükümler ise.pekçok yerde,ümmetinin tâbi olduğu hükümlerden farklıdır. [204]

77- Dediklerine Göre Akıl Ve Düşün Cenin (=Nazar) İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Keçilere iyi davranınız. Çtinkü keçi hoş bir maldır ve o Cennettendir. [205] buyurduğunu rivayet ettiniz.

Keçi bizim gözümüzün önünde doğurup dururken nasıl olur da Cennetten olabilir?Eğer Cennette keçi olursa.orada inek,deve,eşek ve at da olması gerekir!...
CEVAB: Biz deriz ki:Rasûlullah bu keçinin bizzat kendisinin Cennetten olduğunu kasdetmemiştir.Bizim yanımızda durup dururken.nasü Cenneten olabilir?
O (S.A.V) .sadece.şunu kasdetmiştinCennette keçüer vardır,ve Allahu taâlâ ona benzer olarak .dünyada da keçileri yaratmış tır. Keza, aynı şekilde koyun, deve ve atlardan hepsinin Cennette misal (=ben-zer)leri vardır[206]
Cennette ancak;maymun ,domuz,akrep ve yılan gibi kötü hayvanlar bulunmaz.
Cennette et olması caiz olunca .orada keçi ve koyun bulunması da caizdir olur.Keza orada yenilecek kuş eti bulunması caiz olunca yenilecek deve.sığır ve koyun bulunması da caiz olur.Zira Cenab-ı Hak (Cenneti anlatırken):"...ve arzu ettikleri kuş etleri.." (56.el-Vâkıa:21) buyurmaktadır.
EBÛ MUHAMMED:Bana Ahmed b.el-Halîl rivayet etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi:Bi-ze Ebû Hilâl er-Râsıbî,Abdullah b.Burayde'den,o da babası Buraydetu'l-Eslemî'den RasûÎullahın: "Dünya ve âhiret ehlinin katığının efendisi et;ve dünya ve âhiret ehlinin çiçeklerinin efendisi de el-fâğıye (=kına çiçeği)dir.buyurduğunu [207] rivayet etti.
Benim bu söylediklerime delâlet eden bir hususda,başka bir hadiste:"..(keçilerin) burunlannda-ki sümüğü silin Çünkü o Cennet hayvanlanndandır. [208] buyurmasıdır.Yani Rasûlullah:"O Cennette yaratılmış olan hayvanlardandır." demek istiyor... [209]

78- Dediklerine Göre Kur'an"In İki Yönden Yalanladığı Hadis...

İDDİÂ: Rasûllahın,"Geride kalanların kendisine ağlamalarından dolayı Ölüye azab olunur.[210]buyurduğunu rivayet ettiniz.
Bu, iki yönden bâtıldır:
Birincisi:Allah (Azze ve Celle)'nin :"Günah İşleyen bir kimse,başkasının günahını çekmez."(35.Fâtır:18) âyeti sebebiyle bâtıldır.
İkincisi:Allah'ın (C.C):"De ki:"-Sizi Allah dirilti-yor,sonra sizi O öldürecek.Sonra da sizi kıyamet günü toplayacaktır." (45.el-Câsiye:26) âyeti sebebiyle bâtıldır.
Sonra Allah (C.C) ,çamur safhasından onları tekrar dirütesiye kadar yaratılmış (insam)ın hallerini anlatarak şöyle buyurmuş tur: "Andolsun biz insanı (Âdem'i) çamurun özünden yarattık.Sonra Adem'in neslini sağlam bir yerde(rahhnde) bir nut-fe yaptık.Sonra o nutfeyi embriyo haline getirdik. Ondan sonra embriyoyu bir parça et yaptık ve et parçasını da kemikler haline çevirdik.Kemiklere de et giydirdik.Sonra onu bambaşka bir yaratık yap tık.Bak ki yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir.Sonra siz bunun arkasından muhakkak öleceksiniz.Sonra siz.kıyamet günü muhakkak diriitileceksiniz."(23.el-Müminûn: 12-16)
Allah (C.C),ne insanı ölüm ile ba's {=tekrar diriliş) arasında(yani kabirde) dirilteceğini ne de-gerek ölünün uzuvlarını parçaladığı ve gerek biraraya getir diği zaman-ona azab edeceğini veya mükâfatlandıracağını belirtmiştir.
CEVAB: Biz deriz ki: Şüphesiz Allah'ın Kitâb'ı (=Kur'an) İcaz, ihtisar, işaret ve İmâ kullanır.Bir yerde bir sıfat kullanır,başka yerde o sıfatı zikretmez.Başka bir yerde ortaya çıkmasıyla ,bu iki sıfattın,iki yerden birisinde hazfedildiği anlaşılır.
Rasûlullahın hadisi ise Kur'an'ı açıklayıcı ve âyetlerde ne kasdedildiğini göstericidir.
Kur'an'da hazf e misal,Allah'ın:"Sizden kim hasta yahut yolcu olursa,başka günlerde (de oruç tutar.)" .(2.el-Bakara:184)âyetidir.
Bu âyetin zahiri manası şuna delâlet etmekte-dinsizden kim hasta veya seferde olursa.seferde veya hasta halde oruç tutsa bile (bu tuttukları kadar) başka günlerde (tekrar) oruç tutar.
Halbuki esas kasdedüen şudunSizden kim hasta veya seferde olur da oruç tutmazsa.o kimse tutamadığı günler kadar diğer günlerde oruç tutar.
Ayette "...oruç tutmazsa.." ibaresi hazfolunmuş (=düşürülmüş)tür.
Keza Allah'ınfC.C) :"(Hacc'da) Sizden kim hasta veya başında eziyyeti olursa,o kimseya üç gün oruç ;ya altı fakire birer fitre miktarı sadaka ya-hud bir kurban kesmekle fidye vermesi vacib
olur. (2.el-Bakara:196)âyeti de böyledir.
Âyetin zahiri,hasta olan veya başı bitlenen birine fidyenin vacib olduğuna delâlet etmektedir. Halbuki kasdedüen şudur: Sizden kim hasta olur veya başında eziyyeti olur da SAÇINI TIRAŞ EDERSE onun üzerine,oruç tutarak ,sadaka vererek veya kurban keserek fidye vermesi vaciptir.
Buna benzer misaller çoktur.
Bir âyette bir sıfatın zikredilip de, onun gibi başka bir âyette bu sıfatın zikredilmemesine ve bunlardan biriyle diğerine istidlal olunmasına bir misal de: ".. içinizden adalet sahibi iki erkeği de şahid yapın.(65.et-Talâk:2) âyetidir.
Allahu taâlâ başka bir yerde:"..erkeklerinizden 'iki kişiyi de şahid tutun."(2.el-Bakara:282) buyurmuştur'.. Öbür âyette (şahidlerin) sıfatını zikrettiği için kısa kısa keserek"..iki âdil." dememiştir.
Bir yerde:"..mü'min bir köle azad etmek gerekir." (4.en-Nisâ:92) başka bir yerde de:"birbirleriyle birleşmeden önce, bir köle azad etmek gere-kir." {58.el-Mucâdele:3) buyurmuş ve "...mü'min (bir köle) " dememiştir.
• Rasûlullahın hadisi ile istidlal edilen hususlar ise şunlardır: Namazların kılınışı ;rükû,secde-ler.ve teşehhüd nasıldır? (Namazlar) kaç rekâttır?Mallarda ne kadar zekât ve sadaka gerekir?Hırsı-zm elinin kesilmesini gerektiren malın mikdarı (nedir?) ve süt emme ile kimler(in nikahı) haram olur? Bunlara benzer pekçok şeyler.
Elbette Aîlahu taâlâ Kur'an'da ,kıyamet gününden önce bir kısım insanlara azab edeceğini bize bildirmiş tir. (Onlar hakkında şöyle) buyurmuştur. "Onlar sabah akşam ateşe arzedilecekler.Kıyamet koptuğu gün de:"-Firavn ve kavmini en şiddetli azaba sokun!" denUecektir.n(40.el-Mü'min:46)
Fakat onların sabah ve akşam ateşe arzedilme-leri Cenâb-ı Hakk'm "Kıyamet koptuğu gün de:"-Fir'avn ve kavmini en şiddetli azaba sokun." sözünden dolayı ne dünyada ,ne de âhirette caiz değil-dir.Çünkü kıyamet gününün ne sabahı ne de akşamı
vardır.Ancak,"Rızkları da orada dir,sabah ve ak-şam!"(19.Meiyem:62) âyeündeki gibi mecaz yoluyla caiz olabüir.Oradaki (kıyametteki sabah ve akşamın) mecazi olması mümkündür,fakat burada (40,el-Mü'mln.46 ayetinde) mecazi olması mümkün değildir.
Ben bu hususu "Te'vîlu Muşkili'l-Kur'ân" adlı eserimde anlatmıştım. [211]
(Cenâb-I Hak) başka bir yerdckıyamet gününün azabını zikrettikten sonra:"Muhakkak ki o za-Iimlere,bundan (âhiret azabından) Önce de bir azab var.Fakat pek çokları bilmezler."(52.et-Tûr: 47) buyunnuştur.
Keza;pekçok cihetten ve pekçok sika (güvenilir) ravilerin nakli ile.Rasûlullahm kabir azabından Allah'a sığındığı.kendisinden rivayet edilmiştir.
Bu hadisler cümlesinden olmak üzere şu hadisleri (zikredebiliriz):
Mâlik (b.Enes) in ,Ebû'z-Zubeyr'den,o da Tavus (b.Keysân) dan,o da İbnu Abbas'dan rivayet ettiği hadis.İbnu Abbas:"RasûluUah Deccalın fitnesinden sana sığınınm.Ve yine hayatın, ölümün ve kabir azabının fitnesinden sana sığınırım. [212] derdi." demiştir.
Yine bu hadislerden :Şu'be,Budeyİ b.Meyse-re'den.o da Abdullah b.Şakîk'den ,o da Ebû Huray ra'dan, rivayet edilen:"RasûluIah:"-Allah ım,ben kabir fitnesinden ve azabından,ve Deccalın fitnesinden sana sığımnm.[213] derdi." hadisidir...
Hişam'ın hadisi de bu rivayetlerdendir:Hişâm (ed-Dustuvâî) Katâde'den,o da Enes {b.MâlikJ'den rivayet etmiştir ki:tfRasûluUah (S.A.V):"-Allah'ım! Ben hayatın ve ölümün fitnesinden ve kabir azabından sana sığınırım!" derdi. [214]
Bunlara ,Münker ve Nekir (melekleri) ve onların sual sorması hakkındaki rivayetleri de ilâve edebili riz:
Hammâd b.Seleme'nin Âsim (b.ebi'n-Necûd) dan,onun da Zirr (b.Hubeyş) den,onun da Abdullah b.Abbas'dan rivayet ettiği hadis bu tip hadislerdendir. (Abdullah b.Abbas) dedi ki: "Muhakkak ki biriniz kabrinde öyle bir oturtuluş oturtulur ve kendisine Sen kimsin?" denilir.Bunun üzerine o: "Ben diriyken de ölüyken de Allah'ın kuluyum.Ve ben Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederim.Yine Muham-med'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna da şehadet edirim." der.Kendisine:"-Doğru söyledin" denilir ve kabri hemen,Allah'm dilediği kadar genişletilir ve kendisine Cennetteki yeri gösterilir.
Başka birine gelince,ona:"-Sen kimsin?" denilir.Bunun üzerine o:"-Bilmem?" der.Kendisine:"-Sen (zaten hiç) bilmedin!" denlir ve hemen kabir onun üzerine .kaburga kemikleri parçalanıncaya kadar sıkıştırılır. [215]
Bu,ancak bir peygamberin bilebileceği birşey-dir.Abdullah b.Abbâs'm bunları anlatabilmesi için mutlaka Rasûlullahtan işitmiş olması gerekir.
Yine Abbâd b.Râşid .Dâvud b.ebî Hind 'den o da Ebû Nadra (el-Abdî) den ,o da Ebû Saîd el-Hudrî'den (R.A) ,o da Rasûlullahtan (S.A.V) rivayet et mistir Rasûlullah şöyle anlatmıştır:"-Kabre konulduğu zaman kula melek gelir.Eğer kâfir veya münafik ise o kula Muhammedi kasdederek:"Bu zât hakkında ne diyorsun?" denilir. O ^'-Bilmiyorum! insanların birşeyler söylediğini duydum.ben de onu söyledim!" der.Bunun üzerine (melek) :"Sen (zaten hiç) bilme din, kulak da asmadın.hida-yete de ermedin!" der. [216]
Bütün bu hadisler kabir azabının kâfire mahsus olduğunu gösterir.
Onların (=Kelâmcüar) :"Allahu Taâlâ:"Günah işleyen bir kimse başkasının günahını çekmez,"
(35,Fâtır:18) buyururken;nasıl olur da ölü,geride kalanların kendisine ağlamalarındandolayı azab olunur? "demelerine gelince :Biz aynı şekilde geride kalanların kendisine ağlamalarından dolayı ancak kâfire azab olunduğunu zannediyoruz.
Nitekim İbnu Abbas da böyle söylemiştir: (Rasû-lullah) bir Yahudinin kabrinfin yanından) geçer-ken: "Muhakkak o azab olunuyor.geride kalanları da ona ağhyor [217] demiştir.
Eğer İbnu Abbas'm dediği gibiyse.bu ürkülecek birşey değildir.Çünkü kâfire (zaten) her hâî-u kârda azab olunur.
Yok eğer,gıybetten ve idrardan (sakınmadığı için) azab olunan [218]hakkında dediği gibi (Rasûlul-lah) günahkar bir müslümanı kasdetmişse.o takdirde Cenâb-ı Hakkın:"Günah işleyen bir kimse, baş kasının günahını çekmez."âyeti ancak dünyadaki hükümler hakkındadır.

Nitekim Câhiliyye ehli, öldürülen bir kimsenin intikamını almak ister ve karşı gurup, (katilin) karde-şini.babasmı veya herhangi bir akrabasını öldürürdü. Eğer akrabalarından veya hısımlarından birini öldüremezse onun aşiretinden iki adamı öldürürdü. Allah'u Teâlâ bunun üzerine: "Günah işleyen bir kimse başkasının günahını çekemez" ayetini indirmiştir.
Bu âyetin aynı şekilde İbrahim'e (A.S) indirildiği de bize haber verildi.
Bundan dolayı Rasûlullah.oğlu ile beraber gördüğü bir adama:"Ne sen, onun işlediği bir suçtan mes'ul olursun.ne de oğlun; senin suçundan mes'ul olur.[219] buyurmuştur.
Fakat Allah'ın azabına gelince, o azab geldi rni, umûmi ve kötülük edene de iyilik edene de şâmil olur.
Allahu taâlâ: "Bir de öyle bir musibetten korkun ki, o yalnız içinizden zulmedenlere isabet etmez." (8: el-Enfâl: 25) buyurmuştur. Yani Cenâb-ı Hak, bu musibetin umûmi olacağını, zâlime de başkalarına da isabet edeceğini kasdetmiştîr.
Yine Allah(C.C): "insanların kendi ellerinin yaptıkları işler (^günahlar) yüzünden karada ve denizde fesad çıktı ki Allah işledikleri günahlardan bir kısmının cezasını onlara (dünyada) tattırsın!.." (30. er-Rûm : 41) buyurmuştur.
Ümmü Seleme (RA.): Ya Rasûlallah, içimizde sâlih kimseler de var İken biz helak olurmu-yuz? demiş, Rasûlullah da : "Evet, kötülükler çoğaldığı zaman." cevabını vermiştir.
Allah'ın erişkinlerin işledikleri günahlardan dolayı aralarında çocuklar ve hayvanlar olduğu halde Nuh'un (A.S.) ümmetini (Tûfan'da) boğduğu da onların malûmudur.
Keza Allah (C.C.) Âd kavmini şiddetli bir rüzgarla; Semûd kavmini yıldırımlar, Lût kavmini de (gökten yağan) taşlarla helak etmiş, Sebt ashabını (=ya-hudileri) maymunlar ve domuzlar haline getirmiş ve. onlara azap ederken çocuklarına da azab etmiştir.
Kûfelilerden [220] birisi,-Allah'ın mukaddes kitaplarını okuduğunu ve bu kitaplardan birinde : "Ben kindar olan Allah'ım! Babalarının günahlarından dolayı onların çocuklarını da cezalandırırım." ibaresini gördüğünü bana söyledi.
îbnu Abbâs (R.A.) Danyâl'in {A.S.) : "Ey İsrail oğulları! Sizin günahlarınız yüzünden benim azaba uğratılmam size yakışık alır mı?" dediğini rivayet etmiştir.
Enes b. Mâlik (R.A.) de "keler bile Adem oğlunun günahlarından dolayı (meydana gelen kıtlık dolayısıyla, yiyecek bulamayarak) yuvasında zayıflayarak ölür." demiştir.
Rasûlullah, Mudar kavmine beddua etmiş ve: Ey AUahım! Mudar üzerine baskını arttır, ve onların üzerine Yûsuf un (A. S) (kıtlık) seneleri gibi seneler gönder. [221] demiş ve bunun üzerine onlar yedi sene kıtlık ve kuraklığa uğramışlardır. Hatta öyle ki,deriden yapılmış kaplan .kemikleri ve ilhiz (denilen kan ve deve tüyüden yapılan Câhüiyye devri yiyeceğin) i bile yemek mecburiyetinde kalmışlardır.Bu kıtlık Rasûlulah ve Ashabına bile ulaşmış ve Rasûlullahın bedduası sebebiyle onlar da cezaya mâruz kalmışlardır. Öyle ki Rasûlullah ve müslümanlar açlıktan karınlarına taş bile bağlamışlardır. [222]
EBÛ MUHAMMED:Şüphesiz biz ,bu çeşit haberlerden bizi müstağni kılacak şeyleri gözlerimizle gördük.İçersinde salihler,dindar insanlar,çocuklar ve küçüklerin de bulunduğu nice beldeler vardı ki.zelzele ile.dindan faciri, iyisi kötüsü,küçüğü büyüğü hepsi de helak olmuşladır."Kûmes"[223]Mih-ricân-Kuzak[224]"Rey " [225]ve Suriye ve Yemen'in pekçok şehirleri bunlardandır.
Bu, Allah'ı bilip tanıyan bütün din mensuplarının -birbirleriyle ihtilâf içinde olsalar bilebildiği şeydir.
EBÛ MUHAMMED : Tarihçilerden (=Ashâbûl-ahbâr) biri bana şunu anlattı : Bir gece (Halife) el-Mansûr sohbet etmiş ve Emevi halifelerini, onların [226]gidişatlarını, (başlangıçta) doğruluktan ayrılmadıklarını, sonra sıranın, gösterişe dalan oğullan-na geldiğini; devlet işlerinin büyüklüğü ve kadrinin yüceliği karşısında onlann,gayret ve arzulannın,şe-hevi şeylere teveccüh etmek,lezzetleri tercih etmek ve Allah'ı (C.C) öfkelendirecek şeyleri irükab etmek olduğunu; bunları işlerkefi,AIlah'ın onlan (hemen) ce-zalandırmayıp kendilerine mühlet verdiğinden habersiz,Allah'ın kendilerini (mühlet vererek) aldatmasından (=mekr-i ilâhî) emin olarak işlediklerini; Bunun üzerine Allah'ın saltanatı ve izzeti onlardan so yup aldığını ve nimetlerini de onların üzerinden (kaldırıp başkalarına) naklettiğini anlatmış.
Bunun üzerine Salih b.Ali[227](halifeye) şöyle demiştir:Ey mü'minlerin emiri! Ubeydullah b.Mervan kaçarak,kendisine tabi olanlarla "Nûbe"[228]arazisine girdiği vakit.Nûbe melik'i malûmat istedi,kendi-sine malumat verilince(Melik) ata binerek Ubeydullaha geldi ve değişik bir lisanla aklımda tutamadığım şeyler söyledi ve onu ülkesinden kovdu...Eğer mü'minlerin emiri onu hapisten çağınp.bu gece huzurumuza getirilmesini ve bunun kendisine sorulmasını muvafik görürlerse (çağınlsm) .
el-Mansur onun getirilmesini emretti ve ona başından geçeni sordu.
Ubeydullah:Ey mü'minlerin emri! Kaçırabildi-ğim çeşitli ev eşyalarıyla Nûbe arazisine geldim.Ora-da bunları döşedim ve üç gün burada ikamet ettim. Daha sonra durumumuzdan haberdar olan Nûbe meliki bana geldi.İçeriye uzun boylu .kartal burunlu yakışıklı bir adam girdi. (Vere serdiğimiz) kumaşlara yaklaşmayarak toprağa oturdu.
Ben:"Niçin kumaşlarımızın üzerine oturmuyor sunuz?" dedim.
Bana: "-Ben Melik'im .Bütün meliklere de Allah'ın azameti karşısında tevazu göstermesi yara-şır.Çünkü melik'i (bu makama)O yükseltmiştir"dedi
Sonra bana döndü ve :"Kitabınızda size haram kılındığı halde niçin içki içiyorsunuz?" dedi.
Ben :"Buna kölelerimiz ve sefihlerimiz cüret ediyor." dedim.
O:"Niçin hayvanlarınızla ekinleri çiğniyorsu-nuz?Halbuki bozgunculuk sizin Kitab'ınızda haram kılınmıştır!?dedi.
Ben:"Bunu câhillerimiz yapıyor." dedim.
O:"Size haram kılındığı halde niçin ipek ve dîbac giyiyor.gümüş ve altın (eşya) kullanıyorsunuz?" dedi.
Ben: "Saltanat bizden gitti,yardımcılarımız azal-dı.Bu esnada Acem'den bir kavme galip geldik.Onlar bizim dinimizi kabul ettiler ve hoşgörmememize rağmen bunları giydiler." dedim.
(Melik) uzun müddet başını önüne eğdi,ve elini evirip çevirerek toprağı çizmeğe başladı.Sonra da:
"Anlattıkların senin dediğin gibi değildir! Bilâkis siz.size haram kılman şeyleri helâl saydınız.Size yasaklanan günahları işlediniz. Mülkünüzdekilere (tebaanıza) zulmettiniz.Allah da kuvvet ve üstünlüğü sizden çekip aldı ve günahlarınızdan dolayı size zillet (elbisesini) giydirdi.Sizin hakkınızda Allah'ın henüz sona ermemiş bir azabı vardır.Azabın;siz benini topraklarımda iken size inmesinden ve sizinle beraber bana da dokunmasından korkarım.Misafirlik üç gündür.İhtiyacınız olan erzakı alın ve topraklarımı terkedin." dedi.Ben de dediği gibi yaptım.
Allah (C.C) Kur'an'da bize;babalanndan dolayı çocuklarım koruduğunu da haber vermiş tir .Allah (C.C) şöyle buyurmaktadır:"...Duvara gelince.bu duvar şehirde iki yetim oğlanındı.Duvarın altında bu oğlanlar İçin saklı bir define vardı .Babaları da
salih bir adamdı.Onun için Rabbin diledi ki .ikisl de rüşdlerine ersinler ve definelerini çıkarsınlar."
(I8.el-Kehf:82)
Hz.Ömer (R.A},Hz.Abbâs ile (teberrükde bulunarak) yağmur duasına çıktığı gün irad ettiği hutbesinde: ""-Ey Allahım,Senin peygamberinin amcası ve onun ashabının ululan ile sana tevessül ediyo-ruz.Çünkü Sen Hak olan şu s özünde: "...Duvara gelince bu duvar şehirde iki yetim oğlanındı.Duvann altında bu oğlanlar için saklı bir define vardı.Babaîan da salih bir adamdı.Onun için Rabbin diledi kUkisi de rüşdlerine ersinler ve definelerini çıkarsınlar." bu-yuruyorsun.Ey Allahım, amcasını korumak suretiyle, Peygamberinin de izzet ve şerefini koru! [229]Şefat ve mağfiret isteyerek onu sana aracı kıldık!.[230] demiştir.
Allah'ın (C.C),dostlarının çocuklarım babalarından dolayı koruması caiz olduğu gibi;kendisinin düşmanlarının çocuklarım babalarından dolayı korumaması da caizdir.O,dilediğini yapandır.
Hz.Âişe,bu (mevzuun başında zikredilen) hadisi kabul etmez ve: "Kim bunu kabul ederse şüphe yok ki yalan söylemiş.günaha girmiş olur."derdi [231]
Bu Hz.Âişe'nin kendi görüşü ve yorumudur. Onun şahsi kanaatından dolayı Rasûlullahın hadisini reddetmek caiz değildİr.Eğer Hz. Âişe bu mu- halefetine dair Rasûlullahtan birşey nakletsey-di, o zaman bu sözü kabul edilebilirdi.
Eğer Abdullah b.Ömer (RJ\) bu hadisi tek başına nakletmiş olsaydı-Hz.Âişe'nin de dediği gibi- onun hata ettiği düşünülebilirdi...Lâkin .İçlerinde
Hz.Ömerjmran b.Husaynjbnu Ömer ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin (RA) bulunduğu bir gurup sahabe bunu nakletmişlerdir. Eğer: "Bu zulümdür .Allah ise zulümden uzaktır.Çünkü Allah(C.C):"...ve Ben kullara zulmeden değilim!" (5O.Kâf: 29) buyurmuştur." derlerse.biz onlara îyâs b.Muâviye (-122) nin [232] sözü ile cevab veririz.İyâs şöyle demiştir:"-Birisine,"Arab'ın lisanında zulüm nedir?" dedim.
O:"Kişinin,kendisinin olmayan birşeyi almasıdır." dedi.
Ben de:"Lâkjn herşey,Allah'ındır." dedim. [233]

79-Dedıklerıne Göre Aklın Ve Düşüncenin (Nazar) İptal Ettiği Bir Hadis..

İDDİÂ:Rivayet ettiniz ki:Ebû Zerr (R.A),kişi-nin hanımıyla münasebette bulunması hakkında RasûIuHaha:"-Yâ Rasûlallah,insan hem zevkle-nlr.hem de sevab kazanır mı? [234] diye sordu.
Rasûlullah:"-Eğer bu ihtiyacını,haram yoldan tatmin etseydin .günah işlemiş olmaz mıy-dın.ne dersin?" dedi.(Ebû Zerr de): "Evet!" deyince Rasûlullah:
"İşte bu İşi helâl yoldan yerine getirmenden dolayı sevab kazanman da böyledir." buyurdu. [235]
Haram yoldan bir ihtiyacı gidermek bir gü-nah.helâl yoldan yerine getirmek ise mubah bir şey-dir.-Mübah olan bir şeyden dolayı sevab verilmesi nasıl caiz olur? Eğer bu caiz olursa.acıkınca yemek yenilmesinden ye susayınca su içmekten dolayı da sevab verilmesi caiz olur.
Dilin inceliklerini ve caiz olan ve olmayan şeyleri bilme hususunda insanların en bilgilisi olan Rasûlul-lah bunu nasıl söyleyebilir?!...
CEVAB:Biz deriz ki:Bazan bir adamın ihtiyar veya çirkin bir hanımı olur .Adamın nefsi, kendisine haram olan başka bir kadını arzular.Bunu yapmak kendisi için hazır ve mümkün iken,Allah'a itaat ederek onu terkeder ve arzulu olmadığı halde (hanımıyla) helâl yoldan bu işi yaptığı için sevab kazanır.
Yine adamın iki hanımı olabilir. Bunlardan birisi siyah ve çirkin .diğeri ise beyaz ve güzel.O.bu iki hanımından sadece birisini arzu etmesine rağmen.ikisi arasında müsavatı gözetir, diğerine sıra gelince ona da katlanır ve bundan dolayı sevab kazanır.

Eğer bir kimse .helâl olan arpa ekmeği yese ve yiyebileceği halde haram olan beyaz ekmeği yemeyi ter-ketse; insanlar nazarında, arpa ekmeği yediğinden dolayı sevab kazanmış olur.
Hattâ bir kimse,Rasûlullahın:MMü'mİn herşey-den dolayı sevab kazanır.Hattâ lokmayı ağzına götürmesinden dolayı bile".sözü üzerine, "Mümin yeme içmesinden ve cinsî münasebette bulunmasından dolayı sevab kazanmış olur dese-kanaatıma göre-ancak doğruyu söylemiş olur. [236]

80-İddialarına Göre, Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

IDDIÂ: Siz,maymunlann,zina ettiğinden dolayı bir maymunu recmettiğini rivayet ettiniz. [237]
Eğer maymunlar onu sadece evli olduğu için recm ettilerse,bu takdirde hadis daha da enteresan olur,ve bu kıyasa göre.siz bilmezsiniz,belki de maymunlar Tevrat'ın hükümlerinden pekçoğunu tatbik ediyorlardır ve belki de onların dini hâlâ Yahudiliktir.
Eğer maymunlar Yahudi ise, muhtemelen domuzlar da Hristiyandır. (!...)
CEVAB: Bu alay ve istihzalara cevab olarak deriz ki:Ashnda maymunlar hadisi ne Rasûlullahtan ne de Ashabından (rivayet edilmiş.) değildir.Bu sadece Amr b.Meymûn'dan (-145) [238] naklen anlatılan bir-ş eydir..
Bana Muhammed b.Hâlid b.Hıdâş tahdis etti (ve) dedİ:Bize Müslim b.Kuteybe.Huşeym (b.Beşîr) den,o da Husayn (b.Abdirrahman es-Sulemî) den ,o da Amr b.Meymûn'dan haber verdi M (Amr) şöyle demiştir: "Câhiliyye devrinde bir maymun zina etti .Bunun üzerine diğer maymunlar onu recmetti.Ben de onlarla beraber recmettim. [239]
EBÛ MUHAMMED:Amr b.Meymun'un, may-munlan,diğer bir maymuna taş atarken görmüş olması ve zina ettiği için onu recmettiklerini zannetmiş olması mümkündür.Bu sadece tahminen bilenebile-cek bir şeydir.Çünkü maymunlar kendileri hakkında birşey söyleyemezler.Onların kavga ettiğini gören kimse,maymun zina etti mi.etmedi mi,bilemez.Bu sadece bir zandan ibarettir.
Belki Şeyh (Amr b.Meymun) .bizim bilemediğimiz emarelerle onun zina ettiğini bilmiş olabilir.Çün-kü maymunlar hayvanlann en çok zina edenidir..
Araplar onu misal verir ve: "Maymundan daha zinakâr." derler.Eğer maymunun zina ettiği bilinen birşey olmasaydı, onunla misal verilmezdi. Çiftleşme ve eşini kıskanma hususunda insanlara .maymundan daha çok benzeyen bir hayvan yoktur.
Bazan hayvanlar birbirine düşman olurlar,bir-birine saldınr ve birbirlerini cezalandırırlar.[240]Hayvanların kimisi ısınr,kimisi tırmalar, kimisi de kırıp parçalar..
Maymunlar da insanların taş atması gibi,Alla-hın kendisine verdiği eller ile taş atar .Eğer maymunlar birini,zina olmaksızın taşlamışlar da Şeyh (Amr b.Meymu} onların zinadan dolayı birbirlerini taşladıklarını zannetmişse.bu da uzak bir ihtimal değildir.
Yok eğer Şeyh.herhangi bir emare ile.zina olduğu ve taşlamanın da bu sebepten olduğu sonucuna varmışsa ,aynı şekilde bu da.uzak bir ihtimal değil-dir.Çünkü maymun-dediğim gibi-hayvanların eşiniençok kıskananı ve anlama bakımından insan oğullarına en yakın olanıdır.
EBÛ MUHAMMED:Ben,onlarm mesholunmuş olan maymunların ta kendisi olduğunu ve nesilden nesile çoğaldıklarını zannediyorum. Bunu Allahu Taâlâ'nın şu âyetinden çıkanyorum:"De ki:Allah katında ceza bakımından bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? O kimseler ki Allah kendilerine lanet etmiş »gazabına uğratmış,onlardan maymunları (=el-kıradatu) ve domuzları(=el-hanâzîru) yapmıştır." (5.el-Mâide:60)...
el-kıradatu (=maymunlan) ve el-hanâziru (=do-muzları) kelimelerindeki "el (=elif ve lâm)" kelimenin ma'rife olduğuna ve buradaki maymunun gördüğümüz maymunlar olduğuna delâlet eder.Eğer Allah (C.C) inkıraz bulmuş (yokolup gitmiş) ve geçmiş bir-şeyi kasdetmiş olsaydı "ve ceale minhumul-kıradate ve'1-hanâzîra" yerine "ve ceale minhum kıradaten ve hanâzîra" derdi [241]
Aksi takdirde Ummu Habibe'nin (RA) memsuh (=mesha uğrayanlar) hakkındaki hadisinin [242]doğru olması gerekir .Ve (mesele) RasûlulÎahın dediği gibi olur.
Biz, alaycının dediği gibi maymunların recim cezasını uyguladığını,çünkü onların Tevrat'ın (zina hakkındaki recm) hükmünü bildiğini[243] söylüyor değiliz.Lâkin biz şunu söylüyoruz:Gerçek şu ki,nasıl diğer hayvanlar tırmalar,ısırır ve parçalarsa;may-munlar da zinadan veya başka bişeyden dolayı ol-sun,elleriyle recm cezasını yerine getirmişler (taşlamışlar) dır.Çünkü orıunjnsan elleri gibi elleri vardır.Âdem oğlu da.eziyyet etmek istediği şey uzak olur da ona yetişemezse ona ancak taş atarak eziyyet eder.
Maymunların bizzat memsuh (^mesholunmuş) varlıklar olduğuna dair delilleri kuvvetlendiren diğer bir husus-Kur'an ve Hadiste bulunmadığı halde insan etinin haram kılınması hususunda icma ettikleri gibi-Kur'an ve Hadiste (hükmü) bulunmadığı halde maymunun etinin haram olduğuna dair fakihlerin ic ma etmeleridir. [244]

81-Dediklerine Göre Kur'an'ın Yaratılmış Olduğuna Delalet Eden Bîr Hadis...

IDDİÂ: Siz,"Kur(an'm kalbi Yâ-Sîn (suresi) dir."Kur'anfin hörgücü eî-Bakara'dır." "er-Rahman ve Âl-i îmrân sureleri kıyamet günü sanki iki bulut veya iki karaltı veya (gökyüzünde karaltı halindeki) iki kuş sürüsü gibi gelir.[245] ve "Kur'an kişi-ye.kabrinde iken gelir ve ona şöyle, der. [246] diye rivayet ettiniz.Bütün bunların hepsi Kur'an'm mahlûk (^yaratılmış) olduğunu gösterir.
Kalbi,hörgücü olan veya bulut veya karaltı olan birşeyin yaratılmamış olması mümkün değildir.
CEVAB Biz deriz ki:Gerçekten bu adamlara (=Kelâmcılar) yakişan-çünkü onlar Kelâm ve kıyas ehlidirler-Kur'an'ın ne cisim,he de sınırlı ve şekilli bir şey olmadığını bilmeleri idi.
"Kur'an'm hörgücü el-Bakara'dır."sözü ile Rasûlullah sadece Kur'an'ın en yüksek kısmını kas-detmiştir.Nasd ki hörgüç de devenin en yüksek kısmıdır.
"Kur'an'm kalbi Yâ-Sîn'dir." sözü ile onun-Kur'andaki yerininjbedende kalbin yeri gibi olduğunu kasdetmiştir.
"el-Bakara ve Âl-i îmrân sanki iki bulut gibi ge lir." sözü ile de,bu surlerin sevabîarı,onlan okuyanlara gelir ve kıyamet günü onu gölgelendirir.Yine bu surelerin sevabı adama.kabrinde gelir ve kıyamet günü de gelir onu müdafaa eder." demek istemiştir.
Allahu Taâlânın.Kur'an'ı- adamı müdafaa eden ve onu kurtaran-bir varlık haline getirmesi de mümkündür.
EBÛ MUHAMMED: Bize Ebu'l-Hattâb Ziyâd 3.Yahya[247]tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdula'lâ tahdis îtti (ve) dedi:Bize Muhammed b.İshak ,Amr b.Şu-iyb'dan,o da babasından.o da dedesinden tahdis et-[i. (Dedesi) dedi:Rasûlullah şöyle buyurdu:"Kur'an kıyamet günü adam şekline girer ve(Kur'an'ın) farzlarını zayi eden (tatbik etmeyen) yasaklarını çiğneyen, itaat in (i emrettiği şeyler) e aykırı davranan,günahlarını işleyen adama getirilir,.Kur'an,hasım olarak iddiaya hazırlanır,ve :"Ey Rabbim beni taşıyıcıların en kötüsüne yükle-din.Yasaklarımı çiğnedi,farzlarımı yerine getir-medi.bana İtaati terketti, (menedilen) günahlarımı işledi." der, ve durmadan onun aleyhine delilleri sıralar. Nihayet kendisine : "Ona dilediğini yap(abilirsin) ! denilir.
(Kur'an) da adamın elinden tutar ve onu yüzüstü cehenneme düşürünceye kadar ondan ayrılmaz.
(Sonra), (Kur'an'm) sınırlarını tecavüz etmeyen, farzları İle amel eden, emirlerini tutan, günahlarından kaçınan adama getirilir. Kur'an, adamı müdafaaya hazırlanır ve : "Ey Rabbim, beni taşıyıcıların en hayırlısına yükledîn. Benim yasaklarım (i İşlemek) dan sakındı, farzlarımla amel etti,emirlerimi tuttu, günahlarımı terketti" " der ve (adamın lehine) durmadan delillerini sıralar. Nihayet kendisine: "Ona dilediğini yap (abilirsin)!" denilir. (Kur1 an) da adamın elinden tutar ve ona atlas elbise giydiresiye, başına kral tacını oturtasıya ve ona Cennet kâsesinden içiresiye kadar onu bırakmaz. [248]
"Kur'an (adam) şekline girer." sözünde,Allah'ın onu okuyan ve onunla amel eden sahlbine,kendisini kurtaranın Kur'an'm ta kendisi olduğunu bildirmek için Kur'an'ı bir (adam) şekline sokacağına dair bir delil yok mudur?
Kur'an bizzat ne adam olabilir ne cisim.ne de söz söyleyebilir,çünkü o (kendisi) kelâm(=söz) dır.
Eğer bunlar (=kelâmcılar) daha derin düşünse-ler,kendilerine bir nebze de (Allanın) yardım (ı) nasib olsr ydı Kur'an'ın mahlûk olmasımn mümkün olamı-yacağmı mutlaka bilirlerdi.Çünkü o,Allah'ın kelâmı ve Allah'tan bir sÖzdür.Allah'tan olan.yaratılmış olamaz.
Meseleyi .onların anladıkları şu "konuşmamız"a havale ederek bir mukayese yapabiliriz .Çünkü bizim konuşmamız.bizim fiilimiz değildir.Konuşma sadece ses ve ayn ayrı harflerden ibarettir.Sesin de harflerin de bizim için bir fiil olması mümkün değildir.Çünkü ikisi de Allah'ın yarattığı şeylerdir.Bu ikisinde amel (=fiil) olarak bize aid olan sadece bu fiillerin edâsıdır [249] ve Allah'ın sevabı da bunun üzerine terettüb eder...
Bunun misali bir adama benzer ki,sen ona emanet olarak bir mal verirsin,sonra ondan,onu geri istersin .O da eliyle onu.sana geri verir.(Burada) ne"mal"dan,ne de "el"den dolayı onun için sevap yoktur.Sevab sadece malın geri verilmesindedir.
Kur'an'ı sesinle,tek tek harflerle okumadaki se-vab da böyledir.Kur'an bu nazmı (tertibi) ve bu te'lifi (terkîb,arrangement,composition) ile Allah'ın kelâ-mıdır.ondan sadır olmuştur.Onu okuyan herkes,Al-lah' in kelâmını okumuş olur.Bu husus o kimsenin üzerinden Kur'an'ı okuyan biri olma keyfiyetini kaldırmaz.
Eğer bir adam bir hutbe yazsa,bir kaside düzse sonra bunlar ondan naklolunsa; ne hutbe ne de şiir, nakledenin bir ameli sayılmaz.Şiir sadece müellife aiddir.Nakledenin rolü ise,sadece onu tekrar etmektir, (edâ). [250]

82-Îcmâ'a Aykırı Olduğunu Söyledikleri Hadisler...

İDDİÂ: Eyyûb (es-Sahtıyânî)den to da İbnu Si-rin'den,o da Amr b.Vehb es-Sakafi'den,o da el-Mugira b.Şu'be'den rivayet ettiniz ki (el-MuğJra) şöyle demiştir :"RasûluIlah (S.A.V) haceti için dışarı çıktı .Ben de su ile onun peşinden gittim .Abdest aldı ve sangına mesnet t İ, sonra sabah namazını kıI(dır]dı.[251]
Keza,Ebû Muaviye (Muhammed b.Hâzim) den,o da el-A'meş'den,o da el-Hakem (b.Uteybe) den,o da Abdurrahman b.ebî Leylâ'dan,o da Ka'b b.Ucre'den,o da Bilâl'den (R.A):"RasûIullahın,başörtüsüne meshettiğini" rivayet ettiniz. [252]
Yine,el-Velid b.Müslim 'den,o da el-Evzâî'den,o da Yahya b.ebî Kesir'den,o da Ebû Seleme b.Abdir rahman'dan o da Amr b.Umeyye ed-Damrî1den,onun"RasûluIlahi gördüm,abdest aldı ve sangına meshetti.[253] dediğini rivayet ettiniz. Bunlar sizin nazarınızda sağlam isnadlar-dır.Halbuki siz bunlarla amel etmeyi;Rasûlullahtan bunları

nesheden birşey rivayet etmeksizin terketti-niz...
CEVAB: Biz deriz ki:Hak ve hakikat bizim nâza-rımizda.rivayetle sabit olmaktan daha kuvvetli olarak.icma ile sabit olur.Çünkü hadislere bazan sehiv(=dalgınlık) ve iğfâl(=gaflet ve ihmal) gibi noksanlıklar ânz olur,ve hadisler şüphe, (çeşitli) tevil ve izahlar ve nesh ile karşı karşıyadır,Ve bazen hadisi.sika olan ravi sika olmayan raviden alır (ve rivayet eder.)
Bazan da.ikisi de caiz olan iki farklı hüküm geü-rir.Namazdan sonra bir kere (sağa) ve iki kere (sağa ve sola) selâm verilmesi rivayetleri gibi..
Bazan bir adam .Rasûlullah bir şeyi emrederken hazır buhınur.Sonra Rasûlullah.o adam yok iken,bu-nun aksini emreder.Adam ise birincisini nakle-der.haberi olmadığı için ikinciyi nakletmez.
İcmâ ise bütün bu arızalardan salimdir,uzak-tır.Bu sebepten İmâm Mâlik (95-179) [254] Rasûlullahtan bir hadisi rivayet eder.sonra da (beldesindeki) bu hadise aykırı bir tatbikattan dolayı: "Beldemizde ise.şu şekilde amel edilmektedir. "derdi.Çünkü onun beldesi (MedinejRasûlullahın beldesidir.
Rasûlullahın devrinde herhangi birşeyle amel edildiği zaman.ikinci asırda da onunla amel edilir.Ke-za üçüncü dördüncü ve daha sonraki asırlarda da böyle olur.
İnsanların hepsinin birden.beldelerinde kendi zamanlarında câri olan bir âdeti terkedip.başkasını kabul etmeleri mümkün değildir.
Hele (bu değişme) ferd ferd değil de asırdan aşıra olacak olursa (daha da imkânsızdır.)
Gerçek şu ki insanlar (senedi) muttasıl pekçok hadis rivayet etmişler fakat, onunla amel etmeyi terke tmişlerdir. Bu hadislere misal olarak ,şunları zikredebiliriz:
Sufyân , ve Hamraâd b.Zeyd'in,Amr b.Dinâr"dan,onun da Câbir'den,onun da İbnu Ab: bas'tan (rivayet ettiği) hadistir ki, İbnu Abbâs:"Rasû-lullahın Medine'de öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını emniyette olup,korkulu bir hal olmadığı halde birarada kıldığını (=cem)"[255]naletmiştir.
Fakihlerin hepsi,bu hadise-ya neshedildiğini yahud Rasûlullahın iki namazı yağmur veya herhangi bir meşguliyet dolayısıyla zaruret halinde birarada kılmış olduğunu düşünerek-amel etmeyi terketmişlerdir[256]
(Keza) Sufyan (b.Uyeyne) nin Amr b.Dînar'dan onun Avsece'den.onun da İbnu Abbas'dan rivayet ettiği hadis de böyledir:"Rasûlullah zamanında adam biri azad ettiği kölesinden başka vâris bırakmadan ölmüş»Rasûlullah da adamın mirasını köleye vermiş.[257]
Fakihler ise ya bu hadisin ravisi Avsece'yi (hadisi uydurmakla) itham edip ona istinaden herhangi bir farz veya sünnetin sabit olamıyacağını söylemelerinden veyahut da hadisin mânâsındaki bir bozukluktan dolayı-sanki hadisin mânâsı:"..ölen (köle),azad eden efendisinden başka vâris bırakmadı." şeklin-dedir-bu hadise karşı çıkmışlardır.Bu tevile gö-re,onun vâris olması mümkündür.Çünkü o. kölenin sahibidir.
Yahut da.neshedilmiş olması sebebiyle bu hadisle amel etmemişlerdir.
(Diğer bir misal) :Şu'be'nin,Amr b.Mur-ra'dan,onun Abdurrahman b.Ebî Leylâ'dan onun da el-Berâ (b.Ma'rûr) (R.A) dan rivayet ettiği hadisür.el-Bcrâ:"RasûIullah,sabah ve akşam namazlarında kunut (duasını) okurdu. [258]demiştir.
Alimler sabah namazında kunut'un okunup okunmayacağı hususunda farklı görüştedirler.Fakat akşam namazında kunut'un okunmayacağı hususunda müttefiktirler.
Buna benzer şeyler çoktur.İşte sarığa ve baş Örtüsüne meshedilmesi de böyledir.Fakihler bu hadisin terkedilmesi üzerinde İcma etmişlerdir. Onların da kabul ettikleri bir isnadla rivayet edilmiş olmasına rağmen sadece neshedilmiş olduğu için bu hadisi terketmişlerdir.
(Diğer bir sebep de şudur) :Ravi,Rasûlullahı sanğa ve sangın altına .başına meshettiğini görmüş ve hadisi nakleden de bu iki fiilden enteresan olanını nakletmiştir. Çünkü başa meshetmek normaldir.ya-dırganmaz:Zira bütün insanlar böyle yapmakta-dır.Ancak örtü üzerine meshetmek garipsenebilir.
(Fakihler) kendilerinin bu görüşlerini destekleyen, el-Muğîra'nın başka bir hadisini delil olarak zikretmektedirler.Bu hadisi el-Velid b.Müslim.Sevr (b.Yezîd el-Kalâî)den,o da Raca b.Hayve'den.o da Verrâd (es-Sakafî) den o da el-Muğira'dan rivayet etmiştir ki(el-Mugira)Rasûlullahin başının ön kısmına ve sarığına meshettiğini söylemiştir...
Başın ön kısmına meshetmek Kur'an'da farz kı-lınmıştır.Bu farz,lafzı ihtilaflı bir hadis ile ortadan kalkmaz.
Buna benzer bir rivayet de onların bazısının Rasûlullahm çarıkları (veya sandaletleri) üzerine meshettiğine-başka bir rivayette de-çoraplarma meshettiğine dair rivayettir.Rasûlullah çarıkları içersindeki çoraplara meshetmiştir.Fakat her râvi bu ikisinden,birisini nakletmiştir. [259]

83-Müşrikleriın Çocukları Hakkında İki Farklı Hadis..

İDDİÂ:es-Sa'b b.Cessâme'nin (R.A):'Ta Rasû-lallah.gece karanlığında düşmana hücum ederken atlarımız müşriklerin çocuklarını çiğniyor." dediğini, Rasûlullahın da:"Onlar babalanndandır!" cevabını verdiğini rivayet ettiniz. [260]
Sonra yine,"Rasûlullahın bir askeri birlik gön-derdiğini,onların da kadınları ve çocukları öldürdüğünü,Rasûhıllahın buna şiddetle karşı çıktığını, bun un üzerine Ashabın :" Yâ Rasûlullah, onlar müşriklerin çocuklarıdır." dediğini ,Rasûlullahın da :"Sizin seçkinleriniz de müşriklerin çocukları değiller midir?" dediğini rivayet ettiniz.
CEVAB Biz deriz ki:İki hadis arasında aykırılık mevcud değildir.Çünkü es-Sa'b b.Cessâme,Rasûlul-laha;müslümanların atlarının düşmana hücum ederken gece karanlığında onları çiğnediğini haber vermiş,Rasûlullah da :"Onlar babalanndandır" buyurmuştur."
"Onlar babalanndandır. "sözü ile Rasûluî-lah, "onların (çocukların) dünyada hükmü babalarının hükmü gibidir,gece olup da hücuma geçildiğinde müşriklere saldırma fırsatı ortaya çıkınca,çocuklar yüzünden (hücumdan) vazgeçmeyin .Çünkü çocuklarının hükmü-onları öldürmeyi kasdetmeksizin- babalarının hükmü gibidir" demek istemiştir...
Sonra İkinci hadiste, askerî birliğin .kadınları ve çocukları öldürmelerini hoş karşılamamıştır. Çünkü bu birlikteki askerler, babaları müşrik olduğu için çocukları kasten öldürmüşlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah:" Sizin seçkinleriniz de müşriklerin çocukları değiller midir?" buyurmuştur.Bu sözüyle de "Belki müşrik çocukları içersinde bulûğa erince iman edecek ve iyi bir müslüman olacak olanlar vardır." demek istemiştir. [261]

84- Dediklerine Göre Bir Kısmı Dıgerı-Ni Nakzeden Bir Hadis...

İDDİÂ: RasûlIullahın S a'd b.Muâz (R.A) hak-kında:"Onun Ölümünden dolayı arş titremiştir.[262] ve onu gasletmeğe yetmiş bin melek koşmuştur. Ben de (meleklerden dolayı) neredeyse onun cenazesine ulaşamıyacaktım. " dediğini rivayet ettiniz.
Sonra Rasûlullahın:"Eğer kabir azabından bir kimse kurtulacak olsaydı,muhakkak ki Sa'd b.Muâz kurtulurdu.(Buna rağmen kabir) onu öyle bir sıkıştırdı ki.göğüs kemikleri parçalandı. [263]
dediğini de rivayet ettiniz.
Allanın arşı bir kimsenin ölümünden dolayı nasıl sallanır? Eğer bu caiz ise,peygamberler buna daha lâyıktır.
Siz.Rasûlullarîtan (S.A.V)""Güneş ve Ay'ın ,bir kimsenin ölümü veya doğumu sebebiyle tutulmayacağını, [264] rivayet ettiniz.Güneş ve ay ikisi de-ri-vayet ettiğinize göre-ateşte birbirine sarılmış iki öküz olursa[265]şerefli ve yüce arş'm durumu nasıl olur? Üstelik arş kımıldayınca,onun haraketi ile gökler ve yer sallanacağına göre.arş nasıl olur da,Allah'ın kendisine azab edeceği,göğüs kemikleri parçalanacak derecede üzerine kabri sıkıştıracağı bir adamın ölümünden 'olayı hareket eder?
Yetmiş bin meleğin yıkadığı ve meleklerin izdihamından Rasûlullahın.onun cenazesine neredeyse, yetişemediği birisine Allah nasıl azab eder?...
CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadisi birtakım kimseler tevil etmişlerdir.
Bunlar hadisteki "arşın titremesi" nin; mızrağın ve rüzgârın hareketi ile ağacın titremesi gibi sadece haraketten ibaret olduğunu söylediler.
(Hadisin) bu şekilde tevil edilmesi çirkin bir şeydir ve bu hadisi delil olarak kullanan (muhaliflerin) eline koz verilmiş olur.
Bazıları da:Arş burada-Sa'd b.Muâz'm üstünde taşındığı tabut {=serir) dir ve o tabut sarsılmış tır, dediler.
Bu şekildeki bir tevil yapıldığı zaman,bu hadiste Sa'd için bir fazilet ve söylenilen bu sözde de bir fayda olmaz.Çünkü ölülerin taşındığı her tabut (=serîr) insanların onu (taşırken) çekiştirmesinden dolayı mutlaka haraket edecektir.
Üstelik başka bir hadiste:"Ontm ölümünden dolayı Rahman'ın arşı titredi.[266] şeklinde rivayet edilmişken,arşın,Sa'd b.Muâz 'm üzerinde taşındığı tabut olması nasıl mümkün olabilir?!
Buradaki el-ihtizâz (=titreme, sarsılma) ne onların dedikleri gibi bir " hareket" tir.ne de arş,diğerleri-nin dediği gibi, (bir "tabut") tur.Bilâkis ihtizaz ^titreme sarsılma)-burada -sevinç ve sürûr,demektir.
"İnne fulânen le yehtezzu lil-ma'ruf (=fulan iyilik yapılmasından dolayı titrer)" denilir.Yani ,sevi-nir.sürûr duyar demektir.
Keza," kendisini övüp medhettiklerinde fulanı bir titreme alır." denilir.Yani,neşelenir ve yüzü güler, demektir.
Bundan dolayı şöyle bir darb-ı mesel söylenmiştir: "İnne fulânen izâ duıye ıhtezze; ve izâ suile irtezze."
Bu söz Ebul-Esved ed-Duelî'ye (- 69) [267] aiddir.
Yani şunu demek istiyon Yemeğe çağrılınca onu yer ve sevinir.neşelenir.Kendisinden birşey istenildiği zaman ise olduğu yerde kalır ve neşesi kaçar .
İşte hadisteki ihtizâz'm da mânası budur.
Arş'a gelince:O da .hadiste zikredildiği gibi,Rah-man'ın arşıdır.Rasûlullah arşm titremesinden sade-ce;arşı taşıyan ve onun etrafında Sa'd b.Muâz'm ruhunu dolaştıran meleklerin sevinmesini kasdetmiştir.Allah'ın (C.C) "Nihayet (Firavn ve kavminin) üzerlerine ne gök ağladı ne yer.."(44.ed-Duhân:29) buyurduğu gibi;RasûluİIah da arşı onu taşıyan ve onu kuşatan meleklerin yerine koymuştur.Allah (C.C) âyette:"Onlann üzerine ne göktekiler ağladı ne de yerdekiler. "demek istemiş tir. Allah (C.C) gök'ü ve yer'i ,orada bulunanların yerine ikame etmiştir.
Yine Allah (C.C) "Hem şehre sorun.,"
(12.Yûsuf: 82) buyurmuş tur. Yani: Şehrin ahalisine-sorun ,demektir.

Rasûlullah da Uhud dağı hakkında:"Bu bir dağdır (kî) bizi sever.biz de onu severiz.[268] buyurmuştur.Bu sözüyle:"Oranın ahalisi-yani ansâr- bizi sever biz de onları severiz." demek istemiştir.
İşte bu (misallerdeki) gibi.Rasûlullah arşı ,onun taşıyıcıları ve etrafında dönen melekler yerine koymuştur.
Hadiste"MeIeklerin,mü'minİn ruhundan dolayı sevindikleri ve her mü'min için gökte bir kapının mevcud olduğu;oradan amelinin yükseldiği.rızkının indiği ve ölünce ruhunun oradan yükseleceği .sonra tekrar iade edileceği",varid olmuştur. [269]
Rasûlullahın,"Onu yıkamağa yetmiş bin melek koşuştu." sözü de keza,bu tevilin doğruluğunu göstermektedir.
Bu tevil-Allah'ın lütfuyla kolay ve akla yakın bir tevildir.
(Mevzuumuz olan hadiste) Rasûlullah sanki şöyle demiştir:"Arşı taşıyan ve arşın etrafını kuşatan melekler Sa'd 'in ruhundan dolayı sevindiler."
'Yıkanmasına yetmiş bin meleğin koşuştuğu birsine nasıl azab olunur?" demelerine gelince: Ölüm'ün.Diriliş'in ve Kıyamet'in şiddetli zelzeleleri,korkuları vardır ki.bunlardan ne bir peygamber ,ne de bir velî kurtulabilir...Nitekim Rasûlullahın kabir azabından Allah'a sığınması da bunu ispat eder.Eğer bu (kabir azabı) muhal olmuş olsa idi Rasûlullah bundan Allah'a sığınmazdı.Lâkin o .Allah'ın bütün kullan üzerine takdir ettiği, onlan ondan kor-kuttuğu,hiçbir kimseye,buna karşı emniyet ve huzur garantisi vermediği kabir azabından korkmuştur.
Kıyamet günü peygamberlerîn:"Yâ Rab-bi.nefsî nefsi [Ben n'olacağnn.ben n'olacağım.)" peygamberimizin ise:"Yâ Rabbi,ümmeti,üminetî (=ümmetim n'olacak,ümmetim n'olacak) !" demesi[270] de sana dediklerimizin doğruluğunu gösterir.
Allah Taâlâ'nın:"İçinizden hiçbiri istisna edilmemek üzere herkes mutlaka Cehenneme va-racaktır.Bu Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür."(19.Meryem:71) buyurması da keza bunu gösterir.
Allah (C.C) herkesin mutlaka Cehenneme varacağını,sonra kendisinin takva sahiplerini kurtaracağını,zalimleri ise diz üstü Cehennemde bırakacağını bize bildirmiştir.
Ömer b.el-Hattâb (R.A) da :"Eğer benim yeryüzü dolusu altınım olsaydı,Kıyamet gününün korkusundan [271]kurtulmak için onları verirdim. [272] demiştir.
İbnu Abbâs (R.A) da :Allah'ın (C.C) :"Allah kıyamet gününde peygamberleri toplayıp,şöyle buyurur: Ümmetinizi (dine) davet ettiğinizde size ne ce-vab verildi? Onlar da:"Bizde hiçbir bilgi yok.Sen bütün gayblan kemal üzre bilensin." derler."(5.el-Mâide:109) âyeti hakkında, "Kıyamet gününde pey gamberleri toplar" yani:Onlan kıyamet gününün korkularından dolayı şaşkınlığa uğratır." demiştir.. [273]

85-Dedıklerıne Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ: Abdullah b.Numeyr'den.o da Ubeydullah (b.Ömer b.Hafs) dan,o da Nâfi'den o da İbnu Ömer'den.o da Rasûlullahtan (S.A.V) rivayet ettiniz ki Rasûlullah keler hakkında:"Onu ne yerim.ne de onun yenmesini yasaklarım.Onu ne helâl ki-ianm,ne de haram! [274] demiştir.
Rasûlullah da birşeyi yemez ve yasaklamaz.haram kümaz.helâl da kılmazsa, helâl ve haram hususunda kime sığınılır?Halbuki bedeviler kelerleri yer ve ondan hoşlanırlar.
Nitekim Ebû Vâil (-82) [275]:"Karnında yumurta dolu bir keleri,etli ve yağlı bir tavuğa tercih ederim." demiştir.
Hâlid b.Velid onunla keler yemiş .Hz.Ömer ' de yemiştir.Bu zâtların şüpheli bir şeyi yemeleri mümkün değildir.
CEVAB: Biz deriz ki:Bu hadiste;onu nakledenlerin birisinden sudur etmiş olan bir sehv (-hata) mevcuddur.Hadis,"Onu ne yerim,ne de onu yasaklarım." şeklinde.sadece bu kadar idi.Ravi de Rasûlullahın yemediği ve yasaklamadığı gibi;haram veya helâl da kılmadığını zannetmiştir.Halbuki ikisi arasında fark vardır.Çünkü Rasûlullah onu yemeyi haram olduğundan değil,sadece hoşlanmadığı, içi almadığı için terketmiştir.
Hz.Ömer (R.A) de kendisine bir keler getirildiği zaman,elini kelerin iç yağma götürmüş ve Rasûlullah onu haram kılmadı. Lâkin onu pis kabul etmiş ve tiksinmiştir." demiştir...
Şu hadis de bu hususu sana açıklanVehb b.Cerîr Şu'be' den,o da Tevbetu'l-Anberî'den ,o da eş-Şabî'den,o da İbnu Ömer 'den rivayet etti ki (İbnu Ömer) şöyle demiştir:"Rasûhıllahın Ashabından bazıları birşey yiyorlardi.Aralannda Sa'd b.Mâlik de vardı.Rasûlullahın hanımlarından birisi:"O (yedi ğiniz) kelerdir." diye seslendi.Onlar da yemediler. Bun un üzerine Rasûlullah Yeyiniz.Şüphesiz o helâldir,on(u yemeniz) da bir mahzur yoktur. Lâkin o benim kavmimin yiyeceği değildir."[276] dedi.
İşte bu hadis,,İbnu Ömer'den nakleden ravinin-hatasını göstermektedir.Çünkü İbnu Ömer'in birbirine zıd iki hadisi birlikte rivayet etmesi mümkün değildir.
Rasûlullahın;kendi nazarında helâl olduğu halde onu yemeyişine gelince: Nefisler helâl olan şeylerin hepsinden hoşlanır ve helâl olan şeylerin hepsinin işlenmesi gerekir diye birşey yoktur.
Allah (C.C) bize (koyun,keçi,sığır gibi) hayvanları helâl kümıştır.Onlann sadece akan kanlarını haram kılmıştır.Böyle olduğu halde,Rasûlullah koyunun idrar kesesini,bezelerini, barsaklarını, husyelerini ve dalağını yemeyi sevmezdi.
"Anasının boğazlanması cenîn'in boğazlanması (demek) dir. [277]diye bir hadis rivayet edildiği halde,nefisler,(anası boğazlandığı zaman karnından çıkan) cenini (yavruyu) yemekten hoşlanmaz.
İnsan ve maymun eti «yılanların ve abraşların[278]kertenkelelerin,farelerin etleri ve bunların benzerleri gibi;haram kılındığına dair âyet ve hadis mev-cud olmaylan şeyler hususunda insanlar,fitratlanna ve yaratılışlarına bırakılmışlardır.Bu sayılanlardan da hiçbirisi yoktur ki nefisler onlardan tiksinmemiş olsun.
Allah (C.C) Kur'an'daîRasûlullahın.murdar ve pis şeyleri bize haram kılacağını bize bildirmiştir [279].Bunlar ise,hepsi de (insan) fitratınca pistirler..
İnsanın yapması uygun olmayan helâl'lere gelin-ce:Onlar şunlardır Olgun bir kimsenin hiçbir mecburiyet yok iken yolda koşması,annenin mihri [280]. hakkında münakaşa etmek,elbiseyi omuzlardan dü-şürmek,yol üstünde iplik eğirmek (bükmek),kadınların süslendiği zinetlerle süslenmek, çarşı ve pazarda birşey yemek gibi.
EBÛ MUHAMMED:Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Attâb.Muhammed b.el-Furât'dan,o da Saîd b.Lukmân'dan,o da Abdurrahman el-Ansârî'den,o da Ebû Hurayra'dan (RA) haber verdi ki (Ebû Hurayra) Rasûlullahı:"Çarşıda bir şey yemek düşüklüktür." derken işittim." demiştir.
Bir hadiste de: "Şüphesiz Allahu Taâlâ işlerin yüksek (=şerefU) olanlarını sever.alçak ve düşüklüklerinden hoşlanmaz." buyurulmuştur [281]

86- İddialarına Göre Teşbih (=Anthropomorphism) E Dâir, İcmâ'ın Ve Kur'an'ın Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİA : Allah'ın (C.C.) gecenin son üçte birinde, aşağı (dünyaya yakın) semâya İndiğini, ve : 'Tok mu bir dua eden, onun duasını kabul edeyim; veya istiğfar eden, günahını affedeyim." buyurduğunu. [282].
"Arefe günü akşam ile yatsı arasında Arafatta kilere indiğini"[283]
"Şaban ayının ortasında, geceleyin indiğini [284] rivayet ettiniz.
Bu ise Allah'ın (C.C.) :"Herhangi üç kişinin bir-fis ild aşma lan olsa mutlaka dördüncüleri Odur. Beş kişi fısıldaşsa mutlaka altıncıları O'dur. Bunlardan (sayıca) daha az, daha çok olsalar her nerede olsalar mutlaka O, onlarla beraberdir." (58. el-Mücadele:7) âyetine aykırıdır.
Allah'ın (C.C.) şu âyetine de aykırıdır: "Gökte ilâh olan da O'dur.yerde ilah olan da O'dur." (43.ez-Zuhruf:84)
İnsanlar, Allah'ın her yerde olduğuna, Allah'ın bir şe'n (=iş,hal) de bulunmasının O'nu diğer bir işten ahkoymacağmda icma etmişlerdir.
CEVAB : "Herhengi üç kişinin bir fısıldaş maları olsa, mutlaka O (Allah} dördüncüleridir. Beş kişi fısıldaşsa mutlaka altıncıları da O'dur. Bunlardan (sayıca) daha az, daha çok olsalar1, her nerede olsalar mutlaka O onlarla beraberdir." âyeti hakkında da biz de-rizki: Gerçekte Allah, onların yaptıklarını bil-mek(=ilim) suretiyle onlarla beraberdir. Nitekim sen, uzak bir beldeye gönderdiğin ve herhangi bir işini ona havale ettiğin birine: "Sana havale ettiğim herhangi bir şey hususunda kusur ve gafletten sakın, zira ben, seninle beraberim." dersin. Bu sözünle sen," Elbette senin kusurun veya gayretin - seni denetlemek ve durumunu kontrol etmek için - bana gizli kalmaz." demeyi kasdedersin.
Bu, gaybı bilmeyen yaratılmışlar için caiz olursa; gaybı bilen Hâlık (C.C.) için evleviyyetle caizdir.
Keza: "O heryerdedir." den, şu kasdedilir: Mekanlardaki hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, ilim ve ihâtâ (=kuşatma) ile o mekânlardadır.
"Rahman arş üzerine istiva etti." (20. Tâ-Hâ:5) - yani: (istivanın mânası) Allah "(Ey Nuh) sen beraberindekilerle gemi üzerine istiva ettiğin zaman..." (23. el-Mü'mınûn :28)-yani: (üzerine) çıktığın zaman... dediği gibi; birşeyin üstüne çıkmak, üzerine yerleşmek demektir- âyetine rağmen, bir kimsenin; Allah'ın hulul etmek suretiyle bütün mekânlarda olduğunu söylemesi nasıl caiz olabilir?!
Yine: "İyi söz ancak O'na yükselir (kabul olunur.) Salih ameli de iyi sözler yükseltir makbul kılar." (35. FâtınlO) âyetine rağmen bu nasıl caiz olabilir?... Allah'ın kendisi ile beraber olduğu birşey [285] yine kendisine nasıl yükselir? Veya amel O'nunla beraber ise, yine O'na nasıl yükselebilir? Ve ruh ve melekler kıyamet günü O'na nasıl yükselebilir?[286]
(70, el-Ma'âric,4 âyetinde geçen) "Ta'rucu" ile "tas'adu" aynı mânaya gelir. "Araca ile's-semâi izâ saıde" (=göğe çıktığı zaman araca (=yükseldi) denilir); Allah (C.C.) "zu'1-maâric" (=yüksek makamlar sahibi) dir denüir[287]el-Maâric "merdivenler" demektir. Nedir bu merdivenler? Allah (C.C.) en yüksek yerlerde olduğu gibi, en aşağı yerlerde de olduğuna göre, melekler (insanların) amellerini kime götürüyorlar?
Eğer onlar (Muhalifler) fitratlarına ve yaratılışlarında mevcud olan "Allahı bilme" hiss-i tabiisine dönseler, Allah'ın yüce, en yüce olduğunu; yüce bir mekânda bulunduğunu, Allah'ı zikr [288]esnasında kalplerin O'na doğru yükseldiğini, duada ellerin ona yükseldiğini, ferahlığın yukarıdan umulduğunu, yardımın gelmesinin yukardan beklenildiğini, rızkın yukardan indiğini mutlaka bilirlerdi.
Kürsi, Arş, Perdeler (=hucub) ve melekler de oradadır.
Nitekim Allah (C.C.) : "Gerçekten Rabbinin katında olanlar (Rahmetine yakın melekler) Allah'a kulluk etmekten asla kibirlenmezler. Onu tenzih eder, yüceltirler, ve yalnız O'na ibadet için secde ederler." (7.el-,A'raf:206) buyurmaktadır.
Şehidler hakkında da: "...Rableri katında diridirler. (Cennet meyvalarmdan) nzıkîanırlar."

(3.A1-İ İmrân:169) buyurmuştur. Onlara şehidler denmiştir.Çünkü onlar Allah'ın melekûtunu müşâ-hade ederler. Müfredi şehid'dir. Alîm ve ulemâ, kefil ve kufelâ dendiği gibi..
Yine Allah (C.C.) "Eğer bir eğlence edinseydik, elbette onu KATIMIZDAN edinirdik.." (21.el-En-blyâ: 17) buyurmuştur. Yani: Eğer bir kadın ve çocuk edLiseydik, bunları bizim katımızdan edinirdik, sizin katınızdan değil;. Çünkü erkeğin hanımı ve çocuğu onun katında ve onun huzurunda olur, başkasının değil!..
Fıtratları üzere bırakılıp,eğitim ve öğretim yoluyla bundan vazgeçirilmedikleri müddetçe.ümmetlerin hepsi de Arabıyla ,Acemiyle-şöyle derler:"Şüphesiz Allah göktedir"!...
Hadiste (varid olmuştur ki):Bir adam,acemden bir cariyeyi azad etmek için Rasûlullaha (S.A.V) geldi.Rasûlullah cariyeye :"Allah nerededir?" dedi.
Cariye:"Gökte!" dedi. Rasûlullah:"Ben kimim?" dedi. Cariye:"Sen Allah'ın Rasûlüsün." dedi.
Rasûlullah: müminedir," dedi ve onun azad edilmesini emretti.-Vak'a böyle veya buna benzer bir şekildedir.[289]
Umeyye b.eb's-Salt 'da şöyle demiştir:... "Allah'ı ululaymız,O ululanmağa lâyıktır. Rabbimiz gökte yüce oldu.
İnsanları geçen (aşan) büyük binada. Ve göğün üzerinde bir serîr (=taht) kurdu. (Bu taht öyle) uzundur ki,göz ona yetişemez.
O tahtın altında sen.melekleri boyun eğmiş olarak görürsün.
Şiirdeki sûr (=boynu eğikler) .kelimesi " esvar"ın cemidir. "Boynu eğik" demektir.
"Hameletu'1-Arş (arşı taşıyan) melekler boyunları eğik bir haldedir. [290] hadisinde de böyle denmiştir.Sırtında veya omuzunda ağır birşey taşıyan herkes,muüaka boynunu eğmek durumundadır (eğmeden edemez).
Sahih İncil'de Mesih (=İsa) (A.S) şöyle demiştin "Gök ile yemin etmeyiniz çünkü o AllahuTaâlâ1 nın kürsî'sidir.[291]
Havarilerine de şöyle demiştir: Eğer siz.insanlan bağışlarsanız.muhakkak ki GÖKTEKİ RABBİNİZ de sizin zulmünüzü bağışlar. Gökteki kuşlara ba-kın.Şüphesiz onlar ne ekin eker,ne biçer, ne de gökte ambarlara toplarlar. GÖKTEKİ RABBİNİZ rızıklandı-rıyor onları.Siz kuşlardan üstün değil misiniz?" [292]
Dediklerine şahid (delil) olarak bunun gibi pek-çok misal var (ki zikretsek) kitap uzar.
"Gökte ilâh olan O'dur ,yerde de ilâh olan
O'dur."(43..ez-Zuhruf:84) âyetine gelince:Bu âyette Allah'ın göğe veya yeryüzüne hulul ettiğine delâlet eden birşey yoktur.Bu âyette kasdedüen ancak şu-dur: Allah göğün ve göktekilerin; yerin ve yerdekilerin ilâhıdır.
Günlük konuşmada da sen: "O Horasan'da, emirdir,Mısır'da da emirdir." dersin.Kasdedüen adam bu iki yerden birinde veya bu iki yerden başka bir yerde olduğu halde, o iki yerin-emirliği de kendisinde top-lanmışür.Bu gayet açık ve aşikârdır.
*Eğer bize:Allah'ın (baştaki hadiste geçen) nüzulü (inişi) nasıldır [ne dersiniz?) denilirse, deriz ki:
Biz Allah'ın nüzulü hakkında hiçbir hüküm vermeyiz.Fakat bizim için mevzuu bahis olan nüzulü ve bu lafzın ihtiva ettiği mânaları açıkla-nz.Ne kasdettiğini ise en iyi Alan (C.C) kendisi bilir. İnsanlar için olan nüzul iki mânaya gelir:
Birisi:Bir yerden diğer bir yere intikal etmektir. Senin .dağdan düze,evin çatısından yere inmen gibi...
Diğeri is e; irade ve niyyet ile bir şeye yönelmen, teveccüh etmendir.
Hubût (iniş),irtikâ' (yükselmek) ,bulûğ (ulaşmak}, masîr (varmak) kelimeleri ve bunların benzerleri de aynı mânada kullanılır.
Bu ,birinin sana,göçebe araplardan bir kavmin yerini sormasına benzer .Adam sormakla, o kavmin yanma varmayı kasdetmemektedir.Sen ona şöyle dersin:Şu dağa vardığın zaman.oradan in.sağı taki-bet.Şu vadiye vardığın zaman oraya in,sonra solu ta-kib et.Falan yere vardığın zaman.oradaki tepeyi aş onları görürsün.
Sen bu söylediklerinin hiçbirisiyle:Dediklerirni bedeninle yap." demeyi kasdetmezsin.Sen ancak: "Niyyetin ve kasdınla bunları yap" demek istersin.
Bir kimse bazan:Hürlere vardın,sövmek için,Halifelere gittin hakaret etmek için, ilme geldin küçümseyip terketmek için .Ahlâkın yücelerinden .alçaklarına indin." der.Bunlardan hiçbirinde cismin (varmak,gelmek ve inmek) suretiyle intikali kasdedü-mez.
Bununla sadece.irade ,azim ve niyyetle birşeye yönelmek kasdedüir.
Allahu Taâlânın:"Allah,takvâ sahipleriyle ve ihsanda bulunan kimselerle beraberdir."(16. eiv Nahl: 128) âyeü de böyledir .Allah (C.C) kendisinin bizzat o kimselerle beraber olduğunu kasdetmemek-te,ancak yardım.tevfik ve onları kuşatma suretiyle onlarla beraber olduğunu kasdetmektedir.
Allah'ın (C.C):"Kim bana bir zira1 yaklaşır-sa.ben ona bir kulaç yaklaşırım,Kim bana yürüyerek gelirse.ben ona koşarak gelirim.[293] sözü de bu şekildedir...
EBÛ MUHAMMED:Bize Abdulmun'im.babasm-dan.o da Vehb b.Munebbih'den tahdis etti ki (Vehb) şöyle demiş Ur: Musa'ya (A.S) ağaçtan "ayakkabılarını çıkar" diye nida olunduğu zaman.Mûsâ (A.S) çabucak denileni yapmış ve arkasından Lebbeyk (=Buyur Alla-hım) demiş tir. Böyle olması sadece Musa'nın ses"e alışması ve kendisinin yatışması içindir.
Mûsâ (A.S):"Ben Sen'in sesini işitiyorum, fısıl tını da hissediyorum. Ama yerini gör emiyorum, Sen neredesin?" dedi.
Cenâb-ı Hak cevaben:"Ben senin üstünde .önünde ve arkandayım.Seni kuşatmış durumda-yım.Ve sana senden daha yakınım." dedi.
Allah (C.C) bu sözüyle "Ben seni senden daha iyi bilirim.Çünkü sen önüne baksan arkandakileri göremezsin. Bakışlarını yukarıya çevirdiğin zaman.aşağı-dakileri bilemezsin.Bana gelince.hangi halde olursan ol,hiçbir şeyin bana gizli değildir." demek istemiştir.
Buna benzer bir söz de Râbiatu'l-Âbide'nin (95-185) [294]şu sözüdür:"Dünya sevgisiyle kalplerini Allah'tan meşgul (gafil) ettiler.Eğer (dünya sevgisiyle meşgul etmeyip) bıraksalardı.kalpleri melekût (âlemin) da cevelân edip dolaşır,nâdir ve hoş bilgilerle kendilerine geri dönerdi."
Râbia onların bizzat kalp ve bedenleriyle gökte cevelân edeceklerini kasdetmemiştir.Lâkin kalpler oralarda tasawur,kasd,teveccüh(i kalbi) ile (manen) cevelân ederler.
Ebû Mehdiyye el-Arabî'nin [295]"Cehenneme baktım ve şairlerini iki büklüm bir halde (=lehum kesîsu) gördüm." sözü de böyledir,(Yani bu bakış ta-sawurîdir,hakiki değil-M-)
Kesîs,eğilip bükülme demektir.Ebû Mehdiyye (bîr şiirinde) şöyle demiştir. [296]
"...cenâdibuhâ sar'â lehunne kesîsu (=Buranın çekirgeleri titreyerek büzüşürler."
Eğer birisi,Rasûlullahın:"Cennete baktım ve oradakilerin çoğunun saf ve iyi huylu kimseler olduğunu gördüm. Cehenneme baktım ve oradakilerin çoğunun da kadınlar olduğunu gördüm. [297] hadisi hakkında;"Buradaki bakış .fikren ve (kalbi) bir teveccüh iledir." dese.bu da güzel bir yorum olur. [298]

87-Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ: Hammâd b.Seleme'den ,o da Ammâr b.ebî Ammâr'dan,o da Ebû Hurayra'dan.o da Rasûlullahtan (S.A.V): "Musa'nın (A.S) meleku'1-mevt (=ölüm meleğin) in gözüne bir tokat vurduğunu ve onun bir gözünü kör ettiğini" rivayet ettiniz.Eğer ölüm meleğinin bir gözünün kör olması caiz olursa.iki gözünün kör olması da caiz olur.
Belki de İsâ b.Meryem (A.S) onun öbür gözüne vurmuş ve iki gözünü de kör hale getirmiştir? Çünkü İsâ (A.S) Musa'dan (A.S) daha ziyade ölümden hoşlanmazdı ve "Ey Allahım.bu kâseyi benden başkasına çe-virebileceksen,onu benden çevir.[299]derdi.
CEVAB:Biz deriz ki: Hadis çilerce bu hadisin senedi hasen'dir.Ve zannedersem eskilerin tarihi haberlerinde bunun bir aslı ölacaktır.Bu hadisin,dü-şüncenin reddedemiyeceği doğru bir açıklaması da vardır.
Bu hadis hakkında bizim görüşümüz şudur:Bu hadisteki "Allah'ın melekleri" "Ruhanîler" dİr.Rûhânî de rûh'a mensuptur.Yaraühşlarma nisbetle onlar sanki birer ruh gibidirler,bedenleri ve cisimleri yok-tur.Bizim gibi gözleri ve bizim gibi cisimleri olmadığı halde görme kudretleri vardır .Allah'ın onları ne şekilde yarattığını bilmemekteyiz.Çünkü biz ancak,müşa-hade ettiğimiz ve şeklini gördüğümüz şeyleri bilebiliriz.
Cinler,şeytanlar ve ğul (dev) ler de ruhlardan ibarettir ki.bunların da mahiyetlerini ve keyîîyyetle-rini bilmiyoruz.
Biz meleklerin sıfatlan hakkında sadece Allah ve Rasûlünün bize bildirdiği sınıra kadar varabiliriz... Allah (C.C) ise :"Melekleri ikîşer,üçer,dörder kanatlı elçiler yapan.." (35.Fâtır:l) buyurduktan sonra:" Allah yarattığı şeylerde dilediği kadar arttırır."(35.Fâtır: 1) buyurmuş tur.Sanki Allah (C.C) bu kanatlarda ve başka şeylerde dilediği kadar ziyade etmektedir.
Araplar meleklere Cin derler. Çünkü melekler de i cinler gibi görünmezler.el-A'şâ [300] Süleyman b.Dâvud (A.S) hakkında şöyle demiştir ve melek cinlerinden dokuzunu emri altına aldı.Onun huzurunda ayakta dururlar ve karşılık (üc ret) siz çalışırlar.
Allah (C.C) meleklere,çeşitli şekillere girme kudretini vermiştir.Cibril (A.S) Rasûlulluha (S.A.V) Dıh-yetu'l-Kelbî[301] şeklinde.bir bedevi kılığında[302] ve bir keresinde de .iki kanadı ile ufku kaplamış bir halde [303]görünmüştür.
Meleklere olduğu gibi,aynı şekilde cinlere de .çeşitli şekillere girme kudretini vermiştir.
Nitekim Allah (C.C) (Cebrail hakkında): "Niha- ' yet ona (=Meryeme) ruhumuzu E=Cebrâil'i) gönderdik de kendisine düzgün bir insan şeklinde göründü."(19.Meryem: 17) buyurmuştur.
Yukarıdaki zikedilen misallere hakikat nazanyla bakılamaz. Bunlar sadece (insanların) görmeleri(ni mümkün kılmak için birer temsil {^tezahür ,image) I ve tahyil(hayal,illusion} den ibarettir.
Onların hakiki yaratılışları latif ruhlardır.Da-marlarda dolaşır,kalbe ulaşır ,yer'e gir er, görür, fakat kendisi görülmez. .
İblîs hakkında Allah (C.C) Çünkü şeytan ve kabilesi sizi,kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden görürler."(7.el-A'râf:27) buyurmuş tur. Yani: Allah (C.C) bizim onlan hakiki şekilleriyle göremeyeceğimizi kasdediyor.
Yine:"Bir de: "-Peygambere bir melek in diri İs e de görsek ya!." diyorlar.Eğer öyle bir melek indir-seydik (yine îman etmemekle.helâklerine dair) iş bitirilmiş olur,sonra tevbeîeri için kendilerine bir an bile göz actınlmazdı.Eğer peygamberi bir melek yapsaydık ,yine ONU BİR ADAM ŞEKLİNDE GÖSTERİRDİK." (6.el-En'am:8,9) buyurmuştur....Yani:Eğer bir melek indirseydik.hisleri onu idrak edemezdi.Çünkü onların hisleri meleklerin hakiki şekillerini idrak edemez.Bu yüzden bizi onu görmeleri ve dediklerini anlamaları için, kendileri gibi bir adam yapardık, demek istiyor.

İbnu Abbas'ın (R.A) "Zühre (=Venüs)" kıssasında [304]anlattığına göre,Allahu Taâlâ.yeryüzündekile-rin aralarında hükmetmeleri için iki meleği yeryüzüne İndirdiğinde,onlan insan şekline çevirmiş ve onlara şehvet hissini vermiştir.Çünkü insanlar arasında ancak insanların görebildikleri ve sesini işitebildikleri ya da kendilerine benzeyen.kendilerinin şeklinde olan birinin hüküm vermesi caizdir.
Melekü'1-mevt Musa'ya (A.S) temessül edip şekillenince-ki birisi Allah'ın meleği diğeri de O'nun peygamberidir-onunla çekişmiştir.Mûsâ (A.S) da hakikat değil de sadece bir temsil ve tahyîl (=illusion) den ibaret olan göz'ü kör edecek bir tokat vurmuş, Melekü'1-mevt de evvelce olduğu gibi hakiki ruhanî yaratılışına dönmüş ve kendisinden hiçbirşey eksilmemiştir. [305]

88- Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

IDDİA Rivâyet ettiniz ki:Üc [306]eni ve boyu bir fersah (=5762 m.) olan Musa'nın ordusu büyüklüğündeki bir dağı koparmış ve onu askerlerin üzerine atmak üzere başının üzerinde taşımış.Sonra o dağ, ölünceye kadar boynunda taşıyacağı bir halka (=tasma) ya dönüşmüş.
Yine rivayetinize göre gûyâ o denize girer.sular onun diz kapaklarını geçmezmiş!...Denizin derinliklerinden Balinaları avlar ve onları güneşin üzerinde kızartırmış . Ve öldüğü zaman Mısır'ın Nil nehrine düşmüş te (cesedi) bir sene köprü olmuş. (Yani:Neh-rîn bir kenarından diğerine geçmeleri için insanlara bir köprü vazifesi görmüş).
Musa'nın (A.S) boyu on zira (5-8 m.),asasının uzunluğu da on zira idi,ve (bu uzunluğuna rağmen) Mûsâ (AS) ona vurmak için yerden on zira daha sıçradığı halde.onun topuğuna bile erişememiş!.
Bu, akıllıların da cahillerin de anlayabileceği derecede apaçık bir yalandır.Mûsâ (A.S) zamanında, o zamanın insanlarından bu derece farklı olan bir kimse nasıl mevcud olabilir?...Kendisi ile Âdem £A.S) ara sında bu kadar fark bulunan birinin Âdem'in neslinden olması nasıl mümkün olabilir? Bir insan, eni ve boyu birer fersah olan bir dağı başında taşımaya nasıl güç yetirebilir?
CEVAB: Biz deriz ki:Bu hadis,ne Rasûlullah-tan,ne de onun Ashabından gelmiştir.Bu sadece Ehl-i Kitab'ın rivayet ettiği eski haberlerden birisidir.Bunu onlardan bazıları eskiden işitmiş ve onlar da bunu nakletmişlerdir.
Hadislere.üç cihetten karışıklık ve bozukluk girmektedir:
Birincisi:Zındıklar ve onların İslâmı tahrif etmek istemeleri ve çirkin ve akıl dışı görülen hadisleri sokuşturarak İslâmı lekelemeğe çalışmalarıdır.Daha önce zikrettiğimiz "arakul-hayl (atın teri)", "lyâde-tul-melâike (meleklerin hasta ziyareti)", "arefe gününün akşamında boz deve üzerindeki altın kafes", "zegâbu's-sadr (=göğsün kılı)", "nûru'z-zir-âayn (=iki kolun işığı.nuru)"[307] ve bunlara benzer pekçok hadisler bu tip hadislerdendir ki, bunlarfın uydurma olduğu) hiçbir hadisçiye gizli değildir.
Zındık İbnu ebil-Avcâ ve dehrî (=materyalist) Salih b.Abdulkuddus bu(zmdık) lardandır.
İkincisi:Geçmişteki kıssacilardır.Çünkü onlar avâmm dikkatlerini kendilerine çekerler ve mün-ker.garib ve uydurma hadislerle onları dolandırrlar-dı.
Kıssacıların hadisi;duyulmamış,aklın almayacağı şeyler,veya kalbi hüzünlendiren veya gözü yaşartan hoş şeyler olduğu müddetçe kıssacılarla oturmak avamın işidir...
Cenneti anlattığı zaman hemen: "Cennette misk veya za'ferândan huriler vardır.Onlann kalçaları bir mil'e bir mil genişliğindedir.Ve Allah velî (dost) lanna beyaz inciden bir köşk hazırlar. Köşkün içersinde yetmiş bin has odası vardır.Her has odada yetmiş bin yataklık ,her yataklık da yetmiş bin döşek ve her döşekte yetmiş bin şu ....vardır." der.Bu,r"...her yetmişbin şeyde şu vardır.." sözleri bitmek bilmez.Sanki ona göre bu sayının yetmiş binden az veya çok olması caiz değildir.
Yine şöyle der:Cennettekilerin,Allah katındaki derecesi en küçük o lam .Allah'm kendisine dünyanın şu şu kadar katı (kıymetli şeyler) verdiği kimsedir."
Bu miktarlar çoğaldıkça,avamın hayreti de o kadar artar ki (kendisini dinlemek için) daha uzun müddet otururlar;eller de bahşiş vermede daha çabuk davranır.
Halbuki Allah (C.C) Kur'an'da bize cennette neler olduğunu;kıssacılann ve başkalarının anlattıklarından daha iyisini -Cennetin eni {= genişliği) nin yer ve gökler kadar olduğunu anlattığı sırada-haber vermektedir.
Araplar "en" kelimesini genişlikten kinaye olarak kullanırlar. Çünkü birşey genişlediği zaman enlidir ve ufaldığı ve uzadığı zaman da dardır.
Araplar:"Enli yeryüzü bana dar geldİ."derler.Ya-ni :"Geniş yeryüzü.." demekür.Keza:"Enli yeryüzünde bir yol vardır." derler .Yani"...geniş yeryüzünde." demektir.
Rasûlullah da Uhud günü hezimete uğrayanla-ra:"(Cepheyi) enli tuttunuz." Yani:geniş,tuttunuz, da-ğıldınız, demiştir,
Allahu Taâlâ da:"...artık geniş geniş duaya dalar." (41.Fussilet:5l) buyuruyor .Yani çok duâ eder demektir.
Genişliği gökler ve yer kadar olduğuna gö-re,Cennette en küçük derecedeki birine,Allah (C.C)
dünyanın birkaç katını nasıl verebilir?!
Bizi Cennete teşvik ettiği zaman Allah (C.C):"Canların isteyeceği ve gönüllerin hoşlanacağı ne varsa hepsi oradadır."(43.ez-Zuhruf:71) buyurmuştur.
Mukarrabîn'i zikrettiği zaman ise:"Mücevhe-ratla İşlemeli tahtlar üstünde, onlara yaslanarak karşı karşıya kurulmuşlardır.Dolaşır etraflarında ebediyete kavuşturulmuş genç hizmetçiler..(Tükenmez) Cennet şarabından dolu sürahiler.ibrik-ler ve kadehlerle..Ondan başları ağrımaz.sarhoş da olmazlar. .Bir de seçtikleri meyvelerle ve arzu ettikleri kuş etleri ile (hizmetçiler etraflarında dolanır) Onlar için iri gözlü huriler de vardır.Gün görmemiş inci misâli.." (56.el-Vâkıa: 15-23) buyurmuştur.
Ashâbu'l-yemin (amel defteri sağdan verilenler) hakkında da:"..dal bastı kirazlar, dolgun salkı m h muzlar altında ve yaygın bir gölgede,çağlayan bir su kenarında ve tükenmeyen,yenmesi yasaklanmayan birçok meyveler arasmda.."(56.el-Vâkıa:28-33) buyurmuştur.
Keza:"...orada altından bilezikler ve incilerle süslenecekler.Elbiselert de orada İpektir."(22.el-Hacc:23) buyurmuştur.
Bunlara benzer şeyler Kur'an'ı Kerîm'de pekçok tur.Kur'an'daki bu tip şeyler mutlaka,insanların dünyada elde ettiklerine ve zenginlik içinde yüzenlerin faydalandıkları şeylere benzer.Ancak Allahu Taâ lanın üstün kıldığı Cennet nimetleri ve ebedi (cennette kalma nimeti harici...
Sonra (mezkûr kıssacı) Âdem (A.S) bahseder onun vasıflarını zikreder ve şöyle der:"Başı buluta veya göğe değiyor ve sürtüyordu.Bu yüzden başındaki
saçlar dÖküldü.Ve yeryüzüne indiği zaman Cennetten çıktığın) a ağladı.0yle ki göz yaşlan deniz haline geldi ve o denizde gemiler yüzdü."
Dâvud'dan (A.S) bahseder ve :"Kırk gün Allah için secde etti ve ağladı.Hatta göz yaşlarıyla otlar bit— ti.Sonra (Dâvud) (A.S) bir iç çekiş çekti ve bütün otlar dalgalandı." der.
Musa'nın (A.S) asasından bahseder ve :"Onun dişi (ucu) uzun bir hurma ağacına benzer...Cismi de göz aha bir şimşek gibidir.Kokusu da şöyledir... "der.
Halbuki Allah (C.C) ise:"keenehâ cânnun..(=...çevik bir yılan gibi.)" (27.en-Neml:10) buyurmuştur.el-cânn,yılanların seri ve çeviklerine denir.
Cenâb-ı Hak (Musa'nın asasını) başka bir yerde de zikretmiş ve :"Hemen o anda asâ, açıkça bir ejderha oluverdi." (7.el-A'raf:107) ve (26.eş-Şuarâ,32) buyurmuştur.
Yine Lübnan dağında, Yûnus'un (AS) yanlarına vardığı birtakım insanlardan bahseder ve o insanlardan birisinin bir tek rükûunun bir sene.bir tek secde- ; sinin de keza bir sene kadar sürdüğünü,ancak şu ka- :; dar az yemek yediğini onlara anlatır.
Allah (C.C) da bizden öncekileri zikretmiş ve:" Onlar kuvvetçe sîzden daha çetin,mal ve evlâd bakımından sizden daha çok idiler." (9.et-Tevbe:69) buyurmuştur.
Yine (Tâlut) hakkında:"...ve ona bilgi ve vücud kuvveti bakımından bir üstünlük vermiştir."(2.el-Bakara:247) ve;
"Siz her tepeye bir alâmet (köşk) bina eder eğlenir misiniz? Dünyada ebedî kalacakmışsımz gibi
bir takım saraylar da ediniyorsunuz.Hem (ceza) vermek için yakaladığınız vakit,merhametsizce, zorbaca yakalıyorsunuz (döğüyor.öldürüyorsu-nuz)" (26.eş-Şuarâ: 128-130) buyurmuştur.
Allah 'in (C.C).bizden öncekilerin özellikleri hakkında anlatımış olduğu şeylerin hiçbirisinde (kıssacı-nın anlatuklanndaki) bu ifrata,aşırılığa yakın birşey yoktur.
Biz onların bizden beden bakımından daha büyük ve kuvvet bakımından daha güçlü olduklarını bi-liyoruz.Şu kadar var ki.bizimle onlar (eskiler) arasındaki fark,Allah'm bizim ömürlerimizle onların ömürleri arasında meydana getirdiği fark kadardır.
Beşerin babası Âdem'i (A.S) alalım:Ömrü sadece bin sene idi.Haberler (=târih) bize bu şekilde söylemektedir,ve ben bunu Tevrat'ta da buldum.[308]
Nuh'u (A.S) alakm:Kavmi arasında dokuz yüz elli sene yaşadı.Nûh'dan sonra ömürler kisaldı.Ancak "Kartallar (=en-Nusûr) sahibi Lukmân " hakkında gelen tarihî malûmat hariçtir. Çünkü onun yedi kartal ömrü kadar yaşadığı zikredilmiştir. [309]Bu ise iki bin dörtyüz elli küsur seneder.,..Bu eskiden gelip geçmiş bir husustur ve bu hususta ne Kur'an'da ne de hadiste bir malûmat yoktur.Bu tarihî malûmatın bir isnadı da yoktur.Bu ,sadece Ubeyd b.Şeriyye el-Curhumî [310]ve benzerleri neseb (-soy) bilginlerinin anlattıkları birşeydir.
Eski Yemen krallarının,daha sonra da Acem krallarının ömürleri de böyledir.
Bize yakın zamanlarda da birtakım insanlara uzun ömür veri İmiş tir, ve onlarla Âdem ve Nuh'un (A.S) doğru olan ömürleri arasında daha önce anlatılmış olanlardaki gibi aşın farklılık yoktur.
Bize Ebû Hatim tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi: bize Ebû Amr b.el-Ala (68-154) [311]haber verdi (ve) dedi:"el-Mustevğir b.Rabîa beraberinde bunamış torunu ile Ukâz çarşısına uğradı.Mustevğir onu yediyordu.Birisi ona:"-Yâhû ona iyi muamele et! O sana uzun müddet iyilik etmişti!" dedi.
el-Mustevğir:"-Kim o (biliyor musun)? dedi. Adam"Baban veya deden (olsa gerek)!" dedi.
el-Mustevğir: O vallahi- benim torunum!" dedi.
Bunun üzerine adam:"Ne böyle bir günü gördüm; ne de Mustevğir b.Rabîa'yi! "dedi.
O da: "Mustevğir benim!..."dedi.
Ebû Amr :"Mustevğir,üçyüz yirmi sene yaşadı." dedi.
EBÛ MUHAMMED : Allah , onların yüyüzünde-ki kalıntılarını,inşâ ettikleri şehir ve kaleleri, geçit vermez dağlarda açtıklan kapıları ve yont(up yap) tıkları merdivenleri,bizim için ibret alınacak »düşünülecek şeyler kılmıştır.
Bu (kalıntılarda) görülen farklılık ise.sadece bizlerle onların ömürleri arasında mevcud olan fark kadardır. Onların boyları da aynı şekildedir.
Bu farklılık hususunda,er-Riyâşî'nin bana rivayet ettiği şeyden daha mübalâğalısını duyduğumu bilmiyorum...er-Riyâşî (Abbâs b.el-Ferac),Müslim b.İbrahim'den,tahdis

etti.(Müslim) dedi:Nûh b. Kays haber verdi (ve) dedi:"Hâlid b.Abdillah (66-126) [312]benli develer için bir ağıl[313]kazmakla vazifelendir-di.Ameleler bana kazıda buldukları bir öğütücü diş getirdiler.Ben onu tarthm,dokuz ntıl [314]geldi.Biz bu diş insan dişi midir,yoksa deve veya fil dişi midir, bilmiyorduk.
Bana er-Riyâşî tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdullah b.Mesleme.Enes b.Iyâz'dan.o da Zeyd b.Es-lem'den haber verdi.Zeyd (b.Eslem) (-136) [315]dedi ki:Amâlika kavminden bir adamın (kafatasının) göz çukuru içersinde bir pazu kemiği ve onun küçüğü bulundu.Zeyd dedi:"Bunun deve veya başka bir hayvanın göz çukuru kemiği olması.onu görenin de,onun bir insanın göz çukuru kemiği olduğunu zannetmiş olması mümkündür.
Maamâfih,bu bir insanın kemiği olsa büe,bunda (büyük) bir farklılık yoktur.Çünkü göz çukurunu çevreleyen kemik.içi boşalınca genişler ve sonra kafatasının üstündeki kemiğe kadar vanr.Geçmiş insanların vücudlannın büyüklüğü yamnda.onlann göz çukuru ve kafatası kemiklerinin anlatıldığı kadar olması da yadırganamaz.
Hadislere bozukluk ve karışıklık ânz olmasının üçüncü sebebine gelince;O da Cahiliyye devrinde insanların anlattikları.masala.hurafeye benzer eski haberlerdir. Onların "ed-Dabb (=büyük keler) âsî bir yahudi idi,Allah da onu keler hâline sokuverdi." demeleri bu kabil sözlerdendir.Bu sebeple de insanlar (günlük konuşmalarında):"Keler'den daha âsî..." deyimini kullanırlar .Araplar bu sözü .mezkûr sebepten dolayı sÖylememişlerdir.Bunu sadece; keler acıktığı zaman yumurtadan çıkan yavrusunu yediği için söylemişlerdir. Şair de bu hususa işaret ederek oğullarını yedin,keler'in yediği gibi,
Onlardan (yenmedik) pek azını bıraktın.." demiştir.
Yine Hüdhüd kuşu hakkında:"(Hüdhüd'ün) annesi öldü.O da onu kendi başı içine defnetti.Onun kötü kokusu da bu sebeptendir." demişlerdir.
Umeyye b.ebi's-Salt da (bu hususa işaret ederek) şöyle demiştir:
"Bulutiar,koyu karanlıklar ve fazladan tekrar bulutlar.,
Hüdhüd'ün anasını kefenlediği ve dolaştığı günler annesini saklamak için bir yer arıyor.. .ve kafa sının içine annesi için bir kabir yaptı yorularak durur,başındaki cenazenin ağırlığından..
(Bu hikâyeye dair) senedli söz çelişik değildir.."
Yine horoz ve karga hakkında.bu ikisi içki arkadaşıydılar. İçkiler bitince karga,horuzu içki satıcısının yanında rehin bıraktı gittifakat geri gelmedi.Ho-roz da da (içki satıcısına rehin olarak bırakıldığı için) içki satıcısının nöbetçisi olarak kaldı." demeleri de bu hurafelerdendir.
Umeyye b.ebî's-Salt şöyle demiştir mucize ile herşey konuşmağa başladı, karga,emaneti (olan) horoz'a ihanet etti."
Keza onların dediklerine göre kedi,aslan'ın aksı-nğıdır.Domuz da fil'in aksırığıdır.İstakoz terzi imiş ve, iplikleri çalarmış ve. bu yüzden meshoiunmuş (ve İstakoz haline getirilmiş),yılan balığı bir yahudi imiş,meshoiunmuş,
İşte Ûc hadisi de,bize göre bu tip hadislerdendir...
Şaşılacak taraf şudur ki,bu Ûc ,onlara göre Mûsâ (A.S) zamanında yanşamış ve bu derece acaib uzunlukta bir boyu varmış .Firavn da Mûsâ zamanında yaşamıştı.fakat el-Hasen (el-Basrî'n) in dediğine göre o (=Firavn) kısalıkta tam Ûc'un tersine imiş...
Bize Ebû Hatim veya onun yanındaki birisi rivayet etti (ve) dedi:Bize Ebû Zeyd el-Ansârî en-Nahvî haber verdi.(ve) dedi:Bize Amr b.Ubeyd ,el-Hasen'den haber verdi ki el-Hasen (el-Basrî) "Firavnun boyu sadece bir zira [316] idi,sakah da bir zira' idi" demiştir. [317]

89- Çelişkili Dedikleri Hadisler....

IDDIÂ: Hemmâm'dah,o da Zeyd b.Eslem'den ,o da Atâ b.Yesâr'dan,o da Ebû Said el-Hudrî'den (R.A) rivayet ettiniz ki: Rasûlullah (S.A.V) şöyle demiştir:"Benden,Kur'anlin haricinde hiçbirşey yazma-yınız.Kim benden birşey yazdiysa onu imha etsin (=silsin)" [318]
Sonra İbnu Curayc'dan.o da Atâ (b.Yesâr) dan ö da İbnu Ömer'den (R.A) rivayet ettiniz ki,İbnu Ömer:"Ben:Yâ Rasûlullah, il mi takyîd edeyim mi? dedim,Rasûlullah :"-Evet (takyîd et) " dedi. [319] "İlmin takyidi nedir?" denildi, "Onun ya-zılmasıdır." dedi." demiştir.
Yine Hammâd b.Seleme'den,o da Muhammed b.İshâk'dan ,o da Amr b.Şuayb'dan,o da babasın-dan.o da dedesinden .rivayet ettiniz ki (dedesi yani: Abdullah b.Amr b el-Âs) şöyle demiştir:"Yâ Rasûlal-lah,senden işittiğim herseyi yazayım mı?" dedim. Rasûlullah: "Evet (yaz) " dedi.
Ben:Öfkeli olsan da olraasan da mı?" dedim.
RasûluIlah:"Evet (Öfkeli olsam da olmasam da!) çünkü ben her iki halde de sadece hakkı söyle rim!"dedi. [320]
İşte bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.
CEVAB: Biz deriz ki:Bu hadislerin (çelişkili olmasının) iki mânası vardır;
Birisi:Sünnetin,sünnetle nesholunmuş olmasıdır.Sanki Rasûlullah önce sözlerinin yazılmasını yasaklamış,sonra sünnetin çoğaldığını ve ezberlene-miyecek bir hale geldiğini anlayınca yazılmasına ve takyîd (=kayd) edilmesine karar vermiştir.
Diğer mânası ise:Yazma işini sadece Abdullah b.Amr b.el-Âs'a(R.A) has kılmış olmasıdır.Çünkü o eski kitapları okur,süryanice ve arapça yazardı.Onun dışındaki ashab ise ümmî (= okuma yazma bilmez) idiler. Onlardan ancak bir ikisi yazı yazabiliyordu.Yazdıklan zaman da kusurlu ve imlâsı bozuk yazarlardı.
Vaktaki (Rasûlullah) onların yazdıkları şeylerde hata yapmalarından korktu,o zaman onları nehyetti ve ne zaman M Abdullah bAmr b. el-Âs'a bu hususta güvendi,o zaman da ona (hadisleri yazması için) izin verdi.
EBÛ MUHAMMED: Bize İshak b.Râhüye rivayet etti (ve) dedi:Bize Vehb b.Cerîr,babasından haber verdi;babası da Yûnus b.Ubeyd'den,o da Amr b.Tağ-lib'den,o da Rasûlullahtan rivayet etti ki,Rasûlullah şöyle buyurmuştur:"Mahn çoğalması,kalemin ortaya çıkması ve tüccarın çoğalması kıyametin ala-metlerindendir.[321]
Amr (b.Tağlib):"Biz büyük bir mahallede bir kâtip (yazıcı) arardık ve şayet adamın birisi alışveriş muamelesi yapmak istese :"Fulan oğullarının tacirine bir danışayım." derdi.demiştir.[322]

90-Çelişik İki Hadis...

İDDİÂ: Hammad b.Selerne'den.o da Atâ b.es-Sâib'den,o da Saîd b.Cubeyr'den,o da İbnu Ab-bas'dan (R.A) rivayet ettiniz ki:İbnu Abbâs şöyle de-mişür."Hacer-i Esved Cennet endir. O, kardan daha beyaz idi de müşriklerin günahları onu kararttı. [323]
Sonra (Muhammed) İbnu'l-Hanefiyye'ye (-73) [324]Hacer-i esved'den sorulduğunu.onun da:"O sadece (bizim) şu vadilerin birinden (getirilmiş) dir." dediğini rivayet ettiniz.
Bu bir tezaddır:Allah'ın cennetten bir taş indirmesi nasıl caiz olabilir? Ve cennette taş var mıdır? Eğer günahlar onu karartmışsa, insanlar müslüman oldukları zaman da onun beyazlaşması ve eski haline dönmesi gerekirdi.
CEVAB: Biz deriz ki:Şüphesiz İbnu'l-Hanefiy-ye'nin ,İbnu Abbas'a;Hz.Ali'nin Hz.Ömer'e;Zeyd b.Sâbit'in.İbnu Mes'ud'a tefsir ve ahkam ile ilgili konularda muhalefet etmesi öyle yadırganacak bir şey değildir .Yadırganacak olan, onların birbirine aykırı iki hadisUevil etmeksizin rivayet etmeleridir.
Ashabın kendi aralarındaki ihtilâfları ise pek çoktur.
Onlardan kimisi işittiği şey (= hadis) ile amel eder.kimisi zannına başvurur,kimisi de şahsi görüşüne göre amel ederdi.İşte bundan dolayıdır ki Kur'an'ın tevil (=tefsir) inde ve ahkâmının pekçoğun-da ihtilâf etmişledir.Şu kadar var ki İbnu Abbas (RA) Hacer-i esved hakkında işitmiş olduğu bir sözü söyle-miştir.Başka türlü olamaz.Çünkü onun,şahsi görüşü olarak:"...beyaz idi ve o cennettendir.."demesi imkânsızdır.
Esas zan ile konuşanjbnu'l-Haneûyye'dir.Çün-kü o,Hacer-i esved'i Ka'be'nin diğer temel taşlan gibi kabul etmiş ve onun da diğer taşların alındığı yerden alındığına hükmetmiştir.
Hacer-i esved'in cenneten olduğuna dair İbnu Abbas'ın sözünü takviye eden haberler çoktur.Bun-lardan birisi şudur: "Hacer-i esved kıyamet günü ge-lir.Dili ve dudakları vardır.Kendisini hakkıyla istilâm edenler hakkında şehadette bulunur.[325]
Diğeri de şudur:"O Allah'ın yeryüzünde sağ (el)idir.Onunla insanlardan dilediği ile musafaha eder. [326]Bu hadis daha önce geçmişti. [327]
Bir başka hadis;Vehb b.Munebbih'in anlattığı hadistir.Vehb şöyle demiştir:"Hacer(-i-Esved) beyaz bir İnci idi,onu müşrikler kararttı. [328]
Onların : "Cennette taş var mıdır?" demelerine gelince:Onlar Cennette taşın bulunuşunun nesini yadırgıyorlar? Halbuki Cennette Yakut vardır, taş-tır.Zümrüd vardır, o da taştır.Altın ve gümüş de taş tandır. [329]
Allah'ın bir taşı diğerlerinden üstün kılmasından ve taşın öpülüp ,İstilâm edilmesinden yadırga(yıp inkâr et) dikleri nedir?
Allah (C.C) dilediği söz ve amel ile kullarının kendisine ibadet etmesini ister ve bazı mahlûkatını diğerlerinden üstün kılabilir!...
İşte kadir gecesi.içersinde kadir gecesi bulunmayan bir aydan hayırlıdır.
(Keza) Gök, yeryüzünden üstündür;kürsî gökten üstündür;arş da kursî'den daha üstündür.Mescid-i Haram Mescid-i Aksâ'dan daha faziletlidir.Şam (=Suriye) Irak'dan daha üstündür. [330]
Bütün bunlar ne yaptıkları bir amelne de onlardan (sadır) olan bir tâatdan d eğil, yar atılıştan üstün kılınmışlardır.
Kezâlik Hacer-i esved de Rukn-i yemânf den üs-tündür.Rukn-i yemânî'de Ka'be'nin temel taşlarından daha üstündür.
Mescid-İ Hâfâm,Harem (sınırlan içindeki topraklar) dan ,Harem de Tihâme [331]topraklarından daha üstündür.
Onların:"Eğer Hacer'i günahlar karartmış-sa,insanlar müslüman olunca da beyazlaşması gerekir" demelerine gelince:
İnsanların müslüman olması İle taşın beyazlaşmasını gerekli kılan kimdir? Eğer Allah dileseydi.ge-rekli olmaksızın bunu yapardı.
Sonra bir de şu var ki onlar,kıyasçı ve felsefeci kimselerdir, onlar nasıl oldu da siyahın boyadığını fakat kendisinin boyanmadığını;beyaz'ın da boyandığı fakat boyayıcı

olmadığını gözden kaçırdılar?!.[332]

91- Çelişik Dedikleri Hadisler...

İDDİÂ: Rasûlullahın:Ben eğlence ye şaka'dan d eğilim; eğlence ve şaka da benden değildir." dediğini [333]ve:
Abdullah b.Amr'm (R.A) Rasûlullaha: Öfkeli olsan da olmasan da senden her işittiğimi yazayımmı?" dediğini,Rasûlullahın da:"Evet (yaz) ,muhak-kak ki ben her iki halde de ancak hakkı söylerim." dediğini [334]ve sonra da.onun (S.A.V) şaka yaptığını rivayet ettiniz.
Yine Rasûlullahın (S.A.V), bir adamın arkasına dolanıp,gözlerini kapattığım,ve:"Bu köleyi benden kim satın alır?" dediğini;
Habeş heyetinin (önünde) durduğunu ve oynarlarken onları seyrettiğini[335]kezâ, " direkle[336]oyuncuları oynarken onîan seyrettiğini [337]Hz.Âİşe (R.A) ile yarış ettiğini.bazan onu geçtiğini,bazan da Âişe'nİn onu geçtiğini [338]rivayet ettiniz.
CEVAB: Biz deriz ki:Allah (C.C) Rasûlünü müsamahakâr Hanif dini üzre göndermiş ve ondan (S.A.V) ve ümmetinden;İsrail oğullarının dininde mevcud olan yük ve bukağıları kaldırmış ve bunu sayıp zikrettiği nimetlerinden kılmış ve buna şükredilmesin! vacib kılmıştır.
Her kimde bir karakter, bir huy varsa.mutlaka bir başkasında o karakterin zıddı vardır.
İnsanların kimisi halîm,kimisi aceleci,kimisi korkak, kimisi cesur.kimisi haya sahibi,kimisi utanmaz,arlanmaz,kimisi tatlı huylu ', kimisi asık suratlıdır.
Tevratta Allahu Taâlâ şöyle buyurmuştur: "Âdemi yarattığım zaman.onun cesedini yaş ve ku-ru'dan;sıcak ve soğuk'tan meydana getirdim!Çünkü ben onu toprak ve sudan yarattım, sonra ona nefis ve ruh verdim.İşte her cesedin kuruluğu topraktan;yaş-lığı da su tarafindan;sıcaklığı nefis cihetinden;soğukluğu da ruh cihetindendir.
Onun hiddeti,hafifliği,şehveti,oyun ve eğlence-si.gülmesi ve seiihliği .hilekârlığı (^aldatması) zorbalığı, cehaleti ve ahmaklığı nefis'den;hilmi,vakar'ı,iffe-ti,hayâsı,anlayışı,cömerdliği, doğruluğu ve sabrı da ruh'dandır."
Görmüyor musun,eğlence ve oyun insanın tabiatında vardır.Tabiat ve huy'a ise engel oluna-maz.Eğer bir kiinse nefsine hâkim olarak bu oyun (isteğin) a engel olsa,bu huyundan.karakterinden neş let eden şeylere hakim olsa (bile) ,çok kalmaz az sonra tekrar eski huyuna döner.
"Huy (karakter) daha kuvvetlidir." denilir.Şâir de şöyle demiştir.
"Kim nefsinin tabiatı olmayan bir şeye girişirse Tabiatı onu dinlemez ve onun nefsine galebe çalar."
Başka bir şair:
"Ey,tabiatının tersi bir ahlâkla bezenmiş kişi!
Ve yaradılışı kindarlık[339] ve münafiklık olan kişi!
Yaradılışınajyi olan alışkanlığına dön!
Çünkü tabiatında olmayanla ahîâklanman mümkün değildir." demiştir.
Bir diğer şair de şöyle demiştir:
"Herkes birgün tabiatına dönücüdür. Bir müddet başka huylarla ahlâklansa bile!..." er-Riyâşî de şöyle demiştir:
"Sakın soyunun güzelliğine bakarak bir kimse ile arkadaşlık etme!...
Çünkü ben soy(ve sop)ların ayıplanmaya mâruz kaldığını gördüm.
Onun geçmiş ümmetlerde soylu ataları var.denilmesinden sana ne!...
Bilâkis sen atalarının huy(ve ahlâk) ına sahib çık.
Her nefis yaratıldığı huy (ve karakter) üzre devam eder!."
Allah (C.C) şöyle buyurmuş tur; "Gerçekten insan haris ve cimri yaratiImıştır.Kendine bir zarar dokundu mu feryadı basar.Ona hayır (mal) İsabet edince de vermekten sakınır!,." (7O.el-Meâric:19-21)
Yine: ""İnsan acelecilikten yaratıldı (yani insanda acelecilik vardır.)"(21.el-Enbiyâ:37) buyurmuştur.
Keza,"Size Allah Rasûlünde (takib edeceğiniz) pek güzel bir örnek vardır.(33.el-Ahzâb:21) âyeti sebebiyle Ashab.Rasûlullahı nümûne ediniyorlar.onun yoluna ve davranışına uyuyorlardı...
Eğer Rasûlullah (S.A.V) güler yüzlülüğü .mesrur olmayı,yumuşak huyluluğu bırakıp ekşi ve asık suratlı ve sert olsaydı; -kendi tabiat ve karakterlerine muhalefet etmelerinde meşakkat ve zorluk bulunmasına rağmen -insanlar yine de nefislerine bu huylan benimsettirirler.kabul ettirirlerdi.
Rasûlullah (sadece) müslümanlar da şakalaş-sın diye şaka yapmış;oynarlarken dirkele oyunu oynayanların yanına varmış ver'Tahudiler dinimizde genişlik olduğunu anlasınlar diye oynayın ey Ertede oğullan demiştir.
Rasûlullah,(dindeki genişlik ile) düğünlerde nikahı ilân için,ziyafetlerde de sürür ve sevinci izhar etmek için oynanan oyunları kasdetmektedir.
Ama onun (S.A.V):"Ben eğlenceden değilim.eğlence de benden değildir." demesine gelince;buradaki eğlence manasına gelen "ed-ded" boş ve batıl şeylerdir.
Rasûlullah şaka yapardı,fakat (şakasında bile) hak (doğru) dan başka birşey söylemezdi. O, şakasında hakdan başka birşey söylemediğine göre.bu şaka eğlence veya boş .bâtıl birşey olmuş olmaz.
Rasûlullah ihtiyar bir kadına:"İhtiyarlar Cennete giremez." demiş ve bununla ihtiyarların genç kız halinde Cennete gireceğini kasdetmiştir.
Başka birinin hanımma:"Kocan(m) gözlerinde beyazlık var."demiş,bu sözüyle gözbebeğinin etrafindaki beyazlığı kasdetmiş,kadm ise onu gözbebeğini örten (ve görmeyen mâni olan) beyaz (perde) zannetmiştir.
Yine (Rasûlullah) adamın birinin arkasından dolanmış ve:" (Bu) köleyi benden kim satın alır?"
buyurmuş ve bununla o adamın Allah'ın kulu ve kölesi olduğunu kasdetmiştir.
Allah'ın dini kolaydır «Allah'a hamd olsun,O'nun nimeti sayesinde,dinde zorluk yoktur.Amelin en üstünü de, az da olsa devamlı olanıdır.
EBÛ MUHAMMED:Bize ez-Ziyâdî rivayet etti (ve) dedi :Bize Abdulaziz ed-Derâverdî [340]haber verdi (ve) dedi:Bize Muhammed b.Talhâ,Ebû Seleme b.Ab dirrahman'dan ,o da Âişe'den (R.A) haber verdi. ..(Âişe) şöyle dedi:Rasûlullah şöyle buyur-du:"Amellerden gücünüz yettiği kadarını üstleninizi! Çünkü Allah,siz usanmadıkca usanmaz.Ve şüphesiz amelin efdali ,az da olsa devamlı olanıdır. [341]
Yine Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kat'î rivayet etti (ve) dedi:Bize Ömer b.Ali b.Mukaddem,Ma'n el-ötfâri'den.o da (Keysân) el-Makburî'den,o da Ebû Hurayra'dan haber verdi.Ebû Hurayra dedi ki: "Rasûlul-lah:Din kolaylıktır! Bir kimse bu dini eksiksiz yap mağa kalkışirsa,mutlaka din ona galip gelecek tif.O halde mutedil olunuz elinizden geleni yapınız ve sevinini z."buyurmuştur..[342]
Bana Muhammed b.Ubeyd rivayet etti (ve) de-. di:Bize Muâviye b.Amr,Ebû İshak (es-Sebiî) den.o da Hâîid el-Hazzâ'dan o da Ebû Rılâbe'den,o da Müslim b.Yesâr'dan olmak üzere rivayet etti. (Müslim b.Yesâr) dedi ki:"Eş'arîlerden bir gurup arkadaş yolculuk yapıyorlardı.Döndükleri vakit;"Yâ Rasûlullah.biz senden sonra ,fulandan daha faziletli bir adam görmedik .Gündüzleri oruç tutuyordu.Biz konakladığımız zaman namaza başladı ve biz tekrar yola çıkıncaya kadar kılmaya devam etti." dediler.
RasûluIlah:"Kim ona hizmet ediyor ve onun ihtiyacım gideriyor veya onun için çalışıyordu?" dedi."Biz ".dediler.
RasûIullah:"Siz hepiniz ondan daha faziletlisiniz." dedi. [343]
(Bu ümmetin) seçkinlerfi) ve salîhler(i),tebes-süm.güler yüzlülük ve edep dışı olmayan, ,sÖvme ve yalandan uzak olan sözlerle şaka yapmak hususunda Rasûlullahın ahlâkı üzere yürümüşlerdir. Ali (R.A) çok lâtife ederdi.
İbnu Şîrîn (-110) [344] salyaları akıncaya kadar gülerdi[345]
Cerîr.el-Farazdak hakkında şöyle demiştir: "Farazdak'm karısı geçimsizleşti
Farazdak'ın sopasına razı olsaydı uslanırdı."
İbnu Şîrîn yine el-Farazdak'm şu sözünü misal getirmiştir.[346]
"Bana bildirdiler ki evlenmek istediğim kızın, urkûbu [347]uzunlukta oruç ayı gibidir, dişleri yüz tane veya ondan bir fazla, diğer uzuvlarını anlatmağa ise lüzum yok."
Birisi ona Hişâm b.Hassanı (-146) [348]sordu.o da:"Dün vefat etti,bilmiyor musun? " dedi.Adam çok üzüldü ve "innâ li'1-lâhi ve innâ ileyhi râciûn" de-di.Adamın böyle üzüldüğünü görünce:"Allah nefisleri ölüm anmd£t;henüz ölmemişlerin de uyudukları sırada canlarını ahr."(39.ez-Zumer:42) âyetini okudu.
Zeyd b.Sâbit (RA) de sokağa çıktığında insanların en vakûru;evinde ise en şakacısı idi,
Ebu'd-Derdâ (R.A) da :"Usandıracak kadar hak ile meşgul etmemden korkarak nefsimi biraz da bâtıl (=eğlence) ile meşgul ederim." demiştir.
(Kadı) Şurayh da,hüküm meclisinde (mahkemede) şakalaşırdı. eş-Şa'bî (-17-104) [349]insanların en şakacısı idi.Su-heyb (er-Rûmi (RA) de şakacı idi,Ebu'l-Âliye de (-90) [350] şakacı idi.
Bu (saydıklarımızın) hepsi de şaka ettiklerinde çirkin şeyler söylemez(sövmez,gıybet etmez ve yalan söylemezlerdi.
Şaka ancak;kendisine bu bozukluklarm biri veya birkaçı karıştığı zaman mezmun (kötülenmiş) olur.
Oyunlara gelince:Ziyafet ve düğünlerde eğlenilmesinde bir beis yoktur.Zira Rasûlullah(S.A.V):" Nikâhı ilân ediniz! Ve nikâhta def çalınız!" buyurmuştur. [351]
EBÛ MUHAMMED;Bize Ebu'l-Hattâb rivayet etti (ve) dedi:Bize Müslim b.Kuteybe haber verdi (ve) de-di:Bize Şerîk.Câbir (b.Zeyd)den ,o da Ikrime'den haber verdi. (Ikrime) şöyle dedi: "İbnu Abbas oğullannı sünnet ettirdi.Beni gönderdi,ben de oyuncuları ça-ğırdım.Onlar da (geldiler) ve oynadılar.İbnu Abbas da onlara dört dirhem verdi."

Bana Ebû Hatim el-Asmaf den,,o da İbnu ebi'z-Zinâd'dan.o da babasından tahdis etti.(babası) şöyle dedi:Hârice b.Zeyd'e (-99) [352]"Düğünlerde teganni (şarkı.müzik) olur muydu?" dedim,"Olurdu (fakat) bugünkü gibi taşkınlıklar ve bayağılıklar bulunmazdı.
Dayılarımız Nâbit oğullan.blzi .verdikleri bir ziyafete çağırdılar.Ziyafete Hassan b.Sâbit ve oğlu Ab-durrahman da geldi.O sırada iki cariye şöyle teganni ediyorladı:
"Bak ey dostum,Cillık [353] kapısına,
Belkâ [354] dan başka bir dost görür müsün!"
Bunun üzerine Hassan eliyle yüzünü kapayarak ağladı.Abdurrahman cariyelere devam etmeleri için işaret etti.Câriyelerin babasını ağlatmasından onun ne zevk aldığını bilimiyorum?" dedi.
Bize Ebû Hatim ,el-Asmaî'den tahdis etti.(el-As-maî) şöyle dedi:Bir düğünde Tuveys [355] teganni edi-yordu.O sırada en-Nu'mân b.Beşîr (el-Ansârî) [356] düğüne geldi.Tuveys o esnada şöyle diyordu.
Amrâ'mn istiğnası o kadar ciddî midir ki ter-kedip gitsin.
Yoksa bizim durumumuzla onun durumu aynı mıdır?"
Amrâ da en-Nu'man'ın annesi idi.Tuveys'e Sus! sus! "denilince en-Nu'man:"-O kötü birşey söy-lemedi,sadece...
"Amrâ,kadınlann asillerindendir.
Elbisesinin kollan misk kokusu saçar." dedi." demiştir. [357]

92- Çelişkili Dedikleri Hadisler

İDDİA: RasûIullahin:"Şüphesiz Allah (C.C) utangaç .çekingen,mütevazi ve afif olanları se~ yer;lafazan (beliğ) erkeklere buğzeder." buyurduğunu [358] rivayet ettiniz.
Sonra yine rivayet ettiniz ki Abbas (R.A) kendisine (S.A.V) "Güzellik nedir?" diye sormuş.Rasû lullah da "Güzellik lisândadır!" buyurmuştur. [359]
Yine (Rasûlullahın),Hakikaten beyânın[360] bazısı sihir (gibijdir" dediğini rivayet ettiniz[361]Halbuki Allah (C.C):"İnsanı yara, ona beyânı (duyguların ifadesini)Öğrettİ."(55.er-Rah-man:3,4) buyurmuş ve beyân'ı, saymış olduğu nimetlerden bir nimet olarak kabul etmiştir.
Yine (Allah) kadınların ifade güçlerinin azlığını anlatmış ve :"Süs içinde yetiştirilip büyütülen ve iddiasını İsbat edemeyen kimseyi (yaratılışça pek zayıf olan kızları) mı ? (Allaha çocuk isnad ediyorlar)'1 (43. ez-Zuhruf: 18) buyurmuş ve kadınların zayıf olduğu hususuna,onların ifade kabiliyyetlerininin zayıflığı ile işaret etmiştir.
İşte hep bunlar .birbirine aykırı şeylerdir.
CEVAB:Biz deriz ki:Burada-Allahın lütfü sayesinde -tutarsızlık yoktur .Anlatılanlardan herbirisi-nin yeri vardır, oraya konuldu mu aykırılık ve tutarsızlık ortadan kalkar.
Allah (C.C) "utangaç,çekingen.mütevazi ve afif olanları sever." sözüne gelince:(Rasûlullah) bu sözüyle , temiz kalpli,az konuşan ve son derece haya sahibi olduğu için (başkalarından istemeyen) ve ihtiyaç içersinde kalan kimseleri kasdetmiştir.Nitekim onun (S.A.V) bu sözünü müteakiben,"edepsizce konuşan, çok isteyen ve (ihtiyacı olmadığı halde) ısrarla isteyer lere de buğzeder." buyurması da buna delâlet eder ki.bu (vasıflar) öncekilerin zıddıdır.
Allah (C.C} kullarının husumette ileri gitmesi-ni,uzun dilli olmasını ve kurnaz ve entrikacı olmasını -her ne kadar bunlarda faydalar ve bazısında da güzellik (zînet) bulunsa da-sevmez.
Hadiste de,"Cennet ehlinin çoğu saf (kendi halinde) kimselerdir.[362] buyurulmuştur .Burada kalplerin de insanlara karşı birşey bulunmayan ve kimseyle ilgilenmeyen kimseler kasdolunmakta-dır...
(Hadiste geçen el-bulh (=saf kimseler) kelimesi ile alâkalı olarak) en-Nemir b.Tevleb [363] şu şiiri söylemiştir:
"Sırlarını bana açıklayan.saf (=belhâf) ve herkese inanan bir kız çocuğu ile oynadım. [364]
Ali (R.Â) de (gelecek) bir zamandan bahsederek şöyle demiştir: "O zamandakilerin en hayırlısı ,her nûme'dir,-yani:Kötülük yapmağa iktidarı olmayan kimseler demektir. Onlar hidayet önderleri (eimme-tu'1-hudâ) ve ilim fenerleridirler.Onlar aceleci,sırlan ifşa edici ve lâf taşıyıcı değillerdir."
Muaz b.Cebel (R.A) de Rasûlullahtan şunu rivayet etmiştir:"Allah (C.C) gizlenenleri (ahfiyâ) mut-takîleri (etkıyâ) .günahtan arınmışları (ebriyâ) sever.Onlar o kimselerdir ki,kayboldukları zaman onlan kimse arayıp sormaz;hazır bulundukları zaman da kimse tarafından farkedilmezler. [365]
Ali (R.A) bir hutbesinde: "-İyi biliniz ki,Allah'ın öyle kullan vardır.onlar Cennette ebedî Cenhetlîkle-rî;Cehennemde de azâb olunur halde Cehennemlikleri görmüş biri gibidirler. Onlann kötülük yapmayacaklarından herkes emindir;,kalpleri mahzundur, afif (iffetli) dirler,ihtiyaçlan az (basit) dir.Onlar âhiret-teki devamlı (ebedî) rahatlık için, (dünyada) birkaç gün sabrederler.Gece olunca da saf saf dururlar.Göz yaşları yanaklarından akar.Rablerine Ey Rabbimiz,ey Rabbimiz!" diye yalvarırlar.Gündüz ise on-lar,halîm,âlim,itaatkâr ve takva sahibidirler.Onlar (zayıflıktan) bir ok'a (el-kıdâh) benzerler.Bir kimse onlara bakar ve:"Bunlar hâstadır." der.Halbuki onlarda hiçbir hastalık yoktur. Onlar sıkıntılıdırlar ve onlar büyük bir işden (Kıyamet günün hesabından) dolayı sıkıntı ve endişe içindedirler.
İbhu Abbas da şunları anlatmıştır: "Bir genç Eyyûb'a" (A.S),uğramış olduğu musibet hakkında şöyle demiştir:"-Ey Eyyûb! Kendileri şikâyet etmekten âciz veya dilsiz olmadığı halde,Allah korkusu kendisini şikâyetten alıkoyan,Allah'ın birtakım kullan olduğunu bilmez misin? Ki onlar şeref ,anlayış ve fesahat sahiplerinin tâ kendileridir .Allah'ı ve O'nun geçmiş milletlere gönderdiği azabı bilirler. Lâkin onlar,Allah'ın azametini hatırladıkları zaman,Allah korkusundan ve Allah'ın (C.C) heybetinden kalpleri parça-lanır,dilleri tutulur,akıllan başlarından giderdi."
Bu hasletler Allah'ın (C.C) sevdiği hasletîerdir,ve bu hasletler kişiyi âhirette mutluluğa eriştirir.Bu-nunla beraber iktisad (ifrat ve tefritten sakınma) ona arkadaşlık ettiği've onu akıl idare ettiği,kişinin iktida-n (iradesi) onu ,Allah indinde büyük olanı küçültme-ğe.veya küçük olanı büyültmeğe , ya da dinle alâkası olmayanların yaptıkları gibi hem birşeye hem de onun zıddına yardımcı olmaya sevketmedikçe; güzel-liğin,lisanda olması,mürüvvetin de beyânda olması, beyân'in dünya zînetlerinden bir zînet ve dünya güzelliklerinden bir güzellik olması inkâr olunamaz.
İşte bu (yukarıda sayılanların tersini yapan kimseler) Allah'ın buğzettiği beliğ (lafazan) kimsedir ki,onun hakkında Rasûlullah:"Sİzden en hoşlanmadığım kimse,çok konuşan gevezelerdir.[366] buyurmuştur.Allah'ın (C.C) en fazla buğzettiği kimseler de ,insanlann dilinden dolayı kendisinden sakındığı kimsedir.
"Hakikaten beyân'ın bazısı sihir (gibi) dir." sözüyle de (Rasûlullah) şunu kasdetmiştinBeyân'ın bazısı uzağı yakın.yakını uzak eder,çirkini güzel .güzeli çirkin gösterir,ve küçüğü büyültür.Sanki o (bu haliyle) sihir veya sihir makamına kâim olan birşey veyahut da ona benzeyen birşeydir ki,sihrin haram olması gibi ,bu da mekruhtur.
EBÛ MUHAMMED :Bana Huseyn b.el-Hasen el-Mervezî tahdis etti (ve) dedi:6ize Abdullah b.el-Mubâ-rek haber verdi (ve) dedi:Bize Ma'mer .(b.Râşid) .Yahya b.el-Muhtâr'dan ,o da el-Hasen (el-Basrî) den (22-110) [367]haber verdi. (el-Hasen) şöyle demiştir: "Dilersen onu görürsün, (o) kibar çehreli,parlak bakışlıdır,fakat ameli ve kalbi ölüdür.Sen onu,kendisinden daha iyi tanırsm.Birtakım bedenler görürsün ki,kalpleri yoktur.Sesini işitirsin fakat insan değildir. Çok dillidir (cerbezeli),kalbi kupkurudur." [368]

93- Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis ...

İDDİÂ: RasûluIlahm:(fBiz Peygamberler miras bırakmayız,bıraktığımız sadakadır. [369]buyurduğunu rivayet ettiniz. Bu hadis .Allahu taâlânın Ze-keriyyâ (A.S) dan hikâye ederek buyurduğu:" Gerçekten ben,arkadan yerime geçecek yakınlarımdan endişedeyim.Kanm da kısır bulunuyor.Onun İçin bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı ol-sun.Yâkub al ile sin e de mirasçı olsun.Rabbim Sen onu salih bir insan yap.Ey Zekeriyyâ biz sana bir oğul müjdeliyoruz ki adı Yahyâ'dır.Bundan önce ona hiçbir kimseyi adaş yapmadık."(19.Meryem:5-7) âyetine ve "Süleyman (babası) Dâvudâ vâris oldu."(27.en-Neml:16) âyetine aykıdır.
Fâüma (R.A) da Ebûbekr'den babasının (S.A.V) mirasını istemiştir.Ebûbekr (R.A) babasının mirasını ona vermeyince,ebediyyen Ebübekrle konuşmayacağına yemin etmiş ve kendisinin cenazesinde Ebûbekr bulunmasın diye ,öldüğü zaman gece defnedilmesini vasiyyet etmiş ve gece defnedilmiştir.[370]
Ali ve Abbâs (RA) da Rasûlullahın mirası hususunda Ebûbekr'e birbirlerini dâva etmişlerdir.
CEVAB: Biz deriz ki:Rasûlullahın,"Biz Peygamberler miras bırakmayız." sözü Zekeriyya'nın/'Bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun.Ya-kub ailesine de mirasçı olsun." sözüne aykırı değil-dir.Çünkü Zekeriyya (A.S) "Benim malıma mirasçı olsun " dememiştir ki.mesele onların zannettikleri gibi olsun!...
Zekeriyyâ (A.S) nın hangi malı vardı ki,onu akra-balarından sakınsın ve Allah'dan kendisine,mahnâ mirasçı olacak bir evlâd vermesini istesin! O takdirde bu mal ona göre büyük kıymeti hâiz ve sırf mal için çalışan ve mal için gayret sarfeden dünya (malı) düşkünlerinin çok rağbet ettiği bir mal olmalıdır..Halbuki Zekeriyyâ b.Âzen sadece için marangoz ve aynı zamanda bir din adamı (hıbr) idi...
Vehb b.Munebbih (34-114) [371] demiştir ki:"Bu iki hususun her ikisi de ,onun malı olmadığını gösterir."
Keza Yahya ve İsa'nın (A.S) mallarının olmadı-ğı,sığınacak bir evlerinin bile olmadığı «onların ancak yeryüzünde dolaşan iki seyyah oldukları meşhurdur (herkes tarfindan bilinmektedir).
Yahya'nın (A.S), (babası) Zekeriyyâ'dan (A.S) miras olarak mal almadığına diğer bir delil de şudur ki;Yahyâ (A.S) Beytu'l-Makdise- küçük yaşta iken-girmişti ve orada hizmet ediyordu.Sonra (Allah'a karşı olan) korkusu arttı.bunun üzerine yollara düş-tü.dağlann tepelerinden ve dağ kovuklarından ayrılmadı.
EBÛ MUHAMMED:el-Leys b.Sa'd'dan.o da İbnu Lehî'a'dan,o da Ebû Kubeyl (Huyey b.Hâni b.Nâdır) dan ,o da Abdullah b.Amr b.el-Âs'dan olmak üzere bana ulaştı ki,Abdullah (şöyle) demiştin'Yahyâ b.Zeke-riyyâ (A.S) sekiz yaşında iken Beytu'l-Makdis'e girdi ve kıldan elbiseler .yünden bornoz [372]lar giymiş olan Beytu'l-Mâkdis âbidlerini gördü.Onların .köprücük kemiklerini delip,oralardan zincirler geçirmiş ve o zincirleri Beytu'l-Makdis'in kemerlerine bağlamış olan müteheccidlerini (gece ibadet edenlerini) gördü. Bu gördükleri onu korkuttu ve ebeveyninin yanına döndü.Yolda.oyun oynayan çocuklara rastladı.Ço-cuklar:'Yahya,gel oynayalım!" dediler.Yahya:"Ben oyun oynamak için yaratılmadım!" dedi.Bu sebepten âyette:"BİR de ona (Yahyâya) daha çocukken hikmet verdik." (l9.Meryem:12) buyurulmuştur.

Yahya,hemen ebeveynine geldi ve onlardan ken dişi için kıldan bir elbise (cübbe) yapmalarını istedi.Hemen yaptılar.Sonra Beytu'l-Makdis'e döndü. Orada gündüzleri hizmet eder,geceleri de (Allah'ı) teşbih ederdi.Önbeş yaşma geldiğinde kendisine korku geldi.Bunun üzerine yola çıktı,yeryüzünün ıssız yerlerinde [373]ve dağlardaki mağaralarda yaşamaya başladı. Annesi ve babası onu aramağa çıktılar ve el-Be,seniyye[374]dağlarından inerlerken,Ürdün gölünün başında onu buldular. Gölün başına otur-muş,ayaklarını suya sokmuş .susuzluk neredeyse kendisini helak edecek bir halde olmasına rağmen o şöyle diyordu: Senin izzetine andolsun ki,Senin yanında yerim neresidir.bunu bilmedikçe soğuk birşey içmeyeceğim!"

Ebeveyni.ondan yanlarında bulunan arpa çöreklerini yemesini ve gölden su içmesini istediler.O da denileni yaptı ve yemininden dolayı kefaret ver-di.Bu yüzden (ana babasına) iyilik yapmakla medhe-dildi.Bu yüzden Allahu taâlâ şöyle buyurmuştur: "Ebeveynine de ihsânkârdı,zorba ve isyankâr değildi."U9.Meryerh: 14)

Ebeveyni onu tekrar Beytu'l-Makdis'e bıraktılar. (Yahya) namaza durduğu zaman ağlar,Zekeriyyâ (A.S) da onun ağlamasına ağlardı,sonra bayıhrdı.Bu şekilde devam etmiş ve hattâ öyle ki,gözyaşlan yanaklarının etlerini parçalamışti.

Annesi ona:"-Ey Yahya, bana izin verirsen (ya-naklanndaki) bu yarıkları örtecek bir keçe hazırlayayım." dedi.Yahyâ :"Sen bilirsin?" dedi.Annesi hemen iki keçe parçası getirdi ve onları onun yanaklarının üzerine (koyup) yapıştırdı.Yahya ağladığı zaman gözyaşlarını keçe parçalan emiyor, annesi de onların su yunu sıkıyordu.Göz yaşlarının annesinin kollarından aktığını görünce :"-Ey Allahım,işte bunlar gözyaşla-rım.işte bu annem! Ben de senin kulunum! Sen de Rahmansın(artık sen bilirsin!) " dedi."

Duyduğuna göre,Yahya'nın sahip olduğu miras malı nedir? Zekeriyyâ'nın miras bıraktığı mal nedir? Zekeriyyâ sadece bir marangoz ve din adamı idi. kendisinden rivayetinde-Allah'ın (C.C) "...bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun.."

(19.Meryem:5) âyeti hakkında şöyle demiştir:Âyetin mânası ."Benden imamlığı (din adamlığını) tevarüs etsin." demektir.Zekeriyyâ din adamı (imam) idi. "Ya'kub ailesine de mirasçı olsun." (19.Mer-yem:6)âyetinin manası da ,'Yani mülke mirasçı olsun" demektir.Zekeriyyâ (AS) Dâvud (AS) un oğullarından Yahûza b.Ya'kub b. İshak b.İbrahim'in (A.S) torunlarından idi.Allah Yahya'nın din adamlığım tevarüs etmesini kabul etti fakatmal ve mülk'e mirasçı olmasını kabul etmedi.

Zekeriyyâ (A.S) din adamlığına (imamlığa) akrabalarının mirasçı olmasını istememiş ve Allah'tan kendi makamına geçecek ve ilmine vâris olacak bir evlâd vermesini arzu etmişti.Allah (C.C) da:"Zeke-riyyâ'yı da hatırla ki, hani Rabbine:"-Rabbim beni yalnız (evlâdsız) bırakma. Sen vârislerin en hayırlı-sısın." diye dua et misti.Bunun üzerine biz de duasını kabul edip kendisine (evlâd olarak) Yahya'yı verdik ve zevcesini çocuk doğurur hale getir-dik."(21.el-Enbiyâ:89',90) buyurmuştur.

"Süleyman (babası) Davud'a vâris oldu."

(27.en-Neml:16) âyetine gelince:Allah (C.C) burada Süleyman'ın Davud'un' mülküne (hükümdarlığına) .nübüvvetine ve ilmine vâris olmasını kasdetmiş-tir.Süleyman ve Dâvud (A.S) ikisi de hem peygamber,hem de melik (hükümdar} idi.Mülk ise,kuwet ve otorite.hüküm ve siyaset demektir.mal demek değildir.

Eğer malına vâris olmasını kasdetmiş olsay-dı.bunu haber vermenin bir faydası olmazdı.Çünkü bütün herkes oğullann babalarının mallarına vâris olduğunu bilir.fakat her çocuğun ilim.mülk ve nübüvvet hususlarında babasının yerine geçeceğini bilmez.

Yine Rasûlullahm (S.A.V) miras bırakmayışına diğer bir delil de,Allah'ın kendisine vahyetmesinden sonra miras bırakmamasıdır.Kendisinin ana babasına mirasçı oluşu ise vahiyden önce idi.

EBÛ MUHAMMED :Bize Zeyd b.Ahzem et-Tâî rivayet etti (ve) dedi:Bize Abdullah b.Dâvud tahdis etti ki:"Rasûlulah (S.A.V) annesinden Ummu Ey-men'i;babasından da Şükran adh köleyi miras olarak aldı."

Allah'ın (C.C) birtakım kimseleri zemmede-rek:"Hayır,doğrusu siz yetime yardım etmezsiniz,miskini de yedirmeğe birbirinizi teşvik et-mezsiniz.Mirası helâl haram demeden habire yersiniz.Malı da pek çok seversiniz." (89.el-Fecr:17-20) buyurduğunu bildiği halde nasıl miras malı yiyebilir?!

Bize İshak b.Râhûye rivayet etti (ve) dedi:Bize Veki haber verdi (ve) dedi:Bize Mis'ar (b.Kidâm),Ab-durrahman b.el-îsbahânî'den,o da Mucâhid b.Verdân'dan.o da Urve b.ez-Zubeyr'den,o da Âişe'den (RA) haber verdi.Âişe'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullaha (S.A.V) hurma ağacından düş(üp öl) en bir kölenin mirası(nı halletmek) için geldiler.Rasûlullah:"Geride çocuk bıraktı mı?" de-di."Hayır bırakmadı." dediler..

"Bir yakınını bıraktı mı?" dedi.Yine " Hayır" dediler.

Rasûlulah: "O halde onun mirasını, hemşeri-lerinden birine verin." buyurdu.

Sanki burada Rasûlullah onu mirasını yemekten kaçınmış da onun hemşerisi olan bir adamı tercih etmiş gibidir.

Hz.Fatıma'nın (RA) Ebûbekr (R.A). ile,Rasûlul-lahm mirası hakkında münakaşa etmesine gelin-ce:Bu kötü görülecek birşey değildir.Çünkü Fâtıma Rasûlullahın (bu hususta) ne dediğini bilmiyor-du.O,çocukların babalarına vâris olduğu gibi,kendi-sinin de babasına vâris olacağını zannetmişti.Ebû-bekr Rasûlullahın hadisini ona haber verdiğinde o bundan vazgeçmiştir.

Ebûbekr (R.A) siyaha da beyaza da (yani herkese) haklarını verip dururken bir kimsenin "Ebû-bekr'in Fâtima'yı babasının mirasından menettiğini" zannetmesi nasıl caiz olabilir? (Rasûlullahın mirasını) ne kendisine,ne çocuklarına,ne de kabilesinden birisi için alıkoymadığına göre,Hz.Fâtıma'yı mirastan menetmekten kasdı ne olabilir?Hakkı hak sahibine vermesi daha evlâ olduğu halde Ebûbekr Rasûlullahın mirası hakkında (hadis mucebince) sadaka muamelesi yapmıştır.

Kendisi halife seçildiği andan itibaren,müslü-manların malından (beytu'1-mâl) elinde arta kalanı kendilerine geri veren Ebûbekr,nasıl böyle bir iş yapabilir ve Fâüma'dan bu malı helâl etmesini isteyebilir? Ebûbekr bu mirası sadece ücret (maaş) olarak almış ve onların idaresiyle-meşgul olmasını da onlar için bir sadaka olarak kabul etmiştir,

Hz.Âişe'ye'de (R.A) şöyle demiştir:"-Bak yavrum! Halife seçildiğinden bu yana Ebûbekr'in malında ne kadar artına olmuşsa onu müslümanlara geri ver! Allah'a yemin ederim ki ,bize onların (müslümanlann) malından erişen sadece;karnımızda yediğimiz, onların yiyeceklerinin en kabası ve sırtımızda giydiğimiz de onların giydiğinin en sertidir."

(Âişe) dedi ki:Ben baktım ki (artan mal) bir elbi-1 se.kıymeti "beş dirhem etmeyen eski bir örtü ve bir de kara deveden ibaret İdi...

Haberci bu haberi Ömer'e getirince,Ömer (R.A) :"Allah Ebûbekr'e rahmet etsin (bu tutumuyla) kendisinden sonrakilere zahmet yüklemiş oldu."demiştir.[375]

Eğer Ebûbekr'in bu husustaki icraatı (nın maksadı) Fatma'ya zulmetmek,haksızlık etmek olsay-dı;Haüfe olunca Hz.Ali bu mirası Fâtıma'nın ogluna verirdi.

* Ali ile Abbas'ın (R.A) Ebûbekr'e gelip.Rasûlullahın mirası hakkında davalaşmalarına gelince: Bana göre böyle bir düşünce doğru değildir.

Onlar,kendilerine verilmeyen birşey hakkında nasıl dâvalaşabilir veya kendilerinin menolunduğu birşey için nasıl hak iddia edebilirler? Onlann her ikisi de biliyorlardı ki,eğer ikisi de mirasçı olsalar;Rasû-lullahın hanımlarının sekizde bir hissesinden sonra Ali,Fâtıma'dan, (kalan) mirasın yarısını,Abbas da Fâtıma İle beraber yansını alacaktı[376]O halde hangi şeyle dâvalaştılar?

Burada uygun olan mânâ,ancak Ali ile Ab-bas'ın.Ebûbekr'le münakaşa etmesidir.Onlar Ömer-le-Ömer kendilerine Fedek'i (kullanmak üzere) verdiğinde-,ve daha sonra da Osman (R.A) İle münakaşa etmişlerdir.

Bu münakaşanın bir manası ve sebebi vardir.Allah onların hepsine de rahmet etsin. [377]

94- Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler..

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Çocuk sütten kesildikten sonra artık süt kardeşliği yoktur,[378] buyurduğunu,

Kezâ"Erkek kardeşlerinizin kim olduğuna dikkat edin (ey hanımlar).Süt kardeşliği ancak meeâa (açlık) dan dolayı olur. [379] yani:Mecâa üe ,çocuğu açlıktan kurtaran emme'yi kadetmiştir buvurduğunu,rivayet ettiniz.

Sonra İbnu Uyeyne'den.o da Abdurrahman b.el-Kâsım 'dan,o da babasmdan.o da Âişe'den ('R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"Sehle binti Süheyl b.Amr.Rasûlullaha geldi ve:"-Sâlim'in benim yanıma girmesinden dolayı .Ebû Huzeyfe'nin yüzünde ,bana karşı bir hoşnudsuzluk görüyorum." dedi...

RasûIuIlah:"Onu (Sâlim'i) emzir." dedi.Seh-le:ffKoca adamı mı emzireyim?" dedi.Bunun üzerine RasûîuUah güldü ve sonra:"Ben onun koca bir adam olduğunu bilmiyor muyum." dedi. [380]

Yine dediniz kirMâlik (b.Enes) ez-Zuhrf den rivayet etti ki:Âişe (RA) Salim hadisine bakarak sütten kesildikten sonraki emzirme dolayısıyla, (meydana gelen süt kardeşlik)haramhğı, ölesiye kadar devam eder. "diye fetva verirdi [381]

Bu isnad sizce makbul,sahih ve reddedilmesi caiz olmayan bir isnattır.

CEVAB Biz deriz ki:Hadis sahihtir. Rasûlullahm hanımlarından Ummu Seleme ve diğerleri bunun Sâlim'e has olduğunu söylemişler-dir.Şu kadar ki onlar,hangi cihetten Rasûlullahm bunu Sâlim'e has kıldığını açıklamamışlardır.İnşaallah biz,Ebû Huzefe (R.A) ve Salim (RA) kıssasını ve aralarındaki yakınlığı açıklayacağız.

Ebû Huzeyfe'ye (R.A) gelince,Utbe b.Rabîa b.Ab-dişems b.Abdi menâfin oğludur.Habeşistana yapılan her iki hicrete de katılan Habeşistan muhacirlerinden idi.Habeşistan'da ,oğlu Muhammed b.ebî Huzeyfe doğdu.Ebû Huzeyfe,Ebûbekr'in halifeliği devrinde Yemâme harbinde öldürüldü[382] (Muhammed b.ebî Huzeyfe'nin] çocuğu olmamıştır. [383]

Ebü Huzeyfe'nin mevlâsı (azadlı kölesi) Sâlim'e gelince:Bedir harbinde bulunmuştur.Rasûlullah onunla Ebûbekr'i kardeş yapmıştır.Hayır sahibi ve faziletli bir kimse idi.

Bundan dolayı Ömer (R.A) vefatı esnasmda:"-Eğer Salim hayatta olsaydı.onun hakkında herhangi bir tereddüt kafamı kanştırmazdı."-Yani:Şûrâ heyeti kendilerinden birini seçmekte ittifak edinceye ka-dar.insanlara namaz kıldırması için onu öne geçirirdim." demiştir.Sonra Suheyb (er-Rûmı) yi (R.A) öne geçirmiştir.

Sâlim,Ebû Huzeyfe'nin Ansâr'dan olan hanımının kölesi idi.Hanımmın ismi hakkında ihtilâf edil-miştir.Bazıları:"Benû Hatme'den Selmâ'dır." demiş . bazıları da: "İsmi Sübeyte'dir" demişlerdir. (Fakat) hep si de onun Ansâr 'dan olduğunda ittifak etmişlerdir . Ebû Huzeyfe'nin hanımı onu azad etmiş.o da Ebû Hu-zeyfe'yi kendisine velî edinmiş.Ebû Huzeyfe de onu evlâdlık almıştır.Velîsi olduğu için Ebü Huzeyfe'ye nisbet edilmiştir.

Sâlim.Yemâme harbinde şehid düşmüş ve ona.azadh cariyesi mirasçı olmuştur.Çünkü Sâlim'in ne çocuğu ,ne de bu cariyenin dışında bir vârisi vardı.

İşte benim sana bu anlattıklarım Ebû Huzeyfe ve Sâlim'in İslâm'ın ileri gelenlerinden olduklarına, onların büyüklüğüne ve Rasûlullah nazanndaki güzel mevkilerine bir delildir.

Senle binti Süheyl'in anlattığı, Sâlim'in kendisinin[384] yanına girmesinden dolayı Ebû Huzeyfe'nin yüzündeki hoşnudsuzluğa gelince: Salim kendisini azad etmiş olan hanımefendisinin yanına giriyordu. Tıpkı efendisinin evinde büyüyen ve sonra azad edilen bir köle gibi. Keza o, önceki dostluğuna ve onlar tarafından yetiştirilmiş olmasına bakarak giriyordu. Bu ise, Salim gibilerine veya Sâlim'den başkalarına karşı insanların yadırgayamayacağı birşeydir. Çünkü Allah, kadınların kölelerinin ve - Çok yaşlı, çocuk, hadım, iğdiş, muhannes (hem erkek, hem kadın) olanlar gibi- kadınlara şehvet duymayanların kendilerinin yanma girmelerine ruhsat vermiş ve bu sayılanlarla, zevi'l-mehârim (= evlenilmesi haram olanlar) ı bu hususta müsavi kılmıştır. Allahu taâlâ şöyle buyurmaktadır: "zinetlerini (ve süs yerlerini) ancak şu kim selere gösterebilirler): Kocalarına, yahud babalarına, yahud kocalarının babalarına, yahud kendi oğullarına, yahud kocalarının (başka anadan olma) oğullarına, yahud kendi erkek kardeşlerine, yahud erkek kardeşlerinin oğullarına, yahud kız kardeşlerinin oğullarına, yahud kadınlarına- yani müslüman kadınlarına- yahud sağ ellerinin mâlik olduklarına yani kölelere yahud (şehvetsiz ve kadına) ihtiyacı olmayan hizmetkârlara- yani adamı takib eden ve onun yanından ayrılmayan amele (işçi), köle, halif (anlaşmalı kabile mensubu) ve buna benzer kimselere-" (24en-Nûr:31)

Salim (R.A.) de, kadınlara ihtiyacı olmayan, sözü edilen kimselerden birisi olmaktan hâli değildir. Belki Salim de böyle idi. Çünkü çocuğu olmamıştı. Yahud bu, Allah'ın ona verdiği vera\ dindarlık ve fazilet sebebiyle veya ona mahsus kilmasıyla da olabilir. (Öyle olmalı ki) Rasûlullah da bu sebeble onu, kendisi katında emniyetli ve kadınları incelemekten ve güzelliklerini bakışları ile süzmekten uzak biri olarak Ebûbekr ile kardeşliğe ehil görmüştür.

İhtiyaç anında kadı (hakim) ve şâhidlerin tanıması için ve sâlih (namuslu) komşulara, kadınların yüzlerini açmalanna Hz. Peygamber ruhsat vermiştir.

Yaşı geçkin, hayızdan ve evlenme arzusundan kesilmiş kadınların da zinetlerini göstermeksizin (üstüne giyilen) elbiselerini çıkarmalarına da ruhsat tanımıştır.

Sâlim,Ebû Huzeyfe'nin hanımın yanına giriyor ,hanım da Ebû Huzyfe'nin bu durumdan hoşlanmadığını görüyordu. Eğer girmesi caiz olmasaydı (hiç) girmezdi ve Ebû Huzeyfe de mutlaka, onu bundan menederdi.

Rasûlullah da Ebû Huzeyfe'nin hanımının kendisi nazanndaki yeri dolayısıyla; ve onları bir birine ısındırmayı , aralarından soğukluğu kaldırmayı ve . Ebû Huzeyfe'den bu hoşnudsuzluğu giderip gönlünü almayı istediğinden Ebû Huzeyfe'nin hanımına:

"Onu emzir." demiştir. Fakat bununla, "Çocuklara yapıldığı gibi memelerini onun ağzına ver." demek istememiştir. Lâkin, onun için biraz sütünden sağ ve sonra içmesi için ona ver, demek istemiştir. Bundan başka türlü olması da caiz değildir. Çünkü Sâlim'in süt haramhğı vuku bulmadıkça onun göğüslerine bakması caiz değildir. Kendisine helâl olmayan ve şehvet duymayacağından emin olunmayan birşey ona nasıl mubah kılınabilir?

Yine bu yorumu destekleyen hususlardan birisi de şudur ki, Ebû Huzeyfe'nin hanımı:"- Yâ Rasûlal-lah, koca adamı mı emzireyim?" demiş, bunun üzerine Rasûlullah da gülmüş ve : "-Ben onun koca adam olduğunu bilmiyor muyum? " demiştir. Rasûlullahın burada gülmesi, onun; Sâlim'in kadının yanına girişini haram kabul etmeksizin veya bu rıdâ' (emme) mahzurlu birşeyi helâl kılmış olmaksızın veya Salim bu emme ile onun oğlu olmuş olmaksızın; sadece soğukluğu kaldırmak ve ısındırmak için bu "emdir" sözüyle lâtife ettiğini gösterir.

*Rasûlullahın buna benzer bir latifesi de Ab-dulvâhid b. Ziyâd'ın, Âsim el-Ahval'den onun da el Hasan (el-Basri)den rivayet ettiği şu hadistir: "Bir adam ona (S.A.V.), kendisinin bir yakınını öldürmüş olan bir adam getirdi. Rasûlullah adama: "-Öldürülenin diyetini alır mısın?" dedi. (Öldürülenin yakım olan} adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah: Onu (katili) affeder misin?" dedi. Adam yine : "Hayır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : "Git öyleyse öldür onu (katili) " dedi. [385]

(Ravi) dedi ki: Adam katili alıp götürünce Rasûlullah: "Eğer onu öldürürse, kendisi de onun gibi (katil olmuş olur)" dedi. Bunun üzerine adama. Rasûlullahın bu sözü haber verildi, o da katili bıraktı, ve hayvana yük bağlanan palanı (kayışı) omuzunda sürükleyerek geri döndü.

Rasûiullah bu sözüyle onun, adamı öldürdüğü takdirde; günah ve Cehenneme girmeyi icap ettirmesi bakımından (katil ile) müsavi olduklarını kasdetmemiştir. Allah (C.C.) bu adamın (katilin) kısas oiarak öldürülmesini mubah kıldığı halde, Rasûlullah bunu nasıl kasdetmiş olabilir? Bilâkis Rasûluliah onun kısas yapmasını istememiş ve affetmesini arzulamıştır. Affetmesi için de ona: eğer adamı öldürürse günah bakımından müsavi olduklarını iham etmiştir.

Rasûlullahın kast'ediği şey şu idi: Birincisi bir cana kıydığı gibi, bu da bir cana kıyarsa, bu (birinci) de katildir, o (ikinci) de katildir. Böylece iki de katil olmakla müsavi olmuş olurlar. Ancak birisi, zâlim (haksiz)dır, ikincisi ise kısâsen öldürmüştür. [386]

95- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ye Aklın Delillerinin (Huccetu'1-Akl) Reddettiği Bir Hadis...

İDDİA: Muhammed b.İshak'dan, o da Abdullah b.Ebibekr'den, o da Amra (b.Kays) dan, o da Âişe'den (R.A.) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz: "Recm ve "Yetişkin kimsenin emmesinin sayısı on'dur" [387]âyeti nazil olmuştu, ve bu âyet Rasûlullahın vefatı esnasında benim sedirimin altındaki bir sahifede idi. Rasûlullah Allah'ın rahmetine kavuşunca, biz onunla meşgul iken, mahallenin hayvanlarından birisi (eve) girmiş ve bu sahifeyl yemiş.[388]

Bu, Allah'ın (C.C.) : "Muhakkak ki o (Kur'an) çok şerefli bir kitaptır. Ona ne önünden, nede ardından (hiçbir suretle) batıl yaklaş a maz." (41. Fus-,sılet:41,42) âyetine aykındır. Bir koyunun yediği, bir farzını iptal ettiği ve hüccetini ıskat ettiği birşey nasıl aziz ve şerefli olabilir?

Koyun bile onu iptal ettikten sonra, onu iptal etmekten kim aciz kalabilir?

Kur'an âyetini yemek üzere bir hayvan gönderdiği halde Allah (C.C.) nasıl olur da, "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim." (5.el-Mâide:3) der? Ve nasıl olur vahyi, koyunun yemesine maruz bırakır da onun saklanmasını ve muhafaza edilmesini emretmez? Eğer onunla amel edilmesini istemiyorsa, bu âyetleri niçin indirdi?

CEVAB: Biz deriz ki : Gerçekte, onların acaib karşıladıkları bu hususların hiç birisinde, ne şaşılacak bir taraf, ne de onların son derece çirkin gördükleri şeylerden herhangi birisi mevcud değildir.

Eğer sahifeye şaşıyorlarsa, sahifeler Rasûlulla-hın devrende, üzerine Kur'an'ın yazıldığı malzemelerin en kıymetlisi idi. Çünkü onlar Kur'an'ı, hurma dallarına, taşlara, tuğla ve kiremitlere ve buna benzer şeylere yazıyorlardı.

Nitekim Zeyd b. Sabit şöyle demiştir: "Ebûbekr (R.A.) bana, Kur'an'ı toplamamı emretti. Ben de onu (yazılı olduğu) deri parçalarından, ağaç dallarından, ve düz taşlardan dikkatle toplamağa başladım.[389]el-usub, el-asîb'in cem'idir; hurma dalı demektir, elihâf da düz taşlara denir, müfredi ellahfe'dir.

ez-Zuhri (50-124) [390] de şöyle demiştir: "Rasûlul-lahın ruhu kabzolunduğunda, Kur'an hurma dallan, parşömenler (el-kudum) ve hurma ağacının budaklan (el-kerânif) üzerinde idi."[391]

el-kudum, elkadîm'in cem'idir, parşömenler' (= deriler) demektir, el-kerânif de hurma dallarının kalın. köklerine (budaklarına) denir, müfredi "el-kürnâfe"dir.

Kur'an müslümanların ellerinde dağınık bir halde idi. Onlar da ne bir kitap[392] ne de yazı aletleri vardı. Rasûlul-lahm yeryüzündeki hükümdarlara gönderdiği mektupları deri üzerine yaz(dır) ması da bunu gösterir.

Eğer sahifeyi sedir'in altına koymasına şaşıyorsa; (o zaman) insanlar birer hükümdar değillerdi ki onların kasaları, kilitleri, abanoz veya sâc ağacından yapılma san-, dıkları bulunsun! Onlar birşeyi muhafaza etmek, korumak istedikleri zaman, ayak altında çiğnenmekten, çoluk çocuğun veya hayvanların zarar vermesinden emin olmak için, onu sedir'in altına koyarlardı. Evinde ne bir sandık, ne bir kilit, ne de bir dolabı olan kimse-mahrumiyet, yokluk ve sıkıntı yüzünden ancak imkan dahilinde ve bulabildiği kadarıyla (kıymetli şeylerini) koruyabilir.

Rasûllah elbisesini yamar, ayakkabısını diker, mestlerim tamir eder, (ev işlerinde) ailesine yardım eder, yemeği yerde yer ve, "Ben ancak bir kul'um ve bir kulun yediği gibi yerim. [393] derdtDiğer pey gamberler de böyle yaparlardı.

Süleyman (A.S)-ki Allah ona ,ne kendisinden önce.ne de kendisinden sonra kimseye nasib olmayan bir mülk vermiştiyün elbise giyer, insanlara çeşit çeşit yemekler yedirdiği halde kendisi arpa ekmeği yerdi.

Mûsâ (A.S) Allah (C.C) ile konuştuğu vakit üzerinde laldan veya yünden bir elbise,ayaklarında da ölmüş bir eşeğin derisinden yapılmış ayakkabılar var-di.Bu yüzde kendisine .-"Hemen ayakkabılarını çıkart,çünkü sen mukaddes vâdî olan Tuva'da-sın."(20.Tâ-Hâ:12)

Yahya (A.S) da lifden ip örerdi.

Bunlar bizim sayamayacağımız kadar çok ve (bunları anlatarak) kitabı uzatmamıza hacet bırakmayacak kadar meşhur ve yaygındır.

Eğer koyuna şaşılıyorsa:Şüphesiz ki,koyun hayvanların en makbul olanıdır.

"Uzeyr'in .Rabbine münâcaat'ında okudum.o şöyle demiştir: "Ey AllahımîSen, (dört ayaklı) hayvanlardan koyunu;kuşlardan güvercini;nebatlardan üzümü ve evlerden de Mekke'yi ve İliya'yı ,ve İliya'da da Beytu'l-Makdis'i seçtin"

Veki,el-Esved b.Âbdirrahman'dan.o da babasından, o da dedesinden rivayet etti ki(dedesi) şöyle demiştir:"Rasûlulak (S.A.V) "Allah koyundan daha kıymetli bir hayvan yaratmamıştır" buyurdu."

Koyunun o sahifeyi yemesine niçin şaşılıyor?

İşte yeryüzünün zararlı hayvanlarının en zararlısı olan fare!...Mushafları yer onların üzerine pisler. İşte güve! o da mushaflan yer..

Eğer ateş sahtfeyi yakmış olsaydı veya münafiklar onu imha etmiş olsalardı, onların hayretleri ve şaşkınlıkları daha az olurdu.

Allahu taâlâ bir şeyi yok etmek isteği zaman onu zayıfla da iptal eder.kuvvetli ile de.Yine bir kavmi karıncalarla helak ettiği gibi,bazı kavimleri de tûfân ile helak etmiştir

Bir kavme taşlarla azab ettiği gibi diğer bir kavme de kurbağalarla azab etmiştir. Nemrûd'u [394]sivrisinek ile helak etmiş ;Yemen'i de bir fare vasıtasıyla sulara garketmişür.

* Onlann (kelâmcıların ve akılcıların):" (Sahife-de yazılı olan) âyetnptal edecek olanı (koyunu) gönderdiği halde, (Allah) dini nasıl kemale erdirmiş olabilir? "demelerine gelince:Bu âyet (I5.el-Mâide,3) Rasûlullaha Veda haccmda,Allah'ın İslâm'ı aziz kıldığı,şir-ki zelil ettiği ve müşrikleri Mekke'den çıkardığı zaman nazil olmuştur.Bu senede sadece müslümanlar hac-cetmiştir[395].İşte bununla Allah (bu) dini kemale erdirmiş ve müslümanlara olan nimetini tamamlamış olmaktadır.

Böylece dinin kemâle ermesi-burada -onun izzeti ve ortaya çıkışı ,şirkin zelil oluşu ve yok olup gidişi (demek) olur.Yoksa farzların ve sünnetlerin tamamlanıp kemâle ermesi

kasdedilmemiştir. Çünkü onlar Rasûlullahın ruhu kabzoluncaya kadar nazil olmağa devam etmiştir.Bu âyet hakkında eş-Şabî'nin (17-104) [396]görüşü de bu şekildedir.
Dinin ikmal edilmesinin.bu andan sonra nesh'in kaldırılması ile tahakkuk etmiş olması da caizdir.
Allah'ın sahifedeki âyeti iptal etmesine gelin Tıpkı Hz. Ömer'in (RA) recm âyeti hakkında söylediği [397]başkalannın da -iki kapak arasında toplanmadan önce-Kur'an'dan olup,sonra kaybolan şeyler hakkında dedikleri gibi; Allah'ın bir âyet inzal etmiş olması , sonra da onun tilâvetini (okunmasını) iptal edip de onunla amel edilmesini olduğu gibi bırakmış olması da caizdir.
Okunuşunun iptal edilmeyip amel edilmesinin iptali caiz olunca ;onun tilâvetinin (okunmasının) iptal edilip,amel.edilmesinin olduğu gibi bırakılması da caiz olur.
Halanın, erkek kardeşinin kızı üzerine;teyzenin onun kızkardeşinin kızı üzerine nikâh edilmesinin haram kıhnışı;çeyrek dinar için elin kesilmesi[398],babanm ve efendinin kısas edilmemesi[399]kâtilin mirasçı olmaması gibi [400]kendisine (S.A.V) din ile alâkalı pekçok şey inzal ettiği gibi;bunu da vahiy olarak inzal etmesi,fakat bunun Kur'an olmaması da mümkündür.
Yine Rasûlullahm:"Allahu taâlâ :"Ben kullarımın hepsini Hanifler olarak yarattım." buyurmuştur." ve "Allahu taâlâ :"Kim bana bir kanş yaklaşır-sa.ben ona bir arşın yaklaşırım. buyurmuştur.[401]demesi ve buna benzer hadisler de böyledir (Yeni Allah'tan vahiy olarak geldiği halde, Kur'an'dan değildir.)
Rasûlullah (S.A.V) :" Bana Kitap (Kur'an) veril-di.bir de onun benzeri (misli)[402]buyurmuştur ki,bununla Cebrâilin sünnet olarak getirdiklerini kasdetmiştir.
Rasûlullah recm cezasını tatbik etmiş,ondan sonra müslümanlar da recm cezasını tatbik etmiş.fu-kahâ da bu tatbikatı (bir hüküm olarak) kabul etmişlerdir.
Yetişkin bir kimsenin on kere emzirilmesine gelince,biz bunuh-Muhammed b.İshak'ın (-150) [403]bir hatası olduğunu zannediyoruz.
Biz,bu sahifede olduğu zikredilen recm (âyetinin) bâtıl (asılsız) olmasından da emin olamayız. Çünkü Rasûlullah,bu vakitten önce Mâiz b.Mâlik'i (R.A) ve başkalannı recmetmiştir.O halde kendisine (bu âyet) tekrar nasıl nazil olabilir?
Çünkü Mâlik b.Enes bu hadisin aynısını Abdullah b.Ebî Bekr'den.o da Amra (b.Kays) dan.o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bilinen on emme (süt kardeşliği) haramlığına sebep olur." âyeti Kur'an'da nazil olanlar arasında idi.Sonra "Bilinen (malûm) beş emme, haramlığa sebep olur." âyetiyle neshedilmişti. Rasûlullah (S.A.V) .vefat ettiği sırada bunlar Kur'an olarak okunmaktaydı..
Fakihlerden bir kısmı,eş-Şâfiî ve İshak (b.Rahû-ye) bunlardandır-bu hadisi kabul etmiş ve "beş emme" yi ,haram kılan emme ile haram kılmayanı arasında sınır olarak kabul etmişlerdir.Tıpkı "el-kulle-teyn'i [404] necis olan su ile necis olmayan şu arasın-da sınır olarak kabul ettiikleri gibi...
Mâlik'in hadisinin ifadesi,Muhammed b.İs-hak'ın hadisinin ifade şeklinden farklıdır.Mâlik (b.Enes) ise hadisçîler (Ashâbûl-Hadis) nazarında Muhammed b.İshak'dan daha sağlam bir kimsedir.
EBÛ MUHAMMED :Bize Ebû Hatim rivayet etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi: Bize Ma'mer (b.Râşid) haber verdi (ve) dedi:
Babam bana: "Muhammed b.İshak'dan birşey almayın.Çünkü o çok yalancıdır." dedi.
Muhammed b.îshak.Fâtıma binti el-Munzir b.ez-Zubeyr'den-ki o Hişârn b.Urve'nin hanımı idi-rivayette bulunurdu.Bu ,Hişâm'ın kulağına gitti Bunun üzerine (Hişâm) bu hususu inkâr etti ve:"Benim hanımımın yanına o mu girîyordu.yoksa ben mi?" dedi[405]
Allahu taâlânın:"Onun ne Önünden,ne ardından (hiçbir suretle) batıl yaklaşamaz."(41.Fussüet:42) âyetine gelince:Elbette Cenâb-ı Hak batıl ile.mallara ve kıymetli şeylere isabet eden şeylerin (zarar,imhâ) mushaflara da isabet etmeceğini kasdet-memiştir.Sadeccşeytanm Kur'an'a-gerek vahiyden önce.gerekse vahiyden sonra-Kur'an'dan olmayan birşeyi sokuşturamayacağını kas d etmiş tir. [406]

96- Dediklerine Göre Aklın Delilleri (Huccetu'1-Akl) Tarafından Reddedilen Bir Hadis ...

İDDIÂ: Siz, Yûsuf a (A.S) güzelliğin yansının verildiğini rivayet ettiniz[407].Halbuki Allah (C.C):"...onu (Yûsufu) değersiz bir fiat ile birkaç dirheme (kafileye) sattılar (onlar Yusuf) hakkında rağbetsiz bulunuyqrlardı."(12.Yûsuf: 20) buyurmuştur. Kendisine güzelliğin yarısı verilmiş olan. bir kimsenin.ne değersiz bir iîat ile,sayılabilecek kadar az bir dirheme satılması,ne de onu alacak olanın -bir de bu fiat azlığına rağmen -onun hakkında rağbetsiz olması mümkün değildir.
Yine Allah (C.C) Yûsuf un kardeşlerinin kendisine müteaddid defalar gelmelerinden bahisle: "Yûsuf hemen onları tanıdı .Halbuki onlar Yûsuf u tanıau-yorlardı." (12.Yûsuf:58) buyurmuştur.Kendisine güzelliğin yansı verilmiş olan ve âlemde bir eşi bulunmayan bir kimse nasıl olur da tanınmaz? Onların onu tanımaları, fakat Yûsuf un onları tanımaması daha akla yakındır.
CEVAB: Biz deriz ki:İnsanlar Yûsuf a (A.S) verilen, güzelliğin yansı hakkında ,Allahu taâlânın ona güzelliğin yansını verdiğini; diğer kullarının hepsine de kalan diğer yansını .verdiğini ve bunu onlar arasında taksim ettiğini zannetmektedirler.Bu,-bizim söyleyeceklerimizi anladığı zaman-iyice düşünen bir kimseye gizli kalmayacak kadar açık bir hatadır.
Bu hususta bizim bildiğimiz ise şudunAllah (C.C) güzellik için bir sınır koymuş ve bu "güzelliğin son sınırını" dilediği mahlûkatma-ya meleklere.ya hûrilere-vermiştir. Yûsuf a (A.S) da bu güzelliğin yansını ve bu kemâlin (son sınırın) yansını vermiştir.Ba-zan başka birine bu güzelliğin üçte birini;bir başkasına dörtte birini bir diğerine de onda birini vermesi de câizdir.Başka birine güzellikten hiçbirşey vermemesi de caizdir.
Keza birisi,ona (Yûsuf a] cesaretin yansının verildiğini söylese,ona yansının verilip de diğer insanların hepsine birden diğer yansının verilmiş olması mümkün değildir.
Eğer hadisin manası bu olsaydı, kendisine cesaretin yansı verilen kimsenin .insanlann hepsine birden tek başına karşı çıkabilmesi gerekirdi.Lâkin hadisin manası: "Cesaretin .Allah'ın bildiği bir sının var-dır,ve bu (cesaretin son haddini) dilediğine ve-rir.Onun dışındakilere de bunun yansıni.bir başkasına üçte birini veya dörtte birini veya onda birini verebilir.!."şeklinde veya buna benzer bir şekildedir.
"O (Yûsuf) bu kadar güzel iken,nasıl olur da onu değersiz bir fiaüa satarlar ve onun hakkında rağbetsiz olurlar?" demelerine gelince:
Hiç şüphe yok ki güzellik ,eğer bizim kabul ettiğimiz gibi olursa.onlann zannettikleri kadar büyük bir fark olmaz. Lâkin güzel yüzlü olanlann güzelliklerine yakın bir güzellikte olur.
Vehb b.Muneebbih (34-114) [408] Yûsuf un güzelükte,(İbrahim'in (A.S) güzel hanımı) Sâra'ya çektiğini (benzediğini) zikretmiştir. Bu da bizim "güzelliğin yansı" hakkındaki te'vilimizi doğrulamaktadır...
Eğer onlar (akılcılar ve kelâmcılar):"Hânım,şe-hirdeki kadınların kendisini ayıpladıklarını işitince .onlara dâvetçi gönderdi.Onlar için dayalı döşeli bir sofra hazırladı ve her birine bir bıçak verdi.Son-ra Yûsuf a :'-Çık karşılarına!" dedi.Kadınlar onu görünce kendisini (gözlerinde) çok büyüttüler ve şaşkınlıklarından ellerini kestiler."Allah'ı tenzih ederiz,bu bir insan değildir.Bu ancak güzel bir melektir!" dediler."(12.Yûsuf:31) âyetini delil getirirler ve "Kadınların onu gördükleri zaman ellerini kesmeleri ve "Bu ancak güzel bir melektir." demelerinin se-bebi;ancak onun güzelliğinin farklı oluşu ve insanlardaki güzellikten de öte oluşudur." derlerse,biz bu âyetin yorumunda deriz ki:
Vezirin hanımı (şehirdeki) kadınlann "Vezirin karısı delikanlısına yaklaşmak istiyormuş.Ona olan aşkı kalbinin içine işlemiş.O hanımı görüyoruz ki,çıldırmış besbelli!.."(12.Yûsuf:30) dediklerini duyunca, kadınlann Yûsuf u görmelerini ve kendisinin bu fitneye düşmesine hak vermelerini istemiştir.
Bunun üzerine onlar için dayalı döşeli bir sofra (=muttekeen) hazırladı.-"Mutteke" yemek demektir. "Mutken" şeklinde de okunmuştur.Bu ise bıçakla kesilen yiyecek demektir-Bazı tefsirlerde "Bu yemek turunç idi." ,diğer bazı tefsirlerde de"Zumâverdi [409] idi" denilmiştir.Her ne olursa olsun bu yiyecek,kesil
[410]Kamusta : " Yumurta ve etten yapılan bir yemek-tir.Araplaşmiş yabancı bir kelimedir .Avam buna Zemâverd der.Kâmus sarihinin şeyhinden naklettiğine göre buna "Kadı lokması,halife lokması,-Horasan1 da :Nevâle -sofranın nergi-si,muyesser,muhennâ " isimleri de verilmiştir. meden yenmiyordu.
Âyetteki "el-metk" ile "el-betk" in asılları birdir ki,o da kesmek demektir.Mahrecleri yakın olduğu için çoğu zaman (m) harfi, (b) harfi yerine; (b) harfi de (m) harlı yerine konulur.
Sonra (vezirin hanımı) Yûsufa (A.S) a:"Çık karşılarına!" dedi...Kadınlar onu gördükleri vakit (gözlerinde) onu çok büyüttüler ve yücelttiler ve vezirin hanımının kalbine düşen onların da kalplerine düştü .Bunun üzerine donakaldılar,şaşırdılar ve ona bakıp kaldilar.Tâ ki yiyeceklerini kestikleri bıçaklarla ellerini kesince:"- Bu bir İnsan değildir.Bu ancak güzel bir melektir."(I2.Yûsuf:31) de-diler.Kadınlar bu sözleriyle hakikaten onun insan olmadığını ve yine onun hakikten melek olduğunu kas-detmemişledir. Onlar bu sözü ancak benzetme yoluyla söylemişledir.Tıpkı -bir adamın güzelliğini vasfe-den bir kimsenin-"O ancak güneştir.",O ancak ay'dır." demesi gibi...
Onlar.hem vezirin karısının arzuladığı şeyi ondan istedikleri ve onun hapsedilmesini istedikleri halde;hem de Yûsuf un insan olmayıp ,meleklerden olduğunu nasıl kasdetmiş olabiliri er ?Halbu ki melekler kadınlarla cinsî münasebette bulunmaz ve hapishanelerde de hapsedilemezler.
"Arzu (=şehvet) ve aşk üe,son derece göz alıcı güzel bir yüz gördükleri zaman onların kendi ellerini kesmelerindcşaşmalarında ve donup kalmalarında şaşılacak birşey yoktur.
Bazan buna benzer veya bundan daha fazlası insanın başına gelir.
Urve b.-Hizam [411]şöyle demiştir:

Beni,bazan senin hatırandan dolayı bir korku sarıyor,

Derim ile kemiklerim arasında bu korkunun kıpırdanışı var,

Bunun sebebi ancak,onu ansızın görmüş olmam ve neredeyse cevab veremeyecek kadar, donup kalmam, Kabul etmekte olduğum görüşümden vazgeçirilmem, ve o kaybolurken.saydıklanmı unutmamdır..
Mecnun diye bilinen Kays b.el-Mulevvah mecnun olduğu zaman aklı gitmiş ve vahşi hayvanlarla birlikte dolaşmıştı.Leylâ'nın lafından başka birşey anlamıyordu.Ve şöyle diyordu:

Yazıklar olsun aklı çalınmış olarak akşamla yana, ve aklı tamamen götürülmüş olarak sabahlayana...

Leylâ'dan bahsedilince tekrar aklım başına geldi ve aklımın keskinlikleri, dağınık yerlerden geri geldi..
Babası Ka'be'ye iltica etmek ve onun yüzü suyu hürmetine şifa istemek için Mecnun'u Mekke'ye götürmek üzere yola çıktı.Mecnun Mina'da birisinin "Leylâ" dediğini

işittihemen bayılarak düştü. Ayıklığı zaman şöyle dedi:
"ve birisi biz Mîna'nın inişinde (hayf da) iken bağırdı.
Farkında olmadan kalbi(mi)n hüzünlerini hrekete geçirdi.
(Halbuki o) "Leylâ" nın ismi ile başkasını çağırdı.sanki "Leylâ" sözüyle göğsümdeki gönül kuşunu uçurdu.[412]
Gerçekten aşk yüzünden pekçok kimse ölmüş-tür.Urve b.Hızâm;Abdullah b.Aclân en-Nehdi bunlardandır.
EBÛ MUHAMMED: Bana Abdurrahman b.Ab-dullah b.Kurayb rivayet etti (ve) dedi:Bana amcam el-Asmai rivayet etti (ve) dedi:"Abdullah b.Aclân (en-Nehdî) aşktan ölen meşhur arab âşıkların-dandır.Şâirlerden biri onu zikretmiş ve :
"Eğer aşktan ölürsem,
İbnu, Aclân da aşktan ölmüştür." demiştir...
Bize Ebû Hatim rivayet etti (ve) dedi:Bize el-As-maî, Abdulaziz b. ebî Seleme'den, o da Eyyup (es-Sah-tiyânîdan ,o da Muhammed b. Sîrîn'den haber verdi ki(İbnu Şîrîn) şöyle demiştir:Hind'in âşığı Abdullah b. Aclân şöyle demiştir:
"İyi bil ki Hind sana mahrem (haram) olmuştu. ve ben Hind'in en yakin akrabalarından oldum kılıcının kını,kılıfı gibi oldum, iki elim arasında yay ve oklan evirip çevirir oldum.[413]
(İbnu Sîrin devamla) : Bunları söylerken sesini yükseltti ve düşüp öldü,dedi.
Haber nakilcilerinin (nakaletu'l-ahbâr] rivayetleri arasında el-Hâris b.Hıllize el-Yeşkûrî'nin Amr b.Hind'in huzurunda "...Esma ayrılacağını bize bildirdi..." diye başlayan kasidesini irticalen söylediği rivayeti de vardır. Kasidesi bir hitabe gibiydi.Tam bu sırada el-Hâris 'in dayandığı ve üzerine yaslanarak hutbe irâd ettiği aneze [414]birden onun göğsüne saplandı.Fakat o bunun farkında değildi.İşte bu,kadınla-rın ellerini kesmelerinden daha çok şaşılacak bir şey dir.
Onların (kadınların) ellerini kestiren sebep ise;el-Haris b.Hıllize'nin göğsüne aneze'yi saplayan sebepten daha kuvvetlidir.
Amma kafilenin onu değersiz bir fiata satın al-masına.hem de bununla beraber onun (Yûsuf un) hakkında rağbetsiz bulunmalarına gelince :Şüphesiz ki onlar Yûsuf u,efendisinden kaçtığı ve kusuru ol madığı için satın altılar,ve Yûsuf un kardeşlerinin iddia ettiği büyük cinayetler ve işlediği suçlardan dolayı, efendilerinin atmış olduğu kuyudan onu çıkardılar. Yûsuf un kardeşleri buna ilâveten,Mısır'a götü-rünceye kadar onu bağlamalarını ve kelepçe vurmalarını şart koştular.îşte fiatı düşüren ve müşteriyi (alıcı) rağbetsiz kılan şey bu hususların altındadır.
Bu kıssa Tevrat'ta da zikredilmiştir.[415]
Yûsuf a verilen (bu) güzelliğe rağmen kardeşleri onu nasıl tanımazlar?" demelerine gelince:Ben sana Yûsuf a verilen güzelliği anlattım.Eğer ona verilen,insanlara verilenden fazla birşey olsaydı bi-le,onun güzelliği insanlardan çok farklı olmazdı.Yine eğer ona güzelliğin yarısı,diğer insanlara da üçte biri,dörtte biri veya yarıya yakın birşey verilmiş olsaydı bile, bu kadar büyük bir farklılık meydana gelmezdi.
Kardeşleri Yûsuf u o bir çocuk iken terketmiş ve sonra onu yetişkin bir adam iken görmüşler; onu zavallı ve musibete uğramış bir esir iken terketmişler ve büyük bir melik iken karşılaşmışlardır.
Bundan daha kısa bir müddet içersinde ve bundan daha az farklı hallerde bile şekiller bozulur ve görünüşler değişebilir... [416]

97- Dediklerine Göre Aklın Ve Mantığın İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDIÂ: Şu'be'den,o da Muhammed b.Cuhâ-de'den.o da Ebû Hâzim (Selmân el-Eşcaî) den,o da Ebû Hurayra'dan.onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"Rasûlullah cariyelerin kazancından nehyetti.[417]
Cariyenin kazancı helâldir.Bir adam eğer cariyesini veya kölesini kiraya verse,onlar da çalışsalar,onlarm kazandıkları müslümanların icmaı ile haram olmaz. Rasûlullah (bunu) nasıl yasaklayabilir?
CEVAB: Biz deriz ki:Rasûlullahm yasakladığı kazanç,zinadan alınan ücrettir.Cahiliyye ehli,cariyesine zina etmesini emrediyor ve onların bundan kazandıkları paralan alıyorladi.Abdullah b.Cud'ân'm kendileriyle zina edilen cariyeleri vardı.Abdullah (b.Cud'ân) Cahiliyye devrinde Teym kabilesinin seyyi-di.efendisi idi.Bunun üzerine Allah (C.C) :"Dünya hayatının geçici menfaatini kazanacaksınız diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın "(24.en-Nûr :33) âyetini indirmişti.
Rasûlulah (S.A.V) zemmâra'nın[418]zina eden' ve zinadan kazandığını efendisine getiren cariye'nin -kazancını yasaklamıştır...
EBÛ MUHAMMED: Bize Ebu'l-Hattab rivayet etti (ve) dedi:Bize Ebûbahr (Abdurrahman b. Osman el-Basrî) haber verdi (ve) dedi:Bize Hişâm b.Hassân, Muhammed b.Sîrîn'den,o da Ebû Hurayra 'dan onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:Köpeğin (satışından elde edilen) kazanç ve zemmâra (fahişe) nin efendisine kazandığı ücret gayr-ı meşru kazançlardandır. [419]

98-Çelişik Dedikleri İki Hadis...

İDDİA: Mâlik (b.Enes) den.o da Ebu'n-Nadr Sâlim'den ,o da İbnu Cerhed'den.o da babası (Cerhed) den [420]rivayet ettiniz ki:"BaIdırlan açık iken Rasûlullah ona (Cerhede) rastlamış ve:" - Baldırlarını ört.baldırlar da avret yerlerindendir." demiştir.
Sonra İsmail b.Ca'fer'den ,o da Muhammed b.ebî Harmele'den.o da Atâ b.Yesâr'dan ve Ebû Seleme b.Abdirrahman'dan ,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"Rasûlullah evde »baldırları açık bir halde,yan üstü yatiyordu.Ebûbekr İzin istedi,Rasûlullah hiç istifini bozmadan onun girmesine izin verdi. Sonra Ömer izin istedi.aynı halde iken ona da izin verdi.Sonra Osman İzin istedi,bunun üzerine Rasûlullah kalkıp oturdu ve elbiselerini düzeltti.(Sonra) Osman gidince Âişe (R.A) Osman'a karşı niçin böyle davrandığını sordu.RasûIullah'Meleklerin kendisinden haya ettiği bir adamdan ben haya etmez miyim?" dedi. [421]
Bu Hadis ise birincisinin aksinedir.
CEVAB: Biz deriz ki ki:Burada herhangi bir terslik yoktur.Her iki hadisin de yeri vardır,yerlerine ko nulduğu zaman,onların zannettikleri ihtilâf .terslik ortadan kalkar.
Cerhed (R.A) hadisine gelince : Rasûlullah ona rastladığı zaman o,insanlann gelip geçtikleri yol üzerinde ve onlar içersinde baldırları açık bir halde oturuyordu... Rasûlullah da ona :"Baldırlann ört,çünkü bu vaziyyette baldırlar da avrettendir." buyurmuş-tur.Fakat "Baldırlar avrettir" dememiştir.Çünkü avret olan yerler .baldırdan başka yerlerdir.
Avret de iki kısımdır:
Birisi: Kadın ve erkeğin tenasül uzuvları ve dü-bürleridir.Bizatihi avret olan ve kadın ve erkeğin her yede ,her zaman ,her halde örtmeleri gereken avret budur.
Diğeri ise:Bu avret yerlerine yakın olan,baldır ve karnın yumuşak kısmı dır. Bunlara da avret denilmiştir, çünkü bunlar avretin etrafinda ve ona yakındır-lar.Işte bu avret,erkeğin hamamda,kimsenin olmadığı yerlerde,evinde ve hanımlarının yanında açması caiz olan avrettir .Fakat insanların içinde,onlann toplu olduğu yerde ,ve sokaklarda buralarını açması ona yakışmaz,hoş olmaz..
Erkeğin kendisine helâl olan herşeyi toplulukta izhar etmesi yakışık almaz. (Meselâ) yol üzerinde ve çarşıda birşey yemek helâl olduğu halde çirkin bir ha-rakettir.Kişinin cariyesiyle cinsî münasebette bulunması caizdir, fakat insanların ve gözlerin onu göreceği bir yerde bu işi yapması caiz değildir.
Onlar (Ashab) vecs'den hoşlanmazîadı.Vecs, adamın hanımı ile diğer ailelerinin kendilerinin hara-ket (kıpırtı) ve seslerini duyabilecekleri bir şekilde cinsî münasebette bulunmasıdır.
Rasûlullah (S.A.V) evinde yalnız idi.bu yüzden baldırını haramlarının yanında açmıştı.Sonra yanına alışkın olduğu biri gelmiş ve ona karşı örtünmemiş-tir.Fakat (gelenler) üç kişi olup (bir topluluk hâlini alınca) nasıl ki Cerhed'in (RAÎ topluluk arasında bal-
dirini açmasından hoşlanmamışsa,kendisi için de hoşlanmamış ve bu (üç kişilik) topluluktan dolayı örtünmüştür.[422]

99, Dediklerine Göre İcma'ın Ve Kur'an1 İn İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ:eI-Haccâc (b.Osman) es-Sawâfdan,o da Yahya b.ebî Kesîr'den oda İkrime'den, o da Haccac b. Amr el-Ansârî1 den (R.A) onun Rasûlullahı:"Kimin bir tarafi kırılır veya topal olursa,ibramdan çıkmış sayıhr.Onun tekrar haccetmesi gerekir." derken işittiğini rivayet ettiniz [423]
Yine rivayet ettiniz ki) Haccac, İbnu Abbas ile Ebû Hurayra ya bu hadisi nakledince,ikisinin de "Doğru!" dediklerini söylemiştir.
İnsanlar (ulemâ) ise bunun aksini kabul etmiş-lerdir.Çünkü:"Haccı da.umreyi de Allah için tamamlayın .Fakat herhangi bir sebeple bun-ladan ahkonursaniz,kurbandan (deve,sığır ve davardan) sizin için hangisi kolaysa o vacib olur.Ve kurban mahalli olan Mina'ya varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin." (2.el-Bakara: 196) buyur-muştur.Kurban mahalline varmaksızın ve (kurbanını) boğazlamaksızın o kimsenin ihramdan çıkmasına müsaade etmemiştir.
CEVAB: Biz deriz ki;Rasûlullah (S.A.V) bu-nu,Mekke ahalisinden olup Hacc için Mekke'de telbi-ye getiren ,tavaf eden.sa'y eden.sonra bir tarafi kınlan veya topal olan veya hastalanan ve vakfe yerlerinde bulurîamıyan bir kimse hakkında söylemiştir.O adam bu vakitte ihramdan çıkar ve kendisine gelecek yıl haccetmesi ve kurban kesmesi vacib olur.
Aynı şekilde bir kimse ,Hac aylarında umreye niyet ederek Mekke'ye gelir ve umresini edâ eder.Son-ra Mekke'de Hac için telbiye getirir de bir tarafi kı-lır.veya başına birşey gelir ve bu yüzden ,insanlarla birlikte vakfe yerlerinde durmağa gücü de yetmez.İşte bu kimse de ihramdan çıkar.Kendisine gelecek yıl (tekrar)haccetmesi ve ayrıca kurban kesmesi gerekir.

Allahu taâlârnn.hac'dan alıkonulduğu takdir-de.kurbandan kolay olanı emrettiği ve kurban,mahalli olan Mina'ya varıncaya kadar başlarını traş etmemelerini emrettiği kimseler,Mekke'ye girmeden önce hacc'dan alıkonulan kimselerdir.Bunların hükümleri Mekkelüerin ve (Hac için) Mekke'den ihrama girenlerin tabi olduğu hükümlerden farklıdır.Çünkü hac için telbiye getirmiş olduğu halde yolda birtarafı kırılan veya topal olan ve yolculuğa kadir olamayan veya hastalanan kimsenin hükmü,ancak Ka'be'de ihramdan çıkmasıdır .Ve o kimsenin gelecek sene tekrar haccetmesi gerekir..
Mekke 'de bir tarafı kınlan, oranın ahalisinden olan veya temettü haccına niyyet etmiş olan ve Mekke'de ,Ka'be yakınında ikamet eden kimse ise.ihram-dan çıkar ve onun gelecek sene tekrar haccetmesi gerekir. [424]

100- Dediklerine Göre Aklın Delillerinin (=Huccetu'l-Akl) İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ: Rasülullahm bir adama (Yiyeceği) sağ elinle ye.şeytan soluyla yer." dediğini [425]rivayet ettiniz.
Şeytan ise melekler gibi (maddi olmayan) rûhâni bir varlıktır.Nasıl yer ve içer ve nasıl olur da onun yemek yediği bir eli olur?
CEVAB:Biz deriz ki:Şüphesiz Allah (C.C) ne yaratmışsa mutlaka bir de onun zıddını yaratmıştır .Aydınlık ve karanlık ,beyaz ve siyah ,itaat ve isyankâ-rlık.hayır ve şer,tamlık ve noksanlık ,sağ ve sol, adalet ve zulüm gibi.
Hayır,tamamlık ,adalet, ve aydınlık namına ne varsa,o Allah'a nisbet edilmiştir.Çünkü Allah bunları sevmiş ve bunlan emretmiştir.
Yine şer,noksanlık ve karanlık namına her ne varsa ,o da şeytana nisbet edilmiştir.Çünkü bunlara çağıran ve teşvik eden şeytandır.
Allahu taâlâ sağa mükemmellik ,tamlık vermiş ve onu yemek içmek.selâm vermek ve tutup yakalamağa tahsis etmiştir.Solda da zayıılık,noksanlık kılmış ve onu istincâ (avret yerini temizleme),istinsâr (sümkürme) ve pislikleri gidermeye tahsis etmiştir.
Uğurluluğun sağdan,uğursuzluğun da soldan? olduğunu takdir etmiştir...
Falan uğurlu veya uğursuzdur.derler.Bu (uğur veya uğursuzluk) ancak sağ veya soldandır. [426]
Şeytanın sol eli ile yemesi.şu iki mananın dışında değildir:
Ya hakikaten yemiş olabilir ki,bu takdirde yemek;çiğneme ve yutma değil de koklama şeklinde olur.Bu husus bir hadiste rivayet edilmiştir.Yine şey tanın yemeğinin çürümüş kemik, içeceğinin de elcedef [427]yani köpük v.b. olduğu rivayet edilmiştir.
Şeytan bunlardan.ancak kokusunu almak suretiyle istifade edebilir,ve bu koklama onun için cismânî varlıkların çiğneyip yutması yerine geçer.ve onun koklaması da soldandır.BÖylelikle şeytan ,yemek yerken Allah'ın adını anmayan veya elini yıkamayan,veya yemeği üstü açık bırakıp onun bereket ve hayrını gideren kimseye ortak olmuş olur.
Şeytanın mallara ortak olmasına gelince: Bu,(malın) haram yolda sarfedilmesiyle olur.Çocuk-lara orak olması da zina ile olur.
Yuhut da mecazen sol eli ile yemiş olabilir ki,bununla insanın sol eliyle yemesinin .şeytanın bunu istemesi ve onu buna teşvik etmesiyle olduğu kasdedilir.
Bu yüzden sol eli ile yiyene:"O,şeytanın yiyişi gibi yiyor." denilir.Bu sözle şeytanın (insanlar) gibi yediği kasdedilmez.Kasdedilen ancak,o adamm.şeyta-nın sevdiği gibi yediğidir.
Kırmızı (elbise) hakkında da:" O.şeytanın süsüdür." denilir ki,bununla şeytanın kırmızı (elbise) giydiği ve bununla süslendiği kasdolunmaz...Ancak bu-rada,onun şeytan tarafından (giyilmesi) ilham edilen bir süs olduğu kasdolunur.
Yine,elktıâtki sangı çenenin altından dolaştırmadan sarmaktır.-hakkında da,onun şeytan sarığı olduğu rivayet edilir.Bununla şeytanın sarık sardığı kasdolunmuş değildir.Kasdolunan,bu şekildeki sangın şeytanın sevdiği ve onu teşvik ettiği bir sank şekli olduğudur.
(Rasûlullah'm) hayızlı kadın hakkında söylediği:" O şeytanın fiskesidir [428]hadisi hakkında da aynı şeyi söyleriz.Buradaki fiske.şu iki mânaya gelir.
Ya şeytanın ,kadının temizliğini bozarak onu namazdan alakoymak için bu damara fiske vurması ve ondan hayz kanının akması mânasına gelir ki, insanın damarlarında dolaşan birinin, [429]fiskesi ile kanı akıtmaya kadir olması şaşılacak birşey değildir.
Veyahutta,bu fiskenin,kadmın tabiatında (yaratılışında) olması ve hayız namaza mani olduğu için -sol el ile yemenin,çene altından dolaştırılmadan sanlan sangın ve kırmızı elbisenin şeytana izafe edilmesi gibi-şeytana izafe edilmesi mânasına gelir.
EBÛ MUHAMMED:Bana Ziyâd b.Yahyâ rivayet etti (ve) dedi :Bize Bişr b. el-Mufaddal ,Yûnus (b. Ubeyd) den,o da el-Hasen (el-Basrî) den Rasûlullah'ın (S.A.V) .-"Kırmızı şeytanın süsüdür.şeytan kırmızıyı sever." [430]buyurduğunu rivayet etti.Bu sebepten Rasûlullah (S.A.V } erkeklerin usfur (za'ferân,safran) île boyanmış (koyu sarı)elbise giymesini kerih görmüştür. [431]
İbrahim [432]"Ben,şeytanm süsü olduğunu bildiğim halde za'ferânla boyanmış elbise giyerim;ve Cehennem ehlinin takındığı birşey olduğunu bildiğim halde demir yüzük takıyorum." demiştir...Böylece o demirin cehennemliklerin takı ve mücevheratı olduğunu söylemiş tir .Aslında cehennemlikler takı takma-yacaklardır.
O,bu sözüyle ancak cehennemliklerin mücevher yerine zincirler, kelepçeler ve boyunduruklar takmacaklann kasdetmiştir.Bu suretle demir,onların mücevheratı (süsü) olmuş olur.İbrahim bunu,kendini ve yaptığı amelini örtmek .gizlemek için yapardı. [433]

101- Dediklerine Göre Çelişik İki Hadis...

İDDİA: Rasûlullahın:"(Hastahğının iyileşmesi için) vücudunu dağlattıran veya (kendisine) okutup üfiettiren (Allah'a) tevekkül etmemiştir." [434]buyurduğunu rivayet etiniz.
Sonra da Es'ad b.Zurâra'nın (R.A) dağlandığını ve :Rasûlullahın "Sizin tedavi olduğunuz şeylerde bir bayır varsa,bu olsa olsa hacamatçının (kan akıtmak için neşterle vücudu) yarmasında veya ateş ile dağlamasmdadır." [435]buyurduğunu rivayet ettiniz.Bu ise birinci hadisin aksinedir.
CEVAB: Biz deriz ki:Burada herhangi bir uyuş-j rnazlık yoktur.Her bir hadisin yeri vardır.oraya ko-[nulduğu zaman uyuşmazlık ortadan kalkar.
Dağlamak iki çeşittir.
Birisi:Araplar dışındaki pekçok milletin yaptığı gibi,hastalığa yakalanmamak.hasta olmamak için sağlam birisini dağlamaktır. Onlar çocuklarını ve gençlerini kendilerinde hastalık olmadığı halde dağlarlar. Onlar bu d ağlamanın, onların (çocukların) sıhhatini koruyacağına ve hastalıkları onlardan uzaklaştıracağına inanırlar.
EBÛ MUHAMMED: Horasan'da Türklerce hürmet edilen,Türk tabiblerinden birini gördüm.dağla-ma ile tedavi ediyordu.Onun tercümanı bana.onun dağlama ile humma (sıtma) ve zâtu'1-cenb (göğüs zan iltihabı) hastalıklarını,solucan,akciğer veremi, felç ve bunlardan başka mühim hastalıkları da iyileştirdiğini söyledi.
Tabib hastaya geliyor ve hastalığı vücudun bir noktasına sıkıştırmak için,onu iple sıkıca bağlı-yor,sonra kızgın demiri buraya koyuyor ve orayı yakı-yormuş.Bu tabib,hasta olmamak için ve sıhhatinin devamlı olması için de (insanları) dağlıyormuş .Tabib -üstelik - yağmur yağdırabileceğini,vakitsiz olarak bulut meydana getirebileceğini .rüzgarı estirebilece-ğini ve bunlara benzer daha birçok yalanlan ve apaçık budalalıkları da iddia ediyordu.Etrafindakiler bunlara inanıyor.onun doğru söylediğine şehadet ediyorladı.
Biz ,onun iddialarının bir kısmını denedik , dediklerinin hiçbirini yapamadı.
Araplar da Cahiliyye devrinde bu inançtaydı ve ,buna benzer bir uygulamayı,develer nukbe (uyuz)
hastalığına yakalanınca yaparlardı.en-nuk-be,uyuz hastalığıdır ki,develerin yüzlerinde ve dudaklarının kenarlarında yaralar peyda olur ve sağlam develere de sirayet eder.Araplar ,uyuza yakalanmış hayvanların iyileşmesi için sağlıklı olanları dağlarlardı. en-Nâbiğa (ez-Zubyânî) -sağlıklının dağlanmasını îma ederek-en-Nu'man'a şöyle hitap etmiştir:
"Başkasının günâhını bana yükledin ve onu uyuzlu bir deve gibi terkettin (ki) (uyuzlu deve) serbestçe otladığı halde.diğer hayvanlar dağlanır.[436]
İşte Kasûlullah'ın (S.A.V) iptal ettiği ve hakkında: "Dağlanan tevekkül etmemiştir." dediği husus da budur.Çünkü o,sınhatli olduğu halde,dağlanmak ve tabiatını ateş ile korkutmakla,kendisinden Allah'ın kaderini uzaklaklaştırabileceğini zannetmekte-dir.Eğer Allah'a tevekkül etmiş olsaydı,O'nun (C.C) kazasından insanı kurtaracak hiçbir şey olmadığını bilirdi ve sıhhatli olduğu halde tedavi olmaz ve hastalık olan yer iyileşsin diye .hastalık olmayan yeri dağla-mazdı.
* Diğer dağlamaya gelince: Yara iltihaplandığı ve,kan kesilmedği zaman yarayı dağlamaktır.Bir uzuv kesildiği zaman yapılan dağlamalarında ve bedende su toplandığı zaman damarların dağlanması da böyledir.
İbnu Ahmer (el-Bâhili) siroz hastalığına yakalandığı zamanki tedavisini alatarak şöyle demiştir:
"Şukââ [437] otunu içtim ve ağzıma ilaç damlat tim,ve dağlama demirini.damarların ağzına yaklaştırdım.[438]
İşte Rasûlullah'ın "Onda şifa vardır." dediği dağlama budur.Es'ad b.Zurâre is'cboynunda hissettiği bir hastalıktan dolayı dağlanmış tır. Bu ise birincisi gibi değildir. (Çünkü) hastalığa yakalanınca tedavi olan bir kimseye "Tevekkül etmemiştir." denilemez.
Halbuki Rasûlullah (S.A.V) tedavi olunmasını emretmiş ve :"Her hastalığın ilâcı vardır. [439]buyurmuştur.(Bunu da şu mânâda söylemiştir:) İlaç mutlaka şifâ vereceğinden değil, sadece bu ilaç ile Allah'ın kendisine afiyet vermesi umularak içi-lir.Çünkü Allahu taâlâ .herşey için bir sebep kılmıştır.
*Rızık meselesi de buna benzer:Alah (C.C) şüphesiz kullarının azıklarını garanti etmiştir.Çünkü :"Yerde yürüyen ne kadar canlı varsa hepsinin nz-kı ancak Allah'a aittir." (ll.Hûd:6) buyurmuş-tur.Sonra da Rasûlullah bize, rızkı aramamızı,kazanmamızı ve meslek sahibi olmamızı emretmiş tir .Allah (C.C) da :"Kazandiklannızin en helal ve iyisinden harcayın.." (2.el-Bakara: 267) buyurmuştur. [440]
Tehlikelerden sakınmanın Allah'ın kaderini uzaklaşürmayacağı bilinmesine rağmen;tehlikelerden sakınmak,ve Allah'ın zayi ettiğini muhafaza edecek ve Allah'ın muhafaza ettiğini telef edecek birşey olmadığı bilindiği halde malı kasalarda kilitlerle korumak da buna benzer.
Bunlara benzeyen ve bizim,,bilemediğimiz tarafını düşünmememiz gereken ve sebatla çalışmamız icab eden hususlar pekçoktur.Nitekim Rasûlul-lah:"(Deveni) bağla sonra tevekkül et." buyurmuştur..

"Allah bana kâfidir (= hasbiyallah), ben özrümü Allah'a sunarım," diyen bir adama (Rasûlullah): "Ancak bir şey seni âciz bir duruma sokarsa,o zaman hasbiyallah de!" demiştir.
* Tiryak da,iki durumda dağlamaya benzer. Rasûlullah: "Bğer ben tiryak [441] içmiş olsaydım veya nazarlık (muska) takınsaydım veya kendiliğimden şiir söyleseydim bana ne faydası olurdu,bunu bilmişim bilmemişim ne önemi var? [442]buyurmuştur.
Araplar et-tiryâku'l-ekber'in mevcudiyetini, onun Rum (-Bizans) ve İran krallarının hazinelerinde bulunduğunu, mühim hastalıklar için en uygun ve en faydalı ilaç olduğunu duyarlardı. Bu yüzden Arablar et-Tiryâkul-ekber'in mutlaka şifa olduğuna hükmetmişler ve faydalı olan her şeye tiryak adını vermişlerdir. Ve onun, ölümü bir müddet uzaklaştırdığına, ömrü arttırdığına ve hastalıklardan koruduğuna inanmışlardır.
Şâir de şarabı vasfederken:
"Bana kırmızımtırak bir şarap, bir tiryak verdi,;j kemiklerimi yumuşattıkça yumuşatır." demiş ve
tiryak ile şifâyı kastetmiştir.Sanki şâir :"Bana| bütün dertlere deva olan tiryak gibi bir şarap verdi/ demiştir.
Bazıları kadının tükürüğünü de tiryaka benzetmişledir. Bununla sanki,onun,bir tiryak gibi aşk hastalığını iyi edeceğini kasdederler.
Buna delalet eden hususladan birisi de Rasûlul-lahın tiryak içmeyi,nazarlık takma ile birlikte zikret-mesidir.Nazarlık,alaca renkli boncuğa denir.Cahiliy-ye devrinde boyuna ve pazulara asılır ve insandan hastalıkları uzaklaştırıp ömrü uzatacağı zannedilir-di.Nitekim şair de şöyle demiştir:
"(O) öldüğü takdirde artık Muzeyne kurtulamaz (felah bulmaz) onun üzerine nazarlığı tak ey Muzeyn (=fe nûtî aleyhi yâ muzeynu ettemâima"
fe nûtî aleyhi yâ muzeynu et-temâima:yani di-yorki,ona bu nazar boncuğunu tak ki onu ölümden korusun...
Urve b.Hızâm şöyle demiştir: 'Yemâme müneccimindeki bilgi sordum ve Necd müneccimindeki de; beni iyi edemediler.
Bildikleri dualardan okumadıkları, ve şifalı sulardan (= es-selve) içirmedikleri kalmadı. İkisi de dediler ki,senin şifan Allah aittir. Vallahi bizim senin göğsünün taşıdığı hastalığı iyi edecek maharetimiz yoktur.
es-selve,birtakım taşlardır ki,âşîk içinde bu taşların bulunduğu suyu içince rahatlar ve kendisindeki üzüntü ve keder gider,derlerdi.
İşte Rasûlullahın (S.A.V) içinde bu niyyet bulunduğu ve bu maksadı güttüğü zaman- kerih gördüğü tiryak da budur.
Tiryak'ın içilmesine gelince:O da diğer ilaçlar gi-bidir.Faydası da umulur.zararından da korkulur.Al lan bununla o kimseyi şifaya kavuşturabilir.İçersinde yılan eti bulunmadığı takdirde,bunu içmekte bir beis yoktur. Çünkü İbnu Şîrîn (110) [443]içinde el-hu-ma,yani yılanın etinde mevcud olan zehir bulunduğu zaman tiryakı kerih görürdü...
Tiryak'a benzeyen diğer bir husus da,okuyup üfleme (nefes etme) kür .Allanın i simi er inden, zikrinden ve mukaddes kitaplardaki sözlerinden arapça-dan başka bir dille[444]okumak suretiyle yapılan okuyup üfürmenin,mutlaka faydalı olacağına inanmak da mekruhtur.
(Rasûlullah) " Okuyup üflettiren.Allaha tevekkül etmemiştir." sözü ile bunu kasdetmiştir.
Kur'an ile, Allahm isimleri ile (okuyup üfeyerek) korunmak ise mekruh değildir.Bu sebeple Rasûlullah ;birilerine Kur'an ile okuyup üfleyen ve bundan dolayı para alan.ashabından birine : " Kim okuyup üflemekten dolayı para alırsa o batıldır. Sen ise şüphesiz hak olan bir okuyup üflemeden dolayı ücret aldın.[445] demiştir. [446]

102- Dediklerine Göre Su İçme Hakkında İki Çelişik Hadis..

İDDİÂ: (Abdullah) İbnu'l-Mubârek'den,o da Ma'mer (b.Râşid)den ,o da Katâde'den.o da Enes (b.Mâlik) den onun şöyle dediğini rivayet ettiniz :"RasûIuIlah bir kimsenin ayakta su içmesini yasakladı (nehyetti) .Ben:"-(Ayakta yemek) yemeğe ne dersiniz?" dedim. (RasûlulIah):"(Ayakta) yemek yemek.su içmekten daha çok (yasaklanmağa layıktır.)11 dedi. [447]
Sonra,Abdurrazzak'dan,o da Ma'mer'den.o da Eyyûb (es-Sahtiyanı) den,o da Nâû'den.o da İbnu Ömer'den "Rasûlullahın ayakta su içtiğini" rivayet ettiniz. [448]
Bu ise evvelki hadisi nakzetmektedir
CEVAB: Biz deriz ki:Burada hiçbir çelişki yok-tur.Çünkü birinci hadiste Rasûlullah ,bir kimsenin yürüyerek yiyip içmesini yasaklamıştır.Bununla o kimsenin yeme ve içmesinin sükûnetle olmasını.bir yolculuk veya ihtiyaç için acele eden birinin yürürken içmemesini kasdetmiştir.Çünkü böyle yaparsa, ya boğazına birşey tıkanır ya da su göğsünde düğümlenir.
(Hadisteki ayakta durmak, yürümek manasınadır.) Nitekim araplar: "Bizim ihtiyacımız için kalk. " derler ve bununla o kimsenin hakikaten kalkmasını değil, sadece : "İhtiyacımız için yürü, ihtiyacımız için koş.." demeği kasdederler. el-A'şâ'nın şu sözü de bu kabildendir :
"Kavminin kin ve intikamı için kalkar (=yekû mu alâ vağmi kavmini)
Dilediği zaman affeder, veyahut intikamını alır."
'Yekûmu alâ vağmi kavilimi" sözü ile onun, intikamını almak istediğini ve alasıya kadar bu uğurda koştuğunu kasdetmiştir. Yoksa onun yürümeyip se-dece ayağa kalktığını kasdetmemiştir.
Allahu taâlânm: "(Kitap ehlinden) öylesi de vardır ki, ona emanet olarak bir altın versen sen başına dikilfip ayak direyip ısrar et) medikçe onu sana geri vermez." (3.Â1-İ İmrân :75) âyeti de böyledir. Bununla: "Sen devamlı gidip gelmeğe ve borcunu ödemesini istemeğe devam etmedikçe." demek istemiştir.
İkinci hadiste : "Rasûlullah ayakta (su) içerdi." sözüyle kasdedilen, yürümek ve koşmaksızm içme-sidir. Bu şekilde (koşup yürümeksizin) ayakta su içmekte bir beis yoktur. Çünkü bu durumda o kimse, hareketsiz ve sakin bir haldedir ve oturan bir kimse mesabesindedir. [449]

103 - Necis (=Pis) Hale Gelen Sular Hakkında Güya Çelişik İki Hadis...

İDDİA: Siz Rasûlullahtan, onun (SAV.) birçok hadiste : "Suyu hiçbir şey necis (pis) etmez.[450] buyurduğunu rivayet ettiniz.
Sonra yine Rasûlullahtan, onun (S.A.V.) : "Su iki külle [451] olunca pislik taşımaz (pis olmaz)"
buyurduğunu rivayet ettiniz. [452]
Bu hadis, suyun iki külle miktarına varmayınca pisliği taşıdığına (pislendiğine) delildir. Bu ise birinci hadisin aksinedir..
CEVAB : Biz derizki: Bu hadis birinci hadisin aksine değildir.
Rasûlullah ; "Suyu hiçbir şey necis etmez." sözüyle, bunun çoğunlukla ve ekseriya böyle olduğunu söylemiştir. Çünkü kuyularda ve nehirlerde genellikle suyun miktarı çoktur. Dolayısıyla bu söz, hususi hallere şamil olmaz.
Bu, "Seli hiçbir şey geri çeviremez." denmesine benzer. Halbuki duvar bazı sellere mâni olup, onun önünü alabilir. Burada suyu çok olan sel kasdedilir, suyu az olan değil...
"Ateşe hiçbir şey mukavemet edemez (dayanamaz) " denilir. Bununla, bir nefeste söndürülebile-cek kadar (zayıf olan) lamba alevi veya kıvılcım kas-dedilmez.Kasdedilen yangın ateşidir.Sonra da (Rasûlullah) "kulleteyn (=iki külle)" sözü ile, necasetin galip gelemeyeceği, hiçbir şeyin pisletemeyeceği çok suyun mikdanni açıklamıştır. [453]

104 - Hacc İle İlgili, Çelişik Gördükleri İki Hadis :

İDDİA : İsmail b. Uleyye, Eyyûb (es-SahtıyânÎ) den, o da Abdullah b. ebi Muleyke'den, o da el-Kâsım'dan o da Âişe'den, onun (RA.) : "Hac için telbi-, ye getirdim.[454] dediğini rivayet ettiniz.
Yine Abdullah (b. ebî Muleyke) : "Urve, bana Âişe'nin (R.A.) "Umre için telbiye getirdim." dediğini rivayet etti" demiştir [455]
CEVAB : Biz deriz ki : Eğer el-Kâsım'dan veya Urve'den bir hata vaki olmamış ise (o zaman) bu iki hadisin bir açıklaması vardır.
(Bu açıklama da) şudur : Rasûlullahm Ashabı Mekke'ye geldiler. Hac niyetiyle telbiye getirmişlerdi. Rasûlullah (S.A.V) onlara tavaf ve sa'y etmeleri-ni,sonra ihramdan çıkmalarını ve bunu umre yapmalarını emretti.Ashab da ihramdan çıktılar ve temettü haccına niyyetlendiler [456]
Rasûlullah da:"Beraberimde kurban olmasaydı ben de ihramdan çıkardım. [457] buyurmuştur
Ebû Zerr (R.A),"Bu,haccı feshetme işi onlara (ashaba) has olan birşeydir." derdi.Fukahadan da pekçokları bunu kabul etmişlerdir.
Âişe'nin (RA) önceden hac için telbiye getirmiş ve el-Kâsım 'a :"Ben hacc için telbiye getirdim." demiş ol-masi,sorira da haccını feshedip,onu umre yapmış olması ve Urve'ye de: "Ben umre için telbiye getirdim." demiş olması da mümkündür.
Hz.Âişe (RA) her iki halde de doğrudur. Çünkü onun için telbiye getirdiği hac,Rasûlullahm emri ile um-re'ye çevrilmiştir. [458]

105- İddialarına Göre Akun. Dedillerinin (=Huccetu'l-Akl) İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahm:(Kötü) göz (=nazar değmesi) neredeyse kader(i-ilâhfy) i geçecekti.[459]dediğini rivayet ettiniz.
Ca'fer b.ebî Talibin (R.A) iki oğlu Rasûlullaha götürüldü.Çocukların ikisi de zayıf idi.RasûIul-ah -Bu çocuklar niçin böyle zayıf!" dedi. "Onların ikisine ne nazar değdi." dediler.RasûIulah;"İkisine de okutup üfletin." dedi. [460]
Halbuki pekçok hadiste (Rasûlullah) okuyup üfi emekten menetmiştir.
Hem göz.uzaktan nasıl tesir edib insanı hasta edebilir?Bunu ne akıl alır,ne de düşünce kabul eder!...
CEVAB:Biz deriz ki:Bu hususu,dinî ve felsefi bakımdan ki onlar (kelâmcılar ve akılcılar) felsefeyi kabul eder ve meseleleri ona havale ederler- hem akıl alır,hem de düşünce kabul

eder.
İnsanların tabiatları (mizaçları) çeşit çeşittir... Onlardan kimisinin nazarı isabet ettiği zaman zarar verir.kiminin nazarı da zarar vermez.
Kimisi de ısırır ve ısırması kuduz köpeğin ısır ması veya yılanının sokması gibi zararlı olur M, ısırdığı kimse iflah olmaz.
İnsanlardan bir kısmını akreb sokar da .sokulan bundan acı duymaz,fakat akrebin kendisi ölür.
(Halife) el-Mutevekkil'e .çölden siyah tenli biri getirilmişti .O, yılanları diri diri yiyor ve yılanı başından ısırmağa başlıyordu.Ayrıca gelinciği de diri diri yiyor ve onu baş tarafından yemeğe başlıyordu.
Yine başka biri getirildi, deve kuşunun yediği gibi ateş parçasını yiyor , fakat ateş onu yakmıyordu.
Şehir ve köylerden uzak olan fakir bedeviler yılanları ve herçeşit sürüngen ve heşeratı yerler.
Kimileri de ebras [461] yer. Halbuki onun eti yılandan ve tinnîn'den [462]daha öldürücüdür.
Ebû Zeyd {Saîd b.Evs el-Ansârî} de şu şiiri söylemiştir:
'Vallahi eğer ona karşı samimî olsaydım, elbette abraşları yiyen bir köle olurdum."
(Ebû Zeyd) burada kölelerin abraslan yediğini bildirmiştir.
İnsanlar içersinde .yaratılışı (mizacı) zehirli ve zararlı kimselerin bulunmasının nesi inkâr olunabilir? Onlar gözleriyle baktıkları zaman.gördüğü şey onun hoşuna giderse.onun gözlerinden,bu mizacından veya zehirinden birşey aynhr ve gördüğü şeye eri-şir.ve onu hasta eder.
Sahibu'l-Mantık (=Aristo) adamın birinin bir yılana asası (bastonu) Üe vurduğunu ve adamın öldüğünü iddia etmiştir.
Yılanlardan öyleleri vardır ki.insana bakar ve bakışı ile insanı öldürür veya bir ses çıkarır ve onun sesini işiten kimse ölür.Bunlar hep felsefecilerin [463]söyledikleri söylerdir.
Bununla beraber bize,en-Nadr b.Şumeyl'den nakledildi, o da Ebû Hayre'den [464]şöyle nakletmiş-tinYılanlardan kuyruğu kesik, çevik, mavi renkli olanları vardır ki.herkesten kaçar.Onu kim görürse mutlaka ölür .Hangi hamile kadın ona bakarsa,mutlaka çocuğunu düşürür.Bu «yılan cinsinden bir şeytandır." .
Bu sözler Aristo'nun anlattıklarına da uymaktadır.
Bu yılan, uzak bir mesafeden insanı öldürdüğü vak£t,ancak yılanın gözünden havaya yayılan ve gördüğüne isabet eden bir zehir ile öldürdüğünü bilmiyor musun?
Keza.sesiyle öldüren de sadece sesinden yayılan bir zehir ile öldürür.Bu zehir kulağa geldiğinde insanı öldürür.
el-Asmaî de,nazar etme özelliği olan biri hakkında bunların aynısını anlatmıştır.
Duyduğuma göre el-Asmaî: "Kem gözlü bir adam gördüm. (İnsanlar) adama beddua ettiler,adam tek gözlü kaldı." demiştir.
Bu (tek gözü kör olan) adam, "Hoşuma giden birşey gördğüm zaman »gözlerimden bir sıcaklığın çıktığını hissederim." derdi.
Buna benzer diğer bir husus da şudunHayızh kadın sütü karıştırmak için kaba yaklaşır.Eli.elbise-si temiz olduğu halde ,süt yine bozulur.Bu .bilinen ve yaygın olan bir husustur .Ve bu sadece,kadından ay-nlan ve süte ulaşan birşeyden dolayı böyle olur.
Yine (hayızlı bir) kadın bahçeye girer ve onlara dokunmadığı halde bahçede ekili olanların çoğuna zarar verir.
Bazan da kavun karpuz bulunan evde ,bir hamur kesildiği vakit ,o hamur bozulur.
Ebû Cehil karpuzunu yaran kimsenin gözleri sulanır.Keza hardalı döğüp ezenin.ve soğanı kesenin de gözü sulanır.
Bazan bir insan kızarmış bir göze bakar ve gözleri sulanır.bazan da kızanr.Bu İse ancak.hasta göz-den,o kimseye hava vasıtasıyla ulaşan birşeyden dolayıdır.
Bazan bir adam esner, öbürü de esner .Araplar da (bir deyim olarak) "Esnemenin sirayetinden daha sür'atli" derler.
Üfürükçüler esneme İle insanları ne kadar çok aldatırlar!...Çünkü onlar hastaya okuyup üfledikleri zaman esnerler,hasta da onların esnemesi Üe es-ner,üfürükçü esnedikçe hasta da esner. .Bu suretle üfürükçüler.hastada bunun (esnemenin) okuyup üflemenin tesiri ile olduğu ve ondan hastalığı çözdüğü zannını uyandırırlar.
Bazan bir evde birkaç çocuk bulunur.Bunlar-dan birisi çiçek (hastalığı) çıkarır ve bunun üzerine diğerleri de çiçek hastalığına yakalanırlar.Bu ise an-cak,hastadan havaya yayılan ve kendisi gibi çiçek
hastalığına hiç yakalanmamış birine ulaşan birşey-den dolayıdır.
Bunun sirayayetle hiçbir ilgisi yoktur.Bu sade-ce.bir kimseden diğerine nüfuz eden bir zehirdir.Bu nazar kabiliyeti olan göz için de doğrudur.
Amma Bedevilerden bazılarının şu iddialarına gelince:" Onlardan nazar (kem göz) sahibi birisUste-diğini öldürür ve dilediğini gözü (bakışı) ile hasta eder.Ve onladan biri develerin yoluna durur.Bu yol develerin suya gittiği yoldur. (Adam) develerden dilediğine nazar eder ve onu öldürür." derier.İşte bu doğru değildir.
el-Ferrâ (-207) [465].Allah'ın (C.C) ."Doğrusu o kâfirler Kur'an'ı işittikleri vakit neredeyse gözleri ile seni devirecekledi. (68.el-Kalem:51) âyeü hak-kmda:'Yani "Sana (kötü) nazar edeceklerdi." demiştir ki,adamın,sudan geri dönen develere nazar ettiği gibi,sana da gözleri ile nazar edeceklerdi, demektir.
Bize göre bu (âyet)onun (el-Ferrâ'nın) tevil ettiği gibi değildir.Allah (C.C) sadece:"Onlar,sana olan düşmanlık ve şiddetli kinleri sebebiyle öyle bir bakış bakıyorlardı ki,şiddetinden neredeyse seni kaydırıp düşüreceklerdi." demektir. Nitekim şâirin şu sözü de dediğimizin doğruluğunu gösterir:
"Bir yerde buluştuklarında birbirilerine (öyle) bakışırlar ki, bu bakış (baktığı adamın) ayaklarını yerden keser." ..
Yani:Nazann şiddetinden ve sertliğinden neredeyse onu ayak bastığı yerden kaydırır, demektir.Bu bakış,kindar bir düşmanın bakışıdır
İnsanlar: "Bana yan baktı;bana öfkeyle baktı (gözlerini dikerek baktı); ve ona keskin bir bakış ûrlat-üm." derler.Bunun benzeri Allah'ın (C.C):"Sana öyle bir bakış bakıyorlar ki, ölümden baygınlık gelmiş kimsenin bakışına benziyor."(47.Muhammed:20) âyetidir.Çünkü ölüm anında baygınlık geçiren bir kimsenin gözü dikilip kalır,hiç kıpırdamaz.
Keza Allah (C.C) -(r) harfini fetha ile okuyanın kı-raatına göre-"..fe izâ baraka'l-basar." (75.el-Kıyâ-me:7) buyurmuştur.Yani gözün parlaklığını kasdet-mektedir.
Eğer Bedevilerin bu hususta iddia ettikleri şeyler doğru olsaydı, onların öldürmek istedikleri adamı öldürmelerinin.hasta etmek [466]istedikleri adamı hasta edebilmelerinin mümkün olması gerekirdi.Halbuki Allah (C.C} kimseye bunu yapabilme kudreti vermemiştir.
Zannımca kem göz sahibi olan bir kimse birşey-den hoşlandığı zaman, nazarının dokunmasından korkarsa.Rasûlulahın "Bir kardeşiniz birinizin ho-şana giderse ona hayır duada bulunsun (mâşâallah desin) " buyurduğu gibi hemen mâşâallah desin.ha-yır duada bulunsun..
Göz hususunda doğru olan şudur ki,kem göz sahibi bir şeyden hoşlandığı veya bir şeyi beğendiği zaman ona gözüyle isabet eder,ve bu fiil.gözü vasıtasıyla nefsi için olur.Bu sebepledir ki göze nefs denmiş-tir.Çünkü göz nefisden dolayı isabet eder
Hadiste:"Okuyup üfleme sadece huma'dan, veya nemle'den veya nefs'den dolayı yapılır [467]buyurulnuştır. Nefs: göz (nazar değmesi) demektir. Huma: Yılan akrep ve benzeri zehirli hayvanların sokması: Nemle de: Kan çıbanıdır.
Rasûlullah tedavi ile iştigal eden bir kadına (= şeffâ) "Hafsa'ya (R.A), kan çıbanı, nefis ve nazar değmesine karşı okuyup üflemeyi (= nıkye) öğret..." demiştir.
İhını Abbas (R.A) da köpekler hakkında: "Köpekler hırın tâifesindendirler ki hınn da cinlerin zayıflarıdır, (köpekler) yemek esnasında yanınıza gelirse, onlara da yemekten verin. Çünkü onların da nefisleri vardır." demiştir [468]nefisleri vardır." sözüyle, onların bakışlarıyla, orada yemek yiyenlere zarar verebilecek gözleri olduğunu kasdetmişfir. [469]

106- Alışveriş Hakkında Çelişik Ol Ouklarını Söyledikleri İki Hadis

İDDİA: Hammâd (b.Seleme) den, o da Katâde'den, o da el-Hascn (el-Basrî) den, o da Scmura (b.Cundub) dan
(R.A), "Rasfihllahın veresiye bir hayvan karşılığında hayvan satmayı yasakladığını" rivayel ettiniz. [470]
Sonra da Muhamffled b.îshak'dan, o da Yezid b.ebî HabûVdcn, o da Müslim b.Cubeyf'dcn o da Ebû Sufyân'dan o da Amr b.Harîş'den, o da Abdullah b.Amr'dan, Rasfillahin kendisine bir orduyu tecili/ etmesini emrettiğini, fakat sonra zekât de yelerinin tükendiğini, Rasûlullahın da, ileride alınacak zekât develerinden İki deveye karşılık bir deve satın almasını emrettiğini rivayet ettiniz.
İşte bu hadis.birincisinin aksinedir.
CEVAB: Biz deriz ki:Allah'a hamdolsun.bu iki hadis arasında herhangi bir uyuşmazlık yoktur.
Çünkü birinci hadis.veresiye (belli bir vade ile) hayvana karşılık.hayvan satılmasını yasaklamış-tır.Ahcının .satıcının elinde olmayan bir şeyi satin alması,Rasûlullah bunu yasakladığı için caiz değil-dir.Bu şekildeki bir ahş-verişe el-muvâsafe satışı denir.
Sen veresiye bir hayvana karşılık bir hayvan sattırın zaman, sahibinin elinde mevcud olmayan birşey ivin para ödemiş olursun ki.bu caiz değildir.
İkinci hadis şudur: (Rasûlullah) ileride alınacak zekât develerinden iki deveye karşılık.bir deve satın almamı bana emretti." Bununla "selef satışını kas-detmiştir.Sıfatları ve teslim alınma vakti belli olan yi-yecek.hurma veya hayvan karşılığında altın, gümüş veya hayvanı peşin olarak vermek suretiyle yapılan "selef satışı.Rasûlullahm tatbikatında (sünnette) mevcuttur.
Sen.parayı musteslife (selef satışı yapana) verdiğinde, alacak olduğun mal onun elinde değildir. Vakti geldiğinde onun sana bu malı getirmesi müsteslifin borcudur.Bu durumda selef satışı ,alış verişin hükmünden farklı olmuş oluyor.Çünkü(alış verişte) senin,satış anında sahibinin elinde mevcud olmayan bir malı alman caiz değildir.
Selefte ise senin,selef alışı yaptığında .sahibinin elinde mevcud olmayan bir mal için peşin para öde-
men caiz olmaktadır.
Develer bitince Rasûlullah (S.A.V) ona dokuz yaşında büyük ve kuvvetli develerden peşin bir deve-yi,veresiye olarak dört ve beş yaşına girmiş.şavaşa ve yolculuğa elverişli olmayan zekat develeri karşılığında satın almasını emretmiştir.
Çoğu zaman dokuz yaşında kuvvetli develer.iki üç veya dört tane zekât develerinden daha iyidir. [471]

107-Hayız Hakkında Çelişik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Cerîrden,o da eş-Şeybânî (Ebû İshak) dan , o da Abdurrahman el-Esved'den,o da baba-sından,o da Âişe'den (RA) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz. :"Hayız kam fazla olduğu zaman Rasululah bize izâr (peştemal) bağlanmamızı emreder,sonra bizimle mübaşeret ederdi (bize yaklaşırdı).Sizden hanginiz Rasûlullahm şehvetine sahip olduğu gibi şehvetine sahip olabilir?..[472]
Sonra da Abdulaziz b.Muhammed'den ,o da Ebu'l-Yemân (er-Rahhâl) dan, o da Ummu Zerra'dan ,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz: "Ben hayız gördüğüm zaman .yataktan hasıra (yerdeki sergiye) inerdim.Temizlenesiye kadar Rasûlullaha yaklaşmaz , yanaşmazdık."
Bu hadis birincisinin aksinedir.
CEVAB:Biz deriz ki:Doğru (sahih) olan birinci hadistir.Bu hadisi Şu'be de.Mansûr (b.el-Mu'temir b.Abdillah) dan,o da İbrahim (en-Nahaî) den.o da el-Esved (b.Yezîd en-Nahaî) den.o da Âişe'den (RA) rivayet etmiştir.Âişe (RA) demiştir ki:"Bizden birimiz ha yızlı olduğu zaman Rasûlullah bize izar (peştemal) kuşanmamızı emreder,sonra da onunla yatardı.[473]
Bu sened,Ebu'l-Yemân'ın Ummu Zerra'dan (RA) o da Âişe'den (RA) olan rivayete aykırıdır.
Hz.Âişe'nin bir kere:"Ben,hayızlı iken ona mübaşeret ederdim (yaklaşırdım)" demesi .diğer bir defasında da:"Ben hayızlı iken onunla mübaşerette bu-lunmazdım.Yataktan hasıra iner,temizlenesiye kadar ona (Rasûlullaha) yaklaşmazdım." demesi caiz değildir.
Çünkü bu iki,hadisten birisinin yalan olması gerekir.Yalancı ise kendi kendisini yalanlamaz.
Sâdık (doğru) .tayyib (temiz, iyi) ve tâhir (pak) olan bir kimse hakkında bu nasıl düşünebilir?
İzar (peştemal) bağladığı zaman hayızlıya dokunmakta (yanına girip çıkmakta) ne ayıp,ne de kusur (noksanlık),ne de Kur'an ve sünnete muhalefet sözkonusudur.
Hayızh ve buna benzer kadınlarla bu şekilde bir davranışı ancak mecusîler kerih görür. [474]

108- Aklın Delillerinin (Hucçetu'1-Akl) İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis..

İDDİA: Rasûlullahm:"Kİşinin rüyası ,tabir edilmedikçe,kuşun pençesindedir.Ne zaman tabir edilirse düşer (vuku bulur)" dediğini rivayet ettiniz. [475]
Kişinin rüyası nasıl,bir kuşun pençelerinde olabilir? Tâbir sonucu sevineceği veya akıbetinden kor kaçağı birşeytâbirin gecikmeslyle- nasıl gecikebilir veya tabir edildiği takdirde vuku bulur.
Bu; rüya tabir edilmezse, onun vuku bulmayacağına delâlet eder.
CEVAB: Biz deriz ki:Bu söz (hadis) Arap dilinin ifâde hususiyetlerine uygundur. Onlar istikrarsız birşey için: "O kuşun pençelerindedir.'Ve "O kuşun pençeleri arasındadır" ve "O ceylânnın boynuzları üzerindedir." derler.Bununla o şeyin sükûn bulmadğınıtdurmadığını kasdederler.
Nitekim adamın birisi de el-Haccac b.Yûsuf [476]hakkında şöyle demiştir:
"Kalbim korkudan sanki.havada dolaşıp yükselen bir kuşun pençeleri arasında gibidir.
O kimsenin korkusu gibi ki, ne zaman kendisine bir kötülüğün geleceğini söylese, dediğinin çıktığını biliyordum."
el-Merrâr da, korkudan, rehberlerin yüreklerini hoplatan çölü anlatırken:
"Rehberlerin kalbleri sanki .ceylânların boynuzlarında asılıdır." demiştir. Bununla onların kalbleri-nin sanki ceylanların boynuzlarına asılı imişçesine hoplayıp sıçradığını kasdetmiştir. Çünkü ceylânlar yerlerinde duramazlar. Dolayısıyla onların boynuzlarında asılı olan şey de aynı halde olur.
İmru'l- Kays da:
"...Kudârda[477]h gölgelendiğim günün bir eşi yoktur.
O gün, ben ve arkadaşlarım sanki bir ceylânın boynuzunda asılı gibiydik." demiştir. Bununla, "Biz yerimizde durmuyor, sükûn bulmuyorduk. Sanki biz ceylânın boynuzunda asılı gibiydik, demek istemiştir.
Rüya da bunun gibi, tabir edilinceye kadar havada dolaştığı, tabir edilince de vuku bulduğu (rüyanın gerçekleştiği) kasdedilir.
Fakat, insanlardan kim tabir ederse etsin, rüyanın onun tabir ettiği gibi çıkacağı kasdolunmamıştır. Bununla sadece rüya tabir etmesini bilen, ve Allah'ın yardımı ile hakka (doğruya) isabet eden kimse kasdedilmiştir.
İsabet etmediği, hatta doğruya bile yaklaşmadığı halde, cahil, yanlış tabir eden birisinin tabiri ile rüya nasıl olurda tabir edilmiş olabilir? O kimse sâdece tabirinde isabet ettiği zaman, rüyayı (gerçekten) tabir etmiş sayılır. Nitekim Allah (C.C): "Eğer rüya tabir edebiliyorsanız..." (12. Yûsuf: 43) buyurmuştur. Yani, rüyayı tabir etmesini (gerçekten) biliyorsanız demek istemiştir.
Sonra Rasûlullah (S.A.V) bütün rüyaların tabir ve tevil edilebileceğini de kasdetmemiştir. Çünkü rüyaların çoğu karışık, mânâsız ve anlaşılması güç rüyalardır.
Rüyaların bir kısmı tabiatın (mizacın) galebesinden; bir kısmı şuur altından, bir kısmı da şeytandandır. Salih rüya ise, zaman zaman rüya meleğinin Ummu'l-kitâb, (Levh-i mahfuz) dan getirdiği rüyadır.[478]
EBÛ MUHAMMED :Bana Yezîd b.Amr b. el-Berâ [479] rivayet etti (ve) dedirBize Ubeydullah b.AbduI-mecid el-Hanefi haber verdi (ve) dedirBize Kurra b.Hâlid haber verdi (ve) dedi:Muhammed b.Sîrîn'i, Ebû Hurayra'dan (RA) şu hadisi rivayet ederken işit-tim:Rasûlullah (S.A.V) ,Rüya üçtür :Birisi Allah'tan bir müjdedir. Birisi şeytandan hüzünlendi-rici rüyadır.Bir diğeri de İnsanın kendi kendine kurduğu (şuur altındaki) bir şeyi uykuda görmesidir. [480]buyurmuştur.
Yine bana Sehl b.Muhammed rivayet etti (ve) de-di:Bize el-Asma^Ebu'l-Mikdâm [481]veya Kurra b.Hâlid 'den haber verdi (Ebu'l-Mikdâm veya Kurra) dedi ki:Kendis İne rüya tabiri sorulduğu zaman ben İbnu Şîrîn 'in yanında bulunurdum.Benim tahminime göre (İbnu Şîrîn) kırk rüyadan sadece birini tabir ederdi.
İşte bu (dinin) kaynaklarını (usûl) iyi bilen, kıyâs'a vâkıf ve doğruya isabet hususunda (Allah'ın) yardımına mazhar olan bir kimse tabir edesiye kadar . havada dolaşan sahih rüyadır.Böyle bir zat rüyayı tabir ettiği zaman rüya onun tabir ettiği gibi çıkar. [482]

I09-Düşüncenin Ve Aklın Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis

İDDİA: Siz,Rasûlullahın(S.A.V) AmeIden takatiniz yettiği kadarını yüklenin. Zira siz usanıp bik-madıkça,AIlah(C.C) bıkmaz. [483]Buyurduğunuri vayet ettiniz.
Allahu taâlâyı ,insanlar bıkınca bıkan bir kimse yaptınız.Halbuki Allah (C.C) hiçbir halde usanmaz ve bıkmaz.
CEVAB: Biz deriz ki:Eğer (bu) yorum onların dedikleri gibi olsaydı.büyük ve fahiş bir hata olur-du.Lâkin Rasûlullah (SAV) " Siz bıktığınız zaman. (C.C) bıkmaz." demeği kasdetmiştir.Bunun misali günlük konuşmada senin:..."Diğer atlar yorulmadık-ça,bu at yorulmaz." demene benzer.Sen bu sözün-le.diğer atlar yorulunca,bu atm da yorulacağını kas-detmezsin.Eğer kasdolunan şey bu olsaydı,bu atın diğerlerinden herhangi bir üstünlüğü olmazdı.Çünkü o da diğerleri ile beraber yorulmaktadır. O halde onun,ne gibi bir üstünlüğü olabilir? Bu sözünle sen sadece .diğer atlar yorulduğu zaman,o atın yorulmayacağım kasdedersin.
Keza ağzı laf yapan ve çok konuşan geveze biri hakkmda:"FuIan,hasımlan susmadıkça susmaz." dersin.Bununla .hasımları sussa bile onun susmayacağını kasdedersin.Eğer sen.hasımları susunca, onun da susacağını kasdetmiş olsaydın, o takdirde bu sözde onun diğerlerinden bir üstünlüğü olmaz ve bu söz onun için medhedilmiş olmayı gerektirmezdi.
Bunların aynısı ,Teebbata Şarran'ın yeğenine nisbet edilen şiirde de mevcuttur.Bu şiirin Halef el-Ahmar'a ait olduğu da söylenir:
"Huzeyl benim taarruzuma kahramanca karşı durdu.
Onlar bıkmadıkça o da (onlara) zarar vermekten usanmaz."
Bu sözüyle,onlar usanınca,onun da (onlara) zarar vermekten usanacağını kasdetraemiştir.Eğer bunu kasdetmiş olsaydı.bu sözde onun için bir medih olmazdı.Çünkü o.onlarla aynı seviyede olmuş olurdu.O (yani şâir) sadece onların usandığını,fakat Hu-zeyl'in usanmadığını kasdetmiştir. [484]
BİTTİ
12.10.1987
Ankara

---

[1] Medinede,Zurayk oğullarının bir kuyusu. (M)
[2] BÜH: 59 / 11; 76 / 47.HAN: 6/57 krş,HAN: 4 / 367
[3] Yani büyü için içirilen ya da yuttururalan ş ey (M).
[4] Bkz:s.l69 ve dipnotu
[5] MUS:39,Selâm,17.hadis no: 2189(IV/1719-20)
[6] Bkz:s.lOl ve dipnotu.
[7] Bkz.Matta: 14 / 1-12; Markos: 6/17 v.d.(M)
[8] BUH: 58 / 7; 64 / 41.HAN: 2 / 451
[9] BUH: 64 / 83

[10] Metinde: "...peygamberleri" şeklindedir.Fakat btf siyak "a uygun değildir.(M)
[11] Garanik kıssası" olarak bilinen bu olay uydurma olup.bunun sağlam hiçbir rivayeti mevcut değildir. Ibn Ku-«ybe de bu konuda herhangi bir rivayete dayanmış değildir. Bu sebeple .onun bu olayı doğru kabul etmesine de itibar edilemez. Bu konuda geniş bilgi için bkz:Prof.Dr. İsmail Cerra-2?^ Garanik istİsmarcüan(A.Ü.İ.F dergisiJXXIV(1981Js.69-yi:Prof.Dr. Hüseyin Hâtemi, Şeytan rivayetleri, İst.l989.(M)
[12] Krş.BUH: 40 / 10; 59 / 11 ; 66 / 10.HAN: 5/ 128.
[13] Harut ve Marût kıssası için bkz tes-Sahâvi.el-Magâs1' du'l-Hasene^SSicl-Aclûnî.Keşfu'l-Hafa.II .329; el-F«J* tenî,Tezkiratu'I-Mavdûât,110;ez-Zerkeşî,et-Tczkîra, 205 (W
[14] Dımeşk (=Şam) nüshasında :Şukeyn
[15] Bağdad nüshasında:Muhammed b.Suleym et-Tâî (Muhammed b.Müslim et-Tâlfî için.bkz: Tehzîbu't-Tehzîb: 9 / 444) (M)
[16] BUH: 60/50
[17] Mekke ile Medine arasında ,su bulunan bir yerNıhâyedir." demiştir.
[18] Bkz:s.l69 ve dipnotu.
[19] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 283-296.
[20] Krş:HAN: 1 / 184; 2 / 182,212
[21] BUH: 34 /102; 48 / 31JMN: 2 / 240
[22] Krş: BUH: 61/18.
[23] Bu son cümle Reisu'l-Küttab nüshasında şöyledir;"O (HzJdşe) Rasûlullahtan sonra Mesih'in ineceğini kasdetmiştir."(M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 296-298.
[24] BÛH: 38/3 ,HAN: 2 / 290,380
[25] BUH: 65 / sure: 33,nu: 1; 69 / 15; 85 / 4.HAN: 2 / on
[26] BUH: 69 / 15.
[27] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 298-299.
[28] Krş,HAN: 3 / 61.
[29] BÜH: 53 / 5; 54 / 9; 83 / 3; bkz:es-San(ânî,Subu-lups-Selâm,IV.6-8 (M)
[30] MUVATTA: 41 / 12
[31] Krş.İBNU MÂCE: 21 / 36
[32] Bkz.HAN: 3 / 61; 4 / 66.
[33] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 299-302.
[34] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 303-304.
[35] HAN: 4 / 186,238
[36] Bkz.en-Nisâ: 7-12
[37] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 304-305.
[38] BUH: 67 / 28.
[39] BUH: 52/7 ;67/ 21.U7.HAN: 1 / 275.290,329; 4 /
[40] Krş,DÂRİMÎ : 1 / 145.
[41] HAN: 4 / 4,5: Krş.HAN: 1 / 432.
[42] BUH: 51 / 27; 56 / 91; 77 / 29.HAN: 3 / 122,18°
[43] RasûlulIahm amcası (M).
[44] Bir nüshaya göre de:"demircilerimiz ve kuyumcul*" nnuz için (?)..."
[45] BUH: 87/8.İzhir,bir nevi kokulu ottur (M).
[46] Sahatû (BkzTTehzîbu't-Tehzîb: 10/38) (M)
[47] BUH: 56 / 94.Krş,BUH: 63/45.
[48] BUH: 41 / 15, Krş.HAN: 3 / 304.327,338
[49] BUH: 25/ 81.Yani:Hac aylarında umre için İhrama girmeyen cahiliyye ehline muhafelefet etmeyi kasdetmiş
[50] Krş,BUH: 9/ 24.
[51] Hurma.küru üzüm.bal .buğday veya arpa suyunun köpük atması ile meydana gelen bir nevi içki. (M]
[52] HAN:3 / 237,250.
[53] A.y. Buradaki hadiste kapların çeşitlerinin isimleri de zikredilmektedir. (M)
[54] Ağaçtan yapılmış şarap kabı, (M)
[55] HANt 3 / 237,250.
[56] Ölenin,babasının veya çocuğunun olamaması ha-»•(M) Bkz.: 4.en-Nisâ: 12.176.
[57] Krş ,HAN: 4 / 295,301
[58] EBÛ DÂVUD: 13 / 17.
[59] Vahiy geldiğine işaret .(M)
[60] BUH: 26 / 10,Krş,BUH: 25 / 17.
[61] HAN:1 / 226,241
[62] Krş,BUH: 34 / 25.
[63] BUH: 72 / 28.
[64] BUH: 72 / 28; 76 / 57.HAN: I / 147,244, 326;3/323
[65] Bkz:5.el-Mâide: 3.
[66] BUH: 18 / 5,11,HAN: 1 / 30,215.
[67] Bkz:BUH: 4/48.
[68] Yahyâ b.ebî Kesîr et-Tâî. Muhaddis.Tedlis yapar-«•ITehzîbu't-Tehzîb : 11 / 268) (M)
[69] DÂRİMÎ: 1 / 145
[70] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 305-313.
[71] BUH: 10 / 161; 11/2 ,HAN: 3 / 6.30.
[72] Krş.BUH: 1I/5.HAN: 1 / 29.45; 2/424.
[73] Bkz:HAN:4 / 78.
[74] BUH:11 / 6
[75] krş.BUH: 11/7 .HAN: 3 / 65.
[76] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 313-315.
[77] DÂRİMÎ: 23 /I (2 / 430)
[78] eI-Asmaî,Ebû Saîd Abdulmelik b. Kurayb .En meşiniarap filologlanndandır.Hal'Ü.Ebû Amr b.el-Alâ gibi hoca-iIhnanuerS almı9tır-Harikulâde hafizası ile .devrinin bütün özeirtı îerİni kavramıŞbedevilerin dilini ve bu dilin bütün beri ı rinİıbütün lehçelerini öğrenmiş ve bütün şiirleri ez-eriemişti.Birçok eserleri bize kadar gelmiştir. {İslâm Aıısik- / 679) (M)
[79] Sudeyy b.Aclân b.Vehb.Umâme el-Bâhai,Sahabî (Tehzîbu't-Tehzîb: 4 / 420) (M)
[80] BUH: 62/6; 6O / 54.
[81] HAN: 4/172,173.
[82] BUH: 61 / 25.
[83] BUH:56/129,HAN: 2 /6.10.63.
[84] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 315-317.
[85] BUH: 78/12.
[86] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 317-318.
[87] TIR: S/ 28.
[88] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 318-319.
[89] Krş,HAN: 2 / 161,191.
[90] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 319-320.

[91] BUH:97/ 24.HAN: 4 / 360.
[92] Metinde:"....e lem tera enne'llâhe alâ külli şey'in kadır" şeklindedir .Bu şekilde bir âyet yoktur.İbnu Kutey-be,"...e lem talem enne'llahe alâ külli şey'in kâdîr." (2.el-Ba-kara:106) âyeti ile karıştırmış olsa gerek. (M)
[93] Bkz.İBNU MACE: 8 / 9.16.DÂRIMÎ; 3/4(1/ 381)
[94] Zu'r-Rumme:ĞayIân b.Ukbe b.Buheyş.Ebu'1-Hâris. Şâir (Bkz: Kitâbu'ş-Şi'r ve'ş-ŞuarâiSaa.Leydeıı 1902 tab'ı 1 (M).
[95] Es'ad Efendi nüshasında:"...Onlara yani dört mezhebe göre ittifakla kâfir olmuş olur." şeklindedir. (M)
[96] Bkz.:DİpnOt.288.(M)
[97] Matta:V/ 7,8.
[98] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 320-325.
[99] HAN: 2/ 173; 6 / 251.
[100] HadİSİn değişik varyantları için bkz.:el-Esmâ ve's-Sıfât:333 v.d.(M)
[101] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 325-327.
[102] BUH:65/sûre:ll,Nu:2,HAN:2/242,S00.
[103] el-Merrâr b.Munkız el'Adevî,Şâir,(Bkz:Kitâbu'ş-Şi'r ve'ş-Şuarâ:439).(M)
[104] Reisu'l-Kuttâb nüshasında "Ukayl" şeklinde hareke-lenmiştir.(M)
[105] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 327-328.
[106] Krş,BUH: 63 / 10
[107] BUH: 56 / 28; 63 / 10.
[108] BUH: 63 / 10.MUS: 36 / 32.
[109] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 328-329.
[110] KrşHAN :2/268,409,5l8.
[111] Krş.BUH: 61/2
[112] Bu paragraf Reîsul-Kuttâb nüshasında yoktur.(M)
[113] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 329-331.
[114] Metinde geçen ve çiçek olarak tercüme ettiğimiz "reyhân"fesleğengillerden güzel kokulu bir bitkidir. (M)
[115] Musnedul- HumeydU/160,nu:334,335; HAN: 6 / 409,krş,HAN: 4/ 172.TIR: 28.Birr,ll,nu;1910,
[116] Bkz:S.l59 ve dipnotu.
[117] BUH: 60 / 19; 65 / sure: 44,nu: 3 ; MUS.IV.2156-57;HAN: 1/ 380,431,441.
[118] Lisân : 16 / 89
[119] Matta:V / 33-37.
[120] Ka'b b.Mâtı' el-Himyerî. Kalm'l-Ahbâr diye meşhurdur .Cahiliyye devrine erişti ve Ebûbekr devrinde müslü-man oldu.Medine'ye Yemen'den gelmiş,sonra da Suriye'ye gitmiş ve orada vefat etmiştir.Rivayet edilen İsrâiliyâtın büyük bir kısmı onun kanalıyla gelmiştir (Tehzîbu't-Tehzîb : 8 / 438) (M)
[121] Taç :2 / llO.Bu rivayetin KaVdan rivayet edilmiş olması .onun Israiliyyat'dan olduğuna açık bir delildir.Ibni Quteybe'nin böyle bir rivayeti delil olarak kullanmaması daha yerinde olurdu.(M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 331-333.
[122] HAN: 2 / 334-Zirâ,kolun dirseğinden parmak uçlarına kadar olan kısmı d ir.Uz unluk ölçüsü olarak kullanılan zira' 50 ile 80 cm arasında değişmektedir.(M)
[123] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 333-334.
[124] Câmiu's-sağîr: 1 / 161.
[125] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 334-335.
[126] HAN: 5 / 243; 4 / 66; 5 / 58.
[127] Avf b.Mâlik b.Nadle el-Cuşemî.Ebu'l-Ahvas.el-Kûfî.Sahabî olan babasından rivayette bulunmuştur.İbnu Mes'ud.Ebû Hurayra ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.
el-Hatîbul-Bağdâdî onun Nahrevan savaşında hazır bulunduğunu nakletmektedir. Ebul-Ahvas kussâs(kiâsa anlatıcısı)
İdi.(bkz: Tehzîbu't-Tehzîb: 8 / 169) (M)
[128] Dımeşk nüshasında "dokuzyüz" şeklindedir. -Mu-sahhih-
[129] BUH: 59 / 7:65 / sure: S3,nu: 2 ;HAN: 1/395,460.
[130] Unıârab.Âmir.Ummu't-Tufeyl'den rüyete dair bir hadis rivayet etmiştir. Kim olduğu bilinmiyor. (el-Mugnî fi'd-Duafâ: 2 / 461)
[131] Reîsu'l-Küttâb nüshasında:"...Yeşillik bir yerde altın bir yaygı üzerinde..." şeklindedir. (M)
[132] Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzî bu hadisi el-Hatîb (el-Bağdâdî) tarîkıyla ,bu isnadla serdettikten sonra hadisin uydurma olduğunu.Mervân'in kezzâb (=çok yalancı),Umâra'ıun da meçhul olduğunu ve Ahmed b.Hanbel 'e bu hadisten sorulduğu zaman hadise münker dediğini söylemiştir.es-Suyûtî de el-Leâü'1-masnûa'sında ona uymuştur.Bunun için el-Leâlî'nin Kitâbu't-Tevhîd'inin 16.(İkincrbaskısında 28,29.sahifeler -mütercim) sahifesine bakınız.Orada ,bu dipnotu sığmayacak kadar uzun bir malûmat vardır.-Musahhih-.Ayxica bkz:Ibn Huzeyme,Kitâbu't-Tevhîd,s.l98. (M)
[133] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 335-338.
[134] Krş,BUH: 79 / l.HAN: 2 / 244,251.
[135] Hicaz'da yetişen bir cins ağaçtır.Kırnuzı meyvala-rı olur.Bu meyvalar kadınların kınalı parmaklarına teşbih edİUr.-Musahhih-
[136] Bu şâir el-Hattfim el-MuçâşÜ'dİr.-Musahhih-
[137] Tekvîn I / 25; II / 7.
[138] Bütün nüshalarda "cezalandırıldı" şeklindedir .İhtimal ki doğrusu "ıtâba uğradı" olacaktır.-Musahhih-
[139] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 338-342.
[140] HAN: 4/11
[141] Vekî b.Hudus (veya "Udus"),Ebû Mus'ab el-Akîlî (Bkz:Tehzîb: 11/ 131/ (M)
[142] Ebû Ubeyd el-Kasım b.Sellâm e I-Bağdadî. İbnu Uyeyne ve Vekî'den rivayet etmiştir.Tarsus kadılığı yapmış-tır.Kur'an .fıkıh,ve Ğaribu'l-Hadîs'e dair eserler yazmıştır. Eserlerinin sayısı yirmi küsur kadardır. (Bkz.:Tabakâtu'l-Huffâz 179;Tehzîbu't-Tehzîb: 8 / 315) (M)
[143] Bkz:HAN: 4/11
[144] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 343-344.
[145] MUVATTA : 56 / 3.
[146] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 344-347.
[147] BUH: 97/5O; HAN: 2/ 251,316,413; 3/40,127
[148] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 347-348.
[149] HAN: 6/ 296.
[150] BUH: 10 / 163.
[151] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 348-349.
[152] HAN: 6 / 49r208,237;er-Risâle,s: 518-19,mı: 1503
[153] BUH:34 / 64.HAN : 1 / 430 ; 2 / 248,460,481.
[154] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 349-351.
[155] BUH: 36 / 2.HAN: 6 / 10,390.
[156] HAN: 4 / 388,390; S / 8.
[157] BUH:90 / 14.
[158] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 351-353.
[159] BUH: 59 / 17; 76 / 58.HAN: 2 / 229;3/ 67.
[160] Bkz: S. 122
[161] 0.2 gramlık bir ağırlık ölçüsü .(M)
[162] Esad Efendi nüshasında bu şekildedir.(M)
[163] Zerdüşlükten alınma.birî hayır diğeri şer ilâhı olmak üzere iki ilâha inanma .(M)
[164] ilkçağ felsefesinde tıb ilminin de felsefeye dahil edildiği hatırlansın. (M)
[165] ÇeşitÜ maddelerin karışımından meydana gelen bir nevi ilâç ,tiryak.(M)
[166] Nöbeti 4 günde bir gelen sıtma.-Musahhih-
[167] İnsanın yüzünde meydana gelen bir tür felç.-Mu sahhih-

[168] Bkz: S.159 ve dipnotu.
[169] Muhammed b.Şirîn el-Ensârî,el-Basrî.Enes b.Mâlik'in mevlâsı ve el-Hasen el-Basrî'nin muasmdır.Fıkıh-ta geniş bilgi sahibi idi .Rüya da tabir ederdi.Sahabelerden otuz kişiyi görmüştür.(Tabakatul-Huffâz: 31,Tehzîbu't-Tehzîb: 9 / 214. (M)
[170] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 353-358.
[171] BUH: 60 / 8; 81 / 53; HAN: 1 / 235,453; 5/ 50
[172] Arabistan'ın Kuzey-Doğu'sunda bu iddiasını yaymıştır. (Bkz:Islâm Peygamberi: 1 / 364) (M)
[173] Hicaz'da bir mevki.
[174] Bkz.:s70.ve dipnotu.
[175] Bkz:s.l32. ve dipnotu.
[176] BUH: 61 / 25.
[177] Reîsul-Küttab ve Es'ad Efendi nüshalarında bu cümle şÖyledir."...İşte bu,ikİ küfür'den en kötü olanıdır." (M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 358-362.
[178] BUH: 60/ 31.HAN: 2 / 248,392.
[179] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 362-363.
[180] BÜH: 2 / 15, HAN: 2 / 56,147.
[181] Bkz:HAN:2 / 235,438.
[182] BUH: 60 / 54.HAN: 4 / 121,122; S/ 273.
[183] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 364-365.
[184] Bu tâbir korkudan kinayedir.
[185] HAN:4/ 161.
[186] EBÛ DAVUD: 2 / S6,krş HAN: 4 / 161.
[187] Diger bir nüshada ise:"...sen Rasûlullahın....dediğini işitmedin mi7" şeklindedir.
[188] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 365-368.
[189] Krş,BUH: 4 / 75.HAN: 2 / 392;3 / 55
[190] EBÛ DÂVUD: 1/88 krş.HAN: 1 / 16,17,44.
[191] HAN: 6/43.
[192] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 369-370.
[193] BUH: 4 / S8;78 / 80.
[194] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 370.
[195] BUH: 30 / 33.HAN: 6 / 46.193.
[196] NESÂÎ : 4 / 183.
[197] HAN: 4 / 24,426,431.
[198] HAN; 4 / 414
[199] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 371-372.
[200] Bkz: BUH: 30/ 24.
[201] Diğer bir nüshada: "....meni"
[202] BUH: 6 / 5;30 / 23,HAN: 6 / 40,44, 98,126,156
[203] BUH:4 / 5;19 / 16; 61 / 24,HAN: 1 / 220,278.
[204] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 372-373.
[205] Bulunamadı(M)
[206] Krş,HAN: 5 / 352 (Deve ve at içinj;2 / 436 (koyunlar için)
[207] Hadisin birinci kısmı için bkz: Tâc:8 / 181,ikinci kısım için bkz: Tâc: 10 / 282.
[208] HAN: 2 / 436.
[209] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 373-374.
[210] BUH: 23 / 33,HAN: 4 / 414,437; 6 / 39,57.
[211] Ibn Kutcybe bu eserinde şöyle demektedir:" Sabah ve akşam ateşe arzolunurlar" ayetine gelince; (AUah) bunun âhi-rette olacağını kasdetmemiştir.Kasdedilen.onlann öldükten sonra ateşe sokulacaklarıdır .Bu, kabir azabının varlığına dair Allah'ın kitabından bir delildir.Nitekim(ayetin devamın-da)"Kıyamette de Firavun ve kavmini en şiddetli azaba so-kun,"denmiş olması da bunun doğruluğuna başka bir delildir. Onlar berzah âleminde sabah-akşam ateşe sokulurlar.kı-yamette ise en şiddetli azaba sokulurIar."(Te'vîlu Muşkili'l-Kur'ân, (Kahire, 1373/1954),s.59)(M)
[212] BUH: 92 / 26; 80 / 38,HAN: 2 / 185,288,414
[213] BUH: 80/39
[214] BUH: 80 / 37.
[215] HAN: 3 / 126; 4 / 288.
[216] BUH: 3 / 24; 4 / 37.
[217] Krş,HAN:l / 26,36
[218] BUH: 23 / 89.HAN: S / 39
[219] Krş: HAN: 3 / 499; 4 / 163
[220] BUH: 65 / sûre:44,nu:2,MUS,IV.2156-57;bkz: 12,Yûsuf, 48
[221] GoIdziher bu kelimeyi (Safilerden birisi(=raculun mine's-Sûfiyy in") olarak okumuştur.(Bkz.GS .111,34) Nitekim Esad Efendi nüshasında da bu şekildedir.Keisü'l-Küttâb nüshasında ise "kitapçılardan birisi (=raculun mine's-suhufiy-yin)" şeklindedir. (M)
[222] Krş,BÜH: 81 / 17.HAN: 3 / 44.300.
[223] Horasan ile Taberistan arasında bir İran eyaleti Cbkz:İslâm Ansiklopedisi: 6 / 985) (M)
[224] Saymara yakimnda.blrçok şehirleri ve köyleri olan Cibal bölgesinde geniş güzel bir mıntıka..Irak Hulvan'ın-dan Hemezân'a gidenin sağına düşer,(Mu'cemu'l-buldân: 8 / 209) (M)
[225] Medya'da eski Ragha şehri olup,Tahran'ın takriben 8 km.Cenûb-Cenûb-i Şarkîsinde harabeleri görülmekte-dir.(Bkz:İslâm Ansiklopedisin / 721) (M)
[226] Es'ad efendi nüshasında ise :"...bazılarının.." şeklinde olup.bir de şu İlâve vardır:"...(Halifelerin gösterişe dalan oğullarının -Maâzallah-Ehl-i Beyt-i RasûluUaha lanet ettikleri." (M)
[227] Salih b.Ali el-Efkam (bkz: el-Beyân ve't-Tebyîn: 3 / 84) (M)
[228] Mısir'ın cenubunda ve Sudan (Mısır Sudanı) da bulunan bir memleketin ve burada yaşayan bîr kavmin adı.(Bkz:İslâm Ansiklopedisi: 9 / 339) ((M)
[229] Metnin harfiyen tercümesi şöyledir:"Amcası oğlu hakkında peygamberini şefaatçi kıl."
[230] BUH: 15 / 3 ; 62 / 11.
[231] BUH: 23 / 33.
[232] Iyâs b.Muâviye b.Kurra b.Iyâs b.Hilâl el-Mu-zeni.Basralı,oranın kadısı.Dedesi sahabe idi .Zekâsı ile meşhurdur. (Bkz:Tehzîbu't-Tehzîb: 1 / 390) (M)
[233] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 375-387.
[234] Diğer bir nüshada : "...biz hem zevklenir,hem de sevab ahr mıyız?"
[235] HAN: 5 /154,16i.
[236] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 387-388.
[237] Krş,BUH: 63/ 27.
[238] Amr b.Meymun b.Mihrân.Sahâbeden Meymûn b.Mihran'ın oğludur.Babasından,Ömer b.Abdüaziz'den.el-Ha-sen el-Basrî,eş-Şa'bi,İbnu Ömer 'in kölesi Nâfi ve başkalarından rivayette buIunmuştur.(Bkz:Tehzîbu't-Tehzîb: 8 /108)
[239] BUH: 63 / 27.
[240] Reîsü'l-Küttâb nüshasında:"...birbirlerini ısırırlar" şeklindedir. (M)
[241] Yani belirli olan el-kıradatu ve el hanâzîra kelimelerini belirsiz olarak kullanırdı. (M)
[242] Bu hadisin mahiyeti hakkında herhangi bir açıklama yoktur .(M)
[243] Diğer iki nüshada:"..Tevrat'ın hükmü ile amel ettiğini."
[244] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 388-391.
[245] HAN: 5/26 (Kalp ve hörgüç için) ;4 / 183 (Bu-Iut,gölge ve kuş karaltısı İçin),5 / 249,361.
[246] Krş,HAN: 4 / 183.
[247] ReIsü'l-Küttab nüshasında "Ziyad b.Yahya" ibaresi yoktur. (M)

[248] Krş.BUH: 4 / 183,-5 / 249,361.
[249] Yerine getirme,tekrar etme.M
[250] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 392-395.
[251] Bkz:EBÛ DÂVUD : 1 / 58.
[252] TIR:1 / 75.HAN: 5 /281.
[253] EBÛ DÂVUD: 1 / 60.
[254] Bkz:s. 82 ve dipnotu.
[255] HAN: 1 / 223,283;2 / 33.
[256] Bilakis İbn Abbas'a Hz.Peygamberin (S^-V) niçin böyle yaptığı sorulduğunda "Ümmetime zorluk vermemek için!" cevabını verdiği hadislerde zikredilmiştir.Bkz:MUS ,6.Salâ-tu'l-musâfirin,5 (I / 490);Abdurrazzak,İ-Musannef,II.555;el-Beyhakî,es-Sunen;III.166,167;Bu konuda daha geniş bilgi için bkz:"Seferde ve Hazarda iki namazın cemedilmesi" adlı basılmamış doktora seminerimiz,s.67 v.d.;176 v.d.(M)
[257] HAN: 1 / 221.EBÛ DÂVUD: 12 / 8 (3 / 124)
[258] TIR: 2 / 177.
[259] Mİsal olarak bkz: HAN: 4 /24S.252. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 395-399.
[260] MUS: 32 / 28.EBÛ DÂVUD : 3 / 54.
[261] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 399-400.
[262] BUH: 63 / 12
[263] el-Câmiu's-Sağir: 2 / 132,
[264] 16 / 1,13;59 / 4,HAN:2 / 109,U8;4 /122, 245: 6 / 168,
[265] BUH: 59 / 4fBkss:s.l89. Yani: iki öküz olan ay ve güneş bile bir kimse için tutulmazsa, ondan daha yüce olan arş,birinİn ölümü için nasıl sarsılır? (M)
[266] BUH: 63 / 12
[267] Efau'I-Esved ed-DÎH,ed-Duelî de dentfir.Basra-lı. Orada kadılık yaptı.Muhadramîn'dendir.Sahabe olup olmadığı ihtilaflıdır .Nahiv ilmine dair ilk söz söyleyen o'durJVnla-yış.zekâ ve fesahat sahibi idi.(Tehzîbu't-Tehzîb: 12 / 10) (M)
[268] BUH: 96 / 16.HAN: 3 / 140.
[269] Krş,BUH: S9 / 6,HAN: 2 / 364.
[270] BUH: 97 / 36.
[271] Buhari'de ise:"Onunla karşılaşmadan önce Allahin azabından " âenmektedir. {M)
[272] BUH: 62 / 6.HAN: 3 / 208,218,239.
[273] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 400-405.
[274] HAN:2 / S ve krş.BUH: 51/ 7; 70 / 8
[275] Şakîkb.Seleme el-Esedi,Ebû Vâil.Kûfeli.Rasûlullahın devrine yetişti fakat o'nu göremedi. Sahabenin en muş-hurlanndan hadis rivayet etmiştir.(Tehzîbu't-Tehzîb: 4 / 361) (M)
[276] BUH: 95 / 6
[277] HAN:3 / 31.39.45.S3.
[278] Abraş:Keler takımmdan.kertenkeleye benzer.bü-yükçe ve siyah benekli zararlı bir hayvan.(M)
[279] Bkz:7.el-A'râf: 157.
[280] Kocasi ölünce hanımın hakkı olan mihir'in mîkda-rı hakkında çocukları veya diğer vârislerle münakaşa edilme-si.(M)
[281] el-Câmiu's-Sa^r: 1 / 75) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 405-408.
[282] BUH: 19 / 14.HAN: 4/16.
[283] Bulunamadı. (M)
[284] HAN: 6 / 238.
[285] ÇünkütAllah her yerdedir demişlerdi. (M)
[286] 70tel-Ma'ârlc,4 âyetine işaret edilmektedir. M
[287] el-Ma'âric,3 âyetine işaret edilmektedir. (M)
[288] Diğer bir nüshada:...korku.
[289] HAN: 2 / 291.
[290] EBÛ DÂVÜD: 39 / 18.
[291] Matta:V/34.
[292] Matta:VI/ 14.26.
[293] BUH: 97 / 50.HAN: 2 / 25l,316,413;3 / 40,127
[294] Râbiatu'I-Adeviyye diye de bilinir.Basra'nın meşhur kadın sûfî ve evliyası olup Kays b-Adî'nin bir kabilesi olan el-Atîk'in azadlısıdır.el-Kaysiyye nisbeti ile de tanınmış-tır.Basra'da onun etra&nı Mâlik b.Dinâr .muhaddis Sufyân es-Sevrî,ve Sûfî Şakik el-Belhî gibileri çevirmişler ve onun nasihat ye talimlerinden istifade etmişledir.Basra'da ölmüş-tür.(İslâm Ansiklopedisin / 588) (M)
[295] Ebû MehdÎyyetil-Arabî-Ebû Mehdî de denilir Arab'ın fusahâsından biridir. Kendisinden Basralıiar rivayet etmiştir.(Bkz:el-Beyân ve't-Tebyîn: 2 / 281) (M)
[296] IisânuI-Arab" müefUfi (=îbnu Manzûr) bu şiiri im-ru'1-Kays'a İzafe etmiştir.
[297] HAN:1 / 234,359,BUH:59/8
[298] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 408-416.
[299] Matta:26 / 39,Markos: 14 / 36,Luka: 22/ 42.
[300] Cahîliyye şairlerinden .(M)
[301] HAN:2 /107.
[302] Krş,BUH: 2 / 37
[303] BUH: 59/7
[304] Bkz:s.:292
[305] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 416-420.
[306] Ûc b.Ûk (veya Anâk) (İng :"Og") Bazan Basan kra-h,bazan da Firavunlardan birisi olarak gösterilmekte-dir.Hz.Mûsâ (A.S) zamanında yaşamış ve onun tarafından öl-dürülmüştür.(Tafsilât için bkz: The Jewish En cyclopedia:IX / 338;Kitâb-i Mukaddes,Sayüar:21 / 33) (M).
[307] Bu hadisler için bkz:s.66-67
[308] Krş:Kitâb-ı Mukaddes ;Tekvîn: V/S
[309] Lukman hayatının süresi olarak yedi kartalın hayatının süresini seçti.Bir kartal yetiştiriyor.bu ölünce bir ikincisi besliyordu.BÖylece altı kartal besledi ve kendisi hayatta kaldı.yedincisi olan Lubad ölür ölmez,kendisi de öldü .(Bkz:İslâm Ansiklopedisi :7 / 67,"Lukmân" md.) (M)
[310] Şeriyye ve Sâriye^ olarak da okunmuştur .Arapların uzun ömürlülerindendir.Islâm'a erişti ve müslüman ol-du.Müslümanlann .kendisine tarih kitabı izafe edilenlerinin ilkidir.(Bkz:el-Beyân ve't-Tebyîn: 1 / 361 ve dipnotu) (M)
[311] Bkz:s. I68ve dipnotu.
[312] Emevî Halifesi I.Velid zamanında Mekke ;Hişam b.AbdiImelik zamanında da 19 sene Irak valiliği yaptı (Bkz:Tehzîbu't-Tehzîb: 3 / 101) (M)
[313] Takriben 4-4,5 küo.(M)
[314] Diğer bir nüshada ise:"evler (için temel).."(M)
[315] Zeyd b.Eslem el-Adevî.Hz.Ömer'in mevlâsı .Fa-kih.ve müfessir bir zat idi.Kendisi,Enes ,İbnu Ömer,Ebû Hu-rayra,Hz.Âişe'den;kendisinden de İbnu CuraycEyyub es-Sah-tiyânî.ve iki Sufyan'lar rivayette bulunmuşlardır .(Bkz:Tehz-îbu(t-Tehzîb:3/395) (M)
[316] Bir zira'50 ile 80 cm.arasında değişen bir uzunluk ölçüsüdür. (M)
[317] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 420-429.
[318] HAN: 3 / 12,21,39
[319] Krş:HAN: 2 / 215.403
[320] HAN: 2 / 162,192,207
[321] Krş,BUH: 24 / 9.
[322] Yani sahabe devrinde kâtip ve tüccar azlığına işaret edilmektedir. (M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 430-432.
[323] HAN: 1 / 307,329,373.
[324] Muhammed b.AIi b.ebî Tâlib.İbnul Hanefiyye diye bilinir.Hz-Ali'nin oğludur. Babasından,Osman,Ammâr.Muâvi-ye.Ebû Hurayra ve İbnu Abbâs'dan rivayette bulunmuştur. (Bkz: Tehzîbu't-

Tehzîb:9 /354) (M)
[325] HAN: 1 / 266
[326] el-Câmiu's-Sağir: 1 / 151.
[327] Bkz: 59 no'lu bolüm (M)
[328] HAN: 1 / 307,329,373.
[329] Bkz: 2 2. el-Ha cc : 23;76,ellnsân:l5
[330] Bkz:HAN: 4 /11O;5 /184;6 / 457.
[331] Tihame:Hicaz ve Yemen'in deniz ile dağ arasındaki sahil kısmı.(M)
[332] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 432-435.
[333] Yani:Eglence ile benim alâkam yoktur.eğlence benim işim de değildir.Bkz: Tâc: 2 / 346.
[334] HAN: 2 / 162,192,207.
[335] BUH: 8 / 69;S6 / 81.
[336] Dirkile ve dirkele şeklinde de okunur.bir nevi oyun. (M)
[337] Lisân :13 / 259;BUH: 56 / 81.
[338] HAN:6/39.129.
[339] MetÎnde:eI-İksâd şeklinde olup manası isabet etmek, yaralamak demektir .Bu kelime uygun düşmediği İçin.biz de musahhihin açıklamasına uyarak yukarıdaki şekilde terceme ettik. (M)
[340] Takrîb'de "ed-Dâraverdi " (Takribu't-Tehzib : 1 / 512) (M)
[341] BUH:77 / 43.
[342] BUH: 2/29.
[343] Krş.BÜH: 30 / 5İ.
[344] Bkz:s. 358 ve dipnotu.
[345] Reisü'l-Küttâb nüshasında "ve Cerîr'in sözünü misal verirdi." ilâvesi vardır. (M)
[346] Bu cümle Reîsü'I-Küttâb nüshasında şöyledir: "...aynı şekilde misal vererek şöyle dedi." (M)
[347] Topuğun üst kısmındaki kalın sinir (M)
[348] Hişâm b.Hasan el-Ezdi.Basralı.Muhammed b.Şîrîn ve el-Hasen el-Basrî'nin muasırıdır.Bu ikisinden ,Enes b. Mâlik ve Hİşâm b.Urve'den rivayette bulunmuştur.Kendisinden de İbnu ebî Arûbe.Şu'be.ikİ Hammâd'lar.iki Suf yânlar.huHt Curayc .Fudayl b.Iyâz ve başkaları rivayet etmiştir. (Bkz: Tehzîbu't-tehzib :11 / 34 (M)
[349] Bkz:s. 90ve dipnot.(M)
[350] Rufey' b. Mihrân.Ebû'l-Âliye er-Riyâhî.Cahiliyye devrini idrak etti ve Rasûlüüahın vefatından sonra müslüman oldu. Kıraat ilminde Sahabe'den sonra en âlim kimse olduğu zikredilmektedir .Ashabın pekçoğundan rivayette bulunmuştur. (Tehzîbu't-Tehzîb:3 / 284) (M)
[351] Bkz:Lisân 14/3 ."Def " için bkz: BUH : 67 / 49.
[352] Hârice b.Zeyd b. Sabit el-Ansârî.TabÎÎ .Hz.Osman'a erişti.babasmdan ve amcasmdan rivayette bulundu. (Tehzi-bu't-Tehzîb :3 /74) (M)
[353] Suriye'de bir yer.Neresi olduğunun tayininde ihtilâf edilmiştir. Belkâ 'ya oldukça yakındır. (Tafsilat için bkz: İslâm Ansiklopedisi :3 / 189) (M)
[354] el-Belkâ :Şarkî Şeria (Ürdün) havalisinin cenub taraflarının aragça ismi .Belkâ daima Şam (=Suriye) eyâletine bağh idi.(Bkz:Islâm Ansiklopedisi :2 / 491) (M)
[355] Kendisine Tavus adı verilen kadınlaşmış biriydi. Kadınlaştığı vakit kendisine Tuveys (=Tâvuscuk) denil-di.Künyesi Ebû Abdunnaîm'dir.Islâm'da ilk teganni eden kİm-sedir."Tuveys'den daha uğursuz" sözü bir deyimdir.Tuveys şöyle derdi:"Annem Ansârın kadınları arasında lâf taşır-dt.Sonra beni Rasûlullahm vefat ettiği gece dünyaya getir-di.Ebûbekr'in öldüğü gün beni sütten kesti. Ömer'in öldüğü gün ergenliğe eriştim.Osman'ın öldürüldüğü gün evlen-dim.Ali'nün öldürüldüğü gün de bir çocuğum oldu.Var mı benim gibisi"?
[356] Emevi şairlerinden.
[357] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 435-444.
[358] HAN: 2 / 165,187.
[359] el-Câmiu's-Sagir.l / 145
[360] Bir tek mânâyı çeşitli şekil ve üslûpta ifade etme sanatı ve bununla uğraşan ilmin adı. (M}
[361] BUH: 76 / 51.HAN: 1 / 269.
[362] HAN:1 4234,359;BUH: 59/8; bkz:s. 416
[363] en-Nemir b.Tevleb:Cahûî şairlerden İdi,İslama erişti ve müslüman oldu. Şiirlerinin güzelliğinden kendisine el-Keyyis denilmiştir. (Bkz: Kitâbu'ş-Şi'r ve'ş-Şuarâ: 173,Ley-den 1902 tab'i) (M)
[364] Diğer bir nüshada : " ...rastladım".
[365] İBNU MACE: 36 / 16.
[366] HAN: 2 / 369;4 / 193.
[367] Bkz:s.l69 ve dipnotu
[368] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 444-448.
[369] BUH; 57 / 1 ; 64 / 14.
[370] Krş.hmu Sa'd: 8 / 17,18
[371] Bkzrs.lOlve dipnotu
[372] Bornoz : Başlılıkh elbise
[373] Diğer bir nüshada:...dağların tepelerinde...
[374] Bkz: İslâm Ansiklopedisi: 2 / 567 "Beseniye "maddesi (M)
[375] İhnu Sa'd : m / l,s: 136.
[376] Esad Efendi nüshasında :".. J\bbas da kalanı alacaktır." şeklindedir. (M)
[377] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 448-455.
[378] Krş-BUH: 67 / 22
[379] BUH: 52 / 7;67 / 22
[380] HAN: 6 / 39,356.
[381] Krş.BUH: 67 / 22
[382] Bk«:İbn Sa'd.m .85.
[383] Matbu nüshada " qutile (öldürüldür yerine "kîle (de-nİldi) " şeklindedir ki yanlışlığı açıktır. (M)
[384] Matbü nüshada "aleyhi" denmektedir ki yanlış-tır .Doğrusu Reîsu'l-Kuttâb nüshasında olduğu gibi " aleyhâ " olacaktır. (M)
[385] İCrş.EBÛ DÂVUD: 38 / 3 (4 / 169,170)
[386] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 455-461.
[387] Süt kardeşliğinin tahakkuk etmesi için. (M)
[388] HAN: 5 / 13l,132,183;6 / 269
[389] BUH: 65/sûre:9,nu:20;HAN: 5/185.
[390] Bkz: s. 134 ve dipnotu.
[391] Kr.Lİsân: 11/207
[392] Kitap kelimesi bilinen kitap olabileceği gibi, yazı yazma manasına da gelebilir. Bu kelimeyi kuttâb (yazanlar) şeklinde okumak da mümkündür. (M)
[393] Krş, BUH; 60/48
[394] Esad Efendi nüshasında: "...Nemrud b.Kenân'ı...' şeklindedir. (M)
[395] BUH: 25 / 67.HAN: 1/3, 79.
[396] Bkz: s.90ve dipnotu
[397] BUH: 86 / 3O.HAN: : 1 / 23.
[398] BUH: 86 / 13
[399] HAN : 1 / 6 ,22,49
[400] HAN: 1/46.
[401] BUH: 97 / 50.HAN: 2 / 251,316,413;3 / 40,127.
[402] DÂRIMİ : 1 / 45.
[403] Muhammed b.İshak.Ebû Abdullah .Kısaca İbnu İs-hak diye meşhurdur.İsiâmın ilk tarihçisidir.Eseri bize kadar henüz tam olarak intikal etmemiştir. İbnu îshak'ın iki cildlİk eserinin yarısına kadar olan bölümü Prof .Dr.Muhammed Ha-midullah tarafından 1396 / 1976' da Rabat (Fas) da neşredilmiştir." Kitâbu'l-Magâzî" adlı bu eseri.bize üzerinde işlenmek suretiyle İbnu Hişâm tarafından da

nakledilmiştir. İbnu Is-hak'ın "Kitâbu'l-Mubtedâ" veya "Mubtedâ el-halk" veyahutta "Kitâbul-mebde' ve kısas el-Enbiyâ" adlı bir eseri daha olduğu zikredilmektedİr.Enes b.Mâlik ve Saîd b.el-Museyyible görüşmüştür. (Bkz: İslâm Ansiklopedisi : 5 / 2-s : 757; Tchzib: 9 / 38-46) (M)
[404] Büyük iki küp .(M)
[405] Burada Hişam'ın itirazı yerinde değildir.Zira Ibnu Is-hak'ın Fâtıma b.el-Munzir'den ,perde arkasından veya yazışma (kitabet) sureti ile rivayette bulunmuş olması mümkün-dür.Bu meselenin daha geniş izahı için bkz: (Tehzîbu't-Tehz-îb: 9 / 40-41-42- 43-45-46) (M)
[406] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 461-469.
[407] HAN: 3 / 286 .
[408] Bkz: s .101 ve dipnotu.
[409] Şair.Kendisim aşkın öldürdüğü âşıklardan biridir. (Kitâbu'ş-Şi'r ve'ş-Şuarâ : 394,Leyden 1902 tab'ı) (M)
[410] Kitâbu'ş-Şi'r ve'ş-Şuarâ : 395 Leyden 1902 tab'ıIM)
[411] A.g.e. 358
[412] A.g.e : 360 (Leyden 1002 tab'ı) (M)
[413] Anlaşıldığına göre Hind.tm şairin yakınlarından "yle evlenmiş ;dolayısıyla şair de onun akrabalarından biri ve Hind'in visali kendisi için imkânsızlaşmıştır .Nasıl kını.kılıcı korursa,ben de akraba olduğum için Hind'i yn bir kın'a be nZedim.de m ek olur.Yay ve oklan elinde.şaşkınlıktan kinaye dir. Çünkü kılıç kullanılacak bir y rde yay ve ok kullanmak ancak şaşkınlıkla olur.
[414] Asâ ile mızrak arasındaki bir büyüklükte ucu de- baston..
[415] Kitâb-ı Mukaddes :Tekvîn; 37 / 12-36
[416] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 469-476.
[417] BUH: 34 / 113:37 / 20.HAN: 2 / 287,347,382.
[418] Zemmâra: remz'den remmâze de denmiştir .Remz ise kaş göz ile veya dudak ile işaret edilmesidir ki.fahişeler böyle yaparladı.Sa'leb "Zemmâr.güzel fahişe'ye denir.ez-zemmîr de güzel oğlan demektir." demiştir.el-Ezherî de,Rasûlullahın şarkıcı kadını kasdetmiş olması da muhtemeldir." demiştir. "Ğmaun zemîrun" denilir ki güzel şarkı demektir.Bir kimse şarkı söylediği zaman da "zemera" denir.-Nihaye'den-
[419] Tâc : 3 / 240 İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 476-478.
[420] Cerhed b.Rizâh b.Adiyy el-Eslemî ,Ebû Adirrah-man.Ehli suffa'dan İdi.61 senesinde vefat ettiği söylenir. (Bkz: Tehzîbu't-Tehzîb: 2 / 69) (M)
[421] Krş,HAN: 1 / 71.
[422] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 478-480.
[423] TIR: 7 / 96.
[424] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 480-481.
[425] HAN: 2 / 8,33
[426] Yani uğurlu (meymûn) kelimesi "yemîn (sağ) " kelimesinden, uğursuz (meş'ûm) kelimesi de" şimal (Şu'm) " kelimesinden alınmadır. (M)
[427] en-Nihâye'de: elcedef,Yemen'de yetişen bir bitkidir ki,onu yiyen susamaz.Onun .üzeri açık bırakılan içecek ve diğer şeyler olduğu da söylenmiştir,Müellif "Ğarîbul-Hadis"inde şöyle demiştir:"CedefİN aslı kesmek demek-tir.Burada içeceğin .köpük, pislik gibi atılan kısmı kasdedil-miştir.Sanki bunlar içecekten kesilmiş ve atılmış gibidir, el-Herevî'de bu şekilde söyle mistir.-Musahhih-Hadis için bkz:Lisân : 10 / 367 (M)
[428] HAN: 6 / 439,464.
[429] Yani şeytamn,bkz:BUH: 33/ 8,11,12;59 / 11;93 / 21 ,HAN:3 / 156.285,309; 6 / 337.
[430] Krş,HAN: 1 / 105,119
[431] BUH: 77 / 33.HAN: 1 / 71,81
[432] İbrâhim b.Edhem olabilir.Te'vil'in fransızca raü-tercimi.İbrâhim en-Nazzâm olabileceğini söylemektedir. (BkzrLe Traite des divergences du hadith : 362) (M)
[433] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 481-485.
[434] HAN: 4 / 249.251.
[435] BUH: 76 / 4 ; MUS: 39,es Selâm, 26,hadis no: 2205
[436] Kitâbu'şŞi'r ve'ş-Şuarâ :72 (Leyden 1902 tab'ı) (M)
[437] eş-şukââ: Köken 'in çiçeği.Bazılarına göre bir dikenli ottur ki,güz mevsiminde sahralarda rüzgâr önünde yuvarlandığı için farsçada "Bâd-averd" derler.Bittiği yerde iki dirsek uzunluğunda o otun gövdesi olur.Içi boş tüylüce yaprağı ve tepesinde dikenli başı içinde kızılca ufak çiçeği olur.Ta-bibler katında kabız yapıcı ve kuratucudur.MüfredİI ve cem'î birdir.Lâkin Sibeveyh.mtifredi şukâât'dır der.(Ahterî kebîr'den sadeleştirilerek) (M)
[438] Kitâbu'ş-Şi'r ve"ş-Şuarâ : 208 (Leyden 1902 tab'ı)(M)
[439] BUH: 76/1 ,HAN: 1 / 377,413;3/ 156;4 / 278.
[440] Âyet.metİnde "kulu min tayyibâti mâ kesebtum" şekündedir.Bu şekilde bir âyet bulamadık .Ancak "kulu" yerine "enfikû" fiili konmuş şekliyle mevcuttur ki,meâlini yukarıda verdik. (M)
[441] Bir devayı mürekkep (bileşik) tir ki.Mağnîs hakim ihtira (İcad) edib,Andromax (Andromachus) nâm hakîm-i kadîm ona yüan etlerim ilâve eylemekle tekmil (mükemmel) eylemiştir.Ve ondan garaz ve maÇlub.o yılan etleriyie kâmil olmuştur.Tiryak ismini veren merkum (Andromax) dur.Ze-hirli haşerât sokmalarına iyi gelir. (Bkz: Kamus tercemesi: 3 / 796) (M)
[442] HAN: 2 /167.223.
[443] Bkz:s. 358 ve dipnotu.
[444] Arapçayı diğer dillerden üstün gören bu anlayışın Kur'an ve sünnet'in ruhunun telkin ettiği ırk ve dillerin nrensihine uvmadığını sövlemek gerekir. (Mİ
[445] HAN: 5/211
[446] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 485-491.
[447] HAN: 3 / 277
[448] BUH: 74 / 16.
[449] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 492-493.
[450] EBÛ DÂVUD: 1 / 34.35.HAN: 1 / 235.
[451] İki büyük küp demektir.Tahminen 95 kg. suya tekabül eder. (M)
[452] HAN: 2 / 12,23.26.
[453] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 493-494.
[454] EBU DAVUD: 5 / 23.HAN: 1 / 280;2 / 97.
[455] A.g.e: 5 / 23 (2 / 153)
[456] A.g.e :5 / 23 (2 /153) ,Krş, BUH:25 /31.33.
[457] BUH: 2S/ 33,34.
[458] Krş,MUS:15 / 17 (Hadis nu: 129) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 494-495.
[459] HAN:1 / 294;2 / 222
[460] MUS,39 es-Selâm.21, hadis no: 2198 (İV/ 1726) Krş, BUH: 76 / 35.
[461] Keler cinsinden.üzerİ benekli zehirli bir hay-van.(M)
[462] Tinnîn.büyük yılan demektir.Şam nüshasında böyledir.Diğer iki nüshada ise tinnîn yerine "el-bîş" vardır.Bu iki nüshanın birinde bîş'in açıklaması vardır:"Agır bir ot" Kamus' da ise: el-bîş,zencefil gibi bir ottur.Yaş ve kuru olur.Bazan içinde her hayranı öldürebilen bir zehir bulunan ota da denir.Bunun panzehiri blş faresi ve bıldırcındır ki.ikisi de bu ot ile beslenirler fakat ölmezler.Misk ilâcı da fayda verir. (el-Bîş : Düğün çiçeğigillerden uzun saplı ,koyu mavi çiçekli bir bitki ki,yapraklan ve kökü çok zehirli olur.-Arapça -Türkçe büyük lügat: 176) (M)
[463] Hkçağ felsefesine göre tıb ve benzeri ilimlerin de felsefe içersinde mütâlea edildiği tekrar hatırlansın .(M)
[464] Hz.Ali'nin a sh abında n.Bkz:el-Muğnî fi'd-du'afâ, 11.783. (M)
[465] el-Ferrâ (Ebû Zekeriyyâ ed-Deylemî J Kûfell meşhur filolog. el-Kisâî'nin talebesİdir. "Hudûdu'l-i'râb" ve "Maâ-ni'1-Kur'ân" adlı eserleri yardır (Bkz: Keşfu'z-Zunûn: 1 / 635; 2/1730) (M)
[466] Diğer iki nüshada:" zarar vermek".
[467] HAN: 3/118, BUM: 16/11
[468] Bkz: 2.12
[469] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 495-502.
[470] Madisçilere tanınmıyor. (Bkz: Tcnzîlut't-Tehzîb: 12/113) (M)
[471] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 502-504.
[472] BUH: 6/5
[473] BUH: 6 / S.HAN: 6 / 336.
[474] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 504-505.
[475] HAN: 4/10

[476] Geniş tafsiât için bkz: İslâm Ansiklopedisi :5 / l,s: 18.Halk arasında Haccac-ı zâlim olarak meşhurdur. (M)
[477] Rum diyarında bir geçit adı .Bkz: Mu'cemu m'a'sta'cem.III.lOSO. (M)
[478] Kitab-ı Mukaddes: Tekvin; 41/1-7
[479] el-Asmaî'nîn talebesi .(M)
[480] BÜH: 91 / 26.HAN: 2 / 269,395
[481] Ebul-Mikdâm .Sabit b.Hürmüz'ün bu zat olması muhtemeldir. (Bkz: Tehzîbu't-Tehzîb : 2 / 16 (M)
[482] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 505-508.
[483] BUH: 19/18
[484] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 508-510.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22: SIYER BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø SAVAŞ BAŞLAMAZDAN ÖNCE ISLAMA DAVET ETMEK GEREKIR

1548- Ebû'l Bahterî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Selman-ı Farisî'nin komutanı olduğu islam ordularından biri İran kalelerinden birini kuşattı, Askerler, Selman'a: Ey Ebû Abdullah onlara karşı taarruza geçmeyecek miyiz? Dediler.

Selman; bırakın beni Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim gibi ben onları İslam'a davet edeyim dedi ve muhasara altındaki kalenin içindeki insanlara gelerek şöyle konuştu: Ben de sizin gibi bir insanım ve İranlıyım, Arap olan şu askerlerin bana itaat ettiklerini görüyorsunuz. Eğer Müslüman olursanız bizim gibi aynı haklara sahip olacak aynı mesuliyetleri yükleneceksiniz. Eğer dininiz üzere kalmakta ısrar ederseniz boyunlarınız eğilmiş olarak bize cizye verin sizi dininiz üzere bırakalım bizim idaremiz altında yaşayın… Selman; Farsça olarak onlara şöyle konuşmasını sürdürdü: Hiçbir yönden üstün övülen kişiler değilsiniz. Eğer tüm bu tekliflerimizi kabul etmez iseniz her toplum gibi sizinle de savaşacağız…

Onlar da: Biz cizye vermeyiz ve sizinle savaşacağız dediler. bunun üzerine askerler Selman'a: haydi artık taarruz etmeyelim mi? Dediler. Selman hayır dedi. Muhasara altındakileri üç gün davet ettikten sonra askerlere taarruz ediniz emrini verdi. Bunun üzerine biz de taarruz ettik ve sonunda kaleyi fethettik. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 82)

Tirmizî: Bu konuda Büreyde, Numân b. Mukarrin, İbn Ömer, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet etmiştir.

Selman hadisini sadece Atâ b. Sâib rivâyetiyle bilmekteyiz. Muhammed'den işittim diyordu ki: Ebûl Bahterî, Ali'ye ulaşmadığı için Selman'a da ulaşmamıştır; çünkü Selman, Ali'den önce vefat etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup kafirleri savaştan önce İslam'a davet etmeyi öngörmüşlerdir. İshâk b. İbrahim'in görüşü budur ve şöyle der: **"Savaştan önce davet yapılırsa bu güzel olur ve İslam askerlerinin heybetini artırır."** Bazı ilim adamları ise "Bugün için davete gerek yoktur." Ahmed diyor ki: Bugün İslam'dan haberi olmayan ve davet edilmesi gereken bir kimsenin var olduğunu bilmiyorum. Şâfii diyor ki: Düşman, İslam'a davet edilmeden savaşa başlanmaz. düşman orduları buna fırsat vermedikleri ve savaş için acele ettikleri zaman davetin kendilerine ulaşmış olduğu kabul edilir.

BÖLÜM: 2

Ø EZAN IŞITILEN VE MESCID GÖRÜLEN YERE SAVAŞ AÇıLMAZ

1549- İbn Isam el Müzenî (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, ki Peygamberle sohbet eden birisidir, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir ordu ve akıncı birliği göndereceğinde onlara şöyle derdi: Savaş için gittiğiniz bölgede bir mescid görürseniz ve ezan sesi işitirseniz o bölge halkından kimseyi öldürmeyin."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 91)

Tirmizî: İbn Uyeyne hadisi garibtir.

BÖLÜM: 3

Ø GECE BASKıNLARı VE AKıNLAR

1550- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'e savaş için çıktı ve geceleyin oraya vardı. Bir topluma geceleyin varırsa oraya baskın yapmaz sabah olmasını beklerdi. Sabah olunca Yahudiler ellerinde sepetleri ve tarım aletleriyle kalelerinden çıktılar. Karşılarında İslam ordusunu görünce vallahi güçlü ve yeterli ordusuyla Muhammed! Ordusu beş bölümden oluşan Muhammed dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allahû ekber Hayber mutlaka yıkılıp elimize geçecektir. Biz İslam askerleri bir toplumun memleketine girersek uyarılan o kafirlerin sabahı çok kötü olur."** (Müslim, Cihâd ve Siyer: 1; Buhârî, Cihâd ve Siyer: 129)

1551- Ebû Talha (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir topluma karşı üstün gelip muzaffer olunca onların topraklarında üç gün kalırdı."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 122)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. aynı şekilde Humeyd'in, Enes'den rivâyet ettiği (1550) nolu hadiste hasen sahihtir.

İlim adamlarından bir kısmı gece baskını ve akınlar yapılabileceğine izin vermişlerdir. Bazıları ise gece baskını ve akın yapmayı hoş görmezler. Ahmed ve İshâk diyor ki: Düşmana geceleyin baskın yapılmasında bir sakınca yoktur derler.

Hadiste geçen **"Vafaka Muhammedün el hamîse"** sözünün anlamı **"Muhammed'in tam teşkilatlı ordusu"** demektir.

BÖLÜM: 4

Ø SAVAŞTA YAKıP YıKMA VAR MıDıR?

1552- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), nadîr oğullarının hurmalarının kesilmesi ve yakılmasını emretti, o yakılan hurmalık Büveyre hurmalığı idi. Bunun üzerine Allah, Haşr sûresi 5. ayetini indirdi.(Onların hurma ağaçlarından her ne kestiyseniz veya kökleri üzerinde her ne bıraktıysanız hepsi Allah'ın izniyle olmuştur…) (Müslim, Cihâd: 10; İbn Mâce, Cihâd: 31)

Tirmizî: Bu konuda ibn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarından bir kısmın uygulaması bu hadise göre olup ağaçların kesilmesi ve kalelerin yıkılmasında bir sakınca görmezler. Kimi ilim adamları da bunu hoş karşılamaz. Evzâî bu görüşte olup şöyle der: Ebû Bekir meyve veren ağacın kesilmesini ve binaların yıkılmasını yasakladı kendisinden sonraki Müslümanlar da aynı şekilde uyguladılar.

Şâfii der ki: Düşman topraklarında gerektiği şekilde yakıp yıkmakta ve meyveleri koparmakta bir sakınca yoktur.
Ahmed der ki: Bazı stratejik durumlarda bu belki de kaçınılmaz olacaktır. Fakat boş ve manasız yere yakılıp yıkılmaz.
İshâk ise şöyle der: Yakıp yıkmak düşmanı yıldırıp korkutacaksa bu sünnettir.

BÖLÜM: 5

Ø GANIMETLER ISLAM ÜMMETINE HELAL KıLıNMıŞTıR

1553- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah beni Peygamberlerden veya ümmetimi diğer ümmetlerden üstün ve değerli kılıp ganimeti de bize helal saymıştır."** (Müslim, Mesacid: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ebû Zerr, Abdullah b. Amr, Ebû Musa, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Umâme hadisi hasen sahihtir.

Seyyar: Muaviye oğullarının azâdlısı Seyyar'dır. Süleyman et Teymî ve Abdullah b. Bahîr ve pek çok kimse kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.

Ali b. Hucr, İsmail b. Cafer vasıtasıyla A'lâ b. Abdurrahman'dan babasından ve Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiklerine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Altı konuda diğer Peygamberlerden üstün ve değerli kılındım: "[1-] Cevamiul Kelim = az sözcükte çok mana ifade etme kabiliyeti" bana verildi. [2-] Düşmanların kaplerine Allah tarafından korku salınması sebebiyle daima savaşlarda galip geldim. [3-] Ganimet malları ümmetler içersinde sadece bana helal kılındı. [4-] Yeryüzünün tamamı benim için mescid ve tertemiz kılındı. [5-] Tek bir topluma değil tüm insanlığa gönderildim. [6-] Peygamberlik benimle son buldu ben son peygamberim. (Müslim, Mesacid: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø GANIMET MALLARı HEM ASKER HEMDE BINITINE VERILIR MI?

1554- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), ganimet mallarını dağıtırken at için iki hisse asker için bir hisse ayırdı."** (İbn

Mâce, Cihâd: 36; Ebû Dâvûd, Cihâd;143)

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî yoluyla Süleym b. Ahzar'dan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Mücemmî' b. Cariye, İbn Abbâs, Ebû Amre ve babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamının uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, Evzâî, Mâlik b. Enes, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle derler: **"Atlı mücahide üç hisse verilir, iki hissesi atına bir hissesi kendisine. Piyade olarak savaşa katılana ise tek hisse verilir."**

BÖLÜM: 7

Ø YOLCULUK VE ASKERÎ BIRLIKLERDE SAYı KAÇ OLMALı?

1555- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yolculuk yapmakta arkadaşların en hayırlı sayıda olanı dört kişidir. Müfrezelerin en hayırlı ve ideal olanı dört yüz kişilik olanıdır." Orduların hayırlısı dört bin kişilik olanıdır. Oniki bin kişilik ordunun mağlub olması azlıktan dolayı değildir.** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 81; Dârimî, Siyer: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi Cerir b. Hazim'den başka pek çok kişi müsned olarak rivâyet etmemiştir. Aynı hadis Zührî vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v.)'den mürsel olarak rivâyet edilmektedir. Yine bu hadisi Habban b. Ali el Anezî; Ukayl'den, Zührî'den, Ubeydullah b. Abdullah'tan, İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir. Leys b. Sa'd; yine bu hadisi Ukayl'den ve Zührî'den mürsel olarak rivâyet etmektedir.

BÖLÜM: 8

Ø SAVAŞA KATıLAN KADıNLARA DA GANIMET MALıNDAN HISSE AYRıLıR MI?

1556- Yezîd b. Hürmüz (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Necdet el Harurî, İbn Abbâs'a mektup yazıp Rasûlullah (s.a.v.)'in savaşta kadınlara yer ayırıp ayırmadığını ve onlara ganimetten bir pay verip vermediğini sormuştu. İbn Abbâs bu mektuba şu cevabı yazdı: Bana mektup yazarak Rasûlullah (s.a.v.)'in kadınları savaşa iştirak ettirip ettirmediğini soruyorsun? Rasûlullah (s.a.v.) kadınlardan da bir kısmını savaşa iştirak ettirirdi. Onlarda yaralıları tedavi ederlerdi. Ganimet mallarından da az miktar alırlardı. Onlara belli bir hisse takdir etmemişti. (Müslim, Cihâd: 48; Ebû Dâvûd, Cihâd: 141)

Tirmizî: Bu konuda Enes ve Ümmü Atıyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî ve Şâfii de aynı görüştedir. Bazı âlimlerde kadına ve çocuğa da hisse verilir derler. Evzâî bunlardandır. Evzâî der ki: Peygamber (s.a.v.), Hayber'de çocuklara da hisse ayırmıştır. Müslümanların imamları ve idarecileri de harb bölgesinde doğan her çocuğa da bir hisse ayırmışlardır. Yine Evzâî şöyle devam eder: Peygamber (s.a.v.), Hayber'de kadınlara da hisse ayırmış olup bundan sonra da Müslümanların uygulaması hep böyle olagelmiştir. Aynı şekilde Ali b. Haşrem İsa b. Yunus vasıtasıyla Evzâî'den böylece bize aktarmışlardır. Hadiste geçen **"Yuhzeyne minel ganimeti"** sözünün manası ganimetten kendilerine bir şeyler verilirdi demektir.

BÖLÜM: 9

Ø SAVAŞA KATıLAN KÖLEYE GANIMETTEN HISSE VERILIR MI?

1557- Âb-ıl Lahm'ın azâdlı kölesi Umeyr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Efendilerimle birlikte Hayber gazvesinde bulundum. Benim hakkımda Rasûlullah (s.a.v.) ile konuştular ve ona benim köle olduğumu söylediler. Rasûlullah (s.a.v.) emretti de kılıç kuşandım birde baktım ki yaşımın küçük boyumun kısa olmasıyla kılıç yerde sürünüyor. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana bazı hurda eşyalar verilmesini emretti sonra ben Rasûlullah (s.a.v.)'e akıl hastalarını okuyup tedavi ettiğim bir muska gösterdim. Oda ondan bazı bölümlerini atıp bazı bölümlerini tutmamı bana emretti. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 141; Müslim, Cihâd: 48)

Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup köleye hisse verilmez ancak bahşiş olarak bir şeylerle, kölenin gönlü alınmış olur. Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 10

Ø MÜSLÜMANLARLA BIRLIKTE SAVAŞA KATıLAN ZIMMÎYE GANIMETTEN PAY VERILIR MI?

1558- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gazası için çıktı Harretül Veber denilen yere vardığında müşriklerden cesaret ve bahadırlığı ile tanınan bir adam kendilerine katıldı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Allah'a ve Rasûlüne inanıyor musun? deyince adam hayır dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de: O halde geri dön bir müşrikten yardım isteyecek değilim buyurdular. (Müslim, Cihâd: 51; Ebû Dâvûd, Cihâd: 142)

Bu hadis geçen şeklinden daha uzundur.

Bu hadis hasen garibtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup şöyle derler: **"Müslümanlarla beraber düşmana karşı savaşsalar bile zimmilere ganimet malından hisse verilmez.** Bazı ilim adamları ise: **"Müslümanlarla birlikte savaşa katıldıkları durumda kendilerine hisse verilebilir"** derler.

Zührî'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) kendisiyle beraber savaşan Yahudiden bir guruba ganimetten hisse ayrılmıştı. Bunu bu şekilde bize Kuteybe b. Saîd, Abdulvaris b. Saîd vasıtasıyla Urve b. Sabit'den ve Zührî'den böylece rivâyet etmiş olup bu hadis hasen garibtir.

1559- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Eş'arîlerden bir gurupla birlikte Hayber'e, Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim. Bize de Hayber'i fethedenlerle beraber ganimet mallarından bir hisse vermişti."** (Buhârî, Meğazi: 40; Ebû Dâvûd, Cihâd: 140)

Bu hadis hasen sahih garibtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

Evzâî diyor ki: Her kim, savaşa katılan asker ve binitlerine ganimet dağıtımı yapılmazdan önce Müslümanlara katılırsa ona da ganimetten hisse verilir.

Büreyd: Ebû Büreyde diye künyelenir. Güvenilir bir kimsedir. Kendisinden Sûfyân es Sevrî, İbn Uyeyne ve başkaları hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 11

Ø MECÛSÎLERIN KULLANDıKLARı KAPLAR MÜSLÜMANLAR TARAFıNDAN KULLANıLABILIR MI?

1560- Ebû Sa'lebe el Huşenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e Mecusilerin kullandıkları çömlek ve tencerelerden soruldu da Onları tertemiz yıkayın sonra onlarda yemek pişirin buyurdu ve köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etlerini yemeği yasakladı."** (Buhârî, Zebaih: 14; Ebû Dâvûd, Et'me: 32)

Bu hadis başka şekilde Ebû Sa'lebe'den rivâyet edilmiştir. Ebû İdris el Havlanî'de Ebû Sa'lebe'den rivâyet ediyor. Ebû İdris el Havlanî'de Ebû Sa'lebe'den hadis işitmemiştir fakat bu hadisi Ebû Esma ve Ebû Sa'lebe'den rivâyet etmiştir.

Hennâd İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Hayve b. Şüreyh'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Rabia b. Yezîd ed Dımışkî'den işittim şöyle diyordu: Ebû İdris el Havlanî, Aizullah b. Ubeydullah'tan bize haber vermiştir. Ebû Sa'lebe el Huşenî'den şöyle söylediğini işittim: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek: Biz ehli kitap dediğimiz insanların memleketlerinde bulunur onların kaplarından yeriz."** Bunun üzerine buyurdular ki: Başka kap bulursanız onların kaplarından yemeyin başka kap bulamazsanız o kapları yıkayın ve onlardan yemek yeyin.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 12

Ø GANIMET MALıNDAN VERILEN ILAVE HISSE (NEFL)

1561- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) ordudan bir müfrezeyi önden gönderirdi, onlarda düşman kuvvetlerine saldırıp bir ganimet elde ettikleri zaman o ganimetin beşte biri çıkarıldıktan sonra kalanın dörtte biri o müfrezeye ait olurdu, kalan dörtte üçe ise diğer askerler de ortak olurlardı savaş bittikten sonra yine bir müfreze düşman kuvvetlerine saldırıp yine bir şeyler elde ederse bu sefer elde ettiklerinin beşte biri ayrıldıktan sonra kalanın üçte biri müfrezeye geri kalana ise tüm ordudaki askerler ortak olurlardı. Bu; teşvik için böyle yapılırdı."** (İbn Mâce, Cihâd: 35; Dârimî, Cihâd: 42)

Bu konuda İbn Abbâs, Habib b. Mesleme, Ma'n b. Yezîd İbn Ömer ve Seleme b. Ekvâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Ubâde hadisi hasendir. Bu hadis Ebû Sellam vasıtasıyla ismi belirtilmeyen bir adamdan rivâyet edilmiştir.

Hennâd, Ebû'z Zinad vasıtasıyla babasından Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, İbn Abbâs'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bedr günü kılıcı Zülfikarı nefel olarak yani ganimet taksimi dışında fazladan olarak almıştı ki bu kılıç Uhud günü hakkında rüya gördüğü kılıçtır.

Bu hadis hasen garibtir. Bu şekliyle sadece İbn ebiz Zinad rivâyetiyle bilmekteyiz.

İlim adamları beşte birden tenfil meselesinde değişik görüşler ortaya koymuşlardır.

Mâlik b. Enes der ki: Rasûlullah (s.a.v.) bütün savaşlarda tenfil yaptığı bana ulaşmadı. Bazı savaşlarda tenfil yaptığını öğrenmiş bulunmaktayım buda ganimetten önce veya sonra devlet başkanının görüşüne göre yaptığı bir uygulamadır.

İbn Mansur ise şöyle diyor: Ahmed'e Peygamber (s.a.v.), beşte biri ayırdıktan sonra dörtte birini nefel olarak verirdi dönüşte ise yine beşte birden sonra kalanın üçte birinin verildiğini söylemiştim de o da şöyle dedi: Beşte biri çıkardıktan sonra geriye kalandan tenfil yapardı ve bu tenfil de bu oranları geçmezdi.

Tirmizî: Bu hadis İbn'ül Müseyyeb'in görüşüne göre beşte birden yapılan tenfildir. İshâk'ta aynı görüştedir.

BÖLÜM: 13

Ø MÜCAHIDIN ÖLDÜRDÜĞÜ KIŞININ ŞAHSÎ EŞYASı MÜCAHIDE AITTIR

1562- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Her kim düşmandan birini öldürür ve bu konuda bir delili olursa onun şahsî eşyası o kimseye ait olur."** (Buhârî, Humus: 18; Müslim, Cihâd: 13)

Tirmizî: Bu hadis biraz uzuncadır. İbn ebî Ömer Sûfyân vasıtasıyla Yahya b. Saîd'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır. Bu konuda Avf b. Mâlik, Hâlid b. Velid, Enes, Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Muhammed, Ebû Katâde'nin azâd edilmiş kölesidir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Evzâî, Şâfii, Ahmed bunlardandır.

Bazı ilim adamları ise devlet başkanının öldürülen kafirin şahsi eşyasından beşte bir ayırma hakkı vardır derler.

Sevrî: Tenfil şu demektir diyor: "Devlet başkanının kim bir şey elde ederse kendisinin olsun kimde düşmandan birisini öldürürse onun şahsî eşyası onun olsun demesinden ibarettir ki bu caizdir. Bunda beşte bir ayırmak yoktur.

İshâk ise şöyle der: Seleb, yani öldürülenin şahsi eşyası öldüren askerin kendisinindir. Ancak çok miktarda bir şeyler olursa ve devlet başkanı da ondan beşte bir almayı da uygun bulursa bu durumda alınabilir. Ömer b. Hattâb'ın yaptığı gibi.

BÖLÜM: 14

Ø GANIMET MALLARıN DAĞıTıLMAZDAN ÖNCE ALıNıP SATıLMAMASı

1563- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) taksim edilmeden önce askerlerin birbirlerine hisselerini satmalarını yasakladı."** (Dârimî, Siyer: 36)

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 15

Ø SAVAŞTA ESIR EDILEN HAMILE KADıNLARLA CINSEL ILIŞKI YAPıLAMAZ

1564- Irbad b. Sâriye (r.a.)'nin babasından haber verdiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), savaşta elde edilen hamile kadınlara doğum yapıncaya kadar cinsel ilişki kurulmasını yasakladı."** (Dârimî, Cihâd: 38)

Tirmizî: Bu konuda Rüfey' b. Sabit'den de hadis rivâyet edilmiştir. Irbad hadisi garibtir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göre olup **Evzâî der ki:** Bir kimse savaş esirlerinden hamile olan bir cariye satın alırsa Ömer'den rivâyet edilen cariyeye doğumunu yapıncaya kadar cinsel ilişki kurulmaz kaidesine göre bu iş böyledir. **Evzâî:** Hür kadınlara gelince iddet beklemeleri emredildiğine dair sünnet geçerlidir.

Evzâî'nin bu her iki sözünü de Ali b. Haşrem, İsa b. Yunus vasıtasıyla Evzâî'den bana aktarmışlardır.

BÖLÜM: 16

Ø MÜŞRIKLERIN YEMEKLERINDEN YENILEBILIR MI?

1565- Kabîsa b. Hülb (r.a.) babasından aktardığına göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e Hıristiyanların yemeklerinden yemenin durumunu sorduğumda şöyle buyurdu: Herhangi bir yemekten dolayı sakın kalbine bir şüphe düşmesin değilse bu konuda şüphelenen ve aşırı giden Hıristiyanlara benzemiş olursun."** (İbn Mâce, Cihâd: 26; Buhârî, Zebaih: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. **Mahmûd dedi ki:** Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, Simak'den, Kabîsa'dan ve babasından bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. **Yine Mahmûd şöyle diyor:** Vehb b. Cerîr, Şu'be'den, Simak'den, Mürrî b. Katarî'den, Adiyy b. Hatîm'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göre olup ehli kitabın yiyeceklerinden yemeye izin verilmiştir.

BÖLÜM: 17

Ø SAVAŞ ESIRLERINDEN ANNE ILE ÇOCUK BIRBIRINDEN AYRıLMAZ

1566- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Her kim savaşta elde edilen esirlerden anne ile çocuğunu birbirinden ayırırsa Allah'ta o kimseyi kıyamette sevdiklerinden ayırır."** (Dârimî, Siyer: 39)

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup savaşta elde edilen esirler arasında anneyi çocuğundan çocuğu babasından ve kardeşleri birbirinden ayırmanın hoş olmadığını söylemişlerdir.

BÖLÜM: 18

Ø ESIRLERIN ÖLDÜRÜLMESI VEYA FIDYE ALıNARAK BıRAKıLMASı

1567- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cibril kendisine geldi ve şöyle dedi: **"Onları yani ashabını Bedir esirleri hakkında serbest bırak ya öldürülmelerini veya gelecek yıl kendilerinden onlar kadar kimse öldürmek şartıyla fidye almayı tercih etsinler."** Ashab ta: **"Fidye almayı ve bizden de bir o kadar öldürülmemizi tercih ediyoruz"** dediler. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda İbn Mes'ûd, Enes, Ebû Berze, Cübeyr b. Mut'ım'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis Sevrî'nin rivâyeti olarak hasen garibtir. Bu hadisin Sevrî'nin rivâyetinden olduğunu sadece İbn ebî Zaide'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

Ebû Üsâme, Hişâm'dan, İbn Sirîn'den, Ubeyde'den ve Ali'den de benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

İbn Avn; İbn Sirîn'den, Ubeyde'den, Ali'den mürsel olarak rivâyet ediyor.

Ebû Dâvûd el Haferî'nin adı Ömer b. Sa'd'tır.

1568- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlardan iki kişi karşılığında müşriklerden bir kişiyi serbest bırakmıştı. (Dârimî, Siyer: 28)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Kılâbe'nin amcası Ebû'l Mühelleb'tir. İsmi Abdurrahman b. Amr'dır. Muaviye b. Amr olduğu da söylenmektedir. Ebû Kılâbe'nin ismi Abdullah b. Zeyd el Cermiy'dir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup devlet başkanının esirlerden dilediğini serbest bırakma dilediğini öldürme dilediğini de fidye mukabili salıverme hakkı vardır. Derler. Bazı ilim adamları ise öldürülmelerini fidye almaya tercih ederler.

Evzâî der ki: Kıtal (Muhammed) sûresi 4. ayetinin Bakara sûresi 191. ayetiyle neshedilip hükmünün kaldırıldığı bize ulaşan bilgiler arasındadır.

Aynı şekilde Hennâd, İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Evzâî'den bize hadis rivâyet etmiştir.

İshâk b. Mansur diyor ki: Ahmed'e: Esir alınan kişinin öldürülmesi mi yoksa fidye alınarak salıverilmesi mi sence daha sevimlidir? Diye sordum. **Şöyle cevap verdi:** "Fidye vermeye gücü yeterse bunda bir sakınca yoktur öldürüldüğünde de yine bir sakınca yoktur." **İshâk diyor ki:** Esirlerin kılıçtan geçirilmesi benim hoşuma gider ama tanınmış biri olursa pek çok kimsenin dikkatini çekmek için gerekenin yapılmasını da severim.

BÖLÜM: 19

Ø SAVAŞTA KADıN VE ÇOCUKLAR ÖLDÜRÜLMEZ

1569- İbn Ömer (r.a.)'in haber verdiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in savaşlarının birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu, Rasûlullah (s.a.v.) bunu çirkin gördü ve kadınlarla çocukların öldürülmesini yasakladı."** (Dârimî, Siyer: 25; Buhârî, Cihâd: 146)

Bu konuda Büreyde, Rebah = Rebah b. er Rabî' de denilir. Esved b. Seri' İbn Abbâs ve Sa'b b. Cessâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise uygundur. Yani çocuk ve kadınların öldürülmesini hoş görmezler. Sûfyân es Sevrî ve Şâfii bunlardandır. Bazı ilim adamları ise geceleyin düşmana baskın yapmaya bu arada kadın ve çocuk öldürülmesine izin vermişlerdir. Ahmed ve İshâk'ın görüşü budur; gece baskın yapmaya izin vermişlerdir.

1570- Sa'b b. Cessâme (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **Ey Allah'ın Rasûlü dedim. Atlarımız müşriklerin kadın ve çocuklarından bir kısmını çiğnedi! Rasûlullah (s.a.v.)'de; Onlar babalarından bir parçadır."** Buyurdular. (Müslim, Cihâd ve Siyer: 9; Ebû Dâvûd, Cihâd, 111)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø SAVAŞTA DÜŞMANLAR ATEŞLE YAKıLARAK AZÂBLANDıRıLAMAZ

1571- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir miktar askerle beraber bizi savaş için gönderdi ve Kureyşten falan ve filanı bulursanız onları ateşte yakın buyurdu."**

Çıkacağımız esnada ise şöyle dedi: Falan ve filanı ateşte yakınız diye emretmiştim fakat ateşle sadece Allah azâb eder, siz onları yakalarsanız öldürünüz. (Buhârî, Cihâd: 148; Dârimî, Siyer: 24)

Bu konuda İbn Abbâs, Hamza b. Amr ve Eslemî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının görüşü de bu hadise göredir. Muhammed b. İshâk bu hadisin senedine Süleyman b. Yesâr ile Ebû Hüreyre arasına bir kimse daha ilave etmiştir. Pek çok kimse Leys'in rivâyeti gibi rivâyet etmektedir. Fakat leys b. Sâd'ın rivâyeti daha sahih ve güzeldir.

BÖLÜM: 21

Ø GANIMET MALLARıNA KARŞı HAINLIK YAPMAK

1572- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim kibirden, ganimete hainlik etmekten ve borçlanmaktan uzak olarak ölürse; (şirke düşmez ise) mutlaka Cennete girecektir."** (İbn Mâce, Sadaka: 12; Dârimî, Büyü: 52)

Bu konuda: Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid el Cühenî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1573- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kimin ruhu, cesedinden şu üç şeyden uzak olduğu halde ayrılırsa, (şirke düşmemiş ise) mutlaka Cennete girecektir;**

1- Zekatı verilmeyen mal,

2- Ganimet malına hainlik etmek,

3- Borçtan uzak durmak." (İbn Mâce, Sadaka: 12; Dârimî, Büyü: 52)

Saîd değişik bir rivâyette **"zekatı verilmeyen mal"** Ebû Avâne onun yerine **"kibir"** demekte ve hadisin senedinde **"ma'dan"** ı zikretmemektedir. Saîd'in rivâyeti daha sahihtir.

1574- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e falan kimse şehîd oldu denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **"Hayır! Ganimet malından aşırdığı bir elbise yüzünden o kişiyi Cehennem'de gördüm."** sonra şöyle buyurdu: **"Kalk! Ey Ali, Üç sefer şöyle ilan et: Cennete sadece mümin olanlar girecektir."** (Müslim, İyman: 48)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 22

Ø KADıNLAR DA BAZı GÖREVLER IÇIN SAVAŞA KATıLABILIR

1575- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Süleym ve onunla birlikte bazı kadınlarla savaşa katılırdı da onlar su dağıtırlar ve yaralıları tedavi ederlerdi."** (Müslim, Cihâd: 47; Ebû Dâvûd, Cihâd: 32)

Tirmizî: Bu konuda Rübeyyi' binti Muavviz'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 23

Ø MÜŞRIKLERIN HEDIYELERI KABUL EDILIR MI?

1576- Ali (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Kisra'nın kendisine gönderdiği hediyeyi kabul etmişti. Devlet başkanları kendisine hediye gönderirlerdi de onları kabul ederdi."** (Ebû Dâvûd, Harac: 33)

Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir. Süveyr b. ebî Fahîte'nin ismi Saîd b. İlâka'dır. Süveyr; Ebû Cehm künyesiyle anılır.

BÖLÜM: 24

Ø MÜSLÜMAN OLMAYAN KIMSELERDEN HEDIYE KABUL EDILIR MI?

1577- Iyaz b. Hımar (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e bir adam tarafından bir şey veya bir deve hediye edilmişti de Rasûlullah (s.a.v.), O adama Müslüman oldun mu? Buyurdu, O'da hayır deyince Rasûlullah (s.a.v.), müşriklerin hediyelerini kabul etmem bana yasaklandı buyurdu."** (Ebû Dâvûd, Harac: 33)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Hadiste geçen **"Zeb'"** kelimesi hediyeler anlamındadır. Rasûlullah (s.a.v.)'den müşriklerin hediyelerini kabul ettiği rivâyet edilmiştir. Bu hadiste ise böyle denmektedir. Muhtemeldir ki önceleri kabul ediyorken sonradan bu yasaklama getirilmiştir.

BÖLÜM: 25

Ø ŞÜKÜR SECDESI HANGI HALLERDE YAPıLıR?

1578- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) kendisini sevindiren bir haber aldı mı hemen Allah için secdeye kapanırdı."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 162)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir; sadece bu şekilde Bekar b. Abdulaziz'in rivâyetiyle bilmekteyiz. İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup şükür secdesi yapılabilir derler. Bekkar b. Abdulaziz b. ebî Bekre Hadis rivâyeti yönünden orta yollu bir kimsedir.

BÖLÜM: 26

Ø EMÂN (GÜVENCE) VERENIN GÜVENCESI GEÇERLIDIR

1579- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kadın bile toplumu için eman verebilir yani Müslümanların faydasına olabilecek şeylerde ve şekilde bazı kimselere güvence verebilir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ümmü Hanî'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir. Muhammed'e bu hadis hakkında sordum. Bu hadis sahihtir dedi. Kesîr b. Zeyd, Velîd b. Rebah'tan hadis işitmiştir. Velid b. Rebah'ta Ebû Hüreyre'den hadis işitmiştir. Velid hadis rivâyet yönünden orta yollu birisidir.

Ebû Velîd ed Dımışkî, Velid b. Müslim'den naklederek İbn ebî Zi'b.'den Saîd el Makburî'den, Ukeyl b. ebî Tâlib, azâd edilmiş kölesi Ebû Mürre'den, Ümmü Hanî'den rivâyet ederek şöyle demiştir: "Kocamın akrabalarından iki kişiye eman verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Senin eman = güvence verdiğin kimselere bizde eman verdik."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Kadının eman vermesi de geçerlidir, derler.

Ahmed ve İshâk aynı görüşte olup kadın ve kölenin eman vermesini geçerli görürler. Bu hadis değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Ebû Mürre=Akîl b. ebî Tâlib'in azâdlı kölesidir. Ümmü Hani'nin de azatlı kölesi olduğu da söylenir, ismi; Yezîd'tir.

Ömer b. Hattâb'tan rivâyet edildiğine göre kölenin eman vermesi de geçerlidir. Ali b. ebî Tâlib ve Abdullah b. Amr'dan rivâyet edildiğine göre: **"Müslümanların zimmeti** (emanet) **alması ve emaneti koruması birdir, en aşağı konumda olanı bile bu zimmeti temsil eder."**

Tirmizî: İlim adamlarına göre bu hadisin manası Müslümanlardan birinin verdiği eman = güvence hepsi için geçerlidir. Yani hepsi vermiş gibidir.

BÖLÜM: 27

Ø VERILEN SÖZ VE YAPıLAN ANLAŞMALARA MUTLAKA UYULMALıDıR

1580- Süleym b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: Muaviye ile Rumlar arasında bir sözleşme vardı. Muaviye bu anlaşma süresi bitmeden önce Rumların ülkesine doğru yola çıkmıştı. Anlaşma süresi sona erince onlara baskın yapacak ve onlarla savaşacaktı, derken; Allahû ekber, hayret size hıyanet değil sözünüzde durmanız gerekir diyerek atın üzerinde veya binitin üzerinde birisi çıkageldi. Bir de baktılar ki bu adam Amr b. Abese imiş Muaviye bu

meseleyi kendisine sorunca şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Kimin herhangi bir toplumla arasında bir anlaşma varsa süresi sona erinceye kadar, yada karşılıklı olarak anlaşmayı vaktinden önce bozduklarını birbirlerine bildirmeden önce bu bağı ne yeniden bağlasın ne de çözsün."** Bunun üzerine Muaviye seferden geri döndü. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 152)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 28

Ø VERDIĞI SÖZDE DURMAYANLARA KıYAMETTE BIR SANCAK DIKILIR

1581- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Her sözünde durmayan kimse için kıyamet gününde bir sancak dikilecektir."** (Müslim, Cihâd: 4; Ebû Dâvûd, Cihâd: 150)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Saîd el Hudrî ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed'e; Süveyd'in Ebû İshâk'tan, Umâra b. Umeyr'den ve Ali'den rivâyet ettiği **"Her sözünde durmayan kimse için bir sancak dikilecektir."** Hadis hakkında sordum da şu cevabı verdi: **"Bu hadisin merfu olarak rivâyet edildiğini bilmiyorum."**

BÖLÜM: 29

Ø HENDEK SAVAŞıNDA SA'D B. MUÂZ'ıN DÜŞMAN GÜÇLERINE KARŞı TAVRı

1582- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hendek savaşında Sa'd b. Muâz yaralanmış ve kol damarlarından biri kopmuştu da Rasûlullah (s.a.v.) onu ateşle dağlayarak tedavi etmişti, Sa'd'ın kolu şişmişti. Sonra kanı tekrar bıraktı sonra tekrar dağlayarak tedavi etti fakat eli yine şişmişti Sa'd bu durumu görünce şöyle dedi: **"Allah'ım, beni Kurayza'ya karşı yüzümü güldürmeden canımı alma."** Bunun üzerine Sa'd'ın damarından akan kan kesildi, Kurayza oğulları onun hükmüne uymak üzere gelinceye kadar hiçbir damla akmadı sonra Rasûlullah (s.a.v.) kendisine haber gönderdi o da şöyle hüküm verdi: **"Erkeklerin öldürülmeleri kadınların sağ bırakılarak Müslümanların kendilerinden çeşitli hizmetlerde yararlanmaları."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Bunlar hakkında Allah'ın hükmüne isabet ettin"** buyurdu. Bunlar dört yüz kişiydiler bunların öldürülme işlemleri bitirilince Sa'd'ın damarı patladı ve kan kaybından öldü. (Ebû Dâvûd, Tıp: 7; İbn Mâce, Tıp: 24)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd ve Atıyye el Kurazî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1583- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Müşriklerin yaşlılarını öldürün genç çocukların hayatlarını bağışlayın." (Ebû Dâvûd, Cihâd: 111)

Şerh: *Sakal ve bıyığı bitmemiş çocuk demektir*

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Haccac b. Ertae, Katâde'den bir benzerini rivâyet etmiştir.

1584- Atıyye el Kurazî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Kurayza savaşı günü Rasûlullah (s.a.v.)'e gösterildik sakal ve bıyığı olanı öldürüyor, sakal ve bıyığı çıkmayanı serbest bırakıyordu. Ben sakal ve bıyığı çıkmamış olanlardandım da beni serbest bırakmıştı."** (Ebû Dâvûd, Hudud: 18; İbn Mâce, Hudud: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup, sakal bıyık etek koltuk tüylenmesini ergenlik çağı olarak kabul etmişlerdir. Yaşı ve ihtilam olup olmadığı bilinmeyen çocukların ergenlik çağı tüylenmelerinden bilinir demektedirler. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 30

Ø HER DÖNEMDE VERILEN SÖZLERDE DURULMASı GEREKTIĞI

1585- Amr b. Şuayb (r.a.)'in dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir hutbesinde şöyle buyurdu: **"Cahiliyye döneminde olsa bile verdiğiniz sözlerde durun yemininizi yerine getirin çünkü İslam bu işte daha fazla titizlik gösterir. İslam'da cahiliye dönemindeki yaptığınız miras ve benzeri sözleşmeler yaparak yenilikler ortaya koymayın."** (Müsned: 2/485)

Tirmizî: Bu konuda Abdurrahman b. Avf, Ümmü Seleme, Cübeyr b. Mut'ım, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve Kays b. Âsım'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 31

Ø MECUSILERDEN CIZYE ALıNMASı GEREKIR

1586- Becâle b. Abde (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Münazir Valisi Cez' b. Muaviye'nin katibi idim, Halife Ömer'den bize şu mektup geldi. Mektupta şöyle yazıyordu: "Vilayetinde bulunan Mecusilerin durumlarını kontrol ve tetkik ederek onlardan cizye vergisi al. Çünkü Abdurrahman b. Avf'ın bana haber verdiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Hecer Mecusîlerinden cizye alırdı. (Buhârî, Cizye: 1; Ebû Dâvûd, Haraç: 31)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1587- Becâle (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer, kendisine Abdurrahman b. Avf'ın şu haberi vermesine kadar Mecusîlerden cizye vergisi almazdı o haber şöyleydi: **"Rasûlullah (s.a.v.), Hecer Mecusilerinden cizye vergisi almıştı."** Bu hadis buradaki rivâyet edilenden daha uzundur. (Buhârî, Cizye: 1; Dârimî, Siyer: 59)

1588- Sâib b. Yezîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Bahreyn Mecusilerinden cizye almıştı. Ömer'de İranlı Mecûsilerden cizye almıştı. Yine Osman da, İranlılardan cizye vergisi almıştı."** (Muvatta, Zekat: 24)

Bu hadis hakkında Muhammed'e sordum o da şöyle dedi: Mâlik'in Zührî'den rivâyet ettiği bir hadistir.

BÖLÜM: 32

Ø ZIMMÎ (MÜSLÜMANLARıN IDARESI ALTıNDA YAŞAYAN KIMSELER) 'DEN ZORLA BIRŞEYLER ALıNıR Mı?

1589- Ukbe b. Amîr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bazı toplumların yanına uğramaktayız onlar bizi ne misafir ederler nede gereken hakkımızı verirler biz de onlardan zorla almayıp vazgeçiyoruz, ne buyurursunuz? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: eğer sizi zorla almak durumunda bırakırlarsa onlardan zorla da olsa alın."** (Buhârî, Mezâlim: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi Leys b. Sa'd, Yezîd b. ebî Habîb'den aynı şekilde rivâyet etmiştir. Bu hadisin manası şudur: Onlar savaşa çıktıklarında yolda uğradıkları değişik toplumlardan para karşılığında bile satın alacak yiyecek bulamazlardı.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Satmamak suretiyle sizi zorla almak durumunda bırakırlarsa zorla alınız"** buyurmuştur.

Bazı hadislerde böylece tefsir edilmiştir. Ömer b. Hattâb'ın da aynı şekilde emir verdiği rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 33

Ø HICRET NEREDEN NEREYE YAPıLMALıDıR?

1590- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethedildiği gün şöyle buyurmuştur: **"Mekke'nin fethedilmesinden sonra Mekke'de İslam ülkesi haline geldiğinden oradan başka yerlere hicret etmek yoktur. Fakat yeryüzünün her tarafını İslamlaştırmak için cihâd ve bu niyet üzere bulunmak vardır. Cihâd için sefere çağrıldığınızda hemen seferber olun."** (Nesâî, Biat: 11; Ebû Dâvûd, Cihâd: 2)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd, Abdullah b. Amr ve Abdullah b. Hubşî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî, Mansur b. Mu'temir'den benzeri şekilde bu hadisi rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 34

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'E, BIAT (SIYÂSÎ OTORITESININ KABUL) EDILMESI

1591- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Câbir; "Ey Muhammed! O ağacın altında sana bağlı olduklarını bildiren ve senin siyasi otoriteni kabul eden o müminlerden Allah razı olmuştu…" ayeti hakkında şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)'e kaçmamak hep yanında olmak üzere siyasi

otoritesini kabul edip biat ettik, ölmek üzere biat etmedik." (Dârimî, Siyer: 10; Nesâî, Biat: 26)

Tirmizî: Bu konuda Seleme b. Ekvâ', İbn Ömer, Ubâde ve Cerir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis İsa b. Yunus, Evzâî ve Yahya b. ebî Kesir'den de rivâyet edilmiş olup Yahya: **"Câbir b. Abdullah'tan"** diyerek başlayıp Ebû Seleme'yi zikretmemiştir.

1592- Yezîd b. ebû Ubeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Seleme b. Ekvâ'a Rasûlullah (s.a.v.)'e Hudeybiye günü hangi şey üzerine biat edip siyasî otoritesini kabul ettiniz diye sordum **"Müslümanca yaşayıp Müslüman olarak ölmeye"** dedi. (Nesâî, Biat: 1)

Bu hadis hasen sahihtir.

1593- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e söylediklerini dinlemek, dinlediklerimizle de yaşayıp itaat etmek üzere biat ederdik ve bize: **"Gücünüz yettiği konularda"** buyurdu. (Nesâî, Biat: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İkisi de mana yönünden aynı olup sahihtir. Şöyle ki: Ashabından bir kısmı; kendisine ölüm üzere biat ederek sağ olduğumuz sürece yanında olacak ve beraber hareket edeceğiz demişlerdir. Diğer bir kısmıda her konuda birlikte olacağız ve kaçmayacağız diye biat etmişlerdir.

1594- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile ölüm üzerine değil hiçbir şeyden kaçmamak üzere siyasi otoritesini kabul edip biat etmiştik. (Nesâî, Biat: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 35

Ø BIAT = VERDIĞI SÖZDE DURMAMANıN AĞıR CEZASı

1595- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Üç kişi vardır ki Allah onlarla konuşmayacak ceza ve azâbtan temize çıkarmayacak ve onlara acı azâb hazırlayacaktır. **"Devlet başkanına biat edip kendisine mal para ve makam verilirse sözünde duran verilmezse sözünde durmayan kimse"** (Diğer ikisini Tirmizî saymamıştır.) (Dârimî, Siyer: 10; Nesâî, Biat: 26)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İhtilafsız bu iş böylece kabul edile gelmiştir.

BÖLÜM: 36

Ø KÖLELER DE HER KONUDA BIAT EDEBILIR MI?

1596- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir köle gelip Rasûlullah (s.a.v.)'e hicret etmek üzere biat etti. Rasûlullah (s.a.v.) onun köle olduğunu bilmiyordu. Derken o kölenin efendisi geldi köleyi alıp götürmek istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), o köleyi bana sat buyurdu ve onu iki siyah köle karşılığında satın aldı. Rasûlullah (s.a.v.) bu olaydan sonra köle olup olmadığını sormadan kimseden biat almadı. (Nesâî, Biat: 21)

Tirmizî: Câbir hadisi hasen garib sahihtir. Sadece Ebû'z Zübeyr'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 37

Ø KADıNLAR NASıL BIAT EDERLER?

1597- Ümeyme binti Rukayka (r.a.)'ın kızından rivâyete göre, şöyle diyor: Bir kısım kadınlarla birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'e biat ettim, Rasûlullah (s.a.v.) bize gücünüz yettiği ve becerebildiğiniz şekilde biatınızı kabul ettim buyurdu. Ben de; Allah ve Rasûlü bize bizden daha merhametlidir dedim. Sonra bizim bu biatımızı kabul et dedim. **Sûfyân:** Bizimle tek tek musafaha et demek istiyor dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu. **"Benim yüz kadına birlikte konuşmam tek bir kadına konuşmam gibidir."** (Müslim, Imara: 21; Nesâî, Biat: 18)

Tirmizî: Yezîd bu konuda Âişe, Abdullah b. Ömer ve Esma binti Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Muhammed b. Münkedir'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes ve pek çok kimse bu hadisi Muhammed b. Münkedir'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir. Muhammed'e bu hadis hakkında sordum şöyle dedi: Ümeyme binti Rukayka'yı bu hadisin dışında tanımıyorum Ümeyme isimli başka bir kadın râvî daha vardır ki Rasûlullah (s.a.v.)'den bazı hadisler rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 38

Ø BEDIR SAVAŞıNA KATıLAN ASKER SAYıSı NE KADARDı?

1598- Berâ (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Kendi aramızda Bedir savaşına katılan kimselerin sayısını konuşur ve Tâlut'un adamlarının sayısı kadar yani üçyüz onüç olduğunu söylerdik."** (Buhârî, Meğazi: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sevrî ve başkaları bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 39

Ø GANIMETIN BEŞTEBIRI ALLAH VE RASÜLÜ'NE AITTIR

1599- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Abdulkays heyetine şöyle dedi: **"Size ganimet olarak elde ettiğiniz şeyin beşte birini vermenizi emrediyorum…"** Bu hadis buradakinden biraz daha uzundur. (Ebû Dâvûd, Harac: 19)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi Kuteybe, Hammad b. Zeyd'den, Ebû Cemre'den ve İbn Abbâs'tan benzeri şekilde bize rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 40

Ø SAVAŞTA DA ÇAPULCULUK VE YAĞMALAMAK YASAKTıR

1600- Rafi' b. Hadîc (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile bir savaşta idik insanlardan ayağına çabuk olanlar ilerlediler ganimetlerden bir şeyler alıp pişirmeye başladılar. Rasûlullah (s.a.v.) askerin son gurubunda idi. Rasûlullah (s.a.v.), yemek pişirilen kapların yanından geçti ve emri üzerine bu kaplar dökülüp boşaltıldı sonra askerler arasında ganimeti taksim etti bir deveyi on koyuna eşit tuttu."** (İbn Mâce, Edahî: 6)

Tirmizî: Sûfyân es Sevrî, babasından, Abaye'den, Dedesinden, Rafi' b. Hadîç'den bu hadisi rivâyet etmiş olup **"babasından"** dememiştir. Aynı şekilde Mahmûd b. Gaylân, Vekî'den, Sûfyân'dan rivâyet etmiş olup bu daha sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Sa'lebe b. Hakem, Enes, Ebû Reyhane, Ebû'd Derdâ ve Abdurrahman b. Semure, Zeyd b. Hâlid, Câbir, Ebû Hüreyre ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu rivâyet daha sahihtir. Abaye b. Rifâa, dedesi Rafi' b. Hadîç'den hadis dinlemiştir.

1601- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herkim çapulculuk yağmalama yaparsa bizden değildir."** (İbn Mâce, Edahî: 16)

Tirmizî: Bu Enes hadisi hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 41

Ø EHLI KITAP DENILEN YAHUDI VE HıRISTIYANLARA NASıL SELAM VERILIR?

1602- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yahudi ve Hıristiyanlara önce siz selam vermeyin yolda onlardan biriyle karşılaşırsanız onları yolun en zor ve en dar yerinden geçmeye zorlayınız."** (Müslim, Selam: 4)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Enes ve Peygamber (s.a.v.)'in arkadaşı Ebû Basra el Gıfârî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1603- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Yahudilerden biri size selam verdiğinde mutlaka şöyle selam verirler: **"Es-Sâmü aleyke** = geberesiceler, her türlü kötülük ve zehir size olsun. Siz de **"Ve aleyke"** senin başına demek suretiyle onların selamlarını alınız. (Müslim, Selam: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 42

Ø MÜŞRIKLER ARASıNDA MÜSLÜMAN YAŞAMAMALıDıR HICRET EDIP ORAYı TERKETMELIDIR

1604- Cerir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) Has'am kabilesine bir müfreze gönderdi. Orada bulunan insanlardan bir kısmı Müslüman olduklarını bildirip kendilerini korumak için secdeye kapandılarsa da müfreze öldürme işinde acele ederek onları da öldürdüler. Durum Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaşınca onlardan her biri için yarım diyet ödenmesini emretti ve: **"Ben müşrikler içerisinde yaşantısını devam ettiren her Müslüman'dan uzağım"** buyurdu. Nedendir? Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler. Çünkü onların yaktıkları ateşler birbirinden ayırt edilemez veya müşriklerle Müslümanların ateşleri birbirlerini görmesin yani çok yakın olup uzaktan bu yanan ateşin kimin olduğu belirsiz olur ve yanlışlıkla müşrik yerine Müslüman öldürülür buyurdular. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 95)

1605- Hennâd (r.a.), Abde vasıtasıyla İsmail b. Ebû Hâlid'den, Kays b. Ebî Hâzim'den, Ebû Muaviye hadisinin bir benzerini rivâyet etmiş olup senedinde **"Cerir'i"** zikretmemiştir. Bu rivâyet daha sahihtir.

Bu konuda Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İsmail'in arkadaşlarının çoğunluğu Kays b. ebî Hazîm'den rivâyet ederek senedinde **"Cerir"** i zikretmezler.

Hammad b. Seleme, Haccac b. Ertae'den, İsmail b. ebî Hâlid'den, Kays'tan ve Cerir'den, Muaviye hadisinin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Sahih olan Kays'ın Rasûlullah (s.a.v.)'den mürsel olarak yaptığı rivâyettir. Semure b. Cündüp Rasûlullah (s.a.v.)'den Şöyle rivâyet ediyor: "Müşriklerle aynı bölgede oturmayın onlarla cemaat olmayın veya onlarla evlenmeyin kim onlarla cemaat olur veya evlenirse onlar gibidir."

BÖLÜM: 43

Ø YAHUDI VE HıRISTIYANLARıN ARAP YARıMADASıNDAN ÇıKARıLMASı

1606- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Eğer yaşarsam inşallah Arap yarımadasından Yahudi ve Hıristiyanları mutlaka çıkaracağım."** (Müslim, Cihâd: 21; Ebû Dâvûd, Harac: 21)

1607- Ömer b. Hattâb (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle söylediğini işitmiştir: **"Yahudi ve Hıristiyanları, Arap yarımadasından mutlaka çıkaracağım orada sadece Müslümanlar kalacaklardır."** (Müslim, Cihâd: 21; Ebû Dâvûd, Harac: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 44

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN BıRAKTıĞı MIRAS MALLARı NELERDIR?

1608- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma Ebû Bekir'e gelerek şöyle sordu: Sana kim varis olur? Ailem ve çocuklarım dedi. Fatıma: O halde ben babama niçin varis olamıyorum deyince Ebû Bekir şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'i şöyle söylerken işittim: **"Biz Peygamberler miras bırakmayız yani bize varis olunmaz."** Fakat Rasûlullah (s.a.v.)'in baktığı kimselere ben bakacağım onun nafakalarını temin ettiği kimselerin nafakalarını ben temin edeceğim. (Buhârî, Feraiz: 2; Nesâî, Fey taksimi: 1; Müslim, Cihâd: 16)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, Sa'd ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadisi sadece Hammad b. Seleme, Abdulvehhab b. Atâ' vasıtasıyla Muhammed b. Amr'dan, Ebû Seleme'den, Ebû Hüreyre'den müsned olarak rivâyet ettiler.

Bu hadisi Muhammed'e sordum şöyle dedi: Bu hadisi Ebû Hüreyre'den, Ebû Seleme'den, Muhammed b. Amr'dan, Hammad b. Seleme'den başkasının rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

Abdulvehhab b. Atâ', Muhammed b. Amr'dan, Ebû Seleme'den, Ebû Hüreyre'den, Hammad b. Seleme'nin rivâyetine benzer şekilde bu hadisi rivâyet etmiştir.

1609- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Fatıma, Ebû Bekir ve Ömer'in yanına geldi ve Rasûlullah (s.a.v.)'in mirasından sordu da Ömer ve Ebû Bekir dediler ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittik şöyle diyordu: **"Biz Peygamberlere mirasçı olunmaz"** Fatıma: **"Bu konuyu bir daha ikinizle hiç konuşmayacağım"** Fatıma, bu konuyu konuşmadan öldü gitti. **Ali b. İsa der ki: "İkinizle konuşmayacağım"** sözünün manası miras konusunda ikinizle hiç konuşmayacağım ikiniz de doğru dürüst kimselersiniz demektir. (Müslim, Cihâd: 16; Buahari, Feraiz: 2; Nesâî, Fey Taksimi: 1)

Bu hadis değişik bir şekilde Ebû Bekir'den de rivâyet edilmiştir.

1610- Mâlik b. Evs b. Hadesân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'ın yanına girmiştim. Aynı anda Osman b. Affân, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. ebî Vakkâs'ta onun yanına gelmişlerdi. Sonra Ali ve Abbâs'ta davacı olarak oraya gelmişlerdi. Ömer bu seçkin kimselere dedi ki Sizden yeri ve göğü kanunlarıyla ayakta tutan Allah rızası için söylemenizi istiyorum. Rasûlullah (s.a.v.)'in: Bizden miras alınmaz biz miras bırakmayız, bizim bıraktığımız her şey sadakadır buyurduğunu biliyor musunuz? Dedi; Onlarda: **"Evet"** dediler. Bunun üzerine Ömer dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince Ebû Bekir: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in halifesiyim ve velisiyim dedi. Sen Abbâs! Ali ile beraber Ebû Bekir'e geldin. Sen kardeşinin oğlundan mirasını istiyorsun o da babasından karısının mirasını istiyordu. Bunun üzerine Ebû Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'in şu buyruğunu hatırlattı: **"Biz Peygamberler miras bırakmayız bizim bıraktıklarımız sadakadır."** Allah biliyor ki: Ebû Bekir doğru dürüst hakkı bulan ve hakka uyan biri idi. (Müslim, Cihâd: 16; Buhârî, Feraiz: 2)

Tirmizî: Bu hadis bu şeklinden daha uzuncadır. Bu hadis Mâlik b. enes rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 45

Ø MEKKE FETHINDEN SONRA BIR DAHA ORAYA SAVAŞ AÇıLMAZ

1611- Hâris b. Mâlik b. Barsa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke fethi günü Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Bu beldeye bu günden sonra kıyamete kadar savaş açılmayacaktır."** (Müslim, Cihâd: 33; Ebû Davud, Harac: 24)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs, Süleyman b. Surad ve Mutî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahitir. Bu hadis Zekeriyya b. ebî Zaide'nin, Şa'bî'den rivâyetidir. Onu sadece bu hadisle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 46

Ø SABAH ÖĞLE VE IKINDI NAMAZLARı VAKTI SAVAŞTA NASıLDıR?

1612- Numân b. Mukarrin (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte savaşa çıkmıştım; Gün ağarmaya başladığı andan güneş doğuncaya kadar savaşı durdururdu, güneş doğunca savaşı tekrar başlatırdı. Yine gündüz yarı olduğu zamandan başlıyarak güneş batıya kayınca kadar yine durdurur güneş batıya kayınca ikindi vaktine kadar savaşırdı sonra ikindi namazını kılar yine savaşırdı. Numân diyor ki: Bu anlarda zafer rüzgarları esiyor denilir ve müminler orduları için namazlarında dua ederlerdi. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 101)

Tirmizî: Bu hadis Numân b. Mukarrin'den buradakinden daha mevsul bir senedle rivâyet edilmiştir. Katâde Numân b. Mukarrin'e ulaşmamıştır. Numân b. Mukarrin, Ömer'in halifeliği zamanında vefat etmiştir.

1613- Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ömer b. Hattâb Numân b. Mukarrinî, Hürmüzan'a, gönderdi. -Hadis biraz uzuncadır- Numân b. Mukarrin diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) ile savaşta bulundum gündüzün başında savaşmadığı vakit güneş batıya kayma noktasına gelinceye kadar beklerdi ki bu arada rüzgarlar eser ve Allah'tan yardım inerdi. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 101)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Alkame b. Abdullah, Bekir b. Abdullah el Müzenî'nin kardeşidir. Numân b. Mukarrin, Ömer'in hilafeti döneminde vefat etmiştir.

BÖLÜM: 47

Ø UĞURSUZLUK INANCıNıN ISLAMDA YERI YOKTUR

1614- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Uğursuzluk inancı insanı şirke götürür biz Müslümanlarda bu tür saplantılar olmamalıdır. Allah bu tür bozuk saplantıları kendisine güzelce tevekkül edilirse giderir. (Ebû Dâvûd, Tıp: 24; İbn Mâce, Tıp: 43)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Hâbis et Temim, Âişe, İbn Ömer ve Sa'd tan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Seleme b. Küheyl'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Aynı şekilde Seleme'den bu hadisi rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Süleyman b. harb bu hadis hakkında şöyle derdi: Hadiste geçen **"Vema minna…"** bana göre Abdullah b. Mes'ûd'un kendi sözüdür.

1615- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Bulaşıcılık serpicilik: hastalığın kendisinden değil Allah'ın izni iledir. Cahiliye dönemindeki eşya ve olaylarda uğursuzluk olduğu inancı da yoktur. Fe'li severim. Fe'l nedir? Ey Allah'ın Rasûlü dediler; **"Fe'l, iyi gönül alıcı güzel sözdür"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Tıp: 24; İbn Mâce, Tıp: 43)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

1616- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir ihtiyaç için yola çıkarken ve işe başlarken **"Ey başarılı olan, Ey doğru yolu bulan"** sözlerini söylemek veya bir başkasından bu sözleri duymak hoşuna giderdi. (Ebû Dâvûd, Tıp: 24; İbn Mâce, Tıp: 43)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 48

Ø SAVAŞA ÇıKACAK KOMUTANLARA RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN TAVSIYELERI

1617- Süleyman b. Büreyde (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir ordu göndereceği vakit özellikle komutanına sorumluluk bilinci içinde olarak yolunu Allah ve Rasûlünün emirleriyle bulmayı beraberindeki Müslümanlara iyi muamelede bulunmayı tavsiye eder ve şöyle buyururdu: Allah'ın adı ile Allah adına Allah yolunda savaşın Allah'tan gelen her türlü gerçeği örtbas eden kafirlerle savaşın. ganimet mallarına hainlik etmeyin, verdiğiniz sözde durun öldürdüğünüz kimselerin gözünü oymak kulak ve burunlarını kesmek gibi işlere bulaşmayın. Küçük çocukları öldürmeyin. Müşriklerden düşmanlarla karşılaştığında onları üç konuya davet et; (Müslüman olmak, cizye vermek veya savaş) Davet ettiğin üç konudan hangisini kabul ederlerse ona göre onların bu isteklerini kabul et onlardan elini çek.

Onları İslam'a girmeleri için çağır böylece onların memleketleri de Muhâcirlerin yurdu haline gelmiş olsun onlara haber ver ki bunu yaptıkları takdirde muhacirlerin sahip oldukları haklara sahip olacaklar ve onların taşıdıkları mesuliyetleri taşıyacaklardır. Eğer bu hicret işinden uzak dururlarsa onlar çölde yaşayan insanlar gibi olacaklardır. Çölde yaşayanlara geçerli olan hükümler onlara da geçerli olacaktır. Cihâda katılıp savaş yapmadıkları sürece ganimetten bir şey almayacaklardır. Eğer bunu da kabul etmezlerse Allah'tan yardım isteyerek onlarla savaş.

Bir kaleyi kuşattığın vakit kaledekiler Allah ve Rasûlü'nün koruması ve himayesini isterlerse bunu yapma şahsın ve askerlerinin koruma ve himayesiyle onlara güven ver çünkü siz kendi himaye ve korumanızda yanlışlık yaparsanız bu Allah ve Rasûlü'nün korumasında yapacağınız yanlışlıktan daha hayırlı olacaktır. Yine bir kaleyi kuşattığınızda sizden Allah'ın hükmü ile inmelerini isterlerse indirmeyin kendi hükmün ile onları indir. Çünkü onlar hakkında Allah'ın hükmü konusunda isabet edip etmediğini -buna yakın bir ifade kullandı- bilemezsin. (Müslim, Cihâd: 2; Ebû Dâvûd, Cihâd: 73)

Tirmizî: Bu konuda Numân b. Mukarrin'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Büreyde hadisi hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Ebû Ahmed vasıtasıyla Sûfyân'dan Alkame b. Mersed'den mana olarak buna benzer bir hadis rivâyet etmiş olup şu ilaveyi yapmıştır: **"Eğer bundan da yüz çevirirlerse onlardan cizye al bundan da yüz çevirirlerse onlar üzerine Allah'tan yardım dileyerek savaş et."**

Tirmizî: Vekî' ve pek çok kimse bu hadisi Sûfyân'dan rivâyet etmişlerdir. Muhammed b. Beşşâr'dan başkası bu hadisi Abdurrahman b. Mehdî'den rivâyet ederek **"Cizye vermeleri…"** konusunu zikretmişlerdir.

1618- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), ancak sabah namazı vaktinde baskın yapardı. Ezanı işitirse baskından vazgeçer değilse hücum ederdi. Bir seferinde kulak verdi ve bir adamın Allahû ekber Allahû ekber dediğini işitti ve şöyle buyurdu: **"Fıtrat dini üzere…"** sonra adam; eşhedû enla ilahe illallah deyince: **"Cehennem'den çıktın…"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 82-91-122)

Hasan diyor ki: Ebûl Velîd, Hammad b. Seleme vasıtasıyla aynı senedle bu hadisin banzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- SENEDİN MÜNTEHASI (HADİSİN SÖYLEYENİ-İLK KAYNAĞI) AÇISINDAN HADÎS ÇEŞİTLERİ

Şurası muhakkak ki hadîs deyince hatıra gelen ve öncelikle kastedilen ilk şey, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz, fiil ve takrirleridir. Bilhassa hadîs kelimesi mutlak olarak kullanılınca anlaşılan budur. Ancak, gerek mütekaddim ve gerekse müteahhir olsun, bütün muhaddisler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den başka, onu takibeden ilk üç neslin söz fiil ve takrirlerine de hadîs veya sünnet demekte müttefiktirler. Alimlerimizin, bu davranışta, yine hadîslere dayandığını ve husûsen -bir kısım âlimlerce mütevâtir olduğu kabul edilmiş olan- *"Ümmetimin en hayırlı nesli benim asrımdakilerdir, sonra bunu takip eden nesil, sonrada onu tâkip eden nesildir"* hadîsinin esas alındığını belirtmiştik.
Bu duruma göre, Sahâbe, Tâbiîn ve Etbaûttâbiîn'in söz, fiil ve takrirleri de sünnet'tir.
Ancak şu kadar varki, bu sünnetler'in hepsi aynı değerde değildir. Muhaddîsler, hem aradaki hiyerarşiyi belirtmek hem de iltibasları önlemek için bu nesillerin sünnetlerini ayrı ayrı tabirlerle ifâde etmişlerdir:[1]
Hadis metninin kendisine izafe edildiği zat, bir başka ifade ile senedin müntehası, yani varıp dayandığı zat farklı olabilir. Buna göre de hadisler başka başka isimlerle anılırlar.
Hadis, Allah Teala'ya izafe edilmişse, **Kudsi**; Hz. Peygamber'e izafe edilmişse, **Merfu**; herhangi bir sahabiye izafe edilmişse, **Mevkuf**; bir tabii veya daha sonraki nesilden birine izafe edilmişse, **Maktu'** adını alır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 114.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Husûsî Müellefatın Ricaline Tahsîs Edilen Kitaplar:

Buhârî'nin ricali için Ahmed İbnu Muhammed el-Kelâbâzî (398/1007), Ebu'l-Velîd el-Bâcî (474/ 1081) vs. Müslim'in ricâli için Ahmed İbnu Ali İbnu Mencuye (v. 428/ 1036), Hüseyin İbnu Muhammed el-Hibbânî (498/1104) Ebu Dâvud'un ricâlini, Suyûtî Muvatta'ın ricâlini, Ebu Muhammed ed-Devrakî Tirmizî'nin ricalini cemeden müelliflerdendir. Şüphesiz burada birer ikişer örnek vermekle yetindik. Aslında bu ana kaynakların ricalini gerek müstakillen ve gerekse müştereken tahlil eden kitaplar sayıca çoktur.
Bilhassa Kütüb-i Sitte ricalini topluca inceleyen eserler de telîf edilmiştir. Bunlardan en tanınmışı Abdülganî İbnu Abdilvâhid el-Makdisî'ye (600/1203) aittir. Eseri el-Kemâl fi Esmâi'r-Rical ismini taşır. Bunu Ebu'l-Haccâc el-Mizzî (742/1341) yeni ilâvelere tehzîb ederek Tehzîbü'l-Kemal fi Esmâ'i'r-Ricâl adını verdi. Sübkî'yi: "Misli te'lif edilmemiştir" demeye sevkedecek kadar Câmi bir mahiyette ve zenginliktedir. Bazıları: "Böyle bir kitap te'lîf edilemez" diye değerlendirmiştir.
Tehzîbu'l-Kemal'i birçokları ihtisâr etmiştir. Zehebî'nin ihtisarı Tezhîbü't-Tehzîbi'l-Kemal diye isimlenir. Bunu da ihtisar eden Zehebî son esere el-Kâşif adını verir. İbnu Hacer, yaptığı ihtisara yeni ilaveler de yapar ve eserine Tehzîbü't-Tehzîb adını verir. Bunu da ihtisar eden İbnu Hacer Takrîb'ü't-Tehzîb'i ortaya kor. Her ikisi de matbudur. Tehzîbü't-Tehzîb 12 cilttir, son cildi Kitâbul'l-Küna'dır, burada, künyesi nisbeti ile bilinenler, mübhemler vs. açıklanır. Takrîbü't-Tehzîb'de ilâve ricâlden başka, her râvinin kaçıncı tabakada olduğu belirtilir. Bunlar Kütüb-i Sitte ricali ile meşgul olacakların ilk müracaat edecekleri kaynağı teşkîl ederler.
İbnu Hacer burada Mizzî'nin eserini tehzîb ederken, onun raviyle ilgili verdiği menkîbe, fezâil nevinden fazlalıkları, hadîs aldığı hoca ve verdiği talebelerden tali olanların isimlerini, doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili münakaşaları atmıştır. Daha kullanışlı, daha pratik bir şekil vermiştir. Ayrıca bir kısım yeni ilâvelerle muhtevayı zenginleştirmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/288-289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- SENEDİN MÜNTEHASI (HADİSİN SÖYLEYENİ-İLK KAYNAĞI) AÇISINDAN HADÎS ÇEŞİTLERİ

Şurası muhakkak ki hadîs deyince hatıra gelen ve öncelikle kastedilen ilk şey, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz, fiil ve takrirleridir. Bilhassa hadîs kelimesi mutlak olarak kullanılınca anlaşılan budur. Ancak, gerek mütekaddim ve gerekse müteahhir olsun, bütün muhaddisler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den başka, onu takibeden ilk üç neslin söz fiil ve takrirlerine de hadîs veya sünnet demekte müttefiktirler. Alimlerimizin, bu davranışta, yine hadîslere dayandığını ve husûsen -bir kısım âlimlerce mütevâtir olduğu kabul edilmiş olan- *"Ümmetimin en hayırlı nesli benim asrımdakilerdir, sonra bunu takip eden nesil, sonrada onu tâkip eden nesildir"* hadîsinin esas alındığını belirtmiştik.
Bu duruma göre, Sahâbe, Tâbiîn ve Etbaûttâbiîn'in söz, fiil ve takrirleri de sünnet'tir.
Ancak şu kadar varki, bu sünnetler'in hepsi aynı değerde değildir. Muhaddîsler, hem aradaki hiyerarşiyi belirtmek hem de iltibasları önlemek için bu nesillerin sünnetlerini ayrı ayrı tabirlerle ifâde etmişlerdir:[1]
Hadis metninin kendisine izafe edildiği zat, bir başka ifade ile senedin müntehası, yani varıp dayandığı zat farklı olabilir. Buna göre de hadisler başka başka isimlerle anılırlar.
Hadis, Allah Teala'ya izafe edilmişse, **Kudsi**; Hz. Peygamber'e izafe edilmişse, **Merfu**; herhangi bir sahabiye izafe edilmişse, **Mevkuf**; bir tabii veya daha sonraki nesilden birine izafe edilmişse, **Maktu'** adını alır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 114.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Tahammülü ve Edâsı (Hadis Almak ve Rivayet Etmek)

Hadis tahammülü: Hadisi, kendisinden rivayet ettiği şahıstan alması demektir.
Üç şartı vardır:
1- Temyiz: Hitabı anlamak, ona doğru cevap vermek demektir. Çoğunlukla yedi yaşı tamamlanınca gerçekleşir.
Dolayısıyla yaşının küçüklüğünden ötürü temyizi olmayan birisinin hadis alması (tahammülü) sahih değildir. Aynı şekilde yaşlılığı dolayısıyla ya da bir başka sebepten ötürü temyiz gücünü kaybedenin de hadis alması sahih değildir.
2- Akıl: Deli ve bunağın hadis alması sahih değildir.
3- Mâni (tahammüle engel) hususlardan uzak olmak: Aşırı derecede uyuklamak yahut fazla gürültü ya da çokça meşgul eden bir durum sözkonusu iken hadis tahammülü (hadis almak) sahih olmaz.
Türleri pek çoktur. Bazıları şunlardır:
1- Şeyhin telaffuzu yoluyla hadis dinlemek. Bunun en yüksek mertebesi imlâ (şeyhin talebeye yazdırması) yoluyla gerçekleşendir.
2- Şeyhe (ravi tarafından) okumak. Buna "arz" adı verilir.
3- İcâze: Şeyhin kendisinden rivayet yapılmasına izin vermesidir. Bunun lafzî veya yazılı olarak yapılması arasında fark yoktur.
İlim adamlarının cumhûruna göre icazet yoluyla rivayet sahihtir. Çünkü buna ihtiyaç vardır. Fakat sahih olması için üç şart aranır:
a- Kendisinden rivayet etmesi için icazet verilenlerin ya tayin yoluyla ya da umumi bir ifade ile bilinir olması. Mesela, sana benden Sahih-i Buhârî'yi rivayet etmen için icazet verdim (tayin ile icazet); ya da sana benim bütün rivayetlerimi rivayet etmen için izin verdim gibi. Buna göre rivayet eden için hocasının rivayetlerinden olduğunu tesbit ettiği herbir şeyi, bu genel icazete binâen, ondan diye nakletmesi sahihtir.
Eğer rivayeti için icazet verilenler müphem (belirsiz) ise onları rivayet etmek sahih değildir. Mesela, ben sana Sahih-i Buhârî'nin bir kısmını benden rivayet etmene icazet verdim yahutta benim rivayetlerimin bir bölümünü rivayet etmene icazet verdim, demek gibi. Çünkü burada neyin rivayetine icazet verildiği bilinmemektedir.
b- Kendisine icazet verilen şahsın var olması gerekir. Dolayısıyla ister başkasına tabi olmak, isterse de bağımsız olarak var olmayan birisine icazet sahih olmaz. Mesela, sana ve senden doğacak çocuklara icazet verdim; yahutta filanın doğacak çocuğuna icazet verdim; derse icazet sahih değildir.
c- Kendisine icazet verilen şahsın kişi olarak yahutta niteliği itibariyle tayin edilmesi gerekir. Mesela: Sana ve filan kişiye benim naklettiğim rivayetleri benden rivayet etmeniz için icazet verdim; yahutta hadis ilmi öğrencilerine benim rivayetlerimi benden rivayet etmeleri için icazet verdim gibi.
Şayet icazet genel ise sahih olmaz. Bütün müslümanlara benden rivayet etmeleri için icazet verdim, demek gibi.
Mevcut olmayana ve tayin edilmeyene icazet vermenin sahih olduğu da söylenmiştir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Kudsi-Nebevi Hadis:

Mânâsı Allah'a, lâfızları Hz. Peygamber'e âit olan hadislere kudsi hadis; mânâ ve lâfzı Hz. Peygamber'e âit olan hadislere de nebevî hadis denir. "İlâhî hadis" ve "Rabbânî hadis" diye de adlandırılan kudsî hadis: Hz. Peygamber'in, anlam bakımından Allah'a dayandırdığı, başka bir deyişle O'ndan nakiller yaparak söylediği sözdür. Kur'ân ile nebevî hadis arasında yeralan bu tür hadislerin "kutsal"lığı, mânâsının Allah'a âit olmasından; "hadis" diye adlandırılması ise, Hz. Peygamber tarafından dile getirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.
Hz. Peygamber'in istediği ibare ile ifade etmek üzere bazen Cibril (a.s) vasıtasıyla ve bazen de vahiy, ilham ve rüya suretiyle Allah Teâlâ'dan rivâyet ettiği hadistir. "Kudsi hadislerin, bir taraftan ilk kaynak olarak Allah Teâlâ'ya izafe edilmesi, diğer taraftan Hz. Peygamber'in hadisleri arasında ve hadis lafzıyla zikredilmesi, bunların bazı yönlerinden Hz. Peygamber'in hadislerine benzerliğini ortaya koymaktadır. Zira Kur'ân-ı Kerim Allah kelâmı olup Hz. Peygambere vahyolunmuştur; kudsî hadislerin de ilk kaynağı Allah Teâlâ olduğuna ve Hz. Peygamber tarafından ondan rivayet edildiğine göre, bunlar da vahiydir. Binaenaleyh, vahiy olmak bakımından Kur'ân-ı Kerim'le hadis-i kudsî arasında herhangi bir fark mevcut değildir. Bununla beraber Kudsî hadisler Kur'an'dan sayılmazlar; "her ikisinin de kendilerine has özellikleri vardır ve bu özellikler ikisinin aynı şey olmalarına engel teşkil ederler"[1]
Allah tarafından gelen vahiy olmaları bakımından, Kur'ân âyetleriyle kutsî hadisler arasında bir fark yoktur. Fakat Kur'ân hem anlamı, hem de lâfızları yönünden Allah'a âit iken, kutsî hadis, sadece mânâ açısından Allah'a âittir. Kur'ân ile kutsî hadis arasındaki diğer farklar şunlardır:
a) Kutsî hadis, namazda okunmaz.
b) Abdestsiz olarak dokunulması câizdir.
c) Lâfzı Allah'a âit olmadığı için Kur'ân gibi mu'ciz değildir.
d) Lafzî rivâyeti şart olmayıp, sadece anlam olarak rivâyet edilmesi câizdir.
Kutsî hadîsin ilk kaynağı Allah olduğu ve esasen hitap O'ndan geldiği için, rivâyet edilirken başına, "Hz. Peygamber'in rivâyet ettiğine göre Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:..." veya "Rasûlullah (s.a.s), Rabbinden rivâyet ettiği hadiste şöyle buyurdu:..." şeklinde bir rivâyet lafzı getirilir.
Diğer hadislere göre kutsî hadislerin sayısı çok azdır. [2]
Kudsî hadislerle Kur'an-ı Kerîm arasındaki fark konusunda İslâm âlimleri iki görüş beyan etmişlerdir:
A- Kudsî hadislerin manâsı ve sözleri Allah'tandır.
1. Bu hadisler Allah'a nisbet edilmiş ve "Kudsî", "ilâhî" ve "Rabbani" diye tavsif edilmiştir.
2. "Ey kullarım" gibi Allah'ı ifade eden birinci şahıs zamirleri kullanılmıştır.
3. Kudsî hadislerin ilk kaynağı Allah Teâlâ'dır, hitap O'nundur, Hz. Peygamber râvî durumundadır. Nitekim bu tür hadislerin başında genellikle şu ibareler görülür: "Rasûlüllah Rabbinden rivâyet ettiği hadiste şöyle buyurdu..." veya "Rasûlüllah'ın rivayet ettiği hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurdu... "
Bununla beraber Kur'an-ı Kerîm'in özelliklerine sahip değillerdir. Zira; manâ ve lafiz yönünden Kur'an-ı Kerîm'deki i'caz kudsî hadislerde yoktur. Kur'an tevâtür yoluyla, kudsî hadisler âhâd yolla nakledilmişlerdir. Kur'an âyetlerinin manâ ile rivayeti câiz değildir. Kur'an âyetleri namazda okunur, cünüp iken okunmaz ve abdestsiz dokunulmaz. Kudsî hadisler böyle değildir.[3]
B- Âlimlerin çoğuna göre kudsî hadislerin manâsı Allah'a, lafzı Hz. Peygambere aittir. Allah'ın, vahiy, ilham ve rüyâ yoluyla kendisine bildirdiği ilâhî mesajları manâlarına uygun ifadelerle nakletmiştir.
Kudsî hadisler, Allah'ın kudret ve azametinden, rahmetinin genişliğinden, ihsanının bolluğundan (kısacası Allah'ın sıfatlarından) söz ederler. Helâl, haram şeklinde ahkâma taalluk etmezler. Bu hadisler yüz adedi bulur. Bazı âlimler kudsî hadisleri ayrı eserlerde toplamışlardır. Bunlardan Abdurraûf el-Münâvî [4] "el-İthâfâtü's-Seniyye bi'l-Ehâdîsi'l Kudsiyye" isimli eserinde alfabetik sırayla tasnif etmiştir.[5]
Bazı kudsî hadisler: Ebû Hureyre Rasûlüllah'ın (s.a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Teâlâ buyurdu ki; Adem oğlunun her ameli kendisi içindir, ancak oruç böyle değildir. Çünkü o, sırf benim rızam için yapılan bir ibadettir. Onun mükâfatını bizzat ben vereceğim."[6]
Yine Ebû Hureyre'nin Rasûl-ü Ekrem'den rivayetine göre, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Kulum bir iyilik yapmaya azmeder takat bir engelden dolayı onu yapamazsa, onun için bir hasene sevabı yazarım. Azmettiği iyiliği yaparsa on haseneden yediyüz misline kadar sevap yazarım. Bir kötülük yapmaya teşebbüs eder de vazgeçerse, ona hiçbir günah yazmam. Eğer niyetlendiği kötü işi yaparsa yalnız bu günah yazarım."[7]
"Sâlih kullarım için Cennet'te, hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın düşünemediği birtakım nimetler hazırladım."[8]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 123-124.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[3] bk. Muhammed Accâc el-Hatîb, es-Sünnetu Kable't-Tedvîn, Kâhire 1383/1963, s.22.
[4] 1031/1622.
[5] Kettânî, er-Risâletü'l-Müstatrafe, İstanbul 1986, s.81.
Abdurrauf el-Münavi'nin bu eseri Diyanet İşleri Eski Başkanı H. Hüsnü Erdem tarafından Kırk Kudsi Hadis ve İlahi Hadisler adıyla türkçeye çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Kudsi hadisler konusunda Aliyyu'l-Kari'nin Ehadisu'l-Kudsiyye adlı eseri de vardır. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 115.)
[6] Müslim, Sıyâm: 161, 163.
[7] Müslim, İmân: 204.
[8] Müslim, Kitâbü'l Cenne: 2-4; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/399-400.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Müdellisleri Tanıtan Kitaplar:

Müdellis râviler zayıf râvilerden bir grubu teşkîl eder. Zayıf râvileri inceleyen kitaplar bunları tanıtır ise de, İslâm âlimleri, bunları tanıtan müstakil eserler vermeyi de ihmal etmemişlerdir: Bu sahada ilk eseri İmam Şâfiî (radıyallahu anh)'nin ashâbından Hüseyn İbnu Ali el-Kerâbîsî'nin (248/862) olduğu kabul edilir. Ondan sonra Nesâî, Dârakutnî, Zehebî, Zeynü'd-Dîn el-Irâkî de bu dalda te'liflerde bulunmuşlardır. İbrahim İbnu Muhammed el-Halebî (841/1437) kendisinden önce yazılanları et-Tebyîn fi Esmâi'l-Müdellisin adlı bir eser te'lîf etmiştir. İbnu Hacer, ve Suyûtî de bu dalda eserler vermişlerdir. 152 aded müdellis olduğu belirtilir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Kudsi-Nebevi Hadis:

Mânâsı Allah'a, lâfızları Hz. Peygamber'e âit olan hadislere kudsi hadis; mânâ ve lâfzı Hz. Peygamber'e âit olan hadislere de nebevî hadis denir. "İlâhî hadis" ve "Rabbânî hadis" diye de adlandırılan kudsî hadis: Hz. Peygamber'in, anlam bakımından Allah'a dayandırdığı, başka bir deyişle O'ndan nakiller yaparak söylediği sözdür. Kur'ân ile nebevî hadis arasında yeralan bu tür hadislerin "kutsal"lığı, mânâsının Allah'a âit olmasından; "hadis" diye adlandırılması ise, Hz. Peygamber tarafından dile getirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.
Hz. Peygamber'in istediği ibare ile ifade etmek üzere bazen Cibril (a.s) vasıtasıyla ve bazen de vahiy, ilham ve rüya suretiyle Allah Teâlâ'dan rivâyet ettiği hadistir. "Kudsi hadislerin, bir taraftan ilk kaynak olarak Allah Teâlâ'ya izafe edilmesi, diğer taraftan Hz. Peygamber'in hadisleri arasında ve hadis lafzıyla zikredilmesi, bunların bazı yönlerinden Hz. Peygamber'in hadislerine benzerliğini ortaya koymaktadır. Zira Kur'ân-ı Kerim Allah kelâmı olup Hz. Peygambere vahyolunmuştur; kudsî hadislerin de ilk kaynağı Allah Teâlâ olduğuna ve Hz. Peygamber tarafından ondan rivayet edildiğine göre, bunlar da vahiydir. Binaenaleyh, vahiy olmak bakımından Kur'ân-ı Kerim'le hadis-i kudsî arasında herhangi bir fark mevcut değildir. Bununla beraber Kudsî hadisler Kur'an'dan sayılmazlar; "her ikisinin de kendilerine has özellikleri vardır ve bu özellikler ikisinin aynı şey olmalarına engel teşkil ederler"[1]
Allah tarafından gelen vahiy olmaları bakımından, Kur'ân âyetleriyle kutsî hadisler arasında bir fark yoktur. Fakat Kur'ân hem anlamı, hem de lâfızları yönünden Allah'a âit iken, kutsî hadis, sadece mânâ açısından Allah'a âittir. Kur'ân ile kutsî hadis arasındaki diğer farklar şunlardır:
a) Kutsî hadis, namazda okunmaz.
b) Abdestsiz olarak dokunulması câizdir.
c) Lâfzı Allah'a âit olmadığı için Kur'ân gibi mu'ciz değildir.
d) Lafzî rivâyeti şart olmayıp, sadece anlam olarak rivâyet edilmesi câizdir.
Kutsî hadîsin ilk kaynağı Allah olduğu ve esasen hitap O'ndan geldiği için, rivâyet edilirken başına, "Hz. Peygamber'in rivâyet ettiğine göre Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:..." veya "Rasûlullah (s.a.s), Rabbinden rivâyet ettiği hadiste şöyle buyurdu:..." şeklinde bir rivâyet lafzı getirilir.
Diğer hadislere göre kutsî hadislerin sayısı çok azdır. [2]
Kudsî hadislerle Kur'an-ı Kerîm arasındaki fark konusunda İslâm âlimleri iki görüş beyan etmişlerdir:
A- Kudsî hadislerin manâsı ve sözleri Allah'tandır.
1. Bu hadisler Allah'a nisbet edilmiş ve "Kudsî", "ilâhî" ve "Rabbani" diye tavsif edilmiştir.
2. "Ey kullarım" gibi Allah'ı ifade eden birinci şahıs zamirleri kullanılmıştır.
3. Kudsî hadislerin ilk kaynağı Allah Teâlâ'dır, hitap O'nundur, Hz. Peygamber râvî durumundadır. Nitekim bu tür hadislerin başında genellikle şu ibareler görülür: "Rasûlüllah Rabbinden rivâyet ettiği hadiste şöyle buyurdu..." veya "Rasûlüllah'ın rivayet ettiği hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurdu... "
Bununla beraber Kur'an-ı Kerîm'in özelliklerine sahip değillerdir. Zira; manâ ve lafiz yönünden Kur'an-ı Kerîm'deki i'caz kudsî hadislerde yoktur. Kur'an tevâtür yoluyla, kudsî hadisler âhâd yolla nakledilmişlerdir. Kur'an âyetlerinin manâ ile rivayeti câiz değildir. Kur'an âyetleri namazda okunur, cünüp iken okunmaz ve abdestsiz dokunulmaz. Kudsî hadisler böyle değildir.[3]
B- Âlimlerin çoğuna göre kudsî hadislerin manâsı Allah'a, lafzı Hz. Peygambere aittir. Allah'ın, vahiy, ilham ve rüyâ yoluyla kendisine bildirdiği ilâhî mesajları manâlarına uygun ifadelerle nakletmiştir.
Kudsî hadisler, Allah'ın kudret ve azametinden, rahmetinin genişliğinden, ihsanının bolluğundan (kısacası Allah'ın sıfatlarından) söz ederler. Helâl, haram şeklinde ahkâma taalluk etmezler. Bu hadisler yüz adedi bulur. Bazı âlimler kudsî hadisleri ayrı eserlerde toplamışlardır. Bunlardan Abdurraûf el-Münâvî [4] "el-İthâfâtü's-Seniyye bi'l-Ehâdîsi'l Kudsiyye" isimli eserinde alfabetik sırayla tasnif etmiştir.[5]
Bazı kudsî hadisler: Ebû Hureyre Rasûlüllah'ın (s.a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah Teâlâ buyurdu ki; Adem oğlunun her ameli kendisi içindir, ancak oruç böyle değildir. Çünkü o, sırf benim rızam için yapılan bir ibadettir. Onun mükâfatını bizzat ben vereceğim."[6]
Yine Ebû Hureyre'nin Rasûl-ü Ekrem'den rivayetine göre, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Kulum bir iyilik yapmaya azmeder takat bir engelden dolayı onu yapamazsa, onun için bir hasene sevabı yazarım. Azmettiği iyiliği yaparsa on haseneden yediyüz misline kadar sevap yazarım. Bir kötülük yapmaya teşebbüs eder de vazgeçerse, ona hiçbir günah yazmam. Eğer niyetlendiği kötü işi yaparsa yalnız bu günah yazarım."[7]
"Sâlih kullarım için Cennet'te, hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın düşünemediği birtakım nimetler hazırladım."[8]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 123-124.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[3] bk. Muhammed Accâc el-Hatîb, es-Sünnetu Kable't-Tedvîn, Kâhire 1383/1963, s.22.
[4] 1031/1622.
[5] Kettânî, er-Risâletü'l-Müstatrafe, İstanbul 1986, s.81.
Abdurrauf el-Münavi'nin bu eseri Diyanet İşleri Eski Başkanı H. Hüsnü Erdem tarafından Kırk Kudsi Hadis ve İlahi Hadisler adıyla türkçeye çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Kudsi hadisler konusunda Aliyyu'l-Kari'nin Ehadisu'l-Kudsiyye adlı eseri de vardır. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 115.)
[6] Müslim, Sıyâm: 161, 163.
[7] Müslim, İmân: 204.
[8] Müslim, Kitâbü'l Cenne: 2-4; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/399-400.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Merfu Hadis:

Merfû lügatta, yükseltilmiş demektir. Hadis ıstılahında, söz, fiil, takrir, fitri veya ahlaki vasıf olarak, -senedi muttasıl veya munkat' olsun- açıkça veya dolaylı bir şekilde (hükmen) Hz. Peygambere nisbet olunan hadise "merfû hadis" denir. Merfû hadisin senedi muttasıl veya munkatı' olabilir. İsnattan sahabî düşerse mürsel olur. Sahabeden başka bir ravi düşer veya müphem bir râvî zikredilirse o hadise munkatı' denir. Peşipeşine iki ravi atlanmışsa mu'dal ismini alır. Her üç halde de isnad munkatıdır ama hadis yine merfûdur. Zira bir hadisin merfû oluşu, isnadının kesintisiz olarak Hz. Peygambere ulaşması yönünden değil, metnin ona izafe edilmesi bakımındandır. [1]
Aslında bu izafeyi yapanın bir sahabi, bir tabii veya daha sonraki nesillerden biri olması arasında hiç fark yoktur. Sadece hükmen merfu sayılacak rivayetlerde izafeyi yapanın sahabi olması şarttır.

---

[1] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Diğer Rical Kitapları:

Tehzîb safhasında hadîsle ilgili olarak ortaya konan kitâbiyatın (hadîs edebiyatının) zenginliğini belirtmek için sırf ricâl sahasında gerçekleştirilen telîfat çeşitlerine, birer ikişer örnekle dikkat çekmemizde fayda var.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Merfu Hadis:

Merfû lügatta, yükseltilmiş demektir. Hadis ıstılahında, söz, fiil, takrir, fitri veya ahlaki vasıf olarak, -senedi muttasıl veya munkat' olsun- açıkça veya dolaylı bir şekilde (hükmen) Hz. Peygambere nisbet olunan hadise "merfû hadis" denir. Merfû hadisin senedi muttasıl veya munkatı' olabilir. İsnattan sahabî düşerse mürsel olur. Sahabeden başka bir ravi düşer veya müphem bir râvî zikredilirse o hadise munkatı' denir. Peşipeşine iki ravi atlanmışsa mu'dal ismini alır. Her üç halde de isnad munkatıdır ama hadis yine merfûdur. Zira bir hadisin merfû oluşu, isnadının kesintisiz olarak Hz. Peygambere ulaşması yönünden değil, metnin ona izafe edilmesi bakımındandır. [1]
Aslında bu izafeyi yapanın bir sahabi, bir tabii veya daha sonraki nesillerden biri olması arasında hiç fark yoktur. Sadece hükmen merfu sayılacak rivayetlerde izafeyi yapanın sahabi olması şarttır.

---

[1] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu Hadisin Kısımları:

Merfu hadis iki kısma ayrılmaktadır:[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 115.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a- Tabakât Kitapları:

Sayıları çok olan bu isim altındaki kitaplar Şüyûhun ahval ve rivâyâtını tabaka tabaka yani asır be-asır müellifin kendi devrine kadar cemeder. Buna ilk örnek olan kitapları daha önce zikrettik: İbnu Sa'd'ın et-Tabakâtu'l-Kübra'sı, Müslim ve Nesâî'nin Tabakât'ları gibi. Bazan, -Abdurrahmân İbnu Mende örneğinde olduğu gibi, -Tabakâtu't-Tâbiîn, Tabakâtu'n-Nüssâh-Ebu Sâd İbnu'l-A'râbî gibi-, Tabakâtu'r-Ruvât -Halîfetu'bnu Hayyât-, Tabakâtu'l-Kurra -Osman İbnu Sâd, Tabakâtu's-Sufiyye -Ebu Abdirrahman es-Sülemî-, Hilyetü'l-Evliya ve Tabakâtu'l-Asfıya -Ebu Nuaym el-İsfehânî Tabakâtu'ş-Şâfi'iyye, Tacu'd-Dîn Sübkî (771)-, Tabakâtu'l-Huffâz- Şemsü'd-Dîn Zehebî- oldukça farklı istikametlere yönelik Tabakât kitapları te'lif edilmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu Hadisin Kısımları:

Merfu hadis iki kısma ayrılmaktadır:[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 115.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Sarahaten (Açık) Merfu Hadis:

Açık bir şekilde Hz. Peygamber'e izafe edilen hadistir. Yani hadis içinde Rasulullah'a ait bir söz, bir fiil, bir takrir veya bir vasıftan söz ediliyorsa bu açıkça merfu bir hadistir. Ayrıca "Şunu yapmakla emrolunduk" ve "Şunları yapmaktan alıkonduk" şeklinde sahabiler tarafından verilen bilgiler de açık merfu olarak değerlendirilmektedir.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b- Meşyahat Kitapları:

Müellifin rastladığı ve kendisinden hadîs dinlediği veya rastlamasa bile kendisine rivayet için izin vermiş bulunan şüyûhun zikrine tahsîs edilen kitaplardır. Ebu Ya'la el-Halîlî'nin, Ebu Yusuf Ya'kub İbnu Süfyan'ın Tacü'd-Dîn Ali İbnu Eneeb es-Sâcî'nin Meşyahât'ları gibi.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Sarahaten (Açık) Merfu Hadis:

Açık bir şekilde Hz. Peygamber'e izafe edilen hadistir. Yani hadis içinde Rasulullah'a ait bir söz, bir fiil, bir takrir veya bir vasıftan söz ediliyorsa bu açıkça merfu bir hadistir. Ayrıca "Şunu yapmakla emrolunduk" ve "Şunları yapmaktan alıkonduk" şeklinde sahabiler tarafından verilen bilgiler de açık merfu olarak değerlendirilmektedir.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28- AV KİTABI
1- Av Veya Zirâat Köpeği Dışında Kalan Köpekleri Öldürmek Babı
2- Av Köpeği, Zirâat Köpeği Ve Davar Köpeği Dışında Köpek Edinmenin Yasaklığı Babı
3- Köpeğin Avladığı Av Hayvanı (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
4- Mecûsinin Köpeği Ve Tamamen Siyah Köpeğin Avladığı Av (Hükmünün Beyânı) Babı
5- Ok İle Avlanan Av (İn Hükmünün Beyânı) Babı
6- Av (Vurulup Da) Bir Gece Bulunamaz, Babı
7- Mi'râz (Ucu Sivri Deynek Veya Bir Nevî Ok) İle Avlanan Av (İn Hükmünün Beyânı) Babı
Ok, Bıçak, Kılıç, Ucu Sivri Ve Keskin Herhangi Bir Âlet, Saçma, Mermi, Ağaç Ve Taş İle Avlanan Avın Hükmü
8- (Etî Yenen) Hayvan Hayatta Olduğu Halde Vücûdundan Kesilen Parça (Nın Murdar Olduğunu Beyân Eden Hadisler) Babı
Yün, Kıl Ve Tüy İle İlgili Hükümler
9- Balıkları Ve Çekirgeleri Avlamak Bâbı
Çekirgenin Deniz Avı Mı, Kara Avı Mı Sayıldığına Dâir İlmî Görüşler:
10- Öldürülmesi Yasak Kılınan Hayvanlar (İn Beyânı) Babı
11- Fiske Ve Sapanla Taş Atma Yasaklığı Babı
12- Vezağ (Yâni Alaca Kelerleri) — — Öldürme (Hükmünün Beyânı) Babı
13- Azı Dişi Olan Yırtıcı Hayvanları Yemek Babı
14- Kurt Ve Tilki (Etini Yemenin Hükmünün Beyânı) Babı
15- Sırtlan (İn Etinin Yenip Yenmeyeceğine Dâir Hadîsler) Babı
Âlimlerin Görüşleri:
16- Dabb (Yâni Bir Nevî Kelerin Etînî Yemenîn Hükmünün Beyânı) Babı
17- Tavşan (Eti Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
İlk İki Hadîsten Çıkan Hükümler;
18- Deniz Avından Bir Sebep Olmaksızın Ölüp Su Yüzünde Duran (Kısım Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
Câbir (Radıyallâhü Anh)'İn Hadîsinden Çıkan Hükümler:
19- Karga (Etînîn Hükmünü Beyân Eden Hadîsler) Babı
20- Kedinin Etini Yemenin Yasaklığı) Babı

28- AV KİTABI

1- Av Veya Zirâat Köpeği Dışında Kalan Köpekleri Öldürmek Babı

3200) Abdullah bin Muğaffel (Radtyallâhü onAj'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi emretmiş. Sonrası
İnsanların köpeklerle ne işleri var? buyurmuş. Daha sonra insanlara av köpeğini edinmeleri için ruhsat (yâni izin) vermiştir."

3201) Abdullah bin Muğaffel (Radtyalâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köpekleri öldürmeyi emretmiş. Sonra:
İnsanların köpeklerle ne işleri var? buyurmuş. Daha sonra insanlara zirâat köpeği ye el-îyn köpeği edinmeleri için ruhsat vermiştir.
Bindâr (Yâni müellifin şeyhi Muhammed bin Beşşâr) dedi ki: El-îyn Medîne-i Münevvere'nin bahçeleridir."[1]

İzahı

Müellifimizin iki ayrı senedle rivayet ettiği Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Müslim, Nesâi, Ahmed, Dârekutnî, Beyhaki ve başkaları tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadisin;cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır. Birinci yorum "İnsanlar niçin köpek edinip saklıyorlar?" Bu takdirde cümle, köpek edinmeyi yasaklar.
İkinci yorum: "İnsanlar niçin köpekleri öldürüyorlar?" Bu yoruma göre cümle, köpekleri öldürmeyi yasaklar. Anılan cümle yukarda işaret edildiği gibi iki biçimde yorumlandığından dolayı terceme ederken her iki yorumu da dikkate almaya çalıştım.
N e v e v i bu cümleyi "Yâni insanlar köpekleri bıraksınlar" biçiminde yorumlamıştır.
Sindi cümleyi ikinci biçimde yorumlamıştır. EI-Menhel yazan ise birinci yorumu tercih ederek: 'Bu cümle köpek edinip saklamayı yasaklar. Âlimler, ihtiyaç olmaksızın köpek edinmenin ha-ramlığı hususunda ittifak etmişlerdir. Meselâ bir kimse sırf köpeği sevdiği veya onunla böbürlendiği için saklayıp edinirse, bununla günah işlemiş sayılır. Köpek edinmeyi mubah kılan ihtiyaç ise, bu ve benzeri hadislerde belirtildiği gibi avcılık, davar sürüsünü ve zirâati korumaktır, der.
Müellifimizin rivayetine göre edinilmesi mubah kılınan köpekler av köpeği, tanm ve bahçe koruma köpeğidir.
Müellifimizin şeyhi Bindâr, yâni Muhammed bin Beşşâr, hadîste geçen "El-îyn" kelimesini Medine-i Münevvere bahçeleri mânâsına yorumlamıştır. Fakat S i n d î' -nin beyânına göre ed-Dümeyri bu kelime ile ilgili olarak : Müslim ile Nesâî'nin rivayetinde; "Sonra av köpeği ve davar (koruma) köpeği için ruhsat buyurdu" biçiminde vârid olmuştur. Bu itibarla müellifin rivâyetindeki "el-lyn" kelimesi bir rivayet - okuyuş
hatâsı eseridir. Doğrusu; = "el-Gânem, yâni davar"dır. Diğer
taraftan el-îyn, kelimesinin bahçe mânâsma yorumlanması da, bilinen, asıl mânâya muhaliftir. Çünkü en-Nihâye'de şöyle denilir: îyn kelimesi A'yan kelimesinin çoğuludur. A*yan ise büyük gözlü demektir, diye bilgi vermiştir.
M ü s 1 i m' in bir rivayetinde; fyjM "Davar, av ve zirâat köpeği için" ifâdesi vârid olmuştur.
Bu hadîsin fıkıh hükümleri ile ilgili bilginin bir kısmı da bundan sonra gelen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 17. hadis bölümünde geçmiştir.

3202) İbn-i Ömer (Radtyalâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi etti"
emretti."

3203) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâhü anhüm)'.
den; Şöyle demiştir :
Ben ResüluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sesini yüksel-te rek köpekleri öldürmeyi emrettiğini işittim ve av köpeği ile davar kö-pegı dışında kalan köpekler öldürülüyordu."[2]

İzahı

îbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Müslim e N e s a ı de rivayet etmişler. îkinci hadisi bunlarla beraber kırmızı de rivayet

etmiştir.
rai 'u""* Ö m e r (*adıyallâhü anh), ilk hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi s-salâtu ve's-selâm) 'in köpekleri öldürmeyi emrettiğini ikinci Hadiste ise av köpeği ile davar köpeğinin bu hükmün dışında tutulduğunu rivayet etmiştir.
Abdullah bin Mujıffel (Radıyallâhü anh) 'in yu-Karoa geçen hadislerinde ise ResûM Ekrem (Aleyhf s-salâtü ve's-selâm)'in, köpekleri öldürmeyi emrettiği, sonra zirâat köpeği ile av köpeği edinmeye izin verdiği belirtilmektedir. Yukarda da ifâde ettiğim gibi onun bâzı rivayetlerinde koyun köpeğini de edinmeye izin verildiği vârid olmuştur.
Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'in aşağıda gelecek 3205. hadîsine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yalnız tamamen siyah olan köpeği öldürmeyi emretmiştir.
El-Menhel yazarı "Köpeğin su artığı ile abdest almak" babında
rivayet edilen Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh)'in 3201. hadîsin izahı bölümünde; köpekleri öldürme emrinin ilk zamanlarda olduğunu, sonra siyah köpek ile ısırıcı köpek dışında kalan köpekler hakkındaki bu hükmün neshediîdiğini, yâni yürürlükten kaldırıldığım beyân ederek buna delil olarak M ü s 1 i m' in rivayet ettiği Câbir (Radıyallâhü anh)'in bir hadisi ile İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bir hadîsini delil göstermiştir.
Gerek el-Menhel yazarının bu bölümde ve gerekse Tekmile yazarının "Av" kitabında naklen beyanlarına göre Kadı Iyâz özetle şöyle demiştir:
"Âlimlerin çoğu av köpeği gibi istisna edilenler hâriç, köpeklerin öldürülmesi konusunda anılan hadîsle amel etmişlerdir. Mâlik ve cumhurun görüşü budur. Diğer bir kısım ilim adamlarına göre tamamen siyah olan köpekler hâriç, diğer köpekleri öldürme emri oî-sun, tutup saklama ve edinme yasağı olsun neshedilmiştir. Yâni siyah köpek öldürülmelidir. Diğer köpekler zararlı olmadıkça öldürülemez ve ihtiyaç hâlinde edinilebilir.
Kadı Iyâz daha sonra : Bence durum şöyle olmuştur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), önce ne maksatla olursa olsun her çeşit köpeği saklamayı yasaklayıp öldürmeyi emretmiştir. Sonra siyah renkli köpeği öldürmeyi emredip diğer köpekleri öldürmeyi yasaklamış ve av, zirâat ve koyun köpekleri dışında kalan köpekleri tutup saklamayı yasaklamıştır, der.
Tekmile yazarı da : Âlimler ısırıcı köpek ile kuduz köpeği öldürmenin meşruluğu hususunda ittifak etmişlerdir. Hiç bir zararı olmayan köpekleri öldürmek hükmü hakkında ise ihtilâf vardır. I m a -mü'I-Haremeyn'e göre hiç bir zararı olmayan köpeği öldürmek yasaktır. Siyah köpek zararsız ise bu hüküm onun hakkında da uygulanır. Şer-i Şerîf bu şekil üzerinde karar kılmıştır. Fakat siyah köpek zararsız olursa öldürülmesinin yasaklığı hakkında bir şeye rastlayamadım. Îmamü'l-Haremeyn siyah köpek hakkında neye istinaden böyle söylediğini bilmiyorum, der. [3]

2- Av Köpeği, Zirâat Köpeği Ve Davar Köpeği Dışında Köpek Edinmenin Yasaklığı Babı

3204) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü ankyden. rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim bir köpek edinirse, her gün o kimsenin İyi ameli (nin sevabı) ndan bir kırat eksilir. Meğer ki o köpek ziraat köpeği veya davar köpeği ola.*'

3205) Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Köpekler, topluluklardan bir topluluk olmasaydı, ben onları Öldürmeyi emredecektim. Artık siz onlardan tamamen siyah olanı Öldürünüz. Davar köpeği veya av köpeği, ya da zirâat köpeği dışında köpek edinen hiç bir topluluk yoktur ki, her gün onların sevabla-ruıdan iki kırat eksilmesin/*

3206) Süfyân bin Ebî Züheyr (Radıyallâkü ankyden; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:
Kim ne ekinine ne de davarına yararı olamayan bir köpek edinirse o kimsenin amelin (in ecrin) den her gün bir kırat eksilir.
Süfyân bin Ebî Züheyr'e: (Bunu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen işittin (mi)? denildi. Süfyân:
Şu Mescİd'in Rabb'ına yemin ederim ki, evet (ben O'ndan işittim) diye cevab verdi."[4]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayetinde ekin veya davar korumak için edinilen köpek istisna edilmiştir. Diğer bâzı rivayetlerde ise bunlarla beraber av köpeği de istisna edilmiştir.Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, Ebû Dâvûd ve Dârimi de hadîsin baş kısmını, yâni köpekleri öldürmekle ilgili bölümünü rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste köpekler bir ümmet olarak vasıflandırılmıştır. Biz ümmet kelimesini topluluk mânâsına yorumladık. Hadîsin bu cümlesi E n' â m sûresinin 38. âyetine bir işarettir. Âyet'in meali şöyledir :
"Yerde yürüyen hayvanlar ve kanatlarıyla uçan kuşlar da ancak sizin gibi birer ümmetler (topluluklar) dır. Kitâb'ta biz hiç bir şeyi eksik bırakmadık. Onlar sonra Rablerine toplanacaklardır."
Köpekler hakkında kullanılan ümmet kelimesi, bir takım yararlar için yaratılmış ve yaratıcının varlık ve büyüklüğüne delâlet eden topluluk manasınadır. Hayvanlar ve kuşlar hakkında Âyette kullanılan ümmet kelimesi de bu şekilde yorumlanmıştır. Daha geniş bilgi için tefsir kitablarına müracaat edilmelidir.
H a 11 â b i bu hadîsin açıklaması bölümünde : Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir yaratığın türünü yok etmeyi ar-zulamamıştır. Çünkü Allah Teâlâ'nın yarattığı her yaratığın yaratılışının bir hikmeti vardır. Bu itibarla köpek türünün en fenası olan siyah renklisinin Öldürülmesi emredilmiş ve ekin bekçiliği gibi hizmetlerde kullanılmak üzere diğerlerinin bırakılması istenmiştir, der.
Siyah köpeğin öldürülmesi hikmeti ile ilgili olarak Tekmile yazarı :
Çünkü siyah köpek; pek yararlı değil, uykuya düşkün olduğundan bekçiliği verimli olmaz ve avcılıkta da başarılı değildir, der.
Köpeklerin öldürülmesi hükmü ile ilgili bilgi bundan önceki bâb-ta geçen hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.
Süfyânbin Ebî Züheyr (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhâri, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. [5]

Hadîslerin Fıkıh Yönü:

1. Ekin veya davarın korunması için köpek edinmekte bir sakınca yoktur.
Evlerin korunması ve benzeri ihtiyaçlar için köpek edinmeye gelince. Tekmile yazarı bu konuda şöyle der: Bir kavle göre caiz değildir. Çünkü hadîsler yalnız ekin, davar ve av için köpek edinmeyi meşru saymıştır. Hadislerin zahirine göre bunların dışında kalan ihtiyaçlar için köpek edinmek meşru sayılmaz. Fakat en sıhhatli kavle göre hadislerde sayılan üç nevi ihtiyaç dışında kalan ihtiyaçlar için de köpek edinmek caizdir. Diğer ihtiyaçlar, hadîslerde sayılan ihtiyaçlara kıyaslanır.
2. Köpekler türü bir topluluk olduğu için bu türün kökünü kazımak ve yok etmek caiz değildir. Ancak siyah köpekleri öldürmek meşrudur.
Bu maddedeki hükümle ilgili geniş bilgi yukarda da işaret ettiğim gibi bir önceki bâbta geçmiştir.
3. Zararlı olmayan ve kimseye eziyeti dokunmayan hayvanları öldürmek caiz değildir. Fakat zararlı olan hayvanları öldürmek caizdir.
4. Ekin, davar ve av köpekleri dışında kalan köpekleri edinmek işi, ilgilinin iyi amellerinin her gün bir veya iki kırat kadar sevabının eksilmesine sebeb olur.
Ibn-i Abdilberr bu son hükmü ifâde eden hadîs cümlesi ile ilgili olarak: Bu ifâde hadîste sayılan amaçlar olmaksızın köpek edinmenin haram olmadığına ve caiz olduğuna delâlet eder. Çünkü haram olan bir şeyi edinmek, amellerin sevabının eksilmesine sebep olsun veya olmasın, edinilmesi yasaktır. Sevabın eksilmesi, köpek edinmenin haram değil, mekruh olduğuna delâlet eder, demiştir.
E 1 - H â f ı z ise, Ibn-i Abdilberr'in bu görüşüne karşı çıkarak: Anılan ifâde köpek edinmenin haram olmamasını gerektirmez. Bilâkis haram olması muhtemeldir. Bu ifâde ile kasdedi-len mânâ şöyle olabilir: Köpek edinme günâhı, bir veya iki kırat sevaba denk gelir. Bu itibarla köpek edinen şahsın günlük günâhına karşın onun iyi amelinin sevabından bir veya iki kırat eksilir, der.
Köpek edinen şahsın iyi ameline âit sevabından günde eksilen miktarı birinci ve sonuncu hadislere göre bir kırat, ikinci hadîse göre ise iki

kırattır. Hadîs şerhlerinde Kırat ile kasdedilen mikdarın Allah katında malum olduğu ifâde edilmekte ve burada kasdedilen mikdarın ne olduğu belirtilmemektedir. Hatırlanacağı üzere cenaze namazına katılmak ve cenazeyi uğurlamanın sevabı ile ilgili hadîslerde bir kırât'ın U h û d dağı kadar olduğu belirtilmişti. Buradaki kıratın U h û d dağı kadar olması muhtemel olduğu gibi bundan az olması da muhtemeldir. Çünkü oradaki hadîs mükâfat ile buradaki hadis ise ceza ile ilgilidir. Allah'ın mükâfat'ı ve ikramı büyüktür.
Bir kırât'a dâir rivayet ile iki kırât'a dâir rivayet arasında zahiren görülen ihtilâf ve değişiklikle ilgili olarak şöyle denilmiştir:
Bu durum, edinilen köpeklerin türlerine ve zararlılık derecesine göre olabilir. Şöyle de olabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm), önce bir kırât'a dâir hükmü beyân buyurmuştur. Daha sonra halkın köpek edinmekten iyice sakınmasını sağlamak üzere eksilen sevabın iki kırat olduğuna dâir hükmü buyurmuştur.
Bu değişikliğin sebebi eri başka şekillerde de anlatılmıştır. Geniş bilgi için şerhlere başvurulabilir.
Gereksiz yere köpek edinmenin mekruhluğu veya haramhğı sebebine gelince, bu hususta da müteaddid görüşler beyân edilmiştir. Şöyle ki:
Köpekler, misafirleri rahatsız eder, yardım dilemeye gelen fakirleri korkutur, gelip geçenlere eziyet eder, meleklerin eve girmelerine mâni olur, kap kaçakları pisler, bir çok hastalıkların yayılmasına ve bulaşmasına sebep olabilir.
Özellikle sağlık açısından köpeklerin gerek ev halkına ve gerekse çevreye ne derece zararlı olduğunu bu gün tıp âlimleri basın yoluyla ve bazen TRT aracılığıyla duyururlar.
Bir Hâl Tercemesi
Süfyân bin EbÎ ZÜheyr (R.A.). sahâbldir. Beş aded hadisi vardır. Buhârl ile Müslim onun iki hadisini müttefikan rivayet etmişlerdir. Râvllerl es-Sâib bin Ye-zld, tbn-i Zübeyr ve Urve bin Zübeyr'dir. Buhârf, Müslim, Nesâl ve Îbn-İ Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 145) [6]

3- Köpeğin Avladığı Av Hayvanı (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3207) Ebû Salebe el-Huşenî (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vararak: Biz Ehl-i Kitâb bir kavmin memleketinde (Şam'da) bulunuyoruz. Onların k abların d a yemek yiyiyoruz. Ve biz av diyaıındayız, ben okumla av avlıyorum, eğitilmiş köpeğimle av avlıyorum ve eğitilmemiş köpeğimle de av avlıyorum, (Ne buyuruyorsunuz?) dedim. Ebû Sa'lebe demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) şöyle buyurdu t
Ehl-i Kitâb bir kavmin memleketinde bulunduğunuza dâir anlattığın hususa karşı hüküm şudur: Ehli Kitab'm kablanndan başka kablan bulabildiğiniz sürece onların kablannda yemek yemeyiniz.
Eğer onların kablanndan başka kap bulamazsanız onların kablarım yıkayıp içinde yeyiniz. Anlattığın av işine gelince •. Okunla avladığını, Allah adını anarak avla ve ye. Eğitilmiş köpeğinle avladığını da Allah adını anarak avla ve ye. Eğitilmemiş köpeğinle avladığın avı da (diri iken) yetişip boğazlarsan ye."

3208) Adî bin Hatim (Radtyaüâhü anâj'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Biz köpeklerle av avlayan bir topluluğuz, diyerek bunun hükmünü sordum. Buyurdular ki:
Sen eğitilmiş köpeklerini av peşine Allah adını anarak salıverdiğin zaman (avı) öldürürlerse, senin için tuttuklarını ye. Meğer ki köpek (o avdan bir şey) yiye. Eğer köpek (ondan bir şey) yiyerse, artık sen yeme. Çünkü ben köpeğin avı kendi nefsi için yakaladığından korkarım. Şayet başka köpekler senin ava saldığın köpeklere karışırsa öldürdükleri avı yeme.
İbn-i Mâcete dedi ki: Ben Ali bin el-Münzir'den şöyle dediğini işittim: Ben elli sekiz defa hac ettim. Bunların çoğuna yaya olarak gidip geldim/'[7]

İzahı

Ebû Sa'Iebe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r i ve Müslim de rivayet etmişler. Ebü Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed de bunu kısa metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Ebû Sa'Iebe (Radıyallâhü anh) bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e, E h 1 - i Kit âb, yâni Hıristiyan ve Yahudi ler'in kablarında yemek yemenin hükmünü ve av avlamaya dâir hususları sormuştur.
Birinci soruya verilen cevabta, başka kab bulunduğu takdirde Ehl-i Kitâb'm kablarında yemek yenilmemesi ve başka kab bulunmadığı takdirde Ehl-i Kitâb'ın kablarım yıkadıktan sonra içinde yemek yenilmesi emrolunmuştur.
Bu cevab, başka kab varken Ehl-i K i t â b' in kablarında yemek yemenin mekruhluğuna ve onların kablarım yıkamanın mek-ruhluğu gidermediğine delâlet eder. Halbuki fıkıhçılar, başka kab bulunsun veya bulunmasın, Ehl-i Kitâb'ın kablarım yıkadıktan sonra içinde yemek yemenin mekruh olmadığına hükmetmişlerdir.
Bu itibarla hadis ile fıkıhçılarm görüşü arasında zahiren bir muhalefet görülmektedir.
Görülen muhalefete şöyle cevab verilmiştir: Hadisteki yasaklama Ehl-i Kitâb'ın, domuz etini pişirmek ve şarap içmek işinde kullandıktan kablar hakkındadır. Bu nevî kablar yıkatılsa bile zaruret olmadıkça yemek işinde kullanılmamalıdır. Çünkü müs-lümana tiksinti verir. Nitekim hacâmet işinde kullanılan kab yıkatılsa bile yemek işinde kullanılmamalıdır, kullanılması mekruhtur.
Fıkıhçıların maksadı ise Ehl-i Kitâb'm necaset işinde kullanmadıkları kablarıdır. Bu nevî kabları yıkamadan kullanmak mekruhtur ve yıkadıktan sonra kullanılmasında bir mekruhluk yoktur. Ama domuz etini pişirmek gibi necis işlerde kullanılan kablar yıkatılsa bile yemek işinde kullanılmaz, kullanılması mekruhtur.
Bu konu 2831. hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Oraya da bakılabilir.
Ebû Sa'Iebe (Radıyallâhü anh) "m av ile ilgili sorusuna verilen cevabtan şu hükümler çıkarılır:
1. Besmele çekerek okla av avlamak meşrudur. Besmele ile atılan okla vurulup öldürülen av hayvanı murdar sayılmaz. Şayet avcı yetiştiğinde av henüz ölmemiş ise boğazlaması gerekir.
Bu konu, bundan sonra gelecek 5 ve 7. bâbta tekrar ele alınacaktır.
Şu noktayı da belirteyim: Müellifimizin rivayetinin zahirine göre besmele çekmek avın etini yemek zamanı matlubtur, Fakat diğer rivayetler, besmelenin ok atılırken veya av köpeği salıverilirken çekilmesi matlup olduğuna delâlet eder.
Gerek ok atılırken ve gerekse köpek avın peşine gönderilirken besmele çekmenin hükmü ise, bir hayvanı boğazlarken besmele çekme hükmü gibidir. Eti yenen bir hayvanı boğazlarken besmele çekmenin hükmü ile ilgili gerekli bilgi 3173 ve 3174. hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat edilmelidir.
2. Besmele çekerek eğitilmiş köpekle av avlamak meşrudur. Besmele çekmenin hükmüne yukarda işaret edildi. Av köpeğinin eğitilmiş sayılmasının üç şartı vardır: Sahibinin; onu av peşine gönderdiği zaman gitmesi, geri çağırdığı zaman dönmesi ve avı tuttuğu zaman yememesi.
Köpeğin eğitilmiş sayılması anılan üç şartın gerçekleşmesine bağlıdır. Bunun gerçekleşmiş olduğu, nasıl anlaşılır?
Bu hususta ihtilâf vardır: Ebû Hanife, Mâlik ve Şâfiîler'e göre, bilirkişilerin görüşlerine müracaat etmekle veya köpek sahibinin kuvvetli kanaati ile anlaşılır. Ebû Yûsuf, Muhammed ve Ahmed'e göre ise bu şartları tahakkuk etmiş sayılması için; köpeğin yakaladığı avı yememesi ve bu durumun ard arda üç kez tekerrür etmesi gerekir.
Eğitilmiş köpek av peşine besmele ile gönderildiğinde, o köpeğin yakalayıp öldürdüğü av, okla öldürülen av gibidir, yâni eti yenilir ve murdar sayılmaz. Şayet avcı yetiştiği zaman av, henüz ölmemiş ise boğazlamak gerekir. Aksi takdirde murdar sayılır.
3. Eğitilmemiş köpekle avlanan av, ölü olarak ele geçirildiği takdirde murdar sayılır, eti yenilmez. Fakat diri olarak yetişilip bogazlanırsa eti yenilir. Bu hüküm hususunda mezhep imamları ittifak halindedir.
Adi bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini B u h â -r i, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîse göre köpeğin avlayıp öldürdüğü avın etinin yenilebil-mesi için aşağıdaki şartlar aranır:
1. Köpeğin eğitilmiş olması
2. Köpeğin avcı tarafından av peşine gönderilmesi
3. Avcının köpeği gönderirken besmele çekmesi

4. Köpeğin yakaladığı avdan bir şeyi yememesi
5. Başka köpeklerin gönderilen köpeğe iştirak etmemesi. Yukardaki maddelerde belirtilen şartlara bir daha göz atalım: Birinci maddedeki şart, bundan önceki hadiste de geçti. Ölü olarak ele geçirilen avın helâl olması için bu şart aranır. Âlimler bu hususta ittifak halindedir.
İkinci maddedeki şart, dört mezheb imamları ve Ebû Sevr tarafından aranır. Yâni eğitilmiş bir köpek kendiliğinden gidip yakaladığı avı öldürürse, o av yenilmez. Fakat Atâ ve Evzâi'ye göre avcı, avlamak niyetiyle köpeği evden çıkardığı zaman, köpeğin kendiliğinden gidip yakaladığı av yenilir.
Üçüncü şart, yâni köpeği av peşine gönderirken besmele çekme hükmü ile ilgili bilgi 3173, 3174. hadislerin izahı bölümünde geçen hüküm gibidir. Hulâsası şöyledir: Hanefi mezhebine göre besmele çekmek şarttır. Bilerek çekilmediği takdirde boğazlanan veya ölü olarak ele geçirilen avın eti yenmez. Mâliki ve Hanbelî mezheblerinin meşhur görüşleri de böyledir. Şâfiîler'e göre ise besmele çekmek şart değil, müstehabtır.
Dördüncü şart, yâni köpeğin yakaladığı avdan bir şey yememesi Tâvûs, Şa'bi, İbrahim Nahai, İkrime, Said bin Cübeyr, Hanefiler, Dahhâk ve Katide'-nin mezhebidir. Şafiî ve Ahmed'in kuvvetli görüşleri de böyledir. Bunlara göre köpek, yakaladığı avdan bir şey yerse, o avıneti yenilmez, murdar sayılır. M â 1 i k' e göre bu şart aranmaz. Yâni eğitilmiş köpek, yakaladığı avdan bir şey yese bile o av murdar sayılmaz. Mâlik, avla ilgili âyetin umûmî hükmüne ve E b û Sa'lebe (Radıyallâhü anh) 'in Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen bir hadîsine dayanmıştır.
Beşinci şart, yâni başka köpeklerin gönderilen köpeğe iştirak etmemesi meselesine gelince, bundan maksad durumu bilinmeyen bir köpeğin söz konusu avı tutma işine katılmamış olmasıdır.
Bunu bir misal ile anlatalım: Meselâ bir avcı besmele çekerek eğitilmiş köpeğini av peşine gönderir. Sonra avı öldürülmüş olarak ele geçirir ve fakat köpeğinin beraberinde durumunu bilmediği başka bir köpeği de orada görür. Yabancı köpeğin, aranan şartları taşıyıp taşımadığını bilmez ve avın yabancı köpek veya kendisinin köpeği tarafından öldürüldüğünü bilmez veya her iki köpek tarafından Öldürüldüğünü bilir, ya da yabancı köpek tarafından öldürüldüğünü bilirse, işte bu durumlarda o avın eti yenmez. Ancak av yaralı olarak ele geçirilip boğazlanırsa yenilir.
Hanefiler, Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir. Bunlara muhalefet edeni bilmiyoruz.
Yukarda verilen örnekte, avcı avın yalnız kendisinin köpeği tarafından öldürüldüğünü, veya yabancı köpeğin aranan şartlan taşıdığını biliyor ise öldürülmüş olarak ele geçirdiği avın eti yenilir.
Adî bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 87. hadîs bölümünde geçmiştir. [8]

4- Mecûsinin Köpeği Ve Tamamen Siyah Köpeğin Avladığı Av (Hükmünün Beyânı) Babı

3209) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Biz, onların, yâni mecûsîlerin köpeğinin ve kuşunun avından men edildik."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccâc bin Ertât bulunur. Bu râvl, tedllsçidir ve an'ane ile rivayet etmiştir. Tirmizî de bu hadisi rivayet
etmiştir. Ancak onun rivayetinde; «Ve kuşu» parçası yoktur.

3210) Ebû Zer(r-ı Gıfârî) (Radtyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Ben tamamen siyah olan köpeği (n durumunu) Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Buyurdu ki: Bir şeytandır." [9]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir. Ancak notta belirtildiği gibi hadîsin baş kısmı, yâni mecûsilerin köpeklerinin avladığı avın müslümanlar için haram olduğuna dâir bölümü, Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir.
Mecûsi, güneş, ay ve ateş gibi bir yaratığa tapan kimse demektir. Şu halde bir müşrikin, yâni Allah'a ortak koşan bir kâfirin av peşine gönderdiği köpek veya kuşun tutup öldürdüğü av müslümanlar için helâl değildir. Fakat bir müslümanın bir mecûsiye âit köpeğiveya kuşu av peşine göndermek suretiyle avladığı av helâldir. Önemli olan husus, köpeğin veya kuşun müslümana veya mecûsiye ait olması değil, avcının müslüman veya mecûsî olmasıdır. Hadisten mak-sad budur.
Tuhfe yazarı T i r m i z i' nin rivayet ettiği Câbir (Radı-yallâhü anh) in hadisinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadis, kestiği hayvanın eti haram olan bir kâfirin, avının da haram olduğuna delâlet eder. Yâni av, kesilen hayvan gibidir. Şerhü's-Sünen'de: Müslüman kimsenin, mecûsînin köpeğiyle avladığı av helâldir. Fakat mecûsînin müslümanın köpeğiyle avladığı av haramdır. Ancak bu ava bir müslüman yetişip boğazlarsa helâl olur. Şayet bir müslüman ile bir mecûsî beraberce bir köpeği veya kuşu av peşine gönderirlerse veya beraberce ava ok atarlarsa, bu şekilde öldürülen av da haramdır, denilmektedir."
Ebû Davud'un süneninin "Av bâbı"nda rivayet olunan Ad i bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde Tekmile yazan da konu ile ilgili olarak şu bilgiyi verir:
"Avcının da hayvanı kesende aranan niteliği taşıması şarttır. Yâni müslüman veya E h I - i K i t â b olması gerekir. Şayet avcı, puta tapan veya mürted olan, yâni müslüman iken dinden çıkan, veya mecûsi ya da deli bir kimse ise onun avı haramdır. Çünkü avlama işi, hayvan kesme işi gibidir ve avı öldüren köpek veya kuş da bıçak hükmündedir. Hanefîler, Şafiî ve Ahmed böyle hükmetmişlerdir. Mâlik ise: Ehli Ki tâ b'ın kestiği hayvan helâldir. Fakat avı helâl değildir, yâni köpek veya kuş göndermek, ya da ok atmak suretiyle avlayıp ölü olarak ele geçirdiği av, murdar sayılır, demiştir."
Eh 1 - i Ki t â b'ın kestiği hayvan helâldir veya onların avı helâldir, diyen âlimlere göre, onların hayvanı keserken veya av peşine köpeği veya kuşu gönderirken, Allah'ın ismi ile beraber başka bir ismi anmamaları gerekir. Şayet Allah'ın ismi ile beraber I s â (Aleyhisselâm) veya U z e y r (Aleyhisselâm)'in ismini anarlarsa ne kestikleri ne de avladıkları hayvan helâl olur.
Ebû Zer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine K ü t ü b - i S i t -t e ' nin diğerlerinde rastlayamadım. Bu hadîste tamamen siyah olan köpeğin şeytan olduğu bildiriliyor. Âlimler bunun bir benzetme olduğunu açıklayarak: Yâni siyah köpek, zararlı ve eziyet edici olması açısından şeytan gibidir. Çünkü avlama, davarları koruma ve uyanık durma bakımından yaran en az olan köpek siyah renkli olanıdır, derler.
Ahmed, îshâk ve bâzı Ş â f i i 1 e r bu ve benzeri hadisleri delil göstererek: Tamamen siyah olan köpeğin öldürdüğü av helâl değildir, demişlerdir. Onlar: E h 1 - i K i t â b olmayan kâfirlerin avladığı av haram iken şeytan olduğu bildirilen siyah köpeğin avı nasıl helâl olur, demekle gerekçelerini beyân etmişlerdir.
Hanefiler, Mâlik, Şafii ve Cumhur: Siyah köpeğin avı, diğer köpeklerin avı gibi helâldir. Bu hadisten maksad siyah köpeğin, köpekler türünden çıkanlması değil, bir benzetmedir ve siyah köpeğin edinilmesinden müslümanlan sakındırmaktır, derler. [10]

5- Ok İle Avlanan Av (İn Hükmünün Beyânı) Babı

3211) Ebû Salebe el-Huşenî (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine) :
Okunla avladığın avı ye, buyurmuştur."

3212) Adî bin Hatim (RadtyaUâkü ö«A>'den; Şöyle demiştir: Ben bir kere:
Yâ Resûlallah! Biz şüphesiz ok atıcı (yâni okla avcılık eden) bir kavimiz, dedim. O buyurdu ki:
(Ava) ok atıp (onu) deldîğin zaman deldiğin (av)ı ye."
Not: ZevsUd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Mücalid bin Satd vardır. Bu râvl zayıftır. Fakat hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitab-lannda mevcuttur. Ancak ifâde tarzı değişiktir. [11]

İzahı

Ebû Sa'lebe (Radıyallâhü anh)'in hadîsini E b û D â-vûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Adi bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin bir benzeri 7. bâbta gelecektir. Diğer hadîs kitablannda da onun benzerinin rivayet olunduğunu,

orada belirteceğim.
Bu bâbta rivayet edilen iki hadîsten çıkan hüküm şudur:
Avcının attığı okun keskin ucuyla yaralayıp Öldürdüğü av ölü olarak ele geçirildiği takdirde helâldir. Şayet avcı yetiştiğinde av hayvanı henüz ölmemiş ise boğazlaması gerekir.
Avcının attığı okun başka tarafının değmesiyle öldürülen av ise taş, sopa ve benzeri bir cismin ağırlığıyla öldürülen av gibi ölü olarak ele geçirildiği zaman murdardır, yenmez.
Bu konu 7. bâbta rivayet edilen 3214 ve 3215. hadislerin izahı bölümünde tekrar ele alınıp gerekli i^ah yapılacağından burada bu ka-darhk bilgi ile yetiniyorum.

3212) Adî bin Hatim (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Ben bir kere:
Yâ Resûlallah! Biz şüphesiz ok atıcı (yâni okla avcılık eden) bir kavimiz, dedim. O buyurdu ki:
(Ava) ok atıp (onu) deldiğin zaman deldiğin (av)ı ye."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Mücâlid bin Sald vardır. Bu râvi zayıftır. Fakat hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitab-lannda mevcuttur. Ancak ifâde tarzı değişiktir. [12]

İzahı

Ebû Sa'lebe (Radıyallâhü anh)'m hadîsini E b û Dâ-vûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Adi bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bir benzeri 7. bâbta gelecektir. Diğer hadîs kitablannda da onun benzerinin rivayet olunduğunu, orada belirteceğim.
Bu bâbta rivayet edilen iki hadisten çıkan hüküm şudur t
Avcının attığı okun keskin ucuyla yaralayıp öldürdüğü av ölü olarak ele geçirildiği takdirde helâldir. Şayet avcı yetiştiğinde av hayvanı henüz ölmemiş ise boğazlaması gerekir.
Avcının attığı okun başka tarafının değmesiyle Öldürülen av ise taş, sopa ve benzeri bir cismin ağırlığıyla öldürülen av gibi ölü olarak ele geçirildiği zaman murdardır, yenmez.
Bu konu 7. bâbta rivayet edilen 3214 ve 3215. hadîslerin izahı bölümünde tekrar ele alınıp gerekli izah yapılacağından burada bu ka-darlık bilgi ile yetiniyorum. [13]

6- Av (Vurulup Da) Bir Gece Bulunamaz, Babı

3213) Adî bin Hatim (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Ben bir kere:
Yâ Resûlallah! Ben ava (ok) atarım da avı bir gece bulamam
(yâni bir-iki gün sonra bulurum. Ne buyurulur)? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t
Sen avda kendi okunu bulduğun ve onun vücûdunda (ölümüne sebeb olabilecek) başka bir şey (in izini) bulamazsan onu ye, buyurdu."[14]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Tahâvi de rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd1 un rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
"Sen Allah'ın ismini anarak okunu (ava) atıp da onu ertesi gün bulduğun zaman onu su içinde bulmazsan ve onun vücûdunda okundan başka (ölümüne sebeb olabilecek) bir iz bulmazsan onu ye/* buyurmuştur.
Bu hadîs, avcının okla vurup da sonradan ölü olarak ele geçirdiği av hayvanını suyun dışında ve vücûdunda okundan başka ölüme sebeb olabilecek başka bir ize rastlamazsa o avı yiyebileceğine delâlet eder.
A h m e d' in meşhur kavline, Şafii ve Mâlik' den rivayet edilen bir görüşe göre bu âlimler böyle hükmetmişlerdir.
Hanef İler'e göre yukarda anlatılan durumda ele geçirilen avın helâl olması aşağıdaki şartları gerçekleşmesine bağlıdır:
1. Avcının o avı su içinde bulmaması,
2. Avcının onun vücûdunda attığı oktan başka ölüme sebeb olabilecek bir şeyin izine rastlamaması,
3. Avcının zaruri bir mazeret olmaksızın avı aramayı ihmal etmemesi.
N e v e v i: Yukarda durumu anlatılan av su içinde ölü olarak bulunduğu takdirde âlimlerin ittifakı ile haramdır, der. Çünkü vurulan avın aldığı yaradan değil de suda boğulmak suretiyle ölmüş olması muhtemeldir.
H a 11 â b i: de: Şer-i Şerif bir takım şartlar dâhilinde bir şeye ruhsat ve izin vermiş, yâni helâl kılmış ise o şartlara riâyet etmek gerekir. Koşulan şartlardan biri gerçekleşmeyince helâl olma hükmü kalkar ve haramlık hükmü gelir. Bir av hayvanı, ok gibi keskin ve yaralayıcı bir şeyle vurulup öldürüldüğü zaman helâl sayılır. Vurulan av hayvanı kayıb olup sonradan su içinde bulunursa veya bulunduğunda ölümüne sebeb olabilecek başka bir şeyin izine rastlanı-lırsa, onun atılan okla öldüğü kesinlik kazanamaz ve bu yüzden helâl sayılmaz, der. [15]

7- Mi'râz (Ucu Sivri Deynek Veya Bir Nevî Ok) İle Avlanan Av (İn Hükmünün Beyânı) Babı

3214) Adî bin Hatim (Radtyollâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben mi'râz ile avlama hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. O buyurdu ki t
Mi'râz'ın keskin tarafıyla vurduğun avı ye ve enli tarafıyla vurduğun av, mevkûz (yâni taş ve* sopa gibi bir cisimle öldürülmüş hayvan hükmünde) dır."

3215) Adî bin Hatim (Radtyaltâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Ben mi'râz (ile av vurma meselesin) i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. O buyurdu ki:
(Mi'raz ile vurduğun avı) yeme. Meğer ki mi'râz (avı) yaralayıp vücûdunu dele. (Yâni o takdirde ye.)"[16]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği bu iki hadisin benzeri Kü-tüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Mi'râz t Bu kelimenin mânâsı hakkında değişik açıklamalar yapılmıştır. Bâzılarına göre Mi'raz, iki tarafı ince, sivri olup orta kısmı kalın ve enli olan ok zan ve kalemidir. Bâzılarına göre ise ağır bir ağaç parçası veya sopadır, çoğunlukla ucunda sivri demir parçası bulunur.
Mi'râz hangi şekilde tarif edilirse edilsin hüküm şudur: Böyle bir âlet ava atıldığı zaman sivri ucu avın vücûdunu delip yaralamak suretiyle öldürürse, avın eti helâldir. Âletin başka bir tarafı ava değip öldürürse av murdar sayılır. Bir taş veya sopanın değmesiyle öldürülen hayvan gibidir. Böyle öldürülen hayvan'a Mevkûze ve Vakiz denilir.
Dört mezheb imamları ve Cumhur bu hadîsle amel ederek yukar-daki hükmü vermişlerdir. [17]

Ok, Bıçak, Kılıç, Ucu Sivri Ve Keskin Herhangi Bir Âlet, Saçma, Mermi, Ağaç Ve Taş İle Avlanan Avın Hükmü

Yukarda sayılan cisimlerle avlanan avın hükmü hakkında, Ab-durrahman el-Cezerî' nin dört mezheb fıkhına âit eserinden aşağıdaki bilgiyi aktarmayı uygun buldum.
Avcı hayvanlarla avlama nevî yanında ok gibi cansız cisimlerle av avlamak da meşrudur. Cansız cisimlerle avlanan avın helâl olması için bâzı şartlar aranır. Şartlardan birisi, ava atılan cismin keskin tarafı veya sivri ucuyla avı vurup yaralamaktır. Şu halde avcı, bıçak, kılıç hançer ve

ok gibi bir âleti ava attığı zaman, onun keskin tarafı veya sivri ucu ava isabet edip yaralamak suretiyle öldürürse, av helâl sayılır. Şayet attığı âletin başka bir tarafı ava değip ağırlığıyla öldürürse ve avcı onu ölü olarak ele geçirirse, o av haramdır. Ancak av henüz ölmemiş iken avcı yetişip boğazlarsa o zaman helâl sayılır.
Keza avcı, taş, sopa ve tahta parçası gibi keskin olmayan bir cismi atıp avı öldürürse o av murdardır.
Keza saçma veya mermi ile vurulup öldürülen ve ölü olarak ele geçirilen av da haramdır. Av hayvanı büyük olup atılan kurşunla hemen ölmeyip diri iken avcı yetişip boğazlarsa o zaman helâl olur. Şu halde saçma ve mermi ile avlamak isteyen avcı mehâretli olup av hayvanı aldığj saçma veya kurşunla hemen ölmeyip dayanabilecek güçte olur ve avcı yetişip boğazlarsa bu şartlarla bu nevî avlamak caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.
suretiyle öldürürse, avın eti helâldir. Âletin başka bir tarafı ava değip öldürürse av murdar sayılır. Bir taş veya sopanın değmesiyle öldürülen hayvan gibidir. Böyle öldürülen hayvan'a Mevkûze ve Vakûs denilir.
Dört mezheb imamları ve Cumhur bu hadîsle amel ederek yukar-daki hükmü vermişlerdir.
Saçma veya mermi ile avlanıp öldürülen avm haramlığının sebebi şudur: Vurulan avın atılan kurşunun değmesi şiddetiyle mi, yaralanmasıyla mı öldüğü bilinmez. Değmesiyle ölmesi hâlinde taşın değmesiyle ölmesi gibi sayılır ki Mevkûze hükmüne girer.
Hanef iler: Saçma ve mermi ile avlama hükmünün dönüm noktası şudur -. Vurulan avın aldığı yaradan dolayı mı, atılan kurşunun şiddetli değmesiyle mi öldüğünün kesinlikle bilinmesi veya bunda tereddüt edilmesidir. Eğer avın ölümünün, atılan kurşunun değmesinden dolayı olduğu bilinir veya muhtemel ise ölü olarak ele geçirilen av haramdır. Şayet bundan dolayı olmadığı ve kurşunun açtığı yaradan dolayı olduğu kesinlikle bilinir ise o zaman ölü olarak ele geçirilen av helâl sayılır.
Avlanan hayvanın büyük gövdeli ve güçlü olduğundan dolayı, kurşunun değmesiyle değil vücûdunda açılan yaradan dolayı öldüğü bilinirse helâl sayılır. Ama keklik gibi zayıf bir av hayvanının saçmaların değmesiyle ölmesi düşünülebildiği için böyle bir av hayvanı ölü olarak ele geçirildiği zaman haramdır, yenilmez, demişlerdir.
M â 1 i k î 1 e r ise -. Saçmalarla avlanan hayvanlar hakkında ilk âlimler tarafından beyân edilen bir kesin hüküm yoktur. Son âlimlerden güvenilir zâtların çoğu ise demişler ki, saçmalarla vurulup öldürülen av hayvanının eti yenir. Çünkü saçmalar avın kanını akıtır ve ok gibi âletlerden daha hızlı öldürücüdür. Avm helâl sayılması için vücûdunun yarılması şart değildir, vücûdunun delinmesi de kâfidir, derler.
Âletle avlanan hayvanın helâl olmasının şartlarından birisi de vurulan avın yaralanması ve kanının akıtılmasıdır. Diğer bir şart da avın, atılan ok ve benzeri keskin veya sivri bir cismin isabet etmesiyle öldüğünün bilinmesi ve ölmesinde başka bir sebebin etkisinin bulunmadığının bilinmesidir. Avcının okla vurduğu bir av henüz Ölmemiş iken bir suya düşerse ve suyun içinde ölürse eti yenmez. Çünkü aldığı yaradan mı, suda boğulmaktan mı öldüğü bilinemez.
Bu konu hakkında geniş bilgi için fıkıh ki tabi arma başvurmayı tavsiye ederek konuyu böylece kapatalım. [18]

8- (Etî Yenen) Hayvan Hayatta Olduğu Halde Vücûdundan Kesilen Parça (Nın Murdar Olduğunu Beyân Eden Hadisler) Babı

3216) İbn-i Ömer (Radtyalâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Eti yenen) hayvan hayatta iken vücûdundan bir parça kesilirse, kesilen kısım murdardır.1'

3217) Temîm-i Dârî (Radtyatlâkü anh)'6en rivayet edildiğine göre: Kesûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Zamanın sonunda develerin hörgüderini ve koyunların kuyruklarını (diri iken) kesen bir topluluk olacaktır. Bilmiş olun ki bir diriden ne kesilirse, kesilen kısım murdardır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Bekir el-Hüzell vardır. Bu r&vl zayıftır. [19]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'ın hadisini Ebû Dâ-vûd, Tirmizi, Dârimî, Hâkim ve Ahmed, Ebû Vâkıd (Radıyallâhü anh)'ın hadisi olarak rivayet etmişlerdir.
Temim (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid nevindendir.
Bu hadisler, eti yenen hayvan hayatta iken vücûdundan kesilen parçanın murdar hükmünde olup yenmesinin haramhğına delâlet eder. Avlanan hayvan da bu hükme tâbidir. Bu itibarla avlanan hayvan henüz ölmemiş iken vücûdundan kesilen parça murdar sayılır. Hattâ av hayvanı bu parçanın kesilmesinden dolayı ölse bile hüküm budur.
Tekmile yazan konu ile ilgili özetle şu bilgiyi verir: Ebû Hanîfe (Radıyallâhü anh) 'in rivayetine göre t b r â -h i m N a h a i şöyle demiştir: Sen bir hayvanı avlarken onu iki eşit parçaya ayırmak suretiyle avladığın zaman, o avın tamamını ye. Şayet avın baş tarafı diğer parçadan büyük ise, başın bulunduğu tarafı ye ve diğer tarafı at. Şayet avlarken avın bir parçasını kesip koparmış isen, hepsini ye, yalnız kestiğin parçayı yeme. Eğer kestiğin parçanın deri kısmı, diğer deriden tamamen kesilmemiş ise kesilen parçayı da ye.
Yukardaki rivayeti Ebü Yusuf ve Muhammed nakletmişler ve Mu hammed, el-Asar da bunu rivayet ettikten sonra: Biz bununla amel ederiz, demiştir.
Şafii de: Avlanan hayvan, avlanma esnasında kesilip koparılan parçanın kesilmesinden dolayı ölürse, kesilen parça da helâldir, murdar sayılmaz. Avlanma esnasında kesilen parça tamamen kesilmeyip bitiştirilmesi mümkün ise veya kesilip tamamen ayrılan kısım olmaksızın hayvanın yaşamaya devam etmesi mümkün olmazsa, meselâ hayvan ikiye bölünmüş veya başı ile vücûdunun bir parçası bir tarafa, vücûdunun çoğu da diğer tarafa ayrılmış, ya da hayvanın başının yarısı kesilmiş ise bütün bu şekillerde avın bütün parçaları yenir, hiç bir parçası murdar sayılmaz. Çünkü anlatılan şekilde bir bölümü kesilmiş durumdaki av hayvanının yaşamını devam ettirmesi düşünülemez. Bu nedenle bu meseleler, bu hadisin şümulüne girmez. Ama vücûdun üçte ikisi başla beraber olup kalanı kalça ile beraber kesilmiş ise veya başın yansından azı kesilmiş ise, kesilen kısım murdar sayılır. Çünkü bu takdirde, kesilen parça, diri bir hayvandan kesilmiş durumdadır ve o av yenir, demiştir.
Hattâbi de Ebû Vâkıd (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin şerhinde: Bu hadîs, eti yenen hayvanın eti ve ona bitişik organları hakkındadır. Hayvanın kılı, yünü tüyü hakkında değildir. Av köpeğinin avdan kestiği ve atılan okun avdan kopardığı parça da diri hayvanın vücûdundan kesilen parça gibidir. Meselâ av peşine gönderilen, köpek yakaladığı avın bir parçasını önce kesip sonra avı öldürürse veya atılan ok avın bir parçasını kopardıktan sonra av ölürse, avın ölümünden önce vücûdundan kesilen parça murdadır. Çünkü av henüz hayatta iken bu parça onun vücûdundan kesilmiştir. Şayet köpek veya atılan ok, avı ikiye bölerse, bu kesim, hayvanı boğazlama hükmündedir. Dolayısıyla iki taraf da yenir. Ebû Ha-n î f e : Bu takdirde avın başının bulunduğu taraf, diğer parçadan küçük olursa, murdar sayılır, eşit iseler ikisi de yenir, demiştir. Ş â -f i î' ye göre ise fark yoktur. Yâni başın bulunduğu taraf diğer taraftan küçük de olsa her iki taraf yenir. Çünkü, ruh iki taraftan da beraber çıkınca, diri bir hayvanın bir parçasını kesmek durumu oluşmaz. Bu parçalayış, bir boğazlama hükmündedir. Çünkü avın tamamı bu parçalama ile öldürülmüş olur. Artık avın bir tarafının diğer tarafa tâbi tutulması söz konusu değildir, hepsi ayni hükme tâbidir. [20]

Yün, Kıl Ve Tüy İle İlgili Hükümler

Eti yenen hayvan hayatta iken kesilen yünü, kılı ve tüyü helâldir, temizdir. Kesen, kırpan kişi müslüman olsun, gayri müslim olsun farketmez. Âlimler bu hususta ittifak halindedir. İmâmü'l-
Haremeyn'in beyânına göre bu hususta müslümanlann icmâ'ı vardır.
Yün, kıl ve tüy murdar bir hayvanın vücûdundan kesilirse bunun hükmü hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Mâlikîler'e göre bunlar yolmak suretiyle değil de kesmek ve kırmak suretiyle alındığı takdirde temiz sayılır. Eti yenmeyen hayvan ister diri, ister ölü iken kesilen yünü, kılı ve tüyü temiz sayılır. Hattâ köpek ve domuzun kılı da olsa hüküm aynidir. Eti yenmeyen herhangi bir hayvanın kılı, yünü veya tüyü yolmak suretiyle alınırsa, bunların deri tarafında olan uclan necis ve pistir, diğer kısmı temiz sayılır.
2. Hanefî ve Hanbeli mezheb âlimleri de Mâliki-ler gibi hükmetmişlerdir. Şu farkla ki domuzun kılları necistir, pistir, îster yolmak suretiyle, ister kırpmak suretiyle almcin. Keza ister domuz diri iken kılları alınsın, ister ölü iken alınsın hüküm aynidir. Hanbeliler'e göre köpek de domuz gibidir.
3. Ş â f i i 1 e r' e göre yün, kıl ve tüy, murdar bir hayvandan alınma veya eti yenmeyen diri bir hayvandan alınma olduğu zaman ister

yolmak suretiyle, ister kesmek suretiyle elde edilsin mutlaka necis ve pistir. Onlara göre köpek ve domuz ile bunlardan doğma hayvanlar necistir. [21]

9- Balıkları Ve Çekirgeleri Avlamak Bâbı

3218) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallatlakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biz (mü'minler) e iki ölü hayvanın yenilmesi helâl kılındı: Balık ve çekirge."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahmân bin Zeyd bin Eşlem bulunur. Bu, zayii bir râvidir.

3219) Selmân (RadıyaHâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)7e çekirge (yi yemenin hükmü) soruldu ve O. şöyle buyurdu :
(Çekirge) Allah'ın (kuşlardan olan) askerlerinin çoğudur. Ben çekirgeyi yemem ve yenilmesini haram kılmam."

3220) Enes bin Mâlik (Radtyattâhü a«/t>'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri çekirgeleri tabaklar üstünde birbirlerine hediye ederlerdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Sald el-Bakkal bulunur. Bu zâtın ismi Said bin el-Merzibân el-Abesi el-Kûfi'dir, zayıf bir râvidir[22]

İzahı

t b n-i Ömer (RadıyaHâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevinden olup Darekutnî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Onların rivayet ettikleri metin biraz uzun olup meali şöyledir-
dir:
"Biz (mü'minler)e İki ölü hayvanın ve iki kanın yenilmesi helal kılındı: (Bunlar) Balık, çekirge, karaciğer ve dalak (tır)."
Selmân (RadıyaHâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam), çekirgelerin Allah'ın askerlerinin ekseriyetini teşkil ettiğini buyurmuştur. Avnü'I-Mabûd yazarının e 1 - K a r i' den naklen beyânına göre maksad, Allah'ın kuşlardan olan askerlerinin ekserisinin çekirge olduğunu belirtmektir. Çünkü bilindiği gibi melekler bütün yaratıklardan fazladır. Allah Teâlâ bir kavme gazab ettiği zaman onların başına çekirgeleri musallat eder. Çekirgeler onların ekinlerini, sebze ve meyvelerini yiyip kıtlık meydana getirir. O kavim böylece hak ettiği cezayı bulur.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm). "Çekirgeyi yemem, haram da etmem" buyurmuştur. Bu ifâde Onun çekirge etinden tiksindiğini ifâde eder. Lâkin Ebû Davud'un bir rivayetinde bu hadis mürseldir. Diğer taraftan Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin rivayet ettikleri bir hadîste; "Abdullah bin Ebî Efvâ (RadıyaHâhü anhümâ) meâlen şöyle der: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde altı veya yedi savaşta bulunduk, O'nunla beraber çekirge yedik."
îbn-i Ebi E v f a' nın hadîsi ve benzeri hadîsler daha kuvvetli bulunduğundan dolayı çekirgenin balık gibi yenmesinin helâlliği hususunda icmâ vardır.
N e v e v i: Müslümanlar çekirgenin yenilmesinin helâlliği hakkında icmâ etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed ve Cumhur demişler ki: Çekirge kim tarafından tutulursa tutulsun, kendi kendine ölsün veya boğazlanmak suretiyle öldürülsün veya başka şekilde öldürülsün mutlaka helâldir. Ahmed bir rivayetinde ve Mâlik meşhur kavlinde demişler ki: Çekirge kendi kendine ölürse veya bir kab içinde ölürse yenmez. Fakat herhangi bir şekilde öldürülürse yenir, diye bilgi vermiştir.
îbn-i Ömer (RadıyaHâhü anhî'ın hadîsinden çıkan diğer bir hüküm de ölü balığın helâl olduğudur. Balık ve diğer deniz hayvanları ile ilgili geniş bilgi 386 - 388 nolu hadislerin izahı bölümünde verildiği için bunu tekrarlamaya gerek yoktur.

3221) Câbir ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çekirge aleyhinde beddua ettiği zaman:
A11 ah im! Çekirgenin büyüklerini helak et, küçüklerini öldür, yumurtalarını boz, sonunu kes (yâni hepsini yok et) ve ağızlarım maişetlerimizden ve rızıklarımızdan tutup bağla. Şüphesiz sen duayı işi-ticisin, buyururdu. Bir adam i
Yâ Resûlallah! Allah'ın askerlerinden biri (olan çekirge) aleyhinde sonunun kesilmesi (yâni türünün yok edilmesi) için nasıl duâ edersin? diye (bunun hikmetini) sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Çekirge, balığın denizde saçtığı bir yaratıktır, buyurdu. (Râvî) Hâşim demiş ki: (Râvî) Ziyâd dedi ki: Balığın çekirgeyi saçtığım gören bir adam bana durumu anlattı."
Not : Ed-Dümeyrî demiş ki : Zevâid yazan bu hadisi Zevâid hadisler arasında anmamış ise de bu hadis, yalnız İbn-1 Mâceh'in rivayet ettiği hadîslerdendir, [23]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) çekirge belâsının defi için duada bulunmuştur. Soru sâhibine verdiği cevabla ilgili olarak Sindi: Yâni çekirge aslında bir deniz hayvanıdır. Buyurulan duadan maksad çekirgenin karadan temizlenmesidir. Doğrusunu Allah daha iyi bilir, der.
Bu hadisin sırrını ancak ehli bilir. Ben ancak şunu ifâde edebileyim. Çekirgenin tahribatına müstehak olan topluluklara ibret dersini vermek üzere Allah Teâlâ bu askeri gönderir. Müslümanlar, bu cezanın kaldırılmasını Allah'tan dileyebilirler. Bu vesile ile tevbe ve istiğfar ederler. Anılan cezanın verilmesine sebep olan hatâlardan da rücû ederler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), buyurduğu duâ ile müslümanlara rehberlik ederek duâ şeklini beyân buyurmuş olabilir.

3222) Ebû Hüreyre (Radıyaltâkii anhyden; Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde bir hac veya bir um re'ye çıktık. Sonra yolda bir çekirge topluluğu karşımıza çıktı. Biz de kamçılarımızla ve ayakkabılarımızla onlara vurmaya başladık. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Çekirgeyi (ihramda olduğunuz halde) yeyiniz. Çünkü çekirge deniz avındandır, (Yâni ihrâmlı kimseye yasak değildir), buyurdu."[24]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i de rivayet etmiş ve : Ebü'l-Mühez-z i m ' in adı Yezid bin Süf yân' dır. Ş u ' b e onun aleyhinde konuşmuştur, tlim ehlinin bâzısı hirâmh kimsenin çekirgeyi avlamasına ve yemesine ruhsat vermiştir. Bâzı âlimlere göre ise ihrâmh kimse çekirgeyi avladığı veya yediği zaman bir sadaka ödemesi gerekir, demiştir.
Allah Teâlâ M â i d e sûresinin 96. âyetinde deniz avını avlamayı ve yemeyi ihrâmlı olan ve olmayan her müslümana helâl kılmış ve kara avını ihrâmlı kimselere haram kılmıştır. Âyet-i Kerîme'-nin meali şöyledir:
"Deniz avı ve taamı size de yolculara da geçimlik olarak helâl kılındı. İhrâmlı bulunduğunuz sürece kara avı da size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan sakının."
Çekirge deniz avmdan sayıldığında ihrâmlı kişinin bunu avlaması ve yemesi helâl sayılır. Kara avından sayıldığında ise ihrâmh kimsenin onu avlaması veya yemesi haram sayılır.
Bu hadîse göre çekirge deniz avından sayılır. E b û D â -vûd'un başka bir senedle rivayet ettiği bir hadiste, Ebû H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh) :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : 'Çekirge deniz avın-dandır* buyurdu," demiştir. Fakat ordaki hadîsin senedinde bulunan râvî Meymûn bin Câbân da zayıf sayılmıştır. [25]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Çekirge deniz avından sayılır.
2. Çekirge diğer deniz avı gibi ihrâmlı kimse tarafından avla-nılabilir ve yenilebilir.
3. Çekirge, balık gibi boğazlanmaksızın yenilebilir. [26]

Çekirgenin Deniz Avı Mı, Kara Avı Mı Sayıldığına Dâir İlmî Görüşler:

Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) ile Ebû S a î d-i H u d r i (Radıyallâhü anh) *a göre çekirge deniz avından sayılır. Dolayısıyla ihrâmlı kimsenin onu avladığı veya yediği zaman herhangi bir cezaya müstehak olması da söz konusu değildir.
Ömer, Osman, îbn-i Abbâs, Mâlik, Hane-filer, Ahmed ve Şafiî (Radıyallâhü anhüm) 'a göre çekirge kara avından sayılır ve ihrâmlı kimse avladığı veya yediği zaman cezaya çarpılır. Hanefîler'e göre bu ceza bir çekirgeye karşılık bir sadakadır. Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre ise ceza, çekirgenin değeri kadardır. îhrâmlının öldürdüğü veya yediği çekirge kaç para değerinde ise bu takdir edilir ve bedelinin beher fitre mikdan bir fakire verilir veya beher fitre yerine bir gün oruç tutulur. [27]

10- Öldürülmesi Yasak Kılınan Hayvanlar (İn Beyânı) Babı

3223) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A/'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), göçegen kuşu, kurbağa, karınca ve çavuş kuşu öldürmeyi yasakladı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbrâhtm bin el-Fadl el-Mahzûml bulunur. Bu râvî zayıftır.

3224) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) dört hayvanı öldürmeyi yasakladı: Karınca, bal ansı, çavuş kuşu ve göçegen kuşu."

3225) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ü»A>'den rivayet edildiğine göre:
Allah'ın Peygamberi (Hz. Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Peygamberlerden birini bir karınca ısırmış. Bunun üzerine o peygamber karıncaların köyü (yâni yuvalarının yakılmasını emretmiş de yakılmış. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) o Peygamber'e s
Bir karıncanın seni ısırması nedeniyle sen (Allah'ı) teşbih eden ümmetlerden bir ümmeti (yâni karınca topluluğunu) helak ettin? diye (ayıplayıcı) vahiy indirdi." [28]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. îkinci hadîsi Ebû Dâ-v û d da rivayet etmiştir. Bu iki hadîs, göçegen kuşu, kurbağa, karınca, çavuş kuşu ve bal arısını öldürmenin yasak olduğuna delâlet eder,
Avnü'l-Mabûd yazan tbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) *ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Ed-Dümeyri: Maksad S ü 1 e y m â n İ diye tanınan büyük karıncalardır. Nitekim el-Hattâbî ve el-Bağavî de böyle demişlerdir. Küçük tip karıncaların ise Öldürülmesi caizdir. M â 1 i k ' e göre karıncayı öldürmek mekruhtur. Ancak zarar verir ve öldürmekten başka hiç bir çâre bulunmazsa o zaman mekruh değildir. İbn-i Ebi Zeyd'e göre ise zarar verdikten sonra karıncayı öldürmekte kerahat yoktur, diye bilgi vermiştir.
H a t t â b î de : Karıncayı öldürme yasağı sadece iri yapılı ve uzun ayaklı nevine mahsustur. Çünkü bu nevî karıncanın zararı azdır ve pek eziyet etmez. Bal arısını öldürme yasağı sebebi ise ondaki yarardır. Göçegen kuşu ile çavuş kuşunu öldürme yasağının sebebine gelince, bu iki kuşun etini haram kılmak içindir. Çünkü bir hayvanı öldürmek yasaklandığı ve bu yasaklama ondaki zarar veya yararla ilgili olmadığı zaman, etini yemenin haram kılınması için olur. Ayrıca çavuş kuşu etinin fena kokulu olduğu da söyleniyor. Göçegen kuşunu ve sesini de Araplar uğursuz sayarlar, diye bilgi vermiştir." (Avnü'l-Mabûd'dan naklen verilen bilgi burada bitti.)
İlk hadîs, kurbağayı öldürmenin de yasak olduğuna delâlet eder. Bu hadîsin senedi zayıf ise de Ebû D â v û d ve N e s â î ile başkasının rivayet ettikleri Abdurrahman bin Osman (Radıyallâhü anh)'m bir hadîsine göre bir tabîb kurbağayı bir ilâçta kullanmak için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den izin istemiş. Fakat Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o tabibi kurbağayı öldürmekten men etmiştir. Bu iki hadis, kurbağanın etinin helâl olmadığına ve kurbağanın deniz avından sayılmadığına delâlet eder.
Bu babın son hadîsini Buharı, Müslim, Ebû D â -vûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:
"Kurtubî hadîste sözü edilen peygamber'in M û s â (Aley-hisselâm) olduğunu söylemiştir. Diğer bir kavle göre D â v û d (Aleyhisselâm) 'dır.
N e v e v î de: Bu hadis, sözü edilen peygamberin şeriatında kanncayı öldürmenin ve ateşte yakmanın câizliği anlamında yorumlanır. Buna göre Allah Teâlâ o peygamber'! kendisini ısıran karıncayı öldürmesi ve ateşte yakması nedeniyle değil de diğer karıncalan öldürüp yakmasından dolayı kınamıştır, der.Kurtubi: Hadîste sözü edilen peygamber, M û s â bin İ m r â n (Aleyhisselânı) 'dır. M û s â bir kere : Allahım! Sen köy halkım işledikleri günahlar nedeniyle tazîb ve helak ediyorsun. Halbuki aralarında sana itaat eden kulların da vardır, itaatkâr olanları bu meyanda helak ediyorsun, demiş. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle), M û s â' ya bir örnek göstermeyi dilemiş olacak ki, M û -s â' nın başına bir sıcak havayı musallat etmiş, nihayet M û s â bir ağacın gölgesinde serinlenmek istemiş. Ağacın yanında da karınca yuvası bulunuyormuş. M û s â tatlı bir uykuya daldıktan sonra bir karınca onu ısırmış. Bunun üzerine M û s â da karıncaları öldürüp yuvalarını ateşe vermiş. Allah böylece, ilâhî azabın günah' kâr kullar ile itaatkâr kullara şümullü olmasının bir örneğini ona göstermiştir. Bir toplumu kaplayan ilâhî azap itaatkâr kullar için rahmet, mağfiret, bereket ve hatâlardan arınma, ve ilâhî mükâfata vesîle olurken, günahkâr kullar için ceza, hüsran ve felâket olur.
Durum bu olunca bu hadîs, kanncayı öldürmenin yasaklığına de-lîl sayılmaz. Çünkü sana zarar veren kimsenin zararını defetmek senin meşru hakkındır. Bu nedenle zaran dokunan hayvanı öldürmekte bir sakınca yoktur, der.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde; "Niçin yalnız bir karıncayı (yâni seni ısıran karıncayı) öldürmekle yet inmedin" bu-yurulmuştur. Bu cümle eziyet eden hayvanı öldürmenin câizliğine delâlet eder.
Eziyet eden hayvanı ateşte yakmak suretiyle cezalandırmak o peygamber'in şeriatında var ise de bizim Peygamberimizin şeriatin-de yoktur. Çünkü bir hadiste; "Allah'tan başka hiç kimse ateşle tazîb yetkisine sâhib değildir" buyurulmuştur Bu itibarla herhangi bir hayvanı ateşte yakmak caiz değildir.
Yukardaki bilgi ed-Dümeyrî' den naklen verilmiştir. [29]

11- Fiske Ve Sapanla Taş Atma Yasaklığı Babı

Hazf: Fiske taşı veya hurma çekirdeği gibi bir cismi iki şehâdet mağı veya baş parmak ile şehâdet parmağı arasında tutup atmak N e v e v î böyle açıklamıştır. En-Nihâye'de bu mânâ yanında sapanla fiske taşı atma mânâsı da eklenmiştir. Şu halde Hazf, fiske taşını veya benzerini sözü edilen parmaklar arasında tutup atmak veya sapanla fiske taşı atmaktır. Bu bâbtaki hadis, böyle taş atmayı yasaklamıştır.

3226) Saîd bin Cübeyr (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh)'ın bir akrabası bir kere sapanla fiske taşı attı (veya fiske taşı parmakları arasında tutup attı). Abdullah bin Muğaffel de adamı (bu işten) menetti ve dedi ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sapanla taş atmayı (veya fiske taşı parmaklan arasında tutup fırlatmayı) yasakladı ve s Şüphesiz bu fiske taşı ne bir av avlar ne de düşmanı yaralayıp öldürür ve lâkin bu taş diş kırar, göz çıkarır, buyurdu.
Abdullah bin Muğaffel'in akrabası bir süre sonra taş atma işini tekrar yapınca (gören) Abdullah bin Muğaffel (ona) :
Be adam, ben sana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını anlattım. Sen bu işi yine yaptın? Artık bundan sonra

seninle hiç konuşmayacağım, dedi."

3227) Abdullah bin Mugaffel (Radıyallâhii ank)Jden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sapanla (veya iki şe-hâdet parmağıyla, ya da şehâdet parmağı ve büyük parmakla) fiske taşı atmayı yasakladı ve şöyle buyurdu •.
Şüphesiz bu taş avı öldürmez ve düşmanı paralayıp öldürmez ve lâkin gözü yarıp giderir ve dişi kırar."[30]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği Abdullah (Radı-yallâhü anh) 'in bu hadislerini Buharı, Müslim ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 17 nolu hadisi de bu babın ilk hadîsine benzer. Hadîsin mânâsı ile ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir.
Nevevi, bu hadîsin izahı bölümünde : Bu hadîs, şehâdet parmaklan veya bir şehâdet parmağı ile bir büyük parmak arasında taş tutup fırlatmanın yasaklısına delâlet eder. Çünkü böyle taş atmakta hiç bir yarar yoktur, bilâkis zararı olabilir. Yararının olmayışı ve zararlı oluşu bakımından buna benzer durumunda olan diğer işler de böyledir, ayni hükme tâbidir.
Hadîsten çıkan diğer bir hüküm: Düşmanla savaşmakta veya av avlamakta işimize gelen, faydalı şeyler meşrudur, caizdir. Büyük kuşları saçmayla avlamak buna örnek gösterilebilir. Av tüfeğiyle ateş edildiğinde genellikle öldürülmeyip yaralı olarak ele geçirilmesi kuvvetle muhtemel olan dayanıklı büyük kuşları bu şekilde avlamak caizdir. Avcı kuşa yetişip yaralı olarak ele geçirip henüz ölmemiş iken boğazlarsa o av helâldir. Fakat saçmaların değmesiyle can veren küçük kuşları bu şekilde avlamak haramdır. Çünkü eti yenemez ve dolayısıyla yararsız bir iş yapılmış olur.
Abdullah1 m: Artık ebedî olarak seninle konuşmayacağım, sözü bile bile Resül-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yolunu bırakan, fâsık ve bid'at düşkünü kimselerle ilişkiyi kesmenin onlarla konuşmamanın câizliğine delâlet eder. Üç günden fazla bir süre müslümana küs durmanın yasaklığma dâir hadis, kişisel mes'eleler ve dünya işleri yüzünden küs kalan kimseler hakkındadır. Bid'at ehlini ve benzerlerini terketmek ve onlarla konuşmamak yasak değildir, diye bilgi verir. [31]

12- Vezağ (Yâni Alaca Kelerleri) — [32] **— Öldürme (Hükmünün Beyânı) Babı**

3228) Ümmü Şerîk (Radıyallâhü anhâ)'düTi rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca kelerleri öldürmeyi kendisine emretmiştir."

3229) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlîulah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim bir alaca keleri ilk darbede (vuruşta) öldürürse o kimse için şu kadar sevab vardır. Kim bir alaca keleri ikinci darbede öldürürse o kimse için (birincisinden az) şu kadar cevab vardır. Ve kim bir alaca keleri üçüncü darbede öldürürse o kimse için (ikinci defada-kinde anlattığı sevabtan az) şu kadar sevab vardır."

3230) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca kelere fâsıkcık buyurdu."

3231) Fâkih bin el-Müğîre'nin âzadh cariyesi SâİbE (Radıyallâhü ankâ) 'dan rivayet edildiğine göre :
Kendisi bir kere Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn yanına girmiş ve odasında bir tarafa konulmuş bir mizrâk görmüş. Bunun üzerine (Hz. Âişe'ye) :
Ey mü'minlerin anası! Sen bu mizrakla ne yapıyorsun? diye sormuş. Âişe (Radıyallâhü anhâ) da t
Biz bununla şu alaca kelerleri öldürüyoruz. Çünkü İbrahim (Peygamber) ateşe atıldığı zaman alaca kelerler hâriç, yer yüzünde olan bütün hayvanların o ateşi söndürdüklerini, fakat alaca kelerlerin İbrahim aleyhine (ateşe) üfürdüğünü Allah'ın Peygamberi (Hz. Mu-hammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize haber verdi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca keleri öldürmeyi emretti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Âişe (R.A.)'nın hadîsinin senedi sahih ve râvileri sıka zâtlardır. [33]

İzahı

Ümmü Şerik (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buharı' nin rivayet ettiği metin şöyledir :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem! alaca keleri öldürmeyi emretti ve buyurdu ki: Alaca keler, İbrahim (Aleyhisselâm) 'm üzerine ateşi üfûrüyordu."
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, TirmizİE ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Sindi bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:
"Müslim'in bir rivayetine göre "Kim alaca keleri birinci darbede öldürürse o kimse için yüz sevab vardır..." buyurulmuştur. Yine Müslim' deki diğer bir rivayete göre "Kim alaca keleri birinci darbede öldürürse o kimse için yetmiş sevab vardır..." buyurulmuştur. Âlimler; Alaca kelerleri öldürme emrinin hikmeti bunun zararlı ve eziyet edici olmasındandır. îlk darbede öldürme sevabının çokluğunun hikmeti ise, alaca keleri öldürmeye önem vermek ve bir an önce öldürmeye teşviktir. Çünkü ilk vuruşta isabet almaması hâlinde kaçırılması kuvvetle muhtemeldir. Bir rivayette yetmiş sevab buyurulmuş iken diğer rivayette yüz sevab buyurulmuş olması meselesine gelince, muhtemelen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm), önce yetmiş sevab hükmünü beyân etmiş. Sonra Allah Teâlâ bu sevabı yüze çıkarınca Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son hükmü de beyân buyurmuştur, derler."
N e v e v İ de: Âlimler, kelerin eziyet edici hayvanlardan olduğu noktasında ittifak halindedir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu sebeble alaca keleri öldürmeyi emretmiş ve müslü-manları teşvikte bulunmuştur, der.
A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın 3230 nolu hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadiste alaca kelere fâsıkcık sıfatı verilmiştir. Fâsıkhğın lügat mânâsı, çıkmaktır. Alaca keler, fazla zarar vermek ve eziyet etmekle diğer bir çok hayvanın karekterinden ve huyundan ayrıldığı, çıktığı için ona bu sıfat takılmıştır.
S â i b e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Zevâid yazarı, Zevâid nevinden, yâni yalnız müellifimizin rivayet ettiği hadislerden saymıştır. Fakat e 1 - M ü n z i r i 'nin et-Terğîb'te beyân ettiğine göre bu hadîsi Nesâî ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir, t b r â h i m (Aleyhisselâm) 'in ateşe atılması meselesi malum ve meşhurdur. Alaca keler, İbrahim (Aleyhisselâm) 'in ateşine üfürmekle, insan nesline karşı beslediği düşmanlığı ve kini açığa vurmuştur,
İbrahim (Aleyhisselâm)'in ateşe atılması olayı Enbiyâ sûresinin 68, 69 ve 70. âyetlerinde bildirilmiştir. Konu ile ilgili gerekli bilgi için bu âyetlerin tefsirlerine bakılmalıdır. [34]

13- Azı Dişi Olan Yırtıcı Hayvanları Yemek Babı

Sibâ: Sebü'ün çoğuludur. Sebü: Dört ayaklı, yırtıcı hayvandır. Kamus sahibi böyle tarif etmiştir.
Nâb: Azı dişi manasınadır. Bunun çoğulu ise Enyâb'dır. Mıhleb : Kuş ve yırtıcı hayvanların pençesi manasınadır.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, azı dişi bulunan yırtıcı hayvanlar ile tırnaklı ve pençeli kuşları yemenin haramhğını beyân eder.

3232) Ebû Salebe el-Huşenî (RadtyaUâhü anlı)'âen rivayet edildiğine güre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) azı dişi olan yırtıcı hayvanları yemeyi yasaklamıştır.
(Râvi) Zühri: Ben Şam'a girinceye kadar bu hadîsi (Hicaz âlimlerinden) işitmemiştim, demiştir."

3233) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)y(\en rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Azı dişi olan yırtıcı hayvanların hepsinin etini yemek haramdır, buyurmuştur."

3234) İbn-İ Abbâs (Radtyallâhü anhüntâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resuluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yırtıcı hayvanlardan azı dişi olanların hepsini yemeyi ve kuşlardan tırnaklan, pençeleri olanların hepsini (yemeyi) Haybertin fethi) günü yasak kıldı."[35]

İzahı

Ebû Sa'lebe (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.. ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. Müslim de bunun benzerini rivayet etmiştir.
Bu hadîsler, azı dişi olan yırtıcı hayvanların ve pençesi olan kuşların yenmesinin yasak olduğuna delâlet eder. Ebü Hanîfe, Şafiî, Ahmed, Dâvûd ve Cumhura göre bu yasaklık ha-ramlık manasınadır. Yâni anılan hayvanların ve kuşların yenmesi haramdır. M â I i k' e göre ise bu hüküm mekruhluk manasınadır. Fakat Cumhurun görüşü kuvvetli olan görüştür. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde haramlık hükmü açıkça belirtilmiştir.
Sebü\ yâni yırtıcı hayvan kapsamı hakkında şu ihtilâf vardır: Ebû Hanîfe'ye göre et yiyen hayvanların hepsi, Sebü*. yâni haram olan yırtıcı hayvanların şümulüne girer. Hattâ, Fil, Keler, Tarla Faresi ve Kedi bile Sebü' sayılır. Şu halde azı dişi bulunan ve et yiyen bütün dört ayaklı hayvanlar yırtıcı hayvanlar hükmüne tâbidir. Ve hadislerdeki Sebü' bu şekilde yorumlanır.
Ş â f i î' ye göre Sebü', insanlara saldıran yırtıcı hayvan manasınadır. Arslan, kurt ve kaplan gibi. Ş â f i i' ye göre sırtlan ve tilki, Sebü* sayılmaz ve etleri yenilebilir. Çünkü bu iki hayvan insana saldırmaz. [36]

14- Kurt Ve Tilki (Etini Yemenin Hükmünün Beyânı) Babı

3235) Huzeyme bin Cez' (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir: Ben (bir kere) :
Yâ Resûlallah! Ben kara hayvanların hükmünü sormak üzere huzura geldim. Tilki hakkında ne buyurursunuz? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Tilkiyi kim yiyer? buyurdu. Ben t
Yâ Resûlallah! Kurt hakkında ne buyurursunuz? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kendisinde hayır (takva) bulunan bir kimse kurt yiyer (mi)? buyurdu."
Tirmlzl'nin anlattığı gibi bu hadls'In senedi zayıflıktan boş değildir. ZevâİD'de de bunun zayıflığına işaret edilmiştir. [37]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. T i r m i z i bu hadisin kurt ile ilgili parçasını ayni raviden, yâni Huzeyme bin Cez' (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiş ve râvi Abdülkerim bin Ebi'l-Muhârık'ın zayıflığına işaret etmiştir.
Bu hadîs kurt ve tilkinin etinin haramlığma delâlet eder. Ancak hadisin senedi zayıftır. Kurt, Sebu', yâni azı dişi bulunan, yırtıcı ve et yiyen hayvanlardan olduğu için bundan önceki bâbta rivayet edilen sahih hadislerden çıkan hükme tâbidir. Yâni Hanefî, Şafiî, H a n b e 1 i mezheblere ve Cumhura göre haram olan hayvanlardandır. M â 1 i k ' e göre ise diğer Sebu'lar gibi mekruh hayvanlardandır.
Tilkiye gelince, Hanefi mezhebine göre tarif edilen Sebu' sözcüğünün anlamının şümulüne girer. Çünkü azı dişi olup et yiyen hayvanlardandır. Bu itibarla eti haramdır.
Bundan önceki bâbta anlattığım gibi Ş â f i i' ye göre Sebu', azı dişi olup insanlara saldıran yırtıcı hayvan demektir. Bu duruma göre tilki Sebu' sözcüğünün anlamı kapsamına girmez ve sırtlan gibi tilki de helâldir. Yâni eti yenebilir.
Huzeyme bin Cez' (Radıyallâhü anh), sahâbidir. T i r -mizî ve İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri ise kardeşleri Halid ve Hibbân' dır. [38]

15- Sırtlan (İn Etinin Yenip Yenmeyeceğine Dâir Hadîsler) Babı

3236) Abdurrahman bin Ebî Ammâr (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) 'ya sırtlanın hükmünü sorarak: Sırtlan bir av mıdır? dedim. Câbir; evet, dedi. Ben: Onu yiyebilir miyim? dedim. Câbir; evet, diye cevab verdi. Ben: Bu, Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den işittiğin bir şey mi? diye sordum. Câbir; evet, dedi."

3237) Huzeyme bin Cez' (Radtyallâhü anhyûçn; Şöyle demiştir: Ben (bir kere) :
Yâ Resülallah! Sırtlan hakkında ne buyurursunuz? dedim. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Sırtlanı kim yiyer? buyurdu."[39]

İzahı

îbn-i Ebî Ammâr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r -mizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, îbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsin ha-sen-sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadîse göre sırtlan av hayvanı sayılır ve eti yenir.
Huzeyme (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tir mizi de rivayet ederek, senedinin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Çünkü râ-vî Abdülkerim bin Ebi'l-Muharık zayıftır. Bu hadise göre ise sırtlanın eti yenmez. [40]

Âlimlerin Görüşleri:

Avnü'l-Mabûd yazan bu babın ilk hadisinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Bu hadis, sırtlanın etini yemenin helâl olduğuna delâlet eder. Şafiî ve Ahmed bu hadisle amel etmişlerdir. Şafiî: Halk öteden beri Safa ile M e r v e arasında sırtlan etini satagel-mişler ve yemişlerdir. Kimse onlara itiraz etmemiştir. A r a b 1 a r da onun etini güzel kabul edip övmüşlerdir, der.
Alimlerin ekserisi ise sırtlanın etini haram sayarak: Sırtlan Se-bu\ yani azı dişi olup et yiyen yırtıcı hayvanlardandır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de azı dişi olan Sebu\ yâni yırtıcı hayvanların etini yemeyi yasak kılmıştır, diye delil göstermişlerdir. Ayrıca Huzeyme bin Cez' (Radıyallâhü anh) 'in (3237 no-lu) hadisini delil göstermişlerdir.
Şâfİİ ve A h m e d ise bu delillere karşı: Bu hadîs, yâni İbn-i Ebî Ammâr (Radıyalâhü anh) 'm hadîsi, azı dişi olup yırtıcı olan hayvanların etinin yasaklığına dâir hadîslerin hükmünü husûsîleştirmiştir. Esasen sırtlan saldırgan hayvanlardan olmadığı için Sebu* nevinden sayılmaz. Huzeyme (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise zayıftır, demişlerdir.
H a 11 â b i de: Sırtlanın etini yemek hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallâhü anh) 'm sırtlanın etini yediği ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm sırtlanın etini helâl saydığı rivayet olunmuştur. A t â , Şafii, Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr, sırtlanın etini helâl sayan âlimlerdendir. Re'y ehli ile Mâlik ve S e v r İ bundan kerâhat edenlerdendir. Said bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'den de bu hüküm rivayet olunmuştur, der."
Hanefiler'in re'y ehli olduğunu belirtmeyi uygun buldum. Yâni Hanefi mezhebine göre sırtlanın eti yenmez. Çünkü, et yiyen ve azı dişi bulunan hayvanlardandır, kurt ve arslan gibi sayılır.
Müellifimizin 3085 nolu hadisi ile 3236 nolu hadîsi arasında bir ilgi vardır. Oraya da bakılmalıdır. [41]

16- Dabb (Yâni Bir Nevî Kelerin Etînî Yemenîn Hükmünün Beyânı) Babı

Bu bâbta rivayet edilen hadislerin tercemesine geçmeden önce bu babın başlığında bulunan "Dabb" kelimesi ile 12. babın başlığında geçen

"Vezağ" kelimesi hakkında kısa bilgi verelim.
12. babın başlığında ve hadîslerinde geçen Vezağ kelimesini "Alaca keler" diye terceme ettim. Ve izah esnasında bazen de yalnız keler kelimesini kullanmakla yetindim.
Dabb da Türkçemizde keler diye ifâde edilir. Şimdi bu iki hayvancağızın isimleri olan Vezağ ve Dabb kelimelerinin anlamı hakkında naklen açıklamada bulunalım :
Kamusun tercemesi Okyanus'ta: Vezağa: Sâmm-ı Ebras ismidir ki, alaca keler ve ağulu keler dedikleri kelerdir. Dabb t Haşarattan, yâni sürüngenlerden keler dedikleri hayvana denir, diye bilgi verilmiştir,
Ebû Davud'un süneninin şerhi Avnü'l-Mabûd yazarı da: Vezağ, eziyet edici, dört ayaklı küçük bir hayvandır. Samm-ı Ebrâs onun irileridir, der. N e v e v i de ayni şeyi söyler.
Avnü'l-Mabûd yazarı Dabb kelimesinin anlamı ile ilgili olarak da: Dabb, kertenkeleye benzeyen, fakat ondan büyük olan, dört ayaklı bir hayvancıktır. Bu hayvancağız yedi yüz yıl yaşar, hiç su içmez, kırk günde bir damla idrar yapar ve dişleri düşmez. Hattâ dişlerinin hepsinin tek bir parça ve bütün hâlinde olduğu söylenir, der.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre e 1 - H â f ı z da Dabb, kertenkeleye benzeyen fakat ondan büyük olan dört ayaklı bir hayvancağızdır. Künyesi Ebû H ı s 1' dır. Bu hayvancağız kış mevsiminde yuvasından çıkmaz. Farsça'da buna susmâr denilir, der.
Yukardaki bilgilerden edinilen sonuç Vezağ ile Dabb denilen hayvancıkların birbirine benzemelerine rağmen ayrı ayrı neviden olmasıdır. Her ikisi de sürüngenler familyesindendir. Vezağ in eti kesinlikle yenmez. Dabb'ın etinin yenilmesi ise bâzı âlimlere göre helâldir, bâzılarına göre mekruhtur. Bu mesele ile ilgili bilgi bu bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Türkçemizde ise Vezağ'a alaca keler veya ağulu keler denilir. Dabb'a da keler ismi verilmiştir. Vezağ'a zehirli keler de denilir, Dabb'ın kuyruğu bir çok boğumlardan oluşur.
Bu bâbta rivayet edilen hadisleri terceme ederken Dabb kelimesini keler diye terceme edeceğim. Ama bundan kasdedilen mânâ yukardaki izahın ışığında düşünülmüştür. Terceme ederken bunu başka şekilde ve özlü olarak ifâde etmek güçtür.

3238) Sabit bin Yezîd el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'6en; Şöyle demiştir :
Biz (bir askerî birlik içinde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde (bir yolculukta) bulunuyorduk. (Yolculuk esnasında) halk Dıbâb (kelerler) i yakaladılar ve kebab edip yediler. Ben de bir Dabb (keler) yakaladım ve kebab ettikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına götürdüm. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yapraklan soyulmuş bir hurma dalını alıp onunla kelerin parmaklarını saymaya başladı. Sonra:
İsrail oğullarından bir grup yerde yürüyen dört ayaklı hayvanlar suretine çevirilmiştir. Ben gerçekten bilemeyeceğim, onların kelerler olması umulur, buyurdu. Ben:
Halk bunları kebab edip yediler, dedim. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) (bundan) yemedi ve yasak da etmedi."

3239) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Dabb' (keler) i haram kılmadı ve lâkin ondan tiksindi. Şüphesiz o, tüm çobanların yiyeceğidir. Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) bâzı kimseleri ondan yararlandırır. Eğer o benim yanımda olsaydı yiyerdim.
... Câbir (Radıyallâhü anh),Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) aracılığıyla bunun mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râviler sıka (güvenilir) zâtlardır. Fakat sened munkati (kesik)dir. Tirmizi, el-Câmiinde Katâde'nin Süleyman bin Kays el-Yeşkürİ'den hadîs işitmediğini Buhârî'den naklen anlatmıştır.

3240) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) namazdan dönünce Soffa ehlinden bir adam O'na seslenerek t
Yâ Resûlallah! Bizim arazimiz Dabb (keler) leri bol olan bir arazidir. Kelerler (in etini yemek) hakkında ne buyurursun? dedi. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kelerin meshedilmiş bir ümmet olduğu (bilgisi) bana ulaşmıştır, buyurdu. Sonra kelerin etini yemeyi emretmedi ve yasak da etmedi.*'

3241) Hâlid bin el-Velîd (Radtyaüâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kebab edilmiş bir keler getirilip yakınma konuldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ondan yemek için elini uzattı. Orada hazır bulunan dardan biri veya birkaçı) :
Yâ Resûlallah! Bu, keler etidir, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini ondan çekti. Sonra Hâlid
(bin el-Velid) :
Yâ Resûlallah! Dabb (keler) haram mıdır? diye sordu. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır. Lflkin bu hayvan benim memleketimde yoktu. Ben kendimi ondan tiksinir durumda buluyorum, buyurdu. Râvi demiştir ki: Bunun üzerine Hâlid, • Dabb (keler) e eğildi ve ondan yedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona bakıyordu."

3242) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben haram etmem, buyurmuştur. Yâni Dabb (keler) i."[42]

İzahı

Sabit (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. C â b i r {Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir. Fakat Mü s 1 i m de bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Müslim' deki rivayet meâlen şöyledir:
"... Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Ömer bin el-Hattâb {Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Şüphesiz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Dabb (keler)! haram etmedi. Allah (Azze ve Celle) bâzı kimseleri kelerden yararlandırıyor. Hakikaten çobanların tümünün yiyeceği bundandır. Ve eğer benim yanımda olsaydı yiyerdim."
Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hâlid bin el-Velîd
(Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ibn-1 Ömer
(Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise T i r m i z i tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Dabb'ın, yâni bir nevi kelerin etini yemenin helâl olduğuna delâlet eder. Nevevi Müslim'in şerhinde: Müslümanlar, Dabb denilen keler nevinin etini yemeninhelâl olduğu ve bunda bir mekruhluğun bulunmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre bunun etini yemek mekruhtur. Kadı İyâz'ın naklen beyânına göre bâzıları da bunun haram olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşün sıhhatli bir kaynağa dayandığım sanmıyorum. Dayansa bile bu nasslara karşı zayıf kalır. Ve daha önceki ilim ehlinin icmâına muhalif olur, der.
El-Hâfız da Nevevi' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra : İbnü'l-Münzir bunun etini yemenin haram-lığı hükmünü A 1 i (Radıyallâhü anhVden nakletmiştir. A 1 i (Radıyallâhü anh) muhalif olunca onsuz icmâ oluşur mu? der.
Hanefî âlimlerden imâm T a h â v i de Maânı'l-Âsâr'da: Bu hadîsler, Dabb'ın etini yemekte bir sakınca bulunmadığına delâlet eder. Ben de bununla hükmederim, demiştir.
Kelerin meshedilmiş israil oğullarının neslinden olması ihtimâline dâir hadis ile ilgili olarak Îzzü'd-Dîn bin Ab-disselâm şöyle der:
Meshedilen bir topluluğun üç günden fazla yaşamadığı ve neslini devam ettiremediği yolunda vârid olan hadis ile bu hadîs arasında görülen ihtilâfa cevaben şöyle denilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) bazen bir konu hakkında özlü haber verirdi. Sonra da bunu açıklığa kavuştururdu. Nitekim D e c c â 1 hakkında önce "Ben aranızda iken Deccâl çıkarsa onu ben mağlûp ederim" buyurmuş. Sonra D e c c â 1' in son zamanlarda çıkacağını haber vermiştir. Bu mesele de böyledir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce mesih durumunu bildirmiş; o sıralarda meshedilmiş ümmetin üç günden fazla yaşıyamadığını ve neslini devam ettiremediğini bilememiş. O'nun kelerle ilgili buyruğundaki zannı böyle idi. Sonra meshedilmiş ümmetin üç günden fazla yaşamadığı ve neslini devam ettiremediği bilgisi Allah tarafından O'na verilmiştir.
Bir Hâl Tercemesi

İlk hadisin râvisi Sabit bin Yezid (R.A.), bâzı rivayetlerde Sabit bin Vedia, diğer bâzı rivayetlerde Sabit bin Yezid bin Vedia şeklinde geçmektedir. Tirmizî; Vedia, Sâbit'in anasıdır, Yezîd de onun babasıdır. Hazreç kabilesinden olup künyesi Ebû Said'dir. Büyük sahâbîlerdendir. İki tane hadisi vardır. Râvileri de Berâ ve Zeyd bin Veheb'tir. Ebû Dâvüd, Nesâl ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 57) [43]

17- Tavşan (Eti Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3243) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Biz (bir yolculukta) Merr-i Zahrân (denilen semt) den geçerken bir tavşanı ürkütüp kaçırdık. Yolcular onun arkasından koştularsa da yorulup âciz kaldılar. Bunun üzerine ben koştum ve nihayet hayvana yetiştim ve yakalayıp Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha da tavşanı kesti ve kuyruk çevresi ile oyluğunun üst tarafını (benimle) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e gönderdi. Peygamber de bu hediyeyi kabul etti."

3244) Muhammed bin Safvân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir kere kendisi (avlayıp boğazladıktan sonra) astığı iki tavşanla birlikte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanından geçti de:
Yâ Resulallah! Ben bu iki tavşanı tuttum da onlan boğazlamak için to demir (bıçak) bulamadım. Bu nedenle hayvanları bir merve (yânı bıçak gibi keskin, ak ve berrak bir taş parçası) üe boğazladım Ben (bunların etini) yiyebilir miyim? dedim. O *
Ye, buyurdu."

3245) Huzeyme bin Cez' (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere) :
Yâ Resulallah! Bâzı yer hayvanları hakkında sana soru sormak üzere yanına geldim. Dabb (bir nevî keler) hakkında ne buyurursun? dedim.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben onu yemem ve haram da kılmam, buyurdu. Huzeyme demiştir ki: Ben:
Şüphesiz ben senin haram kılmadığın şeyden yiyerim (haram kılmadığın bir şeyi) niçin (yemezsin) ? Yâ Resulallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ümmetlerden biri kaybolmuş (hayvan şeklinde çevirilmiş) tir. Ve beni şüpheye düşüren bir yaratık gördüm (Yâni meshedilmiş ümmetin keler şekline çevirilmiş olması muhtemeldir), buyurdu. Ben t
Yâ Resulallah! Tavşan hakkında ne buyurursun? dedim. Resül-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben onu yemem ve yenmesini haram da etmem, buyurdu. Ben: Senin haram kılmadığın şeyden şüphesiz yiyerim ve (tavşan etini) niçin (yemezsin)? Yâ Resulallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Tavşanın kan attığı (yâni kadın gibi hayız âdeti gördüğü) bana haber verildi, buyurdu."[44]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Muhammed bin Safvân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafmdan da rivayet edilmiş-tir. Huzeyme (Radıyallâhü anh)'m hadîsine başka yerde ras-lamadım.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde geçen "Merrü'z-Zahrân" Nevevi' nin beyânına göre Mekke-i Mükerreme'ye yakın bir semtin ismidir.
"Verik" oyluğun üst tarafıdır. "Acüz" da bir şeyin arkası, sonu ve kalçası mânâlarına gelir. Burada tavşanın budlannın üst tarafı mânâsı kasdedilmiştir.
Bu babın ilk iki hadisi tavşan etini yemenin helâllığına delâlet eder. Son hadise göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) «Ben tavşan etini yemem» buyurmuştur. Fakat bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü râvî Abdülkerim bin Ebi'l-Maharik kuvvetli değildir. Bu durum 3235. hadîs bölümünde anlatılmıştır. Bu itibarla bu hadis sabit sayılamaz.
E 1 - H â f ı z : Âlimler tavşan etini yemenin câizliği üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak sahâbîlerden Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhî, tabiîlerden tkrime ve fıkıhçılardan M u-hammed bin Ebl Leylâ' dan naklen beyân edildiğine göre bu üç zât tavşan etini yemeyi mekruh görmüşlerdir, der. [45]

İlk İki Hadîsten Çıkan Hükümler;

1. Tavşanı avlamak meşrudur. Bir kaç kişi bir hayvanı avlamaya çalışırken hangisi yakalarsa av onun hakkıdır.
2. Eti yenen hayvanı bıçak gibi keskin olan başka bir âletle boğazlamak caizdir. Merve ismi verilen ve bıçak gibi keskin olan çakmak taşı da böyledir.
3. Kişinin sevdiği kimseye az bir şeyi hediye etmesi meşrudur.
4. Tavşan etini yemek meşrudur.
5. Kişi tereddüt ettiği dîni meseleyi ehil zâtlara sormalıdır.
Bu babın son hadîsinde sözü edilen Dabb, yâni bir nevî kelerin etini yemekle ilgili izah bundan önceki bâbta geçtiği için oraya müracaat edilmelidir. [46]

18- Deniz Avından Bir Sebep Olmaksızın Ölüp Su Yüzünde Duran (Kısım Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Tâfi: Su yüzüne çıkıp da batmayan şey manasınadır. Tâfî balık ise, bir sebep olmaksızın denizde ölen balığa denilir. N e v e v İ böyle tarif etmiştir. El-Menhel yazarı "Deniz suyu ile abdest almak" babında rivayet edilen (3246) nolu Ebû Hüreyre (Radıyal-lâhü anhJ'ın hadisinin izahı bölümünde Tâfi balık ile ilgili olarak özetle şöyle der: Hanefi âlimlere göre bir sebep olmaksızın ölüp su yüzünde duran ve karın kısmı yukarda kalan balık helâl değildir. Buna Tâfî balık denilir. Bir sebep olmaksızın ölüp su yüzüne çıkan, fakat sırt kısmı yukarda duran balık tâfî sayılmaz ve suyun soğukluğu veya sıcaklığı gibi bir sebeple ölen balık gibi yenir. Bu hükmün dayanağı ise C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in — 3247 nolu — hadisidir. Ölen balık şişmiş vaziyette olup da zararlı hâle gelmiş ise tüm âlimlere göre haramdır, eti yenmez.
Bir sebep olmaksızın, yâni kendiliğinden ölüp de su yüzünde duran ve tâfî diye isim verilen balığın etinin yenip yenmeyeceği hakkındaki ilmi görüşleri bu bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

3246) Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anft/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) :
Denizin suyu temizleyici (yâni abdestsizliği ve pisliği giderici) -dir, meytesi (yâni boğazlanmadan ölen avı) helâldir, buyurmuştur.
(Müellifimiz) Ebû Abdillah dedi ki: Ebû Ubeyde el Cevâd'dan bana ulaştığına göre kendisi şöyle dedi: Bu hadîs ilmin yarısıdır. Çünkü dünya kara ve denizdir. Bu hadîs, sana deniz hakkında fetva verdi. Kara (ya âit fetva) kaldı

3247) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Deniz suyunun sahile attığı ve geri çekilmekle sahilde bıraktığı avı yeyiniz. Denizde ölüp de su yüzüne çıkan (av)ı yemeyiniz."
Not: Ed-Dümeyrî şöyle demiştir: Bu hadis, hafızların ittifakı ile zayıftır, delil olmaz, çünkü Yahya bin Süleym et-Tâifî'nin rivâyetindendir. [47]

İzahı

E b û Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâi, Tirmizî, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim, Bey haki, Dârekutni ve başkaları tarafından da rivayet edilmiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadisini Ebû Dâvûd da rivayet ederek: Bu hadisi Süfyan-i Sevrî, Eyyüb ve Hammâd da Ebü'z-Zübeyr' den rivayet ederek C â -bir üstünde durdurmuşlardır. Yâni mevkuf olarak rivayetle bu eseri C â b i r' in sözü olarak rivayet etmişlerdir. Bu hadis,

başka bir zayıf senedle de îbn-i Ebi Zi'b aracılığıyla Câbir'-den rivayet edilerek Peygamber (AleyhiVsalâtü ve's-selâm)'in buyruğu biçiminde nakledilmiştir, der.
Tafî, yâni sebebsiz olarak denizde ölüp su yüzüne çıkan ve karın kısmı yukarda kalmak suretiyle su yüzünde duran balık etinin yenip yenmeyeceği hakkındaki ilmi görüşlere gelince Avnü'l-Mabûd yazarı konu hakkında özetle şöyle der;
" H a 11 â b İ: Birden fazla sah âb i'n in TâfİI balığın helâl olduğuna hükmettiği sabittir. Ebû Bekr-i Sıddik ile Ebû Eyyûb el-Ensârî (Radıyallâhü anhümâ) 'nın böyle hükmeden sahâbîlerden olduğu sabittir. İbn-i Ebî Rabâh, M e k -hûl, îbrâhîm-i Nahaî, Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir.
Câbir bin Abdillah ile İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün Tâfi balığın etini yemenin mekruhluğuna hükmettikleri bilinmektedir. Câbir bin Z e y d, Tâvüs ve re'y ehlinin de böyle hükmettikleri malumdur. { H a n e f i 1 e r re'y ehlidir.), diye bilgi vermiştir."
El-Menhel yazarı da "Deniz suyu ile abdest almak'* babında Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in 3246. hadisinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Hanefiler'e göre Tâfi balığın eti yenmez. Tâfi balık: Bir sebeb olmaksızın denizde öldükten sonra su yüzüne çıkıp karnı yukarda duran balıktır. Sırtı yukarda duran balık ise Tâfi sayılmaz ve eti yenir. Suyun soğukluğu ve sıcaklığı gibi bir sebebten dolayı ölen balığın eti de yenir. Bu hükmün dayanağı Ebû Dâvûd'un Atıma kitabında rivayet ettiği Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisidir. — 3247. hadîsimiz —
Tâfi balığın helâl olduğuna hükmedenlerin delili ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisidir. —3246. hadîsimiz— Sahabîlerin ve tabiîlerin Cumhuru da; "Deniz avı ve taamı sizin için helâl kılındı" âyetindeki "Taam" kelimesini bir sebep olmaksızın ölüp de su yüzüne çıkan balık mânâsına yorumlamışlardır. Bu da Tâfi balığın helâllığına hükmedenler için bir dayanaktır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen hadîsteki "Meyte" şer'î usûle göre boğazlanmaksızın ölen hayvan manasınadır.
Hadisteki Tahûr da abdestsizlik hâlini giderici ve necaseti, yâni
pisliği giderici anlammadır.
Bu hadîsten çıkan fıkıh hükümleri ise : Deniz suyunun abdest ve boy abdesti almakta keza necaseti gidermekte kullanmaya dînen elverişli olduğuna delâlet eder. Yâni deniz suyu ile abdest alınır, gu-sül edilir ve pisliği giderir. Diğer bir hüküm de, deniz avı boğazlanmadan yenir, murdar sayılmaz.
Müellifimizin 386 - 388 nolu hadisleri bu hadisin benzeri olup yu-kardaki hükümlerle ilgili izah orada yapıldığı için burada tekrarlamaya gerek yoktur. [48]

Câbir (Radıyallâhü Anh)'İn Hadîsinden Çıkan Hükümler:

1. Deniz suyunun sahile attığı ve sahilde ölen deniz avı helâldir, murdar sayılmaz.
2. Deniz suyunun geri çekilmesi suretiyle sahilde susuz kalıp ölen deniz avı helâldir, murdar sayılmaz.
3. Tâfi balık, yâni suda sebebsiz olarak ölüp su yüzünde kalan balık helâl değildir. Bu hükümle ilgili bilgi ve ilim ehlinin görüşleri yukarda anlatıldı. [49]

19- Karga (Etînîn Hükmünü Beyân Eden Hadîsler) Babı

3248) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Karga'ya fâsık adını taktığı halde kim etini yiyer? Allah'a and olsun ki, karga temiz (yiyecek) lerden değildir."
Not: Zevâld'de bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu belirtilmiştir.

3249) Âişe (RadtyaUâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Yılan fâsıktır, akrep fâsıktır, fare fâsıktır ve karga fâsıktır." (Bu hadîsi Âişe'den rivayet eden yeğeni) Kasım'a: Karga yenir mi diye soruldu. Kasım: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (karga'ya) fâsık dedikten sonra kim onu yiyer? dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka zâtlardır. Fakat şu var ki: (Râvî) el-Mes'ûdi'nin hafızası son zamanlarında zayıflamıştı. El-Ensâri'nln bu hadisi el-Mes'ûdî'den, hafızasının zayıflığı döneminden önce mi, sonra mı rivayet ettiğini bilemedik. Bu itibarla el-Mes'ûdi'nin hadîsinde duraklamak gerekir, El-Ensârî'nin adı Muhammed bin Abdillah bin el-Müsennâ'dır. [50]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid nevindendir, karganın etini yemenin haramlığına delâlet eder. Müellifimizin 3087 ve 3088. hadîslerinde öldürülmesi emrolunan hayvanlardan birisi de kargadır. Karga'ya ve hadîste anılan hayvanlara fâsık denilmesi sebebi ve karga'mn öldürülmesi hükmü ile ilgili bilgi orada verildiği için burada tekrarlanmasına gerek görmüyorum.
tik hadîste Ömer (Radıyallâhü anh) 'in: "Allah'a and olsun ki karga temiz yiyeceklerden değildir" sözü M ü' m i n û n sûresinin 51. âyetine işarettir. Bu âyette Allah Teâlâ;"£y Resuller temiz (yiyecek) lerden yeyiniz...*' buyurmuştur. Ümmetler de peygamberlerinin izlerini takip etmek durumundadır. Dolayısıyla temiz sayılmayan yiyeceklerden yiyemezler. [51]

20- Kedinin Etini Yemenin Yasaklığı) Babı

3250) Câbir (Radıyallâhü anh)'<]en; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kediyi yemeyi ve bahasını (yâni satıp bedelini almayı) yasakladı."[52]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Beyhakî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Bu hadîs kedi etini yemenin haramhğına ve kediyi satmanın yasakhğına delâlet eder. Kedi etinin yasaklığı hükmü hususunda ilim ehlinin ittifakı vardır. Kedinin satışı konusu ise müellifimizin 2161. hadîsinin izahı bölümünde işlenmiştir. Oraya bakılmalıdır. [53]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/547-548
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/548-550
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/550-552
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/552-553
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/553-554
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/554-556
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/557-558
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/558-562
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/562-563
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/563-565
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/565-566
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/566
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/567
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/567-568

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/568-569
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/569-570
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/570-571
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/572
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/573-574
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/574-575
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/575-576
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/576-578
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/578-579
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/579-580
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/580
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/580-581
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/581-582
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/582-584
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/584-586
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/586-587
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/587-589
[32] 16. babın girişine bakılsın.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/589-590
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/590-592
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/592
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/593
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/593-594
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/594-595
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/595
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/595-596
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/596-601
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/601-602
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/603-605
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/605
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/606
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/606-607
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/608-609
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/609
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/610-611
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/611
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/611
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/611-612
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/612

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Can Boğazdan Çıkmadığı Sürece, Günahları Tekrar İşlese De Çokça Günah İşleyenin Tevbesinin Kabul Edilmesi

30) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen bir rivayette, şöyle dedi: "Nebî (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"*Bir kula (bilmeden) bir günah isabet edip veyahut bir günah işleyip de:*
"Ya Rabbi! Ben bir günah işledim. Yahut bilmeyerek ben bir günaha duçar oldum, kusuruma af ve mağfiret et." diye (günahını itiraf ve) niyaz ederse, o kulun Rabbi:
"Demek ki kulum, (dilediği zaman) günahını affedecek ve (dilediği zaman da) cezalandıracak bir Rabbin olduğunu bildi. Öyleyse Ben de kulumu mağfiret ettim" diye buyurur.
Sonra bu kul Allah'ın dilediği zamana kadar (günah işlemeden) yaşar. Sonra bir günaha daha duçar olur veya bir günah daha işler ve:
"Ya Rabbi! Ben (bilerek) bir günah daha işledim veya (bilmeyerek) bir günaha duçar oldum. Kusurumu af ve mağfiret et" diye niyaz ederse, o kulun Rabbi:
"Demek ki kulum, kendisinin günahını bağışlayacak veya kendisini cezalandıracak bir Rabbi bulunduğunu gereği gibi bildi, öyleyse Ben de bu kulumu mağfiret ettim." diye buyurur. Sonra bu kul Allah'ın dilediği zamana kadar (günahsız) yaşar. Sonra (yine) bir günaha duçar olup veya bir günah işlese ve:
"Ya Rabbi! Ben bir günah işledim veya bir günaha duçar oldum, kusurumu bağışla" diye Allahu Teâlâ'ya yalvarsa, o kulun Rabbi:
"Demek ki, kulum günahını affedecek veya (kendisini) cezalandıracak bir Rabbi olduğunu bildi. Ben de kendisini üç defa bağışladım. Artık (kul günah işlediğinde tevbe etmesini bilen) bu kulum istediği işi yapsın" diye buyurdu."[1]
v Müslim'in (2758) lafzı ise şöyledir:
"Bir kul bir günah işleyip de:
"Ya Rabbi! Günahımı bağışla!" dese, bunun üzerine Yüce Allah:
"Kulum bir günah işledi ve günahını bağışlayacak veyahut da günahından dolayı kendisini cezalandıracak bir Rabbin olduğunu bildi" diye buyurur. Sonra (bu) kul yine günah işlese ve: "Allah'ım! günahımı bağışla" dese, bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Kulum bir günah işledi ve günahını bağışlayacak veyahut da günahından dolayı kendisini cezalandıracak bir Rabbi olduğunu bildi" diye buyurur. Sonra kul tekrar bir günah işlese ve:
"Rabbim! Günahımı bağışla!" dese, bunun üzerine Allah (c.c.):
"Kulum bir günah işledi ve günahını bağışlayacak veyahut da kendisini cezalandıracak bir Rabbin olduğunu bildi. Artık (kul günahını işlediğinde tevbe etmesini bilen bu kulum): "İstediğini işle Ben seni bağışladım" diye buyurur."
Hadis ravilerinden birisi olan Abdu'l-Ala şöyle dedi: *"İstediğini işle"* kavlini üçüncüsünde mi yoksa dördüncüsünde mi buyurduklarını bilmiyorum."
v Müslim'de geçen benzer bir rivayet lafzında:
".... Dolayısıyla Ben kulumu bağışladım. Dilediğini işlesin" ibaresi mevcuttur.

***

---

[1] Müttefekun aleyh: Lafız ise Buhârî'ye aittir (7507).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HÜKÜMLER VE CEZALAR[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ???????????? ???????????? ?

-179 ? ????????? ?????????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ?

"İslam'ın hükümlerini tebliğ etmek için beldelere insanlara gönderme"[2] **ile ilgili hadisler**

İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457) **"Tahrîr"**de bu konu ile ilgili gelen hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"İslam'ın hükümlerini tebliğ etmek için beldelere insanlar gönderme hususunda Resulullah (s.a.v)'den gelen hadisler, **mütevatir**dir."

Bu kitabın şarihi İbn Emîr el-Hâcc (ö. 879/1475) ise, musannifin bu sözünden sonra aynen şöyle der:

"İslam'ın hükümlerini beldelere tebliğ etmek için gönderilen insanlardan birisi de, Muâz'dır. Bir topluluk, bu olayı Abdullah ibn Abbâs'tan[3] şöyle rivayet etmiştir:

? ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????? ????????? ??????? ????: ??????? ??????? ??????? ???? ?????? ????????? ?????????? ????? ????????? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ???????? ????????????? ????? ??????? ???? ????????? ?????????? ?????? ????????? ??? ????? ?????? ?????????? ?

"Resulullah (s.a.v), Muâz'ı, Yemen'e göndereceği zaman ona:

'Sen Kitap ehlinden bir topluluğa gidiyorsun; onları, Allah'tan başka ilah olmadığına çağır. Eğer onlar buna itaat edecek olurlarsa, onlara, Allah'ın her gün ve gece de beş vakit namazı farz kıldığını öğret' buyurdu"

Bu hadisin dışında (konu ile ilgili) uzunca bir çok hadis daha gelmiştir. Beldelere gönderilen bu kimselerin verdiği haberi kabul etmeme normal sayılsaydı, bu kimseleri göndermenin bir anlamı olmazdı."

* * *

-180 ? ??????? ???????? ?????????? ???????????? ????? ????????? ???????? ?

"İslam ümmetinin, masum oluşu ve sapıklık ile hata üzerine birleşmemesi"[4] **ile ilgili hadisler**

İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457) **"Tahrîr"**de ve daha bir çok alim, bu konuda gelen hadislerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir:

İbnü'l-Hümâm der ki: "İcmanın kesin bir kanıt ve ahad olduğu hususu, sem'i (=işitme yoluyla getirilen) delillerdendir. Bu rivayetler ile buna benzeyen diğer rivayetlerdeki ortak nokta olarak gelen 'ümmetim sapıklık ve hata üzerinde birleşmez' sözü, **tevatür**dür."

Bu hadislerin lafızlarından birisi de, şu hadistir:

? ????? ??????? ??? ???????? ???????? ????? ????????? ?

"Allah, ümmetimi, sapıklık üzerinde birleştirmez"

Bu hadisi, Tirmizî ve bir çok çok kimse, senedli bir şekilde şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[5]

Bu hadisin ravileri, sika kimselerdir. Fakat bu hadiste bir karışıklık vardır.

? ???????? ?????? ????? ???????? ???? ??? ???????? ???????? ????? ????????? ?????????????? ?

"Rabbimden, ümmetimim sapıklık üzerine birleştirmemesini istedim. Bana bunu verdi"

Bu hadisi, İmam Ahmed ve bir çok kimse şu yoldan rivayet etmiştir:

2. Ebu Basra el-Gıfârî[6]

? ????? ??????? ??????????? ???? ??????? ???????: .... ?????? ??? ??????????? ????? ????????? ?

"Allah, sizi, helal olan üç şeyden korumuştur: …..'Sapıklık üzerinde toplanmamanız'"

Bu hadisi, Ebu Dâvud ve bir çok kimse şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Ebu Mâlik el-Eşarî[7]

? ????? ???????? ??? ?????????? ????? ????????? ?

"Ümmetim, sapıklık üzerine birleşmez"

Bu hadisi, İbn Mâce ve bir çok kimse şu yoldan rivayet etmiştir:

4. Enes[8]

? ??? ???????? ?????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????????? ?

"Allah, bu (İslam) ümmetini, sapıklık üzerinde birleştirmez. Allah'ın eli, toplulukla birliktedir"

Bu hadisi ise, Hâkim **"Müstedrek"**de şu yoldan rivayet etmiştir:

5. Abdullah ibn Abbâs

(Sehâvî) **"Mekâsıd"**da bu hadisi 'Lâme'l-Elif' (**???**) harfinde getirmiştir. Burada birkaç söz ettikten sonra şöyle der:

"Kısacası: Bu hadis; metinleri meşhur, bir çok senede sahip, merfu ile diğer hallerde çeşitli şahidleri olan bir hadistir."

Bu konuda daha geniş bilgi için Sehâvî (ö. 902/1496)'nin bu kitabına başvurabilirsiniz.

Yine bu konuda İbn Emîr el-Hâcc (ö. 879/1475)'ın **"Şerhu't-Tahrîr"** adlı eserinde ikinci makalenin dördüncü babına bakabilirsiniz.

* * *

-181 ? ????? ?????? ?????????? ??????????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?

"Hakim, hüküm verir(ken) ictihadda bulunurda isabe ederse, onun için iki sevap vardır. Ama hüküm verir(ken) ictihad ederde yanılırsa, ona bir sevap vardır"[9]

Bu hadisi, İmam Ahmed ve altı hadis imamı şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Ebu Hureyre[10]

Yine bu hadisi, Tirmizî hariç, bunlar, şu yoldan rivayet etmiştir:

2. Amr ibnü'l-Âs[11]

Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

3. Ukbe b. Âmir[12]
4. Abullah ibn Amr[13]

Bu hadis, şu lafızla da gelmiştir:

? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?

"Hakim ictihad edip de yanılırsa, onun için bir sevap vardır. İsabet ettirirse, onun için on sevap vardır"

Sâ'd (ö. 792/1389) **"Şerhu'n-Nesefi"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "İctihadın, yanılma ve isabet ettirme arasında sıksık tekrar edilmesine delalet eden hadisler ve rivayetler, mana bakımından mütevatirdir."

Bu konuda daha geniş bilgi için Sa'd (ö. 792/1389)'ın, asıl metinde yer alan; "müctehid yanılabilirde, isabet ettirebilirde" şeklindeki sözün yanında söylediği söze başvurabilirsiniz.

* * *

-182 ? ?????????? ??????????? ????????????? ????????? ?

"Çocuk, (bulunduğu) yatağa aittir.[14] **Zina eden kimse için ise, (soy bakımından çocuk üzerinde) mahrumiyet var"**[15]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**ın 'Kitâbu'l-Ahkâm (=Hükümler Bölümü'n)'da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre[16]
2. Hz. Aişe[17]
3. Hz. Osman[18]
4. Abdullah ibn Amr[19]
5. Ebu Ümâme[20]
6. Amr b. Hârice[21]
7. Abdullah ibnü'z-Zübeyr[22]
8. Abdullah ibn Mes'ud[23]
9. Hz. Ömer[24]
10. Hz. Ali[25]
11. Hasan el-Basrî (mürsel olarak)
12. Sa'd b. Ebi Vakkâs[26]
13. Abdullah ibn Ömer[27]
14. Berâ' b. Âzib[28]
15. Zeyd b. Erkam[29]
16. Abdullah ibn Abbâs[30]

17. Hüseyin b. Ali[31]
18. Ubâde ibnu's-Sâmit[32]
19. Vâsile ibnü'l-Eska'[33]
20. Ebu Vâil[34] (mürsel olarak)
21. Muâviye b. Amr[35]
22. Enes[36]

Toplam, 22 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

23. Abdullah ibn Huzâfe
24. Sevde bint. Zem'a
25. Ebu Mes'ud el-Bedrî

26. Zeyneb bint. Cahş

27. Ubeyd b. Umeyr (mürsel olarak)

İbn Abdilberr (ö. 463/1071) der ki: "Bu hadis, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen hadislerin en sıhhatli olanıdır. Bu hadis, 20 küsur sahabiden gelmiştir."

(Münâvî) **"Teysîr"**de der ki: "Bu hadis, **mütevatir** olup 20 küsur sahabiden gelmiştir."

(Zürkânî) **"Şerhu Mevâhibi'l-Ledûniyye"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-183 ? ??????? ?????? ??? ???????? ?????????? ?

"Zina hususunda Mâiz olayı ve Mâiz'in recmedilmesi"[37]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir b. Abdullah[38]
2. Abdullah ibn Abbâs[39]
3. Büreyde[40]
4. Câbir b. Semure[41]
5. Ebu Saîd el-Hudrî[42]
6. el-Leclâc[43]
7. Nuaym b. Hezzâl[44]
8. Ebu Hureyre[45]
9. Übey
10. Sahabeden birisi[46]
11. İbnü'l-Müseyyeb (mürsel olarak)[47]
12. Hz. Ebu Bekr[48]
13. Ebu Zerr
14. Osman'ın babası Nasr[49]
15. Ebu Berze el-Eslemî[50]
16. Atâ' b. Yesâr
17. Şa'bî
18. Ebu Ümâme b. Sehl b. Huneyf

Toplam, 18 kişi.

(Derim ki:) Râfîî (ö. 623/1225) **"Şerhu'l-Kebir"**de aynen şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'den meşhur olduğu kadarıyla recm; Mâiz, Gâmidiyye ve Yahudilerle ilgili kıssada geçmektedir. Recm, Resulullah (s.a.v)'den sonrada Raşit halifeler döneminde de uygulanmıştır. Bu nedenle de hadis, **mütevatir** derecesine ulaşmıştır.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfîî"**de bunu onaylamıştır.

Kemal İbnu'l-Hümâm (ö. 861/1457) **"Fethu'l-Kadîr"**de aynen şöyle der: "Resulullah (s.a.v)'den gelen recmin sabit oluşu; Hz. Ali'nin kahramanlığı ve Hatem et-Tâî'nin cömertliği gibi mana bakımından **mütevatir**dir. Teferruatla ilgili olan haberi ahad ise, recmin tanımı ve özelliklerini açıklama mahiyetindedir. Recmin aslına gelince, bunda şüphe edilecek bir durum sözkonusu değildir."

* * *

-184 ? ???? ?????? ????????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ?

"Kim içki içerse, onu kamçılayın. İkinci defa (içki içmeye) dönerse, onu yine kamçılayın. Üşüncü defa (içki içmeye) dönerse, onu yine kamçılayın. Dördüncü defa (içki içmeye) dönerse, onu öldürün"[51]

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi şu yoldan rivayet etmişir:

1. Muâviye[52]

Daha sonra Tirmizî der ki: "Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

2. Ebu Hureyre
3. Şerîd
4. Şurahbil b. Evs
5. Ebu Ramedâ'
6. Cerîr
7. Abdullah ibn Amr

Hafız İbnHacer (ö. 852/1447) **"Emaliyyu'l-Muhrace ala Muhtasarı İbni'l-Hâcib"**de konu ile ilgili olarak der ki:

"Yine bu hadisi rivayet edenler içerisinde şunlarda vardır:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Abdullah ibn Ömer
3. Sahabeden bir topluluk
4. Guzayf
5. Câbir
6. İsmi bilinmeyen bir sahabe
7. Kabîsa b. Züeyb (mürsel olarak)"

* * *

[1] "Had" kelimesi, sözlükte; men etmek, alıkoymak, engellemek gibi anlamlara gelir. Çoğulu, Hudûd'dur. Terim olarak ise; yüce Allah için takdir edilen cezadır.

[2] Hz. Peygamber (s.a.v), Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra Medine'de gücü elinde bulundurmak için bir yandan Medine'de Yahudilerle anlaşma yapmak suretiyle kontrolü sağlamaya çalışıyor ve bir yandan da çevre yerlerde bulunan kabilelere, Bahreyn'e, Yemen'e ve başka yerlere elçiler göndermek suretiyle oraların İslamlaşmasını sağlamaya çalışıyordu.

[3] Buhârî, Zekat 1, 41, Sadaka 1, 63, Mezalim 9, Meğazi, 60, Tevhid 1; Müslim, İman 31 (19); Tirmizî, Zekat 6 (625); Ebu Dâvud, Zekat 4 (1584); Nesâî, Zekat 46

[4] "Ümmet" kelimesi; ulus, topluluk ve grup gibi anlamlara gelir. Term olarak ise; dilleri, renkleri, milliyetleri farklı bile olsa aynı inanca mensup insanların teşkil ettiği topluluğu ifade etmektedir.

İslam ümmeti deyince, İslam inancına mensup insanların teşkil ettiği cemaati ifade etmektedir. İslam ümmetinin bir sınırı yoktur. Aynı İslam inancını taşıyan dünyanın dört bir yanındaki Müslümanlar, bu ümmet içerisinde yer almaktadır.

İslam ümmetinin; sapıklık, dalalet, hata ve günah, fasıklık üzerinde birleşmesi düşünülemez. Çünkü ihtilaflı meselelerde alimlerin çoğunun ittifak ettiği görüşün sevaba yakın yakın olduğu kabul edilir. Zayıf bir rivayet ise, alimlerin fiilen etmesiyle sıhhat kazanır, hükmi tevatür derecesinde itibar görür. Böylece İslam ümmeti, hataya ve sapıklığa düşmekten korunmuş olmaktadır.

[5] Tirmizî, Fiten 7; Dârimî, Mukaddime 8; Müsned: 5/145

[6] Müsned: 6/396

[7] Ebu Dâvud, Fiten 1 (4253)

[8] İbn Mâce, Fiten 8 (3950)

[9] "İctihad" kelimesi, sözlükte; gayret, takat, çaba gibi anlamlara gelen "cehede" kökünden gelmiş ve iftial babındandır. Terim olarak ise; Kitap, sünnet ve icma da kesin olarak bulunmayan bir mesele hakkında müctehid olan bir fakihin bütün gücünü harcıyarak zanni bir sonuca varmasıdır.

Hadiste geçen "isabet etmekten" kasıt; Allah'ın hükmüne tesadüf etmedir. "Yanılmaktan" kasıt ise; müctehidin, "doğru olan görüş, şu taraftadır" diye verdiği hükmün, Allah'ın hükmünün aksine tesadüf etmiş olmasıdır.

İsabet edene verilen iki sevaptan biri; ictihad sevabı, diğeri ise isabet sevabıdır. İsabet etmeyen ise, sadece ictihad sevabı alır.

Alimler, bu hadisten; alim kimsenin adabına uygun bir şekilde ictihad yaptıktan sonra, isabet etmeyip

[10] Buhârî, İtisam 22; Müslim, Akdiye 15 (2240); Ebu Dâvud, Akdiye 2 (3574); Tirmizî, Ahkam 2 (1326); Nesâî, Kaza 3; İbn Mâce, Ahkam 3 (2305)

[11] Buhârî, İtisam 21; Müslim, Akdiye 15 (1716); Ebu Dâvud, Akdiye 2 (3574); Nesâî, Kaza 3

[12] Taberânî, el-Evsat, es-Sağir

[13] Müsned, 2/187; Taberânî, el-Evsat

[14] Cahiliyye döneminde cariyeler, efendilerine belli bir miktarda ödeme yaparlardı. Bunu kazanabilmek için zina bile yaparlardı. Bu sebeple Kur'an, cariyelerin zinaya zorlanmasını yasaklamıştır (Nûr: 24/33). Ayrıca başkalarıyla zinaya giden cariyelerin sahipleri de, onlarla cinsel ilişkide bulunurlardı. Cariye doğum yapınca, efendisi veya zina yaptığı kimse, çocuk bendendir diye iddia da bulunabilirdi. Efendi, çocuk hakkında "bendendir" yada "benden değildir" diye bir açıklamada bulunmadan ölecek olsa, mirasçılarının isteğiyle çocuk cariye sahibine verilirdi. Yalnız çocuk mirasçı olamazdı. Mirasçı olabilmesi için miras taksiminden önce nesebinin açığa kavuşması gerekliydi. Efendi, cariyesinden olan çocuğun nesebini kabul etmeyebilirde. Bu durumda çocuğun nesebi, efendiye katılmazdı. Hz. Peygamber (s.a.v), çocuk, kimin yatağında doğdu ise, yatak sahibine ait olacağı kuralını koyarak benzerlik veya kuru iddia gibi sebeplerle çocuğa sahip olunamayacağını belirtmiştir. Nesep meselesinde hüküm zahire göre verilir. Benzerlik ve iddia gibi şeylerle nesep sabit olmaz. Fakat zahire göre verilen hüküm, batinen de o meseleyi helal kılmaz. Bu sebeple evdeki kadın-erkek ilişkileri de farklı olur. Zina edenin, nesep yönünden doğacak çocuk üzerinde bir hakkı yoktur. Bu nedenle de zina eden kimse, çocuk üzerinde nesep, sorumluluk ve hak iddia edemez. Kısacası, zina eden kimse, bu tür haklardan mahrum kalmaktadır.

[15] Hadisin metninde geçen "hacer" kelimesi, "taş" anlamına geldiği için, bazı fıkıhçılar, hadisi; "zina edene de taşla öldürülme vardır" şeklinde anlamışlardır. Yalnız bu anlam, hadis açısından uygun bulunmamaktadır. Çünkü her zina eden taşlanmaz. Recm cezası, bir çok şartların oluşmasından sonra verilmektedir. Hadis nesebin Hadisin nesebin tesbiti ile ilgili olması hasebiyle zina edenin çocuk üzerinde bir takım haklardan mahrum kaldığı için hadisin metninde geçen "hacer" kelimesini "mahrumiyet" şeklinde tercüme ettik.

[16] Buhârî, Hudud 23; Müslim, Rada 37 (1458); Nesâî, Talak 48; İbn Mâce, Nikah 59 (2006); Müsned, 2/239, 280, 386, 409, 466, 475, 492

[17] Buhârî, Ahkam 29; Müslim, Rada 36 (1457); Ebu Dâvud, Talak 34 (2273); Nesâî, Talak 48, 49; Tirmizî, Talak (3430); İbn Mâce, Nikah 59 (2004); Müsned, 6/129, 200, 226, 237

[18] Müsned, 1/59, 65, 66

[19] Müsned, 2/179, 207

[20] Ebu Dâvud, Büyu (3094); Tirmizî, Vesaya 5; İbn Mâce, Nikah 59 (2007), Vesaya 6 (2704); Müsned, 5/267

[21] Müsned, 4/186, 187, 238

[22] Nesâî, Talak 48; Taberânî, el-Evsat

[23] Nesâî, Talak 48

[24] İbn Mâce, Nikah 59 (2005); Müsned, 1/25

[25] Müsned, 1/104; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 5/13

[26] Bezzâr

[27] Bezzâr

[28] Taberânî (5057)

[29] Taberânî

[30] Taberânî

[31] Taberânî, el-Evsat

[32] Müsned, 5/326; Taberânî

[33] Taberânî

[34] Taberânî

[35] Ebu Ya'lâ

[36] İbn Asâkir, Tarih; Temâm, Fevaid

[37] Zina, dinin meşru kabul ettiği bir anlaşmaya dayanmaksızın irade ve istekle yapılan haram bir çiftleşmeye denir. Bu günahı işleyen erkeğe zani, kadına ise zaniye denir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Hudud 21, 28; Müslim, Hudud 16, 19 (1693), 22 (1695); Ebu Dâvud, Hudud (4420, 4421, 4433); Tirmizî, Hudud 4 (1451), 5 (1543); Nesâî, Cenaiz 63; Dârimî, Hudud 12, 14; Müsned, 1/245, 313, 328

[38] Buhârî, Hudud 21; Müslim, Hudud 16; Ebu Dâvud, Hudud (4420); Nesâî, Cenaiz 63; Tirmizî, Hudud 5 (1543); Dârimî, Hudud 12; Müsned, 3/323

[39] Buhârî, Hudud 28; Müslim, Hudud 19 (1693); Ebu Dâvud, Hudud (4421); Tirmizî, Hudud 4 (1451); Müsned, 1/245, 313, 328

[40] Müslim, Hudud 22 (1695); Ebu Dâvud, Hudud (4433); Dârimî, Hudud 14; Müsned, 5/347, 348

[41] Müslim, Hudud 17 (1692); Ebu Dâvud, Hudud (4422-4424); Dârimî, Hudud 12

[42] Müslim, Hudud (1694); Ebu Dâvud, Hudud (4431); Dârimî, Hudud 14 (2324)

[43] Ebu Dâvud, Hudud (4435)

[44] Müslim, Hudud (1691); Ebu Dâvud, Hudud (4419); Tirmizî, Hudud (1431); İbn Mâce, Hudud 9 (2553); Müsned, 5/216, 217

[45] Müslim, Hudud 5; Ebu Dâvud, Hudud (4428); Tirmizî, Hudud 5 (1452); İbn Mâce, Hudud 9 (2554); Müsned, /286, 287, 450

[46] Ebu Dâvud, Hudud (4432)

[47] Müsned, 2/453

[48] Müsned, 1/8

[49] Dârimî, Hudud 13 (2323)

[50] Ebu Dâvud, Hudud (3186)

[51] İslam Hukuku'ndaki had cezaları şu şekildedir:

1. Had Cezaları: Zina, iftira, içki, hırsızlık, yol kesme ve itidat için takdir edilen cezalar.
2. Kısas ve Diyet Cezaları: Şahıs aleyhine işlenen suçların cezalar.
3. Tazir Cezaları: Dinin yasakladığı fiilleri işleyenlere uygulanan cezalar.
4. Tedib Cezaları: Terbiye etmek kastıyla baba, ana, öğretmen ve efendi gibi büyüklerin yetkisine bırakılan cezalar.

Had cezaları; dinin gerçekleştirmeye, korumaya çalıştığı temel hedeflere saldırı mahiyetindeki suçların cezasıdır.

İçkinin haram oluşu; Kitap, Sünnet ve sahabe-i kiramın icma-ı ile sabittir.

Hanefilere göre; içki içmenin ve sarhoşluğun cezası; hür için 80 değnektir. Baş, yüz, tenasül uzvu dışında vücudun çeşitli yerlerine orta halli vuruşla tatbik edilir. Az veya çok içme arasında bir fark yoktur. İçki içen kimse, öldürülmez. Velev ki tekrar tekrar içmiş olsun.

Naklettiğimiz hadise göre; dördüncü kere içki içen kimsenin öldürülmesi gerekmektedir. Fakat bu emir, içki yasağının konduğu ilk sıralarda geçerliydi. Sonradan bu hüküm, kaldırılmıştır. Çünkü bir kimse, içki yüzünden öldürülmez. Dördüncü değil onuncu kere içmiş olsa bile fark etmez. Bu, Cumhurun görüşüdür.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Hudud 36 (4483, 4484, 4485), 37 (4482); Tirmizî, Hudud 15 (1444); Nesâî, Eşribe 42; Müsned: 2/191, 211, 280, 4/234, 388-389, 5/369; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 3/159, 161; Taberânî

[52] Tirmizî, Hudud 15 (1444); Ebu Dâvud, Hudud 36 (4482); İbn Mâce, Hudud (2573)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Kavli:

Sarahaten Hz. Peygamber'e izafe edilen "kavli hadis", hadis kitaplarımızda şu ifade kalıplarıyla yer almaktadır:
"Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim"
"Rasulullah şöyle buyurdu."
"Rivayet edildiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur"
"Rasulullah bize şunları haber verdi." [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116; Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, çev. Y. Kandemir, Ankara 1973, s. 182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c- Vefayat Kitapları:

Rical kitaplarından bir kısmı muhaddislerin vefayatını esas alır ve şahısları öldükleri yıl ve aya göre sıralar. Bu sâhada ilk eseri Ebu Süleyman Muhammed İbni Abdillah vermiştir. Müellif, hicretten itibaren 338/949 yılına kadar olan vefayatı cemetti. Bunu ölüm tarihi olan 466 yılına kadar Ebu Muhammed İbnu Abdilaziz el-Kettânî tamamladı. Kettânî'yi Hibetullah İbnu Ahmed el-Ekfânî; el-Efkânî'yi Ali İbnu Mufaddal el-Makdisî (611 / 1214); bunu Abdülazim İbnu Abdülkâvî el-Münzirî (656) tamamladı. El-Münzirî'nin eseri et-Tekmile bi-Vefayâti'n-Nakale adını taşır. Aynı minvâl üzere bu esere ilaveler devam etmiştir.
Bu çeşitten eser çoktur. Seğânî'nin Dürrü's-Sahâbe fi Vefeyâti's-Sahâbe; Zehebî'nin el-İlâm bi-Vefeyâti'l-A'lâm; Ebu l-Kâsım İbnu'l-Mende'nin Kitâbu'l-Vefeyât, İbnu Hallikân'ın Vefeyâtu'l-A'yân adlı eserleri burada zikredilebilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290-291.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Kavli:

Sarahaten Hz. Peygamber'e izafe edilen "kavli hadis", hadis kitaplarımızda şu ifade kalıplarıyla yer almaktadır:
"Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim"
"Rasulullah şöyle buyurdu."
"Rivayet edildiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur"
"Rasulullah bize şunları haber verdi." [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116; Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, çev. Y. Kandemir, Ankara 1973, s. 182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Aşağıdakilerden hangisi "*acbü'z-zeneb*'i" doğru olarak tanımlamaktadır? (1840)
a) İnsanın ölümden sonra çürümeyen kısmıdır.
b) Kıyamette insanların canlanması için Allah'ın gökten indireceği suyun adıdır.
c) Yeniden yaratılışta, insana ruhunun yeniden verilmesini ifade eder.
d) Şeytanın insan vücudunda dolaşmasına denir.

2. Aşağıdakilerden hangisi kıyamet alametlerinden olan "*emanetin zayi olmasını*" doğru bir şekilde belirtmektedir? (1841)
a) İnsanların kendilerine emanet edilen şeylere ihanet etmesi
b) Emanetin, ehli olmayan kişilere verilmesi
c) İnsanların birbirlerine, bir şeyleri emanet edecek kadar güvenememesi
d) Hepsi

3. Kıyamette insanlar arasında görülecek ilk dava, aşağıdakilerden hangisidir? (1849)
a) İftira davaları b) Kan davaları
c) Faiz davaları d) Kumar davaları

4. Aşağıdakilerden hangisi "*kudret helvası türünden ilahi bir lütuf olan*" yiyecektir? (1872)
a) Çekirge b) Bıldırcın
c) Zeytin d) Mantar

5. Aşağıdakilerden hangisi, cennet nehirlerinden değildir? (1857)
a) Fırat nehri b) Dicle nehri
c) Nil nehri d) Ceyhan nehri

6. *"Ey kadınlar! ..... veriniz ve çok istiğfâr ediniz. Çünkü ben cehennemin çoğunu sizin doldurduğunuzu gördüm" buyurmuştu. Orada bulunan kadınlardan biri: Niçin cehennemin çoğunu biz dolduruyoruz? diye sordu. Resûl–i Ekrem de: "Çünkü siz çok lânet eder ve ..... yaptığı iyilikleri unutursunuz. Aklı ve dini eksik olup da, aklı başında adamların aklını ..... sizin gibisini görmedim" buyurdu. O kadın: Aklımızın ve dinimizin eksikliği nedir? diye sordu. Resûl–i Ekrem de: "İki kadının ..... bir erkeğin şahitliğine bedeldir. Kadının günlerce ..... kılmadığı olur."* (1883)

I. *Kocanızın*
II. *Çelen*
III. *Sadaka*
IV. *Namaz*
V. *Şahitliği*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) III, I, II, V, IV, b) II, IV, I, V, III, c) III, IV, II, V, I d) II, I, IV, III, V

7. *"Ben ..... sizden önce gideceğim ve sizin için ..... yapacağım; sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Buluşma yerimiz Kevser ..... yanıdır. Ben şu bulunduğum yerden Kevser havuzunu görmekteyim. Ben sizin Allah'a ..... koşmanızdan korkmuyorum. Ama dünya ..... birbirinizle didişip çekişmenizden korkuyorum."* (1864)

I. Hazırlık
II. Ahirete
III. Şirk
IV. Havuzunun
V. Hırsıyla

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, I, IV, III, V b) II, III, I, IV, V c) II, III, V, I, IV, d) III, I, IV, II, V

8. *"Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden ..... umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne ..... seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Günahların ..... kaplayacak kadar çok olsa, sonra da benden affını dilesen, seni affederim. Ey Âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla karşıma gelsen; fakat ..... hiçbir şeyi ortak koşmamış olsan, şüphesiz ben de seni yeryüzü dolusu ..... karşılarım."* (1882)

I. Bana
II. Affını
III. Gökyüzünü
IV. *Bağışla*
V. Bakmadan

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) II, IV, III, I, V b) II, V, III, I, IV, c) II, I, V, III, IV d) II, I, V, IV, III

9. *"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, ... bile bakmaz; onlar için acıklı azâb vardır: Bunlar zina eden ..... , yalan söyleyen ....., kibirlenen fakirdir."* **(1856)** **Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?**
a) *tarafına–evli–münafik* b) *yüzlerine–evli–alim*
c) *yüzlerine–kadın–alim* d) *suratlarına– ihtiyar– hükümdar*

10. *"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz; onlar için acıklı azâb vardır: Biri, yolculuk sırasında ihtiyacından fazla ..... olup da onu öteki yolculardan esirgeyen kimse. Diğeri, ticaret malını ..... sonra satarken, onu şu kadar fiyata aldım diye yemin eden, gerçek hiç de öyle olmadığı halde müşteri kendine inanan kimse. Öteki de, bir devlet başkanına ..... hatırına biat sözü veren, kendisine para pul verirse sözünde duran, vermezse sözünden cayan kimsedir."* (1839)
Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?

a) *içeceği–öğleden–mevki* b) *yiyeceği–ikindiden–para pul*
c) *suyu – ikindiden – dünyalık* d) *ekmeği–öğleden–mevki*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Çekirge yemek en büyük günahlardandır. **(1837)**

(D / Y) 12. Mümin bir yılan deliğinden üç defa ısırılmaz. **(1838)**

(D / Y) 13. Bir şehirde Allah'ın en beğendiği yer oranın mescidleridir. **(1845)**

(D / Y) 14. Zehirli iri keleri öldürmek günahtır. **(1867-68)**

(D / Y) 15. Oruç borcuyla ölenin yerine yakını oruç tutar. **(1862)**

(D / Y) 16. Devamlı istiğfar edene Allah; her darlıktan ve üzüntüden çıkış, beklemediği yerden rızık verir. **(1877)**

(D / Y) 17. Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır. **(1858)**

(D / Y) 18. Bir kişi, Allah'a isyan etmeyi dahi adasa, adağını yerine getirmelidir. **(1866)**

(D / Y) 19. Sıtma su ile serinletilir. **(1861)**

(D / Y) 20. Hazreti Peygamberin (sav)'in ahlâkı Kur'ân idi. **(1851)**

CEVAPLAR : 1-a, 2-b, 3-b, 4-d, 5-b, 6-a, 7-a, 8-b, 9 -d, 10-c, 11-Y, 12-D, 13-D, 14-Y, 15- D, 16 -D, 17-D, 18-Y, 19- D, 20-D.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Fili:

Sarahaten Hz. Peygamber'e izafe edilen "fiili hadis", hadis kitaplarımızda şu ifade kalıplarıyla yer almaktadır:
"Rasûlullah'ın şöyle yaptığını gördüm"
"Rasûlullah şöyle şöyle yapardı"[1]
"İbn Ömer'den rivayet olunmuştur: "Ben Hz. Peygamber'i (s.a.v.) (Veda Haccı için) Kabe'yi ilk tavaf ettiğinde Hacer-i Esved'i selamladığını; tavafın yedi şavtından (ilk) üçünde hızlıca yürüdüğünü gördüm." demiştir.
"İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) namaza başlarken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır (tekbirini öyle alır)dı."

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116; Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, çev. Y. Kandemir, Ankara 1973, s. 182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ HADİS

SALİH AMEL TOPLAYICILARI

Abu Malik elHaris bin Asım el eşari (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasululah (s.a.v) buyurduki: Temizlik imanın yarısıdır, Elhamdu lillah mizanı doldurur, sübhanellahi velhamdu lillah yer ve gök arasını doldururlar veyadoldurur, namaz nurdur,sadaka bürdandır delildir, sabır ışıktır, kuranlehie veya aleyhie delildir, herinsan nefsini satar ya onu azad eder, ya da helak eder" Müslim rivayet etti.

Bu hadisi Müslim BinKesir rivayetinden tahric etti, kendisine Zeyd bin Sellam'dan, O'da dedesi Sellam'dan, O'da Abdurrahman bin Ğanm'dan, O'da Ebu Malik4ten rivayet etti, İsnadında Abdurrahman bi Ğanm4 ziyade etti, bu rivayeti bazı hafızlar tercih etti, ve dedi ki: S: 417) Muaviyebi Selam kardeşimin hadisini Yahya bin Kesir'den daha iyi bilir.Bunu şuda kuvvvetlendiriyor.Abdurrahman bin Ğanm'dan O'da Ebu Malik'ten başka bir vecihle rivayet etti,o zama Müslimin rivayetinin senedikopuk oluyor.

Muaviye hadisinde Yahya binKesirhadisinebazı muhalefet var, çünküO'nun hadisinin lafzı ibni Mace'nin yanıdaşöyledir. Abdesti tam güzelce almak imanın yarısıdır, elehamdu lillah mizanı doldurur, tesbih ve tekbirikisi yer ve göğü doldurur,namaz nurdur, zekat bühandır,sabırışıktır, kuran lehine veya aleyhine delildir,her insan nefsini satar ya onu azad ede, ya da helak eder"

Tirmizi Müslim'intahric ettiği Yahya bin Kesir hadisini tahric etti ve Onun hadisininlafzı şöyledir: Abdest imanın yarısıdır" Hadisinin gerikalanı İmam Ahmed ve Tirmizi4nin Süleyman oğullarından bir adamdan tahric ettiği Müliminsiyakı gibidir, (Süleyman oğullarından adam7dedi ki: Rasulululluh (sav) onları benimelimde veya kendielinde saydı: Tesbih mizanın yarasıdır. Elhamdu lillah dolduur, tekbir gökile yer arasını doldurur, oruç sabrın yarısıdır, temizlik imanın yarısıdır"

Temizlik imanı yarısıdır" sözünübazısı: Temizlik burda Allah tealanın şu ayetinde olduğu gibi günahların tekkiyle olandır. Onlar fazla temizlenen insanlardır" (1) Ve: Elbiseni temizle) (2) Allah çok tevbe edenleri ve çok temizlenenleri sever (3)

Ve dedi ki:İma iki çeşittir. Fiil ve terk yarısı emirlerin yapılması,yarısı da haramların terkidir, o masiyetlerin terkiyle nefsi temizlemektir, bu görüşü Abdeste imanın yarısıdır" rivayeti ve Abdestitam güzelce almakimaı yarısıdır" rivayeti reddetmeseydi muhtemeldi. Yine manacihetindeonda görüş vardır, çünkü namaz gibi, amellerin çoğu nefsi geçmiş günahlardan temizler, o nasıl temizleyici isminedahilolmaz,ne zaman amelerveya bazılar ıtemizleyici ismine dahil olursa, günahların terkiin imanınyarısı oluşu gerçekleşmez.

(S: 418 Çoğunluğun kabulettiği,sahih görüş ise,burada temizleyici ile murad:Su ile hadeslerden küçükvebüyük abdestsizlikten temizlenmektir, Müslim'de bu şekilde abdest bablarının tahricine başladı. İbni Mace veNesai ve bu ikisindenbaşkası daub şekilde tahric ettiler.Bunun üzerine insanlar su ile temizlemenin imanın yarısıoluşu manasında ihtilaf ettiler.

Bazıları dedeki:Şatr yarı ile murad, cüz'dür parçadır,zatı itibariyle yarı değildir, temizlik imandan bir cüzoluyor, bu görüşte zayıflık, var, çünkü şatr kelimesinin sözlükte kullanımıyarı olarak biliniyor, çünkü Süleym kabilesiden bir adamınhadisi hakkında Temizlik imanın yarısıdır" Daha önce geçtiği gibi bazısı dedi ki: Manası: Abdestin sevabı

_____

(1) A'raf: 82 (2)Müddessir: 4 (3)Bakar: 222

imanın sevabının katlanmamış yarısına kadar, katlanarak verilir, bunda görüş ve uzaklık vardır. Bazısı dedi ki: İman bütün büyük günahları, abdestte küçük günahları örter, bu itibarla o imanın yarısıdır, bunu şu hadis reddediyor. Kimislamda kötülük yaparsa cahiliyede yaptığıdan da hesaba çekilir"

Bazısı dedi ki: Abdest iman ile birlikte günahları örter, bu şekilde imanınyarısı olur, bu da zayıftır.

Bazısı dedi ki: Allah tealanın şu kavlinde olduğu gibi burda imandan murad namazdır: (Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir)(1) Murad: Beytül Makdise doğru kıldığınız namazları zayi edecek değildir. İmanilemurad namaz olunca, namaz temizliksiz (abdestsiz) kabul edilme, bu itibarla temizlik imanın yarısıdır,bu tefsiri Muhammed binNasr el Mervezi Namazkitabında ishakbin Rabeveyh'ten hikaye etti, O'daYahya bin Adem'derivayet etti, O,bilmiyorumilminyarısıdıy, sözü hakkında dedi ki: İlim, ancak biliyorum ve bilmiyorumdur, ikisinden biri, diğerinin yarısıdır.

Derimiki: Her şeyin altında iki çeşit vardır: Biridiğerinin yarısıdır, ister adedçe eşit isterse biri diğerinden daha fazla olsun böyledir,buna şu hadis delildir" Namazı benimle kulum arasında ikiye böldüm" (2) Murad: Namazın kıraatıdır, onun için fatiha ile tefsir bazısı etti. (S: 419) Onunla murad: O namaz ibadet veistemeye ayrılmıştır, ibadet rabbın hakkıdır, istee kulun hakkıdır, kelimelerinin eşit olarak bölünmesi murad değildir.

Buu Hattabi zikretti, Arab'ın şu sözünü delil gösterdi: Seneni yarısı sefer, yarısı da ikamet. dedi ki: İki zamanı da eşit olması anlamında değildir, fakat müddeleri farklı da olsa zaman bu ikisine bölünmüş.Şüreyh diyorki: O'na denildiki:Nasıll sabahladın? dedi ki: insanarı yarısı bana kızgın olaraksabahladım, şunumurad ediyor: İnsanlarlehine hüküm verilenler ve aleyhine hüküm verileler diye iki kısımdır,aleyhi8e hüküm verilenler kendisine kızıyor, lehiehüküm verilenler ondan razı oluyor, onlar iki farklı gruptur.

Derim ki: Ebu Hureyre'nin Feraiz miras hukuku hakkındaki merfu hadisi0 O ilmin yarısıdır:Bunu ibiMace tahric etti, çünkümükelleflerin hükümleri iki çeşittir. Hayatla alakalı olanı ve ölümden sonraki ile alakalı olan çeşittirki o da feraizdir. İbni Mesuddedi ki: İlim üçtürbunun haricideki fazlalıktır: Muhkem ayet,sahih sünet,adaletli fariza feraiz,miras hukuku ilmi'dir. (3)

Mücahid'den şöyle dediği rivayet edildi: Ağza ve burna su vermek abdestin yarısıdır (4) Herhalde abdesti ikikısımdır0Biri kurandan zikredilen diğeri de sünnetten alınandır,o da ağza ve burna su vermektir, ağza veburna su vermek cesedin iç kısmını diğer azaları da yıkamak cesedin dış kısmını temizler demek istemiştir.Bu itiarla oikisi yarımdırlar abdestin yarısıdırlar).İbniMesud'un sözü de bu kısımlandır: Sabırımanın yarısıdır,yakin imanın tamamıdır(5)

Yezid er Rakkaşi'nin Enes'ten merfu olarak rivayetinde geldiki: İman iki yarıdır: Yarısı sabır,yarısıda şükürdedir. (6) İman farzların yapılması haramların terkedilmesini de kapsayınca,bütün bunlar daanca sabırla yapılınca sabır imanın yarısı oluyor, aynışekilde abdest hakkında da denilirki: O namazın yarısıdır.

Yine namaz abdestin tam ve güzel alınması şartıyla günahları vehatalır örter yine bu itibarla namazın yarısı olur. Sahihi Müslim'de Osman (r.a)'dan peygamber (sav)'i şöyle buyurduğu rivayet edildi. Mü'min müslüman temizlenir ve kendisine yazılan farz kılınan temizliği tam yapar,bu beş vakitnamazları kılarsa, ancak aralarındakine iki namaz arasındaki günahlara keffaret olur" Yine onun bir rivayetinde: Allah'ın emrettiği gibi kimabdestitamamlarsa, farz namazlar arasındakine keffarettir.

_____

(1) Bakara: 143 (2) Hadis Kudsi,sahihtir. Müslim ve dörtsünen sahibleri tahric etti. (3) Zayıftır, Ebu Davud, İbniMace, Hakim ve Beyheki Tahric etti. Senedinde Abdurrahman binZiyan bien'um el Afriki var,zayıftır.(4) İbni ebi Şeybe zikretti. (5) Zayıftır, Ebu Nuaym Hilye'de, Taberani Kebir'de tahric etti. Hakim doğrulardı.(6) Zayıftır, Beyheki Şuab'ta tahric etti. Yezid er Rakkaşi zayıftır.

Yine Ahmed ve Tirmizi'nin Cabir'den merfu olarak tahric ettiği gibi (1) Namaz cennetin anahtarı abdest te namazın anahtarıdır. Abdesve namaz ceetkapılarının anahtarıdır. Sahihi Müslimde Ukbe bin Amir'den peygamber (sav)'i şöyle buyururkenişittiği rivayet edildi: Hangi bir müslüman abdestini güzelce alır,sonra kalkar iki rekaz namaz kılarsa o ikisine abdest ve namaza kalbi ve yüzüyle dönerse,kendisine cenet vacip olur" Ukbe Ömer (r.a)'den peygamber (sav)'inşöylebuyurduğunu rivayet etti:Sizden herhangi biriniz güzelce abdest alırve sonra derseki: Eşhedü en la ilahe illaahu ve ene Muhammeden abduhu ve rasuluh ona cennetinsekiz kahısı açılır, hangisinden dilersegirer"

Sahihaynde Ubade (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Kim Tekve ortağı olmayan Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna, İsa'nın Allah'ın kuluolduğuna,cariyesiin oğlu ve Meryem'e attığı bir kelimesi olduğuna,ve odan Allah'tan bir ruh olduğuna, cenetin, hak, cehenneminhak olduğuna şehadetederse, Allah onu cennetin sekizkapısından dilediğiden cennete girdirir" Abdest ikişehadetle birlikte cennetkapılarının açılmasıı gereklikılınca, buitibarla Allah ve rasüleneimanın yarısı olmuş oluyor.

Yineabdestimanı gizli hasletlerindendir, onu ancak mü'minmuhafazaeder.Sevbanve başkasında peygamber (sav)'inşöylebuyurduğu rivayet edildi. Abesti ancak mü(minmuhafazaede" Cünüplükten yıkanmanın emaneti eda etmek olduğu variddir. UkayliEbud derda (r.a)'dan peygamber (sav)'in şöyle buuyurduğunurivayet ettiğii tahric etti0beş şeyikimimanla bilikte yaparsa cennete girer. Kimbeşvakit namazları abdestleri,rükuları, secdeleri vakitleri üzeremuhafaza ederse, gönül hoşluğuylamalının zekatını verirse, dedi ki: Buyuruyorki: Allah'a yemin olsunki bunu ancak mü'min yapar,ramaan orucunututar, yoluna gücü yeter de haccederse,ve emaneti yerinegetirise" dediler ki: EyEbu Zer emanetin edası yerinegeirilmesi nedir? (S:422) dedi ki: Cünüplükten yıkanmaktır, çünkü Allah dininde odan başkasını ona emenat vermemiştir. (2)

İbni Mace Ebu Eyyub'tan peygamber (sav)'inşöyle buyurduğunu tahric etti:Beş vakit namaz, cumaya kadar Cuma ve emanetin edasıaralarındakine keffarettir,denildiki: Emanetinedasınedir? Buyurduki: Cünüplükten yıkanmıktır,çünkü her kılın dibinde cünüplük vardır"Bundan öncekiEbudderda hadasi abdesti namazın bir parçasıkılmıştı.

Bezzar'ın Şebabe binSivarrivayet ettiği hadiste şöyledir:(Şebabe dedi ki: bize Muğirebin MüslimA'meş'tenOdaEbuSalih, O'daEbu Hurey'den merfu bir rivayetle anlattı ki: Namaz üç tane üçte birdir: Temizlik üçte bir rüku çüçtebir secdeüçte birdir,kiminnamazı reddedilirse, diğerameli de reddeililir" dedi ki:Muğire bu rivayetle yalnızkaldı,. ezberlenmiş ola, Ebu Salih'ten, O'daKa'b'ınsözünden rivayetediliş olmasıdır.

Bu taksime göreabdest namaznüçtebiri oluyor, ancak şekilce yakınlığıdan dolayı rüku ve secdetek şe gibisayılırsa abdest yine namazın yarısıolur, şöyle denilmesi de muhtemeldir: İmanın sözlerden ve filerden olan hasletleriin hepsi kalbi temizler. Su ile temizlik ise cesedin temizliğine özeldir, imanhasletleri iki kısım olmuş olur: Birincisizahiri dışı temizler, diğeri batını içitemizler,buitibarla oikisi iki yarımdır.Bütünbunlarda Allah ve rasülununmuradını Allaheniyi bilendir.

Elhamdü lillah mizanı doldurur, sübhanellahvelhamdulillahgökve yerarasınıdoldururveya doldururlar"Bu lafizda ravinin şüphesidir. Müslim, Nesai ve ibniMace'nin bir rivayetinde: Tekbir ve tesbih gökve yeri dolusudu"Süleym oğularından bir adamın hadisinde ise: (S: 423) Tesbihmizanın yarısıdır, Elhamdulillahonu doldurur, tekbirgök ile yerarasını doldurur"

_____(1) Ahmed, Tirmizi ve Taberani Sağiri'de Süleyman bin Karm (ezberikötüdür) yoluyla Ebu Huyay elKattat'tan (o zayıftır)tahric etti. (2) Hadis zayıftır, ukayliDuafa'da tahirc etti,Taberani güzelbir isadlatahrcetti.

Tirmizi Afriki hadisini AbdullullahbinYezid'den tahric etti, O'da Abdullah bin Amr'danpeygamber (sav)'inşöyle buyurduğunu tahric etti: Tesbih mizanın yarısıdır, elhamdulillah onu doldurur,La ilahe illlaha için Allha'a ulaşıncayakadar birperde (engel yoktur) dedi ki: İsnadı kuvvetli değildir. Derim ki: Afriki üzerine snadında ihtilaf edildi, O Ebu Alkame4den, O'da, Ebu Hureyre'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti, ondaşu ziyade var: Ebu Hureyre'den peygamber (sav)'inşöylebuyurduğunu rivayet etti, ondaşu ziyada var: Allahu ekberyer ve göğün dolusudur" Cafer el Firyabi ve başkası zikir kitaıda Ali (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti.: Elhamdu lillah mizanın dolusudu, sübhaellah mizanın yarısıdır,ve Lai ilahe illalahu vallahu ekber yer ve gök ve buikisi arasındakilerin dolusudur"

Firyabi yine Muaz (r.a)'dan peygamber (sav)'inşöyle buyurduğunu tahric etti. İki kelime var ki, birisini kim söylerse onun araştan önce sonu yoktur (doğru arşa gider), diğeri de yer ile gök arasını doldurur: (O ikikelime): La ilahe illah, ve Allahu ekber'dir" (1) Bu hadislerbu kelimelerinfaziletini içirde, onlarenfaziletli sözdür, onlar: Sübhanellah elhumdu lillah, La ilahe illallah ve allahu ekber'dir.

Elhamdu lillah'a gelince: Hadislerin hepsi onun mizanı doldurduğunu ittifak etti, ve denildi ki: Bu bir temsildir, manası: Ham eğer cisimolsa mizanı doldurur, denildiki: Allah teala Adem oğlunun söylediği sözlei ve fiillerinikıyametgünügörünür şekillere çevirir, peygamber (sav7'in buyurduğu gibi kıyamet günü kuran gelir, önünde iki bulut veya iki başıgölgeleyen gölgelik gibi, veya iki grup kuş sürüsü gibi bbakara ve ali imran gelir" (2) Ve: İki kelime Allah'a sevimli,mizanda ağır, ve dile hafiftir: Sübhanellahi ve bihamdihi, sübhaellahilazim"(3) (S: 4247 Ve: Mizana konulan en ağır şey güzel ahlaktır" '(4), Yine kabrinde mü'mine ameli engüzel bir şekilde gelir, kaire ise ameli en çirkinbir şekilde gelir (5),Namaz,oruç , zekat veiyilik amellerinin kabirde ölünün etrafinda ölüyü koruduğu rivaytedildi, kuranın şefaat ettiği yinerivayet edildi. (6).

Sübhanellah ise: Müslimin rivayetindde: Sübhanellah veelhamdu lillah yer ve gök arasını doldurur veyadoldururlar" Ravi yerve göğü dolduran kelime hakkında şüphe etti. İki kileme mi, yoksa biri mi?Nesai ve ibni Mace4nin rivaetinde ise:Tesbih ve tekbir gökve yer dolusudur" Bu rivayette karışıktır, ikisi birlikte mi yerde göğü doldurur, yoksa her biri midoldurur? İkisi nemuhtemeldir. Ebu Hureyre hadisinde ise: Tek başına tekbiryer ve gök arası doldurur.

Ali Ebu Hureyre ve Abdullah bi Amr hadisinde açıkça geldiği gibi tesbih (Sübhanellah) fazilet bakımından tahmidden (elhümdulillah'tan) aşağıdadır. Onların hadisinde:Tesbih mizanın yarısıdır, elhamdu lillah onu doldurur. Bunun sebebi de hamd'de bütün övgüleri Allah için isbatetme vardır, bunakemal ve celal büyüklük sıfatlarının hepsi girmiştir, Tesbih: Allah'ı nosanlardan ayıplardan tenzih etmektir,isbat selbten daha mükemmeldir, onun için tesbih mücerred soyutlamış tek başına varid olmamıştır, fakat kemal sıfatına işaret eden bir şeyle birlikte varidi olmuştur, şu sözle olduğu gibi bazanhamd ile birlikte gelir. (S: 425) Sübhanellahivebihamdihi, sübhaellah vel hamdulillah.Bazan da büyüklük vecelale işaret eden bir ismin zikriyle beraber geli.Sübhaellahil azim gibi.Herne kadar EbuMalik hadisiyerve göğü dolduranın bu ikisinin toplamı olduğuna işaret ediyorsa da iş açıktır, eğer herbirininde dolduduğu muradise,mizan yerve göktendaha geniştir,mizanı doltduranyer ve göğün arasını doldurandan daha büyüktür, bunaSelmandan rivayet edilenşu söz delildir: Kıyamet günü mizan konulur,eğeriçerisiide yer ve gök tartılsaydı, ikisini de alırdı, melekler derki: Ya rabbi, bununla kimi tartacaksın? Allah tealabuyururki:Yaratıklarımdan

_____(1) Yine bunu Taberani Kebir'de Muaz bin Abdullah bin Rafi'den tahric etti. Heysemi dedi ki:Abdullah bin Rafi'i bilmiyorum,İbni Lehia'ın hadisi güzeldir, geri kalan adamları güveniirdir. (2) Ahmed,Müslim, Tirmizi Nevvas bin Sem'an'dan tahric etti. (3) Ebu Hureyre'den Ahmed, Buhari, Müslim Tirmizi, İbni Mace tahric etti, sahihtir (4) Bu lafızla Ebudderda'dan İbniHibban tahri cetti, Buhari Edeb'ten tahricetti. (5) Buna yakın lafızla Ahmed tahric etti, Hakim Şeyhaynin şartı üzeredoğruladı. (6) Ebu Hureyre'den Hakim , Abdurrazzak ve İbni Ebi Şeybe tahric etti,İbniHibban doğruladı.

dilediğimi, melekler derlerki: Seni tesbih ederiz, sanahakkıyla ibadet edemedik. Bunumerfu olarak Hakim tahric etti, ve doğruladı fakat mevkuf olan daha meşhurdur.

Tekbire gelince: Ebu Hureyre ve Süleym oğullarında bir adamın hadisinegöre o tek başına yer,gök ve ikii arasını doldurur. Fakat tek başına tehlil (La ilahe illalah): Oarada perde olmaksızın doğrudan Allah'a doldurur. Fakat tek başına tahlil (La ilahe illallah): O araa perde olmaksızın doğrudan Allah'a ulaşır. Tirmizi EbuHureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti. Kul ihlaslı olarak: La ilahe illalah derse, büyük günahlardan sakındıkça,onaarşa varıncaya kadar göğün kapıları açılır" Hadis hasendir). Meşhur kart hadisinde La ilahe illallah'a hiçbir şeyin denk gelmeyeceğini variddir. Bunu Ahmed veNesai tahric etti, İmam Ahmed rivayetinde sonunda şu vardır: Rahmanve rahim Allah'ın ismiyle hiçbir şey az olmaz (1).Müsned'de Abdullahbi Amr peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti. (Nuh (a.s)'a ölümgeldiğnde oğlunadedi ki: Sana La ilahe illalah' emrediyorum, çünküeğer yedi gök veyedi yer bir kefeye, La ilahe illalah bir kefeye konsa, La ilahe illallah onlardan ağır gelir" Ahmed tahric etti, adamları güvenilirdir. (S:426) Yine onda Abdullah bin Amr'dan peygamber (sav)'i şöyle buyurduğu rivayet edildi:(S: 426) Yine oda Abdullahbi Amr'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurdu rivayet edildi. (Musa (A.S) dedi ki: Ya Rabbi baabir şe öğret ki seni onunla zikredip, sanaonuladua edeyim, Buyurduki: Ey Musa benden başka yedi gökve onu imar edenler içidebulunanlar7,ve yediyeryüzü birkefede la ilahe illalah da birkefe de olsa, La ilahe illalah onlara yukarı kaldırır (ağır basar). (2)

Hamd kelimesi mi, yoksa La ilahe illallah kelimesi daha üstündür, bunda ihtilaf edildi. Bu ihtilafi ibniAbdil ber ve başkasıhikaye etti. Nahai dedi ki: Sözlerin sevabının katlanışça en çok olanı olarak hamd'i görüyorlar. Sevridedi ki:Sözlerden Elhamdu lillah gibi katlananı yoktur. Hamd bütün kemal'in görüyorlar. Sevri dedi ki: Sözlerden Elhamdu lillah gibi katlananı yoktur. Hamd Bütün kemal'in Allah için isbat edilmesi içerir, ve tevhid de onun içine girer. İmam Ahmed'in müsnedende (3) Ebu Said ve ebu Hureyre'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Allah sözlerden dördünü seçti: Sübhanellah, elhamdu lillah,lailaheillalah ve Allah ekber derse bunun gibidir, kim0 La ilahe illallah derse, bunun gibidir, kim Elhamdu lillah derse bunugibidi, kim: kim kendi nefside: El hamdu lillahi rabbilalemin derse, ona otuz iyilik yazılır ve ondan gibidir, kim: La ilahe illalh derse bunun gibidir, Kim: Elhamdulillah derse bunun gibidir, Kim kendi nefsinden el hamdu lillahi rabbil alemin derse, ona otuz iyilik yazılır ve ondanotuz kötülük silinir" Bu Ka'b'ten kendi sözüolarak ta rivayet edildi ve merfudan daha sahihtir, denildi.

Namaz nurdur, sadaka bürhandır, sabır ışıktır" Müslimin bazı nüshalarında: Oruç ışıktır" Amellerden bu çeşidinhepsi nurdur, fakat onlardan her biri bir çeitnurile hususileşmiştir, fakat namaz mutlak nurdur. İki isnatla Enes'ten peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Namaz mü'minin nurudur "(4) Bu mü'minler için dünyayadır, kalblerinde ve basiretlerinde nurdur, (S:427) onunla kalbleri ve basiretleri nurlanıyor, onun için takva sahiplerinin nurdur, (S. 427) onunla kalbleri ve basiretleri nurlanıyor, onun için takva sahiplerinin gözlerinin nurudur, peygamber (sav) buyuruyorki:Gözümünnuru namaz da kılındı" Bunu Ahmed ve Nesai tahric etti.

Bir rivayet de:Aç doyar, susuzsuya kanar, ben namaz sevgisinden doymam" (5) Müsnedde İbni Abbas'tan şöyle dediği rivayet edildi: Cebrail peygamber (sav)'e dedi ki: Allah sana namazı sevdirdi, ondan dilediği kada al kıl (6) Ebu DavudHuzaa'dan bir adamdan tahrietiki: Peygamber (sav) buyurduki: Ey Billa namaz için kametle ve bizi onunla rahatlat" MalikbinDinar dedi ki:Tevrat okudum ki:Ey Adem oğlu namazıda ağlayarak huzurumda durmaktan acizolma, ben kalbinile ve gayb ile sana yakın oldum, nurumu gördüm,yani nama kılaniçin namazdan açılan kalp inceliği ve ağlamadır. (7)

(1) Ahmed, Tirmizi ve İbni Mace tahric etti, Hakim doğruladı (2) Hadis hasendir, Ahmed Müsnedde tahric etmedi ve Abdullah bin Amrrivayetetmedi, fakat Ebu Saidi Hudri'den Nesai, EbuYa'la ve Taberani tahric etti. (3) Ahmed ve Bezzar tahric etti,Heysemidedi ki:Adamları sahih rivayet adamlarıdır. (4) Hadis zayıftır, ibni Abbas'tan Ebu Ya'la ve İbni Asakir tahric etti. (5) Hadis sahih değildir, Deylemi müsnedül firdevs'te tahric etti. (6) Zayıftır, senedinde Ali bin Zeyd bin Cüd'dan,var. İbniUyeynu vebaşkası O'nu zayıf saydı. (7) Ebu Nuaym Hilye'de zikretti 2/359

Taberani Ubade binSamit'ten merfu olarak tahric ettiki:Kul namazanı muhafaza eder, abdestini, rükusunu, secdesini ve içideki kıraatını güzelce yerine getirirse, (namaz) ona der ki:Sen beni koruduğun gibi Allah'ta seni korusun, ve göğe çıkarılır, ta Allah'a varıncaya kadar, oun nuru olur, ve sahibine şefaat eder. (1), O, mü'miner için nurdur,özellikle Ebudderda'nın dediği gibigece namazı böyledir. Gece karanlığına kabirkaranlığı için iki rekat, Rabia bir müddet gece virdine ara vermişti, biri rüyasında geldive ona şu şiiri okudu: Namazın nurdur, ibadetyatmak,uykunnamaza zıt ve inat oldu.

(S: 428) O, kıyametin karanlıklarında, sıratta mü'minler için nurdur, nurlar amellerinegöre taksim edilir. Müsned, ve İbni Hibban'ın sahihinde Abdullah bin Abr'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Peygamber (sav) namazı zikretti ve buyurduki: Kim onu muhafaza ederse, ouniçin kıyamet günü nur, bürhan ve kurtuluş olur,kim de onu muhafaza etmezse, onuniçin nur, bürhan ve kurtuluşolmaz" İbi Hibbandoğruladı"

Taberani nazar bulunan bir isnatla ibni Abbas ve Ebu Hureye'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti:Kim beş vakit namazları cemaatla kılarsa, ilkgeçentopluluk içerisinde sırat'ı çakan şimşek gibi geçer, vekıyamet günü dolunay gecesi, yüzü ay gibi parlayarak gelir." (2)

Sadakaya gelince: O buhandır, Bürhan güneşin yüzüne karşı gelen parıltıdır, Ebu Musa hadisi bundandır. Mü'minin ruhu cesedinden, güneşin bürhanı gibi bürhanla çıkar, kesindelil de bundan dolayı, delil olduğu şeye delilliğinin açıklığı için bürhan diye isimlendirilmiştir. Aynı şekilde sadaka da imanın sahihliğine bürhandır, sadaka ilegönül hoşnutluğunun bulunmasıimanın tadının bulunduğuna alamettir.abdullah bin Muaviye el Ğadiri Peygamber (sav)'den şöyle buurduğunu rivayet etti:Kim şu üç şeyi yaparsa imanı tadı bulur: Kimtek Allah'a ibadet edere, ve o kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır,malının zekatını hersenekendisine gelmeküzere gönül hoşluğuyla verirse" Bunu ebu Davud tahric etti. (3)

Az önce gönül hoşluğuyla malının zekatını çıkaran kimsehakkındaki Ebuddarda zikretmiştik: dedi ki: Buyuruyordu ki: Bunu ancak mü'min yapar. Bunun sebebi de malı nefisler sever ve ona karşı cimridir, nefis malı Allah içi çıkarmaya izin verince, buAllah'a ve vaad ve tehdidine imanın sahihliğine delildir. Bunun için peygamber (sav)'den sonra Araplar zekatı vermediler ve Ebu Bekir onlala savaştı, yine namazda müslümanlığın sahihliğine delildir.

İmam Ahmed ve Tirmizi Ka'b BinUcra'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: (S: 429) Namaz bühandır"İnsanlarla Allah'tan başka ilaholmadığına,ve Muhammed'in Allah rasulü olduğuna şahitlik edinceye , namaz kılıncay ve zekat verinceye kadar savaşmakla emrolundum" hadisinin şerhinde deiki: Namaz küfürle islam veiman arasında ayırıcı birfarktır.Yineo kıyametgünü kişininilk hesaba çekilecek olduğu şeydir, eğer kişinin namazı tamam olursa,kurtulur, daha önce namazı muhafaza eden hakkında Abdullah bin Amr4ınşu hadisini zikretmiştik: Kıyamet günü onuniçin nur, bürhanve kurtulu olur"

Sabra gelince: O ziyadır ışıktır, ziya güneş ışığı gibi, ayın zıddına olarak içerisinde bi nevi sıcaklık ve yakma bulunan nurdur, çünkü ay halis nurdur, içerisinde yakma yoktur. Allah azze ve celle buyurduki: Andolsun ki biz,Musa ve Harun'a takva sabibleri bir ziya,bir öğütve furkanı verdik)(5) Her nekadar tevrattanurolduğunu zikretti ise de böyledir,

buyurduğu ki:Biztevrat-ı idirki, onda ve hidayet vardır) (6) fakat içerisinde zorluklar, ağırlıklar olduğu için ziya ağırlıktadır. İçerisinde müsamaha vehaniflik bulunduğu için Muhammed

_____(1) Taberai Kebir'de tahiric etti. Bezzar'da benzerini tahric etti, Heysemi dedi ki: Senedinde Ehvas bin Hakim var, İbnil Medini ve İcli güvenilir, ve bir topluluk zayıf saydı, geri kalan adamları güvenilir sayılmıştır. (2) Tabirani Evsat'ta tahriç etti,seedinde Bakiyye ibnil Velid var, o müdellistir. (3) Ebu Davud, Taberani sağir'de, Begavi Marifet'te ve Tarih'te tahric etti.ebu Davud hadisi munkatı'dır, başkalarınki muttasıldır.

(4) Yunus: 5 (5) Enbiya: 48 (6) Maide:44 (sav)'in şeriatını nurdiye vasfetti,Allah teala buyurduki: (Allah'tan buyurduki: Allah'tan size birnur ve apaçık bir kitap geldi) (2) Vebuyurduki: Yanlarındaki Tevrat ve incilde yazılı bulduklarıve elçiye o ümmi peygambere uyanlar (varya), işte opeygamber onlaraiyiliği emreder, onlarıkötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal,pis şeyleri haram kılar.Ağırlıkları ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O peygambere inanıp onasaygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nur'a (kurana) uyanlar var ya işte kurtuluşa erenler onlardır) (2) (S: 430) Sabır nefse meşakkatli olunca, nefis mücadelesi veonu hapsetmeye muhtaçtır, onuhevasından engellemek ziya olmuştur, nefis mücahedesi ve onu hapsetmeye muhtaçtır, onu hevasındanengellemek ziya olmuştur, çünkü sabrın sözlükte manası: Hapistir.Sabırölürmesi de bundandır:O, öldürülünceye kadaradamın hapsedilmesidir.

Övülen sabrın çeşitleri vardır: Allah'a taatta sabır ondandır, Allah'a masiyetlere karşı sabır ondandır, Allah'ın takdiratına karşı sabır ondandır,taat ve haramara karşı sabır elem verci taktdirata sabırdan daha üstündür,bunuselef açıkça ifadeetti, Said bin Cübeyr,Meymunbin Mihran onlardandır. Zayıf birisnatla merfu olarak Ali (r.a)'den rivayetedildi:Masiyete karşısabırda kuliçinüç yüz derece yazılır,taat üzeresabırdakul içi altı yüz derece, masiyetlere karşı sabırd, çünkü nefsi kendisiyle çekiştiği haldekul Allah için şehvetlerini terk ediyor, bununiçin sahihhadiste geldiki: Alla azzeve celle buyuruyorki: Adem oğlunun her ameli kendisinedir, ancak oruç müstesna, o benim içindir, ve ona benmükafatvereceğim, (çünkü) şehvetlerini,yemesini ve içmesini benim için ter etmiştir (Adem oğlu) (4) Yine oruçta, oruçlu için açlık ve susuzluk olması dolayısıyla acı vereci kaderlere de sabır vardır. Peygamber (sav7oruç ayını sabır ayı diye isimlendiriyordu. (5)

Beni Süleym'den bir adam peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: Muhakkak ki oruç sabrın yarısıdır" Belki de onun sabrın yarısıoluşunun sırrına vakıf olmak temizliğin imanınyarısıoluşununsırrına vakıf olmaktan daha zordur"

Kur'an lehinde veya aleyhide huccetti" Allah teala buyurduki: biz kurandan öyle birşey indiriyoruz ki, o mü'minler için bir şifa ve rahmettir,zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır) (6) Selef ten biri dedi ki: Kurana kimse oturupta selametli olarakkalkmaz,ya kar eder, veyazarar eder,sonra bu ayeti okudu.

Amr bin Şuayb4tan rivayet edildi, O'da babasından, O'da dedesinden peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:Kıyamet günü kuran bir adam şekline girdiriir, kuranı taşıyan hafiz ola ve emrine muhalefeteden bir adam getirilir, kuran ona karnı içine çökmüş zayıf biradam şeklinde gösterilir ve derki:Ya Rabbi! Beniona taşıttın, neşerli taşıyıcıdır: hudumu aştı farzlarımı zayi etti,masiyetlerime bindi, taatımı terk etti, kendisine senin işin onunladır (sanaalmıştır deniliyinceye kadar,delillerle onu atmayadevameder, sonra onun elinden tutar,ta burnunun üzerineateşe atıncaya kadar onu bırakmaz, onu taşıyan ve emrini koruyan salih bir adam getirilir, zayıf bir adam şeklinde ona gösterilir ve derki: Ya Rabbi!Beni ona taşıttın, o ne hayırlı taşıyıcıdı, hududumu korudu, farzlarımla amel etti, masiyetimden kaçındı ve taatıma uydu, oun lehine deliler ortaya atmaya devameder hatta kendisine0 O sana bırakılmıştır denir, eliden tutar, ona ipek hulle giydirinceye ve kıral tacı takıncaya ve (cenet) içkisinden içirinceye kadar bırakmaz" (7)

İbni Mesud (r.a) dedi ki: Kuran şefaateip şefaatçi kılınandır, doğrulamış çekişmecidir,kim onu önünde kılarsa onun cennetegötürür, kim arkasına atarsa, onu ceheneme çeker" (8)

_____

(1) Maide: 15 (2) A'raf: 157 (3) Sabit değildir, Deylemi müsnedül firdevs'te, İbnil Cevzi Uydurmalar'da tahric etti. (4) Hadis kutsi sahihtir, Ebu Hureyre4den bu lafızla Buhari, Müslim, Ahmed tahric etti. (5) Sahihtir, Selmanı Farisi'den İbniHuzeyme veBeyheki tahric etti. (6) İsra: 82 (7) Sahihtir, Abdullah bin Amr'dan Bezzar tahric etti, Heysemi dedi ki: İbni ishak güvenilir, fakat müdellistir gerikalan adamlar güvenilirdir. (8) Taberani Kebir'de İbni Mesud'dan tahriç etti, Beyheki Cabir'den tahric etti . Heysemi Rabi'nin Bedr var, o metrüktür,dedi.

Yine odan rivayet edildi: Kuran kıyamet günü gelir, sahibi için şefaat eder, cenete önder olur, veya aleyhinde şahitlik eder, cehenneme götürücü olur,"

Ebu Musa el Eşari dedi ki: Bu kuran sizin için bir ecir vealeyhinize günaholur. (S: 432) kurana uyunuz,kuran size uymasın, kim kurana uyarsaonu cenet bahçelerine indirir,kime de kuran uyunuz,kuran size uymasın, kim kurana uyarsa onu cennet bahçelerine idirir,kime de kuran uyarsa,kuran onu ensesinden süratla cehenneme atar" (1)

İnsanlardan hepsi nefsini satar, ya azad eder,veya onu helak eder" İmam Ahmed ve İbniHibban Ka'b bin Ucra'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti. İnsanlar sabah vakti iki gurup çıkan, nefsini satanlardır,ya onu nefsini azad edici,ya da helak edicidi" Diğer bir rivayette Taberani tahric etti: -İnsanlar sabah vakti iki grup çıkanlardır, (Bir grup) nefsini satar ve helak ede, ve (bir grup) nefsini çeker ve onu azad eder" Alllah azze vecelle buyurdu ki: Nefse ve ona bir takım kabiliyetler verip de iyilikve kötülüklerini ilham edeneyeminederim ki, nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen deziyan etmiştir) (2)Manası: Nefsini Allah'ın taatıyla temizleyen kurtulmuştur, ve onu masiyetlerle tuzak kuran zarar etmiştir, taat nefisleritemizler, yükseltir, masiyetler nefse tuzak kurar, ve onun belini kırar, alçaltır, toprağa gönülmüş gibi olur.

Hadis her insanın ya nefsinin helakine, ya da kurutuşunakoştuğunaişaret etti. Kim Allah'ın taatına koşarsanefsini Allah içinsatmıştır ve onu Allah'ın atabından azadetmiş kurtarmıştır)Kim de Allah'ınmasiyetinde koşarsanefsini alçaltmakla satmıştır, Allah'ın atabını gerektirecek günahlarla nefsini helak etmiştir, Allah teala buyurduki: Allah'ın aabını gerektirecek günahlarla nefsinihelak etmiştir, Allah teala buyurduki: Allah cennet karşılığında mü'minlerden canlarını ve mallarını satın aldı şu kavline kadar O halde onunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin.işte bu, gerçekten büyük bir kazançtır. (3) Ve Allah teala buyurduki: insanlardan öyleleri de vardır ki,Allah'ın rızasını almakiçin kendini vemalını feda eder.Allah da kullarına şefkatlidir) (4).Ve:dedi ki: gerçekten hüsrana uğrayanar,kıyamet günü hem kendilerine hemdeailelerini ziyana sokanardır. Bilesinizki,bu apaçık hüsrandır)(5).

Sahihaynde EbuHureyre (r.a) dedi ki: Allah teala kedisine şu ayeti indirince (S: 433) Yakın aşiretini uyar) (6) Rasululluh (sav) buyurduki: Ey Kureyş nefislerinizi Allah'tan satın alınız, Allah'tan gelen birşeye karşı size bir faydaveremm, Ey Abdul WMuttabil oğulları Allah'tan geleck bir şeye karşı size bir fayda veremm" Buhari'nin rivayetinde de"Ey Abdu Menaf oğulları, nefisleriniz Allah'tan satınalınız,ey Abdul Muttalib oğulları nefislerinizi allah'tan satın alız, Allah'tan gelecek birşeye karşı size bir fayda veremem, Ey rasululah'ın halası, ey Muhammed'in kızı Fatıma nefislerinizi Allah'tan satı alınız, Allah'tan gelcek bir şeyi sizin için defetme yetkisine sahip değilim."

Müslimin rivayetinde de: Kureyşi çağırdı ve toplandılar, genel ve özel olarak buyurduki: Ey Ka'b binLüey oğulları, nefislerinizi ateşten kurtarınız, ey Müre bin Ka'b oğulları Menaf oğullarınefislerinizi ateşten kurtarın ey Haşim oğullları nefisleriniziateşten kurtarınız,eyabdul Muttalib oğullarınefislerinizi ateşten kurtarınız, ey Fatıma nefsini ateşten kurtarınız, ey Abdul Muttalib oğulları nefislerinizi ateşten kurtarınız, ey Fatıma nefsini ateşten kurtar. Ben siziniçin Allah'tan gelecekbir şeyi defetme yetkisine sahip değilim.

Taberani ve Haraiti İbni abbas'tan merfu olarak tahric etti:Kim sabahlayınca: Bin defa sübhanellahive bihamdihi derse muhakkak nefsini Allah'tan satın almıştır, gününün sonunda ateşten azadolmuş olur (7)

Seleften bazıları nefislerini mallarıyla Allah'tan satın aldı, onlardan bazıları Habib Ebu Muhammed gibi malınısadaka verdi (8),bazısı ağırlığınca üç veya dörtdefa Halid bin Tahhan gibi gümüşsadaka verdi (9) Kimisi salih amellerdegayret gösteriyorve diyorduki:Ben ancak esirim esaretten kurtulmak için çalıyorum, Amr bin Utbe onlardandır, bazısı diyeti miktarınca günde on iki bin tesbih (sübhanellah)çekiyordu, sanki adam öldürmüş tediyetini

_____

(1) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti. (2) Şems: 7-10 (3) Tevbe: 111 (4) Bakara: 207 (5) Zümer: (6) Şuara: 214 (7) Zayıftır, Taberani Evsat4ta tahric etti, Heysemi dedi ki: Senedinde bilmediğim vardır. (8) Ebu Nuaym Hilye'de zikretti (9) Hatib Bağdadtarihindezikretti.

ödüyor. Hasan dedi ki: Mü'min dünyada esaretini kurtarmak için esir gibidir. Allah'a kavuşuncaya kadar hiçbir şeyden emin olmaz.(S: 434) dedi ki: Ey Adem oğlusen kar etmek için gelipgidiyosun, gayretin nefsin (onukurtarmak) onun, sen ebediyen onun gibikar edemezsin.EbuBekir bin Ayyaş dedeki: Bengençken bir adam bana dedi ki: Dünyada gücün yettiğince boynunu ahiretköleliğinden kurtar, çünkü ahiret esiri ebediyyenserbest bırakılmayandır, dedi ki: Vallahionuhiç unutmadım(1)

Selefin biri ağlıyor ve şöyle diyordu:Benim iki nefsim canım yoktur, ancak benim bir nefsim vardır, eğer giderse bir diğerini bulamam.

Muhammed İbnil Hanefiyye dedi ki: Allah azze ve celle ceeti sizin nefislerinize bedel kıldı, nefislerinizibaşkabirşeyle satmayınız (sadece cenet karşılığında satınız) (2) Yine dedi ki:Kimin nefsi kedisine cömert olursa, onunyanında dünyanın değeri olmaz (3) Denildiki: değer bakımından insanlarınen büyüğü kimdir? dedi ki:Dünyanın hepsini nefsi için tehlike görmeyendir. Mütekaddimindenbiri şöye şiirsöylei.

Nefis nefisle onun Rabbine bedel veriyorum bütünyaratıklar içinde onun bedeli yoktur onunla ahirete sahib olunur. Eğer onu dünyadan bir şeye karşılığıda satarsam o aldanmadır.Eğer elde edeceğimbir dünyalık karşığı nefsim giderse nefsim vebedeli de gider.

(1) Ebu Nuaym Hilye4de zikretti: 304 (2) Ebu Nuaym Hilye'de zikretti 3/ 176-177 (3) Ebu Nuaymhilye'de zikretti 3/176

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Ahad Hadisin Tarifi:

Bir veya daha fazla kimsenin rivayet ettiği ve mütevatir şartlara haiz olmayan hadistir. Mutezile ise, ahad hadise farklı bir tarif getirmiş bu tarifle hadisi rahatlıkla reddedip veya amel etmemeye müsait bir kavram olarak göstermiştir. Böylelikle dindeki hadislerin büyük bir kısmını saf dışı etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) Semüre İbnu Cundeb Sahîfesi:

Bir kısım rivâyetler Semüre (radıyallahu anh)'nin de bazı hadîslerini bir kitap hâlinde topladığını belirtir. Bu kitabı Semüre'nin oğluna bıraktığı ve Mervan İbnu Câfer'in yanında bulunan "vasiyetnamesi" olması kuvvetle muhtemeldir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/32-33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d- Esma, Küna, Elkâb Ve Ensab Kitapları:

Hadîs râvileri arasında bazıları künye veya lakâbı olmaksızın sâdece ismiyle meşhurdur. Bazıları ismiyle değil lâkabı veya nisbetiyle meşhurdur. Üstelik aynı isim veya aynı lakab ve nisbetle meşhur olanlar da mevcuttur. İlim adamları, bu durumdan hâsıl olabilecek iltibasları önlemek için eserler vermişler, künye sahiplerinin isimlerini, ismiyle veya nisbetiyle meşhur olanların da künye, lakab gibi diğer ayırdedici unvanlarını göstermişlerdir. Böylece isim, nisbet, lakab ve künyelerdeki benzerlikler sebebiyle zayıf râvinin sika, sikanın da zayıf râvi ile karıştırılmasını önlemişlerdir.
Bu konudaki te'lîfat Ali İbnu'l-Medînî, Nesâî gibi üçüncü asır müellifleriyle başlar, Hâkim, Bağdadî, İbnu Abdilberr vs. ile devam eder. Hadîs ilmi ile alakalı telifatta bulunan Ahmed İbnu Hanbel, Buhârî, Müslim, Nesâî, Hatib, Nevevî, İbnu Hacer, İbnu'l-Cevzî gibi alimlerin çoğunlukla bu konularda eserler verdiği görülür. Sözgelimi Zehebî, künyesi ile meşhur olanları Kitâbu'l-Muktarî fi Serdi'l-Kunâ'da, tanıtmıştır. İzzeddin İbnu'l-Esir (630/1232) el Lübâb fi Tehzîbi'l-Ensâb'ta nisbetlerin hem okunuşu, hem de nisbetlere delalet eden meşhurları belirtmeye çalışır.
İsimleriyle meşhur olanların künyelerini belirtmek maksadıyla Ebu Hâtim Muhammed İbnu Hibbân el-Büstî, lakabları beyan için Ebu Bekr eş-Şirâzî (407/1016), İbnu'l-Cevzî ve İbnu Haceri'l-Askalânî (952/1545) ve başkaları eserler vermişlerdir.
Bu çeşit eserlerde muahhar olanlar daha câmi, daha tertipli, istifâdesi daha kolaydır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/291.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Rivayeti (Edâu'l-Hadis)

Hadis rivayeti (edâsı): Başkasına ulaştırmak demektir.
Hadisi duyduğu gibi nakletmelidir. Hatta edâ sîgalarında bile böyle yapmalıdır. Bunun için haddesenî yerine, ahbaranî demez yahut semi'tu veya buna benzer bir ifade kullanmaz. Çünkü bunların ıstılahtaki anlamları farklıdır. İmam Ahmed'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Şeyhin (hadis alınan hocanın) haddesenî, haddesenâ, semi'tu, ahbaranâ gibi sözlerinde dahi lafzına tabi ol ve onun kullanmadığı lafzı kullanma!"
Edanın kabulü için birtakım şartlar vardır. Bazıları şunlardır:
1- Akıl: Delinin ve bunağın edası kabul edilmediği gibi yaşlılığı veya başka bir sebep dolayısıyla temyiz gücünü kaybetmiş olanın edâsı da kabul edilmez.
2- Bulûğ: Küçüğün edâsı kabul edilmez. Güvenilir, murahik (buluğ yaşı oldukça yaklaşmış) kimseden kabul edileceği söylenmiştir.
3- Müslüman olmak: Kâfir bir kimse müslümanken hadis tahammül etmiş (rivayet almış) olsa dahi kâfirin edâsı kabul edilmez.
4- Adalet: Fasıkın edası -adaletli iken hadis tahammül etmiş olsa dahi- kabul edilmez.
5- Engeli bulunmamak: Buna göre aşırı uyuklar yahut kafasını meşgul eden bir halde iken edâ kabul edilmez.
Edâ sigaları: Hadis rivayet edilirken kullanılan ifadelerdir. Bunların mertebeleri vardır:
Birinci mertebe: Semi'tu (dinledim), haddesenî (bana anlattı) -hocadan tek başına hadisi dinlemişse bunları kullanır.- Şayet onunla birlikte başka kimseler varsa semi'nâ ve haddesenâ (duyduk, bize anlattı) der.
İkincisi: Hocasına hadisi kendisi okumuş ise: Kara'tu aleyhi (ona okudum), ahbaranî kırâaten aleyhi (ben ona okuyarak o bana haber verdi) ve ahbaranî (bana haber verdi) der.
Üçüncüsü: Kendisi dinlemekte iken başkası tarafından hocasına hadis okunuyor ise: Kurie aleyhi ve ene esmau (ben dinliyorken başkası tarafından ona okundu), kara'nâ aleyhi (biz ona okuduk) ve ahberanâ, der.
Dördüncüsü: Hocadan icazet yoluyla rivayet etmiş ise: Ahbaranî icâzeten (icazet yoluyla bana haber verdi), haddesenî icâzeten (icazet yoluyla bana anlattı), enbeanî (bana haber verdi, bildirdi) ve an fulân: filândan der.
Bu müteahhirler tarafından böylece kullanılmıştır. Mütekaddimler ise haddeseni, ahbaranî ve enbeanî (sırasıyla bana anlattı, bana haber verdi, bana bildirdi) lafızlarının aynı anlamda olduğu ve bu lafızları hocadan hadis dinleyenin hadis edası halinde kullanacağı görüşündedirler.
Bundan başka sigalar da vardır. Biz o sigalarla hadis tahammül türlerini sözkonusu etmediğimiz için, bu lafızları da sözkonusu etmiyoruz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Fili:

Sarahaten Hz. Peygamber'e izafe edilen "fiili hadis", hadis kitaplarımızda şu ifade kalıplarıyla yer almaktadır:
"Rasûlullah'ın şöyle yaptığını gördüm"
"Rasûlullah şöyle şöyle yapardı"[1]
"İbn Ömer'den rivayet olunmuştur: "Ben Hz. Peygamber'i (s.a.v.) (Veda Haccı için) Kabe'yi ilk tavaf ettiğinde Hacer-i Esved'i selamladığını; tavafın yedi şavtından (ilk) üçünde hızlıca yürüdüğünü gördüm." demiştir.
"İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) namaza başlarken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır (tekbirini öyle alır)dı."

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116; Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, çev. Y. Kandemir, Ankara 1973, s. 182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

203) Cuma Namazının Sünneti

1128. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz cumanın farzını kılınca, ardından dört rek`at namaz daha kılsın."[1]

1129. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cumanın farzından sonra evine gitmedikçe namaz kılmazdı. Sonra evinde iki rek`at namaz kılardı.[2]

* Bu iki hadisten başka Cuma namazının önünde ve sonunda kılınacak namazları bildiren bir kaynağa sahip değiliz yalnızca 1099 numarayla öğrendiğimiz her ezanla kamet arası namaz vardır hadisine göre cumadan önce 2 veya 4 rekat namaz kılınabilir kılınmadığında bir sakınca yoktur. Cumadan sonra ise Peygamber (s.a.v.)in evinde iki rekat kılmasını veya bize olan emrini örnek alacak olursak 2 veya 4 veya 2+4 = 6 şeklinde cumadan sonra sünnet kılabiliriz böylece hem Peygamberimizin emrini hem de kendi yaptığını yapmış oluruz. [3]

---

[1] Müslim, Cum`a 67–69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 238; Tirmizî, Cum`a 24; Nesâî, Cum`a 42; İbni Mâce, İkâmet 95.
[2] Müslim, Cum`a 71. Ayrıca bk. Buhârî, Cum`a 39; Nesâî, İmâmet 64; Cum`a 43.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 334.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Takriri:

Sarahaten Hz. Peygamber'e izafe edilen "takriri hadis", hadis kitaplarımızda şu ifade kalıplarıyla yer almaktadır:
"Rasûl-ü Ekrem'in huzurunda şöyle yaptım (yaptık)."
"Falanca Rasûlullah'ın huzurunda şunu yaptı"[1]
Bu ifadelerin sonunda da bu yapılanların Hz. Peygamber tarafından reddedilmediği yer alır.[2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116; Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, çev. Y. Kandemir, Ankara 1973, s. 182.
[2] Bk. Müslim, Selam: 125; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/429; 4/68; 5/380; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e- Mübhemat Kitapları:

Senetlerde olsun metinlerde olsun, recülün, nisâün diye tesmiye edilen,
ismi verilmeyen şahıslara rastlanır. Bunlara mübhem (cemi olarak mübhemât) denir. Âlimler araştırıp imkân nisbetinde bunları aydınlatmaya, teşhîs etmeye çalışmışlar, bu maksadla müstakil eserler vermişlerdir. Bu çeşit eserler bazan belli bir kitapta geçen mübhemât'ın aydınlatılmasına tahsîs edilir.
Bu sâhada da Hatîbu'l-Bağdâdî, Abdülganî İbnu Sâd el-Mısrî, Nevevî, Ömer İbnu Ali İbni Mulakkin el-Ensârî el-Endulisî, İbnu'l-Kayserânî (508/1114) vs. pek çokları eser vermiştir. Bunların çoğunu tek kitap hâlinde Veliyyü'd-Dîn Ebu Zür'a Ahmed İbnu Abdirrahîm el-Irâkî birleştirip tek kitap hâline getirmiştir. Eseri: El-Müstefâd min Mübhemâti'l-Metni ve'l-İsnâdi diye isimlendirmiştir. Fıkhî bablara göre tertiplemiştir. Bu dalda yazılanların en mükemmelidir.
İbnu'l-Esîr, Câmi'u'l-Usûl'ün sonuna Mübhemât'ı açıklayıcı bir kısım koymuştur.
İbnu Hacer, Buhârî'nin Mübhemat'ını Fethu'l-Bâri Mukaddimesi olan Hedyü's-Sârî'te açıklar.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/291-292.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Takriri:

Sarahaten Hz. Peygamber'e izafe edilen "takriri hadis", hadis kitaplarımızda şu ifade kalıplarıyla yer almaktadır:
"Rasûl-ü Ekrem'in huzurunda şöyle yaptım (yaptık)."
"Falanca Rasûlullah'ın huzurunda şunu yaptı"[1]
Bu ifadelerin sonunda da bu yapılanların Hz. Peygamber tarafından reddedilmediği yer alır.[2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116; Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, çev. Y. Kandemir, Ankara 1973, s. 182.
[2] Bk. Müslim, Selam: 125; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/429; 4/68; 5/380; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 116.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

282) Gereksiz Ve Aşırı Cezalandırma Yasağı (Bir Uşağı, Hayvanı, Kadını Ve Çocuğu Meşrû Bir Sebebe Dayanmadan Veya Terbiye Sınırını Aşacak Şekilde Cezalandırma Yasağı)

Bu bölümdeki bir ayet ve dokuz hadis-i şeriften; herkese karşı iyi davranmanın gerekliliğini, böbürlenenleri Allah'ın sevmediğini, bir kadının hapsederek hiçbir gıda almasına izin vermediği ve bu yüzden ölen bir kedi yüzünden cehenneme girdiğini, canlı hayvanları hedef yapıp atış yapanlara lanet edildiğini, köle ve hizmetçilerin dövülmemesi gerektiğini, dövülürse o işin keffaretinin o köleyi azad etmek olacağını, insanlara haksız yere azab ve işkence edenlere Allah'ın mutlaka azab edeceğini, hayvanların yüzlerinin dağlamak suretiyle damgalanmaması gerektiğini ve böyle yapan kimselere Allah'ın lanet edeceğini öğreneceğiz. [1]

"... Anaya, babaya, yakın akrabanıza yetimlere, muhtaçlara, kendi çevrenizden olan komşulara, uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa ve elinizin altındaki hizmetçi ve işçilere iyilik yapın, iyi davranın. Doğrusu Allah, kendini beğenen ve böbürlenenleri sevmez." (Nisa: 4/36)

1604. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kadın ölünceye kadar hapsettiği bir kedi yüzünden azâb edildi ve bu sebeple cehenneme girdi. Hayvanı hapsettiğinde ona bir şey yedirmemiş, içirmemiş, yerdeki haşereleri yemesine bile izin ve imkân vermemişti."[2]

* Hiçbir hayvan gereksiz yere cezalandırılamaz. Savunması olmayan bu tür hayvanlara yapılan zulüm asla cezasız kalmaz, Allah mutlaka cezasını verir. [3]

1605. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edilmiştir. Kendisi birgün, bir kuşu hedef olarak dikip ona ok atan Kureyşli gençlerin yanına uğramıştı. Hedefe isabet etmeyen her ok için kuş sahibine bir ödeme yapıyorlardı. Gençler, İbni Ömer'in geldiğini görünce etrafa dağıldılar. İbni Ömer arkalarından şöyle seslendi:
– Bunu yapan kim? Allah ona lânet etsin. Şu bir gerçektir ki, Resûllullah *sallallahu aleyhi ve sellem* canlı bir hayvanı hedef olarak dikip ona atış yapana lânet okudu.[4]

* Atış talimleri ve savaş oyunları canlı hedeflere değil maketlere yapılması gerekir. İyiler bu tür şeylerde ikaz etmeli ve duyurmalıdırlar. Çünkü iyilerin tembelliği kötülerin faaliyetidir denmiştir. [5]

1606. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öldürmek maksadıyla hayvanları bir yere hedef olarak bağlamayı yasakladı.[6]

* Zulüm kime ve neye yapılırsa yapılsın zulümdür ve mutlaka sorumluluk gerektirir. [7]

1607. Ebû Ali Süveyd İbni Mukarrin *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben, Mukarrinoğullarının yedinci çocuğu idim. Bizim hepimizin sadece bir kölesi vardı. (Bir gün) en küçüğümüz onu tokatladı. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize o köleyi âzâd etmemizi emretti.[8]

Müslim'in bir rivâyetinde[9] "yedincisi" yerine "kardeşlerimin yedincisi idim" ifadesi yer almaktadır.

* Köle, uşak, hizmetçi gibi insanlara hiçbir hakkın tanınmadığı bir ortamda insanların sebepsiz yere dövülmelerinin keffareti olarak hürriyetlerine kavuşturma tavsiyesi çok ciddi bir dini tedbirdir. [10]

1608. Ebû Mes'ûd el–Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Kölemi kamçı ile döverken arkamdan *"Ey Ebû Mes'ûd, bilesin ki..."* diye bir ses duydum. Ancak kızgınlığımdan sesin sahibini çıkaramadım, sözün gerisini de anlamadım. Yaklaşınca bir de ne göreyim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* değil mi! Ve bana, *"Ey Ebû Mes'ûd! Bilesin ki Allah'ın gücü sana, senin bu köleye gücünün yettiğinden çok daha fazla yeter!"* diyordu.
Bunun üzerine ben, "Bundan böyle bir daha asla köle dövmeyeceğim" dedim.

Müslim'deki bir rivayette, "Onun heybetinden elimdeki kırbaç yere düşüverdi" ifadesi bulunmaktadır.

Başka bir rivayette[11]: Bunun üzerine ben, " Ey Allahın Resûlü! Allah rızâsı için bu köleyi kölelikten âzat ettim" dedim. Resûl–i Ekrem de:
– *"Beri bak! Eğer böyle yapmasaydın seni mutlaka ateş yakardı (ya da cehennem ateşi seni sarardı)"* buyurdu.[12]

1609. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, işlemediği bir suçtan ötürü cezalandırmak maksadıyla kölesini döver veya sebepsiz yere tokatlarsa, bunun kefâreti o köleyi âzat etmesidir."[13]

1610. Hişâm İbni Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre kendisi, Şam'da, başlarına zeytinyağı döküldükten sonra güneş altında beklemeye mahkum edilmiş çiftçilere rastladı.
– Bu ne haldir? diye sordu.
– Arazi vergisi (haraç) yüzünden bir rivâyette ise baş vergisi (cizye) yüzünden cezalandırılıyorlar, denildi.
Bunun üzerine Hişâm:
– Andolsun ki ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:
"İnsanlara haksız yere dünyada azâb edenlere Allah, mutlaka azâb eder" buyurduğunu işittim dedi ve Emîr'in huzuruna çıkıp durumu ona arzetti. Emîr de çiftçilerin serbest bırakılmalarını emretti.[14]

* Gereksiz ve haksız cezalar sona erdirilmelidir. Buna son verilmesine vasıta olmak gerekir. [15]

1611. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yüzü ateşle dağlanarak damgalanmış bir merkep gördü ve durumu çirkin buldu, onaylamadı.
Bunun üzerine İbni Abbas (kendi kendine), Allah'a yemin ederim ki ben bundan böyle hayvanın yüzünden uzak bir yerine damga vuracağım, dedi. Merkebinin uyluklarına damga vurduttu. İbni Abbâs böylece uyluklara damga vurduran ilk kişi oldu.[16]

1612. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, yüzüne damga vurulmuş bir merkebin yanından geçti. Bunun üzerine;
"Bu hayvanın yüzünü dağlayana Allah lânet etsin!" buyurdu.[17]
Müslim'in bir başka rivayetinde de[18]; "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yüze vurmayı ve yüzü damgalamayı yasakladı" denilmektedir.

* Hayvancılıkla uğraşan yörelerimizde adet olan bu gelenek yüze olmamak şartı ile ve büyük ve derin olmamak şartıyla onaylanmıştır. İnsan vücuduna dövme yaptırmak ise haram kılınmıştır ve lanetlenmiştir. [19]

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 469.
[2] Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Selâm 151, 152, Birr 133, 134.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 469.
[4] Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58, 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 9; Nesâî, Dahâyâ 41; İbni Mâce, Zebâih 10.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 469.
[6] Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58; Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Nesâî, Dahâyâ 79.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 470.
[8] Müslim, Eymân 32–33.
[9] Eymân 33.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 470.
[11] Müslim, Eymân 35.
[12] Müslim, Eymân 34.
[13] Müslim, Eymân 30.
[14] Müslim, Birr 117– 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 32.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 470.
[16] Müslim, Libâs 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 52.
[17] Müslim, Libâs 107. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 52.
[18] Libas 106.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 471.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hükmen Merfu Hadis:

Hükmen merfû söz, İsrailiyyât nakletme âdeti olmayan bir sahabînin, peygamberlere ve geleceğe dair verdiği haberler ile bir işin yapılması halinde kazanılacak sevap veya bir başka fiilin yapılması halinde maruz kalınacak ceza gibi şahsi görüş ve kanaate dayanması mümkün olmayan (mahall-i ictihad ve re'y olmayan) mevzulara dair verdiği haberlere hükmen merfu denir. Verdiği bilgileri Rasulullah'dan duyduğunu açıklamasa bile konuların özelliği açısından onları, Rasulullah'dan duymuş olduğu; ya da en azından Hz. Peygamber'den öğrenmiş olan bir başka sahabiden işitmiş olduğu düşünülür. Ne var ki böylesi haberleri veren sahabinin, İsraili nakillerde bulunanlardan olmaması önem arzeder. Aksi halde verdiği bilgilerin İsrailiyattan olması da mümkündür.[1]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime, 134; Subhi Sâlih, a.g.e., 217; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f- Esma Ve Ensabda Müştebih, Müttefik, Muhtelif Ve Mü'telif Olanlar:

Arap alfabesi ile yazıldığı zaman, bazı isim ve nisbetler görünüşte benzediği halde farklı okunurlar.(selam) kelimesi ile (sellâm) kelimesi gibi. Bunlara mü'telif ve muhtelif denir. Bazı isimlerin ise yazılışı da okunuşu da aynıdır, fakat delalet ettikleri şahıslar farklıdır. Mesela Halil İbnu Ahmed birçok kimselerin ismidir. Böyle isimlere müttefik ve müfterik denir. Bazılarında isimler hat yönüyle de telaffuz yönüyle de müttefiktirler, ancak babalarının veya neseblerinin ismi hat cihetiyle müttefik olduğu halde telâffuz cihetiyle muhtelifdir veya tersi vakidir: Muhammed İbnu Akîl ile Muhammed İbnu Ukayl gibi, Şüreyh İbnu'n-Nu'mân ile Süreye İbnu'n-Numan da böyle, Bu çeşide müştebih denmektedir.
Bunların bilinmesi hadîste ehemmiyet arzeder. Ali İbnu'l-Medînî "Tashîf'in en fenâsı isimlerde vâki olanıdır" der. Çünkü benzerlikten dolayı iki farklı kişi aynı adam zannedilir. Bu zan zayıfı sika, sikayı da zayıf addetmeye sevkeder, ikisi de fenâdır. Bu sebeple ulemâ bu nevilerin her birinde eserler te'lif ederek iltibası önlemeye çalışmıştır.
El-Mü'telif ve'l-Muhtelif konusunda yazılan çeşitli kitapları birleştirip yeni ilâvelerle zenginleştiren İbnu Mâkula diye meşhur Ebu'n-Nasr Ali İbnu Hibetullah (475/1082) olmuştur, eserinin adı kısaca el-ikmal'dir. Muhtevasını da tanıtan tam adı şöyledir: el-İkmâl fi Ref'i'l-İrtiyâb ani'l-Mü'telif ve'l-Muhtelif fi'l-Esmâ ve'l-Künâ ve'l-Ensâb. Bu eser hâlen 7 cilt olarak basılmıştır (Haydarâbad 1962).
Müştebih isimler üzerine Zehebî de bir te'lifte bulunmuş, ancak İbnu Hacer, yeni ilâvelerle zenginleştirerek Tabsîru'l-Müntebih bi-Tahrîri'l-Müştebih'i ortaya koymuştur.
Bu sâhada Hatîbu'l-Bağdadî'nin verdiği bir eserin adı el-Müttefik ve'l-Müfterik, diğer bir eserinin adı da Telhîsu'l-Müştebih'dir. Buna bir de zeyl ilave etmiştir.
Nevevî'nin (676/1277) Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lügât'ı da burada zikre değer. İsimlerden de anlaşılacağı üzere kitap iki kısımdır. Bir kısmında bazı isimler hakkında bilgi verirken ikinci kısımda bazı kelimeleri açıklar.
Eski metinlerde geçen yer isimlerinin gerek okunuşunu ve gerekse bulundukları coğrafi bölgeyi öğrenmede Şihâbu'd-Din Ebu Abdillah Ya'kub İbni Abdillah'ın (v. 620/1223) Mu'cemu'l-Büldân ve'l-Cibâl ve'l-Edviye ve'l-Kay'an ve'l-Kurâ ve'l-Mahâlla ve'l-Evtân ve'l-Bihâr ve'l-Enhâr ve'l-Gudvân ve'l-Esnâm ve'l-Endâd ve'l-Evsân adlı kitabı mevcuttur. Bu kitap uzun isminin de gösterdiği üzere, sadece beldeler değil, şehirler, köyler, nehirler, denizler, putlar, kayalar vs. hakkında bilgi verir. Bazı mühim şahsiyetler hakkında bile bu kitapta kıymetli bilgiye rastlanır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/292-293.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hükmen Merfu Hadis:

Hükmen merfû söz, İsrailiyyât nakletme âdeti olmayan bir sahabînin, peygamberlere ve geleceğe dair verdiği haberler ile bir işin yapılması halinde kazanılacak sevap veya bir başka fiilin yapılması halinde maruz kalınacak ceza gibi şahsi görüş ve kanaate dayanması mümkün olmayan (mahall-i ictihad ve re'y olmayan) mevzulara dair verdiği haberlere hükmen merfu denir. Verdiği bilgileri Rasulullah'dan duyduğunu açıklamasa bile konuların özelliği açısından onları, Rasulullah'dan duymuş olduğu; ya da en azından Hz. Peygamber'den öğrenmiş olan bir başka sahabiden işitmiş olduğu düşünülür. Ne var ki böylesi haberleri veren sahabinin, İsraili nakillerde bulunanlardan olmaması önem arzeder. Aksi halde verdiği bilgilerin İsrailiyattan olması da mümkündür.[1]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime, 134; Subhi Sâlih, a.g.e., 217; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29) Müslümanların İhtiyaçlarını Karşılamak

"... Ey mü'minler hayır işler işleyin ki kurtuluşa eresiniz." (Hacc: 22/77)

246. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez. Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter."[1]

247. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse, bir mü'minden dünya sıkıntılarından birini giderirse, Allah da kıyamet gününde o mü'minin sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse darda kalana kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterir. Bir kimse, bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter. Mü'min kul, din kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da o kulun yardımındadır. Bir kimse ilim elde etmek için bir yola girerse, Allah da ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Bir cemaat, Allah Teâlâ'nın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın kitabını okur ve onu aralarında müzakere eder, anlayıp kavramaya çalışırlarsa, üzerlerine sekinet iner ve kendilerini rahmet kaplar. Melekler onları kuşatırlar, Allah Teâlâ da onları kendi nezdinde bulunanların arasında anar. Amelinin kendisini geride bıraktığı kişiyi, nesebi öne geçirmez."[2]

* Giderilecek olan sıkıntı ve nefes aldırma dar ve zor durumda olana yardım meselesi İslamca sıkıntı ve darlık olarak kabul edilen şeylerden olmalıdır. Ayet ve hadislerle meşru olarak kabul edilen şeylerden dolayı kişi zor duruma düşerse ve sıkıntıya uğrarsa ona yardım edilebilir. İslamın tasvib etmediği bir şeyden dolayı kişi sıkıntıya düşerse ona yardım edilmesi gerekmez. Belki de yardım eden de aynı günaha iştirak edip cehennemliklerden olabilir. Ölçümüz Kur'an ve hadis olmalı, bu iki ölçünün kabul etmediği hususları yaparak darlığa düşenlere yardım etmemeliyiz.[3]

---

[1] Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayırca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbn Mâce, Mukaddime 17.
235'de geçmişti.
[2] Müslim, Zikr 38. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 17.
Kısa bir şekli 1023 ve 1382'de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 98

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Kavli:

Hükmen Merfu Söz'e misal olarak Abdullah İbn Mes'ud'un şu rivayetini verebiliriz:
"Her kim bir sihirbazın yahut ğaibden haber verebilir diye bir arraf'ın yani kahin'in yanına giderse, Muhammed'e (s.a.v.) indirilene küfretmiş olur."[1]

---

[1] Müslim, Selam: 125; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/429; 4/68; 5/380; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g- Tevârîhü'l-Müdün:

Muhaddislerin yazdığı ricâl kitaplarının mühim bir bölümünü bazı şehirler üzerine yazılmış olan Târih'ler teşkîl eder. Bu târihler, kelimenin bugünkü mânasında şehrin kuruluş, gelişme hikâyesini anlatmaz. Daha ziyade ricâlden bahseder. Yani hangi şehrin târihi ise o şehrin yetiştirdiği kimseler, o şehre uğrayanlar vs. tanıtılır.
Misal olarak Ebu Nu'aym el-İsfehânî'nin Târîhu'l-İsfehân'ı; Hatîbul-Bağdâdî'nin Târîhu'l-Bağdâd'ı; Ebu'l-Kasım İbnu Asâkir ed-Dimeşkî'nin Târîhu Dımeşk'i zikredilebilir. Gerek Bağdâdî'nin ve gerekse İbnu Asâkir'in Târih'leri çok hacimlidir ve birtakım zeyiller de yapılmıştır. Târîhu Dımeşk için: "Böyle bir eseri yazmaya bir ömür yetmez" denilmiştir.
Bu gruptan, Ebu Abdillah el-Hâkim en-Neysâbûrî'nin Târîhu Neysâburî, İbnu Mâce el-Kazvinî'nin Târîhu Kazvin'i Abdurrahman İbnu Ahmed'in Târîhu Mısr'ı; İbnu Neccâr'ın Târîhu'l-Medîne'si -ki ed-Dürretü's-Semîne fi Ahbâri'l-Medîne diye de isimlendirilir-, yine aynı zât'ın Târîhu Mekke'si burada kayda değen mühim eserlerdir.
Tarih kitapları zımnında zikredeceğimiz mühim bir eser Zehebî'nin Târîhul-İslâm adlı eseridir. 20 cilt tutmaktadır. Senelere göre tertîb edilmiştir. Hâdiselere ve şahısların vefatına beraberce yer verir. Zehebî'nin Siyerün-Nübelâ'sı da çokça hadîs zikriyle ricâli tanıtan mühim bir kitaptır, 14 cilttir. İbnu Cerîr et-Taberî'nin (v. 311/923) Târîhu'l-Umem ve'l-Mülük'ü, insanlığın yaratılışından başlayan müslüman olmayan milletlere de yer veren bir dünya târihidir. İbnu Hallikân, onu "tarihlerin en sağlamı" olarak vasıflandırır. İnsanlığı bir bütün olarak ele alması, o devirde ileri bir esprinin ifâdesidir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/293-294.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Kavli:

Hükmen Merfu Söz'e misal olarak Abdullah İbn Mes'ud'un şu rivayetini verebiliriz:
"Her kim bir sihirbazın yahut ğaibden haber verebilir diye bir arraf'ın yani kahin'in yanına giderse, Muhammed'e (s.a.v.) indirilene küfretmiş olur."[1]

---

[1] Müslim, Selam: 125; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/429; 4/68; 5/380; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23: CIHÂDıN DEĞER VE KıYMETI

BÖLÜM: 1

Ø CIHÂDıN DEĞER VE KıYMETI

1619- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü denildi hangi iş cihâda denk olabilir? Buyurdular ki: "Sizin ona gücünüz yetmez." İki veya üç sefer aynı soruyu sordular üçüncü defasında buyurdu ki: Allah yolunda cihâd eden kimsenin örneği: Mûcâhid; cihâddan dönünceye kadar, bıkmadan usanmadan gecelerini namaz gündüzlerini oruçla geçiren kimse gibidir."** (Müslim, Imara: 34)

Bu konuda Şifa, Abdullah b. Hubşî, Ebû Musa, Ebû Saîd, Ümmü Mâlik el Behziyye ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

1620- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah şöyle diyor: Allah adına Allah yolunda cihâd eden kişi benim güvencem altındadır. Ruhunu alırsam kendisine Cenneti varis kılarım şayet memleketlerine geri çevirirsem sevap ve ganimetlerle çeviririm."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih garibtir.

BÖLÜM: 2

Ø CIHÂDA HER YÖNÜYLE BAĞLı OLARAK ÖLEN KIMSENIN MÜKAFATı

1621- Fedâle b. Ubeyd (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'den bize aktararak şöyle demiştir: **"Her ölen kimsenin amel defteri kapanır ancak Allah yolunda kalbi cihâda bağlı olarak ölen kimse müstesna onun ameli kıyamet gününe kadar çoğalıp artar ve o kimse kabir fitnesinden de güvendedir."**

Ve Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu da işittim: **"Mûcâhid nefsinin isteklerine karşı cihâd ederek günahlardan uzak durmak için mücadele eden kimsedir."** (Müslim, Imara: 42; Ebû Dâvûd, Cihâd: 36)

Tirmizî: Bu konuda Ukbe b. Âmir ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Fudale hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 3

Ø ALLAH YOLUNDA CIHÂD EDERKEN ORUÇ TUTAN KIMSENIN DEĞER VE KıYMETI

1622- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda savaş yaparken kim bir gün oruç tutarsa Allah o kimseyi Cehennem'den yetmiş yıl uzaklaştırır."** Râvîlerden biri yetmiş yıl derken diğeri kırk yıl demektedir. (Nesâî, Savm: 44)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Ebûl Esved'in ismi Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel el esedî olup Medînelidir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd, Enes, Ukbe b. Âmir ve Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1623- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda cihâd ederken kim bir gün oruç tutarsa Allah bu orucundan dolayı ondan Cehennem ateşini yetmiş yıl uzaklaştırır."** (Nesâî, Savm: 44)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1624- Ebû Umâme el Bâhilî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim Allah yolunda savaş yaparken bir gün oruç tutarsa Allah ateşle o kimse arasında yeryüzü ile gökyüzü arası kadar bir hendek meydana getirir."** (Nesâî, Savm: 44)

Tirmizî: Ebû Umâme hadisi garibtir.

BÖLÜM: 4

Ø ALLAH YOLUNDA CIHÂD IÇIN YAPıLAN HARCAMALARıN MÜKAFATı

1625- Hureym b. Fatik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim Allah yolunda bir harcama yaparsa o yaptığı harcama için kendisine yediyüz misli sevap yazılır."** (Nesai, Cihâd: 7)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Rükeyn b. Rabî'in rivâyeti ile bilmekteyiz.

BÖLÜM: 5

Ø ALLAH YOLUNDA ÇARPıŞAN GAZILERE YAPıLAN HARCAMANıN MÜKAFATı

1626- Adiyy b. Hâtim el Tâî (r.a.)'den rivâyete göre: Adiyy, Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi sadaka daha faziletlidir diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **"Allah yolunda çarpışan kimselere hizmet için verilecek bir köle veya onların gölgelenebileceği çadır veya başka türlü bir gölgelik veya mücahid'in binebileceği bir binit veya yemeleri için kesilen bir deve."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Muaviye b. Salih tarfindan mürsel olarak rivâyet edilmiştir. Bazı rivâyetlerin senedinde Zeyd'e muhalefet edilmiştir. Velid b. Cemil bu hadisi; Kâsım ebû Abdurrahman'dan, Ebû Umâme'den bu şekilde Ziyâd b. Eyyûb'tan bize aktarmıştır.

1627- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Harcamaların en değerli ve kıymetlisi Allah yolunda çarpışan mücahide bağışlanan çadır gölgesi veya Allah yolunda çarpışan mücahide hizmet edecek hizmetçi veya Allah yolunda çarpışan mücahidin bineceği bir binit."** (İbn Mâce, Cihâd: 14; Nesâî, Cihâd: 44)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Benim yanımda bir önceki geçen Muaviye b. Salih'in hadisinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø SAVAŞA GIDECEK BIR MÜCAHIDI SILAH ELBISE VS. ILE DONATMANıN DEĞERI

1628- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim Allah yolunda savaşacak olan bir mücahidi gerekli silah, binit ve malzeme ile donatacak olursa bizzat kendisi savaş yapmış gibi sevap kazanır. Her kimde savaşa çıkan bir mücahidin çoluk çocuğunun ihtiyaçlarını karşılarsa yine o da savaş yapmış gibi sevap kazanır."** (Nesâî, Cihâd: 44; İbn Mâce, Cihâd: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup başka şekilde de rivâyet edilmiştir.

1629- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim Allah yolunda çarpışan bir mücahidi gerekli silah binit ve malzeme ile donatır veya mücahidin çoluk çocuğunun ihtiyaçlarını karşılarsa aynen savaşa katılmış gibi sevap kazanır."** (Nesâî, Cihâd: 44; İbn Mâce, Cihâd: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

1630- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Yahya b. Saîd vasıtasıyla Abdulmelik b. ebî Süleyman'dan, Atâ'dan, Zeyd b. Hâlid el Cühenî'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

1631- Yine Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim Allah yolunda çarpışan bir mücahidi gerekli silah, binit ve malzeme ile donatırsa veya mücahidin çoluk çocuğunun ihtiyacını karşılarsa aynan savaşa katılan gibi sevap kazanır."** (Nesâî, Cihâd: 44; İbn Mâce, Cihâd: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø ALLAH YOLUNDA CIHÂD EDENIN TOZLANAN AYAKLARıNA CEHENNEM HARAMDıR

1632- Yezîd b. ebî Meryem (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Cuma namazına gitmekte iken Abaye b. Rifâa arkamdan yetişti ve dedi ki: Müjdeler olsun sana senin bu adımların Allah yolunda sayılır; Ebû Abs'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kimin Allah rızasını kazanma yolunda ayakları tozlanırsa o ayaklara Cehennem ateşi haramdır."** (Nesâî, Cihâd: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Ebû Abs'ın ismi ise Abdurrahman b. Cebr'dir.

Bu konuda Ebû Bekir ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir adam tarafından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Büreyd b. ebî Meryem, Şamlı bir kimse olup kendisinden Velid b. Müslim Yahya b. Hamza ve Şamlı pek çok kimse hadis rivâyet etmiştir. Bir de Küfeli Büreyd b. ebû Meryem vardır ki bunun babası Peygamber (s.a.v.)'in ashabından olup ismi Mâlik b. Rabia'dır. Bu Büreyd b. ebî Meryem, Enes b. Mâlik'den hadis işitmiştir. Büreyd b. ebî Meryem'den; Ebû İshâk el Hemedânî, Atâ b. Sâib, Yunus b. ebî İshâk ve Şu'be pek çok hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 8

Ø CEHENNEM ATEŞIYLE VE DUMANıYLA BERABER OLMAYAN ŞEYLER

1633- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ın azabından korktuğu için ağlayan bir kimse sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe Cehennem ateşine girmeyecektir. Allah yolunda cihâd eden bir kimseye bulaşan toz ve toprakla Cehennem dumanı bir araya gelmeyecektir."** (Nesâî, Cihâd: 9; Dârimî: Cihâd: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Muhammed b. Abdurrahman, Ebû Talha'nın azâdlı kölesi olup Medînelidir.

BÖLÜM: 9

Ø MÜSLÜMAN OLMA YOLUNDA SAÇLARı AĞARAN KIMSE

1634- Sâlim b. ebî'l Ca'd'den rivâyete göre: Şurahbil b. Sımt şöyle demiştir: Ey Ka'b b. Mürre! Bize Rasûlullah (s.a.v.)'den hadis aktar fakat dikkatl ol eksik ve fazla bir şeyler söyleme Ka'b b. Mürre dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"İslam yolunda kimin bir kılı ağarırsa kıyamet gününde o kıl o kimse için bir ışık (nur) olacaktır."** (Nesâî, Cihâd: 9)

Tirmizî: Bu konuda Fedâle b. Ubeyd, Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Ka'b b. Mürre hadisini aynı şekilde A'meş, Amr b Mürre'den rivâyet etmiştir. Yine bu hadis, Mansur'dan Sâlim b. ebî'l Ca'd'den rivâyet edilip senedinde Sâlim ile Ka'b b. Mürre veya Mürre b. Ka'b el Behzî'de denilmiştir. Kendisi Peygamber (s.a.v.)'den pek çok hadis rivâyet etmiştir.

1635- Amr b. Abese (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim Allah'ın dinini yeryüzünde en üstün kılma yolunda gayret ederek saç ve sakalını ağartırsa o kıllar kıyamet günü kendisi için nur, ışık olacaktır."** (Nesâî, Cihâd: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Hayve b. Şüreyh Yezîd el Hımsî'nin oğludur.

BÖLÜM: 10

Ø BINITLER (ATLAR) KAÇ ÇEŞITTIR?

1636- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hayır ve iyilik kıyamete kadar atların (binit) alınlarında bağlıdır. At üç çeşittir; kimi atlar vardır ki: Sahibi için sevap kazandırır, kimi atlar vardır ki: Sahibinin fakirlik ve yoksulluğunu örter, kimi atlarda vardır ki: Sahibine günah kazandırır."**

"Sahibine sevap kazandıran at; Allah yolunda cihâd için hazırlanıp büyütülür ki bu at sahibine daima sevap kazandırır o atlara yedirilen her şey karşılığında Allah o kimseye sevap yazar." Bu hadis biraz uzuncadır. (Nesâî, Hayl: 1; İbn Mâce: Cihâd: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Mâlik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 11

Ø ALLAH YOLUNDA ATıŞ YAPMANıN DEĞER VE KıYMETI

1637- Abdullah b. Abdurrahman b. Ebûl Hüseyn'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah tek bir ok için üç kişiyi Cennete sokar; Allah rızasını kazanmak için hayır olarak ok yapanı, oku düşmana karşı atanı ve atma işinde yardımcı olanı. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Atıcı olun, binici olun! Atıcı olmanız binici olmanızdan bence daha iyidir. Müslüman kişinin oyun ve oyalanma olarak yaptığı her şey boş ve anlamsızdır. Ancak; kişinin atış yaptığı aletlerle meşgul olup oyalanması, atını tımar edip atın bakımıyla uğraşması ve oyalanması ve hanımıyla oynaşıp meşgul olması batıl ve boş eğlencelerden olmayıp hak, gerçek ve sevap kazandıran oyun ve eğlencelerdir."** (Nesâî, Cihâd: 26; İbn Mâce, Cihâd: 19)

Ahmed b. Menî', Yezîd b. Harun vasıtasıyla Hişâm ed Destevai'den, Yahya b. Ebî Kesir'den, Ebû Sellam'dan, Abdullah b. Ezrak'tan, Ukbe b. Âmir el Cühenî'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Ka'b b. Mürre, Amr b. Abese, Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

1638- Ebû Necîh es Sülemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Kim Allah yolunda bir ok atarsa; bir köleyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır."** (Nesâî, Cihâd: 26; İbn Mâce, Cihâd: 19)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Ebû Nüceyh: Amr b. Abese es Sülemî'dir. Abdullah b. Ezrak ise; Abdullah b. Yezîd'tir.

BÖLÜM: 12

Ø ALLAH YOLUNDA NÖBET TUTMANıN DEĞER VE KıYMETI

1639- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim buyurdu ki: **"İki göz var ki ateş onlara değmeyecek Allah'ın azabından korkarak ağlayan göz ve Allah yolunda nöbet bekleyen göz."** (Nesâî, Cihâd: 33; İbn Mâce, Cihâd: 8)

Tirmizî: Bu konuda Osman, Ebû Reyhane'den de hadis rivâyet edilmiştir. İbn Abbâs hadisi hasen sahih garib olup bu hadisi sadece Şuayb b. Ruzeyk rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 13

Ø ŞEHÎDLIK KUL BORCU DıŞıNDA TÜM GÜNAHLARı SILER MI?

1640- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda öldürülüp şehîd olmak tüm günahlara keffarettir. Cibril (as.) dedi ki: Borç müstesnadır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'de borç müstesnadır"** buyurdular. (Nesâî, Cihâd: 32; İbn Mâce, Cihâd: 16)

Tirmizî: Bu konuda Ka'b b. Ucre, Câbir, Ebû Hüreyre, Ebû Katâde'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis garibtir. Bu hadisin Ebû Bekr'in rivâyetinden olduğunu sadece bu ihtiyar adam olan Yahya b. Talha el Yerbûî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'e bu hadis hakkında sordum hadisi tanımadı ve şöyle dedi: Zannedersen Yahya b. Talha, Humeyd'in Enes vasıtasıyla rivâyet ettiği: **Cennetlikler arasında şehîdten başka tekrar dünyaya dönmekten mutluluk duyan bir kimse yoktur"** hadisini kastediyor olabilir.

1641- Ka'b b. Mâlik (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şehîdlerin ruhları sanki yemyeşil kuşların içersindedir. Cennet meyvelerine ve ağaçlarına takılırlar."** (Yani Cennet onların devamlı gezinti yerleridir.) (İbn Mâce, Cihâd: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1642- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennete ilk önce girecek üç kişi bana gösterildi; Şehîd, iffetli ve kanaatkâr kimse, Allah'a kulluğunu güzelce yapıp efendilerine karşı samimi olan köle."** (İbn Mâce, Cihâd: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

1643- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ölen ve Allah katında Cennet hayrına erişen hiçbir kul, Cennet'ten tekrar geri dünyaya dönmeyi tüm içindekilerle birlikte dünyanın kendisinin olmasını istemez ancak şehîd bunun dışındadır. Çünkü o şehîdliğin değeri ve kıymetini bildiğinden dolayı tekrar dünyaya dönmeyi ve tekrar şehîd olmayı arzu eder."** (İbn Mâce, Cihâd: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn ebî Ömer ve Sûfyân b. Uyeyne diyorlar ki: Amr b. Dinâr, Zührî'den daha yaşlıdır.

BÖLÜM: 14

Ø ŞEHÎDLERIN DERECELERI VE ALLAH KATıNDAKI DURUMU

1644- Ebû Yezîd el Havlânî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fedâle b. Ubeyd'den işittim şöyle diyordu: Ömer b. Hattâb'tan işittim şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle demiştir: Şehîdler dört çeşittir; 1- Düşmanla karşılaşıp öldürülünceye kadar Allah'a sadık kalan, sağlam imanlı mümin kişidir. Bu kişiye kıyamet günü insanlar gözlerini kaldırarak bakacaklardır derken başını o derece kaldırdı ki başındaki külahı düştü. Râvî diyor ki külahı düşen Peygamber mi idi yoksa Ömer mi idi bilemiyorum. 2- Yine bir kimse ki düşmanla karşı karşıya gelip şaşkın bir okun kendisine isabet etmesiyle şehîd olmuştur, bunun da duyduğu acı sanki muz ağacının dikeni batmış gibi ürkeklik duyan kimse gibidir. Bu da sağlam imanlı, mümin bir kişidir ki ikinci derecede olan da budur. 3- Hayatta iken iyi işleri de olup kötü işler de işleyen günahkar bir mümin kimse düşmanla karşılaşır ve Allah'a verdiği sözü yerine getirinceye kadar sözünde durup şehîd olan kimsedir ki buda üçüncü derecedir. 4- Yine bir adam ki hayatı boyunca nefsine zulmederek fazla günah işleyerek düşmanla karşılaşmış ve Allah'a verdiği sözde durarak şehîd oluncaya kadar savaşan kimsedir ki dördüncü derecede budur." (Müsned: 145)

Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Atâ b. Dinar'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Saîd b. ebî Eyyûb bu hadisi Atâ b. Dinar'dan rivâyet etmiştir. Dedi ki: Havlân şeyhlerinden rivâyet etmiştir ve bu rivâyetinde de **"Ebû Yezîd"**ten dememiştir. Atâ b. Dinar rivâyet yönünden zararsız makbul bir kimsedir.

BÖLÜM: 15

Ø DENIZ AŞıRı ÜLKELERE DE SAVAŞ YAPıLDı Mı?

1645- İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Enes'den şöyle dediğini işitti: Rasûlullah (s.a.v.), Milhan'ın kızı Ümmü Haram'ın yanına girerdi. Ümmü Haram kendisine yemek yedirirdi. Ümmü Haram, Ubâde b. Sâmit'in nikahlısıydı. Günlerden bir gün onun yanına girmişti de o da Rasûlullah (s.a.v.)'e yemek yedirmişti. Biraz istirahat için uyuyan Rasûlullah (s.a.v.)'in başı ucuna oturmuştu. Rasûlullah (s.a.v.) uyudu biraz sonra gülerek uyandı. Ümmü Haram dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü neden güldün? Dedim. Buyurdular ki: Ümmetimden bazı kimseler gazi olarak rüyamda bana gösterdiler şu denizin üzerindeki gemilere tahtlar üzerindeki hükümdarlar gibi binmiş Allah yolunda savaşa gidiyorlardı. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a dua et de beni onlardan kılsın dedim, Rasûlullah (s.a.v.) ona dua etti. Sonra başını koyup uyudu, hemen arkasından gülerek yine uyandı. O'na Ey Allah'ın Rasûlü dedim seni güldüren nedir? Şöyle buyurdular: Ümmetimden bazı kimseler Allah yolunda gazi olarak bana gösterildiler diyerek önceki sözünün bir benzerini söyledi. Ümmü Haram dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü dedim beni onlardan kılması için Allah'a dua et. Rasûlullah (s.a.v.), sen öncekilerdensin buyurdu. Muaviye b. Ebî Sûfyân zamanında Ümmü Haram, deniz yolculuğuna çıktı. Dönüşünde binmesi için ona bir katır getirilmişti de o hayvan onu sırtından atmıştı boynu kırılarak orada vefat etmişti. (Buhârî, Cihâd: 62; Ebû Dâvûd, Cihâd: 15; Dârimî Cihâd: 29)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ümmü Haram binti Milhan Ümmü Süleym'in kız kardeşidir. Enes b. Mâlik'in teyzesidir.

BÖLÜM: 16

Ø HANGI SAVAŞCı, ALLAH YOLUNDA SAVAŞMAKTADıR?

1646- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e yiğitlik veya toprak ve kabile müdafası ve gösteriş için savaşan kimselerden hangisinin Allah yolunda savaşçı olduğu soruldu da şöyle buyurdular: **"Her kim İslam, yeryüzüne hâkim ve otorite olsun diye savaşırsa o kimse; Allah yolunda savaşıyor demektir."** (Müslim, Imara: 42; İbn Mâce, Cihâd: 15)

Tirmizî: Bu konuda Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

1647- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yapılan her iş niyete göre değerlendirilir. Herkesin niyet ettiği ne ise eline o geçer. Kimin memleketini terk etmesi veya günahlardan uzak kalması Allah ve Rasûlü'nün isteği doğrultusunda ise onun bu yaptığı iş Allah yolunda sayılır ve ahirette hesabı ona göre görülür. Kimin de memleketini terk edişi eline geçireceği bir dünyalık veya elde edeceği bir kadın için olursa onunda bu hicreti hicret ettiği şeye aittir. Böylece onları elde etmiş olur, ahirette de hesabı ona göre verilir."** (Buhârî, Bed-il Vahy: 1; Müslim, Imara: 45)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Mâlik b. Enes, Sûfyân es Sevrî ve pek çok hadis imamları bu hadisi Yahya b. Saîd'den rivâyet etmişlerdir ve bu hadisi sadece Yahya b. Saîd el Ensârî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdurrahman b. Mehdî der ki: Bu hadisi her konunun başına koymak gerekir.

BÖLÜM: 17

Ø CIHÂD IÇIN GECE GÜNDÜZ GAYRET ETMEK

1648- Sehl b. Sa'd es Saîdî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah yolunda cihâd etmek için bir sabah erkenden yola çıkmak dünyadan ve dünyanın içindeki her şeyden daha hayırlıdır. Cennet'teki bir kamçı boyu kadar yer dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır."** (Nesâî, Cihâd: 11)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Ebû Eyyûb ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

1649- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah yolunda cihâd için bir sabah veya akşam yürüyüşü Dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır."** (Buhârî, Cihâd: 5; İbn Mâce, Cihâd: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Sehl b. Sa'd'den hadis rivâyet eden Ebû Hâzîm, Zahid bir kimse olup Medînelidir, ismi: Seleme b. Dinar'dır.

Ebû Hüreyre'den rivâyet eden Ebû Hâzim ise Ebû Hâzim el Eşcaî olup Kûfelidir. İsmi: Selman'dır. Azze el Eşcaîyye'nin azâdlı kölesidir.

1650- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir kimse tatlı su kaynağı bulunan bir toplumun yanından geçti oranın manzarası ve o iş hoşuna gitti ve şöyle dedi: Keşke insanlardan uzaklaşıp manzarası güzel şu toplumun yanında yerleşsem…! Ama Rasûlullah (s.a.v.)'den izin almadan bu işi yapmayacağım dedi ve durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e anlattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Halktan uzaklaşıp bu rahat işi yapma sizden birinizin Allah yolunda cihâd için kısa bir süre olsa bulunması yetmiş yıl evinde kılacağı nafile namazdan daha kıymetli ve değerlidir. Allah'ın sizi affetmesini ve Cennetine koymasını istemez misiniz? O halde Allah yolunda savaşın. Kim, Allah yolunda deve sütünün sağılması kadar bile kısa sürede olsa savaşırsa Cennet o kimseye vâcib olur."** (Buhârî, Cihâd: 5; İbn Mâce, Cihâd: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

1651- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah yolunda sabah akşam cihâd için bir yürüyüş; dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Sizden birinizin Cennet'teki bir yay kadar el kadar veya yeri dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Cennet kadınlarından bir kadın eğilip te dünyaya bir baksa; yerle gök arasını aydınlatır ve onların arasını güzel koku ile doldurur o Cennet'teki bir kadının başındaki örtüsü dünya ve içindeki tüm şeylerden daha hayırlı ve kıymetlidir."** (Buhârî, Cihâd: 5; İbn Mâce, Cihâd: 2)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø INSANLARıN EN HAYıRLıSı KIMDIR?

1652- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kulaklarınızı açın dikkat edin size insanların en hayırlısı kimdir? Haber vereyim mi? Allah yolunda cihâd için atının dizginine yapışmış kimsedir. Yine dikkatli dinleyin bundan sonraki hayırlı kişiyi size haber vereyim mi? Bir miktar koyunu ile insanlardan uzaklaşan o koyunlarda Allah'ın hakkını yerine getiren kimsedir. Dikkat edin insanların en şerlisini size haber vereyim; kendisinden Allah rızası için bir şeyler istenmesine rağmen hiçbir şey vermeyen kimsedir."** (Nesâî, Cihâd: 16)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu hadis değişik şekillerde de İbn Abbâs'tan rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 19

Ø NIYETINDE ŞEHÎDLIK OLAN KIMSENIN DURUMU

1653- Sehl b. Huneyf (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim gerçekten içinden gelerek samimiyetle şehîd olmayı isterse; Allah o kimseyi yatağında ölse bile şehîdlerin derecesine ulaştırır."** (Nesâî, Cihâd: 36; Ebû Dâvûd, Cihâd: 40)

Tirmizî: Sehl b. Huneyf hadisi hasen garib olup bu hadisi sadece Abdurrahman b. Şüreyh'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdullah b. Salih bu hadisi Abdurrahman b. Şüreyh'den rivâyet etmiştir. Abdurrahman b. Şüreyh, Ebû Şüreyh künyesiyle anılmaktadır. Kendisi, İskenderiyelidir.

Bu konuda Muâz b. Cebel'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1654- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim gerçekten içinden gelerek samimiyetle şehîd olmayı isterse Allah o kimseye şehîd mükafatı verir."** (Nesâî, Cihâd: 36; Ebû Dâvûd, Cihâd: 40)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø ALLAH'ıN DAIMA YARDıM ETTIĞI ÜÇ KIMSE KIMLERDIR?

1655- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Üç kişi vardır ki onlara yardım etmek Allah için bir haktır. Allah yolunda cihâd eden kimse, hürriyetine kavuşabilmek için tesbit edilen belli bir parayı ödemek için çalışıp çabalayan köle, zinadan korunmak için evlenen kimse."** (Nesâî, Nikah: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 21

Ø ALLAH YOLUNDA YARA ALAN KIMSENIN DEĞER VE KıYMETI

1656- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse Allah yolunda cihâd ederken yaralanırsa -Kendi yolunda kimin yara aldığını Allah daha iyi bilir- Kıyamet günü Allah'ın huzuruna aldığı yaranın rengi kan rengi kokusu misk kokusu olduğu halde gelecektir."** (Nesâî, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

1657- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman bir kimse Allah yolunda bir devenin sütünün sağılacağı kadar savaşırsa kendisine Cennet vâcib olur. Yine bir kimse Allah yolunda savaşırken bir yara alır veya herhangi bir sıkıntıya uğrarsa kıyamet gününde o yara ve sıkıntı olduğundan daha ağır olarak gelir rengi zaferan kokusu misk kokusu gibidir."** (Nesâî, Cihâd: 27)

BÖLÜM: 22

Ø HANGI AMEL DAHA FAZILETLIDIR?

1658- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi amel daha değerli ve kıymetlidir diye sorulduğunda **"Allah'a ve Rasûlüne iman etmektir"** buyurdu. Sonra hangi amel denildi? **"Cihâd tüm amellerin zirvesidir"** buyurdu. Sonra hangi amel denildi? **"Kabul edilmiş hac"** buyurdular. (Nesâî, Cihâd: 17; İbn Mâce, Cihâd: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 23

Ø CENNET KıLıÇLARıN GÖLGESI ALTıNDADıR

1659- Ebû Bekir b. Ebî Musa el Eş'arî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Düşmanla karşı karşıya iken babasından işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: **"Cennet'in kapıları kılıçların gölgeleri altındadır."** Bunun üzerine o toplumun garib görüntülü bir adam: Bunu söylerken Rasûlullah (s.a.v.)'den bizzat sen işittin mi? dedi. Ebû Musa el Eş'arî evet deyince o adam arkadaşları yanına döndü size selam olsun deyip kılıcının kınını kırıp şehîd oluncaya kadar düşmanla çarpıştı." (Buhârî, Cihâd: 22)

Tirmizî: Bu hadis sahih garib olup bu hadisi sadece Cafer b. Süleyman ed Dubaî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Imrân el Cevnî'nin ismi Abdulmelik b. Habib'tir. Ebû Bekir b. Ebî Musa hakkında: Ahmed b. Hanbel o onun ismidir der.

BÖLÜM: 24

Ø HANGI INSAN DAHA DEĞERLI VE KıYMETLIDIR?

1660- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e insanların hangisi daha değerli ve kıymetlidir? Diye soruldu. Buyurdular ki: **"Allah yolunda cihâd eden kişidir."** Sonra kimdir? Dediler. **"Kenar ve kıyı bölgelere çekilip insanlardan uzaklaşan Rabbine kulluğunu artırıp yolunu Allah ve Rasûlü ile bulmaya çalışan ve insanlara zararım dokunmasın diyen kimsedir"** buyurdular. (Nesâî, Cihâd: 7)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 25

Ø ŞEHÎDLER HEP ŞEHÎD OLMAYı Mı ISTERLER?

1661- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cennetliklerden hiçbir kimseyi dünyaya tekrar dönmek sevindirmez. Sadece şehîd sevinir. Çünkü o Allah'ın kendisine şehîdlikten dolayı verdiği ikramı görüp bildiğinden dolayı tekrar dünyaya dönmeyi ve on sefer Allah yolunda öldürülmeyi yani şehîd olmayı arzu eder. (Buhârî, Cihâd: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1662- Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Katâde'den, Enes'den bu hadisin mana olarak bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1663- Mıkdam b. Ma'd, Kerib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şehîdin, Allah katında altı özelliği vardır; şehîd olur olmaz günahları affedilir, Cennet'teki gidip kavuşacağı yer kendisine gösterilir. Kabir azabından korunur kıyametteki en büyük korkudan güven içindedir. Başına vakar tâc'ı giydirilir o taç üzerindeki tek bir yakut taşı dünyadan ve içindekilerden daha değerli ve kıymetlidir. Cennet'teki iri gözlü yetmiş iki huri ile evlendirilir. Akrabalarından yetmiş kişiye şefaat edebilmesine izin verilir."** (İbn Mâce: Cihâd: 16)

BÖLÜM: 26

Ø ALLAH YOLUNDA CIHÂD EDEN MÜCAHIDLERIN DEĞER VE KıYMETLERI

1664- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ın dinini yeryüzüne hâkim kılma yolunda tutulacak bir günlük nöbet dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır. Birinizin kamçısının Cennet'teki işgal ettiği küçücük bir yer, yine dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır. Yine Allah yolunda yapılan bir gece ve gündüz yürüyüşü de dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır."** (Nesâî, Cihâd: 7; Buhârî, Cihâd: 2)

1665- Muhammed b. Münkedir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Selman-ı Fârisî, Şürahbîl b. Es Sımt'a uğramıştı. Şürahbîl; askeri bir birlikte görevli olup arkadaşlarıyla beraber zorlu anlar yaşıyorlardı. Selman dedi ki: Ey İbn üs Semt! Rasûlullah (s.a.v.)'den duyduğum bir hadisi sana aktarayım mı? Şürahbîl: Evet anlat dedi. Selman dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu:**"Allah yolunda bir gün nöbet tutmak geceleri namazla geçirilen bir aylık oruçtan daha hayırlı ve sevaplı bir iştir. Ve her kim böyle bir görevi yaparken ölürse kabir azabından korunur ve onun işlediği hayırlı işler kıyamete kadar artırılarak büyütülür gider.** (Buhârî Cihâd: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

1666- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah yolunda cihâd etme fikri ve inancı kafasında kalbinde olmaksızın kim Allah'ın huzuruna varırsa kırık dökük ve yarım yamalak durumunda varmış olur. (Müslim, Imara: 47; Nesâî, Cihâd: 2; Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis Velid b. Müslim'in, İsmail b. Rafi'den rivâyeti dolayısıyla garibtir. Bazı hadisçiler İsmail b. Rafi'in zayıf olduğunu söylemişlerdir.

Tirmizî: Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Bu kimse güvenilir ve orta yollu bir râvîdir. Yine bu hadis Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Selman hadisinin senedi muttasıl olmayıp kopuktur. Muhammed b. Münkedir, Selman-ı Fârisî'ye ulaşmamıştır. Bu hadis aynı zamanda Eyyûb b. Musa'dan, Mekhûl'den, Şurahbil b. Sımt'tan ve Selman'dan da rivâyet edilmiştir.

1667- Osman'ın azâdlı kölesi Ebû Salih (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman b. Affân'ın minberde şöyle söylediğini işittim:**"Yanımdan ayrılıp gitmenizi istemediğimden dolayı Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim şu hadisi gizlemiştim sonra onu size aktarmayı uygun buldum dolayısıyla herkes kendisi için uygun olanı seçsin Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: Allah yolunda savaşta bir gün nöbet tutmak İslam devletinin diğer hizmet birimlerinde bin gün nöbet tutmak veya hizmet etmekten daha hayırlıdır."** (Nesâî, Cihâd: 39; İbn Mâce: Cihâd: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Muhammed b. İsmail der ki: Ebû Salih, Osman b. Afvân'nın azâdlı kölesi olup ismi Bürkân'dır.

1668- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Şehîd kimsenin ölüm anındaki duyduğu acı çimdiklemeden dolayı duyduğu acı kadar basittir."** (İbn Mâce, Cihâd: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

1669- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Hiçbir şey Allah'a iki damla ve iki iz'den daha sevimli değildir. Allah'ın azabından korkarak ağlayan kişinin gözünden akan damla ile Allah yolunda savaş meydanında akıtılan kan damlası, iz'e gelince: Biri Allah yolunda savaşırken meydana gelen sakatlanma ve yara izi diğeri de Allah'ın farz kıldığı ibadetleri yaparken meydana gelen secde izi gibi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Fili:

Hükmen merfû fiil, meselâ, Hz. Ali'nin küsûf (güneş tutulması) namazında ikiden fazla rükû yapmasıdır. Çünkü ibadet şekilleri içtihatla tesbit edilemez; bunların Rasûlullah'tan öğrenilmiş olduğuna hükmedilir.[1]

---

[1] Ahmed Naim, a.g.e., s. 134; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Lügat (Garîbu'l-Hadîs) Çalışmaları:

Hadîsle ilgili lügat çalışmaları daha çok garîbu'l-hadîs adı altında incelenir. Mevzuya girerken belirtelim ki, garîbu'l-hadîs, garîb hadîs demek değildir. Garîb hadîs deyince tek bir tarîkden gelen hadîs kastedilir. Garîbu'l-hadîs deyince, hadîslerde geçen garîb, yâni mânası hemen herkesçe anlaşılmayan kelimeler anlaşılır. Bunların açıklanmasıyla meşgul olan ilim dalına ilmu garîbi'l-hadîs denmiştir.
Bu ilmin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le başladığı söylenebilir. Zira zaman zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) konuşmaları, tebligatı esnasında kullandığı kelimeleri açıklamak ihtiyacını duymuştur. Bazan da Ashâb bazı kelimelerin mânasını sormuştur. Nitekim, İbnu Esîr'in en-Nihâye'nin mukaddimesinde belirttiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) lisanca Arabların en fasîhi, beyanca en vâzıhı, nutukça en tatlısı olmasına rağmen, Benû Nehd heyeti ile olan konuşmasını dinleyen Hz. Ali: "Ey Allah'ın Resûlu! Biz aynı babanın evlatları olduğumuz halde senin, Arab heyetleriyle olan konuşmalarının ekserisini anlayamıyoruz" demiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in konuşmalarında sıkça garîb kelimelerin geçmesi normaldi. Çünkü O (aleyhissalâtu vesselâm) prensip olarak muhataplarına göre konuşuyor ve yazıyordu. Birbirinden uzak Arab kabîleleri, hepsi Arabça konuşmakla birlikte aralarında lehçe farkları vardı. Günlük hayatta kullanılan kelimeler, bir kabîleden diğerine epeyce değişiyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bunlarla konuşurken veya onlara yazarken onların kendi kelimelerini ve hatta tarzlarını kullanmayı tercîh ediyordu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yukarıda kaydettiğimiz müracaat bu durumu aksettirmektedir. Bu vak'adan da anlaşıldığı üzere, Ashab anlamadığı bir kelime olunca soruyordu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da açıklıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashab devri bu minval üzere geçti.
Bu arada komşu devletler fethedildi, dilleri değişik olan milletlerle ihtilaf başladı, karşılıklı evlenmeler, kültür alış verişleri ilerledi. Yabancılar çok nâkıs ve bazan da hatalarla dolu olarak Arapçayı öğrenip konuşmaya başladılar. Zaman geçtikçe bu bozulma ilerliyordu. Böylece anlaşılmayan kelimeler de artıyordu.
Bu durum bazı hamiyet sâhîplerini gayrete getirdi. Bunlar, Kur'an ve hadîs üzerine eğilerek, onların ihtilaf ve ziyâna maruz kalmaması için, anlaşılmayan kelimelerin mânalarını zabt ve kaydetme işine giriştiler.
Bu sahada ilk eser verenin Ebu Ubeyde Ma'mer İbnu'l-Müsennâ et-Temîmî (210/825) olduğu kabul edilir. Bu zât hadîste geçen bir kısım garîb kelimeleri küçük bir kitapta topladı. Kitabın küçük olması, diğer garîb kelimelerin dikkatinden kaçmasından ileri gelmiyordu. İbnu Esîr'e göre bu, iki sebebe dayanmakta idi:
1- Bir meselede ilk adım atan fazla ileri gidemez. Çığır açar ve tohum atar, bu başlangıçta azdır, sonra çoğalır; küçüktür bilâhare büyür, basittir, sonradan kemâle erer.
2- İlk zamanlarda herkeste ilmî bir seviye vardı. Bilinmeyen şeyler azdı, cehâlet umumîleşmemişti. Zaman geçtikçe cehâlet umumîleşti, bilinmeyen şeyler, anlaşılmayan kelimeler arttı.
Arkadan Ebu'l-Hasan en-Nacir İbnu Şümeyl el-Mâzinî, Ebu Ubeyde'ninkinden daha büyük bir eser te'lîf etti. Bunu Abdü'l-Melik İbnu Kureyb el-Esmâ'î'nin eseri tâkîb etti. Bu öncekilerden hem geniş hem de daha tertibli idi.
Bu arada başta lügatçiler olmak üzere ulema, konu üzerine te'lîfatta bulunmaya devam etti. Bunlar arasında Ebu Ubeyde el-Kâsım İbnu Sellâm (vs. 224/838) muhtevaca zenginlik ve mükemmelliği ile şöhret bulan ilk eseri verdi. Kendi ifâdesiyle bunu 40 yılda hazırlamıştır ve ömrünün hülâsasıdır. O, kitabını hazırlayabilmek için dağınık halde olan bütün merfu, mevkuf ve maktu rivâyâtı görmek zorunda kalmıştı.
İbnu Sellam, bu sâhada en mükemmel eseri vücuda getirdiğine inanmış ulemâ da bunu bir el kitabı olarak benimsemişti.
Ancak Ebu Muhammed Abdullah İbnu Müslim İbni Kuteybe ed-Dinâverî (v. 276/889) garîbu'l-hadîs mevzuunda daha mükemmelini ortaya koydu. Ön sözündeki şu açıklaması ilgi çekicidir: "Ebu Ubeyd'in kitabına uzun zaman garîbu'l-hadîs sâhasında yeterli bir kitap olarak baktım. Araştırıcıya başka bir kitaba ihtiyaç bırakmıyacak kadar yeterli olduğuna inandım. Ancak tenkîd gözüyle bakınca, kitabına aldığı kadar da almadığı ve fakat şerhe muhtaç kelimâtın varlığını gördüm. Bunları meydana çıkarıp onun yaptığı şekilde şerh ve tefsîr ettim. Temennim, bu iki kitap hâricinde tefsîre muhtaç garîbu'l-hadîs kalmamış olmasıdır".
Bu dalda, her yeni eser veren mükemmele ulaştığını zannederek yeni eserler vermeye devam etmiştir. İbrahim İbnu İshâk el-Harbî (825), Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed el-Hattâbî (378) bunlardandır. Bilhassa Hattâbî'nin eseri de tutulmuş, benimsenmiş idi.
Ebu Ubeyde Ahmed İbnu Muhammed el-Herevî (401 / 1010) Kur'an ve hadîste yer alan garîb kelimeleri alfabetik sıraya koyup irab ve açıklamasını yapan fevkâlâde kullanışlı yeni bir eser ortaya koydu. Bu eser, önceki eserlerdeki garîbleri birleştirmiş ayrıca kendi bulduklarını da ilâve etmiş idi. Muhteva zenginliğine inzimam eden kullanış kolaylığı kısa zamanda şöhrete ererek İslâm âlemine hemen yayılmasına sebep oldu.
Bundan sonra Zemâhşerî'nin (538/1143) el-Fâik isimli eseri karşımıza çıkar. İzah ve açıklamalarıyla seleflerine tefevvuk ederse de tertîbi karışıktır. Yeni baskılarda, incelenen kelimeler en sonda alfabetik sırayla kaydedilerek karşısında hangi cilt, hangi sayfada açıklandığı gösterilmek suretiyle kusuru giderilmeye çalışılmıştır.
Bundan sonra altıncı asrın büyük âlimlerinden olan Hâfiz Ebu Musa Muhammed İbnu Ebî Bekr el-İsfehânî (581 / 1185), el-Herevî'nin metodunca gidip, onun nazarından kaçan Kur'an ve hadîsteki garîbleri cemederek aynı değer ve hacimde yeni bir eser ortaya koydu. "Arap lisanı Çok zengin olması hasebiyle benim gözümden de pek çok kelimâtın kaçtığı muhakkak" der.
Bu iki eser birbirini tamamlar.
Bu arada başka te'lifler de mevcuttur. Ancak bunların en mükemmeli, el-Herevî ve el-İsfehanî'nin eserlerine girmeyen çok sayıda başka garîb kelimeleri ortaya çıkarıp el-Herevî metodu üzerine tertip eden İbnu'l-Esîr'in (606/1209) en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser adlı te'lîfidir.
Müellif, sahasında en pratik hadîs lügati hizmetini veren bu âbidevî eserini şöyle anlatır: "Herevî ve İsfehanî'nin eserlerindeki garîb'lerin çokluğuna rağmen, birçok garîb kelimeler de nazarlarından kaçmıştır. Daha işin başında Müslim ve Buhârî gibi meşhur kitaplarda mevcut fakat bunlarda yer almayan pek çok garîb kelimat hatırıma geldi. Hal böyle olunca şöhrete ulaşmayan diğer kitaplardaki pek çok garîb kelimatın gözden kaçmış olacağını mülâhaza ettim. Bunlardan yanımda mevcut olanları okudum ve inceledim. Müsnedleri, Câmileri, sünenleri, eski ve yeni yazılmış garâib kitaplarını, çeşitli lügatleri iyice tedkîk ettim. O iki kitaba alınmayan pek çok garîb kelime buldum. Böylece, bu iki kitabı birleştirmekle iktifa etmekten vazgeçip araştırmalarım sırasında rastlayıp derlediğim bu kelimeleri alfabetik sırayla onlardaki benzerlerinin yanına dercettim."
İbnu'l-Esir burada açıkladığı birleştirme ve derc işini yaparken, Herevî'den aldığı kelimelerle, İsfehânî'den aldığı kelimelerin başına işaret koyarak (Herevî'yi he İsfehânî'yi de sin harfiyle) belirtir. Şu hâlde işaretsiz kelimeleri kendisi ilâve etmiş olmaktadır. Eser 5 cilttir, matbudur, kelimeler alfabetik sırayla tanzîm edilmiştir. Açıklamalarla birlikte kelimenin geçtiği hadîs kaydedilerek şâhidlenir.
Eser, bizzat müellifinin de söylediği gibi bu sâhanın aşılması imkânsız te'lifi değildir. Nitekim, buna, Mahmud İbnu Ebî Bekr el-Ermevî (723/1323) bir zeyl ilâve ederek zenginleştirmiştir. Celaleddin es-Suyûtî de (911/1505) ve başkaları da ihtisarlar yapmışlardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/294-297.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Fili:

Hükmen merfû fiil, meselâ, Hz. Ali'nin küsûf (güneş tutulması) namazında ikiden fazla rükû yapmasıdır. Çünkü ibadet şekilleri içtihatla tesbit edilemez; bunların Rasûlullah'tan öğrenilmiş olduğuna hükmedilir.[1]

---

[1] Ahmed Naim, a.g.e., s. 134; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Rivayeti (Edâu'l-Hadis)

Hadis rivayeti (edâsı): Başkasına ulaştırmak demektir.
Hadisi duyduğu gibi nakletmelidir. Hatta edâ sîgalarında bile böyle yapmalıdır. Bunun için haddesenî yerine, ahbaranî demez yahut semi'tu veya buna benzer bir ifade kullanmaz. Çünkü bunların ıstılahtaki anlamları farklıdır. İmam Ahmed'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Şeyhin (hadis alınan hocanın) haddesenî, haddesenâ, semi'tu, ahbaranâ gibi sözlerinde dahi lafzına tabi ol ve onun kullanmadığı lafzı kullanma!"
Edanın kabulü için birtakım şartlar vardır. Bazıları şunlardır:
1- Akıl: Delinin ve bunağın edası kabul edilmediği gibi yaşlılığı veya başka bir sebep dolayısıyla temyiz gücünü kaybetmiş olanın edâsı da kabul edilmez.
2- Bulûğ: Küçüğün edâsı kabul edilmez. Güvenilir, murahik (buluğ yaşı oldukça yaklaşmış) kimseden kabul edileceği söylenmiştir.
3- Müslüman olmak: Kâfir bir kimse müslümanken hadis tahammül etmiş (rivayet almış) olsa dahi kâfirin edâsı kabul edilmez.
4- Adalet: Fasıkın edası -adaletli iken hadis tahammül etmiş olsa dahi- kabul edilmez.
5- Engeli bulunmamak: Buna göre aşırı uyuklar yahut kafasını meşgul eden bir halde iken edâ kabul edilmez.
Edâ sigaları: Hadis rivayet edilirken kullanılan ifadelerdir. Bunların mertebeleri vardır:
Birinci mertebe: Semi'tu (dinledim), haddesenî (bana anlattı) -hocadan tek başına hadisi dinlemişse bunları kullanır.- Şayet onunla birlikte başka kimseler varsa semi'nâ ve haddesenâ (duyduk, bize anlattı) der.
İkincisi: Hocasına hadisi kendisi okumuş ise: Kara'tu aleyhi (ona okudum), ahbaranî kırâaten aleyhi (ben ona okuyarak o bana haber verdi) ve ahbaranî (bana haber verdi) der.
Üçüncüsü: Kendisi dinlemekte iken başkası tarafından hocasına hadis okunuyor ise: Kurie aleyhi ve ene esmau (ben dinliyorken başkası tarafından ona okundu), kara'nâ aleyhi (biz ona okuduk) ve ahberanâ, der.
Dördüncüsü: Hocadan icazet yoluyla rivayet etmiş ise: Ahbaranî icâzeten (icazet yoluyla bana haber verdi), haddesenî icâzeten (icazet yoluyla bana anlattı), enbeanî (bana haber verdi, bildirdi) ve an fulân: filândan der.
Bu müteahhirler tarafından böylece kullanılmıştır. Mütekaddimler ise haddeseni, ahbaranî ve enbeanî (sırasıyla bana anlattı, bana haber verdi, bana bildirdi) lafızlarının aynı anlamda olduğu ve bu lafızları hocadan hadis dinleyenin hadis edası halinde kullanacağı görüşündedirler.
Bundan başka sigalar da vardır. Biz o sigalarla hadis tahammül türlerini sözkonusu etmediğimiz için, bu lafızları da sözkonusu etmiyoruz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Takriri:

Hükmen merfû olan takrir ise, sahabînin, bir işi Hz. Peygamber zamanında yaptıklarını "Biz Rasûl-i Ekrem zamanında şöyle yapardık" gibi sözlerle ifade etmesidir. Hz. Peygamberin yapılmasına müsaade ve müsamaha ettiği her iş hükmen merfû sayılır.
Sahabînin herhangi birşey hakkında "bu şey sünnettendir" demesi de, ekseriyetin görüşüne göre merfû hükmündedir. Yine bir ravinin, sahabî veya tâbiî hakkında "hadisi ref eder" veya "merfû olarak rivayet eder" demesi o hadisin merfû oluşuna işarettir.[1]
“Hz. Ali’den, demiştir ki: “Namazda göbeğin altında eli el üzerinde kavuşturmak sünnettendir”[2] hadisi de buna örnektir. Hz. Peygamber’in haberi olduğu halde nehyetmediği kabul edilir.[3]
“Cuma günü (namaz için) eken davranır, öğle uykusunu Cuma (namazını kıldık) tan sonra uyurduk.”
“Hz. Peygamber zamanında biz (fitır sadakasını) fitır günü (her çeşit yiyecekten) bir sa’ (ölçüsünde) verirdik.”
“İbn Abbas şunları söylemiştir: “Hac aylarında Kâbe ziyareti için ihrama girmek sünnettir.”
“Ümmü Atıyye şöyle demiştir: “Biz iki bayram günü genç kızlarımızı ve örtülü hanımları (musallaya) çıkarmakla emrolunduk.”
“Ümmü Atıyye demiştir ki: “Biz (kadınlar) cenazelerin arkasından gitmekten nehyolunduk. Ne var ki bize (diğer nehiyler kadar) ısrar edilmedi.”
Yine Ümmü Atıyye şunları söylemiştir: “Biz (kadınlar) kocası olmadıkça bir ölüye üç günden fazla yas tutmasından men edilmiştik.”[4]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980 s. 218.
[2] Ebu Davud, Salat: 118.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 30-31.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Hadîs Ağırlıklı Kitaplar:

İslâm kültür tarihinde bir kısım te'lifler vardır ki, ilk nazarda hadîs sâhasına girmez, âncak asıl malzemesini hadîs teşkîl eder. Bu çeşitten tefsîr, tasavvuf, kıraat vs. kitapları vardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/297.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Takriri:

Hükmen merfû olan takrir ise, sahabînin, bir işi Hz. Peygamber zamanında yaptıklarını "Biz Rasûl-i Ekrem zamanında şöyle yapardık" gibi sözlerle ifade etmesidir. Hz. Peygamberin yapılmasına müsaade ve müsamaha ettiği her iş hükmen merfû sayılır.
Sahabînin herhangi birşey hakkında "bu şey sünnettendir" demesi de, ekseriyetin görüşüne göre merfû hükmündedir. Yine bir ravinin, sahabî veya tâbiî hakkında "hadisi ref eder" veya "merfû olarak rivayet eder" demesi o hadisin merfû oluşuna işarettir.[1]
“Hz. Ali’den, demiştir ki: “Namazda göbeğin altında eli el üzerinde kavuşturmak sünnettendir”[2] hadisi de buna örnektir. Hz. Peygamber’in haberi olduğu halde nehyetmediği kabul edilir.[3]
“Cuma günü (namaz için) eken davranır, öğle uykusunu Cuma (namazını kıldık) tan sonra uyurduk.”
“Hz. Peygamber zamanında biz (fitır sadakasını) fitır günü (her çeşit yiyecekten) bir sa’ (ölçüsünde) verirdik.”
“İbn Abbas şunları söylemiştir: “Hac aylarında Kâbe ziyareti için ihrama girmek sünnettir.”
“Ümmü Atıyye şöyle demiştir: “Biz iki bayram günü genç kızlarımızı ve örtülü hanımları (musallaya) çıkarmakla emrolunduk.”
“Ümmü Atıyye demiştir ki: “Biz (kadınlar) cenazelerin arkasından gitmekten nehyolunduk. Ne var ki bize (diğer nehiyler kadar) ısrar edilmedi.”
Yine Ümmü Atıyye şunları söylemiştir: “Biz (kadınlar) kocası olmadıkça bir ölüye üç günden fazla yas tutmasından men edilmiştik.”[4]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980 s. 218.
[2] Ebu Davud, Salat: 118.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 30-31.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu Hadise Delalet Eden Bazı İfadeler:

Tabiun'dan olan ravi, senedi sahabiye ulaştırdıktan sonra "sahabi hadisi ref ederek" "isnad ederek" "sözü sahibine (Hz. Peygamber'e) ulaştırarak" "rivayet ederek" kayıtlarını koyarsa, bu ifadeleri taşıyan hadisler de merfu'dur. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Tefsîr Kitapları:

Bu gruba muhtevasında çokça hadîse yer veren ve hadîsleri senetleriyle kaydeden tefsîr kitapları girer. Bunlara bir bakıma rivâyet tefsiri de denir. Abdurrahmân İbnu Ebî Hâtim'in tefsîr'i gibi bunun tamamı müsned âsârla doludur. İshâk İbnu Râhûye, Ebu Kasım Abdullah İbnu Muhammed İbnu Abdilazîz el-Bağavî (317/929), İbnu Cerir et-Taberî, İmadu'd-Dîn Ebu'l-Fida İsmâil İbnu Kesîr'in (774/1372) Tefsîr'leri, keza Suyûtî'nin ed-Dürrü'l-Mensûr adındaki tefsirler hep bu gruba girer.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/297-298.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu Hadise Delalet Eden Bazı İfadeler:

Tabiun'dan olan ravi, senedi sahabiye ulaştırdıktan sonra "sahabi hadisi ref ederek" "isnad ederek" "sözü sahibine (Hz. Peygamber'e) ulaştırarak" "rivayet ederek" kayıtlarını koyarsa, bu ifadeleri taşıyan hadisler de merfu'dur. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel-Merfu:

Aynı ifadeler, bir sahabi için değil de br tabii için kullanılacak olursa, bu takdirde hadis mürsel-merfu' denir. [1]

---

[1] Mürsel: Tabiin'in, sahabiyi atlayarak Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadistir. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Şerh Kitapları:

Bir kısım âlimler ister hadîs, ister fıkıh isterse başka çeşitten olsun, herhangi bir kitabı şerhederken çokça senetli hadîslere yer vermişlerdir. Buhârî şerhi Umdetu'l-Kari ve Fethu'l-Bâri bunun en güzel örneğini teşkîl ederler. Fethû'l-Bârî'nin mukkaddimesinde, derecesi hususunda sükut edilen şerh hadîslerinin en az hasen mertebesinde olduğu belirtilir.
Suyûtî'nin Cami'u's-Sağîr'ine Abdurrauf el-Münâvî'nin yaptığı Feyzu'l-Kadîr şerhi de bu gruba girer.
Muhammed İbnu Abdulvâhid İbnu'l-Hümâm es-Sivâsî'nin (861/1456) el-Hidâye fi Fıkhı'l-Hanefi'ye yaptığı Fethu'l-Kadîr adlı sekiz ciltlik şerh de böyledir. Keza, yine Sivâsî tarafından, usul-i fikha müteallik et-Tahrîr'e (müellifi Muhammed İbnu Muhammed el-Halebî'dir) yapılan şerh'de senetli hadîslerle doludur.
Muhammed Murtezâ el-Vâsıtî ez-Zebîdî'nin İhya'ya yaptığı on ciltlik şerh, Şevkânî'nin Müntekâ'l-Ahbâr'a yaptığı Neylü'l-Evtâr şerhi de bu gruba girer, hadîsle doludurlar.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/298.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel-Merfu:

Aynı ifadeler, bir sahabi için değil de br tabii için kullanılacak olursa, bu takdirde hadis mürsel-merfu' denir. [1]

---

[1] Mürsel: Tabiin'in, sahabiyi atlayarak Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadistir. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muallak-Merfu:

Bütün sened hazfedilerekdoğrudan Hz. Peygamber'e izafe edilen hadislere muallak-merfu denir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Mesahif Ve Kıraat Kitapları:

Bunlarda da müsned hadîsler çokça yer almaktadır. İbnu Ebî Dâvud'un, Ebu Bekr Muhammed İbnu'l-Kâsım el-Enbârî'nin (v. 328/939) Kitâbu'l-Mesâhîf'leri gibi. Yine Ebu Bekr İbnu'l-Enbârî'nin Kitâbu'l-Vakf ve'l-İbtidâ adlı eseri de bu gruba girer.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/298.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muallak-Merfu:

Bütün sened hazfedilerekdoğrudan Hz. Peygamber'e izafe edilen hadislere muallak-merfu denir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29- YEMEKLER KİTABİ

1- (Muhtaçlara) Yemek Yedirme (Faziletinin Beyânı) Bâbl
2- Bir Kişinin Yemeği İki Kişiye Yeter, Babı
3- Mü'min Bir Midesine Koymak İçin Yer. Kâfir De Yedi Barsacını Doldurmak İçin Yer, Babı
4- Yemeği Ayıplamanın Yasaklığı Babı
5- Yemek Yeme Zamanı Abdest Almak Babı
6- Mütteki' (Yânî Bağdaş Kurup İyice Yerleşerjek) Yemek Yeme Babı
7- Yemek Yendiği Zaman Besmele Çekmek Babı
8- Yemeği Sağ El İle Yemek Babı
9- (Yemekten Sonra) Parmakları Yalamak Babı
10- (İçinde Yemek Yenen) Çanağı (Yalamak Suretiyle) Temizlemek Babı
11- Kabın Senin Tarafına Yakın Olan Yerinden Yemek Yemen Babı
12- Tiritin Ortasından ve Yukarısından Yemenin Yasakuğı Babı
Bu Bâbta Rivayet Edilen Hadîslerden Çıkan Hükümler Şunlardır
13- (Yemek Yerken) Lokma Yere Düştüğü Zaman (Ne Yapıur?) Babı
14- Tiridin Diğer Yemeklere Üstünlüğü Babı
15- Yemekten Sonra (Su Bulunmadığında) Eli (Bir Bezle) Silmek Babı
16- Yemekten Sonra Söylenmesi Meşbû Sözler (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
17- Yemeği Berabeb Yemenin (Faziletine Dâir Hadîsler) Babı
18- Yemeğe Üfürmek Babı
19- Kişi Yemeğini Hizmetçisi Getirdiği Zaman O Yemekten Hizmetçisine Versin, Babı
20- Masa Üstünde ve Yer Sofrası Üstünde Yemek Yeme Babı
21- Yemek Kaldırılmadan Sofradan Kalkmanın Ve Sofradakiler Yeme İşini Bitirinceye Kadar Yemekten El Çekmenin Yasaklığı Babı
22- Elinde Et Kokusu Bulunduğu Halde Geceleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
23- Yemeğe Buyur Etme Babı
24- Mescîdde (Yemek) Yeme Babı
25- Ayakta Yemek Yeme Babı
26- Kabak (Yemeği Hakkında Gelen Hadisler) Babı
27- Et (Ycmgı Bâsi
28- Etîn En Güzel Kısmı (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
29- Kebab (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
30- Kadîd (Yâni Tuzlanıp Güneşte Kurutulan Et) Babı
31- (Eti Yenen Hayvana Ait) Karaciğer ve Dalak Babı
32- Tuz Babı
33- Sirkeyi (Ekmeğe) Katık Etmek Babı
34- Zeytin Yağknı Katık Olarak Yemek) Babı
35- Süt (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
36- Tatlı (Yi Yemek) Babı
37- Hıyar Ve Yaş Hurmayı Beraber Yemek Babı
38- Kuru Hurma (Yemek) Babı
39- Meyvenin İlk (Çıkan)I (Bahçeden Toplanıp) Getirildiği Zaman (Yapılacak İş Hakkında Gelen Hadîs) Babı
40- Yaş Hurmayı Kuru Hurmayla Beraber Yemek Babı
41 — İki Hurmayı Bişleştirerek Yemenin Yasaklığı Babı
42- (Kurtlu Olması Muhtemel) Kuru Hurmayı Kontrol Etmek Babı
43- Tereyağı İle Kuru Hurma (yı Yemek) Bâbt
44- Elenmîş Undan Yapılmış Arı Beyaz Ekmek (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
45- Yufka Ekmek (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
46- Fâlûzec (Yâni. Bal Helvası) Bâbl
47- Yağlanmış Ekmek Babı
46- Buğday Ekmeği Babı
49- Arpa Ekmeği Babı
50- Yemekte İktisad Etmek (Yâni Az Yemek) Ve Doyasıya Yemenin Mekruhluğu Babı
51- İştiha Ettiğin (Yâni Canının Çektiği) Her Şeyi Yemek Bir Nevî İsraftır, Babı
52- Yemeği Atmanın Yaşarlığı Babı
53- Açlıktan (Allah'a) Sığınma Babı
54- Akşam Yemeğini Bırakmak Babı
55- Misafir Edinme Babı
56- Misafir. Münker (Yâni Meşru Olmayan) Bir Şey Gördüğü Zaman Geri Döner, Babı
57- (Yemektf.) Yağ İle Eti Birleştirmek Babı
58- Kim Bir Yemek Pişirirse Suyunu Çoğaltsın, Babı
59- Sarmısak, Soğan ve Pırasayı Yemek Bâb1
60- Peynir ve Sâde Yağ Yemek Babı
61- Meyveler Yemek Babı
62- Yüzükoyun Yatarak Yemek Ye\Fenin Yasaklığı Babı

29- YEMEKLER KİTABİ

1- (Muhtaçlara) Yemek Yedirme (Faziletinin Beyânı) Bâbl

3251) '...Abdullah bin Selâm (Radıyaîlâhü <roA)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'den hicret edip) Medine-i Münevvere ye geldiği zaman halk O'nu karşılamaya koşarak gitti ve: Resûlullah (SaftallahÜ Aleyhi ve Sellem) geldi. Be fiûlullah geldi, Resûlullah geldi, denildi. Ben de bakayım diye halkın içinde gittim. Nihayet O'nun yüzünü görüp tanıyınca, yüzünün bir yalancı yüzü olmadığını bildim. Ondan işittiğim ilk buyruğu da şu oldu: Ey İnsanlar! Selamlamayı çoğaltıp yaygınlaştınn, (muhtaçlara) yemek yed ir in, akrabalarla iyi ilişki kurun ve halk uyurken geceleyin namaz kılın ki selâm ile (yâni selâmlanarak veya selâmetle) Cennet'e giresiniz."

3252) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâydan; Şöyle derdi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Selamlamayı çoğaltıp yaygınlaştınn, (muhtaçlara) yemek yedi-rin ve Allah (Azze ve Celle)'nin size emrettiği gibi kardeşler olunuz."

325.3) «... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Ra&yaltâkü anhümâydm rivayet edildiğine göre,birsam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^:

Yâ Besûlallah İslâmiyet'in hangi hasleti daha hayırlıdır? diye soru sordu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Muhtaç kimseye) yemek yedirmen ve tanıdığına, tanımadığına selâm vermendir, buyurdu."[1]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizi ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisi Zevâid nevindendir. Abdullah bin Ahır {Radıyallâhü anh) 'm hadisini «Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadîste geçen "İncifâl", hızla gitmek demektir.
îlk iki hadîste bulunan "Selâmın ifşası"; Selamlaşmayı yaygınlaştırmak ve işitilecek bir ses tonu ile yapmaktır. Nevevi: Sünnetin yerine gelebilmesi için verilen selâm'ın verildiği kişi tarafından işitilmesi gerekir, işitilmediği takdirde selâm veren kişi sünneti ifa etmiş sayılmaz, der.[2]

Hadîslerden Çıkan Hükümler»

1. Mü'min'in rastladığı mü'min'e selâm vermesi sünnettir. Selâm, tanınan kişilere tahsis edilmemelidir. Kişinin tanıdığı ve tanımadığı herkese selâm vermesi, yüce dinimizin emrettiği tevazu, yâni alçak gönüllülüğün ve ihlâslı olmanın bir gereğidir. Hadiste emredilen selâmın yaygınlaşması ancak şu şekilde gerçekleşir. Selâmın tanınan kimselere tahsisi ve tanınmayan kimselerin esirgenmesi kıyametin belirtilerindendir. Nitekim T a h â v i ve başkasının î b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadiste :
"Selâmın tanınan kimselere tahsis edilmesi kıyametin belirtilerindendir" buyurulmuştur.
2. Yetimlere, fakirlere ve benzeri muhtaçlara yemek yedirmek Cennet'e selâmetle girmeye vesile olan hayrattandır, mü'minin hayırlı hasletlerindendir.
3. Akrabalarla iyi ilişki kurmak, bunu devam ettirmek ve onlara iyilik etmek de Cennet'e selâmetle girmeye vesile olan hayırlı işlerdendir.
4. İkinci hadiste; h*\ öjh&' l*J = "Mü'minler ancak kardeşler-
eşler dir." (Hucurât 10.) âyetine işaret buyurulmuştur. Allah Teâlâ mü' minleri kardeş kılmıştır.
5. Birinci hadiste gece namazına teşvik yapılmıştır. Bu hadis 1334 numarada da geçmişti. Gece namazının faziletine dâir hadisler ve bununla ilgili bilgi müellifimizin 1329 -1334 numaralarda geçti. Oraya bakılabilir.[3]

2- Bir Kişinin Yemeği İki Kişiye Yeter, Babı

3254) '... Câbir bin Abdillah (Radıyattâkü anhümâ)'û&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir kişinin (doyurucu) yemeği iki kişiye yeter ve iki kişinin (doyurucu) yemeği dört kişiye yeter. Dört kişinin (doyurucu) yemeği de sekiz kişiye yeter."
3255) " Ömer bin el-Hattâb (Radtydlâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallûhü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir :
Şüphesiz, bir kişinin (doyurucu) yemeği iki kişiye yeter. Şüphesiz İki kişinin (doyurucu) yemeği üç ve dört kişiye yeter ve şüphesiz dört kişinin (doyurucu) yemeği beş ve altı kişiye yeter."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Amr bin Dinâr Kahraman ölü'z-Zübeyr bulunur. Bu râvî zayıftır.[4]

İzahı

C â b i r (Radıyallalıü anlı) 'm hadisini M ü s i i m , Tir m i -z i, N c s â i ve Alıımed de rivayet etmişlerdir. Ömer (Ra-dıyallâhü anhJ'ın hadisi ise Zevâid nevilidendir.
Bu hadisler've benzeri hadisler yetecek derecede doymakla kanaat edilerek fakirlere yardım edilmesi gibi sosyal ve yüce bir gayeyi vurgular. Hadislerden maksad az kişiyi doyuracak yemeğin çok kişiyi doyuracağını haber vermek değildir.[5]

3- Mü'min Bir Midesine Koymak İçin Yer. Kâfir De Yedi Barsacını Doldurmak İçin Yer, Babı

3256) '"... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sali alla hü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Mü'mln bir midesine koymak için yer. Kâfir de yedi bağırsağını doldurmak İçin yer."

3257) ;i... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Kâfir yedi bağırsağını doldurmak için yer. Mü'min de bir midesine koymak için yer."

3258) "•"... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mü'min bir midesine koymak için yer. Kâfir de yedi bağırsağını doldurmak için yer."[6]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh) 'm hadîsini Buharı de rivayet etmiştir. İ b n - i Öme r (Radıyaîlâhü anhümâ)'nm hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ebû Mûsâ (Radıyaîlâhü anh)'in hadîsi Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Ayni mealdeki bu hadîslerden kasdedilen mânâ hakkında değişik görüşler beyân edilmiştir. Yukarda anılan hadîs kitablarının şerhlerinde âlimlerce beyân edilen görüşlerin hepsi nakledilmiştir. Bâzılarına göre bu hadîslerden maksad zahirî mânâsı değildir. Maksad mü'min ile k4$çin dünya nimetlerine karşı tutumlarını belirtmektir. Yâni mü'min'in dünya nimetlerine ve malına ihtirası ve düşkünlüğü yoktur. Kâfir ise dünyalığa düşkün ve ihtiraslıdır. Bu itibarla sanki mü'min bir midesine koymak için yer ve kâfir yedi bağırsağını doldurup karnını şişirmek için yer. Hadisler böyle yorumlanınca, bağırsakların ve yemek yemenin hakîkî mânâsı kâsdedümemiş olur. Maksad mü'min'in dünyalığa pek rağbet etmemesi ve kâfirin dünyalığa düşkünlüğüdür. Dünyalığı ele geçirme anlamı yemekle ve dünyalığı elde etme yolları da bağırsaklarla ifâde edilmiştir.
Bir görüşe göre kasdedilen mânâ şudur: Mü'min helâl lokma yer. Kâfir ise helâl lokma yanında haram lokma da yer. Helâl lokma, haram lokmaya nazaran az kazanılır.
Başka bir görüşe göre mânâ şöyledir: Oburluk kâfirin sıfatıdır. Bu itibarla mü'min boğazına düşkün olmamalı ve fazla yemek yememelidir.
Bâzı âlimlere göre hadisler zahiri mânâsında kullanılmıştır. E I -Hafız, hadislerin zahirî mânâsında kullanıldığını söyleyen âlimlerin açıkladıkları yedi görüş ve yorumu naklen bildirmiştir. Tuhfe yazarı da e 1 - H â f ı z' dan naklen bu yorumları beyân ettikten sonra ikinci yorumu tercih ettiği için ben sadece bu ikinci görüşü açıklamakla yetineyim. Arzu edenler anılan kitablara baş vurmak suretiyle diğer yorumları öğrenebilirler:
Hadislerden kasdedilen mânâ şudur: Mü'min'e yakışan az yemesi ve tıka basa yememesidir. Çünkü o biliyor ki, Şeriat'a göre yemekten maksad, açlığı gidermek ve ibâdet edebilmesi için güçlü olmaktır. O, lüzumundan fazla yemeğin hesabını vermekten korkar. Fakat kâfir onun aksine hareket eder. Çünkü o, şer'î amaç tanımaz ve nefsinin esiri durumundadır. Nefsini tatmin etmesi için ne gerekirse onu yapar ve helâl haram demeden şehvetinin peşinde koşar, Durum bu olunca mü'min'in yemeği kâfir'in yemeğine nisbeten sınırlı ve azdır. Bu nisbetin tesbiti için belirli bir sayı söz konusu değildir. Hadiste yedi sayısı var ise de sayı durumu kasdedilmemiştir. Gaye mü'min'in yemeğinin çogu zaman kâfirin yemeğinden azlığını belirtmektir. Amaç bu olunca ve hadîs böyle yorumlanınca, her mü'min'in mutlaka her kâfir'den az yemek yemesinin gerekliliği ve durumun böyle olduğu anlamı kasdedilmemiştir. Nitekim bâzı kâfirler sağlığım koruma, midesinin rahatsızlığı ve rahibi er in telkini gibi nedenlerle mü'min'lerden az yemek yerler. Bir kısım mü'min'ler de alışkanlığı. bir iç rahatsızlığı veya başka sebeblerle obur olur ve kâfirlerden fazla yemek yerler. Bu hâl genel prensibi bozmaz ve mü'min'Iere yakışan yaşantı ile kâfir'in yaşantısı arasındaki mukayeseyi gölgelemez.[7]

4- Yemeği Ayıplamanın Yasaklığı Babı

3259) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir yemeği hiç bir zaman ayıplamamış - yermemiştir. O, bir yemekten hoşlanırsa yerdi, hoşlanmazsa bırakırdı - yemezdi."
Ebû Bekir bin Ebı Şeybe, ... Ebû Yahya aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den bu hadîsin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiştir."
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe dedi ki: Biz bunun senedinde muhalefet ediyoruz. Çünkü onlar, yâni ilk seneddeki râvîler bunu Ebû Hâzim'-den rivayet ediyorlar. (Yâni biz bunu Ebû Yahya'dan rivayet ediyoruz.)"[8]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebû D a v û d da rivayet etmişlerdir. Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadisin izahı bölümünde öafctle şöyle der:
"Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), mubah olan hiç bir yemeği ayıplamamıştır. Haram olan yemeğe gelince onu ayıplar, yerer ve yasaklardı. Bâzıları: Yemek yaratılışı açısından ayıplanmaz, fakat yapılışı bakımından ayıplanır. Çünkü Allah'ın san'atı ayıplana-maz. Ama kulların yaptığı iş ayıplanabilir, derler. Ve hadisi böyle yorumlarlar.
El-Hâfız bu yorumla ilgili olarak şöyle der: Açık olan durum, hadisin umumi mânâda yorumlanmasıdır. Çünkü yapılışı açısından bir yemek ayıplandığı zaman onu hazırlayanın kalbi kırılmış olur. N e v e v î : Yemek tuzludur, ekşidir, tuzu azdır, katıdır, iyi pişmemiştir, gibi lâflarla ayıp ve kusurdan söz etmek, yemeğin önemli adabına aykırıdır, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hoşlanmadığı bir yemek hakkında bir şey söylemeyip sâdece bırakmakla yetinmesini ifâde eden cümle ile ilgili olarak da îbn-i Battal: Bu durum O'nun güzel edebinin bir belirtisidir. Çünkü bâzan bir insan bir yemekten hoşlanmaz. Fakat başka bir kimse hoşlanır. Din açısından yenmesine izin verilmiş olan hiç bir yemek ayıplanmaz ve yiyeni de yerilmez, demiştir[9]

5- Yemek Yeme Zamanı Abdest Almak Babı

3260) '-,.. Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim evinin hayır, bereketini Allah'ın çoğaltmasını istiyorsa yemeği hazırlandığı zaman ve yemeği kaldırıldığı vakit abdest alsın (yâni ellerini yıkasın)."
Not: Zevâidde şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cübâre ve Kesir var. İkisi de aayıftır.

3261) ;\.. Ebü Hüreyre (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
(Bir defa) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdest bozma yerinden çıktı. Sonra O'na yemek getirildi. Bunun üzerine bir adam:
Yâ Resûlallah! Sana bir abdest suyunu getirmiyeyim mi? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Namaz (mı) kılacağım? buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Btuıun senedi hakkında konuşulur. Çünkü râvl Saîd bin Ubeyd'in güvenilmezliği veya güvenilirliği hakkında konuşanı görmedim. Râvl Ca'fer bin Misafir hakkında da Ebû Hatim : O, bir üstâd (?) dır, demiş. Nesâi de : Onun rivayeti işe yarar, demiştir. îbn-i Hibbân da onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri ise Buharı ve Müslim'in şartı üzerinedir.[10]

İzahı

E n e s (Ftadıyâllâhü anh)'m hadisi Zevâid nevindendir. Sin-d I bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:
"Hadiste geçen "Evinin hayrını çoğaltmak'* ifâdesinden maksad ev sahibinin rızkının bereketlenmesi ve yiyeceğinin çoğalmasıdır. Hadîsteki "Abdest&alsın" emri de yalnız elleri yıkasın mânâsına yorumlanır.
Hadiste geçen "Ğedâ" kelimesinin asıl mânâsı öğle yemeğidir. Fakat burada mutlak yemek mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü akşam yemeği de öğle yemeği gibidir."
Hadis böyle yorumlanınca çıkan hüküm, yemekten önce elleri yıkamanın müstehabhğıdır.
İkinci hadîs de yemekten önce elleri yıkamanın vâcib ve şart olmadığına delâlet eder. Bu hadis Zevâid nevinden ise de T i r m i z i, Ebû Dâvûd ve Nesâi bunun bir benzerini îbn-i Ab-b â s (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet etmişlerdir. İ b n-i Ab bâs'ın rivayetinde sahâbîlerin "Sana bir abdest suyunu getirmeyelim mi?" mealindeki sorusuna verilen cevabta;
-- "Ben ancak namaza kalkacağım zaman abdest almakla emrolundum" buyırulmuştur.
Bu cevab, yemekten önce abdest almanın vâcib olmadığına delâlet eder. Fakat müstehab veya caiz olmadığına delâlet etmez. Hele elleri yıkamanın müstehab olmadığına hiç delâlet etmez.
Ebû Dâvûd ile TirmizİTnin Selmân-i Fârisi (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadiste; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— "Yemeğin bereketi, yemekten Önce ve yemekten sonra abdest almaktır" (yâni elleri yıkamaktıf), buyurmuştur. Bu hadîsin senedi zayıf ise de bununla amel edilmelidir. Zâten bâzı âlimler yerrtekten önce ve sonra elleri yıkamanın müste-hablığına hükmetmişlerdir. Sağlık açısından da bunun önemi ve hikmeti herkesçe takdir edilmektedir. Kanımca bunun üzerinde fazla durmaya, yâni daha geniş bilgi vermeye gerek yoktur.[11]

6- Mütteki' (Yânî Bağdaş Kurup İyice Yerleşerjek) Yemek Yeme Babı

3262) "... Ebû Cuhayfe (Radtyaüâhü anh)'âtn rivayet edildiğine «öre: Kesûlullah (Saliallakü Aleyhi ve SeMem) şöyle buyurmuştur :
Ben raütteki olarak (yâni bağdaş kurup, iyice yerleşerek) yemek yemem."

3263) "... Abdullah bin Büsr (Radtyatlâhü anhümâyden; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir koyun (kesip yemesi için) ikram ettim. Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dizleri üstünde oturup yedi. Bir bedevi t Bu ne biçim oturuştur? dedi. Bunun üzerine Resûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
Allah, beni mütevazı bir kul etti ve beni kibirli ve büyüklenen bir kimse etmedi, buyurdu.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih, râvileri sıka, yâni güvenilir zâtlardır.[12]

İzahı

Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Mütteki" kelimesinin kökü olan "İttikâ" masdan ile kasdedilen mânâ ve ittikâ denilen oturuş şekli hakkında değişik görüşler vardır.
E 1 - H â f ı z : İttikâ denilen oturuş şeklinin izahı hususunda ihtilâf edilmiştir. Bâzılarına göre, bu yemek yemek için iyice yerleşmek suretiyle oturmak demektir, oturuş şekli ne olursa olsun fark etmez. Bâzıları da: ittikâ, normal ve düzgün oturmayıp bir tarafa eğilmektir, demişlerdir. Diğer bir kavle göre ise, otururken sağ eli yere koyup ona dayanmaktır.
H a 11 â b i, Yukardaki mânâlara tarafdar çıkmayıp kişinin döşek, şilte ve minder gibi bir şeyin üstünde bağdaş kurup gereği gibi çökerek yerleşmesi mânâsını tercih etmiş ve hadisin mânâsı şöyledir, der: "Ben yemek yerken, çok yemek yiyen kimse gibi üzerine oturduğum döşeğe, şilteye bağdaş kurup gereği gibi çökerek oturmam. Çünkü ben bir kaç lokma yemekle yetinirim."
Îbnü'l-Cevzi ise Hattâbi1 nin karşı çıkmasına rağmen İttikâ'yı, kişinin oturduğu yerde bir tarafa eğilmesi mânâsına yorumlamıştır.
El-Hâfız sözlerine devamla îttikâ biçiminde yemeğe oturmak mekruh olunca veya iyi sayılmayınca, yemeğe oturuşun müstehab olan biçimi diz çökerek ayaklann yüzü yere gelecek şekilde oturmaktır. Ya da sağ ayağı dikip sol ayak üzerinde oturmaktır, der .
Zevâid nevinden olan ikinci hadîste de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yemek yerken dizlerini çöktüğü belirtilmiştir. Yâni el-Hâfız'm tarif ettiği biçimde oturmuştur. Bu itibarla yemeğe böyle oturmak müstehabtır.
Bu babın ilk hadisinin râvisi Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 207. ve ikinci hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in

hâl tercemesi 1726, hadîslerin izahı bölümünde geçti.[13]

7- Yemek Yendiği Zaman Besmele Çekmek Babı

3264) "... Âişe (Radtyallâkü ankâ)'âan; Şöyle demiştir:
RçsûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) sahâbîlerin-den altı kişi ile beraber yemek yiyordu. Bu esnada bir bedevi gelerek o yemeği iki lokma ile yedi (ve bitirdi). Bunun üzerine Resûlul-
lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olun ki, eğer o bedevî Bismillah demiş olsaydı, yemek size yetecekti. Bu itibarla biriniz bir yemek yediği zaman (başlarken) Bismillah, desin. Şayet yemeğin başında Bismillah demeyi unutursa, (yemek esnasında hatırladığında) "BismiIIah'i Ti evvelini ve âhirini" desin, buyurdu."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bu senedin râvileri Müslim'in şartı üzeri^ güvenilir zâtlardır. Fakat sened ımınkati (yâni kesik)dir. Çünkü tbn-i Hazm el-Mücznelde demiş ki: Abdullah bin Ubeyd bin Umeyr, Âişe'den hadis işitme-mistir.

3265) «... Ömer bin Ebî Seleme (Radtyallâkü ankümâyâan- Şöyle demiştir: Ben (bir gün) yemeğe başlarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
AUah (Azze ve Ceile) 'nin ismini an, buyurdu.*'[14]

İzahı

Zevâid yazarı ilk hadisi Zevâid nevinden saymıştır. Halbuki Tuh-fe'de belirtildiği gibi bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmedde rivayet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi sened'de bir kesiklik vardır. Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin rivayetinde Abdullah bin Ubeyd, Ümmü K ü 1 s û m aracılığıyla Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet etmiştir. Yâni o rivayetlerin senedinde inkıta, kesiklik yoktur.
Ömer bin Ebi Seleme (Radayallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler yemeğe başlanacağı zaman Bismillah, demenin meşruluğuna delâlet eder. Şayet bir kimse yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa, yemek esnasında hatırına gelince "Bismillâhi ewe-lehû ve âhirehû" demekle emrolunmuştur. Bunun mânâsı "Yemeğin başında da sonunda da, yâni başından sonuna kadar Allah'ın ismini anarım." Bu cümle başka mânâlarda da yorumlanabilir. Böylece yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutan kişinin, hatırladığı zaman böylece besmele çekmesi meşrudur.
Bismillah demenin hükmüne gelince, Hanbeli mezhebi âlimlerine göre vaciptir. Diğer ilim ehline göre ise sünnet ve müs-tehabtır.
N e v e v i, el-Ezkâr'da: 'En faziletti şekil; demekle besmelenin tamamını okumaktır. Yalnız Bismillah demek de yeterdir ve sünnet yerine gelmiş olur, der. Fakat el-H&fız» N e v e v î' nin bu sözü ile ilgili olarak: Ben yemeğe başlarken besmelenin tamamını okumanın daha faziletli olduğuna dâir özel bir delil görmedim, der.
N e v e v i : Yemeğe başlarken besmele çekmek sünnet olduğu gibi, yemeğin sonunda Allah'a hamd etmek de sünnettir. Keza su veya benzeri bir şey içerken de besmele çekmek müsthabtır. Âlimler demişler ki: Besmele'yi açıktan çekmek, unutabilenlere hatırlatmak açısından müstahabtır. Bir kimse bilerek veya bilmeyerek veya başka bir sebeble yemeğin başında besmele çekmeyi unutursa, yemek esnasında hatırladığında "Bismillahi evvelehû ve âhirehû" der bu nvistehabtır. Cünüb kimse ve hayızlı kadın da yemeğe başlarken besmele çekmelidir, der.
İkinci hadisin râvisi Ömer bin Ebi Seleme (Radı-yallâhü anh)'in hâl tercemesi 1049. hadis bölümünde geçti. Bu hadîsin uzunca metni de aşağıdaki bâbta rivayet olunmuştur.[15]

8- Yemeği Sağ El İle Yemek Babı

3266) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Siz (mü'müVler)den olan bir kimse sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin, sağ eliyle alsın ve sağ eliyle versin. Çünkü şüphesiz, şeytân sol eliyle yer, sol eliyle içer, sol eliyle verir ve sol eliyle alır."
hih ZOtLıZT&fde-f7İe denilmi5tir : ^û Hüreyrelıin bu hadisinin senedi sa, nıh ve râvlleri güvenilir zâtlardır.

3267) "... Ömer bin Ebî Seleme (Radtyallâhü anhütnâydan; Şöyle demiştir :
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in himâyesi, terbiyesi altında bir oğlandım. (Yemek yediğim zaman) elim yemek kabının her tarafında dolaşırdı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
Ey oğul! (Yemeğe başlarken) Allah'ın adını an, (yâni Bismillah de) sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye, buyurdu."

3268) "... Câbir (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur : Sol elle yemeyiniz. Çünkü şeytân sol elle yer."[16]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevin-dendir. Ömer bin Ebî Seleme (Radıyallâhü anh) in hadisi Kütüb-i Sittenin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu hadislerin zahirine göre sağ elle yemek, sağ elle içmek, sağ elle vermek ve sağ elle almak ile ilgili emir vâciblik içindir. Keza sol elle yememek için son hadîste verilen emir vâciblik içindir. Başka bir deyimle bu hadisteki yasaklama haramlık içindir. Yâni sol elle yemek haram kılınmıştır. Bâzı ilim adamları bu emir ve nehyi böyle yorumlamıştır. Müslim'in rivayet ettiği şu mealdeki hadîs de bu yorumu teyid eder:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamı sol eliyle yemek yerken gördü ve ona:
Sağ elinle ye, buyurdu. Adam t Sağ elimle yiyemiyorum, deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sağ elinle yiyemeyesin, buyurdu. Bundan sonra adam sağ elini ağzına kaldıramaz oldu."
Cumhura göre söz konusu emir müstehablık içindir. Son hadisteki yasaklama da mekruhluk içindir.
Nevevî: Ömer bin Ebi Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde yemekle ilgili üç sünnet beyân Duyurulmuştur: Yemeğe başlarken besmele çekmek, yemeği sağ elle yemek ve kabın en yakın tarafından yemek, arkadaşının önüne el uzatmamak. Çünkü arkadaşın önündeki taraftan yemek, adaba aykırı olduğu gibi onun tiksinmesine de sebep olabilir. Özellikle sulu yemeklerde hiç uygun karşılanmaz. Şayet yenen şey hurma gibi tane nevinden olursa, tabağın uzak tarafma da el uzatmanın mubah olduğunu nakletmişler-dir. Fakat uygun olanı bu yasağın umumîliğini dikkate alarak hükmün umumîliğidir. Ancak hükmün umumi olmadığını bildiren bir delilin varlığı sabit olursa o takdirde bu umumî hüküm husûsileşir, demiştir.
Nevevî: Bu hüküm mazereti olmayan kimseler hakkındadır. Sağ el ile yemeye içmeye mâni, hastalık sakatlık gibi bir özür varsa sol el ile yemek ve içmek mekruh değildir, der.
Şeytan'ın sol elle yediği, içtiği, verdiği ve aldığı yolunda buyuru-lan cümleler değişik mânâlarda yorumlanmıştır. Fakat el-Hâfız: Bu cümleler hakîkî mânâsına göre açıklanmalıdır. Çünkü şeytan'ın yemesi, içmesi, vermesi ve alması aklen mümkün olan şeylerdir. Ha-dîs-i Şerifler bunu haber vermiştir. Artık bunu başka mânâlara yorumlamaya gerek yoktur. Kurtubî de bu cümlelerin açık mânâsı şudur, der: Böyle yapan kimse kendisini şeytana benzetmiş olur, diye bilgi vermiştir.
Turbüşti de: Bu cümleler şöyle yorumlanır: Şeytan, kendi yandaşı durumundaki insanları sol elle yemeye ve içmeye, sevket-mek suretiyle onları Allah'ın yolundaki insanlara muhalefet etmeye teşvik eder, demiştir.
İkinci hadisin râvisi Ûmer bin E b 1 Seleme (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi'a^ftlâtü y?a-selam) 'in kadınlarından Ümmü Seleme (Badıyallâhü anhâ) 'nın Ebû Se-1 e m (Radıyallâhü anh) 'den olma oğludur. Hâl tercemesi 1049. hadîs bölümünde geçti.[17]

9- (Yemekten Sonra) Parmakları Yalamak Babı

3269) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü û»Awmâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biliniz bir yemek yediği zaman (yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça elini bir beze sürmesin.
(Râvilerden) Süfyân demiş ki: Ben Ömer bin Kays'ın Amr bin Dinar'a şu soruyu sorduğuna ve şu cevabı aldığına şâhid oldum: Ömer (Radıyallâhü anh) : = "Siz4en birisi
(yemek yediğinde yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça elini bir beze sürmesin" hadîsini kimden rivayet ettiğini bana haber verir misin? Amr (Radıyallâhü anh) :
— İbn-i AbbasHan. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Şüphesiz bu hadis bize CâbİR'den naklen rivayet edildi. Amr (Radıyallâhü anh) .-
— Cabir henüz bizim yanımıza gelmeden Önce biz bu hadisi Ata aracılığıyla İbn-i Abbâs'tan belledik. Ata. ancak Mekke'de mücavir olarak kaldığı yıl Câbir ile mülakatta bulundu (onunla buluştu)."

3270) "... Câbir (Radtyallâkü anhyâtn rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Hiç biriniz (yemekten sonra yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça elini bir beze sürmesin. Çünkü bereketin, yemeğinin hangisinde olduğunu bilemez."[18]

İzahı

İ b n-i A b b â s (Radıyallâhü anhJ'in hadisi Buhara, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Câbir (Radiyallâhü anh)(ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
3260, 3261. hadîslerin izahı bölümünde belirttiğim gibi yemeğe başlamadan önce elleri yıkamak müstehabtır. Şayet eller temiz ise müstehabtır. Eğer eller pis, necis ve mikroplu olup iyi yıkamadan onunla yemek yemek sağlık açısından tehlikeli ise İslâm'ın genel hükümleri gereğince elleri yıkamak farzdır. Çünkü vücûdu ve sağlığı tehlikeye sokmak haramdır. Durum bu olunca yemekten önce ellerini güzelce yıkaıpş olan bir kimse şay«t ywne# ka#k ve çatalla değil de Araplar gibi sağ elinin parmaklarıyla yerse, yemeğe bulaşmış parmaklarını yıkama imkânını bulamazsa, bezle silmeden önce yalaması gayet tabii ve normaldir. Tiksinilecek bir durum söz konusu değildir. Böyle yapmak hem parmaklar üzerinde kalan gıdanın zayi olmasını önler. Hem de yemeğin beze, sağa sola bulaşmasına meydan vermez. Zâten yukarda numaralarını yerdiğim hadîslerin izahı bölümünde yemekten sonra da elleri yıkamanın müstehabhğını belirtmiştim.
Yine yukarda anlattığım şekilde ellerini güzelce yıkadıktan sonra parmaklarıyla yemek yiyen bir kimsenin, ellerinin tertemiz iken yemeğe oturduğunu bilen eşi, talebesi ve çocuğu da seve seve ve tiksinmeden onun elini yalar. Elleri koyuna da yalatmak mümkündür. Zâten hadîslerde parmaklan bir insana yalatmak kaydı yoktur. Hadîsler uygun şartlar dâhilinde ve parmaklan istek dâhilinde yalatmanın yasak olmadığını ifâde eder.
Tuhfe yazan bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: "Bu hadis, parmaklan yalamak, tiksinti verdiği için mekruhtur, diyenlerin sözünü reddeder. Evet, yemek esnasında bir kimse parmağını yalayıp o parmağı tekrar kaba sokarsa gayet tabii sofradaki arkadaşlarını tiksindirir. Böyle yapmak İslâmi âdaba aykırıdır. Ama adam yemek sofrasından kalktığı zaman bunu yaparsa başkasını tiksindirmesi söz konusu değildir.
Câbir (Radıyallâhü anh) in hadîsinde yemekten sonra (yemeğe bulaşan) parmaklan yalama hikmetine işaretle: "Çünkü kişi bereketin yemeğinin hangisinde olduğunu bilemez" buyurulmuştur.
N e v e v î, hadisin bu cümlesiyle ilgili olarak: Yâni bir insanın önündeki yemekte bir bereket bulunur. Fakat yemek yiyen kişi bereketin, yediği kısımda mı, parmakları üstünde kalanda mı, kabın dibinde kalanda mı veya yere düşen lokmada mı olduğunu bilemez. Bu itibarla yemek yiyen kişi anılan kısımlan israf etmemeli, zayi etmemeli ki bereketi elde etmiş olsun. Bereketin asıl mânâsı bir şeyin artması ve hayırlı olmasıdır. Burada kasdedilen mânâ ise, vücûdun beslenmesi, yemeğin dokunmaması, zarar vermemesi, ibâdet ve iyi işleri yapabilmek için güç kazanması ve diğer hayırlı şeylerdir.[19]

10- (İçinde Yemek Yenen) Çanağı (Yalamak Suretiyle) Temizlemek Babı

3271) "... Ümmü Âsim (Radtyallâhü <z»Aö,)'dan; Şöyle demiştir:
Biz bir çanakta yemek yerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı (âzadlı kölesi) Nübeyşe (Radıyallâhü anh), üzerimize geldi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dedi t
Kim bir çanakta yemek yer de sonra o çanağı yalarsa, çanak o kimse İçin istiğfar eder (yâni günahlarının bağışlanmasını diler)."

3272) "... EI-Müallâ tin Râşid Ebü'l-Yemân'in nenesi (Ümmü Asım) (Radtyallâhü an*ÜM)>ün Hüzeyl kabilesinden Nübeyşetü'l-Hayr denilen bir adamdan rivayetle }Öyle demiştir:
Biz bir çanağımızda yemek yerken Nübeyşe (Radıyallâhü anh), üzerimize geldi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dedi:
Kim bir çanakta yemek yer de sonra o çanağı yalarsa çanak o kimse için istiğfar eder."[20]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği bu hadisi Tirmizİ, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Çanak veya başka bir yemek kabının altında kalan yemeği yalamak, kibri ve bencilliği kırar, arzulanan tevazuu sağlar, Allah'ın verdiği nzık nimetini yüceltir ve yemeğin telef olmasını önler. Mü'-min bu duygu ile yemek yediği kabı yalarsa bu vesile ile Allah'ın mağfiretine kavuşur. Yemek kabı mağfirete sebep olduğu için sanki mağfiret dilemiştir. Bâzıları çanağın mağfiret dilemesini bu şekilde yorumlamışlardır.
T u r b ü ş t i: Yemek kabını yalamak, kişinin tevâzuuna ve kibir hastalığından arınmasına alâmettir. Tevazu ve bencilliği kırmak ise ilahi mağfirete yol açar, demiştir.
E1 - K a r i ve Tuhfe yazan: Bu ve benzeri ifâdeleri mecazî mânâya yorumlamamak ve hakîkî mânâsına göre açıklamak daha uygundur. Çünkü hakiki mânâsına göre açıklamaya hiç bir engel yoktur, derler.[21]

11- Kabın Senin Tarafına Yakın Olan Yerinden Yemek Yemen Babı

3273) "... Ibn-i Omer (Radtyallâhü anhümâydm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Sofra konulduğu zaman kişi kendisine yakın olan tarafından yesin ve sofrada oturan arkadaşının önünden (yemek) almasın."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdü'I-A'lâ bin A"yan Ahu Hamrân bulunur. Zehebl, el-Kâşif te: Bu râvi £ok zayıftır, demiş. Dârekutnl de bunun güvenilir olmadığını söylemiş. El-Ukayli de : Bu adam, içinde hıfzedilmiş hiç bir şey bulunmayan bir takım münker hadisler getirmiş, demiş ve tbn-i Hibbân da; bu adamın rivayetlerini delil göstermek caiz değildir, demiştir.

3274) »... İkrâş bin Züeyb (Badıyallâhü anhyten ; Şöyle demiştir :
(Bir defa) Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e, içinde bol mıkdarda yağlı tirit bulunan büyük bir çanak getirildi. Biz de (çana-
Bir Hâl Tercemeai
Nübeyşetü'I-Hayr (bin Abdillah) el-Hüzeli (»A) sahabidir. U aded hadisi var Müslim, onun bir hadisini rivayet etmiştir. R*vtsi Ebü'I-Melih el-Hüze^ Müslim ve dört rönen sAhibleri onun hadisterL rivayet etmişlerdir <Hui«
ğa yönelip) ondan yemeye başladık. Ben elimi düzensiz biçimde çanağın her tarafına soktum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
Yâ İkrâş, tek bir yerden (sana en yakın taraftan) ye. Çünkü, bu, tek bir (çeşit) yemektir, buyurdu. Sonra bize, içinde çeşitli yaş hurma nevileri bulunan bir tabak getirildi. Bu kere Resûlullah (Sal lal-lahü Aleyhi ve Sellem) 'in eli tabakta dolaştı (yâni tabağın muhtelif yerlerinden hurmalar aldı) ve:

Yâ İkrâş, dilediğin taraftan ye. Çünkü bu, çeşit (yemek) değildir, buyurdu."[22]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid ne v indendi'. İkrâş (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizi de rivayet etmiştir.
Cefne: Büyük çanaktır. Serid de: Ekmeği küçük parçalar hâlinde doğrayıp et suyunda ıslatmak işine denildiği gibi içine ekmek doğranmış et suyuna da denir. Buna tirit denilir. Vedek i Et yağı, hayvanın iç yağı ve yağlı et mânâlarına gelir. Burada bu mânâların herhangi birisinin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Yâni içine ekmek doğranmış et suyunun yağlı oluşu veya et suyu içinde yağlı küçük et parçalarının bulunuşu ya da et suyu içinde hayvanın iç yağı parçalarının varlığı ifâde edilmek istenmiş olabilir.
Tirmizi' nin rivayetinde "Vedek" kelimesi yerine "Vezr" kelimesi bulunur. Tuhfe yazan: Vezr, vezre'nin çoğuludur, küçük parçalar hâlinde doğranmış kemiksiz et manasınadır, der.[23]

Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Sofrada yalnız bir çeşit yemek bulunduğu zaman herkes kendi tarafına en yakın yerden yemeli ve diğerlerinin önünden yememelidir.
2. Sofrada çeşitli meyveler bulunduğu zaman arzu edilen çeşit başkasına daha yakın olsa bile ona *el uzatılabilir. Yemek de böyledir.
3. Sofradaki meyve tek çeşit ise, tek çeşit yemek gibidir.
4. Yemek adabına riâyet etmeyen ve usûlü bilmeyen kimseleri eğitmek meşrudur.[24]

12- Tiritin Ortasından ve Yukarısından Yemenin Yasakuğı Babı

3275) "... Abdullah bin Büsr (RadtyaÜâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e büyük bir çanak (tirit) getirildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sofraya oturanlara) :
Çanağın kenarlarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerden yesin) ve çanağın zirvesini (yâni ortasını ve yukarısını) bırakınız ki bereketlensin, buyurdu."
Hâl Tercemesî
îkras bin Züeyb et-Temimt Ebü's-Sahbâ (R.A.), sahâbldir. RâvİSi, oğlu Abdullah'tır. (Müellifimizin ve TirmizI'nin elde mevcut nüshalarına göre oğlunun İsmi UbeyduHahtır). TİrmizI ile İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tuhfe yazarının beyanına göre bu zat yüz yıl yaşamıştır.) (Hulasa, 306)

3276) "... Vasile bin el-Eska' el-Leysî (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tiritin üstüne mübarek elini koyup şöyle buyurdu:
Allah'ın ismini anarak tiritin kenarlarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerinden yesin) ve tiritin üst kısmını bırakınız. Çünkü bereket ona üstünden gelir."
Not: Zevald'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahman bin Ebi Kaslme bulunur. Ben hiç bir hadis imamının onun hakkında herhangi bir söz söylediğini görmedim. Râvi Ömer bin ed-Derefs'in hadisinin ise yararlı olduğu söylenmiştir. Kalan ravller de sıka, yâni güvenilir zâtlardır.

3277) "... İbn-i Abbâs (RadtyaÜâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Yemek (sofraya) konulduğu zaman onun kenarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerinden yesin) ve ortasını bırakınız. Çünkü bereket onun ortasına iner."[25]

İzahı

Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anhVın hadisini Ebû Dâvûd uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Vâsi-1 e (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. İbn-i Abb â s (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, Dârimî, Ibn-i Hibbân ve Hâle i m tarafından da rivayet edilmiştir.[26]

Bu Bâbta Rivayet Edilen Hadîslerden Çıkan Hükümler Şunlardır

1. Yemeğin ortasından ve yukarısından önce kenarından yemek meşrudur.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H â f i i ve başkası: Tiritin üstünden ve çanağın ortasından yemek mekruhtur. Keza kişinin, arkadaşının önünden yemesi de mekruhtur. Fakat meyvelerde arkadaşın önünden yemekte bir beis yoktur, demişler. El-Es-nevi" nin beyânına göre yukarda mekruhluğuna hükmedilen hususlar Ş â f i i' ye göre haramdır. Yemeğin ortasından veya üstünden yemenin yasak kılınması hikmeti ise hadislerde beyân edildiği gibi, bereketin yemeğin ortasına ve üstüne inmesidir. H a t t â b i de: Hadîslerdeki yasaklık sofrada birden fazla kişinin bulunması hâline mahsustur. Yasağın hikmeti de şudur: Yemeğin en kıymetli ve lezzetli kısmı kabın ortasında ve üst kısmında bulunur. Birden fazla kişinin oturduğu sofrada bir kimse yemeğin ortasından ve üstünden yemek istediği zaman yemeğin en kıymetli kısmını seçmekle kendi nefsini sofradaki arkadaşlarına tercih etmiş olur. Bu ise îslâ-mî prensiplere ters düşer. Diğer taraftan böyle davranmak edebe, terbiyeye ve beşerî ilişkilere aykırı olur. Ama kişi yalnızca sofraya oturduğu zaman kendisine sunulan yemeğin istediği yerinden yiyebilir. Bunda bir beis ve sakınca yoktur, demiştir.
2. Kabın ortasında ve üstünde bulunan yemek sonraya bırakılmalıdır.
3. Yemeğe başlarken Bismillah demek suretiyle Allah anılma-hdır.
4. Sofrada birden fazla kişinin bulunması hâlinde herkesin kendisine en yakın olan taraftan yemesi ve yemeğin ortasının sonraya bırakılması sofranın bereketli olmasına vesiyle olur. Bu hüküm, sofrada bulunan yemeğin tek çeşit olması hâline mahsustur.
İlk hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 1726 ve ikinci hadisin râvîsî Vasile (Radıyallâhü anh) 'ınki 530. hadis bölümünde geçti.[27]

13- (Yemek Yerken) Lokma Yere Düştüğü Zaman (Ne Yapıur?) Babı

3278) "... Ma'kıl bin Yesâr (Radtyallâhü anhydtn rivayet edildiğine göre:
Bir gün kendisi (misafir bulunduğu bir köyde) öğle yemeğini yerken bir lokma yere düştü. Kendisi de lokmayı yerden alıp temizledikten sonra yedi. Bunun üzerine orada bulunan köyün ileri gelenleri biribirine işaretle onun bu hareketini yadırgadılar. Sonra kendisine:
Attan (sen) Emîr'i yararlı işlerde muvaffak eylesin. Köy ileri gelenleri, senin önünde bunca yemek varken düşen lokmayı almanı-mi-mikleşerek yadırgadılar, denildi. Ma'kıl bin Yesâr şöyle cevabladı:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim bir şeyi şu acemler için bırakacak değildim. Biz, birimizin lokması yere düştüğü zaman ona, lokmasını yerden alıp temizledikten sonra yemesini ve şeytana bırakmamasını emrederdik.*1
Not: Ebû Hatim demiş ki Hasan-i Basrl, Ma'kıl bin Yesfir'dan hadis İşit memiçtfr,

3279) "... Câbir (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Selle»/) şöyle buyurdu, demiştir :
(Yemek yerken) lokma birinizin elinden yere düştüğü zaman lokmanın üzerinde bulunan (toz, toprak gibi şeyh gidersin ve o lokmayı yesin."[28]

İzahı

Birinci hadise diğer kitablarda rastlamadım. İkinci hadîsi Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadîste geçen "Dehâkıyn" kelimesi Duhkan'm çoğuludur. Duhkan, muhtar, vali, köy sahibi, arazi sahibi ve otoriter gibi mânâlara gelir. Sindi'nin beyânına göre burada köy sâhibleri ve tarımcılar mânâsı kasdedilmiştir.
"Aâcım" kelimesi de A'cem'in çoğuludur. A'cem, Arap olmayan kimse, dilsiz kişi, yabancı ve anlatış kabiliyeti kıt olan kimse gibi değişik mânâlara gelir.[29]

Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1. Yemek yerken yere düşen lokmayı alıp yemek müstehabtır. Şayet lokmanın üstünde toz ve toprak gibi bir şey varsa bunu giderdikten sonra yemek meşrudur. Bu hüküm, lokmanın düştüğü yerin temiz olması hâline mahsustur. Eğer lokmanın düştüğü yer pis veya mikroplu ise ve lokma zararlı bir duruma girmiş ise yenmez. Lokma yıkanmak suretiyle dînen temiz ve sağük açısından zararsız hâle getirilebilirse bu şekilde temizlendikten sonra yenebilir. Bu şekilde temizlenmesi mümkün olmayınca şeytana bırakılmamalı ve hiç olmazsa bir hayvana yedirilmelidir.
2. Yere düşen lokma yenmediği takdirde şeytana bırakılmış olur. Bâzı ilim adamları bu ve benzeri hadisleri delil göstererek, şeytanların yemek yediğine hükmetmişlerdir. T u r b e ş t î ise; Yerde terkedilen lokmanın şeytana bırakılması yorumu şöyledir: Yere düşen lokma yenebilir durumda olduğuna rağmen yenmeyip terke-dildiğinde Allah'ın nimeti heder edilmiş olur ve hiç bir mazeret olmaksızın küçümsenmiş olur. Diğer taraftan yere düşen lokmayı alıp yememek kibirli insanların huylanndandır. Genellikle lokmayı yerden almamak kibir ve gururdan ileri gelir. Kibir ve gurur ise şeytanın işidir, der.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sünnetine ve İs-lâmi prensiplere uymak, câhil ve bilgisiz veya başka türlü düşünen kimselerin hatırı için bırakılmaz. Diğer bir ifâde ile Islâmî prensiplerden hiç kimseye tâviz verilmez.Ma'kıl bin Yesâr (Radıyallâhü anh) 'in hal tercemesi 1448. hadis bölümünde geçti.[30]

14- Tiridin Diğer Yemeklere Üstünlüğü Babı

3280) "... Ebû Musa el-Eş'arî (Radtyallâhü onh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurmuştur: Erkeklerden çok kimse (fazilette) kemâle erdi. Kadınlardan da İmrân'ın kızı Meryem ve Fir'an'ın karısı Âsiye'den başka hiç biri (fazilette) kemâle ermedi. Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü de şüphesiz, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."

3281) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallaüahü Aleyhi ve Seller») şöyle buyurmuştur : Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."[31]

İzahı

E b û M û s â (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buharı, Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir.
Birinci hadiste kadınlardan yalnız Meryem ile Âsiye'-nin kemâle,, eriştikleri beyân buyurulmaktadır. Bu ifâdeden maksad eski ümmetlerin kadınlarından bu iki hatunun kemâle eriştiklerini ifâde etmektir, ya da kadınlardan kemâle erenlerin azlığıdır. Durum böyle olunca bu iki kadının Hz. Fâtıma, Hz. Hatice ve H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhüm) 'den üstünlükleri anlamı çıkmaz.
Bir kısım ilim adamları bu ve benzeri nassları delil göstererek Hz. Meryem ile Hz. Âsiye' nin peygamber olduklarına hükmetmişlerdir. Hattâ Eş'ari kadm peygamberleri altıya çıkarmıştır : Havva, Sâre, Mûsâ' nın anası, H â c e r, Âsiye ve M e r y e m . Fakat Kirmânl kadınlardan hiç kimsenin peygamber olmadığı yolunda icmâ bulunduğunu ifâde etmiştir. Bu mesele hakkında icmâ bulunmasa bile en sıhhatli görüş budur.
Buhar î, Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini rivayet ettiği babın başında T a h r î m sûresinin son iki âyetini zikretmiştir. Bu âyetlerde Hz. Meryem ile Hz. Âsiye' den söz edildiği için mealini buraya geçirmeyi uygun buldum:
"Allah (kâfirlere akrabalığı olan) mü'minler için de Fir'avun'un karısmı (Âsiye'yi) misal gösterdi (fazilet örneği kıldı) : O, Rabbim benim için katında, cennet'te bir ev yap da beni Fir'avn'den ve onun işledikleri (kötülükleri) nden kurtar. Zâlimler topluluğundan da kurtar, demişti.
Allah mahrem yerini korumuş olan İmrân kızı Meryem'i de mü'minler İçin misâl (iffet ve namus örneği) kıldı. O'na ruhumuzdan üfledik. O, Rabbinin sözlerini ve kitablannı doğruladı. O, bize gönülden itaat edenlerdendi."
Hz. Âsiye ve Hz. Meryem'in faziletleri K ur1-an-ı Kerîm'in müteaddid âyetlerinde beyân buyurulmuştuı:: T a h â sûresinin 38, 39. âyetleri, K a s a s suresinin 7-13. âyetleri, Meryem sûresinin 16 - 29. âyetleri ve Enbiyâ sûresinin 91. âyeti bu konu ile ilgili âyetlerdendir. Bunların tefsirlerine bakılabilir.
H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın faziletine dâir fıkraya gelince el-Hâfız bununla ilgili olarak özetle şöyle der: Bu ifâde H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın diğer bütün kadınlara üstünlüğüne delâlet etmez. Çünkü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü şu noktalardandır: Tirid kolay hazırlanır, rahat yenir. Tirid, o devrin en değerli yemeği sayılırdı. Bu durum tiridin diğer bütün yemeklerden üstünlüğünü ifâde etmez. Zira başka yönlerden ondan daha değerli ve lezzetli yemekler bulunur.
Turbüşti de: Hz. Âişe' nin faziletinin beyânı hususunda tiridin örnek gösterilmesi sebebi şudur: Tirid, Arapların yemeklerinin en üstünüdür, en iyi doyurucu gıdadır.Araplar, etli yemekler içinde en çok tiridi överlerdi. Yemeklerin en üstununun et olduğu da rivây t edilmiştir. Etli tirid, besleyici, lezzetli, pek çiğnemeye gerek duyulmadan rahat yutulan ve kolay hazımlanabilen bir yemektir. H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) da güzel huyluluğu, tatlı dili, şivesinin düzgünlüğü, zekâsı, kabiliyeti, ilmi liyâkati ve sevimliliği ile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sevgisini ve takdirini kazanmış bir hâtûn idi. İşte onun bu üstünlüğü bu hadiste beyân edilen tirid örneği ile dile getirilmiştir, der.
Hz. Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'mn diğer kadınlara üstünlüğü,, ifâdesinde geçen kadınlar sözü ile dünyanın bütün kadınları veya cennet kadınları, yahut muasır olduğu kadınlar veya bu ümmetin kadınları anlamı kasdtdilmiş olabilir. Ancak yukarda e 1 - H â -f ı z' in belirttiği gibi bu fıkra H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) '-nin her yönüyle bütün kadınlardan üstün olduğunu ifâde etmez. Evet H z. Â i ş e ' nin bilgisi, edebi, üstün ahlâkı ve sayılamayacak derecede fazilet ve meziyetleri bulunmakla beraber Hz. Fâtıma ve Hz. Hatice 'nin de sayılmayacak kadar üstün fazilet ve meziyetleri bulunur. Bu itibarla bu üç anamızın faziletleri ve meziyetleri pek çoktur. Bunlardan birisinin diğerlerinden üstünlüğünü söylemek pek isabetli ve kolay değildir. Allah cümlesinden râzi olsun ve bizlere şefaatçi kılsın.[32]

15- Yemekten Sonra (Su Bulunmadığında) Eli (Bir Bezle) Silmek Babı

3282) «... Câbir bin Abdiilah (Radtyallâkü anhümâydan; Şöyle demijtîr:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zamanında (ateşte hazırlanan) yemeği nadiren bulur idik ve onu biz bulduğumuz zaman ellerimiz, kollarımız ve ayaklarımızdan başka (silinecek) mendillerimiz yoktu. Ve biz (ateşte hazırlanan yemeği yedikten) sonra (yeniden) abdest almadan namaz kılardık
Ebû Abdiilah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bu hadis garib'tir, yalnız Mu-hammed bin Seleme'den rivayet olunmuştur."[33]

İzahı

Bu hadisi B u h â r i de "Atima = Taamlar" kitabının "Mendil" bâbmda rivayet etmiştir. Ordaki rivayete göre râvi S a î d bin el-Hâris, ateşte hazırlanan yemeği yemekten dolayı abdest almanın gerekip gerekmediğini Câbir bin Abdillah'a sormuş ve bunun üzerine Câbir bu hadisi rivayet etmiştir.[34]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Yemekten sonra eli temiz bir bezle silmek müstehabtır. E 1 -H â f ı z' m beyânına göre I y â z : Bu hüküm, elleri yıkamaya gerek olmadığı hâle mahsustur. Şayet yemeğin eseri veya kokusu bez sürmekle giderilmezse bezle silmek müstehab değildir, müstehab olan şey

elleri yıkamaktır. Yemekten sonra elleri yıkamayı emreden hadisler (3296 ve 3297. nolu hadislerimiz) bunu gösterir, demiştir.
2. Ateşte hazırlanan, yâni ateş üstünde pişirilen veya kaynatılan ya da ısıtılan veya herhangi bir şekilde ateşin etki ettiği bir yemek yemek abdesti bozmaz. Abdestli iken böyle bir yemeği yiyen kimse o abdest ile namaz kılabilir. Bu hususla ilgili hadislerin bir kısmı Taharet kitabında geçti.[35]

16- Yemekten Sonra Söylenmesi Meşbû Sözler (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3283) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber * (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yemek yediği zaman; = «Hamd, bizi yediren, içiren ve müslüman kılan Allah'a mahsustur-derdi."

3284) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yemeği kaldırıldığı veya önündeki (yemek) kaldırıldığı zaman şöyle derdi:
"Vazgeçilmeyip dâima ihtiyaç duyulan, sürekli, geri çevrilmeyen, bereketli ve riyasız olan çok hamd Allah'adır. Ey Rabbimiz."

3285) "... Muâz bin Enes el-Cühenî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallollahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: Kim bir yemek yeyip de (yemekten) sonra;
Hamd, benden ne bir hareket ne de bir güç olmaksızın bana bu yemeği veren ve yediren Allah'a mahsustur, derse onun geçmiş (küçük) günahı bağışlanır[36]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârî, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişler. Muâz bin Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadisler, yemekten sonra Allah Teâlâ'ya hamd ve sena etmenin müstehabhğına, O'nun nimetlerine karşı şükür görevini ifa etmenin, nimetlerin çoğalmasına vesile olduğuna delâlet eder. Hamd, çeşitli şekillerde olabilmekle beraber en güzeli bu hadislerde rivayet edilen cümlelerle yapılanıdır.
Ebû Ümâme e 1-Bâ.hi 1 i (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 449. ve Muâz bin Enes (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 1116. hadis bölümünde geçti.[37]

17- Yemeği Berabeb Yemenin (Faziletine Dâir Hadîsler) Babı

3286) "... Vahşi bin Harb (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre sahâbîler:
Ya Resûlallahl Biz yemek yiyiyoruz da doymuyoruz, dediler. Re-sûl-1 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
Siz ayn ayn mı yiyorsunuz? buyurdu. Sahâbîler: Evet, diye cevab verdiler. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bundan sonra yemeğiniz üzerinde toplanınız (yâni beraber yeyı-niz) ve yemeğe (başlarken) Allah'ın ismini anınız ki yemek sizin için bereketli olsun, buyurdu."

3287) "... Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Kendisi Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Yemeği toplu halde yeyiniz ve ayrı ayrı yemeyiniz. Çünkü şüphesiz, bereket toplulukla beraberdir."[38]

İzahı

Vahşi (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsine diğer ki-tablarda rastlayamadım. Râvî Kahraman zayıftır.
Bu hadisler ev halkının yemeğe toplu halde oturmasının yemeğin bereketli olmasına vesiyle olduğuna delâlet eder. 3254 ve 3255 nolu hadisler de bunu teyid eder durumdadır. Bir ev halkının yemeği ayrı ayrı yemesi ise yemeğin bereketsiz duruma düşmesine sebebiyet verir.
İlk hadisin râvisi Vahşi bin Harb, Hz. Hamza (Radıyallâhü anh) 'ı U h u d savaşında şehid eden kimsedir. Sonradan müslümanhğı kabul etmekle sahâbilik şerefine mazhar olmuştur. 8 aded hadisi vardır. B u h â r i onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvisi oğlu Harb ve Ubeydullah bin Adi bin e 1-Hıy â r'dır. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) : Benim içimde Vahşîye karşı bir nefretim vardı. Nihayet bir gün Şam'da şarap içtiği gerekçesiyle yakalanmıştı. Bunun üzerine içki içme cezasına çarptırıldı ve ben onun aylığını 300*e indirdim, demiştir. Hz. Ömer daha önce ona 2000 dirhem maaş bağlamıştı.[39]

18- Yemeğe Üfürmek Babı

3288) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne yiyeceğe üfürürdü ne de içeceğe. Ve kabın içine doğru solunmazdı."[40]

İzahı

Tirmizî ve Ebû D â v û d da bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Yemeğe veya meşrubat nevinden sayılan su, çay ve diğer içeceklere üfürmek ya soğutmak veya başka bir şey içindir. Şayet soğutmak için ise biraz beklemek en uygun olanıdır. Üfürmek uygun değildir. Çünkü üfürürken tükürük taneciklerinin yiyeceğe veya içeceğe gitmesi muhtemeldir. Bu ise tiksindirir. Üfürmek başka bir maksadla olsa yine bu ihtimal mevcuttur. Kabın içine doğru teneffüs etmek ve solunmak da ayni sakıncayı doğurabilir. Her alanda insanları eğiten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yemek âdabı balonundan da davranışlarıyla en güzel örnek olmuştur. Bunun içindir ki hiç bir zaman ne yemeğe üfürmüş, ne meşrubata üfürmüş ve ne de yemek veya meşrubat kabının içine doğru solunmuş-tur. Şu halde bir büyük tastan meselâ, ayran içmek isteyen bir kimse ayran içerken nefes almak isterse tası ağzından uzaklaştırmalı ve sonra nefes alıp vermelidir. Diğer meseleler için de örnek verilebilir.
Bâzı ilim adamları: Hadîsteki adâb toplu olarak yemek yemek veya su ve diğer meşrubatı içmek hâline mahsustur, demişler ise de el-Hâf ız'ın dediği gibi bu hüküm umumîdir ve umumiliğine göre muhafaza edilmelidir. Çünkü yemeğin ve meşrubatın az veya çok bir mikdarının artması ihtimâli düşünülmelidir. Diğer taraftan bir kişinin kaba üfürmesi veya içine doğru solunması başkalarını tiksindirir ve sağlık açısından zararlı olabilir.[41]

19- Kişi Yemeğini Hizmetçisi Getirdiği Zaman O Yemekten Hizmetçisine Versin, Babı

3289) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Birinizin yemeğini hizmetçisi getirdiği zaman o kimse hizmetçisini (yemeğe) oturtsun ve onunla beraber yemek yesin. Şayet hizmetçi (oturup onunla yemek yemeden) imtina ederse (veya o kimse, hizmetçisini oturtup beraber yemek yemeden imtina ederse) o kimse hizmetçisine yemekten (biraz olsun) versin."

3290) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü o«A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sizden birisinin kölesi zahmetini ve sıcaklığını çektiği bir yemeği efendisine sunduğu zaman, efendi o köleyi (yemek sofrasına) çağırsın ve

onunla beraber yesin. Şayet efendi (bunu) yapmazsa bir lokma alıp kölesinin eline versin.
Not: Ed-Dümeyri, bu hadisin Zevâid nevinden olduğunu söylemiştir. Sindi ise : Ben derim Ki Zevâid yazarı bunu Zevâid. arasında anmamıştır. Çünkü bu, Ebû Hüreyre'den rivayet olunmuş bir hadîstir. Ebû Hüreyre'nin hadîsini Îbn-İ Mâ-ceh'ten başkası da rivayet etmiştir.

3291) "... Abdullah (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullafa (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Birinizin yemeğini hizmetçisi getirdiği zaman efendi hizmetçisini beraberinde (yemeğe) oturtsun veya ona yemekten versin. Çünkü yemeğin (ateş) hararetini ve dumanını yüklenen hizmetçidir."[42]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhar!, Müslim, Tirmizl ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi N e s â I tarafından da rivayet edilmiş olabilir. Diğer kitablarda rasthyama-dım.
Bu hadisler yardımlaşma, tevazu, şefkat ve merhamet gibi güzel ahlâkı teşvik edicidir.
Yemeği pişiren ve hazırlayan kişi köle olsun, hizmetçi olsun yemeğin zahmetini çekip kokusunu almış iken ondan yememesine mü'-ininin gönlü Wf razı olur mu?
Hizmetçiyi sofraya çağırıp oturtmak ve beraber yemek ile ilgili emir müstehabhk içindir. Tabii mahremlik prensibine aykırı bir durumun olmaması da şarttır. Meselâ hizmetçi genç bir kız ise, genç erkeğin bu hizmetçiyi sofrasında oturtması ve beraber yemesi yasaktır, bu gibi durumlar bu emrin dışında kalır.
Şayet efendi, hizmetçiyi sofrasında oturtmak istemez veya o ister de hizmetçi bundan imtina ederse efendi hizmetçiye yemekten vermelidir. M ü s 1 i m' in rivayetinde bu duruma âit fıkrada "Şayet yemek az ise" kaydı vardır. Yâni yemek az ise bir iki lokma verilmelidir, çok ise hizmetçiye yeteri kadar verilmelidir. Bu emir de müstehabhk içindir.[43]

20- Masa Üstünde ve Yer Sofrası Üstünde Yemek Yeme Babı

3292) "... Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ ne masa üstünde ne de küçük tabakta yemek yemiştir. (Hâvi) Katâde, (Enes'e) : Peki onlar yemeği neyin üstünde yiyiyorlardı? diye sormuş. Enep t Yer sofraları üstünde, diye cevab vermiştir.*'

3293) Enes (Radtyattâhü onA/den; Şöyle demiştir: Ben, ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vefat edinceye kadar masa üstünde yemek yerken görmedim[44]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Tirmizi ve Ne-s â î de rivayet etmişlerdir.
Sükürrece: Küçük tabak manasınadır.
Hıvân: Yemek masası, yüksekçe konulan büyük sini veya sofra demektir.
Süfer: Süfre'nin çoğuludur. Süfre ise yere serilen yemek sofra-sidir. Bu bezden veya deriden olduğu gibi tahta ve başka maddelerden de olabilir.
\ Yemeği yüksek bir masa veya sofraya koyup eğilmeden yemek kibirli kimselerin âdeti sayıldığı için yer sofrası tercih edilmiştir.
Enes {Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dâima yer sofrasında yemek yediğini ifâde etmek istemiştir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in küçük tabaktan yeme-mesinin sebebine gelince el-Irâkî, Tirmizi' nin şerhinde şöyle der: Bunun sebebi, ya bu küçük tabakların o zaman yapılmamış olmasıdır veya onlar toplu halde yemeğe oturdukları için küçük tabakların işe yaramamasıdır. Şöyle de olabilir: Sükürrüce denilen tabak, iştah açmak için yemek sofrasında bulundurulan yeşillik ve salata kabıdır. Onlar genellikle doyunca yemek yemezlerdi. Bu nedenle iştah açıcı bir şey yemeye de ihtiyaçları yoktu.[45]

21- Yemek Kaldırılmadan Sofradan Kalkmanın Ve Sofradakiler Yeme İşini Bitirinceye Kadar Yemekten El Çekmenin Yasaklığı Babı

3294) "... Âişe (Radıyallâhü anhâyAzn rivayet edildiğine göre:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemek (sofradan) kaldırılıncaya kadar (sofradan) kalkmayı yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-Velid bin Müslim, tedlisçidir. Mekhûl ed-Dımışkî de böyledir. Münir bin ez-Zübeyr hakkında da Duhaym: O, zayıftır, demiş ve İbn-i Hibbân da: O, sıka yani güvenilir râvi-lerden mudal hadisler rivayet eder, ibret amacı dışında ondan rivayette bulunmak helâl değildir, demiştir.

3295) "... İbn*i Ömer (Radtyallâhü ankütnâydan rivayet edildiğine göre; ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Yemek sofrası (na yemek) konulduğu zaman sofra kaldırılmadıkça hiç bir adam (sofradan) kalkmaz ve kişi doysa bile sofradakiler yeme işini bitirinceye kadar elini yemekten kaldırmaz. (Doyan kişi arkadaşları doyuncaya kadar) yemeğe devam etsin. Çünkü adam (yemekten elini çekmekle) yanında oturan arkadaşını utandırır ve arkadaşı belki yemek ihtiyacım duyduğu halde elini tutar (yâni yemeden çekinir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Adü'I-A'lâ bin A'yan bulunur. Zayıf bir râvidir.[46]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Zevâid nevinden olup senedleri zayıftır.[47]

Hadîslerden Çıkan Hükümler Şunlardır:

1. Toplu halde yemeğe oturulduğu zaman erken doyan kişi sofradaki arkadaşlarından önce kalkmamalı ve oyalanmalıdır ki arkadaşları sıkılarak aç kalkmasın. Kişinin böyle davranması müstehabtır.
2. Sofraya konulan yemek kabları kaldırılmadan sofradan kalkmamak müstehabtır.[48]

22- Elinde Et Kokusu Bulunduğu Halde Geceleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3296) "... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin kızı Kâtıma (Ra-dtyallâhü ankâ)*âan rivayet edildiğine göre: Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bilmiş olunuz ki elinde et kokusu bulunduğu halde (elini güzelce yıkamada*) geceleyen (yâni yatan) bir kimse (nin basma bir şey gelirse) kendi nefsinden başka kimseyi kınamasın (yâni suçlamasın)."

3297) '... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurınu§tur:
Sizden birinin elinde et kokusu bulunup da elini (güzelce) yıkamadan uyuduğu, sonra başına bir şey geldiği zaman sakın kendi nefsinden başka hiç kimseyi kınamasın (yâni suçlamasın)."[49]

İzahı

F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Hâkim ve îbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadislerde geçen "Gamar" et ve yağının eseri manasınadır. Yâni et yemeğini yeyip elini güzelce yıkamadan yatan bir kimse haşerelerden ve zehirli hayvanlardan zarar görürse kendi nefsinden başkasını suçlamasın.
Haşerelerin ve zehirli hayvanların zarar vermesine sebep olan diğer yemeklerin kokusu da böyledir.
Hadisler yemekten sonra, özellikle akşam yemeğinden sonra elleri yıkamanın müstehablığına delâlet eder. Ş e v k â n î : Hadîsin zahirine göre elleri su ile yıkamakla sünnet yerine gelmiş olur, demiştir. Fakat İbn-i Reslân: En iyisi elleri sabun veya benzeri bir şeyle yıkamaktır, der.
Elleri yıkama emrinin hikmeti ellerdeki et, yağ ve benzeri yemek kokusunu gidermek ve sağlığı korumak olduğuna göre çoğu zaman sırf su ile bu koku giderilmez. Bu itibarla kirliliği ve kokuyu giderici biçimde yıkamak müstehabtır.
Şu noktayı da belirtmek gerekir: Elleri yıkamanın müstehablığı yemek yemiş kimselere mahsus değildir. Meselâ yemek yemeyip de başkasına yediren veya eli yemeğe bulaşmış olan kimse de ellerini yıkamalıdır, ellerini yıkaması müstehabtır. Çünkü hadîslerdeki ifâde geneldir.
Âlimlerin bir kısmı: Elinde yemek kokusu varken yıkamadan uyuyan kimsenin başına gelebilecek zarar haşerelerin veya zehirli hayvanların ısırması ve soknıasıdır, demiştir. Diğer bir kısım âlimler ise: Bu zarar, baras hastalığı da olabilir. Çünkü kişi uykuda iken kirli eli terlenen bedeninin bir tarafına dokunabilir ve baras veya başka hastalığa sebep olabilir, demiştir.[50]

23- Yemeğe Buyur Etme Babı

3298) "... Esma bint-i Yezîd (bin es-Seken bin Râfi) (Radtyattâhü an-hâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir yemek getirildi. Sonra bize takdim edildi. Biz: Yemeğe iştihamız yok, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem CSallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Açlığı ve yalan söylemeyi toplamayınız, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi hasen'dlr. Çünkü r&vt Şehr hftirirjınria ihtilİf vardır.[51]

İzahı

Sindi bu hadisle ilgili olarak: Bu hadîste anlatılan hususun H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın düğünü sırasında olduğu rivayet olunmuştur, der. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in "Ey kadınlar açlığı ve yalan söylemeyi toplamayınız" mealindeki buyruğu ile kasdedilen mânâ şudur: Siz aç olduğunuz halde iştahımız yoktur, demekle yalan söylemiş olursunuz.[52]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Yemek hazır iken gelenlere buyur etmek müstehabtır.
2. Yemeğe buyur edildiği zaman kişi aç ise yemekten yemesi meşrudur, müstehabtır.
3. Aç olan bir kimsenin yemeğe samimi olarak buyur edildiği zaman: Ben tokum, deyip yalan söylemesi caiz değildir.

3299) ".,. (Abdü'l-Eşhel oğullarından bir adam olan) Enes bin Mâlik (Radty<Ulâhü ank)'dtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben (Medine-i Münevvere'ye) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma vardım. O, öğle yemeğini yiyordu. (Bana) :
(Sofraya) yanaş da (yemek) ye, buyurdu. Ben: Oruçluyum, dedim. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yemeğinden niçin yemedim, diye üzgünüm, pişmanım."[53]

İzahı

Bu hadis 1667 numarada geçti. Oradaki metin daha uzundur. Gerekli bilgi için oraya müracaat edilmelidir. Orada açıklandığı üzere E n e s (Radıyallâhü anh)'m tuttuğu orucun nafile oruç olduğu bâzı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Oruçlu iken bir yemeğe davet edilen kimsenin orucunu bozup bozmaması ile ilgili bilgi ise 1750, 1751. hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir. Burada tekrarlamaya gerek yoktur.
îlk hadisin râvlsi Esma bint-i Yezîd (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 1589. hadîsin dip notunda geçmiştir. îkinci hadisin râvisi E n e s (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) fin hizmetçisi olan Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den başka bir sahâbidir.[54]

24- Mescîdde (Yemek) Yeme Babı

3300) "... Abdullah bin el-Hâris bin Cez, ez-Zübeydî (Radtyallâhü anh)'-den; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken mes-cidde ekmek ve et yiyiyorduk."
Not: Zevfiid'de şöyle denilmiştir: Bunun Mnadl hasen'dir. R&rüeri sıka, yâni güvenilir rfttlardır. Rftvl Yakub"tm EtttÖfittMtl tafckmfe ihtUM TUdır.[55]

İzahı

Bu hadise göre mescidde ekmek ve et yemek caizdir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri ise şöyledir:
1. Hanefi mezhebine göre soğan ve sarımsak gibi fena kokusu bulunan bir şeyi mescidde yemek tahrimen mekruhtur. Böyle bir şeyi mescidin dışında yiyen bir kimsenin de mescide girmesine izin verilmez. Fena kokusu olmayan bir şeyi mescidde yemek ise ten-zihen mekruhtur. Ancak itikâfa giren, yânı ibâdet maksadıyla bir süre mescidde kalmaya niyetlenip bu işe başlamış olan kimse itikâf süresince mescidde yemek yer ve yemesinde bir mekruhluk yoktur.
2. Şafiî mezhebine göre mescidin kirlenmesine sebep olan bir şeyi yemek caiz değildir. Meselâ bal, yağ ve yağlı bir şey mescidde yendiği zaman mescid kirletilir ise haramdır. Mescidi kirletmeyen bir şeyi yemekte bir sakınca yoktur. Soğan ve sarımsak gibi fena kokulu bir şey yemek ise mesciddekileri rahatsız ettiğinden mekruhtur. Zâten dışarda bile böyle fena kokulu bir şeyi yiyen kimsenin bu halde mescide girmesi mekruhtur.
3. Mâliki mezhebine göre mescidden başka barınabilecek hiç bir yer bulamayan yabancılar mescidlerde barınabilirler ve kuru hurma gibi mescidi kirletmeyecek şeyleri yiyebilirler. Mescidi kirletebilecek gıda maddelerini de sofra sermek gibi mescidi kirletmeyi önleyici tedbiri aldıktan sonra yiyebilirler. Yukardaki hükümler
fena kokusu olmayan yemekler hakkındadır. Fena kokusu bulunan bir şeyi mescidde yemek ise haramdır.
4. Hanbeli mezhebine göre itikâfta olan ve olmayan bir kimse mescidi kirletmemek ve mescide bir şey atmamak şartıyla mescidde yemek yiyebilir. Şayet yemek yerken mescide kemik veya başka bir şey atarsa attığı şeyi kaldırıp mescidi temizlemesi vâcibtir. Bu hüküm, soğan ve sarımsak gibi fena kokusu olmayan yemekler hakkındadır. Fena kokusu olan bir şeyi mescidde yemek ise mutlaka, yâni mescid kirletilmese bile mekruhtur.
Konu hakkında daha geniş bilgi edinmek için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır.[56]

25- Ayakta Yemek Yeme Babı

3301) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in zamanında yürürken yemek yerdik ve ayakta (su ve benzerini) içerdik."[57]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs yürürken yemek yemenin ve ayakta su ve benzeri meşrubatı içmenin câizliğine delâlet eder.
Müslim, Tirmizi ve Ahmed'in rivayet ettikleri bir hadîste ise; E n e s (Radıyallâhü anh);

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın ayakta (su ve benzeri meşrubatı) içmesini şüphesiz yasaklamıştır, demiş. (Enes'e:
Hâvinin Hâl Tercemesi
Abdullah bin el-H&ris bin Cez' ez-Zübeydl (R.A.) Mısır'ın fethinde hazır bulunmuştur. Birkaç aded hadisi vardır. Tirmizi, Ebû Dâvûd ve tbn-I Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvlleri Yezld bin Ebl Habib ve Süleyman bin ZI-yad el-HftdnuBİ'dir. Hicri 86. yılı Mısır'da vefat ettiği rivayet olunmuştur. Bu zat Mısır'da en son vefat eden sahâbidir. (Hulasa, 194) Ayakta) yemek (nasıldır), diye sorulmuş. Enes t Ayakta yemek yemek daha şiddetli (yasak) tır, demiş."
Bu hadîs'in metni T i r m i z i'deki rivayetten alınmadır. Tirmizi bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
Tirmizi bu bâbta rivayet edilen hadîsi de rivayet ettikten sonra bunun hasen - sahih - garîb olduğunu söylemiştir.
Yukarda beyan edilen iki hadis arasında zahiren görülen ihtilâf ile ilgili olarak çeşitli yorumlar yapılmıştır. Tirmizi1 nin şerhi Tuhfe'de bu yorumlar izah edilmiştir. Hattâbi, tbn-i Battal ve başka bir kısım ilim ehlinin tercih ettikleri yorum şöyledir: Ayakta yemenin ve içmenin yasaklığına dâir hadîs, tenzihen mekruh-luk mânâsına, diğeri de mekruh olmakla beraber câizliği anlamına yorumlamaktır.
Tuhfe'de belirtildiği gibi Hu lef â-i Râşidin ile sah'â-bilerin ve tabiilerin büyük çoğunluğunun uygulaması ayakta yemenin ve içmenin câizliğine delâlet eder. Hulâsa en iyisi ayakta yememek, içmemektir.[58]

26- Kabak (Yemeği Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3302) "... Enes (Raâtyallâhü anh)'Ğen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabak (yemeğini) severdi."

3303) "... Enes (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir:
Ününü Süleym (Radıyallâhü anhâ), içinde yaş hurma bulunan bir sepeti benimle beraber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gönderdi. Sonra ben (Hane-i Saâdet'te) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bulamadım. O, biraz önce kendisini davet edip onun için bir yemek yapan bir dostunun (veya âzadlı kölesinin) evine gitmişti. Ben de O'nun yanına gittim. (Vardığımda) O, yemek yi-yiyordu. Enes demiş ki; O, beraberinde yemek yemem için beni (sofraya) çağırdı. Enes demiş ki: Ev sahibi etli ve kabaklı bir tirid yapmıştı. Enes demiş ki: Baktım Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabaktan hoşlanıyor. Enes demiş ki: Ben de (tiridin içindeki) kabak parçalarını toplayıp O'na yaklaştırmaya başladım .Biz yemeği yeyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evine döndü ve ben hurma sepetini önüne koydum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (hurmayı) yemeye ve taksim etmeye başladı, nihayet sepetteki hurmayı böylece bitirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, sahih bir seneddir. Râvileri güvenilir zâtlardır. Bu hadisi, Kütüb-i SİtteS&hibleri buna benzer sözlerle yine Enes'ten rivayet etmişlerdir.

3304) "... Câbir (bin Târik) (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinde yanma girdim. O'nun yanında şu kabaktan vardı. Ben: Bu nedir? diye sordum. O = Bu kabaktır. Biz bununla yemeğimizi çoğaltırız, buyurdu."[59]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini B u h â r i de rivayet etmiştir. İkinci hadis ise notta belirtildiği gibi benzer sözlerle Kütüb-İ Sitte'nin kalanlarında da rivayet olunmuştur.
Üçüncü hadîse gelince, Zevâid yazarının notuna göre Zevâid ne-vindendir. Fakat e 1 - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadîsin T i r m i z 1, N e s â I ve İbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiğini bildirmiştir. Miftâhü'1-Hâce yazarı da ayni şeyi söylemiştir. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmaması gerekir.[60]

Bu Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kabak yemeğini severdi. Ümmeti de sevmelidir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sevdiği diğer şeyleri sevmek de birer ibâdettir.
2. Davete icabet etmek meşrudur. Davete icabet bâzı ilim adamlarına göre vâcib, bir kısmına göre sünnet, diğer bazılarına göre ise mendubtur.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bir tirid yemeği dâvetine icabet etmekle yüksek tevâzuunü örnek olarak göstermiştir. Ümmeti de ayni tevazuu göstermelidir.
4. Davet eden kişi kendi gücüne göre ikramda bulunur. Gücünün dışında bir yükün altına girmemelidir.
5. Hediyeleşmek müstehabtır. Hediye edilen şeyden başka kimseler yararlandırılmalıdır.
6. Kişi, rızâsı ve hoşnutluğu olduğuna kanâat ettiği bir kimsenin evine yemek zamanı davetsiz olarak gidebilir.
E n e s (Radıyallâhü anhJ'ın tiriddeki kabak parçalarını toplayıp Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafına kaydırması meselesine gelince, bu durum iki şekilde izah edilebilir: Muhtemelen E n e s, tirid çanağının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafında olan kenardaki kabak parçalarını toplayıp sunmaya çalışmıştır. Çünkü herkesin önüne en yalan taraftan yemesi ve arkadaşının önüne elini uzatmaması yemek adabındandır. İkinci ihtimal E n e s, tirid çanağının her tarafından kabak parçalarını toplamış olabilir. Başkasının önüne el uzatmamanın ve onun önünden yememenin sebebi sofradakileri tiksindirmemektir. Bu durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için düşünülemez. Herkes onun artığını yemekten bilâkis zevk ve şeref duyar. Durum bu olunca E n e s' in çanağın herhangi bir tarafmda bulunan kabak parçalarını toplayıp O'na takdim etmesi kimseyi tiksindirmemiş, bilâkis şereflendirmiş ve hoşnut etmiştir.
Câbir bin Târik (Radıyallâhü anh) sahâbidir. Râvîsi oğlu Hakim'dir. Hadisini Nesâi ve İbn-i Mâceh rivayet etmişler. Tirmizi de eş-Şemâli'de rivayet etmiştir.[61]

27- Et (Ycmgı Bâsi

3305) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : Dünyanın ehlinin ve cennet ehlinin yemeğinin seyyidi (yâni en güzeli) ettir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Meşcaa ve yeğeni Mesîeme bin Abdillah vardır. Ben bu iki râvîyi zayıf veya güvenilir sayan kimseyi görmedim. Bâvl Süleyman bin Atâ da zayıftır. Sindi Zevâid'den naklen bu bilgiyi verdikten sonra: Ben derim ki Tirmizi bu ravînin mevzu hadisleri rivayet etmekle itham edildiğini söylemiştir, der.

3306) "... Ebü'd-Derdâ (RadtyaUâhü ank)*dea; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) davet edildiği et yemeğine dâima icabet etmiştir. Kendisine hediye edilen eti de daima kabul buyurmuştur."
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir : Bu hadisin senedi bundan önceki hadisin senedinin aynisidir.[62]

28- Etîn En Güzel Kısmı (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3307) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü a«A/den; Şöyle demiştir:
Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e et (yemeği) İkram edildi de etin kol kısmı O'na sunulup yemesi istendi. O, etin kol kısmını seviyordu. Bunun üzerine o da (eline aldığı) koldan eti ısırarak yedi."

3308) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anhümâ) İbn-i Zübeyr ve bir cemâat için boğazladığı bir deveyi ikram ettiği sırada, îbn-i Zübeyr'e rivayet ettiğine göre :
Bir defa sahâbîler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e et yemeğini sunarlarken kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'den şu

buyruğu işitmiştir:
«Etin en güzeli (hayvanın) sut etidir.**'
Not: Sindi şöyle demiştir : Zevâid'de bu hadisin senedinin durumu anlatıl* mamıştır. Fakat senedin kuvvetli olduğunu ifâde eden sözler kullanılmıştır.[63]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z İ de rivayet etmiştir. B u h â r 1 ile Müslim de bunun bir benzerini rivayet etmişlerdir.
Zira: Hayvanın omuz mafsalından itibaren ön ayağıdır. Buna kol kısmı da denilir. Nevevi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm)'in hayvanın kol kısmındaki eti sevmesinin sebebi hakkında şöyle der: Çünkü etin bu kısmı iyi pişer, hazmı kolaydır, daha lezzetlidir ve işkembe ile barsaklardan uzaktır.
Nehş ve Nehs: Isırmak üzere ağıza almaktır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in eti eline alıp dişleriyle ısırmayı sevmesi ve bu biçim yeyişi tercih etmesi sebebi ise tevazuu, kibirden uzaklığı ve eti böyle yemenin daha lezzetli oluşudur.
CEZÛR: Boğazlanan deve manasınadır. BAÎR de deve demektir.[64]

29- Kebab (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3309) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) 'in Allah (Azze ve Cellel'ye kavuşana kadar kebab edilmiş bir kuzuyu gördüğünü bilmiyorum.11
Abdullah bin Ca'fer <HA.)*ın Hâ! Tercemesi
Bu zât, Hz. Ali (R.A.)'ın kardeşi Ca'fer (RAJIn oğludur. Habeşistan'a hicret eden sahâbîlerin orada doğan ilk çocuğudur. Çok cömert olan zâtlardandır. Fazlasıyla cömertliği nedeniyle ona derya ismi verilmişti. 25 aded hadis rivayet etmiştir. BuhârÎ ile Müslim onun iki hadisini birlikte rivayet etmişlerdir. Kavileri İsmail, İshâk ve Muâviye isimli oğullan ile Urve bin Zübeyr, İbn-İ Ebî Melike ve Ömer bin Abdilaziz'dir. Şu olay onun ne kadar cömert olduğunu göstermeye yeter : Rivayete göre kendisi Zübeyr bin el-Avvâm (R.A.)'a bir milyon dirhem Ödünç vermişti. Zübeyr (R.A.) vefat edince oğlu Abdullah ona, yâni îbn-i Cafer'e gelerek : Babamın senden bir milyon dirhem alacağı bulunduğunu babamın defterinde buldum, demiş. İbn-İ Ca'fer (R.A.): Doğrudur, istediğin zaman öderim, demiş. Halbuki bunun tersine Zübeyr ona bu meblağ borçlu idi. Sonra Zübeyr'in oğlu tekrar İbn-İ Cafer'i görüp, yanlış söylediğini ve aslında babasının borçlu olduğunu belirtince tbn-İ Ca'fer, alacağını bağışladığını bildirmiştir. (Hulasa, 193)[65]

İzahı

Bu hadisi Buhâri de rivayet etmiştir. Oradaki metnin meali şöyledir: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'a kavuşana kadar ne hâlis buğday unundan yapılmış ince yufka ekmek ne de kebab edilmiş kuzu yemedi."
Hadîsin metninde geçen "Semiyt" boğazlandıktan sonra sıcak su ile kılları yolunup derisi soyulmadan kebab edilen veya pişirilen kuzu demektir. Buna "Mesmût" da denilir.
El-Hâf iz, "Mesmût" kelimesini böyle tanımladıktan sonra şöyle der: Bu, körpe kuzularda yapılır. Yapanlar da zevkine düşkün israfçılardır. Çünkü körpe kuzular boğazlanmasa büyür, değeri artar ve ekonomiye katkıda bulunur. Diğer taraftan deri soyulursa giyside ve diğer alanlarda yararlanılır. Soyulmadan kebab edilince deri kısmı boşa gider. E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisindeki Mesmût veya Semiyt kelimesinin bu şekilde yorumlanması Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu şekilde kebab edilmiş veya pişirilmiş bir körpe kuzuyu gördüğünün E n e s tarafından bilinmediği ifâde edilmiş olur. T ı y b İ' nin dediği gibi E n e s * in sözünün mânâsı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in böyle bir kuzuyu görmediğini belirtmektir. Çünkü E n e s, devamlı surette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanmda bulunmuştur. Böyle bir şey olsaydı E n e s bilecekti.
I b n - i Ba 11 â I ise Semity ve Semût kelimelerini kebab edilmiş kuzu mânâsına yorumlamış ve şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir defa bir kuzunun kaburga kısmını, diğer bir defa kol kısmını yediğine dâir rivayetler vardır. Bu rivayetler ile E n e s (Radıyallâhü anh) 'in rivayeti arasmda bir ihtilâf yoktur. Çünkü E n e s, böyle bir şey olduğunu bilmediğini ifâde eder. Fakat böyle bir şeyin olmadığını söylemez. Bu itibarla E n e s görmemiş olabilir. İkinci ihtimal olarak, E n e s 'in maksadı kebab edilmiş bir kuzunun bütün hâlinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için hazırlanıp sunulmadığını ifâde etmek olabilir. Bu, kuzunun bir parçasının O'na sunulduğuna dâir olan rivayetlere ters düşmez, diye bilgi vermiştir.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ömür boyunca nasıl sade ve mütevâzi bir hayat sürdürdüğüne delâlet eder.

3310) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü atık)'âtn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in önünden kebab artığı hiç kaldırılmamış ve beraberinde tüylü yaygı yüklen il m e m iştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Cübâre ve Kesir bin Sü-leym bulunur. Bu iki r&vî zayıftır.[66]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hâlinin dünya halkının hâline benzemediğini ifâde eder. Çünkü sofrasında et bulunduğu zaman çok az mikdarda bulunduğundan dolayı bir şey artmıyordu ve bir yere gittiği zaman beraberinde götürülen yaygı tüysüz olurdu, tüylü bir yaygı üstünde istirahat buyurmazdı.

3311) "... Abdullah bin el-Hâris bin el-Cez' ez-Ziibeydî (Radtyallâhü ; Şöyle demi$tir :
Biz bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kebab edilmiş bir parça eti mescidde yedik. Sonra ellerimizi çakıl taşlarıyla silip abdest almadan (yâni tazelemeden) kalkıp namaz kıldık."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Lehia bulunur. Bu râvî zayıftır.[67]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir.[68]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Yemekten sonra su veya el bezi bulunmadığı zaman mescidin çakıl taşlarıyla elleri silmek caizdir. Yemekten sonra mümkünse elleri yıkamanın ve bu mümkün olmadığı zaman bir el beziyle silmenin müstehablığı bundan önce geçen ilgili bâblarda belirtilmiştir.
2. Mescidde yemek yemek caizdir. Bununla ilgili izah bu kitabın 24. babında rivayet edilen 3300 nolu hadîs bölümünde geçti. Oraya bakılmalıdır.
3. Abdestli iken et yemeği yiyen bir kimse o abdestle namaz kılabilir. Yâni et yemek, abdesti bozmaz. Bu konu ile ilgili bilgiler 485-493 ve 494-497 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.[69]

30- Kadîd (Yâni Tuzlanıp Güneşte Kurutulan Et) Babı

3312) "... Ebû Mes'ûd (Radtyaüâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Bir (gün bir) adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi ve O'nunla konuştu. Konuşma esnasında (korkusundan) ferisalan (omuzlan ile yanları arası) titremeye başladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama t
(Görüşmeyi) kendine kolaylaştu* (Yâni korkma, sakin ol). Çünkü ben şüphesiz, bir kral değilim. Şüphesiz ben, tuzlanıp güneşte kurutulan et yiyen bir kadının oğluyum, buyurdu.

Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) dedi ki t Bu hadisi yalnız İsmail, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştırmıştır. (Yani diğerleri bunu Kays'tan mürsel olarak rivayet etmişler)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvileri ntt (güvenilir) zâtlardır.[70]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Hadisin sonundaki İbn-i Mâceh • e ait sözden maksad şudur: Bu hadisi rivayet eden zâtlar, bunu ismail bin Ebî Hâlid aracılığıyla Kays bin Ebi Hâzim'den mürsel olarak rivayet etmişler ve sahâbî olan râvi Ebû Mes'ûd' dan söz etmemişlerdir. Böylece senedde bir kopukluk olmuştur. Fakat tsmâil bin Esed bunu Kays bin Ebi Hâzim aracılığıyla Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayetle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) 'e ulaştırmıştır. Bu rivayete göre hadis merfûdur, senedinde bir kopukluk yoktur.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tevazuunu ifâde eder.

3313) i!... Âişe (Radıyallâhü a»hâ)'dan; Şöyle demiştir:
And olsun ki biz sığır ve davarın ayaklarını (yâni diz kapağı ile topuk arasında kalan kısmı) kaldırırdık. Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanların kesiminden on beş gün sonra Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) bu ayaklan yerdi."[71]

İzahı

Bu hadîsi Buharı de rivayet etmiştir. Gerek bu ve gerekse bundan önce rivayet olunan hadis, güneşte kurutulan eti yemenin câizliğine ve eti bir süre saklamanın meşruluğuna delâlet eder. Kurban etlerinin bir kısmını alakoyup ihtiyaç oldukça birer parçasını peyderpey yemenin câizliğini ve buna dâir yasaklamanın geçici bir süre için olduğunu bildiren hadisler 3159 ve 3160 numaralarda geçmiştir. Oraya da bakılabilir.[72]

31- (Eti Yenen Hayvana Ait) Karaciğer ve Dalak Babı

3314) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü an&ümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: Siz (mü'minler) e iki Ölü hayvan ve iki kan helâl kılındı. (Size helâl kılınan) iki Ölü hayvan balık ve çekirgedir. (Size helâl kılman) iki kan ise karaciğer ve dalaktır."[73]

İzahı

Bu hadîsin, Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında rivayet edildiğine dâir bir bilgi edinemedim. Tuhfe yazarı bunun benzerinin A h m e d ve Dârekutnî tarafından da rivayet edildiğini belirtir. Balık ve çekirgenin boğazlanmaksızın müslümanlara helâl kılındığına dâir bir hadis de 3218 numarada geçti. Orada konu hakkında gerekli bilgi verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Burada rivayet edilen ikinci fıkrada da karaciğer ile dalağın müslümanlara helâl olduğu belirtilmektedir.
M & i d e sûresinin 3. âyetinde ölü hayvan, yâni Şer-i Şerif gereğince boğazlanmadan ölen hayvan ve kanın müslümanlara haram olduğu bildirilmiştir. Bu ve benzeri hadisler balık, çekirge, karaciğer ve dalağın bu hükmün dışında tutulduğuna delâlet eder.[74]

32- Tuz Babı

3315) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Sizin katığınızın başı tuzdur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde îsa bin Ebî İsa el-Hay-yât bulunur. Takrfbü'fcTehzIb'te yazar bu râvinin terkeclüdiğini söylemiştir.[75]

33- Sirkeyi (Ekmeğe) Katık Etmek Babı

3316) "... Aişe (Radtyattâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur: Sirke ne güzel katıktır."

3317) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)ydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ne güzel katıktır sirke."

3318) "... Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anAâ)'dan; Şöyle demiştir :
Bir kere ben Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanma girdi ve:
Öğle yemeği olarak bir şey var mı? diye sordu. Âişei Yanımızda ekmek, kuru hurma ve sirke var, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sirke ne güzel katıktır. Allahım! Sirkeyi bereketlendir. Çünkü sirke benden önceki peygamberlerin katığı idi. İçinde sirke buluna** bir ev fakirleşmez, buyurdu."[76]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsini Müslim ve Tİr-m i z i de rivayet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt bulamadım. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da rastlayamadım. Hadîsi rivayet eden Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anh), Z e y d bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in kızı olduğu söylenen hatundur. Hu-lâsa'daki bilgiye göre bu hâtûnun hadîsini yalnız îbn-i Mâceh rivayet etmiştir. Bu sahâbî kadının râvîsi Muhammed b n Z a z â n' dır. Tehzîb'te belirtildiğine göre bu râvi, hadîsleri terkedilmiş zayıf bir kimsedir. Hulâsa'daki bu bilgiye göre bu hadîs Zevâid nevindendir.
İdam; Ekmeğe katık olan gıda maddesidir. Buna Üdüm de denir.
Hattâbi: 'Hadîsin "Sirke ne güzel katıktır'* cümlesinden maksad; yiyecek maddelerinde iktisad etmenin ve nefsi, yemeklerin zevkine düşmekten alakoymanın övülmesidir. Sanki şöyle buyurulu-yor: Siz müslümanlar, sirke gibi masrafı az olup bol bulunan yiyecekleri katık etmeye bakınız ve nefsin arzularına dalmayınız. Çünkü nefsin şehvet ve isteklerine dalmak dindarlığı bozar ve vücûdu hastalığa hazırlar, diye yorum yapmıştır.
Nevevî ise H a 11 â b î' nin yukanya alınan sözlerini naklettikten sonra: 'Doğru olan mânâ bu cümleyi hakikî mânâsında tutmak, yâni hadisin sirkeyi övmesi mânâsıdır. Yiyecekte iktisad etmeye ve nefsi arzulara dalmayı bırakmaya gelince bu durum başka kaidelerden bilinmektedir, yâni diğer emirlerden anlaşılmaktadır, der.
Son hadisin bitimindeki "İçinde sirke bulunan ev fakirleşmez" cümlesi bir duâ ve dilek mânâsına yorumlanabilir. Yâni böyle bir ev halkı fakirleşmesin. Şöyle de yorum yapmak mümkündür: Sirke bulunan ev halkı'katık açısından sıkıntı çekmezler. Çünkü sirke katık olmaya yarar.
Sindi de hadisin sirkeyi övmekle ilgili cümlesi hakkında özetle şöyle der: Hadîsin buyruluşuna en yakın yorum şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sirkenin katık olabileceğini ve güzel bir katık olduğunu beyân etmiştir. Ama maksadı, sirkenin süt, et, bal ve çorba gibi katıklardan güzel ve üstün olduğunu söylemek değildir. Bu beyânın sebebi de şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir gün eve gelmiş. Evdekiler de O'na yalnız bir parça ekmek sunmuşlar. Bunun üzerine O:
Yanınızda hiç katık yok mu? diye sormuş. Ev halkı da: Bizim yanımızda sirkeden başka hiç bir şey yoktur, demişler. Bunun üzerine Oda: Sirke ne güzel katıktır, buyurmuştur. Şu halde maksad sirkenin katık olmaya elverişli olduğunu açıklamaktır.[77]

34- Zeytin Yağknı Katık Olarak Yemek) Babı

3319) "... Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sefam}*°yle buyurdu, demi§tir:
Zeytin yağını ekmeğe katık ediniz ve bu yağı kullanınız. Çünkü bu, yağ mübarek bir ağaçtan alınmadır."

3320) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) §öyle buyurdu, demiştir:
Zeytin yağını (Ekmekle) yeyiniz ve kullanınız. Çünkü bu ya&, mübarektir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Sald el-Makbarl bulunur. Takrîbü't-Tenzîb'te yazar bu râvinin terkedilmiş olduğunu söylemiştir.[78]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir.
Zeytin ağacının mübarek, yâni bereketli bir ağaç olduğu, Nûr sûresinin 35. âyetinde belirtilmiştir. Hadîste bu âyete işaret vardır. Tuhfe yazan zeytin ağacının bereketle vasıflanması ile ilgili olarak özetle şöyle der: Bir kavle göre zeytin ağacının mübarek, yâni bereketli sayılmasının sebebi, çok yararlı oluşu ve Ş â m halkının ondan yararlanmasıdır. Fakat en açık sebep şudur: Âyeti Kerime'de sözü edilen zeytin ağacı, Allah'ın mübarek kıldığı ve âlemler için bereketli kıldığı bir bölgede yetişmiştir. Allah bu bölgeye içlerinde İbrahim (Aleyhisselâm)'m bulunduğu 30 peygamber göndermiştir. Böyle mübarek bir bölgede yetişen zeytin ağacı da mübarek sayılır ve ağaçtan elde edilen mahsul de bereketli olur.[79]

35- Süt (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3321) "... Aişe (Radtyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemye süt sunulduğu zaman :
(Süt) bir bereket veya (yâni bilâkis) iki berekettir, buyururdu.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Kavilerden Ümmü Salim er-Râsiye ve Ca'-fer bin Bürd'in leh veya aleyhinde konuşan kimseyi görmedim. Senedim kalan râvîleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır.[80]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin izahı bölümünde Sindi şöyle der; Yâni sütte iki bereket vardır. Çünkü hem açlığı hem de susuzluğu giderir. Hadisin senedindeki râvîlerden Ca'fer ve Ümmü Salim hakkında ed-Dümeyri şu bilgiyi vermiştir: İbn-i Mâceh, Ca'fer bin Bürd'ün yalnız bu hadîsini rivayet etmiştir. Bu râvî, hadîsleri yazılmaya değer, güvenilir bir üstaddır. Dârekutnî: Ümmü Salim'in hadîsini yalnız bu Ca'fer rivayet etmiştir. Ca'fer, Basra'lı bir hadîs üstadı olup az rivayette bulunan ve rivayeti muteber olan bir zâttır. Ümmü Salim de Basra' lı olup ibâdete düşkün kadınlardandır, 17 defa Basra' dan ihrama girip hacca gitmiştir, der. İbn-i Mâceh bu kadının yalnız bu hadîsini rivayet etmiştir.
Sindi' den naklen yukarıda verilen bilgi, gerek Ümmü S â 1 i m * in ve gerekse Ca'fer bin Bürd'ün güvenilir râvilerden olduklarını ifâde eder, mâhiyettedir.

3322) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: .
Allah bir kimseye bir yemek yedirdiği zaman o kimse (yemeğe
başlayacağı zaman) :
AUahıml Bize bu yemeği bereketli kıl ve bize bundan hayırlı n-aok ver, diye duâ etsin. Allah bir kimseye bir mikdar süt içirdiği zaman da o kimse (süt içeceği zaman) :
Allahım! Bize bu sütü bereketli kıl ve bize daha çok süt ver, diye duâ etsin. Çünkü yiyeceğin ve içeceğin yerini tutan (yâni açlığı ve susuzluğu giderici) sütten başka (gıda maddelerinden) bir şeyi bilmiyorum.[81]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste buyurulan duada yenilmek üzere konulan yemekten hayırlısı, yâni daha iyisinin dilenmesi cümlesiyle ilgili olarak Tuhfe yazarı: Yâni Cennet yemeğinin nasip kılınması dilenmiş olunur veya umumî mânâ kasdedilmiş olur, der.
Mevcut yemekten daha iyisine kavuşmayı dilemek, hazır olan ye-ineği beğenmemek veya nimeti küçümsemek anlamını taşımaz. Çünkü Allah'tan nimet dilenirken bunun en mükemmeli ve tamamı dilenir. Böyle dilemek meşrudur.
Yine hadîsteki duada; süt içileceği zaman söylenmesi emredilen cümlelerde ise, sütten hayırlı bir rızık istenmiyor da daha çok süte kavuşturulmak dileniyor. Bunun hikmet ve sebebi de sonunda gelen cümlede açıklanıyor. Evet, süt gıda maddelerinin en iyisidir. Ondan hayırlısı yoktur. Çünkü süt, hem açlığı hem de susuzluğu giderir. Başka gıda maddeleri ise böyle değildir. Ya açlığı giderir veya susuzluğu giderir.[82]

36- Tatlı (Yi Yemek) Babı

3323) "... Aişe (Radıyallâkü anhâyâ&n] Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tatlı ve bal severdi."[83]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Hadiste geçen "Helva" kelimesi helva mânâsına yorumlandığı gibi tatlının bütün çeşitleri mânâsına da yorumlanmıştır.
Kastalânî, Saâlebi' nin Fıkhü*l-Lüğat adlı kitabında : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sevdiği helva, Meçi* ismi verilen helva çeşiti idi. Bu nevî helva, kuru hurmanın süt içinde yoğurulması ile yapılır, diye bilgi verilmiştir, dedikten sonra, eğer Saâlebi' nin bu dediği şey rivayet açısından sabit ise, denecek bir şey yoktur. Aksi takdirde Helva kelimesi tatlı olan her yiyeceğe şümullüdür, der.
N e v e v i de: Hadisteki Helva kelimesinden maksad tatlı olan her şeydir. Bal da tatlı bir gıda maddesidir ve Helva kelimesinin kapsamı içindedir. Fakat meziyetleri ve üstünlüğü sebebiyle ismen anılmıştır.[84]

37- Hıyar Ve Yaş Hurmayı Beraber Yemek Babı

3324) "... Aişe (Radtyallâhü anhâj'dan; Şöyle demiştir:
Anam beni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hazırlamak isteğiyle (kadınları şişmanlatmada kullanılan) sümne (denilen yaban şehdânesini yedirmek) ile beni şişmanlatmaya çalışıyordu. Fakat bu isteği gerçekleşmedi. Nihayet ben yaş hurma ile hıyar (beraber) yedim de bunun üzerine vücûdum güzel biçimde gelişti."

3325) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) (Radıyattâhü anhümâ)'* dan; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlul'ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yaş hurma ile hıyan (beraber) yerken gördüm."[85]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadisinin Kütü b-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivayet edildiğini tesbit edemedim. Muhtelif şerhler bunu İbn-i Mâceh hadisi olarak-naklederler. Bu itibarla Zevâid nevinden olması muhtemeldir. Abdullah bin Ca'fer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Buharı, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadislerde geçen "Kıssa" hıyar manasınadır. Lügat kitablarından el-Misbâh'ta, Kıssâ'ın halkm hıyar dediği meyve olduğu belirtildikten sonra: Bâzılarına göre Kıssa, hıyara benzeyen bir nevi meyvedir. Yâni acur denilen meyvedir. Bu görüş fıkıhçılann şu sözlerine uyar: Bir kimse meyve yememek üzere yemin ederse, kıssa ve hıyar yemekle yeminini bozmuş olur. Fıkıhçılann bu sözü, kıssâ'ın hıyardan başka bir meyve çeşidi olduğunu gerektirir. Durum böyle olunca kıssâ'ı hıyar ile terceme etmek tam doğru sayılmayabilir, denilir.
Rutab: Yaş hurma demektir. Buna taze hurma da diyebiliriz. Sunine i Yaban şehdanesi denilen bir bitki çeşididir. Kadınlar kilo almak için bunu yerler.
Ed-Dümeyrî, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ile ilgili olarak: Bu hadis, vücûdun gelişmesi ve düzelmesi için gerekli tedavi ve tedbirlere başvurmanın meşruluğuna delâlet eder. Yasaklanan şişmanlamaya çalışmak ise, çok yemekler yemekle kilo almaktır, der.
Nevevi de Abdullah bin Ca'fer (Radıyallâhü anh) *ın hadisinin izahı bölümünde: Bu hadis taze hurma ile hıyarı beraber yemenin ve sofrada müteaddid katık bulundurmanın câizli-ğine delâlet eder. Bunun hilâfına bâzı selef âlimlerinden yapılan nakil ise dînî bir yarar olmaksızın boğaz düşkünlüğünün mekruhluğu anlamına yorumlanır, der.

3326) "... Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) (RadtyaÜâhü a»A)'den; Şöyle demiştir :
Resuluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaş hurma ile kavunu (beraber) yerdi."[86]

İzahı

Bu hadîsin benzerini Tirmizi, Ebü Dâvûd ve Ne-s â î, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet etmişlerdir. Ebû D â v û d' un rivayetinde şu ilâve de vardır: «Biz bunun (yâni yaş hurmanın) hararetini, bunun (yâni kavunun) soğukluguyla ve bunun (yâni kavunun) soğukluğunu bunun (yâni hurmanın) harare-tiyle kırarız» buyururdu.
Hadîste geçen "Bıttıyh" kavun demektir. Bâzı rivayetlerde bunun yerine "Tıbbîyh" kelimesi kullanılmıştır. Bu da ayni mânâyadır.
Bîr kısım ilim adamları Bıttıyh veya Tıbbıyh kelimesini karpuz manâsına yorumlamıştır. El-Hâfız bâzı delillere dayanarak burada kavun mânâsının kasdedild iğini söyler.
Bu hadîs, bundan önceki hadisin hükmünü ifâde eder. Sehl (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 164. hadis bölümünde geçmiştir.[87]

38- Kuru Hurma (Yemek) Babı

3327) "... Aişe (Radtyallâhü anAâ/dan rivayet edildiğine göre: Resûlul-lah (SallaUahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
İçinde kuru hurma bulunmayan bir ev halkı açtır."

3328) "... Ubeydullah bin (Ali bin) Ebî Râfi'in nenesi (ve Ebû Râfi'in karısı) Selmâ (Radtyallâhü anhüm)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
İçinde kuru hurma olmayan bir ev, içinde yiyecek maddesi bulunmayan bir ev gibidir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ubeydullah bin Ali bulunur. Bu zâtın güvenilirliği hakkında ihtilâf vardır. Hişâm bin Sa'd'^ı rivayetlerini Müslim de almış ise de, O*nun şevâhid nevinden olan, yâni başka rivayetlerle teytd edilmiş durumda olan hadislerini almıştır. İbn-i Muin, Nesâi ve başkaları bu râviyi zayıf saymışlardır. Fakat Ebû Zur"a ile Muhammed bin îshâk: O, yeri doğruluk olan bir hadis üstadıdır, demişler. Senedin kalan râvîleri ise si' kâ, yâni güvenilir zâtlardır.[88]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anha)'nm hadisini Müslim, Tir-mizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Selmâ Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ise Zevâid nevindendir.
Tuhfe yazarı Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsini izah ederken özetle şu bilgiyi verir:
Bir kavle göre bu hadis, Medine-i Münevvere halkı ve zahiresi genellikle kuru hurma olan toplumlar hakkındadır. Ya da hadisle kuru hurmanın değerinin yüksekliği belirtilmek istenmiştir.
Kadı Ebû Bekir bin el-Arabî de Tirmizi'-nin şerhinde: Çünkü kuru hurma onların azığı ve zahiresi idi. Bir evde kuru hurma olmayınca o ev halkı aç kalırdı. Her memleket halkı, kendi zahireleri ve azıkları açısından böyle söylerler, demiştir.
N e v e v i de: Bu hadîs, kuru hurmanın kıymetini ve çoluk çocuk için zahire saklamanın câizliğini ifâde edip buna teşvik eder, demiştir.
T ı y b i de: Bu hadîs, kuru hurması bol olan bir memleket halkını kanaat etmeye teşvik mânâsına yorumlanabilir. Yâni içinde kuru hurma bulunan bir ev halkı buna kanaat ettiği zaman aç kalmaz. Aç kalanlar ise, evinde kuru hurma bulunmayan ailelerdir, demiştir.[89]

39- Meyvenin İlk (Çıkan)I (Bahçeden Toplanıp) Getirildiği Zaman (Yapılacak İş Hakkında Gelen Hadîs) Babı

Selmfi (R^\.)'nın Hâl Tercemesi
Selmâ (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in âzadlı câriyesidir ve Ebû Râfi (R.A.)'ın karışıdır. Hadislerini Tirmizl, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Râvîleri Abdurrahman bin Ebi Râfi ve kendi torunu Ubeydullah bin Ali bin Ebi Râii'-dir. tbn-i Abdi'1-Berr : Bu hâtûn. Hayber fethinde bulunmuştur, der. (Hulâsa, 492)

3329) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Meyvenin ilk (çıkan) ı getirildiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allahım! Biz (mü'minler) e Medînemize, meyvelerimize, müdd ve sâımıza (yâni ölçeklerimize) kat kat bereket ver,» diye duâ ederdi. Sonra meyveyi orada bulunan çocuklardan en küçük yaştakine verirdi. (Yâni getirilen meyveden, önce çocuklara verirdi.)"[90]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Semere ı Meyve demektir. Miftâhü'1-Hâce yazan: Hurma ağacında iken ona Semere denilir. Ağaçtan toplandıktan sonra ona Butab denilir. Evde tutulup kuruyunca da Temr denilir, der.
Müslim'in rivayetinin baş kısmında, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) şöyle der;
"Halk meyvenin ilk olgunlaşanını gördükleri zaman alıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e getirirlerdi. Resûlullah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) de meyveyi teslim aldığı zaman şöyle duâ ederdi..." ifâdesi vardır.
N e v e v I, sahâbilerin ilk çıkan meyveyi Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e sunmalanyla ilgili olarak şöyle bilgi verir: Âlimler demişler ki: Sahâbüer, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) meyveleri, Medine-i Münevvere ve ölçekleri için duâ buyursun diye böyle davranırlardı. Bir de meyvelerin olgunlaşmaya başladığını O'na bildirmek istiyorlardı ki, zekât memurları gi-dip ağaçlardaki meyveleri takdir edip zekât hesabına başlansın,.
Getirilen meyveden önce en küçük yaştaki çocuğa verilmesi de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in örnek ahlâkı, üstün şefkati ve merhametini gösterir.
Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu duasının eseri hâlen Medine-i Münevvere* de görülmektedir. Hacca veya umre'ye gidenler bu bereketin açık seçik örneklerini görürler. Allah Teâlâ bu mübarek beldeye hem dünya hem de âhiret bereketini ihsan buyurmuştur. N e v e v i' nin dediği gibi başka yerde yetmeyen bir avuç gıda maddesi orada yeter ve artar. Allah bu beldeyi bol bol ziyaret etmeyi ve orada

ikâmet etmeyi bizlere nasip eylesin. Ravza-i Mutahhara sahibi Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuştursun. Âmîn.[91]

40- Yaş Hurmayı Kuru Hurmayla Beraber Yemek Babı

3330) "... Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yaş hurmayı kuru burma ile beraber yeyiniz. Eski hurmayı yeni hurma ile beraber yeyiniz. Çünkü şeytan (böyle yapmanıza) kızar ve i Adem oğlu kalıp (yâni neslini devam ettirip) nihayet eskiyi yeni ile beraber yedi. der.***
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû ZekeriyyİYalıya bin Muhammed var. Bunun zayıflığım Muin ve başkası söylemiştir. Nesâl de: Bunun dört hadisi dışında kalan hadisleri doğrudur, demiştir. Sindi de hu hadisin onun zayıf sayılan dört hadisi içinde olduğunu ve hu hadisin münker olduğunun NesM tarafından Uftde edildiğini söylemiştir.[92]

41 — İki Hurmayı Bişleştirerek Yemenin Yasaklığı Babı

3331) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Adamın, arkadaşlarından izin istemedik (almadık) ça iki hurmayı birleştirerek yemesini Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır."

3332) Ebû Bekir'in azadlı kölesi Sa'd (Radtyallâhü anhümâ) (Sa'd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'e hizmet ediyordu ve Resûlullah (Sallal-lakü Aleyhi ve Sellem) onun hizmetini beğeniyordu)dan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıkran'ı, yâni hurma (yendiğin) de (iki tanesini birleştirmeyi) yasaklamıştır.*'
Not: Zev&ld'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir, râvileri sıka, yâni güvenilir zâtlardır. İbn-İ Mâceh'in yanında Sa'd'ın bundan başka hadisi yoktur ve Kütüb-i Sittenin Kalanlarında da onun hadüi loktur.[93]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. S a'd (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Zevâid nevindendir.
İkrân t Başkasıyla beraber hurma yerken kişinin iki hurmayı birleştirerek yemesidir. Bu hadisler böyle yapmayı yasaklamıştır.
E 1 - H â f ı z' in, el-Fetih'te beyân ettiğine göre N e v e v İ bu konuda şöyle demiştir:
Alimler, hadîsteki yasağın haramlık veya mekruhluk yahut da yemek âdabı için olduğu noktasında ihtilâf etmişlerdir. Doğrusu ise duruma göre hükmün değişik olmasıdır. Söyle ki:
Hurma sofraya oturanların ortak malı ise cemâatin rızâsı olmaksızın birisinin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır. Cemaatın rızâsı ise, ya dille söylemeleri veya rızâları olduğuna dâir bir belirtinin görülmesiyle olur.
Şayet hurma sofraya oturan cemâatin dışında kalan bir kimsenin ise yine bir kimsenin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır.
Eğer hurma sofraya oturanlardan birisinin olup o kişi, diğerlerine buyur etmiş ise, iki hurmayı birleştirebilmek için hurma sahibinin rızâsı şarttır. Rızâsı olmaksızın herhangi bir kimsenin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır. Fakat hurma sahibi böyle yiyebilir. Çünkü mal onundur. Bununla beraber cemaattan müsâade alması müstehabtır. Hurma sahibinin misafirleri gibi hurmayı tek tek yemesi ise en uygun olanıdır. Meğer ki sofraya konan hurma çok olup mutlaka artacağı bilinirse sahibinin iki hurmayı birleştirerek yemesinde bir sakınca olmaz.
Durum ne olursa olsun yemek yerken göz açlığı belirtisi olacak davranışlardan sakınmak yemek ve sofra âdabıdır. Ancak bir işe gitmek durumunda olan kimsenin acele etmesinde bir sakınca yoktur.[94]

42- (Kurtlu Olması Muhtemel) Kuru Hurmayı Kontrol Etmek Babı

3333) "... Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü anh)'dea; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) % kendisine eski kum hurma getirilip (içinde kurt olup olmadığını) kontrol etmeye başlarken gördüm."[95]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadis, kurtlu olduğu sanılan bir yiyeceği kontrol etmeden yemenin mekruhlu-ğuna delâlet eder. Fethül-Vedûd'da bu bilgi verilmiştir.
Hadisten çıkarılan diğer bir hüküm de bir meyvenin kurtlanması sebebiyle necis, yâni pis sayılmaması ve böyle bir yiyeceği yemenin haram olmamasıdır.
El-Kari' de: Tabarâni' nin hasen bir senedle î b n -i Ömer' den rivayet ettiği bir hadiste:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru hurmanın içinde kurt'un olup olmadığını kontrol etmeyi yasaklamıştır** denir.
Bu itibarla konulan yeni kuru hurma hakkındadır, diye yorum yapılır. Bu yasak, vesveseyi defetmek içindir ve mekruhluk hükmünü ifade eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salatü vesselam)'in kuru hurmayı kontrol etmesi ise kurtlu olması muhtemel olan eski kuru hur* maya aittir. Bu kontrol ise bunun caizliğini ifade eder, diye bilgi ver* iniştir,[96]

43- Tereyağı İle Kuru Hurma (yı Yemek) Bâbt

3334) "... Sülemli Büsr'ün iki oğlu (Abdullah ve Atiyye) (Radtyaliâkü anhümyden; Şöyle demişlerdir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bize geldi Biz O'nun altına saçaklı bir yaygıyı güzelce serdik. O da üzerinde oturdu. Sonra Allah (Azze ve Celle) Ona bizim evimizde vahiy indirdi Ve biz O'na tereyağı ile kuru hurma ikram ettik. O, tereyağı severdi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .[97]

İzahı

, Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Oradaki rivayette, vahiy'in inişiyle ilgili cümle yoktur. Hadisin son kısmı ise meâ-len şöyledir: "O, tereyağı ve kuru hurmayı severdi"
Hadîs, tereyağı ve kuru hurmayı beraber yemenin müstehablığı-na delâlet eder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), severdi. O'nun sevdiğini sevmek şüphesiz bir ibâdettir.
E 1-M ü n z i r i'nin beyânına göre B ü s r (Radıyaüâhü anh) 'm oğullarının isimleri Abdullah ve Atiyye 'dir.[98]

44- Elenmîş Undan Yapılmış Arı Beyaz Ekmek (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3334) "... Ebû Hazım (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh) 'a:
Sen elenmiş undan yapılma an beyaz ekmek gördün mü? dîye sordum. Sehl:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar ben elenmiş undan mamul arı, beyaz ekmek görmedim, diye cevab verdi. Beni Peki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken sa-hâbîlerin un elekleri var mıydı? diye sordum. Sehl
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar ben hiç bir un eleğini görmedim, dedi. Ben:
O halde siz arpa ununu elenmemiş olarak nasıl yiyiyordunuz? diye sordum. Sehl *.
Evet biz (değirmende öğütülen arpa) ununu (kabuğu gitsin diye) üflerdik. Böylece un (kabuğun) dan uçan kısım uçardı. Kalan (kabuklar)! da su ile yumuşatıp yoğururduk, dedi'..."
Not: Zevald'de şöyle denilmiştir: Bunun »enedi tahttı olup r&vlleri güvenilir zâtlardır.

3336) "... Ümmü Eymen (Bereke) (Radtyallâhü ûnAâJ'dan rivayet edildiğine göre:

Kendisi bir defa, bir mikdar un elemiş ve elediği unu Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için ekmek yapmak istemiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu, nedir? diye sormuş. Ümmü Eymen de ı
Bu, memleketimizde yaptığımız bir yiyecektir. Ben bundan senin için bir ekmek yapmayı arzuladım, demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
Bunu (yâni elekle ayırdığın kabuklu kısmı) şuna (yâni elemiş olduğun una) geri çevir (yâni karıştır), sonra yoğur, buyurmuştur."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Ümmü Eymen'in musannif (İbn-i Mâceh) yanında yalnız bu hadisi ve Cenâiz kitabında rivayet ettiği bir hadisi (ki 1635. hadîstir) vardır. Kütüb-i Sitte*nin kalanlarında Ümmü Ey. men (R.A.)'nın hiç bir hadisi yoktur.

3337) "... Eues bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlıülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'a kavuşana kadar elenmiş undan mamul arı, beyaz bir ekmeği gözlerinden biri ile (de) görmedi"[99]
İzahı

Ebû Hazım (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden olmakla beraber, Buhârî, Tirmizî ve Nesâi de bunun bir benzerini rivayet etmiştir. B u h â r İ' nin Atıma kitabının "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve sahâbîlerinin yemiş oldukları yemek" başlığı altında açtığı bâbta rivayet ettiği Ebû H â -z i m (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin meali müellifimizin rivâyetin-deki meale çok benzediği için onu buraya aktarmaya gerek görmüyo-
Ommü E y m e n (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi Zevâid ne-vindendir. Zevâid yazarı Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bu hâtûnun hiç bir hadisinin bulunmadığını ifâde etmiş olup, durum notta belirtilmiştir. Fakat müellifimizin süneninin elde mevcut son baskısını tetkikten geçiren Muhammed Fuad AbdulbakÎ bu hâtûnun sünenimizdeki 1635 nolu hadîsinin Müslim tarafından da Sahâbîlerin Faziletleri kitabının 18. babında, bu hâtûnun faziletleri meyânında rivayet edildiğini tesbit etmiştir.
Bu bâbta geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Huvvarâ: Bu kelime Tahvîr kökünden alınmadır. TahvÎr bir şeyi beyazlatmak demektir. En-Nihâye'de: Huvvârâ ekmek, defalarca elenmiş undan mamul ekmektir, diye tarif yapılmıştır. El-Hâfız da: Huvvârâ un, arı ve beyaz undur, der.
Nakî de elenmiş hâlis undan yapılan ekmek mânâsında kullanılmıştır. Bu kelimenin lügat mânâsı, pak, an ve teiniz demektir.
Munhuli Un eleği mânâsına kullanılmıştır. Menâhil ise bunun çoğuludur. *
Tesriye t Su ile yumuşatmak demektir
Bu bâbtaki hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbilerinin nasıl sâde bir hayat yaşadıklarını ifâde eder.
Ümmü E y m e n' in hâl tercemesi 1635. hadîs bölümünde dip notu olarak geçti.[100]

45- Yufka Ekmek (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3338) "... Atâ (bin EM Müslim el-Hurâsânî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bir ara) kavmini, yâni bir köyü ziyaret etmiş (râvî demiş ki: Sanırım Yünâ köyünü dedi). Köy halkı Ebû Hüreyre'ye evvelkilerin yufka ekmeklerinden birini getirmişler. Bunun üzerine Ebû Hüreyre ağlamış ve s Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu (nevi) ekmeği gözüyle hiç görmedi, demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Atâ var. Onun adı Osman bin Atâ bin EbÎ Müslim el-Hurasanl'dir. zayıf bir ravidir.

3339) "... Katâde (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz, Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'in yanma giderdik. (îshâk, kendi rivayetinde: "Ve Enes'in ekmek pişiricisi ayakta — hizmet ediyor— idi", dedi. Dârimi de kendi rivayetinde: "Ve Enes'in yemek masası konulmuş (veya yemeği) oluyordu" dedi.) Enes bir gün (bize) dedi ki:
(Buyurunuz, yemek) Yeyiniz. Ben Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah'a kavuşana kadar ne yufka ekmek ne de kebab edilmiş bir kuzuyu gördüğünü bilmiyorum, dedi.[101]

İzahi

İlk hadis Zevaid nevindendir. İkinci hadisi Buhâri de rivayet etmiştir. Rakîk ve Rukak: İyice açılmış ince ekmek demektir ki buna yufka ekmek denir.
Huvân ve Hıvân: Yemek masası, yüksekçe kurulan sofra mânâsına gelir. Bununla ilgili bilgi 3292 ve 3293. hadisler bölümünde geçti.
Semıyt: Kebab edilmiş mânâsına gelir. Bununla ilgili gerekli bilgi 3309. hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.
Bu bâbm ilk hadîsini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) '-den rivayet eden Atâ bin Ebî Müslim el-Hurâsânî, Ş â m' da ikâmet eden tabiî ilim adamlanndandır. Ebü'd-Der-dâ, Muâz ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) 'den mürsel rivayetlerde bulunmuştur. Başka zâtlardan da rivayetleri vardır. Kendisinden de İbn-i Cüreyc, EvzâÎ, Mâlik, Şu'be ve Hammâd bin Seleme rivayet etmişlerdir. Abdurrahmân bin Yezîd, onun geceyi ibâdetle ihya etmeye devam ettiğini söylemiştir. tbn-îMuin ve Ebû Hatim onun sıka, yâni güvenilir zât olduğunu söylemişlerdir. Oğlu Osman'ın dediğine göre hicretin 135. yılı 85 yaşında iken vefat etmiştir. Müslim ve sünen sahihleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[102]

46- Fâlûzec (Yâni. Bal Helvası) Bâbl

3340) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir: ^
Fâlûzec (yâni bal helvasın)ı ilk İşitmemiz şöyle oldu: Cibril
(Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
Senin ümmetine memleketler fethedilecek ve onların üzerine dünyalıktan (yâni bolluk) öyle akıtılacak ki onlar muhakkak fâlûzec yiyeceklerdir, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Fâlûzec nedir? diye sormuş. Cibril (Aleyhisselâm) : Yağ ve balı beraber karıştırırlar (helva yaparlar), demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu sebeble hıçkırarak ağlamıştır."
Not: Ed-Dümeyri; Îbnül-Cevzî demiş kî: Bu hadis mevzudur, batıktır, aslı yoktur, diye bilgi vermiştir. Zevâid'de de şöyle denmiştir: Bunun senedinde Osman bir Yahya var. Ben aleyhinde bir şey bilmiyorum. BâvÎ Muhammed bin Tak ha'yı da tanımıyorum. RâvI Abdülvahh&b hakkında da Ebû Dâvûd : Bu adam, hadis uydurur, demiştir. El-H&kün de: Bu adam, mevzu bir takım hadisler rivayet etmiştir, der.[103]

47- Yağlanmış Ekmek Babı

3341) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün :
Keşke, esmer buğdaydan yapılmış yağh bir beyaz ekmek yanımızda bulunsaydı da yeseydik, buyurdu. Ensâr'dan bir adam da bu buyruğu işitip anılan ekmeği yaptı ve O*na getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aelyhi ve Sellem) :
(Ekmeğe karıştırdığın) bu yağ hangi nevi kabta idi? diye sordu. Adam t
Büyük bir kelerin derisinden mamul bir tulukta İdi, dedi. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Onu yemekten İmtina etti (yani yemedi)."[104]

İzahı

Bu hadisi E b û D â v û d da rivayet ederek, münker bir hadis olduğunu söylemiştir.
Ukke t Yağın muhafaza edildiği kab manasınadır. Tuluk manasına da gelir.
MÜlebbeka i İyice karıştırılmış şey manasınadır. Asıl manası ise yumuşatılmış şey demektir.
Dabb t Büyük keler manasınadır.

Semra t Esmer demektir. Semra buğday sözcüğü, hafifçe siyaha kaçan buğday mânâsına yorumlandığı gibi kavurulmuş buğday, mânâsına da yorumlanmıştır. Bâzıları ise bunu buğday mânâsına yorumlamışlardır.
Ebû Davud'un rivayetinde; ifâdesi vardır. Yâni, yağ ve sütün karıştırılmış olduğu beyaz ekmek.
T ı y b i: Bu hadis Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in prensip ve âdetine muhaliftir. Çünkü O, böyle bir temennide bulunmazdı. Bu nedenledir ki Ebû Dâvûd, bu hadîsin münker olduğunu belirtmiştir, der.
Münker hadîs, aşın derecede yanlışlık eden, veya çok gaflet eden ya da fâsıklığı açık olan kimsenin rivayet ettiği hadîs demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yağın muhafaza edildiği kabın nevini sormasının sebebi, yağdan hoş olmayan bir koku duyması olabilir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yağın, büyük kelerin derisinden mamul tulukta muhafaza edildiğini anlayınca bu yağla yağlanmış ekmeği yemekten imtina etmiştir. T ı y b İ bu mesele ile ilgili olarak: Bunun sebebi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in büyük kelerden tiksinmesidir. O'nun kavminin bulunduğu bölgede bu hayvan bulunmadığı için Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve'c-selâm) tabiatı itibariyle bunun etinden hoşlanmazdı. Hâli d'in hadisi de bu durumu aydınlatıcıdır. Yoksa büyük kelerin derisinin necisliği ve pisliği nedeniyle değildir. Çünkü eğer necis ve pis sayıl-saydi, Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o ekmeğin atılmasını ve yenilmemesini emredecekti, der. Büyük kelerin, eti yenen hayvanlardan olup olmadığı konusu Av kitabının 16. babında rivayet edilen 3238-3242. hadîslerin izahı bölümünde işlenmiştir. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.

3342) "..- Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Anam) Ümmü S ü ley m (bint-i Milhân) — bir gün — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir ekmek yaptı ve ekmeğe biraz yağ koydu. Sonra (bana) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e git de davet et, dedi. Enes demiş ki:
Ben de O'nun yanına vardım ve: Anam seni çağırıyor, dedim. Enes demiştir ki:
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayağa kalktı ve yanında olan sahâbilere:
(Siz de) kalkınız, buyurdu. Enes demiş ki:
Ben onlardan önce ananım yanma vardım ve (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yanmdakilerin gelmekte olduklarını) ona haber verdim. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anamın evine) geldi. (Sahâbîler de evin dışında beklediler). Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anama) :
Yaptığın (yemeğ)i getir, buyurdu. Anamı
Ben yemeği yalnız senin için (yâni az) yaptım, dedi. Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anama) :
Yaptığını getir, buyurdu. (Anam yaptığı ekmeği getirdi). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Yâ Enes! Sen (sahâbileri) onar kişilik grublar hâlinde (sırayla) yanıma dahil et (y^ni eve al) buyurdu. Ben de (sahâbîleri) onar kisilik hâlinde O'nun yanma almaya başladım. Hepsi doyasıya yediler. Sahâbîler seksen kişi idi."[105]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buhâri, Müslim, Tirmizi ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesini ifâde eder.
Sahâbilerin onar kişilik grublar hâlinde içeri alınması ve hepsinin beraber alınmaması sebebi evin müsâid olmayışı ve sofranın ancak on kişilik cemaatı alabilmesidir.[106]

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1. Yağlı ekmek yemek meşrudur.
2. Davetlilere sunulan yemek, davet edenin mâlî durumuna göre ayarlanır. Yemeğin davetlilerin şan ve şerefine göre hazırlanması şart değildir.
3. Davet edilen zât, ev sahibinin rızâsı olduğu kanâatında olduğu zaman başka bir kimseyi beraberinde götürebilir.
Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ) 'nın hâl tercemesi 600. hadisin izahı bölümünde verilmiştir.[107]

46- Buğday Ekmeği Babı

3343) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, Allah'ın Peygamber'i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Allah (Azze ve Celle) vefat ettirinceye kadar buğday ekmeğini üç gün üst üste doyunca yememiştir."

3344) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dân; Şöyle demiştir:
Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ev halkı Medîne-i Münevvere'ye geldikleri zamandan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar üç gece üst üste buğday ekmeğinden karınlarım doyurmamışlardır."[108]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nuı hadîsini Buhârî ve Müslim de rivayet etmiştir.
E1 - H â f ı z, el-Fetih'te: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve ev halkının genellikle karınlarını doyurmamaları sebebi, yanlarındaki gıda maddesinin azlığı ve bulduklarını pek yemeyip fakirlere tercihen vermeleri idi, demiştir.[109]

49- Arpa Ekmeği Babı

3345) "... Âişe (Radtyallâhü û«Aâ)'dan; Şöyle demiştir: (And olsun ki) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiğinde benim evimde bana ait bir rafta bulunan bir parça arpadan başka, karaciğeri! bîr canlının yiyeceği hiç bir şey yoktu. Bir sür» (Allah'ın bereketiyle) ondan yedim. Sonra arpamı ölçtüm. Bunun üzerine bitti."[110]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Şatr ı Bir parça manasınadır. Bâzıları bunu yarım Vesk, yâni yaklaşık 100 kg, olarak yorumlamışlardır.
Sindi' nin beyânına göre Ibn-i Battal şöyle demiştir:
' A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanında bulunan arpa ölçülme-mişti. A i ş e (Radıyallâhü anhâ), arpanın ne kadar olduğunu bilmek için ölçtü. Henüz ölçmemiş iken az olduğunu sandığı için hemen biteceğini sanıyordu. Bu nedenle sandığı gibi çabuk bitmedi ve bir süre onu idare etti. Âişe (Radıyallâhü anhâ) bilâhare ölçünce ne kadar zaman idare edeceğini tahmin etti ve tahmin edilen süre bitiminde arpa bitti.
El-Kadı da: Bu hadis, ne kadar olduğu bilinmeyen erzakın daha bereketli olduğuna delâlet eder. "Zahirenizi ölçün ki sizin İçin bereketli olsun" mealindeki hadise gelince, âlimler; Bundan maksad günlük nafakayı ölçerek zahireden çıkarmaktır. Ancak kalan zahireyi ölçmemek gerekir. Günlük nafakayı ölçerek çıkarmanın faydası ise ihtiyaçtan fazla veya eksik çıkarmamaktır, demişlerdir.

3346) "... Âişe (Radtyallâhü ö«Aû>'dan; Şöyle demiştir: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar, O'nun ev halkı arpa ekmeğini doyunca yemediler."

3347) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve aile ferdleri üst üste bir kaç gece aç olarak gecelerdi, akşam yemeği bulamazlardı. Genellikle yedikleri ekmek de arpa ekmeğiydi.'1

3348) '... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yün elbise giydi ve yamalı papuç giydi. Enes şunu da söylemiştir: ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî beşi1 yedi ve sert elbise giydi.
(Enes'in râvisi) el-Hasan'a: Beşi1 nedir? diye sorulmuş. O da (Beşi*), arpanın iri (öğütülmüş) olanıdır. O, bunu ancak bir yudum su ile yutabilir idi" demiştir.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü Nuh bin Zekvân'ın zayıflığı hususunda ittifak vardır. Ebû Abdillah el-Hâkim : O, el-Hasaa'-dan her mudal badis rivayet eder, demiştir.[111]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Buhârî, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. Onun, ikinci hadîsinin benzerini B u h â rî ile M ü s 1 i m' de rivayet etmişlerdir.
Oralardaki rivayetlerde; t>*»u£. '&£_ — "Ard arda iyi gün" ilâvesi vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ev halkı iki gün ard arda doyunca arpa ekmeği yememişlerdir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyaîlâhü anh) 'in hadisi ise Zevâid nevindendir. Bu bâbta rivayet edilen hadisler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile aile ferdlerinin nasıl mütevazı ve sâde hayat yaşadıklarını açık biçimde göstermektedir.[112]

50- Yemekte İktisad Etmek (Yâni Az Yemek) Ve Doyasıya Yemenin Mekruhluğu Babı

3349) "... Mıkdâm bin Madîkerib (Radtyalîâhü onA/den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim: Âdem oğlu karın (yâni mide)den daha şer (fena) bir kab doldurmamıştır. Âdem oğluna, belini doğrultan bir kaç lokma yeter. Eğer Âdem oğluna nefsi galebe çalarsa, kanun (yâni midenin) üçte biri yiyecek, üçte biri içecek ve üçte biri de nefes içindir."

3350) "... İbn-i Ömer (Radtyalîâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Bir defa bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında (tokluğundan dolayı) geğirdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
Geğirtini bizden uzaklaştır. Çünkü şüphesiz, kıyamet günü açlığı en vzun olanınız, dünya hayatında en çok tok olanınızdır, buyurdu."

3351) "... Atîyye bin Âmir el-Cühenî (Radtyallâkü enh)'den; Şöyle demiştir :
Selmân (Radıyallâhü anh) den, yediği yemekten biraz daha yemesi için israr edilirken şunu işittim:
(Yediğim mikdar) bana yeter. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
Dünyada nisanların en çok doyasıya yiyeni kıyamet günü açlığı en uzun olanıdır/*
Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Sald bin Muhammed el-Verrak es-Sakafi bulunur. Âlimler onu zayıf saymıştır. îbn-i Hibbân ve Hâkim de (mu sıka, güvenilir saymışlardır.[113]

İzahı

M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Tirmizî, Ah-med, Hâkim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadiste insanın karnı, yâni midesi en şer kab olarak vasıflandırılmıştır. Çünkü, mideyi tıkabasa doldurmak sağlığı bozduğu gibi dinî yaşantıyı da bozar. Sağlıklı olmayan kimsenin dini görevlerini düzenli biçimde yerine getirmesinin güçlüğü bilinmektedir. Aynca midenin doldurulması gaflet, tenbellik, rehavet ve ağırlığa sebebiyet verir. Bunun da dîni açıdan sakıncalı oluşu malumdur.
Tuhfe yazan: 'Midenin üçte birini yemeğe, üçte birini su ve benzeri meşrubata ayırmak ve üçte birini de rahat nefes alma için boş bırakmak, en normal olanıdır ve tercih edilmelidir, dedikten sonra: T ı y b î şöyle demiştir, der: Hak ve vâcib olan beslenme, Allah'a kulluk edebilmek için beli doğrultacak kadar yemek almaktır. Bir kimse bununla yetinmezse, hadiste beyân edilen ölçü dâhilinde yemek yemelidir ve bu ölçüyü kaçırmamalıdır."
Sindi1 nin beyânına göre Gazali bu hadîsi bir tabib filozofa anlatmış. Tabib filozof şöyle demiştir: Az yemek hakkında bundan daha yüce bir söz işitmedim ve buna hayran kaldım. Allah'a and olsun ki, bu söz çok hikmetlidir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i 2 i ve Beyhakî de rivayet etmiştir. Bu hadiste geçen "Cüşâ" geğirti manasınadır. Geğirti tokluktan dolayı olursa, mekruhtur, iyi bir şey değildir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, karşı çıktığı ve kerih gördüğü geğirti bu neviden olanıdır. Hastalık ve mîde rahatsızlığı dolayısıyla olan geğirti hadîsin şümulüne dâhil değildir.
Bu bâbtaki hadîsler tıka basa yemenin fenalığına ve az yemenin faziletine delâlet eder.
M i k d â m (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 442. hadis bölümünde geçti.
Selmân'ın râvisi A t i y y e bin Âm ir el-Cühe-n î' nin yalnız bu hadisi vardır. Kütüb-i Sitte yazarlarından yalnız müellifimiz onun hadîsini rivayet etmiştir. Râvîsi de Z e y d bin V e h b' tir. İbn-i Hibbân onun sıka olduğunu söylemiştir.[114]

51- İştiha Ettiğin (Yâni Canının Çektiği) Her Şeyi Yemek Bir Nevî İsraftır, Babı

3352) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Senin İştiha ettiğin her şeyi yemen israftandır.»**
Not: ZevaİD'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Nûh bin Zekvan'ın zayıflığı hususunda ittifak edilmiştir. Ed-Dürneyri: Bu hadîs onun münker hadîslerindendir, demiştir.[115]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi B e y h a k i de .rivayet etmiştir. Mü'min bir kimse canının çektiği her şeyi yememeli ve nefsine hâkim olmalıdır. Hadis, müminin şanının,- nefsine muhalefetle bâzı arzularına karşı çıkmak olduğuna işaret eder. Kişinin canının çektiği her şeyi yemesi sağlığına zarar verebilir. Sağlığı korumak da bir görevdir.[116]

52- Yemeği Atmanın Yaşarlığı Babı

3353) "... Âişe (Radtyattâhü anhâ)'d&n; Şöyle demiştir:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eve girdi de yere atılmış bir ekmek parçası gördü. Onu yerden alıp sildikten sonra yedi ve: Yâ Âişe, değerli şeye saygı göster. Çünkü ekmek parçası hangi kavimden nefret etmiş (kaçmış) ise katiyyen bir daha onlara dönmemiştir, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-Velld bin Muhaınmed zayıftır. Sindi de : ed-Dümeyri'nin bu râvlnin hadîs uydurmakla itham edildiğini söylediğini nakletmiştir.[117]

53- Açlıktan (Allah'a) Sığınma Babı

3354) Cı... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anky&tn rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ediyordu:
«Aİlahım, ben açlıktan şüphesiz sana sığınırım. Çünkü açlık, gerçekten ne fena yatak arkadaşıdır. Hiyânetten de sana sığınıyorum. Çünkü şüphesiz hıyanet, çok kötü iç duygudur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Leys bin Ebl Selim bu lunur. Bu ravl zayıftır.[118]

İzahı

Bu hadis, notta belirtildiği gibi Zevâid nevilidendir. Hadîste geçen "Daci" yatak arkadaşı manasınadır. Açlık, insanı din ve dünya ile ilgili görevlerden geri bırakır, zihinleri karıştırır, bâtıl ve bozuk bir takım fikirlere sürükler, hattâ kötü yollara bile sevkedebilir. Bu ve benzeri tehlikeler nedeniyle açlıktan Allah'a sığınmak gerekir.
Bitâne: Elbise astan manasınadır. Asıl mânâ bu olmakla beraber sırdaş, gizli tutulan şey ve iç mânâlarına da gelir. Hıyanet içte beslenen bir duygu olduğu için buna bitâne denmiştir. Hıyanet, dinimize göre büyük günahlardandır ve zararları pek çoktur. Bu hastalıktan da Allah'a sığınmak lüzumludur.[119]

54- Akşam Yemeğini Bırakmak Babı

3355) «... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir avuç kuru hurma İle de olsa aksam yemeğini terketmeyiniz. Çünkü bunu bırakmak (insanı) ihtiyarlatır (Yâni zayıflatır).
Not: Zevaid'de şöyle denmiştir: Bunun senedinde İbrahim bin Abdisselâm bulunur. Bu r&vi zayıftır. Tirmizi de bu hadisi Enes (RA.Vden rivayet ederek, mttnker bir hadîs olduğunu söylemiştir.[120]

55- Misafir Edinme Babı

3356) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Resûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Hayır, misafir kabul edilen eve bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde CÜbâre ve kesir bulunur, Bu iki râvl zayıftır.

3357) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Hayır, içinde yemek yenen eve, bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cübâre var. Bu râvî zayıftır. Ayrıca senedde «Abdurrahman bin Nehşel» ifâdesi yanlıştır. Doğrusu şöyledir :

3358) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Adamın, misafiri ile beraber evin kapısına kadar çıkması (yâni uğurlaması) şüphesiz sünnettendir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ali bin ürve bulunur. Bu râvi, terkedilmiş zayıflardan biridir. İbn-i Hibbân, bunun hadis uydurduğunu so> lemistir.[121]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Zevâid nevindendir. Notta belirtildiği gibi senedleri zayıftır.
İlk iki hadîste misafir kabul edilen eve hayır ve sevabın çok hızlı olarak girdiğine işaret edilmektedir. Hayrın hızının tasviri için de bıçağın deve hörgücüne ulaşması hızı örnek alınmıştır. Sebebi şudur: Araplar misafir için deve boğazladıkları zaman önce hörgüç kısmım keserler. Çünkü hörgüç etini çok severler ve bundan misafire ikramda bulunmak için acele ederler. îşte onlar hörgüç kısmını henüz kesmemiş iken bu ikramlarının karşılığı olarak hayır ve sevab hemen eve girip ev halkına ulaşır.
Son hadîste de misafiri kapıya kadar uğurlamanın fazileti beyân edilip böyle davranmanın sünnet olduğu bildirilmektedir. Hadisteki sünnet, mendubluk mânâsına yorumlanabilir. Bir de misafirperver kimselerin izledikleri yol ve uygulanan güzel prensip mânâsına da yorumlanabilir.[122]

56- Misafir. Münker (Yâni Meşru Olmayan) Bir Şey Gördüğü Zaman Geri Döner, Babı

3359) "... Âli (bin Ebî TâlİB) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir gün) bir yemek yapıp Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i davet ettim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Fakat evde resimler görünce geri gitti."

3360) "... Sefine Ebû Abdirrahmân (Radtyallâhü fl»A)'den rivayet edil-diğine göre:
Bİr adam bir yemek yapıp Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhVın evine göndermiş, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) da: Keşke Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İ davet edip O da bizimle beraber yiyerdi, demiş ve bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i davet etmişler. Resûl-i Ekrem de gelmiş ve elini kapının iki tarafında ağaçların üstüne koymuş. Sonra (içeri gireceği sırada) odanın bir kenarında desenli bir örtü görüp geri gitmiş. Bunun üzerine Fâtıma, Alî'ye:
Yetiş de, Seni geri çeviren nedir? Yâ Resûlallah, diye sor, demiş.
(Ali de yetişip sormuş ve) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Müzevvak (yâni nakışlarla süslü) bir eve girmek benim için yoktur (yâni giremem), buyurmuştur."[123]

İzahı

Bu babın ilk hadisinin Kütüb-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivayet edildiğini tesbit edemedim. Bu hadiste geçen Tasâvîr kelimesi Tasvir'in çoğuludur, suretler manasınadır. Suret, resim demektir. Bu hadis evde resim bulundurmanın caiz olmadığına delâlet eder. Bir canimin boy resminin açık ve yüksekçe yere asılı bulunduğu eve meleklerin girmediği hususunda rivayet olunan hadisler sünenimizin libas kitabının 44. babında gelecektir. Konu ile ilgili gerekli bilgi orada inşâallah verilecektir. Oradaki hadîsler 3649 * 3652 noludur.[124]

Hadîsten Çıkan Hüküm Şudur:

Bir müslümanın davet edildiği evde bir canlının yaşayabilir biçimdeki boy resmi asılı durumda bulunursa davetli kişi oraya girmemelidir.
Bu babın ikinci hadisini Ebü Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmiştir.
Bu hadiste geçen Idâde kapının kenarında dikili ağaç demektir. Yâni kapıyı tutturmak için sağ ve solunda bulunan iki ağaç parçasına verilen isimdir.
Kiram t Örtü olarak kullanılan desenli ve nakışlı yünden mamul perdedir, çeşitli renklerden pamuk ipliği ile işlenir. El-Mısbâh isimli lügat kitabında, Kirâm: İnce örtüdür. Bâzılarına göre çizgili ve nakışlı ince örtüdür, diye tarif edilmiştir. Müzevvak = Nakışlarla süslenen, demektir.
Hadisin baş kjsmında,bulunan; yi ^jUsl %-j jl cümlesinin zahirine göre bir adam A 1 i' yi misafir etmiş. Ebû Davud'un süneninin bâzı nüshaları da böyledir. Diğer bâzı nüshalarında ise;
j\ ifâdesi kullanılmıştır. Bu rivayetin zahirine göre ise bir adam A 1 i' ye misafir olmuştur.
T ı y b î ilk rivayet şeklini şöyle yorumlamıştır: Yâni adam yemek yapıp A 1 i" ye göndermiştir. Yoksa zan edildiği gibi adam A 1 i * yi kendi evine davet etmemiştir.
Kanımca T ı y b i' nin böyle yorum yapmasının sebebi hadîsin devamında gelen F â t ı m a (Radıyallâhü anhâj'ya âit sözlerdir. Onun sözleri

Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in onun evine geldiğini de ifâde eder.
EI-Mirkat'ta belirtildiği gibi bu hadis, bir münker'in yâni e^yri meşru durumun bulunduğu davete icabet edilmeyeceğine delâlet eder.
E 1 - H â f ı z da, el-Fetih'te: Bir evde bir münkerin, yâni gayri meşru durumun bulunmasının, o eve girmesine dinen engel olduğu, bu hadîsten anlaşılır, demiştir.
Ibn-i Battal da bu konuda şöyle der:
Allah ve Resulünün yasakladığı bir durumun bulunduğu bir davete icabet etmek caiz değildir, hadîs bunu ifâde eder. Çünkü böyle bir davete icabet etmek böyle bir duruma rızâ göstermek anlamını taşır. İ b n - i Battal daha sonra mesele ile ilgili mütekaddim, yâni ilk âlimlerin mezheblerini açıklar ki, bunun özeti şudur: Davet edilen kişi davet edildiği yerdeki haram durumu giderirse, oraya gitmesinde bir sakınca yoktur. Şayet gidermeye gücü yetmezse geri döner.
Hanefî mezhebine mensub el-Hidâye sahibi de: Bir kimse davet edildiği yere gittikten sonra orada münker, yâni Allah ve Resulünün yasakladığı bir durum meydana gelirse, davet edilen zât, örnek edinilecek bir önder ise ve durttt^lmÜdaİHüe edip gidermeye gücü yetmezse, orayı derhal terk etmelidir. Çünkü öyle mecliste dine leke sürülmüş olur ve bir günah kapısı açılmış olur. Şayet davet edilen kişi örnek ve önder durumunda değil ise oturmuş iken artık yemeği yeyip öyle çıkmalıdır. Fakat davet edilen bir kimse henüz davet edildiği yere girmemiş iken orada münker bir durumun olduğunu sezerse örnek olsun veya olmasın geri dönmelidir, der.[125]

57- (Yemektf.) Yağ İle Eti Birleştirmek Babı

3361) "... İbn-i Ömer (Abdullah) (RadtyaUâhü anfıümâyâan rivayet '" ¦ göre:
Bir gün kendisi sofrası üstünde (yemekte) iken (babası) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) onun yanma giriyor. Abdullah sofranın baş kısmında (babası) Ömer için yer açıyor. Ömer de: Bismillah diyerek elini vurup bir lokma alıyor. Sonra diğer bir lokma ile ikiliyor, (yâni ikinci bir lokmayı alıyor). Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) :
Ben bir yağ tadım cidden buluyorum. Bu, et yağı (tadı) değildir, deyince Abdullah (Radıyallâhü anh) :
Ey mü'minlerin emîri (halifesi), ben çarşıya çıkıp satınalayım diye semiz et aradım. Fakat bunu pahalı bulunca bir dirhem ile zayıf et aldım ve üstüne bir dirhemlik yağ koydum. Böylece aile ferdleri-min kemiklerden yararlanmasını istedim, diyor. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında et ve yağ birleştiği her zaman O. mutlaka birini yemiş, diğerini de sadaka etmiş (ikisini yediği katiyen vâki olmamıştır), diyor. Abdullah (Radıyallâhü anh):
Yâ mü'minlerin emîr'i (bu defa) al. Bundan sonra et ve yağ benim yanımda birleştiğinde mutlaka bunu yapacağım (yâni birisini yeyip diğerini sadaka edeceğim), diyor. Fakat Ömer (Radıyallâhü anh):
Ben yapacak değilim (Yâni bu yemeği yemem), diyor."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Bu senedde Yahya bin Abdirrahman bin Ubeyd bulunur.[126]

58- Kim Bir Yemek Pişirirse Suyunu Çoğaltsın, Babı

3362) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre; Pey-gamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir çorba yapbğın zaman suyunu çoğalt ve çorbandan bir avucu-nu komşularına ver,» buyurmuştur."[127]

İzahı

Bu hadisin benzerini Tirmizi, Nesâi ve îbn-i Hib-b â n da rivayet etmişlerdir. T i r m i z i' nin rivayet ettiği hadisin ilk fıkrası başka bir talimat mahiyetindedir. İkinci fıkrada meâ-len; «Sen et veya başka bir şey pişirdiğin zaman suyunu çoğalt (yâni bol sulu yap) ve ondan bir avucu komşuna ver» buyurulmaktadır. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadîs, İslâm dininin sosyal yardımlaşmaya ve dayanışmaya verdiği önem için bir örnek mahiyetindedir.[128]

59- Sarmısak, Soğan ve Pırasayı Yemek Bâb1

3363) "... Ma'dftn bin Ebf Talha el-Ya'merî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ömer bin el-Hattâb (Hadıyallâhü anh), Cuma günü hutbe okumak üzere ayağa kalktı. Allah'a harad ve sena ettikten sonra şöyle
Ey insanlar! Siz, benim ancak habis (yâni hoşlanılmaz) sandığım şu sarımsak ve soğan (denilen) iki yeşilliği gerçekten yiyiyorsunuz. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (mes-cid'de) kendisinden mezkûr yeşillik kokusu hâsıl olan adam görürdüm. (Böylesi mescid'den uzaklaştırılarak) Bakî tarafına çıkarılıncaya kadar elinden tutuluyor (götürülüyor) du. Şu halde, kim bunları behemehal yiyecek olursa pişirmek suretiyle kokusunu gidermesi gerekir."

3364) "... (Ebû Eyyûb-î Ensârî'nin zevcesi) Ümmii Eyyûb (RadtyaUâhü mâyd; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, içinde (soğan, sarımsak, pırasa gibi) bazı (kerih kokulu) yeşillikler bulunan bir yemek yaptım. Fakat O, (bundan) yemedi ve:
•Ben arkadaşım (Cebrail AleyhisselâmJa eziyet etmekten hoşlanmam.» buyurdu."

3365) "... Câbir (RadtyaUâhü anhyâen rivayet edildiğine göre: Birkaç adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gelmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlardan prasa kokusu duymuş ve:
«Ben siz (müslümanlar) ı (fena kokulu) bu yeşillikten men etmiş olmadım mı? Şüphesiz insanların rahatsız olduğu şeylerden melekler de rahatsızlanır.*"[129]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Sünenimizin 1014 numarasında bu hadîsin aynısı geçmiştir. Orada hadisin izahı ile ilgili bilgiler ve soğan, sarmısak, prasa gibi hoşlanılmayan kokulu gıda maddelerini yemenin hükmü hakkındaki ilmî görüşler açıklanmıştır. Oraya bakılmalıdır.
O m m ü E yy û b (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Tirmi-zi, îbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin benzerini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Sum: Sarımsak, Basal t Soğan ve Kürras, pırasa demektir. Şecere» Ağaç manasınadır. Hadîslerde anılan sebzelere Şecere denmiştir. Hadislerde bunlara Habis denmiştir. Çünkü kokuları fenadır. Ha-bîs kelimesinin asıl mânâsı ise Nevevi' nin naklen beyânı gibi; hoşlanılmayan söz, fiil, hareket, mal, şahıs, yiyecek ve içecek hakkında kullanılır. Araplar bu kelimeyi bu anlamda kullanırlar.
Baki: Medîne-i Münevvere mezarlığıdır. Bukûl i Bakl'ın çoğuludur. Baki, yeşillik demektir. Bu itibarla sebzelere de bakıl denilir.
Ümmü Eyyûb (Radıyallâhü anh) Kays bin Sa'd bin İmrii'l-Kays'ın kızı olup Ebû Eyyûb el-En-s & r i (Radıyallâhü anh) 'in eşidir. Ensâr-i Kirâm'ın H a z r e c kabîlesindendir. Bu hadîsi vardır. TirmizÎ, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. Râvîsi Ebû Y e z i d e 1 - M e k k i' dir.[130]
Hulâsa'daki bilgiye göre onun hadisini Ebû D â v û d da rivayet etmiştir. Fakat rastlayamadım. Belki de başka hadisi E b ü D â v û d tarafından rivayet edilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

3366) "... Ükbe bin Âmir el-Cühenî (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbîlerine i «Soğan yemeyiniz» buyurmuş, sonra gizli (yâni alçak sesli) bir kelime "Çiğ" buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehia bulunur. Bu ravi zayıftır. Kavilerden Osman ve el-Müğire lehinde veya aleyhinde konuşanı görmedim.[131]

60- Peynir ve Sâde Yağ Yemek Babı

3367) "... Selmân-i Fârisî (Radtyallâhü anh)'âtn; Şöyle demiçtir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sâde yağ, peynir ve firâ (yâni yabanî eşek veya deriden mamul elbise) hükmü soruldu. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Helâl, Allah'ın, Kitâb'ında (açık veya kapalı olarak) helâlliğini bildirdiği, haram da Allah'ın, Kitâb'ında (açık veya kapalı olarak) haramhğuu bildirdiği şeydir. Kitâb'ın (veya Allah'ın) söz etmediği (yâni helâl veya haram olduğunu belirtmediği) şey de, Allah'ın af iv ettiği (yâni mubah kıldığı) şeylerdendir.»"[132]

İzahı

T i r m i z 1 bu hadisi libâs kitabında "Firâ'ı giymek" başlığı al-tında açtığı bâbta rivayet etmiştir. Hadîsin senedinde bulunan S e y f bin Hârûn Tuhfe'de zayıf olarak tanıtılmıştır. Tirmizl' nnV bir rivayetinde ayni râvi mevcuttur. Diğer bir rivayetinde ise bu râ-vî yoktur. Fakat o rivayette hadîs S e 1 m â n (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Yâni S e 1 m â n' in sözü olarak rivayet olunmuştur. Hâkim de bu hadisi rivayet etmiştir.
Hadisin metninde geçen "Firâ" kelimesi iki mânâya yorumlanmıştır: El-Karl: Bu kelime Ferâ veya Fera'nın çoğuludur, yabani eşek manasınadır. E 1 - K a di demiş ki, bir kavle göre bu kelime Ferv'in çoğuludur. Ferv, deriden mamul elbisedir. T i r m i -z î gibi bâzı hadîsçîlerin bu hadîsi Libâs, yâni elbise bölümünde rivayet etmesi, bu ikinci yorumu teyid eder. Ibn-i M â c e h ise bunu sade yağ ve peynir babında rivayet etmiştir, der. Yâni î b n - i M â c e h ' in bu hadisi Yiyecekler bölümünde rivayet etmesi birinci yorumu teyid eder. Bâzı ilim adamlarımız birinci yorumu, yâni bu kelime ile deriden mamul elbise anlamını tecrid ederek; Sahâbîlerin deriden mamul elbiseyi giymenin hükmünü sormaları sebebine gelince, gayri müslimler murdar hayvan derisini tabaklamadan elbise yapıp giyerlerdi. Sahâbiler onların durumuna düşmekten korkarak bunu sormuşlardır, derler. Hadis âlimlerinin bu hadîsi elbise bölümünde rivayet etmeleri bu görüşü takviye eder, diye bilgi vermiştir.
Hulâsa Ferâ kelimesi ya deriden mamul elbise, ya da yabani eşek manasınadır. Deriden mamul elbiseyi giymekte bir sakınca yoktur. Murdar hayvan derisine gelince, bu tabaklandığı zaman yıkanıp temizlendikten sonra giyilebilir ve başka türlü de kullanılabilir. Bu konu 3609 - 3612 nolu hadîsler bölümünde anlatılacaktır. Yabani eşek etine gelince, bu konu 3193-3196 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Oraya bakılabilir.
Sindi, hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: "Bu hadîsin zahirine göre helâl ve haram hükümleri yalnız Kur'-ân-ı Kerim âyetlerinden çıkar ve helâl veya harama âit hiç bir hüküm hadîsler ile sabit olamaz. Halbuki durum böyle değildir ve;
"Bilmiş olunuz ki bana Kur'an ve onunla beraber onun misli verildi" hadîsine aykırıdır. (Müellifimizin 12. hadisine bakınız). Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bir şeyin haramlığını bildiren hadisleri tutmayıp bu hükmün Kur'ân'da yer almamasını mazeret, gerekçe gösteren kimseleri yermiştir. (Müellifimizin 13 nolu hadisine bakınız)."
Yukarda belirtilen sebeblerle bu hadis zahiri mânâsına göre değildir, şöyle yorumlanması gerekir: "Allah'ın Kur'ân-i Kerim'de helâl veya haram kıldığı şeyler1' ifâdesinden maksad Kur'ân'da açıkça bildirilen hükümler ile konulan genel hükümlerdir,
— "Allah'a itaat ediniz ve Allah'ın Resulüne itaat ediniz" gibi âyetler genel hükümleri ifâde ederler. Durum ve yorum bu olunca; bu hadiste anılan peynir, sâde yağ, yabana eşek veya deriden mamul elbise, Allah'ın, Kitâb'ında helâl kılınmış şeylerden sayılır. Çünkü Resülullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hükümleri beyân buyurmuştur. Kur'ân-ı Kerimin yukardaki âyeti ve benzeri âyetler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e itaat etmeyi emreder. Şu halde bu hükümler Kur'ân ile sabittir. Sâde yağın helâlliği Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri hadisle sabittir. Peynir'in helâlliği da Ebû Davud'un rivayet ettiği hadîsle sabittir.
Yabani eşek eti ve tabaklanan deri ile ilgili hükümler de yukarda numaraları verilen hadislerle sabittir.
Hadis bu şekilde yorumlanınca; sâde yağ ve peynir ile yabani eşek eti veya derinin elbise olarak kullanılması hükümleri Allah'ın söz konusu etmediği hükümlerden sayılmaz. Keza, hadisten maksad anılan bu şeylerin, sözü edilmeyen neviden olduğunu bildirmek değil, maksad, helâl ve haramı tanımak için genel bir kural koymaktır.
Durum bu olunca bu hadîs;
"Allah, şüphesiz size bâzı şeyleri emretmiştir. Siz bunları yerine getiriniz. Bazı şeyleri de size yasaklamıştır. Bunlardan da sakınınız ve katından bir rahmet olarak bâzı şeyler (in helâl veya haramlığın)-dan söz etmemiştir. Artık siz de o şeyleri sormayınız" hadîsine muvafık olur.
Hadis, haramlığı hakkında bir hüküm bulunmayan şeylerde asıl olanın helâllik olduğuna delâlet eder.
Ş e v k â n i de, en-Neyl'de: Helâl ve haram kılma hükümlerinin Kur'ân-ı Kerime inhisar ettiğine delâlet eden bu ve benzeri hadislerden maksad, Kur'an-i Kerim'de bulunan özel hükümler yanında genel hükümler ve işaretler, eşyaların helâllığına veya haramlığına delâlet eder. Maksad şu olabilir.- Hükümlerin çoğu, Kur'an-ı Kerim'de açık veya kapalı biçimde bulunur. "Bana Kur'ân-ı Kerîm ve onunla beraber onun misli verildi" mealindeki sahih hadis bunu gösterir, der.[133]

61- Meyveler Yemek Babı

3368) "... Kuman bin Beşîr (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Tâif'ten bir mlkdar (yaş) üzüm hediye edilmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni çağırarak:
«Şu salkımı al da anana ulaştır» buyurdu. Ben de üzümü anama ulaştırmadan önce yedim. Birkaç gece sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Üzüm salkımı ne oldu, onu anana ulaştırdın mı?» diye sordu. Bende:
Hayır (anama ulaşmadı), dedim. Numân demiş ki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana ğuder (vefasız), dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvlleri sıka, güvenilir zâtlardır. Fakat Peygamber (S.A.V.)'den olan rivayette burada anlatılanın aks! anlatılmaktadır. Şöyle ki: O rivayete göre Nıımân'ın anası Numan'Ia Peygamber (SAV.)'e (yaş) üzüm gönderir. Numân da üzümü Peygamber (S.A,V.)'e ulaştırmadan önce bir mikdarını yer. Sonra üzümü getirince Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onun kulağından tutup ona :
«Yâ Güder» (yâni emânete hıyanetle vefasızlık eden), buyurdu ve: «Kişi sev* beraberdir.» buyurdu.
Olay ihtilaflıdır. İki ayrı olay olması da muhtemeldir.

3369) "... Talha (Radtyallâhü ö»*)'den; Şöyle demiştir: Bir gün ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girdim. Elinde ayva vardı. Buyurdu ki i Bunu al (ye), ey Talha. Çünkü ayva, şüphesiz gönülü rahatlatır."
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdülmelik ez-Zübeyrl bulunur. Bu râvi meçhuldür. EI-MüzzI, el-Etrâfta ve ZehebİI de el-Kaşirte Ebû Satdln d« »ayıf olduğunu söylemişlerdir.[134]

62- Yüzükoyun Yatarak Yemek Ye\Fenin Yasaklığı Babı

3370) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâhü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre :
BesûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .adamın yüzükoyun yatarak yemek yemesini yasaklamıştır.[135]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/5-7.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/7.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/7-8.

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/8-9.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/9.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/9-10.

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/10-12.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/12.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/12-13.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/13-14.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/14-15.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/15-16.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/16-17.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/17-19.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/19-20.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/20-21.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/21-23.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/23-24.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/24-25.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/26-27.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/27.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/27-29.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/29.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/29-30.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/30-31.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/31-32.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/32.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/33-34.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/34.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/34-35.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/35-36.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/36-38.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/38-39.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/39.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/39.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/39-41.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/41.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/42-43.
[39] Hulfts», 415 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/43.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/43-44.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/44.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/45-46.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/46-47.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/47-48.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/48.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/48-50.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/50.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/50.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/50-51.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/51-52.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/52.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/53.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/53.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/54.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/54.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/55.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/56.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/56-57.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/57-59.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/59.
[61] Hulâsa, 59 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/59-60.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/60-61.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/61-62.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/62-63.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/63.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/64-65.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/65-66.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/66.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/66.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/66-67.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/67-68.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/68.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/68-69.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/69.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/69.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/70-71.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/71-72.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/72-73.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/73.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/74.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/74-75.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/75-76.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/76.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/76-77.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/77.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/78-79.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/79.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/79-80.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/80-81.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/81-82.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/82-83.

[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/83.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/84.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/85.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/86.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/86.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/87.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/87.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/88-90.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/90-91.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/91-92.
[102] Hulâsa, 367 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/92.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/93.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/94.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/94-97.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/97.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/97.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/97-98.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/98.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/99.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/99-101.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/101.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/102-103.
[114] Hulâsa, 268 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/103-104.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/104-105.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/105.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/105-106.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/106.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/107.
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/107.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/108-109.
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/109.
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/110-111.
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/111.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/111-113.
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/113-114.
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/114-115.
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/115.
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/115-117.
[130] Huttsa, 497 ve Tuhfetü'l-Ahvezl C. 3,6ah. 84
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/117-118.
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/118-119.
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/119-121.
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/121-123.
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/123.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİLGİ KAYNAĞI OLARAK SÜNNET

Giriş:
Sezgi, Akıl ve Vahiy Arasında Bilgi:
Dîni Bilginin Kaynağı Olarak Sünnet
Gayb Alemi
İki Okul/Ekol Arasındaki Anlaşmazlık ve Sebebi
İnanca Ait Bir Meselenin İsbatında Zan Yeterli Olur mu?
Haber-İ Vâhid Yakînî İlim İfade Eder Mi?
Anlaşmazlık Noktasının İyice Belirlenmesi
Temel Akîdevî Meseleler Kur'an İle Sabittir
Akidenin Fer'î Meseleleri Sahih Sünnetle Sabit Olur
Anlaşmazlığın Keskinleştiği Noktalar
Hanbelîlerin Muhakkik Âlimleri Bu Meselede Cumhur İle Beraberdir
Sünnet Ve Gaybın Bilinmesi
Sünnetin Getirdiği Muhtelif Gaybî Haberler
Allah'ın Sıfat Ve Fiilleri
Görülmeyen Âlem
a. Melekler
Hz. Peygamber'in Sünnetinde Melekler
Meleklerin Görevleri ve Beşerle Alakası Konusunda Sünnetteki Bilgiler
b. Cinler
Arş, Kürsü, Levh-i Mahfuz ve Kalem
Berzah Alemi
Kıyamet Ve Âhiret Hayatının Tafsilâtı
Kıyamet Alâmetleri ve Dünyanın Sonu
Her Ümmetin Bir Kıyameti Vardır
Değer Yargılarındaki Dönüşüm
Uluslararası Komplo
Müjdeleyici Hadisler
İslâm'ın Avrupa'ya Dönüşü ve Roma'nın Fethi
İslâm Davet ve Tebliğinin Dünyanın Her Yerine Yayılması
İslâm Devlet'inin Doğu ve Batı'ya Genişlemesi
Bolluk, Emniyet İçinde Olma ve Mal-Mülkün Çoğalması
Hilâfetin Nübüvvet Metodu Üzere Geri Dönüşü
Yahudilere Karşı Zafer
Yardım Edilmiş (Mansûr) Topluluk Her Zaman Bakî Olacaktır
Her Asırda Müceddıtlerin Bulunması
Kıyametin Büyük Alâmetleri
Sünnet Ve Beşeri İlimler
Sünnet Ve Eğitim
Eğitimde Bireysel Farklılıkların Gözetilmesi
a. Şahıslara Göre Hz. Peygamber'in Tavsiyelerinin Farklılığı
b. Aynı Soruya Verilen Cevabın Farklılık Arzetmesi
c. İçerisinde Bulunulan Konum ve Buna Yönelik Davranışın Farklılığı
d. Emir ve Sorumluluklardaki Farklılık
e. Bazı Sahâbîlerden Müsamaha İle Karşıladığı Bir Davranışı Diğer Bazılarından Kabul Etmemesi
İnsanın Çevresinden Aldığı Terbiye
Kur'an'ın Çevreye Verdiği Önem
Sünnetin Çevreye Verdiği Önem
Sünnet ve Çevre Koruma
Sünnetin Ağaç Yetiştirme ve Yeşilliğe Verdiği Önem
Sünnetin Hayvanlar Âleminin Zenginliğine Verdiği Önem
İslâm Canlı Neslinin Tükenmesini Önler
Sünnet ve Sağlık
Sağlık Bir Nimettir
Temizliğe Verilen Önem
İnsanların Sıhhatini Tehlikeye Atan ve Çevreyi Kirleten İşlerden Sakındırma
Aktif Olmaya ve Spora Teşvik
Sarhoşluk Veren (Alkollü) Maddeler ile Her Türlü Uyuşturucuların ve İnsan Sağlığına Zararlı Maddelerin Haram Olması
İsraf ve Cimriliğin Haramlığı
İbâdet İçin Bile Olsa, Bedene Ağır Yük Yüklemek Nehyedilmiştir
Ruhsat ve Müsamahalar
İslâm'da Tıp ve Tedaviye Verilen Önem
Hz. Peygamber'in Tıp ve Tedaviye Verdiği Önem
Tıp ve Sağlık Konusunda Nebevî İrşat ve Prensipler
Bedenin Değerli Oluşuna Vurgu
İlaç Kullanıp Hastalığa Çare Aramak Allah'ın Kaderindendir
Bulaşıcı Hastalıklar Konusunda Sünnetullah'ın İkâmesi
Tecrübe ve Birikime Dayanan Tıbba Saygı Göstermek Gerekir
Manevî Şifa Verecek İlaçların Önemi
Tabipler ve Hastalar İçin Ümit Kapısının Açık Olması
Gönül Huzuru ve Ruh Sağlığının Önemi
Sünnet ve Ekonomi/İktisat
Üretimde Bulunup Üretimi En Mükemmel Şekilde Gerçekleştirme ve Üretim Kaynaklarının Korunmasını Teşvik
Doğru ve Meşru Yollarla Tüketim:
Dağıtım Ekonomisine Dair
Para, Mal vb. Tedavülüne Dair
Sünnet Ve Pozitif İlimler

Akıl ve Ruh Sağlığı İçin Uygun Ortamın Hazırlanması:
1. İlmî Düşüncenin Oluşumu
2. Cehaletle Savaş
3. İhtiyaç Duyulduğu Zaman Değişik Dillerin Öğrenilmesi
4. İstatistik Kullanımı
5. Planlama
Dînin Özü, Gelecek İçin Plan Yapmaktır
Hz. Yûsuf Kıssası ve İktisadî Planlama
Planlama ve Tevekkül
6. Dünyevî İşlerde Tecrübeye Verilen Önem
7. Tecrübe Sahibi Olanlar İle Birİşin Erbabı Olanların Görüşlerini Razı Olma
8. Kaynağı Ne Olursa Olsun Faydalı Bilgilerin İktibas Edilmesi
9. Zan, Kuruntu ve Hurafelerle Mücadele
Medeniyetin Kaynağı Olarak Sünnet
"Medeniyet'' Kavramı
Sünnet Ve Medeniyet Fıkhı
Allah'ın Kâinattaki Alâmet ve Nizâmının (Sünnetullah) İdrâki
Sünnetullah'ın Değişmezlik ve Umumîliği
Çözülme ve Gevşekliğin Yaygınlaşması Milletleri Yok Eder
Ceza Umumu Kapsar
Akıbet, Hak ve Hakka Tabi Olanlarındır
Ümmet, Dalâlet Üzere Birleşmez
Bilginin Anlaşılması (Bilgi İdrâki)
a. Faydalı Her İlmi Elde Etmeye Çalışmak
Öğrenilmesi Farz-ı ayn ve Farz-ı kifâye Olan İlimler
b. Körü körüne Taklitten Uzak Durulması Gerekir
c. Bilgi Sahibi Olunmayan Konularda Susmasını Bilmek
d. Her Konuda Uzmanlara Başvurmak
e. Başkalarının Görüşüne Fırsat Verip Onlarla Diyalog Kurma
f. Muhaliflerin Görüşüne Saygı
Hayatın Anlaşılması/Hayat Fıkhı
Amellerin En Faziletlisi
İçinde Bulunulan Ortamın Fıkhını (Fıkhu'1-vâkı') Bilmek
İslâm'ın Genel Amaç ve İlkelerinin (Mekâsıdu'ş-şerîa) İyi Bilinmesi
Sahabenin İslâm'ın Gayelerini Gözetmedeki Titizliği
Maslahatın Gözetilmesi:
İslâm'ın Ahlâkî Güzelliklerinin Bilinmesi:
İnsan, Ne İle Fazîletlenir?
Hayatın Ulvî Gayelerine Ulaşmada Dikkat Edilmesi Gereken Prensipler
İnsanın Yaratılış Gayesi
Yeryüzünde Allah'ın Halîfesi Olmaya Götüren Siyâset
İslâm'ın Güzellikleri, Allah'a Kulluk ve Yeryüzünün İmarı Arasındaki Fark
Dîni Meselelerde İttiba, Dünya İşlerinde İse Yenilenme Esastır
Olumlu ve Yapıcı Olmak
İnsanın Dış Görünüşüne Değil İç/Kalbine İtibar Edilir
Amellerin Kabulü İçin İhlâsli Olmak ve Doğruluk Şarttır
Sünnet Ve Medenî Davranış
Güzel Ahlâklı Olma Gayreti
Müsamahakâr ve Ağırbaşlı Olmak
Eğitimli Davranış
Hayır İşleri
Toplumsal Kurallara ve Genel Ahlâkî İlkelere Riâyet
Temizlik ve Güzelliğe önem Verme
İslâm, Neden Temizliğe Bu Derece Önem Vermiştir?
İslâm'ın Fazilet ve Üstünlüklerinden Örnekler
Farklı Din, Irk ve Düşünce Mensuplarına Karşı Hoşgörü
Allah'ın Yarattıklarına Karşı Merhametli Olmak
Sonuç

BİLGİ KAYNAĞI OLARAK SÜNNET

Giriş:
Sezgi, Akıl ve Vahiy Arasında Bilgi:

Materyalistlere göre bilginin kaynaklan, madde planında duyu organlarının hissettikleri; aklî konularda ise, aklın idrak ettikleridir. Materyalistler bu ikisi dışında herhangi bir bilgi kaynağının varlığına inanmazlar.
Biz müslümanlar, bu iki kaynağa da inanır ve duyu organları jje aklı, bilgi edinmenin önemli vasıtalarından sayarız. Daha da önemlisi Allah Teâia'nım kendisini ve etrafında bulunan kâinatı bunlarla tanıması için ona bahşettiği büyük nimetler olarak değerlendiririz. Bunlar sayesinde her şeyin yaratıcısı ve hidâyete erdiricisi olan Allah Teâla'nın varlığına delâlet edip onun varlığının en açık delillerinden olan kâinattaki esrar ve düzenin idrakine ulaşırız. Cenab-ı Hak şöyle buyurur:
"Siz hiç bir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi. "[1]
Bir diğer âyette de şöyle buyurulmuştur:
"Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur. [2]
Yine kâinattaki bu esrar ve düzen, insanları yeryüzünün imarına ve Allah'ın rızasına uygun şekilde Onun (c.c.) halifeliği görevinin yerine getirilebilmesine yönelten en büyük vesilelerden sayılır. Bu sebeple insanlığın atası Hz. Âdem'in meleklere karşı ilmî üstünlüğü, onun melekler karşısındaki en belirgin vasıflarından biri olmuş ve yeryüzündeki halifelik makamı için Allah Teâla onu seçmiştir. "Ben sizin bilmediğinizi bilirim" âyetinde belirtildiği üzere, Allah Teâla, her şeyi bilen ve hikmetle kâinatı idare eden yaratıcının ilim ve hikmeti gereği meleklere öğretmediği ilimleri Hz. Adem'e öğretmiştir.
Ancak müslümanlar olarak bizler, bu iki bilgi kaynağının da üzerinde, gerektiğinde onların hatalı yönlerini düzelten Ve sapıttığında doğru yola eriştiren başka bir bilgi kaynağı olan ilahî vahyin varlığına inanırız.
Allah Teâla İnsana, bazısı bazısından üstün olan ve insan kendisini tanımaya, etrafını, yaratılış gayesini, gidişatını Ve hepsinden önemlisi misyonunu idrak etmeye sevkeden birtakım rehberler nasip etmiştir. Mesela insana yol gösterici olarak duyu organlarını bahsetmiştir ki bunların en önemlileri, görme ve işitmedir. İnsan, içinde yaşadığı kâinatla olan ilişkileri ve yaratılış gayesine uygun hedefleri gerçekleştirme doğrultusunda bunları kullanır. Ancak duyu organlarının, hataya düşme ihtimallerinin yanında, daha İlerisine gidemeyecekleri bir sınırlan vardır. Hatta bu duyu organlarından en güçlüsü olan görme, hareketli olan gölgeyi sakin olarak görebilir. Çöldeki serabı görüp onu su zannedebilir; yanına geldiğinde ise bir şey göremediğini fark eder. Yine gökteki yıldızlar gibi kendisinden uzakta bulunan büyük cisimleri de küçük olarak görebilir.
Bu nedenle Allah Teâla, duyu organlarından daha yüce bir yol gösterici olan akıl nimetiyle insanı nimetlendirmiştir. Bu akıl, duyu organlarının hatalarını düzeltir ve matematiksel olaylar, soyut hadiseler ve külli tasavurlar gibi, duyu organlarının sahasını aşan ancak idrak edilmesi gereken hususlarda devreye girer.

Akıl, insanı sair hayvanâttan ayıran, insanın kendisiyle nefsini, kâinatı ve Rabb'ini bildiği bir olgudur ve -usûl âlimlerinin dediği gibi- bu sebeple sorumluluğa medar olmuştur. Ancak, bilgi elde etme, onu düzenleme ve ondan yeni çıkarımlarda bulunma ve hakîkatla hayali, yakın ile zannı ayırma konusundaki gücüne rağmen akıl, her şeyi idrak edebileceğine inanılmayan bir varlıktır. Çünkü çoğu zaman acelecilik akla hâkim olur; gurur ve kibir ona yön verir. Veyahut akıl, heva ve hevesinin esiri olup içinde bulunduğu genel ve özel çevreden, etrafindaki dîni ve kültürel etkenlerden müsbet-menfi etkilenir. Bunun neticesi olarak Hak'tan uzaklaşıp doğrudan yüz çevirir ve çirkin işler ona güzel ve cazip gelmeye başlar.
Burada dikkat çekici olan nokta, bunları bizatihi akim keşfetmiş olmasıdır.
Soyut akıl ise, düşünce ve tecrübe sonucu hatasız . ayacağını anlayan akıldır. Bu aklın, bugünün gerçekleri olarak. ° aördüğü bazı şeyler, yarının evham ve yanılgıları olabilir. ° mişte uğruna savaştığı bazı şeylerin, şimdilerde ve gelecekte aksi atlanabilir. y^ tarihte büyük filozofların, ilmin öncelikleri olarak ortaya koyduğu bazı fikirlerin, bugün ilkokul ve ortaokul cocuklarınca bile yanlışlığı ispat olunmuş bilgiler olabileceği gibi.
Aynı şekilde, etki sahasının sınırlı olması hasebiyle akıl, içinde bulunduğu bu kâinatta meydana gelen hadiselerden, pek azı hariç, haberdar olmayabilir. Nasıl hareket edip nasıl idrak edeceğini bilemez. Eşyanın da görünen kısmından başkasının hakikatine eremeyip yine meselelerin hakikatine vâkıf olamaz. O, madde ve cansız varlıkların çoğu hallerini anlar fakat inşam anlamaz. Bu sebeple bazı büyük âlimler onu, "meçhul bir varlık" diye nitelendirmişlerdir.
Ancak akıl maddî âlemin ötesindeki metafizik âlemi idrak etmeye kalktığında, sanki sahibi olmadığı bir eve misafir olarak giren veya sonunu kestiremeyip sadece başlangıcını bildiği bir yola giren kimse gibi olur.
Akıl, bu kâinatın bir Rabb'i olduğunu, insanın bir ruhla donatıldığını ve bu ruhun ölümsüz, bu hayatın ötesinde başka bir hayatın olduğunu bilir. Ancak bu bilgilerinin detaylarına girmeye başladığında zorlanarak doğru yoldan sapabilir. Bunun sonucu olarak da, hakîkatle hurafeyi karıştırır ve ilmi cehaletle perdelemeye kalkar. Bu sebeple, Üstad Muhammed Abduh'un da dediği gibi' [3] akıl, yolların ayrıldığı noktalarda, kişinin ayağını kaydıran meselelerde ve girmesinin yasak olduğu alanlarda, kendisine bilmediğini öğreten, muhayyer olduğu şeyler ile görüşlerin tenakuz halinde olduğu meselelerde, şaşkınlık ve çelişkiler bataklığından onu kurtarıp doğruya ulaştırarak, ona ışık tutacak bir yardımcıya ihtiyaç duyar.
İşte aklın imdadına koşacak olan bu yardımcı, Allah'ın sadece Peygamberlerine mahsus kıldığı ilahî vahiydir. En kâmil mânada bu Vahiy, insanlığın kurtuluşa ermesi için gönderilen Kur'an ve Kur'an'ın açıklayıcısı durumundaki Nebevi Sünnet'te temsil edilen ebedî risâlet İkliminde ifadesini bulmuştur. [4]

Dîni Bilginin Kaynağı Olarak Sünnet

Sünnet, -Kur'an'dan sonra- fıkıh ve İslâm ahkâmının (tişri') kaynağı olup, aynı zamanda o, her türlü davet ve irşat faaliyetlerine kaynaklık eder. Aynı şekilde bir müslümanın gözünde sünnet, bütün insanlığın doğru yolu bulması, hatalarını düzeltmesi ve kesbî ilimlerini kemâle erdirmesi için ihtiyaç duyduğu dîni, beşerî ve sosyo-kültürel bilinçlenmenin de kaynağıdır.
Kur'an'da olduğu gibi Sünnet'te de gözle görülmeyen, duyu organlarıyla idrak edilemeyen ve vahiyden başka bir vasıtayla bilinmesi mümkün olmayan gaybî âleme dair hakîkat ve haberler vardır. Yine sünnette, bilinen tarihin bilgi ve vasıtalarının kapsamına girmeyen dünyanın yaratılışı ile alakalı rivayetler ile geçmiş peygamberlere dair bilgiler vardır ki, bunların vahyin dışında bir yoila bilinmesi mümkün değildir. Diğer taraftan sünnet, "kıyamet alâmetleri" olarak bilinen kıyametin kopmasına yakın olacak hadiselerle ilgili olduğu kadar tekrar dirilme, haşr, şefaat, mîzan, hesap, cennet, cehennem gibi kıyametten sonra -esas itibariyle Kur'an'da sabit olup gelecekten haber veren- vuku bulacak birtakım hakikatlere dair de haberler ihtiva etmektedir. [5]

Gayb Alemi

"Gayb âlemi" diye bilinen âlem bizi kuşatır ve biz, duyu organları ve aklımız gibi kısıtlı donanımlarımızla ondan hiç bir şey bilemeyiz. Ancak bizim bilemeyişimiz kesinlikle onun mevcut olmadığı anlamına gelmez. Zira âlimlerimizin de belirttiği gibi, bîr şeyi bilmemek o şeyin yokluğunu gerektirmez. Çünkü, içimiz ve dışımızda bilgi sahibi olmadığımız bir çok varlık ve hakikat vardır. Asırlar boyu, insanın yaratılışına vesile olan maddede (meni) milyonlarca canlı bulunduğunu hangimiz biliyordu. Yine bir damla kanın milyonlarca canlı organizma ihtiva ettiğinin hangimiz farkındaydı?!
Kur'an'ın çoğunlukla icmalî/kısa ve özlü ve bazan da tafsilatlı olarak bilgi verdiği, Sünnet'in ise daha ayrıntılı olarak üzerinde dırduğu gavD âlemini, melekler, cinler, arş, kürsü, ievh-i mahfuz vb. larak sıralamak mümkündür. Bütün müslümanlar sünnetin gayba Hair bu bilgilerin kaynağı olduğunda hemfikirdirler. Müslümanlar, Hz Peygamber'İn, kendisine vahyedilen, heva ve hevesinden konuşmayan, haktan başka bir söz söylemeyen, Allah'a karşı bilmediği konularda söz etmeyen bir kimse olduğunu katî delillerle bilmektedirler. Buna rağmen onlar, gaybî konularda Allah'ın bildirdiğinden başkasını Onun (s.a.) da bilemeyeceğinin farkındadırlar.
Buradaki ihtilaf noktası, Hz. Peygamber'den varit olan haberlerin, gereğince amel edilip inanılması gereken kesin bir sübûta sahip olup olmadığıdır. Yani bu konuda varit olan haberin âhad bir tarîkle rivayet edilse bile, sihhati için bunun yetip yetmeyeceği, yahut da bu rivayette katîlik ve yakînlik ifade eden mütevâtir hadislerde aranan şartın aranıp aranmayacağı meselesidir. Diğer bir ifadeyle, sahih bir senetle nakledilse bile zann-ı gâlibden başka bir şey ifade etmeyen âhad bir hadisle akâid meselelerinin sabit olup olamayacağıdır. Ya da bu meselelerin sadece yakinî ilim ve katîlik ifade eden mütevâtir hadisle mi sabit olacağıdır.
Bizim sünnetten elde ettiğimiz temel bilgi, gözlem ve tecrübeyle idame ettirilen ve sürekli bir gelişme kaydeden bu hayat değildir. Çünkü bununla ilgili bilgileri insan, zaman zaman hatalı da oîsa, bu hatasını düzelterek çalışmakla ve tecrübeyle elde edebilir. Ancak dünya işlerimizde -Allah'tan sonra- kendimize, çalışmamıza ve aklımızın idrak kabiliyetine güvenmemiz gerektiği yönündeki kılavuzluğu biz, sünnetten öğreniriz. Yani nasıl ziraat yapacağımızı, sanayinin nasıl olacağını, nasıl tedavî olacağımızı, nasıl silah imal edeceğimizi vb. vahyin bize öğretmesini bekleyemeyiz. Çünkü vahiy, bu gibi konuların niteliklerine (keyfiyet) dair bilgi vermez; araç gereçle ilgilenmez. Bilakis vahiy, bunları gerçekleştirmek için gerekli prensip, kural ve değerlerden söz eder. Bunların dışında kalan Ve sürekli değişim gösteren dünya işlerimizi vahiy, biz insanlara bırakmıştır.
İşte Hz. Peygamber'in "Siz dünya işlerinizi daha ^ bilirsiniz"[6] mealindeki hadisinden öğrendiğimiz en önemli pratik ders budur.
Hatırlanacağı üzere bu hadis, hurmaların aşılanması konusunda varit olmuş ve Hz. Peygamber söz konusu sahâbîiere Mekke'deki sınırlı beşerî tecrübesinden hareketle tamamen kendi şahsî görüş ve düşüncesiyle kanaatini belirtmişti. Çünkü O (s.a.), ziraat ve tarıma elverişli olmayan Mekke'de yetişmiş idi. Hz. Peygamber'in bu görüşünü ensardan olan sahâbîler, vahyin gereği dîni bir emir gibi telakki ettiler ve hurmalarını aşılamaktan vazgeçtiler. Hurmalar bozuk olunca Hz. Peygamber onlara, "Muhakkak ben (vahiyle değil) zannımla görüş bildirdim; beni bu zannımdan dolayı muaheze altına almayın. Ne var ki ben, size Allah 'tan bir şey haber verirsem bilin ki Ona karşı asla ve asla yalan konuşmam" buyurmuştur.
Bu hadisle ilgili olay ve hakkındaki yorumlar üzerinde, bundan önceki "Sünnetin Teşri'î/Yasal Boyutu" kısmında durulmuştu. Ancak onu burada tekrar söz konusu etmemizin sebebi, sünnetin teşri' boyutunda karşılaşılan anlama hatalarının, sünnetin bügiye kaynaklık etmesi meselesinde de tekrarlanması ihtimalidir. Bazı kimselerin teşri'in konusu olmayan bir kısım hadisleri teşri'İn konusuna dahil etmeleri; bazılarının da aynı şeyi bilginin konusuna giren hadislerde tekrarlamasıdır ki, "tıbb-ı Nebevi" ile ilgili hadisler buna örnektir.
Burada üzerinde ihtilaf olmayan nokta; mütevâtir sünnetin, diğer bir deyişle mütevâtir hadisin özellikle Ehl-i sünnet'in bütün usûl ve kelâm âlimlerince akâid konularında delil olarak kabul edilmiş olduğudur. Akâid konusunun Allah'ın zatı, sıfatlan vb. gibi iiahiyyât veya nübüvvet veyahut da semiyyât ve âhiretle ilgili konulardan olması farketmez.
Buradaki ihtilaf, ibadet, muamelât, helâl ve harama dair hükümlerde herkesin delil olarak ihticac ettiği, sahih olan âhâd hadisler konusundadır. Zira bilindiği üzere, âhâd hadisleri zikri geçen konularda delil kabul edenler, bu konularda
nların del İl olamayacağını söyleyenlere veya bu hususta tevakkuf şiddetli tenkitler yöneltmişlerdir. [7]

İki Okul/Ekol Arasındaki Anlaşmazlık ve Sebebi

Buradaki anlaşmazlık, İki grup veya iki ekol/okul arasındadır:
Birincisi: Eş'arî ve MaturîdîlerÎn bütün kelâmcıları İle Hanefî, Mâlû Şâfi' ve Ç°k acı^ olmamasına rağmen Hanbelî usûlcüterinin çoğunluğunun kabul ettiği görüştür.
İkincisi: Aralarında İmam Ahmed b. Hanbel'den yapılan bazı nakillerin de bulunduğu muhaddislerin mezhebidir.
Birinci gruba giren âlimler, akâid konularının yalnız âhâd haberlerle sabit olmayacağı görüşünde iken, diğerleri, bu konuda âhâd haberlerin tamamen Kur'an ve mütevâtir hadisler gibi olduğunu belirtmişlerdir.
Üzerinde biraz düşünüldüğünde bu anlaşmazlığın sebebi olarak, Öncelikle belirtilmesi lüzumlu olan iki husus gösterilebilir.
1. İnanç meseleleri ile İlgili bir konunun isbatında zan yeterli olur mu; yoksa sadece yakîn ve katîlik mi aranır?
2. Âhâd hadisler yakînî bir İlim mi; yoksa sadece tercihe şayan bir zan mı İfade eder? [8]

İnanca Ait Bir Meselenin İsbatında Zan Yeterli Olur mu?

Birinci meseleyi ele alırsak; Kur'an'ın pek çok âyetinde Allah Teâla'nın, inanç konularında zanlanna tabi olanları kınadığını görürüz. Mesela müşrikler hakkında Allah şöyle buyurur:

"Halbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zQnna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey 'fade etmez "[9] Başka bir âyette ise,
"Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz"[10] buyurulmuştur. Yine b'ır âyette Allah,
"De ki: Yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Sjz zandan başkasına uymuyor ve sadece yalan söylüyorsunuz "[11] buyururken; diğer bir âyette de,
"Bu hususta onların hiç bir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar "[12] buyurmaktadır. Hıristiyanların durumu ve Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi İnançları konusunda da Cenab-ı Hak, "5w hususta zanna uymak dışında hiç bir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler [13] buyurmuştur.
Bu âyetlerden hareketle Allah Teâla'nın, yakînî bilgi istenen bir konuda zanlarına uydukları için Ehl-i kitap ve müşrikleri kınadığı ve zemmedilen zan konusunda yalnız müslümanlara müsamaha da bulunduğu düşünülemez. [14]

Haber-İ Vâhid Yakînî İlim İfade Eder Mi?

ikinci Durum: Haber-i vahidin iüm ifade edip etmediği ile ilgilidir. Buradaki ilimden maksat, katî ve yakînî ilimdir ki, mutlak olarak söylendiğinde durum böyledir. Esasen bu konuda üç görüş olduğu bilinmektedir:
1. İster bir karineyle olsun, ister olmasın haber-i vâhid mutlak surette yakînî İlim ifade etmez.
2. Bir karîne olmaksızın bile olsa, haber-i vâhid ilim ifade eder.
3. Eğer birtakım karinelerle desteklenecek olursa haber-i vâhid ilim ifade eder.
Birinci görüş usûlcü ve keiâmcılann çoğunluğu ile Ebî Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'nin görüşüdür. Onlar haber-i vahidin yakînî ilim ifade etmediğini, yani gereğince amel etmeyi gerektiren bir ilim demek olmadığını belirtmişler ve onun yakînî bir iüm ifade ettiğini söyleyenlerin bu görüşlerini de reddetmişlerdir. Şüphesiz bu, bâtıl bir iddiadır. Çünkü inceleyip şahitlik edenler bu iddiayı reddetmektedir; zira haber-i vahidin ihtimal ifade eden bir ilim ifade ettiği gayet açıktır. İhtimalli olan bir ilimde ise yakînin olamayacağı bir rçektir. Bunu inkar eden kendini aldatmış, aklını yitirmiştir.[15] Hanefî âlimi Fahru'I-İsIâm Pezdevî'nin de görüşü budur.
Gazzalî şöyle demiştir: "Haber-i vâhid ilim ifade etmez. Onun ilim ifa^e etmediği kesin olarak bilinmektedir. Haber-İ vahidin ilim ifade ettiği yönünde muhaddislerden yapılan nakil, haber-i vahidin delâlet ettiği iş ve amelin gerekliliğini ifade eder. Zira zan da ilim ifade eder. Bu sebeple bazı muhaddisler, 'haber-i vâhid zahirî bir ilim ortaya koyar; ilmin ise zahiri, bâtını yoktur. Bilakis onun kendisi zaten zandır' demişlerdir."[16]
Müsellemü's-sübût sarihinin, haber-i vahidin ilim ifade ettiğine dair İmam Ahmed'den nakledilen görüşe yaptığı ta'likde, "Bu, benzerlerinden daha az ihtimalli bir görüştür; zira o, açık bir büyüklenmedir" demiştir. İsnevî de konuyla ilgili olarak şöyle der: "Sünnetin âhâd kısmı, zandan başka bir şey ifade etmemektedir." Pezdevî ise haber-i vahidin ilim ifade etmediği ile ilgili müstakil bir başlık altında şunu söyler: "Yakın ifade etmediği bilindiği için haber-i vâhid, itikadî konularda hüccet olmaz. Zira itikadî konular yakîn ile sabit olur. Haber-i vâhid ise, ancak amel kastı olan şeylerde hüccettir."
Yine İsnevî şöyle demektedir: "Haber-i vahidin ifade ettiği şey, zandan başka bir şey değildir. Sâri', amelî konularda (fiirû') zan ile amel etmeye izin vermiş; buna karşılık İtikadî konularda (usûlü'd-Dîn) buna izin vermemiştir."[17]
2. Bu görüşe göre haber-i vâhid, bir karine ile desteklenmemiş dahi olsa, ilim ifade etmektedir. İleride de geleceği üzere, kendisinden nakli konusunda kesinlik olmasa da İmam Ahmed'in bu görüşü benimsediği rivayet edilmiştir. Dâvûd ez-Zâhirî, Haris el-Muhâsibî, el-Kerâbis ve muhaddislerin çoğunluğunun görüşü de budur. Aynı zamanda bu, selef-i sâlihînin de benimsediği görüştür. Ayrıca İbn Hazm'ın görüşü de bu istikamettedir. Ona göre, sahih hadis, ister Sahîhayn'de (Buhârî ve Müslim'in Sahîh'kri), isterse diğer hadis eserlerinde bulunsun, katî bir ilim ifade etmektedir. O, eU îhkâm adlı eserinde şöyle demektedir: "Adalet sıfatına hâiz bir kimsenin yine kendisi gibi râvilerden rivayet ettiği ve Resûlüllah'a (s.a.) ulaştırdığı her hadis, hem ilim ifade eder hem de kendisi i]e amel etmeyi gerektirir." İbn Hazm daha sonra, bu çeşit haberlerle ihticac konusundaki görüşlerin yanında konuyla ilgili örnekleri uzun uzun anlatmış ve aksini düşünenlerin görüşlerin reddetmiştir.[18]
Bu görüş aynı zamanda, Ahmed Muhammed Şâkir gibi asrımızın önde gelen hadis âlimlerinin de tercih ettiği görüştür. O, İbn Kesîr'in İhtisâru Ulûmi'l-hadîs'mt yaptığı el-Bâisü'l-hasîs adlı şerhte konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: "Muhakkak surette delillerin bize gösterdiği görüş bu olup yakînî ilim, hadiste mütebahhır, râvilerin durumlarını ve hadisler konusundaki illetleri bilen âlimlerden başkasının elde edemeyeceği nazarî ve delillerle teyid edilen görüştür."[19] Yine Nâsıruddîn el-Elbanî ve asrımızdakİ hanbeîîlerin genelinin görüşü de bu istikamettedir.
3. Haber-i vâhid konusundaki üçüncü görüş, onun ancak karinelerle desteklenmesi durumunda İlim ifade edeceği yönündedir ki bu, usûlcüler, kelâmcılar ve muhaddisierin bir grubunun görüşüdür. İbnü's-Salâh ile önceki (mütekaddimûn) ve sonraki (müteahhİrûn) âlimlerden, Sahîhayn hadislerini kesin bir şekilde kabul edenier ve onlara muvafakat edenlerin görüşü budur. Çünkü ümmet Sahîhayn 'deki hadisleri kabui etmiş olup, bundan daha büyük bir karine yoktur.
Büyük âlim İbnü's-Salâh hadis ilimlerine dair meşhur eseri Mukaddime 'sinde, sahih hadislerin kısımlara ayrılması ve derecelendirilmesi neticesinde, birinci dereceyi Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettiği hadislerin alacağını belirterek şunları zikreder: "Bu kısma giren hadislerin bütünü kesinlikle sahihtir. Haber-i vahidin zandan başka bir şey ifade etmediğini delil olarak ileri sürenlerin görüşlerinin aksine bu tür haberler, yakînî, tatbîkî bir bilgi ifade etmektedir. Zira ümmet, bu hadisleri tereddütsüz jmsemiştir. Çünkü bazan hataya düşmesine rağmen, zanla amel rmenİn gerekliliği ümmet üzerine vacip olmuştur."
İbnü's-Salâh şöyle demektedir: "Bu görüşe meylim vardı ve onun kuvvetli bir görüş olduğunu sanıyordum. Sonra önceden tercih ettiğimiz görüşün bu konudaki sahih görüş olduğunu farkettim. Çünkü hatadan korunmuş (masum) olanın (Hz. Peygamber) zannı, yanılmaz. Ümmet ise, icma ettiği hususlarda hatadan korunmuştur. Bundan dolayı içtihada mebni İcma, kesin olarak hüccettir. Alimlerin çoğu icması bu kabildir." O, Dârekutnî gibi bazı münekkit hadis hafizlarının tenkit ettiği bazı hadisleri bundan istisna etmiştir ki, bu durum zaten hadis ilminin erbabınca bilinmektedir.[20]
et-Takrîb adlı eserinde İbnü's-Salâh'ın Mukaddime'sinin İhtisarını gerçekleştiren İmâm Nevevî, bu hususta ona muhalefet ederek şöyle demiştir: "Muhakkıkların ve âlimlerin çoğu, 'Haber-i vâhidler tevatür derecesine ulaşmadıkça zan ifade eder' diyerek, bu konuda İbn Salâh'a muhalefette bulunmuşlardır."
Müslim şerhinde İse Nevevî şunu söyler: "Haber-i vâhidler konusunda Sahîhayn'dekı hadislerle başkaları arasında fark bulunmamaktadır. Ümmetin Sahîhayn'ûaki hadisleri tereddütsüz kabullen, hiç bir inceleme yapılmadan oradaki hadislerle amel etmenin gerekliliği noktasındadır. Başkalarında ise böyle bir durum söz konusu değildir. Zira Sahîhaynr\n dışındaki hadis kitaplarında yer alan hadislerle, onların sahihlik şartlarına hâiz olup olmadığı araştırması yapılmadan amel edilmez. Yine Sahîhayn'fakı hadislerle amel konusunda ümmetin icması, onların kesinlikle Hz. Peygamber'in sözü olduğunda ümmetin icma ettiğini gerektirmez" demiş ve şu ilavede bulunmuştur: "İbn Burhân'ın, Şeyh'in (İbnü's-Salâh) Paralelinde görüş belirtenlere yönelik olumsuz tavrı gayet keskin °lup, İbnü's-SalârTın yanılgısını gösterme hususunda o, oldukça aşırı gitmiştir.
İbn Abdisselâm da İbn Salâh'in bu görüşünü kusurlu bulan âlimlerdendir.
İmam el-Bülkînî Mehâsinü'l-ıstılâh adlı eserinde, müteahhir âlimlerden isfirâniyyûn diye anılan Ebû İshâk, Ebû Hâmid, Kadı Ebü't-Tayyib ve Ebû İshâk eş-Şîrâzî gibi, bir kısmı Şafiî âlimlerinin yanında, Hanefilerden Serahsî, Mâlikîlerden Kadı Abdulvahhâb Hanbelîlerden Ebû Ya'lâ, Ebü'I-Hattâb, İbnü'z-Zağûnî ve İbn Fûrek'İn de aralarında bulunduğu Eş'arî kelâmcılannın çoğu i]e genel olarak selef ulemasının, ümmetin kesin olarak kabul ettiği hadisleri tartışmasız kabul ettiklerini nakletmiştir.[21]
İbn Hacer ise, bu konuda İbnü's-Salâh'i savunmuş ve Nevevî'nin görüşüne muhakkik âlimlerin karşı çıktığı notunu düşmüştür. Ona göre çoğunluk âlimler şöyle demişlerdir: "Nevevî'nin görüşü, bu görüşü benimseyenlerin çokluğu açısından müsellemdir; ancak tahkik ehli âlimler bunu kabul etmemiştir." İbn Hacer ayrıca, muhakkıkların, İbnü's-Salâh ile aynı paralelde görüş belirttiklerini söylemiştir. Zira Nuhbetü'l-fiker şerhi'nde de belirttiği gibi İbn Hacer, bu konudaki aksi görüşlere rağmen, karinelerle desteklenmesi durumunda haber-İ vahidin ilim İfade etmesi gerektiğini söylemiş ve bunun bazı nevilere ayrıldığını belirtmiştir. [22]

Anlaşmazlık Noktasının İyice Belirlenmesi

Bu konudaki araştırma ve incelemelerim neticesinde, bu iki grup âlim arasında anlaşmazlık konusu olan noktanın iyice açıklığa kavuşmadığını tesbit ettim. Eğer bu nokta iyice belirginlik kazanmış olsaydı, özellikle akidevî konularda yakînî biigi aramayı ve haber-i vahidin de karînesiz yakîn ifade etmediği görüşünü tercih ettikten sonra, bu konuda insaf Ölçülerini aşanlar ile inat etmekte direnenler hariç, aslında iki tarafın ittifak etmiş olduklarını görürdük. [23]

Temel Akîdevî Meseleler Kur'an İle Sabittir

"Ahâd hadis, İnanç esasları (akîde) ile ilgili bir meseleyi ortaya koyar mı koymaz mı?" sözümüzdeki "inanç esasları/akîde"den maksat nedir?
Eğer bundan maksat, Allah'ın varlığı yani Onun tek olduğu, hiç bir şeye muhtaç olmadığı, doğurmadığı, doğrulmadığı, hiç bir
Ona denk olmadığı, Onun başlangıcı olmayan evvel ve sonu olmaya âhir olduğu, her şeyi bildiği ve her şeye kadir olduğu, bütün kemâl sıfatlarla muttasıf, bütün noksanlıklardan da münezzeh olduğu ve "Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir"]H0 gibi, temel akidevî meseleler ve bunların gerekleri ise,
Yine ondan maksat, Hz. Peygamber'in Allah'ın elçisi, peygamberlerin sonuncusu, Allah'ın kendisini açık ve ebedî bir mucize olarak önünden ve ardından hiç bir bâtılın bulaşmadığı, Hakîm ve Alîm olan Allah katından ebedî bir mucize olarak bu Kur'an'ı indirdiğini ikrar ise,
Akîde dediğimiz zaman öldükten sonra dirilme olarak Allah'ın kabirdekileri diriltttiğini, hiç şüphe olmayan bir günde onları hasredeceğini, Dünya'da yaptıkları amellerden onları hesaba çekeceğini, hayır ve şer olarak mükafatlandıracağını veya cezalandıracağını, müminlere mahsus bir cennetin olduğuna, cennette müminler için hem maddî hem manevî nimetlerin bulunduğuna, kâfirler için de hazırlanmış bir ateşin (cehennem) olduğuna ve orada fizikî ve ruhî olarak azap göreceklerine îman etmekse,
Ve yine Allah'ın kendisine asla isyan etmeyip emrettiklerini yapan meleklerinin olduğununa, Allah'ın inzar edici ve müjdeleyici olarak gönderdiği peygamberlerinin

bulunduğuna, onların bir kısmını Allah'ın Kur'an'da bize bildirip bir kısmını İse bildirmediğine ve Allah'ın, bazısını Kur'an'da bize zikrettiği kitaplarının olduğuna iman ise, Bilinmelidir ki, bütün bu temel akîdevî konularda hiçbir müslümanın ihtilaf etmesi mümkün değildir. Çünkü bu prensiplerin hepsi delâleti kesin olan muhkem ve sarîh Kur'an nasları ile sabittir. Ümmet de bunlar üzerine icma etmiş ve bunlar, dînin zorunlu olarak İnanılması gereken, olmazsa olmazları arasında yerini almıştır. "Unların isbatı için sünnetten bir delile ihtiyaç yoktur. Ancak bu Prensip ve esaslar konusunda sünnette yer alan deliller, Kur'an'daki esasın tekid veya açıklaması (tafsîl) mahiyetindedir. [24]

Akidenin Fer'î Meseleleri Sahih Sünnetle Sabit Olur

Eğer "akîde" terimiyle, akidenin ferî meselelerine dair konular, yani kabirde iki meleğin ölüyü sorgulaması, kabir azabı ve ' nimeti, âhirette Allah'ın görülmesi meselesi, kıyamet günü büyük günah İşleyenlere şefaat edilmesi, günahkar ve asî müminlerin tevbe-i istiğfar etmedikleri günahlarının cezası olarak dilediği sürede cehenneme attıktan.sonra Allah'ın onları oradan çıkarması, sırat ve mîzan gibi, Kur'an'da kapalı olan ve sahih sünnetin açıklama getirdiği ya da Kur'an'da tevile açık ifadelerle yer alan meseleler kastediliyorsa ve bu konulardaki hadisin sübûtu sahih ve meseleye delâleti de açık ise, hadisin delâlet ettiği konuya imanın gerekliliği noktasında hiç bir Ehl-i sünnet âliminin ihtilafı olamaz. Ancak bu meselelerle İlgili hadisin delâlet ettiği konunun, aklın sınırlarını zorlayan bir husus olmaması, yani akıl cihetinden imkan dışı olmayan bir konu olması gerekir.
İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî el-Cüveynî Lümau'l-edillefi kavâidi Ehli's-sünne ve'l-cemâa adlı risalesinde şöyle demektedir: "Aklın onay verip caiz addettiği ve şeriatta yer alan her şeyin sabit olduğu bir gerçektir. Şerîatte varit olan kabir azabı, münker ve nekîrin sorgusu ve ruhun kabirde sahibine iadesi, sırat, mîzan, havz ve günahkarlar İçin şefaat edileceği gibi hususlar da gerçektir.'[25]
İmam Gazzalî de, ei-İktisâd fil-i'tikâd adlı eserinde ve //n-ü'sının "Kavâidü'l-akâid" bölümünde, bu görüşü îeyid etmiştir. Eş'arî ve Maturîdîlerin bütün âlimleri de bu anlayışı benimsemiş, berzah âlemi ve âhiretle ilgili konularda sahih hadisleri inkar eden Mu'tezile'nin görüşünü reddederek onlara şiddetli tenkitler yöneltmişlerdir. Eş'arî ve Maturîdîlere ait eserleri mütâlâa eden herkes bunu açıklıkla anlayabilir.
Sahih hadislerle akîdevî konuların sabit olması, asrımızın dîni eğitim veren köklü eğitim kurumlarından Ezher, Zeytûna, DİyobenD üniversiteleri ve onlara bağlı kurumlarda temsil edilen Eş'arî ve Maturîdî ekollerince, üzerinde ittifak hasıl olmuş meselelerdendir. Suudî Arabistan'daki Hanbelî okulunun temsilcileri ile onların fikirlerini kendilerine rehber edinenlerde de, durum bundan farklı değildir. [26]

Anlaşmazlığın Keskinleştiği Noktalar

Âhad haberler konusundaki anlaşmazlığı bu kadar keskinleştiren ve meselede şiddetli ihtilaflara yol açan boyut acaba nedir?
İncelendiğinde bu konudaki anlaşmazlığın sebebi olarak, İki unsurun konuya dahil edilmesinden başka bir anlaşmazlığın bulunmadığı görülecektir.
Birincisi: "Akîde" kelimesiyle, inkarı tekfiri gerektiren bir mânanın kastedildiği yönündeki görüştür. Buna göre sahih bir hadisle sabit olan akîdevî bir meseleyi inkar eden evleviyetle İslâm'dan çıkar ve Ehl-i kıble olmaktan da azlolunur. Bu görüş, hamasî duygularla hareket eden, belki de arkalarında bazı büyük âlimlerin bulunduğu hadis ekolüne mensup genç kimselerin savunduğu görüştür.
Ne var ki bu anlayışın hatalı olduğu şüphe götürmez. Çünkü Eş'arî, Maturîdî, Hanbelî, kelâmcilar İle muhaddis fakih ve mutasavvıfların oluşturduğu Ehl-i sünnete dahi! bütün mezhepler, kendilerine göre bid'at ehlinden olan Haricîler, Mu'tezile vb. fırkaları tekfir etmemiş ve İslâm milletinden çıkarmamışlardır. Bilakis onların Ehl-i bid'attan olduğunu belirtmekle yetinmişlerdir. Hatta bu fırkaların, Ehli sünnet âlimlerinden bir kısmının tevatür derecesine yükselttiği "müstefiz" neteliklî bazı hadisleri inkar etmeleri bile, onların bu yargısını değiştirmemiştir. Çünkü mütevâtir bir hadisin inkarının küfrü gerektirdiği konusunda icma hasıl olmamıştır. Bilakis bu konudaki icma, İslâm Dîni'nİn olmazsa olmazlarından birini inkarın küfrü gerektireceği üzerinedir ki bu, salt tevatür ve icma konusunun ötesinde bir anlama sahiptir. Buna örnek olarak Deccâl'İn zuhuru ve insanları fitne-fesada düşürmedeki rolü, Mesîh'in nüzulü ve Deccâl'i öldürmesi konuları gibi bazı kıyamet alâmetleriyle alakalı hadislerin inkarı gösterilebilir. Konuyla ilgili Önde gelen âlimlerin de belirttiği gibi, bu hususlardaki hadisler tevatür derecesine yükselmiştir.[27]
Bu meselelerin inkarı, selef ve Ehl-i sünnetin yolundan ayrılma olarak bir tür bid'at olarak değerlendirilse bile, küfrü gerektirmez; çünkü bunlar, zorunlu olarak inanılması gereken inançla ilgili meselelerden değildir.
Bu meseleden daha az öneme sahip diğer bir mesele de, mehdî ile ilgili hadislerin yakînî ilim ifade ettiği görüşüdür ki bu konudaki hadisler, yakînî ilim ifade edecek bir mertebeye ulaşmaz. Zaten Sahîhayn'da da, mehdî ile ilgili sarih hiç bir hadis bulunmamaktadır. Her ne kadar bazı hadis âlimleri bu hadisleri tevatür derecesine yükseltmişseler bile, bu tevatür iddiasından kolayca kuşku duymak mümkündür.
İkincisi: Allah Teâla'nın gecenin son üçte birlik kısmında dünya semama indiğini gösteren nüzul hadisleri ile "sâk", "kadem", "parmaklar" ve "İki parmak" konusunda varit olan hadisler gibi, selef ve halef uleması, yani isbat ve tevil taraftarları arasında ihtilafa yol açan hadislerin, tartışma konusu olarak gündeme gelmesi de böyledir.
Bu husustaki ihtilafı inceleyen ve bu konuda azıcık kafa yoran kimse görecektir ki, söz konusu meselelerdeki hadisleri halef uleması, şayet hadis senet yönüyle sabit ve sahihse, onu inkar değil, bilakis sabit kılmaktadırlar. Ancak onlar mecaz, istiare, kinaye, ve temsil gibi Arap üslûbundaki farklılıkları göz Önüne alarak hadisi tevil etmektedirler. Hadis sahih olsun veya olmasın bu böyledir. Çünkü bu durum inançla ilgili hususların dışındaki bir olgudur. Bilakis onlar bu konuda, "Ben bu hadisin varlığını İkrar edip gereğinin yapılmasının lüzumuna da inanıyorum; ancak mânası bence şöyle şöyledir" demektedirler. [28]

Hanbelîlerin Muhakkik Âlimleri Bu Meselede Cumhur İle Beraberdir

Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen görüşlerin farklılığı nedeniyle Hanbelîlerin konuyla ilgili görüşünün de farklılık arzettiğini gördüm. Ancak daha sonra bu mezhebin muhhakkık âlimleri ile usûlcülerinin çoğunun âhad haberlerin (haber-i vâhid) yakînî bir ilim ifade etmediği istikametinde görüş beyan ettiklerini farkettim. Başka bir deyişle onlara göre haber-i vâhid, (yakînî) ilim ifade etmemektedir.
Kadı Ebû Ya'lâ el-Udde fi usûlü'l-fikh adlı eserinde; Ebü'l-Hattâb et-Temhîd'mĞQ\ er-Ravda'da İbn Kudâme ve el-Müsvedde*des'mde İbn Teymiyye ailesi belirterek, şöyle demişlerdir: Haber-i vâhid ilim ifade etmez. Zira İmam Ahmed, el-Esrem rivayetinde de görüldüğü gibi şöyle der: "Hz. Peygamber'den bir hüküm veya sahih bir isnadla farziyet ifade eden bir hadis varit olursa, onunla amel eder ve böylece Allah'a yaklaşırım. Ancak Hz. Peygamber'in bu hadisi (kesin olarak) söylediğine şahitlik etmem."[29]
Bu sözle Ahmed b. Hanbel sahih hadislerle amel ettiğini, ancak sahih hadislerin kesinlik ifade etmediğini belirtmiş olmaktadır ki, cumhurun görüşü de zaten budur. [30]

Sünnet Ve Gaybın Bilinmesi

Sünnet, tecrübe, gözlem, düşünce ve fikir yürütme veya araştırıp analiz etme ile elde edilecek ilimlerin sahasına girmeyen gaybî konuların bilinmesinde Kur'an'dan sonra ikinci kaynaktır. Çünkü sünnetin bu konudaki kaynağı, Allah'ın sadece peygamberlerine has kıldığı ilahî vahiydir. Allah dilediğine dilediği kadar bu ilimden nasıp eder. Bazan da mahlukâtına bu gaybî ilimlerin bazısını bildirmez ve artık bu İlimleri ne bir melek, ne de nebi veya resul bilebilir.
Hz. Peygamber'in kendisi de gaybî, yalnızca Allah'ın kendisine bildirdiği kadar bilir. Bu hususta Allah Teâla şöyle buyurur:
"O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır..""
Bu âyet, Allah Teâla'nın Hz. Peygamber'e hitaben indirdiği, 11 De ki: 'Ben, Allah 'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiç bir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiçiyim" âyetini nakzetmez. Çünkü birinci olarak zikredilen âyet, Hz. Peygamber'in gaybı bizzat kendisine has becerilerle bilemediğini, diğer âyet ise, Onun (s.a.) gaybı ancak Allah'ın bildirdiği kadar bilebileceğini göstermektedir.
Bundan şüphe duyan kimse vahyin hakîkatinde şüpheye düşmüş demektir. Zira vahyin kendisi de zaten gaybî bir olaydır. Aynı şekilde bu vahiy, açık surette indiği durumlarda beşerî peygamberle melekî bir peygamber arasında ruhanî bir iletişimdir. Gizli olması durumunda ise bu vahiy, kendisine vahiy inen kimsenin Allah katından geldiğine inandığı üfleme veya ilham şeklindeki ilimdir. [31]

Sünnetin Getirdiği Muhtelif Gaybî Haberler

Her ne kadar asılları Kur'an'da bulunsa bile, Sünnet'te de bazı gaybî haberler varit olmuştur ki, bunları şu şekilde tasnife tabi tutmak mümkündür: [32]

Allah'ın Sıfat Ve Fiilleri

Şüphesiz sünnette bulunan gaybî haberlerden en önemlisi, Allah Teâla'nın zât, sıfat ve isimlerinin yanında, Onun (c.c.) yarattıkları konusundaki fiilleri ve kuliarı ile olan alakası konusundaki bilgilerdir.

Bu konudaki hadislerden bazıları şöyledir: 1 'Muhakkak Allah güzeldir ve güzeli sever. [33] 'Allah güzeldir güzeli sever ve nimetini kulunun üzerinde görmekten hoşlanır ve de onların pejmürde ve kötü görünmelerinden hoşlanmaz. [34]

"Allah Teâla cömerttir cömerdi ve yüksek ahlâkı severek kötü ahlâktan hoşlanmaz. [35]

"Allah mahluka!ı yarattığı zaman kendi eliyle nefsine, 'Merhametim gazabımın üzerindedir' diye yazmıştır. [36]'Allah 'in doksan dokuz ismi -yüzden bir eksik- vardır ki, her kim onları zikrederse cennete girer.[37]

: Allah 'in yüz rahmeti vardır; onlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve diğer yaratıkları arasına indirmiş ve onunla kendi aralarında birbirlerine merhamet eder, şefkatte bulunurlar; yine bu merhametle vahşiler de kendi evlatlarına şefkatte bulunurlar. Doksan dokuz rahmeti ise Allah sonraya bırakmış ve onunla kıyamet günü kullarına merhamet edecektir.[38]

Görülmeyen Âlem

Sünnetin getirmiş olduğu gaybî haberlerin bir kısmı, etrafımızda ve üstümüzde bulunan görülmeyen âlemle ilgilidir. Bizim bu âlemde yalnız olmadığımız ve bu geniş âlemi bizimle paylaşan başka varlıkların olduğunda şüphe yoktur. Bunlardan bir kısmı da akıl sahibi varlıklardır. Kur'an onların iki çeşidinden bahsetmiş, sünnet ise bunları tafsilatlı olarak açıklamıştır. [39]

a. Melekler

Akıl sahibi bu varlıkların ilki melekler olup onlar, ruhanî, nuranî, hissedilmeyen ve ceset sahibi olmayan varlıklardır. Ancak Hz. İbrahim'e gelen "misafir melek" örneğinde olduğu gibi; -bazı önemli görevlerin ifası için bir cesede bürünme kudretini Allah onlara verebilir.

Bunlar maddî olmayan ve yeme-içme, üreme, çoğalma ve erkeklik-dişilik gibi vasıfları olmayan varlıklardır. Onlar sırf Allah'a itaat için yaratılmışlar ve tıpkı beşerin nefes alıp verdiği gibi, Allah'ı teşbih etme, zikretme ve Ona İbâdette bulunma gibi amelleri yapar; beşerin mükellef tutulduğu gibi de mükellef tutulmazlar. Onlar "Allah 'in kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır" ve ""Ondan (emir almazdan) önce konuşmazlar; onlar, sadece Onun emri ile hareket ederler" [40] âyetlerinde de belirtildiği gibi, dünya ve âhirette Allah'ın kâinatla ilgili emirlerini yerine getirmek için her an hazır bekleyen ordular gibidir.

Kur'an ve Sünnet, meleklere iman etmeyi gerekli kılmış ve bunu İslâm İnancının temellerinden saymıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu hususta şu âyetler bulunmaktadır:

"Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah 'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine... "[41]

"...Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah 'a âhire t gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır..."[42]

"...Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkar ederse tam manasıyla sapılmıştır."[43]

Sünnet ise bütün bunları tekit etmiştir. "Cibril hadisi" diye meşhur hadiste Hz. Peygamber'in, İman nedir? sorusuna Cebrail'in, "İman Allah 'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, âhiret gününe ve kadere inanmandır" diye cevap verdiği hadiste bu durum açıkça görülmektedir. [44]

Hz. Peygamber'in Sünnetinde Melekler

"Melekler nurdan, cinler .öz ateşten ve Adem de size vasfedilen şeyden yaratıldı"[45] hadisinde de görüldüğü üzere Sünnet, Kur'an'da bulunmamasına karşın, meleklerin yaratıldığı şeyi bize haber vermektedir. Çünkü Kur'an, insanın çamurdan, cinlerin de öz ateşten yaratıldıklarını belirtmekte ancak meleklerin yaratılış maddesinden bahsetmemektedir. İşte bu noktada sünnet devreye girmiş ve meleklerin yaratıldığı şeyin ne olduğunu açıklamıştır. Bu bilgi, İblîs'in meleklerden olmadığını da gösterir. Çünkü o Hz. Âdem'in yaratılması konusunda Allah'a hitaben kendisini anlatırken İblîs, "Beni ateşten, Onu ise çamurdan yarattın " [46] demiştir.

Öte yandan sünnet, ulvî âlemdeki meleklerin sayılarının çokluğuna dair de bilgi verir. Şu hadis bunu gösterir:[47]

"(Üzerindeki meleklerin çokluğundan kaynaklanan ağırlıktan dolayı) gök inledi ve doğrusu inlemeyi de haketmiştir. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah 'a yemin olsun ki, gökte secde edip Allah 'ı hamd ile teşbih eden bir meleğin olmadığı tek bir karış yer parçası bile yoktur. [48]

Meleklerin Görevleri ve BeşerleAlakası Konusunda Sünnetteki Bilgiler

Meleklerin vazîfeleri ve beşerle alakalarını şu hadis güzel özetlemektedir: [49]"Onlar (melekler) gece ve gündüz sizleri takip eder, sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler sonra da sizden geceleyin çekildikleri zaman göğe çıkarlar ve Allah onlara 'Kullarımı hangi durumda bıraktınız' diye sorar -ki Allah onları en iyi bilendir- onlar da, 'Kullarını namaz kılarlarken bıraktık ve yine namaz kılarken onları bulduk' derler. "[50]

b. Cinler

Bizim göremediğimiz akıl sahibi mahlukâtın ikinci kısmı ise cinlerdir. Onlar bizden gizli olmaları hasebiyle "cin" ismini almışlardır. Çünkü "c.n.n" kökü lugatta gizli olan şeye delâlet eder. Kur'an'm bildirdiğine göre cinler ateşten yaratılmıştır. Allah Teâla şöyle buyurur:

"Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı. Cinleri de öz ateşten yarattık [51]

Kur'an, "Ben insanları ve cinleri yalnız bana ibadet etsinler diye yarattım"[52] âyetiyle cinlerin de bizler gibi mükellef varlıklar olduğunu bildirmiştir. Bu itibarla onlardan mümin, kâfir, itaat eden ve isyankar olanları vardır. Hz. Peygamber Kur'an okurken onlardan bir grup Onu dinledikten sonra süratle ona İman etmiş ve kavimlerine geri döndüklerinde, onları bu yeni dine girmeye davet etmişlerdir. Kur'an'da, onların ismini taşıyan ve, "(Resulüm) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur 'an !ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: 'Gerçekten biz, doğru yola ileten, harikulade güzel bir Kur 'an dinledik ve ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize ortak koşmayacağız" âyetleri ile başlayan müstakil bir sûre bulunmaktadır. Bu sûrede Allah Teâla, onların dilinden şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten biz, -kimimiz sâlih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda olmak üzere türlü türlü yollar tutmuştuk. İçimizde, (Allah 'a) teslimiyet gösterenler de, hak yoldan sapanlar da var. Teslimiyet gösterenler doğru yolu arayanlardır. Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır.'[53]

Kur'an, Allah'ın bazı melekleri Hz. Süleyman'ın emrine verdiğini ve bu meleklerin de Allah'ın izniyle Hz. Süleyman'ın devamlı yanında bulunup işlerini gördüğünü bildirerek şöyle buyurmuştur: "Onlar Süleyman 'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı.'[54]

Yine Hz. Süleyman'ın emrindeki ordunun bir kısmı cinlerden oluşmaktaydı. Bu konuda da şöyle buyurulmuştur: "Süleyman'ın, cinler, insanlar ve kuşlardan müteşekkil orduları toplandı; hepsi bir arada (onun etrafından) düzenli olarak sevkediliyordu."[55]

Cinlerin kâfir ve isyankâr olanları "şeytan" diye isimlendirilir ki onların da önderi, -Allah'ın laneti üzerine olsun- İblîs'tir. Kur'an'ın İfadesine göre İblîs, cinlerdendir. Kur'an'da şöyle buyurulmuştur:

"Hani biz meleklere: Adem 'e secde edin, demiştik; İblis hariç olmak üzere, onlar hemen secde ettiler. İblîs cinlerdendi; Rabbinin emrinden dışarı çıktı. Şimdi siz beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düş manın izdir. Zâlimler için bu ne fena bir değişmedir!"[56]

Cinlerle alakalı bazı hadisler de varit olmuştur. Bu hadislerin hemen tamamı, Kur'an'ın bildirdiği ve onların, görülmeyen -ki bundan dolayı Araplar onları "cin" diye isimlendirmişlerdir-, insanlar gibi mükellef .tutulan, kâfiri mümini, sâlih ve sâiih olmayanı bulunan varlıklar olduğu gerçeğini tekit etmektedir.

Bazı insanlar cinlerin mahiyeti ve onlardaki harikulade güçler konusunda aşırı gitmişler ve esasen insanlara nazaran hiç bir güce sahip olmadıkları halde, insanı çok çabuk etkisi altına alan bir kuvvete sahip bulunduklarını, insanlara musallat olduklarını ve insanların dili ile konuştuklarını düşünmüşlerdir. Bu düşüncenin tam aksine bazıları da, cinlerin varlığını tamamen inkar cihetine gitmişlerdir.

Böylece çoğu zaman cinlerin hakikati, ifrat-tefrit çizgisi, yani hurafelerin kabulü noktasında aşırı gidenler ile gerçekte var olan bir varlığın hakikatini inkârda aşırı gidenler arasında kaybolup gitmiştir. [57]

Arş, Kürsü, Levh-i Mahfuz ve Kalem

Kur'an ve Sünnet'te zikri geçmesine rağmen Allah ve Resûlü'nün büyüklük ve genişliklerini vasfettiği ve bizden gizli tutulan mahlukâttan bazıları da, Arş ve KürsÜ'dür. Yine mahlukâtın kaderinin yazıldığı ve hakkında Kur'an'da "O, katımızda bulunan Ana Kitap 'ta (Levh-i Mahfuz 'da) mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır'[58] buyurulup "Ümmü'l-Kitâb" olarak vasıflandırılan "Levh-i Mahfuz" da, bizden gizlenen varlıklardandır.

Kur'an, "Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arşın Rabbi kimdir?" [59] buyurarak, bu üç gizli varlıktan ve özellikle de Allah'ın azametle vasfettiği Arş'tan bahsetmektedir. Diğer taraftan da Allah Teâla, yedi ayrı âyette Arş'a istiva ettiğini bildirmiştir. "Arş't yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile teşbih ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler..'" âyetinde beyan edildiği üzere, Arş'ı bir kısım meleklerin taşıdığını bildirirken, "O gün Rabbinin Arşını, bunların da üstünde sekiz (melek) taşır" âyetinde de bu meleklerin sayısı açıklanmaktadır.

"Kürsü" ise, "Âyete 1-kürsî" diye bilinen âyet dışında Kur'an'da hiç bir yerde zikredilmemiştir. Sahih bir hadiste, Cenab-ı Hak'kı övücü ifadelerinden dolayı Âyete'1-kürsî, "'Kur'an'm efendisi" olarak vasıflandırılmıştır. Allah Teâla bu âyetini şöyle sona erdirmiştir: "Onun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür.'[60]

Aklı başında hiç kimse gözüyle görmediğinden dolayı melekler, cinler, arş ve kürsü gibi gayb âlemine ait varlıkları inkar edemez. İnsanı kuşattığı halde Allah'ın dilediği uzun süre zarfında insanın çıplak gözle onları göremediği mikrop, bakteri ve mikrobiyolojik varlıklar gibi pek çok mahluk vardır ki, günümüzde insan onları mikroskoplar vasıtasıyla açıklıkla görebilmektedir. Öyle ki küçük bir noktada bile, çıplak gözle görülmeyen bu mikrobiyolojik varlıklardan milyonlarca bulunabilmektedir. Yine teleskoplar yardımıyla insan, aralarında milyonlarca ışık hızı mesafe bulunan pek çok yıldız ve gök cismini görebilmiştir.

Uzmanların ifadesine göre günümüzde, içinde yaşadığımız bu âlemdeki varlıkların ancak %3'ünü görebilmekte, %97'isini görememekteyiz. Görebildiğimiz bu %3'lük kısmın dışındakileri görebilmemizi mümkün kılan âletlere de sahip değiliz. Uzay bilimi uzmanları âlemde göremediğimiz bu kısımları "kara delikler" diye isimlendirirler. Kur'an'da şöyle buyrulmaktadir:

"Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki, hiç şüphesiz o (Kur 'an), çok şerefli bir elçinin sözüdür."[61]

Dikkat edilirse Kur'an burada, göremediğimiz varlıkları da zikretmiştir. Çünkü onlar görebildiğimiz varlıklara nazaran daha büyük ve daha azametlidir. Şu halde eğer madde âleminde durum bu merkezde ise, maddî olmayan âlemdeki durumu varın siz düşünün! [62]

Berzah Alemi

Sünnette "berzah âlemi", yani ölümden sonra ve kıyametten Önceki hayat hakkında pek çok hadis bulunmaktadır. Bu hadisler bize, ölümün bir son olmadığını bilakis künhüne vâkıf olamadığımız ve Allah'tan başkasının hakikatini bilmediği nimet ve azapla dolu başka bir hayatın başlangıcı olduğunu açıklamaktadır.

Buhârî ve Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettiği ve Hz. Peygamber'in, "Sizden biriniz öldüğü zaman geride bıraktıkları akşam sabah kendisine arz olunur; eğer cennet ehlinden ise cennet ehlinden, yok şayet cehennemlikse cehennem ehlindendir ve kendisine şöyle denilir: Allah kıyamette seni haşredinceye kadar ki halin budur" buyurduğu hadis, bunlardan biridir."[63]

İmam Müslim'in Ebû Saîd el-Hudrî'den, onun da Zeyd b.
Sâbit'ten naklettiğine göre Ebû Saîd şöyle demiştir: "Ben bunu
Resûlüllah'tan işitmedim. Lakin onu bana Zeyd b. Sabit rivayet etti.

Dedi ki: Bir defasında Hz. Peygamber bizim de beraberinde olduğumuz halde bir katırın üzerinde Neccâroğulları'na ait bir bahçedeyken, aniden bindiği hayvan onu yoldan saptırdı, az kalsın yere düşüyordu. Bir de ne görelim; altı veya beş ve yahut dört kabir!.

(Râvi, Cüreyrî'nin böyle söylediğini belirtmektedir). Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Bu kahirlerin sahiplerinin kimler olduğunu bilen var mı? " diye sordu. Brr adam,
"Ben (biliyorum)" dedi. Resûi-i Ekrem, "Bunlar ne zaman öldüler?" diye sorunca adam, "Onlar şirk üzere öldüler" cevabını verdi. Müteakiben
Resûlüllah,

"Gerçeklen bu ümmet kabirlerinde İmtihan olunuyor. Eğer (ölülerinizi) defnetmekten korkmanız endişesini taşımamış olsaydım, kabir azabından benim işitmekte olduğumu size de işittirmesi için Allah 'a dua ederdim " buyurdu. Sonra yüzünü bize dönerek, "Cehennem azabından Allah 'a sığının!" buyurdu. Ashap, "Cehennem azabından Allah'a sığınırız" dediler. Bu defa
Resûlüllah,
"Kabir azabından Allah 'a sığının!" buyurdu ve sahâbîler, "Kabir azabından Allah'a sığınırız" dediîer. Resûlüllah, "Fitnelerin açığından kapalısından Allah'a sığının" buyurduğunda ashap, "Fitnelerin açık ve gizlisinden Allah'a
sığınırız" dediler. Hz. Peygamber tekrar,

"Deccal 'in fitnesinden Allah 'a sığının!" buyurdu ve sahâbîler de,
"Deccal'İn fitnesinden Ailalfa sığınırız" dediler.[64]

Ebû Eyyûb (el-Ensarî)nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber güneş battıktan sonra dışarı çıkmış ve bir ses işitmişti. Bunun üzerine şöyle buyurmuştur: "Yahudiler kabirlerinde azâb görüyorlar.[65]

Müslim'in Berrâ b. el-Âzib'den rivayet ettiği bir hadiste Hz. peygamber, 'Allah, sağlam sözle iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sapasağlam tutar" âyeti kabir azabı hakkında nazil olmuştur. Ölen kimseye 'Rabbin kim?' diye sorulacak. O da 'Rabbim Allah! Peygamberim de Muhammed'dir' cevabım verecektir. İşte Allah 'in, 'Allah, sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de âhirette sapasağlam tutar" âyetinin ifadesi budur" buyurmuşlardır.[66]

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre o şöyle demiştir: "Bir müminin ruhu çıktığı zaman iki melek onu karşılar ve (göğe) yükseltir."

Hammad da müminin ruh kokusunu misk kokusuna benzeterek şöyle demiştir: "'Göktekiler o ruha, 'Yeryüzünden gelen güzel ve hoş bir ruh! Allah sana ve içinde ömrünü geçirdiğin bedenine rahmet kapılarını açsın' diyerek, onu Allah'a götürürüler ve Allah Teâla da, 'Onu ecelin son bulduğu yere, Sidre-i müntehâ'ya götürün' buyurur. Kâfirin ruhu çıkınca -ki Hammad, onun kötü kokusunundan bahsetmiş ve ona lanet edildiğini söylemiştir-, göktekiler o ruh için 'Yeryüzünden gelen ne kötü bir ruh!' dediğini ve o ruha, 'Onu ecelin son bulduğu yere, Siccîn'e götürün' diye seslenileceğim belirtmiştir."[67]

Ebû Hüreyre de, Hz. Peygamber'in, kâfirin ruhunun bu kötü kokusundan dolayı burnunu İnce bir bezle kapadığını belirtmiştir.

Sahîhayn'da Enes b. Mâlik'den rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber, Bedirde öldürülen kâfirleri üç gün süreyle bırakmış ve sonra onların yanma gelerek şöyle seslenmiştir: "Ey Ebû Cehil! Ey Ümeyye b. Halef. Ey Utbe b. Rebîa! Ey Şeybe b. Rebîa! Rabbinizin size vaad ettiği şeyin gerçek olduğunu gördünüz mü? Muhakkak ben Rabbimin bana vaad ettiğinin hakikat olduğunu görmüş bulunuyorum.' Bu sözleri duyan Ömer (r.a.) Hz. Peygamber'e, 'Ey Allah'ın Resulü! Onlar bunu nasıl işitirler?! Leş haline geldikleri halde nasıl olur da cevap verebilirler?!'[68] diye sorunca Resûlüllah (s.a.) şöyle cevap vermiştir: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, benim söylediklerimi sizler oniar kadar duyamazsınız;"[69] ne var ki onlar, cevap vermekten acizdirler."[70]

Bütün bu rivayetler, ölülerin ruhlarının geri çağrılması (ruh çağırma) ve ruhların konuşup cevap verdiği iddialarının gerçekle ilgisinin olmadığını göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber'e cevap vermekten aciz olan ruhların, başkalarına cevap verip konuşmaktan aciz olduğunda şüphe yoktur.[71]

İnsanın madde ve ruhtan oluştuğunu, kâinatın bir ilahının olduğunu, insan için bu dünya hayatından sonra bir başka hayatın olacağını inkar eden ve yine Allah'ın kudretinin hiç bir konuda aciz kalmadığını ve Onun bir şeyi dilemesini hiç bir şeyin sınırlayamayacağını anlayamayan materyalist kafalar için berzah âleminde olacağı bildirilen kabir sorgusu, kabir azab ve nimeti hakkında varit olan sahih hadisler, onların boğazlarına takılan bir lokma gibidir. Allah Teâla bu zihniyetteki kimselere hitaben,

"Ey kâfirler! Siz ölü iken sizleri dirilten (dünyaya getirip hayat veren) Allah 't nasıl inkar ediyorsunuz? Sonra sizi Öldürecek, tekrar diriltecek ve sonunda Ona döndürüleceksiniz.[72]

Kabirdeki hayat, iman ettiğimiz gaybî haberlerden olup künhünü araş ti rm ay iz. Zira bizim idrak vasıtalarımız, o hayatın künhüne vakıf olabilecek donanıma sahip değildir. îlimde kaydettiği gelişmeye rağmen insan, içerisinde yaşadığı kâinatın sırlarını çözme konusunda câhildir ve onun kâinatta anlayamadığı pek çok sır vardır. Hatta anlayış ve idrak kapasitesi genişledikçe insan, kâinatın sırlan hususunda idrak edemediklerinin çok daha fazla olduğunu anlar. "Size ancak az bir bilgi verilmiştir"[73] âyeti de, tam olarak bunu ifade etmektedir.

Kur'an ve Sünnet'teki ilgili naslar, öldükten sonra insanın var olacağını, nimetlendirilip azap edileceğini gösterir. İbn Teymiyye, öldükten sonra ruhun var olmadığını, ölünün sevap ve ceza da görmediğini savunan bazı kelâmcılann görüşlerini eleştirmiştir. Ona göre böyle düşünenler, Kur'an ve Sünnet'te buna delalet edecek bilgi bulunmadığını iddia etmişlerdir. Yine İbn Teymiyye, Kur'an'da kabir azabı ve berzah hayatının varlığına dair bir delilin bulunmadığı iddiasıyla mutlak surette onların varlığını inkar edenleri de şiddetle eleştirmiş ve bunun oldukça yanlış bir düşünce olduğunu belirtmiştir. Bilakis ona göre, Kur'an'da bulunan mekkî ve medenî sûrelerin değişik yerlerinde, berzah âleminde nimet ve azabın varlığına delalet eden âyetler bulunmaktadır. Allah Teâla bir sûrede kıyametin hem küçük hem de büyük alâmetlerini zikretmiştir. Vakıa sûresinde de bildirildiği üzere bu durum, "Kim ölürse kıyameti kopmuştur" sözündeki mânayla da uyuşur. Zira bu sûrenin baş kısmında kıyametin büyük alâmetleri zikredilmiş ve insanların üçerli sınıflar oldukları belirtilerek şöyle buyurulmuştur:

"Kıyamet koptuğu zaman, ki onun oluşunu yalanlayacak hiç kimse yoktur; O alçaltım, yükselticidir. Yer şiddetle sarsıldığı, dağlar parçalandığı, dağılıp toz duman haline geldiği, ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman,[74]

Allah Teâla bu sûrenin son kısmında da, Ölümle birlikte insanın küçük kıyametinin başladığını zikretmiş ve insanların ölümden sonra üç sınıf olduğunu belirterek şöyle buyurmuştur: "Hele can boğaza dayandığı zaman, O vakit siz bakar durursunuz. (O anda) biz ona bizden daha yakınız ama göremezsiniz. Madem ki ceza görmeyecehnişsiniz, Onu (cam) geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz! Fakat (ölen kişi Allah 'a) yakın olanlardan ise, Ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır. Eğer o sağdakilerden ise, 'Ey sağdaki! sana selam olsun!' Ama yalanlayıcı sapıklardan ise, İşte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır! Ve (onun sonu) cehenneme atılmaktır.'[75]

Bu âyetlerden anlaşıldığına göre can bedenden ayrılmak üzere insanın boğazına geldiğinde artık onun geri dönüşü mümkün değildir. İşte bu durumda Allah'a yakın olan kimseler ve sağdakiler ile yalanlayıp yoldan sapanların o anki durumları bu âyetlerde anlatılmaktadır.

Kur'an'da birden fazla yerde, kıyamet günü ve berzah alemindeki azaptan bahsedilir. Fir'avn ve ailesinin kıssasında Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "Fir 'avn 'un kavmini ise

kötü azap kuşatıverdi. Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de: 'Firavun ailesini azabın en çetinine sokun (denilecek)![76]
Nuh kavminin kıssasında ise Cenab-ı Hak, "Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah 'a karşı yardımcılar da bulamadılar.'[77]
Bu âyetteki "üğrikû=boğuldular" kelimesinden hemen sonra zikredilen "fe üdhılü nâran^ateşe atıldılar" ifadesinin, tereddütsüz olarak bir şeyin ardı sıra yapıldığını ifade eden "fa" (fa-i ta'kîbiyye) harfi ile birlikte, "üğrikû"ya atfedilmesi, bunun kabirde meydana geldiğini gösterir. Kur'an'ın bildirdiğine göre Nuh (a,s.), kavmine kıyamette olacak bu durumu şöyle haber vermiştir:
"Allah, sizi de yerde ol (bitirir) gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracak! ir.[78]'
Allah Teâla Tevbe sûresinde, münafıkların durumunu anlatırken de şöyle buyurmaktadır: "Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir."[79]
Bu âyetin tefsirinde âlimlerden bazıları, birinci kez olan azabın dünyada, ikincisinin İse, berzah âleminde olacağını ve sonra da âhiretteki büyük azaba sevkedileceklerini belirtmişlerdir. En'am sûresinde Allah, şöyle buyurmaktadır:
O zâlimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara; 'Haydi canlarınızı kurtarın! Allah 'a karşı gerçek olmayanı söylediğinizden ve Onun âyetlerine karşı kibirlilik taslamanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!' derken onların halini bir görsen! Andolsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız..[80]
Bu âyetlerde belirtilen vasıf ile "ahricû enfüseküm=haydi canlarınızı kurtarın" ifadesi, bedenden çıkacak olan bir ruhun varlığına delalet etmekte, "eî-yevme tüczevne azâbe'l-hûni=bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız" ifadesi de, öldükten sonra bir cezanın olacağım ifade etmektedir. Zira Enfal sûresinde ise Cenab-ı Mevla şöyle buyurur:
"Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve 'Tadın yakıcı cehennem azabını' (diyerek) o kâfirlerin canlarını alırken onları bir görseydin! İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir, yoksa Allah kullara zulmedici değildir."[81] Buradaki durum da, ölümden sonra azabın tadılmasıdır.
Allah Teâla Nahl sûresinde, "Kendilerine haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldığı kimseler: biz hiç bir kötülük yapmıyorduk, diyerek teslim olurlar. (Melekler onlara şöyle der:) 'Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir. O halde, içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin!' Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür [82] buyurmaktadır.
Bu âyetteki ölüm anında teslim olmak ve meleklere, "Biz hiç bir kötülük yapmıyorduk" sözü, ancak ve ancak bir nefisten sadır olabilir. Nahl sûresinin bir başka yerinde de Cenab-ı Hak, "{Onlar,) meleklerin, 'Size selam olsun. Yapmış olduğunuz (iyi) işlere karşılık cennete girin' diyerek tertemiz olarak canlarını aldıkları kimselerdir" [83] buyurmuştur.
Fussilet sûresinde ise, "Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: 'Korkmayın, üzülmeyin, size vaadolunan cennetle sevinin!' derler. Biz dünya hayatında da âhiret hayatında da sizin dostlarınızız; orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey sizin için orada hazırdır [84] buyurulmuştur.
Bu âyette zikri geçen İkramın ölüm anı ve sonrasında olduğu âlimler tarafından bildirilmiştir. Yine Âl-i İmran sûresinde Allah Teâla şöyle buyurmuştur:
"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ve sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiç bir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. Onlar, Allah 'tan gelen nimet ve keremin; Allah 'in müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler [85] Bu âyetten önce de Bakara sûresinde de şöyle buyurulmuştur: "Allah yolunda öldürülenlere [86] 'ölüler' demeyin. Bilakis onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız. [87]

Kıyamet Ve Âhiret Hayatının Tafsilâtı

Kur'an'da, ya mücmel/özet olarak ya birtakım işaretler vasıtasıyla hakkında hiç bir şey söylenmeyen âhiret hayatı ile ilgili bilgi, tanım ve işaretlen Sünnet geniş bir şekilde açıklamaktadır. Buna bir misal olarak, Allah'ın Hz. Peygamber'e bir ikramı olan şefaat konusunda Sünnet'te varit olan hadisleri gösterebiliriz. Burada şefaat ile, büyük korku günü uzun bekleyişten sonra, cennete gireceklerin cennete, cehenneme gireceklerin İse cehenneme girmelerine sebep olacak şekilde aralarında hükmetmesi için, insanların Rabbleri huzurunda toplandıkları sırada, onları rahatlatması İçin Hz. Peygamber'e verilmiş buîunan "büyük şefaat" kastedilmektedir. Bu, Kur'an'ın mücmel olarak zikrettiği "Makâm-i mahmûd"tur ki Allah Teâla, Resûlü'ne olan nimetini de hatırlatarak bu özel durumu îsra sûresinde şöyle anlatmaktadır:
"Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbin 'in, seni, övgüye değer bir makama eriştireceğini umabilirsin.[88]
Ebû Hüreyre'den rivayet edilen uzun bir hadiste bildirildiğine göre, o şöyle demiştir: "Bir keresinde Resûlüllah'ın (s.a.) sofrasına et yemeği getirildi. Kol tarafından bir parça ayrılıp önüne konuldu. Çünkü Resûlüllah (s.a.), etin bu kısmını severdi. Ondan ön dişleriyle bir lokma kopardı ve sonra şöyle buyurdu:
'Ben kıyamet gününde bütün insanların ulusuyum. Bunun niçin böyle olduğunu biliyor musunuz? diyerek şöyle izahta bulundu. Dünyada önce ve sonra ne kadar insan varsa bunların hepsini Allah Teâla kıyamet gününde düz ve geniş bir alanda toplayacaktır. Öyle düz ve geniş bir meydan ki, orada bir çağırıct seslenince sesini herkese duyurabilecek ve bakan bir kişinin gözü mahşer halkını bir bakışta görebilecektir. Bir de güneş (bütün hararetiyle) yaklaşacak.
Artık insanların gam ve meşakkati dayanılmaz ve tahammül olunmaz bir dereceye varacak. Bu sırada insanlar birbirine: 'Size erişen şu faciayı görüyormusunuz? Rabbinize götürecek bir şefaatçi bulmanın çaresine niçin bakmıyorsunuz?' diyecekler. Bunun üzerine mahşer halkının bazısı bazısına: Haydi Adem 'e gidiniz, deyip mahşer halkı Adem'e gelerek: Ey insanoğlunun babası! Allah Teâla seni yedi kudretiyle yarattı ve sana kendi ruhundan hayat verdi. Sonra meleklere sana secde etmelerini emretti ve onlarda sana secde ettiler. Rabbine hakkımızda şefaat diksen. Ey atamız, içinde bulunduğumuz şu müşkil durumu görmüyor, başımıza gelen şu musibeti bilmiyor musun? diyeceklerdir. Adem de: Rahbim bugün celallidir. Öyle ki, ne bundan önce böyle bir gazap etmeştir, ne de bundan sonra bu türlü gazap eder. Hem Cenab-ı Hak beni cennet meyvesinden yemekten menetmişti de ben buna asî olmuştum. (Artık size şefaat edemem, şimdi ben kendimi düşünüyorum): Vay nefsim, nefsim, nefsim!,.. Siz benim dışımda bir şefaatçi bulunuz: Nuh'a gidiniz, diyecek. Onlar da Nuh'a varacaklar ve "Ey Nuh! Sen yeryüzünde Allah 'tan başka şeye tapan insanlara risalet vazifesiyle gönderilen peygamberlerin hiç şüphesiz birincisisin. Allah sana (Kur'an'da): "Çok şükreden kul" adını verdi. Lütfen hakkımızda Rabbi'ne şefaate bulun. Ne acıklı bir vaziyette olduğumuzu görmüyor musun? diyecekler. Nuh peygamber de, "Aziz ve Celîl olan Rabbim bugün öyle celallidir ki O, ne şimdiye kadar böyle gazaplanmıştır, ne de bundan sonra gazaplamr. Benim de bir dua endişem var: Vaktiyle kavmimin helaki için dua etmiştim (bu itibarla kendimi düşünüyorum), vay nefsim, nefsim, nefsim'....Şimdi siz başka bir şefaatçi arayınız, ibrahim 'e gidiniz diyecek. Onlar da İbrahim 'e varıp, "Ey İbrahim, sen yeryüzündeki insanların içinde Allah'ın dostu ve peygamberi birisin, Rabbine hakkımızda şefaatte bulunsan. Şu açıklı hâlimizi görüyorsun, diyecekler. İbrahim peygamber de onlara, "Bugün Rabbimin celal sıfatı tecelli etmiştir ki ne bundan evvel böyle celallanmıştır ne de bundan sonra böyle celallenir. Ben üç kere yalan söylemiştim. (Şimdi kendimi düşünüyorum): Vay nefsim, nefsim, nefsim'...Artık siz başka bir şefaatçi arayınız. Musa 'ya gidiniz, diyecektir. Onlar da Musa 'ya varıp, "Ey Musa! Sen Allah 'in peygamberisin. Allah, risalet ve kelâmı ile seni insanlara faziletli kıldı. Rabbine hakkımızda şefaat et. Görüyorsun ne kadar ızdırap içindeyiz" diyecekler. Musa peygamber de onlara, "Rabbim bugün celal sıfatı ile tecelli etti ki, ne şimdiye kadar bu derece gazabı görülmüş ne de bundan sonra görülecektir. Ben ise helakine memur olmadığım halde bir adamı öldürdüm. (Şimdi ben, kendimi düşünüyorum), ah^ nefsim, nefsim, nefsim! Siz şimdi başka bir şefaatçi arayınız. Isa 'ya gidiniz diyecek Onlar da Isa 'ya gidip, 'Ey İsa! Sen Allah 'in Resulüsün ve Allah tarafından Meryem 'e konulan bir mucize ve tekrim kılınan bir ruhsun ki, beşikte bir çocuk iken insanlarla konuştun. Rabbine hakkımızda şefaat et, bak gör ne ızdırap içindeyiz, diyecekler. Isa peygamber de onlara, Rabbim bugün celal sıfatıyla tecelli etmiştir ki, böyle bir celallenme ve gazap, ne bundan evvel görülmüştür ne de bundan sonra görülecektir, diyecek. Ve hiç bir günah zikretmeyecek. Sadece Ah nefsim, nefsim, nefsim diye endişesini izhar ederek "Benden başka bir şefaatçi bulunuz, Muhammed'e gidiniz" diyecek. Onlar da Muhammed'e gelerek, "Ya Muhammed! Sen Allah 'in peygamberi ve nebilerin sonuncususun, Allah geçmişte ve gelecekte vuku bulacak bütün günahlarım affetmiştir. Rabbine hakkımızda şefaat et, görüyorsun ki ne elem ve ızdırap içindeyiz, diyecekler. Bunun üzerine ben hemen gidip Arş-ı Rahman 'in altına varacağım ve Rabbim'e secdeye kapanacağım. Sonra secdemde Allah bana kendisine olunacak en güzel hamd-ü senadan öyle birini feth ve ilham edecek ki, şimdiye kadar onu hiç bir peygambere ilham etmemiştir. Ben mülhem olduğum surette Allah 'a hamd-ü senada bulunduktan sonra Allah tarafından, "Ya Muhammed! başım kaldır, işte. Dileğin verilecektir, şefaat et, şefaatin kabul edilecektir, buyurulur. Ben secdeden başımı kaldırıp, "Ya Rab, ümmetim, ümmetim" diyerek ümmetim hakkında şefaat dileyeceğim. Bunun üzerine , "Ya Muhammed! Ümmetinden hesap ve sorguya lüzum olmayanları cennet kapılarından sağ kapıdan cennete koy. Onlar cennetin bundan başka öbür kapılarından da insanlar ile ortaktırlar, buyurulacaktır. Sonra Resûlüllah, "Hayatım yed-i kudretinde olan Allah 'a yemin ederim ki, cennetin kapı kanatlarından iki kanadın arası, Mekke ile Himyer, yahut Mekke ile Busrâ arası kadar geniştir buyurmuştur" [89]
İnsanların hasrolunmaları ve kıyamet günü Rablerinin huzurunda durmaları ile ilgili hususlar da, sünnette tafsilatlı olarak bildirilmiştir. İbn Abbas'tan rivayete göre, Hz, Peygamber bir hutbe îrad etmek için ayağa kalkmış ve şöyle buyurmuştur:
"Ey insanlar! İlk yaratılışa nasıl başlamışsak, üzerimizde hak bir vaad olarak yine onu iade edeceğiz. Hakikaten failler biziz'[90] âyetinde işaret olunduğu üzere, muhakkak sizler, yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaksınız. Dikkat edin! Yaratılanların kıyamet gününde ilk giydirileni İbrahim 'dir. Muhakkak ümmetimden birtakım adamlar getirilecek. Onlar yakalanıp sol tarafa (cehenneme) götürülecekler. Ben:
'Ya Rabbi! Onlar benim ashabımdır', [91] diyeceğim. Allah:
'Sen onların senden sonra (dinde) neler yaptıklarını bilmezsin \ buyuracak. Ben de Allah 'in salih kulu Isâ 'nın dediği gibi (şöyle) derim: 'Ben aralarında bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir murakıp/gözetleyici idim. Fakat sen beni içlerinden aldığın vakit üstlerinde murakıp ancak Sen kaldın ve zaten Sen her şeye hakkıyla şahitsin. Eğer kendilerine azap edersen, şüphe yok ki onlar Senin kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen, yine şüphesiz ki mutlak galip ve hüküm sahibi Sensin.[92] Resûlüllah dedi ki:
Bana, 'Onlar (sen ayrıldıktan sonra) ökçeleri üzerinde dönen mürtedler olarak devam etmişlerdir,' denilir. [93]
Hadisin başka bir rivayetinde Hz. Peygamber'in "Ben de, beddua etmek için 'sehkan sehkan' (uzak ol, uzak ol) derim " dediği bildirilmektedir.
Hadiste geçen "el-ğurl" kelimesi -"ğayın" ve "râ" harfinin sakin okunması ile-, "ağrel" kelimesinin çoğulu olup "sünnet olmamış kimse" mânasına gelir.

Hz. Âişe'den naklolunduğuna göre o şöyle demiştir: Resûlüllah'ı şöyle derken işittim: "İnsanlar kıyamet gününde yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak hası•olunurlar." Bunun üzerine Ümmü Seleme, 'Ya Resülellah! Erkeklerle kadınlar birbirlerine bakmazlar mı?1 diye sordu. Resûlüllah:
'İş, onların bununla ilgilenmesinden çok daha şiddetlidir,' buyurdu."[94] Başka bir rivayetinde "onların bununla ilgilenmesinden" kısmı, "onların bazısının bazısına bakmasından" mealinde zikredilmektedir.
Ümmü Seleme'den rivayet edildiğine göre o Resûlüllah'ı şöyle derken işittiğini bildirmiştir: "İnsanlar kıyamette çıplak ve yalın ayak haşrolunurlar.' Bunun üzerine Ümmü Seleme Hz. Peygamber'e, 'Ey Allah'ın Resulü! Allah aşkına, bazımız bazımıza bakmaz mı?' diye sorunca Hz. Peygamber, "Herkes kendisiyle meşgul olur," buyurdu. Ben yine, onları meşgul eden nedir? dediğimde şöyle buyurdu:
'(Onları meşgul eden) büyük miktarda büyük ve küçük günah ihtiva eden sahîfelerin ortaya dökülmesidir' buyurdu."[95]
Sehl b. Sa'd'dan rivayete göre o, Resûlüllah'ın şöyle dediğini bildirmiştir: "İnsanlar kıyamet gününde bembeyaz, kepeksiz undan yapılmış çörek gibi tertemiz ve hiç bir kimse için alamet bulunmayan bir saha üzerinde haşr olunurlar" [96] Hadisin başka bir rivayetinde ise bu rivayetteki "alem" kelimesi, "ma'lem" diye geçmiştir.
Bu hadiste geçen "el-afrâ" kelimesi, "beyazı çok şiddetli olmayan mat renkli"; "en-nakiyy", "beyaz ekmek"; "el-ma'lem" -"mim" harfinin fethasıyla-, "yol ve sınırlara işaret olarak konan alamet" demek olup, "iz" mânasına geldiği de söylenmiştir. Buna göre hadiste geçen "leyse fihâ ma'lem 1İ ehadin" İfadesinin mânası, "önceden hiç ayak basılmadığı halde birinin izini ve işaretini taşıyan (saha)" demektir.
Enes b. Mâlik'İn bildirdiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e, "Yâ Resûlellah! Allah Teâlâ, 'Yüzü koyu cehennemde toplanacak olanlar var ya, işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır' buyurmuştur. (Buna göre) kâfir kıyamet gününde yüz üstü mü haşrolunacak? diye sordu. Resûlüllah,
'Dünyada onu iki ayağı üzerinde yürüten, kıyamet gününde yüzü üstü yürütmeye kadir değil midir?' buyurdu. Enes'den hadisi rivayet eden Katâde hadisi rivayet edince, "Rabbimizin izzetine yemin olsun ki, kadirdir" demiştir. [97]
Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü insanlar o kadar terleyecek ki, terleri yere yetmiş kulaç gidecektir ve kulaklarına ulaşıncaya kadar batacaklardır. "[98]
Öyleyse aklı başında olan hiç kimse, hatadan korunmuş (ma'sum) olan Hz. Peygamberin âhiret hayatında olacaklar konusunda verdiği bilgilerden hiç birini uzak bir ihtimal olarak görmez. Çünkü âhiret, kendine mahsus kuralları ve ahvali olan bir yurttur. Aklen imkansız olmayan her şey, hiç bir konuda acizliğe düşmeyen "kudret-İ ilahî" sınırları içerisindedir.
Hesap ve sorgu-sualle ilgili hadisler de âhiretteki tafsilatlı anlatımların örneklerindendir. Muâz b. Cebel Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Kıyamet gününde dört şey hususunda hesap vermeden hiç f)İr kulun ayağı bir yere adım atamaz: Ömrünü nerede harcadığından, gençliğini nerede geçirdiğinden, malını nereden kazandığından ve nereye harcadığından ve ilmiyle âmil olup olmadığından.[99]
Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ""Kıyamet gününde kim hesaba çekilirse azap edilmiş olur, buyurdu. " Âişe der ki Ben: Cenab-ı Hak, 'İşte böylesi kolay bir hesaba çekilecektir' buyurmuyor mu? diye sordum. Resûlüllah:
'Bu (amellerin sahiplerine) arzdır. Yoksa kimin hesabı incelenirse o helak olur,' buyurdu."[100]
Enes'den rivayet edildiğine göre o, (bir gün) Resûlüllah'ın (s.a.) yanında bulunduğu bir sırada gülerek şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Neden güldüğümü biliyor musunuz?" Biz, "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediğimizde ise şöyle buyurmuştur:
"Kulun Rabbine şöyle demesine (gülüyorum) ki, o kul Rabbine, 'Ya Rabbi! Sen benî zulümden korumadın mı?' dediğinde Allah Teâla, 'Evet, korudum' buyuracak. Kul ise tekrar, 'Ama ben kendime benim tarafımdan bir şahit getirilmesinden başkasına razı değilim' deyince Allah Teâla Hazretleri, 'Bugün sana tek şahit olarak nefsin, çok şahit olarak da Kİrâmen kâtibin adlı iki meleğin şahitliği yeter" buyuracak ve o kişinin ağzına mühür vurulacak, ardından da uzuvlarına, "konuş" denilecektir. Uzuvlar da o kişinin amellerini söyleyecektir. Sonra konuşmasına müsaade edilecek ve,
'Sizler uzak olun, ırak olun i Ben ancak sizin için macadele ediyordum' diyecektir."
Havz, mîzân ve sırat konusunda varit olan hadisler de, âhiret hayatının tafsilatlı anlatımlarının bir diğer örneğidir. Tıpkı Abdullah b. Amr b. Âs'dan rivayet edilen bir hadiste buyurulduğu gibi ki o, Resûlüllah'm (s.a.) şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Benim (cennetteki) havuzum bir aylık (yol) genişliğindedir. Onun suyu sütten beyaz, kokusu miskten daha hoş, bardakları da gökyüzünün yıldızları gibi çoktur. Ondan içen kimse ebedî olarak susamaz."[101]
Bu hadisin başka bir rivayetinde, "Benim havuzum bir aylık mesire (yol) genişliğinde, köşeleri eşit ve suyu gümüşten daha beyazdır, " buyufulmuştur.
Ebû Ümame'nin bildirdiğine göre Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ ümmetimden 70.000 kişiyi hesapsız cennete girdireceği sözünü bana verdi.' Resûlüllah'm bu sözü üzerine Yezîd b. el-Ahnes, 'Vallahi! Ümmetinin içinde bu sayıdaki insan, sinek ordusu içinde kırmızı ve beyaza çalan sarı renkli sineklerin sayısı kadardır,' deyince Resûlüllah şöyle buyurmuştur:
'Allah, 70.000 kişiyi ve her bin kişiyle beraber birer yetmiş bin kişinin de cennete gireceğini vaad etti ve bunu bana, miktarını Allah'ın takdir ettiği üç toprak atımı sayısınca artırdı.' Yezîd, 'Ey AİIah'm Resulü! (Cennetteki) havuzunun genişliği ne kadardır?' diye sorunca Resûlüllah eliyle işaret ederek, Aden ile Amman arası mesafe kadar ve hatta bundan çok daha geniştir' buyurmuş ve şöyle İlave etmiştir: 'Havuzumun içinde altın ve gümüşten iki oluk vardır.' 'Havuzunun suyu nedir, ey Allah'ın Resulü?" diye Yezîd tekrar sorunca Hz. Peygamber,
'Sütten daha beyaz, baldan daha tatlı ve misk kokusundan daha güzel kokuludur; ondan bir yudum içen kimse daha sonra asla susamaz ve yüzü asla kararmaz,' buyurmuştur."
Bu hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş olup râvileri, Sahîh'te kendileri ile ihticac edilmiş kimselerdir.[102] Hadisi ayrıca İbn Hıbbân da Sahihimde rivayet etmiş olup [103] lafzı şu şekildedir: Ebû Ümame'nin bildirdiğine göre, Yezîd b. el-Ahnes ResûlüIIah'a,
"Yâ Resûlellah! Havuzunun genişliği ne kadardır?" diye sormuş ve Resûlüllah,
"Aden ile Amman arasındaki mesafe kadardır ve onda biri altından diğeri gümüşten iki oluk vardır, " buyurmuştur. Yezîd tekrar, "Suyu nasıldır, yâ Resûlellah?" diye sorunca şöyle buyurmuştur:
"Sütten daha beyaz, baldan daha tatlı, miskten daha hoş kokuludur ve ondan içen kimse asla susamayıpyüzü de kararmaz.'"
Bu hadisteki "el-mes'ab" -mîm harfinin fethası ve sonundaki "bâ" harfinin sakin okunması ile-, "suyun akış yeri" mânasmdadir.
Sevbân'm rivayetine göre, Resûlüllah şöyle buyurmuştur: "Muhakkak Ben, Havuzumun sonunda durur ve Yemen ahalisi (Havuza gelmesi) için, insanları uzaklaştırır ve acılarını asamla vurarak gideririm. " O Havuzun genişliğinden kendisine sorulunca, "Makamımdan Amman'a kadardır" buyurmuştur. Onun suyundan sorulunca da, "Sütten daha beyaz, baldan daha tatlı ve biri altından, diğeri de gümüşten, şarıl şarıl akan cennetten iki oluk vardır" buyurmuştur.[104]
Bu rivayetlerde geçen "yeğuttu" İfadesi, suyun şarıltılı bir şekilde akması anlamındadır. Arka arkaya suyun yudumlanması mânasına da gelir ki, "ğatte'ş-şâribu'1-mâe cer'an ba'de cer'in=su içen kimse suyu yudum yudum içti" sözündeki mâna da budur.
İbn Ömer'den rivayete göre de Resûlüllah şöyle buyurmuştur: "Havuzum Aden ile Amman arası mesafe kadardır. O, kardan daha soğuk, baladan daha tatlı, kokusu muskten daha hoş ve ka'seleri gökteki yıldızlar gibidir. Her kim ondan içerse sonra asla susamaz. O havuza ilk gelen insanlar, muhacirlerin fakirleridir." Orada bulunanlardan biri, "Onlar kimlerdir? Ey Allah'ın Resulü!" diye sorunca, Resûlüllah şöyle buyurdu:
"Saçları yıkanıp düzeltilmemiş, açlık ve yorgunluktan benizleri sararmış, elbiseleri kirli, bütün kapıların kendine kapandığı, dünya nimetlerinin tadını alamamış, aleyhine olan her şey başına gelmiş ancak lehine olan şeyleri tadamamış kimselerdir.[105]
Ahmed bu hadisi "hasen" nitelikli bir isnadla rivayet etmiştir.[106]
Hz. Aişe, bir keresinde Hz. Peygamber'i ashap ile birlikte bulunduğu bir sırada şöyle derken işittiğini bildirmiştir:
"Ben Havuzumun basanda oturup sizden bana gelenlere bakacağım. Allah'a yemin olsun ki! Bana yakın gelmiş birtakım adamlar bölünecektir. Ben 'Ey Rabbiml Bunlar benden ve benim ümmetimdendir' [107] diyeceğim ve O (c.c.) da, 'Sen onların senden sonra ne yaptıklarını bilmezsin; Onlar gerisin geriye dönmekte devam eltiler, diyecektir. "[108]
Aynı mânayı destekleyen başka pek çok hadis bulunmaktadır.
Enes b. Mâlik'den rivayete göre o, Resûlüllah'ın kıyamet günü kendisine şefaatte bulunmasını istemiş ve bunun üzerine Resûlüllah ona şöyle demiştir: "inşallah bunu yapacağım/' Daha sonra Enes, "Seni nerede bulurum?" deyince Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;
"Beni ilk olarak arayacağın yer, Sırat'in üzeridir. " Enes bu defa, "Eğer Sırat üzerinde seni bulamazsam?" deyince Hz. Peygamber, "Havuzun yanında beni ara; çünkü ben bu üç mekanın [109] dışında bir yerde olmam " buyurdu. [110]
Ümmü Mübeşşir eİ-Ensâriyye'nin bildirdiğine göre, kendisi Hafsa'nm yanında bulunduğu bir sırada Reşûlüllah'm şöyle dediğini işitmiştir: "Ağacın altında bey'at eden "şecere" ashabından hiç bir kimse inşallah cehenneme girmez. " Hafsa, "Hayır yâ Resûlellah! deyince Resûlüllah kendisini meneîmiş ve Hafsa, "Sizden hiç bir kimse yoktur ki, o cehenneme gelmesin "[111] âyetini okumuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber,
"Allah (c.c), 'Sonra Allah'tan korkanları kurtaracağız [112]ve zalimleri orada diz çökmüş halde bırakacağız' buyurdu demiştir."[113]
Ebû Hüreyre ve Huzeyfe'nin bildirdiklerine göre Resûlüllah şöyle buyurmuştur:
"Allah Teâla (kıyamet günü) insanları bir yerde toplayacak. Müminler kendilerine cennet yaklaştırıhncaya kadar ayakta duracaklar. (O zaman) Adem 'e gelerek, 'Ey babamız! Bizim İçin cennetin açılmasını iste!' diyecekler. O da, 'Sizi cennetten ancak babanız Adem 'in hatası çıkarmadı mı? Ben bu işin ehli değilim; siz oğlum İbrahim Halîlullah 'a gidin' diyecek. İbrahim dahi, 'Ben bu işin ehli değilim. Ben ancak Halil idim. Siz Allah 'in kendisi ile söyleştiği Musa'ya (a.s.) gidin' diyecek. Bunun üzerine Musa'ya gelecekler ve O da, 'Ben bu işin ehli değilim. Siz kelimetullah ve rûhullah olan İsa'ya (a.s.) gidin1 diyecek. Isâ da, 'Ben bu işin ehli değilim ' diyecektir. Nihayek Muhammed'e (s.a.) gelecekler. O

hemen ayağa kalkacak ve kendisine şefaat için izin verilecek, emanetle rahim gönderilerek sıratın sağ ve sol taraflarına duracaklar. Sonra sizin ilk kafileniz şimşek gibi sırattan geçecek.
Ben, 'Anam babanı sana feda olsun! Şimşek gibi geçmek ne demektir' diye sordum. Resûlüllah, 'Şimşeği hiç görmediniz mi? Göz kırpacak kadar bir zamanda nasıl geçip dönüyor. Sonrakiler rüzgarın geçişi gibi. Daha sonrakiler kuşların geçişi gibi ve insanların koşması gibi geçecekler. Onları böyle koşturan amelleridir. Peygamberiniz de sırat üzerinde durmuş, 'Yâ Rabbî! Selamet ver, selamet! Diyecek. Nihayet kulların amelleri aciz kalacak, hatta öyle kimse gelecek ki, ancak sürünerek yürüyebilecek.
Sıratın İki tarafında, emrolunduklarım yakalamakla memur asılı çengeller olacak. Bakarsın bazı insanlar tırmalanıp kurtulmuş; bazıları da cehenneme atılmış olacak' buyurdular."[114]
Cennetin vasfına dair olan hadisler de, âhiret hayatıyla ilgili tafsilatın bir diğer örneğidir. Ebû Hüreyre Hz. Peygamber'in şöyle dediğini bildirmiştir:
"Allah Teâla şöyle buyurdu; '(Cennette) salih kullarım için hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve kimsenin hayal bile edemeyeceği nimetler hazırladım.' Hz. Peygamber daha sonra, (Bunu dellilendirmek İsterseniz), 'Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığım hiç kimse bilemez [115] âyetini okuyun buyurdu."[116]
Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den rivayete göre o, Hz. Peygamber'in cenneti vasfettiği bir meclisinde hazır olmuş ve Resûlüllah'ın (s.a.) sözünün sonunda, "Orada hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve kimsenin hayal bile edemeyeceği nimetler vardır buyurduğunu ve ardından da, "Onların yanları yataklarından kalkarak korkuyla, umutla Rablerine yalvarırlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiç kimse bilemez"[117] âyetlerini okuduğunu haber vermiştir.[118]
Enes b. Mâlik Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Allah yolunda bir şey infak etmek ve birini sevindirmek dünya ve içindekiler den daha hayırlıdır. Cennette sizden birinizin bir okun yayının konulacağı kadar yere sahip olması, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Eğer cennet kadınlarından biri, dünyaya muttali olmuş olsaydı onu aydınlatır ve ikisi arasım (güzel) koku ile donat irdi. Onun başının örtüsü de dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır"[119]
îbn Abbasın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Cennette dünyada olanlardan sadece isimler vardır. [120]" Yani dünya ve âhiretteki İsimler birbirlerine benzemekte ancak ismin delalet ettiği İsimlendirmeler (müsemmâ), farklılık arzetmektedir.
Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre •Hz. Peygamber, "Cennet ehli cennete girince bir cağına şöyle nida eder: Artık sizin için ebedi sağlık ve esenlik olup hastalık yoktur. Sizin İçin ebedi hayat vardır ve asla ölmezsiniz. Sizin için ebedi genç kalma vardır ve asla ihtiyarlamazsınız ve nihayet sizin için daimi bir nimet ve saadet vardır ki asla gam ve keder çekmezsiniz" buyurmuş ve, "Onlara: İşte size cennet; yapmış olduğunuz İyi amellere karşılık ona varis kılındınız,' diye seslenilir" [121] âyetini okumuştur.[122]
Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Cennet ehli orada yer-içer ve büyük-küçük abdeste çıkma ihtiyacı duymazlar. Ancak oradaki onların yemeği, misk kokusu gibi olup mideyi doygunluktan rahata erdiren, "cesâ"dır. Nefes alıp verdikleri gibi tesbihât ve tahmidâtta bulunup dururlar.[123]
Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre Resûlüllah, "Kim cennete girerse devamlı surette nimetlendirilir ve hiç bir tasa duymaz;[124] elbisesi eskimez ve gençliği de sona ermez (ihtiyarlamaz)"[125] buyurmuştur." [126]

Kıyamet Alâmetleri ve Dünyanın Sonu

Kıyamet alâmetleri olarak, zamanın değişmesini, değer yargıları ve ölçülerdeki haddi aşmayı, kötülüğün her tarafa yayılmasını, fitne ve fesadın kol gezmesi gibi hususları bilmekteyiz ki bunlar, dünyanın sonunun yaklaştığını gösteren ve âlimlerimizin, "kıyametin küçük alâmetleri" dedikleri şeylerdir. Bununla ilgili pek çok hadis varit olmuştur ki, bu hadislerin zahiri, bu hadiselerin vukuunu haber vermekte; hakikatte ise, bu tehlikeli değişiklikler konusunda bir korkutma ve ümmetin âkibeti hususunda da bir uyarı mahiyetindedir. [127]

Her Ümmetin Bir Kıyameti Vardır

Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadise göre, Hz. Peygamber'e bîr adam gelip kıyametin ne zaman kopacağını sormuş; Hz. Peygamber, "Emanete riâyet edilmediği zaman kıyameti bekleyin" buyurmuştur. Adam, "Emanete riayetsizlik nasıl olur?" diye sorunca da, "İşler ehli olmayan kimselere verildiği zaman kıyameti bekleyin " buyurmuştur.[128]
Reşîd Rıza, insanların tamamı için umûmî bir kıyamet, ümmetin her bir ferdi için de husûsî bir kıyametin olacağını belirtmiş ve şu ilavede bulunmuştur: "Ümmet arasında emanete riayetsizlik baş gösterip işler ehü olmayanlara verilince, o ümmetin kıyameti yaklaşmış demektir. Çünkü bu, o ümmetin izzet ve şerefinin kaybolmasıdır." [129]

Değer Yargılarındaki Dönüşüm

Müslim'in Hz.Ömer kanalıyla rivayet ettiği ve "Cibril hadisi" diye meşhur hadiste Cebrail Hz. Peygamber'e gelmiş ve Ona (s.a.) kıyametin ne zaman kopacağını sormuştur. Resûlüllah, "Onun ne zaman kopacağını sorulan sorandan daha iyi bilmez" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Cebrail, kıyametin alâmetlerinden sormuş ve Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Cariyenin efendisini doğurması, yalın ayak, çıplak, muhtaç ve koyun çobanı olan insanların bina yapma hususunda birbirleriyle yarıştıkları zaman."[130]
Bu hadiste ahlâkî ve sosyal değerlerdeki değişim ve dönüşümün İşaretleri vardır. Zira kadın, kendisinin efendisi olup onu azad edecek ve kendisinden üstün olacak çocuklar doğurmaz.
Hadiste İşaret edilen iktisadî değerlerdeki değişim ve dönüşüm ise, petrol zengini ülkelerin pek çoğunda olduğu gibi, çıplak ve yalın ayaklı bedevilerin, hiç bir çaba sarfetmeksizin servetlerindekİ anî artışlarla saray ve köşk sahibi olmalarıdır.
Sahîhayn'da yer alan Hz. Huzeyfe'den rivayet edilen bir hadise göre, Hz. Peygamber onlara, insanların İslâm'a ihtida etmeleriyle birlikte, Kitap ve Sünnet'ten öğrendikleri emanet duygusunun, nasıl insanların vicdanlarında yer ettiğinden bahsetmiş; ardından da yine bu emanet duygusunun insanların vicdanlarından nasıl kaldırıldığını anlatarak şöyle buyurmuştur: "İnsanlar alışverişte bulunurlar ancak emanete riâyet etmezler. Hatta 'Filan kabilede emin bir kimse vardır', denilir. 'Ne zarif, ne akıllı adamdır' denilir ancak o kimsenin kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunmaz."[131]
Bu hadis şöyle îzah edilebilir: Şahısları değerlendirmede insanların ölçüleri değişmiştir. Artık insanları değerlendirirken İlk itibara alınması gereken ve onları her şeyden önce imanı çizgiler, rabbani hedefler ve ahlâkî erdemler doğrultusunda eğiten İslâm, bu değerlendirmede bir ölçü olarak alınmamaktadır. Ancak zekâ ve zerâfet gibi olguların da müslümanın değer ölçüsü olamayacağı açıktır. Çünkü bu gibi değerlendirme vasıtalarında, iyi-kötü, mümin-kâfir eşit sayılmaktadır. [132]

Uluslararası Komplo

Ahmed b. Hanbel ve Ebû Davud'un Hz. Sevbân'dan rivayet
ettikleri bir hadise göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar, tıpkı hazır bir sofraya üşüştükleri gibi, her koldan üzerinize üşüşecekler dir P Sahâbîler, "O gün bizim zayıf olmamızdan dolayı mı böyle olacak? Ey Allah'ın Resulü!" diye sorduklarında şöyle buyurmuştur:
"Bilakis sizler o zaman sayıca çok olacaksınız ancak akıntının üzerindeki köpük gibi olacaksınız ve Allah sizin korkunuzu düşmanlarınızın kalplerinden söküp çıkararak sizin kalbinize gevşeklik ve zayıflık hissi salacaktır." Sahâbîler tekrar, "Kalbimize salman gevşeklik ve zayıflık hissi (el-vehn) nedir? Yâ Resulellah!" diye sorunca Hz, Peygamber de, "Dünya sevgisi ve ölümü kerih görme" buyurmuştur.[133] Bu hadis, devletlerarası bir suikast planına işaret ederek, aç ve muhtaç insanların yardımına koşma hususunda zirve noktaya ulaşan müslümanlara tuzak kurmak için bütün milletlerin uğraş verdiğini beyan etmektedir. Müslümanlar olarak bugün içerisinde bulunduğumuz durum, bundan başka bir şey değildir. Allah Teâla'nın "Onlar, birbirlerinin dostudurlar" buyurduğu gibi, Batı-Doğu, solcu-sağcı, Ehl-i kitap-Ehl-i İlhâd, biz müsiümanlan yok edip parçalamak için birlikte hareket etmektedirler.
Bu cepheleşme, müslümanlarm sayılarının azlığından kaynaklanmamaktadır. Bilakis bugün müslümaniar, bir milyarı aşmış nüfuslarıyla sayıca çokturlar. Ancak bu nicelik, niteliğe dönüşmemekte ve böylece sayıca çokluk bir fayda temin etmemektedir. Şu halde Hz. Peygamber, bu durumu akıntının üzerindeki köpüğe benzetirken ne de doğru söylemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in bu durumu açıklamak için kullandığı "el-ğusâ"' kelimesi, akıntının taşıdığı odun ve dal parçası, yapraklar, bitkiler vb. şeyler gibi, gayesiz bir şekilde oraya buraya savrulması ile dikkat çeken maddeler için kullanılır. Şüphesiz bu, çokluğun etkisiz ve kendisinden hiç de korkulacak bir şey olmadığını gösterse gerektir.

Öyleyse hadis, ümmetin bünyesindeki muhtemel bir tehlikeye ve bütün hastalıkların özüne dikkat çekmiştir. Her şeyden önce bu hastalık, maddî/iktisadî değil, ahlâkî ve manevî bir hastalıktır. Bunun adını, bütün hastalıkların özü ve ümmetin bünyesine sirayet edip onu kimliğinden uzaklaştıran "gevşeklik ve tembellik hastalığı" olarak da koyabiliriz. Bu sebeple sahâbîler, bu gevşeklik ve tembelliğin sebebini Hz. Peygamber'e sormuşlardır. Yoksa onların burada sorduğu husus, kendilerince de malum olan "el-vehn=gevşeklik,

tembelliğin lügat mânası değildir. Onların bu sorusuna Hz. Peygamber, "(Ümmete sirayet eden bu gevşekliğin ve tembelliğin sebebi,) dünya sevgisi ve ölümü kerih görmedir" buyurarak, vecîz ve özlü İfadeyle cevap vermiştir.
Bu itibarla, dünyalarını dinleriyle nasıl güzelleştirecekleri ve ölümün kendileri için yeni ve güzel bir hayatın başlangıcı olduğuna insanları nasıl inandırmamız konusunda fikir yürütmeliyiz ki, tıpkı selef-i sâlihînin hayatında olduğu gibi, yön verdiğimiz insanlar için de hayatı bir nimet haline dönüştürebilelim. [134]

Müjdeleyici Hadisler

Geleceğe ait bilgiler ihtiva eden hadislerin bir kısmı, insanların kendi elleriyle işledikleri hatalar sebebiyle karada ve denizlerde ortaya çıkıp ümmeti tehdit altına alabilecek tehlikeler hakkında uyan mahiyetindeki hadisler olunca, diğer bir kısmının da ümmet, İslâm ve bütün beşeriyetin yarınları için yüz güldürücü ve müjdeleyici vaatlere dair olması tabiîdir. Şimdi bu tür hadislerden bir kısmını konularına göre ele alalım. [135]

İslâm'ın Avrupa'ya Dönüşü ve Roma'nın Fethi

Bu tür hadislere örnek olarak, İmam Ahmed'in Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiği hadis gösterilebilir. Hz. Peygamber'e Kostantiniyye ve Roma şehirlerinden hangisinin önce fetholunacağı sorulmuş ve Hz. peygamber,
"Hirakl 'in' [136] şehri önce fetholunacakr buyurmuştur.
Buradaki Roma'dan maksat, şu an İtalya'nın başkenti olan Roma; Kostantiniyye ise, İstanbul'dur. Sahabenin bu sorusundan şu anlaşılmalıdır: Sahabe o zaman, İslâm'ın bu iki şehri fethedeceğini ve ahalisinin İslâm'a gireceklerini bilmekteydi. Ancak onlar, bu şehirlerden hangisinin daha önce fethoiunacağını öğrenmek istiyorlardı. Hz. Peygamber de onların bu sorusuna cevap vermiş ve Hirakl'in şehri olan Kostantiniyye'nin (İstanbul) diğerinden Önce fetholunacağını haber vermiştir.[137]
Bu fetih, yirmi üç yaşında azimli ve genç bir Osmanlı şehzadesi olan Mubammed b. Murâd'a nasip olmuştur ki, tarih bu ismi daha sonra Muhammed el-Fâtih (Fatih Sultan Mehmed) olarak tanıyacaktır. Buna göre Hirakl'İn şehri, hicrî IX., milâdî XV. yüzyılda fetholunmuştur. Bu fethin tam tarihi, hicrî 20 Cemâziyeievvel 857, mîlâdî 29 Mayıs 1453 [138] yılıdır ki bu tarih, İslâm'ın nusret ve yükselişinin sonu ve hezimet yıllarının başlangıcı olarak gösterilen Moğollar'ın Bağdat'a girmelerinden (hicrî 656) iki asır sonra gerçekleşmiştir.
Bundan sonra ise, hadisteki müjdenin ikinci kısmı olan Roma'nın fethi gerçekleşecek ve İslâm'ın, biri Endülüs diğeri de Balkanlar'dan olmak üzere, Avrupa'dan iki kere kovulduktan sonra, tekrar Avrupa'ya girişi gerçekleşecektir.
Kanaatime göre bu fetih, kılıç ve silahla değil, kalem ve lisanla olacaktır. Böylece dünya, beşerî ideoloji ve materyalist felsefenin esiri olduktan sonra, kucağını tekrar İslâm'a açacak, imdadı gökten bekleyecek, hidâyeti Allah'tan dileyecek ve kurtuluşu İslâm'dan başka bir yerde bulamayacaktır. [139]

İslâm Davet ve Tebliğinin Dünyanın Her Yerine Yayılması

Bu müjdeleyicİ hadislere Temîm ed-Dârî'nİn rivayet ettiği bir hadis de örnek olarak verilebilir. Buna göre o, Hz. Peygamber'i şöyle derken işittiğini bildirmiştir:
"Bu iş (İslâm daveti), gece ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşacaktır. Allah, (evleri 'müder' taşından yapılmış) medenî insanlar ile (evleri kıl ve tüyden yapılmış) bedevilerin evlerine, ya azız olanın izzeti ya da zelîl olanın zületiyle bu dîni ulaştıracaktır. Azız olanın izzeti ile İslâm 'ı yüceltecek, zelîl olanın zilleti ile de küfrü zelîl kılacaktır. [140]
İslâm'ın gece ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşması demek, onun tıpkı gece ve gündüzün her yeri kapladığı gibi, yeryüzünün her noktasına yayılmasıdır. Zira bu din, hem evleri "müder" taşından yapılmış medenî insanların hem de evleri kıl ve tüyden yapılmış olan bedevilerin evlerine girecek ve böylece İslâm, bütün evlere girmiş olacaktır. Böylece, "Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamber 'ini hidâyet ve hak din ile gönderen odur. Şahit olarak Allah yeter" [141] âyetindeki Allah Teâla'nın va'di de gerçekleşmiş olacaktır.
Bu âyette zikredilen Hak Dîn'in bütün dinlerden üstün kılınması, onun diğer dinlere galebe çalması demektir. İlk yıllarında İslâm, Yahudilik, Hıristiyanlık, Arap putperestliği, İran Mecusîliği ve diğer Asya ve Afrika dinlerine üstünlüğünü kabul ettirmişti. Fakat İslâm, bütün dinlere karşı kesin bir zafer kazanamamışsa bile bu müjde sonunda gerçekleşecektir. Çünkü Allah vaadinden asla dönmez. Kaldı ki Mikdâd b. el-Esved'in (r.a.) rivayet ettiği bir hadis de, bu müjdeyi desteklemektedir. Zira Mikdâd, Hz. Peygamber'i şöyle derken işittiğini söylemiştir:
"Yeryüzünde ne 'müder' ve ne de 'veber' evi vardır ki, ya azîz olanın izzeti veya [142] zelîl olanın zilleti ile Allah oraya İslâm mesajını iletmemiş olsun..." [143]

İslâm Devlet'inin Doğu ve Batı'ya Genişlemesi

Bu müjdeleyici hadislerden biri de, Hz. Sevbân'ın rivayet ettiği bir hadistir ki, bu hadise göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Allah Teâla yeryüzünü benim için kabzasına aldı ve doğusunu batısını gördüm. Muhakkak benim ümmetim Allah 'in bana gösterdiği yeryüzünden kendi mülklerine ulaşacaklardır ve bana biri beyaz diğeri de kırmızı olan iki hazîne verildi... [144]
Bu hadis, İslâm Devleti'nin yeryüzünün doğusu, batısı ve her yerine yayılacağını müjdelemektedir. Bundan önceki hadis -yahut önceki İki hadis-, İslâm davetinin her tarafa yayılıp İslâm sancağının her zaman yüce olacağına delalet ederken bu hadis, Hz. Peygamber'in de gördüğü gibi, yeryüzünün doğusuna ve batısını kaplayacak şekilde, İslâm'ın şevket ve saltanatının gücüne ve genişlemesine delalet etmektedir. [145]

Bolluk, Emniyet İçinde Olma ve Mal-Mülkün Çoğalması

Müjde verici hadislerden bir diğeri de, Ebû Hüreyre'nin Hz. Peygamber* den rivayet ettiği şu hadistir: "Arapların topraklan, nehirlerin ve altın-inci gibi değerli şeylerin bol olduğu bir yer haline gelmeden kıyamet kopmayacaktır." Hadisin, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayetinde, "Ve bir yolcu Mekke ile İrak arasını yürür de, yolunu kaybetmekten başka bir şeyden korkmaz"[146] ziyadesi yer almıştır.
Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadis de, bu çeşit hadislere örnektir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Malarınız çoğalıp (köşe bucak) dolup taşmadıkça kıyamet kopmaz. Öyle ki, mal sahibi, sadakasını kim kabul eder diye endişelenir. Hatta sadakayı arzettiği kimse, 'Benim mala ihtiyacım yoktur', der."[147]
Ebû Musa'nın merfu olarak rivayet ettiği hadis de, bu rivayeti teyit eder. Buna göre Resû!-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "İnsanlar için öyle bir zaman gelecek ki, bir adam sadakasıyla diyar diyar dolaşacak da, elinden sadakasını alacak bir fakir bulamayacaktır.'[148]
Bugün, elde etmek için insanların ağızlarının suyunun aktığı ve birbirleri İle savaşı göze aldıkları çok değerli altın madenini hadiste vadedilen günde sahibi, verecek birini bulmak için çok uğraş vermesine rağmen alacak kimseyi bulamayacaktır. Çünkü o gün fakirlik yeryüzünden kalkacağı için, insanlar artık buna ihtiyaç duymayacaklardır.
Harise b. Vehb'in merfu olarak rivayet ettiği aşağıdaki hadis de böyledir:
"(Ümmetim) Sadaka veriniz! Zira size bir zaman gelir ki, kişi o sırada sadakasıyla (sokak sokak) dolaşır da onu kabul edecek bir kimse bulamaz. (Sadaka verilmek istenilen) herkes: 'Dün bu sadaka ile gelseydin (ihtiyacım vardı) muhakkak onu kabul ederdim. Fakat bugün benim bu sadakaya ihtiyacım yoktur', der [149]
Bütün bunlar, hayat standardının yükselmesine ve bolluğa delalet etmekte; sadakayı kabul edecek bir fakir bulunmayacak 'şekilde, fakirliğin toplum hayatından kalktığına işaret etmektedir. Bunun ise, insanların hayatlarına yansıyan İslâm'ın bir adaleti, iman ve takvanın bir tezahürü olduğunda şüphe yoktur. Allah Teâla şöyle buyurmaktadır:[150]
"O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı inansalar ve (günahtan) şakınalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket (ve bolluk kapılarım) açardık..." [151]

Hilâfetin Nübüvvet Metodu Üzere Geri Dönüşü

Nübüvvet pınarının müjdeleyici hadislerinden bir diğeri de, Huzeyfe b. Yemân'ın rivayet ettiği şu hadistir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Aranızda, Allah 'in dilediği tarihe kadar nübüvvet olacaktır; sonra Allah bunu aranızdan kaldırmayı dilerse kaldıracaktır. Sonra bu nübüvvetin metodu üzere hilafet gelecek, Allah'ın dilediği kadar hüküm sürecek ve Allah, kaldırmayı dilediği zaman onu kaldıracaktır. Daha sonra ise, güç sahibi saltanat zuhur edecek, Allah'ın dilediği kadar hüküm sürecek ve sonra Allah, kaldırmayı dilediği zaman onu ortadan kaldıracaktır. Bundan sonra da zorba ve ceberut saltanat hüküm sürecek, Allah 'in dilediği bir süre kalacak ve sonra Allah dilediği zaman onu ortadan kaldıracaktır. Bütün bunlardan sonra da, nübüvvet metodu üzere hilafet gelecektir" demiş ve sonra sükut etmiştir.[152]
Bu hadiste zikri geçen "el-melikü'1-âd", bir başka rivayette "el-adûd", sanki azı dişleriyle onları devamlı ısırıyormuşcasına insanların kendisinden devamlı zorbalık ve zulüm gördüğü zalim kraldır. Yine hadiste zikredilen "ceberut kral" ise, zorba ve azgınlıkta haddi aşmış yöneticilerdir ki, halkını devamlı baskı altında ve istibdatla yöneten, asrımızın bir kısım askerî diktatörleri bunun en güzel örneğini teşkil ederler.
Bu hadis, zorbalık, zulüm ve azgınlık döneminin sona ereceğini ve adalet ve şûra esasını yerleştiren, Allah'ın hududunu (helâl-haram), kulların hak ve hukukunu koruyup gözeten, nübüvvet metoduna göre hareket eden râşid hilafetin döneceğini müjdelemektedir. [153]

Yahudilere Karşı Zafer

İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadisteki mesaj da, nebevi müjdelerin örneklerinden biridir. Buna göre İbn Ömer, Hz. Peygamber'İ şöyle derken işitmiştir:
"(Gelecekte) yahudiler sizinle savaşacak ve (neticede) siz onlara galip geleceksiniz. Sonra (yahudüerin arkasına saklandıkları) taşlar (dile gelip) şöyle seslenecekler: 'Ey müslüman! Bu arkamda bulunan yahudidir; gel onu öldür,'[154]
Yine benzeri bir hadis de, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadistir:
"Müslümanlar yahudilerle savaşıp onları öldürünceye kadar kıyamet kopmayacaktır. Öyle ki, yahudİ, bir taş ve ağacın arkasına saklanacak fakat bu taş ve ağaç dile gelip 'Ey müslüman! Ey Allah 'in kulu! Bu arkamdaki yahudidir, gel ve onu öldür."[155]
Peki, ağaç ve taşın konuşma diliyle (sözle) -Allah'ın mucizelerinden bir mucize olmaksızın ki bu, Allah'a hiçte zor değildir- konuşabilmesi veya haliyle derdini anlatabilmesi ne anlama gelir? Bunun anlamı, söz konusu zamanda her şeyin yahudüerin aleyhine cereyan etmesi ve böylelikle onların bütün durumlarının açığa vurulmasıdır.
Bu hadislerden maksat her ne olursa olsun onlar, yahudilere karşı gelecekte her şeyin müslümanların lehine olacağını göstermekte, müslümanlara bu anlamda yardımın geleceğine delalet etmektedir. Bunun gereği olarak, galebe altına alınamayan güç efsanesi, devam edemeyecektir. Böylece yuhudiler, Allah'ın onlar için takdir ettiği, "O (yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kendilerine zillet (damgası) vurulmuş, Allah'ın hışmına uğramış, miskinliğe mahkum edilmişlerdir" esası üzere kalmış olurlar. Ancak yine bu âyetin hemen devamında zikredilen "Allah'tan gelmiş olan bir ipe ve insanlar tarafından konan bir ipe (sisteme) sığınmaları müstesna"[156] mealindeki istisnada da belirtildiği üzere Allah, yeryüzünde yaptıkları bozgunculuğu ve zorbalığın cezasını onlardan kaldırmıştır.[157]

Yardım Edilmiş (Mansûr) Topluluk Her Zaman Bakî Olacaktır

Bir grub sahâbîden rivayet edilen aşağıdaki hadis de, nebevî müjdelerdendir. Muâviye'den (r.a.) rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden, Allah'ın emirlerini yerine getiren bir topluluk olduğu müddetçe ve onlar, insanlar üzerinde üstün ve galip oldukları halde Allah hükmünü icra edinceye kadar, muhalefet edenlerin muhalefeti ve Allah'ın yardımından mahrum kalanların bu mahrumiyeti, onlara zarar veremeyecektir."[158]
Bu hadisin sahih olduğunu, Ömer, Muğîre, Sevbân, Ebû Hüreyre, Kurre b. İyâs, Câbir, İmrân b. Hüseyn, Ukbe b. Âmir,[159] Câbir b. Semura[160] ve Ebû Ümâme'den rivayet edilen aynı doğrultudaki hadisler de bunu teyit etmektedir. Bu rivayete göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden Dîn'in icaplarını yerine getiren bir topluluk olduğu sürece onlar düşmanlarına galebe çalarlar ve gevşeklik, tembellik sebebiyle başlarına gelenler müstesna, Allah hükmünü icra edinceye kadar (kıyamete kadar) muhalefet edenlerin muhalefeti onlara zarar veremeyecektir." Bunun üzerine sahâbîler, "Yâ Resûlellah! Onlar nerede bulunacak?" diye sorunca Hz. Peygamber, "Kudüs ve etrafindaki bölgelerde" buyurmuştur."[161]
Bütün bu hadisler göstermektedir ki, hayırlı ameller bu ümmette devam edecek ve kıyamete kadar bu ümmet içerisinde Allah'ın ahkâmını tatbik eden, Hak'ka yardım eden ve ona sımsıkı sarılan kimseler bulunacaktır. Bu mansûr ve muzaffer topluluk, karşılaştıkları tüm zorluk, eza ve cefaya rağmen, Allah hükmünü icra edinceye kadar bakî kalacaktır.[162]
Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin rivayet ettiği şu hadis de, bunu desteklemektedir: "Allah sizi üç musibetten korumuştur: Toptan helakinize sebebiyet verecek Peygamber'inizin bedduasından, ehl-i bâtılın ehl-i Hak 'ka üstün gelmeyeceğinden ve dalâlet/sapıklık üzere biraraya gelmeyeceğinizden.[163]

Her Asırda Mücedditlerin Bulunması

Bu ümmete verilen müjdelerden biri de, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği, Hz. Peygamber'in şu hadisidir: "Allah Teâlâ, her yüzyılın başında, bu ümmete dînini yenileyecek mücedditler gönderecektir.[164]
Bu hadisteki "men" kelimesi, Ömer b. Abdulazîz, Şafiî ve Gazzâlî'nin görüşüne göre tekil, bazı sarihlerin ifade ettiğine göre de çoğul ifadesi içindir ki, bizim tercihimiz de çoğul ifade ettiği yönündedir. Buna göre müceddid, davet işiyle uğraşan bir grup olabileceği gibi eğitim ve cihad için yola çıkmış bir cemaat da olabilir. Burada bir müslümanın sorması gereken, tecdid ameliyesinde kendisinin rolünün ne olacağıdır. Yoksa müslüman, bütün düşünce ve fikriyatını, hiç bir müdahalesinin olmadığı, müceddidin gelmesi konusuna teksif etmememelidir.[165]
Hz. isa'nın İslâm şeriati ile hükmetmek üzere nüzul edeceği, müslüman bir hakîm veya imamın (mehdî) zuhur edip zulüm ve adaletsizliğin kapladığı yeryüzünü adaletle dolduracağı ile ilgili hadisler de,[166] sünnette yer alan müjdeleyici haberlerden diğer bazılarıdır.[167]

Kıyametin Büyük Alâmetleri

Kıyametin büyük alâmetleri adı altında zikredilen rivayetler de, sünnetin bildirdiği geleceğe ait gaybî haberlerdendir. Bu haberler, çoğunlukla içerisinde yaşadığımız kâinatın sonunun geldiğini beyan eden rivayetler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlahlık iddia eden ve bir beşer olup noksanlığı açık olarak bilindiği halde, insanları kendine İbadete çağıran deccâlin zuhur edeceğiyle ilgili rivayetler, bunlara örnek olarak verilebilir.
Burada söz konusu edilen deccâi, büyük deceâldir ve ondan önce onun kadar cüretli olmayıp ulûhiyyet iddia etmeyen ancak nübüvvet iddiasında olan, başka bir dizi deceâller ortaya çıkacaktır. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden otuza yakın yalancı deccâi türemedikee, kıyamet kopmayacaktır."[168]
Enes hadisi olarak rivayet edilen bir hadiste de Hz. Peygamber, "Gönderilmiş olan her peygamber ümmetini şaşı ve çok yalancı olan Deccâi ile korkutmuştur. Biliniz ki o deccâi şaşıdır.
Muhakkak ki Rabbiniz şaşı değildir. Ve Deccâl'in iki gözü arasında 'kâfir'yazılmıştır" buyurmaktadır.[169]
Huzeyfe hadisinde ise, "Muhakkak zuhur ettiği zaman Deccâl'in yanında su ve ateş vardır. İnsanların ateş olarak gördükleri, soğuk sudur. İnsanların soğuk su olarak gördükleri ise, ateştir. Sizden kim onu idrak ederse, ateş olarak gördüğüne gelsin. Zira o tatlı soğuk bir sudur"[170] buyurulmuştur.
Muğîre'nin rivayet ettiği hadiste de Muğîre şöyle demiştir: "Hiç kimse Resûlüllah'a deccâl hakkında benim sorduğum kadar soru sormamıştır. Resûlüllah bana, 'Deccâlden sana gelen zarar nedir?' diye sordu. Ben, 'İnsanlar, onun yanında ekmek dağı ve su nehri vardır, diyorlar,' dedim. Bunun azerine Resûlüllah, 'O, Allah 'a göre bundan daha hakir ve basittir,' buyurdu."[171]
Bu da göstermektedir ki, deccâlin yaptıkları gerçek değil hayal mahsulü birtakım illüzyonlardır. Deccâlden sakındırma konusunda da pek çok hadis olup bütün bu hadisler, Deccâlin, fitne zamanlarında Allah'ın, kullarını sınamak ve Resûlü'ne kimlerin ittiba edip kimlerin de Ondan (s.a.) yüz çevirdiğini öğrenmek için gönderdiği bir şahsiyet olduğunu gösterir.
Yine hadislerden öğrendiğimize göre, deccâlin şerrinden beşeriyeti kurtaracak olan Hz. İsa'dır. Sahih hadisler, Onun (a.s.) Allah tarafından gökten indirileceğini ve deccâli öldüreceğini, Hz. Peygamber'in şeriati ile hükmedeceğini, döneminde tevhid akidesinin yerleşip dünyanın dört bir yanma yayılacağını bildirmektedir. İrfan sahibi âlimler nezdinde bu hadisler, tevatür derecesine yükselmiş[172] olup onlarda, aklın onaylamasını zorlaştıracak bir yön bulunmamaktadır. Bu itibarla bize düşen, onlara iman etmektir.
İnsanlarla konuşan "dâbbe" olarak nitelenen bir yaratığın zuhuru da, kıyametin büyük alâmetlerindendir. Sünnet burada Kur'ân'ı Kerîm'deki bilgilen teyit eder. Kur'an'da bu konuda şöyle buyurulmuştur:
"Onlar hakkında söz gerçekleştiği (yaklaştığı) zaman, bunlar için bir "dâbbe " çıkarırız ki bu, onlara insanların âyetlerimize kesin bir iman getirmemiş olduklarını söyler.'[173]
Bu alâmetlerden bir diğeri de, güneşin doğu tarafından doğmasıdır. Bunun ise güneş sistemindeki değişime delalet ettiği açıktır. Artık o an, tevbe kapısının kapandığı, kâfirin İslâm'ı ile facİrin tevbesinin kabul edilmeyeceği zamandır. Bir hadiste bu durum şöyle anlatılmaktadır: "Allah, gündüz günah işleyenleri bağışlamak için geceleyin elini açar, geceleyin günah işlemiş olanları bağışlamak için de gündüz ellerini açar. Bu durum, güneş batıdan doğuncaya kadar sürer gider.[174]
Kur'ân'ı Kerîm buna işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Rabbinin, (onları İmana mecbur edecek) bazı âyetleri (işaretleri) geldiği gün, önceden inanmamış, ya da imanında bir hayır olmayan kimseye (o günkü) imam bir fayda sağlamaz.[175]
Şu halde iman ve tevbe kapısı kapandığında, bu dünyanın sonu da gelmiş demektir. Böylece insanlar, her bir canlının ölümü tattığı ve zulüm görmeyecekleri başka bir hayata girmiş olurlar.
Güneşin Batı Man doğacağını ihbar eden hadisi, bazı âlim dostlarımızın dillendirdiği gibi,[176] İslâm'ın Batı ülkelerinde yayılıp neşvü nema bulacağı şeklinde tevil etmenin mânası yoktur. Çünkü bu âyet, İslâm davetinin yayılmasından değil, dünyanın sonundan bahsetmektedir. Zira, iman ve tevbe kapısının kapandığı, kâfirin imanı ve tacirin tevbesinin kabul edilmediği bir zamanda İslâm'ın yayılmasından söz etmek nasıl mümkün olabilir?[177]

Sünnet Ve Beşeri İlimler

Şüphesiz çeşitli asırlarda müslümanlar, Kur'an'dan sonra İslâm teşri' ve ahkâmının ikinci kaynağı olarak Nebevî Sünnefe büyük önem vermişlerdir. Daha önce biz, sünnetin teşri'deki konumunu belirtmiş ve teşri'in konusu olan sünnet ile böyle olmayanını ve de herkesi ilgilendiren umûmî/genel olanı ile husûsî/özel olanını ayırıp îzâh etmiştik. Ancak

sünnetin aydınlanması gereken bir yönü daha vardır ki, araştırmacı ve akademisyenler tarafından sünnetin bu yönü yeterli Ölçüde ele alınıp incelenmemiştir. Bu, teşri'in dışında sünnetin epistemoîojik değeri ve bilgiye de kaynaklık etmesi meselesidir.
Bu meselenin ash, sünnetin -özellikle de kavlî olanlarınm-Kur'an-ı Kerim'de zikredilen birtakım haberlerle diğer bazı epistemolojik meseleleri kapsamasıyla ilgilidir. Ancak -belagat ve mantık âlimlerinin belirttiği gibi- her sözün "İhbârî/haber verme" yönünün yanında, emir-nehiy gibi "inşâr tarafı bulunmaktadır.
Sözün İnşâî kısmı, emir-nehiy ve bunlarla aynı anlama gelen yönüdür ki, teşri'in ve fikhın ekseni etrafında döndüğü hükümler bunlardan neşet etmiş; inanç, muamelat ve ahlâkla ilgili bütün prensipler söz konusu bu esaslar üzerine bina olunmuştur.
Sünnetin ihbarı yönü ise, bilgi için daha geniş bîr atandır. Özellikle de varhk, gaybiyyât, âhiret âlemi, geçmiş ve geleceğe ait bilgilerle kıyamet alâmetleri gibi, aklın ve duyu organlarının sahasına girmeyen bilgilerde bu durum daha da belirginlik arzeder. Ancak bu, emir, nehiy ve diğer nebevî irşad ve tevcihlerin, satır aralarında ihbârî bilgiler içermediği anlamına kesinlikle gelmez. Çünkü emir-nehiyler, önemli birtakım bilgilerin yanında ferdî, içtimaî, eğitime dair, iktisadî ve insanî son derece önemli bazı hakîkatler ihtiva eder ki, bu konuların uzmanları, söz konusu hadislerde kıymetini ancak ariflerin anlayacağı hazîneler dolusu bilgiler bulabilir.
Bununla birlikte biz, ihbârî bilgiler içeren sünnetin, biigi temininde esas kabul edilmesi gerektiğini söylüyoruz. Emirler, yasaklar gibi hüküm içeren sünnetin epistemolojik boyutu ise, diğer sünnetlere oranla ikinci derecededir.
Bazı kurum, kuruluş ve araştırma merkezlerinin katkılarıyla halen üzerinde çalıştığımız ve yakında neşri gerçekleşecek olan Sünnet Ansiklopedisi, şer'î ilimlerin dışındaki alanlarda ihtisaslaşmış herkesin kendi uzmanlık alanı ve ilgi sahası ile alakalı konularda, son derece geniş bir alana hitap eden, sünnet hazînesinden yeterli derecede istifade etmeleri, aradıkları ve ihtiyacını hissettikleri bilgileri kolayca elde etmeleri imkanını sağlayacaktır. Bİr şeyi idrak edip mânasını kavramanın ve o konudaki dikkatin ölçüsünün, kişiden kişiye değişiklik arzettiği bilinen bir hususturr. Bir konuda uzmanlaşmış kimsenin de, kendi ihtisas sahasında başkalarının dikkatini çekmeyen hususlara, meselenin inceliklerine ve ayrıntılarına nüfuz edeceği muhakkaktır. Bunun daha açık örneği şudur:
Tirmizî ve diğer bazı hadis musanniflerinin İbn Ömer'den rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ey İbn Ömer! Hastalığın için sağlığından a/."[178]
Peki, Hz. Peygamber'in bu hadisteki ifadesi ne anlama gelmektedir?
Normal bilgi seviyesine sahip bir okuyucu, bu hadisten şunu anlar: Bir kimsenin, aniden hastalığa yakalanıp hayırlı işler gerçekleştirme konusunda acze düşmeden, boşa geçirdiği vakitlerine pişman olmadan Önce, sağlık ve sıhhatinin yerinde olduğu zamanlarda hayırlı işleri ve sâlih amelleri eksiksiz yerine getirmede gevşeklik göstermemesi gerekir.
Şüphesiz bu, doğru bir anlamadır. Ancak bir tıp profesörü, [179] hadisin başka bir mânasına dikkat çekmiştir. Buna göre, her insanın bünyesinde zamanla gelişen uygun bir mekanizma vardır ve bu mekanizma sayesinde insan, hastalıklara karşı mukavemet gösterir. Tıpkı insanın ihtiyaç anında kullanmak üzere temel ihtiyaç maddelerini azık olarak biriktirdiği gibi, kendisine hastalık bulaştığı aman devreye sokabilmesi ve yardım olarak kullanması için sıhhat afiyet veren şeylere tevessül etmesi gereklidir. Zira insan, bedenine önem vermekle sağlığına kavuşur. Bedene önem vermek ;se temizlik ve sporu alışkanlık haline getirmekle, uzun süreli uykusuzluk, açlık ve yorgunluktan kaçınmakla, yeme-içme ve diğer mubah olan şeylerde normal ölçülerin dışına çıkmamakla ve de zararlı, eziyet verici ve haram olan şeylerin yiyilip içilmesinden kaçınmakla olur.
Bunlar, ihtiyaç anında bir müslümamn edinmesi gereken sağlıkla ilgili azıklardır. Çünkü böyle davranmakla müslüman, sağlığına önem vermiş olmakta ve sağlığı için oluşturduğu mekanizmalar da, bedeninin hasta olan kısmı için gerekli iyileştirici şartları hazırlayarak onu korumaktadır. Eğer kişi bedeni içjn bu koruyucu mekanizmaları temin etmezse, ihtiyaç anında bedeni de ona gereken yardımı vermez.
Gerçekten de tıbbî uyarılara ve sağlıklı olmaya önem veren kimse, insan hayatının sihhatiyle ilgili hadislerin çokluğu karşısında mutluluk duyacaktır. Bununla sadece, Hz. Peygamber'in, genellikle içerisinde bulunduğu kavmin tecrübelerini yansıtan hadisler ile çevresinin birikimlerinden hareketle insanlara uygun olduğunu belirttiği birtakım şifalı yiyecek ve bitkilerin kullanımından bahseden hadisleri kastetmiyoruz. Bilakis insanın bedensel sağlığına önem vermesini, hastalığa sebebiyet veren şeylerden kaçınmasını, yorulduğu zaman dinlenmesini, hastalandığı zaman tedavi olmasını ve acıktığı zaman yemesini tavsiye eden hadisleri kastediyoruz. Şüphesiz Kur'an'dan sonra- Sünnet'in de bu gibi konularda söyleyeceği çok şey olmalıdır ki, biz bunu müstakil bir bölümde ayrıca ele alacağız.
Pek tabiîdir ki, bu gibi konularda her zaman söylenecek çok Şey vardır. Ancak biz şimdilik, genel olarak şu üç konuda sünnetin bilgiye kaynaklık ettiğini söyleyip bunları açıklamakla yetineceğiz:
1. Sünnet ve Eğitim
2. Sünnet ve Sağlık
3. Sünnet ve Ekonomi[180]

Sünnet Ve Eğitim

Konuyla İlgili sahih ve hasen hadisler çerçevesinde, eğitim-öğretim ve ilmin sünnet ışığında nasıl değerlendirildiğini, er-Resûlu ve't-ta'lîm adlı kitabımda incelemiştim. Bu incelemem neticesinde, -okuma yazması olmayan anlamında- ümmî olan Resûlüllah'ın (s.a.) iime ve âlimlere ne derece değer verdiğini ve âlimlerin uyması gereken birtakım ahlakî ölçüler koyduğunu görmüştüm. Yİne bu araştırmam sırasında, -müslümanlar da dahil- bugün pek çok insanın, modern bilimin ortaya koyduğunu düşündüğü ve Batılı araştırmacılardan başkasının bilemediğini söylediği eğitim konusundaki en önemli ilke ve değer yargılannı, sünnetin asırlar öncesinden ortaya koymuş olduğunu yakından müşahede etmiştim. Aşağıdaki başlıkları okuyan kimse, neden bahsettiğimi hemen anlayacaktır:
EğitİM-öğretim ve âdabı, Her müslümanın öğrenmesi gereken bilgiler, İlim öğrenmede kişinin niyetinin hâlis olması, Öğrenimde süreklilik, İlim tahsilinin zorluklarına karşı sabır, Talebenin hocaya hürmet etmesi ve güzel sorular sorması, ; Toplumun Öğretmene verdiği önem,
Çocuklarını Öğretmede toplumun dayanışma içinde olması,'..-Öğrenciye karşı güler yüz gösterme ve onu hoş tutma, Öğrenciye şefkatle muamele, İyi ve çalışkan öğrencilerin Ödüllendirilip Övülmesi, Hata edene merhamet gösterme ve şefkatli olma, Eğitim-öğretimde tedricî bir metot takip etme ve zorluk değil kolaylık gösterme,
Bireysel/ferdî farkları gözetme,
Eğiti m-öğretimde orta bir yol takip etme ve bıktırmama, Eğitim ve irşatta uygulamalı bir metot takip etme, EğİtIm-öğretimi kolaylaştırıcı vasıtalar kullanma, Eğitim-öğretimde teşbih, darb-ı mesel ve kıssa yoluyla anlatım gibi, en güzel metodu benimseme.
Soru sorma ve karşılıklı diyalog yöntemiyle dikkatin dağılmamasını temin etme.
Bütün bu başlıklarla ilgili, Hz. Peygamber'in kavlî hadisleriyle fiilî-takrîrî sünnetlerinde eğitim ve Öğretimi ilgilendiren ve nebevi hakikat parıltılarını yansıtan pek çok tevcih, öğüt ve uyarı bulunmaktadır.[181] Kaldı ki sünnetin eğitim ve öğretimle ilgili yönlerini daha geniş bir perspektifte ele alan ve daha ihtisasa yönelik inceleyen müstakil bazı çalışmalar da bulunmaktadır.[182]
Bu itibarla, söz konusu ettiğimiz hususlarda sünnetin ne dediğini öğrenmek üzere araştırmaya koyulan kimse, bu alanda başka hiç bir yerde bulamayacağı bilgi hazîneleri keşfedecektir. [183]

Eğitimde Bireysel Farklılıkların Gözetilmesi

Burada uzun uzun eğitimle ilgili bilgi vermek yerine, eğitim-öğretimde göz önünde bulundurulması gereken önemli bir ilkeye dikkat çekip, sünnetin getirdiği eğitim-öğretimle alakalı bazı ölçü ve prensipler üzerinde duracağım. Sözü edilen bu ilke, insanlar arasındaki bireysel farklılıkların gözetilmesidir ki, buna çevre şartlarından kaynaklanan farklar İle kişilik farkları da dahildir. Zira bir kimse için uygun olan eğitİm-öğretim, bir başkası için uygun düşmeyebilir. Bir sosyal çevrede geçerli olan eğitİm-öğretim başka bir çevrede geçerli ve uygulanabilir olmayabilir. Bir grup veya cemaat için muteber olan eğitim-öğretİm başka bir cemaat içinde muteber olmayabilir. Yine bir dönem ve asırda revaçta olup yaygın oranda uygulanan eğitim-öğretİm başka bir dönemde uygulama alam bulamayabilir.
Şu halde başarılı bir öğretici, fert olsun cemaat olsun, uygun miktarda ve istifadeli olabilecek tarz ve vakitte, her insana bildiği konularda münasip bir eğitim ve öğretim sunan kimsedir. Zira beşeriyetin ilk muallimi ve müderrisi olan Hz. Peygamber, insanlar arasında var olan bu gibi farklılıkları gözetme konusunda en hayırlı yol göstericidir. Çünkü o, bu hususta hem teorik hem de pratik örnekler sunmuştur.
Hz. Peygamber'in insanların bu ve benzeri farklılıklarını gözetmedeki tavır ve davranışları konusunda, aşağıdaki hususlara dikkat etmesi delil olarak gösterilebilir:
a. Kendisinden öğüt ve tavsiye isteyen kimselerin durumuna gÖre'Resûlüllah'ın (s.a.) tavsiyelerinin değişiklik arzetmesi.
b. Soru soran kimselerin durumlarını dikkate alarak, kendisine yöneltilen aynı soruya verdiği cevap ve fetvalarının farklı olması.
c. Kendileriyle alış-veriş yapıp beşerî münasebette bulunduğu insanların durumlarına göre hal ve hareketlerinin farklı olması.
d. Kendilerine sorumluluk yüklediği ve bir şey yapmasını emrettiği şahısların güç, istidat ve kabiliyetlerine göre bunların değişiklik arzetmesi.
e. İçerisinde bulunulan şart ve durumların değişik olmasına binaen, bir kimseden anlayışla ve müsamaha ile karşıladığı bir tavır ve davranışı, başkasından kabul etmeyip anlayışla karşılamamaası. [184]

a. Şahıslara Göre Hz. Peygamber'in Tavsiyelerinin Farklılığı

Hadislerden öğrendiğimize göre bir çok kimse Hz. Peygamber'den, cenneti kazandırıp cehennemden uzaklaştıracak vb. hususlarda kendilerine doğrudan veya dolaylı tavsiyede

bulunmasını istemiş, O (s.a.) da muhtelif öğütler vermiştir.
Mesela bîr kimseye "Allah 'a İbadet et, Ona hiç bir şeyi ortak koşma, namazım kıl, zekâtım ver ve akrabayı taallukâtla ilişkini kesme (sıla-i vahimi ihmal etme)" diye tavsiyede bulunurken; başka birine, "Nerede olursan ol Allah 'tan kork; bir kötülük işlediğin zaman ardından bir iyilik yap ki, o kötülüğü yok etsin ve insanlara güzel ahlâkla muamele et" buyurmaktadır. Diğer bir kimseye, "Allah 'a inandım de ve sonra dosdoğru ol" diye öğüt verirken, diğer birine de, başka hiç bir şey söylemeksizin sadece "Kızma" buyurmuştur.
Böylelikle Hz. Peygamber, kendisinden öğüt ve tavsiye isteyen kimsenin durumunu gözetiyor ve herkese en fazla ihtiyaç duyduğu öğüdü veriyordu. Onun kendisine soru soranlara yönelik tavrı, hastalarının bünyesine ve hastalıklarının durumuna uygun ilaçları veren bir doktorun tavrı gibidir. [185]

b. Aynı Soruya Verilen Cevabın Farklılık Arzetmesi

Hadislerde bunun pek çok örneği bulunmaktadır. Hz. peygamber'e değişik vesilelerle sorulan "Hangi amel daha faziletlidir!", "Hangi İslâm daha değerlidir?" İslâmî hayat tarzı anlamında- gibi sorular karşısında Resûlüllah'ın (s.a.) vermiş olduğu cevapların farklılık arzettiği bir gerçektir.
Abdullah b. Mes'ûd'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Resûlüllah'a hangi amellerin Allah katında daha makbul olduğunu sordum ve bana, 'Vaktinde kılınan namaz' diye cevap verdi. 'Sonra hangisi?' diye tekrar sorduğumda, 'Ana-babaya iyilik edip rızalarım kazanmak' buyurdu. 'Daha sonra hangisi?' diye sorduğunda ise, 'Allah yolunda cihad etmektir' buyurdu."[186]
Has'am kabilesine mensup bir kimse şöyle demiştir: "Resûlüllah (s.a.) bir grup ashâbıyla beraberken onlara gelip Hz. Peygamber'e hitaben, 'Kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden sen misin?' diye sordum. Resûlüllah (s.a.),
'Evet' diye cevap verdi. Bunun üzerine ben, 'Ey Allah'ın Resulü! Allah katında en sevimli ameller hangileridir?' dedim;
'Allah'a îman etmek' buyurdu. Ben, 'Ey Allah'ın Resulü! Sonra hangisi?' dedim,
'Akarabayı ziyaret edip hal ve hatırlarım sormak' diye cevap verdi. Ben tekrar, 'Yâ Resûlellah! Daha sonra nedir?' dediğim zaman şöyle buyurdu:
'İyiliği emredip kötülükten sakındırmak".[187]
Bu rivayetlerde Resûlüllah'a yöneltilen sorular aynı olmasına rağmen, bu sorulara verilen cevapların farklılık arzetmesinin bir tek îzâhı vardır: Soru soranların İçinde bulunduğu durum ve onlarla ilgili göz önünde bulundurulması îcap eden farkları gözetmek.
Bir defasında kadınlar Hz. Peygamber'e cihad hakkında sormuşlar ve O (s.a.),
"En faziletli cihad, şartaları yerine getirilerek yapılmış ve kabul olunmuş hacdır1' buyurmuştur.
Buhari'nin Sahihimde Ebû Musa'dan (r.a.) rivayet ettiği bir hadise göre, (bazı kimseler) Hz. Peygamber'e "Yâ Resûlellah! Hangi İslâm daha faziletlidir?" diye sorduklarında Hz. Peygamber'in onlara şöyle buyurduğu bildirilmiştir:
"Elinden ve dilinden müslümanların selâmette olduğu kimsedir."
Yine Abdullah b. Ömer'den (r.a.) bildirildiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e "Hangi İslâm daha hayırlıdır?" diye sormuş, Resûlüllah (s.a.) da,
"Tanıdığın ve tanımadığın kimselere selâm vermen ve yedirip içirmendir" diye cevap vermiştir.[188]
Buradaki ikinci soru, farklı lafızlar taşısa da esasen birinci sualle aynıdır. Fakat soru soranların ve dinleyicilerin durumları farklılık arzettiği için, yukarıda da belirttiğimiz üzere, bu sorulara tek bir cevap verilmiştir. Buna göre birinci soruya verilen cevap, eli ve diliyle başkalarına eziyet etmesinden endişe edilen birinin bunu yapmaması ve bundan yüz çevirmesi konusunda özen gösterme; İkinci soruya verilen cevap ise, söz ve fiille umumî bir fayda getireceği ümit edilen bir işi yapma konusunda birine tavsiyede bulunma ve onu bu yönde teşvik etmektir. Burada özellikle bu iki hasletin Ön plana çıkarılmasının sebebi, söz konusu vakitte bu iki hasletin toplumda yayılmasına olan şiddetli ihtiyaç ve bunların gönülleri birleştirmedeki önemi gibi maslahatlar olabilir.[189]
Bundan daha açık olanı ise, bir mecliste aynı konuda (muhtelif şahıslara) verilen cevapların değişiklik arzetmesidir. İmam Ahmed'in Müsned'mde Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a.) kanalıyla naklettiği bir hadise göre Abdullah şöyle demiştir: "Resûlüllah'ın yanında bulunduğumuz bir sırada Ona (s.a.) bir genç gelip,
'Ey Allah'ın Resulü! Oruçlu iken (hanımımı) Öpeyim mi?' diye sordu. Resûlüllah,
'Hayır' dedi. Daha sonra bir ihtiyar geldi ve aynı soruyu sordu, bu defa Resûlüllah,
'Evet, (Öpebilirsin)' cevabını verdi. Bu cevaplar üzerine bizler birbirimize bakıştık. Bunu hisseden Resûlüllah şöyle buyurdu:
'Birbirinize bakışıp durduğunuzu gördüm: muhakkak bu ihtiyar nefsine hakim olur."[190]
İslâm âlimlerinin ortaya koydukları prensiplerden olan "Bulunulan duruma göre fetvalar değişiklik arzeder" prensibi de bunu göstermektedir. [191]

c. İçerisinde Bulunulan Konum ve Buna Yönelik Davranışın Farklılığı

Hz. Peygamber'in, çöl hayatından gelen bedevi araplarla kendi eğitim ve terbiyesinden geçmiş sahâbîlere muamelesi farklılık arzetmiştir. Bedevi araplara diğerlerine göstermediği bir şekilde muamelede bulunmuştur. Bedevilerden müsamaha ile karşıladığı bir davranışı, kendi hücre-i saadetinde yetişmiş sahabeye göstermemiştir. Mekke'nin fethi sırasında müsiüman olanlarla çeşitli kabilelerin reislerinin kalplerini İslâm'a ısındırmak için yaptıklarını, muhacir ve ensardan diğer sahâbîler için yapmamıştır.
Öte yandan Hz. Peygamber, ashabının makam-mevkii ve mizaçlarını göz önünde bulundurarak onlara muamelede bulunurdu. Huzuruna Hz. Osman girdiği zaman ayaklarını toplar, elbisesini düzeltirdi. Aynı şeyi Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) için yapmazdı. Çünkü Hz. Osman'daki haya ve edep duygusunu O (s.a.), şu sözlerle dile getirmiştir:
"Meleklerin haya ettiği bir kimseden ben haya etmeyeyim mi?"[192]
Hz. Âişe bu durumu sezmiş ve Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Resulü! Osman'dan (r.a.) çekindiğiniz (haya ettiğiniz) gibi Ebû Bekir ve Ömer'den (r.a.) çekinmediğinizi görüyorum; acaba neden?" diye sorduğunda şöyle buyurmuştu:
"Osman haya sahibi bir kimsedir ve ben, eğer o bu halimle huzuruma girerse, bana ihtiyacım bildirmeyeceğinden korkuyorum. [193]
Resûlüllah, bir kavmin önde geleni ve şereflisi huzuruna girdiği zaman, ona ikramda bulunur, iltifat eder; ahmak ve kötü biri huzurda bulunduğunda da onun gönlünü fethedip şerrinden emin olmak için tatlı sözle muamele eder ve güler yüz gösterirdi. Ancak hiç bir zaman hilâf-ı hakikat bir şekilde insanları methetmez, yağcılık da yapmazdı.[194]
Yine tevhid akidesi üzere ölen biri hakkında bazı müjdelerde bulunur ancak tembelliğe ve gevşekliğe sebebiyet verir endişesiyle, bu durumun diğer insanlara bildirilmesinden hoşlanmazdı. [195]

d. Emir ve Sorumluluklardaki Farklılık

Hz. Peygamberin her insana gücünün yettiği oranda, ona uyan ve o kişinin durumuna uygun düşen görev ve sorumluluğu yüklediğini görmekteyiz.
Mesela Medine'ye hicret ve Sevr [196] mağarasında saklanma hâdisesinde, Hz. Peygamber'in değişik kimselere, herkesin kendi durumuna uygun bir dizi önemli görev verdiğini görüyoruz. Hz. Ebû Bekir'e yolculukla ilgili hazırlık ve kendisine refakat görevini verirken, Hz. Ali'ye her türlü tehlike ihtimalini göze alarak kendi yatağında gecelemesi vazifesini vermiştir. Yine Esma Binti Ebû Bekir'e (r.a.) mağaraya yemek getirme ve Mekkelilerle ilgili istihbarat toplama görevini verirken, Abdullah b. Ebû Bekir ve Âmir b. Füheyre de bu konuda önemli görevler ifa etmişlerdir.
Aynı şekilde Hz. Peygamber'in Hâlid b. Velîd ve Amr b. el-Âs'ı (r-a-) ^azı seriyyelerin başında görevlendirmiş, Hassan b. Sâbit'e (r.a.) de -Kureyş şâirlerinin hicivleri karşısında-, onlara karanlıkta isabet aldıkları bir ok yarasından daha acı veren şiir silahıyla müşrikleri hicvetmesi görevini vermiştir. Görüş ve mizacındaki katılık ve tavizsizliği bildiği için, kendisini vali tayin etmesini istediği zaman Ebû Zer'e (r.a.) icabet etmeyip onu böyle bir göreve getirmemiştir. [197]

e. Bazı Sahâbîlerden Müsamaha İle Karşıladığı Bir Davranışı Diğer Bazılarından Kabul Etmemesi

Hz. Peygamber, bedevi araplarm bazılarının sadece farzlarla iktifa etmelerine ses çıkarmamakta ve hatta kendisine, "Allah'a yemin olsun ki, buna ' ne ilavede bulunur ne de eksiltirim" dediklerinde onlar hakkında, "Eğer söylediğinde sâdık olursa kurtuluşa ermiş demektir' [198] buyurmaktaydı. Bir hadislerinde (böyle biri için), "Cennet ehlinden birine bakmak-kimin hoşuna giderse bu adama baksın " buyurmuştur. Halbuki o, daha önce böyle bir sözü ensar ve muhacirlerden başka biri hakkında söylememiştir.
İşte, talebelerinin ve ashabının durumunu, onların özel ve genel kabiliyetlerini görüp gözeten gerçek bir mürebbî ve muallimin hali budur. Öyle ki o mürebbî, herkesin kendi durumuna uygun çözüm ve çıkış noktalarını bulmak için, grup ve cemaatlerin de Ötesinde tek tek fertlerin durumlarını göz önünde bulundurur. Büyüklerine hitap ettiği ile küçüklerine hitabı aynı olmaz. Genç kızlara hitabı, delikanlılara hitabından farklılık arzeder. Avamdan olan kimselere anlattıklarını bilgili ve kültürlü insanlara anlatmaz. Zeki ve çalışkan kimselere verdiği görevle tembel ve zeki olmayanlara verdiği görev aynı olmaz. Bedevi ve köy kültürüyle yetişmiş kimselere emrettiğini, medenî ve şehirlerde yetişmiş kimselere emretmez. Kısaca o, kabiliyet, makam ve mevkisini itibara alarak, herkesin hakkını verirdi.
Topluma yön verici konumda bulunan hocanın, anlayıp anlayamayan, İstifade eden ve kendisine zararlı olacak kimseleri temyiz etmeksizin, her bulduğuna her bir şeyi anlatması, acziyetinin ifadesi -belki de günah bile olabilir- olsa gerektir. Zira bir hadiste,
"Her işittiğini anlatması kişiye günah (yalan) olarak yeter" buyurul maktadır.[199]
Sahâbe-i Kirâm'ın da en çok sakındırdığı şeylerden biri budur. Hz. A1î şöyle demiştir: "İnsanlara bildikleri (üslûp ve dil) ile konuşun. Siz hiç Allah ve Resûlü'nün yalanlanmasını

ister misiniz?!"[200] Bu konuda İbn Mes'üd (r.a.) da, "Bir topluluğa bir söz söyleyeceğiniz zaman akıllarının erdiği şekil ve miktarda söyleyin; yoksa (yanlış anlamak veya anlamamak suretiyle) aralarında fitne çıkaranlar olabilir" demiştir[201]
Bu, hiçbir surette ilmin gizlenmesi değildir. Bilakis, ilmin yerinde ve güzel bir şekilde insanlara aktarılması ve ehli olanlara verilmesidir. Çünkü her makamın makâli (sözü), her ilmin de ricali (ehli/insanları) vardır. "Hikmeti (ilmi) ehli olmayanlara vermeyin; zira onlara zulmetmiş olursunuz. Ehli olanların da o ilmi elde etmesine engel olmayın; çünkü bu şekilde de onlara zulümde bulunmuş olursunuz" sözü, nesiller boyu nakledilen hikmetli sözlerdendir.
İmam Gazzalî //zyâ'sında şöyle demektedir: "Talebesinin kavrayış ve kabiliyetine göre, bilgi aktarması, hocanın talebesine karşı görevlerindendir. Böylelikle hoca, insanlığın Efendisi Hz. Peygamber'in de bu konudaki sünnetine uyarak, aklının ermediği ve dolayısıyla nefret edip boşuna yorulduğu bir meseleyle talebesini uğraştırmama!ıdır. Talebenin aklı, kavrayış ve anlama açısından bağımsız düşünme melekesini kazanıp kıvama ermeden belli gerçekleri ona aktarmamalıdır. Bu konuyla alakalı olarak Ali (r.a) -göğsüne işaret ederek- şöyle demiştir: 'İşte burası tamamen ilimle doludur. Onu layıkıyla taşıyacak birini bulsam dahi, oradaki bazı bilgileri ona aktarmam; zira bir âlimin her bildiğini herkese söyleyip açıklaması gerekmez. Bir ilmi kavrayıp da ehli olmayan kimse için durum buysa, o ilmi kavrayamayanın durumunu varın siz düşünün!' Bu sebeple şöyle denilmiştir: 'Herkesi akıl ve anlayışı ölçüsüyle değerlendirin. Zira böylelikle ondan selâmette olursunuz ve size faydası dokunur. Aksi halde ölçülerin farklılığı sebebiyle o kimse inkâra bile gidebilir."
Allah Teâlâ, ilmi kötüye kullanacak, bu ilimle kendine ve başkalarına zarar verecek kimselere ilim öğretilmemesi konusunda bizleri uyararak şöyle buyurmuştur: "Mallarınızı aklı olmayanlara (reşit olmayanlara) vermeyin."[202] Çünkü bir şeyi hak etmeyene vermek suretiyle yapılan zulüm, onu hak edenin engellenmesi konusundaki zulümden daha aşağı değildir.
Yine Gazzâlî şöyle demiştir: "Vazifesini yapmayıp bu konuda kusurlu davranan talebeye durumuna uygun bazı açık ve anlaşılır meselelerden başkası anlatılmayıp, meselelerin arka planındaki hakikat ve ayrıntıların bilgisi verilmemelidir. Hoca bir müddet İçin bunları ondan saklamalıdır. Çünkü bu, talebenin açık ve sarih olan gerçeklere olan rağbetini akamete uğratır, kalbinde karmaşaya yol açar ve kendisine ilmî cimrilik yapıldığı vehmine kapılır. Zira böylelikle o, herkesin anlaması zor, dikkatli bir düşünmeyi gerektiren her meseleyi kavrayabileceğini sanır! Avâmu nâsdan olan kimselerle derinliğine tahlil gerektiren ve hassas meselelerin hakikatine dalmak yakışık almaz. Bilakis onlara, Kur'an'ın da bildirdiği üzere, ibadetleri, çalıştığı işte emanet duygusuyla çalışmasının gereğini, kalplerini cennet ümidi ve cehennem korkusuyla dolduracak aşkı öğretip aşılamak gerekir. Onları şüphelendirecek ve kalplerine şüphe sokacak hususlardan kaçınmak gerekir.[203] Zira, eğer onların kalplerinde şüphe oluşursa, bundan kurtulmaları zor olur ve bu da, onları helake ve kötülerden olmaya doğru götürebilir. [204]

İnsanın Çevresinden Aldığı Terbiye

Çağımızda eğitim ve öğretimin en son şekli ve aynı zamanda en tehlikelisi, çevrenin insanlara telkin ettiği eğitimdir. Bununla, içerisinde, bulunulan sosyo-kültürei çevreden edinilen ve çoğu zaman insanı yozlaştırıp kirleten ve yıkımını hazırlayan bazı alışkanlıkları kastediyorum.[205]

Kur'an'ın Çevreye Verdiği Önem

Kur'an ve Sünnet, insaflı bir araştırmacının dikkatinden kaçmayacak şekilde çevreye önem vermektedir. "Devenin nasıl yaratılmış olduğuna bakmazlar mı?"[206] buyururken Kur'an, diğer hayvanları değil de deveyi zikretmektedir. Şüphesiz bu, ilginç yaratılışa sahip deveye verilen önemin bir işaretidir ve Kur'an deveye yaptığı bu vurguyla, onun yaratılışı, fonksiyonelliği, ona mahsus özellikleri ve onun sağladığı faydalar konusunda düşünmemizi öğütlemektedir. Çünkü deve, Kur'an'ın ilk muhatapları Arapların günlük hayatlarında en çok kullandıkları hayvandır.
Kur'an'ın, sürekli olarak başka ülkelerde bulunan bazı hayvanlara değil de deve, sığır ve koyun gibi dört ayaklı hayvanlardan söz etmesi, muhatabın dikkatini çevrede bulunan hayvanlar âlemi üyelerine çekme amacı taşır ki böylece insanlar, bu hayvanlardan istifade edip Allah'ın nimetlerine şükretsinler; "İçenlerin boğazından kolayca geçen halis bir süt içiyoruz"[207] âyetinde de buyurulduğu üzere, etinden ve sütünden yiyip içsinler ve "Sizin için onlardan ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken bir güzellik (bir zevk) vardır"[208] âyetinde zikredildİği gibi, güzellik ve estetiğinden de faydalansınlar.
Kur'an'ın, kendi ismini taşıyan sûrede arının peteği, çeşitleri, faydaları, balı ve ilaç olarak kullanılmasından bahsetmesi de böyledir. Aynı şekilde Kur'an, tadı değişik, birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri, üzüm ve üzüm bağları, hurma ve hurma bahçeleri ve çeşitli ekinlerden bahseder. Dikkat edilirse
kTur'an'ın, bu hususta iki mühim nokta üzerinde önemle vurgu yaptığı görülür:
1. "Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakini"[209] âyetinde de vurgulandığı üzere, güzellik unsurundan istifade etme,
2. "Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin "[210] âyetinin beyanına göre de, Allah'ın hakkı olan zekât ve sadakasını vermek suretiyle, maddî olarak bunlardan istifade etme.
Kur'an'da sık sık, tertemiz bir şekilde Allah'ın halife olarak yarattığı insanoğlunun istifadesine sunulmuş olan yeryüzünde fesat çıkarmanın haramlığından söz edilir. Yine Kur'an, Allah Tealâ'nm, fesadı ve fesat çıkaranları sevmediğini beyan eder. Yeryüzünde fesat çıkarma, hiç şüphesiz tabiî ve sosyal çevrenin bozulup kirlenmesi, düşmanlık ve zulümün onu çepeçevre kuşatması ve onu Allah'ın koyduğu nizamın dışına çıkarmakla olur. Bu da bir çeşit nankörlüktür ve Âd, -Semûd ve onlardan sonra yaşamış bulunan kavimlerin başlarına gelen akibetin, bu şekilde kâinatta fesat çıkaranların de başına gelmemesi için hiç bir sebep yoktur. Kur'an'da bu hususta şöyle buyurulur:
"Ülkelerinde azgınlık edenler, oralarda kötülüğü'çoğalttılar. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı. Çünkü Rabbin her an gözetlemededir.'[211]
Allah'ın kendilerine vermiş olduğu güzel diyar, tatlı su ve geniş-ferah bahçeler gibi nimetlerin hakkını vermeyen, bu nimetleri kendilerine bahşeden yaratıcıdan yüz çevirip Onu (c.c.) Ondan vazgeçen Sebe' halkı üzerine inmiş olan azap da bu konuda bir Örnektir. Allah Teâla bu konuda şöyle buyurmaktadır: uAndolsun Sebe' kavmi için oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Biri sağda, diğeri solda iki bahçeleri vardı. (Onlara:) Rabbinizin rızkından yiyin ve Ona şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab! Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve İçinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap bahçeye çevirdik. Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörlük edenden başkasını cezalandırır mıyız.[212]

Sünnetin Çevreye Verdiği Önem

Sünnetin çevre ve çevresel unsurlara verdiği önem, Kur'an'a göre çok daha detaylı ve çeşitlidir. Çünkü Kur'an'in bir çok konuda genel küllî kaide ve bazı ilkeler vazettiği bilinen bir hususturur. Sünnet ise, Kuran'ın bu küllî kaidelerini, birtakım hükümler, bazı tevcihler ve detaylar getirerek açıklar.
Sünnet ve sağlık konusunu açıklarken vereceğimiz bilgilerde çevreyle ilgili bazı meselelere de değineceğiz. Bu meselelerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Durgun suya bevletmek, insanların gelip geçtikleri yollar ile konakladıkları yerlere ve su kaynaklarına büyük ve küçük abdest bozmak. Bu gibi fiilleri işleyenlerin Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetini kazanacaklarında şüphe yoktur.
Kur'an'ın önem verip Sünnet'in de tekid ettiği hususlardan biri de, müslümanın bedenen eğitimli olması, hac ve umre için imama girdiği zaman çevredeki hayvan ve bitkilere zarar vermeyip sa\ i ı göstermesidir. Bu ise avlanma yasağına uyması ve ağaçları kesii bitkileri koparmaması ile olur. Allah Teâla, şöyle buyurur: "Ey hıu- edenler! Ihramlı iken avı öldürmeyin.[213]
Bunun için Mekke'de, zararlı hayvanların dışındaki h< vanlara dokunulmayacağı, zaruret durumu hariç, bitkilerin kesilip koparılma-acağı, himaye altına alınmış bir çevre, yani "Harem bölgesi" tayin edilmiştir. [214]

Sünnet ve Çevre Koruma

Çevrecilik ve çevrenin korunması konusunda uzman bir kimse, insanları bu önemli konuda din adına aydınlatırken, bu görevini başarıyla yapabilmesi ve mesleğinin gereğini en iyi şekilde
İfa edebilmesine yardımcı olacak, ona ipuçları verecek oldukça fazla hadisle karşılaşacaktır. Ebû Davud'un Sünen'inde rivayet ettiği şu hadis, bunu desteklemektedir:
"Kim bir sidre (ağaç) keserse, Allah da onun basını cehenneme sokar.[215]
Buradaki "sidre" ifadesinden maksat, bilinen "sedir" ağacıdır. Bu ağaç, çölde yetişen bir ağaç oiup sıcağa ve uzun süre susuz kalmaya dayanıklıdır. İnsanlar misafir olarak gelip serinlemek istediklerinde, otlu ve sulak bir yer aradıklarında ya da buna benzer diğer amaçlarla buralara uğradıklarında, bu ağacın gölgesinden istifade ederek meyvesinden de yemektedirler.
Bu hadiste bulunan, "sidre" ağacını kesenin cehenneme gideceği yönündeki tehdit, tabiî çevrenin üzerine oturduğu temellerin korunmasına delalet eder. Çünkü bu tabiî çevre, mahlukât arasındaki dengeyi korur. İnsanlığın daha iyi yaşaması için bu dengelerden birinin bile gözden çıkarılması, çevreye haksızlık ve haddi aşma anlamına gelir.
Bu sebepledir ki, bugün dünyanın her yerinde yeşilin ve ormanın korunması konusunda birtakım grup ve partilerin (Green Peace/Yeşil Barış veya Yeşiller gibi) yapmaya çalıştıklarını, asırlar öncesinde Sünnet-i Nebevi yapmış ve bu konuda tedbirler almıştır. Zira sünnet, yeşil alanları tehdit eden bu ağaçların kesilip yok edilmesini çok sorumsuz bir davranış olarak görür. Sünnet'e göre bu davranış, "Doğrusu o (insan) çok zâlim ve çok câhildir" âyetinde bildirildiği gibi, insanın cahillik ve hırsının bir sonucudur.
Hadis ilmiyle ilgilenen bazı kimselerin, buradaki "Men kataa sidreten" hadisini, ilk akla gelen genel manasıyla anlamayıp başka bir mânaya tevil ettiklerini gördüm. Onlara göre hadiste zikri geçen "sidre" ağacı, harem bölgesine mahsus bir ağaçtır. Böyle söylemekle onlar, sanki bu sidre ağacını kesen veya koparan kimsenin cehenneme gideceği

konusundaki tehdidin daha da şiddetli olacağını düşünmektedirler. Ne var ki onların bu te'villerinin hiç bir dayanağı yoktur. Zira bir sözde esas olan, aksine bir delil yoksa, onu zahirdeki anlamına ve umumuna hamletmektir.
Ne güzel bir tesadüftür ki, bu hadisi Sünen'inâe tahric eden İmam Ebû Dâvûd, hadisi te'vil edenlere muhalefet etmiş ve onu gerçek manasıyla yorumlamıştır. Zira ona bu hadis sorulmuş ve şöyle cevap vermiştir: "Bu hadis, muhtasar bir hadistir; yani her kim çölde ve kıraç arazide yolcuların gölgelendiği ve hayvanların istifade ettiği bir ağacı -boş yere ve zalimane bir şekilde- keserse, Allah onu cehenneme koyar." [216]

Sünnetin Ağaç Yetiştirme ve Yeşilliğe Verdiği Önem

Aslına bakılırsa sünnetin ağaç dikme ve yeşilliğe verdiği önemin bir benzerini göstermek oldukça zordur. Çeşitli hadislerde dikilen ağaçtan insan, hayvan ve kuşlar istifade ettiği sürece ağaç dikmek, sâlih amellerin en önemlilerinden, Allah'a yaklaştıran amellerin en faziletlilerinden biri kabul edlmiştir. Bu durumda o kimsenin bu ameli, sevabı sürekli devam eden bir sadaka-i câriye olur.
Müslim'in Câbir'den (r.a.) rivayet ettiği bir hadise göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ağaç diken hiç bir müslüman yoktur ki, bu dikilen ağaçtan yenmesi, çalınması ve gölgesinde konaklanması o kimse için kıyamete kadar sadaka olmasın."[217]
İmam Ahmed'in Ebu'd-Derdâ'dan (r.a.) rivayetine göre, Şam'da ağaç dikerken bir adam kendisine uğramış ve "Sen Resûlüllah'ın bir sahâbîsi olduğun halde, bu işi de mi yapıyorsun?!" diyerek hayretini bildirmişti. Bunun üzerine o, "Acele etme, çünkü ben Resûlüllah'ı şöyle buyururken işittim:
"Kim bir ağaç dikerse, o diktiği ağaçtan insanoğlu veya Allah 'in mahlukâtından biri yemese dahi, o ağacı diken kimse için sadaka olur."[218]
Bu rivayette, zâhid sahabî Ebu'd-Derdâ'ya itirazda bulunan kimse, ağaç dikmenin dünya hırsından ve dünya metama düşkünlükten kaynaklanan bir uğraş olduğunu zannetmektedir. O kimseye göre, Hz. Peygamberdin sahâbîsi olmuş, Resûlüllah'ın (s.a.) medresesinde yetişmiş, dünyanın değersizliğini ve orada zahidâne bir hayat sürmenin gereğini Ondan (s.a.) Öğrenmiş Ebu'd-Derdâ gibi bir sahâbînin bunu yapması şaşılacak bir şeydir. Nihayet bu değerli sahâbî o adama, nübüvvet medresesinden öğrendiği, ağaç dikmeye, ekinvdikime önem verme ve kuru bir araziyi yemyeşil cennet misali bir arazi haline getirmenin Allah katında ne büyük bir iş olduğunu ve bu araziyi diriltmenin Allah'a ibadet sayıldığını anlatmıştır. [219]

Sünnetin Hayvanlar Aleminin Zenginliğine Verdiği Önem

Sünnetin önemle üzerinde durduğu hususlardan biri de, hayvanlar âleminin zenginliğidir. Ahmed, Nesaî, Dârimî ve Hâkim'in -ki Hâkim bu rivayeti "sahih" saymıştır- [220] Abdullah b. Amr kanalıyla tahric ettikleri hadise göre, Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Haksız olarak bir kuş vb. öldüren hiç bir kimse yoktur ki Allah, bunun hesabını ondan sormasın. "
Hz. Peygamber'e "Yâ Resûlellah! Onların hakkı nedir?" diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Onların boğazlanarak yenilmesi ve başlarının koparılarak (heder edilmek üzere) bir kenara atılmamasıdır.[221]
Ahmed, Nesâî ve İbn Hibbân'ın eş-Şerîd'den rivayet ettikleri bir hadise göre de, eş-Şerîd Resûlüllah'i (s.a.) şöyle derken işittiğini bildirmiştir:
"Kim boş yere bir kuşu öldürürse o kuş, kıyamet günü Allah 'a şöyle seslenecektir: Yâ Rabbîl Filan kimse beni, hiç bir faydası olmaksızın, boş yere öldürmüştür.'[222]
Peki, bu iki hadisten ne gibi hüküm ve ders çıkarılabilir? Bir fakih bunlardan, yeme amacı dışında bir hayvanın Öldürülmesinin haram olduğu hükmünü çıkarır. Nitekim İmam Münzirî, et-Terğîb ve'l-terhîb adlı eserinde bu iki hadisi, "Hayvan Öldürmenin cezası konusunda sakındırma (terhîb) ve hayvanı yeme kastı dışında bir amaçla Öldürme" konu başlığı altında zikretmiştir.
Hayvanseverler ve hayvan koruma kuruluşlarının bu iki hadisten çıkaracağı ders de, canlı yaratıklara saygı gösterilmesi ve ihtiyaç duyulmaksızın onlara dokunulmamasi gereğidir.
Çevre konusunda uzman ve bu konuda duyarlı kimseler de bu hadislerden, çevreyi oluşturan unsurları korumanın zaruretini, onunla oynamaktan vazgeçilmesini, geçerli bir ihtiyaç ve zaruri bir durum olmaksızın, çevrede bulunan bitki ve hayvan türlerini yok etmeye, nesillerini tüketmeye yönelik uygulamalardan vazgeçilmesi gerektiği sonucunu çıkarır.
Bir iktisatçı ise hadisin, bütün çeşitleriyle zenginlik kaynaklarının muhafazasına ve bu servetin iktisadî bir fayda temininin dışında boş ve geçersiz yolla tüketilmesinin önüne geçmeye yönelik bir uyarı olduğunu kavrar. Ona göre, yemeye elverişli bir hayvanın kesilip yenmemesi, meşru herhangi bir fayda temin etmiyorsa, millî servetin kaybı anlamına gelir.
Bir ahiâkçı ise bu hadisten, İslâm ahlâkının kapsamının genişliğini, mesuliyet sınırının nerelere kadar uzandığını, bu sorumluluğun sadece insanları değil, bilakis hayvanlar ve kuşların yanında bütün canlı varlıkları; dahası bir hadiste de ifade edildiği üzere, cansız varlıkları da kapsadığı hükmünü çıkarır.
Bİr İslâm eğitimcisi ise bu hadisleri, bazı kimselerin düşündüğü gibi, inanca ait ve dinsel birtakım öğretilerin yerleştirilmesine yarayan, sırf dinî açıdan meseleyi ele almaktan daha geniş ve kapsamlı bir perspektifte İnceler. Zira ona göre bu, nıaddî-rûhî, dİnî-dünyevî, ferdî-ictimaî ve nazarî-tatbîkî/teorik-pratik olarak, insan hayatının bütün yönlerini içine alan bir faaliyettir. [223]

İslâm Canlı Neslinin Tükenmesini Önler

Bİr gün çevre konularında ihtisas sahibi biriyle aramızda bir konuşma geçmişti. Bu konuşmamızda ona, İslâm'ın çevre ve çevrenin güzelleştirilip korunmasına verdiği önemin boyutlarından bahsetmiştim. Yine bu konuşmamız sırasında İslâm'da çevreye verilen bu önemin gözle görülür tezahürlerinden örnekler verip deliller sunmuştum. O, bunları önemsemiş ve hoşuna gitmiş olacak ki bana, "Şer'î naslarda kuşlar ve hayvanların yanında diğer bazı canlı türlerinin neslinin tükenmesini önlemeye yönelik faaliyetleri destekleyen deliller bulmak mümkün müdür?" sorusunu yöneltmişti. Ona, "Evet, bunu Hz. Peygamber'in hadisinde çok açık bir şekilde görmekteyiz" diyerek şu hadisi örnek vermiştim: "Eğer köpekler de ümmetlerden bir ümmet olmasaydı, öldürülmelerini emrederdim; onların simsiyah olanlarını öldürün.[224]
Bu hadis, Kur'an- Kerîm'in de belirttiği üzere, kâinattaki nizamın tedvîriyle ilgili bir hakikati ortaya koymaktadır. Buna göre, akıl sahibi varlıklar dışında kalan mahlukâtın da, onları diğerlerinden ayırıp birbirlerine kaynaştıran, kendilerine mahsus sosyal bir düzenleri vardır. Kur'an tabiriyle bu, "Onların her biri bizim gibi birer ümmettir" şeklinde formüle edilmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi bir topluluktur. Biz o kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık.'[225]
Burada Kur'an'ın zikrettiği "misliyyet=benzerlik", her konuda birbirine benzemeyi gerektirmez. Bir şeye benzeyenin, kendisine benzetilene bütün yönleriyle benzemesi gerekmeyip durum gereği belli bir yönüyle benzemesi de yeterlidir. Buradaki benzerlik, ümmet olma durumudur. Onlardan (hayvanlardan) her biri, kendine mahsus oluşum ve mahremiyetleri olan ve de Allah'ın onları diğerlerinden ayrı bir şekilde yaratmasında bir hikmet bulunan birer ümmettirler.
Mesela karıncaların dünyası, an ve örümceklerinkinden farklıdır. Köpekler âlemi de kedi, kurt ve çakalların âleminden değişiklik arzeder. Ayrı birer ümmet olan bu hayvanların asıl itibariyle birbirinden türedikleri gibi bir sonuç da çıkarılamaz. Zira bu, Allah'ın mahlûkâtı yaratma konusundaki hikmetine aykırıdır.
İnsanların, bazı köpek çeşitlerinden zarar gördüklerini düşünerek bu hadiste köpeklerin zikredilmesinde garipsenecek bir durum yoktur. Belki de bazı insanların aklına onları öldürmek ve bir hamlede onlardan kurtulmak düşüncesi gelebilir. İşte bu hadis tam da bu düşünceye karşı çıkmakta ve asrımızın mantık örgüsünü aşan bir gerekçeyle, böyle bir düşünceye karşı durmaktadır. Çünkü bu hadisin sahibi, kendi heva ve hevesinden konuşmaz; bilakis onun söylediği, "Vahy edilenden başkası değildir."[226]
İmam Ebû Süleyman el-Hattâbî, Meâlimü's-Sünen adlı eserinde bu hadisi şerhederken şöyle demiştir: "Hadis, geriye hiç bir iz ve bakiye kalmayacak şekilde ümmetlerden bir ümmetin yok edilmesini, mahlûkâttan bir neslin ortadan kaldırılmasını kerih görmektedir. Çünkü Allah'ın mahlukâtmdan her birinin yaratılmasında bir hikmet ve maslahat bulunur. Hal böyle olunca, köpeklerin hepsinin birden öldürülmesi konusunda cevaz yoktur. Ancak onların en şerlisi olan rengi simsiyah olanlarının Öldürülüp diğerlerinin, koruma ve bekçilik gibi hizmetler için bırakılması gerekir. Zira simsiyah olanları, onların en kötü ve en şerli olanlarıdır denilmiştir."[227]
Yukarıda zikri geçen soruyu bana yönelten çevre konusunda uzman kişiye, bütün bu izahları özet olarak aktardığımda bana, "Böyle bilgi hazînelerine sahip olduğumuz halde, bizim bunları araştırıp ortaya koymamamız ne garip!" dediğinde ona şu karşılığı verdim: "Bunun gibi her konuda bilgi hazînelerine sahibiz. Ancak hazîneler, tabiî olarak onu ortaya çıkaracak, üzerlerindeki toprak ve taşları kaldıracak kimselere ihtiyaç duyar. Tıpkı define arayıcılarının toprağın altında ve kayaların arasında bulunan defineyi buluncaya kadar zorlu bir uğraş verdikleri gibi. Unutmamak gerekir ki, gayret gösteren istediğini elde eder; zira her müctehid için bir nasîb (sevap) vardır. [228]

Sünnet ve Sağlık

Kur'an ile birlikte Sünnet, insan sağlığı ile beden ve ruhun afiyette olmasına oldukça önem vermektedir. Bu konuda sünnet, insanı inceleyen ve onun kadir ve kıymetini idrak eden herkesin birer hazîne olarak değerlendireceği, birtakım ilke ve bilgiler sunmaktadır.
Biz burada Kur'an'ın ana hatlarıyla ortaya koyduğu ve Sünnet'in de tafsilatlı bir şekilde açıkladığı ilgili bazı kavram ve ilkelerden bahsedeceğiz. Şüphesiz bu ilkeler, insan sağlığı, insanın hastalıktan kurtulması, iş yapabilme güç ve kudreti, insanlığın sağlığım tehdit eden veba vb. (bulaşıcı hastalıklara) her çeşit hastalığa karşı mukavemet hususundaki

bilgi ve prensiplerdir. [229]

Sağlık Bir Nimettir

Sağlık konusunda sünnetin önem verdiği ilkelerin birincisi, sıhhat ve afiyetin daha da artmasına vesile olan şükürle karşılık bulması keyfiyetidir. Zira sağlık, Allah'ın en büyük nimetlerindendir. Allah şöyle buyurur:
"Hatırlayın ki, Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir! diye bildirmişti."[230]
Sağlık nimetinin şükrü, onun Allah'ın sebep ve sonuçlar olarak koymuş olduğu sünnetlerine uygun yaşamak, en güzel Öğüt ve tavsiyelerle insanın hidâyetine ve doğruya yönelmesine vesile olan Hz. Peygamber'in sünnetine uymakla olur.
İmâm İbn Kayyim (ef-Cevziyye) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in sünnetleri üzerinde biraz olsun kafa yoran kimse, sünnetin, sıhhatin korunmasına yönelik çok değerli tavsiye ve tevcihler ihtiva ettiğini görür. Çünkü sağlığın muhafazası, yeme-içme, giyinme, mesken, havan ve su, uyku ve uyanıklık, hareket ve durgunluk, evlilik, kendini bazı şeylerden alıkoyma ve boş vaktin en güzel ve sağlıklı bir şekilde düzene konulmasına bağlıdır. Bütün bunlar, bedene, yaşa, örfe ve yaşanılan bölgeye uygun olarak dengeli bir şekilde yapılırsa, kişinin sağlığının devamına ve ölümüne galebe çalmasına vesile olur.
Sıhhat ve afiyet, Allah'ın kullarına verdiği en değerli nimet, en kıymetli hediye ve en cömertçe verilen ihsandır. Bilakis mutlak sıhhat ve afiyet, kesin olarak en değerli nimettir. Kendisine sıhhat ve esenlik nasip olmuş bir kimsenin, sağlığına zarar verecek şeylerden korunması gerekmektedir.
Buhârî'nin Sahîh'mde İbn Abbas (r.a.) kanalıyla naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "İki nimet hususunda insanlar aldanmaktadır: Sıhhat ve boş vakit."[231]
Tirmizî ve diğer bazı hadis musanniflerinin Ubeydullah b. Mihsan el-Ensarî'den (r.a.) rivayet ettiklerine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bedeni sıhhatli, göğsü imanlı ve rızkı temin olan kimse için, sanki dünya onun olmuş gibidir."[232]
Tirmizî'nin Com'/İnde Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadise göre de Hz. Peygamber, "Kişinin kendisine verilen nimetlerden ilk olarak hesaba çekileceği şey, ona, 'Senin bedenini sağlıklı ve âfivetli kılmadık, soğuk suyla susuzluğunu gidermedik mi? denmesidir'[233]
Buradan hareketle seleften biri, "Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz"[234] âyetinin sağlık ve sıhhat hakkında olduğunu belirtmiştir.
İmam Ahmed'in Müsned'ın'm yanında diğer bazı hadis eserlerinde, Ebû Bekir es-Siddîk'tan (r.a.) rivayet edilen bir hadiste o, Hz. Peygamberi şöyle buyururken İşittiğini bildirmiştir: "Allah 'tan size, yakın (iman-İlim) ve afiyet vermesini isteyin; hiç bir kimseye yakînden sonra, afiyette olmaktan daha hayırlı hiç bir şey verilmemiştir."[235]
Böylece Resûlüllah (s.a.), din ve dünya afiyetini birleştirmiştir. Çünkü iki cihanda kulun kurtuluşa ermesi, ancak yakîn ve afiyette olmasıyla mümkündür. Buna göre yakîn, âhiretteki cezaları önlemekte; afiyet ise, kalp ve bedendeki dünyaya ait hastalıkların önüne geçmektedir.[236]
Yine Nesâî'nin Ebû Bekir'den (r.a.) rivayet ettiği bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Allah'tan mağfiret, afiyet ve muâfât dileyiniz. Zira hiç bir kimseye yakînden sonra âfiyetden daha hayırlı bir şey verilmemiştir."[237]
İbn Kayyim'in de belirttiği üzere bu üç şey, bütün şer ve kötülüklerin yok edilmesine vesile olur. Bu üçü İçerisinde geçmişe ait şer ve kötülükler af ve mağfiretle, şimdiye ait olanlar afiyetle ve gelecekte vuku bulacaklar ise "muâfâf'la önlenir. Çünkü "muâfât", devamlı surette afiyet içerisinde olmak demektir. [238]

Temizliğe Verilen Önem

İslâm'ın sağlık ve sıhhatin korunması hususunda ısrarla üzerinde durduğu konulardan biri, temizliğe verilmesi gereken önemdir. Gerçek şu ki, İslâm'ın temizlik konusundaki durumunun, başka hiç bir dinde eşi ve benzeri yoktur. İslâm'da temizlik, bir ibâdet ve Allah'a kurbiyeti (yakınlığı) sağlayan bir olgu, belki de Allah'ın farzlarından bir farzdır.
Fıkıh kitaplarının da tahâret=temizlik başlığı altındaki bölümlerle başladıklarını görmekteyiz. Öyleyse taharet, kadın-erkek her müslümanm İslâm fıkhından ilk olarak öğrendiği ve öğreneceği şey olmaktadır.
Bu durum, tıpkı namazın cennetin anahtarı olduğu gibi, temizliğin de, ibâdetlerimizin en önemlisi olan namazın anahtarı olmasıyla ilgilidir. Küçük kirlilikten abdestle, büyük kirlilikten de (cünüplük) gusülle temizlenmedikçe, bir müslümanm namazı sahih olmaz. Abdest günde birkaç kez tekrarlanır ve her seferinde vücudun yüz kısmından ağız ve burun olmak üzere, eller, ayaklar, baş ve kulaklar gibi ter, toz ve pisliğe maruz kalan azalar yıkanır. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır;
"Ey îman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp oldunuz ise boy abdesti alın.'[239]
Hz. Peygamber de bu konuda, "Allah temizlenmeden (abdestsiz) hiç bir namazı kabul etmez" [240] buyurmaktadır.
Namazın sıhhatinin şartlarından olmak üzere, elbisenin, bedenin, namaz kılınan yerin büyük ve küçük pisliklerden temiz olması sayılır. Zira Allah Teâlâ Kur'an'da, "Elbiseni temizle"[241] buyurmaktadır. Yine bu cümleden olmak üzere, büyük ve küçük abdest yerlerinin istincâ ile ve eğer mümkünse suyla yıkanıp temizlenmesi; bu mümkün değilse, arazilerde bulunan taş vb. maddelerle temizlenmesi (İstİcmâr) gerekir.
Bütün bunların da ötesinde Kur'an ve Sünnet, temizliği ve temiz kimseleri övmüştür. Zİra Kur'an'da "Muhakkak Allah, tevbe edenlerle temizlenenleri sever [242]buyurulmaktadır. Yine Kur'an, Küba Mescidi sakinlerinden övgüyle bahsederek şöyle buyurmuştur: "Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever "[243]
Hz. Peygamber de, "Temizlik, îmanın yarısıdır"[244] buyurmaktadır ki bu sahih bir hadistir. Yine temizlikle alakalı âlim-câhil bütün müslümanlar arasında yaygın olan ve başka hiç bir kültürde eşi bulunmayan "Temizlik îmandandır" mealinde hikmetli bir söz nakledilmektedir.
Öte yandan yine Hz. Peygamber, insanın şahsî temizliğine büyük önem vermiş ve "Akıl ve baliğ olan her müslüman üzerine cuma günü yıkanmak vaciptir"[245] buyurmak suretiyle, insanı özellikle cuma günü olmak üzere banyo yapmaya çağırmıştır. Başka bir hadisinde ise O şöyle buyurmuştur: "Her yedi günde bir başım ve bütün bedenini yıkamak (cuma namazına giden) her (baliğ) müslüman üzerine (Allah 'in) bir hakkıdır.'[246]
Resûlüllah ağız ve diş temizliğine de hususî bir önem vermiş ve "Misvak, ağzı temizler ve Rubbin rızasını kazanmaya vesile olur" buyurarak, misvak kullanmayı azamî derecede teşvik etmiştir. Bununla beraber abdest alınırken ağız ve buruna dolu dolu su almayı (mazmaza-istinşak) emretmiştir. Hatta Hanbelî mezhebi, bu iki fiili abdestin farzlarından kabul etmiştir. Ayrıca Resûlüllah (s.a.) saçların da temizlenmesini emrederek, "Kimin saçı varsa ona ikramda bulunsun (temizleyip tarasın) " [247]buyurmuştur.
Yine sünnet, koltuk altı ve bacak arası kıllarının temizlenmesine, tırnakların kesilmesine Önem vermekte ve bunları fitrî sünnetlerden saymaktadır.[248]
Diğer taraftan da Hz. Peygamber, ev ve evin çevresinin (bahçe, avlu gibi) temizliğine önem vererek şöyle buyurmuştur:
Allah güzeldir güzeli sever, paktır pakı sever, temizdir temizi sever. Öyleyse evinizin avlusunu ve bahçesini temizleyin ki, Yahûdîlere benzememiş olun.[249]
Sünnette, yol temizliğine de önem verilmiş ve yola gelip geçen insanlara eziyet verecek şeyler ile pislik atanlara şiddetle karşı çıkılarak, uKim müslümanların gelip geçtikleri yollarda, onların eziyet görmesine sebebiyet verirse, o insanların laneti (eziyete sebep olan) kimselerin üzerine olur"[250] buyurulmuştur. [251]

İnsanların Sıhhatini TehlikeyeAtan ve Çevreyi Kirleten İşlerden Sakındırma

Hz. Peygamber, bazı câhillerin sonuçlarını düşünmeden işledikleri bazı fiillerden şiddetle sakındırmıştır. Halbuki bu fiiller, estetik zevkten yoksunluğun ve asil kimselerin özelliklerinden uzak olmayı göstermesinin ötesinde, en tehlikeli bulaşıcılardan ve çevreyi en çok kirleten fiillerden sayılır. Suya bevletmek -özellikle de durgun suya-, hamama küçük abdest bozmak, insanların gölgelenip dinlendikleri mekanlara, yollara ve su kaynaklarının bulunduğu yerlere büyük abdest bozmak gibi fiiller, bunlara örnek olarak verilebilir.
Hz. Peygamber bu gibi fiilleri, "lanet edilen üç şey" diye nitelemektedir.[252] Çünkü bunları yapan kimse, Allah'ın, meleklerin ve bütün İnsanların lanetini kazanmaktadır. Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem, "Kendilerine lanet edilen iki kimseden korkun: İnsanların gelip geçtiği yollara büyük abdest bozan ile insanların konaklamak ve dinlenmek için kullandıkları yerlere büyük abdest bozanlar [253] buyurmaktadır.
Bu hadiste geçen "et-tahallî=boşalma", küçük ve büyük abdest bozmayı içine alacak şekilde tefsir edilmiş ve İmam Nevevî, hadiste belirtildiği doğrultuda böyle bir fiili işlemenin tahrimen mekruh olduğu belirtmiştir. Zehebî de bu fiili büyük günahlardan saymıştır.[254]
Aynı şekilde Resûlüllah, durgun suda yıkanmaktan da nehyetmiştir. Çünkü durgun suda akıntı ve suyun devr-i daimi olmadığı için koiayca kirliliğe maruz kalabilmektedir. Müslim'in Sahih'inde bulunan bir hadiste Hz. Peygamber, "Sizden biriniz cünüp olduğu halde durgun suda yıkanmasın' [255] buyurmuştur. Bu hadisdeki durgun sudan maksat, akıntısı olmayan ve hareket etmeyen sudur.
Uykudan uyandıktan hemen sonra elleri kapların içine sokmaktan nehyedilmesi de, bu gibi sakmdırmalara bir örnektir. Çünkü bu durumda İnsanın elinin avret yerlerine dokunmuş olma ihtimali vardır. Özellikle terleme ve uzun pijama vs. giyilmemesi durumunda bu ihtimal daha da fazladır. Müslim'in Sahih'inde bu konuda şu hadis rivayet edilmektedir:
"Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman üç defa yıkamadan elini kapların içine daldırmasın. Çünkü o, elinin nerede gecelediğini bilmez."[256] Başka bir rivayette ise, "Kaplara sokmadan önce eline üç kez su serpiştirsin " buyurulmuştur.

Sünnetin getirdiği tedbirlerden biri de, insanın bedenine ve ruhuna eziyet etmesine yol açan her şeye karşı tedbir olabilecek sebeplere tevessül etmesidir. Sünnet bu gibi tedbirlerin alınmasını emretmiştir. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "İçlerinde yiyecek ve içecek olduğu zaman, kapların ağzını kapatınız, içlerine su koyduğunuz kapların ağızlarını da bağlayın (veya kapayın) ve gece uykuya yatmadan önce ateşleri söndürün. [257]Çünkü şeytan, ağzı bağlı su kabını çözmez, kapalı kapıyı açmaz ve kapalı yemek kabının kapağım açmaz. [258]

Aktif Olmaya ve Spora Teşvik

Hz. Peygamber, her an aktif ve zinde olmaya, hareketliliğe ve erken kalkmaya teşvik etmiştir. Zira O (s.a.), "Allah'ım! Ümmetime sabah vaktini bereketli kıl [259] buyurarak, sabah vaktinin bereketli olması için dua etmiştir. Diğer taraftan Resûl-i Ekrem, uyuşukluk, miskinlik, tembellik ve gevşeklikten sakınılmasmı öğütlemiştir. Kendisi daima acizlik ve tembellikten Allah'a sığınmış, [260] hoş karakterli ve zinde olmayı dînine bağlı bir müslümanın; kötü karakterli ve tembel olmayı da, dindar olmayan müslümanın vasıfları arasında saymıştır.[261] Ayrıca bedenin fizikî eğitimine de Önem vermiş ve insanları bedenlerini eğitmeye teşvik etmiştir. Koşma, atıcılık ve binicilikle ilgili sporları özellikle ön plana çıkarmış ve ebeveynleri, çocuklarına bu gibi sporları öğretmeleri konusunda teşvik etmiştir. Bu gibi sporlara rağbet ettirmek için de, çeşitli yarışma ve müsabakalar tertip etmiştir. Yine O (s.a.), atları yarıştırmış ve birinciye ödül vermiş, güreş, kılıç-kalkan oyunu, koşu/atletizm vb. yarışmalar yaptırmıştır.

Bİz burada, Allâme Abdüsselâm İbn Teymiyye'nin -meşhur İbn Teymiyye'nin dedesİdir-ünlü eseri, Münteka'l-ahbâr min ehâdîsi Seyyidi'l-ahyâr'm cihâd bölümünde "Bâbu mâ câe fi'l-müsâbakatİ ale'l-akdâm ve'1-musâraa ve'1-la'b bi'1-hirâb ve gayr-i zâlik=Atletizm, güreş, rmzrak-cirit vb. sporlar hakkında rivayet edilen hadisler" başlığı altında zikrettiği bazı hadisleri zikretmekle yetineceğiz. Üstad, bu başlık altında bir dizi hadis zikretmiştir:

1. AİŞe (r.a.) şöyle demiştir: "Bir defasında Resûlüllah'la yarışmış ve Onu geçmiştim. Aradan bir müddet geçti ve ben kilo aldım ve tekrar yarıştığımızda bu kez O beni geride bıraktı ve "Bu öbürünün rövanşıdır!" buyurdu. Bu hadisi Ahmed ve Ebû Davûd rivayet etmişlerdir.[262]

2. Seleme b. el-Ekva' (r.a.) şöyle demiştir: "Bir defasında yürürken koşuda asla geçilemeyen Ensâr'dan bir adam, 'Benimle Medîne'ye kadar yarışacak kim vardır?' diye seslenince ona, 'Sen hiçbir iyiye ikram etmez ve hiçbir şerefliyi saymaz mısın?' deyince 'Hayır! Meğer ki Resûlüllah (s.a.v.) ola!' cevabını verdi. 'Yâ Resûiellah! Anam babam hakkı için, müsaade et de şu adamla yarışayım!' dedim. 'Eğer istersen yarış' buyurdu. Ben de Medine'ye kadar onunla yarıştım." Hadis Müslim'in Sahîh'ı ile Ahmed'in Müsnea" inden muhtasar olarak nakledilmiştir.[263]

3. Muhammed b. Ali b. Rükâne'nin bildirdiğine göre Rükâne, Resûlüllah ile güreşmiş ve Hz. Peygamber onu yenmiştir.[264]

4. Ebû Hüreyre'nin bildirdiğine göre, habeşliler Hz. Peygamberin yanında mızrak ve kargılanyla oynuyorlardı. Bu sırada Ömer (r.a,) çıkageldi ve onları bu kargılarla oradan uzaklaştırdı. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "£y Ömer, onları çağırV Bu hadis "müttefakun aleyh" olup Buhârî Hvayetinde bu olayın "mescitte" geçtiği ilavesi vardır.[265]

5. Enes şöyle demiştir: Hz. Peygamber Medine'ye gelince, habeşliler sevinçlerinden mızrak ve kargılanyla oyunlar sergilemişlerdir. Hadis, "müttefakun aleyh"tir.

İmâm Şevkânî bu hadisleri şerhederken şöyle demiştir: "Âişe'nin (r.a.) rivayet ettiği hadis, aynı zamanda Şafîî, Nesâî, İbn Mâce, İbn Hibbân ve Beyhakî tarafından, Hişâm b. Urve - Babası -Âişe senediyle de rivayet edilmiş ve Hişâm'ın durumu konusunda ihtilaf edilmiştir.

Muhammed b. Ali b. Rükâne hadisinin senedinde Ebu'l-Hasen el-Askalânî vardır ki o, 'mechûl' bir ravîdir. HaJis aynı zamanda Tirmizî tarafından da Ebü'l-Hasen el-Askalînî - Ebû Ca'fer Muhammed b. Rükâne tarikiyle tahric edilmiş ancak o, bu rivayetin 'garîb' olduğunu ve senedinde de güvenilir bir kimsenin bulunmadığını belirtmiştir. Ebû Dâvûd, el-Merâsîl adlı eserinde Saîd b. Cübeyr'den şu rivayeti nakletmiştir: 'Resûîüllah (s.a.) bir keresinde Bathâ vadisindeydi ve beraberinde keçisi olduğu halde Yezîd b. Rükâne veya Rükâne b. Yezîd çıkageldi ve Hz. Peygamber'e, 'Yâ Muhammed! Benimle güreşe var mısın?' deyince Resûlüllah (s.a.), 'Peki ödül olarak ne koyuyorsun?' buyurdu. Rükâne, 'Sürümden bir koç' [266] dedi. Bunun üzerine güreşe tutuştular. Resûlüllah (s.a.) onu yenip koçu alınca Rükâne, 'Tekrar var mısın?' diye sordu ve bir kaç kez böylece güreştikten sonra Rükâne, 'Yâ Muhammed! Allah'a yemin olsun ki, şimdiye kadar benim sırtımı yere getiren olmadı. Beni yenen sen olamazsın!' dedi ve müsiüman oldu. Hz. Peygamber de onun koçunu geri iade etti."

Hâfiz'm (İbn Hacer) belirttiğine göre bu hadisin İsnadı Saîd b. Cübeyr'e kadar sahihtir. Ancak Saîd, Rükâne'yi görmemiş ve ondan hadis almamıştır. Beyhakî de bu hadisin "mevsûl" olarak rivayet edildiğini belirtmiştir.[267]

Şeyh'in (İbn Teymiyye) babasına ait az önce zikri geçen eserde, Ubeydullah b. Yezîd el-Mısrî - Hammâd - Amr b. Dînâr -Saîd b. Cübeyr - İbn Abbas tarikiyle uzun olarak rivayet ettiği ve Ebû Nuaym'in Ma'rifetü's-sahâbe adlı eserinde Ebû Ümâme hadisi olarak uzun bir şekilde tahric ettiği hadisin isnadı zayıftır. Abdurrezzâk - Ma'mer - Yezîd b. Ebu'z-Ziyâd -Abdullah b. el-Hâris'den rivayete göre o, şöyle demiştir: "Câhiliye döneminde, Resûlüllah (s.a.), Ebû Rükâne ile güreşmişti. Ebû Rükâne kuvvetli ve dolayısıyla yenilmesi zor bir kimseydi. Hz. Peygamber'e, 'Koça koç (sen yenersen ben sana, ben yenersem sen bana bir koç vereceksin)' dedi ve güreşte Resûlüllah onu altedince, 'Bana bir fırsat daha tanı' dedi. Resûlüllah onu üçüncü kerede de yenince Ebû Rükâne şöyle dedi: '(Koç hakkında) aileme ne diyeyim?; Bir koçu kurt yedi, biri huysuzluk etti, üçüncüsü için ne diyeyim?' Resûlüllah şöyle buyurdu: 'Seni altetmek ve zarara uğratmak için toplanmış değiliz, koyununu al." Bu rivayette adamın İsmi Ebû Rükâne olarak geçse de, doğrusu Rükâne'dir."

Şevkânî şöyle demiştir: "İki hadis -AİŞe hadisi ile Seleme hadîsi-, erkekler ve birbirinin mahremi olan kadınlar arasında, koşu müsabakaları yapılmasının meşru olduğuna delil teşkil eder. Yapılan bu yarışmalar, kişinin vakar, şeref, ilim, fazilet ve yaşına bir halel getirmez. Zira Resûlüllah, elli yaşından sonra Hz. Aişe İle evlenmiştir. Ebû Seleme hadisinden öğrendiğimize göre, bu müsabakaların insanların bulunduğu yerlerde yapılması ile kimselerin bulunmadığı boş arazilerde yapılması arasında bir fark yoktur. Rükâne hadisi, müslümanın kâfirle güreş tutmasının caiz olduğuna delildir. Aynı şekilde, müslümanlarm kendi aralarında da güreş tutabilecekleri, bu hadisten anlaşılmaktadır. Özellikle de kendisi bizzat güreş tutmayı isteyen taraf değil de güreş tutması arzulanan taraf olduğu, hayra yönelik bir hasletin ortaya çıkmasının arzulandığı, kibirli birinin bu kibrinin kırılması istendiği ve büyüklenen kimseye galebe çalmak için olduğunda güreş tutulabilir.

Ebû Hüreyre ve Enes (r.a.) hadisleri, mescitte mızrak vb. ile oyun yapmanın caiz olduğuna delildir. Mızrakla oyun yapmak tabi ki boş bir gaye ve sırf oyun olsun için değil, bilakis cesur insanları harp meydanlarına ve düşmanla savaşa hazırlamak için eğitme amacına yöneliktir.

Mühelleb şöyle demiştir: 'Mescitler, müslümanlarm cemaat haline gelmeleri için inşa edilmiştir. Dolayısıyla orada müslumanların dinleri ve aileleri yararına olan işlerin yapılması caiz olur.' Bir hadiste, mubah olan eğlenceyi seyretmenin caiz olduğu bildirilmektedir."[268]

İbn Teymiyye, Hz. Peygamber'in atıcılığı teşvik etmesiyle ilgili başka hadisler de zekretmiştir ki bazıları, şunlardır:

a. Seleme b. el-Ekva'dan rivayete göre o, şöyle demiştir: "Resûlüllah, sokakta atıcılık yapmakta olan Eşlem kabilesine mensup bir topluluğa uğramış ve onlara şöyle demişti: 'Atın, ey îsmâiloğulları! Çünkü babanız da bir atıcıydı. Ben filancaoğulları ile birlikte olduğum müddetçe atın." Derken bir grup ellerini tutup ok atmaktan vazgeçti. Bunun üzerine Resûlüllah onlara, 'Size ne oluyor da atmıyorsunuz!' diye sorunca onlar, 'Sen onlarla beraberken nasıl ok atarız', dediler. Bunu duyan Resûlüllah şöyle buyurdu: 'Ben sizin hepinizle birlikteyim, atın." Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Buharı rivayet etmiştir.[269]

Şevkânî şöyle demiştir: "Bu hadis, ataların güzel alışkanlıklarını aynen sürdürülmesi yanında, benzer güzel hasletlerin yapılmasının da müstehap olduğuna delildir. Yine bu hadis, sahabenin Hz. Peygamber ile olan edepli ve ahlâk timsali davranışlarını bize gösteren bir örnektir. Ayrıca, atıcılığın çok faziletli bir iş olduğunu bize hatırlatmak bakımından da önem arzetmektedir.

b. Ukbe b. Âmir'den rivayete göre o, Resûlüllah'ı "Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın.. " âyeti ile ilgili şöyle derken işittiğini bildirmiştir:

"Dikkat edin! Kuvvet, (ok) atmaktır; Dikkat edin! Kuvvet, atmaktır; Dikkat edin! kuvvet atmaktır. [270]

c. Yine Ukbe b. Amir Resûlüllah'm şöyle buyurduğunu haber vermektedir: "Her kim ok atmayı öğrenir ve sonra bunu terkederse, bizden değildir. [271]

Şevkânf nin naklettiğine göre, rCurtubî şöyle demiştir: "Her ne kadar kuvvet, harp için gerekli diğer araç-gereçlerin hazırlanması ise de, bu hadislerde kuvvettten maksat, 'ok atmak' olarak tefsir edilmiştir. Bu durum, okun düşmanı hezimete uğratmada etkili olması ile ilgilidir. Çünkü bazan ok birliğin baş tarafına atılır ve isabet eder ve bu arka tarafın paniklemesine ve dağılmasına yol açar. Hz. Peygamber bu hadisteki tekrarı, ok atmanın öğrenilmesi ve ok atmayla ilgili âletlerin hazırlanmasını teşvik için yapmıştır. Yine bu hadis, cihad için gerekli teçhizatın bilinmesi, onlarla eğitim görülmesi, cihad için hazırlık yapıp eğitim görmek için gerekli araç-gereçlerin hazırlanmasına ehemmiyet vermenin ve böyle yapanları teşvik etmenin meşru olduğuna delildir.

d. Amr b. Anbese, Resûlüllah'ı şöyle derken İşittiğini bildirmiştir: "Kim Allah yolunda bir ok atarsa, bir köle âzâd etmiş gibi olur. [272]

Bu hadisi Tirmizî "sahih" saymıştır. Ebû Davud'un rivayeti ise şu şekildedir. "Kim bir ok atmak suretiyle düşmana ulaşırsa -ok isabet etsin veya etmesin- bu, o kimse için bir köle âzâd etmek.[273]

gibidir.

Şevkânî şöyle demektedir: "Atıcılık sporuna teşvik konusunda, İbn Teymiyye'nin zikrettiği hadislerin dışında da bazı hadisler mevcuttur. Mesela Câbir'den (r.a.) rivayet edilen, Beyhakî'nin tahric ettiği, "Ok atılan iki hedef arasında gayret sarfeden kimse için muhabbetim vacip olur (onu kesinlikle severim) " hadisi bunlardan biridir.

Taberânî'nin tahric ettiği bir hadiste Ebû Zer (r.a.), Hz. peygamber'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Kim ok alılan iki hedef arasında yürürse, her attığı adım için ona bir iyilik (sevap) vardır. "

Beyhakî'nin de Ebû RafV kanalıyla tahric ettiği ve senedi zayıf olan bir hadiste şöyle buyuru 1 muştur: "Yazmayı, yüzmeyi ve atıcılığı (ok vs. atmayı) kendisine öğretmesi bir çocuğun babası üzerindeki haklarındandır. "[274]

Yukarıda "d" şıkkında geçen hadiste zikredilen "belağa'l-adüvve ev Iem yebluğ=düşmana isabet etsin veya etmesin" ifadesi, Allah yolunda bir ok atan kimsenin ecrinin, sırf bu oku attığından dolayı verileceğine delalettir. Atılan okun düşmana isabet edip etmediği veya düşman ordusuna ulaşıp ulaşmadığına bakılmaz. Bu, Allah'ın kullarına bir lütuf ve

ihsanıdır. Çünkü ok atmak, İslâm'ın yerleşip kök salması için önem arzetmektedir ve değeri çok büyük bir ıştır. [275]

Sarhoşluk Veren (Alkollü) Maddeler ileHer Türlü Uyuşturucuların ve İnsan Sağlığına ZararlıMaddelerin Haram Olması

İslâm'ın insan sağlığına verdiği önemin göstergelerinden biri de, hangi isim ve başlık altında olursa olsun, uyuşturucu ve sarhoşluk veren şeyleri yasaklaması ve bu konuda son derece katı hükümler getirmiş olmasıdır. Buna göre İslâm, bu gibi maddeleri kullananlara, her ne şekilde olursa olsun bunların kullanılmasına yardım edenlere ve ortaklık edenlere şer'î cezalar getirmiştir. Hatta içki içene on defa lanet etmiştir.
Yine İslâm, çeşitli iğne vb. (hap, tozlar) yöntemlerle, yeme-içme ve koklama gibi hangi yolla olursa olsun, beden ve ruh yapısına anında ve ileriki zamanlarda zararı dokunan her şeyi haram kılmıştır. Tıpkı müslümanın, kendisine Allah'ın bir emaneti olarak verilmiş bulunan bedenini ve enerjisini israf etmesinin haram olduğu gibi. Bundan dolayıdır ki, sigara gibi her zararlı şey dinde yasaklanmıştır. [276]

İsraf ve Cimriliğin Haramlığı

İslâm'ın insan bedenine verdiği önemin bir diğer göstergesi ise, Allah'ın insanlara helal kılmış olduğu şeyleri, dindarlık adına ve cimrilikten dolayı kendi nefsinden mahrum eden kimselerin bu davranışlarını kınayıp reddetmesidir. Kur'an'da şöyle buyurulur:
"De ki: Allah 'in kullan için yarattığı süsü ve tertemiz rızıkları kim haram kıldı?"[277]
"Ey îman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın..'[278]
Bir hadiste de, "Muhakkak Allah, kuluna verdiği nimetin izlerini onun üzerinde görmeyi sever "[279] buyurulmuştur,
Bütün bunların yanında, bünyeye olan zararı başta olmak üzere, başka pek çok zararlarından dolayı aşırı yemek ve içmek de İslâm'da nehyedilmiştir. "Yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez"[280] mealindeki âyet, bunun apaçık delilidir. Hz. Peygamber de, "İsrafa kaçmamak ve gösteriş yapmamak kaydıyla, yiyin, için ve giyinin "[281] buyurmuşlardır. Başka bir hadiste ise, "Âdemoğlu, midesinden daha şerli bir kap doldurmamıştır. Halbuki Ademoğluna belini doğrultan bir kaç lokma yeter. Eğer Ademoğluna nefsi galebe çalarsa, karnının üçte biri ivecek, üçte bin içecek ve üçte bin de kendisi içindir" buyurulmuştur.[282]
Bir başka hadisinde ise Hz. Peygamber, "Mümin bir bağırsağı doldurmak için yer, kâfir ise, yedi bağırsak dolusu yer buyurmuştur.[283]
Hiç şüphesiz bu durum, müminin midesinde başka gaye ve düşüncelerinin olması gerektiği ile ilgilidir. Zira mümin, yiyip içerken şer'î ölçü ve ilkeleri görüp gözetir ve israfa kaçmaz. Çünkü İslâm, İnsan hayatının bütün yönlerini kapsayan, bir itidal dînidir. [284]

İbâdet İçin Bile Olsa,Bedene Ağır Yük Yüklemek Nehyedilmiştir

İslâm, Allah'a ibâdet için bile olsa, bedene ağır yük bindiren, uzun süren uykusuzluk ve açlığa neden olan fiilleri haram kılmıştır. Hz. Peygamber, biri hiç uyumadan gece ibâdet etmeyi, diğeri, hiç iftar etmeden asır orucu tutmayı, bir diğeri de kadınlardan uzak durup evlenmemeyi isteyen ashabından bir grubun bu isteklerini reddetmiş ve şöyle buyurmuştur:
"Ben Allah'ı en iyi bileniniz, ondan da en fazla korkanınızım. Buna rağmen, gece ibadetimi eder uykumu da uyurum; oruç tutar, oruç tutmadığım zamanlar da olur ve kadınlarla evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden (ümmetimden) değildir.[285]
Resûlüllah Osman b. Maz'ûn ve Abdullah b. Amr (r.a.) ve başkalarının ibâdette aşırı gitmelerini reddederek onlara, bedenlerinin, ailelerinin ve toplumun kendileri üzerinde hakları olduğunu hatırlatmıştır. O (s.a.), İbn Ömer'e (r.a.) şöyle demiştir:
"Bazan oruç tut, bazan ye; gecenin bir kısmında ibâdet et, bir kısmında uyu. Çünkü vücudunun senin üzerinde hakkı var (dinlenme konusunda); gözünün senin üzerinde hakkı var (uyku konusunda); ailenin senin üzerinde hakkı var (karşılıklı cinsî arzuların ve sevginin paylaşılması konusunda) ve de ziyaretçilerinin senin üzerinde hakkı vardır (onlara ikramda bulunman ve onlarla kaynaşman hususunda).'[286]
Enes'den (r.a.) rivayete göre Hz. Peygamber, iki oğJunun arasında dayanarak giden bir ihtiyar gördü ve "Buna ne oluyor?" diye sordu. "(Ka'be'ye kadar) yaya yürümeyi adadı", dediler. Resûlüllah (s.a.): "Allah, bu kimsenin nefsine azap ederek -apacağı ibâdetten müstağnidir", buyurdu ve ihtiyarın bir bineğe binmesini emretti.. [287]
Hz. Peygamber'den oruç için olan açlıktan başka hiç bir açlığın fazîletine dair, sahih hadis gelmemiş; bilakis açlıktan Allah'a sığındığı nakledilmiştir. Bir hadiste, "Allah'ım! Açlıktan sana sığınırım; zira o, ne kötü bir arkadaştır" [288]buyurulmuştur. [289]

Ruhsat ve Müsamahalar

Sünnetin insan bedenine verdiği önemin bir göstergesi de, farzların yerine getirilmesinde azimetlerle amel etmek, o kişinin hastalanmasına sebep olacak, var olan hastalığını artıracak, iyileşmesini geciktirip ilave bir zorluğa sebep olacaksa ve böylelikle sağlığına iyice zararlı bir hal alacaksa, ruhsatlarla amel etmeyi teşvik etmesidir. Böyle durumlarda kişi suyla abdest almayı terkedip teyemmüm yapabilir; ayakta namaz kılmayip oturarak veya yatarak kılabilir. "Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler.[290]
sayısınca) başka günlerde kaza etsin"^"" âyetinde de buyurulduğı üzere, hasta ve yolcu olduğu zamanlarda Ramazan orucum tutmayabilir ki, hastalık ve yolculukla ilgili ruhsatlar herke^ tarafından bilinen hususlardır. Bilindiği üzere İslâm'da gerek bedeli (sonradan kazası olan) gerekse kazası gerekmeyen başka pek çok ruhsatlar da vardır. Bu sebeple insanların çoğunda, "Bedenin sağlıklı olması, dînin de sahih olmasının ilk adımıdır" şeklinde bir kanaat yerleşmiştir. Zira bir hadiste, "Allah Teâlâ, kullarına verdiği ruhsatlarının kullanılmasından hoşlanır; Ona isyan sayılan ve günah olan işlerin yapılmasından da hoşlanmaz"[291] buyurulmuştur.
Hastalığın ağır olması, yolculuğun çok zor şartlarda yapılması, aşırı ihtiyarlık vb. sebepler gibi, bünyenin çok zayıf düşmesine neden olan durumlarda ruhsatla amel etmek, vacip olmaktadır. Böyle bir durumda oruç tutmak, aşırı bir meşakkat olacağı için haram olur. Tıpkı Resûlüllah'ın yolculuk esnasında gördüğü meşakkat gibi ki, yolculuk anında Ona (s.a.) refakat edenler bir taraftan Onu güneşten koruyacak gölgelik temin ederlerken diğer taraftan da zorlukla taşınabilen (kova vb.) bir kaptan üzerine su serperlerdi. Refakatçilere bunun sebebi sorulduğunda onlar, Resûlüllah'ın oruçlu olduğu cevabını vermişlerdir. Kaldı ki, Resûlüllah da, "Yolculukta oruç tutmak iyilik (sevaplı bir iş).,[292]
değildir" buyuracaktır. Bu hadis "müttefakun aleyh" bir hadistir ve, "Bu derece zorlukla karşılaşılan bir yolculukta oruç tutmak, sevaplı bir iş değildir" anlamındadır.[293]
Allah Teâlâ oruç âyetini, "Allah sizin için kolaylık diler,[294] zorluk dilemez "diye nihâyetlendirmiştir.
Yine ruhsat ve kolaylıklara örnek olarak, mahzurlu olan fiilleri mubah kılan Kur'an ve Sünnet'in meşru kıldığı zaruret hükümlerini de (ahkâmü'z-zarûra) verebiliriz. Bu çeşit zaruretlerden biri de, bedenin korunup gözetilmesidir. Bunun için leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvanların etinin yenmesi mubah olabilmektedir. Kur'an'da bu konuda şöyle buyurulmuştur: "Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah, çokça bağışlayan çokça esirgeyendir."[295]
Kur'an'da aynı mânayı destekleyen âyetler ayrıca, Mâide, En'âm ve Nahl sûrelerinde de tekrarlanmıştır. [296]

İslâm'da Tıp ve Tedaviye Verilen Önem

İslâm, sağlık ve sıhhate Önem verdiği gibi, ister teşhis ve tedavi olarak (klinik ve doktor tedavisi) isterse koruyucu hekimlik (hijyen) olarak tıp ilmine de oldukça önem verir. Ancak "Bir dirhem koruyucu tedbir, bir batman ilaçla tedaviden daha hayırlıdır" gerçeğinden hareketle İslâm'da, sağlık ve sıhhati koruyucu tedbirlerin alınmasına verilen önem çok daha fazladır.
Sağlığın korunmasına vesile olan sebeplerin en önemlilerinden biri, yeme-içmede israfın terkedilerek aşın yiyip içmek suretiyle vücudun laçkalaşıp hantallaşmasından korunmasıdır. Kur'an'da Allah Teâlâ, "Yiyiniz içiniz fakat israf etmeyiniz" [297] buyurmak suretiyle bu duruma işaret etmektedir. Ayrıca yukarıda da, "Ademoğlu midesinden daha kötü hiç bir kap doldurmamıştır..." hadis ile, "Mü'min bir bağırsağına, kâfir ise, yedi bağırsağım doldurur " hadislerini zikretmiştik.
İşte bunlar, yeme-içmeye olan aşırı hırs, israf ve karnının iştihasından başka hiç bir şeyin kendisini meşgul etmediği kimselerin durumlarına işarettir.
Günümüzde özellikle çocukluk dönemindeki çiçek hastalığı, çolaklık ve ateşli birtakım hastalıklar gibi rahatsızlıklardan korunmak için çeşitli koruyucu ilaçların (serum ve bilumum aşı ve ilaçlar gibi) bulunmuş olması oldukça Önemlidir. Fıkhî açıdan bakılırsa, (serum vb.) bu gibi sıvıların kullanılmasının gerekliliği ortaya çıkar. Buna göre ana-baba ve seran veli durumundaki diğer kimseler, sünnetullaha uygun bir şekilde, çocuklarını ölümcül ve sakat bırakıcı hastalıklardan korumak için onlara bu gibi aşı vb. koruyucu ilaçların verilmesini temin etmelidirler.
Amr b. el-Âs (r.a.) aşın soğuk bir gecede cünüplükten çıkmak için yıkanmaktan geri dürmüş ve ashaba teyemmümle namaz kıldırmıştır. Onu Hz. Peygamber'e şikâyet ettiklerinde Resûlüllah (s.a.) ona bu durumu sormuş ve Amr şöyle cevap vermiştir: "Allah Teâlâ'nın, 'Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah sizi esirgeyecektir' âyetini hatırladım ve böyle davrandım. Bu cevap üzerine Resûlüllah (s.a.) gülümsemiştir.[298] Şüphesiz bu olaydan, Hz. Peygamber'in Amr b. el-Âs'ın bu içtihadını onayladığı sonucu çıkmaktadır.
Bunun tamamen tersi olan olay İse şudur: "Yaralı bir adam cünüp olmuştu ve yanında bulunanlardan bazıları yaralı olduğu halde ona yıkanması gerektiği şeklinde fetva vermişlerdi. Adam bu fetva üzerine yıkanmış ve su hastalığını artırmış ve nihayet daha da ağırlaşarak hayatını kaybetmişti. Bu durum Resûlüllah'a bildirilince, o adama

yıkanması gerektiği fetvasını verenlere şiddetle karşı çıkmış ve şöyle buyurmuştu: "Allah kahredesiceler, onu öldürdüler! Bilmedikleri hususu soramazlar mıydı? Zira dudağın şifası, soru sormadır. O kimseye gereken, sadece yarasını sarması ve teyemmüm etmesi idi. [299]
Resûlüllah (s.a.) bu rivayette, yanlış fetva vererek ölüme sebebiyet verenleri, "katiller" olarak vasfetmekte ve bilmedikleri bir hususta fetva vermede aceleci davrandıkları için "Allah da onları kahretsin " buyurarak, onlara beddua etmektedir. [300]

Hz. Peygamber'in Tıp ve Tedaviye Verdiği Önem

Hz. Peygamber'in tıp ve tedaviye verdiği önemi anlatmak, sayfalar tutar. Konu başlıklarına göre tasnif edilmiş meşhur hadis musannefatında, "Kitâbu't-tıb" ve "Ebvâbü't-tib" gibi, ana başlıklar altında bu konuda pek çok hadis zikredilmiştir. Yine cenâiz, ezkâr, deavât vb. bölümlerde zikri geçen tıp ve tedaviyle ilgili bazı hadisler de buna ilave edilebilir.
Hz. Peygamber'den bazı hastalıkların çarelerini gösteren bir dizi hadis varit olmuştur. Bazı âlimler, bu hadislerin tamamının dînin ve ilahî vahyin bir parçası olduğunu düşünmüşler ve onlara özel önem vermişlerdir. Ancak vakıa, İbn Haldun, Şah Veliyyullah vb. âlimlerin, I. bölümde zikrettiğimiz görüşleri doğrultusunda, bu hadislerden bir kısmının çevre ve toplumun tecrübe ve birikimlerinin sonucu olduğunu gerektirmektedir.
Mesela Arap çöl hayatında olduğu gibi iklim şartları ve sıcaklığı farklı toplumlardaki yöntemleri bütün İnsanlara teşmil edecek şekilde düşünmek mümkün değildir. İbn Kayyim, tıp ve tedavi ile ilgiii Hz. Peygamber'in sünnetinde yer alan tevcih ve irşatlar konusunda çeşitli izahlarda bulunmuştur. Tıpkı Arabistan koçunun kuyruğu ile siyatiğin, sıtma ve ateşli hastalıkların da soğuk suyla yıkanma ve sabah hurma yemekle tedavi edilmesinde sünnetin tevcihleri gibi. [301]

Tıp ve Sağlık Konusunda Nebevi İrşat ve Prensipler

Sünnetin tıpla İlgili bir yönü vardır ki bu, tabipler ve tıbbî konularla ilgili kimselerin çoğunun gözünden kaçmaktadır. Bu yön, Hz. Peygamber'in risâlet ve vazifesine bağlı irşadî yöndür.
İlahî bir kaynağa dayanmayan ve tahrif edilmiş dinler, sahih yöntemlere dayanan tıbbın gelişmesine ve ondan faydalanmaya engel olan çeşitli hurafe, batıl ve sapık fikirler yaymışlardır. Ancak İslâm Peygamberi, bisetiyie birlikte bu-tür hurafe ve vehimleri bertaraf etmiş, tıp konusundaki yanlış anlamaları tashih etmiş ve bu konuda ebedî birtakım kaide ve ilkeler ortaya koymuştur. İşte tıp konusunda sünnetin getirdiği bu ölçü ve ilkeler, doğru yö".terr,!cre dayanan, ilmî esaslarla uygulanan ve insanî yönü bulunan tıbbın temellerini atıp gelişmesini sağlayan önemli köşe taşlarından sayılmaktadır.
Hz. Peygamber'in sünnetinde yer alan bu ilke ve ölçülerden bazıları aşağıdaki başlıklar altında zikredilecektir: [302]

Bedenin Değerli Oluşuna Vurgu

1. Sünnet, İnsan bedeninin değerini ortaya koymuş ve bu bedenin sahibi üzerindeki hakkını tesbit etmiştir. İnsanlar, dîni bir atmosferde ilk kez, "Muhakkak bedeninin senin üzerinde hakkı vardır" hadisini işitmişlerdir. Bu hadis, çok vecîz ve kısa olmasına rağmen, gerçekte çok yüce hakikatlere İşaret etmektedir.
İnsan bedeninin insan üzerindeki haklarından biri de, yeterli gıdayı ona vermesi, yorulduğu zaman dinlendirmesi, kirlendiği zaman yıkaması ve nihayet hastalandığında tedavi ettirmesidir. İslâm gözüyle bedenin bu hakkı, asla unutulmaması ve Allah hakkı dahi olsa, başka haklar bahane edilerek ihmal edilmemesi gereken bir haktır.
Bu İtibarla Hz. Peygamber'in, tıpkı "Allah'ım! Cüzzam, delilik, alaca hastalığı ve her türlü kötü hastalıktan sana sığınırım"[303] buyurmasında olduğu gibi, vücuda sirayet eden çeşitli kötü hastalıklardan Allah'a sığınmasında şaşılacak bir durum yoktur. Aynı şekilde O (s.a.), dilsizlik, sağırlık [304]ve tiksindirici hastalıklardan da Allah'a sığınmıştır. [305]
Yine Resûlüllan'ın, "Allah 'im! Vücuduma afiyet ver, gözüme afiyet ver ve onu bana vâris Arz/" [306] hadisinde olduğu üzere, vücuduna ve duyu organlarına sağlık ve afiyet vermesi için Allah'a dua etmesine de şaşmamalıdır. Bu hadisteki mâna, "ölen kimsenin vârislerinin kişi öldükten sonra yaşamaya devam ettikleri gibi, ben ölünceye kadar gözümü ve vücudumu sapasağlam kıl" demektir. "Allah'ım! Dînim, dünyam, ailem ve malım konusunda af ve afiyetini diliyorum. Allah'ım! Açığımı ört, korkulardan beni emin kıl, önümden ve arkamdan, sağımdan ve solumdan ve üstümden gelecek tehlikelerden beni koru. Alt tarafımdan gelecek tehlikelere karşı gafil olmaktan sana sığınırım.[307]
Bu konuda Hz. Peygamber'in ashabına Öğrettiği ve ashabın da Onun (s.a.) ağzından belledi ği dualardan olmak üzere, şunlar da zikredilebilir:
"Allah 'im! İşittiklerimiz ve gördüğümüz şeyleri bize mübarek ve bereketli kıl "[308]
"Allah'ım![309] İşitme ve görme nimetinden ölünceye kadar beni faydalandır (onları bana vâris kıl) ve dînime ve vücuduma afiyet ver. [310]

İlaç Kullanıp Hastalığa Çare Aramak Allah'ın Kaderindendir

2. Nebevî Sünnet, dindar insanların bİJe hastalığı için şifa aramak yerine, "belalara sabretmek ve Allah'ın takdirine razı olmak gerek" düşüncesiyle, tedavi olmanın yollarını arama ve hastalığı için ilaç vs. kullanmanın kadere îman etmeye aykırı olduğu şeklindeki (yanlış anlamalardan kaynaklanan) problemi çözüme kavuşturmuştur.
îmanı Ahmed, İbn Mâce ve Tirmizî'nin Ebû Hüzâme'den (r.a.) rivayet ettiklerine göre o, şöyle demiştir: "(Bir gün) Resûlüllah'a, 'Yâ Resûlellah! Tedavi için kullandığımız ilaçlar, şifa isteğiyle okunan dualar ve (düşmanlardan) korunmak için kullandığımız (kalkan gibi) koruyucu eşyalar hakkında ne buyurursunuz; bunlar Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirir mi?' diye soruldu. Resûl-i Ekrem, 'Bunlar da Allah'ın kaderi cümlesindendir' buyurdu."[311]
Bu problem, en doğru şekliyle şöyle anlaşılmalıdır: Allah Teâlâ, sebepleri ve bu sebeplerin sonuçlarını takdir etmiş ve mahlukâtın kaderinin yine kaderle önlenmesi sünnetini yerleştirmiştir. Buna göre açlık kaderi beslenme kaderi ile, susuzluk kaderi içme takdiri ile, hastalık kaderi de tedavi olma ve şifa için ilaç kullanma takdiri ile önlenir. Burada kaderi önleyen de önlenen şey de Allah'ın takdiridir. Hz. Peygamber bu konuda en mükemmel prensip ve İlkeleri koymuştur. Onun sünneti bu konuda kendisine uyulan ve insanları hidâyete götüren bir nurdur. Çünkü Resûlüllah'ın (s.a.) bizzat kendisi tedavi uygulattırmış, ailesi ve ashabından da hastalığa yakalananlara tedavi olmalarını emretmiştir.
Müslim'in Sahîh'inâe Câbir'den (r.a.) rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber, Übeyy b. Ka'b'a (r.a.) bir doktor göndermiş ve bu doktor ondan bir damar kesmiş, sonra da üzerini dağlamıştır.[312]
Hz. Ömer Şam'a gittiğinde oraya girmeden önce, şehirde taun olduğunu öğrenmişti. Bunun üzerine, ashâbıyla geri dönüp dönmeme konusunda müşaverede bulundu ve neticede beraberindekilerin tehlikeye düşmemesi için geri dönme konusunda görüş birliğine varıldı. O sırada Ebû Ubeyde (r.a.) ileri atıldı ve, "Ey Müminlerin Emiri! Allah'ın kaderinden mi kaçıyoruz?" diye seslendiğinde Ömer (r.a.) şu (tarihî) cevabı verdi:
"Keşke bu soruyu sen değil de başkası sormuş olsaydı Ey Ebû Ubeyde! Evet. Allah'ın kaderinden yine Allah'ın takdirine kaçıyoruz! Senin biri yemyeşil ve bereketli, diğeri kurak ve bereketsiz iki arazin olsaydı, yemyeşil ve bolluk içinde olanı muhafaza etmez miydin? İşte onu Allah'ın takdiri ile koruyup kollardın!"
Dinî konularda tefakkuh sahibi ve basiretli bir müslüman, Allah'ın kaderini yine Allah'ın kaderiyle önlemeye çalışacağını ve Allah'ın kaderinden yine Onun takdiriyle kaçacağını düşünür. Filozof şair Muhammed İkbal bu konuda şöyle der: "İmanı zayıf müslüman, Allah'ın kaza ve kaderini tartışır; ancak imanı kuvvetli müslüman ise, onun, üstesinden gelinemeyecek ve önlenemeyecek Allah'ın bir takdiri olduğuna inanır." [313]

Bulaşıcı Hastalıklar Konusunda Sünnetullah'ın İkâmesi

3. Sünnet-i Seniyye, bulaşıcı hastalıklar konusunda da sünnetullahın gereğini ortaya koymuştur. Zira sünnet, taun vb. bulaşıcı hastalıklardan sağlığı koruyup kollamak için her türlü tedbirin alınmasını emretmiştir. Dahası bu koruma çemberini hayvanları kapsayacak şekilde de genişletmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Sakın hasta olanı (deveyi) sağlam olanın yanına uğratmayın[314]
Bu hadiste geçen "el-mümrıd=hasta" ifadesi, "hasta deve"; "el-musıh=sağlam" ifadesiyle de sağlıklı deve kastedilmiştir. Hadisteki "lâ yûrad aleyhi" ifadesi ise, "hasta-uyuz olan ile sağlığı yerinde olanı sulama esnasında birbirinin yanına uğratmayın ki, birinde olan uyuz hastalığı sağlam olana da geçmesin" demektir.
Müslim'in .Sa/îf/z'indeki bir hadise göre, Sakîf heyeti içerisinde cüzzamlı bir adam vardı. Hz. Peygamber ona, "Biz senin bey 'atım yaptık (kabul ettik) sen dön! diye haber gönderdi. "[315]
İbn Mâce'nin Sünen'ında bulunan bir hadiste de Hz. peygamber, "Cüzzamlılara devamlı surette bakmayınız"[316] buyurmuştur.
Hz. Peygamber, yaygın hale gelmiş veba demek olan "taun" hakkında şöyle buyurmuştur: "Bir yerde taun olduğunu duyarsanız, oraya girmeyin; sizin de içinde bulunduğunuz bir yerde taun baş gösterirse oradan kaçmak suretiyle oradan çıkmayın.[317]
Şüphesiz bu, en dar çerçevesiyle bir "karantina"dır. "Lâ advâ..." diye başlayan ve hastalığın salgın hale gelmesinin önüne geçmeyi Öğütleyen hadis, sahih bir hadis olup Buhârî tarafından rivayet edilmiştir. Ancak hadisin mânası, hastalıkların bizzat kendisinin yayıldığı ve salgın hale geldiği şeklinde, Câhiliye insanının İnandığı gibi olmayıp, bilakis bunun Allah'ın takdiri ile ve Allah'ın kâinattaki düzeni (sünnetullah) üzere gerçekleştiğidir. [318]

Tecrübe ve Birikime DayananTıbba Saygı Göstermek Gerekir

4. Resûlüllah, "rûhânî tıp" olarak isimlendirilen kâhin ve sihirbazların tıp ve tedavi usûllerine karşı çıkmış, gözlem ve tecrübeye dayanan tıbba değer vererek sebep ve sonuçlara saygı göstermiştir. Putperest Araplar ile Ehl-i kitabın yaymaya çalıştığı, zahirî sebeplerin ve kâinattaki kanunların (sünnetullah) görmezden gelinerek, birtakım gizli sebeplere ve anlaşılmayan bazı muska, nazarlık, tılsım gibi şeylerle sihirbaz ve deccal kılıklı kimselerin sihir ve düzenbazlıklarına inanılması gerektiği yönündeki anlayışı, batıl birer anlayış olarak görmüştür. O, manevî ilaçlar olarak sadece, içerisinde Allah anılan, Ondan (c.c.) yardım dileyen, Ona (c.c.) sığınmayı öğütleyen birtakım dua ve zikirleri kabul etmiştir. Zira, akıl ve izan sahibi her kimse, bu imanî-manevî tedavilerin, hastanın ruh halini güçlendirip ona gönül huzuru vermek ve böylece hastalığına şifa bulacağı konusundaki ümit ve azmini güçlendirerek Allah'ın rahmetine yakînî bir imanla inanmasını temin etmekten başka hissedilir hiç bir tesiri olmadığına inanır, Allah'ın rahmetinden ise, sapıtanlardan başkası ümidini kesmez.

Hz. Peygamber, söz, fiil ve takrirleriyle (tasvip ve onaylan), kuru iddia ve abartmalara dayanan bilgilere değil, ilim ve tecrübeler sonucu ortaya çıkmış sahih tıpla ilgili bilgileri aktarmada bizim en güzel Örneğimizdir. Zira Resûlüllah'ın kendisi tedavi olmuş ve tedavi olmalarını da ümmetine emretmiştir. Çünkü dert ve hastalığı yaratan Allah, onun tedavi ve şifasını da yaratmıştır. Yukarıda da zikredildiği üzere Hz. Peygamber, Übeyy b. Ka'b'a (r.a.) bir tabip göndermiş ve bu tabip, onun bir damarını keserek bu damarla Übeyy'in üzerini dağlamıştır.[319]

Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan (r.a.) rivayete göre o şöyle demiştir: "Şiddetli bir hastalığa tutulmuştum. Resûlüllah (s.a.) beni ziyarete geldi ve elini iki göğsümün arasına koydu ki, ben ellerinin soğukluğunu kalbimde hissettim. Sonra şöyle buyurdular: "Sen kalp rahatsızlığına tutulmuş bir kimsesin; Sakîf'in kardeşi eUHâris b. Kelde'yi getirin. Zira o, doktorluk yapan biridir[320]

Haris b. Kelde'nin müslüman olduğu sabit değildir. Bu sebeple âlimler, bu hadise dayanarak tıp ve tedavi konusunda müslüman olmayanlardan yardım alınmasını ve onlara tedavi olunmasını caiz görmüşlerdir.[321] Ancak müslüman olmayan bu doktorların müslümanlara karşı emin kimseler olmaları îcap eder. Ancak daha güzel olanı, bir müslümanm kendisi gibi müslüman bir doktorun tedavisine başvurmasıdır. Çünkü özellikle, ramazanda yiyip içmeye cevaz verilmesi gibi bazı şer'î hükümlerin fetvası, tabibin vereceği rapora bağlıdır. Öyleyse bu konuda aslolan, dîni ve tıbbî bilgisi konusunda kendisine güvenilen müslüman bir doktora başvurulup tedavi olunmasıdır.

Bir keresinde sahabeden biri yaralanmıştı ve yarası da kanamaya devam ediyordu. Resûlüllah (s.a.) Enmâroğulları'ndan iki kimse çağırdı ve onlar, sahâbînin yarasına baktılar. Resûlüllah onlara, 'Hanginiz daha tabip? (yani doktorlukta hanginiz daha mâhiriy diye sordu. Adam, "Yâ Resûlellah! Tıpda daha hayırlı diye bir şey var mıdır?" deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Derdi ve hastalığı gönderen şifayı da göndermiştir. "

jbn Kayyim şöyle demiştir: "Bu hadisten anlaşıldığına göre, her ilim ve işte en hâzik ve en mahir olan kimseleri araştırıp onlara müracaat etmek gereklidir. Zira böyle bir kişi isabetli bir sonuca çok daha yakındır."[322]

Hz. Peygamber'den şöyle bir hadis rivayet olunmuştur: "Daha önce tabiplik (yani sağlıklı tedavi) bilgisi olmadığı halde doktorluk yapmaya kalkışan kimse damın (diyet ödemekle mükellefidir.[323]

Bu hadisiyle Hz. Peygamber, tıbbı bilmedikleri halde doktor kisvesiyle ortaya çıkanlara savaş açmış ve onların teşhis ve tedavilerinde yapacakları hatalarının sorumluluğunu onlara yüklemiş; böylece de ihtisas ehline ve tecrübe sahibi olanlara saygı göstermiştir. Zira her ilmin uzmanları ve her mesleğin de erbabı vardır. Kur'an'da şöyle buyurulur: "(Bu gerçeği) sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç kimse haber veremez.[324]

Aynı şekilde Resûlüllah, Allah Teâla'y zikir ve Onun (c.c.) güzel isimlerinden hiç bir şey ihtiva etmeyen Câhiliye efsunları ile birtakım tılsım ve nazarlıklar asmak suretiyle insanları iyileştirmeye çalışan kâhin ve deccal kılıklı kimselere de savaş açmıştır. Çünkü O (s.a.) bu tür işleri, şirk kuluçkasından çıkmış Câhiliye ürünü fiiller olarak değerlendirir.[325]

İmam Ahmed'in Abdullah b. Mes'ûd'un (r.a.) hanımı Zeynep'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "(Eşim) Abdullah bir ihtiyaç için eve geleceği zaman kapıya kadar gelir ve bizimle ilgili hoşlanmadığı bir durumla karşılaşmak istemediği için (geldiğini sezdirmek için) öksürüp seslenirdi. Günün birinde Abdullah eve girdi ve seslendi. Bu sırada yanımda, beni yılancık hastalığından kurtarmak için okuyup efsunlayan ihtiyar bir kadın vardı. Abdullah'ın geldiğini görünce onu divanın altına sakladım. Zeynep daha sonra şöyle demiştir: Abdullah içeri girerek yanıma oturdu ve boğazımdaki ipi gördüğünde 'Bu nedir?' diye sordu. Ben, '(Yılancık hastalığından kurtulmam için) okunup efsunlanan bir iptir' dedim. Bunun üzerine Abdullah ipi koparıp attı ve şöyle dedi: 'Abdullah ve ailesinin şirk sayılan bir şeyi kullanmaya İhtiyacı yoktur. Zira ben Resûlüllah'ı, "Efsun-muska, tılsım ve büyü şirktir" derken işittim. Ben ona, 'Niçin böyle söylüyorsun, hani gözüm yaşarıyordu da bir yahudiye gidip o da gözümü efsunluyordu, sonra da gözümün yaşarması duruyordu.' Bu sözler karşısında Abdullah'ın cevabı şöyle oldu: 'Muhakkak o şeytandandır! Şeytan onu eliyle dürtüyor ve okununca da elini çekiyordu. Muhakkak bu konuda Resûlüllah'ın, 'Ey bütün insanların Rabbi! Bu hastalığı gider. Şifa ver, çünkü y ancak sen şifa verirsin. Senin şifandan başka hiç bir şifa yoktur. Hiç } bir hastalık bırakmayan bir şifa ihsan buyurV buyurduğu gibi söylemen sana yeter."[326]

Yine İmam Ahmed'in İsa b. Abdurrahman tarikiyle rivayet ettiği bir hadise göre o şöyle demiştir: "Hastalandığında Abdullah b. Ukeym'i ziyarete gittik. Abdullah'a, 'Üzerine (taş, inci vb.) bazı şeyler bağlasan (nasıl olur)?' denildi. Bunun üzerine şöyie cevap verdi: 'Resûlüllah, Kim bir şey bağlayıp asarsa onun sorumluluğunu " taşır buyurduğu halde ben nasıl (üzerime) bir şeyler bağlarım!?[327]

Diğer taraftan Ukbe b. Âmir'den İmam Ahmed'in rivayet ettiği bir hadiste Resûlüllah (s.a.), "Kim muska, tılsım takarsa şirke düşmüş olur" buyurmuştur. Diğer bir varyantta ise, "Kim muska , tılsım vb. takarsa Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin; kim Ap deniz kabuğu (ved'a) takarsa Allah onu (korkudan) emin kılmasın.[328]

"Rukye", Allah'a dua ve yakarıştır. Resûlüllah deva ve şifaları kendi zamanına hasretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Şifa şu üç şeydedir: Bal şerbeti içmek, hacamat yaptırarak kan aldırmak ve ateşle dağlama yaptırmak.[329]

Görüldüğü üzere Resûlüllah, her ne kadar manevî bir tesire sahip olsa da, rukyeyi ve ona benzeyen (tılsım, nazar boncukları vb.) burada zikretmemiştir. Gerçek müslüman, maddeyi maneviyatla bütünleştirerek dünyada dolaşır; ancak esasen o, göğe yükselmiştir. Vücudunu iyileştiren maddî ilaçların kullanımının yanında o, ilahî vahiy ürünü manevî ilaçlan da asla unutmaz. [330]

Manevî Şifa Verecek İlaçların Önemi

Allâme İbn Kayyim Zâdü'l-meâd adlı eserinde şöyle demektedir:[331] "Biliniz ki, tabiî ve manevî ilaçlar derdin meydana gelişinden sonra derman verir ve meydana gelmesini önler. Hastalık oluşup acı verse de pek zararlı olmaz. Sırf tabiî ilaçlar ise, ancak hastalıktan sonra fayda verir. Allah'a sığınma ve zikirler, ya derdin sebeplerinin oluşumunu engeller -bu sığınmanın güçlü ya da zayıf oluşuna göre-, hastalığı oluşturan sebeplerin tam etkisini göstermesi ile onun sebepleri arasına perde olur. Okuma (rukye) ve Allah'a sığınma, başlıca iki maksat içindir: Sağlığın korunması ve hastalığın giderilmesi.

Bunlardan birincisi, yani sağlığın korunması amacı konusunda Sahîhayn'da, Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadisler delildir:

a. "Resûlüllah yatağına girince ellerine üfler ve 'Kul hüvellahu ehad=İhIas sûresi' ile 'Muâvizeteyn (Felak ve Nâs) sûrelerini okuyup ellerini yüzüne ve elinin yetişebildiği vücuduna sürerdi."[332]

b. Sahîhayn'de geçen bir hadiste Hz. Peygamber, "Kim Bakara sûresinin son iki âyetini bir gece okursa ona yeter"[333] buyurmuştur.

c. Müslim'in Sahîh"inde rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim bir yere konaklamak için gelir ve 'Eüzü bikelimatillahittâmmâti min şerri mâ halak^Bütün yaratılanların şerrinden Allah 'in tam ve mükemmel sözlerine sığınırım' diye dua ederse, o yerden ayrılıncaya kadar hiç bir şey ona zarar veremez."[334]

İkincisine ise, yılan sokmasını Hz. Peygamber'in Fatiha sûresi okuyarak tedavi etmesini örnek gösterebiliriz. [335]

Tabipler ve Hastalar İçin Ümit Kapısının Açık Olması

5. Resûlüllah, tabipler ve hastalar için de ümit kapısını açık tutmuş ve hastalık ne kadar uzun, hasta ne kadar yatalak olursa olsun her hastalığın şifasının olduğunu bildirmiştir. Çok zor geçen ve isyan ettiren hastalıklarda ümitsizliğe düşmeyip isyan da etmeyerek daima azimli olmayı öğütlemiştir. Buhari'nin rivayetine göre O (s.a.), şöyle buyurmuştur: "Allah, şifasını göndermediği hiç bir ' Hastalık vermemiştir. [336]

Müslim ve Ahmed'in Câbifden (r.a.) rivayet ettiği bir hadiste, "Her derdin bir devası vardır; deva derde isabet ettiği zaman Allah Tealâ 'nın izniyle deriden şifâyâb olunur."[337]

Ahmed b. Hanbel'in Üsâme b. Şerîk'den rivayet ettiğine göre Hz- Peygamber, uAllah, verdiği her derdin şifasını da vermiştir. Bunu bilen bilir, bilmeyen de bilmez. "[338]

Şevkânî şöyle demiştir: "Bu hadiste, doktorların tedaviden aciz kaldığı ve çaresi yoktur diye teşhis koydukları bir hastalığa tutulmuş birinin tedavisinde sakınca olmadığına delil vardır."[339]

İbn Kayyim Zâdü'l-meâd'mda şöyle der: "Efendimiz'in, 'Her derdin devası vardır' sözünde, bizzat doktor ve hastaya moral motivasyon olarak takviye ve bu devayı araştırma konusunda teşvik vardır. Çünkü hasta, hastalığını iyileştirecek bir ilacın bulunduğu kendine telkin edilince, kalbinde bir ümit doğar ve içindeki ümitsizlik ateşini söndürür; böylece kendine ümit kapılan açılır. Nefsi ne zaman kuvvetlense fazla miktardaki hararet gider ve hayvanı, nefsanî ve tabiî ruhların güçlenmesine sebep olur. Bu ruhlar kuvvetlenince, direnci artar ve hastalığı böylece yenmiş olur. Aynı şekilde doktor da bu hastalığın bir devası olduğunu bilirse, kendisine o şifayı araştırıp öğrenme imkanı doğar. Kaldı ki vücuttaki hastalıklar, kalp hastalıkları gibidir. [340] Allah zıddı ile şifasını vermediği hiç bir kalp hastalığı yaratmamıştır. Eğer dert sahibi bunu bilip de kullanırsa, ilaç kalbinin derdine uygun gelince, Allah'ın izni İle onu iyileştirir." [341]

Gönül Huzuru ve Ruh Sağlığının Önemi

6. Nebevi Sünnet, gönül huzuruna da oldukça önem vermiştir. "Sen cisminle değil, ruh ve gönlünle insansın!" sözü, gönül huzurunun önemini gösterir. Ancak insanın gönül yönü ile beden tarafı arasında karşılıklı etkileşim vardır. Onlardan her biri kuvvetli olma ve zayıf düşme, hastalanma ve sağlıklı olma, mutedil olma ve sapkınlığa düşme noktasında birbirini etkiler. Bu durumu, çok eski zamanlardan beri gerek psikolog ve psikiyatristler gerekse doktorlar tesbit ve teşhis etmişlerdir. Eskiden onlar şöyle demişlerdir: "Sağlıklı bir akıl, sıhhatli bir vücutta bulunur." İronik bir üsluba sahip edebiyatçı Bernard Shaw bu söze şu eklemede bulunmuştur: "Bilakis, sağlıklı bir cisim, sıhhatli bir akılda bulunur!"

Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığında, Resülüllah (s.a.) ile sahâbîlerİn, Mescid-i Nebevî'yi inşa ederken manevî kuvvetin bedenin güçlenmesine olan etkisi açıkça görülür. Zira bu ruh kuvveti ile sahâbîlerin, taş ve kerpiçleri nasıl taşıdıklarına tanıklık edilecektir. Mesela Ammâr b. Yâsir (r.a.) kerpiçleri ikişer ikişer taşıyordu. Resülüllah (s.a.) onu bu haliyle gördü ve başındaki tozları silkeleyerek ona, "Ey Ammâr! Sen de diğer ashabın taşıdığı kadar taşıyamaz mısın?' dediğinde Ammâr, "Ben bunun ecrini Allah'tan diliyorum cevabını vermiştir."[342]

Görüldüğü üzere, sevabı yalnızca Allah'tan bekleme duygusu Ammâr'ı, diğer sahâbîlerin iki katı kerpiç taşımaya sevketmiştir. Hz. Peygamber onun hakkında şöyle buyurmuştur: "Ammâr başından tırnağına kadar îmanla doludur.."[343]

Resûl-i Ekrem Efendimiz, sahabeyi "savm-i visal" (her gün oruç) tutmaktan nehyettiğinde de, ruh kuvvetinin bedene olan tesirine işarette bulunmuştur. Bunun üzerine ashap ona, "Bizi 'visal' orucundan nehyettiğin halde, bunu kendin yapıyor musun?' dediklerinde Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: "Sizden hanginiz benim gibidir? Ben gecelerim ve Rabbim beni doyurup susuzluğumu giderir![344]

Bunun,ruh haline yansımasının örneği, Hz. Peygamber'in taşıdığı ruh halidir ki, Onun (s.a.) bu hali, başkalarınınkine benzemezdi. Zira O (s.a.), devamlı surette Allah ile beraberdi. Hiç aklından çıkarmadan daima Allah'ı zikreder, hiç bir şeyden gafil olmazdı. Hatta uyuduğunda bile gözleri uyur fakat kalbi uyumazdı!

Mümin, ruh hali olarak insanların en güçlüsü ve gönül huzuru bakımından da en sıhhatlisidir. İman, onun her tarafını kaplamış ve onda emniyet, itminan, teslimiyet, umut, sevgi, ünsiyet peyda etmiştir. Yine bu iman onu, kin ve aldatmalardan, haset, buğz ve kalbin diğer sapıncı hastalıklarından temizlemiştir.

"Haset, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi, insanın iyiliklerini alır götürür" denilmiştir. Gerçek bundan daha vahimdir. Çünkü haset, insanın sıhhatini ve sinir sistemini de yer bitirir. Şu sözü söyleyen ne doğru söylemiştir:

"Maşallah, hasetten korunman ne güzel!; zira kimde haset varsa o kimse bitmiştir!"

Yine şu sözü söyleyen de ne güzel söylemiştir:

"Haset edenlerin tuzaklarına karşı sabret; çünkü gösterdiğin bu sabır onları yok eder!

Unutma ki ateş, şayet yiyecek bir şey bulamazsa yalnızca kendi kendini yer bitirir!"

Bir hadiste, "Sizden öncekilerin hastalıkları size de sirayet etmiştir: Haset ve buğz; (Haset) ve buğz (usturanın kılları biçtiği gibi) insanı biçer."[345]

Haset, hiç şüphesiz, psikolojik/ruhsal ve sosyal bir hastalıktır. Ancak aynı zamanda o, bedensel bir hastalıktır.

İşte bütün bunlar, İslâm'ın temellerini attığı ölümsüz ilke ve prensiplerdir. Hz. Peygamber de, söz, fiil ve takrirlerinden oluşan sünneti ile, bu ilkelerin yerleşip istikrar bulması için bütün çaba göstermiştir. Öyleyse sünnetteki bu ilkeler, -eğer gözetilir ve hayata tatbik edilirse- dînin muzaffer olmasını temin edecek, dünyada terakkî/ilerlemeyi gerçekleştirecek ve her bakımdan sağlıklı ve güçlü nesillerin yetişmesine vesile olacaktır. [346]

Sünnet ve Ekonomi/İktisat

Sünneti inceleyen iktisatçılar, sünnetin hüküm ve teşri' boyutuyla ilgili hadislerdeki iktisadî yönlerin haricinde, gerek doğrudan üretim-tüketim gerekse dağıtım ve piyasalarda mal ve paranın dolaşımı konusunda, ekonomiyle ilgili oldukça fazla ilke, uygulama ve tevcih bulabilirler. Ne var ki bizim buradaki konumumuz, bunların bırakın tamamını, bir kısmını dahi tafsilatlı açıklamaya elvermemektedir. Bu hususlarda, üniversitelerin yüksek lisans ve doktora programlarında doktora ve master tezleri yaptırılabilir.

Bazı dostlarımız, sünnetin meşhur eserlerinde geçen iktisadî terimlerle ilgili rehber kitaplar ve sözlük çalışmaları yapmışlardır. Mesela Prof. Muhyiddîn Atiyye'nin el-Keşşâfü'l-iktisâdî adlı eseri bunun bir örneğidir. Bu eserden daha önce ise, Kur'an ve Sünnet'teki iktisatla ilgili metinleri bir araya getiren Dr. Münzir Kahf a ait daha uzun bir projenin müsveddesini görmüştüm. Bu hacimli çalışma, biraz daha emek verilip düzenlenmeye ihtiyaç duymaktaydı. Seneler önce, Cidde'deki Kral Abdulazîz Üniversitesi bünyesinde kurulmuş bulunan "İslâm İktisadı Araştırmaları Merkezi", benden Dr. Kahf in bu çalışmasına bir rapor yazmamı istemiş ve ben de yazmıştım.

Sünnetteki iktisatla ilgili bilgiler, bazan inanç ve akîde ile ilgili hadisler arasında bulunur. Buhârî ve Müslim'in iman bölümünde zikrettikleri şu hadis gibi ki, Hz. Peygamber bu hadisinde şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet, namazı kılıncaya ve zekâtı eda edinceye kadar insanlarla harbetmekle emrolundum. Onlar bunları yerine getirince kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın hakkı mukabili olan müstesna. İnsanların (gizli işlerinden dolayı olan) hesapları da Allah'a aittir.[347]

Sünnette yer alan iktisata dair bilgiler bazan ibadetlerle ilgili hadisler arasında bulunabilir. Bunun en açık Örneği, İslâm'ın üçüncü rüknü ve Kitap-Sünnet'te namazın ikiz kardeşi olarak sunulan zekât konusudur. Buna göre namaz dînin direği ise, zekât da İslâm'ın köprüsü ve terazisidir. Her ne kadar zekâttan söz açıldığında zihin, kendi içerisinde değişik kategorilerde incelenen malların zekâtına meylediyorsa da, sünnetin farz kılıp tafsilatlı bir şekilde açıkladığı başka bir zekât çeşidi daha vardır ki bu, "başların zekâtı" demek olan, fitır sadakasıdır.

İktisatla ilgili bilgileri bazan da taharetle ilgili hadisler içerisinde bulmak mümkündür. Tıpkı Resülüllah'ın Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı abdest alırken görüp, "Bu israf nedirV buyurması gibi ki, Sa'd bu soruya, "Yâ Resûlellah! Suda da israf var mıdır?" diyerek karşılık verdiğinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Evet, akan bir nehrin başında dahi olsan (akan bir nehirden dahi abdest alsan suda israf vardır). "[348]

Bunun bir benzeri de, Hz. Peygamber'in abdest alırken şöyle buyurduğu hadistir: "Allah'ım! Günahlarımı bağışla, hanemi huzurlu ve geniş eyle ve rızkımı bana berektli kıl. " Resûlüllah'a, "Bu şekilde ne kadar çok dua ediyorsun Yâ Resulellah?" diye sorulduğunda şöyle buyurmuştur; "Başka bir şeyden huzur bulmak mümkün mü? '[349]

Yine, "Allah 'im! Açlıktan sana sığınırım. Çünkü o, çok kötü bir arkadaştır [350] hadisinde olduğu gibi, sünnetteki iktisadî hayatla ilgili bilgileri zikirler, ve dualara dair hadisler arasında bulmak mümkündür. Şu hadisler de buna örnektir:

"Allah 'im! Zenginlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım Allah 'im! Fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım,[351]

"Allah 'im! Hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım; Allah 'im! Günah işlemekten ve borçlanmaktan sana sığınırım." Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Resulü! Borca girmekten ne de çok Allah'a sığınıyorsun?" diye sorulunca, şöyle buyurdular: "Kişi borçlandığı vakit, konuşur ve yalan söyler; söz verir sözünde durmaz. [352]

'Allah'ım! Senden fakirlikte de zenginlikte de orta yolu diliyorum, "[353]

"Ey Allah 'im! Senden hidâyet ve takva, kanaatkârlık ve zenginlik diliyorum."[354]

Sazan ise sünnetteki iktisadi konular, cenâiz bölümlerinde bulunabilir. Ebû Hüreyre 'nin rivayet ettiği Hz. Peygamber 'in ödeyecek hiç bir şey bırakmadığı halde ölen birinin cenaze namazın kılmaktan imtina ettiği hadisteki durum gibi.

Yine bu iktisadî rivayet malzemesi, içkinin haram olduğunu gösteren, içen kimseye lanet eden, dolaylı dolaysız içkiye bulaşan (hazırlanması, taşınması ve satılması gibi) kimseleri lanetleyen hadisteki gibi, ahlâk ve davranışlarla ilgili hadisler arasında bulunabilir. Bu hadiste lanetlenen kimseler, dokuz sınıftır ve Resûlüllah (s.a.), onların hepsine lanette bulunmuştur. [355] Ayrıca hadislerde, faiz yiyen, yediren, faiz işinde çalışan ve şahitlik eden kimseler için de, aynı şekilde lanette bulunulmuştur.[356]

Ahş-verişte sahtekarlık edip aldatan kimselerden kurtulmak jcin de Hz. Peygamber, "Aldatan bizden değildir" buyurmuştur.[357]

Mal stoku yapan (muhtekir) için de, "Malı (daha fahiş fiyata satmak için) günahkâr olandan başkası stokyapmaz,"

Sadece kendisi için yaşayıp komşu ve akrabalarına önem vermeme kuruntusundan kurtulmayı öğütleyen hadiste ise ResûlüIlah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Komşusu aç iken karnım doyuran (kâmil) mümin değildir."[358]

İktisatla alakalı nebevî bilgiler, cihadla ilgili hadisler arasında da bulunabilir. Ganimet malında hainlik etmenin ve taksim edilmeden önce ganimet malından almanın haram olduğunu gösteren hadisler ile kamuya ait malları çalıp çırpmanın haramlığını gösteren hadisler buna örnektir. Ayrıca "Şehidin, borç hariç her günahı affolunur " [359] hadisi de, hadis kaynaklarının cihad bölümlerinde zikredilen [360] iktisada dair hadislerdendir. [361]

Üretimde Bulunup Üretimi En Mükemmel Şekilde Gerçekleştirme ve Üretim Kaynaklarının Korunmasını Teşvik

Sünnet kaynaklarındaki hadisleri iyice tetkik eden bir iktisatçı, çeşitli yatırım alanlarında üretim yapmayı teşvik eden pek çok hadis bulacaktır. Mesela ekip-diken kimse ile ilgili Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bir müslüman ağaç diker veya ekin eker de ondan kuş, insan veya hayvanlar yerse, bu yenen şey o müslüman için sadakadır. [362]

Sanat ve meslekler hakkında da Hz. Peygamber, sanat ve meslek edinmeyi teşvik eden şu hadisleri îrad buyurmuştur:

"Hiç kimse asla kendi el emeğinin karşılığından daha hayırlı bir rızık temin etmemiştir. Çünkü Peygamber Dâvûd (a.s.), el emeği ile geçinirdi.'[363]

"Sizden birinizin (yük taşıdığı) ipini alıp onunla bir demet odun getirerek satması (bu şekilde geçimini temin etmesi) ve böylece insanlardan istememesi, isteyip de bazılarının verip bazılarının vermemesinden çok daha hayırlıdır. "[364]

Yine bir iktisatçı, üretimi ve ortaya konan ürünlerin en güzel şekilde imal edilmesini teşvik eden başka hadisler bulur. Mesela, "Allah, ihsanı (her işi en güzel şekilde yapmayı) her işte takdir etmiştir"[365] hadisi ile, "Allah, sizden biriniz bir iş yaptığı zaman, onu en güzel şekilde yapmasını sever"[366] hadisi bunlardan sadece ikisidir.

Ancak görüldüğü üzere bu hadislerde önemli olan, bir şey üretmek değil, üretilen malın en güzel şekilde ve en iyi kalitede yapılmasına çalışmak ve bu ürünün rekabete dayalı

piyasada yer bulmasını temin etmektir. Yine, insanların din ve dünyalarına zararlı da olsa, her satılan malı üretmek önemli değil, insanlara faydalı olanın üretimini gerçekleştirmektir. Bu itibarla sarhoşluk veren maddeler, her türlü uyuşturucular, çevreyi kirleten maddeler ve insan sağlığına zararlı mamullerin İslâm toplumunda üretilmesi caiz değildir.
Öte yandan sünnet, sıradan insanların gözünde küçük ve basit gibi görülse bile, kendisinden istifade mümkün olan her maddeden faydalanmada ısrarlıdır. Resûl-i Ekrem, postunu almadan ölmüş bir koçu bırakan ashabının bu davranışını kınamış ve onlara şöyle demiştir: "Derisini alıp ondan faydalanamaz mıydınızT Ashap o koçun ölü olduğunu söyleyince Hz. Peygamber, "Onun sadece etinin yenmesi haramdır " buyurmuştur.[367]
Hz. Peygamber'in sağmal koyunların kesilmesini yasaklaması da, iktisadî yönü haiz hadislerdendir. Esasen bu durumdaki koyunların kesilmesini yasaklayan birden çok hadis varit olmuştur. Çünkü başka bir koyunun onun yerine kesilebilme imkanı varsa ve herhangi bir zaruret de bulunmuyorsa, sağmal koyunun sütünden faydalanmaya engel teşkil eder. Bunun için Resülüllah (s.a.), "Sağmal koyunu kesmekten sakının"[368] başka bir rivayette "Çoksüt veren koyunu kesmekten sakının " buyurmuştur.
Hz. Peygamber, hayvansal servetin korunmasını da emretmektedir. Zira O (s.a.), salgın hastalık sebepleri ve aynı kaptan su içerken birbirine sürtünme yoluyla sirayet eden hastalıkların sebeplerine temas ederek şöyle buyurmuştur: "Sakın hasta deveyi sağlam devenin yanına uğratmayın.[369]
Bu hadise göre hasta devenin sağlıklı deveye katılması hastalığın sağlıklı olana da sirayet etmesine yol açabilir ve böylece hasta olmayan deve de zayıf düşüp helak olabilir veya en azından verimi azalabilir.
Diğer taraftan ise Resûl-i Ekrem, verimli bir arazinin ekilmeden boş olarak tutulmasına karşı çıkmış ve onu sahibinin ekmesini ya da eğer bu araziyi ekip-dikmek sahibinin güç ve takatini aşıyorsa başka birine ekmesi için kiraya (veya başka şekillerde) vermesini emretmiştir. Sahih bir hadiste, "Kimin bir arazisi varsa, ya onu ekip diksin veya bir din kardeşine ekmesi için versin "[370] buyurulmuştur. [371]

Doğru ve Meşru Yollarla Tüketim:

Sünneti inceleyen ekonomistler, tüketimin doğru bir şekilde yapılmasına yönelik tevcih, tavsiye ve emirleri muhtevi bir dizi hadisle karşılaşacaktır. Aşağıda verilen hadisler, buna örnek gösterilebilir:
"İsraf etmeyip kibire de kaçmadan yiyiniz içiniz, giyininiz ve tasadduk da bulunun.[372]
"Altın ve gümüş kapta yiyip içen kimse muhakkak karnına guruldayıp duran cehennem ateşi doldurmuştur,'
"Allah sana mal-mülk verdiğinde bu nimetin izlerini ve cömertliğini göster.[373]
"Allah'ım! Senden fakirlik ve zenginlik konusunda orta yolu diliyorum.[374]
Tüketim konusunda bizleri yönlendiren hadislerin en . kıymetlilerinden biri de, [375]"Sizden birinin lokması düşerse onun kirlenen yerlerini temizleyip yesin. Yememek suretiyle onu şeytana bırakmasın ve kabın içerisinde kalan yemeği parmağıyla süpürüp yesin. Çünkü kabın içindeki yemeğin bereketinin nerede olduğunu bilemezsiniz. [376]
Bu hadisten şunu anlamak gerekir: Yemek ve yiyeceklerden arta kalanlar, hiç kimsenin istifade etmeyeceği şekilde bırakılıp çöplere atılmamalıdır. Zira toplumda, bu artık yiyecek ve yemeklere ihtiyaç duyan insanlar olabilir. Diğer taraftan da hadiste, insanın elinden düşen bir lokma kabilinden bile olsa, Allah'ın nimetlerini küçümsememek lazım geldiği vurgulanır. Şu halde yapılması gereken, yere düşen lokmanın faydasız şekilde heder olup gitmesine göz yummak değil, düşen bu lokmayı temizleyip yemektir. Dinimiz bu şekilde bırakılıp ziyan olan yiyeceklerin şeytana gittiğini bildirmektedir. Zira istifade edilmeyen her şeyin sonu şeytana katık olmaktır.
Burada belki, düşen bir lokma veya kapta kalan artık yemeğin ne değeri vardır denebilir! Ancak bu konu, doğusu ve batısıyla ümmetin bütünü düşünülerek ve de günde üç öğün yemek yendiği göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu üç öğün yemek dikkate alınırsa, neticede toplam olarak on milyonlarca bir rakama ulaşılabilir.
Hz. Peygamber bir evin yatak ihtiyacının ne olduğunu bildirmiş ve geçerli bir sebep ve ihtiyaç olmaksızın bu konuda bir artırıma gitmemeyi öğütleyerek şöyle buyurmuştur: "Bir yatak erkek için, bir yatak hanım için ve bir yatak da misafir için olmalıdır. Dördüncüsü olursa, şeytanın olur.[377]
Buna göre bu dördüncü yatak, bir ihtiyaç ve fayda temini İçin olmazsa fazlalık olur. [378]

Dağıtım Ekonomisine Dair

Bir ekonomist, dağıtım ekonomisiyle ilgili olarak, hadislerin yer aldığı cami1, müsned ve mu'cemler gibi hadis musannefatında pek çok "sahih" ve "hasen" hadis bulabilir ki, konumuzun hacim ve tabiatı bütün bunları zikretmemizi engellemektedir. Farz olan zekât ibadeti, zekât verildikten sonra yerine getirilmesi gereken birtakım haklar, sadak-i cariyeler, kendini muhtaç insanların yerine koyma (îsâr/empati), vasiyet ve mîras gibi konularda sayılamayacak kadar çok hadis varit olmuştur.
Özellikle muhtaçlara yardım etme, darda kalanların İmdadına yetişme, bir sıkıntısı olanın sıkıntısını giderme ve zor durumda olanların işlerini kolaylaştırma gibi hususlarda, insanlar arası sosyal dayanışmanın gerekliliğini bildiren hadisler, çok meşhur olup herkes tarafından da hemen hemen bilinmektedir.
Adaletli olmamızı emreden, zulüm yapmamızı yasaklayan, helâl kazanç peşinde koşmayı ve özellikle faiz, içki, stokçuluk, dolandırıcılık vb. gibi haram yollardan para kazanmaktan kaçınmayı emreden hadislerin varlığı bilinmektedir, inkar edilemez. [379]

Para, Mal vb. Tedavülüne Dair

Bir iktisatçı, hadis kitaplarının ticâret, alış-veriş -bütün yön ve şekilleriyle-, selem (para peşin mal veresiye), harcamalar ve para (sarf), fiiiz ve ödünç alıp verme, şirket kurma ve "mudârabe" yoluyla ortaklık, ekim-dikim ve sulama, vekâlet ve kefalet, rehin ve ipotek, kiralama ve hibe gibi bölümlerinde, ticarî hayattaki çeşitli uygulama ve muameleler hakkında adeta bir hadis serveti ile karşılaşır.
Biz, konuyla ilgili araştırmacılara, Devru'l-kıyem ve'l-ahlâk fi 'l-iktisâdi 'l~îslâmî=İslâm İktisadında Ahlâkî Değer ve Prensiplerin Rolü adlı eserimizde, iktisadın değişik yönleri İle ilgili hiç de az olmayacak oranda hadis bulabileceğini hatırlatmakla iktifa ediyoruz. Ancak bu sözümüzden, konuyla alakalı hadislerin tamamının zikri geçen bu kitabımızda zikredildiği anlamı çıkarılmamalıdır. [380]

Sünnet Ve Pozitif İlimler

İslâm'ın öğrenilmesini istediği ve Kur'an'ın teşvik ettiği ilim türü, çıkarsamaya (İstidlal) dayanan ilimdir. Bu sebeple İslâm âlimleri taklidi ilim olarak kabul etmemektedirler. Çünkü taklid, delillerini görmeden başkasının görüşüne uymaktır.
İslâm'da "İlim" kavramı, modern Batılı form içinde sunulan "bilim (science)" kelimesinin delâlet ettiği alanların ötesinde daha özel sahaları da içine alır. Zira İslâm'da ilim, tabiî ilimlerin ötesinde, vahyin getirdiği bilgilere şâmil olup bu ilimle, yüce varlığın hakikatleri aralanır. Üzerinde düşünmeye başladığı zamandan beri, insanları hayrete düşüren "nereden?", "nereye?" ve "niçin?" diye sonsuzluğa uzayıp giden sorulara bu ilimle cevap vermeye çalışılır.
Bu sorulara verdiği cevaplar nisbetinde insan, başlangıcını (mebde'), gideceği yer ve yönü (mesîr) ve yüklendiği misyonun (risâlet) farkında olur. Böylelikle Rabbini ve kendi nefsini tanıyarak hakiki gayesine doğru kalbi mutmain olarak ilerler. Şu halde, İlmin tanım ve mahiyetinin örtüştüğü en güzel tarif ve kapsam budur. Bilakis bu, İbn Abdilberr'in de belirttiği gibi, en şerefli ve en yüce ilimdir.
İlim, insan hayatının bütün yönlerini, zaman-mekan, ferdî-İctimaî, siyasî-ekonomik vb. açılardan ele alan günümüz psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi bilim dallarının önem verdiği konuları; yani insanı araştırma konusu yapan bütün bilim dallarını kapsar. Aynı zamanda ilim, kâinatın üst ve alt katmanlarında yer alan madde ve değişmeleri konu edinen tabiî ilimler, kimya, biyoloji, astronomi, jeoloji, tıp, radyoloji, mühendislik gibi bilim dallarının ötesinde insanın biyolojik ve fizyolojik yapısıyla ilgili tecrübe ve gözleme dayanan diğer bilim dallarına da şamildir.
İlmin bu kapsam ve ilgi alanı, ilimden söz ettiklerinde Batılıların bocalayıp gereğini yerine getirmedikleri bir konudur. Çünkü onlar İlmi sadece, "analoji/kıyas" ve deney sonucu ortaya çıkan, gözlem ve tecrübeyle elde edilen ve laboratuarlarda üzerinde deney yapılması mümkün olan şeylere hasrederler. Ben de diyorum ki İslâm, maddeyi konu edinen bilimlerin bu çeşidinin önünde bir engel değildir. Aynı şekilde İslâm, tarihin çeşitli devrelerinde muhtelif dinlerin iddia ettiği gibi, bu bilimleri imanın bir alternatifi ya da düşmanı gibi de görmemektedir. [381]

Akıl ve Ruh Sağlığı İçin Uygun Ortamın Hazırlanması:

Bütün açıklık ve iftiharımla diyorum ki, Kur'an ve Sünnet'in getirmiş olduğu öğretiler, Rabbinin izniyle kök salarak dallarını uzatıp meyvelerini vereceği, akı! ve ruhumuz için uygun iklimin oluşumuna zemin hazırlamıştır.
îlmî ve bilimsel düşünce konusunda Kur'an ve Sünnet'in getirmiş olduğu bu öğretilerden bazıları şunlardır: [382]

1. İlmî Düşüncenin Oluşumu

Avamdan olan insanların sahip olduğu genellikle hurafelere dayanan bir akıl vardır ki, özellikle bu akla gelen bilgiler, şayet kişinin dedeleri ve ataları gibi hürmet edip saydığı kimselerden gelmişse, ona söylenen her şeyi kabul etmekte tereddüt göstermez. Yine bu tür bir akıl, insanların çoğunun doğru veya hatalı olarak algıladığı şeylere hemen boyun eğer (onu sorgulamaz), akıma gelen çeşitli düşünceleri irdelemez, bildiği şeyleri tartışma ve değerlendirmeye de açmaz. Bilakis böyle bir aklın tek şiarı, "Bu, atalarımızın yaptığıdır" veya "Biz, iyi de olsa kötü de olsa insanların (veya atalarımızın) yaptığını yaparız" gibi sloganİk ve kalıplaşmış İfadelerdir.
Bu çeşit bir aklın karşısında ise, İlmî, objektif ve tarafsız bir akıl vardır ki bu akıl, birtakım öncüller olmadan sonuçlan kabul etmez, delilsiz ve araştırmasız bir söz ve kanâate teslim olmaz, tahkikli bir ilim ve salt yakînî bilgi gerektiren bir konu ve konumda zan ve hislerle hüküm vermez.
Kur'an ve Sünnet, bu çeşit ilmî ve tarafsız aklın ilke ve esaslarını açıkça ortaya koymuştur. Aşağıdaki âyet ve hadisler ışığında bunu şöylece özetleyebiliriz:
a. Söyleyeni bilinse dahi, delilsiz hiç bir dava kabul edilmez. Buradaki delilden maksat, ya "De ki: Eğer siz doğru söylüyorsanız kesin delilinizi getirin'[383] âyetİndeki gibi, aklî ilimlerde kesin teorik ' isbattır; ya "Onlar, Rahman 'in kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışlarım mı görmüşlerTAls âyetinde belirtildiği üzere, duyu organları ile test edilmeye dayalı ilimlerde gözlemlenip tecrübe edilen kanaattir; ya da "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap yahut bîr bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin"[384] âyetinde buyurulduğu üzere, naklî ilimlerde rivayetin sıhhat ve güvenilirliğidir.
b. Yakînî kesin bir bilgi ve güvenilir bir ilim talep edilen bir konuda zannın reddedilmesi gerekir. Bunun için Kur'an, "Halbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesis hakikat bakımından hiç bir şey ifade etmez"[385] âyetinde, müşriklerin kendi tanrıları konusundaki boş iddialarını reddetmektedir.
Yİne Kur'an, Hz. isa'nın çarmıha gerilmesi konusundaki yahudi ve h iristi yani arın iddialarını da şu âyetle reddetmiştir: "Bu hususta zanna uymak dışında hiç bir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.[386]
Bir sahih hadiste de, "[387]Zandan kaçının; zira zan, sözlerin en yalanıdır" [388] buyurulmuştur.
c. Neticesi ne olursa olsun, objektiflik gerektiren hususlarda ve eşyanın hakikati ve varlık kanunları hakkında indî/subjektif yorumlar reddedilir. Aynı şekilde bu tür hususlarda heva ve hevesleri ile hissi hareket etmek de kabul edilemez. Kur'an, müşrikleri reddederek şöyle buyurmaktadır: "Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar.[389]
Hz. Davud'a hitap sadedinde de Kur'an'da şöyle buyurulur: "(9 halde insanlar arasında adaletle hükmet. Heva ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. [390]
Hz. Peygamber'e hitabında ise Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır: "Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar, sırf heveslerine uymaktadırlar. Allah 'tan bîr yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabiliri"[391]
d. Taklid ve fikrî donukluğun yanında ister ata, efendi ve büyüklerden gelen; isterse de toplumun diğer insanlarından aktarılan fikirlere körü körüne bağlılığa karşı çıkılması gerekir. Çünkü Kur'an, "Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız"[392]' diyenleri şiddetle kınamakta; âyetin devamındaki, "Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler!" ifadesiyle de, onları reddetmektedir.
Aynı şekilde Kur'an'da, büyüklerine, efendilerine itaat edip neticede doğru yoldan sapanların konumu teşhir edilerek yerilmiş, kıyamet günü biribirlerinden (sapıtan ve saptıran) kurtulmaya çalışacakları ve her bir firkanın, sapıklığının faturasını diğerine çıkarmaya çalışacağı beyan edilerek şöyle buyurulmuştur: "Allah da: Zaten herkes için bir kat daha fazla azap vardır, fakat siz bilmezsiniz diyecektir."[393]
Bİr hadiste, hata üzere olduklarında İnsanların çoğunluğuna uymama konusunda insanlar uyarılmıştır. Yine bir kimseye, bir fikir ve ideolojiye bağlanıp sadece kendi görüşünü beğenen kimsenin bu davranışı hatalı bulunup mahkum edilmiştir. Çünkü Allah, herkesi üstün ve şerefli yaratmıştır. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Ben, insanlarla beraber hareket ederim; iyi yapdrlarsa iyilik eder, kötülük ederlerse kötülük yaparım' diyen (karakter ve ahlâk zaafi olan) kimseler gibi olmayınız. Fakat zihniniz ve nefsinizi, insanlar iyilik yaparsa siz de iyilik yapmaya ve kötülük yaparlarsa da zulmetmemeye şartlandırıp hazırlayın. [394]
Kısaca İslâm, kişililki davranışın ve davranışıardaki bağımsız şahsiyetin bir göstergesi olarak temayüz eden ahlakî duruşun, fikir planında da gösterilmesini ister.
e. Düşünme, fikir yürütme ve her meseleden ders çıkarmaya önem verilmesi gerekir. Kur'an bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Göklerin ve yerin hükümranlığına, Allah 'in yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar /m?"[395]
Başlı başına bir âlem olan insanın, kendisi hakkında düşünmesi konusunda da Kur'an, "Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?"[396] buyurmuştur. Ayrıca beşeFİyet tarihinin gidişatı, geçmiş ümmetlerin başına gelen bela ve musibetler ile İnsanların bir arada yaşamaları konusundaki Allah'ın nizam ve intizamı (sünnetullah) hususunda ise Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sizden önce nice (milletler hakkında) ilahî kanunlar gelip geçmiştir. Onun için, yeryüzünde gezin dolaşın da (Allah'ın âyetlerini) yalan sayanların âkibetini görün[397]

2. Cehaletle Savaş

Toplumun fikir hamulesi ve toplumdaki ilmî araştırmaların zeminini oluşturan öğretilerden biri de, eğitim-öğretimin yaygınlaştırılıp cahillikle topyekün bir savaşa girişmektir. Bu sebeple Hz. Peygamber, Araplar arasında yaygın olan cehaletle mücadele için oldukça gayret göstermiştir. "Çünkü ümmîlere, içlerinden bir peygamber gönderen O'dur' [398] âyetiyle Kur'an'ın da bildirdiği gibi Araplar o dönemde, diğer milletler arasında "ümmîler" olarak biliniyorlardı. Resûlüllah (s.a.), "Biz ümmî bir ümmetiz (milletiz).
Yazı yazmayız ve hesap da bilmeyiz" [399] hadis'ıyle bu gerçeği adeta bize özetlemiştir.
Burada bilhassa dikkati çeken durum, cehalet içerisinde yüzen bir millet içerisinden çıkan bu Peygamberin (s.a.), ilk defa kalemi övüp yücelten kimse olması, her vesileyle yazının yaygınlaşması için gayret göstermesi ve ashabı arasında cehaleti ortadan kaldırmaya gayret sarfetmesidir. Öyleyse RabbİndenO'na (s.a.) ilk inen, ""Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir"[400] âyetlerin, okuyup-yazmayı, kalemi ve eğitim-öğretim faaliyetlerini övücü mahiyet arzetmesine şaşmamalıdır.
Yine Kur'ân-ı Kerîm'in ikinci olarak inen sûresinin, "Kalem Sûresi" olarak İsimlendirilmesinde ve bu sûrenin başında Cenab-i Hakk'ın, uNûn. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun "[401] buyurarak, hacmi küçük fakat tesiri büyük âlete (kalem) yemin etmiş olmasında da garipsenecek bir durum yoktur.
Hz. Peygamber de müslümanların yazı öğrenmesine vesile teşkil eden hiç bir fırsatı kaçırmamış ve bu fırsatları en güzel şekilde değerlendirmiştir. Bedir Gazvesi sonrasındaki uygulama, bunun en açık örneklerindendir. Zira bu savaş sırasında, Kureyş kabilesine mensup okuma-yazma bilen bazı kimseler de esir alınmıştı ve Hz. Peygamber, onların her birinin esirlikten kurtulma fidyesi olarak, müslümanlardan on kişiye okuma-yazma öğretmelerini şart koşmuştu. İbn Sa'd'ın Âmir b. eş-Şa'bî'den rivayetine göre o şöyle demiştir: "Resûlüllah Bedir günü yetmiş kişiyi esir almıştı. Onlardan mallan oranında fidye talep ediyordu. Mekkeliler okuma-yazma biliyor; ancak Medineliler bilmiyordu. Bu esirlerden fidye olarak ödeyecek malı olmayanların her birine okuma-yazma öğretmesi için, Medine'deki çocuklardan on çocuk verilmişti. İşte bu, onların fidyesi sayılmıştır. [402]
Zikredildiğine göre Zeyd b. Sabit (r.a.) de -ki Zeyd, Hz. peygember'in vahiy katiplerindendir-, KureyşİI esirlerin okuma-yazma öğrettiği kimselerdendi. Bu olgu, şunu gösterir: Hz. peygamber'in bu planı, iddia edildiği gibi, esirlerin salt okuma-yazma öğretilmek suretiyle özgürlüğüne kavuşmalarını temine yönelik olmayıp, unutulmaması ve tekrar cahillik bataklığına sürüklenilmemesi için, okuma-yazmanm en ideal tarzda yapılmasını
temine yönelikti.
Diğer taraftan, özellikle davranışlarda ve yaşantıda fikrî ve kültürel bir etkilenmeye maruz kalmayıp öğretmenin çizgisine ve rengine bürünmemek şartıyla, aradaki din farkını Hz. Peygamber, müşriklerin sahip olduğu güzel bilgi, maharet ve uygulamaların alınmasına engel saymamıştır.
Yazının (okuma-yazma) öğrenilmesi konusundaki Hz. Peygamber'in bu teşviki, sadece erkeklere mahsus olmamış; bilakis kadınları da kapsamıştır.[403] Zira Şifa Binti Abdullah'a Resûlüllah (s.a.), müminlerin annesi Hafsa Binti Ömer'e yazı [404] öğretmesini emretmiştir. [405]

3. İhtiyaç Duyulduğu Zaman Değişik Dillerin Öğrenilmesi

İlmî bir ortamın oluşmasının en önemli gereklerinden biri de, ihtiyaç anında kullanılmak üzere muhtelif dillerin öğrenilmesidir. Özellikle de bu dillerde yazılmış olup da Öğrenilmesi gerekli bir bilgi, iktibas edilmesi gereken hikmetli bir ilim varsa ve kendi lisanı bunlardan mahrumsa, bunlardan faydalanmak elzem hale gelmektedir. Zira İslâm, başka milletlerin dillerini Öğrenmeye engel olmamakta; aksine İslâm mesajının yayılmasına vesile olacağı için dil Öğrenimini teşvik etmektedir.
Şüphesiz bu durum, Hz. Peygamberin risâletinin everensel yönüyle ilgilidir. Çünkü O (s.a.) -her ne kadar kendisi Arap kavminden, kendisine inndirilen Kitap (Kur'an) Arapça olsa ve Allah da bu Kitabı kavminin diliyle göndermişse bile-, "Âlemlere uyarıcı olsun diye," [406]"Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik"[407] ve "De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize Allah 'in bir elçisiyim"[408] âyetlerinin de bildirdiği gibi, bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamberdir.
Öyleyse Hz. Peygamber ile farklı dillere sahip diğer milletler arasında, İslâm mesajının onlara ulaşması ve bu milletlerin İslâm mesajına ne karşılık verdiklerinin anlaşılabilmesi için tercümeye ve tercümanlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu sebepledir ki, Hz. Peygamberin yanında Farsça, Rumca ve Habeşçe'yi bilen kimseler bulunmaktaydı. Zikri geçen bu dillerden Arapça'ya tercüme yapılıp, Arapça'dan da bu dillere tercüme yapılması Ona (s.a.) yetmekteydi. Ancak Hz. Peygamberin yanında yahudilerin yazdıkları dil olan Süryânîce'yi bilen kimse bulunmuyordu. Bu sebeple Resûlüllah (s.a.) bu dili, hem yazı hem de okuma olarak öğrenme işini ünlü vahiy kâtibi Zeyd b. Sâbit'e (r.a.) emretmişti. Böylece Hz. Peygamber, yahudilerle olan münasebetlerinde onlardan birini tercüman olarak kullanmaktan kurtulacaktır. Zeyd b. Sabit bu konuda şöyle demiştir: "Resûlüllah bana yahudilerin dili Süryânîce'yi öğrenmemi emretti ve ben de bunu öğrendim. Resûlüllah şöyle demişti: 'Vallahi! Ben mektuplarım (yazdıklarım) konusunda yahudilere güvenmiyorum.' Bunun üzerine ben de yarım aydan daha kısa sürede bu dili iyice öğrendim. Böylece Resûlüllah'ın ahudilere olan mektuplarını yazıyor ve onlardan gelen mektupları da Ona (s.a.) okuyordum."[409]
Zeyd b. Sâbit'in Süryânîce'yi bu kadar kısa sürede iyi derecede öğrenmesi, ensarın yahudilerle içice geçmiş kabileler halinde yaşamasıyla da izah edilebilir. Buna göre Zeyd'in

daha önceden bu dili biraz öğrenmiş olma ihtimali vardır.
Bütün bunlardan dolayı pek çok müslüman, değişik dilleri Öğrenme konusunda oldukça istekli davranmakta, çeşitli dillere tercüme yapmakta ve yine değişik dillerden Arapça'ya eserler tercüme etmektedirler. Daha ilk astrlardan itibaren muhtelif milletlerin dillerinden pek çok kitap, makale (Arapça'ya) tercüme edilmiş ve bu işte mütercimler adeta birbirleriyle yarışmışlardır. Bu konuda Emevî ve Abbasî halîfelerinin gayretlerini örnek vermek sanırım yeterli olacaktır. Bir Arap şâiri de konuyla ilgili olarak şöyle demiştir:
"Kişinin faydası, bildiği diller ölçüsündedir ki,
Bu diller, ihtiyaç anında kişinin en büyük yardımcısıdır.
Şu halde sen dil öğrenmeye gayret et,
Zira her lisan, bir insan demektir." [410]

4. İstatistik Kullanımı

Asrımızda istatistik ilminin yöntemlerini kullanmak, pek çok işin açıklığa kavuşup çözümlenmesi için en güzel bilimsel metotlardan biridir. Öyle ki bu metot, gerçek ilim adamları ile ulu orta konuşan ilimden mahrum, gürültü ve yaygaracı kimselerin farkını ortaya koyan bîr vasıf haline gelmiştir. Hz. Peygamber de, oldukça erken bir dönemde, Medine'de İslâm Devleti'ni kurduktan sonra bu metottan istifade yoluna gitmiştir.
Buhârî ve MüslÎm'nin Huzeyfe b. Yemân'dan (r.a.) rivayetine göre Huzeyfe şöyle demiştir: "(Bir defasında) Resûlüllah (s.a.) ile beraberdik ve bize şöyle dedi: "Müslümanların kaç kişi olduğunun sayımını (istatistiğim) yapınız. "
Buhârî'nin başka bir rivayetinde de Hz. Peygamber'İn şöyle buyurduğu bildirilmiştir: "İnsanlardan kimin müslüman olduğunu benim için yazın." Huzeyfe, "BİZ de bunun üzerine yazdık ve bin beş yüz müslümanın olduğunu tesbit ettik" buyurmuştur.[411]
Burada söz konusu olan, müslümanların sayısının tesbitinde yazılı bir istatistiki bilgi elde edilmesidir. Hz. Peygamber bu emri, devamlı surette müteyakkız bekleyen düşmanlarına karşı koyabilecek müslümanların vurucu gücünün sayısını öğrenmek için vermiştir. Bu nedenle buradaki istatistik/sayım, sadece erkeklere yani savaşmaya muktedir olanlara yönelik olarak yapılmıştır.
İslâm devletinin oldukça erken döneminde Hz. Peygamber'İn bizzat emriyle kolay .bir şekilde gerçekleştirilen bu sayım bize, İslâm'ın (istatistik vb.) modern bilimsel yöntemleri ne dereceye kadar kullanabileceğinin ipuçlarını vermektedir. Buna karşılık Tevrat'ta ise şöyle denilmektedir: "İsrâiloğullan peygamberlerinden biri, onların sayımını yapmak istedi de ona semavî bir ceza/azap indir Bu ifadelerde sayım ve istatistik yapmak, sanki kader ve ilahî iradeye karşı koymak gibi algılanmıştır. Bunun içindir ki, meşhur muasır Batılı filozoflardan Bertrant Russell şu değerlendirmeyi yapmıştır:
"Kitab-ı Mukaddes ve öğretileri, ilmî bir düşünce ortaya koymak için uygun hiç bir ortam sağlamaz." [412]

5. Planlama

İstatistik, bilimsel metotların en önemli yol göstericilerinden biri olunca, plan/proje yapmanın da bundan daha aşağı kalır yanının olmadığını belirtmek gerekir. Bilakis planlamanın, sayım ve istatistikten daha da önemli olduğu söylenebilir. Çünkü planlama istatistiki bilgiler üzerine yapılır. Buradaki planlamadan maksat, belli öncelikleri göz önünde tutarak sınırlı devreleri kapsayacak şekilde, gelecekte yapılması gerekeli veya muhtemel işlerin projeksiyonunu ortaya koymaktır.
Bazı kimseler, işlerin bilimsel olarak planlanıp projelendirilmesi düşüncesine dînin karşı çıktığını öne sürmektedirler. Hiç şüphesiz bu, İlmi imanın karşısındaymış gibi gösteren ve bu ikisinin asla bir arada olamayacak iki zıt kutup; birbiriyle asla buluşamaz iki çizgi olduğunu iddia eden eski yoz kafaların ürünü bir faraziyedir. [413]

Dînin Özü, Gelecek İçin Plan Yapmaktır

Özü itibariyle dîni düşünce, gelecek için plan ve proje yapma esası üzerine kurulmuştur. Böylelikle dindar bir müslüman, yarını için bugününden; bir diğer ifade ile, ölümü için hayatından, âhireti için de dünyasından fedakarlıkta bulunmakta ve kendisini Allah'ın rızasını kazanma hedefine götürecek bir planı hazırlamış olmaktadır. [414]

Hz. Yûsuf Kıssası ve İktisadî Planlama

Kur'an'da, akıl sahipleri için oldukça ibret verici bir kıssa vardır. Bu kıssa, Yusuf (a.s.) kıssasıdır. Kur'an'ın zikrettiğine göre bu kıssada, gıda maddelerinin eksikliği konusunda umumî bir krizle karşılaşıldığında on beş yıl boyunca tanınsa, üretimin nasıl planlanması gerektiğinin ipuçları vardır. Hz. Yûsuf, -Allah Teâlâ'nın rüya tabiri konusunda ona ilhamı sayesinde- bölgenin genel bir tarımsal ürün azalması kriziyle karşılaşacağını bilerek, kendi plan ve projesini dönemin Mısır Kralına önermiş ve neticede bu planın yürürlüğe konulması işi de kendisine verilmişti. Bu planın uygulanmasının bir sonucu olarak, Mısır ve civar bölgeler tarımsal ürün bolluğuna kavuşmuştu. Bu durum, Yûsuf sûresinde şöyle anlatılmaktadır:
"Yûsuf dedi ki: Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz. Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında (stok edip) bırakınız. Sonra bunun ardından, saklayacaklarınızdan az bir miktar (tohumluk) hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yeyip bitirecek yedi kıtlık yılı gelecektir. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara (Allah tarafından) yardım [415] olunacak ve o yılda meyve suyu ve yağ sıkacaklar." [416]

Planlama ve Tevekkül

Belki bazı kimseler, yarınlar için plan, proje yapmanın, Allah'a ve kaza-kadere imana ters düştüğü anlayışıyla, bırakınız planlamayı teşvik etmeyi, dîni hayatta planlamaya asla yer olmadığını savunarak bu düşünceyi tamamen zihinlerinden çıkarırlar. Ne var ki gerçek durum bundan farklıdır. Zira Kur'an ve Sünnet'i iyice tetkik eden kimse, görecektir ki Kur'an ve Sünnet, hazırlıksız olmayı, rastgele hareket etmeyi, işlerin plansız, prensipsiz ve intizamsız olarak kendi haline bırkılmasını reddetmektedir. Hz. Peygamber'in bildirdiğine göre Allah'a tevekkül etmek, sebeplere sarılmamak ve Allah'ın mahlukâtı için koymuş olduğu sünnetullahın önemsenmemesi demek değildir. Neredeyse her müslüman, Hz. Peygamber'e gelip de devesini mescidin önünde bırakıp sonra Resûlüllah'a şöyle bağıran bedevinin hikâyesini bilmektedir:
"Ey Allah'ın Resulü! Devemi bağlayıp da mı, yoksa serbest bırakarak mı Allah'a tevekkül edeyim?" Buna Resûlüllah'ın (s.a.) cevabı İse, "Deveni bağla, sonra Allah 'a tevekkül et" olmuştur.[417]
İmam Taberî, sebeplere sarılmanın tevekkülün kemâle ermesine (olumsuz) etki edeceğini iddia edenlerin bu anlayışlarını reddederek şöyle demiştir: "Gerçek olan şu ki, Allah'a güvenen ve Allah'ın takdirinin mutlaka vaki olacağına tam bir itimat içerisinde olan kimsenin sebeplere sarılması, onun tevekkülüne zarar vermez. Zira Resûlüllah'ın (s.a.) sünnetine uymanın icabı budur. Çünkü Hz. Peygamber zırhını giyinimiş, miğfer takmış, okçuları (Uhud'daki) vadinin baş tarafına yerleştirmiş, Medine'nin etrafına hendek kazmış, Habeşistan'a ve Medine'ye hicrete izin vermiş ve kendisi de Medine'ye hicret etmiştir. Yine Resûlüllah (s.a.) yeme-içme gibi sebeplere de tevessül etmiş, ailesi için azık biriktirmiştir. Hiçbir surette bu azığın gökten kendisine inmesini beklememiştir. Halbuki böyle bir şey olacak olsaydı, insanlar içerisinde bunun olmasına en layık kimse Resûlüllah olurdu.[418]
Hz. Peygamber'in sîretini okuyan kimse, Onun (s.a.) Allah'a en güzel şekilde tevekkül ettiği halde her iş için hazırlık yaptığını, o işin sebeplerine tevessül edip onun için hazırlandığını, bütün ihtimalleri göz önüne alarak tedbir aldığını fakat her zaman ihtiyat paylarını da bıraktığını görecektir. Öyle ki, -Kureyş'in ashap üzerindeki baskı ve işkenceleri artınca- onlara Habeşistan'a hicret etmelerini emretmiş; ancak bu sanıldığı üzere, okun yaydan firlaması gibi birden bire olmamıştır. Bilakis o vakitte Habeşistan'ın coğrafî, siyasî ve dîni durumu göz önünde tutularak verilmiş oldukça stratejik bir karardır. Yoksa Arabistan ile aynı (siyasî) şartlardaki bir yere hicret etmeyi ashaba emretmek, hiç de akıllıca . ve hikmetle planlanmış bir iş olmazdı. Çünkü Kureyş, dîni, kültürel ve edebî nüfûzuyla onlara kolayca ulaşabilirdi.
Aynı şekilde bu İlk Habeşistan muhacirlerinin, İran ve Roma imparatorluklarının hükmü altındaki bir beldeye de gitmeleri akıllıca olmazdı. Zira bu imparatorluklar, yeni ortaya çıkan din ve mesajları kabul etmeye yanaşmayan zorbalar tarafından yönetilmekteydi. Hint Alt Kıtası ve Çin gibi Arap Yarımadası'ndan uzak bölgelere gitmeleri de planlı ve hfkmetli olmazdı. Zira böyle bir durumda onlardan haber alınamaz ve hicret, onların kaybolup gitmelerine sebep olabilirdi.
Şu halde Habeşistan, coğrafî olarak böyle bir hicret için en münasip yer durumundaydı. Zira bu bölge, Arabistan'a ne çok uzak ne de çok yakındı ve Arap Yarımadası ile arasında deniz bulunmaktaydı. Ayrıca dîni olarak da, hicret etmeye en uygun yerdi. Çünkü halkı, Ehl-i kitap'tan sayılan hıristiyanlardan oluşmaktaydı ve müslümanlara sevgi besleme konusunda en yakın dîni grup olarak ddediliyorlardı. Yine siyasî bakımdan da Habeşistan'da, hicrete münasip bir ortam bulunuyordu. Zira insaf ve adaleti ile ün salmış bir hükümdar (Necâşî) tarafından yönetilmekteydi. Bu sebepledir ki, Resûlüllah (s.a.) oraya hicret iznini verirken ashabına şöyle demiştir: "Orada (Habeşistan 'da) size zulmetmeyecek bir hükümdar bulunmaktadır."
Bu da göstermektedir ki Hz. Peygamber ve ashabı, kıtalar ve ülkelerarası bütün ulaşım zorluklarına rağmen, içinde yaşadıkları dünyadan kopuk olarak, uzlet hayatı içerisinde değillerdi. Yine, müslumanlarla müşrikler arasında münakaşaya sebep olan ve Rum sûresinin İlk âyetlerinde anlatılan, İran ve Roma imparatorluklarının birbirleri ile savaşları konusundaki tavırları da, Hz. Peygamber ve ashabının planlamasına delalet etmektedir. Kur'an'da şöyle buyurulmaktadir:

"Rumlar (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Halbuki onlar, bu yenilgilerden sonra bir kaç yıl içinde galip geleceklerdir.[419]
İşte bu şekilde onlar, kendilerine yönelik bütün işkencelere ve güçsüzlüklerine rağmen İslâmî davetin İcaplarım yerine getirmekten geri kalmadıkları gibi, dönemin en büyük iki devleti veya Doğu ve Batf'daki en büyük iki ordusu arasındaki çekişme konusunda da bilgi sahibi idiler.
Diğer taraftan Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti, bu konuda daha açık bir örnektir. Çünkü bu hicrette ilmî planlama ve imanî tevekkülün nasıl yan yana olduğunu görmekteyiz. Zira Hz. Peygamber bu hicret esnasında, bir beşerin hazırlaması gereken bütün tedbir, hazırlık ve yardımları tek tek planlayıp uygulamaya koymuştur.
Öncelikle Evs ve Hazrec kabilesinden müminlerle I. ve II. Akabe bey'atlerini gerçekleştirip onlardan, kendileri için zararlı görüp men ettiklerini kendisi İçin de men etmeleri sözünü almış ve böylece hicret edeceği yere (Medine ve halkına) kalbi ısınıp mutmain olmuştur.
Yine pek çok tehlike ve ani ortaya çıkacak durumlar içeren bu zorlu yolculukta kendisine arkadaşlık edecek kimseye kalbi ısınmıştır. Tabi ki bu arkadaşlık konusunda Ebû Bekir'den (r.a.) daha faziletli kimse bulunmamaktaydı. Hicret yolculuğuna çıkacağı gece kendisini muhtemel tehlikeye atarak ve onları gözleyen düşmanların hainliklerini hesap ederek, kendi yatağında geceleyecek fedaiye de kalbi ısınmış ve ona güvenmiştir. Elbette ki bu görev İçin en uygun fedai, -amcası Ebû Talip'in oğlu ve İslâm mücahidi- Hz. Ali'den başkası olamazdı. Diğer taraftan da Hz. Peygamber, hicret esnasında kendisine yol gösterecek, Onu arayanların şaşırmasını mümkün kılan yol ayırımlarında ve gizlenilecek yerler hususunda kendisine yardım edecek mahir bir kılavuz bile ayarlamıştı. Bu kılavuz, emin bir müşrik olan Abdullah b. Üreykıd idi.
Hz. Peygamber'in müslüman olmayan birinden yardım almasından fakihler, köken itibariyle müslümanyara ait olmayan (İslâmî olmayan) teknik bilgilerin iktibas edilmesine ve müslüman olmayan bilginlerden, güvenilip emin olunması durumunda, yardım talep edilmesinin caiz olduğuna hükmetmişlerdir.
Böylece Hz. Peygamber, yol arkadaşı Ebû Bekir ve kılavuzları, çıkacakları bu uzun yolculukları için gerekli hazırlıkları yapmışlar, kervan ve yolcuların az uğradığı bir yerde buluşmak üzere anlaşmışlardı. Arama tarama faaliyetleri azalıncaya ve Kureyşliler Hz. Peygamber ve yol arkadaşını bulma konusunda ümitsizliğe düşünceye kadar, üstelik Kureyşlileri fazlasıyla şaşırtmak için Medine yolu üzerinde olmayan bir mekan olan Sevr Mağarası, bir kaç gün gizlenmek üzere seçilmişti.
Hizmet için görevli olan grup, gizlendikle] i süre zarfında, onlara azık getiriyor, Kureyşliler hakkında istihbaıat topluyordu. Buna göre, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma, o"!u Al dullah azık getiriyor; ardından da Ebû Bekir'in (r.a.) azatlı ki leM Amir b. Füheyre, koyunlarıyla gelip sütünü sağıyor, onl ra vei\ i ten sonra geri dönerken, Abdullah ve Esmâ'nın ayak /: t-, ilip yok ediyordu.
Görüldüggü üzere bu hicret yolculuğunda, halkalar birbirine iyi Örülmüş, içinde doldurulmayan hiç bir boslu*"un bakılmadığı, her görevlinin şartları ve gücü oranında kendi ne uy^u görev stlendiği, kısaca her türlü tedbirin alındığı bir plan devreye konulmuştu. Bu planın uygulanmasında Hz. Ebû Bekir'in rolü, Hz. Ali ve Hz. Esmâ'nın rolünden farklıdır. Yani her şey yerli yerinde uygulamaya konulmuştur.
Bütün bunlara rağmen plan nerdeyse başarısız oluyordu. Zira müşrikler, onların saklandıkları mağaranın kapısına kadar gelebilmişlerdi. Planın suya düşmesi ve olayın mahiyetinin ortaya çıkması ve de Resûlüllah'ı mağarada görmek için, kapıya kadar gelen müşriklerden birinin sadece mağaranın içine bakmış olması yeterliydi. Nitekim Hz. Ebû Bekir'in Resulü!lah'a, "Onlardan biri eğer içeri bakmış olsalardı bizi görürlererdi" sözüyle endişesini dile getirmesi, bunu gösterir. Ancak Hz. Ebû Bekir'in bu endişesini gören Resûlüllah, îman dolu ve teskin edici sözlerle ona, 'Ey Ebû Bekir! Üçüncüsünün Allah olduğu iki kişi hakkında ne düşünürsün?" buyurmuş ve şu âyeti okumuştur:
"Üzülme! Allah bizimledir. [420]
İşte burada Allah'a gerçek tevekkülün nasıl olması gerektiği ayan beyan ortaya çıkmaktadır. Buna göre insan güç ve kudreti oranında gayret sarfedecek, alabildiği kadar tedbirini alıp, yapabildiği kadar planlamasını yapacak, güç ve takatini aşan kaderin ani tecellileri konusunda da Allah'a sığınacaktır. Zira buradaki "Allah bizimledir" ifadesini böyle anlamak gerekmektedir. [421]

6. Dünyevî İşlerde Tecrübeye Verilen Önem

Modern bilim ve Batı düşüncesinin belki de en bariz vasfı, Aristo'ya nisbet edilen şeklî ve kıyasa dayalı akıl yürütmeyi benimsemeyip gözlem ve deneyi esas alan bir düşünce tarzına Önem vermesi; bu gözlem ve deneyin sonuçlarına göre neticeye gitmesidir. Bu sebeple bu ilim, "tecrübeye dayanan ilim"; metodu da "tecrübeye dayalı metot" diye anılır.
Hz. Peygamber'in de sanayi, ziraat, tıp vb. konularda olduğu gibi dünyevî ve teknik işlerde tecrübeye oldukça Önem verdiğini görüyoruz. Zira faydalı olduğu tecrübeyle sabit olan, dînin istediği; tecrübenin zamlıdır dediği ise, dînin de reddettiği bir şeydir.
Hz. Peygamber'in tecrübeye verdiği önemin en güzel örneği, Onun (s.a.) hurmaların aşılanması meselesinde takındığı tavırdır. Ensardan bazı sahâbîlerin hurmaları aşıladıklarını gören Hz. peygamber, daha önce kendisi böyle bir tecrübe yaşamadığı ve ekim-dikim olmayan Mekke gibi bir bölgede yetiştiği için, tamamen zan ve tahmine dayanarak onlara, bunu yapmalarına gerek olmadığını söylemişti. Ensar ise bu sözü, muhalefeti caiz olmayan vahyin gereği söylenmiş bir söz olarak anlamışlar ve o sezon hurmaları aşılamaktan vazgeçmişlerdi. Ancak neticede hurmalar o sene kötü mahsûl vermişti. Hz. Peygamber bu durumdan haberdar olunca, onlara söylediği bu sözün ilahî vahyin gereği olmadığını, bilakis dünyevî İstişarenin neticesi olduğunu açıklamıştı.
Bu konunun anlatıldığı hadise, Müslim'in Sahîh'l, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'l ve başka kaynaklarda yer almış ve içerisinde Talha b. Ubeydullah, Âişe, Rafi' b. Hadîc ve Enes'in (r.anhüm) yer aldığı bir grup sahâbî tarafından rivayet edilmiştir. Hadisle ilgili geniş açıklama, bu kitabın Birinci Bölümünde yapılmıştı.
Ancak burada teslim edilmesi gereken husus, tecrübe, gözlem ve deneyin neticesinde ortaya çıkan kanundur. Bu işlerde beşerî akıl, ancak ve ancak yol gösterici ve kılavuzluk görevi yapar. Buna karşılık vahiy, İnsanlar İçin umumî birtakım prensip ve ilkeleri koyar ve insanları, bildikleri şeylere bağlı olarak hareket etmeleri konusunda serbest bırakır. İnsanlara bu konuda, "\S7z dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" mealindeki hadis, oldukça açık mesajlar vermektedir. [422]

7. Tecrübe Sahibi Olanlar İle BirİŞin Erbabı Olanların Görüşlerini Razı Olma

Yapılması arzu edilen ve uygulamaya konulan her işte, bilgi sahibi, tecrübeli konunun uzmanı kimselerin görüşlerine başvurup onların görüşleri doğrultusunda hareket etmek, gerçek ilmî düşüncenin en büyük vasıflarındandır. Kur'an'daki, "Bunu bir bilene sor', "(Bu gerçeği) sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç imse haber veremez"[423] ve "Resul'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin iç yüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi' [424]mealindeki âyetlerin de işaret ettiği mânalar, bunu göstermektedir.
Savaşla ilgili işlerde, askerî konularda uzman kimselerle İstişare edilmeli, iktisadî konularda ekonomistlerin, sanayi konusunda sanayicilerin, ziraat konusunda da çiftçilerin veya ziraat mühendislerinin görüş ve tavsiyeleri alınmalıdır. Bu prensip, bütün meslek kolları için geçerlidir.
Bedir savaşında müslümanlar Kureyş müşrikleri ile karşı karşıya geldiler. Bu savaşta Kureyşiiler vadinin alt tarafında mevkii tutmuşlardı. Resülüllah (s.a.) ise, Bedir suyunun en alt tarafına yönelmiş ve orada karargâh kurmuştu. İşte tam da bu esnada Habbâb b. el-Münzİr el-Ensarî (r.a.) Hz. Peygamber'e bir teklifle gelerek şöyle demiştir: "Yâ Resûleilahî Bu mevkii, hiç bir surette öne ve arkaya hareket etmememiz gereken, Allah'ın sana vahiyle işaret ettiği bir yer mi; yoksa sizin harp ve savaş hilesi ile ilgili görüşünüz müdür?" Resülüllah (s.a.), "Bilakis bu, savaş hilesi olan bir görüştür" buyurunca, Habbâb şöyle demiştir:
"Ey Allah'ın Resulü! Bu yer (savaş sıratejisi açısından) doğru bir mevkii değildir. İnsanlara söyleseniz de Kureyşin suyunun en yakınına hareket etseler ve orada siper alsak. Böylece suyun önüne set çekerek bir havuz inşa edebilir ve suyu orada toplayabiliriz. Bu şekilde de, biz su içmiş onlar ise içemez olurular." Bu görüş üzerine Resülüllah Habbâb'a hitaben şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak (güzel) bir görüş bildirdin."[425]
Bu sorusuyla Habbâb, Resûlüllah'ın karargah kurmak için tercih ettiği yer hususundaki görüşünü daha açık bir şekilde anlamak istemiştir. Buna göre, "Bu Allah'tan bir vahiy midir?" derken Habbâb'ın amacı, ona itaat etmek ve bütün dikkatiyle onu uygulamaktır. Yok eğer bu uygulamanın Hz. Peygamber'in müslümanlann önderi ve savaşın komutanı olması sıfatıyla aldığı askerî tedbirlerden olması durumunda, bir katkıda bulunabilir ve kendi görüşünü belirtebilirdi. İbn Sa'd'ın da özellikle işaret ettiği üzere,[426] bölgeyi iyi bilen biri olarak bunu yapabilirdi. Böylece Habbâb, projesini Hz. Peygamber'e sunmuş, Resülüllah da buna hüsnü kabulle karşılayarak önceki görüşünden rücu etmiş ve üstelik, "(Güzel) bir görüş belirttin" buyurarak, onun bu teklifini uygulamaya koymuştur.[427]
Yine Bedir savaşı sırasında Sa'd b. Muâz (r.a.), Hz. Peygamber'in kendisi için bir savaş çadırı kurulmasını ve savaşı uzaktan yönetmesini teklif etmiş, Resülüllah da bunu kabul edip uygulamaya koymuştur. Hendek savaşında da Hz. Peygamber, (İran asıllı) Selmân el-Fârisî'nin (r.a.) Medine'nin etrafına hendek kazılması teklifini kabul ederek uygulamaya koyduğu rivayet edilmektedir. Bundan dolayıdır ki, bu savaş esnasında müşriklerin süvarileri atlarını koşturup hücuma geçtiklerinde hendeğin başına gelmişler ve, "Vallahi! Bu, Arapların bilmediği bir hiledir" itirafında bulunmuşlardır.[428]
Şu halde, kendilerini zafere ulaştırıp düşmanların oyunlarını! boşa çıkaracak ve hayatlarında hayırlara vesile olacak her işte müslümanlarm, Rum İran/Pers vb. milletlerin uygulama ve yöntemlerini iktibas etmelerinde şaşılacak bir durum yoktur. Çünkü hüküm, bizatihi üslûp ve yöntemin kendisine göre değil, bu yöntemlerin sonuçlarına göre verilir. [429]

8. Kaynağı Ne Olursa OlsunFaydalı Bilgilerin İktibas Edilmesi

Hz. Peygamber, -müslüman olmayanlardan bile olsa- İslâm ve müslümanlarm faydasına olan her bilgi ve ilmin iktibas edilmesini teşvik etmiştir. Zira Onun (s.a.), müslüman çocuklarına okuma-yazma öğretmeleri konusunda Bedir'de esir alman Kureyşli müşriklerden nasıl yararlandığına daha önce değinmiştik. Diğer taraftan O (s.a.), Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur:

"Hikmetli söz, müminin yitiğidir; nerede bulursa onu almaya en layık kimse odur. [430]
Hz. Ali de şöyle buyurmuştur: ı7//m, müminin yitik malıdır; müşriklerden bile olsa onu alınız"[431]
Tabiatıyla bu, bir şey icat eden veya bilimsel bir yöntem geliştirenlerin, kendi inanç ve ideolojik fikirlerini karıştırmadıkları bilgi ve ilimler için geçerlidir. Çünkü bunlar, mümin-kâfir, iyi-kötü herkesin kabul edip benimsediği birtakım küllî kanunlardır. Bundan dolayıdır ki müslümanlar, Pers, Roma, Hint ve özellikle de Antik Yunan (Helen) millet ve medeniyetlerinin ortaya koyduğu tıp, kimya, astronomi, optik, cebir-matematik vb. pozitif ilimleri iktibas etmekte bir sakınca görmemişlerdir.
Ancak İslâm'ın dışındaki din ve toplumların örf-âdet ve ahlakî değer yargıları gibi, müslümanın Allah, insan, tabiat, tarih ve topluma bakışına etki eden bilgilerin iktibas edilmesi sakıncalıdır. Bu sebeple Resûlüllah (s.a.), yahudilerin kutsal kitaplarından bazı sayfaları okurken gördüğünde Hz. Ömer'i uyarmıştır. Çünkü Allah, her türlü tahrifat ve değişiklikten korunmuş bulunan Kurân-ı Kerîm'i göndermiş; böylelikle, beşer evhamı, yaratılmışların heva ve hevesleri ile değiştirilerek (tahrif) ismet (korunmuşluk) sıfatını kaybetmiş olan (Tevrat, İncil gibi) kitaplara müslümanları muhtaç etmemiştir. Zira din ancak ve ancak masum olan ve Allah'a nîsbeti sabit olan ilahî bir kaynaktan alınabilir.
İmam Ahmed'in Câbir'den (r.a.) rivayet ettiğine göre, Ömer (r.a.) Ehl-i kitaba mensup bazı kimselerden kendisine ulaşan bir kitapla Resûlüllah'ın huzuruna gelmişti. Resûlüllah onu bu halde gördüğünde çok kızmış ve şöyje buyurmuştur: "Kendi inancın hususunda tereddüt içinde misin [432] Ey Hattâb 'in oğlu! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah 'a yemin ederim ki, size onu (İslâm akidesini) tertemiz bir şekilde getirdim. Onlara hiç bir şey sormayın; zira size hak bir şey söylerler onu yalanlar veya batıl bir söz söylerler tasdik edersiniz. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah 'ayemin olsun ki, Musa (a.s.) hayatta olsaydı bana tabi olmaktan başka bir seçeneği olmazdı.[433]
Bu rivayette Hz. Peygamber'in yüzünün rengi değişecek kadar çok kızması ve Hz. Ömer'in bu hareketini reddetme konusunda aşırı gitmesinin sebebi, olayın tamamen dîni ilgilendiren bir mahiyet arzetmesindendir. Dînin sahasına giren bir ilmin de ancak ve ancak doğru ve güvenilir bir kaynaktan alınacağında şüphe bulunmamaktadır.
İslâm'a ters düşmediği sürece, hayatın dîni alanın dışındaki diğer sahalarına ait çeşitli bilimsel ve sanatsal faaliyetler ite insanların akıl ve tecrübeleriyle ortaya koydukları biigi birikimlerinin beşeriyetin ortak malı olduğunda şüphe yoktur. Hangi kaynaktan çıkarlarsa çıksınlar onları almakta tereddüt etmez, Doğu'da ve Batı'da onu arar, müşrik olsun müslüman olsun herkesten onu alırız. Tıpkı Hz. Peygamber'in bilgisizlik ve cehaletin ortadan kaldırılması için Bedir'de esir alınanlardan istifade ettiği, İranlıların savaş yöntemlerinden olduğu halde, Hendek savaşında Medine'nin etrafına hendek kazılması fikrini uyguladığı, Taif kuşatmasında mancınık kullandığı ve Rum bir marangozun yaptığı minber üzerinde hutbe okuduğu gibi.[434]
Kendi halifelik dönemlerinde Hulefâ-yi Raşidîn de, faydalı olan ve ümmetin işlerinin daha iyi gitmesine yarayacak bilgi ve teknikleri başka milletlerden İktibas etmiş; Arapların bilmedikleri bazı işleri ilk defa uygulamaya koymuşlardır. Tarihçilerin "evveliyyâtü Ömer= Hz. Ömer'in ilkleri" olarak kabul ettikleri, bazı ashabın tavsiyesi ile tarih fikrini fiiliyata geçirmesi ve divan teşkilatını uygulamaya koyması, bunlardan sadece bazılarıdır. Bazı araştırmacılar da, Hz. Peygamber'in Hicret'ten hemen sonra müslümanların bir sayımının yapılmasını emretmesi rivayetinden hareketle, divan teşkilatı fikrinin Resûlüllah (s.a.) döneminde var olduğunu ve ilk defa o dönemde başladığını belirtirler. [435]

9. Zan, Kuruntu ve Hurafelerle Mücadele

Bütün bunlardan daha da önemlisi, CâhİIiye döneminde kendisine iyi bir pazar bulan ve ilahî kaynaklı fakat tahrif edilmiş dinler İle İlahî kaynağa dayanmayan çeşitli dinlerin gölgesinde, kendi propagandasını yapacak misyoner ve propagandacılar bulmakta zorlanmayan her türlü zan, kuruntu ve hurafelerle şiddetle mücadele etme gereğidir. Öyle ki, bu misyoner ve propogandacılar bir şey söylediklerinde kulak verilip dinlenir, emrettiklerinde itaat edilir ve bir şeye davet ettiklerinde de kendilerine icabet edilir. Tabiatıyla bunlar, kâinatın kanunlarını (sünnetullah) değiştirmeye, gaybî birtakım sırlara nüfuz etmeye ve kalplerde gizli olanı keşfetmeye muktedir olduklarını zanneden kâhin, falcı, sihirbaz ve müneccimlerden başkası değildir.
Ancak bisetiyle birlikte Resulüliah (s.a.), bu çirkin pazarın kapılarını kapamış, kötülük ve fesadı yaymada maharetli bu simsarlarının faaliyetlerini menetmiş, onların sahte bilgilerini boşa çıkarmış ve gün ışığı gibi açık bir şekilde Allah'ın kanunlarının (sünnetullah) değişmezliğini, gaybı Allah'tan başkasının bilemediğini, insanın kurtuluş ve hayrının bu kanunlara uyarak sebeplere ve bu sebepleri halkeden Allah'ın iradesine boyun eğmekten geçtiğini haykırmıştır. Bu itibarla hadis kaynaklarında, Resûlüllah'ın, aşağıda mânasını nakledeceğimiz hadisleri karşısında şaşırmamak gerekir. Buhârî ve Müslim'in Muğîre b. Şu'be'den rivayet ettiğine göre Muğîre şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber'in -Mâriye el-Kıptiyye'den olan oğlu-İbrâhim vefat ettiği zaman güneş tutulmuştu da insanlar şöyle demişlerdi: 'Güneş İbrahim'in Ölümünden dolayı tutuldu.' Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden (alâmetlerinden) birer âyettirler ve onlar hiç bir kimsenin ölmesi veya yaşamasından dolayı tutulmazlar"[436]
Böylece Hz. Peygamber, Câhil iye döneminde insanlar arasında oldukça yaygın olan ve güneş ve ayın ancak büyük bir kimsenin ölümü vb. sebeplerle tutulduğu vehmini telkin eden kuruntuyu ortadan kaldırarak, güneş ve ayın Allah'ın âyetlerinden birer alâmet olduğunu ve Allah'ın koyduğu kanunlara göre hareket ettiği ilkesini yerleştirmiştir.
Hz. Peygamber'in bu ve benzeri vehim, kuruntu ve hurafelerle mücadelesine örnek teşkil eden diğer bazı hadis-i şerifleri de şunlardır:
"Helak edici yedi şeyden kaçının. Ashap, 'Onlar, nedir Yâ Resûlellah!?' diye sorduğunda, şöyle buyurmuşlardır: "Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak..." [437]
"Kim bir düğüm atar ve içerisine üflerse muhakkak sihir yapmış olur. Her kim de sihir yaparsa Allah 'a şirk koşmuş olur. Kim ("korunma vb. amaçlarla) bir şey asarsa kendini ona teslim etmiş demektir."[438]
Burada "bir şey asmak"tan maksat, boyuna vb. yerlere cinlerden, nazardan ve hastalıklardan koruduğu düşünülen muska, tılsım, nazar boncuğu vb. asmaktır.
"Uğursuz sayan ve kendisi adına bir şeyi uğursuz saydıran, kâhinlikte bulunan ve kendisi adına kehanette bulunulan, sihir yapan ve kendisi adına sihir yaptıran bizden değildir. Bir kimse kâhinlik yapan birine gelir ve söylediklerim tasdik ederse Muhammed'e indirilene inanmamış demektir."[439]
"Kim müneccimlik ve kâhinlikte bulunan birine gelir ve onların söylediklerini tasdik ederse Muhammed'e indirilene inanmamış demektir."[440]
"Kim bir kâhine gelir de ona bir şey sorarsa, kırk gün namazı kabul olunmaz.[441]
Görüldüğü gibi, bu son olarak zikri geçen hadisinde Hz. Peygamber, kâhinlik eden kimseye sadece gelip soru sormayı bile kınanması gereken bir davranış saymış ve bunun cezasının da kırk Pün süre ile namazının kabul edilmemesi olduğunu söylemiştir.
Diğer taraftan yine İbn Mes'ûd'dan (r.a.) mevkuf olarak şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: "Kim bir arrâf, sihirbaz ve kâhine gelerek ona bir şey sorar ve söylediklerini tasdik ederse Muhammed'e (s.a.) indirilene inanmamış olur.[442]
"Kâhin", bazı gizli şeylerden haber veren, söylediklerinin bazısı doğru çıksa bile çoğunluğu yalan olan ve kendisine bu bilgileri cinlerin verdiğini söyleyen kimsedir. "Arrâf da aynı kâhin gibi olmakla birlikte arrâfın "sihirbaz" mânasında olduğu da söylenmiştir. Begavî şöyle demiştir: "Arrâf, bir şeyin vuku bulacağına delil olarak getirdiği mukaddimeler (öncüller) ve bazı sebepler yardımıyla olayların esrarını keşfettiğini iddia eden kimsedir. Mesiia çalman bir malın kimin tarafından çalındığını, çalınan'şeyin yerinin nerede olduğu vb. gibi."
"Müneccim" de tıpkı arrâf ve sihirbaz gibi olup, gökyüzüne tesiri olan sırlarla dolu birtakım yıldızlar vasıtasıyla, gelecekle ilgili gaybî konulardan haber veren kimsedir. Bazı kimseler müneccimi kâhin olarak da isimlendirmişlerdir.
İbn Abbas'ın (r.a.) merfû olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Kim yıldızlardan ilim alırsa, sihir ilminden bir bölüm öğrenmiş olur; (artık bundan sonra o kimse) yıldızlar ilmini artırdıkça sihir ilmini artırmış olur.[443]
Buradaki "yıldızlar ilmi"nden maksat, -daha önceleri isimlendirildiği gibi- aralarında bazı şer'î ilimlerdeki âlimlerin de bulunduğu pek çok müslüman bilginin ihtisas I aştığı ve günümüzde araştırmaların ve sahasının oldukça genişlediği "astronomi ilmi" değildir. Zira astronomi, gözlem, tecrübe, mukayese ve bazı âletlerin kullanılmasına dayanan bir ilimdir. Bu ilimdeki gelişmeler sayesinde bugün insanoğlu Ay'ın yüzeyine ayak basabilmiş, inceleyip gelecek nesillerin istifadesine sunmak ve Güneş sisteminde bulunan daha uzak gezegenlere ulaşabilmek için Ay'dan toprak ve kaya numuneleri getirmiştir.
Bütün bunlarda dînin özüne, şer'î kaidelere, Kur'an ve Sünnet'teki naslara hiç bir aykırılık bulunmamaktadır. Bundan dolayı ben, Rahman sûresinde bulunan "Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa geçin. Ancak büyük bir güçle çıkıp gidebilirsiniz"[444] âyetiyle delil getirme cihetine gitmedim. Ayrıca ben bu âyette geçen "es-sultân" lafzını, muasır bazı âlimlerin tefsir ettiği gibi, "İlim" diye de tefsir etmiyorum. Zira âyetin sonrasının (siyak) da açıkça gösterdiği gibi buradaki hitap, dünyaya değil, âhiretle ilgilidir. Bu hitap, insanların ve cinlerin aslında acziyet içerisinde olduğunu gösteren bir hitaptır. Buna göre onlar, ilahî adaletin pençesinden ancak Allah'ın mülkünden dışarı çıktıkları takdirde kurtulabilirler. Ancak Allah'ın mülkünden çıkmak mümkün mü? Çıksalar bile nereye gidebilirler!? Öyleyse bu âyetteki "Lâ tenfüzûne illa hi sultânin=Ancak büyük bir ziiçle çıkıp gidebilirsiniz" ifadesi, "mutlak surette çıkamazsınız; zira sizin için, Allah'ın sultanlığının (gücünün) yanında hiç bir güç yoktur" demektir.
Aya gitme meselesine gelince, bu hiç bir şekilde göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp kurtulma değildir. Kaldıki ay, güneş sisteminin bir parçası ve dünyaya en yakın yıldız olduğu halde bu nasıl mümkün olabilir? Eğer -zahirde anlaşıldığı gibi- aya giden kimseyi dünyanın çerçevesinden çıkmış saysak bile, Kur'an'ın, "Onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran"[445] âyetinde, ayın gökte olduğu bildirildiği için bu kimse, bir an için bile gök sınırlarından dışarı çıkamaz.
Kur'an'da pek çok yerde zikredilen, genel olarak kâinatın özel olarak da güneş, ay ve yıldızların insanlara müsahhar kılınmasıyla (insanların hizmeti için yaratılması) ilgili âyetlerle delil getirmek, belki kabule daha şayandır.
Sihir ilminin bir bölümü olarak görülüp haram kılman "müneccimlik"ten maksat ise, islâm âlimlerinin de belirttiği üzere, [446]onun hakiki mahiyetini öğrenmek değil, tesirli olmasına yönelik tasarruflardır.
Zikrettiğimiz bütün bu ilke, prensip ve öğretiler, ilim değeri taşıyan bir fikir ve ilimle dolu bir hayatın ortaya çıkması için gerekli ruhî, aklî ve içtimaî ortamın hazırlanmasında son derece önemlidir. Tarihte biz, gökle birlikte yeryüzünü kateden, ilimle imanı birleştiren, madde ile mânayı meczeden adalet timsali İslâm medeniyetlerine sahibiz. Bugün Batılı bilim tarihçilerinin de şahitlik ettiği gibi bu İslâm medeniyetleri,[447] dinî, filolojik/linguistik (âlet ilimleri), beşerî, tabiat ilimleri, matematik vb. kısaca bütün ilimlerde eşsiz eserler ortaya koymuşlardır. [448]

Medeniyetin Kaynağı Olarak Sünnet

Sünnet'in, yasama (teşri') ve doğru bilgi edinme hususunda Kur'an'dan sonra ikinci temel kaynak olduğu üzerinde Önceki bölümlerde durmuştuk. Şimdi ise, Sünnet'in, Kur'an'dan sonra medeniyetin de ikinci kaynağı olduğu olgusunu işleyeceğiz.
Bilindiği gibi Kur'an, daima İlke ve esasları belirlemekte Sünnet ise bu ilke ve esasları detaylı olarak nazarî bilgilerle açıklamasının yanı sıra, uygulamaya yönelik örneklik de sunmaktadır. Geniş sünnet hazinesi içerisinde medeniyetle ilgili nebevi söz ve davranışların başlıca üç esas üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Bu üç esas, şu şekilde sınıflandırılabilir:
a. Medeniyet fikhı
b. Medeniyet ahlâkı
c. Medeniyet İnşası[449]

"Medeniyet'' Kavramı

Bu üç esasın her birinden ayrı ayrı bahsetmeden önce, "medeniyet" kelimesinin sözlük ve terim olarak ne ifade ettiği üzerinde durmak uygun olacaktır. Diğer yandan da, Doğu ve Batı'da bugüne kadar gelmiş geçmiş medeniyetlerden özellikle ayrılan ve kendine mahsus özellikler taşıyan bir medeniyet anlayışı İslâm'da var mıdır?; yoksa, her ne kadar farklı dönem ve bölgelerde ortaya çıkmış, onu inşa edenlerin hayata dair inanç ve felsefeleri değişik olsa da, bütün medeniyetler özde aynı mıdır?
"Medeniyet" kavramının, sözcük olarak ifade ettiği mânadan daha genel bir anlamı olduğu aşikardır. Buna göre "medeniyet", herhangi bir toplum veya benzer toplumlardaki maddî, ilmî, teknik, edebî ve sosyal kalkınma göstergelerinin bütününe verilen isimdir. Bu anlamıyla kelime, Arapça'daki "el-bedâvet=bedevîlik/ilkellik" veya "el-hemeciyye ve't-tevahhhuş=barbarlık ve vahşîlik" kelimelerinin karşıtı olarak kullanılmaktadır. "el-Hâdıra=medenî" kelimesi de, "el-bâdiye=bedevî/ilkel" kelimesinin; "el-hadru" ise, "el-bedv" kelimesinin zıt anlamlısıdır. Buna göre, "ehlü'f-hadr=medenî insanlar" denildiğinde, şehir ve köylerde yaşayanlar; "ehlü'l-bedv=bedevî, ilkel insanlar" denince de çöl, mezra ve çadırlarda yaşayan kimseler kastedilir. Çölde yaşayan insanlar da genellikle katılık, sertlik, kabalık, cehalet ve okuma-yazma bilmemekle tanınırlar. Bu sebeple Allah Teâlâ, çöl halkından hiç bir peygamber göndermemiş; bütün peygamberlerini şehir ve köylerden, yani medenî insanlar arasından seçmiştir. Allah Teâlâ, Resûl'üne hitaben şöyle buyurmaktadır:
"Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik.'[450]
İbn Zeyd şöyle demiştir: "Şehir ve köy halkı, çöl halkına göre daha bilgili, kültürlü, ağır başlı ve yumuşak huyludur." Müfessirler de bu görüşü destekleyerek şöyle demişlerdir: "Bunun böyle olduğunda şüphe yoktur. Bu sebepledir ki çöl halkı için, 'vahşî ve katı kalpliler' denilmiştir." Bir hadiste de, "Men bedâ cefâ=Bedevî ve ilkel kimse, kaba ve serttir" buyurulmuştur. Yîne müfessirlerİn zikrettiğine göre "tebeddî=bedevîleşmek", yani kabalık ve sertlik, fitne zamanları hariç mekruh görülmüştür.
. Katâde şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın köy ve şehir halkından başka birileri arasından peygamber gönderdiğini katî surette bilmiyoruz."
Hasan'ın (el-Basrî) da şöyle dediği nakledilmiştir: "Allah çölllerdekİ bedevilerden, kadınlardan ve cinlerden peygamber göndermemiştir."[451]
Kur'an'daki Hz. Yûsufun kendi diliyle babasına ve kardeşlerine hitaben söylediği, "Sizi çölden getirdi"[452] İfadesi hakkında Allâme Şihâbüddîn el-Hafacî, Beydâvî'nin tefsirine yaptığı Hâşiye'sinde şöyle der: "Hz. Yûsufun babası ve kardeşleri çöl halkından değillerdi. Sadece hayvanları ile birlikte zaman zaman çöle çıkmaktaydılar. Bu âyette, onların çölden getirilişlerinden maksat da budur."[453]
İslâm, insanları her tür ve her seviyedeki karanlıktan yine her çeşit ve seviyedeki nur ve aydınlığa çıkarmak için gönderilmiştir..
İşte bedevîlik ve barbarlık karanlığından medeniyet-uygarlık aydınlığına adım da, nura doğru atılmış bir adımdır. Kur'an'da şöyle buyurulmustur:
"Bedeviler, kâfirlik ve münafiklık bakımından hem daha beter, hem de Allah 'in Resulüne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır, Allah, çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.[454]
"Bedevilerden öylesi de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, (hayır için) harcayacağım Allah katında yakınlığa ve Peygamber 'in dualarını almaya vesile edinir ' âyetiyle, bir grubun yukarıdaki âyette bahsi geçen durumdan İstisna edildiği doğrudur. Ancak ilk âyetin ortaya koyduğu hakikat, Hz. Peygamber'in, "Bedevi ve ilkel kimse kaba ve serttir",[455] hadisinin tekit ettiği, genel kaideyi ortaya koymaktadır.[456]
Buradan hareketle -Kur'an ve SünnetİyleÑ İslâm, sözü edilen kimseleri barbarlık ve bedevîlikten kurtarıp medeniyet aydınlığına ulaştırmada oldukça istekli olmuştur. Ayrıca onları maddî, İlmî, edebî, teknik ve sosyal alanda geliştirmek istediği gibi manevî ve ahlâkî olarak da eğitmek için gayret sarfeder. Ne var ki bu durum, İslâm'ın emir ve yasaklarını gözetmeyi ve Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu hikmetli eğitim metodunu hayatımıza tatbik etmeyi gerektirmektedir.
Mekke'nin fethinden önce bütün Arap kabilelerinden müslüman olanlara zorunlu olan Medine'ye hicretin ana hedeflerinden biri de, onlara yeni tanıştıkları İslâm Dîni'nin emir ve yasaklarını öğrenip İslâm kültürünü Özümseme fırsatı tanınmasıdır.
Böylece onlar, cuma ve cemaati tanıyacak, ilim meclislerine devam edecek, yeme-içme, giyinme, yürüme, oturma gibi büyük-küçük sosyal hayatın bütün yönlerini içine alıp hayatın İslâm boyası ile boyanmasına vesile olan İslâm ahlâkı ile bezeneceklerdi. Bu meyanda Resûlüllah (s.a.) ve sahâbîler içeride olduğu bir sırada, fvlescid-i Nebevî'nin duvarına küçük abdest bozan bedevînin durumuyla ilgili rivayetin yakından tetkik edilmesi öğretici olacaktır. Hani orada bulunan sahâbîler bedevînin üzerine yürümüşlerdi de Resûl-i Ekrem onun bedevî olmasını gözÖzüne alarak ashaba şöyle buyurmuştu:
"Onun küçük abdestini kesmeyin (bırakın yapsın)! Daha sonra işediği yere bir kova su dökün. Çünkü sizler, zorluk çıkarmak için değil, kolaylaştırmak üzere gönder ildiniz!'[457]
Dİğer tarafta ise, İslâm terbiyesini almış kimsenin durumuna bakın! Hani o, İran ordularının komutanı Rüstem'in huzuruna girmişti de, Rüstem ona, "Siz kimsiniz?" diye sorduğunda şu karşılığı vermişti: "Biz, dileyen kimseleri kula kul olmaktan kurtarıp sadece Allah'a kul olmasını temin etmek, dünyanın sıkıntısından âhiretin ferahlığına kavuşturmak ve diğer dinlerin zulmünden İslâm'ın adaletine ulaştırmak üzere Allah'ın gönderdiği bir milletiz!"
Öyleyse hicret ettikten sonra, ilkellik ve barbarlık tavırları sergileyen kimseye Hz. Peygamber'in lanet etmesine şaşmamalıdır. İbn Mes'ûd'dan (r.a.) rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Faiz yiyen ve yediren, eğer biliyorlarsa faizi yazan ve şahitlik eden, güzellik için dövme yaptıran ve yapan, zekâtı savsaklayıp onu vermeyi sürekli erteleyen ve hicret ettikten sonra barbarlık ve ilkelliğe geri dönen kıyamet günü hduhammed'in (s.a.) diliyle lanetlenmiştir"[458]
Bu hadiste geçen "lâviyü's-sadaka" İfadesi, "zekâtı sürekli ertelemek", "el-mürteddü a'râbiyyen" ise, İbnü'l-Esîr'in de dediği gibi, "bedevinin, bedevîliğini terkettikten sonra, onlarla yaşamak için tekrar bedevilerin yanına çöle dönmesidir." Zira hicret ettikten sonra, şer'an geçerli bir mazereti olmaksızın ayrıldığı yere (ülkeye) dönen kimsenin durumu, tekrar çöl hayatına dönen bedevinin durumu gibidir.
Nesâî'nin rivayetine göre Seleme b. el-Ekva1 Haccâc'ın huzuruna girmiş ve Haccâc ona, "bedevte=tekrar bedevîliğe döndün" mânasına gelen bir kelime kullanarak, "Gensin geriye dönüp İrtidat ettin!" demiş; bunun üzerine Seleme de şu karşılığı vermiştir: "Hayır! Ne var ki Resûlüllah bana bedevîliği sürdürmem konusunda ruhsat verdi."[459]
Ebû Hüreyre'den merfu olarak rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Büyük günahların en başta gelenleri, Allah'a şirk koşmak, haksız yere bir cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla karşılaşma anında cepheyi terketmek, evli bir kadına zina suçu isnat etmek ve hicret şerefine nail olduktan sonra bedevilerin yanına çöle geri taşınmaktır."[460]
Sehl b. Ebû Hasme'nin babasından rivayetine göre ise o, Resûlüllah'ı (s.a.) şöyle derken işittiğini bildirmiştir: "Yedi büyük günahtan sakının.'" Bunun üzerine orada bulunanların sükut ettiğini gören Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
"Bana, bu büyük günahların ne olduğunu sormayacak mısınız? " diye sormuş ve "Allah 'a şirk koşmak, hicret ettikten sonra bedevîleşmek....." diyerek, bu günahları saymıştır.[461]
İslâm şüphesiz, gayesi insan hayatını yüceltip yükselterek ve onu ilkellik ve barbarlıktan uygarlığa çıkarmak olan bir medeniyet dînidir.
"İslâm'ın medeniyet inşası" konusunu işlerken bu durumu açık bir şekilde göreceğiz. Ancak en başta şunu vurgulamak jstjyoruz: İslâm'ın inşa etmeye çalıştığı medeniyet, hayatın sadece madde tarafını, insanın da sadece fizikî yönü ve birtakım arzuları ile dünyanın gelip geçici bazı zevklerini önemseyen diğer medeniyetler gibi değildir. Çünkü diğer medeniyetlerin en büyük arzusu, dünya hayatını düzene koyup dünyaya ait bilim ve teknikte ulaşabilecekleri en üst noktaya ulaşmaktır. Bu medeniyetlerin hayat ve fikriyatında Allah'a yer olmadığı gibi, eğitim ve düşünce sisteminde de âhiret ve ıhrevî hayata yer bulunmamaktadır.
Halbuki İslâm medeniyetinde durum böyle değildir. Çünkü İslâm medeniyeti, Allah'ı hakkıyla idrak eder ve dünyayı gökle birlikte düşünür. Dünyayı âhiret hayatına ulaşmanın vesilesi sayarak madde ile mânayı meczedip akılla kalb arasındaki dengeyi muhafaza eder, ilimle îmanı birbirinden ayırmaz, ahlâkî olarak yücelmeyi isterken maddî olarak da gelişmenin yollarını arar. İslâm medeniyeti -haklı olarak-, madde ile manâyı, örneklik ile gerçekliği (vakıaya uygunluk), rabbânîlik ile insanîliği, ahlakîiik ile gelişmeyi ve ferdîlik ile ictimaîliği birlikte değerlendirip hayata yansıtmış bir medeniyettir. Bütün bunların yanında bu medeniyet aynı zamanda, "Böylece sizi mutedil bir ümmet kıldık"[462] âyetinde buyurulduğu gibi, bir orta yol (i'tidâl) ve adalet medeniyetidir. [463]

Sünnet Ve Medeniyet Fıkhı

"Çünkü ümmîlere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen Odur. Kuşkusuz onlar Önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler.[464]

İşte "el-va'yü'l-hadârî=medeniyet idrâki" veya îslâmî terminolojiye daha yakın bir başka ifadeyle "eİ-fikhu'l-hadârî=medeniyet fikhı"[465] diye isimlendİrebileceğimiz olgu, Kitap ve hikmetin bizlere Öğrettiği hususlardandır.
Biz bu kavramla, insanın, hayat ve kâinatı ibtidaî, dar ve sathî anlayışla değil daha derinlemesine ve geniş perspektifle, durgun akılla değil faal/işler akılla, başkasına tabi olan taklitçi akılla değil Özgür ve düşünen akılla, vehim ve hayaller peşinde koşan hurafecİ akılla değil delilleri araştıran ilmî bir akılla, mutaassıp akılla değil müsamahakâr akılla, kibir ve gururlu akılla değil haddini bilip orada durmasını bilen tevazu sahibi akılla, kendisine bir şey sorulduğunda "Bilmiyorum" demekten çekinmeyen ve hatalı olduğunda hatasını İtiraf eden akılla İdrak etmesini kastediyoruz.
İmam Mâlik'in, "Fıkıh (ince anlayış ve kavrayış), çok soru sormak veya pek çok meselede görüş ortaya koymak değildir; asıl fıkıh, Allah'ın, kullarından dilediğine nasip ettiği ince kavrayış melekesidir" derken kastettiği de budur. Bir başka ifadeyle o şöyle demiştir: "İlim, çok rivayette bulunmak değildir; bilakis, Allah'ın kalplere yerleştirdiği bir nurdur."[466] Bu itibarla Önemli olan çok rivayette bulunmak değil, basiret ve dirayet (tenkitçi düşünce) sahibi olmaktır.
Medeniyet fikhının bazı ipuçlarını ve koordinatlarını şu başlıklar altında daha sarih olarak açıklığa kavuşturabiliriz:[467]

Allah'ın Kâinattaki Alâmet ve Nizâmının (Sünnetullah) İdrâki

Medeniyetin anlaşılmasının ilk basamağı, Allah'ın kâinattaki alâmet ve nizâmının (sünnetullah) idrak edilmesidir. Yani Allah'ın makro (âfâk) ve mikro (enfüs) planda içimizde olanı bildiğinin şuurunda olunması ötesinde yine Allah'ın, kâinat ve toplumlara yönelik nizâmının iyice kavranmasıdır.
Burada kesin olan şuduru ki, Allah'ın, kâinatın her tarafını kuşatan bu âyetlerini akıl, ilim ve ince anlayış (fıkıh) sahiplerinden başkası okuyup kavrayamaz. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-ı selim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."[468]
"O, kara ve denizin karanlıklarında kendileri ile yol bulaşınız diye sizin için yıldızlar yaratandır. Gerçekten biz, bilen bir toplum için âyetleri geniş geniş açıkladık. O, sizi bir tek nefisten (Adem'den) yaratandır. (Sizin için) bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Anlayan bir toplum için âyetleri ayrıntılı bir şekilde açıkladık."[469]
Allah Teâlâ'nın kâinattaki bu nizamının (sünnetullah) idrak edilmesi, yine Allah'ın, bazı gizli sırlarından zaman zaman mahlukâtına aşikar kıldığı hakikatlerle yenilenip süreklilik arzeder. O (c.c.) şöyle buyurur:
"Ve şöyle de: Hamd Allah'a mahsustur. O, âyetlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız (ama artık faydası olmayacaktır). [470]
"İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'an'in) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. [471]

Sünnetullah'ın Değişmezlik ve Umumîliği

Bu âlemde olanların ölçüsüz olarak yürümediğini, nizamsız ve acemice hareket etmediğini bilakis her şeyin ölçü ve takdirle yürüdüğünü, her hareketin nizamının olduğunun idrakinde olmak, son derece önemlidir. İster kozmolojik (kevnî) İster sosyal olsun, kâinattaki bu nizam, ölçü ve takdir, "Allah'ın kanunları" mânasındaki "sünnetullah"tır. Bu "sünnetullah", sabittir ve onda hiç bir surette değişime ve başkalaşma olmaz. Öncekiler hakkında nasıl hüküm sürmüşse sonrakiler hakkında da aynı hükmü icra edecektir. Yine "sünnetullah", imanlı insanlarla inanmamışlara farklı muamele etmez. Kur'an'da şöyle buyurulmuştur:[472]
"Allah 'in kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah 'in kanununda asla bir sapma da bulamazsın.'[473]
Medine'de Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim vefat ettiği zaman Resûlüllah çok üzülmüş ve gözleri yaşlarla dolmuştu. Buna rağmen O (s.a.), Rabbinin rızası dışına çıkacak bir söz söylememişti. İbrahim'in öldüğü gün güneşin tutulması ise tamamen Allah'ın bir takdiridir. İnsanlar o vakit şöyle demişlerdi: "Güneş İbrahim öldüğü için tutuldu." Zira o vakitte insanlar arasında yaygın kabule göre güneş, ancak büyük ve önemli birinin ölümü sebebiyle tutulabilirdi.
Bu durumda şayet Resûl-i Ekrem, batılın propagandasını yapmış veya batıl karşısında suskun kalmış olsaydı, kendisi ve ailesine büyük bir kudsiyet atfedecek bu söz karşısında susardı. Halbuki O (s.a.), minbere çıkarak şöyle buyurmuştur:[474]
"Ey insanlar! Güneş ve ay, Allah 'in âyetlerinden birer âyettir; hiç kimsenin ölümü veya yaşamasından dolayı tutulmaz. [475]

Çözülme ve Gevşekliğin Yaygınlaşması Milletleri Yok Eder

Allah'ın kâinattaki sünnetlerinden biri de, (milletlerin bünyesindeki) çözülme, kötülük ve günahlar karşısında kayıtsız kalınması, günahların toplumda yaygınlaşması ve milletlerin saflarında gedik açılarak durumlarının daha da kötüye gidiş arzetmesinin, onların yok olmalarını hızlandırdığı ve böylece varlık ve bütünlüklerinin ortadan kalkarak topyekün işlerinin bozulmasına sebebiyet verdiği gerçeğidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.'[476]
Şüphesiz Allah Teâlâ'nın insanlara olan rahmetlerinden biri, bütün yaptıklarından dolayı onları cezai andırmaması dır. Eğer Allah, insanların bütün yaptıklarını cezalandırsaydı yeryüzünde hiç bir canlı bırakmazdı. Ancak "ba 'de llezî amilû=Allah yaptıklarının bir kısmını" âyeti gereğince Allah, yaptıklarının bir kısmının cezasını insanlara verir. Ne var ki bu cezayı intikam için değil, bilakis yukarıdaki âyetin "leallehüm yerciûn^belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler" kısmında buyurulduğu üzere, öğüt alınmasını temin etmek ve eğitmek amacıyla yapar. Bütün bunlara rağmen öğüt dinlemez, ibret almaz ve kötü yoldan dönmeyip gemilerini kötü ve cahillerin yönetimine terkederlerse, sonunda hiç bîr surette boğulmaktan kurtulamayacakları aşikardır.
Bu sebepledir ki, Hz. Peygamber'e, "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorulduğunda soran kişiye, "Emanet kaybolduğu zaman, kıyameti bekle" Soruyu soran kimse tekrar, "Emanetin kaybolması nasıl olacaktır?" diye sorunca Resûl-i Ekrem,
"İş, ehline verilmekten vazgeçilip ehli olmayanlara verildiği zaman kıyameti bekle " buyurmuştur.[477]
Bu, bütün alemin kıyameti demek olan büyük kıyamet olabileceği gibi, her ümmetin kıyameti anlamına da gelir. Çünkü her türlü ölçü ve değer yargısının birbirine karıştığı, cahil ve beceriksizlerin baştacı, âlim kimselerle iyilerin ise hor görüldüğü bir toplumun kıyameti yaklaşmış demektir.
Günah ve kötülüklerin ahlâkî, içtimaî, iktisadî ve siyasî olarak insan ve toplumlar üzerine önemli etkilerinin olduğu konusunda pek çok hadis mevcuttur. Ben burada îbn Ömer'den rivayet edilen bîr hadisi zikretmekle iktifa edeceğim. İbn Ömer, Resûlüllah'in bir gün kendilerine şöyle dediğini bildirmiştir:
'Ey Muhacirler topluluğu! Beş şey vardır ki onlara mübtela olacağınız zaman (hiç bir hayır kalamaz). Ben sizlerin o şeylerin (olma vaktine) erişmenizden Allah 'a sığınırım. (Onlar şunlardır); Bir milletin arasında zina-fuhuş ortaya çıkıp nihayet o millet bu suçu aleni olarak işlediğinde, mutlaka içlerinden taun hastalığı ve onlardan önce gelip geçmiş milletlerde vuku bulmamış hastalıklar yayılır. Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet mutlaka kıtlık, geçim sıkıntısı ve başlarındaki hükümdarın zulmü ile cezalandırılır. Mallarının zekâtını vermekten imtina eden her millet mutlaka yağmurdan menedilir (kuraklık cezasıyla cezalandırılır) ve hayvanlar olmasa onlara yağmur yağdırılmaz.[478]
Bu hadisteki "izâ übtülîtüm=belaya duçar olduğunuz zaman" İfadesinin cevap cümlesi hazfedilmiştir. Bu ifadenin muhtemel cevabı, "felâ hayra fikum=bu durumda sizde hayır yoktur" veya "nezele bikum mine'l-beIâi=Sizin üzerinize (hadisin devamında sayılan) çeşitli bela ve musibetler iner" cümlesidir.
Vakıa, bu hadisin uyarıda bulunduğu hususları doğrulamaktadır. Özellikle bugün Batı ülkelerinde olduğu gibi, her türlü kötülüğün ortaya çıkması ve bunların toplumda açıkça teşhir edilmesine (ilahî) bir ceza verilmesi mukadderdir. Bu sebeple Allah, Batı toplumlarındaki insanlara daha önce karşılaşılmayan çeşitli bela ve hastalıkları musallat kılmıştır. Tıpkı milyonlarca kimseye bulaştığı halde şu ana kadar çaresi bulunamayan ve giderek daha da yaygınlaşan AİDS hastalığında olduğu gibi. [479]

Ceza Umumu Kapsar

Sünnetullahm gereklerinden biri de, kötülük ortaya çıktığında engel olunmaz, bu kötülüğü yok edecek mekanizmalar devreye girmez ve insanlar onun karşısında sükut ederlerse, Allah'ın gazap ve cezasının hem bu kötülüğü işleyenlere hem de Allah'ın hak ve hukukunu gözetme hususunda gevşek davranmak suretiyle kötülük karşısında susanlar üzerine inmesinin kaçınılmaz olmasıdır. (Cur'an'ın, "Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder)"[480] âyetiyle insanları uyarmak istediği de aslında bundan başka bir şey değildir.
Hz. Ebû Bekir'den rivayete göre Resûlüllah şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar kötülük gördüklerinde ortadan kaldırmazlarsa, topyekün bir cezaya çarptırılmaları yakın demektir.[481]
Hadisin diğer bir varyantında ise, "insanlar zalimi gördüklerinde onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah 'in o zalimin eliyle bu insanları topyekün cezalandırması yakın demektir"[482] buyurulmuştur.
Abdullah b. Amr'ın rivayetine göre Resûlüllah şöyle buyurmuştur:"Ümmetimin, zalim kimseye 'ey zalim!' demekten korktuğunu gördüğün zaman, onların varlığı ile yokluğu arasında bir fark olmaz.[483]
Yani ümmetin bu fertleri Allah tarafından terkedilir, cezaya çarptırılır ve ilahî yardımından da mahrum edilirler. [484]

Akıbet, Hak ve Hakka Tabi Olanlarındır

Sünnetullahm gereklerinden biri de, sıkıntı ve zorlukları ne kadar uzun sürerse sürsün, Hakka tabi olanların her zaman muzaffer olacağı; batılın ise ne kadar büyüklenip zulmünü artirsa da, yok olmaya mahkum olacağıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Yine de ki: Hak geldi; batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkumdur.'[485]
Şurası bilinmelidir ki, müminler devamlı imtihan üzeredirler ve bela ve musibetler onlar için daha şiddetli olmaktadır. Ancak şurası bilinmelidir ki, bu bela ve musibetler onları kötülüklerden arındırır; kalplerindeki pasları silip iyilerle kötüleri birbirinden ayırır. Sabredip gayret gösterirlerse hayırlı âkibet mutlaka onların olacaktır. Tıpkı Allah Teâlâ'nın, Hz. Mûsâ kıssasını anlatırken, Fir'avn'un Mûsâ ve ona tabi olanları tehdit etmesini zikrettikten sonra âkibetin müttakîlerin olacağını haber vermesi gibi. Orada şöyle buyurulmuştur;
"Fir'avn şöyle demişti: 'Biz onların oğullarını öldürüp,
kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz onları ezecek üstünlükteyiz. "
"Mûsâ kavmine dedi ki: 'Allah 'tan yardım isteyin ve sabredin.
Şüphesiz ki yeryüzü Allah 'indir. Kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç, (Allah 'tan korkup günahtan) sakınanlarındır. [486]
Meseleye bu hakikat ışığında bakıldığında, Hz. Peygamber'in sahabeye olan müjdeleri karşımıza çıkar ki, bu müjdelere göre, müminlere Allah'ın yardımının geleceğinde şüphe yoktur. Allah bu dîni, müşrikler istemeseler bile, bütün dinler üzerine galip kılacaktır.
Habbâb b. el-Eret -ki o, Mekke'de kırbaçlanıp işkence gören güçsüz ve himayesiz kimselerden (müstazaf) biridir-, bir gün Resûlüllah Ka'be'nin gölgesinde yaslanmış dinlenmekte iken Ona (s.a.) gelmiş ve "Ey Allah'ın Resulü! Bize yardım etmek istemez misin?; bize dua etmek istemez misin?" diyerek Ondan (s.a.) imdat dilemişti. Bunun üzerine Resûlüllah, Habbâb'a şöyle demiştir;
"Sizden öncekilerden (Öyle sıkıntı ve ızdırap görenler oldu ki) bir kimse alınır, onun için yer kazılır ve içine (canlı canlı) atılır, sonra da bir hızar getirilip başının üzerine konur ve o kimse ikiye ayrılırdı. Demir taraklarla derisi et ve kemiğinden ayrılır yine de bu, 0 kimseyi dîninden vazgeçiremezdi. Vallahi! Allah, mutlaka ve fnutlaka bu Dîni tamamlayacak ve neticede bir yolcu San 'a 'dan fiadramevt'e kadar, Allah'tan ve koyunları hakkında da kurtlardan başka hiç bir kimseden korkmadan seyahat edebilecektir. [487] Ne var ki siz, çok aceleci davranıyorsunuz. "[488]

Ümmet, Dalâlet Üzere Birleşmez

Sünnetullah'ın gereklerinden biri de, bu ümmetin tamamının sapıklık (dalâlet) üzere birleşmeyeceğİdir. Buna göre yeryüzünde mutlaka Allah'ın ahkâmını uygulayacak, hayra davet edecek, iyiliği emredip kötülükten sakındıracak kimseler bulunacaktır. Allah Teâfâ şöyle buyurmuştur:
"Yarattıklarımızdan, daima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet bulunur.[489]
Bu sebepledir ki, kıyamete kadar hak üzere olan muzaffer topluluk hakkındaki hadisler, neredeyse tevatür derecesine ulaşmaktadır. Bu hadislerden başlıcaları şunlardır:
"Kıyamete kadar daima ümmetimden hak üzere bulunan, _ hakkı savunan bir topluluk bulunacaktır.[490]
"Allah son hükmünü icra edinceye kadar, daima ümmetimden Allah 'in emirlerini yerine getiren, yardımsız bırakılmaları kendilerine zarar vermeyen Hak üzere bulunan bir topluluk bulunacaktır.[491]
"Kıyamete kadar, hakkın galebe çalması için mücadele edip gayret gösteren ümmetimden bir topluluk bulunacaktır.[492]
"Ümmetimden devamlı hakkı savunup hakkın galip gelmesi için gayret gösteren bir topluluk bulunacaktır. Onlar bu uğurda en son neferlerini Mesih D&ccâl öldürene kadar, kendilerine galebe 'çalmak isteyenlerle mücadele ederler."[493]
Yine bu konuda el-Muğîre, Sevbân, Ebû Hüreyre, Kurre b. İyâs, Ukbe b. Âmir ve Ebû Ümâme'den sahih hadisler rivayet olunmuştur.[494]
Şu hadis de, bu konudaki hadislere ilave edilebilir:[495]
"Allah kıyamete kadar, bu Dinde kendisine itaat edecek filiz ve fidanlar (kimseler) yetiştirir. [496]

Bilginin Anlaşılması (Bilgi İdrâki)

Medeniyetin hakkıyla idrak edilebilmesi için "fikhu'l-ma'rife" diye isimlendirilen bilginin iyice özümsenmesi gerekir. Bununla biz, İslâm'ın getirdiği yüce değerler ile sağlam temellere dayanan metotların iyice kavranmasını kastediyoruz. İsterseniz buna, daha yaygın kullanıma sahip bir kavram olarak "ilim" de diyebilirsiniz. Zira gerek Kur'an'da gerekse Sünnet'te ilmin fazileti, ilim sahiplerinin üstünlüğü, elde edilip devamlı surette artırılması hususunda teşvik, ilim elde etmede yarışılmasi, öğrenme ve öğretmenin değeri, ilim öğretenlerin konumu, ilim adabı gibi konularda, pek çok âyet ve hadis mevcuttur. Bunlar Kur'an'ın muhtelif âyetlerinde öz olarak beyan edilmiş; Hz. Peygamber'in Sünnetinde ise, geniş olarak açıklanmıştır.
Bundan dolayıdır ki, konularına' göre tertip edilmiş bütün hadis musannefatında "Kitâbü'l-ilm" diye bölümlerin varlığı hepimizin malumudur. Daha da çarpıcı olanı, Buhârî'nin Sahîh'inde "ilm" bölümünün "îmân" bölümünden hemen sonra ikinci bölümü oluşturmasıdır. Burada ilim (Kitâbü'l-ilm), temizlik (taharet), namaz, zekât vb. İslâm'ın şartlarının (rükün) önünde zikredilmiştir. Şüphesiz bu, ilimin amelden yani bir şeyin teoriğinin pratiğinden önce gelmesiyle izah edilebilir. Aynı şekilde, İbn Mâce.ve Dârimî gibi iki hadis imamının Sünen'terinde yaptıkları da budur.
Âlimlerden ilim konusunu müstakil eserde ele alanlar da vardır. Tıpkı büyük imam Hafiz Ebû Ömer b. Abdilber'in Câmiu beyâni'l-ilm ve fadlihî adlı eseriyle yaptığı gibi. Biz de, ilim ve bilginin idrak edilip şuuruna erilmesi (bilginin anlaşılması) konusunda, meseleyi Hz. Peğamber'in sünneti ışığında ele alan ve hicrî XV.. asır kutlamaları münasebetiyle Katar'da düzenlenen III. Uluslararası Sünnet ve Sîret Konferansı'na katılmak üzere hazırlanan, er-Resûlü ve'l-ilm^Resûlüllah ve İlim [497] adlı eserimizde bu hususta bir miktar bilgi vermiştik. Ancak önceden zikrettiğimiz hakikatlerin bir kısmını, gerek orada söylediklerimizi tekit etmek gerekse nübüvvet pınarından yeni inciler olarak burada da sunmak, sanıyorum faydalı olacaktır. [498]

a. Faydalı Her İlmi Elde Etmeye Çalışmak

İlim ve bilginin anlaşılması konusunda Sünnet'te ilk dikkatimizi çeken husus, din ve dünya konusunda her türlü faydalı ilmin elde edilmesi konusundaki teşviktir. Hz. Peygamber'den bu hususta oldukça meşhur bir hadis rivayet edilmektedir:
"İlim öğrenmek, her müslüman erkek ve kadına farzdır'.[499] Bu hadiste geçen "her müslüman" ifadesinden maksat, kadın olsun erkek olsun, müslümanlığını açıklayan her insandır. Bu sebeple bu hadisin rivayeti, "alâ külli müslimin ve müslimetin=kadın-erkek her müslüman üzerine" lafzıyla yaygınlık kazanmıştır. "Müslime=kadın müslüman" lafzının rivayeti elbette doğru değildir, ancak hadisin mânasında bu ifadenin bulunduğu . hususunda ittifak vardır.
Alimler, özellikle ilimlerin çeşitliliğini, Öğrenilecek şeylerin çokluğunu, boyutlarının genişliğini, sınırlarının da erişilemez, olmasını göz önüne alarak, bir kimsenin dînen Öğrenmesinin zorunlu (farz) olduğu İlimlerin nelere şamil olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. [500]

Öğrenilmesi Farz-ı ayn ve Farz-ı kifâye Olan İlimler

İlim öğrenilmesi konusunda tahkikli görüş şudur: Öğrenmenin farz-ı kifaye olarak kabul edildiği ilimler ile farz-ı ayn olarak görüldüğü ilimler vardır. Öğrenilmesi farz-ı ayn olan ilimler, bir insanın hem dünyası hem âhireti için gerekli olan ilimlerdir.
İnsanın bugün dünyalık işlerini yürütebilmesi için asgarî bir bilgi seviyesine sahip olması zarurîdir ki bu; en azından kendi milletinin dilini iyi bir şekilde okuyup yazması demektir. Yani "cehaletin yok edilmesi" diye tabir olunan bu durumun gerçekleştirilmesi dînî olarak vacip; söz konusu kimse üzerine de bunu yapmak farz-ı ayndir. Bundan geri durmak günahtır ve kişinin âhirette cezalanmasına, dünyada İse ta'zir cezasına çarptırılmasına sebep olur.
Konuya bir diğer açıdan bakılırsa, karşımıza şu vakıa çıkar: Asrımızda cahilliğin alabildiğine yaygın olduğu İslâm ümmetinin, ilim ve medeniyet yarışında diğer milletlerle boy ölçüşmesi mümkün değildir. Zira ümmetin fertlerinin cahilliği, bu kafileden geri kalmamıza, güçlü ve teknolojik olarak ileri düzeydeki toplumlar önünde hezimete uğramamıza yol açmaktadır. Hiç şüphesiz bu durum, cahilliğin ortadan kaldırılmasının kadın-erkek her müslümana farz-ı ayn olduğu düşüncesini güçlendiren bir başka olgudur.
Resûlüllah, hicretin ikinci senesinden itibaren, toplumunda cahilliğin tamamen ortadan kaldırılması mücadelesini başlatmış ilk kimsedir. Oldukça yetersiz imkanlara rağmen O (s.a.), Bedir Gazvesinde esir alman Kureyşli müşriklerden okuma-yazmayı iyi bilenlerin varlığını fırsat bilerek bunu en güzel şekilde değerlendirmiş ve onlardan her birine esirlikten kurtuluş fidyesi olarak, müslüman çocuklardan onar kişiye okuma yazma öğretmeleri fırsatını tanımıştır. Böyle yapmakla sanki Resûlüllah, okuma-yazması iyi olan bu müşrik esirlerden her birine, müslüman çocukların okuyup-yazacakları ve hesap-kitap işlerini öğrenebilecekleri, onar kişiden oluşan küçük sınıflar açmaları görevini vermiş oluyordu. Hz. Peygamber de bir hadislerinde zaten cehaleti, okuma-yazma ve hesap-kitap bilmemek olarak tefsir etmiştir. Şöyle buyurmuştur:
"Biz okuma-yazma ve hesap-kitap bilmeyen ümmî bir .,, ,. »[501] milletiz.
Dünya hayatında müslüman için gerekli olan bilgi ve ihtiyaçlar, bir toplumdan diğerine ve bir çağdan diğer çağa farklılık arzeder. Mesela içerisinde bulunduğumuz şu asırda, herkes için mecburi olan ilköğretim okullarında, insanların hayatında artık vazgeçilmez hale gelen bilgisayar kullanmayı öğrencilere öğretmek gereklidir.
Kişinin dîni hususunda öğrenmesi zarurî olan şey İse, inanç esaslarının yanında İbadetlerini doğru bîr tarzda yapabilecek düzeyde dîni bilgiye sahip olması, ahlâkî prensiplerini

düzene sokacak şekilde ve gerek şahsi gerekse günlük genel hayatındaki işlerinde Allah Tealâ'nın belirlemiş olduğu emir ve yasaklara uyup helâl ve haram sınırlarını zorlamamasıdır.
Mesela ticaretle uğraşan bir müslümanın, alış-veriş, kâr-zarar, selem akdi (para peşin mal veresiye), zekât ve para gibi ticarî hayatla ilgili bütün temel hüküm ve kuralları bilmesi üzerine vaciptir. Hz. Ömer bu duruma şu sözüyle dikkat çekmiştir: "Ticaret kural ve hükümlerini iyice bilmeyen pazarımıza girmesin." Bu sözüyle O (r.a.), alış-veriş ve ticaret kapsamına giren bütün muamelelerin nasıl yapılacağı gibi konuları kapsayan ve "Ticaret Fıkhı" diye tsimlendirebileceğimiz bilgileri kastetmektedir.
Eğer bir müslüman doktor İse, ondan beklenen, dîni olarak nelerin kendisine caiz nelerin caiz olmadığı gibi» "tıp fıkhı/doktorlukla ilgili bilinmesi gereken İslâmî hükümler" diyebileceğimiz bütün hükümleri bilmesi üzerine vaciptir.
Özetlersek, her müslümanın -güç ve takati ölçüsünde- inanç esaslarını, ibadetle ilgili hükümleri ve kendisine neyin helâl neyin haram olduğunu (helâller-haramlar) bilmesi gerekmektedir.
Öğrenilmesi farz-ı kifaye olarak görülen ilimleri ise şöyle açıklamak mümkündür: Dîni ve dünyası hususunda bir bütün olarak ihtiyaç duyduğu, kendisini ayakta tutup gelişme kaydetmesini sağlayacak ve başka milletlere ihtiyaç duymaktan kurtaracak sayıda, her alanda gerekli en üst seviye uzman ve mütehassısların yetişmesinin sağlanması. Bunun temini ümmet üzerine farz-ı kifayedir.
Bunun mânası, dîni ilimlerde ümmetin âlimlerinin "ictihad" edecek seviyeye ulaşması, dünyaya ait pozitif İlimlerde İse bilim adamı ve bilginlerinin yeni keşif ve icat yapabilecek noktaya ulaşmasıdır. [502]

b. Körü körüne Taklitten Uzak Durulması Gerekir

"Bilginin anlaşılması" olgusunun gereklerinden biri de, İster dede ve ataları isterse büyükleri ve üstatları olsun, kendi aklıyla değil de onların aklıyla düşünecek şekilde başkalarını taklit etmemektir. Kur'an, atalarını ve önde gelenlerini körü körüne taklit edenleri şu âyetleriyle kınamaktadır:
"Babalarımız bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız derlerdi. [503]
"Onlara (müşriklere): 'Allah'ın indirdiğine uyun,' denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımız üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler?[504]
Kur'an'ın ifadesiyle, kıyamet günü şöyle diyenlerin hali de bunun gibidir: "Ey Rabbimizl Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar,' derler. 'Rabbimizl Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov."[505]
Kur'an'ın birden fazla sûresinde beyan edilen bu hakikati, Sünnet de tekit etmiştir. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyuru 1 muştur:
"Şöyle diyen şahsiyetsiz kimseler gibi olmayın: 'Eğer insanlar iyilikte bulunursa biz de iyilik eder; insanlar zulmederlerse biz de zulmederiz!' Bilakis, insanlar iyilikte bulunursa iyilik etmeye, zulmederlerse de zulmetmemeye kendinizi alıştırın.[506]
Bu hadiste zikri geçen "el-immea=şahsiyetsiz/kişiliksiz" kelimesi, her sese kulak kabartıp onun peşine düşen, kendine özgü bir fikre sahip olmayan, şahsiyeti yerleşmemiş ve sürekli başkalarına kuyruk olmuş kimse demektir. Peşinden gittiği kimseler, kendi fikirlerine ve aklına taban tabana zıt, kalbinin hoşnut olmadığı kimseler bile olsa, onlar böyle davranırlar. Tıpkı şair Şevki'nİn bu tip kimselerden birinin diliyle tasvir ettiği şu sözlerde olduğu gibi..
"Hüseyn'i kalben sevsem de, dilim onun aleyhinde konuşuyor
Fitne her tarafı sarıp kurtuluş ümidi kalmadığında şahsiyetsiz olsan ne!" [507]

c. Bilgi Sahibi Olunmayan Konularda Susmasını Bilmek

Bilgi fıkhı ve bilginin idrakinin gereklerinden biri de, kişinin bilmediği şey karşısında acele etmemesi, bilgiçlik taslamaması, kendisini ilgilendirmeyen ve malumat sahibi olmadığı konularda ulu orta konuşmamasıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Hakkında bilgin bulunmayan şeylerin ardına düşme.-Çünkü kulak, göz ve gönül bunların hepsi ondan sorumludur.'[508]
Yine bu vasfa sahip kimse, kendisine bilmediği konuda bir mesele sorulduğunda, "bilmiyorum" demekten utanmaz. Kur'an'ın beyanına göre melekler, bilgi sahibi olmadıkları bir konuda kendilerine sorulduğunda şöyle cevap vermişlerdir:
"Ya Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur."[509]
"Cibrîl/Cebrâil hadisi" diye meşhur hadiste, Resûlüllah'a kıyamet hakkında sorulmuş ve "Bunu, sorandan daha iyi bilen kimdir!" diye cevap vermiştir.
Allah Teâlâ da bir âyetinde Hz. Peygamber'e şöyle hitap etmiştir:
"İnsanlar sana kıyametin zamanını soruyorlar. De ki: 'Onun bilgisi, Allah kalındadır. Ne bilirsin, belki de zamanı yakındır."[510]
Diğer taraftan Allah Teâla, ruh konusunda kendisine bir şey sorulduğunda, bunu Allah'a havale etmesini Resûlüllah'a tenbihlemiştir:
"Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: 'Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.[511]
Hz. Peygamber'e de pek çok kereler muhtelif konularda sorular sorulmuş ancak O (s.a.), vahiy emini Cebrail'e sorup cevap alıncaya kadar suskun kalmış; bazan da, aşağıdaki hadisinde olduğu gibi, birtakım konuları bilmediğini ifade etmiştir:[512]
"Tubba' lanetli mi değil mi? bilmiyorum; Zülkarneyn peygamber miydi yoksa değil miydi? bilmiyorum ve had cezalarının sahipleri için birer keffaret sayılıp sayılmayacağını (sahiplerinin bu suçlarının Allah katında affettirip ettirmeyeceğini) bilmiyorum"[513]

d. Her Konuda Uzmanlara Başvurmak

Yukarıda sözünü ettiğimiz hususların taçlandırılması için gerek dîni ilimlerde gerekse dünyevî bilimleri ilgilendiren her konuda, ehil olanlara, o konuda âlim, uzman ve ihtisas sahibi kimselere başvurmanın ' gereği bulunmaktadır. Aşağıda zikredeceğimiz âyetler, tam da bu konuyu dile getirmektedir:
"Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz."[514]
"Halbuki onu, Resul 'e ve aralarında yetki sahibi kimselere gö'türselerdi, onların arasından işin iç yüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi"[515]
"(Bu gerçeği) Sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç kimse haber veremez"[516]
Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin rivayet ettiği bir hadise göre, sahabeden birinin başına bir taş isabet etmiş ve başı yarılmıştı. Sonra bu haldeyken ihtilam olmuş ve arkadaşlarına, "Teyemmüm yapabilmem için bir ruhsat var mıdır?" diye sormuştu. Arkadaşları, "Senin durumuna bir ruhsat görmüyoruz; çünkü su kullanmaya muktedirsin!" diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine adam yıkanmış ve su yarasını azdırdığı için de ölmüştü. Bu durum Resûlüllah'a haber verildiğinde şöyle buyurdu:
"Allah da kendilerini öldüresiceler, adamı öldürdüler! Bilmiyorlarsa sormaları gerekmez miydi? Zira dudağın şifası, sormaktır. O kimse için sadece teyemmüm yapması veya yarasının üzerini bir sargıyla sarması yeterliydi; daha sonra bu sargı üzerini mesh eder ve sair bedenini yıkayabilir[517]
İmam Hattâbî'nin bildirdiğine göre, bu hadiste şu ilmî hakikat vardır: Hz. Peygamber, hadiste söz konusu edilen adama, bilgisiz ve fıkhî anlayıştan mahrum olarak fetva verenleri kınamış, onlara bedduada bulunmak suretiyle cezaya çarptırılacaklarını bildirerek onları, adamın Ölümüne sebep olma günahına ortak oldukları için, "katiller" olarak değerlendirmiştir. [518]

e. Başkalarının Görüşüne Fırsat Verip Onlarla Diyalog Kurma

Yine bilgi fıkhı veya medeniyet fıkhı denen olgunun gereklerinden biri de, siyasî, fikrî ve hatta dîni olarak taban tabana zıt 1 biri de olsa, başkalarının görüşlerine imkan vermek, onlarla diyalog kurmak, dahası bu diyaloga bizzat çağırmaktır.
Bunun sırrı, ihtilafın sünnetullah gereği olmasında gizlidir. Zira Allah kâinattaki varlıkları, "renkleri çeşit çeşit" [519] âyetinde buyurduğu üzere, farklı farklı yaratmıştır. Eğer Allah dilemiş olsaydı, insanları tek bir şekil ve tarzda yaratırdı. Ancak Allah, insanı akıl ve irade sahibi olarak yaratmıştır. Bunun bir gereği de, insanların inanç, fikir ve eğilimleri konusunda farklılık arzetmeleridir.
Tabiatları gereği insanlar arasında ihtilaf olması zaruri olunca, onlardan her birinin güzel bir tarzda diğerini dinleyip onunla diyalog kurması, birbirleri üzerindeki haklarından olur. Kur'an bunu, şu şekilde ifade eder:
"Onlarla en güzel surette mücadele et, tartış." Burada dikkat çeken husus, âyetin, İslâm'a davet ve başkaları ile diyalog kurma metotlarını ortaya koyması ve bunu adeta zihinlerimize nakşetmesidir ki, âyetin tamamında Allah (c.c.) şöyle buyurur:
"(Resulüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et, tartış!"[520]
Dikkat edilirse bu âyette, verilecek öğüdün sadece "güzel" olması ile yetinilirken, insanlarla mücadele edip tartışmanın ise, "en güzel şekilde" olması istenmiştir. Çünkü öğüt verme işi, muvafık olana ve muhalefet etmeyenedir. Buna karşılık tartışma ve mücadele, muhalif kimseye karşı olmaktadır. Bu durumda muvafık olan kimseye karşı sadece "güzel" bir üslûp kullanmak yeterli İken, muhalif olana karşı hoşgörü ve yumuşaklıkla muamele ve üstelik aklını ve kalbini kazanmak için bu muamelede en güzel yolu seçmenin gerekliliği konusunda mübalağa söz konusudur. Bu itibarla, diyalog konusunda şayet biri "güzel ve sevimli" diye nitelenebilecek, diğeri ise "bundan daha

güzel ve sevimli" olarak değerlendirilebilecek iki metot bulunsa, burada "en güzel ve daha sevimli" olan metodu takip etmekle emrolunuyoruz demektir,
Kur'ân-ı Kerîm, değişik asır ve toplumlarda, muhaliflerle olan diyalog ve konuşmalarla ilgili pek çok Örnek zikretmiştir. Şimdi bunlardan bazılarını arzetmekle konumuza devam edelim:
Bunlardan biri, Nuh'un (a.s.) kavmiyle olan diyalogudur. Bu diyalog, Kur'an'ın değişik sûrelerinde geçmekte ise de, özellikle Hûd Sûresi'nde şu ifadelerle yer almaktadır:
"Dediler kî: 'Ey Nuh! Bizimle mücadele ettin ve bize karşı mücadelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit eniğini (azabı) bize getir!' (Nuh)dedi ki: 'Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz, Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda vermez. (Çünkü) O, sizin Rabbinizdir. Ve nihayet Ona döndürüleceksiniz"[521]
En'âm Sûresi'nin 75-83. âyetleri arasında anlatılan Hz. İbrahim'in kavmiyle olan diyalogu ile Meryem Sûresi'nin 41-48. âyetleri arasında hikaye edilen, Hz. İbrahim'in babasıyla olan diyalogu da, Kur'an'daki muhaliflerle olan diyalog örneklerindendir.
Kur'an'da değişik sûrelerde yer almakla birlikte, özellikle Hûd Sûresi'nde hikaye edilen, Hz. Şuayb'ın, kavmi olan Medyenlilerle olan diyalogu da bunun örneklerindendir ki, Allah Teâlâ bu diyalogu şöyle zikretmektedir:
"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). De ki: 'Ey kavm im! A Hah 'a kulluk edin! Sizin için ondan başka ilah yoktur...[522]
Yİne Hz. Musa'nın Fir'avn ile olan diyalog ve konuşmaları da -Özellikle Şuarâ Sûresi 16-31. âyetler arasındaki anlatımıyla-, Kur'an'daki diyalogun güzel örneklerinden biridir.
Kur'an'daki diyalogun en dikkat çekici Örneklerinden bir diğeri de, Hz. Âdem'in yaratılıp yeryüzüne halife kılınması hakkında.
Allah Teâla ile melekler arasında geçen diyalogtur. Yani Allah'ın bu konuyu meleklere arzetmesi, meleklerin bu çift tabiatlı mahlukun halifeliği konusunda muarız görüntüsünde ortaya çıkmaları, Allah'ın onları reddetmesi ve nihayet meleklerin hatalı olduklarının ilmî/müdellel bir şekilde açığa çıkması ki, bütün bunlar, Bakara Sûresi'nin 30-33. âyetlerinde anlatılmıştır.
Ancak Kur'ân-ı Kerîm'in zikrettiği en anlamlı ve dikkat çekici diyalog, A*râf, Hicr ve Sâd sûrelerinde anlatıldığı üzere, âlemlerin Rabbi -celle celalühû- ile lanetli İblîs arasında geçen konuşmadır. Biz burada sadece Sâd Sûresinde geçen konuşmayı zikretmekle yetineceğiz ki orada Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:
"Rabbin meleklere demişti ki: Ben muhakkak çamurdan bir adam yaratacağım..,"[523]
Kur'an'ı tetkik edenlerin farkedeceği en güzel anlatım özelliklerinden biri de, Hz. Peygamber'in müşriklerle konuşma ve diyaloglarında Allah'ın Ona (s.a.) yaptığı rabbanî ve hikmetli tevcihlerdir. Bu tevcihlerinde Allah Teâla Peygamberinden, müşriklerle münakaşa ve tartışmalarında onların delillerini çürütücü, ikna edici ve sağlam ifadelerle konuşmasını, kulağa son derece hoş gelen sözlerle hitap etmesini, muhatabıyla (hasmıyla) konuşurken edepli olmanın en güzel örneğini vermesini, kendisiyle münakaşa eden muhatabına fırsat verip onu özgür bırakmasını ve nihayet ona son derece yumuşak davranıp sevgi beslemesini tavsiye etmektedir. Yani burada ben hususen Sebe' Sûresi'nde zikredilen hususlardan bahsediyorum. Buna göre Allah Teâla, Resulü'ne hitaben şöyle buyurmuştur:
"(Resulüm!) De ki: Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir? De ki: Allah! O halde biz veya sız, ikimizden biri, ya dosdoğru yol üzerinde veya açık bir sapıklık içindedir.'[524]
Bu âyetteki üslûp yakından incelendiğinde, diyalog açısından son derece özenli bir üslûbun varlığı görülür. Bir kere hiç- bir surette onları dalâletle damgalamadığı gibi. olayı da çarpıcı bir anlatımla ortaya koymuştur. Her şeyden önce, sadece kendisinin (Allah Teâla'nın beyanıyla Hz. Peygamber) hidâyet, onların ise apaçık sapkınlık üzere olduğundan son derece emindir. Bununla beraber, bu üslûbun gerektirdiği edep içerisinde onlara hitap etmektedir. Şöyle Duyurulmaktadır:
"De ki: bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorulacak değiliz.'[525]
Dikkat edilirse burada, bir tartışmada mukabelede bulunmanın gereği olarak "Sizin işlediklerinizden biz sorumlu değiliz" ifadesi kullanılabilecekken, böyle yapmamış ve diyalog/münakaşa adabı gereği, "suç işleme" ifadesini Resûlüllah (s.a.), hem müşriklere hem de, "Bizim işlediğimizden siz sorumlu değilsiniz" diyerek kendisine nisbet etmiştir. Şüphesiz bu, muhaliflere ve münakaşada muhataba gösterilebilecek edep ve hoşgörünün en zirve noktasını temsil eder.
Peygamberlerle kavimleri, Allah ile mahlukatından gerek isyan gerekse itaat edenlerden bazıları arasında geçen bütün bu diyalog örnekleri Kur'an'da bize sunuluyorsa, aynı tarz ve muhatabın görüşüne daha geniş oranda yer vermek suretiyle onlarla diyalog kuran örneklerin Hz. Peygamber'in sünnetinde de bulunmasında şaşılacak bir durum olmasa gerektir.
Allah Tealâ, diğer bütün peygamberleri zikrettikten sonra Resûl-i Ekrem'e hitaben şöyle buyurmuştur:
"İşte o peygamberler Allah 'in hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy.[526]
Bundan dolayıdır ki Hz. Peygamber'in şahsiyet ve hayatında, diğer bütün peygamberlerin güzel ahlâkı mündemiçtir. Tıpkı Onun (s.a.) şahsında Kur'an ahlâkının gerçek mânada tecellî ettiği gibi. Bu durumu Hz. Peygamber'in en yakınında olan ve Onun özel hayatını en iyi bilen müminlerin annesi Âişe (r.a.) şu sözlerle ifade etmiştir:[527]
"Allah 'in Peygamberi 'nin ahlâkı, Kur 'an 'dan ibaretti? [528]

f. Muhaliflerin Görüşüne Saygı

"Medeniyet Fıkhı"nın ilkelerinden biri de, muhaliflerin görüşlerine saygı gösterip onlara insaf ve adaletle muamele etmedir.
Başkalarının görüşlerine İnsaf ve adaletle yaklaşmanın buradaki anlamı, bir düşünce ve çalışmanın ürünü olduğu, konuyla doğrudan veya dolaylı göz önüne alınması gereken bir bakış açısını sahip olduğu sürece, görünüşte ona hak verip kendisini ifade etmesine ve savunmasına fırsat tanımaktır. Yoksa, sırf bize veya çoğumuza veyahut da alışılagelmiş/geleneksel olan şeylere muhalif davranıyor, onların yok edilmesi için çalışıp yeni bir yapı inşa etmeye gayret gösteriyor diye bir görüşün kökünün kazınmasına hükmetmemektir.
İslâmiyetin gelişinden sonra, kendimizi onun inanç esasları ve değerler sistemiyle kayıtlı hissedip hayatımızı bü yönde belirlediğimiz doğrudur. Ancak -bununla birlikte-, bu değerler ve inanç esasları doğrultusunda kalmak kaydıyla, gerek temel olarak hakkında nas (âyet-hadis) bulunmayan konularda -ki bu alan, "af mıntıkası" olarak adlandırılır- gerekse hakkında küllî kaideler, genel ilkeler veya ya sübût ve mânaya delâleti ya da her ikisi birden zannî naslarin bulunduğu farklı uygulamalarda bulunabilmemiz konusunda bizlere hareket serbestisi sağlayan çok geniş bir alanın bırakıldığını da bilmeliyiz. İşte bütün: bu alanlarda çeşitli çalışmalar ortaya konabilmekte, anlayış ve- yorumlar farklılık arzedebilmekte ve nihayet içinde bulunulan şartların değişimiyle birlikte, duruş ve konumlar değişebilmektedir.
İşte tam dâ bu noktada, hiç bir kimsenin kendi görüşünün yanılmazlığını, mezhep ve meşrebinin mükemmelliğini iddia etmeye hakkı olmadığı ortaya çıkar. Allah'ın her an koruması altında olan ve "masûm=hatadan korunmuş" sıfatına haiz Hz. Peygamber'den başka bütün herkesin hem alınıp tatbik edilecek hem de reddedilecek davranış ve sözleri olabilir. Bütün müctehitler, hata yapmaya da, isabetli görüş büdirmeye de müsaittirler. Bu müctehitlerin söz konusu yöVtlerini açıklamak üzere, kendileri hakkında söylediklerinin en temel ölçütü, İmam Şafiî'den rivayet edilen, "Benîm görüşüm, hatalı olma ihtimali olan- bir doğrudur; benim dışımdakilerin görüşü ise, hatalıdır ancak doğru olma ihtimali vardır" sözüdür.
İslâm'ın buradaki emsalsiz özelliği, içtihat tezkiyesi (içtihat hususundaki arınmışlık duygusu), hakikati elde etme konusunda tanıdığı genişlik ve görüşünde hata eden. müctehidin bile sevap alacağının açıkça bildirilmiş olmasıdır. Bu ise, konuyla ilgili aşağıdaki meşhur hadisin vurguladığı husustan başkası değildir:
"Hakim/müctehit içtihat eder ve isabetli hüküm ortaya koyarsa kendisine iki ecir/sevap vardır; yok eğer içtihat edip gayret gösterir de hata ederse bir ecir kazanır.[529]
Hadisin bazı sarihleri, hatalı görüş bildiren müctehidin ecir almasını uzak ihtimal olarak görüp şöyle demişlerdir: "Hadisten maksat, bu durumda müctehidin, ecir alacağım değil mazur olacağını vurgulamaktır." Bu yorumun, hadisi anlamada açık bir zorlama olduğu açıktır. Zira durumu bu merkezde olan müctehidin sevap alacağı hadiste net olarak zikredilmiştir. Kaldı ki isabet edipte iki ecir kazanacak müctehidin mukabili olarak zikredilmiş olması da, bunu gösterir. Buradaki sevabın bizzat hatanın kendisine verilmediği, bilakis çalışıp gayret göstermesi ve elinden geleni yapmasına verildiği de unutulmamalıdır.
Eğer Allah'ın adaleti yapılan en küçük bîr ameli bile zayi etmiyorsa, zerre miktarda düşünce ve tefekkürü de zayi etmeyip ona ecir vermesinde hayret edilecek bir durum yoktur.
Başkalarının görüşüne insaf ile yaklaşmanın ölçülerinden biri de, birinin görüşünün doğru çıkması durumunda, hiç bir utanç ve sıkıntı duymaksızın onun görüşünden istifade yoluna gitmektir. Çünkü hak olan, kendisine uyulmaya en layık olandır ve ilimde kibrin yeri yoktur. Sahabenin've bu ümmetin en önde gelen âlimlerinin vasfı budur. Ancak onların bu konudaki rehberi, hiç bir sıkıntı duymaksızın görüşünden vazgeçip ashabının görüşünü benimseyen Resûl-i Ekrem'dir.
İmam Müslim'in Sahîh'lnde rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, kalpten inanıp samimi olarak "lâ ilahe illellah" diyen karşılaştığı herkesi cennetle müjdelemesi için' Ebû Hüreyre'yı göndermiş ve doğru söylediğinin teminatı olarak da kendisine ayakkabılarını vermişti. Hz. Ömer bu hal üzere Ebû Hüreyre ile karşılaşmış ve Ebû Hüreyre'nin bu durumunu tasvip etmemişti. Hatta eliyle ona vurmuş, Ebû Hüreyre de yere düşmüştü. Daha sonra Ebû Hüreyre Hz. Ömer'in bu yaptığını Hz. Peygamber'e şikâyet etmişti. Bu esnada Hz. Ömer de oraya gelmiş ve,
"Ey Allah'ın Resulü! Annem babam sana feda olsun! Siz, kalbi yüzde yüz İnanmış olarak 'Allah'tan başka hiç bir ilah yoktur' diye şehâdet getiren kime rastlarsa onu cennetle müjdelesin diye Ebû Hüreyre'yi ayakkabılarınızla gönderdiniz mi? diye sormuştu. Hz. Peygamber, Evet deyince Ömer (r.a.),
'Aman yapmayın! Zira korkarım insanlar buna güvenip kalırlar. Bu sebeple bırakın şunları amel etsinler' dedi. Bu cevap üzerine Resulüllah da, 'öyleyse bırak şunları' demiştir."
Böylece Hz. Peygamber, Ömer'in (r.a.), insanların bunu tam olarak adamayabilecekleri ve dolayısıyla bu söze güvenip ameli terkedebilecekleri yönündeki görüşünü hoş karşılamış ve Hz. Ebû Hüreyre'ye önceden söylediği şeyi ilga etmiştir. Bu sebeple Resûlüllah burada Hz. Ömer'in görüşüne (istişare ve meşveretine) uyarak, "Öyleyse bırak şunları" buyurmuştur.
Böyle yapmakla Resûl-i Ekrem, muhalif görüşe kıymet verip takdir etmeyi, faydalı olduğu ortaya çıktığında o görüşten istifade etmeyi bir sünnet olarak bizlere bırakmıştır.
İbn Abdilberr'in Câmf'mde, "ilimde insaf sahibi olma" ile ilgili çok güzel bir bölüm vardır ve üstad o kısımda, bizim de burada iktibas etmemizde büyük fayda mülahaza ettiğimiz, oldukça önemli hususlara değinmiştir. Zira buraya alıntı yapacağımız bu satırlar, medeniyetimizin bilgi temeli üzerine oturan değerlerini göstermesi bakımından son derece çarpıcı öğütler vermektedir.

Buna göre Ebû Ömer -İbn Abdilberr- şöyle demiştir: "İlmin adap ve faydalı olmasına vesile olan hususlardan biri de, insaflı olmaktır. Öyle ki, ilimde insaf sahibi (munsif) olmayan kimsenin, ne kendisi bir şey anlayabilir ne de başkalarına anlatabilir. Bu sebeple bazı âlimler, "Bir şey bilmediğimi bilmemden başka bir şey bilmiyorum" diyerek, ilim hususunda mütevazi ve insaflı olmanın gereğine işaret etmek istemişlerdir.
Mahmûd el-Varrâk İse şöyle demiştir: "İnsanların en mükemmeli noksanlarını bilen; şehvet ve hırsına gem vurabilendir."[530]
İbn Abdilberr, senedini de zikrederek, Abdullah b. Mus'ab'm, Ömer b. el-Hattâb'in şu sözünü naklettiğini söylemiştir: "Kadınların nıehirlerini kırk 'evkıye'nin üzerine çıkarmayın! Şayet Zü'1-isbe'nin, yani Yezîd b. el-Hüseyin el-Harisî'nin kızı dahi olsa kim kırk evkıyenin üzerinde mehir verirse fazlasını alır ve beytülmala aktarırım. Bunun üzerine kadınlar arasından uzun boylu bir kadın ayağa kalkıp Hz. Ömer'e, "Bundan sana ne!" deyince Ömer (r.a.), "Neden?" diye karşılık vermiş ardından da kadın şu cevabı vermiştir: "Çünkü Allah Teala,
'Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın'[531] buyurmaktadır." Bu cevap karşısında Ömer (r.a.) şöyle demiştir:
"İsabet eden bir kadın, hata eden bir adam!"
Yine İbn Abdilberr senediyle birlikte, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'nin şöyle dediğini bildirmiştir: "Bir adam gelip Ali'ye (r.a.) bir mesele sormuş ve o da buna cevap vermiş sonra da adam, 'öyle değil Ey müminlerin Emiri! Bilakis şöyle ve şöyledir' demişti. Bunun üzerine Ali (r.a.) adama şu karşılığı vermiştir: "Sen isabet ettin ben ise hata ettim; her ilim sahibinin de üzerinde ondan daha iyi bilen biri vardır!"
Süfyan b. Uyeyne'nin İbn Ebî Hüseyin'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: "İbn Abbas ve Zeyd, hac esnasında hayız görmesi sebebiyle haccı bırakıp giden kadın hakkında ihtilaf etmişler ve Zeyd şöyle demişti: 'Bu durumda kadın, en son farz tavafı (tavaf-ı ifada) yapmadan gidemez.' Bunun üzerine İbn Abbas Zeyd'e, 'İstersen bunu hanımların Ümmü Süleyman ve onun arkadaşçıklarına sor' demiştir. Zeyd de gidip onlara sormuş ve gülerek geri gelip İbn Abbas'a, 'Senin söylediğin doğruymuş' demiştir."
İbn Abdilber, senedi İmam Mâlik'e uzanan bir rivayette Mâlik'in şöyle dediğini bildirmiştir: "Ebû Ca'fer el-Mansûr haccettiği bir sırada beni çağırmıştı. Huzuruna vardığımda onunla konuşmuş, bana bazı sorular sormuş ben de cevap vermiştim. Daha sonra bana şöyle demişti: 'Ben, senin bu kitabını -Muvaua\ kastediyor- istinsah ettirip çoğaltmak, sonra da belli başlı müslüman beldelerine ondan birer nüsha gönderme kararı aldım. Böylelikle müslümanların, başka bir esere iltifat etmemesini, herkesin sadece bu kitabın içindekileri uygulamasını ve hadis ilmi İie ilgili olarak bu kitabın dışındaki eserlerin terkedilmesini emredeceğim. Çünkü ben, bu ilmin aslının, Medinelilerin rivayetlerine ve onların ortaya koyduğu ilim olduğunu gördüm.' Bunun üzerine İmam Mâlik kendisinin şöyle cevap verdiğini'bildirmiştir:
'Ey Müminlerin Emîri! Bunu sakın yapmayın! Zira bazı sözleri diğer insanlar önceden söylemişlerdir; yine onlar hadis işitmişler ve rivayetler nakletmişlerdir. Her topluluk, kendisine daha önceden bildirileni alarak onunla amel etmiş ve ResûlüllarTın ashabının ihtilaf ettiği noktalarda kendisine ulaşanı İtibara alarak onu uygulamıştır. İnsanları bu inandıklarından çevirmek oldukça zordur. İnsanları önceden bildikleri ve alışageldikleri üzere bırakın; her beldenin kendilerine uygun gördüğü uygulamaların öylece devam etmesine karışmayın!' Bu cevap karşısında Ebû Cafer, 'Hayatıma yemin olsun ki, eğer Mâlik uygun görseydi bunun mutlaka yapılmasını emredecektim' demiştir."
Bu rivayeti eserinde nakleden İbn Abdilberr, "Bu, anlayan kimse için ilimde insaf sahibi olmanın zirve noktasıdır" demektedir.
Hüseyin b. Ebî Saîd'in, el-Muarreb ani'l-muğrib adlı eserinde, Abdullah b. Saîd b. Muhammed el-Haddâr'dan onun da babasından naklettiğine göre babası, Sahnûn'u şöyle derken işittiğini bildirmiştir: "Abdurrahman b. el-Kâsım İmam Mâlik'e, 'Alış-verişle İlgili konuları (büyü') Mısırlılardan daha iyi bilen birini bilmiyorum' demiş ve Mâlik de ona, 'Neye dayanarak bunu söylüyorsun?' deyince Abdurrahman, 'Seninle' cevabını vermiştir. Bu cevabı duyan Mâlik, 'İyi ama ben alış-veriş konularını bilmiyorum; nasıl olur da benim sayemde bunu öğrenirler?' karşılığını vermiştir."
Şa'bî'nin şöyle dediği nakledilir: "İlim konusunda benzerimi görmedim; ancak benden daha bilgili birini bulmak İsteseydim muhakkak bulurdum." Başka biri de, "Bazı şeyleri bildik bazılarının da cahili olduk; cahili olduğumuz şeylerle bildiklerimizi boşa çıkaramayız" demiştir.
Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'a bir mesele sorulduğunu ve şöyle cevap verdiğini bildirmiştir: "Bu meselede bana bir bilgi ulaşmadı, bir şey bilmiyorum.' Bunun üzerine ona, 'O konuda kendi ictihad ve reyinle cevap ver denilince, 'Reyim ona yetişmez, kafi gelmez' demiştir."
Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Ubeydullah b. el-Hüseyn el-Kadî [532] ile bir hadisi müzakere ettim -ki o, söz konusu vakitte kadılık yapıyordu- ve bana bu hadiste muhalefet etti. Daha sonra ben, etrafında bir dizi insan olduğu halde onun huzuruna girdim ve bana şöyle dedi: . 'O zamanki müzakeremizde sen haklıymışsın; küçük düşeceğimi bildiğim halde sözümü geri alıyorum.[533]
Halîl b. Ahmed ise şöyle demiştir: "Günlerim dört gruptan oluşur: Bir gün, benden daha bilgili biriyle buluşur ve ondan istifade eder bazı şeyler öğrenirim ki bu gün benim için faydalanma ve ilmî ganimet günüdür. Bir gün benim kendisinden daha bilgili olduğum biriyle buluşurum ki, bu gün benim için sevap kazanma günüdür. Bir gün de ilmî seviyesi benimle aynı olan biriyle buluşur ve onunla bazı hususları müzakere ederim ki, bu gün benim için müzakere ve ders günüdür. Diğer bir gün ise, kendisini benden daha üstün gören fakat benden daha az bilgili biriyle buluşur, ancak onunla konuşmam ve bu günü istirahat günü olarak ayırırım! [534]

Hayatın Anlaşılması/Hayat Fıkhı

Medeniyetin anlaşılmasının göstergelerinden biri de, "hayat fıkhı", yani "hayatın değerini bilmek"tir. Burada "bilmek" sözü ile kastımız, sonuçta sahibini yakîn mertebesine ulaştıran derinlemesine ve kapsamlı bir bilgidir (el-ma'rifetü'r-râsiha).
Bazı insanlar dînin, bu dünya hayatına önem vermediğini sanırlar. Çünkü onlara göre din, Allah Teâla'nm, "Âhiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı]"[535] âyetinde buyurduğu veçhile, gerçek hayat olarak âhireti itibara almaktadırlar. Yine onlar, bu anlayışlarına Kur'an'nın, takva sahibi ve iyilerden olan müminlerin sıfatları arasında zikrettiği, "(Onlar), âh ire t gününe de kesinkes inanırlar"[536] âyetini de gerekçe gösterirler. Hz. Peygamber de bir hadisinde, âhirete oranla dünyanın yerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: "Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasından başka nedir ki! O kimse denize daldırdığı parmağının ona geri ne getirdiğine bir baksın. "[537]
Bütün bunlar doğru olmakla birlikte, asla ve asla dünya hayatının ihmal edilip ona önem verilmemesi anlamında anlaşılmamalıdır. Çünkü İslâm, bu hayatı şükrünün eda edilmesi gereken bir nimet, gözetilmesi gereken bir emanet, başkalarına ulaştırılması gereken bir mesaj ve de değerlendirilmesi gereken bir fırsat olarak görmektedir.
İslâm, dünyayı kötüleyip uğursuz sayan ve onu bütün kötülüklerin kaynağı olarak değerlendirip bir an Önce yok edilmesi gereken bir şey olarak gören, Ebü'l-Alâ'nın dediği gibi, dünyadaki hayatımızı da mübtela olduğumuz bir musibet olarak telakki edip, babalarımız ve analarımızın bize karşı birer suçu olarak değerlendiren, diğer bütün din ve felsefelerin bu anlayışlarını asla onaylamaz ve onlarla asla uyuşmaz. Ebü'I-Alâ şöyle demiştir:
"Bu (dünya hayatı), bana karşı babamın bir suçudur,
Halbuki ben, kimseye kötülükte bulunmadım."
Bu anlayış asla doğru değildir. Zira dünya hayatı bir nimettir ve bundan dolayı Allah Teâla onda bizim için pek çok nimet halketmiştir. O (c.c), şöyle buyurmaktadır:
"Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıktanarırdı[538]
Bu itibarla Resûlüllah (s.a.), sevinci gösterip paylaşmayı, nimetin şükrünü yerine getirmeyi, çoluk-çocuk, eş-dost ve akrabalara bir genişlik ve ferahlık olsun diye, yeni doğan çocuk için "akika" olarak bilinen bir kurban kesmeyi meşru kılmıştır.
Yine -Kur'an ve Sünnetiyle birlikte- İslâm, Câhiliye Arapları'nm, açlık korkusuyla, çocuklarının canlarına kıymalarına şiddetle karşı çıkmıştır. Allah Teâla, bu konuda şöyle buyurmuştur:
"Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur."[539]
"Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda"[540] İnsan hayatı -doğumundan itibaren- saygındır ve onun dünyaya gelmesine sebep olan babasının bile ona şiddet uygulaması caiz değildir. Kaldı ki onu -esas itibariyle- var eden babası değil, Allah Teâla'dır. Hz. Peygamber, ilgili rivayetlerden anlaşıldığına göre, insan hayatını doğumdan önce de saygın ve muhterem addetmiştir. Öyle ki, Resûlüllah (s.a.), zina sebebiyle hamile kalan ve kendisine had cezası uygulanmak suretiyle bu suçtan kurtulup temize çıkmak isteyen bir kadının bu isteğini, karnında bulunan ve anne-babasının işlediği bu zina suçunda hiç bir günahı olmayan canlı yavruyu korumak için reddetmiş ve ona cevap vermemiştir.[541]
Yine Kur'an, bir kişinin hayatına kastetmeyi, bütün insanlığın hayatına kastetmek gibi görmüş; birinin hayatını kurtarmayı da bütün beşeriyetin hayatının kurtulması gibi değerlendirmiştir. Şöyle buy urul maktadır:
"Kim, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur."[542]
İnsanın canına kıyması caiz değildir. Çünkü bu hayat insana Allah'ın bir hibesi, koruması için insana verdiği bir emanetidir. Bu can, kişinin kendi mülkü olmayıp onu hibe edene ait olduğundan, insanın kendi canına kastetmesi de haram kılınmıştır. Buradan hareketle intihar, İslâm'da çok büyük bir günahtır. Allah Teâlâ şöyle. buyurur: "Kendinizi öldürmeyin; şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir"[543]
İnsanın kendisini öldürmesinin (intihar) çok büyük suç olduğunu ve bundan şiddetle kaçınılmasını tenbihleyen sahih hadisler de bulunmaktadır. Cündeb b. Abdullah'tan 'merfu olarak nakledilen bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Sizden önceki ümmetlerden birinde, yaralı bir adam vardı ve o, bu yaranın verdiği elem ve ızdıraba tahammülsüzlük göstermiş ve sonunda bıçakla elini kesmişti. Fakat elinin kanı bir türlü kesilmemiş ve neticede ölmüştü. Bunun üzerine Allah Teâlâ, 'Kulum aceleci davranarak kendi canına kıydı ve ben de ona cenneti haram kıldım buyurdu.[544]
Görüldüğü üzere, bu kimse büyük bir sabırsızlıkla acı ve ızdıraba sabır göstermemiş ve elinin damarlarını kesmek suretiyle intihar ederek Ölümüne sebep olmuştur. Böylece

Allah Teâla da ona cenneti haram kılmıştır!
Sabit b. ed-Dahhâk'm merfû olarak rivayet ettiği bir hadiste, "Kim dünyada kendisini bir şeyle öldürürse, kıyamet günü o şeyle azap görecektir " buyurulmuştur.[545]
Ebû Hüreyre'nin merfû olarak rivayet ettiği hadis de, şöyle buyurulmuştur:
"Her kim bir dağdan (yüksek bir yerden) kendisini aşağıya atıp öldürürse, bu intihar eden kimse cehennem ateşinde ebedi ve daimi bir surette kendisim yüksekten aşağıya bırakır (yani bu şekilde azap olunur). Her kim de zehir içmek suretiyle canına kıyarsa zehiri elinde içer bir halde ebedi olarak cehennem ateşinde azap olunacaktır. Yine her kim kendisini (bıçak gibi) bir demir parçasıyla öldürürse, o da bıçağı elinde karnına vurarak ebedî ve daimi bir surette cehennemde azap olunacaktır" [546] Bütün bunlardan Allah'a sığınırız.
Bu hayatın fanı olduğu doğrudur. Ancak bu faniliğiyle dünya, bakî olan âhiret hayatının tarlasıdır. Buna göre mümin, âhirette hasat etmek üzere bu dünya hayatında eker; orada mükafatını elde etmek İçin burada iyi amellerde bulunur. Zira dikenden asla üzüm toplanmaz. Muhakkak surette her kişi orada burada kazandığının karşılığını bulacak, burada yaptıklarıyla ebedî olarak karşılaşacaktır. "Bu yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk"[547] âyeti bu gerçeğin ifadesidir.
Bu hayatın oldukça kısa olduğu doğrudur; ancak -o oranda da-yeterli olduğunu unutmamak gerekir. Zira insan İçin bu hayat, ebedî saadeti/mutluluğu gerçekleştirmenin vesilesidir.' İnsan, bu dünyaya iki kere gelmez; kendisine İki ömür de verilmemiştir. Öyleyse insanın kendisine verilen bu eşsiz fırsatı zayi edip boşa geçirmesi hakikaten büyük ahmaklık olsa gerektir. Bilakis akıl ve hikmet, İnsanın yarınlarındakİ ebedî hayatını İnşası ve'geleceğinden emin olabilmesi için, bu dünyadaki her anın kıymetini bilmesini ve onu en iyi şekilde değerlendirmesini gerekli kılmaktadır.
İşte tam da burada, Kur'an'ın üzerinde durduğu ve Sünnetin de tekit ettiği, vakit konusunun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"İbret almak veya şükretmek dileyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren de O'dur."[548]
Allah Tealâ üstümüzden, altımızdan ve etrafımızdan bizim istifademize sunduğu nimetlerini söz konusu ederken de şöyle buyurmuştur:
"Geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi.[549]
Vaktin iyi değerlendirilmesini teşvik eden ve her müslümana, Allah'ın huzurunda bu vaktinden sorumlu olduğunu hatırlatan pek çok hadis bulunmaktadır ki, bunlardan bazıları şunlardır:
"İki şey hususunda insanların çoğu aldanmaktadır: Sıhhat ve boş vakit:'[550]
"Allah, altmış yaşına kadar ömür verdiği kimseden artık mazeret kabul etmez:'[551]
"Beş şey gelip çatmadan önce beş şeyin kıymetini bilin: İhtiyarlığından önce gençliğin, hastalığından önce sıhhatin, fakirliğinden önce zenginliğin, meşguliyetinden önce hoş vaktin ve Ölümünden önce hayatın[552]
"Dört şey hususunda hesaba çekilmeden hiç bir kulun (yani kıyamet günü mahşer meydanında) ayağı hareket edemez: Ömrünü nerede tükettiğinden, gençliğini nerede geçirdiğinden, ilmiyle ne yaptığından, malını nereden kazanıp nereye sarf ettiğinden.[553]
Hz. Peygamber, hakkını verip iyi ve hayırlı işler yapmaya gayret eden kimsenin uzun ömürlü olmasını Allah'ın bir lütfü olarak görmüştür:
Ebû Bekre'den rivayete göre bir adam Resûlüllah'a gelip "Yâ Resûlelfah! İnsanların en hayırlısı hangisidir?" demiş ve Resûlüllah da, "Ömrü uzun olup ameli de güzel olandır" buyurmuştur.[554]
Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Kuzâa kabîlesinin bir mahallesi olan Beliy'den iki kimse Resûlüllah'a gelip müslüman olmuştu. Daha sonra onlardan biri şehit düşmüş, diğeri de bir sene daha yaşamıştı. Talha b. Ubeydullah -cennetle müjdelenenlerden biridir- şöyle demiştir: O iki kişiden bir sene daha yaşamış olanın, şehit olandan daha önce cennete girdiğini (rüyada) gördüm ve bu duruma hayretle karşıladım. Sabah olunca bunu Resûlüllah'a anlattığımda şöyle buyurdu:
"O kimse, şehit olandan sonra bir ramazan oruç tutup (bir sene içerisinde) altı bin rekat namaz kılmamış mıdır? Böylece her rekat namaz, (onun için) bir senelik namaza denktir."[555]
(Buna göre ay yılı, 354 gündür ve 354x17 rekat=6018 rekat namaz etmektedir)
Ayrıca Hz. Peygamber, uzun ömürlü olmayı ve ecelin gecikmesini, süa-İ rahim ve ana-babaya iyilik gibi, Allah katında oldukça değerli birtakım salih amellere karşılık olarak, bazı mümin kulları için, Allah'ın dünyada iken verdiği lütuflarından olduğunu bildirmiştir.
Sahîhayn'âe Enes'den (r.a.) merfû olarak rivayet edilen bir hadiste, "//er kimin rızkında genişlik ve bolluk verilmesi ve de ecelinde kendi lehine tehir yapılması hoşuna giderse, sıla-i rahim yapsın"[556] buyurulmuştur. Bu hadiste geçen "yünseü lehû f\ esrihî" ifadesi, hadisin metninde de görüldüğü üzere, "ecelinde kendi lehine tehir yapılması" anlamındadır.
Yine Enes'den rivayet edilen ancak Sahîhayn'm dışındaki hadis musennefâtında yer alan bir hadiste de şöyle buyurulmuştur:
"Her kimin ömrünün uzaması ve rızkının artması hoşuna giderse, ana-babasına iyilik edip sıla-i rahimde bulunsun."[557]
Bütün bunlar şunu gösterir: Ömürdeki uzama ister nitelik veya nicelik itibariyle olsun isterse şeklî veya muhteva yönüyle olsun, Cenab-ı Hak nezdinde hayat, oldukça değerlidir. Bu itibarla bir çok hadisinde Hz. Peygamber'in, ölümü arzulamayı, ölmek istemeyi yasaklamasında da hayret edilecek bir durum yoktur. Çünkü hayat, kendisinden bir an önce kurtulunması gereken boş ve değersiz bir varlık değildir. Ebû Hüreyre'den merfû olarak rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Sizden hiçbiriniz ölümü temenni etmesin. O kendisine gelmezden Önce, onun gelmesi için dua etmesin; .çünkü biriniz öldüğü vakit ameli kesilmektedir. Ayrıca mümine ömrü ancak hayır getirir, ziyade eder."[558]
Yine Enes'den nakledilen merfu bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Sizden biriniz kendisine isabet eden bir sıkıntıdan dolayı ölümü istemesin. Şayet ölümü mutlaka İstemesi gereken bir durum olursa, Allah'ım! Yaşamak benim için hayırlı ise beni yaşat, ölüm benim için hayırlı ise beni öldür desin.[559]
İslâm'ın en bariz özelliklerinden biri de, dünya hayatında güzel işler yapmaya, onu imar edip güzelleştirmeye, güzelliklerinden istifadeye çağırmasıdır. Hiç bir şekilde İslâm bunu, uhrevî hayatın güzel olması için gayret edip ona hazırlık yapmaya mani görmez. Bilakis bu iki dünyanın (dâreyn) saadeti için çalışılmasına ve bu iki güzelliğin her ikisinden de faydalanmaya davet eder. Cenab-ı Hak şöyle buyurur:
"Onlardan bir kısmı da: 'Ey Rabbimiz! Bize dünya da da iyilik ver, âhirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru'" derler.[560]
Enes'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resûlüllah'm en çok yaptığı dualardan biri de budur [561] ki, bu duayı aynı zamanda Onun (s.a.), hac esnasında Ka'be'nİn iki köşesini tavaf ederken de yaptığı bildirilmektedir.
Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Ey Ademoğulları! Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin; yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez. De ki: Allah 'in kulları için yarattığı süsü ve temiz rızkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz.[562]
Buna göre Allah'ın yeryüzündeki güzellikleri ve süslen 'Öncelikle ve birinci planda iman edenler içindir. Ancak iman etmeyenlerde onlarla birlikte burçların güzelliklerinden faydalanırlar. Çünkü Allah Teâlâ dünya hayatının güzelliklerini, müminlerin yardımı ve rabbani hedeflerini gerçekleştirebilmesi için vesile olarak yaratmıştır. Yine Cenab-ı Hakkın hikmeti, hayatın akışı ve insan gruplarının bir intizama kavuşup ayrışması için, dünyayı iman etmeyenlerin de paylaşmasını gerektirmiştir. Ancak âhiret yurdunun güzellikleri, Allah'ın bu dünyada iman edenlere bir mükafatı olarak, sadece müminlere has bir mekan olacaktır. [563]

Amellerin En Faziletlisi

İslâm, dünya hayatında yapılan amellerin takdiri, Cenab-ı Hakk katındaki değeri ve sahibinin kazanacağı sevap hususunda oldukça önemli bir kaide ortaya koymuştur. Buna göre, dünyada yapılan amel ne kadar köklü, faydası ne kadar uzun süreli ve izleri ne kadar kalıcı olursa, bu amel, kıyamet günü mizanda sahibinin güzel amellerinin (hasenat) o kadar fazla, derecesinin de o kadar yüksek olmasına vesile olur.
Öyleyse Resûlüllah'ın, dünyada iken yapılan ve insanlar kabirlerinde iken onların Ömrünün uzamasına vesile olan, kısacık dünya hayatlarını uzun bir hayatla sürdürmelerine yol açan bazı (güzel) amellerden bahsetmesinde şaşılacak bir durum yoktur. O, şöyle buyurmaktadır:
"Her kim -hiç bir zulüm ve başkasının hakkına tecavüz etmeksizin- bir bina yapar veya yine -zulüm ve haksızlıkta bulunmaksızın- bir ağaç/bitki dikerse, Âlah Teâlâ'mın kulları istifade edip faydalandığı sürece, o kimse için bunda, devam edip giden bir ecir vardır."[564]
Şayet yapılan bu iş veya dikilen ağaçtan istifade kıyamet kopuncaya kadar devam ederse, verilecek sevap da aynı şekilde devam eder. Cabir b. Abdillah'ın bildirdiğine göre, Resûlüllah (s.a.) bir keresinde bahçesinde iken Ümmü Ma'bed'e gelerek ona, "Ey Ümmü Ma 'bed! Bu hurmayı kim dikti? Müslüman mı kafir mi?" diye sormuş Ümmü Ma'bed (r.a.) de, "Müslüman dikti" cevabını vermişti. Bunun üzerine Resûlüllah şöyle buyurmuştur:
"Mûslümanın diktiği ve insan, kuş veya diğer hayvanların istifade ettiği hiç bir meyve ağacı yoktur ki bu, o müslüman için kıyamete kadar sadaka olmasın."[565]
Başka bir hadiste ise, "Ağaç diken hiç bir kimse yoktur ki, Allah onun diktiği bu ağaçtan faydalamldığı oranda o kimse için sevap yazmamış olsun "[566] buyurulmuştur.
Sahîhayn'de yer alan bir hadiste de Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Ekin eken veya ağaç diken ve ektikleri ekin ve diktikleri ağaçtan kuşların, insanların veya hayvanların faydalandığı hiç bir müslüman yoktur ki, bu onun için sadaka olmasın.[567]
Ebû'd-Derdâ'dan rivayete göre, kendisi bir defasında Dımaşk'de (Şam) ağaç dikerken bir kimse, kendisine gelerek, "Resûlüllah'ın bir sahâbîsi olduğun halde böyle işler de mi yapıyorsun?" demişti. Bunun üzerine Ebü'd-Derda, "Böyle söylemede acele etme! Çünkü ben, Resulü!lah'ı şöyle derken işitmişimdir":
"Her kim bir ağaç diker de, diktiği bu ağaçtan âdemoğlu veya Allah 'in mahlûkâtından herhangi biri istifade etmese dahi, o kimse İçin yine de bunda sadaka vardır"[568]
Öyle anlaşılıyor ki bu adam, ağaç dikmenin dünyada kişinin zühd ve takvasına engel olduğunu düşünmekte ve onu, dünyada tûl-i emel sahibi olma gibi sahâbe-i kirama

yakışmayacak bir iş olarak algılamaktadır. Ne var ki Ebü'd-Derdâ, Resûlüllah'tan işittiği bir hadisle, İslâm'ın bu konudaki gerçek mesajım o adama öğretmiştir.
Resûl-i Ekrem şöyle buyurmaktadır:
"Yedi şey vardır ki, öldükten sonra kabirde dahi kulun bunlardaki ecir ve sevabı devam edip gider; Bir kimseye ilim öğreten, su kanalı açan, kuyu kazan, hurma ağacı diken, cami/mescid [569] yapan-yaptıran, miras olarak bir kimseye mushaf/Kur 'an bırakan ve kendisinden sonra affedilmesi için Âlîdh 'q dua ve niyazda bulunacak salih bir evlat bırakan.'"[570]

İçinde Bulunulan Ortamın Fıkhını (Fıkhu'1-vâkı') Bilmek

Hayatın anlaşılabilmesinin (hayaî fikhı) gereklerinden ve onu tamamlayan unsurlardan biri de, fıkhu'l-vâki'dır. Fıkhu'1-vakı', içinde bulunulan durumun idrakinde olunması, isabetli bir şekilde değerlendirilmesi, ister lehimize İster aleyhimize olsun, bulunduğumuz ortamın iyi kavranması demektir. Ancak hiç bir surette bu, pek çok kimsenin fikir ve düşüncelerini ortaya koyarken yaptıkları gibi, onu kendi arzularımız doğrultusunda anlamak değildir. Çünkü böyle yapmak, kendi kendimizi aldatmak ve başkalarını da sapıklığa götürmek anlamına gelir.
Bizim burada kastettiğimiz "vakı7gerçeklik"ten maksat, bu dünya hayatında bizi kuşatıp olumlu ya da olumsuz olarak bize tesiri dokunan, ister uluslararası ister bölgesel, mahallî veya şahsî olsun, bizim ve bizimle eşit şekilde bu vaki'i/gerçekliği paylaşan muhaliflerimizden her birimizin İçinde bulunduğu durum demektir.
Bu vâki'm bilinmesi, onunla İlişkilerimizin mahiyeti, onu anlamada kullandığımız yöntemlerimizin belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Zira böylece,, vâkı'ı ret mi yoksa kabul mir edeceğimiz; ona dost mu yoksa düşman mı olacağımız, ya da bir kısmını benimseyip diğer bir kısmının karşısında mı olacağımız, her şeyden önemlisi hangi esas ve kaynağa göre bütün bunları yapacağımız açıklığa kavuşacaktır.
Hz. Peygamber'in sîresi ve ashabın hayatında ilk olarak dikkatimizi çeken hususlardan biri, Resûlüllah'ın, Mekke'de işkence gören müminlere başka yere değil de, Habeşistan'a hicret etmelerine izin vermesidir. Çünkü Habeşistan o dönemde âdil bir hükümdar tarafından idare edilmekte ve bu sebeple oraya hicret edecek müslümanlarm onun ülkesinde zulüm görmeyeceği umulmaktadır. Bir yönüyle bu, Hz. Peygamber'in, Habeşistan'a hicret etmenin kolay olduğu konusunda daha önceden yeterli bilgiye sahip olduğu anlamına gelirken, aynı zamanda, orada hüküm sürmekte olan rejimin yapısı ve bu rejimin uygulayıcısı durumundaki hükümdarı da iyi tanıdığını gösterir. İşte bu bilgi ve İdrak sayesinde Hz. peygamber, son derece önemli olan ve hedeflediği gayeye ulaşan Habeşistan'a hicret emrini vermiştir.
Yine -Mekke'de az sayıda ve zayıf bir konumda iken dahi-müslümanların Arap Yanmadası'na uzak olan bölgelerdeki iki büyük güce sahip Pers/İran ve Roma/Bizans devletleri arasındaki nüfuz yarışına kayıtsız kalmaması da böyledir. Buna göre müslümanlar, hıristiyan olan Bizans'ın yenilmesine üzülmüş; buna karşılık müşrikler ise, mecûsî olan ve iyilik-aydmhk tanrısı ile kötülük-karanhk tanrısı olmak üzere iki tanrının varlığına inanan Perslerin (İranlılar) zafer kazanmalarına son derece sevinmişlerdi. Çünkü İranlılar, Mekke müşriklerine Ehl-i kitap olan Romalılardan (Bizans) daha yakındır. Aynı şekilde hıristiyan olan Romalılar, ilahî kaynaklı bir dîne sahip olmaları hasebiyle, müslümanlara daha yakındır. Böylece Mekke müşrikleri ile müslümanlar arasında, söz konusu bu iki devletten hangisinin galip geleceği, hangisinin ise kötü akibeti tadacağı konusunda tartışma çıkmıştı. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâla, Rum Sûresi'nin baş kısmında bu konudaki kesin hükmü koymakta ve şöyle buyurmaktadır:
"Elif. Lâm. Mim. Rumlar, (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir."[571]
Hz. Peygamber'in, devamlı surette fırsat kollayan etrafindaki düşmanların gücüne göre, kendi yanındaki vurucu kuvvetin ne kadar olduğunu tesbitte azamî gayret göstermesi de, bunlardandır. Öyle olduğu içindir ki Resûlüllah, -Medine'ye hicretin ardından- ashabına, "Benim için islâm'ı kabul edenlerin sayısını (nüfus sayımını) çıkarın"[572] diye emretmiş, onlar da bunu yerine getirmişler ve sonuçta bin beş yüz erkek nüfusa sahip oldukları anlaşılmıştır.
Dikkat edilirse Resûl-i Ekrem burada, o ana kadar insanların bilmediği bir şeyi yapmış ve ilk defa rakamların dilini kullanmıştır. Bu hadisin bazı varyantlarında "ehsû=hesap edin/sayısını çıkarın" ifadesinin, "üktübû=yazın" diye de kullanıldığı görülmektedir. Bu, Hz. Peygamberin burada esasen, kayıtlara geçirip tedvin etme amacı gütmüş olduğunu gösterir ki, insanlık tarihi açısından bunun son derece önemli olduğunda kuşku yoktur.
Hz. Peygamber'in stresini dikkatli olarak inceleyen her kimse, ilk bakışta benzermiş gibi görülen Resûlüllah'ın karşılaştığı bazı önemli durumlarda verdiği hüküm ve kararların, aslında farklılık arzettiğini görecektir. Zira üzerinde iyice düşünüldüğünde, Onun (s.a.) sîresindeki benzer her bir durumun diğerinden farklı bir yönünün bulunduğu ortaya çıkar. Tıpkı, çok kararlı bir tutum sergilediği Benî Kureyza yahudileri karşısındaki tavrında görüldüğü gibi. Yine Mekke'nin fethi günü Mekke müşrikleri karşısında gösterdiği tavır da böyledir. Ancak onlara yahudilerin aksine, oldukça hoşgörülü muamele etmişti. Hz. Peygamber bu iki hadisede, yahudilerin ahlâk ve karakterinin Araplannkinden farklılık arzetmesini, her ikisinin işlediği suçun aynı olmadığını ve her iki hadise arasındaki zaman farkı gibi durumları göz Önünde bulundurmuş ve ona göre tavır almıştır.
Bu sebeple muhakkik fakihler, şu prensibi ortaya koymuşlardır: "Fetva ve hüküm, zaman, mekan, içinde bulunulan durum ve örfün değişmesiyle değişikliğe tabi olabilir."
Yine bu fakihler şöyle demişlerdir: Verdiği hüküm ve fetvalarında muvaffak olan âlim ile kararlarında isabetli davranan fakih, vacip olanla vakı'ı birlikte değerlendirip kararını ona göre verendir. Buna göre o, sadece olması gerekenler gezegeninde gezmez, aynı zamanda içinde bulunduğu vakıanın da farkında olur.
Ne var ki vaki' bilinip idrak edilmesi aşamasında, "gevşeklik" ve "gözünde büyütme" gibi iki önemli handikaptan da sakınmak, oldukça önem arzeder. Öyle ki bazı kimseler, sürekli işleri olduğu ve göründüğünden daha büyük göstermeye aşinadırlar. Yani bu kimseler, çoğu kere pireyi deve yaparlar. Bunlar, meselelere sanki mikroskopla bakıyormuş gibi, küçük şeyleri kat kat büyütürler. Ya da uzaktaki cisimleri yakınlaştıran teleskopla olaylara bakar gibi,sanki bu mesele gözünün önünde oluyormuş gibi hayal ederler. Bu, kendilerine karşı böyle olabileceği gibi, düşmanları konusunda da böyledir. Bu gibi kimseleri çoğu zaman, sahip oldukları güç ve imkanlardan bahsederken işitirsin. Onları tasdik etmeye kalktığında İse, gurur ve kibirden neredeyse kahrolursun! Başka binleri ise, düşmanların imkanları ile zorba ve diktatörlerin güçlerinden bahsederler. Bunlara kapılman halinde ise Idürücü bir ümitsizliğe (ye's) kapılman mukadderdir!
Görüldüğü üzere bu her iki durumda da akibet, hayırlı değil helak edicidir. Gurur, düşmanın güç ve kuvveti karşısında kör ederken; ümitsizlik/ye's ise, bizzat kendi güç ve imkanını idrak edememe sonucuna götürür.[573]
Bu iki grup insanın mukabilinde diğer bazıları da vardır ki. büyük meseleleri Önemsemez ve onları oidukça küçük göstermeye çalışırlar. Bu İse, insanı vakıanın tesbit ve tayininden alıkoyar ve içinde bulunulan gerçek durumunu idrak edememeye götürür. Böylece karşılaşacağı porobiemleri çözme ve sıkıntılarından kurtulma yolları üzerinde kafa yormayip bu konuda gereken tedbirleri almak için ciddi hiç bir hazırlıkta bulunmaz. [574]

İslâm'ın Genel Amaç ve İlkelerinin (Mekâsıdu'ş-şerîa) İyi Bilinmesi

"Medeniyet fikhı" diye isimlendirdiğimiz olgunun üzerine oturduğu temellerden biri de, "mekâsıdu'ş-şerîa"yı iyice anlamaktır. "Taklîdî fıkıh", fıkhı hükümlerin detaylarıyla ilgili fer'î konuları muhtevi fıkıh olunca, "medeniyet fikhı" da. bu cüzî ve detaylara sahip hükümlerin genel mâna ve maksatlarını belirleyen ve ilk bakışta hemen anlaşılmayan hikmet ve esrarından bahseden fıkhı ifade eder. Öyle ki onunia biz, birtakım hükümler ile bazı külli/genel hedef ve prensipleri kastetmekteyiz. Zira Allah Teâlâ, bu prensip ve küllî hedefleri gözeterek hüküm ve farzlarını ortaya koyup helâl ve haramları ile had cezalarını belirlemiştir.
Kesinlikle bilinen bir husustur ki Allah Teâlâ, hiç bir şeyi boş yere ve batıl amaçlarla yaratmadığı gibi, yine hiç bir şeyi de tesadüfi olarak var etmemiştir. Akıllı kimselerin (ülü'l-elbâb), Allah Teâlâ'yı teşbih ve tahmid etmek için Kur'an'da zikri geçen şu âyette, bu gerçek güzel bir şekilde ifadesini bulmuştur:
"Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni teşbih ederiz."[575]
Allah Teâlâ'nm isimlerinden biri de, "e!-Hakîm"dir. Buna göre Onun (c.c.) yaratmış olduğu hiç bir mahluk ve yaptığı hiç bir İş, hikmetten halı değildir. Bunu biien bilir, bilmeyen de bilmez. Cenab-i Hak, yarattığı ve takdir ettiği şeylerde hikmet sahibidir, Hakîm'dİr. Emrettiği ve şeriat olarak ortaya koyduğu şeylerde de Hakîm'dİr. Hatta, yerine getirmekle itaat ve ibadette bulunduğumuz ibadetler hususunda bile, Allah Teâlâ'nm Hakîm sıfatının tecellisini görmekteyiz. Zira Kur'an, ibadetlerin bazı gerekçelerini ortaya koymuş ve onların bazı hedef ve maksatlara ulaşmak için yapıldığını bildirmiştir. Mesela namaz hakkında, "Muhakkak ki namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar"[576] buyurulmakta; zekât İle ilgili İse, "Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin [577] buyurulmaktadır. Yine oruç hakkında, "Umulur ki korunursunuz"[578] buyurulurken, hacla İlgili de, "Kendilerine ait birtakım yararları yakînen görmeleri ve Allah 'in ismini anmaları için...'[579] denilerek, yapılan bu İbadetlerdekİ hikmetler açıkça ortaya konmuştur.
İbadetlerin hikmetine dair Kur'an'da yer alan bu bilgileri, Sünnet de tekit etmiştir. Her kim, esas maksat ve asıl anlamını idrak etmeksizin, sadece şeklî olarak bu ibadetleri yaparsa, bazı hadislerde de açıklandığı üzere, onlardan elde edilecek faydayı elden kaçırmış, ecrinden de mahrum kalmış olur. Bu hadislerden bazılarını şöylçce sıralamak mümkündür:
"Her kim, kötü sözler söylemeyi, dedi-koduyu vb. fiilleri yapmayı sürdürürse, o kimsenin yemesini, içmesini bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur "[580]
"Nice, oruç tutan kimse vardır ki, açlık çekmekten başka orucundan elde edeceği bir şey yoktur; nice gece ibadeti yapanlar da vardır ki onların da, uykusuzluktan başka elde edecekleri bir sev yoktur.[581]
Allah'a ibadet olarak yapılan bu gibi ameller (şeâir) de bile, manevî ve ruha hitap eden bazı hedeflerin yanında ahlâkî ve içtimaî bir takım gayeler söz konusu olunca; aile, toplum ve devleti ilgilendiren hükümler ve diğer şer'î ahkâmla ilgili de, bu tür gaye, maksat ve mânaların olması tabiîdir.
Bu maksatlardan (mekâsıd) olarak, Kur'an ve Sünnet'in bilinen yorum ve isbat yöntemleriyle sarahaten ortaya koyduğu maksatları gösterebiliriz ki, cüzî hükümlerden hareketle bütüne ulaşma (istikra/tümevarım) yöntemi ile bilinen mekâsıd bu kabildendir.
Bazı hükümler için de, Özel/cüzî ve küllî/gene! maksatların olduğunu bilmek gerekir. Mesela adalet, umum bir gayedir. Ancak o, -Kur'an'm da belirttiği gibi- ilahî risâletlerin tamamının gayesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik.'[582]
Bir toplum için genel gaye, emniyet ve kendi kendine yeterli olmaktır. Her iki nimeti de Allah Teâla, Kureyş Kabîlesine vermiştir. Ne var ki Cenab-ı Hak onlara, yalnızca kendisine ibadet etmelerini emretmek suretiyle kendi hükmünü tesis etmiştir. Şöyle buyurur:
"Kendilerim açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbi'ne kulluk etsinler.'[583]
Allah'ın ganimet olarak verdiği malları taksim etme, genel bir amaçtır. Bu sebeple Kur'an, "Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz"[584] buyurarak başkalarının değil de Hz. Peygamberdin bu ganimet mallarım yetim miskin/fakir ve yolculardan güçsüz ve himayesiz olanlara dağıtmasını emretmiştir.
Fakihlerin de belli prensipler etrafında ortaya koydukları gibj İslâm Dininin gayelerinin en belirgin iki vasfı, evrensellik (şümul), çeşitlilik (tenevvu')tir.
İslâm'ın bu gayelerinin, aynı zamanda ruhî ve dînî amaçlar olduğu da bilinmelidir. Çünkü İslâm'ın gerçekleşmesini istediği maksat, gaye ve maslahatların en önde geleni, hiç şüphesiz inanç esasları (akâid) ve ibadetlerin bütününden oluşan dînin muhafazasıdır. Zira din, varlığın özü ve hayatın ruhu ve manasıdır.
Kur'an'ın büyük ibadetleri emrederken ortaya koyduğu gerekçelerinde olduğu gibi, şeriatın bu maksat ve gayeleri aynı zamanda ahlâkîdir. Bir hadiste, "Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim" [585] buyuru I ması, bunu gösterir. Bu itibarla ahlâkî Ölçüler, dînin ayrılamaz bir parçasını oluşturur.
Diğer taraftan İslâm'ın bu gayeleri, İnsanîdir. Çünkü İslâm, tıpkı insanın şerefli ve hür kalmasını temine çalıştığı gibi, insanın canı, malı, namusu ve aklı olmak üzere, Özel alanına ait bütün varlıkların korunmasına çalışır.
İslâm'ın bu gayeleri iktisadîdir. Zira İslâm mal ve mülkü, mümkün ve meşru her vesile ile korunması gereken maslahat olarak görür.
İslâm'ın gayeleri aynı zamanda geleceğe matuf yönler de barındırmaktadır. Çünkü İslâm, sadece şu an mevcut insanlığın korunmasıyla yetinmez. Bilakis neslin muhafazasını zarurî görmekle, geleceğin insanlarına da önem vermekte ve böylece gelecek nesilleri koruma hedefleri çerisine almaktadır. [586]

Sahabenin İslâm'ınGayelerini Gözetmedeki Titizliği

Sahabenin fikhî anlayışları ile çeşitli meselelere dair yorumlarını tetkik eden her bîr kimse, İslâm'ın maksat ve gayelerini anlamada onların, bu ümmetin en önde gelenleri olduğunu görür. Öyle ki, sahabenin fetvaları, çeşitli anlaşmazlıklara dair hükümleri ve eğitim-öğreîim faaliyetleri ile İlgili rivayetler incelendiğinde, onların, İslâm'ın maksat ve gayelerini gözetmedeki titizlikleri açıkça ortaya çıkmaktadır.
Hz. Ömer'in Irak arazisinin taksimi konusunda, "Ümmetin daha sonra gelecek nesillerini düşünmemiş olsaydım, tıpkı Resûlüllah'ın Hayber arazisini taksim ettiği gibi, ben de fethettiğim her beldenin arazisini o belde halkı arasında paylaştırırdım"[587] diyerek, söz konusu araziyi ümmetin sonraki fertlerine vakfetmesi, Hz. Ömer'in şahsında sahabenin İslâmî hükümlerin gaye ve hedefleri hususundaki titizliklerine iyi bir misal teşkil eder. Resûl-i Ekrem'in uygulaması aksine olsa da, insanlardaki değişimi ve acil çözüm bekleyen yeni meselelerin ortaya çıkması üzerine, Halîfe Hz. Osman'ın, kaybolmuş develerin bulunup sahiplenilmesine müsade etmesi de böyledir. Hz. Osman'ın, cuma günü İnsanları cuma namazı konusunda uyarmak İçin mescidin dışında başka bir ezan ihdas etmesi de bunun gibidir. Çünkü o dönemde Medine (nüfus ve alan bakımından) genişlemiş ve mescidin dışında da ezan okumak ihtiyaç haline gelmişti. Yine Hz. Ali'nin sanatkarlara tazmin sorumluluğunu getirmesi de bu şekilde olup ileride biz bunu ayrıca ele alacağız.
Hz. Peygamber'in, "Muhakkak her şeyin belirleyicisi, kabzedicisi ve vericisi Allah'tır (c.c.)"[588] buyurarak, kendi döneminde uygulamaktan imtina ettiği bilindiği halde, tâbiîn'in, ihtiyaç anında ticaret mallarına fiyat konması (narh) uygulamasını caiz görmeleri de bu cümledendir. Bu görüş, aynı zamanda fakihlerden pek çoğunun benimsediği görüştür. el-Hisbe adlı risalesinde İbn Teymiyye, et-Turuku 'l-hükmiyye 'sinde de İbn Kayyim el-Cevziyye, bu görüşü tercih etmişlerdir. Diğer taraftan bu görüş, bütün mezheplerin muhakkıklannın da tercihidir. Zira onlar, şu önemli ve açık kaideyi şiar edinmişlerdir: "Fetvalar, zaman-mekan, durum ve örfte meydana gelen değişiklerle birlikte değişir."
Bütün mezheplerin muhakkıklannın bu görüşü benimsemesi, âlimlerin, muayyen bir zaman, belli bir sosyal çevre göz önüne alınarak verilmiş fetva ve söylenmiş sözlere takılıp kalmamalarını temin, yani bunlara takılıp kalmak suretiyle fikrî ve ilmî donukluğa sebep olmamalarını sağlamak içindir. Çünkü böyle yapılırsa, İslâm'ın, zaman-zemin ve İnsanlardaki değişiklikleri gözeten maksat ve hedefleri (mekâsid) gerçekleşmemiş olur.
Bu kaidenin FCur'an, Sünnet ve sahâbîlerin İrşad ve uygulamalarından müteşekkil delillerini, Avâmilü 's-siati ve 'l-mürûne fi'ş-şerîati'l-îslâmiyye adlı risalemizde etraflıca ele almış bulunuyoruz. Muhakkik âlim İbn Kayyim, i'lâmu'l-muvakknn adlı eserinin mukaddimesinde "Fetvalardaki değişiklikler" başlığı altında, bu konuda oldukça faydalı bir bölüme yer vermiştir. Sözü edilen bölümde bildirildiğine göre, şeriatın üzerine bina olunduğu temel ve esası, hükümler ile kulların dünya ve âhiretteki maslahatlarının teminidir. Adalet, rahmet, maslahat ve hikmet de özü ve bütünü İtibariyle budur. Adaletten sapıp zulme, rahmetten ayrılıp merhametsizliğe, maslahatı bir kenara İtip mefsedete ve hikmeti göz önüne almayıp laubaliliğe kaçmaya dönüşen her mesele, tevil yoluna gidilse de, şeriatın esaslarından ayrılmış demektir.[589]
Günümüzde İslâm dünyası ve dolayısıyla müslümanların karşısına çıkan ve oryantalistlerin, sömürgecilerin ve laiklik bayraktarlarına malzeme temin eden en büyük musibetlerden biri, sahih İslâm düşüncesini ve dînin esaslarına uygun İslâmî uygulama ve anlayışları karalamaya çalışarak bu konuda kafa karışıklığına sebebiyet vermektir. Buna sebebiyet verenler, lafzîlik, harfîlik ve şekilciliğin esiri olmuş kimseler olup, onların, mekâsıd fikhından en küçük bir nasibi bile yoktur. Bunlar, benim eskiden beri "ez-zâhiriyyetü'l-cüdüd=yeni zahirîler veya neo zahirîler" diye isimlendirdiğim kimselerdir. Ne var ki onlarda geçmiş zahirî âlimlerin ilimî vukufİyetleri bile bulunmamaktadır. Onlar sadece, büyük zahirî âlim İbn Hazm'ın bazı meselelerde sergilediği donukluk, tutuculuk ve sivri dilliliğini benimsemişlerdir.
Bunlar, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim'in bazı eserlerini okumuşlar ancak -maalesef- onları bile hakkıyla anlayamamış, onların söylediklerinin gerçek mânalarına nüfuz edemeyip bu iki âlimin gerçek metodunu takip edememişlerdir. Ayrıca onların, bu iki âlim dışında onların izinden giden diğer ulemâyı da anladıkları söylenemez. Onların yaptıkları aslında, sadece muasır bazı kimselerin görüşlerinin bütününü taklitten ibarettir.
Çağımızda, yegane kıymet ölçüsü, alış-verişin temeli ve servetin kaynağı olduğu halde, kâğıt paraya zekât düşmediğini ve kâğıt parayla yapılan işlerde faiz olamayacağını söyleyen insanların varlığma şahit olmaktayız. Yine bizzat konu hakkında sahih bir hadis bulunmadığı iddiasıyla, ticâret mallarına zekât gerekmediğini söyleyenler bulunmaktadır. Ne var ki bu iddia sahipleri, "umûmâtu'l-Kitâb ve's-Sünne" diye ifadelendirilen, Kur'an ve Sünnet'in genel hükümlerini, şeriatın gayesini, çoğunluk âlimlerin İcma olarak gördüğü sahabenin bu yöndeki sözlerini ya unutmakta ya da unutur gözükmektedirler.[590]
Günümüzde fıtır sadakasının parasal değerini vermenin geçersizliğini ortaya koymak için azami gayret sarfeden kimselerin varlığını görmekteyiz. Halbuki fıtır sadakasının parasal değerini vermek, Ömer b. Abdülazîz, Ebû Hanîfe ve ashabı ile selef âlimlerinden bir grubun görüşüdür [591] ve Kahire gibi metropol şehirlerde artık başka türlü uygulamada bulunmak mümkün değildir.
Pek çoğunun ihlasından şüphe etmediğimiz bu kimseler, söylediklerinde samimi olsalar bile "mekâsıd fikhı"ndan nasiplenememişlerdir. Zira ihlas, ümmetin dîni anlayışlarının yenilenmesi (tecdîd), İslâm toplumunun yeniden ihyası ve dirilişi İçin tek başına yeterli değildir.
İmam Ahmed'in de belirttiği gibi, pek çok senetle nakledilen, "Sîzden biriniz onların namazları karşısında kendi kıldığı namazını, kıyamı karşısında kendi kıyamını ve namazdaki kıraati karşısında da kendi kıraatini hakir görür" sahih hadisinde İşarette bulunulan Haricîler de, oldukça ihlaslı ve samimî kimselerdi. Ne var ki onları felakete götüren husus, akıl ve fikhı anlayışlarındaki sığlık ve sathîlik olmuştur. "Onlar Kur 'an okur, ancak okudukları hu Kur 'an, boğazlarından öte geçmez" nebevi beyanının açıkladığı gibi Haricîler, Kur'an'ı İyice anlamaya çalışmamış, maksat ve mânaları üzerine iyice düşünmemiş ve Kur'an'ın sırlarını idrak edememişlerdir. Şu halde onların, "Müslümanları öldürür ve putperes ve müşrikleri ise bırakırlar"[592] diye vasfedilmesİne şaşmamalıdır. [593]

Maslahatın Gözetilmesi:

İslâm'ın gayelerinden (mekâsıdu'ş-şerîa) biri de, imkanlar ölçüsünde maslahat gereği amel edip maslahatların çoğalması için gayret göstermek, mefsedeti (kötülükleri) ortadan kaldırıp asgariye indirmeye çabalamaktır. Aynı şekilde güzel ve faydalı işleri mubah görmek, kötü ve zararlı olanları haram saymak, Allah'ın kullarına zorluk çıkarmayıp işlerini kolaylaştırmak ve onlann sıkıntı ve zorluklarını gidermek de, İslâm'ın gâyelerindendir. Allah Teâla şöyle buyurur:
"O (Allah) din hususunda üzerinize hiç bîr zorluk yüklemedi. [594]
"Allah, sizin için kolaylık ister zorluk istemez." Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: "Zarar görmek de zarar vermek de yoktur."[595]
İnsanların en fakihi olan sahâbîler, şeriatın gayelerini [596]gözetmede oldukça titizlik göstermişlerdir. Bu sebeple onlar, pek çok işlerinde maslahat prensibini uygulamış, hüküm ve görüşlerini maslahata dayandırmaya gayret etmişlerdir. Halîfe Hz. Ebû Bekir'i. dağınık olarak yazılmış olan Kur'an âyetlerini bir mushafta toplamaya yönelten, bu maslahat düşüncesidir. Hz. Ebû Bekir, Hz. peygamberin yapmadığı bu iş konusunda önceleri tereddût etse de, daha sonra Hz. Ömer'in nasihati ile bunun İslâm'ın hayır ve maslahatı gereği olduğuna inanmış ve Kur'an âyetlerini mushaf haline getirme konusunda kesin kararın vermiştir. Resûlüllah böyle yapmadığı haide, vefat etmeden önce Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'i halife tayin etmesinin sebeplerinden biri de bu nasihattir.
Yine maslahat prensibinden hareketle Hz. Ömer, vergi (harâc) koymuş, divan teşkilatını kurmuş, şehirler tesis etmiş, hapishaneler yaptırmış, suyla karıştırılarak satılan sütün dökülmesi ve valilikleri sırasında mal edinmiş valilerin bütün mal varlıklarının yarısının beytüimâle devredilmesi gibi çeşitli suçlara uygun gördüğü ta'zîr cezalan vermiştir. "'Evveliyyâtu Ömer=Hz. Ömer'in İlkleri" dîye bilinen daha pek çok uygulama böyledir.
Diğer taraftan Hz. Osman'ın, müslümanların Allah'ın Kitab'ı konusundaki birliğini temin için Kur'an'ı tek mushaf haline getirip çeşitli İslâm merkezlerine birer nüsha gönderip onlann dışındakileri yaktırması, maslahat gözetilerek yapılmış oldukça önemli bir uygulamadır. Yine Hz. Osman'ı, mirastan pay vermemek için, Ölümcül hastalığı sırasında kocası tarafından boşanan hanımın kocasının mirasından pay alması yönünde hükmetmeye yönelten sebep de, maslahat düşüncesidir.
Hz. Ali'nin, Ebû'l-Esved ed-Düeli'ye nahiv ilminin temellerini ortaya koymasını emretmesi, "İnsanların işlerini ancak bu düzene sokar"[597] diyerek, (terzi, boyacı gibi)

zenaatkarlarda bulunan başkalarına ait malların zarar görmesi durumunda, şayet zararın kendilerinden kaynaklanmadığını ispatlayamazlarsa, onlara zararı tazmin etme (karşılama) sorumluluğunu getirmesi de, aynı şekilde maslahata binaen alınmış tedbirlerdir.
Muâz b. Cebel, "Bana buğday ve arpa yerine 'hamîs' ve 'lebîs' (mahallî kumaş çeşitleri) getirin; zira bu, sizin için daha kolay, Medine fakirleri için de daha faydalıdır"[598] diyerek, hububat ve meyvelerin zekâtında onların bizzat tahıl ve meyvenin kendisi yerine Yemenî elbise/kumaş almasının sebebi de, bu maslahat düşüncesidir. Bu görüş, Hanefîferin görüşüdür. Buhârî Sahîh'mde bu görüşü benimsemiş; İbn Teymiyye de maslahat gerektirdiğinde bu görüşü tercih etmiştir.
Muâviye'nin (r.a.), bir "sâ"'[599] hurma karşılığı olarak iki "müd [600]=sâ'ın yarısı" buğday alması da bunun gibidir. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) hariç, o dönemde hayatta bulunan sahâbîlerin tümü bunu onaylamıştır.[601]
Hulefa-yi Râşidîn döneminden sonraki devlet başkanlarını "posta teşkilatı" kurmaya, dîvân teşkilatını Araplardan oluşturmaya, para basımı gibi hiç bir âlimin itiraz etmediği ve devletin de yapması gereken işleri yapmaya sevkeden sebep de yine maslahat prensibidir.
İnsana hürmetten dolayı aklını yitirmiş de olsa akıl baliğ olan kimsenin görev yapmasının engellenmemesi gerektiği görüşünü benimseyen Hanefî Mezhebi imamı Ebû Hanîfe'yi, bunaklık alametleri gösteren müftünün, bilgisiz ve ehliyetsiz doktorun, iflas etmiş müteahhit vb. kimselerin görevden menedilmesi gerektiği doğrultusunda görüş beyan etmeye sevkeden sebep, yine İslâm'ın gayelerine göre hüküm verme prensibidir. O, bu gibi kimselerin menedilmesi gerektiği şeklindeki görüşünü şüphesiz, insanların pek çoğunun zarara uğramasını engellemek amacıyla beyan etmiştir.[602]
Malikîler ile diğer mezheplere mensup âlimlerden pek çoğunu, "vatan savunmasında beytülmâl yeterli olmadığı zaman, gücü yeten kimselere vergi konulması meşrudur" diye fetva vermeye yönelten sebep de, yine aynıdır. Bu konuda Gazzalî el-Mustasfâ 'sında, Şâtıbî de el-î'tisâm'mda bilgi vermektedirler.[603]
Kâfirler bir müslümanı esir alıp kalkan olarak kullandığında, şayet o kafirlerle savaş mutlaka gerekli İse, bu durumda fakihlerin çoğunluğu müsfümanm öldürülmesine cevaz vermiştir. Buradaki hareket noktası da, yine maslahat prensibidir.[604]
Hanefî, Şâfî ve Mâlikîlerden bir grup fakih ile Hanbelîlerden bazıları, ölen kimse şer'an şerefli addedilmesine rağmen, annenin vefatı durumunda yaşadığına ve sağ olarak çıkacağına kesin olarak İnanılan ceninin, annenin karnı yarılarak çıkarılması yönünde cevaz vermeye götüren de, maslahat düşüncesidir. Bu meselede bazı fakihler, annenin karnından bu cenini çıkarmanın vacip olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü onlara göre bu durumda ölünün bir uzvunun telef edilmesi karşılığında diri olanın hayata döndürülmesi söz konusudur. Şâfî fakihlerinden el-Mühezzeb sahibi bunu, açlık ve kıtlık zamanında ölü etinden bir parça yemeye mecbur kalan kimsenin durumuna benzetir.[605] Çünkü birbiriyle çakıştığında yaşayanın hakkı, ölünün hakkından önce gelir. Söz konusu meselede de, ceninin hayatının kurtarılmasındaki maslahat, karnı'yarılmak suretiyle annesinin cesedine hürmet göstermemek şeklinde ortaya çıkan mefsedetin (kötülük) üzerindedir. [606] Şu halde böyle bir durumda en az zararlı olan yapılmak suretiyle maslahatın en az olduğu şey gözden çıkarılmış olur. [607]

İslâm'ın Ahlâkî Güzelliklerinin Bilinmesi:

Gerçekleştirilmesi hedeflenen "medeniyet fikhı" içerisinde mütâlâa edilen bir fıkıh türü daha vardır. Bu fıkıh, İmam Râğıb el-İsfahânî'nin eşsiz ve orijinal eseri ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-Şerîa'&& isimlendirdiği gibi, şeriatın erdemli yönleriyle ilgili fıkıhtır.[608]
Râğıb'ın bu kitabı, tamamen medeniyet fikhına dair bilgiler ihtiva etmektedir. Müellif, fakihlerin önemsediği şeriat hükümleri ile hikmet sahiplerinin (hukemâ) önemli gördüğü şeriatın ahlâk ve faziletle ilgili yönleri arasındaki farkı bu eserinde güzelce açıklamıştır. Buna göre "el-mekârim" ifadesi, şeriatın değerler ve ahlakî ölçülerini kapsamaktadır.
Eserinin mukaddimesinde Râğıb, şunları söyler: "Genel anlamda ahlâk ve erdem, Allah Teâlâ'nın, hikmetlilik, cömertlik, ilim sahibi olma, ağırbaşlılık (hı!m), affedicilik (afliv), adaletlilik (adi) ve merhametlilik sıfatlarının çoğundan uzak değildir. Ancak Cenâb-ı Hakkın bu sıfatlara muttasıl"olması, beşerin onlarla muttasıf olmasından daha Üstün ve şerefli bir mertebedir.
Yine Râğıb'ın bildirdiğine göre insan, "şerefli varlık" olma sıfatını kazanınca, Allah'ın (c.c.) yeryüzündeki halifesi olmava da layık olmaktadır. "Ben yeryüzünde bîr halîfe yaratacağım [609]ve "Sizi yeryüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar "[610] âyetlerindeki mâna İle, "Sizi yeryüzünün halîfeleri kılan, size verdiği (nimetler) hususunda .sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan Odur [611] âyeti, bu anlama gelmektedir.
Râğıb'a göre, Allah Teâlâ'nın halifeliği, Ona ibâdetten daha Üstün bir mertebedir. Tıpkı ibadetlerin en şereflisi olan namazın, bedeni temizlemeden sahih olmayacağı gibi, bu mertebeye ise ancak nefis tezkiyesi ite ulaşılabilir.[612]
Ne var ki ben, Râğıb'ın Allah'ın halifesi olmanın Ona kulluk mertebesinden daha üstün olduğu görüşüne katılmıyorum. Çünkü Allah'a halife olmakla Ona kulluk etmek aynı mertebedir. Zira Allah Teâlâ'nın Davud'a (a.s.) olan, "£y Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet [613] hitabında olduğu üzere, mümin, Allah'ın yeryüzündeki halîfesi ve aynı zamanda Onun kuludur. Aynı zamanda Allah, Hz. Peygamber'e de şöyle hitab eder: "(Resulüm!) Kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla. O. hep Allah'a yönelirdi"[614] Bu itibarla Dâvûd (a.s.), Allah'ın yeryüzündeki halifesi ve kuludur. Şu halde (Râğıb'ın söylediği gibi) bu ikisi arasında bir çelişki yoktur.
Allah Teâlâ Süleyman (a.s.) hakkında da şöyle buyurmaktadır: "Biz Dûvûd'a Süleyman'ı verdik. Süleyman ne güzel bir kuldu! Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi?[615]' Allah Teâla, Hz. Süleyman'a dünyada kendisinden sonra hiç kimseye vermediği bir saltanat ve mülk verdiği halde, onu bir kul diye tarif eder. Yine bütün yaratılmışların efendisi, peygamberlerinin en seçkini olan Resûl-i Ekrem'i (s.a.) Kur'an'da Allah Teâla, çok ibadet eden biri olarak tavsif ederek şöyle buyurmaktadır:
"Hamdolsun Allah'a ki, O, kuluna (Muhammed'e) kitabı indirdi."[616]
"Bir gece kulunu götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir."[617]
"Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. [618] Öte yandan ben, Râğıb'ın, ahlâk ve erdemin tamamının faziletli iş ve nafile amel olduğu görüşüne de katılmıyorum. Zira genelleme durumunda bu görüş kabul edilemez. Çünkü haramlardan sakınmak, gereği kadar cömert olmak, ana-babaya iyilik etmek gibi, yapılması farz olan ameller olabileceği gibi, şüpheli ve mekruh olan işlerden sakınmak, gereğinden fazla cömert olmak, başkasını kendi nefsine tercih etmek (îsâr) gibi, nafile olarak ve erdemli yaşamanın gereği yapılan ameller olabilir. [619]

İnsan, Ne İle Fazîletlenir?

Râğıb el-İsfahânî'nin, "güzel ahlâk ve faziletler fikhı" veya "medeniyet fikhı" hakkındaki önemli ifadelerden biri de, insanın diğer canlılar karşısındaki şerefli konumu ve insanı üstün kılan değerler konusunda yazdıklarıdır. -Allah kendisinden razı olsun- o şöyle demektedir:
"İnsan, -insan olmasıyla- varlıkların en şereflisi olsa da, bu, onun insan olmasını gerektiren hususlara riâyet etmesi şartıyla böyledir. İnsanı insan yapan hususlar ise, Hakkın bilgisi ve kesin bilgilerle donanılmasıdır. İnsan, bunların ne kadar farkında olursa, o oranda şerefli hale gelir. Bu sebeple şöyle denilmiştir: 'İnsanlar, yaptıkları güzel işlerin çocuklarıdır.' Yani onlar, bildiklerini güzel ameller olarak hayatlarına tatbik ettiklerinde gerçek kimliklerini kazanır ve onlarla anılırlar. Çünkü (Arapça'da), bir şey bilip onu güzel bir şekilde hayatına tatbik eden kişinin bu yaptığı, "ahsene fulân" diye ifade edilmektedir."
"İnsan, beslenme ve üreme bakımından bitkiler gibidir. Duyu organlarına sahip olma ve hareket etme yönüyle de hayvanlara benzer. Bir iskelete ve şekle sahip olması bakımından da duvardaki resimden farksızdır. Ancak, konuşması ve konuşmanın gereklerini yerine getirmekle insanın fazileti ortaya çıkar. Bu itibarla şöyle denilmiştir: 'Konuşmuyorsa insan, gözden düşmüş bir hayvan veya temsilî bir resimden başka bir işe yaramaz.'
İnsan, konuşma, anlama ve ilim gücüyle meleklere, eşlenmesi ve cinsî münasebette bulunabilmesi ile de hayvanlara benzer. Öyleyse her kim bütün güç ve gayretini, zihin dünyasını ilimle donatıp bu İlmî de amelle ıslaha sarfederse, "Bu ancak üstün bir melektir"[620] âyetinde buyurulduğu üzere, melekler seviyesine erişir; dünyada iken melek olarak anılıp rabbânî özelliklere kavuşur. Her kim de bütün güç ve enerjisini bedenin istek ve arzularına uyup, hayvanlar gibi yiyip-içip şehevî arzular peşinde harcarsa, hayvanlar seviyesine inmiş olur. Böylece o, tıpkı bir öküz gibi düşünmeden meselelere dalar, domuz gibi oburlaşır, köpek gibi başkaları adına havlar, deve gibi kendisine yapılan kötülüğü unutmayıp kin tutar, kaplan gibi kibri sebebiyle başkalarının avladığını yemez ve tilki gibi de numaracı ve kurnaz olur. Ya da bütün bu sıfatları bünyesinde barındıran lanetli bir şeytan olur. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Allah 'in lanetlediği ve azap ettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tağûta tapanlar çıkardığı kimseler.'[621]
İnsan, şekil olarak her ne kadar insansa da, gerçekte o, hayvansal özelliklere sahip bir varlıktır. Allah Teâlâ, kendini tanımayanlar hakkında şöyle buyurur: "Hayır onlar, hayvanlar gibidir, hatta onlar daha da sapıktırlar. [622] Diğer bir âyette ise, "Şüphesiz Allah katında hayvanların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir [623] buyurmaktadır. Ayrıca Allah Teâlâ, kendilerine Allah'ın bahşettiği idrak kabiliyetini kullanmayıp küfre girenlerin, hayvanların en kötüsü olduğunu bildirerek şöyle buyurmaktadır:
"'{Hidâyet çağrısına kulak vermeyen) kafirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar, sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler'[624]
Bu âyet, kendilerine söylenenleri anlamada kâfirlere yol gösterenler ile sadece koyunlarının sesini duyan çobanların birbirine benzediği yönünde [625] dikkatimizi çekmektedir. [626]

Hayatın Ulvî Gayelerine Ulaşmada Dikkat Edilmesi Gereken Prensipler

Kur'an ile birlikte Sünnet'in teyit ettiği, "medeniyet fikhf'nın en temel prensiplerinden biri de, hayatın ulvî gayelerine yönelik uyarılardır. Zira hayat, çabucak gelip geçen kısacık bir ömür olup, sadece yeme-içme, oyun ve eğlenceden ibaret değildir. Hayatın sayılı günleri, sınırlı güzellikleri süratle gözümüzün önünden kaybolur. Bununla birlikte hayat, âhiret yurdunun tarlası olduğu için güzeldir ve ebedî hayatın hazırlayıcısıdır. İnsan bu dünyada ne ekerse, âhirette onu biçer. Bugün yapmış olduğu amellerin karşılığını yarın orada karşısında bulur. Bugün, hesap günü değil, amel günüdür. Yarın ise, amel günü değil hesap verme günüdür.

"O gün insanlar amellerinin görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler, kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür; kim de zerre miktarı şer işlemişse onu gorur.[627]

Bu itibarla insanın, hayatın gaye ve hedeflerini bilmesi, varlığının hikmet ve sırlarını idrake çalışması gerekir. Allah'ın, gökleri, yeri, zahir ve bâtın bütün nimetleri emrine verdiği insanın, yine kendi emrine verilmiş bulunan hayvanlar gibi, bütün gayretini midesi ve şehevî arzulan uğuruna sarfetmesi, ona yakışmayan bir davranıştır. Belki böyle davranmak, kâfirlere uygun olabilir. Ancak bu, İnanan İnsanlar için asla düşünülemeyecek bir haldir. Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: "İnkar edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.'[628]

Bu sebeple, kâfirin, istek ve arzularını tatmin için karnını doyurmaktan başka bir gayesinin olmadığına işaret için, bir hadiste. "Mümin bir bağırsağı doldurmak için yer, kafir - yahut münafik- ise, yedi bağırsağı birden doldurmak için yer"[629] buyurulmuştur. Buna göre kâfir, yer fakat doymaz. Devamlı bir şeye sahip olmak ister ve kanaatkârlık nedir asla bilmez. Buradaki ölçü, kişinin biriktirdiklerinin çokluğu değil; bilakis kalbinin kanaatkar, gönlünün de hoşnut oiup olmadığıdır. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Zenginlik mal çokluğunda değildir; asıl zenginlik, gönül zenginliğidir.[630]

Ancak hemen belirtilmelidir ki bu, bazı mutasavvıfların anladığı gibi, hiç bir surette zenginlik ve malın kötülenmesi anlamında anlaşılmamalıdır. Çünkü Hz. Peygamber, Amr b. Âs'a şöyle demiştir: "Salih bir kimsedeki sâlih bir mal ne güzeldir!"[631] Bu hadisinde Hz. Peygamber, malı hayatın gayesi, yegane ulaşılması gereken hedef ve insanı kul ve köle eden bir varlık olarak görmez. Aksine Ona (s.a.) göre mai, gaye değil; Allah'a daha iyi kul olmaya götüren bir vesiledir.

Ebû Ubeyde, Bahreyn'den bir miktar malla döndüğünde insanlar, onun bu malını konuşmaya başlamışlardı. Bunu fark eden Allah Resulü, uyarıcı sözlerle şöyle buyurdu: "Ey İnsanlar! Sevinininiz ve (Allah'ın nimetlerim) ümit ediniz. Vallahi bundan sonra size fakirlik geleceğinden korkmuyorum. Fakat sizin için korktuğum bir şey varsa o da, sizden Önceki ümmetlerin önüne dünya nimetlerinin yayıldığı gibi sizin önünüze de yayılarak, onların birbirine haset ettikleri gibi sizin de hasetleşmenİz ve bu halin onları helak ettiği gibi sizi de helak etmesidir.'[632]

İşte Resûlüllah'ın mal-mülk konusunda sakındırdığı husus budur. Diğer bir hadisinde ise O (s.a.), "Şüphesiz dünya tatlı, yeşildir. Ve şüphesiz Allah sizi dünyaya halife kılmıştır. Ama ne yapacaksınız diye bakar. Öyleyse dünyadan korunun, kadınlardan da korunun! Çünkü îsrâiloğullan'nın ilk fitnesi kadınlarda idi" [633] buyurmaktadır.

Allah Teâla, dünyadaki güzel şeylerden yiyip içmeyi, dünyada Allah'ın zinet olarak yarattığı güzelliklerden faydalanmayı müslümanlara helâl kılmıştır. Kur'an'da, Allah'ın helâl kıldığı dünya hayatının güzelliklerini kendilerine haram eden din ve millet mensupları, "De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldû [634] buyurulmak suretiyle kınanmıştır. Allah (c.c), hayatın hedefi ve varolmanın gayesi olarak buna razı olmamıştır.

Dünyadaki güzelliklerin insan için yaratıldığı doğrudur; ancak insanın kendisi de, Allah'a kulluk için yaratılmıştır. İnsan, bu kâinatın en şerefli varlığıdır ve sadece Allah'ın kulu olmakla insanlığını bulur. Onun Allah'tan başkalarına kul olması asla caiz değildir. Şayet insan, Allah'tan başkalarına kul ve köle olursa, muhakkak hüsrana uğramayı ve bedbaht olmayı hak etmiş demektir. Bu konuda Buharı şu hadisi nakletmektedir:

"Altın kulu, gümüş kulu, nakışlı elbise ve kadife kulu sürünsün ve helak olsun. Sürünüp helak olsun da baş aşağı yuvarlansın. Vücuduna diken batınca da cımbızla çıkaracak kimseyi bulamasın. Allah yolunda, saçları kirli ve dağınık, ayaklan toz toprak içinde, kâh süvari birlikleriyle ön saflarda kâh piyadelerle cephe gerisinde, atımnyularım tutan kimseye ne mıutlu[635]

Yani bu kimse, her zerresiyle kendisini Allah yoluna ve Hakkın galip gelmesi için adamıştır. Artık o, cephenin gerisine mi yoksa ilerisine mi konulduğuna aldırmaksızın Allah yolunda hayatını sürdürmeye devam eder.

Yukarıdaki hadis, ister paraya kul-köle olanların veya onları bu yönde teşvik edenlerin burunlarının sürtülüp helak olacaklarını haber versin, isterse Hz. Peygamber'in paraya kul-köle olanlara bir bedduası olsun, sonuç aynıdır. Çünkü Resûlüllah'ın duasının (bedduası), kabul edileceğinde şüphe yoktur. Öyleyse Resûlüliah'ın bu hadiste, burunlarının sürtülüp helak olmalarını isteyerek beddua ettiği kimselerin vay hallerine!

İslâm, şehevî arzularını tatmin etme ve bu dünya hayatında müreffeh yaşamanın ötesinde ulvî gaye bulunan müslümanm değerini her zaman yükseltmiştir. Bir şairin diğer bir şairi yermek için kaleme aldığı aşağıdaki satırlarda bu durum, ne güzel ifade edilmiştir:

"Ne mutlu o fakire ki, yoktur dünyada bir gayesi;
Giyinmek ve karnını doyurmaktan başka!"

Zebergân b. Bedr'i (r.a.), kendisine söylediğini, e kızdıran ve oldukça çirkin ve yakışıksız sözler ılarak düşünmesine yo. açar „aii Hutey'e'nin şu mısraları da böyledir:

"Boş ver! Güzel ahlâklı ol laya ^balama;
Otur oturduğun yerde; ye, o ve g inmene bak!"

Müminin bütün işi, karnı i doyur n giyim-kuşamına özen göstermesi ve bunun ötesinde başka ' erhangi Hr gaye edinmemesi olamaz. Ben burada, insanın yaratılış gayesi olan şeyleri ifade etmek için, Râğıb el-lsfahânî'nin ez-Zerîa ilâ mekârimi's-Şerîa adlı eserinden yukarıda naklettiğimiz sözlerinden daha beliğ \e tesirli söz bulamakta zorlanıyorum. Aynı eserinde Râğib, "İnsanın Varoluş Gayesi" başlığı altında da şu önemli ifadelere yer vermiştir:[636]

İnsanın Yaratılış Gayesi

"İnsan olmaları yönüyle bütün insanlar, birbirinin aynıdırlar. Tıpkı 'yeryüzü, topraktandır; İnsanlar da adamdandır' dendiği gibi.

"İnsanın şerefli olması, yaratılış gayesine uygun davranıp davranmadığıyla doğrudan alakalıdır. Bu, şu şekilde açıklanabilir: 'Allah'ın, kâinattaki yarattıklarından tamamını veya bazılarına bir şeyler yapmayı nasip etmesi, kendisine has bir fiil sayesinde olur. Eğer bu fiil olmasa, o iş de yapılamaz. Buna göre Allah, kendine mahsus fiili ile o işin yapılmasına dair melekeleri bize bahşeder. Mesela develer, yaya olarak güçlükle ulaşacağımız yerlere bizi ve yüklerimizi taşımak için yaratılmıştır. Tıpkı develer gibi atlar da, yine bu tür İşlerimizi yapma konusunda bize yardımcı olmak için yaratılmıştır. Hızar, testere ve keser gibi âletler, kapı, pencere, koltuk vb. eşyalar yapmak veya onları onarmak için; kapılar ise, evin korunması için yapılmıştır. Buna göre insana mahsus fiiller üç kısımdır:

1. Allah Teâlâ'nın, "Ve sizi orada yaşattı"[637] âyetinde zikredilen, yeryüzünün imarına yönelik fiiller. Bunlar, insanın kendisi veya başkaları adına, hayatın güçlüklerine göğüs gerebilmek için gereken işlerin yapılmasıdır.

2. "Ben, insanları ve cinleri yalnız bana ibâdet etsinler diye yarattım"[638] âyetinde buyurulduğu üzere, Allah'a ibâdet etmeye yönelik fiiller. Bunlar, Allah'ın (c.c.) emirlerine uyup yasaklarından da kaçınmaya harfiyyen uymaktır.

3. "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar"[639] âyetinin yanında diğer bazı âyetlerde de buyurulduğu gibi, İslâm'ın güzelliklerini hayatımıza tatbik edip güzel ahlâklı olmak suretiyle, bir kulun gücü oranında her zerresiyle Allah'a yönelmesidir.

"Mekârimu'ş-şerîa" denen, "İslâm'ın ahlâkî ve insanî prensipleri" esasen pek çoktur. Bunlardan bazıları olarak, hikmet sahibi olmak, insanlar arasında adaleti hakim kılmaya çalışmak, akıllı ve ağır başlı olmak, iyiliksever ve erdemli olmak zikredilebilir. Buna göre "mekârimü'ş-şerîa"nın esas maksadı, kişinin, kendisini cennete ve cemâlullaha (Allah'ın öbür dünyada müminlere görülmesi) kavuşturacak amelleri yapmasıdır.

Herhangi bir işi gerçekleştirme maksadıyla bulundurulan şeyin değeri, bulundurulma maksadını kâmil mânada yerine getirmesiyle üst seviyesine ulaşır. Şayet o şey, maksadını yerine getiremezse, gözden düşüp değerini kaybeder. Mesela düşmanla savaş için beslenen atlar ile bir şey kesmek ve savaş sırasında kendisine has görevlerde kullanılmak amacıyla bulundurulan kılıç buna örnek verilebilir. Bunların elde bulundurulma gayesi ortadan kalkarsa, noksan olurlar ve artık ya bir köşeye atılır, ya da onlara sahip olmayan bir eve verilir. Şayet atlar, savaşta süvari birliğinde düşmana hücum edip geri çekilmelerde kullanılmazsa, bu durumda ya yük hayvanı olarak, ya da kesilip etinin yenmesi için beslenir. Eğer kılıç, bir şey kesmeye elverişli değilse, hızar olarak kullanılır. Buna göre, her kim de Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak Onun (c.c.) yarattığı bu yeryüzünü İmar etmeye ve Ona kulluğa layık olmazsa, bu takdirde hayvanlar, ondan daha hayırlı olur. Bu sebeple, yaratılış gayesini unutmak suretiyle kemâl sıfatını kaybedenler için Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:[640]

"İşte onlar, hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır." [641]

Yeryüzünde Allah'ın Halîfesi Olmaya Götüren Siyâset

Râğıb şöyle demiştir:

"Daha önce zikredildiği üzere Allah'ın halîfesi olmak, siyâsetle mümkündür. Bunun yolu da, ancak İslâm'ın güzellik ve ulvî gayelerini gerçekleştirebilmekten geçer. Siyâset, İki türlüdür:

Birincisi, insanın kendisine mahsus, beden ve hayatına yönelik siyaset; ikincisi ise, İnsanın akraba, arkadaş ve yaşadığı ülkenin bütün insanlarına yönelik siyasetidir.

Kendine yönelik siyasete, yani kendini kontrol ve idareye ehil olmayan kimse başkalarına karşı siyasete de ehil olamaz. Bu sebeple Allah Teâlâ, başkalarını sevk ve idare etme adına yola çıkan, İyiliği emredip kötülükten sakındıran ancak bunları kendi hayatına tatbik etmeyen kimseler hakkında şöyle buyurmaktadır:

"(Ey bilginler!) Sizler Kitab'ı okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz[642]

Bir başka âyetinde de Allah (c.c), "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır"[643] buyurmaktadır.
DİğER bir âyette ise Cenab-ı Hak, "Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez" [644] buyurmaktadır.
Bu âyetler, özetle, başkalarını eğitip ıslah etmeye kalkışmadan önce kendimizi ıslah etmemiz gerektiği mesajını vermektedir.
Bu itibarla, bilgi ve beceri sahibi olmaksızın insanları yönetmeye kalkılmaması yönünde bir uyarı olarak, "İdare ettiğiniz konuda bilgi sahibi olmadan önce o İşîn bilgi ve tekniklerine sahip olun" anlamında Arapça'da, "Tefakkahü kable en tesûdû"[645] denilmiştir. Yönetenle yönetilen arasındaki ilişki, gölge İle gölge sahibi arasındaki ilişki gibidir. Gölge eğri ise gölge sahibinin doğru olması imkansızdır. Buna göre, yöneten sapıklık içerisinde ise yönetilenlerin doğru yolda olmaları mümkün değildir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:
"Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder.[646]
Bu âyette, şeytana uymakla aslında edepsizlik ve kötülüğün emredilmiş olduğu yönüne dikkat çekilmektedir. [647]

İslâm'ın Güzellikleri, Allah'a Kulluk ve Yeryüzünün İmarı Arasındaki Fark

Râğıb şöyle demiştir:
"İslâm'ın ulvî gayelerinin başlangıcı, eğitimli, sabırlı, adaletli ve iffetli olması yönünde nefsin eğitilmesi (tezkiye); sonu ise, hikmetli, cömert, iyilik sahibi, akıllı ve ağırbaşlı olma konusunda mesafe kat etmiş olmaktır.
•Öğrenmek, hikmetli olmaya götürür. Kötülüklerden uzak olmak (iffet) de, cömertlik, sabır, cesaret ve ağırbaşlılığa yöneltir. Adalet ise, hal ve hareketlerin düzeltilmesine sebep olur. Bütün bunları kendi nefsinde gerçekleştiren kimse, "Muhakkak ki Allah katında en değerli olanınız, Ondan en çok korkanmızdır"[648] ' âyetinde buyurulduğu gibi, İslâm'ın ulvî gayelerine ulaşmış, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olmaya hak kazanmış demektir. Artık bu kimse, kendisini Allah'a adamış rabbaniler, şehitler ve sıddîkler mertebesine erişmiştir.
Yeryüzünün imarından maksat ise, insanların hayatlarını huzurlu ve emniyetli bir ortamda devam ettirebilmesine yönelik tedbirlerin alınmasıdır. Zira yeme, içme, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını yeterince sağlayamayan ve üstelik bunları helâl ve mubah yollarla temin için elinden de bir şey gelemeyen, ancak açlığını giderecek kadar yiyecek ve içeceği, sıcak ve soğuktan korunup avretini örtecek giysiyi zorlukla temin edebilen insanın, Allah'a ibadete ve Onun (c.c.) yolunda cihâda (nefis cihâdı ve sabır) yönelmesi gerekir. Zira Allah Teâla, dünyada iken bu hal üzere olup da Allah'a ibadet ve cihâddan geri kalmayanların âhiretteki mükâfatlarını şu âyet-i kerîmede bizlere bildirmektedir:
"Şimdi burada senin için ne acıkmak vardır, ne de çıplak kalmak. Yine burada sen, susuzluk çekmeyecek, sıcaktan da bunalmayacaks in[649]
Hz. Peygamber de şöyle buyurur: "Kim, Allah ve Resûlü'nün rızasına uygun bir şekilde rızkını ararsa, o kimse Allah yolunda cihad etmektedir. Her kim de Allah ve Resûlü'nün rızasına uygun rızık talebinde bulunmazsa, bütün gayretleri boşa çıkacaktır. Zira Allah Teâlâ, 'De ki: Size, (yaptıkları) İşler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi? (Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir' buyurmuştur.'[650]
İnsan, yerine getirmekle sorumlu olduğu işlerde diğer insanların hizmetindedir. Hatta kendisi bunu istemese dahi bu böyledir. Bir aniamda her bir insan, Allah Teâlâ'nın, diğer insanların hizmeti için yaratıp nimetlendirdiği hayvanlar gibidir. Allah (c.c), "Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) zinet olsun diye (varattı). Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vasıtaları) yaratır [651] buyurmaktadır.[652]

Dîni Meselelerde İttiba,Dünya İşlerinde İse Yenilenme Esastır

Medeniyet fikhının teme! İlkelerinden biri de, din işlerinde aslolantn ittiba, dünya işlerinde ise yenilenme olmasıdır. Allah Teâla bu dîni kemâle erdirmiş ve böylece bize olan nimetini tamamlamıştır. Artık bu dîne ziyade kabul edilmeyeceği gibi, noksanlaştırma da kabul edilemez. Allah Teâlâ bu hususta şöyle buyurur:
"Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm 'ı beğendim.[653]
Allah'a yapılan kulluk, esas itibariyle iki büyük temel ilke üzeredir:
Birincisi, Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk edilmemesi. Buna göre, insanların Allah'ı bırakıp tapındığı gökteki yıldızlar, yeryüzündeki putlar, bitkiler ve hayvanların hepsi bâtıldır. Zira, 'Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona: 'Benden başka ilah yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım"[654] âyetinde buyurulduğu üzere, bütün peygamberlerin getirdiği esasların özü budur.
İkincisi, Allah'a kulluğun, Kur'an'da belirlenen (meşru kılman) ve ResûlüllarTın (s.a.) diliyle de teyit ettirilen doğrultuda yapılması. Buna göre kim Allah'ın dîninde, Kur'an ve Sünnet'te yer almayan veya onların onaylamadığı bir şey ihdas ederse, yaptığı bu şey reddolunur. Sahih bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Kim bu dinde olmayan bir şeyi onda ihdas ederse, onun ihdas ettiği bu şey, merdut ve batıldır.[655]
Diğer bir hadiste de, "Dinde (sonradan) ihdas edilmek istenen şeylerden sakının! Çünkü sonradan ihdas edilen her şey, bid'attır ve her bid'at de, sapıklıktır/dalalettir"[656] buyurulmuştur.
Böylece Hz. Peygamber, daha Önceki dinlere sirayet eden ve onların tahrif olmalarına yol açan sonradan ihdas edilen hususları bu dinlere dahil etmek suretiyle Allah'ın kolaylaştırdığı hükümleri zorlaştırıp haram kıldıklarını helâl, helâl kıldıklarını da haram kılan sonradan ihdas edilmiş bidatlerden bu dîni korumanın tedbirini'
almıştır.
Allah'ın yarattığı fitratı zorlayan Hıristiyanların ihdas ettikleri zorba ruhban sınıfını burada bir örnek olarak zikretmek yeterince açıklayıcıdır. Öyle ki onlar, evlilik başta olmak üzere, Allah'ın kullanna ihsan ettiği çeşitli güzellikleri ve temiz rızıkları kendilerine haram kılmışlardır. Hatta onlardan bazıları daha da aşın giderek kendilerine suyu ve temizliği haram kılmış; pislik içerisinde kalmayı Allah'a yakınlaşma vesilesi, temizlenmeyi de şeytana yakınlık saymışlardır. Mesela Ortaçağ Avrupasında rahiplerden biri, üzüntüsünü bildirerek şöyle demiştir: ':Bizden önceki din ve milletlerden bazıları, hayatı boyunca bedenine su vurmazdı; ancak -ne kadar üzüntü verici ki- bugün bizler, insanların hamama gidip yıkandıkları bir zamanda yaşıyoruz!"[657]
Bu sözüyle bu rahip, hamama girmenin bulaşıcı olduğunu düşünmekte ve bunun, Endülüs müslumanlarından kendilerine bulaştığını ima etmektedir!
İnsanın kendisini bu kadar zorlaması, sünnetin bizleri ' sakındırdığı hususlardandır. Enes b. Mâlik'ten rivayete göre ! Resülüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kendinize ağır yükyüklemeyin, yoksa size ağır yükümlülükler getirilir. Bir kavim kendisine ağır yük yüklemişti de, Allah da onlara ağır yükümlülükler getirmişti İşte bunlar, onların manastırlardaki ve çeşitli memleketlerdeki kalıntılarıdır [658]Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık.[659]
Dîni konularda kendine aşırı yük yükleyip ona uymanın gerekliliğini öne sürmenin mukabilinde, dünya işlerinde alabildiğine bir kolaylaştırma ve dünyaya ait her konuda icat ve yenilik kapısını aralama söz konusudur. Buradan hareketle, hayra götüren yolların araştırılması için yeni yöntemlere başvurulması, yeryüzünün imarı amacıyla insan zekasının icat edip geliştirdiği tekniklerin kullanılması, ıslah ve tecdid çalışmalarında bulunulması gibi ilmî, amelî ve teknik konuları Hz. Peygamber'in teşvik etmesine şaşmamalıdır. Zira sahih bir hadiste şöyle buy uru I muştur:
"Her kim, İslâm 'da güzel bir çığır açarsa, o çığırın ecri ile kendisinden sonra o çığırla amel edenlerin ecirlerinden hiç bir şey noksan edilmemek şartıyla sevapları kendilerine aittir.[660]
Sahâbîîer ve İslâm'ın ilk asırlarında yaşayan müslümanlar bu anlayış üzere idiler. Mesela sahabe, Hz. Peygamber'in yapmadığı bazı işleri yapmıştır. Zira bulundukları asırdaki gelişmeler, onların
.bu İşleri yapmasını gerektirmiş; onlar da yaptıkları bu işlerin, ümmetin hayrına ve maslahatı icabı olduğu inancıyla hareket etmişlerdir. Zira Kur'an'ın mushaf haline getirilmesi, hilâfeti şûra yoluyla belirleme, para basma, hapishaneler yaptırma gibi, usûlcülerin "maslahat-ı mürsefe"nin (şerî) delillerden olduğuna gerekçe gösterdikleri bu işlerin, önceden yapılmış bir örneği bulunmamaktaydı.[661]
Hz. Ömer, hilâfeti döneminde bu yeniliklerde öncü rol oynamıştır. Bu sebeple şöyle denilmiştir: Dîvan teşkilatını yürürlüğe koyma, yeni şehirler tesis etme ve hicrî tarihi başlatma gibi işleri, ilk uygulayan Hz. Ömer'dir. Bütün bunlar, "Hz. Ömer'in ilkleri" diye anılmaktadır. Sonraki asırlarda ümmetin en hayırlı devirlerinde yapılan benzer işleri de böyle düşünmek icap eder.
îslâm âlimleri, inanç esasları ile ibadetler konusundaki bid'at ve yeniliklerin her zaman karşısında olmuşlardır. Bu tavırlarıyla onlar, dînin özünü asılsız ve mânâsız hurafelerden korumaya çalışmışlardır. Aynı zamanda onlar, sırf dîne hizmet maksadıyla nahiv, sarf, belagat gibi ilimleri geliştirmiş, Arapça ile ilgili çeşitli sözlükler (mu'cem) ortaya koymuşlardır. Bu amaçla yine onlar, hadis, tefsir, fıkıh gibi ilimlerin tedvin ve tasnifi işine girişmişler ve bu ilimlere yardımcı olan, kurallarını belirleyen ve bu ilimlerin fer'î meselelerini usûle bağlayan muhtelif ilim dallan geliştirmişlerdir. İşte bu ilimler daha sonra, "fıkıh usûlü", "hadis usûlü", "tefsir usûlü" ve "Kur'an ilimleri" adları altında branşlaşmıştır.
Yine bu maksatla İslâm âlimleri, diğer kültür ve milletlerin (faydalı) ilimlerini tercüme et(tir)miş ve onlardan bazı İktibaslarda bulunmuşlardır. Ancak tercüme ve iktibas ettikleri bu ilimlerde gerekli düzeltmeleri yapmış, onlara bazı yeni ilavelerde de bulunmuşlardır. Bu gayretler neticesinde İslâm dünyasında tıp, astronomi, fizik, kimya, optik, matematik, jeodezi ve şehir planlama ile ilgili bilim ve ilim dallarında sayısız âlim ve bilgin yetişmiştir.
Ancak müslümanların geri kaldıkları dönemlerde, bütün bu sayılanlar tersine dönmüş, dîni konulardan uzaklaşmışlar ve bu, dünya işlerinde de adeta donuklaşmayı beraberinde getirmiştir! [662]

Olumlu ve Yapıcı Olmak

Sünnetin onayladığı "medeniyet fikhi"nın temellerinden biri de, müslümanın, akıl ve şuuruna, fikir ve davranışlarına hakim olması ve onları olumlu ve yapıcı tavırlara yönlendirmesi gereğidir. Bu ise, sözle değil; söylediğini hayatında tatbik etme, yıkıcı değil yapıcı olmakla, karanlığa lanet okumakla değil ışık tutmakla gerçekleşir.
Kıyamet koptuğu veya kopmak üzere olsa bile, hayattaki son ana kadar amel etmenin gereğinden bahseden hadislerde de, yapıcı ve olumlu işler yapmanın öneminden bahsedildiği görülmektedir. "Kıyamet kopacağı bir anda bile, sizden birinizin elinde bîr ağaç fidanı varsa ve kıyamet kopuncaya kadar onu dikmeye gücü yeterse diksin" buyuran hadis-i nebevi, belirttiğimiz hususun en güze! örneklerinden bindir.
Kıyamet koptuğunda meyvesinden hiç bir şekilde istifade edilemeyecek bir fidanın dikilmesinin istenmesi ardındaki sebep nedir? Bu fidan, ancak seneler sonra meyve verecek ancak o an kıyamet zaten kopmuş olacağı için bu meyvenin kimseye bir faydası olmayacaktır. Öyleyse bu hadis, sırf bir fidan dikilmesini istemenin ötesinde daha önemli bir mânaya işaret etmektedir. Buna göre hadis esasen, hayatta güzel amellerde bulunmanın gerekliliğini vurgulamakta ve yeryüzünün iman için gayret göstermek suretiyle her müslümanın, Allah'a kullukta bulunmasını istemektedir. Ayrıca hadis, son nefesine kadar bu gibi güzel amelleri yapmaya devam etmesini müslümana öğütlemektedir.
Yapılan her işin en güzel şekilde yapılmasının gerekliliğini ve hatta bunun bir ibâdet olduğunu beyan eden hadislerde de, yukarıdaki hadisle ilgili söz konusu edilen yönlendirmeler görülür. Bu itibarla bazı hadislerde, bir işin nasıl olursa olsun yapılması değii, yapılan işin en güzel şekilde yapılması istenmektedir. Mesela Hz. Peygamber (s.a.) bir hadisinde şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c), şüphesiz her şey hakkında ihsanı (iyi ve yumuşak davranmayı) emretmiştir. Bu itibarla siz. (kısas veya had cezası sebebiyle bir kimseyi) öldüreceğiniz zaman öldürmeyi güzel (yani makîûle en kolay biçimde) yapınız. (Hayvan) boğazlayacağınız zaman da, boğazlamayı güzel yapınız. Biriniz (hayvanı boğazlayacağı) bıçağını iyice keskinleştirsin ki, böylece boğazladığı hayvanı rahat ettirsin."[663]
Diğer bir hadisinde de Hz. Peygamber, "Allah Teâlâ, sizden biriniz bir iş yaptığı zaman onu en güzel şekilde yapmasından hoşlanır" [664] buyurmaktadır.
Öte yandan sövmeyi yasaklayan pek çok hadiste de, bu yönlendirmeler açıkça görülür. Çünkü sövgü, olumsuz bir fiil olup kişinin hayatına olumlu hiç bir katkısı yoktur. Bu sebeple Resûl-i Ekrem, kötü sözlü ve lanet eden biri değildi. (Nâsıruddîn el-Elbânî'ye ait) Sahîhu 'l-Câmiu 's-sağîr ve ziyâdetuhû adlı eserde zikri geçen ve bazı şeylere sövmeyi yasaklayan hadislerden bir kısmını burada zikretmemiz, meseleyi aydınlatıcı olacaktır. Bu hadislerde sünnetin, insanları olumlu davranışlara yönlendirdiğini, yıkım için değil de onları yapıcı olmaya davet ettiğini net olarak görebiliriz. Bu hadislerden bazıları şunlardır:
"Hiç kimseye sövme; hiç bir iyiliği de hor görme." "Ashabıma sövmeyin! Nefsim yed-i kudretinde olana yemin olsun ki, sizden biriniz eğer Uhud Dağı kadar altın in/akta bulunsa, yine de bu, ashabımdan birinin iki avuç (hurma) sadakasının sevabı)na erişemez. Hatta bunun yarısına bile erişemez.[665]
"Ölülere sövmeyin! Zira dirilere eziyet etmiş olursunuz.[666] "Asra (dehr) sövmeyin! Çünkü 'dehr' ancak Allah 'tır.[667]
"Horoza sövmeyin! Çünkü o, (insanları) namaza çağırır.[668]
"Rüzgara sövmeyin! Çünkü rüzgar, Allah 'in ruhundandır. Allah 'tan onda olanların ve onun getirdiklerinin hayırlısını isteyin. Onun getirdiklerinin şerrinden de Allah 'a sığının.'"
"Hastalığa sövmeyin! Çünkü o, tıpkı ateşin demirin pasını sildiği gibi, ademoğlunun günahlarını götürür. [669]
Belki de bu hadisler içerisinde en dikkat çekici olanı, "Şeytana sövmeyin! Onun şerrinden Allah 'a sığının "[670]hadisidir. Bu -hadisi Temmâm ve Deylemî Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir.
Bu hadislerde ibret alınması gereken yön, sövmenin, tıpkı sahabeye söven kimsenin durumunda olduğu gibi, bazen sövgüyü hak etmeyene de yönelebileceği gerçeğidir. Halbuki eğer sahabe olmasaydı, Kur'an da Sünnet de o kimseye ulaşmazdı ve bunun neticesi olarak, o kişinin ne kendisi ne de ecdadı müslüman olmazdı. Zira sahabe başta olmak üzere her asırdaki ecdadımız, İslâm'ı bütün dünyaya yaymış; insanlara Kur'an ve Sünneti öğretmişlerdir.
Mesela asra (dehr) söven kimse, aslında Allah'a sövmektedir. Çünkü "dehr", olayların meydana geldiği yer olup, söz konusu bu hadiselerin olmasında "dehr"in bizzat kendisinin bir etkisi bulunmamaktadır. Öyleyse o kimse, tabiattaki hadiselerin meydana getiricisi ve işlerin çekip çeviricisine sövüyorsa, bu durumda esasen o, Allah'a (c.c.) sövmektedir. Rüzgara söven kimse de böyledir. Zira rüzgar, Allah'ın emriyle hareket edip sadece Onun (c.c.) emriyle oluşmaktadır. Bu itibarla rüzgarı rahmet veya azap olarak gönderen muhakkak surette Allah Teâla'dır.
Horozun ötüşüne söven kimse gibi, insanların hayrına olan işlere söven kimsenin durumu da bundan farklı değildir. Bu kimse şayet biraz düşünmüş ve insaflı davranmış olsaydı, horozun Ötüşünün, insanların sabah namazına uyanmanı sağladığını anlardı. Günahların affına vesile olan hastalığa söveñin durumu da bundan farksızdır.
Şeytana sövmek de kişiye bir şey kazandırmaz. Halbuki şeytana söveceğine Allah'ı zikretse ve şeytanın şerrinden Allah'a sığmsa, o kimse için daha hayırlı olur.
Bu konudaki rivayetlerden en dikkat çekeni, Ebû Temime el-Huceymî'nin Hz. Peygamber'in terkisinde bulunmuş bir sahâbîden yaptığı nakildir. Buna göre o kimse şöyle demiştir: "Bir merkebin üzerinde Resülüllah'ın terkisindeydim. Derken merkep tökezledi ve ben, 'Helak olasıca şeytan' dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber bana şöyle dedi: 'Helak olasıca şeytan' deme. Şayet böyle söylersen, şeytan, 'Onu altettim' diye kendi kendine gururlanıp durur. Eğer 'bismillah' dersen, şeytan bu söz karşısında bir sinekten daha da küçük olacak şekilde küçülmüş olur."[671]
Bunun mânası şudur: Şeytan, kendisine sövülmesi veya övülmesi bir yana sırf zikredilmekle bile, büyüklenip gurura kapılır. Allah'ın İsmi anıldığında ise, adeta küçülüp kaybolmakta ve artık onun ismi dile takılmamaktadır. Çünkü olumlu bir amel olan "bismillah" demek, Allah'ı zikredip yalnızca Ondan (c.c.) yardım dilemek anlamına gelir. Buna karşılık rivayette geçen "teise'ş-şeytân" ifadesi ise, olumsuz bir söylem olup hiçbir iyi sonuç getirmez. Bu sebeple şeytan, böyle söylenmesinden çok*"-hoşlanmaktadır. [672]

İnsanın Dış Görünüşüne Değil İç/Kalbine İtibar Edilir

Medeniyet fikhının en bariz vasıflarından biri de, bütün işlerde dış görünüşe (mazhar) değil, içe (derûn), şekle değil hakikate, cisim ve bedene değil kalbe itibar edip değer yargısı olarak onu Ölçü almaktır. Bu sebeple Kur'an, kalpleri ile özümsemeksizin sırf dilleri ile telaffuz ederek, iman ettiklerini iddia eden bedevî Arapların bu iddialarını reddetmekte ve Allah yolunda iyi amellerde bulunmak ve cihad etmek gibi, kişinin hayatında bu imanın etkisinin görülmesini istemektedir. Bu yöndeki bazı âyetler şunlardır:
"Bedeviler 'İnandık' dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama 'Boyun eğdik' deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiç bir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. "
"Müminler ancak Allah'a ve Resulüne İman eden. ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır, İşte doğrular ancak onlardır,[673]
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: "Vücutta bir et parçası vardır ki, o sağlam olduğu müddetçe bütün vücut sağlam; hasta olduğu sürece de bütün vücut hastalıklı olur. Dikkat edin bu et parçası, kalptır.[674]
Bir başka hadisinde de Resûl-i Ekrem, "Muhakkak ki Allah, sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz değer; ancak kalplerinize ve amellerinize bakar" buyurmaktadır.[675]
Bu hadislerden de anlaşıldığı üzere, bir kimsenin değeri cüssesinin büyüklüğü, soyluluğu, görünüş güzelliği, insanlar arasındaki şöhret ve mevkisinİn yüksekliği ile öiçülmemektedir. Aksine Allah katında bir kimsenin kıymeti, kalbindeki îmanın kuvveti, bu îmanın yön verdiği güzel işlerini ihlasla bütünleştirebilmesiyle Ölçülmektedir. Kısaca kişinin Allah katındaki değeri, "Allah katında en değerli olanınız. Ondan en çok korkanmızdır [676] âyetinde bildirildiği üzere, takva iledir.
"Onları sözlerini Münafikları zemmetmek için de Allah Teâla, gördüğün zaman kalıplan hoşuna gider, konuşurlarsa dinlersin "[677] buyurmuştur.
Abdullah b. Mes'ûd bir keresinde ağaca çıkmıştı. Bu esnada onun incecik ve zayıf bacaklarını orada bulunan bazı sahâbîler görmüş ve gülmüşlerdi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Onun bacaklarının zayıflığına mı gülüyorsunuz? Nefsim yed-i kudretinde olana yemin olsun ki! Onun bacakları mizanda Uhud Dağından daha ağır olacaktır![678]
Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayete göre o, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini bildirmiştir: "Muhakkak kıyamet günü dev yapılı, semiz bedenli bir kişi hesap verine gelir. Fakat onun Allah katında bir sivrisinek kanadı ağırlığında sevabı bulunmaz."[679]
Sehl b. Sa'd'dan nakledildiğine göre, (zengin) bir adam Hz. Peygamber'in yanından geçmişti. Hz. Peygamber. "Bu adam hakkında ne dersiniz'?" buyurdu. Orada bulunanlar. "Bu adam hakkında senin gibi düşünüyoruz. Dış görünüş ve dünyalığı açısından ise şöyle söyleriz: Bu adam insanların en şerefiilerindendir. Bu adam (bir kızla) evlenmek isterse evlenilmeye. aracı olursa aracılığı kabul edilmeye, bir söz söylerse sözü dinlenilmeye layık bir kimsedir" dediler. Hz. Peygamber bu cevaplar,karşısında susmayı tercih etti. Bu sırada (fakir olan) başka bir adam oradan geçti. Resûlüllah (s.a.), "Bu adam hakkında ne dersiniz'?" diy£ sordu. Oradakiler, "Vallahi Yâ Resûlellah! Biz şöyle deriz: Bu adam. müslümanlann fakirlerindendir. O evlenmeye talip olsa onunla evlenecek kimse olmaz, aracı olsa aracılığı kabul edilmez ve bir şey e sözü dinlenmez,'1 dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Hiç şüphe yok ki hu (fakir), diğer (zengin) adam gibi dünya dolusu insan olsa onların hepsinden daha hayırlıdır"[680]
Mus'ab b. Sa'd'dan nakledildiğine göre o şöyle demiştir: Sa'd ir.si.) kendisinin başkalarında olmayan fazîlete sahip olduğunu gördü. Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu: "Siz, ancak aranızda bulunan zayıf ve güçsüzleriniz sayesinde yardım olunup rızıklanırsınız [681] Bu hadisin Nesâî'nin rivayet ettiği varyantında ise Hz. Peygamber, "Muhakkak bu ümmet, zayıflarının dua, namaz, ihlas ve samimiyetleri sayesinde yardım olunur"[682] buyurmaktadır. [683]

Amellerin Kabulü İçin İhlâsli Olmak ve Doğruluk Şarttır

Medeniyet fikhının en temel kavramlarından biri de, yapılan amellerin Allah katında makbul olması ve "sâlih amel" olarak değerlendirilmesi İçin gerekli iki hususa dikkat etmektir.
Birincisi, yapılan amellerin gösterişten uzak, makam ve dünyalık arzusu olmaksızın samimi olarak sırf Allah rızası için yapılması.
İkincisi, yapılan amelin, Allah'ın yarattıkları ile İlgili kanunlarının (sünnetullah) ve şer'î ölçülerin gözetilerek doğru bir şekilde yerine getirilmesi.
Birincide, yapılan amelin şekline değil de, onu yapmaya sevkeden sebepler ile amelin yapılış gayesi öne çıkmakta ve beden ruhla bütünleşmektedir. Burada bedenden maksat, kişinin gözle görülen dış görüntüsüdür. Buna karşılık ruhu ise, kişiyi söz konusu amele yönlendiren niyeti île ihlas ve samimiyetidir. Öyle ki Allah, kişinin bu ihlas ve samimiyeti olmazsa yapılan ameli kabul etmez. Bu durum şu âyette ifadesini bulmaktadır:
"Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanîfler olarak Allah 'a kulluk etmeleri emrolunmuştu."[684]
Bu sebeple İslâm âlimleri, Buhârî ve Müslim'in ittifakla sahih kabui ettikleri (müttefakun aleyh) oldukça meşhur olan şu hadise çok önem vermişlerdir: "Ameller ancak niyetlere göredir ve herkese ancak niyet ettiği şey vardır. Artık kimin hicreti (niyet ve gayesi) Allah ve Resulüne yönelik olursa, o kimsenin hicreti Allah 'a ve Resülünedir. Kimin hicreti elde edeceği dünyalık veya evleneceği bir kadın için olursa, o kimsenin hicreti (sevaba yönelik olmayıp) göç etmesine sebep olan dünyalık veya kadınadır."[685]
Hadisin öneminden dolayı İmâm Buhârî Sahih'ine bu hadisle başlamış; daha sonra da pek çok hadis musannifi bu konuda Buhârî'nin yolunu takip etmiştir. Böyle yapmakla onlar, yapılan her işte niyetin gerekliliğine dikkat çekmekte; âhirete dönük amellerin dünyevî ve şahsî İstek ve arzulardan arındırılması gereğine işaret etmiş olmaktadırlar. Bu hadisin, "İslâm'ın dörtte biri veya üçte biri " olduğunun belirtilmesi de, bunu gösterir.
İmam el-Münzirî'nin et-Terğîb ve't-terhîb adlı eseri incelendiğinde, Münzirî'nin bu eserinde ilk olarak zikrettiği hadislerin, ihlas ve niyetin önemine vurgu yapan hadisler olduğu görülecektir. Bu da göstermektedir ki ihlas ve niyetin İslâm Dînindeki önemi büyüktür ve onlar olmaksızın Allah katında amellerin makbul olma imkanı yoktur. Mağarada bulundukları sırada büyük bir kayanın mağaranın ağzını kapadığı üç kişinin durumunu anlatan hadiste, bu husus oldukça açıktır. Buna göre bu üç kişiden her biri. kendisine göre en ihlash olarak yaptığı bir amelini vesile edinerek Allah'a tevessülde bulunmuş ve şöyle demiştir: "'Allah'ım! Eğer bu amelimi sırf senin rızanı kazanmak için yapmışsam, şu an içerisinde bulunduğumuz durumdan bizi kurtar."[686] Bunun üzerine Allah, halis niyetleri ve ihlasları sebebiyle, onları bu durumdan kurtarmış ve sağ-salim mağaradan çıkmalarının yolunu açmıştır.
Ebû Ümâme hadisi de böyledir. Buna göre Resûlüllarfa bir adam gelerek şöyle demiştir: "Hem dünyalık hem de sevap kazanmak amacıyla savaşan kimsenin durumu hakkında ne buyurursun?" Resûlüllah. "Onun için hiç bir ecir -veya dünyalık-yoktıtr.' Adam üç kez aynı soruyu sordu ve Allah Resulü de her seferinde, "Onun için bir ecir -veya dünyalık- yoktur' cevabını verdi sonra şöyle buyurdu: 'Allah (c.c), amellerin ancak kendi rızasının arandığı halis olanım kabul eder.'[687]
Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste de, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "'Şüphesiz ki Allah, sizin bedenlerinize ve suretlerinize bakmaz; ancak kalplerinize bakar.'[688]
Diğer taraftan, gece tasaddukta bulunarak bir keresinde verdiği sadakayı bir hırsızın, bir keresinde zina eden kadının, bir defasında zenginin eline koyduğu halde her defasında Allah'a hamdeden ve aynı şeyleri tekrar tekrar yaptıktan sonra sadakasının boşa gittiğini zanneden kimseye dair hadis de böyledir. Bu yaptığı, tasaddukta bulunan sözü edilen kimsenin rüyasında karşısına gelir ve ona şöyle denilir: Hırsıza verdiğin sadaka ile bu hırsız çalmaktan, zina eden kadın da zinadan vazgeçer. Zengin ise bundan ibret alıp. Allah'ın kendisine verdiği mal-mülkten tasaddukta bulunmaya başlar.[689]
Bu hadisten anlaşılan şudur: Allah, sadaka veren bu kimsenin sadakat ve doğruluğunu bildiği için, niyeti hürmetine bazı kusurlarını bağışlamıştır. Zira Allah, gün ortasında insanlara tasaddukta bulunulmasından hoşlanmaz.
et-Terğîb ve 't-terhib'mde MÜnzîrî, gösteriş (riya) ile ilgili hadisler de nakleder. Bunlardan biri, yüzükoyun cehenneme sürüklenmesi emrolunan üç kimse ile ilgili hadistir.[690] Bu üç kimseden biri, kâfirler kendisini öldürünceye kadar savaşan savaşçı; ikincisi, İlim öğrenip başkalarına öğreten ve Kur'an okuyan âlim; üçüncüsü ise, tasaddukta bulunup infak eden zengindir. Ne var ki bu kimselerin amelleri, Allah rızası İçin değil, insanları memnun etmek içindir. Yani böyle yapmakla onlar, Allah'ı kandıracaklarını zannetmişlerdir.
Böyle bir davranış, mahluka karşı bile büyük günahken, Allah Teâlâ'ya karşı yapılmasının günahını varın siz düşünün!
Cündeb b. Abdullah'ın merfû olarak rivayet ettiği hadiste şöyle buyurulmuştur: "Her kim amelini işilürirse; Allah onu işittirir. Her kim de riyakârlık ederse, Allah onun iç yüzünü meydana çıkarır."[691] Yani kıyamet günü Allah, ya kişiye niyetine göre mükafat verir veya insanların huzurunda yaptıklarını açığa çıkarır. Çünkü ceza veya mükâfat, karşılıklıdır. Buna göre kişi iyilik yapmış ve sevap İşlemişse karşılığını mükâfat olarak; kötülük yapıp suç işlemişse bunun da karşılığını ceza olarak görecektir. Şu kudsî hadîs de, bu durumu İfade etmektedir:
"Ben, ortakların şirkten en uzağıyım. Her kim bir iş yapar ve benden başkasını ona ortak ederse, onu şirkiyle baş başa bırakırım.""
Bu hadisin başka bir rivayetinde, "Kim bir iş yapar ve benden başkasını ona ortak ederse, ben ondan beriyim ve o kimse de şirkiyle baş başadır."[692] Ayrıca konuyla İlgili başka pek çok hadis bulunmaktadır.
Niyet ve İhlasın fazîletİ ile ilgili hadisleri zikrettikten sonra Münzirî, Kitap ve Sünnete uymayı teşvik eden, sünnetleri terketmeyerek, bidat, neva ve hevese uymaktan da kaçınmaya çağıran bir grup hadise yer vermiştir. Bu hadislerden bazıları şunlardır:
"Benim ve hidâyete erdirilmiş olan Hulefâ-yi Râşidînin sünnetine sarılınız. Bunları dişlerinizle sıkıca tutunuz. İhdas edilen (dayanağı olmadan dîne sokulmak istenen) şeylerden sakının. Çünkü her bid'at dalâlettir:'[693]
"Bu Kur 'an 'in bir ucu Allah 'ınyed-i kudretinde, diğer ucu da sizin elinizdedir. Ona sarılın. Eğer sarılırsanız sonra asla ve asla sapkınlığa düşmez ve helak olmazsınız."[694]
"Ben size öyle bir şey bıraktım ki, ona sarıldığınız müddetçe asla dalâlete düşmezsiniz: Allah 'in Kitab 'ı ve Peygamber 'İnin sünneti.[695]
İbn Mes'ûd'dan mevkuf olarak rivayet edilen bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Sünnette orta yol (iktisâd), bidatte gayret gösterip ictihâd etmekten daha iyidir."[696]
Hz. Âişe'den merfû olarak rivayet edilen bir hadiste ise Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim bu dinden olmayan bir şeyi onda ihdas ederse, onun ihdas ettiği bu şey merduttur, bâtıldır." Bu hadisin bir başka rivayetinde ise, "Kim bu dinden olmayan bir iş yaparsa, bu reddolunuf [697] buyurulmuştur. Yani hadis, dinde ihdas edilen bu işin, asla kabul edilmeyeceğini ifade etmektedir.
Bu Ve bunu destekleyen diğer hadisler,[698] yapılan bir iş veya amelin kabulü için gerekli olan ve o işin doğru olması gerektiğini ifade eden ikinci rüknü tekit etmektedir. Bu işin doğru olması ise ancak Kİtap-Sünnet ve şer'î ölçülere uygun olmasıyla anlaşılır. Bu sebeple İslâm âlimleri, "Ameller niyetlere göredir" hadisinde, yapılan bir işin kabulü için gizli bir Ölçü olduğunu söylemişlerdir. "kim bu dinden olmayan bir iş yaparsa, yaptığı bu iş reddolunur" hadisi hakkında da âlimler şöyle demişlerdir: "Bu hadis, yapılan bir işin kabulü konusunda açık bir ölçü sunmaktadır. Buna göre yapılan amelin makbul olması için, o işin samimi bir niyetle yapılması ve şer'I ölçülere uygun olması gibi, İki şartın yerine getirilmesi lazımdır."
Zühd ve takva'sahibi âlimlerden bir olan Fudayl b. İyâd'm, "Hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için"[699] ' âyetinin tefsiri ile ilgili olarak söylediği de, tam olarak budur. Zira Fudayl şöyle demiştir: "Âyette geçen 'ehsenü amelen=amel bakımından en üstünü' ifadesinden maksat, yaptığı işleri daha ihlâslı ve daha doğru yapandır. 'Yapılan amelin ihlâslı ve doğru olması ne demektir?' diye kendisine sorulunca şöyle cevap vermiştir: Muhakkak Allah, yapılan ameli ancak doğru ve samimi olarak yapılması durumunda kabul eder. Yapılan bu amel şayet doğru (Kitap ve Sünnete uygun) olup ihlâslı olmazsa, kabul edilmez. Aynı şekilde ihlâslı olup doğru olmazsa, yine kabul edilmez. Bu amelin ihlâslı olmasından maksat, sırf Allah rızası için yapılmasıdır. Doğru olması İse, sünnete uygun olmasıdır."
Ayette bildirildiği üzere, Allah'ın insanlardan yapmalarını istediği "en güzel amel" konusunda bu büyük âlimin zikri geçen tefsiri ne kadar güzel ve ne kadar da doğrudur! Zira bu âyette Allah, insanlardan herhangi bir amelde bulunmalarını veya "'güzel" diye nitelenebilecek bir iş yapmalarını istememekte; aksine Fudayl'ın da dediği gibi, "en güzel" olarak vasfedilen ameli yerine getirmelerini istemektedir. Bu ise: yapılan işin ihlâsla yapılması ve Kitap-Sünnet'e de uygun olmasıyla mümkündür. Burada son olarak şunu eklemek isterim: Sırf dîni gayelerle yapılan âmeller. Allah'ın ahkâmına uygun olması lazımdır. Dünyevî işler ise, Allah'ın yarattıklarına yönelik kâinattaki sünnetine (sünnetullah) uygun olması gerekir.[700]

Sünnet Ve Medenî Davranış

Kufan ve Sünnet medeniyet fikhının önemli ilkelerini açıkladığı gibi, zarif ve medenî bir toplumdan beklenen davranış ilkelerini de sunmaktadır. Zira medeniyet fikhı, sonuçta fert ve toplumları medenî davranışa ve zarif olmaya yöneltmiyorsa, hiç bir anlam ifade etmez. Çünkü selef âlimlerinin, "Ameisiz ilim, meyvesiz ağaca benzer" sözünün de ifade ettiği gibi, davranış olarak hayatımıza yansımayan ilim ve fikhın hiç bir hayrı yoktur.
Kur"ân-ı Kerîm, kendisine ilim verildiği halde hayatına tatbik etmeyen veya bu ilmin tam tersi davranışlar sergileyen kimselerin bu durumunu, verilebilecek en kötü misalle tavsif etmektedir. Zira Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: "Onlara (yahudilere), kendisine âyetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku. Dikseydik elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer. Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur.[701]
Hz. Peygamber de faydasız ilimden Allah'a sığınmıştır. İlmin en başta gelen faydası, sahibinin davranışını olgunlaştınp ahlâkını terbiye etmesidir. Resülüllah (s.a.) şöyle buyurur:
"Allah 'im! Faydasız ilimden, korkmayan kalpten, tatmin olmak bilmeyen nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım[702]
Medenî davranış, ferdi yücelten ve toplumun gelişip yükselmesine vesile olan her alanda anlam kazanır. Yani bir toplumun fertleri manevî olarak ibadetle, fikir ve düşünce olarak ilimle, iktisadî açıdan çalışmayla, ahlâkî olarak erdemle, bedensel olarak vücudun gelişimini ve zinde kalmasını sağlayan sporla, sosyal açıdan karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmayla, maddî olarak da yeryüzünü mamur hale getirmekle ilerleyip yücelebilir. Ancak bu yüksek medeniyet şuur ve davranışı, birtakım ilke ve esaslar üzerinde

yükselir ki, bunlardan en önemli gördüklerimizi burada zikredeceğiz. [703]

Güzel Ahlâklı Olma Gayreti

Medeniyet şuuru ve medenî davranışın ilk esası, müslümanın, güzel ahlâk sahibi olmaya çalışması, kötü ve çirkin huylar ile insanı alçaltan davranışlardan kaçınmasıdır. Sevgili Peygamberimiz bazı hadislerinde şöyle buyurur.
"Muhakkak Allah, güzel ahlâkı sever ve çirkin ve insanı alçaltan davranışlardan da hoşnut olmaz."[704]
"Şüphesiz Allah Teâla, işlerin en yüce ve en şerefli olanlarını sever; şerefsiz ve alçakça işlerden de hoşlanmaz.[705]
"Muhakkak Allah Teâla güzeldir; güzeli sever. Güzel ahlâktan hoşnut olup, kötü ve çirkin ahlâktan da hoşlanmaz,'[706]
Oldukça meşhur olan bir başka hadisinde de Hz. Peygamber'İn, "Ben, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim" buyurduğu görülmektedir.
Hadisin bir başka rivayetinde ise, "mekârime'l-ahlâk=güzel ahlâk" yerine, yine aynı mâna verilebilecek olan, "sâliha'l-ahlâk" ifadesi kullanılmıştır. [707]
Bu hadisinde Resûl-i Ekrem, "güzel ahlâk"ı risâletinin gayesi olarak görmüştür. Bu itibarla O'nun (s.a.) hayatının her safhasında güzel ahlâk numunelerini görmek mümkündür. Aslında bütün bunlar, güzel ahlâkın değerini ortaya koymak için fazlasıyla yeterlidir.
Âlimler şöyle demişlerdir: Güzel ahlâk, dînîmiz, dünyamız ve âhiretimizin mamur olmasına yol açan davranışlardır. Hz. Peygamber'İn şu duasında da bu açıkça görülmektedir: "Allah'ım! Bana işimin ismeti olan dînimi ıslah et. Varacağımız yer olan âhiretimi de ıslah et. Benim için hayatı her hayır hususunda ziyade kıl ve bana ölümü her serden rahat kıl."[708]
Allah Teâla'nın, geçmiş peygamberlerin bir mirası olarak, güzel ahlâkın bütün yönlerinin kendisinde mükemmel mânada temsil edildiği ve Kur'an'da "kudve-i hasene=en güzel örnek" olarak taltif edilen Resûlüllah'ı müslümanlara göndermesi, bu ümmete olan nimetlerin en büyüklerindendir. Kur'an'da Onun ahlâkı hakkında şöyle buyuru I m ustur:
"Muhakkak sen, yüce bir ahlâk üzeresin.[709]
"Andolsun ki, Resûlüllah, sizden Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah 'ı çok zikredenler için güzel bîr örnektir.[710]
Müminlerin annesi Âişe'ye (r.a.) Hz. Peygamber'İn ahlâkı sorulmuş ve oldukça belîğ şu cevabı vermiştir: "Onun (s.a.) ahlâkı Kur'an'dan ibarettir."[711]
Bu sözüyle Hz. Âişe, Resûlüllah'ın hayatının, Kur'an'm canlı örneği olduğunu kastetmiştir. Zira Hz. Peygamber, Kur'an'ı insanlara sözleriyle açıkladığı gibi, hayatında da Kur'an'm gereğini uygulamıştır. Bu itibarla, geçmiş peygamberlerin hayatlarına dair bilgiler kaybolduğu halde, doğumundan vefatına kadar Resûlüllah'ın sîretinİn en ince ayrıntılarına ait rivayet ve bilgilerin kaydedilerek
nesilden nesile aktarılması, Allah'ın bu ümmete bir lütfudur.
Özellikle Onun (s.a.) peygamberliği ile Medine'ye hicreti sonrası doneme ait bilgi ve rivayetler çok daha ayrıntılıdır. Her asırda bu konuda pek çok eser kaleme alınmıştır ve artık bu eserler, büyük bir kütüphane oluşturmaktadır. Günümüzde de, Onun yüce hayatının her biri bir şeref tablosu ve ibret örneği olan yönleri ile ilgili eserler kaleme almak suretiyle Allah'ın rızasını kazanmaya çalışan büyük âlimler bulunmaktadır. Genç-ihtiyar, evli-bekâr, zengin-fakİr, hâkim-mahkûm, barışsever veya savaş yanlısı her bir kimse, Hz. Peygamber'in oldukça kapsamlı bu hayatında, örnek alıp hayatına uygulayabileceği bir çok yön bulabilir. Hz. Peygamber'den başka bu vasıflara sahip bir başkasını göstermek mümkün değildir. Şu halde Onun sîretı'nin şümullü olması, risâletinin de kapsamlı ve şümullü olduğunun en büyük delilidir.[712]
Sünnetin devamlı surette bizi teşvik ettiği "âdâb-ı muaşeret" de, güzel ahlâk içerisinde mütâlâa edilir. Adâb-ı muaşeret konusunda pek çok hadis bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:
"Müminlerin îman bakımından en mükemmeli, ahlâkı en güzel olanlarıdır.'[713]
"Müminlerin îman bakımından en kemâle ermişi, ahlâkı en mükemmel olandır. Sizin en hayırlınız, kadınlarınıza karşı en hayırlı ve ahlâklı olanınızdır[714]
"Müminlerin iman bakımından en kâmili, ahlâkı en mükemmel olanı ve başkalarıyla kolayca anlaşıp kendisiyle de kolayca ülfet olunanı ve başkalarına kol kanat gerip himaye edenlerdir.[715]
"Muhakkak kişi güzel ahlakıyla, geceleri ibadetle gündüzleri de oruçla geçiren kimsenin derecesine ulaşır.[716]
"Müminin (kıyamet günü) mîzanındaki en ağır 'şey, güzel ahlâktır. Muhakkak Allah, kötü ve çirkin ahlâklı kimselere buğzeder,[717]
"Nerede olursan ol Allah'tan kork; bir kötülük yaptığınızda onun ardından bir iyilik yap ki, onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlâk ile muamelede bulunun. [718]
Hz. Peygamber bu hadİslerindekİ özlü ve kapsamlı sözleriyle, Rabbi, kendisi ve insanlarla olan İlişkisinin ölçüsünü ortaya koymuştur. [719]

Müsamahakâr ve Ağırbaşlı Olmak

Güzel ahlâkın sünnette yer alan en önemli hususiyetlerinden biri de, insanlara sertlikle değil, şefkatle; kaba ve katı bir şekilde değil, yumuşaklıkla ve de tahammülsüz bir şekilde değil müsamahakâr davranmaktır. Yİne insanlarla muamelede kızgınlığa sebebiyet verecek davranışlarla mücadele etmek, devamlı kendini haklı çıkarmamak, öfkesine hakim olmak, haklı olduğu bir durumda bile muhatabını affedip ona müsamahakâr davranmak, şiddet ve zorluklar karşısında yumuşaklık göstermek, sünnetten öğrendiğimiz güzel ahlâk örnekleridir. Allah Teâla aşağıdaki âyetinde bizlerin bu konuda dikkatini çekerek şöyle buyurmuştur:
"(Resulüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.[720]
Allah Teâla'nın, "ibâdü'r-Rahmân=Rahman'ın kullan" diye nitelediği kimseler hakkındaki, "Rahman 'in (has kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) 'Selam!' derler (geçerler)"[721] âyetinde de, Allah'ın kullarının ahlâkının ipuçları vardır. Yine Allah'ın, genişliği yer ve gök kadar olan cennet hazırladığını vadettiği muttaki kulları hakkındaki, "O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever"[722] âyeti de, bu ahlâka dair örnekler sunmaktadır.
Yukarıda da belirtildiği üzere, Hz. Peygamber'in hayatı güzel ahlâk numuneleri ile doludur. Ayrıca sözlü (kavlî) hadislerinde de, Onun (s.a.) insanlarla muameledeki metodunun incelikleri verilip örnekliğinin fotoğrafı çizilmekte ve böylece bizlere yolumuzu aydınlatacak ışık tutulmaktadır. Câbir'in (r.a.) rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Sattığı zaman kolaylık gösteren, satın aldığı zaman kolaylık gösteren ve hakkını talep edip başkası hakkında karar verirken kolaylık gösteren kimseyi Allah rahmet edip bağışlasın.'[723]
Aişe'den (r.a.) rivayet edilen bir hadiste de Resülüllah şöyle buyurmuştur: "Yâ Âişe! Şüphesiz ki Allah, refiktir; rıfkı sever. Rıfk karşılığında şiddet ve başkası için vermediğini verir.[724]
Bu hadis, Allah Teâla'nın, başka hiç bir ahlâka yapmadığı muameleyi yumuşak huylu olmaya (rıfk) yapacağını ve rıfk sahibinin dünyadaki (meşru) isteklerini kolaylaştıracağını, âhirette de kendisini sevaba nail edeceğini haber vermektedir.
Yine Aişe'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki yumuşak davranış kimde olursa, onu ancak zinetlendirir. Bir kimseden de alınırsa, onu lekeler."[725]
Bu hadisin sebeb-i vürûdu dair şu olay nakledilir: Âişe (r.a.) bir keresinde, biraz hırçın ve huysuz bir deveye binmişti. Âişe onu ileri geri çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) Âişe'ye, "Ona yumuşak davran! buyurdu.[726]
Ebü'd-Derdâ'dan (r.a) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kimin payına rıfkdan bir nasip düşerse, ona hayırdan bir nasip verilmiştir. Her kim de rıfkdan mahrum bırakılırsa, payına düşen hayırdan mahrum kalmıştır.[727]
Cerîr b. Abdillah'tan rivayete göre ise Resûlüllah (s.a), "Her kim rıfkdan mahrum olursa, hayrın tamamından mahrum kalmış olur" [728] buyurmuştur. Aklı başında hiç bir kimse, kendisini hayrın tamamından mahrum bırakmak istemez.
Ebû Hüreyre'nin bildirdiğine göre, bir bedevi mescidin duvarına küçük abdest bozmuştu. Orada bulunan sahâbîler, onu derhal bu fiilinden vazgeçirmek için oraya koştular. Bunun üzerine Resûlüllüh (s.a.), "Küçük abdest bozduğu yerin üzerine bir kova dolusu su dökün " dedi ve şöyle buyurdu: "Muhakkak siz, zorlaştırıcı değil, kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz. [729]
Şüphesiz bu ahmak ve kaba bedevinin davranışına karşı gösterilecek en güzel tavır, kolaylık ve genişliktir. Neden işleri zorlaştıralım ki?!
İbn Abbas'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber, Abdülkays delegesi içerisinde bulunan el-Eşec'e şöyle demiştir: "Muhakkak sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Ağırbaşlılık (hilm) ve yumuşaklık (el-enât), [730]
Enes'ten (r.a.) nakledildiğine göre o şöyle demiştir: "Bir keresinde Resûlüllah ile birlikte yürüyordum. Resûlüllah'ın üzerinde saçağı kalın Necrân dokuması bir kaftan vardı. Derken bir bedevî bize yetişti ve Hz. Peygamberin kaftanından tutup şiddetle çekti. Bu sırada ben Resülüllah'ın boynu İle iki omuzu arasına baktım. (Bir de ne göreyim?) Bedevinin kaftanı şiddetli çekişinin etkisiyle kaftanın (kalın) kenarı Resûlüllah'ın boynunda iz bırakmıştı. Sonra bedevî, 'Yâ Muhammed! Yanında bulunan Allah'ın malından bana da verilmesini emret!' dedi. Bunun üzerine Resûlüllah şefkatle bedevîye baktı ve gülerek, ona istediğinin verilmesini emretti."[731]
İşte, câhil ve usûl-âdap bilmez kimselere karşı medenî bir insandan beklenen tavır budur. Yani bu cahil bedevinin içinde bulunduğu şartlan, yetişme ortamını dikkate alıp onun cahilane davranışına ağırbaşlılıkla, kabalığına nezaketle, sertliğine tebessümle ve kötülüğüne de iyilikle mukabelede bulunmak gerekir.
Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledildiğine göre, o şöyle demiştir: "Resûlüliah (s.a), Huneyn savaşı sona erince bazı İnsanlara ganimetten fazla pay vermek suretiyle diğerlerinden

ayırmıştı. Mesela kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenenlerden (müellefe-i kulûb) olan Akra' b. Hâbis'e yüz deve vermişti. Uyeyne'ye de bir o kadar vermişti. Arap eşrafından bazılarına da yine yüz deve vermiş ve böylece Arapların bu ileri gelenlerini o gün ganimet böiüşümünde başkalarına tercih etmişti. Hz. Peygamberin bundaki gayesini anlayamayanlardan biri -ki Vâkidî'nin beyanına göre bu kimse, münafıklardan Ma'teb b. Kuşey'dir- itiraz ederek, 'Vallahi muhakkak bu, adaletsiz ve Allah rızası gözetilmeyen bir taksimdir' dedi. Ben, 'Vallahi bu (küstahça) sözü Nebî'ye (s.a.) muhakkak haber veririm', diyerek durumu Resûlüllah'a haber verdim. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu:

'Allah ve Rsûlü âdil olmazsa, kim olur? Allah Mûsâ 'ya rahmet etsin, o, bundan daha ağır sözlerle karşılaştı da sabretti (böyle küstahları cezalandırmazdı)"[732]

Bu kaba ve medenî olmayan tavır sahibinin, henüz İslâm' kalplerinde tam olarak yer etmemiş bu kavmin önde gelenlerinin kalplerini İslâm'a ısındırmak için Resülüllah'ın, ileride meyveleri alınacak uygulamasını anlamaları mümkün olamazdı. Böylelikle Resûlüllah, küçük bir dünyalık karşılığında, İslâm daveti ve önderliği yararına onların velayetlerini satın almıştır. Kaldı ki Allah Teâla, "Ve 'l-müellefetİ kulûbühüm^Gönülleri (İslâm 'a) ıkındırılacak olanlara" [733] buyurarak, zekât mallarından onlara da pay verilmesini meşru kılmıştır. Hal böyle olunca nasıl olur da ganimetlerden onlara verilmesi caiz olmaz?!

Peşin hükümlü bazı kimseler ve kendisini hiç ilgilendirmeyen meselelere müdahele etmeye kalkışıp bu konuda kendilerinde hak iddia edenlere Hz. Peygamber, affedici ve ağırbaşlılıkla muamele etmiş ve tıpkı kendisinden önceki büyük (ülü'1-azm) peygamberler gibi, kendisine yönelik eza ve cefaya sabırla karşılık vermiştir. Bu itibarla Resûlüllah, hamasetle hareket edip kötü muamelelerin karşılığını vermede aceleci davranan ashaptan bazılarının bu aceleciliklerini, örnek olması amacıyla kesinlikle onaylamamıştır.

Abdullah b. Mes'ûd'dan-'nakledilene benzer bir olay da, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlara verilmek üzere Yemen'den gelen altın külçesinin dağıtımında yaşanmıştır. Buna göre bu dağıtım esnasında bir adam ayağa kalkarak, "Biz, bu altına bunlardan daha layık idik" demişti. Bu söz Resûlüllah'a ulaşınca, 'Ben göktekiler nezdinde emin olduğum, akşam sabah bana semadan haber geldiği halde, siz bana güvenmiyor musunuz?' buyurdu. Derken çukur gözlü, geniş alınlı, gür sakallı, başı tıraşlı ve gömleği yukarıya çekilmiş halde bir adam,

'Ey Allah'ın Resulü! Allah'tan kork' dedi. Resûlüllah (s.a.), 'Sana yazıklar olsun! Ben yeryüzündeki insanların Allah'tan korkmaya en layık olanı değil miyim?' buyurdu. Adam sonra dönüp gitti. Arkasından Hâiid b. Velîd,

'Yâ Resûlellah! Şunun boynunu vurayım mı?' dedi. Hz. Peygamber, buna iltifat etmedi ve 'Belki ileride namaz kılan biri olur" buyurdu. Hâlid, 'Nice namaz kılanlar var ki, kalplerinde olmayanı dilleri söylüyor' diye söylenince Resûiüllah şöyle buyurdu:

'Ben, ne insanların kalplerini açmaya, ne de karınlarını yarmaya memurum![734]

Resul ül lah' in bu tasarrufunun mâna ve maksatları anlayamayan dar kafalıların bu mensubu da, Onun (s.a.) söz konusu tasarrufu hakkında tıpkı daha öncekiler gibi çirkin sözler sarfetmiş ve böylece sığ düşüncenin tipik bir örneğini vermiştir. Onların dinden bütün anladıkları, uzun sakal bırakmak, başı kazıtmak ve uzun bir izâr (bedenin belden aşağısını örten elbise) giymektir! Ne var ki onların bu sığlıklarına rağmen Hz. Peygamber, Hâlid b. Velîd'in teklifini -benzer durumlarda Hz. Ömer'in bu tür tekliflerini de kabul etmemiştir- kabul etmemiş ve onlara müslüman muamelesi yapmıştır. Zira Hz. Peygamberin ahlâkında affedicilik ve müsamaha esas olup hiç bir kine yer yoktur.

Mekke'nin fethi sırasında, müşrik olan ve daha önce kendilerinden her tür eza cefa ve işkenceyi gördüğü kendi kabilesi Kureyşlilere şöyle demiştir: "Ey Kureyşliler! Size ne gibi bir muamelede bulunacağımı düşünüyorsunuz? Onlar, "Senden hayırdan başka bir şey beklemeyiz; (zira sen) iyi bir kardeş ve iyi bir kardeşin oğlusun!" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Ben sizin için, Yûsuf'un (a.s.) kardeşleri hakkındaki sözünü söyleyeceğim: Size bir kızgınlık ve kınama yoktur! Serbest ve hür kimseler olarak gidin"[735]

Resûiüllah (s.a.), bu gibi insanları affederek, onlar nezdinde yeni bir sayfa açmış; böylece ashabına da, kin ve kızgınlıklarını bastırmalarını öğretmiştir.

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre bir adam Hz. peygamber'e, "Bana nasihat et" demiş, Resûiüllah da ona, "Kızma" buyurmuştur. Adam bu nasihati tekrar tekrar isteyince her defasında yine "Kızma " buyurmuşlardır.[736]

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur. "Kahraman pehlivan herkesi güreşte yenen kimse değildir. Asıl kahraman öfke anında nefsine hakim olan kimsedir." [737] Hadisin diğer bir rivayetinde ise, "Pehlivan, insanları dize getiren kimse değildir. Asıl pehlivan kendi nefsine hakim olandır " buyurulmaktadir.[738]

Bu rivayetteki "es-sur'a", kendisiyle güreşe tutuştuklarında İnsanları dize getiren kimsenin bedenen güçlü olması' anlamındadır. Ancak hadis, bu gibi kimselere şu dersi vermektedir: Dünyadaki misyonunu ifa için müminin bedenini kuvvetlendirmesi isteniyorsa da, gerçek kuvvet bedenen güçlü olmak değil, ruhen kuvvetli olup nefse galip gelebilmektir. Daha da önemlisi, kişinin esas kuvveti, başkalarına galebe çalmaya kalkışmadan önce nefsine ve nefsinin telkinlerine galip gelmeye yarayan dahilî kuvvetidir. [739]

Eğitimli Davranış

Güzel ahlâk, medenî davranış ve insanlarla iyi geçinme konusunda ayrıntılara girip sünnette yer alan ilgili hadisleri zikredecek olursak, burada sözümüz oldukça uzayacaktır. Hadis kaynaklarının "edeb" bölümlerinde yer alan bazı hadisleri zikretmek bile bu konuda yeterlidir. Zira kaynaklarda bu konularda sahih ve hasen nitelikli pek çok hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin tamamı, bir temel konu etrafında dönmektedir ki o, ahlâk güzelliği veya eğitilmiş davranıştır. Siz buna, medenî davranış da diyebilirsiniz.

Hafiz İbn Hacer el-Askalânî'nin, Buhârî'nİn Sahîh'me yazdığı şerhi Fethii'l-hârfdt zikrettiğine göre, Buhârî'nİn el-Câmiu's-.sah/h'ının "Edeb" bölümü, toplam 256 hadis ihtiva etmektedir. Bununla birlikte aynı eserin Nikâh, İstrzân, Tıp, Rikâk, Et'ime, Eşribe ve Temenni gibi bölümleri de, konuyla yakından ilgili hadisler ihtiva etmektedir.

Müslim'in Sahih'\nde bulunan "Âdâb" bölümünde de 45 hadis yer ahr. Ne var ki, "Selâm" bölümündeki 155, "Birr"de bulunan 166 ve "Elfaz minel-edeb" kısmındaki 21 hadis de, "Âdâb" bölümündeki 45 hadise ilave edilebilir. Ayrıca Sahih'in değişik bölümlerinde bulunan konuyla alakalı diğer hadisler de, aynı şekilde mütalaa edilebilir. Ebû Davud'un Sünen'mm i;Edeb" bölümü ise, konuyla ilgili 180 değişik konu başlığı altında beş yüzden fazla hadis ihtiva eder.

Öte yandan Buhârî. konuyla ilgili hadisleri özel olarak öne çıkarak bu konuda müstakil bir kitap telif etmiş ve bu eserdeki hadisleri ,SW/z//Mndekilerden ayırmak için de ona, el-Edebii'l-müfred ismini vermiştir. Bu eserinde o, Sahîh'mde olduğu gibi, hadislerin en üst derecede sahih hadisin şartlarını taşımasını şart koşmamıştır.e/-Edebit'l-müfred'âe Buhârî, toplam 1322 hadise yer vermiştir. Bu hadisler, eğitimli davranışın bütün yönlerine veya çoğuna şâmildir. Bu hadislerin çoğu merfû, pek azı sahâbîlerden nakledilen mevkuf rivayetlerdir ki. sahâbîler bunları, nübüvvet pınarından telakki etmişlerdir.

Sayıları 644'ü bulan Buhârî'nİn bu eserindeki başlıkları tek tek burada sayacak değiliz. Ancak örnek olması bakımından bu konu başlıklarından bazılarını zikretmekte fayda mülahaza etmekteyiz. Böylece burada zikredilmeyen konu başlıklarının muhtevası hakkında da bilgi sahibi olabilir; hadis âlimlerinin eğitilmiş davranışa dair, "Edeb" ismi altında yer verdiği rivayetlerin oldukça fazla olduğunu düşünebiliriz. Buna göre muhaddislerin kullandığı "edeb" kavramı, bizim sözünü ettiğimiz i'es~sü[ûkü"l-hadârî=medenî davranış" ifadesinden daha kapsamlı bir kavramdır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz konu başlıklardan bazılarını şunlardır:

"Biz insana ana-babasına iyilik etmesini tavsiye edik."[740]

Ana-babaya iyilik etmek.

Ana-babaya güzel sözler söylemek. Ana-babasına lanet edene Allah lanet eder.

Müşrik babaya iyilikte bulunmak... Ana babaya isyanın cezası.

Ölümlerinden sonra ana-baba adına iyilik etmek... Babanın dostları ile alakayı kesmemek.

Evladının babasına ismiyle hitap etmemesi (sırf ismi ile çağırmaması), babasından önce oturmayıp onun önünden yürümemesi.

Sıla-i rahimde (ana, baba ve akrabayı ziyaret) bulunmanın gerekliliği... Sıla-i rahimde bulunmak ömrü uzatır.

Yakın akrabasını ziyaret edeni Allah sever... Akrabaya yakınlık derecesine göre iyilikte bulunmak.

Sıla-i rahimde bulunmayanların bulunduğu toplum üzerine rahmet inmez.

Sıla-i rahimi layıkıyla yerine getiren bir kimse yoktur.

Zalim akrabayı ziyaret edenin fazileti.

Üç kız kardeşin geçimini temin eden kimse.

Çocuk, gözün nurudur... Çocuğu omuzda taşımak... Çocukların öpülmesİ.

Ana-babalar, yakın akrabalardandır.

Babanın edepli olması ve çocuğuna iyilik etmesi.

Komşusuna vasiyette bulunanlar...Komşu hakkı.

Komşuların hal ve hatırını sorup derecelerine göre onlara iyilikte bulunmak... Komşusuzluk, insanı huzursuz kılar.

ı'Marak"ın (sulu yemek) suyunun çoğaltılıp komşulara dağıtılması.

Küçük bir iyilikle bile olsa, komşu komşusuna iyilik etsin.

Yahudi komşu.

İster itaatkâr isterse günahkâr olsun herkese iyilikte bulunmak.

Yetimi gözetenin fazileti.

Evlerin en hayırlısı, İçinde yetime bakılıp iyilikte bulunulan evdir.

Yetime karşı şefkatli bir baba gibi olmak gerekir.

Evlenmeyip çocuklarına bakan (dul) kadının fazileti.

Erkek ve kadın, birbirlerine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür.
Size iyilikte bulunanı mükâfatlandırın... Mükâfat olarak verecek bir şey bulamazsanız ona dua edin.
İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a şükredemez.
Yaptığı iyilik kişinin yardımcısıdır... Her iyilik bîr sadakadır.
Müslüman, kardeşinin aynasıdır.
Hayra yönelten, onu bizzat yapan gibidir.
İnsanlara karşı şefkatli ve affedici olmak.
insanlara karşı güler yüzlü ve mutlu görünme... Tebessüm etme ve gülme.
Müsteşar (kendisine bir şey danışılacak kimse), emin kimselerden seçilmelidir.
Kardeşi için "akılsız" diye işaret edenin günahı.
İnsanlar arasında sevilip sayılmak.
Ülfet..Mizah...Çocuklarla şakalaşmak.
Büyüklere saygı...(Bir mecliste) söze ve soru sormaya önce büyükler başlamalıdır.
Büyük konuşmadığında, küçüğe konuşmak düşer mi?
Küçüklere karşı merhamet. Çocuğu kucaklayıp başım okşamak.
Küçük cariyenin (şefkatle) başının okşanması. Çocuğa, "ey oğulcağızım" diye hitap.
Yeryüzündekilere karşı merhametli olun ki, gökteki de size karşı merhametli olsun.
Eş ve çocuklara karşı şefkatli ve merhametli davranmak... Hayvanlara merhametle muamele etmek.
Hastalan ziyaret... Hasta ziyaretinin fazileti. Çocukları ziyaret... Bedevi Arapları (köylüleri) ziyaret... Müşriği ziyaret.
Ziyaretçinin, şifa bulması için hastaya duası, hasta ziyaretinde söylenmesi uygun olan söz ve hastanın ona vermesi uygun cevap.
Kadınların hasta erkeği ziyareti.
Sır tutmak... Hediye kabul etmek.
Misafire hizmet ve ikram... Misafirlikte ev sahibini zora sokacak süre kalmamak.
Münafik için "seyyid=efendi" diye hitap edilmemesi.
Mûsikî ve eğlence.
Hz. Peygamber M n güzel isimlerden hoşlanması.
Kişiyi en beğendiği isimle çağırmak.
"İsyankâr" mânasındaki "âsiye" isminin, "güzel" anlamına gelen "cemile" İle değiştirilmesi.
Müsâfaha etmek...Selâm vermek...İlk selâm vermesi uygun olanlar.
Miislümanın müslüman üzerindeki haklarından biri, ona selâm vermesidir.
Yürüyen oturana, az olan çok olanlara selâm verir.
Çocuklara selâm verilmesi. Kadınların erkeklere selâmı-Erkeklerin kadınlara selâmı.
İzin istemek, üç kere tekrarlanır. İzin nasıl İstenir? İzin istenmeyecek hususlar.
En hayırlı meclis, geniş olandır.,.Kıbleye yönelmek.
Bir meclise girildiğinde, oturuş halkası nerede bitiyorsa orada oturulur...İzinleri olmaksızın iki kimse arasını ayırmamalidır.
Bir mecliste, üçüncü biri olmaksızın iki kişi kendi aralarında konuşmamalıdır.
Ateş söndürülmeden uykuya yatılmaz...Geceleyin kapıların kilitlenmesi.
Mümin aynı delikten iki kez geçmez...İkiyüzlü kimsenin günahı...İnsanların en kötüsü, zarar vermesinden korkulandır.
Utanmıyorsan dilediğini yap.
Sevdiğini öyle sev ki, kızgınlığın bile ona fayda getirsin.
Bu konu başlıkları hemen hemen hayatın her alanını kapsamaktadır. Bu konuların her biriyle ilgili hadis veya hadisler bulunmaktadır. Bu hadisler, zevk, estetik değerler ile yaratılış arasındaki dengeyi koruma, sağlam bir fikrî temele, merhametli bir kalbe sahip olma ve nihayet bütün bunların yönlendirmesiyle doğru yola yönelmede bizlere en güzel metodu sunmaktadır. [741]

Hayır İşleri

Medenî davranışın yansımalarından biri de, İslâm'ın, müslümandan her gün yerine getirmesini istediği hayır işleridir. Müslümanın, toplumdaki zayıfları destekleyip güçlendirmesi, cahilleri okutması, sapıtmışlara doğru yolu göstermesi, âciz ve düşkünlere yardım ellerini uzatması ve zor durumdakilerin imdadına koşması gibi, tamamen kendi isteğiyle yaptığı hizmetler, hayır işleridir. Allah Teâla, "Hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz" [742] buyurmak suretiyle, müslümanın kurtuluş anahtarının hayırlı İşlere Öncülük etmesinde olduğunu beyan etmiştir.
İslâm, müslümanı hayırla donatır ve onu, etrafındaki herkes ve her şeye faydalı bir insan haline getirir. Artık o, malında cimrilik yapmayıp hayırlı İşlerde gayretini ve vaktini esirgemez. Daima Allah'ın verdiği nimetlere şükreder ve "Müminler ancak kardeştirler"[743] âyetinin bildirdiği üzere, imanın sigortasının İnananların kardeşliği olduğu duygusuyla, daima kendisini topluma bağlı hisseder.
Bu kardeşlik duygusunun meyvelerinden biri, müminin diğer mümin kardeşlerini sanki kendisi gibi görmesidir. Yani, "Sizden biriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi İçin de istemedikçe kâmil bir mümin olamaz"[744] hadisinde buyurulduğu üzere, onlar sevindiğinde sevinmesi, üzüldüğü zaman da onlarla birlikte hüzünlenmesidir.
Açın doyurulması, susamışın susuzluğunun giderilmesi, yaralının tedavi edilmesi, hastaların şifa bulmalarına vesile olunması, giyecek elbisesi olmayanların giydirilmesi gibi, müslümandan yapılması istenen hayır işlerinin pek çok yöntemi bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı, İslâm'ın üçüncü rüknü olan zekât gibi, dînin farzlarından; bazıları da, zekâtın dışında yerine getirilmesi gerekli olan bîr hak; diğer bir kısmı ise, sadece yapması gerekenle yetinmeyip hayırda yarışan müminlerin ahlâkî özellik haline getirdikleri hayır işleridir.
Allah Teâlâ, hayırda yanşan kullarını, "Onlar, kendi canlan çekmesine rağmen yemeği yoksula, yelime ve esire yedirirler. Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz'[745] ' âyetiyle vasfetmektedir. Yine Allah Teâla âhirette kurtuluşa ermek isteyen herkesin aşmak zorunda olduğu "el-akabe"yi açıklarken şöyle buyurmuştur: "Fakat o sarp yokuşu (el-akabe) aşamadı O sarp yokuş nedir bilir misin? Köle azad etmek veya açlık gününde yakını olan bir yetimi veya aç~açık bir yoksulu doyurmaktır. Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine acımayı öğütleyenlerden olmaktır. İşte bunlar sağdakilerdir;"[746]
Mekke'de İlk nazil olmaya başladığından itibaren Kur'an, yoksul ve miskinleri doyurmayı İhmal edenleri çok zorlu bir akibetin beklediği konusunda bizleri uyarmaktadır. Bu konuda Mekkî sûrelerde bulunan şu âyetleri birlikte okuyalım:
"Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir; ancak sağdakiler başka. Onlar cennetler içindedir. Günahkârlara: Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir? diye uzaktan uzağa sorarlar. Onlar şöyle cevap verirler: Biz, namaz kılanlardan değildik; yoksulu doyur m uyurduk.[747]
"Dîni yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; Yoksulu doyurmaya teşvik etmez:'[748]
Kıyamet günü kitabı sol tarafından verilenler hakkında da Allah Teâla şöyle buyurur: "Onu yakalayın da, (ellerini boynuna) bağlayın; Sonra alevli ateşe atın onu! Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun! Çünkü o, yüce Allah 'a iman etmezdi. Yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi."[749]
Sünnette de, bilhassa açları doyurmak ve susuzlara su vermek gibi hayır işleri yapmayı teşvik eden pek çok hadis bulunmaktadır. Abdullah b. Ömer'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ""Rahman 'a kulluk edin, açları yedirin, selâmı yayın ki selâmetle cennete giresiniz.[750]
Yine îbn Ömer'in bildirdiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e, "Hangi selâm daha hayırlıdır?" diye sormuş ve O (s.a.) \da, ""Açları doyurman ve tanıdığın ve tanımadığın herkese selâm vermendir"[751] buyurmuştur.
Ebû Hüreyre'den rivayete göre de Resûlüllah şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah Teâla kıyamet günü, 'Ey Ademoğlu! Senden yiyecek istedim; beni doyurmadın!' diyecek. Ademoğlu: 'Ey Allah 'im! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin RabbisİN!' diyecek. Allah Teâla,
'Bilmez misin ki, filan kulum senden yiyecek istedi, sen onu doyurmadın. Bilmez miydin ki, onu doyurmuş olsan; bunu benim katımda bulacaktın!' buyuracak.
'Ey Ademoğlu! Senden su istedim; beni sulamadm!' diyecek Ademoğlu, 'Ey Allahım! Ben seni nasıl sularım! sen alemlerin Rabbisin!' cevabını verecek. Allah Teâla,
'Filan kulum senden su istedi; ona su vermedin! Onu sulamış olsaydın bunu (n karşılığım) benim nezdimde bulurdun! buyuracaktır.[752]
Dikkat edilirse bu hadiste, sözü edilen hayır işlerinin Allah katındaki değerini göstermek amacıyla son derece etkileyici bir tasvir yapılmıştır. Zira Allah Teâla bu tasvirinde, kullarının yine kullardan temin edeceği açlık, susuzluk gibi ihtiyaç ve istekleri, "Senden yiyecek istedim; beni doyurmadın'....Senden su istedim; beni sulamadm!" buyurarak, kendi mukaddes zatına nisbet etmiştir. Şu halde, bu hadisi İşitip hayır işlerine yönelmeyen, yaratılanlara yardım için İradesini ortaya koymayan kimseler, kalbi katılaşmış veya hayır işlerinden mahrum bırakılmış kimselerden başkası değildir?!
Enes'in (r.a.) söylediğine göre Sa'd, Resûlüllah'a gelerek, "Ey Allah'ın Resulü! Annem vefat etti ve bana hiç bir vasiyette bulunmadı. Onun adına tasaddukta bulunsam ona bir

faydaso olur mu? diye sormuştu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, "Evet, su tasadduk etmen gerekir (edersen senin için iyi olur)" buyurdular.[753] Yani bu hadisinde Allah Resulü, kuyu kazmak, çeşme yaptırmak suretiyle, susamış insanları susuzluğunu giderecek, suya muhtaç olanlara su ulaştıracak işlere vesile olmayı kastetmiştir.

Elbette hayır işleri sadece açları doyurup susuzlara su temin etmekle sınırlı değildir. İnsanlara maddî-manevî faydası dokunan, insanların zararına olan işleri önlemeye vesile olan, bir kemik, odun veya diken parçası bile olsa, insanların gelip geçtikleri yollardaki eza ve cefa veren engelleri kaldırmak gibi işlerin tamamı hayır işi kapsamına girmektedir.

Adî b. Hâtim'in şöyle dediği nakledilir: "Resûlüllah'ı şöyle derken işittim: 'Sizden hiç bir kimse yoktur ki, Allah onunla konuşmamış olsun. Öyle ki o kişinin Allah ile konuşması sırasında aralarında hiç bir tercüman bulunmaz. Bu durumda kişi sağına bakar ve yapmış olduğundan başkasını göremez. Daha sonra soluna bakar ve yine yapmış olduğundan başkasını göremez. Daha sonra da önüne bakar ve cehennemin yüzüne karşı gözünün önünde durduğundan başka bir şey göremez, öyleyse bir hurma parçasıyla bile olsa cehennemden kurtulmaya bakınız." Hadisin bir başka rivayetinde İse, "Eğer bir parça hurma bulamzsamz, güzel bir sözle cehennemden korunmaya bakınız" buyurulmuştur.[754]

Abdullah b. Mes'ûd da Hz. Peygamber'ih şöyle dediğini nakleder: "Verilen her borç sadakadır."[755]

Câbir b. Abdullah'tan nakledildiğine göre Resûlüllah şöyle buyurmuştur: "Her iyilik (maruf) sadakadır. Kardeşini güler yüzle karşılaman ve yine kardeşinin kabına kendi kabından (su, yemek vb.) . bir şeyler koymak suretiyle onu paylaşman da iyiliktir,"[756]

Ebû Zer (r.a.) ise, Hz. Peygamber'den şu hadisi nakleder: "Kardeşinin yüzüne gülümsemen, senin için sadakadır; iyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır; Yolunu şaşırmış birine yol göstermen senin için sadakadır; ve gelip-geçilen yol üzerinden insanlara eziyet veren kemik, diken vb. yoldan kaldırman senin için sadakadır.[757]

Ebû Hüreyre'den rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Güzelsöz, sadakadır"[758]

Bütün bu hadisler, sünnette "sadaka" mefhumunun sınırlarının oldukça geniş olduğunu gösterir. Zira sırf güleryüzlülük, tebessüm veya tatlı dilli olmak bile, hayır işi kapsamına girebilmektedir. Böylece Hz. Peygamber, insanların hizmet ve İyiliğine yönelik bütün işleri teşvik edip onların İslâm'daki değerini bildirmiştir. Şu halde bütün bunlar, zerre miktarı bile olsa kulun yaptığı hiç bir ameli zayi etmeyen Allah katında sevap olarak karşılığını bulacaktır.

Sünnet, zekât ve sadaka adı altında bu sosyal hizmeti farz olarak belirlemiştir. Ancak bu sosyal hizmet, malî olarak sadece zenginlerin tercih edildiği, bedenen güçlü, .ilmî olarak kültürlü kimselere mahsus, siyasî yönden ise dbvlet başkanları ve yöneticilerin yerine getirdiği bir hizmet değildir. Bilakis, toplumda bulunan her insanın imkanı ölçüsünde -ki Allah hiç kimseyi takatinden fazlasıyla mükellef tutmaz- eda ettiği sosyal bir dayanışma sistemidir.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Her müslüman üzerine sadaka vermek vaciptir." Mecliste bulunanlar, "Sadaka verecek bir şey bulamazsa" dediklerinde Resûl-i Ekrem,

"Çalışsın, elinin emeğiyle kazandığını hem kendisi harcasın, hem sadaka versin" diye cevap verdi. "Çalışmağa gücü yetmezse" denildiğinde, "Yardıma muhtaç veya mazluma yardım edip himave ' etsin" buyurdu. ılBöyle bir yardım etmeğe de gücü yetmezse" diye tekrar sorulduğunda, "Hayır ile yahut ma'ruf ile emretsin'" buyurdu. Bir kez daha, "şayet buna da gücü yoksa" diye sorulduğunda ise,

"Şer ve musibetlerden kendisini korusun. Bu da onun için bir sadakadır " buyurdular.[759]

. Hadislerin bildirdiğine göre, günlük bütün işlerde üzerimize düşen sadaka vardır. Ebû Zer'in (r.a.) rivayet ettiği bir hadiste, "Üzerine Güneş 'in doğduğu (aydınlanan) hiç bir gün yoktur ki, o günde Ademoğlunun üzerine sadaka düşmesin." Bunun üzerine Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Resulü! Sadaka olarak vereceğiniz şeyler nelerdir?" diye sorulunca şöyle buyurdular: "Muhakkak hayır kapılan çoktur; Allah'/ teşbih etmek (teşbih), Allah 'a hamdetmek (tahmîd). 'Allahu Ekber' demek (tekbîr). 'Lâ ilahe illellah' demek (iehlîl), iyiliği emredip kötülükten sakındırmak yolda insanlara eziyet veren bir şeyi kaldırmak, sağıra bir şey Öğretmek, âmâya yol göstermek, bir ihtiyaç sahibinin ihtiyacım gidermesine delâlette bulunmak, yardım isteyenin koşar adım imdadına yetişmek, zayıf ve güçsüzün elinden geldiği ölçüde yardımına koşmak, işte bütün bunlar, kendi nefsin üzerine senin sadakalarındır.'1"

Münzirî şövle demiştir: Bu hadisi İbn Hibbân Sahîh'inde rivayet etmiştir.[760] Beyhakî ise muhtasar olarak nakletmiş, bir rivayetinde de şu ziyadeye yer vermiştir: Kardeşinin yüzüne tebessüm etmen senin için sadakadır; insanların gelip-geçtiği yollardan onların rahat geçmelerine engel olan diken, kemik vb. engellen kaldırmak sadakadır; yolunu kaybetmiş birine yol göstermen senin için sadakadır. Dahası sahih bir hadiste, bu sadakanın vücudun bütün organ, kemik ve mafsalları için gerekli olduğuna işaret edilmiştir ki bu. insanın bütün bedeninin sağlığının zekâtı sayılır.

Büreyde hadisinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "İnsanda üç yüz altmış mafsal/adele vardır ve insanın, bu her mafsalının karşılığı olarak tasaddukta bulunması gerekir,[761]

Ebû Hüreyre'den nakledilen bir hadiste de Resûlüllah şöyle buyurmuştur: "Her insanın her bir gününün gündüzünde beden azalarmdaki eklemlerin bahşettiği menfaatlere karşı Allah 'a şükretmesi (kendisine bir borç ve) mühim bir sadakadır. İki (hasım) kimse arasında adaletle muamelede bulunması, güzel bir sadakadır.

Hayvanına binmek veya metanı yüklemek isteyen kimseye yardım edip hayvanına bindirmek yahut eşyasını yüklemek de pekala bir sadakadır. Her güzel söz de, bir sadakadır.

Namaza gitmek (tavaf, ibadet, cenazeyi teşyi', ilim talebi gibi her hayır) için sahibinin attığı her adımda bir sadakadır. Yolda gelip geçene eza veren şeyleri gidermek de (makbul) bir sadakadır, [762]

Böylece müslüman, toplumun aktif bir ferdi olarak toplumdan istifade ettiği gibi, ona da faydası dokunur. Yine toplumdan malı, ilmi, gayreti ve vaktini esirgememiş olur ve böylece ona karşı en hayırlı hizmetleri sunmuş olur. Kendisi artık toplumun ayrılmaz bir parçası, toplum da onun bir uzvu gibi olmuştur. Zira gücü sınırlı, imkanları kısıtlı da olsa, her insanın toplumuna bir faydası dokunabilir. Çünkü Allah Teâla, güç, kuvvet ve nimetlerden tamamen mahrum hiç bir insan yaratmamıştır. Ebû Zer hadisinde bu, ne güzel de ifadesini bulmuştur. Ebû Zer şöyle demektedir:

"Resûiüllah'a, 'Bir kulu cehennem ateşinden kurtaracak nedir?' diye sordum ve, 'Allah'a imandır' buyurdular. Ben, 'Ey Allah'ın Resulü! Bu imanla birlikte amel de gerekli midir?' diye sordum Resûlüllah, 'Allah'ın sana lütfedip rızık olarak verdiklerinden az bir miktar bile olsa insanlara vermendir' buyurdu. Ben, 'Yâ Nebiyyellah! Eğer fakir olur ve verecek şey bulamazsa,' diye sorduğumda, 'İyiliği emreder kötülükten de sakındırır' buyurdu. Ben, 'Eğer iyiliği emredip kötülükten de sakındirmaya gücü yetmezse' deyince, 'İşini iyi yapamayana yardım etsin' buyurdular. Ben tekrar, 'Yâ Resûlellah! Eğer bu kimse işten iyi anlamayan biriyse' dediğimde, 'Mazluma yardım etsin' buyurdu. Ben, "Yâ Resûlellah, Eğer bu kimse mazluma yardım edemeyecek derecede zayıf bir kimseyse" dediğimde, 'Kardeşine yapacak hiç bir hayır bırakmak istemiyor musun yoksa! insanlara eza ve cefa etmesin' buyurdu. Ben yine, 'Yâ Resûlellah! Eğer bu kimse bunu yaparsa cennete girer mi?' diye sordum ve, 'Bu hasletlerden biri kendisinde bulunan hiç bir kul yoktur ki, onda bulunan bu haslet onun elinden tutup cennete götürmesin' buyurdular."[763]

Bir müslümanın asgari olarak yerine getirmesi gereken sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın ölçüsü, başkalarına hizmet konusunda acze düştüğünde yaratılmışlara kötülüğünün dokunmasından kendini alıkoyması, İnsanlara eza ve cefa vermekten geri durması, İnsanların onun elinden ve dilinden selâmette olması ve kendisinin İnsanlara bir kötülüğünün dokunmamasıdır. Olumsuz bir durum gibi görünen bu olgu, esasen toplum için bir kazançtır. Zira toplumun bu kimsenin zararından emin olması, yeterlidir. Şair ne güzel söylemiştir: "Mutludur, insanların kendisinden emin olduğu kimse, Kendisi başkalarından selâmette olmasa bile!" Müslümandan beklenen bu içtimaî yardımlaşmanın faziletleri günden güne artar ve yardıma muhtaç olanların ihtiyaçları oranında da Önemi büyüyüp sevabı ziyadeleşir. Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: "'Veya açlık gününde yakım olan bir yetimi veya aç-açık bir yoksulu doyurmaktır.'[764] Görüldüğü gibi bu âyetlerde, karakteri zayıf, dar kafalı bazı insanların yokluk anlarında fırsat kollayıp kazançlarım artırmanın yollarını aradıkları; halbuki toplumda genel bir ihtiyaç vuku bulduğunda ve kara borsa zamanlarında muhtaçların yardımına koşup onları doyurmanın oldukça sevaplı bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Yetimler -özellikle de yakın akrabadan olanlar- ile ihtiyacını karşılamak için çalışması sebebiyle elleri nasırlaşmış miskinlerin doyurulması da böyledir. Bu itibarla, darda kalmışların elinden tutma -veya buna vesile olma-, kıtlık ve kriz anlarında insanların imdadına koşma, borcunu ödeyememekten dolayı zor durumda kalana mühlet verme veya borcunun bir kısmından tamamen vazgeçmeyi teşvik eden pek çok hadis bulunmaktadır. Bu hadislerden bazıları şunlardır:

"Kim bir müslümamn dünyaya ait bir sıkıntısını giderirse Allah da onun âhirete ait bir sıkıntısını giderir. Kim de bir müslümamn aybını örterse, Allah da onun dünya ve âhirette ayıbım örtecektir. Her kim de bir borçluya kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterecektir. Kul, kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah da onun yardımcısıdır.[765]

"Sizden önceki ümmetlerden bir adamın ruhunu melekler karşıladı ve kendisine 'Hayır olarak ne işledin?' diye sordular. Adam, 'Alacaklarımı toplayan memurlarıma (fakir olan borçluya) mühlet veriniz, zengin olan borçluya da müsamaha ediniz diye emrederdim ' dedi. Allah, 'Bu kulumdan vazgeçiniz fonun kusurlarını bağışladım) buyurdu. [766]

Bu hadisin bazı rivayetlerinde ruhunu meleklerin karşıladığı bu adamın şöyle dediği bildirilir: "Müsamaha, benim ahlâkımdandır. Zor durumdakilere kolaylık gösteriyor; (borcunu veremeyerek) darda kalmışlara mühlet veriyordum. Bunun üzerine Allah T'eâla söyle buyurdu: 'Ben, bunu vapmava senden daha layığım; bu kuluma dokunmayın.[767]

Ebû Katâde'den nakledildiğine göre o, bir borçlusunu aramış, borçlusu da ondan gizlenmişti. Sonra onu bulmuş ve borçlusu, "Ben fakirim", demiş. Ebû Katide, "Allah'a yemin eder misin?" diye sorunca borçlu, "Billahi" diye yemin etmiş. Bunun üzerine Ebû Katâde, Resûlüllah'ı şöyle derken işittiğini söylemiştir:

"Allah 'ın kıyamet gününün dehşetinden kurtarması kimi memnun ederse, fakire nefes aldırsın; yahut alacağını ona bağışlasın[768]

Ebü'l-Yüsrden rivayete göre o. parmaklarını gözlerine götürerek, "Bu iki gözüm gördü'1; ellerini kulaklarına götürerek. "Bu kulaklarım işitti"; kalbine işaret ederek, "Bu kalbim kavradı ki, Resûlüllah şöyle buyurmuştur:

"Kim, (kıyamet günü arşın gölgesinde) kendisini Allah 'in gölgelemesini isterse, borçluya mühlet versin veya borcunu tamamen düşsün.'^ Bu hadisteki "yeda' lehû" ifadesi, "alacaklı, borçludan alacağının bir kısmından vazgeçsin" demektir.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre bir adam Hz. Peygamber"c gelerek, "Ey Allah'ın Resulü! İnsanlardan hangisi Allah'a daha sevimlidir?" diye sormuş ve Resûlüllah şöyle buyurmuştur:
"İnsanların Allah'a en sevimlisi, insanlara en faydalı olanıdır; Allah 'a en sevimli amel de, bîr müslümanm sıkıntısını gidermek, borcunu ödemek, açlığını gider m-k suretiyle kalbine yerleştirilen sevinçtir. Bir kardeşimin ihtiyacını gidermeye çalışmak, -Mescid-i Nebevi'yi göstererek- bu mescitte bir ay itikâfa girmemden bana daha sevimlidir.'[769]
İlgili nasslarda özel olarak müslümanlar zikrediliyorsa da bu, gayr-İ müslimlere yardım elinin uzatılmayacağı, onların sıkıntılarının giderilmeyeceği anlamına gelmemelidir. Zaten Hz. Peygamberin, "enfauhum li'n-nâs=insanlara en faydalısı" sözü de bunu göstermektedir. Allah Teâla da esirleri doyuran kimseleri övmüştür ki bu esirler o vakit müşriklerden idiler. Bilakis hayvanlara yapılan iyilik bile, ileride de geleceği gibi, Allah nezdinde en büyük yakınlık vesilelerindendir.
Hayır işi konusunda İslâm'daki en büyük amellerden biri de, öldükten sonra da kişiye faydası devam eden sadaka-i cariyelerdir. Sadaka-i cariyenin fazileti ile ilgili olarak sahih bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Bir insan öldüğü zaman üç şey hariç (dünyadan) ameli kesilir: Kişinin yapmış olduğu hayır ve hasenat (sadaka-i cariye), kendisinden faydalanılan bir ilim ve kişinin geride bıraktığı salih bir evlat.[770]
Burada sözü edilen sadaka-i cariyelerden biri de, sahabe döneminden beri varolan ve kişinin kendisine ait malı vakfedip gelirlerini çeşitli hayır işlerinde kullanılmak üzere kurulmuş vakıflardır. İslâm Medeniyeti, asırlar boyu hayır amaçlı kurulmuş bu tür vakıfların çokluğuyla temayüz eder. Öyle ki İslâm Tarihinde bu amaçla kurulmuş vakıfların hizmet alanları oldukça geniştir. Dolayısıyla bu vakıflar, hayrın bütün yönlerine şâmildir. Üstelik başka hiç bir medeniyette eşi ve benzeri görülmeyecek biçimde, hayvanların hayatını da hizmet kapsamına alan vakıflar kurulmuştur.[771]
Elbânî ise bu rivayeti. Silsi/etü'l-ehâdisü's-sahîha'sında "hasen" olarak nitelemiştir. [772]

Toplumsal Kurallara ve Genel Ahlâkî İlkelere Riâyet

Sünnetin yönlendirdiği "medenî davranış" Ölçülerinden biri de, her işi düzenli olarak yapmak, gene! nizam ve intizama riâyet etmektir.
İslâm öncesinde Arapların, toplumsal nizam ve intizama fazla önem vermedikleri bilinen bir hususturdur. Onlarda daha çok ferdî yönelişler hakimdi ve hayatlarının çoğunlukla kanun ve kurallarla düzenlenmesini ve işlerini merkezî bir idare tarafından yönetilmesini istemezlerdi. Onlardan her biri, kendi kabilelerinin emniyet ve mahremiyetleri ile bazan da başka kabilelere dair beklentileri sebebiyle bir araya gelmeleri hariç, kendi başına bir ümmet gibi davranmaktaydılar. Ancak İster hak isterse batıl olsun, zikri geçen konularda Arapların, hamiyet ve asabiyeti tutmakta ve birbirine destek vermekteydiler. Bu itibarla Araplar, ya aşırı ferdiyetçi, ya da asabiyetçiydiler.
İslam Dîni, Arapları başka bir şekle büründürerek onlara, büyük-küçük bütün işlerinde nizam ve intizamlı olmalarını, genel ahlâk kurallarına riâyet etmelerini öğretti. Mesela bu amaçla, isterse yakın akrabaları olsun kimsenin evine izinsiz girmemelerini onlara öğretti. Eve girerken izin isteme, üç kere kapıyı -veya zili- çalma ile sınırlıdır. Eğer kapıyı üç kere çalışı neticesinde içeriden cevap alamamışsa dönüp gitmesi gerekir. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:
"Sizden biriniz üç defa izin ister ve kendisine (içeri girmek için) izin verilmezse, (kapıdan) geri dönsün. [773]
Bu meyanda oturmakta olan iki kişinin yanma oturmak için de izin istemek gerekir. Bir meclise girildiğinde, en geride oturan kimsenin yanına oturulmalıdır. Ancak bir mecliste bulunanlardan biri, ihtiyacı sebebiyle kalkar ve sonra dönerse, yerine oturmasında herhangi bir mahzur yoktur.
İslâm, selamlama âdabı konusunda da, bazı kaideler koymuştur. Buna göre küçük büyüğe, sayıca az olan topluluk çok olana, (at, araba vb) üzerindekiler yürüyene ve bir yerden geçen orada oturana selâm vermesi, selamlamanın âdâbındandır.
Aynı şekilde yeme-içme âdabı hususunda da İslâm bazı prensipler getirmiştir. Bir hadiste şöyle buyurulur:
"(Yemeğe başlarken) 'Bismillah ' de; sağ elinle ve sana yakın olan taraftan ye!"[774]
Bir mecliste bulunan iki kimseden yaşça daha küçük olan, büyüğün izni olmadan ondan önce söze başladığı durumlarda Uz. Peygamber, "Büyüğe söz ver" buyururlardı. Ancak büyüğün izin vermesi bunun dışındadır.
Herkesin, başkalarının hak ve hukukuna riâyet etmesi ve alışveriş, evlilik, anlaşmazlık durumları ile insanlar arasındaki her türlü muamelelerde, yerleşik Örf ve âdeti göz önünde bulundurması gereklidir. Mesela bir kimse, kardeşinin alış-verişi (pazarlığı) üzerine (onunki sonuçlanmadan) alış-veriş yapmamalı; kardeşinin talip olduğu bir kıza (olum ya da olumsuz bir sonuç alıncaya kadar) talip olmamalıdır. Yine İşlerinin düzelmesi ve muamelelerinin istikrarlı olabilmesi için, insanların, aralarında anlaşmalara riâyet etmeleri gerekir. Zira bîr hadiste, "Müslümanlar, şartlan üzeredir [775] buyurul maktadır.
Müslümanların işlerinin düzgün ve intizamlı yürümesi için, onlardan her bir ferdin görevini layıkıyla yerine getirmesi, yeri geldiğinde haklarını aramak suretiyle birbirleriyle yardımlaşmaları gerekir. "Uç kişi yolculuğa çıktığı zaman, aralarından birini emir tayin etsinler" [776]hadisinin esas mesajı da budur. Bu konuda Ömer b. el-Hattâb'ın şu sözü de meşhurdur: "Müslümanlar üç kişi olduklarında aralarından birini emir tayin etsinler. Zira bövle yapılması, Resûlüilah'ın bir emridir,[777]
Bİr başka hadiste ise, "Birlikte açık arazîye çıkan üç kimsenin, aralarından birini başlarına emir tayin etmemeleri helâl olmaz"[778] buyurulmaktadır.
İmam ei-Hattâbî, bu nebevi emrin hikmeti konusunda şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'in böyle emretmesinin sebebi, onların bir görüşte karar kılmaları, farklı görüşlere sahip olarak ihtilafa düşmemeleri ve bunun neticesi olarak işlerinin bozulup günaha girmemelerini temindir. Hadis ayrıca, iki kimsenin, aralarındaki bir ihtilaf sebebiyle üçüncü birini hakem tayin etmeleri ve bu hakemin de hakkaniyetle karar vermesi durumunda, tarafların bu karara razı olmalarının gereğine işaret etmektedir.[779]
Hz. Peygamber bir heyet veya seriyye (küçük eskerî birlik) gönderdiğinde, heyet veya seriyye içerisinde yer alanlardan birini emir tayin eder, diğerlerine, ona itaat etmelerini emrederdi. O (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim, emire itaat ederse, muhakkak bana itaat etmiş olur; her kim de emire itaat etmez ve ona karşı gelirse, mahakkak bana karşı gelmiş olur."[780]
Bu itibarladır ki, Resûiüllah (s.a.), kişinin hoşuna gitse de gitmese de, Allah'a İsyanı gerektirecek bir şey emretmediği sürece, baştaki emir Habeş M i bir köle bile olsa ona itaatin gerekli olduğunu belirtmektedir. Zira bir hadislerinde O (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah 'a isyan etmeyi gerektirecek bir şey emretmediği müddetçe, hoşuna giden ve gitmeyen hususlarda (başta bulunan emin) dinleyip ona itaat etmek, her muslüman üzerine boçtur. Eğer emir, günah ve haram olan bir şey emrederse, bu durumda onu dinleyip itaat etmek gerekmezi[781]
Kur'ân-i Kerîm de, müslümanlara, tıpkı Allah'a ve Resûlü'ne itaati emrettiği gibi, kendilerinden olan "ulü'l-emr=emir sahipleri"ne de itaat etmelerini emreder. Kur'an'da bu hususta şöyle buyurulmuştur: "Ey îman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ulu 'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bu hususta anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah'a ve ResûVe götürün (onların hükümlerine göre halledin). [782]
Aynı şekilde Allah Teâla, toplumun emniyet ve huzurunu korumaya yönelik tedbirlerin alınmasını emretmiştir. Ayrıca kişinin diline hakim olup bilmediği konularda ulu-orta konuşmamasını ve işi, ehliyetli ve konusunda uzman kimselere bırakmalarını tenbihleyerek şöyle buyurmuştur:
"Onlara güven ve korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; halbuki onu, Resule veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi'[783]
Hz. Peygamber döneminde Mescid-i Nebevî ve orada cemaatle kılınan namazlar, müslİümanlarm, Resûlüllah (s.a.) tarafından eğitildiği bir medrese gibi fonksiyon icra etmiştir. Müslümanlar orada, İslâm'ın ilke ve değer yargılarını pratiğe dökebilmek ve hayata tatbik edilen bir gerçekliği dönüştürebilmek maksadıyla, eğitim ve öğretimlerini, en büyük muallim ve mürebbî olan Resûlüllah'tan almaktaydılar.
Öyle ki Mescid-i Nebevî'nin bu fonksiyonu sayesinde onlar, cemaate devam etmenin gereğini, liderliğin önemini, itaatin güzelliğini, nizam ve intizama riâyetin gerekliliğini, cemaatleşmenin ve sosyal ilişkilerin İlke ve âdabını bizzat mescide devam etmek suretiyle öğreniyorlardı.
Cemaatle namaz kılmak için mutlak surette bir imama ihtiyaç vardır. Bu imam, bizzat Resûlüllah'm belirlediği bazı vasıflar ile önceliklere göre seçilir ki, O (s.a.) bu konuda şöyle buyurmuştur: "Allah'ın Kitabını en güzel ve doğru okuyan cemaate imamlık eder (etsin). Eğer onların Kur'an bilgisi eşitse, Sünnet'i en iyi bilen imam olsun. Eğer Sünnet bilgileri de eşitse, önce (Mekke 'den Medine 'ye) daha Önce hicret eden imam olsun. Şayet beraber hicret etmişlerse, yaşça büyük olan imam olsun. Evinde ve hükmü altındaki yerlerde, evin sahibine imamlık edilmesin.[784]
Namazı kıldıran imam, hem sözlü hem de fiilî olarak cemaatin safları düzeltmesini temin etmeli, aralarda boşluklar kalmaması ve safların intizamlı olması için sık sık cemaati uyarmalıdır. Çünkü görünürdeki (zahir) eğrilik ve düzensizlik, esasen iç dünyadaki (bâtın) eğriliğin habercisidir. Zira bedenlerin ayrılığı, kalplerin farklılığına İşarettir.
Bütün bu konularda da en güzel örnek ve baş mürebbî, Hz. Peygamber'dir. Zira Allah ve Resûlü'nün istediği cemaatin oluşmasına yönelik olarak, hadis-i şeriflerde birtakım ilke ve prensipler bulunduğu görülmektedir. İbn Ömer'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Safları düzeltiniz; omuzları aynı hizaya getirin, boşlukları doldurun. Kardeşlerinizin el hareketlerine yumuşak karşılık verin. Şeytana boşluklar bırakmayın, Kim safi doldurursa, Allah da onu (rahmeti) kavuşturur. Her kim de safı keserse, Allah da (rahmetinden) onu keser.'[785]
Nu'mân b. Beşîr'den (r.a.) rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Resûlüllah (s.a.), bizim saflarımızı düzeltmeyi Öğrendiğimize kanaat getirinceye kadar, sanki okunu düzeltiyormuş gibi saflarımızı düzeltirdi. Bir defasında namaz kıldırmak için ayağa kalkıp tam tekbir alacakken, göğsü saftan biraz ileri çıkmış bir adam gördü ve şöyle buyurdu: "Ey Allah 'm kullan! Saflarınızı düzgün tutun: yoksa Allah yüzlerinizi ters çeviriver ir.[786]
Enes'ten nakledildiğine göre o şöyle demiştir: "Namaz için kamet getirildi ve Resûlüllah (s.a.) (namazı kıldırmak üzere) bize doğru yöneterek şöyle buyurdu: 'Saflarınızı düzeltin ve aralarını sıkılaştırın. Zira ben, arkamdan sîzleri görürüm."[787]' Yine Enes'ten nakledilen diğer bir hadiste de Resûl-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "'Saflarınızı düzeltiniz; zira saflarım düzeltilmesi, namazın tam olarak yerine getirilme şartlarmdandır." Bir başka rivayette de. "namazın tamamındandır" diye geçmektedir. "

Ebû Mes'ûd el-Ensarî şöyle demiştir: "Resûlüllah, namazda omuzlarımıza dokunur ve şöyle buyururdu: 'Saflarınızı düzeltin. (Safda) ileri geri karışık durmayın ki, kalpleriniz de karmakarışık olmasın. Bana (namazda) önce bulûğa erenler ve akıllılar yakın dursun- Sonra da onlara vakın olanlar (bulûğa ermek üzere olanlar) daha sonra da, onlara yakın olanlar dursun.
Abdullah b. Mes'ûd Resûlüllah'in şöyle dediğini bildirmiştir: "Bana, (namazda) önce sizden bulûğa erenler ve akıllılar yakın dursun. Sonra onlardan sonra gelenler (bulûğa erişmek üzere olanlar), sonra da onlardan sonra gelenler dursunlar. Çarşıların kötülüklerinden sakının![788]
Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Resülüllah (s.a.) ashabında ön saftan kaçınma gibi bir durum sezinledi ve şöyle buyurdu: 'İleri geliniz ve bana uyunuz, ön saftan geri durmaya devam eden bir kavmi nihayet Allah geriletir. [789]
Câbir b. Semura (r.a.) şöyle demiştir: "Sahâbîler halkalar halinde olduğu bir sırada Resûlüllah (s.a.) mescide girdi ve şöyle buyurdu: 'Bana ne oldu ki, sizleri ayrı ayrı oturmuş halde görüyorum.' Sonra yanımıza gelerek şunu söyledi; 'Meleklerin Rahleri yanında saf tuttukları gibi saf tutmaz mısınız (tutmanız sizin için daha hayırlıdır). ' Bunun üzerine bizler, 'Ey Allah'ın Resûiü! Melekler Rableri yanında nasıl saf tutarlar?' deyince şöyle buyurdular: 'ilk safı tamamlayıp safları sıkılaştırırlar. [790]
İmam namaza durduğunda, cemaatin ona uyması icap eder. Bu durumda rükû. sücûd, kıyam ve namaza ait fiiller yerine getirilinceye kadar, cemaatin imama uymaması caiz değildir. Zİra bu tullerin birinde bile imama uymamak, saflar sıklaştırılmak suretiyle cemaatle kılman namazın zahirine ve ruhuna aykırıdır. Bİr hadİs-i şerifte şöyle buyuruimuştur:
"İmam ancak kendisine uyulsun diye imam tayin edilmiştir. Öyle olunca o tekbîr aldığı zaman siz de tekbir alınız. O rükûa vardığı zaman siz de rükûa varınız. O kalktığında siz de kalkınız. O, 'Semiallahu limen hamideh ' dediği zaman sizler, 'Rabbena ve lekel hama' deyiniz. O secdeye vardığı vakit siz de secdeye varınız. [791]
İmam açık bir hata yapmadığı müddetçe cemaatle namaz böyle kılınmalıdır. Şayet imam namazda hata yaparsa, ona uyanların bu hatayı düzeltmeleri ve karışıklığa meydan vermeksizin yanhş yaptığı konuda onu uyarması gerekir. Büyük-küçük imama uyan herkes üzerine bu bir haktır. Hatta arka saflarda namaza duran kadınlar bile, ellerini çırparak, hatası konusunda imamı uyarabilir. Bu konuda öğretici ve yönlendirici birtakım hadislerin var olduğunu görüyoruz. Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Bir keresinde Resûlüllah (s.a.) bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince, yüzünü bize dönerek şöyle buyurdu: 'Ey İnsanlar! Ben sizin imamınızım. Namazda rükûa, secdeye, kıyama benden önce varmayın ve namazdan da benden evvel çıkmayın. Zira ben, hem önümden hem de arkamdan sizi gorurum.[792]
Ebû Hüreyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "İmamdan Önce rükûa ve secdeye varmayın. İmam tekbir aldığı zaman siz de tekbir alınız ve rükûa vardığı zaman siz de rükûa varınız. İmam, 'Semiallahu itmen hamideh' dediğinde siz de, 'Rabbena ve leke 'l-hamd' deyiniz."[793]
el-Berâ' b. Azib şöyle demiştir: "Resûlüllah'm arkasında namaz kılıyorduk ve 'Semiallahu Iimen hamideh' dediğinde, kendisi alnını yere koymadıkça (secdeye varmadıkça) hiç birimiz belimizi bükmezdik."[794]
Ebû Hüreyre Resûlüllah'm şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"imamdan evvel başını (secdeden) kaldıran kimse acaba Allah Teâla'nın bu kimsenin başın eşek başına çevireceğinden korkmaz m?" Ebû Hüreyre de şöyle demiştir: "İmamdan önce başını secdeden kaldıran ve indirenin alnı, şeytanın avuçları arasındadır.[795]
Bütün bunlar, uygulamalı eğitimin anlamlı misallerini sunmanın yanında, daima itaat üzere bulunulması, nizam, intizam ve tertibe riâyet edilmesinin en güzel örneklerini de teşkil etmektedir. Bu sebeple cemaatle kılınan namaz, gerçek hayatta İslâm'ın gerçekleşmesini istediği cemaatleşmenin esasını oluşturmaktadır. Öyle ki İslâm'ın sosyal hayatta gerçekleşmesini arzuladığı bu cemaat, eğilip bükülmeyen istikâmet sahibi, karmaşaya meydan vermeyen, nizam ve intizamlı, safları arasında boşluklar bulunmayan, tefrikadan uzak kendi içerisinde birlik ve bütünlüğü yakalamış, Allah'a isyanın olmadığı durumlarda itaatkar, akıllı fertlerini öne çıkaran, insanları ilmi ve bilgi seviyelerine göre değerlendiren ve nihayet her hak sahibine hakkını veren bir cemaattir. [796]

Temizlik ve Güzelliğe önem Verme

Medeniyet idrakinin önemli ilkelerinden biri de, geçmiş hiç bir din ve fikir sisteminde bulunmadığı oranda İslâm'da temizliğe verilen değerdir. İslâm temizliği, inanç ve ibadet ilkeleri İçerisine yerleştirmiş olarak günlük hayatının bir parçası olarak görmüştür.
Bilindiği üzere İslâm, müslümanın sürekli Allah (c.c.) ile beraber olmasını sağlayan ve sabah fecrin doğmasından gece şafağın kaybolmasına kadar olan vakitte kılınan beş vakit namazı, kadın erkek her müslüman üzerine farz kılmıştır. Beş vakit namaz, müslüman İçin adeta psikolojik bir arınma vesilesidir. Buna göre müslüman, günde beş kez hatalarından ve maddî-manevî kirlerinden yıkanıp arınmış olur. Allah Teâla şöyle buyurmuştur:
"Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü İyilikler kötülükleri (günahları) giderir. [797]
İslâm'daki namaz, pek çok özelliğiyle diğer dinlerde bulunan namazlardan ayrılmaktadır. Her şeyden önce İslâm'daki namazdan önce hissî/maddî temizlik şart koşulmuştur. Namaz, cennetin anahtarı; tahâret/abdest de, namazın anahtarıdır. Resûl-İ Ekrem şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c.), tahâretsiz (abdestsiz) hiç bir namazı kabul etmez?"[798]
Burada sözü edilen taharet, maddî pisliklerden (necaset) temizlik ve manevî pisliklerden (hades) temizlik olmak üzere iki kısımdır. Maddî pisliklerden temizlikten maksat, namaz kılanın bedenini, namaz kıldığı elbisesini, üzerinde namaz kıldığı yeri, kan, leş ve domuzun bulaştırdığı pislikler ile insan ve hayvan idrar ve dışkısı gibi seran pislik sayılan şeylerden temizlemesidir. Manevî temizlik (hadesten taharet) ise, hissi yani elle tutulur gözle görülür pislikten temizlenme değil; hükmî bir temizliktir. Yani Sâri'in (hüküm koyucu)' hükmüyle küçük tahâret/abdest almayı -gerektiren durum olup pisliğe bulaşması diğerlerine oranla daha fazla mümkün olan uzuvların yıkanmasıdır. Veyahut da, büyük tahâret/gusül abdestini gerektiren durumun meydana gelmesidir. Çoğu zaman tekerrür eden tabiî sebeplerden dolayı, bu taharetin diğeriyle irtibatı, müslümanın temizlenmesini (abdest veya gusül olarak) gerekli kılmaktadır.
Bunun da ötesinde İslâm, özellikle cuma namazı ve cemaatle kılınan diğer namazlarında din kardeşleriyle buluşacağı zaman, müslümanm beden temizliğine önem vermesini müstehap olarak değerlendirmiştir. Zira cuma namazından önce gusletmenin müstehap olduğuna dair hadisler bulunmaktadır. "Cuma günü gusletmek, bulûğa eren her müslümana vaciptir"[799] mealindeki hadistde olduğu gibi, bazı rivayetlerde cuma günü gusletmenin vâcîp olduğundan bile bahsedilmektedir. Diğer bir hadiste de, müslümanın haftada en az bir kere yıkanmasının gerekli olduğu İfade edilir: "Her yedi günün birinde, başını ve bütün vücudunu yıkamak suretiyle banyo yapmak, her (akıl-balîğ) müslüman üzerine (Allah 'm) hir hakkıdır.[800]
Öte yandan sünnet, vücudun belli azalarının yıkanmasına da özel önem vermiştir. Ağız, sünnetin temizlenmesine bilhassa İtina gösterdiği uzuvlardan olup onun temizlenmesi için, Arap Yarımadasında yaşayanların kolayca elde edebilecekleri "misvak ağacının dallan" vesile kılınmıştır. Bir hadisinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurur: "Misvak ağız için temizlik ve Rahbin rızasını kazanma vesilesidir. [801]
Sünnetin, temizlenmesine özel önem verdiği uzuvlardan biri de, saçlardır. Bir hadiste, "Saçı olan, ona hizmet etsin/yıkayıp temizlesin" [802] . buyurulmuştur. Atâ b. Yesâr'dan rivayete göre o şöyle demiştir: "Resûiüllah'ın (s.a.) mescitte olduğu bir sırada saçı sakalı karmakarışık bir adam içeri girdi. Resûlüllah bu adama -sanki ona saçını düzeltmesini emrediyordu- işarette bulundu. Adam saçını düzelterek geri döndüğünde Resûl-i Ekrem, şöyle buyurdu: 'Böyle olması, sizden birinizin şeytan gibi saçı-haşı dağınık bir vaziyette gelmesinden daha hayırlı değil midir?[803]
Bütün bunlar göstermektedir ki, müslümaniarın en büyük muallimi Hz. Peygamber (s.a.), İslâm'ın birincil önceliği olan iç/bâtın güzelliğine önem verdiği gibi, dış görünüşün güzel olmasına ve estetik değerleri de ihmal etmemiş ve bunları ashabına öğretmiştir. Mesela Hz. Peygamberin, "Zira sizden hiç biri ellerinin geceleyin nereye dokunduğunu bilemez" [804] buyurarak, uykudan uyandıklarında herhangi bir yere dokundurmaksızın ellerini üç kez yıkamalarını sahâbîlerinin şahsında ümmetine öğretmesi, bu Önemin göstergelerinden sadece bindir. Zira bilindiği üzere, Hz. Peygamber döneminde su az bulunduğu için. sahâbîler çoğunlukla taşla taharetlenmekteydi (istİcmâr). Onlardan yine pek çoğu sirvâl/iç donu giymemekteydi. Hal böyle olunca, farkında olmaksızın uyurken ellerinin necaset mahalline dokunması muhtemel olmaktaydı.
Resûlüllah (s.a.), yemekten, özellikle de et yedikten sonra ellerini yıkamalarını da ashabına öğretmiş ve özellikle uykudan önce bunu ihmal etmemelerini tenbihlemiştir. Bu hususta O (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden her kim ellerine et (kokusu) bulaşmış olduğu halde (güzelce) yıkamadan uyur ve hu durumdayken başına hir şey gelirse, kendisinden başka hiç kimseyi kınamasın."
Sünnet, evlerin temizliğine de özel önem vermiştir. Bir hadiste, "Evinizi ve avlunuzu temizleyin. (Evlerinizi pis tutmak suretiyle), yahudilere benzemeyin"[805] buyurulmuştur.
Sünnetin temizliğine özel ehemmiyet verdiği mekanlardan bir diğeri de, yollardır. Bu sebeple, gelip geçenlere eziyet veren cismin yoldan kaldırılması, "sadaka" olarak değerlendirilmiştir. Öyleyse yolda bulunan necaset ve her türlü pisliğin kaldırılması da, bu hadisteki mâna üzere sadaka hükmündedir.
Araplardan bazıları -belki de bedevîlikleri ve medeniyetten nasiplerinin fazla olmamasından olsa gerek- büyük abdestlerini yollara yahut insanların gölgelendikleri yerlere yapmaktaydılar. Hz. Peygamber, böyle yapmamaları konusunda onları uyarmış ve bunun, hem Allah'ın hem de insanların lanetini celbedeceğini belirterek şöyle buyurmuştur:
"Lanetlenmiş iki zümreden korkun: Yollara deff-i hacet yapanlar ile bu hacetlerim insanların gölgelendikleri yerlere/ağaç gölgelerine yapanlar."[806]
Bir başka hadiste de, "Lanete sebep olan (şu) üç şeyden sakının:[807] Su kaynak ve mecralarına, gölgeliklere ve yol üstüne abdest bozmak" [808] buyurulmuştur.
Burada zikredilmeyenlerle birlikte bütün bu nebevî emir ve tavsiyeler, din adına çevreye verilen önemin göstergeleridir. Çevrenin korunması konusundaki nebevî adımların örnekleri olan bu emir ve tavsiyelerin, insanlık tarihinde benzeri bulunmamaktadır. [809]

İslâm, Neden Temizliğe Bu Derece Önem Vermiştir?

Kur'an'da olduğu üzere, Sünnet'in temizliğe verdiği önem, esasen birkaç sebepten kaynaklanmaktadır:
Birincisi: Temizlik, Allah Teâla'nın sevdiği güzel hasletlerdendir. O şöyle buyurmuştur: "Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.[810]

Diğer bir âyette de, Küba Mescidi cemaatinin temizliği övülerek şöyle buyurulmuştur: "İlk günden takva üzerine kurulan mescit (Küba Mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever. [811]
Bu İtibarla taharet veya temizlik, îmanın nişanelerinden sayılmıştır. Zira müslümanlar arasında, "en-Nezâfetü mine'l-îmân^TemizlİIk îmandandır" sözü, oldukça yaygın olarak dillendirilmektedir. Bazı kimseler bu sözü hadis diye naklederlerse de, aslında hadis değildir. Bununla birlikte "et-Tuhûru şatru'l-îmân^Temizlik, îmanın yarısıdır" [812] sahih hadisi, zikri geçen sözü mâna yönüyle desteklemektedir. "Taharet" anlamındaki "et-Tuhûr", şirk, nifak ve kötü ahlâk gibi her türlü manevî temizlik ile genel çevre temizliği ve kişinin uzuvlarını ve vücudunu yıkaması gibi, özel temizliğini de kapsamaktadır.
İkincisi: Temizlik, sağlıklı ve güçlü olma vesilesidir. İslâm, bedenin sağlıklı ve kuvvetli olmasına son derece önem verir. Zira bu, fert açısından her an zinde ve hazırlıklı olmak; cemaat bakımından ise, ileriye dönük yatırımdır. Çünkü Allah katında kuvvetli mümin zayıf müminden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Beden, müslümana verilmiş bir emanettir. Dolayısıyla onu aşırı yıpratmak da, ihmal ederek hastalığa yakalanmasına yol açmak da caiz değildir. Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bedeninin senin üzerinde hakkı vardır."[813]
Üçüncüsü: Temizlik, Allah ve Resûlü'nün sevdiği güzellik ve güzel görünüm için şarttır. Bir hadiste şöyle buyurulur: "Allah güzeldir; güzeli sever" Hz. Peygamber bu hadisini, "Kalbinde zerre miktarı kibir olan kimse cennete giremez" hadisinden sonra irad buyurmuştur. Bir adam çıkıp, "Muhakkak ben elbisemin, ayakkabılarımın güzel olmasını istiyorum" veya, "Bir kimse elbisesinin ve ayakkabılarının güzel olmasını ister' dedi. Bunun üzerine Resûlüliah şöyle buyurdu: "Allah güzeldir, güzeli sever. Hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemek de kibirdir.[814]
Allah Teâla, "Ey Âdemoğulları! Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin" buyurmuş; sonra da şöyle devam etmiştir: "De ki: Allah 'in kulları İçin yarattığı süsü ve temiz nzıkları kim haram kıldı?[815]
Bu sebeple Allah Resulü (s.a.), kişinin iş elbiseleriyle camiye gitmesini yasaklamıştır. Dolayısıyla kişiye yakışan, mescide gitmek istediğinde güzel elbiselerini giymesi, güzel kokular sürmesi ve saçını taramasıdır. Bunun sebebi kendisine sorulduğunda da, "Rabbim için güzelleşiyorum" deyip, "Muzu zîneteküm inde külli mescidin^Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi givin" âyetini okumasıdır.
Dördüncüsü: Temizlik ve güzel görünüm, İnsanlar arasındaki irtibat ve iletişimin güçlenmesine vesile olur. İnsan, fıtratı gereği, pislikten nefret edip pis insanlardan da kaçınmaya çalışır. Cuma günü namazdan önce yıkanmaya teşvik edilmesinin gerisindeki sır, belki de bu olsa gerektir. Aynı şekilde soğan, sarımsak, pırasa gibi nahoş koku veren sebzeleri yiyip camiye gidilmesinin yasaklanmasının ardındaki hikmet de budur. Zira böylelikle yayılması muhtemel kötü kokulardan insanlar rahatsız olmamış olurlar. Eğer kişi bu gibi sebzeleri yemede kararlı ise, mescide gidip cemaatle namaz kılma sevabından mahrum kalacağını bilerek yemelidir.
Sahihayn'öa İbn Ömer'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyie buyurmuştur: "Şu yeşillikten, -sarımsağı kastediyor- yerse, (bu haliyle) mescidimize yaklaşmasın "[816] Benzer mânadaki bir hadis de. Enes'den rivayet edilmiştir. Câbir'den rivayet olunan merfû bir hadiste ise, "Her kim sarımsak, soğan yerse, bizden -yahut mescidimizden- uzak durup evinde otursun" buyurulmuştur.[817] Yine merfû olarak Muğîre b. Şu'be'den nakledilen rivayette de, Resûlüliah şöyle buyurmuştur: "Kim bu kötü yeşillikten/ağaçtan verse, kokusu gidinceye kadar namazgahımıza yaklaşmasın " buyurulmuştur.[818]
Görüldüğü gibi bütün bu hadislerde, sarımsak, soğan ve pırasa gibi ağızda nahoş koku oluşturan bu sebzeleri yiyenler bir anlamda kınanmıştır. Dahası bu sebzeleri yiyenler bu halleriyle mescitlere girmemeleri konusunda, haramla tehdit edilmiştir. Çağımızda ise bu yasaklamanın kapsamına, sigara vb. kokusuyla insanlara eziyet veren maddelerin girdiğinde şüphe yoktur. Zira yenildiğinde nahoş koku veren bu sebzeler, aslında helâl yiyeceklerdir. Ancak sigara bu helâlliğin dışındadır. Çünkü sigaranın, gerek sağlık gerekse maddî bakımdan kişiye zararları bulunmaktadır. Meseleye bu açıdan bakıldığında, sigara için en doğru hüküm, onun haram olduğu yönündedir. Geçmiş peygamberlerin kitaplarında Allah Teâla, peygamberlerini, "İşte o peygamber onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri de haram kılar[819] diye vasfetmektedir. Buna göre fıtrat, akıl ve tecrübe göstermiştir ki sigara, hiçbir suretle temiz olarak nitelenebilecek bir şey değildir. [820]

İslâm'ın Fazilet ve Üstünlüklerinden Örnekler

İslâm'ın temizliğe önem vermesi, aslında onun en bariz üstünlüklerindendir. Aşağıda zikredilecek iki husus bile bunu tekit etmeye yeter:
Birincisi: Araplar, genelde bedevi hayat tarzı üzere yaşamaktaydılar. Bu sebeple onların, diğer pek çok millet gibi, vücut, elbise, ev ve çevre temizliğine gereken özeni gösterme alışkanlıkları yoktu. Yaşadıkları bölgelerde suyun oldukça kıt olması da, bunda rol oynamaktaydı. Zira Nil, Dicle ve Fırat gibi nehirler, onların yaşadıkları diyarlarda bulunmamaktaydı. Bu itibarla onlar, sene boyunca yağmurların durumuna göre suyu azalıp çoğalan bazı kuyularla yetinmek zorundaydılar.
Bedevîliklerini terkedip medenî hayata adapte olabilmek için Araplar, medenî hayatın en önemli göstergelerinden olan temizliği bir hayat tarzı olarak benimsemede çok daha fazla çaba göstermek durumundaydılar. Bu konuda varit olan hadislere göz atıldığında o dönemdeki Araplar arasında durgun suya bevletme, yol ve gölgeliklere büyük abdest bozma gibi, bazı kötü alışkanlıkların yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber şöyle buyurur:
"Sizden hiç biriniz akmayan durgun sulara bevlettikten sonra, (su almak veya içine girmek suretiyle) onda yıkanmasın. "[821]
"Hiç biriniz durgun suya bevlettikten sonra ondan abdest almasın."[822]
"Sizden hiç biri yıkanıp banyo yaptığı yere bevletmesin. "[823]
İkincisi: O dönemde Arap Yarımadası ile civar bölgelerde yaygın olan dinler de, temizliğe önem vermiyor ve bu alışkanlığın yerleşmesi için teşvikte bulunmuyordu. Mesela bazı hadislerden anlaşıldığına göre yahudiler, ev ve çevre temizliğine önem vermiyorlardı. Bu sebeple bir hadiste, "Avlularınızı (evlerinizin etrafını) temizleyin veyahudilere benzemeyin" buyurulmuştur.
Hıristiyan din adamları ise, tıpkı evlilik, güzel ve temiz yiyecek ve içeceklerden kaçındıkları gibi, vücut temizliğini de dünya hayatına ait bir husus olarak görmekte ve dolayısıyla vücutlarını
temizlemekten geri duruyorlardı. "Vücut kötüdür ve onun, temizlik ve zinet gibi güzelliklerden faydalanması yasaklanmalıdır" düsturuyla hareket eden diğer bütün din ve felsefelerde ki durum da, esasen bundan farklı değildir. [824]

Farklı Din, Irk ve Düşünce Mensuplarına Karşı Hoşgörü

Kur'an'm temellendirip Sünnetin detaylandırdığı medeniyet idraki ve medenî davranışın en önemli köşe taşlarından biri de, İslâm'ın dışındaki din ve inanç sahiplerine hoşgörü ile yaklaşmadır. Kur'ân-ı Kerîm, şu âyetiyle bu konuda benimsenmesi gereken davranış biçimine yönelik temel ilkesini ortaya koymaktadır:
"Allah, sîzinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.[825]
Dikkat edilirse bu âyetler, "muhaliflere iyilikte bulunulmaz, sıla-i rahim yapılmaz ve adaletle muamele edilmez" diye, akıllarda yerleşmiş bulunan düşünceyi değiştirmek için, "lâ yenhâküm=yasaklamaz" sîgasıyla gelmiştir. Böylece muhaliflere karşı Allah'ın sevdiği hususlarda adaletli olmanın, yani onlara karşı adaletle ve eşit muamelede bulunmanın gereği vurgulanmıştır. Hatta burada adaletli olmanın da ötesinde, onlara iyilikte bulunma da öğütlenmiştir. Halbuki iyilikte bulunmak, adaletli olmakdan daha özel bir muameledir. Zira "iyilik (el-birr)", ihsanda bulunma ve erdemli davranışa karşılık gelmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, dinde muhalif olanların gözünde son derece önemi hâiz olan iki hakikatten bahsederken, bu soylu davranışın inançla ilgili boyutunun ana hatlarıyla ortaya koymuştur:
Birincisi: Dîni konularda ihti laf, Al lah' in di lemesiy le (meşîetüllah) olan ve O'nun (c.c.) hikmetinden ayrı düşünülemeyip önüne geçilemeyen bir vakıadır. Eğer Allah Teâla dileseydi, hiçbir tercih ve ihtilafa meydan vermeyerek, insanları tek bir seçeneğe ve tek bir davranış biçimine mecbur olacak şekilde yaratırdı. Bu konuda Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:
"Rabbin dikseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) ihtilafa düşmeye devam edecekler. Ancak Rabb 'inin merhamet ettikleri müstesnadır. Zaten Rabb 'in onları bunun için yarattı.[826]
Müfessirler şöyle demişlerdir: Buradaki, "Ve Hzâlike halakahüm" ifadesi, yaratılışlarının farklı farklı olması içindir. Çünkü ihtilaf, Allah'ın insanlara bahşetmiş olduğu seçim hakkının (irâde-İ cüziyye) bir sonucudur. Şayet Allah (c.c), dilemiş olsaydı insanları da hiçbir tercih hakkı olmayan ve ihtilafa da düşmeyen varlıklar, yani melekler gibi yaratırdı.
İkincisi: İhtilaf edenler hakkında verilecek hüküm ile onlardan her birinin mükâfat veya cezası, iman ettikleri Hak ve peşinden koştukları batıla bağlı olarak, insan tarafından değil, bilakis kıyamet günü Allah tarafından verilecektir. Allah şöyle buyurur: "Hepsi de kitabı (Tevrat ve İncil'i) okumakta oldukları halde yahudiler: 'Hıristiyanlar doğru yolda değillerdir,' dediler.
Hıristiyanlar da: 'Yahudiler doğru yolda değillerdir, 'dediler. Kitabı bilmeyenler de birbirleri hakkında tıpkı onların söylediklerini söylediler. Allah, ihtilafa düştükleri hususlarda kıyamet günü onlar hakkında hühnünü verecektir. "[827]
Resûlüllah'ın (s.a.) muhalifleri konusunda Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: "Eğer seninle mücadele ve münakaşaya girişirlerse: 'Allah yaptığınızı çok iyi bilmektedir' de. Allah kıyamet gününde. ihtilaf etmekte olduğunuz konulara dair aranızda hüküm verecektir.[828]
Ehl-i kitaba yönelik muamele konusunda da Allah Teâla, Resûlüllah'a şöyle hitap etmiştir: "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: 'Ben Allah 'in indirdiği Kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabb 'imiz, sizin de Rabb 'inizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işlediklerniiz de sizedir. Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadir.[829]

Sünnet de, Kuran'ın ortaya koyduğu bu ilke ve esasları tekit etmekte ve bu hakikat ve düsturların tafsilatını sunmaktadır. Buna göre Kur'an'da kınanmalarına, kötü tabiatlarına, Hz. Peygamber'e karşı suikast planlarına ve Onunla (s.a.) savaşmak için müşriklerin safına katılmalarına rağmen Resûlüllah, yahudilere iyi muamele etmiş, onlara karşı sözlerini yumuşatmış ve gerek ölülerine gerekse dirilerine karşı güzel muamelenin en iyi örneklerini vermiştir.
Hz. Âişe'den rivayete göre o şöyle demiştir: "Yahudilerden bir grup Resûlüllah'ın huzuruna girdi ve Ona (s.a.), 'es-Sâmü aleyküm=Ölüm ve helak sizin üzerinize olsun' diye selâm verdiler. Bunu derhal anladım ve onlara, 'es-Sâm=ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun1 dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.), 'Ağır ol yâ Aişe! Muhakkak Allah her hususta rıfk ve yumuşaklıkla muamele edilmesini sever!' buyurdu. Ben: 'Ey Allah'ın Resulü! Dediklerini İşitmedin mi?' dediğimde, 'Ben de 'Ve aleykum=SİZin üzerinize de dedim' buyurdu.[830]
Dikkat edilirse "Ve aleykum=Sizin üzerinize de" sözüyle Hz. Peygamber, işi biraz daha kolaylaştırmıştır. Yani bu sözüyle O (s.a.), "Ölüm aramızda müşterektir; hepimiz öleceğiz; sizin için de bizim için de ölüm (bu dünyadaki) nihaî akıbettir!" demek istemiştir. Bu itibarla İbn Ömer'in naklettiği bir hadiste Resûlüllah (s.a.); "Yahudiler size selâm verdiği zaman, onlardan biri 'es-Sâmu aleyke=Ölüm senin üzerine olsun' derse sen de, 'Ve aleyke-Senin de olsun' de!" buyurmuştur.[831]
Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadise göre, Resûlüllah'ın yanından cenaze geçmiş ve bu cenazeden dolayı ayağa kalkmıştı. Ona, "Yâ Resûlellah! Bu bir yahudi cenâzesidir!" denildiğinde şöyle buyurdu: "Nefs (insan) değil mi? [832]
Bu hadisin anlamı şudur: İnsan, hürmete layıktır ve hangi dîne mensup olursa olsun belli bir saygınlığa sahiptir.
Ashâb-ı kiram, muhaliflere müsamaha ile yaklaşma ve onlara iyilikte (el-birr) bulunma konusunda bu hadisten gerekli dersleri çıkarmıştır. Tabiînden Mücâhid'in bildirdiğine göre Abdullah b. Amr için ailesi bir koç kurban etmişti. Kendisi gelince, "Yahudi komşumuza bundan ikram ettiniz mi?" diye sordu ve sonra da Resûlüllah'i şöyle derken işittiğini bildirdi: "'Cebrail, komşuyu (hakkına riayeti) bana o kadar tavsiye etti ki nihayet komşuyu mirasçı kılacağını zannettim"[833]
İbn Abbas şöyle demiştir: "Selâm verene -yahudi, hıristiyan veya mecûsî bile olsa- karşılık verin, selâmını alın. Zira Allah Teâla, 'Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selâmlayın; yahut aynı ile karşılık verin' [834] buyurmaktadır.[835]
Bir defasında bir mecûsî İbn Abbas'a selâm vermiş o da, "Ve aleykum selâm ve rahmetullâh" diye karşılık vermişti. Orada bulunan bazıları, "Ona 'Allah'ın rahmeti üzerine olsun mu diyorsun?' diye sorunca, şöyle cevap vermiştir: 'O, Allah'ın rahmetinde yaşamıyor mu ki!?"
Ebû Musa el-Eş'arî, rahiplerden birine yazdığı mektubunda ona selâm vermişti. Kendisine, "Kafir birine selâm mı veriyorsun?" diye sorulduğunda şu karşılığı vermişti: "O (rahip) bana mektup yazdı ve selâm verdi. Ben de şimdi onun bu selâmına karşılık veriyorum."
Gerek kendisi gerekse ashabına yaptıkları her türlü eza-cefa ve işkenceye rağmen Hz. Peygamber'in, müşrik kavmine gösterdiği müsamaha da, muhaliflere ve farklı din ve ırktan insanlara yönelik hoşgörünün en güzel örneklerindendir. Zira bütün işkencelere rağmen Resûlüllah (s.a.) onlara beddua etmemiş, bilakis (hidâyete ermeleri için) dua etmiştir.
Hz. Âişe, Resûlüllah'a, "Uhud savaşının olduğu günden daha zor ve sıkıntılı bir gün yaşadın mı?" diye sorduğunu ve Resûlüllah'ın şöyle buyurduğunu haber vermektedir:
"Kavminden başıma neler geldi neler... Onlar dan başıma gelenlerin en şiddetli sıkıntı, Akabe günü olanıdır. (Kureyş 'in eziyetinden Taife gidip) hayatımın korunmasını İbn Abdi Yalil b. Abd Külâl'e teklif ettiğim zaman, isteğim doğrultusunda teklifimi kabul etmedi. Ben de kederli olarak yüzümün doğrultusunda gittim. Karnü 's-Seâiib 'e gelinceye kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırdığım zaman beni bir bulutun gölgelediğini gördüm. Bir de ne göreyim, içinde Cebrail var ve bana:
'Allah kavminin sana söylediğini ve bana verdikleri ret cevabını işitti ve onlar hakkında dilediğin şeyi kendisine emretmen için dağlar meleğini sana gönderdi,' diye nida etti. Dağlar meleği de bana nida ederek selam verdi ve sonra:
'Yâ Muhammedi Cebrail'in söylediği haktır. Ne delirsen emrine hazırım. Eğer dilersen şu iki Ahşeb 'i (Mekke 'yi kuşatan Ebû Kubeys ve Kuaykuan dağları) onların üzerine kapatıvereyim, ' dedi. Resûlüllah,
'Bilakis, Allah'ın onların neslinde tek olan Allah'a ibadet eden ve Ona hiçbir şeyi ortak tutmayan bir nesil çıkarmasını umuyorum,' buyurdu."[836]
İbn Mes'ûd'un şöyle dediği nakledilir: "Adeta ben, Resûlüllah'ın (s.a.), peygamberlerden birini kavminin dövüp kanını akıttıklarını hikaye ederkenki halini görür gibiyim.[837]
Kendisi de, şöyle diyerek yüzünden kanı siliyordu:
'Allah 'im! Kavmimi affet; çünkü onlar bilmiyorlar." [838]

Allah'ın Yarattıklarına Karşı Merhametli Olmak

Medenî davranışın göstergelerinden biri de, yakın-uzak, müslüman-kâfir, insan-hayvan ayırımı yapmaksızın Allah'ın yarattıklarının tamamına karşı merhametli olmaktır.
Allah Teâla Hz. Peygamber'in risâletini "Rahmet" olarak adlandırmış; "(Resulüm!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"[839] âyetinde Onun "Rahmet Peygamberi" olduğunu beyan etmiştir Bu itibal Rûlüllh ahmet Peygamberi olduğunu beyan etmiştir. Bu itibarla Resûlüllah (s.a.) kendisini, özlü bir cümleyle şöyle tanıtmıştır: "Muhakkak ben, rahmet ve hidâyet peygamberiyim.[840]
Allah Teâla, bir sûre hariç Kur'an'ın bütün sûrelerine, "Rahman ve Rahmi olan Allah'ın adıyla" anlamındaki "Bismillâhİrrahmânirrahîm" ile başlamıştır. Elçisi Hz. Peygamberdi de bizlere rahmet ve nimet olarak gönderdiğini şu âyetiyle bildirmiştir:
'Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki. sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir. merhametlidir. [841]
"Rahmet ve merhamet'1 sıfatının gerekleri, Hz. Peygamberin ahlâk ve hayatı (sîreti) iie ümmetine yönelik davet ve irşatlarında açıkça farkedilmektedir. Zira O (s.a.), son derece edebî üslûp ve sözlerle ümmetini merhametli olmaya teşvik etmiş; en etkili üslubuyla da, katı kalpli ve merhametsizlikten ümmetini sakındırmıştır.
Mesela Cerîr b. AbdİllahTan nakledildiğine göre Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez. "
Eibû Mûsâ (r.a.) Resûlüllah'ı şöyle derken işittiğini bildirmiştir: "Birbirinize merhamet etmedikçe (kâmil) mümin olamazsınız."* Kendisine. "Ey Allah'ın Resulü! Hepimiz merhamet sahibiyiz!" denilince şöyle buyurdu: ""Bu, sizden birinizin arkadaşına/kardeşine merhamet etmesi değil, herkese karşı merhametli olmaktır.'[842]
Abdullah b. Amr'dan rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "'Merhamet edenlere Rahman olan Allah da merhamet eder. Yerde olanlara merhamet edin ki, gökte olanlar da size merhamet etsin.[843]
Allah'ın yarattıklarına merhamet etmeyen Onun (c.c.) rahmet ve merhametini hak kazanamaz. Ubâde b. es-SâmİT'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Büyüğünü sayıp tazim göstermeyen, küçüğüne merhamet etmeyen ve âlimlerini tanımayan benim ümmetimden değildir.[844]
Kalbi rahmet ve merhametten mahrum olanlar, "rahmet" sıfatıyla vasıflanmış oian Muhammed ümmetinden olmayı hak etmemişlerdir. Ebû Hüreyre şöyle demiştir: "Hem doğru sözlü hem de doğruluğu tasdik edilmiş (sâdıku'l-mesdûk)" olan ve bu hicretin sahibi Ebü'l-Kâsım'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Merhamet, ancak şaki/âsî olan kimseden (kalbinden) çekilip alınmıştır.[845]
Yine Ebû Hüreyre'nin bildirdiğine göre Resûlüllah, yanında Akra' b. HâbİS et-Temîmî bulunduğu bir sırada, torunları Hasan veya Hüseyin b. Ali'yi Öpmüştü. Akra' b. Habis, "Benim on çocuğum var ve ben onlardan hiçbirini asla öpmüş değilim." Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) onun yüzüne baktı ve sonra, "Merhamet etmeyene merhamet edilmez" buyurdu.[846]
Hz. Aişe şöyle demiştir: "Bir bedevi Resûlüllah'a gelerek, 'Ey Allah'ın Resulü! Siz çocuklarınızı Öper (sever) misiniz? Biz çocuklarımızı öpüp okşamayız1 demişti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, 'Allah senin kalbinden merhamet ve şefkati çekip çıkarmışsa ben ne yapabilirim ' buyurdu."[847]
Merhametin her türü hayır getirmekle birlikte, dul kadınlar, yetim çocuklar, malını mülkünü kaybederek miskinler, vatanından uzak yolcular ve köleler başta olmak üzere, kendilerini koruyup kollayacak kimseleri olmayan zayıf ve güçsüz kimselere karşı merhamet, merhametlerin en anlamlısıdır. Sünnette bu konularla ilgili, emredici-yasaklayıcı, Öğretici-yönlendirici, teşvik edip sakındırıcı pek çok hadis yer almaktadır. Bunlardan birinde Hz. Peygamber, yetimleri koruyup gözetme konusunda, şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine geçirerek şöyle buyurmuştur: "Ben ve yetimin koruyucusu cennette böyle olacağız"[848]
Bu konularla İlgili hadislerin bazılarını İse şöyle sıralamak mümkündür:
"Müslümanlardan her kim, artık kendisine muhtaç olmayıncaya kadar bir yetimi alıp ona, yediğinden yedirir içtiğinden de içirirse, cennet elbette ona vacip olur."[849]
"Dul kadınlar ile fakir ve miskinlerin yardımına koşan kimse, Allah yolunda cihâd eden kimse gibidir." Bu hadisin sahâbî râvİsi Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in, 'Geceleri namaz kılan, gündüzleri de oruç tutan gibidir' buyurduğunu da sanıyorum.[850]
"Onlar (hizmetinizde bulunan köleler ve cariyeler), sizin kardeşlerinizdir. Allah onları sizin taht-ı yedinize (tasarrufunuz altına) emanet etmiştir. Allah her kimin tasarrufu altına bir kardeşini koyarsa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin ve gücünü aşan işle onu sorumlu tutmasın. Şayet (gücü yetmeyecek işi) ona yüklçrse, ona kendisi (veya bir başkasını tutarak) de yardım etsin[851]
"Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek, 'Yâ Resûlellah! Hizmetçileri ne derece affedip mazur göreceğiz' diye sordu ve Hz. Peygamber buna cevap vermedi. Adam sonra yine aynı sözünü tekrar etti ve Hz. Peygamber yine sustu. Adam sorusunu üçüncü kez tekrar edince Resûlüllah şöyle buyurdu: 'Onları her gün yetmiş defa affedin[852]
Hz. Peygamber, görevlerini hakkıyla yerine getirdiklerinde hizmetçi ve kölelere eziyet edilip dövülmesine şiddetle karşı çıkmasının yanında, kölelerin dövülmesi durumunda keffâret olarak hürriyetlerine kavuşmaları gerektiğini söylemiştir. O halde hizmetçiler şayet hür kimseler ise, varın gerisini siz düşünün!
Resûlüllah (s.a.) bir gün Ebû Mes'ûd el-Bedrî'yİ kölesini döverken görmüş ve şöyle buyurmuştur: "Bilmiş ol, ey Ebû Mes 'ûd! Muhakkak Allah senin üzerine, senin bu köle üzerine olan kudretinden daha muktedirdir." Bunun üzerine Ebû Mes'ûd şöyle demiştir: "Yâ Resûlellah! O (köle), ortık Allah için hürdür." Ebû Mes'ûd'un bu sözünü duyan Resûl-i Ekrem, "Eğer bunu yapmamış olsaydın senin yüzünü mutlaka ateş çalardı, yahut mutlaka cehennem ateşi sana dokunurdu" buyurmuştur.[853]
Diğer bir hadisinde de Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Her kim kölesine tokat atar veya döverse, keffâreti o köleyi azâd etmesidir.[854]

Bütün bunların ötesinde, ister binek ve yük taşımada kullanılan isterse etinden istifade edilen isterse de kedi-köpek gibi diğer hayvanlar olsun, kendisinden bir şekilde faydalanılan hayvanlara karşı merhametli olmaya dair Hz. Peygamber'den bazı hadisler varit olmuştur. İslâm'ın bu konudaki emir ve tavsiyeleri, çağımızda hayvan haklan ve hayvanları koruma adına getirilen esasların ötesinde daha ulvî gayeler taşımaktadır. İslâm fikhında da bu konuda pek çok hüküm bulunmaktadır. Yine İslâm Medeniyet tarihi, çeşitli devirlerinde bu yöndeki övgüye layık ve örnek uygulamalarıyla diğer bütün milletlere temayüz etmektedir.[855]

Muâviye b. Kurrâ'nın, Babası'ndan naklettiğine göre bir adam Resûlüllah'a gel İp, "Yâ Resûlellah! Merhametimden dolayı koçu boğazlamaya kıyamıyorum!" dedi. Bunun üzerine Resûlüllah şöyle buyurdu: "Eğer sen ona merhamet edersen Allah 'ta sana merhamet eder.[856]

îbn Abbas'tan nakledildiğine göre bir adam koçu yan üstü yatırmış bıçağını hazırlıyordu. Bunu gören Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Onu iki kere mi öldürmek istiyorsun? Bıçağını onu yere yatırmadan önce hazır}asaydın daha İyi olmaz mıydı? "[857]

Abdullah b. Amr Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakleder: "Kuş vb. hayvanları -haksız yere- öldüren hiçbir kimse yoktur ki, kıyamet günü Allah Teâla onu o kimseye sormasın." Bunun üzerine, "Yâ Resûlellah! Onun hakkı nedir?'1 diye sorulduğunda şöyle buyurmuştur: "Onların hakkı, boğazlandıktan sonra yenilmeleri; kafalarının da (tamamen) kesilip atılmamasıdır.'[858]

İbn Sîrîrden rivayet edilen bir rivayetle Ömer (r.a.) koçunu boğazlamak üzere ayağından bağlayıp çeken bir adam gördü ve ona şöyle dedi: "Sana yazıklar olsun! Onu güzel bir ölümle Ölüme gotu r.[859]

İbn Ömer'den nakledildiğine göre o. bir kuşu -yahut tavuğu-hedef olarak dikip atış yapan ve okun her isabet etmeyişinin suçunu da kuşun/tavuğun sahibine izafe eden bir grup Kureyş'li delikanlıyla karşılaştı. İbn ÖmerİI görünce dağıldılar. Bunun üzerine İbn Ömer, "Bunu kim yaptı? Allah bunu yapana lanet etmiştir! Muhakkak Resûlüllah (s.a.). böyle canlı hayvanı atış hedefi yapanlara lanet etmiştir dedi.[860]

Ebû Mes'ûd'dan nakledildiğine göte o şöyle demiştir: "Bir yolculuk esnasında Resûlüllah İle beraberdik ve Resûlüllah ihtiyacını (deffl hacet) gidennek için biraz uzaklaşmıştı. Biz yanında iki yavrusu bulunan kaya kuşu gördük ve onun her iki yavrusunu tuttuk. Sonra kaya kuşu geldi, ve (yavrusunu bizden almak için) kanatlarını çırpmaya, çırpınmaya başladı. Hz. Peygamber hacetinden döndü ve, 'Şu kuşu ya\Tusu sebebh'le kim sızlattı? Onun yrnrısunu kendisine geri verin ' buyurdu. Bizim yaktığımız bir karınca yuvasını da gördü ve. -Bunu kim yaktı9' diye sordu. 'BİZ yaktık' cevabını verdik. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.). 'Ateşle, ateşin Rabb'inden başkasının cc ab etmesi yakışık almaz 'buyurdular."[861]

İbn Ömer Resûlüllah'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Bir kediyi bağlayıp ona yemek vermediği ve onu salıverip kuş ve haşai'ât cinsinden yeryüzünde bulunan şeylerle beslenmesine müsaade etmediğinden dolayı bir kadın cehenneme girmiştir.'" Diğer bir rivayette de, "Hapsettiği s ive içerisinde hiçbir yemek-su vermeyecek, bırakıp yery it ündeki kuş ve haşarattan beslenmesine de müsaade etmeyecek şekilde, ölünceye kadar bir kediyi hapseden bir kadına azap olundu" büyütülmüştür.[862]

Şayet bîr kediyi hapseden kimse hakkında bile böyle bir tehdit ve uyan vaisa, sadece "Rabbimiz Allah'tır" demelerinden başka bir şey yapmayan binlerce mümini suçsuz ve sebepsiz yete hapsedenlerin (Allah katındaki)cezasının ne olacağını samısınız?!

Sehl b. el-Hanzaliyye'den nakledildiğine göre o şöyle demiştir: "Resûlüllah (s.a.), (açlıktan) neredeyse kamı sırtına yapışmış bir deve göndü ve şöyle buyurdu: 'Konuşamayan bu hayvanlar hususunda Allahtan korkun, ona besili olarak binin; etini de besili olarak yiyin."[863] Bu rivayetin İbn Hibbân'ın rivayet ettiği bir versiyonunda hadis, "Sıhhatli olarak ona binin ve semt olarak onu yiyin "şeklinde geçmektedir.

İbn Hibbân bu hadisteki Hz. Peygamber'in, "irkebûhâ sıhâhan" sözü hakkında şöyle demiştir: "Bu ifade, gelişip semizleşinceye kadar zayıf ve güçsüz deveye binilmemesi gerektiğine delildir. "Kutûhâ simânen" ifâdesi ise, kemikleri zayıf, görünüşü hoş olmayan solgun devenin semizleş inceye kadar kes ilmemes İnin müstehap olduğuna delildir."

İbn Abbas'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber, hayvanlan kışkırtıp dövüştürmeyi yasaklamıştır.[864] Bu rivayette geçen "et-tahrîş" ifadesi, çoğunlukla koç ve horozlara yapıldığı gibi hayvanlan birbiri aleyhine kışkırtıp vuruş malarını sağlamaktır.

Câbir'den (r.a.) nakledildiğine göre Resûiüllah (s.a.) yüze vurmayı, yüzü dağlayıp damgalamayı yasaklamıştır.[865]

Aynı şekilde bütün halifeler ve müslüman idareciler, hayvanlara karşı katı ve merhametsiz davrananlan azarlamış ve bundan menetmişlerdir. el-Ğunye adlı eserde zikredildiğine göre İmam Mâlik şöyle demiştir: "Ömer b. el-Hattâb kerpiç yüklenmiş bir merkebe rastladı ve iki kerpici merkebin yükünden indirdi. Merkebin sahibi olan kadın gelip Ömer'e (r.a.) şöyle dedi: 'Ey Ömer! Benim merkebimden sana ne?! Yoksa onun sahibi olduğunu mu iddia ediyorsun?' Bu söz üzerine Ömer (r.a.), 'Eğer ben bunlara karışmayacaksam benim bu görevde bulunmam anlamsızdır."

İbn Rüşd, Hz. Ömer'in bu sözüyle ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bundaki mâna gayet açıktır; zira Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: ^Hepiniz birer çobansınız ve s w-ünüz den (bakmaklayükümlü olduklarınızdan) mesulsünüz. Devlet başkanı bir çobandır ve (gözetip kollamakla yükümlü olduğu) halkından mesuldür.[866]

Yine benzer bir konuda Hz. Ömerşöyle demiştin "Fırat nehri kıyısında kaybolup ölen bir deveden dolayı bile, Allah'ın bana hesap sormasından korkarım.[867]

Abdürrczzâk'm İbn Sîrîn'den naklen bildirdiğine göre Ömer (r.a.), bir koçu kesmek üzere ayağından çeken bir adam görmüş ve şöyle demiştir: "Sana yazıklar olsun! Onu güzel bir şekilde ölüme götür."

İbn Sa'd'ın et-labakâtü'l-kübrâ'mda. Müseyyib b. Dârim'in şöyle dediği nakledilir: "Ömerb. el-Hattâb'ı (r.a.), 'Götüremeyeceği kadar vükü niçin devene yüklüyorsun?" diye söylenerek bir hamalı döverken gordum.[868]

Emevî Halîfesi Ömerb. Abdülazîzde, Hz. Ömer in bu sünneti üzere hareket etmiştir. İbn Abdüihakem, Sfreli Ömer b. Abdülozt adlı eserinin "Ömer b. Abdülazîz'in faziletleri" bölümünde şu rivayetlere yer verir: "Ömer b. Abdülazîz gardiyanlara yazdığı mektubunda, hiç kimseyi ağır zincire vurmamaları ve demir uçlu kırbaçlarla mahmuzlamamalan konusunda onlan uyannıştır."

Mısır'da bulunan Hay\ân'a yazdığı mektubunda da Ömer b. Abdülazîz şöyle demiştir: "'Mısır'da yük develerine bin ntl (yaklaşık 500 kg) yük vurulduğunu haber aldım. Bu mektubum sana ulaştığı andan itibaren develere altı yüz nti'dan (yaklaşık 300 kg) fâzla yüklendiğini duymayayım."[869]

Fıkıh kitaplarının "Nafakât" bölümlerinde, yük taşıma vb. sebeplerle beslenen hayvanların sahiplerinin, bu hayvanlarına karşı görev ve yükümlülüklerine yönelik olarak fâkihler birtakım hükümler ortaya koymuş iardır, Aynı şekilde onlar, kendi devirlerinde insanlık adına hiçbir kimsenin düşünmediği yönleriyle, köpek ve kuşlar başta olmak üzen? genei olarak hayvanlara kaişı insanın sommluluklannı da açıklamışlardır. Bunu yaparken ise, bugünkü modem hukuk kuralları düzenlenirken olduğu gibi. ne maddî ne sosyal hiç bir motivasyonla harcket etmemişlerdir. Aksine -bütün bunlann Öiesinde-sırf ahlâkî ölçüleri dikkate alarak hüküm ve görüşlerini açıklamışlardır. Onların ortaya koyduktan bu ölçüler esasen, şikayette bulunacak bir dili olmasa bile. hisseden, şuur sahibi ve acı duyma hissine sahip her canlı varlığın hayat hakkı olduğu, dolayısıyla onlara zulüm ve eziyet edilmeyip zararda verilmemesi temel anlayış ı üzerine kuruludur.

Kaynaklarda yer alan hayvanlarla ilgili bu görüş ve açıklamalar İncelendiğinde. İslâm âlimlerinin, hangi hallerde1, nerede, ne ile ve nasıl hayvanları dövmenin caiz olacağını etraflıca izah etlikleri görülür. Mesela onları şöyle derken gömlekteyiz: 'Hayvanlar ürküp kaçtığında dövülür, ancak tökezlediklerinde dövülmez. Zira ürküp kaçmanın aksine, tökezlemede hayvanın bir kaslı söz konusu değildir. Yine âlimler, hayvanların yüzüne vurulmayacağını, demirle dövülmeyeceğim veya yukanda Ömer b. Abdülazîz "den (r.a.) naklettiğimiz gibi. ucunda demir bulunan ksrbaçlarla dövülmeyeceğim söylemişlerdir.

Şimdi Hanbelîlerce muteber olan Şerhi/ Gayeli 1-müntehâ adlı fıkıh kitabından konuyla İİgİÜ bazı bölümler aktara hm:

"İbn Ömer'den (r.a.) rivayet edilen, "Ölünceye kadar hiçbt şey vermeden hapsettiği bir kedi yit imden bir kadın azap olunmuştur" hadisine binaen, hayvan sahibinin hiçbir verim alamadığı ölmek üzere olan bir hayvanı bile, kana kana olmasa bile, açlığını ve susuzluğunu giderecek tarzda yedirip iç irmesine hükmedilmiş tir."

"Eğer bu kimse, böyle bir durumdaki hayvanı besleyemiyorsa, onu satmaya veya kiralamaya ya da eti yenen hayvanlardansa (hayvanın kendisine olan zulüm ve zararın izalesi için) onu kesmeye mecbur tutulur. Çünkü hayvan beslenmezse bir müddet sonra ölecektir. Bu şekilde malın telef edilip kaybolması ise yasaklanmıştır."

"Şayet bu kimse bütün bunları yapmazsa, bu durumda devlet başkanı yukanda zikri geçen üç durumdan uygun olan birini tercih eder veya hayvanını beslemesi İçin hayvan sahibini borçlandırır. Daha sonra hayvan sahibi borcunu ödemekten kaçınırsa, onun adına harcamada bulunur."

"Ahmed b. Hanbel ve Müslim'in Hz. Ömer'den rivayet ettiği bir hadise göne. hayvanın lanetlenmesi haramdır. Hz. Peygamber çıktığı bir yolculuk sırasında bir kadın devesini lanetlemiş ti. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) şöyle buyunnuştun LBu devenin iterindeki eşyayı alın ve onu salıverin: zb-a o lanetlenmişti'.' Hz. Ömer, 'Ben o deveyi hala insanlar arasında dolaşırken görür gibiyim. Ona kimse sataşmıyordu.[870]

"Ahmed b. Hanbel ve Müslim'in tahric ettiği Ebû Berze hadisinde de Resûlüllah, 'Üzerinde Allah 'm lanetinin bulunduğu bir deve bizimle beraber olmasm' buyunnuştur.[871] Müslim'in Ebü'd-Derdâ'dan naklettiği başka bir hadiste ise Resûlüllah (s.a.), 'iane/çiler, kn'âmet gününde ne şefaatçi olabilirler ne de şehîd' buyunnuştur."[872]

"Hayvanlara, taşımakta zorlanacakları kadar yük yüklemek haramdır; çünkü bu, o hayvana eziyettir. Hayvanın sütünün, yavrusunu besleyemeyecek kadar sağılması da haramdır. Zira o hayvanın sütü, esas olarak yavrusu için yaratılmıştır. Sütü sağan kimsenin de, hayvana zarar vermemek için, tırnaklarını kesmesi sünnettendir."

"Hayvanın yüzüne vunjlması ve yüzünün dağlanması da haramdır. Çünkü Hz. Peygamber, yüze vurup onu dağlayanlan (dövme yaptıranlara) lanetleyerek bunu yasaklamıştır. Hayvanın yeleleri ve kuyruğunun kesilmesi, boynuna çan yahut tel takılması da mekruh görülmüştür. Yine çoğu kimsenin yaptığı gibi, hayvanı semiz göstermek maksadıyla onu ihtiyacının üzerinde yemeye zorlamak da mekruhtur. Bütün bu bilgiler el-Ğunye adlı esende mevcuttur."

"Köpeği olanların köpeklerini yedirip içilmeleri ve tüylerine bakım yapmaları gerekir. Çünkü bu bakımın yapılmaması, onlara eziyet etmektir. Hiçbir hayvanı hapsederek açlık ve susuzluğa mahkum edip helakine sebep olmak haramdır. Zira -suçlu dahi olsalar- bu onlar için bir çeşit azaptır. Çünkü bir hadiste "Öldürdüğünüz zaman güzel bir ölümle öldürünüz"[873] Duyurulmuştur.[874]

Bazı kimseler, "Ey Ebü Umeyr! Ne yaptı Nugayr?!"[875] hadisini yanlış anlamışlardır. Zira onlara göre bu hadis, çocukların kuşlarla oynaması veya bu kuşların güzelliğinden istifâde etmeye ve böylece ferahlamaya, kayıfsız şartsız ruhsat vermektedir. Halbuki Mağrib ulemasından Allâme eş-Şeyh Ebû Ali b. Rehhâl el-Mâlikî bu konuyu tetkik etmiş ve şöyle demiştin "Kuşlar (yahut tavuk horoz gibi hayvanlar), dalgınlıkla bile olsa, onlara eziyet etmemek, aç-susuz bırakmamak yahut çoğu zaman kümeste tutulan horozlan,

Öidürünceye kadar birbirinin kafalarını gagalaması gibi, kendisini gagalayan başka kuş, tavuk ve horoz gibi hayvanlarla aynı kümeste tutmaksızın. kafes veya kümese konulabilir. Bu zikrettiğimiz şartlar yerine getirilmediği takdinde, âlimlerin icmâı ile onlann kafes veya kümese konması haramdır. Zira hayvana eziyet edilmesinin haram olduğunda he[hangi bir ihtilaf yoktur. Zaten hayvanın kafes veya kümeste tutulmasının faydası, ona eziyet etmeden tutmaktır. Bu da ancak, ya o hayvanın tek başına veya onu gagalamayan başka bir hayvanla veyahut da aynı kümese konulan iki hayvanın, birbirlerine zarar veremeyeceği şekilde aralanna engel konulmasıyla mümkündür. Hayvan sahibi de, tıpkı kendi çocuklarının nafakasını temin ettiği gibi, kafes veya kümeste tuttuğu hayvanın yemesi ve içmesi İçin yiyecek ve İçecek temin etmelidir. Aynca hayvanın kümesinin altına tahta veya ağaç koyması lazımdır. Zira tahta veya herhangi bir destek koymaksızın hayvanı çıplak zemin üzerine koymak, soğuk havalarda onun için son derece zararlı olabilir. Bütün bunlar, oldukça açık ve normalde olması gerekenlerdir. Dolayısıyla onun böyle olması veya olmaması konusunda aynca bir delile gerek yoktur. Ben, kümeste tutulan tavuk, horoz gibi hayvanlara çeşitli yollarla eziyet edildiğine bizzat şahit oldum. Aynı şekilde koçlann aç ve susuz birşekilde hapsedildiğini, katır ve eşeklerin kapalı biryeie bağlanıp Öylece bırakılıp açlıktan ölüme mahkum edildiğini de gördüm. Merhamet duygusundan mahrum kimse, hayvandan kurtulmak için ölümü veya bedeninin zayıf düşmesine yol açacak şeyleri onlara vermekten çekinmez. Yine böyle kimseler, hayvanlannm acı çekmesine aldınnaksızin, yukanda zikredilen ve hayvana yapılmaması gereken fiilleri çekinmeden yaparlar. Halbuki bütün bunlar haramdır ve şayet Allah onlan affetmezse, yaptıkları bu fiillerinin karşılığı hem dünyada hem de âhirette verilecektir."

Şeyh Ebû Ali b. Rehhâl daha sonra şöyle demiştir: "Mesela pek çok kimse, 'Yâ Umeyr! Ne yaptı Nuğayr!' hadisini delil getirerek kuşlan hapsetmenin, serçe vb. kuşlarla oynamanın caiz olduğunu söyler. Hatta onlar, eziyet edilmediği müddetçe, kuş vb. hayvanların kafese konulmasının caiz olduğu hükmünü görmezden gelerek, hadisin mutlak olarak bunu caiz göidüğünü ileri sürerler. Ancak bu mesele, iki tarafı keskin kılıç gibi, sevabı da cezası da büyük olan bir meseledir. Yük hayvanlarına, taşıyabileceklerinin üzerinde yük vurmak da böyledir ki, esasen bütün bunlar, kalplerden merhamet duygusunun alınmasından kaynaklanır. Ne var ki, 'Allah, ancak merhamet sahibi kullarına merhamet eder ' buyuruldueunu hiçbir zaman unutmamak gerekir."[876]

Hayvanlara şeikatli davramlması ve İyi muamele edilmesi konusunda gözetilmesi gemken bütün bu hükümler, sadece fertlerin vicdanlarına bırakılmamıştır. Herkim bu konuda ifral-tefiit sınırını aşar veya gevşeklik gösterilse, ne yargının ne de devletin bu kimseyi himaye etmeye asla hakkı yoktur. Zira, iki Ömer'in -Ömer b. el-Hattâb ve Ömer b. Abdülazîz (r.a.)- hayatlarına bakıldığında, sorumlu olduğu insanlara kaışı onların, nfk ve şefkatle muamele edilmesini mutlak temin için tamimde bulunduklarını görürüz. Bununla birlikte, Hz. Peygamber kendi döneminde böyle bir tamimde bulunmamıştır. Zira Onun (s.a.) zamanında insanlann davranışlannın değişebilmesi için, herhangi bir kanunî zorlama olmaksızın, sadece onlara nasihatte bulunması yeterli olmaktaydı. Ne var ki daha sonraki dönemlerde, hayvanlara yapılan zulmü ortadan kaldırmak için bizzat devlet başkanı, kadı veya iyiliği emretme kötülüklerden sakındınnak üzere kurulmuş teşkilat görevlilerinin (muhtesip) müdahalede bulunması zorunlu olmuştur. Müslümanlardan her kim. bu zülüm ve merhametsizliğe şahit olunsa, bunu önlemesi gerekir. Kaldı ki bu durumda kötülük ve zulme şahit olan kişinin, duruma el koyup gerekeni yapması için. halife/devlet başkanını ha be uda r etme hakkı bulunmaktadır.

Mâverdı, el-Ahkâmu s sultaniye adlı eserinde şöyle der: "Yük hayvanı olanlardan bu hayvanını güç yetinmeyeceği İşlerde kullananlar veya ona taşıyamayacağı miktarda yük vuran oluısa, toplumdaki kötülükleri önleyip huzurunu bozacak hadiselere engel olmakla görevli olanların (muhtesip) buna karşı çıkıp engel olması gerekir."[877]

İbn Rüşd. "Kölenin efendisine karşı yapması gereken, onun yemesi-içmesi ve giyiminin hazırlanması gibi vazifelerini yapmaması veya eksik yapması durumunda ona, hayvanlara uygulanacak muamelenin aksi uygulanır. Buna göre köle aç bırakılarak takva İle hareket edip görevini yerine getirmesi kendisinden istenir ve kamını doyuracak bir yiyecek de verilmez" diye hükmetmiştir. Şeyh Ebû Ali b. Rehhâl Şerhu 1'-Muhtasar adlı eserinin "nafakalar bölümünde, bu görüşü oldukça önemsemiş ve İbn Abdilberrin e/-A7i/Tdeki sözleriyle konuyu gündeme getirmiştir. İbn Abdilberr e I-Kâfi'de şöyle demiştir: "Gerek binerken gerekse yük yüklerken hayvanlara kaışı nfk, yumuşaklık ve merhametli olmak sünnettendir. Çünkü onlar, şikâyetlerini dile getiremezler. Hz. Peygamber de, 'Her bir yas karaciğer hakkında ecir vardır buyu mı ustur. Şayet hayvanlara iyilikte bulunmada sevap varsa, onlara kötülük edip eziyette bulunmanın da cezası olacaktır. Bu itibarla yük hayvanlarına takatlerinin üzerinde yük yüklememek ve yüzlerine vurmamak gerekir. Sırtlan, adeta bir koltuk veya sandalye gibi kullanılmamalı, boyunlarına zil, çan vb. aşılmamalıdır. Eğeryük hayvanları gece kullanılacaklara, gündüz dinlendirilmek şartıyla kullanılmalıdır. Kaçmasından endişe edilen bunu önlemek için bağlanan hayvanların, aç ve susuz bırakılması haramdır.'[878]

İbn Rehhâl ise şöyle demiştir: "İbn Rüşd'ün bu sözünden, 'Yük hayvanına hiç faydası ve gereği yokken taşıyamayacağı kadar yük yükleyen veya onu yapamayacağı bir işe koşan hayvan sahibinin bunu yapmasına kanşılmayıp hayvanı ile baş başa bırakılır ve sadece ondan takvalı olması istenir11 anlamı çıkar. "Ne var ki. âlimlerin bu hususta ki hükümlerine muhalefeti bir yana, esasen bu haramdır. Her bir yas karaciğer hakkında ecir varda-' hadisi hakkında Ebû Ömer'in, 'Bu hadis, hayvanına kötülük eden hayvan sahibinin günahkâr olacağım ifade eder' dediğini işittim. Günah ise, -İbn Arefe'nin de işarette bulunduğu gibi-, bir kötülük (münker) olup oıtadan kaldırılması ve değiştirilmesi gerekir. Eğer insanlar, devlet başkanı ve\a onun görevlendirdiği kimselerin. "Şu ve bu işleri \apmaktan sakının' demesiyle yaptıkları kötü işleri bırakırlarsa, bu durumda kınama, ölüm, hapis ve ta'zir (devlet başkanının uygun göreceği sütlün vb.)gibi bir ceza meşru olmaz."[879]

Bütün bu uftık açıcı nakiller ışığında şu husus açıkça ortaya çıkmaktadır Hayvanlara rıfk ve şefkatle muamele konusundaki bu hükümler, modem dönem insanının yeni tanıdığı hayvan haklan karaıianna göre hem çok daha orijinal, hem de yüzyıllar öncesinden i&de edilmiş hükümlerdir. [880]

Sonuç

Bu uzun bölümlerin ardından, hiçbir tereddüde yer /etmeksizin açıkça ortaya çıkan gerçek şudur Nebevî sünnet, paha biçilmez inci ve hazinelerle dolu, derin ve geniş bir deryadır. Onun)u hazinelerinden istifade edebilmek, yüzeye ve kenarlara takılıp calmayıp derinlere dalabilmekle mümkündür. Zira sünnette, benzeri iiçbir felsefî sistemde bulunamayacak Özlü ifâdeler (cevâmiu'l-:elimX hikmet dolu esaslar ve bilgi edinip doğru yolu bulabilmek, ;ültürü artırmanın en güzel vasıtaları bulunmaktadır.

Sünnetin, Kur'an'dan sonra İslâm teşrifinin ikinci kaynağı ılduğunda şüphe yoktur. Bu çalışma göstermiştir ki sünnet, aynı amanda bilgi ve medeniyetin de Kur'an'dan sonraki ikinci aynağıdır.

Bu araştırma esnasında sünnetin yasal konumu ile ilgili şu us uslar öne çıkmıştır Sünnet içerisinde yasama (teşri4) için olan ünnetler ile yasama için olmayan sünnetler vardır. Teşri1 amaçlı ünnetler arasında özel bir hüküm kastedilenler ve genel bir hüküm ;in olanların yanışına geçici veya daimî hüküm bildirenler ulunmaktadır.

Yine bu çalışma neticesinde görülmüştür ki sünnet, örmediğimiz halde iman ettiğimiz gayb âleminin bilinmesine dair .ur'an'da yer alan bilgileri detay la ndı mı ıştır. Aynı şekilde eğitim ve işinin lerdî dünyasıyla alakalı bilgilerin yanında, sosyal ve iktisadî ayat. sağlık, < ve vb. alanlara dairde sünnetin söyleyeceği çok şey andır. Sünneueki bu bilgilerin keşfi, asîl değerlerin ortaya çıkmasına, tanımlanmaya ihtiyaç duyan kavramların anlaşılmasına ve göz kamaştırıcı örneklerin vücut bulmasına vesile olabilir.

Araştınnamızın sonuçlarından biri de, çağdaş dünyanın medenî değerlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan pozitif ilimler kaişısında sünnetin konumunu belirlemek olmuştur. Buna göre sünnet, peşin hükümle bu ilimleri reddetmez. Bilakis yönlendirmeleriyle topyekün bir ilmî uyanış için gerekli olan fikrî ve psikolojik ortamı hazırlar. Medeniyet kaişısında sünnetin konumu ise, sabah aydınlığı kadaraçıktır. Zira araştırmamız sırasında göndük ki söz, fiil ve takrirleriyle sünnet, medeniyet fikhı ve medenî davranış için eşsiz birkaynaktır.

Medeniyet fikhı adını verdiğimiz bölümde "Allah'ın kâinattaki sünnet alâmetleri", "bilgi idraki", "hayat fikhı", "gerçeklik (vâki') fikhı", "İslâm'ın gayelerinin bilinmesi", "İslâm'ın ahlâkî ölçülerinin bilinmesi"" gibi konular işlenmiştir. Aynca medeniyet idrakinin bir gereği olarak, Din'de ittiba dünyaya ait meselelerde ise çalışıp yeni şeyler üretmenin esas olduğu konusu üzerinde durulmuştur. Ardından da, insanın medeniyetin idrakinde olmasının bir göstergesi olarak, olumlu ve yapıcı davranmasının, görüntüye değil öze önem vermesinin ve hayatta ulvî hedefler peşinde koşmasının gereği ayn ayn vurgulanmıştır.

"Medenî davranış" başlığı altında ise, daima güzel ahlâklı olmaya gayret etmek, davranıştan eğitmeye çalışmak, hayır işlerinde Ön safta olmak, nizam ve intizama riayet edip edepli olmak, temizlik ve güzelliğe önem vermek, muhaliflere karşı müsamahakâr olmak, Allah'ın yarattıklarına kaişı merhametli olmak gibi konular ele alınmıştır.

Bütün bunlar, sünnetin hayatı anlamlandırdığını, insan ve toplumu yücelttiğini gösterir. Ortaya koyduğu bu sünnetleriyle Resûlüllah (s.a.) da, peygamberlik görevini yerine getirmiş ve bu sayede müminler büyük bir lütfâ mazhar olmuşlardır. Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "İçlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, kendilerini (kötülük ve inkardan) temizleyen, onlara Kitap ve Hikmeti öğ-eten bhM peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. " (Âl-i İmrân, 3/164).

Allah'ım! Bizi ve Ümmet-i Muhammed'in tamamını Yüce tabına ve büyük bir ahlâk üzere olan Resulünün Sünnetine layık le. Bizleri, "(Ey Mııhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan Harımı müjdele. Allah 'in hidâyet edip, doğru yola ilettiği kimseler lardu\ İşte onlar akil sahipleridir " (ez-Zümer, 39/17-18) âyetinde ijdeledİğin kullarının zümresine ilhak eyle. [881]

---

[1] en-Nahl, 16/78.
[2] el-İsrâ, 17/36.
[3] Muhammed Abduh'un Reşîd Rıza'nın talikleriyle yayınlanan Tevhid Risalesi adlı eserinin, "BeşerİyyetinRisâlet'e İhtiyacı" adlı bölümüne bakınız.
[4] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 113-116.
[5] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 116.
[6] Hadisi Müsüm rivayet etmiş olup daha önce geçen "Sünnetin Teşri'i/I lukukî Yönü" konusunda tahrici yapılmıştı.
[7] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 116-119.
[8] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 199.
[9] en-Necm, 53/28.
[10] Yûnus, İÜ/36.

[11] el-En-âm, 6/148.
[12] el-Câsiye, 45/24.
[13] en-Nisâ, 4/157.
[14] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 119-120.
[15] Bk. Fevâtihu'r-rahemût Şerhi Müsellemü's-sübût, II, 2121 (Gazzalî'nin Mustasfâ'sı ile birlikte).
[16] Bk. Gazzalî, el-Mustasfâ, I, 145.
[17] Bk. Mahmud Şeltût, el-lslâm, Akîde ve Şeria, s. 58-61 (Daru'ş-şurûk neşri).
[18] (1 Bk. İbn Hazm, el-İhkâmflusûli't-ahkâm, 1. 119-137 (Ahmed Şâkir tahkiki).
[19] Ahmed Şâkir, el-Bâisü'l-hasîs, s. 35-37 (Beyrut, Dârırl-kütübi'l-ilmiyye neşri).
[20] Bk. Mukaddimem İbnü's-Salâh ve Mehâsinü'l-ısülâh, s. lOÖ-fÖl (Dr. Aışe Abdurrahman BimTş-Şati'in tahkiki)
[21] İbn Salâh, a.g.e., s. 101.
[22] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 120-124.
[23] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 124.
[24] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 124-125.
[25] Cüveynî, Lümau'l-edille, s. II2- II3 (Fevkıyye Hüseyin Mahmûd tahkiki).
[26] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 126-127.
[27] Hindistanlı muhaddis Enver KişmîrfnİN, Abdülfettâh Ebû Gudde tahkikiyle neşredilen et-Tasıih himâ tevâlere ft nüzulü 'l-Mesîh adlı eseri, bunlardan biridir. Bu eserdeki sahih ve hasen hadislerin sayısı, daha aşağı derecedeki hadisler hariç, kırka ulaşmıştır.
[28] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 127-128.
[29] Bu meseleyle ilgili bk. Ebü'l-Hasen el-Basrî, el-Mu'temed, II, 556; Ebû Ya'lâ, el-Udde, III, 898; İmâmü'l-Haremeyn, el-Bürhân, I, 599; Âmidî, el-Ihkâm, II, 32; İbn Kudâme, er-Ravda, s. 99; Fevâühu'r-rahamût, il, 121; el-Müsvedde, s. 240; İbn Hazm, el-lhkâm, I, 107.
[30] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi:129.
[31] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 130.
[32] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 130.
[33] Müslim. îmân, 147; Tirmizî, Birr, 61; İbn Mâce, üuâ, 10, Hadisi ayrıca Tabcrânî ve Hâkim de tahric etmiştir.
[34] Rivayeti Beyhakî, Şuabü 'l-îmân adlı eserinde Ebû Saîd'den rivayet etmiştir.
[35] Beyhakî Hz. Talha'dan, Ebû Nuaym ise //?7wsinde İbn Abbas'tan rivayet etmiştir.
[36] Tirmizî ve İbn Mâce Ebû llüreyre'den rivayet etmiştir.
[37] Buhârî, Tevhîd, 12; Şürût, 18; Tirmizî. Deavât, 82. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[38] Müslim Ebû Hiireyre hadisi olarak rivayet etmiştir.
Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 131.
[39] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 132.
[40] el-Enbiyâ, 21/27.
[41] el-Bakara, 2/285.
[42] el-Bakara, 2/177.
[43] en-Nisâ, 4/136.
[44] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 132-133.
[45] el-A'râf, 7/12.
[46] Müslim, Zühd, 60; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 153. Hadis Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir.
[47] Bu hadisi İbn Merdûye Enes'den rivayet etmiştir. Ancak Sahîhu'l-Câmü's-sağîr'de (bk. 1020) geçtiği üzere hadis sahihtir. Benzer bir rivayet için ayrıca bk. Tirmizî, Zühd, 9; İbn Mâce, Zühd, 19.
[48] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 133.
[49] Buharı, Mevâkît, 16; Tevhîd, 23. 33; Müslim, Mesâcid, 210; Nesâî, Salât, 21. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[50] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 134.
[51] er-Rahmân,55/14-15.
[52] ez-Zâriyât, 51/56.
[53] el-Cin, 72/11, 14-15.
[54] Sebe", 34/13.
[55] en-Neml, 27/17.
[56] el-Kehf, 18/50.
[57] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 134-136.
[58] ez-Zuhrut; 43/4.
[59] el-MüJmİnÛn, 23/86.
[60] el-Bakara, 2/255.
[61] el-Hâkka, 69/38-40.
[62] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 136-137.
[63] Buhârî, CenâİZ. ı>0; Müslim. Cennet. 65. 66: Nesâî. Cenâiz, 116.
[64] Müslim, Cennet. 67.
[65] Buhârî, CenâİZ, 88; Nesâî, Cenâiz, 114.
[66] Müslim, Cennet, 73.
[67] Müslim, Cennet, 75.
[68] Bu hadisin bu kısmı bütün mutemet nüshalarda "keyfe yesmeû ve ennâ yücîbû ve kad ceyyefû" diye geçer. Buradaki "yesmeûne kelimesi "nûn"suz olarak zikredilmiştir ki bu, az kullanılsa da doğru bir kullanımdır, "ceyyefû" sözü: "koku yaymak ve leş haline gelmek" anlamındadır. "Ölü koktu ve leş haline geldi sözü'", "Ceyyefe'l-meyyitü ve câfe ve ecâfe ve erveha ve eritene" gibi kelimelerle ifade edilebilir ki hepsi de aynı manayı verir.
[69] Hadisin metninde geçen "Mâ entüm bi esmea (imâ ekûlü minhüm" sözü hakkında el-Mâzerî bazı kimselerin şöyle dediğini belirtir: "Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre ölü, işitmektedir. Mâzerî bu durumu reddetmiş ve bunun söz konusu hadiste zikri geçenlere has bir durum olduğunu belirtmiştir. Kadı Iyaz da bunu reddederek, sahihliğİ konusunda şüphe bulunmayan kabir azabı ve fitneleri konusunda varit olan hadislerdeki manaların gösterdiğine göre, bu kimselerin Hz. Peygamber'i işitmelerinin muhtemel olduğunu belirtmiştir. Bu ise, onların ya tamamının veya bir kısmının Allah'ın dilediği kadar düşünüp işitecek kadar diriltilmesi şeklinde olur. Bu Kadı İyaz'ın sözü olup, kabirlere selam verme ile ilgili hadislerin de gereği olan tercihe şayan görüştür.
[70] Buhârî, Meğâzî, 8; Müslim, Cennet, 77; Nesâî, Cenâiz, 117; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 72; III, 104.
[71] Geniş bilgi için, Fetâvâ muasıra {Çağdaş Meselelere Fetvalar) adlı eserimizin birinci cildinde yer alan "Ruh Çağırma" ile ilgili kısma bakınız.
[72] el-Bakara, 2/28.
[73] el-İsrâ, 17/85.
[74] el-Vâkıa, 56/1-7.
[75] el-Vâkıa, 56/83-94.
[76] Gâfir (cl-Mü'min), 40/45-46.
[77] Nuh. 71/25.
[78] Nuh, 71/17-18.
[79] ct-Tevbe, 9/101.
[80] el-Erf âm, 6/93-94.
[81] el-Enfâl, 8/50-51.
[82] en-Nahl, 16/28-29.
[83] en-Nahl, 16/32.
[84] Fussilet, 41/30-31.
[85] Al-itmrân, 3/169-171.
[86] el-Rakara, 2/154. Buraya kadar olan bu bilgi ve değerlendirmeler için bk. Ibn Teymiyye, Mecmu'ufetâvâ, IV, 262-270.
[87] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 137-145.

[88] 1 el-İsrâ, 17/79. .
[89] Buhârî, Enbiyâ, 3, 9; Müslim, îmân, 327. Bu hadisin mânası, gerek Ebû Hüreyre ve Ebû Hüzeyfe hadisleri İle gerekse de Hz. Ebû Bekir, Selmân, Enes ve başka sahâbîlerin hadisleriylc doğrulanmıştır.
[90] el-Enbiyâ, 21/104.
[91] Hz. Peygamber'in Havz'ı ile ilgili hadisler söz konusu edilirken buradaki ashâbî=ashabım" ifadesinden ne kastolunduğu açıklanacaktır. Hadisin siyakından anlaşıldığına göre, "se yücâu bi ricalin min ümmetî=ümmetimden bazı kimseler getirilecek" ifadesinden sonra gelen "ashâbî" İfadesiyle Resûlüllah, getirdiği dine tabi olanları kastetmiştir. Yoksa "ashap" kelimesinin ıstılah mânasındaki bilinen anlamı değildir.
[92] cl-Mâide, 5/117-118.
[93] Buhârî, Enbiyâ, 8, 48; Rikâk, 45; Müslim, Cennet, 58; Tirmizî, Kıyamet, 3; Nesâî, Cenâiz, 119.
[94] Buhârî, Rikâk, 45.
[95] Münzirî et-Terğlb ve't-terhîb'mde şöyle demiştir: Bu hadisi Taberânî sahih bir isnatla rivayet etmiştir (bk. el-Müntekâ, 2242). Heysemî de, bu hadisin râvilerinin Muhammed b. Abbas -ki o da sikadır- sahihin râvileri olduğunu belirtmiştir (bk. X, 333).
[96] Buhârî, Rikâk, 44; Müslim, Münâfıkîn. 28.
[97] BuhârİI. Tefsir (25) I; Müslim, Münâfikîn. 54; Tirmizî, Tefsir, 12.
[98] Buhârî, Rikâk, 47.
[99] Münzirî bu hadisi Bezzâr ve Taberânî'nin sahîh bir isnadla rivayet ettiğini belirtmiştir. Hadisin lafzı Münziri'ye aittir. Meysemî de Taberânî ve Bezzâr'ın da benzer lafızlarla rivayet ettiklerini ve Sâmit b. Muâz ve Adî b. Adî e!-Kindî -ki bunlar da sikadırlar- dışındaki Taberânî'nin rivayetinde bulunan râvüerin sahihin râvileri olduğunu belirtmiştir (bk. Mecamau z-zevâid, X, 346)
[100] Buhârî, İlim, 35; Müslim, Cennet, 79; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 47. 91. Bu hadisin lafzı Müslim'e ait olup o bu hadisi, *'Sıfliiu'l-cenne" bölümünde rivayet etmiştir. "Nûkışe (hesaba çekilirse)" kelimesi, "İsteksâ aleyhi (çok sıkı bir şekilde araştırıldı)" demektir. Kadı İyaz'ın bildirdiğine göre "uzzibe" ifadesinin iki manası vardır. Bunlardan biri, hesaba çekilen nefsin günahlarının arzetmesİ İçin üzerinde durulması ki, kınamayı da beraberinde getirdiği için, bu bir azaptır. İkincisi ise, bu soruşturmanın cehennem ateşinde son bulmasıdır ki, "helak oldu" şeklinde geçen diğer rivayet, bunu desteklemektedir. Bu Kadı İyâz'ın sözüdür ki bu ikinci görüş doğru olan görüştür. Buna göre manası, eksikliğin ve kusurun kullardan sadır olması ve çok olmasıdır. Eğer her kim iyi bir şekilde hesaba çekilip araştırılır ve müsamaha gösterilmezse helak olmuş ve cehenneme girmiş demektir. Ancak kendisine şirk koşulması hariç, Cenab-ı Hak dilediği kimseleri affedici ve bağışlayıcıdır.
[101] Buhârî, Rikâk, 53; Müslim, Fedâil. 27. Önde gelen âlimlerin bildirdiğine göre, Allah Teâla'nın H/.. Peygamber'e ikramı olan Havuz ile ilgili hadisler tevaâtür derecesine ulaşmıştır. Bizler bu hadislerde geçtiği şekliyle ona inanır ve Allah'ın feyiz ve ihsanı konusunda üerİ geri konuşmayız. (Hadisin Buhârî rivayeti Müslim rivayetinden önemli bazı lafiz farklılıkları içermektedir -mütercim-).
[102] Heysemî bu hadisin bir kısmının Tirmizî ve İbn Mâce tarafından da rivayet edildiğine dikkat çektikten sonra şöyle demiştir: Bu hadisi, Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir. Ahmed rivayetinin râvileri ve Taberânî rivayetinin bazı râvileri, sahihin râvileri gibidir. Ancak Taberânî rivayetinde Hz. Peygamber'e, "Havuzun suyu nedir?" diye sorulduğu ve "Suyu, sütten daha beyaz ve baldan daha tatlı" diye cevap verdiği belirtilmiştir (bk. Mecmau'z-zevâid,X, 362-363).
[103] el-İhsân, Hadis no: 6457.
[104] Müslim, Fedâil, 38; Ahmed b. Hanbel. Müsned, V, 280-83.
[105] Bu hadis, saçlarının başlarının düzensizliğine, yüzlerinin solgunluğuna ve elbiselerinin kirli olması gibi nefislerini ilgilendiren şeylere aldırmadan, (dîni) misyonlarının İfası için gayret eden insanlardan bahsetmektedir. Çünkü onların ifa ettikleri görev, çok daha büyük ve çok daha Önemlidir. Zİra onlar, başkaları karşısında olan bütün görevlerini yerine getirirler ve başkalarının hakkının kendilerinde kalmasını istemezler ancak kendi haklarının tamamını alamazlar. Maalesef bu İnsanların vasfı olan bu îsâr duygusu (empatİ), insanların kendi şahsî menfaat ve zevklerini ön planda tuttukları günümüzde en çok eksikliği duyulan haslettir, öyle ki bugün artık neredeyse herkes, "benim bunda ne menfaatim var?" diye sormakta ama, "'benim bu konuda görevim nedir?"' diye çok nadir olarak sormaktadır.
[106] Bu hadis, Müsnecfde (6162) nolu hadistir (bk. II, 132). Ahmed Şâkir onun İsnadının sahih olduğunu bildirmiş ve uzun uzun «Aİıricini yapmıştır (bk. IX, 23-25). Ayrıca bk. Heysemî. Mecmau 'z-zevâid, X, 365-366.
[107] Bu hadiste geçen "min ümmeti" ifadesi, çeşitli asırlarda ümmetin tamamı İçinde irtidat etmiş kimselere delâlet eder ki onlar, Allah ve Resulünün kendilerini Övdüğü sahabeden değildirler. Önceki hadiste yer alan ve onların, "Ey Allah'ın Nebîsi! Bizi tanıyorsun; sayımızın çokluğuna ve aramızda bulunan zamanın uzaklığına rağmen, biz sana uyanlardanız" sözleriyle Hz. Peygamber'in onlara verdiği, "simalarından ve aldıkları abdestlerin izindeki ayırıcı vasıftan onları tanıdığını" belirtmesi bu durumu teyit eder. Yine bu hadiste yer alan "Bunlar benim ashâbımdandır" sözü, "Onlar Dînime tabi olanlardandır" demektir ki bu, manevî bir sahâbîliktir. Bu şekilde bir tevilin yapılması hadisleri uzlaştırmak için gereklidir. Ancak buradaki irtidat edenlerden Hz. Peygamber'in vefatından sonra dinden çıkanların kastedil meşinde de sakınca bulunmamaktadır.
[108] Müslim, Fedâil, 28.
[109] Bu hadiste geçen "es-selâsetü mevâtın" ifadesinin Arapça'dakİ yaygın kullanımı, "selâsetü'l-mevâtırT şeklindedir. Bundan biraz daha az kullanım, ("es-selâsetü'1-mevâtın" şeklindedir.
[110] Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme, 9. Hadisi Tirmizî, "hasen-garîb" olarak değerlendirmiştir.
[111] 'Meryem, 19/71.
[112] 'Meryem, 19/72
[113] Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 163.
[114] Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 163.
[115] es-Secde,32/17.
[116] Bıuhârî, Bedü'1-halk, 8; Tefsir (32), 1; Tevhîd, 35; Müslim, Cennet, 2-5; Tirmizî, Tefsîr, 32, 56; İbn Mâce, Zühd, 39; Dârimî, Rikâk, 105; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 313, 438.
[117] es-Secde, 32/16-17.
[118] Müslim, Cennet, 5.
[119] Buhârî. Cîhâd, 5, 6. 73; Rikâk. 2, 51; Müslim, İmaret, 112-15; Tirmizî, FedâiliT'l-cihâd, 17; Nesâî, Cİhâd, II; Dârimî, Cihâd, 9; Ahmed b. HanbeİI, Müsned, 1,256: II, 532. Hadisin buradaki lafzı Tırmızî'yc aittir.
[120] Bu rivayet, "ceyyid" nitelikli bir isnadla Beyhakî'nİn mevkuf olarak rivayet ettiği hadisieridendİr (bk. Münzirî, ei-Hüntekâ, Hadis no: 2351).
[121] el-A'râf. 7/43.
[122] Müslim, Cennet, 22; Tirmizî, Tefsir (29), 10; Dârimî, Rikâk, 103; Ahmed b. HanbeİI, Müsned, 11,319.
[123] Müslim, Cennet, 18, 19; Dârimî, Rikâk, 304.
[124] Bu hadisteki "nimetlendirilİr ve tasa duymaz" ifadesi bir başka rivayette, ""sizin İçin orada devamlı bir nimet vardır ve tasa da duymazsınız" şeklindedir. Bu şu demektir: "Sizin hiç bir keder ve gamınız olmaz." Bu hadisi, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir (bk. ei-Münlekâ, 2333)
[125] Müslim, Cennet, 21; Tirmizî, Cennet, 2, 8; Dârimî, Rikâk, 98.
[126] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 145-159.
[127] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 159.
[128] Buhârî, İlm, 2 Itk, 8; Müslim, îmân. 1,5. 6; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, İmân, 4.
[129] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 159.
[130] Buhârî, îmân, 37; Itk, 8; Müslim, îmân, 1, 5, 6; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, îmân, 4. Hadisi Buhârî ve Müslim Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir.
[131] Buhârî, Rikâk, 35; Fiten, 13; İ'tisâm, 2; Müslim, îmân, 230; Tirmizî, Fiten, 17; İbn Mâce, Fiten, 27.
[132] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 159-160.
[133] Ebû Dâvûd, Melâhim, 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 278.
[134] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 161-162.
[135] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 162.
[136] Burada söz konusu edilen Hirakl, Hz. Peygamberin biseti sırasında, Bizans'ı yönetmekte olan ve
Hz.Peygamber'in onu ve halkını İslâm'a davet etmek maksadıyla kendisine meşhur mektubunu gönderdiği hükümdardır. Yine o, müsüman olmadan önce Ebû Süfyân'ın meclisine getirildiği ve ona, Hz. Peygamber ve risâleti üe ilgili, kendi akli melekesini ve zeka seviyesini gösteren çok dakik sorular yönelten İmparatordur. Bu sorulara aldığı cevaplar neticesinde o, Resûlüllah'ın doğruluğuna kanaat getirmiş, ancak etrafındakilerin İsiâm'a olan nefret ve yüz çevirmelerini farkedince, saltanat sevgisi Hak'ka ittiba etmesine galip gelince dîni dünya karşılığında satmış oldu. Hz. Ömer döneminde Suriye'nin fethine kadar hükümdar olarak kalmış ve şöyle diyerek onu terkctmiştir: "Ey Suriye! Sana selâm olsun; selâm sana bir daha buluşma olmayacak olan şehir!"
[137] Ahmed b. Hanbeh Mümed, II, 176. Şeyh Ahmed Şâkir, bu hadisin isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. Heysemî, Mecmau'z-zevâidde (bk. VI, 219) şöyle demiştir; "Bu hadisi Ahmed rivayet etmiş olup râvİleri, Ebû Kubeyl hariç -ki o da sikadır- Sahîh'in râvileridir." Elbânî de Silsiletü'l-ehâdisü's-sahîha'da hadisi zikretmiştir (bk. Hadis no: 4).
[138] Türkiye'de senelerden beri İstanbul'un fethi münasebetiyle 29 Mayıs'ta bu yüce fethi ihya etmek, anlamlandırmak için anma toplantıları ve şölenler düzenlemektedir.
[139] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 162-164.
[140] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 103.
[141] Aynı lafızlarla bu âyet, Kur'an-ı Kerîm'de üç yerde geçmektedir (bk. etTevbe, 9/33; el-Feth, 48/28; es-Saff, 61/9).
[142] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 4; Taberânî, Kebîr, XX, 601; İbn Hibbân, Hadis no; 6699, 6701; Hâkim, Müstedrek, IV, 430. Hâkim bu rivayetin Buharı ve Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu belirtmiş ve Zehebî de bu hükmünde ona muvafakat etmiştir. Ayrıca hadise Heysemî de yer vermiş (bk. Mecmau'z-zevâid, VI, 14); ancak görünen o ki, Heysemf nin ifadesinde bir düşme vardır. Zira

Heysemî, hadisin Taberânî rivayetinin ricalinin Sahîh'm ricali gibi olduğunu belirtmiştir. Onun, "hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir" demesi buna delâlet eder.
[143] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 164-165.
[144] Müslim, Fiten, 19; Ebû Dâvûd, Fiten, 1; Tirmizî, Fiten, 14; Ibn Mâce, Fıten, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 278, 284.
[145] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 165.
[146] Müslim, Zekât, 60; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 370-71.
[147] Buhârî, Fiten, 25; Zekât, 9; Müslim, Zekât, 6i.
[148] Buhârî, Zekât, 9; Müslim, Zekât, 59.
[149] " Buhârî, Zekât, 9; Fiten, 25; Müslim, Zekât, 59.
[150] el-A'râf, 7/96.
[151] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 166-167.
[152] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 273. Heysemî, Mecmauz-zevâicT'mde (bk. V, 179) şöyle demiştir: "Bu hadisi Ahmed ve Bezzâr rivayet etmiştir. Ancak Bezzâr'm rivayeti daha tamdır. Taberânî de onun bir kısmını el-Evsât'te rivayet etmiştir. Hadisin râvileri de sikadır."
[153] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 167-168.
[154] Buhârî, Cihâd, 94; Müslim, Fiten, 82; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 417. .
[155] Buhârî, Menâkıb, 25; Müslim, Fiten, 81; Tirmizî, Fiten, 56; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 122.
[156] Âl-i İmrân, 3/112.
[157] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 168-169.
[158] Buhârî, İ'tisâm, 10; Tevhîd, 29; Menâkıb, 28; Müslim, îmân, 247; İmaret, 170, 171; Ebû Dâvûd, Fiten, 1;
Cihâd, 4; Tirmizî, Fiten, 51; İbn Mâce, Mukaddime, 1; Dârimî, Cihâd, 38; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 93, 99, 104.
[159] Bu sahâbîlerin hadisleri için bk. Elbânî, Sahîhu'l-Câmiu's-sadîr, Hadis no: 7287-7296.
[160] Elbânî, a.g.e., Hadis no: 7704.
[161] Alımed b. Hanbel, Müsned, V. 269. Bu hadis hakkında Ahmed b. HanbePin oğlu Abdullah, bu hadisi babasının hattıyla bulduğunu belirtmektedir. Ayrıca hadisi 1 leysemî de rivayet etmiş ve onu Müsned ve Taberânî'ye isnad ederek, râvüerinin "sika" olduğunu belirtmiştir (bk. Meemau'z-zevûid, V, 288).
[162] Kbû Dâvûd, 1-itcn, t.
[163] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 169-170.
[164] Ebû Dâvûd, Melâhim, i. Hâkim de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
[165] Sünnet ışığında Dîn'in tecdidi konusu için. Mm ecli sahveün râşide adlı eserimize bakınız (Beyrut, el-Mektebü'1-islâmî ve Mısır. Dâru'l-Beşîr baskısı).
[166] Resâilü terşîdi's-sahve serisi İçinde yayımlanan el-Mübeşşirât bi'n-üsâri'I-İslâm adlı eserimize bakınız (Vehbe yayınlan. Kahire).
[167] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 170-171.
[168] Buhârî, Menâkıb, 25; Fiten, 25; Müslim, Filen, 84; Tirmizî, Fiten. 43; Ahmed b. Hatibe!, Müsned, II, 237, 313.
[169] Buhârî, Fiten, 26; Tevhîd, 17; Müslim, Fiten, 101; Ebû Dâvûd, Melâhim, 14; TİrmizÎ, Fiten, 62.
[170] Buhârî, Enbiyâ, 50; Fiten, 26.
[171] Buhârî, Fiten, 26; Müslim, Fiten, 115; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 367; IV, 248.
[172] Hind Alt Kıtasının büyük âlimi Enver el-Keşnıîrî bu konuda, et-Tasrîh bi mâ tevâtere ft nüzûli'/-Mesih adını taşıyan bir eser telİf etmiştir. Üstad burada, zayıf hadisier bir yana, kırk sahih ve hasen hadis zikretmiştir. Üstad Abdülfettâh Ebû Gudde de bu kıymetli eseri, tahkik etmiştir.
[173] en-Neml, 27/82.
[174] Müslim, Tevbe, 31; Ahmed b. Hanbel, Miisned, IV, 395, 404.
[175] el-En'âm, 6/158.
[176] Bu görüşü dillendirenlerden biri, dostumuz Üstad Saîd Ramazan el-Bûtf dİr. Kendisi bu görüşünü, Amman Kraliyet Konferans Salonu'nda yaptığı konuşmada ortaya atmıştır. Ben kendisiyle bu konuyu münakaşa etmiştim ve şu an bu görüşünden rücu ettiğini sanıyorum.
[177] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 171-174.
[178] Bu hadisi Tirmizî merfu olarak (bk. Zühd, 25), Buhârî ise îbn Ömer'den mevkuf olarak rivayet etmiştir (bk. Rikâk, 3). Tirmizî hadisi, yazarın zikrettiği "Huz min sıhhatike li meradike" lafzıyla değil, "...Ve huz min sthhatike kable sakmike... " diye rivayet etmiştir (mütercim).
[179] Bu tıp profesörü, Heşîm el-Hayyât'tır ki bu görüşlerini o. Amman'da verdiği bir konferans sırasında dile getirmiştir.
[180] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 175-177.
[181] Bu konuyla ilgili olarak er-Resûlü'l-muallim adlı eserimize bakınız (s. 85-154, Beyrut ve Kahire baskısı)
[182] en-Nehcü'S-n-nebevî ve't-terbiye adlı eser bu konuda güzel bir örnektir (Mısır, Dâru'1-Vefâ neşri)
[183] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 178-179.
[184] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 179-180.
[185] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 180.
[186] Buhârî, Mevâkîtü's-salât, 5; Cihâd, 1; Edeb, 120; Müslim, îmân, 137-140; Edeb, 120. Aynı zamanda hadis, et-Terğîb ve 't-terhîb de de yer almaktadır.
[187] Yazarın Buhârî'nin rivayet ettiğini belirttiği, bu hadisi biz, Buhârî'nin Sahtemde tesbit edemedik. Bizim tesbitlerimİz hadisin Ebû Ya'lâ'nın MüsnecTmde (bk. XII, 229) bulunduğu yönündedir. Ayrıca Heysemî'nin tesbîîi de bu paraleldedir (bk, Mecmau 'z-zevâîd, VIII, 151).
[188] Bu iki hadis için bk. Buhârî, îmân, 4, 5.
[189] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, I, 62.
[190] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 120, 185. Ahmed Şâkir, bu hadisin isnadında bulunan İbn Lehîa'ya rağmen, onun isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Ona göre İbn Lehîa sikadır. Ebû Davud'undun aynı mânada Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği başka bir rivayet de, bu hadisi desteklemektedir.
[191] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 181-183.
[192] Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 71.
[193] Müslim, Saîd b. el-Âs'dan rivayet etmiştir (bk. Fedâilü Vsahâbe, 27).
[194] Bu yöndeki bazı hadislerin Buhârî tarafından rivayet edildiği bildirilmiştir (bk. İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, I, 226).
[195] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 183-184.
[196] Eserin Arapça'sında bu, Hirâ olarak olarak geçmektedir. Bunun bir basım hatası olduğunu düşünüyoruz (mütercim).
[197] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 184-185.
[198] Buhârî, îmân, 3; Savm, 1; Müslim, îmân, 8-9; Ebû Dâvûd, Salât,. 1.
[199] Ebû Dâvûd, Edeb, 80.
[200] ' Buharı bu hadisi Sahihimin ilim bölümünün, "Men hassa bi'l-ilm kavmen düne kavmin kerahete en lâ yefhemû=Bir konuyu (bilgiyi), anlamazlar endişesiyle bazı kimselere anlatmamak" konusunda, mevkuf olarak rivayet etmiştir.
[201] Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, I, 225.
[202] en-Nisâ, 4/5.
[203] Gazzâlî, İhya, I, 57-58 (Beyrut, Dâru'l-Ma'rife neşri).
[204] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 185-187.
[205] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 188.
[206] Câşiye, 88/17
[207] en-Nahl, 16/66.
[208] en-Nahl, 16/6.
[209] el-En'âm, 6/99.
[210] el-En'âm, 6/141.
[211] el-Fecr, 89/11-14.
[212] Sebe', 34/15-17.
Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 188-190.
[213] el-Mâde, 5/95.
[214] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 190.
[215] Ebû Dâvûd, Edeb, 159. Hadis Beyhakî'nin Sünen'mde de yer alır. Ayrıca hadis, Sahîhu 'l-Câmiu 's-sağîr 'de de mevcuttur.
[216] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 190-192.

[217] Buhârt Edeb, 27; Hars, 1; Müslim, Müsâkât, 7-10, 12; Tirmizî, Ahkâm, 40.
[218] Münzirî, et-Terğîb ve 't-ierhîb'mde zikretmiş ve "önceden geçtiği üzere isnadı hasendir" demiştir. Bununla o, aynı konuda zikrettiği diğer hadislerin onu desteklediğini bildirmekledir. Muhaddislerin belirttiklerine göre bu hadis, 5558"hasen li gayrihî"dİr. Hadis için el-Müniekâ mine't-Terğîb ve't-terhîb adlı eserimize bekiniz (Hadis no: 1578).
[219] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 192-193.
[220] Zehebî de Hâkim'e bu konuda muvafakat etmiştir (IV, 233). Şeyh Ahmed Şâkir de Müsned'm hadislerinin tahricinde bu hadisi tashih etmiştir (No: 6551). Bu hadise bizim yaptığımız değerlendirme için el-Müntekâ mine î-Terğîb ve 't-terhîb adlı eserimize bakınız (I, 302, 303).
[221] Nesâî, Dahâyâ, 42; Sayd, 34; Dârimî, Edâhî, 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 166. Kaynaklarda hadis "Men katale usfûran...." lafzıyla başlamasına rağmen yazar hadisi, "Mâ min insanin... " diye zikretmiştir (mütercim).
[222] Nesâî, Dahâyâ, 42; Ahmed b. Hanbel, Kiüsned. II, 166, 197. Ayrıca az önce zikri geçen eserde, bu hadis için yaptığımız değerlendirmeye bakınız (Hadis no: 857).
[223] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 193-195.
[224] Ebû Dâvûd, Sayd, 21; Tirmizî, Sayd, 17; Nesâî, Sayd, 14; İbn Mâce, Sayd, 1. Tİrmİzî hadisin "hasen" bir hadis olduğunu söylemiştir. Nâsıruddîn el-Elbânî hadisi, Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr'de zikretmiştir. Taberânî ise hadisi el-Evsat'ta Hz. Aİşe'den rivayet etmiştir. Taberânî'nin bu rivayetinin senedinde Leys b. Ebû Eşlem vardır ve o, Heysemî'nin belirttiği üzere, "sika" bir râvi olmasına rağmen "müdellis"tir. Hadisi aynı lafızla, Taberânî, el-Kebîr ve el-Evsaf\a ve Ebû Ya'lâ İbn Abbas tarikiyla rivayet etmişlerdir. Heysemî bu hadisin isnadının "hasen" nitelikli olduğunu belirtmektedir (bk. el-Mectna', IV, 43).
[225] el-En'âm, 6/38.
[226] en-Necm, 53/4
[227] Münzirî'nin Muhtasar^ ve İbn Kayyını'in Tehzîb'i ile birlikte ve Ahmed Muhammed Şâkir ve Muhammed Hâmid el-Fakkî'nin tahkikiyle basılan Meâlimü's-Sünen'e bakılmalıdır (bk. IV, 132-133; Mısır "es-Sünne'l-Muhammediyye" baskısından ofset olarak basılan Pakistan "el-Mektebetü'l-Eseriyye" neşri). Âlimler köpeklerin Öldürülmesinin hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir. Sahih olan, zarar veren ve eziyet verenleri hariç onların öldürülmelerinin caiz olmadığıdır. Naslar, avcılık gayesiyle ve çiftlikteki hayvanlar ile ekinlerin korunması maksadıyla köpek beslenebileceğini söylemektedir. İbn Abdilberr ve başkalarının da belirttiği üzere, evlerin muhafazası vb. gibi, şer'in itibara aldığı diğer faydalar da, buna kıyaslanır.
[228] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 195-197.
[229] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 197.
[230] İbrahim, 14/7.
[231] Buhârî, Rikâk, 1; Tirmizî, Zühd, !; İbn Mâce, Zühd, 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 258; Dârimî, Rikâk. 2.
[232] Tirmizî, Zühd, 34; îbn Mâce, Zühd, 9. Hadisi ayrıca Buhârî, el-Edebü'l-Müfred'de (bk. Hadis no: 300), Humeydî de Müsned'mde (bk. Hadis no: 439) rivayet etmişlerdir. Hadisin senedinde "mechûl" bir râvi vardır. Ancak İbn Hibbân'ın tahric ettiği (bk. Hadis no: 2503) Ebu'd-Derdâ ve Ebu'd-Dünya'nın tahric ettiği İbn Ömer hadislerinde onun şahidi mevcut olup bu iki rivayetle söz konusu hadis güçlenmektedir.
[233] Tirmizî, Tefsir, 102 (Tekâsiir Sûresi'ne dair tefsir). Hadisin isnadı sahih olup İbn Hibbân da bu hadisi Sahihinde zikretmiştir (bk. Hadis no: 2585).
[234] et-Tekâsür, 102/8.
[235] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 3. İmam Ahmed bu hadisi, Hz. Ebû Bekir'in Müsned'mz dair hadisler arasında rivayet etmiş (bk. Hadis no: 5, 7) ve Ahmed Şâkir de İsnadının sahih olduğunu söylemiştir. Hadisi ayrıca, İbn Mâce (bk. Duâ, 5 -Hadis no. 3849) ve Buhârî.ei-Edebü 1-Müfred de (bk. Hadis no: 724) zikretmiş olup Hâkim de sahih addetmiş ve Zehebî de ona muvafakat etmiştir.
[236] İbn Kayyım, Zâdü'l-Meâd, IV, 214-216 (Mektebetü'r-Risâle neşri).
[237]
Hadisi Nesâî, Faruk Hammâde tahkikiyle neşredilen, Amelü'l-yevm ve'l-leyle adlı eserinde rivayet etimiştir (bk. Hadis no: 881, 882).
[238] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 198-200.
[239] el-MâÎde, 5/6.
[240] Buhârî, Vudû', 2; Müslim, Taharet, 1; Ebû Dâvûd, Taharet, 31; Tirmizî, Taharet, 1; Nesâî, Taharet, 103; İbn Mâce, Taharet, 2. Hadisi Müslim ve İbn Mâce İbn Ömer'den, ayrıca İbn Mâce, Enes ve Ebû Bekre'den de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve yine İbn Mâce, Vâlid Ebû Melîh'den rivayet etmişlerdir. Hadis için ayrıca bk. Sahîhu 'l-Câmiu 's-sağîr, Hadis no: 7746.
[241] el-Müddessir, 74/4.
[242] el-Bakara, 2/222.
[243] et-Tevbe, 9/108.
[244] Müslim, Taharet, 223 (Ebû Mâlik el-Eş'arî hadisi).
[245] Buhârî, CunTa, 2, 3, 16; Müslim, Cum\ 4, 7; Ebû Dâvûd, Taharet, 127; Nesâî, CurrraT 2, 6, 8, 11; İbn Mâce, İkâmet, 80; Muvatta', Cum'a, 2, 4; Dârimî, Salâı, 190. Hadisi Mâlik, Ahmed, Ebû Davûd, Nesâî ve İbn Mâce Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet etimişlerdir. Hadis için ayrıca bk. Sahîhu 'l-Câmiu 's-sağîr, Hadis no: 4155.
[246] Buhârî, Cum'a, 12; Müslim, Cum'a, 9.
[247] Buhârî, Savm, 27; Nesâî, Taharet, 4; İbn Mâce, Taharet, 7; Dârimî, Vudû', 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1, 2, 10. Hadisi Ahmed, Ebû Bekir'den rivayet etmiş; Şafîî ve Ahmed Müsned'lerinde, Nesâî, İbn Hibbân, Hâkim ve Beyhakî ÂÎşe'den, İbn Mâce de Ebû Ümâme İl-Bâhilî'den rivayet etmişlerdir. Hadisi daha başka âlimleri de rivayet etmiştir. Ayrıca bu hadis, Buhârî'nin "cezm" sİgası İie rivayet ettiği '•muallak" hadislerdendir.
[248] Buhârî (bk. Libâs, 51, 63, 64) ve Müslim'in (bk. Taharet, 49, 50) Ebû Hüreyre'dcn merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Beş şey, f/irattandır: Sünnet olmak, bacak arası kıllarını tıraş etmek, bıyığı kısaltmak, tırnakları kesmek ve koltuk altı kıllarını almak".
[249] Tirmizî, Birr, 61. Tirmizî bu rivayetin senedinde zayıf addedilen bir râvî olduğunu belirtmiştir. Ancak hadiste bulunan "Evinizin avlusunu temizleyin" kısmı, hasen bir isnadla Sa'd'dan rivayet edilen başka hadislerle de desteklenmiştir. Elbânî de el-Halâlu ve'l-harâm adlı eserin hadislerinin tahricinde bunu tesbit etmiştir {bk. Hadis no. 113).
[250] Hadisi Tabcrânî, Huzeyre b. Esyed'den rivayet etmiştir. Ayrıca hadis, Sahîhu'l-Câmiu's-sağîrdı "hasen" olarak değerlendirilmiştir (bk. Hadis no: 5923).
[251] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 200-203.
[252] Tıpkı "Lanet edilen üç şeyden sakının: Su kaynaklarının bulunduğu yerlere, yol kenarlarına ve insanların gölgelenip dinlendikleri yerlere büyük abdest bozmak" hadisinde buyurulduğu gibi. Bu hadisi, Ebû Dâvûd (Taharet, 14) ibn Mâce (Taharet, 21), Hâkim ve Beyhakî Muâz'dan rivayet etmişlerdir. Elbanî Sahîhu 'l-Câmiu's-saöir'de bu hadisi "hasen" addetmiştir (bk. Hadis no: 112). Hadisin İmam Ahmed'in rivayet ettiği başka bir varyantı da. İbn Abbas'tan nakledilmiştir (bk. Müsned, 1, 299).
[253] Müslim, Taharet, 68; Ebû Dâvûd, Taharet, 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 372. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[254] Bk. Münâvî, Feyzu 'l-Kadîr Şerhli Câmiu 's-sağîr, I, 136.
[255] Müslim, Taharet, 283 (Ebû Hüreyre hadisi).
[256] Müslim, Taharet, 87; Ebû Dâvûd, Taharet, 49; Tirmizî, 19; Nesâî, Taharet, 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 241, 289. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[257] Müslim, Eşribe, 96, 99; Ibn Mâce, Eşribe, 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 355. Hadis Câbir'den rivayet edilmiştir.
[258] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 203-205.
[259] Tirmizî, Büyü', 6; Ibn Mâce, Ticârât, 41; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 154, 155, 156. Hadisi ayrıca İbn Hibbân Sahîh'inde Sahr el-Câmidî'den rivayet etmiştir. İbn Mâce ise hadisi İbn Ömer'den ve Taberânî de bir grup sahabîden rivayet etmişlerdir. Aynı zamanda hadise Sahîhu'l-Câtniu's-sağîr'de de yer verilmiştir (bk. Hadis no: 1300).
[260] Bu manadaki bazı hadisler için bk. Buhârî, Deavât, 38, 40; Cihâd, 25; Müslim, Zikr, 49-51; Ebû Dâvûd, VÎtr, 32; Tirmizî, Deavât, 70; Nesâî, İstiâze, 6.
[261] Bu durum, şu hadisten açık bir şekilde anlaşılmaktadır: Şeytan, sizden biriniz uyuduğu zaman başının arkasına üç düğüm atar..." Bu hadisi Buhârî Ebû Hüreyre den rivayet etmiştir (bk. Teheccüd, 12; Bedü'1-halk, 11).
[262] Bk. Ebû Dâvûd, Cihâd, 61; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 264.
[263] Bk. Müslim, Cihâd, 132; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 52.
[264] Bk. Ebû Dâvûd, Libâs, 21. Ayrıca bk. Tirmizî, Libâs, 42.
[265] Bk. Buhârî, Salât, 69; Cihâd, 81, 82; Müslim, îdeyn, 19, 22; Ebû Dâvûd, Edeb, 51.
[266] Eğer buradaki sözde bir düşme yoksa, onun mânası şudur: "Bu sürümden bir koçtur; şayet beni yenersen onu sana takdim edeceğim"
[267] Ebû Dâvûd, el-Merâsîl, s. 235, thk. Şuayb el-Arnavûd (Risale baskısı).
[268] Bk. Şevkânî, Neylü'I-evtâr, X, 18-19 (MektebetiTl-külliyyâti'l-Ezheriyye neşri). Metin, tarafımızdan bazı tasarruflarla nakledilmiştir.
[269] Buhârî, Cihâd, 78. Rivayetin farklı bir versiyonu İçin de bk. Buhârî, Menâkıb, 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 50.
[270] Müslim, İmaret, 167; Ebû Dâvûd, CÎhâd, 23; Tirmizî, Tefsir, 8; İbn Mâce, Cihâd, 19.
[271] Bu manadaki bazı hadisler için bk. Müslim, İmaret. 169; Ebû Dâvûd, CÎhâd, 23; Nesâî, Hayl, 8.
[272] Nesâî, Cihâd, 26; Ahmed b. Han bel, Müsned, IV, 386.
[273] Ebû Dâvûd, hâk, 14; Ahmed b.Hanbel, Müsned, IV, 384.
[274] Şevkânî, Neylü 'l-evtâr, X, 10-12.
[275] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 205-211.
[276] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 211-212.
[277] el-A'râf, 32.
[278] ef-Mâide, 5/87.

[279] Tirmizî ve Hâkim, Abdullah b. Amr'dan rivayet etmişlerdir. Hadis, Elbânî'ye ait Sahîhu'l-Câmîu's-sağîr'de de yer almakta olup müellif hadisi "hasen" olarak değerlendirmiştir fbk. Hadis no: 1887).
[280] el-A'râf, 7/31.
[281] Buhârî, Libâs, 1; Nesâî, Zekât, 66; İbn Mâce, Libâs, 23; Ahmed b. Hanbel, II, 181. Hadis, İbn Ömer'den rivayet edilmiş olup ayrıca hadisi Hâkim de tahric etmiştir. Hadis, Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr'de "hasen" olarak değerlendirilmiştir (bk. Hadis no: 4505).
[282] Tirmizî, Zühd, 47; İbn Mâce, Et'ime, 50; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 132; İbn Hibban, Sahih, Hadis no: 5236. Tirmizî hadisi, "hasen-sahİh" olarak değerlendirmiştir. Hakim de hadisi sahih addetmiş ve Zehebî de ona muvafakat etmiştir (bk. IV; 121, 331, 332). Bu zikri geçen musanniflerin hepsi bu hadisi, Mİkdâm b. Ma'dikerİb'den rivayet etmişlerdir.
[283] İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bu hadis, "müttefakun aleyh"tir (bk. Buhârî, Et'ime, 12; Müslim, Eşribe, 182-86. Ayrıca bk. Tirmizî, Etkime, 20; İbn Mâce, Erime, 3).
[284] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 212-213.
[285] Enes'ten rivayet edilen bu hadis, "müttefakun aleyh"tir (bk. Buhârî, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5).
[286] Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen bu hadis, "miittefakun aleyh"tir (bk. Buhârî, Savm, 55; Nikâh, 89; Edeb, 84; Müsüm, Sıyâm, 182, 192; Nesâî, Sıyâm, 76.
[287] Buhârî, Ezan, 39, 67; Enbiyâ, 48; Müslim, Salât, 95; Mesâcid, 257; Nezr, 9; Ebû Dâvûd, Salât, 46; Tirmizî, Nüzûr, 10; Nesâî, İmamet, 40; İbn Mâce, Mesâcid, 14.
[288] Ebû Dâvûd, Vitr, 32; Nesâî, İstiâze, 19, 20; İbn Mâce, Erime, 53. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. Hadisi Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr müellifi (Elbânî), "hasen" olarak değerlendirmiştir (bk. Hadis no: 1283).
[289] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 213-214.
[290] el-Bakara, 2/185.
[291] Ahmed b. Hanbei, Müsned, 11, 108. Hadisi İbn Hibbân ve Beyhakî {Şuabu'l-îmân'da) de tahric etmiş olup bütün bu musanniflerin eserlerinde hadisTft Ömer'den rivayet edilmiştir. Tdhric ve teknik değerlendirmesi için bk. Elbânî, Sahîhu 'l-Câmiu 's-sağîr, Hadis no: 1886.
[292] Buhârî, Savm, 36; Müslim, Sıyâm, 92.
[293] Bu konuda, Teysîru'l-fikh adlı eserinizin "Fıkhu's-sıyâm" adlı bölümündeki "Seferde oruç tutmamak ne zaman daha faziletli olur?" kısmına bakınız
[294] el-Bakara, 2/185.
[295] el-Bakara, 2/173.
[296] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 214-216.
[297] el-A'râf, 7/31.
[298] Buhârî, Teyemmüm, 7 (muallak olarak); Ebû Dâvûd, Taharet, 124; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 203. Hadis ayrıca Dârekutnî, İbn Hibbân ve Hâkim tarafından da tahric edilmiştir. Adı geçen bu eserlerde hadis, İbn Ömer'den rivayet edilmiştir (bk. Şevkânî, Neylü 'l-evtâr, I, 324 (Dâru'1-cîl neşri).
[299] Ebû Dâvûd, Taharet, 125; İbn Mâce, Taharet, 93; Dârimî, Vudû\ 70. Muvatta', Ayn, 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1, 330. Hadisin sahâbî râvisi, CâbİR ve İbn Abbas'tır (bk. Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr, Hadis no: 4362, 4363). Hadis hakkında ayrıca bk. Irvât '1-ğalH, Hadis no: 105.
[300] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 216-217.
[301] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 218.
[302] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 218-219.
[303] Ebû Dâvûd, Vitr, 32; Nesâî, İstiâze, 36; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 192. Hadis Enes'den (r.a.) rivayet edilmiştir. Hadis İçin ayrıca bk. Sahıhu '!- Câmiu 's-sağîr, Hadis no: 1281.
[304] Bu hadisi Hâkim ve Beyhakî, Kitâbu' t 'duamda Enes'den (r.a.) rivayet etmişlerdir (bk. Elbânî, Sahihu'1-Cami'u's-sağîr, Hadis no: 1285).
[305] Tirmizî, Deavât, 126. Hadisi ayrıca Taberânî ve Hâkim de rivayet etmiştir.
[306] Müslim, Zikr, 33-35; Ebû Dâvûd, Edeb, f 01; Tirmizî, Deavâl, 66; İbn Mâce, Duâ, 4. Hadis ayrıca Hâkim tarafından da tahric edilmiş olup bütün bu musannifler hadisi Âişe'den (r.a.) rivayet etmişlerdir. TirmİzÎ hadis hakkında "hasen garîb" değerlendirmesini yapmıştır. "Hasen" değerlendirmesini Tirmizî, aynı mânalara gelen diğer hadisleri göz önüne alarak yapmıştır.
[307] Bu hadisi Bezzâr, İbn Abbas'tan rivayet etmiş olup hadiste, Heysemî'nin de dediği gibi (bk. Mecmau'z-zevâld, X, 175J zayıf bir râvi vardır. Hadis ayrıca, Sahîhu 1-Câmiu 's-sağîr adlı eserde de mevcuttur.
[308] Heysemî'nin bildirdiöine göre (bk. Mecmau'z-zevâîd, X, 179) bu hadisi, "ceyyid" nitelikli bir isnadla Taberânî İbn Mes'ûd'dan rivayet etmiştir.
[309] Hâkim Kitâbu't-duâ'da Hz. Ali'den rivayet etmiş ve sahih saymıştır. Zehebî de Hâkim'in bu tashihine muvafakat etmiştir (bk. 1,527).
[310] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 219-220.
[311] Tirmizî, Tıb, 21, İbn Mâce, Tıb, i, Ahmed b, Hanbel, Müsned, III, 421; Hâkim, Müstedrek, IV, 199. Tirmizî hadisi, "hasen" hadis olarak, bazı nüshalarda da "hasen-sahih" olarak değerlendirmiştir. Hâkinrin rivayet edip sahih addettiği ve Zehebi'nin de ona muvafakat ettiği (bk. IV, 199) Hâkîm b. Hizam hadisi, bu rivayetin şahididir. Hadisin diğer bir şahidi ise, ibn Hibbân'ın Sahîtf'mdz Ka'b b. Mâlik hadisi olarak rivayet ettiği hadistir (bk. Hadis no: 6100).
[312] Müslim, Selâm, 73.
[313] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 220-222.
[314] Buhârî, Tıb, 54; Müslim, Selâm, 105; İbn Mâce, Tıb, 43; Mâlik, Muvatta', Ayn, 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 434. Hadis, Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[315] Müslim, Selâm. 126; İbn Mâce, Tıb, 44.
[316] İbn Mâce, Tıb, 44. Hadis İbn Abbas"tan rivayet edilmiştir. Bûsıri'nin Zevdid'inde, hadisin isnadının sika râvİlerden oluştuğu söylenmiştir.
[317] Buhârî, Tıb, 30; Müslim, Selâm, 92, 93, 94; 98, 100. Hadis, Abdurrahman b. Avf ve Üsâme b. Zeyd'den rivayet edilmiştir.
[318] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 222-223.
[319] Müslim, Selâm, 73.
[320] Ebû Dâvûd, Tıb, 12.
[321] Kettânî, et-Terâtîbü '!~idâriyye, I, 457.
[322] Malik, Muvatta', Ayrı, 12.
[323] Ibn Kayyim, Zâdü'l-meûd, IV, 132 (Risale neşri).
[324] Ebû Davud, Diyât, 23; Nesâî, Kassâme, 41; İbn Mâce, Tıb, 16. Ayrıca bu rivayet Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir. Bütün bu kaynaklarda hadis, Abdullan b. Amr'dan nakledilmiştir. Hâkim hadisin sahih olduğunu söylemiş ve Zehebî de ona muvafakat etmiştir (bk. Münâvî, Feyzü 'l-kadîr, VI, 106).
[325] Fâtır, 35/14.
[326] Ahmed b. Hanbel, bu hadisi İbn Mes"ûd'un müsnedinde zikretmiş ve Şeyh Ahmed Şâkir de bu hadisi "haserf" hadis olarak değerlendirmiştir. Hadisin tahrici için ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb. 17 (Muhtasar olarak); İbn Mâce, Tıb, 39: İbn Hibbân, el-!hsan, Hadis no: 6090. Hâkim de hadisi sahih saymış (bk. IV, 417, 418) ve Zehebî de ona uymuştur. Ayrıca hadisi takviye eden iki ayn tarik daha zikretmiştir (bk. IV, 416, 417).
[327] Ahmcdb. Hanbel, Müsned, IV, 310. Bu hadisi Abdullah b. Ukeym'in müsnedinde zikretmiştir. Heysemî, hadisi Taberânfnin Ebû Ma'bed el-Cühcnî'nin hal tercümesinde rivayet ettiğini bildirmiştir. Yine onun bildirdiğine göre, Abdullah b. Ukeym'in usemi"tü=işittinr' ifadesiyle sahâbîliği sabit olmakta ise de, hadisin İsnadında Muhammed b. Ebû Leylâ vardır ki o, "seyyİü'I-hıfz=hafızası çok zayıf biri olarak nitelendirilmiştir. Hadisin isnadının diğer ricali ise sikadır (bk. Mecmau 'z-zevâid, V, 103).
[328] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 154, 156. Ayrıca hadisi Taberânî ve Hâkim de rivayet etmiş; ancak hem Hâkim hem de Zehebî bu hadis hakkında sükut etmişlerdir (bk. IV, 216). Ahmed rivayetinin isnadı sika râvilerden oluşmakladır. Yukarıdaki diğer rivayeti Ahmed, Ebû YaÎâ ve Tabcrânî rivayet etmiş olup râvileri sikadır (bk. Heysemî, Mecmau'z-zevâîd.V, 103). Hâkim bu rivayeti sahih addetmiş, Zehebî de ona uymuştur (bk. IV, 216).
[329] Buhâri, Tıb, 3: İbn Mâce, Tıb, 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I. 246. Hadis, İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir.
[330] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 223-227.
[331] Bk. İbn Kayyim, Zâdü'l-meâd, IV, 182-84 (thk. Şuayb el-Arnaûd, Beyrut Müessetü'r-Risale neşri).
[332] Buharı, Tıb, 39; Deavât, 11; Müslim, Selâm, 50, 5!.
[333] Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 10, 27, 34; Müslim, Müsâfirîn, 255; Ebû Dâvûd, Ramazan, 9; Tirmizî, Sevâbü'l-Kur'ân, 4.
[334] Müslim, Zikir ve Dua, 54.
[335] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 227-228.
[336] Buhârî, Tıb, 1; Tirmizî, Tıb, 2; İbn Mâce, Tıb, 1.
[337] Buhârî, Tıb, I; Müslim, Selâm, 69; Ebû Dâvûd, Tıb, 1,11; Tirmizî, Tıb, 2; İbn Mâce, Tıb, 36; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 377, 413, 443. Hadisin tahric ve değerlendirmesi için ayrıcabk. Sahîhu'l-câmiu's-sağîr, Hadis no: 5164.
[338] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 278. Yine Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde aynı hadis, İbn Mes'ûd'dan da rivayet edilmiştir.
[339] Bk. Şevkânî, Neylü'I-evtâr, IX, 90, 91 (Beyrut Dâru'1-cîl baskısı).
[340] İbn Kayyim, Zâdü'l-meâd, IV, 17.
[341] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 228-229.
[342] Buharı, Salât, 63; Cihâd, 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 5, 91. Hadis, bu lafızlarla İbn Hibbân'ın Sahîh'indc de rivayet edilmiştir (bk. XV, 7079).
[343] Hadisi bu lafizlarla Ebû Nuaym, ///Yye'sinde zikretmiştir (bk. I, 133). Aynı rivayeti İbn Hibbân, "İlâ müşâşihî=iliklerine kadar" lafzıyla rivayet etmiştir (bk. Hadis no: 7086).
[344] Buharı, Savm, 49, 50; Hudûd, 42; Hisâm, 5; Müslim, Sıyâm, 57, 58; TirmizİÎ, Savm, 61; Dârimî, Savm, 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11,23,231,237,244. Hadis, başlıca İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Enes ve Âişe (r. anhüm) gibi sahâbîlerden rivayet edilmiştir.

[345] Tirmizî, Kıyamet, 56; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1, 165, 167. Zübeyrden (r.a.) rivayet edilen bu hadisin tahric ve değerlendirmesi için ayrıca bk. Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr, Hadis no: 3361/1.
[346] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 229-232.
[347] Buhârî, imân, 17, 28; Salât, 28; Zekât, 1; İ'tisâm, 2, 28; Müslim, îmân, 32-36.
[348] ' Ibn Mâce, Taharet, 48. Hadis, Abdullah b. Amr'dan (r.a.) rivayet edilmiştir. İbn Mâce'nİn Sünen'mm Zevâid"'inde hadisin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir. Ancak İbn Mâce'de bu hadisten önce geçen "Lâ tüsrif=Israf etme" şeklindeki İbn Ömer hadisi (bk. Taharet, 48, Hadis no: 424) sayesinde bu hadis takviye kazanmıştır.
[349] Hadisi Tirmizî, Ebû Hüreyre'den (bk. Duâ, 78) rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel (bk. Müsned, IV, 63), Taberânî el-Mu'cemü'l-Evsat"ta ve Ebû Ya'lâ ve İbnü's-Sinnî de, Ebû Musa'dan rivayet etmiştir (bk. Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr, 1265).
[350] Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce Ebû Hüreyre'den rivayet etmişlerdir (bk. Sahîhu'l-câmiu'sağır, 1283).
[351] Buhârî. Deavât, 39; Müslim, Zikr, 49.
[352] Hadi- Hz. Aişe'den rivayet edilmiş olup "müttefakun aleyh"tir (bk. Buhârî, Dcu- â', 38; Müslim, Zikr, 50, 52).
[353] Nesâ \e Hâkim bu hadisi Ammâr b. Yâsir'den (r.a.) rivayet etmişlerdir (bk. Sahi ı<'l-Câmiu's-sağîr,\J{adhno: 1301).
[354] Müslı). Zikr, 72; Tîrmizî. Deavât, 72; İbn Mâce, Duâ, 2. Hadis İbn Mcs'Cd'dan (r.a.) rivayet edilmiştir.
[355] Ebû Dâvûd, Eşribe, 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 316; II, 97. Hadis İbn Ömer'leri rivayet edilmiş olup hadisin metni şöyledir: "Allah, içkiye, içene, taşıyıp servis edene, satana, satın alana, (içki maddesini) sıkana (imal edene), sıktırana (imal ettirene), nakledene, naklettirene ve parasını harcayana lanet e t mil t ir."
[356] Müslim, Müsakât, 106; Ebû Dâvûd, Büyü', 4; Tirmizî, Büyü1, 2. Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Müslim Câbir'den (r.a.) rivayet etmişlerdir.
[357] Müslim, îmân, 164; Ebû Davûd, Büyü', 50; Tirmizî, Büyü', 72; İbn Mâce, Ticârât, 36. Hadisi Ebû Hüreyre
rivayet etmiştir.
[358] Buhârî el-Edehü'l-müfredinde rivayet etmiştir. Hadis ayrıca Taberânî, Hâkim ve Beyhakî tarafından da İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir. Hadisin tahricİ için ayrıca bk. Sahîhu 'İ-Câmii 's-sağîr, Hadis no: 5832.
[359] Müslim, Müsâkât, 120, 129; Ebû Davûd, Büyü', 47; İbn Mâce, Ticârât, 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 111, 453. Hadis, Ma'mer b. Abdullah'dan rivayet edilmiştir.
[360] İbn Mâce, Cihâd, 10.
[361] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 232-235.
[362] Buhârî, Edeb, 27; Hars, I; Müslim, Müsâkât, 7-10; Tirmizî, Ahkâm, 40. Hadis Enes'den (r.a.) rivayet edilmiştir.
[363] Buharı el-Mikdâm b. Ma'dikerib'den rivayet etmiştir (bk. Buhârî, Büyü', 15. Ayrıca bk. İbn Mâce, Ticarât,!). Yine diğer bir hadiste de Hz. Peygamber'c "Hangi kazanç daha faziletlidir?" diye sorulduğunda, "Kişinin kendi el emeği ve helal yollarla yapılan ahş-verişten temin edilen kazanç" buyurmuştur. Bu hadisi Taberânî Kebîr ve Evsaf m&a rivayet etmiş olup Münzirî'nin bildirdiğine göre, hadisin râvîleri sikadır (bk. el-Müntekâ, 943; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, IV, 61).
[364] Buhârî, Zekât, 50, 52; Büyü', 15; Nesâî, Zekât, 85. Hadisi Buhârî Ziîbeyr b. el-Avvâm'dan (r.a.) rivayet etmiştir.
[365] Ebû Dâvûd, Edâhî, 12; Tirmizî, Diyât, 14; Nesâî, Dahâyâ, 22, 26, 27; İbn Mâce, Zebâih, 3.
[366] Beyhakî Şuabu'l-îmân'da Âişe'den (r.a.) rivayet etmiştir (bk. Sahîhu'l-Câmii's-sağîr, Hadis no: 1880).
[367] Buharî, Büyü', 151; Zebâih, 30; Müslim, Hayz, 100, 102-104.
[368] Müslim, Eşribc, 140; İbn Mâce, Zebâih, 7.
[369] Buhârî, Tıb, 53, 54; Müslim, Selâm, 104,105; Ebû Dâvûd, Tıb, 24.
[370] Câbir ve Ebû Hüreyre'den (r.anhüm) rivayet edilen bu hadis için bk. Buhârî, Hars, 18; Müslim, Büyü', 87, 88.
[371] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 235-238.
[372] Buhârî, Libâs, 1; Nesâî, Zekât, 66; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 181. Hadis aynı zamanda Sahthu'l-Câmiu's-sağtr'de de yer almış ve bu eserin müeliifi (Elbanî) hadisi "hasen" olarak değerlendirmiştir (bk. Hadis no: 4505).
[373] Buhârî, Eşribe, 28; Müslim, Libâs, 1; İbn Mâce, Eşribe, 17. Ümmü Seleme"den rivayet edilen bu hadisin tahrici için ayrıca bk. Sahîhu 'l-Câmiu 's-sağtr, Hadis no: 1692.
[374] Ebû Dâvûd, Libâs, 14; Nesâî, Zinet, 54; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 473. Ayrıca hadis Hâkim tarafından da tahric edilmiş olupbütün bu musannifler hadisi, EbûM-Ehvâs'ın babasından rivayet etmiştir.
[375] Nesâî, Sehv, 62; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 264.
[376] Müslim, Eşribe, 134-36.
[377] Müslim, Libâs,41; Ebû Dâvûd, Libâs, 42; Nesâ, Nikâh, 82.

[378] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 238-239.
[379] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 239-240.
[380] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 240.
[381] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 241-242.
[382] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 242.
[383] en-Neml, 27/64.
[384] ez-Zuhruf, 43/19.
[385] el-Ahkaf, 46/4.
[386] en-Necm, 53/28.
[387] en-Nisâ, 4/157.
[388] Buhârî, Vasâyâ, 8; Nikâh, 45; Edeb, 57; Müslim, Birr, 28; Tirmizî, Birr, 56; Mâlik, Muvatta', Hüsnü'1-hulk, 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned. II, 245. Hadisi Ebû Hüreyre rivayet etmiştir.
[389] en-Necm, 53/23.
[390] Sâd, 38/26.
[391] el-Kasas, 28/50.
[392] el-Bakara, 2/170.
[393] el-A'râf,7/38.
[394] Tirmizî, Birr, 63. Tirmizî hadis hakkında, "hasen-garîb" değerlendirmesinde bulunmuştur.
[395] el-ATâf, 7/185.
[396] ez-Zâriyât, 51/21.
[397] Âl-Ümrân, 3/137.
Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 242-245.
[398] 'el-Cunma62/2.
[399] Buhârî, Savm, 13; Müslim, Siyâm, 15.
[400] el-Aîak, 96/1-5.
[401] el-Kalem,68/!-2.
[402] İbn Sa'd, Tabakât, I, 22 (Beyrut baskısı).
[403] Hâkim'in Müstedrek'mde Âişe'den merfu olarak rivayet edilen (bk. II, 396), "Onları (kadınları) eli kepçe Man .sadece yemek pişirenler seviyesine indirmeyin ve ovlara yazı yazmayı (okuma-yazma) Öğretin. Onlara yün eğirmeyi ve Nur sûresini öğretin' mealindeki hadisin isnadı Hâkim'e göre sahihtir! Ancak Zehebî bu hadisi tenkit etmiş ve uydurma olduğunu söylemiştir.
[404] Bu rivayeti Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd rivayet etmişler; ancak Ebû Dâvûd ve Münziri hadis hakkında sükut etmiştir. Hadisin isnadı İbrahim b. Mehdî el-Bağdâdî el-Mesîsî hariç, Sahih'm râvîleri gibidir. Ancak Neylü'l-evtârda bildirildiğine göre (bk. IX, 103 -Lübnan Dâru'1-Cîl neşri-), İbrahim de 'sikav bir râvidir.
[405] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 245-247.
[406] el-Furkân, 25/1.
[407] el-Enbiyâ, 21/107.
[408] el-A'râf, 7/158.
[409] Bu konuyla ilgili rivayetler için bk. Buhâri, Ahkâm, 40; Ebû Dâvûd, İlim, 2; Tirmizî, İsti'zân, 22; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 186. Ayrıca bk. İbn Sa'd, Tabakât, II, 358; Buhârî, et-Târîhu'1-kebîr, III, 380. Diğer taraftan Cemu'I-fevâid ve e'zebü'l-mevârid adlı eserde de bu rivayetler zikredilmiştir (bk. I, 319 -Medîne baskısı-).
[410] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 247-249.
[411] Buhârî, Cihâd, 181; Müslim, İmân, 235; İbn Mâce, Fiten, 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 384. Ayrıca bk. Câmıu'l-usül, X, 100 (Hadis no: 7570), thk. Abdüikadİr el-Arnaûd.
[412] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 249-250.
[413] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 250-251.

[414] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 251.
[415] Yûsuf, 12/47-49.
[416] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 251-252.
[417] Tirmizî bu hadisi Enes'ten rivayet etmiştir ve hadisin "garîb (zayıf)" olduğunu bildirmiştir. Yahya b. el-Kattân Tirmizf nİn bu değerlendirmesine katılmamıştır. Hadisi İbn Hibbân Sa/n7z'inde Amr b. Ümeyye ed-Damrî hadisi olarak nakletmiştir. Zerkeşî'nin de söylediği gibi hadisin isnadı sahihtir. Yine İbn Huzeyme Sahîh'inde Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den "kayyidhâ ve tevekkel=Deveni bağla ve ondan sonra tevekkül et" lafzıyla rivayet etmiş ve Irakî'nin bildirdiğine göre bunun da isnadı, "ceyyid=iyi/makbui"dür (bk. Feyzu'l-kadîr, II, 7, hadis no: 1191). Ayrıca bk. el-İhsân, II, hadis no: 73 3).
[418] Taberî'nin bu sözünü Şevkânî nakletmiştir (bk. Neylü 'l-evtâr, IX, 92).
[419] Rûm, 30/2-3.
[420] et-Tevbe, 9/40.
[421] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 252-256.
[422] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 256-257.
[423] Fâtır, 35/14.
[424] en-Nisâ, 4/83.
[425] Bu rivayet, İbn Hişâm'ın S/re'sinde (bk. II, 272) yer almış olup İbn İshâk'tan rivayet edilmiştir ki, rivayetin tahrici daha Önce de geçmişti. "Şöyle demiştir; Seîemeoğulları'ndan kimselerle konuştum. Onların söylediğine göre Habbâb..." Elbânî, Muhammed el-Gazzâlî'nin Fıkhu's-sîre'sinin hadislerinin tahricinde şöyle demiştir: "Benû Seleme'den olan kimseler İle İbn İshak arasındaki bağlantının bilinmememesinden dolayı bu zayıf bir rivayettir. Yine Benû Seleme'den olan bu kimselerin Habbâb'ın muasırı olup olmadıkları da bilinmemektedir. Hâkim bu haberi Müstedrek'mdt mevsul olarak rivayet timiş (bk. III, 427); ancak sahih addetmemiştir. Zehebî ise, mevsul olduğunu kabul etmemektedir. Buna karşılık İbn Hacer de İsâbe'smâz İbn İshak'ın 5/>e'sindeki Yezîd b. Rûman-Urve ve Bedir savaşına katılan birden çok sahâbînin Habbâb'ın sözünü naklettikleri tarikte haberi mevsul olarak rivayet edenlerdendir {bk. I, 427). Bu senedin Urve'ye kadar olan kısmı, sahihtir. Ancak Habbâb, Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında vefat etmiş; Urve İse, Hz. Ömer'in hilâfetinin sonlarında doğmuş olup Habbâb'a yetişeni em i ştir. Buna göre hadis, "mürseP'dir. Ancak Urve'nin çocuklarına çeşitli gazvelerle ÜgiH haberleri rivayet eden pek çok sahâbî ile karşılaşmış olması ve bu haberin de söz konusu sahâbiler arasında meşhur olması, rivayeti desteklemektedir. Aynı şekilde İsâbe'dc bildirildiğine göre, bu rivayetin İbn Şâhîn nezdinde de bir şahidi mevcuttur. Sîre kitapları Habbâb'ın bu rivayetini nakletmişler ve onu kabul etmişlerdir.
[426] İbn Sa'd, Tabakât, II, 15.
[427] îbn Hişâm, Sîre, II, 272-273 (Beyrut Dâru ihyai't-türâsİ'I-Arabî neşri).
[428] İbn Hişâm, ag.e., I, 235
[429] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 257-260.
[430] Tirmîzî, İlim, 19; îbn Mâce, Zühd, 15. Hadisin isnadı zayıf olmakla birlikte, mânası sahihtir.
[431] İbn Abdilberr, Câmiu beyânı'1-il m, I, 121.
[432] Bu rivayetin bu kısmında zikri geçen "e mütehevvikûn?" İfadesi, şaşkınlık içinde olmak, yanı ilim ve irfanı, kendi kitap ve peygamberi dışındaki kaynaklardan alacak kadar kendi akîde ve inancı hususunda tereddüt göstermek demektir.
[433] Ahmed b. Hanbel Müsned'inde rivayet etmiştir (bk. III, 470-71; IV, 265-66. Ayrıca bk. Ahmed Abdurrahman el-Bennâ, Tert'ibü'l-Müsned, Hm, 62). Ahmed el-Bennâ bu hadisin tahricinde, et-Tenkîh müellifinin bu rivayetin râvilerinin, hasen hadisin râvileri gibi olduğunu söylediğini nakletmiştir. Hadis, Ahmed b. Hanbel ve îbn Mâce'nin eserlerinde İbn Abbas'tan da rivayet edilmiş ve isnadı "hasen" olarak değerlendirilmiştir. İbn Hİbbân'ın eserinde ise Câbir'den rivayet edilmiş olup isnadı "sahih"tir. Aynı konu başlığı altında Ahmed b. Hanbe!, İbn Sa"d, Hâkim (e/-tftf«a'smda), Taberanî {el-Mu'cemü'l-fcebir'inde), Beyhakî Şuabü'I-îman'mda Abdullah b. Sabit el-Ensarî'den; Dârimî de Câbir'den rivayette bulunmuştur (bk. Mukaddime, 39. Ayrıca bk. d-Fethu'r-rabbanî, I, 175). Biz, yaptığımız araştırmada İbn Mâce'nİn Sünen'İnde böyle bir rivayet tesbit edemedik (mütercim).
[434] Bk. Kettânî, et-Teratîbü'l-idariyye veya Nizâmu'l-hükûme'n-Nebeviyye. I, 227-28.
[435] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 260-262.
[436] Buhârî, Küsûf, 1,15; Müslim, Küsûf, 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 245; V, 428.
[437] Buharı, Vasâyâ, 23; Hudûd, 44; Tıb, 48; Müslim, îmân, 144; Ebû Dâvûd, Vasâyâ, 10. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[438] Bu hadisi Nesaî, Hasan'ın (el-Basrî) Ebû Hüreyre'den rivayeti olarak rivayet etmiştir (bk. Tahrîm, 19). Daha önce de zikrettiğimiz gibi tercih edilen görüş, Hasan'ın Ebû Hüreyre'den hadis işittiği yönündedir.
[439] Bu hadisi Bezzâr "ceyyid" bir isnadla İmrân b. Husayn'den rivayet etmiştir. et-Terğîb ve't-terhîb'de de zikredildiği üzere (bk. Hadis no: 1853), Taberanî bu hadisi İbn Abbas'dan "ve men etâ..." lafzı olmaksızın rivayet etmiştir. Heysemî de hadisi Ahmed'in rivayet ettiğini ve ravîlerinin güvenilir olduğunu söylediğini belirtmiştir (bk. Mecmau'z-zevâid, I, 37). Bu rivayette geçen "kefere bimâ ünzile alâ Muhammed=Muhammed'e indirilene
inanmamış demektir" şeklindeki son cümleyi Bezzar, "ceyyid kavı" bir İsnadla rivayet etmiştir (bk. et-Müntekâ, Hadis no: 1854).
[440] Hadisin mana itibariyle birbirine benzer rivayetleri için bk. Müslim, Ebû Dâvûd, Tıb, 21; Tirmizî, Taharet, 102; İbn Mâce, Taharet, 122. Ancak Münzirî'nin Muhtasaru 's-Sünen'öe zikrettiği üzere, hadisin isnadı tenkit edilmiştir. Hâkim ise hadisin, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu belirtmiştir.
[441] Müslim, Selâm, 125; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 429.
[442] Münzirî şöyle demiştir: "Bu hadisi Bezzâr ve Ebû Yala "ceyyid" bir isnadla rivayet etmiştir (bk. el-Müntekâ, Hadis no: i 857). Heysemî de, hadisi Bezzâr'ın rivayet ettiğini ve ravîlerinin Hübeyre b. Meryem hariç -ki bu ravi de sikadır- Sahth'm ravîlerİ gibi olduğunu bildirmiştir (bk. Mecmau'z-zevâid, V, 118).
[443] Ebû Davûd, Tıb, 22, 51; İbn Mâce, Ldeb, 28; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1, 227, 311. Ahmed Muhammed Şâkir bu hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Feyzü'l-kadir'de belirtildiği üzere (bk. VI, 80), Nevevî Riyâzü'z-salihîn'de ve Zehebî de el-Kebâir'mde, bu hadisin sahih olduğunu bildirmişlerdir. Yine Feyzü'l-kadîf dt bildirildiğine göre (bk. VI, 80), el-Kebâirde bu hadisin Ebû Dâvûd rivayetinin sahih olduğu belirtilmiştir.
[444] er-Rahmân, 55/33.
[445] el-Furkân, 25/61.
[446] Bk. Münâvî, Feyzu 't-kadîr, ili, 256; VI, 80.
[447] Önemine binaen bu bölümü, gerekli bazı ilave ve çıkarmalarla birlikte, er-Resûlü ve 'l-ilm adlı eserimizden iktibas ettik.
[448] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 263-267.
[449] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 268.
[450] Yûsuf, 12/109.
[451] Âlûsî, Rûhu'l-meânî, XIII. 68.
[452] Yûsuf, 12/100.
[453] Hâşiyetü 'ş-Şihâb, V, 211.
[454] et-Tevbe, 9/97.
[455] et-Tevbe, 9/99.
[456] Bu hadisi Ebû Ya'lâ, el-Berra'dan rivayet etmiş, Heysemî de onun râvîîerinirt sika olduğunu söylemiştir (bk. Mecmau'z-zevâid, V, 254). Hadis el-Câmiu's-sağîr'te Ahmed b. Hanbel'e nisbet edilmiştir (tahrici için bk. Müsned, II, 371, 440; IV, 297). Ahmed ve Bezzâr Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir kısmını rivayet etmişlerdir. Heysemî şöyle demiştir: "Ahmed'in senetlerinden biri ve râvileri, sahihin râvileri gibidir. Hasen b. ei-Hakem en-Nehaî bundan istisna tutulmuşsa da o da, güvenilir bir râvidir (bk. V, 246). el-Câmiu's-sağîr ve Sahîhde hadisi, Taberânî'nin İbn Abbas"tan (r.a.) rivayet ettiği bildirilmiştir (hadis no: 6124).
[457] Buhârî, Vudu', 57; Ebû Dâvûd, Taharet, 136; Tirmizî, Taharet, kaynaklarda Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[458] İbn Huzeyme'nin Sahîhmde (hadis no: 2250) yer alan bu hadisi ayrıca Hâkim de rivayet etmiştir. Hâkim onun Müslim'in şartına uygun olduğunu belirterek sahih saymış, Zehebî de buna muvafakat etmiştir (bk. I, 387. 388). Hadis, bazı lafız farkhlıklarıyla Beyhakî'nin Sünen" \ (bk. IX, 19) ve Abdurrezzâk'ın Musannef\nds de (Hadis no: 15350) yer almıştır. Ayrıca hadis, Haris el-A'ver tarikiyle Ahmed b. HanbePin Müsnect\ (bk. I, 409, 430,
465), Nesâî'nin Sünen'} (bk. Zînet, 25) ve İbn Hibbân'ın Sahih'inde (bk. Hadis no: 3252) de yer almıştır.
[459] Buhârî, Fiten, 14; Müslim, İmaret, 82; Nesâî, Bey'at, 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 47, 54.
[460] Heysemî şöyle demiştir: "Bezzâr rivayet etmiş olup bu hadiste, Şu'be ve başka hadis münekkitlerinin zayıf, Ebû Hatim, İbn Hİbbân ve başkalarının ise sika olarak değerlendirdiği, Ömer b. Ebû Seleme bulunmaktadır" (Mecmau'z-zevâid,\, 103).
[461] Heysemî, bu hadisi Taberânî'nin Kebîrinde rivayet ettiğini ve hadisin râvileri arasında İbn Lehîa'nın bulunduğunu bildirmiştir (M'ecmau'z-zevâid, I, 103). Ancak hadis, onu destekleyen şahitleri ile birlikte kabul edilebilir bir dereceye ulaşmaktadır.
[462] el-Bakara, 2/143.
[463] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 268-273.
[464] el-Cum-a, 62/2.
[465] Bu ıstılahı yaygın bir şekilde kullananların başında, büyük şâir dostumuz Ömer Bahâuddin el-Emîrî gelmektedir. O, özellikle son senelerde gerek kitaplarında gerekse konferanslarında, bu ıstılahı sıkça kullanmıştır. Ancak onun, bu kavramın sınır ve kapsamını iyice belirlediği söylenemez. İşte bizim burada yapmaya çalışacağımız, bu ıstılahın sınırlarını ve tam olarak ne anlama geldiğini tesbite çalışmaktır. Her şeye rağmen meselenin yorum ve içtihada açık olduğunu unutmamak gerekir.

[466] Bk. İbn Abdilberr, Câmiu beyâni'l-üm vefadlihî, s. 20, 25.
[467] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 274-275.
[468] Al-i İmran, 3/190.
[469] el-Errâm, 6/97-98.
[470] en-Neml, 27/93.
[471] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 275-
[472] Fussilet, 41/53.
[473] Fâtır, 35/43.
[474] Hadis, Muğîre b. Şu'be ve diğerlerinden rivayet edilmiş oiup "müttefakun aleyh'Hir (bk. Buhârî, Edeb, 109; Müslim, Küsûf, 23).
[475] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 276.
[476] Rûm, 30/41.
[477] Buhârî, İlim, 2. Hadis Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[478] İbn Mâce, Fiten, 22. Bûsîrî, ez~Zevdid" inde şöyle demiştir: "Bu, kendisiyle amel edilmeye uygun bir hadistir. Hadisi aynı zamanda Hâkim de rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de bu konuda ona uymuştur (bk. IV, 540-41).
[479] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 276-278.
[480] el-Enfâl, 8/25.
[481] İbn Mace, Fiten, 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 2, 5, 9. Hadisi ayrıca Tahâvî de rivayet etmiştir.
[482] Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hibbân rivayet etmiştir (bk. Sahîhu '!-Câmiu 's-sağîr, Hadis no: 1973)
[483] Hadisi Ahmed b. Hanbel (bk. Müsned, II, 163, 190) ve Bezzâr rivayet etmiş olup, Heysemî'nin Mecmau'z-zevâicfmds belirttiği üzere (VII, 262), her iki musannifin rivayetinin de senetleri sahihtir. Şeyh Ahmed Şâkir, İmam Ahmed rivayetinin isnadını tercih etmiştir. Zira bu rivayetin senedinde bulunan Ebû'z-Zübeyrin Abdullah b. Amrdan scma'ı ona göre daha tercihlidir (bk Hadis no: 6521). Hadisi ayrıca Hâkim de rivayet etmiş ve sahih saymış, Zehebî de ona muvafakatta bulunmuştur (IV, 96).
[484] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 278-279.
[485] el-lsrâ, 17/81.
[486] el-A'râf, 7/127-28.
[487] Buhârî, Menâkıb, 25: İkrah, 1; Ebû Dâvûd, Cihâd, 97; Ahmed b. Hanbel, Müsned,\, 109.
[488] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 280-281.
[489] el-A'râf, 7/181.
[490] Dârimî, Cihâd, 38. Hadisi ayrıca Tayâlisî ve Hâkim de tahric etmiştir.
[491] Buhârî, Menâkıb, 28; Müslim, İmaret, 170, 174; Tirmizî, Fiten, 27, 51. Hadis Muâviye'den (r.a.) rivayet olunmuştur.
[492] Müslim, îmân, 247; İmaret, 173, 175; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 345, 384.
[493] Cbû Dâvûd, Cihâd, 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 93, 429. Hâkimin de tahric ettiği bu hadis, İmrân b. Hüseyin (r.a.) rivayetidir.
[494] İlgili hadisler için bk. Elbânî, Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr ve ziyadeîühû, 7287-7296.
[495] İbn Mâce, Mukaddime, I. Hadis, Ebû Utbe el-Havİanî'den rivayet edilmiştir.
[496] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 281-282.
[497] Bu eser, Beyrut'ta bulunan Müessesetü'r-Risâle ve Kâhire'deki Dâru's-Sahve tarafından bir kaç kez basılmıştır.
[498] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 282-283.
[499] İbn Mâce, Mukaddime, 17. Enes'den rivayet edilen bu hadis ayrıca İbn " Abdilberr tarafından da tahric edilmiştir. Hadis başka bir grup sahâbîden de rivayet edilmiştir. Suyûtî, bütün tariklerini göz önüne alarak hadisi sahih kabul etmiştir. Sehavî şöyle demiştir: "Bu hadisin İbn Şahîn'e göre râvileri sika olan bir senedi vardır. Ayrıca hadisi, Müşkiletü'l-fakr^Fakirlik Problemi adlı eserimizin hadisilerinin tahricinde (bk. Hadis no: 86), Elbânî de "sahih" olarak değerlendirmiştir.
[500] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 283-284.
[501] Buhârî, Savm, 13; Müslim, Styâm, 15.
[502] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 284-286.
[503] ez-Zuhruf, 43/23.
[504] el-Bakara, 2/170.
[505] el-Ahzâb, 33/67-68.
[506] Tirmizî, Birr, 62. Tirmizî hadisi Hz. Huzeyfe'den rivayet etmiş ve "hasen garîb" olarak değerlendirmiştir.
[507] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 286-287.
[508] el-lsrâ, 17/36.
[509] el-Bakara, 2/32.
[510] el-Ahzâb, 33/63.
[511] el-İsrâ, 17/85.
[512] Bu hadisi, Hâkim, Beyhakî, İbn Abdilberr ve İbn AsâkİR rivayet etmiştir (bk. Sahîhu 'l-Camiu 's-sağîr, Hdis no: 5534).
[513] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 287-288.
[514] eI-Enbİyâ,21/7.
[515] en-Nisâ, 4/83.
[516] Fâtır, 35/14.
[517] Ebû Dâvûd, Taharet, 125.
[518] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 288-289.
[519] ' Fâtır, 35/27.
[520] en-Nahl, 16/125.
[521] Hûd, 11/32-34.
[522] Hûd, 11/84-93.
[523] Sâd,-38/71-85.
[524] Sebe', 34/24.
[525] Sebe', 34/25.
[526] el-En'âm, 6/90.
[527] Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 139.
[528] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 290-293.
[529] Buhârî, İ-tisâm, 21; Müslim, Ekdıye, 15.
[530] Müslim, îmân, 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 362.
[531] 'en-Nisâ,4/20.
[532] Bu zat, söylediği bir sözden, "Hak olan bir konuda günahkar olmam* batıl bir şeyde başı çekmemden daha hayırlıdır!" diyerek vazgeçen Ubeydullah b. el-Hüseyin el-Anberî'dir. Hakkında bilgi için bk. Tehzîbü'l-Kemal, XIX, 2823 (No: 3627).
[533] Bu bölümde buraya kadar nakledilen bu sözler için bk. îbn Abdilberr, Câmiu beyânı'i-Um vefadlihî, I, 131, 133.
[534] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 294-299.
[535] el-Ankebût, 29/64.
[536] el-Bakara, 2/4; en-Neml, 27/3; Lokman, 31/4.
[537] Müslim, Cennet, 55; Tirmizî, Zühd, 15; İbn Mâce, Zühd, 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned., IV, 229.
[538] en-Nahl, 16/72.
[539] el-İsra, 17/31.
[540] et-Tekvîr, 81/8-9.
[541] Bu konuda Sahîh-i yer alan "Ğâmidiyye" dayına bdkinız.
[542] el-Mâide, 5/32.
[543] en-Nisâ, 4/29.
[544] Buhârî, Enbiyâ, 50; Müslim, îmân, 180.

[545] Buhârî, Cenâiz, 83; Edeb, 44; Müslim, îmân, 173-77.
[546] Buhârî, Tıb, 56; Müslim, îmân, 175; Tirtnizî, Tıb, 7; Nesâî, Cenâiz, 68; DârİmÎ, Dİyât, 10.
[547] el-Câsiye, 45/29.
[548] el-Furkân, 25/62.
[549] ibrahim, 14/33.
[550] Bu hadisi Buhârî İbn Abbas'tan rivayet etmiştir (bk. Buhârî, Rİkâk, 1; Zühd, 1; İbn Mâce, Zühd, 15; Dârimî, Rikâk, 2; Ahmed b. Hanbei, Müsned, I, 258, 344).
[551] Buhârî bu hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet etmİbtir(bk. Buhârî, Rikâk, 5).
[552] Hâkim rivayet etmiş ve Buhârî-Müslim'in şartları üzere sahih olduğunu söylemiştir. MünzİrÎ de Hâkim'in bu görüşünü benimsemiş (bk. el-Müntekâ, Hadis no: 2089), Zehebî de Hâkim'e bu konuda muvafakat etmiştir (bk. IV, 306).
[553] Bu hadisi Taberânî ve Bezzâr, benzer lafızlarla rivayet etmiştir. Taberânî'nin râvileri, Sâmit b. Muâz ve Adiy b. Adiy el-Kindî hariç, sahihin râvileri gibidir ki, o ikisi de "sika"dır (bk. Heysemî, Mecmau'z-ze^'âid, X, 346).
[554] Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve "hasen-sahih" diye nitelemiştir. Ayrıca Hâkim de rivayet etmiş ve Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu söylemiş; Zehebî de ona muvafakat etmiştir (bk. I, 359). Hadisin tahrici için bk. TİrmizÎ, Zühd, 21, 22; Dârimî, Rikâk, 30; Ahmed b. Hanbei, Müsned, IV, 177, 190; V, 40, 43, 47, 48, 49.
[555] Münzirî şöyle demiştir: Hadisi Ahmed b. Hanbei "hasen" nitelikli bir isnadla rivayet etmiştir (bk. el-Müntekâ, 2096; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, X, 204). Hadisi İbn Mâce de rivayet etmiştir (bk. Ta'bîru'r-ru'yâ, 10). İbn Hıbbân da Sahîh-'mât Talha'dan bundan daha uzunca bir şekilde rvayet etmiştir. İmam Ahmed hadisi Talha'mn Müsnecfmdc rivayet etmiş, Şeyh Ahmed Şâkir de (bk. Hadis no: 1403) isnadının "sahih" olduğunu söylemiştir. Hadis ayrıca İbn Mübârek'in Kitâbü'z-Zühtf ünde (II, 118) ve Beyhakî'nin Sünen'inde de yer almıştır (bk. Hadis no: 625).
[556] Buhârî, Büyû\ 12, 13; Müslim, Birr, 20, 21; Ebû Dâvûd, Zekât, 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 279.
[557] Münzirî şöyle demiştir: Bu hadisi Ahmed rivayet etmiş olup râvileri, kendilerinden sahih hadis rivayet edilmiş olan kimselerdir (bk. el-Münteka, 1478). Hadis hakkında buna benzer ifadeler, Heysemî'nin eserinde de yer alır (bk. Mecmau'z-zevâid, VIII, 136).
[558] Müslim, ZİkR, 13.
[559] Enes'ten rivayet edilen bu hadis İçin bk. Buhârî, Deavât, 30; Müslim, Zikr, 10, 13; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 9; Nesâî, Sehv, 62; Cenâiz, t; İbn Mâce, Zühd, 31; Dârimî, Rikâk, 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 263, 309, 316.
[560] el-Bakara, 2/201.
[561] Buhârî, Deavât, 55; Müslim, Zikr, 23-26; Ebû Dâvûd, Vitr, 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 101-107.
[562] el-A'râf, 7/31-32.
[563] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 300-307.
[564] Bu hadisi Ahmed, Muâz b. Enes'den rivayet etmiştir (bk. Müsned, III, 438). Hadisin senedinde bulunan Zeban b. Fâyid'i, Ebû Hatim "sika" olarak değriendirmişse de, bu tahkike muhtaçtır (bk. Heysemî, Mecmau 'z-zevâid, III, 134).
[565] Müslim, MOsakât, 1552.
[566] Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Eyyûb'dan rivayet etmiştir (bk. Müsned, V, 415). Hadisin senedinde bulunan Abdullah b. AbdulazîzM, Mâlik ve Saîd b. Mansûr "sika" diye nitelemiş, ancak çoğunluk münekkitler tarafından "zayıf olarak görülmüştür. Hadisin isnadmdaki diğer râviler, sahihin râvileri gibidir (bk. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, IV, 67).
[567] Buhârî, Edeb, 27; Hars, 1; Müsiim, Müsâkât, 8, 9, 16; Tirmizî, Ahkâm, 40; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 147,229, 243.
[568] Heysemî'nin bildirdiğine göre bu hadisi, Ahmed b. Hanbel (bk. Müsned, Ul, 393,'362) ve Taberânî el-Mu'cemü'I-kebîr'ınde rivayet etmişlerdir. Hadisin ricali hakkında sonuca etki etmeyecek tarzda bazı sözler söylenmişse de, genelde hepsinin "sika" olduğu bildirilmiştir (bk. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, IV, 67-68).
[569] Bu hadisi, Bezzâr, Ebû Nuaym ve Beyhakî Enes'den rivayet etmişlerdir. Elbânî'ye ait Sahfhu 1-Câmiu 's-sağir'de bu rivayet "hasen" olarak değerlendirilmiştir (bk. Hadis no: 3602).
[570] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 308-310.
[571] Rum, 30/1-4.
[572] Buhârî, Cihâd, 181.
[573] Bu konuda bilgi İçin. es-Sekâ/e'l-.irabıyye'l-ls/âmıyye beyne'I-asûle ve'l-muâsıro adlı eserimi/in "Asrımı/da vakıanın yani içinde bulunulan durumun bilinmesi" konusuna bakılabilir.
[574] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 310-313.
[575] Al-i İmrân, 3/191.
[576] el-Ankebût, 29/45.
[577] et-Tevbe, 9/103.
[578] el-Bakara,2/I83.
[579] el-Hac, 22/28.
[580] Buhârî, Savm, 8 (Ebû Hüreyre'den); Tirmizî, Büyü', 3; Ahmed b. Hanbel, AY«sm?^II,452, 505.
[581] İbn Mâce, Siyam, 21. Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[582] el-Hadîd, 57/25.
[583] Kureyş, 106/3-4.
[584] el-Haşr, 59/7.
[585] Mâlik, Muvatta\ Hüsnü'1-hulk, 8. Hadisi ayrıca Buhârî ei-Edebü't-Müfred'mde ve İbn Sa'd rivayet etmişlerdir. Aynı zamanda Hâkim ve Beyhakî Şuabu'l-tmân'tnda. Ebû Hüreyre'den nakletmiştir. Ayrıca hadis, Samhu'l-Câmiu 's-sağir'de yer almaktadır (bk. Hadis no: 2349).
[586] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 313-316.
[587] Buhârî, Hars, 14; Humus, 9; Meğâzî, 38: Ahmed b. HanbeİÎ, Müsned. I, 32, 40.
[588] Ebû Dâvûd, Büyü', 49; Tirmizî, Büyü', 73; İbn Mâce, Ticâret, 27; Anmed b. HanbeİÎ, Müsned.. III, 156. Hadis ayrıca İbn Hibbân ve Beyhakî tarafından da tahric edilmiştir.
[589] Bk. İbn Kayyim, İ'lâmu'l-muvakkiîn, III, 14 (Saâde neşri).
[590] Serî deliller göstererek bu görüşü reddettiğim, el-Mercıyyetu'l-ulyâ li'I-Kur'âni ve's-Sünne adlı eserimin "Fehmü'n-nusûs el-cüziyye fî davi'l-mekâsidı'l-külliyye=Cüzî naslann mekasıdu'ş-Şeria ışığında anlaşılması" adlı bölümüne bakınız.
[591] Bu görüşün delilleri için, Fıkhu 'z-zekât (II, 952-956, Mektebetü Vehbe neşri) ve Keyfe neteâmelü mea's-sünne adlı eserimize (s. 135-137) bakınız. Her iki eser de Türkçe'ye tercüme edilmiştir (mütercim).
[592] Buharı. Hnbiyâ. 6: Fedâilü'l-Kur'ân, 36: Tevhîd, 23; Müslim. MüsâfİrÎn, 275; /ekâl. 142-144: Kbû Dâvûd. Sünnet, 28.
[593] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 317-320.
[594] el-Ilae 22/78.
[595] el-Bakara. 2/185.
[596] İbn Mâce: Ahkâm, 17; Mâlik, Muvatla'. Ekdıyc, 31; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V. 327. Bülün tarikleri göz önüne alındığında hadisin sahih olduğu ortaya çıkmaktadır.
[597] ('Bk. Tenkîhu'i-fithûl\z Karafî tarafından yapılan Şerhi (s. 198-99). Ayrıca bk. Hal lâf, Mesadını 't-teşrîi 'I-İslârnifi mâ lâ nassafıh, s. 85-88.
[598] Bu konuyla ilgili olarak Fıkhu'z-zekât adlı eserimize bakınız (II, 810, Mektebetü Vehbe XVI. baskı).
[599] Hanelilere göre bir "sâ'", 3261 gram, diğer mezheplere göre ise 2172 gramdır.
[600] Hanefîlere göre yaklaşık 815 gram olan bir "müd", diğer mezheplere göre, yaklaşık olarak 543 gramdır.
[601] Bu konuyla ilgili bk. Fıkhu 'z-zekât, II, 932 vd.
[602] Hanefîler bu konuda şöyle demişlerdir: Genelde bir kimseye olan birinci derecedeki zarar, dîni konusunda, ikincisi bedeni, üçüncü ise, malı hususundaki zarardır (bk. ihtiyar, IV, 92).
[603] Bk. Fıkhu'z-zekât, 11, 986-987.
[604] Bk. Gazzalî, el-Mustasfâ, I, 294-295; el-thüyâr li talîlVl-muhtâr, IV, 119; Metali üli'n-nehy, II, 518-519.
[605] Bk. el-Mühezeb ve Şerhi el-Mecmû', V, 301-302; Hâfiyetü 's-Sâvî, 1,205.
[606] HanbeiîlerÎn bu konudaki mezhep görüşü, hamilelikten doiayı karnın yarılmasının haram olmasıdır. Zira onlara göre bu durumda, vehmedilen bir havalın kurtarılması için yakînî olarak bilinene (ölüye) hürmetsi/iik vardır. Şöyle demektedirler: Zann~ı gâlib, bu çocuğun yaşamayacağı yönündedir. Bu konuda İmam Ahmed. Ebû Davud'un rivayet ettiği, "Ölünün kemiğinin kırılması tıpkı dirinin kemiğinin kırılması gibidir" hadisi ile ihticac etmektedir. Bu görüşe şöyle cevap verilir: Şüphesiz bu, zaruret hali ile maslahat gereği yapılanlar haricindeki haller için geçerlidir ve karnın yarılmasında da herhangi bir kemiğin kırılması söz konusu değildir. Mezhep âlimlerinden bazıları, eğer karnın yarılmasından sonra, annesinin karnındaki ceninin yaşadığı izlenimi veren haraket belirtileri görülürse, bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu durumda çocuğun hayatta olduğu umulmaktadır.
[607] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 320-324.
[608] Ben bu kıymetli eseri, daha lise öörencisi olduğum yıllarda eski baskısıyla tanıdım. O günden beridir onun tenkitli bir neşrinin yapılmasının gerekli olduğunu düşünmekteydim. Bu görevi, kardeşimiz Dr. Ebü'l-Yezîd el-Acemî layıkıyla yerine getirmiştir. Kendisinden Allah razı olsun. Bu eseri, Mısır'da Dâru'l-Veta yayınevi neşretmiştİr.
[609] ei-Bakara, 2/30.
[610] el-A'râf, 7/129.
[611] ei-En-âm, 6/165.

[612] Bk. ez-Zerîa ilâ me kârimi'ş-Şerîa (mukaddime), s. 58, 59.
[613] Sâd, 38/26.
[614] Sâd, 38/17.
[615] Sâd. 38/30.
[616] el-Kehf, 18/1.
[617] el-İsrâ, 17/1.
[618] 'en-Necm, 53/10.
[619] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 324-326.
[620] Yûsuf, 12/31.
[621] el-Mâide, 5/60.
[622] el-Furkân, 25/44.
[623] el-Enfâl, 8/22.
[624] el-Bakara, 2/171.
[625] Bk. ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-Şerîa, thk. Ebü'l-Yezîd el-Acemî, s. 86-87. '
[626] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 326-328.
[627] ez-Ziizâl, 99/6-8.
[628] Muhammed, 47/12.
[629] Buhârî, Etime. 12; Müslim, Eşribe. 182-f Hüreyrc rivayet etmiştir.
[630] Buhârî, Rikâk, 15; Müslim, Zekât. 120; Tirmizî. Zühtl, 40; İbn Mâee, Zühd. 9. Hadisi Ebû Hüreyrc rivayet etmiştir.
[631] Bu hadisi Ahmed b. Hanbcl. Amr b. Âs'tan rivayet etmiştir (bk. Müsned, IV. 197, 202). Heysemî şöyle demiştir: Bu hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiş oiup râvileri, sahihin râvileri gibidir (bk. Mecmauzevâid, IV, 202). Buhârî bu hadisi el-Edebü'l-müfreü'&c rivayet etmiş (bk. s. 299). İbn Hibbân da. el-İhsân'da, hadisin "sahih" olduğunu söylemiştir (bk. Hadis no: 3210. 3211).
[632] Buhârî, Cizye, 1; Menâkib, 25; Mcğâzî, 12; Rikâk, 7; Müslim, Zühd, 6; Tirmizî, Kıyamet, 28; İbn Mâce, Fiten, 18. Hadis, Amr b. Avf el-Ensarî'den rivayet edilmiştir.
[633] Müslim, Zikir \ ^ Dua, 99. Hadisi Ebû Saîd el-Hudrî rivayet etmiştir.
[634] el-A'râf, 7/32.
[635] Buhârî, Cihâd, 70; Rikâk, 10: İbn Mâce, Zühd, 8.
[636] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 328-331.
[637] Hûd, 11/61
[638] ez-Zâriyât, 53/56.
[639] el-A'râf, 7/129.
[640] el-A'râf, 7/179.
[641] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 331-333.
[642] ei-Bakaras 2/44.
[643] es-Saff, 61/2-3.
[644] e!-Mâide, 5/105.
[645] Bu sözü. Beyhakî Hz, Ömer'in sözü olarak nakletmektedir. Buhârî de onu cezm sigasıyla muallak olarak zikretmiştir.
[646] en-Nûr, 24/21.
[647] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 333-335.
[648] el-Hucurât, 49/13.
[649] Tâ Ha, 20/118-119.
[650] d-Kehf, 18/103-104.
[651] Men-Nahl. 16/8.
[652] b Bk. ez-Zerîu ilâ mekârimi'ş-Şerîa, s. 90-95.
Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 335-336.
[653] d-Mâide. 5'3.
[654] el-Enbiyâ, 21/25.
[655] Buhârî, Sulh, 5; Müslim, Akdıye, 17; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[656] Bbû Dâvûd, Sünnet, 5; TirmizL İlim, 16; İbn Mâce, Mukaddime, 6, 7; Ahmed b". llanbei. Müsned, IV. 126, 127; İbn Hibbân: ei-İhsân, 5. Bu musanniflerden hepsi hadisi İrbâd b. Sâriye'den rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî hadisin "hasen sahih1* olduğunu söylemiştir.
[657] Bu görüşler için Ebü'l-Hasen en-Nedvî'nin Mâ zâ haşire'l-âlemu bi'n-hiîâti'l-müslimînt adlı eserine bakınız.
[658] Ebû Dâvûd, Edeb, 44.
[659] e!-Hadîd, 57/27.
[660] Müslim, İlim, 15; Zekât, 69; Nesâî, Zekât, 64; Ahmed b. Hanbel, Mümed, IV, 357, 359, 360, 361.
[661] Bk. Karâfî, Şerhu Tenkîki'l-Jusûl, s. 199.
[662] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 336-339.
[663] Tîrmizî, Diyât, 14; Ebû Dâvûd, Edâhî, 12; Nesâî, Dahâyâ, 22, 26, 27; İbn Mâce, Zebâih, 3; Dârimî, Edâhî, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 123, 124, 125.
[664] Bu hadisi Beyhakî, Şuabü'l-İman'da Âişe'den benzerini de Küleyb'den rivayet etmiştir. Sahîhu'l-Câmiu 's-sağîr müellifi hadisi 'hasen" addetmiştir (bk.ag.e., Hadis no: i 880, 1891).
[665] Buhârî, Fedâilu ashâbi'n-nebiy, 5; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 221, 222; Ebû Dâvûd, Sünnet, 10; TirmİZî, Menâkıb, 58; İbn Mâce. Mukaddime, 11; Ahmed b. Hanbel, MüsnedJU, 11.
[666] Müslim, Elfâz, 5. Hadis, Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.
[667] Tirmizî, Birr, 51; Nesâî, Kassâme, 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1,300; IV,
[668] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 115; V, 193.
[669] Tirmizî, Fiten, 65; Birr, 48; Ebû Dâvûd , Edeb, 45; İbn Mâce, Edeb, 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 250, 268, 409.
[670] Sövmenin yasaklandığı hadislerin toplu için bk. Sahîhu'l-Câmiu's-sadîr ve ziyâdetuhû, s. 7322-8309.
[671] Münzirî eUTerğlb ve'Herhibemde şöyle der: Bu hadisi "ceyyid" bir isnadla Ahmed b. Hanbel (bk. Müsmd, V, 59, 71, 365) ve Beyhakî rivayet etmiştir. Hadis aynı zamanda Hâkim tarafından da rivayet edilmiş; ancak onun rivayeti, "'Ve izâ kile 'bismillah' hanese hattayesîra misle'z-zübâb^ Bismillah denirse (şeytan) neredeyse sinek gibi olur ve gizlenir" diye geçer. Hâkim bu rivayetin isnadının sahih olduğunu söylemiş ve Zehebî de (bk. IV, 2924) ona muvafakat etmiştir. Heysemî de şöyle demiştir: Bu hadisi Ahmed bütün senetleriyle birlikte rivayet etmiştir. Hadisin ricalinin tamamı, sahihin ravileridir (bk. Mecmauz-zevâid, X, 132). Bu konuda ayrıca el-Müntekâ mine'l-Terğîb ve't-terhîb adlı eserimizin 1915 ve 1916 nolu hadislerine bakınız. Öte yandan bu rivayetteki "teâzamajî nefsihî-= kendi kendine gururlanır" ifadesi Ebû Dâvûd rivayetinde, "teâzama halta yekûne mislü'l-beyt=bir ev kadar oluncaya dek gururlanır" şeklinde geçer (bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 77).
[672] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 340-343.
el-Hucurât, 49/14-15.
[674] Buhârî, îmân, 39; Müslim, Müsâkât, 107; İbn Mâce, Fiîen, 14; Dârimî, Büyü4, I.
[675] Müslim, Birr, 34; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 285, 539.
[676] ""d-Mucurât.49'13.
[677] el-Müna!ikûn. 63'4.
[678] Meauau'z-zevûUÎ sahibi 1 leysemî. bu rivayetin. Ali, İbn Mes'ûd ve Kurre b. İyâs'tan ri\ayet edildiğini bildirmektedir (bk. a.g.e., IX. 288. 89).
[679] Buhâri. lefsir(lS). 6: Müslim, SıfiUu'l-münâfıkin, 18; Tirmizî, Zühd. 13: İbn Mâee. /ühd. 3.
[680] Buharı, Nikâh, 15; Rİkâk, 16; îbn Mâce, Zühd, 5. Gerek Münzirî et-Terğîb ve 't-terhib'mds gerekse Nevevî Riyâzü's-sâHhîn'dç bu hadisi Müslim'e nisbet etmişlerse de hadis, Buhârî'nin ferd hadislerindendir.
[681] Buhârî, Cihâd, 76; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 173. Bu hadis önemli sosyal bir meseleye parmak basmaktadır. Şöyle kî: Toplumda zayıf konumda bulunan işçi, çiftçi, zenaatkâr vb. sosyal gruplar, savaş anında zafer elde eder, barış sırasında ise üretimde bulunurlar. Hadiste geçen, "tünsarûne ve turzakûne=yardım olunur ve nzıklanırsmız ifadesinden anlaşılan mânanın bir yönü budur. Riyâzü 's-salihin'!dt Nevevî, şöyle demektedir: Bu hadisi Buhârî "mürser olarak rivayet etmiştir. Çünkü Mus'ab b. Sa'd, tâbiîndendir. Hadisi Ebû Bekir el-Bürkânî Sahihimde "muttasıl" bir senetle Mus'ab'ın babasının da dahil olduğu bîr İsnadla rivayet etmiştir. Aynı şekilde hadisi Nesâî de "mevsul" olarak rivayet etmiş olup onun senedi de sahihtir
[682] Nesâî, Cihâd, 43.
[683] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 344-346.
[684] el-Beyyine, 98/5.
[685] Buhârî, Bedü'l-vahy, 1; îmân, 41; Nikâh, 5; Talak, 11; Eymân, 23; Müslim, İmaret, 155; Ebû Dâvûd, Talak, 11; Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd, 16; Nesâî, Taharet, 59; Talak, 24; Eymân, 19; İbn Mâce,

Zühd, 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 25.
[686] Değişik lafı/farla hadis musannelatmda yer alan bu hadis için bk. Buharı. İcârc. 12: Ahmed b. Hanbel. Müsned. II. 116.
[687] Nesâî. Cihâd. 24.
[688] Müslim, Birr. 33.
[689] Müslim. Zekât. 78; Nesâî. /.ekâl. 48: Ahmed b. ! lanbel. Müsned, II, 322.
[690] ' Bu hadisi Müslim Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir.
[691] Buhârî. Rikâk. 36: Ahkâm, 9; Müslim, Zühd. 47. 48: Tirmi/Î. Nikâh. 11; Zühd. 48: İbn Mâce. Zühd, 21; Ahmed b. Hanbel. Müsned, III. 40; V, 45.
[692] Bu rivayetlerden ilkini. Müslim SahÎh'mdc Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir (bk. Müslim, Zühd. 46). İkinci rivayeti ise, İbn Mâce tahric etmiştir (bk, Zühd. 21).
[693] Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; Tirmizî, İlim, 16; İbn Mâce, Mukaddime, 6; DârÎmî, Mukaddime, 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 126, 127. Hadis hakkında Tirmizî, "hasen sahih" değerlendirmesini yapmıştır. Aynı zamanda bu hadis, et-Erbaîn'inâe yer verdiği hadislerdendir.
[694] Münzirî'nin bildirdiğine göre bu hadisi Taberânî, el-Mu'cemü'/-kebîr'inde "ceyyid" bir isnatla rivayet etmiştir. Heysemî de, bu hadisin râvilerînin sahihin râvileri gibi olduğunu söylemiştir (bk. Mecmau 'z-zevâid, 1, 169).
[695] Hadisi Hâkim rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî ve Münzirî de de ona muvafakat etmiştir (bk. I, 103).
[696] Hâkim rivayet etmiş ve Buhâri ve Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu söylemiştir. Münzirî bunu onaylamış; Zehebî da ona uymuştur (bk. I, 103).
[697] Bu iki rivayetin hadis musannefâttndaki tahrici şöyledir: Buharı, f'tisâm, 20: Büyü", 60; Sulh, 5; Müslim, Ekdıye, 17, 18; Ebû Dâvûd. Sünnet, 5; İbn Mâce. Mukaddime, 2; Ahmed b. Hanbel. Müsned, II, 146.
[698] Bu konu ile ilgili olarak eî-Müntekâ mine 't-Terğîb ve 't-terhîb adlı kitabımıza bakılabilir (bk. Hadis no: 24-40)
[699] el-Mülk, 67/2.
[700] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 346-352.
[701] cl-ATâf, 7/175-76.
[702] ' Bu ve buna benzer diğer hadisler için bk. Müslim, Zikir, 73: Hbû Dâvûd, Vitir. 32: Tirmizî, Deavât, 68: Nesâî. İstiâze, 13, 18, 21, 64; İbn Mâce, Mukaddime. 23; Duâ, 2, 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 167, 198, 340, 365. 451; III. 192.255.
[703] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 353-354.
[704] Bu hadisi Hâkim, Sehl b. Sa'd'dan rivayet etmiştir (bk. Sahîhu'I-Câmiu's-sağîr, Hadis no: 1889).
[705] Taberânî bu hadisi Hüseyin b. Ali'den rivayet etmiştir (bk. a.g.e., Hadis no: 1890).
[706] Taberânî £v.raf da Câbir'den rivayet etmiştir (bk. a.g.e., Hadis no: 1744).
[707] Hadis, muteber hadis musanneratında "mekârime'l-ahlâk" şeklinde değil de "hüsne'I-ahfâk" lafzıyla geçmektedir (bk. Muvatt\ Husnü'1-hulk, 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 381. Metinde zikredİldiği şekilde Ebû Hüreyre'den rivaye! edilen bu hadis, İbn Sa'd'ın Tabakdt'mda (bk. I, 192), Buhârî'nin el-Edebü'l-mü/red"mde (bk. s. 273), Hâki m'in Müstedrek"inde ve Beyhakî'nin Şuabu'l-îman'm&â. yer almaktadır. Heysemî hadisin râvilerinin sahihin râvüerİ gibi olduğunu belirtmekte dir (bk. VIII, 18). Hâkim ise, Buhârî ve Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu söylemiş; Zehebî de buna muvafakat etmiştir (bk. 11,613).
[708] Müslim, Zikir, 71; Nesâî, Sehv, 89; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 399.
[709] el-Kalem, 68/4.
[710] Bu ve Resûlüllah'ın ahlâkı ile ilgili diğer hadisler için bk. Müslim, Müsâfırîn, 139; Ebû Dâvûd, Tatavvu", 26: Tirmizî, Birr, 69; Ncsâî, Kıyâmu'l-leyl, 2; İbn Mâce, Ahkâm, !4; Dârimî, Salât, 165; Ahmed b. Hanbel, Mtisned, VI, 54, 91, 111.
[711] el-Ahzâb, 33/21.
[712] Hz. Peygamber'in sîrctinin hususiyetleri hakkında Hintli âlim Allâme Süleyman en-Ncdvî'nin, daha sonraları Seyyid Muhibbüddin e!-Hatîb tarafından er-Risâletü'l-Muhammediyye ismiyle Arapça'ya tercüme edilen ve Seleilyye" Yayınevinin neşrettiği konferanslarına bakınız. Gerçekten bu konferanslar, kendi türünde eşsizdir.
[713] Hadisi Ebû Dâvûd (Sünnel. 14). Ahmed b. Hanbe! (II, 250, 472. IV. 47. 99). İbn llibbân ve Hâkim Ebû Hüreyre'den rivayet etmişlerdir. Hafiz el-lrâkî el-Emâlî's'mdc şöyle demiştir: Bu hadis, sahihtir (bk. Fevzii'/-kadir, II, 97; İbn Hibbân. el-lhsân, 479: Hâkim, Müstedrek. I. 3). Hâkim hadisin Müslim'in şartı ü/ere sahih olduğunu belirtmiş; Zehebî de bu hükmünde ona katılmıştır.
[714] Tirmizî. bu hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir (Rada*. 11; îmân, 6) ve onun "hasen sahih" olduğunu söylemiştir. Ayrıca hadisi Hâkim ve İbn Hibbân da tashih etmiştir.
[715] Hadisi libû Nuaym ve Taberânî Evsat'la Ebû Saîd'den rivayet etmiştir. Sahîhu 'Î-Câmiu 's-sağîr 'de de hadis Elbânî, hasen olarak görmüştür (bk. Hadis no: 1231).
[716] Ebû Dâvûd. Edeb, 7; Mu vatta", Hüsnü'1-hulk. 6; İbn Hibbân, el-İhsân, Hadis no: 480i; Hâkim, Müstedrek, I, 60. Hadis bütün bu kaynaklarda Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir.
[717] Bu hadisi Buhârî el-Edebü'l-muifrecT inde, Tirmizî ('amfinde (Birr, 61), İbn Hibbân ve Beyhakî Ebü'd-Derdâ'dan rivayet etmişlerdir.
[718] Tirmizî, Birr. 55; Dârimî, Rikâk. 74; Ahmed b. Manbel. Müsned, V, 153, 158, 169, 228. Ayrıca hadis Hâkim ve Beyhakî (Şuabü'l-imân mda) tarafından da tahric edilmiştir. Hadis, Ebû Zer ve Muâ/ olmak üzere iki sahâbî râvi tarafından rivayet edilmiştir. Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr'de de hadis "hasen" sayılmıştır (bk. Hadis no: 97).
[719] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 354-357.
[720] el-A'râf, 7/199.
[721] Âl-ifmrân, 3/134.
[722] el-Furkân, 25/63.
[723] Buhârî, Büyü', 16; İbn Mâce, Ticâret, 28; Mâlik, Muvatta\ Büyü', 100.
[724] Müslim, Birr, 77.
[725] Müslim, Birr, 78.
[726] Müslim, Birr, 78.
[727] Tirmizî, Birr, 67; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 159, 451.
[728] Müslim, Birr, 74-76; Ebû Dâvûd, Edeb, 11; İbn Mâce, Edeb, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 362. Bu hadisi Müslim, "kiillihi=tamamı" lafzı bulunmaksızın rivayet etmiştir.
[729] Buhârî, Vudû', 58; Edeb, 80; Ebû Dâvûd, Taharet, 136; Tirmizî, Taharet, 112; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 239, 282, 503.
[730] Müslim, îmân, 25. 26; Ebû Dâvûd, 149; TirmİzÎ, Birr, 66; İbn Mâce. Zühd. 18: Ahmedb. Hanbel, Müsnedt\U,23; IV, 206.
[731] Buhârî, Libâs, 18; Hdeb, 68; Humus, 19; İbn Mâce. Menâsik, 30; Libâs, 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 133, 210; IV, 223
[732] Buhârî. Humus, 19; Müslim, Zekât, 140.
[733] et-Tevbe. 9/60.
[734] Müslim. Zekât. 144: Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 4.
[735] İki rivayeti İbn llisâm Sire 'sinde (bk. II, 274) ve İbnü'l-Cevzî, İbn Ebi'd-IXin\â tarikiyia el-\'efâ's\n&<x zikretmiştir. Ancak Irâkî'nin İhyâ'mn hadislerinin tahricinde de belirttiği ü/ere, bu rivayet zayıftır.
[736] Buharı, Edeb, 76; Tirmizî, Birr, 73; Mâlik, Muvatta', HüsniT1-hulk, II.
[737] Buhârî, Edeb, 102; Müslim, Birr, 106-108; Mâlik, Muvatta', Hüsnü'1-hulk, 12.
[738] Hadisi İbn HibbânSa/nTrinde rivayet etmiştir <bk. el-İhsan. Hadis no: 717).
[739] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 357-363.
[740] el-Ahkâf. 26/15.
[741] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 363-367.
[742] el-Hac. 17/77.
[743] cl-ifucurât, 49/10.
[744] Buharı, îmân, 8.
[745] el-İnsân, 76/8-9.
[746] el-Beied. 90/11-18.
[747] el-Müddessir, 38-44.
[748] cl-Mâûn, 107/1-3.
[749] d-Hâkka. 69/30-34.
[750] Tirmizî, Bt'ime, 45; Tefsir, 38/2; Ahmed b. HanbeİÎ, Müsned, 1, 368. Tirmizî bu hadisin "hasen sahih'" olduğunu söylemiş, Ahmed Şâkir ise "sahih" saymıştır. Ayrıca hadis Buhârî tarafından el-Edebü 'l-müfredde tahric edilmiştir (bk. Hadis no: 981).
[751] Buhârî, İmân, 6.
[752] Müslim, Birr, 43.
[753] Hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Münzirî'nin dediği gibi (bk. el-Mûntekâ, 496) hadisin râvileri kendilerinden sahih hadis tahric edilen kimselerdir. Heysemî de Münzirî ile aynı görüşü paylaşmıştır (bk. Mecmau'z-zevûid, III, 138).
[754] Buhârî, Zekât, 9; Rikâk, 49; Müslim, Zekât, 67.
[755] Münzirî şöyle demiştir: Bu hadisi Taberânî, "hasen" bir isnadla rivayet etmiştir. Ayrıca Beyhakî de tahric etmiştir (bk. eİ~Müntekâ, Hadîs no: 465). Hadis, Sahthı'l-Câmiu's-sağîr de "hasen"

olarak değerlendirilmiştir (bk. Hadis no: 4546). Öte yandan Hz. Peygamber bu hadisiyle verilen her borcun aynı zamanda sadaka hükmünde olduğunu ve borç vermekle kişinin sadaka sevabı alacağını vurgulamıştır (mütercim).
[756] Tirmizî, Bir, 36, 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 344, 360. 483; IV, 65; V, 63, 64, 378. Tirmizî hadisin "hasen sahih" olduğunu söylemiştir. Ayrıca hadisin baş kısmı, Câbir ve Huzeyfe hadisi olarak Sahîhayn'da da yer almıştır (bk. el-Müntekâ, Hadis no: 1609).'
[757] Hadisi Tirmizî rivayet etmiş (bk. Birr, 36) ve "hasen" olduğunu söylemiştir. Hadisi ayrıca İbn Hibbân Sahîh'm de, "Gözü İyi görmeyen adama yol göstermen de senin İçin sadakadır" ilavesiyle tahric etmiştir (bk. el-İhsân, 474, 529).
[758] Fîuhârf, Cihâd, 128; Edeb. 34: Müslim. Zekât, 56; Ahmed b. Hanbel, Miisneet,II.316.
[759] Buharı. Zekâl. 30: i-deh. 33: Müslim. Zekât. 55: Nesâî, Zekât. 56; Dârimî, Rikâk, 34; Ahmed b. 1 lanbel, Müsned, IV, 395, 411,
[760] Bk. el-lhsân, 3377; el-Müntekâ mine 't-Terğîb, Hadis no: 1805.
[761] Müslim, Zekât, 54; Ebû Dâvûd, Âdâb, 160; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 354, 359.
[762] Buhârî, Sulh. 11; Cihâd, 72, 128; Müslim, MGsâfirîn, 84; Zekât, 56; Ebû Dâvûd, Tatavvu". 12; Edeb, 160; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 316, 328.
[763] Bu hadisi Heysemî, Mecmau'z-zevâİcf inde rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Hadisi Taberânî Kebirde rivayet etmiş olup râvileri, "sika"dır (bk. NI, 135). İbn Hibbân da onu sahih saymıştır (bk. el-İhsân, 373). Ayrıca Münzirî et-Terğîb ve 't-terhîb 'inde ve Beyhakî zikretmiştir (bk. el-Müntekâ, 452).
[764] el-Beled. 90/14-16.
[765] Hadisi Müslim (bk. Birr, 59; Zikr, 38), F.bû Dâvûd (bk. Edeb. 38. 60), Tirmizî (bk. Hudû. 3; Birr, 19; Kur"an, 10), îbn Mâce (bk. Mukaddime, 17, Ahmed.h. Hanbel (bk. Müsned, II, 91, 252, 296, 500, 514). Hadis, Ebû llüreyre'dcn rivayet edilmiş olup, Tirmizî onu i-hasen" olarak değerlendirmiştir.
[766] Müslim, Müsâkât, 26; Dârimî, Büyü'. 14.
[767] Bu hadisi Müslim (bk. Müsâkâl, 29) -mevkuf olarak llu/cyle'den: "mertu" olarak ise. Ukbe b. Âmir ile Hbû Mes'ûd el-Ensârî'den ri\a\et etmiştir.
[768] Müslim. Müsâkâl. 32.
[769] Bu hadisi İsbahânî rivayet etmiş olup lafız ona aittir. Ayrıca İbn Hbi'd-Dünyû tararından da. isim verilmeyerek '"ba/ı sahâbîlerden" diye nakledilmiştir.
[770] Müslim, Vasiyyet, 14; Ebû Dâvûd, Vasâyâ, 14; Nesâî, Vasâyâ, 8.
[771] Bu konuyla ilgili örnekler için, el-İmânü v "-hayât adlı eserimizin "merhamet" kısmına bakılabilir. Sırf hayvanlara hizmet için kurulmuş vakıfların tarihimizdeki varlığı da, bilinen bir husustur (mütercim).
[772] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 368-378.
[773] Buhârî, İstî'zân, 13.
[774] Buhârî, Efime, 3.
[775] Ebû Dâvûd, Ekdıye, 12. Hadisin BuhâiT deki rivayeti İse, bu rivayette yer alan "alâ" yerine "inde" zarfı edatı iledir (bk. İcâre, 14). Ayrıca bu rivayet Hâkim tarafından da tahric olunmuştur.
[776] Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ebû Saîd'den nakletmiştir (bk. Cihâd, 80). Yine hadisi Ebû Dâvûd, aynı isnatla Ebû Hüreyre'den de rivayet etmiştir. Beyhakî Sünen'mâs (bk. V, 257) ve Bezzâr da İbn Ömer'den hadisin bir kısmını rivayet etmiştir. Heysemî, hadisin râvilerinin. Anbes b. Merhum dışında -ki o da "şikardır-; sahihin ricali gibi olduğunu belirtmiştir (bk. Mecmau'z-zevâİd, V,255).
[777] Hâkim rivayet etmiş ve Buhârî ve Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu belirtmiştir. Zehebî de bu hükmünde Hâkim'e uymuştur (bk. I. 443, 444). Ayrıca hadisi Bezzâr da rivayet etmiştir. Heysemî şöyle demiştir: Hadisin râvileri, Ammâr b. Hâlid haricinde -ki o da "sika"dır-. sanhİn râvileri gibidir (bk. Mecmau 'z-zevâid, V, 255).
[778] Hadisi Ahmed b. Hanbel (bk. Müsned, II, 177), Abdullah b. Amr'dan rivayet etmiştir. Şeyh Şâkir, rivayetin senedinde bulunan İbn Lehîa'yı mutlak güvenilir sayma konusundaki anlayışı sebebiyle, bu hadisi de sahih addetmiştir.
[779] Bk. Hattabî. Meâlimü 's-Sünen, Hadis no: 2496.
[780] Buhârî. Ahkâm. 1: Cihâd. 109; Müslim. İmaret. 32, 33; Nesâî, Bey'at, 27. Hadis, Hbû 1 lüreyre'den rivayet olunmuştur.
[781] Buhârî, Cihâd, 108; Ahkâm, 4; Müslim, İmaret, 34, 38: Ebû Dâvûd, Cihâd, 87; Tirmizî, Cihâd, 29.
[782] en-Nisâ, 4/59.
[783] en-Nisâ, 4/83.
[784] Müslim, MesâcicL 290, 291; Ebû Dâvûd, Salât, 60; Tirmizî. Mevâkît, 60; Edeb, 24; Nesâî, İmamet, 63; İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 46; Ahmed b. Hanbel, Müsmd, IV, 118, 121; V, 272.
[785] Ebû Dâvûd, Salât, 94; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 98. Ayrıca bk. el-Mişkât, 1102.
[786] Müslim. Sakıt. 436: 1-bû Dâvûd, Salat. 94.
[787] Buharı, [{/ân. 72: Nesâî. İmamet. 28. 47. Ahmed b. Hanbel. Müsned, III. 103. 125. 154, 182.229.263.283.286.
[788] Müslim. Salâl. 12.3. 422: |-;bû Düvûd. Salât. 95: Tirmizî, Mevâkît, 54; Dârimî, Sakıt. 51: Ahmed b. Hanbel. Müsned. 1.457.
[789] Müslim. Salât, 130; Nesâî. İmamet. 17; İbn Mâce, İkâmet, 45; Ahmed b. Hanbel. Müsmd, III, 19, 34, 54.
[790] Müslim, Salât, 119; Ebû Dâvûd, Kdeb, 14; Ahmed b. Hanbel. Müsned, V, 93. 101. 107.
[791] Buhârî, Salât, 18; Bzân, 51, 74; Müslim, Salât, 77, 82, 86; Ebû Dâvûd, Salât. 68; Tirmizî, Salât, 150.
[792] Müslim, Salât, 112; Nesâî, Sehv, 102; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 102,126, 154.
[793] Müslim, Salât, 87; Tirmizî, Salât, 92; İbn Mâce, İkâmetti's-salât, 41; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 440.
[794] Buhârî, Ezan, 52, 133; Müslim. Salât, 197, (98, 200, 201; Tirmizî, Salât, 92; Ebû Dâvûd, Salât. 74; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 300, 304.
[795] Buhârî, Ezan, 53; Müslim, Salât, 115, 116, 119; Tirmizî, Cunva, 56; Ebû Dâvûd, Salât, 75; Nesâî, İmamet, 38; İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 41; Dârimî, Salât, 72; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 260, 271, 425,456, 469.
[796] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 379-387.
[797] Hûd, 11/114.
[798] Buhârî, Vudû', 2; Müslim, Taharet, 1; Ebû Dâvûd, Taharet, 31; Tirmizî, Taharet, 1; Nesâî, Taharet, 103.
[799] Buhârî, Cum'a, 2. 3; Müslim, Cum\ 4, 7; Ebû Dâvûd, Taharet, 127: Nesâî, Cum'a, 2. 6. 8: Mâlik. Muvatta', Cunva. 2, 4.
[800] Huhârî, Cum'a, 12; Müslim, Cum'a. 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II. 10.
[801] Buhârî. Sav m, 27; Nesâî, Taharet, 4; İbn Mâce. Taharet, 7; Dârimî. Vudû'. 19;Ahmed b. Hanbel. Müsned, 1, 3. Hadisi ayrıca Şafiî, İbn Huzeyme, İbn HİbbÂn. Hâkim ve Beyhakî Hz. Âişe'den rivayet etmişlerdir.
[802] Lbû Dâvûd, Tereccül, 3.
[803] Bu rivayeti Mâlik Muvatta'da (bk. Şa'r, 7) tahric etmiş olup râvileri. sika râvilerden -Buhârî ve Müslim'in râvileri- oluşur. Ancak rivayet, mürseldir ve onu mâna itibariyle destekleyen diğer şahitlerle takviye olunmuştur.
[804] Buhârî. Vudû', 26; Müslim, Taharet, 87; Ebû Dâvûd. Taharet. 49; Tirmi/Î. Taharet, 19; Nesâî. Gusül, 29; İbn Mâce, Taharet, 40.
[805] F.bû Dâvûd, Erime. 53; Tirmizî, Et"ime, 48; İbn Mâce. Et*ime. 22; Dârimî. Erime. 27; Ahmed b. Hanbel. Müsned, II, 263. 344. Hadis ayrıca İbn Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir (bk. Hadis no: 1354). Bu musanniflerden İbn Mâce dışındakiler hadisi Ebû Hüreyre'den; îbn Mâce ise, Hz. Fâtıma'dan rivayet etmiştir.
[806] Bu rivayetin bir kısmını Tirmizî tahric etmiş ve onu zayıf addetmiştir. Elbanî, Helaller ve Haramlar adlı kitabı(mızı)n hadislerinin tahricinde şöyle demiştir: "Bu rivayet, Sa'd'dan rivayet olunan hasen nitelikli başka bir tarike sahiptir.
[807] Müslim, Taharet, 68; Ebû Dâvûd, Taharet, 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 372.
[808] Ebû Dâvûd, Taharet, 14; İbn Mâce, Taharet, 21. Ayrıca hadis, Hâkim ve Beyhakî tarafından da Hz. Muâz'dan nakledilmiştir. Sahîhu'l-Câmiu's-sağîr'de hadis, hasen addedilmiştir (bk. Hadis no: 112).
[809] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 387-390.
[810] el-Bakara, 2/222.
[811] et-Tevbe, 9/108.
[812] Müslim. Taharet, 1; Tirmizî, Deavât, 86; Dârimî, Vudû', 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 260; V, 342, 343, 344, 363, 370. Hadis Ebû Mâlik el-Eş'arî'den nakledilmiştir.
[813] Buhârî, Savm. 55.
[814] Müslim. îmân. 147.
[815] el-A*râf. 7/31-32.
[816] Buhârî. C/ân. 160: Müslim. Mcsârid, 68. 72.
[817] Buhârî. Kzân. 160: Lnme. 49: Kbû Dâvûd. I-rımc. 40: 'I irmi/î. I fime. 13.
[818] İhn Milce, l-dâhî, 2: Ahmcd b. flanbel. Mıı.sımt İL 321. Hadisi a>ncu İbn 1 libbân da riva>ct-ctıuıştîr.
[819] el-A'râf. 7/157.
[820] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 391-393.
[821] Buhârî, Vudû\ 68; Müslim, Taharet, 95, 96.
[822] Ebû Dâvûd, Taharet, 36; Tirmizî, Taharet, 51; Nesâî, Taharet, 45, 139; Gusül, 1; İbn Mâce, Taharet, 25; Dârimî, Vudû', 54; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 259, 265, 288.
[823] Ebû Dâvûd, Taharet, 15; Tirmizî, Taharet, 17; Nesâî, Taharet, 31; İbn Mâce, Taharet, 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 56.
[824] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 393-395.

[825] el-Mümtehıne, 60/8-9.
[826] Hud, 11/118-119.
[827] el-Bakara,2/113.
[828] el-Hac, 22/68-69.
[829] eş-Şûrâ, 42/15.
[830] Buhârî, Isti'zân, 22.
[831] Buhârî, İsti'zân, 22
[832] Buhârî, Ccnâiz, 50.
[833] Ebû Dâvûd, Edeb, 123; Tirmizî, Birr, 28. Burada söz konusu edilen rivayetin lafzı, Tirmizî'ye aittir ve o bu rivayetin "hasen garib" olduğunu söylemiştir.
[834] en-NİSâ, 4/86.
[835] Hadisi Buhârî, el-Edebü'1-müfrecTde tahric etmiştir (bk. Hadis no: 1107).
[836] Buhârî, Bed'ül-halk, 7.
[837] Buhârî, Enbiyâ, 54.
[838] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 395-399.
[839] d-Lnbiut. 21/107.
[840] Bu rivayeti İbıı Sa'd ve Hakîm et-Tirmizî mürsel olarak ve Hâkim Fîbû llüreyre'den rivayet etmiştir. Ayrıca Dârimî ve Beyhakî Şuabü'/-tınan'md'd lahric etmiştir (hk. Sahihıt 'l-Cûnüu 's-sağir ve ziyddelühû. 2345).
[841] el-Tevbe. 9'T28.
[842] Bu hadisi Taberânî rİ\a\ct elmİş olup Münzirî (hi.. ^i-Münlekâ, 1322) ve lleysemî'nin (bk. VIII. 78) bildirdiğine göre de râvİleri sahihin râ\ ileridir.
[843] Tirmizî, Uirr, 16; Ebû Ddvûd, Kdeb, 58.
[844] Münzirî (bk. el-Münlekâ. 69) ve Heysemî'nin (bk. i, 27) de belirttikleri gibi. hadisi Ahmed b. Hanbel hasen bir isnatla tahric etmiştir.
[845] Tirmizî, Birr. 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 301. 442. 461. 539. Ayrıca İbn HİbbÂn rivayeti iğin de bk. el-İhsûn, 466. Tirmizî bu rivayetin "hasen' olduğunu bildirmiştir. TirmİzÎ'nin Camiî*rim bazı nüshalarında ise hadis, "hasen sahih" olarak nitelenmiştir.
[846] Buhârî, F-deb, 18. 27; Müslim. 1-edâil. 65: Ebû Dâvûd. Hdeb. i45: Tirmizî. Uirr, 12; Ahmed b. Hanbel. Müsned. 11.228,241.
[847] Buhârî. Edeb. 18.
[848] Buhârî, Talâk, 25; Edeb, 24; Müslim, Zühd, 42; Ebû DâvÛd, Edeb, 123; Tirmizî, Birr, 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 375; V, 333.
[849] Bu hadisi Ebû YaMâ ve Ahmcd b. Hanbel (bk. IV, 344; V, 29) ihtisar ederek ve hasen bir isnatla Taberânî, Zürâre b. Ebî Evfâ'dan, Zürâre de kendi kavmine mensup birinden rivayet etmiştir fbk, el-Müntekâ mine 't-Terğîb, 1517; Mecmau'z-zevâid, VIİI, 16).
[850] Enes'ten rivayet edilen bu hadisi Buhârî (bk. Nafakât, 1; Edeb, 25, 26), Müslim (bk. Zühd, 41), Tirmizî (bk. Birr, 44), Nesâî (bk. Zekât, 78), İbn Mâce (bk. Ticârât, 1), Ahmed b. Hanbel (bk. Müsned, II, 361; IV, 382) tahric etmişlerdir.
[851] Buhârî, îmân, 22; Edeb, 44; Müslim, Eymân, 38, 40; Ebû Dâvûd, Edeb, 124; Tirmizî, Birr, 29; îbn Mâce, Edeb, 9; Zühd, 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 58. Öte yandan buradaki rivayetin lafzı Buhârî'ye ait olup Ebû Hüreyre tarafından rivayet edilmiştir. Hadis İçin ayrıca bk. el-Müntekâ mine't-Terğîb, 1341.
[852] Ebû Dâvûd, Edeb, 124; Tirmizî, Birr, 31; Tirmizî bu hadisin, "hasen garîb" olduğunu söylemiştir.
[853] Müslim, Eymân, 34, 35, 36; Ebû Dâvûd, Edeb, 124; Tirmizî, Birr, 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 120.
[854] Müslim, Eymân, 29, 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 45, 61.
[855] Bu konuda, Medha! lî dirâse'l-İsldmhye adlı eserimizin "Ahlâk" bahsine bakılabilir.
[856] Bu hadisi Hâkim rivaşet etmiş ve isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. Zehebî da ona bu konuda muvafakat etmiştir (bk. IV. 231).
[857] Hadisi, laberânî el-Kebîr ve el-Evsaf* nd& ve Hakim rivayet etîmib ve Taberanî hadisin ricalinin sahihin ricali gibi olduğunu söylemiştir. Buradaki lafız, Hâkim'e ait olup o. Münzirî'nin de et-Terğîb"mdc belirttiği gibi (bk. el-Müntekâ. 575) bu hadisin Buhârî'nin şartı üzere sahih olduğunu söylemiştir. Ayrıca hadis için bk. Hevsemî. Mecmaı'zevâid. IV. 33; Beyhakî, Sünen. IX. 280.
[858] Nesâî, Sayd. 34. Ayrıca hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. Münzîrî ve Zehebî de Hâkim'İn bu kanaatini benimsemişlerdir (bk. el-Münlekâ. 576)
[859] Mün/irî'nin d-Terğîh ve't-ter/ı ih* inde bdinildmı ü/ere (bk. d-Mûnıekî. I329)bu ri\ a> di Ahdürez/âk rivş d etmiş lir.
[860] Buhât /ebâih. 25: Müslim Sa\d. 5X. 59: l.bû Dâûd. i;xhhî. II: CilıâJ. ! 19: Nesâî. Ddıâş â 79: Dârimî. KdıTıî. 13: Alı mal b. Muıhd. Müsnal. i. 333: II. 13.43.
[861] Ebû Dâvûd. CihûJ. 122. lîu halk Abdurrdımm b. Alıdull* b. Mos'ûd'un. biiıasından olaı bir rivi* elidir. IiuikVÎ \e İbn l-hî I İfti m onun biflasından semamın olduğu n\a>dlai tacili etıtıişla'dir.
[862] Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim Selâm, 151; Birr, 133, 135: Ahmcd b. Hınbd. Mümed, li, 159, 188,286.424,519; 111,335. Ayrıca bk. el-MüntekİÎ irine t-Terğîb, 1333.
[863] Ebû Dâ/ûd, Cihâi, 47: Ahmcd b. Haıbd, Mürned, IV, 180, 181; İbn Hibbâı. ei-İhsân, 545. Ayrıca hdisİ. No-a-î de RiyûHi\s-sâlihm"mdc s*ih ajd d mistir.
[864] Ebû Dâ'ûd, Cihâl51:Tirmiz]\ Cihâd, 30.
[865] Hbû Dâvûd, Cihâd, 52; Tirnia". CihâJ. 31; Ahmed b. Haıbd. Müaied, III, 318.
[866] Buhârî. Cunra M: Onaz 32; İstikraz, 20: Vas^'â 9; ilk, 17: Nikâı, 81; Ahkâm, 1: Müslim, İmaret, 20: Tir m* a", Cihâd. 27: Ahmcd b. Haıbd, Mümed, 11,5,54. 108, 111.
[867] Bk. Kdlfrnî, et-Temtîbti'l-idâriyye, II, 152.
[868] Bk. Kettâıî,o.g.a, II, 152.
[869] İbn Abdülliikem Sireti Ömerb. Abtlukınz s. 13: KelUnî. a.g.tı. II. 152.
[870] Müslim Birr. 80. Bu hadisin sdiübî râ'isi. so/.konusu ifaiderİn nakledildiği kanıkta 11/- Ömer olarda gösterilmesine ve müellif Karda/fnin d e böylece nıklci meşin e r Eğ men. Müslim rivyetinde onun sehâî r&'isinin İmrâ> n. llu s* n olduğu görülmekledir (mütercim).
[871] Müslim. Birr. 82: Ahimi b. llaıbd, Müsned. IV, 420, 423.
[872] Müslim Birr. 85: Alı med b. Hmbd. Mümal. 11,337.366.
[873] Tir mi a. []i\ â, 14: NesâL Dahayâ 22: İbn Mâce. Zebâh. 3: DârİnÎ, Kdahî, 10; Ah mal b. Haıb'd. Müsıai. IV. 123, 124.
[874] Maâlihü üli 'n-nühû. V. 262-264
[875] Buharı. 1x1*. 81, 112; Müslim. Âd*r 30. 1-fcû Dfcûd. Ed&, 69: Tirmia. Sal ti, 131: Birr. 57: İbn Mâce. [uidı,24; Alınıcd b. Hanbd. Mümed. III. 115, \ 119. 171. 178. fîu hadisin lamamı şöyledir: F.nes şö> ledemiştir "Resulü II Eh ' (s.a) tııl&ça insaıların üi güzdi İdi. BaıÎm bir kani eşi m vardı ve ona libû Umey r denindi. Resûlülldı (s.a) onu güldüğü zam«ı: 'u>â Ümeyr! Ve \uptı Sugayr!' dvd\. Ehû Ümcyr "Nuga> i'" dtnaı bu kuşlaoynardı" {nüa'dm).
[876] Kdtâıî, Terâtîhü'l-idâriyye. II. 151-152.
[877] Mâ-erdî. el-Ah ki im 's-sıtltânıyye, s. 412.
[878] Müslim S d ânı 153
[879] Kdiaıî. Li-Terâiibu'l-khhi\yı'. II. 153. 154
[880] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 399-414.
[881] Yusuf El-Kardavi, Bilgi Ve Medeniyet Kaynağı Sünnet, Yörünge Yayınevi: 414-416.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- HADÎSLER'İN YAZILMASI: BİR MÜNAKAŞA
Hz. Peygamber (S.A.V.) Ve Hadiselerin Yazılması
İlk Muhaddislere 'Âid Beyanların Yanlış Tefsir Edilmesi

2- HADÎSLER'İN YAZILMASI: BİR MÜNAKAŞA

Umumi kanâ'ate göre Hadîsler, en az bir asır sözlü olarak rivayet edilmişlerdir. [1] Ebu Bekir b. Muhammed 'Amr b. Hazm[2] ez-Zührî[3] ve diğerlerine, [4] Hadîslerin toplanması için ilk emri veren Ömer b. 'Abdülazîz oldu. Onları ilk defa yazan ez-Zührî idi. [5] Bu rivayetin sıhhati hakkında şarkiyatçılar ihtilâfa düştüler. Nitekim Muir, Hicrî ikinci asrın ortasından evvel, böyle bir tedvin işinin hiçbir sahih izi bulunmadığını iddia ediyor. [6] Diğer taraftan Guillaume, bu iddiaya dayanarak "Hadîs sonradan icad olunmuş bir bid'at telâkki edilmeli diyor. [7] Ruth da, Guilliaume'a atıf yapıyor ve öteki müsteşrikler de mezkûr rivayetin doğruluğundan şüphe ediyorlar. [8]Goldziher ve Schacht, oldukça haşin görüşler ileri sürüyorlar. Schacht diyor ki: "Bu mevzu' hadîsin esâsını teşkil eden temayül için bk.: Goldziher, Muh.Stud, II, 210 vd, ve Mirza Kâzım Beg, our-nal Asiatique 4. ser. XV, 168".[9]

Schacht daha ileri gidip şunu söylüyor: "Bu hadîslerden dînî hukukla alâkalı olanlarını sahîh kabul etmek zordur. Bunlar, ikinci asrın birinci yansından itibaren ortaya sürülmüşlerdir".[10]

Schacht Ömer b. 'Abdülazîz'in vefatından çok sonra hukukla ilgili bütün Hadîslerin vaz edildiğine inandığına göre, Ömer b. 'Abdülazîz'in ta'lîmâtının sahîh olup olmadığında tereddüd edersе hiç şaşmamalıdır. Binâenaleyh o zaman hadîslerin [ona göre] değil yazılmaları, sözlü rivayetleri bile bahis mevzu'u değildir.

Hadîslerin en son yazılışları ve yüz seneden fazla bir zaman zarfında şifahen rivayetleri hakkındaki umumî kanâ'at, bizzat muhaddisler tarafından temin edilen bilgiler sayesinde teşekkül etmiştir.

Muhaddislere göre, Hadîsleri ilk toplayan musannifler Hicrî ikinci asrın ortalarında veya ikinci yansında yaşamışlardır. [11]

Bu ma'lûmâtı ilk defa kimin elde ettiği belli değildir. Daha sonra, Zehebî ve İbn Hacer dâhil bütün âlimler yazılarında, mezkûr umûmî kanâ'ate muhalif olarak bizzat kendileri kâfî miktarda delü bulmuş olmalarına rağmen, eski bilgiyi tedkîk etmeden tekrar etmişlerdir.

Hadîslerin Hicrî 2. asırda yazılmalarına dâir olan nazariye birçok yanlış anlaşılmaların neticesidir:

1) Tedvin, tasnif ve kitabe gibi kelimeler yanlış tefsir edilmiş ve bunlara kaydetme mânâsı verilmiştir.

2) Haddesenâ, Ahberenâ, 'An vs. gibi ıstılahların umûmî olarak, şifahî rivayetler için kullanıldığı zannedilmiştir.

3) Arapların yazmaya ihtiyaç duymayacak kadar müstesna bir hafızaya mâlik oldukları iddia edilmiştir.

4) Hadîsler, Hadîsler'i kaydetmeye mu'ânzdır denmiştir. Bu maddeler aşağıda sırası ile ele alınacaktır.

1) Tedvinin, ma'nâsı:

Tedvin ve Tasnif, Hadîslerin yazılması demek değildir. Tâcü'l-'A-rûs'a göre Dîvân Risâleler'in toplanması demektir "ed-dîvânu müctema'-i's-suhuf". Tedvin toplamak (devvenehû, tedvînen, cema'ahû); Tasnif de mevzulara göre düzenlemek demektir. ifadesi umumiyetle şöyle tercüme edilmiş ve ekseriya da öyle anlaşılmıştır: Hadîsleri ilk defa yazan ez-Zuhrî otmuştur.Yakat o, daha sonra göreceğimiz gibi, ne Hadîsleri ilk kaydeden ve ne de ilk tedvin edendir.

2) Haddesenâ, Ahbârenâ, 'An ve diğer ıstılahlar ve bunların mânâları 1 numaralı ek'te îzah edilecektir.[12]

3) Müstesna Hafıza: Dünyadaki bütün insanların iş yapma iktidarlarının ve hafıza kudretlerinin eşit olmadığı açık bir hakikattir. İnsanların kabiliyetleri, mümârese yolu ile bir dereceye kadar geliştirilebilir. Araplar şiirlerini ezbere okurlardı. Böylece onların, bu kabiliyetlerini inkişâf ettirmiş olmaları mümkündür. Araplardan kuvvetli bir hafızaya sahip olanları yanında, zayıf olanları da vardı. Binaenaleyh Araplar, hafıza kuvvetine güvendiklerinden yazmak lüzumunu duymuyorlardı demek münakaşa götürür. Aynı şekilde, hafıza kuvvetinden şüphe etmek de yanlıştır. Stanley Adams'ın hafızasında ben bunun nâdir bir misâlini gördüm. S. Adams hakkında Times şöyle yazıyor: "Onun, borsa fiyat lis-tesni bir defa okuduktan sonra bütün fiyatları bana tekrar eden keskin ticâret zekâsı ve mükemmel hafızası, kendisini geniş iş çevrelerinde birçok vazifelere getirdi".[13] Churchill'in hafızası ise bir başka misâldir.

4) Hadîsleri yazmaya muhalif olan Hadîsler. Hatîbü'l-Bağdadî, Takyldü'l-'İlm'de Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından ister men edilmiş, isterse edilmemiş olsun, Hadîslerin yazılması hakkında tafsilâtlı bilgi verir. Kitabın birinci kısmı, umumiyetle, yazılmanın tasvib edilmeyişiyle alâkalıdır. Bu kısmın birinci bölümü Peygamberimizin daha çok Kur'-ân'dan başka birşey yazmayı men eden Hadîslerini ihtiva eder. [14]

İkinci Bölümde de, altı sahabenin adından bahsetmektedir. Bunlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîslerinin yazılmasını tasdik etmemişlerdir. [15] Altı sahabenin adı şöyledir:

1. Ebû Sa'id el-Hudrî,
2. Abdullah b. Mes'ûd,
3. Ebû Mûsâ el-Eş'arî,
4. Ebû Hureyre,
5. Abdullah b. 'Abbâs,
6. Abdallah b. Ömer,

Bağdadî üçüncü bölümde ise, TâbîTnin listesini vermektedir. Listede Hadîslerin yazılmasına karşı çıktıkları kayıd edilen 12 isim bulunmaktadır. [16]Onlar da şunlardır:

1. el-A'meş,
2. Abîde,
3. Ebû el-'Âliyeh,
4. Amr b. Dînâr,
5. Ed-Dahhâk,
6. İbrahim en-Nahat,
7. Ebû İdrîs,
8. Mansûr,
9. Muhammed b. Şîrîn,
10. Muğîre,
11. el-Kâsım b. Muhammed,
12. 'Ubeydu'1-lâh b. Abdi'llâh,

Bağdadî, ikinci kısmın, birinci bölümünde, el-Eş'arî, İbn Mes'ûd ve İbn 'Avn'in isimlerini vermektedir. Bunlar Hz. Ömer'le beraber Hadîslerin yazılmasına muhalefet edenlerdendi. Hz. Ömer (r.a.), Hadîslerin resmen yazılması için sahâbe-i kiramla istişarede bulunduktan ve onların tam desteğini aldıktan sonra muhalefet etmeye başladı. [17]Fakat hemen hemen hepsi Hadîsleri yazdı ve birçok hallerde birbirlerine gönderdiler. Tam tafsilât, [elinizdeki] bu eserin üçüncü bölümünde Hadîslerin yazılmasına razı olmadıkları zannedilen ulemânın isimleri altında verilecektir.

Şimdi Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen Hadîs yazılmasını yasaklayıcı Hadîsler kalmakta ve tahkike muhtaç bulunmaktadırlar. [18]

Hz. Peygamber (S.A.V.) Ve Hadiselerin Yazılması

Hadîslerin yazılmasına karşı çıkan Hadîsler, üç sahabe tarafından rivayet edilmişlerdir. Onlar da şunlardır:

1) Ebû Sa'id el-Hudrî,
2) Ebû Hureyre,
3)Zeydb. Sabit,

Ebu Sa'id el-Hudrî'nin naklettiği Hadîs iki ayrı rivayet şekline sahiptir. Bunlardan biri, Abdurrahman b. Zeyd'den mervîdir. [19]Ulemâ, onun zayıf bir râvi olduğunda müttefiktir. Hattâ el-Hakîm ve Ebû Nu'aym'e göre Zeyd, mevzu' hadîler de rivayet etmiştir. İbn Hibbân'ın ifadisiyle o, "Hadîsleri bilmeden ters yüz eder, munkatı' olan Hadîsleri, isnadı tam olanlar arasına koyar. Bundan dolayı o, terkedilmeye müste-hâktır". [20]Onun için Ebu Sa'id el-Hudrî'nin 'Abdurrahman b. Zeyd tarafından nakledilen Hadîsi zayıftır ve kabul edilecek gibi değildir.

Aynı 'Abdurrahman b. Zeyd, Ebû Hureyre Hadîsinde de görülür. [21] O itibarla, bu Hadîs de zayıf ve kabul edilecek gibi değildir. Üçüncü sahabe Zeyd b. Sâbit'tir. Onun Hadîsi

mürseîdir. Bunu Zeyd'den nakleden el-
Muttalib b. 'Abdillâh'dır ve Zeyd'i görmemiştir.[22] O halde bu Hadîs de kabul edilemez. Üstelik Zeyd'den gelen Hadîsin iki rivayet şekli vardır. Birindeki beyâna göre onun Hadîs yazılmasına olan muhalefeti Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emrine dayanmaktadır. [23]Diğerinde de, yazılı vesikalar şahsî görüşler olduğu için Hadîs yazılmasını kabul etmediği ifade edilmektedir. [24] Binâenaleyh bu beyân, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîslerinin yazılmasını tasvip etmediğini te'yîd etmemektedir.
Ebu Sa'id el-Hudrî'den şimdi sâdece şu Hadîs rivayet edilmiş bulunmaktadır: "Benden Kur'ân'dan başka birşey yazmayınız. Kim benden Kur'ân'dan başka birşey yazdıysa onu silsin. [25]Ebû Sa'id el-Hudrî'nin Hz. Peygamber'den (sav) rivayet ettiği bu Hadîs üzerinde bile ulemâ ihtilâf etmiştir. Buhârî ve diğerlerine göre o, Ebû Sa'id'in kendi beyânıdır, yani yanlışlıkla Rasûlullâh'e (s.a.v.) atfedilmektedir[26] Fakat o, sanki Rasûl-i Ekrem'den (s.a.v.) rivayet edilen bir Hadîs-i şerîf gibidir ve hakikatte Kur'ân'la beraber aynı kâğıt üzerine hiçbir şeyin yazılmaması-nı kasdetmektedir. Çünkü satır aralarına veya kenarlara yazılmış kelime ve cümleler, insana Kur'ân-ı Kerîm'denmiş gibi bir hüküm verdirebilirdi. [27] Unutulmamalıdır ki, bu emir Kur'ân-ı Kerîm'in vahyi döneminde ve bizzat metnin tamamlanmadığı sırada verilmiştir. Aksi halde, Hadîslerin yazılmasını men'eden hiçbir sahîh sebep bulunmuş değildir.
Rasûlullâh (s.a.v.) bizzat kendileri yüzlerce mektup göndermişlerdir. Çoğu, itikad ve ibâdet esaslarını anlatan uzun mektuplardı. [28]Kur'ân-ı Kerîm'e göre onun fiil ve hareketlerini ümmeti her zaman ta'kîb etmek mecburiyetindedir. [29] Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm, kredi mu'âmelâtının tesbîti-ni emretmektedir. [30]Bundan dolayı öyle anlaşılıyor ki, bazı ulemânın îzâhına rağmen, Hadîslerin yazılmaması için sanki umûmî hiçbir ta'lî-mât yoktu. Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsler'in yazılmasını tasvip ettiğini gösterecek açık deliller vardır. [31]Bundan başka, Hadîsler'i yazaıı birçok sahabe bulunmaktadır. Keza bunlar arasında Hadîs-i şerif yazılmasını men eden Hadîsin rivayetinden mes'ûl olanlar da vardı.[32] Bütün bunlar göz önünde bulundurulunca insan şu neticeye varmaktadır: Resûlullah (s.a.v)'in Hadîsler'in yazılmasını tasvip etmemesinden maksat, pek muhtemeldir ki Kur'ân-ı Kerîmle Hadîsler'in aynı kağıt üzerine yazılmaması idi. [33] Çünkü bu, yanlış anlaşılmaya sebep olabilirdi. Başka bir nazariyeye göre de, Hadîsler'i yazma yasağı ilk günlerde vuku bulmuştu. Çünkü bütün dikkatlerin Kur'ân-ı Kerîm üzerine ve onun muhafazasına teksif edilmesi lâzımdı. Bilâhare, Kur'ân-ı Kerîm'in muhafazası bu hassas durumu atlatınca evvelki emir kaldırılmış ve Hadîsler'in yazılmasına müsâade edilmiştir. [34] Ulemâ arasında Seyyid Reşîd Rıza, muhalif bir nazariyeye sahiptir. Onun fikrine göre, Hadîsler'in yazılmasına İslâmın ilk günlerinde müsaade edilmiş ve daha sonraki bir dönemde de men'edilmiştir. [35]
Bu onun Hadîsin hukukî değeri hakkındaki görüşünün tabî'î bir neticesidir. Onun nazariyesine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.)' in kendi Hadîsler'inin ebedî bir hukukî kaynak veya dînin bir parçası olmasını arzu buyurmamışlardır. [36]O yüzden Hadîsler'inin yazılmasını yasaklamışlardır. Bu emir, sahabe tarafından harfiyyen tatbik edilmiştir. Onun içindir ki, Hulefâ-yı Râşidîn Hadîs neşretmek şöyle dursun, yazmamışlardır bile. Hattâ ileri gelen sahabeler, ayrıca Hadîs rivayetine karşı çıkmışlardır. Tâbi'în, Sahabeden kalan hiçbir sahîfe elde etmiş değildi ve onlar vâlîler tarafından sadece böyle bir talebde bulunulduğu zaman yazarlardı. [37]Reşîd Rıza iddi'âsında Rasûlullah (s.a.v.) ve Sahâbe-i Kirâm'-dtti rivayet edilen bütün Hadîsleri; sıhhat dereceleri zayıf, mu'allel veya mu'ayyen bir maksada hizmet eder bir durumda da olsalar onları Hadîsler'in yazılmasına cevaz verir bir şekilde tavsif etmiştir. [38] Halbuki hakî-katte onlar arasında, ulemânın müştereken sahîh kabul ettiği Hadîsler dahi vardır. Yine Reşîd Rızâ, zayıf ve mu'allel, mürsel ve maktu Hadîsleri, hatta Hadîs yasağı ile alâkası bulunmayanları da bir araya getirip, onları sahîh kabul ederek Hadîsler'in yazılmasının yasaklanmış olduğuna kâni'dir. [39]
Bu çalışmanın gayesi, Sünnet'i hukukî bir menba olarak incelemek değildir. Fakat buna rağmen târihî hakikatlerin ışığı altında ve yüzlerce rivayet tedkîk edilince insan kendim yukarıdaki faraziyeyi tamamen reddetmek mecburiyetini hissetmektedir. Faraziye, Hadîs kitapları üzerindeki sathî bir çalışmaya dayanmaktadır. Hiçbir âlim, Ebu Sa'id el-Hudrî Hadîs'inden başka, Hadîsler'in yazılmasını yasaklayan tek bir sahîh Hadîs bulamaz. Hatta, Ebu Sa'id el-Hudri'nin rivayet ettiği Hadîs bile, Bu-hârî gibi muhaddisler tarafından tenkîd edilmiştir.[40]
Reşîd Rıza'nın, sahabe ve önde gelen Tâbi'înin Hadîsleri istinsah etmedikleri tarzındaki iddiasını çürütmek için bu kitabın üçüncü bölümüne bir nazar etmek kâfidir.
Bundan başka, eğer biz Reşîd Rıza'nın, Hadîslerin Halîfe Ömer bin 'Abdülazîz'in emriyle istinsah edildiğine dâir olan hükmünü kabul edersek, bu küfür olmaz. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, Halîfe Osman (r.a.)'m emriyle istinsah ve neşredildi. O, Kur'ân'ın dört nüshasını, halk bunlara göre doğru tilâvet etsin diye[41] çeşitli şehir merkezlerine gönderdi. [42]Eğer bu nüshalarla halk eğitimi kastedilseydi, onlar bu ölçüye göre kifayetsiz kalırlardı. Binaenaleyh, Kur'ân-ı Kerîm'in öğrenilmesi bile, lâfza ve husûsî nüshalara dayanıyordu. Öğrenme işi, bu iki vâsıta ile, hükümetin ta'yîn ettiği mu'allimler[43] ve gönüllü âlimler tarafından yürütülüyordu. [44]Hadîsler'in intişarı için de aynı usûl benimsendi45. Bu itibarla, Reşîd Rızâ'nın, Hulefâ-yi Râşidîn ve Sahabenin Hadîsleri yazmadıkları veya onların neşri hakkında hiçbir tertibatta bulunmadıkları yolundaki zannı-nın hakikî hiçbir temeli yoktur.[45]

İlk Muhaddislere 'Âid Beyanların Yanlış Tefsir Edilmesi

Hadîsleri yazan ve bu davranışlarının Hz. Peygamber (s.a.v.)' in emrine müstenid olmadığı inancı ile yazma işinden bâzan hoşnud olmayan birçok ulemâ vardı. Fakat birçok hallerde bu sebepler terk edilmiş olmakta veya tam tafsilât verilse dahi bu bilgiler, hiçbir ciddî mütâlaaya tabî tutulmaksızın yazmaya karşı imişler gibi tefsîr edilmektedirler.
Bazı misâller:
1) ibrahim en-Nehaî'nin yazmanın karşısında olduğu rivayet edilmistir. Fakat o, bir Hâdîs'in yazılmasına muvafakat etmediği zaman, "kim yazarsa ona istinâd eder[46] sözünü sebeb olarak ileri sürerdi. İlk muhaddislerin telâkkisine göre kitaplar ilmin fena depolandır. [47] En iyi depo ise, her zaman ve her yerde kullanılması mümkün olan hafizadır.
2) Amir eş-Şa'bî'nin ismi, yazmaya muhalif olanlar listesinin başında gelir. [48] İnsan, eş-Şa'bî'nin rivayetini dikkatlice okuyunca O'nun, yazmaya muhalif olmadığı neticesine varmaktadır. Bu mevzuda onun iki rivayetine sahibiz. Bunlardan birinde "ben ne beyaz üzerine siyahla bir yazı yazdım ve ne de hiç kimseye bir Hadîsi iki defa tekrar etmesini rica ettim" demektedir. [49]
Bu rivayetin maksadı, bir Hâdîs-i şerîfi bir defa dinleyerek ezberleyen ve onu hiçbir vakit hiçbir kimseye tekrar ettirmek ihtiyâcını duymayan 'Amir eş-Şa'bî'nin, ne kadar mu'azzam bir hafizaya sahip olduğunu göstermektir. Bu sözün, Hadîslerin yazılması mevzu'u ile hiçbir alâkası yoktur. eş-Şa'bî, ikinci bir rivayete göre ise, talebelerine kendisinden ne duyarlarsa yazmalarını, hatta eğer kâğıtları yoksa duvarlara bile yazmalarını tavsiye etmiştir. [50]
Bundan dolayı, 'Amir eş-Şa'bî'nin, Hadîsler'in yazılmasına evvelâ muhalefet ettiğini sonra da taraftar olduğunu[51] isbât etmek gayesiyle ileri sürülen bu iki rivayetin mevsûkiyeti son derece şüphelidir.
İddi'âları hülâsa edersek şöyle diyebiliriz: el-Hatîbü'1-Bağdâdî, Hadîsler'in niçin yazılmak istenmediğinin sebeplerini anlatmaktadır. [52] Ancak Bağdâdî'nin muhtelif sebepler ileri sürmesine rağmen yazma yasağının Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emrine müstenid olduğuna dâir hiçbir delili bulunmamaktadır. Birçok 'ulemâ, tamamen peşin hükümlerle hareket ederek zaman zaman yazmakdan hoşlanmadıklarını göstermişler, fakat buna rağmen kendilerini Hadîsler'in yazılmasına vakfetmişlerdir.
Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen ve Hadîsler'i yazmayı me-neden Hadîsler, o zamanki şartların îcab ettirdiği tedbirlerdi. Belki Kur'ân-ı Kerîm, Kur'ân'a ait olmayan yazılarla karışabilirdi. Hadîsler'in birçok Sahabe tarafından yazılmış olması, [53]Hadîsleri yazma yasağının bulunmadığını isbât eden en bariz bir delildir. Eğer böyle bir yasak olsa bile bu onun, ne umûmî ve ne de ebedî bir emir olmadığım gösterir.
Bağdadî, Takyîdü'l-'Îlm'in ikinci kısmının ikinci ve üçüncü bölümlerinde, Hadîsler'i yazan, fakat kendileri öldükten sonra onların silinmelerini emreden ve Hadîsleri silmekten pişmanlık duyanlar hakkında misâller vermektedir.[54]
Üçüncü kısımda ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen ve Hadîsler'in yazılmasına cevaz veren Hadîsler hakkında tafsîlât bulunmakta; Hadîsler'i yazan Sahabe, Tâbi'în ve Tebe-i Tâbi'în'in isimlerini hâvî bir de liste verilmektedir. [55] Bu mevzuda bu eserin ikinci bölümü el-Hatîbü'l-Bağdâdî'ninkinden daha mufassal olacaktır.
Bu bölümü bitirmeden evvel, bir noktaya daha işaret etmek lâzımdır. Hadîsler'in yazılması veya men edilmesi hakkındaki bütün bu rivayetlerden hareket ederek Goldziher, gârib bir neticeye varmaktadır. Kısaca şöyle demektedir: İslâmın ilk zamanlarında iki grup vardı. Bunlardan Hadîsler'den yana olan biri Ehlü'l-Hadîs'di, diğeri de Hadîsler'in karşısında olan Ehlü'r-Re'y'di. Ehlü'r-Re'y, yazmanın men edilmesi ile ilgili Hadîsler'i uydurdular. Böylece Hadîsler'in gayr-i sahîh olduğunu ve bertaraf edilmeleri lâzım geldiğini isbâta çalıştılar. Öte yandan bu gayret Ehlü'l-Hadîs'in menfaatlerine aykırı idi. Onun için onlar da yazlmayı tasvîb eden Hadîsler vaz' ederek onların sıhhatini isbâta çalıştılar. [56]
Golziher'in bu hükmünü cerh etmek için, yazmaya muhalif oldukları söylenen ulemânın isimlerine kısa bir nazar etmek kâfidir. Yazmaya muhalif oldukları zannedilen en meşhur muhaddisler İbn Şîrîn ve 'Abîde idi. Fukahâmn en meşhurları arasında Hadiseleri yazan ve Hadîslerin kayıd edilmesine taraftar olanlar, Hammâd, İbrahim, el-A'meş, ez-Zuhrî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Mâlik ve es-Sevrî gibi Ehlil'r- Re'y ulemâsı vardı. Diğer bir nokta da o zaman sağlam bir Hadîs bilgisi olmadan fukahâ-dan hiçbir kimsenin bulunmadığıdır. Bir muhaddis, bir fakih olmayabilirdi, fakat bir fakîh o zaman, kıyas ilminde mütabahhir bir nıuhaddisti.[57]

---

[1] Hadîslerin, hicretten 100 sene sonrasına kadarki sözlü, ve bu tarihden itibaren yapılan yazılı rivayeti hakkında bk.:
EbÛ Tâlib el-Mekkî, Küt al-Kulûb, i, 159; Zehebî, Tezkimtü'l-Huffâz, i, 144 İbn Hacer, Hedyü's-Sârl Mukaddimetü Fethi'l-Bârî, i, 17; aynı müel., Fathu'l-Bârî, i, 218; Hacı Halîfe, Keşfü'z- Zunûn, i, 637; el-Kettânî, er-Risâletü'l-Mustatrafe, 3; Muhammed Ebû Zahv, el-Hadîsü ve'l-Muhaddisûn, 127; Zehebî, et-Tefsîru ve'l-Müfessirûn, i, 140-41; Reşîd Rızâ, Menâr, X, 768; Ebû Rayye, Aduâ'u 'ala's-Sünneti'l Muhammediyye, 207; Nicholson, Literary History ofArabs, 144; yüz küsur sene sonra Hadîslerin yazılma ve toplanması hakkında İmam Muhammed Şâfi'î'ye müstenid bir rivayet, The Tarjumân, Risâlat, Lahor 1961, s.267'de zikredilmiştir.
[2] İbn Sellâm, el-Emvâl, 578; İbn Sa'd, viii, 353; el-Buhârî, et-Târîhu's-Sağir, 105; DârimU, 126; el-Hatîbu'l Bağdadî, TakyİdÜ'l-İlm, 105; el-Kettânî, er-Risâletü'l-Mustatrafe, 3.
[3] İbn Ebî Hayseme, Târih, iii, 126a; îbn 'Abdil-Ber, Câmi'u Bayâni'l-'ilm, i, 76.
[4] ibn Hacer, Fath u'l-Bârî, i, 204; el-Kettânî, a.g.e, 4.
[5] İbn Ebî Hayseme, Târih, iii, 126b; İbn 'Asâkir, Târîhu Dımaşk, XV, 400a, Eche tarafından, Takyîd'de s. 5'de zikredilmiştir. Keza bk., Mustafa 'Abdurrâzık, Temhîdü li-Târîhi'l-Felsefeti'l-İslâmiyye,

198.
[6] Muir, Life of Mohammet, XXX, XXXi.
[7] Guillaume, Traditions, 19.
[8] Ruth, Early libraries, A.J.S.L., cild, III, s.284.
[9] Schacht, Origin, 62. dipnot 3.
[10] Schacht Introduction to Islamic Law, 34; Keza bk. Origin, 149.
[11] Zehebî Târihu'l-İslâm, VI, 5-6; Ramahürmüzî, 78 b; Hacı Halîfe, Keşfuz-Zünûn, 6137; Yusuf b. Tengribirdi, Nücûmu'z- Zahire, 1,351; el-Kettânî, Rısâletü'l- Mustat-rafe. 6-7.
[12] Aşağıda 1 numaralı Zeyl'e bakınız.
[13] The Daily Times, ölü ilânı sütunu, 4 Haziran 1965.
[14] Takyîd, 29-35.
[15] Takyîd, 36-44.
[16] Takyîd, 45-48.
[17] Takyîd, 49-57.
[18] Takyîd, s. 32-33
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 19-22.
[19] Takyîd, 32-33.
[20] İbn Hacer,7Wızî, VI, 177-79
[21] Takyîd, 33-35.
[22] İbnHacer,7Vizî6.,X,179.
[23] Takyîd, 35.
[24] Nubelâ, II, 3X3.
[25] Bağdadi, Takyîd, s.29-32; Müslim, el-Câmi'u's-Sahîh: Kitâbü'z-Zühd, 72; İbn 'Ab-di'1-Berr, Câmi'u Beyâni'l 'İlm, I. 63.
[26] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, I, 218; keza bk. el-Yemânî, el-Envâru'l-Kâşife, 43; keza el-Hasan b. 'Abdurrahman Râmahürmüzî, el-Muhaddisü'l-Fâsıl Beyne'r-Râvî ve'l-Vâ% Köprülü Kütübhânesi, 37b. O diyor ki, eğer Hadîs mahfuz ise, o zaman Hicret'in ilk günlerine şâmil demektir.
[27] Bk. el-Hattâbî, Me'âlimü's-Sünen, IV, 184; es-San'ânî, Tavzîhü'l-Efkâr, II, 366.
[28] Tafsilât için bk. Hamîdullâh, el-Vesâi'ku's-Siyâsiyye, s.3-283, kâfi miktarda kaynak vermektedir.
[29] el-Ahzâb sûresi (33), âyet: 21.
[30] el-Bakara sûresi (2), âyet: 282.
[31] bk. aşağıda, s. 59'da 'Abdullah b.'Amr İbnü'l-'Âs; yine s. 68'de bir Ensâri ve s. 54'de Ebu Şâh.
[32] Aşağıda, s. 53'de 5 numara ile kaydedilen Ebû Mûsâl-Eş'ari.
[33] İbnUacer, Fethu'l-Bârî, I, 218.
[34] İbn Kuteybe, Te'vîlü Muhtelifi'l-Hadîs, 365; el-Hattâbî, Ma'âlimü's-Sünen, IV, s.184; îbn Kayyım, Tehzîbü's-Sünen, V. 245; Ahmed Şâkir, Şerhu Elfiyeti's-Suyûtî, s.146; aynı müel, (tahkîk eden), el-Bâ'isü'l-Hasîs Şerhu ihtisarı 'Ulûmi'l-Hadîsi li-İbn Kesir, s. 148-49; Mevdû-dî, Tercümânü'l-Kur'ân, Risale, sayı: Eylül 1961,s.329-330,
[35] Reşid Rıza, TSIotes on et-Tedvîn fıl-îslâm", el-Menâr, X, 767.
[36] Reşid Rıza, age, 768.
[37] Reşid Rıza, age, 768.
[38] Reşid Rıza, age, 765-6.
[39] Reşid Rıza, age, 767-768. Keza bk. Mahmûd Ebû Rayye, Edva'u 'alâ's-Sünneti'l-
[40] İbnHacer, Fethu't-Bârî, I, s.218.
[41] Bu sayı Ebû Rayye tarafından kabul edilmiştir, age, 206. Bundan dolayı bu faraziyeyi daha fazla tedkîk için kabul ediyoruz.
[42] el-Yemânî, el-Envâru'l Kâşife, s., 45.
[43] Meselâ, Ebu'd-Derdâ, (Nubelâ, II, 2).
[44] Meselâ, Ebû Abdurrahman es-Sulemî (Ahmed İbn Hanbel, el-'lllelü ve Ma'rifetü'r-Ricâl, tahkîk: T.Koçyiğit, I. 37).
[45] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 22-25.
[46] İbn Sa'd, VI, 189.
[47] Bağdadi Takyldü'l-'İlm, 58.
[48] Bağdadi, Takyîd, 48, Eche'nin dipnotu; Muhammed 'Accâc, es-Sünne Kable't-Tedvîn, 323.
[49] Ebû Hayseme, İlm, yazma, va. 116.
[50] Bağdadi, Takyîd, 100.
[51] Muhammed 'Accâc, es-Sünne Kable't-Tedvîn, 325.
[52] Bağdadi, Takyîd, 57.
[53] Onların yazdıkları hakkındak tafsilât için aşağıya 3. bölüme bakınız.
[54] Bağdadi, Takyîd., 58-63.
[55] Bağdadi, Takyîd., 64-113.
[56] Goldziher, Muhd .Stud, 11,194 vdd., iktibas: Y. Eche, Takyîd kenar notu 16.
[57] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 25-27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- VAHİY- PEYGAMBER (SÜNNET) İLİŞKİSİ

I-VAHÎY KARŞISINDA Hz. PEYGAMBERİN KONUMU VE YÜKÜMLÜLÜĞÜ
A) VAHYİN GELİŞİ VE SONUÇLARI
1-Rasûlullah'ın (s.a.) Vahye İnanması:
2-Rasûlullah'ın (s.a.) Tebliğ Görevi:
3-Rasûlullah'ın (s.a.) Beyân Görevi:
a) "Beyân"m Anlam Ve Tanımı:
b) Rasûlullah'ın (s.a.) Beyânı:
i. Rasûlullah'ın (s.a.) Sözlü Beyânı:
ii. Rasûlullah'ın (s.a.) Fiilî Beyânı:
iia-Rasûlullah'ın (s.a.) Fiilinin Hükmü:
iib) Rasûlullah'ın (s.a.) Fiilinin Sözle Desteklenmesi Ya Da Aksi:
iic-Devamlılık Noktayı Nazarından Rasûlullah'm (S.A.) Fiilleri:
iica Devamlı Ya Da Sıkça İşlenen Fiiller:
iicb. Ender Olarak, Ya Da Belli Bir Hal Ya Da Zamanda İşlenen Fiiller:
iicc-Rasûlullah'ıı (s.a.) Terkleri:
iii. Rasûlullah'm (s.a.) İkrar Buyurması Yoluyla Beyânı:
i. Cahiliye Dönemi:
ii.Cahiliye Döneminde Mevcut Hanif Dininden Tevarüs Olunagelmiş İbadetler:
b) Rasûlullah'ın (s.a.) Şûra Yoluna Başvurması:
c) Rasûlullah'ın (s.a.) Bireysel Çözümleri Onaylaması Ve İçtihada Teşvik Etmesi:
i.Vahye Başvuru Ve İctihâd Arasında Denge:
d) Rasûlullah'ın (s.a.) Kendi Re'y Ve İçtihadı:
i. Rasûlullah'ın (s.a.), İçtihadının Tabiî Ve Vahyin Amacına Uygun Olduğu:
ii. Rasûlullah'ın (s.a.) İctihâd Alanı:
iii. Rasûlullah'm (s.a.) İçtihadının Şartı Ve Şekli:
a) Rasûlullah'm (s.a.) Kur'ân'a Ekleme Yapamaması:
b) Rasûlullah'm (s.a.) Kur'ân Vahyini İlga Edememesi:
5-Rasûlullah'in (s.a.) Vahyin Gereği İle Amel Etmesi:
B) VAHYİN BEKLENİŞİ
1-Rasûlullah^ın (s.a.) Vahyi Bekleyişi:
2-Rasûlullah'm (s.a.) Gaybı Bilmemesi:
3-Rasûlullah'm (s.a.) Her İstediği Zaman Vahiy Bilgisine Ulaşamayışı:
5-Rasûlullah'ın (s.a.) Vahyi Beklemede Alan Ayırımında Bulunması:
C) VAHYİN YOKLUĞU VE HUKUKÎ BOŞLUKLARIN DOLDURULMASI
1-Rasûlullah'm (s.a.) Beyânla Görevli Olması:
2-Vahiy Gelmemesi Halinde Rasûlullah'm (S.A.) Davranışı:
a) Rasûlullah'm (s.a.) Mevcut Hali (Eski Uygulamayı) İbkâsı:
i. Cahiliye Dönemi:
ii.Cahüîye Döneminde Mevcut Hanif Dininden Tevarüs Olunagelmiş İbadetler:
b) Rasûlullah'ın (s.a.) Şûra Yoluna Başvurması:
c) Rasûlullah'ın (s.a.) Bireysel Çözümleri Onaylaması Ve İçtihada Teşvik Etmesi:
i.Vahye Başvuru Ve İctihâd Arasında Denge
d) Rasûlullah'ın (s.a.) Kendi Re'y Ve İçtihadı:
i. Rasûlullah'ın (s.a.), İçtihadının Tabiî Ve Vahyin Amacına Uygun Olduğu:
ii. Rasûlullah'ın (s.a.) İctihâd Alanı:
iii. Rasûlullah'm (s.a.) İçtihadının Şartı Ve Şekli:
iv.Rasûlullah'm (s.a.) Re'y Ve İçtihadının Kaynakları:
iva-Kur'ân:
ivb-Aklı Ve Kişisel Tecrübeleri:
Örnekler:
ive-Fizik Çevrenin Değerlendirilmesi:
Örnekler:
ivd-Rasûlullah'ın (s.a.) Arabî Unsurları Değerlendirmesi Ve Bunların Sünnete Yansıması:
ivda.Arabî Hayat Tarzı Ve Sünnet Telakkisi:
İvdb. Raşid Helifeleri Sünneti
İvdc. Arabî Dil Özellikleri Ve Bunun Sünnete Yansıması:
ivdd. Rasûlullah'm (s.a.) Arabî Bilgi Düzeyini Esas Alması:
ivde.Rasûlullah'ın (s.a.) Arafoî Genel Telakkilere Katılması:
Örnekler:
ivdf. Rasûlullah'ın (s.a.) Arabî İmajları Yansıtması:
ivdg. Rasûlullah'ın (s.a.) Folklor Kabilinden Olan Şeylere Katılması:
ivdh. Rasûlullah'm (s.a.) Cahiliye Devri Ata Sözleri Ve Hikmetlerini Kullanması:
ivdi.Rasûlullah'm (s.a.) Yiyecek Ve İçeceklerde Arabî Kabulleri Dikkate Alışı:
ivdj. Rasûlullah'ın (s.a.) Evlilik Hukukunda Arap Örf-Âdetini Dikkate Alması:
ivdk.Rasûlullah'ın (s.a.) Tıpla İlgili Hadisleri (Tıbbu'n-Nebevî):
ivdl. Rasûlullah'ın (s.a.) Hadislerinde, Arabî Kozmolojiye Atıfta Bulunması:
v. Rasûlullah'ın (s.a.) Re'y Ve İçtihadının Değeri:
va-Rasûlullah'ın (s.a.) İçtihadında Hata Etme İhtimali:
vaa.Peygamberlerin Korunmuşluğu ('İsmet Sıfatı)
vıab.Peygamberlerin Korunmuşluk Alanı:
vb-RasûllaVın (s.a.) Vahyin Kontrolünde Olduğu:
vba. Kur'ân'ın Rasûlullah'ı (s.a.) Uyarısı Ve Tashihi:
Örnekler:
vıbb.Vahyin Tashihine Rağmen Eski Hükmün İbkâsı:
vi. Değerlendirme:
via. Bütün Sünnetin "Takrîrî Vahiy" Oluşu:
vib.Rasûlullah'ın (s.a.) Sünnetinin Vahye Dayalı Olup Olmadığım Ayırmanın Faydası;

D) RASÛLULLAH'IN (s.a.) TEŞRÎDE BİR SİYASET İZLEYİŞİ
1-Rasûlullah'ın (s.a.) İzlediği Teşrî Siyaseti:
2-Rasûlullah'ın (s.a.) Dinî Alanda Takip Ettiği Siyaset:
3-Rasûlullah'ın (s.a.) Diğer Alanlarda İzlediği Siyaseti:
II-BİR İNSAN OLARAK VE AYRICALIKLI ÖZELLİKLERİYLE PEYGAMBER
1-Rasûlullah'ın (s.a.) bir insan olarak diğer insanlardan farklı olmayışı:
2-Ayrıcalıklı Yönüyle Peygamber:
3-Değerlendirme:

2- VAHİY- PEYGAMBER (SÜNNET) İLİŞKİSİ

I-VAHÎY KARŞISINDA Hz. PEYGAMBERİN KONUMU VE YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bu çalışmanın en önemli kısmını teşkil eden bu bölümün hazırlanmasında ve kısımlara ayrılmasında hareket noktası, herhangi bir zaman diliminde Rasûlullah'ın (s.a.) bir olayla karşılaşması halinde nasıl bir tavır ortaya koymakta olduğudur. Aynen bir müctehidin herhangi bir olayla karşılaşması halindeki durumu gibi.
Söz konusu zaman dilimi içinde Rasûlullah (s.a.), elbette ki o ana kadar kendisine indirilmiş bulunan vahiy külliyatına sahip bulunuyordu. Bu vahiyler karşısındaki tavrı nasıldı? Kendisinde mevcut bulunan bu vahiyleri ne yapıyor, devreye nasıl sokuyordu? İş tebliğle veya bir adım daha ötesi beyânla bitiyor mu, yoksa onları tebliğ ve beyân yanında öğretmek, bilfiil uygulamaya sokmak ve dahası sonuç almak sorumluluğu da var mıydı?
Öbür taraftan vahiy kesilmemiş devam ediyordu. Bu arada bizzat Rasûlullah'ın (s.a.) kendisi de, şeriatın alacağı en son şeklin ne olduğunu bilmiyordu. Bu itibarla olaylar karşısında, ihtiyaca cevap verebilecek, meselenin çözümünü sağlayacak hazır vahiy yoksa, her an gelme imkânı bulunan bir vahiy (potansiyel vahiy) karşısında bulunan Rasûlullah'ın (s.a.) bu aşamadaki tavrı ne idi? Acaba bu durumda, gelmesi muhtemel olan vahyi beklemek zorunda mı idi? Vahyi hızlandırmak, yönlendirmek ve istediği anda ona ulaşabilmek yetki ve imkânına sahip miydi?
Ve nihayet elde hazır vahiy yoksa, beklenen vahiy de gelmemişse o zaman Rasûlullah (s.a.) ne yapardı? Meseleleri çözümsüz bırakamayacağına göre, bu aşamada nasıl bir tavır ortaya koyardı?
Bunların yanı sıra Rasûlullah (s.a.), kendisine indirilen serî hükümleri tebliğ etme, onları Öğretme ve iyice yerleştirme, uygulamaya koyma ve bütün bunların Ötesinde sonuca ulaşma yani insanların Is-lâmlaştırılması konusunda kendisine bir strateji belirlemiş, amacına ulaşmak için belli bir siyaset izlemiş miydi?
İzlediği bu siyaset, vahiyle müeyyeddi; ancak bu siyaseti belirleyen her zaman için vahiy mi idi? Vahyin şöyle ya da böyle gelmesinde Rasû-lullah'ın (s.a.) izlediği bu siyasetin ne kadar katkısı olmuş, bu tür vahiylerin içeriğinde insaniliğin dolayısıyla izafiliğin izleri var mıydı?
İşte bu yaklaşım, bölümün ana konularını ortaya çıkarmıştır. Böylece karşımıza dört ana başlık çıkmaktadır:
A) VAHYİN GELİŞİ VE SONUÇLARI
B) VAHYİN BEKLENİŞİ
C) VAHYİN YOKLUĞU VE HUKUKÎ BOŞLUKLARIN DOLDURULMASI
D) RASÛLULLAH'IN (s.a.) TEŞRÎDE BİR SİYASET İZLEYİŞİ
Şimdi bunları ayrı ayrı ele alalım:[1]

A) VAHYİN GELİŞİ VE SONUÇLARI

Bu kısımda Rasûlullah'ın (s.a.) kendisine ulaşmış hazır vahiy karşısındaki tutumundan, yetki ve sorumluluklarından söz edeceğiz. Okuyucu burada onun vahiy üstü olmadığını, vahyin kendisinden kaynaklanmadığını, vahiyde şöyle ya da böyle herhangi bir şekilde oynama yapamayacağını, diğer mü'minler gibi onun da vahyin gereği doğrultusunda hareket etmek zorunda olduğunu, bunun yanında onun beyân yetkisine sahip olduğunu ve bu açıdan önemli bir yere sahip bulunduğunu görecektir. Şimdi sırasıyla bu konuları ele alalım:[2]

1-Rasûlullah'ın (s.a.) Vahye İnanması:

Rasûlullah'ın (s.a.) bizzat kendisi de, diğer mü'minler gibi vahye inanmak zorundaydı.
"Peygamber, kendisine Rabbinden indirilene inandı, mü'minler de.[3] "Allah'a ve okuyup yazması olmayan, haber getiren peygamberine ki o da Allah'a ve sözlerine inanmıştır-inanın; ona uyun ki doğru yolu bulaşınız[4] âyetleri bunu ifade eder.[5]

2-Rasûlullah'ın (s.a.) Tebliğ Görevi:

Rasûlullah (s.a.), diğer peygamberler gibi kendisine ulaştırılan vahyi, -ihtiyaç anından önce insanlara ulaştırılacak şekilde[6] ve tenkis, tezyîd, tahrîf olmaksızın[7] tebliğ etmekle görevli bulunuyordu. [8] Şu ve benzeri âyetler onun bu görevini açıkça ortaya koymaktadır.
"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kafirlere yol göstermez. [9]
"Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin, karşı gelmekten çekinin; eğer yüz çevirirseniz bilin ki, peygamberimize düşen sadece açıkça tebliğ etmektir. [10]
"Peygamberin görevi sadece tebliğ etmektir, Allah, sizin açıkladıklarınızı da gizlediklerinizi de bilir. [11]
"Peygamberlere apaçık tebliğden başka ne vazife düşer?. [12]
Âyetler, tebliğin her türlü ortamda yapılmasının gereğini ortaya koymaktadır; sonuç almak ise peygamberlerin elinde değildir. Bununla birlikte, peygamberler sonuca ulaştırıcı önlemler almakla da yükümlüdürler. Rasûlullah'ın (s.a.), tebliğ süreci içerisinde, mücerred tebliğden îslâm ahkâmını uygulama ve yerleştirme imkânı bulabileceği devlete ulaştırıcı bir seyir izlemesi bunu göstermektedir.
Şu var ki îslâm hukuku, aynı zamanda dinî itikadın, imanın da bir parçasıdır[13] din ise tamamen inançla olur; dinde zorakilik yoktur; hiçbir din kalbe zorla sokulamaz. Bu noktadan hareketle İslâm tebliğci-lerinin, öncelikli olarak İslâm'ı iyi tanıtmaları, insanların anlayabilecekleri, sevebilecekleri ve inanıp benimseyebilecekleri bir söylem içerisinde anlatmaları, sevdirici ve kolaylaştırıcı olmaları, itici, zorlaştırıcı ve nefret ettirici olmamaları, hiçbir zaman dayatma yoluna başvurmamaları, bununla birlikte sonuca ulaştırıcı yol, usul ve imkânları da ortaya koymaları gerekmektedir.[14]

a) Risâlet bilgisinin muhtevası:
Rasûlullah'ın (s.a.) tebliğ etmekle yükümlü olduğu vahye dayalı bilgilerin "peygamberlik kurumu"nun tabiatına ve ondan beklenen amaca uygun olan, amelî değeri bulunan, [15] insanın âhirete giden yolculuğunda gerekli tedariki yapmak için bulunduğu dünyada, hayatın bütün alanlarıyla ilgili düzenlemelere, güzel ahlâka, inanca kısaca "îman-İslâm-îhsan" diye ifade edebileceğimiz bir muhtevaya ait bilgiler olduğunu düşünüyoruz.[16]
Bunun yanında peygamberler, sahip oldukları peygamberlik velayeti hasebiyle yüce hakikatlere ait bilgilere, kendilerine sakladıkları fevkalâdeliklere, sadece yaşamakla elde edilebilen, fakat ifade edilemeyen bilgilere, sair insanların idrak edemeyeceği ve götürenieyeceği bilgilere sahip olmaları ve bunları insanlara açmamaları mümkündür. Birkaç Örnekle konuyu biraz açalım: [17]

b) Örnekler:
Ebû Hureyre anlatır: Rasûlullah (s.a.) ashabından bir gruba uğradı; onlar gülmekte idiler. Onlara: "Eğer siz benim bildiğimi bilseydiniz, elbette az güler, çok ağlardınız" buyurdu. Bunun üzerine hemen kendisine Cibril geldi ve ona: "Şüphesiz Allah sana 'Niçin kullarımın umudunu kırıyorsun?' buyuruyor" dedi. Rasûlullah (s.a.) derhal onlara döndü ve "Dengeli olun, hiçbir şeyde aşırılığa kaçmayın ve ümitvar olun!" buyurdu. [18]
Hadisteki "Eğer siz benim bildiğimi bilseydiniz, elbette az güler, çok ağlardınız" ifadesi, Rasûlullah'ın (s.a.) bütün bilgisini herkese açmadığına işaret olur.
Uyarılması ise, yüce makamlar için sözkonusu yükümlülük anlayışının sıradan normal insanlar İçin beklenmemesi gerektiğini ve sorumluluğa esas alınan seviyenin de bu gibi insanların seviyesi olduğunu gösterir.
Ebû Hureyre şöyle derdi: "Rasûlullah'tan (s.a.) iki kap dolusu ilim Öğrendim; bunlardan birini yaydım, diğerine gelince eğer ben onları yayacak olsam şu boğaz kesilir. [19]
Başka bir rivayet de: "Eğer bildiğim her şeyi size haber versem, insanlar beni taşa tutarlar ve 'Ebû Hureyre çıldırmış' derler" şeklindedi. [20]
Rasûlullah (s.a.), Ebû Zer'e infakla ilgili olarak aslında zaafları olduğunu bildiği için "kendisine özel" olmak üzere (kadıyyetu ayn) bazı sözler söylemiş, [21]o ise bunu herkesi

ilgilendiren teşrîî bir söz sanmış ve insanların mal biriktirmelerini yasaklayıcı bir tutum içine girmiş, insanları kenz âyeti[22] ile korkutur olmuştu. [23] Bu yüzden dönemin halifesi Hz. Osman (r.a.) tarafından Rebeze'de mecburi ikâmete tabi tutulmuştu. [24]
Kanaatimizce Ebû Zerr'in hatası Rasûlullah'ın (s.a.), insanlara kendi hususiyetlerini göze alarak anlayacakları dilden ve akılları ölçüsünde hitap ettiğim takdir edememesiydi.
Bu örnekten hareketle önemli bir noktaya temas etmemiz gerekmektedir:
Teşrîde çok önemli bir husus vardır. O da şudur: Vahiy yani gerek Kur'ân ve gerekse sünnet, insanlara hitap ederken, insanın fıtratında saklı bulunan cibillî motifleri dikkate alarak, dengeleyici bir üslup kullanır. Örneğimizle ilgili olarak meselâ insanın fıtratında Yüce Kudret tarafından yaratılmış bulunan mal tutkusu, dünya sevgisi esasen iyi bir şey olduğu için insanda hilkat özelliği olarak var kılınmıştır. Bunlarsız mamur bir dünya düşünmek mümkün değildir. Fakat frensiz bir motorun tehlikeli olduğu gibi, bu motifin frenlenmesi, kontrol altında tutulabilir olması ve böylece dengelenmesi gerekir. Bu fren görevini de vahiy (Kur'ân ya da Sünnet) üstlenir. Bakarsınız dünyanın kötülüğünden, mal tutkusunun fitneliğinden söz eder. Bunun amacı gerçekten onların kötülüğünü beyân etmek değil, aksine aynı Kudret Eli'nin zaten insanın fıtratına muharrik bir güç olarak koymuş olması esasına istinaden bunun frenlenmesi, kontrolü mümkün olan bir güç haline dönüştürülmesidir. Fıtratta zaten mevcut olan bu duyguların, bir de vahiy yoluyla açıkça teşvik edildiği düşünüldüğünde, motoru alabildiğine güçlendirilen ve fakat fren sistemine yer verilmeyen bir araba gibi insanların helake itilmesi söz konusu olur. Vahyin dilini okuyanların, ilgili nassları yorumlayanların bu ve benzeri vahyin geri plânını dikkate almamaları halinde sadece iyi niyet sahibi olmaları -örneğimizde Ebû Zer (r.a.) gibi- hata etmemeleri için yeterli değildir.
Diğer örnekler:
Rasûhıllah (s.a.), "Yüce Allah'ın, Allah'tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve rasûlü olduğuna şehâdet eden her kimseye, cehennem ateşini haram kılacağı" şeklindeki müjdesini, insanlar buna güvenirler de amelden geri kalırlar düşüncesiyle herkese duyurulmasını istememişti. Bu müjdenin muhatabı olan Muâz (r.a.), onu ölümü esnasında haber vermişti.[25]
Bir defasında da, "Aman yapma! Zira, korkarım insanlar buna güvenip kalırlar. Bırak şu insanları amel etsinler" şeklindeki Hz. Ömer'in (r.a.) ricası üzerine böyle bir ilândan vazgeçmişti. [26]
Hz. Mûsâ ve Hızır kıssasında, Hızır'ın, 'Ya Mûsâ! Bende öyle bir ilim var ki, senin onu öğrenmez gerekmez[27] deyişine de bakılırsa, peygamberliğin daha çok insanları irşad etme, onları hayra yönlendirme, âhirete uzanan dünya hayatında yaşantılarına düzen verme amacı taşıdığı ve kendilerine verilen bilgilerin de daha çok bu doğrultuda olduğu ve bu gibi konularda kendilerine tevdi edilen ilâhî bilgileri behemehal tebliğ ettikleri, bunun yanında herkesi ilgilendirmeyen, dolayısıyla "yaşanılması gerekli din" olma özelliği taşımayan bazı bilgilere de sahip oldukları ve bunları bazı yakınlarına, ya da ehil gördüğü kimselere yeri geldikçe söyledikleri anlaşılmaktadır. [28]
"Saklanması halinde kıyamet günü onu saklayanın ağzına ateşten gem vurulacağı[29] ifade edilen bilginin de, "yaşanılması gerekli din" olma özelliği taşıyan türden bilgi olduğunu düşünüyoruz. [30]

3-Rasûlullah'ın (s.a.) Beyân Görevi:

Rasûlullah'ın (s.a.) beyân görevini[31] belirtmek sadedinde Yüce Allah şöyle buyurur:
"Doğrusu senden Önce de kendilerine kitablar ve belgelerle vahyet-tiğimiz bir takım adamlar gönderdik. Bilmiyorsanız kitablılara sorun. Sana da, insanlara gönderileni açıklayasın diye Kur'ân 'ı indirdik. Belki düşünürler".[32]
"Sana Kitab'ı, ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklaman için, inanan kimselere de doğru yol rehberi ve rahmet olarak indirdik.[33]
"Ey Kitab ehli! Peygamberlerin arası kesildiğinde, 'Bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi' dediniz diye, size açıkça anlatacak peygamberimiz geldi. Şüphesiz O, size müjdeci ve uyarıcı olarak gelmiştir. Allah her şeye Kadîr'dir. [34]Yukarıdaki âyetler, Rasûlulîah'ın (s.a.) "insanlara gönderileni açıklama" görev ve yetkisinin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca pek çok âyette Rasûlullah'dan (s.a.) söz edilirken, onun "kendisine Kitâb ve Hikmet indirilmiş biri[35] olarak, "insanlara Kitab'ı ve Hikmet'i öğretme" sıfatına sahip olduğu ısrarla vurgulanmaktadır[36]. Diğer peygamberler için de aynı durum söz konusudur. [37]
Bu görev, Rasûlullah (s.a.) için iki şeyi gerekli kılıyordu:
1. Kendisine indirileni insanlara tebliğ yoluyla duyurmak ve ayrıca onları "öğretmek",
2. İnsanlara indirilen ahkâmı beyân etmek. [38]

a) "Beyân"ın Anlam Ve Tanımı:

"Beyân" izhâr etmek, açıklamak demektir. Bazıları beyânı, "mananın, muhatap için kuşkuya mahal kalmayacak şekilde açıklanması, izah edilmesi" şeklinde, bazıları ise "delilden hasıl olan ilimdir" şeklinde tarif etmişlerdir. Kimilerine göre de "beyân" delilin kendisidir.
Beyânın, beyânı takrir, beyânı tefsir, beyânı tağyîr, beyânı tebdil ve beyânı zaruret olmak üzere beş çeşidi vardır.
Beyân sözle olduğu gibi, fiil ve takrirle de olur. Fiilin içerisine terkler de girmektedir. [39]
Beyân, vaktinde yapılmış olmalı, ihtiyaç anından geri kalmamalıdır. [40]
Rasûlullah (s.a.), hayata veda ettiği zaman din adına ne varsa onları eksiksiz tebliğ etmiş ve gerekli açıklamaları da yapmış olmalıdır. Nitekim bu konuda Kur'ân'ın "artık dinin tamama erdirilmiş olduğunu[41] söylemesi, Rasûhıllah'ın (s.a.) da: "Allah'ın size emretmiş olduğu her şeyi eksiksiz size emrettim; Allah'ın size yasaklamış olduğu her şeyi de eksiksiz size yasakladım[42] buyurması, bunun böyle olduğunu gösterir. [43]
Bu esastan hareketle Hz. Ömer'in (r.a.), "Kur'ân'dan en son nazil olan âyet ribâ âyetidir ve Rasûlullah (s.a.) onu bize açıklamadan Ölmüştür. Bu itibarla, içinizi rahatsız edeni bırakıp, sizi rahatsız etmeyene bakın! [44] şeklindekini sözünü, "uygulamalı olarak bize göstermedi, bu küllî esasın altına girecek cüzîleri belirlemedi ve bunu bizim kendi ictihâd alanımıza bıraktı" şeklinde anlamak gerekir.
Aksi- takdirde dinden olup da, beyân edilmesi gereken bir hükmü Rasûlulîah'ın (s.a.) beyân etmediğini söylemek, beyân edecekti ama ölüm gelip çattı gibi izahlar getirmek, "dinin tamamlanma süreci"nin, - hâşâ- önceden programlama olmadan, hesap sız-kitap sız gelişi güzel kendiliğinden gerçekleştiğini söylemekle aynı anlama gelir. Bu ise tenzihi gerektiren bir durumdur. Sâri Teâlâ böyle bir konumda olmaktan münezzehtir..[45]

b) Rasûlullah'ın (s.a.) Beyânı:

Rasûlullah (s.a.) kendisine indirilmiş olan Kur'ân ahkâmını vahye dayalı olarak[46] sözüyle, fiiliyle ve takrir buyurmasıyla beyân ederdi. [47] Bu, mücmel lâfızların açıklanması, müşkil olanların aydınlatılması, âmm lâfızların tahsis, [48] mutlak olanların takyîd edilmesi gibi şekillerde olurdu. [49]
Burada bunları ayrı ayrı ele alarak işleyeceğiz:[50]

i. Rasûlullah'ın (s.a.) Sözlü Beyânı:

Rasûlullah (s.a.), pek çok konuda, pek çok münasebetle ve uzun bir zaman dilimi içinde hemen her konu ile ilgili sözlü açıklamalarda bulunmuştur. Elimizdeki mevcut hadis külliyatına şöyle bir bakmak, bunun için yeterlidir.[51]

ii. Rasûlullah'ın (s.a.) Fiilî Beyânı:

Bilindiği gibi sünnetin bir türü de Rasûlullah'ın (s.a.) fiilleridir[52] ve bu kısmın altına terkler de girmektedir. Çünkü terk de, bazılarına göre fiildir. Bunlardan ayrı ayrı bahsedeceğiz:[53]

iia-Rasûlullah'ın (s.a.) Fiilinin Hükmü:

Rasûlullah'ın (s.a.) fiili, o konuda -aksi durumu gerektiren yani fiilinin, vücûb, nedb ya da ibâhaya husûsî olarak delâlet etmesi gibi beli bir söz, hal karinesi ya da benzeri başka bir delil olmadıkça- mutlak izin ifade eder. Mutlak izin ise, hem vacibi, hem mendûbu, hem de mubahı kapsar. [54]
Kardâvî ise bu konuda şöyle der: "Allah'a yaklaşma kastıyla yapılanlar sünnet, bunun dışındakiler ise mubahtır. [55]Normal şartlarda fiil, uyma ve Örnek edinme konusunda mücerred sözden daha açık ve güçlüdür.
Amidî'nin (631/1233) beyânına göre sözün, delilliği üzerinde icmâ bulunmaktadır. Namaz kılmak, haccı eda etmek gibi fiiller ise, gözle ayrıntıları dahi takip etme imkânı olduğu için sözlü beyândan daha açıktır. Hem, duymak, görmek gibi de değildir. Bir kimsenin evde olduğunu gören, onun orada olduğunu duyandan daha güçlü bilgiye sahip olur. Söz, bir beyân türü olabildiğine göre, delâlet bakımından ondan daha açık olan fiilin, bir beyân türü sayılması öncelikli olur. [56]

Fiilin belli bir hale has ya da mutlak olması arasında bir fark yoktur. Mutlak olanı, Rasûlullah'ın (s.a.) normalde yapmış olduğu işle Hir Belli bir hale has olanı ise, zina ikrarında bulunan bir kimsenin otıffi işten iyice emin olmak için aşırı bir itina göstermesi ve hatta cinsî ilişkiyi (kinaye yoluyla değil) aşikâre ifade eden kelimeyi kullanarak sorması gibi fiilleridir.[57]

iib) Rasûlullah'ın (s.a.) Fiilinin Sözle Desteklenmesi Ya Da Aksi:

Sözlü sünnet, eğer fiil ile de desteklenmiş ise, mükelleflere nisbetle bu tâbi olma konusunda en açık seçik bir yol olur. Rasûlullah'ın (s.a.) fiili en üst düzeyde bir beyân tarzıdır. Söz ile de birleşmiş olan Rasûlullah'ın (s.a.) fiiline uymak, en üstün sıhhat mertebesini oluşturur.
Sözün fiile uygun düşmemesi hali ise böyle değildir.
Örnekler:
Rasûlullah (s.a.), "Kim güneş doğmadan önce bir rekat kılabilirse, o kişi sabah namazına yetişmiş olur,[58] buyurmuş olmakla birlikte kendisi öyle yapmamıştır.
Rivayete göre Rasûlullah'a (s.a.) birisi: "Karıma yalan söyleyebilir miyim?" demiş, Rasûlullah (s.a.): "Yalanda bir hayır yoktur" buyurmuştur. Adam: "Ona vaadde bulunabilir ve ona (bu konuda yalan) söyleyebilir miyim?" dediğinde de: "Bunda senin için bir sakınca yoktur" buyurmuştur. [59]Buna rağmen caiz kıldığı bu şeyi daha sonra kendisi yapmamış; aksine "megâfir" kokulu bal şerbeti olayında hanımlarını hoşnut etmek için bir daha içmeme vaadinde bulunduğu zaman, onu hakikaten de içmemeye azmetmişti ve bunun üzerine, "Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram kılıyorsun? [60] âyeti inmişti. [61]
Rasûlullah'ın (s.a.) iftarsız peşi peşine oruç tuttuğu olurdu. Diğerlerine bunu yasakladı. Kendi durumunu ise, "Ben Rabbim katında gecelerim; O beni yedirir ve içirir"[62] şeklinde açıkladı. Sahabe Hz. Aışe (r.a.) ve daha başkaları- bu yasağın gerekçesini insanlara acıma şeklinde değerlendirdi ve içlerinden visal orucu tutanlar oldu. [63]Rasûlullah (s.a.) şair Hassân'a: [64]"Onları hicvet! Cibrîl seninle bera buyurmuştur. Bu hadis, hicve izin verildiğini gösterir, Bununla birlikte Rasûlullah (s.a.), hiçbir kimseyi dınT yönden olması aksine- kendisinde bulunan bir ayıp sebebiyle yermemiştir.
Rasûlullah (s.a.) bazı hallerde yalan söylenmesine müsade etmiştir, "İki kişi arasını düzeltmek için çalışan ve bunun için yalan da söyleyen kimse asla yalancı değildir"[65] hadisi gibi. Keza kişinin karısının gönlünü almak için yalan söylemesi, harpte yalan söylemesi haram olmayan yalanlardan olmaktadır. Bununla birlikte o, her halde yalandan uzak durmuş, bu meyanda sadece tevriye kabilinden sözler sarfet-miştir. Meselâ "Biz sudanız[66] şeklindeki sözlerinde olduğu gibi.
Şâtıbî, bu gibi durumlarda sözlü hadise uymanın, hakkında bir sakınca olmayan şeylerden olacağını, insanlara bir tür kolaylık sağlayacağını, bununla birlikte imkânı olan kimselerin Rasûlullah'a (s.a.) uymuş olmak için o şeyi terketmelerinin daha da güzel olacağını söyler.
Ancak bu genellemenin her zaman için doğru olamayacağını düşünüyoruz. Zira Rasûlullah'm (s.a.) yaptığı bazı tasarruflarının veya yapmadığı şeylerin (terkler) her zaman için bizzat kendi idealine uygun düşmediğinin bizzat kendisi tarafından ifade edildiğini de görüyoruz. Hadislerde, "Eğer şimdiki yaptığımı tekrar yapacak olsam şöyle yapardım[67]"Şöyle şöyle olmasaydı şunu yapardım veya yapmazdım", "Keşke şunu şöyle yapmasaydım[68] gibi ifadelere rastlamaktayız. [69] Nitekim bu hakikati sahabe de tespit etmiş bulunuyordu.[70]
Bu durumda, fiilin sözlü beyândan üstünlüğünü mutlak ifade etmemek, normal şartlarda diye kayıtlamak, hadisin vürûdunda etkin olan sebepleri, hal karinelerini dikkate almak gerekecektir.
Rasûlullah'm (s.a.) bazı tasarruflarının her zaman için bizzat kendi idealine uygun düşmemesi, -kanaatimizce- nazariyenin, fiiliyata dökülmesinin tabiî bir sonucudur. İdeallerle gerçekler her zaman için aynı olmamaktadır. Rasûlullah (s.a.), bir sosyal vakıa olarak, içinde bulunduğu bütün şartlarla toplumu üstlenmiş, bu sosyal gerçeklikten hareketle şartları kendisine tevdi edilen bir islâm ümmeti oluşturmanın yoluna koyulmuştu. O yüzden, zaman zaman bir şeyler yaptı, fakat onun kendi ideali olmadığını söylemeyi de ihmal etmedi. Zaman zaman bir şeylerin arzusunu, özlemini dile getirdi; fakat o şeyi yapmaya da koyulmadı.[71]

iic-Devamlılık Noktayı Nazarından Rasûlullah'm (S.A.) Fiilleri:

Devamlılık noktayı nazarından Rasûlullah'm (s.a.) fiillerini iki kısımda mütalaa edebiliriz:[72]

iica Devamlı Ya Da Sıkça İşlenen Fiiller:

Rasûlullah (s.a.), bir fiili devamlı ya da sıkça işlemiş olabilir. Böylesi bir sünneti delil olarak kullanma ve gereği ile amel etme konusunda herhangi bir problem bulunmamaktadır. Delilin gereklilik (vücup), men-dupluk ya da başka bir hüküm gerektirir olması arasında bir fark yoktur. Meselâ, Hz. Peygamberin (s.a.) sözlü beyânları yanında fiili üe taharet, her çeşidi ile farz ve nafile namaz hükümlerini bildirmesi, şartları ile birlikte zekâtı açıklaması, kurban, akîka, nikah, talak, alışveriş ve şeriatta yer alan diğer hükümleri söz, fiil ya da takrir (tasvib, onay) yolu ile açıklaması gibi. Genel olarak bu gibi yerlerde söz ile uygulama birbirine uygun düşer ve herhangi bir şekilde çelişki olmaz. Bu tür sünnetin delil olarak kullanılması, gereği ile amel edilmesi konusunda en ufak bir kuşku bulunmaz. [73]

iicb. Ender Olarak, Ya Da Belli Bir Hal Ya Da Zamanda İşlenen Fiiller:

Bir fiilin Rasûlullah (s.a.) tarafından nadir hallerde ya da belli bir hale özel olarak işlenmesi durumunda, buna karşılık devamlılık arzeden bir fiil bulunuyor demektir. îşte süreklilik arzeden o fiil, tâbi olunması gereken sünnet olacaktır. Belli bir fiilin devamlılık arzetmesi mutlaka serî bir gerekçeden dolayı olmalıdır.
Devamlılık arzeden fiil, -diğeri ile amelde bir beis olmasa bile- daha öncelikli bir hal alacak ve aynen mubahla mendubun karşı karşıya gelmesi durumu gibi olacaktır. Çünkü mendubun kısmen[74] terkinde bîr günah bulunmamaktadır. Dolayısıyla mükellef mendup ve mubah karşısında bir nevi muhayyer gibi olmaktadır. Ancak aslında durum öyle değildir; mendûbu işlemesi, mubahı işlemesinden daha uygun olmaktadır. Aynı durum devamlılık arzeden fiiller ile ender fiiller için de geçerlidir.
Öbür taraftan usûlcüler, kadâyâ a'yân diye anılan şahsa/hale özel nitelikli nasslarm bir başka delil ile desteklenmedikçe kendi başlarına delil olarak kullanılamayacaklarını da söylerler. Çünkü bizzat kendisinde ihtimal bulunduran bu deliller öte taraftan, sürekli yapılagelen fiillerle tevhid edilebilme imkanı da taşımaktadır, o yüzden kendileri ile amel edilebilmesi için başka bir delil ile desteklenmesi şartı aranır. Durum böyle olunca, ender fiil karşısında bulunan ve süreklilik arzeden fiil ile amel etme tarafı ağır basmış olacaktır.
Bu kısım için pek çok örnek bulunmaktadır. Ancak bunlar birkaç gruba ayrılırlar:
1.Fiilin ender işlenişinin makul bir izah ve sebebi olması. Bu türden olanlarda, sebebin ortadan kalkması durumunda sonuç da ortadan kalkar. Rasûlullah'm (s.a.) tahdid edilmiş sınırları veya tayin edilmiş vakitleri belirlemek için vuku bulan fiilleri bu kabildendir.
Meselâ, Cibril'in (s.a.) Hz. Peygamber'e (s.a.) iki gün imamlık yapması[75] Hz. Peygamberin (s.a.) namaz vaktini soran kimseye hemen cevap vermeyip, iki gün boyunca namaz kılması, ilk gün vaktin ilk başlangıcında, ikinci gün ise son anında kıldırması ve namazların, bu iki vakit arasında kılınacağını beyân etmesi[76] bu türdendir. Cibril'in Rasûlullah'a (s.a.) öğretmek için, Hz. Peygamber'in (s.a.) soruya cevap için, namazı ikinci günde vakitlerin tam sonunda kılmış olmaları, sadece ertelenebilir vaktin en son dilimim bildirmek içindir. Bunun dışında bir anlam taşımaz.
Rasûlullah (s.a.), yazın, şiddetli sıcağın biraz serinlemesini beklemek, yolculukta iki namazı birleştirerek kılmak vb. gibi bir mazeret olmadıkça devamlı olarak namazı vaktin ilk anlarında kılmıştır.
Rasûlullah (s.a.) Enes'in (r.a.) ifadesine göre her namaz için abdest alırdı. Diğer müslümanlar ise, abdestlerini bozmadıkça bir abdestle diledikleri kadar namaz kılabilirlerdi[77].
Rasûlullah'm (s.a.) bu devamlılık arzeden uygulamasına karşılık Hayber senesi Sahbâ denilen mevkide ikindi ile akşam namazını tek abdestle kılmıştı. [78] Keza Mekke'nin fethi gününde, namazları tek bir abdestle kılmış ve mestleri üzerine meshetmişti. Hz. Ömer (r.a.) kendisine: "Ya Rasûlallah! Bugün, hiç yapmadığınız bir şeyi yaptınız?!" dedi. Rasûlullah (s.a.): "Onu kasten yaptım ya Ömer!" buyurdu. [79]
Hz. Âişe: "Hz. Peygamber (s.a.) ikindi namazını güneş evin içerisinde iken henüz (batıya doğru meyledip de duvara vurup) zahir olmadan kılardı"[80] demiştir. Hadiste geçen "kılardı" ifadesi, genelde işin böyle yapıldığını gösterir.
Şükür secdesi hakkında da -Hz. Peygamber (s.a.) tarafından yapıldığını farzetmemiz durumunda- durum aynı şekilde olacaktır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.), kendisine üst üste pek çok sevinç haberi geldiği, üzerine Allah'ın nimetleri yağdığı halde böyle bir secdeye devam etmemiştir. Onun şükür secdesine devam ettiği hakkında herhangi bir nakil bulunmamıştır. Sahabeden de yaygın olarak böyle bir şey yaptıkları haberi gelmemiştir. Ancak Ka'b b. Mâlik'in tevbesinin kabul edildiğine dair âyet inmesi üzerine secdeye kapanması gibi çok nadir haller bulunmaktadır. Bu durumda şükür secdesinde bulunma, onların büyük çoğunluğunun yaygın olarak gösteregeldikleri tavıra muhalefet etmek olacaktır.
Ender olarak işlenen sünnetin hükmü, her nasıl olursa olsun gâlib olan amele uygunluk ve nadiren meydana gelen uygulamaları selefin yaptığı gibi terketmek ya da azaltmaktır. Delil, bir sınır belirleme ve
benzeri konularla ilgili ise, Hz. Peygamber'in (s.a.) devamlılık arzeden fiili, evlâlığını sürdürecektir.
2. Rasûlullah'ın (s.a.) ender olarak işlediği fiiller, bir zarurete meb-nî olabilir. Meselâ, Hendek harbinde savaşın iyice kızıştığı bir hengamede RasûluUah (s.a.) beş vakit namazı vaktinde kılamamış, sonra bunları hep birden kaza etmişti.[81]
Böyle bir fiilin, elbette ki cevaz hükmü belirtmeyeceği, ancak zaruret hallerinde -o da "Zaruretler memnu olan şeyleri mubah kılar" ilkesi gereğince bu gibi şeylerin olabileceği açıktır.

3. Fiilin hale ya da şahsa özel olması:
Sahabe, yanlarına Hz. Peygamber'in (s.a.) gelmesi halinde ayağa kalkmıyorlardı ve o (s.a.) mecliste neresi boş ise oraya otururdu. Buna karşılık RasûluUah (s.a.), Habeşistan'dan dönen amcası oğlu Cafer için ayağa kalkmıştı. Kureyza Oğulları hakkında hüküm vermekle görevlendirilen Sa'd b. Muâz hakkında da, "Büyüğünüz için ayağa kalkınız! [82] buyurmuştu.
İmam Mâlik, kucaklaşma hakkında, "Bu sadece Cafer'e hastı" demiştir. Süfyan da: "Eğer biz sâlihlerden olursak, onun için özel olan bize de Özel; onun için genel olan bizim için de genel olur" demiştir. [83]
Hz. Peygamber'in (s.a.) hasta olması sebebiyle abdest alırken alnına ya da sarığına meshetmesi de, nadir fiillerinden olup, belli bir hale hastır. [84]
Örnekler de göstermektedir ki, Rasûlullah'ın (s.a.) fiilleri hep aynı düzeyde ve eşit değerde değildir. Devamlılık arzeden ya da sıkça işlenilen fiilleri ile, ender olarak ve bir garaza mebnî işlenen fiilleri arasında fark bulunmaktadır. O yüzden genellemeye gitmek ve toptancı bir yaklaşımla, Rasûlullah'ın (s.a.) söz, fiil ve takrirlerine eş değerde "sünnet" demek, sünnete de "yapılması -mecburî olmaksızın- matlup olan şey" şeklinde bir anlam yüklemek her zaman için İsabetli olmayabilir. Görüldüğü gibi, ender fiillerin böyle bir sonuç ifade etmeyeceği açıktır.[85]

iicc-Rasûlullah'ın (s.a.) Terkleri:

Rasûlullah'ın (s.a.) terkleri de, onun fiilleri meyanmda sayılmaktadır.
Rasûlullah'ın (s.a.) normalde bir şeyi terki, o şeyin işlenmesinin mercûhiyetini (yani tercihe şayan olmadığını) gösterir. [86] Bununla birlikte Rasûlullah'ın (r.a.) terklerini, sebepleriyle birlikte ele almak ve onları ayrı ayrı değerlendirmek gerekir:
Rasûlullah'ın (s.a.) terklerinin sebepleri:[87]

1. Cibillî sebeplerden dolayı terk:
Rasûlullah'ın (s.a.) aslında caiz olan şeyi, yaratılış icabı hoşlanmaması yüzünden terketmesi: Meselâ Rasûlullah (s.a.), Necd tarafından getirilen ve önüne konulan yiyeceğin keler (dabb) olduğunu öğrenince elini geri çekmiş ve yememiştir. "Keler haram mıdır?" diye sorulunca da, "Hayır! Ancak memleketimde bulunmaz. Bu yüzden de onu yemeyi içim çekmiyor'[88] diyerek terkin gerekçesini açıklamıştır. [89]
Aslında bu, terk kabilinden değildir; çünkü bu davranışta mutlak anlamda bir terk söz konusu değildir. Kaldı ki, diğerleri tarafından bizzat Rasûlullah'ın (s.a.) sofrasında yenilmiştir ve Rasûlullah (s.a.) onları engellememiştir.
Rasûlullah'ın (s.a.) bu şekilde terketmiş olduğu şeylerin işlenmesinde herhangi bir sakınca yoktur.
Doğrusu, burada Rasûlullah'ın (s.a.) keler yemeyi terkinden çok, ondan hoşlanmamasına sebep olarak ileri sürülen gerekçe bizce çok önemlidir. Bir insan, toplumunun ve içinde yaşadığı coğrafyanın çocuğudur, öteden beri içinde yaşadığı gelenek ve göreneklerin, Örf-âdetin, ahşmışlıkların büyük etkisi altındadır.
Haram ve helâl konularında hükmü nasslarla belirlenenlerin ihda kalan şeylerin "Eşyada asıl olan ibahadır[90]prensibi altına girdiği malumdur. [91]
Bu durumda hakkında nass bulunmayan bir şeyin helâl olmasını, rstishaba değil de, sadece Arab'ın örfüne bağlama eğilimi, Rasûlullah (s.a.) tarafından dile getirilen bu önemli gerçeği görmemek demektir. Meselâ Şafiî fikhı es-Sirâcu'l-vehhâc'da şöyle denmektedir:
"Hakkında nass bulunmayan bir şeyin helâllik hükmü, bolluk, servet ve sağduyu sahibi Arapların o şeyi temiz bulmaları ile sabit olur. Bu konuda muteber olan iki âdil kimsenin haber vermesidir. Hükmün tesbiti için her devirde yaşayan Araplara bakılır, eğer Araplar o şeyi iğrenç (pis) buluyorlarsa helâl olmaz. Arapların ihtilâfları durumunda çoğunluğa uyulur. İhtilâfta eşitlik söz konusu olursa, Kureyş'e tabi olunur".[92]
Çekirgenin yenilebileceği[93] hükmünü ifade, Türk kamuoyunda iştihayı uyandırma şöyle dursun, çoğu kez tiksinti duyulmasına neden olur. Oysa ki, Câhız'ın (255/869) ifadesine göre Araplar için çekirgeden daha lezzetli bir yiyecek yoktur. [94] Nitekim Hz. Ömer (r.a.), birçok defa kızartılmış çekirgeye karşı özlemini belirtmiş[95]hatta bir defasında, Rebeze'de[96] çekirge sürüsü bulunduğu kendisine söylenince minberde iken, "Keşke bir iki sepet olsa da yesek!" demiştir. [97]
Miletlere göre değişken olan âdetleri, bağlayıcı teşrîde esas almanın İslâm'ın genel esprisine ters düşeceği[98] noktasından hareketle, hakkında nass bulunmayan bir konuda alışılagelmişliğin neticesinde Arapların bir şey hakkındaki özlem ya da nefretlerini evrensel bir hüküm kabul ederek, aynı özlem ya da nefreti paylaşmayan milletler için de geçerli olacağını savunmak yerine, her milleti, her yöreyi kendi örf ve âdetleriyle, öteden beri alışageldikleri şeylerle başbaşa bırakmak daha uygun gözükmektedir. Hakkında yasaklayıcı bir nass bulunmadığı sürece aslî ibaha hükmünce bunlar mubah olacak ve bu hususta bir şeyin âdaba uygunluğunu, ya da mekruh olduğunu tesbit konusunda belirleyici rolü, evrensellik verilecek olan Arap örfü değil, aksine her yörenin kendi örfü oynayacaktır.[99]

2. Başkasının hakkı sebebiyle terk: [100]
Rasûlullah (s.a.), meleklerin hakkım gözeterek[101] sarımsak ve soğan yemeyi terketmiştir. [102] Burada terkin gerekçesi, işlenecek mubahın başkasının hakkı ile çatışmasıdır.
Soğan, sarımsak ve benzeri şeylerin alınması, vahiy elçisinin hakkını dikkate alma itibarıyla bizzat Rasûlullah (s.a.) hakkında yasak ya da mekruh olmaktadır ve bu hüküm onun için belli bir hale özel de olmayıp sürekli ve mutlaktır.
Mescide ya da cemaat içine çıkma durumunda ise hüküm, hem Rasûlullah (s.a.) hakkında, hem de ümmeti hakkında geneldir. İşte bu yüzden de Rasûlullah (s.a,), bunları yiyen kimselerin mescide yaklaşmalarını yasaklamış ve, "Kim sarımsak ya da soğan yerse, bizden uzak dursun veya mescidimizden uzak dursun! [103]buyurmuştur.
Bu tür terk konusu şeylerin, gerekçeleri kalktığında işlenmesinde bir sakınca olmadığı da açıktır.[104]

3. Farz kılınır endişesiyle terk: [105]
Rasûlullah (s.a.), ümmetin Özlem ve beklentilerinin, bu doğrultuda yöneltilen soruların, serî hükümlerin konulmasında etkin olduğunu bildiği için -bu durum peygamberlerin başlangıçta kendilerine indirilecek olan şeriatın alacağı en son şekli bilmediklerini de gösterir[106] bazı amelleri işleme,: arzusuna rağmen, insanlar onunla amel ederler de bu yüzden üzerlerine farz kılınır ve işleri zorlaşır endişesiyle terkederdi. [107]
Nitekim Hz. Âişe'nin (r.a.) ifadesine göre Rasûlullah (s.a.), kuşluk namazını bu yüzden terketmişti, kendisi ise kılıyordu [108] Hz. Âişe (r.a.) şöyle diyor: "Hz. Peygamber'in (s.a.) kuşluk namazı kıldığını asla görmedim. Ben ise bu namazı kılıyorum". Başka bir rivayette ise şöyle demiştir: "Ben gerçekten o namazı kılıyorum. Muhakkak ki Rasûlullah bazı amelleri yapmayı arzu ettiği halde, insanlar onlarla amel ederler de sonra onlara farz kılınır korkusundan dolayı onları terkederdi. [109] Hz. Âişe (r.a.), kuşluk namazını sekiz rekat olarak kılardı ve sonra da: "Ebeveynim kabirden çıksa bile yine onları terketmem! [110] derdi.
Rasûlullah (s.a.), teravih namazını cemaatle kılmayı da bu yüzden terketmiştir. O, mescidde insanlara namaz kıldırmış ve giderek insanlar rağbet etmişti. Üçüncü ya da dördüncü günü âdet üzere yine toplanmışlar ve Rasûlullah'ı (s.a.) beklemeye koyulmuşlardı. Rasûlullah (s.a.) onların yanına çıkmadı ve şöyle buyurdu: "(Allah'a hamdden) sonra, ey insanlar! Bana sizin durumunuz gizli değildir (sizin iştiyakınızı biliyorum). Ama gece namazının (teravih) üzerinize farz kılınmasından ve sizin de ona güç yetirememenizden korktum. [111]
Rasûlullah'ın (s.a.) vefatı ve böylece bu endişenin sona ermesi ile, -terkine rağmen- onun arzusu doğrultusunda hareket etmek caiz olmaktadır. Nitekim uygulama da bu doğrultuda gerçekleşmiştir. Hz. Ömer (r.a.) bir gün akşam mescide girmiş namaz kılanların dağınıklığını görmüş ve, "Şunları bir okuyucu arkasında toplasam daha uygun olur!" demiş ve Übey b. Ka'b'ı teravih imamlığı ile görevlendirmiştir. Daha sonra bir gece, insanların imam arkasında toplu bir halde namaz kıldıklarım görünce de, "Bu ne güzel âdet oldu! [112]demiştir. [113]
Sonra gelen alimlerin çoğu da, bid'atleri kısımlara ayırmışlar ve teravihin cemaatle kılınmasını "mendûb olan bid'at" sınıfında değerlendirmişlerdir.[114]
Hz. Ömer'den (r.a.) beri teravih namazları büyük coşku ile cemaatler halinde kılınmakta ve islâm toplumunun birlik ve beraberlik ruhunu pekiştirmededir. Günümüzde ise İslâmlaşma sürecinin yeniden başlaması ve hızlanması konusunda önemli bir rol oynamaktadır.
Muhtemelen cazibesini -uzunluğuna rağmen- geçiciliğinden ve bir bayram havasında kılmıyor olmasından alan teravih namazlarının, halk tarafından bir farzmış gibi algılanmaması, asıl farzları ihmale götürecek bir önem kazanmaması için, İslâm ümmetinin önderleri olan müctehid imamların, âlim ve fazilet sahibi kimselerin, bu durumu mü'minlere telkin etmeleri ve bizzat kendi fiilleriyle de -yani zaman zaman terke-derek- bunu göstermeleri uygun olur. [115]
Nitekim, sahabe ve tabiîn neslinden ileri gelen simaların, yatsı namazını kıldıktan sonra evlerine gidip; teravih namazını cemâatle kılma-yıp gecenin sonunda kendi evlerinde kıldıkları belirtilir. îmam Mâlik de, güç yetirebilen kimseler için bunu müstahap görmüştür. [116]

4. Yanlış anlamaya meydan vermeme gayreti:
Yukarıda örneklerini verdiğimiz terkler, farz kılınma endişesiyle olabileceği gibi, insanların onları farz sanmaları endişesi sebebiyle de olabilir. [117] Bu takdirde gerekçe sedd-i zerîa ilkesi olur.
Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir veya iki gün oruçla Ramazan'ı karşılamayın. Ancak bir kimse, âdet edindiği bir orucu tutuyorsa, onu tutsun!. [118]

Rasûlullah (s.a.), yine bu kabilden olmak üzere bayram gününde, yevm-i sekte[119] oruç tutmayı yasaklamıştır. Çünkü bu günlerle, Ramazan arasında fasıla yoktur. Aşırılıkçılar tarafından bu günlerde oruç tutulması bir yol edinildiği zaman, sonradan gelenler, onları bu oruçlar üzerinde bulur ve nesiller boyunca bu böyle devam eder. Sonuçta dinde tahrif doğar/Aşırılığa kaçılan yerlerden biri de, ihtiyat mahallerinin lâzım sayılmasıdır. Yevm-i şek de bu kabildendir[120]

5. Ümmeti kollama gayreti:
Teşrîde bir ilke olarak yükümlülüklerin kolay tutulması gerektiğini[121] bilen Rasûlullah (s.a.), bu noktadan hareketle ümmetini kollamak amacıyla bazı şeyleri terketmiştir.
"Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım onlara (her namaz esnasında) misvak kullanmalarını emrederdim"[122]buyurmuştur.
Keza kadınlar ve çocuklar uyuyacak kadar yatsıyı geciktirdiği zaman da: "Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, onlara namazı bu saatte kılmalarını emrederdim[123]buyurmuştur.
Hac yaparken Müzdelife gecesi, sünnet edinilir korkusuyla teheccüd namazını kılmamı ştır. [124]
"Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, Allah yoluna çıkan hiçbir seriyyeden geri kalmazdım; fakat ben onlara binek bulamı-yıruni; onlar da bulamıyor ki çıkalar. Arkamdan geri kalmaları da onlara çok ağır geliyor. [125]

6.Üstün ahlâk anlayışına ters düşmesi sebebiyle terki: Bu türden terklere şu iki hadisi örnek olarak gösterebiliriz: "Ben, size falanca ile filancayı[126] ateşle yakmanızı emretmiştim. (Sonra düşündüm) ateşle ancak Allah azap eder. Dolayısıyla eğer onları bulursanız, (yakmayın) öldürün!.[127]
Rasûlullah (s.a.), verdiği emirde, üstün ahlâk anlayışına ters düşen, insanı aşan, ulûhiyyet iddiası taşıyan bir muhteva sezdiği için, onların yakılması emrinden vazgeçmiş ve normal bir yolla öldürülmelerini istemiştir.
Bir diğer örnek de Rasûlullah'm (s.a.) şu olayda şahitliğe yanaşmamasıdır: Bir zat çocuklarından sadece birine bulunduğu bağışa Ra-sûlullah'ı şahit tutmak ister. Rasûlullah (s.a.) ona: "Çocuklarından her biri için buna benzer şeyler verdin mi?" diye sorar ve: "Hayır!" cevabını alınca da: "Benden başkasını şahit tut; çünkü ben bir haksızlığa şahitlik etmem! [128] buyurur ve şahit olmaz. [129]
Aslında bir kişinin, sağlığında malı üzerinde istediği gibi tasarruf etme hakkı mevcut bulunmaktadır. Bu hakkın gereği olarak da, çocuklarından birine bağışta bulunup, diğerlerine mahrum bırakabilir. Ancak bu tutum, çocuklar arasında ve çocuklar ile baba arasında akrabalık ilişkilerini zedeleyici bir etki icra edebilir ve bir babanın gereksiz olarak çocukları arasında bir ayırıma gitmesi üstün ahlâk anlayışı, insanî fazilet ve erdemlerle bağdaşmaz. İşte bu yüzden Rasûlullah (s.a.) bu olayda bizzat kendisinin şahit tutulmasını istememiştir.[130]
7. Hakkında bir sakınca olmayan şeyleri, kül olarak ele alınması halinde yasak olacağı ilkesinden hareketle terki[131]
Buna örnek olarak Rasûlullah'm (s.a.) evinde şarkı söyleyen iki cariyeyi dinlememesini gösterebiliriz. Hadis şöyle:
Hz. Âişe (r.a.) anlatıyor: Bir defa yanımda Buâs ezgileri okuyan iki cariye varken, içeriye Rasûlullah (s.a.) girdi ve yatağa uzanarak yüzünü çevirdi. Derken Ebû Bekir (r.a.) girdi. Hemen beni azarladı ve: "Rasûlullah'm (s.a.) yanında şeytan düdüğü mü?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.), ona dönerek: "Bırak onları!" dedi. Onun zihni dalınca, ben cariyelere işaret ettim; onlar da çıktılar. O gün bayram idi. [132]
Rasûlullah (s.a.) bir hadislerinde de: "Eğlence ile benim bir işim yok; eğlencenin de benimle işi yok![133] buyurmuştur. Her ne kadar oyun ve eğlence, hakkında bir sakınca olmayan şeylerden ise de, Rasû-lullah (s.a.) ondan yüz çevirmiştir.[134]
Bilindiği gibi cüz itibarıyla hakkında bir sakınca olmayan şeyler, kü) itibarıyla jşle/alındıklarında farklı hüküm almaktadırlar. Buna göre mubah türüne göre kül halinde ele alındığında mendup ya da vacip; yine türüne göre mekruh ya da haram şeklini almaktadır. [135]
Şâtıbı, hakkında sakınca olmayan eğlence türü mubahlar konusunda şöyle diyor:
Mesire yerlerinde gezinmek, kuş sesi dinlemek, mübâh olan mûsikî dinlemek, güvercinle oynamak vb. oyunlarla eğlenmek gibi türden mubahlar külliyen ele alındığında mekruh hükmünü almaktadır. Bu ve benzeri şeyler, cüz olarak ele alındıklarında mubahtırlar; şu veya bu günde, şöyle veya böyle bir halde bunlarla eğlenmesinde bir günah yoktur. Ama bunları devamlı surette yaparsa, o zaman bunlar mekruha 'dönüşürler ve bunu yapanlar kıt akıllılıkla itham edilirler; onlara iyi bir davranış göstermedikleri, bu gibi şeylere dalarak israfa girdikleri gözüyle bakılır. [136]
Bu durumda Rasûlullah'ın (s.a.) bu kabilden olan terklerinin, cüz olarak ele alındığında mübahlık hükmü ötesinde bir anlam ifade etmeyeceğim, ancak kül olarak ele alındığında meselenin farklı bir boyut kazanacağını söyleyebiliriz. Bu sonuç ise terkin bizatihî kendisinden değil, terke konu olan fiilin mahiyetinden kaynaklanmaktadır.[137]

8. Sırf mubah olan bir şeyi, daha üstün olan bir şey için terketmesi: [138]
Rasûlullah (s.a.) için kasm yani eşleri arasında sıraya riayet etmek aslında gerekli değildi. "Ey Muhammedi Bunlardan istediğini bırakır, istediğini yanına alabilirsin. Sırasını geri bırakmış olduklarından da arzu ettiğini yanma almanda sana bir sorumluluk yoktur[139] âyeti de bir takım müfessirlere göre bu manayı ortaya koymaktadır. [140]Buna rağmen Rasûlullah (s.a.) kendisi için mubah kılınan bu davranış şeklini bırakarak, kendi üstün ahlâkına daha uygun olan sıraya riayet esasını benimsemiştir.
O kendisine: "Adil ol! Şüphesiz bu taksim, Allah'ın rızasının bir taksim değildir" diyen kimseden[141]öc almaya gitmemiş, öldürülmesini isteyen kimseye de manı olmuştur, [142]
Yine Rasûlullah (s.a.), kendisini öldürmek için ikram ettiği koyunu zehirleyen kadını öldürmekten vazgeçmiştir. [143]Gafletinden yararlanıp kendisini öldürmek isteyen Urve b. el-Hâ-ris'in elinden kılıç düşüp bu kez kendisi almış ve fakat onu öldürmekten vazgeçmiştir.
Bu tür terklerin gerekçesi şudur: Rütbe ve mevkii yüksek olan kimseler, makamlarının gereğini yerine getirmek ile memurdurlar. Öyle ki bunun aksini yapmak -aslında öyle olmasa bile- hem yasak hem de makama yakışmaz kabul edilir. Nitekim bu husus, "Hasenâtu'l-ehrâr seyyiâtu'l-mukarrabîn[144] sözüyle ifade edilmektedir. Bu anlayış, onların kendi itibarlarına -serî hitabın gereği değil- nisbetle böyledir. Nitekim rivayete göre Rasûlullah (s.a.) eşleri arasında sıra gözetmeye tam olarak dikkat etmesine ve kendi şanına yakışacak şekilde aralarında adaletle muamala etmesine rağmen Rabbine karşı mazeret beyân eder ve şöyle yakarırdı: "Allahım! Bu bemin gücümün yettiği konudaki yapabildiğimdir. Senin elinde olup da benim elimde olmayan şeyden dolayı beni sorgulama! [145] Rasûlullah (s.a.), bununla kalbinin elinde olmaksızın bazı eşlerine daha fazla meylettiğini ifade etmek isterdi.
Şefaat hadisinde Nuh'un (s.a.) haklı yere de olsa kavmine beddua edişinin[146] kusur, keza İbrahim'in (s.a.) tarizlerinin[147] yalan sayılısı[148] ve bu peygamberlerin bu yüzden şefaat etmeye yüzlerinin olmadığım söylemeleri, bu anlayışın doğruluğunu göstermektedir.
Burada söz konusu olan kusur (hata), Allah'ın emrine muhalefetten kaynaklanmış bir kusur değildir; aksine kulun sahip olduğu yüce mertebenin bir gereği ve tamamen itibari olan bir durumdur.[149]
Bu tür terkler, gerçek anlamda bir nehyin gereği olmayıp tamamen itibarî mahiyette olan bir esasa dayanmaktadır. Rasûlullah'm (s.a.) bu tür terk tasarruflarından ancak, "Herkes bulunduğu makama yaraşır şekilde davranmalıdır" şeklinde bir ilke çıkarılabilir; yoksa onun bu tür terk tasarrufları teker teker ele alındığında hukukî bir mesned özelliği taşımaz.[150]

9. Kamuoyunu dikkate alması ve daha büyük bir zarar doğurabileceği endişesiyle yapmak istediği bir şeyi terketmesi: [151]
Rasûlullah (s.a.), Hz. Âişe (r.a.) validemize şöyle buyurmuştur: "Bilmez misin, kavmin Ka'be'yi bina ettikleri sırada İbrahim'in temelleri üzerine tam oturtmadılar; bir kısmını dışarıda bıraktılar". Bunun üzerine Hz. Âişe: "Ya Rasûlallah! Onu İbrahim'in temelleri üzere yeniden inşa etmez misin?" diye sorar. Rasûlullah (s.a.) cevap olarak: "Eğer kavminin henüz cahiliye devri ile olan anıları taze olmasaydı[152] ve kalplerinin yadırgamasından korkmasaydım, (bugün dışta kalan eski) duvarları Ka'be'ye katar, kapısını da yer ile aynı seviyede yapardım"; bir başka rivayette de: "Ka'be'yi Hz. İbrahim'in temelleri üzerine yeniden inşa ederdim" buyurmuştur. [153]
Münafıkların öldürülmesini de "Muhammed, adamlarını öldürüyor" derler ve bunu İslâm'ın aleyhine kullanırlar gerekçesiyle engelle-miştir. [154]
Bu tür terk tasarrufları önemli bir ilke vermektedir. O da dinî yerleştirme ve yaymada belli bir siyasetin takip edilmesi gereğidir. Bu siyasetin bir parçası olmak üzere sedd-i zerîa ilkesine yer verilecek, Türkçemizdeki ifadesiyle kaş yapılırken göz çıkarılmayacaktır. Keza yine bu siyasetin bir gereği olarak maşerî vicdanın sesine kulak verilecek, insanları tahrik edici davranışlardan, dinî şeâirle oynama anlamında yorumlanabilecek ve dolayısıyla onların heybet ve saygınlığının kaybolması sonucunu doğurabilecek uygulamalardan kaçınılması gerekecektir.[155]

10. Münasebeti kalmadığı için terk:
Rasûlullah (s.a.) bir fiili, artık münasebeti kalmadığı için terketmiş olabilir. Mesela "kunûf'un terki gibi. Bir musibet karşısında Hz. Peygamber (s.a.) bir ay süre ile kunut okumuş ve irşâd heyetini hunharca katleden Ri'l, Zekvân ve Usayya kabilelerine lanette bulunmuştu. Ara soğuyunca da bunu terketmişti.[156]
Bu tür fiiller, işlenmesini gerekli kılan münasebetin bulunmasıyla tekrar gündeme gelebilir.[157]

11. Rasûlullah'm (s.a.) düşünce aşamasında kalmış, fiile dökmekten vazgeçtiği tasarrufları:
Bu kısma örnek olmak üzere şu hadisleri hatırlayabiliriz:
"Eğer, köpekler de ayrı bir ümmet olmasalardı, onların öldürülmesini emrederdim. [158]

Buradaki terk, doğal dengelerin korunması endişesine yöneliktir.
Örnek olabilecek bir diğer hadiste ise şöyle buyurmuştur:
"Çocuklarınızı gizlice öldürmeyin; çünkü emzikli iken emilen süt süvariyi yakalar da onu atından düşürür (ölümüne sebep olur).[159]
Rasûlullah (s.a.), emzikli kadınla cinsel ilişkinin, sütü bozacağını, çocuğu ilk büyüme ve kıvamını bulma anında zayıf düşüreceğim, bu zaafın onun yapısına yerleşip etkisini çok sonra dahi gösterebileceğini düşünmüştü. O, büyük ihtimalle zararlı gördüğü bu fiili haram kılmayı bile düşünmüş, sonra istikra sonucunda bu zararın bidüziyelik ve kesinlik arzetmediğini görmüş ve şöyle buyurmuştur.
"Erkeklerin emzikli kadınlarla cinsel ilişki kurmalarını yasaklamayı düşünmüştüm. Sonradan Bizanslıların ve Farsların bunu yapmakta olduklarını ve fakat bunun çocuklarına herhangi bir zarar vermediğini dikkat nazarına aldım (ve düşüncemden vazgeçtim).[160]
Münafıklıklarının bir göstergesi olarak cemaate gelmeyen kimselerin evlerini başlarına yakmaya niyetlenmesi ve fakat gerçekleştirme-mesi de bir başka örnektir.[161]
RasûluUah'ın (s.a.) terkleri de, -her ne kadar genelde Rasû-lullah'ın (s.a.) bir şeyi terki, o şeyin işlenmesinin mercûhiyetini, terkinin efdaliyetini gösterir[162] denilse degörüldüğü gibi hep aynı düzeyde değildir; gerekçesine göre farklı hükümler alabilmektedir. O yüzden değerlendirme esnasında bu hususun göz önünde bulundurulması, terkin gerekçesinin çok iyi belirlenmesi ve halihazırda da aynı gerekçenin bulunup bulunmadığının tespiti çok önemlidir.[163]

iii. Rasûlullah'ın (s.a.) İkrar Buyurması Yoluyla Beyânı:

iiia. Sâri Teâlâ'nın sükûtu mübahlığı gerektirir:
Sâri Teâlâ, yükümlülükleri koymuş, sınırları çizmiş, haramları belirlemiştir; pek çok şey hakkında ise unuttuğundan değil, sırf bize olan rahmet ve merhametinden sükut geçmiş; onları bize mubah kılmıştır[164] ve bunlar sayılamayacak'kadar çok ve çeşitlidir. Bu ilkeden hareketle, şeriat konulurken halihazırda mevcut bulunan ve Sâri Te-âlâ'ca da müdahale edilmeyen şeyler mubah kapsamına girmektedir.[165]
iiib.Rasûlullah'ın (s.a.) sükutu, Sâri Teâlâ'nın sükutu gibi sayılır: Yüce Allah'ın bu sünnetinin bir tecellisi olarak Rasûlullah (s.a.) da aynı şekilde davranmış, Yüce Allah'ın belirlediği münker alanına girmeyen konularda ses çıkarmamış ve böylece işlenen o şeyin mübahlığını göstermiştir. Tebliğ ve beyân görevi ile yükümlü olan Rasûlullah'ın (s.a.) münker karşısında susmasının caiz olmayışı, bu hükmü gerekli kılmaktadır.[166]
iiic.Rasûhıllah'ın (s.a.) ikrar buyurması farklı hallerde olur:
Rasûlullah (s.a.) bir fiilden[167]görmese bile- haberdar olduğunda, ona karşı tepkisini göstermeye de kadir iken susmuşsa bakılır: Eğer o fiili işleyen kimse inançsız ise ve Rasûlullah (s.a.) da onun inançsızlığını biliyor ve bu yüzden sükut etmişse, bu durumda sükûtunun bir hükmü olmaz. Çünkü, o anda o kimsenin Rasûlullah'ın (s.a.) müdahalesinden bir fayda elde etmeyeceği bellidir.
Eğer fiili işleyen kimse kâfir değilse ve o fiil daha önce âmm bir delil ile haram kılınmış ise, o takdirde RasûluUah'ın (s.a.) onaylamış olduğu fiil, önceki haramlık hükmünün tahsisi anlamına gelir.[168]
Eğer daha önceden haram kılınmamış bir fiil ise, o takdirde onun caiz olduğunun bir delili olur. Aksi takdirde beyânın ihtiyaç anından geriye atılması[169] gibi bir durum meydana gelir. Böyle bir durum şeriatta vaki değildir.
Eğer fiil karşısında sükut yanında sevinç belirtisi de göstermişse, o zaman bu davranışın cevaz hükmüne delaleti daha da açık olur.
Rivayete göre, sabah ezanındaki "es-Salâtu hayrun mine'n-nevm" uyarı cümlesini Bilâl (r.a.) kendisi eklemiş, Rasûlullah (s.a.) da onu memnuniyetle karşılamış ve böylece bu cümle dinî şîârm bir parçası haline gelmiştir.[170]
Ancak Rasûlullah'ın (s.a.) fiil karşısında gösterdiği sevincin bizzat o fiilin kendisi için değil de, onunla ilgili bir başka durumdan kaynaklandığını gösteren bir belirti olursa o zaman durum farklı olur. Müdlicli kâif[171] hadisinde olduğu gibi.[172] Bu zat Rasûlullah'ın (s.a.) yanına girmişti. Bir de baktı ki Üsâme b. Zeyd (r.a.) ile Zeyd b. Harise (r.a.) bir örtü altındalar ve örtü başlarını örtmekte, ayakları da aşağıdan gözükmekte. Onların ayaklarını gören Müdlicli kâif: "Bu ayaklar birbirin-dendir" demişti.[173]Hz. Âişe bunun sonrasında Rasûlullah'ın (s.a.) sevinçli, yüzü ışıl ışıl yanına geldiğini ve olanları kendisine haber verdiğini söyler.[174]
Rasûlullah'ın (s.a.) bu sevinci belli ki, beyaz tenli olan baba Zeyd ile son derece siyah olan oğlu Üsâme[175] hakkında ileri sürülen iftiraları reddedici mahiyette ohışundandı. Çünkü Araplar kaillerin sözlerine itibar ederlerdi.[176] Bununla birlikte, kâifln ayaklara bakarak hüküm vermesine ses çıkarmamıştı. Bu yüzden daha sonraki gelen -Evzâî, Leys, İmam Şâfiî, İmam Ahmed, Ebû Sevr gibi- çoğu mezhep imamları, onun bu onayına dayanarak nesebin kâifin beyânı yoluyla da sabit olabileceği görüşünü benimsemişlerdir.
Bir başka örnek:
Abdullah b. Muğaffel anlatır: Hayber gününde bir tulum dolusu içyağ elime geçirdim. Ona sarıldım ve: "Bugün bundan hiçbir kimseye bir şey vermeyeceğim!" dedim. Bir de baktım Rasûlullah (s.a.) yanımda tebessüm ederek duruyordu.[177] Abdullah, Rasûlullah'tan (s.a.) utandığını da söyler.[178]
iiid.Rasûlullah'ın (s.a.J ikrarının hükmü:
İmam Şâtıbî bu konuda (özetle) şöyle der:
İkrar, Rasûlullah'ın (s.a.) görüp de onayladığı ya da işitip de ses çıkarmadığı fiillerde la harace fîh anlamına gelir. Bunun altına ise vacip, mendup ve 'hakkında izin bulunan' ve 'hakkında bir sakınca yok' anlamlarında olan mubah girer. Mekruh ise onun kapsamına girmez. Çünkü Rasûlullah'ın (s.a.) mekruh karşısında sükutu, en azından o şeyin işlenmesi ile terkinin eşit olduğu anlamına gelir. Mekruh hakkında böyle bir şey ise sahih olamaz. Çünkü mekruhun işlenmesi yasaklanmıştır. Hal böyle iken onun işlenmesi karşısında susması mümkün değildir.[179] saflığını yitirmiş ve bozulmuş; hak, bâtıl ile karışmıştır, cehalet, şirk ve küfre esir olunmuştur.[180]

i. Cahiliye Dönemi:

Rasûlullah'ın (s.a.) gönderildiği sırada cahiliye dönemi insanları, peygamberlerin gönderilebileceği esasını kabul ediyorlar, yapılan amellerin karşılığının görüleceğine inanıyorlardı, temel iyiliklere itikatları mevcuttu, ikinci ve üçüncü türden irtifakları[181] biliyorlar ve bu yolda aralarında muameleler yürütüyorlardı.
Cahiliye döneminde elbette fâsıklar ve zındıklar da vardı, şu kadar var ki onlar, yoldan tamamen çıkmış ve uzaklaşmış da değillerdi; aleyhlerine hüccet ikâme edilebilecek düzeyde hayır ve şer telakkisine sahiptiler.
Cahiliye döneminde Allah Teâlâ'nın, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan her şeyi yaratmada, büyük işleri idare etmede herhan ı bir ortağının olmadığına inanılır, hiçbir kimsenin onun hükmünü geri çeviremeyeceğine, takdir buyurması ve kesin hükmetmesi halinde O'iun kazasını önleyecek bir manianın olmadığına itikat edilirdi. Şu âyet-i kerîme bu temayı işlemektedir:
"Andolsun ki, onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, mutlaka 'Allah...'derler.[182]
"Bilakis yalnız Allah'a yalvarırsınız.[183]
"Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider.[184]
Buna karşılık melekleri ve bazı rahanîleri, sultanlar sultanına nis-betle etrafında bulunan küçük krallara, hışmından yanma yaklaşıla-mayan hükümdara nisbetle şefaatçi ve nedimlere benzetirlerdi. Bu inancın çıkış yeri, şeriatların, işlerin meleklere havale edilmiş olduğunu, mu-karrabûn mertebesine ulaşmış insanların dualarının kabul olunduğunu ifade etmiş olmasıdır.
Cahiliye dönemi insanları Allah Teâlâ'yı yüce zatma yakışmayan
Vaöiy-akıl dengesi açısından sünnet
nitelemelerden tenzih ederler, isimleri hakkında ilhâda (küfre) girmeyi haram sayarlardı. Ancak, Allah Teâlâ'nın melekleri kızlar edindiği inancına sahiptiler. Onlara göre güya Allah Teâlâ, -aynen hükümdarların istihbarat için casuslar göndermesi gibi- melekler göndermekte ve onlar aracılığıyla vakıf olmadığı bilgilere ulaşmakta, yeryüzünde olup bitenleri onlar vasıtasıyla öğrenmekteydi.
Kadere olan imanları tamdı. Allah Teâlâ'nın, bütün olacakları henüz olmadan önce takdir etmiş olduğuna inanırlardı. Bu konuda Hasan el-Basrî'nin (110/728) sözü şöyledir: "Cahiliye dönemi insanları, hitabelerinde, şiirlerinde kaderden bahsedegelmişlerdir ve şeriat bu konuda onların inançlarım teyit etmenin ötesinde yeni bir şey getirmemiştir".
Onlar, Allah Teâlâ'nın kullarını dilediği şeyle yükümlü tuttuğuna, bazı şeyleri helâl, bazı şeyleri ise haram kıldığına, kulları yaptıkları işlerden dolayı sorguya çekeceğine; iyi ise iyi, kötü ise kötü karşılık vereceğine inanırlardı.
İnançlarına göre Allah Teâlâ, bazen lütfü ve keremi sonucu kullarına kendilerinden bir adamı peygamber olarak gönderirdi. Kur'ân'da, "De ki: Musa'nın getirdiği kitabı kim indirdi?![185] buyrulması, müşriklerin, "Bu ne biçim peygamber ki (bizim gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor[186] şeklindeki itirazlarına, "De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim![187] şeklinde cevap verilmesi onların peygamberlik kurumuna inandıklarını gösterir.
Bilgi kaynağı olarak en çok önem verdikleri şeyler, rüya ve kendilerinden önce gelen peygamberlerin haberleriydi. Zamanla işin içine kehânet, oklarla yapılan falcılık ve uğursuzluk telakkisi girdi. Aslında onlar, bunların dinden olmadığını da biliyorlardı. Nitekim hadiste geldiği üzere, Rasûlullah'ın (s.a.), Hz. İbrahim (s.a.) ve Hz. İsmail'in (s.a.), ellerinde oklar olduğu halde yapılmış resmini gördüğünde: "Onlar çok iyi biliyorlar ki, bu peygamberler asla ok-falına bakmamışlardır[188] buyurması, bunu ortaya koymaktadır.
Öyle anlaşılıyor ki, müşrikler, her ne kadar doğru yoldan uzaklaşmış idiyseler de, kendilerinde hâlâ mevcut kalan bilgi kalıntıları ile, ilzam edilecek bir durumda bulunuyorlardı. Onların meşhur hatiplerinden meselâ Kus b. Sâide,[189]Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'e baktığımızda, Artır

b. Luhayy'dan önceki dönemlerde yaşayanlarla ilgili haberleri incelediğimizde, bunu açık ve geniş biçimde görürüz. Dahası onların haberleri Üzerinde derinlemesine durup, iyice araştırdığımızda, onlardan faziletli kimselerin hikmet sahiplerinin (hukemâ)[190] âhiret inancına sahip olduklarını, yazıcı meleklerine... vb. inandıklarını, lâyıkı veçhile tevhidde bulunduklarını görürüz. Meselâ, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl şiirinde şöyle
demişti:
"Kulların hata ediyorlar, sen Rabsin,
Ölüm ve her türlü hüküm iki elindedir senin"
Yine o şöyle demişti:
"Tek bir Rabbe mi yoksa bin rabbe mi tapayım, işler dağılıp yolundan çıktığı zaman,
Ben Lât, Uzzâ terkettim hepsini, böyle yapar aklı başında olan".
Rasûlullah (s.a.), Ümeyye b. Ebî's-Salt hakkında; "Şiiri iman et-miş, fakat kalbi iman etmemiştir" buyurmuştur. [191]Onların sahip oldukları bu inanç, Hz. İsmail'in (s.a.) şeriatından tevarüs edegeldikleri şeylerden olmaktadır. Ehl-i kitaptan da bazı bilgiler almış idiler.[192]

ii.Cahiliye Döneminde Mevcut Hanif Dininden Tevarüs Olunagelmiş İbadetler:

Cahiliye dönemi insanları Hanîflikten[193] tevarüs olunagelen bazı ibadet şekillerine sahip bulunuyorlardı. Bu meyanda cünüplükten dolayı gusül abdesti almak, bilinen ve uygulanagelen bir âdetti.
Sünnet olmak ve fıtrat özelliklerinden olan diğer şeyler[194] de aynı şekilde bilinmekteydi.
Abdesti, mecusîler, yahudîler ve daha başkaları bilirlerdi. Arap bilgeleri (hukemâ) de aynı şekilde abdest almasını bilirlerdi.
Namaz da vardı. Ebû Zer (r.a.), henüz Rasûlullah'a (s.a.) gelmeden üç sene önce namaz kılardı. Kuss b. Sâide el-Eyâdî, namaz kılardı. Ya-hudî, mecusî ve Araplarca kılınan namaz, özellikle secde gibi bazı saygı ifade eden fiillerden, dua ve zikirlerden oluşuyordu.
Zekâtı da biliyorlardı. Bu meyanda misafirleri ve yolcuları ağırlarlar, zayıf ve düşkünlere yardımda bulunurlar, yoksullara sadaka verirler, sıla-ı rahim yaparlar, musibetlere duçar olanlara yardımda bulunurlardı. Onlar, bu işleri yapanları överler, bunları, insanın kemâl halinin ve mutluluğunun gereği sayarlardı.
Hz. Hatice (r.a.), vahyin ilk gelişinde kocasına şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki, O, seni asla yalnız bırakıp rezil etmez. Çünkü sen, akraba hakkını gözetirsin, misafir ağırlarsın, kimsesiz düşkün kimseleri kollarsın, hakka ve mazlumlara destek olursun". Benzeri bir sözü İbn ed-Dağna[195] da; Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk için söylemiştir.
Fecirden başlayarak, güneşin batışına kadar süren oruç ibadetini de biliyorlardı. Kureyş, cahiliye döneminde Aşure orucunu tutmakta idi. [196]
Mescidde itikâfa çekilmeyi de bilirlerdi. Hz. Ömer (r.a.), cahiliye döneminde bir gece itikâfta kalmayı adamış, daha sonra Rasûlullah'tan (s.a.), ne yapması gerektiğine dair bilgi istemişti.
As b. Vâü, kölelerinden falan, falan kişilerin azad edilmesini vasiyet etmişti.
Allah'ın evini haccetmek, nişanelerine ve haram aylara saygı göstermek konusuna gelince, bu konuda durum son derece açıktır.
Kısacası cahiliye döneminde insanlar, her tür ibadet şekliyle kullukta bulunuyorlardı. [197]
Onlar çeşitli rukye (afsun) ve istiâzelere sahiptiler. Ne var ki bunlara şirk de katmışlardı.
Boğazdan (zebh) ve (develeri) göğüsten (nahr) boğazlama işlemini bilmekte ve uygulamakta idiler. Hayvanları boğarak ya da karınlarını yararak öldürmezlerdi.
Onlar, yeme, içme, giyinme, ziyafet, bayram, ölülerin gömülmesi, nikah, talâk, iddet, yas tutma, alış veriş ve diğer muameleler gibi her türlü davranışlarla ilgili uyulması istenilen kurallara sahiptiler ve uymayanları kınıyorlardı.
Kızlar, anneler, kızkardeşler gibi yakın akrabalarla evlenmeyi haram sayıyorlardı.
Haksızlıklar karşısında alınmış önlemler/cezalar vardı. Kısas, diyet, kasâme hükümleri, zina ve hırsızlık cezalan bulunuyordu. Kisra ve Kayserlerden edinmiş oldukları, üçüncü ve dördüncü türden ihtiyaçlar ve bunların karşılanması için gerekli yollara (irtifaklar) dair bilgilere sahiptiler. Ancak zamanla esaret, yağma, zinanın yayılması, fasit nikahların ortaya çıkması, riba... gibi her türlü fasıklık ve haksızlıklar girmişti. Namazı ve zikri terketmişler, onlardan yüz çevirmişlerdi.
işte onlar bu halde iken dini aslına irca etme amacıyla Rasûlullah (s.a.) gönderildi. O, Arap ulusunda mevcut bulunan her şeyi gözden geçirdi. Bunun sonucunda hak dinden kalan ve bozulmamış bulunan şeyleri olduğu gibi bıraktı ve onların korunmasına hükmetti. Sebepleri, vakitleri, şartları, rükünleri, âdabı, bozucu şeyleri, ruhsat ve azimet, eda va kaza hükümlerini belirtmek suretiyle ibadetlere açıklık getirdi, onları munzabıt hale koydu.
Günahları, onları oluşturan unsurları belirtmek suretiyle açıkladı. Onlar için, hadler, caydırıcı hükümler, keffâretler koydu.
Terğîb ve terhîb yoluyla dini kolaylaştırdı ve sevdirdi.
Günaha götürecek yollan kapadı. Hayra götürecek yolları teşvik etti. Hanif İslâm şeriatının yayılması ve diğer şeriatlara üstün kılınması için elinden gelen her şeyi yaptı.
Mevcut bulduğu tahrifleri ortadan kaldırdı ve bunda aşırı bir gayret gösterdi. İhtiyaçların karşılanması için tutulan yollardan uygun olanla-nnı kabulle karşıladı, onlann devamını emretti. Kötü töreleri, yanlış davranış kurallarım yasakladı, onları kendi hallerine bırakmadı.
Devlet başkanlığını {hilâfet-i kübrâ) üstlendi. Beraberinde olanlarla birlikte, İslâm'a karşı duranlarla cihad etti. Düşmanlann hoşuna gitmese bile, din tamam oluncaya kadar bu mücadelesine devam etti.[198]
Biz, konuyu vereceğimiz bir bibliyografya ile kapatmak istiyoruz. [199]

b) Rasûlullah'ın (s.a.) Şûra Yoluna Başvurması:

RasûluUah (s.a.) olaylar karşısında ilke olarak aceleci davranmayıp vahyin gelmesini beklerdi. Buna rağmen vahiy gelmediği zaman özellikle önemli konularda, "onlara iş (emr) konusunda danış![200] buyruğu gereğince ashabı ile istişare[201] yoluna giderdi.
"Akılların aşılanmas-ı[202] demek olan şûra, esas itibariyle farklı görüşlerin ortaya konulması esasına dayanır.[203] Danışma konumunda olan kimse, her türlü güvenceye sahip[204] olması gereken danışma üyelerinin ileri sürdüğü görüşler arasından en uygun olanını seçer. Tabiî söz konusu olan îslâm'sa, seçilecek görüşün Kur'ân'ın ruhuna, amacına, onun izlediği teşri siyasetine en uygun olması gerekir.
RasûluUah (s.a.) vahiyle müeyyeddi; bununla birlikte hemen her alanda istişareye büyük önem verir, böylece bunun bir esas olarak ümmete hem öğretilmesini, hem de alışkanlık olarak kazandırılmasını amaçlardı. [205]O ibadetlerin düzenlenmesi dinî şeâirin belirlenmesi[206] gibi konularda dahi istişare etmiş, şûranın islâm'ın önemli bir umdesi olduğunu bizzat kendi uygulamasıyla göstermiştir. İnsanları görüş bildirmeye, i'mali fikirde bulunmaya (içtihada) teşvik etmiş, bu halde yanılmaları halinde dahi mecur olacaklarını[207]bildirmiştir. [208]
O, bu tutumu yüzünden ilâhî uyarıya da uğramıştır; [209] ama olsun, ümmetinin özellikle yönetimle ilgili alanda bu ilkeyi öğrenmiş ve -bırakınız kendilerinden farklı olmayan yöneticileri- vahiyle müeyyed peygamberleriyle dahi bunu bilfiil icra etmiş olmaları RasûluUah (s.a.) için çok daha önemliydi. Rasûlullah'ın (s.a.) şûra esnasında ileri sürülen görüşlerden birini uygulamaya koyması yüzünden zaman zaman ilâhî itaba maruz kalmasına rağmen -ki bu daha iyisi varken, iyiyi almak kabilinden sayılabilir- bu usûlü sürdürmesi, onun bununla aynı zamanda memur olduğunun da bir delilidir.[210]

1. Namaz çağrısı ezanın tesbiti:
Rasûlullah (s.a.), namaza çağrı gibi çok Önemli olan ve ileride islâm'ın en belirgin şiarı haline gelecek olan ezanın belirlenmesi için as-habıyla istişare etmiş ve onların bu konudaki tekliflerini almıştı. Yapılan teklifler tartışıldı ve tam bir karar almamadan toplantı dağıldı. Sonra Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'nin "hak rüya [211]sma dayalı olarak - aynı rüyayı başka sahabîler de görmüşlerdi- bu gün icra edilmekte olan ezan -vahyin de onayı ile- İslâm çarısı olarak kararlaştırılmış oldu. [212]

2. Aile hayatıyla ilgili bir örnek:
Sevgili eşi Hz. Âişe (r.a.) validemize çirkin bir iftira atılmıştı (ifk hadisesi). Medine bu haberle çalkalanmış, mü'minler çok üzülmüş, münafiklar ise içten içten sevinmişler ve bu asılsız haberi körüklemişlerdi. Rasûlullah (s.a.) tam bir ay boyunca vahiy beklemiş, fakat vahiy bir türlü gelmemişti. Bunun üzerine yakınlarından olan Hz. Ali (r.a.) ile Üsâme'ye (r.a.) danışmış, onlara ne yapması gerektiğini sormuştu. Hatta minbere çıkıp konuyu diğer müslümanlara da açmış nasıl davranması gerektiği hakkında onlarla isitişarede bulunmuştu. [213] Bütün bunlardan sonradır ki, Yüce Allah, bizzat Kur'ân-ı Kerîm'de validemizi temize çıkarmıştı. [214]

3. Yönetimle ilgili konularda istişare ederdi.
Bilindiği gibi islâm'da yönetim meşveret (şûra) esası üzerine kurulmuştur. [215] Şekli zamanla insanların tercihine bırakılmıştır, fakat önemi Kur'âm Kerîm'de defalarca vurgulanmıştır:
"Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak dav-randın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah güvenenleri sever[216]
"Onların işleri aralarında danışma iledir. [217]

"Oysa onlara (karar verildikten sonra) itaat etmek ve (müzakere esnasında) uygun olanı söylemek yaraşırdı. Ve umûmî iş (emr) hususunda bir karara varıldığında Allah'a gerçekten sadakat ve doğruluk gö'sterselerdi, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. [218]
Bu meyanda olmak üzere Rasûlullah'ın (s.a.) Bedir, Uhud, Hendek gibi savaşlar hakkında istişare ettiğini biliyoruz. [219]
Hendek savaşının sona erdirilmesi amacıyla Medine hurma mahsulünün bir kısmının, savaş alanını terketmeleri karşılığında Fezâre oğullarına verilmesi konusunda Sa'dlerle (Sa'd b. Muâz ile Sa'd b. Ubâ-de) istişare etmiş ve onların görüşü doğrultusunda hareket ederek kendi düşüncesinden vazgeçmişti. [220]
Rasûlullah'ın (s.a.), şûraya götürmekle memur olduğu[221] konular, elbette ki hakkında vahiy bulunmayan konulardı. [222] Hakkında vahiy bulunan konularda, vahyin gereğini yerine getirmek zorundaydı. Nitekim ifk hadisesinde, iftiracılara had cezası tatbik etmiş, istişare sonucu ileri sürülen fikirlere aldırmamıştı. [223] Keza o, azmettikten sonra, kararından dönmemekle de memur bulunuyordu. [224]Uhud savaşı öncesi yapılan şûrada, kendi reyi Medine'de kalıp savunma savaşı yapmaktı; fakat özellikle gençler düşmanla dışarıda karşılaşmak istiyorlardı. Rasûlullah (s.a.) sonunda dışarı çıkmaya karar verdi ve zırhını giydi. Sonra ashap, belki yanlış yaptıkları düşüncesiyle Rasûlullah'tan (s.a.) Medine içinde kalmasını istedilerse de, artık karar verilmişti; Allah ne takdir etmişse onu göreceklerdi. [225]
Vahîy-akıl dengesi açısından sünnet[226]

c) Rasûlullah'ın (s.a.) Bireysel Çözümleri Onaylaması Ve İçtihada Teşvik Etmesi:

Rasûlullah (s.a.), gerek huzurunda ve gerekse gıyabında sahabece yapılmış bulunan kişisel çözümlere muttali olur ve eğer bir sakınca görmezse onları onaylardı. Onun bu onaylaması arkasından herhangi bir uyarı gelmezse, artık o da sünnet kabilinden sayılırdı. Biz bunlara Rasûlullah'ın (s.a.) "ikrâr"ı diyoruz. Onun ikrarı tasvip etmesi, uygun görüp onaylaması ve en azından o şeyin "bir sakınca olmayan şey" olduğu anlamlarına gelir.[227]
Rasûlujlah (s.a.), ashabının meseleler karşısında mevcut Rur'ân ve sünnet esasları ışığında kendilerinin bir çıkış yolu bulmaları gerektiğine inanıyordu. Zira olaylar, problemler sonsuz niteliklidir. Oysa ki şeriatın getirdiği hükümler nihayet sınırlıdır. Bu durumda her halükârda içtihada ihtiyaç bulunmaktadır. Zaten îslâm şeriatının son şeriat olması da bununla izah edilmektedir. Yani îslâm ve onun yüce peygamberi, bizzat teşvik ederek ve hatta fiilî tatbikatını yaptırarak mü'minleri bu yola teşvik etmiş ve hazırlamıştır. Zira hayatın durmayacağı, hep yürüyeceği gerçeği karşısında hazır vahiy devrinin de sona erdiği bir dönem için bu vazgeçilmez bir esastı. [228]
işte bu noktadan hareketle Rasûlullah (s.a.), Yemen'e vali olarak gönderdiği Muaz'dan, Kitap ve sünnete başvurduktan sonra "Ictihâd ederim ve kendimi çaresiz görmem" şeklinde aldığı cevaptan fevkalâde memnun olduğunu ifade etmişti. [229]
Rasûlullah'ın (s.a.) gıyabında ashabın ictihâd ederek hareket ettiklerinin örnekleri çoktur. Meselâ Kureyza Oğullan'nın kuşatılması doğrultusunda Rasûlullah'ın (s.a.), "Hiçbir kimse Benî Kureyza yurduna varmadan ikindi namazını kılmasın!" şeklindeki emri karşısında, ashaptan kimisi emrin zahirine uymuş, kimi de kendi ictihâdlarınca emrin asıl maksadına itibarla, namazı geçirmemek için yolda kılmıştı.[230]
Amr b. As, Zâtusselâsil gazvesinde geceleyin cünüp olduğunda, "Kendinizi öldürmeyiniz! Şüphesiz Allah size karşı çok merhametli[231] âyetinden hareketle soğuk suyla yıkanmamış, arkadaşlarına sabah namazını teyemmüm alarak kıldırmıştı. Rasûlullah (s.a.), bunu öğrendiğinde gülerek karşılamış, bir şey dememişti. [232]
Rasûlullah (s.a.) kendi huzurunda da ashabın içtihadına izin vermiş, [233]onları teşvik: etmişti. [234]
Kureyza Oğulları hakkında hüküm vermesi için Sa'd b. Muâz'ı görevlendirmişti. [235]
Bir defasında Rasûlullah'a (s.a.) birbirinden şikayetçi iki kişi gelmişti. Rasûlullah (s.a.), Amr b. el-As'a: "Şunlar hakkında hüküm ver!" buyurdu. Amr: "Sen varken ben nasıl ictihâd ederim; sen hüküm ver-meye benden daha lâyıksın" dedi. Rasûlullah (s.a.) ona: "Evet dediğin doğrudur, bununla birlikte senin hüküm vermeni istiyorum" buyurdu. Amr, "Eğer aralarında hüküm verecek olursam bana ne var?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.) da, "Eğer aralarında hükmeder ve isabet de edersen, sana on ecir vardır; eğer ictihâd eder buna rağmen hata edersen sana bir ecir vardır[236] buyurdu.
Zamanla Medine'de yönetimle ilgili işlerin artması ile, Rasûlullah (s.a.), hâkim sıfatıyla taşımakta olduğu yetkilerden bir kısmını, ashaptan liyakatli gördüğü kimselere devretme yolunu tutmuş, kazâî hususu hemen hemen tamamen onlara tevdi eylemiş, kendisi sadece temyiz yetkisini kullanmakla yetinmişti.[237]
Şakir Berki, çok önemli ve enteresan bulduğu bu konuyla ilgili olarak şöyle der:
Hz. Peygamber devrinde de hakimler için ictihâd kapısı kapalı değildi. Yani bir hakim (kadı) kendisine arzedilen ihtilâfi hal için Kur'ân'da hüküm bulunmazsa ve hadiste de olmasa Hz. Peygamber'e müracaat ederek, müşkil durumda kaldığını, davanın onun tarafından hükme bağlanması lâzım geldiğini ileri sürüp, ihtilâfi Hz. Peygamber'e havale edemez veya keyfiyeti ona sorup verilecek hükmün nasıl olması lâzım geldiğini resmen isteyemez. Kendi şahsî içtihadı ile hükmetmeye mecburdur. [238]Bu husus ayrıca Roma hukukundan ayıran önemli bir farktır. [239]
Rasûlullah'ın (s.a.) bu anlayışı sonucu, bizzat kendi döneminde ashap içerisinde sürekli fetva vermekte olan güzide ilim adamları yetişmişti. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (r.anhum) muhacirlerden, Übeyy b. Ka'b, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Sabit (r. anhum) ensârdan olmak üzere bu seçkin kimselerdendi. [240]
Rasûlullah (s.a.), kanaatimizce bu teşvikin bir uzantısı olarak içtihada dayalı verilmiş hükümleri -eğer vahyin belirlediği esaslara uygunsa- bozmuyordu. [241] Bazen de Sa'd'ın hükmünde olduğu gibi "Allah'ın hükmüyle hükmettin[242] gibi ifadelerle onları taltif etmiştir.[243]

i.Vahye Başvuru Ve İctihâd Arasında Denge:

Bu örneklerin yanında meselelerin Allah'a ve Rasûlullah'a (s.a.) götürülmesini emredşn, [244] heva ve heveslere uyulmasını yasaklayan[245]nassların mevcudiyetini de -zaten bir esas olmak üzere- bilmekteyiz. Rasûlulİah'ın (s.a.) uzakta bulunanlardan, kendilerinin bir mesele ile karşılaşmaları halinde kendisine yazmalarını emrettiğine dair rivayetler de bulunmaktadır. Meselâ bu konudaki îbn Mâce'nin rivayeti şöyledir:
Muâz b. Cebel anlatır: Rasûlullah (s.a.) beni Yemen'e gönderdiğinde, "Sakın ha bilmeden bir hüküm ya da yargıya varmayasın! İçinden çıkamadığın bir şeyle karşılaşırsan; onu aydınlatana kadar bekle, yahut da o konuda bana yaz!.[246]
Hadisin, konu ile ilgili diğer rivayetlerden farklı olmasına rağmen, sahih olduğunu varsaydığımızda kanaatimizce bu konuda da bir dengenin korunmasının gerektiğini âmir olmaktadır. Şöyle ki, her şeyden önce ictihâd için bir alan bulunmaktadır. Vahiy bizlere çerçeve hükümler vermekte, ilke ve esasları belirlemekte, amaçları göstermektedir. Bu çerçeve dahilinde karşılaşılan olayların hukukî yerlerine oturtulması gerekecek, yargıda bu esaslar dahilinde hüküm verilecektir.
İşte bu işlem yapılırken, yani cüzî olayların külli esaslar ve nassîar karşısındaki konumu tespit edilirken aceleci davranılmaması, mutmain olunmadan karar verilmemesi, hükmün behemehal iyice temellendiril-mesi gerekmektedir. Bu aşamada yapılacak ictihâd gereklidir ve teşvik dahi edilmektedir.
Eğer karşılaşılan mesele çok karmaşık ise, onu basite irca için beklenmeli, üzerinde diğerlerine nisbetle daha fazla durulmalıdır. Eğer konunun temellendirilmesinde gerekli ilke ve esaslarda, çerçevede bir boşluk olduğu gözükürse, o zaman da vahye ve onun temsilcisi olan peygambere başvurmak gerekecektir. Böylece arzulanan denge de kurulmuş olacaktır. Rasûlullah'ın (s.a.), Kitap ve sünnete başvurduktan sonra ictihâd edeceğini ve kendisini çaresiz görmeyeceğini söyleyen, bunlarda bir şey bulamadığı zaman size yazarım demeyen aynı Muâz'ı memnuniyetle karşılaması[247] meseleyi bu şekilde değerlendirmemizi gerekli kılmaktadır.
Kısaca söylemek gerekirse, eğer mesele vahiyle ilgili ise yani bir meselenin ibtidâen konulmasını ya da bir usûl, bir esas, bir ilke, bir hedef belirlenmesini gerektiren bir alanla ilgili ise, o zaman zaten Rasûlullah (s.a.) da vahyi beklemek durumundadır. Dolayısıyla ashabın da elbette ki kendilerini aşan bu gibi konularda vahye ve vahyin temsilcisi durumunda olan Rasûlullah'a (s.a.) başvurmaları gerekecektir.
Yok böyle değil de uygulama mahiyetinde ise, bir yargıyı, bir tedbiri gerektiriyorsa, dinin günlük yaşantıya aktarılmasında bir çıkış yolu aranıyorsa o zaman ashap, Rasûlullah'tan (s.a.) da aldıkları cesaretlendirici teşvikle bu gibi alanlarda ictihâd etmişler ve bunda bir sakınca da duymamışlardır. Dinin yaşanılabilirliği de zaten bu anlayışa bağlıdır. Her şeyi en ince ayrıntılarına kadar ortaya koymayı ilke olarak benimsemeyen vahyin istediği de budur.[248]

d) Rasûlullah'ın (s.a.) Kendi Re'y Ve İçtihadı:

Rasûlullah (s.a.), olaylar karşısında eğer mevcut vahiylerde bir çözüm bulamamış ve belli bir süre de geçtiği halde vahiy gelmemişse, o takdirde re'y ve içtihadı[249] ile hareket ederdi.[250]

i. Rasûlullah'ın (s.a.), İçtihadının Tabiî Ve Vahyin Amacına Uygun Olduğu:

Rasûlullah'ın (s.a.), sözünü ettiğimiz bu şartlarla ictihâd etmesi çok tabiî ve vahyin amacına uygun bir tavırdır. Onun içtihada olan ihtiyacı diğerlerine nisbetle daha çoktu. [251] Zira vahiy -Kur'ân'da da ifade edildiği gibi[252]insanlık için gerekli bütün tafsilatı vermemektedir. Zaten verecek olsa, o zaman rahmet olmaktan çıkar, hâşâ insanlığa bir yük ve zahmet olurdu.
Vahyin amacı, belli bir tekamülden sonra insanların artık kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlamak ve belirlenen hedefe doğru, çizilen yolda, verilen usûl ve ilkelerle yol almalarını sağlamaktır. Vahiy nazarî esaslar vermekte, bunun hayata geçirilmesini ise Rasûlullah (s.a.) ve ümmeti gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber (s.a.), vahiy meleği elinde bir kukla gibi değildir. [253]Elbette ki uygulamada pek çok problemlerle, pek çok olaylarla, sayısız ayrıntılarla karşılaşılır, îşin tabiatı budur. Bu durumda

Rasûlullah'ın (s.a.) ve ondan sonra onun yerini alacak olan "peygamber varislerV'mn (ulemâ), nazarî esasları hayata uyarlama anında bazı yetkiye sahip olmaları, re'sen bazı karar alabilmeleri pek tabiîdir. Nasslarm sınırlı, olayların ise sınırsız nitelik ve nicelikte oluşu bunu gerektirir.
Rasûlullah'ın (s.a.) ictihâd etmesini gerekli kılan bu gerekçeye karşılık, onun cevazına mani herhangi bir şey de yoktur; zira bu haddizatında ne muhaldir, ne de muhale ya da mefsedete götürecek bir şeydir. [254]
İçtihada dayalı görüş beyân etmek, ne Hz. Peygamber (s.a.) ne de sonraki müctehidler için "hevâ ve hevese uyma" anlamına gelemez, [255]

ii. Rasûlullah'ın (s.a.) İctihâd Alanı:

Gazzâlî'nin de ifade ettiği gibi Rasûlullah'ın (s.a.), idarî, siyâsî, iktisadî kararlar alma... gibi dünyevî konularda ictihâd etmesinin caiz olduğunda görüş ayrılığı bulunmamaktadır; [256] ihtilâf sadece dinî konularda da ictihâd yapıp yapamayacağı hakkındadır. [257]
Çoğunluk, peygamberlerin[258]ve bu meyanda bizim Peygamberimizin (s.a.), dinî konularda da ictihâd etmelerinin caiz olduğunu kabul etmektedir. Zira ictihâd, peygamberlerden başkası hakkında caiz olunc-a, onlar için caiz olması evleviyyette kalır. [259]Çünkü onlar, ictihâd için gerekli olan şartlara herkesten daha çok sahiptirler.
Gazzâlî[260] "usûlde değil de furû da ictihâd edebilir" der, Serahsî ise, "içtihadın müsbit değil muzhır olduğu[261]ilkesinden hareketle olmalı, bir hükmü ibtidâen re'y ve içtihadıyla koyamayacağını, ancak vahiy yoluyla koyabileceğini belirtir; ictihâd yoluyla ancak daha Önce vahiy yoluyla ibtidâen konulmuş olan hükümlere benzerlerini katma şeklinde icrayı faaliyette bulunabileceğini söyler. [262]
Rasûlullah'm (s.a.) içtihadının fiilen vuku bulmuş olması da cevaz için en büyük delildir. [263]

iii. Rasûlullah'm (s.a.) İçtihadının Şartı Ve Şekli:

Rasûlullah'm (s.a.) içtihadının vahye istinat etmesi şart değildir; [264] o konuda mevcut vahiy bulunmaması ve bir süre de vahyi beklemiş olması yeterlidir. [265]
Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa adlı eserinde Rasûlullah'm (s.a.) içtihadının, maslahat ve mazinnelerİ (yani hükme mesnet teşkil edecek hususları, gerekçeleri) bilmek, haramlık ve mekruhluk hükümlerini onlara bağlamak şeklinde olduğunu söyler[266]
Bir başka yerde de şöyle der:
Allah Teâlâ, peygamberine şer'î bir hükmü vahyeder ve o hükmün sebep ve hikmetine onu vakıf kılar. Bu durumda peygamber, o maslahatı esas alarak ona bir illet belirleyebilir ve onu hükme medar kılabilir, îşte bu, Rasûlullah'm (s.a.) kıyası olmaktadır. Ümmetinin kıyası ise, nass ile belirlenmiş bir hükmün illetini bilmeleri ve onu hükme medar yapmalarıdır. [267]Bunun örneği, Rasûlullah'm (s.a.) sabah, akşam ve uyadama: "Onu dök!" diye emreder. Adam: "Müsade edebilir misin onu İçeyim, bir daha içmeyeyim?!" der. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) "Peki onu iç, fakat bir daha tekrarlama!" buyurur.[268]
Eğer bu konu gerçekten vahiyle ilgili bir alan olsaydı, o zaman Rasûlullah'm (s.a.) bu tavrı göstermesi mümkün müydü? Vahiy alanına giren durumlarda kendisine yöneltilen bir soru karşısında yahut bir olay anında durup beklediğini, biraz da konunun mahiyetine göre hemen cevap vermeye kalkmadığını bilmekteyiz. Hal böyle iken, burada olduğu gibi Rasûlullah (s.a.) re'sen hareket edebiliyor, sözünü ya da fiilini değiştirebiliyor sa, daha da önemlisi bundan dolayı vahyin uyarı ve tashihi ile karşılaşmıyorsa, bu söz konusu şeyin onun takdir alanına, peygamberlik yetkisine bırakılmış olduğunu gösterir.[269]

a) Rasûlullah'm (s.a.) Kur'ân'a Ekleme Yapamaması:

Bu konuda sözü uzatmayacak sadece şu âyetle yetineceğiz: "Kur'ân, alemlerin Rabbinden indirilmedir. Eğer o (Muhammed), Bize karşı, ona bazı sözler katmış olsaydı, Biz onu kuvvetle yakalardık, sonra onun şah damarını koparırdık. Hiçbiriniz de onu koruyamazdınız. [270]
Âyet, konu ile ilgili son derece açıktır. Ancak buradaki eklemeden maksat, beyân ya da yorum anlamında olmayıp, vahye kendi sözünü sokuşturmak, Allah'a (c.c.) iftirada bulunmak, [271]risâlet görevi ile ilgili yapması gerekenleri yapmayıp, yapmaması gerekenleri yapmak, kısaca vahiy üzerinde oynama yapmak anlamındadır.[272]

b) Rasûlullah'm (s.a.) Kur'ân Vahyini İlga Edememesi:

Rasûlullah (s.a.), Kur'ân vahyini tebliğ etmekle memur biri sıfatıyla, onu ilga ve iptal etme yetkisine asla sahip değildir.
Kur'ân'da ilga ve iptal anlamında[273] mensûh âyet olamayacağını, onun nihâî plarak bir anlam ifade etmeyen nasslar içermediğini, onda yer alacak her buyruğun, mutlaka uygulanacağı bir zaman ve mekanın (ortamın) bulunduğunu ve bulunacağını, birbiri ile çelişir gibi gözüken âyetlerin -eğer varöa- aslında çelişmediğini, aksine birbirlerini tamamladığını, aynı konu etrafında olan bu âyetlerin, o konuyu farklı açılardan ele aldığını, dolayısıyla Özde ve esasta âyetler arasında bir çelişmenin olamayacağını bir ilke olarak kabul edenlere -ki biz de aynı inancı taşımaktayız- karşılık, Kur'ân âyetlerini sünnetin dahi neshedebileceğini kabul eden görüşler vardır.[274]
Tabiî iş bu noktada da kalmamış, daha sonraki uygulamaların[275] daki bir anlamında uygulama da sünnet sayılmaktadır- Kur'ân âyetlerini neshettiği şeklinde açıklamalar görülür olmuştur. [276]
Neshin olabilmesi için, telif imkânın bulunmaması gerekir. Biz ilke olarak vahiyde çelişkinin olacağını kabul etmiyoruz. Sünnete, Kur'ân'm açılımı gibi bakıyor ve her ikisini bir bütün olarak ele alıyoruz. Her ikisini de, biri diğerini tamamlayan, biri diğerini aynı zamanda içinde taşıyan tek bir öge gibi kabul ediyoruz. Bu durumda Kur'ân vahyi içerisinde bir çelişki olmayacağı gibi, Kur'ân ile sünnet arasında da bir çelişkinin olmayacağını düşünüyoruz. [277]Gözüken farklılıkların eğer varsa nazariyenin uygulamaya dökülmesi sırasında, ortam gereği[278] olduğuna inanıyoruz.
Aksi takdirde Kur'ân'm sünnetle ve arkasından da uygulamaya kadar giden hususlarla neshedilebileceğini bir ilke olarak kabul etmek bizi iyiden iyiye çıkmaza götürür. Dahası - mevzu hadislerin varlığı da dikkate alındığında- sonuçta Allah'ın hükmünün yerini, bir zındığın, bir münafığın, bir dalkavuğun uydurması dahi alabilir.
İşte bu noktada asıl ve ilk kaynak olan, pramidin zirvesindeki temel ilkeleri kapsayan Kur'ân'm bir kıstas olarak alınması ve sünnetin Kur'ân'a arzedilmesi[279] önemli ve vazgeçilemez bir esas olarak karşımıza çıkar.
Bu konuda şöyle bir rivayet vardır:
"Size bir hadis rivayet edildiği zaman onu Allah'ın Kitâb'ına arzedin; eğer ona uygun olursa onu kabul edin; aksi takdirde onu reddedin!.[280]
Şâtıbî, bu hadisin manasının -senedi sahih olsun olmasın- doğru olduğunu söyler ve şöyle devam eder:
Tahâvî (321/933), kitabında hadisin müşkü yönünün beyânı hakkında bu manada bir hadis tahric etmiştir: Abdulmelik b. Saîd b. Süveyd el-Ensârî - Ebû Humeyd ve Ebû Esîd senediyle Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Benden bir hadis duyduğunuz zaman, onu kalpleriniz tanır, tüyleriniz ve tenleriniz ona yatışır ve onu kendinize yakın görürsünüz. İşte ben o hadise hepinizden yakınım. Yine benden bir hadis duyduğunuz zaman, kalpleriniz onu yadırgar, tüyleriniz ve tenleriniz ondan ürperir, onun bir münker olduğunu görürsünüz. İşte o hadise ben hepinizden daha uzağım. [281]
Yine sözü edilen Abdulmelik'ten, o da Abbâs b. Sehl'den olmak üzere şu rivayeti yapmıştır: Übeyy b. Ka'b bir mecliste bulunuyordu. Oradakiler, kimisi zorlaştırıcı kimisi kolaylaştırıcı olmak üzere Rasû-llah'tan (s.a.) çeşitli rivayetlerde bulunuyorlardı. Übeyy b. Ka'b ise susmaktaydı. Onlar rivayetlerini bitirince şöyle dedi:
"Bre adamlar! Rasûlullah'tan (s.a.) size ulaşan hadis karşısında, kalp onu tanır, ten ona yatışır ve onu duyduğunuzda ümitvar olursanız, bilin ki o Rasûlullah'tandır (s.a.); Rasûlullah'ın (s.a.) sözü olmak üzere onu tasdik edin. Çünkü Rasûlullah (s.a.) hayırdan başka bir şey söylemez".
Tahâvî, bunun böyle olduğuna şu âyetleri delil getirmiştir: "İnananlar ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer[282] "Rablerinden korkanların bu kitaptan tüyleri ürperir, sonra hem derileri hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar ve yatışır [283] "Peygambere indirilen Kur'ân'ı işittiklerinde gerçeği öğrenmelerinden gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün[284]
Bu âyetler, Allah'ın kelâmını dinleyen ehl-i imanın tepkisini göstermektedir. Rasûlullah'tan (s.a.) rivayet edilen sözler de vahye dayanması sebebiyle onun cinsindendir. Çünkü hepsi de Allah (c.c.) katından olmaktadır. Hadis dinlerken, aynen Kur'ân dinlerkenki ruh haletine girmeleri, o hadisin doğruluğuna bir delil olur. Eğer hadisi din-lerken böyle bir ruh haletine girmiyorlarsa, o zaman o hadis karşısında durmak ve araştırmak gerekir; çünkü diğer hadislere benzememektedir.
Yine Tahâvî, Ebû Hureyre'den şu rivayeti yapmıştır:
Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Size benden tanıdığınız ve yadırgamadığınız bir hadis rivayet edildiği zaman, ben onu desem de demesem de siz onu tasdik edin. Çünkü ben iyi olup kötü olmayanı emrederim. Eğer size benden yadırgadığınız ve tanımadığınız bir rivayette bulunulursa, onu yalanlayınız; çünkü yadırganan ve tanınmayan bir şeyi ben söylemem. [285]
Bunun izahı şöyle: Rivayet, eğer Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine[286]çerdiği mananın onlarda bulunması suretiyle- uygun düşerse, kabul edilir. Çünkü Rasûlullah (s.a.), onu o lâfızla söyleme-mişse bile, manasını başka bir lâfızla söylemiş olmaktadır. Eğer rivayet muhalif düşüyor, Kur'ân ve sünnet tarafından tekzip ediliyorsa, o zaman onun atılması gerekir ve o rivayetin Rasûlullah (s.a.) tarafından söylenmemiş olduğu anlaşılır. Bu da aynen öncekisi gibidir. Bütün bunlardan, hadisin değerlendirilirken Kur'ân'a uygun düşüp, ona ters düşmemesi noktasının gözönünde bulundurulmasının doğru olacağı sonucu ortaya çıkar.[287]
Hüseyin Hatemi, bazılarının -pazarları bozulacak diye- uydurma saydıklarını, oysa bu alanda "aşamalı kurallar dizisi" düşüncesine ta-mamiyle uygun düştüğünü ve bir çıkar yolu gösterdiğini söylediği Arz hadisi ile ilgili şöyle bir değerlendirme yapar:

Bu hadise uydurma demek (ve arkasından sünnetin Kur'ân'a arzı ilkesini kabul etmemek), en basit akla uygun düşünme ilkelerini bile reddederek Hikmet'i, Fıkh'ı, îrfan'ı alt-üst etmek veya edilmesine göz yummak demektir. Çünkü arkadan, akıl mantık, yol ve yöntem şeddi yıkılacak ve her alanda bir yığın uydurma ve korkunç derecede iğrenç rivayetler, "hadis" kılığına bürünerek, Tevrat ve İncil'i tahrif ettikleri gibi, îslâm fıkıh ve irfanını da tahrip edecekler, bu hücumdan sadece Allah'ın vaadi dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm masun kalacaktır. Masun kaldığı için de, bir süre sonra başka bazı kimseler çıkarak "temel ilkeler dışında başka bir şeye ihtiyacımız olmadığını" söyleyecektir. [288]Böylece bir aşırılık, karşı bir aşırılığı doğuracaktır. Nitekim öyle de olmuştur.
Bu konuda bir makale yazan Suat Yıldırım, şu sonuca varmıştır:
Konuyla ilgili rivayet edilen hadis sahih olmasa bile, hadislerin Kur'ân'a arzı bizzat Rasûlullah (s.a.) tarafından başlatılmış[289] ve birçok âlim tarafından da uygulanagelmiştir. Bu yöntem, kullanılmasında aşırı gitmemek şartıyla yerinde bir tedbirdir ve hadis rivayetinde hassasiyete davet eder. [290]

5-Rasûlullah'in (s.a.) Vahyin Gereği İle Amel Etmesi:

Rasûlullah'ın (s.a.), vahyin gereği ile amel etme zorunluluğu bulunuyordu.
Vahyin ilk muhatabı olan Hz. Peygamber (s.a.), onda herhangi bir değişiklik yapma yetkisine sahip olmadığı gibi, onun gereğini harfiyyen uygulamak va hayata geçirmekle de görevliydi. Şu âyetler bunu açık bir şekilde ifade eder: [291]
"Kur'ân'ı, önce gelen Kitâb'ı tasdik ederek ve ona şahit olarak gerçekle sana indirdik. Allah'ın indirdiği ile aralarında hükmet;gerçek olan sana gelmiş bulunduğuna göt^jthlann heveslerine uyma! Her biriniz için bir yol ve bir yöntem kıldık; eğer Allah dileseydi sizi bir tek ümmet yapardı, fakat bu, verdikleriyle sizi denemesi içindir; o halde iyiliklere koşuşun, hepinizin dönüşü Allah'adır. O, ayrılığa düştüğünüz şeyleri size bildirir.
O halde, Allah'ın indirdiği Kitap ile aralarında hükmet, Allah'ın sana indirdiği Kur'ân'm bir kısmından seni vazgeçirmelerinden sakın, heveslerine uyma; eğer yüz çevirirlerse bil kit Allah bir kısım günahları yüzünden onları cezalandırmak istiyor. İnsanların çoğu gerçekten fasıktırlar.
Cahiliye devri hükmünü mü istiyorlar? Yakinen bilen bir millet için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır.[292]
Buraya kadar ele alman konular, Rasûlullah'ın (s.a.) mevcut vahiy karşısındaki tavrını ortaya koymaya yönelikti. Böylece bu kısmı bitirmiş olduk. Şimdi ikinci bölümümüzün ikinci kısmına geçiyoruz:[293]

B) VAHYİN BEKLENİŞİ

1-Rasûlullah^ın (s.a.) Vahyi Bekleyişi:

Rasûlullah'ın (s.a.) inme imkânı olan vahiy karşısındaki tavrı neydi?
Bir olay veya bir soru... gibi bir gelişme karşısında, eğer konu ile ilgili herhangi bir hazır vahiy yoksa, acaba bu durumda Rasûlullah'ın (s.a.) tavrı ne olacaktı?
Böyle bir durumda o, her halükârda vahyi beklemek ve vahiy gelinceye kadar herhangi bir şey yapmamak (tevakkuf) zorunda mıydı?
Veya vahyi beklemek zorunda değil miydi?
Yahut da belli bir süre vahyi bekleyip, ondan sonra gelmişse vahyin gereği ile, gelmemişse kendi uygun gördüğü bir şekilde hareket etmek durumunda mıydı?
Aslında konu, Rasûlullah'ın (s.a.) ictihâd etme yetkisinin bulunup bulunmadığı konusuna çıkmaktadır ve bu konuda üç görüş vardır:
1. İctihâd yetkisinin bulunduğu görüşü. Bu görüş usûlcülerin büyük çoğunluğuna aittir.
2. İctihâd yetkisinin bulunmadığı görüşü. Bu görüşün temsilcisi olarak îbn Hazm verilebilir. Rasûlullah'ın (s.a.) bütün sünnetinin vahye dayalı olduğunu savunan[294] bu görüş, sağlam bir temeli olması bir yana akla ve uygulamaya da ters düşmektedir.
3. Tevakkuf görüşü.[295]
Geriye doğru baktığımızda bu örüşün de taraftar bulduğunu görmekteyiz. Biz bu konuda orta yolcu bir yaklaşım olan birinci görüşün[296] daha isabetli olduğu kanaatindeyiz ve bu esas üzerinden yürüyeceğiz.
Rasûlullah'm (s.a.) vahiy alıyor olması yanında kendi re'y ve içtihadı ile hareket ettiği bir gerçektir. Nitekim bir sonraki kısımda bu konu üzerinde genişçe durulacaktır. Onun ictihâd yapıyor olmasını engelleyecek herhangi bir durum yoktur. Kaldı ki bu yetki ümmetinden müc-tehid olan âlimler için dahi söz konusudur. Onun peygamber olması ve bunun için gerekli olan yüksek zeka ve anlayış düzeyine sahip olması, aynı zamanda ictihâd için de gerekli olan niteliklere sahip olmasını gerekli kılar.
Fiilen ve çokça vuku bulmuş olması da, bunun cevazı için en büyük delildir.
Ancak Rasûlullah'm (s.a.) bu re'y ve içtihadıyla hareket edebilme yetkisini doğrudan kullanamayacağı, Önce hazır vahye başvurmak, yoksa -Özellikle de belli alanlarda- vahyi belli bir süre beklemek zorunda olduğu kanaatindeyiz.
Bu konuda en güzel değerlendirmeyi Serahsî'nin yaptığını düşünüyoruz.
İçtihada baş vurma vahiy olmadığı zaman, zaruret halinde olur. Bu durumda Rasûlullah (s.a.), istikbali kıble konusunda Mekke'de olup da Ka'be'yi gören kimse gibidir; çünkü devamlı olarak kendisine vahiy gelmektedir. Kıble istikametinin araştırılması ancak Ka'be'den uzakta olanlar için gereklidir. Bu itibarla Rasûlullah (s.a.) işe önce ictihâddan başlayamaz. O her halükârda vahyi beklemek zorundadır. Nasıl ki ümmetten bir müctehid ictihâd yapmadan önce Kitap ve sünnete başvurmak ve onlarda bulamadığına kanaat getirdikten sonra ictihâd etmek zorunda ise, Rasûlullah (s.a.) da aynı şekilde vahyi beklemek, ondan umudunu kestiği anda kendi re'y ve içtihadı ile hareket etmek durumunda idi.
Bu, yolculuk halinde bulunup da beraberinde su olmayan kimsenin haline benzer. Bu kimse eğer su bulabileceğini umut ediyorsa, hemen teyemmüm almaz, bir süre su arar; eğer su bulabilme umudu yoksa o takdirde su aramakla uğraşmadan hemen teyemmüm alabilir.
Rasûlullah (s.a.) dışındaki müctehidlerin durumu -tabiî Kitap ve sünnete başvurduktan sonra- su bulabilme umudu taşımayan yolcu gibidir; zira kendisine vahiy kapısı açık olmadığından vahiy gelir diye beklemesinin bir anlamı yoktur. Rasûlullah (s.a.) ise öyle değildir; o su bulabilme umudunda olan yolcunun haline benzer, çünkü ona vahiy kapısı açıktır ve her an vahiy gelebilir. O yüzden hazır vahiy bulunmayan bir konuda Rasûlullah (s.a.), hemen kendi rey ve içtihadı ile hareket etmeyip, belli bir süre vahyi beklemek zorundadır. Onun bu beklemesi, müctehidin müevvel nass ya da hafi nass üzerinde düşünmesi mesabesindedir.
Bekleme süresine gelince, bunun belli bir zamanı yoktur; vahyin gelmesinden umudunu kesmiş olması, re'yi ve içtihadı ile hareket etmesi için yeterlidir.[297]

2-Rasûlullah'm (s.a.) Gaybı Bilmemesi:

Rasûlullah (s.a.) da bir insandı. Hâşa onun ulûhiyyet iddiası hiçbir zaman olmamıştır. O kendisinin Allah'ın kulu ve rasûlü olduğunun pekâlâ şuurundaydı. Bizzat Kur'ân, gaybın bilgisinin ancak Allah'a (c.c.) ait olduğunu ve peygamberlerin dahi gaybı bilemeyeceğini çok açık bir şekilde ifade etmektedir. Peygamber gaybdan ancak Allah'ın kendisine bildirmesi sonucu ve bildirdiği kadarını bilebilir. [298]
Şu âyetler bu hususta acıkır:
"Allah, sizi gayba muttali kılacak değildir. [299]
"De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka bilen yoktur. [300]
Gaybın anahtarları O'nun yanır.dadır. Onları, O'ndan başka kimse bilmez. [301]
Diğer bir âyette ise peygamberler bu genellemeden -Allah'ın meşî-etine bağlı olmak kaydıyla- istisna edilerek şöyle buyurulmuştur:
"Gaybı bilen Allah, gaybına kimsiyi muttali kılmaz. Ancak pey-. gamberlerden, bildirmek istediği bunun ışmdadır. [302]
Rasûlullah (s.a.) ise, bir düğünde "içimizde yarın ne olacağını bilen bir nebi var" şeklinde ezgiler söyleyen bir cariyeye öyle dememesini, çünkü yarında ne olacağını ancak Allah'ın bileceğini söylemiş[303] ve bir münasebetle de şöyle buyurmuştur: "Kim 'Muhammed, yarın ne olacağını bilir' sanıyorsa, şüphesiz o, Allah'a büyük bir iftirada bulunmuş olur. [304]

3-Rasûlullah'm (s.a.) Her İstediği Zaman Vahiy Bilgisine Ulaşamayışı:

Vahyin mahiyeti gereği şunu da biliyoruz ki Rasûlullah (s.a.) vahiy sürecini kendisi başlatmadığı gibi her istediği anda da vahye ulaşa-mıyordu. Bu tamamen Yüce Allah'ın dilemesine bağlı idi. [305] Bu itibarla vahiyde kesiklilik sözkonusu idi[306] Kendisi sadece bekleyebilir; arzu ve himmetini bu yönde yoğunlaştırabilirdi. Gerçi bunun vahyin inmesinde etkisi bulunuyordu ama, irtibat kendisinden başlamıyordu. O devamlı açık duran bir alıcı gibi vahyi almaya hazırdı; ama bunun için verici tarafından da mesaj gelmesi gerekiyordu. Nitekim "kelâle" hakkında soru soran kimseye, "Bana verilen bu; bana fazla bilgi verilmedikçe ben de sana fazlasını söyleyemem[307] buyurması bunu ifade eder. Vahyin gelmesi de tamamen Yüce Allah'ın irade ve takdirinde olan bir şeydi; Peygamber dahi O'ndan sadece rahmetini bekleyebilirdi. Nitekim vahiy tecrübesinde bunun böyle olduğunu görmekteyiz, ilk alıştırma döneminde uzun süre kendisine vahiy'gelmemiş (fetret dönemi) ve hatta Rasûlullah (s.a.) kendisini dağdan atmayı bile düşünmüştü. Bu esnada Cibril gelmiş ve Duhâ suresini indirmişti. [308]

Urve şöyle der: Rasûlullah (s.a.) kıyamet hakkında hep sorar dururdu; sonunda, "Onu hatırlamak nerde, sen nerde? [309] âyeti indi, Rasûlullah (s.a.) da bir daha sormaktan vazgeçti. [310]
İfk hadisesinde, çok sıkıntılı anlar yaşamış, tam bir ay boyunca [311]beklemiş, fakat bu süre içinde vahiy gelmemişti.
Bunun yanında bir kısmı Rasûlullah'ın (s.a.) kendi elinde olmayan ve fakat vahyi engelleyen haller de bulunuyordu.
Rivayetlere göre vahiy meleği, içinde timsal ve köpek bulunan eve giremiyordu.[312] Rasûlullah'ın (s.a.), cevap işini Allah'ın meşîetine bağlamadan bir anlık gafleti vahyin gelmemesine müncer olmuştu[313] Ashabın temizliğe riayet etmemeleri de vahyin engellenmesi sonucunu doğurabiliyordu. [314]
Rasûlullah'ın (s.a.) vahyi bekleyişi ile ilgili bazı örnekler:
İslâm'ın dönüm noktası olan Hicret için, önce bütün müslümanların göç etmeleri sağlanmış, kendisinin hicreti için ise vahiy beklenmişti. [315]
Hz. Âişe (r.a.) anlatır:
Şevde bt. Zem'a (r.a.) geceleyin ihtiyacı için dışarı çıkmıştı. Ömer (r.a.) onu görmüş ve tanımış ve ona "Şüphesiz sen -ey Şevde!- vallahi bizden kendini saklayamazsın!" demiş. Şevde Rasûlullah'a (s.a.) döndü ve olanları ona anlattı. Rasûlullah (s.a.) benim evimde akşam yemeği yiyiyordu ve elinde etli bir kemik vardı. Kendisine o halde vahiy geldi ve kendine gelince şöyle buyurdu: "Allah, size ihtiyaçlarınızdan dolayı çıkmanıza izin verdi. [316]
Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır:
Rasûlullah (s.a.), ben hasta iken ziyaretime gelmişti. Ben ona: "Ya Rasûlallah! Malımı nasıl yapayım?" diye sordum. Bana hiçbir cevap vermedi. Sonunda miras âyeti indi. [317]
İhram yasakları ile ilgili bir soru üzerine bir süre susmuş ve kendisine vahiy gelmiş, ondan sonra cevap vermişti[318].
Dünyanın cazibesinden bahsederken kendisine yöneltilen "Hayır, şer getirir mi?" sorusu üzerine susmuş, ashap kendisine vahiy geldiğini müşahede etmişti. [319]
Ruh hakkında sorulan soruya cevap vermemiş, vahyi beklemişti[320]
Uveymir el-Aclânî'nin, önce Âsim aracılığı ile, arkasından bizzat kendisi tarafından yönelttiği ısrarlı sorusu karşısında Rasûluilah (s.a.) susmuş, [321]sonunda vahiy (li'ân âyeti) [322]gelmişti. [323] Hatta Müslim'in bir rivayetinde, ısrar karşısında "Allah'ım (vahiy kapısını) aç!" diye dua ettiği belirtilir. [324]
Evs b- Sâmit, hanımı Havle bt. Mâlik b. Sa'lebe'ye zıhâr yapar. Bu kadın Rasûlullah'a (s.a.) gelerek: "Ya Rasûluilah! Şüphesiz ki Evs b. Sâmit, ben genç ve arzulanan biri iken benimle evlendi. Gençliğimi yedi, yaşım ilerledi, ona bir sürü çocuk doğurdum. Şimdi ise beni anasının yerine koydu. Benim küçük çocuklarım var, eğer onları ona versem ziyan olurlar; kendim alsam aç kalırlar" der. Rasûluilah (s.a.) ona: "Senin hakkında benim yapabileceğim, bir şey yoktur" buyurur. Çaresiz kadın: "Ey Allahım! Ben halimi sana şikayet ediyorum" der. Bunun üzerine Kur'ân âyetleri[325] iner. [326]
Ashâb-ı Kehf kıssası ile ilgili kendisine yöneltilen soruya, "Yarın cevap vereceğim" buyurmuş "İnşallah!" dememişti. Bunun üzerine tam on beş gün vahiy gelmemişti. [327]
meselelere benzerlerini katm,, arı[amı taşıyan hususlarda daha serbest davrandığını söyleyebiliriz. [328]
Böylece bu kısmın da geldimiş buhmuyoruz Şimdi dişinde hazır vahiy bulunma beklentisine buna rağmen vahye ulaşamayan RasûllıaıVı (g a } ne yapacağım ele alacağımız üçüncü ve en önemli kısma [329]

5-Rasûlullah'ın (s.a.) Vahyi Beklemede Alan Ayırımında Bulunması:

Rasûlullah'ın (s.a.) vahiy tecrübesine, olaylar ve sorular karşısındaki tavrına baktığımız zaman, onun sanki bir saha ayırımı yaptığını sezer gibi oluyoruz. Buna göre Gazzâlî'nin de belirttiği üzere[330] usûl ve esaslara yönelik olan, Serahsî'nin dediği gibi, ibtidâen hüküm koymayı gerektiren alanlarda, Fazlur Rahman'ın ifadesiyle "umuma ait politikanın önemli meselelerinde[331] duraksadığım, vahyi beklediğini ve bu bekleyişte kararlılık gösterdiğini, hatta "Allah'ım (vahiy kapısını) aç!" diye dua ettiğini, [332]furûda ve hükmü vahiyle ibtidâen belirlenmiş olan[333]

C) VAHYİN YOKLUĞU VEHUKUKÎ BOŞLUKLARIN DOLDURULMASI

1-Rasûlullah'ın (s.a.) Beyânla Görevli Olması:

Bilindiği gibi Rasûlullah (s.a.), elçi olma sıfatıyla, Yüce Allah adına beyânda bulunmak yetki ve sorumluluğunu taşıyordu. [334]Beyânın ise ihtiyaç anında yapılmış olması gerekir; [335] gerektiği anda yapılmayan bir beyânın bir önemi yoktur. Bu itibarla o, kendisine yöneltilen soruya cevap vermek, yahut karşılaşılan bir probleme çözüm getirmek, meydana gelen bir olayı hukukî yerine oturtmak durumunda idi.
İşte bir yandan onun bu görev ve sorumluluğu, öbür taraftan gaybı bilmeyişi ve dahası vahyi beklediği halde vahye ulaşamaması, bu sayılan yollar dışında da onun çözüm getirme yetkisinin olmasını gerektirir. Nedir bu yollar? Şimdi bu yolları görelim:[336]

2-Vahiy Gelmemesi Halinde Rasûlullah'ın (S.A.) Davranışı:

Rasûlullah (s.a.), beklemesine rağmen vahyin gelmeyeceğine artık kanaat ettiği zaman, elbette ki sonsuza dek beklemeye koyulmayacak ve halin gereği ne ise onu yapacaktı. [337]Nitekim uygulama da onun öyle yaptığım göstermektedir.
Böyle bir durumda Rasûlullah'ın (s.a.) şu tavırları gösterdiğini görmekteyiz:[338]

a) Rasûlullah'ın (s.a.) Mevcut Hali (Eski Uygulamayı) İbkâsı:

Rasûlullah (s.a.), kendisine vahiy gelmemiş konularda mevcut cahi-liye uygulamalarını esas alabiliyordu[339] çünkü bunlar aslında İsmail-oğulları şeriatının bir uzantısı mahiyetinde idi. [340] Kendisine kocası tarafından zıhâr yapılan Havle bt. Mâlik b. Sa'lebe'ye Rasûlullah'ın (s.a.): "Senin hakkında benim yapabileceğim bir şey yoktur" buyurması, mevcut konumun Rasûlullah'ca (s.a.) esas alınmış olduğunu gösterir. [341] Bu olayda sonunda Kur'ân âyetleri[342] iner ve mevcut durum, keffâret usûlüne bağlanır. Bu, sayısız örneklerden sadece birisidir.
İbkâ edilen eski uygulamaların, çok eski ve semavî bir şeriata dayanmış olma şartı da her zaman aranmıyordu. [343] Bu vahiyle çatışmayan örf ve âdetlerin, uygulamaların kabulle karşılanması anlamına gelir ve islâm şeriatının esnekliğini temin eden önemli bir özelliğini oluşturur. [344]
Rasûlullah'ın (s.a.) ve onun getirdiği İslâm şeriatının cahiliye dönemi uygulamalarına bakışı, sanıldığının aksine çok kötü değildir; elbette iptal edilen ve ortadan kaldırılan uygulamalar vardır, ama pek çok hüküm ya aynen, ya da ıslâh edilmek suretiyle korunmuştur. Tarihte de -kominizm gibi- devrimci uygulamaların başarısızlığına karşılık istikrara dayalı ve mevcudu koruyarak yapılan ıslahat hareketleri başarılı olmuştur. Rasûlullah'ın (s.a.), başarısında teşrîde izlenen bu siyasetin de katkısı büyük olmalıdır. [345]
Vahiy geleneğinin îslânı şeriatmca da sürdürüldüğünü ortaya koyması bakımından önemli gördüğümüz bu konu hakkında, Dihlevî'nin Huccetullâhi'l'bâliğa'smdzLn bir bölümü konu bütünlüğümüzü bozmayacak şekilde -ve önemine binaen aynen- almak istiyoruz:
Rasûlullah'ın (s.a.), "Sizi o seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; atanız İbrahimi'in dini[346]âyetinin de ifade ettiği gibi hanîf Ismailî şeriatla gönderilmiş olduğunu, görevinin zaman içerisinde meydana gelen sapmaların doğrultulması, tahriflerin izalesi, nurunun ortaya çıkarılması olduğunu ifade ile söze başyalan Dihlevî şöyle devam eder;
Durum böyle olunca, bu şeriatın esaslarının (Araplarca) müsellem, tutacağı yolun belirgin olması gerekmektedir. Zira peygamberin, hak yolun hâlâ İzlerini taşıyan bir kavme gönderilmesi halinde, onun tümden değiştirilmesi ve yerine başkasının konması manasız olur. Dahası bu gibi durumlarda vacip olan, daha önceden mevcut bulunan şeriatın benimsenmesi ve yerleştirilmeye çalışılmasıdır. Çünkü, peygamber gönderilen kavmin o şeriatı kabul etmeleri daha kolay, haklarında ileri sürülecek hüccetler daha güçlü olacaktır.
îsmailoğulları, ataları Hz. İsmail'in (s.a.) şeriatını tevarüs edegel-mişlerdi. Onlar, Rasûlullah'ın (s.a.) gönderilmesinden yaklaşık yediyüz yıl kadar Önce yaşayan Amr b. Luhayy'a[347] gelinceye kadar onun şeriatı üzere idiler. Amr, kendi sakat düşüncesine dayanarak onun şeriatına bazı şeyler sokmuş, bunun sonucu hem kendi sapmış, hem de başkalarını saptırmıştır. Bu meyanda putlara tapınmayı, şaibelerin[348] seyip-lenmesini, bahîraların[349] kutsanmasını icad etmiştir, işte o zaman din saflığını yitirmiş ve bozulmuş; hak, bâtıl ile karışmıştır, cehalet, şirk ve küfre esir olunmuştur.[350]

i. Cahiliye Dönemi:

Rasûlullah'ın (s.a.) gönderildiği sırada cahiliye dönemi insanları, peygamberlerin gönderilebileceği esasını kabul ediyorlar, yapılan amellerin karşılığının görüleceğine inanıyorlardı, temel iyiliklere itikatları mevcuttu, ikinci ve üçüncü türden irtifakları[351] biliyorlar ve bu yolda aralarında muameleler yürütüyorlardı.
Cahiliye döneminde elbette fâsıklar ve zındıklar da vardı, şu kadar var ki onlar, yoldan tamamen çıkmış ve uzaklaşmış da değillerdi; aleyhlerine hüccet ikâme edilebilecek düzeyde hayır ye şer telakkisine sahiptiler.

Cahiliye döneminde Allah Teâlâ'nın, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan her şeyi yaratmada, büyük işleri idare etmede herhangi bir ortağının olmadığına inanılır, hiçbir kimsenin onun hükmünü geri çevirmeyeceğine, takdir buyurması ve kesin hükmetmesi halinde O'nun kazasını önleyecek bir manianın olmadığına itikat edilirdi. Şu âyet-i kerîme bu temayı işlemektedir:

"Andolsun ki, onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, mutlaka 'Allah...' derler. [352]

"Bilakis yalnız Allah'a yalvarırsınız. [353]

"Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider. [354]

Buna karşılık melekleri ve bazı rahanîleri, sultanlar sultanına nis-betle etrafında bulunan küçük krallara, hışmından yanına yaklaşıla-mayan hükümdara nisbetle şefaatçi ve nedimlere benzetirlerdi. Bu inancın çıkış yeri, şeriatların, işlerin meleklere havale edilmiş olduğunu, mu-karrabûn mertebesine ulaşmış insanların dualarının kabul olunduğunu ifade etmiş olmasıdır.

Cahiliye dönemi insanları Allah Teâlâ'yı yüce zatına yakışmayan

Bunun kulakları çentilir ve sütü, eti, sırtı kadınlara haram sayılırdı. Putlara adanırdı (Mâide 5/103). nitelemelerden tenzih ederler, isimleri hakkın ilhâda (küfre) girmeyi haram sayarlardı. Ancak, Allah Teâlâ'nın melekleri kızlar edindiği inancına sahiptiler. Onlara göre güya Allah Teâlâ, -aynen hükümdarların istihbarat için casuslar göndermesi gibi- melekler göndermekte ve onlar aracılığıyla vakıf olmadığı bilgilere ulaşmakta, yeryüzünde olup bitenleri onlar vasıtasıyla öğrenmekteydi.

Kadere olan imanları tamdı. Allah Teâlâ'nın, bütün olacakları henüz olmadan önce takdir etmiş olduğuna inanırlardı. Bu konuda Hasan el-Basrfnin (110/728) sözü şöyledir: "Cahiliye dönemi insanları, hitabelerinde, şiirlerinde kaderden bahsedegelmişlerdir ve şeriat bu konuda onların inançlarını teyit etmenin ötesinde yeni bir şey getirmemiştir".

Onlar, Allah Teâlâ'nın kullarını dilediği şeyle yükümlü tuttuğuna, bazı şeyleri helâl, bazı şeyleri ise haram kıldığına, kulları yaptıkları işlerden dolayı sorguya çekeceğine; iyi ise iyi, kötü ise kötü karşılık vereceğine inanırlardı.

İnançlarına göre Allah Teâlâ, bazen lütfü ve keremi sonucu kullarına kendilerinden bir adamı peygamber olarak gönderirdi. Kur'ân'da, "De ki: Musa'nın getirdiği kitabı kim indirdi?[355] buyrulması, müşriklerin, "Bu ne biçim peygamber ki (bizim gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıy[356] şeklindeki itirazlarına, "De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim! [357] şeklinde cevap verilmesi onların peygamberlik kurumuna inandıklarını gösterir.

Bilgi kaynağı olarak en çok önem verdikleri şeyler, rüya ve kendilerinden önce gelen peygamberlerin haberleriydi. Zamanla işin içine kehânet, oklarla yapılan falcılık ve uğursuzluk telakkisi girdi. Aslında onlar, bunların dinden olmadığını da biliyorlardı. Nitekim hadiste geldiği üzere, Rasûlullah'ın (s.a.), Hz. İbrahim (s.a.) ve Hz. ismail'in (s.a.), ellerinde oklar olduğu halde yapılmış resmini gördüğünde: "Onlar çok iyi biliyorlar kî, bu peygamberler asla ok-falına bakmamışlardır[358] buyurması, bunu ortaya koymaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki, müşrikler, her ne kadar doğru yoldan uzaklaşmış idiyseler de, kendilerinde hâlâ mevcut kalan bilgi kalıntıları ile, ilzam edilecek bir durumda bulunuyorlardı. Onların meşhur hatiplerinden meselâ Kus b. Sâide[359], Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'e baktığımızda, Amr

b. Luhayy'dan önceki dönemlerde yaşayanlarla ilgili haberleri incelediğimizde, bunu açık ve geniş biçimde görürüz. Dahası onların haberleri üzerinde derinlemesine durup, iyice araştırdığımızda, onlardan faziletli kimselerin hikmet sahiplerinin (hukemâ) [360]âhiret inancına sahip olduklarını, yazıcı meleklerine... vb. inandıklarını, lâyıkı veçhile tevhidde bulunduklarını görürüz. Meselâ, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl şiirinde şöyle demişti:

"Kulların hata ediyorlar, sen Rabsin,

Ölüm ve her türlü hüküm iki elindedir senin"

Yine o şöyle demişti:

"Tek bir Rabbe mi yoksa bin rabbe mi tapayım, işler dağılıp yolundan çıktığı zaman,

Ben Lât, Uzzâ terkettim hepsim, böyle yapar aklı başında olan".

Rasûlullah (s.a.), Ümeyye b. Ebî's-Salt hakkında; "Şiiri iman etmiş, fakat kalbi iman etmemiştir" buyurmuştur. [361]Onların sahip oldukları bu inanç, Hz. ismail'in (s.a.) şeriatından tevarüs edegeldikleri şeylerden olmaktadır. Ehl-i kitaptan da bazı bilgiler almış idiler.[362]

ii.Cahüîye Döneminde Mevcut Hanif Dininden Tevarüs Olunagelmiş İbadetler:

Cahiliye dönemi insanları Hanîflikten[363] tevarüs olunagelen bazı ibadet şekillerine sahip bulunuyorlardı. Bu meyanda cünüplükten dolayı gusül abdesti almak, bilinen ve uygulanagelen bir âdetti.

Sünnet olmak ve fitrat Özelliklerinden olan diğer şeyler[364] de aynı şekilde bilinmekteydi.

Jullah (s.a.}, onu Ukâz'da değneğine dayanmış hitabede bulunurken dinlemiştir. Hitabesi şöyle başlar: "Ey insanlar! Yaşayan ölür, ölen gider, gelecek olan her şey gelir..'."

Abdesti, mecusîler, yahudîler ve daha başkaları bilirlerdi. Arap bilgeleri (hukemâ) de aynı şekilde abdest almasını bilirlerdi.

Namaz da vardı. Ebû Zer (r.a.), henüz Rasûlullah'a (s.a.) gelmeden üç sene önce namaz kılardı. Kuss b. Sâide el-Eyâdî, namaz kılardı. Ya-hudî, mecusî ve Araplarca kılınan namaz, Özellikle secde gibi bazı saygı ifade eden fiillerden, dua ve zikirlerden oluşuyordu.

Zekâtı da biliyorlardı. Bu meyanda misafirleri ve yolcuları ağırlarlar, zayıf ve düşkünlere yardımda bulunurlar, yoksullara sadaka verirler, sıla-ı rahim yaparlar, musibetlere duçar olanlara yardımda bulunurlardı. Onlar, bu işleri yapanları överler, bunları, insanın kemâl rıalinin ve mutluluğunun gereği sayarlardı.

Hz. Hatice (r.a.), vahyin ilk gelişinde kocasına şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki, O, seni asla yalnız bırakıp rezil etmez. Çünkü sen, akraba hakkını gözetirsin, misafir ağırlarsın, kimsesiz düşkün kimseleri kollarsın, hakka ve mazlumlara destek olursun". Benzeri bir sözü İbn ed-Dağna[365] da, Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk için söylemiştir.

Fecirden başlayarak, güneşin batışına kadar süren oruç ibadetini de biliyorlardı. Kureyş, cahiliye döneminde Aşure orucunu tutmakta İdi. [366]

Mescidde itikâfa çekilmeyi de bilirlerdi. Hz. Ömer (r.a.), cahiliye döneminde bir gece itikâfta kalmayı adamış, daha sonra Rasûlullah'tan (s.a.), ne yapması gerektiğine dair bilgi istemişti.

As b. Vâil, kölelerinden falan, falan kişilerin azad edilmesini vasiyet etmişti.

Allah'ın evini haccetmek, nişanelerine ve haram aylara saygı göstermek konusuna gelince, bu konuda durum son derece açıktır.

Kısacası cahiliye döneminde insanlar, her tür ibadet şekliyle kullukta bulunuyorlardı. [367]

Onlar çeşitli rukye (afsun) ve istiâzelere sahiptiler. Ne var ki bunlara şirk de katmışlardı.

Boğazdan (zebh) ve (develeri) göğüsten (nahr) boğazlama işlemini bilmekte ve uygulamakta idiler. Hayvanları boğarak ya da karınlarını yararak öldürmezlerdi.

Onlar, yeme, içme, giyinme, ziyafet, bayram, Ölülerin gömülmesi, nikah, talâk, iddet, yas tutma, alış veriş ve diğer muameleler gibi her türlü davranışlarla ilgili uyulması istenilen kurallara sahiptiler ve uymayanları kınıyorlardı.

Kızlar, anneler, kızkardeşler gibi yakın akrabalarla evlenmeyi haram sayıyorlardı.

Haksızlıklar karşısında alınmış Önlemler/cezalar vardı. Kısas, diyet, kasâme hükümleri, zina ve hırsızlık cezaları bulunuyordu. Kisra ve Kayserlerden edinmiş oldukları, üçüncü ve dördüncü türden ihtiyaçlar ve bunların karşılanması için gerekli yollara (irtifaklar) dair bilgilere sahiptiler. Ancak zamanla esaret, yağma, zinanın yayılması, fasit nikahların ortaya çıkması, riba... gibi her türlü fasıklık ve haksızlıklar girmişti. Namazı ve zikri terketmişler, onlardan yüz çevirmişlerdi.

işte onlar bu halde iken dini aslına irca etme amacıyla Rasûluîiah (s.a.) gönderildi. O, Arap ulusunda mevcut bulunan her şeyi gözden geçirdi. Bunun sonucunda hak dinden kalan ve bozulmamış bulunan şeyleri olduğu gibi bıraktı ve onların korunmasına hükmetti. Sebepleri, vakitleri, şartları, rükünleri, âdabı, bozucu şeyleri, ruhsat ve azimet, eda va kaza hükümlerini belirtmek suretiyle ibadetlere açıklık getirdi, onları munzabıt hale koydu.

Günahları, onları oluşturan unsurları belirtmek suretiyle açıkladı. Onlar için, hadler, caydırıcı hükümler, keffâretler koydu. Terğîb ve terhîb yoluyla dini kolaylaştırdı ve sevdirdi. Günaha götürecek yolları kapadı. Hayra götürecek yolları teşvik etti. Hanif İslâm şeriatının yayılması ve diğer şeriatlara üstün kılınması için elinden gelen her şeyi yaptı.

Mevcut bulduğu tahrifleri ortadan kaldırdı ve bunda aşırı bir gayret gösterdi, ihtiyaçların karşılanması için tutulan yollardan uygun olanlarım kabulle karşıladı, onların devamını emretti. Kötü töreleri, yanlış davranış kurallarını yasakladı, onları kendi hallerine bırakmadı.

Devlet başkanlığını (hilâfet-i kübrâ) üstlendi. Beraberinde olanlarla birlikte, islâm'a karşı duranlarla cihad etti. Düşmanların hoşuna gitmese bile, din tamam oluncaya kadar bu mücadelesine devam etti.[368] Biz, konuyu vereceğimiz bir bibliyografya ile kapatmak istiyoruz. [369]

b) Rasûlullah'ın (s.a.) Şûra Yoluna Başvurması:

Rasûlullah (s.a.) olaylar karşısında ilke olarak aceleci davranmayıp vahyin gelmesini beklerdi. Buna rağmen vahiy gelmediği zaman özellikle önemli konularda, "onlara iş (emr) konusunda danış!"[370] buyruğu gereğince ashabı ile istişare[371] yoluna giderdi.

"Akılların aşılanması[372] demek olan şûra, esas itibariyle farklı görüşlerin ortaya konulması esasına dayanır [373]Danışma konumunda olan kimse, her türlü güvenceye sahip[374] olması gereken danışma üyelerinin ileri sürdüğü görüşler arasından en uygun olanını seçer. Tabiî söz konusu olan Islâm'sa, seçilecek görüşün Kur'ân'm ruhuna, amacına, onun izlediği teşrî siyasetine en uygun olması gerekir.

Rasûlullah (s.a.) vahiyle müeyyeddi; bununla birlikte hemen her alanda istişareye büyük önem verir, böylece bunun bir esas olarak ümmete hem öğretilmesini, hem de alışkanlık olarak kazandırılmasını amaçlardı. [375] O ibadetlerin düzenlenmesi, dinî şeâirin belirlenmesi[376] gibi konularda dahi istişare etmiş, şûranın İslâm'ın önemli bir

umdesi olduğunu bizzat kendi uygulamasıyla göstermiştir, insanları görüş bildirmeye, i'mali fikirde bulunmaya (içtihada) teşvik etmiş, bu halde yanılmaları halinde dahi mecur olacaklarını[377] bildirmiştir. [378]
O, bu tutumu yüzünden ilâhî uyarıya da uğramıştır[379] ama olsun, ümmetinin özellikle yönetimle ilgili alanda bu ilkeyi öğrenmiş ve - bırakınız kendilerinden farklı olmayan yöneticileri- vahiyle müeyyed peygamberi eriyle dahi bunu bilfiil icra etmiş olmaları Rasûlullah (s.a.) için çok daha önemliydi. Rasûlullah'ın (s.a.) şûra esnasında ileri sürülen görüşlerden birini uygulamaya koyması yüzünden zaman zaman ilâhî itaba maruz kalmasına rağmen ki bu daha iyisi varken, iyiyi almak kabilinden sayılabilir- bu usûlü sürdürmesi, onun bununla aynı zamanda memur olduğunun da bir delilidir.[380]

1, Namaz çağrısı ezanın tesbiti:
Rasûlullah (s.a.), namaza çağrı gibi çok önemli olan ve ileride İslâm'ın en belirgin şiarı haline gelecek olan ezanın belirlenmesi için as-habıyla istişare etmiş ve onların bu konudaki tekliflerini almıştı. Yapılan teklifler tartışıldı ve tam bir karar almamadan toplantı dağıldı. Sonra Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'nin "hak rüya[381]sma dayalı olarak - aynı rüyayı başka sahabîler de görmüşlerdi- bu gün icra edilmekte olan vahyin de onayı ile- îslâm çarısı olarak kararlaştırılmış oldu. [382]

2. Aile hayatıyla ilgili bir örnek:
Sevgili eşi Hz. Âişe (r.a.) validemize çirkin bir iftira atılmıştı (ifk hadisesi). Medine bu haberle çalkalanmış, mü'minler çok üzülmüş, münafiklar ise içten içten sevinmişler ve bu asılsız haberi körüklemişlerdi. Rasûlullah (s.a.) tam bir ay boyunca vahiy beklemiş, fakat vahiy bir türlü gelmemişti. Bunun üzerine yakınlarından olan Hz. Ali (r.a.) ile Üsâme'ye (r.a.) danışmış, onlara ne yapması gerektiğim sormuştu. Hatta minbere çıkıp konuyu, diğer müslümanlara da açmış nasıl davranması gerektiği hakkında onlarla isitişarede bulunmuştu. [383] Bütün bunlardan sonradır ki, Yüce Allah, bizzat Kur'ân-ı Kerîm'de validemizi temize çıkarmıştı. [384]

3. Yönetimle ilgili konularda istişare ederdi.
Bilindiği gibi İslâm'da yönetim meşveret (şûra) esası üzerine kurulmuştur. [385] Şekli zamanla insanların tercihine bırakılmıştır, fakat önemi Kur'ânı Kerîm'de defalarca vurgulanmıştır:
"Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak dav-randın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah güvenenleri sever[386]
"Onların işleri aralarında danışma iledir. [387]
"Oysa onlara (karar verildikten sonra) itaat etmek ve (müzakere esnasında) uygun olanı söylemek yaraşırdı. Ve umûmî iş (emr) hususunda bir karara varıldığında Allah'a gerçekten sadakat ve doğruluk gösterseler di, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. [388]
Bu meyanda olmak üzere Rasûlullah'ın (s.a.) Bedir, Uhud, Hendek gibi savaşlar hakkında istişare ettiğini biliyoruz. [389]
Hendek savaşının sona erdirilmesi amacıyla Medine hurma mahsulünün bir kısmının, savaş alanını terketmeleri karşılığında Fezâre oğullarına verilmesi konusunda Sa'dlerle (Sa'd b. Muâz ile Sa'd b. Ubâ-de) istişare etmiş ve onların görüşü doğrultusunda hareket ederek kendi düşüncesinden vazgeçmişti. [390]
Rasûlullah'ın (s.a.), şûraya götürmekle memur olduğu[391] konular, elbette ki hakkında vahiy bulunmayan konulardı. [392] Hakkında vahiy bulunan konularda, vahyin gereğim yerine getirmek zorundaydı. Nitekim ifk hadisesinde, iftiracılara had cezası tatbik etmiş, istişare sonucu ileri sürülen fikirlere aldırmamıştı. [393] Keza o, azmettikten sonra, kararından dönmemekle de memur bulunuyordu. [394]Uhud savaşı öncesi yapılan şûrada, kendi reyi Medine'de kalıp savunma savaşı yapmaktı; fakat özellikle gençler düşmanla dışarıda karşılaşmak istiyorlardı. Rasûlullah (s.a.) sonunda dışarı çıkmaya karar verdi ve zırhım giydi. Sonra ashap, belki yanlış yaptıkları düşüncesiyle Rasûlullâh'tan (s.a.) Medine içinde kalmasını istedilerse de, artık karar verilmişti; Allah ne takdir etmişse onu göreceklerdi. [395]

c) Rasûlullah'ın (s.a.) Bireysel Çözümleri Onaylaması Ve İçtihada Teşvik Etmesi:

Rasûlullah (s.a.), gerek huzurunda ve gerekse gıyabında sahabece yapılmış bulunan kişisel çözümlere muttali olur ve eğer bir sakınca görmezse onları onaylardı. Onun bu onaylaması arkasından herhangi bir uyarı gelmezse, artık o da sünnet kabilinden sayılırdı. Biz bunlara Rasûlullah'ın (s.a.) "ikrâr"ı diyoruz. Onun ikrarı tasvip etmesi, uygun görüp onaylaması ve en azından o şeyin "bir sakınca olmayan şey" olduğu anlamlarına gelir.[396]
Rasûlullah (s.a.), ashabının meseleler karşısında mevcut Kur'ân ve sünnet esasları ışığında kendilerinin bir çıkış yolu bulmaları gerektiğine inanıyordu. Zira olaylar, problemler sonsuz niteliklidir. Oysa ki şeriatın getirdiği hükümler nihayet sınırlıdır. Bu durumda her halükârda içtihada ihtiyaç bulunmaktadır. Zaten islâm şeriatının son şeriat olması da bununla izah edilmektedir. Yani îslâm ve onun yüce peygamberi, bizzat teşvik ederek ve hatta fiilî tatbikatını yaptırarak mü'minleri bu yola teşvik etmiş ve h'azırlamıştır. Zira hayatın durmayacağı, hep yürüyeceği gerçeği karşısında hazır vahiy devrinin de sona erdiği bir dönem için bu vazgeçilmez bir esastı. [397]
İşte bu noktadan hareketle Rasûlullah (s.a.), Yemen'e vali olarak gönderdiği Muaz'dan, Kitap ve sünnete başvurduktan sonra "İctİhâd ederim ve kendimi çaresiz görmem" şeklinde aldığı cevaptan fevkalâde memnun olduğunu ifade etmişti. [398]
Rasûlullah'ın (s.a.) gıyabında ashabın ictihâd ederek hareket ettiklerinin örnekleri çoktur. Meselâ Kureyza Oğullan'nın kuşatılması doğrultusunda Rasûlullah'ın (s.a.), "Hiçbir kimse Benî Kureyza yurduna varmadan ikindi namazını kılmasın!" şeklindeki emri karşısında, ashaptan kimisi emrin zahirine uymuş, kimi de kendi ictihâdlarınca emrin asıl maksadına itibarla, namazı geçirmemek için yolda kılmıştı.[399]
Amr b. As, Zâtusselâsil gazvesinde geceleyin cünüp olduğunda, "Kendinizi öldürmeyiniz! Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir[400] âyetinden hareketle soğuk suyla yıkanmamış, arkadaşlarına sabah namazını teyemmüm alarak kıldırmıştı. Rasûlullah (s.a.), bunu öğrendiğinde gülerek karşılamış, bir şey dememişti. [401]
Rasûlullah (s.a.) kendi huzurunda da ashabın içtihadına izin vermiş, [402]onları teşvik etmişti. [403]
Kureyza Oğulları hakkında hüküm vermesi için Sa'd b. Muâz'ı görevlendirmişti. [404]
Bir defasında Rasûlullah'a (s.a.) birbirinden şikayetçi iki kişi gelmişti. Rasûlullah (s.a.), Amr b. el-Âs'a: "Şunlar hakkında hüküm ver!" buyurdu. Amr: "Sen varken ben nasıl ictihâd ederim; sen hüküm ver-meye benden daha lâyıksın" dedi. Rasûlullah (s.a.) ona: "Evet dediğin doğrudur, bununla birlikte senin hüküm vermeni istiyorum" buyurdu. Amr, "Eğer aralarında hüküm verecek olursam bana ne var?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.) da, "Eğer aralarında hükmeder ve isabet de edersen, sana on ecir vardır; eğer ictihâd eder buna rağmen hata edersen sana bir ecir vardır[405] buyurdu.
Zamanla Medine'de yönetimle ilgili işlerin artması ile, Rasûlullah (s.a.), hâkim sıfatıyla taşımakta olduğu yetkilerden bir kısmını, ashaptan liyakatli gördüğü kimselere devretme yolunu tutmuş, kazâî hususu hemen hemen tamamen onlara tevdi eylemiş, kendisi sadece temyiz yetkisini kullanmakla yetinmişti.[406]
Şakir Berki, çok önemli ve enteresan bulduğu bu konuyla ilgili olarak şöyle der:
Hz. Peygamber devrinde de hakimler için ictihâd kapısı kapalı değildi. Yani bir hakim (kadı) kendisine arzedilen ihtilâfı hal için Kur'ân'da hüküm bulunmazsa ve hadiste de olmasa Hz. Peygamber'e müracaat ederek, müşkil durumda kaldığını, davanın onun tarafından hükme bağlanması lâzım geldiğini ileri sürüp, ihtilâfı Hz. Peygamber'e havale edemez veya keyfiyeti ona sorup verilecek hükmün nasıl olması lâzım geldiğini resmen isteyemez. Kendi şahsî içtihadı ile hükmetmeye mecburdur. [407]Bu husus ayrıca Roma hukukundan ayıran önemli bir farktır. [408]
Rasûlullah'ın (s.a.) bu anlayışı sonucu, bizzat kendi döneminde ashap içerisinde sürekli fetva vermekte olan güzide ilim adamları yetişmişti. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (r.anhum) muhacirlerden, Übeyy b. Ka'b, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Sabit (r. anhum) ensârdan olmak üzere bu seçkin kimselerdendi. [409]
Rasûlullah (s.a.), kanaatimizce bu teşvikin bîr uzantısı olarak içtihada dayalı verilmiş hükümleri -eğer vahyin belirlediği esaslara uygunsa- bozmuyordu. [410] Bazen de Sa'd'ın hükmünde olduğu gibi "Allah'ın hükmüyle hükmettin[411] gibi ifadelerle onları taltif etmiştir.[412]

i.Vahye Başvuru Ve İctihâd Arasında Denge

Bu örneklerin yanında meselelerin Allah'a ve Rasûhıllah'a (s.a.) götürülmesini emreden, [413] heva ve heveslere uyulmasını yasaklayan[414] nassların mevcudiyetini de - zaten bir esas olmak üzere bilmekteyiz. Kasûlullah'ın (s.a.) uzakta bulunanlardan, kendilerinin bir mesele ile karşılaşmaları halinde kendisine yazmalarını emrettiğine dair rivayetler de bulunmaktadır. Meselâ bu konudaki ibn Mâce'nin rivayeti şöyledir:
Muâz b. Cebel anlatır: Rasûlullah (s.a.) beni Yemen'e gönderdiğinde, "Sakın ha bilmeden bir hüküm ya da yargıya varmayasın! İçinden çıkamadığın bir şeyle karşılaşırsan; onu aydınlatana kadar bekle, yahut da o konuda bana yaz!.[415]
Hadîsin, konu ile ilgili diğer rivayetlerden farklı olmasına rağmen, sahih olduğunu varsaydığımızda kanaatimizce bu konuda da bir dengenin korunmasının gerektiğim âmir olmaktadır. Şöyle ki, her şeyden Önce ictihâd için bir alan bulunmaktadır. Vahiy bizlere çerçeve hükümler vermekte, ilke ve esasları belirlemekte, amaçları göstermektedir. Bu çerçeve dahilinde karşılaşılan olayların hukukî yerlerine oturtulması gerekecek, yargıda bu esaslar dahilinde hüküm verilecektir.
İşte bu işlem yapılırken, yani cüzî olayların küllî esaslar ve nasslar karşısındaki konumu tespit edilirken aceleci davranılmaması, mutmain olunmadan karar verilmemesi, hükmün behemehal iyice temellendiril-mesi gerekmektedir. Bu aşamada yapılacak ictihâd gereklidir ve teşvik dahi edilmektedir.
Eğer karşılaşılan mesele çok karmaşık ise, onu basite irca için beklenmeli, üzerinde diğerlerine nisbetle daha fazla durulmalıdır. Eğer konunun tem ellendirilme sinde gerekli ilke

ve esaslarda, çerçevede bir boşluk olduğu gözükürse, o zaman da vahye ve onun temsilcisi olan peygambere başvurmak gerekecektir. Böylece arzulanan denge de kurulmuş olacaktır. Rasûlullah'ın (s.a.), Kitap ve sünnete başvurduktan sonra ictihâd edeceğini ve kendisini çaresiz görmeyeceğini söyleyen, bunlarda bir şey bulamadığı zaman size yazarım demeyen aynı Muâz'ı memnuniyetle karşılaması[416] meseleyi bu şekilde değerlendirmemizi gerekli kılmaktadır.
Kısaca söylemek gerekirse, eğer mesele vahiyle ilgili ise yani bir meselenin ibtidâen konulmasını ya da bir usûl, bir esas, bir ilke, bir hedef belirlenmesini gerektiren bir alanla ilgili ise, o zaman zaten Rasûlullah (s.a.) da vahyi beklemek durumundadır. Dolayısıyla ashabın da elbette ki kendilerini aşan bu gibi konularda vahye ve vahyin temsilcisi durumunda olan Rasûlullah'a (s.a.) başvurmaları gerekecektir.
Yok böyle değil de uygulama mahiyetinde ise, bir yargıyı, bir tedbiri gerektiriyorsa, dinin günlük yaşantıya aktarılmasında bir çıkış yolu aranıyorsa o zaman ashap, Rasûlullah'tan (s.a.) da aldıkları cesaretlendirici teşvikle bu gibi alanlarda ictihâd etmişler ve bunda bir sakınca da duymamışlardır. Dinin yaşanılabilirliği de zaten bu anlayışa bağlıdır. Her şeyi en ince ayrıntılarına kadar ortaya koymayı ilke olarak benimsemeyen vahyin istediği de budur.[417]

d) Rasûlullah'ın (s.a.) Kendi Re'y Ve İçtihadı:

Rasûlullah (s.a.), olaylar karşısında eğer mevcut vahiylerde bir çözüm bulamamış ve belli bir süre de geçtiği halde vahiy gelmemişse, o takdirde re'y ve içtihadı[418] ile hareket ederdi.[419]

i. Rasûlullah'ın (s.a.), İçtihadının Tabiî Ve Vahyin Amacına Uygun Olduğu:

Rasûlullah'ın (s.a.), sözünü ettiğimiz bu şartlarla ictihâd etmesi çok tabiî ve vahyin amacına uygun bir tavırdır. Onun içtihada, olan ihtiyacı diğerlerine nisbetle daha çoktu. [420] Zira vahiy -Kur'ân'da da ifade edildiği gibi[421]insanlık için gerekli bütün tafsilatı vermemektedir. Zaten verecek olsa, o zaman rahmet olmaktan çıkar, hâşâ insanlığa bir yük ve zahmet olurdu.
Vahyin amacı, belli bir tekamülden sonra insanların artık kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlamak ve belirlenen hedefe doğru, çizilen yolda, verilen usûl ve ilkelerle yol almalarını sağlamaktır. Vahiy nazarî esaslar vermekte, bunun hayata geçirilmesini ise Rasûlullah (s.a.) ve ümmeti gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber (s.a.), vahiy meleği elinde bir kukla gibi değildir.[422] Elbette ki uygulamada pek çok problemlerle, pek çok olaylarla, sayısız ayrıntılarla karşılaşılır. İşin tabiatı budur. Bu durumda Rasûlullah'ın (s.a.) ve ondan sonra onun yerini alacak olan "peygamber varisleri"tiiyi (ulemâ), nazarî esasları hayata uyarlama anında bazı yetkiye sahip olmaları, re'sen bazı karar alabilmeleri pek tabiîdir. Nassların sınırlı, olayların ise sınırsız nitelik ve nicelikte oluşu bunu gerektirir.
Rasûlullah'ın (s.a.) ictihâd etmesini gerekli kılan bu gerekçeye karşılık, onun cevazına mani herhangi bir şey de yoktur; zira bu haddizatında ne muhaldir, ne de muhale ya da mefsedete götürecek bir şeydir. [423]
içtihada dayalı görüş beyân etmek, ne Hz. Peygamber (s.a.) ne de sonraki müctehidler için "hevâ ve hevese uyma" anlamına gelemez. [424]

ii. Rasûlullah'ın (s.a.) İctihâd Alanı:

Gazzâlî'nin de ifade ettiği gibi Rasûlullah'ın (s.a.), idarî, siyâsî, iktisadî kararlar alma... gibi dünyevî konularda ictihâd etmesinin caiz olduğunda görüş ayrılığı bulunmamaktadır; [425]ihtilâf sadece dinî konularda da ictihâd yapıp yapamayacağı hakkındadır. [426]
Çoğunluk, peygamberlerin[427] ve bu meyanda bizim Peygamberimizin (s.a.), dinî konularda da ictihâd etmelerinin caiz olduğunu kabul etmektedir. Zira ictihâd, peygamberlerden başkası hakkında caiz olunc-a, onlar için caiz olması evleviyyette kalır. [428]Çünkü onlar, ictihâd için gerekli olan şartlara herkesten daha çok sahiptirler.
Gazzâlî, [429] "usûlde değil de furû da ictihâd edebilir" der, Serahsî ise, "içtihadın müsbit değil muzhır olduğu[430] ilkesinden hareketle olmalı, bir hükmü ibtidâen re'y ve içtihadıyla koyamayacağım, ancak vahiy yoluyla koyabileceğini belirtir; ictihâd yoluyla ancak daha önce vahiy yoluyla ibtidâen konulmuş olan hükümlere benzerlerini katma şeklinde icrayı faaliyette bulunabileceğini söyle. [431]
Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadının fiilen vuku bulmuş olması da cevaz için en büyük delildir. [432]

iii. Rasûlullah'm (s.a.) İçtihadının Şartı Ve Şekli:

Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadının vahye istinat etmesi şart değildir; [433]o konuda mevcut vahiy bulunmaması ve bir süre de vahyi beklemiş olması yeterlidir. [434]
Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa adlı eserinde Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadının, maslahat ve mazinnelerİ (yani hükme mesnet teşkil edecek hususları, gerekçeleri) bilmek; haramlık ve mekruhtuk hükümlerini onlara bağlamak şeklinde olduğunu söyler. [435]
Bİr başka yerde de şöyle der:
Allah Teâlâ, peygamberine şer'î bir hükmü vahyeder ve o hükmün sebep ve hikmetine onu vakıf kılar. Bu durumda peygamber, o maslahatı esas alarak ona bir illet belirleyebilir ve onu hükme medar kılabilir, îşte bu, Rasûlullah'ın (s.a.) kıyası olmaktadır. Ümmetinin kıyası ise, nass ile belirlenmiş bir hükmün illetini bilmeleri ve onu hükme medar yapmalarıdır. [436]Bunun örneği, Rasûlullah'ın (s.a.) sabah, akşam ve uyku saatinde okunmasını istediği zikirlerdir. Rasûlullah (s.a.), namazların meşru kılınmasındaki hikmete vakıf olduğundan, bu konuda ictihâdda bulunmuştur. Yani nerede illet varsa orada hüküm de var, nerede illet yoksa orada hüküm de yok şeklinde hareket etmeleri.[437]
Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadının, vahiy mesabesinde olduğunu da söyleyen Dihlevî, bunu şöyle izah eder:
Çünkü Allah Teâlâ, onu, görüşünün hata üzerinde karar kılmasından korumuştur. Zannedildiği gibi, onun içtihadının nassla belirtilmiş bulunan şeylerden (mansûs) istinbat edilmiş olması gerekmez. Aksine çoğu kez şöyle cereyan eder: Allah Teâlâ, ona şeriatın maksatlarını, teş-rf, kolaylaştırma ve hüküm koyma kıstaslarını öğretir, bunun sonucunda o da, bu kıstaslardan hareketle vahiy yoluyla elde edilmiş olan maksatları açıklar. [438]
Şâtıbî'den anladığımıza göre ise, Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadı, hükmü açık ve belli olan iki uç arasında kalan ve hükmü belli olmayan şeyleri, hükmü belli uçlardan birine katma ya da furûyu usûle katma[439] ve bir de Kur'ân'ın istikrasından hareketle tüme varma[440] şeklinde gerçekleşir.[441]

iv.Rasûlullah'm (s.a.) Re'y Ve İçtihadının Kaynakları:

Rasûlullah'ın (s.a.) re'y ve içtihadının mahiyet ve şekline dair verdiğimiz bu ön bilgiden sonra şimdi onun re'y ve içtihadının kaynaklarına geçebiliriz:[442]

iva-Kur'ân:

Rasûlullah (s.a.), hiç şüphesiz Kur'ân'ı en iyi bilen, onu en iyi anlayan ve onu en iyi şekilde açıklayan kimse oluyordu. Kur'ân'ı açıklama (beyân) işini genelde vahye dayalı olarak yaptığını biliyoruz. Nitekim bu konuyu daha önce genişçe ele almıştık.
Rasûlullah (s.a.), bunun dışında kendi aklını kullanarak, Kur'ân'ın istikrasını yapmak suretiyle, onun ruh ve gayesini kavramak yoluyla hareket edebiliyordu. Nitekim Kur'ân'da lâfiz olarak bulunmayan, ancak onun özü mesabesinde bulunan bazı ilke hadislerin (cevâmiu'l-kelim) bu şekilde ortaya çıktığını düşünüyoruz. "Lâ darara velâ dırâr = Zarar vermek ve zarara zararla mukabele etmek yoktur[443]"Ameller ancak niyetlere göredir[444]"el-Harâcu bi'd-damân = Semere, cereme karşılığındadır[445]"Haram ve helâl karşılaştığında, haram tarafı galebe çaldırılır[446] "Hadleri, şüphelerle düşürünüz! [447] gibi hadisler böyledir. [448]
Bu tür hadisler, Kur'ân'ın istikrası demek olduğu için, Kur'ân'a raci olması bir tarafa, katiliklerinde en küçük ihtimale yer kalmadığı için[449] cüzî nassların değerlendirilmesinde birer kıstas olma özelliğine de ayrıca sahip bulunmaktadır. [450]
Rasûlullah'm (s.a.) Kur'ân'dan istifadesinin bir yolu da, karşılaştığı meseleyi Kur'ân'm umûmâtı altına sokması şeklindedir.
Buna örnek olarak şu hadisi verebiliriz: Rasûlulîah (s.a.) atların sahipleri için yük, örtü ve ecir olmak üzere üç kısım olduğunu beyân edince, kendisine eşeklerin durumu[451] hakkında soru sorulmuştu. Rasû-lullah (s.a.) bu soruya: "Eşekler hakkında bana şu yegane kapsamlı âyetten başka bir şey indirilmedi. 'Her kim zerre miktarı bir hayır işlerse onun mükafatını görür. Zerre miktarı kötülük işleyen de, onun karşılığını görür[452] şeklinde cevap vermiştir. [453]
Görüldüğü gibi, bu örnekte Rasûlulîah (s.a.), eşeklerle ilgili hükmü Kur'ân'ın genel ifadeli bir nassıran altına sokmuştu.
Genel kurallara irca tarzında yapılan ictihâd şekli, ashap tara-findan yürütülen ictihâd faaliyetinin en belirgin şekli idi.[454]

ivb-Aklı Ve Kişisel Tecrübeleri:

Rasûlulîah (s.a.), vahiy alan, vahye dayalı konuşan ve içinde "yanılmazlık ve hatadan berî olma vasfını" saklı bulunduran peygamber özelliğine sahip olmasının yanında, fânî bir kul, yanılabüen, unutabilen bir insan olma özelliğini[455]de taşıyordu. Ancak o hiçbir zaman vahyin kontrolü dışında değildi. Hayatın acı tatlı bütün yönlerinin ashaba

öğretilmesi zarureti, onun böylesine bir insan peygamber olmasını gerektiriyordu. Yani herşey vahyin sihirli değneğiyle çözümlenmeyecek, insanlara, insanî melekelere, insanî gayrete ve katkılara iş düşecekti. îşte Rasûlulîah (s.a.), hayatının bu yönüyle de insanlara örnek olmuş, onlara ictihâd etmeyi -bu yolda yanılma ihtimalinin her zaman mevcut bulunmasına rağmen- bilfiil öğretmişti. Hayatın sonsuza dek yürümesi için yapılacak olan buydu.
0. sahip olduğu ikinci özelliği ile, vahye dayalı olması gerekmeyen konularda, diğer insanlar gibi aklını ve kendi kişisel tecrübelerini kullanmak suretiyle bazı davranışlarda bulunuyordu.[456]

Örnekler:

1.Atlar konusundaki tecrübesine binaen söylediği, "Siz, siyah ve alnı sakar ata bakın!, [457]erak ağacı yemişi (kebâs) hakkında çobanlık tecrübesine dayanarak söylediği "Siz siyah olanına bakın; çünkü o en güzelidir! [458] tıp tecrübesine dayalı olarak söylediği "Şu Ud-ı Hindî'yi (kust) kullanın; çünkü onda yedi[459] şifa vardır[460] türünden söyle-diği hadisler bu kabildendir. [461]

2. Hz. Âişe (r.a.) anlatır: Rasûlulîah (s.a.) bana şöyle dedi: "Elbet ben, senin benden hoşnut mu yoksa bana kızgın mı olduğunu bilirim".
Ben ona "Bunu nereden biliyorsun?" diye sordum. O: "Sen eğer benden hoşnut isen, 'Hayır Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki...' demektesin; eğer bana kızgın isen, 'Hayır İbrahim'in Rabbine yemin olsun ki...' demektesin" buyurdu. Ben de ona şöyle dedim: "Vallahi öyle ya Rasûlallah! Ben sadece senin ismine küsmüş oluyorum!.[462]
Bu hadiste biz, Rasûlullah'm (s.a.) karşısındaki insanın psikolojisini dikkate aldığım ve iç âleminin dışa yansıması sayılabilecek davranışları tespit ettiğini ve bunlardan hareketle bir sonuca ulaştığını görmekteyiz. Bu her zeki insanın şu ya da bu zamanda, şöyle ya da böyle yaptığı aklî istidlallerden bir tür olmaktadır. [463]

3 . Rasûlullah'm (s.a.) kendi tecrübesine dayalı olarak ifade buyurduğu hadislere bir başka örnek, "Erkeklerin emzikli kadınlarla cinsel İlişki kurmalarını yasaklamayı düşünmüştüm. Sonradan Bizanslıların ve Farsların bunu yapmakta olduklarını ve fakat bunun çocuklarına herhangi bir zarar vermediğini dikkat nazarına aldım (ve düşüncemden vazgeçtim)" [464] hadisidir.
Rasûlullah (s.a.), hadiste kendi şahsî düşüncesinin emzikli kadınlarla cinsel ilişkiyi yasaklama doğrultusunda olduğunu ve fakat sonuçtan tam emin olmadığım, zira başka uluslarca yapılan uygulamanın kendi düşüncesinin aksi doğrultusunda olduğunu, buna rağmen çocuklarının bir zarar görmediğini ifade etmektedir.
Bizim bu hadisten çıkaracağımız sonuç, böylesi bir ilişkinin hükmü ile ilgili değil, aksine, böylesi konularda bir sonuca ulaşmak istendiğinde kesin sonuçlara dayanılması ve bunun için de başka ulusların tecrübelerinden de yararlanılması gerektiğidir. Rasûlullah (s.a.) bu şekildeki beyanıyla, vahye dayalı olmayan, bilim ve tecrübe alanına giren böylesi bir konuda, yetkililerin re'sen karar vermemeleri, konuyu daha geniş bir düzlem içerisinde ele almaları ve hatta insanlığa malolmuş tarihî tecrübelerden yararlanmaları gerektiğini ifade etmiş olmaktadır ve hadis bu yönüyle bizim için önemli bir değer taşımaktadır. [465]

4. Rasûlullah (s.a.), ile "karım siyah bir çocuk doğurdu, ben de onun benden olmadığını söyledim" diyen adam arasında şöyle bir konuşma geçer:
Rasûlullah (s.a.): -Senin develerin var mıdır?
Adam: -Evet.
Rasûlullah (s.a.): -Renkleri ne?
Adam: -Kızıl.
Rasûlullah (s.a.): --Peki içlerinde boz olanı da var mı?
Adam: -Evet, içlerinde bir boz olanı var.
Rasûlullah (s.a.): -Peki acaba o boz olanı nereden geldi dersin!
Adam: -Ya Rasûlallah! Soyundan bir damara çekmiştir.
Rasûlullah (s.a.): -Belki bu da bir damara çekmiştir.
Rasûlullah (s.a.), bu karşılıklı konuşmadan sonra adamın çocuğu reddetmesine izin vermemiştir.[466]
Bu olayda Rasûlullah (s.a.), "Hayır, ben bir peygamber olarak söylüyorum o senin çocuğundur" şeklinde bir beyânda bulunmak yerine, adamın anlayacağı dilden konuşmuş, kendi tecrübesine dayalı olarak - sonuca ulaştırıcı önermeyi hem de karşısındakine söylettirerek- ikna edici bir yol tutmuştur. [467]

5. Rasûlullah'm (s.a.) bir liân uygulaması sonrası eşleri ayırdıktan sonra, "Kadını takip edin, eğer şöyle şöyle bir çocuk doğurursa adamın yalan söylediğini, şu şu eşkalde bir çocuk doğurursa kadının yalancı olduğunu düşünüyorum" buyurması da, yine kendi tecrübesine dayalı bir ifade olmaktadır. Ancak o, bu tecrübesini hükme mesned olarak kullanmamıştır. [468]

6. Müslim, "Rasûlullah'm (s.a.) şer'an söylediklerine uymanın vacip olması; kendi reyi olarak dünya işlerine ait söylediklerine uymanın gerekmemesi babı" altında şu hadislere yer verir:
Mûsâ b. Talha'nın babası anlatır: Rasûlullah (s.a.) ile birlikte hurma ağaçlarının tepelerinde bulunan bir topluluğun yanına uğradık da, "Bunlar ne yapıyorlar?" diye sordu. "Onu aşılıyorlar. Erkeğin çiçeğini di-şininkine koyuyorlar, böylelikle aşılanıyor" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Bunun bir fayda vereceğini zannetmiyorum" buyurdu. O topluluk bunu haber alarak aşılama işlemini bıraktılar.
Sonra Rasûlullah (s.a.) bunu haber aldı ve: "Bu onlara fayda veriyorsa yapsınlar. Çünkü ben sadece bir zanda bulundum. Zandan dolayı beni muaheze etmeyin. Ancak ben size Allah'tan gelen bir şeyden bahsedersem onu hemen alın. Çünkü ben Yüce Allah adına asla yalan söyleyecek değilim" buyurdu.[469]
Müteakip hadiste o sene hurmaların iyi mahsul vermediği, meyvelerin döküldüğü ya da azaldığı belirtilir. Bunu kendisine hatırlattıklarında şöyle buyurduğu ifade edilir: "Ben sadece bir beşerim. Size dininizle ilgili bir şey emredersem, onu alın. Kendi görüşümden bir şey emredersem, ben de nihayet bir beşerim. [470]
Bir sonraki hadiste de Rasûlullah'm (s.a.), "Siz kendi dünyanızın işini daha iyi bilirsiniz" dediği ifade edilmektedir. [471]
Bu olayda Rasûlullah (s.a.), vahiy alan ve içinde "yanılmazlık ve hatadan berî olma vasfını" saklı bulunduran peygamber özelliği ile değil de, fânî bir kul, yanılabilen, unutabilen bir insan olma özelliği[472] ile karşımızda bulunmaktadır.
Bu olayda Rasûlullah (s.a.), kendi tecrübesince aşı işleminin bir de yapılmamasını denemelerini istemişti. Ekin ve ziraati olmayan Mekke'de doğup büyüdüğü için[473] bu konudaki tecrübesi yeterli değildi; bu yüzden de sonuç vermedi. Bu olayın arkasından "işlerin ekline verilmesi" gibi önemli bir ilkeyi vazetmiş olması, sanıyoruz bu olayın da bizim için önemli bir yeri olduğunun ifadesidir.
Rasûlullah (s.a.), önemli konularda isabetli karar verebilmek üzere, -Medine'de yapıları ilk nüfus sayımında[474] olduğu gibi- yerine göre istatistik! verilere dayanmış, aklını devreye sokarak tedbiri hiçbir zaman elden bırakmamış, tevekkül anlayışını sağlam temeller üzerine oturtmuş ve ileriye yönelik plân ve projeler yaparak hattı hareketini ona göre ayarlamıştır. [475]
Sonuç olarak diyebiliriz ki, verdiğimiz bu örnekler, Rasûlullah'm (s.a.) kendi aklına ve bilgi birikimine, kişisel tecrübesine dayalı olarak bazı tasarruflarda bulunduğunu göstermektedir. Örneklerde de görüldüğü gibi, bu tür hadislerin bizzat kendi muhtevaları bizim için bağlayıcı bir özellik arzetmemekdir. Çünkü vahye dayalı değildir. Nübüvvetin genel amaçlarını gerçekleştirmek doğrultusunda gelmemiştir. Bununla birlikte, taşıdığı tali delâletler, içerdiği hikmet parıltıları ve bunlar üzerine bina edilen bazı ilkeler bizim için son derece değerlidir. Bu gibi konularda aklın ve tecrübenin ön plâna çıkarılması,[476] mevcut birikimle yetinmenin gerekmediği, hep ileriye doğru gitmenin gerektiği, bunun için de yeni yeni tecrübelere girişmenin ve bu arada eskilerin sınanmasının, başka ulusların tecrübelerinden, bütün insanlığa mal olmuş deneyimlerden yararlanmanın gerektiği... gibi çok değerli sonuçları bu tür hadislerden çıkarmamız, onun rehberliğinin her alanda bizim için -su kadar hava kadar- vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu ortaya koyar. [477]

ive-Fizik Çevrenin Değerlendirilmesi:

Rasûlullah (s.a.), belli bir coğrafyada, belirli iklim şartlarında yaşamış olması hasebiyle içinde bulunduğu şartları tabiî olarak değerlendirmiş ve bazı tasarruflarını bunun sonucu elde ettiği veriler üzerine bina etmiştir. Keza olaylar cereyan ederken, içinde bulunulan şartları ve ortamı dikkatten uzak tutmamıştır. [478]

Örnekler:

1. Rasûlullah'm (s.a.) narh koymaya yanaşmaması:
Pazar statüsünün belirlenmesinde, serbesti ya da müdahaleci yaklaşımların ortaya çıkmasında en etkin unsur çevre faktörüdür, [479]islâm'ın merkezi olan coğrafi bölge -Mekke-Medine- her türlü müdahaleden tamamen uzak, fiyatların tabiî şartları içerisinde belirleneceği bir pazarı gerekli kılıyordu. Zira halkın geçimi büyük ölçüde -Ilâf sûresinde de atıfta bulunulduğu gibi[480] kış ve yaz olmak üzere düzenlenen ticarî seferlerle temin ediliyordu. Üretimin yeterli olmadığı bu bölgeye ithalatı teşvik edici bir pazar anlayışı

şarttı. Zoraki belirlenecek fiyatlar, ticaret mallarının bu pazarlardan kaçması anlamına gelirdi ve sonunda insanlar büyük sıkıntı çekerlerdi.
işte bu şartlar karşısında Rasûlullah'm (s.a.) öngördüğü fiyat sistemi, her türlü tekelci müdahalelerin Önlendiği serbest bir ortamda, karşılıklı tarafların rızası ile belirlenmesi şeklindedir. Bu yüzden - talebe rağmen- narh koymaktan kaçınmıştır[481] ve buna gerekçe olarak Allah'ın huzuruna hiçbir kimsenin kanına ve malına zulmetmek sizin ulaşmak arzusunu göstermiştir. [482]
Fukaha, daha sonra cebir ve müdahaleciği gerekli kılan toplumsal hayatta görülen düzensizleşme ve soysuzlaşmayı[483]gerekçe göstererek narha cevaz vermiş[484] ve bu zamanla bir sistem olarak yerleşmiştir. [485]

2.Rasûlullah'm (s.a.) hicret konusunda bedevi-şehirli ayırımı: Rasûlullah (s.a.) fizik çevreyi dikkate almak suretiyle hicreti iki kısımda mütalaa etmiştir:
i. Bedevinin hicreti.
ii. Şehirde oturanın hicreti. [486]
Bedevinin hicreti cihada çağrıldığında icabet etmesi şeklindedir. Bu kadarı onun hicret hükümlerinden yararlanması için yeterlidir Oysa ki şehirde oturan behemehal Medine'ye göç edecek ve oluşturulmak istenen İslâm devletinin fiilî gücüne katkıda bulunacaktır.[487]

3. Rasûlullah'm (s.a.) Muhassab'da konaklaması: Rasûlullah'm (s.a.) hac sonrası Mekke'den ayrılıp Medine'ye dönüleceği zaman Ebtah'a (Muhassab) inmiş olması ve orada konaklaması yine bu kabilden sayılabilir. Çünkü burası mekan olarak Medine'ye dönecek olan sahabenin toplanmasına elverişli bir yerdir ve Rasûlullah (s.a.) da bunu değerlendirmiştir. O, yüzden de Hz. Âişe (r.a.) ve Ibn Abbâs (r.a.) gibi sahabîler, burada konaklamanın haccın sünnetlerinden olmadığım bildirmişlerdir. Konu ile ilgili Hz. Âişe'nin (r.a.) sözü şöyledir: "Muhassab (hacla ilgili) bir sünnet değildir. O yalnızca Rasûlullah'm (s.a.) yola çıkmak daha kolay olsun diye konakladığı bir yerdir.[488]

4. Rasûlullah'm (s.a.) hayvanların verdiği zararın tazmini konusundaki hükmü:
Berâ b. Âzib'in devesi, bir adamın bahçesine girer ve zarar verir. Rasûlullah (s.a.) bu olay üzerine, bahçe sahiplerinin gündüz boyu, hayvan sahiplerinin de gece boyu mallarına sahip olmaları gerektiğine; dolayısıyla hayvanlar şayet gündüz vakti zarar verecek olurlarsa, sahiplerinin zararı tazmin etmeyeceğine, gece zarar vermeleri halinde ise verilen zararı karşılamak zorunda olacaklarına hükmeder. [489]
Kanaatimiz, Rasûlullah'm (s.a.) bu hükmünde Medine şartlarını dikkate aldığı şeklindedir.
Hayvanların gündüz boyu müseyyep (başıboş) halde yayılması, zi-raatin geliştiği alanlarda mümkün değildir. Çöl şartlarının hakim olduğu, sulama imkânlarının çok kıt olduğu dolayasıyla büyük ölçüde hayvancılıkla geçimin temin edildiği bir yerde bahçe sahiplerinin gündüz boyu bahçelerine sahip olmaları, hayvan sahiplerinin de gündüz boyu hayvanlarını seyipleyip, akşam onları toplamaları çok tabiîdir.
Bu noktadan hareketle Rasûlullah'm (s.a.) bu hükmünden bizim çıkaracağımız sonuç, hüküm verilirken ortamın değerlendirilmesi gereği olacaktır; yoksa hükmün bizzat kendisinin hiç de benzer olmayan yörelere taşınmasına imkân yoktur.[490]

5. Rasûlullah'm (s.a.) ev iktisadı hakkındaki öğüdü: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Yanlarında hurma olan bir ev halkı aç kalmaz.[491]
"İçinde hurma olmayan ev halkı açtır. [492]
Hadislerin, özellikle hurma için değil de ucuz ve bol olan yiyecek maddelerinin evden eksik edilmemesi konusunda olduğu açıktır.
"Ev iktisadının en önemli unsurlarından biri, pazarda ucuzca bulunabilen mebzul gıda maddelerini evden eksik etmemektir" diyen Dihlevî, hadiste geçen hurmanın Medine için söz konusu olduğunu meselâ kendileri için ise (Hindistan) havuç gibi mebzul olan yiyeceklerin aynı hükümde olduğunu söyler. [493]
Bizde ise ev halkının aç kalmamasını sağlayacak en ucuz ve bol olan gıda maddesi herhalde ekmektir. Bu tamamen yöreden yöreye, iklime göre değişken bir şeydir.[494]

6. Rasûlullah'm (s.aj abdest bozma âdabı hakkındaki hadisi: Rasûlullah (s.a.)3 abdest bozma âdabından olmak üzere ashabına,
kıbleye karşı önlerini ya da arkalarını dönmemelerini emrettikten sonra, nasıl davranacaklarını kolayca göstermek için, "Doğuya ya da batıya dönün. [495] buyurmuştur.
Bu hadis belli ki Medine'nin coğrafî yeri ile ilgilidir. [496] Eğer Öyle olmayacak olsa meselâ Mekke ile aynı parelelde olan ülke ve şehirlerde bulunan insanların[497] hacet esnasında doğuya ya da batıya dönmeleri halinde tam kıbleye karşı önlerini ya da arkalarını dönmüş olacakları aşikârdır. [498]

7. Rasûlullah'm (s.a.) şarabın üzüm ve hurma ağacından olduğunu söylemesi:
Rasûlullah'm (s.a.), "Şarap, şu iki ağaçtandır; hurma ve üzüm[499] hadisinin de hasr için olmadığını, [500] aynı şekilde coğrafî şartların değerlendirilmesi sonucu söylenmiş olduğunu düşünüyoruz. Zira şarabın (içki) buğday, arpa ve bal gibi başka şeylerden de yapıldığını Rasûlullah (s.a.) da bilmektedir.[501]
Buna rağmen özel olarak bu iki şeyi zikretmiş olması içinde yaşadıkları muhitte genelde içkinin bu iki ağaçtan yapılmış olmasından kaynaklanmıştır. [502]

8. Rasûlullah'm (s.a.) ayak ayağın üstüne atılması hakkındaki hadisi:
Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur;
"Biriniz sırt üstü uzanıp da ayak ayak üstüne atmasın!. [503]
Dihlevî bu hadisi şöyle yorumlar:
Eskiden insanlar izâr kuşanırlardı. İzâr giyildiğinde, ayaklardan birinin diğerinin üstüne atılması halinde, muhtemelen avret yeri açılır. Şayet alttan don giyiyorsa, yahut avret yerinin açılması endişesi bulunmuyorsa, o takdirde böyle bir istirahat şeklinde bir sakınca yoktur. [504]
Hadisteki yasak, "Allah Teâlâ, mahlukâtı yaratınca sırt üzeri uzandı ve ayaklarını birbiri üstüne attı ve sonra: 'Başka hiç bir kimse böyle yapmamalı!' buyurdu[505] şeklinde yahudî inancı doğrultusunda bir rivayet ileri sürülerek daha anlamlı (!) bir şekilde de izah edilebilirdi.
Hâşâ Yüce Allah'ın dinlenmeye ihtiyaç duyduğu[506] ve kendine mahsus bir oturuş şekline sahip olduğu şeklindeki nitelemelerin bizim ulûhiyyet anlayışımızla bağdaşmayacağına inanıyoruz. Sahabenin hem Rasûîullah'ı (s.a.), hem de Hz. Ebû Bekir (r.a.) ile Hz. Ömer'i (r.a.) bu şekilde (istükâ) otururken gördüklerini söylemeleri[507] de, bizim bu inancımızı doğrulamaktadır.
Biz Yüce Allah'ın dünyayı ve dünya nimetlerini insan için yarattığını ve yaşantısında -edebe riayet şartıyla- nasıl dinlenebiliyorsa, o şekilde dinlenebileceğine inanıyor; din adına hiç bir kimsenin insanları dünyada iken cehenneme sokma gibi bir çaba içerisine girmelerini onaylamıyoruz.
Öbür taraftan zorlaştırıcı ve aşırıhkçı din anlayışının inkarcı karşı aşırı uçları doğurmuş olduğunu ve doğuracağını düşünüyoruz. [508]

9. Rasûlullah'ın (s.a.) izin isteme şekli:
Dihlevî, Rasûlullah'ın (s.a.), izin istemek üzere bir kimsenin evinin kapısına geldiği zaman yüzü doğru kapıyı karşısına almayıp, kapının sağ ya da sol tarafına yanaştığını ve, "es-Selâmu aleykum, esSelâmu aleykum!" demekte olduğunu[509] izah ederken de bunun ortamın gereği olduğuna dikkat çeker. Zira o zamanlar, evlerin kapılarında perde (siper) yoktur. [510] Şimdi bizler, sesli selâm yerine kapıya vurarak yahut varsa zile basarak izin istiyoruz ve bununla sünnete uyduğumuza inanıyoruz. Kapının açılışı sırasında yüzümüzü sağa ya da sola döndürmek ise günümüz için de geçerlidir.[511]

10. Rasûlullah (s.a.) zamanında hediyelerin mahiyeti:
Ebû Yusuf, Rasûlullah'ın (s.a.), "Bir kimseye bir şey hediye edildiği zaman, yanındakiler o hediyeye ortaktırlar[512] şeklinde bir hadisi olduğunu söyleyenlere şöyle demişti: O, o günkü şartlar içinde öyleydi, çünkü o zamanki hediyeler keşk, hurma kuru üzüm, süt gibi şeylerdi; şimdiki gördüğünüz şeyler gibi değildi. [513]

11. Rasûlullah'ın (s.a.) mikat yerlerini belirlemesi:
Rasûlullah (s.a.) mikat yerlerini belirlerken o günkü müslümanların meskun bulunduğu mahalleri dikkate almıştı. Irak ise o gün yoktu. [514] Çünkü Basra ve Küfe şehirleri sonra kurulmuştu. Rasûlullah'ın (s.a.) mikat yeri olarak belirlemede coğrafî özellikleri dikkate aldığını gören Hz. Ömer (r.a.), kendi döneminde onlara uygun olacak şekilde Zatu Irk'ı Iraklılar için mikat yeri olarak belirlemişti. [515]

12. Rasûlullah'ın (s.a.) başını Örtmesi:
Rasûlullah'ın (s.a.) başını örtmesi, genelde beyaz renkli elbiseleri tercih etmesi, hiç şüphesiz ki içinde yaşadığı sıcak iklimin bir gereği idi ve asla islâm'ın alâmeti değildi. [516] Nitekim Rasûlullah'ın (s.a.) mücadele verdiği insanların da benzer giysiler giydiğini biliyoruz.[517]

13. Rasûlullah'ın (s.a.) dinî konuları izah ederken coğrafî öğelerden yararlanması:

Rasûlullah (s.a.) bunların dışında dinî konuları izah sadedinde de yine coğrafî özellikler olan gölge boyu, şafak, fecir gibi kavramlardan yararlanmıştır. Mesela Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadis şöyledir:
"Cibril (s.a.) iki defa (yani iki gün) Beyt-i Muazzam'm yanında bana imâm oldu. İlk defasında, zeval vaktinde güneşin verdiği gölge bir ayakkabı (na'leyn) tasması kadar uzadığında bana öğlen, herşeyin gölgesi birer misli uzadığında ikindi, oruçlu oruç bozduğu vakitte akşam, şafak kaybolduğunda yatsı, oruçluya yemek içmek haram olduğu zaman da sabah namazlarını kıldırdı. Ertesi gün öğlen namazını her şeyin gölgesi bir misli, ikindi namazını iki misli olduğu, akşam namazını oruçlu iftar ettiği zamanda, yatsı namazını'gecenin üçtebirine doğru, sabah namazını da ortalık iyice aydınlandığı vakit kıldırdı. Sonra bana döndü ve, Ya Muhammed, bu senden evvelki Peygamberlerin vaktidir. Namaz vakitleri işte bu ikişer vakit arasındadır' dedi.[518]
Ahmet Naim Efendi bu hadisi izah ederken şöyle diyor:
Bilindiği üzere öğlen vakti ile ikindi vaktinin başlangıçlarını belirlerken, her beldede ve her günde başka olan fey-i zevali (tam zaval vaktinde oluşan gölge) de hesaba dahil edip fey-i zevali müteakiben öğle vakti, fey-i zevale bir şeyin, bir, veya iki misli kadar gölge eklendikten sonra ikindi vakti girer. Bu hadisde ise fey-i zevalden hiç bahis buyurulmadığına göre, bu olay senenin en uzun günlerinden birinde olmak lâzım gelir diye hükmedebiliriz.
Mekke-i Mükerreme (21derece 29') kuzey yarımkürede olduğundan Yengeç Dönencesi'nin yaklaşık iki derece güneyine düşer. Binaenaleyh, iki dönence arasındaki memleketlerin tamamında olduğu gibi, orada da senenin iki gününde güneş tam tepe hizasına gelir ve gün ortasında fey-i zeval sıfırdır. Yani şâkülün gölgesi dibinde olur, Mekke-i Mükerreme'de bu Rûmî Mayısın yirmi beşi ile sonu, bir de Rûmî Temmuzun onu ile yirmisi arasında olmak üzere senede iki kere vâki olur. Nitekim Mekke'de güneş Oğlak Dönencesi'ne girdiği gün fey-i zeval bir kamet, yani herşeyin birer misli kadar gölge olur. iki dönence arasında bu miktarlar azalırsa da kuzey ve güneylerinde gittikçe artar. Ve senenin her gününde zeval vaktinde uzun, kısa bir gölge olur. Ve çok kereler zeval vaktindeki gölgeler bile her şeyin bir mislini aşabilir. Fey-i zevalin ayakkabı tasması miktarı ile takdir buyrulması doğuya dönmeye başlayan gölgenin en az miktarım beyân içindir ki, gölge cihetinin bu değişmesi zeval anını mütakip vâki olur.
O halde namazların farz olması gününde ayakkabı tasması miktarı gölge öğlenin başlangıcı ve tam bir veya iki misli miktarı gölge ikindi vaktinin başlangıcı olabilmek için, bu olayın dediğimiz mevsimde cereyan etmiş olması gerekir.[519]
Bu izahtan da anlaşılacağı üzere burada verilen gölge boyu, şafak gibi kavramlar hem mevsimden mevsime, hem de yöreden yöreye değişiklik arzeden şeylerdir. Kış mevsimi başkadır, yaz mevsimi başka. Hele kutuplara doğru gidildikçe bu farklılıklar daha da artacaktır.
O zaman şöyle dememiz mümkün olacaktır: Rasûhıllah (s.a.) Cibril'in (s.a.) kendisine öğrettiği vakitleri müminlere anlatmakta ve henüz değişmeyen aynı coğrafî ortamın bazı unsurlarını da birer vesile alarak -gaye değil- kullanmakta ve böylece, zamanın kolaylıkla ölçü-lemediği o dönemde konunun muşahhaslaştırılarak anlaşılmasını sağlamak istemektedir. Yoksa kullanılan birimler, İslâm'ın evrensel boyutlu zaman ve mekana göre değişmez hükmünü ifade için değildir. Eğer öyle olmasaydı, maksat hüküm (namaz) vesîle hükme (vakit ve vakti belirlemede kullanılan vasıtalar) heba edilmiş olacak, kutup bölgelerine doğru yaklaşıldıkça şafak kaybolmadığı için yatsı namazı kılınmayacak, [520] iftardan kısa bir süre sonra imsak vakti başlayacak ve nihayet kutuplarda insanlar altı ayda sadece beş vakit namaz kılacaklar... ki, ulaşılacak olan bu netice İslâm'ın teşriden gözettiği naak-satlarla asla uyum arz etmeyecektir. [521]
Sonuç olarak, buraya kadar verilen örneklerin, konunun açıklık kazanması için yeterli olduğunu düşünüyoruz. Bütün bunlar göstermektedir ki, Rasûlullah (s.a.) bir söz buyururken, ya da bir fiil işlerken veya başkalarınca yapılmak üzere bir şeyi emredip, başka bir şeyi yasaklarken ve hatta asıl itibariyle vahye dayalı bulunan bir konunun açıklamasında bulunurken, içinde bulunmuş olduğu ortamı, coğrafî şartları, iklim özelliklerini dikkate alıyor ve ona göre bir tavır koyuyordu.
Bu nitelikte olan sünneti, arka plânım oluşturan bu tabiî şartları görmeden, ince ince hesaba katmadan değerlendirmeye tabi tutmak bizleri çıkmazlara götürür ve İslâm'ın yaşanan ve her zaman için yaşanılabilir olan bir din olma özelliğini, Kutlu İslâm Şeriatı'nm evrenselliğini ortadan kaldırır.
Bütün insanları, tek bir coğrafya şartlarına, belirli bir iklim özelliklerine uyarlamak, coğrafya ve iklimin dayattığı ayrılıkları bir gerçek olmasına rağmen görmezlikten gelmek esasen mümkün de değildir.[522]

ivd-Rasûlullah'ın (s.a.) Arabî Unsurları Değerlendirmesi Ve Bunların Sünnete Yansıması:

Rasûlullah (s.a.), hiç şüphesiz yurt ve dil bakımından arabî idi. [523] Kendisine inen Kur'ân da arabî lisanıyla inmişti465. Bir dilin, bünyesinde, o dili kullanıp geliştiren kavme ait pek çok kültürü, tarihî deneyimi, ırkî özellikleri, genel telakkileri, inançları, imajları içinde saklı tutması tabiîdir. [524]
Öbür taraftan vahyin evrensel özelliğine rağmen, ilk muhatap olarak seçtiği kavmin dili ile gelmesi ve onların anlayabilecekleri bir seviye ve üsluba indirgenmesi gerekmektedir. İmam Şafiî'nin de ifade ettiği gibi, Rasûlullah (s.a.) onlara arabî akılları ölçüsünüde hitap etmiştir. [525]Aksi takdirde anlaşılamayan, ulaşılamayan bir vahyin bir anlamı olmazdı.[526]

ivda.Arabî Hayat Tarzı Ve Sünnet Telakkisi:

Arabî (çöl) hayatta, bir iz sürerek gitmenin Önemi çok büyüktür. Aksi takdirde çöl ortasında yolu şaşırıp helak olup gitmek mukadderdir. Bu itibarla "çiğnenmiş yol" anlamına gelen bir "sünnet[527] olması ve insanların arkasına düşüp emniyetle gideceği bir rehberin bulunması, bu izden saptıracak davranışlara (yani bid'aüara) itibar edilmemesi, [528] amaca ulaşabilmek için önderin izinden ayrılmadan[529] yola devam edilmesi çok önemlidir.
Hem yeni izlere değil eski olanına bakılmalıdır. [530] Mücerred yol haritasının (Kitâb) elde olması yeterli olmayıp, onu iyi anlayan ve kullanmasını iyi bilen kimseye/kimselere ihtiyaç vardır.[531]
Bu işi Rasûlullah'tan (s.a.) sonra en iyi bilenler, belli bir süre onunla birlikte aynı yolda ilerleyenler ve onlardan sonra da "ashâb-ı sü-nen"dir; zira yol haritasını -uygulamalı olarak- en iyi bilenler onlar olacaktır. [532]
Kur'ân'm beyânı dışında Rasûlullah'ın (s.a.) örnekliği, İslâm'ı hayata geçirmesi, onu bir yaşam biçimi haline getirmesi ve inananlara da kendisini takip etmelerini, gittiği yoldan ayrılmamalarını emir ve telkin etmesi bunun için çok Önemlidir.
Tutulacak yol "mirası üzerinde bulunduğunuz[533] "atanız İbrahim'in yolu, [534]bu yol "müslümanların yolu, yani bizim yolumuz[535] dur. En emin, en güvenilir yol, "En hayırlı yol olan bizim peygamberimizin yolu[536]dur. Her şey Allah'ın adıyla başlayıp, Rasûlullah'm (s.a.) yolu (sünneti) üzere [537] gitmelidir. den (sünnet) çıkan, yoldan çıkmış olur, artık o ayrı bir yol tutmuş sayılır[538] ve asla güvencede değildir.
Aynı zamanda arabî geleneğe de sahip olan ashap sünnetin takip edilmesi gereken bir yol olarak yeterli olduğunun [539] ve onun ne denli öneminin farkındaydı ve "eğer onun yolundan çıkarsak sapacağımızı[540] çok iyi biliyordu.
Yol çatallar gibi olduğunda illâ da onun eski ve asıl olan yolundan gidilmeliydi ve başkası Ömer'in yolu da olsa iltifat edilmemeliydi. [541]

İvdb. Raşid Helifeleri Sünneti

Rasûhıllah (s.a.) yine bu noktadan hareketle, kendisinin hemen arkasında yer alan ilk haleflerinin de aynı şekilde takip edilmesi, onların izleri doğrultusunda yola devam edilmesi gereğini vurgulamıştı. Bu nıeyanda olmak üzere şöyle buyurmuştu;
"Sünnetime ve hidayet üzere olan râşid halifelerin sünnetine yapışın; onlara iyice tutunun, onlara azı dişlerinizle sarılın!. [542]
Rasûlullah (s.a.): "Ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Hepsi de ateştedir; biri müstesna" buyurdu. "Onlar kimlerdir? Yâ Rasûlal-lah!" dediklerinde: "Benim, ve ashabımın üzerinde olduğu fırkadır" buyurdu. [543]
"Ashabım yıldızlar gibidirler; hangisine uysanız, hidayet bulursunuz. [544]

İvdc. Arabî Dil Özellikleri Ve Bunun Sünnete Yansıması:

Rasûlullah (s.a.), mensup olduğu toplumun dil özelliklerini elbette ki sünnetine yansıtıyordu. [545]Bu meyanda olmak üzere, lâfzı zikredip onunla mecaz, yahut hakikat anlam murad etmesi, [546] âmm bir lâfzı kullanıp, genel bir mâna kastetmesi, bazen âmm bir lâfiz kullanıp o-nunla hususîlik kastetmesi[547] ya da aksi, mübalağalı ifadeler kullanması... gibi hususları hatırlayabiliriz.
Sayıların kullanılışı ile ilgili olarak îbn Hibbân, "Arap, kendi lü-gatince bir şeyden söz ederken belli bir sayı kullanarak o şeyi ifade eder ve fakat bununla o sayıdan maadasını nefyetmeyi düşünmez" dedikten sonra, bu hususu Rasûlullah'm (s.a.), "Size dört şey emrediyorum: Birincisi Allah'a iman etmek. [548] "İslâm, beş şey üzerine kurulmuştur..." gibi hadislerine tatbik eder ve bu sayıların da Ötesinde emredilen ve islâm'a esas olan şeylerin bulunduğunu söyle.[549]
Mübalağa ifade için "Kayın akraba (el-ham) ölümdür[550] hadisini örnek olarak gösterebiliriz. Ibn Haldun, "Üzerinize başı üzüm gibi siyah habeşli bir köle de getirilse, dinleyin, itaat edin!" hadisinin de devlet başkanlığı ile ilgili alanda delil olarak kullanılmaya elverişli olmadığını, çünkü mübalağa için söylenmiş olduğunu belirtir. [551]"Ebû Cehm'e gelince, değneğini omuzundan indirmez!" [552] hadisi de yine konuyla ilgili bir başka örnektir. [553]
Hendek harbi sırasında Gatafân'ı uzaklaştırmak için Medine hurma mahsulünün bir kısmının verilmesi konusunda iki Sa'd ile İstişaresi sırasında, "Vallahi ben bunu, sırf bütün

Arapların sizi tek yaydan oka tuttuklarını gördüğüm için yapıyorum[554] buyurması da aynı şekildedir.
Kadınlar hakkında, "Sizden biriniz, ömrünün yarısını namaz kılmadan geçirir" buyurması[555] kişinin, içkiyi dördüncü defa da içmesi halinde öldürülmesini söylemesi, [556] cemaate gelmeyenlerin evlerini başlarına yakmak istediğini ifade etmesi[557] Hayber seferinde ehlî eşek etinin pişirilmekte olduğu kaplan dökmelerini ve kırmalarını[558] emretmesi, rukye yoluyla aldıkları ücretin caiz olup olmadığını soran bir grup sahabîye "Bir pay da bana ayırın!" buyurması ve gülmesi[559]gibi hadislerle örnekleri çoğaltmak mümkündür.
Buna göre Rasûhıllah'm (s.a.) sünneti değerlendirilirken, arabî dilin bu hususiyetlerinin dikkate alınması ve maksadı aşan bir sonuca ulaşılmaması gerekir.[560]

ivdd. Rasûlullah'm (s.a.) Arabî Bilgi Düzeyini Esas Alması:

Rasûlullah (s.a.) -ve hatta Yüce Allah Kur'ân'da- vakıayı kabullenmenin, gerçekçi olmanın gereği olarak arabî bilgi düzeyini esas almış, bazı yükümlülüklerin belirlenmesinde "ummî Arap toplumu"nun bilgi seviyesini dikkate almıştır. O yüzden getirdiği şeriat "ummî şeriat" olarak adlandırılmaktadır.
Şâtıbî, bu konuda şöyle der:[561]
îlk muhataplar ummî olduğu için, kutlu islâm şerîatı da ummîdir. Sâri' Teâlâ'nın şerîatten gözettiği maksatların gerçekleşebilmesi için en uygun yol da budur.
Ümmetin ve Peygamberinin (s.a.) ummîliğine delil olarak, "Ummî kimseler arasından, kendilerine âyetlerini okuyan, onları arıtan, olara Kitâb'ı ve'hikmeti öğreten bir peygamber gönderen odur. [562] "Allah'a ve okuyup yazması olmayan, haber getiren peygamberine inanın. [563] "Sen daha önce bir kitaptan okumuş ve elinle de onu yazmış değildin. Öyle olsaydı, bâtıl söze uyanlar şüpheye düşerlerd[564] âyetleriyle "Ben ummî bir ümmete gönderildim. [565] "Biz ummî bir ümmetiz; hesap kitap bilmeyiz... [566] hadislerini gösterebiliriz.
Abdullah Draz, Şâtıbî'nin yukarıdaki sözüne düştüğü notta şöyle der:
İslâm şeriatının ummîliğinden maksat, "onun genel felsefesinin kavranması, emir ve yasaklarının anlaşılması ve gereklerinin yaşanıla-bilmesi belli bir ilim tahsili ve ihtisası vb. gerektirmez" demektir. Bunun için ne tabiat ilimleri ne matematik ne felsefe ne de bir başka ilim tahsiline gerek vardır.
Eğer şeriat belli bir ilim, tahsil ve ihtisasa ihtiyaç duyulmadan anlaşılabilecek ve tatbik edilebilecek şekilde gelmişse, işte bu özelliğe şeriatın ummî oluşu denmektedir. Eğer böyle değilse, o zaman şeriatın, muhataplarca bilinmeyen ve anlaşılmayan bir şekilde inmiş olması gibi bir netice lâzım gelecektir. Bu ise şeriatın özüne, onun konuluş şekline aykırıdır. Şeriatın mutlaka muhatapların anlayabileceği bir şekilde olması gerekir, ilk muhataplar olan Araplar ummî idiler. Öyle ise onlara indirilen şeriat da ummî olacaktı.
Eğer Rasûlullah (s.a.), islâm'ın anlaşılması ve yaşanılması için ummî düzeyi esas almayıp belli bir ilim tahsili ya da ihtisas gerektirecek bir seviyeyi esas alsaydı o takdirde islâm'ın evrensellik arzet-mesi mümkün olmayacak, getirdiği emir ve yasaklar hem Arap, hem de Arap olmayan diğer unsurların büyük çoğunluğu tarafından anlaşılama-yacak ve tatbik edilemeyecekti.
Bu noktadan hareketle hem itikadı hem de amelî mükellefiyetlerin, ummî bir insanın kavrayabileceği bir düzeyde olması gerekir ki, mükellef onun hükmü altına girebilsin ve sorumlu tutulabilsin.[567]
Rasûlullah (s.a.) işte bu mülâhazalarla bir hadislerinde, "Biz ummî bir ümmetiz; hesap kitap bilmeyiz. Ay böyledir, böyledir ve böyledir" [568] buyurmuş ve ayların -o günün şartlarına göre imkânsız ya da çok zor olan hesap ile değil de- rü'yetle takip edilmesi araç hükmünü getirmiştir. Keza namaz vakitlerini de gölge boyu gibi herhangi bir tahsili, uzmanlaşmayı gerekli kılmayan belirtilere bağlamıştır.
Kanaatimizce şeriatın ummîliği, hükümlerde gözetilecek en alt sınır anlamına gelmektedir. Yani şeriat ilâ nihâye ummî kalacak demek değildir; aksine ummî başlayan şeriat zaman içinde kurumlaşacak, insanlar arasında ihtisaslaşma ve işbölümü artacak, buna bağlı olarak da yükümlülükleri belirlemede kullanılan araçların medeniyetin değişmesine parelel olarak -kolaylık ve genellik ilkelerine bağlı kalmak şartıyla- değişebilecektir.
Bu anlayışın en canlı şahidi, okumâ-yazma ve hesap bilmediklerini söyleyen Rasûlullah'ın (s.a.), islâm'ın daha ilk yıllarından itibaren okuma ve yazmaya önem vermesi, bunun yaygınlaştırılması için gerekli önlemleri alması şeklinde müşahade ettiğimiz tavrıdır.
Bu itibarla Rasûlullah'ın (s.a.) "ummî Arabi" ortamı dikkate alarak koymuş olduğu araç hükümlerin[569]geliştirilerek değiştirilmesi zaten Rasûlullah'ın (s.a.) bir sünneti olmaktadır.[570]

ivde.Rasûlullah'ın (s.a.) Arafoî Genel Telakkilere Katılması:

Rasûlullah (s.a.) vahyin düzenleme alanına girmeyen konuda içinde yaşadığı toplumun genel telakkilerine katılmış, sünnetinde onları da yansıtmıştır.[571]
Dihlevî, şeriatların farklı şekillerde gelmesini izah sadedinde şöyle der:
Meselâ bir yerde fil ve benzeri korkunç görünümlü hayvanlar olsa, o memleket ahalisinde cin çarpması, şeytan korkutması gibi şeyler hep bu korkunç hayvanların suretine bürünen görüntüler ile gerçekleşecektir. Başka yerde öyle olmaz. Yine meselâ bazı yerlerde, bazı şeylere çok büyük değer verilir, yiyecek ve giyeceklerden güzel şeyler bulunur. O yöre halkı, nimet ve meleklerin inişini işte bu suretlerle algılar.
Keza bir Arap, bir şeyi yapmak, ya da bir yola çıkmak üzere iken, "râşid" veya "necîh" gibi bir kelime[572]duyarsa, bu onun için yapmak istediği şeyin güzel olduğuna bir delil olur. Tabîî bu durum, Arap olmayan için söz konusu değildir. Sünnette buna dair bazı örnekler mevcuttur. [573]

Örnekler:

"Rasûlullah,(s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Elbise) kız çocuğunun sidiğinden dolayı yıkanır; erkek çocuğunun sidiği üzerine ise su dökülür. [574]
Dihlevî bu hadisi şöyle yorumlar:
Bu cahiliye döneminde yer etmiş bir telakki idi. Rasûlullah (s.a.) onu olduğu gibi bırakmıştır. İki sidik arasındaki fark şunlar olabilir:
1.Erkek çocuğunun sidiği dağılır, onun izalesi güç olur. Dolayısıyla onun için hafifletme yoluna gidilmesi uygun olur. Kız çocuğunun sidiği ise bir yerde toplanır; yıkamak suretiyle izalesi kolay olur.
2. Kadınların sidiği erkeklerinkine nisbetle daha ağır (galîz) ve kokuşmuş olur.
3. Erkek çocuklara karşı nefislerde bir istek olur; kız çocuklarına karşı ise nefiste bir isteksizlik bulunur; (kız çocuğunun sidiğini yıkama-dıkça rahat edemez).[575]
Görüldüğü gibi, gerekçenin bu sonuncusu olması halinde hadis, tamamen arabî toplumun kız çocuklarına yönelik telakkilerinin yansıtılması şeklindedir.
Burada vahyin istediği şey temizliktir. Temizliğin nasıl ve ne kadarı ise elbette ki toplumların anlayışlarına, sahip oldukları imkânlara ulaşılan medeniyet düzeyine göre değişiklik arzedecektir. Dün hiç mevcut bulunmayan temizlik maddelerinin, günümüzde en çok harcamayı gerektiren tüketim maddeleri arasında yer alması bunun böyle olduğunu gösterir.[576]

ivdf. Rasûlullah'ın (s.a.) Arabî İmajları Yansıtması:

Rasûlullah (s.a.) hadislerinde cennet, hûrî gibi güzellik tasvirlerinde; cehennem, zebanî gibi kötü ya da korkunç şeylerin tavsifinde Arapların iyilik/güzellik ve kötülük/çirkinlik imajlarından yararlanmıştır. Bu cümleden olmak üzere cennet, susuz bir hayatla mücadele eden bedevi[577] bir arabm özlemlerinin tatmin olacağı bir evsafta takdim edilmiştir. [578]
Dünya, [579]Münker-Nekir[580] ve Şeytan[581] nitelenirken[582] de Arap-larca en belirgin düşman imajı olan "gök gözlülük" öğesinden yararlanılmıştır. [583]Zira Araplarda gök rengi, en kötü ve en uğursuz göz rengidir ve gök gözlülük düşman imajının en belirgin bir vasfıdır. Üstelik onu büyük bir uğursuzluk sayarlardı.[584] Çünkü o dönemde Arapların en azılı düşmanları gök gözlü olan Rumlardı. [585]
Yine bu bağlamda cennet yiyecek ve içecekleri onların bildikleri türlerle açıklanmış, ceviz, badem, armut, elma... gibi acem yemişleri "meyve" kapsamında yer almıştır[586]
Çadır imajından yararlanılmış ve namaz, çadırın direği mesabesinde olmak üzere dinin direği olarak takdim edilmiştir.
Demîrî, "uğursuzluğun kadında, evde ve atta olduğu[587] şeklindeki hadisten maksadın, nebevi bir bilgi verme mahiyetinde olmadığını söyler ve hadisin insanların itikatları doğrultusunda varid olduğunu belirtir. [588]
Başka bir örnek:
Arapçası "vezağ" olan ve Türkçe'de -Kayseri bölgesinde- "kertiş (sânı abraş)" denilen bir hayvan vardır. Bu hayvanın kuyruğu kısa ve küt, kertik kertik, rengi gridir. Genellikle taşlık kayalık yerlerde yaşarlar. Taşın başına çıkar ve Üfler gibi yaparlar. Halk arasında şöyle bir inanç vardır. Hz. ibrahim (s.a.), ateşe atıldığı zaman kertiş, ateş üflemiş, kertenkele ise ağzında su getirmiştir. O yüzden kertişi bir vurmada öldüren cennetliktir. Kertenkele ise sevilir; öldürülmez.
Bu telakkî -Câhız'm beyânına göre- aynısıyla Arap toplumunda da mevcuttu. [589]
Rasûlullah (s.a.), işte bu kertişin (sâm abraş) öldürülmesini emretmiş ve onu "fâsık" olarak nitelemiş, onun Hz. İbrahim'in (s.a.) ateşine üflemiş olduğunu[590] belirtmiştir.
Bir hadisinde de aynen şöyle buyurmuştur:

"Her kim bir kertişi (sâm abraş) ilk vuruşta öldürürse, ona şu ve şu kadar sevap vardır. Ve her kim onu ikinci vuruşta öldürürse, birinciden aşağı olmak üzere şu kadar sevap vardır. Ve her kim onu üçüncü vuruşta öldürürse, ona da ikinciden aşağı olmak üzere şu kadar sevap vardır.[591]
Kanaatimizce bu hadisler, aslında muzır hayvanların öldürülmesi ilke emrinin, insanların vahye ters düşmeyen genel telakkileri doğrultusunda, onların kültürüne de yer verildiği imajım doğuracak şekilde örneklendirilmesinden başka bir şey değildir.
Nitekim Câhız da, bunun halkın sözlü kültürünün bir hikâyesi kabilinden olabileceğini söylemiştir. [592]
Rasûlullah (s.a.), bu hayvanın Hz. İbrahim'in (s.a.) ateşine üfleniş olduğunu ifade ederek muzırlığına dikkat çekmek istemiştir.
Bizim bu hadislerden alacağımız sonuç, insana eza veren muzır yaratıkların öldürülmesi, zehirli ot ve ağaçların izalesi gibi müslümanların genel yararına olan şeylerin yapılması gereğidir.
Hadisin ulaşmak istediği nihâî amacı budur- Yoksa gerçekten öyle olup olmadığı değildir.[593]

ivdg. Rasûlullah'ın (s.a.) Folklor Kabilinden Olan Şeylere Katılması:

Rasûlullah'm (s.a.); folklor kabilinden olup, kavminin anlatageldik-leri şeyleri zikrettiği de olurdu. Ümmü Zer' hadisi, Hurâfa hadisi[594] böyledir.[595]
Zeyd b. Sabit'in, huzuruna giren ve kendilerine Rasûlullah'm (s.a.) hadislerinden anlatmasını isteyen kimselere söylediği şu sözü bu temayı işlemektedir:
"Ben onun komşusu ilîm. Kendisine vahiy geldiği zaman beni çağırtırdı ve bende inen vahyi, onun için yazardım. Biz dünya işleri konuştuğumuzda, o da bizimle birlikte konuşurdu. Biz âhiret işleri konuştuğumuzda, o da bizimle birlikte konuşurdu. Biz, yiyeceklerden bahsettiğimizde, o da bizimle bahsederdi. Şimdi bütün bunları size anlatayım mı.[596]
Buradaki istifham, inkârîdir; yani, bütün bunları size anlatmaya hem imkânım hem de gerek yok demektir.
Batleyvsî de şöyle der: Rasûlullah, (s.a.) meclisinde hikâye tarzında çeşitli haberler anlatır, emretmeyi ya da yasaklamayı murad etmediği yahut da dininde bir esâs kılmayı düşünmediği şeyler söylerdi. Bu onun fiilinde ve sözünde malum ve meşhur bir durumdu. [597]

ivdh. Rasûlullah'm (s.a.) Cahiliye Devri Ata Sözleri Ve Hikmetlerini Kullanması:

Rasûlullah (s.a.) cahiliye devri ata sözleri ve hikmetlerini de -toplumunun bir ferdi olarak- elbette kendi konuşmalarında yansıtmıştı.
Toplumun akıl ve ahlâk seviyesini gösteren atasözleri cemiyetin her tabakasında görünür. Cahiliye atasözleri, îslam devri atasözleri ile karışmıştır. Bir atasözünü ilk olarak söyleyen kimseyi bilmemiz ve onu ortaya çıkaran tarihi hadiseyi tespit etmemiz mümkün değildir. Bunlar araştırma yapmağı gerektirmeyecek kadar kısa, kolay ve ibretli sözlerdir; araştırma mahsulü delilli ve isbatlı şeyler değildir. [598]
"Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et! [599] gibi baaı atasözlerinin, Rasûlullah (s.a.) tarafından da kullanılması ve bunların hadis şeklini alması inkâr edilemez.[600]

ivdi.Rasûlullah'm (s.a.) Yiyecek Ve İçeceklerde Arabî Kabulleri Dikkate Alışı:

Yüce Allah, yiyecek ve içeceklerin belirlenmesi konusunda Rasûlullah'm (s.a.) İşlevini beyân sadedinde şöyle buyurur:
"O peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, onlara temiz olan şeyleri helâl, pis ve iğrenç olan şeyleri haram kılar. [601]
- Burada soru, neyin temiz ve hoş, neyin de pis ve iğrenç sayılacağıdır. Kanaatimizce Rasûlullah (s.a.) bu konuda büyük ölçüde arabî maşerî vicdanın sesine kulak vermiştir. Bunun sonucu olarak meselâ keler[602] ve çekirge temiz kabul edilmiş[603] ve Rasûlullah (s.a.) zamanında ve onun bilgisi dahilinde yenilmiştir. Çünkü Araplar bunları temiz kabul ederler ve afiyetle yerlerdi. [604]Hayber günü eşeklerin yenilmesini yasaklamış[605] fakat atların yenilmesine izin vermiştir. [606]

ivdj. Rasûlullah'ın (s.a.) Evlilik Hukukunda Arap Örf-Âdetini Dikkate Alması:

Arapların ne kadar örflerine bağlı olduğu bilinir. [607]
Araplar, kendi kendini evlendiren kadına "zinakâr" gözüyle bakarlardı.[608] Rasûlullah (s.a.) bu olguyu dikkate alarak, "velisiz kıyılan nikâhın bâtıl olduğunu[609] söylemiştir. [610]

ivdk.Rasûlullah'ın (s.a.) Tıpla İlgili Hadisleri (Tıbbu'n-Nebevî):

Rasûlullah (s.a.), Muhammed Hamidullah'm ifadesiyle[611] esaslı suret-te tıbbî malumata vâkıf bulunuyordu. [612]Bununla birlikte o, tıp alanıyla ilgili olmak üzere ileri sürdüğü tedavi yöntem ve usullerini[613]o zaman-da Arap ulusunda mevcut bulunan bilgi ve tecrübe birikimine bina et-miştir. [614]
Tabiî bu genellemeden, konuyla ilgili tedavi olmanın gerektiğini bildirmesi, içki ile tedaviyi yasaklaması, işlerin ehline tevdi edilmesi... gibi ilkeler[615] hariçtir.
Bu konuda Şâtıbî şöyle der:
Araplar, ilk tabiblerden kalma yoluyla ve öncekilerin ortaya koydukları tabîat ilimleri üzerine kurulu haliyle değil de, kendî ümmî tecrübelerinden elde ettikleri bazı tıbbî bilgilere sahip bulunuyorlardı. Şe-rîatta da bu doğrultuda atıflar gelmiş; ancak öyle detaylı değil, derli toplu ve sadra şifa verici, az olmakla birlikte çok büyük netice beklenecek vaziyette temas edilmiştir. [616] Bu meyanda Yüce Allah: 'Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz![617] buyurmuştur. Hadislerde de, bazı dertlere karşı bir takım ilaçların tarifi yapılmış, tıb olarak geçerliliği kabul edilen şeyler arasında bâtıl olanlar ise iptal edilmiştir. Mesela şarapla tedavi[618] şer'an caiz olmayan unsurları içeren rukye (okuma, efsun) ile tedavi bunlardandır. [619]
Dolayısıyla Rasûlullah'ın (s.a.) önerdiği tıbbî yöntemlerin, zamanla istenilen faydayı vermediği ve hatta yanlış olduğu ortaya çıkarsa, bu Rasûlullah'ın (s.a.) peygamberliğini sorgulamayı gerektirmez, sadece o devrin bilgi birikiminin yetersiz ya da yanlışlığını ortaya koyar.
Kaldı ki Rasûlullah (s.a.), Ibn Haldun'un da dediği gibi bize tababeti öğretmek için de gelmemiş, dinî hükümleri öğretmek için gelmiştir[620] Bu itibarla tıpla ilgili açıklamalarının "vahye dayalı bir din" olma değeri bulunmamakta, uyulması gerekli farzı özellik taşımamaktadır.
Bununla birlikte onun tıbbî öğütlerine taberrük niyetiyle uyulur, tam bir imanla bağlanılır ise, bunun büyük faydası görülür. Ancak bu fayda fizik tedavi anlamında olmayıp, imanın sihirli gücünün etkisi (psikolojik fayda) şeklindedir ve bu husus tecrübî olarak da sabittir[621] imanın ne kadar büyük bir güç kaynağı olduğu herkesçe bilinir.[622]

ivdl. Rasûlullah'ın (s.a.) Hadislerinde, Arabî Kozmolojiye Atıfta Bulunması:

Rasûlullah'ın (s.a.) gerek günlük konuşmalarında, gerek beyânlarında ve hatta gerekse Allah'ı teşbih makamında ifadeler kullanırken, o zamanki insanlar arasında mevcut bulunan telakki doğrultusunda "dünyanın düzlüğü, güneşin onun etrafında döndüğü..." vb. düşünceleri içinde saklayan sözler kullanmasını[623] da aynı şekilde bu kısmın örneklerinden sayıyoruz.
İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.), Ümeyye b. Ebî's-Salt'ın, şiirinde geçen iki beyti tasdik etmesi bu kısma örnek olabilir:
"(Yüce kudretin emriyle arşın kürsüsünü, dört varlık tutar ayakta,
Bir ayağında adam ve öküz, diğerinde kartal ve pusuda aslan".
Rasûlullah (s,a.), bunu işitince, "Doğru söylemiş" demiştir.
"Güneş, doğar her gecenin sonunda, kırmızı olarak, gül rengini alarak,
Kaçınır, kendiliğinden doğmak istemez bize, zorlanır buna, kırbaçlanır yoksa".
Rasûlullah (s.a.), buna da "Doğru söylemiş" demiştir.[624]
Muhtemelen şiirde sözü edilen unsurlar, Hamele-i Arş ile ilgili vahiy dilinin semboller halinde okunması sonucu -belki daha önceki şeriatlardan bir kalıntı olarak- arabî kültüre mal olmuş bulunuyordu. Ca-hiliye döneminde insanlar, Arş'ı taşıyan meleklerin dört tane olduğunu zannederlerdi. Biri insan suretindeydi ve bu insanların şefaatçisi idi. İkincisi, öküz suretinde idi ve hayvanların şefaatçisi oluyordu. Üçüncüsü kartal (kerkenez) suretindeydi ve kuşların şefaatçisiydi. Dördüncüsü aslan suretinde idi ve yırtıcı hayvanların şefaatçisi oluyordu.
Rasûlullah (s.a.) da, onları tasdik etti. [625]

v. Rasûlullah'ın (s.a.) Re'y Ve İçtihadının Değeri:

Rasûlullah'ın (s.a.) rey ve içtihadının değerinden söz etme, onun içtihadında hata etmesinin söz konusu olup olmadığı, hangi konuda ne kadar korunmuş olduğunun bilinmesine bağlıdır. Bu itibarla önce bu konulardan kısaca söz etmemiz gerekmektedir:[626]

va-Rasûlullah'ın (s.a.) İçtihadında Hata Etme İhtimali:

Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadında hata etme ihtimalinin nazarî olarak bulunup bulunmadığı, onun bu alanda dahi masum olup olmadığı konusuna bağlıdır! Bu itibarla genel olarak peygamberlerin özelde de bizim Peygamberimizin masumluğuna yani korunmuşluğuna kısaca bir bakalım:[627]

vaa.Peygamberlerin Korunmuşluğu ('İsmet Sıfatı)

Genelde peygamberlerin masum oldukları[628] yani her türlü günahtan, yalan söylemekten, hata yapmaktan korunmuş oldukları kabul edilir. Ancak konunun mutlak anlamda ifade edilmesine elde bulunan örnekler müsade etmemektedir. Çünkü Kur'ân'da bazı peygamberlere "isyan etti ve haddi aştı[629] gibi ifadeler kullanılmakta, bizzat Rasûlullah'a (s.a.) da "zenb = günah" kelimesi isnad edilmekte[630] bazı konularda uyarıldıkları bilinmektedir.
Bu konuda Mâturîdî Akaidi adlı kitapta şöyle denilmektedir: Peygamber, gerek sözlerinde, gerek fiillerinde kendisini lekeleyecek ve kadru kıymetini düşürecek hatalardan korunmuş (ma'sûm) olur. Eğer kasıt ve iradesi olmaksızın kendisinde bir hata vuku bulacak olursa Yüce Allah onu uyarır, kınar; bu konuda peygamberini kendi haline bırakmak şöyle dursun, onu uyarmayı geciktirmez bile.
İmam Ebû Mansûr el-Mâturîdî, peygamberlerin ismeti ile ilgili olarak "îsmet külfeti kaldırmaz" demiştir. Bunun manası şudur: Peygamberin günahtan korunmuş olması {'ismet) onu tâate zorlamadığı gibi, günah işlemekten de âciz bırakmaz. Ne var ki ismet Allah'ın bir lütfü olup peygamberi hayır yapmaya sevkeder, kötülükten de alıkoyar. Fakat ilâhî imtihanın gerçekleşmesi için onda yine de irâde mevcuttur. [631]

vıab.Peygamberlerin Korunmuşluk Alanı:

Gazzâlî, ismet sıfatının gereği olarak Rasûlullah'ın (s.a.) küfre düşmesi, Yüce Allah'ı bilmemesi, Allah'ın risâletini saklaması, tebliğ ettiği konularda yalan söylemesi, [632] hata etmesi ve yanılgıya düşmesi, tebliğde ihmal göstermesi, çağrıda bulunmakla memur olduğu şeriatın tafsilâtını bilmemesi gibi "mu'cize" kavramının medlulüne ters düşen davranışlardan masum olmasının aklın gereği olduğunu söyler. [633]
Bunlara ilâveten, kendisine indirilmiş olan şeyleri karıştırması, şeytan vesvesesine açık olması, hilâf-ı hakikat beyânda bulunmaya yeltenmesi... gibi konularda peygamberlerin korunmuşhığu hakkında icmâ bulunm aktadır. [634]Rasûlullah'ın (s.a.): "Allah'ın size emretmiş olduğu her şeyi eksiksiz size emrettim; Allah'ın size yasaklamış olduğu her şeyi de eksiksiz size yasakladım[635] buyurması, keza bizzat Kur'ân'ın da "artık dinin tamama erdirilmiş olduğunu[636]söylemesi de, tebliğe yönelik görevin eksiksiz olarak yerine getirilmiş olduğunu ifade etmektedir.
Gazzâlî, risâletle ilgili olmayan konularda peygamberlerin unutmalarının ya da hata etmelerinin 'ismetle ilgili olmadığını da belirtir. [637]
Ashabın, Rasûlullah'ın (s.a.) bazı davranışları karşısında, o davranışının vahiyden mi yoksa kendi re'y ve içtihadından mı kaynaklandığını sormaları, [638] onların Rasûlullah'ın (s.a.) korunmuşluğunun belli bir alanda olduğunun farkında olduklarını gösterir.[639]

vb-RasûllaVın (s.a.) Vahyin Kontrolünde Olduğu:

İsmet sıfatının bir uzantısı olarak, Rasûlullah (s.a.) vahyin devamlı kontrolü altında bulunmaktadır. Dolayısıyla onun hatasının düzeltilmeden bırakılmayacağı[640] ve bu uyarının da geciktirilmeden hemen yapılacağı[641] bilinmelidir. [642]Bu özelliği ile o, diğer insanlardan ve içtihada ehil olan mücteheidlerden ayrılmaktadır.
İbn Teymiyye (728/1327), tebliğ alanı dışında peygamberlerin 'ismetinin, "hata ve günah üzerinde mutlak surette uyarılmadan bırakılmama" konusunda olduğunu söyler. [643]
Nasıl ki Rasûlullah (s.a.), sahip olduğu konum gereği, bilgisi dahilinde işlenen herhangi bir davranışa karşı -eğer olumsuzsa- tepkisini göstermek zorunda ise, Rasûlullah'a (s.a.) nisbetle vahiy kurumu da aynı işlevi görüyordu. Yüce Allah, bu kurum aracılığı ile, Peygamberini tashih ya da tasvip ediyordu. Eğer ortada bir tashih yoksa, bunun anlamı Rasûlullah'ın (s.a.) o davranışının takrir ile karşılandığı yani onaylandığı idi.
Bu itibarla Rasûlullah'ın (s.a.) vahye dayalı olmaksızın yaptığı tashih edilmemiş tüm tasarruflarının, -aynen takrîrî sünnette olduğu gibi- takrîrî vahiy sayılması gerektiğini düşünüyoruz.[644]

vba. Kur'ân'ın Rasûlullah'ı (s.a.) Uyarısı Ve Tashihi:

Rasûhıllah (s.a.) aynı zamanda bir beşer de olması hasebiyle, onun bütün tasarruflarını toptancı bir anlayışla tenzih etmeye imkân yoktur. [645]Bu itibarla vahyin tebliği ve beyânı alanı[646] dışında kalan bazı konularda yaptığı ictihâdlarda yanlabilmesi, hata etmesi -veya en azından daha uygun olanı terketmesi[647] söz konusudur. [648]
işte bu yüzdendir ki Kur'ân, yer yer Rasûlullah'ı (s.a.) uyarmış ve onun davranışlarını tashih etmiştir. Zira Yüce Allah, Peygamberini (s.a.) hiçbir zaman hata üzerinde bırakmaz, gecikmeden hemen uyarır. [649]

Örnekler:

1.Rasûlullah'ın (s.a.) vahyin korunması endişesinin tashihi: "Cebrail sana Kur'ân okurken, unutmamak için acele edip onunla beraber söyleme, yalnız dinle. Doğrusu o vahyolunanı kalbine yerleştirmek ve onu sana okutturmak Bize düşer.[650]

2.Tebliğde usûl hatasının tashihi:
"Ey Muhammedi Sen hatırlat! Sen sadece hatırlatıcısın. Sen onlara zor kullanıcı değilsin. [651]
"Putperestlerin, 'Ona bir hazine indirilmeli veya yanında bir melek gelmeli değil miydi?' demelerinden senin -ey Muhammedi- kalbin daralır ve belki de sana vahyolunanın bir kısmını terkedecek olursun. Sen ancak bir uyarıcısın, Allah her şeye vekildir. [652]
"Ey Muhammedi Seni, sana vahyetitğimizden ayırıp başka bir şeyi Bize karşı uydurman için uğraşırlar. O zaman seni dost edinirler. Sana sebat vermemiş olsaydık, and olsu ki, az da olsa onlara meyledecektin. O takdirde sana, hayatın da ölümün de, kat kat azabını tattırırdık. Sonra bize karşı bir yardımcı da bulamazdın. [653]
"Yanına kor bir kimse geldi diye (Peygamber) yüzünü asıp çevirdi. Ne bilirsin, belki de o arınacak; yahut öğüt alacaktı da bu öğüt kendisine fayda verecekti. Ama sen, kendisini öğütten müstağni gören kimseyi karşına alıp ilgileniyorsun. Onun arınmak istememesinden sana ne? Sen, Allah'tan korkup sana koşarak gelen kimseye aldırmıyorsun. Dikkat et; bu Kur'ân bir öğüttür. Dileyen onu öğüt kabul eder. O, kutsal kılınmış, yüceltilmiş, arınmış sahifeler üzerindedir. İyi kimseler, saygıdeğer elçilerin eliyle yazılmıştır. [654]

3.Vahye ancak Allah'ın (c.c.) dilemesiyle ulaşabileceğini söylemeyi unutmasının tashihi:
"Herhangi bir şey için, Allah'ın dilemesi dışında, 'Ben yarın onu yapacağım' deme. Unuttuğun zaman Rabbini an ve şöyle de: 'Umulur ki Rahbim beni doğruya daha yakın olana eriştirir. [655]

4.Rasûlullah'ın (s.a.) sonuç alma arzusunun tashihi:
"Sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir': [656]
"Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı, öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın? [657].Ey Muhammedi İnanmıyorlar diye nerdeyse kendini mahvedeceksin[658]

5-Amcası Ebû Tâlib hakkında tashihi:
"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek, Peygamber'e ve mü'minlere yaraşmaz".[659]

6.Uhud sonrası düşmanlarına lanette bulunması[660] hakkında tashihi:
"Allah'ın onların tevbelerini kabul veya onlara azâb etmesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur; çünkü onlar zalimlerdir[661]
Hz. Hamza'ya (r.a.) Uhud savaşında müsle[662] yapılması üzerine, öfkelenmiş ve, 'Vallahi eğer onları birgün elimize geçirirsek, onlara öyle bir müsle yapacağız ki, Arap o zamana kadar hiç öylesini yapmamış olacak" demişti. Bunun üzerine şu âyetler inmişti: [663]
"Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. [664]Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir. Sabret, senin sabrın ancak Allah'ın yardımıyladır; onlara üzülme, kurdukları düzenden de endişe etme!. [665]

7.Rasûlullah'ın (s.a.) savaş siyasetinin tashihi:
Bedir savaşı sonrası alman esirlere ne yapılması gerektiği konusunda Rasûlullah (s.a.) ashabı ile istişare etmiş ve sonunda Hz. Ebû Bekir (r.a.) tarafından ileri sürülen fidye[666] alarak salıverme görüşünü kabul ederek onunla amel etmişti. Hz. Ömer (r.a.) ise, onların öldürülmesini teklif etmişti. [667] Aşağıdaki âyetler bu olay üzerine inmiştir ve sert bir uyarı niteliği taşımaktadır:
Yeryüzünde savaşırken, düşmanı yere sermeden esir almak hiçbir peygambere yaraşmaz. Geçici dünya malını istiyorsunuz, oysa Allah ahireti kazanmanızı ister. Allah güçlüdür, hakimdir. Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldıklarınızdan ötürü size büyük bir azap erişirdi. [668]
Şu âyet de Tebük seferi hakkında inmişti.
"İsteyen, istemeyen, hepiniz savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihat edin. Bilirseniz bu sizin için hayırlıdır. Kolay bir kazanç, normal bir yolculuk olsaydı sana uyarlardı, fakat çıkılacak yol onlara uzak geldi, kendilerini helak ederek, 'Gücümüz yetseydi sizinle beraber çıkardık' diye Allah'a yemin edeceklerdir. Allah, onların yalancı olduğunu elbette biliyor. Allah seni affetsin; doğrular sana belli olup, yalancıları bilmeden önce, niçin onlara izin verdin?.[669]

8.Münafıklarla ilgili tavrının tashihi: [670]
"Onların ister bağışlanmasını dile, ister dileme, birdir. Onlara yetmiş defa bağışlanma dilesen Allah onları bağışlamayacaktır. Bu, Allah'ı ve peygamberini inkar etmelerinden ötürüdür. Allah fasık topluluğu doğru yola eriştirmez... Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve peygamberini inkâr ettiler, fâsık olarak Öldüler.[671]

9. Zeyneb'le evliliği konusunda uyarılması: [672]
"Allah'ın nimet verdiği ve senin de nimetlendirdiğin kimseye: 'Eşini bırakma, Allah'tan sakın!' diyor, Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekmiyordun; oysa Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde onu seninle evlendirdik, ki evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda müminlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir. [673]

10. Eşlerinin arzusu için Allah'ın helâl kıldığı şeyi kendisine haram kılması sebebiyle uyarılması:
"Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine yasak ediyorsun? Allah bağışlayandır, acıyandır. Allah şüphesiz size, yeminlerinizi keffaretle geri almanızı meşru kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur. O, bilendir, hakimdir. [674]Görüldüğü gibi bizzat Kur'ân'da Rasûlullah'ın (s.a.) davranışlarının tashih edildiğinin yer alması, Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadında hata edebileceği ihtimalini ortaya koyar.
Kur'ân'da yer alan bu tashihlerin dışında, vahy-i gayri metluvv tarafından da Rasûlullah'ın (s.a.) bazı görüşlerinin tashih edildiğini gösteren örnekler bulunmaktadır.
Müşriklerin çocuklarının önce babaları hükmünde olduğunu beyân etmesi, sonra ise onların cennette olduklarını söylemesi[675] ilk önceleri kelerin, meshe uğramış yahudüer olabileceğini söylemesi sonra bu görüşünden vahyin uyarısıyla vazgeçmesi, [676] bir yahudî kadının kabir azabı hakkındaki sözünün yahudi fitnesi olduğunu söylemesi, arkasından kendisine vahiy gelerek görüşünü tashih etmesi ve Rasûlullah'ın (s.a.) bu doğrultuda beyânda bulunması ve artık dualarında kabir azabından da Allah'a sığınır olması[677] bu kabilden örnekler olmaktadır.[678]

vıbb.Vahyin Tashihine Rağmen Eski Hükmün İbkâsı:

Bazı rivayetlerde yargı konusunda Rasûlullah'ın (s.a.) bir hükümde bulunduğu, arkasından Kur'ân'ın onun hükmünden farklı bir hüküm getirdiği, bu durumda Rasûlullah'ın (s.a.) bundan böyle Kur'ân'ın hükmünü uyguladığı ve fakat daha önceki hükmünü bozmadığı belirtilmektedir. [679]Nitekim benzeri tavrın yani, aynı konuda daha önceki hükümden farklı bir hükümde bulunma halinde önceki hükmü iptal etmeme yaklaşımının daha sonra ashap tarafından da sürdürüldüğü ifade edilmektedir. [680]
Bu rivayetlerin yargı alanına ait bulunan ve vahyin düzenleme alanına girmeyen konularla ilgili olduğunu düşünüyoruz. Yargıda verilen hükmün, dinin özüne, adalet, hak hukuk anlayışına ters düşmeyen sadece terk-i evlâ yahut en üstünü alma kabilinden sayılabilecek ictihâd değişiklikleriyle değiştirilmiş olması, adalete güveni sarsar ve hiçbir davanın son şeklini alamaması gibi bir sonucu gündeme getirir. Bu itibarla bu rivayetleri vahyin ilgi alanı olmayan konulara, içtihada dayalı hükümlere hasretmemiz gerektiğini düşünüyoruz.
Kaldı ki Rasûlullah (s.a.) -bilindiği gibi - zıhârla ilgili olarak vahiy gelmeden önce bir beyânda bulunmuştu. [681] Vahiy geldikten sonra beyânında ısrar etmeyip, inen hükmü uygulamıştı. Liânla ilgili olarak da bazı rivayetlere göre önce Hilâl b. Ümeyye'ye, 'Ta dört şahit ya da sırtına had!" şeklinde cevap vermiş, fakat arkasından inen âyete göre hükmetmişti. [682]
Bu da gösteriyor ki, bu konuda da bir alan belirlemesi vardır ve vahyin ibtidâen düzenlemeye gitmesi gereken alanlarda tashih edilen hata üzerinde devam etmeye imkân verilmezken, hassların değerlendirilmesi, olayın hukukî yerine oturtulması alanında gerekli şartlar bulunduktan sonra varılmış olunan bir hüküm, daha sonra hatalı olduğu ortaya çıksa bile, ibkâ edilecektir.[683]

vi. Değerlendirme:

Buraya kadar verilen örnekler ve yapılan izahlardan da anlaşılacağı üzere Rasûlullah (s.a.) için söz konusu edilen hataların, dinin özü ve esasıyla ilgili olmadığı, kutlu İslâm şeriatının beyânına yönelik bulunmadığı, dinin hayata geçirilmesi demek olan uygulama esnasında, ortamın değerlendirilmesi, gelişmelerin dikkate alınması ve amaca ulaş-tırıcı süreci hızlandırıcı belli bir siyaset izlenmesi noktasında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.
Burada yapılan hatalar ile -ki bunlar terki evlâ cinsinden olan şeylerdi[684] ictihâd faaliyetinin yürütülmesinden amaçlanan ve fiilen de elde edilen fayda karşılaştırıldığı zaman, birer alıştırma olması hasebiyle bu gibi hataların zaten gerekli de olduğu ve hiçbir zaman elde edilen "vahyin ışığında kendi kendine yol alabilme" beceri ve melekesine nisbetle, düşülen hataların bir anlam ifade etmeyeceği, vahyin kontrolünün ise bu tecrübeyi destekleyici ve cesaretlendirici olduğu görülecektir.
Bunun tek şartı bu faaliyetin vahyin özüne yönelik olmaması ve onu ortadan kaldırıcı mahiyet almamasıdır. Bu şarta uyulduğu sürece dinin hayata geçirilmesi için zaten zarurî olan bu faaliyetin teşvik edildiği, hata etmeden korkuimaması gerektiğinin vurgulandığı görülür.[685]

via. Bütün Sünnetin "Takrîrî Vahiy" Oluşu:

Yukarıda Rasûlullah'ın (s.a.) tashihine dair verdiğimiz Kur'ânî örnekler bize, onun içtihadında hata edebildiğini göstermesi yanında bundan daha fazla ve daha da önemli bir başka şey daha verir: O da şudur: Onun vahiy tarafından tashih edilmemiş olan bütün tasarrufları -Rasûlullah'ın (s.a.) hangi özelliğine atfedilirse edilsin- vahyin onayından geçmiş ve doğrulanmıştır. Böylece Kur'ân'da örneklerini verdiğimiz durumların dışında kalan bütün sünnet, hangi türden olursa olsun en alt düzeyde "takrîrî vahiy" ya da Hanefî ulemasının dedikleri gibi "bâtını vahiy[686] niteliğine sahiptir.[687]

vib.Rasûlullah'ın (s.a.) Sünnetinin Vahye Dayalı Olup Olmadığım Ayırmanın Faydası;

Burada bir soru akla gelebirir? O da şudur: Madem ki sünnet sonuç itibariyle hepsi vahiydir, ya da vahiy hükmündedir; o zaman Rasûlullah'ın (s.a.) tasarruflarını uzun boylu bu tür ayırımlara tabi tutmanın ne gereği ve anlamı vardır?
Rasûlullah'ın (s.a.) içtihada dayalı tasarruflarının ortaya konulması, bunların kaynaklarına ulaşılması, bunların Rasûlullah (s.a.) tarafından nasıl değerlendirildiğinin belirlenmesi elbette ki bizim için çok önemlidir. Çünkü bu bize, vahyin insanlığın içtihadına bıraktığı alanda nasıl icrayı faaliyette bulunacağımızın bir örneğini teşkil eder ve bize bunun gerekli ilke, usûl ve esaslarım verir.
Burada vahyin onayladığı şeylerin doğru olması ile, aynı şeyin evrensel ilâhî hakikat olması arasını ayırmak zorundayız.
Kaldı ki Kur'ân'da yer alan yazılı vahiyde dahi bu gibi zaman mekan unsurlarının yani tarihselliğin -az da olsa- çoğu kez örnekleme mahiyetinde[688] imajlara ve genel telakkilere katılma, dil özelliklerini yansıtma şeklinde olmak üzere bulunduğunu biliyoruz. [689]Bu itibarla Rasûlullah'ın (s.a.) vahiy tarafından onaylanmış olan sünneti, tümüyle kendi tabiî ortamında ve özel şartları içerisinde doğrudur, yerindedir ve her zaman için ideal bir örnektir. Yoksa, farklı ortamlara da olduğu gibi taşınması gerekli evrensel mahiyetli serî hükümler değildir; aksine serî hükümlere kaynak olacak özellikte peygamberi çözümlerdir.
Burada bir noktayı daha belirtmek gerekmektedir. Mutlak hakikat tektir ve hiçbir zaman ve mekana göre, toplumlara nisbetle değişiklik arzetmez. Fakat bu mutlak hakikatin tezahürü, başka bir ifade ile sosyal gerçekler toplumlara, zaman ve mekan şartlarına göre değişir. Dolayısıyla sosyal alanlarda "doğrunun tekliği" gibi bir zorunluluğun ve buna bağlı olarak da zorluğun bulunmadığı, bir yere kadar insaniliğin ve ona bağlı olarak da izafiliğin esas olduğu unutulmamalıdır.
Bir konuda pek çok birbirinden farklı ictihâdî çözümlerin bulunabilmesi ve bunlarla amel eden her insanın yükümlülüğünü yerine getirmiş, kulluk görevini hakkıyla ifa etmiş sayılması[690] bu anlayışın sonucu olmaktadır. Görülüyor ki insanlar sadece kendi vüsatleri doğrultusunda kullukta bulunmakla yükümlüdürler, [691]Allah'a götüren

vasıtaların ise çok olduğu bilinmektedir.
Dolayısıyla Rasûlullah'ın (s.a.) vahye dayalı olarak ortaya koyduğu tebliğ ve beyân tasarrufları dışında, meselâ yukarıda örneklerini arze-ttiğimiz türden ictihâdî tasarruflarının -vahyin takriri sonucunda- doğru olduğunun sabit olması, içtihada dayalı o tasarrufunun aynı zamanda evrensel ilâhî bir hakikat mahiyetini almasını gerekli kılmaz.
Zaten Rasûlullah'ın (s.a.) bu tür ictihâdları belirli esasların uygulanması, nassların belirli şartlar, özel konumlar muvacehesinde yorum-lanması, yahut da tamamen akıl ve tecrübenin ilgi alanına bırakılmış olan hususlarla ilgilidir.
Bir esasın değişik/çeşitli şekillerde uygulanması, bir nassın farklı şekillerde yorumlanması tabiîdir ve burada belirleyici olan zaman mekan unsuru, şartlar ve meseleye olan farklı bakış açısıdır. Aynı şeye farklı açılardan bakanların, farklı görüntü elde etmeleri tabiîdir ve bu durumda elde edilen sonuç hiçbir kimse için yanlış değildir. Yanlış olan tek şey, elde edilen sonuçtan başka farklı sonuçların da olmayacağını iddia etmek, kendi sahip olduğumuz doğruyu teke indirgemek, başka doğruların da olmayacağını savunmaktır.
Bu itibarla evrensellik arzetmek zorunda olan bir nassın ideal tatbikinin her zaman ve mekan için tek olduğunu söylemek yanlıştır. Rasûlullah'ın (s.a.) bu tür ictihâdî çözümleri doğru ve isabetli çözümlerdir; ancak yegane çözümden ibaret de değildir.
Rasûlullah'ın (s.a.) bu tür ictihâdî sünnetinin diğer beşerî çözümlerden ayrıca farkı da bulunmaktadır, o da hatasızlığı kesin bilinen örnek olmasıdır. Diğer beşerî ictihâdî çözümlerde ise -her ne kadar gereği ile amel edildiği zaman yükümlülük düşmekte ise de- isabet etmişliğin bir garantisi yoktur; o yüzden de onların -ictihâdî sünnetin aksine- herhangi bir kaynak değeri yoktur.[692]

D) RASÛLULLAH'IN (s.a.) TEŞRÎDE BİR SİYASET İZLEYİŞİ

1-Rasûlullah'ın (s.a.) İzlediği Teşrî Siyaseti:

"Siyaset", îbn Akîl'in de dediği gibi, "insanları hayra ulaştırıp, fesattan uzaklaştırmak için takip edilen en kestirme yoldur.[693]
Rasûhıllah (s.a.), bir peygamber olarak bir din getirmiş, bunun e-saslarını, kurumlarını, ahlâk anlayışını yerleştirmeye çalışmış, yeni bir "insan" ve "ümmet" tipi oluşturmak için bütün güç ve gayretini ortaya koymuştur.
O bu amacına ulaşmak için hemen her alanda bir siyaset izlemiştir. [694] İzlediği bu siyaset çoğu kez Kur'ânî vahiyle de desteklenmiştir. Daha doğrusu, ilkelerini vahyin belirlediği teşrî siyasetine parelel olarak Rasûlullah (s.a.) da uygulamada kendine has bir yol izlemiş ve bunda başarılı da olmuştur.
Şimdi onun izlediği siyasetin anahatlarını arzedeceğiz:[695]

2-Rasûlullah'ın (s.a.) Dinî Alanda Takip Ettiği Siyaset:

Rasûlullah (s.a.) tebliğ etmekle memur olduğu dinin esaslarının yerleşmesi için belli bir siyaset izlemiştir. İzlediği bu siyasetin sonucunda onun normal ölçülerde beklenenin üstünde başarı elde ettiği müslü-man olmayan bilim adamları tarafından da teslim edilmektedir. [696]
Şimdi örneklerle konunun açıklık kazanmasına çalışalım:[697]

1. Tevhidin yerleştirilmesi için alınan ilave önlemler:
Rasûlullah (s.a.) tevhidi yerleştirmek ve cahiliye dönemi bâtıl inançlarını söküp atmak için, sedd-i zerîa kabilinden küfrü, şirki çağrıştıracak, eski inançlara değer atfedecek birçok davranışı yasaklamıştır.
Örnekler:
Ümmü Atiyye anlatır: "Ey Peygamber! Sana mü'min kadınlar gelerek Allah'a şirk koşmayacaklarına... ve sana âsî olmayacaklarına dair söz verirlerse, onlarla bey'at akdet! [698] âyeti inince, Rasûlullah'ın (s.a.) kadınlardan aldığı bey'at sözünde niyâha[699] da vardı. Ben: "Ya Rasûlallah! Yalnız falan oğulları ailesine yapılacak niyâha müstesna. Çünkü onlar cahiliye döneminde benim niyâhama iştirak etmişlerdi. Dolayısıyla benim de onların niyahasına katılmam gerekir; değil mi?" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) "Peki falan oğullarına yapılacak niyâha müstesna olsun!" buyurdu. [700]
Kanaatimiz, bu hadisin tevhid inancının iyice yerleştirilmesine yönelik ilave önlemlerden biri olduğudur. Eğer niyâha gerçekten Allah Teâlâ tarafından adı konularak belirlenmiş bir haram olsaydı, Rasûlullah'ın (s.a.) böylesi hassas bir konuda belli bir şahsa istisna getirmesi mümkün olmazdı.
Öbür taraftan şunu da bilmekteyiz: Uhud şehidlerine Ensar kadınları ağlamışlar, Rasûlullah (s.a.), şehid Hz. Hamza'nın (r.a.) evindeki sessizlik karşısında duygulanmış ve gözleri yaşarmıştı. Durumu kavrayan Ensar'dan Sa'd b. Muâz (r.a.) ve Üseyd b. Hudayr (r.a.), Ensâr kadınlarını Hz. Hamza'nın evine göndermişler ve onlar da Rasûlullah'ın (s.a.) amcası arkasından ağlamışlardı. Rasûlullah (s.a.) da bundan memnun olmuştu. [701]
Bir başka Örnek, 'Yılanları öldürün! Kim onların öc almasından korkarak, onları terkederse benden değildir[702] hadisidir.
Araplarda, bir yılan öldürülürse, onun eşinin öc alacağı inancı vardı. Rasûlullah (s.a.) bu bâtıl inancı yıkmak için, aslında muzır hayvanların öldürülmesi[703] ilkesinin bir gereği olan yılanların öldürülmesi emrini, [704]böyle bir üslup içerisinde vermiştir. îlk zamanlarda kabir ziyaretini yasaklamış olması, sonra bizzat kendi beyanıyla buna izin vermesi,[705] yasağın gerekçesinin İslâm akaidini iyice yerleştirmek olduğunu gösterir:
Osman Keskioğlu, ilk devirlerde resim yasağının da bu kabilden o-lacağı kanaatindedir. [706]

2.Dinin dil ve merkezinin seçimi:
Şüphesiz Yüce Allah, "risâletini nereye koyacağını en iyi bilendi. [707] Seçtiği yer evrensellik iddiasında bulunacak bir mesaj için en uygun bir yerdi. [708]Seçilen kişi de büyük bir özenle seçilmişti. [709]
Bu seçimde "Arap" ulusunun da ayrı bir yeri vardı. Onlar, -potansiyel olarak[710] oluşturulacak "hayırlı ümmet"in nüvesini teşkil ediyordu.[711]

3.Kıble seçimi:
Rasûlullah (s.a.) işin ilk başında inananları inanmayanlardan kesin olarak ayırmak gerektiğini düşünüyordu. Bunun için asıl dînî merkez Mekke olmakla birlikte, geçici bir süre için inananların namaz kılarken Kudüs'e[712] doğru kıbleye yönelmelerini istemişti.[713] Medine mescidinin kıblesi de Kudüs yönüne, doğru yapılmıştı. [714]
Bu konuda Dihlevî şöyle der:
RasûluUah (s.a.) Medine'ye gelince, gayretini Evs ve Hazrec[715] kabi-leleriyle müttefikleri yahudilerin arasını kaynaştırmaya yöneltti. Kendisine destek verenler, insanlar için çıkarılmış olan ümmet onlardı. Mudar ve tabileri, Rasûlullah'ın (s.a.) en azılı düşmanları halini almışlar, ona insanların en uzağı olmuşlardı. Bu durumu değerlendiren RasûluUah (s.a.) ictihâdda bulundu ve Beyt-i Makdis'i kıble edinmeye hükmetti.
Zira şeriatlarda kurbetler[716] belirlenirken, peygamberin gönderilmiş olduğu kavmin, ona destek veren ve bütün insanlara karşı şahit tutulan ümmetin içinde bulunduğu halin dikkate alınması bir asıldır.
Rasûlullah'ın (s.a.) bu özelliği taşıyan ümmeti, o anda Evs ve Haz-rec'ti. Bunlar, yahudilere ait bilgileri kabule son derece yatkındılar. Nitekim bu hususu İbn Abbâs, "Tarlanıza nasıl isterseniz öyle gelin! [717] âyetinin tefsiri esnasında şu sözleriyle ifade etmektedir: "Bu kabile En-sar'dandı ve onlar putataparlardı. Onların yanında yahudiler de vardı. Onlar ehl-i kitaptı. Sözü edilen kabile, yahudileri ilimce kendilerinden üstün görürlerdi. Dolayısıyla pekçok konuda onların yaptıklarına uyarlardı. [718]
Sonra şeriatların, hak din üzere olan milletlerin bilgi ve uygulamalarına -bir tahrif olmamış, aşırılığa kaçılmamış ise- uygun düşmesi de bir başka ilkedir. [719]
Rasûlullah'ın (s.a.), tebliğ ve takip ettiği siyasette, Evs ve Hazrec'in içinde bulundukları bu psikolojiyi takdir etmesi tabiîdir.
Bunun ötesinde Mekke devrinde kendisine en yüksek düzeyde medh ü senalar taşıyan Kur'ân âyetlerine sahip bulunan[720] Rasûlullah (s.a.), Medine yahudileriyle çok iyi ilişkiler içinde olmayı siyasetinin bir parçası edinmişti. Medine'ye varışının ilk aylarından itibaren, yahudiler tarafından kendisinin bir Allah Elçisi olarak kabul edilip tanınması için çaba harcamış, onlara yakınlık göstermiştir[721]Hicri birinci yılda Hay-ber yahudilerine gönderdiği tebliğ mektubunun muhtevası[722] bu siyasetin açık izlerini taşır. Hatta o kadar ki, vahiy olmayan konularda onların şeriatlarından yararlanır, dahası saç tarama gibi dış görünüşünde onlara benzemeye çalışırdı. [723] îbn Abbâs'ın (r.a.) şu sözü bu konuda açıktır:
Ehl-i kitap saçlarım salar, müşrikler ise ortadan ayırırlardı. Rasûlullah (s.a.), emrolunmadığı konularda Ehl-i kitaba uygun düşmekten hoşlanırdı. Bu yüzden Rasûlullah (s.a.) saçlarını alnına doğru salardı; sonra ise ortadan ayırdı. [724]
Ancak çok geçmeden bu siyasetin beklenen faydayı vermeyeceği, onların kolay kolay müslüman olmayacağı görüldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) yahudilere karşı siyasetini değiştirdi. Bir taraftan Bedir zaferi ile müslümanlar artık Medine'deki yerlerini sağlamlaştırmışlardı. Öbür taraftan beklenmedik olaylar yahudilere karşı sürdürülmek istenen siyaseti giderek sertleştirdi.
Rasûlullah (s.a.) artık onlara benzeme şöyle dursun, ashabına hemen her konuda onlara muhalefet etmelerini[725] tembihledi ve böylece kendi öz kişiliklerinin oluşmasını amaçladı. [726]
Ortaya çıkan ihanetleri sebebiyle, kimisini sürdü[727] kimisini de öldürttü. [728] Kendisi henüz hayatta iken, islâm'ın siyasî başkenti bulunan Medine yahudilerden arındırılmış

bulunuyordu.
Yüce Allah, bu işin asıl sahiplerinin îsmailoğulları olacağını Peygamberinin kalbine ilka etmiş ve gözünü İslâm'ın ebedî dinî merkezi olan Mekke'ye çevirmişti. Artık Rasûlullah (s.a.) kıblenin Mekke olmasını arzuluyordu ve bu doğrultuda bir vahiy beklentisi haline girmişti. Sonunda beklediği oldu ve inanların kıble olarak Mekke'ye yönelmeleri emrolundu.[729]
Bilindiği gibi Rasûlullah (s.a.) Ismailoğulları şeriatının kalıntıları üzerinde bulunan ümmîler içerisinde peygamber olarak gönderilmişti. Ka'be, bütün Araplarca Allah'ın nişanelerinden sayılıyor; büyük küçük, uzak yakın herkes ona büyük saygı gösteriyordu. İbadet esnasında ona doğru yönelmek, bir sünnet olarak Öteden beri yaygın bir şekilde devam ediyordu. Bu durumda, ilk etapta Araplara yönelik bir tebliğde Ka'be dışında bîr kıble arayışı, -hele izlenen geçici siyasetin sonuç vermeyeceği de anlaşıldıktan sonra- anlamsızdı.
Aslında "Nereye yönelirseniz, Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır"[730] âyeti fahvasmca kıble, din için aslî bir unsur değildi. [731]Zaruret halinde kıbleye dönülmeksizin kılınan namazın caiz olması bunu gösterir. Ancak kıbleye yönelmenin, "Senin yöneldiğin yönü, Peygambere uyanları caya-caklardan ayırmak için kıble yaptık" âyetinde[732] de açıkça ifade edildiği üzere, "kimlik belirleme"de çok önemli bir işlevi bulunmaktadır ve bu özellik yerleşmiş olan bu haliyle kıyamete kadar devam edecektir. Yani eğer başka unsurlar islâm'a girrecek olurlarsa, eski dinlerinden ayrılıp, bu yeni dine girdiklerinin bir belirtisi olarak İslâm'ın kutlu başkentine (Mekke) yönelecekler ve bu yöneliş onların kimliklerinin en belirgin ve ayırıcı bir vasfi olacaktır. Bu itibarla çok önemlidir.[733]

4.Rasûlullah'ın (s.a.) Araplara yönelik siyaseti:
Rasûlullah (s.a.), bu işin Araplarla kaim olacağını anlayınca, onlara karşı özel bir siyaset izledi. Bu siyasetin en belirgin öğesi, onlara karşı verilen mücadelede gösterilen kararlılıktı.
Rasûlullah (s.a.), getirdiği mesajın bir din olduğunu, dinin ise inanç işi olduğunu ve kalbe zorla, dayatma ile girmeyeceğini elbette biliyordu. Nitekim tebliğ hayatında bu esaslara hep dikkat etmiş, insanların inanmalarım sağlamak için elinden gelen bütüii çabayı göstermişti.
Arapların durumu ise, diğerlerinkinden farklıydı. Çünkü Peygamber, kendilerine kendi dilleriyle ve "kendi özlerinden"[734]gelmişti; [735]"bütün şehirlerin anası"[736]olan kendi şehirlerinin halklarından başlayarak uyarıda bulunmuştu; en yakın akrabadan[737] işe başlamıştı. Hem sonunda iş başarıldığında "bu, Peygamberin ve kavminin ünü"[738] olacaktı. Hal böyle iken, ev halkından olan bu İnsanların biraz zorlanması gerekiyordu.
Rasûlullah (s.a.), İslâm'ın harimi ismetinde -getirdiği dinin korunmasının ön şartı gördüğü için- başka din mensuplarının bulunmasını istemiyordu. Diğer din sâlikleri Medine'den çıkarılmış, bir kısmı ise kuzeye doğru sürülmüştü. [739]Sıra kendilerine geldikçe bu iş daha da ileri götürülecek ve Arap yarımadasında "iki dinin bir arada bulunmasına izin verilmeyecekti. [740] Çünkü "bir beldede iki kıble bulunamazdı[741]. Bunun temini için Rasûlullah'ın (s.a.) son vasiyetlerinden biri, İslâm'a mensup olmayan herkesin Arap Yarımadası'ndan çıkarılması şeklindeydi. [742] Onun bu vasiyeti Hz. Ömer (r.a.) tarafından gerçekleştirilmişti. O, Necrân ve Fedek yahudilerini -kıymet takdiri ile mülklerini almak suretiyle- kuzeye sürmüştü.[743]
Bu bağlamda irtidada yani dinden dönmeye de Ölümle cezalandırma müeyyidesi getirilmişti. Bu muhtemelen, yahudiler tarafından sürdürülen dinden döndürme taktiklerine[744]karşılık alınmış aynı zamanda siyasî bir tedbir mahiyetinde idi. [745]
Arap müşriklerine gelince, onlardan sadece şu iki şeyden birini seçmelerini istemiş, üçüncü bir seçenek tanımamıştı: Ya îslâm ya da [746]Oysa ki aynı Peygamber (s.a.), Habeşlilere -kendilerine dokunmadıkça- dokunmamalarını, Türkleri kendi hallerine terketmelerini söylüyordu. [747]

5.Hicret uygulaması:
Muhammed Hamidullah'ın ifadesiyle Rasûlullah (s.a.) daha Mekke'de iken 'Devlet içinde devlet" olma siyaseti gütmüştü. Bunun sonucu olarak müslümanlar, dinî, hukukî, iktisadî her türlü dünyevî ihtiyaçlarında Peygamberimize müracaat edeceklerdi. Rasûlullah (s.a.) Mekke site devletinin aslında mü slüm ani arın haklı devleti olduğunu ve onu halihazırda müşriklerin haksız yere işgal etmiş olduklarını düşünüyordu. [748]
Binbir işkence ve zorluk altında inananların sabrım taşıracak ölçüde suskunlukla[749] geçirilen Mekke döneminde, artık bekleyişler son bulmuş ve fiilî devlete giden bir yol olmak üzere Medine, ""hicret yurdu" olarak belirlenmişti. [750]Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) bütün inananların oraya göç etmelerini emretmiş[751] "Ben, müşrikler arasında oturan her müslümandan uzağım. [752] buyurmuş ve Kur'ân vahyinin de desteğinde[753] buna dînî bir mahiyet vermiştir.
Hicret, [754] îslâmın bütün müesseseleriyle hayata geçirilmesi için gerekli görülen devlete giden yoldu. Kurulacak İslâm devleti ile hem îslâm iman ve inancı yerleşecek, hem ibadetleri oturacak, hem de hayata yön verilecekti.
Rasûlullah (s.a.), Medine'nin içinde bulunduğu ortamı değerlendirerek işe başlamıştı. 1/10 oranındaki müslüman azınlığına rağmen Medine'de ilk iş olarak bir "Site Devleti" kurmuş, kendi otoritesini kabul ettirmiş ve bunu yazılı bir anayasaya da bağlamıştı. [755]
Rasûlullah (s.a.) yakın hedef olan site devletinin kurulması amacı ile yetinmeyecek, gerçek İslâm Devletine giden süreci tamamlayacaktı.
İslâm'ın başkenti olan {Ümmu'l-kurâ[756]) Mekke'yi de içine alan, her türlü saldırıdan uzak, İslâm'ın harîmi ismeti sayılacak bir alanın, başka din saliklerinden de tamamen arındırılması gerekiyordu. Bu yüzden savaşa izin verilmiş, [757]Mekke fethinin ardından özellikle ev halkından olan Arap müşrikleri hakkında "Ya İslâm, ya da ölüm!" parolası kabul edilmiş[758]diğer din salİkleri de kuzeye doğru sürülerek amaç gerçekleştirilmiştir.
Hicret, izlenen Arapların zorla da olsa îslâmlaştırılması siyasetinin önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda hicretin rolü çok büyük olmuştur. Bu uygulama asla değiştirme imkânı bulunmayan, evrensel bir vahiy olgusu olmayıp, vahye müstenid sürdürülen, ortamı ve gelişen şartları dikkate almanın bir sonucu uygulamaya konulan, asıl maksada ulaştırıcı ve İslâmlaşma sürecini hızlandırıcı bir araç hükümdür.
Hicret siyaseti, Mekke'nin fethi ile işlevini başarıyla tamamlamış olduğu için, Fetihten sonra artık hicret şartın son verilmiş, onun yerine daha kalıcı ve genel olan "cihâd"[759] ülküsü yerleştirilmiştir. [760]
Kanaatimizce, hicretin fetihten sonra artık son bulması, Rasû-lullah'ın (s.a.) kendi ortamına mahsustur. Zira artık bir anlamı kalmamıştı. Bu daha sonraki dönemlerde hicrete[761] ihtiyaç duyulmayacağı demek değildir. Zira o günün şartlarında hicreti gerekli kılan aynı ya da benzeri sebepler pekâlâ bugün de, yarın da bulunabilir. Bu gibi durumlarda, müslümanlarm önderleri ve ulemâ hicretin lüzumuna kani olurlarsa, bunu bir dinî siyaset haline getirebilirler. Bu durumda müslümanlarm, bu siyasete uymaları aynı zamanda dinî bir mahiyet de alarak gerekli hale gelir. Hicretle ilgili âyetler ve Rasûlullah'ın (s.a.) uygulaması, bize bu imkânı verir.[762]

6.Fetih sonrası af siyaseti:
Güdülen hicret siyasetinin fetihle başarıya ermesinin hemen ardından, Arapların İslâmlaştırılması için şimdiye kadar izlenmiş bulunan sert ve kararlı tavır, yerini birden sevdirici, gönül alıcı, olursa ancak bu kadar olur dedirticİ ve müşriklere hiçbir mazeret hakkı bırakmayıcı af ve sevdirme siyasetine dönüşmüştür. '
Bunun ilk tezahürü olarak Mekke anveten yani savaş yolu ile fethedildiği halde, daha önce bu tür fethedilen yerlere uygulanan hüküm uygulanmamış ve Mekke halkı esir edilmemiş, mülkleri fethe iştirak eden savaşçılar arasında paylaştırılmamış[763] gönül alıcı savaş bildirileri çıkarılmıştır.
Rasûlullah (s.a.) akıbetlerini bekleyen Mekke halkına serbest olduklarını belirtmiş[764] ve şöyle demişti: "Ben size ancak kardeşim Yusuf un sözlerini tekrarlıyorum. Yusuf: 'Bugün sizi azarlamıyorum, Allah kendisi sizi yarlıgasm. Esirgeyen ve yarlıgayan yalnız O'dur[765] demişti".[766]
Hatta kanları heder edilen, görüldükleri yerde öldürülmeleri gereken azılı İslâm düşmanlan dahi affedilmişti. [767]
Kur'ân'da yer alan "müellefe-i kulüb[768] uygulamasında da bu siyasetin izleri açıkça görülmektedir. Bir zamanlar kanlan heder edilenler arasında olan Safvân b. Umeyye, bu siyaset sonucu müslüman olmuştur. [769]

7.Eski kararlı siyasete tekrar dönülmesi:
Bu siyaset bir süre izlenmiş ve büyük oranda başarılı olmuştur. [770] Ancak bütün bunlara rağmen hâlâ İslâm'a girmeyen Arap müşrikler bulunuyordu. Artık bu işe bir son vermek gerekiyordu. Nihayet beklenen oldu ve aşağıdaki âyetler geldi. Böylece Arap müşriklerinin İslâmlaştırılması süreci de tamamlanmış oldu:
"Allah'tan ve peygamberinden, kendileriyle andlaşma yaptığınız müşriklere ihtardır: Yeryüzünde dört ay daha dolaşabilirsiniz. Allah'ı aciz bırakamıyacağınızı, Allah'ın inkarcıları rezil edeceğini bilin.
Allah'ın ve peygamberinin, puta tapanlardan uzak olduğunu, büyük hac günü, Allah ve peygamberi insanlara ilân eder. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlı olur, yüz çevirirseniz, bilin ki siz Allah'ı aciz bırakamazsınız. İnkar edenlere can yakıcı azabı müjdele.
Yalnız, andlaşma hükümlerinde size karşı bir eksiklik yapmayan ve aleyhinizde kimseye yardım etmeyen müşriklerle yaptığınız andlaş-maya sonuna kadar riayet edin. Allah sakınanları sever.
Hürmetli aylar çıkınca, puta tapanları bulduğunuz yerde Öldürün; onları yakalayıp hapsedin; her gözetleme yerinde onları bekleyin. Eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse yollarını serbest bırakın. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder.
Puta tapanlardan biri sana sığınırsa, onu güvene al; taki Allah'ın sözünü dinlesin. Sonra onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar bilgisiz bir topluluktur.[771]
Rasûlullah (s.a.) hac emiri olarak Hz. Ebû Bekir'i (r.a.) görevlendirmişti. Sonra bu âyetleri tebliğ etmek üzere kendi ailesinden biri olan Hz. Ali'yi (r.a.) bu ilâhî fermanın bütün Arap kabilelerine tebliğ edilmesi için Hz. Ebû Bekir'in arkasından gönderdi. Ertesi yılki hacda yani Ra-sûlullah'ın da katılmış olduğu veda haccında artık hiçbir müşrik yokt. [772]

Mekke fethinin arkasından Yarımada'nın îslâmlaştırılması siyasetinin gereği olarak mevcut direnişlere karşı yapılan sıcak savaşların[773] yanı sıra soğuk savaş siyaseti de izlenmiş ve Rasûlullah (s.a.), düşman elinde bulunan kölelerin gelip de İslâm'a girdiklerini beyân etmeleri halinde hürriyetinlerini elde edeceklerini ilân etmişti. Belâzurî'nin ifadesine göre bu çağrıya kulak veren kölelerin sayısı sekseni bulmuştur.[774]
Bütün bunların sonunda Araplar tümüyle müslüman olmuş, İslâm, muhkem bir harîmi ismete sahip olmanın güvenine kavuşmuş oldu. Artık sıra çağrının diğer uluslara ulaştırılmasına gelmişti.[775]

8.Hilafetin Kureyşliliği siyaseti:
Bu bağlamda Rasûlullah'ın (s.a.) "İmamlar, Kureyş'tendir[776] buyurmasını da bu siyasetin bir uzantısı olarak görebiliriz.
Dihlevî, Kureyş'in, dini en iyi bilen kimseler olduğunu söyledikten sonra şöyle der:
Kureyş, Rasûlullah'ın (s.a.) mensup olduğu kavmiydi. Bu itibarla, onların, Hz. Muhammed'in (s.a.) getirdiği dinin yüceltil m esinden başka şeref aramalarını düşünmek imkânsızdır. Bu haliyle onlarda, hem din hem de kavmiyet hamiyeti bir arada bulunuyordu ve şer'î hükümlerin uygulanması ve onlara sımsıkı yapışılması konusunda en liyakatli kimseler olarak onlar gözüküyorlardı.
Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.) bu manaya işaret etmiş ve şöyle demiştir: "Bu iş ancak Kureyş ile olur. Onlar, yurt ve neseb bakımından Arapların en ortasındadır.[777]
Bu izaha göre, "İşi Ehl-i beyt'ten olma şartına bağlamak daha sağlama almak olmaz mıydı?" şeklinde mukadder bir soruya da şöyle cevap verir:
Bunun iki sebebi vardır:
i. insanların şüpheye düşüp, "peygamber, diğer hükümdarlar gibi davranıp mülkün ehl-i beytine tahsisini istemiştir" demelerine imkân vermemek.
ii. Halifenin bir kavimden değil de, bir aileden olmasının şart koşulması sıkıntı ve zorluklar doğurur. Muhtemelen o ailede, bu sayılan şartları kendisinde bulunduran herhangi bir kimse bulunamayabilir; ama kavim içerisinde olur.[778]

9. Medine'nin siyasî merkez seçimi ve kutsal ilan edilmesi: Rasûlullah (s.a.), aynen Hz. ibrahim'in (s.a.) Mekke için yaptığı duanın bir benzerini[779] Medine için yapmış ve Medine'nin iki taşlığı arasındaki alanı kutsal belde (harem) kılmış ve şöyle buyurmuştur:
"Ben Medine'nin iki taşlığı arasını ağacı kesilmememek, avı öldürülmemek üzere kutsal belde ilân ediyorum.[780] Başka bir rivayette de şöyle buyurur: "Medine kutsaldır; dolayısıyla orada kim bir bid'at Çıkarır veya bir bid'atçiyi barındırırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gününde onun ne farzı ne de nafilesi (veya onun ne tevbesi ne de fidyesi) kabul edilmez.[781]
Medine, Mekke'ye rakip bir şehir değil; Mekke'nin fethine giden yoldur. Hicret siyasetiyle müslümanların orada daha kolay bir şekilde toplanabilmesi için, Medine'ye özel bir statü vermek gerekiyordu. Bu yüzden, Medine kutsanmış ve bereketli kılınması için dua edilmişti.
Dinî merkez Mekke'nin fethinden sonra Rasûlullah'ın (s.a.) siyasî merkez olarak eskisi gibi yine Medine'yi tercih etmesi, hem bir vefa örneği oluyordu[782] hem de, Muhammed Hamidullah'ın ifadesiyle "din ile siyaseti ayırış tarzına bir misaldi. Böylece Mekke islâm'ın dinî ve ruhanî merkezi olarak kalacak, siyasî merkezler günün şartlarına göre yer değiştiriebilecektir. Fakat her ikisi de aynı kitabın, Kur'ân-ı Kerîm'in kanunlarına tabi olacaktır. Böylelikle kesrette vahdet (çeşitlilik ve farklılıklar içinde birlik: Unity in Diversity) meydana gelecektir. İşte bu, Hz. Muhammed'in (s.a.) öğretiminin kendine has vasıflarından biridir.[783]
Rasûlullah (s.a.), kabrinin de Medine'de olmasını çok arzu ediyordu[784] ve bu gerçekleşti. Bunun, tevhid inancının bekası ve Kutlu Ka'-be'nin "Beytullah" ismine şaibesiz uygun bir müsemmâ olması açısından önemli olduğunu düşünüyoruz.
Siyasetin, dinî alanlara yansımasıyla ilgili örneklerden olmak üzere, hacda "remel" ve "hervele" uygulamasını,[785] islâm'ın gücünü göstermek üzere Ebû Cehl'in devesini, burnunda gümüşten bir halka ile kurbanlık olarak sevketmesini, bu haliyle müşrikleri bir tür çileden çıkartmak istemesini,[786]kamuoyunu yeterli olgunluk gösteremeyecekleri konularda dikkate alma ve kışkırtıcı, fitne uyandırıcı davranışlara girmemesini,[787] tebliğde bir siyaset izleyerek insanları tembelliğe sevkedici müjdeli haberleri herkese söylememesini[788]ilâve edebiliriz.[789]

10. Rasûlullah'ın (s.a.) İslâmlaştırma siyasetinde bedevilere karşı tavrı:
Rasûlullah (s.a.) şehirlilerle bedevileri farklı değerlendirmeye tabi tutmuş, özde bir şehir medeniyeti olan İslâm'ın yayılması için, şehirde yaşayan ve müslüman olan herkesin Medine'ye hicret etmesini aynı zamanda dinî bir yükümlülük halinde siyasî bir görev olarak takdim ederken, badiyede (çölde) yaşayan ve yerleşik olmayan insanları bununla yükümlü tutmamış, onlar için sadece çağrıldıkları zaman koşmaları ve İslâm ordusuna katılmaları şartı ile yetinmiştir.
Bunlar medeniyetten uzak kaba saba insanlardır. Nitekim bizzat Kur'ân onlar hakkında yapılması gereken değerlendirmeyi yapmış bulunmaktadır.[790]
Onların bu yapıları dikkate alındığı zaman, onlardan çok şey beklemenin de bir anlamı kalmamaktadır. Bu gerçekten hareketle Allah'ı kabul edip birlemek, İslâm'ın olmazsa olmaz türünden olan temel şartlarını kabul etmek onlar için yeterli görülmüştür.[791]Bu temellier üzerine kurulacak olan ihlâs alemli görkemli İslâm binasını bunlardan beklemek o an için fazla iyimserlik olurdu.
Bu gerçeği birçok defa tecrübe ile de yaşayan Rasûlullah (s.a.), Arap Yarımadasının bütünüyle Islâmlaştırılması için onları da ihmal etmiyor, tebliğine onları da katıyordu. Bu meyanda onların ileri sürdükleri şartları -ki bunlardan bazısı şehirliler tarafından ileri sürülse asla kabul edilebilecek gibi değildir- bir yere kadar kabul dahi ediyordu. Bu camiye gelmek istediklerini ancak çarıklarını çıkarmaktan üşendiklerini ileri süren köylülerin -ileride âdabı Öğrenirler ve kendiliklerinden çıkarırlar siyasetine binaen- çarıklarıyla birlikte camiye alınması gibi bir şey oluyordu.
Şu örnekleri Rasûlullah'ın (s.a.) bu siyasetinin birer tezahürü olarak görüyoruz:
i.Rasûlullah'a (s.a.) Sakif heyeti gelmişti. Daha etkili olması için onları mescidde kabul etti. Onlar Hz. Peygamber'e (s.a.); cihâda çağrılmamaları, kendilerinden zekat alınmaması, namaz kılmamaları ve üzerlerine kendilerinden başka birinin tayin edilmemesi şartlarını ileri sürdüler. Rasûlullah (s.a.) onlara: "Tamam, cihada çağrılmazsınız, zekat vermezsiniz, üzerinize başka biri de tayin edilmez: (Namaz konusuna gelince olmaz.) Rukûsuz (namazsız) bir dinde hayır yoktur!" buyurmuştur.[792]
İbn Esîr, bu hadisdeki garîb kelimeleri açıklarken yapılan bazı yorumlara yer vermesi yanında şu izahı yapar: Hz. Peygamber (as.) Sa-kîf in o anda İslâm'ı olduğu gibi kabul etmeyeceklerini biliyordu. Onları ısındırmak ve yavaş yavaş tedricî bir şekilde İslâmın tüm ahkâmına ulaştırmak için bu şartlarını kabul etti (gözüktü).[793]
ii,Rasûlullah (s.a.), sadece iki vakit namaz kılmak şartı ile müslüman olmak isteyen kimsenin müslümanlığını da kabul etmişti.[794]
İmam Ahmed ve Ebû Davud'un rivayetlerine göre, beş vakit namaz kılmaya vakti olmadığını söyleyen ve "Bana öyle bir şey emret ki, yaptığım zaman benim için yeterli olsun!" diyen Fudâle'ye, sabah ve ikindi namazlarına devam etmesini söylemişti.[795]
Allah'ın dinini hiçbir taviz vermeden tam bir kararlılık içinde tebliğ eden Rasûlullah'ın (s.a.), insanların İslâmlaştırılması konusunda şehirli ile bedeviye ayrı muamele etmesi, onlara farklı yükümlülükler getirmesi, akılları ve anlayışları oranında insanları sorumlu tutması, bazı şeylerin olgunlaşmasını, nihâî şeklini almasını zamana bırakması, bir tedrîc[796] siyaseti gütmesi bizce anlamlı olmalıdır.
Tebliğde, kendilerini ona halef görenlerin de aynı tavrı göstermeleri, çalıyı tepesinden sürümeye kalkışmamaları, işi oluru istikametinde ele alarak, varılmak istenen yere kolayca götürmeleri, insanları önce olduğu gibi artüarıyla eksileriyle- kabul edip, onların seviyesine inip nihâî hedefe doğru onları sırtlayarak yukarılara çıkarmaları gerekir.
Tabiî bu zordur; zoru ancak büyük himmet sahibi olan, ün peşinde olmayan, kendisim bu yola adayan kimseler başarabilir. Tarihin her döneminde bu tür insanlara ihtiyaç olmuştur; günümüzde ise Rasûlullah'ın (s.a.J bu siyasetini izleyecek, İslâm coğrafyasında yaşayan yığınları yemden "hayırlı ümmet" haline getirecek, dünyada denge unsuru olacak "vasat ümmef'i ortaya çıkaracak dava erlerine her zamankinden daha çok ihtiyaç bulunmaktadır.
Ona salât ve selâm olsun![797]

11.Rasûlullah'ın (s.a.) haram helâl konusunda siyaseti:
Rasûlullah (s.a.), haramların iyice yerleşmesi için haram helâl konusunda da kendine göre bir siyaset izlemiştir:
Rasûlullah (s.a.) aslında sarhoşluk verici olmayan fakat sarhoş etmeye ramak kalan bazı içecekleri de siyaseten yasaklamıştır. Bunlar "Dubbâ[798] "Müzeffet[799] ve "Nakîr[800] vb. demlen kaplarda tutulan şıralardır.[801]
Rasûlullah (s.a.) bunları önce, sedd-i zerîa ilkesinden hareketle sarhoş edici içkilere katmış ve içilmesini yasaklamıştır. Çünkü bu gibi kaplar, -özellikle Hicaz gibi sıcak iklimlerde[802] içindeki şıranın, ekşimesini ve sarhoş verici hal almasını hızlandırıyordu[803] ve genelde içkiler bu tür kaplarda tutuluyordu.
İçki yasağı gelince, yasağın iyice yerleş eb ilme si için Rasûlullah (s.a.) bu kaplarda şıra tutulmasını dahi yasakladı. Haramlık hükmü iyice yerleşip, nefisler bu yasak hükmüne artık alışınca bu kapların kullanılması yasağından dolayı sıkıntıya düşülmesi de söz konusu olunca, Rasûlullah (s.a.) mesele üzerinde tekrar durarak "eşyada asıl olan ibâhadır" prensibinden hareketle aslî hüküm doğrultusunda onlara bütün kapların kullanılmasını mubah[804] kıldı; bir kayıtla ki asla sarhoşluk verici bir içki içmeyeceklerdi. Bu konuda o şöyle buyurmuştu:
"Ben size daha önce şıra (nebîz) edinmenizi yasaklamıştım. Şimdi ise şıra edinebilirsiniz. Her sarhoşluk verici nesne haramdır[805]
"Azı sarhoşluk verenin çoğu da haramdır[806]

3-Rasûlullah'ın (s.a.) Diğer Alanlarda İzlediği Siyaseti:

1.Nüfus siyaseti:
Rasûlullah (s.a.), bu genel siyasetine uygun olmak üzere toplumsal alanda da evliliği ve çok çocukluluğu teşvik eden[807] bir nüfus siyaseti izlemiştir. Çok hanımlılığın korunmasında da -diğer teşrî gerekçeleri yanında- bu siyasetin etkisi olmalıdır. [808]

2.Toplumsal dayanışma siyaseti:
Öbür taraftan hicretin hemen başlarında[809] "kardeşlik" (muâhât) uygulamasını başlatmıştır. Bilindiği üzere Mekkeli müslümanlar yeni hicret yurdu Medine'ye göç etmişlerdi. Mekkeli müslümanlarm zaten çoğu fakirdi, içlerinden zengin olanlar da varlarını yoklarını geride bırakarak Medine'ye yoksul olarak ulaşmışlardı[810]. Ortada büyük bir mesele vardı: Muhacirler nerede barındırılacak, geçimleri nasıl sağlanacaktı ?
Rasûlullah (s.a.), tarihte benzeri görülemeyecek bir uygulama başlatmıştı. Buna göre Mekkeli muhacirlerden biri ile Medineli Ensar'dan biri (bir kısmı kur'a ile[811]) kardeş ilan ediliyor, böylece muhacirlerin barınak ve geçim problemlerine büyük ölçüde bir çözüm getiriliyordu (Makrizi'ye göre 186 aile).
Bunlar birlikte çalışıyorlar, elde ettikleri kazancı aralarında kardeşçe paylaşıyorlardı. Bunların kendi aralarında zamanı dahi paylaştıkları, bir gün biri işte çalışıp, diğeri Rasûlullah (s.a.) ile birlikte günü geçirdiği, ertesi gün de tersi yapıldığı ve her akşam Rasûlullah (s.a.) ile beraber olanın öğrendiklerini diğerine naklettiği bilinmektedir. [812]Rasûlullah (s.a.), bunları ilk zamanlarda birbirlerine vâris de kılmıştı. [813] Bu durum Bedir ganimetleri ele geçirilinceye kadar sürmüştü"[814]
RasûluIlah'ın (s.a.), toprak kirasını yasaklamasının sebeblerinden biri de muhtemelen muhacirlere iktisadî yardım ve böylece sosyal alanda onlarla kenetlenme zarureti idi. [815]
Rasûlullah (s.a.), Nadîr Oğulları malları ele geçirildiğinde, mevcut sosyal ve iktisâdı yapıyı gözönünde tutarak, Ensar'a danışmış ve muhacirlerin iktisadî açıdan kendi kendilerine yeterli hale gelmelerini, artık Ensar'a daha fazla yük olmamalarını temin için, ele geçirilen malların sadece muhacirler arasında dağıtılmasına karar vermişti.
Rasûlullah (s.a.), böylece izlediği siyasetin sonucunu almış, ulaşmak istediği yere varmıştı. Bundan böyle, hukukî olarak kardeşlik müessesesine de ihtiyaç kalmamıştı. Buna rağmen Ensar, muhacir kardeşlerinin eskiden olduğu gibi, bundan böyle de kendi evlerinde barına-bîleceklerini ifade etmişlerdi. [816]

3.Kurban etlerini üç günden fazla tutma yasağı: Sosyal dayanışmayı sağlamak için -Medine'nin yoksul gezginlerin akınına uğradığı sene- kurban etlerinin üç günden fazla saklanmasını yasaklaması da bu kabildendir.
Bu uygulama kalıcı teşrîî bir özellik arzetmediği için daha sonra benzeri bir ortamdan dolayı aynı şekilde Hz. Ali (r.a.J de yasaklamıştır.[817]

4- Değerlendirme:
Benzer Örnekleri diğer alanlarla ilgili olarak da bulmak mümkündür. [818] En hassas olan dinî alanda dahi böyle bir siyasetin izlenmiş olduğunun tespiti aslında bizim için yeterlidir.
Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç, Rasûlullah'ın (s.a.) bu ve benzeri uygulamalarında, uygulamanın bizatihi kendisine ve içeriğine bakmak değil, aksine tutulan yola, ortamların nasıl dikkate alındığına, ortamın değişmesine bağlı olarak izlenen siyasetin de nasıl değiştiğine, varılmak istenen hedefe ulaştırıcı nasıl bir seyir izlenmesi gerektiğine, amaca ulaşmak için nasıl bir kararlılık gösterildiğine, yılmadan usanmadan, en ufak fütur göstermeden başarının nasıl göğüslendiğine bakmak ve bütün bunları günümüzde bizim nasıl yapacağımızı bir mesele olarak ortaya koymak, mevcut şartlar, ortam, yeni gelişmeler vb. muvacehesinde nasıl sonuca ulaşacağımızın plân ve programım yapmak ve yapılan plânı hayata geçirmek için gerekli her türlü çabayı, sabır ve metaneti göstermek, hiçbir zaman yılmamak, kararlılıktan vazgeçmemektir.
Bütün bunların yanı sıra insanlara akılları ölçüsünde hitap etmek, yerine göre kararlı fakat yerine göre son derece müsamahakâr olmak, sevdirici ve kolaylaştırıcı olmayı yeğlemek, her aşamada dengeli olmak, cihada en son aracı olan kılıçla işe başlamamak, islâmlaşmada en sağlıklı ve kalıcı yol olan eğitimi cihadın aslî rüknü olarak kabul etmek, Kur'ân ve sünnetin tümünden elde edilen değişmez değerleri elde devamlı bir kıstas olarak tutan, vahyin ışığında yol alan, aklını bir araç olarak en üst düzeyde kullanan, önceklikleri olan, imkânlarını bu önceliklerine göre değerlendiren, paylaşmasını da yerine göre savaşmasını da bilen, birbirlerine karşı müşfik ve mütevazi, kendisini horlayanlara karşı vakur, güçlü ve kendinden emin mü'minlerden oluşacak "hayırlı ve denge unsuru ümmef'in yeniden ayağa ve atağa kalkması için çalışmak; sevgili Peygamberimizin (s.a.) açtığı yolda, Allah'a giden yolda onun izinde emin adımlarla ilerlemektir. Bütün yapılacak olan budur.[819]

II-BİR İNSAN OLARAKVE AYRICALIKLI ÖZELLİKLERİYLE PEYGAMBER

Aslında biz bu bölümde vereceğimiz malumatın bir kısmını şöyle ya da böyle vermiş bulunuyoruz. Yine RasûlulIah'm (s.a.) bir insan olarak vahiy üstü olmadığına, onun da diğerleri gibi vahyin gereği ile yükümlü bulunduğuna yer yer işaret etmiştik. Bununla birlikte konunun bir plân dahilinde bütünlük arzetmesi için bu bahsi ayrıca açmak gereği duyduk. Maksadımız bu konuda mevcut bulunan rivayetlere sadece atıflarda bulunmaktır; yoksa konunun derinlemesine araştırılması gibi bir niyetimiz yoktur.[820]

1-Rasûlullah'ın (s.a.) bir insan olarak diğer insanlardan farklı olmayışı:

Rasûlullah (s.a.), kırk yaşına kadar sade bir kul hayatı yaşamıştı. O zamana kadar herkes nasıl yapıyorsa o da öyle davranıyordu. Hayvan otlatmasından tutunuz, uluslararası ticarete kadar birçok iş yapmış, geçimini temin için çalışmıştı. Evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuştu.
Kırk yaşında peygamberlik göreviyle ortaya çıktığında melekleş-memiş yine insan olarak ortaya çıkmıştı; diğer insanlar gibi yemek yiyor, çarşılarda dolaşıp geziniyordu.[821]
Onun da cibillî olarak bazı şeylerden hoşlanmaması, bazı şeyleri sevmesi insan olmasının bir gereği idi. Meselâ kelerden, [822] sarımsaktan[823] megâfir[824] kokusundan hoşlanmaması, bazı rivayetlerin ifade ettiğine göre kabağı[825], tatlıyı, balı, güzel kokuyu[826] sevmesi bu kabil örneklerdendir. Cibillî olarak sevmedikleri şeylerin haramlığı söz konusu olmadığı gibi, sevdiği şeylerin sevilmemesi de Rasûlullah'a (s.a.) muhalefet sayılmaz. Bunlar zaten elde olmayan şeylerdir. Bu itibarla, "Kabağı sevmem diyenin küfründen korkulacağı[827] gibi sözlerle insanları korkutup ürkütmenin anlamı yoktur. Bu tür çabalar, sözde Rasûlullah (s.a.) sevgisi adına bütün insan mizaçlarını Rasûlullah'ın (s.a.) mizacı içinde toplamaya çalışma, insanların yaratılış farklılıklarını dikkate almama demektir ki fitrat yasasına aykırıdır. Bendeniz, bu hadislerden şunu anlıyorum: Rasûlullah (s.a.), önüne ne konulursa onu bir nimet olarak görür ve yerdi; yemeğe kusur bulmazdı. "Kuzu kebabı yemedi[828] ise, Kettânî'nin de ifade ettiği gibi[829] takdim edilmediği için yememiştir; "üç gün üst üste arpa ekmeği ile karnını doyurmadı" ise ortam bunu gerektirdiği için Öyle olmuştu. Ashabı aç iken, tok gezen bir peygamber olmak istemediği için öyle yapmıştı[830]Dolayısıyla genel refah düzeyinin yükselmesi sonucu insanlar -israfa kaçmadan- beyaz buğday ekmeği yemeye ve elek kullanmaya başlamışlarsa[831] bu bidat anlamına gelmez; sadece şükrü gerekli kılan bir nimet olur. Allah'ın nimetine de doyum olmaz!
Rasûlullah (s.a.) eşleri arasında adalete son derece dikkat ederdi; buna rağmen "müslümanlar Rasûlullah'ın (s.a.) Hz. Âişe'ye olan (farklı) sevgisini bilirlerdi[832]Çünkü bu cibillî olup, kendi elinde değildi. [833] Elinde olmayan şeyler konusunda sorguya çekilmemesi için dua ettiğini ise bilmekteyiz. [834]
Kendince hoşlandığı dinlenme şekilleri vardı. Sabah namazından sonra sağ tarafı üzerine uzanması ile ilgili rivayetler böyle olmalıdır. Yine kendisine has yolda yürüyüş şekli, yolculuk sırasında bineğe biniş şekli... gibi şeyler bu kabildendi.[835]
Rasûlullah (s.a.) bir insan olarak şaka yapardı[836]. Güzel nağmeden hoşlanırdı. [837] Diğer insanları rahatsız eden şey onu da rahatsız ederdi, başkalarının kalbini meşgul eden şey onun da kalbini meşgul ederdi. Nite kim namazda iken çocukların ağlamasının kalbini meşgul ettiğini söylemişti. [838]Yeni giydiği nakışlı bir elbise namazda iken kalbini meşgul etmiş ve bu yüzden onu çıkartmıştı. [839]
O da, diğer insanlar gibi heyecanlanıp telaşa kapılabilirdi. Rivayete göre güneş tutulması sırasında telaşından yanlışlıkla hanımına ait bir elbiseyi üzerine geçirmişti. [840]
Rasûlullah (s.a.) da gülerdi, ağlardı; öfkelenir ve kızardı. Ayağına basan birine kızmış, kırbacıyla iteklemiş ve acıttığını söylemişti. [841]
Bu konuda Medâin'de Selmân ile Huzeyfe arasında geçen şu olaya bakalım:
Huzeyfe, Medâin'de idi. Hz. Peygamber'in (s.a.) gazap halinde iken ashabından bazı insanlar için söylemiş olduğu şeyleri zikrederdi. Huzeyfe'den bunu işitenlerden bir grup insan ondan ayrıldılar ve Selmân'a gelerek ona Huzeyfe'nin söylediklerini anlattılar. Selmân: "Huzeyfe kendi söylediğini kendi daha iyi bilir." dedi. Onlar Huzeyfe'ye tekrar döndüler ve ona: "Sözünü Selmân'a anlattık; o ne seni tasdik etti, ne de yalanladı." dediler. Bunun üzerine Huzeyfe, Selmân'a geldi, o bir bostanda idi. Ona: "Ey Selmân! Benim Rasûlullah'tan (s.a.) işittiğim şeyi tasdik etmene engel olan şey nedir?" diye sordu. O: "Şüphesiz Rasûlullah (s.a.) kızar ve ashabından bazı insanlar için bir şeyler söyler, hoşnut olur ve hoşnutluk hali içerisinde ashabından bazı kimseler hakkında bir şeyler söyler. Sen bu yaptığından vazgeçmez misin? Bak bunun sonunda sen, insanlara bazı insanların sevgisini, bazı insanların da buğzunu miras bırakacaksın, ihtilâf ve ayrılıklara neden olacaksın. İyi biliyorum ki Rasûlullah (s.a.) bir defasında hutbe irad etti ve: 'Öfke halinde iken ümmetimden her kime hakaret etmiş veya lanette bu-lunmuşsam, şüphesiz ki ben de Ademoğlundanım; onların kızdığı gibi ben de kızarım. Beni Allah, âlemlere ancak rahmet olmam İçin gönderdi. Ve ben onu kıyamet gününde sizin için dua (şefaat) olarak kullanacağım.' buyurdu. Vallahi, ya sen bu tutumundan vazgeçersin, ya da ben durumu Ömer'e yazarım.[842]
Ve nihayet Rasûlullah'm (s.a.) yanıldığı ve unuttuğu da olurdu. Bir defasında namazda yanılması üzerine şöyle buyurmuştu: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım; sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. [843]
Aynı hadiste yer alan sahabînin "Yoksa unuttun mu ya Rasû-lallah!" demesi ve unutma fiilini Rasûlullah'a isnadda bir sakınca görmesi de anlamlıdır.

Zaten bizzat Kur'ân'da da, peygamberlere "unutmak" fiilinin nisbet edildiğini görüyoruz.[844]
Bütün bunların risâlet görevinin tebliği dışında kalan alanlarda olduğunu bir kez daha hatırlatalım. Zira peygamberlik görevinin ifası alanında peygamberlerin korunmuşluğu ('ismet) söz konusudur. Bu itibarla, Rasûlullah'ın (s.a.) bazı âyetleri unutmuş olduğunu ve onları okuyan birisini duyunca hatırladığını ifade eden rivayetleri[845] ihtiyatla karşılamak gerekir.
Bir de "unutturulma" vardır. Yüce Allah, bazı hikmetlere binaen peygamberine indirdiği bir takım vahiyleri, o henüz tebliğ etmeden unut-turabileceğini ifade buyurmaktadır.[846] Kadir gecesinin unutturulması böyle olmuştur.[847]Bu türden olan unutturmalar bahsimiz dışındadır.
Bütün bunlardan sonra anlaşılıyor ki Rasûlullah (s.a.) da normal bir insandı. Vahiy karşısında -Peygamber olarak sahip olduğu yetki ve sorumluluk dışında- o da diğer insanlar gibi sorumlu idi. Yükümlülük bakımından kapsam dışı değildi. Nitekim daha önce de bu konuya değinilmişti.
Konuyu Rasûlullah'ın şu sözleriyle bitirelim:
"Hıristiyanların, Meryem oğlu îsâ'yı övmede haddi aştıkları gibi, siz de beni övme de haddi aşmayın! Bilin ki ben sadece bir kulum. Benim hakkımda 'Allah'ın kulu ve rasûlü' deyini.[848]

2-Ayrıcalıklı Yönüyle Peygamber:

Bütün bunların yanında Rasûlullah'ın (s.a.) ayrıcalıklı yönleri olduğunu ifade eden rivayetler de bulunmaktadır. Bunların hangi alanlarda olduğunu sadece başlıklarıyla arzetmek istiyoruz:
Daha önceki peygamberlerin sırf kendi kavimlerine gönderilmiş olduğu, Rasûlullah'ın (s.a.) ise bütün insanlara ve cinlere gönderildiği[849] Özel koruluğa sahip olma ayrıcalığı[850] ganimet malları arasından beğendiği şeyi kendisine ayırabilmesi (safiyy), humustan kendisine bir pay ayrılması, zevi'l-kurbâ (yakın akraba) hissesi[851] miras bırakmaması[852]visal orucuna dayanabilecek güce sahip olması, Rabbinin onu doyurup ve susuzluğunu gidermesi[853]kanının temiz olması[854] gözlerinin uyuyup kalbinin uyumaması[855] arkasındakileri de önündekiler gibi görmesi kendisine gayb anahtarlarının verildiği iddiası[856] dörtten fazla hanımla evliliğini sürdürmesi[857] mü'min kadınların kendilerini mehirsiz Rasûlullah'a (s.a.) hibe edebilmesi[858] Rasûlullah'ın (s.a.) eşlerinin mü'minlerin anaları kılınması ve Rasûlullah'ın (s.a.) arkasından onlarla evlenmenin yasaklanması[859] yine hanımlarının örtünmelerinin (ihticâb) diğer kadınlardan farklı olması[860]eşleri arasında kasme (sıraya) riayet etmek mecburiyetinde[861] olmaması[862] her sebep ve nesebin kıyamet gününde kesileceği halde Rasûlullah'ın (s.a.) sebep ve nesebinin kesilmemesi[863]gibi.[864]

3-Değerlendirme:

Bu ve benzeri rivayetler, kanaatimizce önce sıhhat yönünden ciddî bir araştırmaya tabi tutulmalıdır.
Kur'ân'da yer alan ayrıcalıklardan bir kısmı, izlenen teşrîî siyasetin bir parçası olmaktadır. Bir kısım ayrıcalıklar ise -teheccüd, visal orucu gibi- kendisine bir ayrıcalık değil, sahip olduğu yüce makama uygun ek külfet mahiyetindedir ve bütün insanlara yönelik bir mükellefiyet kılınacak şeyler kabilinden değildir. Diğer bir kısım ise Rasûlullah'ın (s.a.) şahsının kamuyu temsil eden yönü ile ilgili olup, devlet başkanlığı sıfatıyla ilgilidir ve bunların Rasûlullah'ın (s.a.) zatına mahsus olup olmadığı konusu zaten tartışmalıdır.
Biz burada Rasûlullah'ı (s.a.) sıradan bir insan kılma çabasında asla değiliz; onun "Allah'ın kulu ve rasûlü" olduğunu söylemeğe çalışıyoruz. Onu vahiyden koparan, tamamen seküler bir konuma indirgeyen bir yaklaşıma[865] destek verecek değiliz. Buna karşılık onu -hâşâ- ulûhiyyet mertebesine çıkaran, iki başlı bir teşrî anlayışı getiren bir yaklaşıma da karşıyız. Biz bu konuda -diğer konularda da olduğu gibi- dengenin bulunması taraftarıyız. O yüzden diyoruz ki, Rasûlullah'a (s.a.) has özellikler (hasâis) şeklinde rivayet edilen haberlerin yeniden Kur'ânî esaslara vurulması, bu tür haberlerin içeriklerinin gerçekten öyle olup olmadıklarının belirlenmesi gerekir.
Öbür taraftan bu konu işlenirken şu noktalar gözönünde bulundurulmalıdır: Rasûlullah (s.a.) Muhammed yüceltilirken, önceki peygamberlerin faziletlerine halel getirilmemeli, peygamberler arası sürdürülen gizli bir yarış[866]havası verilmemeli, vahyin evrensellik arzeden boyutunun, yerellik arzeden boyutundan her zaman için önde geldiği, peygamberleri peygamber yapan asıl özelliğin onlara vahiy gelmesi olduğu -mucize değil- ve bu hususta da hepsinin müşterek olduğu[867] vurgulanmalıdır.
Rasûlullah'ın (s.a.) kendi ümmetine nisbetle vahiy üstü olduğu, vahiyde istediği gibi tasarrufta bulunduğu intibaı veren bir söyleme gidilmemelidir.
Muhtemelen bazı sahabîler onun öyle olduğunu düşünmüş olmalıdır. Nitekim şu hadis bunu gösteriyor. Hz. Âişe (r.a.) anlatır: Bir adam kapının eşiğinde durmuş -ben de duyuyordum- Rasûlullah'a (s.a.) şöyle diyordu: "Ya Rasûlallah! Ben oruç tutma niyetim olduğu halde cünüp olarak sabahlıyorum, ne yapayım?" Rasûlullah (s.a.): "Ben de oruç tutma niyetim olduğu halde cünüp olarak sabahlıyorum, sonra yıkanıyor ve orucumu tutuyorum" buyurdu. Adam: "Ya Rasûlallah! Sen bizim gibi değilsin ki; Yüce Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını affetmiştir!" (diğer bir rivayette "Biz Rasûlullah (s.a.) gibi değiliz; Allah, rasûlüne dilediğini helâl kılar.[868] şeklinde) karşılık verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) kızdı ve şöyle buyurdu: "Allah'a yemin ederim ki, elbette Allah'tan en çok korkanınızın ve O'ndan neyle sakınacağını da en iyi bileninizin ben olacağımı umuyorum!.[869]
Kanaatimizce bu hadis, Rasûlullah'ın (s.a.) vahiy üstü olmadığını, Allah huzurunda onun da diğer insanlar gibi sorumlu olduğunu, şu kadar var ki, sorumlulukların nasıl yerine getirileceğini en iyi bilenin Rasûlullah (s.a.) olduğunu, yaşantısıyla da herkese örnek olabilecek dengeli bir yol çizdiğini; ancak aşırılıkçıların onda aradıklarını bulamayacaklarını; aşırılıkların ise İslâm'da yeri olmadığını açıkça ifade eder. Peygamberden daha takva bir müslümanlık olamaz; zira müslümanlık aşırılık değildir, o denge dinidir.[870]

---

[1] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 83-84.
[2] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 85.
[3] Bakara 2/285.
[4] A'râf 7/158.
[5] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 85.
[6] bkz. Âmidî, thkâm, II, 44.
[7] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 212-213; Çakan, Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları, 56, 98.
[8] Bu konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Kâsımî, el-Fetvâ fi'l-Islâm, 31.
[9] Mâide 5/67.
[10] Mâide 5/92.
[11] Mâide 5/99.
[12] Nahl 16/35.
[13] bkz. Aksekili, Din Dersleri, 336.
[14] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 85-86.
[15] İmam Mâlik'in, duyduğu ve fakat amelî değeri olmadığını gördüğü hadislere değer vermediği hk. bkz. Şâtibî, Muvafakat, IV, 292.
[16] bkz. Kâsımî, el-Fetvâ fi'l-Islâm, 32.
[17] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 86-87.
[18] İbn Hibbân, I, 163, Nihâye, IV, 33.
[19] Buhârî, ilim, 42 (I, 38).
[20] İbn Sa'd, Tabakât, II, 362, 364; IV, 331.
[21] Dostum Rasûlullah (s.a.) bana, "Ey Ebû Zer! Uhud'u görüyor musun?" dedi. "Evet" dedim. "Uhud dağı kadar altınım olsa, üç dirhem hariç hepsini Allah yolunda harcamaktan başka bir şey istemezdim" buyurdu, bkz. Buhârî, Zekât, 4; Müslim, Zekât, 31.
[22] Tevbe 9/34
[23] İbn Âşûr, 37; Karaman, "Rasûlullah'ın Davranışları", İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri II, 454.
[24] Ibn Sa'd, Tabakât, IV, 226.
[25] Müslim, îmân, 53. Ayrıca bkz. Menâkıbu Ömer, 45-46; Şelebî, Ta'lîl, 32.
[26] Müslim, îmân, 52.
[27] Ahmed, V, 120.
[28] Serahsî'nin bir "el-münzelu ileyke = Kur'ân", "el-münzelu ileyhim = hukmu'l-Kur'ân" şeklindeki bir ayırımı için bkz. Usûl, II, 72.
[29] bkz. İbn Hibbân, I, 154.
[30] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 87-89.
[31] Bu konuyla ilgili olarak aynca bkz. Şâfî, Risâle, 20 vd.; Serahsî, Usûl, II, 26 vd.; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 42; Ibn Kayyım, İ'lâmu'l-muvakkı'în, II, 214; Abdulganiy Abdülhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 295; Koçkuzu, "Sünnetin Değeri", Nesil Dergisi, III, sa. 2, s. 13; Koçkuzu, Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşrî Yönlerinden Değeri, 36, Kirbaşoğlu, Sünnet, 188-194; Toksan, Sünnet, 83 vd.

[32] Nahl 16/43-44.
[33] Nahl 16/64.
[34] Mâide 5/19.
[35] bkz. 4/113; Mâide 5/110.
[36] bkz. Bakara 2/129, 151; Âl-i İmrân 3/129, 164; Cum'a 62/2. Ayrıca bkz. Şâfiî, Risale, 76 vd.
[37] Meselâ İsâ (s.a.) için bkz. Al-i İmrân 3/48.
[38] Şâtıbî, Muvafakat, III, 37.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 89-90.
[39] bkz. Serahsî, Usûl, II, 26 vd.; Neseft, Keşfu'l-esrâr, II, 109 vd.; Âmidî, Ihkâm, II, 24 vd.; Bâcî, îhkâmu'1-fusû), 216 vd. Ayrıca bkz. Şelebî, Medhal, 98; Muhammed Arûsî, Ef âlu'r-rasûl, 54; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 50.
[40] bkz. Serahsî, Usûl, II, 28; Âmidî, İhkâm, II, 30; Bâcî, ihkâmu'I-fusûl, 218.
[41] Ivlâide 5/3.
[42] Risale, 87, 93 (dn). Ayrıca bkz. Ebû Yûsuf, er-Reddu alâ Siyeri'I-Evzâî, 31-32; Beyhakî, Sünen, VII, 76; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 30.
[43] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, I, 26, 67; Şâtıbî, l'tisâm, II, 304. Geniş bilgi için bkz. Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, "İslâm'ın kemâle ermiş olması" bahsi, 23 vd.
[44] Dârimî, Mukaddime, 18 (I, 51-52).
[45] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 90-91.
[46] Serahsî, Usûl, II, 72, 74.
[47] bkz. Serahsî, Usûl, II, 27, 50, 97; Nesefî, Keşfu'l-esrâr, II, 135.
[48] Örnekler için bkz. Şâfiî, Risale, 64 vd.; îbn Kayyim, l'lâmu'1-muvakki'în, II, 299.
[49] bkz. Ebû Zehra, Usûl, 112; Zeydân, Vecîz, 145; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 93; Toksan, Sünnet, 83-86.
[50] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 91.
[51] Ayrıca bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 34 vd.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 92.
[52] Örnekler için bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 43 vd.
[53] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 92.
[54] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 55.
[55] Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 48.
[56] Fiilin t^yan olacağına itiraz edenler, o takdirde beyanın ihtiyaç anından geriye atılmış olması sonucunun lâzım geleceğini ileri sürmektedirler, bkz. Amidî, Ihkâm, II, 25-26.
[57] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 55.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 92-93.
[58] Buhârî, Mevâkît, 28; Müslim, Mesâcid, 261-265; Ebu Davud, Salât, 4,
[59] Muvatta, Kelâm, 15.
[60] Tahrim 66/1.
[61] bkz.jfirrlÇesîr, IV, 387.
[62] Buhârî, Savm, 20; Müslim, Sıyâm, 57.
[63] ŞâtıbV, Muvafakat, III, 53.
[64] Buhârî, Edeb, 91; Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 153.
[65] Buhârî, Sulh, 2; Müslim, Birr, 101; Ebû Dâvûd, Edeb, 50.
[66] Rivayete göre Rasûlullah (s.a.) ashabından bazı kimselerle birlikte iken müşriklerden bir grupla karşılaştı. Müşrikler: "Siz kimlerdensiniz?" diye sordular. Onlara: "Biz sudanız" diye cevap verdi. Onlar birbirlerine baktılar ve; "Yemen kabileleri çoktur. Belki de bunlar onlardandır," dediler. Rasûlullah'm (s.a.) kastettiği diğer mana ise kendilerinin sudan yaratılmış olduğunu ifade idi.
[67] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 65-68 (özetle).
[68] Rasûlullah (s.a.), Fetih günü Ka'be'nin içine girmiş, fakat sonra -ümmetini sıkıntıya düşürmüş olacağı endişesiyle- yaptığından pişman olduğunu söylemişti, bkz. tbn Mâce, Menâsik, 79(11, 1018).
[69] Örnekleri bir arada görmek için bkz. Aliyyu'i-Kârî, Şerhu'ş-Şifâ, II, 367; Yusuf el-Maraşlî, Fihrisu'l-Beyhakî, 357-359; Ayrıca bkz. Muvatta, Hac 104; Kasru's-salât, 29; Kitabu's-salât fî Ramadân, 1; Taharet, 114, 115; Cihâd, 40; Radâ, 16; Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 243; Ahmed, I, 225, 236, 345; Buhârî, Teheccüd, 5; Cum'a, 8; Cihâd, 119; Müslim,'Hac, 398; Salâtu'l-musâfirîn, 77, 178; Taharet, 42; İmâre, 103, 106; Nikah, 140-142, Sıyâm, 133; Neseî, Menâsik, 125; Dârimî, Sünen, Menâsik, 44; İbn Hıbbân, Sahih, II, 202; III, 40; Şâtıbî, Muvafakat, III, 60-61, 63, 324; Tûfî, Risale, (Hallâf, Masadır), 133; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 166; Şeiebi, Ta'lîl, 31, 87 vd., 290; tbn Âşûr, Makâsıd, 37,103-104; ArÛsî, Efâlu'r-Rasûl, 207 vd.; Ebû Sünne, Örf, 84; Zeydan, Medhal, 115; Abdulcelîl İsa, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 45; Nâdiye Şerif el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 109, 159, 164; Karaman, Ictihad, 37. Hadisler hakkında toplu bir fikir edinmek için meselâ Beyhakî'nin Fihristi'ne (s. 357-359) bakılabilir.
[70] Kuşluk namazı hakkında Hz. Âişe'nin (r.a.) sözüne bkz. Muvatta, Sefer, 29; Buhârî, Teheccüd, 5; Müslim, Müsâfirîn, 77.
[71] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 93-95.
[72] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 95.
[73] Özetle ve uyarlanarak Şâtıbî, Muvafakat, III, 49-50.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 95.
[74] Daha önce de geçtiği gibi, mendubun bütün olarak terki sakıncalıdır. Zira cüz itibarı ile mendub olan bir şey, kül itibarı ile ele alındığında vacib olmaktadır.
[75] Müslim, Mesâcid, 166; Ebu Davud, Salât, 2.
[76] Ebu Davud, Salât, 2.
[77] Buhârî, Vudû, 54 (I, 60).
[78] Bubârî, Vudû, 54 (I, 60).
[79] Müslim, Taharet, 86 (II, 409); Goldziher, Zahirîler, 41.
[80] Ebu Davud, Salât, 4. Güneş henüz dik iken pencere ya da kapıdan vuran güneş evin ortasına düşer; eğilip de batıya doğru kaydıkça duvara da düşmeye başlar.
[81] Davudoğlu, Müslim Şerhi, II, 410. Hadisler için bkz. Ahmed, I, 374; Buhâri, Cihâd, 98; Müslim, Mesâcid, 202 vd., Nesâî, Ezan, 21, 22; Tirmizî, Mevâkît, 18.
[82] Buharı, îsti'zân, 26 (VII, 135); Nâdiye Şerif el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 180.
[83] Şâtıbî, Muvafakat, III, 57.
[84] Şâtıbî, Muvafakat, III, 59.
[85] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 96-98.
[86] bkz. Şâtıbi, Muvafakat, IV, 56.
[87] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 99.
[88] Muvatta, II, 968; Buhârî, Zebâih ve Sayd, 33; Afime, 10, 14 (VI, 200); Şafiî, İhtilâfu'l-hadîs, 92; Müslim, Zebâih, 43; Şâtıbî, Muvafakat, III, 311; IV, 56; îbn Kayyım, Zadu'1-meâd, IV, 335-336; Demiri, Hayâtu'l-hayevân, II, 66.
[89] RasÛlulIah'm (s.a.) ilk Önceleri, Israiloğullarından ilâhî gazaba uğramış bir boyun kelere çevrildikleri (mesh) doğrultusunda açıklamada bulunduğu, fakat daha sonra kendisine meshe uğramış canlıların nesillerinin türemediği ve çok sürmeyip öldükleri yolunda vahiy geldiği, ondan sonra keler hakkında daha önceki görüşünden farkıı açıklamarda bulunduğu, kendisinin onu yemediğini, fakat haram da kılmadığını ifade ettiği şeklindeki açıklamalar için bkz. Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 57-59.
[90] Kaidenin dayanağı ayetler: Bakara 2/29; Câsiye 45/13; Lukmân 31/20. Ayrıca Hz. Peygamber (as.) Kur'ân'da beyan edilenlerin dışında, sükût geçilen şeylerin ümmet için "bağış" (avf) olduğunu belirtmiştir. (Buhârî, Tefsir 99; Müslim, Zekât, 24; Tirmizî, Libas, 6; İbn Mâce, Et'ıme, 60).
[91] bkz. Kardâvî, el-Halâlu ve'1-harâm, 21-24; Karaman, Haramlar Helâller, 16-17.
[92] Gamrâvî, es-Sirâcu'1-vehhâc, 566.
[93] Bkz. Muvatta, Sıfatu'n-Nebî, 30; Ahmed, II, 97; IV, 353; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 34; Ibn Mâce, Sayd, 9, Et'ıme, 31. Ayrıca Buhârî, Zebâih, 13 {VI, 223); Müslim, Sayd, 52.
[94] Câhız, Hayevân, IV, 43.
[95] İbnSa'd, Tabakât, III, 317.
[96] Hicaz yolu üzerinde, Medine'ye üç günlük mesafede bir köy. (Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, III, 24).
[97] Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyyi, 10 (II, 933); îbn Sa'd, Tabakât, 3/318.
[98] Ibn Âşûr, Makâsid, 90.
[99] Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, 132.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 99-101.
[100] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, 57

[101] Şafîî, İhtilâfu'l-hadîs, 92.
[102] Rasûlullah'a (s.a.) bir tencere getirildi. İçinde sebze yemeği vardı. Onda bir koku hissetti ve ne olduğunu sordu, içinde kerih koku veren (soğan ve sarımsak) olduğunu söylediklerinde kendisi yemedi ve onu ashabından birine vermelerini işaret etti ve ona: "Seriye! Çünkü ben senin münâcâtta bulunmadığın kimselerle münâcâtta bulunuyorum" buyurdu. Bir rivayette ise, "Ben onu, kokusundan dolayı sevmiyorum" buyurduğu ifade edilmektedir (bkz. Müslim, Mesâcid, 76). Bu takdirde, terkin sebebi cibillî olur.
[103] bkz. Buhârî, Ezan, 160, Afime, 49; Ebû Dâvûd, Afime, 40.
[104] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 101.
[105] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, 57.
[106] Serahsî, Rasûlullah (s.a.) zamanında mevcut hükümlerin her an neshedilebilme imkânlarının bulunduğunu ifadeyle, hiçbir hükme son şekli verilmiş gözüyle bakılamaycağını söyler, bkz. Serahsî, Usûl, II, 57.
[107] Bu konuda Hz. Âişe'nin bir sözü hk. bkz. îbn Hibbân, I, 265.
[108] bkz. Buhârî, Teheccüd, 5; Müslim, Salâtu'l-musâfirîn, 77; Muvatta, Kasru's-salât, 29 (I, 152); îbn Hibbân, I, 265.
[109] Buhârî, Teheccüd, 5; Müslim, Müsâfîrîn, 77; Muvatta, Sefer, 29.
[110] Yani kuşluk namazından aldığım huzur ve ferah, ölmüş ebeveynimi görmekten alacağım sevinçten daha büyüktür; dolayısıyla onları asla bırakmam, demektir.
[111] Buhârî, Terâvîh, 1; Müslim, Müsâfîrîn, 177; Muvatta, es-Salât fî Ramazân, 1 (I, 113); Îbn Hibbân, I, 178.
[112] bkz. Tecrîd, IV, 76.
[113] Muvatta, Kitâbu's-salât fî Ramadân, 3 (I, 115); Miras, Tecrid, IV, 75-76. Ayrıca bkz. Şâtıbî, î'tisâm, I, 193; Îbnu'l-Cevzî, Menâkıbu Ömer, 63; Şelebî, Ta'lîl, 40; Karaman, îctihâd, 72; Karaman, İslâm Hukuk Tarihi, 48.
[114] Bkz. Beyhakî, Menâkıbu'ş-Şâfîî, I, 469; îbn Abdisselâm, Kavâid, II, 172-173; Şâtıbî, İ'tisâm, I, 188.
[115] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, III, 54.
[116] Şâtıbî, Muvafakat, III, 53.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 101-103.
[117] bkz. M. Arûsî, Efâhı'r-rasûl, 214
[118] Müslim, Sıyâm, 21.
[119] Ramazan'dan olup olmadığı hakkında şüphe edilen günde.
[120] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, 160.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 103-104.
[121] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 356.
[122] Buhârî, Mevâkît, 24, Cura'a, 8; Müslim, Taharet, 43; Muvatta, Taharet, 114, 115 (I, 66); İbn Hibbân, II, 202; Nâdiye Şerif el-.Ömerî, Ictihâdu'r-rasûl, 159.
[123] Buhârî, Mevâkît, 20-24; Müslim, Mesâcid, 218. Birinde Rasûlullah (s.a.) yatsıyı geç bir vakte bıraktı. Ömer çıktı ve: "Yâ Rasûlallah! Namaz, namaz! Kadınlar ve çocuklar uyudu." dedi. Rasûlullah (s.a.), başından su damlayarak çıktı ve şöyle diyordu: "Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım..." İbn Hibbân'm rivayeti {III, 40), "Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, yatsıyı gecenin üçte birine kadar ertelerdim" şeklindedir.
[124] bkz. Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 199.
[125] Buhârî, Cihâd, 119; Müslim, îmâre, 103, 106; Muvatta, Cihâd, 40 (II, 465).
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 104.
[126] Bunlar, Rasûiullah'm (s.a.) kızı Zeyneb Medine'ye hicret ederken arkasından yetişip devesini mahmuzlayan, böylece onun düşmesine ve hastalanmasına sebep olan Hebbâr b. el-Esved ile Nâfi b. Abdikays idi. Rasûlullah (s.a.), bu hadise üzerine bir seriyye göndermiştir. Hebbâr daha sonra müslüman olmuş, diğerinin akibeti hakkında ise bilgi yoktur, bkz. Ziriklî, A'lâm, VIII, 70; Abdulcelîl İsâ, Ictihâdu'r-Rasûl (s.a.), 77.
[127] Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 243.
[128] Buhârî, Hibe, 12; Müslim, Hibât, 9.
[129] Bir rivayete göre ise, bu hibe işlemini iptal etmiştir. O takdirde hadis konuya örnek olma özelliğini kaybeder.
[130] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 104-105.
[131] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, 57.
[132] bkz. Buhârî, 'Iydeyn, 2; Müslim, "Iydeyn, 19.
[133] ibn Asâkir, Enes'ten rivayet etmiştir, bkz. Nihâye, II, 109.
[134] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 57.
[135] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, I, 121 vd.
[136] Şâtıbî, Muvafakat, I, 122.
[137] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 105-106.
[138] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, 58.
[139] Ahzâb 33/51.
[140] Diğer bir kısım müfessirler âyeti boşamak ya da tutmak anlamında almışlardır. "Yani istediğini bosar, istediğini yanında tutabilirsin..." şeklinde. Bir kısım müfessirler ise âyetin her iki manayı da içerdiğini söylemişlerdir.
[141] Bu kimse Zü'1-Huveysıra'dır. Kendisi münafıklardandı. Nehrevân gününde Hz. Ali'nin (r.a.) elinde Haricîler arasında iken Öldürülmüştür.
[142] Buhârî, Menâkıb, 25, Mürteddîn, 7; Müslim, Zekât, 142, 148; İbn Mâce, Mukaddime, 12.
[143] bkz. Buhârî, Meğâzî, 41; Ebû Dâvûd, Diyât, 6.
[144] Yani, "Ebrâr zümresinden olan kimselerin iyilikleri, mukarrabîn zümresinden olanların kusurları sayılır."
[145] tbn Mâce, Nikâh, 47.
[146] Nuh dedi ki: Rabbim! Yeryüzünde hiçbir kâfir bırakma.'^ûh 71/26.
[147] bkz. Enbiyâ 21/63.
[148] ibrahim hiçbir şey hakkında asla yalan söylememiştir; bundan sadece üç durum müstesnadır: Biri 'Şüphesiz ben hastayım.' demesidir..." bkz. Buhârî, Enbiyâ, 8.
[149] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 58, 60-62.
[150] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 106-108.
[151] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, 59; Tûfî, Risale, (Hallâf, Masadır içerisinde), 133; Şelebî,. Ta'lîl, 290.
[152] Yani müslümanlıklan köklü olmuş olsaydı.
[153] Buhârî, Hacc, 42 Tefsîr, 2/10;; Müslim, Hacc, 398, 399; 405;. Muvatta, Hacc, 104 (I, 363); Nesâî, Menâsik, 125; Dârimî, Menâsik, 44; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 412; II, 23; Şelebî, Ta'lîl, 21; Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII, 67; Nâdiye Şerif el-Omerî, îctihâdu'r-rasûl, 65.
Rasûlullah'm (s.a.) bu arzusunu -Abdullah b. Zübeyr'in akîni kalan teşebbüsü doğrultusunda- yerine getirmek isteyen devrin halifesi Ebû Cafer el-Mansûr'a İmam Mâlik şöyle demiştir: "Ey mü'minlerin emiri! Allah aşkına, şu kutsal evi senden sonra gelecek olan hükümdarların elinde oyuncak haline getirme. Eğer Öyle yaparsan her aklına esen onda değişiklikler yapmaya kalkar ve insanların kalbinden heybeti kaybolur gider". Halife, bunun üzerine düşüncesinden vazgeçmişti, bkz. Şâtıbî, Muvafakat, III, 310; Şelebî, Ta'lîl, 145.
[154] bkz. Muvatta, Sefer, 84 (I, 171); Ahmed, III, 352; Müslim, Zekât, 142; Birr, 63; Şelebî, Ta'lîl, 31; Davudoğlu, Müslim Şerhi, V, 504, X, 63.
[155] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 108-109.
[156] M. Arûsî, Ef âlu'r-Rasûl, 222-227.
[157] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 109.
[158] Beyhakî, Sünen, X, 6; İbn Hibbân, VII, 466.
[159] Ebû Dâvûd, Tıbb, 16; İbn Mâce, Nikâh, 61.
[160] Muvatta, Radâ, 16 (II, 607); Müslim, Nikâh, 24, 140-142; Ebû DâvÛd, Tıbb, 16. Yorumu için bkz. Dihlevî, Huccetullâbi'I-bâliğa, II, 419; İbn Âşûr, Makâsıd, 103; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 900; Abdulcetîl îsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 76; Bulaç, Ali, "Kadının Şahitliği", ÎAD, V, 295
[161] Muvatta, Salâtu'l-cemâ'a, 3 (I, 129); Ahmed, I, 394, 402; II, 351, 539; Buhârî, Husûmât, 5 (III, 91); Şâtıbî, Muvafakat, III, 337; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, Ictihâdu'r-rasûl, 110.
[162] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 56.
[163] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 109-110.
[164] bkz. Ebû Dâvûd, Afime, 30; Tirmizî, Libâs, 6; İbn Mâce, Afime, 60.
[165] bkz. ibn Âşûr, Makâsıd, 104; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 91.
[166] bkz. Araf 7/158; Bâcî, İhkâmu'l-fusûl fi ahkâmi'l-usûl, 233; Muhammed Arûsî, Efâlu'r-rasûl, 230, 232.
[167] Burada fiilden kasdımız sözü de içine almaktadır. Örnekleri için bkz. Muhammed Arûsî, Efâlu'r-rasûi, 231.
[168] Nesh eder diyenler dahi vardır. Bâcî, İhkâmu'l-Fusûl fî ahkâmi'l-usûl, 175; Muhammed Arûsî, Efâlu'r-rasûl, 240.

[169] Beyanın, ihtiyaç anından sonra kalmayacağı hk. bkz. Bâcî, İhkâmu'l-fusûl fî ahkâmi'l-usûl, 217 vd.
[170] îbn Sa'd, Tabakât, I, 248; Tâhiru'l-Mevlevî, Müslümanlıkta İbâdet Tarihi, 63-64.
[171] Kâjf: Kıyafet ve eserden anlayan, farklı bünyeler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları bÜen ve bu melekesine dayanarak hüküm veren kimsedir.
[172] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 63 (Draz'ın notu).
[173] bkz. Ahmed, VI, 82, 226; Buhâri, Menâkıb, 23; Müslim, Radâ, 38-40 (VII, 390); EbûDâvûd, Talâk, 31; Tirmizî, Velâ, 5; Nesâî, Talâk, 51; İbn Mâce, Ahkâm, 21.
[174] Müslim, Radâ,' 38 {VII. 390).
[175] Annesi olan Ümmü Eymen de siyâhdı.
[176] Davudoğlu, Müslim Şerhi, V, 391.
[177] Müslim, Cihâd, 72 (VIII, 544); Ebû Dâvûd, Cihâd, 167.
[178] Müslim, Cihâd, 73 (VIII, 544).
[179] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 62-63.
[180] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 110-113.
Bunun kulakları çentilir ve sütü, eti, sırtı kadınlara haram sayılırdı. Putlara adanırdı (Mâide 5/103).
[181] İnsan yaşantısı için zorunlu olan her türlü insanî ilişkiler, mübadeleler vb. ikinci; insanlar arasında adalet tevziini sağlamak, güveni yaymak için ihtiyaç duyulan önlemler de üçüncü türden irtifaklar olmaktadır.
[182] Lokman 31/25.
[183] En'âm 6/41.
[184] İsrâ 17/67.
[185] En'âm 6/91.
[186] Furkân 25/7.
[187] Ahkâf46/9.
[188] Buhârî, Meğâzî, 48; Ahmed, İ/365.
[189] Cahiliye dönemi Arap hatiplerinin en büyüğüdür. Hadiste geldiğine göre, Rasû lullah (s.a.), onu Ukâz'da değneğine dayanmış hitabede bulunurken dinlemiştir. Hitabesi şöyle başlar: "Ey insanlar! Yaşayan ölür, ölen gider, gelecek olan her şey gelir..."
[190] Bunlardan biri Züheyr b. Ebî Sülmâ'dır. Kuruduktan sonra tekrar yeşeren yerleri gördükçe: "Eğer Araplar bana sövmeseydi, toprağı kuruduktan sonra onu yeniden diriltenin, çürümüş kemikleri de tekrar dirilteceğine inanırdım" derdi. Bir diğeri Âmir b. Zarib'dir. Bu, onların meşhur hatiplerindendi. Kendisine içki içmeyi haram kılmıştı. Abdullah b. Tağlib, Berre b. Kudâ'a, Allan b. Şihâb et-Teymî de, Allah'a ve âhiret gününe inananlardandı.
[191] Onun az kalsın müslüman olacağını" belirten yaklaşık rivayetler hk. bkz. Müslim, Şi'r, 1-7.
[192] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 113-115.
[193] Haniflik ve Hanifler için bkz. Kuzgun, Şaban, Hz. İbrahim ve Haniflik, Ankara 1985.
[194] Tırnak kesmek, etek tıraşı olmak gibi.
[195] İsmi Sübey'a b. Rafi' dir. ed-Dağna, annesinin adıdır. Bu zat, Hz. Ebû Bekir'in, Kureyş'in baskısı sonucu Mekke'yi terketmesine razı olmamış ve onu kendi himayesine almıştır.
[196] bkz. Şafiî, İhtiiâfu'l-hadis, 68.
[197] is-i şerifte geldiğine göre Rasûlullah (s.a.), peygamberliğinin arifesinde Hıra mağarasına çekiliyor ve kendisini ibadete veriyordu.
[198] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâiiğa, I, 457-467 (bazı tasarruflarla ve özetle).
[199] îptal edilenler hk. bkz. Saîd b. Mansûr, II, 24, 78; Dârimî, Mukaddime, 1; Bilmen, Kamus, IV, 96-97; İbn Ferec, Akdıyetu'r-Rasûl, 19-20; Dihlevî, Hucce-tullâhi'l-bâliğa, I, 431 vd.; Ahmed Emin, Fecru'l-İslâm, 227, 232; Wensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 67, 94.
Islâh edilenler hk. Muvatta, Talâk, 103; Şafiî, Risale, 338; Saîd b. Mansûr, II, 22, 27, 80; Buhârî, Talâk, 46; Müslim, Talâk, 58; Beyhakî, I, 16, 19;
Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 261-263, 265 (1969 baskısı); 588; Hamidullah, islâm Tarihine Giriş, 56; İbn Âşûr, Makâsıd, 113; Wensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 69, 108; Karaman, Modern Problemler Karşısında islâm Hukuku, 20, 26;
îbkâ edilenler hk. Buhârî, Beğu'1-vahy, 6 (I, 7); İbn Hibbân, I, 207; İbn Kuteybe, Te'vîl, 104 vd.; İbn Ferec, Akdıyetu'r-Rasûl, 13, 17; Şâtıbî, Muvafakat, I, 165; II, 75; 307; III, 42; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 385-386, 448, 466, 623, 625, 635, 663; II, 488, 561; Ahmed Emîn, Pecru'l-Islâm, 227; Wensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 71; Ertuğrul, I.F., Hakikat Nurları, 93 vd.; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 898; Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 24, 67, 92; Fayda, Divan, 7.
Arabın karakter yapısı ve fikir dünyası, sahip oldukları ilimler hk. Şâtıbî, Muvafakat, II, 68-71; Y. Kumeyr'den F. Olguner, islâm Felsefesinin Kaynaklan, 19 vd.
Genel olarak ele alınması hk. müstakil eserler; Cevad Ali, Târîhu'1-Arab kable'l-îslâm, Bağdad 1950-1958; Nebîh Âkil, Târîhu'l-Arabi'l-kadim ve asru'r-Rasûl, Dımeşk 1969; Çağatay, Neşet, islâm öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara 1982.; Tevfik Berrû, Târîhu'l-Arabi'l-kadîm, Dımeşk 1988. Ayrıca bkz. Şâtıbî, Muvafakat, I, 165 vd; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 386, 390; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 837 vd.; Hamidullah, RasûluUah Muham-med, 288 vd.; Hamidullah, Devlet İdaresi, 104-118; Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 57 vd.; Hamidullah, Muhammed: "el-îlâf veya islâm'dan önce Mekke'nin İktisadî-Diplomatik Münâsebetleri", trc. İsmail Cerrahoğlu, AÜİFD., c.XI, Ankara 1961; VVensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 108; Schacht, îslâm Hukukuna Giriş, 17 vd.; Watt, İslâm Vahyi, 47 vd.; Watt, islâm Nedir?, 27 vd.; Watt, Günümüzde İslâm ve Hıristiyanlık, 116; Ülken, İslâm Düşüncesine Giriş, 34, 94; el-Asru'1-câhilî, 72 vd.; Karaman, îslâm Hukuk Tarihi, 29-35; Ateş, itirazlara Cevapiar, 45 vd.; İAD, V, 38, 300 vd.; DİA, III, 316 vd.; Uğur, Müctebâ; îslâm Toplumu, ist. 1980; Çelebi, İlyas, Gayb Problemi, 30 vd.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 115-117.
[200] Âl-i Imrân 3/159.
[201] Rasûlullah'ın (s.a.) Cibril'e danıştığı rivayetleri de vardır. Meselâ bir rivayet şöyle: RasûluUah (s.a.), İsrafil lisanı üzere "kral peygamber" olmak ile "kul peygamber" olma arasında muhayyer bırakılmıştı. RasûluUah (s.a.), sanki görüşünü istiyormuş gibi (ke'l-müsteşîr leh) Cibril'e baktı. Cibril, tevazuya işaret olmak üzere yere baktı. Bunun üzerine RasûluUah (s.a.) da "kul peygamber" olmayı tercih etti (Buhârî, Tevhîd, 37).
[202] Serahsî, Usûl, II, 94.
[203] Kurtubî, IV, 252.
[204] İmam Şâfiî şöyle dermiş: "Evinde un olmayana akıl danışma; çünkü onun aklı başında olmaz" (Beyhakî, Menâkıbu's-Şâfiî, II, 212). Şûra üyelerinin, dokun-mazhk da dahil her türlü güvenceleri olması gerekir. Aksi takdirde şûra da beklenen sonucu vermeyebilir.
[205] bkz. Kurtubî, IV, 250.
[206] Ezan gibi.
[207] bkz. Müslim, Akdiye, 15 (VIII, 413).
[208] Sahabe döneminde ictihâd faaliyetinin genelde şûra ictihâdları şeklinde yürütülmüş olması, Rasûlullah'ın (s.a.) bu amacının gerçekleştiğini gösterir. îctihâd faaliyetinin genelde bu şekilde sürdürülmesi, hem ihtilâfı azaltır ve birliğin sağlanmasını kolaylaştırır, hem de isabet oranını yükseltir, bkz. Karaman, İctihâd, 5», 90-91; Karaman, İslâm Hukuk Tarihi, 46. Şûra içtihadı hakkında ayrıca bkz. ibn Sa'd, Tabakât, II, 336, 350; III, 61; M nâkıbu Ömer, 190, 214, 219, 221, 251; Ahmed Emîn, Fecru'l-Islâm, 239; ibn Âşûr, Makâsıd, 46; Zerkâ, Medhal, I, 180;
[209] Meselâ bkz. Enfâl 8/67; Tevbe 9/43
[210] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 118-119.
[211] Ebû Dâvûd, Salât, 28 (499)
[212] Ezanın ilk kez meşruiyeti hk. bkz. Ebû Dâvûd, Salât, 27 (498); Tâhiru'l-Mevlevî, Müslümanlıkta ibâdet Tarihi, 60-62; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, tctihâdu'r-rasûl, 102.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 120.
[213] bkz. Buhârî, Şehâdât, 15 (III, 157), I'tisâm, 28 (VIII, 163); İbn Kayyim, Zâdu'l-meâd, III, 298.
[214] bkz. Nûr 24/11-12.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 120.
[215] bkz. Hamidullah, İslâm Tarihi, II, 891.
[216] Âl-i İmrân 3/159.
[217] Şûra 42/38.
[218] Muhammed 47/20-21.
[219] bkz. Ahmed, I, 30-31, 383, 384; III, 243; İbn Hişâm, Sîre, III, 67; Taberî, Tarîh, II, 144, 189-190, 229; Menâkıbu Ömer, 42; Mebsût, XVI, 70; Nesefi, Keşfu'l-esrâr, II, 167; îbn Kayyim, Zâdu'1-meâd, III, 217; 239; 310; İbn Ferec, Akdıyetu Rasûlillâh, 37; Devâlibî, Medhal, 284; Kardavî, Hz. Peygamber ve İlim, 80; Nâdiye Şerif el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 72, 92, 94; Karaman, îctihâd, 40; Ateş, Cevaplar, 31-33.
[220] İbn Hişâm, Sîre, III, 234; Serahsî, Mebsût, XVI, 70.
[221] İbn Cevzî'ye göre bu, Rasûllullah'a (s.a.) vacipti, bkz. Fethi.Osman, el-Fikri's-siyâsî el-İslâmî, 385.
[222] Kurtubî, IV, 250; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 194; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 124.
[223] bkz. Buhârî, I'tisâm, 28 (VIII, 162).
[224] Âl-i Imrân 3/159.

[225] bkz. Buhârî, I'tisâm, 28 (VIII, 162); tbn Hişâm, Sire, III, 67; Kurtubî, IV, 252.
[226] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 120-121.
[227] bkz. Muhammed Arûsî, Ef âlu'r-rasûl, 229.
[228] Konuya bu açıdan bakmayıp, her şeyi hazır vahiyle karşılama -sanki vahyin amacı çerçeve hükümlerin ötesinde bütün ayrıntıları da düzenleme imiş gibi- eğiliminde olanlar, Rasûlullah (s.a.) zamanında içtihadın caiz olmayacağını, bazıları ise ancak gıyabında caiz olacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak bunlar kabul edilebilir görüşler değildir. Gazzâlî de "tercihe şayan olan görüşün, Rasûlullah'ın {s.a.) hem huzurunda hem de gıyabında içtihadın caiz olduğu şeklindeki görüş olduğunu" söyler: bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 354. Ayrıca bkz. îbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 374; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 226; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 205.
[229] bkz. Ahmed, I, 37,V, 230, 236; Ebû Dâvûd, Akdıye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3; Nesâî, Kudât, 11; Îbn Mâce, Menâsik, 38; Dârimî, Mukaddime, 20; Serahsî, Mebaût, XVI, 69.
[230] Bkz. Buhâri, Meğâzî, 30 (V, 50); Müslim, Cihad 69; Şâtıbî, Muvafakat,III, 140; îbn Kayyım, i'lâmu'l-muvakkı'în, I, 203; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 226; Karaman, Ictihad, 47; Zeydan, Medhal, 127.
[231] Nisa 4/29.
[232] Ebû Dâvûd, Taharet, 126 (334); Kurtubî, V, 157; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 227; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, Ictihâdu'r-rasûl, 183.
[233] Bazıları -özellikle Hanefiler- bunu Rasûlullah'ın (s.a.) izni şartına bağlamışlardır, bkz. tbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 375; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 207.
[234] Bu konuda ayrıca bkz. Karaman, îctihâd, 43.
[235] Buhârî, Megâzî, 30 (V, 50); Îbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 375; . Şevkânî, îrşâdu'l-fuhûl, 226.
[236] Ahmed, IV, 205. Ayrıca bkz. Mebsût, XVI, 70; Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 921. "Eğer aralarında hükmeder ve isabet de edersen, sana iki ecir vardır; eğer ictihâd eder buna rağmen hata edersen sana bir ecir vardır" şeklindeki rivayet için bkz. Şâfîî, Risale, 494; Ahmed, IV, 204, 205; Buhârî, I'tisâm, 21; Müslim, Akdıye, 15.
[237] Hamidullah, îslâm Peygamberi, II, 921; Atar, İslâm Adliye Teşkilatı, 150.
[238] Berki, Şakir, "İslâm Hukukunun Anahatları F, 182. Ayrıca bkz. Mahmasânî, Felsefetu't-teşrî, 184.
[239] Berki, Şakir, "İslâm Hukukunun Anahatları II", 40.
[240] İbn Sa'd, Tabakât, II, 334, 347, 350.
[241] Ravi, belki de "Melik hükmü ile" dedi diye şüphesini belirtmiştir, bkz. Buhârî, Megâzî, 30 (V, 50); İbn Ferec, Akdıyetu Rasûlûlâh, 39.
[242] bkz. Atar, İslâm Adliye Teşkilatı, 150. Rasûlullah'm (s.a.) temyiz mercii gibi faaliyette bulunduğuna dair kaynaklar hk. bkz. aynı yer ve Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 921. îslâm hukukunda bir dava, usulüne uygun şekilde sonuca bağlanmışsa o artık kaziyye-i muhkeme olmakta ve tekrar dava konusu yapılamamaktadır. Davaların sonsuza dek uzamaması için bu zorunludur, bkz. Kasânî, VII, 14; Atar, İslâm Adliye Teşkilatı, 36, 150, 216.
[243] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 122-124.
[244] Nisa 4/59, 83.
[245] bkz. Nisa 4/135; A'râf 7/176; Kehf 18/28; Tâjıâ 20/16; Furkân 25/43; Sâd
38/26; Câsiye 45/23; Kasas 28/50; Necm 53/23.
[246] ibn Mâce, Mukaddime, 8. Fuâd Abdulbâkî, hadisin metin itibariyle İbn Mâce'nin tek basma kaldığı bir muhtevaya sahip olduğunu söyler.
Muâz, muhtemelen bu talimata binaen, sebzelere zekât düşüp düşmeyeceği konusunda Rasûlullah'a (s.a.) yazarak, nasıl davranması gerektiğini sormuştur (bkz. Tirmizî, Zekât, 13 (III, 30). Ebü İsâ (Tirmîzî), bu hadisin isnadının sahih olmadığını ve bu konuda Rasûlullah'tan {s.a.) işe yarar bir şey bulunmadığını ilâve eder.
Muâz'a, Rasûlullah'tan (s.a.) konuyla ilgili yazılı belge ulaştığını ifade eden başka rivayetler de bulunmaktadır, bkz. Dârakutnî, Sünen, II, 96.
[247] bkz. Ahmed, I, 37, V, 230, 236; Ebû Dâvûd, Akdıye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3;
Nesâî, Kudât, 11; îbn Mâce, Menâsik, 38; Serahsî, Mebsût, XVI, 69.
[248] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 124-126.
[249] tctihâd faaliyeti genelde şu dört şekilde cereyan eder: 1. Zannî nassdan muradın ne olduğunu ortaya koyma, 2. Deliller arasını bulma, tearuz halinde bir tercihe gitme, 3. Nassın illetini belirleme, 4. Fer'îleri, genel esaslar altına sokma. Bu faaliyetlerden Rasûlullah (s.a.) için söz konusu olacak olan ilk ikisi olmayıp, üçüncü ve dördüncü şıklarda belirtilen faaliyetlerdir, bkz. Nâdiye Şerîf el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 192, 199. Ayrıca bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, 366; Karaman, tctihâd, 22.
[250] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 126.
[251] Abdulcelîl İsâ, Ictihâdu'r-Rasûl (s.a.), 21.
[252] Kehf 18/109.
[253] Abdulcelîl Isâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 23.
[254] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355.
[255] Abdulcelîl İsâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 30.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 126-127.
[256] Şevkânî, bu konuda icraâ olduğunu söyler, bkz. İrşâdu'l-fuhûl, 225. Ayrıca bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, I, 234.
[257] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 356.
[258] Önceki peygamberlerin ictihâdlarma örnekler hk. bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 214; Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 49.
[259] Davudoğlu, Müslim Şerhi, I, 234.
[260] bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355.
[261] Yani müctehidin yaptığı iş, yok olan bir şeyi ortaya koymak değil, var olan bir şeyin üzerini açmak ve ortaya çıkarmaktır. Bu aynen kâşiflerin yaptığı şeye benzer; bir âletin ya da bir adanın keşfi gibi.
[262] bkz. Serahsî, Usûl, II, 92. Hanefîler böylece Rasûlullah (s.a.) için içtihadın sadece kıyas yapmak anlamına geldiğini söylerler. Çünkü Rasûlullah (s.a.) nasslardan muradın ne olduğunu tayin anlamında içtihada ihtiyaç hissetmez.
[263] Ayrıca bkz. tbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, 366.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 127-128.
[264] Örnekleri için bkz. Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 225-226; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 180 vd.; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, tctihâdu'r-rasûl, 202; Karaman, İctihâd, 37. Aslında bu konuda da farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 175 vd.; Karaman, İctihâd, 40). Bunca örnek ortada iken aksini düşünmenin imkânı yoktur.
[265] Dihievî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 471; Davudoğlu/Müslim Şerhi, VII, 80.
[266] İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 366; Davudoğlu, Müslim Şerhi, II, 351
[267] Dihievî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 420.
[268] İbn Kuteybe, I, , 184.
[269] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 128-129.
[270] Hakka 69/38-47.
[271] bkz. İbn Kesîr, IV, 417.
[272] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 129.
[273] Selefin "nesh" kelimesine verdikleri mana çok değişik ve geniş olmuştur. Zahiri murad edilmeyen her nassı mensuh saydıkları olmuştur. Bu itibarla kayıtlamak gereğini duyduk.
[274] Şâfîî, Risâle'sinde, (bkz. s. 106 vd. Ayrıca bkz. Şafîî, Ihtilâfu'l-hadis, 31) Sünnetin Kur'ân'ı neshedemeyeceğini savunur.
[275] Genelde bu uygulamalar icmâ iddiası altında işlev görmektedir. Müellefe-i kulûbla ilgili bir örnek için bkz. Zeylaî, Tebyîn, 1/299; Mergînânî, Hidâye, V112; İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-kadir, 2/14; Bilmen, Kâmûs, 4/117. Bu icmânın asılsızlığı hk. bkz. Kardâvî, Fıkhu'z-zekât, 2/598- 608; Kardâvî, Şerîatu'l-îslâm, 119-120.
[276] Nesh davası hk. bkz. Îbnu'l-Hümâm, Fethu'l-kadir, 2/14-15; İbn Kudâme, Muğnî, 2/666; Kurtubî, 8/178 vd.; Bilmen, Kâmûs, 4/117; Mahmasânî, Felsefetu't-teşrî, 228; N. Abdulhamid, Mefhûmu'l-fikbi'J-îslâmî, 26.
[277] Şafîî, hiçbir sünnetin, asla Kur'ân'a muhalif düşmeyeceğini söyler (bkz. Risale, 216, 230). Benzeri şeyi İbn Hazm da söyler (bkz. Sibâî, Sünne, 162 (îhkâm, II, 80-82'den). Ayrıca bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 201.
[278] Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 236.
[279] bkz. Ebû Yûsuf, er-Reddu alâ Siyeri'l-Evzâî, 25-31; Sibâî, Sünnet, 32; Çakan, Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları, 97-98; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 201 vd.
[280] Bu ve benzeri rivayetler, sıhhat bakımından hepsi de su götürür cinstendir. Eleştirisi için bkz. Şâfîî, Risale, 224 (dn); îbn Bedran, Medhal, 200; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 22, 36; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 474. Lehinde olmak üzere bkz. Ebû Yûsuf, er-Reddu alâ Siyeri'I-Evzâî, 25-28; Mahmasânî, Felsefetu't-teşrî, 157; Yıldırım, Suat, "Hadisleri Kur'ân'la Karşılaştırma Meselesinin Kaynakları", AÜİİFD. Prof. M. Tayyib Okiç Armağanı, Ankara 1978, s. 105; Hatemî, H., Temel Kaynaklardan Yararlanmada Yöntem, 11 {Usûl-i Kâfi, I, Kitâbu fadli'1-ıim, bâbu'1-ahz bi's-sünneti ve şevâhidi'l-kitâb, l'den); Kırbaşoğlu, Sünnet, 158
[281] Mecmu'z-zevâid'de (I, 149) Ahmed ve Bezzâr'dan nakledilmiştir. Râvileri, Sahîh'in râvileri olmaktadır. Ancak onun rivayeti bu rivayetten biraz farklıdır. Hadis aymsıyla İbn Hibbân'da da (I, 141) yer almaktadır. Ayrıca bkz. Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 37, 41.
[282] Enfâl 8/2.
[283] Zümer 39/23.

[284] Mâide 5/83.
[285] Râmuzu'l-Hadîs'te, el-Hâkim'den rivayet edilmiştir. Ayrıca bkz. Süyûtî, Miffcâ-hu'1-cenne, 39; Sibâî, Sünne, 163; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 473.
[286] Burada sünneti de zikretmesi, müellifin amacına uygun düşmemektedir. Çünkü o, "sünnetin Kitap'ta bulunanlar üzerine yeni bir şey getirmediği, bilakis onun sadece bir açıklama olduğu, Kitab'a uygun olanının kabul edilip, ona ters düşeninin kabul edilmeyeceği" hususunu delillendirmek istemektedir. Dolayısıyla bunun isbatı için sadece Kitab'a uygunluktan söz etmesi gerekirdi.
[287] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 11-21.
[288] Hatemî, H., Teme! Kaynaklardan Yararlanmada Yöntem, 11-13.
[289] Rasûlullah'ın (s.a.) bazı hadislerinin akabinde ilgili âyetlere atıfta bulunmasını buna delil olarak kullanır.
[290] Yıldırım, Suat, "Hadisleri Kur'ân'la Karşılaştırma Meselesinin Kaynaklan", s. 105-114.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 129-133.
[291] Ayrıca bkz. Bakara 2/213; Sâd 38/26.
[292] Mâide 5/48-50.
[293] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 133-134.
[294] Buhârî, î'tisâm kitabında şöyle bir bab başlığı atar: "Rasûlullah, kendisine hakkında vahiy indirilmemiş olan bir konuda soru sorulduğunda 'Bilmiyorum derdi veya kendisine vahiy ininceye kadar cevap vermezdi; o 'Allah'ın sana gösterdiği şeyle hükmetmen için..." âyeti gereğince ne re'y ne de kıyas iie görüş beyan etmiştir" babı (VIII, 148).
[295] bkz. Şevkânî, îrşâdu'l-fuhûl, 225; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 157 vd.; Nâdiye Şerif el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 40 vd.
[296] Cevazı ve fiilen vuku bulduğunun delilleri hk. bkz. Nâdiye, 47 vd.
[297] Serahsî, Usûl, II, 92-96. Ayrıca bkz. Kesefî, Keşfu'l-esrâr, II, 169; İbn Abdiş-şekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 366; Abdılganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 157, 202; Hamiduilah, îslâm Tarihine Giriş, 67; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, Ictihâdu'r-rasûl, 44, 73, 74, 77.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 135-137.
[298] Bu konuda bkz. Çelebi, Gayb Problemi. 135 vd.
[299] Âl-i İmrân 3/179.
[300] Nemi 27/65.
[301] En'âm 6/59.
[302] Cinn 72/26.
[303] Buhârî, Megâzî, 12 (V, 15); İbn Mâce, Nikâh, 21. Ayrıca bkz. İbn Hibbân, I, 138.
[304] Müslim, îmân, 287.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 137-138.
[305] bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 370.
[306] Mâlik Bin-Nebi, Kur'ân-ı Kerîm Mucizesi, 122.
[307] İbn Kuteybe, Te'vîl, 185.
[308] bkz. Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, .64-65.
[309] Nâziât 79/43.
[310] Şâfîî, Risale, 485.
[311] bkz. Buhârî, Şehâdât, 15 (III, 157), İ'tisâm, 28 (VIII, 163); Mâlik Bin-Nebi, Kur'ân-i Kerîm Mucizesi, 122.
[312] Ebû Dâvûd, Libâs, 48 (IV, 388).
[313] bkz. Kehf 18/23.
[314] Müslim, Cihâd, 115; Davudoğlu, Müslim Şerhi, VIII, 611.
[315] Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 81; Mâlik Bin-Nebi, Kur'ân-ı Kerîm Mucizesi, 122.
[316] Buhârî, Nikâh, 115 (VI, 160); Ahmed, VI, 56.
[317] Müslim, Ferâiz, 7 (VIII, 128).
[318] Buhârî, Hacc, 17 (II, 144); Fedâilu'l-Ku^ân, 2 (VI, 98).
[319] Ahmed, III, 21; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 337.
[320] Buhârî, İ'tisâm, 3 (VIII, 144), 8 (VIII, 148).
[321] Bir başka isim ile ilgili ve beklemediği "Ya dört şahit ya da sırtına had!" şeklinde cevap verdiği hk. farklı bir değerlendirme için bkz. îbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 370.
[322] Nûr 24/6-9.
[323] Şafîî, Ümm, V, 125; Buhârî, I'tisâm, 5 (VIII, 146); İbn Kayyim, Zâdu'1-meâd, V, 443 vd.
[324] Müslim, Liân, 10.
[325] Kocası hakkında seninle tartışmaya giren ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir..." diye başlayan âyetler. Mücâdele 58/1-4.
[326] İbn Mâce, Talâk, 25 (2063); Hâkim, II, 481; Beyhakî, VII, 382; İbn Kesîr, IV, 318; İbn Kayyim, Zâdu'1-meâd, V, 413.
[327] ibn Kesîr, III, 78.
[328] bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355.
[329] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 138-140.
[330] Fazlur Rahman, İslâm ve Çağdaşlık, 90.
[331] Müslim, Liân, 10.
[332] Ayrıca bkz. Gazzâlî, Must
[333] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 140-141.
[334] bkz. Nahl 16/44, 64.
[335] Beyanın, hitap anından sonraya kalmasının caiz olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte, ihtiyaç anı gelmeden önce mutlaka yapılmış olması gerektiği konusunda ittifak bulunmaktadır, bkz. Bâcî, İhkâmu'l-fusûl fi ahkâmi'1-usûl, 217 vd.
[336] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 142.
[337] bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 202 vd.
[338] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 142-143.
[339] Bu konuda Ali Osman ATEŞl tarafından Sünnetin Kabul veya Reddettiği Cahiliye ve Ehl-i Kitâb Örf ve Âdetleri adı altında M. Cemal SOFUOĞLU danışmanlığında bir doktora tezi hazırlanmıştır (İzmir 1989). Tezde, her konu ile ilgili Tevrat ve İncil'deki hükümler, cahiiiye dönemindeki uygulama ortaya konulmakta ve sonra İslâm'ın bunları nasıl kabul ettiği (olduğu gibi, ya da ıslâh ederek ve değiştirerek) ortaya konulmaktadır. Varılmak istenen sonuç, İslâm'ın "İbrahimî bir geleneğe bağlı din süreci" oiduğunu ortaya koymaktır.
[340] Ahmed Emin, Fecru'l-islâm, 227; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 898. Rasûlullah'm (s.a.) daha Önceki şeriatların gereği ile yükümlü oiup olmadığı hk. bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 184.
[341] İbn Mâce, Talâk, 25 (2063); Hâkim, II, 481; Beyhakî, VII, 382; Ibn Kesîr, IV, 318; İbn Kayyinı, Zâdu'1-meâd, V, 413.
[342] Mücâdele 58/1-4.
[343] bkz. HamidulJah, İslâm Peygamberi, II, 898
[344] bkz. İbn Âşûr, Makâsıd, 104.
[345] Rasûlullah (s.a.) ile, müşriklerin mücadele tarihine bakıldığında zaten, müca dele zeminin çoğu kez salt dinî olmadığı, getirilen yeni değerler karşısında iktidar konumunda olanların kaybetmelerinden korktukları din kisvesine büründü-rülmüş çıkarları olduğu görülür.
[346] Hacc 22/78.
[347] Amr b. Luhayy b. Harise b. Amr b. Âmir el-Ezdî. Kahtân'dandır. Hz. îsmali'in (s.a.) dinini ilk bozan ve Arapları putlara tapmaya davet eden kimsedir. Künyesi Ebû Sümâme'dir. Rivayete göre, Ka'be'nin hicabet görevini üstlenmiş, bu sırada Meâb denilen yere gitmiş, orada insanların putlara taptığını görmüş ve onların bu itikatlarını putlanyla birlikte Mekke'ye taşımıştır (bkz. Ziriklî, A'lâm, 5/84).
[348] Sâibe (ç. sevâib): Belli şartları haiz olan ve putlar adına otlaması için salman, sağılmayan, binilmeyen ve boğazlanmayan hayvanlara denir (bkz. Mâide 5/103).
[349] Bahire (ç. bahâir): Beş kere doğuran ve beşinci yavrusu dişi olan deveye denir.
[350] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 143-145.
[351] tnsan yaşantısı için zorunlu olan her türlü insanî ilişkiler, mübadeleler vb. ikinci; insanlar arasında adalet tevziini sağlamak, güveni yaymak için ihtiyaç duyulan önlemler de üçüncü türden irtifaklar olmaktadır.
[352] Lokman 31/25.
[353] En'âm 6/41.
[354] tsrâ 17/67.

[355] En'âm 6/91.
[356] Furkân 25/7.
[357] Ahkâf46/9.
[358] Buhâri, Meğâzî, 48; Ahmed, 1/365.
[359] Cahiliye dönemi Arap hatiplerinin en büyüğüdür. Hadiste geldiğine göre, Rasû-
[360] Bunlardan biri Züheyr b. Ebî Sülmâ'dır. Kuruduktan sonra tekrar yeşeren yerleri gördükçe: "Eğer Araplar bana sövmeseydi, toprağı kuruduktan sonra onu yeniden diriltenin, çürümüş kemikleri de tekrar dirilteceğine inanırdım" derdi. Bir diğeri Amir b. Zarib'dir. Bu, onların meşhur hatiplerindendi. Kendisine içki içmeyi haram kılmıştı. Abdullah b. Tağlib, Berre b. Kudâ'a, Ailân b. Şihâb et-Teymî de, Allah'a ve âhiret gününe inananlardandı.
[361] Onun az kalsın müslüman olacağını" belirten yaklaşık rivayetler hk. bkz. Müslim, Şi'r, 1-7.
[362] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 145-147.
[363] Haniflik ve Hanifler için bkz. Kuzgun, Şaban, Hz. İbrahim ve Haniflik, Ankara 1985.
[364] Tırnak kesmek, etek tıraşı olmak gibi.
[365] İsmi Sübey'a b. Rafi' dir. ed-Dağna, annesinin adıdır. Bu zat, Hz. Ebû Bekir'in, Kureyş'in baskısı sonucu Mekke'yi terketmesine razı olmamış ve onu kendi himayesine almıştır.
[366] bkz. Şâfiî, İhtilâfu'l-hadis, 68.
[367] Hadis-i şerifte geldiğine göre Rasûluîiah (s.a.), peygamberliğinin arifesinde Hıra mağarasına çekiliyor ve kendisini ibadete veriyordu.
[368] Dihlevî, HuccetulIâhi'l-bâlİğa, I, 457-467 (bazı tasarruflarla ve özetle).
[369] İptal edilenler hk. bkz. Saîd b. Mansûr, II, 24, 78; Dârimî, Mukaddime, 1; Bilmen, Kamus, IV, 96-97; îbn Perec, Akdıyetu'r-Rasûl, 19-20; Dihlevî, Hucce-tullâhi'l-bâliğa, I, 431 vd.; Ahmed Emîn, Fecru'l-lslâm, 227, 232; Wensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 67, 94.
Islâh edilenler hk. Muvatta, Talâk, 103; Şâfiî, Risale, 338; Saîd b. Mansûr, II, 22, 27, 80; Buhârî, Talâk, 46; Müslim, Talâk, 58; Beyhakî, I, 16, 19;
Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 261-263, 265 (1969 baskısı); 588; Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 56; îbn Âşûr, Makâsid, 113; Wensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 69, 108; Karaman, Modern Problemler Karşısında islâm Hukuku, 20, 26;
îbkâ edilenler hk. Buhârî, Bed'u'1-vahy, 6 (I, 7); îbn Hibbân, I, 207; îbn Kuteybe, Te'vîl, 104 vd.; îbn Ferec,Akdıyetu'r-Rasûl, 13, 17; Şâtıbî, Muvafakat, I, 165; II, 75; 307; III, 42; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 385-386, 448, 466, 623, 625, 635, 663; II, 488, 561; Ahmed Emîn, Fecru'l-lslâm, 227; Wensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 71; Ertuğrul, İ.F., Hakikat Nurları, 93 vd.; Hamidullah, îslâm Peygamberi, II, 898; Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 24, 67, 92; Fayda, Divan, 7.
Arabıı karakter yapısı ve fikir dünyası, sahip oldukları ilimler hk. Şâtıbî, Muvafakat, II, 68-71; Y. Kumeyr'den F. Olguner, İslâm Felsefesinin Kaynak-ıarı, 19 vd.
Genel olarak ele alınması hk. müstakil eserler: Cevad Ali, Târîhu'1-Arab kable'l-lslâm, Bağdad 1950-1958; Nebîh Âkil, Târîhu'l-Arabi'l-kadîm ve asru'r-Rasûl, Dımeşk 1969; Çağatay, Neşet, îslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara 1982.; Tevfik Berrû, Târîhu'l-Arabi'l-kadîm, Dımeşk 1988. Ayrıca bkz. Şâtıbî, Muvafakat, I, 165 vd; Dihievî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 386, 390; Hamidullah, îslâm Peygamberi, II, 837 vd.; Hamidullah, Rasûlullah Muham-med, 288 vd.; Hamidullah, Devlet îdaresi, 104-118; Hamidullah, îslâm Tarihine Giriş, 57 vd.; Hamiduiîah, Muhammed: "el-îlâf veya İslâm'dan Önce Mekke'nin İktisâdî-Dipiomatik Münâsebetleri", trc. îsmâil Cerrahoğlu, AÜİFD., c.XI, Ankara 1961; Wensinck, Miftâhu künûzü's-sünne, 108; Schacht, İslâm Hukukuna Giriş, 17 vd.; Watt, İslâm Vahyi, 47 vd.; Watt, îslâm Nedir?, 27 vd.; Watt, Günümüzde îslâm ve Hıristiyanlık, 116; Ülken, İslâm Düşüncesine Giriş, 34, 94; el-Asru'l-câhili, 72 vd.; Karaman, îslâm Hukuk Tarihi, 29-35; Ateş, itirazlara Cevaplar, 45 vd.; ÎAD, V, 38, 300 vd.; DÎA, III, 316 vd.; Uğur, Mücteba: îslâm Toplumu, İst. 1980; Çelebi, îlyas, Gayb Problemi, 30 vd.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 147-149.
[370] Âl-i İmrân 3/159.
[371] Rasûlullah'm (s.a.) Cibril'e danıştığı rivayetleri de vardır. Meselâ bîr rivayet şöyle: Rasûlullah (s.a.), israfil lisanı üzere "kral peygamber" olmak ile "kul peygamber" olma arasında muhayyer bırakılmıştı. Rasûlullah (s.a.), sanki görüşünü istiyormuş gibi (ke'l-müsteşîr leh) Cibril'e baktı. Cibril, tevazuya işaret olmak üzere yere baktı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) da "kul peygamber" olmayı tercih etti (Buhârî, Tevhîd, 37).
[372] Serahsî, Usûl, II, 94.
[373] Kurtubî, IV, 252.
[374] İmam Şafiî şöyle dermiş: "Evinde un olmayana akıl danışma; çünkü onun aklı başında olmaz" (Beyhakî, Menâkıbu'ş-Şâfiî, II, 212). Şûra üyelerinin, dokun-mazlık da dahil her türlü güvenceleri olması gerekir. Aksi takdirde şûra da beklenen sonucu vermeyebilir!
[375] bkz. Kurtubî, IV, 250.
[376] Ezan gibi.
[377] bkz. Müslim, Akdiye, 15 (VIII, 413).
[378] Sahabe döneminde ictihâd faaliyetinin genelde şûra ictihâdları şeklinde yürütülmüş olması, Rasûlullah'm (s.a.) bu amacının gerçekleştiğini gösterir. İctihâd faaliyetinin genelde bu şekilde sürdürülmesi, hem ihtilâfı azaltır ve birliğin sağlanmasını kolaylaştırır, hem de isabet oranını yükseltir, bkz. Karaman, ictihâd, 58, 90-91; Karaman, İslâm Hukuk Tarihi, 46. Şûra içtihadı hakkında ayrıca bkz. İbn Sa'd, Tabakât, II, 336, 350; III, 61; N, nâkıbu Ömer, 190, 214, 219, 221, 251; Ahmed Emîn, Fecru'l-îslâm, 239; İbn Âşûr, Makâsıd, 46; Zerkâ, Medhai, I, 180;
[379] Meselâ bkz. Enfâl 8/67; Tevbe 9/43.
[380] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 150-151.
[381] Ebû Dâvûd, Salât, 28 (499)
[382] Ezanın ilk kez meşruiyeti hk. bkz. Ebû Dâvûd, Salât, 27 (498); Tâhiru'l-Mevlevî, Müslümanlıkta İbâdet Tarihi, 60-62; Nâdiye Şerif el-ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 102.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 152.
[383] bkz. Buhârî, Şehâdât, 15 (III, 157), 1'tisâm, 28 (VIII, 163); İbn Kayyim, Zâdu'l-meâd, III, 298.
[384] bkz. Nûr 24/11-12.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 152.
[385] bkz. Hamidullah, îslâm Tarihi, II, 891.
[386] Âl-i tmrân 3/159.
[387] Şûra 42/38.
[388] Muhammed 47/20-21
[389] bkz. Ahmed, I, 30-31, 383, 384; III, 243; îbn Hişâm, Sire, III, 67; Taberî, Tarîh, II, 144, 189-190, 229; Menâkıbu Ömer, 42; Mebsût, XVI, 70; Nesefi, Keşfu'l-esrâr, II, 167; îbn Kayyim, Zâdu'1-meâd, III, 217; 239; 310; îbn Ferec, Akdıyetu Rasûlillâh, 37; Devâlibî, Medhal, 284; Kardavî, Hz. Peygamber ve İlim, 80; Nâdiye Şerif el-Ömerî, tctihâdu'r-rasûl, 72, 92, 94; Karaman, İctihâd, 40; Ateş, Cevaplar, 31-33.
[390] İbn Hişâm, Sire, III, 234; Serahsî, Mebsût, XVI, 70.
[391] İbn Cevzî'ye göre bu, Rasûlullah'a (s.a.) vacipti, bkz. Fethi Osman, el-Fikri's-siyâsî el-îslâmî, 385.
[392] Kurtubî, IV, 250; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 194; Nâdiye Şerif el-Öm'erî, îctihâdu'r-rasûl, 124.
[393] bkz. Buhârî, i'tisâm, 28 (VIII, 162).
[394] Âl-i îmrân 3/159.
[395] bkz. Buhârî, Î'tisâm, 28 (VIII, 162); İbn Hişâm, Sire, III, 67; Kurtubî, IV, 252.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 152-153.
[396] bkz. Muhammed Arûsî, Efâlu'r-rasûl, 229.
[397] Konuya bu açıdan bakmayıp, her şeyi hazır vahiyle karşılama -sanki vahyin amacı çerçeve hükümlerin ötesinde bütün ayrıntıları da düzenleme imiş gibi- eğiliminde olanlar, Rasûlullah (s.a.} zamanında içtihadın caiz olmayacağını, bazıları ise ancak gıyabında caiz olacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak bunlar kabul edilebilir görüşler değildir. Gazzâlî de "tercihe şayan olan görüşün, Rasûllab'ın (s.a.) hem huzurunda hem de gıyabında içtihadın caiz olduğu şeklindeki görüş olduğunu" söyler, bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 354. Ayrıca bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 374; Şevkânî, îrşâdu'l-fuhûl, 226; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 205.
[398] bkz. Ahmed, I, 37,V, 230, 236; Ebû Dâvûd, Akdıye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3; Nesâî, Kudât, 11; îbn Mâce, Menâsik, 38; Dârimî, Mukaddime, 20; Serahsî, MebSût, XVI, 69.
[399] Bkz. Buhârî, Meğâzî, 30 (V, 50); Müslim, Cihad 69; Şâtıbî, Muvâfakât,III, 140; İbn Kayyım, i'lâmu'l-muvakkı'în, I, 203; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 226; Karaman, ìctihad, 47; Zeydan, Medhal, 127.
[400] Nisa 4/29.
[401] Ebû Dâvûd, Taharet, 126 (334); Kurtubî, V, 157; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 227; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 183.
[402] Bazıları -Özellikle Hanefîler- bunu Rasûlullah'ın (s.a.) izni şartına bağlamışlardır, bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 375; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 207.
[403] Bu konuda ayrıca bkz. Karaman, İctihâd, 43.
[404] Buhârî, Megâzî, 30 (V, 50); îbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 375; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 226.
[405] Ahmed, IV, 205. Ayrıca bkz. Mebsût, XVI, 70; Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 921, "Eğer aralarında hükmeder ve isabet de edersen, sana iki ecir vardır; eğer ictihâd eder buna rağmen hata edersen sana bir ecir vardır" şeklindeki rivayet için bkz,. Şâfiî, Risale, 494; Ahmed, IV, 204, 205; Buhârî, İ'tisâm, 21; Müslim, Akdıye, 15.
[406] Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 921; Atar, İslâm Adliye Teşkilatı, 150.
[407] Berki, Şakir, "islâm Hukukunun Anahatları I", 182. Ayrıca bkz. Mahmasânî, Felsefetu't-teşrî, 184.
[408] Berki, Şakir, "islâm Hukukunun Anahatları II", 40.

[409] İbn Sa'd, Tabakât, II, 334, 347, 350.
[410] bkz. Atar, îslâm Adliye Teşkilatı, 150. Rasûlullah'ın (s.a.) temyiz mercii gibi faaliyette bulunduğuna dair kaynaklar hk. bkz. aynı yer ve Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 921. İslâm hukukunda bir dava, usulüne uygun şekilde sonuca bağlanmışsa o artık kazlyye-i muhkeme olmakta ve tekrar dava konusu yapılamamaktadır. Davaların sonsuza dek uzamaması için bu zorunludur, bkz. Kasânî, VII, 14; Atar, İslâm Adliye Teşkilatı, 36, 150, 216.
[411] Ravi, belki de "Melik hükmü ile" dedi diye şüphesini belirtmiştir, bkz. Buhârî, Megâzî, 30 (V, 50); ibn Ferec, Akdıyetu Rasûlillâh, 39.
[412] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 154-156.
[413] Nisa 4/59, 83.
[414] bkz. Nisa 4/135; A'râf 7/176; Kehf 18/28; Tâhâ 20/16; Furkân 25/43; Sâd 38/26; Câsiye 45/23; Kasas 28/50; Necm 53/23.
[415] îbn Mâce, Mukaddime, 8.- Fuâd Abdulbâkî, hadisin metin itibariyle İbn Mâce'nin tek başına kaldığı bir muhtevaya sahip olduğunu söyler.
Muâz, muhtemelen bu talimata binaen, sebzelere zekât düşüp düşmeyeceği konusunda Rasûlullah'a (s.a.) yazarak, nasıl davranması gerektiğini sormuştur (bkz. Tirmizî, Zekât, 13 (III, 30). Ebû îsâ (Tirmizî), bu hadisin isnadının sahih olmadığını ve bu konuda Rasûlullah'tan (s.a.) işe yarar bir şey bulunmadığını ilâve eder.
Muâz'a, Rasûluliah'tan (s.a.) konuyla ilgili yazılı belge ulaştığını ifade eden başka rivayetler de bulunmaktadır, bkz. Dârakutnî, Sünen, II, 96.
[416] bkz. Ahmed, I, 37, V, 230, 236; Ebû Dâvûd, Akdıye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3;
Nesâî, Kudât, 11; İbn Mâce, Menâsik, 38; Serahsî, Mebsût, XVI, 69.
[417] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 156-158.
[418] İctihâd faaliyeti genelde şu dört şekilde cereyan eder: 1. Zannî' nassdan muradın ne olduğunu ortaya koyma, 2. Deiiller arasını bulma, tearuz halinde bir tercihe gitme, 3. Nassın illetini belirleme, 4. Fer'îleri, genel esaslar altına sokma. Bu faaliyetlerden Rasûlullah (s.a.) için söz konusu olacak olan ilk ikisi olmayıp, üçüncü ve dördüncü şıklarda belirtilen faaliyetlerdir, bkz. Nâdiye Şerif el-Omerî, îctihâdu'r-rasûl, 192, 199. Ayrıca bkz. İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, 366; Karaman, İctihâd, 22.
[419] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 158.
[420] Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-Rasûf (s.a.), 21.
[421] Kehf 18/109.
[422] Abdulcelîl îsâ, Ictihâdu'r-Rasûl (s.a.), 23.
[423] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355.
[424] Abdulcelîl İsâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.aj, 30.
[425] Şevkânî, bu konuda icmâ olduğunu söyler, bkz. İrşâdu'l-fuhûl, 225. Ayrıca bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, I, 234.
[426] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 356.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 158-159.
[427] Önceki peygamberlerin ictihâdlarına Örnekler hk. bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 214; Abdulcelîl İsâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 49.
[428] Davudoğlu, Müslim Şerhi, I, 234.
[429] bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355.
[430] Yani müctehidin yaptığı iş, yok olan bir şeyi ortaya koymak değil, var olan bir şeyin üzerini açmak ve ortaya çıkarmaktır. Bu aynen kâşiflerin yaptığı şeye benzer; bir âletin ya da bir adanın keşfi gibi.
[431] bkz. Serahsî, Usûl, II, 92. Hanefîler böylece Rasûlullah (s.a.) için içtihadın sadece kıyas yapmak anlamına geldiğini söylerler. Çünkü Rasûlullah (s.a.) nasslardan muradın ne olduğunu tayin anlamında içtihada ihtiyaç hissetmez. Ayrıca bkz. Ibn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, 366.
[432] Örnekleri için bkz. Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 225-226; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 180 vd.; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 202; Karaman, İctihâd, 37. Aslında bu konuda da farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 355; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 175 vd.; Karaman, ictihâd, 40). Bunca örnek ortada iken aksini düşünmenin imkânı yoktur.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 159-160.
[433] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 471; Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII, 80.
[434] İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 366; Davudoğlu, Müslim Şerhi, II, 351.
[435] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 420.
[436] Yani nerede illet varsa orada hüküm de var, nerede illet yoksa orada hüküm de yok şeklinde hareket etmeleri.
[437] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 395.
[438] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 471.
[439] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 30.
[440] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 44.
[441] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 160-161.
[442] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 161.
[443] Muvatta, Akdıye, 31; Ahmed, V, 327; îbn Mâce, Ahkâm, 17; Hâdimî, Mecâ-miu'i-hakâik, 322. Bu hadis, Bakara 2/231, 233; Talâk 65/6 gibi âyetlerin ortak ifadesi olmaktadır.
[444] Buhârî, Bed'u'1-vahy, 1 (I, 2).
[445] Şâfiî, İhtilâfu'l-hadis, 200; Ebû Dâvûd, Büyü, 71; Süyûtî, el-Eşbâh ve'n-nezâir, 150.
[446] Süyûtî, el-Eşbâh ve'n-nezâir, 117; Hâdimî, Mecâmiu'l-hakâik, 308.
[447] bkz. Aclûnî, Keşfu'1-hafâ, 1, 73; Süyûtî, el-Eşbâh ve'n-nezâir, 136.
[448] Bu tür hadisler, zaman içerisinde hayatın her alanını içine alacak şekilde kapsam kazanan genel kaideler halini almış ve özellikle İslâm hukukunda önemli bir işlev görmüştür. Bu tür kaideler hakkında Süyûtî'nin el-Eşbâh ve'n-nezâir'i ile, Hâdimî'nin Mecâmiu'l-hakâik adlı eserlerine ve Meceîle'nin ilk yüz maddesine bakılabilir.
[449] Nasslar, teker teker ele alındığında Kur'ân nassı gibi sübût bakımından kesin de olsalar, delâlet bakımından yüzde yüzlük bir katiyet ifade etmezler. Çünkü nesh, tahsis, müştereklik, mecaz, şer'î ve örfî nakil... gibi pek çok ihtimale açıktırlar. Ancak bir konu ile ilgili nassların birbirini desteklemesi halinde, nassların örtüşen kısmında bu ihtimal ortadan kalkar ve işte o zaman katiyet kazanır. Sübutu kadar delâleti de kesinlik kazanan o şeyin usûl edinilmesi işte bu takdirde caiz olur. bkz. Şâtıbî, Muvafakat, I, 29.
[450] Süyûtî, bu tür hadisleri Erbe'ûne hadisen fi kavâidi'l-ahkâmi'ş-şer'iyye adı aitmda kitap haline getirmiştir.
[451] Yani onların da atlar gibi mi olduğu ya da zekâtının ne olduğu hakkında.
[452] Zilzâl 99/7-8.
[453] Muvatta, Cihâd, 3 (II, 444); Buhârî, Cihâd, 48; Müslim, Zekât, 24, 26 (V, 311);
[454] bkz. Devâlibî, Medhal, 91, 92, 283.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 161-163.
[455] bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 903.
[456] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 163.
[457] Tirmizî, Cihâd, 20; îbn Mâce, Cihâd, 14; Ahmed, V, 300.
[458] Buhârî, Afime, 50; Enbiyâ, 29; Müslim, Eşribe, 163; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 86.
[459] Bu tür sayıiar genelde çokluktan kinaye olarak kullanılır.
[460] Müslim, Selâm, 87.
[461] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 163.
[462] Buhârî, Nikâh, 108 (VI, 158).
[463] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 163-164.
[464] Muvatta, Radâ, 16 (II, 607); Müslim, Nikâh, 24, 140-142; Ebû Dâvûd, Tıbb, 16. Yorumu için bkz. Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 419; İbn Âşûr, Makâsıd, 103; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 900; Abdulcelîl Isâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 76; Bulaç, Ali, "Kadının Şahitliği", İAD, V, 295
[465] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 164.
[466] Buhârî, î'tisâm, 12 (VIII, 150). Benzeri başka kıyas örnekleri için bkz. aynı yer; Şevkânî, Irşâdu'l-fuhûl, 226; Nâdiye Şerif el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 202.
[467] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 164-165.
[468] bkz. Buhârî, î'tisâm, 5 (VIII, 146).
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 165.
[469] Müslim, Fedâil, 139 (X, 157); Ayrıca bkz. Ahmed, I, 162.
[470] Müslim, Fedâil, 140 (X, 158). Aynca bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, IX, 640; İbn Haldun, Mukaddime, 393-394; Hamidullah, îslâm Peygamberi, II, 900; îbn Âşûr, Makâsıd, 38.
[471] Müslim, Fedâil, 141 (X, 159)
[472] bkz. Hamidullah, îslâm Peygamberi, II, 903; bkz. Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 68; Abdulcelîl îsâ, İctİhâdu'r-Rasûl (s.a.), 100.
[473] Abdulcelîl İsâ, Ictihâdu'r-Rasûl (s.a.), 101; Kardâvî, Hz. Peygamber ve İlim, 78; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 241; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 86.

[474] bkz. Buhârî, Cihâd, 181 (IV, 33-34).
[475] örnekleri için bkz. Kardavî, Hz. Peygamber ve ilim, 63 vd.
[476] Bu konuda bkz. Kardavî, Hz. Peygamber ve İlim, 12 vd.
[477] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 165-167.
[478] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 167.
[479] Ulgener, Darlık Buhranları ve îslâm İktisat Siyaseti, 124, 133.
[480] bkz. Hamidullah, "el-îlâf veya İslâm'dan Önce Mekke'nin İktisâdî-Diplomatik Münâsebetleri", trc. İsmail Cerrahoğlu, AÜİFD., c.XI, Ankara 1961; Kallek, Hz. Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa, 5 vd.
[481] Bkz. Tirmizî, Büyü, 73; Ibn Mâce, Ticârât, 27; Ibn Hanbel, III, 85, 286 Bâcî, Müntekâ, V, 18; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 29; Şevkânî, Neylu'l-evtâr, V, 247; Mergînânî, Hidâye, 4/93.
[482] Şevkânî, Neylu'l-evtâr, V, 248.
[483] Ulgener, Darlık Buhranları ve İslâm iktisat Siyaseti, 141.
[484] Bkz. Bâcî, Müntekâ, V, 18; Şevkânî, Neylu'l-evtâr, V, 248; Şelebî, Ta'lîl, 78, 325; Bûtî, Davâbıtu'l-maslaha, 182, 178, 367; Nebhân, el-İtticâhu'1-cemâ'î, 380-384.
[485] bkz. Tabakoğlu, Türk iktisat Tarihi, 321. Müdahalecilik ve narh konusunda geniş bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Ulgener, Sabri F-, Darlık Buhranları ve tslâm İktisat Siyaseti, Ankara 1984; Kallek, Cengiz, Hz. Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa, İstanbul 1992.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 167-168.
[486] bkz. Fayda, Divan, 46, 48.
[487] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 168.
[488] Ahmed, VI, 41; Müslim, Hacc, 339, 340, 341; Ibn Mâce, Menâsik, 81; İbn Kayyım, Zâdul-meâd, II, 296; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 201; Ibn Âşûr, Makâsıd, 38; Karaman, tctihâd, 65. Muhassab'da konaklamayı farklı değerlendirenler de vardır. Bu görüşün mesnedi, Rasûlullah'm (s.a.) orada kasıtlı konaklayışıdır. Çünkü müşrikler Rasû-lullah'ı (s.a.) kendilerine teslim edinceye kadar Hâşim ve Muttalib Oğullarını içtimaî ve iktisadî boykota tabi tutmak üzere oluşturdukları yeminli paktı Muhassab'da gerçekleştirmişlerdi. Rasûlullah (s.a.), orada konaklamak suretiyle islâm'ın aziz, küfrün ise zelil olduğunu göstermek, islâm'ın şeâirini yüceltmek istemişti. Bu görüşü destekleyen rivayetler de bulunmaktadır, (bkz. Müslim, 343, 344, 345) Bu yaklaşıma göre, Rasûlullah'm (s.a.) burada konaklaması onun coğrafî şartları dikkate almasının bir sonucu olmaktan çıkar . ve onun teşrî siyaseti ile ilgili davranışları kapsamına girer. Tabiî o zaman hüküm de başka olur.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 168-169.
[489] bkz. Muvatta, Akdıye, 28 (II, 747); Ebü Dâvûd, Büyü, 90.
[490] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 169.
[491] Müslim, Eşribe, 152.
[492] Müslim, Eşribe, 153.
[493] bkz. Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 591.
[494] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 169-170.
[495] bkz. Şâfiî, îhtilâfu'l-hadîs, 164; Ahmed, V, 416, 417, 421; Buhârî, Vudû, 11; Müslim, Taharet, 59; Ebû Dâvûd, Taharet, 4; Tirmizî, Taharet, 6; Nesâî, Taharet, 19, 60; îbn Mâce, Taharet, 17.
[496] Kardavî, Şerîatu'l-İslâm, 151.
[497] Meselâ Moritanya ile Bangladeş müslumanlarını düşünelim.
[498] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 170.
[499] Müslim, Eşribe, 15 {IX, 261).
[500] Abdusselâm Muhammed Şerif, eî-Mebâdiu'ş-şer'iyye fi ahkâmi'l-ukûbât fı'l-fıkhı'i-îslâmî, 128. Bu kitapta bu hadis de dahil olmak üzere içki ve cezası ile ilgili hadislerin değerlendirilmesi hk. geniş bilgi bulunmaktadır (s.109-166).
[501] bkz. Ahmed, II, 118.
[502] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 170-171.
[503] Müslim, Libâs, 74.
[504] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 627.
[505] bkz. İbn Fûrek, Müşkilu'l-hadîs, 42.
[506] Reddi için bkz. Sâd 38/50.
[507] Ahmed, IV, 39, 40; Buhârî, Salât, 85; Müslim, Libâs, 75; Tirmizî, Edeb, 19; İbn Fûrek, Müşkilu'l-hadîs, 44.
[508] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 171.
[509] Ebû Dâvûd, Edeb, 127 (5186).
[510] Dihlevî, HuccetulIâhil-bâliğa, II, 626.
[511] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 172.
[512] Eleştirisi için bkz. Keşfu'1-Hafâ, II, 320.
[513] Ubû Yûsuf, Harâc (Mukaddime), 27.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 172.
[514] bkz. Buhârî, 1'tisâm, 16 (VIII, 155).
[515] bkz. Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, 121.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 172.
[516] Bu konuda bir değerlendirme için bkz. Gazzâlî. Nebevi Sünnet, 143.
[517] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 172.
[518] Ebû Dâvûd, Salât, 1; A. Naim, Tecrîd, II, 462.
[519] A. Naim, Tecrîd, II, 463.
[520] Bu görüşte olanların tenkidi hk. bkz. Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, 103.
[521] Bu konuda bkz. Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, "Makâsıd/Vesâil Ayırımı" bahsi, s. 107 vd.
[522] Bu konuda ayrıca bkz. Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, "İslâm Hukukunda Ortam ve Şartlara Riâyet Prensibi", s. 77-80.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 173-175.
[523] Şâfiî, Risale, 213.
[524] bkz. ei-Mucemu'1-müfehres, "arabî" maddesi (11 yerde). "Arapça Kur'ân" sözünün işaret ettiği hususlar hk. bkz. Watt, İslâm Vahyi, 47 vd.
[525] Beyhakî, Menâkıbu'ş-Şâfn, II, 239.
[526] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 175.
[527] Watt, İslâm Vahyi, 57.
[528] bkz. Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; Tirmizî, İlim, 16; îbn Mâce, Mukaddime, 6; Ahmed, 4/126; Dârimî, Mukaddime, 16 (I, 45).
[529] Modern yollarda ise önceden konulmuş olan işaret levhalarına dikkat edilerek.
[530] Dârimî, Mukaddime, 19, 20 (I, 54, 61); Beyhakî, Medhal, 272; Süyûtî, Miftâ-
[531] Ehl-i kitap, ellerinde kitap olmasına rağmen onu bilen ve hayata geçirecek adamları olmadığı için zamanla sapitmışlardı (bkz. Dârimî, Mukaddime, 62 (I, 77).
[532] Dârimî, Mukaddime, 17 (I, 49); Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 72.
[533] Şâfiî, Risale, 414.
[534] bkz. İbn Mâce, Edâhî, 3 ("Kurban da neyin nesi?" diye sorulan soruya cevap olarak verilmiştir).
Kur"ân da aynı yolu tutmuş, İslâm yolunun yeni bir bid'at olmadığım, aslında ataları Hz. İbrahim'in yolu olduğunu vurgulamıştır. Böylece aynen çocuğun baba mesleğine ısındırılması gibi onların dine ısmdırılması ve bu yolla ona yak-laştırılması amaçlanmıştır, bkz. Hacc 22/98; Nahl 16/123; Şâtıbî, Muvafakat, II, 91.
[535] Buhârî, Hacc, 99; Edâhî, 1; Ebû Dâvûd, Salât, 211.
[536] Ahmed, II, 124.
[537] Ebû Dâvûd, Cenâiz, 65; İbn Mâce, Cenâiz, 38.
[538] bkz. Buhârî, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5; ibn Mâce, Nikâh, 1
[539] Buhârî, Muhsar, 2; Tirmizî, Hacc, 96; Nesâî, Menâsik, 61.
[540] Müslim, Mesâcid, 257.
[541] Ahmed, II, 95. Ayrıca bkz. Ahmed, II, 56, 57; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 64.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 175-176.
[542] bkz. Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; Tirmizî, İlim, 16; ibn Mâce, Mukaddime, 6; Ahmed, 4/126; Dârimî, Mukaddime, 16.
[543] Ebû Dâvûd, Sünnet, 1; Tirmizî, îmân, 18; İbn Mâce, Fiten, 17; Ahmed, 2/332.

[544] bkz. Keşfu'1-hafâ, I, 147. Bu hadisin mevzu olduğu veya en azından sahih olmadığı söylenir.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 177.
[545] Bu gibi konuların sadece sünnete has olmayıp bir ölçüye kadar Kur'ân için de geçerli olduğunu düşünüyor ve bu gibi konularda ciddî çalışmaların yapılmasının gereğine inanıyoruz.
[546] Bu konuda örnekler için bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 273 vd.
[547] Şâfiî, Risale, 213; Şâfiî, îhtilâfu'l-hadîs, 30; 39; Çakan, Hadislerde Görülen ihtilâflar ve Çözüm Yolları, 113-115.
[548] Ebû Dâvûd, Eşribe, 7 (IV, 94).
[549] bkz. îbn Hibbân, I, 188, 202, 237, 245.
[550] Davudoğlu, Müslim Şerhi, IX, 582 (Müslim, Selâm, 20, 21).
[551] İbn Haldun, Mukaddime, 194.
[552] Muvatta, Talâk, 67 (II, 581); Şafiî, Risale, 310; Şafiî, İhtilâfu'l-hadis, 180; Ahmed, VII, 412; Müslim, Talâk, 35; Ebû Dâvûd, Talâk, 36; Dârimî, II, 135.
[553] Alâuddîn Âbidîn, el-Hediyyetu'I-alâiyye, 275.
[554] İbn Hişâm, Sîre, III, 234; Abdulcelîl Isâ, tctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 115; Nâdiye Şerîf el-Omerî, Ictihâdu'r-rasûl, 95.
[555] Mübalağa ifadesi için kullanılan bu hadisten kimileri, hayız süresinin en uzun müddetinin on beş gün olduğu hükmünü çıkarmıştır. Oysa ki hadisin amacı bunu belirtmek değil; kadınların dinî yönden noksan olduklarını belirtmektir. Hadisin kaynağı ve eleştirisi için de bkz. Şâtıbî, Muvafakat, II, 94 (dn).
[556] Hattâbî, Meâlimu's-sünen, VI, 286; Arûsî, Efâlu'r-rasûl, 221.
[557] Muvatta, Salâtu'l-cemâ'a, 3 (I, 129); Ahmed, I, 394, 402; II, 351, 539; Buhârî, Husûmât, 5 (III, 91); Şâtıbî, Muvafakat, III, 337.
[558] Hz. Ömer'in, "dökelim ve yıkayalım mı?" şeklindeki önerisine "öyle olsun!" buyurmuştur bkz. Buhârî, Mezâlim, 32 (III, 107).
[559] Buhârî, Icâre, 16 (tfl, 53).
[560] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 177-179.
[561] Şâtıbî, Muvafakat, II, 65.
[562] Cuma 62/2.
[563] Araf 7/158.
[564] Ankebût 29/48.
[565] Tirmizî, Kur'ân, 9; Ahmed, 5/132.
[566] Buhârî- Savm, 13; Müslim, Sıyâm, 15 .
[567] Şâtıbî, Muvafakat, II, 86.
[568] Buhârî- Savm, 13; Müslim, Siyam, 15 .
[569] Bu ilkenin rü'yet-i hilâl ve misvak hakkında tatbiki ve çok kıymetli değerlendirmeler için bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 257, 261-272; Ahmed Şâkir, "Evâüu'ş-şuhüri'l-Arabiyye" risalesi. Ayrıca bkz. Kâsımî, el-Fetvâ fî'1-islâm, 143.
[570] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 179-180.
[571] Bu konuda ayrıca, M. Cemal SOFUOĞLU danışmanlığında Ali Çelik tarafından, Bazı Halk İnançlarının Hadislerle Münasebeti (İzmir 1993) adıyla hazırlanan doktora çalışmasına bakılabilir.
[572] İsabetli" ve "başarılı" anlamlarına gelen bu tür kelimeleri hayra yorarak işlerinin yolunda olduğuna inanırlardı. Buna "fal-ı hayır" derler. Bu konuda bkz. Nihâye, III, 406; Şâtıbî, Muvafakat, II, 71; Çelebi, Gayb Problemi, 48.
[573] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 335.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 181.
[574] Buhârî, Vudû, 59; Ebû Dâvûd, Taharet, 135.
[575] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâiiğa, I, 663.
[576] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 181-182..
[577] Tevfîk Hakim şöyle der: "Araplar, başka hiçbir milletin görmediği bir fakirlik içinde yetişmiş millettir. Suyu az, harbi ve kanı çok, "kuru bir çöl. Ömür boyu, hayat boyu durmak bilmez bir uğraşma ve mücadele! Daima yoklukla yüzyüze duran; iyi ürünler, akan nehirler, rahat bir hayat görmemiş, lezzetin tadını tatmamış... bir millet. Yeşil bahçelerin, akan suların, çeşitli nimetlerin ve bitmez, tükenmez lezzetlerin ilerisinde, rahat ve ucuz bir hayatın ötesinde, başkaca yüce bir ideali düşünmemesi onun için tabiî ve zarurî idi. Bütünü ile hayatın hazzını, midenin lezzetini hedef almış bir millet!" bkz. Y. Kumeyr'den F. Olguner, İslâm Felsefesinin Kaynaklan, 17-23.
[578] Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 725.
[579] Kıyamet gününde dünya ak saçlı, gök dişli çirkin suratlı cadı şeklinde getirilir", bkz. Kenzu'l-ummâl, III, 8579; Dihlevî, Huccettullahi'l-bâliğa, I, 42.
[580] Dihlevî, Huccettullahi'l-bâliğa, II, 521.
[581] bkz. Ahmed, I, 240; 267;
[582] bkz. Dihlevî, Huccettullahi'l-bâliğa, I, 42, II, 521.
[583] Aynı Öğenin Kur'ân'da da cehennemlikler için kullanıldığı hk. bkz. Tâhâ 20/102.
[584] Kurtubî, XI, 224; Beydâvî, (Mecmau't-tefâsir), IV, 218. Yezîd'e beyat münakaşasında Abdurrahman b. Ebî Bekir, Mervan b. Hakem'e "Ye'bne'z-zerkâ = gök gözlü çocuğu" diye bağırmış, bkz. İbn Abdirabbih, 'Ikd, V, 120. Bizde de gök gözlü insanların nazarlarının değeceğine inanılır.
[585] Beydâvî, (Mecmau't-tefâsir), IV, 218.
[586] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, II, 76.
[587] bkz. Buhârî, Cihâd, 47; Nikâh, 17; Tıbb, 43, 54; Müslim, Selâm, 115-120; Ebû Dâvûd, Tıbb, 24. Bu konuda ayrıca bkz. Muvatta, II, 481, 500, 946, 972; Saîd b. Mansûr, II, 116; İbn Sa'd, Tabakât, IV, 276; îbn Kuteybe, Te'vîl, 96-99; îbn Abdirabbih, 'Ikd, II, 157-160; Câhız, Hayevân, III, 174, 439, 443, 481, 457, 460, 440, 447, IV, 451, 460; Kazvinî, Mufîd, 401; Karâfî, Furûk, IV, 238, 240, Şâtıbî, Muvafakat, II, 71; el-Hediyyetu'1-alâiyye, 307;
[588] Demîrî, Hayâtu'l-hayevân, II, 176.
[589] bkz. Câhız, Hayevân, I, 305.
[590] bkz. Buhârî, Enbiyâ, 8 (4/112).
[591] Müslim, Seiâm, 146.
[592] bkz. Câhız, Hayevân, I, 305.
[593] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 182-184.
[594] Buhârî ve Müslim'in zikrettiği bu hadise göre, on bir kadın toplanmış ve her biri kocasının sahip olduğu Özelliklerden bahsetmeye koyulmuştur, içlerinde durumu en iyi olanı Ümmü Zer'dir. Hadis uzundur ve içinde Rasûlullah'a {s.a.) ait söz bir iki kelimeyi geçmemektedir, bkz. Buhârî, Nikâh, 82; Müslim, Fedâilu'l-sah'âbe, 92 (10/307).
[595] Hurafe, Uzre'den cinlerin ayarttığı bir adamın adıdır. Gördüğü hayret verici şeyleri anlatırdı. İnsanlar onu yalanladılar ve zamanla, taaccübü gerektiren ve yalanlanılan haberleri ifadede darb-ı mesel olarak kullanılır olmuştur, bkz. Nihâye, 2/25; Keşfu'1-Hafâ, I, 377; Câhız, Hayevân, I, 301; VI, 210İ
[596] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 473.
[597] Demîrî, Hayâtu'l-hayevân, II, 176; Goldziher, Zahirîler, 70.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 184-185.
[598] bkz. Kumeyr'den F. Olguner, İslâm Felsefesinin Kaynaklan, 17-23.
[599] Ahmed, III. 99, 201; Buhârî, Mezâlim, 4; Ikrâh, 7; Tircnizî, Fiten, 68.
[600] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 185.
[601] A'râf 7/157.
[602] bkz. Muvatta, II, 968; Buharı, Zebâih ve Sayd, 33; Afime, 10, 14 (VI, 200); Müslim, Zebâih, 43. Bkz. Şâtıbî, Muvafakat, III, 311; IV, 56; îbn Kayyım, Zadu'1-meâd, 4/335-336. Arapların, keleri afiyetle yediklerini gösteren bir şiir için bkz. Demîrî, Hayâtu'l-hayevân, II, 66.
[603] bkz. Ibn Mâce, Afime, 31.
[604] bkz. Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 576. Temizin ötesinde en lezzetli yiyeceklerinden sayıldığı ve bir değerlendirme hk. bkz. Erdoğan, Mehmet, Ahkâmın Değişmesi, s. 132.
[605] Bu en azından o güne kadar eşeklerin Araplar tarafından yenildiğini gösterir. Hayber günü yasaklanış sebebinin de, arızî geçici olduğunu, çünkü o gün yük eşyalarını eşeklerin taşımakta olduğunu ifade edenler vardır, bkz. İbn Âşûr, Makâsıd, 182.
[606] bkz. Buharı, Zebâih, 27; Müslim, Sayd, 36-38; Nesâî, Sayd, 29 (Bûbu'l-izn fi ekli luhûmi'l-hayl) (VII, 201); Ibn Mâce, Zebâih, 12 (II, 1064); Demîrî, Hayâtu'l-hayevân, II, 179-180; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 574; Öğüt, Salim, "At", DİA, IV, 32.
At etini yasakladığını belirten rivayetler de vardır, bkz. Nesâî, Sayd, 30 (VII, 202).
Türkiyeli müslümafllar için ne çekirge ne de at eti örfen yenilmektedir ve bu konudaki mezheplerin hükmünün [Şafîî, Hanbelî ve Mâlikîlerden bir rivayete göre mubah, Hanefhilere göre tenzîhen mekruhtur. Sütü temizdir, (bkz. Demîrî, Hayâtu'l-hayevân, II, 179-180; Öğüt, Salim, "At", DÎA, IV, 32).] belirleyici bir rolü yoktur. Bu yasağın, şer'i olması halinde, örfen uyum halinde olduğumuz bizler için bir sıkıntı doğurmaz. Ancak Türkistan için durum hiç de öyle değildir. Çünkü oradaki insanlar, atları sürüler halinde beslemekte ve onların hem etinden'hem de sütünden istifade etmektedirler. Bunlar misafirlerine "kısrak

- eti, kısrak sütü ve boza" ikram etmekte, yemek bitince de arkasından güzel seslerle okunan Kur'ân dinletmektedirler (bkz. İbn Batuta Seyahatnamesinden
"Seçmeler, 75). Bu jnüslümanların bu rahatlığı, konunun serî değil, örfî olduğunun bir göstergesidir; zira İslâm coğrafyasının hiçbir yerinde vahiy tarafından meselâ domuz gibi adı belirlenerek haram kılınmış bir yiyeceğin bu şekilde helâl görülmesi mümkün değildir. İçkiyi içenler ise, onun haram olduğunu bile bile içmektedirler.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 185-156.
[607] Bunun, İmam Mâlik'in "Medine halkının uygulaması"na ayrı bir Önem vermesi üzerinde etkisi olduğu düşünülebilir, bkz. Schacht, İslâm Hukukuna Giriş, 28.
[608] bkz. Saîd b. Mansûr, Sünen, I, 150; Şâtıbî, İ'tisâm, II, 149.
[609] Muvatta, Nikâh, 5; Ahmed, VI, 66; Tirmizî, Nikâh, 14; Ibn Mâce, Nikâh, 15; Dârimî, Nikâh, 11; Şâtıbî, İ'tisâm, II, 149.
[610] Kur'ân'da, "nikâh" fiilinin doğrudan kadına nisbet edildiği de vakidir. bkz. Bakara 2/230. İmam Ebû Hanîfe, akıllı ve ergen bir kızın/kadınm kendisini evlendirebileceğini, eşini kendisinin seçmesinin en tabiî hakkı olduğunu, velinin nikâhta hazır bulunmasının, kadının hayasızlığa nisbet edilmemesi için gerekli olduğunu; yoksa nikâhın sıhhat şartı olmadığını söyler, bkz. Mergînânî, Hidâye, I, 196.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 186-187.
[611] Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 808.
[612] Her hadis kitabında "Kitâbu't-tıbb" başlığı altında bir bölüm bulunur. Ayrıca et-Tıbbu'n-nebevî adlı müstakil kitaplar da vardır.
[613] Sünnette değişken vasıtalarla, sabit amaçların birbirinden ayırt edilmesi hakkında bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 255 vd.
[614] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa,'II, 611
[615] Bu temel ilkeler hk. bkz. Kardavî, Hz. Peygamber ve İlim, 90-94. Bu konuda ayrıca bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 255-256.
[616] Îbnu'l-Kayyım, tıbbın esasının üç noktada toplandığını söyler. Bunlar perhiz (himye), hıfzıssıhha ve bedende bozulma meydana geldiğinde bunun dışarı atılmasıdır. İslâm, getirdiği yükümlülüklerde ve tıp anlayışında bu üç esası gözetmiştir, bkz. Zâdu'1-Meâd, IV, 244, 335.
[617] A'râf7/31.
[618] bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 809.
[619] Şâtıbî, Muvafakat, II, 72.
[620] Ayrıca bkz. Gazzâlî, Nebevi Sünnet, 213.
[621] İbn Haldun, Mukaddime, 393-394; Abdulcelîl İsa, Ictihâdu'r-Rasûl, 42. Bu anlayıştan farklı bir izah için bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, IX, 640.
[622] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 187-188.
[623] Bu konunun Kur'ân noktayı nazarından ele alınması hk. bkz. Watt, islâm Vahyi, 60-65.
[624] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 462.
[625] İslâm inancında Hamele-i Arş'm sayısı sekizdir, bkz. Hakka 69/17.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 188-189.
[626] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 189.
[627] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 189.
[628] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 87 vd.
[629] Tâhâ 20/121.
[630] bkz. Gâfır 40/55; Muhammed 47/19; Feth 48/2.
[631] Sâbûnî, Mâturîdiyye Akaidi, 121-122.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 189-190.
[632] Buna sehven yalan söylemesi de dahildir. Tebliğle ilgili alanda Rasûlullah (s.a.) bu gibi durumlara düşmekten korunmuştur, bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 99.
[633] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 212-214.
[634] Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 96. Ayrıca bkz. Elmahlı, Hak Dini Kur'ân Dili, IX, 6357; Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 14, 98; Çelebi, Gayb Problemi, 139. Tebliğle ilgili âyetlerle, vahiyde oynama yapamayacağını belirten âyetler daha önce geçmişti (s. 125).
[635] Şâfii, Risale, 87, 93 (dn). Ayrıca bkz. Ebû Yûsuf, er-Reddu alâ Siyeri'l-Evzâî, 31-32; Beyhakî, Sünen, VII, 76; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 30.
[636] Mâide 5/3.
[637] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 212-214. Bu konuda peygamberlerin neden korunmuş oldukları, peygamberlik öncesi ve sonrası durumlarının ne olduğu gibi konularda çeşitli görüşler ve bunların delilleri, delillerinin münakaşası için bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 108 vd.
[638] bkz. Ibn Hişâm, Siyer, II, 272; İbn Sa'd, Tabakât, II, 15; Ibnu'l-Cevzî, Menâkıbu Ömer, 46; Şelebî, Ta'lîl, 32; îbn Âşûr, Makâsıd, 30; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 238; Abdulcelîl Isâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 40, 117; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, Ictihâdu'r-rasûl, 89, 209, 210, 266; 115; Karaman, îctihâd, 108; Arûsî, Ef âlu'r-Rasûl, 140; Çakan, Hadislerde Görülen ihtilâflar ve Çözüm Yolları, 99.
[639] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 190-191.
[640] Serahsî, Usûl, II, 68.
[641] Sâbûnî, Mâturîdiyye Akaidi, 121; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 222.
[642] Kanaatimizce vahyin bu kontrol görevi, Rasûlullah'ın (s.a.) hayatından sonra da, hadislerin sahîh mi yoksa uydurma mı olduğunun tesbitinde kıstas olarak kullanılmalıdır.
[643] Abdulcelîl İsâ, Îctihâdu'r-Rasûl,.33.
[644] bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 204, 222.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 191-192.
[645] Sâbûnî, Mâturîdiyye Akaidi, 121; Çakan, Hadislerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları, 78, 99, 111.
[646] bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 212-213.
[647] İçtihadı konularda "doğru" tek midir, yoksa her müctehid içtihadında isabetli midir? konusu tartışmalıdır (bkz. Gazzâlî, Mustasfâ, II, 214; Heytemî, el-Hayrâtu'l-hisân, 20-22; Şâtıbî, Muvafakat, IV, 215-225; Kâsımî, el-Fetvâ fi'l-îslâm, 128-132; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 167, 216). Her müctehidin içtihadında isabetli olduğu görüşü esas alındığı takdirde, burada Rasûlullah'a (s.a.) içtihadında (s.a.) hata nisbeti zaten doğru olmaz. Çünkü diğer müctehidlerin bile isabetli olduğunu kabul ettiğimizde, elbette ki Rasûlullah'ın (s.a.) onlara bir üstünlüğü olacağından, Rasûlullah'ın (s.a.) da bütün ictihâdlarında isabetli olduğunu söylememiz gerekecektir. O takdirde Kur'ân'da yer alan uyarılan, Rasûlullah'ın (s.a.) "en efdal"i terketmiş, "hilafi evlâ"yı tercih etmiş olması sebebine bağlamamız gerekecektir.
[648] Gazzâlî, Mustasfâ, II, 214; Ahmed Emîn, Fecru'l-İslâm, 233; Şener, A., "İslâm Hukukunda Rey ve îctihâd", AÜİFD, XIX, s. 125-127; Çakan, Hadislerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları, 112.
[649] Serahsî, Usûl, II, 91; Gazzâlî, Mustasfâ, II, 214; Sadru'ş-Şerîa, Tavdîh, II, 276; Sâbûnî, Mâturîdiyye Akaidi, 121; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, . 221-222; Abdulganiy Abdulâhk, Sünnet, 28-29; Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-RasÛl, 31, 33, Çakan, Hadislerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları, 96, 113.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 192.
[650] Kıyamet 75/16-17.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 193.
[651] Câşiye 21-22.
[652] Hûd 11/12. Değerlendirilmesi için bkz. Abdulcelîl îsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 72.
[653] îsrâ 17/73-75; Âyette sözü edilen meylin hakikati hk. bkz. Abdulcelîl îsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 73-74.
[654] Abese 80/1-16. Değerlendirilmesi için bkz. Abdulcelîl îsâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 111; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 88, 135, 156; Ertuğrul, İ.F., Hakikat Nurları, 12; Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'ân, 174.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 193.
[655] Kehf 18/23.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 193.
[656] Kasas 2.6/56.
[657] Yûnus 10/99.
[658] Şuarâ 26/3.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 194.
[659] Tevbe 9/113. Hadislerde de Rasûlullah (s.a.), annesinin kabrini ziyaret etmek için Rabbinden izin aldığını, fakat ona istiğfarda bulunmak için mezun olmadığını söyler, bkz. Müslim, Cenâiz, 108; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 77.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 194.
[660] Tirmizî, Tefsir, Sûre 3/12.
[661] Âi-i İmrân 3/128; Abdulcelîl İsâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 95.
[662] Kulak, burun gibi organları kesilmiş, karnı deşilmiş, ciğeri sökülmüştü (bkz. İbn Hişâm, Sire, III, 101, 103.

[663] İbn Hişâm, Sîre, III, 101-102.
[664] îslâm hukukunda mukabele-i bi'1-misil de mutlak olmayıp bazı esaslarla kayıtlıdır. Öldükten sonra, kişinin ceset bütünlüğünün korunması da bu ilkelerden biridir.
[665] Nahl 16/126-127.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 194.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 195.
[666] Esir başı 4000 dirhem fidye alınması kararlaştırılmıştı, bkz. îslâm Peygamberi, I, 229.
[667] bkz. Kurtubî, VIII, 45 vd.; Gazzâîî, Mustasfâ, II, 356; İbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 366; Abdulcelîl İsâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 44, 108; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 90, 129.
[668] Enfâl 8/67-68. Âyet üzerinde yorum için ayrıca bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 185; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 96.
[669] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 195-196.
[670] Rasûlullah (s.a.) münafıkların başı olan Abdullah b. Übeyy b. Selûl'un namazını kıldırmıştı. Bu tavrıyla iyi bir müslüman olan oğlu Abdullah'ın gönlünü hoş etmek, diğer münafıkların kalbini kazanmak ve dahası İslâm'ın zahire göre hükmettiği ilkesini yerleştirmek istemişti. Namazdan önce Hz. Ömer (r.a.) kendisine itiraz etmiş ve elbisesinden çekerek öylesi bir münafığın namazını nasıl kıl dır ab ileceğini söylemişti. Rasûlullah (s.a.) ise ona gülmüş ve "Rabbim beni muhayyer bıraktı; ben de istiğfar etmeyi tercih ettim" buyurmuştu. Namaz sonrasında "Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma!" uyarısı gelmişti, bkz. îbn Kesîr, II, 378; Abdulcelîl îsâ,
[671] Tevbe 9/88, 84.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 196.
[672] Şevkânî, İrşâdu't-fuhûl, 226; Abdulcelîl Isâ, Ictihâdu'r-Rasûl (s.a.), 71-72, 79-86.
[673] Ahzâb 33/37.
[674] Tahrîm 66/1-2; Nâdiye Şerif el-Ömerî, Ictihâdu'r-rasûl, 87, 155.
[675] bkz. Abduicelîl îsâ, Ictihâdu'r-Rasûl (s.a.), 59-64.
[676] bkz. Abdulcelîl Isâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 57-59.
[677] bkz. Abdulcelîl Isâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 65-66.
[678] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 196-197.
[679] Heytemî, el-Hayrâtu'I-hisân, 19; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne fi'1-ihticâc bi's-sünne, 28; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 153 (Ihkâm, IV, 224'den). Rasûlullah'a (s.a.) Şa'bî tarafından isnad edilen bu sözün, Beyhakî tarafından mürsel olarak tahric edildiği söyleniyor.
[680] bkz. Saîd b. Mansûr, Sünen, I, 50; Heytemî, el-Hayrâtu'1-hisân, 19; Devâlibî, . Medhal, 107.
[681] bkz. İbn Mâce, Talâk, 25 (2063); Hâkim, II, 481; Beyhakî, VII, 382; îbn Kesîr, IV, 318; îbn Kayyim, Zâdu'1-meâd, V, 413
[682] îbn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 370.
[683] Bu gibi hükümler kaziyyei muhkeme sayılır ve nakzedilmez, bkz. Atar, İslâm Adliye Teşkilatı, 36, 150, 216. İçtihadın ictihâdla nakzedilmeyeceği hk. bkz. Süyûtî, el-Eşbâh ve'n-nezâir, 113.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 197-198.
[684] bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 57.
[685] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 198.
[686] bkz. Serahsî, Usûl, II, 90-91; Sadru'ş-Şerîa, Tavdîh, II, 15; Nesefî, Keşfu'l-esrâr, II, 163 vd.; Ibn Abdişşekûr, Fevâtihu'r-rahamût, II, 370; Tehânevî, II, 1523; Abdulganiy Abdulbâlik, Hucciyyetu's-sünne, 170, 176, 202-208; Sava Paşa, 163-164; Nâdiye Şerif el-Ömerî, îctihâdu'r-rasûl, 206.
[687] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 198-199.
[688] Bir örnek için bkz. Enfâl 8/60.
[689] bkz. Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, 47-53.
[690] İctihâd sonucu ulaşılan müctehidin hükmü, kendisi ve takip edenleri hakkında Allah'ın hükmü sayılmaktadır, bkz. Karâfî, Ihkâm, 221.
[691] Müctehid, kendi aracını kendi kullanarak, mukallid de, başka birisine ait araca binerek (müctehidi takip ederek), hepsi de peygamberin yolundan giderek Allah'a kavuşmak durumundadırlar.
[692] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 199-200.
[693] İbn Kayyım, et-Turuku'1-hukmiyye, 16,
[694] bkz. Schacht, İslâm Hukukuna Giriş, 24, 25.
[695] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 201.
[696] Meselâ bkz. Hitti, İslâm Tarihi, II, 214-215
[697] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 201.
[698] Mümtahine 60/12.
[699] Niyâha; Ölünün arkasında kadere isyan edercesine vaveyîa kopararak, ağıt yakarak yas tutma demektir.
[700] Müslim, Cenâiz, 33 (V, 159); Âbdulcelîl İsa, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 93.
[701] İbn Hişâm, Sîre, III, 104-105.
[702] Ebû Dâvûd, Edeb, 174 (V, 409); Nesâî, Cihâd, 48.
[703] bkz. Dihlevî, Huccetuliâhi'l-bâliğa, II, 577.
[704] Bu ve köpeklerin öldürülmesi gibi (bkz. Ebû Dâvûd, Edâhî, 22; Tirmizî, Sayd,
16; İbn Mâce, Sayd, 2) emirlerin mutlak olarak ele alınmaması gerekir. Yani her yılan ya da benzeri hayvan her görüldüğü yerde değil, zararlı olduğu durum, yer ve zamanda öldürülmeli şeklinde anlaşılmalıdır. Takdir edileceği gibi bütün canlı türlerinin korunması İslâm'da bir esas olmaktadır, (bkz. Dihlevî, Huccetuliâhi'l-bâliğa, I, 394) Zira ilk bakışta muzır gibi görülen hayvanların aslında doğada denge unsuru oldukları zamanla ve tecrübelerle daha iyi bilinmektedir. Bir ara Karadeniz bölgesinde, yılanların tutulup kaçak olarak Avrupa ülkelerine satıldığı, arkasından o bölgede fare istilasının başgösterdiği televizyonda haber olarak geçmişti. 23. 02. 1995 tarihli Zaman gazetesinde de benzeri bir haber genişçe ele alınmıştır.
[705] Ahmed, I, 145, 452; III, 38, 63, 66, 237, 250, V, 350, 355-357, 359, 361; Buhârî, Cenâiz, 32; Müslim, Cenâiz, 106; Edâhî, 37; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 77; Menâsik, 96; Tirmizî, Cenâiz, 7, 60; Nesâî, Cenâiz, 100; İbn Mâce, Cenâiz, 47.
[706] bkz. Keskioğlu, O., "İslâm'da Tasvir ve Minyatür", AÜİFD, IX, 14.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 202-203.
[707] En'âm 6/124.
[708] Böyle bir seçimde coğrafî, sosyolajik, fiilî ve tatbikî, psikolojik ve dil bakımından sebeplerin dikkate alınacağı ve Mekke'nin bu açılardan en uygun yer olduğu hk. bkz. Hamidullab, İslâm Peygamberi, I, 18-26. Ayrıca bkz. Dihlevî, Huceetul-îâhi'l-bâliğa, I, 433-435.
[709] bkz. Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 432; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 27.
[710] Âli İmrân 3/110.
[711] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 203.
[712] Âdem ve İbrahim peygamberlerin kıblesi Ka'be; Süleyman ve ondan sonra gelen peygamberlerin kıblesi de Kudüs idi (bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, I,145
[713] Şâfıi, Risale, 125; Fazlur Rahman, islâm, 23.
[714] HamidulSah, İslâm Peygamberi, II, 824.
[715] Evs ve Hazrec, aslen Yemen'den gelmiş olan ve Medine'de ikamet etmekte olan iki Arap kabilesidir. Topluca müslüman olmuşiar, Rasûlullah'a (s.a.) destek vermişler, ona yurtlarını açmışlar, her türlü yardım ve fedakârlığı göstermişlerdir. Bu yüzden de yardımcılar anlamına gelen "Ensâr" diye isimlendirilmişlerdir.
[716] Kurbet: İbâdetten daha genel anlamda olup, insanı Allah'a yaklaştıran her şeydir.
[717] Bakara 2/223.
[718] Yahudiler kadına sadece önden yaklaşırlardı. Sözü edilen kabile halkı da aynı şeyj yapıp, kadına arka tarafından (normal yolla) yanaşmayı kötü görürlerdi. Sonra bu konu oldu ve bu âyet indi. bkz. İbn Kesîr, I, 261.
[719] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 700.
[720] Hamidullah, islâm Peygamberi, II, 569.
[721] bkz.Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 574.
[722] bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 575.
[723] bkz. Müslim, Fedâil, 90; Ebû Dâvûd, Tereccül, 9.
[724] Müslim, Fedâil, 90; Ebû Dâvûd, Tereccül, 9 'IV, 88).
[725] Meselâ bkz. Ahmed, I, 241; II, 240, 260, 309, 356, 401, 499; V, 264, 265; Buhârî, Enbiyâ, 50; Müslim, Libâs, 80; Ebû Dâvûd, Salât, 88; Tereccül, 18; Edeb, 41; Nesâî, Ziynet, 14, Tirmizî, îsti'zân, 7; 64; Libâs, 20; ibn Sa'd, Tabakât, I, 439-442; III, 211; Alâuddîn Âbidin, el-Hediyyetu'1-alâiyye, 284.
[726] Şeltût, Fetâvâ, 390.
[727] Kaynuka Oğulları ile Nadîr Oğullan sürülmüştü, bkz. Belazurî, Futûhu'l-büldân, I, 29; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 577-578, 583.

[728] Kureyza Oğulları'nın eli silah tutan erkekleri, Sa'd b\ Muâz'm hakem kararma mebnî öldürülmüştü, bkz. İbn Hişâm, Sire, III, 249 vd.; Belazurî, Futûhu'l-büldân, I, 38-40; İbn Ferec, Akdıyetu Rasûlillâh, 39-44; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 587-588.
[729] Bakara 2/144. Ayrıca bkz. Abdulcelîl İsâ, Îctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 66-68.
[730] Bakara 2/115.
[731] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 701.
[732] Bakara 2/143. Ayrıca bkz. Beydâvî, Mecmau't-tefâsîr, I, 215.
[733] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 203-206.
[734] Bkz. Şâtıbî, Muvafakat, II, 61.
[735] Tevbe 9/128.
[736] Şûra 42/7.
[737] Şuarâ 26/214.
[738] Zuhruf 43/44.
[739] Rasûlullah'in (s.a.) münafıkları -zaman zaman ve çok kritik anlarda bozgunculuk yapmalarına rağmen- öldürtmemesi de, "Muhammed adamlarını öl-dürtüyor" şeklinde menfi bir propagandaya sebebiyet vereceğinden, sedd-i zerîa kabilinden izlenen bir siyasetin gereği idi. Tabiî ayrıca "Din, zahire hükmeder" gibi önemii bir ilke de bulunuyordu. Uyarılıncaya kadar onlarla iyi ilişkiler içerisinde olmayı yeğlemiş, hatta ölen münafıkların reisi Abdullah b. Ubeyy b. Selûl üzerine namaz dahi kılmıştı, bkz. Muvatta, Sefer, 84 (I, 171); Ahmed, III, 352; Müslim, Zekât, 142; Birr, 63; Şeİebî, Talîl, 31; Nâdiye Şerif el-Ömerî, tctihâdu'r-rasûl, 211; Davudoğlu, Müslim Şerhi, V, 504, X, 63.
[740] Muvatta, Cami', 18 (II, 892).
[741] Ebû Dâvûd, Harâc-İmâre-Fey, 28 (III, 425).
[742] Buhârî, l'tisâm, 81; Ebû Dâvûd, Harâc-lmâre-Fey, 28 (III, 423); İbn Sa'd, Tabakât, II, 242; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, II, 563; Hamidullah, Devlet' İdaresi, 77; Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII, 694.
Daha sonraki ridde (irtidat=dinden dönme) harplerinin temel sebebi de, bu dinî-siyâsî birliğin bozulmasına yönelik başkaldırı idi. bkz. Ali Abdurrâzık, el-İslâm ve usûlu'1-hukm, 196; Ebû Süleyman, A. Ahmed, İslâm'ın Uluslararası İlişkiler Kuramı, 119. Devlet geleneğine sahip olmayan ve Arap Yarımadası'mn siyasi birliğine vakıa olarak alışık olmayan Araplar, Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) savaş kararım pek anlayamamışlar ve onun, Rasûlullah'm (s.a.) ölümünden sonra dinin varisi olmaya kalkıştığını sanmışlardı, bkz. Hutay'a'mn şiiri için Ali Abdurrâzık, el-Ulâm ve usûlu'1-hukm, 108.
[743] bkz. Muvatta, II, 893; Buhârî, İ'tisâm; 18; Müslim, Vasâyâ, 20; Belazurî, Futûhu'l-'büldân, I, 51; Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII, 696; VIII, 192.
[744] bkz. Hamidulları, İslâm Peygamberi, I, 575.
[745] bkz. Ebû Süleyman, İslâm'ın Uluslararası İlişkiler Kuramı, 118.
[746] Ebû Yusuf, er-Reddu alâ Siyeri'1-Evzaî, 131; Ebû Yusuf, Harâc, 185; Şâfiî, îh-tilâfu'l-hadîs, 93, 95; İbn Sa'd, Tabakât, 2/242; Ferrâ, el-Ahkâmu's-sultâniyye, 195-196; Hamidullah, İ. Devlet İdaresi, 77; Hitti, islâm Tarihi, 1/257; Şelebî, A., Cihâd, 62; Şafak, Arazi Hukuku, 99-100; Özel, Ülke, 48; Ebû Süleyman, İslâm'ın Uluslararası İlişkiler Kuramı, 60.
[747] bkz. Ebû Dâvûd, Melâhim, 7, 11 (IV, 490).
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 206-208.
[748] Bu anlayışın bir uzantısı olarak Rasûlullah (s.a.), Medine döneminde Mekke site devletine ait müesseleri mümkün olduğu kadar tesis etmeye çalışmış ve bu me-yanda sancaktarlık, elçilik gibi devlet görevlerini de bu görevleri yürütmekte olan aileye mensup kişilerden birine vermiştir, bkz. Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 73, 92.Hal böyle iken Ali Abdurrâzık'ın, Rasûlullah'ı (s.a.) hiçbir şekilde devlet ülküsü taşımayan dinî Uder olarak takdimi teme İlendirilmemiş, akılları karıştırmak için ortaya atılmış bir tez olmaktadır. Bu kitap, (Ali Abdurrâzık, el-lslâm ve usûlu'l-hukm, Nakd ve Talîk: Memdûh Hakkı, Beyrut, Mektebetu'l-hayât ty.) eleştirileri ile birlikte yayınlanmıştır.
[749] Bakara 2/109; Zuhruf 43/89; Mâide 5/13; Özel, Ülke, 42-43.
[750] Daha önce gerçekleştirilen Habeşistan'a hicret uygulamasının da izlenen başarılı bir siyasetin sonucu olduğu hk. bkz. Kardavî, Hz. Peygamber ve İlim, 74.
[751] Nisa 4/97. Hamidullah, İslâm Peygamberi, I\, 1073.
[752] Ebû Dâvûd, Cihâd, 95; Nesâî, Kasâme, 27; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 242.
[753] İslâm ümmeti içerisinde en yüksek payeye sahip olan muhacirlerin mükâfaatlari hakkındaki âyetler için bkz. Fuâd Abdulbâkî, Mu'cemu'l-müfehres, 730-731.
[754] Hicret konusunda bkz. Canan, İ., Tebliğ, Terbiye ve Siyâsi Taktik Açısından Hicret, Yeni Asya Y., îst. 1981; Şeltût, Petâvâ, 432.
[755] Bu konuda geniş bilgi ve değerlendirmeler hk. bkz. Hamidullah, îslâm Peygamberi, I, 183 vd.; Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 86.
[756] Enam 6/92, 124; Şûra 42/7.
[757] Hac 22/39; Özel, Ülke, 43.
[758] Rasûlullah (s.a.), Bedir esirlerinden fidye alarak onları salıvermişti. Oysa ki bu uygulama, izlenen genel siyasete ters düşüyordu. Bu yüzden Yüce Allah tarafından derhal -sert bir biçimde- uyarılmıştı, bkz. Enfâl 8/67-68.
Hendek harbinde, öldürülen bir müşrikin cesedi karşılığında mal teklifini ise kabul etmedi ve müslümanlarm herhangi bir karşılık almalarını yasakladı (İbn Hişâra, III, 265) O, bununla, ashabına mal için değil, dinin yücltilmesi ve ADah
[759] Cihâd, sadece savaş demek değildir; savaşı da içine alan ama kalıcı ve etkin olanı "Kur'ân"la yani ilimle yapılan her türlü İsfâm'ı başarılı kılma, hayata geçirme mücadele ve gayretidir.
[760] Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 138; Müslim, İmâre, 83-86; İbn Kuteybe, Tevîl, 183; Şeltût, Fetâvâ, 432
[761] İbnu'l-Arabî hicreti altı kısma ayırır:
1. Küfür diyarından İslâm diyarına geçiş. Bu Rasûlullah (s.a.) zamanında farzdı. Bu hicret, kıyamet gününe kadar bakîdir ve farziyeti devam etmektedir.
2. Bid'at yurdundan kaçış.
3. Haramların yaygın olduğu yerlerden kaçış,
4. Can güvenliği için kaçış,
5. Hastalığa yakalanma korkusundan kaçış,
6. Mal güvenliği için kaçış. İzahı için bkz. Ahkâmu'l-Kur'ân, I, 484-487.
[762] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 208-210.
[763] Şafak, Ali, Arazi Hukuku, 87.
[764] îslâm Peygamberi, I, 268.
[765] Yûsuf 12/92.
[766] Belazurî, Futûhu'l-büldân, 1^ 72.
[767] bkz. Belazurî, Putûhu'l-büldân, I, 71. Sadece üç tanesi Öldürülmüştü, bkz. İslâm Peygamberi, I, 269. Ayrıca bkz. İbn Ferec, Akdıyetu Rasûlillâh, 44.
[768] Tevbe 9/60.
[769] bkz. İslâm Peygamberi, I, 270.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 210-211.
[770] bkz. İslâm Peygamberi, I, 269.
[771] Tevbe 9/1 vd.
[772] bkz. îbn Kesîr, II, 332.
[773] Diğer Arap kabileieriyle yapılan mücadeleler hk. bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 452 vd.
[774] Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 493 (813) Imaduddin Halil, e 1-Adlu'l-içtimâi, 83.
[775] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 211-212.
[776] Ahmed, 3/129, -183, 4/421; Beyhakî, 3/121. Benzeri diğer rivayetler hk. bkz. Buhâri, Menâkıb, 1; Müslim. İmaret, 1-3.
[777] İbn Hibbân, I, 319; İbnu'l-Cevzî, Menâkıbu Ömer, 51; Hamidullah, Rasûlullah Muhammed, 315.
[778] Dihlevî, Huccetullâhi'I-bâliğa, II, 474 (özetle).
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 212-213.
[779] Rasûlullah (s.a.) bu duasının yanında Medine'nin sâ'ına, müddüne (ölçü âietleri) de bereketli olması için duada bulunmuştur. Medine'nin sıkıntılarına katlanan kimseler için kıyamet gününde kendisinin onlara şefaatçi ve tanık olacağını ifade buyurmuştur.
[780] Müslim, Hacc, 459; Ahmed, 1/181
[781] Buhârî, Medine, 1; Müslim, Hacc, 469; Saîd b. Mansûr, II, 254. Ayrıca bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, (İst. 1972), I, 143.
[782] Medine'ye dönüşü hk. bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, V, 500.
[783] Hamidullah, islâm Peygamberi, I, 278.
[784] Muvatta, Cihâd, 33 (II, 462); Belazurî, Futûhu'l-büldân, I, 69..
[785] Rasûlullah (s.a.) ve ashabı, "Müslümanları, Yesrib humması yiyip bitirmiş" şeklindeki müşrik propagandasına karşılık, güçlü olduklarını göstermeleri için, tavaf esnasında çalımlı çalımlı yürümüşlerdi, bkz. Dihlevî, HuccetuHâhi'l-bâliğa, I, 473; Karaman, İctihâd, 65; Ebû Süleyman, A. Ahmed, İslâm'ın Uluslararası ilişkiler Kuramı, 81-82.
Hz. Ömer bu konuda şöyle demiştir: "Allah, islâm'ı hakim kılıp küfrü izale ettiği halde hâlâ neden hervele yapılıyor ve omuzlar açılıyor diye aklıma geldi, fakat böyle olmakla birlikte Rasûlullah (s.a.)

zamanında yaptığımız bir şeyi asla bırakamayız". (Ahmed, I, 45). Bu sözüyle Hz. Ömer (r.a.), hervele ve remel gibi hac ibadetine katılan nebevi davranış biçimlerinin, islâm'ın kalıcı siyasetiyle ilgili olduğunu ve bunun kimlik oluşturmaya ve oluşturulan kimliği korumaya matuf bir hattı hareket olduğunu ifade etmiş olmaktadır

[786] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 456.

[787] Buna örnek olarak, Rasûluliah'ın (s.a.) Ka'be'nin eski temelleri üzerine yeniden inşası düşüncesini uygulamaya sokmamasını verebiliriz, bkz. Muvatta, Hacc, 104 (I, 363); Buharı, Hacc, 42 Tefsir, 2/10; Müslim, Hacc, 398, 399; 405; Nesâî, Menâsik, 125; Dârimî, Menâsik, 44; Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 412; II, 23; Şelebî, Ta'lîl, 21; Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII, 67.

[788] Müslim, îmân, 53. Ayrıca bkz. Îbnu'l-Cevzî, Menâkıbu Ömer, 45-46; Şelebî, Ta'îîl, 32; Abdulcelîl Isâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 78; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 190.

[789] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 213-215.

[790] bkz. Tevbe 9/97, Feth 48/11, 16; Hucurât, 49/14. Hucurât suresinin inişine gösterilen sebep de, bir bedevinin Rasûlullah'a (s.a.) yakışıksız kaba saba hitabı olmaktadır (bkz. İbn Kesîr, IV, 205-208).

[791] bkz. Müslim, îmân, 8-10.

[792] Ahmed, IV, 218; îbn Esîr, Nihâye, I, 238, 389; Nemir, İctihâd, 128; Hamidullah, İntroduction to İslâm, 13; Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 89.

[793] İbn Esîr, Nihâye, 1/239.

[794] İbnHanbel, V, 25; Ebû Dâvûd, Salât, 9; Nemir, İctihâd, 129; Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 90.

[795] AhmedJV, 344; Ebû Dâvûd, Salât, 9 (I, 299); İzz b. Abdisselâm, Fetâvâ, 107; Abdulcelîl İsâ, İctihâdu'r-Rasûl (s.a.), 90-91.

[796] İslâm Hukukunda tedrîcîlik konusu ve kaynakları hk. bkz. Erdoğan, Ahkâmın Değişmesi, 28, 139-143.

[797] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 215-217.

[798] Kabaktan oyulmuş kap.

[799] Ziftlenmiş toprak kap, küp.

[800] Ağaçtan oyularak yapılmış kap, fıçı.

[801] bkz. Muvatta, Eşribe, 2 (II, 843).

[802] İbn Âşûr, Makâsıd, 32. İbn Âşûr, buna göre -yasak şayet kalkmamış olsaydı bile-, hükmün sadece sıcak iklimlere has olacağını, soğuk iklimlerde ya da soğuk mevsimlerde yasağın gerekçesinin bulunmayacağını, dolayısıyla hükmün de olmayacağını söyler. Bu izaha göre hadis, "Arabî unsurların sünnete yansıması" konusuna örnek teşkil eder.

[803] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 453-454.

[804] bkz. Mevsılî, İhtiyar, IV, 101.

[805] Muvatta, Dahâyâ, 8.

[806] Ebû Dâvûd, Eşribe, 5; Tirmizî, Eşribe, 3.

Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 217-218.

[807] bkz. Saîd b. Mansûr, Sünen, I, 139; Ebû Dâvûd, Nikâh, 3; İbn Mâce. Nikâh, 1.

[808] Rasûlullah (s.a.), Hz. Ali'nin kendi kızının üzerine evlendirilmesine karşı çıkmıştır (bkz. Ahmed, IV, 326; Buhârî, Fedâİlu's-sahâbe, 16; Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 95-96; Ebû Dâvûd, Nikâh, 12). Bu da çok karılılığın aslında iyi bir şey olmadığını, ortam gereği ihtiyaç duyulduğunda bir kurum olarak korunması ve hatta teşvik edilmesi gerektiğini gösterir. Nitekim, Birinci Dünya Savaşı ve arkasından yapılan İstiklâl Savaşı sonrası Anadoluda erkek nüfus büyük ölçüde azaimış, şu anda fazlalığından şikayetçi olunan nüfus, savaştan geri kalan çoğu yaşlı, ya da sakat durumunda olan insanlar ve bunların genelde çok

. karılı aile yapılarıyla sağlanmıştır. "Çıktık açık alınla on yılda her savaştan, On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan..." diye de övünülmüştür.

Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 218.

[809] Yaklaşık hicretten beş ay kadar sonra. bkz. Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 181

[810] bkz. Hamiduilah, İslâm Peygamberi, I, 160.

[811] Bir örnek için bkz. Buhârî, Cenâiz, 3.

[812] Buhârî, İlim, 27 (I, 31); Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 181

[813] Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, 1/238,. 4/35, 225.

[814] bkz. ibn Sa'd, Tabakât, I, 238; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 182; îma-duddin Halil, el-'Adlu'l-ictimâî, 80.

[815] Emir Sananî, Sübülü's-selâm, 3/79.

[816] Kardeşlik" uygulaması ve başarısının sırları hk. bkz. Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 454; Hamidullah, islâm Peygamberi, I, 181; Hamidullah, İslâm Tarihine Giriş, 83 vd.; İmaduddin Halil, el-'Adlu'l-ictimâî, 79; S. Salih, Mealim, 313; Uğur, M., İslâm Toplumu, 106-107; Yeniçeri, Bütçe, 399. Bu uygulamaya Ensâr'm gösterdiği coşku örnekleri bkz. Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 3 (IV, 222). Uygulamanın hadis kaynakları için bkz. Wensinck, Miftâhu künûzi's-sünne, 17, 67.

Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 218-219.

[817] Muvatta, Dahâyâ, 7 (II, 485); Şafîî, Risale, 235-241; Şafîî, thtilâfu'l-hadîs, 150; Ahmed, VI, 51; Müslim, Edâhî, 28; Ebû Dâvûd, Edâhî, 1; Nesâî, Dahâyâ, 38; Şâtıbî, Muvafakat, III, 59, 337; Wensinck, Miftâhu künûzi's-sünne, 51; Şelebî, Ta'lîl, 28-29; Baktır; Zaruret, 53.

Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 219-220.

[818] Rasûlullah'ın (s.a.) savaş siyasetinin esasları hk. bkz. Ebû Süleyman, A. Ahmed, İslâm'ın Uluslararası İlişkiler Kuramı, 112.

[819] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 220-221.

[820] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 222.

[821] Furkân 25/7.

[822] Muvatta, II, 968; Buhârî, Zebâih ve Sayd, 33; Afime, 10, 14 (VI, 200); Şafîî, İhtilâfu'l-hadîs, 92; Müslim, Zebâih, 43. Bkz. Şâtıbi, Muvafakat, III, 311; IV, 56; İbn Kayyım, Zadu'l-meâd, IV, 335-336; Demîrî, Hayâtu'l-hayevân, II, 66.

[823] bkz. Müslim, Mesâcid, 76.

[824] bkz. İbn Kesir, IV, 387.

[825] Müslim, Eşribe, 144.

[826] Şâtıbî, Muvafakat, II, 138.

[827] bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII; 162; IX, 363.

[828] Buhârî, Afime, 8 (VI, 199).

[829] Kettânî, Terâtîb, II, 308. Ayrıca bkz. Şâtıbî, Muvafakat, II, 200.

[830] Bu konuda bkz. Imaduddin Halil, el-Adlu'1-ictimâî, 97.

[831] Şâtıbî, İ'tisâm, I, 190.

[832] Buhârî, Hibe, 8 (III, 132).

[833] bkz. Nisa 4/129.

[834] Ebû Dâvûd, Nikâh, 38.

[835] İbn Âşûr, Makâsıd, 38.

[836] bkz. Davudoğlu, Müslim Şerhi, VII, 162; IX, 544.

[837] Bilâl'e "Bizi ferahlat!" demesinde olduğu gibi. Keşfu'1-hafâ, I, 117; Şâtıbî, Muvafakat, II, 138.

[838] Buhârî, Ezan, 65, 163; Müslim, Salât, 191; Şâtıbî, Muvafakat, II, 374

[839] bkz. Buhârî, Salât, 14; Müslim, Mesâcid, 61-63.

[840] Müslim, Küsûf, 16 (V, 91).

[841] Dârimî, Mukaddime, 12 (I, 35).

[842] Ebû Dâvûd, Sünne, 10 ; Ahmed, 5/437.

[843] bkz. Müslim, Mesâcid, 92-94. Ayrıca bkz. Bâcî, İhkâm, 229, 233.

[844] bkz. Fuâd Abdulbâkî, Mu'cemu'l-mufehres, "N-S-Y" maddesi, s. 700.

[845] Meselâ bkz. Müslim, Salâtu'I-musâfirîn, 224-225; îbn Hibbân, I, 160.

[846] Bakara 2/106.

[847] Buhârî, Leyletu'1-kadr, 2, 3; Müslim, Sıyâm, 208.

[848] Abmed, I, 23; Buhârî, Enbiyâ, 48; İbn Hibbân, I, 318.

Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 222-225.

[849] Meselâ bkz. Müslim, îmân, 239; Dârimî, Mukaddime, 8. Bu konuda icmâ olduğu söyleniyor. Nazzâm ise, müslümanlarm hata üzerinde görüşbirliğİ etmelerinin mümkün olduğunu söylüyor ve bu konuyu örnek veriyor. Ona göre,, bütün peygamberlerin getirdiği mesaj evrenseldir; ber peygamber bir kavme de gönderilse bütün insanlığa gönderilmiş demektir (bkz. îbn Kuteybe, 24). Doğrusu bu görüş, vahyin amaç ve mahiyetine daha uygun gözükmektedir. Ancak, vahiyde gözetilen sosyal gerçeklerin de bulunduğunu, buna tabi olarak yerel ve zamansa! farklılıkların olmasının doğal olacağını, bu açıdan ulusal peygamberlerin de bir görev ifa edeceklerini akıldan uzak tutmamak ve dengeyi iyi tespit etmek gerekecektir.

[850] Buhârî, Cihâd. 146.
[851] Serahsî, Mebsût, III, 8, 17, 18.
[852] Buhârî, İ'tisâm, 5 (VIII, 146); îbn Sa'd, Tabakât, II, 315.
[853] Muvatta, Sıyâm, 38; Buhârî, Savm, 20; Müslim, Sıyâm, 56.
[854] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 65.
[855] Muvatta, Salâtu'1-îey], 9; Buhârî, Salâtu't-terâvîh, 1; Menâkıb, 24; Müslim, Salâtu'l-müsâfîrm, 125; İbn Kuteybe, Te'vîl, 226.
[856] Muvatta, Kasru's-salât; Buhârî, Salât, 40; Menâkıb, 24; Müslim, Salât, 109, 111; İbn Hibbân, 310.
[857] bkz. Çelebi, Gayb Problemi, 80. M. S. Hatiboğlu; Hazreü Peygamber'in (s.a.) Vefatından Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsî-İctimâî. Hâdiselerle Hadis -Münasebetleri adlı Doçentlik tezinde Rasûlullah'm (s.a.) bir insan olarak gaybı bilmediğini, gayba yönelik fiten, hilâfet, mezhep vb. ilgili bütün hadislerin Rasûlullah'a (s.a.) sonradan söylettirildiği sonucuna varır.
[858] Hamidullah hoca, dörtten fazlasını sadece şeref zevceleri olarak tuttuğunu savunur, bkz. Rasûlullah Muhammed, 233.
[859] Ahzâb 33/50.
[860] Ahzâb 33/6. Ayrıca bkz. Şâtıbî, Muvafakat, III, 45; Hamidullah, Rasûlullah Muhammed, 257.
[861] bkz. Tecrîd, XI, 156-158; Şelebî, Ta'lîl, 19.
[862] Ahzâb 33/51.
[863] İbn Sa'd, Tabakât, VIII, 339; Beyhakî, Menâkıbu's-Şâfîî, I, 64.
[864] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 226-227.
[865] Bu yaklaşım ve eleştirisi için bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 299.
[866] Maddî mucizeler hakkında rivayet edilen hadislerde bu hava sezilmektedir. Oysa ki Rasûlullah (s.a.), kendisine mucize olarak sadece Kur'ân'ın verildiğini de söylemektedir (bkz. Buhârî, I'tisâm, 2 (VIII, 138).
[867] bkz. Bakara 2/285.
[868] Muvatta, Sıyâm, 13; Şâfîî, Risale, 404.
[869] Muvatta, Sıyâm, 9; Müslim, Sıyâm, 79
[870] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 227-228.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Akşam farzından önceki iki rekât hakkında gelen hadîsler babı..... 515-517
Akşam farzından sonraki altı rekât sünnet hakkında gelen hadîs babı 521-521
Akşam farzından sonraki iki rekât hakkında gelen hadîsler babı 518-519
Akşam farzından sonraki iki rekât sünnette Fatihamdan sonra okunan sûreler babı 520-520
Akşam namazındaki kıraat babı 45-49
Âlimlerin, îmama Uyanın Fatiha Okuyup Okumaması Hakkındaki Görüşleri..... 79-
Âmin-i açık sesle söylemek babı 83-91
Ayakkabılarla namaz kılmak babı 341-344

— B —

Bilmeyerek kıbleden başka bir yöne namaz kılmanın babı..... 324-325
Binek devesi üzerinde Vitir namazı kılmak hakkında gelen (hadîsler) babı..... 565-567
Bir kavme imamlık eden kişi namazı hafif kıldırsın 279 - 284
Bir kavim imamlığından hoşlanmadığı halde onlara imamlık edenin babı.....•..... 260-262
Birşey olursa imam namazı hafifletir babı..... 285-287
Bir tek elbise içinde namaz kılmak babı 351-356
Bir Yerde İkamet Eden Yolcunun Kaç Gün Kasır Yapacağı Hususunda Âlimlerin Görüşleri 394-

— C — Başa Dön

Cuma farzından önce kılınacak namaz hakkında gelen hadîsler babı 465-466
Cuma farzından sonra kılınacak namaz hakkında gelen hadisler babı..... 467-470
Cuma guslünü yapmamak hakkındaki ruhsata âit gelen hadîsler babı 418-419
Cuma günü cemâatin üstünden atlamaktan nehiy hakkında gelen hadîsler babı 448-451
Cuma günü ezan hakkında gelen hadîs babı 475-476
Cuma günü guslü hakkında gelen hadîsler babı ... 413-416
Cuma günü hutbesi hakkında gelen hadîsler babı 434 - 443
Cuma gününde duanın makbul olduğu umulan belirli saat hakkında gelen hadîsler babı
Cuma günü sabah namazındaki kıraat babı .....
Cuma günü süslenmek hakkında gelen hadîsler babı 425 - 430
Cuma günü süslenmek hakkında gelen hadîsler babı 96
Cuma günü namazdan önce halka halinde oturmak hakkında gelen hadisler babı 472-474
Cuma gününün fazileti babı 405-412
Cuma namazına ne kadar mesafeden gelineceğine dâir vârid olan hadîs babı 460-461
Cuma namazına tercih hakkında gelen hadisler babı
Cuma namazındaki kıraat hakkında gelen hadîslerbabı 453-455
Cuma namazından yalnız bir rekâte yetişen hakkında gelen hadîsler babı 456-460
Cuma Namazının Bir Rek'atinden Daha Bir Miktarına Yetişen Nasıl Niyet Eder? 459-
Cuma namazının farziyeti hakkındaki bâb..... 398-404
Cuma Namazının Sıhhati îçin Kaç Kişilik Cemaat Gerekir? 402-
Cuma namazı vakti hakkında gelen hadîsler..... 430-433

— D — Başa Dön

Dört rekâtli namazda sehven ikinci veya üçüncü rekâttan selâm veren hakkındaki bâb 587-592
Duâ ederken ellerini kaldıran ve (sonunda) ellerini yüzüne sürenin babı 541-543

— E — Başa Dön

El Bağlamanın Şekli 19
El Kaldırmanın Delilleri..... 97
El Kaldırmanın Hikmeti..... 95

— F — Başa Dön

Farza Bağlı Sünnet Namaz Hakkında Dört Mezhebin Görüşleri 489-
Farz Namazlardan Sonra Zikirlere Ait Dört Mezhebin Kavli 57-
Fâtiha Her Rek'atte Farz Mı?..... 57-

— G — Başa Dön
Gecenin evvelinde Vitir kılmak hakkında gelen hadîsler babı 568-569
Gecenin sonunda vitir (namazını) kılmak hakkında gelen hadîsler babı 547-547
Gücün yettiği kadar geçeni defet babı 239-245
Gündüz kılınması müstehab olan sünnet hakkında gelen hadîsler babı 109-

— H — Başa Dön
Hangi Namazda Secde Âyeti Okununca Tilâvet Secdesi Yapılır? 365-
Hastanın namazı hakkında gelen hadisler babı ... 610-610
Hayvan Üstünde Sünnet-Farz Kılmak 567-
Humre (küçükhasır) üzerinde namaz kılmak babı 333 - 335
Hutbeyi dinlemek ve onun için susmak hakkında gelen hadîsler babı..... 443-446

— İ — Başa Dön
İftitah Duası Hakkında Âlimlerin Görüşleri..... 11-
İkinci rekâttan sonra (teşehhüde oturmadan) sehven kalkan kişi hakkında gelen hadis babı 576-578
İki kişi bir cemâattir babı 263-267
İki secde arasındaki oturuş babı ..... 142 -143
İki secde arasındaki oturuşta kişinin söyleyeceği duâ babı 148-149
İlk Rek'ati İkinci Rek'atten Fazla Uzatmak Hakkında Âlimlerin Görüşleri 29-
İmama vâcib olan titizlik babı..... 277-279
İmama yakın durması müstahab olanları beyân bâbı 267-272
İmamdan önce rükû ve secde etmekten nehiy babı 249-254 98
İmam hutbe okurken cemâatin ona yönelmesi hakkında gelen hadîsler babı ..... 478 - 479
İmam hutbe okurken mescide giren hakkında gelen hadisler babı..... 446-448
İmamın arkasında iken okumak babı 53-66
İmamın iki sektesi babı.....:..... 67-68
İmamın selâmını almak babı 191-192
İmamlığa öncelikle hakkı olanın babı 272-274
İmam, kendisine uyulsun, diye imam edilir hükmü hakkında gelen hadisler babı ..... 632 - 636
İmam minberden indikten sonra konuşmak hakkında gelen hadisler babı..... 452-452
İmam (Namazda) yalnız kendi nefsine duâ etmesin bâbı 194-196
İmam okuduğu zaman susunuz babı 71-82

— K — Başa Dön
Kadınların namazdaki safları babı 294-295
Kendisi ile kıble arasında birşey varken namaz kılanın babı 245-248
Kıble babı 305-314
Kırâata başlamak babı 20-22
Kıraattan Önce İstiâze 315
Kim mescide giremezse namaz kılmadıkça oturmasın, babı..... 315-317
Kişinin rükû'a gittiği ve rükûdan başım kaldırdığı zaman ellerini kaldırması babı..... 92-110
Kişinin rükûdan başını kaldırdığı zaman söyleyeceği söz babı 117-119
Kunut Hakkındaki Dört Mezhebin Görüşleri 537
Kunutta El Kaldırıp Kaldırmamak Hususundaki Âlimlerin Görüşleri..... 543
Kunut'ta ellerini kaldırmayanın babı 540-540
Kur'an'daki Secde Âyetlerinin Sayısı Hakkındaki Âlimlerin Kavilleri 365
Kur'an'daki Tilâvet secdesi babı 357-358
Kur'an secdeleri sayısı babı..... 360-367

— M — Başa Dön
Mescide birkaç defa girip çıkan için, her girişte bu namazı kılmak meşru mudur? 317

— N — Başa Dön
Nafile namazı oturarak kılmak hakkında bir bab ... 612-615
Namaza başlamak babı 5-11
Namaza duranın sütresi babı 221-227
Namazda Fatiha okumak farz mı? 55
Namazda huşu babı 348-350
Namazda (ikaz için) sübhanallah demek erkeklere, el çırpmak da kadınlara uygundur babı 339-341
Namazdaki Sala vatın Fıkhı Hükmü 173
Namazda iken kendisine selâm verilen kişi nasıl selâm alır babı 321-324
Namazda istiâze çekmek babı 13-17
Namazda rükû babı 110-114
Namazda saç ve elbiseyi toplamak babı 345-347
Namazda sâğ eli sol elin üzerine koymak babı ... 17-19

Namazda secde yerindeki çakıllara el sürmek babı 329-332
Namazda sehiv etmek (unutmak) babı 570-571
Namazda (yapılması) mekruh olan şeyler babı ... 255-260
Namazda yılan ve akrebi öldürmek hakkında gelen babı 646-647
Namazdan çıkarken bir defa selâm vermek babı ... 189-190
Namazdan çıkmak için selâm vermek babı ..... 184 -188
Namazdan dönmek babı 207-211
Namazın (rek'ât sayısın) da şek edip doğruyu taharri eden (araştıran) hakkında gelen hadîsler babı ... 583-586
Namazın (rek'ât sayısın) da şek (tereddüd) edip şübhesiz edildiği (rek'ât adedi) ne dönen kişi hakında gelen babı 579-580
Namazı tam kılmanın beyânı babı 368-375
Namazı terkeden hakkında gelen hadîsler babı ... 395-397
Namaz içinde abdesti bozulan kimsenin nasıl ayrılıp gideceği hakkında gelen hadîs babı ..... 609 - 609
Namaz içindeyken tükürenin babı 326-328
Namaz için ikâmete başlanacağı zaman farzdan başka namaz kılınamaz hakkında gelen hadîsler babı... 495 - 495
Namaz kılanın önünden geçmek babı 227-231
Namaz kılanın önünden geçmekle namazı kesen şeyler babı 232-239
Namaz kılanın selâm alması 323
Namaz üzerine bina etmek hakkında gelen hadîsler babı 599-605

— O — Başa Dön

On iki rekât sünnet hakkında gelen hadîsler babı... 486 - 489
Oturarak namaz kılanın sevabı, ayakta namaz kılanın sevabının yarısı kadardır babı 616-618

— Ö — Başa Dön

Öğleden önceki dört rekâtı kaçıran hakkındaki bâb 506 - 506
Öğle farzından önce dört, sonra da dört rekât kılan hakkında gelen hadîs babı 511-511
Öğle farzından sonraki iki rek'âti kaçıran hakkında bir bâb 507-509
Öğle namazı farzından önceki dört rek'ât namaz hakkında gelen hadîsler babı 503-505
Öğle namazını sehven beş rek'ât kılanın babı 574-575
Öğle ve ikindi namazlarındaki kıraat babı 37-40
Öğle ve ikindi namazlarında zaman zaman âyeti açıktan okuma babı 43-44
Ön saffın fazileti babı 292-294
Özürsüz olarak Cuma namazını terkeden hakkındaki bâb 462-465

— P — Başa Dön

Peygamber (S.A.V.)'e salâvat getirme babı 163-176
Peygamber (S.A.V.)'in minberi 438

— R — Başa Dön

Resûlullah (S.A.V.) 'in ümmetinden bir adamın arkasında namaz kılması hakkında gelen hadîs babı ...
Rükûa giderken ve ondan kalkarken el kaldırılması Hükmü .....
Rükûda elleri diz kapaklan üzerine koymak babı ...
Rükû'dan önce ve sonra, Kunut okumak hakında gelen (hadisler) babı..... 544-545
Rükû ve secdedeki teşbih babı 133-140

— S — Başa Dön

Sabah farzındaki Kunut hakkında gelen hadisler babı 637-643
Sabah farzından önce iki rekâtte okunan sûreler hakkında gelen hadîsler babı 492-494
Sabah farzından önceki iki rekât sünnet hakkında gelen hadîsler babı 490-491
Sabah farzından önceki iki rekât sünneti kaçıran kimsenin bunu ne zaman kaza edeceğine dâir gelen hadisler babı 500-503
Sabah namazındaki kıraat babı 26-31
Sabah namazında kunut okunup okunmıyacağı Hususundaki dört mezhebin görüşü 642
Saffın arkasında yalnız bir kişinin namaza durması babı 298-301
Saffin sağ kısmının fazileti babı 302-304
Safları doğrultmak babı 288-291
Salâvatın Manası 169
Salâvatta İbrahim (Aleyhisselâm)'in anılmasının hikmeti..... 172
Sarımsak yiyen kimse mescide yaklaşmasın babı ... 318-320
Secde babı 124-133
Secdede itidal babı 141-141
Seferde Cem-i Salât Hakkında Âlimlerin Görüşleri... 384
Sehiv secdelerinin selâmdan önce olduğu hakkında gelen hadîsler babı 593-594
Sehiv secdelerini selâmdan sonra yapan hakkında gelen hadîsler babı 595-597
Selâmdan sonra okunan zikir ve duâ babı 196-206
Selâm'ın Şer'î Hükmü 188

Sıcakta ve soğukta elbise üzerinde secde etmek babı 336-330
Son hastalığında Resûlullah (S.A.VJ 'in namaz kılışı hakkında gelen hadîsler babı 619-628
Sütre ne kadar olmalıdır? 222
Sütunlar arasında saff (olup) da namaz kılmak babı 295-297

— T — Başa Dön

Taharrüm Tekbiri, Rukû-Secde ve Selâmda İmama Uymanın Hükmü 254
Tahiyyet'ül-Mescid Kılınmadan Oturulunca Kaçırılmış Oluyor mu? 317
Teşehhüd'det parmakla) işaret babı 180-184
Tesehhüd hakkında gelen hadisler babı 150-162
Teşehhüdün Lâfizları 156
Teşehhüdün Mânâsı 153
Tesehhüd ve Peygamber (S.A.V.)'e salâvat getirildikten sonra okunan duâ babı 176-179

— Ü - V - Y - Z — Başa Dön

Üç, beş, yedi ve dokuz rekât olarak vitir namazını kılmak hakkında gelen hadîsler babı 551-556

Vitir kılmadan uyuyakalan veya unutanın babı ... 548-551
Vitir namazındaki Kunut duası hakında gelen hadîsler babı 53-539
Vitir namazında okunan sûreler hakkında gelen hadîsler babı .....
Vitir namazı hakkında gelen hadisler babı 522-525
Vitir namazım bir rekât olarak kılmak hakkında gelen hadîsler babı 528-532

Yağışlı gecede cemaata gitmemek babı..... 216-219
Yatsı namazındaki kıraat babı 51-52
Yemek konup namaz için ikâmet edildiği zaman hangisine öncelik verileceği babı 212-213
Yolcu, bir şehirde ikamet ettiği zaman kaç gün namazını kısaltır, babı 389-394
Yolculukta (farza bağlı) sünnetleri kılmak babı ... 385-389
Yolculukta iki farz namazı beraber kılmak babı ... 382-384
Yolculukta namazı kısaltmak babı 375-382
Yolculukta Vitir kılmak hakkında gelen hadîsler babı 557-558

Zammı Sûre Gerekir mi? 62
Zuhr-i Âhir Kılmak Mes'elesi 470

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ITK (KÖLE AZAT ETME) BÖLÜMÜ
1. Mükatebe (Yazışmalı) Kölenin Satışı
2. Müdebber Satışı
3. Azad Edilen Kimsenin, Kendini Azad Eden Kimselerden Başkasının Velayeti Altına Girmesinin Haram Olması
4. Bir Kimsenin, Bir Köledeki Hissesini Azad Etmesi
ONBEŞİNCİ BÖLÜM
ALIŞ VERİŞ BÖLÜMÜ
1. Köpeğin (Satışı Karşılığında Alınan) Paranın, Fahişenin Mehrinin Ve Kahinin Ücretinin Haram Kılınması
2. Bir Kimsenin, Din Kardeşinin Satışı Üzerine Satış Yapmasının Ve Fiyat Artırmanın Yasaklanması
3. Borçlu Kimsenin İflası
4. Sarf Ve Altının Gümüşle Satışı
5. Helal Ve Haramın Belli Olması
6. Zengin Kimsenin, Borcunu Geciktirmesinin Haram Olması
7. Şufa
8. Yiyeceklerde Ve Meyvlerde Selem
9. Hamile Devenin Yavrusu, Gebe Kalıncaya Kadar (Vadeli) Satışının Haram Kılınması
10. Satışı Helal Olmayan Şeyler
11. Alış Veriş Yapan Kimselere, Meclis Muhayyerliğinin Sabit Olması
12. Olgunlaştığı Meydana Çıkıncaya Kadar Meyveyi Satmanın Yasaklanması
13. Mühâkale İLE MUZÂBENE'NİN YASAK OLMASI
14. Satışta Ve Pazarlıkta Şart Koşma
15. Müsakat Ve Müzâraa
16. Musarrât Satışın Yasak Olması
17. Üzerinde Meyve Olan Hurmayı Satan Kimse
18. Araziyi Ve Ekinlikleri Kiraya Verme

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ITK (KÖLE AZAT ETME) BÖLÜMÜ [1]

1. Mükatebe (Yazışmalı) Kölenin Satışı

180. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
(Bir gün) Berîre, (efendisiyle imzalamış olduğu) ve (henüz) borcundan bir şey ödemediği yazışma anlaşmasında kendisine yardım etmesi için Aişe ye gelmişti. Aiş e, ona:
Efendilerine dön! Eğer senin, velayet (hakkim, bana ait olmak üzere (senin bu) borcunu senin yerine ödememe razı olurlarsa, (bunu) yaparım1 dedi.
Bunun üzerine Berîre (gidip) efendilerine bu (durumu) anlattı. (Fakat onlar bunu) kabul etmeyip:
Sana (yapacağı bu işin sevabını Allah'tan umarak) velayet (hakkı) da bizim olmak üzere (yapacaksa) yapsın' dediler.
Bunun üzerine Aişe, bu durumu, Resulullah (s.a.v)'e arz etti. Resu-lullah (s.a.v), Aişe'ye:
Sen (bu cariyeyi) satın al ve hürriyetine kavuştur. Onların ileri sürdüğü şartların hiçbir önemi ve geçerliliği yoktur. (Çünkü) velayet (hakkı), ancak (köleyi) hürriyete kavuşturan kimseye aittir' buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v), (mescide gidip orada) ayağa kalkarak:
(Bazı) insanlara ne oluyor da, Allah'ın Kitab'inda olmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitabında bulunmayan bir şartı ileri sür(mek suretiyle bir sözleşme yap)mış olan kimse için (bu şarta uyulmasını isteme hakkı) yoktur. İsterse bu şartı yüz defa kabul ettirmiş olsun. (Çünkü Kur'an'da bulunan) Allah'ın şart(Iar)ı, en doğru ve en sağlam olanıdır' buyurdu. [2]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [3] Bir rivayette ise Hz. Aişe şöyle der:
Berîre, bana gelip:
Efendilerimle her bir yılda bir ukiyye ödemek üzere dokuz ukiy-yeye kendi hürriyetimi satın alma yazışması yaptım. Bunun için bana yardım et' dedi. Aişe:
Eğer efendilerin, senin, velayet (hakk)ın, bana ait olmak üzere (senin bu) bedelini senin yerine ödememe razı olurlarsa, (bunu) yaparım dedi. [4]
Bunun üzerine Berîre efendilerine (gidip) onlara Aişe'nin teklifini söyledi. (Fakat) onlar (bu teklifi kabul etmediler. Daha sonra Berîre, onların yanından (Aişe'nin yanına) geldi. Bu sırada Resulullah (s.a.v), Aişe'nin yanında oturmaktaydı. Berîre, (Aişe'ye):
Ben, senin teklifini onlara arz ettim. Onlar, (senin teklifinden) kaçınıp ve ân in, yalnızca kendilerine ait olma (şartını dayattılar)' dedi.
Peygamber (s.a.v), (Berîre'nin bu sözlerini) işitti. Aişe'de, (meseleyi) "Peygamber (s.a.v)'e arılattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (Aişe'ye):
Berîre'yi satın al! Velayet (hakkı)nı da onlara şart kıl. Çünkü ve-lâ (hakkı), ancak (köleyi) hürriyete kavuşturan kimseye aittir' buyurdu.
Bunun üzerine Aişe, bu satın alma ve hürriyete kavuşturma işlemlerini yaptı. Daha sonra Resulullah (s.a.v) (mescitte) insanlar içinde ayağa kalktı. Allah'a hamd edip senada bulundu. Bundan sonra da şu hutbeyi verdi:
(Bazı) insanlara ne oluyor da, Allah'ın Kitabında olmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitab'ında bulunmayan bir şartı ileri sür (m ek suretiyle bir sözleşme yap) mı ş olan kimsenin (bu şartı,) geçersizdir. İsterse bu şartı yüz defa kabul ettirmiş olsun. Allah'ın hükmü, en sağlam olandır. (Çünkü Kuranda bulunan) Allah'ın şart(lar)ı, en sağlam olandır. Velayet (hakkı), ancak (köleyi) hürriyete kavuşturan kimseye aittir' buyurdu.[5]
Bu hadisi(n bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde Hz. Aişe şöyle der:
Berîre, yazışma bedeli hakkında yardım istemek için Aişe'ye gelmişti. Berîre'nin üzerinde, beş yıl içerisinde taksitlere ayrılmış beş ukiyye borç vardı. Aişe, Berîre bu konuya arzu duyarak ona:
Ne dersin! Ben, senin efendilerine, bu beş ukiyyeyi bir defada versem, efendilerin seni bana satarlar mı? Ve velayet (hakk)m bana ait olmak üzere seni hürriyetine kavuştursam!' dedi.
Berîre, efendilerine gidip onlara (Aişe'nin) bu teklifini arz etti. Onlar:
Hayır, (seni ona satmayız.) Ancak velayet (hakk)ın bize ait olursa (o zaman seni Aişe'ye satarız)' dediler.
Aişe (devamla) der ki: (Bu sırada) Resulullah (s.a.v) yanıma girmişti. Ona, onların (Berîre ile ilgüi) dediklerini anlattım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), Aişe'ye:
Sen, Berîre'yi satın al ve onu hürriyetine kavuştur. Doğrusu velayet (hakkı), ancak (köleyi) hürriyete kavuşturan kimseye aittir1 buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v), (mescitte) hutbe vermek üzere ayağa kalktı. (Allah'a hamd ve sena yaptıktan sonra):
(Bazı) insanlara ne oluyor da, Allah'ın Kitab'ında olmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitab'ında bulunmayan bir şartı ileri sür (m

ek suretiyle bir sözleşme yap)mış olan kimsenin (bu şartı,) geçersizdir. (Çünkü Kuranda bulunan) Allah'ın şart(lar)ı, en doğru ve en sağlam olanıdır' buyurdu [6]
Konu ile ilgili başka bir rivayette, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle der:
(Onların ileri sürdükleri) bu şart, seni, Bcrîreyi (satın almaktan) men edemez. Sen, onu satın al ve hürriyetine kavuştur.
Daha sonra Resulullah (s.a.v), (mescitteki) topluluk içinde ayağa kalkıp Allah'a hamd ve senada bulundu. Ardından da:
Emmâ ba'd' buyurdu.[7]
Yine Buhârî'nin konu ile İlgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Berîre, yardım istemek için mü'minlerin annesi Aişe'ye ona:
Eğer efendilerin arzu ederlerse, senin yazışma bedelini bir dö-küşle onlara dökeyim ve seni hürriyetine kavuşturayım, bunu yapayım' dedi.
Bunun üzerine Berîre (hemen) efend ilerin (in yanına gidip onlarja (Aişe-nin) bu teklifini haber verdi. Onlar:
Hayır, (razı olmayız). Ancak velayet (hakk)ın, bize ait olmak şartıyla (onun bu teklifini) kabul ederiz1 dediler.
(Hadisin ravisi) Amra dedi ki: Aişe, bu (meseleyi), Resululiah (s.a.v)'e anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), (Aişe'ye):
Sen, Berîre'yİ satın al ve onu hürriyetine kavuştur. Şüphesiz ki velayet (hakkı) ancak (köleyi) hürriyete kavuşturan kimseye aittir' buyurdu. [8]
Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Berîre, hürriyetine kavuşturulması karşılığında, her yıl bir ukiyye ödemek şartıyla dokuz ukiyye ödemeye (efendileriyle) anlaştı. Bunun üzerine Berîre, yardım istemek için Aişe'nin yanına geldi. Aişe, (ona):
Hayır, fakat velayet (hakkın) bende olmak şartıyla, bütün taksitlerini bir defa da onlara öderim' dedi.
Bunun üzerine Berîre, gidip bu konuda efendileriyle konuştu. Onlar, ancak velayet (hakkın)ın kendilerinde kalmak şartıyla teklifi kabul edebileceklerini belirttiler. Daha sonra Berîre, (tekrar) Aişe'nin yanına geldi. Bu sırada (onların yanına) Resulullah (s.a.v) geldi. Berîre, Aişe'ye; efendilerinin ne dediğini anlatıyordu. Aişe:
Hayır, velayet ancak ben de olmak şartıyla (kabul ederim)' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Mesele nedir? diye sordu. Aişe:
Ey Allah'ın resulü! Bcrire bana geldi. Anlaşmasındaki borcunu ödemek üzere benden yardım istiyor. Ben de, velayet bende olmak şartıyla taksitlerini bir defa da ödeyebileceğimi, değilse yardım edemeyeceğimi söyledim. O da, durumu efendilerine anlattı. Onlar da, velayet, kendilerinde kalmak şartıyla razı olabileceklerini söylemişler' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Onu satın al. Velayetin de onlarda kalması şartını kabul et. Çünkü velayet, (köleyi) hürriyete kavuşturan kimseye aittir buyurdu.
Daha sonra (mescitte) hutbe vermek üzere insanlar içinde ayağa kalktı. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra:
(Bazı) insanlara ne oluyor da, 'filancayı (satın al) hürriyetine kavuştur, velayet (hakkı da) ben de kalsın' şeklinde Allah'ın Kitabında olmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitabı, en doğru olandır. Allah'ın şart(Iar)ı da en sağlam olandır. Allah'ın Kitabında bulunmayan bir şartı ileri sür(mek suretiyle bir sözleşme yap)mış olan kimsenin (bu şartı) geçersizdir. İsterse bu şartı yüz defa kabul ettirmiş olsun' buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v), Berîre'yi kocasından ayrılıp ayrılmama konusunda serbest bıraktı. Çünkü Berîre'nin kocası da, köle idi. Berîre, hürriyeti seçti. (Hadisin ravisi) Urve der ki: Eğer Berîre'nin kocası hür olsaydı, Resulullah (s.a.v), Berîre'yi serbest bırakmazdı. [9]

2. Müdebber Satışı

181. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"(Ebu Mezkûr adında) bir kimse, kendine ait olan bir köleyi, müabber olarak, azad etmişti. Daha sonra bu kimse, (kölenin bedeline) uhtaç oldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), köleyi alıp (müzayedeye sunarak):
Bunu, benden kim satın almak ister?1 buyurdu.
(Müzayede sonunda) Nuaym ibn Abdullah, bu köleyi şöyle şöyle dirhemle satın altı. Peygamber (s.a.v)'de, kölenin bedelini, (ihtiyaç sahibi olan) o kimseye verdi. [10] (Birinci rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
(Ebu Mezkûr adında) bir sahabi, kölesini, müdebber olarak azad ettiği [11] haberi, Peygamber (s.a.v)'e ulaştı. Bu sahabinin, bu köleden başka hiçbir malı yoktu. (Maddi sıkıntıya düşerek kölenin bedeline muhtaç oldu.}[12] Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), o köleyi, 800 dirhem karşılığında sattı. Sonra da o kölenin bedelini, o kimseye gönderdi. [13] (İkinci rivayet) Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Ensar'dan (Ebu Mezkûr adında) bir kimse, kölesini, müdebber olarak azad etmişti. (Fakat) o kimsenin, bu köleden başka bir malı yoktu. (Maddi sıkıntıya düşerek kölenin bedeline muhtaç oldu.) Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), o köleyi, sattı. O köleyi, ibnu'n-Nahhâm [14] satın aldı. O, Kıbtî bir köle olup Abdullah ibnü'z-Zübeyr'in valiliğinin birinci yılında öldü. [15] (Üçüncü rivayet) Bu hadisin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
(Ebu Mezkûr adında) bir kimse, kölesini, (müdebber olarak) azad etmişti. (Fakat) o kimsenin, bu köleden başka bir malı yoktu. (Maddi sıkıntıya düşerek kölenin bedeline muhtaç oldu.) Peygamber (s.a.v), o kölenin, (mübber olarak satışını) kabul etmeo köleyi satışa çıkar)dı. Bu köleyi, Peygamber (s.a.v)'den, Nuaym ibnu'n-Nahhâm satın aldı.[16] Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Benu Uzra oğullan kabilesinden (Ebu Mezkûr âdında) bir adam, kölesini, müdebber olarak azad etmişti. Bu durum, Resulullah (s.a.v)'e ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), (kölesini azad eden kimseye):
Senin» bu köleden başka bir malın var mı?' diye sordu.
(Resulullah, adamın, bu köleden başka hiçbir malının olmadığı görünce, bu köleyi satışı çıkardı.) Nuaym b. Abdullah el-Adevî, bu köleyi, Resulullah (s.a.v)'den 800 dirheme satın aldı. Parayı, Resulullah (s.a.v)'e getirip teslim etti. Daha sonra Resulullah (s.a.v), (kölesini azad eden kimseye) :
(Eline geçen maddi imkanlardan yararlanmak hususunda) ilk önce kendinden başla ve kendine harca. Eğer (eline geçen bu maddi imkandan geriye) bir şey artarsa, onu, ailene, ailenden de bir şey artarsa akrabana ver. Akrabandan da bir şey artarsa şöyle ve şöyle yap' buyurdu ve 'önünde, sağında, solundaki muhtaçlara ver' diye işaret etti. [17]
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Ensar'dan Ebu Mezkûr diye anılan bir kimse, kölesini, müdebbe azad etmişti. [18]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Ensar'dan (Ebu Mezkûr adında) bir adam, kölesini, müdebber olarak azad edip ölmüştü.[19] Geriye, ondan başka mal bırakmamıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), köleyi sattı. Bu köleyi, Nuaym b. Abdullah ibnu'n-Nahhâm satın aldı. O, Kıbtf bir köle olup Abdullah İbnü'z-Zübeyr'in valiliğinin birinci yılında öldü. [20]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Ensar'dan Ebu Mezkûr diye anılan birisi, Ya'k'ûb adındaki kölesini mü-, oiara]< azad etti. Bu kişinin, bu köleden başka bir malı da yoktu. (Bir gün) Resulullah (s.a.v), o köleyi çağırmış ve (orada hazır bulunan kimselere):
Bunu kim satın alır?' diyerek satılığa çıkarmış. Bunun üzerine Nu-b Abdullah ibnu'n-Nahhâm,onu, 800 (dirhem)e satın almış ve (bu dirhemleri) o kölenin sahibine vermiş. Daha sonra Resulullah (s.a.v):
Sizden birisi fakir olduğu zaman (eline geçen maddi imkanlardan yararlanmak hususunda) önce kendisinden başlasın. Eğer (eline çeçen bu) maddi imkanda (kendi ihtiyacından artan) bir fazlalık varsa onu da ailesine, eğer (daha) fazlalık varsa onu da yakınlarına, hısımlarına, fazlalık daha da varsa onu da şuraya buraya (versin)' buyurdu. [21]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
(Ebu Mezkûr adında) bir adam, kölesini, müdebber olarak azad etti. O adamın, bu köleden başka bir malı da yoktu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (orada bulunan kimselere,) bu köleyi (getirmelerini) emretti. (Köle getirilince,) 700 yada 900 (dirhem)e satıldı.[22]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetin de şu ilave vardır:
Peygamber (s.a.v): 'Sen (bu kölenin) değerinfi almay)a (herkesten) daha layıksın. Allah'ın da, ona ihtiyacı yoktur1 buyurdu. [23]
Nesâî'de, ikinci rivayeti nakledip daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v)'den naklen şu ilaveyi yapmıştır:
(Bu parayı al) borcunu öde, (geriye kalanını da) ailene harca.[24] Yine Nesâî, Müslim'in birinci rivayeti ile içerisinde Ebu Mezkûr geçen Ebu Davud'un naklettiği rivayeti de nakletmiştir.

Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, bu hadis, kısa bir şekilde şöyls geçmektedir:
Peygamber (s.a.v), müdebber olan köleyi sattı. [25]

3. Azad Edilen Kimsenin, Kendini Azad Eden Kimselerden Başkasının Velayeti Altına Girmesinin Haram Olması

182. Yezîd b. Şureyk b. Târik et-Temîmî (rh.a)'den rivayet edilmiştir: "Ali'y' minberde hutbe verirken gördüm. Onun şöyle dediğini işittim: Hayır, Vallahi! Beraberimizde, Allah'ın Kitabı ile (kılıcının kılıfında asılı bir sahifeye işaret ederek) şu sahifeden başka hiçbir şey yoktur. Bu sahifeyi yaydı. İçerisinde, develerin yaşları [26] ile yaralara ait bazı şeyler vardı. Yine bu sahife de, (şunlar yazılı) idi: Peygamber (s.a.v): Medine, Âir ve Sevr arası [27] (olmak üzere) haremdir. Buna göre kim (orada) bir bidat ortaya koyar yada bid'atçıyı barındırırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti [28] onun üzerinedir. Kıyamet gününde Allah, o kimsenin farz veya nafile [29] hiçbir ibadetini kabul etmez. [30]
Müslümanların zimmeti [31] birdir. Bu zimmet uğrunda onların en aşağı olanı, gayret gösterir. Kim bir müslümana vermiş olduğu ahdî bozarsa, (kıyamet gününde) Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir.
(Hürriyetine kavuşturulmuş kölelerden) birisi, (eski) efendilerinin izni olmadan bîr başkasını efendi edinecek olursa, [32] (bir rivayette ise: Kendisini, babasının dışında birisine nispet ederse) (kıyamet gününde) Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gününde Allah, o kimsenin farz veya nafile hiçbir ibadetini kabul etmez' buyurdu. [33] (Birinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Buhârî'nin, konu ile ilgili Ebu Cuhayfe'den yaptığı rivayet ise şu şekildedir: Ali'ye:
Allah'ın kitabında bulunandan başka yanınızda vahiyden bîr şey var mıdır?' diye sordum. Ali:
Hayır (yoktur.) Taneyi toprak içinde yaran ve insanı yaratan Allah'a yemin ederim ki, benim bildiğim şey, ancak Allah'ın Kurandaki hükümleri anlama hususunda insana ihsan etmekte olduğu anlama kabiliyeti ile (bir de, kılıcının kınındaki şeyi işaret ederek) şu s ah i fede yazılı olan hükümlerdir' diye cevap verdi. Ben:
Bu sahifedeki hükümler nelerdir?1 diye (tekrar) sordum. Aile:
Bu sahifede; öldürülen kimsenin diyeti, esirin kurtarılması ve bir kafire karşı bir müslümanın öldürülemeyeceği hükümleri vardır' dedi, [34] (İkinci rivayet)
Tirmizî ise birinci rivayeti [35] ve ikinci rivayeti [36] hem kısa ve hem de tam olarak nakletmiştir.
Ebu Dâvud ise Medine'nin haram kılınması ve Müslümanların zimmeti ile ilgili hususu İbrahim et-Teymî yoluyla babasından, [37] bu rivayetin bir benzerini de Ebu Hassan yolundan [38] nakletmiştir.
Nesâî'de, Ebu Cuhayfe rivayetini nakletmiştir. [39]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili Ebu Hassân'dan naklettiği rivayet ise şu şekildedir:
Ali: Resulullah (s.a.v), kılıcımın kınındaki sah i feden başka, başkalarına yapmadığı bir vasiyeti bana yapmadı' dedi.[40]
(Orada bulunan kimseler,) bu sahifeyi görmede ısrar edince, sahifeyi çıkardı. Bu sahifenin içinde şunlar (yazılı) idi:
Mü minlerin kanları birbirlerine eşittir. Onlardan en aşağı mertebede olan (herhangi) biri, (düşmana) eman verebilir. Onlar, kendilerinin dışında olan kimselere karşı tek vücutturlar. Mü'min, kafire karşı öldürülmez. Eman verdiğiniz kimse, emamna bağlı kaldığı müddetçe öldürülmez. [41]

4. Bir Kimsenin, Bir Köledeki Hissesini Azad Etmesi

183. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse, bir başkası ile aralarında (ortak mal) olan bir köleyi a-zad ederse, o kimsenin üzerine, malında, eksik-fazlahk olmamak şartıyla, adil kıymet biçilir. Sonra eğer zenginse, köle, malından azad olur.[42] (Birinci rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
İki kişi arasında ortak olan bir köleyi azad eden kimse, eğer zengin ise kölenin kıymeti biçilir. Sonra kölenin tamamı azad edilir. [43] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir: .
Bir kimse, bir köledeki hissesini azad edip kölenin (geri kalan) kıymetini ödeyecek kadar mala sahip bulunursa, köleye, o maldan adil bir kıymet biçilir. Ortaklarına hisselerini verir ve köle onun namına azad olur. [44] (Eğer hissesini azad eden ilk kimsenin, diğer ortakların hisselerini ödeyecek bir malı bulunmazsa,) işte o zaman köleden azad ettiği h: 31 azad olur. [45] (Üçüncü rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet ermiştir.
Humeydî der ki: Buhârî İle Müslim, bu hadisi; Ubeydullah ibn Ömer yolu ile Leys yolundan, Eyyûb b. Keysân es-Sahtiyânî yolu ile Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Zi'b yolundan, İsmail b. Ümeyye yolundan ta'lik olmak üzere bunların hepsi de Nâfi' yoluyla Abdullah ibn Ömer'den naklen Mâlik'in Nâfi'den naklettiği hadis manasında, yani üçüncü rivayeti ve Yahya b. Saîd yoluyla Nâfi'den ta'lik olmak üzere nakletmİşlerdir.
Buhârî'nin, Eyyûb ile Yahya yolundan gelen hadiste şu ifade yer almaktadır:
(Eğer hissesini azad eden ilk kimsenin, diğer ortakların hisselerini ödeyecek bir malı bulunmazsa,) işte o zaman köleden azad ettiği hissesi azad olur.[46]
Eyyûb ile Yahya: 'Malı olmayan kimsenin hükmü, Nâfi'nin kendinden söylediği bir şey mi, yoksa hadise dahil bir şey mi olduğunu (doğrusu) bilemiyorum' derler. [47]
Yine Buhârî'nin, Abdullah ibn Ömer'den naklettiği bir rivayet ise şu şekildedir:
Abdullah ibn Ömer, ortaklar arasında ortak bulunacak erkek köle yada kadın köle hakkında fetva verip:
Ortaklardan biri, köleden olan kendi hissesini azad ederse, bu kölenin, tamamen azad edilmesi şu takdirde onun üzerine vacip olmuştur. Şöyle ki:
Bu azad eden kimsenin, ortakların hisselerine yetecek kadar malı bulunduğu zaman, bu azad eden kimsenin malından adil surette bir kıymet biçilir. (Diğer) ortaklarına kendi hisseleri ödenir ve azad edilen kölenin yolu boşaltılır' derdi
Abdullah ibn Ömer, bunu, Peygamber (s.a.v)'den olmak üzere haber verirdi.[48]
Buhârî (devamla) der ki: Bu hadisi; Leys, İbn Ebi Zi'b, İbn İshâk, Cü-veyriye, Yahya b. Saîd, İsmail b. Ümeyye; Nâfi' yoluyla Abdullah ibn Ömer'den, o da Peygamber (s.a.v)'den olmak üzere muhtasar olarak rivayet etmişlerdir.[49]
Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kim bir köledeki kendine ait olan hisseyi azad ederse, eğer onun kölenin bedeli kadar malı varsa, kölenin tamamını azad etmesi onun üzerine vacip olur. Adil bir kıymetle bedeli biçilir. Ortaklarına kendi hisseleri verilir ve azad edilen kölenin yolu boşaltılır. [50]
Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Bir kimse, bir köledeki hissesini azad ederse, köleye o maldan adil bir kıymet biçilir. Ortaklarına hisselerine verir ve köle onun namına azad olur. [51]
Ebu Dâvud ile Tirmizî, üçüncü rivayeti nakletmişlerdir.
Yine Ebu Dâvud, Buhârî'nin Eyyûb ile Yahya yolunda naklettiği rivayete ilave yapmakla nakletmiştir.
Yine Ebu Dâvud, birinci rivayeti de nakletmiştir.
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse, eğer (kölenin kalan kısmının) bedeline yetecek kadar malı varsa, (bu malı da ortaklarına vermek suretiyle kölenin) tümünü azad etmek de ona düşer. (Eğer kendisinde buna yetecek kadar) mal yoksa (köleden sadece onun) hissesi (kadarı) azad olur. (Ortaklarının hissesi, yine köle olarak kalır.) [52]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti de şu şekildedir:
Kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse, eğer onun kölenin (kalan kısmının) bedeline yetecek kadar malı varsa, kölenin kalan kısmı da onun malı üzerinden azad edilmiş olur. [53]
Nesâî'de, bu hadisi, (Ebu Davud'un) bu son rivayetine benzer bir şekilde nakletmiştir. [54]
184. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kim köle üzerinde bulunan hissesini azad ederse, eğer malı varsa (bu) malıyla köleyi (tamamen) azad etmek onun üzerine borç olur. E-ğer

malı yoksa, köle(nin kıymeti) adil bir şekilde takdir edilir. (Bu kıymeti kazanıp da diğer sahibine ödemesi için) fazla meşakkat vermemek şartıyla köle çalıştırılır. [55]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Sonra azad etmeyenin kimsenin hissesine karşılık, köle, fazla meşakkat vermemek şartıyla çalıştırılır. [56]
Bu hadis{in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Ne-sâî rivayet etmiştir.
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Kim köle üzerindeki hissesini azad ederse, (bir rivayette: kendisine düşen hissesini öderse,) eğer malı varsa (bu) malıyla köleyi (tamamen) azad etmek onun üzerine borç olur. (Eğer malı yoksa,) köle(nin kıymeti) takdir edilir. Köle, fazla meşakkat vermemek şartıyla (diğer sahibi için) çalıştırılır. [57]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti de şu şekildedir:
"Bir adam, bir köle üzerindeki hissesini azad etmişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (o kimsenin bu) azad işlemini geçerli kıldı ve o kimseyi, (kölenin) kıymetinin geri kalan kısmını da ödemekle yükümlü kıldı. [58]

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

ALIŞ VERİŞ BÖLÜMÜ [59]

1. Köpeğin (Satışı Karşılığında Alınan) Paranın, Fahişenin Mehrinin Ve Kahinin Ücretinin Haram Kılınması

185. Ebu Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v); köpeğin (satışı karşılığında alınan) parayı, fahişenin mehri (zina karşılığı aldığı ücreti)ni ve kahinin ücretini [60] yasaklamıştır.[61]

2. Bir Kimsenin, Din Kardeşinin Satışı Üzerine Satış Yapmasının Ve Fiyat Artırmanın Yasaklanması

186. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), şehirlinin, (köylünün malını) köylü adına satmayı yasakladı... (Müşteriyi aldatmak İçin pazarlık sırasında yalan yere) fiyat artırmayın. Bir kimse, (din) kardeşinin satışı üzen ne satış yapmasın. (Din) kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlükte bulunmasın. (İffetli) kadın da, (din) kardeşinin (nikahı altında) bulunan bir kadının çanağını twaltmak için (kocasının onu) boşamasını istemesin. (Bir rivayette:) &tr kimse, (din) kardeşinin satışı üzerine artırma yapmasın. (Bir rivayette ise:) Bir kimse, (din) kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın. [62]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), şehre mal getiren kimseleri karşılamayı, [63] (şehirde oturan) muhacirin bedevi adına bedevinin malını alıp satmasını, [64] kadının (nikah sırasında din) kardeşi olan (diğer bir kadını) boşamayı şart kılmasını, bir kimsenin (din) kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmesini, (pazarlık sırasında) fiyat artırmayı [65] ve (alıcıları aldatmak için hayvanı sağmadan) sütü memede biriktirmeyi [66] yasakladı. [67]
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yalnız Müslim'in, bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), (alıcıları aldatmak için hayvanı sağmadan) sütü memede biriktirmeyi ve şehirlinin, (köylünün malını) köylü adına satmayı yasakladı.[68]
Yine Buhârî ile Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Malını satmak için gelen kafileleri (yolda) karşılamayınız. Bazılarınız bazılarınızın satışı üzerine satışta bulunmasın, (Pazarlık sırasında) fiyat artırma-ym. Şehirli, (köylünün malını) köylü adına satmasın. Koyunları bol sütlü göstermeye çalışmayın. Kim sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın alırsa, o, bu hayvanı sağdıktan sonra iki görüş muhayyerliğindedir. Bu haliyle razı olursa, onu mülkiyetinde tutar. Razı olmazsa, o hayvanı bir sâ1 hurmayla birlikte geri verir. [69]
Ebu Dâvud'da (Buhârî ile Müslim'in bu) rivayetini nakletmiş, fakat "(Pazarlık sırasında) fiyat artırmayın. Şehirli, (köylünün malını) köylü adına satmasın" iradesine yer verilmemiştir. [70]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Bir kimse, (din) kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. (Din) kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlükte bulunmasın. [71] Yine Tirmizî'nin başka bir rivayeti şu şekildedir:
Şehirli, (köylünün malını) köylü adına satmasın. [72]
Nesâî, birinci rivayeti ve içerisinde (Şehirde oturan) muhacirin bedevi adına bedevinin malım alıp satmasını" ifadesiyer alan rivayeti nakletm iştir. [73]
Yine Nesâî, birinci rivayeti başka bir defa yine nakledip bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Allah, din kardeşinin hanımının boşanmasını arzulayan o kadına, neyi (yada kimi) kısmet etmişse ona kavuşur. [74]

3. Borçlu Kimsenin İflası

187. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, iflas eden bir adamın - veya İflas eden bir insanın - yanında iken malının aynını bulursa, o kimse, o mala, başkasından daha fazla hak sahibidir. [75]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), bir kimsenin, (iflas eden) bir kimsenin yanında mal bulunduğu zaman (ne yapılacağı) hakkında söz söylemiş, fakat 'elde bulunan malın, o malı satan sahibine ait olduğu1 üe ilgili bir ayırıma gitmemiştir. [76]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildedir:
Bir kimse iflas ettiği zaman, (alacaklı) kimse de, malını (iflas eden kimsenin yanında) aynen bulursa, [77] o kimse o malda alacaklılardan daha fazla hak sahibidir. [78]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Bir kimse iflas ettiği zaman, (alacaklı) kimse de, malını, iflas eden kimsenin yanında aynını bulursa, o malı (almaya başkasından) daha fazla hak sahibidir. [79]
Bu hadîs(in bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin rivayeti ise şu şekildedir:
Bir kimse İflas eder de, (alacaklı) kimse malının aynını, (iflas eden kimsenin yanında) bulursa, o (alacaklı) kimse, o malı (almaya) başkalarından daha fazla hak sahibidir. [80]
Yalnız Ebu Davud'un rivayetinde malı" ifadesi, Tirmizî'nin rivayetinde ise malı" ifadesi yer almaktadır.
Yine Ebu Dâvud, bu hadisi, Ebu Bekr ibn Abdurrahman ibnü'l-Hâris b. Hişâm yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den naklen rivayet etmiştir. Fakat Ebu Hureyre'yi zikretmemiştir. [81]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Ebu Bekr yolundan buna benzer bir rivayet daha gelmiş olup bu rivayette şu ilave yer almaktadır:
Eğer onun parasından bir şey ödemişse, [82] o (satıcı) malda (öteki) alaarla eşittir.[83]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Ebu Bekr b. Ab-durrahman yoluyla Ebu Hureyre'den buna benzer şöyle bir hadis rivayet etcaklılarla eşittir.
Eğer (alıcı) malın parasından bir şey ödemişse, satıcı kalanı(nda) diğer alacaklılarla eşittir. Bir kimse, yanında bir başkasının malı aynen durduğu halde ölürse, satıcı onun parasından bir miktar tahsil etsin yada etmesin-alacakhlarla eşittir. [84]
Nesâî'de, bu rivayetlere benzer rivayetleri nakletmiştir.

4. Sarf Ve Altının Gümüşle Satışı

188. Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Altını gümüş, buğdayı buğday, arpayı arpa ve hurmayı da hurma karşılığında satmak (yada satın almak) ribadır. Ama ikisi de peşin olursa müstesna. [85]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Gümüşü gümüş, altını altın karşılığında satmak (yada satın almak) ribadır. [86] Ama ikisi de peşin olursa müstesna. [87] Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Buhârî'nin bir rivayetinde, Mâlik b. Evs şöyle der:
Mâlik b. Dînâr, (bir defasında) yüz dinarı (alün parayı), dirhemler (gümüşler)le değiştirmek istemişti. Talha ibn Ubeydullah, beni çağırdı. Birbirimizle bu para değiştirme işini görüşüp anlaştık. Benden altmları istedi. AItm(lar)ı (benden alıp) elinin içinde onları çevirmeye başladı. Sonra da:
(Dirhemler yanımda yok.) Veznedarım, Gâbe (ormanın)dan gelinceye kadar bekle, (dirhemleri sana vereyim)' dedi.
Ömer bu konuşmayı işitmişti. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi:
Vallahi, sen, dinarları, Talha'dan alıncaya kadar ondan ayrılmayacaksın. Çünkü Resulüllah (s.a.v):
Altını altın, buğdayı buğday, hurmayı hurma ve arpayı arpa karşılığında satmak (yada satın almak) ribadır. Ama ikisi de peşin olursa müstesna' buyurdu. [88]
Görüldüğü üzere hadis, birinci rivayete benzer bir şekilde nakledilmiştir. Yalnız bu rivayetin içerisinde; (sıralamada) hurmayı, arpadan önce getirmiştir. [89]
Müslim ile Tirmizî'nin rivayetinde ise Mâlik şöyle der:
Altını, dirhem (=gümüş) ile değiştirecek var mı?' diye (seslene)rek geldim. Ömer ibnü'l-Hattab'ın yanında bulunan Talha b. Ubeydullah:
Bize altınını göster! Sonra hizmetçimiz geldiği zaman gel de sana gümüşünü verelim!' dedi.
Bunun üzerine Ömer, (Talha b. Ubeydullah'a hitaben) şöyle dedi:
Vallahi, olamaz! Ya bunun gümüşünü (peşin) verirsin yada altınım geri verirsin! Çünkü Resulullah (s.a.v):
Gümüşü altın, buğdayı buğday, arpayı arpa ve hurmayı hurma karşılığında satmak (yada satın almak) ribadır. Ama ikisi de peşin olursa müstesna' buyurdu. [90]
Görüldüğü üzere hadis, birinci rivayete benzer bir şekilde nakledilmiştir. Yine Ebu Davud'un rivayeti, birinci rivayete benzemektedir. Nesâî'de birinci rivayeti nakletmiştir.

5. Helal Ve Haramın Belli Olması

189. Nu'mân b. Beş îr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Nu'mân, iki parmağıyla kulaklarına uzanıp- Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim:
Doğrusu helal belli, haram da bellidir. (Fakat) bunların arasında (helal mi, haram mı olduğu belli olmayan bazı) şüpheli şeyler vardır ki, insanlardan bir çoğu, onları bilmez. Buna göre kim bu şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzım kurtarmış demektir. [91] Kim de bu şüpheli şeylere dalarsa, harama dalmış olur. [92] Korunan bir yerin etrafıda hayvan otlatan çobanın hayvanlarını oraya kaçırması çok yakın olması gibi.
Dikkat edin ki! Her hükümdann bir korusu vardır.
Dikkat edin ki! Allah'ın korusu ise haram kıldığı şeylerdir.
Dikkat edin ki! Bedende bir et parçası vardır ki, bu parça işe yarayışlı olursa, bütün beden yarayışlı olur. Eğer (bu parça) bozuk olursa, bütün beden bozuk olur.
Dikkat edin ki! Bu (parça), kalptir. [93]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Tirmizî'de,'bu hadisi, "Allah'ın haram kıldığı şeylerdir" ifadesine kadar rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud'da, bu hadisi, Harama dalmış olur" ifadesine kadar rivayet ermiştir.
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şqyle buyurmaktadır:
Doğrusu helal bellidir, haram da bellidir. (Fakat) bunlar arasında (helal mi, haram mı olduğu belli olmayan bazı) şüpheli şeyler vardır ki, [94] ben bu konuyu size bir örnekle anlatacağım:

Şüphesiz ki Allah, (girilmesi yasak olan) bir koru kurmuştur. [95] Biliniz ki, Allah'ın korusu, haram kıldığı şeylerdir. Şüphesiz hayvanlarını korunun etrafında otlatan kişi, her an o koruluğa dalabilir. Şüphesiz ki şüpheli şeylere dalan kişi de, (harama) her an cesaret edebilir. [96]
Nesâî'de, bu hadisi, Ebu Davud'un rivayeti doğrultusunda nakletmiştir. [97]
Yine konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
"Helal bellidir, haram da bellidir. (Fakat) bunlar arasında (helal mi, haram mı olduğu belli olmayan bazı) şüpheli şeyler vardır. Buna göre kim, kendisince günah olma şüphesi olan bir şeyi terk ederse, haram olduğu açık olanı çoktan terk etmiş demektir. Kim de günah olması şüpheli olan şeye cesaret ederse, haram olduğu açık olan şeylere dalmaya yaklaşmıştır. Masiyetler (haramlar), Allah'ın korusudur. Korunun etrafında hayvanlarını otlatan kimse, her an oraya dalabilir. [98]

6. Zengin Kimsenin, Borcunu Geciktirmesinin Haram Olması

190. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Zengin kimsenin, borcunu geciktirmesi zulümdür. [99] (Birinci rivayet)
Konu İle ilgili bir rivayet(in devamında ise şu ilave) vardır:
"Sizden birisi, (alacağı) zengin birisine havale edilirse, [100] kabul etsin.[101] (İkinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî; ikinci rivayeti nakletmişlerdir.

7. Şufa

191. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), şufayı, taksim edilmeyen her şeyde (geçerli) kıldı. Hudutlar belirlendiği ve yollar ayrıldığı zaman şufa yoktur.[102] (Birinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Tirmi-zî rivayet etmiştir.
Yine Müslim, bu hadisi, şu şekilde rivayet etmiştir:
Resulullah (s.a.v), taksim edilmemiş bulunan her ortaklıkta ev olsun, bahçe olsun şufa (hakkı) olduğunu bildirdi. [103] Ortağına haber vermeden (di ortağın) satış yapması, kendisine helal olmaz. (Ortağı) isterse alır, isterse frk eder. Eğer satar da ortağına haber vermezse, ortağı o mala en layık kimsedir. [104]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Şufa (hakkı); arazi, eve yada bahçeye ait her ortaklıkta vardır. (Ortağın), ortağına arz edip o da, ya alıp yada terk ermedikçe satışı geçerli değildir. Bunu yapmazsa, kendisine haber verinceye kadar ortağı o mala en layık kimsedir.[105]
Ebu Dâvud, birinci rivayeti nakletmiştir. [106]
Tirmizî'nin konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Kimin bir bahçede ortağı bulunursa, o bahçedeki hissesini, ortağına teklif etmeden (başkasına) satamaz. [107]
Yine Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin konu ile ilgili bir diğer rivayeti şu şekildedir:

Komşu, komşunu şuf asına daha hak sahibidir. Yollan bir olduğu zaman komşu gaipse beklenir. [108]
Tirmizfnin başka bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
(Satılan) evin komşusu, (şuf'a hakkı olarak) o ev(i almaya diöerlerinden) daha hak sahibidir. [109]
Nesâî'de, bu hadisi, Müslim'in rivayetlerine uygun bir şekilde nakletmiş-tir.
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Hanginizin (ortaklaşa) arazisi veya hurmalığı varsa, onu, ortağına teklif etmeden (başkasına) satamaz. [110]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), şuf a (hakkı) ve komşuluk (hakkı) olduğunu bildirdi. [111]

8. Yiyeceklerde Ve Meyvlerde Selem

192. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), Medine'ye geldiğinde, Medineliler meyvelerde bir veya iki seneliğine selem yapıyorlardı.[112] Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), onlara:
Kim hurmada selem yapacaksa, belli ölçüde yada belli tartıda, belli bir müddete kadar yapsın' buyurdu. [113]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise, Ve belli tartıda" ifadesi yer almaktadır. [114]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Tirmnizî'nin rivayeti de buna benzer olup yalnız, Bir veya iki seneliğine" ifadesine değil de, Ve belli tartıda" ifadesine yer vermiştir. [115]
Ebu Davud'un rivayeti de buna benzemektedir. [116]
Yine Buhârî'nin bir rivayeti buna benzer olup bu rivayetin içerisinde, İki yada üç seneliğine" ifadesi yer almaktadır. [117]
Nesâî'de, bu hadisi rivayet edip rivayetin içerisinde, İki yada üç seneliğine" ifadesi yer almaktadır. [118]

9. Hamile Devenin Yavrusu, Gebe Kalıncaya Kadar (Vadeli) Satışının Haram Kılınması

193. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), habelü habelenin (hamile devenin yavrusu gebe kalıncaya kadar vadeli) satışım yasakladı. Çünkü cahiliyye halkı, deve etlerini, hamile deve yavrusu gebe kalıncaya kadar (vadeli) satarlardı. Habelü'l-Habele: Dişi devenin, karnındaki (cenini) doğurması, sonra da o yavrunun hamile olmasıdır.[119] (Birinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metninji, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Buhârî'nin buna benzer bir rivayeti olup bu rivayetin içerisinde, Sonra devenin, karnındaki (cenini) doğurması" ifadesi yer almaktadır. [120]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Cahiliyye halkı, (deve) etlerini, hamile deve yavrusu gebe kalıncaya kadar (vadeli) satarlardı. Peygamber (s.a.v), (sonu belli olmayan) bu satışı yasakladı.
(Hadisin ravisi olan) Nâfi1, bunu, "Dişi devenin, karnındaki (cenini)
doğurmasına kadar" diye tefsir etmiştir. [121] (İkinci rivayet)
Müslim, Ebu Dâvud ile Tirmizî, muhtasar olarak, bu hadisi, şu şekilde rivayet etmişlerdir:
"Peygamber (s.a.v), habelü-habelenin (hamile devenin yavrusu gebe kalıncaya kadar vadeli) satışını [122] yasakladı. [123] (Üçüncü rivayet)
Yine Ebu Dâvud, bu hadisi, Buhârî ile Müslim'in rivayetine benzer bir şekilde tam olarak rivayet etmiştir. [124]
Nesâî'de, üçüncü rivayeti nakletmiştir. [125]

10. Satışı Helal Olmayan Şeyler

194. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v)'i, Fetih yılında Mekke'de iken şöyle buyururken işittim:
Şüphesi Allah; şarap (içki), leş, domuz ve putların satışını haram kıldı.[126] Resulullah (s.a.v)'e:
Ey Allah'ın resulü! Leş yağları konusunda ne buyurursun? Onlarla gemiler boyanıyor, deriler yağlanıyor, insanlar aydınlanıyor' diye soruldu. Resulullah (s.a.v):
Hayır, haramdır' buyurdu. [127]
Daha sonra Resulullah {s.a.v) (sözüne) şöyle devam etti:
Allah, Yahudileri kahretsin! Şüphesiz Allah, onlara, leşlerin iç yağlarını yasakladığı zaman, onlar, onu erittiler, sonra da satıp parasını yediler. [128]

11. Alış Veriş Yapan Kimselere, Meclis Muhayyerliğinin Sabit Olması

195. Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Alışveriş yapan kimseler, birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe alışverişleri hususunda muhayyerliğe sahiptirler yada alış veriş muhayyeri i olur.[129] (Birinci rivayet)
Nâfi' der ki: "Abdullah ibn Ömer, hoşuna gitmekte olan bir şey satın aldığı zaman, o malı, satın almış olduğu sahibinden ayrılırdı.[130] Konu ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Alışveriş yapan kimseler, birbirlerinden aynlmadıklan müddetçe muhayyerliktedirler [131] yada ikisinden biri, diğerine: (Satışı yada feshi) tercih et' der.
Belki de şöyle buyurmuştur: "Yada satış muhayyerli satış olur.[132] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Alışveriş yapan kimselerden her biri, birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, arkadaşına karşı muhayyerdir. Ama muhayyerlikte satış müstesna. [133] (Üçüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildedir:
İki kişi, alışveriş yaparlarsa, beraber bulunup birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, onlardan her biri muhayyerdir. Meğer ki, biri diğerini muhayyer bıraka! Eğer biri diğerini muhayyer bırakır da, bu şartla alışveriş yaparlarsa, (bu) alışveriş vacip olmuştur. Eğer alış verişi yaptıktan sonra ayrılırlar da ikisinden biri satıştan vazgeçmezse, (yine o zaman bu) alışveriş de vacip olmuştur.[134] (Dördüncü rivayet)
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir.
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Alışveriş yapan herhangi iki kimse arasında birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe satış yoktur. Ancak muhayyerlik şartıyla yapılan satış müstesna! [135] (Beşinci rivayet)
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Ben, Mü'minlerin e Osman b. Affân'dan, onun Hayber'deki bir malı karşılığında diğer bir vadide bir mal (bir arazi yada bir akar) satın aldım. Alışverişi yaptığımız zaman, ben, topuğum üzerinde geri dönüp onun evinden dışarı çıktım. (Böyle çabuk dışarı çıkışım,) satışı geri almak istemesi korkumdan dolayı idi. (O vakit satışta) sünnet (olan hukukî yol):
Alışveriş yapan kimseler, birbirlerinden ayrılıncaya kadar (meclis) muhayyerliğinde olmaları' şeklinde idi.
(Abdullah devamla der ki:) (Osman'ın evinden çıkmamla,) benim ve onun bu satış muamelesi vacip olunca, (kesînleşip fesih hakkı kalmayınca) ben, bu satış işinde onu aldattığımı gördüm. Çünkü ben, onu, üç gecelik yol ile Semûd kavmi arazisine gönderdim. O ise, beni üç gecelik yol ile Medine'ye gönderdi.[136] (Altıncı rivayet)
Yine Müslim'in konu ile jlgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Alışveriş yapan iki kimseden her biri, satışı tamamladıklarında, birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe yada satışları muhayyerlik şartıyla

olmadıkça, her biri satış akdinde muhayyerdir. Satışları muhayyerlik şartıyla yapılmışsa, satış vacip olmuştur.
Abdullah ibn Ömer, başka bir rivayetine şu ilaveyi yapmıştır: Nâfi' der ki: Abdullah ibn Ömer, bir kimseyle alışveriş yaptığında satışı bozmak istemezse kalkıp biraz yürür, sonra onun yanına geri dönerdi.[137] (Yedinci rivayet)
Tirmizî'nin rivayetinde ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Alışveriş yapan kimseler, birbirlerinden ayrılmadıkça yada (satış ile fesihten birini) tercih etmedikçe, muhayyerdirler. [138]
Nâfi' der ki: "Abdullah ibn Ömer, oturmakta iken bir mal satın aldığı zaman, kendisi için satışın meydana gelmesi gayesiyle ayağa kalkardı. [139]
Ebu Dâvud, ikinci ve üçüncü rivayeti nakletmiştir.
Nesâî'de, birinci rivayeti nakletmiştir. İkinci rivayeti de nakletmiş, fakat Nâfi'nin Abdullah ibn Ömer ile ilgili sözüne yer vermemiştir. Dördüncü, beşinci ve yedinci rivayeti de nakletmiş, fakat Nâfi'nin konu ile ilgili sözüne yer vermemiştir.

12. Olgunlaştığı Meydana Çıkıncaya Kadar Meyveyi Satmanın Yasaklanması

196. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Olgunlaştığı meydana çıkıncaya kadar meyveyi satmayın. Yaş hurmanın da, kuru hurma karşılığında satmayın. [140] {Birinci rivayet)
Salim der ki: Bana, Abdullah ibn Ömer, Zeyd ibn Sâbit'ten naklen şöyle haber verdi:
"Resulullah (s.a.v), yaş hurmanın, kurusuyla değiştirilmesini yasakladıktan sonra, ariyyenin (belirli bir ağaçtaki yaş hurmanın, yerdeki) yaş yada kuru hurmayla değiştirilmesine izin verdi. Bundan başkasına izin vermedi.[141]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v), olgunlaştığı meydana çıkıncaya kadar meyveyi satmayı yasakladı. [142] (Bunu,) hem satıcıya ve hem de alıcıya yasakladı.[143] (I-kinci rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), olgunlaştığı meydana çıkıncaya kadar meyveyi satmayı yasakladı.
(Abdullah ibn Ömer'e,) meyvenin (ne zaman) olgunlaştığı sorulduğu zaman:
(Olgunlaşıp) afete uğraması (ihtimalinin) gitmesine kadar demektir1 diye cevap verdi.[144] (Üçüncü rivayet)
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir.
Ebu Dâvud, ikinci rivayeti nakletmiştir.
Nesâî'de, birinci ve ikinci rivayeti nakletmiştir.
Yine Müslim'in, Ebu Davud'un, Tirmizî'nin ve Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah {s.a.v), meyvesi olgunlaşıncaya kadar hurmayı, danesi be-yazlaşip afetten emin oluncaya kadar başağıyı satmayı yasakladı. (Bunu,) hem satıcıya ve hem de alıcıya yasakladı. [145]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Meyveyi, olgunlaştığı ortaya çıkıp afetten kurtuluncaya kadar satmayın.
(Abdullah ibn Ömer:) '(Meyvenin) olgunlaştığının ortaya çıkması; meyvenin kızarması ve sararmasıdır' dedi.[146]
Yine Müslim'in ve Nesâî'nin bir rivayetinde, Olgunlaştığı meydana çıkıncaya kadar" ifadesi yer alıp bundan sonra herhangi bir ilave yapılmamıştır. [147]

13. Mühâkale İLE MUZÂBENE'NİN YASAK OLMASI

197. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), muzâbeneyi yasaklamıştır. Muza ben e; Yaş hurmayı, kuru hurma karşılığında ölçekle satmak, (yine) taze üzümü de kuru üzüm karşılığında ölçekle satmaktır.[148] (Birinci rivayet) Konu ile ilgili bîr rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah {s.a.v), muzâbeneyi yasakladı. Muzâbene: [149] Bahçesinin yemişini, hurma ise hurma karşılığında ölçekle, bağ ise üzümünü kuru üzüm karşılığında ölçekle, ekin ise kile ile zahire karşılığında satmaktır. Taze hurmayı, kuru hurma karşılığında ölçekle satmak ve taze üzümü de kuru üzüm karşılığında ölçekle satmaktır. Resulullah (s.a.v), bunların hepsini yasakladı. [150] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili bir başka rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), muzâbeneyi yasakladı. Muzâbene: Hurmaların üzerindeki yemişi, belli ölçekle satarak: Artarsa benim, yetmezse, ben tamamlayacağım" demektir. [151] (Üçüncü rivayet)
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir.
Yine Müslim'in bir rivayetinde, Göz kararıyla her meyveyi (satmayı yasakladı)" ilavesi yer almaktadır. [152]
Tirmizî'nin konu iie ilgili rivayeti ise, Resulullah (s.a.v), münâkaleyi [153] ve muzâbeneyi yasakladı" şeklinde olup buna herhangi bir ilave yapmamıştır, [154] Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), taze hurmayı kuru hurma karşılığında, taze üzümü de kuru üzüm karşılığında ve biçilmemiş ekini de buğday karşılığında ölçekle satmayı yasakladı. [155]
Nesâî ise, birinci ve üçüncü rivayeti nakletmiştir.
198. Câbir b. Abdullah (r.ânhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v); muhabereyi, muhâkaleyi, muzâbeneyi ve olgunlaşması meydana çıkıncaya kadar meyveyi satmayı ve (bu yaş meyvelerin,) a ri yy eler hariç, [156] dinar ve dirhemlerin dışında bir şey karşılığında satmayı yasakladı. [157]
Konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), meyveyi, yenilecek hale gelinceye kadar satmayı (yasakladı). [158]
Konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Atâ' der ki: "Câbir, bize, (konu ile ilgili) şu açıklamaları yaptı: Muhabere; boş tarlayı sahibinin, birine vermesi, alanında ona harcamalarda bulunması, sonra da sahibinin meyveden (bir miktar) almasıdır.
Yine Câbir'e göre, Muzâbene ise; hurmalıktaki taze hurmayı kuru hurma karşılığında ölçekle satmaktır.
Ekinde yapılan Muhâkale de, bunun gibi bir şey olup sahibi, onu, başa-ğındaki ekini ölçekle satar. [159]
Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), muhâlekayı, muzâbeneyi, muhabereyi ve işkâh haline gelinceye kadar hurma satın almayı yasakladı.
İşkâh; hurmanın kızarması yada sararması veya bazı tanelerinin yenilmeye başlanmasıdır.
Münâkale ise; ekinliğin bilinen bir zahire karşılığında ölçekle satılmasıdır.
Muzâbene ise; hurmalığın (meyvesi) birkaç yük kuru hurma karşılığında satılmasıdır.
Muhabere [160] ise; üçte bir, dörtte bir ve buna benzer şeylerdir. Zeyd b. Uneyse der ki:
Atâ'ya:
Sen, Câbîr b. Abdullah'ı, bu hadisi Resulullah (s.a.v) den naklederken işittin mi?' diye sordum. Atâ':
Evet' cevabını verdi.[161]
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v); muzâbeneyi, münâkaleyi, muhabereyi ve işkâh haline gelinceye kadar meyveyi satmayı yasakladı. (Hadisin ravisi Selîm) der ki: Saîd (b. Mînâ'y)'a:
İşkâh nedir?' diye sordum. Saîd:
Meyvenin kızarmaya veya sararmaya başlaması ve yenilecek hale gelmesidir [162] diye cevap verdi.[163]
Yine Müslim'in konu ile İlgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v); muhâkaleyi, muzâbeneyi, muâvemeyi ve muhabereyi yasakladı.
(Hadisin ravisi) der kî: Muâveme, [164] birkaç yıllığına satış yapmak demektir.
İstisnah satışı da [165] yasakladı. (Sadece) ariyyeler(in satişm)a izin verdi.[166]

Yine konu İle ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), (bir yeri yada bir şeyi,) birkaç yıllığına [167] satmayı yasakladı. [168]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v); muhâkaleyi, muzâbeneyi, muhabereyi ve miktan bilinmeyen sunyâyı [169] yasakladı.[170]
Yine Tirmizî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v); muhâkaleyi, muzâbeneyi, muhabereyi ve muâve-meyi yasakladı. (Sadece) ariyyeler(in satışm)a İzin verdi. [171]
Ebu Davud'un konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), (bir yeri yada bir şeyi,) birkaç yıllığına bey'u's-Si-nîn'i satmayı yasakladı. Afetlerin (yok ettiği meyvelerin bedelini ise) [172] indirdi. [173]
Yine Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), muâvemeyi yasakladı.
(Hadisin) ravilerinden biri, ('muâveme' yerine) 'bey'u's-Sinîn1 dedi. [174]
Yine Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v); muhâkaleyi, muzâbeneyi, muhabereyi ve muâvemeyi yasakladı. [175]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde şu ilave yer almaktadır:
(Ravilerden birisi, 'Muâveme' yerine) 'bey'u's-Sinîn' (dedi.) Sonra da derler ki:
Peygamber (s.a.v), sünyâyı yasakladı. (Sadece) ariyyeler(in satışın)a izin verdi. [176]
Yine Ebu Davud'un ve Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v); muzâbeneyi, muhâkaleyi ve miktarı bilinmeyen sunyâyı yasakladı. [177]
Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v); muhabereyi, muzâbeneyi, muhâlekayı ve ariyyeler hariç, yenilecek hale gelinceye kadar meyveyi satmayı yasakladı."
Yine Nesâfnin konu ile İlgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Yine NesâTnin konu ile ilgili bir başka rivayeti daha olup buna herhanoi bir şeyi ilave etmemiştir:
Peygamber {s.a.v), birkaç senenin meyvesini önceden satmayı yasakla.
Yine Nesâî, bu hadisi, birinci rivayete benzer şekilde rivayet etmiştir. Yine Nesâfnin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v), birkaç senenin mahsulünü satmayı yasakladı.

14. Satışta Ve Pazarlıkta Şart Koşma

199. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, bir yolculukta, Peygamber (s.a.v) ile birlikte, ağır hareket eden bir deve üzerinde (yolculuk ediyor) idim. Bu deve ancak topluluğu (ordunu)n sonunda idi. Derken yanıma Peygamber (s.a.v) uğrayıp:
Bu (arkada kalan) kimdir?' diye sordu. Ben:
Câbir b. Abdullah' dedim. Peygamber (s.a.v):
Neyin var (ki, geride kaldın)?' buyurdu. Ben:
Ağır hareket eden bir deve üzerindeyim' diye cevap verdim. Peygamber (s.a.v):
Yanında deve sürecek bir çubuk var mı?' diye sordu. Ben:
Evet, (var)' dedim. Peygamber (s.a.v): (Öyleyse) onu bana ver?' buyurdu.
Bunun üzerine çubuğu ona verdim. O da, çubukla deveye vurup azarladı. Derken deve, (Peygamberin ona vurduğu) bu yerden itibaren ordunun önde gidenlerinden oldu. Peygamber (s.a.v):
Bu deveyi bana sat' buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Bilakis bu deve, (bedelsiz olarak) senindir' dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Hayır, Bu deveyi bana sat. Ben bu deveyi, senden dört dinar karşılığında satın aldım. Medine'ye kadar onun sırtı (binme hakkı) senindir' buyurdu.
Medine'ye yaklaştığımız zaman, ben hızlı gitmeye başladım. Peygamber (s.a.v):
(Bu kadar aceleyle) nereye (gitmek) istiyorsun?' buyurdu. Ben:
Kocası ölmüş bir kadınla evlendim. (Onun yanına gidiyorum)' dedim. Peygamber (s.a.v):
Onun seninle, senin de kendisiyle oynaşacağın bakire bir kızla evlenseydin ya!' buyurdu. Ben:
Babam (Abdullah) vefat etti. (Geriye) bazı kız çocukları bıraktı. Bu sebeple de ben, (evlilik konusunda) tecrübe kazanmış ve kendinden toyluk gitmiş bir kadınla evlenmek istedim' dedim. Peygamber (s.a.v):
(Öyleyse) bu evlilik, (sana hayrlı olsun!)' buyurdu. Medine'ye geldiğimizde, Peygamber (s.a.v):
Ey Bilal! Câbir'e devesinin bedelini öde. Bedelini biraz da artır' buyurdu.
Bunun üzerine Bilal, Câbir'e dört dinar verdi. (Devenin) bedelini, bir kırat ta artırdı. Câbir:
Resulullah (s.a.v)'in bu ziyadesi artık benden ayrılmasın' dedi.
(Hadisin ravisi Ata' der ki:) Artık bu kırat, Câbir b. Abdullah'ın kılıcının kınından ayrılmaz oldu. [178]
Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir. [179]
Yine Buhârî ile Müslim'in konu ilgili bir rivayeti şu şekildedir;
Resulullah (s.a.v) ile birlikte (bir) gazvede bulundum. Peygamber (s.a.v), (arkamdan) bana ulaştı. Ben, bize ait olan bir su taşıma devesi üzerinde idim... Deve yorulmuştu. Resulullah (s.a.v) arka tarafa geçti. Deveyi azarlayıp dua etti. (Bundan sonra} devem, (diğer) develerin önüne (doğru geçmeye) başladı. (Sonra da) onların önünde yürüyordu.
Peygamber (s.a.v), bana:
Deveni nasıl görüyorsun?' buyurdu. Ben:
(Devem) hayrla beraberdir. Ona, senin bereketin dokundu' dedim. Peygamber (s.a.v):
Bu deveyi bana satar mısın?' buyurdu.
Ben, (Resulullah'tan) utandım. Bizim, ondan başka su taşıma devemiz yoktu.
Ben:,
Evet' dedim.
Bunun üzerine o deveyi, Resulullah (s.a.v)'e, Medine'ye varıncaya kadar ırt kemikleri {=binme hakkı) bana ait olmak (şartıyla) sattım. [180]
Ben:
Ey Allah'ın resulü! Ben yeni evliyim' deyip ondan, (önden gitmek lususunda) izin istedim. O da, bana izin verdi.
Bunun üzerine ben, Medine'ye ulaşma yolunda insanların önüne geçtim, ionunda Medine'ye geldim. Beni, dayım karşıladı. Bana, devemi sordu. Dna, deve hakkında yaptığım işi anlattım. O da, (başka devemiz olmadığı çin) devenin satışı hususunda beni azarladı.
Resulullah (s.a.v)'den izin istediğim sırada bana:
Kızla mı, yoksa dul ile mi evlendin?' diye sormuştu. Ben de:
Dul kadın ile evlendim' dedim. Resulullah (s.a.v):
Senin onunla oynaşacağın ve onun da seninle oynaşacağı bir kız le evlenseydin ya! [181] buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Babam vefat etti yada şehit edildi. Benim kü-:ük kız kardeşlerim var, Onlan terbiye edemeyecek ve onların işlerini göremeyecek durumda onlara akran (bir kızla) evlenmemi hoş görmedim Bu sebeple onlann işlerini görmesi ve onlar, terbiye edip yetiştirmesi için dul bir kadınla evlendim1 dedim.
Resulullah (s.a.v) Medine'ye geldiği zaman, ben, deveyi onun yanına götürdüm. O da, bana, hem devenin bedelini verdi ve hem de deveyi bana geri verdi.[182]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Câbir, kendisine ait olan bir deve üzerinde yolculuk ediyordu. Devesi yorulmuştu Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (Câbir'in yanma) uğradı.

Câbir'e dua etti. Bunun üzerine (o yorgun deve,) bir benzenmn daha yürümediği hızh bir yürüyüşle yürüdü. Daha sonra Peygamber (s.a.v).
Bu deveyi bana bir ukiyy [183] karşılığında saf buyurdu. Ben:
Hayır, (satmam)' dedim. Sonra Peygamber (s.a.v) (ikinci defa):
Bu deveyi bana bir ukiyye karşılığında sat' buyurdu.
Bunun üzerine deveyi, ona sattım. Fakat beni, ailemin yarana vanneaya kadar (sırtında) taş,ması/yük yükleme (şartmı) [184] istisna ettim.
Medine'ye geldiğimizde, deveyi, Peygamber (s.a.v)'e getirdim. Peygamber (sav) (Bilal'in araal.ğıyla) bana devemin bedelini verdi. Sonra ben dönüp gidenken, Peygamber (s.a.v) arkamdan haberci göndenp bera çağırttı. (Yanına geldiğimde, bana:)
Buhârî'nin bir rivayetinde Câbir der ki:
Resulullah (s.a.v), beni, Medine'ye kadar devenin sırt kemikleri (binme hakkı bana ait olmak şartıyla devenin üzerinde) taşıttı.[185] Yine Buhârî'nin başka bir rivayetinde Câbir der ki:
Bu deveyi, Resulullah (s.a.v)'e, Medine'ye varıncaya kadar sırt kemikleri binme hakkı) bana ait olmak (şartıyla) sattım. [186]
Yine Buhârî'nin diğer bir rivayetinde Câbir der ki:
Medine'ye kadar devenin sırtı (binme hakkı) senindir. [187] Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde Câbir der ki: Câbir, Medine'ye kadar devenin sırtını (binme hakkını) şart koştu. [188] Buhârî der ki:
Şart kılma (hükmü), bana göre, (rivayetler içerisinde) daha çoktur ve çıkış kaynağı bakımından) daha sahihtir." [189] Yine Buhârî'nin konu İle ilgili diğer bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Câbir, bu deveyi, Peygamber (s.a.v)'e, bir ukiyye karşılığında sattı.[190]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Bu deveyi (senden) dört dinara (satın) aldım[191]Buhârî der ki:
Bu dört dinar, bir dinann onda biri karşılığı olması hesabı üzere, bir ukiyye olur. [192]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Bir ukiyye altın" ifadesi yer almaktadır. [193]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, yuz dirhem" ifadesi yer almaktadır. [194]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde Câbir der ki:
"Zannederim ki, Peygamber (s.a.v), bu deveyi, Tebuk yolunda satın aldı.
Câbir der ki: (Peygamber, bu deveyi,) dört ukiyye karşılığında (satın aldı). [195]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
"Peygamber (s.a.v), bu deveyi, yirmi dinara satın aldı. [196]
Buhârî der ki: "Şa'bî'nin: 'Bir ukiyye' sözü, [197] (rivayetler içinde) daha çoktur. [198]
Yine Buhârî ile Müslim'in, birinci rivayete benzer bir rivayeti daha olup bu rivayet içerisinde şu ifade de yer almaktadır:
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (hayvanından) inip bastonuyla vemi çekti. Sonra da (bana):
(Devene) bin! dedi.
Ben de bindim. Yemin olsun ki, devem, Resuluilah (s.a.v)'in devesini geçmesin diye onu durdurmaya çalıştığımı bilirim. Resulullah (s.a.v):
Evlendin mi?' diye sordu. Ben de:
Evet' diye cevap verdim. Resulullah (s.a.v}:
Bakire ile mi, yoksa dul ile mi evlendin?' diye sordu. Ben de:
Dul ile evlendim' dedim. Resulullah (s.a.v):
Bakire ile evlenseydin ya! Sen onunla, o da seninle oynaşırdı1 buyurdu. Ben:
Benim (küçük) kız kardeşlerim var. [199] Bu sebeple onları toplayıp başlarını tarayacak, kendilerine bakacak bir kadınla evlenmek istedim [200] dedim. Resulullah (s.a.v):
Dikkat et! İşte (evine) geliyorsunuz! Evine vardığın zaman cima' etmeye bak, cima' etmeye!' buyurdu. Sonra da:
Deveni satıyor musun?' diye sordu. Ben de:
Evet' dedim.
Onu, benden, bir ukiyye karşılığında satın aldı. Daha sonra Resulullah (s.a.v), (Medine'ye) geldi. Ben, ertesi gün geldim. Az sonra mescide geldim. Onu, mescidin kapısında buldum. (Bana:)
Şimdi mi geldin?' diye sordu. Ben de:
Evet' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse deveni bırakıp (mescide) gir ve iki rekat namaz kıl!1 buyurdu.
Hemen içeri girerek namaz kıldım. [201] Sonra döndüm. Resulullah (s.a.v), Bilal'e, benim için bir ukiyye tartmasını emretti, Bilal'de dolu dolu tarttı. [202] Ben oradan çekildim. Uzaklaştığım zaman, (yanındakilere):
Bana Câbir'i çağırın' buyurdu. Bunun üzerine beni çağırdılar. (İçimden:)
Şimdi deveyi bana geri verecek' dedim. Çünkü bu hayvan kadar kendisinden hoşlanmadığım hiçbir şey yoktu. (Yanma vardığımda, bana:)
Al deveni! Parası da senin olsun' buyurdu. [203]
Yine Buhârî ile Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Biz, bir gazvede, Resulullah (s.a.v) ile birlikte idik. (Gazveden) döndüğümüz zaman, ben, yavaş giden deveme binerek (Medine'ye varma hususunda herkesten önce) acele davrandım. Derken arkamdan bana bir süvari yetişip elindeki sopayla (deveme) dürttü. Bunun üzerine devem, görmüş olduğum en iyi develer gibi koşmaya başladı. Bir de baktım ki, Resulullah (s.a.v)'in huzurunda değil miyim! (Bana:)
Ey Câbir! (Medine'ye varma hususunda) niye (bu kadar) acele ediyorsun?' diye sordu. Ben de:
Ey Allah'ın resulü! Ben, yeni evliyim' diye cevap verdim. Resulullah (s.a.v):
Bakire ile mi, yoksa dul ile mi evlendin?' buyurdu. Ben de:
Dul ile evlendim' dedim. Resulullah (s.a.v):
Bakire alsaydın ya! Sen onunla, o da seninle oynaşırdı! buyurdu.
Medine'ye geldiğimiz zaman, şehre girmeye hazırlandık. Resulullah (s.a.v):
Ağır olun! Ta ki dağınık saçlı kadının taranması, kocası evde olmayanın kasıklarım rraş edebilmesi için şehre geceleyin, yani yatsı zamanı girelim!' buyurdu.
Müslim'in rivayetinde şu ilave yer almaktadır: Medine'ye vardığın zaman, cima' etmeye bak, cima1 etmeye![204]
Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) ile birlikte Mekke'den Medine'ye yollandık.[205] Derken benim devem hastalandı.
Bu hadisi, bundan önceki hadise benzer şekilde anlattı. Bu hadiste şu hususta var:
Daha sonra Resulullah (s.a.v), (bana):
Şu deveni bana sat!' buyurdu. Ben de:
Hayır, o senindir' dedim. Resulullah (s.a.v):
Hayır, sen onu bana sat! buyurdu. Ben:
Hayır, Ey Allah'ın resulü! O senindir!' dedim. Resulullah (s.a.v):
Hayır, sen onu bana sat!' buyurdu. Ben:
Bîr adamın bende bir ukiyye altın alacağı var. Bu para karşılığında deve senin olsun!' dedim. Resulullah (s.a.v):
Onu (satın) aldım. Ama sen yükünü onunla Medine'ye götür!' buyurdu.
Medine'ye geldiğimde, Resulullah (s.a.v), Biîal'e:
Ona bir ukiyye altın ver, biraz da artır' buyurdu.
Bilal, bana, bir ukiyye altın verdi. Bir kırat ta fazla verdi. Bunun üzerine ben:
Resulullah (s.a.v)'in fazlalığı benden ayrılmasın' dedim.
Bu para, bir kesemin içinde duruyordu. Sonunda Harre savaşında, Şamlılar onu aldı. [206]
Yine Müslim'in, buna benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v):

Bu deveyi, bana şu, şu miktara satar mısın? Allah'da seni mağfiret eylesin!' buyurdu. Ben de:
Ey Allah'ın peygamberi! O, senindir dedim. (Yine) Resulullah (s.a.v):
Bu deveyi, bana şu, şu miktara satar mısın? Allah'da seni mağfiret eylesin!' buyurdu. Ben de:
Ey Allah'ın peygamberi! O, senindir' dedim. Resulullah (s.a.v), bana:
Baban (Abdullah) öldükten sonra [207] (bir kadınla) evlendin mi?' diye sordu. Ben de:
Evet' dedim. Resulullah (s.a.v):
Dul ile mi, yoksa bekar ile mi evlendin?' diye sordu. Ben de:
Dul ile evlendim' diye cevap verdim. Resulullah (s.a.v):
Bakire ile evlenseydin ya! Birbirinizi güldürür;o seninle, sen de onunla oynaşırdın!' buyurdu.
(Hadisin ravisi) Ebu Nadra der ki: Artık bu söz: 'Şöyle şöyle yap! Allah da seni mağfiret eylesin!' şeklinde Müslümanların söyledikleri bir deyim haline geldi. [208]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), bana:
Besmeleyle (devene) bin! buyurdu. Daha sonra da devamlı ilave de bulunup:
Allah senin mağfiret eylesin' diyordu.[209]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), deveyi dürttü. Deve sıçrayıverdi. Bundan sonra artık Resulullah (s.a.v)'in sözünü işiteyim diye dizginini kasıyor, fakat onu durdu-ramıyordum. Sonunda Resulullah (s.a.v), bana yetişip:
Bu deveyi bana sat!' buyurdu.
Ben de, ona: 'Medine'ye (varıncaya) kadar sırtı (binme hakkı) benim olmak (şartıyla)1 deyip deveyi beş ukiyyeye sattım. O da:
Medine'ye (varıncaya) kadar devenin sırtı (binme hakkı) senin olsun1 buyurdu.
Medine'ye geldiğimde, deveyi ona getirdim. Bana, bir ukiyye'de fazla verdi. Sonra da deveyi bana verdi.[210]
Yine Buhârî ile Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde, Câbir der ki:
Ben, seferlerin birinde, Resulullah (s.a.v) ile birilikte yolculukta bulundum.
(Hadisin ravisi) Ebu'l-Mütevekkil: '(Bunun;) gazve mi, yoksa umre mi olduğunu bilmiyorum' dedi.
Seferden döndüğümüz zaman, Peygamber (s.a.v):
Kim ailesine acele gitmek isterse, yürüyüşünü çabuklaşürsın' buyurdu.
Câbir der ki: Ben, kül renkli devemin üzerine binmiş olarak (Medine'ye) dönüyordum. Bu devede başka bir renk yoktu. İnsanlar, benim arkamda idiler, işte ben, böyle herkesin önünde yol aldığım sırada devem yorgunluktan dolayı birden durdu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (bana):
Ey Câbir! Deveni sıkı tut!' buyurup kamçısıyla ona {bir kere) vurdu. (Vurmasıyla birîikte) deve yerinden birden sıçrayiverdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (bana):
(Bu) deveyi, (bana) satar mısın?' buyurdu. Ben de:
Evet' dedim.
Medine'ye geldiğimizde ve Peygamber (s.a.v), bir grup sahabi ile birlikte mescide girdiği. Ben de, devemi mescidin kenanndaki taş döşemeliğe bağlayarak onun yanma girdim. Ona:
İşte (benden satın aldığın) deven buradadır' dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (mescitten dişan) çıkıp:
Bu deve, bizim devemizdir' diyerek devenin etrafında dolaşmaya başladı.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), Câbir'e, bir ukiyye altın gönderip (yanındakilere):
Bunu Câbir'e verin' buyurdu. Daha sonra (bana):
Devenin bedelini tastamam aldın mı?' buyurdu. Ben de:
Evet, (aldım)' dedim. Peygamber (s.a.v):
Hem (sana verdiğim) para ve hem de bu deve, (hibe olarak) senindir' buyurdu.[211]
Yine konu île ilgili bir rivayet şu şekildedir:,
Peygamber (s.a.v), benden; iki ukiyye ve bir dirhem yada iki dirhem karşılığında bir deve satın aldı. Sırâr (mevkiin) [212] gelince, bir sığır kesilmesini emretti. Sığır kesildi. (Yolculukta bulunan kimseler,) onu pişirip yediler.
Medine'ye gelince, Peygamber (s.a.v), bana mescide gelmemi ve iki maz kılmamı emretti. Daha sonra da bana devenin bedelini tartıp vt. Bir rivayette ise şu ifade ye almaktadır:
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Câbir, deveyi, Peygamber (s.a.v)'e sattı ve ailesine varıncaya kadardevenin sırtını (binme hakkını) şart koştu.[213]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayetinde ise Câbir şöyle der:
Onu, yani deveyi, Resulullah (s.a.v)'e sattım. (Fakat) ailemin yanma varıncaya kadar üzerine binmeyi/yük yüklemeyi şart koştum.[214] Bu rivayetin sonunda şu İfade yer almaktadır:
(Resulullah, Medine'ye geldiğinde, Câbir'e:)
Deveni alıp götürmek için mi akid yapüğımı zannediyor Hem deveni ve hem de parasını al. Onların ikisi de senin' du.[215]
Nesâî'de, daha önce geçen buna benzer çeşitli rivayetleri nakletmiştir.

15. Müsakat [216] **Ve Müzâraa** [217]

200. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah fs.a.v), Hayber'de çıkan meyve yada ekinin yansını (Hayber halkına) verdi. Hanımlarına ise; her yıl, kuru hurmadan seksen, arpadan yirmi vesk [218] olmak üzere yüz vesk veriyordu.
Ömer, hilafete geçince, Peygamber (s.a.v)in hanımlarını, ya kendilerine arazi ve su bölmek yada her yıl onlara veskleri ödemek şarla serbest bıraktı. [219] Onlar, (kendi aralarında) farklı davranışlarda bulundular. Bazısı, arazi ile suyu ve bazısı da her yıl vesklerin veri İmcin i tercih ettiler. Aişe ile Hafsa ise, arazi ile suyu tercih edenlerdendi. [220] (Bjnnci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Hayber [221] Yahudilerine; (o arazide) çalışmaları, ziraî (faaliyetlerde) bulunmaları ve araziden çıkacak mahsulün yansı kendilerinin olmak üzere (Hayber arazisini onlara) verdi.[222] (İkinci rivayet)
Müslim'in konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir;
Hayber feth edilince, (Hayberli) Yahudiler, Resulullah (s.a.v)'den, Hayber'de çıkan meyve ve ekinin yarısını, çalışmak suretiyle (kendilerine) vermesi şartıyla, kendilerini Hayber'de bırakmasını istediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Bu şartla dilediğiniz müddetçe sizi Hayber'de bırakıyorum buyurdu.
(Hadisin ravisi devamla) der ki: Meyve, Hayber'in yarı gelirinden iki his şeye bölünürdü.[223] Resulullah (s.a.v), beşte birini alırdı. [224] (Üçüncü rivayet) Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Hayber'in arazi ve hurmalıklarını; meyvesinin yarısı, kendisine ait olmak şartıyla ve (yarısını da) kendi mallarında çalışmaları üzere Hayber Yahudilerine verdi[225] (Dördüncü rivayet)
Ebu Dâvud ile Tirmizî, birinci rivayeti şu şekilde nakletmişlerdir:
Resulullah (s.a.v), (Hayber arazisini ve bahçelerini,) çıkacak ekin meyvenin yansı karşılığında Hayber (halkm)a orta(kh)ğa verdi. [226]
Yine Ebu Dâvud ile Nesâî, dördüncü rivayeti nakletmiştir.[227]

16. Musarrât Satışın Yasak Olması

201. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"(Bol sütlü görünmesi için hayvanın memesinde sütü birkaç gün sağmayarak) sütü biriktirmeyin.[228]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
"Devenin ve koyunun, (bol sütlü görünmesi için sütü birkaç gün sağmayarak hayvanın memesinde) sütü biriktirmeyin.[229] Kim sütü

(memesinde) süt biriktirilmiş bir hayvan satın alırsa, o kimse, bu hayvanı sağdıktan sonra iki görüş muhayyerliğindedir. (Eğer koyunun) bu haline razı olursa, onu mülkiyetinde tutar. Razı olmazsa, o hayvanı bir sa' hurmayla birlikte (sahibine) geri verir.[230]
Buhârî'nin konu İle ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
"Kim (memesinde) sütü biriktirilmiş bir koyun satın alıp (akabinde) bu koyunu sağarsa, (müşteri serbesttir). Eğer (koyunun bu halinden) memnun kalırsa, o koyunu mülkiyetinde bırakır. Eğer koyunun (bu halinden memnun kalmayıp) öfkelenirse, (koyunu sahibine geri verir. Eğer koyunu sahibine verecek olursa,) koyunu sağması karşılığında (mal sahibine) bir sa' hurma verir.[231]
Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
"Kim (memesinde) sütü biriktirilmiş bir koyun satın alırsa, hemen onu götürüp sağsın! Eğer sütünden memnun kalırsa, o koyunu mülkiyetinde bırakır. Aksi takdirde (mal sahibine) o koyun ile birlikte bir sa1 kuru hurma geri
verir.[232]
Yine Müslim'in konu İle ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
"Kim (memesinde) sütü biriktirilmiş bir koyun satın alırsa, üç gün muhayyerdir. Dilerse onu mülkiyetinde bırakır. Dilerse onu (mal sahibine) geri verir. (Mal sahibine) o koyun ile birlikte, bir sa' da kuru hurma verir.[233]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, "(Mal sahibine) o koyunla birlikte, buğday değil, bir sa1 yiyecek verir" ifadesi yer almaktadır.[234]
Yine Müslim'in diğer bir rivayetinde, Buğday değil, kuru hurma" ifadesi yer almaktadır.[235]
Yine Buhârî ile Müslim'in başka bir rivayetinde hadisin baş kısmında şu ilave yer almaktadır:
(Şehir dışından) mal getirmekle olan binincileri, pazar haricinde karşılamayın. Sizden bazisi, bazısının satışı üzerine satışta bulunmasın. Şehirli, köylü namına satış yapmasın. Müşteriyi (kandırmak için onları) kızıştırmayın. Koyunun memesinde) süt biriktirmeyin.[236]
Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî; bunlara benzer rivayetleri nakletmişlerdir.
Nesâî'nin bir rivayetinde, Kim (memesinde) sütü toplanmış yada biriktirilmiş (bir hayvan) satın alırsa, ..." ifadesi yer almaktadır.[237]
Yine Nesâî'nin bir rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi, koyun yada deve sattığında (fazla para almak kastıyla) sütünü sağmamazlık etmesin! [238]

17. Üzerinde Meyve Olan Hurmayı Satan Kimse

202. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) in şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim aşılanmış bir meyve ağacını satarsa, (bir rivayette: satın alırsa) müşteri (kendisi için) şart koşmamışsa, (mal) satıcıya aittir. (Yine) kim (malı olan) bir köle satın alırsa, müşteri (kendisi için) şart[239] kölmamışsa, (köle ile birlikte bulunan) mal satıcıya aittir.[240]
Bu; Müslim, Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin (naklettiği) rivayettir.
Buhârî ise başka bir manayı nakletmiştir.
Yine Ebu Dâvud ile Tirmizî, bundan farklı bir rivayet nakletm işlerdir. Yalnız bunlar, bu rivayeti, Abdullah ibn Ömer yoluyla Hz. Ömer'den mevkuf olarak nakletm işlerdir. [241]
Nesâî ise, bu hadisi, Müslim'in rivayetine uygun bir şekilde nakletmiştir. [242]
Yine Nesâî, bu hadisi, başka bir rivayetinde, sadece hurma ile ilgili (cümleyi) nakletmiştir. [243]

18. Araziyi Ve Ekinlikleri Kiraya Verme

203. Râfi' b. Hadîc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Ensar'ın en çok tarla sahibi olanlarındandık. Araziyi; şurası bizim ve şurası kiracıların olmak şartıyla kiraya verirdik. Çok defa, (bunlardan) birinin arazisi ürün verir ve diğerin ki ürün vermezdi. Bundan dolayı Peygamber (s.a.v), bunu, bize yasakladı. (Fakat araziyi) gümüş (karşılığında kiraya vermey)e gelince, (bunu,) bize yasaklamadı. [244]
Bir rivayette ise "(Araziyi) altın ve gümüş (karşılığında kiraya vermey)e gelince, o zamanda (böyle bir adet) yoktu" ilavesi yer almaktadır. [245]
Konu ile ilgili bir rivayette ise, Nâfi1 şöyle der:
Abdullah ibn Ömer, tarlalarını, Resulullah (s.a.v) zamanında, Ebu Bekr, Ömer, Osman'ın devlet başkanlığı ile Muaviye'nin emirliğinin ilk dönemlerinde kiraya verirdi. Muaviye'nin emirliğinin sonunda, RâfT b. Hadîc'in; Peygamber (s.a.v)'in, tarlaları kiraya vermeyi yasaklaması ile ilgili bir hadis rivayet ettiğini duydu. Ben de, Abdullah ibn Ömer'in yanında olduğum halde, hemen Râfi' b. Hadîc'in yanına girip (bu meseleyi) sordu. Râfi' b. Hadîc: Resulullah (s.a.v), ekinliklerin kiraya verilmesini yasak ediyordu' dedi.
Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer, bu işten vaz geçti. Bir daha kendisine bu mesele sorulursa, Râfi' b. Hadîc:
Resulullah (s.a.v)'in bunu yasak ettiğini söyledi' derdi. [246] Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde, Hanzala b. Kays şöyle der:
Râfi' b. Hadîc'e; araziyi, altın ve gümüş karşılığında kiraya verme meselesini sordum. O da:
Bunda sakınca bir yoktur. Çünkü insanlar, Peygamber (s.a.v) zamanında su boylan ile ark başları, tarla sahiplerine tahsis edilmek üzere yada ekinden bir şeyler vermek şartıyla kiraya verirlerdi. Buna göre bazen birine ait olan yer telef olur, ötekinin hissesi kurtulurdu. Bazen de ötekinin hissesi kurtulur, diğerinin hissesi telef olurdu. (O dönemde) insanlar için bundan başka kiraya verme şekli yoktu. İşte bu sebepten dolayı bundan sakındırıldılar. Fakat bilinen ve garantili bir şey olursa, (böyle bir durumda araziyi kiraya vermede) bir sakınca yoktur [247] dedi. [248]
Buhârî ile Müslim, ekinliklerin kiraya verilmesinin yasak olduğu ile ilgili Nâfi' yoluyla Râfi1 b. Hadîc'ten merfu olarak bir hadis rivayet etmişlerdir.
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Biz (vaktiyle) ziraî ortakçılık yapmada [249] bir sakınca görmezdik, Geçen sene Râfi', Peygamber (s.a.v)'in onu yasak ettiğini söyledi. Bundan dolayı biz de onu terk ettik. [250]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Doğrusu Râfi1, bizi, arazimizin faydasından men etti. [251]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Râfi b. Hadîc yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den "zahire hacüsi'Yıe [252] benzer bir rivayet nakletmiş fakat bu rivayette "zahire" ifadesi yer almaktadır. [253]
Yine Müslim, bu hadisi Râfi' b. Hadîc yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den nakletti. Fakat bu rivayette, Amcalarının birinden' demedi" ifadesi yer almaktadır. [254]
Yine Müslim'in, Râfi1 b. Hadîc'ten naklettiği bir diğer rivayette "amcalarının birinden" ifadesi yer alıp bu rivayetin devamı şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), bizim için faydalı olan bir şeyi bize yasakladı. (Fakat) Allah ve resulüne itaat, bizim için daha faydalıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v), araziyi muhâkale yaparak üçte birle, dörtte birle ve belirli bir miktar mahsulle kiraya vermeyi bize yasakladı. [255] (Yine) arazi sahibine yerini, ya ekmesini yada ektirmesini emretti. Kiraya vermeyi ve bundan başkasını hoş görmedi.[256] Tirmizî'nin rivayetinde ise, Râfi1 b. Hadîc şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bizim için faydalı olan bir şeyi bize yasakladı. Birimizin bir arazisi olduğu zaman, mahsulünün bir kısmı yada bir miktar dirhem karşılığında o araziyi (birine) verirdi. Çünkü-Resulullah (s.a.v):
Sizden birisinin toprağı varsa, onu, ya (din) kardeşine bağışlasın yada kendisi eksin!1 buyurdu.[257]
Ebu Davud'un bir rivayeti, Müslim'in bir rivayeti gibidir.[258]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Biz, Resulullah (s.a.v) zamanında ziraî ortakçılık yapardık.
Râfi', amcalarından birinin, kendisine gelip şöyle dediğini söyledi:
Resulullah (s.a.v), bizim için faydalı olan bir şeyi (bize) yasakladı. (Fakat) Allah ve resulüne itaat, bizim için daha faydalıdır, (daha faydalıdır). (Ravi devamla) der ki:
O nedir?' dedik. O da: Resulullah (s.a.v):
Kimin arazîsi varsa eksin yada (din) kardeşine ektirsin. Üçte birine yada dörtte birine yada miktan belli olan bir buğday karşılığında kiraya versin' buyurdu.[259]

Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Ebu Râfi1,[260] Resulullah (s.a.v)'in yanından gelip bize şöyle dedi: Resulullah (s.a.v), bizim için faydalı olan şeyi bize yasakladı. (Fakat) Allah ve resulüne itaat, bizim için daha faydalıdır. Bizi, maliyetine sahip olduğumuz yada birisinin karşılıksız olarak ekmemiz için verdiğinin dışındaki bir toprağı ekmeyi yasakladı.[261]
Yine Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde, Useyd b. Zuhayr [262] şöyle der:
Râfi' b. Hadîc bize gelip şöyle dedi:
Doğrusu Resulullah (s.a.v), size, sizin için faydalı olan bir şeyi yasaklıyor. (Fakat) Allah ve resulüne itaat, sizin için daha faydalıdır. Şüphesiz ki Resulullah (s.a.v), size, Muhâkaleyi (araziyi kiraya vermeyi) yasaklıyor. Resulullah (s.a.v):
Arazisine ihtiyaç duymayan kişi, onu, (karşılıksız olarak) ya (din) kardeşine versin yada onu boş bıraksın1 buyurdu.[263]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Ebu Ca'fer el-Hatmî şöyle der:
Amcam, beni bir çocuğu birlikte Saîd ibnü'i-Müseyyeb'e gönderdi. Biz, Saîd'e:
Senden bize m uzara a ile ilgili bir haber ulaştı' dedik. (Bize şu)
karşılığı verdi:
Abdullah ibn Ömer, kendisine, Râfi' b. Hadîc'in hadisi gelinceye kadar muzâraada bir sakınca görmezdi. Râfi' b. Hadîc, Abdullah ibn Ömer'e gelip şunu haber verdi:
ResuluIIah (s.a.v), Harise oğullarına gelip Zuhayr'm tarlasındaki ekini görüp:
Zuhayr'm ekini ne kadar güzel!' buyurdu. Orada bulunanlar:
(Artık bu tarla,) Zuhayr'm değil' dediler. ResuluIIah (s.a.v):
(Bu) tarla, Zuhayr'ın değil mi?' buyurdu. Orada bulunanlar:
Evet, (tarla Zuhayr'm, fakat) ekin filanın' dediler. Bunun üzerine ResuluIIah (s.a.v):
Ekininizi alın, Zuhayr'a da ücretini verin' buyurdu.
Râfi' b. Hadîc: Biz ekinimizi aldık, Zuhayr'a da ücretini verdik1 dedi. Saîd ibnü'l-Müseyyeb'de: Tarlanı, (karşılıksız olarak) ya (din) kardeşine ver yada (bir miktar) dirhem karşılığında kiraya ver' buyurdu.[264]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Râfi1 b. Hadîc şöyle der:
Resulullah (s.a.v), münâkale ve muza ben ey i yasakladı [265]ve: Ancak üç kişi ekin ekebilir. Bunlar:
1. Tarlası olanlar,
2. Kendisine karşılıksız olarak arazi verilen kişi. Bu kimse, kendisine verilen tarlayı eker,
3. Altın yada gümüş karşılığında tarla kiraya tutan kişi' buyurdu.[266]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Osman b. Sehl b. Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Ben, (dedem) Râfi' b. Hadîc'in yanında bir yetim idim. Onunla birlikte hacca da gittim. Kardeşim İmrân b. Sehl, (dedem) Râfi' b. Hadîc'e gelip (ona):
Arazimizi, filan kadına, iki yüz dirhem karşılığında kiraya verdik dedi. Bunun üzerine Râfi':
Bırak onu! Çünkü ResuluIIah (s.a.v), tarlayı kiraya vermeyi yasakladı' dedi.[267]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Râfi' b. Hadîc, bir araziyi ekmişti. [268] Tarlayı sularken kendisine, ResuluIIah (s.a.v) uğrayıp:
Ekin kimin? Tarla kimin?' diye sordu. Râfi1 b. Hadîc:
Tohumum ve emeğim karşılığında benim ekinim; yansı benim, yarısı da filan oğullarının' dîye cevap verdi. Bunun üzerine ResuluIIah (s.a.v):
Riba muamelesi yaptınız. Araziyi sahibine ver. Sen de ücretini al buyurdu.[269]
Nesâî'nin bir rivayetinde Useyd b. Zuhayr şöyle der:
Râfi1 b. Hadîc bize gelip:
Resulullah (s.a.v), size; Münâkaleyi yasakladı. Münâkale: Araziyi, mahsulün üçte biri yada dörtte biri oranında kiraya vermektir. Mu-zâbeneyi de (yasakladı). Muzabane ise: Ağaçtaki hurmayı bir vesk hurma karşılığında şöyle şöyle almayı yasakladı' dedi. [270]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Useyd b. Zuhayr şöyle der:
Râfi'b. Hadîc bize gelip:[271]
Resulullah (s.a.v), bizim için faydalı olan bir şeyi bize yasakladı. (Fakat) Resulullah (s.a.v)'e itaat etmek ise, sizin daha hayrlıdır. Size, Muhâkaleyi (araziyi kiraya vermeyi) de yasakladı ve:
Kimin arazîsi varsa, onu ya (karşılıksız olarak din kardeşine) versin yada onu boş bıraksın' buyurdu.
(Yine) Resulullah (s.a.v), Muzâbeneyi de yasakladı. Muzâbene: Hurma ile ilgili çok malı olan bir kimsenin gelip ağaçtaki hurmayı bir vesk hurma karşılığında şöyle şöyle almasıdır.[272]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde, Useyd b. Zuhayr şöyle der:
Râfi1 b. Hadîc yanımıza gelip:
Anlayamıyorum' dedi. Daha sonra da:
Resulullah (s.a.v), sizin faydanıza olan bir şeyi yasakladı (s.a.v)'e itaat ise, sizin fayda sağladığınız şeyden daha hayrlıdır.
(Yine) Resulullah (s.a.v), size, Muhâkaleyi de yasakladı. Muhâkale: Araziyi, mahsulün üçte biri yada dörtte biri karşılığında ekmeye/ortaklığa ve ermektir.
Kimin bir arazisi olup da ona ihtiyaç duymuyorsa, onu, (karşılıksız rak) ya (din) kardeşine versin yada onu boş bıraksın.
(Yine) Resulullah (s.a.v), size, Muzâbeneyi de yasakladı. Muzâbene: sinin, çok malla bir miktar hurma almaya gelip:
Bu yıl, (ağaçtaki) bu hurmayı, bir vesk hurma karşıhsin şöyle al' demesidir' dedi. [273]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der.
Resulullah (s.a.v), size, bizim için faydası olan bir şeyi yasaklalullah (s.a.v)'e itaat ise, bizim için daha faydalıdır. Resuiuliah (s.a.v):
Kimin bir arazisi varsa, (gücü yetiyorsa) onu eksin. Eğer onu ekmeye gücü yetmiyorsa, o zaman o araziyi (din) kardeşine (karşılıksız olarak) ektirsin' buyurdu.[274]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
"Resuiuliah (s.a.v), bizim için faydası olan bir şeyi bize yasakladı. Resuiuliah (s.a.v)'in emri, baş(ım) ile göz(üm) üstünedir. Resuiuliah (s.a.v), bize; araziyi, mahsulün bir kısmı karşılığında vermemizi yasakladı.[275]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Râfi1 b. Hadîc şöyle der:
Resuiuliah (s.a.v), Ensar'dan muhtaç olduğunu bildiğini bir adamın arazisinin yanından geçmişti. (Bu sırada):
Bu arazi kimindir?1 diye sordu. Oradaki kimse:
Filanındır. (Fakat) burasının bana kiraladı' dedi. Bunun üzerine Resuiuliah (s.a.v):
Keşke bu araziyi (din) kardeşine (karşılıksız olarak) verseydi!' buyurdu.
Bunu duyan Râfi', Ensar'ın yanına gelip (ona):
Resuiuliah (s.a.v), sizin için faydası olan bîr şeyi size yasakladı. Resuiuliah (s.a.v)'e itaat ise, sizin için daha faydalıdır.[276]
Yine Nesâî, bu hadisi, kısa bir şekilde Râfi' b. Hadîc'ten naklen şöyle rivayet etmiştir:
"Resuiuliah (s.a.v), Münâkaleyi (araziyi kiraya vermeyi) yasakladı.[277] Yine Nesâî'nin bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Resuiullah (s.a.v), yanımıza çikageldi. Bizim için faydalı olan bir şeyi bize yasakladı ve:
Kimin bir arazisi varsa, onu, ya eksin, ya (din kardeşine karşılıksız olarak) versin yada boş bıraksın' buyurdu.[278]
Yine Nesâî'nin buna benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Resuiuliah (s.a.v)'in emri, bizim için daha hayrlıdır. Resuiuliah (s.a.v):
Kimin bir arazisi varsa, onu, ya eksin, ya boş bıraksın yada (din kardeşine karşılıksız olarak) versin' buyurdu.[279]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Resulullah (s.a.v), araziyi (bir şey karşılığında) kiraya vermeyi yasakladı.
Yine Nesâî, Müslim'in bir rivayeti ile Ebu Davud'un Ebu Ca'fer Hat-mî'den naklettiği hadisi de rivayet etmiştir.
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Biz, Resulullah (s.a.v) zamanında araziyi (bir şey) karşılığında kiraya verirdik. Araziyi (muhâkale yaparak) üçte birle, dörtte birle ve belirli bir

miktar mahsul karşılığında kiraya verirdik. Bir gün amcalarımdan biri gelip:
Resulullah (s.a.v), bizim için faydalı olan bir şeyi bana yasakladı. Allah'a ve Resulüne itaat ise, bizim için daha faydalıdır' dedi.
Resulullah (s.a.v), araziyi (bir şey karşılığında) kiraya vermeyi ve (araziyi muhâkale yaparak) üçte birle, dörtte birle ve belirli bir miktar yiyecekle kiraya vermeyi de bize yasakladı.[280]
Resulullah (s.a.v), tarla sahibine; araziyi, ya kendilerinin ekmelerini, yada (din kardeşine) ektirmesini emretti. Kiraya vermeyi ve bundan başkasını hoş görmedi.[281]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Biz, arazîyi, (bir şey karşılığında) kiraya verirdik. (Yine) araziyi (muhâkale yaparak) üçte birle, dörtte birle ve belirli bir miktar mahsul karşılığında kiraya verirdik.[282]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Biz, Resululah (s.a.v) zamanında araziyi kiraya verirdik.
Râfi', amcalarından birinin, kendisine gelip:
Resulullah (s.a.v), bizim için faydalı olan bir şeyi bana yasakladı. Allah ve resulüne İtaat, bizim için daha faydalıdır' dediğini söyledi. Biz:
O da nedir?' dedik. Amcam dedi ki: Resululah (s.a.v):
Kimin bir arazisi varsa, onu ya eksin, ya (din) kardeşine ektirsin. Onu, üçte birle, dörtte birle ve belirli bir miktar mahsul karşılığında kiraya vermesin' buyurdu.[283]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Râfi' b. Hadîc şöyle der:
Resuluîah (s.a.v), bizi, arazimizi kiraya vermeyi yasakladı. O sırada (araziyi) altın ve gümüş karşılığında (kiraya verme adeti) yoktu. (Arazi sahibi) kimse arazisini, verimli yeri, ark başları ve (ekinden) belirli bir miktarı kendi
Yine Nesâî, Zührî'nin Sâlim'den naklettiği üçüncü rivayeti nakletmiştir.
Yine Nesâî diğer bir rivayetinde, İbn Şihâb'tan naklen Râfi' b. Hadîc şöyr:
"Resululah (s.a.v), araziyi kiraya vermeyi yasakladı.[284]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, İbn Şihâb'tan naklen Râfi' b. Hadîc şöyle der:
"Bundan sonra Râfi'ye:
(O zaman) araziyi nasıl kiraya veriyorlardı?' diye soruldu. Râfi' b. Hadîc:
(Arazi sahibi kimse, arazisini,) belli bir miktar mahsul karşılığında ve arazinin su kenarları ile ark başlan (yakınında yetişen mahsul) kendisinde kalması şartıyla kiraya veriyordu' dedi.[285]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Nâfi1 şöyle der:
"Râfi' b. Hadîc, Abdullah ibn Ömer'e; 'amcalarının, Resulullah (s.a.v)'e gittiklerini, döndüklerinde ise Resulullah (s.a.v)'in; tarlalanni kiraya vermeyi yasakladığını söylediler' dedi. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer:
Tarla sahibi kimse, Resulullah (s.a.v) zamanında, tarlasını; su (kanallarının) çıktığı verimli yer(Ier)in (mahsulü tarla Sahibine ait olmak üzere) ve ne kadar olduğunu bilmediğim bir miktar bedel/saman karşılığında kiraya verdiğini bilmekteyiz' dedi.[286]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Nâfi1 şöyle der: .
Abdullah ibn Ömer, arazisini kira verirdi. Ona, (araziyi kiraya vermenin yasak olduğu ile ilgili) Râfi' b. Hadîc'ten bir şeyIer) ulaştı. Bunun üzerinden elimden tutup beraberce Râfi' b. Hadîc'in yanına gitt(k). Râfi' b. Hadîc, (bize); amcalarından birinin, Resulullah (s.a.v)'in; araziyi kiraya vermeyi yasakladığını (duyduğunu) söyledi. Bundan sonra Abdullah ibn Ömer, (arazisini kiraya vermeyi) terk etti.[287]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Nâfi1 şöyle der:
Abdullah ibn Ömer, tarlalarını kiraya verirdi. Muaviye'nin emirliğinin son(lar)ında, Râfi' b. Hadîc'in, Resulullah (s.a.v)'in; tarlaları kiraya vermeyi yasakladığı haberi Abdullah ibn Ömer'e ulaştı. Beraberce Râfi' b. Hadîc'in yanına gittik. Ona, (tarlaları kiraya vermenin durumu ile ilgili soru) sordu. Bunun üzerine Râfi' b, Hadîc:
Resulullah (s.a.v), tarlaları kiraya vermeyi yasaklardı' dedi.
Bundan sonra Abdullah ibn Ömer, arazisini kiraya vermeyi terk etti. Kendisine bu husus sorulduğunda:
Râfi' b. Hadîc, Resulullah {s.a.v)'in; tarlaları kiraya vermeyi yasak ettiğini bildirdi' derdi.[288]
Yine Nesâî'nin buna benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayette şu ifade yer almaktadır:
Beraberce Belât (denilen yerde oturan) [289] Râfi' b. Hadîc'in yanına geldik. Ona, (arazisini kiraya vermenin durumu ile ilgili soru) sordu. Bunun üzerine Râfi' b. Hadîc:
Evet, Resulullah (s.a.v), tarlaları kiraya vermeyi yasakladı' dedi.
Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer, tarlalarını kiraya vermeyi terk eti [290]
Yine Nesâî'nin diğer bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Abdullah ibn Ömer, ben ve (ResuÎullah'm, araziyi kiraya vermeyi yasakladığını Râfi' b. Hadîc'ten naklen) haber veren kişiyle birlikte (Râfi' b. Hadîc'e doğru) gittim. Nihayet Râfi1 b. Hadîc'in yanına vardik. Râfi1 b. Hadîc, Abdullah ibn ömer'e; Resulullah (s.a.v)'in, araziyi kiraya vermeyi yasakladığını haber verdi.
Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer, arazisini kiraya vermeyi terk etti.[291] Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Nâfi' şöyle der:
Râfi1 b. Hadîc, Abdullah ibn Ömer'e; Resulullah (s.a.v)'in, tarlaları kiraya vermeyi yasakladığını haber verdi.[292]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Nâfi1 şöyle der:
Abdullah ibn Ömer, arazisini, mahsulünün bir miktan karşılığında kiraya verirdi. Râfi1 b. Hadîc'in; bunu men ettiğini ve 'Resulullah (s.a.v) bunu yasakladı' dediği (haberi,) Abdullah ibn Ömer'e ulaştı.
Abdullah ibn Ömer:
Biz, Râfi1 b. Hadîc'i tanımadan önce araziyi kiraya verirdik' dedi
Daha sonra (bu hususta) kendisinde (şüphe) bulup (beni yanına alarak)
elini omuzuma koymuş bir vaziyette Râfi1 b. Hadîc'in yanına vardık. Abdullah
ibn Ömer, Râfi' b. Hadîc'e: der:
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Useyd b. Zuhayr şöyle
Useyd b. Zuhayr, kavmi olan Harise oğullarının yanına gidip (onlara):
Üzerinize bir musibet gelecek!' dedi. Onlar:
Ne oldu?' diye sordular. Useyd b. Zuhayr şöyle dedi:
Resulullah (s.a.v), araziyi kiraya vermeyi yasakladı. Biz:
Ey Allah'ın resulü! Araziyi, dane karşılığında bir şeyle kiraya veriyoruz' dedik. Resulullah (s.a.v):
Hayır, (olmaz)' buyurdu. Biz:
Araziyi, bedel/samandan bir şey verilmek üzere kiraya veriyoruz' dedik. Resulullah (s.a.v):
Hayır, (olmaz)' buyurdu. Biz:
Araziyi, tarlanın verimli yerinin mahsulü (arazi sahibine ait olmak üzere) kiraya veriyoruz' dedik. Resulullah (s.a.v):
Hayır, (olmaz). Araziyi, ya (kendin) ek yada (din) kardeşine (karşılıksız olarak) ver' buyurdu.[293]

---

[1] Kölelik: Bilindiği kadarıyla, eski Mısır, Babil, Mezopotamya, eski Yunanistan ve Roma medeniyetlerinden itibaren binlerce yıllık geçmişi olan eski inanç, felsefe ve uygarlıklarda kökleşmiş bir kurumdur.
İslam dini, kölelik kurumunu, kademeli olarak kaldırmayı hedeflemiştir. İlk önce kölelerin durumlarını iyileştirme yönünde çok önemli yenilikler getirdi. Öncelikle İslam'ın getirdiği eşitlik ilkesine göre, hür-köle ayırımı yapılmaksızın bütün insanlar bir erkek İle bir kadından yaratılmıştır (Hucurât: 49/13, Ebu Dâvud, Edeb 111, Tirmizî, Menâkıb 73). Hz. Peygamber (s.a.v), savaş durumu dışında, hür bir insanı yakalayarak kölelştirmeyi yasaklamıştır.
Gönünllü olarak köle azad etme, en değerli ibadetlerden sayılmıştır (Buhârî, İtk 1, Keffâ-rât 6; Müslim, Itk 5, 6; Ebu Dâvud, İtk 14; Tirmizî, Nüzûr 20; İbn Mâce, İtk 4). Bazı suçların ve hatalı davranışların günahlarından temÎ2İenmek için köle azad edilmesi şart koşulmuştur.
Köleliğin devam ettiği dönemlerde Müslümanlar, Kur'an ve Sünnetteki öğretiye uygun olarak, çoğunlukla köle ve cariyelerine birer aile üyesi olarak bakmışlar, ayrıca köle satın alıp azad ederek Allah'ın rızasını kazanmayı ahlakî bir şuur olarak sürekli canlı tutmuşlardır.
B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., İstanbul 1999, 2/327-328 (ç) .

[2] Buhârî, Itk 10, Mükatebe 2, 3; Müslim, Itk 5-14 (1504); Ebu Dâvud, Itk 2 (3929, 3930); Tirmizî, Velâ 1 (2125); Nesâî, Büyü' 85, 86; İbn Mâce, Itk 3 (2521); Ahmed ibn Hanbel, 5/103, 121, 161, 178
[3] Buhârî, Mükatabe 2; Müslim, Itk 6 (1504)
[4] Kitabet yada Mukâtebe: Efendi ile köle arasındaki bir rnal üzerine yapılan sözleşmedir. Buna göre köle, kendisini, efendisinden satın alır, borcunu ödeyince hürriyetine kavuşur. Bu sözleşmeden sonra köle, kendisi için çalışır ve kazandığı mal kendisinin olur. Mükatebe bir kölenin, borcunun tümünü efendisine ödemedikçe kölelikten kurtulmuş olunmaz.
Ahmed b. Hanbel, İmam Mâlik'e göre, mükateb köleyi sarmak caizdir. Ebu Hanîfe ile imam Şafiî'ye göre ise, mükatebe köleyi satmak caiz değildir. Velayet hakkı, köleyi hürriyetine kavuşturan kimseye aittir.
Berîre'nİn, efendisiyle, bazı rivayetlerde; dokuz ukiyyeye pazarlık yaptığı ifade edilirken, diğer bazı rivayetlerde beş ukiyyeye pazarlık yaptığı ifade edilmektedir. Her iki rivayette doğrudur. Çünkü dokuz ukiyyeden bahsedilen rivayetlerde, üzerinde anlaşılan miktarın tümünden bahsedilmekte iken; beş ukiyyeden bahsedilen rivayetlerde ise dört yıl içerisinde dört ukiyye ödendikten sonra kalan beş ukiyyeden bahsedilmektedir. Bu bakımdan söz konusu rivayetler arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. (ç)
[5] Buhârî, Büyü' 73, Şurût 13; Müslim, Itk 8 (1504)
[6] Buhârî, Mükatebe 1
[7] Müslim, Itk 7 (1504)
[8] Buhârî, Mükatebe 4
[9] Nesâî, Talak 31
[10] Buhârî, Büyü1 59, 110, İstikraz 16, Husumât 2; Müslim, Zekat (997), Eymân 58; Ebu Dâvud, Itk 9 (3955, 3956, 3957); Tirmizî, Büyü' 11 (1219); Nesâî, Büyü1 84; İbn Mâce, Itk 1 (2512, 2513); Ahmedb. Hanbel, 3/305
[11] Müdebber: Hürriyete kavuşması, efendisinin ölümüne bağlı olan köleye denir. Bu şekilde köle azad etmeye de, "Tedbir" denir.
Tedbir dört çeşittir:
1. Tedbir-i Mutlak: Efendisinin ölümüne bağlanarak yapılan tedbirdir. Efendinin, kölesine: "Ben öldüğü zaman 'sen hürsün' demesi gibi.
2. Tedbir-i Muallak: Bir şarta bağlanmış olan tedbirdir. Efendisinin, kölesine: "Sen şu işi yaparsan ölümümden sonra hürsün" demesi gibi. Bu durumda köle efendisinin sağlığında bu şartyı yerine getirirse efendisinin ölümünden sonra hürriyete kavuşmuş olur.
3. Tedbir-i Muzaf: Bir vaktin geçmesine yada çıkmasına izafe edilen tedbirdir. "Sen yarından itibaren müdebbersin" yada "sen falan ayın bitiminde müdebbersin" denilmesi gibi
4. Tedbir-i Mukayyed: Efendinin, bir vasıf ile mukayyed olan Ölümüne bağladığı tedbirdir. Efendinin, kölesine: "Ben bu hastalığımdan ölürsem" yada "ben bu yolculuğum esnasında ölürsem sen hürsün" demesi gibi. B.k.z: Ö. Nasuhi Bilmen, Hukuku îslamiyye Kamusu, 4/39
İmam Şafiî, bu hadise dayanarak müdebber olarak köleyi satmanın caiz olduğu hükmüne varmıştır. Ebu Hanîfe ise, kölenin ancak efendisinin ölümünden sonra hürriyetine kavuşacağından dolayı bu tür satışın caiz olmadığını ileri sürmüştür.
Hafız Zeylaînin ifadesine göre; konu ile ilgili hadislerde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, satılmasına izin verdiği köleden maksat; tedbir-i mukayyedle müdebber kılınmış köle olabileceği gibi, bu kölenin satılmasından maksat; gerçek anlamda satılması olmayıp kiraya verilmiş olması da mümkündür. B.k.z: Tehanâvî, İlau's-Sünen, 11/311 (ç)
[12] ResuluÜah (s.a.v)'in, müdebber olarak azad edilen bir köleyi saunası, sahibinin başka malı olmadığı içindir. Halbuki Ebu Mezkûr, borçlu İdi. Bu nedenle de Resulullah (s.a.v), son olarak elinde kalan kölesini de azad ettiğini ve bu suretle kendini borçlu ölmek tehlikesine karşı maruz bıraktığını görünce, onun bu fiilini nakzetmeyi maslahata'daha uygun bulmuş ve kölenin kıymetini kendisine göndermiştir. B.k.z: A. Davudoglu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 5/346 (ç)
[13] Buhârî, Ahkâm 32
[14] Metinde "İbnu'n-Nahhâm" geçiyorsa da, alimler, bunun hata olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu köleyi satın alan kimse, Nahhâm'dir. Bu kimsenin asıl adı, Nuaym'dır. Nahhâm, o kimsenin adı olmayıp sıfatıdır. "Çok öksüren" anlamına gelmektedir. B.k.z: A. Davud-oglu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 5/ 346, 8/278 (ç)
[15] Müslim, Eymân 58, 59 (997)
[16] Buhârî, Husumât 2
[17] Müslim, Zekat 41 (997)
[18] Müslim, Zekat 41 (997)
[19] Görüldüğü üzere Tirmizî'nin rivayetinde, kölesini müdebber olarak azad eden Ebu Mez-kûr'un öldüğü ve bu köleden başka hiçbir mal bırakmadığı zikrediliyorsa da, Öldüğünü rivayet eden Sütyân İbn Uyeyne (ö. 198/813)'nin, bu konuda hata ettiği söylenir. Çünkü konu ile ilgili rivayetlerden ölmediği anlaşıldığı gibi, diğer sahih rivayetlerden anlaşılan da budur.
İmam Şafiî {Ö. 204/819), bu hadisi rivayet ettikten sonra Süfyân ibn Uyeyne'nİn bu rivayette, köle sahibinin öldüğünü söylemesinin hata olduğunu belirtmiştir. B.k.z: A. Davudoğlu, SahİH-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 5/346 (ç)
[20] Tirmizî, BüyÛ'11 (1219)
[21] Ebu Dâvud, İtk 9 (3957}
[22] Ebu Dâvud, Itk 9 (3955)
[23] Ebu Dâvud, Itk 9 (3956)
[24] Nesâî, Kudât 29
[25] Nesâî, Büyü' 84
[26] Develerden maksat; diyet olarak verilen develerdir. Hz. Ali'nin sahifesinde bunların kaçar yaşında olmaları lazım geldiği belirtiliyormuş (ç)
[27] £.r ye gevr Medine civarında bulunan iki dağdır. Âir, Medine'nin güneyinde Medine'ye iki saatlik bir mesafededir. Sevr ise; Uhud'un kuzeyinde kızıl renkte küçük bir dağdır. İşte bu iki dağ arası, Medine'nin haremidir.
İmam Mâlik, İmam Şafiî İle İmam Ahmed'e göre; Medine'nin haremi de, Mekke'nin haremi gibidir. Avını öldürmek ve ağacını kesmek yasaktır. Hanefilere göre ise; Medine'nin harem kılınmış bir bölgesi yoktur. Çünkü Medine'nin sınırları içerisinde bulunan ağaçları kesmekte ve orada avlanmakta herhangi bir sakınca yoktur. Hanefiler bu konuda Re-sululfah (s.a.v), Enes'in kardeşi Umeyr'e, "Nuğayr" adı verilen kuşla oynamasına izin vermesini kendilerine delil olarak almışlardır, (ç)
[28] Lanet: Gazap ve reddetmek, hayrdan uzaklaştırmak demektir. Fakat burada lanet ile kast edilen; Medine'de günah işleyen bir müslümanın ebediyen cennet yüzü görememesi değil, cennete doğrudan doğruya giremeyip bir müddet azab görmesidir. Yani bu lanet, kafirler hakkında olan lanetle aynı manada değildir. Çünkü kafirler, ilahi rahmetten tamamen mahrum kalacak ve ebediyen cennet yüzü göremeyeceklerdir. B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 7/579-580 (ç)
[29] Hadisin metninde geçen "Sarf' kelimesi, farz olan ibadet anlamındadır. "Adi", ise, nafile ibadettir. Bunun aksini iddia edenler de olmuş, yine bu ikisine başka anlamlar yükleyenler de olmuştur, (ç)
[30] Yani o kimsenin ibadetini rızasıyla kabul etmez. Yoksa o kimsenin ibadetiyle hak ettiği mükafatı verir, (ç)
[31] Müslümanların zimmeti; kafirleri koruyacaklarına dair verdikleri sözdür. Buna "Emân vermek" denir. Bir Müslüman, kafirin birine eman verirse, bütün Müslümanların bu söze riayet etmeleri gerekir. Artık o kafire hiçbir Müslüman tasallut edemez. Yalnız verilen bu eman, kafirlerin belli kimseleri için geçerlidir. Hepsi için verilen bir eman geçerli değildir. (Ç)
[32] Konumuzu teşkil eden bu hadis; hürriyetine kavuşturulmuş bir kölenin kendisini azad eden eski efendisinin izni olmadan, kendisini, başka birine nispet etmesi; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine sebep olacak çirkin bir iş olarak gösterilmiştir. Çünkü hürriyetine kavuşmuş bir kölenin mirası, kendisini nispet ettiği kişiye kalacağından, kölenin yaptığı bu işte başkalarının hukukuna saldırı, nankörlük ve akrabadan ilgiyi kesmek gibi isyanlar vardır, (ç)
[33] Buhârî, İlm 39, Cihad 171, DİyÂt 24, 31; Müslim, Hac 467 (1370), Itk 20 (1370); Ebu Dâvud, Menasik 95-96 (2034, 2035); Tirmizî, Velâ 3 (2127); Nesâî, Kasâme 12; İbn Mâce, 21 (2658); Ahmed b. Hanbel, 1/81
[34] Buhârî, Cihad 171, Diyât 24, 31
[35] Tirmizî, Velâ 3 (2127)
[36] Tirmizî, Diyât 16 (1412}
[37] Ebu Dâvud, Menasik 95-96 (2034)
[38] Ebu Dâvud, Menasik 95-96 (2035)
[39] Nesâî, Kasâme 12
[40] Bir kısım Rafızîlerin: "Hz. Ali'nin yanında, Kur'an'dan olmayan pek çok ilim vardır. Bunların sayısı, bin baba ulaşmaktadır" diyerek bir takım asılsız haberler yaymaları üzerine Hz. Ali'nin yakınları bu yaygarayı önlemek için hakikati bizzat Hz. Ali'nin dilinden dinlemek ve tespit etmek istemişlerdir. Bu maksatla, Hz.

Ali'nin yanında Resulullah (s.a.v)'in özel bir uasiyeti,bulunup bulunmadığını sormuşlar. Bunun üzerine Hz. Ali, Resulullah (s.a.v)'-in, kendisine kılıcının kınında bulunan sayfadan başka özel olarak hiçbir sır vermediğini ifade etmiştir, (ç)
[41] Nesâî, Kasâme 12
[42] Buhârî, Şirket 5, 14; Müslim, Itk 1 (1501), Eymân 47-51 (1501); Ebu Dâvud, Itk 6 {3940, 3941, 3942, 3943, 3944, 3945, 3946, 3947); Tirmizî, Ahkâm 14 (1346, 1347); Nesâî, Büyü' 105, 106; İbn Mâce, Itk 7 (2528); Ahmed b. Hanbel, 1/56, 2/34, 142,
[43] 1897 1898
[44] Ortaklardan biri tarafından yarısı azad edilen bir kölenin diğer yarısı, diğer ortak taraflarından azad edilmeyince, kölenin kalan kısmının değerini sahiplerine ödeyerek azad etme görevi, yine ilk yarısını azad eden kimseye düşer. Fakat bu parayı ödemeye gücü yetmezse, o zaman nasıl hareket edileceği meselesi alimler arasında ihtilaflıdır. -Ebu Hanîfe'ye göre; kölenin ilk yarısını azad eden kimse fakirse, ikinci yarısını da azad etmek için köleyi çalıştırabilir, (ç)
[45] Buhârî, Itk 4; Müslim, Itk 1 (1501)
[46] Buhârî, Itk 4
[47] Buhârî, Itk 4
[48] Buhârî, Itk 4
[49] Buhârî, Itk 4
[50] Buhârî, Şirket 14
[51] Müslim, Itk 1 (1501), Eymân 47, 48, 49 (1501)
[52] Ebu Dâvud, Itk 6 (3943)
[53] Ebu Dâvud, Itk 6 (3946)
[54] Nesâî, Büyü1105
[55] Buhârî, Şirket 5, 14; Müslim, Eymân 52 (1502), 53-55 (1503); Ebu Dâvud, Itk 4 (3935, 3936}, 5 (3937, 3938, 3939); Tirmizî, Ahkâm 14 (1348); Nesâî (el-Kübrâ), Itk 3/185; İbn Mace, Itk 7 (2527); Ahmed b. Hanbel, 2/472
[56] Müslim, Eymân 55 (1503)
[57] Ebu Dâvud, Itk 4 (3935, 3936), 5 (3937, 3938)
[58] Ebu Dâvud, Itk 4 (3934)
[59] Alışveriş: Değeri olan bir malı yine değeri olan başka bir mal veya para karşılığında değiştirme. Alış-veriş tarafların karşılıklı onayı ile yani icab ve kabul ile gerçekleşir. İki taraftan biri malı, diğeri karşılığı olan para veya kıymet taşıyan başka bir malı ele geçirmeleri neticesinde satışın gerçekleştiği söylenebilir .
İslam dini, tabiî ve fıtrî bir din olduğundan bu dinde, insanların imkan ve kabiliyetlerine göre çalışıp kazanmaları, gerekli iş birliğini ve iş böiümünü sağlamaları ve İhtiyaçları doğrultusunda harcama yapmaları tabiî kaşılanmış, ancak bu konuda bazı temel ölçü ve İlkeler getirilerek iş ve ticaret hayatının düzen ve güven içinde, haksızlık ve suistimalden uzak olarak İşlemesine yardımcı olamk istenmiştir.
İslam'ın, ticarî hayatla ilgili getrdiği ilkeler, esasen hukukî alanda koyduğu kuralların bir parçasını teşkil eder ve hepsi birden fıkhın muamelât ahkâmını oluşturur
[60] Hadis üç türlü kazancı yasaklamıştır:
1. Köpeğin satışı karşılığında alınan para: Bu konuda üç görüş vardır: a. Ulemanın cumhuruna göre; ister av köpeği olsun, ister başka bir köpek olsun, ister eğitilmiş olsun, ister olmasın her türlüsünün satışı karşılığında alman bedel haramdır. Bunlar bu konuda gelen hadislerin mutlak oluşunu göz önüne almışlardır.
b. Atâ' ve Nehaî'ye göre; sadece av köpeğinin satışı caİ2 değildir.
c. Hanefilere göre ise; ister eğitimli olsun, ister eğitimli olmasın her türlü köpeğin satışı caizdir. Karşılığında alınan para helaldir. Yalnız Ebu Yusuf'tan eğitilmemiş olan ısıran köpeklerin satışının caiz olmadığı rivayet edilmiştir.
Bunların delilleri, "Resulullah (s.a.v), av köpeği veya çoban köpeği dışındaki köpeklerin satışını men etti" anlamındaki hadistir. Ayrıca köpek, avcılıkta ve bekçilikte kullanılan bir hayvandır. Satışını yasaklayan hadisler, İslam'ın ilk yıllar içindir.
2. Fahişenin zina karşılığında ücret: Fahişenin aldığı ücret, hadiste, "mehir" olarak ifade edilmiştir. Çünkü kadının, kendisini, bir erkeğe teslim etmesi karşılığında aldığı ücret "şeklen" mehre benzemektedir. Zira kadın, kendisini, kocasına teslim karşılığı mehir alır. Fahişenin aldığı bu ücret, haramdır. Bunda bütün alimler, icma etmişlerdir. Çünkü haram bir işin karşılığında alına ücret de haramdır.
3. Kahinin aldığı ücret: Olayların sebeplerine ve ön bilgilerine dayanarak gizli şeyleri bildiklerini iddia eden, ileride olacak olan olayları bildiğini iddia eden ve kendilerine verilen bir kabiliyetle gizli şeyleri bildiklerini İddia eden kimselerin tüm hareketleri caiz değildir, aldıkları ücret de haramdır.
Günümüzde çeşitli yollarla tatbik edilen falcılık için de hüküm de aynıdır. İster yıldız, ister kahve falı olsun yada başka bir usule dayansın, falcılık yapmak ve fala inanmak kesinlikle caiz değildir. Çünkü gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Fala İnanmak, kişiyi, imanından edebilir, (ç)
[61] Buhârî, Büyü' 113, İcâre 20, Talak 51; Müslim, Müsâkât 39 (1567); Ebu Dâvud, İcâre 63 (3481); Tirmizî, Büyü1 46; Nesâî, Büyü' 91; İbn Mâce, Ticârât 9 (2159); Ahmed b. Hanbel, 1/235, 356
[62] Buhârî, Büyü' 58, 70; Müslim, Büyü1 9-12 (1515); Ebu Dâvud, Nikâh 16-17 (2080); Tirmizî, Nikâh 38 (1134); Nesâî, Büyü1 19, 21; İbn Mâce, Ticârât 13 (2172), 14 (2174); Ahmed b. Hanbel, 2/402
[63] Şehre getirilmekte olan malları daha şehir dışında iken karşılayıp satın almak, onların Şehre girmesini engel olmak. Hz. Peygamber (s.a.v)'in bunu yasaklamasının İki önemli
hikmeti vardır:
a. Üreticiyi korumak: Genellikle yollara çıkıp ticari kafileleri karşılayanların maksadı, üreticinin elindeki malı ucuza almaktır. Çünkü köyden üretici şehirdeki fıatı bilemez. Özellikle kendilerini karşılayan tacirler, pazardaki fıatları gizler yada olduklarından daha az göste-rirlerse, üreticinin aldanması daha fazla olur.
b. Tüketiciyi korumak: Şehre gelen malı yolda karşılayan kimsenin maksadı, fazla kazanç elde etmektir. Dolayısıyla bu durumda olan kişi, üreticiden aldığı malı elinden geldiği kadar pahalıya satmak isteyecektir. Bu durum, tekelciliğe de yol açabilir. Serbest rekabete engel olur. Fiyatların düşmesinde önemli payı olan rekabet imkanı ortadan kalkınca fiyatlar artar, bundan da tüketici zarar görür.
İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed'e göre; tacirlerin, üreticileri şehir dışında karşılamayı mekruh kabul etmişlerdir,
Hanefilerin bu konudaki görüşleri ise İmam MergÎnâni'nin "el-Hidaye" adlı eserinde şöyle anlatılır: "Şehre gelen malı yolda karşılamak yasaklanmıştır. Bu, şehir halkına zarar geldiği zamandır. Ama zarar gelmezse, bir sakınca yoktur. Ayrıca tacir, mal getirenlerden çarşıdaki fiyatları gizlerse, yine mekruhtur. Çünkü bunda, hem aldatma ve hem de zarar verme söz konusudur." (ç)
[64] Hadis; şehirlinin, bedevinin malını salıvermesinin caiz olmadığına delalet etmektedir. Bu yasaktaki hikmet; hem şehir halkının ve hem de bedevinin zararına engel olmaktır. Bugün köyden şehre mal getiren köylü veya taşradan büyük şehirlere mal getirip simsarların eline düşen taşralı da bedevi hükmündedir. Şevkânî (ö. 125Q/1834)'ye göre ise; hadiste, bedevinin tahsis edilişi, o zamanki çoğunluğa binaendir. Piyasa fiyatlarını bilmeyen herkes bedevi hükmündedir.
Hanefilere göre bu şekildeki satış mekruhtur. Fakat hukuken bu satış geçerlidir. Buradaki yasak; şehirli kıtlık ve ihtiyaç İçerisinde olduğu zaman söz konusudur. Çünkü bu satışta, şehirlilere zarar vereceği için yasaklanmıştır. Ama ortalıkta kıtlık veya ihtiyaç olmazsa, herhangi bir zarar söz konusu olmadığı için bir sakınca yoktur. Çünkü günümüzde alım satım sahalarının fevkalade genişlediği zamanımızda bu yolla yapılan satışlar, eğer hem şehirliye ve hem de köylüye zarar verecek durumda değilse, bu tür satışların caiz kabul edilmesinin uygun olduğu kanaatindeyiz, (ç)
[65] Neceş: Kişinin bir malı satın almak istemediği halde müşteriler arasına girip fiyat yükseltmesine denir, (ç)
[66] Sütlü görünsün de fiyatı artsın diye hayvanı sağmayıp sütünü memesinde bekletmeye "tasriye", bu durumdaki hayvana da "musarrât" denir.
Ebu Hanîfe'ye göre; müşteri, hayvanı sağdıktan sonra artık o hayvanı satın aldığı kişiye geri veremez. Fakat satıcıdan hayvanın değerinin farkını talep edebilir, (ç)
[67] Buhârî, Şurût 11
[68] Müslim, Büyü' 12 (1515}
[69] Buhârî, Büyü' 64; Müslim, Büyü' 11
[70] Ebu Dâvud, İcâre 46 (3443)
[71] Tirmizî, Nikâh 38 (1134)
[72] TİrmizÎ, Büyü113 (1222)
[73] Nesâî, Büyü1 21
[74] Nesâî, Büyü119
[75] Buhârî, İstikraz 14; Müslim, Müsâkât 22-25 (1559); Ebu Dâvud, İcârc 74 {3519, 3520, 3522); Tirmizî, Büyü1 36 (1262); Nesâî, Büyü' 95, İbn Mâce, Ahkâm 26 {2358 2359)-Ahmed b. Hanbel, 2/385, 413, 468
[76] Müslim, Müsâkât 23 (1559)
[77] Hadisten anlaşıldığına göre; bir kimse, birisine bir mal satsa ve alıcı malın bedelini ödemeden iflas etse, satıcı da malını, fazlasız yada eksiksiz verdiği şekilde alıcının yanında bulsa, o malı almaya başka alacaklılardan daha fazla hak sahibidir.

Ebu Hanîfe'ye göre; iflas eden kimsenin yanında bulunan malda hak sahibi olma açısından bütün alacaklılar eşittirler. Çünkü malı satın alan kimse, artık o mala sahip olmuştur. Mal, alan kimsenin mülkiyetine girmiş olup o mülkiyeti bozmak mümkün değildir. Konu ile ilgili hadisin, emanet ve fasid alışverişler ile ilgili olduğunu belirtmiştir, (ç)
[78] Müslim, Müsâkât 24 (1559)
[79] Müslim, Müsâkât 25 (1559)
[80] Ebu Dâvud, İcâre 74 (3519); Tirmizî, Büyü1 36 (1262)
[81] Ebu Dâvud, İcâre 74 (3520)
[82] Bu hadis, bir yönden daha önce geçen hadisleri kayıtlamakta, diğer taraftan ise yeni bir hüküm ortaya koymaktadır. Şöyle ki:
Önceki hadiste; satıcının sattığı malın parasını almadan alıcının iflas etmesi halinde mal alıcının elinde aynen duruyorsa, o malı almaya herkesten daha fazla hakkı olduğu belirtilmişti.
Bu hadiste ise; anılan hakkın satıcının malın bedelinden hiçbir şey almamış olması haliyle kayıtlı olduğu görülmektedir. Buna göre satıcı, bedelden bir miktarını tahsil etmişse artık üstünlük hakkı kalmaz. Diğer alacaklılarla aynı ölçüde hak sahibi olur. Hanefilere göre de; satıcı, her halükarda diğer alacaklılarla aynı ölçüde hak sahibidir. Alacağından bir miktar tahsil edip etmemiş olması fark ermez, (ç)
[83] EbuDâvud, İcâre74(3521)
[84] Ebu Dâvud, İcâre 74 (3522)
[85] Buhârî, Büyü' 54, 74, 76; Müslim, Müsâkât 79 (1586); Ebu Dâvud, Büyü' 12 (3348); Tirmizî, Büyü1 24 (1243); Nesaî, Büyü1 41; İbn Mâce, 48 (2253), 50 (2259); Ahmed b. Hanbel, 1/24
[86] Rjtja" kelimesi, sözlükte; artmak, çoğalmak, fazlalaşmak gibi anlamlara geiir. Terim olarak ise; akidlerde "şart koşulmuş" bulunan "karşılıksız fazlalık" veya ribevi malların aynı sınıfına dahil aynı yahut ayrı malların birbirleri mukabilinde "veresiye" olarak satılmasıdır. Sözlük anlamı itibariyle Riba ile Faiz kelimeleri arasında fark varsa da, muamelelerde eş anlamlı iki kelimedir. Yapılan muamelenin tamamı ribayı, fazlalık ise faizi oluşturur. Dolayısıyla da faiz muamelesi ile riba muamelesi arasında bir fark yoktur. Türkçe'de daha çok "faiz" kelimesi kulanılır. Ribanın çeşitleri:
1. Ncsîe (=Veresiye) Ribasi: Veresiye muamelelerden ve borçlardan doğan riba çeşididir. Ribanın iletinden en az birisini kendisinde ortakça bulunduran iki malı "veresiye" olarak değiştirmek yada borç verirken fazla almak suretiyle meydana gelen faizdir. Bu riba türü, Kur'an'la sabittir. Bakara: 2/275, 276, 278, 279, 280, Âl-İ İmrân: 3/130'da geçmektedir. Örnek, 1 gr. alünı "veresiye" olarak 1 gr. altınla değiştirmek gibi. Nesîe riba-sı, aynı cins iki malın yada aynı sınıfa dahil ik ayrı cins malın birbirleriyle "veresiye" olarak değiştirilmesinde ortaya çıkar.
Fazlalık Ribası: Peşin alışverişteki "fazlalıktan" ibaret olan riba çeşididir. Ribevi mallardan aynı cins iki malı peşin olarak biri diğerinden fazla olması şartıyla değiştimek, fazlalık ribasidir.
Örnek, 1 gr. altını "peşin" olarak 1,5 gr. yada 2 gr. altınla değiştirmek gibi. Fazlalık ribası, daima aynı cins malların birbirleriyle değiştirilmesinde olur.
Ribamn İlleti: Hanefiler, hadislerdeki cinsin aynı cinsle değiştirilmesine ve tartı ile ölçeğe bakarak ribanın illetinin, "cins" ve "ölçü birliği" olduğunu söylemişlerdir. Buna göre bütün tartılabilen ve ölçülebilen mallar, ribevi mallar içeisine girmektedir.
Fazlalık Ribası için, cins ve ölçü birliği (-tartı ve ölçü) illetlerinin her İki madde de berabece bulunması gerekir. Ama Nesîe Ribasında ise, yalnız cins veya yalnız ölçü birliği yeterlidir. Aynı zamanda mezruat ve ma'dudat olan şeylerdede Nesîe ribası meydana gelir. Bu, ribanın, hadislerde geçen 6 maddeyle sınırlandırılmayacağım gösterir, (ç)
[87] Buhârî, Büyü' 54
[88] Buhârî, Büyü' 54
[89] Buhârî, Büyü'54
[90] Müslim, Müsâkât 79 (1586); Tirmizî, Büyü' 24 (1243)
[91] Şüpheli şeylerden sakınan kişi, dini açısından noksanlıktan, ırz açısından da ayıplanma ve dedikodudan korunmuş olur. Buradaki "din" sözü, Allah'a; "ırz" sözü de, insanlara taalluk eden şeylerle ilgilidir, (ç)
[92] Bu sözün iki manaya ihtimali vardır:
1. Şüpheli şeyleri adet haline getirip onları devamlı yapan kişi nihayet haramları işlemeye cesaret edip haram işler.
2. Böyle bir kimse, dikkatsizliği adet edinip yavaş yavaş haramlara dalar, (ç)
[93] Buhârî, İman 39, BüyÛ1 2; Müslim, Müsâkât 107, 108 (1599); Ebu Dâvud, Büyü' 3 (3329, 3330}; Tirmizî, Büyü1 1 (1205); Nesâî, Büyü' 2; İbn Mâce, Fiten 14 (3984); Ahmed b. Hanbel, 4/267, 271
[94] Hattâbî (ö. 388/998}'ye göre; bu şüpheli şeyler, bazı insanlar için karışıktır. Yoksa bunlar, haddizatında karışık ve şüpheli, şeriatın aslında beyanı olmayan şeyler değildirler. Çünkü yüce Allah, hakkında hüküm bulunması gereken hiçbir şeyi delilsiz ve beyansız bırakma-mıştır. Şu da var ki, beyan; herkesin bilebileceği açık beyan ve usul ilmine önem veren, nasların manalarını iyice anlayan, kıyas ve istinbat yollarını bilen ilim adamlarının dışında kimsenin anlayamayacağı gizli beyan olmak üzere iki çeşittir. Hadisteki, "onları, insanların çoğu bilmezler" ifadesi, bu söylenilenlerin doğruluğuna delildir.
Daha sonra Hattâbî, bir şeyin hükmünde şüphe eden kişinin durması ve şüpheden korunması gerektiğini, aksi takdirde harama düşebileceğini ifade eder. İşte tespiti zor olan ve hükmü ancak alimler tarafından çıkartılabilenler bunlardır. Alimler, ya nalsa yada başka bir delille bu tür şeylerin hükümlerini istinbat ederler. Onu, ya haram yada helal sınıfına dahil ederler. Fakat bazen olur ki, müctehidin, bir şeyin hükmünü delillerden ictihad ederek ortaya çıkarması da mümkün olmaz. O zaman o şey, şüpheli olarak kalır. Peki bu durumda olan şeylere nu hüküm verilecektir? Kadı İyaz (ö. 544/1149} bu konuda;
1. Bu tür şeyler helaldir,
2. Bu tür şeyler haramdır,
3. Bunlarla ilgili hiçbir hüküm verilmez' şeklinde üç görüşün olduğunu bildirir. Şüpheli şeylere tam olarak haram yada helal denilmemekle birlikte, bunlardan kaçınmanın daha uygun olduğunda şüphe yoktur. Çünkü Peygamber (s.a.v), bir hadisinde; "Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe ermediğini yap" buyurmaktadır. Demek oluyor ki, haram yada helal olduğu konusunda kesin bir hüküm bulunmayan şeylerin haram olduğuna fetva verilmese de, onları işlemekten kaçınmak daha uygundur. Yalnız daha İyi olanla amel edeceğim diye vesveseye düşmemek, vesvese ile daha iyi olanı birbirine karıştırmak gerekir, (ç)
[95] Hz. Peygamber (s.a.v), haram olduğu apaçık olan şeyleri koruya, haram mı, yoksa helal mi olduğu şüpheli olan şeyleri de, korunun etrafına benzetmiştir.
Yine Resuluilah (s.a.v), günah olup olmadığı şüpheli olan şeyleri yapan kişiyi, korunun etrafında hayvan otlatan çobana benzetmiş ve bu çobanın hayvanlarının her an koruya girmesi muhtemel olduğu gibi, şüpheli şeyleri yapanların da her an günaha dalabileceklerini bildirmiştir, (ç)
[96] Ebu Dâvud, Büyü1 3 (3329)
[97] Nesâî, Büyü'2,
[98] Buhârî, Büyü12
[99] Buhârî, İstikraz 12, Havale 1; Müslim, Müsâkât 33 (1564); Ebu Dâvud, Büyü1 10 (3345); Tirmizî, Büyü1 68 (1308); Nesâî, Büyü1 101; İbn Mâce, Sadakat 8 (2403); Ahmed b. Hanbel, 2/260
[100] Konu ile ilgili hadis, iki konuya temas etmektedir:
1. Zenginin borcunu geciktirmesi: Borcunu ödeme imkanına sahip olduğu halde, borcu ödemeyip geciktirmenin zulüm olduğu belirtilmektedir. Buradaki "zengin"den maksat, borcu ödemeye kadir olan kişidir. Cumhura göre, borcunu kasten ödemeyen kimse fasik olur. Yalnız borcunu ödemekten aciz olduğu için ödemeyi geciktiren kişi bu hükme girmez.
2. Alacaklının zengin birisine havale edilmesi hali: Burada zengin bir kimseye yapılan havaleyi kabul etmenin vacip yada müstehab olduğuna delalet vardır.
Havalenin sahih olabilmesi için; borcun belli olması, borcunu başkasının zimmetine aktaran kişinin ve alacaklının akıllı, kendisine havale edilen borcu kabul eden kimsenin hem akıllı ve hem de ergenlik çağma girmiş olması gibi şartlar yer almaktadır, (ç)
[101] Buhârî, Havale 1; Müslim, Müsâkât 33 (1564)
[102] Buhârî, Şufa 1, Büyü' 96; Müslim, Müsâkât 133, 134, 135 (1608); Ebu Dâvud, İcâre 73 (3513, 3514); Tirmizî, Ahkâm 32 (1369), 33 (1370); Nesâî, BüyÛ' 80, 107, 108, 109; İbn Mâce, Şufa 3 (2499); Ahmed b. Hanbel, 3/372, 399
[103] şufa" ke|jmesj; çift yapmak, ilave etmek anlamına gelmektedir.Terim olarak ise; satılmış olan bir akarı belli şartlar dahilinde müşteri veya bayiin rızasına bakılmaksızın satış fiyatı üzerinden üçüncü bir şahsın cebren temellük etmesine denir.
Üçüncü şahsın şufa hakkına sahip olabilmek İçin sarılmış bulunan akarı cebren temellük etmesi içi bazı sebepler vardır. Bu sebepler olmadığı zaman, şufa hakkı da söz konusu değildir. Şuf anın sebeplerini sayarken kuvvetli sebepten zayıf sebebe doğru bir sıra izlenecektir:
1. Satılmış olan akarın kendisinde ortak olmak.
2. Satılmış olan akarın haklarında ortak olmak.
3. Bitişik komşuluk.
Şufa hakkının kullanılması için, sebeplerin yanı sıra bazı şartlar daha aranır. Bu şartlardan birisinin eksikliği, şufa hakkının kullanılmasına engel teşkil eder. Söz konusu şartla şunlardır:

1. Satılan akarın mülk olması,
2. Satılanın akar olması,
3. Üçüncü şahsa şufa hakkını tanıyan kimsenin kendi mülkünün de akar olması,
4. Satılan akarın, başkasına mali bir bedel karşılığında intikal etmesi,
5. Üçüncü şahsın, şufa hakkını tanıyan kimse üzerindeki mülkiyet hakkının satılan akarın satış anından onun cebren temellük edilmesi anma kadar devam etmesi,
6. Satılan akarın, eski sahibinin mülkiyetinden hiçbir hakkı tanımayacak şekilde çıkmış olması,
7. Satılmış olan akar, şufa hakkına sahip olan kimseye ait olmaması,
8. Üçüncü şahsın, satılan akarın başkasına intikaline razı olmaması, Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: Doç. Dr. Orhan Çeker, Fıkıh Dersleri 1, Seha Neşr. İstanbul 1994, s. 191-211 (ç)
[104] Müslim, Müsâkât 134 (1608)
[105] Müslim, Müsâkât 135 (1608)
[106] Ebu Dâvud, İcâre 73 (3514)
[107] Tirmi2î, Büyü' 71 (1312)
[108] Ebu Dâvud, Icâre 73 {3518}; Tirmizî, Ahkâm 32 (1369)
[109] Tirmizî, Ahkâm 33 (1370)
[110] Nesâî, Büyü'107
[111] Nesâî, Büyü' 109
[112] Selem" kelimesi sözlükte; vermek ve teslim etmek anlamına gelmektedir. Terim olarak İse; para peşin malı' veresiye olmak şartıyla yapılan akiddir. Yani peşin parayla mal satın almaktır.
Selemin sahih olarak meydana gelmesi için riayet edilmesi gerekli bazı şartlar vardır. Bu şartlar şunlardır:
1. Para peşin olarak hemen akid meclisinde ödenmelidir,
2. Para, belli olmalıdır.
3. Mal, belli olmalıdır,
4. Malın teslim zamanı belli olmalıdır.
5. Malın, eğer teslimi bir masraf ve zorluk gerektiriyorsa, teslim yeri de tespit edilmelidir,
6. Mal, mislî bir mal olmalıdır,
7. Malın, teslim edilebilir olması şarttır,
8. Mal, ta'yin ile teaayün eden şeylerden olmalıdır,
9. Mal, deyn (=zimmette bulunan) olmalıdır. Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: Doç. Dr. Orhan Çeker, Fıkıh Dersleri 1, Seha Neşr. İstanbul 1994, s. 177-185 (ç)
[113] Buhârî, Selem 1, 2, 7; Müslim, Müsâkât 127, 128 (1604); Ebu Dâvud, İcâre 55 (3463); Tirmizî, Büyü' 70 (1311); Nesâî, Büyü' 63; İbn Mâce, Ticarât 59 (2280); Ahmed b. Hanbel, 1/282
[114] Buhârî, Selem 1, 2, 7; Müslim, Müsâkât 127, 128 (1604)
[115] Tirmizî, Büyü'70 (1311)
[116] Ebu Dâvud, İcâre 55 (3463}
[117] Buhârî, Selem 2, 7
[118] Nesâî, Büyü1 63
[119] Buhârî, Büyü' 61, Selem 8, Menakıb 26; Müslim, Büyü' 5, 6 (1514); Ebu Dâuud, Büyü' 24 (3380, 3381}; Tirmizî, Büyü' 16 (1229); Nesâî, Büyü' 67; İbn Mâce, Ticarât 24 (2197); Ahmed b. Hanbel, 2/108,144
[120] Buhârî, Büyü'61
[121] Buhârî, Selem 8
[122] Habelul-Habele; cahiliye halkının uyguladığı bir alışveriş şekli idi. Kişinin, deve etini,
deve doğuruncaya kadar, sonra da karnındaki doğuruncaya kadar bir vadeyle satmasıdır. Habelu'l-habelenin, bizzat ravi tarafından yapılan tefsiri, Buhârî'deki ve Müslim ile Ebuı Dâvud'daki rivayetler arasında biraz farklılıklar göstermiştir. Buna göre birisinde, "hayvanın karnındaki yavrusunun hamile olması", ötekisinde İse "o yavrunun da doğurması" denilmiştir.
Habelu'l-habelenin satışından maksadın ne olduğunda da alimler ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda alimler iki gruba ayrılmışlardır:
1. Satıcının, "Bu malı sana şu deve karnındakini doğurup sonra da o yavru doğuruncaya kadar bir vadeyle sattım" demesidir. İmam Şafiî ile İmam Mâlik, bu görüştedir.
2. Bir kimsenin, devesinin karnındaki yavrunun doğuracağı yavruyu satmasıdır. Yani "şu devenin karnındaki yavrudan doğacak olan yavruyu sana sattım" demesidir. imam Ahmed, İshak b. Rahuyeh ve İbnü'l-Hümam'ın ifadesine göre, Hanefiler bu görüştedir.
Her iki açıklamaya göre de bu sahş caiz değildir. Çünkü birinci izaha göre vade belirsizdir, ikinci izaha göre ise olmayan bir şeyin satışı söz konusudur. Ayrıca işin içerisinde garar da girmektedir, (ç)
[123] Müslim, Büyü' 5 (1514); Ebu Dâvud, Büyü' 24 (3380); Tirmizî, Büyü116 (1229)
[124] Ebu Dâvud, Büyü1 24 (3381); Buhârî, Büyü' 61, Selem 8; Müslim, Büyü16 (1514)
[125] Nesâî, Büyü1 67
[126] Hadis, söz konusu dört şeyin, hem kendilerinin ve hem de satılmaları karşılığında alınan paranın haram olduğunu çok açık bir şekilde bildirmektedir. Domuz ve leşin haram oluşu, Bakara: 2/173'de; içki ve putlar ise MaÎde: 2/90'da geçmektedir. Hadiste geçen Ölü hayvan etinin satışı batıldır. Domuz ve şarabın, para karşılığı değil de başka bir mal karşılığında satışı fasiddir. Para karşılığında satılması ise batıldır. Şarap veya domuz, herhangi bir mal karşılığında satıldığında, mal karşılık konuşulan şarap veya domuz verilemez. O malın kıymeti para olarak verilir. Çünkü Hanefilere göre; bir Müslüman, bir zimminin şarabını yada domuzunu telef etse bunların kıymetini öder. Zira bunlar, her ne kadar bizim İçin mal değilse de zimmilere göre maldır. Dolayısıyla bu telef etme, kıymeti olan bir malı telef etmek olur.
Domuzun kendisini olduğu gibi, kılını da satmak caiz değİldir.Kılmıp kullanılıp kullanılmayacağı konusunda alimler arasında ihtilaf vardır. Yalnız Hanefiler, bazı iş dallarında domuzun kılının kullanılabileceğini söylemişlerdir.
Hanefilere göre, hayvan gübresinin satışı caizdir. İnsan pisliğinin satışı, ise caiz değildir. Ancak insan pisliği, başka bir şeyle karışık olursa satılabilir, (ç)
[127] En'âm: 6/146'da geçtiğine göre, yüce Allah, Yahudilere; sığır ve koyunun sırtlarında, bağırsaklarında yada kemiklerinde ki yağlar hariç bu tür hayvanların iç yağınıyemeyi haram etmişti. Onlar ise ölmüş hayvanın iç yağını yeme yerine o yağı eritip satmak suretiyle parasını yediler. Böylece iç yağını yeme yerine parasını yemeyi tercih etmişlerdi. İslam hukukuna göre; Müslümanlar, yenilmesi helal olan hayvanları kesmek suretiyle yemeleri helaldir. Yalnız yüksek yerden düşme, boğulma, başı koparılma, başka bir hayvanın boynuzu yada tekmesiyle, yırtıcı hayvan tarafından parçalanma şeklinde yada kendi kendine ölmüş herhangi bir hayvan veya gayri meşru bir şekilde öldürülen bir hayvan "meyte" (=leş} hükmündedir. Böyle bir hayvan temiz değildir. Eti de yenilmez. Çünkü ölmüş hayvandan faydalanma yasağı, genel olduğu için, hiçbir şekilde bu tür hayvanlardan yararlan ıhmayacağına hükmedilmişler. Sadece Ölmüş hayvanın tabaklanmış derisi kullanılabilinir. Leşin haram olması ile ilgili olarak Bakara: 2/173, Mâide: 5/3, En'âm: 6/145, Nahl: 16/115 ayeüerine bakılabilinir. (ç)
[128] Buhârî, Buyu' 112, Meğazi 50; Müslim, Müsâkât 71 (1581); Ebu Dâvud, İcâre 64 (3486); Tirmizî, Büyü1 61 (1297); Nesâî, Büyü1 93; İbn Mâce, Ticârât 11 (2167); Ahmed b. Hanbel, 3/324
[129] Buhârî, Büyü1 42, 43; Müslim, Büyü' 43^6 (1531); Ebu Dâvud, Büyü1 51 (3454); Tir-mizî, Büyü' 26 (1245); Nesâî, Büyü' 8; İbn Mâce, Ticarât 17 (2181); Ahmed b. Hanbel, 1/56
[130] Buhârî, Büyü' 42
[131] Hadis, alıcı ve satıcının birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, yaptıkları akdi fesh edebileceklerine delalet etmektedir. Bazı alimler, bu muhayyerliğe, meclis muhayyerliğe, bazıları da kabul muhayyerliği demektedir. Bu .ayrı isimlendirmeye sebep, konunun hükmündeki farklı görüşlerdir.
a. Alıcı ve satıcı akdi yaptıkları meclisten bedenen ayrılmadıkça taraflardan birisi akdi bozmak yetkisine sahiptir. Buna göre taraflar arasında icab (alım veya satım teklifi) ve kabul (=yapılan teklifi kabul) tamamlanmış, yani alışveriş yapılmışsa, taraflar o mecliste bulundukları müddetçe, birisi: "Ben bu akdi bozuyorum, almaktan tada satmaktan vazgeçtim" diyebilir. Buna meclis muhayyerliği denilir, meclis dağıfırsa, artık akid kesinleşmiştir.
b. Alıcı veya satıcı, fiyatta anlaşıp: "aldım ve sattım" diyerek akdi kesinleştirdikten sonra artık tarafların hiçbirisinin akdi bozma yetkisi yoktur, Bu konudaki hadislerde söz konusu edilen muhayyerlikten maksat; kabul muhayyerliğidir. Meclisten maksat; söz meclisidir. Bu görüşe göre, alışverişte bulunacak olan taraflardan birisi icabda bulunsa, alışverişle ilgili söz devam ettiği müddetçe bu İcabı kabul edip etmemekte serbesttir, (ç)

[132] Buhârî, Büyü'43
[133] Buhârî, Büyü' 44; Müslim, Büyü' 43 (1531)
[134] Buhârî, Büyü' 45; Müslim, Büyü1 44 (1531)
[135] Müslim, Büyü1 46 (1531)
[136] Buhârî, BüyÛ1 47
[137] Müslim, Büyü'45 (1531)
[138] Tirmizî, Büyü1 26 (1245)
[139] Tirmizî, BüyÛ'26 (1245)
[140] Buhârî, Büyü1 82, 87; Müslim, Büyü149, 51-52 (1534), 50 (1535); Ebu Dâvud, Büyü' 22 (3367); Tirmizî, Büyü1 15 (1226, 1227); Nesâî, Büyü1 28, 40; İbn Mâce, Ticârât 32 (2214); Ahmed b. Hanbei, 2/61
[141] Buhârî, Büyü1 82
[142] Meyvenin olgunlaşmasından maksadın ne olduğu hususunda değişik görüşler ileri sürülmüştür:
1. Meyvenin kızarmaya veya sararmaya başlaması, yani olgunlaşmaya başlamasıdır. Bu Şâfiîlerin görüşüdür.
2. Afetten ve bozulmaktan zarar görmez duruma gelmesidir. Bundan maksat; çürüme, dökülme ve hastalanma vaktini geçirmesidir. Bu, Hanefilerin görüşüdür.
3. Meyvelerin işe yarar hale gelmesi. Bundan maksat; meyvenin, örneğin hayvan yemi olacak duruma gelmesi değil, istenilen kıvama gelmesidir. Bu da, Kastallanî'nin görüşüdür.
Bu hadiste konu edilen satış, şüphesiz ağacın dalındaki meyveyle İlgilidir.
Diğer üç mezhebin görüşünün aksine Hanefılere göre; henüz olgunlaşmanın meydana çıkmadığı meyveyi sarmak caizdir. Çünkü Hanefılere göre mutlak olan akid, meyvenin hemen toplanmasını gerektirir. Bu da, henüz olgunlaşmanın meydana çıkmadığı meyveyi hemen toplamak şartıyla satmak gibidir, (ç)
[143] Müslim, Büyü1 49 (1534)
[144] Buhârî, Zekat 58
[145] Müslim, Büyü' 50 (1535); Ebu Dâvud, Büyü1 22 (3368); Tirmizî, Büyü115 (1126); Nesaı, Büyü' 40
[146] Müslim, BüyÛ'51 (1534)
[147] Müslim, Büyü' 51 (1534); Nesâî, Büyü' 28
[148] Buhârî, Büyü' 75, 91; Müslim, Büyü' 72-76 (1542); Ebu Dâvud, Büyü' 18 (3361); Tirmizî, Büyü' 63 (1300); Nesâî, Büyü' 33; İbn Mâce, Ticârât 54 (2265J; Ahmed b. Hanbel, 2/5, 7, 16,63, 64, 123
[149] Muzâbene: Olgunlaşmamış yada yeni meyvenin daha ağacında İken satın alınmasına denir.
Bu konuda gelen hadisler; meyveyi, olgunlaşmadan satmanın yasak olduğunu göstermektedir. Olgunlaşmaktan kasıt; sarı renkli meyvelerin sararması, kırmızı olanların kızarması, hububat ve sebzelerin ise faydalanır hale gelmesidir.
İmamı A'zam'a göre; ağaçta meyve göründükten sonra olgunlaşmaktan satmak caizdir. Ağaç üzerindeki meyveler, şu şartlara göre satılabilir:
a. Meyvenin olgunlaşacağı ortaya çıkmalıdır. Soğuk vurması, dolu vurması gibi afetler atlatılmış, normal şartlarda ağaçtaki meyvelerin olgunlaşacağı kanaati hasıl olmuşsa artık meyve hasat edilmeden, miktarı tahmin yoluyla tespit edilerek satılabilir.
b. Satış muamelesi, faize giren şartlarla olmamalıdır. Yani yaş hurma karşılığında kuru hurma değiştirmek gibi.
Bu çeşit bir alım-satımda aldatma ve aldanma durumları, açık ve nettir. Resulullah (s.a.v)'de, kişinin, alım-satımda aldatan yada aldanan kişi olmaması için bu tür bir alışverişi yasaklamıştır.
Kişi de, alım gücünün oluşabilmesi, temel hakkı olan adaletin uygulanmasıyla daha rahat bir alışveriş yapabilme imkanına sahip olacaktır. Burada kişi, koruma altına alınmaktadır. Böylece aldatılmaktan kurtulmuş olacaktır. Çünkü İslam dini, kişilerin; hem dünyalarını ve hem de ahiretlerini ilgilendirmektedir. Müslüman bir kişi, bu tür bir halde insanı aldattığı takdirde, dünyada bunun hesabını vermediğinde ahirette mutlaka bunun hesabının vereceğini bilmektedir. Bu şuur ve bilinçle hareket eden kişi, hem dünyasını ve hem de ahiretini koruyabilmek için iyi dürüst davranmak zorundadır, (ç)
[150] Buhârî, Büyü1 91; Müslim, Büyü1 76 (1542)
[151] Müslim, Büyûr 75 (1542)
[152] Müslim, BüyÛ'74 (1542)
[153] Muhâkale: Başağından ayrılmamış buğdayın tahminî olarak o kadar miktardaki buğday karşılığında satılmasına denir, (ç)
[154] Tirmizî, Büyü'63 (1300)
[155] Ebu Dâvud, Büyü' 18 (3361)
[156] Ariyye: Bu kelimenin anlamı üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerin içerisinde §u iki sonuç ortaya çıkmaktadır:
1. Bir kimsenin, sahip olduğu yada-kendisine iareten verilen bir ağacın dalındaki hurmayı tahmin ettirerek o kadar kuru hurma karşılığında bir başkasına sarmasıdır. Bu, Şâfiîlerin görüşüdür.
2. Bir kimsenin, bahçesindeki bir yada daha fazla ağacın hurmasını bir başkasına hibe ettikten sonra, verdiği adamın bahçesine girmesini istemeyerek, ağacın üstündeki hurmayı tahmin edip o kadar hurmayı karsıdakine vererek ağacı tekrar almasıdır. Bu da, Hane-filerin görüşüdür, (ç)
[157] Buhârî, Şirb 17; Müslim, Büyü' 81-86 (1536); Ebu Dâvud, Büyü' 22 (3373), 23 (3375); Tinnizî, Büyü' 55 (1290), 72 (1313); Nesâî, Büyü' 39; İbn Mâce, Ticârât 54 (2266); Ahmed b. Hanbel, 3/313, 360, 394
[158] Müslim, Büyü' 53 (1536)
[159] Müslim, Büyü'82 (1536)
[160] Muhabere: Mahsulün üçte yada dörtte biri karşılığında toprağı kiralamaya denir, (ç)
[161] Müslim, Büyü'83 (1536)
[162] İşkâh: Hattâbîye göre; meyvenin tem olarak kızarması yada sararması değil, kızarma yada sararmaya başladığı devirdir. Artık bu devrede meyve sulanmaya başlamıştır. Yeni-lebilecek bir hale gelmiştir, (ç)
[163] Müslim, Büyü1 84 (1536); Buhârî, Büyü1 85
[164] Muâveme: Bir ağacın meyvesini, daha meyveler çıkmadan önce, iki-üç yada daha çok seneliğine satmaktır. Bu satış batıldır, (ç)
[165] İstisnah satış: Akid esnasında satılık malın meçhul bir miktarını pazarlıktan hariç bırakıp satmamaya denir. Örneğin, "Şua ağaçları satbm, fakat bazısı müstesna" sözü gibi. istisna edilen miktar belli olmadığı için bu satış sahih değildir, (ç)
[166] Müslim, Büyü185 (1536)
[167] Bey'u's-Sinîn: Bahçe sahibinin, bahçesindeki bir yada daha fazla ağacın yada ağaçların tümünün bir-iki yada daha fazla sene zarfında vereceği meyveyi önceden satmasıdır. Bu satış şekline, "Bey'u'l-Muâveme" denilir. Bu satışta, henüz meyve ortada olmadığı gibi, ileride olacağı yada ne kadar olacağı da belli değildir.Bu nedenle de bu satış, olmayan bir şeyin satışıdır. Dolayısıyla da bu satış türü, batıldır.
[168] Müslim, Büyü'86 (1536)
[169] Sunyâ: Dünya vezninde istisnadan İsimdir. Satışta, miktarı belli olmayan bir şeyin istisna edilmesi manasında kullanılmıştır. Eğer İstisna edilen şeyin miktan biliniyor İse, satış caizdir. Örneğin, sattığı ağaçlardan birini yada evlerden birini yada arazinin belirli bir parçasını istisna ederse, bu istisna, alimlerin İttifakıyla caizdir, (ç)
[170] Tirmizî, Büyü' 55 (1290)
[171] Tirmizî, Büyü1 72 (1313)
[172] Hadisin metninde geçen "Câiha"; hayvan ve meyveleri helak eden, onların kökünü kazıyan afettir. Burada o afetin sebep olduğu zarar kast edilmektedir.
Görüldüğü Hz. Peygamber {s.a.v), dalında iken satılan bir meyve daha koparılmadan bir afete maruz kalırsa, bu afetin verdiği zararı, satıcının karşılamasını emretmektedir, (ç)
[173] Ebu Dâvud, Büyü' 23 (3374}
[174] Ebu Dâvud, Büyü1 23 (3375)
[175] Ebu Dâvud, BüyÛ1 33 (3404}
[176] Ebu Dâvud, Büyü1 33 (3404}
[177] Ebu Dâvud, Büyü' 33 (3405); Nesâî, Büyü1 74
[178] Buhârî, Salat 59, Vekalet 8, Büyü1 34; Müslim, Salatu'I-Musafirin 71 (715), Müsâkât 109-117 (715); Rada' 54 (715), 55-58 (715), İmaret 181-185 (715); Ebu Dâuud, İcâre 69 (3505); Tirmizî, Büyü' 30 (1253); Nesâî, Büyü1 77; İbn Mâce, Nikâh 7 (1860); Ahmed b. Hanbel, 3/308, 314
[179] Buhârî, Vekalet 8
[180] İmam Ahmed, bu hadisi delil getirerek istediği zaman satıcı binebilmek şartıyla hayvan satmanın caiz olduğunu söylemiştir. Yine Ibn Ebi Leyla ile İmam Ahmed'in ikinci bir görüşüne göre; böyle bir akid caiz, fakat şart batıldır.

Hanefiler ile İmam Şafiî'ye göre ise; böyle bir akid, fasiddir. Bu konuda mesafenin hiçbir önemi yoktur. Resulullah (s.a.v), Cabir'e, devenin kıymetini vermek İstemiş, fakat gerçek satışı kast etmemiştir. Bir de, buradaki şartın akide dahil olmayıp önce yapılması ihtimali vardır. Bu ise akde zarar vermez. Şart, akide dahil olursa o zaman akid fasid olur. Hz. Peygamber (s.a.v), satın aldığı deveyi Medine'ye kadar Câbir'e iareten vermiştir. Bu, devenin satışı esnasında şartın bulunmadığını gösterir.
Hadisin, satışta şart varmış gibi rivayet edilmesine sebep; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, deveyi iare olarak vermeyi vaat etmesidir. Hz. Peygamber {s.a.vj'in, vaadine muhalefeti düşünülemeyeceği için, sanki o şart yerine geçmiştir. Üstelik Câbir'in, bu deve satma olayı düşünüldüğünde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in alışverişte gözetilecek şartlara riayet etmediği görülür. Örneğin, malın teslim ve tesellümü gerçekleştirilmemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bu muameleden maksadı; Câbir'in devesini satın almak değil, ona yardımcı olmak, ona menfaat sağlamaktır. Çünkü Câbir'in babası Abdullah, Uhud savaşında şehid olmuştu. Geriye ise küçük çocuklar bırakmıştı. Bunun için de, deve alışverişini, bu maksada kalkan etmişti. Bu sebeple de işi pek sıkı tutmamıştır. Medine'ye varınca, hem deveyi ve hem de parayı verince: "Sen, deveni alıp götürmek için mi alışveriş yaptığımı zannediyorsun?" buyurması bunu gösterir, (ç)
[181] Hadis, bakire ile evlenmeye teşvik etmek ve onun faziletini bildirmekle birlikte evlenecek kişilerde denkliğin önemini vurgulamaktadır, (ç)
[182] Buhârî Cihad 113; Müslim, Müsâkât 110 (715)
[183] Ben, senin deveni al.c.
[184] Buhârî, Şurût 4; Müslim, Müsâkât 109 (715)
[185] Buhârî, Şurût 4
[186] Buhârî, Şurût 4
[187] Buhârî, Şurût 4
[188] Buhârî, Şurût 4
[189] Buhârî, Şurût 4
[190] Buhârî, Şurût 4
[191] Buhârî, Şurût 4
[192] Buhârî, Şurût 4
[193] Buhârî, Şurût 4
[194] Buhârî, Şurût 4
[195] Buhârî, Şurût 4
[196] Buhârî, Şurût 4
[197] Câbir'in devesinin bedeli hakkındaki çeşitli ihtilaflar mevcuttur. Kadı İyâz (ö. 544/1149)'a göre, bu ihtilafların sebebi; hadisin mana itibariyle rivayet edilmiş olmasıdır. Bu rivayetler arasında Hz, Peygamber {s.a.v) zamanında yürürlükte olan iktisadî vaziyete göre, en ma'kul olan rivayet, Buhârî'nin; "Bir ukiyye" olduğu ile ilgili rivayetidir. Çünkü devenin zekat nisabı, 5 deve idi. Gümüşün nisabı ise, 200 dirhem olduğuna göre, bir devenin, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde ortalama kıymetinin 40 dirhem olduğu anlaşılır. Buhârî'nin de rivayet ettiği gibi, bu rivayet, daha sahihtir.
IsmaİiÎ de der ki: "Ravilerin fiyat miktarı hususundaki ihtilafları hadise zarar vermez. Çünkü hadisin siyakından maksat; Hz. Peygamber (s.a.v}',n kerem ve tevazu'unu, sahabi-lerine karşı gösterdiği, şefaki ve duasının bereketini açıklamaktır. Bununla birlikte bazı ra-vilerin, fiyat hakkındaki vehminden hadisin aslını çürütmek lazım gelmez." Aynî (ö. 855/1451)'de konu ile ilgili çeşitli rivayetlerin arasını şöyle bulamaktadır: "Hadiste ukiyye, mutlak olarak zikredilmiş, fakat bir rivayette: "Bir ukiyye altın" denilerek bundan maksadın ne olduğu bÜdirilm iştir. Başka bir rivayette ise, "beş ukiyye gümüşe sattım" denilmiştir. Şu halde satış altınla olmuş, ödeme gümüşle yapılmış demektir. Ravi de, hadisi, bir defa satış anındaki fiyatla, başka defa ödeme zamanındaki fiyatla rivayet etmiştir. İki yüz dirhem rivayeti, beş ukiyyeye uygundur. Çünkü bir ukiyye, kırk dirhem gümüştür. Dört dinar da, ukiyyeye uygundur. O zamanın dirhem ve dinarlan muhtelif idi. İhtimal bir ukiyye altın, dört dinar ederdi. İki ukiyye rivayetine gelince: Bunların biri hayvanın kıymeti, diğeri de Resulullah (s.a.v)'in sonradan ihsan tf'^ği ukiyye olabilir. Nitekim bazı rivayetlerde: "Bana bir ukiyye de fazla verdi" denilmiş
[198] Buhârî, Şurût 4
[199] Câbir'in, bir rivayet göre, yedi, diğer bir rivayete göre İse dokuz kız kardeşi vardır, (ç)
[200] Hadis; Câbir'in, kız kardeşlerinin istifadesi için bakire ile evlenmekten vazgeçmesinin bir fazilet olduğuna delildir, (ç)
[201] Seferden dönüşte iki rekat namaz kılmak, müstehabtır. (ç)
[202] Bir şeyi satın alırken yada borç öderken, tartıyı ağır basacak derecede doldurmak müste-habtır. (ç)
[203] Buhârî, Buyu134; Müslim, Radâ' 57 (715)
[204] Buhârî, Nikâh 10; Müslim, Rada' 57 (715)
[205] Hadisin bazı rivayetlerinden; Câbir kıssasının Tebuk seferinde geçtiği anlaşılıyor. Ravilerin bir çoğu, bu yönü kapalı bırakmıştır.
İbn İshak, Vehb b. Keysân rivayetine kesinlikle katılıp bu rivayete göre bu olay, Zâtu'r-Rikâ' gazvesinde geçmektedir. Vakidî'de, bu rivayeti nakletmiştir. Tahâvî'nin rivayeti de bunu doğrulamaktadır. Çünkü olayın Mekke yolundan Medine'ye dönerken rneydana geldiğini gösterir. Halbuki Tebuk yolu, Mekke yoluyla birleşmez. Mekke İle birleşen yol, Zâtu'r-RÎkâ' yoludur. Süheylîde bu görüşe katılmıştır, (ç)
[206] Müslim, Müsakât 111 (715}
[207] oâbjr'jn babası Abdullah, Uhud savaşında şehid olmuştu, (ç)
[208] Müslim, Rada' 58 (715) 2071
[209] Müslim, Müsâkât 112 (715}
[210] Müslim, Müsâkât 113 (715)
[211] Buhârî, Cihad 49; Müslim, Müsâkât 114 (715)
[212] Sırâr: Medine'nin doğu tarafında üç mil uzaklıktaki bir yerin adıdır, (ç)
[213] Tirmizî, Büyü1 30 (1253)
[214] Ebu Dâvud, İcâre 69 (3505)
[215] Ebu Dâvud, İcâre 69 (3505)
[216] Bağ veya bahçe bir taraftan, bakım ve işçiliği diğer taraftan ve çıkacak meyve aralarında anlaştıkları orana göre bölüşülmek üzere kurulan bir ortaklıktır. Buna "Muamele" de denilir. İmam Mâlik, Sevrî, İmam Şafiî, İmam Ahmed, Zahiriler ve cumhuru ulemaya göre müsakat caizdir. Ebu Hanîfe'ye göre ise, hem müzaraa ve hem de müsakat caiz değildir, (ç
[217] Müzâraa: İki kişinin, tarla bir taraftan, emek artışı karşı taraftan olmak üzere ve çıkan skin, aralarında anlaştıkları bir oranda ortak olmak üzere yaptıkları ziraî ortaklıktır. Hanefiler arasında, müzarâanın hükmü ile ilgili İhtilaf, müsakatın hükmü hakkında da geçerlidir. Yani müzârâayı caiz görenler, müsakatı da caiz görürler. Müzârâayı caiz görmeyenler, müsakatı da caiz görmezler.
Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v)'in Hayber halkına, çıkan meyvenin yarısı karşılığında muamele etmesi müsakat, ekinin yansı karşılığında muamelesi ise müzaraadır. (ç
[218] Vesk: deve, katır ve merkebin yükü demektir. Bir vesk, 60 sa'dır. Bir sa' ise, 1040 dirhem olup örfi dirhem esas alındığında, 3,334 kg'dır. Vesk İle ilgili açıklama için 121 nolu hadise bakabilirsiniz, (ç)
[219] Hadis; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Hayber arazisi, ganimet malı olarak, emekleri karşılığında yarısını Hayberlilere ve yarısı kendisine ait olmak üzere, bu anlaşmanın, kendi hayatında ve kendisinden sonra devam etmesi şeklinde, bu icare akdinin iki taraftan birinin ölümü üzerine fesh olunmayacağına delildir, (ç)
[220] Buhârî, İcâre 22, Muzarâa 8, 9, 11; Müslim, Müsâkât 1-6 (1551); Ebu Dâvud, Büyü1 34 (3408, 3409); Tirmizî, Ahkâm 41 (1383); Nesâî, Eymân 46 (=Muzâraa 3); İbn Mâce, RuhÛn 14 (2467); Ahmed b. Hanbel, 2/17, 22, 37,149, 157
[221] Hayber: Medine ile Şam arasında Medine'ye 9 konak mesafede bulunan yeşJllikli bir yerdir. Burası, hicretin 7. yılında feth edilmiştir, (ç)
[222] Buhârî, İcâre 22, Muzarâa 11
[223] Hz. Peygamber (s.a.v), Hayber'i feth ettikten sonra arazilerini ganimet olarak almıştı. Hayberliler, kendilerinin tarım alanında usta olduklarını söyleyerek arazilerin bakım ve işlenmesine talip oldular. Çıkacak mahsulün yansı Resulullah (s.a.v)'e, yarısı da Hayber-ülere ait olacaktı. Ayrıca bahçe ve tarlaların bakımı için gerekli olan aletler, Hayberliler tarafından sağlanacaktı.
Hadis; bahçenin bakımı için gerekli olan çapa, traktör gibi afetler, İşçi tarafında olmak üzere yapılan müsakatm caiz olduğuna delildir, (ç)
[224] Müslim, Müsâkât4 (1551)
[225] Müslim, Müsâkât 5 (1551)
[226] Tarlanın kiraya verilmesi konusunda genel olarak üç görüş vardır:
1. Bazı alimlere göre, ne karşılığında olursa olsun tarlayı kiraya vermek caiz değildir. Ibn Hazm bu görüştedir.
2. Ebu Hanîfe, Şâfiî ve bir çok alime göre; karşılığı ne olursa olsun araziyi kiraya vermek caizdir. Fakat araziden çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında araziyi kiralamayı caiz görmezler.

Ebu Hanîfe, arazinin vereceği ürünün miktarı ve hatta meyvenin çıkıp çıkmayacağı belli olmadığı için bu muameleyi meçhul bir ücret karşılığında yapılan kiralama olarak görmektedir.
İmam Muhammed ile İmam Ebu Yusuf, bu tür uygulamanın caiz olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara göre, bu tür bir uygulama, mudarabeye benzer. Çünkü her ikisi de elde edilecek kazançta ortak olmak üzere, sermaye bir taraftan ve emek karşı taraftan olarak kurulan bîr ortaklıktır. Mudarabede, elde edilecek kazanç beİli olmadığı halde caizdir. İmam Mâlik'e göre ise; arazinin, yiyecek maddesi karşılığında kiralanması caiz değil, yiyecek maddesi dışında bir şey karşılığında kiralanması caizdir.
3. Tarlanın belirli bir yerinden çıkacak olan mahsul, tarla sahibinin ve geri kalan ise emek sahibinin olmak üzere yapılan bir ziraî ortaklık caizdir. Bunlarla ilgili geniş hükümler İçin fıkıh kitaplarına bakılabilir, (ç)
[227] Ebu Dâvud, Büyü1 34 (3408);
[228] Buhârî, Büyü' 65; Müslim, Büyü1 23-28 (1524); Ebu Dâvud, İcâre 46 (3443, 3444, 3445); Tirmizî, Büyü' 29 (1251, 1252); Nesâî, Büyü1 14; İbn Mâce, Ticârât 42 (2239); Ahmed b. Hanbel, 2/410, 420
Müşteriyi aldatmak için hayvanın sütünü memesinde biriktirmek caiz değildir. İmam Mâlik, imam Şâfıİ, İmam
[229] Ahmed; bu hadisi delil getirerek: "Bir kimse sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın alır da sağdıktan sonra onu beğenmezse, dilediği takdirde hayvanı sahibine verir, onunla birlikte bir sa1 da kuru hurma verir" demişlerdir.
İmam A'zam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre ise: "Müşteri sütü biriktirilmiş hayvanı, "hiyâr-ı ayb" denilen "kusur muhayyerliği" ile sahibine iade edemez. Ancak noksanlığı ödetir. Çünkü burada iadeye engel olan ayrı bir fazlalık vardır" demişlerdir. Noksanlığı ödetme hususunda Ebu Hanîfe'den İki görüş nakledilmiştir. Birinci görüşe göre, satıcıya hayvanın parasını noksan eder. ikinci görüşe göre ise satıcıdan bir şey İsteyemez. Çünkü sütün memede toplanması bir kusur değildir.
Hanefilere göre, bu hadis, İslam'ın ilk yıllarında geçerli olup daha sonra bu hüküm nesh edilmiştir. Bununla ilgili olarak 186 nolu hadise bakabilirsiniz, (ç)
[230] Buhârî, Büyü'64
[231] Buhârî, Büyü165
[232] Müslim, Büyü1 23 (1524)
[233] Müslim, Büyü 24 (1524)
[234] Müslim, Büyü'25 (1524)
[235] Müslim, Büyü'26 (1524)
[236] Buhârî, BüyÛ' 64; Müslim, Büyü' 11 (1515)
[237] Nesâî, Büyü' 14
[238] Nesâî, Büyü' 13
[239] Hadis, hüküm itibariyle İki konuyu kapsamaktadır:
1. Elinde malı olan bir köle satıldığı takdirde, mal satıcıya aittir. Ama müşteri pazarlık ederken malı da birlikte satın almayı şart koşmuşsa o zaman mal müşterinin olur.
Bu, alimlerin ihtilaf ettiği konulardandır.
2. Dahnda meyve olan aşılanmış bir hurma ağacı satılırsa, ağaçtaki hurma satıcıya aittir. Ama müşteri hurmanın kendisi için olmasını şart koşmuşsa hurma müşterinin olmuş olur. Hanefilere göre; ağaç ister aşılı olsun, ister aşısız olsun, meyve ağacın satışına girmez. Satıcıya aittir. Müşteri meyvenin kendisine ait olmasını şart koşmuşsa müşterinin olur. HanefÎler, bu konuda "Kim içerisinde hurma ağacı olan bir araziyi satın alırsa, meyve satıcıya aittir. Müşteri meyveyi kendisi için şart koşarsa başka" (Zeylaî, Nasbu-Râye) hadisine ve ekine kıyas ederîer. (ç)
[240] Buhârî, Büyü' 90, 92, Şirb (=Müsakat) 17; Müslim, Büyü1 77-80 (1543); Ebu Dâvud, İcare 42 (3433, 3434}; Tirmizî, Büyü' 25 (1244); Nesâî, Büyü1 75; İbn Mâce, Ticârât 31 (2210); Ahmed b. Hanbel, 2/6, 63
[241] Ebu Dâvud, İcare 42 (3434}; Tirmizî, Büyü' 25 (1244)
[242] Nesâî, Büyü1 76
[243] Nesâî, Büyü1 75
[244] Buhârî, Muzâraa 6, 12; Müslim, Büyü1 106-112 (1547), 115-117 (1547); Ebu Dâvud, Büyü1 30 (3392, 3393), 31 (3395, 3397, 3398, 3399, 3400, 3401, 3402}; Tirmizî, Ahkâm 42 (1384); Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2); İbn Mâce, Ruhun 9 (2458); Ahmed b. Hanbel, 3/465
[245] Buhârî, Muzâraa 6
[246] Müslim, Büyü' 109 (1547)
[247] Bu hadis; arazinin belirli kısımlarından çıkacak mahsul tarla sahibinin, geri kalandan çıkacak mahsul de kiracının olmak şartıyla tarla kiralamanın caiz olmadığına delalet etmektedir. Böyle bir anlaşmanın caiz olmayış sebebi şudur:
Tarla sahibi için şart koşulan kısmın mahsul verip geri kalan kısımdan hiçbir şeyin çıkmaması mümkün olduğu gibi, aksi de mümkündür. Bu ise garardır. Dolayısıyla bu şekildeki bir ziraî ortaklık yada kiralama, Resuluüah (s.a.v) tarafından yasaklanmıştır. Alimler arasında bu tür uygulamanın caiz olmayışı konusunda görüş ayrılığı yoktur. Bilindiği gibi, alimlerin hükmünde ihtilaf ettiği müzaraa şekli; çıkan mahsul, aralarında belirtilen oranda paylaşılmak üzere kurulan ortaklıktır.
Yine bu hadis; araziden çıkacak mahsulün belirli bir miktarı ma! sahibine, kalanın da kiracıya ait olmak üzere tarla kiralamanın caiz olmadığını da ifade etmektedir. Çünkjü araziden sadece mal sahibi için şart koşulan miktarın çıkıp başka bir şeyin çıkmaması mümkündür. Hanelilere göre bir anlaşma, caiz değildir. Görüldüğü üzere yasaklanmış olan Muzâraa; hisse ma'lum olan değil de, meçhul olandır. Arapların Muzâraada bazı fasid şartlar koşmak, ark ve kanal kenarların da kini mal sahibi için ayırmak gibi bir takım adetleri vardı. Oysa Muzâraa, bir ortaklıktır. Ortaklıkta da, tarafların hisselerinin belli olması gerekir.
Hattabî (ö. 388/998)'de, meşhur manasıyla bilenen Muzâraanın caiz olduğunu, yasaklanan Muzâraanın ise fasid şartlar koşulan Muzâraa olduğunu belirtmektedir, (ç)
[248] Müslim, Büyü1116 (1547)
[249] Muhabere İle ilgili açıklama için 198 nolu hadise bakabilirsiniz (ç)
[250] Müslim, Büyü1 106, 107 (1547)
[251] Müslim, Büyü' 108 (1547)
[252] Zahire Had: Araziyi, zahire karşılığında kiraya vermektir (ç)
[253] Müslim, Büyü'113 (1548)
[254] Müslim, Büyü'113 (1548)
[255] Arazi kiracılığının caÎ2 olup olmadığı yada ne ölçüde caiz olduğu meselesi, öteden beri islam hukukçuları arasında tartışma konusu olmuştur. Arazinin parayla yada gıda maddesi karşılığında kiralanmasını caiz görmeyenler olduğu gibi, kalkacak mahsulün belli bir oranı karşılığında kiralanmasını (=ziraî ortekçılık) caiz görmeyip birinci usulü tavsiye edenler de vardır.
Bu tartışmalarını temelinde; arazi sahibini veya kiracıyı mağdur etmeme, beklenmedik bir zararla karşı karşıya bırakmama düşüncesi yatar. Bu konudaki yasağı da, o devirde yaygın olan; "tarlanın bir kısmını kiracıya, daha verimli diğer kısmını da arazi sahibine ayırarak veya mahsulden belirli bir miktarı şart koşarak araziyi kiralama"nın yasaklandığı şeklinde yorumlamak gerekir.
Bu sebeple, arazi kiralanırken veya ortakçılık anlaşması yapılırken tarafların hak ve borçlarının işleride bir çekişmeye yol açmayacak tarzda önceden ayrıntılı şekilde belirlenmesi bu konudaki dinî ilkelerin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in emirlerinin gereği olduğu gibi, helal kazancın, kul hakkı ihlal etmemenin de tabii bir yoludur. B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., İstanbul 1999, 2/380 (ç)
[256] Müslim, Büyü'113 (1548)
[257] Tirmizî, Ahkâm 42 (1384}
[258] Müslim, Büyü1116 (1547); Ebu Dâvud, Büyü' 31 (3392)
[259] Ebu Dâvud, Büyü' 31 (3395}
[260] Ebu Râfi', Râfi' b. Hadîc'in amcaları olan Zuhayr yada Muzhir'den birisidir, (ç)
[261] Ebu Dâuud, Büyûr 31 (3397)
[262] Ebu Davud'a göre; Useyd b. Zuhayr, Râfi' b. Hadîc'in kardeşinin oğludur, (ç)
[263] 2128 Ebu Dâvud, Büyü' 31 (3398)
[264] Ebu Dâvud, Büyü131 (3399)
[265] Muhâkale ve muzâbene ile ilgili açıklama için 198 nolu hadise bakabilirsiniz, (ç)
[266] Ebu Dâvud, Büyü' 31 (3400)
[267] Ebu Dâvud, Büyü' 31 (3400)

[268] Görüldüğü gibi, hadisin rivayetleri arasında oldukça önemli farklılıklar var. Hz. Peygamber (s.a.v)'in Muzâraayı yasakladığına dair haberi; bazı rivayetlere göre Râfı'nin amcaları, Râfrye söylemişler, bazılarına göre ise bizzat Râfi' duymuştur. Bu rivayete göre ise ortakçı Çiftçi, bizzat Râfı'nin kendisidir. Ayrıca olayın sunuluşu da rivayetler arasında oldukça farklıdır. Bu durumu göz önüne alan alimler, hadisin muzdarib olduğunu söylemektedirler, (ç)
[269] ibu Davud, Büyü' 31 (3402)
[270] Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2)
[271] Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2)
[272] Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2)
[273] Nesâî, Eymân 45 (-Muzâraa 2)
[274] Nesâî, Eymân 45 (-Muzâraa 2)
[275] Nesâî, Eymân 45 (-Muzâraa 2)
[276] Nesâî, Eymân 45 (-Muzâraa 2)

[277] Nesâî, Eymân 45 (-Muzâraa 2)
[278] Nesâî, Eymân 45 (-Muzâraa 2)
[279] Nesâî, Eymân 45 (-Muzâraa 2)
[280] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[281] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[282] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[283] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[284] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[285] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[286] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[287] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[288] Nesâî, Eymân 45 {=Muzâraa 2)
[289] Belât: Medine'de bir yerin adıdır. Mescit ile çarşının arasına düşer. Bu kelime, aslında, yere döşenen bir çeşit taşın adıdır, (ç)
[290] Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2)
[291] Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2)
[292] Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2)
[293] Nesâî, Eymân 45 (=Muzâraa 2)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Selim (Temiz, Hoş) Bir Kalp İle Allah'a Tevbe Edip O'na Yönelen

31) Ebû Said El-Hudri (r.a.) dan rivayetle, dedi ki:
"Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İsrail oğulları içinde doksan dokuz kişiyi öldürmüş bir adam bulunmaktaydı. Sonra (tevbesinin olup olmayacağını) sormak için çıktı ve bir rahibe geldi. Rahibe:
"Kendisi için bir Tevbe imkanının olup olmadığını?" sordu. Rahip:
"Hayır" deyince onu da öldürdü. Yine (tevbesinin olup olmayacağı hususunda) sormaya başladı. Bir adam:
"Filanca memlekete git" dedi. (Adam o memlekete ulaşamadan) adamı ölüm yakaladı. Göksünü gittiği memlekete doğru yöneltti. Rahmet ve azap melekleri bu adamı (cennete ya da cehenneme götürmek için) tartıştılar. Allah (c.c.) adamın gitmekte olduğu memlekete:
"Yaklaş" diye, ayrılmış olduğu memlekete de:
"Uzaklaş" diye emir buyurdu. Sonra da:
"Her iki memleketin de arasını ölçünüz" diye meleklerine emir buyurdu. Gideceği memlekete bir karış daha yakın bulundu ve günahı bağışlandı."[1]
v Müslim'de (2766) geçen bir lafız rivayeti şöyledir:
"Sizden önceki (kavimlerde) yaşayan ve doksan dokuz kişiyi öldürmüş bir adam vardı. (Tevbesinin olup olmayacağının imkaniyeti hakkında) yeryüzünün en bilginine sormak için (çıktı). Bu rahibi söylediler ve o da Rahibe gelip:
"Kendisi doksan dokuz kişi öldürmüş. Kendisi için bir Tevbe imkanının olup olmadığını?" sordu. Rahip'te:
"Hayır" dedi. Bu cevap üzerine onu da öldürdü ve ölü sayısını yüze çıkardı. Sonra (yine tevbesinin olup olmayacağını) sormak için yeryüzündeki en bilgiliye sormak ihtiyacı duydu. Kendisine çok alim bir adamı söylediler. O da (ona gidip):
"Kendisi yüz cana kıymış bir kimsedir. Kendisinin tevbe etme imkaniyeti var mı?" diye sorar. O Alim de:
"Evet! Elbetteki, Tevbe ile kul arasına kim girebilir ki?" der. (Devamla): "Filanca memlekete git, orada Allah'a (c.c.) kulluk eden bazı insanlar var. Sen de onlarla beraber Allah'a (c.c.) kulluk edersin. Ve sakın buraya bir daha gelme çünkü burası çok kötü bir memlekettir" dedi.
Bu cevaptan sonra adam yola çıktı. Yolu yarıladığı vakit, ölüm onu yolda yakaladı. Bunun üzerine Rahmet melekleriyle azap melekleri münakaşaya giriştiler. Rahmet melekleri:
"O adam Allah'a tevbe etmiş ve kabul olunmuş bir kalp ile geldi" dediler. Azap melekleri de:
"Ancak o bir hayır işlemedi ki hiç" dediler. Bu münakaşaları üzerine insan sûretinde bir melek gelir. Azap ve Rahmet meleklerinin o adamı (tevbe için memlekete geleni) her ikisinin ortasına koymasını söyler ve:
"Her iki memleketin arasını ölçün, hangisi daha yakın ise ona göre (yeri belli olacak)"der. Melekler de ölçerler ve bakarlar ki gideceği memlekete daha yakındır. Bunun üzerine Rahmet Melekleri adamı alıp (Cennete) götürürler."
Hadis ravilerinden birisi olan Katade dedi ki: "Hasan-ı Basri *"Adama ölüm geldiği zaman adam göğsüyle (sürünerek) gitmeye çalıştı (ancak kavuşamadan öldü)"* lafzının da kendisine rivayet edildiğini" söylemiştir.
v Yine Müslim'de geçen bir rivayet şöyledir:
"Bir adam doksan dokuz cana kıydı. Tevbesinin mümkün olup olmayacağını sordu ve bir Rahibe gitti ve ona sordu. Rahip de:
"Senin tevben olmaz" diye cevap verdi. Bu cevabı alan adam onu da öldürdü. Sonra yine tevbe etmesi hakkında soru sormak için araştırmaya girişti. Sonra içinde salih insanların bulunduğu bir memlekete gitti. Yolun bir bölümüne gelince ölüm onu yolda yakaladı. Kendisi göğsüyle sürünmeye başladı (Memlekete ulaşmak için) ancak sonra öldü (ve kavuşamadı). Bunun üzerine Rahmet ve azap melekleri münakaşaya girdiler. Sonuç olarak salihlerin bulunduğu memlekete bir karış daha yakın olunca o memleketin halkından (salihinden) kılındı."
v Bir hadis lafzı da şöyledir:
"Yüce Allah (c.c.): "(Adamın ilk kaldığı) memlekete uzaklaş ve (salihlerin bulunduğu) memlekete de yakınlaş" diye vahiy etti."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye (3470) aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu Hadisin Hükmü:

Merfû hadis, sahih, hasen ve zayıf arasındaki müşterek ıstılahlardandır. Bu itibarla merfû hadisler, sıhhati bakımından sahih, hasen, zayıf hattâ mevzû bile olabilirler. Sıhhat derecesinin ayrıca incelenmesi gerekir.[1]
Hadîs kelimesi mutlak kullanıldığı takdirde de merfu hadîs kastedilir: "Hadîste geldiğine göre" tabiri ile "Merfu hadîste geldiğine göre" tâbiri aynı şeyi ifâde eder: Bu söz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a âittir. [2]
Merfu hadis, bütün İslam bilginlerince hüccet kabul edilmiştir. Bu sebeple de bağlayıcıdır.[3]

---

[1] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulümil-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 304; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/137-138.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Tasavvuf Kitapları:

İçerisinde çok senetli hadîs kaydedilen kitaplardan Ebu Bekr el-Âcirî'nin Edebu'n-Nüfûs'u; Ebu Bekr ed-Deynûrî'nin Şehâbeddin Ebu Hatb Ömer es-Sühreverdî'nin Avârifu'l-Meârif'i; Muhyiddin İbnu Arabî'nin Fütûhâtu'l-Mekkiyye'si misal olarak zikredilebilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/298-299.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu Hadisin Hükmü:

Merfû hadis, sahih, hasen ve zayıf arasındaki müşterek ıstılahlardandır. Bu itibarla merfû hadisler, sıhhati bakımından sahih, hasen, zayıf hattâ mevzû bile olabilirler. Sıhhat derecesinin ayrıca incelenmesi gerekir.[1]
Hadîs kelimesi mutlak kullanıldığı takdirde de merfu hadîs kastedilir: "Hadîste geldiğine göre" tabiri ile "Merfu hadîste geldiğine göre" tâbiri aynı şeyi ifâde eder: Bu söz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a âittir. [2]
Merfu hadis, bütün İslam bilginlerince hüccet kabul edilmiştir. Bu sebeple de bağlayıcıdır.[3]

---

[1] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulümil-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 304; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/137-138.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİR FAYDA

Bir grup alim, bu hadisin mensuh olduğunu söylemiştir. İcma da, bunun aksine, bugün bunu göstermektedir.

Tirmizî (ö. 279/892), kitabının sonunda yer alan **"İlel"**de konu ile ilgili olarak der ki:

"İki hadis hariç bu kitapta yer alan hadislerin hepsiyle, ilim adamları ve bazı alimler amel etmişlerdir. Bu iki hadis ise;

a. Hazar (=yerleşik hayat) da iki namazın arasını cem (=birleştirme) hadisi,

b. İçki içenin dördüncü defada döldürülmesi hadisi."

Nevevî (ö. 676/1277) **"Şerhu'l-Müslim"**de bu rivayet peşpeşe getirip der ki: "İçki içenin dördüncü defada öldürülmesi ile ilgili hadise gelince, bu hadis, (peygamber'in) söylediği gibidir. (Yerleşik hayatta iki namazın arasını) birleştirme ile ilgili hadise gelince, bir grup alim, bunun olacağını söylemiştir."

İbn Hazm (ö. 456/1063), Abdullah ibn Ömer'den dördüncü defada içki içenin öldürülmemesi hususunda yapılan icma'yı eleştirmiştir.

Bu eleştiriye, bu hadisin; Abdullah ibn Ömer'den sabit olmadığı veya Abdullah ibn Ömer'in, buna muhalefet eden nadir kimselerden birisi olduğu, bu nedenle de Abdullah ibn Ömer'in bu rivayetinin icma'ya zarar verebilecek bir nitelikte olmadığı yada icma'nın, Abdullah ibn Ömer'in bu rivayetinden sonra oluştuğu şeklinde cevap verilmiştir. Çünkü icma'nın, Abdullah ibn Ömer rivayetinden sonra nakledilme olasılığı vardır.

Bu konuda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in**"Emaliyyu'l-Muhrace ala Muhtasarı İbni'l-Hâcib"** ile **"Fethu'l-Bârî"** adlı eserinin 'Kitâbu'l-Hudûd' (=Hadler Bölümün)e bakabilirsiniz.

* * *

-185 ? ????????? ???? ??????????? ??? ???????? ????? ?????? ?????????? ?

"Devlet başkanına (bir had cezası) geldiği zaman, had cezası hususunda şefaatçi olmasının yasak olması"[1] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir b. Abdullah
2. Hz. Aişe
3. Safvân b. Ümeyye
4. Abdullah ibn Ömer
5. Abdullah ibn Amr
6. Abdullah ibn Mes'ud
7. Hz. Ali
8. Zübeyr
9. Abdullah ibn Abbâs
10. Ammâr b. Yâsir
11. Ebu Hureyre
12. Ümmü Seleme
13. Mes'ud ibnu'l-Acmâ'

Toplam, 13 kişi.

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

[1] İslam Hukuku'nda belirtilen hadler, doğrudan doğruya Allah'ın hakkıdır. Haddi gerektiren bir suç işleyen kimse, makamı ve mevkisi ne olursa olsun mutlaka cezalandırılır.

Hanefilere göre; hadleri uygulamaktan kasıt, toplumda meydana gelebilecek kargaşalıkları ve fitneden toplumu kurtarmaktır. Bu nedenle de had cezaları; islam'ın hakim olduğu yerlerde uygulanır. İslam'ın hakim olmadığı yerlerde uygulanmaz. Çünkü had cezaları, devlet ile ilgili olan bir uygulamadır. Dolayısıyla da had cezası, ya devlet başkanı yada devlet tarafından bu konuda görevlendirilen kimseler tarafından uygulanır. Normal kişiler uygulayamaz.

O halde Allah'ın hakkı olan bir konuda şefaat isyemek, yüce Allah'ın hakkı olarak farz kılınan haddin uygulanmamasını talep etmektedir ki, bunun mümkün olmadığı ortadadır. Hatta had hususunda tevbe etmenin dahi dünyada haddi düşürmeyeceği hususunda icma bile edilmiştir.

Bazı alimler, had cezası, devlet başkanına ulaşmadan önce o kişiye şefaatin cazi ve işlediği günahın kapanmasının mendub olduğunu belirtmişlerdir. Bu, Evzâî'nin görüşüdür. Bu görüş, Zübeyr b. Avvâm ile Abdullah ibn Abbâs'tan da rivayet edilmiştir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Hudud 11, 12, 14, 21, 22, 25, 29; Müslim, Hudud 8 (1688), 11 (1689); Ebu Dâvud, Hudud 4 (4373, 4374), 9 (4380), 12 (4386), 13 (4390), 21 (4410); Nesâî, Sarik 5; Tirmizî, Hudud 6 (1454), Büyu (1289); İbn Mâce, Hudud 6 (2547); Dârimî, Hudud 5; Taberânî, el-Evsat, es-Sağir; İbn Ebi Şeybe, Musannef; Ebu Ya'lâ; Dârekutnî, Sünen;

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Mevkuf Hadîs:

Rivâyet edilen söz, fiil veya takrir'in kaynağı sahâbî ise (rivayet munkatı veya muttasıl olsun) buna mevkuf hadîs denir. Sözgelimi Ashab'tan birinin fetvası, menkıbesi, şaka veya fikra nevinden bir davranışı vs. rivâyet edilmişse bütün bunlar mevkuf hadîs çeşidine girer. Nitekim Hz. Ali'ye ait sözler, İbnu Abbas'a ait açıklamalar, Hz. Ömer'e ait ibretli menkıbeler vardır. Bunların hepsine mevkûf hadîs veya mevkûf sünnet denir. Eskiden yapılmış bazı kitaplarımızda "...hadîsi anlattı ve Hz. Ali'ye vakfetti" veya "mevkuf bir sünnette (veya hadîste) geldiğine göre..." gibi ifâdelere rastlarız. Bu ve benzeri ifâdeler, hadîsin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ait olmadığını, ismi geçen sahâbî'ye ait olduğunu ifade eder. [1]
Bu terim, fıkıh ve kıraat ilminde farklı istilahî kullanımlara sahiptir. Mevkuf hadislerde isnad Rasûlullah (s.a.s)'e ulaşmaz; sahabîde son bulur. Mesela: Ravinin "İbn Abbas şöyle dedi" veya "Ali b. Ebi Talib şöyle yaptı" yahut ta "Ebu Bekr'in önünde şöyle yapıldı da o buna ses çıkarmadı" demesi yapılan rivayetin merfu' olmadığını ve mevkuf olarak nakledildiğini gösterir. Bazan da ravi; "İbn Abbas'dan mevkuf olarak rivayet edildi" diyerek hadisin mevkuf olduğunu tasrih eder.[2]
Rasûlullah (s.a.s)'den sadır olan söz, fiil ve takrir'i mevkuf hadiste Sahabi yapmaktadır. Büyük bir Sahabi dahi olsa bir kimsenin sözlerinin Rasûlüllah (s.a.s)'den gelen hadislerin seviyesinde addedilmesi imkânsızdır. Rasûlullah (s.a.s)'e ref' edilen hadislerde bir kutsiyet vardır. Çünkü Allah Teala O'nun hakkında şöyle buyurmaktadır:
"O kendi arzu ve hevâsından konuşmaz. Onun her konuştuğu, Allah tarafından vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir." (en-Necm: 53/3-4)
Bazı muhaddisler, bu durumu göz önüne alarak mevkuf hadisleri. zayıf hadislerden saymışlardır. Ancak, sırf bu sebepten dolayı, mevkuf hadise zayıf denilmesine itiraz edenler olmuştur. Onlar bu itirazlarını hiç bir sahabinin Rasûlullah (s.a.s)'dan sadır olduğuna bizzat kanaat getirmeden, dine taalluk eden konularda ne bir şey söylemesi ne yapması ve ne de yapılanı tasvip etmesinin imkânsız olduğunu ileri sürerek cevap vermişlerdir.[3] Mevkuf bir hadis şartları taşıdığında, sahihtir veya hasendir dendiği zaman Rasûlullah (s.a.s)'a ait olmayan bir hadis onâ atfedilmiş olmaz. Çünkü hadisin rivâyet şekli onun Sahabiye ait olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
Sahabîlerin Vahyin indirilişi esnasındaki konumları, onlardan sahih olarak rivâyet edilen mevkuf hadislerin, çoğu zaman amel etmeye elverişli olduklarını te'yid etmektedir. Bu duruma göre Abdullah İbn Mes'ud'tan mevkuf olarak rivâyet edilen *"Bir müneccime veya kâhine giderek onun söylediklerini doğrulayan kimse Hz. Muhammed (s.a.s)e nâzil olanı inkâr etmiş demektir"* gibi haberler, amel edilmesi caiz olan haberlerdir. Bununla birlikte İsrailiyyât türü nakillerine tesadüf edildiği için Ka'bul-Ahbâr, Abdullah b. Selâm ve Abdullah b. Amr el-Âs'ın mevkuf hadisleri ihtiyatla karşılanmalıdır. Onlardan kıyamet alametleri ve âhir zaman fitneleri hakkında nakledilen hadislerin çoğu mevzu olmamakla birlikte zayıftırlar. Görüldüğü gibi hadisin zayıf oluşu mevkuf olmasından değil; ondaki şaz, illet ve iztırâb gibi durumlardan kaynaklanmaktadır.[4]
Bazı muhaddisler Sahabi tefsirlerinin tamamını merfu tutarken, diğer bazıları da nuzûl sebeplerine dair olayların dışında mevkûf olduklarını söylemişlerdir.[5] Sahabî tefsirlerinin tamamını merfû saymak doğru değildir. Çünkü müfessir sahabiler tefsirlerde içtihat etmiş; diğer bazı konularda ve furu'da da aralarında ihtilâfa düştükleri görülmüştür. Bir kısmının ise tefsirlerine İsrailiyyat türü haberleri karıştırdıkları da görülmüştür.[6]
Mevkûf tabiri bazı maktu' hadislerin rivayetlerinde de kullanılmaktadır. Ravinin "falan kimse hadis isnadında Zührî'de durdu" demesi hadisin mevkuf olduğunu göstermez. Çünkü, Zührî sahabi olmayıp tabiindendir. Dolayısıyla bu tür rivayetler maktu'durlar.
Fakihlerin mevkuf hadisi hüccet almadaki görüşleri birbirinden farklıdır. Mevkuf ve maktu' hadisleri Rasûlullah (s.a.s)'ın sünnetinin farklı bir şekilde devamı kabul ettiği için İmam Mâlik, rivâyetini sahih gördüğü mevkuf ve maktu' hadislerle ihticac etmeyi ihmal etmemiştir. Ayrıca Rasûlullah (s.a.s)'ın sünnetinin amelî rivâyeti kabul ederek Medinelilerin amelini fıkıh usûlünde müstakil bir delil alması onun, bu haberlere verdiği önemi gösterir.[7]
Mevkuf hadis sadece sarahaten (açıkça) mevkuf olabilir. Hükmen Mevkuf diye bir şey söz konusu değildir.
Mevkuf Hadisler şu ifadelerle rivayet edilirler:
"Ömer (r.a.) şöyle dedi"
"İbn Abbas (r.a.) şöyle yaptı."
"Ebu Hureyre (r.a.) şöyle takrirde bulundu."
"İbn Ömer'den (r.a.) mevkuf olarak rivayet olunur ki"
"Bu hadis İbn Abbas'a varınca mevkuftur. Senedi daha öteye geçmiyor"[8]
Merfu hadise örnekler:
"İlmi yazarak (sağlama) bağlayınız. (Enes b. Malik)
"Bir kimse abdestli olmadıkça cenaze namazı kılamaz." (İbn Ömer)
"Ensar kadınları ne yüce kadınlarmış! Hayaları, dinlerini öğrenmelerine mani olmadı." (Hz. Aişe)
Görüldüğü gibi mevkuf hadisler sahabilerin ibadet haricinde söyledikleri sözlerle bazı meselelerdeki görüşlerinden ibarettir.
Horasan'lı fıkıh alimleri mevkuf hadise daha çok eser, merfua ise haber adını vermişlerdir. [9]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70.
[2] et-Tehânevî, Keşşâf Istılahati'l-Funûn, İstanbul 1984, 2/1500; Suphi es-Salih Hadis İlimleri ve Istılahları, Ankara 1981, 175.
[3] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 174.
[4] Suphi es-Salih Hadis İlimleri ve Istılahları, Ankara 1981, 176.
[5] et-Tehânevî, Keşşâf Istılahati'l-Funûn, İstanbul 1984, 2/1500
[6] Suphi es-Salih Hadis İlimleri ve Istılahları, Ankara 1981, 176.
[7] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/171-172.
[8] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 119.
[9] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ HADİS

ALLAH'IN FAZLI KEREMİ VE KUDRETİ

Ebu Zerril Ğıfari (r.a)'den O'da, Peygamber (s.a.v)'den rivayet etti. Peygamber (s.a.v) Rabbinden rivayet etti, Allah teala buyurduki: Ey Kulllarım! Ben zulmü nefsime haram kıldım, ve sizi aranızda da haram kıldım, birbirinize zulmetmeyeniz. Ey kullarım! Hepiniz dalalet etsesiziniz, ancak benim hidayet ettiğim müstesna, benden hidayet isteyiniz, sizi hidayet edeyim. Ey kullarım! Hepiniz açsınız, ancak benim yedirdiğim müstesna, benden yemek isteyiniz, sizi yedireyim. Ey kullarım! hepiniz çıplaksınız, ancak benim giydirdiğim müstesna, benden elbise giydirmemi isteyiniz, sizi giydireyim, ey kularım! siz gece gündüz hata ediyorsunuz, ve ben günahların hepsini bağışlıyorum, benden bağışlanma isteyiniz sizi bağışlayalım. Ey kullarım! Siz bana zarar veremezsiniz, ve bana fayda veremezsiniz. Ey kullarım! Eğer sizin önceleriniz, sonralarınız, insanlarınız, citdleriniz sizde en takva sahibi bir adamın kabi üzere olsa hepiniz takva sahibi olsa bu benim mülkümden bir şeyi ziyadeleştirmez. Ey kullarım! Eğer sizin önceleriniz, sonralarınız, insanlarınız, cinleriniz, sizden en fasık adam benim mülkümden bir şeyi ziyadeleştirmez. Ey kullarım! Eğer sizin önceleriniz, sonranız, insanınız, cinniniz, sizden en fasık bir adamın kalbi üzere olsa hepiniz en fasık adamın kalbi üzere olsa hepiniz en fasık adam gibi olsanız bu benim mülkümden bir şey noksanlaştırmaz. Ey kullarım! Eğer önceniz, sonranız, insanınız, cinniniz, (S: 436) Yüksek bir yerde durup benden istese, herkese istediğini veririm bu benim katımdakini noksanlaştırmaz, ancak iğnenin denize daldırıldığı zaman denizden noksanlaştığı kadardır. Ey kullarım! Bunlar ancak sizin amellerinizdir, ben onları yazıyorum, sonra size tam karşılığını vereceğim, kimbir hayır bulursa Allah'a hamdetsin, kim bundan başka birşey bulursa, nefsinden başkasını kınamasın." Bunu Müslim rivayet etti.
Bu hadisi Müslim Said bin Abdul Aziz rivayetinden tahric etti, O'da Ebu Esma'dan, O'da Ebu Zer'den O'da peygamber (s.a.v)'den rivayet etti. Lafzıyla değil, fakat dedi ki: Hadisi bin Abdul Aziz dedi ki: Ebu idris el Havlani bu hadisi anlatırken iki dizi üzerine çökerdi.
Yine Müslim Katade bin ebi Gılabe'den tahric etti. O'da Ebu Esma'dan O'da Ebu Zer'den, O'da peyamber (s.a.v)'den rivayet etti, lafzıyla değil, fakat dedi ki: Hadisi Ebi İdris'in siyakı gibi akışı gibi siyaklandırır, ebu idris hadisi daha tamdır.
İmam Ahmed Tirmizi ve İbni Mace Şehr bin Havşeb'ten tahric etti. O'da Abdurahmanbin Ğanm'dan O'da Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a.v) buyurduki: Allah teala buyuruyorki: Ey kullarım hepinizi dalalet sahibisiniz, ancak benim hidayet ettiğim müstesna, benden hidayet isteyin, sizi hideyet edeyim, hepiniz fakirsiniz, ancak benim zenginleştirdiğim müstesna, benden isteyim sizi rızıklandırayım, hepiniz günahkarsınız, ancak afiyette kıldığım müstesna, sizden biriniz bilse ki ben mağfiret etmeye kudret sahibiyim, benden mafiret dileseydi, onu mağfiret eder ve umursamazdım, eğer sizin evveliniz ahiriniz sonuncusunuz), diriniz, ölünüz yaşınız, kurunuz kullarımdan en takva adamın kalbi üzere toplansınız, bu benim mülkümü sivri sinek kanadı kadar artırmaz, eğer sizin evvelisiniz, sonuncunuz, diriniz ölünüz, yaşınız, kurunuz yüksek bir yerde toplansa ve sizde her insan arzusunu istese, sizden her isteyene verirdim, ve bu benim mülkümden eksiltmezdi, ancak sizden biriniz denize uğradığı ve içerisine bir iğne daldırdığı sonra kaldırdığı gibidir, bu da benim cömert vacid bula macidim mecd sahibi, büyüklük sahibiyim, istediğimi yaparım, ver işim söz, atabım sözdür, benim işim birşey murad ettiğim zaman, ona ol deyişimdir, o hemen oluverir" (S: 437)Bu Tirmizi'nin lafzıdır, dedi ki: Hadis hasendir, bunu Taberani de mana ile Ebu Musa el Eşari'den tahric ette, ancak isnadı zayıftır.
Ebu Zer hadisi hakkında imam Ahmed: O şam ehlinin şerefli hadisidir.
Ey kullarım ben zulmü nefsime haram kıldım" Yani kendi nefsini kullarına zulümden men etti, Allah azze ve celle buyurduki: Ben kullara zulmedici değilim) (1) Ve: Allah alemlere zulmetmek istiyor değildir.) (2) Ve: Allah kulllar için zulüm istiyor değildir.) (37 Ve: Allah alemlere zulmetmek istiyor değildir.) (4) Ve: Rabbin kullara zulmedici değildir) (5) ve:
(1) Kaf suresi: 29 (2) Ğafir: 31 Ali İmran: 108 (4) Fussilet: 46 (5) Nisa: 40
Şüphesiz ki Allah hiçbir şeklide insanlara zulmetmez) (1) Ve: Allah zerre ağırlığınca zulmetmez) (2) Ve: Her kim mü'min olarak iyi olan işlerden yaparsa, artık o, ne zulümden, nede hakkının çiğnenmesinden korkar.) (37 Buna benzer kurada çoktur,, o Allah'ın zulme de gücü yettiğine delildir, fakat kullarına fazladan ve cömertliğinden dolayı bunu yapmıyor. Alimlerden çoğu zulmü: Birşeyi yerinden başka bir yere koymak diye tefsir eti.
Bazıları: Başkasının mülkünde izni dışında tasarruf etmektir diye tefsir etti, buna benzer İyas bin Muaviye'den ve başkasından da nakledildi, onlar delerki: Zulüm O'nun Allah'ın hakkında imkansızdır, başkası hakkında da nakledildi, onlar derlerki: Zulüm O'nun (Allah'ın) hakkında imkansızdır, başkası hakkında düşünülebilir (S: 438) Çünkü Allah'ın yaptığının hepsi kendi kökünde tasarrufudur, Ebu Esved edDüelie İmranbin Husayn kendisine kader hakkında sorunca buna yakın cevap verdi. (4)
Ebu Davud ve İbni Mace Ebu Sinan Said bin Sinan'dan tahric etti. O'da Vehb bin Halid el Hımsi'den, O'da İbnid Deylemi'den rivayet etti, İbniddeylemi Übey bin Ka'bı şöyle derken işitmiş: Eğer Allah göklerinin ve yeryüzünün ehlini azapladırsayı, onları azaplandırırdı ve zalim de olmazdı, eğer onlara rahmet etse rahmeti onların amellerinden daha hayırlı olur. O ibni Mesud 'a gelip O'da böyle söylemiş, sonra Zeyd bin Sabit'e geliş Peygamber (s.a.v)'den rivayetle bu şekilde anlatmış (5) Bu hadiste görüş var. Vehb bin Halid bu konuda ilimle meşhur değildir. (6), şu manaya yorumlanabilir: Eğer onlara azap istemek istesiydi yaptıklarına karşı azap edeceği bir şeyi onlara takdir ederdi, o vakit onlara zulmeden olmazdı, kullarının fiilii yaratmış olması ve o filler içinde de zulüm olması Allah'ın zulümle vasfedilmesini gerektirmez, yine yaratması ve takdir etmesi olduğu halde kulların yaptığı diğer çirkinlikler ile de vasıfladırılamaz, çünkü kulların fiilleri onun yaratıkları ve mefularıdır, ve o, onlardan bi şey ile vasıflandırılamaz, ancak kendi sıfatı ve fiilleriyle meydana gelen şeylerle vasıfladırılır, Allah en iyisini bilir.
Onu sizin aranızda da haram kıldım, birbirinize zulmetmeyin" Yani Allah teala zülmü kullarına haram kıldı, ve kendi aralarında birbirlerine zultemyi yasakladı, her kulun başkasına zulmetmesi haramdır, zulümde kendi zatı itibarıyla haramdır. Zulüm iki çeşittir:
Birincisi: Nefse zulmetmek, en büyüğü şirktir, Allah teala buyurduki: Muhakkak ki şirk büyük bir zulümdür) (7) Muhakkak ki müşrik yaratılanı yaratıcı şerrinde kılıp ona tapmış ve onu ilah edinmişti, bu da eşyayı başka yerine koymaktır, kuranda zalimlere yapılan tehdidlerden çoğuyla müşikler murad edilmiştir, Allah teala buyurduki: Kafirler zalimlerinta kendileridir.) (8) Sonra onun ardından cinsinin değişikliğine göre büyük ve küçük masiyetler gelir.
İkincisi: Kulun başkasına zulmetmesi, o da bu hadiste zikredilmiştir, peygaber (s.a.v) veda hutbesinde buyurduki: Bu günümüzün haramlığı gibi,bu ayınızın haramlığı gibi, bu bedenizin haramlığı gibi, kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız haramdır." (9) Kurban günlerinde teşrik günlerininin ikincisinde bu hutbeyi okuduğu rivayet ediniz, bir rivayette de: Sonra buyurduki: Beden uyunuz ve yaşayınız, dikkat ediniz, birbirinize zulmetmeyiiz, müslüman bir kişinin malı göül hoşnutluğu dışında helal olmaz" (10) Sahihaynde İbnii Ömer Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: Kıyamet günü zulüm zulümattır" Yine sahihaynde Ebu Musa ElEşari Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: Allah zalime kadar mühet verir, tuttumu bırakmaz sonra şunu okudu: Rabbin haksızlık eden memleketleri yakadığında, O'nun yakalayışı işte böyle şiddetlidir). Şüphesiz O'nun yakalamış pek elem vericidir, pek çetindir. (11) Sahihi Buhari'de Ebu Hureyre peygamber (s.a.v)'den şöyle buyuduğunu rivayet etti: Kimin yanında kardeşinin hakkı varsa, dinar ve dirhemin olmadığı yerde iyiliklerindenkardeşi için alınmadan, ondan helallık dilesin, eğer (kıyamet güü) iyilikeri yoksa kardeşinin kötülüklerinden alınır vekedisine atılır"

(1) Yunus: 44 (2) Nisa: 40 (3) Taha: 112 (4) Sahihi Müslim: 2650 (5) Sahihtir, Ebu Davud ve İbni Mace tehric etti, ibni Hibban doğruladı. (6) Sabit olan bunun zıdıdı, O güvenilirdir, O'na Ebu Davud, İbni Hibban, Zehebi ve İbni Hacer güvenilir dedi.(7) Lokman: 13 (8) Bakara: 254 (9) Sahihtir, Ebu Bekre'den Buhari ve Müslim tahric etti. (10) Ahmed tahric etti, senedinde Ali bin Zeyd bin Cüd'an var O zayıftır. (11) Hud: 102
Ey kullarım hepiniz dalalettisiniz, ancak benim hidayet ettiğim müstesna, benden hidayet isteyin ki sizi hidayet edeyim, ey kullarım hepiniz açsınız, ancak benim yedirdiğim müstesna, benden yemek talep edeniz sizi yedireyim ey kularım! Hepiniz çıplaksınız ancak benim giydirdiğim müstesna, benden giydirme talap ediniz sizi giydireyim, ey kularım! Siz gece gündüz hata ediyorsunuz bense bütün günahları bağışlıyorum, benden bağışlama dileyin sizi bağışlayayım" Bu din ve dünya işlerinde menfaat sağlam ve zararları def etme hususunda nefisleri için hiçbir şeye sahip değillerdir, Allah kime hidayet ve rızık ihsan etmeişse, o dünyada bu ikisinden mahrum kalır. Allah kiin günalarını bağışlama lüfunda bulunmamışsa, ahirette onun hataları onu helak eder.
Allah teala buyurduki: Allah kime hidayet ederse, işte o halkka ulaşmıştır, kimi de hidayetten mahrum ederse, artık onu doğruya yöneltecek birini bulamazsın) (1) Bunun gibi kuranda çoktur, Allah teala buyurduki: Allah'ı insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu O'nun sonra salıverecekde yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir. (2) Ve: Allah şüphesiz rızık veren vemetin sağlam kuvvet sahibidir) (3) Ve: Allah'ın katından rızık isteyin ve O'na ibade edin (4) Ve: Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı ancak Allah'ın üzerinedir) (5)
Allah teala Adem ve eşiden hikaye ederek buyurduki: Dediler ki: Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik, eğer sen bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, hüsrana (ziyana) uğrayanlardan oluruz) (6) Nuh (sa)'dan hikaye ederek buyurduki: Eğer ben bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen hüsrana uğrayanlardan olurum.) (7)
İbrahim Halil (A.S) bütün bu işlerle Allah'ın tekliğine ve O'ndan başka ilah olmadığına ve ondan başka ortak koşulanların batıl olduğuna delil getirdi, kavmine dedi ki: (İbrahim dedi ki: İyi ama, ister sizin, ister önceki atalarınızın, neye taptığınızı düşüdünüzmü? İyi bilinki, onlar benim düşmanımdır: Ancak Alemlerin Rabbı (benim dostumdur) Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur. Beni yediren, içiren o'dur. Hastalandığız zaman bana şifa veren O'dur. Benim canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur. Ve hesap günahlarımı bağışlayacağını umduğum O'dur. Rabbim! Bana hikmet ve ve beni iyiler arasına kat.) (8)

(S: 441) Kim kulu yaratma, rızıklandırma, onu hiday ettme dünyada onu yaşatma ve öldürme, ahirette günahlarının bağışlamasıla tek kalırsa uluhiyette, ibadette, isteme, niyazda ve kendisine zillet gösterilmede de yanlız olmaya müstehaktır. Allah teala buyurdu ki: Allah ki, sizi yaratmış sonra rızıklandırmıştır, sonra, o hayatınızı sona erdirecek, daha sonra da sizi dirilteceki. Peki sizin Allah'a eştuttuğunuz ortaklarınız içine bunlardan birini yapabilecek var mı? Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve yücedir) (9)
Hadiste kulların hidayet ve bağışlanma istedikleri gibi, bütün dini ve dünyevi menfaatlerini istemeleri Allah'ın sevdiğine delil vardır. Hadiste (şöyle buyruluyor): Sizden biriniz bütün hacetini rabbinden istesin, hatta koptuğu aman ayakkabısının derisini bile istesin"
Seleften bazısı namazda bütün ihtiyacını hatta hamurunun tuzunu, koyuun yemini bile istiyordu. İsrailiyatta şöyle vardır) Musa (A.S)dedi ki: Ya Rabbi benim için dünyadan bir hacet ortaya çıkıyor, senden istemeye utanıyorum. Buyurduki: İste, hatta hamurunun tuzunu ve eşeğinin yemini bile iste kul her ihtiyacını istediği zaman, Allah'a ihtiyaçını ve O'na olan muhtaçlığını ortaya koymuş olur, bunu da Allah sever.
(1) Kehf: 17 (2) Fatır: 2 (3) Zariyat 58 (4) Ankebut: 5) Hud: (6) A'raf. 23 (7)Hud: 47) (8) Şuraa:75-83 (9) Rum: 40
Selefin bazısı dünya mashatlarını Allah'tan istemeye utanıyordu, sünnete uymak daha evladır üstündür)
Hepiniz dalalettesiniz, ancak benim hidayet ettiğim müstesna"Bazısı bunun İyadbin Hamma'ın Peygambe (sav)'den rivayet ettiği şu hadise zıt olduğunu zannettiler: Allah azze ve celle buyuruyorki: Ben kullarımı hanifler hakka meyili, şirkten uzak) olarak yarattım" bir rivayette de: Mülümanlar olarak yarattım şeytanlar onları satırdı (1), öyle değildir zıt değildir, çünkü Allah Adem oğlunu islamı kabul üzere yaratmıştır, olan başkasından islama meyilli ve islami kabullenmeyeye tekli ve hazır durumda yaratmıştır, fakat kulun islami bilfiil öğrenmesi gerekir, çünkü öğremeden önce cahildir, bir şey bilmez Allah Tealabuyurduki: Allah sizin annelerinizin karnından çıkardı, siz hiçbir şey bilmiyordunuz) (2) Peygamberine de buyurduki: (S: 442) Seni şaşırmış buyurupta yol göstermedi mi?) (3). Bununla murad seni bilmez, olarak buldu, sana kitap ve hikmet öğretmemişti, Allah teala buyurduki: İşte böylece sanada emrimizle kuranı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık) (4) İnsan hakkı kabul üzere yaratılmış olarak doğar eğer, ona Allah hidayet verirse, ona hidayete öğretecek bir sebep kılar, kabiliyet ile hidayette olduktan sonra bil fiil hidayette olmuş olur, eğer Allah onu zelil kılarsa onun fitratını değiştirecek şeyi öğretecek kimseyi ona musallat eder, rasullah (s.a.v) buyurduki: Her doğan fitrat üzere doğar, anne babası onu Yahudi, veya hıristiyan veya Mecusileştirir" (5)
Mü'minin Allah'tan hidayet istemesine gelince, hidayet iki çeşittir: (A) Mücmel hidayet, o hidayet iman ve islam hidayet olmaktır, ve o mü'min için gerçekleşmiştir., (B) Mufassal (tafsilatlı,d etaylı) hidayet, o da iman ve islamın parçalarını bilmeyen hidayet ve bunun üzerine yarım istemektir, buna bütün mü'minler gece gündüz muhtaçtır. Bunun için Allah teala kullarına her rekattan namazlarında: Bize doğru yolu göster. (6) ayetini okumalarını emretti. Peygamber (s.a.v) gece duasında şöyle diyordu: İhtilaf olunan hak hususunda beni hidayet et, muhakak ki sen dilediğini doğru yola iletirsin." (7)
Bundan dolayı hap şurana şöyle denilir: Yerhamukellah (Allah sana rahmet etsin) O'da Allah sizi hidayet etsin yehdikümüllah) der. Irak fakihlerinden bir kısmı bunu inkar etse de, müslümanın hidayetle dua edilmesine ihtiyaç yoktur zann etselerde, sünnet böyle gelmiştir, alimlerin çoğunluğu onlara muhale etmiştir. Peygamber (s.a.v) Ali'ye Allah'tan doğruluk ve hidayet istemesini emretti (8) Hasan'a vitir kunutunda şöyle söylemesini öğretti:
Allah'ım hidayet ettiğin kimseler içerisinde beni de hidayet et." (9)
(S:443) Günahlardan istiğfar ise: Mağfiret talep etmektir, kulun en muhtaç olduğu şeydir, çünkü gece güdüz hata ediyor, kuranda tevbe ve istiğfar çok tekrar edildi, o ikisine teşvik edildi, ve emredildi. Tirmizi ve İbni Mace enes (r.a)'den Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu tahric etti: Her Adem oğlu çok hatalıdır, hatalıların en hayırlısı çok tevbe edenlerdir"
Buhari Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Vallahi ben Allah'a günde yetmişten fazla tevbe ve istiğfar ediyorum." Bunu Nesai ve ibni Mace'de tahric etti, o ikisinin lafzı: Ben her gün Allah'a yüz defa tevbe ve istiğfar ediyorum" Müslim eğer El Müzeni'den tahric etti: O peygamber (sav)'işöyle buyuruyorken işitmiş: Ey insanlar! Rabbınıza tevbe ediniz, ben O'na günde yüz defa tevbe ediyorum" Bunu Müslim'de tahric etti, Lafzı: Ey insanlar Rabbınize tevbe ve istiğfar ediniz, ben her gün o'a yüz defa tevbe ve istiğfar ediyorum"
İmam Ahmed Huzeyfe (r.a)'den şöyle dediğini tahric etti: Benim ehlime karşı keskin bir dilim var (ağzıma geleni söylüyorum), başkasına böyle değilim, bunu peygamber (sav)'e (1) Sahihtir, Müslim ve Ahmed tahric etti. (2) Nahl: 78 (3) Duha: 7 (4) Şura: 52 (5) Fatiha: 6 7) ebu Seleme'den, O'da Ayşe'den Ahmed, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti. (8) Sahihtir, Ahmed, Müslim, Ebu Davud ve Nesai tahric etti. (9) Hasan'dan Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai tahric etti.
zikrettim, buyurduki: Ey Huzeyfe istiğfar nerede? Ben hergün yüz defa Allah'a istiğfar ediyorum"
Ebu Musa Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: Ben Allah'a yüz defa tevbe istiğfar ediyorum"ebu Musa peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: (S: 444) Biz oturuyorduk peygamber (s.a.v)'gelip ve buyurduki: Kesinlikle hiçbir kere sabahlamadım ki ben Allah'a yüz defa istiğfar etmiş olmayayım" İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace İbni Ömer'den şöyle dediğini tahric etti. (Biz bir mecliste sayıyorduk, rasulullah (s.a.v) yüz kere: Rabbım beni bağışlamayı tevbemi kabul buyur, muhakkak ki sen tevbeleri kabul eden ve çok merhamet sahibin" Nesai Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahric etti: Ben Rasulullah (sav)'den daha çok: Estağfirullah ve etübü ileyh diyen görmedim"
İmam Ahmed Ayşe (r.a)'den dediğini tahric etti: Peygamber (sav) şöyle diyordu: Ey Allah'ım beni iyilik yaptığı zaman sevilen, kötülük yaptığı zaman istiğfareden kimseleden kıl" (1) Geri kala sözü istiğfar konusunda daha sonra zikredeceğiz inşa Allah.
Ey kullarım siz bana zarar ve fayda vermezsiniz" Yani kullar Allah'a fayda ve zarar verme gücüne ulaşamazlar, çünkü Allah teala kendi zatında zengin ve övülendir, kulların taatına ihtiyacı yoktur, faydası kendisine dönmüyor, ancak fayda kullara dönmektedir, masiyetlerinden dolayı da zarar görmez, ancak kullar kendileri zarar görürler, Allah teala buyurduki: Küfürde sürat gösterenler seni üzmesin, muhakkak ki onlar Allah'a hiçbir zarar veremezler) (2) Ve: Kim topukları üzerine geri dönerse Allah'a hiçbir zarar veremez)(3) Peygamber (sav) hutbesinde şöyle buyuruyordu: Kim Allah ve rasulüne asi olursa muhakak ki azmıştır, ancak nefsine zarar vermiştir, Allah'a hiçbir zarar veremez ' (4) Allah azze ve celle buyurduki: Şayet küfrederlerse, muhakkak ki göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır, Allah zengindir,övülendir) (5) Musa'dan hikaye ederek buyurduki: Musa dedi ki: Eğer siz ve yeryüzünde olaların hepsi nankörlük etseniz, bilinki, Allah gerçekten zengindir, hamdedilmeye layıktır) (6) Ve buyurduki: (S: 445): Kim inkar ederse bilsin, ki, Allah bütün alemlerden müstağnidir.) (7) Ve: Onların nimietleri ne de kanları Allah'a ulaşır, fakat O'na sadece sizin takvanız ulaşır) (8)
Manası: Allah kullarının kendinden korkmasını ve kendisine itaat etmesini seviyor, onların kendisine asi olmasını sevmiyor, onun için üzerinde şişeceği ve içeği bulunan çölde kaybolan ve onu arayıp bulamayn yorgun, düşen, ümidini kesen, hayattan ümidini kesen, sonra uyuyan, ve uyandıktansonra sonra hayvanını yanında durur vaziyette gören adamın sevincidne daha fazla, Allah tevbe edenlerin tevbesine sevinir, bu kulun düşündüğü en büyük sevinçtir. Bütün bunlar Allah'ın zengiliği en muhtaç olmamasıyla birliktedir, tevbenin menfaatı kullarına dönmektir, bütün bunlar O'un cömertliğinin ve kullarına ihsanının mükemmelliğidendir, onların menfaatını istediğiden, korkmalarını, itaat etmelerini ve kendisine yaklaşmalarını seviyor, günahları kendinden başkasının bağışlamadığını bilmelerini ve bütün günahları bağışlamaya gücünün yettiğini bilmelerini istiyor. Abdurrahman bin Ğanm'ın Ebu Zer'den rivaye etttiği (kutsi) hadis şöyedir: Sizden kim benim bağışlamaya gücümün yettiğini bilir de, sonra benden bağışlama dilerse bağışlar, umursamam"
Sahih'te peygamber (sav)'den rivayet edildiki: Bir kul bir günah işledi ve dedi ki: Ya Rabbi! Ben bir günah işledim, beni bağışla. Allah teala buyurduki: Kulum kendinin günahları bağışlayan ve günahtan dolayı hesaba çeken bir Rabbi olduğunu bildi, ben kulumu affettim" (1) Ali Bin Ebi Talib' rivayet ettiki: Peygamber (sav) hayvanına bindiği zaman üç
(1) Ahmed, İbni Maace ve Taberani tahric etti. senedinde Ali bin Zeyd bin Cüd'an var, zayıftır. (2) Kitaptaki verilen ayet numura yanlış hangi ayet olduğunu bulamadım, mütercem) (3) Ali İmran: 144 (4) Ebu Davudu, Taberani Kebir'de tahric etti, isadında meçhul vardır, O'da iyad ele Medeni'dir. (5) Nisa: 131 (6) İbrahim: 8 (7) Ali İmran: 97 (8) Hac: 37
defa Allah'a hamdeder, üç defa tekbir getirir ve şöyle derdi: Seni tesbih ederim, ben nefsime zulmettim, beni bağışla, çünkü günahları ancak sen bağışlarsın, sonra güldü ve buyurduki: Kulu şöyle deyince Rabbın sevinir. Rabbim günahlarımı bağışla" imam Ahmed ve Tirmizi tahric etti ve doğruladı.
(S: 446) Sahih'te peygamber (sav)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: Vallahi Allah kullarına annenin çocuğuna olan merhametiden daha merhametlidir" Zinnun'un ashabından biri tavaf ediyor ve diyorduki: Ah kalbim nede, kalbimi kim buldu? Bir bir sokağa girdi, ağlayan bir çocuk gördü, annesi de ona vuruyordu, nereye gideceğini ve ereye yöneleceğini bilmiyordu, kapının ağzına geldi, ağlamaya ve ey anne kapıyı sen kapatırsan bana kim kapı açacak demeye başladı. Sen beni kovarsan beni kim yakınlaştıracak? dedi annesi acıdı, kapının aralığından baktı çocuğunu göz yaşları iki yanağından akıyor ve toprağa beklenmiş olarak gördü ve kapıyı açtı, onu kucağına aldı, öpmeye başladı ve şöyle dedi: Ey gözümün aydınlığı ve nefsimin azizi, nefsini benim nefsime taşıttıran, sıkıntıya koyan sensin, eğer bana itaat etsen benden hoşlanılmayacak birşey görmezsin, genç vecde geldi (kendinden geçti, coştu) sonra kalktı ve :Kalbimi buldum, kalbimi buldum, diye bağırdı.
Allah tealanı şu ayeti hakkında düşünün: Yine onlar ki, kötülük yaptıklarında, ya da kedilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarıdan dolayı hemen tevbe istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki!) (1) Bunda günahkarların günahların bağışlanması hususunda Allah'tan başka sığınacakları kimse olmadığına işaretti. Yine savaştan geri kalan üç kişi hakkında buyurduki: Yeryüzü, genişliğine rağmen olara dar gelmiş vicdanları kedileri sıktıkça sıkmıştı. nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine O'a sığınmaktan başka olmadığını alamışlardı. Sonra eski hallerine dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. çünkü Alah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir) (2) Onların tevbesini Allah'tan başka bir şey olmadığına inandıklarına tertib etti, çünkü kul bir yaratılmıştan korkarsa, ondan başkasına kaçar, fakat Allah'tan korkana gelince, ancak O'ndan başka kulun sığınacağı, kaçacağı yeri yoktur, peygamber (sav) duasında şöylediyordu: Senden yine, senden başka sığınacak yoktur" (3) Ve şöyle diyordu: Rızan ile senin gazabıda, aaffinla ve senden sana sığınıyorum" (4) S: 447) Fudayl bin İyaddedi ki: Geceni karanlıkları gelip, gece örtüsün, idirince Allah şöyle nida eder: Benden daha büyük cömert kimdir, yaratıklara bana asidirler, ve ben onlar gözetliyorum, bana asi olmamaları gibi onları yataklarında koruyorum, benimle kendi aralarında günah işlememişler gibi oların korumasını üstleniyorum, asiye fazla ile cömertlik yapıyorum, kötülük yapana fazlımla muamele ediyorum, kim bana dua etmiş te ona icabet etmemişim, veya kim benden istemiş te vermemişim, yoksa kim benim kapımda diz çökmüş te ben onu uzaklaştırmışım, Fazıl benim fazıl da bendedir, ben cömertim, cömertlik ve bendendir, kulun istediğini ve istemediğini vermem de benim keremimdendir, tevbeednee sanki bana asi olmayış gibi verişmdebenim keremimdendir, yaratıklar benden nereye kaçıyorar? Asiler benim kapımdan başka nereye sığınıyorlar? Bunu Ebu Nuaym tahric etti.

Birisi bu manada şöyle dedi:
Kötülük yaptım,iyilik yapmadım tevbe ederek sana geldim köle efendilerinden asıl kaçar Mağfiret umuyor, eğer zannı yanılırsa yeryüzündeondan daha zararlı kimse yoktur.
Ey kullarım! Eğer önceleriniz, sonralarınık, insanlarınız,cinleriniz sizden takva ehli bir adamınkalbi üzere olsalar, bu benim mülkümden bir şey ziyadeleştirmez, ey kullarım eğer sizin önceleiniz, sonralarnız, insanlarınız,cileriniz sizden en fasık bir adamınkalbi üzere olsa,bu benim mülskümden bir şey noksanlaştırmaz" Bu yaratıkların itaatıyla, velev ki hepsinin takvalı olmalarıyla, mülküün artmadığına, asilerin masiyeti seebiyle de, velevki
(1) Ali İmran:135 (2) Tevbe: 118 (3) Sahihtir, Bera bin Azib'tenBuhari, Müslim, ve Tirmizi ve Tirmizi tahric etti. (4) Sahihtir,Ayşe (r.a)'de Müslim, Ebu Davud ve Nesai tahricetti.
insanların cilerin hepsi fasık bile olsalar mülkünün noksanlaşmayacağına işarettir. Çünkü Allah zatı itibariyle zengidir, zatında sıfatında ve fiillerinde mutlak kemal sahibidir, mülkü tamdır, hiçbirşekilde noksanlaşmaz.
Biri dedi ki:Yaratıkları bu şekilde yaratmış olması başka şekillerinden daha mükemmeldir. (S: 448) Varlığı, başkasıda yokluğundan hayırlıdır, içindeki şer ise izaafi, nisbidir.her vecihle yokluğu varlığndan hayırlı olacak şeklide mutlak şer değildir,bilakis varlığı yokluğudan daha hayırlıdır, bu rasulluh (sav)'inHayır senin elidedi" Ve Şer sanadeğildir sözünün manasıdır, yani yokluğu varlığından daha hayırlı olan halisşer sein mülkünde yoktur, çünkü Allah yaratılarını hikmeti ve adaleti gereğince yaratmıştır, bir kismi fazilet bakımından özel kılmıştır, bazılarnıı da adaleti bırakmıştır (fazilet sahibi kılmamıştır), vebunda da bir hikmeti vardır.
Bunda görüş vardır, bu hadistekine zıttır. Eğer yaratıkların hepsi takva ve iyilikçe en mükümmel olsalar, bu oun mülkünüsinek kanadı kadar bile artırmaz, eğer yaratıkarı fasıklıkta, en fasık yaratık gibi olsalar, mülküden hiçbirşey eksiltmez, mülkünün hangi vecih üzere olursa olsun mükemmel olduğuna işarettir, taat dolayısıyla artmaz, masiyet dolayısıyla da eksilmez, ona hiçbirşey tesir etmez.
Bu kelamda takva ve fasıklıkta asıl olanın kalp olduğuna delil vardır: Eğer kalp iyi ve takvalı olursa azalırsa takvalı, olur, kalp fasık olursa, azalar da fasık olur, peygamber (sav) buyurdu ki: Takva işte burdadır, ve göğsüne işaret etti." (1)
Eğer önceleriniz, sonlarınız, insanlarınız, cinleriniz yüksek bir yerde dursalar ve benden isteseler, herkese istediğini veririm, bu benim mülkümden ancak iğnenin denizden noksanlaştırdığı kadar noksanlaştırır" Bununla murad: Kudretinin ve mülkünün mükemmelliğini zikretmektir, mülkü ve hazineleri vermekle bitmez, eğer cinlerden ve insanlardan öncekilere ve sonrakilere bütün istediklerini bir makamda verse, mülkü bitmez. Bunda yaratıkları kedinden isteyene ve ihtiyaçlarını kendine bildirmeye teşvik vardır.
Sahihaynde Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Alllah'ın eli doludur, vermek o onu noksanlaştırmaz, gece güdüz cömerttir. (S: 449) Rabbinizin gökler ve yerler yaratıldığından beri verdiğini görmediniz mi, O'nun sağındakini eksiltmemiştir." Sahihtir Sahihi Müslimde Ebu Hureyer'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Sizden biriniz dua ettiği zaman Ey Allah'ım dilersem beni bağışla demesin, fakat azmetsin, rağbetini büyük tutsun, çünkü Allah hiçbir şeyi büyük görmez, onu verir" Ebu Saidi Hudri' dedi ki: Allah'a dua ettiğiniz zaman isteği yüksek tutun, çünkü Allah'ın katındaki bitmez, dua edince azmedin, çünkü Allah için hoşa gitmemek yoktur.
İsrailiyatın bazısına Allah teala buyuruyorki: Sıkıntılar benim elimdedir, için benden başkası umulur mu? Ve ben Hay ve Kayyumum? Hazinelerin anahtarları bendeyken benden başkası umuluyor, ve kapısı çalınıyor, ve benim kapım beni çağıran için açıktır, kim beni bir musibet için ümid etti, ben onun ümiduni kestim, veya kim büyük bir iş için beni ümit etti de onun ümidini kestim, veya kim benim kapımı çaldında ona açmadım, ben emellerin kesiliyor?
Ben cimri miyim kulum beni cimri kılıyor? dünya ahiret, bütün kerem fazla benim değil midir? ümit edenlerin bana ümit beslemlerine engel nedir? Dünya bütün kerem fazla benim değil midir? ümit edenlerin bana ümit beslemelerine engel nedir? eğer gök ve yer ehlinin hepsi toplansa, hepsine versem, hepsini arzusunu yerine getirsem, benim mülkümden bir zerre noksanlaşmaz, onu ayakta tutan benim, mülk nasıl oksanlaşır, rahmetimden ümit kesenlere azap olsun, bana asi olan ve haramlarını işleyene azap olsun.
Bu benim mülkümde ancak iğnenin denizden oksanlaştırdığı kadar noksanlaştırır" Katındakinin kesinlikle noksanlaşmadığının kesin ifadesidir. Allah teala buyurduki: Sizin yanızdaki biter, Allah'ın yanındaki ise kalıcıdır) (2), Çükü deize iğne daldırılsa denizden bir şey noksanlaşmaz, denizden bir serçe içse yine böyledir. Hızır Musa (A.S)'ya kendilerinin
(1) Ebu Hureyre'den Ahmed, Müslim ve Tirmizi tahric etti. (2) Nahl: 90
İlminin Allah'ın oranla böle olduğunu örnek verdi. (S: 450) cenettekiler ve içerisindeki yiyecekler de öyledir, Allah tealanı buyurduğu gibi eksilmez: (Tükenmeyen ve yasaklanmaya sayısız meyveler içindedirler: (1) Her bir meyve koparıldığında aynısı yerine gelir"
İkimisli" şeklinde de rivayet edildi, cennet meyveleri ebediyyen noksanlaşmaz, buna peygamber (sav)'in güneş tutulması hutbesindeki şu sözü işarettir: Cenneti gördüm, ordan bir salkım üzüm yedim, eğer onu alsaydım, dünya kaldıkça ondan yerdiniz" Bunu Bahiri Ve Müslim İbni Abbas'tan tahric etti, bunu imam Ahmed Cabir'den tahric ettti. lafzışudur: Eğer onu getirseydim, gökler ve yer arasında bulunan ondan yerdi, ve ondan bir şey noksanlaştıramazlardı" cennet, ehlini yediği kuş etinde canlıyken olduğu şekline geri dönüyor ve oda hiçbirşey ek silmiyor. (2) Bu peygamber (s.a.v)'den senedinde zayıflık bulunan bir çok vecihle rivayet edildi. Bunu Ka'b söyledi. Ebu Ümame el Bahili'den şöyle dediği rivayet edildi: İçecekte böyledir, bitene kadar içilir, sonra geri yerine döner.
Salih alimlerden biri ölümünden sonra rüyada görüldü, ve dedi ki: Sizden ayrılalı bir parça piliç eti yedim siz cennet yiyeceğiin bitmediğini bilmiyor musunuz? Allah katındakinin bitmeyişinin sebebi Tirmizi ve İbni Mace'in tahric ettiği hadisteki Allah tealanın şu sözüle açığa kavuşmuştur. Bu da benim cömert vacid macid oluşumdandır, ve istediğimi yaparım, ver işm söz, azabım sözdür, bir şey hakkında benim işim ona ol deyişimdir, hemen oluverir" S: 451) Allah teala buyurdu iki: Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı ol demekten ibarettir, hemen oluverir" (3) Ve: Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona söyleyecek sözümüz sadece ol dememizdir. Hemen oluverir.) (4)
Bezzar'ın müsnednde (5) Nazar bulunan bir isnadla Ebu Hureyre (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Allah'ın hazineleri sözdür, Allah bir şey diledi mi ona: Ol" der, hemen oluverir" Allalh teala bir bağışta bulunacağı veya azap edeceği zaman ol, der, hemen oluverir, Allah teala buyurduki: Allah nezdine İsa'ın durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah O'nu topraktan yarattı, sonra ona ol" dedi ve oluverdi. (6) Bazı İsrailiyet eserlerine şu var: Allah Musa (a.s)'ya vahyetti ki: Ey Musa saltanat benim oldukça binden başkasından korkma, benim saltanatım devamlıdır, kesilmez, ey Musa, hazinelerim dolu oldukça, rızka ehemmiyet verme, ebediyen hazinelerim bitmez, ey Musa beni dost bulduğudan başka ünsiyet kurma, beni ne zaman istersen bulursun, ey Musa sırattan cennete geçmedikçe benim tuzağımdan emin olma.
Birisi dedi ki:
Tamam üzere yaratılmışa boyun eğme ve senden die zarar vermektir.
Allha'ın hazinelerinden rızık iste çünkü o hazineler kefile nun arasındadır. (Kün ol) emrindedir.
Ey kullarım! Bu sizin amellerimizdir, sizin için sayıyor, sonra onun karşılığını tam olarak size vereceğim" Yani Allah kullarının amellerini yazıyor, sonra onların karşığını olara vercektir, bu Allah tealanın şu kavlidir" Kim zerre ağırlığınca hayır yaparsa, onu görür kim zerre ağırlığırca şer yaparsa onu görür) (7) Ve: (S: 4527 Ve yaptıklarını hazır buldular, Rabbın kimseye zulmetmez) (8) Ve herkesin iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısına hazır bulduğu güde insan isteyecek ki kötülükleriyle kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun) (9) Ve: O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarnıı kendilerine haber verecektir. Alah oları bir bir saymıştır. Onlar ise unutmuştur) (10) Sonra tam karşılığını size vereceğim" Zahiri kıyamet günü tam karşılığının verilmesi muraddır, Alah tealanı buyurduğu gibi: Kıyamet günü ecirlerinizi tam alacaksınız) (11)
Dünya ve ahirette amellerinin karşılığının kullara ödenmesi de
((1) Vakıa: 32-33 (2) Ebu uaym Hilye'de tahric etti. (3) Yasin : 82 (4) Nahl: 4 (5) Zayıftır, Ebuş şeyh (azamette" tahri ceti. (6) Ali imran: 59 (7) Zelzele: 7-8 (8) Kehf: 49 (9) Ali imran: 30 (10) Mücadele:6 (11) Ali İmran: 185
muhtemeldir, şu ayette olduğu gibi: Kim bir kötülük yaparsa, onunla cezalanlandırır.) (1), Peygamber (sav)'den edildiki: Bunu mü'minler kötülüklerinin cezasını dünyada görür, iyiliklerinin karşılığı ise ahirete bırakılır diye tefsir etti. Kafir ise iyiliklerinin mükafatı dünyada tam verlir, kötülükleri bırakılır, ve kötülükler için ahirette cezalandırır. Şer karşığında Allah'ın bileceği miktara kadar katlanarak mükafatlandırır. Şer karşılığıda Allah'ın bileceği miktadarda kadar katlanarak mükafatlandırılır, Allah teala buyurduki: sabredenlere mükafatları hesapsız verilir) (2)
Kim hayır bulursa Allah'a hamdetsin, kim bundan başka bir şey bulursa, nefsinden başkasını kınamasın" Bu hayrın tamamın Allah'ın fazlı olduğuna ve kulu istihkakı olmadığına, şerrin ise tamamının nefsinin hevasına tabi oluşudan kaynaklandığına işarettir, Allah teala buyurduki: sana iyilklikten ne dokunsa, ve Allahtandadır, kötülükten de ne dokunursa, o nefsindendir. (3).
Ali (r.a) dedi ki: Kul ancak rabbını umar, ve ancak günahından korkar, Allah bir kulun başarısını ve hidayetini dilerse, ona yardım eder ve itaatına muvaaffak kılar, bu kendisinden bir fazl ve rahmettir ,bir kulu da alçaltmayı dilerse, onu nefsiyle bırakır, kendisiyle nefsini yalnız başına bırakır, şeytanAllah'ın zikrinden gaafil olduğu için ona vesvese verir. (S: 453) Nefsine tabi olur v e ifrata gider, ve bu Allah'tan gelen adalettir, çünkü kitap indirmek ve elçi peygamber (sav) göndermekle delil ayaktadır, peygaberlerden gönderildikten sonra, insanlardan hiçbirinin Allah'a karşı bir delili olamaz.
Kim bir hayır bulursa Allah'a hamdetsin, kim bundan başka bir şey bulursa, nefsinden başkasını kınamasın" Eğer bununla murad, kim dünyada bunu bulursa, ise salih amelinin mükafıtına karşı Allah' a hamdetmesi emredilmiş olur, Allah teala buyurduki: Erkek veya kadın, mü'min olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yapatırız. Ve mükafatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz) (4) yine dünya yaptığı günahların karşılığı gördüğü cezadan dolayı da nefsini kınamakla emredilmiş olur. Alllah teala buyurduki: En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki imana dönerler (5) Mü'mine dünyada bir bela isabet etse nefsini kınar, ve bu kendisini Allah'a tevbe ve istiğfar etmeyedaveteder.
Müsned ve Ebu Davud'un sünende (6) Peygamber (sav7'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Mü'mine bir hastalık isabet etse, sonra Allah o hastalıktanona afiyet verse (şiaf verse) geçmiş günaalrına keffaret olurve gelecek ömrü için bir öğütolur, münafik hastalanıpta şifa verilince,sahibinin bağladığı,sonra çözdüğü yük devesi gibi olur, niçin bağladıklarını ve niçin çözdüklerini bilmez" Selmanı Farisi dedi ki:Mü'mine belagelir, geçmiş için keffaretkalan için kınama olur, kaafirede bela gelir onun misali serbest bırakılmış yük devesigibidir, niçin bağladığınıve niçin çözüldüğünü bilmez.Eğer murad kim ahirette hayır bulursa manası ise, bu durumda ahirette hayır bulan kişinin Allah'a hamd edeceğini ve hayırdan başka bir şey bulanın da nefsi kınamanınfaydavermediği günde nefsinikınayacağınıhaberveremk olur, ve bu durumda kelamın lafzı emir,manası ise haber olmuş olur, rasulullah (sav)'inşu hadisi gibi: Kim bana kasten yalan uydurursa, cehenemdeki otutaracağı yeri hazırlasın" manası: Peygamber (sav)'e yalan uyduranın cehenemdeki oturacağı yeri hazırlanyor, demektir.

(S: 454) Allah teala verdiği rızıklardan dolayı cennet ehlinin Allah'a hamdettiklerini haber verdi,buyurduki: (Cennette) onların altlarından ırmaklar akarken, kalplerindekinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: Hidayetiyle bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun. Alllah bizi bu yola iletmeseydi, kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik (7) Ve buyurduki: onlar bize verdiği sözde sadıkolan vebizi dilediğimizyerinde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah'a hamdolsun) (8) Ve: Cennette şöyle derler. Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsu. Doğrusu rabbımız çokbağışlayan, çok

(1) Nisa: 133(2) Zümer: 10 (3) Nisa: 79 (4) Nahl: 97 (5) Secde: 21 (6) Ebu Davud sünenide tahric etti. fakat senedinde Ebu Manzur var. O mechuldür. (7) A'raf: 43 (8) Zümer: 74

nimet verendir. O rab'ki lütfuyla bizi asıl oturulacakyurda cennete yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorğunluk, ne de orada bize bir usanç gelecektir) (1) Cehennem ehlinin nefislerini kınayacağını venefislerine şiddetli buğzedeceklerin haber verdi ve buyurduki0 Hesapları görülüp iş bitirilince, şeytan diyecek ki: Şüphesiz Allah size gerçek olanı vadetti, ben de size vadettim ama size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece siziinkara çağırım, siz de benim davetime hemen koştunuz. o halde beni kınamayın, kendinizi kınayın) (2) Ve buyurduki: İkar edenere şöyle seslenilir: Allah'ın gazabı sizin kendiize olan kötülüğünüzden elbetedaha büyüktürZira siz imana davet ediliyorsunuz, fakat ikarediyorsunuz) (3) Selefi salih kusurdan ve amellerin kesilesinden dolayı nefsin kınasından sakınarak, salih amelleriçin çok gayret ediyorlardı.

Tirmizi4de (4) Ebu Hureyre'den merfu olara rivayet edildiki: Her birölü pişman olur, eğeriyiik sahibi biriyse çok yapmadığı için pişman olur, kötülüksahibi, ise, kendi nefsini ayıplamadığından dolayı pişman olur" Mesruk'a denildik: Yaptığın gayretlerin bazısında kusur işlesen? dedi ki: Vallahi eğer bana biri gelse,bana beni cezalandırmayacağınıhaber verse mutlaka ibardette gayret sarfederdim bu nasıldır?, deildi. Ta ceheneme girince nefsim beni mazur görüp, beni kınamayıncaya kadar, alah tealam şu kavli sana ulaşmadı mı? Kendini kınayan pişmanık duyan nefse yemin ederim diriltikip hesaba çekileceksiniz) (5)

(S: 455) Onlar cehenneme girdikleri zaman zebaniler boyunlarına sarılınca, iştah duydukları şeyler engellenince ve temennileri kesilince ancak nefislerini kınıyorlar,Onlardan rahmet kaldırılmıştır, onlardan herbiri nefsinikıamaya yönelmiştir. Amir binKaysdiyordu ki: Vallahiçalışacağım, sonra vallahiçalışacağım, kurtuluursam, Allah'ın rahmeti sayesindedir, yoksa efsimi kınımam (6) İbni Ayya='ın kölesi Ziyad İbnil Münkedir ve Safvanbin Süleym'e diyorduki: cjiddiyetli olun, sakının sakını eğer iş umduğunugibi olursa, çokiş yapmış olmazsınız, yoksanefislerinizi kınamazsınız

Mutarrif bin Abdullah diyorduki: Amelde gayret ediniz, eğer iş ümit ettiğimiz gibiolursa, Allah'ın rahmetinden ve affindandır, bizim için dereceler olur, korktuğumuz ve sakındığımız gibi iş şiddetli olursa. (Rabbimiz! Bizi çıkar, önce yaptığımızın yerine iyi işler yapalım(7) demeyiz, amel yaptık, fakat bize fayda vermedi deriz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. Dinde Mutlak Olarak İhticac Edilmez İddiası:

Haberi Vahid, dinin aslından bir asıldır. Şayet amel edilmesi bırakılırsa dinin büyük bir kısmının yok olması demektir. Haberi vahidle istidlal edileceğine dair kitap ve sünnette deliller, Selefin bu konuda icması ve uygulaması vardır:
a) Kur'andan deliller ve istidlalleri, **b)** Sünnetten deliller ve istidlalleri, **c)** Sahabe ve Selefin icması.
Hicri 100. Yılından sonra Mutezile bu görüşü ortaya atmıştır. Zü'l-yedeyn, ninenin mirası ile ilgili Ebu Bekir ve Hz. Ömerin isti'zan kıssalarına ilim ehli açıklık getirmiştir. Sonra sahabelerin haberi vahidi kabul etmelerine bir çok örnekler vardır. Haberi vahidde yalan, hata, unutma veya değiştirme iddiası ile onun terkedilmesinin doğru olmadığını açıktır. Çünkü ravilerin tamamen hata unutma ve benzeri arızalardan salim olduklarını kimse iddia etmemiştir. Lakin önemli olan bu ne zaman vuku bulursa bilinmesi ve açıklanması gerekir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g) Abdullah İbnu Abbâs'ın Sahîfeleri:

İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında yaşça küçük idi. Ancak ilim ve bilhassa hadîs hususunda büyük bir aşk sahibi idi. Beraberinde yazı levhaları olduğu halde ilim meclislerinde dolaşır hadisleri yazardı. İbnu Abbâs, hadîs alabileceği zatları da birer birer ziyaret edip, sorar ve onlardan da yazardı. Vefat ettiği zaman bir deve yükü kitap bıraktığı tevâtüren rivâyet edilmiştir. Onun bu kitapları elden ele dolaşmıştır.
Bunlardan başka Sa'd İbnu Ubâde el-Ensârî, Abdullah İbnu Ömer, Abdurrahman İbnu Ebî Evfa, Mugire İbnu Şu'be, Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anhüm ecmain) gibi daha bir kısım sahâbenin hadîsleri yazdıklarına dair rivâyetler mevcuttur. Burada teferruata girmeden hadîslerde gelen "hadîs yazma yasağı" hakkındaki yorumlara temas etmek istiyoruz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Yazmak

Hadis yazmak: Yazmak yoluyla hadisi nakletmek demektir.
Bu yolda aslolan helâl olmasıdır. Çünkü bu bir araçtır. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* de Abdullah b. Amr'a kendisinden duyduklarını yazması için izin vermiştir. Bunu Ahmed hasen bir sened ile rivayet etmiştir. Eğer yazmaktan dolayı şer'î bir sakınca ortaya çıkacağından korkulursa o zaman ona engel olunur. İşte Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in: *"Benden Kur'ân'dan başka bir şey yazmayınız. Her kim benden Kur'ân'ın dışında bir şey yazmışsa onu silsin."*[1] hadisi buna göre yorumlanır.
Eğer sünnetin korunması ve şeriatin tebliği ancak yazmak ile mümkün olabiliyorsa o takdirde yazmak farz olur. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisini insanları yüce Allah'ın yoluna davet etmek ve onlara şeriatini tebliğ etmek üzere yazılı mektuplarla bildirmesi, buna göre açıklanır.
Buhârî ve Muslim'de Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'dan rivayete göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* Mekke fethinde bir hutbe irad etti. Yemenlilerden Ebu Şah diye bilinen bir adam kalkarak:
"(Bunu) benim için yazıdırınız ey Allah'ın Rasûlü", dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
"Ebu Şah'a yazınız." O bununla Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den dinlediği hutbeyi kastediyordu.
Hadisin yazılmasına itina etmek icab eder. Çünkü bu, hadis nakletmenin iki yolundan birisidir. O halde buna gereken itinayı göstermek gerekir. Tıpkı hadisin lafız yoluyla nakledilmesi için gerekli itinanın gösterildiği gibi. Hadis yazmanın iki niteliği sözkonusudur. Vacip ve mustahsen.
Vacip olan yazma: Hadisi açık seçik, tereddüde düşürmeyen ve karışıklığa sebep teşkil etmeyen bir hat ile yazmaktır.
Müstahsen şekil ise aşağıdaki hususlara riayet ederek yazmakla mümkündür.
1- Yüce Allah'ın adı geçtiği yerde "teâlâ, azze ve celle, subhanehu" lafızlarından birisini ya da bunlardan başka yüce Allah'a açık övgü ihtiva eden bir kelimeyi rumuza başvurmaksızın (tam olarak) yazmak. Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in adının geçtiği yerde "sallallahu aleyhi ve sellem" yahut "aleyhi's-salâtu ve's-selâm" ifadelerini rumuz kullanmadan açık bir şekilde yazmak. el-Irakî, Mustalah'a dair Elfiye'sini şerhederken diyor ki: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e salâtı, yazı ile rumuz yoluyla iki harf veya ona yakın harf yazmakla yetinmesi mekruhtur. Yine şunları söylemektedir: Salat ya da teslimden birisini hazfederek diğeri ile yetinmesi de mekruhtur.
Bir sahabinin adı geçtiği vakit "radıyallahu anh" yazar. Ashab-ı kiramdan herhangi bir kimse için ona özel bir alâmet olacak şekilde özel bir övgü ya da muayyen bir dua tahsis ederek, adı her geçtikçe onu söylemez. Nitekim Rafizilerin Ali b. Ebi Talib *Radıyallahu anh*'ın adı geçince "aleyhisselam" ya da "kerremallahu vecheh" demeleri bu kabildendir. İbn Kesir der ki: Bu bir çeşit tazim ve tekrim kabilindendir. Şeyhan (Ebu Bekir ve Ömer) ile mü'minlerin emiri Osman'a böyle bir şey demek ondan daha uygundur.
Şayet Ali *Radıyallahu anh*'ın adı geçince selam ile birlikte bir de salatı ekleyecek olursa ve başkası için böyle bir şey yapmazsa bu memnudur. Özellikle böyle bir ifadeyi hiç ihmal etmediği bir şiar haline getirmesi hakkında bu böyledir. Bu durumda böyle bir şeyi terketmek teayyün eder. Bunu İbnu'l-Kayyim, *Cilâu'l-Efham* adlı eserinde zikretmektedir.
Şayet bir tabiî ya da ondan sonra duayı hakedenlerden bir kimse geçerse onun için "rahimehullah" diye yazar.
2- Hadisin nassına başkasından ayırdedilecek şekilde bir işaret koyarak onu iki parantez ( ) yahut iki köşeli parantez [ ] yahut iki daire OO ya da buna benzer işaretler arasına alır ki, hadis başka şeylerle karışarak tereddüde düşülmesin.
3- Hataların düzeltilmesi için izlenen kurallara riayet etmek.
Yazılmamış ifadeleri ya iki kenardan birisinde yahut yukarda ya da aşağıda ilgili yere gerekli işareti koymak suretiyle ekler. Fazla ibare olursa fazlalığın ilk kelimesinden sonuncusuna kadar kesintisiz tek bir çizgi ile üzerini çizer. Böylelikle çizginin altındaki ibareler büsbütün kapanmamış ve okuyucu için üstü örtülmemiş olur. Eğer fazla kısım çoksa satır hizasından biraz yukarda ilk kelimesinden önce "lâ" ve son kelimesinden sonra da "ilâ" diye yazılır.
Şayet fazlalık bir kelimenin tekrarı şeklinde ise bunların sonuncusunun üstünü çizer. Ancak ikinci kelimenin kendisinden sonraki kelimeyle ilişkisi varsa birincisinin üstünü çizer. Mesela "Abdullah" kelimesinde "abd" kelimesi; "imriu'n mü'min" kelimesinde "imru" kelimesi tekrar edilmişse birincisinin üzerini çizer.
4- Şayet iki ayrı kelime, iki ayrı satırda bulunuyor ve bunları birbirlerinden ayırmak yanlış bir mana izlenimi verecekse bu iki kelimeyi birbirinden ayırmamalıdır. Mesela Ali *Radıyallahu anh*'ın: "Safiyye'nin oğlunun (ez-Zübeyr b. el-Avvam'ı kastediyor) katilini ateşle müjdele" şeklindeki sözünün "katili müjdele" ibaresini bir satırda, "Safiyye'nin oğlu ateşle" ibaresini bir satırda yazmamalıdır.
5- Muhaddisler arasında meşhur olanlar dışında[2] rumuz kullanmaktan uzak durmalıdır. Meşhur olan bu rumuzların bazıları şunlardır: "Haddesenâ" yerine "senâ, nâ, desenâ" rumuzlarından birisi yazılı olsa bile "haddesenâ" diye okunur. "Ahberenâ" yerine rumuz olarak "enâ, ernâ, ebnâ" diye yazılır fakat "ahberenâ" diye okunur. "Kale" yerine "kaf harfi" rumuz olarak yazılır ve "kale: dedi" diye okunur. Çoğunlukla "kale" herhangi bir rumuz dahi kullanmaksızın hazfedilir, fakat hadis kıraati esnasında bu, telaffuz edilir. Mesela, Buhârî dedi ki: Bize Ebu Ma'mer anlattı, bize Abdu'l-Vâris anlattı. Yezid dedi ki: Bana Mutarrif b. Abdullah, İmran'dan anlattı.
Dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü amel edenler ne diye amel ederler", dedim. O:
"Herkes ne için yaratılmışsa ona onun için kolaylık sağlanır." diye buyurdu.
Buhârî raviler arasında "kale: dedi" lafzını hazfetmiş olmakla birlikte kıraat halinde telaffuz edilerek bu örnekte şöyle denilir: Buhârî dedi ki: Bize Ebu Ma'mer anlattı dedi ki: Bize Abdu'l-Varis anlattı dedi ki: Yezid dedi ki: Bana Mutarrif anlattı...
"Hâ" harfi bir hadisin birden çok isnadının bulunması halinde isnadın birinden diğerine tehavvülü (geçişi)ne rumuz olmak üzere kullanılır. Bu tehavvülün senedinin sonunda olması ile ortasında olması arasında fark yoktur. Bu hâ yazıldığı şekilde telaffuz edilerek "hâ" denilir.
Senedin sonundaki tehavvüle örnek: Buhârî dedi ki: Bize Yakub b. İbrahim anlattı dedi ki: Bize İbn Umeyye anlattı: O Abdu'l-Aziz b. Suhayb'den, o Enes'den, o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den "hâ". Yine bize Adem anlattı dedi ki: Bize Şu'be, Katade'den, o Enes'den dedi ki: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki: *"Sizden herhangi bir kimse beni babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz."*
Sened ortasındaki tehavvüle örnek: Muslim dedi ki: Bize Kuteybe b. Said anlattı dedi ki: Bize Leys anlattı "hâ". Yine bize Muhammed b. Rumh anlattı: Bize el-Leys anlattı. O Nafi'den, o İbn Ömer'den, o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den dedi ki:
"Dikkat edin, hepiniz bir çobansınız ve hepiniz güttüğünden sorumludur. İnsanların başındaki emir bir çobandır ve o güttüğünden sorumludur. Erkek aile halkı üzerine bir çobandır ve o onlardan sorumludur. Kadın kocasının evi ve çocukları üzerinde bir çobandır ve o onlardan sorumludur. Köle efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o o maldan sorumludur. Dikkat edin, hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünden sorumludur."

---

[1] Müslim ve lafız kendisinin olmak üzere Ahmed rivayet etmişlerdir.
[2]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Mevkuf Hadîs:

Rivâyet edilen söz, fiil veya takrir'in kaynağı sahâbî ise (rivayet munkatı veya muttasıl olsun) buna mevkuf hadîs denir. Sözgelimi Ashab'tan birinin fetvası, menkıbesi, şaka veya fikra nevinden bir davranışı vs. rivâyet edilmişse bütün bunlar mevkuf hadîs çeşidine girer. Nitekim Hz. Ali'ye ait sözler, İbnu Abbas'a ait açıklamalar, Hz. Ömer'e ait ibretli menkıbeler vardır. Bunların hepsine mevkûf hadîs veya mevkûf sünnet denir. Eskiden yapılmış bazı kitaplarımızda "...hadîsi anlattı ve Hz. Ali'ye vakfetti" veya "mevkuf bir sünnette (veya hadîste) geldiğine göre..." gibi ifâdelere rastlarız. Bu ve benzeri ifâdeler, hadîsin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ait olmadığını, ismi geçen sahâbî'ye ait olduğunu ifade eder. [1]
Bu terim, fıkıh ve kıraat ilminde farklı istilahî kullanımlara sahiptir. Mevkuf hadislerde isnad Rasûlullah (s.a.s)'e ulaşmaz; sahabîde son bulur. Mesela: Ravinin "İbn Abbas şöyle dedi" veya "Ali b. Ebi Talib şöyle yaptı" yahut ta "Ebu Bekr'in önünde şöyle yapıldı da o buna ses çıkarmadı" demesi yapılan rivayetin merfu' olmadığını ve mevkuf olarak nakledildiğini gösterir. Bazan da ravi; "İbn Abbas'dan mevkuf olarak rivayet edildi" diyerek hadisin mevkuf olduğunu tasrih eder.[2]
Rasûlullah (s.a.s)'den sadır olan söz, fiil ve takrir'i mevkuf hadiste Sahabi yapmaktadır. Büyük bir Sahabi dahi olsa bir kimsenin sözlerinin Rasûlüllah (s.a.s)'den gelen hadislerin seviyesinde addedilmesi imkânsızdır. Rasûlullah (s.a.s)'e ref' edilen hadislerde bir kutsiyet vardır. Çünkü Allah Teala O'nun hakkında şöyle buyurmaktadır:
"O kendi arzu ve hevâsından konuşmaz. Onun her konuştuğu, Allah tarafından vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir." (en-Necm: 53/3-4)
Bazı muhaddisler, bu durumu göz önüne alarak mevkuf hadisleri. zayıf hadislerden saymışlardır. Ancak, sırf bu sebepten dolayı, mevkuf hadise zayıf denilmesine itiraz edenler olmuştur. Onlar bu itirazlarını hiç bir sahabinin Rasûlullah (s.a.s)'dan sadır olduğuna bizzat kanaat getirmeden, dine taalluk eden konularda ne bir şey söylemesi ne yapması ve ne de yapılanı tasvip etmesinin imkânsız olduğunu ileri sürerek cevap vermişlerdir.[3] Mevkuf bir hadis şartları taşıdığında, sahihtir veya hasendir dendiği zaman Rasûlullah (s.a.s)'a ait olmayan bir hadis onâ atfedilmiş olmaz. Çünkü hadisin rivâyet şekli onun Sahabiye ait olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
Sahabîlerin Vahyin indirilişi esnasındaki konumları, onlardan sahih olarak rivâyet edilen mevkuf hadislerin, çoğu zaman amel etmeye elverişli olduklarını te'yid etmektedir. Bu duruma göre Abdullah İbn Mes'ud'tan mevkuf olarak rivâyet edilen *"Bir müneccime veya kâhine giderek onun söylediklerini doğrulayan kimse Hz. Muhammed (s.a.s)e nâzil olanı inkâr etmiş demektir"* gibi haberler, amel edilmesi caiz olan haberlerdir. Bununla birlikte İsrailiyyât türü nakillerine tesadüf edildiği için Ka'bul-Ahbâr, Abdullah b. Selâm ve Abdullah b. Amr el-Âs'ın mevkuf hadisleri ihtiyatla karşılanmalıdır. Onlardan kıyamet alametleri ve âhir zaman fitneleri hakkında nakledilen hadislerin çoğu mevzu olmamakla birlikte zayıftırlar. Görüldüğü gibi hadisin zayıf oluşu mevkuf olmasından değil; ondaki şaz, illet ve iztırâb gibi durumlardan kaynaklanmaktadır.[4]
Bazı muhaddisler Sahabi tefsirlerinin tamamını merfu tutarken, diğer bazıları da nuzûl sebeplerine dair olayların dışında mevkûf olduklarını söylemişlerdir.[5] Sahabî tefsirlerinin tamamını merfû saymak doğru değildir. Çünkü müfessir sahabiler tefsirlerde içtihat etmiş; diğer bazı konularda ve furu'da da aralarında ihtilâfa düştükleri görülmüştür. Bir kısmının ise tefsirlerine İsrailiyyat türü haberleri karıştırdıkları da görülmüştür.[6]
Mevkûf tabiri bazı maktu' hadislerin rivayetlerinde de kullanılmaktadır. Ravinin "falan kimse hadis isnadında Zührî'de durdu" demesi hadisin mevkuf olduğunu göstermez. Çünkü, Zührî sahabi olmayıp tabiindendir. Dolayısıyla bu tür rivayetler maktu'durlar.
Fakihlerin mevkuf hadisi hüccet almadaki görüşleri birbirinden farklıdır. Mevkuf ve maktu' hadisleri Rasûlullah (s.a.s)'ın sünnetinin farklı bir şekilde devamı kabul ettiği için İmam Mâlik, rivâyetini sahih gördüğü mevkuf ve maktu' hadislerle ihticac etmeyi ihmal etmemiştir. Ayrıca Rasûlullah (s.a.s)'ın sünnetinin amelî rivâyeti kabul ederek Medinelilerin amelini fıkıh usûlünde müstakil bir delil alması onun, bu haberlere verdiği önemi gösterir.[7]
Mevkuf hadis sadece sarahaten (açıkça) mevkuf olabilir. Hükmen Mevkuf diye bir şey söz konusu değildir.
Mevkuf Hadisler şu ifadelerle rivayet edilirler:
"Ömer (r.a.) şöyle dedi"
"İbn Abbas (r.a.) şöyle yaptı."
"Ebu Hureyre (r.a.) şöyle takrirde bulundu."
"İbn Ömer'den (r.a.) mevkuf olarak rivayet olunur ki"
"Bu hadis İbn Abbas'a varınca mevkuftur. Senedi daha öteye geçmiyor"[8]
Merfu hadise örnekler:
"İlmi yazarak (sağlama) bağlayınız. (Enes b. Malik)
"Bir kimse abdestli olmadıkça cenaze namazı kılamaz." (İbn Ömer)
"Ensar kadınları ne yüce kadınlarmış! Hayaları, dinlerini öğrenmelerine mani olmadı." (Hz. Aişe)
Görüldüğü gibi mevkuf hadisler sahabilerin ibadet haricinde söyledikleri sözlerle bazı meselelerdeki görüşlerinden ibarettir.
Horasan'lı fıkıh alimleri mevkuf hadise daha çok eser, merfua ise haber adını vermişlerdir. [9]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70.
[2] et-Tehânevî, Keşşâf Istılahati'l-Funûn, İstanbul 1984, 2/1500; Suphi es-Salih Hadis İlimleri ve Istılahları, Ankara 1981, 175.
[3] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, I74.
[4] Suphi es-Salih Hadis İlimleri ve Istılahları, Ankara 1981, 176.
[5] et-Tehânevî, Keşşâf Istılahati'l-Funûn, İstanbul 1984, 2/1500
[6] Suphi es-Salih Hadis İlimleri ve Istılahları, Ankara 1981, 176.
[7] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/171-172.
[8] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 119.
[9] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1 . *"Onların cennetteki ..... altındandır. Orada ..... mis gibi güzel kokacaktır. Orada her birine, ... baldırının etinin üstünden görünecek kadar güzel ikişer kadın verilecektir. Onların kalpleri tek bir adamın kalbi gibi aynı ..... taşıdığından, aralarında ne anlaşmazlık ne de ..... meydana gelecektir. Akşam sabah Allah Teâlâ'yı ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih edeceklerdir."* **(1886)**

I. *İliği*
II. *Kapları*
III. *Çekişme*
IV. *Terleri*
V. *Duyguları*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?

a) III, I, II, V, IV, b) II, IV, I, V, III, c) III, IV, II, V, I d) II, I, IV, III, V

2 . *"Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki ..... oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin ..... karşı doğu veya batı tarafında, ... uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir ..... gördüğünüz gibi göreceklerdir." Bunun üzerine ashâb–ı kirâm: Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere ait ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır, dediler. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu: "Evet, öyledir. ..... kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır.."* **(1891)**

I. *Gökyüzünün*
II. *Yıldızı*
III. *Canımı*
IV. *Köşklerde*
V. *Sabaha*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?

a) IV, II, I, III, V b) IV, II, III, I, V c) IV, V, I, II, III, d) IV, III, I, II, V

3. *"Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiç kimsenin ..... bile geçirmediği ..... vardır. " Sonra da şu âyeti okudu: "Korkuyla ve ..... Rablerine yalvarmak üzere ibadet ettikleri için ..... yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da başkalarına harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne ..... saklandığını hiç kimse bilemez ."* **(1895)**

I. *Umutla*
II. *Hatırından*
III. *Nimetler*
IV. *Vücutları*
V. *Mutluluklar*

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi uygun olan kelimelerin sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?

a) II, III, I, IV, V b) II, V, III, I, IV, c) II, I, V, III, IV d) II, I, V, IV, III

4. *"Şüphesiz mü'min için cennette, altmış mil ..... içi boş ..... yapılma bir çadır vardır. Orada mü'minin ..... ziyaret ettiği aileleri vardır. Fakat bu aileler birbirlerini görmezler."* **(1889)** **Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?**

a) *büyüklüğünde–altından–uğrayıp* b) *genişliğinde–altından–gidip*
c) *yükseklikte– inciden– gidip* d) *uzunluğunda–inciden–gelip*

5. *"Sizden cennetin en aşağı derecesinde olan ..... (Allah Teâlâ veya bir meleği): Ne dilersen dile, diyecek. O da bütün ..... söyleyecek. Kendisine, kalbinden geçenlerin hepsini diledin mi? diye soracak. O da: Evet, diledim, diyecek. Bunun üzerine o kimseye: Bütün dileklerin bir ..... fazlasıyla sana verilecektir, diyecek."* **(1897)**

Hadiste boş bırakılan yerlere uygun kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?

a) *Bir kaçına–isteklerini–katı* b) *birine–dileklerini–misli*
c) *kişiye– kaçındıklarını– misli* d) *kişiye–isteklerini–miktarı*

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 6. Cennettekiler, insanın nefes alıp-vermesi gibi, kendiliklerinden Cenâb–ı Hakk'a tekbirde getirirler. **(1884)**

(D / Y) 7. Cennete ilk girecek kimselerin yüzleri örtülü olacaktır. **(1886)**

(D / Y) 8. Cennette bir ucundan diğer ucuna, atlı birinin yüz yılda gidemeyeceği büyüklükte ağaçlar vardır. **(1890)**

(D / Y) 9. Cennetliklerin güzelliklerine güzellik katan çarşıları vardır. **(1893)**

(D / Y) 10. Cennet nimetleri dünyada da bulunan nimetlerdir. **(1895)**

(D / Y) 11. Cennetlikler hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceklerdir. **(1896)**

(D / Y) 12. Cennetin en aşağı derecesinde olan birinin bile bütün dilekleri bir misli fazlasıyla verilecektir. **(1897)**

(D / Y) 13. İnsanlar Allah'ı perde arkasından görebileceklerdir. **(1899)**

(D / Y) 14. Cennetliklerin en güzel ve en değerli hediyeleri Allah'a bakmak olacaktır. **(1900)**

(D / Y) 15. Cennette yay kadar bir yer üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır. **(1892)**

(D / Y) 16. Cennetliklere verilmesini istedikleri bir şey olup-olmadığı sorulduğunda "*...daha ne isteyelim*" derler.

(D / Y) 17. Mü'minlerin yaptıkları ibadet ve iyiliklere karşılık olarak onlara ne mutluluklar saklandığını bazı kimseler bilebilir. **(1885)**

(D / Y) 18. Cennetliklerin hepsi farklı şekilde yaratılmış olup, ortak noktaları boylarının altmış arşın olmasıdır. **(1886)**

(D / Y) 19. Cennet sâkinlerine hallerinden memnun olup-olmadıkları sorulduğunda, memnun olduklarını ifade ederler. **(1898)**

(D / Y) 20. Cennetliklerin en üstün derecesi Allah'ın seçtiği kullardır. **(1887)**

CEVAPLAR : 1-b, 2-c, 3-a, 4 -c, 5-b, 6-D, 7-Y, 8-D, 9-D, 10- Y, 11 -D, 12-D, 13-Y, 14- D, 15-D, 16-D, 17-Y, 18-Y, 19-D, 20-D.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevkuf Hadislerde Sahihlik ve Zayıflık:

Rasulullah'tan gelmeyen sözlerde, O'ndan gelenlerdeki yücelik bulunmaz. Buna rağmen Mevkuf Hadis'e zayıf hadistir demek doğru olmaz. Zira sahihlik, hasenlik ve zayıflık, hadis usulü kaideleri uyarınca yapılacak sened araştırmalarına bağlı değerlendirmelerdir.
Mevkuf bir hadise "sahihtir" demekle onun, Hz. Peygamber'e aidiyeti söylenmiş olmamaktadır. Hatta onunla amel etmenin vacib olduğu da belirtilmiş olmamaktadır. Çünkü en sahih görüşe göre mevkuf Hadis hüccet değildir.[1]
Mamafih Mevkuf Hadis'in hükmü konusunda görüş ayrılığı bulunduğu da unutulmamalıdır. Hanefilerden Razi, Serahsi ve müteahhirun, birer görüşlerinde de İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'e göre mevkuf hadis hüccettir. Bazı hanefiler ve İmam Şafii'ye göre hüccet değildir. Çünkü sahabinin kendi ictihadı sonucu ya da Hz. Peygamber'den değil de başka birinden duymuş olma ihtimali vardır.[2]
Ebu Davud da, "Nebi'den (s.a.v.) nakledilen iki haber tearuz edince, Ashabının hangisiyle amel ettiğine bakılır."[3] demektedir.
Bazı Mevkuf Hadisler de senedleri Rasulullah'a ulaşmadığı için mevzu (uydurma) sanılmıştır. Ebu Hafs Ömer b. Bedr el-Mavsili (622/1224) böyle yanlış bir değerlendirmeye tabi tutulmuş Mevkuf Hadisleri "Ma'rifetü'l-vukuf ale'l-mevkuf" adlı eserinde toplamıştır. Abdurrezzak b. Hemmam (211/826)'ın el-Musannef'inde de mevkuf hadisleri bolca bulmak mümkündür. [4]
Mevkuf hadise örnek:
Katade: "Ömer b. El-Hattab kişinin yalnız başına yolculuğa çıkmasını hoş görmezdi." dedi.[5]
Ebu Eyyub el-Ensari: "İlminin artmasını, anlayışının derinleşmesini arzu eden kendi kavm kabilesinden uzaklaşıp yabancılarla beraberliğe (hicret'e) katlansın." dedi.[6]

---

[1] Kasımi, Kavaid: 111; Ahmed Naim, Tecrid Tercümesi (Mukaddime) 1/135.
[2] Bk. Itr, menhec: 328.
[3] Ebu Davud, Hacc: 40.
[4] Ahmed Naim, Tecrid Tercümesi (Mukaddime) 1/135.
[5] Abdurrezzak b. Hemmam, Musannef: 10/431.
[6] Çakan, Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, 145 (İstanbul, 1982); İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 120.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevkuf Hadislerde Sahihlik ve Zayıflık:

Rasulullah'tan gelmeyen sözlerde, O'ndan gelenlerdeki yücelik bulunmaz. Buna rağmen Mevkuf Hadis'e zayıf hadistir demek doğru olmaz. Zira sahihlik, hasenlik ve zayıflık, hadis usulü kaideleri uyarınca yapılacak sened araştırmalarına bağlı değerlendirmelerdir.
Mevkuf bir hadise "sahihtir" demekle onun, Hz. Peygamber'e aidiyeti söylenmiş olmamaktadır. Hatta onunla amel etmenin vacib olduğu da belirtilmiş olmamaktadır. Çünkü en sahih görüşe göre mevkuf Hadis hüccet değildir.[1]
Mamafih Mevkuf Hadis'in hükmü konusunda görüş ayrılığı bulunduğu da unutulmamalıdır. Hanefilerden Razi, Serahsi ve müteahhirun, birer görüşlerinde de İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'e göre mevkuf hadis hüccettir. Bazı hanefiler ve İmam Şafii'ye göre hüccet değildir. Çünkü sahabinin kendi ictihadı sonucu ya da Hz. Peygamber'den değil de başka birinden duymuş olma ihtimali vardır.[2]
Ebu Davud da, "Nebi'den (s.a.v.) nakledilen iki haber tearuz edince, Ashabının hangisiyle amel ettiğine bakılır."[3] demektedir.
Bazı Mevkuf Hadisler de senedleri Rasulullah'a ulaşmadığı için mevzu (uydurma) sanılmıştır. Ebu Hafs Ömer b. Bedr el-Mavsili (622/1224) böyle yanlış bir değerlendirmeye tabi tutulmuş Mevkuf Hadisleri "Ma'rifetü'l-vukuf ale'l-mevkuf" adlı eserinde toplamıştır. Abdurrezzak b. Hemmam (211/826)'ın el-Musannef'inde de mevkuf hadisleri bolca bulmak mümkündür. [4]
Mevkuf hadise örnek:
Katade: "Ömer b. El-Hattab kişinin yalnız başına yolculuğa çıkmasını hoş görmezdi." dedi.[5]
Ebu Eyyub el-Ensari: "İlminin artmasını, anlayışının derinleşmesini arzu eden kendi kavm kabilesinden uzaklaşıp yabancılarla beraberliğe (hicret'e) katlansın." dedi.[6]

---

[1] Kasımi, Kavaid: 111; Ahmed Naim, Tecrid Tercümesi (Mukaddime) 1/135.
[2] Bk. Itr, menhec: 328.
[3] Ebu Davud, Hacc: 40.
[4] Ahmed Naim, Tecrid Tercümesi (Mukaddime) 1/135.
[5] Abdurrezzak b. Hemmam, Musannef: 10/431.
[6] Çakan, Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, 145 (İstanbul, 1982); İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 120.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

204) Nâfile Namazları Evde Kılmak
(Farzlardan Önce Ve Sonra Kılınan Sünnetleri Veya Diğer Nâfile Namazları Evde Kılmanın Müstehap Olduğu, Nâfile Namazları Farz Kılınan Yerden Başka Bir Yerde Kılmanın Veya Farzla Nâfilenin Arasında Konuşarak Onları Birbirinden Ayırmanın Emredildiği)

Buradaki dört hadis-i şeriften; Evlerimizde de namaz kılmamızın gerekliliğini farz dışındaki kılınan namazın en faziletli olanının kişinin evinde kıldığı namaz olduğunu, Evlerimizi namaz kılınmayan kabirlere çevirmememizi, nafileleri evlerde kılmak suretiyle evlerimize de namazdan bir pay ayırmamız gerektiğini, Cuma'nın farzından sonra mescidden çıkarak konuşmak suretiyle ara vererek sünnet namazını kılmamız gerektiğini öğreniyoruz. [1]

1130. Zeyd İbni Sâbit *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey İnsanlar! Evinizde namaz kılınız. Zira farz namaz dışındaki namazların en makbûlü, insanın evinde kıldığı namazdır."[2]

1131. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız da oraları kabirlere çevirmeyiniz."[3]

1132. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz farz namazını mescidde kıldığı zaman, o namazından evine de bir pay ayırsın. Zira Allah Teâlâ bu namaz sebebiyle evinde hayır yaratır."[4]

1133. Ömer İbni Atâ'dan rivâyet edildiğine göre, Nâfi` İbni Cübeyr onu Sâib İbni Yezîd İbni Uhti Nemir'e göndererek, Muâviye'nin namaz kılarken kendisinde gördüğü durum hakkında bilgi istedi.
Sâib de şunları söyledi:
– Evet, Muâviye ile birlikte maksûrede cuma namazı kıldım. İmam selâm verince ben olduğum yerde ayağa kalkıp cumanın sünnetini kıldım. Muâviye evine gidince bana haber gönderdi ve şunları söyledi:
– Bir daha öyle yapma. Cuma namazını kıldıktan sonra biriyle konuşmadıkça veya mescidden çıkmadıkça cuma namazına bir başka namaz ekleme. Zira Resûlullah bize, konuşmadıkça veya mescidden çıkmadıkça farz namaza bir başka namazı eklememeyi emretti.[5]

* Cuma'nın farzından sonra sünnet kılacak kardeşlerimiz ya biriyle konuşmalı veya farz kıldığı yeri değiştirip sünnetleri orada kılmalıdır ki bu sünnete de uyulmuş olur. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 334.
[2] Buhârî, Ezân 81, İ`tisâm 3; Müslim, Müsâfirîn 213. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 186, 198.
[3] Buhârî, Salât 52, Teheccüd 37; Müslim, Müsâfirîn 208, 209. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 199, Vitir 11; Tirmizî, Salât 213; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 1.
[4] Müslim, Müsâfirîn 210. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 186.
Benzeri 1435 de gelecek.
[5] Müslim, Cum`a 73.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 335.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Maktu Hadîs:

Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'e ait rivâyetlere verilen addır. Bunlar da söz, fiil veya takrîr olabilir. Hadîsle ilgili ıstılahların yeterince istikrarını bulmadığı bir sırada İmâm Şâfiî (204/819) hazretleri (radıyallahu anh) maktu tâbirini munkatı mânasında kullanmıştır. Hadîs ilminde kendisinden istifâde etmiş olan muhaddislerden bâzıları bu kullanışta onu taklîd etmişlerdir. Binaenaleyh Abdullah İbnu Humeydî (v. 219/834), Taberânî (360/970) ve Dârâkutnî (385/995) gibi bazı hadîs imamlarının te'lîfatında bu durum görülür.[1]
Maktu' kelimesi, Mekati veya Mekatı' şeklinde çoğul yapılır.
Munkatı', senedinde bir ravinin isminin hiç geçmediği veya kapalı olarak geçtiği hadisler ile, senedinden, sahabiden önce bir kişinin atlandığı veya peşpeşe olmamak şartıyla birden fazla ravinin atlanmış olduğu hadisler için kullanılmaktadır.[2]
Maktu' hadise misal olarak Abdurrezzak b. Hemmam'ın Ma'mer b. Raşid'den, onun da İbn Şihab ez-Zühri'den naklettiği şu hadisi verebiliriz: "Ma'mer dedi ki: Zühri'ye, bir yere yaslanarak yemek yemeyi sordum. Zühri bana "sakıncası yok" diye cevap verdi."[3]
"Cenaze namazı kılarken saflarınızı düzgün tutun kiölü hakkındaki (duanız) şefaatiniz kabul olunsun." (Ebu'l-Muleyh)
Mevkuf ve maktu' hadisler dinde hüccet sayılmazlar. Bu yüzden bu iki hadis türünü zayıf hadislerden sayanlar olmuştur. [4]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrid Tercümesi (Mukaddime) 1/135; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70-71.
[2] Bk. Itr, Menhec: 327. Aslında Munkatı' senedle ilgili; Maktu' ise, metinle ilgilidir. (Bk. İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi: 78)
[3] Musannef: 10/416; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 120-121.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- Meşhur Ve Müştehir Hadîsler Üzerine Telîfat

Halk arasında meşhur olan sözler vardır. Bunlardan bir kısmı atasözü olarak bilinir, bir kısmı da hadîs olarak bilinir. Bilhassa hadîs olarak bilinen sözler, gerçekten hadîs midir merak konusudur. Eğer hadîsse sıhhati nedir, kaynağı nedir? Bilinmesi istenir.
Alimler bu meseleyi de ele alarak pek çok te'lifatta bulunmuşlardır. Bu çeşit eserlerde hadîsler, alfabetik sıraya göre tanzîm edilir. Bir kaçını tanıyalım:
1- Muhammed İbnu Abdirrahmân es-Sehâvî'nin (902/1496) el-Makâsıdu'l-Hasene fi Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîsi'l-Meşhûre alâ'l-Elsine adlı kitabı tanınmış bir eserdir. Matbûdur ve mukaddime kısmında bu çeşit çalışmaların tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir (Mısır, 1956).
Bu eser, Ebu'z-Ziya Abdurrahmân İbnu'd-Deybe' eş-Şeybaânî tarafından Temyîzü't-Tayyib mine'l-Habîs fi ma yedûru ala'l-Elsine mine'l-Hadîs adıyla ihtisar edilmiştir.
2- Celâleddin es-Suyûtî'nin ed-Dürerü'l-Müntesire fi'l-Ehâdîsi'l-Müştehire (Mısır, 1910).
3- Şeyh İzzeddin Muhammed İbnu Ahmed el-Halîlî'nin (1057/1647) Teshîlü's-Sebîl ilâ Keşfi'l-İltibâs amâ Dâra mine'l-Ehâdîs Beyne'n-nâs.
4- İsmail İbnu Muhammed el-Aclûnî'nin (1162/1748) Keşfu'l-Hafâ ve Muzil'ül-İlbâs amme'ş-tehere mine'l-Ehâdis alâ Elsineti'n-Nâs (Beyrut, 1932). Bu kitap hemen hepsinden muahhar olduğu için kendinden önce yazılmış olanları cemetmiş durumdadır. Hem tedkîke konu olan hadîsler sayıca çoktur, hem de bir hadîs hakkında bilgi verilirken daha fazla malûmata yer verilmektedir. İki cild olan bu eser bir çok kereler basılmıştır. Bu sâhada en mütedavil olan te'lif budur. Bu kitabın son kısmında, âyrıca bazı yanlış tarihî bilgilere dikkat çeken bir bölüm vardır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/302.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Maktu Hadîs:

Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'e ait rivâyetlere verilen addır. Bunlar da söz, fiil veya takrîr olabilir. Hadîsle ilgili ıstılahların yeterince istikrarını bulmadığı bir sırada İmâm Şâfiî (204/819) hazretleri (radıyallahu anh) maktu tâbirini munkatı mânasında kullanmıştır. Hadîs ilminde kendisinden istifâde etmiş olan muhaddislerden bâzıları bu kullanışta onu taklîd etmişlerdir. Binaenaleyh Abdullah İbnu Humeydî (v. 219/834), Taberânî (360/970) ve Dârâkutnî (385/995) gibi bazı hadîs imamlarının te'lîfatında bu durum görülür.[1]
Maktu' kelimesi, Mekati veya Mekatı' şeklinde çoğul yapılır.
Munkatı', senedinde bir ravinin isminin hiç geçmediği veya kapalı olarak geçtiği hadisler ile, senedinden, sahabiden önce bir kişinin atlandığı veya peşpeşe olmamak şartıyla birden fazla ravinin atlanmış olduğu hadisler için kullanılmaktadır.[2]
Maktu' hadise misal olarak Abdurrezzak b. Hemmam'ın Ma'mer b. Raşid'den, onun da İbn Şihab ez-Zühri'den naklettiği şu hadisi verebiliriz: "Ma'mer dedi ki: Zühri'ye, bir yere yaslanarak yemek yemeyi sordum. Zühri bana "sakıncası yok" diye cevap verdi."[3]
"Cenaze namazı kılarken saflarınızı düzgün tutun kiölü hakkındaki (duanız) şefaatiniz kabul olunsun." (Ebu'l-Muleyh)
Mevkuf ve maktu' hadisler dinde hüccet sayılmazlar. Bu yüzden bu iki hadis türünü zayıf hadislerden sayanlar olmuştur. [4]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrid Tercümesi (Mukaddime) 1/135; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/70-71.
[2] Bk. Itr, Menhec: 327. Aslında Munkatı' senedle ilgili; Maktu' ise, metinle ilgilidir. (Bk. İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi: 78)
[3] Musannef: 10/416; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 120-121.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

283) Canlıları Yakma Yasağı (Karınca Ve Benzerleri Dahil Herhangi Bir Canlıyı Ateşle Yakmanın Haram Olduğu)

Buradaki iki hadisten hiçbir canlının yakılarak imha edilmemesini ateşle azabı ancak Allah'ın yapacağını öğreneceğiz. [1]

1613. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keresinde bizi bir seriyye içinde savaşa gönderdi. Kureyşlilerden iki kişinin adını vererek:
– *"Falan ve falanı ele geçirirseniz ateşte yakınız!"* buyurdu.
Sonra yola çıkacağımız sırada:
– *"Ben daha önce size falan ve falanı ele geçirdiğinizde ateşte yakmanızı emretmiştim. Halbuki ateşle ancak Allah azâb eder. Bu sebeple siz o iki kişiyi ele geçirdiğinizde (yakmayın) öldürün!"* buyurdu.[2]

1614. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir seferde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in maiyyetinde bulunuyorduk. Hz. Peygamber abdest bozmak için yanımızdan uzaklaştı. Bu sırada biz iki yavrusu olan küçük bir kaya kuşu gördük, yavruları aldık. Kuşcağız yavrularını kurtarmak için çırpınmaya başladı. Tam bu sırada Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi ve:
– *"Bu kuşu yavrularını almak suretiyle kim tedirgin etti? Verin ona yavrularını!"* buyurdu.
Bir kere de yaktığımız karınca yuvasını gördü ve:
– *"Karıncaları kim yaktı?"* diye sordu.
– Biz, dedik.
– *"Gerçek şu ki, ateşle azâb etmek, ateşin yaratıcısından başka hiç kimse için uygun ve meşrû değildir"* buyurdu.[3]

* Hiçbir sistem ve hiçbir şahıs suçun cezasız kalmasını istemez. İslam ise her suça uygun ve caydırıcı cezalar tayin etmiştir. Öldürülmeyi hak eden hayvanlar yakılarak ve değişik işkencelerle değil en uygun yolla öldürülmelidir. Çünkü yakarak öldürmek ancak Allah'a mahsustur. Tarla ve orman yakmak bir çok canlıyı da ateşte yakmak ve cezalandırmak demek olduğu için çok büyük bir sorumluluk doğurur. Dinimiz her alanda şefkatli ve merhametli olmayı emreder. [4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 471.
[2] Buhârî, Cihâd 107, 149. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 112; Tirmizî, Siyer 20.
[3] Ebû Dâvûd, Cihâd 112, Âdâb 164.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 471.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu, Mevkuf ve Maktu Hadis Hakkında Bilinmesi Gereken Birkaç Nokta:

Birinci Nokta: Merfu hadîs, mevkuf'tan, mevkuf da maktu'dan üstündür. Bilhassa tearuz halinde bu durum ehemmiyet taşır.
İkinci Nokta: Bir hadîsin merfu veya mevkuf veya munkatı olması, sıhhat yönüne te'sîr etmez. Sıhhat için başka şartlar aranır. Sözgelimi merfu bir hadîs sahîh olabileceği gibi zayıf veya mevzu da olabilir. Merfû demek, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ait olduğu belirtilmiş demektir, böyle bir hadîs pekala uydurulmuş olabilir. Öte taraftan Tâbiînden nakledilen bir söz sahîh olabilir.
Üçüncü Nokta: Bir hadîsin merfu veya mevkuf olduğu bazı durumlarda zor teşhîs edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki..., yaptı ki... ifadesiyle yapılan bir rivâyetin merfu olduğu açıktır ama haberler her zaman bu tarzda olmayabilir. Bu sebeple bazı ihtilâfa rağmen âlimlerin çoğunluğu tedkik sonucu şu suretle gelen rivâyetlere de merfu demişlerdir:
1- Sahâbe'den biri, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrine izâfe ederek: "Biz vaktiyle şöyle böyle derdik, şunları şunları yapardık, şu görüşü beyan ederdik". Alimler ashabdan vârid olan bu çeşit ifâdeleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunlardan haberdar olduğu ve fakat müdâhale etmediği şeklinde yorumlayarak takrirî merfû olduğuna hükmetmiştir. İbnu Mâce'den gelen şu hadîs buna örnektir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde biz at eti yerdik".
Keza sahâbenin: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) içimizde iken şöyle şöyle yapmakta beis görmezdik" sözü de merfu sayılmıştır. Misal olarak Muğîre İbnu Şu'be'nin şu hadîsi kaydedilmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı, huzuru nebevî'ye girmede kapıya tırnaklarını vurarak izin isterlerdi"
Tabii bu sözleri Tâbiîn söyleyecek olsa hadîs merfu sayılmaz.
2- Keza Sahâbe'den sâdır olan şu sözler de ref'e delalet eder:
"Falan şeyi yapmakla emrolunduk."
"Falan şeyden nehyolunduk".
"Falan şey sünnettendir".
Ancak sünnet burada olduğu gibi mutlak değil de Ashâb'tan biriyle kayıtlı ise merfu sayılmaz: "Ebu Bekir ile Ömer'in sünneti böyle idi" cümlesinde olduğu üzere.
Bu çeşit sözler Tâbiîn'den sâdır olsa haber merfu-mürsel olur. Keza Ashâb'ın şu sözleri de ref'e delâlet eder."Biz şöyle şöyle yapardık.""Falan iş Allah'a itaattır" veya "masiyettir".
3- Rey ve ictihâd'da bulunulması mümkün olmayan, gaybî durumla ilgili açıklamalar da hükmen merfu sayılmıştır. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un şu rivâyeti buna misaldir: "Her kim bir sihirbazın, yahud -gâipten haber verebilir diye- bir kâhinin yanına giderse Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e indirileni inkâr etmiş olur."
4- Tâbiîn'den biri senedi Sahâbî'ye ulaştırdıktan sonra "senedi ref ederek" yahut: "isnad ederek", yahud "Senedi sâhibine (yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaştırarak" veya "Rivayet ederek" veya Rivayet etti veya "Rivâyet ederek söyledi" diyecek olursa hadîs merfû'dur.
Bu sözlerden biri, sened, Tâbiî'ye ulaştıktan sonra söylenecek olsa rivâyet yine merfu sayılır ancak senetden sahâbe düştüğü için merfu-mürsel olur.
Basra muhaddislerine ve husûsan İbnu Sîrîn'e has bir siga var: Senette sahâbeyi zikrettikten sonra mükerrer olarak "Kâle, kâle" dendikten sonra hadîs zikredilir. Burada birinci kâle'nin kâili sahâbe, ikincinin kâili Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'dir. Hadîs, tabiiki merfu'dur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/71-72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- Cüz'ler

Hadîsçiler, bazan bir sahâbîden veya daha sonra gelen bir râviden mervî olan hadîsleri müstakil bir risalede cemetmişlerdir. Bazan da muayyen, hususî bir konuya giren hadîsleri veya belli bir hadîsin bütün tarîklerini müstakil bir risalede cemetmişlerdir. Bazan da belli bir gâye ile muayyen miktarda veya vasıfta hadîsler müstakil risalelerde cemedilmiştir. İşte bütün bu kısmi te'liflere cüz (cemi cezâ) denmesi âdet olmuştur. Cüz'ler, tertibinde tâkip edilen gayelere göre farklı şekil ve isimlerde olur: Mesbut, fevâid, vuhdâniyyat, sünâiyyât, sülâsiyyât, rübâiyyât, humâsiyyât.. üşâriyyât, erbâûniyyât, semânûniyyât, mie ve miât vs. gibi.
Bu cüz'ler çoğunlukla müelliflerinin isim ve ünvanlarına göre isimlenirler. Mesela Abu Abdillah el-Kâsım İbnu'l-Fadl es-Sahâfî'nin cüzleri, el-Cezâu's-Sahâfiyyât adını taşır.
Şu isimlere bakalım:
Cüz'ün fi Ahiri's-Sahâbe Mevten (İbnu Mende'nin).
Cüz'ü İbni Bişrân (Ebu'l-Huseyn Ali İbni Abdillah (414/1023),
Cüz'ü Salâti't-Tesbîh (Hatîbu'l-Bağdadî),
Cüz'ü men haddese ve nesiye (Hatîbu'l-Bağdadî),
Cüz'ü Fadli Sûreti'l-İhlâs (Ebu Nuaym el-İsbehânî),
Cüz'lerin tesmiyesinde her zaman cüz kelimesi bulunmaz, mahiyetine göre değişik isimler alır:
Fevâidu İbni Şâhin,
El-Fevâidu'l-Celîle fi Müselselâti Muhammed İbni Ahmed Akîle,
El-Vühdan Li'i-Buhârî, El-Vühdan Li-Müslim İbni'l-Haccâc,
Vuhdâniyyâtu Ebî Hanîfe (Abdulkerîm İbnu Abdi's-Samet et-Taberî),
Sünâiyyâtu Mâlik: (İmam Mâlik'in Muvatta'da geçen iki râvisi bulunan hadîsleri cemeden cüz).
Sülâsiyyatu Ahmed, Sülâsiyyâtu Buhârî, Sülâsiyyâtu'd-Dârimî... Senetlerinde üç râvi bulunan hadîsleri cemeder.
Rubâiyyatu'l-Buhârî, Rubâiyyatu Müslim...
Humâsiyyâtu'd-Dârakutnî...
Sümâniyyâtu Yahya İbnu Ati el-Attâr..
Tüsâiyyatu İbni Cemâ'a...
El-Uşâriyyât li't-Tirmizî... [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/302-304.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Merfu, Mevkuf ve Maktu Hadis Hakkında Bilinmesi Gereken Birkaç Nokta:

Birinci Nokta: Merfu hadîs, mevkuf'tan, mevkuf da maktu'dan üstündür. Bilhassa tearuz halinde bu durum ehemmiyet taşır.
İkinci Nokta: Bir hadîsin merfu veya mevkuf veya munkatı olması, sıhhat yönüne te'sîr etmez. Sıhhat için başka şartlar aranır. Sözgelimi merfu bir hadîs sahîh olabileceği gibi zayıf veya mevzu da olabilir. Merfû demek, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ait olduğu belirtilmiş demektir, böyle bir hadîs pekala uydurulmuş olabilir. Öte taraftan Tâbiînden nakledilen bir söz sahîh olabilir.
Üçüncü Nokta: Bir hadîsin merfu veya mevkuf olduğu bazı durumlarda zor teşhîs edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki..., yaptı ki... ifadesiyle yapılan bir rivâyetin merfu olduğu açıktır ama haberler her zaman bu tarzda olmayabilir. Bu sebeple bazı ihtilâfa rağmen âlimlerin çoğunluğu tedkik sonucu şu suretle gelen rivâyetlere de merfu demişlerdir:
1- Sahâbe'den biri, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrine izâfe ederek: "Biz vaktiyle şöyle böyle derdik, şunları şunları yapardık, şu görüşü beyan ederdik". Alimler ashabdan vârid olan bu çeşit ifâdeleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunlardan haberdar olduğu ve fakat müdâhale etmediği şeklinde yorumlayarak takrirî merfû olduğuna hükmetmiştir. İbnu Mâce'den gelen şu hadîs buna örnektir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde biz at eti yerdik".
Keza sahâbenin: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) içimizde iken şöyle şöyle yapmakta beis görmezdik" sözü de merfu sayılmıştır. Misal olarak Muğîre İbnu Şu'be'nin şu hadîsi kaydedilmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı, huzuru nebevî'ye girmede kapıya tırnaklarını vurarak izin isterlerdi"
Tabii bu sözleri Tâbiîn söyleyecek olsa hadîs merfu sayılmaz.
2- Keza Sahâbe'den sâdır olan şu sözler de ref'e delalet eder:
"Falan şeyi yapmakla emrolunduk."
"Falan şeyden nehyolunduk".
"Falan şey sünnettendir".
Ancak sünnet burada olduğu gibi mutlak değil de Ashâb'tan biriyle kayıtlı ise merfu sayılmaz: "Ebu Bekir ile Ömer'in sünneti böyle idi" cümlesinde olduğu üzere.
Bu çeşit sözler Tâbiîn'den sâdır olsa haber merfu-mürsel olur. Keza Ashâb'ın şu sözleri de ref'e delâlet eder."Biz şöyle şöyle yapardık.""Falan iş Allah'a itaattır" veya "masiyettir".
3- Rey ve ictihâd'da bulunulması mümkün olmayan, gaybî durumla ilgili açıklamalar da hükmen merfu sayılmıştır. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un şu rivâyeti buna misaldir: "Her kim bir sihirbazın, yahud -gâipten haber verebilir diye- bir kâhinin yanına giderse Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e indirileni inkâr etmiş olur."
4- Tâbiîn'den biri senedi Sahâbî'ye ulaştırdıktan sonra "senedi ref ederek" yahut: "isnad ederek", yahud "Senedi sâhibine (yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaştırarak" veya "Rivayet ederek" veya Rivayet etti veya "Rivâyet ederek söyledi" diyecek olursa hadîs merfû'dur.
Bu sözlerden biri, sened, Tâbiî'ye ulaştıktan sonra söylenecek olsa rivâyet yine merfu sayılır ancak senetden sahâbe düştüğü için merfu-mürsel olur.
Basra muhaddislerine ve husûsan İbnu Sîrîn'e has bir siga var: Senette sahâbeyi zikrettikten sonra mükerrer olarak "Kâle, kâle" dendikten sonra hadîs zikredilir. Burada birinci kâle'nin kâili sahâbe, ikincinin kâili Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'dir. Hadîs, tabiiki merfu'dur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/71-72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30) Şefaat (Yardım Ve Aracılık Yapmak)

"Kim haklı bir dava uğrunda üstün çaba gösterirse onun kazandıracağı nimetlerden bir pay alacaktır..." (Nisa: 4/85)

248. Ebû Mûsâ el–Eş`arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *aleyhisselâm*'a sıkıntı içinde bulunan biri geldiği zaman, yanındakilere döner:
"Bu adama yardım ediniz, sevap kazanırsınız. Allah Teâlâ istediği şeyi Peygamberi'ne söyletir" buyururdu.[1]

* Sıkıntıya düşenin derdini halletmeye çalışmak peygamberimizin çok haz duyduğu şeylerdendi. Kendisi bizzat halledemezse ashabını bu işe teşvik ederdi bu hadiste olduğu gibi.
Yani sizler bu sıkıntıdaki kimseye yardım ederseniz, ben de size hayırlı dualar ederim. Peygamberimizin dua, niyaz ve dileğini kabul eden Allah da sizlerin sevabınızı ve mükafatınızı hem dünyada hem de ahirette bol bol verecektir. [2]

249. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* Berîre ile kocası arasında geçen olaya dair şunları söyledi:
Peygamber *aleyhisselâm* Berîre'ye:
– *"Keşke tekrar kocana dönsen!"* buyurdu.
Berîre:
– Yâ Resûlallah! Böyle yapmamı bana emrediyor musun? diye sordu.
Resûl-i Ekrem Efendimiz:
– *"Hayır, sadece aracılık yapıyorum"* buyurdu.
Bunun üzerine Berîre:
– Benim ona ihtiyacım yok, dedi.[3]

* Gerçek yönetici durumunda olan peygamberimiz ümmeti arasındaki kimselerin sıkıntılarına ve dertlerine çözüm bulmak için daima gayret ederdi. İşte bu hadiste de kocası Muğis'ten ayrılan Berire'ye peygamberimiz arabulucu olmak istiyor ve perişan halini arzeden Muğîs'in teklifi üzerine; Keşke tekrar kocana dönsen, diyor. O da peygamberimizin emir mi ettiğini öğrenmek istedi. Emir değil de sadece aracılık yaptığını öğrenince Berire bu işin kesinlikle olmayacağını belirtmişti. Sahabenin peygamberimize hürmeti ve söylediği şeyin emir mi? yoksa aracılık mı? olduğunu sorması edebleri gereğidir. Emretmiş olsaydı o kocası ile ömrünü geçirecekti ama aracılık yaptığını anlayınca görüşünü belirtmiştir. Evlilik gibi gönül işlerinde hiçbir kimse zorlanmamalı ve duygulara değer verilmelidir. Bir yuvanın yıkılmaması için aracı olmaya çalışmak ta iyi bir davranıştır. [4]

---

[1] Buhârî, Zekât 21, Edeb 36, 37, Tevhîd 31; Müslim, Birr 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 117; Tirmizî, İlim 14; Nesâî, Zekât 65.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 99
[3] Buhârî, Talâk 16. Ayrıca bk. Buhârî, Talâk 15; Ebû Dâvûd, Talâk 21; Nesâî, Âdâbü'l–kudât 28; İbni Mâce, Talâk 29.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 99

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- SENETTEKİ İTTİSAL DURUMUNA GÖRE HADÎSLERİN ÇEŞİTLERİ

Hadîsler, senetteki ittisâl durumuna göre önce ikiye ayrılır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kırk Hadîsler:

Türkçemize Kırk Hadîsler diye geçen ve belli bir konuya giren veya değişik konularda kırk hadîsi derleyen kitaplar vardır. Bunlar da cüzler sınıfına girer, ancak kırklı'lar mânasına erbaûniyyât denmiştir. Bu çeşit te'lifat menşeini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözlerinden alır: *"Kim ümmetime, sünnetimden kırk tanesini koruyup ulaştırırsa ben kıyamet günü onun imânına şâhid ve şefaatçi olurum"*. Bu hadîsin müjdesine mazhar olmak ümidiyle ilk defa Abdullah İbnu'l-Mubârek el-Hanzalî (181/797) olmak üzere pek çok âlim kırk hadisler cüzleri tanzim etmişlerdir:
El-Erbaûn li'd-Dârakutnî,
El-Erbaûn li-Fadli Aliyyin(Radıyyu'd-Dîn el-Kazvîni),
El-Erba'în li'l-Hâfiz İbni Hacer vs.
Bâzı alimler birçok erbaûn mecmuâları te'lîf etmiştir, Ebu'l-Kasım İbni'l-Asâkir gibi.
Mie (yüz hadîsler) ile ilgili telifat da olmuştur. Ebu İsmâil Abdullah İbnu Muhammed el-Herevî'nin (481/1088) el-Mietu Hadîs'i gibi. Keza Selâhuddîn el-Alâî, Sahîhu Müslim ve et-Tirmizî'den seçtiği hadîslerle iki ayrı Mie te'lîf etmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- SENETTEKİ İTTİSAL DURUMUNA GÖRE HADÎSLERİN ÇEŞİTLERİ

Hadîsler, senetteki ittisâl durumuna göre önce ikiye ayrılır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24: CIHÂD BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø ÖZÜRLÜ KIMSENIN SAVAŞTAN GERI KALABILECEĞI

1670- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: Bana kürek kemiği veya yazı yazabilecek bir plaka getirin dedi. Getirilen malzemeye Nisa sûresi 95. ayetini yazdırdı. Amr b. Ümmü Mektum, Peygamber (s.a.v.)'in arkasında idi gözleri kör olduğu için bana izin var mı? deyince **"Özür sahiplerinden başka …"** ayeti nazil oldu. (Nesâî, Cihâd: 4; Buhârî, Cihâd: 35)

Bu konuda İbn Abbâs, Câbir ve Zeyd b. Sabit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis Süleyman et Teymî'nin Ebû İshâk'tan rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Şu'be ve Sevrî aynı hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 2

Ø SAVAŞA GITMEK MI? ANNE BABAYA BAKMAK MI?

1671- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bir kimse Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek cihâda çıkmak için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de annen baban var mı? buyurdu. O kimse evet deyince; **"Sen anne ve babana hizmet ederek cihâdı yap"** buyurdular. (Nesâî, Cihâd: 6; Buhârî, Cihâd: 137)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis sahihtir. Ebû'l Abbâs, Mekkeli gözleri görmeyen bir şairdir. İsmi Sâib b. Ferrûh'tur.

BÖLÜM: 3

Ø "SIZDEN OLAN" EMIR SAHIPLERI NE DEMEKTIR?

1672- İbn Cüreyc (r.a.)'den aktarıldığına göre İbn Cüreyc, Nisa sûresi 59. ayeti olan:**"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Rasûlüne itaat edin. Sizin gibi Müslüman olup kendilerine otorite teslim edilmiş olan kimselere de itaat edin"** ayeti hakkında şöyle dedi: Abdullah b. Huzafe b. Kays b. Adiyy es Sehmî'yi, Rasûlullah (s.a.v.) bir Müfrezenin başında komutan olarak gönderdiğini bana Ya'la b. Müslim, Saîd b. Cübeyr vasıtasıyla İbn Abbâs'tan nakletmişti. (Yani müfrezenin başındaki kimseye de Allah ve Rasûlüne itaat edildiği gibi itaat edileceği konusunda) (Müslim, Imara: 1; Nesâî, Biat: 28)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece İbn Cüreyc'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 4

Ø TEK BAŞINA YOLCULUK YAPMANIN HOŞ OLMADIĞI

1673- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İnsanlar tek başına yolculuk yapmanın tehlikelerini benim bildiğim gibi bilselerdi hiçbir kimse binitiyle tek başına gece yolculuğuna çıkmazlardı."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 79)

1674- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir yolculuğa bir şeytan arkadaş olur, İki yolcuya iki şeytan arkadaş olur, üç yolcu ise kervan sayılır."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 79)

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahih olup ancak bu şekliyle Âsım'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Âsım; Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer'in oğludur. Muhammed diyor ki: Bu kimse güvenilir ve doğru bir kimsedir. Âsım b. Ömer el Umerî ise zayıftır, hadis olarak ondan bir şey rivâyet etmem. Abdullah b. Amr hadisi hasendir.

BÖLÜM: 5

Ø SAVAŞTA YALAN SÖYLENEBILIR, ALDATMA YAPILABILIR

1675- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Harb hile, aldatma ve yanıltmadan ibarettir."** (Buhârî, Cihâd: 156; İbn Mâce, Cihâd: 28)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Zeyd b. Sabit, Âişe, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Esma binti Yezîd b. Seken, Ka'b b. Mâlik ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) KAÇ SAVAŞA KATILMIŞTIR

1676- Ebû İshâk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyd b. Erkâm'ın yanındaydım kendisine Rasûlullah (s.a.v.) kaç savaşa katıldı diye soruldu Zeyd ondokuz dedi. Bunun üzerine ben: Sen, onunla birlikte kaç savaşta bulundun? Dedim. On yedi dedi. İlk katıldığın savaş hangisiydi dedim. "Zat-ül Uşeyr" veya **"Zat-ül Uşeyra"** dedi. (Buhârî, Meğazi: 91; Müslim, Cihâd: 49)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø ASKERÎ BIRLIKLERI SAVAŞ KONUMUNA GETIRMEK

1677- Abdurrahman b. Avf (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savaşında bizi geceleyin savaş konumuna sokmuştu."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.Muhammed b. İsmail'e bu hadis hakkında sordum; bilemedi ve Muhammed b. İshâk, İkrime'den hadis işitmiştir, dedi. Muhammed b. İsmail'i ilk gördüğümde Muhammed b. Humeyd er Râzi, hakkında ki görüşü iyi idi sonraları onun zayıf olduğu kanaatine vardı.

BÖLÜM: 8

Ø SAVAŞ BAŞLAMAZDAN ÖNCE DUA ETMEK

1678- İbn ebî Evfâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim Hendek savaşındaki karşıt güçler için şöyle beddua ediyordu: **"Kur'ân'ı indiren, hesapları çabucak gören Allah'ım bize saldıran bu düşman güçlerini sarsıntıya uğrat ve perişan et."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 39; Müslim, Cihâd: 7)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø SAVAŞLARDA SANCAK KULLANILMASI

1679- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Mekke'yi feth edip oraya girdiğinde sancağı beyaz renkte idi. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 27; İbn Mâce, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Yahya b. Adem'in, Şerik'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Muhammed'e bu hadis hakkında sordum. Bu hadisi sadece Yahya b. Adem'in, Şerik'den, rivâyeti olarak bildi ve şöyle dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in başında siyah sarık olduğu halde Mekke'ye girdiğini pek çok râvî Şerik'den, Ammâr'dan, Ebû'z Zübeyr'den ve Câbir'den rivâyet etmişlerdir. Muhammed diyor ki: Câbir'in hadisi işte budur.

Tirmizî: Ed Dühnü, Becile kabilesinin bir koludur. Ammâr ed Dühnî ise; Ammâr b. Muaviye ed Dühnî olup Ebû Muaviye diye künyelenir. Hadisçiler yanında güvenilen bir kimsedir.

BÖLÜM: 10

Ø SAVAŞTA BAYRAKLAR DA KULLANıLıR Mı?

1680- Muhammed b. Kâsım'ın azâdlı kölesi Yunus b. Ubeyd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Muhammed b. Kâsım kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'in savaşlarda kullandığı bayrağı sormak üzere beni Berâ b. Âzib'e gönderdi. Berâ dedi ki:**"Nemire kumaşından yapılmış siyah ve dört köşe idi."** (İbn Mâce, Cihâd: 20; Ebû Dâvûd, Cihâd: 69)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Hâris b. Hassân ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbn ebî Zaide'nin rivâyeti olarak bilmekteyiz. Ebû Yakup es Sekafî'nin ismi İshâk b. İbrahim'dir. Ubeydullah b. Musa kendisinden hadis rivâyet etmiştir.

1681- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.)'in bayrağı siyah sancağı ise beyazdı."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 69)

Tirmizî: İbn Abbâs hadisi olarak, bu hadis bu yönüyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 11

Ø SAVAŞLARDA PAROLANıN YERI VAR MıDıR?

1682- Mühelleb b. Ebî Sufre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Sahabeden bir kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitti:**"Düşman gece karanlığından istifade ederek aranıza girerse "Ha mîm la yunsarûn"** deyin. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 71)

Tirmizî: Bu konuda Seleme b. Ekvâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bazıları bu hadisi Ebû İshâk'tan, Sevrî'nin rivâyeti gibi rivâyet ettiler. Yine bu hadis Ebû İshâk'tan, Mühelleb b. Ebî Sufra vasıtasıyla mürsel olarak ta rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 12

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN KıLıCı NASıLDı?

1683- İbn Sirîn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben kılıcımı Semüre b. Cündüp'ün kılıcına benzer şekilde yaptırdım. Semure'de kendi kılıcını Rasûlullah (s.a.v.)'in kılıcına benzer şekilde yaptırdığı kanaatinde idi. Rasûlullah (s.a.v.)'in kılıcı da o devirde en güzel kılıçların yapıldığı Benî Hanif kabilesinin kılıçları gibiydi. (İbn Mâce: Cihâd: 18)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle biliyoruz Yahya b. Saîd el Kattan katip Osman b. Sa'd hakkında söz ederek hafiza yönünden zayıf olduğunu söylemiştir.

BÖLÜM: 13

Ø SAVAŞTA ORUÇ TUTULMALı Mı?

1684- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Fetih senesi; Merruz Zahran'a varınca düşmanla karşılaşacağımızı bize bildirerek oruçlarımızı bozmamızı emretti bizde hep birlikte orucumuzu bozduk." (Ebû Dâvûd, Sıyam: 43; Müslim, Sıyam: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 14

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) SAVAŞıN EN KORKULU ANLARıNDA ÖNE ÇıKARDı

1685- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.); Ebû Talha'nın, Mendûb denilen atına bindi"** dedi ve sözünü şöyle sürdürdü: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i savaştaki korkulu bir anda daima en önde bulurduk."** (Müslim, Fedail: 11)

Tirmizî: Bu konuda İbn Amr İbn Âs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

1686- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:**"Medîne'de düşman baskını olabileceğine dair korkulu bir an yaşanmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), Mendûb denilen bir atı ödünç olarak aldı ve çevreyi dolaşarak korkulacak bir şey yok dedi."** Zaten korkulu bir durumla karşılaştığımızda Peygamberimiz (s.a.v.)'i daima en önde bulurduk. (Müslim, Fedail: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1687- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) insanların en cesuru en cömerdi ve şecaatlisi idi."** Enes diyor ki: Bir gece Medîneliler bir ses işittiler ve korktular. Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Talha'ya ait çıplak bir atın üzerinde kılıcını kuşanmış vaziyette insanların karşısına çıkarak şöyle dedi: Hiç korkmayın, hiç korkmayın buyurdu ve bindiği atı kastederek, onu çok seri, ve hızlı buldum dedi. (Müslim, Fedail: 11)

BÖLÜM: 15

Ø SAVAŞTA DIRENÇLI OLMAK

1688- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir adam Berâ b. Âzib'e, Ey Ebû Umâra dedi. Huneyn savaşında Rasûlullah (s.a.v.)' yalnız bırakıp kaçmış mıydınız? Berâ dedi ki:Hayır Vallahi Rasûlullah (s.a.v.), geri çekilmedi fakat Hevazin'in oklarıyla karşı karşıya kalan bazı ayağına çabuk askerler dönüp kaçtılar. Bu esnada Rasûlullah (s.a.v.), katırının üzerinde ve Ebû Sûfyân b. Hâris b. Abdulmuttalib'te katırın yularını tutmaktaydı ve yine bu anda Rasûlullah (s.a.v.): Ben Peygamberim yalan yok, ben Abdulmuttalib'in torunuyum diyordu." (Müslim Cihâd, 28; Buhârî, Cihâd: 32)

Tirmizî: Bu konuda Ali, İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

1689- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Huneyn günü savaş meydanındaki insanları gördüm iki bölük geri çekilip kaçıştılar Rasûlullah (s.a.v.)'in etrafında yüz kişi bile kalmamıştı. (Müslim, Cihâd: 28)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ubeydullah'ın bu hadisini sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 16

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN KıLıÇLARı NASıLDı?

1690- Mezîde (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i Fetih günü Mekke'ye girdiğinde kullandığı kılıcın kabzası altın ve gümüşle süslenmiş idi. Hadisin râvîsi Tâlib diyor ki: Kılıçtaki gümüşten sordum kılıç kabzasının başı gümüştendi dedi. (Buhârî, Cihâd: 82; Ebû Dâvûd: Cihâd: 64)

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen garibtir. Hud'un dedesinin ismi Mezidetül Asarî'dir.

1691- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in kılıcının kabzasının başı gümüştendi. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 64)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadis aynı şekilde Hemmâm vasıtasıyla Katâde ve Enes'den de rivâyet edilmiştir. Bazıları bu hadisi Saîd b. Ebû'l Hasan'dan rivâyet ederler o da şöyle der: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kılıç kabzasının başı gümüştendi."**

BÖLÜM: 17

Ø SAVAŞLARDA KULLANıLAN ÇELIK ELBISE (ZıRH)

1692- Zübeyr b. Avvam (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşı günü Rasûlullah (s.a.v.)'in üzerinde iki zırh vardı. Derken bir kayaya tırmanmak istedi. Zırhların ağırlığından buna gücü yetmedi. Nihayet Talha çömeldi ve basamak görevi yaptı. Rasûlullah (s.a.v.), onun üzerine basarak kaya üzerine çıkıp doğruldu. Zübeyr diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in; Talha, Cenneti hak etti buyurduğunu işittim. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 68; İbn Mâce: Cihâd: 18)

Tirmizî: Bu konuda Safvân b. Ümeyye, Sâib b. Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen garib olup sadece Muhammed b. İshâk'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 18

Ø SAVAŞLARDA KULLANıLAN ÇELIK BAŞLıK (MIĞFER)

1693- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), feth yılı Mekke'ye başında bir miğfer olduğu halde girdi de bu arada İbn Hatal'ın Ka'be'nin örtülerine yapışmış olduğu haberi kendisine verildi de **"Onu öldürün"** buyurdu. (İbn Mâce, Cihâd: 18; Buhârî, Cihâd: 84)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Mâlik'den başka hiçbir kimsenin bu hadisi Zührî'den rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

BÖLÜM: 19

Ø SAVAŞLARDA KULLANıLAN ATLARıN DEĞER VE KıYMETI

1694- Urve el Bârıkî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hayır; kıyamete kadar atların alınlarına bağlıdır. Yani her türlü ganimet ve sevaplar."** (İbn Mâce, Cihâd: 14; Ebû Dâvûd: Cihâd: 42)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Ebû Saîd, Cerir, Ebû Hüreyre, Esma binti Yezîd, Muğîre b. Şu'be ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Urve: Ebû'l Ca'd el Bârıkî'nin oğludur, kendisine Urve b. Ca'd ta denmektedir.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: Bu hadisten anlaşılması gereken: **"Kıyamete kadar devlet başkanlarıyla beraber cihâdın devam ettirilmesi gerekir."**

BÖLÜM: 20

Ø ATLARıNDA DEĞIŞIK ÖZELLIKLERI VAR MıDıR?

1695- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kızıl renkli atlar bereketli olanlardır."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 42)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup bu şekliyle sadece Şeyban'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

1696- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Atların en hayırlısı siyah olup alnında beyazlık olan üst dudağıyla burnu beyaz olan atlardır. Sonra ayakları beyaz sağ tarafı sade renk olan siyah atlardır. Bu özellikte bulunamaz ise bu özellikleri olan doru attır."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 42)

1697- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Vehb b. Cerir vasıtasıyla Übey'den Yahya b. Eyyûb'tan, Yezîd b. Ebî Habib'den aynı senetle bu hadisin mana olarak bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø BEĞENILMEYEN ATLAR DA VAR MıDıR?

1698- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), atlar içine dört ayağı da beyaz olandan hoşlanmazdı."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 43)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be bu hadisi Abdullah b. Yezîd el Has'amî'den, Ebû Zür'a'dan, Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir. Ebû Zür'a b. Amr b. Cerir'in ismi Harim'dir.

Muhammed b. Humeyd er Râzi, Cerir vasıtasıyla Umâra b. Ka'ka'dan rivâyet ederek şöyle demiştir: İbrahim Nehaî bana şöyle dedi: Bana hadis aktaracaksan Ebû Zür'a'dan aktar çünkü Ebû Zür'a bir keresinde bana hadis rivâyet etti. Seneler sonra o hadisi kendisine sorduğumda hiçbir harfini dahi eksiltmekten tekrar bana aktarmıştı.

BÖLÜM: 22

Ø ATLARı YARıŞTıRMAK MÜSABAKA YAPMAK CAIZ MIDIR?

1699- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), eğitilip terbiye edilmiş bir atı mesafe olarak altı mil olan Hayfa'dan Seniyyet-ül Veda'ya kadar koşturdu.

Eğitilip terbiye edilmemiş atı araları bir mil mesafe olan Seniyyetül Veda'dan Züreyk oğulları mescidine kadar koşturdu. Bende yarışçılar arasında idim. Benim atım duvarı atlamıştı. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 60; İbn Mâce: Cihâd: 44)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Câbir, Âişe, Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis Sevrî'nin rivâyeti olarak sahih hasen garibtir.

1700- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: Müsabaka, yarış yapmak at ve deve koşturmakta, ok ve benzeri şeyleri atmaktadır. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 60)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 23

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), EHLI BEYTINE NE TAVSIYE ETMIŞTIR?

1701- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Allah tarafından görevlendirilmiş bir kuldu diğer insanlardan ayrı olarak biz ehli beytine özellikle tavsiye ettiği üç şey şuydu: Abdesti güzelce almayı, sadaka yememeyi, eşekleri atlara çekmemeyi bize emretmişti."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 53)

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî bu hadisi Ebû Cehdam'dan rivâyet ederek senedinde: **"Ubeydullah b. Abdullah b. Abbâs, İbn Abbâs'tan"** demiştir.

Tirmizî: Muhammed'den işittim diyordu ki Sevrî'nin rivâyeti pek sağlam değildir. Sevrî bu rivâyetinde vehme kapılmıştır. Sahih olan rivâyet İsmail b. Uleyye ve Abdulvaris b. Saîd'in, Ebû Cehdam'dan, Abdullah b. Ubeydullah b. Abbâs'tan ve İbn Abbâs'tan aktarılandır.

BÖLÜM: 24

Ø FAKIR VE GARIBLER YÜZÜNDEN YARDıM EDILIP RıZıKLANDıRıLıYORUZ

1702- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Zayıf kimsesiz ve fakirleriniz arasında beni arayın, beni ancak onların yanında bulursunuz, çünkü sizler o fakir ve zayıf insanlar yüzünden rızıklandırılıyor ve Allah tarafından yardım görüyorsunuz."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 70)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 25

Ø HAYVANLARA ÇıNGıRAK VE ÇAN TAKMAK UYGUN MUDUR?

1703- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Çıngırak ve köpek bulunan topluluklara melekler arkadaşlık etmezler."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 46)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Âişe, Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 26

Ø ISPIYONCULUK YAPMALı Mı?

1704- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) iki ordu gönderdi. Onlardan birine Ali b. Ebî Tâlib'i diğerine de Hâlid b. Velid'i komutan tayin etti ve şöyle buyurdu: Eğer savaş gerçekleşirse Ali başkomutandır. Sonunda Ali bir kaleyi fethetti ve elde edilen ganimetler içersinden bir cariye aldı. Bunun üzerine Hâlid b. Velid benimle bir mektup göndererek Ali'nin bu hareketini ifşa etmiş oldu. Rasûlullah (s.a.v.)'e gelince mektubu verdim o da okudu rengi değişti ve şöyle dedi: Allah'ı ve Rasûlünü seven; Allah ve Rasûlünün de kendisini sevdiği kimse hakkında sen ne düşünüyorsun? Ben de; "Allah'ın gazabından ve Peygamber (s.a.v.)'in öfkesinden Allah'a sığınırım. Ben sadece bir elçiyim" deyince Rasûlullah (s.a.v.) sustu öfkesi dindi. (Ebû Dâvûd, Haraç: 5)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garib olup bu hadisi sadece Ahvas b. Cevvab'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Hadiste geçen **"Yeşî bihi"** kelimesinin anlamı gammazlamak ve ispiyonculuk anlamına gelir.

BÖLÜM: 27

Ø DEVLET BAŞKANı DA DAHIL HERKES ÇOBANDıR

1705- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Dikkat edin! Hepiniz çobansınız hepiniz sürüsünden sorumludur.

İnsanların idaresini üstlenen devlet başkanı çobandır halkından sorumludur. Erkek evinin çobanıdır ve çoluk çocuğundan sorumludur. Kadın da, kocasının evinde çobandır. Kocasının evinden sorumludur. Köle efendisinin malı üzerinde çobandır ve o köle o maldan sorumludur. Dikkat edin? Hepiniz çobansınız, hepiniz kendi sürünüzden sorumlusunuz. (Ebû Dâvûd, Harac: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Enes, Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Ebû Musa hadisi pek makbul değildir. Enes'in hadisi de pek makbul değildir. İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

Tirmizî: İbrahim b. Beşşâr er Ramâdî, Sûfyân b. Uyeyne'den, Büreyd b. Abdullah b. Ebû Bürde'den ve Ebû Musa'dan bu hadisi bize aktarmıştır.

Bunu bu şekilde İbn Beşşâr bildirdi ve dedi ki: Pek çok kişi bu hadisi Sûfyân'dan, Büreyd'den, Ebû Bürde'den mürsel olarak rivâyet etmiş olup bu daha sahihtir.

Muhammed diyor ki: İshâk b. İbrahim, Muâz b. Hişâm'dan, babasından, Katâde'den, Enes'den rivâyet etmiştir ki şöyledir: **"Allah her çobana gütmesini dilediği sürüden soracaktır."**

Tirmizî: Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Bu rivâyet pek makbul değildir. Sahih olan rivâyet: Muâz b. Hişâm babasından, Katâde'den ve Hasan'dan mürsel olarak yapılan rivâyettir.

BÖLÜM: 28

Ø DEVLET BAŞKANıNA ITAAT EDILMELIDIR

1706- Ümmül Husayn el Ahmesiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den veda haccı hutbesinde üzerinde koltuğunun altından dolayarak büründüğü bir çeşit çizgili kumaşla örtünmüş olduğu halde dinledim. Sanki şu anda konuşurken titreyen pazısına bakar gibiyim, şöyle buyurmuştu: **"Ey insanlar Allah'a karşı sorumluluk bilinci içersinde olunuz yolunuzu kitapla bulmaya çalışınız. Sizin başınıza kulağı kesik Habeşli bir köle bile getirilmiş olsa Allah'ın kitabına göre hareket edip size de onu uyguladığı sürece onun emirlerini dinleyin ve itaat edin."** (Müslim, Imara: 13)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Irbad b. Sariye'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir. Ümmü Husayn'dan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 29

Ø YARATANA ISYAN OLAN KONUDA YARATıĞA ITAAT OLUNMAZ

1707- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kendisine isyan emrolunmadıkça hoşlansa da hoşlanmasa da her konuda idareciyi dinlemek ve itaat etmek her Müslümana farzdır. Eğer kendisine isyan emredilirse itaat etme ve dinlemek mecburiyeti yoktur."** (Müslim, Imara: 16)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Imrân b. Husayn, Hakem b. Amr el Gıfârî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 30

Ø HAYVANLARı BIRBIRIYLE DÖVÜŞTÜRMENIN YASAKLıĞı

1708- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) hayvanları birbirleriyle dövüştürmeyi yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 51)

1709- Mûcâhid (r.a.)'den rivâyete göre: Peygamber (s.a.v.), hayvanları birbirleriyle dövüştürmeyi yasakladı bu hadiste **"İbn Abbâs'tan"** dememiştir. Bu rivâyetin Kuteybe rivâyetinden daha sahih olduğu söylenmiştir.

Şerik aynı hadisi Â'meş'den, Mûcâhid'den ve ibn Abbâs'tan benzeri rivâyet etmiş olup **"Ebû Yayha'dan"** dememiştir. Bu şekilde Ebû Küreyb; Yahya b. Adem'den, Şerik'den rivâyet etmiştir. Ebû Muaviye; A'meş'den, Mûcâhid'den benzerini rivâyet etmiştir. Ebû Yahya = Atât el Kûfî'dir. İsminin Zazan olduğu da söylenir.

Tirmizî: Bu konuda Talha, Câbir, Ebû Saîd ve Ikras b. Zûeyb'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1710- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), yüze damga vurmaktan yasakladı."** (Müslim, Libas: 29)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 31

Ø SAVAŞA KATıLMA YAŞı KAÇTıR?

1711- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ondört yaşımda iken bir orduya katılmak üzere Rasûlullah (s.a.v.)'e gösterildim beni asker olarak kabul etmedi. Bir sonraki sene onbeş yaşımda iken tekrar gösterildim; beni asker olarak kabul etti. Nafi' diyor ki: Bu hadisi Ömer b. Abdulaziz'e aktardım. O da şöyle dedi: Küçükle büyük arasındaki yaş sınırı budur dedi ve onbeş yaşına girenlere maaş bağlanması emrini tüm valiliklere yazı ile bildirdi."** (Ebû Dâvûd, Harac: 15)

İbn ebî Ömer, Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla Ubeydullah'tan mana olarak bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiş olup bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiş olup bu rivayette: **"Ömer b. Abdulaziz; savaşa katılacaklar arasındaki yaş sınırı budur"** dedi. Maaş bağlanma konusunu zikretmedi.

Tirmizî: İshâk b. Yusuf hadisi Sûfyân es Sevrî'nin rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 32

Ø ŞEHÎD OLMAK TÜM GÜNAHLARı SILER Mİ?

1712- Katâde (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir gün sahabesi arasında kalkıp cihâdın ve Allah'a imanın amellerin en değerlisi olduğundan bahsetmişti. Bu arada bir adam: Ya Rasûlullah dedi. Allah yolunda şehîd olarak can verirsem günahlarıma keffâret olur mu? Ne dersiniz? Rasûlullah (s.a.v.), Allah yolunda sabır ve dirençle savaştan kaçmaksızın düşman saflarına ilerliyerek savaşıp şehîd olursan evet günahlarına keffâret olur dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), nasıl demiştin? Dedi. O kimse de sorusunu tekrar ederek Allah yolunda savaşırken şehîd düşersem günahlarıma keffâret olur mu? Ne dersiniz deyince Rasûlullah (s.a.v.): **"Evet sen mükafatını sadece Allah'tan bekleyerek sabır ve dirençle savaştan kaçmaksızın hep düşman üzerine ilerleyerek savaşıp öldürülürsen evet tüm günahlarına keffâret olur sadece borç bunun dışındadır. Bunu bana böylece Cibril söyledi."** (Dârimî Cihâd: 21; Nesâî, Cihâd: 31)

Tirmizî: Bu konuda Enes, Muhammed b. Cahş ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi Saîd el Makburî'den ve Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir. Yahya b. Saîd el Ensârî ve pek çok kişi aynı hadisi Abdullah b. Ebî Katâde'den ve babasından rivâyet etmiş olup bu rivâyet Saîd el Makburî'nin, Ebû Hüreyre'den rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 33

Ø ŞEHÎDLER NASıL DEFNEDILIR?

1713- Hişâm b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşı sonrası şehîdlere kazılacak kabirler konusunda savaştan yaralı çıkan askerler kabir kazmanın zorluğundan dolayı Rasûlullah (s.a.v.)'e şikayette bulundular da; bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), kabri geniş ve güzelce kazın iki veya üç kişiyi bir kabre defnedin Kur'ân'ı en iyi bilenleri defnederken öne geçirin buyurdu. Babam da bu savaşta şehîd olmuştu da bir kabrin içersinde iki kişinin önüne geçirildi. (Ebû Dâvûd, Cenaiz: 26; İbn Mâce: Cenaiz: 28)

Tirmizî: Bu konuda Habbab, Câbir, Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

Sûfyân es Sevrî ve başkaları bu hadisi Eyyûb'tan, Humeyd b. Hilâl'den, Hişâm b. Âmir'den rivâyet etmişlerdir.

Ebû'd Dehma'nın ismi Kırfe b. Büheys veya Beyhes'tir.

BÖLÜM: 34

Ø HER KONUDA OLDUĞU GIBI SAVAŞTA DA ISTIŞARE ESASTıR

1714- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedir savaşı sonrası esirler elde edilince Rasûlullah (s.a.v.) bu esirler hakkında ne dersiniz? Buyurdu. Hadis uzuncadır. (Müsned: 3452)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ebû Eyyûb, Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasendir. Ebû Ubeyde babasından hadis işitmemiştir. Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivâyet edilmektedir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'den daha çok arkadaşlarıyla istişare eden bir kimse görmedim."**

BÖLÜM: 35

Ø DÜŞMAN ASKERININ CESEDI HIÇBIR ŞEKILDE GERI VERILMEZ

1715- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Müşrikler kendilerinden öldürülen bir kimsenin cesedini satın almak istediler Rasûlullah (s.a.v.), cesedi onlara satmayı kabul etmedi."** (Müsned: 2119)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Hakem'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Haccac b. Ertae aynı şekilde bu hadisi Hakem'den rivâyet etmiştir.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: İbn ebî Leylâ'nın bu hadisi delil sayılmaz. Muhammed b. İsmail diyor ki: İbn ebî Leylâ doğru bir kimsedir. Fakat hadisin sağlamını çürüğünden ayırt edemez ben ondan bir şey rivâyet etmem İbn ebî Leylâ gerçekten doğru dürüst ve fıkıhçı biri olup hadislerin senetlerinde yanılmaktadır.

Nasr b. Ali, Abdullah b. Dâvûd vasıtasıyla Sûfyân es Sevrî'den rivâyet ederek bize şöyle demiştir: Bizim fıkıhçılarımız İbn ebî Leylâ ve Abdullah b. Şübreme'dir.

BÖLÜM: 36

Ø MÜCAHID SAVAŞTAN KAÇMAZ, KAÇMAMALıDıR

1716- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bizi bir müfreze olarak göndermişti. Derken hepimiz bozguna uğradık darmadağınık bir duruma geldik. Medîne'ye dönerek gizlendik ve mahvolduk dedik. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e geldik ve Ey Allah'ın Rasûlü biz savaştan kaçan kimseleriz dedik Rasûlullah (s.a.v.)'de buyurdular ki: Hayır sizler döne döne savaş eden kimselersiniz. Ben de Müslüman birliğinden bir askerim."** (Ebû Dâvûd: Cihâd: 96)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Yezîd b. Ebî Ziyâd'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Hadiste geçen **"Müfreze darmadağın oldu"** sözünün manası savaştan ürküp kaçıştılar anlamındadır. **"Akkararûn"** Taktik gereği bir başka birliğe katılmak üzere geri çekilip savaşa devam edenler demektir, "savaştan kaçan" kimseler demek değildir.

BÖLÜM: 37

Ø ŞEHÎDLER ÖLDÜKLERI YERE DEFNEDILIR BAŞKA YERLERE NAKLEDILEMEZ

1717- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşı sonrası halam babamı aile mezarlığımız durumunda olan bir yere defnetmek üzere getirmişti. Derken Rasûlullah (s.a.v.) şöyle ilan ettirdi: **"Şehîdleri öldürüldükleri yere geri getiriniz."** (İbn Mâce: Cenaiz: 28)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Nübeyh güvenilen bir kişidir.

BÖLÜM: 38

Ø SAVAŞTAN DÖNEN MÜCAHITLER KARŞıLANMALı Mı?

1718- Sâib b. Yezîd (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. **"Rasûlullah (s.a.v.) Tebük seferinden dönünce Müslümanlar orduyu karşılamak üzere seniyyetül veda denilen yere kadar çıkmışlardı. Halkla beraber ben de çıktım ve o zaman ben çocuktum."** (Buhârî, Cihâd: 195)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 39

Ø SAVAŞSıZ ELDE EDILEN GANIMETLER

1719- Mâlik b. Evs b. Hadesân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'tan işittim şöyle diyordu: Nadroğullarının malları Allah'ın peygamberine savaşsız olarak verdiği ve Müslümanların uğrunda at ve deve koşturmadıkları ganimetlerdendi. Bundan dolayı da sadece Rasûlullah (s.a.v.)'e ait olmuştu. Rasûlullah (s.a.v.) bu tür ganimetlerden ailesinin bir yıllık ihtiyacını ayırır geri kalanını Allah yolunda savaş için binit ve silaha harcardı. (Nesâî, Kasmûl Fey: 1; Müslim, Cihâd: 15)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi Sûfyân b. Uyeyne, Ma'mer ve İbn Şihâb'tan rivâyet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Muttasıl (Müsned-Mevsûl) Hadîs.

Hadîsi kitabına alan müelliften, hadîsin kaynağına kadar, senette kopukluk yoksa buna muttasıl hadîs denir. Muttasıl hadîslerde rivâyet, hep birbirini gören râviler tarafından nakl edilir.
Muttasıl hadise mevsûl ve müsned hadis de denir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Etraf Kitapları:

Bunlar, öncelikle Sahîheyn ve Kütüb-i Sitte gibi belli başlı mecmuaların hadîsleri üzerine yapılmıştır. Bu çeşit te'liflerde, çalışmaya esas kılınan kitap (veya kitaplar) daki hadîsleri rivâyet eden sahâbîler alfabetik sırayla düzenlendikten sonra her sahâbenin rivâyet ettiği hadîslerden her birinin -mânaya delalet edecek kadar bir tarafı alınır ve, arkadan rivâyetin alındığı fikhî bölüm belirtilir.
Bu çeşit te'life Ebu Mes'ûd İbrahim İbnu Muhammed ed-Dımeşkî'nin (v. 401/1010) Etrafu's-Sahiheyn'i, Ebu'l-Abbas Ahmed İbnu Sâbit İbni Muhammed et-Terkî'nin Etrâfu'l-Kütübi'l-Hamse'si veya buna İbnu Mace'nin de ilâvesiyle, Ebu'l-Fadl Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî'nin te'lif ettiği Etrâfu's-Sitte'si misal gösterilebilir.
Altı kitaba Muvatta'nın da ilavesiyle Abdülgani İbnu İsmâil en-Nablusî (v. 1143/1730) tarafından telif edilmiş bulunan Zehâiru'l-Mevârîs fi'd-Delâleti alâ Mevâdi'l-Ehâdîs daha geniş ve matbu bir etraf kitabıdır.
En geniş etraf kitabı İbnu Hacer el-Askalânî tarafından yapılmıştır: İthâfu'l-Mehere bi-Etrâfi'l-Aşere. İsminden de anlaşılacağı üzere on kitabın etrafını yapmıştır: Muvatta; Şâfi'î, Ahmed İbnu Hanbel ve Dârimî'nin Müsned'leri; İbnu Huzeyme'nin Sahîh'i; İbnu Cârûd'un Müntekâ'sı; İbnu Hibbân'ın Sahîh'i; el-Müstedrek Ebu Avâne'nin Müstahrec'i; Tahâvî'nin Şerhu Me'âni'l-Asâr'ı; Dârakutnî'nin Sünen'i.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304-305.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Muttasıl (Müsned-Mevsûl) Hadîs.

Hadîsi kitabına alan müelliften, hadîsin kaynağına kadar, senette kopukluk yoksa buna muttasıl hadîs denir. Muttasıl hadîslerde rivâyet, hep birbirini gören râviler tarafından nakl edilir.
Muttasıl hadise mevsûl ve müsned hadis de denir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Yazmak

Hadis yazmak: Yazmak yoluyla hadisi nakletmek demektir.
Bu yolda aslolan helâl olmasıdır. Çünkü bu bir araçtır. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* de Abdullah b. Amr'a kendisinden duyduklarını yazması için izin vermiştir. Bunu Ahmed hasen bir sened ile rivayet etmiştir. Eğer yazmaktan dolayı şer'î bir sakınca ortaya çıkacağından korkulursa o zaman ona engel olunur. İşte Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in: *"Benden Kur'ân'dan başka bir şey yazmayınız. Her kim benden Kur'ân'ın dışında bir şey yazmışsa onu silsin."*[1] hadisi buna göre yorumlanır.
Eğer sünnetin korunması ve şeriatin tebliği ancak yazmak ile mümkün olabiliyorsa o takdirde yazmak farz olur. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisini insanları yüce Allah'ın yoluna davet etmek ve onlara şeriatini tebliğ etmek üzere yazılı mektuplarla bildirmesi, buna göre açıklanır.
Buhârî ve Muslim'de Ebu Hureyre *Radıyallahu anh*'dan rivayete göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* Mekke fethinde bir hutbe irad etti. Yemenlilerden Ebu Şah diye bilinen bir adam kalkarak:
"(Bunu) benim için yazıdırınız ey Allah'ın Rasûlü", dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
"Ebu Şah'a yazınız." O bununla Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den dinlediği hutbeyi kastediyordu.
Hadisin yazılmasına itina etmek icab eder. Çünkü bu, hadis nakletmenin iki yolundan birisidir. O halde buna gereken itinayı göstermek gerekir. Tıpkı hadisin lafız yoluyla nakledilmesi için gerekli itinanın gösterildiği gibi. Hadis yazmanın iki niteliği sözkonusudur. Vacip ve mustahsen.
Vacip olan yazma: Hadisi açık seçik, tereddüde düşürmeyen ve karışıklığa sebep teşkil etmeyen bir hat ile yazmaktır.
Müstahsen şekil ise aşağıdaki hususlara riayet ederek yazmakla mümkündür.
1- Yüce Allah'ın adı geçtiği yerde "teâlâ, azze ve celle, subhanehu" lafızlarından birisini ya da bunlardan başka yüce Allah'a açık övgü ihtiva eden bir kelimeyi rumuza başvurmaksızın (tam olarak) yazmak. Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in adının geçtiği yerde "sallallahu aleyhi ve sellem" yahut "aleyhi's-salâtu ve's-selâm" ifadelerini rumuz kullanmadan açık bir şekilde yazmak. el-Irakî, Mustalah'a dair Elfiye'sini şerhederken diyor ki: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e salâtı, yazı ile rumuz yoluyla iki harf veya ona yakın harf yazmakla yetinmesi mekruhtur. Yine şunları söylemektedir: Salat ya da teslimden birisini hazfederek diğeri ile yetinmesi de mekruhtur.
Bir sahabinin adı geçtiği vakit "radıyallahu anh" yazar. Ashab-ı kiramdan herhangi bir kimse için ona özel bir alâmet olacak şekilde özel bir övgü ya da muayyen bir dua tahsis ederek, adı her geçtikçe onu söylemez. Nitekim Rafizilerin Ali b. Ebi Talib *Radıyallahu anh*'ın adı geçince "aleyhisselam" ya da "kerremallahu vecheh" demeleri bu kabildendir. İbn Kesir der ki: Bu bir çeşit tazim ve tekrim kabilindendir. Şeyhan (Ebu Bekir ve Ömer) ile mü'minlerin emiri Osman'a böyle bir şey demek ondan daha uygundur.
Şayet Ali *Radıyallahu anh*'ın adı geçince selam ile birlikte bir de salatı ekleyecek olursa ve başkası için böyle bir şey yapmazsa bu memnudur. Özellikle böyle bir ifadeyi hiç ihmal etmediği bir şiar haline getirmesi hakkında bu böyledir. Bu durumda böyle bir şeyi terketmek teayyün eder. Bunu İbnu'l-Kayyim, *Cilâu'l-Efham* adlı eserinde zikretmektedir.
Şayet bir tabiî ya da ondan sonra duayı hakedenlerden bir kimse geçerse onun için "rahimehullah" diye yazar.
2- Hadisin nassına başkasından ayırdedilecek şekilde bir işaret koyarak onu iki parantez ( ) yahut iki köşeli parantez [ ] yahut iki daire OO ya da buna benzer işaretler arasına alır ki, hadis başka şeylerle karışarak tereddüde düşülmesin.
3- Hataların düzeltilmesi için izlenen kurallara riayet etmek.
Yazılmamış ifadeleri ya iki kenardan birisinde yahut yukarda ya da aşağıda ilgili yere gerekli işareti koymak suretiyle ekler. Fazla ibare olursa fazlalığın ilk kelimesinden sonuncusuna kadar kesintisiz tek bir çizgi ile üzerini çizer. Böylelikle çizginin altındaki ibareler büsbütün kapanmamış ve okuyucu için üstü örtülmemiş olur. Eğer fazla kısım çoksa satır hizasından biraz yukarda ilk kelimesinden önce "lâ" ve son kelimesinden sonra da "ilâ" diye yazılır.
Şayet fazlalık bir kelimenin tekrarı şeklinde ise bunların sonuncusunun üstünü çizer. Ancak ikinci kelimenin kendisinden sonraki kelimeyle ilişkisi varsa birincisinin üstünü çizer. Mesela "Abdullah" kelimesinde "abd" kelimesi; "imriu'n mü'min" kelimesinde "imru" kelimesi tekrar edilmişse birincisinin üzerini çizer.
4- Şayet iki ayrı kelime, iki ayrı satırda bulunuyor ve bunları birbirlerinden ayırmak yanlış bir mana izlenimi verecekse bu iki kelimeyi birbirinden ayırmamalıdır. Mesela Ali *Radıyallahu anh*'ın: "Safiyye'nin oğlunun (ez-Zübeyr b. el-Avvam'ı kastediyor) katilini ateşle müjdele" şeklindeki sözünün "katili müjdele" ibaresini bir satırda, "Safiyye'nin oğlu ateşle" ibaresini bir satırda yazmamalıdır.
5- Muhaddisler arasında meşhur olanlar dışında[2] rumuz kullanmaktan uzak durmalıdır. Meşhur olan bu rumuzların bazıları şunlardır: "Haddesenâ" yerine "senâ, nâ, desenâ" rumuzlarından birisi yazılı olsa bile "haddesenâ" diye okunur. "Ahberenâ" yerine rumuz olarak "enâ, ernâ, ebnâ" diye yazılır fakat "ahberenâ" diye okunur. "Kale" yerine "kaf harfi" rumuz olarak yazılır ve "kale: dedi" diye okunur. Çoğunlukla "kale" herhangi bir rumuz dahi kullanmaksızın hazfedilir, fakat hadis kıraati esnasında bu, telaffuz edilir. Mesela, Buhârî dedi ki: Bize Ebu Ma'mer anlattı, bize Abdu'l-Vâris anlattı. Yezid dedi ki: Bana Mutarrif b. Abdullah, İmran'dan anlattı.
Dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü amel edenler ne diye amel ederler", dedim. O:
"Herkes ne için yaratılmışsa ona onun için kolaylık sağlanır." diye buyurdu.
Buhârî raviler arasında "kale: dedi" lafzını hazfetmiş olmakla birlikte kıraat halinde telaffuz edilerek bu örnekte şöyle denilir: Buhârî dedi ki: Bize Ebu Ma'mer anlattı dedi ki: Bize Abdu'l-Varis anlattı dedi ki: Yezid dedi ki: Bana Mutarrif anlattı...
"Hâ" harfi bir hadisin birden çok isnadının bulunması halinde isnadın birinden diğerine tehavvülü (geçişi)ne rumuz olmak üzere kullanılır. Bu tehavvülün senedinin sonunda olması ile ortasında olması arasında fark yoktur. Bu hâ yazıldığı şekilde telaffuz edilerek "hâ" denilir.
Senedin sonundaki tehavvüle örnek: Buhârî dedi ki: Bize Yakub b. İbrahim anlattı dedi ki: Bize İbn Umeyye anlattı: O Abdu'l-Aziz b. Suhayb'den, o Enes'den, o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den "hâ". Yine bize Adem anlattı dedi ki: Bize Şu'be, Katade'den, o Enes'den dedi ki: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki: *"Sizden herhangi bir kimse beni babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz."*
Sened ortasındaki tehavvüle örnek: Muslim dedi ki: Bize Kuteybe b. Said anlattı dedi ki: Bize Leys anlattı "hâ". Yine bize Muhammed b. Rumh anlattı: Bize el-Leys anlattı. O Nafi'den, o İbn Ömer'den, o Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den dedi ki:
"Dikkat edin, hepiniz bir çobansınız ve hepiniz güttüğünden sorumludur. İnsanların başındaki emir bir çobandır ve o güttüğünden sorumludur. Erkek aile halkı üzerine bir çobandır ve o onlardan sorumludur. Kadın kocasının evi ve çocukları üzerinde bir çobandır ve o onlardan sorumludur. Köle efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o o maldan sorumludur. Dikkat edin, hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünden sorumludur."

---

[1] Müslim ve lafız kendisinin olmak üzere Ahmed rivayet etmişlerdir.
[2]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Gayr-ı Muttasıl (Munkatı) Hadîs.

Bu senedin herhangi bir yerinde kopukluk olan hadîsdir. Senedde meydana gelen kopukluğun durumuna göre çeşitli isimler alır: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Alfabetik Tanzîmler:

Hadîsleri alfabetik sıraya göre tanzîm eden eserler de baş tarafı bilinen hadîsleri bulmak maksadına râcidir. Suyûtî'nin Cem'ul-Cevâmi'si (Câmi'u'l- Kebir de denir), Cami'u's-Sağîr ve Ziyâdetu'l-Cami'i merfu hadîsleri alfabetik sıraya göre tanzîm eden kitaplardır.
Bu gruba, en ziyade arama ihtiyacı duyulan ve halk arasında şöhret bulan hadîslerin kaynaklarını ve sıhhat durumlarını göstermek maksadıyla te'lif edilen bazı kitaplar da girer. Bunlar da umumiyetle alfabetik sırayla tanzîm edilmişlerdir: El-Makâsıdu'l-Hasene (Sehâvî'nin) ve Keşfu'l-Hafa (el-Aclûnî'nin) gibi.
Bu kitapları, meşhur ve müştehir kitaplar üzerine te'lifat kısmında tanıttık.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304-305.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Gayr-ı Muttasıl (Munkatı) Hadîs.

Bu senedin herhangi bir yerinde kopukluk olan hadîsdir. Senedde meydana gelen kopukluğun durumuna göre çeşitli isimler alır: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Muallak Hadis:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla ravisi hazfedilmiş (düşürülmüş) ve son hazfedilen râvinin şeyhine isnad edilmiş hadis. [1]
Şayet kopukluk senedin baş tarafında ise bu adı alır. Daha teknik olarak tarifi şöyledir: "Senedin başından (musannıf tarafından) bir veya daha fazla râvi düşmüşse veya mübhem bir râvi[2] yer almışsa bu rivâyete muallak denir"[3]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 157-158.
[2] Mübhem râvi: Kişiyi, teşhise yarayacak isim, künye, nisbet, lakab gibi bir husus olmaksızın recülün (bir adam), bir Yemenli, Cüheyne kabilesinden bir kadın" diyerek zikretmişse, buna mübhem denir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Miftahlar:

Daha muahhar devirlerde belli kitapların hadîslerini, baş kısmını alfabetik tertiple tanzîm ederek, hadîsin bölüm (kitap) ve babını eser içerisinde göstermeyi gaye edinen telifler ortaya konmuştur. Buna en güzel örnek Miftâhu's-Sahiheyn'dir. Muhammed eş-Şerif İbnu Mustafa et-Tokâdî (1312/1897) tarafından ortaya konmuştur. Kavlî hadîsler, Buhârî ve Müslim için iki ayrı bölümde alfabetik sırayla kaydedildikten sonra kitap ismi, bab rakamları, cilt ve sayfa numaraları, Buhârî hadîsleri için Fethu'l-Barî, Umdetu'l-Kârî ve İrşâdu's-Sârî şerhlerinin cilt ve sayfa numaraları, Müslim hadîsleri için de Kastalânî kenarındaki Nevevî Şerhi'nin cîld ve sayfa numaraları gösterilmiştir.
Hadîs kitaplarının tahkikli yeni baskılarında, hadîslerin baş taraflarına göre fihristlerini bulmaktayız. Muhammed Fuad Abdu'l-Bâki'nin tahkik ettiği Müslim, İbnu Mâce ve Muvatta baskıları böyledir. Keza Azîz Ubeyd er-Rakkâş tarafından tahkikli olarak neşredilen Tirmîzî ile yine aynı zâtın Tahkîkinden geçen Ebu Dâvud'un sonlarında alfabetik hadîs fihristleri mevcuttur.
Son zamanlarda zenginleşen hadîs çalışmaları, bir çok tanınmış kitapların bu çeşitten fihriste kavuşmasını sağlamıştır. Mesela Ebu Hâcir Muhammed es-Sâd İbnu Besyûnî Zağlûl, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inin ve Ebu Nu'aym'ın Hilyetu'l-Evliya'sının ayrı ayrı fihristlerini neşretmiştir (Müsned'inki 1985'te Beyrut'ta Hilye'ninki de yine Beyrut'ta 1986'da basılmıştır). Keza Dr. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlî el-Müstedrek Ala's-Sahîheyn ile Sünenu'd-Dârakutnî'de geçen hadîslere fihristler yapmıştır. (Her ikisi de Beyrut'ta 1986 yılında basılmıştır).
Bu cümleden olarak İbnu Sa'd'ın et-Tabakâtu'l-Kübrâ'da geçen hadîsler, Beyrut 1968 baskısı'nın fihrist cildinde, Sahîhu İbni Hibban'ın hadîsleri Beyrut 1987 baskısının fihrist cildinde İmam Begavî'nin Şerhu's-Sünne'sinde geçen hadîsler Beyrut 1983 baskısının fihrist cildinde, Tebrizî'nin Mişkâtu'l-Mesâbîh'inde geçen hadîsler Beyrut 1961 baskısının üçüncü cildinin arkasında gösterilmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/305-306.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Muallak Hadis:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla ravisi hazfedilmiş (düşürülmüş) ve son hazfedilen râvinin şeyhine isnad edilmiş hadis. [1]
Şayet kopukluk senedin baş tarafında ise bu adı alır. Daha teknik olarak tarifi şöyledir: "Senedin başından (musannıf tarafından) bir veya daha fazla râvi düşmüşse veya mübhem bir râvi[2] yer almışsa bu rivâyete muallak denir"[3]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 157-158.
[2] Mübhem râvi: Kişiyi, teşhise yarayacak isim, künye, nisbet, lakab gibi bir husus olmaksızın recülün (bir adam), bir Yemenli, Cüheyne kabilesinden bir kadın" diyerek zikretmişse, buna mübhem denir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Mu'dal Hadîs:

Senetteki kopukluk peşpeşe iki veya daha fazla râvinin düşmesiyle meydana gelmişse buna mu'dal denir. Bu çeşit hadîsler için munfasıl tâbiri de kullanılmıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Kelime Miftâhı: Concordance:

Söylemeye hâcet olmayan bir husus şu ki, bu fihristler hep hadîsin başı bilindiği takdirde bize yol gösterir, aksi takdirde işe yaramazlar. Öyle ise hadîsin neresinden olursa olsun bilinen bir veya daha fazla kelimeden hareketle istenen hadîsleri bulmada, başka rehberlere, miftahlara ihtiyaç vardır. Bu maksadla müsteşrîkler tarafından hazırlanmış bulunan el-Mu'cemu'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî'den bahsetmemiz gerekmektedir. Kısaca Fransızca adıyla Concordance de denen bu eser Kütüb-i Sitte'ye ilâveten Muvatta, Sünenu'd-Dârimi ve Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i olmak üzere dokuz kitabın hadîslerini herhangi bir kelimesinden bulmaya yarayan bir miftâh'tır.
Kelimeler sülasî asıllarından mezîd bablara doğru, fiil, (mazî, muzari, emir) masdar ve isim sırasıyla tertiplenmiştir. İstenen bir kelime bu tertîbe göre aranır. Bir kelimeden bir başka baba ait bir kelimeye geçince yeni kelimeyi altına çizgi atarak verir.
Bu hususları bilmek, aradığımız kelimeyi daha çabuk bulmada yardımcı olur.
Şunu da belirtelim ki, bu miftah tertiplenirken pek çok kelime gözden, kaçmış durumda. Bu sebeple bir hadîsi ararken bir kelimesinden bulamadı isek, "Bu hadîs Kütüb-ü Sitte'de yok" veya "Mu'cemin şâmil olduğu kitaplarda yok" diye acele hüküm vermemek gerekir.
Aradığımız hadîsi bulduğumuz takdirde rumuzlarla kaynaklarını gösterir. Rumuzların hangi kitaba delalet ettiği her sayfanın altında gösterilir. Ancak şunu bilmek gerekir: Buhârî, İbnu Mâce, Nesâ, Tirmizi, Ebu Dâvud, Dârimî'ye delalet eden rumuzlardan sonra hadîsin bulunduğu kitab ismi, sonra da bab numarası bulunur. Müslim ile Muvatta'ya delalet eden rumuzlarda ise kitap isminden sonra gelen rakam bab numarası değil, her kitapta (bölüm) 1'den başlatılan hadîs numarasıdır. Ahmed İbnu Hanbel'le ilgili rakamlar ise cilt ve sayfa numarasına delâlet eder.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/306-307.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Mu'dal Hadîs:

Senetteki kopukluk peşpeşe iki veya daha fazla râvinin düşmesiyle meydana gelmişse buna mu'dal denir. Bu çeşit hadîsler için munfasıl tâbiri de kullanılmıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30- İÇECEKLER KİTABI

1- Hamr (Yâni İçki) Her Şerr (Fenaug)In Anahtarıdır. Babı
2- Kim Dünyada İçki İçerse Âhirette İçki İçmeyecektir, Babı
3- İçkiye Devam Eden (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
4- İçki İçen Kimsenin Hiç Bir Namazı Kabul Olunmaz, Babı
5- İçkinin Yapıldığı Maddeler
6- İçkiye On Yönden Lanet Edilmiştir, Babı
7- İçki Ticâreti Babı
8- İçkiye Başka Adlar Takacaklar
9- Müskir (Yâni Sarhoşluk Veren) Her Şey Haramdır, Babı
10- Çoğu Sarhoşluk Veren Şeyin Azı Da Haramdır, Babı
11- Haütlak (Yâni Üzüm Ve Hurma Karışımının Şırasın) İn Yaşarlığı Babı
12- Nebîz (Şıran) İn Yapılışı Ve İçilmesi Babı
13- Bâzı Kablarda Kurulan Şıranın Yasaklığı Babı
14- Anılan Kablarda Şıra Yapmaya İzin Verildiğine Dâir Hadîsler Babı
15- Topraktan Yapılan Küp ve Testîlerdeki Şıra Babı
16- Kabın Üstünü Örtmek Babı
17- Gümüş Kablardan (Bir Şey) İçmek Babı
18- (Bir Şeyi) Üç Nefesle İçmek Bâb!
19- Tulumların Ağızlarını Dışarıya Kıvrıp Tulumun Ağızlarından Bir Şey İçmek Babı
20- Tulumun Ağzından (Bir Şey) İçmek Babı
21- Ayakta (Su Ve Benzerini) İçmek Babı
22- Kişi (Bîr Şey) İçtiği Zaman Sağa Verir Sıra İle Sağa Verir. Babı
23- Kabın İçinde Nefes Alıp Verme Babı
24- İçilecek Şeye Üflemek Babı
25- Avuçlarla Su İçmek Ve (Bardak Gibi Bir Kaba Veya Avuca Alınmaksızın) Dudakları Batırmak Suretiyle Su İçmek Babı
26- Topluluğa Su Ve Benzerini Sunan Kişi Hepsinden Sonra İçer, Babı
27- Cam Bardakta (Su Ve Benzeri Meşrubatı) İçmek Babı

30- İÇECEKLER KİTABI

1- Hamr (Yâni İçki) Her Şerr (Fenaug)In Anahtarıdır. Babı

Önemli bîr noktayı belirttikten sonra bu babta ve bunu tâktp eden bâblarda rivayet oluna hadislerin terceme ve izahına geçmeyi uygun buldum.

Hamr ı Bu kelime şarab mânâsına geldiği gibi azı veya çoğu herhangi bir kimseyi sarhoş eden her nevi içki mânasına da gelir. Hadislerde geçen Hamr kelimesi cumhura göre ikinci mânâyadır. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebü Dâvûd, TirmizİveN e s â i * nin rivayet ettikleri sahih bir hadiste. Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem);
Münkir olan (yâni sarhoşluk veren) her «ey hamrdır. MüskİIr olan her ş«y haramdır. Kim dünyada İçki İçip bun* devam ederken (yâni bundan tevbe etmemiş iken) ölürse o kimse âhirette içki içme-yecektir" buyurmuştur.
N e v e v i bu hadisin izahı bölümünde: Bu hadis, bütün içkilerin haramhğını ve hepsine hamr denildiğini açıkça ifâde etmektedir. Hurmanın her çeşidinden, üzümden, arpadan, darıdan, baldan ve başka maddelerden imal edilen içkilerin her çeşidi bu hükme tâbidir. Selef ve halef tüm ilim adamlarının, cumhurun, Mâlik, Ah-m e d' in ve bizim mezhebimizin görüşü budur, der.
Yukarda verilen gerekçeye istinaden hadisleri terceme ve izah ederken Hamr kelimesini İçki diye terceme edeceğim. Durum sayın okuyucularımın bilgisine sunulurken müellifimizin bu kitabının 5, 8, 9 ve îo.cu bâblannda rivayet olunan hadisler de ayni konuya ilişkin olduğu için yeri geldikçe gerekli bilgi verileceğini ifâde etmek isterim.

3371) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü an/t)'ten; Şöyle demiştir:
Bana dostum (Hz. Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu tavsiyede bulundu i «İçki içme. Çünkü içki, her şerrin anahtarıdır.»"
Not: Zev&id'de bunun senedinin hasen olduğu bildirilmiştir.

3372) "... Habbâb bin el-Eret [1] (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur^
"Şarabtan sakın. Çünkü şarabın ağacı (yâni üzüm ve hurma ağacı) diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi şarabın günahı diğer günahların üstüne çıkar.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Münir bin Zübeyr nü el-EzdİI bulunur. Bu xâvi zayıftır.[2]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid nevindendir. B e y h a k i de birinci hadîsi rivayet etmiştir. Birinci hadiste, şarab ve onun hükmünde olan içkilerin her kötülüğün anahtarı olduğu belirtilmektedir. Çünkü içki, aklı giderir. İnsanı kötülüklerden alakoyan akü gidince, her fenalığın kapısı açılmış olur.
İkinci hadîste de içkinin günahının diğer günahlardan üstün olduğu belirtilmektedir. Çünkü içki içen kimse sarhoş olunca diğer günahları da rahatlıkla işler. Bu hadiste üzüm asmasının ve hurma ağacının diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi bu iki nevi ağacın mahsûlünden çıkan içkinin günahının da diğer günahların üstüne çıktığı ifâde edilmekle bir benzetme yapılmıştır. Bu nedenle bu hadisi terceme ederken Hamr kelimesini şarap mânâsına terceme etme yolunu tercih ettim.
Bu hadisteki; £y* fiili "Tüferriu" şeklinde de okunabilir. Bu takdirde şöyle terceme edilebilir: "Şarabın ham maddesini veren ağaç dal budak doğurduğu gibi, şarap suçu da başka suçlan doğurur."[3]

2- Kim Dünyada İçki İçerse Âhirette İçki İçmeyecektir, Babı

3373) ... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)\\ıın rivayet edildiğine göre; RestihıIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Kim dünyada içki içerse ahirette içki içmeyecektir. Meğer ki (içkiyi bırakıp) tevbe ede.»"

3374) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anh)\\tı\ rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Srllcm) şöyle buyurmuştur:
«Kim dünyada içki içer (de tevbe etmeden ölür)se, o kimse âhi-rette içki içmeyecektir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvlleri sıkft, yâni güvenilir zâtlardır.[4]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin benzeri B u -hâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslere göre dünyada içki içen bir kimse bunu bırakıp tevbe etmeden ölürse, ahirette cennet şarabını içmeyecektir. Âlimler bu hadisleri çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.
N e v e v î: 'Bu hadîsin mânâsı şudur: Yâni böyle bir kimse cennete girse bile cennetin şarabından mahrum bırakılır. Çünkü cennetin meşrubatının en üstünü cennet şarabıdır. İçki içme günâhını işleyen kimse bu suçundan dolayı cennetin bu nimetinden mahrum kalır. Cennete giren bir kimsenin arzu ettiği her şeyin cennette bulunduğu Kur'ân-ı Kerimin âyetiyle sabittir. Durum bu olunca, böyle olan bir kimsenin cennette şarabı hatırlamayacağını söyleyenler olmuştur. Bâzı ilim adamları ise demişler ki, böyleleri, şarabı hatırla-salar bile içme arzusunu duymayacaklar. Böylece diğer müslüman-lardan farklı olarak bu nimetten mahrum kalmış olacaklar, diye bilgi vermiştir.
Sindi de bu konu ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir: "Bir kavle göre bu hadîs, dünyada içki içip tevbe etmeden ölen kimsenin cennete giremeyeceğinden kinayedir. Çünkü cennete giren kimseler orada cennet şarabını içeceklerdir."
İbnü'l-Arabi şöyle demiştir: îçki içen kimse ya tevbe etmeden ölür veya tevbe ettikten sonra ölür. Eğer tevbe ettikten sonra, yani içkiyi bırakıp Allah'a yönelerek durumunu düzelttikten sonra ölürse, günâhlardan tevbe eden kimse günah işlememiş gibi olur (tn-Sâallah). Şayet içki içmekten dönüş ve tevbe etmeden ölürse, Ehl-İ Sünnet mezhebine göre o kimsenin işi Allah'a kalır. Allah dilerse bağışlar, dilerse tazib eder. Eğer tazib ve muahaza ederse, o kimse mü'-min olarak öldüğü için ebedi biçimde cehennemde kalmayacak, imanlı olduğundan dolayı netice itibariyle ateşten çıkıp cennete girecektir. Böyle bir kimsenin azabını ve cezasını çektikten sonra cennete Şirince, cennet şarabını içip içmeyeceği meselesi hakkındaki ilmî görüşe gelince, bâzı sahâbilerin ve Ehl-i Sünnet mezhebi men* subu ilim adamlarının görüşüne göre, cennet şarabı içmeyecektir. Çünkü o kimse, içkiyi cennette içeceğine, acele edip dünyada içmiştir. Böylece bu nimetten mahrum edilecektir.
Bu nokta çözüm isteyen bir meseledir. Bence de bu görüş benimsenir, der.
Sindi bundan sonra şöyle der: tbnü'1-Arab!' nin işaret ettiği problem ve çözüm bekleyen mesele şudur: Allah Teâlâ; = "Nefislerinizin iştiha ettiği (arzuladığı)
şeyler cennette sizler için bulunur" buyurmuştur. Sözü edilen kişinin cennet şarabından mahrum bırakılması, bu âyet karşısında nasıl izah edilir?
Bu probleme şöyle cevap verilir: Sözü edilen kişinin cennette şa-rab içmeyi arzûlamaması mümkündür. Allah o kimseye şarap içme arzusunu vermeyebilir.
Bence, eğer hadîsi yorumlamaya ihtiyaç varsa en uygun yorum şudur; Dünyada içki içip bundan dönüş yapmadan, tevbe etmeden ölürse, cennete ilk girenlerle beraber giremeycektir, yâni buna liyakati olmayacaktır.
Suyûti: 'Bence başka bir yorumla da yorumlanabilir. O da âlimlerin işaret ettikleri ve anlattıkları şu durumdur: îçki içip bundan dönüş yapmadan ve tevbe etmeden ölen bir müslümanın imansız ölmesi tehlikesine işarettir. Yâni içki, imansız olarak ölmeye se-beb olabilen günahlardandır. Allah müslümanları korusun. Bu tehlikeden Allah'a sığınırız' diye bilgi vermiştir.
Sindi son olarak şöyle der: Bence en uygun yorum, böyle bir müslümanın cennette şarab içme iştiha ve arzusunu duymama-sıdır.[5]

3- İçkiye Devam Eden (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3375) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîîâkü arth)'âen rivayet edildiğine göre; ResûluHah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İçki içmeye devam eden bir kimse puta tapan kimse gibidir.»'*
Not: - Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Süleyman'ı, Nesâl ve îbn-i Adi zayıf saymışlardır. îbn-i Hİbbân ise onu kuvvetli saymıştır. Ebû Hatim de : Onun hadisleri yazılır. Fakat delil olarak gösterilmez, demiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

3376) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyalîâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«İçki İçmeye devam eden bir kimse cennete girmeyecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi basendir. Ravi Süleyman bin UtbCnin güvenilirliği hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zftt* lardır.[6]

İzahı

Bu babın iki hadisi Zevâid nevindendir. Birinci hadiste içkiye devam eden kimsenin puta tapan kimse gibi olduğu bildirilmiştir. Sindi bu hadisin açıklaması bölümünde şöyle der:
İçkiye devam eden kimsenin puta tapan kişiye benzetilmesi sebebi. Allah Teâlanui; ÇjÜoJViJ ^-lilj Jlil 12} âyetinde içki içmeyi puta tapmakla beraber anlatmasıdır. Diğer bir sebep de sudun İçki içen ile puta tapan kimseler namaz ibadetinin kabul olunmaması hususunda eşittirler. Çünkü puta tapan bir kimse namaz kılsa bile kıldığı namaz kabul olunmaz.
İkinci hadîste de, içki içmeye devam eden kimsenin cennete- girmeyeceği bildirilmektedir. Tirmizî bu hususta şöyle der: Çünkü içki içmeye devam eden kimsenin kötü âkibetinden korkulur, yâni imansız ölmesinden korkulur. Böyle bir kimse imansız öldüğü takdirde içki yüzünden bu hâle girmiş olur ve imansız öldüğü zaman ebedî olarak cehennemlik olmaya mahkûm olur. Şöyle de izah edilebilir: îçki içmeye devam eden kimse imanlı ölse bile cennete ilk girenlerle beraber giremeyecek. Ancak cezasını çekmek suretiyle günahından arındıktan sonra Allah'ın afvı ile cennet'e girebilecektir.[7]

4- İçki İçen Kimsenin Hiç Bir Namazı Kabul Olunmaz, Babı

3377) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyaUâhu anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUattokü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim İçki içip sarhoş olursa, kırk sabahta kadar) onun hiç bir kabul olunmaz. Ve eğer (bu arada tevbe etmeksizin) ölür-
se ateşe girer. Eğer tevbe ederse (yâni içki içme işini kesin olarak bırakıp, ettiği günahtan pişmanlık duyarak Allah'a yönelirse) Allah onun tevbesini kabul eder. Şayet o kişi tevbesini bozup içki içer ve sarhoş olursa, kırk sabahta kadar) onun hiç bir namazı kabul olunmaz ve ölürse ateşe girer. Şayet tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Eğer herif tevbesini bozup (tekrar) içki içip sarhoş olursa, kırk sabah onun hiç bir namazı kabul olunmaz. Şayet ölürse ateşe girer. Eğer tevbe ederse Allah (yine) tevbesini kabul eder. Eğer (o kimse dördüncü defa) dönüş yapıp içki içerse, kıyamet günü ona redğatü'l-habâl'dan içirmek Allah üzerine bir hak olar.» Sah&bîler t
Yâ Resûlallah! Bedğatül-Habal nedir? diye sordular. Resûl-I Ekrem (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ateş (yani cehennem) halkının (yanması dolayısıyla) vücÛdU-nndan akan (irin gibi) şeyidir* buyurdu.[8]

İzahi

Bu hadisi N e s a 1 de kısa olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Tİrmizt ve Hakim bunun benzerini Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet etmişlerdir. T i r m i -z 1, rivayet ettiği hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
Tuhfe yazarı İbn-i Ömer (Radıyallahü anh) 'm buna benzer hadisinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Yani içki içip tevbe etmeyen bir kimsenin kırk sabah namazı kabul olunmaz. Bunun manâsı şudur: Böyle bir kimse ayıhp namazlarını usul ve âdabına, rükün ve şartlarına riâyet ederek kılsa namaz borcunu Ödemiş sayılmakla beraber kendisine hiç bir sevab yoktur. Âlimler böyle yorumlamışlardır. Nevevi: Her ibadetin iki yönü var: Birisi, o ibâdeti yapan kimsenin borcunu ödemiş olması, diğeri de bundan dolayı sevab kazanmasıdır. Bu hadîste namazın kabul olunmaması ifadesiyle sevabın" kasdedü-mistir, der.
Hadiste, içki içenin namazının kabul olunmayacağı bildirilirken bütün ibâdetlerden namazın anılması sebebine gelince Tuhfe yazarı bu hususta da özetle şöyle der:
Namazın anılmasının hikmeti şudur: Çünkü namaz, içkinin haram kılınmasına sebeb olmuştur. Ya da şu hikmettir: Namaz ibâdetlerin anası, en

önemlisi olduğu gibi içki de kötülüklerin anasıdır. Bir kavle göre bunun hikmeti şudur: Namaz bedeni ibâdetlerin en fazî-letlisidir. îçki içenin namazı kabul olunmayınca diğer ibâdetlerin de kabul olunmayacağı anlaşılmış olur.
Hadisin «Kırk sabah, hiç bir namazı kabul olunmaz» ifâdesinden ilk hatıra gelen mânâ, sabah namazıdır. Bu, diğer namazlardan daha faziletlidir. Bundan maksad günlük namaz olabilir. Yâni kırk güne kadar beş vakit namazın hiç biri kabul olunmaz, sevabı elde edilemez.
Hadiste anılan tevbeden maksad da, sâdece tevbe ettim sözünü söylemek değil, içki içmeyi bırakmak, pişmanlık duymak ve bir daha içmemeye kesin söz ve karar vermektir.
îçki içenin kırk güne kadar namazının kabul olunmaması meselesinde sürenin kırk gün olarak tesbiti ile ilgili Sindi şöyle der: Îbnü'l-Kayyım demiş ki, bunun hikmeti şudur: İçilen içki, kırk güne kadar vücûdun organlarında ve damarlarında kalır.
İçki içenin dördüncü kez içkiye dönüş yapması ve tevbesini boz-ması hâlinde artık tevbesinin kabul olunmayacağı hükmü, zecri bir tedbir, kuvvetli bir tehdid mahiyetindedir. Halbuki tevbe kapısı ka-panmadıkça, edilen tevbe kabul olunabilir. Nitekim Tirmizi ve Ebû Davud'un rivayetlerine göre Ebû Bekir es-Sıd-
dik (Radıyaüâhüanh); ~»
«İstiğfar eden kimse günde yetmiş defa tevbesini bozsa bile günahta musir İsrarlı sayılmaz» buyurmuştur.
Bu hüküm şöyle de izah edilebilir: Dördüncü kez içkiye dönüş yapan bir kimse, diğer defalarda dönüş yaptığında olduğu gibi tevbe etmeye muvaffak olamaz.
Hadiste geçen «Redğ&»nra lügat mânâsı kokuşmuş cıvık çamur* dur. HabaTın asıl mânâsı da bozukluktur. Bu; akılda, durum ve dar* ranışlarda, bedende ve fiillerde olabilir. Hadiste ise Redğatü'l Habal terkibi ile, cehennem halkının vücüdlannın ateşte yanması dolayısıyla onlardan eriyip akan irin ve benzeri şeyler kasdedilmiştir.[9]

5- İçkinin Yapıldığı Maddeler

3378) "... Ebû Hureyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildijh'ne gSre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demigtir:
«İçki (çoğunlukla) şu iki ağaçtan yapılır: Hurma ağacı ve üzüm asması,»"

3379) ",.. Numân bin Begîr (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz, içki buğdaydan olur, içki arpadan olur. içki kuru üzümden olur, içki kuru burmadan olur ve içld baldan olur."[10]

İzahı

Bu babın iki hadîsi Tirmizi, Ebû Dâv û d ve Ne-s â 1 tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Numan bin Beşir (Radiyallâhü anh) 'in Ebû D â v û d tarafından olan rivayetinde içkinin darıdan da yapıldığı belirtildikten sonra şu ilâve yer alır: ^xL* 'JS & ç$\j\ J^} «ve ben sizi mttskir (yâni sarhoşluk veren) her şeyden menederim.»
Hattâbi: Ebû Hüreyre (Hadıyallâhü anh) 'm hadisi, Numan bin Beşir (Radıyallâhü anh) 'in hadisine muhalif değildir. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin manâsı ve maksadı, içkinin çoğunlukla hurma ve üzüm ağaçlan mahsullerinden yapıldığını ifâde etmektir. İçki başka maddelerden de yapılmakla beraber, anılan iki ağaçtan yapılan içki daha şiddetli ve etkili olduğu için haramlığının da buna paralel şiddetine parmak basılmıştır. Buna benzer ifâdeler başka konularda da kullanılır. Meselâ doyurucu gıda maddesi ettir. Isıtıcı giysi, yünden mamul olanıdır, denildiği zaman bunların dışında kalan maddelerin doyurucu veya ısıtıcı olmadığı kasdedilmez. Nûmân bin Beşir tRadı-yallâhü anh) 'm hadîsinde beş madde anılmıştır. Bundan maksad, anılan maddeler dışında kalan şeylerden içkinin yapılmadığını ifâde etmek değildir. O devirde genellikle içki anılan maddelerden imâl edildiği için onlar anılmıştır. İçki başka maddelerden yapılınca ayni hükme tâbidir, diye bilgi vermiştir.[11]

6- İçkiye On Yönden Lanet Edilmiştir, Babı

3380) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; ResÛlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
İçkiye on yönden lanet edilmiştir t İçkinin kendisine, onu imâl edene, imâl etmek isteyene, satıcısına, müşterisine, taşıyanına, taşıt-tiranına (yâni sipariş edenine), bahasını yiyenine, içenine ve içirenine."

5381) "... Enea bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içki hususunda on kimseyi lânetlemiştir: İmâl eden, imâl etmek isteyen, kendisi için imâl edilen, taşıyan, kendisi İçin taşınan, satan, satın alan, sunan, kendisine sunulan. Nihayet bu neviden on kimseyi saydı."[12]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâ-v Û d da rivayet etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi de rivayet etmiştir. Ayrıca Ahmed, îbn-i Hib-bân ve Hâkim de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Hadislerde geçen bazı kelimelerin açıklamasını verelim t Asır* Sıkan, demektir. Yâni meselâ, içki imâl edilmek üzere üzü-mü, veya diğer bir maddeyi sıkan kişi demektir. Bu işi ister kendi şahsı için, ister başka kimse için yapsın fark etmez. Mânânın iyi anlaşılması için bu kelimenin karşılığı olarak, "imâl eden" tâbirini kullandım.
Mutesır t Sıkmak isteyen demektir. Yâni üzümü veya benzeri bir maddeyi içki yapılmak üzere sıkmak isteyen kimse demektir. Bunu da "İmâl etmek isteyen*' biçiminde terceme ettim.
Bayi ı Satıcı demektir, Mübtâ i Satın alan demektir. Hâmil: Taşıyıcı demektir. Mahmul İleyh de kendisi için taşınan kişi demektir.
Şârib ı İçici demektir. Sâkî t İçkiyi sunan, içmek isteyenlere takdim eden demektir. MÜstekat Leh: Kendisine sunulan demektir.
Bu hadîsler, gerek içkinin imâli, yapımı ve gerekse alım satımı veya içilmesi ile ilgilenen kimselerin hepsinin Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından lanetlendiğim' ifâde eder. Lanetlemek, lanetlenen kimsenin Allah'ın rahmetinden uzak olmasını dilemektir.[13]

7- İçki Ticâreti Babı

3382) ".., Âîşe (Radiyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Bakara sûresinin sonundaki faiz âyetleri (275 - 279) indiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescid-i Nevebiyye'ye) çıktı (ve bu âyetleri halka okuduktan) sonra içki ticâretini haram laldı."[14]

İzahı

Bu hadis, Buhâri, Müslim. Ebû Dâvûd ve Ne-s â 1 tarafından da rivayet edilmiştir.
Nevevl, Müslim'in şerhinde, bu hadisin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:
Kadı ve başkası şöyle demiştir: İçkinin ha ram lığı, M â i d e süresindeki âyetlerle bildirilmiştir. O âyetler, faizin haramhğı hakkındaki âyetlerden uzun bir süre önce inmiştir. Çünkü faiz âyetleri, son inen âyetlerdir veya son inen âyetlerdendir. Durum böyle olunca, içki ticâretinin yasaklanmasının içki içme yasaklığından sonra olması muhtemeldir. Şöyle de olabilir: İçki içmek yasaklandığı zaman bunun ticâreti de yasaklanmış, sonra faiz yasaklandığı zaman içki ticâretinin yasaklığı tekrar bildirilmiştir. Belki de faizin yasak-lığı âyetleri tebliğ edildiği zaman, içki ticâretinin yasak kılındığını haber almamış olan bâzı kimseler o mecliste hazır bulunduğu için Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) içki ticâreti yasaklısını da dile getirmiştir.
Kadı' nın işaret ettiği içki âyetleri M â i d e sûresinin 90 ve 91. âyetleridir. Bu âyetlerin meali şöyledir:
«Ey imân edenler! İçki, kumar, putlar ve fal oklan şüphesiz çey-tan İşi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz.» (90)
«Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?» (91)

Kadı' nın işaret ettiği ve bu hadiste sözü edilen faiz âyetleri ise Bakara sûresinin 275 - 279. âyetleridir. Bu âyetlerin meali de şöyledir:
«Faiz yiyenler (kıyamet günü) ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Zâten alış veriş faizin mislidir" demelerindendir. Halbuki Allah alış verişi helâl, faizi haram kıldı. Kime Rabb'inden bir Öğüt gelir de faizcilikten geri dururs a, geçmişi kendisinedir, onun İşi de Allah'a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işte onlaf cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır.» (275)
«Allah faizi eksiltir, sadakaları da bereketlendirir. Allah, pek nankör hiç bir günahkârı sevmez.» (276)
«İman edip, yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp, zekât verenlerin Rab'Ieri katında sevablan vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.» (277)
«Ey İmân edenler Allah'tan sakının ve mü'minler iseniz faizden artakalan hesabtan vazgeçin.» (278)
«Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz.» (279)
Meallerini yukarıya aldığım âyetlerin izahı için tefsir kitablanna başvurulmalıdır.

3383) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Semûre (Radıyallahü anh) 'm bir mikdar içki sattığı haberi Ömer (bin el-Hattab) (Radıyallahü anh) 'a ulaştı. Bunun üzerine Ömer (Ra-dıyallâhü anh) :
Yazıklar olsun Semûre'ye. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in şöyle buyurduğunu Semûre bilmedi mi?
Allah yahûdîlere lanet etsin. Onlara (büyük ve küçük baş hayvanların) iç yağlandım yenmesi) haram kılındı da onlar bunu eritip sattılar."[15]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
E 1-H a f 1 z, el-Fetih'te bu hadisin izam bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"lbn ü'l-C evzî, Kurtubi ve başkalarının dediğine göre Semûre (Radıyallahü anh) 'in içki satması meselesi hakkında üç görüş beyân edilmiştir :
1. Semûre (Radıyallahü anh), söz konusu içkiyi E h 1 - i K i t â b olan gayri müslimlerden cizye denilen vergi yerine teslim almış ve onlara satmıştır. Semûre böyle yapmakta bir sakınca olmadığını sanmıştı. tbnü'l-Cevzi bu arada şöyle der: Eğer Semûre böyle yapmayıp da onlara: Siz içkinizi satın da bedelini vergi olarak verin, deseydi uygun olurdu, çünkü bu takdirde kendisi naram kılınan bir işleme girişmiş olmazdı, der.
2. H a 11 â b î: Muhtemelen Semûre (Radıyallahü anh) gayri müslimlerden vergi olarak aldığı üzüm şirasım, şarap yapan kimselere satmış. Çünkü üzüm şırasına da Hamr denilir. Nasıl ki üzüme, Asır denilir. Halbuki Asîr, şira demektir. îçki satmanın ha-ramlığı hükmü her tarafa yayıldıktan sonra Semûre (Radıyallahü anh)'in içki satması düşünülmez, böyle bir şey yapması sanılmaz. O. olsa olsa üzüm şirasım içki imâl edene satmış olabilir, der.
3. Şu ihtimal da vardır: Semûre (Radıyallahü anh). şarabı, sirkeye dönüştürdükten sonra sirke olarak satmıştır. Şarabı sirkeleştirmek, yâni bir müdahale neticesinde sirkeye dönüştürmek onu helâl etmez. Ömer (Radıyallahü anh) bu görüşte idi. İlim ehlinin çoğunluğu da bu görüştedir. Semûre (Radıyallahü anh) ise bunun caiz olduğu kanısında olmuş olabilir. Nitekim bâzı ilim adamları bu görüştedir. Yâni şarap kendiliğinden sirkeye dönüştüğü zaman helâl olduğu gibi bir müdahale neticesinde sirkeye dönüştürülmesi hâlinde de helâl olur.
Kurtubi ve tbnü'l-Cevzi yukardakı görüşlerden birincisine taraftar olmuşlardır.
Hadîste yahûdîlere büyük baş ve küçük baş hayvanların iç yağlarının haram kılındığı hükmüne işaret edilmektedir. Bu hüküm E n' â m sûresinin 146. âyetiyle sabittir. Yahudiler; kendilerine hay-vanın iç yağlarım yemeleri haram kılınınca bunun hilesine kaçarak yağları eritip satma yolunu tutmuşlar ve bu hileye başvurmaları nedeniyle lanetlenmişlerdir. Bir müslümanın içmesi haram olan içkiyi satması da böyledir.
Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'m; *^— d\ J;U sözü S e -m û r e (Radıyallâhü anh)'a bir beddua veya lanetleme anlamında değil, bir öfke ifadesidir. Araplar bu sözü öfke anlamında kullanırlar.[16]

Hadisten Çıkan Hükümler

1. Hatalı hareket eden müslümanlan yermek ve onlara kızmak meşrudur.
2. Haram olan bir şeyi hileli yollarla helâl etmeye çalışmak bâtıl ve geçersizdir, yasaktır.
3. îçki satışı kesinlikle haramdır. tbnü'l-Münzir ve başkası bu hususta icmâ bulunduğunu nakletznişlerdir.
4. Haram olan bir şeyin bedeli ve karşılığı da haramdır.
5. Mü si umanın gayrimüslim kimseye içki satması haramdır,
6. Birbirine benzeyen meseleler arasında mukayese yapmak caizdir. El-Fetih'ten yapı'un nakil burada bitti.
Bu hadisin bir benzeri müellifimizin Ticâret kitabının 11. babında 2167. numarada geçmiştir. Orada da gerekli bilgi verilmiştir.[17]

8- İçkiye Başka Adlar Takacaklar

3384) "... Ebû Ümâme el-Bâhilt (Radtyattâhü anh)'âea rivayet edildiğine göre; Resul ullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellern) şöyle buyurdu, demiştir :
«Benim ümmetimden bir zümre İçkiye adından başka ad takarak içinde içmedikçe geceler ve gündüzler gidip tükenmeyecek (yâni dünyanın sonu gelmeyecek)tir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun sened'nde Abdüsselâm bin Abdilkud-dûs bulunur. Takribü't-Tehzib'te yaz» bu râvfnin zayıf olduğunu söylemiştir.

3385) "... Ubâde bin es-Samı t (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Benim ümmetimden bir grup içkiye başka bir İsim takarak onu içeceklerdir.-"[18]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadisi N e s â ! ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Bu hadislerden maksad, bâzı müslümanlann içkinin haramhk hükmünü değiştirmek için adını değiştirmelerini haber vermektir. Halbuki içkinin isminin değiştirilmesi hükmünü değiştirmez. Yâni ona ne isim takıhrsa takılsın mutlaka haramdır.[19]

9- Müskir (Yâni Sarhoşluk Veren) Her Şey Haramdır, Babı

3386) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurmuştur: •Sarhoşluk veren her içilen şey, haramdır.»"

3387) '... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Setlcrri) şöyle buyurdu, demiştir: «Sarhoşluk veren her şey haramdır.»*'

3388) "... İbn-i Mes'ûd (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sarhoşluk veren her şey haramdır.»'* tbn-i Mâceh demiştir ki: Bu, Mısırlıların hadîsidir."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sabin, râylleri ski, yûni güvenilir «Atlanta.

3389) "... Muâviye (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim ı «Sarhoşluk veren her şey, her mü'min'e haramdır.» Bu da, rakkililerin hadisidir."

3390) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dau rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sarhoşluk veren her şey hamr'dır (yâni dinen yasaklanan içkidir) ve hamr'ın her çeşidi haramdır.»**

3391) «... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyaüâhü c»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlhılah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Sarhoşluk veren her şey haramdır.»"[20]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. A h m e d de rivayet etmiştir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın iki senedle rivayet edilen 3387 ve 3390 nolu hadisi de Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid nevin-dendir. M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'in hadisinin Zevâid nevinden olduğuna dâir kayıt olmamakla beraber başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır.
E b û M û s â (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, sarhoşluk veren her nevi içkinin haramlığına kesinlikle delâlet ederler. Bundan sonra gelen bâbta rivayet olunan hadîslerde belirtildiği gibi çoğu sarhoşluk verenin damlası da haramdır.
Bilindiği gibi bâzı kimseler: Kur'ân-i Kerim'de içilmesi yasaklanan içki, üzüm şarabıdır. Çünkü Hamr, üzüm şarabıdır, derler. Bu iddianın nasıl yersiz olduğu bu sahih hadislerden rahatlıkla anlaşılır. Özellikle Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ne-s â î tarafından da rivayet edilen İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'m 3390 nolu hadîsi, sarhoşluk veren her şeyin din ıstılahında Hamr olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Buna benzer başka hadîsler de vardır. Onları burada zikretmeye gerek görmüyorum.
Azı veya çoğu sarhoşluk veren bütün içkilerin bir damlasını bile içmenin haramlığı hususunda İslâm âlimleri ittifak halindedir.
Sarhoşluk, aklın karışması ve konuşmanın düzensiz olması biçiminde tarif edilebilir. Bâzılarına göre sarhoşluk alâmeti kişinin dengesiz yürümesidir. Ebû Y û s u t, Muhammed ve Ş â -f i î' ye göre ise kişinin konuşmasının anormal olması sarhoşluk demektir.
Mayi, yâni sıvı olmayan bir maddenin çoğu sarhoşluk verdiği takdirde bunun az bir mikdarını, yâni sarhoşluk vermeyecek bir mikdannı yemeye gelince, eğer keyif için alınırsa haramdır. Fakat tedavi için alınır ve sarhoşluk veya buna benzer bir durum meydana getirmezse bunda bir sakınca yoktur. Nitekim bugün tedavide kullanılan bâzı ilâçlarda az mikdarda uyuşturucu maddeler bulunur.
Bu konuda geniş bilgi almak isteyenler Ebû Davud'un süneninin şerhi Avnü'l-Mabûd şerhinin "El-Eşribe" kitabının beşinci babın» müracaat edebilirler.[21]

10- Çoğu Sarhoşluk Veren Şeyin Azı Da Haramdır, Babı

3392) "... Abdullah bin Ömer (Rodtyatlâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Sarhoşluk veren her şey haramdır ve çoğu sarhoşluk veren şeyin an (da) haramdır.»"
Kot: Zer&id'de şdyle denilmiştir: Bunun senedinde Zekerlyya bin Manzur bulunur. Bu rftvt zayıftır.

3393) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUetn) şöyle buyurmuştur : «Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı (da) haramdır.»"

3394) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Radt-yaUâkü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı (da) haramdır.»"[22]

İzahı

Abdullah bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'nm hadîsi Zevâid nevinden olup Ahmed ve Dârekutnl tarafından da rivayet edilmiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizî ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Bu babın son hadîsi ise N e s â I ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu babın hadîslerinden çıkan hüküm şudur: Sıvı veya katı her hangi bir maddenin bol mikdan yendiği veya içildiği zaman sarhoşluk hâli oluyor ise, o maddenin en az mikdannı yemek veya içmek de haramdır. Yâni sarhoşluk vermeyen azıcık bir mikdannı almak da haramdır. Alimlerin Cumhuru, bu hadîsler ile benzeri hadîsleri tutarak böyle hükmetmişlerdir. S i n d î' nin dediği gibi Hane-f î âlimlerinin mûtemed, yâni kuvvetli görüşleri de böyledir. Sarhoşluk durumunun meydana gelmesine sebep olan yudumun haram olup bundan önceki yudumların haram olmadığı yolunda söylenen söylenti, konuyu tahkik eden âlimlerce reddedilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan, Ebû Davud'un süneninin "Müşkir (yâni sarhoşluk veren) den nehiy" babında İbnü'l-Münzir'in şöyle söylediğini nakleder: islâm ümmeti şu noktada ittifak etmiştir: Şarabın bir
bile içen bir kimseye had cezası tatbik edilir. Keza islâm ümmetinin Cumhuru şunda da ittifak halindedir: Üzüm şarabı dışında kalan herhangi bir içkinin çoğu sarhoşluk verirse, bunun çoğu haram olduğu gibi azı da haramdır ve had cezasının uygulanmasını gerektirir.[23]

11- Haütlak (Yâni Üzüm Ve Hurma Karışımının Şırasın) İn Yaşarlığı Babı

Halîtayn ve Halitan Halît'in tesniyesidir. Halit: Arap dilinde karışım manasınadır. Burada ise üzüm ve hurmanın bir kaba konulup sulandırılması suretiyle elde edilen şıra mânâsı kasdedilmiştir. Bu karışım bu şekilde olduğu gibi, hurma ile hurma koruğu veya kuru hurma ile yaş hurma ya da bunlardan herhangi birisinin kuru üzüm ile beraber sulandırılıp elde edilen şıra şeklinde de olabilir.
En-Nihaye'de ise Halît şu şekilde tarif edilmiştir: Kuru üzüm şırası ile hurma şırası karıştırıldıktan sonra çok az kaynatılır. Bu şekilde elde edilen meşrubata Halît denilir.
Bundan sonra gelen bâbta rivayet edilen hadislerde, içilmesi helâl olan üzüm veya hurma şırasının nasıl hazırlandığı belirtilmektedir. Oraya bakılabilir.

3395) "... Câbir bin Abdillah (Radtyaüâhü anhümâydan rivayet edildi-ğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru hurma ile kuru üzümün karıştırılarak sulandırılması suretiyle şıra yapmayı yasaklamış ve hurma koruğu ile yaş hurmanın karıştırılarak sulandırılması suretiyle şıra yapmayı yasaklamıştır.
EI-Leys bin Sa'd da Ata bin Ebi Rabâh aracılığıyla Câbir bin Ab-dillah'dan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu hadîsinin mislini rivayet etmiştir."

3396) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü û«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Hurma ile hurma koruğunu karıştırarak sulandırmak suretiyle şıra yapmayınız. Bunların her birini yalnızca sulandırıp şıra yapınız.*"

3397) "... Ebû Katâde (Haris) (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işitmiş-tir:
«Hurma ile hurma koruğunu bir arada birleştirmeyim/, kuru üzüm ile kuru hurmayı da bir arada birleştirmeyiniz. (Yâni birarada sulandırmak suretiyle şıra yapmayınız.) Bunların her birini yalnızca sulandırıp şırasını yapınız.»[24]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z I de bunun benzerini rivayet

etmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Buhârl, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Temr: Kuru hurmadır. Zebîb: Kuru üzümdür. Rütab: Olgunlaşan taze hurmadır. Büsr: Hurma koruğudur. Zehv i Olgunlaşmamış, fakat alacalanmış hurma koruğudur.
Bu hadîsler bunlardan ikisini bir kaba koyup sulandırmak suretiyle şıra yapmanın yasaklığına delâlet eder.
N e v e v i, bu hadisler; kuru hurma ile kuru üzümü veya kuru hurma ile yaş hurmayı, ya da kuru hurma ile hurma koruğunu veya yaş hurma ile hurma koruğunu ya da bunlardan herhangi birisini diğerine karıştırarak sulandırmak suretiyle şırasını yapıp içmenin yasak kılındığına delâlet eder. Bizim arkadaşlarımız ve diğer âlimler demişler ki, bunun mekruh kılınması sebebi; iki maddenin karışımı olması yüzünden çabuk tahammur etmesidir. Yâni sarhoşluk verecek duruma çabuk dönüşmesidir. Böyle bir şıra henüz tadı değişmemiş iken sarhoşluk verebilir. Böyle bir şırayı içen kimse bunun sarhoşluk vermediğini zanneder. Oysa sarhoşluk verecek duruma gelmiş olabilir.
Bizim mezhebimiz ve Cumhurun mezhebi; bu yasağın tenzihen mekruhluk anlamında olmasıdır. Yukarda anılan iki maddenin karışımının şırası, sarhoşluk verecek duruma geçmedikçe, içilmesi haram değildir. Âlimlerin Cumhurunun görüşü böyledir. Mâlikîler'in bâzısına göre böyle bir şırayı içmek haramdır. Ebû Hanlfe ile Ebû Yûsuf'a göre ise, anılan iki maddenin karışımından yapılan şırayı içmek caizdir, mekruhluğu da yoktur. Çünkü anılan maddelerden her birinden yapılan şırayı içmek caizdir. Bunu bir başka şıraya karıştırmak da caizdir. Fakat Cumhur, Ebû Hanlfe ile Ebû Y ûs uf'un bu görüşünü reddetmiştir. Çünkü sahih ve apaçık olan bu hadisler böyle bir şırayı içmeyi yasaklamıştır. Bu yasak haramlık mânâsını değil ise, en az mekruhluk mânâsını ifâde eder.
Hadislerde anılan maddelerden iki veya daha fazlasını karıştırıp yoğurmak suretiyle veya başka türlü işleyip tatlı veya yemek yapmak ise caizdir. Bunda bir mekruhluk yoktur, der.
Aynü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t â b î, anılan iki maddenin karıştırılarak sulandırılmak suretiyle yapılan şırayı içmenin bâzı ilim adamlarına göre haram olduğunu ifâde ederek: Böyle hükmeden ilim adamları bu konuda rivayet edilen hadîslerin zahirini tutmuşlardır. Onlara göre böyle bir şıra sarhoşluk vermese bile haramdır. Atâ ve Tâvûs böyle hükmedenlerdendir. Mâlik, Ahmed bin Hanbel, İshâk ve hadîsçilerin hepsi böyle hükmetmişlerdir. Şafii mezhebi âlimlerinin ekserisi de bu görüştedir. Anılan âlimlere göre, böyle bir şırayı içen kimse hadîslerle yasaklanmış bir şırayı içmekle günah işlemiş olur. Şayet şıra müskir hâle gelmiş ise iki yönden günah işlemiş olur. Çünkü hem karışık bir şıra içmiş olur ve hem de müskir bir içki içmiş sayılır.
Hülâsa, yukarda beyân edilen görüşlerden ve bilgiden elde edilen sonuç şudur: Anılan maddelerden şıra yapılması istendiği zaman yalnız bir maddeden yapılmalıdır. İki maddeden bir arada yapılmamalıdır. En sağlıklı ve takvaya en uygun olanı budur.[25]

12- Nebîz (Şıran) İn Yapılışı Ve İçilmesi Babı

Neblz kelimesi Avnü'I-Mabûd yazarı tarafından şöyle tarif edilmiştir:
Nebiz t İçine bir mikdar kuru burma atılarak tatlı hâle getirilen sudur.
lbnü'1-Eslr, en-Nihâye'de Nebîz'in: Kuru hurma, kuru üzüm, bal, buğday, arpa ve benzeri maddelerden yapılan şerbetler olduğunu söylemiştir. Hurma veya üzümden bir mikdar bir kaba konulup üzerine bir mikdar su konulur ve böylece şerbet yapılır.

3398) "... Ai§e (Radtyallâhü flfl*â>'dan; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tulumda Nebîz (yâni şıra) yapardık (Şöyle ki): Kuru hurmadan bir avuç veya kuru üzümden bir avuç alıp bir tuluma atardık. Sonra üzerine su dökerdik. Böylece sabahleyin şıra hazırlardık, onu akşamleyin İçerdi ve akşamleyin şıra hazırlardık, bunu d» sabahleyin İçerdi.
Ebû Muâviye kendi rivayetinde: "(Şırayı) gündüz hazırlardık, gece içerdi veya gece hazırlardık, gündüz içerdi" demiştir."

3399) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şıra yapılırdı. O, yapılan şırayı yapıldığı gün, ertesi gün ve üçüncü gün içerdi. Sonra şıradan bir şey kalırsa döker veya O*nun emri ile dökülürdü."

3400) "... Câbir bin Abdillah (RadtyaUâhü atıhümâ>'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için taştan (mamul) tevr (denilen) kabta şıra yapılırdı."[26]

İzahı

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) 'nın hadîsi Müslim ve Ebû D â v û d tarafından da rivayet edilmiştir. İ b n - i Abbâs (Ra-dıyallâhü anhümâî'nın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisi de İbn-i Abbâs'in hadisini rivayet eden bu üç zât tarafından rivayet edilmiştir.
Sıka: Su kabı manasınadır. Ancak bâzı rivayetler burada bu kelime ile tulum mânâsının kasdedildiğine delâlet der.
Tevr i Bakır veya taştan yapılan kab manasınadır. Burada taştan mamul kab anlamında kullanıldığı hadisin metninden anlaşılır.
Ğudveı Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar olan zaman manasım ifâde eder.
Aşiyyeı öğle zamanı ile güneşin batması arasında geçen süre manasınadır. Tercemede bu kelimeleri sabahleyin ve akşamleyin biçiminde ifâde ettim.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini îbn-i Maceh', Osman bin Ebi Şeybe aracılığıyla Ebû Mûaviye1-den, ayrıca Muhammed bin Abdiimelik aracılığıyla Abdulvâhid bin Ziyâd' dan rivayet etmiştir. Ğudve ve Aşiyye ifâdeleri Abdülvahid'in rivayetinde bulunur. Ebû Muâviye' nin rivayetinde ise bu kelimeler yerine Nahâr (yani gündüz) ve Leyi (yâni gece) kelimeleri bulunur. İbn-i Mâceh, hadisin sonunda bu duruma işaret eder.
Bu hadiste Â i ş e (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için şıranın nasıl hazırlandığını açıklar. Ve sabahleyin hazırlanan şıranın akşamleyin içildiğini, akşam hazırlanan şıranın sabahleyin içildiğini, başka bir tâbirle, gündüz hazırlanan şıranın geceleyin içildiğini ve gece hazırlanan şıranın gündüz içildiğini ifâde eder.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) *nın hadisinden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şırayı, hazırlandığı gün, ertesi gün ve üçüncü gün içtiği anlaşılır.
Bu iki hadis arasında ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü şıranın, hazırlandığı gün içilmesi, daha sonra içilmediğini ifâde etmez.
Bâzıları şöyle demişlerdir. A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde belirtilen durum sıcak mevsime âit olabilir. Çünkü sıcak günlerde şıranın ikinci gün bozulmasından korkulur, tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisindeki durum ise, sıcak olmayan zamanlara âit olabilir. Yâni şıranın üç güne kadar bozulması endişesi olmayan zamanlara âit olabilir.
Bir kavle göre ' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın söz konusu ettiği şıra bir günde bitirilen az şıra, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın konu ettiği şıra ise çokça yapılan şıra hakkındadır, diye yorum yapılabilir.
Bu hadîsler, şıra yapmanın ve içilmesinin câizliğine delâlet eder. Yapılan şıra tatlı kalıp bozulmadıkça ve kabarmadıkça içilir. N e -v e v î' nin ifâde ettiği gibi bu hususta tüm müslümanlann icmâ'ı vardır.[27]

13- Bâzı Kablarda Kurulan Şıranın Yasaklığı Babı

3401) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü anh)Jden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) nakîr, müzeffet, düb-bâ ve hanteme (denilen fcablar)da şıra yapılmasını yasakladı ve: «Sarhoşluk veren her şey haramdır* buyurdu.* *
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvileri sıka, yâni güvenilir zatlardır. Bu hadisin aslı; = «Sarhoşluk veren her şey haramdır» cümlesi hariç, BuhârİI ve Müslim'de vardır.

3402) "... îbn-i Ömer (Radtyaîlâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (SaÜallahü Àleyhi ve Sellem) müzeffet ve kar' (denilen kablar)da şıra yapılmasını yasaklamıştır.**

3403) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyaîlâhü anA^'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hantem, dubbâ ve na-kîr (denilen kablar)da bulundurulan (şıra ve diğer meşrubat) ı İçmeyi yasaklamıştır."

3404) "... Abdurrahman bin Ya'mer (Radtyallâkü a»A)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dubbâ ve hantem (denilen kablar) ı yasaklamıştır."[28]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi notta belirtildiği gibi BuhârÎ ile Müslim tarafından rivayet edildiği gibi Ebû Dâvûd, Nesâi ve A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak; flr*- ^L. JS" = «Müskir, yâni sarhoşluk veren her şey haramdır* cümlesi Buhârl ve Müslim'de yoktur.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Nakîr: İçi oyulmuş hurma kütüğünden yapılan kabtır. Müzeffet: Ziftlenmiş kab demektir. Kara sakızla sıvanmış testi gibi:
Dübbâ: Kuru kabaktan yapılan kabtır. Kar1 da ayni mânâyı ifâde eder.
Hanteme: Yeşil küp ve testi demektir. Bir görüşe göre her nevî küp ve testiye Hanteme denir. Diğer bir kavle göre Hanteme, içi zift ile sıvanmış bir nevî küpler ve testilerdir ki, içki bunlarla M e d i -ne-i Münevvere'ye taşıttırılıyordu.
Bu bâbtaki hadisler, bu kablarda şıra kurmanın yasakhğma delâlet eder. Yasağın hikmeti şudur: Anılan kablar İslâmiyet'in ilk zamanlarında şarap için kullanılırdı. Kabların içtiği şarabı şıraya kusması ile şıranın pislenmesi muhtemel olduğu gibi bu nevî kablara konulan şıra kısa sürede bozulup müskir hâle gelebilir. Sahibi de farkına varmadan içebilir.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a 11 â b î anılan kab-ların yasak kılınması hikmetini yukarda belirttiğim gibi açıkladıktan sonra özetle şu bilgiyi verir:
Âlimler anılan kablarda şıra kurma hükmü hakkında ihtilâf etmişlerdir : îlim ehlinin büyük çoğunluğuna göre bu hadîslerle konulan yasak, islâmiyet'in ilk günlerine mahsustur. Bu hüküm daha sonra Büreyde el-Eslemî (Radıyallâhü anh) 'in (3405 nolu) hadîsi ile iptal edilmiştir. En kuvvetli ve sağlıklı görüş budur. (E b û Hanîfe, S â f i i ve âlimlerin Cumhuru bu görüştedir.)
Bâzı ilim adamları ise, bu hadîslerle konulan yasaklama hükmü devam eder ve bu nevi kablarda şıra kurmak mekruhtur, derler. Mâlik, Ahmed ve îshâk bu görüşte olanlardandır. 1 b n - i Ömer ile tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) 'den de bu görüş rivayet olunmuştur.[29]

14- Anılan Kablarda Şıra Yapmaya İzin Verildiğine Dâir Hadîsler Babı

3405) "... İbn-i Büreyde'nin babası (Büreyde el-Eslemî) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Saüaüahü Aleyhi ve Settem) SÖyle buyurmuştur:
«Ben sizi bâzı kablar (da şıra yapmak) dan men etmiştim. Bundan sonra o nevî kablarda şıra yapınız (yâni yapabilirsiniz) ve sarhoşluk veren her şeyden sakınınız.»"

3406) "... İbn-i Mes'ûd (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ben sizi bâzı kabların şırasından menetmiştim. Bilmiş olunuz ki hiç bir kap, hiç bir şeyi haram etmez. Sarhoşluk veren her şey haramdır.»'*
Not: Bunun p«n«dtntn hasra olduğu, Zevftid'de belirtilmiştir.[30]

İzahı

Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, T i r -mizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmiştir, tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid nevindendir.
Bu hadisler, bundan önceki bâbta rivayet edilen hadislerdeki hükmün iptal edildiğine delâlet eder. Yâni her nevi kabta şıra kurmak ve bulundurmak caizdir. Ancak sarhoşluk veren her şey haramdır.
N e v e v î : İslâmiyet'in ilk zamanlarında Hantem, Dübbâ, Na-kir ve Müzeffet denilen kablarda şıra kurmak yasaktı. (Bu kabların açıklanması bundan önceki bâbta geçti) Çünkü şıranın bu nevi kablarda bozulup müskir hâle dönüşmesinden korkuluyordu. Çünkü bu nevi kaplar şıranın çabukça bozulup müskir hale dönüşmesine müsaitti. Sahibi icâbında bilmeden şıra zannıyla içebilirdi. Keza şıranın müskir hâle dönüşmesi; helâl olan bir malın haram hâle gelmesine ve dökülmesine yol açardı. Sarhoşluk veren içkilerin yasaklığı hükmü de yeni konulmuştu. Sonra bu hükmün üzerine uzun bir zamanın geçmesi, sarhoşluk veren içkilerin yasaklığı haberinin her tarafa yayılması ve bu hükmün müslümanların gönüllerinde iyice yerleşmesi sonucunda, şıranın bâzı kablarda yapılması yasağı kaldırıldı ve şıranın her nevi kablarda kurulmasına izin verildi. Yeter ki içilen şey sarhoşluk veren cinsten olmasın.
Bir önceki bâbta rivayet edilen hadislerle konulan yasağın bu bâbta rivayet olunan Büreyde (Radıyallâhü anh)'m hadisi ile kaldırıldığını orada beyân etmiştim. Cumhurun görüşü böyledir. Nitekim Ha t tâbi : Anılan hadislerin hükmünün bu hadisle kaldırıldığı görüşü en sağlıklı görüştür, demiştir.[31]

15- Topraktan Yapılan Küp ve Testîlerdeki Şıra Babı

Cerr ve Cirar: Cerre'nin çoğuludur. Cerreı Topraktan yapılan küp, testi ve benzeri kab manasınadır. Çünkü Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Sald bin Cübeyr, Cerr'in ne olduğunu İbn-i Abbâs'a sormuş ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : 'Balçıktan yapılan her nevi kabtır' diye cevab vermiştir. N e v e v i de: Topraktan yapılan her nevi küp ve testilerin Cerr sayıldığı, tbn-i Abbâs'ın bu sözünden açıkça an-la$ıhr, demiştir.
En-Nihâye'de de: 'Balçıktan yapılan küp ve testilerdeki şıranın yasakhğına dâir hadislerdeki hüküm, yağlanmış olan küp ve testilere mahsustur. Çünkü yağlanmış veya ziftle sıvanmış olan bu nevi kablara konulan şıra çabukça sertleşip sarhoşluk verecek hâle gelir, diye bilgi verilmiştir. Esasen, sarhoşluk verecek hâle dönüşmedikçe gerek bu nevi küp ve testilerde gerekse diğer kablarda kurulan şıranın helâl olduğu bundan önceki bâbta rivayet edilen Büreyde (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile sabit olmuştur. Bu itibarla ölçü şıranın tatlılığını muhafaza edip etmemesi, başka bir deyimle bozulup bozulmamasıdır.

3407) "... Âişe (Radtyattâhü flw/râ>'dan; Şöyle demiştir:
(Yâ Rümeyse!) Siz kadınlardan her hangi birisi her yıl Kurban bayramında kestirdiği kurbanının derisini tulum yapmaktan aciz mi?
Âişe sözüne devamla şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çerler (yâni balçıktan yapılan küp ve testiler) de, şöyle ve şöyle kablarda şıra yapmayı yasakladı. Ancak sirkenin bu nevî kablarda kurulmasını yasaklamadı."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki ravt Süreydin güvenilirliği konusunda İhtilâf bulunduğu içta sened hasen sayılmıştır.

3408) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) çerlerde (yâni balçıktan yapılma küp ve testilerde) şıra kurulmasını yasaklamıştır."

3409) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü enk)'âen Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir cer (yâni topraktan mamul küp - testi) şırası getirildi. Şıra kabarıp kaynıyordu. Bu* nun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Bunu bahçeye dök. Çünkü bu, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan kimsenin içkisidir» buyurdu."[32]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), şıra için deriden mamul tulumun uygun olduğunu belirtmiştir. Çünkü 3398 nolu hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) için tuluma bir avuç kuru hurma veya bir avuç kuru üzüm atıp üstüne su koymak suretiyle şura yaptığını ifâde etmiştir. Tulu-
mun bu iş için tercih edilmesi sebebi şudur: Tulum incedir. İçine şıra konulup ağzı güzelce bağlandıktan sonra şıra 2 - 3 güne kadar tatlılığını muhafaza eder ve bozulmaz. Sonra bozulduğu takdirde kabarıp kaynaması sonucunda tulum patlar ve böylece şıranın bozulduğu anlaşılır. Fakat içi ziftle sıvanmış küpler, içi oyulmuş ağaç kütüğünden mamul kaplar ve içi boş kuru kabaktan yapılma kaplar böyle değildir.
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisinin benzeri N e s â i'de rivayet edilmiştir. Onun ikinci hadisinin Ebü Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edildiği e 1 - M ü n -z i r i tarafından ifâde edilmiştir. Ancak Ebû Davud'un rivayetinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), hadiste sözü edilen şıranın kuru kabaktan mamul bir kabta yapıldığını ifâde etmiştir. Bununla beraber çıkan hüküm aynıdır. Yâni bozulup, şarab haline dönüşen şıra ister topraktan mamul küp ve testide olsun, ister kuru kabaktan yapılmış kabta olsun, haramdır, dökülmesi gerekir.[33]

16- Kabın Üstünü Örtmek Babı

3410) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kabı örtünüz, tulumun ağzım bağlayınız, lambayı söndürünüz ve kapıyı kapatınız. Çünkü şeytan (besmele ile ağzı bağlanan) hiç bir tulumun bağını çözemez, (besmele ile kapatılan) hiç bir kapıyı açamaz ve (besmele ile örtülen) hiç bir kabın örtüsünü kaldıramaz. Eğer biriniz kabının üstüne bir tahta parçasını enine koymaktan başka örtecek hiç bir şey bulamazsa, Allah'ın ismini anarak o tahta parçasını enine koymak suretiyle kabım örtsün. (Lâmbayı söndürmek de şundandır:) Çünkü fare ev halkının başına evlerini yakabilir.-*'

3411) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü «»A/den; Şöyle demi|tir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize kabı örtmeyi, tulumun ağzım bağlamayı ve (boş) kabı ağzı yere gelecek biçimde ters çevirmeyi emretti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvlleri sücâ, yâni güvenilir zâtlardır.

3412) "... Âişe (Radıyallâhü anhâydzn; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için üstü Örtülü üç kabı akşamdan hazırlardım: Bir kabı abdest suyu için, bir kabı misvak i için ve bir kabı içeceği için."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Hariç bin Hırrit bulunur. Bu rftvl zayıftır.[34]

İzahı

C a b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Hadîsi terceme ederken parantez içinde andığım besmele Müslim'in rivayetinden aJınmadır. Sindi, hadiste alınması emredilen tedbirler gece içindir. İlk iki tedbirin umûmi ve son iki tedbirin geceye mahsus olması da muhtemeldir, der.
Hadiste alınması emredilen tedbirlerin gerek sağlık ve gerekse güvenlik açısından ne kadar önemli olduğu malum olduğundan, bunun yararlarını izah etmeye gerek görmüyorum.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi ile A İ % m (Radıyallâhü anhâ) mn hadisi ise Zevâid nevindendir.[35]

17- Gümüş Kablardan (Bir Şey) İçmek Babı

3413) "... Ümmü Seleme (Radtyallâkü anhâ)'âan rivayet edildiğine gÖ-re; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Gümüş kabtan (bir şey) içen kimse muhakkak kanuna cehennem ateşini yudumlaya yudumlaya, çurp çurp diye gönderir.»"

3414) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü oıAJ'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın ve gümüş kablar-dan (bir şey) içmeyi yasaklayarak şöyle buyurmuştur t
•Altın ve gümüş kablar dünyada kâfirlerin, ahirette de biz müs-lümanlanndır.»"

3415) "... Aige (Radtyallâhü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Kim gümüş bir kabtan (bir şey) içerse karnına cehennem ateşini çurp çurp diye yudumlayarak gönderir gibidir.»"
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup rftvllerl güvenilir zatlardır.[36]

İzahı

Peygamber CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadisini Buhar! ve Mfis1 i m de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayet ettiği metinde gümüş kabtan bir şey içenin kötü durumu belirtilmektedir. Müslim'in bir rivayetinde ise altın ve gümüş kablardan bir şey yiyen ve içen kimsenin bu kötü durumu bildirilmektedir.
H u z e y f e {Radıyallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Bu hadiste altın ve gümüş kablann dünyada kâfirlerin olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad anılan kablann kâfirler için kullanılmasının helâl olması değil, maksad kâfirlerin bunları kullanmakta oldukları, fakat müslümanların bunları kullanmaktan sakınmalarının gerektiği ve bu nedenle ahirette müslümanların bu kab-lan kullanacakları, kâfirlerin ise ahirette bundan mahrum kalacaklarını belirtmektir. Müslümanlar, haramdır diye altın ve gümüş kab-ları kullanmaktan sakındıkları için buna mükâfat olarak ahirette kullanacaklardır. Kâfirler ise diğer günahları işledikleri gibi altın ve gümüş kabları kullanmak günahını işlediklerinden dolayı ahirette bu nimetten de mahrum bırakılacaklardır. Tuhfe yazarının beyânına göre e 1-t s m â i 1 i böyle yorum yapmıştır. E 1-H a î ı z da: 'Bu hadiste, dünyada bu nevi kablan kullanan müslümanların ahirette bu nevi kabları kullanma nimetinden mahrum bırakılacağına işaretin bulunması mümkündür. Nasıl ki dünyada içki İ$eh bir müslüman ahirette cennet şarabından mahrum bırakılır' demiştir.
Cercere t Su yutulurken verdiği ses mânâsına geldiği gibi suyu ard arda yudumlamak mânâsına da gelir. Bu babın ilk ve son hadisinde gümüş kabtan bir şey içen kimse, cehennem ateşini yudumla-ya yudumlaya karnına gönderen kimseye benzetilmiştir. Yani bu suçu işleyen kişi cehennem ateşini karnına göndermek azabı ile tazib edilmeye müstehak olmuş olur.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ise Zevâid nevindendir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ve benzeri hadîsler, altm ve gümüş kablardan bir şey yemenin ve içmenin haramlığına delâlet eder. Bu hüküm erkek ve kadın bütün mükelleflere şümullüdür.
Tuhfe yazarının beyânma göre Ku r t u b i ve başka âlimler: Bu hadîsler altın ve gümüş kablardan bir şey yemenin ve içmenin haramlığına delâlet eder. Altın ve gümüş kabları süs eşyası olarak kullanmak da bu hükme tâbidir. Cumhurun görüşü böyledir, demişlerdir.
Bu konuda geniş bilgi isteyenler fıkıh kitablanna başvurmalıdır.[37]

18- (Bir Şeyi) Üç Nefesle İçmek Bâb!

3416) "... Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü önA)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi (bir şey içerken) üç defa nefes alırdı (yâni kabı ağzından uzaklaştırarak kabın dışında nefes alırdı) ve: ResuluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey içerken) üç defa nefes alırdı, demiştir."

3417) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankumâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey) içti de içerken iki defa nefes almıştır."[38]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir, tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise T i r m i z I tarafından da rivayet edilmiştir.
Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisi, bir şeyi içerken üç defa nefes almanın sünnet olduğuna delalet eder. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise bir şeyi içerken iki defa nefes almanın da sünnet olduğuna delâlet eder. Fakat Tuhfe yazarının beyânına göre el-Hâfız bu hadisi andıktan sonra: Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in iki defa nefes almakla yetindiğini açıkça belirtmez. Çünkü bu hadîsten maksad O'nun içme esnasında aldığı nefes sayısını belirtmek olabilir. Maksad bu olunca O, üç nefesle içmiş olur. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ise O'nun son nefesini bildirmemiştir. Çünkü içme bitiminde alman nefes tabiîdir, der.
E I - H â f ı z' in yorumuna göre son hadis de ilk hadîs gibi bir şey içerken üç defa nefes almanın sünnet olduğuna delâlet eder.
Bir şey içerken sünnet olan nefesi almak şu şekilde olur: Bir mikdar içildikten sonra ağız kabtan uzaklaştırılır ve nefes alınır. Sonra bir miktar daha içilir. Daha sonra gene ayni şekilde nefes alınır. Tekrar bir mikdar içilir.
Ağızı kabtan uzaklaştırmadan kabın içinde nefes atmak İse pmz değildir. Buna dâir hadisler ise 23. bâbta gelecektir.[39]

19- Tulumların Ağızlarını Dışarıya Kıvırıp Tulumun Ağızlarından Bir Şey İçmek Babı

3418) ,.. Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırıp tulumların ağızlarından (bir şeyin) içilmesini yasaklamıştın'*

3419) "... İbn-i Abbâs (Radtyattâhü anhümâyâox\\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırıp onun ağzından (bir şey) içmeyi yasaklamıştır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yasakladıktan sonra bir adam geceleyin kalkıp bir tulumun ağzını dışarıya kıvırıp onun ağzından içti de tulumdan adamın üstüne bir yılan çıktı.[40]

İzahı

Ebü S a id (Radıyallâhü anhî 'in hadîsini Buhârİ, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. î b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. B u h â r i ve başkası onun buna benzer bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Onun meali şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumun ağzından (bir şey) içmeyi yasaklamıştır."
Gerek bu babın başlığında ve gerekse hadîslerin metinlerinde geçen Ihtınâs ve Eskiya kelimelerini açıklayalım:
Eşkıya: Sıka'nm çoğuludur, deriden yapılan tulumlar demektir. Bir kavle göre Sıka küçük tulum anlamında kullanılır. Kırba ise bu neviden olan küçük ve büyük tulum mânâsında kullanılır.
Ihtınasi Tulumun ağzını dışarıya kıvırıp onun ağzından içmek diye tarif edilmiştir. Suyu ti: Tulumun ağzmı bu şekilde kmnp onun ağzından içmenin yasaklanması sebebi, tulumun kokusunun bozulmasıdır. Çünkü devamlı olarak böyle yapılırsa kokusu bozulur. Bir kavle göre ise sebep, suyun adamın üstüne sıçramaması-dır. Çünkü tulumun ağzı geniştir, bu şekilde içilmek istendiği zaman su adamın üstüne fışkırabilir, demiştir.
En-Nihâye ve el-Mecma'da bu iki sebep beyân edildikten sonra: Şu da vardır. Tulumun içine haşarat veya benzeri zararlı birşey girmiş olabilir. Adam tulumun suyunu veya benzeri sıvı maddeyi bir bardak veya benzen bir kaba koyduktan sonra içerse söz konusu tehlike önlenmiş olur. Ama doğrudan doğruya tulumun ağzından içerse böyle bir tehlike de olabilir, diye bilgi verilmiştir.[41]

20- Tulumun Ağzından (Bir Şey) İçmek Babı

3420) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulum (ve testi gibi kab-Iar)ın ağzından (bir şey) İçmeyi yasakladı.*'

3421) "... İbn-i Abbâs (Radtyaîlâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulum (ve testi gibi kablar)m ağzından (bir şey) içmeyi yasakladı."[42]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhârİ, ikinci hadisi yine Buhârİ ile Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Tulum, testi ve benzeri kablarm ağzından su ve benzeri bir şeyi içmenin yasaklanması sebebi haşarat gibi zararlı bir şeyin yutulmasını önlemektir. Çünkü kişi tulum ve testi gibi bir kabta bulunan su ve benzeri bir sıvı maddeyi önce bardak gibi bir kaba aktarırsa içinde yabancı bir maddenin bulunup bulunmadığını kontrol edebilir ve böylece tehlikeli bir durumu önlemiş olur. Şu halde su ve benzeri bir şeyi bardak ve tas gibi kontrol edilebilen bir kabtan içmek müste-habtır.
Kadı Şevkâni ve Nevevî bu hadislerdeki yasaklamanın mekruhluk anlamına yorumlandığını beyân etmişlerdir.[43]

21- Ayakta (Su Ve Benzerini) İçmek Babı

3422) "... İbn-i Abbâs (RadtyaUâhü anhüttıâ)'âan: Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zemzem ikram ettim. O, ayakta içti.
Râvî demiştir ki: Sonra ben bunu İkrime'ye anlattım. İkrime O'nun öyle yapmadığına (Yâni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'in ayakta Zemzem içmediğine) Allah'ın adı ile yemin etti."[44]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ancak î k r i m e ile ilgili bölüm bu üç kitabta rivayet edilmemiştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre bir rivayette î k r i m e ile ilgili bölüm şöyledir;
— "İkrime yemin etti ki Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün (yâni İbn-i Abbâs O'na Zemzem sunduğu zaman) bir devenin üstünde idi." (Yâni ayakta değil idi).
Tuhfe yazarı Tirmi z i' nin şerhinde bu hadisin izahı bölümünde S u y û t i' den naklen şu bilgiyi verir: "Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zemzem'i ayakta içmesi, ayakta su içmenin câizliğini açıklama anlamına yorumlanır. Şöyle de yorum yapılabilir: Halkın izdihamı dolayısıyla ResüM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturmaya müsâid bir yer bulamadığı veya zemzem çevresi ıslak olduğu için ayakta içmiştir."
Hanefi âlimler bu hadise istinaden zemzem'i ayakta içmenin müstehabhğına hükmetmiştir Ş â f i i 1 e r ise ayakta içmenin yasaklığma dâir hadisleri tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlayarak bu hadisi de câizlik mânâsına yorumlamışlardır. Ne vevi. Menâsik kitabında zemzemi oturarak içmenin daha iyi olduğunu söylemiştir. Ayakta içmenin yasaklığma dâir hadislerden biri bu babın 3424 nolu son hadîsidir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi "s-salâtü ve's-selâm)'in zemzemi ayakta içmesine dâir hadis ve benzeri hadisler ile ayakta içmenin yasaküğı-na dâir hadisler arasında görülen zahiri çelişkinin giderilmesi hususunda çeşitli yorumlar T i r m i z İ'nin şerhi Tuhfe'de etraflıca anlatılmıştır. Geniş bilgi almak isteyenler oraya müracaat edebilirler. Bunun bir Özetini aşağıda rivayet edilen hadislerin izahı bölümünde vermeye çalışacağım.

3423) "... Kebşe el-Ensârîyye (RadtyaUâhü ankâ)'dnn rivayet edildiğine göre ı
(Bir defa) Resulul]ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun evine gitmiş. O esnada Kebşe'nin yanında asılı bir su tulumu bulunuyordu. Resul i

Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta tulumdan su içmiş. Kebşe de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ağzının dokunduğu tulumun ağzını keserek bereket (ve feyiz) hâtırası olarak saklamıştır."[45]

İzahı

Bu hadisi Tirmîîi de rivayet ederek, hasen - sahih -garib olduğunu söylemiştir.
Bu hadîs, ayakta su içmenin ve tulumun ağzım kıvırarak ondan içmenin câizliğine delâlet eder.
19. bâbta rivayet edilen 3418 ve 3419. hadîsler tulumun ağzını kıvırarak ondan su içmenin yasaklığına delâlet eder. Bu hadîs ile orada rivayet edilen hadisler arasında görülen zahiri ihtilâfın giderilmesi hususunda müteaddid yorumlar yapılmıştır: Kadı Şev-k â n i : Tulumun ağzından su içmenin yasakhğına dâir hadisler tenzihen mekruhluk içindir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in tulumun ağzından su içmesi ise bunun câizliğini belirtmek içindir, der.
£ 1 - H â f ı z, el-Irakî de : Bir tarafa asılı tulumdan avuçla su içmenin güçlüğü, orada başka kabın bulunmayışı gibi mazeretler varsa, tulumdan içilebilir. Bu takdirde bir mekruhluk yoktur. Tulumun ağzından içmenin mübahlığına delâlet eden hadîsler mazeret hâline yorumlanır. Yasakhğa dâir hadisler de herhangi bir mazeretin bulunmadığı hallere yorumlanır, demiştir.
Ayakta su içmek hükmüne gelince bu husus bundan önceki hadisin izahı bölümünde anlatılmıştır.

3424) '... Enes (Radtyallâhü an fi)yden rivayet edildiğine güre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta (su ve benzerini) içmeyi yasaklamıştır."[46]

İzahı

Bu hadisi; Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, ayakta su ve benzerini içmenin yasakhğına delâlet eder. Bu babın diğer hadîsleri ise ayakta içmenin câizliğine delâlet eder. Bu itibarla yukarda belirttiğim gibi yasaklamaya âit hadisler tenzî-hen mekruhluk mânâsına yorumlanmıştır. Hattâbi, İbn-i Battal, el-Hâfız İbn-i Hacer gibi bâzı âlimler böyle yorum yapmışlardır.
Bir kısım ilim adamları ayakta içmenin câizliğine dâir hadîsleri daha kuvvetli görerek bunları tutmuşlardır. Yâni bir mazeret olmasa bile ayakta içmekte bir mekruhluk yoktur, demişlerdir.
Diğer bir kısım âlimler ayakta içmenin câizliğine dâir hadîslerin diğer hadislerin hükmünü iptal ettiğini söylemişler ve dört halife ile sahâbilerin ve tabiîlerin ekserisinin uygulamasını, yâni ayakta su içmiş olmalarım delil göstermişlerdir.
Fakat hadis şerhlerinde ilk görüş daha uygun görülmüştür. Yâni ayakta içmek caiz ise de tenzihen mekruhtur. Bir mazeret yok iken en uygun olanı oturarak içmektir. Oturarak içmek sağlık açısından da tercih edilmektedir. Allah daha iyi bilir.[47]

22- Kişi (Bîr Şey) İçtiği Zaman Sağa Verir Sıra İle Sağa Verir. Babı

3425) "... Kıies tıîn Mâlik (Radtytillâhü dtth)'(\i>n rivayet edildiğine «ört- :
(Bir gün) Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve SeIIem)'e su karıştırılan bir mikdar süt getirildi. Sağında bir bedevi, solunda da Ebû Bekir bulunuyordu. O, içtikten sonra (artığını) bedeviye verdi ve:
-Sağa verilir, sıra ile sağa verilir, buyurdu.»"

3426) "... İbn-i Abbâs (Radıyatlâhü anhümâ)\\si\\\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve SellemJ'e bir mikdar süt ikram edildi. Sağında İbn-i Abbâs, solunda da Hâlid bin el Velîd bulunuyordu. O, (sütten içtikten sonra) İbni Abbâs "a:
«Bana (Önce) Hâlid'e içirmem için izin verir misin?» buyurdu. İbn-i Abbâs (Rachyallâhü anh) :
Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in artığı hususunda hiç bir kimseyi kendi nefsime tercih etmemi arzulamam, dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbâs (süt kabını) alıp içti. (Sonra) Hâlid de içti."[48]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise Tirmizi ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslere göre, bir şey içen kimsenin sağ tarafında bulunanlar, diğerlerine tercih edilmek suretiyle sıra ile içirilir. Bu sıraya riâyet etmek Cumhûr'a göre müstehabtır. İbn-i Hazm'a göre vâcibtir. Bu hüküm hususunda süt ile diğer meşrubat arasında bir fark yoktur.
E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a ikram edilen süte su karıştırıldığı belirtilmektedir. Tuhfe yazarı bununla ilgili olarak:
Süte su karıştırmaları sebebi şudur: Süt sağıldığı zaman sıcak olur. Hicaz bölgesi de genellikle sıcaktır. Sütün serinletilmesi için su karıştırılırdı. N e v e v i demiş ki: Bu hadîs, süte su karıştırmanın câizliğine delâlet eder. Süte'su karıştırmanın yasaklığı ise satılacak süt hakkındadır. Çünkü satılık süte su karıştırmakla müşteri aldatılmış olur. Âlimler söz konusu süte su karıştırma hikmeti hakkında şöyle demişlerdir: Bunun hikmeti sütün serinletilmesi veya çoğaltılması, ya da hem serinletilmesi hem çoğaltılmasıdır.[49]

23- Kabın İçinde Nefes Alıp Verme Babı

«Biriniz (su ve benzeri bir şey) içtiği zaman kabın içinde teneffüs etmesin (nefes alıp vermesin). (Bir nefeste içtikten sonra) Tekrar içmek istediği zaman kabı (ağzından) uzaklaştıran (da kabın dışında nefes aldıktan) sonra isterse tekrar içsin.»11
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Hüreyre'nin bu hadisi sahih olup râ* vileri güvenilir zâtlardır.

3428) "... îbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey içilirken) kabın içinde (yâni kabı ağızdan uzaklaştırmadan) nefes alıp vermeyi yasakladı."[50]

İzahı

Bu babın ilk hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. İbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anhümâ)'nın hadisi ise Ebû Dâ-vûd ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir.
Su ve benzeri bir şey içerken kabın içinde nefes alıp vermenin yasak kılınması sebebi, içen kimsenin tükürüğünün kabtaki içilecek şeye karışması endişesidir. Bu itibarla âdaba uygun olanı birinci hadîste belirtilen usuldür. Yâni kabı ağızdan uzaklaştırdıktan sonra nefes almaktır. Zâten üç nefesle su ve benzerini içmek sünnettir. Bu konu 18. bâbta rivayet olunan 3416 ve 3417. hadîslerde ve onların izahı bölümünde geçti.[51]

24- İçilecek Şeye Üflemek Babı

3429) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabın içine üflemeyi yasaklamıştır."

3430) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içeceğe üflemezdi."[52]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anh)'ın ilk hadisini Ebû D â v û d ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. îkinci hadis metninin başka kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir kayıt bulamadım.
İçinde su ve benzeri bir içeceğin bulunduğu kabın içine üfleme-nin yasakhğı sebebi şöyle anlatılmaktadır: Çünkü üflemek şu iki nedenledir: îçilecek şeyin sıcaklığı veya görülen yabancı bir maddenin yutulmaması. Eğer içilecek şey sıcak ise üflemek suretiyle so-ğutmaktansa biraz beklemeli. Şayet saman çöpü gibi bir şeyin ağıza gelmemesi için üflenecekse, üfleme yerine o yabana maddeyi temiz bir şeyle çıkarıp atmak uygun olanıdır. Görüldüğü gibi suya ve benzeri bir içeceğe üflemenin bir anlamı yoktur.
İna kelimesi anlam bakımından su ve yemek kabını içerir. Bu itibarla yemek kabına üflemenin yasakhğı hükmü de ilk hadisten çıkar. Bu itibarla içinde içilecek veya yenilecek bir gıda maddesi bulunan kabın içine üflememek uygun olur. Çünkü üflerken tükürük zerreleri kabtaki gıda maddesine karışabilir. Başka kimselerin de ayni şeyden içmesi veya yemesi söz konusu ise tiksinmeye sebebiyet verilmiş olur.
Sünenimizin 3288 nolu hadisi de bu babın son hadîsi gibidir. Orada da konu ile ilgili bilgi verilmiştir.
Hülâsa kişi için ister yalnızca ister başkasıyla beraber bir kab-tan yemek yerken veya su ve benzeri bir şey içerken en uygun olanı kabın içine üflememesidir.[53]

25- Avuçlarla Su İçmek Ve (Bardak Gibi Bir Kaba Veya Avuca Alınmaksızın) Dudakları Batırmak Suretiyle Su İçmek Babı

3431) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi yüzükoyun yatarak dudaklarla (yâni bardaksız ve avuçlamaksızın) su içmekten men etti ve tek elin avucuyla suyu avuçlayıp içmemizi yasakladı ve şöyle buyurdu:
«Herhangi biriniz köpeğin su içtiği gibi (kabsız ve avuçsuz) dudakları ile su içmesin ve Allah'ın kızdığı kavmin içtiği gibi tek elin avucu ile içmesin. Geceleyin de kabı hareket ettirip kontrol etmedikçe ondan (su) içmesin. Meğer ki kabın üstü ve ağzı iyice örtülü ola. Kim bir kabtan içebildiği halde tevazu (yâni gönül alçaklığı) niyetiyle avuçlarıyla su içerse Allah ona parmakları sayısınca se-vablar yazar. Avuç, Meryem oğlu İsâ aleyhisselâm'ın kabıdır. Çünkü İsa, bardağı atarak: Öf, bu dünya ile beraberdir, (Veya dünya ile beraber buna öf) dedi.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Bakîyye bulunur. Bu râvl tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir.
Ed-Dümeyrl de : Bu, münker bir hadistir. Yalnız müellif tarafından rivayet edilmiştir. Senedde anılan Ziy&d bin Abdi İlah tanınacak gibi değildir. Müellif onun yalnız bu hadîsini rivayet etmiştir.

3432) "... Câbir bin Abdülah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Ensâr'dan bir adam (Ebü'l-Heysem) bostanında suyu bir taraftan diğer bir tarafa çevirmekte iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beraberinde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) olduğu halde) adamın bostanına girdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama«
«Eğer senin yanında eski bir tulumda gecelemiş (yâni soğmuş) su varsa bize içir, yoksa biz şu sudan (bardaksız ve avuçlamaksızm) dudaklarımızla içeriz» buyurdu. Bostan sahibi i
Yanımda eski bir tulumda gecelemiş su var, diyerek çardağa doğru yürüdü. Biz de onunla beraber gittik. Bostan sahibi eski bir tulumda gecelemiş bir mikdar su (yu bir bardağa koydu ve) üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir koyunun sütünden sağdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da (bunu) içti. Sonra bostan sahibi aynı şeyi O'nun beraberinde bulunan dostu (Ebû Bekir) için de yaptı."

3433) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dzn; Şöyle demiştir
Biz (bir yolculuk esnasında) bir havuza uğradık da ondan (kab-sız ve avuçsuz) dudaklarımızla su içmeye başladık. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Kabsız ve avuçlamaksızm î dudaklarınızla içmeyiniz. Lakin ellerinizi (iyice) yıkayınız. Sonra avuçlarınızdan içiniz. Çünkü elden daha iyi bir kab yoktur» buyurdu."[54]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevilidendir. İkinci hadis B u h â r î ve Ebû Davûd tarafından da rivayet edilmiştir. Son hadisin Kütüb-i Sttte'nin hangisinde rivayet edildiğini tesbit edemedim.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayayım: Ekûff: Keff'in çoğuludur, avuçlar manasınadır. Ker't Hayvanların su içmesi gibi kabsız ve avuçlamaksızm doğrudan doğruya ağızla su içmektir.
Şenn: Deriden mamul eski tulum manasınadır. Arîş*. Gölgelik, çardak ve çerkes manasınadır. Birke = Havuz, demektir.
Birinci hadisin sened durumu notta belirtildi. Tekrar anlatmaya gerek yoktur. Bu hadiste, Allah'ın gazabına uğradığı bildirilen kavimden maksad yahûdiler olabilir. Sindi bu görüştedir. Onun anlattığına göre ed- Dümeyrî, bununla maymun şekline mes-hedilen kavmin kasdedildiği görüşünü benimsemiştir.
Bu hadisin sonunda îsâ (Aleyhisselâm) 'a âit; ifâdesi, bir cümleden ibaret olabilir. Bu takdirde manâsı şöyle olur: "Dünyâ ile beraber buna Öf."
Söz konusu ifâde iki cümle olabilir. Bu takdirde manâsı şöyle olur: "Öf. Bu (yâni bardak) dünya ile beraberdir." Yâni bardak dünyayı seven kimselerin kullandığı kabtır."[55]

Bu Hadisten Çıkan Hükümler:

1. Yüzü koyun yatarak hayvanlar gibi ağızla, yâni bardaksız su içmek mekruhtur.
2. Yüzü koyun yatmadan da hayvanlar gibi doğrudan doğruya dudakla su içmek mekruhtur.
3. Tek bir avuçla su içmek mekruhtur.
4. Gece üstü ve ağzı örtülü olmayan bir kabtan su içmeden önce kontrol etmek gerekir. İyice kontrol etmeden ondan su içmek mekruhtur.
5. Tevazu ve alçak gönüllülük niyetiyle avuçlarla içmek sevab-tır. Ancak ellerin gayet temiz olması şarttır.
Şu noktayı da belirteyim; hadisin zayıflığı yukarda belirtilmiştir.
İkinci hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm) 'in beraberinde olduğu bildirilen zâtın ismi verilmemiştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre el-Hâfız, bu zâtın Ebû Bekir (Ra-dıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir.
Deriden mamul eski tulum, suyu daha çok soğuttuğu için böyle bir tulumda gecelemiş suyun bulunup bulunmadığı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından sorulmuştur. Keza gecelenmiş su da ayni nedenle arzulanmıştır.
Sütün soğuk su üzerine sağılması sebebi ise sağılan sütün sıcak olması ve soğuk su ile serinletilmesidir.
Bu hadis, ker\ yâni bardaksız ve avuçlamadan doğrudan doğruya hayvanlar gibi dudakla su içmenin câizliğine delâlet eder. Bu bâ-bm son hadîsi ise bu tür içmenin yasaklığma delâlet eder.
El-Hâfız bu konu hakkında Özetle şöyle der: î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisi, yâni bu babın son hadisi bu tür su içmenin yasaklığına delâlet eder. Fakat hadîsin senedi zayıftır. Şayet bu hadîs sabit ise şöyle yorum yapılır; Bu yasaklama tenzihen mekruhluk içindir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in anlattığı olay ise böyle içmenin câizliğini açıklamak içindir. Yâ da Câbir (Radıyallâhü anh)'m anlattığı olay yasaklama hükmünden önce cereyan etmiştir. Şöyle de söylenebilir: Yasaklama hükmü zaruret olmadığı hallere aittir. Yâni bir kab varken veya eller temiz olup avuçlarla içmek mümkün iken hayvanların içtiği gibi dudaklarla içmek caiz değildir. Böyle bir imkân bulunmayınca dudaklarla da içilebilir.
Şöyle de söylenebilir: İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in İlk hadîsinde yüzü koyun yatarak dudaklarla su içmek yasaklanmıştır. Eğer bu hadis sabit ise böylece yatarak içmek yasaklanmış olur. Fakat yatmadan, yüksekçe bir yerde bulunan bir suyu dudaklarla içmek ise yasak değildir.[56]

26- Topluluğa Su Ve Benzerini Sunan Kişi Hepsinden Sonra İçer, Babı

3434) "... Ebû Katâde (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Topluluğa su ve benzeri meşrubatı sunan kişi içmek bakımından onların sonuncusudur.»"[57]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini Abdullah bin Ebl E v f â (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
N e v e v î özetle şöyle der:
Bir cemaata su, süt veya başka meşrubat sunan kimse bu hizmetini bitirdikten sonra içmelidir. Sunucunun kendi nefsini sona bırakması ikramın âdâbındandir. Bir cemaata yemek, meyve, güzel koku gibi bir şeyi dağıtan kimse de böyle yapmalıdır. Şu halde dağıtıcı dâima kendi nefsini sona bırakmalıdır.[58]

27- Cam Bardakta (Su Ve Benzeri Meşrubatı) İçmek Babı

3435) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir cam bardağı vardı, onda içiyordu.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mendel bin Ali ve Mu-hammed bin îshâk bulunur. Bu iki râvl de zayıftır.[59]

---

[1] Bu satın Ufll tercemesi 675, İndis bölümünde geçti.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/125-127.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/127.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/128.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/128-130.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/130-131.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/131-132.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/132-133.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/133-135.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/135.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/136.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/136-137.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/137-138.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/138.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/138-140.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/140-142.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/142.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/142-143.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/143.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/143-145.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/146-147.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/147-148.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/148-149.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/149-151.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/151-152.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/153-154.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/154-156.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/156-157.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/157-158.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/159.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/160.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/160-162.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/162-163.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/163-165.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/165.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/165-166.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/166-167.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/168.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/168-169.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/169-170.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/170-171.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/171.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/171-172.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/172.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/172-174.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/174-175.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/175.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/175-176.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/176-177.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/177-178.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/178.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/178-179.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/179-180.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/180-182.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/182-183.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/183-184.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/185.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/185.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/185-186.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbadetlerde Şirkin Haram Oluşu

3) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, o dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"*Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Ben şirke girip ortak koşanlardan (bütün bu şirk ve müşriklerden) uzağım. Her kim bir amel işleyip, bana herhangi birini ortak koşacak olursa, onu da şirkini de (yüz üstü) bırakırım.*"[1]

***

---

[1] Müslim (2985).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allahu Teâlâ'ya Tevbe ve İtaat İle Yakınlaşma

32) Enes (r.a.)'dan rivayetle; Nebî (s.a.s.)'in Rabbi Azze ve Celle'den rivayet edildiğine göre (Allah (c.c.)) şöyle buyurdu:
"Kul Bana bir karış yaklaşırsa, Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Kulum Bana bir arşın yaklaşırsa Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelecek olursa ona koşarak giderim."[1]

***

33) Ebû Hüreyre (r.a.) dan rivayetle: Nebî (s.a.s.)'in Rabbi Azze ve Celle'den rivayetine göre şöyle buyurdu:
"Kulum Bana bir karış yaklaşsa, Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşsa Ben de bir kulaç yaklaşırım."[2]
v Müslim'in (3/2675) rivayetindeki lafzı şöyledir:
"Allah (c.c.) buyurdu ki: "Kulum Beni bir karış ile telakki etse (yaklaşsa) Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Kulum Bana bir arşın yaklaşsa Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. Kulum Bana bir kulaç yaklaşsa Ben de ona yürürüm, ona daha süratli gelirim."
v Yine Müslim'de (20/2675) geçen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allah-u Azze ve Celle buyurdu ki:
"Kulum Bana bir karış yaklaştığında Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaştığında Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelecek olursa, Ben de ona koşarak giderim."

***

---

[1] Buhârî (7536). Bir kulaç = 4 Zira (arşın). Açıklaması geçmiş idi.
[2] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye (7537) aittir. Önceden buna yakın bir hadis lafzı geçmiş idi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Munkatı Hadîs:

Senedinde peş peşe olmaksızın iki veya sahâbeden sonra bir râvinin düşmüş bulunduğu hadîs. Görüldüğü üzere bu tabirin bu şekilde daha husûsî kullanımı da var. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Suyuti Kendini Anlatıyor

İmam Suyuti, Husnu'l Muhadara adlı kitabında[1] kendisini tanıtır ve şöyle der:
Abdurrahman b. Kemal Ebibekir b. Muhammed b. Sabıkiddin b. el-Fahr Osman b. Nasıriddin Muhammed b. Seyfiddin Hıdır b. Necmiddin Ebi's-Salah Eyyub b. Nasıriddin Muhammed b. eş-Şeyh Humamiddin el-Hudayri el-Esuyuti...
Büyük dedem Humamuddin hakikat ehli, tarikat şeyhi bir zattı... Ondan sonraki dedelerim ise ileri gelen ve idari mekanizmalarda bulunan insanlardı. Büyük dedelerimden biri yaşadığı şehirde kadılık, diğer biri de muhtesiblik yaptı.[2] Birisi de Emir Şeyhun ile yakın dostluğu olan bir tüccardı. Bu dedem Asyut'ta bir medrese inşa ettirmiş ve buna çeşitli vakıflar bağışlamıştı. Dedelerimden biri de çok zengin bir zat idi. Fakat büyüklerim içinde babamdan başka, hakkıyla ilme hizmet eden birini bilmiyorum...
Hudayri şeklindeki nisbetimize gelince; bildiğim kadarıyla bu, Bağdat'ta bir mahalle olan Hudayriye'ye nisbetlesöylenmiştir.
Kendisine güvendiğim bir zattan duyduğuma göre, rahmetli babam şöyle demiş: "Büyük dedem arap değildiveya doğulu biriydi" Fakat zahir olan Hudayri nibetinin yukarıda ismi geçen BAğdat'taki mahalleye nisbet olduğudur.
849/1445 yılı recep ayı başında, pazar gecesi akşamdan sonra doğmuşum. Babam hayattayken Hüseyni kabristanlığı çevresindeki evliyaullahın büyüklerinden olan Şeyh Muhammed Meczub'a götürüldüm. Bana hayır duada bulundu.
Yetim olarak büyüdüm. Sekiz yaşıma gelmeden Kur'an'a hıfzeim. Sonra bazı hocalardan Umde'yi, Minhacu'l-Fıkh ve'l-Usul'u, İbnu Malik'in Elfiyye'sini ezberledim. 864/1460 yılı aşlarından itibaren de diğer ilimlerle iştigal etmeye başladım. Fıkıh ve nahiv bilgilerini bazı hocalarımdan aldım. Zamanının büyük miras alimi allame şeyh Şihabuddin eş-Şarmesahi'den feraiz bilgilerini öğrendim. 100 yaşının üzerinde olduğu söyleniyordu. Yine de doğrusunu Allah bilir (c.c.). Ona Mecmu'a olan şerhini kıraat ettim. 866/1462 yılı başlarında da yine hadisi bulamadım. Gözümden kaçmıştır deyip bir ikinci kez, bir üçüncü kez daha baktım fakat hadisi bu eserde bir türlü bulamadım. Hadise İbnu Kani'in Me'cumu's Sahabe'sinde rastladım. Hocama gelip durumu bildirdim. Benden bunu duymasıyla yetinerek kendi nüshasını aldı. İbnu Mace ifadesinin üzerine iptal çizgisi çekti ve haşiyede onun yerine İbnu Kani ibaresini ekledi. Hocamın sırf benim sözümle kitabında değişikliğe gitmesi benim gözümde büyük bir olaydı. Bunu hocamın kalbimdeki büyüklüğüne, benim nefsimin de acziyetine bağladım ve sordum:
-Sabrediverseydiniz! Belki eski kanatinize dönersiniz? Şöyle cevap verdi:
-Hayır. Ben "İbnu Mace rivayet etmiştir" derken Burhan Halebi'nin sözüne uymuştum.
Vefat edinceye dek hocamdan ayrılmadım.
Hocamın alleme, alimlerin alimi Muhyiddin Kafiyeci'nin yanında da ondört yıl bulundum. Ondan tefsir, usul, arapça, meani ve başka ilimler aldım. Sonunda bana geniş çaplı bir icazet yazdı.
Şeyh Seyfuddin el-Hanefi'nin yanında da Keşşaf, Tevhid ve ona olan haşiyesi, Telhisu'l Miftah ve Azud derslerine katıldım.
Eer yazmaya ise 866/1462 yılında başladım. (İptal için) suyla yıkadıklarım ve yarıda bıraktıklarım hariç, eserlerim bugüne dek 300 kitaba ulaştı.
Hamd olsun, Şam, Hicaz, Yemen, Hind ve Tekrur (Sudan) bölgelerine yolculuklarda bulundum.
Haccettiğim zaman zemzem suyunu bazı niyetlerle içtim. Bu niyetlerimden ikisi şu idi: Fıkıhta Şeyh Seracuddin el-Bulkini'nin seviyesine ulaşayım. Hadiste de İbnu Hacer'in mertebesinevarayım.
871/1466 yılı başlarından itibaren de fetva vermeye başladım. 872/1467 yılı başlarında da hadis imla meclisi tertip arapça eğitimi vermem için icazet aldım.
İşte bu yıl ilk telifim olan Şerhu'l İstiaze ve'l Besmele'yi kaleme aldım. Hocamız Şeyhulislam Alemuddin el-Bulkini'ye eseri incelettim. Esere bir de takriz yazdı. Vefat edinceye kadar fıkıh ilminde ondan istifade ettim.
Daha sonra oğlunun yanında bulundum. Babasının eseri olan Tedrib'i başından "vekalet" bahsine kadar ona kıraat ettim. Havi-i Sağir'i başından "adet" kısmına dek, Minhac'ı başından "zekat" bahsine dek, Tenbih'i başından "zekat" bahsinin yakınlarına dek, Ravza'dan "babu'l kada"nın bir kısmını, Zerkeşi'nin Tekmiletü Şerhi'l Minhac'ından "ihyau'l mevat" bahsinden "vesaya" kısmına kadar veya ona yakın bir yere kadar olan kısmı kendisinden dinledim. 876/1471 yılında ders ve fetva vermem hususunda bana icazet verdi ve hoca olarak ders verirken dersimde de hazır bulundu.
878/1473 yılında vefat edince Şeyhulilam Şerefuddin el-Münavi'nin yanına gittim. Minhac'ın bir kısmını ona kıraat ettim. Katılamadığım birkaç meclis hariç bu kitabı Taksim'de ondan dinledim. Şerhu'l-Behce ve ona olan kendi haşiyesi ile Beydavi Tefsiri'nden bazı kısımları ders olarak ondan dinledim.
Hadis ve arapça için de hocamız imam allame Takıyuddin eş-Şibli el-Hanefi'nin yanına gittim. Dört yıl onun eğitiminde bulundum. Arapça ile ilgili eserlerim olan İbnu Malik'in Elfiyye'sine olan şerhime ve Cemu'l Cevami'e takriz yazdı. Pekçok kez beni gerek eliyle (işaret ederek) ve gerekse diliyle ifade ederek ilimde ne kadar olduğumu başkalarına gösterdiler. BİR hadisle ilgili olarak ta benim görüşüme İsra4ya dair hadisini İbnu Mace'nin rivayet ettiğini belirtmişti. Ben bu hadisin senedini de bulmak istedim. İbnu Mace'yi bulunduğu yeri tesbit iin açtım fakat bulamadım; kitabı tekrar baştan sona gözden geçirdim.
Yedi ilimde derin bilgiye mazhar oldum: Tefsir, hadis, fıkıh, nahv, meani, beyan, bedii. Bunlarda yetişmem arapların ve ediblerin usulünce idi. Yoksaarap olmayanların ve felsefecilerin metodları üzere değildi. kanaatıma göre mütalaa ettiğim bazı nakil ilimleri ile fıkıh hariç bu yedi ilimde, bırakın başkalarını hocalarım daha benim kadar geniş bilgiye sahib değildi. Fıkha gelince, aynı şeyi bu ilim için de söyleyemiyorum. Çünkü hocam bu ilimde daha ileri ve daha çok dirayet sahibi idi.
Bu yedi ilim dalından daha az seviyede usul-ü fıkh, cedel, tasrif'de de mütaalalarım oldu. Bunlardan daha az seviyede de kompozisyon, risale yazma ve feraiz eğitimim oldu. Daha az seviyede de bir hocadan olmaksızın kıraat bilgisi öğrendim. Bunlardan daha az olarak ta tıb bilgisi tahsil ettim.
Matematiğe gelince; bu ilim bana en zor gelen ve kafama girmeyen şeydir. Matematikle ilgili bir meseleye baktığımda sanki bir ağı taşıyormuşum gibi gelir. Fakat Allah'a (c.c.) hamdolsun şimdi bende ictihad etmekle ilgili alet ilimleri tamam olmuştur. Bunları Allah'ın (c.c.) nimetini anmak için zikrediyorum. Yoksa övünmek için veya övünerek kazanılacak bir dünyalığı elde etmek için anlatmıyorum. Çünkü kervangöçtü, yaşlılık başladı ve ömrün en güzel demleri geride kaldı.
İstesem herhangi meseleyle ilgli, bu hussuta sarfedilen sözleri, nakli ve kıyasi delilleri, bu görüşleri ikmal eden hususları, bunların hilafına olan delillele bu delillerin cevaplarını, bu meseledeki mezhepler arasındaki farklılıkları birbirleriyle muvazeneli şekilde bir eserle ortaya koyabilirim. Bu elbette benim kudretimden olacak bir hadisi değildir. Ancak Allah'ın (c.c.) lütfundandır. Kuvvet ve güc Allah'a (c.c.) aittir. O ne dilerse olur. Kuvvet ancak O'na aittir.
Talebeliğimin ilk yıllarında mantık ilmiyle ilgili bir şeyler okudum. Daha sonra Allah (c.c.) kalbime ondan hoşlanmama duygusunu yerletirdi. Hem İbnu's Salah'ın da mantığın haram olduğuna dair fetvasını da duyunca[3] bu ilmi bıraktım. Allah da (c.c.) onun yerine bane ne şerefli ilim olan hadis ilmini nasib etti.
Sema ve icazet suretiyle rivayet aldığım hocalarıma gelince bunlar pek çoktur. Onları Mucem'de biraraya getirdim. Sayıları yüzelli civarındadır. Daha önemlisiyle yani dirayetle ilgili limleri kıraat ettiğimden dolayı hadis dinlemeye fazla vakit ayıramadım.
İmam Suyuti daha sona uzun uzadıya eserlerinin isimlerini zikreder. Biz bu kitapları Husnu'l Maksad fi Ameli'l Mevlid adlı eserdeki etüdde zikrettik.

---

[1] Husnu'l Muhadara, (thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim), 1/335-339. Muhakkıkin bu alıntısı, kitabın içinde olduğu gibi buradada pek çok matbaa hatasıyla doludur. Ayrıca atlanan bazı yerler de vardır. Biz bunları Husnu'l Muharada'dan tamamladık.
[2] Muhtesib: Zabıta amiri.
[3] İbnu's Salah mantıkla ilgili olarak şöyle der: "Mantığa gelince, felefece giriş mahiyetindedir. (Felsefe şer olduğundan) şerre giriş de şer hükmündedir. Onu öğretmek ve öğrenmek Şari'in mübah kıldığı konulardan değildir. Sahabeden, tabiundan, müctehid imamlardan, selef-i salihindenve kendilerine uyulan din imamlarından, önderlerden ve üyük zevattan hiçbir kimse bu ilmi mübah görmemiştir. Allah (c.c.) tüm müminleri mantık'ın çirkinlik ve habasetinden korumuş vepisliklerinden temizlemiştir" (Feteva İbni's Salahthk. Abdul mu'ti Emin Kal'aci, s.71)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Miftahu Künûzi's-Sünne:

Bunu müsteşriklerden Weinsinck İngilizce olarak hazırlamış ise de M.F. Abdulbâki Arapçaya çevirmiştir. 14 kaynak kitap esas alınarak hazırlanmıştır: Concordance'daki 9 kitaptan başka şu kitaplara da yer verilmiştir: Tayâlisî'nin Müsned'i, İbnu Hişam'ın Siret'i, İbnu Sa'd'ın Tabakât'ı, Zeyd İbnu Ali'nin Müsned'i.
Kitap alfabetik sırayla İman, Hac, Zekat, Salât gibi ana konulara ayrılmakta, ana başlıklardan sonra tâli başlıkları vermekte; tâli konuya (bâba), bazan bir hadîs metni, bazan da bab başlığı diyebileceğimiz bir kaç kelimelik bir cümle ile işâretten sonra, önce o bahsin geçtiği kaynak kitaplar rumuzlarla gösterilmekte, sonra, bahsin kaynak kitaplardaki yeri, bölüm (kitap) ve bâb numaraları veya -kaynağına göre- cilt ve sayfa numaraları verilerek belirtilmektedir. Bu esnada kullanılan kısaltmaların neye delâlet ettiği, bölüm (kitap) gösteren rakama tekâbül eden bölüm adı vs. en başa konmuş olan kısaltmalar ve miftah kısmında belirtilmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/307.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Munkatı Hadîs:

Senedinde peş peşe olmaksızın iki veya sahâbeden sonra bir râvinin düşmüş bulunduğu hadîs. Görüldüğü üzere bu tabirin bu şekilde daha husûsî kullanımı da var. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e İmanın Farz Olduğunu İfade Eden Ayetler;

"Ey İman edenler! Allah'a, Rasulüne ve peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitap(lar)a iman(da sebat) edin! Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkar ederse, o takdirde doğrusu (haktan) uzak bir dalalet ile sapmış olur."[1]
"Şüphesiz ki (Musa'ya) iman edip sonra (buzağıya tapmak suretiyle) inkar eden(Yahudi)ler, sonra (tevbe ederek Musa'ya tekrar) inanıp, tekrar (İncil'i ve İsa'yı) inkar eden (hristiyanlar) sonra da (Hz. Peygamber'i inkar edip) inkarında aşırı gidenler yok mu, (bu inkarlarında devam ettikleri müddetçe) Allah onları ne bağışlayacak, ne de doğru yola iletecektir."[2]
"Allah'a ve Rasulüne sadık kaldıkları takdirde, zayıflara da, hastalara da sarf edecek bir şey bulamayanlara da (cihaddan geri kalmalarından dolayı) bir günah yoktur."[3]
"Mü'minler ancak o kimselerdir ki; Allah'a ve Rasulüne iman etmişlerdir, ictimai bir iş için Onunla beraber bulundukları zaman ondan izin almadan gitmezler…"[4]
"(Ey Habibim!) De ki; "Ey insanlar! Muhakkak ki ben, sizin hepinize göklerin ve yerin mülkü kendisinin olan Allah'ın peygamberiyim. O'ndan başka ilah yoktur. O hayat verir ve O öldürür. Öyleyse Allah'a ve O'nun ümmi peygamber olan rasulüne iman edin; O ki, Allah'a ve O'nun kelimelerine (kitaplarına) iman eder, Ona tabi olun ki, hidayete eresiniz."[5]
"Şüphesiz ki Biz seni, bir şahid, bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak gönderdik. Ta ki Allah'a ve Rasulüne iman edesiniz ve Ona (dinine ve peygamberine) yardım edesiniz…"[6]
"Halbuki kim Allah'a ve Rasulüne iman etmezse, hiç şüphesiz ki Biz, o kafirler için alevli bir ateş hazırlamışızdır."[7]
"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Rasulüne iman ederler, sonra şüpheye düşmezler…"[8]
"O halde Allah'a , Rasulü'ne ve indirdiğimiz o nur'a iman edin!.."[9]
"Onlar için ister mağfiret dile, ister mağfiret dileme (fark etmez). Eğer onlar için yetmiş defa da istiğfar etsen, Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bu şüphesiz ki onların, Allah'ı ve Rasulünü inkar etmeleri sebebiyledir…"[10]
Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi vesellem'e iman; O'nun sadece bir peygamber olduğuna inanmanın ötesinde bir anlam ifade eder. Bu da; Onun Allah'tan alıp bize bildirdiklerinin bütününü, Onun her bakımdan örnek alınmasını ve Ona itaati de gerektirir.
Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e imanın farz olduğunu ifade eden hadis-i şeriflere gelince, bunlardan birkaçı şöyledir;
Ebu Hüreyre radıyallahu anh, merfuan rivayet ediyor;
"İnsanlarla Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet edinceye, Bana ve getirdiğim hükümlere iman edinceye kadar savaşmakla emrolundum…"[11]
"Muhammed'in(sallallahu aleyhi ve sellem) ruhu, kudreti ile yaşayan Allah'a yemin olsun ki, şu Yahudi ve Hristiyanlardan, beni işitip de haberdar olan, sonra beraber gönderilmiş olduğum hükümlere inanmadığı halde ölen bir kimse yoktur ki ateş ehlinden olmasın!"[12]
"Kul kabire konulup yakınları kabrin başından ayrıldıklarında ayaklarının sesini işitir. Ona iki melek gelir ve konuşturur; "Muhammed hakkında ne diyorsun?" derler…sonra kafir ve münafiğa gelirler…kafir der ki; "Bilmiyorum, halkın söylediğini söylüyordum." Sonra demir balyozlarla ensesine vurulur. Bir çığlık atar ki onu insan ve cinlerden başka her şey işitir."[13]
"İslam beş (temel) üzerine bina edilmiştir; Allah'tan başka ma'bud olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Rasulü olduğuna şehadet, namazı dosdoğru kılmak, hak sahiblerine zekatı vermek, Beyt'i haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."[14]
Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e imanı emreden birçok ayet varken, bunun aksini iddia edenler Bakara suresindeki şu ayeti delil gösteriyorlar;
"Şüphesiz ki, (zahiren) iman edenler, Yahudi olanlar, hristiyanlar ve sabiilerden, kim Allah'a ve ahiret gününe iman edip Salih bir amel işleyenlerin Rableri katında mükafatları vardır. Onlara korku yoktur ve mahzun da olmazlar."[15]
Halbuki ayetin nüzul sebebi şöyledir; "Selman radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gelince, kendi halkının ibadetlerinden ve dini yorumlarından haber vermeye başladı. Dedi ki; "Ey Allah'ın Rasulü! Onlar namaz kılıyor, oruç tutuyor, sana iman ediyor ve senin peygamber olarak gönderileceğine iman ediyorlardı." Selman radıyallahu anh, onları övmeyi bitirince Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, "Ey Selman! Onlar cehennem ehlidirler." Buyurdu. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.[16]
İbni Abbas radıyallahu anhuma'nın tefsiri; "Bundan murad, peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gönderilmezden evvel, Yahudilik ve hristiyanlığın batıl itikadlarından beri olarak Hz. İsa aleyhisselam'a inanmış olan kimselerdir. Mesela; Kuss Bin Saide, Rahib Bahira, Habibun Neccar, Zeyd Bin Amr Bin Nüfeyl, Varaka Bin Nevfel, Selman-ı Farisi, Ebu Zerr elGıfari ve Necaşi'nin heyetindeki kimseler gibi… Buna göre sanki Hak Teala şöyle demektedir; "Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) gönderilmezden önce Yahudilerin batıl dini üzere ve hristiyanların batıl dini üzere olanlardan, Hz. Muhammed peygamber olarak gönderildikten sonra Allah'a, ahiret gününe ve Hz. Peygambere iman eden herkes için Rableri katında mükafat vardır."[17]
Bu ayetin nüzulünden sonra Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem buyurdular ki; "Kim beni duymadan İsa'nın dini üzere, İslam üzere ölürse o, hayır üzeredir. Ama her kim bugün beni duyduğu halde bana iman etmezse şüphesiz ki o helak olmuştur."[18]
Kur'an, Kitap ehli olanlardan Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları elçiye tabi olanları över, onlar için ve bütün insanlar için kurtuluş yolunun ancak Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e iman ve ittiba etmek olduğunu belirtir.(bkz.: A'raf ; 157-158 yukarıda geçti.) Ayrıca Ehl-i Kitap olanların Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e iman ettikleri takdirde rahmetten iki kat nasib alacakları belirtilir;
"(Ey geçmiş peygamberlere) iman edenler! Allah'tan korkun ve Rasulüne iman edin ki, size rahmetinden iki kat nasib versin ve sizin için bir nur kılsın ki onunla (doğru yolu bulup) yürürsünüz. Günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah, Gafurdur, Rahimdir."[19]
Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e uymayanlar sadece heveslerine uymuş olurlar ki, onlar şu tehdide muhatapdırlar;
"Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir."[20]
Ehli Kitab'ın Peygamber Efendimiz'e iman etmedikleri takdirde akibeti cehennemde sonsuza kadar kalmaktır;
"Kitab ehlinden ve müşriklerden kafir olanlar, kendilerine apaçık bir hüccet gelinceye kadar (bulundukları dinden) ayrılacak değillerdi. (istedikleri bu delil) Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir ki (onlara) temiz kılınmış sahifeleri (Kur'an'ı) okur. Onda dosdoğru yazılar (hükümler) vardır. Böyleyken o kitap verilenler, ancak kendilerine o apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştü. Halbuki ancak dinde ihlaslı olmaları, hakka yönelmişler olarak O'nun (rızası) için yalnız Allah'a kulluk etmeleri, namazı hakkıyla eda etmeleri ve zekat vermeleri emrolunmuştu. İşte bu ise doğru dindir. Şüphesiz ki, kitap ehlinden ve müşriklerden inkar edenler cehennem ateşindedirler. Orada ebedi kalacaklardır. İşte mahlukatın en şerlileri onlardır."[21]

---

[1] Nisa; 136
[2] Nisa; 137
[3] Tevbe; 91
[4] Nur; 62
[5] A'raf, 158
[6] Fetih, 8-9
[7] Fetih, 13
[8] Hucurat, 15
[9] Tegabün, 8
[10] Tevbe, 80
[11] Buhari(24,1321,2748) Müslim(22) Begavi ŞerhusSünne(1/67) Beyhaki(2/3,3/92,4/104) İbni Mace(3927) Ebu Davud(2623) Tirmizi(2606) Ahmed(2/314,345,377,384,4/8) Nesai(5/14) Darimi(siyer,10) Şafii Müsned(s14) Mişkat(12) Hadis manen mütevatirdir.
[12] Müslim(153,240) Ahmed(2/350) Cem'ül Fevaid(20) Şerhus Sünne(1/104) Mişkat(10) İbni Kesir Tefsiri(1/90,255) İbni Kesir Şemail(s351) İbni Mende İman(88) İbni Mende Tevhid(s194) Elbani Sahiha(157) Tayalisi(43) Taberi(2/235) Suyuti elHavi(2/145) Ebu Nuaym Hilye(4/308) Ebu Avane(1/104) İbni Teymiye Fetava(4/188) Nesai Süneni Kübra(1/241) Tarhut Tesrib(7/159) Busayri İthaf(94)
[13] Buhari(cenaiz 87) Ebu Davud(sünnet,34) Ahmed(4/296) Tirmizi(kıyamet 36) İbni Teymiye Fetava(4/253)
[14] Buhari(7) Müslim(21) Tirmizi(2609) Ahmed(2/26,92,,120,143) Nesai(8/107) Şerhussünne(1/17) Mişkat(4)
[15] Bakara, 62
[16] Hakim(3/600) Vahidi Esbab-ı Nüzul(s28-29) Taberi(1/229) Suyuti DürrüMensur(1/72) İbni Ebi Ömer ve İbni Ebi Hatim'den naklen.

[17] Fahreddin Razi Tefsiri Kebir(3/54) Bkz.; İbni Kesir(1/48-49) Celaleyn(s12) Nisaburi Vedehul Burhan(1/136)
[18] Taberi(1/256) İbni Teymiye MecmuulFetava(7/430)
[19] Hadid, 28
[20] Kasas, 50
[21] Beyyine, 1-6

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Disiplinlere Göre Sünnetin Tanımı:

1- Hadisçilere göre:
2- Usülcülere göre:
3- Fıkıhçılara göre:
Burada en geniş tanımın hadisçilerin olduğu ortadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevlevi Çerağ Ali (1844-1898): İddiaları:

1. Hz. Peygamberin emir ve ögütleri gelip geçici bir özellige sahiptir.
2. Kütübi-Sitte'de Hz. Peygambere istinad edilen sözler genellikle uydurmadir. Bu hadislerle amel etmek, akla ve vicdana ters hareket etmektir.
3. Hz. Peygamber bir hukuk sistemi birakmamis ve telkinde de bulunmamistir. Medeni yada dinin herhangi bir esasini zamana bagli olarak, müslümanlarin kendilerinin koymasini istemistir.
4. Hz. Peygamber zamaninda uygulanan hukuk, araplarin hukuk kurallarini ihtiva eder. Buna bagli olarak Hz. Peygambere atfedilen hukuki hadisler genelde uydurmadir.
5. Cihat hakkindaki ayetleri ya tevil yada inkar edilmelidir. Hz. Peygamberin cihatlari, hücuma degil savunmaya yöneliktir. Cihat savasmak degil gayret göstermektir.
- Hadislerin neredeyse tamamini veya çogunu uydurma kabul eden Cerag Ali, Seyyid Ahmed Han gibi isine gelen yerde hadisleri nakletmekten çekinmemistir.
- Hindistan'da hadis inkar fitnesini körükleyenler: Nevvab Muhsinül-Mülk (1907), Eltaf Hüseyin Hali (1914), Seyyid Emir Ali (1920) ve Sibli Numani gibilerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şarihlerin Hadisle İlgili Açıklamaları:

Kirmanî serhi: ( ) lafzi mütekellim siygasiyla gelmistir. Hadisin bazi rivayetlerinde ( ) mechul'ul-gaib car ve mecrur olarak gelmistir.
Ibn Hacer: ( ) Bu hadis te kutsi hadislerdendir. Lakin Allah'a nisbet edildigini ifade eden lafiz metinden düsmüstür. Hadisi, Müslim, Ebu Davud, Nesai ve Ibn Mace tahric etmislerdir. Ebu Hureyre'den Hemmam tarikiyle ( ) olarak gelmistir. Nesai'nin rivayetinde ise ( ), Ibn Mace'de ( ), Malik'in Muvatta'sindaki rivayetinde ise ( ), yine Müslim'in rivayetinde ( ) olarak gelmistir.
Ayni sekilde hadisin su lafzinda da ( ) ihtilaf edilmistir. Malik'in rivayetinde ( ) mechul siygasiyla, Ibn Mace ve Nesai'nin rivayetinde ise ( ),Buhari'nin Hemmam rivayetine gelince ( ), Müslim rivayetine gelince söyledir ( ).
( ) lafzinda siyak degisikligi vardir. Gaip siygasindan mütekellime geçis vardir. Tensik yönünden ( ) olmasi gerekirdi, ta ki hadisin basinda olan ( ) ve sonundaki ( ) lafzina uyum saglayabilsin.
Bu hadiste kaderiye firkasina reddiye vardir. Ayrica mükellefin yapmis oldugu salih amellerin her çesidi, nezir yoluyla kendine farz kildigi seyden daha faziletlidir. Hadiste ayrica hayirli amellerde ihlasa tesvik ve cimriligi yerme vardir. Emredilenlere uyan ve yasaklardan kaçinan kisinin cimrilerden sayilmadigi da hadisten anlasilan hükümlerden birisidir.
Kastalanî Serhi: ( ) sözü ( ) lafzinin sifatidir. ( ) yani kader nezre ilka eder. Bu mecazi anlamdadir. ( ) muzari mütekellim siygasiyladir. ( ) lafzi Ebu Zerr'in Yununiye nüshasinda ( ) seklinde gelmektedir. Bu kutsi hadislerden olup metnin basinda Allah'a nispet ifade eden kisim düsmüstür. ( ) Ebu Zerr'in nüshasinda ( ) olarak geçer.
( ) yani Allah bunu nezr yolu ile çikartir. ( ) Ebu Zerr'in nüshasinda ise ( )dir. Bu da ( ) anlaminda olup adak sebebiyle bana verir demektir. ( ) yani nezrden önce vermedigini vermek zorunda kalir.
Aynî serhi: Bu hadis Abdullah b. el-Mübarek'in teferrüd ettigi rivayetlerdendir.( ) Ebu'l Hasan rivayetinde ( ) ya harfi olmaksizin gelmektedir. ( ) lafzi ( ) olarak ta rivayet olunmustur. Aslinda bu hadis kutsi hadislerden olup, Allah Teala'ya kadar ref edilmesi tasrih edilmemistir.
Bu gibi hadislerin hükmü hakkinda Sehavî söyle der; Bazi hadislerde Sahabenin Hz. Peygamberden "O da ref ediyor" ( ) lafziyla gelmesi Hz. Peygamberin bunu Allah'tan rivayet ettigi hükmündedir[3]. Bunun örnegi çoktur. Bu cümleden olmak üzere hasen bir hadis te söyledir:
Sehavî sözüne söyle devam ediyor: "Bu hadis kutsi hadislerdendir. Hafiz Ibn el-Mufaddal bu tür hadislerin bir kismini toplamistir. Baskalari da müstakil eserler vermislerdir[4].
Konunun degisik bir yönüde bazi hadislerde (bunlarin sayisi oldukça sinirlidir) göze çarpan sey mananin sonucu itibariyla düsünüldügünde okuyucuyu çikmaza götürmektedir. Iste bu gibi hadislerin çözülmesi için o hadisle ilgili degisik tarikleri ve lafizlari biraraya getirilerek genel bir degerlendirme yapilmasidir ki bu, anlasilmasinda en saglikli bir metottur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Regaip Kandili:

Bu geceyi İhya etmek maksadıyla Recep ayının ilk Cuma gecesi yani akşamla yatsı arası kılınan on iki rek'atlık namazın ve bu gecenin fazileti hakkında dayanılan rivayet şudur:
Enes İbn Malik (radıyallahuanhu) Allah Rasulu (sallallahu aleyhi ve sellemj'in şöyle dediğini rivayet eder:
"Recep ayında orucun faziletini zikrettikten sonra, devamla) "O ayda bulunan İlk Cuma gecesinden gafil olmayın. Çünkü o, meleklerin regaip diye isimlendirdikleri bir gecedir. Kim recep ayının ilk Perşembe gününü oruç tutar ve o günün, akşamla yatsı arası on iki rekat namaz kılarsa, (namazın keyfiyetini açıkladıktan sonra) Alah-u Teala o kimsenin günahlarını bağışlar"[1]
İbnu'l-Cevzi bu hadis hakkında şunları söyler:
"Bu hadis Allah Rasulu (sallallahu aleyhi ve sellem) üzerine uydurmadır. Ali İbn Abdillah İbn Cahdami bu rivayetiyle ilim ehli tarafından itham olunup yalancı sayılmıştır. Şeyhimiz hafiz Abdulvahab'ı şöyle derken işittim: Bu hadisin ravileri meçhuldür. Ravilerle ilgili bütün kitaplarda onları aradım ve bulamadım."[2]
İbnu'l-Cevzi sözüne şöyle devam eder:
"Bu hadisi uyduran kimse bid'atında çok aşırı gitmiştir. Çünkü bu namazı kılan kimse önce gündüz oruç tutacaktır. Belki de o günün gündüzü çok sıcaktır, oruçlu olunca da akşam namazına kadar haliyle yemek yeme imkanı bulamıyacaktır akşam namazından sonra, bu namaz için uzun tesbihat sebebiyle kıyamda ve secdede duracak gayet eziyet çekmiş olacaktır. Ben doğrusu ramazan ve teravih namazlarına nazaran insanların bunda, nasıl izdihamlaştıklarını kıskandım. Bilakis bu namaz halk indinde diğerinden daha büyük ve değerlidir. Çünkü bu namazda diğer beş vakit namaza gelmeyenler hazır bulunuyor.[3]
Hafiz Ebu'l-Hitab ise şunu söyler: "Regaib namazını uydurmakla ittiham edilen kimse Ali Ibn Abdillah İbn Cahdami'dir. Meçhul olan raviler üzerine uydurmuştur. Ki bunlar, kitabların tümünde mevcut değildir.[4]
Hafiz el-irakı şöyle der:
"Rezzin, kitabında bunu irad etmiştir. O uyydurma bir hadistir"[5]
İmam Tartuşi şu sözünü ekler:
"Receb ayındaki regaip namazı ise, Beyti'l-Makdis'de bizim bulunduğumuz yerde ancak h.480 senesinde ihdas (uydurulmuş) edilmiştir. Bundan Önce bu namazı ne gördük ve ne de duyduk". [6]
Görüldüğü gibi bu gecede mevlit okuma işi bu namaza nisbeten yeni sayılıp daha sonra uydurulmuştur.

---

[1] Ebu Şame el-Baisu Ala inkari'l-Bida'i ve'l-Havadisi s. 39-40
[2] Ebu Şame el-Baisu Ala inkari'l-Bida'i ve'l-Havadisi s. 40; İbnu'l-Cevzi, el-Mevdu'at c.2s. 125-126
[3] Ebu Şame el-Baisu Ala inkari'l-Bida'i ve'l-Havadisi s.30. İbtu'l-Cevzi. el-Mevdu'at c.2s. 127.
[4] Ebu'ş-Şame el-Baisu Ala inkari'l-Bida'i ve'l-Havadisi s.40
[5] Çukayn, Es-Sunenu ve'l-Mubiede'at s. 140
[6] Tartusi, EI-Havadisu ve'l-Bida'us. 133

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- İsnadın Başlangıcı

Yazar isnadın başlangıcı konusunda Ibn Sirin'in, Hz. Osman'ın katli ile ilgili fitne olayından sonra başladığı görüşünü tercih etmemiş, fitne tabirinden maksadın H.72 yılında kendini halife ilan eden Abdullah b. Zübeyr zamanındaki fitne olduğunu savunmuştur. Bu tefsirinde imam Malik'in Ibn Zübeyr hareketini fitne diye isimlendirmesine dayandırmıştır[1][8]. Buna göre isnad, hadis edebiyatına H.I. asrın sonlarına doğru girmiş olmaktadır[2][9]. Buna ek olarak Robson, isnadın H. II. asrın sonlarında istikrar bulduğu görüşündedir[3][10].
Onun bu iddiasını kabul etmek mümkün değildir. Zira İbn Sirin ile imam Malik'in fitne kelimesini kullanımdaki uygunluğunu delil olarak algılanması doğru değildir. Çünkü müslümanlar arasında cereyan eden bir çok dahili savaş ve bölünmeye fitne adı verilmiştir. Her ne kadar İslam tarihinde çeşitli olaylar fitne adıyla anılmış ola bile, bütün bunların başlangıcı ve müsebbibi, Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle adlandırılan ilk fitnenin bu olduğu bir gerçektir [4][11]. Ki bu fitne, H.40 yıllarında cereyan etmiştir. Dolayısıyla isnadın başlangıcı H.I. asrın sonlarında değil, bilakis ikinci yarısın başlarında kullanılmaya başlanmıştır.

---

[1][8] Malik, *Haç,* 99.
[2][9] Robson J. , The isnad in Muslim Tradition, s. 21-22; EI ², C.III, 25.
[3][10] EI ², C.III, 25.
[4][11] El-Umeri, Buhus, s. 48.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Vahiy Yönünden Sünnet:

Şunu iyice belirtmek isterizki, sünnet hiç şüphesiz vahy mahsuludur. Hiç mümkün müdür ki, Kur'an-ı Kerim vahy olsun da, hükümlerinin beyanı ve buna göre uygulama şekli beşeri bir keyfiyete bırakılmış olsun. Böyle bir eyleme müsade edilseydi, vaz edilen hükümlerin vahy olmaktan çıkması için yeterli bir sebep olurdu ki, buda uygulama şekliyle beraber Allah'ın (c.c.) dini olmazdı. Halbuki sünnetin vahyiliğini ispatlayan bir çok deliller mevcuttur. Bunları sırasıyla görelim.

1. Kur'an-ı Kerimdeki deliller:
a) Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerimde: "Ey Peygamber hanımları, evinizde okunan ayetleri ve hikmeti hatırlayınız"[1][1] buyurmaktadır.
Ayet-i Kerime'den anlaşıldığına göre hikmet, ayetlerden ayrı birşeydir ve okunmaktadır. Buradaki hikmetin sünnetten başka birşey olması düşünülemez.
b) "Biz sana kitabı ve hikmeti indirdik ve bilmediklerinide öğrettik".[2][2]
İkinci ayet-i Kerimede ise, hikmet Kur"an gibi indirilmektedir. Öyleyse sünnetin karşılığı olan bu hikmet anlaşıldığı üzere vahyedilmektedir.
c) "Ey Peygamber (s.a.v.) acele etmek için dilini hareket ettirme, onun (Kur'an) toplanması ve okunması bize aittir". Biz sana onu okuduğumuz zaman onun kıraatına tabi ol, ondan sonra onun açıklanması yine bize aittir"[3][3]
Burada çok açık bir ifade ile Cenab-ı Hak, vahy yoluyla Kur'an-ı Hz. Peygamber'e ilka ettirdikten sonra, yine o Kur'anın açıklanmasını Peygamber vasıtasıyla ona ait olduğunu vurgulamıştıe. Böylelikle Kur'an'ın beyanı olan sünnetinde vahy yolla geldiği anlaşılmaktadır.
d) "Biz sana, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmedesin diye Kitabı indirdik"[4][4].
Yine bu ayeti Kerime'de Allah (c.c.), indirmiş olduğu kitabı, Peygamber (s.a.v.)'e gösterdiği şekilde hükmede bilsin diye gönderildiğini bildirirken Kur'anı Kerim'e izafeten hüküm verme şekli Allah tarafından gösterilmesi, yine sünnetin vahyi mahsülü oluşunu gösterir.
e) "Eğer bir şeyde çekişirseniz, onu Allah'a ve Rasulu'ne havale ediniz"[5][5] demesiyle, ihtilaf ve çekişmenin bu iki vahyin dışında olduğunu ve bunun ancak vahyi mahsülü olan kaynaklarla çözüleceğini bildiriyor. Eğer sünnet vahyi olmayıp Kur'an'ın beşeri bir yorumu olsaydı, beşerin ihtilafını çözmek için ona havale etmezdi. Bilakis Kur'an'ın vahyile yetinirdi.

2) Sünnetten deliller:
a) Resulullah (s.a.v.): "Size Allah (c.c.)'ın kitabı ve onun elçisinin sünneti olmak üzere iki şey bıraktım. Onlara sarıldığınız müddetçe ebediyyen sapıklığa düşmeyeceksiniz"[6][6] sözüyle Kur'an ve sünnetin, dinin iki temel vahyi kaynağı olduğunu vurgular. Çünkü sünnetin Kur'andan sonra kendisine sarıldığında sapıtmama garantisi olarak gösterilmesi, ancak vahyi ve hidayet kaynağı olmasıyla izah edilebilinir.
b) Hz. Peygamberin, " *Haberiniz olsun, bana Kur'an ve onunla birlikte misli verildi*" [7][7]demesi, sünnetin vahyi yönüyle Kur'anın mesabesinde olduğunu gösterir.
c) Evzai (öl.187) Hasan b. Atiyye'den şöyle dediğini nakleder: "Vahy, Resulullah'a (s.a.v.) inerdi. Onu tefsir eden sünneti de ona Cebrail getirirdi"[8][8].
Diğer bir rivayette ise, "Cebrail Resulullah'a (s.a.v.), aynen Kur'an-ı indirdiği gibi sünnetide indirdi ve ona Kur'an-ı öğrettiği gibi onu da öğretirdi"[9][9] gibi, Selef'ten nakledilen rivayetlerde sünnetin ne şekilde vahyedildiği belirtilmiştir. Bununla beraber Kur'an'dan ayrı olarak vahyedilen sünnetin Kur'an-ı beyan etmesi dışında, sünneti bize öğreten Hz. Peygamberin, bir beşer olarak, dünya görüşüne sahip olması gerekir. Buna ek olarak bazı beşeri hallerinin bulunması da beşer olduğunun bir göstergesidir. Bunların vahy dışında kalması gayet tabiidir. Binaenaleyh Nebevi sünnetin, nelerin vahiyden olduğu ve nelerinde vahyin dışında kaldığını bilmek için bir ayırıma gitmemiz kaçınılmazdır. Bu ayırım da şöyledir:
1. Peygamber olarak Hz.Muhammed (s.a.v.)
2. İnsan olarak Hz.Muhammed (s.a.v.)
Bu şekilde yaptığımız ayırımının delili, şu ayeti kerimede yer almaktadır: " Ey Resulum, deki; "Ben de sizin gibi bir beşerim, ancak bana vahyolunuyor"[10][10]. Görüldüğü gibi, ayetin birinci kısmı onun insan olma yönünü, ikinci kısmı ise, kendisine vahyedilmesi hasebiyle Peygamber olma yönünü ele almaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamberin sahib olduğu bilgiyi böylelikle ikiye ayırıyoruz: Bunlarda vahye dayanan bilgiyle, yaşadığı toplumdan aldığı, tecrübeye dayanan bilgidir. Bu bağlamda vahye dayalı sünnet içerisine giren ve girmeyen sahaları görelim.
a) Vahyin içine giren sahalar:
1) Helal ve Haramlar
2) İbadetler
3) Ukubat (hadler)
4) Muamelat (akidler)
5) Ahlaki konular
6) Akideye ve gaybiyata ait konular
7) Hz. Peygamberin (s.a.v.) hususi halleri
Bu gibi sahalar veya konular Kur'an-ı Kerim'de geçmesine rağmen bunların tafsilatı ve beyan edilmesi sünnete bırakılmıştır. Ayrıca sünnet, Kur'anda geçen bu konularla ilgili müstekil hükümler getirme yetkisine sahip olmuştur.
b) Vahyin dışında kalan sahalar:
1) Yaratılışla ilgili haller. (Bunlar beşeri hallerdir. Oturup kalkma, yeme içme, nefsi ve bedeni ihtiyaçlar ve benzeri durumlar)
2) İstişareye açık konular. (Hakkında her hangi bir nas gelmemiş ve müslümanların müşaveresine bırakılmış idari ve içtimai konular)
3) Kaza-i hükümlerde hakimin tasarrufları. (yani içtihadları)
4) Dünya işleri. (Ordu tanzimi, ziraat işleri, eğitim metodları, tıbbı müdahaleler ve tedavi usülleri, yeni teknolojiden istifade etme ve tecrübeye dayanan uygulamalar)
Bunlara delil olarak, hurma ağaçlarını aşılama kıssasında "Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz"[11][11]demesiyle Hz. Peygamber, bunları vahyin dışına çıkarmıştır. Yine başka bir delilde; Bedir savaşına giderken Peygamber (s.a.v.)'in orduyu indirdiği mevkiinin vahye dayanmadığını öğrenen ve akabinde Peygamber (s.a.v.)'in; "Harp hileden ibarettir."demesinden ve bunun kendi görüşü olduğunu beyan etttikten sonra; Hubab b. el-Münziri'nin itirazı dolayısıyla Hz. Peygamberin ordunun mevkii değiştirmeleri "[12][12] gibi rivayetler açıkça bu gibi sahaların vahyin dışında kaldığını göstermektedir.
Ancak mezkur sahalar her ne kadar vahyin dışında kalıp, bunların tasarruf ve uygulanmasında ferd ve topluma muhayyerlik verilmişse de bazı durumlarda şer'i müdahale söz konusu olabilmektedir. Şayet mubah olan işlerden biri, vahyile ilgili bir hükümle bağlantısı olursa, şer'i hükmün gereğini uygulamak durumundayız. Örneğin; yeni teknolojinin nimetlerinden biri olan internetin faydalı ve müsbet yönlerinden istifade ederken, zararlı ve menfi yönleri bizi, şer'i bir mahzurla karşı karşıya getirebilir. Dolayısıyla bu bağlantıyı çok iyi kurmak zorundayız.

---

[1][1] Ahzab, 34.
[2][2] Nisa, 113.
[3][3] Kiyame, 17-19.
[4][4] Nisa, 105.
[5][5] Nısa, 59.
[6][6] el-Hakim, *Müstedrek*; Malik, *Muvatta,* .
[7][7] Ebu Davud, *Sünen,* n° 4604
[8][8] ed-Darimi,
[9][9] es-Suyut, Miftahu'l-Cenne,
[10][10] Kehf, 110.
[11][11] Sahih-i Müslim, .
[12][12] Siretu'bni Hişam, .

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZABT VE TESBÎTE MÜESSİR OLAN ÂMİLLER

Sünnet ve hadîsin sıhhatli ve zengin bir şekilde zabtını sağlayan başlıca âmilleri şöyle sıralayabiliriz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

«ALIŞ VERİŞ BAHSİ»
«Muhayyerlik Babı»
«Fâiz Bâb'ı »
«Ribe'n-Nesie'nin Hükmü»
«Ribe'l-Fadl'ın Hükmü»
«Hediyye Meyveler İle Yemişlerin Ağaçlarını Satma Hususunda Ruhsat Bâbı»
«Selem, Karz Ve Rehin Bâbları»
«Rehin Babı»
«Ödünç Babı»
«Teflîs Ve Hacr Babı»
«Şirket Ve Vekâlet Bâb'ı»
«İkrar Bâbı»
«Emaneten Verilen Şeyler Babı»
«Gasıb Babı»
«Şuf'a Babı»
«Mudârebe Babı»
«Müsâkat Ve İcâre Babı»
«Sâhibsiz Yerlerin İhyâsı Babı»
«Vakıf Babı»
«Hîbe, Umrâ Ve Rukbâ Babı»
«Lükata Babı»
« Feraiz Babı»
«Vasiyyetler Babı»
«Vedîa Babı»
«NİKÂH BAHSİ»
«Nikâh'ın Sıfatı»
«Nikâhın Ta'rîfi»
«Nikâhın Rüknü»
«Kefaet Ve Muhayyerlik Babı»
«Kadınlarla Geçinme Babı»
«Mehir Babı»
«Düğün Da'veti Babı»
«Zevceler Arasında Adalet Babı»
«Hulü' Bâbı »
«Boşama Babı»
«(Ricat Bahsi)»
«(İlâ, Zihâr Ve Keffaret Babı)»
«Zıhâr »
«Liâim Babı»
«(İddet Ve Yas Tutma Babı)»
«(Süt Emme Bâbı)»
«(Nafakalar Babı)»
«Hadâne Bâbı»
«Cinayetler»
«Diyetler Babı»
«Kan Dâvâsi Ve Kasâme Babı»
«Âsîlerle Muharebe Babı»
«Ca'nı İle Harp Ve Mürteddin Katli Bâbı»

«ALIŞ VERİŞ BAHSİ»

«Alış verişin şartları ve yasak alış ve/işler»
Usul-i Fıkıh ilminin beyânına göre Allah'ın meşru kıldığı şeyler dört kısma ayrılır :
1— Sırf Allah'ın hakkı olan şeyler.Bunlardan murâd: Umumun menfaati teallûk cdon şeylerdir, inâ'nın haram olması böyledir. Zîrâ onun fâidesi nesepleri zayi' olmaktan korumak olup bu fâide umumîdir.
2— Sırf kul hakkı olan şeyler.Bunlardan maksat: Kendilerine hususî bir maslahat taallûk eden şeylerdir. Başkasının malının haram elması gibi.
3— Her iki hak da mevcut olup Allah hakkının daha fazla bulunduğu şeyler. Hadd-i Kazif gibi (Hadd-i Kazîf: Namuslu bîr kadına zina İsnadı sebebiyle verilen dayak cezasıdır). Bunda Allah hakkı vardır. Çünkü kulları men' etmek için meşru olmuşdur. Kul hakkı dahî vardır. Çünkü kadını zina kepazeliğinden kurtarır. Fakat Allah hakkı daha çoktur. Onun için bunda miras cereyan etmez.
4— Her iki, hak da mevcut olup kul hakkının daha fazla bulunduğu şeyler. Kısas gibi. (Kısas : Misilleme suretiyle verilen cezadır. Meselâ adam öldürenin cezası ölümdür). Bunda Allah hakkı vardır; zîrâ cihanı fesattan kurtarmak için meşru' olmuştu. Kul hakkıca vardır. Çünkü bunda kulun kendine cinayet vardır ve bu galiptir. Onun için kısasta mîras ve cereyan eder.
İşte muamelâttan sayılan alış veriş bu dört kısırr.jnn ikinciye, sırf kul hakkına dâhil olan meşruata dâhildir.
Alış veriş'in hikmet-i meşru'iyeti : Allah'ın ma'lûmu olan devam ve bekanın güzel şekilde alış verişe taallûkudur. Şöyle ki: însan her ihtiyacını kendi göremez. Meselâ tarla sürmeyi, ekin ekmeyi, biçmeyi, öğütüp ekmek yapmayı ve sâireyi kendi yapamaz. İhtiyaçlarının bazısını satın alması mutlaka lâzımdır. Çünkü satın almasa, ya zorla alacak, yahut da dilenecek veya ikisini de yapamayıp ölünceye kadar sabredecektir ki, bunların hepsinin fasit olduğu "meydandadır. Bilhassa dilenciliğin zillet ve arına herkes tahammül edemez. Binâenaleyh alış veriş'in meşru olmasında İhtiyaç sahibi mükelleflerin güzel bir nizam dâhilinde hayatlarının idâmesi ve ihtiyaçlarının görülmesi gibi hikmetler vardı. Büyü' lâfzı, bey'in cem'idir. Beyi' alış veriş demektir, yani bu kelime birbirine zıd mânâlarda kullanılan tnüşterek lâfızlardandır; hem satışa hem de satın almaya beyi1 denilebilir. Şirâ' kelimesi de aynı mânâdadır.
Beyi' lügatte: Mal ile malı değişmektir. Şeriatta da Öyle ise de riza kaydı ile mukayyeddir. Yani şeriata beyi1: İki tarafın rızası ile malı mal ile değişmektir.
Beyi'in şartları bir kaç nevi'dir :
1 — Beyi' yapanda aranan şart ki, buna «in'ikadınm şartı» da derler, ahş veriş'i yapanın akıl ve temyiz sahibi olması, yani kâr ve zararı seçebilecek kabiliyette bulunmasıdır.
2 — Mahalde yani satılık malda aranacak şartlar : Malın müte-kavvim, yani şer'an kıymeti hâiz bir mal olması ve teslime elverişli bulunmasıdır.
3— Alan ile satan'ın bey'e razı olmaları.
4— Akdin «sattım, aldım» gibi mâzî sığalarla yapılmasıdır.

Rüknü : îcâb ve kabuldür. (Icâb: Taraflardan birinin evvelâ söylediği söz veya işlediği fiildir. Ona cevaben söylenen veya yapılana da kabul derler.) Cumhur-u Ulemâ'ya göre kıymetli mailard*. söz ile icâb ve kabul şart ise de ekmek ve sebze gibi kıymeti az olanlarda söz şart değildir. Yalnız Şâfiîler'e göre bu hususta kıymetli ile kıymetsiz arasında fark yoktur; her ikisinde de söz ile icâb ve kabul şarttır. Maamâfîh İmâm Nevcvî (631—676) ile müte'ehhirîn Şâfi'yye ulemâsı cumhur ile beraberdirler. Sonra gerek alış verişte, gerekse şâir akidlerde kullanılan sözlerin icabeden kesinliği ifâde edebilmesi için mutlaka mâzî" sigaları ile söylenmesi icâbeder. Bu bâb'ta kitabımızın «Nikâh bahsi» nde daha ziyâde tafsilât verilecektir.
Bey'in hükmü : Haddizatında mubah olmak ise de yerine göre vâcib, mcndûb, haram ve mekruh da olabilir.
Bey'in meşruiyeti. Kitap, sünnet ve icmâ'-i ümmet ile sabittir. Kitaptan delili[1] «Allah bey't helâl kıldı.
«Alış veriş
yaptığınız zaman şahid çağırın» gibi âyetleridir. Bey'in meşru' olduğuna bu ümmetin ulemâsı icmâ' etmişlerdir. Sünnetten delili ise aşağıdaki hadîslerdir.[2]

800/646- «Rifâa b. Râfi[3] radıyallahü anVden rivayet olunduğumun.» Peygamber Sallaîîahü aleyhi ve sellem'e: Kazancın hangisi daha helâldir; diye sorulmuş :
— Kişinin elinin emeği ve mebrûr olan her alış veriştir; buyurmuşlardır.»[4]

Ru hadîsi Bezzâr rivayet etmiş; Hâkim sahihlemiştir.
BeyM Mebrûr : Yalan yere yemin etmekten ve muamelede hile yapmaktan hâli olan satıştır.
Musannif bu hadîsi «Telhis» de Rafi' b. HadİC'ten rivayet etmiştir, hnâm-t Süyûtî dahî «el-Câmî» inde onu Hz. Rafi'den tahrîc etmiştir. Buradaki Rifâa'nın da Ibni Hadic olması ihtimal dahilindedir. Nitekim hadîsi Tabcrânî de Rifâa b. Hadic'ten rivayet etmiştir. Bu hadîsin bir misli «el-Mişkât» ile «et-Tergîb ve't-Terhîb» nâm eserlerde mevcuttur. Yalnız onlardaki hadîs İmâm Ahmed b. HanbeVe nisbet olunmuştur.
Hadîs-i şerîf kazanç meselesinin delilidir. Kazanç sevdası zaten insanda g ğuştan mevcut olan bir haslettir. Peygamber (S.A.V.)'e sorulan yalnız ;ıelâl cihetidir. El emeğinin bey'-i mebrûrdan daha önce zikredilmesi onun daha efdâl olduğuna delâlet eder, ondan sonra hadîste tavsif buyurulan ticaret gelir. Bununla beraber hangi kazancın efdâl olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Mârûdî (—450): «Kazançların esâsı ziraat, ticâret ve san'attır» diyor ve Şâfü Mezhebî'ne göre bunlardan lieâretin daha makbul olduğunu söyledikten sonra şöyle devam ediyor «Bence bunların en helâli ziraaltır. Çünkü ziraat tevekküle daha yakın dir.» Mârûdî bundan sonra Buharî'nin Hz. Mikdâm'dan merfu' ola rak tahric ettiği şu hadîsi zikrediyor:
«Elinin emeğinden daha hayırlı .bir yiyecek hiç bir kimse yememiştir. Şüphesiz ki Allah'ın Peygamberi Dâvud'da elinin emeğinden yiyordu.»
Nevevî diyor ki : «Doğrusu, kazançların en helâli el emeğidir Bu ziraat bile olsa el emeğine şâmil olduğu; içerisinde tevekkül vt insana, hayvana, kuşlara âmm ve şâmil faydalar bulunduğu cihetli- yine kazançların en iyisidir.» Fakat Musannif îbni Hâcer: «Küf-fâr'dan cihâd suretiyle kazanılan mallar ondan üstündür. Hem hv Peygamber (S.A.V.)'in kazanç yoludur; içinde KelİmetullahI i'lâ bu Umduğundan kazançların en şereflisi budur» demektedir, Hanefîler'ir mezhebi de budur. Maamâfîh bazıları cihâd'ı dahi el emeğinde dâhi] sayarlar.[5]

801/647- «Câbir b. Abdillah radıyallahü anhümâ'dan rivayet edit-diğîne göre kendisi Peygamber Sallallahü aîeyÛ ve seîlem'ı Fetih Yılı Mekke'de :
— Hiç şüphe yok ki, Allah ve pesûi'ü şarabı, İaşeyi, domuzu ve putları satmayı haram kılmıştır; derken işitmiş-* tir. Bunun üzerine:
— Yâ Resûlallah, ölü hayvanların iç yağlarından haber ver; çünkü onlarla gemiler boyanır, deriler yağlanır; halk onlardan kandil yakar; denilmiş. Peygamber {S.A.V.) :
— Ha' ir, O satış haramdır buyurmuş. Sonra Resûlullah Sallaltahü eleyhi ve sellem o anda şunları söylemiştir :
— Allah yahudilerin belâsını versin! Allah kendilerine Ölü hayvanların iç yağlarını haram kılınca onu erittiler; sonra sattılar da parasını yediler.»[6]

Müttefekun aleyh'tir.
Fetih, hicretin sekizinci yılı Ramazanında vuku' bulmuştu.
Meyte: Şer'î usulle kosilmiyen veya hiç kesilmeden ölen hayvandır.
Sanem : Cevheri'ye göre vesen'dir. Başkaları ise sanem ile vesen arasında fark buluyorlar. Onlara göre vesen: Cismi olan puttur; sanem: Resimdir.
Hadîs-i Şerif, zikredilen şeyleVin haram olduğuna delildir. Şarap, lâşe ve domuz'un satılması bazılarına göre necis oldukları için haramdır. Bunlar aynı illeti her necis şey'e geçirerek «necis olan her şeyi satmak haramdır» derler.
Hanefîler'le fukâha'dan bir cemâate göre tarlalara gübre yapmak üzere hayvan pisliklerini ve keza toprakla karıştırılmış insan pisliğini satmak caizdir. San'anî'ye göre ise şarap ve emsalininin satılma-masının illeti necis olmaları değil, haram kılınmalarıdır. Ona göre mezkûr şeylerin pis olmaları satılmalarına tam mâni' bir illet olmuyormuş. Bize kalırsa Mâide sûresi'nin şu âyeti bu bâb'ta kimseye söz bırakmıyacak derecede açıktır:
«Ey iman edenler! Şarap, kumar putlar ve kısmet zarları hep şeytan işi birer murdardır. Bundan dolayı sîz onlardan kaçının kî felah bulaşınız[7].» Görülüyor ki, ondan kaçınmanın sebep ve illeti murdarlığıdır. Dinimiz bazı pisliklerin satılmasına müsaade ettiği halde, içki hakkında bu müsaadeye vermemişse bundan anlıyacağımız mânâ doğrudan doğruya sudur: Din nazarında içki necasetlerin en ağır hüküm giyenlerinin başındadır; bu sebeple unun pisliği adetâ kalkatdır. ve şaraba «Ümmü'l - HabâİS» yani pisliklerin anası denilmiştir. Evet şarap, şarap olarak kaldıkça ondan hiç bir vecihle istifâde etmek mubah olamaz. Tivmiz'ı ile İbni Mdce'wn Hz. Enes'len rivayet ettikleri bir hadîste, Peygamber (S.A.V.) : Onu yapana, yaptırana, içene, taşıyana, taşıtana, içirene, satana, parasını yiyene ve satın alana lânet etmiştir. Hattâ mu'tcmod kavle göre onunla tedavi dahi caiz değildir. Meğer ki, kimyevî bir istihale geçirmiş ola. Ancak o zaman ondan istifâde mubah olur. Meselâ şarap, sirke olursa kullanılması mubahtır.
Murdar ölen hayvanın yünü, yapağı, kılı, tırnağı ve boynuzu murdar değildir. Çünki bu a'zaya hayat girmediği çibi ölü de dcnilmçz. Bazılarına göre Ölü hayvanın kılları nocis İse de yıkamakla temizlenir, Cumhur'a göre aynı nccİs sayılan domuz gibi hayvanlardan maada ölü hayvanı satmak caizdir.
Putların satılmaması bazı ulemâ'ya göre mubah bir menfaat tarafları olmadığındandır. Hattâ : «kırıldığı zaman parçalarından istifâde rdilebilccckse satılabilir» diyenler vardır. Fakat ne de olsa putu put olduğu halde satmak caiz değildir. Çünkü Peygamber (Ş.A.V.) yasak etmiştir.
İç yağların hükmünün sorulması, mubahtır sanîîdığındandır. Bunların üç nev'i faydası olduğu soran zât tarafından sıralanmasına rağmen Peyg-mber (S.A.V.) : «O haramdır» buyurarak hükümden hâriç kflmadıgım açıklamıştır. «O haramdır» cümlesindeki zamir bazılarına göre bey'a râci'dir ve mânâ şöyle olur: «îç yağlarını satmak haramdır». Bazılarına göre ise zamir intifa'a râci'dir, yani o şeylerle faydalanmak haramdır. Ekser-i ulemâ zamiri buna hamlelmiş ve «ülü hayvanın ancak dibagatlanmak şartı ile derisinden istifâde edilebilir.» demişlerdir. Zamiri bey'a râci' görenler ölü hayvanın köpeklere yedirilmesini ittifâkan caiz addederler. Mczheb imamlarından Ebu Hanîfe, Şafiî ve Mâlik ile fukâhâ'dan bir cemâatin mezhebi budur. Onlara göre pis balı arılara ve diğer hayvanlara yedirmek caizdir. Tahâvî (238—321)'nin rivayet ettiği bir hadîs de onlara delildir. Bu hadîs'e göre Peygamber (S.A.V.)'e yağın içine düşen farenin hükmü sorulcukta : «Yağ katı ise fareyi ve etrafındaki yd^ı atın; mâyî ise kandil yakın, yâhCıd ondan başka bîr suretle faydalanın» buyurmuşlardır. Tahavî : «Bu hadîs'in ri-' rali sikadırlar.» demiştir. Bu mesele Ashâb-ı Kirâm'dan : Ali, İbni Ömer ve Ebu Musa (R. Anhüm)den; Tâbiin'den de: Kasım b. Muham-ıncd ile Salim b. Abdullah'tan rivayet edilmektedir.
Hadîs-i Şerifte, satılması haranı olan şeyin parasının da haram olduğuna işaret vardır.[8]

802/648- «İbni Mes'ııd radıyattahü anh'ten rivayet olunmuştur, demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve selle m'ı;
— Alış veriş yapan iki kişi aralarında bir beyyine olmaksızın ihtilâfa düşerlerse söz mal sahibinindir; yâ-hûd alış verişi bırakırlar; derken işittim».[9]

Bu hadîsi, Beşler rivayet etmiş Hâkim de sahîhlcmiştir.
Hadîs'in sahih olup olmadığı hakkında ulemâ'nın sözleri çoktur. Hadîs, alan İle satan arasında, fiyat veya satılan mal yahut bey'in şartlarından

bir şart hakkında anlaşmazlık çıkarsa süz yemini ile beraber satanın olduğuna delildir. Dinimizin umumî kaidelerinden anlaşıldığına göre alış verişte hangi taraf zahiri yani aslîn hilafım iddia ediyorsa iddiasını ispat ona düşer. Aslı ve zahiri iddia edene de yemin verdirilir. Bu kaideler Meccllloi Ahkâm-ı Adliyye'nin 76 ve 77. ci maddelerinde şöyle ifâde olunmuştur. «Beyyine müddaî İçin ve yemin münkir üzerindedir». «Beyyine hilâf-ı zahiri ispat için ve yemin aslı ibka içindir». Bu bâb'ta üç kavil vardır: :
1— Söz mutlak surette satanındır.
2— Alan İle satanın ikisi de yemin eder ve mal sahibine iade olunur.
3— Tafsilâta gidilir ve nevi'de ihtilâf ile cinste veya sıfatta anlaşmamak arasında fark görülür.
Alan ile satanın ikisine de yemin ettirmenin veclu her birinin müddeâ aleyh (dâvâlı) olmasındandır. Yemin" işi Peygamber (S.A.V.)'in :
«Bey'yine müddeî'ye, yemin de inkâr edene düşer.» Hadîs-i şerifinden alınmıştır. Bu söz îslâmiyetten önce yaşıyan meşhur hatîb Kıss b. Sâîde'ye de nisbet olunur. Hadîs burada mutlak olup «dâva babı» nın hadîsleri ile takyîd edilmiştir.[10]

803/649- «Ebu Mcs'ud-ı Ensart nulıyallah İt aıh'ien rîvâyet edildiğine göre, Resûlüllah SaU.Jalıü aleyhi ve ttcllcm köpeğin kıymetinden, fahişenin mehrinden ve kâhinin gelirinden nehîy buyurmuştur.»[11]

Hadis, müttefekun aleyh'tir.
Nehy'in aslı tahrîm için olduğuna göre Iladis-i şerif üç şeyin haram kılındığına delâlet ediyor.
1— Köpeğin kıymeti ibâre-i nass ile satışı da delâleti iic haramdır. Hadîs öğretilmiş ve öğretilmemiş, keza edinilmesi eâiz olan ve ol-mıyan bütün köpeklere şâmildir. Aiâ ile NahâVdon av köpeğinin satılabileceğine dâir rivayet vardır. Bunların delili, Resûlüllah (S.A.V)'-in av köpeğinden maada köpeklerin kıymetini almaktan men' ettiğini bildiren Câbir (R.A.) hadisidir. Mezkûr hadîsi İmam Ne.sâî (215— 303) mu'temed râvilerden tahric etmiştir. Bazı MâlİkiIer'le Hanefîler'e göre her nev'i köpek satılabilir. Zİrâ köpek kendisinden av ve bekçilikte istifâde edilen bir hayvandır.
2 — Fahişenin mehrî haramdır. Bundan maksat fahişenin zina mukabilinde aldığı paradır; mehir denilmesi mecazdır. Bu para hakkında fukahâ'nın ihtilâfı vardır. İbni Kayyım (601—751)'e göre tasadduk etmek vaciptir. Çünkü habis bir kazançtır. Onu kabul etmiyerek sahibine iade ise ma'siyet sahibine tekrar suç işlemek için yardım olur; binâenaleyh caiz değildir.
3— Kâhin'in aldığı para haram ve söylediklerine inanmak küfürdür. Şu bâb'ta icmâ' vardır. Kâhin: Gâib'ten haber veren kimsedir. Ve her çeşit falcı, remilci ve sâireye şâmildir. Böylesinin yalanlarını tasdik haram olduğu gibi yaptığı işe mukabil kendisinin para alması da haramdır.[12]

804/650- «Cabir b. Abdilfah radıyallahil anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre, kendisi, bî-tâb düşmüş bir devesinin üzerinde gidiyormuş, nihayet deveyi başıboş bırakacak olmuş. CabİI demiştir ki: (bu arada) Peygamber Sallallah aleyhi ve sellem bana yetişti. Ve bana duâ etti; hayvana da vurdu. Müteakiben deve öyle bir yürüyüş yürüdü kî, onun gibi bir yürüyüşü şimdiye kadar hiç yapmamıştı. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) :
— Onu bana bir ukiyyeye sat; dedi. Olmaz; dedim. Sonra yine;
__ Sat onu bana; dedi. Ben de onu bir ukîyy'ye kendilerine sattım. Ve yükünü onunla evime götürmeyi şart koştum. Eve vardığımda deveyi Resûîüllah (S.A.V.)'e götürdüm. Kıymetini bana saydı. Bundan sonra (evime) döndüm. Hemen arkadan bîrini göndererek:
— Acaba deveni alayım diye sana fiyat kırdım mı dersin? Deveni de dirhemlerini de alî o senin Jir; buyurdu.»[13]

Hadîs müttefekun aieyh'tir. Bu üslûb Müslim'indir.
Hadîs~i şerif bir kimseden malını satmasını istemekte ve fiatta indirim yapmakta hiç bir beis olmadığına, hayvanı satarak binmeyi is-tisnâ etmenin caiz olduğuna delildir. Lâkin ileride görülecek bir ha-dîs'e £ore istisnâ'li satış memunu'dur. Böyle iki hadîs tearuz edince ulemâ da ihtilâfa düşmüşlerdir:
1— İmâm jJımrd b. Hnnbel (164—241)'e göre istisnâ'h satış caizdir. Zaten istisnâ'nın memnu' olduğunu bildiren hadiste «Ancak istisna edilen miktar bilinirse o başka» denilmektedir kî burada da öyledir. Şu halde istisna mikdarı ma'lûm ve beyi' sahihtir.
2— İmam Mâlik (93—179}'e göre mesafe yakın, yani üç günlük ise bu satış sahihtir., imam Mâlik, Câbir hadîsini buna hamlet-miştir.
3— îmâm-ı A'zam Ebu Hanîfc (80—150) ile İmam Şâfü (150 — 204) ve diğer bazılarına fiüre mutlak surette caiz değildir. «Câbir hadisi onlara muayyen ve hususî bir kıssadır» diye tevil olunrnuşlur; üzerinde bir çok ihtimaller mevcuttur. Sonra Peygamber (S.A.V.), Hz. Câbir'e devenin kıymetini vererek almış, fakat hakikaten alış veriş kastetmemiştir. Maamâfih: «Hz. Osman (R.A.) bir ev satmış, içinde bir ay oturmayı istisna etmiştir. Kıssa «Şifâ» da zikredilmiştir. Binâenaleyh birinci kavil daha kuvvetlidir» diyenler de vardır.[14]

805/651- «(Bu da) ondan rivayet edilmiştir, -radujallahü anlı- Demistir ki: Bizden bir adam kölesini müdebber olmak üzere azâd etmîşii. Ondan başka malı yoktu. Bunun üzerine Peygamber Sallallahü aleyhi ve scllcnı, kendisini çağırdı ve köleyi sattı».[15]

Hadîs Müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîsi Ebu Dâvud (202—275) ile Nesâî (215-303) de Hz. Câbir'dcn tahrîc etmişler, Ensâr'dan olan zât ile kole'nin isimlerini de bildirmişlerdir. Hadîsin lâfzı şudur :
«Câbir'den rivayet olunduğuna göre Ensâr'dan Ebu Mezkûr isminde bir zat Ebu Ya'kub adındaki bir kölesini müdebber olarak azâd etmiş; ondan başka malı yokmuş. Bunun üie. ine Peygamber (S.A.V.)
köleyi getirerek :
— Bunu kim satın alacak?; dîye sormuş. Köleyi derhal Nuaym b. Abdillâh b. en-Nahham sekiz yüz dirheme satın alarak parasını kendilerine vermiştir.» Buharı (194—256) bunun için ayrıca bir bâb tahsis etmiştir. İştnâHVnin rivayetinde «Adam borçlu idî» kaydı da vardır.
Bu kayda bakarak ulemâ "dan bazıları müflis'in malında tasarruftan mcn'cdilcceğine kail olmuşlardır. Onlara göre müflis'in malını onun yerine hükümet reisi satabilir. Bahsin geri kalan yerleri inşâallah bâb'mda görülecektir.[16]

836/652- «Peygamber Su Ila Ha h il aleyhi ve seHcm"\n zevcesi Mey-münc ratltyallahü anhâ'dan rivayet edildiğine göre bir fare yağ İçine düşerek Ölmüş; mes'ele Peygamber Sallallahü aleyhi ve scllcm'e soruldukta :
— Fareyi ve etrafındaki yağı atın da yağı yeyİn; buyurmuştur.»[17]

Bu hadisi, Buharı rivayet etmiştir. Ahmed ile Jesâî «Donmuş bir yag içine» ifâdesini ziyâde etmişlerdir.
Peygamber (S.A.v.) in «farenin düştüğü yerin etrafını atın» diye emretmesi ölü hayvanın necis olduğuna delâiet eder; çünkü etraftan murâd: hayvanın temas ettiği yerlerdir. Musannif «Fet-hıı'l-Bari» de şöyle diyor : «Atılacak miktarın tahdidi sahih bir tarikte yoktur. Lâkin İbn Ebî Şeybe, Atâ'nın mürsellerinden bir avuç miktarı olacağını tahric etmiştir. İrsali olmasa hadîsin senedi iyidir.»
D;;r.muş ta'birinin mefbum-ı muhalifi, mayi' yağın her tarafının murdar olacağına deiâlet eder. Zira mayi'in neresine değip dey-iiK-:liği fark edilemez. Hadîs-i şerif pis yağdan faydalanmanın caiz olmadığına da işaret ediyor. Bu bâb'ta yukarıda söz geçmiş ve yemekten gayrı hususat'ta faydalanmanın caiz olduğu görülmüştü. Binâenaleyh, faydalanmayı yasak eden hadîsler o hadîs'e hamlolu-nurtar. Böylelikle de delillerin arası bulunmuş olur.
Necâset'e dokunmaya geünce :
Ona dokunmak ancak onu gidermek için caiz ise de zararını def etmek için bu cevaz hakkında hilaf yoktur. Acaba fırın kızdırmak ve yeri bu necasetle sıvamak gibi şeyler caiz midir? «Caiz olması akla daha yakındır» deniliyor.[18]

807/653- «Ebu Hüreyre radıyallahü an/i/den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, şöyle buyurdular:
— Fare yağın içine düşer veya donmuş olursa derhal fareyi ve etrafındaki yağı atın; mayi' ise artık ona yaklaşmayın.»[19]

Bu h;ıdisi, Ahmed ik' Ebu Dâvud rivâyonişlerdir.Buharı ile Kbn âtım ine onun vehim olduğuna hükmetmişlerdir.
Tlrtntei (200—-279) : «BuharVy'ı bu hadîs ıatâdır derken işittim.» demiştir. Doğrusu ZiifırVmn Abdullah'dan, onun da İbn Abbas'-tan, onun da Meymûne (R, A.)'di\n rivayetidir.
Demek oluyor ki. -Kukan hadîsi Hz. Msymûne (R. Anhâ) dan sabit bulmuş; anca Ebû Hüreyre tarîkine vehimle hükmetmiştir. Maamâfîh İbn

Hibban (—354) Sahih»'indc hadisin iki vecihten de sabit olduğuna cezmetmiştir.
Ba hadîsteki ihtilâf yalnız lâfızdadır; hükmü ihtilafsız sabittir. Sonra fareyi ve etrafındaki yağı atarak kalanından yemek suretiyle faydalanılması donmuş yağa mahsustur. Bu cihet Sahîh-i Buharî'dc şu lâfızlarla beyân olunmuştur.
«Fareyi ve etrafındaki yağı alın da yağınızı yeyin» Bundan anlaşılıyor ki, yağ erimiş olursa tamamen atılacaktır. Hadîsin zahiri erimiş yağ ne kadar eok olursa olsun, atılacağına delâlet ediyorsa da. bu hadîs ile Tahavî hadîsi'nin aralarının bulunduğunu yukarıda gördük.
.Fayda : Mükellefin kedi köpek gibi hayvanlara lâşe yedirmesi câİz görülmektedir.[20]

808/654- «Ebu Zübeyr[21] radıyalîahü anh'ien rivayet olunmuştur.
Demiştir kî: Câbir'e kedi İle köpeğin semenini (satış bedelini) sordum: — Peygamber Rallallahü aleyhi ve sellem bundan men' etti; dedi.»[22]

Bu hadisi Müslim ile Nesâİ rivayet etmişlerdir. Nesâi «yalnız av köpeği müstesna» cümlesini ziyâde etmiştir.
imam Müslim (204-261) bu hadisi Hz. Câbir ile Râffi' b. Hâdten rivayet etmiştir Nesâî rivayetinin sonuna av köpeğinin istisna edildiğini ziyâde etmiş, fakat: «Bu münkerdir» demiştir.
Musannif «et-Telhîs» te : «Câbir hadîsinden istisna vârid olmuştur; râvileri hep sika adamlardır» diyor.
Câbir rivayetini İmam Ahmed ile Nesâî de tahric etmişlerdir. Ba rivayette öğretilmiş köpek istisna edilmektedir. Şu kadar var ki Musannifin : «Râvileri hep sika adamlardır.» sözüne karşılık Mü-nâvî «el-CâmİÜ>agir» şerhinde şunları yazmıştır : «İbnü'l-Gev-2Î : Bu hadîsin ravîleri arasında el - Hüseyn b. Ebî Hafsa vardır; demiştir. Yahya bu adam hakkında: Hiç bir şey değildir; dediği gibi onu İmam Ahmed de zait bulmuştur. İbn Hibban ise: Bu haber bu lâfızla bâtıldır, aslı yoktur; demektedir.»
Av köpeği edinmek, edinenin ecrinden hiç bir şey kaybetmeksizin caizdir. Bu hususta Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:
«Bir kimse, av köpeği müstesna, bir köpek edinirse her gün için ecrinden iki kırat azalır.»
Bazıları : «Bu iki kîrat'ın biri gündüz, biri geceye âit sevaplardandır» demiş; diğerleri : «Biri farz'a diğeri nafileye aittir» mütalaasında bulunmuşlardır.
Köpeğin semeni ekser-î ulemâ'ya göre yasaktır; bunu yukarıda Ebû Nles'ud hadîsi'nde görmüştük. Kedİ'nin semenini ise yalnız Müslim rivayet etmiştir. Nehy'in aslı tanrım için olmakla beraber Cumhur-u ulemâ kedi hakkında da ihtilâf etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (R. A.) ile Tavus ve Mücâhid hazerâtı kedinin satılmasının haram olduğuna kaildirler. Cumhur ise satılmasında bir fayda varsa cevaz vermişlerdir. Onlar hadîsteki nehy'i tenzih mânâsına almışlardır.
Şunu da arzetmeliyiz ki, bu hadîsi İmam Müslim rivayet ettikten sonra artık onun hakkında «zaîftir» demek; onu Ebu'z-Zübeyr'den yalnız Hammâd fa. Seleme rivayet etmiştir, iddiasında bulunmak merdud-tur. Kaldı ki, îmam Müslim onu Ma'kil b. Abdillâh tarîki ile de Ebu'z-Zübeyr'den rivayet etmiştir.[23]

809/655- «Âişe radıyallahü anhâ'âan rivayet olunmuştur, Demişt ki: Berîre bana gelerek şunfan söyledi:
— Ben bizimkilerle her sene bir okiyye ödemek şartı ile dokuz oki yeye mükâtebe[24] yaptım; binâenaleyh bana yardım et; Ben de d d i m ki:
— SenİnkiIer dilerlerse ben bu meblâğı onlara sayayım. Ama lâ'n[25] benîm olursa yaparım.
Bunun üzerine Berîre sahiplerine giderek (meseleyi) kendilcrir anlattı; fakat teklifini kabul etmemişler. O da onların yanından (ka kıp) geldi.
ResûlüÜah Salldllahü aleyhi ve sellem, oturuyordu. Berîre :
— Ben bu işi onlara arzettim ama kabul etmediler, ilîâ velâ hakkı kendilerinin olacakmış; dedi. Bunu Peygamber Salldllahü aleyhi ve sel-lem de işitti. Ve artık Âişe Peygamber SaÜallahü aleyhi ve seUem'e meseleyi anlattı. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) :
— Onu al ve velâ'yı kendilerine şart koş. Çünkü velâ' ancak ve ancak azâd edenin hakkıdır; buyurdular.
Âişe de Öyle yaptı. Sonra Resûlüllah salldllahü aleyhi ve sellem halkın arasında hutbe trâd'ı içîn ayağa kalkarak, Allah'a hamd-ü senâ'da bulundu. Sonra şunları söyledi: Bundan sonra :
— Bir takım adamlara ne oluyor kî Allah azze ve celle'nin kitabında olmayan bazı şartlan ortaya atıyorlar? Allah'ın kitabında olmayan herhangi bir şart, bâtıldır, isterse yüz tane şart olsun Allah'ın hükmü tâbi olmağa en lâyık hüküm; Alah'ın şartı da en sağlam şarttır. (Bînnetîce) veiâ ancak ve ancak azâd edenindir.»[26]

Hadîs mütfefekun aleyh'tir. Lâfız Buhârî'nindir. Müslim'de şu ziyâde vardır:
«Onu satın al da azâd eyle, hem velâ'yı kendilerine şart koş».
Hz. Bezire'nin sahihleri ensâr'dan bazı zevat imiş. Hadîs-i Şerîf, sahibi ile köle arasında (Kitabet) denilen akdin yapılabileceğine delildir. Bu akdin mahiyeti: kölenin, hürriyetine kavuşmak için muayyen miktar bir malı sahibine ödemeyi kabul etmesidir. Malı ne vakit öderse o zaman azâd olur: yani hürriyetine kavuşur.
Kitabet, Hanefîler'le diğer bir çok ulemâ'ya göre mendûptur.
Atâ' ile Dâvud-u Zâhirî'ye göre köle kendi kıymeti mukabilinde bunu isterse kitabet vacip olur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de:
[27] «Onlarla mükâtebe yapın» buyurulmuştur.
Emrin zahiri ise vücûb ifâde eder. Fakat bunlara: «Buradaki emrin. nedib için olduğuna icmâ' vardır» diye cevap verilmiştir.
Ayet-i Kerîme'deki Eğer onlarda bir hayır (olduğunu) biliyorsanız» ifâdesi ya kayd-ı vukûî'dir ve âdeti takrir eder; yahut kayd-ı ihtirâzîdir. Yani: kölede hayır olduğu ma'iûm değilse kitabeti yapmamak daha iyi olur; manasınadır. Nitekim.
Ebu Davud'un hem nıerfu' hem de mürsel olarak rivayet ettiği şu hadîs de bu mânâyı te'yıd eder.
«Peygamber (S.A.V.) :
— Eğer kölelerde bir san'at olduğunu bilirseniz ne a'lâ. (Yoksa) onları âlemin üstüne yük göndermeyin; buyurmuşlardır.»
Âyet-i Kerîmedeki (hayır) İbn Abbas (R.A.) 'e göre mal demektir.
Bazıları: hayırdan murâd: emânet ve vefakârlıktır; demişler, bir takımları da bunu «kitabet senin hacetini görüyorsa» mânâsına almışdır,
Hz. Berîre'nİn (her sene bîr okiyye) sözünü Peygamber {S.A.V.) 'in takrir buyurması bedel-i kitabetin taksitle ödenebileceğine delildir. tmam Şafiî (150 - 204) İle diğer bazı fukâhâ'ya göre kitabette taksit şarttır. Onlar Selef-i sâlîhîn'den gelen bazı rivayetlerle istidlal ederler. tmâm-ı A'zam, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel ile cumhur'a göre taksitle kitabet vacip değil caizdir.
Peygamber (S.A.V.) 'in Hz. Âîşe'ye «al onu» buyurması mükâ-teb bedel-i kitabeti ödeyemediği zaman satılmasının caiz olduğuna delâlet eder. Mükâteb'İn satılıp satılmaması hususunda üç kavil vardır:
1— Mükâteb satılabilir tmam Ahmed ile Mâlik'in mezhebi budur. Delilleri Ebu Dâvud ile tbni Mâce'nin Amr b Şuayb'ten tahrîc ettikleri şu hadistir:
«Mükâteb, üzerinde bir dirhem kaldığı müddetçe köledir»
2— Mükâteb: kendisini azâd edecek kimseye rızâsı ile satılabilir. Bunlar Btrîre hadîsi ile ihticâc ederler.
3— Mükâteb: mutlak surette satılamaz, İmâm-ı Azam Ebu Hanîfe ile bir cemâatin mezhebi de budur.
Delilleri : Kölenin sahibinin milkinden çıkmış olmasıdır.[28]

810/656- «İbn Ömer radıyallahü anhümd'dan rivayet afunmuştur. Demiştir ki:
— Ömer, Ümmii Veled (câriye) lerin satılmasını yasak etti ve: (böyfesi) satılmaz, bağışlanmaz, mîras da bırakılmaz. Hatırına geldikçe ondan istifâde eder, öldüğü vakit artık bu câriye hürdür; dedi»[29]

Bu hadîsi Mâlik ve Beyhakî rivayet etmiş; Beyhakî: «Bu hadîsi bâzı râvîler refi' ederek vehme kapıldı» demiştir.
Dare Kutnî (30S - 385): «Sahîh olan, Ömer'e mevkuf olmasıdır» diyor. Abdülhak dahî bunun gibi bir şey söylemiştir. Bu bâbta eshâb-ı kîrâm'dan eserler çoktur. Hâkim, İbni Asâkir ve tbni Münzir Hz. Bü-reyrede'den şu had'si tahrîc etmişlerdir:
«Demiştir ki: Ben Ömer'in yanında oturuyorudum. Birden bîr kadın feryadı duyuldu. Ömer:
— Yâ Yerfe'[30] bak şu ses nedir? dedi. O da bakıp geldi ve:
— Kureyş'ten bir câriye... annesi satılıyormuş... dedi. Bunun üzerine Ömer:
— Bana muhacirlerle Ensâr'ı çağır; dedi. Bir saat bile geçmemişti kî ev ve oda dolmuştu. Müteakiben (Ömer) Allah'a hamd-ii sena etti. Sonra şunları söyledi: Bundan sonra:

— Acaba Muhammed {S.Â.V.)'İn getirdiği şeyler arasında akraba İle kat'ı alâka da varmı idi? Cemâat:
— Hayır! cevabını verdiler. Ömer:
— O halde aranızda bir takım hayvanlar türemiş; dedi. Sonraf yoksa siz geriye[31] döndüğünüz takdirde yer yüzünde fesat çıkarıp; kat'ı rahim mi ede yazdınız?) âyetini okudu. Daha sonra :
— Allah sîze maişet genişliği vermişken sizden birinizin annesinin satılmasından daha kesin hangi hicran olabilir? dedî. Cemâat:
— Sen münasip gördüğünü yap! dediler. Bunun üzerine o da uzaklardakilere: «Hiç bir hürrün annesi satılmasın; zîrâ bu hicrandır; hela! değildir; diye yazdı.»
Bu hususta daha da bir çok eserler vardır.
Hadîs-i Şerîf, sahibinden çocuk doğuran bir cariyenin satılması haram olduğuna delildir. Böyle cariyelere Ümm-ü Veled derler.
Ulemâ-i ümmet'in ekserisi buna kail olmuşlardır. Katta müteah-hirin'den bir cemâat ümm-ü Veled'i satmanın haram olduğuna dair icmâ' bulunduğunu iddia etmişlerdir. Hafız ibni Kesir bu mesele hakkında ayrıca bir cüz tahsis etmiştir. Zâhirîler'le bazı fırkalar aşağıdaki hadîsle istidlal ederek ümm-ü veled'in satılabileceğine kail olmuşlardır.[32]

811/657- «Câbir radıyallahü anh'6an rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Biz Peygamber sallallahü aleyhi ve selîem sağ iken Ümm-ü veled olan cariyelerimizi saSardik; bunda bir beis görmezdi.»[33]

Bu hadîsi Nesâî, İbni Mâce ve Dare Kutnî rivayet etmişlerdir İbn Bibban onu sahîhlemiştir.
Hadîsi, İmam Ahmed, Şafiî, Beyhakî, Ebu Dâvud ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim'in rivayetinde (Ebu Bekir zamanında) kaydı vardır. Yine orada «Ömer bizi men'edince biz de vaz geçtik» cümlesi vardır.
Hâkim aynı hadîsi Ebu Saîd'ten de rivayet etmişse de bu rivayetin isnadında zaîf râvî vardır.
Beyhakî (384-458) : «Hadîsin hiç bir tarîkinde Peygamber (S.A.V.) in bu işe muttali' olup da eshâbmı takrir buyurduğu yoktur» diyor.
Ümm-ü Veled'in satılmasına cevaz verenler Hz. Ali (R.A.) 'in vaktiyle «Haramdır» derken o sözünden dönerek satılmasının caiz olduğuna kail olması i!e de istidlal ederler. Filhakika Abdürrezzâk, Ma'mer-den, o da Eyyûb ia.n o da îbn Sîrîn'den. o da Ubeydetü's-SelmânVden işitmiş olarak su hadîsi rivayet etmiştir:
«Ubeyde demiştir ki: Ali'yi şöyle derken işittim: Ben 1le, Ömer'in reylerimiz Ümm-ü Veled cariyelerin satılmıyacağı hususunda birleşmiş idi; sonra ben satılmalarına kaiS oldum...»
Eu rivayet en sahîh isnadlardan ma'dudtur.
Bazıları bunlara cevaben; «Hz. Câbir hadîsi islâmiyetin ilk zamanlarında idi sonra nesh edildi» demişlerdir. Sonra Câbir hadîsi takrirdir, diğer hadîsler ise kavildir; tearuz vukuunda kavil tercih edilir. Maamâ-fîh bu cevaplara da itirazlar vâkî olmuştur.[34]

812/65- «Câbir b. Abdillâh radıyallahü anhiimâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûiüllah sallallahü aleyhi ve sellem bizi suyun fazlasını satmaktan nehyetti.»[35]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiş; bir rivayette «Devenin aşmasını satmaktan da» cümlesini ziyâde eylemiştir.
Bu hadîsi «sünen» sahipleri îyâs b. Abd'ten rivayet etmişlerdir. Tirmizî (200 - 279) onu sahihlemiştir.
Hadîsi Şerif ihtiyaçtan artan suyu satmanın caiz olmadığına delildir.
Ulemâ diyorlar ki: «Bunun sureti; mubah bir yerden su kaynayıp bir kimsenin o suyu tutmasıdır. İhtiyaçtan fazlasını tutmağa hakin yoktur. Kendi milkinde su biriktirerek fazlasını başkalarına vermemek ve keza kuyu kazarak ihtiyacını gördükten sonra artan suyu komşularından esirgemek hep memnu'dur.»
Zâhirîler'den îbn Kayyım (691—751) hadîsin zahirine bakarak: «ihtiyaçtan artan suyun hangi nev'i su olursa olsun ve nerede bulunursa bulunsun ihtiyaç sahiplerine verilmesi vaciptir» diyor.
îbni Kayyım ihtiyaç sahibine bu bâbta geniş salâhiyet tanımakta ve: «Böylesi su almak veya ot biçmek için başkasının miîkine bile girebilir, çünkü bunlarda hakkı vardır; gayrın milkini kullanmak ona mâni, değildir. İmam Ahmed çobanın mubah olmayan bir yerde hayvan otlatmasının caiz olduğunu nassan bildirmiştir.» demektedir.
Zâhirîler'in bir çoğu aynı kanâattedirler. Onîara göre bu hususta milk sahibinin izin vermesinin bir fâidesi yoktur. Çünkü milkine girmekten men' etmeye zaten hakkı yoktur; men" etmesi haramdır; binâenaleyh onun yerine girmk iznine bağlı değildir. Yalnız evde yaşayanlar varsa o zaman izin almak îcabeder.
Hâsılı bir kimse kuyu kazsa veya nehir akıtsa, yeri kendi milki olsun olmasın suyu kullanma hakkı herkesten Önce onun olmakla beraber suyun fazlasını başkalarına vermekten imtina Hemez. Ebû Davud'un tahric ettiği şu hadîs de buna delildir :
«Bîr adam :
— Yâ Nebiyyailah, vermemesi helâl olmıyan şey nedir? dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Sudur: cevâbını verdiler. Adam (yine) :
— Yâ Nebiyallah, (daha) hangi şeyi vermemek helâl değildi ? diye sordu:
— Tuz'dur; buyurdular.»
Görülüyor ki. tır/ ve benzeri şeyler su hükmündedirier. Ancak bu ihûhn rruıhrez olmayan yani korunmayan şeyler hakkındadır. Şayet su veya ol konmuyorsa, onun hükmü bu kıyaslan hâriçlir; 7Îrâ fazlasını satabilir. Başkalarına parasız damıtmak mecburiyetinde değildir.
Resulü Ekrem (S.A.V.) :
«Kim Bi'r-i Rûme'yi satın alır da onunla müslümanlar başını çözerse cennet onundur» buyunnushu ve derhal Hi. Osmnn d*. A.) kuyuyu satın almıştı. Bu badis kuyuların satılabileceğine delildir.
Deve'nin asmasıntian murad: Çiftlesmesidir. Aşağıdaki hadîste buna (asb) nilmislir. Erkek devenin sahibi çiftleştirme mukabilinde ücretak demektir.[36]

813/659- «ibni Ömer radtyallcthii anhümâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Saîlnünhü aleyhi ve sellem, erkek (hayvan)'ın menisi mukabilinde kira almaktan nehyetti.»[37]

Bu hadîsi. Buharı rivayet etmiştir.
Bu ve bundan ö:ıceki hadis dişi hayvanı aşmak için erkeğini ki-ralam^ım haram olduğuna delâlet ederlerse de seleften bir cemâat bunun malûm bir nüddet için caiz olduğuna zâhüb olmuşlardır. Onlar ihtiyacı ve menfaati nazar-ı i'tibâra tutarak nehyi tenzih mânâsına almışlardır. Nitekim mezheb imamlarından Mâîik'in kavli de budur.
DÎger mezhcblerdon Hanefîler'c pörc hayvanın menisini, karnındaki yavruyu ve doğ;:cak yavrunun neslini satmak bâtıldır. Çünkü bunlarıma! değildir. Şâfiiler'le Hanbelîler'e Rörc ise hu alış veriş bâtıl değil fasittir. Bununla beraber onlara göre alış verişin bâtılı i e fasidi aynı mânâya gelir ve ikisi de haramdır.[38]

814/660- «(Yine) İbni Ömer yıi'iıı/allahü anhiivıâ'âan rivayet olunduğuna göre: Resûlüllah Sullnllahii aleyhi ve ftcllcm ana karnındaki yavruyu ve onun yavrusunu satmaktan nehyetmiştir. Bu aiış-veriş câ-hiliyet ehlinin yaptığı bir bey' idi. Herif deveyi dişi devenin doğurmasına; sonra onun karnındakînin doğurmasına (ta'likan evvelden) satın alırdı.»[39]

Müttefekun aleyh'tir. Lâfız Buharinindir.
H;ıdîsin «Nehyetmiştir» cümlesinden sonraki kısmı ya Nâfî'İn, ya-hud da İbni Ömer (R.A.)'m kendi ifâdesinden müdrec olup yukarısının tefsiridir.
Hndîs-i Şerif çeşitli lâfızlarla rivayet edilmiştir.
(Habe!) gebelik demektir. Ebu Ubryd diyor ki : «insandan gayrı inahlukât hakkında «iıabel» tâbiri yalnız bu hadiste vârid olmuştur.»
Maamâfîh: başka hadîslerde de vârid olmuştur; diyenler dahî vardır.
Hadis bu alış verisin haram olduğuna delildir. Ulcmâ'nm hu hâbtaki kavillerini bundan evvelki hadîste görmüştük. Ulemâ mezkûr alış verisin niçin yasak edildiği' hususunda dahî ihtilâf halindedirler.

İnıâm-t Şafii, İmâv> Mâlik ve bir cemâat : «Bu bey'in yasak edilmesi, devenin kıymeti doğup meydana gelinceye kadar te'cil olunduğun d and ir-» demişlerdir.
HcnsfÎİer'le Hanbelüer'e ve lûgnt ulemâsından bir cemâate güre yasak edilmenin illeti: ortada mal diye bir şeyin bulunmaması ve teslime muktedir olmamasıdır.
İmâm T irinizi dahi cezmen bu kavle zâhib qlmuştur.
Ru alış veriş bey-i garer denilen aidatına alış verişine dâhildir.
Bey-i garer hadisi az ileride görülecektir.
Hâsılı buradaki İhtilâftan dört kavil meydana gelmiştir:
1— Bu bey'den murâd: te'cilli satıştır; yani simdi satıp muayyen bir müddet sonra parasını almaktır. Yasak edilmesi de bundandır.
2— Buradaki aiış verişten murâd: ana karnındaki yavrunun satılmasıdır. Bey1 bunun için yasak edilmiştir.
3— Bey'den murâd le'eildir. diyenler buradaki müddetin ana hayvanın doğurması ile mi yoksa doğuracağı yavrunun doğurması ile mi sona ereceği hususunda ihtilâf etmişlerdir.
4— Buradaki alış verişten murâd: ana karnındaki yavrudur; diyenler de., yavrudan maksat ilk yavrrmu, yoksa yavrunun yavrusumu olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
İbni Ki sân ile Ebi'l-Abbas Mü be rrid'ten rivayet edildiğine göre, hadîsteki «habele» tâbirinden murâd; gebelik değil, üzümdür; yani bu hadîste yasak edilen alış veriş henüz kemâle gelmeden üzümü satmaktır. Filhakika «habele» kelimesi üzüm mânâsına da kullanılmıştır; fakat hu mnânda ekserİvetle «hable» seklinde okunur.[40]

815/661- «(Yine) ondan -ratlıyallahü anlı- rivayet edildiğine göre; Resûlüllah SaUallafcü alcıjhi ve scUcm velâ'yı satmaktan ve hibe etmekten nehî buyurmuştur.»[41]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Vclâ'nın bir nev'i akrabalık ihdası olduğuna yukarıda işaret etmiştik. Evet bu bir akid olup iki kısımıdır. Velâ-i atâka, Velây-ı mıı-vâlât. Veiâ hakkını kazanana «mev!â» derler.
Velâ-i atâka : Köle âzâdı sebebi ile hâsıl olan akrabalıktır. Buna velâ-î ni'met de derler. Artık âzâd edilen" köle Ölürse mcvlâsı olan sahibi ona mirasçı olur.
Velâ-i Muvâlât Bir nev'i yardımlaşma akdi olup, müslüman olan bir kimse ile ona yardım eden arasında şu şekilde yapılır: Müslüman olan kimse dostuna : «Sen benim mevlâmsın; bir cinayet işlersem cenini için onun diyetini ödersin; öldüğüm zaman da bana mirasçı j!ursun» der. Dostu da bunu kabul ederse akid sahih olur.
Câhiliyet devrinde araplar çeşitli suretlerde yardımlaşma akidleri yaparlardı. Peygamber (S.A.V.) bunlardan yalnız iki nev'i veiâ'yı takrir buyurmuş; diğerlerinin hükmünü kaldırmıştır. Araplar velâ hakkını satar ve bağışlarlardı. İslâmiyet bunu da yasak etmiştir. Çünkü velâ neseb gibi bir şeydir. Onu elden çıkarmak kulun elinde değildir.[42]

816/662- «Ebu Hüreyre radıynllahû anh'ien rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah KallalUthii aleyhi ve sellem taş atma satışı ile aldatma satışını nehyetti.»[43]

Rıı hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Hadis-i şerif satış suretlerinden iki tanesinin yasak edildiğine delâlet ediyor. Bunların birincisi taş atma satışıdır. Bu satışın tefsirinde ihtilâf edilmiştir. Bazılarına göre : «Şu taşı at; hangi elbisenin üzerine düşerse o elbise bir dirheme senindir» diyerek yapılan satıştır.
Diğer bazılarına göre: Bundan maksat, arazisinden bir taş atımı yer satmaktır.
Bir takımları: «Tas atma satışı, eline bir avı;ç taş alarak: avucum-da kaç taş çıkarsa satılık maldan o kadarı benim; diyerek ypıian satıştır» derler Yâhût birine mal satarken bir avuç taş alarak: «avucum-da kaç taş çıkarsa bana o kadar dirhem vereceksin» diye yapılan satıştır. Bu satışın başka bir nev'i de eline bir taş alarak: «Bu taş ne zaman yere düşerse satış o zaman vâcib olacak» diyerek yapılır.
Aynı satış koyun sürüsünün ününe çıkarak : «Bu taş koyunlardan hangisine rastlarsa o koyun şu kadara senin olacak» diyerek bir taş atmak suretiyle de olur.
Hangi şekil ve surette olursa olsun bu satışların hepsi aldatmayı tezammun eder. Çünkü ya semen'de, yahut da satılan malda meçhulük vardır.
Hadisteki «garar» kelimesi bunlara şâmildir. Böyle olduğu hâlde yine de ayrıca zikredilmesi bu satışların câhîliyet âdeti olduğunu. Peygamber (S.A.V.)'İn onları yasak ettiğini göstermek içindir.
İkincisi : Aldatma satışıdır. Bu satış tahakkuk ettikte müşterinin razı olmıyacağı kuvvetle muhtemeldir. Binâenaleyh başkasının malını bâtıl suretle yemek kabîlindendir.
Aldatma satışı çeşidi suretlerle yani kimi kaçak köleyi veya ovada vahşîleşmiş atı satmak gibi teslime kadir olamayan şeyi, kimi de büyük bir sudaki balıkları satmak gibi milkinde olmıyan şeyi satmakla yapılır.
oldukları dolayı mrsnı' sayılmışla; ücretle lığına kiraya v. niK1 gibi muamelât bunlardandır. Kir t;ıık!ıın hakkında da ihtilâf edilmiştir. Fkınlann yeri fıkıh kitaplarıdır.[44]

817/663- «{Yine)Ebu Hüreyre rruln/allalıü 'dan rivayet edildiğine göre; Resûlüfİais alla1bthü aleyhi ve sellem:
— Her kim bir yiyecek satın alırsa onu ölçmedikçe satmasın; buyurmuşlardır.»[45]

Bu hadisi, Müslim rivayet etmiştir.
Yiyecek bir sey satın alanın onu eline almadan satmasının memnu olduğu Ashâb-i Kirâm'dan bir cemâat tarafından rivayet edilmiştir. hv.âm Ahmnl b. Hanbel (164—241)'in Hakîm b. Hizam (R.A.)'dan rivayet ettiği şu badi yiyecek ve saireye şâmildir:
«Dedim ki: «Yâ Resûlellah! ben çeşitli şeyler satın alıyorum. Acaba bunların bana hangisi helâl, hangisi haram olur? ResûlülİAh (S.A.V.) :
— Bir şey satın aldınmı onu eline almadıkça satma; buyurdular.»
Dârc Kutnl (306—385) ile Ebu Dâvud (202—275) Zeyd b. Sabit (R. A.)'ânn şu hadîsi tahrîc etmişdir ;
«Peygamber {S.A.V.) malın satın alındığı yerde o malı tacirler kendi eşyalarına katincaya kadar satılmasını yasak ettî».
Bu hadîsi Tırnıizi müstesna Yedi'fer İbni Abbas (R.A.)\Um şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir :
«Her kim bir yiyecek satın alırsa onu eline almadan satmasın.»
jbni Abbas: «Zannetmem ki her şey de böyic olmasın.» demiştir.
hadîslcf Kalın alınan bir inalın satılabilmişi irin o malı teslim almanın şart okluğuna delâlet çimektedirler. Fukâhâdan bazıları bunun yalınız yenilen seyL're mahsus oklusuna kail olmuşlardır.
İmâm-) A'znm Khu //mti/r'yc göre menkul, yani bir yerden başka yere gntürülebüoıı maîlaia mnhKusı.Mur. Delili Zeyd b. Sabit (R.A.) hadîsidir.
Cumhura j'ore hüküm her mala ânını ve şâmildir; ve müşteri satın aldım bir m.'ıîı teslim alnrıdıkea mutlak surette salama.
Fâide: Dâir Kılni Hz. Câbir (İL A./dan su hadisi tahrif etmiştir;
«Resûlüllah (S.A.V.) yenilen şeylerde iki Ölçek -satanın ölçeği ile alanın ölçeği- cereyan etmedikçe (onu) satmaktan nehyetti.»
Bunun bir benzerini do Bczzur güzel bir isnad ile Hz. Ebu Hürey-re'den rivayet ediyor. Röylece hadîs ölçülerek .salın alman bir mal teslim alındıktan sonra satılmak istenirse yeniden ölçülerek satılması icab ettiğine delâlet ediyor.
Cumhur-u ulemâ'nm kavli de budur.
Atâ : «Satın alırken ölçülmesi kâfidir» demiştir ki, her halde bu hadîsi duymamış olacaktır.
İki defa ölçülme emrinin sebebi : «Noksan çıkması ihtimalin-dendir» diyorlar. Bu suretle aldatmadın önüne geçilmiş olur.
İki defa ölçme hadîsi cüzâfen yani göz kararı ile yapılan satışın caiz olmadığına delildir.
Ancak IbnÎ Ömer (R. Anhümâ)'mn hadîsinde şöyle denilmiştir :
«BÎz yiyeceği hayvan üzerinde giden satıcılardan göz kararı ile satın alırdık .Sonra Resûlüllah (S.A.V.) onu (evimize) nakletmeden

satmaktan bizi nehyetti.»
Hu hadisi Tinniî müstesna, muhaddİsler cemâati rivayet etmiştir.
İlmi Kudüme (—744) : yığın halindeki mal göz kararı ile .satılabilir. Bu bâbta ihtilâf bilmiyoruz» diyor.[46]

819/664- «(Bu da) Ebu Hüreyre radıynllnhü anh rivayet olun muştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallalıü aleyhi ve scîlem bir defad; iki sütış yapmaktan nenyetti.»[47]

Bu hadîsi, Ahmed ik1 Nesâî rivayet etmişlerdir. Tİrmizî ile İbn Hibban onu sahîhlcmişlerdir.
Ebu Davud'un rivayetinde «Her kim bir defada iki satîî yaparsa ona ya iki fiyatın az olanı, yâhCd ribâ vardır.) ifâdesi bulunmaktadır.
Hadîsi, İmâm Mâlik İle îmâm Şafiî de rivayet etmişlerdir.İmân Ahmrd'm rivâyotindeki râviîer sahih hadîs râvîleridir.
Ebu Davud'un ziyâdesi de Hz. Ebu Hüreyre'den rivayet cdiimiştir.
İmâm Şafiî (150—204) : «Bu hadîsin iki türlü te'vili vardır:
Birisi : Şu malı sana veresiye iki bine, peşin olarak bin dirhem sattım; binâenaleyh, hangisini istersen onu al; demektir. Bu satış îz sittir; çünkü İham ve ta'lîk'tir.
İkincisi : Bana atım satman şartı i!e sana kölemi sattım; demek tir» diyor.
Birinci te'vüe göre nehy'in illeti fiyatın kararlaşamaması ve rİb; lâzım gelmesidir.
İkinci'yc göre illet: Vücût bulup bulamıyacağı henüz belli olmiya müstakbel bir şarta ta'lîk etmesidir.
Böyle bir satışın hükmünü Ebu Davud'un rivayeti bildiriliye ki, bu da iki şeyden biridir. Ya iki fiyatın az olanını alır; yahut r: bâ'yı kabul etmiş olur.[48]

870/665- «Amr b. 5nayb'fan o da babasından, o da dedesinden işitmiş olarak rivayet edilmiştir. (Dedesi) demiştir ki:Resûlüllah;
— Hem ödüne hem satış; bir satışta iki şartı; ödenmeyen malın kârı ve yanında olmıyan şeyi satman helâl delildir: buyurdular.»[49]
Bıı hadisi. Besler rivayet etmişlerdir. Onu Tîrmizî, İbni Huzeyme vı1 Hâkim sahîlıkmi.slrrdir.
Hâkim bu hadisi Kim Hıtnıfc'mn mezkûr Amr'd.-ıı rn âyel çitici stı lâfızlarla tahric etmiştir ile satıştan nehycttî».
Tıthcrâıtı dahi Evnâi» da onu bu vocihten taline eylemiştir.Hadîs garîb'ür.
Aynı hadîsi, İmâm Ncvrvl (631—676) dahî garîb bulmuştur. Hadîsi uîemâ'dan bir cemâat rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs-i Şerif dört surette alış verişin memnu olduğuna delâlet ediyor:
1— Hem ödüne, hem satış. Bu şöyle olur: Bir kimse veresiye olduğu için .leğerinden daha fazla fiatla bir malı almak ister. Fakat mez-h e bine e- bu caiz olmadığından hileye kaçar ve evvelâ o malın karşılığı olan meblâğı satandan ödünç alır; müteakiben kıymetini verir malı alır. (Meselâ : Bana 1000 lira ödünç vermak şartı ile şu atı sana 1000 liraya sattım; diyerek yapılan satış böyledir. Çünkü menfaat celbden her ödüne ribâ sayılır.)
2— Bir satışta iki şart. Bunun îzâhı hususunda ihtilâf edilmiştir, Bazı'arına göre: «Şumalı sana peşin para ile bin liraya, veresiye iki bin liraya sattım» gibi sözlerle yapılır.
bazılarına göıv: Hu satış satanın müşteriye o malı kimseye satmamak bağışlamamak vermesidir.
Bir takımları : «Bu satışı müşteriye hitaben: filân malını bana şu kadara satmak sarlı ile ben de sana şu malımı şu katlara sattım; diyerek yapıl ir» diyorlar,
3— Ödenmiyen malın kârı. Bundan murâd bazılarına göre gasıhtır. Çünkü gasbetıneklo o mal gasbedenin mİlki olu vermez, o malı sattığı zaman getirdiği kâr dahi kendisine helâl değildir.
Diğer bir takım ulemâ'ya göre ise bundan maksat: satın alınan malın teslim alınmadan satılmasıdır. Zîrâ mal teslim almadan önce müşterinin değildir. Onun için. telef tıkırsa salanın hesabına gider.
4— Yanında olmıyan şeyi satmak.Bu cümleyi FAm Dûvud ile NvsâYnm Hakim b. HİzâM (R. A.)\\i\x\ tahrîc ettikleri xu hadis tefsir ediyor:
«Hakim (II. A.) demiştir ki: yâ RcsûleUah, adam bana gelip bende olmıyan malı İstiyor; ben de ona pazardan satın alıyorum; dedim. Resûlüllah (S.A.V.):
— «Senin yanında bulunmıyan bir şeyi satma; buyurdular.»
Bu hasi Mâlik rivayet etmiş : «bana Amr b. Şuayb'tan bu lâfız- delalet eder.anefîler'e göre bu satış bâtıldır.[50]

821/666- «(Bu da) Ondan -radıyaUahü^anh- demiştir ki: Resûlüllah S alla ila hü aleyhi ve sellem; PeyİĬ satıştan men' etli.»[51]

Bu hadîsi Mâlik rivayet etmiş: «bana Â~nr b. Şuayb'dan bu lâfızlarla geldi» demiştir.
Hadîsi Ebu Dgvud ile îbni Mâce de tahrîc etmişlerdir. Bunun bir rivayetinde râvileri arasında ismi bildirilmiyen bir zât vardır.
Halta diğer bir rivayetinde bu râvinin adı bili: bildirilmiştir; fakat zaîfür.
Hadîsin başka tarikleri do varsa da hiç biri i'tirâzdan hâli değildir.
Bazıları bu hadîs için : «münkati'dir» demişlerdir. Çünkü onu Mâlik, Amr b. Şuayb'ten rivayet etmiştir. Halbuki Mâlik ona yetişmemiştir.
«Urban» kelimesini İmâm Mâlik : Bir köleyi veya cariyeyi satın veya kira ile alırken sahibine muayyen bir para vererek:
«Eğer bu malı alırsam bu para onun kıymetine katılacak; almazsam senin olacak, diye verilen paradır» şeklinde tefsir etmiştir. Bu satışın caiz olup olmiyacağı fukâhâ arasında ihtilaflıdır.
İmâm Mâlik ile ŞâfiVyc göre bu hdîs bâtıldır. Delilleri buradaki hadîste nehyedilmesi ve içinde fâsid şart bulunmasıdır.
Hz. Ömer ile oğlundan (R. A.) ve imâm Ahmcd b. Hanhcl'dcn bu satışa cevaz verdikleri rivayet olunur.[52]

822/667- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Pazardan zeytin yağı satın aldım (malı kabzedip) satışı iyice vacip kıldıktan sonra bana bir adam rast geldi ve o zeytin yağ karşılığında iyi bir kâr verdi. Ben hemen adamın eline (el) vurarak (akdi yapmak İstedi işet îde) arkamdan bîr adam kolumdan tutuverdi. Bir de baktım ki, Zeyd L\ Sabit. Bana dedi ki :
— Bunu kendi eşyana katmadan satın aldığın yerde satma. Çünkü Resûlüllah Sallalînhü aleyhi ve sellem; malları tacirler evlerine götürmeden alındıkları yerde satmaktan nehyettl.»[53]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. Lâfız Ebu Davud'undur. Hadisi ibni Hibbân ile Hakim sahîhlemislerdir.
Hadis-i Şerif, müşterinin malı tesellüm edip kendi eşyasına katmadan salmasının doğru olmadığına delildir. Bundan maksat kabız yani eüue almaktır. Ancak müşteri ekseriyetle satın aldığı malı kendisine mahsus olan yöre koyduğu için bu lâfızlarla ifâde edilmiştir. Kendine mahsus olmıyan bir yere koyması da cumhur'a güre kabz sayılır.
İmâm Şafiî bu hussuta tafsilât vermiş ve: «Âdeten bir yerden bir yere nakledilebilcn ağaç, hububat ve hayvan gibi şeylerde kabız nakil ile, ele alman para gibi şeylerde eline amakla, nakledilemiyen tarla gibi şeylerde ise tahliye ile olur.» demiştir.
Bu mesele Hanef'ler'e göre de böyledir.[54]

823/668- «(Bu da) İbni Ömer radtyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Yâ Resûlellah! ben Baki'de[55] deve satıyorum; ama dînâr'Ia satıyor (onun yerine) dirhem alıyorum; dirhemle satıyor, dînâr alıyorum, (yani) onun yerine bunu alıyor; bunun yerine onu veriyorum; dedim. Resûlüllah Sallollahil aleyhi ve sellem:
— Aranızda mevcut bir-şey olduğu ve yerinizdeîı ayrılmadığınız müddetçe o günün fiy«-ıı ile eşeyleri almanda bir beis yoktur; buyurdular.»[56]

Bu hadîsi Beş'ler rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Tirm'.zi onun hakkında: «Bu hadîs'i merfu' olarak ancak Sem-mâk b. Harb'İn rivayetinden biliriz» demiştir.
Hadîs-i Şerif altm'ın yerine gümüş, gümüş'ün yerine altın almanın caiz olduğuna delildir. Çünkü İbni Ömer (R. Anhümâ) develeri altınla satıyor ; müşterilerinin zimmetinde borç altın olarak sübût buluyordu; semen denilen mal bedeli bu olduğu halde önün yerine dirhem yani gümüş para alıyordu. Bazen de bunun aksini yapıyordu.
Ebn Diirıtd (202—275) bu hususa dair bir bâb tahsis etmiş ve ona «gümüşün yerine alhn iktizâsı babı» adını vermiştir.

lî.ıtlis-i Şerifte altın ile gümüş'ün .satış yerinde yalnız birisinin bu-lunduğunn isârei vardır.
Peygamber (S.A.V.) bu alış verişin hükmünü beyân sadedinde : Müşterinin zimmetinde sabit olan altınları satıcı eline almadan ayrılıp gitmemelerini; zîrâ altınların bir kısmım alıp bir kısmının borçlunun zimmetinde kalmasının caiz otamıyacağını; gümüşün de aynı hükümde okluğunu, ifâde buyurmuşlardır.
Yapılan bu muamele alış verişin (sarf) kısmına dâhildir..
Sarfın şartı, aralarında kabz';. elverişli bir mal varken onu kabz-etmeden ayrılmamaktır.
Hadîsle geçen «o günün fiyatı» ta'biri her hakle şart değil bir :vukûî olacaktır; ve âdeti takrir etmektedir. Nitekim Peygam-b r (S.A.V.)'in : «Sınıflar değişti mi artık peşin olmak şartı ile istediğimiz gibi satın» buyurması da buna delâlet eder.[57]

824/669- «(Bu da) İbnİ Ömer (R. A.)'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Rcsûtüllah Sallallahü aleyhi ve srllem; müşteri kızıştırmaktan nehyetti.»[58]

MiM'efekun aleyh'tir.
«Necş» lügatte avı ürkütmek ve avlamak için onu yerinden kaldırmaktır. Şorîat'te ise satılık malın fiatınt, başkalarını kızıştırmak için arttırmaktır.
İbni Battal (—444): «Ulemâ müşteri kızıştıranın bu fi'li ile âs" olduğuna ittifak etmişlerdir» diyor. Böyle kızıştırmak suretiyle yapılan satışın caiz olup olmıyacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hadis imamlarından bir cemâate göre bu satış fasittir.
Hanboliler'den meşhur olan kavle göre müşteri satışta kızıştırma olduğunu bilmezse aldığı malı geri çevirmekte muhayyerdir; fakat bilirse kendisine muhayyerlik hakkı yoktur.
M.ılikiler'c göre : Satıcı kızıştırmayı bilirse müşteri o malı geri çeviri m kt.e muhayyerdir; bilmezse kendisine asla muhayyerlik yoktur.
Hancfüler'e göre : Hu satış, nı;ıhn geçer kıymetinden fazlaya yapılmışsa ketâhet-i tahrîmiyye ile mekruhtur.
ŞâfiÜer'e göre : Satıcının müşteri kızıştıranla anlaşması yoksa, müstı.Tİnm dönmeğe hakkı yoktur. Anlaşma varsa mesele Şafiî'ye ulemâsı arasında ihtilaflıdır; esah kavle göre müşteriye yine muhayyerlik yoktur.
t bin AbiHlbcrr (368—463), İbnül-Arabı (468—534) vo İbni Hazmı (384—456) ; «Buradaki ziyâde malın emsali fiyatından daha fazla olursa haramdır; fakat birisi bir malın kıymetinden daha aşağı satıldığım görerek geçer kıymetini buluncaya kadar fiyatını art-tırırsa âsî olmak şöyle dursun sevap bile kazanır.» demirlerse de bu kavil reddedilmiştir; Çünkü aldatmadır.
İmâm Bu'uîri (194—256)'nin Hz. îbn Ebi Evfâ'dan :
[59] «Allah'a verdikleri ahd-ü peymân ve yeminleri pek a. bir kıymetle değişenler .» âyet-i kerîme'sinin sebeb-i nüzulü lakkın tahrîc ettiği bir hadiste şöyle deniliyor :
«İbni Ebî Evfâ demiştir kî: Birisi malını pazara getirir. Billahi bu mala îenin verdiğinden daha fazlası verilmiştir; dîye yemin ederdi. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.»
Yine İbnî Ebî Evfâ: «Müşteri kızıştıran, ribâ yiyen hâindir» demiş ve bîr malı satın aldığından daha fazlaya göstermeyi müşteri kızıştırma addetmiştir. Çünkü hükümde müşterektirler.
Müşteri kızıştıran kimse satıcıdan bahşiş alırsa riba yemiş olur.[60]

825/670- «Câbir b. AbdİIlah radıyaVnhü anhihnâ'dan rivayet edildiğine göre Peygarr,l»er Sallallahü aleyhi ve selle m; muhâkale, müzâ-bene, muhabere ve İstİsnâ'dan nehyetmiştir; ancak ma'lûm olursa o başka.»[61]

Bu hadîsi, ibnİ Mâce müstesna Beş'ler rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu sahîhlemiştir.
Hadîs-i Şerif Sâri' hazretlerinin vaşak ettiği dört nevi' bey'a şâmildir:
1— Muhakaie: Bunu hadîsin ravîsi Câbir (R.A.): «Bir kimsenin birine ekini yüz kile buğdaya satmasıdıra diye tefsir etmiştir.
Sbû Ubcyd[62] ise: «Muhâkale, ekini başağında satmaktır» diyor.
Bazıları onu: tarlayı gelirinin bir kısmı ile kiralamaktır «diye tefsir etmişse de bu aynen muhaberedir.
Hadiste muhabere muhâkale üzerine atfedİimiştir. Atıf mugâyaret'e delâlet eder. Binaenaleyh muhâkale ile muhabere başka başka şeylerdir.
Bir de sahâbî rivayet ettiği şeyi herkesten İyi bilir. Hz. Câbir'in tefsiri muhâkale ile muhabere'nin bir şey olmadıklarına delâlet etmektedir.
2— Müzâbene : Bunu İbni Ömer (R.A.) «yaş hurmayı kuru hurma île kile ile ve keza yaş üzümü kuru üzümle kile ile satmaktır» diye tefsir etmiştir.
İbni Ömer (R.A.)'m tefsirini İmâm Şafii «cl-Üm» adlı eserinde tahrîc eimi.ş vo : «Muhâknk1 ile müziıbrcıenin hndîalerdeki tefsiri Peygamber (S.A.V.)den rivayet edilmiş de olabilir; rivayet eden râvi-lerin sözü olmak ihtimali de vardır» demiştir.
Bu satıştan nehyediimenin illeti riba olmasıdır.
3— Muhabere : Arazîyi, getirdiği mahsul'ün bir kısmı mukabilinde kiraya vermektir.
«Muzâra'a bahsi»nde bunu tekrar temas edileçektir.
4— İstisna : Bir malı satarken bir kısmını istisna etmektir. Bu da memnu'dur; ancak istisna edilen kısım ma'lûm olursa sahihtir. Meselâ : bir bahçenin bütün ağaçlarını satarak muayyen bir asmayı istisna etmok ittifakla sahihtir. Fakat bahçeyi satarken gayr-ı muayyen bir kısmını istisna etmek sahîh olamaz; çünkü meçhul bir şeyin istisnası sahih değildir.
Zâhir-i Hadîs'c göre istisna edilen miktar ma'lûm olursa satış mutlak surette sahîh olursa da, bazıları bunun, bütün malın üçte birini geçmemesini şart koşmuşlardır.[63]

827/671- «Enes rndıyallakü anfr'tan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: RerûHuîlah Sallallahü aleyhi ve sellem; muhâkale, muhâdara, mülâ-mese, münâbeze ve müzâbeneden nehyettİ.»[64]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif, beş nev'i memnu' satışa şâmildir :
1— Muhâkale. Bu satış yukanki hadîste görüldü.
2— Muhâdara : Meyve ve hubûbat'ı kemâle gelmeden satmaktır. Ulemâ meyve ve ekinlerin ne zaman satılabileceği hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Hanefîler'le diğer bazılarına göre istifâde edilecek bir raddeye geldimi meyveler henüz renklenmemiş; hubûbat'm dâncleri katılaşma-mış bile olsa satılabilir; yalnız derhal kaldırılmaları lâzımdır. Malın yerinde kalması bilîttifâk sahîh değildir; çünkü satıcının milkini meşgul etmek doğru değildir. Mahsul kemâle gelerek meyveler renklendi- ği ve hububatın dâ'neleri katılastığı zaman onları .satmak ittifakla -sahihtir. Ancak müşteri yine bunların yerlerinde kalmasını şart kılarsa bazılarına göre sahs sahih olmaz; diğer bazı ulemâ "ya göre olur.
Bir takımları : «Müddet ma'iûm olursa satış sahih, ma'lûm olmazsa satış da sahih değildir» demişlerdir.
Mahsul'ün bir kısmı kemâle gelmiş; bir kısmı gelmemişse satış 'sahih değildir.
Hanefîier'in fıkıh kitaplarında bu bâbta tafsilât vardır.
3— Mülâmese: Bunun ne demek olduğunu Buharı, Zührî'dcn rivayet etmiştir ki, bir kimsenin elbiseye gece veya gündüz dokunmasıdır.
NcsaVnin tahric ettiği Ebû Hüreyre hadîsî'ne göre mülâmese : bir kimsenin diğerine; «elbisemi senin elbisen mukabilinde satıyorum» diyerek birbirlerinin elbiselerine bakmadan yoklamalarıdır.
Nitekirr imam i.hmeÂ b. HanbcVin Abdürrczzak'tan tahrîc ettiği bir rivayete göre de mülâmese: elbiseyi yaymada . To, ç^v:rme-den ona dokunmaktır. Bu taktirde aeyi' vâcib oldu sayılırdı.
Müslim'in Hz. Ebû Hüreyre'dcn tahrîc ettiği bir rivayet dahi bu mânâyı te'yicl eder. Çünkü bu rivayete göre de mülâmese: İki şahsın birbirlerinin elbisesini düşünmeden yoklamaktır.
4— Münâbeze : Bunu îbni Mâcc'mn Ftüfyân tarîki ile Zührî'den tahric ettiği rivayet şöyle îzâh ediyor: Münâbeze : «Sen sende olanı bana bırak; ben de bende olanı sana bırakayım» demektir.
NcsaVnin EbûHüreyre'den rivayet ettiği bir hadise göre «münâbeze : Ben bende olanı sana atayım; sen de sende olanı bana at» diyerek birbirlerinin elindeki malın miktarını bilmeden onu satın «İmalarıdır.

İmam Ahmcd b. HanbcV'ın AbdY.rrczzâ\ tarîki ile Ma'mcr'den rivayet ettiği bir hadîse göre «Münâbeze: Ben bu elbiseyi athmmı beyi' vâcib olacak» diyerek yapılır. «Beyi' vâcİb olacak» tâbirinden anlaşılıyor ki mülâmese ile münâbeze alış verişe delâlet eden bir sîga kullanmaksızın dokunmakla atmayı beyi' saymaktan ibarettir.
Nehy'in zâhir'i bunların haram olduğuna delâlet ediyor. Bunlar câhiliyet zamanı alış verişleridir. Resûliillah (S.A.V.) onları ümmetine yasak etmiştir.
Mezheb ulemâsı bunların helâl olmadığında müttefiktirler. Fâide : gaib malın satılıp satılamıyacağı hususunda üç kavil vardır :
1— Gâib malı satmak sahih değildir, imam Şafiî'nin kavli budur.
2— (iâib nıaiı salmak caizdir ve müşteriye muhayyerlik sahil olur. Haneflyye'nin kavli budur.
3— Satıcı tavsif ederse sahih, etmezse sahih değildir. İmam Malik ile îmanı Ahmed'in mezhebi de budur.
A'manm satışı hakkında dahi üç kavil vardır :
1— A'manın satışı bâtıldır. Ekseri Şafüyye'nin kavli budur.
2— Sattığını tavsif ederse sahihtir.
3— Mutlak surette sahihtir. Hanefîyyenin mezhebi budur.
«M ecelle »'nm 329. cıı maddesinde: «Amanın bey'u şirâsı sahih olup' fakat vasfını bilmediği bir mat iştira ettikte muhayyer olur» denilmektedir.[65]

827/672- «Tâvus'ian ibnİ Abbas radi}}cUahü anhihm'ı'dan işitmiş olarak rivayet edilmiştir. İbni Abbas demiştir ki: Resûlüllah Sallat-ahit aleyhi ve scllcm :
— (bir yere) yiyecek ?renleri karşılamayın; şehir1e kir halkı için satmasın; buyurdular. Ben ibni Abbas'a :
— (Şehirli de kır halkı için satmasın) sözünün mânâsı nedir? dedim :
— Ona simsar o'masın; dedî.»[66]

Müttefekun aleyh'tir Lâfız Buharî'nindir,
Hadîs-i Şerîf satış şekillerinden yine memnu' olan İki tanesine şâmildir :
1— Bir yere yiyecek celbederek satmak istiyenlerin önüne çıkarak, pazar yerine gelmeden mallarını satın almak memnu'dur. «Ruk-bân» binek gidenler demektir. Burada onlardan maksat; yiyecek celbedenlerdir. BÖyleleri ekseriyetle hayvan sırtında geldikleri için kendilerine «rukbân» denilmiştir. Binaenaleyh bu kau, kayd-ı ağlebîdir. Yiyecek getiren tâcir'ler hayvai üzerinde geldikleri gibi yaya veya cemâal halinde yahut yalnız gelseler yine kendilerine «rukbân» denilebilir. Karşılama malın satıldığı pazarın dışında başlar.
ibni Ömer (R. Anhümaydun rivayet edilen bir hadîsle :
«Biz yiyecek getirenleri karşılar; onlardan yiyeceği salın alırdık. Nihayet Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve selletn; onu yiyecek pazarına götürmeden satın almamızı bize yasak etti.» deniliyor.
Başka bir hadîste karşılamanın pazarda olmadığı beyân edilmiştir.
İbni Ömer (R. Anhüma) diyor ki: «Ashâb, yiyeceği pazarın yukarısında satın alır; olduğu yerde satarlardı. Peygamber (S.A.V.) onları malı nakletmeden oldukları yerde satmaktan nehyetti».
Bu hadîsi Buharı tahrîc etmiş olup, pazarın yukarısına çıkmanın karşılama olmadığına delâlet eder.
Şafüler'le diğer bazı tıUmâ'ya göre yasak edilen karşılama ancak şehir dışında olandır. Onlar karşılamanın niçin yasak edildiğini nazar-ı itibare alarak, gelen satıcıyı aldatmanın ancak şehir dışında mümkün olacağına, pazara gelirse fiyatı Öğreneceği için aldatılamıyacağma kail olmuşlardır.
Mâlîkîler'le Hanbelîler'e göre memnu' olan karşılama pazarın her yerindecir. Çünkü hadîs mutlaktır.
Hanefîler'le Evzaî (88—157)'ye göre satıcıyı karşılamanın halka bir zararı olmazsa caizdir. Zararı olursa mekruhtur.
Satıcıyı karşılayarak yapılan alış veriş Şâfiîler'e göre de sahihtir ve satan için mahayyerlik hakkı vardır.
Şâfüyye'nih bu bâbtaki delili : Ebû Dâvud ile Tirmizî'mn tahric -ettikleri ve ibni Huzeyme'nin sahîhlediği Ebû Hüreyre hadîsi'dir. Bu hadîs'in^âfzı şudur:
malı karşılamayın; şayet onu bir insan karşılar da satın alırsa sahibi pazara geldiği zaman muhayyerdir.»
Hadîsin zahirine bakılırsa buradaki nehy, satıcının yararınadır. ZîrA ondan zararı gidermek içindir. Bazılarına göre ise buradaki nehy' bütün pazarcıların yararınadır.
Ulemâ böyle karşıl;ınıa suretiyle yapılan .satışın sahih veya fâsid olacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Az evvel söylediğimiz gibi Ha-nefiler'te Şâfiîler'e göre sahihtir. Çünkü nehy' nefs-i akd'a raci' olmadığı gibi akd'in bir vasf-ı lazımına da racî' değildir. Binaenaleyh akd'in fasit olmasını iktizâ etmez. Bazılarına göre buradaki nehy' mutlak surette fesad îcabeder.
Ulemâ'dan bazıları satıcıyı karşılamanın haram olması için bir takım şartlar koşmuşlardır. Karşılamağa çık-mın o yerdeki geçer fiyatı sakliyarak malı geçer fiyatından daha aza almak, satıcılara pazara girmenin müşkil ve masraflı olduğundan bahsetmek, elinde satacak mal kalmadığı için satıcı karşılamağa çıktığını söyliyerek aldatmak, bu şartlar, cümiesindendir.
2— (Şehirli de kır halkı için satmasın) ifâdesini Hz. ibni Abbas f R. Anhüma) : «ona simsar olmasın» şeklinde tefsir etmiştir.
Simsar : aslında bir işi gören, bir şeyin sahib ve kayyİmi n ânâ-.smadır. Sonra başkası için ücretle alış verişi üzorine alan mânâsında şöhret bulmuştur. Buna «satıcı İle alıcının aracısı» da denilebilir.
Buharı (194—256) simsarlığı böyle ücretle kayıdlamış ve İbni Abbas hadîsi'ni, mutlak olan diğer hadîsleri takyid tfuer vaziyete getirmiştir.
Ücretsiz yapılan simsarlığa gelince: Buharı bunu yardım kabilinden saymış ve caiz görmüştür.
Bazıları (şehirlinin kır halkı için satması)'nı : «O yere bir yabancının günün geçer fiyatı ile satmak için bir mal getirmesi ve o malı şehirli birisi görerek: Bu malı benim yanımda bırak; onu ben senin için azar azar bu günkü fiyattan daha pahalıya satarım» de-mesidir, şeklinde tefsir etmişlerdir.
Ulemâ'mn bazıları bu hükmü yalnız kır ve çöl halkına mahsus kabul ederler. Diğer bazıları ise fiyatı bilmiyen şehirliyi de aynı hükme ilhak ederler. Onlarca köylüler, pazarlardaki fiyatları bildikleri için bu hükümde dâhil değildirler.
Bazıları «Nehy'in aslı tahrîm İçindir» diyerek buradaki nehy'i de tahrîm mânâsına almış; bir takımları da hadîsin men?,ûh olduğuna kail olmuşlardır. Onlara göre simsarlık mutlak surette caizdir.
Huraya kadar görülen hükümler srhirli'nin kır halkı için yaptığı salıs hakkındadır. Şehirlinin onun ıı;ınıın;ı salın alması da aynı hükümdedir.
Bahân (şehirli kır halkı için simsarlıkla bir şey satın alamaz) ün-vânt iio bir hâb tahsis etmiştir.
Simsarlık İlâhında nakiî deliller vardır.
Ezcümle Ebû Avâınc (—316) Ibni Sirin'dcn rivayeti tahric ctmirjtir :demiştir ki : Enes b. Malik'e rastladım; ve kendisine:
— Şehirli kır halkı için (mal) satmasın. Siz onlar için alıp satmaktan nehyedilmedinizmi? dedim.
— Evet; dedi.»
Hadisi Ebû Dâvud dahi İlmi Sirin'dcn o da Hz. Enes'ton rivayet etmiştir. Lâfzı şudur
«Şehirli kır halkı için (mal) satmasın; denilirdi.» Bu ibare; onun için satmasın ve satın almasın; mâ'nâlarına gelir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Bir' yere mal celbederken satıcıyı karşılamaktan nehy' edildi; ve bunda malı getiren kır ve çöl halkının aldatılmaması nazarı itibare alındı. Aynı zamanda şehirlinin ıalkı için mal salması da nehy' olundu. Surda da o yer halkının at 'mamasına çalışıldı. Acalîa bu suretle zımnen kır halkının zararı kabul edilmiş olmuyor mu? Bu tenakuz değil midir?
Sua'in cevabı şudur : Hayır burada tenakuz yoktur. Zira Sâri* Hazretieri daima cemâatin menfâatini Ön plâfda tutmuştur. Bu sebeple de cemâatin menfeatini bir kişinin menfâatine tercih etmiştir. Evet satıcıyı karşılamakta yalnız karşılayıp o malı ucuz olan açık gözün menfâati olacaktı. O yor halkı ise bir kişinin insafına kalan o mah pahalı satın alacaklardı. îşte bu ciheti nazar-ı itibare alan şeriat, karşılamayı yasak etmiştir Kır halkından bir veya birkaç -kişi, mallarını kendileri satarsa ihtimal bir parça zarar ederler. Lâkin beri tarafta koca bir şehir halkı o malı ucuz tedârik edeceklerdir. Bundan dolayı da şehirlinin kır halkı için satış yapması yasak edilmiştir.[67]

828/673- «Ebû Hüreyre radn/alldlıü nnh'İen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûfüllah saUallahii aleyhi ve seli cm :
— Celbedilen malı karşılamayın; her kim karşılanır da ondan mal sa^.ı alınırsa, o kimsenin patronu pazara geldiği vakit muhayyerdir» buyurdular.[68]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif bundan önceki hadis ile aynı mânâya delâlet ediyor. Ayrıca bunda satıcıya muhayyerlik olduğuna da delâlet vardır.[69]

829/674- «[Bu da) Ebû Hüreyre radıyallahü ten rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüüah sallallahü aleyhi ve sellem' şehirlinin kırda yaşıyan için satış yapmasını nehyetti :
— Hem birbirinize müşteri kızıştırmayın, kişi kardeşinin satışı üzerine satış yapamaz; kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük de yapamaz; kadın dahî kız kardeşinin yerine kendisi varmak için onun boşanmasını istiyemez.»[70]

Müttefekun aleyh'tir.
Müslim'in rivayetinde : «Müslüman müslümanın pazarlığı üzerine pazarlık edemez» cümleside vardır.
Hadîs-i şerif bir çok yasak edilmiş meseleleri bildiriyor; ki bunlar şöyle sıralanabilir :
1— Şehirlinin kır halkı için mal satması memnu'dur. Bunu yukarıda gördük.
2— Müşteri kızıştırma meselesi yasaktır. Bu dahî az yukarıda geçen İbni Ömer (R.A.) hadîsi'nde görüldü.
3— Kişi kardeşinin satışı üzerine satış yapamaz. Bu cümle «satış yapamaz» d'ye rivayet olunduğu gibi «satış yapmasın» şeklinde de rivayet olunmuştur.
Satış üzerine satış şöyle olur: Birisi hakk-ı hıyar (yani muhayyer olmak hakkı) ile bir malı satın alır, dönüp dönmemek de muhayyer bulunduğu müddet içinde bir başkası gelir ve müşteriye: «Bu alış verişi boz, ben sana bu malın eşini daha ucuza satacağım» der. Satış böyle olduğu gibi alış da aynı şekilde olur. Satıcıya biri gelerek. «Bu satışı boz, ben sana bu malın eşini daha ucuza satacağım» der. Satış böyle pazarlık dahi bunun gibidir. Alıcı iie satıcı muayyen bir kıymet üzerinde mutabık kalmış fakat henüz akdi yapmamışlardır. Bu arada biri gelerek satıcıya: «Bu malı ben daha pahalıya alırım» der.
Bu suretlerin hiç birinin helâl olmadığına ulemâ ittifak etmişlerdir. Bunları yapan Allah'a âsî olur. Yalnız «Müzayede» denilen herkesçe ma'lûm bir nev'i boy'i daha vardır ki, o caizdir. Çünkü onda fiyatı kim arttırdı ise malı o alır.
Buharı (Bâb-ıı be'yi'l-müzâyede) «Müzayede ile satış bâb'ı» nâmiy-le bir bâb tahsis etmiştir.
Bu hususta İmam Ahmcd ile «Sünc7i» sahipleri Hz. Enes'ten şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
U Peygamber (S.A.V.) bir yaygı ile bîr kadeh satılık etti ve :
— Bu yaygı ile kadehi kim satın alacak? dedi. Bir adam:
— Ben onları bir dirheme satın alırım; dedi. Bunun üzerine Resulüllah (S.A.V.):
— Bir dirhemin üzerine kim arttıracak, buyurdular. Derken bir adam iki dirhem verdi. Resûlüllah (S.A.V.) de onları o adama sattı».
Bu hadîs'in lâfzı TirmizVnindir. Tirmizl onun için «hasendir» demiştir.
îbni Abdilbcrr (368—463): «arttırana satmak ittifâken haram değildir» demiştir.
MaamâfÎh «Mekruhtur» diyenler olmuştur. Bunların delili : Süf-yan b. Vehb hadisidir. O hadiste Süfyan (R.A.) : «Resûlüliah sallat-lahit aleyhi ve selle m'den müzayede ile yapılan beyi' nehyederken işittim» demiştir. Lâkin bu hadîs İbni Lchîâ* nm rivayet ettiği hadîslerdendir.
Bu zât zaîftir.
4— Bir kimse din kardeşinin dünürlüğünün üzerine dünürlük yapamaz, îmam Müslim (204—261) buraya «ancak ona izin verirse O başka» rivayetini ilâve etmiştir. Buradaki nehy' tahrîm içindir. Bu dünürlük eğer İlk dünüre sarahaten söz verildikten sonra ise ulemâ'nın ittifakı ile haramdır. Bu halde evlenmesi isyan olur; ancak cumhur'a göre nikâh yine de sahihtir.
Dâvud-u Zahiri (202—270)'ye göre nikâh feshedilir.
Bu kavil imam Mâlik'ten de bir rivayettir.
Sarahaten söz vermenin şart oluşu Fâtıme bînt-İ Kays hadîsi'nden alınmıştır. Mezkûr hadîsde Hz. Fâtıma : «Benî Ebû Cehim ile Muâviye istediler. Resûlüliah (S.A.V.) bunların birbiri üzerine yaptıkları dünürlüğü inkâr etmedi» demiştir. Hz. Peygamber (S.A.V.) Fâtıme'yi Usâ-me b. Zeyd'e istemiştir.
Hadisteki (kardeş)den murâd: din kardeşidir. Mcfhum-u muhalifine bakılırsa kardeş kâfir olursa onun dünürlüğünün üzerine dünürlük yapmak haram olmamak icabeder. Bu ancak her ikisinin bir kitâbiy-yeyi istemeleri ile tasavvur olunabilir.
Evzaî (88—157)'ye göre bu dünürlük haram değildir.
Bazıları «Bu da haramdır» demişlerdir. Bunlar hadîsin mefhumu muhalifine itibar etmezler.
5— «Kdın dahi kız kardeşinin yerine kendisi varmak için onun boşanmasını isteyemez». Bu cümle «İstemesin» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bundan maksat: Yabancı bir kadının,, bir adama karısını boşattırarak, yerine kendisinin varmasıdır.
Hadisin bu kısmı «kabındaki şeyler tepe taklak olsun diye» tâbiri ile ifâde olunmuştur ki; kadm'm kocası ile geçinmesi, ondan nafaka alması gibi ni'metlerin elden gitmesi, temsil tariki ile saha'nın devrilmesi tarzında ifâde edilmiştir. Yani kadın için hazırlanan şeyler sanki bir sahan'a konmuş da onlardan istifâde edecekmiş. Bunların elden gitmesi sahan'ın devrilmesi mesabesinde tutulmuş; böylece bir mecmu' diğer bir memnu'a teşbih edilmiştir.[71]

830/675- «Ebu Eyyûb-ı Ensari rndıyallahü an/ı'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûlüMah Saîlallahü alchyi ve srilcmi :
Bir kimse anne ile çocuğunun arasını ayırırsa Allah da kıyamet gününde onun'la sevdiklerinin arasını ayirir; buyururken işittim.»[72]

Bu hadîsi. Ahmed rivayet etmiştir. Tirmizî ile Hâkim onu sahihlc-mişkM-dir. Lâkin isnadında söz vardır. Hadisin şahidi de vardır. Hadisin isnadında söz olması, râvîim arasında Hüseyin b. Abdillâh İl-Muâfiri bulunduUundandır. Bu zât hakkında ihtilâf vardır.
Şahid'den de Ubadetü'bnü's - Şâmil (R.A.)'dan rivayet edilen şu hadîs kastedilmiş olacaktır:
«Peygamber (S.A.V.) :
— Satışta «Anne ile çocuğunun arası ayrılmaz; buyurdu.
— Ne zamana kadar? diyenler oldu.
— Oğlan baliğ oluncaya, kız da hayız görünceye kadar; buyurdular.»
Bu hadîsi Dâre Kutnî ile Hâkim- tahrîc etmişlerdir. Fakat onların rivayetinde senedinde Abdullah b. Amr-ı Vâkıfı vardır. Bu zat da zâîftir.
Bu hadîs ile bundan sonraki hadîsi, musannif ümmü veled olan cariyelerin satılmasını yasak eden İbni Ömer Hadîsinin yanında zikretmeli yâlıûd o hadîsi buraya almalı idi.
Hadis-i Şerif, .satarken anne ile çocuğunun aralarının ayrılmasını yasak ediyor. Biradaki nehî milkiyet hususuna hamiedilmistir. Yani câriye olan anneyi birisine, sucuğunu başkasına satmak sureli ile aralarım ayırmak memnu'dur. Nitekim aşağıdaki hadisten daha sarîb anlaşılacaktır.[73]

831/676- «Ali b. Ebî Tâlib radıifolhüıü auh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah .fiallallahü alchyi ve sellem, bana iki kardeş köleyi satmamı emretti. Ben de onları sattım; fakat aralarını ayırdım; ve bunu Peygamber Salhtllahü alcfiyi ve scllcm'e anlattım. Bunun üzerine :
— Onlara yetiş ve hemen kendilerini geri al! onları ancak Dirlikte sat; buyurdular.»[74]

Bu hadîsi, Ahmed rivayet etmiştir. Ricali sika'dır. Onu İbni Huzey-me, İbnî Cârûd, İbni Hibban, Hâkim, Taberânî ve İbni Kattan sahîhlemişJerdir.
İbni Ebi Hatim (247—327) dahi «el-İlci» adlı eserinde babasından ora Hakem b. Mcymûn b. Ebî Şcbib'ten işittiğini onun da Hz. Ali (R. A.)'ten rivayet ettiğini hikâye etmiştir. Halbuki Meymûn Hz. Ali'ye yetişmemiştir.
Hadîs-i Şerif, bu satışın bâtıl ve ayırmanın haram olduğuna delildir. Yukarıdaki hadîs de aynı hükme delâlet ederse de o ne suretle olursa olsun ayırmanın haram olduğuna, bu ise satış sureti ile ayırmanın hörmetİne delâlet eder. Bağış ve adak gibi suretlerle yapılan ayrmaların hükmü de satışa İlhak edilmiştir.
Hz. Ali (R.A.) hadîsi bu bey'in bâtıl olduğuna delâlet ediyorsa da bu hadîs yukanki Ebu Eyyûb hadisi ile muâraza halindedir. Çünkü o hadîs, milkinden satış sureti ile çıkarmanın sahih olduğuna delâlet eder, ve böylesinin azaba müstahak olduğunu bildirir. Zira milkinden çıkarmak sahih olmasa, ayırma da tahakkuk etmez; azâb da olmazdı.
Bundan dolayıdır ki, ulemâ bu bâbta ihtilâf etmişlerdir.
İmâm-t Â'zam Ebu Hanîfe'ye göre ma'siyet olmakla beraber akid sahihtir. Ona göre kardeş köleleri dönme emri müşterinin rızâsı ile ve yeni bir

akid ile olabilir.
Fâide : Hayvanla yavrusunun arası ayrılabilir mi meselesinde iki vecih vardır.
Birinciye göre ayrılamaz. Çünkü Peygamber (S.A.V.) hayvanlara azâb etmeyi yasak kılmıştır..
İkinci vcehe göre kesmeye kıyâsen ayırmak da caizdir.[75]

832/677- «Enes b. Mâlik radtyallahü nn/ı'ten rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem zamanında Medine'de fiyatlar pahalandı. Bunun üzerine halk :
— Yâ Resûlallah, fiyatlar pahalandı, bize narh koy; dediler. Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem de:
-Hiç şüphe yok ki, fiyat ta'yin eden, (a vererek) kısan, (çok vererek) yayan rızıklandıran ancak Allandır. Ben, kan ve mal hususunda bir zulümden dolayı sizden hiç biriniz beni arayıp sormaz bir halde, Allah'a kavuşmamı pek arzu ederim; buyurdular.»[76]

Bu hadîsi, Nesâî müstesna Beş'ler rivayet etmiştir. Ibni Hibban onu sahihlemistir.
Aynı hadîsi Ibni Mdee (207—275), Dârimî (181—255), Bczzar, ve Ebu Ya'lâ (—307) Hz. Enes (R.A.)'dcn tahrîc.etmişlerdir. İsnadı Müslim'in şartı üzeredir; hadîsi Tirmizî (200—279) sahîhlemiştir.
Hadîs-i Şerif narh koymanın zulüm olduğuna delildir. Böyle olunca bittabi haramdır. Ekser-i ulemâ'nın k&vîi budur. İmâm-ı Mâlik'ten yiyeceklerde bile narh koymağa cevaz verdiği rivayet olunur. Müteehi-rîn ulemâ'dan bazıları da et ile yağdan maada yiyeceklerde -halkın zarara maruz kaltriaması için- narh konmasını hoş karşılamışlardır.[77]
833/678- «Ma'mer b. Abdillah[78] radtyallahü anh'den Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah (S.A.V.) :
—Âsî'den başkası ihtikâr yapmaz; buyurmuşlardır.»[79]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Bu bâb'ta bir çok hadîsler mevcut olup hepsi ihtikârın haram olduğuna delâlet ederler.
İhtikâr : Bir gıda maddesini satın alarak onu pahalı satmak için saklamaktır.
Müslim hadisi'nin zahiri, ihtikârın yiyecek ve sâireye «âmm ve şâmil» olduğuna delâlet ediyor. Ancak yiyecekten başka şeyler hakkında ihtikâr kelimesinin kullanılmadığı iddia olunmuştur.
Hanefîler'den îmdm-ı Ebu Yusuf (113—182)'a göre ihtikâr her şeyde yapılır. Ona göre halka zarar veren her nev'i mal gizleyişi ihtikârdır; isterse altın ve elbise gibi şeyler olsun.[80]

834/679- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'en Peygamber Sallallahü aleyhi ve scllem'ın şöyle buyurduğunu işittiği rivayet olunmuştur':
— Deve ile koyun'un memelerini şişirmeyin. Bunları kim satın alırsa sağdıktan sonra iki re'yin hayırlı olanına mâliktir. İsterse tutar; dilerse bu hayvanları bir ölçek kuru hurma ile birlikte iade eder.»[81]

Müttefekun aleyhtir. Müslim'in (Ebu Hüreyre'dcn) rivayetinde: «Sattnalan Üç gün muhayyerdir» nuyuruhuuşiur.
Yine Müslim'in bir rivayetinde -ki o rivayeti Buhân talik etmiştir-: «Bu hayvanlarla beraber buğday olmamak şartı ile bir ölçek zahire de iade eder» denilmiştir.
Buharı «Kuru hurma (rivayeti) daha çoktur» demiştir.
Tasriye : Hayvan'ın memesini bağlıyarak şişirmek ve bu suretle fazla süt biriktirerek müşteriye onu sütlü göstermektir. Böyle hayvana musarrât yâhûd muhaffele elerler.
Hadîste sığır, manda ve keçi zikredilmemişse de hüküm hepsinde birdir. Çünkü hayv;m satmak istenildiği zaman memesi şişİrilmemesi hususunda umum ifâde eden bir hadîs vardır.
Cumhur-u ulemâya göre râeih olan budur. Bunun bir aklatma ve tedlis olmakla ta'lil buyurulması da Cumhur'un kavlini te'yîd ediyor.
Hakk-ı hıyar denilen muhayyerlik hayvanı sağdıktan sonra sabit olur. Maamâfîh sağmadan anlaşılırsa bu hak yine vardır. Hakk-ı hıyâr'ın sübût bulması satışın sahih olduğuna delildir.
Hadis-i Şerifte, şişirme sebebi ile hayvanı iade etmenin fovrt yani derhal yaptiması îcâbettiğine delâlet vardır.
Zîrâ hurûf-u mcânî'dcn olan (fâ) tcrtîb ve ta'kîb ifâde eder. Bunun mânâsı hiç gecikmeden derhal o işi yapmaktır.
Şâfitler'dcn bazıları buna kail olmuşlardır. Ekserisi ise muhayyerlik müddetinin üç gün olduğu kanâatindedirlcr. Fakat bu üç günün nereden başlıyacağı ihtilaflıdır. Bazılarına göre meme şişirmesi anlaşıldığı andan itibaren başlar. Diğer bazıları: «Akid'den ili baron üç gün muhayyerdir» demişlerdir.
Bu hadîs hayvanı İade ederken sağdığı sütün yerine bir Ölçek kuru hurma iade etmesi lâzım geldiğine de delâlet ediyor.
Vâkıâ «Bir Ölçek zahire» rivayeti de varsa da o rivayeti talik sureti ile tahrîc eden Buharı de kuru hurma rivayetini tercih etmiştir; çünkü bu rivayet ötekinden daha çoktur. Bu mesele hakkında başlıca üç kavil vardır:
1— Cumhur-u Sahabe ve tabiîn ile Hanefiler'don maada mezheb imanlarına göre, müşteriye aldatmak için memesi şişirilen hayvan bir ölçek kuru hurma ile birlikte sahibine iade edilebilir. Yalnız imâm Mâl'lc'c gihv verilecek bir ölçeğin mutlaka hurma olması .şart değil l'iTıkis o memleketin ^ıda maddesinden olması îcabeder. Hayvanın memesi .şişirilmiş olduğu sağmadan dahî anlaşılırsa İade ederken bir ölçek hurma vermek lâzım gelmez.
2— Hanefîlcr'e göre : Bu mes'ele bir Usû!-i fıkıh mes'elesidİr. Usul ilminin beyânına göre bir hadîsin râvîsi adaletle tanınmış fakat fiikih olduğu şöhret bıılmanussa o râvî'nin hadisi ancak kıyas'a muvafık olmak şartı ile kabul edilir.
B Hiin kıyaslara muhalif olursa bizzarure o hadisle amel edilemeyerek kıyasa bas vurulur.
İste Ebu Hürcyre (R.A.) fıkıh ile şöhret bulmamış[82] bir.râvidir. Rivayet ettiği «Musarrât» hadisi de her cihetle kıyasa" muhaliftir; binâenaleyh burada bizzarure kıyasa müracaat olunmuştur.
Şöy'e ki: Ru mes'elede bir hile varsa da pek fazla aldatma yoktur. Şu hakle müşteri muhayyer olamaz. Olsa bile hıyar-ı tağrîr denilen fazla aldatma ile muhayyer olur. Bu takdirde İse hayvanı iâdc ederse istihlâk ettiği sütünü de ödemesi îeâbcder. Çünkü burada zımmen bir dâ-mân-ı ııdvân olduğu meydana çıkıyor.
Dâmân-ı udvân : Tecâvüz tazminatı demek olup gasbedilen mal mevcut, ise aynen onu iade etmek: değil ise onun mislini veya kıymetini ödemektir. Burada süt ödenmosi lâzım geldiği cihetle sarih tecavüzün hükmüne katılıyor.Çünkü malı satan o malın müşteri tarafından istihlâk edilmesine ancak hayvanı satın almak şartı ile razı olmuştu. Müş-(eri hayvanı iade edince mal sahibinin sütünde izni ve rızâsı olmaksızın tasarrufta bulunduğu anlaşılır. Binâenaleyh açık tecavüzde olduğu gibi burada da malın mislini veya kıymetini vermesi îcabeder. Halbuki hadiste bu makamda bir ölçek kuru hurma vermek lâzım geldiği bildiriliyor hurma ise sütün ne misli, ne de kıymetidir.
Bu hüküm bütün kıyaslara mugayir olduğundan reddedilir.
Kaadi Ebu Zcyd «el - Esrar» nâm eserinde bu hadîsin muhalif olduğu kıyâs vecihlerini zikretmiştir, görmek istiyen oraya müracaat edebilir.
Burada şunu da arzetmeliyiz ki; bu mesele esas itibariyle Hanefî İmamları arasında ihtilaflıdır. Şöyle ki:
Bir haberin kıyâs'a tercih edilmesi için râvisinin fakîh olması, Isa Ebâ'mn mezhebidir.
Sonra Kaadî Ebû Zryd de bunu tercih etmiştir.
Krrhi (260—340) ile ona tâbi olanlara göre ise haberin kıyâs'a tercihi için râvî'nin fıkhı şart değildir; bilâkis âdil ve zabıt sahibi her râvi'nin rivayeti, kitab ile sünnet-i meşhûre'ye muhalif olamamak şartı ile kıyâs'a tercih edilir. Ebu'l-Yüsr: «Ulemâ'nın çoğu buna meyletti; çünkü râvi'nin adalet ve zabtı sabit olduktan sonra hadîsi değiştirmesi bir mefhumdan ibarettir» demektedir.
Hükmüne gelince : Kcrhî ile diğer bazı ulemâ'ya göre bu beyi' fasittir; zîrâ şartlıdır.
Tahâvî (238—321)'ye göre ise caizdir; çünkü şartlı değil, rağbet gören bir vasıfla mevsuftur.
3— Bazılarına göre musarrât hayvan iade edilir. Lâkin onunla birlikte hurma veya buğday değil; sağılan sütü iade olunur. Süt istihlâk edilmişse misli, o da yoksa o günkü kıymeti verilir. Çünkü itlaf edilen malın ödenmesinde kaide: o mal misliyât'üm ise mislini vermek sure-rctiyle; kıyemiyyat'tan ise kıymetini ödemekle olur. Binâenaleyh eğer süt misliyat'tan ise misli ile, kıyrmiyat'tan ise kıymeti ile ödenir; hurma ile buğday bunların biri değildir, şu halde onlarla ödenmez.
Hâsılı : bu hadîs, alış verişte hile yapmanın memnu' olduğunu ifâde cifen bir esastır. Bu kaideye göre aldatılana muhayyerlik hakkı verilmiştir. Aklatma asıl akdi bozmaz.

îmâm Ahmed b. Hanbcl İle İlmi Mâce Hz. İbni Mesud'dan mer-fıT olarak şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Memelerinde süt biriktirilen hayvanları satmak bir hiledir. Hîle ise müslüman'a helâl değildir.»
Bu hadisin isnadında za'f vardır; fakat İbni Ebî Şerbe (—234) onu sahih senedle mevkuf olarak da rivayet etmiştir.
Aşağıdaki hadîs dahî aynı hükmün delîllerindendir.[83]

835/680- «İbni Mes'ud radıyallahü anfe'ten rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bir kimse memesinde süt biriktirilmiş bir koyun satın alır da sonra onu iade ederse onunla birlikte bir de Ölçek İade etsin».[84]

Bu hadisi. Buharı rivayet etmiştir, ismâilî «burmadan» kaydını ziyâde eylemiştir.
Musannif bu hadîs'i merfu1 olarak rivayet etmemiş; Ibnî Mes'ud hazretlerine mevkuf bırakmıştır. Çünkü Buharı de onu mevkuf rivayet etmiştir.[85]

836/681- «Ebu Hüreyre raâıyallahü anh'dan rivayet edildiğine göre; Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve seîîcm, bir yığın zahîre'nin yanından geçmiş ve elini zahîre'nin İçine sokarak parmaklarına ıslaklık değmiş. Bunun üzerine:
— Bu ne ey zahire sahibi? demiş. (O zât) :
— Buna yağmur isabet etti yâ Resûlâllah; cevabını vermiş. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Bunu herkesin görmesi için zahîre'nin üstüne koysa idin ya! Hîle yapan benden değildir» buyurmuşlardır.[86]

Bu hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.
Ncvcvl (631—676) diyor ki: «Asıl nüshalarda bu hadîs hep müfred mütekcllim zamiri ile vârid olmuştur. Bu sahihtir. Mânâsı: Hîle yapan, benim yolumdan gidenlerden, benim ilmime ve amelime; güzel tarîkatime uyanlardan değildir; demektir.»
Lâkin Süfyan b. Uyeync (107—198) bu îzâhı beğenmemiş ve: «Böyle sözlerle tefsirde bulunmak mekruhtur. Biz hadis'in ruhlar üzerinde daha tesirli ve zecir hususunda daha beliğ olması için te'vîlinden çekiniriz» demiştir.
Hadîs-i Şerif, alış verişte hîle yapmanın haram olduğuna delildir. Bu hususta ulemâ ittifak halindedirler.[87]

837/682- «Abdullah[88] b. Büreyde'den babası ntdujaUnhii anhümtdan İşitmiş olarak rivayet edilmiştir. Babası demiştir kİ : Resûlüllah Salîallahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimse bağ bozumu günlerinde üzümü saklar da, sonunda onu şarap yapana satarsa muhakkak göz baka baka kendini cehenneme atmıştır; buyurdular.»[89]

Bu hadîsi Tabcrânl «el - Evsat»'Ğa, güzel bir isnadla rivayet etmiştir.
Aynı hadisi Eeı/hakî (384—458) «Şunbü'l - İman» da Hz. Büreyde'den şu ziyâde ile tahrîc etmiştir.
«Sonunda onu bir yahudiye veya hıristiyan'a yâhûd şarap yapacağını bildiği birine satarsa muhakkak kendini göz baka baka cehennem'e atmıştır.»
Hadîs-i Şerif, üzümü şarap yapacağını bildiği kimseye salmanın haram olduğuna delildir. Çünkü satan cehennemle tehdid ediliyor.
Maamârîh Hanefîler'e göre üzüm sırasını .şarap yapacağını bildiği bir kimseye satmak caizdir; Zîrâ ma'siyet şıra'nın aynı ile kaim değildir. Şıra ancak değişerek şarap olduktan sonra haram olur.
Fakat düşmanına silâh satmak haramdır; çünkü ma'siyet o âlet'-in aynı İle kaimdir. Diğer sırf ma'siyet işlemek için yapılan bütün âletlerin hükmü de budur.[90]

838/693- «Âişc rtuhııulhtİiit ınılıâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir-ki: Resûlüllah üaJlalhıhit 'alct/Jt't re srllott:
— Menfaat daman mukabilidir; buyurdular.»[91]

Bu hadîsi, Beş'ler rivâyrl etmişler; Buharı i!e Ebu Dâvud aif bulmuşlardır. TİrmizÎ, İbni Huzcyme, İbnİ Cârûd, İbni Hibbân, Hâkim ve İbnİ Kattan da cınu sahihlemislenlir.
Bııhâri ile K\m Dâvud'\\\\ zaif bulmaları râvileri arasında Müslim h. Hâiul-i Zenci'ı\\n yer almış olmasındandır.
Halbuki bu zât İmdm-ı Şafii'nin üstadı oiup rivayeti ile bilittifâk ihticâc olunur.
Ebu Dâvud bu hadîsi ikisinin râvileri mu'temed olmak üzere Üq yoldan rivayet etmiş; üçüncü hakkında: «isnad bu değil» demiştir. İhtimal o da Müslim-i Zcnci'yi kastetmiş olacaktır.
Hadisi İmâm Şafii ile «Simot» sahipleri uzun boylu tahrîc etmişlerdir. Lâfzı şudur ;
«Bir adam Resûlüllah (S.A.V.) zamanında bir köle satın aldı. Köle onun yanında Allah'ın dilediği kadar kaldı. Sonra sahibi bulduğu bîr kus rdan dolayı onu reddetti; ve Resûlüllah (S.A.V.)'de kusur sebebi İle reddedilmesine hüküm buyurdu. Bunun üzerine aleyhine hükmedilen (sahibi) :
— Bu adam onu (işinde) kullandı; dedi. Resûlüllah (S.A.V.) de :
— Menfaat daman mukabilidir; buyurdular.» Daman : ödemek; tazmin etmektir.
Haraç : gelir demektir. Bunun mânâsı: satılan malın bir geliri varsa, o gelir malın zilyedi olan müşteriye aittir. Çünkü mal telef olursa onu müşteri öder. Meselâ birisi bir yer satın alır da o yeri işletirse; yâhût hayvan alır da üretirse bir kusurdan dolayı o yeri veya hayvanı döndüğü zaman yalnız malı İade eder. Onun menfaatini ve gelirini ödemez. Çünkü o mal fesih müddetinde telef olsa onu müşteri ödeyecekti- Binâenaleyh menfaati de onun olur.
Bu mes'ele McccHc-i ahkâm-ı adlii/ı/c'n'm 85. ve 88. d maddelerinde şöyle hülasa edilmiştir;
«85- Bir şeyin nef'i damanı mukabelesindedir.»
«88- Külfet ni'mete ve ni'met külfete göredir.» Maamâfîh mes'ele ulemâ arasında yine ihtilaflıdır. Şöyle ki:
1— Razılarına £öre hadiste ifâde Duyurulduğu şekilde bir malın menfaati, damân'ı yani ödemesi mukahilindedir. Binâenaleyh satılan bir malın müşterisinin elinde iken getirdiği aslî ve fer'î bütün fâideleri müşterinindir. Şayet bir kusuru çıkar da o malı sahibine reddetmek lâzım gelirse aldığı zamankinden noksan olmamak şartı üe sadece malı İâdc eder. tmâm-ı Şafii'nin mezhebi budur.
2— Diğer bazılarına göre bir malın aslî ve fer'î olmak üzere iki nevi' menfaati olur. Eğer bir kusuru olduğu anlaşıldığı itin ma! sahibine reddedilirse, getirdiği kira ve şâire gibi fer'î menfaatler müşterinin hakkı olduğundan reddedilmez; fakat meyve gibi aslî fâideler mevcut İse mal ile beraber onlar da sahibine iade olunurlar. İstihlâk olunmtışsn bunların kıymeti verilir.
Hanefiler'in mezhebi de budur.
3— Aslî fâideler ayrılır: Bunlardan yapak ve kıl gibileri müşterinindir. Yavrular anaları ile birlikte mal sahibine reddedilir.
îmâm-ı Mâlik1 in mezhebi de budur.
Fakat bu fâideler malı sahibine reddederken maldan henüz ayrılmamış olursa bittabi' o mal ile birlikte bilittifâk sahibine iade olunurlar.[92]

839/684- «Urvetü'l - Bârikî radıyallahü anh'den rîvâyet olunduğuna göre;Peygamber Saîîallahü aleyhi ve sellem, kendisine bir kurbanlık veya koyun satın alması için bir dînâr vermiş; o bu para ile İki koyun satın almış; ve birini bir dînâra satarak Resûlüllah (S.A.V.)'e bîr koyun İle bir dînâr getirmiş. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) ona alış Viîşinde bereket ile duâ etmiş: artık toprak satın alsa kazanır olmuştur.»[93]
Bu hadîsi, Nesâi müstesna Beş'ler rivayet etmiştir. Bııhârî'ûe onu bu hadis'in içinde zikretmiş; lâfzını tahrîc etmemiştir.
Tirmizl bu hadîsin bir şahidini Hakim b. HİzamÎdan rivayet etmiştir.
Had'ts-i Şerifin isnadında Saîd b. Zeyd vardır. Bu zât Hammâd'm kardeşi olup muhtelefün fîh'tir.
hnam Ncvrvı ile Münzirî : «Bu hadis'in isnadı hasen sahihtir» demişlerdir; lâkin hadîs hakkında çok söz edilmiştir.
Musannif merhum: «Doğrusu hadîs muttasıldır; ama isnadında Tmibhem râvi vardır» diyor.
Hu hadis Hz. Urve'nin vekil olmadığı bir malı alıp sattığına delâlet. Çünkü Peygamber (S.A.V.) kendisine bir kurbanlık alması için bir dinar vermişti. O emre imtisal etse dînâr'ın bir kısmı ile kurbanlığı satın alır; kalanını da iade ederdi.
Böyle alış verişlere fukabâ bey'i mevkuf derler. Bunlar kimin namına yapılmışsa onun kabulüne bağlıdır. Maamâfih mesele ihtilaflıdır. Bu ihtilâftan ortaya beş kavil çıkmıştır:
1— Mevkûfen yapıian akid sahihtir. Seleften bir cemâatin mezhebi budur.

2— Bey'i mevkuf sahih değildir. îmâm Şafiî buna kail olmuş ve: «Sahibinin razı olması, bu bey'i sahîh kılamaz» demiştir; delili : «yanında olmayan bir şeyi satma» hadîsidir.
Mezkûr hadîsi Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesâî tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîs yanında olmayan kendi malına şâmil olduğu çibi başkasının milkine de şâmildir.
Hz. Şafiî Urve (R.A.) hadîsi'nin sahîh olup olmadığında tereddüt ffmiş; onun hakkında bir şey diyebilmek için sözü hadîs'in sıhhatine ta'lîk eylemiştir.
3— îmâm-ı Â'zam Ebu Hanîfc, tafsilâta giderek: «Mevkuf satış caiz, fakat mevkuf alış caiz değildir» demiştir. Çünkü satış bir malı sahibinin milkinden çıkarmaktır. Mal sahibinin kendi malını
imi M,, itır İr bırakmaca hakkı vardır. Ancak sal ısa crvâz verdi.İşkal elinim olur. İnikat salın almak böyle delildir. O bir ıniiki elmektir; o halde nıâlİk'in onu üzerine alması lâzımdır.
4— inunn illtil'lc, Khıı Hanljf tamamen aksim1 kaildir'. Mâlikilerinin «Yanında olmıyan bir şeyi satma» hadîsi ile Ut ve hacisi'nin aralarını bulmak istediği anlaşılıyor.
5— Bir soy almaca vekfıleti olup da bir kısmını alana bey-i mevkuf sahihtir. kavli budur,
Urvc hadisi kurbanlık satın almak sureti ile teayyün etmiş hile nisa nır-lini almak için onu satmanın sahih olduğuna delâlet ediyor; aneak riat fazlalığı helâl değildir. Onun ivin de ziyâdeyi tesaclduk etmesini uıiir buyurmuştur.
Peyıjamber (S.A.V.)'in bereket duasında bulunması. İyilik yapana teşekkür ve mükâfatta bulunmanın nıüsUhâh olduğuna delildir.[94]

841/685- «Ebu Saîd-i Hudrî radıyallahü anh'ten rivayet olunduğuna göre; Peygamber Snllctllahü ahyhi ve selîcm; hayvanlar doğuruncaya kadar karınlarındakinİ satmaktan; onların memelerîndeki sütü ve kaçak iken köleyi satmaktan; taksim edilinciye kadar ganimetleri ve ele geçinceye kadar sadakaları satmaktan ve dalgıc'ın bir defa dalmasından nehyelmiştİr».[95]

Bu hadîsi ibni Mâce, Bezzar ve Dâre Kutnî zaif bir isnad İle rivayet etmişlerdir,
Zaif olmasının sebebi, râvîsinin Şrhr b. Ilav-yb olmasıdır. Bu zât hakkında Nesâî, İbni Adiyy ve başkaları söz etmişlerdir. Buharı: «Şchr, hadîsi hasen ve hâli kavı bir zâttır» demiştir. İmâm Ahmed b. HanbeVin «Onun hadîsi pek güzeldir» dediği rivayet olunur.
Hadîsin .şahinleri vardır. Bunların Ebu Hüreyre'den rnâyet edilenlerini İmûm Alnncd ile Ehıt Thivud; İbni Abbas'Um gelenleri tjlıâki ile Dûrr Kutn'ı taline etmişlerdir. Binâenaleyh hadîs kuvvet bulmuştur.
lladîs-i Şerîf, altı sûret'e şâmil olup bunların hepsi yasaktır:
1— Hayvanların karnındaki cent'ni satmak; bu icmâ'en lıarânıdır.
2— hayvanların meme!erindeki sütü satmak; bu da biliemâ' haramdır.
3— Kaçak kuleyi satmak; memnu'dur. Çünkü teslimi imkânsızdı!".
4— Taksim edilmeden ganimetleri satmak; mi İki olmadığı için yasaktır.
5— Ele geçmeden evvel sadakaları satmak; henüz kabz denilen tesellüm bulunmadığı için haramdır. Çünkü kabız olmazsa milk de tamam olmaz.
6— Dalgıc'ın bir defa dalması memnu'dur.
Bunun sureti şudur: Dalgıç denizden inci ve saire çıkarmak için birisi ile pazarlık ederek: «Senin için şu kadar paraya bir defa denize dalacağım; ne çıkarsa senin olacak,» der. Bunda aldatma olduğu için yasak edilmiştir.[96]

842/686- «İbni Mes'ud radıyallahii anfc.'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah SallaUahü aleyhi ve selîem:
— Sudaki balığı satın almayın; çünkü bu aldanmadır; buyurdular.»[97]

Bu hadisi, Ahmed rivayet etmiş ve mevkuf oluşunun doğruluğuna işaret eylemiştir.
Hadîs-i Şerif, sudaki balığı satmanın haram olduğuna delildir. Bunun illetinin aldatma olduğuna da tenbih edilmiştir. Çünkü balık suda gizlenir de büyüğü küçük, küçüğü büyük görülebilir.
Fukahâ bu hususta tafsilât vermiş; ve: «Eğer balık çok suda olur da avlamakla yakalanıp yakalanmaması ihtimali müsavi bulunursa salt caiz değildir. Fakat az suda bulunur da avlamakla yakalanması yüzde yüz olursa .satış sahihtir; teslimden sonra muhayyerlik sabit olur.
Kğor balık avlamağa lüzum kalmıyacak derecede az suda bulunursa satış yine sahihtir ve htyâr-ı rü'yet denilen görme muhayyerliği sabit olur» demişlerdir.[98]

843/687- «İbnİ Abbas rndıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resû\ü\lah.Sallnlîahü aleyhi ve sellcm: Kemâle gelmeden yemiş; (koyun) sırt (in) da yapak ve memede süt satmaktan nehyetti.»[99]

Bu hadîsi Dâre Kutni ve «Mu'cem-ül - Evsâf» nâm eserinde Taberâ-ni rivayet etmiş; Ebu Dâvud ise İkrime'nin mürscllcri arasında tahrîc eylemiştir.
Ebu Dâvud onu kuvvetli bir isnad ile İbni Abbas'a mevkuf olarak da tahrîc etmiştir ki, Beyhakî bunu tercih eylemiştir.
Hadîs'in bir şahidini Ebu Bckr b. Âsim ihticâca sâlih merfu' bir isnadla înıran b. Husayn'd&n tahric etmiştir. Hadîs-i Şerîf üç meseleye şâmildir :
1— Kemâle gelmeden yemişi satmanın memnu' olduğuna delâlet eder. Bu hususta ileride süz gelecektir.
2— Koyunun sırtında iken yapağının satılmasının memnu' olduğunu bildiriyor.
Bu bâb'ta iki kavil vardır :
Birinci kavl'e göre: Bu satış caiz değildir. Delili de bu hadîstir. Bir de yapağının nereden kesileceği hususunda ihtilâf edilebilir; bu suretle zarar hâsıl olur. Hanefiler'le Şâfiiler'in ve diğer bazı ulemâ 'nın mezhebi budur.
İkinci Kavl'e göre: Satış sahihtir. Çünkü görülen ve teslimi mümkün olan bir malın satışıdır; binâenaleyh kesilen hayvanın yapağında olduğu gibi burada da beyi' sahihtir.
îmdm-î Mâlik ile diğer bazı ulemâ'nm kavli'de budur. Bunlar: albnî Abbas hadîsi mevkuftur» derlerse de görüldüğü vecihle bu hadîs mürsol ve mevkuf olarak rivayet edilmek sureti ile kuvvet bulmuştur. Garer denilen aldatmadan nehî vârid olduğu sahihtir; burada da garer vardır.
3— Memedeki sütü satmanın memnu' olduğuna delildir. Zira bunda da aldatma vardır. Saki b. Cübcyr, bu bey'in caiz olduğuna kaildir. Delili şu hadistir :
«Sizden bir hanginiz kardeşinin hazinesine ei atıyor da ondakİnİ alıyor.» Hz- -Sair/, bu hadîste izinsiz kardeşinin koyununu sağma'nın hükmü beyân edilirken koyun memesine hazine denilmiş olmasına bakarak satışın sahih olduğuna hükmetmiştir. Halbuki hadîsteki hazîne tâbiri mecaz'dır. Hakikat bile olsa sözümüz hazî-no'de değil, onun içindeki süttedir. Bu Kütün miktar ve keyfiyeti meçhuldür; biânenaloyh beyi' sahîh değildir.[100]

844/688- «Ebu Hüreyre ret di yallah il anh'den rivayet olunduğuna göre; Resûiüllah Sallallahü aleyhi ve sellcm dişi develerin karnındaki cenîn'lerle erkek develerin bellerindeki menî'leri satmaktan nehî buyurmuştur.»[101]

Bu hadîsi, Bezzâr rivayet etmiştir. İsnadında za'f vardır.
Çünkü râvileri arasında Sâlih b. EbVl - Ahdar vardır. Bu zâtı îbni Adiyy zaîf saymıştır. Hadîsi îmâm Mâlik (93—179) de Zührî (—124) tarîki ile Srtûfden mürsol olarak rivayet etmiştir ki, bu bâb'ta sahîh kavil de budur. Bu hadîsin bir şahidini kavi bir isnâd ile Abdürrezzak (126—211) Hz. İbnİ Ömer (R.A.)'den tahrîc etmiştir.
Hadîs-i Şerif «medâmîm. ve melâkih» denilen ana karnındaki yavrularla baba sulb'ündeki menî'lerin satılamayacağına delildir. Nitekim icmâ' da bunu gösterir. Bu bâb'ta yukarıda îzâhât geçmişti.[102]

845/689- «Ebu Hüreyre anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki:Resûlüllah KuHnlîahü alcı/iti re sclîrm;
— Her kim bir müslümanın alış verişini ikaaie ederse Allah da onun hatâ'sını ikaaie eder; buyurdular.»[103]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile İbni Mace rivayet etmişlerdir. İbni Hib-ban ile Hâkim de onu sahîhlemisirrdir.

Ikaale'nin faziletine drlâlet eden hadîsler çoktur. Bunların mecmuu hadisimizi Uıkviye ederler.
İkaaie: yapılan alış veriş akdini kaldırmak olup bilİemn' mesrıf-dur; çünkü alış veriş'e olduğu gibi buna da ihtiyaç vardır. Resûlüllah (S.A.V.) de buradaki hadisi İle onu yapanı öğmüş ve sevap kazanacağını bildirmiştir, tkaale. alış verişi yapanlar hakkında akd'i feshetmektir; fakat başkaları hakkında yeni bir satış akdi sayılır. Bundan dolayı meclisle mukayyeddir. Bu akid, ancak «ikaaie» lâfzı ile yapılır vo alış ve- ' riş şeklinde olduğu gibi bunda da iki taraf mazi sikaları kullanır. îkaale yapan taraflar «beyi'» lâfzını kullanırlarsa akid bİlittİfak satış olur.
İkaale'yi yapanın müslüman olması şart değildir. Hadîs'te müslümanın zikredilmesi aglcbî bir hükümdür. Yoksa ikaaie gayr-ı müs-lim ile de yapılsa sevabı vardır.[104]

«Muhayyerlik Babı»

Hıyar : îki şeyden, yani satışı bağlamakla bozmaktan hangisi hayırlı ise onu istemektir. Muhayyerliğin bir çok nev'ileri varsa da musannif burada yalnız hıyâr-ı şart ile hıyâr-ı meclis'i zikretmiştir.[105]

846/690- «ibni Ömer radtyattahü anh'den Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'den İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.) :
— İki kişi alış veriş yaptılar mı ayrılmayıp beraber bulundukları müddetçe yâhûd biri diğerini muhayyer bırakmadıkça onlardan her biri muhayyerdir. Eğer biri diğerini muhayyer bırakır da bu şartla satış yaparlarsa artık satış vâcib olmuştur. Satışı yaptıktan sonra birbirlerinden ayrılırlar da, taraflardan biri satışı terk etmezse satış (yine) vâcib olmuştur; buyurmuşlardır.»[106]

Müttefekun aleyh'tir. Lâfız Müslim'indir.
Bazı cümlelerin îzâhı : «Biri diğerini muhayyer bırakmadıkça» cümlesinin mefhûm-u muhalifinden de anlaşılacağı vecihle taraflardan biri ciğerini muhayyer bırakırsa, yani biri muayyen bir müddeti şart koşörsa bu maiayyeriik, o akd'i yapan tarafların bedenen oradan ayrılmaları ile bozuluvermez. Bilâkis şart koştuğu müddet geçinceye kadar devanı eder. Bazılarına göçe bu cümleden nıurâd : Oradan ayrılmazdan evvel .satışı' sağlamlaştırmak isterse artık beyi' lâzım olur; ayrılmanın bir hükmü kalmaz; demektir.
(Satış vâcib olmuştur) demek; tamam olmuş, yürürlüğe- girmiştir; demektir.
Hadîs-i Şerif, alış veriş yapan taraflara hıyâr-ı meclis'in sabit olduğuna ve bu muhayyerliğin bedenen birbirlerinden ayrılmaları anına kadar devam edeceğine delildir. rJlemâ'dan bu hususta iki kavil vardır :
1— Hıyâr-ı meclis, vardır: Bu kavil Sahâbe-i kirâm'dan Ali, İbnî Abbas ve İbni Ömer (R. Anhüm) hazcrâtı ile bir cemâat'in ve ekseri tâbiî'nin, imam Şâfü ile Ahmed b. Hanbrî'in mezhebidir. (Meclisden murâd: tarafların bulunduğu vaziyettir). Bu zevata göre muhayyerliği bozan ayrılış adeten ayrılma sayılan harekettir. Meselâ küçük bir evde muhayyerliği bozan adetten ayrılma sayılan harekettir. Meselâ küçük bir evde muhayyerliği bozacak ayrılış,n birinin dışarı çıkmasıdır. Büyük evde iso bir yerden bir yere iki veya üç adım gitmekle olur. Nitekim İbni Ömer (R. A.)'m fi'li de bunu gösterir. İbnİ Ömer (R.A.) beğendiği bir şeyi satın alırsa meclisten ayrılırmış. Beraberce kalmaları veya beraberce yürümeleri ile hıyâr-ı meciis bozulmaz. Bu Tnezhcbin de-Hli sadedinde bulunduğumuz İbni Ömer hadîsidir.
2— Hıyâr-ı meclis, yoktur. Alış verişi yapan taraflar sözle birbirinden ayrıldılarmı artık muhayyerlik bitmiştir.
Haneftler'lf Mâiiikîler'in ve diğer bazı ulemâ'mn mezhebi de budur. Bunların delili:
«Alış veriş yaptığınız vakit şâhîd çağırın» âyet-i kerîmesidir. Bunlar: «İshâd, alıcı ile satıcı birbirinden ayrıldıktan sonra yapılsa, emre mutabık gelmez; ayrılmazdan önce olsa, yerinde yapılmış o.maz; binâenaleyh burada muhayyerlik yokdur.» derler Bir de:
«Alış veriş yapanlar anlaşamazlarsa söz satıcınındır» hadîsi ile istidlal ederler: «Hadîs-i Şerifte anlaşılmadığın ne zaman olduğuna dair tafsilât verilmemiştir. Binâenaleyh hıyâr-ı meclis yoktur.
Anlaşmazlık ne zaman olursa olsun söz satıcınındır» derler. Onlara göre buradaki İbni Ömer hadisi hıyâr-ı kabul'e hamledilir. Yanı (sözle birbirlerinden ayrılmadıkça) manasınadır. Bu te'vîl İbrahim Nehaı ll-95)'den nakledilmiştir. Aşağıdaki hadîs İbni Ömer hadîsi'ne muatzdır.[107]

847/691- «Amr b. Şuayb'ten o da babasından o da dedesinden - radı-yallahü anhüm - işitmiş olarak rivayet olunduğuna göre Peygamber Sallaîîahü aleyhi ve sellem :
— Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılıncaya kadar muhayyerdirler; ancak muhayyerlik pazarlığı varsa o başka. Satışı kaldırır korkusu ile satıcı'nın alıcı'dan ayrılması kendisine helâl değildir; buyurmuşlardır.»[108]

Eu hadîsi İbni Mâce müstesna Beşler rivayet etmişlerdir.-Onu Dare Kutnî, İbni Huzeyme ve ibni Cârûd da rivayet etmişlerdir. Bir rivayette: «yerlerinden ayrılıncaya kadar» buyurulmuştur.
Bundan önceki hadîs, Ebu Davud'un İbni Ömer (R. A.)1 den rivayet ettiği şu hadîse dahî muarızdır:
«Alış veriş yapanlar ayrılmadıkça muhayyerdirler; ancak muhayyerlik pazarlığı olursa o başka... Satıcının satışı kaldırır korkusu ife arkadaşından ayrılması kendisine helâl değildir».
«Satışı kaldırır korkusu İle» ifâdesi satışın tamam ve nafiz olduğuna, yani yürürlüğüne delâlet eder. Fakat «birbirlerinden ayrılmadlkça» tâ'birinc bakarak bazıları bu hadîsin de hıyâr-ı meclise delâlet ettiğine kail olmuş «satışı kaldırır» ta'birini satışı bozmağa hamletmişlerdir;ki imam Tirmizî de bunlardan birisidir. Onlar hadîsteki «helâl değildir» ifâdesini kerahete hamlederlcr. Bu takdirde ma'nâ söyle olur: «Alış veriş tamam olduktan sonra pişman oiarak onu feshetmeye kalkışmak mekruhtur; insanlığa yakışmaz.» Vâkıâ Ibni Ömer (R.A.)'den rivayet edildiğine göre, kendisi birisi ile alış veriş yapar da onu tamamlamak isterse kalkıp biraz yürür sonra müşterisinin yanına dönermiş. Lâkin bu rivayeti Tirmizî ve arkadaşları İbni Ömer (R.A.)'in nehyi duymamış olduğuna hamledcrler.
Hâsılı: Hıyâr-ı meclis'e kail olmayan Hanefîler'le Mâlikîler bu hadîsleri münâsip bir şekilde te'vil ederler. Hanefîler'o göre hıyâr-ı kabul vardır. Yani taraflardan biri icâbı yaptımı diğeri onu o mecliste kabul edip etmemekte muhayyerdir. Hıyâr-ı meclis ise ancak şart koşulduğu taktirde sabit olur. îşte buradaki hadîsleri Hanefîyye ulemâsı: «lası ve-riş yapanların şart koştukları hıyâr-ı meclis vardır» şeklinde te'vil ederler.
Mâlikîler ise hıyâr-ı meclis'i isbât eden hadîslerin sahih olduklarını kabul etmekle beraber Medine.— bu hadîsler mu'cibince amel etmediğinden onlarla amel etmezler. Çünkü Medineliler'in ameli Mâlikiler'ce mütevâtir haber hükmündedir. Binâenaleyh mütevâtiri bırakıpta zann ifâde eden haber-i vâhid hadisle amel etmezler. Onlara göre hıyâr-ı meclis'i taraflardan biri1 şart koşarsa akid fâsid olur.[109]

848/692- «Ibni Ömer radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Bir adam peygamber SaîldUahü aleyhi ve sclîem'e alış verişte aldandığını anlattı da Resûlüllah (S.A.V.) (kendisine) :
— «Alış veriş yaptığın zaman; aldatma yok deyiver; buyurdular.»[110]

Müttefekun aleyh'tir.
Ibni îshak'm Yunus ile Abdul A7ö'dan tahrîc ettiği rivayette şu ziyâde vardır:
«Sonra sen satın aldığın her malda üç gün muhayyersin. Eğer (o maldan) râz» olursan onu (kendinde) tut; beğenmezsen reddediver». Bu zatın ismi Habban b. Münkız'dır. «Münkız b. Âmir'dir» diyenler de vardır. Hz. Osman zamanına kadar yaşamış yüz otuz yaşını bulmuştur. Bir şey satın ,-iiii ela kemlisine: «Sen bunda aldandın» dediler mi o alış verişten döner; S.ıhâbe-i Kiramdan biri de «Peygamber (S.A.V.) ona üç gün muhayyerlik verdi» diye şeh^.St eder; neticede satıcı da onun parasını geri verirdi. Hz. Habban'm başında sakatlık olduğundan dilinde de tutukluk vfirtlı. Bununla beraber yine ticâreti bırakmazdı.
Bu hadîsi Hâkim «cl-MüMcdrrk» inde, Bcyhakî «Sünen» inde rivayet etmişlerdir. Onu îmâm-ı Şafiî (R.A.) dahî rivayet etmiş ve: "Muhayyerlikle yapılan satışta asıl olan, onun fâsid olmasıdır. Lâkin memesi şişirilen hayvanın satışı hakkında Resûlüllah (S.A.V.) üç fitin muhayyerlik şart koşunca ve Habban b. Münkız'a satın aldığı şey için üç tiün muhayyerlik tanıdığı rivayet edilince Resûlüllah (S.A.V.)'in buyurduğunda karar kıldık» demiştir.
Hadîs-i Şerifin râvilerinden İbni îshak'm üzerinde duranlar vîH-sa rte. ekseriyete göre bu zât mevsuktur. îmâm-î'Mâlik dahî onun hakkında söylemiş olduğu sözden dönmüştür.
H;ıdİs, alışverişte hıyâr-ı gabn olduğuna delildir. Hıyâr-ı gabn, faz-l,ı îHrlanma sebebi ile aldığı malı dönme muhayyerliğidir. Bu hususta ulemâdan iki kavil rivayet olunur:
1— Hıyâr-ı Gabn sabittir. Ancak bu muhayyerliğin sübût bulması için aldanmanın fazla olması şarttır.

Mâlikiler'lc Hanefiler'in mezhebi budur. Hattâ Mâlikîler gabn-ı fahiş denilen, çok aldanmayı kıymetin üçte biri diye tahdîd etmişlerdir. Mâlikîler'in bu tahdidi az aldanmanın âdeten müsamaha ile karşılanmasından hattâ buna aldanma bile denilmediğinden alınmış olsa gerektir.
2— Cumhur-u ulemâya göre gabn sebebi ile muhayyerlik yoktur. Ahs verişin umumî delilleri ve satış akdirii'nin aldanma olup olmadığı mülâhaza edilmeksizin yürürlüğe girmesi buna delildir. Onlara göre babımızın hadîsinde muhayyerlik Hz. Habban'm akılca zaîf olmasındandır. Şu kadar var ki, bu za'f, kâr'ı zarar'ı ayıramıyacak derecede değildİr. Binâenaleyh kendisine1 alış veriş için izin verilen çocuk hükmündedir; fazla aklandığı zaman kendisine muhayyerlik sabit olur.
Malikiler'den Îbnü'l-A'rabî diyor ki : «bu kıssadaki hîle'nin kusur hakkında, yâhûd milk veya fiyat hususunda olması muhtemeldir. O halde hâsseten aldanma hakkında delil olamaz. Bu kıssa hu-sûsî'dir; onda umum yoktur.
Bazıları : «Alıcı veya satıcı «hile yok» derse .nuhayyerlik sabit olur» derler.
Bir takımları iki surette de, yani satın alan çocuk olsun, olmasın hıyâr-ı gabin isbât etmemişlerdir. Delilleri bu babın hadîsidir.[111]

«Fâiz Bâb'ı »

Ribâ hakkında «eî-Fıkhu alc'l-mczahibi'l-Erbaa»[112] da şu ma'-itimat, veriliyor:
Ribâ : şiddetle yasak edilen fâsid alış verişlerdendir. Lûgat'ten mânâsı : ziyâde, demektir. Nitekim Teâlâ hazretleri :
[113] «Onun üzerine suyu İndirdiğimiz vakit yükselir ve kabarır» buyurmuştur; ki yükselip kabarmak yerin üzerine ziyâdedir.
Fukâhâ'nın ıstılahında ise : Bir cinsten olan iki bedelden birine yapılan karşılıksız ziyâdedir ki bu gün buna faiz diyoruz. Ribâ : «ribe'n-nesîe» ve «ribe'l-fadl» olmak üzere iki kısımdır. Hattâ Şâfîîler buna «rlbe'l-yed» nâmile üçüncü bir nev'i ilâve ederler.
1— Ribe'n-nesîe : Ziyâdesi geç ödemeden yani bir müddetten ibaret olan ribâ'dır. Bir ölçek buğday vererek güzün onun karşılığında bir buçuk Ölçek buğday almak gibi. Bundaki yarım ölçeğin karşısında satılık bir mal yoktur; o yalnız beklediği müddetin karşılığıdır. Bundan dolayıdır ki bu ribâ'ya, te'hîr faizi manâsına «ribe'n-nesîe» denilmiştir.
2— Ribe'l-fadl : Karşılığında hiç bir şey bulunmıyan ziyâdedir. Bunda müddet filân yoktur. Bir Ölçek buğday vererek bir buçuk ölçek buğday almak ve teslim tesellüm muamelesini yaparak işi kesinleştirmek gibi. On iki miskal ağırlığında işlenmemiş altını vererek on mis-kal ağırlığında işlenmiş bir altın alrr»ak da böyledir,
3— Rîbe'l-yed : Bir cinsten iki şeyi teslim ve tesellümsüz satmaktır. Buğday ile buğdayı satmak gibi.[114]

«Ribe'n-Nesie'nin Hükmü»

Ribe'n-nesie'nin haram olduğu hususunda imamlar arasında ihtilâf yoktur. Onun büyük günâhlardan sayıldığı münakaşa götürmez bir hakikattir. Bu cihet Kitab, Sünnet ve lemâ'-i Ümmet'le sabittir.
Kitab'dan delili :
[115] «Halbuki Allah alış verişi helâl, ribâ'yı haram kılmıştır. Artık kîme RabbİInden bir nasihat gelir de rîbâ'dan vaz geçerse geçmişteki fâîzİ kendine; onun (afvtne ait) hüküm ise Allah'a aittir. Her kim de döner tekrar yaparsa işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedidirler. Allah ribâ'yı mahveder; sadakaları ise arttırır. Hem Allah ve-balli kâfirlerin hîç birini sevmez... Ey îmân edenler! Allah'dan korkun da (hakîki) mümin İseniz ribâ (hesabın) dan kalan bakîyyeyi bırakın. Eğer (bunu) yapmazsanız o halde Allah ve Resulünden (size) bir harb kopacağını bilin. Eğer fevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Ne zulüm edersiniz ne de zulmolunursunuz» âyetleridir.
İşte Kitâbullah!... Fâiz'i en şiddetli bir lisanla haram kılıyor. Ondan öyle menediyor ki, Rab'larına inananların ve onun azabından korkanların tüylerini ürpertiyor, Hangi tehdîd Allah-u teâlâ'nın faizcileri kendi aleyhine ayaklanmış, Allah ve Resûl'ünc karşı i'lân-ı harb etmiş saymasında daha şiddetli olabilir?.... Yerde ve gökte kendisini hiç bir şeyin âciz bırakamadığı kaadîr ve kahir Allah'la muharebe eden bu zaîf insanın hali ne olur? Elbette bu yaptığı ile kendisini helak ve hüs-rân'a atmış sayılır.
Bu Âyet-i Kerîme'dcn alınan ribâ'nm mânâsına gelince: anlaşılıyor ki, bu ribâ câhİliyet devrinde araplar arasında malûm olan faizciliktir. Bunu müfcssirler beyân etmişlerdir. Bu zevât'tan bir çoğunun buyanına göre CâhİliyyET devrinde arapiar'dan biri bir kimseye muayyen bir müddet için borçlandı mı va'de gelir gelmez mal sahibi borçluyu bulur; ve ona : «Ya borcunu öde! yâhûd arttır» derdi. Bunun mânâsı : ya borcunu öde yâhûd aramızda âdet olan faiz ile onu bir müddet tc'hir et; demektir. Ziyâde bazen sayıda olurdu. Meselâ bir deveyi va'desi geldikte iki deve vererek Ödemek şartı ile muayyen bir müddet beklerlerdi. Bazen de yaşta olur; bir senelik bir deve yavrusunu va'desi geldiği zaman iki senelik yavru vererek ödemek şartı ile borcu te'cil ederlerdi. Faizciliğin bir nev'i de şöyle olmuştu : Biri diğerine bir müddet için mal verir; ondan her ay muayyen bir miktar alırdı. Va'de gelip de bütün borcu ödeyemezse ma! sahibi yeni bir faizle bir müddet daha beklerdi. İşte bu gün dünyanın her yerinde bankaların umumiyetle yaptıkları faizcilik budur. Allah-u Zülcelâl bunu müsîümanlara ve diğer milletlere haram kılmıştır. Çünkü bunda başı sıkılanları ezmek, insandaki şefkat ve merhamet hislerini söndürmek; dünyâ hayatında yardımlaşma fikrini yok etmek vardır. İnsan, insan olarak her cihetle maddîleşip kardeşine kaaşı merhametsizlik etmemeli; onun muhtaç düştüğü ânı fırsat bilerek kendisini faizin tuzağına düşürmemeli; kalan bir parça canını da böylelikle almamalıdır. Halbuki Allah Teâjâ zenginlere fakirlere vasiyyet etmiş; felâketzede'lerie bîçâreler için ödünç almayı meşru' kılmıştır. Kaldı ki fâiz'de malları faizcilere münhasır bırakmak ve irâdesi zâif olanlara şehvet kapılarını açmak; böylclerin ellerindeki serveti çekip almak gibi pek cok zararlar vardır ki onları burada sayıp dökmeye makam münâsip değildir.
Hâsılı âyet-i kerîme ribc'n-ncsîe'nin haram olduğuna kat'iyyetle delâlet etmektedir. Şu zamanda yüzde hesabı ile yıllık veya aylık fâiz'e verilen mallar da bu kabildendir. Bazılarının bu nev'i faizi caiz göstermek için din'e yaptıkları taarruz her cihetle bikmcU teşrîa ve din'e münâfîdir.
Bir takımları fâiz'in azı helâl olduğuna kaildirler. Onlarca haram olan faiz kat kat fazla alınandır. Delilleri Âl-i İmrân Sûresî'nin şu Âyet-i kerîmesidir :
[116] «Ey îmân edenler : kat kat ribâ'yı yemeyin; Allah'dan sakının ki felah bulaşınız.»
Halbuki bu anlayış düpe düz hatâdır. Çünkü Âyet-i Kerîme'dcn mu-râd : faiz yemekten nefret ettirmek; kat kat alman faiz günün birinde borçlunun bütün malını kaphyarak onu fakir, yoksul düşüreceği ve bu i'âsid muamele yüzünden mahvolup âtıl kalacağı mülâhazası ile faizcilerin nazarı dikkatini çekmektir. Zira bunda, medeniyet nizamlarına ne derece zarar olduğu meydandadır. Hemen hemen hiç bir akıl sahibi yoktur ki, Allah teâlâ'nın üç kat faizi haram kılıp iki veya bir katını mübâh bırakacağını tasavvur etsin. Hele «Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir» âyet-i kerîmesini okuduktan sonra aklı başında olan bir insanın bu mânâyı anlamasına imkân kalmaz.[117]
Bir takımlarının «fâide mukabili verilen ödünç, faiz değildir» iddiası da garabet cihcÜ ile yukarıkinden aşağı kalmamaktadır. Vâkıâ fukahâ'dan bazıları ribâ'nın bir akid olduğunu, binâenaleyh onun da şâir akidler gibi mutlaka bir sîgası veya sîga yerini tutacak bir şeyi bulunması lâzım geldiğini söylemişler: hattâ Şâfîîler bu bâb'ta tasrihat-ta bulunmuşlarsa da ayni zevat fâide mukabili verilen Ödünç hakkında: «Başkalarının mallarını bâtıl bir yoldan yemektir» demişlerdir. Çünkü ribâ'nm haram kılınmasına sebep olan karşılıksız ziyâde bunda dahî vardır, mesele yalnız şekil değişikliğinden ibarettir. Hüküm i'tibâriyle aralarında fark yoktur. Ribe'n-nesîe'nin Sünnet'ten delili babımız hadîsleridir.[118]

«Ribe'l-Fadl'ın Hükmü»

Va'desiz faiz demek olan bu muamele dört mezhebe göre haramdır. Sahâbe-İ Kirâm'dan bazılarının bunu tecviz ettiği hattâ ibni Abbas (E.Anhümâ)'nm da bunlar lirasında bulunduğu rivayet edilmişse de sonradan bu fikirden döndüğü ve Ribc'l-fadl'm hürmetine kail olduğu katiyetle sübût bulmuş bir hakikattir.
Bu ribâ'nın haram olduğuna delîl. Peygamber (S.A.V.)in şu Ha-dis-i şerifidir :
«Altın ile altın, gümüş ile gümüş, buğday ile buğday, arpa ile arpa, hurma ile hurma ve tuz ile tuz misli misline, birbirine müsâvî ve Deşin olarak satılır. Bu sınıflar değişti mi peşin olmak şartı İle nasıl isterseniz satınız».
Bu hadiste sayılan altı şeyin hükmü bilicmâ' başka mallara da geçer. Dâvud-u Zahirî ile Osman-ı Bcttî'nin ve diğer bazı zevât'ın muhalefetleri rivayet edilmişse de onların muhalefeti icmâ'ı bozmaz.
Ribâ hakkında merhum Elmah'ît Muhdmnıcd Hamdı Yazıt «Hak Dini Kur'ân Dili-» adlı tefsirinde pek güzel îzâhâtta bulunmuştur. [119] Biz teberrüken bir cümlesini nakil ile iktifa edeceğiz.

Merhum şöyle diyor: «Herhangi bir hey'eti içtimâiyyede, faizsiz yaşanmiyacağı hissi, çoğalmaya ve faizin meşruiyyetine çâreler aranmaya başladımı, orada sükût ve inhitat ve devr-i câhiliye irtica', başlamıştır.»
Hâsılı faizcilik beşeriyetin iktisâdi bünyesini kemiren bir kurttur. Bundan dolayıdırki dinimizde şüpheli şeylerden kaçınmak men-dûb clduğu halde faiz şüphesinden korunmak vâcibtir.
Fıkıh'ta şöyle bir kaidemiz vardır : Şüphe-i ribâ, ribâdır; çünkü ribâda şüphe mu'teberdir. Binâenaleyh müslümanların bundan kaçınması lâzımdır.
Ebu Bekir Ccssas (—370) «Ahkâmü'l-Kur'ân» adlı[120] eserinde şöyle diyor: «Ömer demiştir ki: ribâ âyeti Kur'ân'm en son nazil olan âyetlerrndendir. Peygamber (S.A.V.) bunu bize tamamen beyân etmeden dünyadan gitti. Binâenaleyh sîz ribâ ve ribe'yİ bırakın» yani faiz olduğunu bildiğiniz bir şeyi bıraktığınız gibi, kendisinde faiz şüphesi olanı d;ı bırakın. FAİ/.i. faizcilik yapanı ve ona yardım edeni zemmeden hadisler çoktur. Aşağıdaki hadîste onlardan biridir.[121]

849/693- «Câbir radıyallahii anh'ten rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Rcsûlüllah Sallallahü aleyhi ve scllem: Faizi yiyene, yedirene yazana ve işâhİdlerine lâ'net etti ve :
— Onlar müsavidir; buyurdular.»[122]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Buhârî'n'ın de Ebu Cuhayfe'den buna benzer bir rivayeti vardır. Yani linhârVmn rivayetinde de faizcilere, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmaları için bedduâda bulunmuştur.
Hadîsin lâfzı şudur :
«Avn b. Ebî Cuhayfe'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Babamı haccam bir köle satın alırken gördüm de kendisine sordum. Peygamber (S.A.V.) : Köpek ile kanın parasından; düğme yapmaktan ve yaptırmaktan; faiz yemekten ve yedirmekten nehyettî. Resim yapana da lanet buyurdu».
Hadîs-i Şerif, mezkûr faizcilerin yaptıklarının günâh ve haram olduğuna delildir. Yeme'nin hasseten zikredilmesi ondan faydalanma ekseriya yemek sureti ile olduğundandır.
Yedirenden murâd : faizi verendir. Çünkü faiz ancak ondan hâsıl olur; bu sebeple günâhta müşterektir.Yazanla, şâhîdlerin günâhı ise harâm'a yardım ettiklerindendir. Bittabi bu bilerek yaptıkları zamana mahsustur. Vâkıâ Buharı ile Müslim'in müttefîkan tahrîc ettikleri Ebu Hüreyre hadîsinde :
«Yâ rabbiî Senden ahd-u peymân almışam; elbette sen ahdini bozmazsın. İmdi ben ancak bir insanım; şu halde her hangi bir mü'mine eziyyet etti veya söğdü isem yâhûd lanet etti veya döğdü isem bu işimi ona namaz ve zekât ve kendisi ile o kulu kıyamet gününde sana yaklaştıracağın bir ibâdet yap» büyütülmüştür.
Bu hadîs mcrfu'dur. Buna benzer başka hadîsler de vardır. Bunlar Peygamber (S.A.V.J'in lanetinin tanrım ifâde etmediğine ;hu sözlerle hakiki heri duayı kasıd buyurmadığına delâlet ederler. Bu hâl karşısında: Resûlüllah (S.A.V.)'in lanetini geri alması ma'lıım bir haramı iş-lemiyenler hakkındadır; yâhûd bu laneti gadab halinde yaptığı zamana mahsustur; denilmektedir.[123]

851/694- «Abdullah b. Mes'ud radıyallahü anh'ien Peygamber Sal-lallahn aleyhi ve scîlem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah (S.A.V.) :
— Faiz yetmiş üç bâbtır. Bunların (günâh i'tibâriyie) en ehveni bir kimsenin annesi île cinsî münâsebet'te bulunması gibidir. Şüphesiz ki faizin en fazlası müslüman bir adamın Irzıdır; buyurmuşlardır.»[124]

Bu hadisi muhtasaran İbni Mâce; tamamı ile de Hâkim rivayet etmiş ve onu sahîhlcmiştir. Bu mânâda başka hadîsler de vardır.
EbuDdvud ile İbni Ebi-d Dünya (208—281)'nın Hz. Ebu Hürey-re'den tahrîc ettikleri bir hadîste (müslümanm ırz.nda ribâ)'yı Resûlül-lah (S.A.V.) :
«Bir sÖğmeye karşı iki söğmedir» diye tefsir etmişlerdir, Hudîs-i Şerifte ma'lûm ribâ bâblarından olmamakla beraber haram bir fiile ribâ denilebileceğine işaret vardır.
Faizin en ehvenini bir kimsenin annesi ile cima1 etlnesine benzetmesi, aklen bu işin son derece çirkin olduğu içindir.[125]

852/695- «Ebu Sâîd-i Hudrî radıyallahü anh'ien rivayet olunduğuna göre; ResûlüTah Sallallahü aleyhi ve scllem:
— AÎTir ile altını, ancak misli misline olursa satın : birbirleriİ erine fazla yapmayın; gümüş ile gümüşü de, arwak misS misline olursa satın; birbirleri üzerine fazla yapmayın. Onlardan gaib olanı hazırla dahi satmayın; buyurmuşlardır.»[126]

Müttefekun aleyh'tir.
Hadîs-i Şerif, mevcud olsun gaibolsun altın ile altını, gümüş ile gümüşü birbirlerinden fazlalıkla satmanın haram olduğuna delildir. Çünkü «ancak misli misline» tâbiri umum hallerde istisnadır; ve sanki: «bu satışı hiçbir hâl-u kârda yapmayın; yalnız misli misline, yani miktarca birbirlerine müsâvî oldukları hâl müstesna» denilmiştir. Bundan sonra bir de (birbirleri üzeri ıe fazla yapmayın) buyurui-ması te'kîd içindir. '
Sahâbe-i Kirâm'dan ve tabiîn hazerâtmdan bir çokları ile fukahâ'nın mezhebi budur. İbni Abbas (R. A.) ile sahâbe'den bazıları ribe'I-fadl'da fazlalığın haram olmadığına kail olmuş ve:
«Nesîe'den başka ribâ yoktur» hadîs-i sahihi ile istidlal etmişlerse öe cumhur bu hadîsi «en şiddetli ribâ ancak nesîe-dedir şeklinde te'vîl etmişlerdir. Yani bu hadîsten murâd : hiç bir ribâ yok değil, ribâ'nın kemâli yok; demektir.
Maamâfîh yukarıda da arzettiğimiz veçhile Hâkim Hz. ibnî Abbas'-m bit kavilden döndüğünü ve Allah'a levbe istiğfar ettiğini rivayet etmiştir. İbni Abbas : «Vallahi ben müslümanlann peşin olarak yaptıkları her nev'i alış verişi helâl görüyordum. Abdullah b. Ömer'in Resulü!-lah (S.A.V.)'den benim bellemediğim bîr hadîsi bellediğini işitince şimdi Allah'a istiğfar ediyorum» demiştir.
Hadîsteki altın ve gümüş lâfızları âmm olup madrûb gayr-ı mad-rûb tütün altın ve gümüşlere şâmildir. (Gaib) ta'birindcn murâd : alış veriş meclisinde bulunmayanlardır. Orada mevcut olana (hazır) denilmiştir.[127]

853/696- «Ubâdetû'bnü's-Sâmit radıyallahü anh'ten rivayet edilmiştir. Demiştir ki:Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Altın ile altın, gümüş'le gümüş, buğday ile buğday, arpa ile arpa, hurma ile hurma ve tuz ile tuz, misli misline, birbirine müsâvî ve peşin olarak satılırlar. Bu nev'iler değişirse Deşin olduğu takdirde nasıl istersiniz.Öyle satın; buyurdular.»[128]

Eu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif'in (misli misline ve birbirine müsâvî olarak) tâbirleri ile ifâde ettiği te'kîd aşikârdır.
B:ı hadîs, sayılan altı şeyde, cinsi cinsine satıldıkları zaman fazla-3ık yapmanın haram olduğuna delildir. Mezkûr altı şeyde ribâ'nın haram olduğuna icmâ' vardır. Nitekim yukarıda da arzetmiştik.
Bunlardan maadasına gelince Cumhur-u ulemâ'ya göre illette bunlarla müşterek olan her şeyde kıyas yolu ile ribâ harâm'dir. Zâhirîler'e göre nassan sabit olan altı şeyden maada hiç bir şeyde ribâ yoktur. San'ânî (1059—1182) «Sihbiilü's-Selâm» da bu mezhebi beğenmekte hattâ bu hususta «cl-Kavlü'l-Mik-tcbd» adlı müstakil bir risale yazdığından bahsetmektedir.
Ribâ'ya dahil olan şeylerin cinsleri muhtelif olursa birbirinden fazlaya ve keza va'deli olarak satılabilirler. Bu hususta uiemâ müttefiktir. Meselâ : altınla buğday, gümüşle arpa böyle satılabilirler. Cinsi cinsine satıldığı zaman birinin veresiye satılmasına caiz olmadığında dahi ittifak vardır.[129]

854/697- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'ten rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Altın ile altın, tartısı tartısına, misli misline; gümüş ile gümüş dahi tartısı tartısına, misli misline satılır. Her kim ziyâde verir veya ziyâde alırsa bu ribâ'dır; buyurdular.»[130]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.

HîkÎîs-i Şerif, takdir'in göz kararı ve tahmin ile değil .mutlaka tartı ile yapılacağına delildir. Çünkü miktarın ta'yini ancak bu suretle mümkün clur.[131]

855/698- «Ebû Said-i Hudrî ile Ebû Hürey-e radıyallâhü anhümâ'-dan rivayet olunduğuna göre Resûlüllah Sallallahii aleyhi ve sellem Haybor üzerine bir adam'ı memur göndermiş; o zât da Peygamber (S.A.V.)'e seçkin kuru hurma getirmiş. Derken Resûlüllah Sallaîîahil aleyhi ve sellem :
— Hayber'in bütünhurmaları böyle mi? diye sormuş? Adam :
— Hayır yâ Resûlâllah! Biz bunun bir ölçeğini iki ve iki ölçeğini üç ölçeğe alıyoruz; demiş. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) :
— (Bunu) yapma, kötü hurmayı para ile sat, sonra para İle seçkin hurma satın al; buyurmuş; iartı hakkında da böyle bir şey söylemişlerdir.»[132]

Müttefekun aleyh'tir.
Müslim'in rivayetinde «Mîzan'da böyle» buyurulmuştur.
Gönderilen zât'ın ismi Sevâd b. GazÎyye olup Ensâr'dandır.
«Cenîb» bazılarına göre iyi hurma; diğer bazılarına güre katı hurmadır. Bir takımlarına göre Cenîb; kötüsü ayıklanmış hurmadır; «Başka hurma ile karıştırılmayan hurmadır» diyenler de olmuştur.
Cem' : Kötü hurma demektir. Müslim'in bir rivayetinde; «Karışık hurma» diye tefsir edilmiştir. Bunun mânâsı: bir çok nev'iler bir araya getirilerek karıştırılan demektir.
Hadîs-i Şerif, cinsi cinsle satarken aralarında iyilik, kötülük cihetinden fark gözetmeksizin birbirine müsavi olmalarının vücûbuna delildir.
(Tartı hakkında da böyle bir şey söylemişlerdir.) İfâdesinin mânâsı: Cinsi cinsine satılırken tartılarak verilen şeyler hakkında da Ölçekle satılanlar hakkında söylendiğini söylemiş; yani: fazlalıklı satılamaz; böyle bir alış veriş yapılmak istenirse para ile satılır; sonra satın alınmak istenilen sey de para ile alınır; demek istemiştir. Bu hususta tartılan şeylerle ölçülenler arasında bir fark olmadığına icmâ1 vardır.
Hanefîyye imamları bu hadîs ile istidiâl ederek: Peygamber (S.A.V.) zamanında ölçekle satılan bir şeyin şimdi tartı ile müsavat üzere satılması caiz değildir.» derler. Onlara göre vezin, yani tartı da öyledir; o zaman nasıl yapılmışsa, şimdi de aynı suretle hareket edilir.
îbni Abdftberr (368—463) diyor ki : «Aslında tartı ile satılan bir şeyin ölçekle satılamıyacağında Hanefiler müttefiktir; lâkin aslında ölçekle satılan mal hakkında bazıları*tartı ile satmanın caiz olduğuna kail olmuş ve : Mümaselet[133] her şeyde tartı ile anlaşılır; demişlerdir.
tartı ile ölçeği, her memleketin âdetine bırakırlar. Eğer âdet muhtelif olursa hüküm ekseriyete göre verilir. Her iki taraf müsavi ise ne ile ölçülürse hüküm ona göre verilir.»
Bu rivayette Peygamber (S.A.V.)'in o zât'a satışı bozmasını emredip etmediği zikrcdilmcmişür. Zahirine bakılırsa satışı takrir buyurmuş: yalnız bilmediği için onu ma'zur sayarak hükmü bildirmiştir. Fakat burada İbni Abdiîberr: «râvinin akd'in feshini ve bey'in reddini rivayet etmeyip susması bu işin vuku' bulmadığına delâlet etmez. Hadîs, başka tarikten de tahrîc edilmiştir» diyor. Ve galiba Ebû Said (R. A ./den kendisinin tahrîc ettiği buna benzer bir kısса'ya işaret ediyor: « Okıssada: «Bu ribâ'dır» diyerek onu reddetti» deniliyor. İbni Abdiîberr kıssanın tekerrür etmiş olmasına da ihtimal veriyor ve : «içerisinde redd bulunmayan kıssa daha evvel olmuştur» diyor.
Hadîste efdâl olanı ihtiyar etmek sureti ile nefsi terfih'e işaret vardır.[134]

856/699- «Câbir b. Abdillâh radıyallâhü anhümâ'dan rivayet edilmanın kaç ölçek olduğu bilinmeyen bir yığınını, ölçeği belli olan kuru hurma ile satmaktan nehyetdi».[135]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerîf iki cinsin behemehal birbirine müsavi olması lüzumuna delâlet etmektedir. Bunun şart olduğu yukarıda görüldü. Zaten nehyin vechi de odur.[136]

857/700- «Ma'mer b. Abdülâh radıyallâhü anVten rivayet edilmiştir.Demiştir kî:Gerçekten ben Resûlüllah sallallahü aleyhi ve scllcmi;
— Zahire ile zahîre misli misline satılır; derken İşitiyordum. O gün bizim yediğimiz arpa İdi».[137]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîsteki (taam) kelimesi yenilen her şeye şâmildir; ve yiyğin fazlalıkla satılamıyacağına delâlet eder. Ancak hadîsin her yiyeceğe şami! nfduğıma kail olan yoktur, ihtilâf, buğday ile arpa hakkındadır. Yalnız Hz. Ma'mer (R. A.) taamı arpaya mahsus kılmıştır. Bu tahsis ^det i fi'liyye ile olmuştur; zîrâ (taam) ismi arpada gâlib olup başkanında pek kullanılmıyordu. Hanefîler, Hz. Ma'mer'in bu tahsisine kail uliTiuşlardır. Cumhur ise isim kullanışda galebe çalmadıkça bu tahsise kail olmazlar. Onlar lâfzı umuma hamledericr; fakat bu umum yukarıda geçeri «Nev'iler muhtelif olursa nasıl isterseniz öyle satın» hadîsi ile tahsis olunmuştur. Çünkü o hadîste evvelâ buğday iltı arpa ayrı ayrı sıralanmıştır. Binâenaleyh bundan sonra «nasıl İsterseniz öyle satın» buyurması duğday ile arpanın ayrı ayrı sınıflar olduğuna delâlet eder İmam Mâlik ile Evziâî (88 - 157) ve diğer bazı ulemâya güre buğday ile arpa bir sınıftır; bu sebeple birbirleri ile - fazla! ıklı satılmazlar. Hadîsin râvisi Ma'mer b. AbdilÎâh (R.A.) m mezhebi de budur.
Müslim'in rivayetine nazaran Hz. Ma'mer kölesinin eline bir ölçek huğday'vererek onu satmasını ve parası ile arpa almasını söylemiş. Kül? cnrşıya giderek bu buğday ile bir ölçekten biraz fazla arpa almış Hz. Ma'mer bunu görünce:
— «Nİçİn böyle yaptın? haydi git bu arpayı geri ver; sakın misil misline ol mı yan şeyi alma! Çünkü ben Resûlüllah {S.A.V.) i bu hadisi îrâd buyururken işittim; demiş. Kendisine:
— Bu onun misli değil; diyenlere:
— Benzeri olmasından korkarım; cevabını vermiştir. Maamâfîh bu Hz. Ma'mer'in bir ictihâd'ı olduğu anlaşılıyor. Yoksa
Ebu Dâvud ile Nesâî'nin rivayet ettikleri Ubâde b. Sâmit hadîsi arpa ile buğdayın ayrı sınıflar olduğunu nass olarak ifâde etmektedir. Hadîsin metni şudur :
Ubâde demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.}:
« Peşin ve arpa daha çok olduğu halde buğdayı arpa ile satmakta bir beis yoktur; buyurdular.»[138]

858/701- «Fedâle b. Ubeyd radıyallâhü anh'âen râvâyet edilmiştir. Demiştir ki: Hayber günü on iki dînâra, içinde altın ve boncuk bulunan bir gerdanlık satın aldım. Sonra onu bozdum ve içinde on iki dinardan daha fazlasını buldum. Müteakiben bunu Resülül.ah stıllullahü aleyhi ve sellcm'e anlattım.
«— Gerdanlık bozulmadıkça satılamaz; buyurdular.»[139]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîsi Taberânî (260 - 360) «el - Kebîr» adlı eserinde çeşitii lâfızlarla bir çok yollardan tahrîc etmiştir. Hattâ bu çeşitli lâfızlara bakarak bazıları onun hakkında «muztarib» bile demişlerdir. Fakat Musannif bunlara cevap vermiş; ve bu çeşitliliğin hadîse za'f getirmiyeceğini, nassın mahfuz ve ihtilafsız olduğunu beyân etmiştir. Şöyle ki: «nass çözülüp ayrılmayan şeyleri satmanın yasak edilmesidir. Bunların cins ve fiyat miktarına ise bu halde muztarib hükmünü verdirecek bir şey teâllûk etmez. O zaman râvîleri arasında tercih yapmak îcâbeder. Eğer hepsi sika iseler en mutemed ve belleyişlisinin rivayetine sahih diye hükmedilir, diğerlerinin ki onun rivayetine nisbetle şazz olur.»
Hadîs-i Şerif, altın başka bir şeyle beraber olup da altın mukabilinde satılırsa o şeyden ayrılmadıkça satışın caiz olmadığına delildir. Satışın caiz olabilmesi için atim kendi ağırlığınca altın ile; yanındaki şey de artan para ile satılır. Sair ribâ eşyası da. böyledir: Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) «Ayrılmadıkça satılamaz» buyurmuşlardır.
Mes'ele ihtilaflıdır. Seleften bir cemâat ite İmam Şafiî ve imam Ahmed b. Hanbeî bu hadisin zahiri ile amel etmişlerdir. Hanefifer'le diğer bir kısım ulemâya göre ise gerdanlığı kendisinde mevcut altından daha fazla altınla satmak caiz; fakat daha uzuca yâhûd mevcut altın misline satmak caiz değildir. Zîrâ altın altına mukabildir. Fazla
olan altın gerdanlıktaki boncukların harşılığıdır; böylece akid sahih olur. Çünkü akid hem sahîh, hem de bâtıl olmağa ihtimalli ise sahihe hamlolunur. İmam Mâlik (93-179) bu mes'elede üçüncü bir kavle zâhib olarak: «Alış verişte altın başka madene tâbi' ise yani bir şeyin üçto birini altın üqte ikisini başka ma'den teşkil ediyorsa altını tâbi' olarak satmak caizdir» demiştir. Bu takdirde altın hiç yokmuş gibi tutulacak ona

karşılık vcrilmiyecektir. Meselâ altın süslemclİ bir kılıç böyle satılacaktır. Çünkü MâUk'e göre cinsi cinsine mukabele eden altın o şeyin üçte biri olunca ekalliyette kalır; ekseriyet onunla karıştırılan ma'dendir. Ekser için ise bir çok hallerde küll hükmü vardır. (Yani çoğunluk bütün hükünde kabul edilir.) Burada dahî öyledir. Sanki satılan şeyde hiç altın yokmuş; o şeyin bütünü başka madclcdcnmis gibi kabul edilir.
Burada dördüncü bir kavil de vardır. Buna göre gerdanlık mutlak surette allın mukabilinde satılabilir. Aîtının az, çok veya müsavi olmasına bakılmaz. Bu kavle kail olanların gerdanlık hadisini duymadıkları anlaşılıyor.[140]

859/702- «Semura b. Cündeb radıyallâhü anh'İen rivayet olunduğuna göre, Peyjamber sallallahü aleyhi ve scllcm; Hayvan mukabilinde hayvanı veresiye satmaktan nehî buyurmuştur.»[141]

Bu hadîsi Beşler rivayet etmiş, Tirmizî ile Ibnİ Cârûd onu sahîhlemişledir.
Hadisi İmam Ahmed, Ebû Yâ'îâ (— 307) ve başkaları da tahrîc etmişlerdir. Tirmizî'âen başkaları onun hakkında: «Bu hadîsin râvi-leri sika'dir; yalnız hadîs hafızlan onun mürsel olduğunu tercih ederler. Çünkü: «Râvi Hasan m Semuradan işitmesi münâzaalıdır» demişlerdir. Lâkin bu hadîsi ibni Hibban (— 354) ile Dâre Kutnî (306 - 385) İbni Abbas (R.A.) den rivayet etmişlerdir ki, râvîleri mu1-temeddir. Şu kadar var ki Buharı (194 - 256) ile Ahmed b. Hctnbe\ (164 - 241) onun mürsel olduğunu tercih etmişlerdir. Tirmizî (200 -279) de Câbir (R.A.) den gevşek oirinnadla tahrîc etmiştir. Yine bu hadîsi Abdullah b. Ahmed (— 417) Hz. Câbir b. Semura'dan Tahâvi (238-321) ile Tabcrânî (260 - 360) de İbni Ömer (R. AJ'dcn tahrîc etmişlerdir. Binâenaleyh rivayetler birbirini te'yid ve takviye ederler. Hadîs-i Şerif, veresiye hayvanı hayvanla satmanın sahih ve doğru olmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu hadîs ileride gelecek Ebu RâfİI' hadîsi iîe muâraza halindedir. Ulemâ bunların aralarını bulmak için ihtilâf etmişlerdir. Bazıları : «Semura hadîsinden murâd: iki tarafın veresiye satmasuhr. Bu bey'i kâli yani pey vermek kabilinden bir satış olup sahîh değildir» derler, tmâm-t Şâfü (15ö - 204) dahî onu böyle tefsir etmiştir.. Hanetîlerle, Hanbelîler ve diğer bazı uiemâ bu hadîsin Ebu Râfi' hadîsini neshettiğine kai! olmuşlardır.[142]

860/703- «İbnİ Ömer radıyallâhü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah nallallahu aleyhi ve scllcm'ı:
«— Siz îne alış verişini yapar; sığırların kuyruklarına yapışır da ziraata razı olur ve cihâdı terkederseniz Allah . üzerinize bir mezellet musallat eder de tâ dininize dö'nün-ceye kadar onu kaldırmaz; derken işittim.»[143]

Bu hadîsi Ebu Dâvud, Peygamber (S.A.V.) den Nâli'in rivayet ettiği bir hadîsten tahrîc etmiştir. İsnadında söz vardır. Ahmed'in de Atâ rivayetinden buna benzer bir hadîsi vardır. Ricali sika'dırlar. Bu hadîsi ibn Kattan sahîhlcmiştir.
Nâfi' rivayetinde, isnadında söz edilmiş olması râvüeri arasında Ebu Abdirrahman-ı Horasanı bulunmasındandır. Bu satın ismi îs-hak olup Atâ-i Horasanî'dcn rivayet etmiştir. Fakat Zcheln (163 -748) «el-Mizân-» ında: «Bu hadîs onun münkerlerindcn biridir» demiştir.
Musannif merhum'da: «Bence ibni Kattân'ın sahîhlediği hadîs ma'lûldur; çünkü râvilerinin mu'temed olmasından hadîsin sahîh olması lâzım gelmez; zîrâ A'mcş müdellistir; Ay'dan işittiğini zikretmemiştir. Atâ'nın da Atd-i Horasanî olması muhtemeldir Binâenaleyh Nâfi' b. Atâ ile İbn Ömer'i düşürmek sureti ile tedlis-i tesviye olur. Bu sebeple meşhur olan ilk hadîse dönülür.» diyor.
Hadîsin bir çok yolları vardır. Beyhakî onun için ayrı bir bâb ayırmış ve illetlerini beyân etmiştir.
Bey-i îne : bir malı ma'lûm bir fiyat've ma'lûm bir müddetle satarak sonra o malın çoğu kendi zimmetinde kalsın diye müşteriden onu sattığından daha ucuz fiyatla almaktır.
îne : ayndan alınma bir kelimedir. Ayn burada para demektir. Şu halde bu satışa (îne) denilmesi para husulüne sebep olüuğu içindir.
Çüzcanî diyor ki : «Ben zannederim îne : kişinin altın ve gümüş demek olan {ayn) a olan ihtiyacından müştak olacaktır. Böylesi bir malı satın alır fakat ona ihtiyacı yoktur; onu ihtiyacı olan altın ve gümüşle satar». Satıcıya malının aynı döndüğü için bu satışa bu ismin verilmiş olması da ihtimal dahilindedir,
Hadîs-i Şerîf mezkûr satışın haram olduğuna delâlet ediyor ki imam Mâlik ile Ahmed b. Hanbel'in ve Şâfiîler'den bazılarının mezhebi budur. Çünkü onlarca bu, Allah'ın dini ile oynamak, Allah'a hîle yapmağa yeltenmektir! Bu satış bazı suretlerde hurma ile hurmayı .fazlalıkla satmağa bile varır ve ribâ olur.
imam Şafiî'den bu satışa cevaz verdiği naklolunmuştur. Delili: Yukarıda geçen Ebu Saîd ve Ebu H ti rey re hadîsinde «KÖtÜ hurmayı sat; sonra parası ile iyi hurma al» buyurulmuş olmasıdır. Evet, İmam Şafii bey'i îne'ye cevaz veriyor Çünkü hadîste tafsilât verilmemiş; mutlak ifâde buyurulmuştur. ihtimal yerinde tafsilât vermemek ise sözün umumu yerine kaimdir.
«Sığırların kuyruklarına yapışırsanız» tabiri cihâdı bırakıp da çiftçilikle meşgul olmaktan kinayedir. Aynı kinaye lisanımızda da kullanılır. «Sen kara öküzün kuyruğuna iyi sarıl» derler ve bununla çiftçiliği kasd ederler. (Ziraata razı olmak) bütün düşünce ve kaygılarının bundan ibaret olmasından kinayedir. «Tâ dininize dönün-ceye kadar-» ifâdesinden murâd: dininizin emir ve nehîlerini yerine getirinceye kadar; demektir.
Dinlerini sevdikleri halde hiçten ibaret sebeplerle onun emirlerim nehîlerini icra edemediklerini söyliycnlere ve bilhassa bu sakat halleri ile îslâmiyetin bayrakdarlığını yapmak sevdasına kapılanlara hadîs'in bu son cümleleri sûr-t İsrafil'i andıran bir sayha-i îkâz ve tenbihtir. Gerçi müslüman liderlerine «Siz bu işten vazgeçin» demek büyük küçük hiç bir müslümanın hatırından bile geçmez. Bilâkis kendilerini teşci' ve te'yîd etmek müslümanların vazifesidir. Ancak onların da dinlerinin icabını yapmaları şarttır. Yapmazlarsa kendilerine ihtarda bulunmak müslümanlara bir vazife, hattâ bu ümmetin temayüz ettiği en büyük emri bil ma'rûf vazifesi olur. Aksi takdirde: «Dinde reform isteriz» diye nâra atıp dolaşan serseri reformcularla dinlerinin icabını yapmıyan müslüman liderleri arasında kanâat-i âcizânemce yalnız bir fark kalır : Ötekilerin nâtık, berikilerin sâkit olmaları reformculukta birleştikten sonra yaygara koparmakla koparrnamanm birbirinden ne farkı kalır bilemem. Şunu hatırlatmak isterim ki. «îslâmda ameller İmanın cüz'üdür» diyen i'tikad mezhebi bile vardır. «Değildir» diyenlerin kavli dahi netice itibariyle onlara yakındır. Hadîsimizin zahiri de onlara delildir.
Mesele ilm-î kelâm'a âid pek mühim bir bahistir. Hâl böyle olunca tekrar sorarım: Meselâ namazını kılmayan bir müslüman lideri ile namazını kılmayan bir reformcu arasında ne fark vardır? Biri susarak diğeri yaygara kopararak aynı şey'i yapmıyorlar mı? Ümmeti olmak şerefi ile mübâhî olduğumuz Resûl-i zîşân (S. A.V.) efendimizin kılınmadık bir tek namazı kalmışmıdır? Hadîsimizin bu son cümlesi o kadar müessirdir ki, adetâ insanın tüylerini ürperti:. Çünkü bir müslüman için dininin îcablarmı yapmadığından dolayı dönmüş mürted muamelesi görmek ve «dininize dönünceye kadar» itabına muhatab olmak elbette dünyadaki azar ve tekdirlerin en şiddetlisidir. Allah müslümanlara intibahlar nasîb eylesin.
Bu hadîste cihâda teşvik de vardır. Cihâd hakkında kitabımızın dördüncü cildinde ayrıca hadîs gelecektir.[144]

861/704- Ebu Ümâme radıyallâhü anh'den Peygamber sallallahü aleyhi ve seîlem'den işitmiş olarak rivayet edildiği ıe göre Resûlüllah (S.A.V.) :
«— Bir kimse din kardeşine şefaatte bulunur da o da (buna karşthk) kendisine bir hediyye verir hediyyeyi kabul ederse ribâ nevilerinden büyük birini yapmış olur; buyurmuşlardır.»[145]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. İsnadında söz vardır.
Hadîs-i Şerif şefaat mukabilinde hcdiyye almanın haram olduğuna delildir. Buna ribâ denilmesi istiare tar4ki iledir. Çünkü ribâ'da karşılığı olmıyan mal ziyâdesi olduğu gibi bunda da vardır; binâenaleyh birbirlerine benzerler.
Hadisin isnadında söz olması onu Ebu Ümâme'dcn azadh kölesi Şam Emevî'lerinden Ebû Abdurrahman Kasım rivayet ettiği içindir. Bu zât hakkında hadîs imamları arasında söz edilmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel onun hakkında: «ondan Alîy b. Zeyd acâib şeyler rivayet etti ama ben bunların ancak Kasım tarafından geldiğini sanrım» demiştir. Ibni Hibban ise: «Bu zât Peygamber (S.A.V.) in ashabından mu'dal hadîsler rivayet ederdi» dedikten sonra : «filhakika onu İbni Maiin mevsuk saymış; Tirmizi dahi; sika olduğunu söylemiştir» demiştir.[146]

862/705- Abdullah b. Amr b. Âs radryaüâhü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem; rüşveti verene de alana da lanet buyurdu.»[147]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Tirmizî rivayet'etmişlerdir. Tirmizî onu sahîhlemiştir.
Hadîsi îmam Ahmed «cl-Kaza» da İbni Mâca «el-Ahkâm» da Ta-berânî «es-Sağir» de rivayet etmişlerdir. Hcysemî (— 374) : Bu hadisin ricali sikadırlar» demiştir. Musannifin bu hadîsi ribâ bâb-larında zikretmesi rüşvetçiler hakkında lâ'net ifâde ettiğindendir. Çünkü rüşvet almak ribâya benzer. Ribâ alanlar hakkındaki lâ'net babımızın başında görülmüştü.
Lâ'mn hakikati: rahmet ümidinden uzaklaşmaktır. Peygamber (S. A.V.) den muhtelif kimseler için yirmiden fazla lâ'net sabit olmuştur.

Hadîs-i Şerif, ehli kıblenin âsîlerine İâ'net okumanın caiz olduğuna delâlet ediyor. Vakıa «Mümin lânetçi olamaz» mealinde de bir hadis varsa da ondan murâd: lâ'nete müstahak olmıyan ve Allah ile Resulünün lâ'net etmediği bir kimseye lâ'net okumaktır; Yâhûd: Mü'min çok lâ'net etmez; demktir. Nitkim (fa'âl) vezninde olan (la'ân) da bunu ifâde eder.
(Râşî) rüşvet veren demektir.
Rüşvetçi: bâtıl emeline ulaşabilmek için mal harcıyandır. Bu taT-rî£e bakılırsa hak olan emeline ulaşmak için mal sarfetmek rüşvet olmamak îcabederse de böyle bir fark yapılmamıştır.
(Mürteşî) rüşvet alan demektir. Her ikisinin de lâ'nete müstehik olmaları: verenin parası ile bâtıla nail oiması; alanın da haksız hüküm vermesi sebebi iledir. Hz. Sevbân (R.A.) hadîsinde bîr de (râis) ziyâde edilmiştir.
(Râîş) Rüşveti verenle alanın aracılığını yapancır; ve hükümde onlarla birdir.[148]

863/706- «(Yine) İbni Amr radıyallâhü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem kendisine bir ordu hazırlamasını emretmiş. Derken (Orduya alacak) develer bitmiş de Peygamber (S.A.V.) ona genç sadaka develerini vermek şartt ile deve almasını emretmiştir. İbni Amr demiştir ki :
— Bunun üzerine den de sadaka develerinden İki deve verilmek üzere bir deve almağa başladım».[149]

Bu hadîsi Hâkim ile Beyhakî rivayet etmişlerdir. Ricâü sikadırlar.
Yahya b. Maun diyor ki: Bu hadîs meşhurdur. Lâkin Mâlik onu menfaat ihtilâfına hamletmiştir. Ibni Amr'ın aldığı hayvanlar cihâd içindi, bunlara karşılık verdiği hayvanlar sadaka develeridir.»
Musannifin bu hadîsi burada zikretmesi hayvanlarda ribâ olmadığına delâlet efetiği içindir. Yoksa hadisin yeri. «Ödünç babı» dır.
Hadîs-i Şerif, hayvanın ödünç alınabileceğine delâlet ediyor.
Bu hususta üç kavi! vardır :
1— Hayvanın ödünç alınması caizdir. İmam Şafiî ile Mâlik1 m, Cumhur-u ulemânın mezhebi budur. Delilleri bu hadîstir. Yalnız bir kimsenin cimâ'ma mâlik olduğu cariyesi bu hükümden müstesnadır; onu ödünç almak cYıiz değildir. Fakat yakın akrabası olmak gibi bir sebeple c'mâ'ı kendisine haram olan cariyesini Ödünç almak caizdir.
2— Mutlak surette caizdir; yani cariyeyi dahî almak caizdir. Jbni Cerir ile Dâvud-u Zâhirî'nin. mezhebi budur.
3— Hayvanların Ödünç alınması caiz değildir. Hanefilerle diğer bir takım ulemâ'nın mezhebi de budur. Çünkü onlara göre bu hüküm men-suhtur.
Mağribi'nin, şerhinde bu hadîsin hayvanı ödünç alma hakkında olduğu zikredilmişse de tedkikât neticesinde onun, hayvanatı satın alma hakkında şeref-sâdir olduğu anlaşılmıştır. Sünen-i BeyhakÎ'de §u hadîs vardır :
«Amr b. Hureyş Abdullah b. Amr'a demiş ki:
— Biz alhn ve gümüş olmıyan bir yerdeyiz; bu sebeple bir stğırı îkî sığıra, bir deveyi iki deveye ve bir koyunu iki koyuna satabilirmiyİm?
Bunun Üzerine Abdullah :
— Resûlüllah (S.A.V.) bana bir ordu hazırlamamı emir buyurdu, ilâh» demiş ve sadedinde bulunduğumuz hadîsi rivayet etmiştir.
Bir rivayette :
«Peygamber {S.A.V.) de ona sadaka memurunun (zekât toplamağa) çıkışma kadar (va'de île) bir hayvan satın almasını emretmiştir» deniliyor.
Görülüyor ki her iki hadîs de satın alma hakkında sarihtir. Bu hâl karşısında hadîsi Ödünce hamletmek doğru olamaz. Doğrusu, o veresiye hayvan satın almak için sevkcdilmiştir. Maamâfîh hayvanı hayvanla ödünç aldığı da Resûlüllah (S.A.V) den sabit olmuştur.[150]

864/707- «Ibni Ömer radıyallâhü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve sellem müzâbene'den (yani) bağçesinin meyvesi hurma ise kuru hurma mukabilinde ölçekle satmaktan, üzüm ise onu ölçekle kuru üzüm mukabilinde satmaktan, ekin ise onu zahire ölçeği İte satmaktan (hâsılt) bunların hepsinden nehî buyurdu».[151]

Müttefekun aleyh'tir.
Müzâbenenin tefsiri yukarıda (670/825). ci hadîsin şerhinde görülnüştü. Hadîsteki (semer) ta'biri yemiş demek olup hurma ve sâireye şâmildir.
Ulemâ, müzâbenenin tefsirinde ihtilâf etmişlerdir. Bu cihet dahi yukarıda görüldü, tbni Abdilbcrr (368 - 463) : şöyle diyor. «Böyle bir satışın muzâbene olduğunda ulemâya muhalefet eden yoktur. İhtilâf ettikleri cihet, satılması ancak misli misline caiz olan şeylerin de buna katılıp katilamıyacağı hususudur.» Cumhur'a göre katılır; çünkü illette müşterektirler. Buradaki illet cins ve miktarda birbirlerine uydukları halde müsavi olup olmadıklarının bilinmeme sidir.
Hükmen müzâbeneye iihâk edilen şeylere muzâbene adını vermek ise: «Yalnız kıyas ile lügat sabit» olur diyenlere göre caizdir.[152]

865/708- Sa'd b. Ebî Vakkas rathyaîlâhü anhien rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve scllcm'ı (kendisine) kuru hurma verip yaş hurma satın almanın hükmü sorulurken İşittim:
— Yaş hurma kuruduğu zaman eksilir mi? dîye sordu. (Ashâb); Evet; deyince O da bundan nehyettî».[153]

Bu hadîsi Beşler rivayet etmiştir. İbnü'l-Medînî, Tirmizî, İbni Hibban ve Hâkim onu sahîhlcmişlerdir.
Hadîsi İmam Mâlik, Ddvud b. Hüseyn'den ta'lîk sureti ile rivayet etmişken İbni Mcdînî'nin onu sahîhlemesi İmam Mâlik1 in sonradan şeyhi ile görüşmesindendir. Hz. Mâlik bir defa hadîsi Dâvud'âan rivayet etmiş; sonra şeyhinden rivayete kanâat getirerek ondan rivâyet etmiştir. îbni Mcdınî, babasının bu hadîsi Mâlik'ten rivayet ettiğini; rivayette Mâlîk'in Dâvud't&n ta'lik yaptığını söyler; ancak babasının İmam Mâlik'den işitmesi eskidendir. Mâlik ondan sonra şeyhinden rivayet etmiş; böylece hadîs, İmâm-% Mâlik tarîki ile sa-hîh olmuştur. Bazıları bu hadîsi râvîlerinden Hâlid Ebu Ayyaş'm. meçhul olması illetlendirmis.se de, Dârc Kutnî: «o zât zabt ve sikadır» diyerek bunu reddetmiştir.
Münzirî dahî: «ondan sika râviler rivayette bulunmuş; İmam Mâlik bile bunca şiddetli tenkidi ile beraber ona itimad etmiştir» diyor. Hâkim: «ona ta'neden kimse bilmiyorum» der.
Hadîs-i Şerîf, müsavat olmadığı için kuru hurma mukabili yaş hurma satılamıyacağma delildir.[154]

866/709- «İbni Ömer radıyallâhü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sollallahü aleyhi ve settem : Kâlî, mukabili kâli'yİ yani borca mukabil borcu satmayı yapsak etmiştir.»[155]

Bu hadisi İshak iie Bezzar zaîf bir isnad ile rivayet etmişlerdir.
Onu Hâkim ile Darc Kutnî de hiç bir tefsirde bulunmadan rivayet etmişlerse de isnadında Musa b. Ubcyde vardır; bu zât zaîf tir. İmam Ahmcd: «bence onun rivayeti halâl değildir; bu hadîsi başkalarının rivayet ettiğini de bilmiyorum» demiştir. Hâkim de tashîf yaparak «Musa b. Utbe» demiş ve tashîfini Müslim*m şartı üzerine yapmıştır. Bey haki ise bu tashîfe şaşmıştır, imam Ahmed: «bu bâb-ta sahîh bir hadis yoktur; lâkin borç mukabilinde borç satılamıya-cağına icmâ-i ulemâ vardır» demiştir.
(Kâlî): va'deli demektir. «cv-Nihâyc» nâm kitpta bu bâbta şoyh drniltyor: «Kâlî: Bir kimsenin bir müddete kadar bir şey satın alması; ve müddeti bitince ödeyecek bir şey bulamıyarak: bunu ba-na başka bir müddete kadar başka bir şey ziyadesiyle sat; diyerek aralarında teslim tesellüm cereyan etmeden satış yapmalarıdır.»
Hadîs-i Şerîf, bunun haram ve yapılan satışın bâtıl olduğuna delildir.[156]

«Hediyye Meyveler İle Yemişlerin Ağaçlarını Satma Hususunda Ruhsat Bâbı»

867/710- «Zeyd b. SâbİT radtyallâhü anh'ien rivayet edildiğine göre Rosûlüllah saUallahü aleyhi ve scîîcm hediyye hurmaların meyvesini tahmin sureti il.; ölçekle satmak için ruhsat vermiştir.»[157]

Müttefekum aleyh'tir.

Müslim'in rivayetinde «hediyye hurma hakkında o ailenin hurmayı kuru olarak tahmin ederek almalarına ve yaş iken yemelerine ruhsat verdi» denilmiştir.
Ruhsat : kolaylaştırma demektir. Kitabımızın birinci cildinde görüldüğü veçhile şer'an ruhsat: kulların özrüne binâen ikinci defa meşru' olan şeydir. Binâenaleyh şer'î mânâsında da kolaylık mülâhaza edilmiştir. Bu da gösterir ki «ariyye» denilen şeylerin satışı haram olan satış nevilerinden istisna edilmiştir BuharVnin Hz. Câbir'den tahrîc ettiği şu hadîste istisna tasrîh edilmiştir:
ResûJüllah (S.A.V.) olgunlaşmadan meyveyi satmaktan ve ariyyeler müstesna, ondan bîr şeyi dinar ve dirhemden başkası İle satmaktan nehyettî]».
(Araya) ariyyenin cem'idir. ArİyyE: aslında hurmanın meyvesini bağışlamaktır. Arapların âdeti: kıtlık oidumu hurma sahipleri hurması olmıyanlara ağacın yemişini bağışlarlardı. Nitekim koyun ile devenin sütlerini de bağışlamak âdetti. İmam Mâlik şöyle diyor: «ariyye*: bir kimsenin hurma ağacım birine tahliye etmesi ve sonra kendisi için tahliye olunan şahsın bahçesine girmesinden rahatsız olmasıdır. Şu hâl karşısında o şahsın hurma sahibinden o hurmayı kuru hurma mukabilinde satın almasına ruhsat verilmiştir.»
Yezid b. Hârûn ise Süfyan b. Hüscyn'den naklen : «ariyye, fakirlere hibe edilen hurma ağacı idi; onlar hurmanın kemâle ermesini bekleyemezlerdi. Bu sebeple kendilerine bu hurmayı kuru hurma mukabilinde diledikleri miktara satmaları için ruhsat verildi» demiştir.
Hulâsa Cumhur-u ulemâ bu satışın caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Satışın mahiyyeti: ağaç üzerindeki yaş hurmayı, tahminen beş vesk-tan az olmak ve bir de teslim, tesellüm şartı ile, bir o kadar kuru hurma mukabilinde ölçeklr satmaktır. (Beş vesktan az) kaydı aşağıdaki Ebu Hüreyre hadisimle zikredildiği içindir.[158]

868/711- «Ebu Hüreyre radvyallâhü anh'ien rivayet olunduğuna göre Resûlüliah Sallallahü aleyhi ve sellem : beş vesktan az ,yâhûd beş vesk hediyye hurmanın kuru hurma ile tahmin sureti ile satılmasına ruhsat vermiştir.»[159]

Hadîs müttefekum aleyh'tir.
tmam Müslim, hadîsteki şekkin Dâvud b: el-Husayn'dan geldiğini beyân etmiştir. îmâm-ı Şafiî ile İmam Mâlik arasında bu satışın beş vesktan az olursa caiz, çok olurca caiz olmadığına ittifak vardır. Beş veskta ise ihtilâf etmişlerdir.
Tesîim ve tesellüm demek olan tekâbuz'a gelince: Bu satışta ruhsat yalnız müsavatın iyice bilinmemesine müsamaha gösterilmek sureti ile yapılmıştır. Tekâbuz için ruhsat yoktur. Binâenaleyh o şarttır. Onun şart olduğuna imâm Şafii'nin tahrîc ettiği Zeyd b. Sâbtt [160] hadisi de delâlet etmektedir. Mezkûr hadîste; Hz. Zeyd, Ensâr'dan bir takım zevatın adlarını saymıştır. Bu zevat muhtaç imikler. Resûlüliah (S.A.V.) e hallerinden şikâyet etmişler. Ellerinde, yaş hurma alıp da âlem ile birlikte yemek için paralan yokmuş, yanlarında yalnız yiyeceklerinden artan kuru hurma varmış. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) onlara hediyye hurmaları kuru hurma ile tahmin ederek almaları için ruhsat vermiş.
Bu hadîste teslim ve tesellüme delâlet eden cihet içerisinde kuru hurmanın zikredilmiş olmasıdır. «Zîrâ kabz şart olmasa bunu zikre hacet kalmazdı» diyorlar.
Hadîs-İ Şerif, henüz ağacın üzerindeki yaş hurma mukabilinde kuru hurma satın alma hususunda vârid olmuştur. Ağacından devşirildîk-ten sonra yine kuru hurma bedeli satılması da bir çok Şâfiîlere göre caizdir. Onlar bunu ağaçtaki hurmaya ilhak yolu ile caiz görürler. Çünkü ruhsatın yeri mutlak surette yaş hurmadır. Binâenaleyh nass ağaç üzerindekine de devşirilmiş olanına da şâmildir. Bu söz ibni Dakîki'l-I/d'in: «Devşirilmiş yaş hurma kuru hurma mukabilinde satılamaz; çünkü buradaki ruhsatın mânâlarından biri de yaş hurmayı tedrici surette taze yemektir. Toplanmış hurma ile bu maksad hâsıl olmaz» şeklindeki mütâlâasını çürütür.[161]

869/712- «İbni Ömer radıydllâhü anhümd'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: ResûÎüllah sallollahü aleyhi ve sellem : salâhı göze çarpıncaya kadar meyveleri satmaktan nehyettî. (Bundan) hem satanı hem alanı nehyetH.»[162]

Müttefekun aleyh'tir.
Bir rivayette : Kendilerine meyvelerin salâhı soruldukta :
«Kusuru gidinceye kadar» buyurmuşlardır.
(Salâhı göze çarpıncaya kadar) ifâdesinden muradın neo-1 duğu selef arasında ihtilaflıdır. Burada dürt kavil vardır :
1— Salâhtan murâd : haslaiik ve bozulmadan cmîn olmaktır. Ha-nefîler'in mezhebi budur.
2— Meyve cinslerinde olgunluk görülme sidir. Elverir ki şâir meyvelerin kemâle gelmesi müteiâhık, yani birbirini peşi sıra olsun. Mâ-likifer'le diğer bazı ulemâ'nın mezhebi budur.
3— Olgunluk behemehal satılan meyvenin cinsinde görülecektir şâir meyvelerin olgunlaşmasına bakılmaz.
İmanı Ahmed'in mezhebi budur.
4— Olgunluk, satılan ağacın meyvesinde görülecektir. Şafiî'nin mezhebi de budur. Görünmek tâbirinden de anlaşıhyofki bütün meyvelerin kemâle gelmesi şart değildir; bazılarının olgunlaşması kâfidir. Allah Teâlâ'nm hikmeti meyvelerin birden kemâle gelmemesini iktizâ etmiştir; tâ ki onlardan uzun müddet istifâde edilebilsin.
Hadîs-i Şerîf meyvenin salâhı zuhur etmeden satılmasının caiz olmadığına delâlet ediyor. Zaten meyveler zuhur etmden onları satmanın caiz olmıyacağma icmâ' vardır; çünkü ma'dûmu yani mevcut olmıyan bir şeyi satmaktır. Meyve zuhur ettikten sonra henz kemâle gelmeden onu yerinde bırakmak şartı ile satmak âa icmâ'an caiz değildir.
Hanefîler'e göre meyvenin yerinden alınması şartı ile kemâle gelmeden evvel ve kemâle ermeğe başladıktan sonra satılması da caizdir. Fakat yerinde kalması şartı ile satmak caiz değildir.
Hadîs-i Şerîf satıcı İle alıcının da böyle bîr satıştan nehî edildiklerine delâlet ediyor. Satanın nehyedilmesi: başkasının malını bâtıl ile yemesin diye, müşterinin nehyedümesi ise: malını zayi' etmemesi içindir.
Âhe : Meyvelere gelen hastalıktır. Bunun böyle olduğunu Hz. Zeyd b. S'bit'in rivayet ettiği bir hadîsten anlıyoruz. Hz. Zeyd diyor ki: «Peygamber (S.A.V.) zamanında halk meyve alış verişi yaparlar; meyveleri devşirme ve teslim zamanı geldimi müşteri : meyveye duman düştü, kuşam isabet etti; derdî. (Bunlar birer nevi hastalıktır). Nihayet gelir, PeygambRr (S.A.V.) e dert yanarlardı. Bu gûnâ ;âvâlar çoğalınca ResülüllaK (S.A.V.):
«— Eğe olmuyorsa siz de meyvenin salâhı görünün-ceye kadar satın almayın; buyurdular.»
Buradaki nehî meşveret mânâsında olduğundan tahrîm için değil tenzih içindir. Mezkûr hâdiseden sonra Hz. Zeyd artık arazîsinden çıkan meyveyi Süreyya yıldızı doğup da meyvenin sarısı kırmızısı seçilmeden satmazmış.
Süreyya : Ülker denilen top yıldızlardır. Bu yıldızlar Hicaz'da yaz mevsiminde sabahlan doğarmış. Onlar doğmaya başladımı meyveler de kemâle ermeğe başlarmış. Burada ondan murâd işte bu alâmet oluşudur.[163]

870/713- «Enes b. Mâlik radıyallâhü emfr'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallattahü aleyhi ve sellem yemişler renk atmadan onları satmaktan nehyetmîş; onların renk atması nedir? denilince:
«— Kızarır ve sararırlar.[164]

Hadîs mütteîekun aleyh'tir. Lâfız Buharî'nindir.
Hattâbî (319-385) diyor ki: «(tahmaarru) ve (tasfaarru) kelimeleri ile hâlis kırmızılık ve sarılık kasdedilmemiştir. Bunlardan maksad: karışık olan kırmızılık ve sarılıktır. Eğer hâlis renk kasdedilse «tah-merru, tasferru» denilirdi.» İbni Tın ise: «Bu kelimelerle meyvelerin kızarmağa ve sararmağa başladıkları zaman kasdolunmuştur; öteki sigalar değişen renklerde kullanılır» demiştir. Burada muradın İbni Tîn'in dediği gibi olduğuna aşağıdaki hadîs delâlet ediyor.[165]

871/314- «(Yine) Enes radıyallahü emVten rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem kararmadıkça üzü.. ü satmaktan ve katılaşmadıkça dâneyî satmaktan nehî buyurmuştur».[166]

Bu hadîsi Nesâî müstesna Beşler rivayet etmişler; İbni Hibban ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Üzümün kararması, ile dânenin katılaşmasından murâd : olgunlaşmaya başlamalarıdır. Nevevî (631 - 676); «Bunda Kûfeliler'in mezhebine delîl vardır; fakat ekser-i ulemâ'ya göre katılaşmış başağın satılması caizdir. Bizim mezhebe gelince:
Mezhebimizde tafsilât vardır. Eğer başak arpa veya dan ise yâ-hûd o mânâda, hâriçten dâneleri görünen hububattan ise satması caizdir.

Buğday ve amsâli gibi, "dâneleri kavuz ile örtülü olanlardan ise bu bâbta Şafiî'nin iki kavli vardır. Yeni kavline göre caiz değil; eski kavline göre caizdir. Fakat katılaşmadan, ancak biçmek şartı ile sahih olur» diyor.
NcvcvVnin «Kûfelîler» demekten maksadı Hanefîler'dir. Filhakika onlara göre başağında buğdayı satmak fâsid beylerdendir.[167]

872/715- «Câbir b. Abdiliâh radıynUâhii anh'ten rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüliah sallallahü aleyhi ve scllem;
— Eğer din kardeşine meyve satar da sonra o mala bir âfet gelirse artık ondan bir şey alman sana helâl olmaz. Din kardeşinin malını haksız yere ne sebeble alacaksın? buyurdular.[168]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde: Peygamber saltallahü aleyhi ve sellem âfet isabet eden meyvelerin (fiattan) düşülmesini emretmiştir.
Hadîs-i Şerîf ağaçların üzerindeki yemişleri sahibi satar da sonra bir âfet gelirse zararın satana âit olduğuna bu hususta müşteriden hiç bir şey almağa hakkı bulunmadığına delildir.
Âfet isabet eden meyvelerin fiattan düşülmesi hususunda ulemâ ihtilâf eylemişlerdir.
Bazılarına göre: âfet bütün meyvelere isabet ederse bütün fiat düşülür. Zarar ziyan satana âit olur. Bunların dclîli bu hadîstir.
Ekse-i ulemâ ise zararın müşteriye âid olduğuna, âfetten dolayı fiat düşme emrinin nedib ifâde ettiğine kaildirler. Delilleri Ebu Saîd hadîsidir. îieride görülecek olan bu hadîste Peygamber (S.A.V.) meyvctİne âfet isabet eden kimseye sadaka vermelerini ashaba emret-nıişlir. Zararın müşteriye âid olması satış akdi yapılırken malı tahliye etmenin onu tesellüm yerine geçtiği içindir. Yani mah tahliye etmekle satıcı onu müşteriye teslim etmiş; müşteri de kabul ve tesellüm etmiş gibi olur. Maamâfîh bu kavle itiraz edilmiş ve: Hadîsteki: «Sana ondan bir şey alman helâl olmaz» ifâdesi zararın satıcıya âid olduğuna delâlet eder; denilmiştir.[169]
873/716- «İbni Ömer radıyalldhü anhümâ'dan Peygamber sallallahü nh-yhi ve sellem'den İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.):
«Eğer bir kimse aşılandıktan sonra bir hurmalık satın alırsa o hurmalığın meyvesi onu satan bayia aittir; ancak müşteri şart koşarsa o başka; buyurmuşlardır.»[170]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Hadîs-i Şerif aşıladıktan sonra satılan meyvenin satana âid olduğuna delildir. Mefhumu muhalifine bakılırsa aşılanmadan Önce müşterinin olur. Cumhur-u ulema'nın kavli de budur. Delilleri bu hadîstir. htıâm-ı A'zam Ebu Hanîfc'ye göre (80 - 150) ise satılan meyve aşılandıktan sonra olsun evvel olsun mutlaka satana aittir. Hz. îmam mefhumu muhalif ile amel etmemektedir. Çünkü onun mezhebine göre mefhumu muhalif sahih bir delîl değildir; binâenaleyh onunla amel olunamaz.
Hadîs-i Şerîf, akdin muktezâsma uygun olan şartın satışı bozmadığına da işaret ediyor.[171]

«Selem, Karz Ve Rehin Bâbları»

874/717- «ibni Abbas radtynUdhü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Peygamber salîallahü aleyhi ve sclîCm Medine'ye geldiği vakit Medıneliler meyvelerde bîr ve ikî seneye kadar selem yaparlardı. Bunun üzerine:
— Her kim meyvede selem yaparsa ma'lûm Ölçek ve tartıda mal'ûm bir va'deye kadar yapsın; buyurdular.»[172]

Her kim müttefekun aleyh'tir. Buharî'nin rivayetinde «Her kim bir şeyde selem yaparsa» buyurulmuştur.
Seİem: Iraklılar'a gorc hem vezin hem de mânâ itibar^ilc selem demektir. Hicazlılar'a göro ise: Zimmette mevsuf bulunan bir şeyi peşin P'ım ile satmaktır ki, şer'an ta'rifi de budur. Maamâfîh mezheb imamlarının ta'rifleri arasında at çok fark vardır.
Selem: Saîd b. Milscyyrb müstesna bütün ufemâ'ya göre meşru'-dur; ve beyi de şart olan her şey bunda da şarttır. Re'si mal da o hhcIirio teslim edilir. Yalnız fmam Mâlik semenin bir veya iki gün te'eiİ edilmesine cevaz vermiştir.
Hadîs-i Şerifte zikredildiği veçhile malın iki nev'i ölçüden biri ile mutlaka ölçülmesi îcabeder. Eeğer Ölçcek ve tartı ile satılan şeylerden değilse sayısının veya metresinin ma'lûm olması lâzımdır; çünkü bunlar ölçek ile tartıya mülhaktır. Mezâhib ulemâsı arasında selemin bazı hususâtı hakkında az çok ihtilâf görülürse de satılan malın miktarı Ölçekle satılanlardan ise ölçeğinin ta'yini malın ayırıcı vasıflarının beyânı gibi esasa âid şeylerde ittifak halindedirler.
Te'cil'c gelince: Şâfiîler'dcn maada mezheb imamlarına göre selemde te'cîl şarttır. Şâfiîler'e göre ise hâlen de vapılabilir. Selem'in mezheblere göre bir hayli şartlan daha vardır. Bunlar ve selem'in hangi mallarda caiz olacağı her mezhebin fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.
Alış verişte semen denilen şey, selem'de «re'si. mal» dır. Keza alış verişte mebî' yani satılık mal selemde «müslemün Fin» adını alır.[173]

875/718- «Abdurrahman b. Ebzâ[174] ve Abdullah b. Ebî Evfâ rad\-yallâhü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Bunlar :
— Biz Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem ile birlikte ganimetler atıyorduk. Bize Şam Nebîtlanndan bir takım nebîtlar gelir; biz de onlara buğday, arpa ve kuru üzümde (bir rivayette) ve zeytin yağında muayyen bir va'deye kadar selem yapardık; demişlerdir :
— Onların ekini varmı İdi? dîye sorulunca :
— Bunu kendilerine sormazdık; demişlerdir.».[175]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Enbât : Nebît'in cem'idir. Bunlar araplardan bir sülâle olup acem-ler'in araşma girmiş ve onlarla nesebleri karışmış; lisanları bozulmuştur. Su çıkarmakta mahir olduklarından kendilerine «enbât» deniimiştir.
Hadîs-i Şerif akid halinde mevcut olmıyan mala selem yapılabileceğine delildir. Çünkü mevcut olması şart olsa onu arar sorarlardı, halbuki «bunu sormazdık» demişlerdir. İhtimal karşısında soruşturmayı terketmek, sözün umum ifâde etmesi demektir. Şâfiîler'lı1 Mâlikîler'in ve diğer bazı ulemâ'nm kavli budur. Bunlar va'de geidt.m zaman malın bulunabilmesini şart koşmuşlardır. Va'dc gelmez:en önce bulunmaması onlarca zarar etmez. Hanefîler'le başkalarına göre ise müslemün fîhin mevcut olması ve tâ va'de gelinceye kadar devam etmesi şarttır.[176]

876/719- «Ebu Hüreyre radıyaUâhü anh'ten Peygamber sattallahü aleyhi ve seZfcm'den işKmîş otarak rivayet edildiğine göı-e Resûlülfah (S.A.V.):
—Bir kimse başkalarının mallarını Ödemek kssdı ile alırsa onun yerine Allah öder; her kim de onları itlaf etmek için alırsa Allah onu itlaf eder; buyurmuştur.»[177]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Başkalarının mallarını almak ta'biri onları ödünç ve muhafaza için almaya şâmildir. Ödemek kasdı.ıc'an murâd: dünyada ödemektir. Allah'ın onun yerine Ödemesi: ona ödemek için dünyada kolaylık hâl-ketmesi, âhirete kalmışsa alacaklıyı Teâlâ hazretlerî'nin dilediği bir şeyle razı etmesidir. Filvaki1 bu hususta İbni Mâce, îbni Hibbân ve Hâkim, merfu' olarak şu hadîsi tahric etmişlerdir :
«Hiç bir müsiüman yoktur ki; Ödemek niyetinde olduğunu Allah'ın bildiği bir borca girsin de Allah onun yerine o borcu dünyada ve âhirette ödemesin».
«İtiâf İçin alırsa» ifâdesinden maksad: başkasının malını alırken ihtiyacı olduğu içii değil, ödememek niyeti ile almaktır. «Allah da onu itlaf eder» ibaresi: alan şahsın kendisini, dünyada helak eder; mânâsında zahirdir. Maamâfîh dünyada geçimini zorlaştırmak, malırdan beraketi kaldırmak sureti ile halatını mahvetmek ve âhİ-rette azaba ma'rûz kılmak mânâlarına da şâmildir-. îbni Battal (— 444) diyor ki; «Bu hadîste başkalarının mallarına göz dikmekten vaz geçmeğe teşvik ve borçlandığı zaman aldığını iyilikle vermeye tergîb vardır; çünkü ceza amel cinsinden olur.»
Hadîs-i Şerifte hüsn-ü niyete teşvik, hilâf.na hareketten tehdid ve bütün amellerin bu iki mihver el.rafında döndüğüne işaret vardır. Ödemek niyeti ile borçlanan kimseye Allah'ın yardım edeceği dahî hadîsin İfâde ettiği ahkâm cümîesindendir.
Abdullah b. Ca'fer borçlanmağa merak edermiş. Kendisine bunun sebebi .soruldukta :
«Resûlüllah (S.A.V.)i :
«—Şüphesiz ki Allah, borcunu Ödeyinceye kadar borçlu İle beraberdir» buyururken işittim» dermiş.

Bu hadîsi ibni Mâce ile Hâkim rivayet etmişlerdir; isnadı hasen-dir. Yalnız râvilerinden Muhammed b. Ali hakkında ihtilâf vardır. Aynı hadîsi Hâkim Hz. Âişe (R. Anhâ) 'dan şu lâfızlarla rivayet etmiştir :
«Borcunu Ödemiye niyeti olan hiç bir kul yoktur ki Allah'dan kendisine bir yardım gelmesin». Hz. Âişe (R.anhâ):
«Bu yardımı ben de dilerim» buyurmuştur.Vâkıâ :
«Gerçekten şehidin borçtan maada her günahı affedilir» hadîsi sabit olduğu gibi:
«Şimdi teni serinledi» hadîsi de sahihtir.
Bu hadîs, borçlu ölen bir zâtın başkası tarafından borcu ödendiği zaman seref-sâdır olmuştur. Fakat birinci hadîsten : Allah kıyamet gününde şehidin borcunu ödeyinceye kadar o borç üzerinde kalır» mânâsı kasdedilmİş olabilir; o zamana kadar borçlu kalmasından şehidin kabirde azab görmesi lâzım gelmez. İkinci hadîsin ise borcunu Ödemek niyetinde olmayan biri hakkında olması ihtimali vardır.[178]

877/720- «Âişe radıyalUjü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Yâ ResûİüHah, hakikat filâna Şam'dan basma gelmiş; ona (birini) gön-dersen de vakit buluncaya kadar veresiye kendisinden İki elbise alsana! dedim. Bunun üzerine o adama (birini) gönderdi fakat adam razı olmadı».[179]

Bu hadîsi Hâkim ile Beyhakî tahric etmişlerdir. Ricali sikadır.
Hadis-i Şerif veresiye satışın ve vakti hâli oluncaya kadar vâde vermesinin sahih olduğuna delildir. Resûlüllah (S.A.V.)'in herkese güzel muamele ettiği ve kimseyi bir şeye zorlamadığı, bir şeyde ilhah ve ısrar etmediği dahi hadîsin ihtiva'ettiği beyanat cümlesindendir. Mevzu bahis adam Medîne'li bir yahûdîdir.
Buharı ile Müslim ve Tirmizî Hı. ÂİŞe'den şu hadîsi rivayet ederler: Âişe demiştir ki: Peygamber (S.A.V.) dünyadan gittiği zaman zırhı otuz ölçek arpa mukabilinde rehinde İdî.»[180]

«Rehin Babı»

Rehin, lügatte: Sübût ve devam manasınadır. Bazılarına göre de hapis mânâsına gelir.
Şer'an ise : Malî kıymeti hâiz olan bir aynı (şeyi) bir borca karşı vesika yapmaktır; fakat bu vesikan n o borcun temamını veya bir kısmını ödeyecek kıymette olması şarttır. Rehni verene; râhin; alana, mürtehin derler.
Rehnin hükmü: beyi' gibi caiz olmaktır. Satılması caiz olan her şeyin rehni de caizdir.
Delili: Kitab, Sünnet ve icmâ'-i ümmettir.Kİtab'tan delili :
«Eğer[181] seferde olur da kâtİb bulamazsanız o halde işte makbuz rehinler» âyeti kerîmesidir.
Bu âyette Teâlâ hazretleri, kâtib bulunmadığı zaman borçlunun bir vesika vererek alacaklısını tatmin etmesini emir buyurmuştur. Rehnin meşru' olduğuna icmâ'-ı ümmet vardır.
Sünnetten delili : Peygamber (S.A.V.) in zırhını Medine'de bir ya-hûdîye rehnetmesi ile aşağıda i' hadîslerdir.[182]

878/721- «Ebu Hüreyre radn/allâhih anh'ûen rivayet edilmiştir.Demiştir ki:Resûfüllah sallallahü aleyhi ve scllcm:
— Hayvana eğer rehin ise nafakası mukabilinde binilir. Sağılan süt şayet (hayvan) rehin ise masrafı karşılığı içi.ir. Masraf binenle içene aittir; buyurdular.»[183]

Bu hadisi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîsteki «binilir» ve «içilir» şeklinde meçhul kullanılmış bulunan fiillerin naibi failleri mürtehindir. Çünkü hayvana binen ve sütü içen odur. Rehin oimak ihtimâli de varsa da bu ihtimâl uzaktır. Zîrâ hay 'an onun milki olduğu için binse de binmese de keza sütünü içse de içmjse de onu beslemek kendisine aittir; binâenaleyh onun hakkında (bi.ıenc ve içene) diye kayıtlamağa lüzum yoktur.
.Hadîs-i Şerif, mürtehînin rehin maldan nafakası mukbilinde faydalanabileceğine delîidîr. Bu mes'elede üç kavil vardır :
1— îmam Ahmcd ve diğer bazı ulemâ bu hadîs iie istidlal ederek, istifâdeyi yalnız binmekle sütünü içmeye tahsis etmişlerdir. Onlara göre mürtehîn hayvana yaptığı masraf miktannea yalnız bu iki şeyden faydalanabilir. Şâir hususat bunlara kıyas edilemez.
2— Cumhur-u ulemâ'ya göre mürtehîn rehinden hiç bir suretle faydalanamaz. Zîrâ bu hadîs-i şerif kıyasa iki vecihle muhaliftir :
a) Sahibinin izni olmaksızın gayrin milkinde binme ve içme ispat ediyor. Mecelle-i Ahkâm-ı adliyye'nin 96. cı maddesinde: «bir kimsenin7 mîîk'nde onun izni olmaksızın ahar bir kimsenin tasarruf etmesi caiz ceğildir» denilmektedir.
b) Bunları kıymetleri ile değil de hayvana yapılan masraf ile ödetiyor.
İbni Abdilberr (368 - 463) şöyle diyor : «Bu hadîsi cumhur-u fu-kâhâ'ya göre elde bulunan bunca kaideler ve sahîh olduğunda ihtilâf odümiyen sabit Asar reddediyor. Bunun mcnsuh olduğuna İbni Ömer (R.A.) in rivayet etmiş olduğu şu hadîs delâlet eder :
Bir kimsenin hayvanı onun izni olmaksızın sağıla t 'kûr hadîsi Buharı (ebvabül'-Mezâlim) de tahriç etmiştir.
İmam fyifiî (150 - 2O.'j) «hadisteki meçhul fiillerin nâib-i faili râhindir» diyor. Bu takdirde mânâ: râhin hayvanına binmekten, onun sütünü içmekten menedüemez; demek olur.Fakat ŞâfiVyc «hadîste mürtehin lâfzı vardır. Binâenaleyh mürtchîn'in fail olduğu aşikârdır» diye itiraz olunmuştur.
3— Evzaı, Lcys ve diğer bazılarına göre murâd şudur: eğer râ-hîn hayvana yiyecek vermekten çekinirse o zaman hayvanın hayatını kurtarmak için nafaka verilir ve buna karşılık ona binmek, sütünden içmek gibi şeylerden istifâde edilir; yalnız bu istifâde hayvana verilen alâf kıymetini geçmemelidir.
Bu üçüncü kavü umumî kaidelerden derlenmişe benziyor ki hulâsası şudur: Şâri'in İzni ile bir kimsenin elinde bulunan başkasına âid bir hayvana sonra sahibinden almak şartı ile masraf yapılabilir. Bu hayvanı kiraya vermek yâhud alâfı (yemi) karşılığında sülünde tasarrufta bulunmak da caizdir. Yalnız o yerde hâkim bulunup da ondan izin almadan masraf etti ise yaptığı masrafı hayvan sahibinden istiyemez.[184]

879/722- «(Yine) Ebu Hüreyre ra-dıyallâhü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Rehin, onu rehneden sahibinin elinden çıkmaz. O-nun geliri sahibinin; masrafı da sahibinindir; buyurdular.»[185]

Bu hadîsi Dâre Kutnîjle Halcim rivayet etmişlerdir. Ricali sika'-dırlar. Şu kadar var ki, Ebu Dâvud ve başkalarına göre mahfuz olan, onun mürsel oluşudur.
Hâfiz İbni Abdilberr diyor ki : «geliri sahibinindir; masrafı da sahibinindir; cümleleri hakkında ihtilâf olunmuştur. Bazılarına göre bu söz Sald b. Müscyycb tarafından Müdrectir. Ama onu İbni Ebi Zi'b ile Ma'mer ve başkaları, hem - îbni Ebi Zi'b hakkında ihtilâf vardır diye - mürsel hem de merfu1 olarak rivayet etmişlerdir. Bazıları mevkuf olarak rivayet ettiler.»
Bu hadîsi İbni Vehb dahî rivayet etmiş ve güzel bulmuş; bundaki lüfzın İlmi Müseyyeb'in[186] sözü olduğunu da beyân etmiştir. Keza Kim Dâvud mürselleri arasında bu sözün İbni Müseyyeb'in kelâmından olduğunu kuvvetle beyân etmiştir».
Hadîs-i Şerif câhiliyyet devrinin (rehini mürtehine mal etme) rVIrtinİ iptal ile onun geliri ile masrafının sahibi bulunan mürte-hin'e âid olduğunu beyân için vârid olmuştur.[187]

«Ödünç Babı»

Karz lügatfe : kat' etmektir. Başkalarına ödünç verilen mahn da vm nin malından bir parça olmasına bakıhrak ona bu ismi verilmiştir.
istikraz : ödünç istemektir. Karz'in dört mezhob ulemâsı arasında ta'rifi birbirinden farklı mânâ itibariyle bir gibidir. Biz yalnız Hanefî-ler'in tarifi i!e iktifa edeceğiz.
Onlara göre Karz : Misliyattan olan bir malı sonra mislini almak üzere bir kimseye vermektir.
Misli: ferdleri kıymetini değiştirecek derecede birbirinden farklı «'(unvan şeylerdir. Öiçek ve tartı üc satılan şeylerle yumurta ve ceviz gibi büyüklüğü birbirine yakın olanlar mİsliyâttandır.
Karz'm fazileti hakkında hadisler çoktur.[188]

880/723- «Ebu RâfÎ' radıyalldhil anh'âen rivayet olunduğuna göre Peygamber salla llahil aleyhi ve sellem bir adanVJan ödünç olarak küçük

bıı deve almış; az sonra kert 'ilerine sadaka develerinden bir takım develer gelmiş. Bunun üzerine Ebu Râfi'a, o adama küçük devesini Ödemeyi emir buyurmuş. Ebu RâfÎ' ;
— Yedi senelik yetişkinlerden başkasını bulamıyorum; deyince, ResÛlüllah (S.A.V.) :
— Ona onu ver zîrâ insanların en hayırlıları borcunu en iyi Ödeyenlerdir; buyurmuşlardır.»[189]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Hayvanı ödünç alma hususunda yukarıda söz geçmişti. Bu hadîs dahî onun caiz olduğuna delâlet ediyor. Üzerinde Ödünç veya başka bir sebeple borç bulunan kimseye o borcu en iyi cinsten vermek sureti İle
Ödemenin müstehâb olduğu, bunur. hem şer'an hem de örfen güzel ahlâktan sayı'acağı dahî hadîsin işarc.on ifâde ettiği ahkâmdandır.[190]

881/724- «Ali radıyallâhü anh'âen rivayet olu ııtştur. Demiştir ki; Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Menfaat celbeden her ödünç ribâ'dır; buyurdular.»[191]

Bu hadîsi Haris b. Ebî Üsâme rivayet etmiştir, isnadı sakıttır. Bunun Beyhakî'de Fadâle b. Ubeyd tarafından rivayet edilmiş zayıf bir şahidi; Buharî'de Abdullah b. Selâm[192] tarafından mevkuf olarak rivayet edilmiş diğer bir şahidi vardır.
Haris rivayetinde isnadının sakıt olması; râvîler arasında Scvvar b. M us'ab'1 Hemedânî buiunduğundandır. Bu zat a'mâ bir müezzin idi. Hadîs imamlarınca mctrûk'tür.
Hadîs'in Bcyhakî'deki rivayeti «cl-Ma'rifc» adlı eserindedir.Bu-ftarî'deki mevkuf rivayeti ise BuharVnin «istikraz bab» ında bulunamadığı gibi musannif da «Telhis» de onu BuharVye nisbet etmemiş, sadece: «Bunu Bayhakî «Sünenı-i Kübra'» da fbni Mes'ud, Ubey b. Kâ'b, Abdullah b. Selâm ve İbni Abbas'a mevkuf olarak rivayet etmiştir» demektedir. Buharı1 de olsa ona mutlaka nisbet ederdi. Binâenaleyh buradaki nisbetin hatâ olduğu anlaşılır.
Hadis-i Şerif, sahih ise yukanki hadîs i!e aralarının bulunması îcabeder. Ve bu hadîs : ödünç veren tarafından bir menfaat şart ko-şulduğu zamana, mahsustur; deniliyor. Çünkü ödünç alanın '•:« -diliğinden teberru etmesi nnis.châbtır.[193]

«Teflîs Ve Hacr Babı»

Teflîs : îffâsa nrsbet etmek, müflis çıkarmak demektir.
Hacr ve Hıcr : Lügatte, men'etmektir. Şer'an ta'rifi mezheb ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Şöyle ki :
Hanefîler'e göre hacr : Şahs-ı mahsusu tasarruf-u mahsustan mer'i mahsustur, {yani hususî şahsı hususî bir tasarruftan hususî surette men' etmektir).
Şâfiîler'e güre hususî bir takım sebeplerden dolayı bir kimseyi malda tasarruftan men'etmektir.
Mâl İkiler'e göre : ŞerîafÎn kendisi ile hükmettiği hükmî bir sıfat olup, mevsufunun yiyeceğinden fazlası hakkında tasarrufunun nafiz olmasının men'ini ve malının üçte birinden ziyâdesi hakkındaki tasarrufunun nafiz olmasının men'ini îcabeder.
Hanbelîlere göre: Mal sahibini malında tasarruftan men* etmektir. (TaVıMeı-in îzâhı için fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir).[194]

834/725- «Ebu Bekr b. AbdİrrahmanI[195] radıyaîlahü onft'dan (o da) Eb.u Hüreyre radıyaîlahü anh'den işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Ebu Hüreyre demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem'i :
— Eğer bir kimse iflâs etmiş bir adamın yanında malına olduğu gibi (hiç değişmeden) yetişirse o malı almak için kendisi başkalarından daha haklıdır; derken işittik.»[196]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Onu Ebu Dâvud Üe Mâlik, Ebu Bekir b. AbdİrrahmanI'dan mürsel olarak şu lâfızlarla dahî rivayet etmişlerdir : «Her hangi bir adam
bir mal satar da onu satın alan iflâs eder ve satan o malın semen'inden bir şey almamrş olduğu halde malını aynı iie bulursa o kimse o malda en ziyâde hak sahibidir. Şayet müşteri ölürse mal sahibi alacaklılarla beraber
olur».
Bu hadîsi Beyhakî vasle.tmiş, fakat Ebu Davud'a, tabî olarak o da hadîsi zaîf bulmuştur. Aynı ha" isi Ebu Dâvud ile îbni Mâce, Ömer b. Halcde'nin rivayetinden na.detmişlerdir. Ömer demiştir ki: «Ebu HÜreyre'ye : İflâs etmiş bir dostumuz için geldik. (Bize) :
— Şüphesiz ki hakkımızda ResûlüllahSallallahü aleyhi ve sellem'in hüküm buyurduğu gibi hükmececşğim; «Kim İflâs eder veya ölür
de bir adam malını olduğu gibi onun yanında bulunursa o adam o malı en ziyâde hak edendir» dedi.»
Bu hadisi Hâkim sahînlemiş; Ebu Dâvud ise onu zaîf bulmuş; ölümü bildiren en ziyâdeyi dahî zaîf addetmiştir.
Bu hadîsi Ebu Ddvud mürael olarak rivayet ettiği gibi başka bir yoldan mevsul da rivayet etmiştir. Çünkü o tarihte İsmail b. Ayyaş bulunuyorsa da hadîsi Şamhlar'dan rivayet etmiştir. Onun Şamh-lar'dan rivayeti sahihtir. Binâenaleyh hüccet olabilir ve mürseli takviye eder. «Hadîsi Beyhakî vasletmiş, fakat Ebu Davud'a, tâbi' olarak o da zayıf bulmuştur» diyenler olmuştur. Lâkin «Süncn-i Ebî Dâvud^a, müracaat neticesi rivayeti zaîf saydığına dâir bir şeye rastlanmamıştır. Bilâkis, rivayeti îmam Mâlik tarafından tahrîc ettikten sonra : «Mâlik'in hadîsi daha sahihtir» diyerek onun Ebu Bekr b. Ab-dirrahman hadîsi'ndrn daha sahih olduğuna işaret etmiştir. Ebu Davud'un Ömer b. Halede rivayetini dahi zaîf bulduğu kaydediliyor; fakat müracaat neticesinde «Süncn»âe böyle bir şeye de rastlanmamıştır. Bilâkis Beyhakî (384—458) musannifin burada «her hangi bir adam» diye zikrettiği Ebu Bekir b. AbdİrrabmanV mürsel rivayetini tahrîc ettikten sonra, İmâm-ı Şâ/n'nm: «Ö?ner b. Halede rivayeti Ebu Bekr'in şu rivayetinden daha evlâcı-; çünkü bu rivayet mev-suldiir: Peygamber (S.A.V.) onda ölüm ile i'ies arasını cerrû1 etmiştir. Ebu Bekr'in bu münkati rivayetine işareten, tbni Şihâb'm aadîsi ise münkatî'dir» dediğini kaydeder. İmâm-ı Çc/îî bu bâbta bir hayli söz ede.el' Ömer b. Halede'nin rivayetini ter'ih eylemiştir.
Hadîs-i Şerif bir kaç mes'eleye sâridir:
1— Satıcı malını iflâs eden müşterisinin elinde bulursa başka ala-r.-ıkhlar bulunsun, bulunmasın onu almak kendisinin hakkıc.ır. Bu malı n müflise satmakla ödünç vermiş olmak arasında bir fark yoktur. Vâ-kıâ bir çok hadislerde beyi' lâ'z satarken zikredilmiş 'se de Usul-ü Fıkıh kaidelerine göre âmm'a rr. ?âfık olan hâss o âmm'ı tahsis edemez. Bundan dolayıdır ki, İmâm-ı Şafiî ve diğer- oazı ulemâ'ya göre satış mes'elesinde olduğu gibi Ödü 17 mcs'clcsindc de mal sahibi malını buldmnu alır. Bir takımları bunun yalnız al.ş verişe mahsus olduğuna kaildirler. Bunların delili babımızın hadîsidir.
2— Hadîsteki «olduğu gibi» tâbirinden maksat: malın değişmemiş olmasıdır. Şayet sıfatı değişmiş, yâhûd azalmış veya çoğalmıştı artık o malı almak iğin sahibi diğer alacaklılardan daha hak-ıı olamaz; alacaklılarla beraber olur. İmâm-ı Şafiî ile diğer bazı ulemâ'ya göre malın sıfatı bir kusurdan dolayı değişirse satan o malı alır; fakat noksanının bedelini alamaz. Ziyâdeden dolayı değişirse bu ziyâdenin zararı müşteriye âit olduğu gibi kâr'ı da ona aittir. Çünkü bunlar onun milkinde iken meydana gelmiş şeylerdir. Ağaç gibi yerindr ne kadar kalacağı bilinmiyen şeylerde onların kıymetini öder. Fak.it ekin gibi yerinde ne kadar kalacağı belli olanlarda bir şey ödemez.
3— Hadîsi mürsel olarak rivayet eden Ebu Bekr b. Abdirrahman'ın sözü, delâlet ediyor ki: satıcı malın kıymetinin bir kısmım almışsa artık o malı geri dönemez. O da alacaklılarla beraber olur. Cumhur-u ulemâ'mn mezhebi budur. Şafiî'nin iki kavlinden tercihe şâyân olana göre, satılan gey, kıymetinin bir kısmını almakla alacaklıların hakkı oluvermez. Satıcı onu almak için herkesten ziyâde hak sahihidir. Hz. Şafiî'nin bu kavle zâhib olmasına sebep, her halde hadîsin ona göre sabit olmayışıdır. Hadîsin sahih, olduğunu kabul edenler, Cumhur'un kavli ile amel ederler. Hadîs'in mürsel veya mevsul oluşu ihtilaflıdır. «Mürsel» diyenler daha çoktur.
4— Hadîsteki «şayed müşteri Ölürse mal sahibi alacaklılarla beraberdir» cümlesinde mahzûf kelime vardır. Takdiri şöyledir: «Mal sahibinin malı, alacaklıların hakkıdır.» Bu cürnk: ölümle iflâs arasında fark olduğuna delildir. İmam Ahmed ile Mâlik bu rivayetle amel ederek aralarında fark olduğunu kabul ederler. Derler ki: ölenin zimmeti beraet etmiştir, o artık alacaklılar için müracaat mahalli olamaz. Fakat müflis böyle değildir; onun zimmeti bâkî'dir. Bu hususta ölenin ödemeye kâfi mal bırakması ile bırakmaması arasında fark yoktur.
Bir takımlarına göre: ölen, borcuna yetecek kadar mal bırakırsa satıcı malını almak için başkalarından haklı olamaz. Bunlar : Ebu Bekir hadUi'ndcki «ancak sahibi ödeyecek ma! bırakırsa o başka» cümlesi ile istidlal ederle'. Fakat İmâm Şafiî bu ziyâde için : Ebu Bekir b. Abdirrahman'ın re'yi olmak ihtimali vardır» demiştir. İhtimalin karinesi, aynı hadîsi Ebu Bekir'den mevsul olarak rivayet edenlerin ölüm mes'elesinden bahsetmemeleridir. Hadîsi Hz. Ebu Hü-reyre'den rivayet edenler dahi bu mes'eleyi zikretmemişlerdir.[197]

887/726- «Amr b. Şerîd'den[198], babası radıyallahii anh'den işitmiş:
— Sizin İçin buna imkân yok; buyurmuşlardı.[199]

Hadisi Bcyhakî, Vâkıdl[200] tariki ile tahrîc etmiştir. Onda şu ziyâde vardır : «Peygamber (S.A.V.) bundan sonra Muaz'ı biraz kendisini toparlaması için Yemen'e göndermiştir.»
Hadîs-i Şerîf, hâk im'in borçlu bir kimseyi malında tasarruftan men' ederek, borçlarını ödemek için onun malını satabileceğine delildir.
Bazıları buna: «Peygamber (S.A.V.)'in sadece fiilidir; fiil ise vü-cûb ifâde etmez» diyerek i'İİrâzda bulunmak istemişlerse de, bu doğru değildir. Çünkü böyle bir hâdise kavilsiz olamaz.
Hadîs'in zahiri Hz. Muaz'in bütün malının borca karşılık olduğunu gösteriyor. Acaba malı borcundan artıyorsa hâkim'e aynı hacr ve satış hakkı var mıdır? Bu cihet ulemâ arasında ihtilaflıdır. ŞâfİÎler'le diğer bazı ulemâ'ya ve Hanefîlerden İmameyn'e göre vardır. Çünkü borcunu Ödemeye şitâb etmemek sureti ile onun malını satmak için muk-tezî hâsıl olmuştur; binâenaleyh bu da hüküm i'tibâriyle ona katılır. Yalnız îmameyn denilen Ebu Yusuf ile Muhammed'G gö're alacaklıların onun hacrini istemeleri hacr için şarttır. îmâm-ı A3zam Ebu Hanîfe ile başkalarına göre bu mes'ele yukarıkine katılamaz. Ve borçlu hacr edilemez; malı da satılamaz. Burada yapılacak iş borçluyu habsetmektir; borcunu ödeyinceye kadar habsolunur. Delilleri şu hadîstir :
«Gerçekten müslüman kişinin malı ancak gönlünün rızası ile helâl olur.»
[201] «Ancak birbirinizin rızası yolu ile olursa o başka» âyet-i kerîmesi de oniara dolildir. Hacr ve satışın muktezâ'sı ise borçlunun rızâsı olmaksızın malını elinden çıkarmaktır.
ttâüğ bir kimsenin Kefeninden ve külü tasarrufundan dulnyı hacrine gelince : İmam Şafiî (150—204) ile Hanefîler'dcn İmâm-t Ebu Yusuf (1|3__182) ve îvıâm Muhammcd'e (135—189) göre caizdir, tmâm- A'zam ile diğer bazı ulemâ'ya göre caiz değildir. İmam Bcyhakî CÎ84—458) «cs-Süncnü'l-Kübrây nâm eserinde bu hususa âid bir bâb tahsis etmiş; buna; «Baliğ kimselerin sefeh sebebi ile hacri» adım vermiştir. Bcyhakî orada şu vak'ayı da kaydediyor :
«Abdullah b. Ca'fer[202] altı yüz- bin dirheme bir yer satın almış, bunun üzerine Ali ile Osman (R. A.) kendisini hacr edecek olmuşlar. Abdullah, Zübeyr'e[203] tesadüf etmiş. Zübeyr kendisine :
Benî Kureyza yahûdîlerİ Peygamber (S.A.V.)'in baş düşmanı idi-lcr. Kendileri ile, Hz. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Medîne'y° geldiğinde muahede yapmış; fakat onlar bunu Hendek harbinin vuku' bulduğu gün bozmuşlar; ve Ahzâb'a[204] yardım etmişlerdir. Fahr-i kâinat (S.A.V.) Ahzâb'a galebe çaldıktan sonra hâne-i seâdet'lerine dönmüş; tam silâhını çıkarırken Cebrail (A.S.) geldi ve kendilerine hitaben :
— Bana, Benî Kureyza'da yetiş; demişti. Bunun üzerine onları muhasara ettiler. Sonra Sa'd b. Muaz[205] (R.A.)'m hakemliğine razı oldular. O da erkeklerin katline, kadınlarla çocukların esîr alınmasına hükmetti. Orada bulûğ, avret mahallinde kıl bitmiş olmakla biliniyordu.
Hadîs-i Şerif, kıl bitmekle bulûğa erildiğine ve mahrem yerinde lal biten kimsenin artık mükellef hükmünde olduğuna delildir. Bunun icmâ' olmak ihtimali vardır.[206]

892/731- «Amr b. Şuayb'ten o cfa babasından oda dedesinden - radt-yallahii anhüm - işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah (S. A.V.):
«— Kocasının izni olmaksızın hiç bir kadına bir şey teberru' etrnek caiz değildir; buyurmuşlardır.»[207]

Bir rivayette : «Kadının ismetine kocası mâlik olduktan sonra ona kendi malı hakkında bir şey caiz olmaz» buyu-rulmuştur.
bu hadisi Ahmet ve «Sünen» sahihleri rivayet etmişlerdir. Yalnız Tîrmîzî müstesna kalmıştır. Hâkim onu sahîhiemişür.
Hat tabî (319 — 388) diyor ki : «Ekseriyet bunu güzel geçim ve gönül rızâsına hamlctmİşür. Yâhût: reşîd olmıyan kadın; dîye te'vil odilir.»
Peygamber (S.A.V.} 'in kadınlara «sadaka verin» dediği sâbif. olmuşu1. Hattâ bu emr-İ Peygamberi mu'cibince kadınlar yüzük ve küpelerini çıkarıp atmağa başlamışlar; Hr. Bilâl'de onları elbisesinin irine toplamıştı. Bu bağışlar kocalarının izni ile olmamıştı. Cumhur-u ulemâ'nm mezhebi işte budur Bu hadîs'in mânâsına kail olan yalnız Tavuktur. Ona göre kadın evli ise kendi malı bile olsa kocasının izni olmadıkça onda tasarrufta bulunmaktan hacredilir. îmâm-ı Mâ-lik'e göre ise kadının tasarrufu malın üçte birinden caiz olur.[208]

893/732- «Kabîsa b. MuhârİK radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve settem:
— Hiç şüphe yok ki dilenmek ancak üç kişiden bîrine helâl .olur:
1— Bir kefalette bulunan adam.
Böylesine, o kefil olduğu şeyi buluncaya kadar dilenmek helâldir; sonra vazgeçer.
2— Başına bîr felâket gelerek malını helak eden adama. Buna da bir geçim düzeni buluncaya kadar dilenmek helâldir.[209]

2— «Müslümanlar şartlan üzerindedirler» ifâdesinden murâd: sözlerinde dururlar; demektir, burada sözünde durmayı mü-teaddî edatlarından (alâ) ile müteaddî yapmakta ve müslümanları islâm vasfı ile tavsif etmekte onların mertebelerinin çok yüksek olduğu-rna işaret vardır. Şartı bozmıyarak ona riayetkar kalmanın lüzumu da hadîsimizin işaret ettiği ahkâmdandır. Bu bâbta bir hayli tafsilât vardır ki bunların yeri fıkıh kitaplarıdır.
«Ancak bir helâli haram veya haramı helâl kılan şart müstesna» cümlesindeki helâli i aranı kılan şart, bir cariyeyi satarken müşterinin onunla cİmâ' etmemesini şart koşmak, haramı helâl kılan ise cimâ'ı haram olan câriye ile cima1 etmeyi şart koşmak gibi şeylerdir.[210]

896/734- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'ten rivayet edildiğine göre Peygamber salîaUahü aleyhi ve seîlem:
— Komşu komşusunu duvarına kiriş çakmaktan men' edemez; buyurmuşlardır.»[211]

Bundan sonra Ebu Hüreyre: Aceb neden sizi bundan yüz çevirmiş görüyorum. Vallahi onu sîzin omuzlarınızın arasına atacağım; dermiş.
Müttefekun aleyh'tir.
Bu hadisi nehî sîgâsı ile yani «komşu komşusunu duvarına kiriş çakmaktan men* etmesin» şeklinde de rivayet olunmuştur, İmam Ahmcd ile Ebu Davud'un rivayetlerinde Hz. Ebu Hüreyre bu hadîsi rivayet ettiği zaman dinüycnlerin başlarını eğdikleri zikredilmektedir. Hz. Ebu Hüreyre mezkûr hadîsi Mervan zamanında Me-dîne-i Münevvere valisi bulunduğu sıralarda rivayet etmiştir. Mervan onu kendi yerine bırakıp sefer ediyordu. Hadîsi dinliyenlerin bu hükmü bilmiycnlerden olmaian ve ihtimal sahâbe'den olmamaları caizdir.
Filhakika îmam Ahmet ile Ahdurrrzzak (126 — 211) Ibni Abbas (R. A./den şu hadîsi rivayet etmişlerdir.
«Zarar (görmek) ve (başkasına) zarar yapmak yoktur. Ama bir adamın komşusunun duvarına kiriş koymağa hakkı vardır.»
Bu hadîsin ifâde ettiği umumî kaide mecette-i Ahkâm-ı adliyye'-nin 19. cu maddesinde: «zarar ve mukabele bîzzarar yoktur.» şeklinde ifâde olunmuştur. Yani: bidâyeten birisine zarar yapmak caiz olmadığı gibi zarara zararla mukabele etmek de yoktur. Meselâ birisi aldanarak birinden geçmez (kalp) para alsa o parayı başkasına vermeğe selâhiyeti yoktur. Hadîs-i Şerîf komşunun duvarına kiriş koymanın meşru' olduğuna; komşu buna mâni' olursa cebren konulabileceğine delildir.
İmam Ahmet, b. Hanbel ile mezheb-i kadî.ninde Şafiî ve diğer bazı ulemâ buna kail olmuşlardır. Delilleri bu hadîstir. Ashâb-ı KirânV-ın ekseriyetle sağ oldukları sıralarda Hz. Ömer (R.A.) da böyle hükmetmiştir.-Hattâ İmam Şafiî: «Şüphesiz ki sahabeden hiç biri Ömer'e muhalefet etmemiştir» diyor.
Hz. Ömey kıssası İmam Mâlik'in sahih senedle rivayet ettiğine go-re şöyledir : Dahhâk b. Halife'den, Muhammed b. Mesieme argının suyunu kendi arazisine akıtmasına müsaade istemiş; fakat Dahhâk buna. razı olmamış. O da keyfiyeti Hz. Ömer'e bildirmiş. Bu hususta kendisi ile Ömer (R.A.) da görüşmüş. Dahhâk yine razı olmayınca Ömer (R.A.): Vallahi karnının üzerinden bile olsa onu mutlaka geçireceksin» demiştir. Bundan sonra Hz. Ömer bu meseleyi komşunun komşudan faydalanmağa muhtaç olduğu ev ve arazî gibi şeylerin hepsine teştrü etmiştir.
Şâir ulemâ ise komşunun duvarına kiriş koymanın izinsiz caiz ol-mıyacağına kaildirler. Onlara göre duvar sahibinin izni olmadıkça onun duvarına kiriş konamaz. Çünkü bir müslümanın malının ancak kendi rızâzı ile helâl olabileceğini bildiren deliller hu hükme mâni'dirler.
Hadîsteki «Vallahi onu sizin omuzlarınızın arasına atacağım» ifâdesini Hattâhî: «vallahi eğer bu hükmü kabul etmez ve onunla gönülden razı olarak amel eylemezseniz, kirişi zorla omuzlarınıza yüklerim» şeklinde tefsir etmiş ve ibarede mübâleğa olduğunu söylemiştir. Bazıları ise zamiri sünnete göndermiştir. Bu takdirde mânâ şöyle olur: «Vallahi o sünneti sizin omuzlarınıza atarım».[212]

(Matl) aslında müdâfaa demektir. Burada ondan murâd: bir borcu ödemeğe iktidarı varken ödemeyip sonraya bırakmaktır. (Matlu'l-Ga-niy)

terkibinde masdarm failine de mef'uiüne de muzaf oiması ihtimâli vardır. Fâiiine muzaf olduğu takdirde mânâ şöyle olur: «Borcunu Ödemeğe iktidarı olan zenginin, sonra öderim bahanesi ile onu ödemîyerek sallantıda bırakması haramdır.»
Mef'ulüne muzaf olduğu .akdirde ise: «Alacaklısı zengin bile olsa borçluya yine borcunu Ödemek îcab eder.» demek olur. Tabiî zengin hakkında hüküm böyle olunca fakir hakkında evleviyyette kalır.
Hadîsteki emri cumhur-u ulemâ istihbâb mânâsına almışlardır. Zâhİrîler'e göre ise vücûb manasınadır.
Burcu mühim'semiyerek sonraya bırakmanın büyük günahlardan olduğunu yukarıda görmüştük. Böyiesinin dînen fâsık sayılacağı dahî it-tifâkîdir. İhtilâf yalnız istemeden önce fasik sayılıp sayılmayacağı hu-susundadır. Hadîsten anlaşılan: istemenin lüzumudur. Çünkü borcu sallantıda bırakmak ancak istemekle tahakkuk eder.
Hadîs mefhum-u muhalifi ile, âciz fakirin borcunu ödeyememesinin zulüm sayîmıyacağına delâlet eder. Fakat Hanefîler gibi mefhum-u muhalifi delil kabul etmeyenlere göre borcunu ödiyemiyen âcize zâten mâtıl (yani borcunu Ödemeyip uzatan) denilmez. Malından uzakta bulunan zengin de fakir hükmündedir. Fakir ödemeye imkân buluncaya kadar borcu için sıkıştırılmaz.
İmam Şafiî diyor ki: «fakiri muaheze etmek caiz olsa onun da ödemediği taktirde zâlim olması icab ederdi; fakat o âciz olduğu için zâlim farzedilmomişür.»
Bazıları bu hadîsten şu mânâyı da çıkarırlar: muhâlün aleyh fakir olup borcunu vermezse muhtâl alacağını muhilden isteyemez. Çünkü isteyebilse zenginliği şart koşmanın bir mânâsı kalmaz.
Hanefîler'f öre istiyebilİr, Onlar havaleyi kefalete benzetirler.[213]

899/737- «Câbir radıyallahü anlı'ten rivayet edilmiştir. Demiştir kî :. Bizden bir adaftı vefat etti : Biz de onu yıkadık, kokuladık ve kefenledik, sonra ResûlüHah saUaîîahii aleyhi ve sellem'e getirerek kendilerine :
— Şunun cehâze namazını kılarmtsınız? dedik. Bunun üzerîine Re-sûlüllah (S.A.V.) bîr kaç adım attı; sonra (bize dönerek) :
— Borcu varnr? dedi. Biz:
__ İki altın (borcu var); dedik. Bu hâl karşısında namazını kılmaktan sarf-ı nazar etfîler. Derken bu ikî altını Ebû Katâde üzerine aldı. Müteakiben Resûlüllah (S.A.V.) 'e geldik. Ebu Katâde :
— İki altın benim borcumdur; dedi. Resûlültah (S.A.V.) de :
— Borç senin üzerinemi geçti? meyyit bu paralardan berât etti mi? buyurdular. Ebu Katâde :
— Evet; deyince, cenazenin namazını kıldılar.»[214]

Bu hadîsi Ahmed, Ebu Dâvud ve Nesâî rivayet etmiş; Ibnt Hibban İle Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Hadîsi Buhdri Seleme b. Ekva'dan tahrîc etmiştir. Yalnız onun hadisinde altın sayısı üçtür. Aynı hadîsi Ebu Dâvud ile Tabcrânî de tahrîc etmişlerdir. Tabcrânî (260 — 360) iki rivayetin arasını bulmuş ve : «Kitabımızın hadîsinde altın sayısı ikiden biraz fazla idi. Üç altın diyen buradaki buçuğu bütün saymış; iki diyen, buçuğu nazar-ı i'tibâre almamıştır. Yâhûd aslında altınlar üç olup vefatından evvel birini ödemiştir. Binâenaleyh (üç) diyen, aslını i'U-bar etmiş; (iki) diyen kalan borcu söylemiştir» demiştir. Rivayetlerin ayrı iki kıssaya âid olması ihtimâli de düşünülebilirse de bu ihtimâl uzaktır. Tlâkim'in bir rivayetine göre Peygamber (S.A.V.) Ebu Katâde'ye her tesadüf ettikçe iki altını ne yaptığını sorarmış; nihayet Hz. Katâde : «Ben onları ödedim yâ Resûlüllah» demiş. Fahr-i Kâinat hazretleri de :
«— Şimdi meyyît'in teni serinledi; buyurmuşlardır.»
Dara Kutnî (30(i — 385) *nin Hz. Ali (R.A.) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde şöyle deniliyor : «Resûlüllah (S.A.V.) bir cenazeye geldim! o adamın amelini sormaz; borcunu sorardı. Eğer: «Borcu var» denilirse namazını kılmaktan vaz geçer; «Borcu yok» denilirse namazını kılardı. Bîr defa bir cenaze getirdiler. Tekbir almak için ayağa kalktığı vakit:
— Bunun borcu Varmi? d'Ye sordu. İki altın borcu olduğunu söylediler. Bunun üzerine namazını kılmaktan vaz geçtiler. Derken A1İ:
— O altınlar benim borcumdur, meyyit onlardan beridir; dedi ve Resûlüllah (S.A.V.) de namazını kıldı. Sonra:
— Allah sana hayırlı mükâfaat versin ve başını çözsün.İlâh...; buyurdular.»
îbni Battal (— 444) şöyle demiştir: «Cumhur, meyyit nâmına yapılan bu kefaletin sahih olduğuna zâhib olmuştur; bu kefaletten meyyiL'in malına rücu' da yoktur [215].»
Hadîsi Şerif'de bir borcu o borçla alâkası olmıyan bir kimsenin üzerine alabileceğine ve bunun ona fayda vereceğine İşaret vardır. Ayrıca borcun şiddetine de işaret buyurulmuştur. Kczâ hâkim'in bir kimseyi bir hak c'olayısiyle İlzam edebilmesi için akid ve ikrarlarda kullanılan lâfızların söylenmesi lüzumuna da işaret vardır.[216]

900/738- «Ebû Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah s:,,ıallahü aleyhi ve sellem'e vefat etmiş borçlu bir adam getirilir; o da:
— Borcunu Ödiyecek bir şey bıraktı mı? diye sorardı. Eğer ödeyecek bir şey bıraktığı söylenirse, onun cenaze namazını kılar; aksi takdirde :
— Arkadaşınızın cenaze namazını kılın; derdi.
Vaktâ ki Allah kendisine bîr çok fütuhatı nasîb eyledi, (o zaman)
— Ben mü'minlere kendi nefislerinden ileriyim. İmdi her kim borçlu olarak vefat ederse ödemesi bana aittir; buyurdular.»[217]

Müttefekun aleyh'tir. Buharî'nin bir rivayetinde: «Her kim ölür de borcuna yetecek (mal) bırakmazsa» buyurulmuştur.
Musannifin, bu hadîsi yukarıdakinin arkasından getirmesi, Allah'ın fütuhat ve nusratı ile ResûîüllahÿS.A.V.)'m vakti hali iyileşince yuka-nki hükmün neshedildiğİne işaret içindir. Artık borçlu- ölen müminlerin borçlarını kendi üzerine alıyordu. Acaba bunu hâsseten kendi malından mi yoksa beytül-mâl'den mi veriyordu?. Bu cihet bilinmemekle beraber her ikisi de ihtimal dahilindedir. îbni Battal: «Müslümanların umurunu üzerine alan her zâtın, borçlu ölenler hakkında böyle hareket etmesi lâzımdır; böyle yapamazsa günahkâr olur.» diyor. Filhakika Râfiî hadîsin sonunda şunu da rivayet etmiştir:
«Yâ Resûlüllah! senden sonra her imama bu lâzım mı? denildi:
— (Evet) benden sonra her imama jâzım; buyurdular.» Bu hadîsin mânâsını ifâde eden bir hadîsi Taberânî «eZ-Ke&îr» adlı eserinde Hz. Selmân (R. A.) tarîki ile Zâdân'dan şu lâfızlarla rivayet etmiştir:
«Bize Resûlüllah (S.A.V.) m üs! uman esirlerinin fidyelerini vermemizi, dilencilerine tasadduk etmemizi emir buyurdu. Sonra dedi ki :
— Her kim mal bırakırsa (<> mal) mîrasçılarınındır? kim borç bırakırsa (ödemesi) bana aittir. Benden sonrada müslümanların beyt-iü-mâl'inden verilmek üzere hükümet reislerine âid olacaktır.»
Yalnız bu hadîsin râvîleri arasında bir metruk ve müttehem vardır.[218]

901/739- «Amir b. Şuayb'ten o da babasından, o da dedesinden (radıyallahü anhüm) işitmiş olmak üzere rivayet edilmiştir. Dedesi demiştir ki : Resûlüllah sallalîahii aleyhi ve sellem :
— Hadd için kefalet yoktur; buyurdular.»[219]

Bu hadîsi zâif bir isnad ile Beyhakî rivâyeL etmiştir.
Bcyhakî: «Bu hadis münkerdir» demiştir. Bu bâb'ta bir çok eserler varsa da hiç biri i'tirâzdan hali değildir. Yalnız «hudûd-ı şer'iy-ye» denilen cezaların tatbikini emreden hadisler bu hadîsin mânâsını te'yîd ederler.
Hadîs hadd için kefalet sahih olmadığına delildir. Zâhirîler'dcn ibni Hazm (384 — 456) 'a göre nefis ile kefalet hiç bir hususta caiz değildir. İbni Hazm müddeasım ispat için hayli uğraşmıştır. Fakat uhmâ kefaletin her iki nev'ini yani hem nefisle kefaleti hem de mal ile keVÜeti caiz görmüşlerdir. Tafsilât fıkıh kitaplarındadır.[220]

«Şirket Ve Vekâlet Bâb'ı»

Şirket, lügatte: iki malı birbirinden ayrılmıyacak derecede karıştırmaktır.
Istılahta ise: nev'ilerine göre değişir ve başka başka ta'rif olunur. Bunun yeri fıkıh kitaplarıdır.
Vekâlet lügatte: Korumak, kefil olmak manasınadır. Istılah'da: Bir kimsenin caiz bir tasarruf hususunda başkasını kendi yerine koymasıdır.[221]

902/740- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallalla/ıü aleyhi ve sellem:
--Allah: biri diğerine hıyanet etmedikçe ben iki şerikin üçüncüsüyüm; hıyanet ettimi aralarından çıkarım; buyurdu; dedi».[222]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmişt:r; Hâkim onu sahihlemiştir.
İbni Kattan (12ü — 198) ise bu hadîsi ma'lûl saymıştır. Çünkü râvîlerinden Said b. Hayyan'm hâli meçhuldür.
Hadîsi ondan oğlu Ebu Hayyan b. Saîd rivayet etmiştir. Fakat İbni Hibbân onu mu'temedler mey ânında zikretmiş; yalnız Dnrc Kutni'nin onu irsal yapmakla illetlendirmiş olduğunu bildirmiştir. Ancak Hz. Ebu Hüreyre'yi zikretmemiş: «doğrusu da budur» demiştir.
Allah'ın iki şerik İle beraber bulunmasından murâd: onları hıfz, rîâyet ve kendilerine imdad i.e ürâretlerine bereket ihsanı hususundaki yardımıdır. Hıyanet zuhur cimi, mallarından bereketi kaldırır.
Hadîsçe hıyanet etmemek şartı ile şirkete teşvik, hıyanet etmekten İse tahzîr vardır.[223]

903/741- «Saîb b. Yezidî Mahzûmî[224] radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre kendisi bİ'setten önce Peygamber sallallahü aleyhi ve sellcm'ın şeriki imiş. Fetih günü Peygamber (S.A.V.) gelerek:
—Merhaba kardeşim ve şerikim; buyurmuştur.»[225]

Bu hadîsi Ahmet, Ebu Dâvud ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir.
İbni Abdilbcrr (3fi8 — 4H3) 'in beyânına ^örc Saib b. Ebi Saîd mii-ellefe-i kulûbtanmış. Fakat sonradan iyi bir müsiüman olmuş, uzun zaman yaşamış; Muâviye zamanını idrâk etmiştir. İslâmiyetin zuhuru sıralarında Peygamber (S.A.V.) 'in ticârette şeriki idi. Mekke'nin fethi günü Resûlüllah {S.A.V.) kendisine :
«Merhaba kardeşim ve şerikim. Kavga etmez yüze gülmezdi» buyurmuştur.
Bu hadîsi Hâkim sahîhlemiştir. îbni Mâce'nm' rivayetinde : «Câhiliyette benim şerikim idin» buyurulmuştur.
Hadîs-i Şerîf, Islâmiyetten önce şirketin sabit olduğuna tslâmiyetin onu olduğu gibi takrir ettiğine delildir.[226]

904/742- Abdullah b. Mes'ud radıyallahü anh'ten rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Bedir günü isabet edecek ganimetler hususunda ben, Ammâr ve Sa'd şerik olduk, ilâh...»[227]

Bu hadisi Nesâî ile başkaları rivayet etmişlerdir.
Hadîsin tamamı şöyledir :
«Neticede Sa'd iki esîr getirdi; ben ve Ammâr hiç bir şey getiremedik !»
Hadîs-i Şerîf, kazanç hususunda şirket yapmanın caiz olduğuna' delildir. Buna «Şirket-i ebdân» derler ki, hakikati şundan ibarettir: şeriklerden her biri muayyen bir şeyi kabul etme ve kendisi nâmına o şeyde çalışma hususunda arkadaşını vekil ta'yîn eder; aralarında hangi san'atı işliyeccklerini kararlaştırırlar. İmam-ı A'zam Ebu Hanîfe, ile diğer bazı ulemâ buna kail olmuşlardır. Şafiî ise bu şirketi aldanma üzerine mebnî görerek sahih olmadığına zâhib olmuştur; çünkü kâr edecekleri yüzde yüz belli değildir. Ulerrfâ'dan Ebu Sevr ile İbni Hazm, Şafiî'nin kavlini tercih etmişlerdir, İbn Hazm-i Zahiri bu münâsebetle sözü hayli uzatmış; bu şirketin bâtıl olduğuna hükmeylemiştir. IbnİMes'ud hadîsi'ne gelince, İbni Hnzm buna da münkati' bir haber nazarı ile bakar. Hadisi, sahih bile kabul etse yine kendilerine delîl olacağını iddia etmektedir.
Fukâhâ şirketi muhtelif kısımlara ayırmışlardır. Biz onları sıralamaya lüzum görmüyoruz, ibni Battal (— 444) diyor kî: «Sahih şirket, şeriklerden her birinin ortaya arkadaşı kadar mal çıkarıp sonra bunları karıştırmaları ve ayrılmayacak dereceyi buldumu hepsi birden tasarrufta bulunmalarıdır; ancak biri diğerini kendi yerine ikâme edebilir.» Bunda ulemâ ittfâk halindedir.
Bir şerîk'in diğerinden daha az mal ile şirkete iştirak etmesi de caizdir. Kâr ve zarar herkesin malı nisbetinde olur. Çünkü iki malı bir araya karıştırmakla bütün mal aralarında hisse-i şâyia'lı olur; bittabi o malın kâr ve zararı da Öyledir.[228]

905/743- «CâbİR b. Abdillâh radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Hayber'e çıkmak istedim de Peygamber (S.A.V.)'e geldim :
— Hayber'deki vekilime vardığın vapJt ondan onbeş vesk[229] al; buyurdular».[230]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiş ve sahîhlemiştir.Hadîsin tamamı şöyledir :
«Eğer senden bir alâmet dilerse elini onun omuzuna koyuver.»
Hadîs-i Şerifte şer'î vekâlete delâlet vardır. Mes'ele ulemâ arasında ittifakıdır. Hadîsin tamamında başkasısının malında karine ile amelin caiz üiduğuna delâlet vardır. Ulemâ'dan bir cemâate göre bir malı tesellüm için gönderilen ResüTü (elçiyi) tasdik etmek sahihtir. Bazıları bunu caiz görmemiş; «gayrın malında tasdik caiz olmaz» demişlerdir. Fakat Resûl'ün doğru söylediğine kanâat hâsıl olursa onlara göro de tasdik edilir.[231]

906/744- «Urvetü'l - Bârikî[232] radıyallahü anh'den rivayet edildîğine göre Resûlüllah sallallahü aleyhi ve settem kendisine bîr kurban satın almak için onunla bir dînâr göndermiş., ilâh...»[233]

Bu hadîsi Buharı bir hadîs arasında rivayet etmiştir. Hadîs yukarıda geçmiştir.
Hadîs-i Şerif «Alış veriş bahsi» nde 684/839 sıra numarası ile geçmiş; ahkâmı da orada görülmüştür.[234]

907/745- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'ten rivayet olunuştur. De-mîştİr ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sclîcm Ömer'i sadaka üzerine memur gönderdi... ilâh..[235]

Müttefekun aleyh'tir.Hadîsin tamamı şudur :
«Denildi kî : İbn Cemil, Halid b. Velîd ve Resûlüllah sallallahü aleyhi vv scllem'în amcası Abbas sadaka vermediler. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.):
— İbni Cemil inkâr etmez; şu kadar var ki fakir idi de Allah onu ganî kıldı. Halid'e gelince; hiç şüphe yok ki siz Halid'e zulüm ediyorsunuz. O Allah yolunda zırhlarını ve silâhlarını habsetmiştir. Abbas'ınki bir misli de beraberinde olmak şartı ile benim üzerime borçtur; dedi. Sonra (Ömer'e dönerek) :
— Yâ Ömer bilmezmisin ki bir adamın amcası babasının kardeşidir! buyurdular.»[236]

Hz. Peygamber (S.A.V.) 'in Ömer (R.A.) 'ı zekât toplamağa gönderdiği anlaşılıyor.
İbni. Cemil cnsârdan'dır. Vaktiyle münâfıkmış, -sonradan tevbe et-nıis. Musannif bu zâtın ismini bulamamıştır. «Şu kadar var ki fakir İdi;:; Allah onu ganî kıldı» cümlesinde Bedî' ilmine göre (zerimi'e benzer bir şeyle medh-i te'kîd) vardır. Çünkü eğer zikredilenden başka bir özrü yok ise İbn Cemâf'in hiç bir özrü yok demektir. Aynı zamanda bu sözde küfrüm ni'mete ta'rîz ve yaptığı işin kötülüğüne işâ-rt.-l vardır.
«Abbas'ınki bir misli de beraberinde olmak şartı ile benim Üzerime borçtur» ifâdesi Peygamber (S.A.V.) 'in zekât borcunu teberru" sureli i!e üzerine aldırını gösteriyor ki bu da başkası nâmına zekât teberru'ında bulunmanın sahih olduğuna delâlet eder. Bunun bir nazîri de Ebû Katâde'nin vefat eden zâtın borcunu üzerine almasıdır. Hadîs çeşitli lâfızlarla rivayet edilmiştir.
Bu hadîs hükümet reisinin zekât toplamak için tahsildara vekâlet verebileceğine delildir. Zâten musannif onu bırrndn, onun için zikretmiştir. Zekât "memuru la'yîn etmenin bir Sünnct-i Nebevîyye olduğu, fakir iken Allah'ın îütf-u keremi ile zengin olup da sonradan bunu unutana hatırlatmanın caiz oîduğu ve borcunu ödemeyen bir kimsenin arkasından onu küçük düşürecek şekilde konuşmanın günah sayılmadıği. devlet reisinin bazı kimselerin borcunu kendi üzerine alabileceği de ıiadîsin işaret ettiği ahkâm cümlesindendir.[237]

708/746- «CâbİR rartıyallaJıü anh'ien rivayet edildiğine göre Peygamber fsnlln'lnhü aleyhi ve srllrm, altmış üç deve boğazlamış; geri kalanını kesrreyİ de Ali'ye emretmiştir. İlâh...»[238]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hndîs-i Şerif «Hacc bahsi» nde 759 sıra numarası ile geçmiş; ve orada izahı da yapılmıştır. Delâlet ettiği hüküm hedy denilen Hac kurbanının kesilmesi hakkında vekâlet verilebileceğidir. Kesen müsfüman olduğu takdirde bunun sahîh olduğuna ittifak vardır. Kitabî olursa kestirenin niyeti" şartı ile îmâm-r Şafiî'ye göre yine caizdir. Hanc-filer'e göre ise mekruhtur.[239]

909/747- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'\en çırak kıssası hakkında rivayet olunduğuna göre; Peygamber saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Ey Enes'cik, bu adamın karısına git (söyle) eğer i'ti-râf ederse onu hemen recmet, ilâh...; buyurmuştur.»[240]

Müttefekum aleyh'tir.
Bu hadîs kitabımızın dördüncü cildinde «Hudûd bahsi» ndc görülecektir. Burada zikredilmesi hadd vurmağa memur edilen kimsenin dev-Irl. reisinin vekili olmasına mebnîdir-. Buharı (Babü'l - Vekâleti fî'l-lıudûd) «Hadleri vurmağa vekâlet babı» nâmı altında bir bâb tahsis etmiş bu ve emsali hadisleri orada zikretmiştir.
Musannif «cl-Fcth» de şöyle demektedir.: «Devlet reisi bizzat hadd vıırmayip, bu işi başkası üzerine aldığı cihetle başkasını tevkil etmiş gibi olur.»[241]

«İkrar Bâbı»

İkrar: Lügatte, isbât etmek demektir Şeriatte ise: kişinin kendi aleyhine bir şeyi ihbar etmesidir. îkrâr, inkâr'ın zıddıdır.[242]

910/748- «Ebu Zerr radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem bana:
—Acü da olsa hakkı söyle; buyurdular.» [243]

Bunu İbni Hibban uzun bir hadîste sahîhlemiştir.
O hadîsi Hafız Münzirî «ct-Tcr<fîb vc't-Tcrhib» adlı eserinde rivayet etmiştir ki, içerisinde bir çok vasiyetler vardır. Lâfzı şudur:
«Ebu Zerr şöyle demiştir : Dostum Resûlüllah (S.A.V.) bana, kendimden aşağı olana bakmamı, benden üstün olana bakmamamı, fakirleri sevmemi, onlara yaklaşmamı, akrabam benimle alâkayı kesip bana cefâ bile etseler (yine) akrabama yardım etmemi, acı da olsa hakkı söylememi, Allah hakkında hiç bîr kimsenin zemm ve melâmetinden korkmamamı, kimseden bir şey İstemememi, havkale[244] cennet definelerinden olduğu için onu çok okumamı vasiyet etti.»
«Hakkı şöyle» emri, başkasının ua kendisinin de aleyhine doğruyu söylemeye şâmildir. Musannif da onu burada bu şümul i'tibâ-rİyle zikretmiştir. Asıl bu hadîsi ikrar babına alan Râfiî'dir. Musannif ona tabî olmuştur,
Hadîs-i Şerif, insanın her işinde ikrarına i'tibâr olunacağına delildir. Çünkü nefsin aleyhine doğruyu söylemek, onu malen voya bedenen mes'ul edecek bir şeyi haber vermektir. Kısacası nefsin aleyhinde ihbarda bulunmaktır.
«Acı da olsa» ta'birindc teşbih vardır. Zîrâ bazen hakkın icsı güç olır da acılığından dolayı boğazdan geçmeyen bir şeye benzer.
«Hudûd» ve «kısas» babında ikrara âid hadîsler gelecektir.[245]

«Emaneten Verilen Şeyler Babı»

(Ariyet ; teâvür'den alınma bir İsimdir. Teâvür: elden ele dolaşmak ve nevbetl eşmektir. Emaneten verilen şeyler dahî elden ele dolaştığından onlara bu isim verilmiştir.
Şer'an ârîyet: Bir malın yalnız menfaatini bağışlamaktır. Malı emaneten veren sahibine muîr; alana: müsteir alınan mala da muâr yâhûd müsîeâr denilir.[246]

911/749- «Semuratü'bnü Cündiib radii/aîîahü anh'tien rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah satlallahü aleyhi ve scllem:
— El aldığı şeyden, onu edâ edinceye kadar mes'uldür; buyurdular.»[247]

Bu hadîsi Ahmed ile Dörtler rivayet etmiş; Hâkim de sahîhlemiş-tir.
Hâkim'in sahîhlemesi, Hasanın Semura'den işitmesine mebnîdir; Çünkü hadîsi Hasan, Semura'dan rivayet etmiştir. Hasan'ın Semura'dan İşitip işitmemesi hususunda hadîs hafızlarının üç mezhebi vardır :
1— Mutlak surette işitmiştir. Aliy b. Medînî ile Buharı ve Tir-mizî'nin mezhebi budur.
2— Mutlak surette işitmemiştir, Yahya b. Saîd el-Kattan ile Yahya b. Mâîn ve Ibni Hibbân'm mezhebi budur.
3— Yalnız «Akîka» hadîsini işitmiştir. Ncsâî'nin mezhebi de budur. Bu re'yi Ibni Asâkir de benimsemiştir. Abdülhak ise bunun sahih olduğunu iddia etmiştir.
Hadîs-i Şerif, başkasının milki olan bir şeyi sahibine iade etmenin vâcib oilduğuna, o şey'i sahibine veya sahibi yerine kaim olan birine teslim etmedikçe mes'ûliyetten kurtuiamıyacağına delildir.
Çiinkü hadiste «te'diye» ta'biri kullanılmıştır. Te'diye ancak bu suretlerden biri ile olur. Hadîs, gasb, vedîa ve ariyet gibi şeylerin hepsine .şâmildir. Musannifin onu b'urada (ariyet bâbı'nda) zikretmesi, ona da şâmil olduğu içindir. Bu hususta üç knvil vardır :
1— Ariyet mutlak suretti1 ödenir. Hz. İbni Abbas (R.A.) ile Zcyd b. Aliy, Aid, Ahmed b. Hanbel, ishale ve İmam Şafii'nin mezhebi budur. Delilleri bu hadîs ile aşağıda gelecek hadîslerdir.
2— İmam A'zum (İKİ-150) ile diğer bazı ulemâ'ya göre: ariyet ke-filli biic olsa Ödenmez. Çünkü Peygamber (S.A.V.):
«Hıyanet etmiyen müsteîr ile hıyanet etmiyen müstevda'a ödeme yoktur» buyurmuşlardır.
Bu hadîsi Darc Kutnî ile Beyhaki İbni Ömer (R.A.) 'den tahrîc etmiştir, fakat zaîf bulmuşlardır. Onlar hadîsin Şurcyh'e mevkuf olduğunu sahîhlemişlerdir. Müstevda' : emanetçi demektir.
3— Bazılarına göre âriyet'in ödenmesi şart koşulursa ödemek îcâb eder. Bunların delili, iki hadis sonra gelecek «Safvan hadisi» dİr.
Babımızın hadisi ile ekseriya ödetme, hususunda istidlal ederlerse de onda ödemeyi icabedecek bir sarahat yoktur. Zira emaneten alman her şeyi sahibine inde etmek lâzımdır; bu iş yalnız ariyet'e. mahsus değildir. Binâenaleyh ariyetin ödenmesine delil olamaz.[248]

912/750- «Ebu Hüreyre radıyallahü «h/i'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallnllahü aleyhi ve selîcm:
— Emâneti sana emniyet edene ver; sana hıyanet edene sen hıyanet etme; buyurdular.»[249]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Tirmizi rivayet etmişlerdir, Tirmîzî onu hasen bulmuş; Hâkim sahîhlcmiş; Ebu Hâtîm-i Râzî ise münker addetmiştir. Hadîsi hafızlardan bir ce'nâat tahric etmiştir. Bu hadîs ariyete şâmildir.
Ariyete olduğu gibi vadîa ve sâiroyo de şâmildir; ve emâneti cdâ îcabettiğine delâlet etmektedir. Nitekim:
[250] «Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehillerine edâ etmenizi emreu1-^
âyet-i Kerîmesi de aynı mânâya delâlet eder.
Fahr-i Kâinat Efendimizin : «Sana hıyanet edene sen hıyanet etme» buyurması, kötülük edene kötülükle mukabele edîlmiyece-ğine delildir.
Fakat Cumhur-u ulemâ bunu müstehâb mânâsına almışlardır. Çünkü Teâlâ Hazretlerimin: ([251])
Bir kötülüğün cezası o kötülüğün misli bir fena muameledir» ve kezâ :
[252] «Eğer cezalandıracaksınız size verilen cezanın misli ile cezalandırın» buyurması bu muamelenin caiz olduğuna delâlet eder. Ulemâ arasında «zafer meselesi» diye meşhur olan mes'ele budur. Bu mes'ele hakkında ulemâ'dan dört kavil rivayet olunur:
1— Kötülük edene kötü muamele etmek caizdir. İmam, Şafiî'den rivayet olunan kavillerin en meşhuru budur. Bu bâbta verilen cezanın yapılan kötülük cinsinden olup olmamasına bakılmaz.
2— Kölü muamele ancak verilen ceza ile yapılan kötülük bir cinsten olduğu zaman caizdir. Zira Teâlâ Hazretleri:
«Size verilen cezanın misli ile cezalandırın» buyurmuştur. Hanefî-ler'le diğer bazı ulemâ'nın re'yi budur
3— Böyle bir muamele ancak hâkimin hükmü ile caiz olur. Çünkü hadîs-i ŞeriCte yasak edilmiştir. Fakat bu re'ye zâhib olanlara: «Hadîsteki

nehî tenzihe hamlolunmuştur». diye cevap verilmiştir.
4— îbni Hazm'e göre kötülük görenin o kötülüğü yapandan hakkını alması farzdır. Aldığı şeyin kendi hakkı cinsinden olup olmamasına bakılmaz. Hak sahibi hakkını almak için kötülük edenin malını satar. Şayet hakkını aldıktan sonra geriye bir şey kalırsa onu o şahsa veya veresesine iade eder. Bunu yapmazsa Allah'a âsî olur. Ancak hclâllaşırlar da o şahsı tebric ederse sevap kazanır. Eğer alacalını isbât için beyyinesi yok fakat ortada olacak bir mal varsa o malı alır. Kendisine sorulduğu zammı inkâr eder; hatla yemin istenirse yemin etmesi bile sevab olur. İbni Jîazm: «Şafii ile Ebu Süleyman'ın ve entarin nıezheblerinde bulunan ulema'mn kavilleri de budur» dedikten sonra: «Bize Röre her kim bir zâlimin bir malını bulursa o malı alarak mazlumu ondan kurtarması kendisine farzolur» demekte ve müddeâ-sını isbât için bir çok âyet ve hadîsler zikretmektedir. îbni Hnzm: «Bunu yapmazsa Allah'a asî olur» iddiasını isbât için:
[253] «Hem iyilik ve tekvâ üzerine yardımlasın; günâh ve düşmanlık üzerine yardimlaşmayın» âyet-i kerimesi ile istidlal ediyor, ve; «Mazlumun hakkım zâlimden alarak sahibine iadeye muktedir olan bir kimse eğer bu işi yapmazsa o da zâlimlerden biri olur» diyor.
Bundan sonra mevzu-u bahsimiz Ebu Hüreyre hadîsi'ne temas eden îbni Hazm: «Bu hadîsi Talk b. Gunm, Serik'ten ve Kays b. Rebî'den rivayet etmiştir. Halbuki bunların hepsi zaîftîr» demektedir.[254]

913/751- «Ya'lâ b. Ümeyye[255] radîijallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve sellem bana :
— Elçilerim sana geldiği vakit kendilerine otuz zırh ver; dedi.
— Yâ Resûlallah kefaletli emânet mi yoksa te'dİyeli emânet mi? dedim.
— Hayır, te'diyeli emânet; buyurdular.»[256]

Bu hadîsi Ahmed, Ebu Dâvud ve Nesâi rivayet ctmiş;/bm Hİbbân da sahîhlcmişür.
Âriyet-i madmûne : hclAk olduğu vakit kıymeti ile ödenen demektir, ki hİz hıımı kefaletli emânet diye tereeme ettik.
Âriyet-i müedrlat: Malın aynı movcut ise sahibine te'diyesi icabeden, faka, lelef olmuşsa kıymeti ile Ödenmeyen ariyettir.
Hadîs-i Şerif, ariyetin yalnız ödetmekle ödeneceğine kail olanların delilidir.[257]

914/752- «Safvân b. Ümeyye[258] radnjaUahü rnfı'den rivayet olunduğuna göre Peygamber snllaJlahü aleyhi ve scllcm Huneyn gününde kendisinden bir takım zırhlar emânet almış; Safvân:
— Bunlar gasıb mı yâ Muhammed? deyince :
— Hayır kefaletli emânet; buyurmuşlardır.»[259]

Bu hadîsi Ebu Dâvud, Ahmed ve Nesâî rivayet etmiş; Hâkim de sahîhlcmişür. Hâkim, İbni Abbas'dan hadîsin zaîf bir şahidini tahrîc etmiştir.
O rivayetle :«Hayir te'diyeli emânet» denilmiştir.
Zırhların sayısı hakkında muhtelif rivayetler varaır. Ebu Davud'un rivayetinde bunlar otuz ile kırk arasındadır. Beyhakî'nin rivayet ettiği mürsel b<r hadîse göre seksen;Hâkim'in rivayet ettiği Câbîr hadîsi'ne göre- yüzdür. İmam Ahmed (164 — 241) ile Ncsâi (215 — 303) "nin İbni Abbas (R.A.) 'dan tahrîc ettikbri rivayette: zırhların bazısının kaybolduğu; Peygamber (S.A.V.) bunlah ödemek isteyince Safvân'm:
«Bu gün ben müslüman olmak istiyorum ya Resûlallah!» dediği zikrediliyor.[260]

«Gasıb Babı»

Gasb: Lügatte : bir şeyi zulüm yolu ile almaktır.
Şeriatte ise ; Başkasının miiki olan kıymeti hâiz muhterem bir malı tecâvüz sureti ile almaktır. Yani gasb, başkasının maiında sahibinin rızâsı olmadan tasarrufta bulunmaktır. Bu ise memnu'dur.
Mccellc'nin 96. cı maddesinde: «Bir kimsenin milkinde onun izni olmaksızın ahar bir kimsenin tasarruf etmesi caiz değildir» denilmektedir.
Teâlâ Hazretleri.de :
[261] «Mallarınızı aranızda bâtıl ile yemeyin» buyurmuştur.
HinâHiîileyh gasb haramdır. Onun haram olduğuna icmâ' vardır. Gasb'ın haram olduğunu gösteren hadisler ise aşağıdadır.[262]

916/753- «Sâİd b. Zeyd radnjaUahü «Hft'ten rivayet edildiğine göre ResülüHah ftaUallahii aleyhi ve scllcm:
— Her kim zulüm yoiu ile bir kartş yer alırsa kıyamet gününde Allah onu yedi kat yerin dibinden o kimsenin boynuna dolar; buyurmuşlardır.»[263]

Hadîs müttefekun aleyhtir.
Tatvîk : boynuna dolamak; demektir. Burada bu kelimeden ne ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre gasbı yapan ycdİ kat yere batınhr. Bu suretle her kat onun hakkında boynuna dolama sayılır. İbnİ Ömer (R.A.) 'in rivayet ettiği şu hadîs bu mânâyı te'yîd eder :
«O kimse kıyamet gününde yedi kat yere batınhr.»
(Diğer bazılarına göre: Kıyamet gününde gasbcttîği yeri mahşere götürmesi emrolunur. Bu da o yeri onun boynuna dolamak gibi bir şeydir; yoksa hakikî boynuna dolama olmiyacaktır. Bu mânâyı Ta-berânî (260 — 360) ile Ibni Hibban (— 354)'in Ya'lâ b. Murra'd&n merfu' olarak rivayet ettikleri şu hadis te'yid eder:
«Her hangi bir kimse zulmen bir karış yer alırsa Allah o yeri tâ yedi kat yerin dibine varıncaya kadar kazmak zahmetine katlanmasını kendisine emreder. Sonra o yeri tâ insanlar arasında muhakemeyi bitirinceye kadar onun boynuna dolar.»
imam Akınca b. Hanbel ile Taberâni'nin tahrîc ettikleri şu hadîs dahî aynı mânâyı te'yîd eder:
«Bir kimse haksız olarak bir yer alırsa o yerin toprağını mahşere taşıma zahmetine katlanması kendisine emrölunur.»
Hadîs-i Şerîf, zulüm ve gasbın haram olduğuna, gasbın cezasının şiddetli olacağına, yerin gasb olunabileceğine ve bunun büyük günahlardan sayılacağına, bir kimse bir yere mâlik olursa yedi kat yerin dibine kadar o yerin ve içinde bulunan ma'den ve taşların da kendisinin olacağına, o yere başkalarının kuyu ve şâire kazmasına mâni' olabileceğine ve yerin yedi kat olduğuna delildir. Yerin gas-bimn onu istilâ etmekle olacağı dahî bu hadîsin delâlet ettiği ahkâm cümlesindendir.
Acaba yer gasbcdildikten sonra telef olsa ödettirilirini? bu cihet ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre ödettirilmez; zîrâ menkul ile gayr-i menkul malın zilyedliği bir değildir; şu halde bunlar birbirine kıyâs edilemezler. Tasarruf hususunda dahî bir değildirler.
Cumhur-u ulemâ'ya göre gasb sureti ile telef olan yer, menkule kı-yâsen ödettirilir. Zira her ikisinde de istilâ- ve tasailut vardır.
Hadiste geçen «bir karış» ta'biri, daha fazlasına evlcviyyctle şâmildir. Hattâ: «Haram olma hükmünde bir karıştan az olan yer de dâhildir» diyenler vardır.
Hadîsin Buhar'ı deki rivayetlerinin bazısında «Şibr» yerine «şey1» denilmiştir. Bundan gasbın az veya çok her şeye şâmil olduğu anlaşılırsa da fukâha'ya göre gasbedilen şeyin bir kıymeti olmak lâzım gelir.[264]

917/754- «Enes radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre Resû-lüllah sdllallahü aleyhi ve sellem kadınlarından birinin yanında bulunuyormuş. Derken Ummehât-i Mü'mînîn'den bîri bir hizmetçisi ile içîn-de yemek bulunan bir tabak göndermiş. Kadın eli ile tabağa çarpınca tabak ktrılıvermîş. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) o tabağı bir yere toplamış ve yemeği tçine koyarak:
— Yeyin; demiş; sağlam tabağı getirene vermiş; kırık olanını da alıkoymuş.»
Bu hadîsi Buharı ile Tİrmizî rivayet etmiş; Tirmizi vuranın Âişe olduğunu söylemiş ve şunu ziyâde eylemiştir: «bunun üzerine Peygamber {S.A.V.):
— Yemeğe karşı yemek ve tabağa karşı tabak (îcâbeder); buyurdular».[265]

Bu rivayeti Tirmizî sahîhîemiştir.
Hazret-i Peygamber (S.A.V.)'in yanında bulunduğu zevcesi Ibni Hazm'e göre Zeyneb binti Cahş'tır. [266] Musannif, yemeği getiren hizmetçinin adını bulamadığını beyân etmiştir.
Hz. Âişe (R. Anha)'nm tabak kırması bir kaç defa vuku' bulmuştur. Şöyle ki: Ncsâl'nin Ümm-ü Seleme (R. Anhâ)'dan tahrîc ettiği bir hadîse

göre: Kendisi Peygamber (S.A.V.) ile ashabına yemek getirmiş; darken Hz. 'Mşe bir çarşafa bürünmüş ve beraberinde bir el kayası olduğu halde gelerek onunla tabağı kırmıştır...» Büyle bir şey Hz. < Hafsa'nm[267] yanında İken de olmuş ve Hz. ÂİŞe tabağı kırmıştır. Aynı vak'asının Hz. Safiyye[268] ile dahî cereyan ettiği ve yine Hz. Âişe'nin tabağı kırdığı rivayet ediliyor. Hattâ îmnm Ahmed, Ebu Dâvud ve Ncsâî, Hz. Âîşe (R.Anhâ)'dun şu sözleri naklederler: Âişe (R. Anhâ) demiştir ki :
Safiyye gîbİ yemek yapan kadın görmedim. Peygamber (S.A-V.)'e bîr kap yemek hediyye etti. Fakat ben o kabı kırmaktan kendimi alamadım. Bunun üzerine:
— Yâ Resûlallah. Bunun keffâreti nedir? dedim»
— Kab gibi kab ve yemek gibi yemektir; buyurdular.» Hadîs-i Şerif, bir kimse birinin malını istihlâk ederse onu mini ile ödeyeceğine delildir.
Hububat gibi misli olan şeylerde mos'ele ittifakıdır. Fakat hayvan gibi kıyemi olanlar ihtilaflıdır.
İmam Şifiî ile Kûfeliler'e göre istihlâk edilen şey hayvan da 'ılsa mislini vermek îcabeder. Ancak misli bulunmazsa o zaman ödenir.
İmam Mâlfc ile Hanefîler'c göre tartı ve ölçek i!c satılan şeyimle mislini; şâir eşya ve hayvanlarda kıymetini vermek lâzımdır.
İmam Şifii ile taraftarlarının delili Peygamber {S.A.V.) 'in: «Kaba karşı kab, yemeğe yarşı yemek» hadisi ile ibni Ebî Hâtim'uvâyet ettiği şu hadistir:
«Bir kimse bir şey kırarsa, kırdığı onun olur; ve o şeyin mislini ödemesi îcabeder.»
Hattâ Dtıro KutnVmn rivayetinde hadiste «böylece umumî hüküm »Idu* denilerek bu kir/iyyenin. Peygamber (S.A.V.) tîirafmdau a\nı cinsten her vak'aya şâmil bir hüküm ittihâz edildiği beyân (ıkınmakladır.
Hanefîler'le diğer bir takım ulemâ: «gasbedilen şeyin ismi gâsıbın fi'li ile değişir ve ekseri menfaati zail olursa o şey arlık gâsıbın müKi olur» derler. Bunların delili Resûlüllah (S.A.V.)'in kırık parvaliin H.p-layıp orada alıkoymasıdır. Mes'elede uzun i'iirazlar ve cevaolar vardır.[269]

918/755- «Râfi' b. Hadtc radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlüMah satlallnhü aleyhi ve sellem:
— Her kim bir kavmin yerine onların izni olmadan ekin ekerse, ekinden kendisine hiç birşey yoktur. Ona (yalnız) masraf» Vardır; buyurdular.»[270]

Bu hadisi, Nesâî müstesna Ahmed ile Dörtler rivayet etmiş. Tir-miiî hasen bulmuştur. Buharının bunu zaîf buldujjm söylenir.
Söyleyen Hattâbî (319—388) 'dir. İmam Tirmizî (200—279) ise BuharVnm onu hasen bulduğunu nakletmiştir. Şu kadar var ki, Ebu Zür'a (— 261,) ve başkal?" Atâ b. Ebu Rebâh'm Râfi' b. Hadîc'tcn işitmedğini söylemişlerdir. Bu hadîs hakkında pek çok ihtilâf vardır. Maamâfîh, onu takviye eden şâhidleri de vardır.
Hadîs-i Şerif, bir yeri gasbeden, o yere bir şey ekerse ekinine mâlik olmayacağına, ekinin tarla sahibine kalacağına, gasbedenin yalnız tarlaya yaptığı ekim ve tohum gibi şeylerin masrafını alabileceğine delildir. İmam Ahmcd b. Hanbcl (16) İle İmam Mâlik (93—179) in ve ekseriyetle Medine ulemâsı'nin mezhebi budur. Delilleri aşağıdaki Urve hadîsî'dir.
Ekser-i ulemâya göre ise ekin tohum sahibi olan gâsıba aittir; fakat o yerin ücretini verecektir. Bunların delili:
«Ekin, ekene aittir; isterse gâsıb olsun.» hadîsidir. Yalnız bu hadîsi kimin tahric ettiği bilinmemektedir. Cumhur, aşağıdaki hadîs ile de istidlal ederler.[271]

919/756- «Urvetü'bnii Zübeyr[272] radıyallahü a?ıh'den rivayet edilmiştir Demiştir ki: Resûlüllah sallallcthü aleyhi ve scllcm'm ashabından bir zât şunları söyledi: Gerçekten iki adam Resûlüllah (S.A.V.)'in huzuruna bir yer hakkında dâvaya çıktılar. Bunlardan bîri o yere hurma dikmişti. Halbuki yer ötekine aitti. Resûtüllah (S.A.V.) yerin sâhi-bİne ât olduğuna hükmetti. Hurma sahibine de hurmalarını çıkarmasını emretti ve:
— Zâlim'in emeğine bir hak yoktur; buyurdular.»[273]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. İsnadı hasendir.
«Sünen» kitaplarında bu hadis'ln sonu Urve'nin Sâîd b. Zeyd'den yaptığı rivayettendir. Hadîsin vasıl ve irsali ile sahâbî râvîsî hakkı.ıda ihtilâf olunmuştur.
Meselâ Ebû Dâvud (202—275) onu bir tarîkinde Urve'den mür-sel olarak diğer tarîkinde Muhammed b. /sftafc'dan muttasıl olarak rivayet etmiş ve onun: «Peygamber (S.A.V.)'in ashabından bir zât dedi ki...» tarzındaki beyânını naklettikten sonra: «Benim zann-ı galibime göre bu zât Ebu Saîd olacaktır» demiştir.
Bu bâbta Hz. Âişe (R. Ayıhây&a,ı\ da rivayet vardır. Âişe hadîsini Ebu Ddvud-u TayâlİsÎ tahrîc etmiştir. Keza Ebu Dâvud iIp Bey-hnki-mn Hz. Semura'dan; TabcrânVnm Ubâde ile Abdullah b. Âmir'dcn tahrîc ettikleri hadîsler de aynı mânâya delâlet ederler.
Hadîsteki ta'biri izâfetli ve izâfetsiz okunabilir. Yalnız Hattâbî izafetle okunmasını red've inkâr etmiştir. Bundan murâd'ın ne olduğu ihtîlâflidir. Bazılarına göre bir kimsenin bir yere ağaç dikerek o yere sâhib olmasıdır. İmam Mâlik'e göre : haksız yare dikilen ağaç ve kazılan kuyu, gibi şeylerdir. Bazılarına göre zâlim: haksız olarak başkasının yerine ekin eken veya kuyu kazandır. Maâmâfîh bu muhtelif izah ve tefsirler birbirine yakındırlar. Hadis-i Şerif, başkasının yerine izinsiz ekin ekenin zâlim sayılacağına delildir.[274]

921/757- «Ebu Bekre radnfdlfthü an A'den rivayet olunduğuna göre. Peygamber Snîallahil aleyhi ve scUcm, Kurban (bayramı) günü Minâ'-da okuduğu hutbesinde :
— Şüphesiz ki sizin kanlarınız mallarınız ve ırzlarınız size şu beldenizde, şu ayınızdaki şu gününüzün hor-meti gibi haramdır; buyurmuşlardır.»[275]
Hadîs müttefekun aleyhtir.
Bu hadîs-İ Şerifin delâlet ettiği mânâ açıktır. Bu cihet icmâ'-an dahî sabittir. Musannif gasıb babına bu hadîs ile başlasa daha iyi olurdu. Nitekim tbni Kesir «el -Jrşâd» adlı eserinde Öyle yapmıştır.[276]

«Şuf'a Babı»

Şuf'a, lügatte : katmak demektir. Namazda bir rek'atı bir rek'ata katmaca şefT derler.
Şerîatte şuf'a : Satılan bîr akarı veya akar hükmünde olan bîr mil-ki müşteriye her kaça mâl oldu ise o miktara müsLerich'tı veya satıcıdan cehren temellük etme hakkıdır.
Bu cebren alabilme meselesi kıyâs'a muhaliftir. Onun için şuf'a İstihsan yolu ile meşru' olmuştur. Buradaki istihsan, babımızın hadîsleridir. Ebu Bekir Râzi (—370) istihsan meselesini inkâr eder ve: «Şuf'amn vücûbu müttefekun aleyh olup kat'iyyetle hükmolunan asıllardan bîridir; ona istihsan denilemez» dermiş. Bazıları: «Evet o bu kıyâs'a muhaliftir, amma başka kıyaslara muvafıktır. Çünkü Şuf'ada bir kimsenin "zararı diğer bit kimsenin zararı iie def edilir. Yani şefî'in milkine bitişik bir milk başkasına satılmakla şefi' zarar görecekken bu sefer müşterinin elinden, alarak onu zarara sokmak sureti ile bu zarar defi1 edilir» derler.[277]

922/758- «Câbir b, AbdİllahradııjahıhuanJtümd'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resüîullah sullalluhü (ücı/hî ve arlîem taksim olunmamış (bulunan) her şeyde şuf'a olduğuna hükmetti. Fakat sınırları olur; yollan da ayrılırsa artık şuf'a yoktur».[278]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfı/ Buhârînindir.
Müslim'in (Câbir'den) bir rivayetinde: «Şuf'a şerikine göstermeden satışa salâhiyeti olmayan (diğer bir rivayette heiâl olmayan) her müşterek yerde veya akarda yâhud bahçededir» denilmiştir. Tahâvî-nin Câbir'den rivayetinde ise : «Peygamber Sallallahü aleyhi ve sel-lem, her şeyde şuf'a olduğuna hükmetti» denilmektedir.
Bunun râvîleri sikadır.
Ev, akar ve bahçe gibi şeylerde ortak olan bir kimseye şuf'a hakkını Lsbât hususunda hadîs-i şerifin, lâfızları birbirini takviye etmektedir. Taksim edİiebilen şeylerde mesele ittifakıdır. Fakat küçük hamam gibi tak.sim edilmiyor) şeylerde ihtilâf vardır.
Hanetîler'lo ekser-İ ulemeâ'ya göre menkul olan mallarda şuf'a hakkı yoktur. Delilleri hadisteki «sınırları olur; yolları da ayrıhrsa artık şuf'a yoktur» cümlesidir. Zîrâ bu ibare akardan başka hiç bir şeyde şuf'a hakkı olmadığına delâlet eder; arsa akar'a mülhaktır. Bunların aklî delili : Menkul malda zararın nâdir vuku'a gelmesidir. Bîr de ha-. dîsin Bezzar ile Bey haki rivayetlerinde yalnız akar ve arsaya münhasır vârid olması ile istidlal ederler. Bczzjîr bu hadîsi Hz. Câbîr (R. A.)'den tahrîc etmiştir ki, lâfzı şudur :

«Akar ile bahçeden başka bir şeyde şuf'a yoktur.»
BcyhakVnin rivayeti Hz. Ebu Hüreyre'dendir. Bu rivayette :
«Dâr ile akardan maada hiç bir şeyde şuf'a yoktur»
buyurul m aktadır. Yalnız Bcyhakî hadîsi tahrîc ettikten sonra : «isnadı zaiı tir» demiştir.
Hâsılı Hanefîier'e göre Şuf'anın sebebleri üçtür: Bunlar Mecellc'nın 1008. ci maddesine beyân olunduğu vecihle: satılan malda veya o mala âid hakda müşterek olmak yâhud satılan akar'a bitişik komşu bulunmaktır.
Bazılarına göre Şuf'a her şeyde vardır. Bunlar Tahâvî (238— 321)'in rivayeti ve İbni Abbas (R. A./in «Sahîh-i Tirmizî» deki merfu' hadisi ile istidlal ederler. İbnİ Abbas (R.A.) hadîsinin lâfzı şudur:
«Şuf'a her şeyde vardır.»
Bu hadîsin merfu' olduğu iddiası hatâ bile olsa aynı hadîs fbni Abbas (R. A.)'don mürsel olarak da rivayet edilmiştir. Bu İse merfu1 olduğuna şâhiddir; kaldı ki sahâbî'nin mürselİ de hüccettir.
Bir takımları menkul'den elbiseyi istisna etmiş ve: «eİbise'de şuf'a sahihtir» demiş. Diğer bir takımları hayvanı istisna ederek, onda şuf'anın caiz olacağına kail olmuştur.
Müslim hadîsi, ortak maldaki hisseyi şerikine arzetmeden satmanın helâl olmadığına delildir. Bazıları bu satışa haram demiş, bir takımları mekruh olduğuna kail olmuşlardır.
Şeriklerden biri hissesini bir şahsa satmak için diğer şerikten İzin aldıktan sonra o malı başkasına satsa şuf'a hakkının kalıp kalmıyacağında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ekser-i uiemâ'ya göre şuf'a hakkı bakîdir. Sevrî (97—161) ie hadîs imamlarından bir cemâate göre şuf'a hakkı sakıt olur.
Şuf'anın satış akdi ile sabit olduğu ittifakı ise de satıştan başka bir ak id ile sübûtu ihtilaflıdır.
- Hadîs-i Şerif'te «her müşterek yerde» denildiğine Röre şuf'anın bir müslümah ile zimmî ortak oldukları zaman zimmî'nin lehine sabit olması da hatıra gelir. Bu mes'eîe ihtilaflıdır.[279]

759/924- «Enes b. Mâlik ra di yallah il anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Evin komşusu o eve (şefi olmağa) daha haklıdır; buyurdular.»[280]

Bu hadîsi Nesâ" rivayet etmiştir. Ibnî Hİbbân onu sahîhlemiştir. tir. Hadîsin illeti vardır.
İlletinin sebebi : Hadîs imamlarından bir çoklarının onu Katâde tarîki ile Hz. Enes1 ton, diğerlerinin de Hz. Semure'den tahrîc etmesi : «mahfuz olan budur» demiş olmalarıdır. İbni Kattan (İ20—198) her iki rivayeti de sahih bulmuştur ki, evlâ olail da budur. Çünkü bu hadîs ma'Iûl bile olsa aşağıdaki hadis sahihtir; ve aynı mânâ'ya delâlet eder.[281]

925/760- «Ebû Râfi' rftdıyollahii (tnh'dcn rivayet olunmuştur.DemîştİR kî: Resûlüllah Saflallahü aleyhi ve svllrm:
— Komşu yakın komşusuna (şefî' olmağa) daha haklı dır; buyurdular.»[282]

Bu hadîsi Buharı tahric etmiştir. Hadîs hakkında bir de kıssa varılır.
Kıssa şudur : Ebû Râfi', Sa'd b. Ebi Vakkas'a işaret ederek Mis-ver h. Mahramaya :
— Buna emretsen de hânesîndeki İki evîmt satın alsa ya! demiş. Bunun üzerine Sa'd :
— Vallahi peşin de olsa taksitle de olsa sana dortyüz altından fazfa veremem; demİş. Ebû Râfi' :
— Sübhanellah! ben onları peşin para ile beşyüz altına vermedim.
Eğer ResûlüHah (S.A.V.)'i :
— Komşu yakın komşusuna (şefi' olmağa) daha haklıdır; derken işitmiş olmasaydım sana satmazdım; demiştir.
Hadîsi E-bû Râfi' her ne kadar alış veriş babında zikretmiş de olsa o şuf'a'ya da şâmildir.
İste bu ve emsali hadîslerle istidlal ederek Hanefiler'lr diğer bazı ulemâ burada sufanın .sübûluna kail olmuşlardır. Hz. Ali, Ömer ve Os-uı;ın (Aıılıiını) ile İmam Şâf'n, İmam Ahmrdvo başkaları komşu olmakla şııf'a hakkının sübût bulmadığına kaildirler. Onlara göre hadislerdeki (komşu) elan murâd : şeriktir. Nitekim Ebû RâfİI' haİsi de bunu gösteriyor. Çünkü Ebu Râfi' ortağına «komşu» demiştir. Kcr snrîkt komşu denilmese ehl-i lisan'dan olan Ebû Râfi' dahi demezdi.
Fakat hu zevât'a Hanefîler tarafından : «Ebû Râfi' Hz. Sa'd'a şerik -i.'îiiI, k.nıışu idi diye cevap verilmiştir.
Hâsılı bu nvs'eiede iki taraf sözü bir hayli uzatmıştır. Rir miikte oı-iak nlan kimseye suf'a hakkının sabit olması, onun komşuya da sabit olmasını ihlâl etmez. Çünkü hu bâb'ta delîllcr çoktur. Aşağıdaki hadîs ihıhi komşuya şuf'a hakkının sabit okluğunu gösteriyor.[283]

926/761- «Câbir radıyallahih anfc/den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah SalîalJahü aleyhi ve selimi:
— Komşu komşusunun şuf'asına daha haklıdır. Yolları bir olduğu zaman komşu gâib bile olsa şuf'a sebebi ile gelmesi beklenir; buyurdular.»[284]

Bu hadîsi Ahmed ile Dört'ler rivayet etmiştir. Râvileri sikadır.
Musannif hadîsin râvilcrinİ tevsik etmiştir. Diğer hadîs imamları ise buradaki rivayet üzerinde söz etmiş ve sonundaki «yollan bir Olduğu zaman» cümlesinin yalnız Abdülmelik b. Ebû Süleyman tarafından rivayet olunduğunu kaydetmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf komşunun şuf'a hakkına mâlik olduğuna delildir. Yalnız «yollan bîr olursa» {üy(1 kayıdlanmıştır. Bundan dolayı bazıları bu şartı nazar-ı i'tibâre almış ve : «komşuya şuf'a hakkı yolda müşterek oldukları vakit sabittir» demişlerdir.[285]

927/762- «Ibni Ömer radıyallahü anhiimâ'dan Peygamber (S.A.V.)'-den işitmiş olarak rivayet olunduğuna göre Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Şuf'a ıkaaii[286] çözmek gibidir; buyurmuşlardır.»[287]

Bu hadisi ibni Mâce ile Bezzar rivayet etmiş. Bezzar : «gaibe şuf'a yoktur» cümlesini ziyâde eylemiştir. İsnadı zaiftir.
Hadîsi Ibni Mâcc ile Bezzar şu lâfızlarla rivayet etmişlerdir :
«Gâib ile küçüğe şuf'a yoktur; şuf'a ıkaal «çözmek gibidir».
Bu hadîsi-, Bczznr zaîf bulmuş; îbni Hibban : «Bunun aslı yoktur» demiş; Ebû Zür'a onun münker olduğunu söylemiş; Beyhaki de: «sabit değildir. Bu mânâdaki hadîslerin hepsi asılsızdır» demiş-,- tir. Ayni hadîsi îbni Kesir (—774) «el- îrşâd» adlı eserinde rivayet etmiş; fakat onu Bezza fin tahrîc ettiğini ve rivayet ettiği ziyâdeyi zikretmemiş; yalnız İlmi Mâcc'n'm tahric ettiğini söylemiştir. îbni Kesir, bu hadîsin zaîf olmasına sebeb, onu Muhammcd b. Harsım Muhammcd b. Abdurrahman'âa,n onun da babasından rivayet etmiş olmasını göstermiştir. Mezkûr zevatın üçü de zaîftir, binâenaleyh bununla ihticâc edilemez.
Fukâhâ şuf'amn vakti hususunda ihtilâf halindedirler. Şâfîîlerle Hanbelîler'e ve diğer bazı ulemâ'ya göre şuf'a fevridir, yani o ân'a mahsustur. Şuf'amn meşru' olmasına sebep "şef î'den zararı defi* etmek olduğu düşünülürse ona «fevri'dir» demek daha ziyâde münâsib gibi görünür. Çünkü satılan şey muallâk olursa şefî'den zarar nasıl defi' edilebilir? Fakat, bazılarına göre bir hükmü isbât için bu kadarcık bir aklî deîîl kâfî değildir. Asıl olan fevrîyet'in şart olmamasıdır. Şart'm isbâ-tı ise delile muhtaçtır; elde böyle bir delil yoktur.
Hadîsteki «şuf'a ikaait çözmek gibidir» ta'birinden murâd : vaktinde yetişip almak îcabeder; mal satılırken "stenilmezse bir daha o hak elden gider; demektir. Bundan dolayi.tr ki, Hanefîler'e göre şuf'ada şefi' tarafından üç taleb lâzımdır :
1— TaİeI-i muvâsebe; yani satışı duyduğu mecliste şuf'ayı hemen istemesi.
2— Taleb-i takrîr ve îşbâd.
3— Taleb-i husumet ve temellük.
Bunlar için Mccclc'n'm 1028-1030. maddelerine müracaat edilebilir.[288]

«Mudârebe Babı»

Kirâd: Kâr'da mal sahibi iie ortak olmak üzere bir kimsenin malını işletmektir. Kârda ortak olmak için : Birinden para, diğerinden çalışmak

vardır. Çalışana mudârib derler. Kirâd veya mukaarada Hi-cazhlar'm lügatidir. Buna fukahâ «mudârabe» derler. Mudârabc (darb) dan alınmıştır.
Darb : yer yüzünde sefer etmektir. Aîş verişte kâr etmek ekseriyetle sefer etmekle hâsı! olduğundan ona bu isim verilmiştir. Maamâfîh (darb) mal'a nisbet edilirse malda tasarruf mânâsına gelir. Mudârebe bu mânâdan da alınmış olabilir.
Zâhirüer'dt.-n îbni Hazm «Mcratibü'l-lemâ» adlı eserinde: «Bütün fıkih bâblarımn her birinin kitab ve sünnetten bir delili vardır; yalnız :Tiudârabeının yoktur. Bunun bir delilini asla bulamadık. Lâkin bu sahih bir icmâ'dır. Peygamber (S.A.V.) zamanında mevcut olduğu ve Resûlüflah (S.A.V.)'in onu ikrar buyurduğu kafidir» diyor ise de «Mudârebe'nin kitab ve sünnet'ten delili yoktur» İddiası doğru değildir. Zîrâ mudârebe'nin hem kitabtan hem de sünnetten deîîli vardır.
Kitab'tan delili :
[289] «Diğerleri de yer yüzünde sefer ederek Allah'ın fadlını taieb ederler» yani ticâret için sefer ederler, âyet-i kerimesi"dir.
Sünnet'ten delili şu hadîstir : Hz. Abbas malını mudârebe için birine verir ve mâlını denizden sevk etmemesini, vadiye indirmemesini ve onunla hayvan satı(ı almamasını şart koşardı. Resûlüllah (S.A.V.) bunu duyunca beğendi ve caiz gördü.»
Mudârebe'nin caiz olduğuna îbni HazrrCva. de kabul ettiği vecih-le icmâ' vardır.
Aşağıdaki hadîs'ler dahî mudârebe'nin sünnetten delilleridir.[290]

928/763- «Suhayb[291] radıyallahü anh'den Peygamber Sallallahü aleyhi ve aellem'ln :
— Üç şey vardır ki bunlarda bereket mevcuttur : (Bunlar) va'delİ satış, mudârebe ve satmak İçin değil de ev için buğdayı arpa île karıştırmaktır; buyurdupğu rivayet edilmiştir.»[292]

Bu hadîsi İbni Mâce zaîf bir isnadla rivayet etmiştir.
Çünkü isnadında meçhul râviler vardır. Bunlardan biri Nasr b. Kıtası molup, Abdurrahman b. Dâvud'da.n rivayet etmiştir ki, ikisi de meçhuldür. Buharı : «onun bu hadisi mevzu'dur» demiştir.
Bereket'in mezkûr üç şeyde bulunması : va'deli satışta müsamaha ve borçluya yardım olduğu, mudârebe'de insanların birbirinden istifaiesi bulunduğu, buğdayla arpayı karıştırmakla da.yiyecen: te'min edildiği içindir. Satmak için buğday ile arpayı karıştırmak ise memnu'dur. Çünkü bunda hîle ve aldatma olabilir.[293]
929/764- «Hakîm b. Hİzâm rndnınllahü «nVden rivayet olunduğuna göre kendisi bîr adama mudârebe'ye mal verdiği zaman ona : tarafından satın alınıp âzad edilerek Mekke'ye gelmiş, K^sfti-i Ekrt-in'fn bi'se-tltıde Atvımâr b. Yâsir Hazretleri ile aynı günde Müslüman olmuştur.
— Malımı hayvana sarfetmiyeceksîn ,onu denizde nakletmiyeceksin ve sel vadisine indirmiyeceksin! Eğer bunlardan bir şey yaparsan malımı muhakkak Ödersin; diye şart koşarmış.»[294]

Bu hadîsi, Dâre Kutnî rivayet etmiştir. Hâvileri sikadır. İmam Mâlik, «cl-Muvatta» da Alâ b. Abdirrahman b. Yakub'dan, o da babasından, o da dedesinden işitmiş olmak üzere, ceddinin Osman'ın malında kârı aralarında paylaşmak şartı ile ticâret ettiğini söylemiştir.
Bu hadîs mevkuf ve sahihtir. Hadîsi Beyhakî de rivayet etmiştir. Musannif isnadını kavî bulmuştur.
Müslümanlar arasında mudârobe'nin caiz olduğunda ihtilâf yoktur. Mudârebe câhiliyet devrinde de vardı. İslâmiyet onu olduğu gibi bırakmıştır. Zâten mudârebe icâre'nin bir nev'idir. Yalnız onda ücretin yani kazancın bilinmemesi mahzuru varsa da o da insanlara bir şefkat örneği olan bu ruhsatta affolunmuştur.
Mudârebe'nİn rüknü, şartları ve hükümleri vardır. Rüknü : îcâb ve kabul'dür.
Şartları : Mudârebe'nİn ancak altın veya gümüş para ile olması[295], akid esnasında sermayeyi bildirerek mudâribe'e teslim etmesi, kârın aralarında şayi* olması, mudârib'e verilecek hissenin kazançtan olması gibi şeylerdir. Hattâ mudârib'e sermayeden bir şey verilmesi şart koşulsa, mudârebe fâsid olduğu gibi iki taraftan birine kârdan fazla bir şey verilmesini şart koşmak dahi akd'i bozar.
Hükümleri : Kazancın meçhul kalmasının afvi, mudârib tarafından bir taksir olmaksızın sermaye telef olursa ödettiriImesi, ticâret için verirken emânet; kâr hâsıl oldukta şirket olması gibi şeylerdir.
Hâkim b. Hizam hadîsi, mal sahibinin istediği zaman mudâribi işinden meni' edebileceğine delâlet ediyor. Bu takdirde mudârib mal sahibini dinlcmiyerck ticâretine devam ederse mal telef olunca onu öder.[296]

«Müsâkat Ve İcâre Babı»

Müsâkat, müzâra'a ve muhabere kelimelerinin tefsir ve izahında ihtilâf vardır. Bir veçhe göre müzâra'a ile muhabere bir mânâyadırlar. bir veçhe göre başka başka mânâlara gelirler.
Müzâra'a : Çıkan mahsûlün bir kısmını işleyen almak şartı ile yeri ekmek için yapılan akid'dir.
Muhabere de öyle ise de bazılarına göre bunda tohum, ekene aittir.
Müsâkat veya muamele çıkan meyvelerden malûm bir miktar almak üzere yapılan bahçıvanlık akdi'dir.
Müzâra'a olsun müsâkat olsun Hanefîler'den îmâm-ı A'eam Ebu Hanifc'ye göre caiz değil; İmam Ebu Yusuf ile Muhammcd'c göre caizdir. Fetva'da onların kavline göredir. Bunlar, bazı kayıd ve şartlarla diğer mezheblere göre de caizdirler.[297]

930/765- «ibni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre; Resûlüllah salldllahü aleyhi ve sellem, Haybeatilerle yerden çıkan meyve ve ekinin bir kısmı (m kendilerine bırakmak) karşılığında müsâkat yapmıştır.»[298]

Hadîs müttcfekun aleyh'tir.
ŞeyJıeyn'in bir rivayetinde: aHayberliler Resûlüllah (S.A.V.)'den çalışmayı üzerlerine almak şartı ile kendilerine meyvelerin yarısını müsâkat ile bırakmasını istediler. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Su şartla musâkatı size dilediğimiz müddet bırakıyoruz; buyurdular. Bunun üzerine HayberlİIer, Ömer (R. A.) kendilerini sürgün edinceye kadar orada karar-£Îr oldular.» denilmektedir; Müslim'in rivayetinde ise: Resûlüllah {S.A.V.) : Hayber yahûdîlerine Hayber hurmalarını ve arazisini, kendi malları ile işletmek ve kendilerine meyvelerinin yarısı verilmek şartı ile verdi» denilmektedir.
Hadîs-i Şerif, müsâkat ve müzâraa'nın caiz oduğuna delildir. Hz. Ali, Ebu Bekir ve Ömer (R. Anhüm) ile îmam Ahmcd b. Hanbel, îbni lîuzcyme (223—311) ve sair fukâhâ ve muhaddîslerin mezhebi de budur.
Müzâra'a her asırda ve her yerde müsjümanlar arasında yapılagelmişe bir iştir.
Hadîste «Dilediğimiz müddet» buyurulması müsâkat ve müzâra'anm müddeti meçhul bile olsa cevazına delâlet ediyorsa da buna yalnız ZâhİrÎ'Ser kail olmuş; Cumhur-u ulemâ müsâkat ve müzâra'a-yı icâre'ye kıyâs ederek onun meçhul müddetle caiz olamıyacağını ifâde etmişlerdir. Cumhur hadîsteki «Dilediğimiz müddet» ta'birini te'viî etmiş ve: «bundan murâd, onlara söz verilen müddettir. Yani : Sizi Hayber'de dilediğimiz bir zaman bırakır; sonra dilediğimiz zaman. Çıkarırız; demektir.Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.), yâhûdüeri, arap yarımadasından çıkarmak niyetinde idi» demişlerdir.[299]

931/766- «Hanzale b. Kays[300] radıyaTlahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Râfi' b. Hadîc'e yeri altın ve gümüş ile kiralamayı sordum :
— Bundan bir be's yoktur; ancak halk Resûlüllah salldllahü aleyhi ve sellem zamanında su altları ile dere başlan (tarla sahibine âid olmak) ve ekinden de bir şeyler almak şartı ile yer icar ederler de kimi beriki helak olur, öteki kurtulur; kimi de o batar beriki kurtulurdu. Halkın bundan başka bir kira tarzı yoktu. İşte bundan dolayı onu men'ettİ. Amma ma'lûm ve garantili bir şey (kiralama) da hiç bir beis yoktur; dedi.»[301]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Bunda, müttefekun aleyh rivayetle mücmel bırakılan (yeri kiralamaktan mutlak surette nehî) meselesini izah vardır.
Hadîsin mazmunu arâzî'yi aiiın ve iimüş'ten muayyen bir miktar ücret mukabilinde kiralamanın sahih olduğuna delildir. Şâir paralarla, kıymeti hâiz şeyler de altın ile fiümüş'e kıyâs olunur. Müzâre'a yerden çıkanın iirte biri veya dörtte biri ile de caizdir. Buna delîl. İfani Ömer hadisi'dir.
Müslim'in tahrîc ettiği bu hadîsin metni şudur :

«Ibnî Ömer demiştir ki : Arâzi'nİn Resûlüllah (S.A.V.) zamanında küçük dere kenarları İle ne kadar olduğunu bilmediğim bir parça samana kiraya verildiği gerçekten ma'lûmumdur.» Yine Müslim'in rivayetine nazaran İbnİ Ömer (R. A.) arazîsini üçte bire ve dörtte bire kiraya verirmiş. Sonra bundan vaz geçmiş.
Buharı diyor ki : «Kays b. Müslim, Ebu Câ'frr'dcn rivâyeten şöyle dedi : Medine'de hiç bir muhacir ailesi yoktur ki üçte bire ve dörtte bire ekin ekmesin. Ali Sa'd b. MâÜk, İbnİ Mes'ud, Ömer b. Ab-dülnziz, Kaasim, Ur ve, Ebu Bekir sülâlesi, Ömer ve Alt sülâleleri hep müzâra'a yapmışlardır.»
Ibni Ömer (R. A.) hadîsindeki küçük dere kenar; ile Hanzale (İZ. A,) hadîsindeki (su altları ve dere başlan) ta'nirlerinden murâd şudur :Araplar tarlayı icar ederken tohumun ekiciye âit olduğunu, su altı ve dere boyu gibi münbit yerlerin tarla sahibine, geri kalan yerlerin kiracıya âit olacakın; yâhud su altı yerlerde yetişen mahsulün tarla sahibine, sair yerlerc'ekinin kiracıya âit olduğunu şart koşarlardı. Bunda aldatma olduğu için İslâmiyet yasak etmiştir.[302]

932/767- «Sabit b. Dahhâk radıyallahü anh'dan rivayet edildiğine göre; Resûlüffah salîallahü aleyhi ve sellem müzâra'ayı nehyetmiş ücretle vermeyi emir buyurmuştur».[303]

Bu hadîsi dahî Müslim rivayet etmiştir.
Müzâra'a ile müâcore'nin yani ücretle vermenin farkı: Müzâra'a-da qalışan, yerden çıkan mahsulün bir kısmını alır. Mücâere'de ise; yeri para ile kiralar. Müslim'in bir rivayetine göre Abdullah j. Ömer (R.A.) erâzîsini kiraya veriyormuş, sonra Râfi' b. Hadîc'in ekinlikleri kiraya vermekten nehyeder iriigini duymuş. Ona tesadüf ettiğindi :
— Ey Hadîc oğlu! Arazîyi kiraya verme hususunda Resûlüllah {S.A.V.)'den ne rivayet ediyorsun? demiş. Râfi' :
— Bedir gazasına iştirak etmiş iki tane amcamdan buralılara rivayet ederlerken işittiğim şudur : «Resûlüllah (S.A.V.) yeri kiralamaktan nehyetti» dediler: cevabını vermiş. Bunun üzerine Abdullah :
— Vallahi ben Resûlüllah (S.A.V.J devrinde yerin kiraya verîlirdt-ğîni bilmiyordum; demiş.
Budan sonra Hz. Abdullah b. Ömer, olur da Peygamber (S.A.V.) bu bâb'ta yeni bir hüküm isdar etmiş bulunur korkusu ile arazîsini kiraya vermekten vazgeçmiştir.
MÜzâra'adan nehyeden sahîh ve sabit hadîsler vardır. Maamâfîh cevazına delâlet eden hadîsler de az değildir. Bu iki nev'i hadîslerin arası şöyle bulunmuştur. Müzâra'adan nehî, İslâmiyet'in başında idi; çünkü halk muhtaç idiler. Muhacirlerin yeri yoktu. Binâenaleyh Peygamber (S.A.V.) Irnsâr'a, onlara yardım lûtfünda bulunmalarını emretmiştir. Müslim'in Hz. Câbir (R. A.)1 dan tahrîc ettiği şu hadîs de bu mânâya delâlet eder : «Câbir (R.A.) demiştir ki: Ensâr'dan bazı kimselerin fazla arazîleri vardı. Onlar bu arazîyi üçte bire ve dörtte bîre kiraya veriyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) :
— Arazîsi olan ya onu eksin, yâhûcl din kardeşine versin; buna razı olmazsa onu tutsun; buyurdular.»
Sonraları müslümanlarm hâli iyileşince ihtiyaç kalmamış ve kendilerine müzâra'a mübâh kılınmıştır. Buna delîl.: müzâra'anın Peygamber (S.A.V.) ile Hulefâ-i Râşidîn devirlerinde, yapılmış olmasıdır.
Hat tâbi (319—388) diyor ki : «Mânâyı İbni Abbas iyi anlamıştır; evet yerden çıkan mahsulün yarısına müzâra'a yapmanın yasak edilmesinden murâd : onu haram kılmak değildir. Bundan maksad: Birbirlerine acıyarak yardımlaşmalarıdır.»
Zeyd b. Sabit[304] (R. A.): «Allah Râfi'i mağfiret buyursun. Vallahi bu hadîsi ben ondan daha iyi bilirim. Peygamber (S.A.V.)'e Ensâr'-dan yalnız iki adam gelmişti. Bunlar ihtilâf etmişlerdi. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) de :
— Eğer âdetiniz bu ise bundan böyle ekinlikleri kiralamayın; buyurdular.» demiştir.
Galiba Hz.- Zeydi: Râfi' hadîsi kesti de, evvelini rivayet etmeden nehyi rivayet etti ve maksadı ihlâl etti; demek isliyor.[305]

933/768- İbni Abbas radıyalîahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellem, kan aldırdı ve kendisinden kan alana ücretini verdi. Eğer haram olsaydı vermezdi.»[306]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir. İn bir rivayetinde :
«Bîr kerahet olduğunu bilse ona ücret vermezdi» denilmiştir.

Hadîsin lâfzı İbni Abbas (R. A./indir. Bu sözü hor halde : «Kan alana ücret vermek haramdır» diyenlere reddiye olmak üzere söylemiştir.
Bu hadîsi Müslim de Hz. Enes (R. A./den rivayet etmiştir. Müslim'in rivayetine göre Peygamber S.A.V.J'den kan alan zât Ebu Tıybe'-dir. îsmi Naffi'dir. Muhayyisatü'bnü Mes'ud'un kölesi idi. aNikâh bahsis-nde görüleceği veçhile Peygamber (S.A.V.)'den kan alanlardan biri de, Ebu Hind Yesâr'dır. Bu zât Benî Beyâza'nın azadjısı idi.
Kan alana araplar haccâm derler. Haccâm ücreti hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Hanefiler'le Cumhur'a göre helâldir. Delilleri bu hadîstir. Onlar kan alma san'atı için: «bayağı bir kazanç yolu olmakla tacrabor haram değildir» derler; ve hadîsteki nehyi tenzihe hnmlcder-ler; hattâ bazıları nesih iddiasında bile bulunmuştur. imam Ahmcd b. Hanbel (164—214) iie diğer bir kısım ulemâ'ya göre hür bir kimsenin haccâmlığı san'at edinmesi mekruh; onun ücretini kendi nafakasına snrfetmesi haramdır. Ancak köleleri ile hayvanlarını doyurmak için sarf-edebilir. Delilleri: îmanı Mâlik ilo Alnned'in ve «sünen» sahihlerinin lahrîc ellikleri Muhayyisa hadîsî'dir. Bu hadîse göre Hz. Muhayyisa, Peygamber (S.A.V.)'e haecâm ücretinin helâl olup olmadığını sormuş: Rcsûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendisini nehyetmiş. Fakat Muhayyisa ihtiyacı olduğunu söyleyince ;
— Onu develerine alaf yap; buyurmuşlardır. Mezkûr ulemâ haecâm ücretini köleye mutlak surette mübâh görmüşlerdir.
Hadîs-i Şerifte vücuttan kan çıkarmak sureti ile tedavinin caiz olduğuna işaret vardır ki, icmâ'da budur.[307]

934/769- «Râfi' b. Hadîc radıyallahil anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah Saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Haccâm'ın kazancı habistir; buyurdular.»[308]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Habîs : tayyîb'in zıttıdır,
Tayyîb : iyi. güzel, helâl mânâlarına geldiğine göre habîs de: kötü, pis ve haram mânâlarınadır. Acaha haccâm'ın kazancı harâmmıdır? îbni Kayyım (691—751)'e göre mezkûr kazanca habîs demek, sarımsak ile soğana habîs demek gibidir. Bundan sarımsak soğanın haram olmaları lâzım gelmediği gibi haecâm ücretinin dahî haram olması iktizâ etmez. Filhakika Teâlâ hazretlerinin kıymetsiz mallara (habis) itlâk etmesi buradaki habîs'ten haram mânâsı kastedilmediğine delâlet eder.
Vâkıâ «Haccâm'ın kazancı sühten'dir» mealinde bîr hadîs vardır; amma bu hadîs onu tefsir etmiştir. Ve süht'ten murâd: hoş olmayan; demektir. Resûlülah (S.A.V.)'-in haccâm'a ücret vermesi de bunu teyîd eder.
Ilmü'l-A'rahî (468—543) diyor ki: «Peygamber (S.A.V.)'in haccâm'a ücret vermesi ile bu hndîs'in arası şöyle bulunur: Ücret vermenin caiz görüidüğü yer, ma'lmn bir iş için verildiği zamandır; meçhul bir iş için ücret vermek ise memnu'dur».
îlmü'l-CcvzÎ dahî bu mesele hakkında şu mütâlâayı ileri sürüyor: Haccâm'a ücret vermenin keraheti, bu işin hîn-i hâcet'te müslüma-mn müslümana yardım etmesi îcabeden şeylerden olmasındandır. Bundan dolayı ücret alması doğru değildir.[309]

935/770- «Ebu Hüreyre radıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüliah Sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Allah azze ve celle buyurdu ki : Üç kişi vardır; kıyamet gününde bunların hasmı ben olacağım. (Bunların birincisi) benim nâmıma verip de, sonra gadir eden adam; (ikincisi) hür (bir insan) ı satarak parasını yiyen adam; (üçüncüsü de) çırak tutarak kendisinden istifâde ettiği halde ücretini vermiyen adamdır; dedi.»[310]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
hadîs-i Şerif, zikri geçen kimselerin kabahatlarının büyüklüğüne, kıyamet gününde mazlum'm yerine onlara Allah'ın hasım olacağına dElâkt ediyor.
«Benîm nâmıma» ta'birinden murâd : Benim ismime yemin eden ve söz voren, yâhud benim ismimle ve meşru' kıldığım dinimle, demektir, (iadir ve zulmün haram okluğu ittifakı bir meseledir. Hür bir insanı satmak dahî aynı hükümdedir.

Çırağın hakkını, ücretini, vermemek ise onun malını bâlıl ile yemektir.[311]

936/771- «İ bnî Abbas radıyalîahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre; Resûlüllah Sattallahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz ki üzerine en haklı ücret aldığınız şey Allah'ın- kitabidir; buyurmuşlardır.»[312]

Bu hadîsi Buharı tahrîc etmiştir.
Fakat bu, Ebu Davud'un Hz. Ubâdetü'bnü - Sâmit'ten tahrîc ettiği şu hadîse muarızdır :
«Ben ehl-i Suffa'dan bazt kimselere kitabı ve Kur'ân-ı öğrettim de onlardan bîr adam bana bir yay hediyye etti. Ben :
— Bu yay benim malım değil ki onunla Allah yolunda (ok) atayım; dedim, ve hemen ResûlüMah (S.A.V.)'e gelerek :
— Yâ Resûlüllah! Kendisine kitabı ve Kur'ânt öğrettiğim bir adam bana bir yay hediyye etti. Bu yay benim malım değil ki onunla Allah yol* nda (ok) atayım'; dedim. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Eğer- boynuna ateşten bir halka dolanmasını dilersen onu kabul et; buyurdular.»
Ulemâ hu iki hadîsle amel hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhur ile İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre Kur'ân Öğretmek için ücret almak caizdir. Hanefîler'in asl-ı mezhebine göre caiz değilse de mütehhirîn'e göre caizdir; ve fetva'da buna göredir. «Caizdir» diyenler ibni Abbas (R.A.) hadîsi İie amel ederler. «Nikâh bahsi» inde görüleceği veçhile Peygamber (S.A.V.)'İn Kur'ân öğretmeyi mehir yapması da, bunu te'-yîd eder. Onlarca Ubâde hadîsi, İbni Abbas hadîsî'ne muânz değildir. Çünkü İbni Abbas hadîsi sahih, Ubâde hadîsî'nin râvileri arasında ise Muglrc b. Ziyâd vardır ki, bu zât hakkında ihtilâf vardır. İmam Ah-med onun hadîsini münker saymıştır. Yine bu hadisin râvi I erinden, biri Etfvcd b. Ra'lcbc'&ıv. Bu zât hakkında dahî söz edilmiştir. Binâenaleyh üâbit bir hadîs olan ibni Abbas hadîsine muâraza edemez. Ubâde hadisi sahîh bile olsa Hz. Ubâde'nin yaptığı ihsanı teberru etti-
ğine, ondan bir ücret beklemediğine hamledilir. Resûlüllah S.A.V.J'in onu men'etmesi sevabının az olacağına mebnîdir.
Ehl-i Soffa'dan ücret almak ise onlara mahsus olmak üzere mekruhtur. Zîrâ onlar fakir insanlardı, ekseriyetle zenginlerin sadakaları ile geçinirlerdi. Böyle kimselerden ücret almak elbette doğru değildir.
Hanbelîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre Kur'ân-ı Kerîm öğretmek için ücret almak haramdır. Bunlar Ubâde (R.A.) hadîsi ile istidlal ederler. Mezkûr hadîsin zaîf olduğunu bir kaç satır yukarıda gördü isek de BuharVnin bu bâbta istitrad sureti ile zikrettiği rukye (duâ) hadîsi bunır teyîd etmektedir. Ebû Saîd (R. A.)'in rivayet ettiği bu hadîse göre : Sahâbe'den biri araplardan birini bir sürü koyun vermek şartı ile okumuş; hem de üzerine üfürerek FâtİIha'yı okumuş. Neticede adam sanki ipten boşanır gibi yürümeye başlayıvermiş; hiç bir illeti kalmamış. Bunun üzerine şart koşulan koyunları vermiş. Vak'ayı Re-sülülfah (S.A.V.)'e haber verince :
«hakîkaten isabet etmişsiniz. (Bunları) taksim edin ve bana da sizinle birlikte hisse ayırın» buyurmuşlardır.
Bu kıssayı Buharı her ne kadar öğretmek için ücret alınacağını isbât sadedine getirmemiş de olsa onda yine Kur'ân okuma mukabilinde ücret alınabileceğine delâlet vardır; ve Ubâde hadîsini teyîd eder. Çünkü Kur'ân'ı öğretmek için okumakla, tedavi için okumak arasında bir fark yoktur .
İmam Ahmed b. Haribel, Abdurjahman b, ŞibVden sahîh senedle şu hadîsi rivayet etmiştir :
«Peygamber (S.A.V.) :
— Kur'ân'ı okuyun, ama onun hakkında haddi tecavüz etmeyin; ondan yüz de çevirmeyin. Geçiminizi onunla te'min etmeyin; onunla zengin olmak da istemeyin; buyurdular.»
Bu bâb'ta hadîsler çoktur. Hattâ Şcvkânî (1172—1250) : «Bunların mecmuu'mı mülâhaza etmek, okumak için ücret almanın caiz olmıyacağı zannını veriyor» demiştir.[313]

937/772- «Ibni Ömer radıyalîahü anhümd'dan rivayet olunmuştur, demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ve sellcm:
— Ücretlinin ücretini teri kurumadan verin buyurdular.»[314]

Bu hadîsi İbni Mâce rivayet etmiştir. Bu bâb'ta Ebu Ya'lâ ile Bey-hakî'de Ebu Hüreyre'den; Taberânî'de de CâbİIr'den hadîsler vardır. Fakat hepisi zaîftirlor.
Çünkü IbnİI Ömer hadîsinin râvîleri arasında Şarakıy b. Katâmî ile ondan rivayet eden Muhammed b. Ziyâd vardır. Şarakl on kadar hadîs rivayet etmiştir ki, bunların içinde münker olanları vardır. îbrahimü'î - Harbî onun hakkında: «Şarakî Kûfeli'dir. Hakkında söz edilmiştir, gece muhabbetçisidir» diyerek onun hadîsei olmadığına işaret etmiştir.
Beyhakî ile Ebu Yâ'lâ'nm «Müsncd» inde dahî aynı zevat vardır. Hattâ Beyhakî hadîsi tahrîc ettikten sonra «Bu hadîs zaîftir» demiştir.[315]

940/773- «Ebu Saîd-i Hudrî radıyalîahü anh'den rivayet edildiğine göre; Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem:
— Her kim çırak tutarsa, hemen ona ücretini bildirsin; buyurmuşlardır.»[316]

Bu hadîsi Abdürrezzak rivayet etmiştir. Hadîste inkita' vardır. Onu Beyhakî, Ebû Hanîfe tarîkinden vasletmiştir.
Beyhakî : «Bu.hadîsi Ebu Haıiife de böylece rivayet etmiştir» demiştir. Hadîsin başka bir vecihle İbni Mes'ud'dan rivayetinin zaîf olduğu söylenir.
Bu hadîs ücretle çahşhnhm bir kimsenin ücretinin ne miktar olacağım bildirmenin mendûb okluğuna delildir. Çünkü ücret bilinmezse sonunda kavga gürültü çıkabilir.[317]

«Sâhibsiz Yerlerin İhyâsı Babı»

Mevât : İslenmeyen yerdir. Bu kelimenin Ölüm mânâsına gol eri (mevt) don alınması ve işlenen yerler hakkında İhya la'birinin kullanılması işlenmeyen yerlerin Ölüye; işlenenlerin ise diriye benzemesin-dencür. İslenmeyen bir yerin ihyâsı onu zirâate elverişli hale getirmek içine kuyu kazmak ve hendek açmak gibi şeylerle olur.[318]

941/774- «Urve'den o da ÂIşe radıyallahü anhâ'dan işitmiş olarak rivayet edildiğine göre; Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellcm :
— Her kim bir kimsenin milki olmıyan bir yeri i'mâr ederse o yere sâhib olmaya, o kimse en lâyıktır; buyurmuşlardır.».[319]

Urve demiştir ki : «hilâfeti zamanında Ömer de bununla hükmetti»Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif, sâhibsiz bir yeri i'mâr etmenin ona mâlik olmak mânâsına geldiğine delildir. ZâhIirin'e bakılırsa, hükûme'.in izni bile şart değildir. Nitekim Cumhur-u ulemâ ile Hanefîler'den tmâmeyn'in kavli budur. İmam A'zarri, Ebu Hanîfe'ye göre hükümetin izni şarttır. Cumhur bu hadîs ile istidlal ederler. Bir de bu meseleyi deniz ve nehir sularına, kuş ve hayvan avına kıyâs ederler ve : «Bunlarda hükümetten izin almak nasıl şart değilse, i'mâr meselesinde de şart. değildir» derler.
İmam A'zam'a. göre ise, müslümanların yerlerine seller buralardan geçtiği için böyle yerler milk hükmündedir. Binâenaleyh hükümetten izin almadan ihyâsı caiz değildir.
Bazıları : «Akan su yatağını değiştirirse hükümetin izni ile o yeri ihya etmek: caizdir. Çünkü böyle yerde âmme hakkı kalmamıştır; sahibi de belli değildir. Hükümet reisi de âmmenin menfaati olan yerde izin vermeğe sclâhiyetdardır. Ancak bir yeri ihya için gayr-ı müslim'e izin veremez» derler.
Mnamâfîh HanefÜer'e güre bu meselede müslim ile gayr-i müslim arasında fark yoktur.
Hadisteki «Ömer de bununla hükmetti» ifâdesine bakarak bu hadîsin mürsel olduğuna hükmedenler bulunmuştur. Zîrâ Urve/ Hz. Ömer devrinin sonlarına doğru dünyaya gelmiştir.[320]

942/775- «Saîq b. Zeyd[321] radıyallahü anh'öen, Peygamber SallalInhü aleyhi ve scllom'in :
— Kim çorak bir yer ihya ederse o yer onundur» buyurduğu rivayet olunmuştur.»[322]

İiu hadîsi ÜçMer rivayet etmiştir. Tirmizi onu hasen bulmuş ve : «mürsel olarak rivayet edildi» demiştir. Hakikatte de öyledir. Sahâbî'si hakkında ihtilâf edilmiş: ve bazıları CâbİIr'dir demiş; diğer bazıları Âişe olduğunu söylemiş; bir takımları da Abdullah b. Ömer olduğunu iddia

etmişlerdir. Şâyân-ı tercîh olan birincisidir.
İmam Tirmizi (200—279) : «Bu hadîsi bazıları, Hişâm h. Urve*' den o da babasından, o da Peygamber (S.A.V.)'den mürsel olarak rivayet etti» demiştir. Peygamber (S.A.V.)'in ehl-i ilim olan ashabı ve başkaları bununla amel etmişlerdir.
Müreccah olan Câbir (R. A.) rivayetine göre iki adam Peygamber (S.A.V.)'in huzurunda dâvâ'ya durmuşlardı. Bunlardan biri diğerinin. yerine hurma dikmişti. Resûlüllah (S.A.V.) yer sahibine yerini ajmasını hükmetmiş; hurma sahibine de oradan- hurmalarını çıkarmasını emretmişti. Râvi diyor ki : «Vallahi gözümle gördüm; hurmaların kütüklerine baltalarla vuruluyordu; hurmalar gerçekten tam kıvamında idiler. Böylece tâ bitinceye kadar çıkarıldılar..»
Bu hadîs hakkında yukarıda «gasb» babında îzâhât verilmişti.[323]

943/776- «İbnİ Abbas radıyallahü anhiimâ'dan rivayet olunduğuna göre, Sa'b b. Cessâme radıyallahü anlı kendisine Peygamber Sallallahü aleyhi ve setterri'in :
—: Allah ve Resulünden başka hiç bir kimsenin otlağı yoktur; buyurduğunu haber vermiştir.»[324]

Bu hadîsi "Buharı rivayet etmiştir.
Hima : korunan yer, demektir, ve mübah'ın zıddıdır. Burada ondan murâd : yalnız devlet'e âit hayvanları otlatmak için korunan hususî bir yerde halkın hayvan otlatmasını hükümet reisinin men'etme-sidir.
Câhiliyyet devri'nde bir reis bir yeri kendisine tahsis ederek başkalarını orada hayvan otlatmaktan men' etmek istedi mi, yüksek bir yerden bir köpek havlatırmış. Köpeğin sesi nerelere kadar varırsa o yerler onun otlağı sayılır; başkaları orada hayvan otlatamazmış; fakat kendisi başkalarına âid istediği yerde hayvan otlatabiliyor muş. îşte İslâmiyet hu insafsızca hareketi de ibtâl etmiş; otlak hakkını yalnız Al-I h ve Resûl'ünc tanımıştır. Bittabi bundan murâd: Harb için beslenen a: ve develerle zekât hayvanlarıdır. İmam Şafiî şöyle diyor: «Ha-dis'in iki şeye ihtimali vardır.
1— Peygamber (S.A.V.)'in tuttuğundan başka müslümenlardan hiç bir kimsenin otlak tutmağa hakkı yoktur.
2— Yalnız Peygamber (S.A.V.J'in tuttuğu gibi olan yerleri tutmak caizdir.»
Birinci ihtimale göre Peygamber (S.A.V.J'den sonra hiç bir İslâm hükümdarı'mn otlak tutmağa hakkı yoktur. îkinci ihtimale göre ise Re-sulüllah {S.A.V.J'in makamında bulunan halîfe'ye .bu hak vardır. Bu ikinci ihtimal Buharî'nin Zühfî'den ta'lîk sureti ile rivayet ettiği bir hadîsin de yardımı ile tercih olunmuştur. Mezkûr hadiste: Ömer (R. A.)[325] Şerif ve Rabeze'yi otlak olarak tutmuştur. İbni Ebl Şrybc'nin sahih bir isnadla Hz. Nâfi'dcn rivayet ettiği bir hadîs'e göre, Hz. Ömer, Rabeze'yi develerini otlatmak için otlak İttihâz etmiştir, ŞâfUler'den bazıları vilâyet ve kaza âmirlerini de müslümanlara zarar vermemek şartı ile bu hükme iihâk etmişlerdir.
Hükümet reisinin kendi şahsî malları için otlak ayırmak mes'cıcsi ihtilaflıdır. Razılarına fiöre kendisi için otlak ayıramaz; yalnız zekât hayvanları ile fakir miislümanlar için otlak ayırabilir.
Hi. Ömer (R. A.) kısasası Ebû übryd, İbni Ebl Şeyhe, Buharı ve BcyhakVm\\ rivayetlerine göre şöyledir :
Ömer b. Hattab (R. A.) Hüney isminde bir azadhsını otlak tutmağa göndermiş; ve kmdisine :
— Yâ Hüney! Müslümanlara el uzatma! mazlum'un bed-duâsından kork! Zîrâ mazlum'un duası makbuldür. Bîr kaç deveciği ve bir kaç koyuncuğu olanı mer'aya koy, ama sakın Avf oğlu İle Affan oğlu'nun develerini koyma. Çünkü onların hayvanları helak olursa hurmalarına ve ekinlerine baş vururlar. Fakat bir kaç deve ve bir kaç koyun sâhi-bİnİn hayvanları helak olur da oğullarını bana getirir ve: «Yâ Emîre'l-Mü'minin!» derse ben onları hiç bırakırmıyım a babasız kalasıca? Şu halde su İle otu' vermek bana altın İle gümüşü vermekten daha eh-vendir. Allah'a yemin olsun ki, bu adamlar beni kendilerine zulmettim sanırlar. Öyle ya, bu yerler onların memleketidir. Câhîliyet devrinde bunlar İçin savaşmış; İslâmiyet devrinde de bunlar kendilerinin olmak şartı ile müslüman olmuşlardır. Nefs'im kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, üzerimde Allah yolunda taşıdığım şu mallar olmasa kendi memleketlerinde âlemin mer'alarmı kendilerine yasak etmezdim» demiştir.
Bu haber hükümet resinin şahsî malı için otlak lutamıyacağma delildir.
Hz. Ömer (11. A,)'in «üzerimde taşıdığım mallar» dediği hayvanlar harb İçin hazırladığı atlardır. İmam Mâlik (93—179) bunların kırk bin olduğunu söylemiştir.[326]

944/777- «Bu da İbni Abbas radıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah Snllallahü aleyhi ve sellem:
— Zarar ve zararla mukabele yoktur; buyurdular.»[327]

Bu hadisi Ahmed ile İbni Mâce rivayet etmişlerdir. İbni Mâce bu hadîsin mislini Ebû Said'ten rivayet etmiştir. Hadîs el-Muvatta'da mürseldir.
Yine îbni Mâce ile Bcyhakl bu hadîsi Uba'detü'bnü's - Sâmifden tahrîc ettm işlerdir. Aynı hadîsi İmam Mâlik, Amr b. Yahya tarîki ile babasından mürsel olarak şu ziyâde ile rivayet etmiştir :
«Her kim (birine) zarar verirse Allah ona zarar verir; ve her kim zorluk çıkarırsa Allah ona zorluk verir» Bu ziyâde ile onu Dâre Kutn'ı, Hâkim ve Bcyhakî, Hz. Ezû Saîd'ten merfu' olarak tahrîc etmişlerdir. Yine bu hadîsi Abdürrczzak (126—211) ile İmam Ahmcd, Hz. İbni Abbas'dan da rivayet etmişlerdir. Bunda şu ziyâde de vardır:
«Kişiye komşusunun duvarına kiriş koyma hakkı vardır; umumî yol da yedi arşındır».
Hadîs-i Şerifin mânâsı : bîr kimsenin din kardeşine bir zarar yaparak onun hakkını yemesi caiz olmadığı gibi zarara karşı zarar yapmak sureti ile mukabelede bulunmak da caiz değildir; Bu hüküm Mccclc-i Ahkâm-ı adliyye'nin 19. cu maddesinde : «Zarar ve mukabele b-iz'zarar yoktur» şeklinde hulâsa edilmiştir. Meselâ : bir kimse birinden geçmez bir para alsa, o parayı başkasına veremez; birisi diğerinin malını telef etse o da onun malını telef edemez.
Bu hadîs, zarar yapmanın haram olduğuna delildir. Çünkü zararın kendisi nefî edilince onu yapmanın nefyi evleviyette kalır. Zarar yapmanın haram olduğu şer'an olduğu gibi aklen de çirkindir. Burada dayak vurmak, i'dâm etmek gibi şer'î hadler de bir nev'î zarar olabileceği hatıra gelirse de bunlar asla başkasına zarar kabilinden değil bilâkis Allah tarafından birer cezadır. Binâenaleyh bunları vuranlar zemmolunacak şöyle dursun medhedilirler.[328]

945/778- «Semuratü'bnü Cündeb radıyallahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûlüUah sallallahü aleyhi ve seîlem:
— Kim bir kuyu kazarsa, hayvanları için kendisine kırk arşın iğrek vardır; buyurmuşlardır.»[329]

Bu hadîsi Ebû Dâvud rivayet etmiş; İbni Cârûd sahîhlcmiştir.
Onu Hasan-ı Basrî, Hz. Semura'dan rivayet etmiştir. Hasan-t Basrî'nin Semura'dan işitmesi ihtilaflı ise de bu hadîs yukarıdaki hadîsle kuvvet bulmuştur.
Sâhibsiz bir yeri i'mâr eden kimsenin o yere mâlik olurduğunu yukarıda görmüştük. Bu hadis i'mârın başka bir nev'ini gösteriyor.
Duvarla çevrilen yerin sâhibsiz olması mutlaka lâzımdır.[330]

947/779- «Abdullah b. Mugaffel radıyallahil anh'âen rivayet olunduğuna göre; Peygamber sallallahü aleyhi ve selîem:
— Kim bir kuyu kazarsa, hayvanları için kendisine kırk arşın iğrek vardır; buyurmuşlardır.»[331]

Bu hadîsi IbnİMâce zaîf bir isnadla rivayet etmiştir.
Zaîf olmasının sebebi, râvileri arasında îsmail b. Müslim'in bulunmasıdır. Taberânî (260—36Î» bu hadîsi Eş'as'tan tahrîc etmiştir. Bu bâbta İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ebu Hüreyre'den şu hadîsi tahrîc etmiştir.
«fslâmda kazılan kuyunun harîmi yirmi beş arştn; âdı kuyunun harîmi elli arşındır.)/ Aynı hadîsi Dârc Kutnî
(306—385) Sald b. Müscyycb tarîki ile tahrîc etmiş, fakat onu mür-sel olmakla iîlctlendirmiş ve : «Bunu kim müsned olarak rivayet etti ise vehim eylemiştir» demiştir.
Hadîsin senedinde Dâre KutnVnin şeyhinin şeyh'i olan Muham-med b. Yusuf vardır ki, bu zât hadis uydurmakla müttehemdir.
Bu hadîsi Beyhakî, Yûnus tariki ile îbni Müscyyeb'ten mürsel olarak rivayet etmiştir. Beyhakî'nm rivayetinde şu ziyâde de vardır:
«Ekinlik kuyusunun harîmi her tarafından üç yüz arşındır». Hadîsi Hâkim (321—405) Hz. Ebu Hüreyre'den hem mev-sûl, hem de mürsel oîarak tahrîc etmiştir.

Ancak mevsûl olan rivayette Ömer b. Kays vardır ki, bu zât zaîiftir.
Hadîs-i Şerif, kuyunun harîmi olduğuna delildir. Harîm'den murâd : Kuyuyu kazarak bozmaktan men'edilen etrafıdır. Ona ha-rîm denilmesi, kuyuya bir zarar getirilmesine mâni' olduğu içindir.
Hz. Abdullah hadîsi'nin, zahiri, bu husustaki illetin kuyu sahibinin ihtiyacı olduğunu gösteriyor. Çünkü kendisi kuyudan su çekerken hayvanları suyun başına toplanırlar.
Ebu Hüreyre (R. A.) hadîsi'nin zahiri ise illetin bizzat kuyunun ihtiyacı olduğuna delâtet ediyor. Kuyuya bir zarar getirmemek için ona yaklaşmamak lâzımdır.
Harîm mes'elesinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe ile Şafiî'ye göre İslâm'da kazılan kuyunun harîmi kırk arşındır. İmam Ah-med'e göre ise yirmi beş arşındır.
Kaynaklar'a gelince : Bazılarına göre onların harîmi her tarafından beşyüz arşındır. Sel yiriminin harîmi kuyularınki gibidir.
Bütün bu tafsilât mubah olan yerler hakkındadır. Sâhibli yerin harîmi yoktur. Herkes milkinde dilediğini yapmakta serbesttir.[332]

948/780- «Alkamatü'bnü Vâîl'den babası radtyallahü anh'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre; Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem babasına Hadramevt'de bir yer parsellemişlir».[333]

Bu hadisi, Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiş, ibni Hibban ise sahîhlemiştir.
Hadîsi Tinnizi ile Beyhaki de sahîhlenrişîerdir.
Parselîemek'ten murâd : Sâhihsiz yerlerden bir kısmını kendisine tahsis etmesidir. Bu suretle artık yer onun mil ki olur. Bu hüküm ittifâ-kîdir.
Fakat Kadı îyaz (476—544) parselleme dediğimiz iktâ'ın bu mânâya değil, hükümet reisinin ehil gördüğü kimseye Allah'ın malından bir kısmını müsaade etmesi mânâsına geldiğini hikâye etmiş ve demiştir ki: «Bu kelime ekseriyetle arazî hakkında kullanılır. Ve yeri İmâmü'l - Müslimîn dilediğine, ya temlik eder, yâhud bir müddet gelirini ona verir. İşte zamanımızda «Iktâ'» denilen şey budur. Ulemâmızdan bunu zikreden kimse görmedim, Fıkhî yoldan bunu tahrîc müşksüdir. Öyle anlaşılıyor ki, parseli alana bu müsaade ile tıpkı bir yere ev yapmak gibi bir ihtisas hâsıl oluyor; lâkin bununla o yerin kendine mâlik olmuyor.»
Bazıları Kâdi'nin bu sözüne cezmen kail olmuştur. Evzaî (88— 157) ise aksini idda etmiştir, îbni Tîn şöyle diyor «Parsel şeklinde tevzi yer veya akarda olur; ve ancak ganimetten verilir. Bir müsimanın veya zimmî'nin hakkından verilemez. Iktâ' bazen temlik, ba-zan da temlik'in gayri olur.»[334]

949/781- «İbnİ Ömer radıyaüahü anhümâ'âan rivayet olunduğuna göre Peygamber sallalîahü aleyhi ve sellem Zübeyr'e atının koştuğu yeri bahşetmiş; o da atı (kıvamını buluncaya kadar) koşturmuş; sonra doğrulayarak kamçısını atmış. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) :
— Ona kamçının vardığı yeri verin; buyurmuşlardır.»[335]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Hadîste za'f vardır.
Çünkü râvîleri arasında Abdullah b. Ömer b. Hafs vardır. Bu zât hakkında söz edilmiştir.
Hadîsi îmanı Ahmcd b. Hanbcl, Hz. Esma binti Ebî Bekir'den lahrîc etmiştir. Pay edilen malların Benî Nadîr'e âi'd olduğu bunda beyân edilmiştir.
Buharı ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Esma hadîsi'nde de, Hz. Esma (R. A)}hâ)'nın: «Ben Peygamber (S.A.V.}'in Zübeyr'e ayırdığı yerden başımda hurma taşırdım. O bana Fersah'ın üçte ikisi kadar uzakJı» dediği zikredilmektedir. Arazînin Beni'n - Nâ-dîr'e âid olduğu BuhârÎ'dc dahî zikredilmiştir.[336]

950/782- «Sahabeden bir zâttan rivayet edilmiştir, (radıyalfahü anlı) demiştir ki : Peygamber scülalUthü aleyhi ve scllcm ile birlikte gaza ettim de onu şöyle derken işittim :
— İnsanlar üç şeyde ortaktırlar : Ot'da, su'dave ateş'de.».[337]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir, râvîleri sikadır.
İbni Mdce Ebu Hüreyre (R.A.)'don merfu' olanık şunu rivayet etmiştir :
«Men'edilmeyen üç şey vardır: Ot, su ve ateş».
Bunun isnadı sahihtir.
Bu bâbta bir çok rivayetler vardır; lâkin hiç biri i'tirâzdan salim değildir. Bununla beraber mecmu' i'tibâriyle hüccet olabilirler. Müslim v.e diğerlerinde hassaten su hakkında hadîsler vardır.
Kele' : Yaş olsun kuru olsun ot demektir. Kuru ola arapiar «haşiş» ve «heşîm» derler. Yaş ota ise «halâ» ve «uşb» denilir.
Hadîs-i Şerîf, mezkûr üç şeyin hiç bir kimseye mahsus olamıyaca-ğına delildir. Kırlardaki ot hakkında mesele ittifakıdır. Yalnız hükümetin yasak etliği yerler bundan müstesnâ'dır. Çünkü az yukarıda görüldüğü vecihle bu yerlerin mer'ası mîrî hayvanlarına mahsustur. Milk olan yerlerin otu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ru cihet de yerinde görülmüştür. Bu hadîs «mubahtır» diyenlerin delilidir.
Ateşten murâd'ın ne olduğu dahi ihtilaflıdır. Bazılarına göre bundan murâd : odun yakmak, diğer bazılarınca kandil yerine ziyasından istifâde etmektir. Hattâ : «Çakmak taşı gibi kendisinden ateş çıkan taştır» diyenler bile olmuştur. Fakat burada ateşlen murâd; hakiki ateştir, demek en doğru bir sözdür. Eğer ateş birinin mijki olan odundan hâsıl olmuşsa bazılarına göre odunun hükmünü alır; diğer bazılarına göre bundada sudaki hilaf carî olabilir; zîrâ ihtiyâç ve bu bâb'taki müsamaha umumîdir. Su hakkında yerinde îzâhâi verilmiş ve her ne kadar milk sahibinin tekaddüm hakkı olsa da fazla suyu ihtiyaç sahiplerinden men' edemiyeceği görülmüştü.
Bazılarına göre kuyu veya çeşme'yi satmak caizdir. Çünkü memnu' olan yalnız fazla suyu satmaktır. Çeşme ve kuyuyu satmak memnu' değildir. Nitekim Hz. Osman (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in emri ile Bi'r-î Rûme denilen kuyuyu yahûdî'den satın alarak müslümanlara sebil yapmıştır.[338]

«Vakıf Babı»

Vakıf, lügat'te: hapis demektir. Şerîat'le ise : muayyen bir malı sahibinin milkinde hapsederek menfaatini tasadduk etmektir.[339]

951/783- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber sallpllahü ileyhi ve seîlcm:
— Âdem oğlu Öldüğü vakit ondan (her) ameli kesilir, yalnız üç şey müstesna: sadaka-i câriye, yâhud kendinden faydalanılan ilim veya kendisine duâ edecek hayırlı evlâd; buyurmuşlardır.»[340]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Sadaka-i câriye : devamlı sadakadır. Ulemâ bunu «vakıf» diye tef-sîr etmişlerdir. Hadîsi burada zikretmenin sebebi de budur. İslâm'da ilk vakıf yapan Hz. Ömer (E. A./dır. Nitekim îbni Ebi Şeybe (—234) İslâm'da ilk vakfın Ömer'in sadakası olduğunu tahric etmiştir. Hadîsi aşağıda gelecektir. Tirmizl : «Sahabe ile mütekaddîmîn fukâhâ arasında arazîyi vakfetmenin cevazı hakkında hilaf bilmiyoruz» demiştir.
imâmı Şafiî, onun islâm'ın hasâisinden olduğuna, câhiliyyet devrinde bilinmezdiğine işaret etmiştir. Faydalanılan ilimden murâd uhrevî faydadır. Evlâd sözü kız ve oğlana şâmildir; yalnız duası makbul olmak için sâlih evlâd olması şart kılınmıştır.
Hadis-i Şerif, ölümden sonra bu üç şeyden maada her şeyin ecri kesildiğine, fakat bunların ecir ve sevabının dâima yenileneceğine delildir. Hadîste evlâd'ın ana babaya yaptığı duâ ile onlar İçin verdiği sadaka'nın ve onların borçlarını ödemek gibi şâir sadakaların ana ve babaya ulaşacağına da işaret vardır.
îbni Mâce (207—275)'nin tahrîc ettiği bir hadîse göre öldükten sonra faydalı olacak şeyler üçten fazladır. Hadîsin lâfzı şudur :
«Şüphesiz ki Öldükten sonra mümine ulaşacak amellerinden bazıları: neşrettiği ilim, bıraktığı sâlih evlâd, veya mîras bıraktığı mushaf, yâhud, yaptığı mescid veya yolcu için kurduğu ev, yâhud akıttığı nehir, yahut hayatında ve «sıhhatinde iken malından çıkardığı sadakadır. (Bunlar) öldükten sonra ona varacaktır.»
Daha başka hasletler de rivayet olunmuştur ki, bunların mec-mu'u onu bulur, imam Süyûti bunları şu beyitlerde toplamıştır :
Âdem oğlu öldüğü vakit ona on fiilden başka bir şey varmaz. Bunlar : neşrettiği ilimler, evlâd duası, hurma dikmek, câri sadakalar, mushaf mîrâsı, kışla, kuyu kazmak voya nehir akılmak, ga-riblerin sığınması için kurduğu ev, yahut zikir mahalli (olan mescidierdir.»[341]

952/784- «İbnİ Ömer radiyallah.il anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Ömer Hayber'den bîr yer ele geçirmiş de. Peygamber M'llftllahii aleyhi ve sellem'e gelerek bu yer hakkındaki emrini diledi ve :
— Yâ Resûlüllah, Ben Hayberde bir yer ele geçirdim kİ kendimce bundan daha nefis bir mala rastlamış değilim; dedi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) :
— İstersen aslını vakfeder ve onu fakirlere tasadduk edersin; buyurdular.»[342]
Ravî demiştir ki : Artık Ömer de o yeri, aslı satılmamak, mîras olarak alınmamak ve bağışlanmamak şartı ile tasadduk etti. Onu fukara, yakın akraba, köleler, Allah yolunda olanlar, yolcu ve misafirler arasında tasadduk etti. O yerin mütevellisine vakıftan ma'ruf şekilde yemekte ve mal edinmemek şartı ile her hangi dostunu doyurmakta bir beis olmıyacaktı.»
Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfiz Müslim'indir. Buharî'nin bir rivayetinde : «aslı satılmamak ve bağışlanmamak lâkin gelirini İnfak etmek üzere tasadduk etti» denilmiştir.
BuharVnın rivayeti (satılmamak, bağışlanmamak) sözlerinin Peygamber (S.A.V.)'İn ifâdesi olduğunu ve vakfın hâl-ü şân'ı hu idigini gösteriyor. İmanı Ebu Hanlfo vakfın satılabileceğine kail olmuştur. Hadîs-i Şerif onun kavlini reddediyor. Hattâ İmam Ebu Yusuf: «Bu hadîs Ebu Hanıfr'yc baliğ olsa ona kail olur; vakfın satılmasına kail olmaktan dönerdi» demiştir.
«Mütevellinin ma'ruf şekilde yemesi» meselesine Kırluhî şöyle diyor : «âdet, mütevellinin vakfın gelirinden yemesiyle cereyan etmiştir. Hattâ vâkıf, yememesini şart kılsa bu yaptığı çirkin görülür». Ma'ruftan maksad, âdet olan miktardır. Bazıları : «şehveti gideren miktardır» demiş. Diğer bazıları da «işine göre alır» mütalaasında bulunmuşlardır. Fakat birinci kavil daha evlâdır.
İmam Ahmcd'in rivayetinde Hz. Ömer (R. A.) bu vasiyyeti Hz. Ümmü'l - Mü'mînîn Hafsa (R. Anhâ)'y& yapmış; sonra Hz. Ömer sülâlesinin büyüklerine intikâl ettirilmesini istemiştir.
Böyle bir hadîsi Dâre Kutnî dahî rivayet etmiştir.[343]

953/785- «Ebu Hüreyre radtyalîahü mıh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem Ömer'i zekât üzerine memur gönderdi ilâh...» [344]

Bu hadiste: «Hâlid'e gelince şüphesiz ki o zırhlarını ve teçhizatını Allah yoluna vakfetti.» ifâdesi de vardır.
Hadîs-i Sent, zekât malla m Lhfc olduğuna keza zekafla harb alat, almanın ve vakfetmenin sahih olduğuna delildir, i- Azam, gor Menk ul o yaran vakfı caiz değildir; çünkü bunlar değişebilir; halbuki yakıt müebbeddir.
Bu hadîs, hayvanın vakfodilebileceğino de delalet od yor (a'tâd) dan nıurad attard.r denilmiştir. ZokAlin aokis sun lan birine vonlebileceği de bu hadis'in isâret ettig, hükümlerde,ll.ni Dal:im-iV,, («25-702) bu hadis akkında joylc den u*r. «TladİB, rikrcdilcn hususata da, daha başkalarına da ,hUm,dM n Binâenaleyh mezkûr husûsâlta hiQ biri hakkında onunla .Btıdlaledilemez. HâlİId'in âlet ve teçhizatını hapsetmesi sırf bir gözetleme ve bekleme için olur da vakıf olmayabilir.»[345]

«Hîbe, Umrâ Ve Rukbâ Babı»

İslâmiyet nazarında, başkalarının kalbine ısındıran ve onlara muhabbet, sevgi aşılayan her şey makbul ve matlup'tur. Ancak bu, insanların ihtiyacına göre değişir. îhtiyaç pek ziyâde ise o makbul şey farz-olur; zekât gibi. îhtiyaç pek zarurî değilse, o şey de mendûb ve müste-hâb olur. îşte hibe bu nevi'den bir fazilettir.
1 Hibe : Bağış demektir. Şer'an ise : muayyen bir malı karşılıksız olarak temlik etmektir. Bazen bağışlanan şeye de hibe denilir. Umrâ : Ömür boyunca istifâde etmek için verilen hânedir. Rukbâ : «Ben evvel ölürsem bu ev senin, sen evvel ölürsen benim olacak» demektir. Murakabeden alınmıştır. Çünkü her iki taraf diğerinin ölümünü murakabe eder. Asıl i'tibâriyle umrâ ile rukbâ câhiliyyet devri muâmelelerindendirler. İslâmiyet onların hükmünü kaldırmamıştır.[346]

954/786- «Nu'mân b. Beşîr[347] radıyallahü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, babası kendisini Resûlüllah soliallahü aleyhi ve sellem's getirerek :
— Gerçekten ben şu oğluma bîr kölemi bağışladım; demiş. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellcm ;
— Her çocuğuna bunun gibi (bîr köle) bağışladın mı? diye sormuş :
— Hayır; demiş. Resûlüllah saLcllahü aleyhi ve sellcm:
— O halde onu geri çevir; buyurmuşlar
Bir rivayettE: «Babam benîm sadakama şâhid yapmak için Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e gitti. O kendisine :
— Bunu bütün çocuklarına yaptın mı? diye sordu. Babam :
— Hayır; dedi.(Bunun üzerine) :
— Allah'dan korkun ve çocuklarınız arasında âdil olun; buyurdular. Babam da döndü* ve o sadakayı İade etti» denilmiştir.[348]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Müslim'in bir rivayetinde, Peygamber (S.A.V.) : «Sen buna benden , başkasını şahid tut» buyurmuş : Sonra : «Çocuklarının sana İtaatte müsâvî olmaları seni memnun eder mi?» dîye sormuş : «Evet» deyince «O halde hayır» buyurmuşlardır.
Hadîs-i Şerif bağış hususunda ana-baba'nın çocukları arasında müsâvaat'a riayet etmelerinin vâcib olduğuna delildir. Bunu Buharı (194—256) tahrîc etmiştir. îmrtm Ahmed ile Sevr'i (97—161)'nin ve diğer bazı ulemâ'nm mezhebi budur. Onlara göre müsâvaat yoksa hibe bâtıldır. Yalnız müsâvaat'm nasıl yapılacağı ihtilaflıdır. Bazıları: «Erkek ve kız çocuklarına bağışı müsâvî yapmakla olur» demişlerdir. Bunların delil : Hadîs'in ttcsâî'deki rivayetinde «aralarında müsâVaat gösterseydinya» buyunılmâsı; İbni Hibban'm rivayetinde: «aralarım müsâvî tutun.» 'bni Abbas (R. A.) hadîsinde : «Çocuklarınızın arasını bağış hususunda müsâvî tutun. Ben bir kimseyi üstün tutacak olsam kadınları tercih ederdim» buyurmuş olmasıdır.
Bu hadîsi Saîd b. Mansur ile Bcyhakî hasen bir isnadla tahrîc etmişlerdir.
Bir takımları : tpsviye, erkeğe kadından iki misli fazla vermekle olur; çünkü mîrns hususunda hakları böyle tevzi olunur» derler. Cumhur-u ulemâ'ya göre ise, çocukları arasında müsâvaat'a riâyet etmek anne ve babaya farz değil, mendûbtur.[349]

955/787- «ibnî Abbas radıyallahü anhümd'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûiüllah sallaliahü aleyhi ve seîlem :
— Hibesinden dönen kustuktan sonra dönerek kusmuğunu yiyen köpek gibidir; buyurdular.»[350]

Hadîs müttefekun aleyhTİr.
BuhnrVnin bir rivayetinde : «Kötülüğe örnek olmak bize caiz değildir. Hibesinden donen kustuktan sonra dönerek kusmuğunu yiyen köpek gibidir» buyrulmuştur.
HadİK-i Şerîf hibe'den dönmenin memnu' olduğuna delildir. Cum-hur-u ulemâ'ya göre hibe'den dönmek haramdır. Hatta Buharı «Bir kimseye hibe ve sadakasından dönmek helâl değildir» namı altında bir lıâb tahsis etmiştir. Cumhur yalnız aşağıdaki hadîste beyân olunan evlâda hibe mes'clesini istisna etmişlerdir. İmam A'zam. ile diğer bazı ulemâ "ya göre hibe'den dönmek maaîkerahe helâldir. Fakat zî-rahim denilen yakın akrabaya yapılan hibeyi onlardan istisna etmiştir. Onlara jjöre hadîs'ten m ura m : kerâhet'in şiddetini beyandır. Tahavî (238—321) diyor ki: Hadîsteki (kusmuğuna Önen gibi) la'biri her ne kadar talinin ifâde ederse de diğer rivayetteki (köpek gibi) ta 'biri bu işin. haram olmadığına delâlet eder. Çünkü köpek mükellef değildir. Binâe kusmuk yemek de haram değildir. Maksad:köpekResûiüllah (S.A.V.) Demişlerdir ki :olmuştur.[351]

956/788- «İbni Ömer ve İbni Abbas radıyallahü anhüm'ûen Peygamber sallaliahü aleyhi ve scUcm'dan işitmiş olarak rivayet edilmiştir, Resûiüllah (S.A.V.) Demişlerdir ki :
— Müslüman bir'adama bir bahşişi verip de sonra ondan dönmek helâl olmaz; yalnız babanın evlâdına verdiği
şeyden dönmesi müstesna.»[352]

Bu hadîsi Ahmed ile Dört'ler rivayet etmiş; Tirrnm, İbni Hibban ve Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Çünkü «hela! olmaz» ta,'biri haram olduğunu ifâde hususunda zahirdir. Onu kerâhct'c hamletmek zahir olan hükmünü değiştirmek olur. Evlâda yapılan bağışı istisna etmesi çocuk büyük olsun, küçük olsun ona yaptığı bağıştan dönmesinin caiz olmadığına delildir. Bir takımları bunu küçük çocuğa tahsis etmiştir. Bazıları da kadının kocasına mehrini bağışlamasını tahsis ederek : kadına bu bağışta^ dönmek caiz değildir; demişlerdir. Bu re'yi teyîd eden bir hadîs İmam Buharı (194 —256) Nchâl (11—95) ile Ömer b. Abdülaziz'den ta'lîkar- rivayet etmiştir. Zühri (—124) ise : «Kocası kadına hîle yaparak aldattı ise kadın hibesinden dönebilir» demiştir zîrâ Abdilrrczzak (126—211)'m münkati' bir seriedle tahrîc ettiği bir hadîste: «kadınlar ya rağbetten, ya korkudan bağış yaparlar; binâenaleyh hangi ka-dın kocasına bir şey verir de sonra dönmek isterse döner.» Buyurulmuştur.[353]

957/789- «Âişe fadtyalldhv, anhâ'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaliahü aleyhi ve sellem hedîyyeyi kabul eder; ve onun karşılığını verirdi.»[354]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif, Peygamber (S.A.V.)'in hediyye hususundaki âdetini bildirmektedir. Fahr-i Kainat (S.A.V.) Efendimizin daimî âdetleri: he-diyyeyİ kabul etmek ve karşılığında onun bedelini vermekti. Hattâ IbnİEbi Şey be (—234)'nin bir rivayetinde :
«HedÎyyeye ondan daha hayırlısı ile karşılık veriyordu» denilmektedir.
Bazıları bu hadîs ile hediyyeye karşılık verilmesinin vâcib olduğuna istidlal ederler ;ve : «Zîrâ Hz. Peygamber (S.A.V.)'in daimî âdeti olması vücûbunu iktizâ eder» derler. Fakat bu istidlal tamam değildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.)in dâima hediyyeyi hediyye ile karşılaması omu tabiatı iktizâsı cömertliğinden ve güzel ahlâkındandir.
İmam Şafiî yeni mezhebinde, karşılığında hibe beklenen hibe'nin bâtıl olduğuna kail olmuştur. Çünkü bu meçhul -kıymetle yapılan bir satıştır. Bir de hibe teberrû'dur. Eğer karşılığında bir şey vâcib olur derselî, trampa mânâsına gelir; halbuki şeriat olsun, âdet olsun, hibe ile satışın arasında fark yapmıştır. Karşılık gerektiren şeye satış derler; hibe böyle değildir.
MâlikÎler'den bazılarına göre hibe mutlak olarak, yâhud karşılığında hibe bekliyen biri tarafından yapılırsa, meselâ fakır bir kimse zengine hibe ederse hibe'ye hibe ile mukabele etmek vâcibolur. Zengin fakire hibe ederse bir şey lâzım gelmez. HÎbe'yi yapan, verilen mukabil . hibeyi az görür de razı olmazsa MaÜkîler'in bazılarına göre verilen karşılık hibe edilen şey kıymetinde ise hibe sahîh ve lâzımdır. Diğer bazılarına göre ise razı oluncaya kadar istediğini vermek lâzımdır. İmam Mâlik (93—179)'ten meşhur olan, birinci kavildir.[355]

958/790- «İbni Abbas radıyalîahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bir adam Resûlüllah sallattahü aleyhi ve sellem'e bîr dişi deve hibe etti. O da kendisine devenin karşılığını verdi ve :
— Râzt oldun mu? diye sordu. Adam :
— Hayır» deyince daha tazla verdi ve :
— RâZ! Oldun mu? diye sordu. (Yine) :
— Hayır» cevâbını alınca daha fazla verdi, ve :
— Râzi oldun mu? d've sordular. (Nihayet) adam :
— Evet» dedi.»[356]

Bu hadîsi Ahmed rivayet etmiştir. İbni Hibbân onu sahîhlemiştir.
Hadîsi Tirmizî dahî uzun uzadıya rivayet etmiş ve bedel'in «altı dâne genç deve» olduğunu bildirmiştir. İbni Hibban'm rivayetinde Peygamber (S.A.V.) in :
«Vallahi Kureyş'den veya ensâr'dan yahut Sakîf ten olandan başka hiç bir kimseden hibe almamak içimden geçti» dediği beyân olunmaktadır.
Aynı hadîsi Ebu Dâvud ile Nesâl, Hz. Ebu Hüreyre'den rivayet etmişlerdir.
Hadîs4 Şerif, hibe edenin rızâsının şart olduğuna delildir, Hz. Ibnî Ömer'in hurîur. Bu kavît. sâb'b olanlara göre rızâ şart olunca ortada mün'akid olmuş bir satış yoktur.[357]

959/791- Câbir radıyallâhü an/ı'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sellem;
Umrâ hibe edilen kimseye aittir; buyurdular.»[358]

Hadîs mütiefekun aleyh'Ur.
Müslim'in (Câbir'dcn) rivayetinde : «Mallarınızı elinizde tutun ve onları ifsâd etmeyin; zîrâ her kjm umrâ yaparsa o (nun milkiyctî) diri iken de ölü iken de kendisine umrâ yapılana ve çocuklarına aittir.» denilmiş; bir rivayette : Resûlüllah ftallallahü aleyhi ve scîlcm'ın caiz gördüğü umrâ ancak ve ancak : Bu hâne çocuklarınadır; diyerek yapılandır: Yaşadığın müddetçe bu hâne senÎn olsun; diyerek yapılana gelince: şüphesiz ki bu sahibine döner; buyurulmuştur.»
Ebu Dâvıtd ile NcsâVnin rivayetlerinde ise: «Rukbâ ve umrâ yapmayınız! Çünkü kime bir şey rukbâ veya umrâ yapılırsa o şey o kimsenin mirasçılarının olur» Buyurulmaktadır. Yukarıda da arz ettiğimiz vecihle.
Umrâ : bir kimsenin evini birine vererek : «Bu evi sana ömrün boyunca verdim» demesidir.
Rukbâ : «Bu evi sana verdim. Eğer senden evvel ölürsem ev senin; sen benden evvel ölürsen benimdir» demesidir.
Hadîs-İ Şerif, umrâ ve rukbâ'nm meşru olduğuna delildir. Cumhur-u ulemâ'nın mezhebi de budur. Bu bâbta muhalefet eden yalnız Dnvud-u Zâhirî'dır; zîrâ bir rivayete göre Umrâ'ya kail olmamıştır. Rukbâ hususunda Hanefiyye imamları arasında ihtilâf vardır. İmam A'zam'la. İmam Muhammcd'e göre bâtıl; imam Ebu Yusuf'a göre caizdir. «Bâtıldır» diyenlerin delili : Şureyh'in[359] rivayetine nazaran Peygamber (S.A.V.)'in Umrâ'ya. cevaz verip rukbâ'yı reddetmiş olmasıdır. Ebu Yusuf un delili ise Hz. Câbir hadîsidir.
Umrâ'da temlikin neye âid olduğu ihtilaflıdır .Cumhur'a göre milkin rakâbesine yani kendine aittir; ve bu bâb'ta şâir bağışlarla umrâ arasında bir fark yoktur, tmam Şâfi'ı ile İmam Mâlik'e göre ise temlik menfaate aittir, ve üç kısım olur : Müebbed, mutlak ve mukayyed :
Müebbed : ebedî kaydı ile yapılandır.
Mukayyed : sene, ay gibi kayıdlarla kayıtlanan,
Mutlak : kayıdsız yapılan umrâ'dır.
Esa'.ı olan kavle göre umrâ bu üç nev'in her biri ile yapılabilir.- Fakat vaki' olan umrâ Haneîîler'c göre ömür boyunca devam eder. Öldükten sonra o hâne tekrar sahibine iade.edilir. Diğer ulemâ'ya göre ise umrâ hibe edilen kimsenin milki olmuştur. Ancak «Bu hâne yaşadığın müddetçe senindir» demişse o zaman milki olmaz; çünkü bu şartla o, umrâ olmaktan çıkar da, ariyet olur.
«Mallarınızı elinizde tutun» «rukbâ yapmayın» gibi tâ'birleri cumhur, kerahet ve irşâd mânâlarına hamletmişlcrdir. Çünkü eskiden arap'lar umrâ ve rukbâ yaparlar; bu akidlerden istifâde edenler Öldümü haneler tekrar eski sahihlerine iade edilirdi. Nitekim Hanefîle:'e göre umrâ şimdi de öyle olur.[360]

960/792- «Ömer radıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Bîr atı Hak yolunda tasadduk ettim. Fakat sahibi hayvanı gözden kulaktan düşürdü. Ben de onu ucuza satacağını anladım da Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem'e sordum:
— Onu sana bir dirheme bile verse satın alma! ilâh...; buyurdular.»[361]

Pladîs müttefekun aleyh'Ur. Bu .iadîs'in tamamı şöyledir :
«Çünkü sadakasından dönen, kusmuğunu yemeğe dönen köpek gibidir».
Gözden, kulaktan düşürmek'ten maksad: hayvana bakmadığını, yemine, suyuna dikkat etmediğini anlatmaktır. «Onu satın alma!» yerine tir rivayette : «sadakandan dönme» buyurulmuş: ve satın alma'ya, sadakadan dönmek denilmiştir.- Çünkü bu hususta satıcının müşteriye müsamahakâr davranması âdettir. îşte âdeten müsamaha edilen miktara hadîste, «dönmek» denilmiştir. Bazılarına göre satın almaya mübâleğa için «dönmek» denilmiştir. Zîrâ hayvanı satın alması dönme'ye benzetilmiştir.
Bazıları hadîsteki nehy'in zahirine bakarak unu tahrîm mânâsına almışsa da cumhur-u ulemâ onun tenzih için olduğuna kaildirler.
Tabcrî (—694) bu hadîsin umumundan, haklarında hadîsler vâ-rid olan bazı istisnaların yapılmasına kaildir. Meselâ hibe'yi baba evlâdına

yapmışsa, keza hibe edilen şey henüz kabzedilmemişse hibeden dönmek caizdir.[362]

961/793- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den Peygamber sallaîîahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûtülah (S.A.V.) :
— Birbirinize hediyye verin, sevişirsiniz; buyurmuşlardır.»[363]

Bu hadîsi Buharı «cl-Edcbü'l - Müfred» adlı eserinde rivayet etmiştir. Onu Ebû Yâ'lâ dahî güzel bir isnadla rivayet etmiştir.
Hadîsi Bcyhakî ve başkaları da tahrîc etmişlerse de, râvilerinin hepsi hakkında söz edilmiştir. Musannifin isnadını hasen bulmadı galiba şâhidlcri bulunduUundandır. Nitekim zaîf de olsa aşağıdaki hadîs bile onun şâbidlcrindeNdir.[364]

962/754- «Enes radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîîahü aleyhi ve sellem :
— Birbirinize hediyye verin çünkü hediyye kini çekip Çlkanr:; buyurdular.»[365]

Bu hadisi zaîf bir isnadla Bezzar rivayet etmiştir.
Hadîs'in başka tarikleri de vardır; fakat hiç biri zaîfliktcn hâli değildir. Bununla beraber hediyye'nin kalplerde ne derece mümtaz bir mevkii olduğu da beyân'dan müstağnidir.[366]

963/795- «Ebu Hüreyre radıyallahü anVden rivayet edîirhiştîr.Demiştir ki: Resûlüllah sallaîîahü aleyhi ve sellem:
— Ey müslürnan kadınlar! sakın bir komşu kadın komşusunu koyun paçası dahî olsa (hediyyesî dolayısiyle) tahkîr etmesin; buyurduLar.[367]

Hadîs müttefekun a.eyh'tir.
Bu hadîste hazîf vardır. Tahkîr'in hediyye i'tibâriyle olduğu zikre-dilmemiştir. Koyun paçasından murâd: komşu kadınların birbirlerine hediyye vermelerine teşvik hususunda mübalâğa göstermektir. Yoksa onu hediyye etmek âdet olmamıştır.
Hadîsteki nehy'in hediyyeyi veren'e de alan'a da tevcihi mümkündür, yeren'e müteveccih olduğuna göre mânâ : «Verdiği hediyye bir koyun paçası bile. olsa onu küçümseyerek tahkîr etmesin» alana tevcih edildiğine göre : «Hediyyeyi alan pek değersiz bulup da onu tahkîr etmesin» demek olur. Hattâ her ikisini birden murâd etmeğe de bir mâni' yoktur.
Hadîs-i Şerif'de hcdiyyryc, bahusus az bir şeyle de olsa komşuların birbirlerine hediyye vermelerine teşvik vardır. Çünkü hediyycdo mu-' habbet celbi ve dostluk tesisi vardır.[368]

964/796- «İbni Ömr radıyallahü anhümâ'dan Peygamber sallalla-hü aleyhi ve scllcm'den işitmiş olarak rivayet edilmiştir ki:
— Her kim bir şey hibe ederse karşılığı kendisine verilmedikçe O kimse hibesin (' dönmekt) e pek haklidir; buyurmuşlardır.»[369]

Bu hadîsi Hâkim rivayet elmiş ve sahîhlemiştir. İbni Ömer'den mahfuz o!;m, hadîsin Ömer'den kendi sözü olmak üzere rivayetidir.
Musannif, bu hadîsi Hâkim ile İbni Hazm'in de sahîhledikİerini söylüyor.
Hadis-i Şerir hibe'nin bedeli verilmemişse ondan dönmenin caiz olduğuna, heılı !i verilmişse dönülemiyeceğine delildir. Bu hususta yukarıda söz edilmişti.
Kendinden asa-ii hâili bir kimseye hibe ekseriya sadaka gibi olur. Halleri müsavi olanların birbirlerine hediyye vermesi sevgi ve dostluğu celbetmek içindir. Örf-ü âdet hediyyeyi verenle alanın hallerine göre cereyan etmiştir.[370]

«Lükata Babı»

Lükata : Tesadüfen bulunan şeydir. Bulunan insan olursa ona «lakît»; hayvan olursa «daalle» derler. Bunların her birinin hükümleri fıkıh kitaplarında beyân edilmiştir.[371]

797/965- «Enes radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Jemiştir kî : Peygamber sallaîlahü aleyhi ve scllcın yolda bir hurma dönesine rastladı ve :
— Eğer sadakadan olduğundan korkmasarn bunu yerdim; buyurdular.»[372]

Hadis müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs müsamaha götüren ehemmiyetsiz bir şey bulunduğu zaman alınabileceğine, onu İ'lâna filân hacet olmadığına, bulanın ona mâlik olduğuna delildir. ZâhirV bakılırsa kıymetsiz bir şeyi sahibi belli bile olso almak caiz gibi görünmüyorsa da mes'ole ihtilaflıdır. Bazılarına göre o şey'İ az da olsa almak caiz değildir. Ancak sahibi izin verirse o zaman caiz olur. Buna şöyle bir sual vârid olmuştur: Müslümanların hükümdarına, onların zayi' mallarını ve zekâtlarım korumak îc.abedcr-k' n Peygamber (S.A.V.) o hurma dânesini nasıl yerde bıraktı? Cevabı da şudur: Peygamber (S.A.V.)'in o hurmayı muhafaza için almadığına dâir bir deli! yoktur. O yalnız vera' ve takvasından dolayı yemeyi terketmistir.
Şöyle de cevap verilebilir: Peygamber (S.A.V.) onu sadaka yiyebi-lon birisi buldun da yesin diye ka.sden bırakmış olabilir. Çünkü hü-kiımdara ancak sahibinin arayıp soracağı, belli oian malları muhafaza etmek îcabeder. Yoksa bir hurma dânesi gibi A de ten lerkediien şeylerin de muhafazası lâzım gelmez.
Hadîs-i Şerifte, haram olması mümkün görülen şüpheli şeyleri yemekten sakınmaya teşvik vardır.[373]

966/798- «Zeyd b. Hâlid-i Cühenî[374] radıyallü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber sallaîlahü aleyhi ve scllcm'e bir adam gelerek lükata'nın hükmünü sordu. Resûlüllah sallîahü aleyhi ve sellem:
— Onun kabını ve kabının bağını tan., sonra onu bir sene rlân et. Eğer sahibi gelirse ne a'lâ ge.mezse onu ne yaparsan yap; buyurdu. Adam :
—Ya bulunan koyunlar? dedi. Peygamber (S.A.V.):
— Onlar ya senin ya din k«rdeşinin yâhûd kurdundur; buyurdular. Adam :
— Ya bulunan develer? dedi :
— Sana ne, onların su tulumları ve tabanları yanların-dadır: Sâhibleri onlara rastiayıncaya kadar suya gelir ve ağaçlan otlarlar; buyurdular.».[375]

Hadis müttefekun aleyh'ür.
Ulemâ bulunan şeyin alınıp alınmaması hususunda İhtilâf etmişlerdir. Ebu Hanifn (80 — 150) 'ye göre almak efdâldir. Çünkü müslü-nıana vâcib olan, dîn kardeşinin malını muhafaza etmektir İmam Şafiî'nin kavli de budur. İmam Mâlik ve* Ahmcd b. Hanbcl (164 — 2U> «almamak efdâldir» demişlerdir. Bunların delili:
«Müminin kaybettiği hayvan- âteş pâresidir.» hadîsidir.
Aklî delilleri, ödeme korkusudur. Bazıları: «bulunan şeyin alınması vaciptir» demişlerdir. Bunlar, hadîsi te'vîl etmiş ve «Bundaki şiddetli fHıdid bulduğunu kendisine ma'l etmek İçin alanlar ve ilân etmeyenler hakkındadır» demişlerdir.
Hadîs-i Şerif üç mes'eleye şamildir :
Birincisi : Lükata'nın hükmü hâhmdadır. Kaybolan hayvana «daal-I'" denildiğine ve Peygamber (S.A.V.)'in lükata'yı bulana kabı ve kabın bağını tanımasını emrettiğine göre burada lükata'dan murâd, bulunan cansız eşyadır.
Emr'in zahiri, bulunan şeyin tanınması ile tanıtılmasını ı vâcibol-rTıiKıınu gösteriyor. Geriye kalan îzâhât aşağıdaki hadîsin şerhinde tamamlanacaktır.[376]

967/799- «Bu da ondan rrvâyet olunmuştur; radîyallahü anh. Demiştir ki : Resûlüllah sftîîallahü aleyhi ve sellem:

— Her kim bir kayıp hayvanı barındırırsa, o hayvan* bildirmedikçe kendisi dalâlettedir; buyurdular.».[377]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Gürüiüyor ki hayvanı bulan onu bildirmezse dalâletle tavsif olunuyor.
Kaybolan şeyin kabı ile o kabı bağlayan bağın bilinmesinin ne gibi bir fayda te'mîn edeceği ihtilaflıdır.
Bazılarına göre bunları bilerek tavsif edene o mal verilmek için onları bilmek iktiza eder. Filhakika kaybolan şeyin sıfatını haber verdikten sonra sözü kabul edilerek o eşyayı ona vermek vâcib olur. Nitekim gerek buradaki hadis gerekse Buharî'nin rivayet ettiği şu hakim dis de buna delâlet ederler.
«Eğer biri gelir de o şeyi sana haber veriirse — bir rivayette— sana kaybolan şeylerin adedini, kabını ve bağını haber verirse o şeyi ona veriver» Duyurulmuştur. İmam Ahmcd1 \c İmam Mâlik'in mezhebi budur. Yalnız Mâlikîler altınların sıfat ve sayısının beyân edilmesini de şart koşmuşlardır. Çünkü bunlar bazı rivayetlerde vârid olmuştur. Amma kab ve bağı bilindikten sonra sayısı bilinmese zarar etmez.
Fakat nassen sabit olan iki alâmetten yani kab ile bağdan birisi bilinerek öteki bilinmezse bazılarına göre ikisini de bilmedikçe ona bir şey teslim edilmez. Diğer bazılarına göre ise bir müddet bekledikten sonra verilir.
Kabı ve ipini bildikten sonra eşyanın yeminsiz teslim edilip edilmemesi hususunda ihtilâf olunmuştur. Bazıları: «Yeminsiz teslim olunur; zira hadîslerin zahiri bunu âmirdir» demis; diğer bazıları ise: «Eşya ancak beyyine yani hüccet ve delil ile teslim edilir» kanâatinde bulunmuşlardır.
«BeyyİneÎcabeder» diyenlerce eşyayı bulana onların kab ve bağlarını bilmesinin cmredİlmcsi. bulunan şey kendi eşyası ile karışmasın diyedîr; -yoksa bunlar sahihlerine iade edilirken mutlaka beyyine lâzımdır. Zîrâ eşya sahibi da'vâcıdır; da'vâcıya ise da'vâsını beyyine ile ispat etmek gerektir. Bu husus :
«Beyyine dâ'vâcıya yemîn de da'vâlıya gerektir» hâdîs-i şerifi ile takarrür etmiş bir umumî kaidedir. Mezkûr kaide ıVecrtte'nin 76. cı maddesinde «Beyyine müddeî içün ve yemin münkir üzerinedir» şeklinde hülâsa edildiği gibi 77. ci maddesinde dahî «Beyyine hi!âf-ı zahiri isbât içün ve yemîn aslı ibkâ içündir» denilerek hüccetle yeminin nerelerde lâzım geidiği ta'yîn edilmiştir.
Babımızın ilk hadîsinde «Sahibi gelirse ne a'lâ» diye terecme edilen yerde şartın cevabı hazfedilmiştir. Cümlenin takdiri şöyledir:
«Eğer sahibi gelirse onu kendisir ı vcr.v Cevâbın ibareden hazfedilme», cevâbsiz da mânâ anlaşılacağı içincir.
Peygamber (S.A.V.) bulunan eşyanın tarif ve Hânını emrettiği gibi bu i'lânın vaktini de«Bir sene» diye tahdîd etmiştir. Bir sene i'Iân edildikten sonra bazılarına göre artık i'lân vâcîp değildir. Maamâ-fîh «vâcibtir» diyenler de vardır. îmavı Ebu Hanifr'dcn bir rivayete göre bulunan eşya on dirhem kıymetinden az ise onları bir kaç gün i'lân eder; on dirhem veya daha ziyâde kıymette irc bir sene i'lân eder. İmam Muhnmmcd'in tafsilât vermeksizin «bir yıl» diye takdir ettiği rivayet olunur.
İ'lân : Camilerde, çarşı ve pazar gibi kalabalık yerlerde yapılır.
Hadîste : «sahibi gelmezse onu ne yaparsan yap» buyu-rulmasına bakarak bazıları: «Bulan kimsenin o mal üzerinde her gûnâ tasarrufa hakkı vardır; binâenaleyh zengin olsun fakir olsun "kendi ihtiyacı İçin sarfedebildiği gibi tasadduk dahî edebilir» demiş-lerse de, bulunan eşyanın dâima bulanın elinde emânet kalacağını ifâde eden hadisler vardır. Bunlardan biri Müslim'in, rivayet ettiği şu hadîstir.
Sonra onu bir sene i'lân et. Eğer sahibi gelmezse o eşya senin yanında emânet olur.» Diğer bir rivayette :
«Sonra onu bir sene i'lân et. Eğer bilinmezse o malın nafakasını sen ver. Senin yanında emânet olsun. Şâyed arayıcısı günlerden bir gün çıkagelirse onu kendisine ve-rİver.» denilmiştir.
Bundan dolayı bir seneden sonra bu eşyanın hükmü hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
«Nihâyctü'l - Müctehîd» nâm kitapta şöyle deniliyor: «Şehirlerin fukâhâsı, MCvik, Ecvrl, Evzâî ve Şafiî, bulan kimsenin, bulduğuna mâlik olduğtna ittifak Htiler. Bunun bir misli do Ömer ile oğlundan ve Ibni Mes'ud'tan rivayet olunur. Ebu Hanîfe : Bulana bulduğu şeyi tasadduk etmekten başka çare yoktur; demiştir. Onun kavlinin misli de Ali, Ibni Abbas ve iâbtîn'den bir cenaatten rivayet ediliyor.
Bunların hepsi bulan kimse lükata'yı yerse ödeyeceğinde müttefiktir. Ancak Zahiriler sene geçtikten sonra o malın tırtık bulanın olacağına kaildirler»
İkincisi : Kaybolan koyunlardır. Kodunu şehirlerden uzak çorak bir yerde bulan kimsenin onu giyebileceğinde ulemâ müttefiktir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) «O ya senindir ya dîn kardeşinin yâhûd da kurdundur» buyıu'nıuşlur. Bunun manâsı : hayvan helake ma'-ruzdur. Ve senin alman ile din kardeşinin alması arasında müteıvd-didlir; demektir. Din kardeşinden murâd; umumîdir; koyunun sahibi de olabilir : başka biri de. Keza kurt tâbiri de bütün koyun yiyen yırtıcılara şâmildir.
Hariî-ste hayvanı almağa teşvik vardır. Ve cumhur'a göre kıymetini sahibine öder. İmam Mâlik'den meşhur olan kavle göre ödemez, Zîrâ hadîste kurt ile hayvanı bulan müsavi tutulmuştur. Kurda bir hüküm terettüb etmediğine göre hayvanı alana da etmez.
Üçüncüsü : Kaybolan develerdir. Bunlar hakkında Fahr-i Kâinat (S.A.V.) Efendimiz: «Alınmazlar; halleri üzere ağaçlardan otiayip suya gitmeye terk edilirler» diye hükmetmiş; bunların kimseye muhtaç olmadıklarına işaret buyurmuştur.
Maamâfîh, Hanefüer'e göre evlâ olan onları da alarak muhafaza etmektir.
Ulemâ : «Develerin alınmaması hususundaki emrin hikmeti, oldukları yerde daha kolay bulunmalarıdır» derler.[378]

963/800- «İyad b. Himar[379] radıifallii anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaUah il aleyhi ve sellem:
— Her kim bir kayıp bulursa hemen iki adaletli kimseyi şâhid tutsun ve bulunan şeyin kabını, bağını bellesin. Sonra gizlemesin ve kaybetmesin. Şayet sahibi gelirse hak onundur. Gelmezse o mal Allah'ın malıdır; onu dilediğine verir; buyurdular».[380]

Bu hadîsi Tİrmizî müstesna Dörtler'le Ahmed rivayet etmiş; Ibni 'Huzeyme, İbn Cârûd ve İbnİ Hibban onu sahîhlemişlerdîr.
Lükata ve onun kabı İle bağı hakkında yukarıda îzâhât verildi. Bu hadiste iki adaletli kimsenin şâhid getirilmesi ve lükata'yı onlara gösterme meselesi vardır. îmam-ı A'zam'm mezhebi ve İmam Şafiî'nin iki kavlinden birisi budur. Onlara göre İtikat ayı aldığına işhâd etmesi vaciptir. İmam Mâlik ile bir kavlinde Şafiî'ye göre işhâd lâzım değildir. Zîrâ sahîh hadislerde işhâd zikredilmemiştir. Binâenaleyh buradaki işhâd mendûbdur.
Işhâd'm lüzumuna kail olanlar; «buradaki ziyâde sahîh olduktan sonra artık onunla amel vâcib olur. Onun diğer hadîslerde zik-redîîmemesi işhâda münâfî değildir.» diyorlar ki, hak olan da budur.[381]

969/801- «Abdurrahman b. Osman-ı Teymî[382] radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre. Peygamber sallalîahü aleyhi ve selîcm hacıların lükatasından nehyetmİştir.»[383]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hacıların lükatasından murâd: Onların Mekke'de zayi' ettikleri şeylerdir. Zîrâ Hz. Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadîste Mekke'nin Kikatasının sahibinden başka kimseye helâl olmadığını; fakat Cum-hur'a göre buradaki nehîden muradın; kendine mal etmek için almak olduğunu görmüştük.
Hacıların lükatalannın Mekke'ye mahsus oluşu bulunan eşyanın sahiplerine ulaştırılması kolay olduğundandır. Ulemâdan bir cemâat ise: «Bu hususta Mekke ile şâir beldeler arasında hiçbir fark yoktur. Mekke'nin tahsis edilmesi ta'rîfte mübalâğa içindir.» diyorlar.
Bu hadîsin Mekke'de olsun şâir yerlerde olsun mutlak surette hacılar hakkında olması da muhtemeldir. Çünkü Mekke'de olduğuna delâlet eden bir delil yoktur.[384]

970/802- «Mikdam b. Ma'dikerib radıyallü tftaft'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Rerûlüliah sallalîahü aleyhi ve sellem:
— Dikkat edin: yırtıcılardan azı dişine sâhib olanla ehlî eşek ve zimmî malından lükata helâl ofmaz ancak sahibi ondan müstağni olursa o başka; buyurdular.»[385]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerifte zikri geçen şeylerin haram kılındığı ileride «Et-ıme» babında görülecektir. Musannif onu burada sırf kendisine İslâm diyarında yaşamak için ahd-u cman verilen zimmînin lükatası için getirmiştir. Bu suretle «Lüknta babı» nda müslüman ile zimmî arasında bir fark olmadığı anlaşılıyor. Hadisten anlaşılan: zimmî'nin lükatasımn zimmîîer mahallesinde bulunmasıdır. Aksi takdirde lükatanm hangi insana âid olduğu pek kestirilemez.
«Ancak sahibi ondan müstağni olursa o başka» cümleT si yukarıda hurma dânesi mes'elesinde görüldüğü vecihle «ehemmiyet verrlmiyecek

derecede az» diye te'vîl edilmiştir. Yahut i'lân edildiği halde sahibi çıkmayan mai'dır. Bunu müstağni olmakla ifâde etmesi, is-tiğna'nın bilinmemeye sebep olmasındandır: Zîrâ müstağni olmasa ciddiyetle arardı.
FâÎde : Ncvcvl «el-Mühczscb-» şerhinde şöyle diyor : «Bahçeye, ekine veya hayvana tesadüf eden kimse hakkında ulemâ İhtilâf etmişlerdir. Cumhur'a göre bunlardan bir şey alamaz, ancak zaruret halinde alabilir. Oznman dahî Cumhur-u ulemâ ile Şafii'ye göre aldığını öder. Seleften bazılarına göre bir şey Ödemez. îmam Ahmcd'dcn esah rivayete göre bahçenin duvarı yoksa içindeki yaş yemişlerden yiyebilir. Diğer bir rivayete göre ise ihtiyacı varsa yemesi caizdir; ve her iki halde de ödeme yoktur. İmam Şafii bu rhes'ele hakkında sözü hadîsin sahîh olmasına ta'lik etmiştir.
Bu mes'elede kaviller çoktur.[386]

« Feraiz Babı»

Ferâiz: Fcrîza'nm ccm'idir; farz'dan'alınmıştır, katı' manasınadır. Mîras hisselerine ferâiz denilmesi, âyet'te :
[387] Duyurulduğu içindir. Bunun mânâsı: «ma'lûm miktar» demektir. Ferâiz ilmini öğrenmeğe teşvik eden hadîsler çoktur.[388]

803/971- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Hisseleri ehillerine ulaştırın. Kalan miktar en lâyık erkek şahsındır; buyurdular.»[389]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Hisselerin ehillerinden murâd : Kur'ân-ı Kerîm'de nassen bildirilen altı nevi' hisse ile bunları alacak olanlardır.
Altı nevi' hisse şunlardır : yarı, yarımın yarısı, yarımın yarısının yansı, üçte iki, üçte ikinin yarısı, üçte ikinin yarısının yarısı. îbni Battal (—444) diyor ki: «en lâyık erkekten murâd : ehl-i ferâiz hisselerini aldıktan sonra asabe olan erkeklerden ölene en yakın olandır. Diğerleri bir şey almaz. Hepsi yakınlıkta müsâvî iseler, hissede müşterek olurlar.»
Bazıları «en lâyık erkek» den maksad: hala ile amca. kardeş kızı ile kardeş nğlu, amca kızı ile amca oğludur. Ana baba bir veya baba bir kız kardeş, yahut kardeş bundan hâriçtir derler. Çünkü bunlar nass-ı Kur'ân ile muayyen mîras hissesi alırlar. Teâlâ hazretleri :
«Eğer erkek ve kız kardeşler beraber olurlarsa o halde erkeğe iki kadın hissesi miktarı verilecektir» buyurmuştur.
En yakın asaheler oğullardır. Sonra aşağı doğru ne kadar iniiirse inilsin onların oğulları, onlardan sonra baha, sonra bnbanın bahası olan dedelerdir. Gerek asabelerin, gerekse diğer hisse sahiplerinin tafsilâtı, ferâiz kitaplarında lâzım geldiği şekilde îzâh edilmiştir.
Hadîs-i Şcrîf, erkeklerden asaba bulunduğuna göre şerefsâdır olmuştur. Bulunmadığı takdirde .mirasın bakiyyesi kadınlardan muayyen hissesi olmayana verilir. Nitekim aşağıda görülecektir.[390]

804/972- «Üsâmetü'bnü Zeyd mdvjallahü anhümâ'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber snllallahü aleyhi ve sollcm:
— Müslüman kâfjr'e; kâfir de müslüman'a mirasçı olamaz; buyurmuşlardır.»[391]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Cumhur-u ulemâ'nın mezhebi de budur. Hi. Muaz b. Cebel, Muaviye (R.'A.) ile tabiînden Mesruk,[392] Saîd b. Müseyyeb, İbrahim Nehaî ve diğer bazı zevat bunun hilâfına kail olmuş; ve «müslüman kâfirden miras alır, fakat kâfir müslümandan mîras alamaz» demişlerdir. Hz. Muaz (R. A.)'m deîîli Peygamber (S.A.V.)'den işittiği şu hadîstir :
«hslâmiyet artar; eksilmez».
Bu Jıadîsi Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Filhakika babaları vefat eden biri yâhûdî diğeri müslüman iki kardeş mîras hususunda münazaa etmişler. Babalan yahûdî olarak öldüğü için bütün mirasını yahûdî olan oğlu almıştı. Müslüman olan oğlu bunu dâvaya vermiş ve Hz. Muaz (R. A.) müslüman -kardeşi mî-rascı yapmıştır. îbni Ebî Şeyhe, Abdullah b. Mugaffeî'den şu sözleri Lahrîc etmiştir :- «MuavİÿE'nin verdiği hükümden daha güzel bir hüküm görmedim, biz chl-i Kitaba mirasçı oluyoruz; onlar bize mirasçı olamıyorlar. Nitekim onların tarafından bize nikâh helâl oluyor, fakat bizim taraftan onlara helal olmuyor».
Lâkin Cumhur buna cevap vermişler ve: «müüttefekun aleyh hadîs mirası men' etme hususunda nass'dır. Muaz hadîs'İnde mîras'm hususiyetine delalet yoktur. Onda yalnız îslâm dîninin şâir dinlerden üstün olduğu ve eksilmeyip artmakta devam ettiği beyân olunmuştur» demişlerdir.[393]

805/973- «Ibni Mes'ud radıyaîlahü anh'dan-kn, oğul kızı ve kız kardeş hakkında Peygamber sallallahü aleyhi ve seîlem ;
— Kıza yarıyı, oğulun kızına üçte ikiyi tamamlamak için altıda biri, kalanı da kız kardeşe hüküm buyurdular; dediği rivayet edilmiştir»[394]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif, kız kardeşin kız ve oğul kızı ile birlikte asabe olup mirasın bakiyyesini alacağına delildir. Zaten, kız kardeşlerin kızlarla birlikte asabe olacağına ittifak vardır. Bir defa Hz. Ebû Musa (R.A.) : kızlarla beraber kız kardeş mîrasın yarısını alacak; diye fetvâ vermiş. Sonra mes'eieyi soran zât'a bunu bir de Hz. İbnî Mes'ud'a sormasını emretmiş, Ibni Mes'ud (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in hükmü gibi hüküm vermiş. Bunun üzerine Ebû Musa (R. A.): «Bu habır aramızda olduğu müddetçe bana bir şey sormayın» demiştir. Habr ve hıbr : Sözü süsleyip güzeleştirmesini bilen âlim; demektir. Bazılarına göre hıbır denilmesi, nâs'ın kalplerinde ilminin eseri kaldığı içindir.[395]

974/806- «Abdullah b. Amr rndıyallahü anhümd'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellcm :
— İki millet ehli birbirine mirasçı olamazlar; buyurdular.»[396]

Bu hadîsi Tirmizî müstesna Dörtler'le Ahmed rivayet etmiştir. Hâkim onu Usâme'nin İâfzı ile tahrîc etmiş; Nesâî ise Usâme hadîsim bu lâfızlarla rivayet eylemiştir.
Hadîs-i Şerif, iki ayrı din sâlikleri arasında birbirine mirasçı olma hakkı bulunmadığına yani hıristiyan'larla yahûdîler ve bunlardan biri ile müslüman'lar ar.asında tevarüs cereyan etmediğine delildir.
Cumhur-u ulemâ bundan murâd'ın : Ehl-i Kitab ile müslümanlar olduğuna kaildirler. Bu takdirde mânâ : «Müslüman kâfir'e mirasçı olamaz... ilâh...» hadîsindeki gibi olur. Küfür milletleri birbirlerine mirasçı olurlar; bu sabit'bir hakikattir. Hadîs'in bütün milletlere ânım ve şâmil olduğuna yalnız Evzâî (88—157) kail olmuştur. Ev-zâî ; «Yahûdî nasrânîye mirasçı olamadığı gibi nasrânî de yahûdî-ye mîrasçı olamaz; şâir milletler de böyledir» demiştir.
Buradaki hadîs'in zahiri EvzâVye yardım etmektedir.
Hadîs-i Şerif :
[397] «Allah sîze evlâdınız hakkında vasiyyet eder...» âyet-i kerîme'sini tahsis ediyor. Çünkü âyet müslüman, kâfir bütün evlâda âmm ve şâmildir.
Bu hadisle kâfir cvlâd ondan tahsis ediliyor.
Usûi-i fıkıh ilminin boyanma göre haber-i vâhid'in bazı dereceleri ile Kur'ân-ı Kerîm tahsis olunabiür.[398]

975/807- «İmran b. Husayn radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber sallalîahü aleyhi ve sellem'e bîr adam geldi; ve :
— El - hak benim oğlumun oğlu vefat etti. Bana onun mirasından ne var? dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Sana altıda bir var; buyurdular. Adam dönüp giderken, onu çağırarak :
— Sana bir altıda bir daha var; buyurdular. Adam dönüp giderken (onu tekrar) çağırarak :
— Son altıda bir, sana fazladan bir rızk'tır; buyurdular.»[399]

Bu hadîsi Ahmed ile Dörtler rivayet etmiş; Tİ mîzî onu sahîhlemiş-tir. Hadîs, Hasan-t Basrî'nin Imran'dan rivayet ettiği hadîstir. Fakat Hasan'ın Imran'rlan işitmesinde hjlâf vardır.

Katâde : «ResûlüHah (S.A.V.) onu ne ile beraber mirasçı yaptı : bilmiyorum. Dedenin en az aldığı mîras hakkı altıda birdir» demiştir.
Mes'elenin sureti şöyledir: «Ölen kimse geride iki kızı ile bu suali soran dedesini bırakmıştır. Şu halde iki kıza mirasın üçte ikisi verilecektir. Geriye bir üçte bir kalır. Peygamber (S.A.V.) suali sorana altıda biri hissesi olmak hasebiyle vermiştir. Zîrâ burada onun hissesi altıda birdir. Öteki altıda biri kendisine birden bire vermemiş; dönüp giderken arkadan çağırarak vermiştir. Çünkü iki altıda biri beraberce versede hissesinin bu olduğunu zannederdi.
Son defa çağırarak : «Bu sana tu'medir» demesi onui* hisse üzerine ziyâde olduğunu, bu ziyâdenin kendisine asabe bulunması sebebi ile verildiğini bildirmek içindir. Çünkü tu'me: hisse olmayan fazla rıkzktır. Burada ondan murâd: asabe olmaktır.[400]

976/808- «İbni Büreyde'den o da babasından -radıyallahü anhümâ-İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre Peygamber sallalîahü aleyhi ve sellem cedde'ye yanında anne olmadığı zaman altıda bir vermiştir.»[401]

Bu hadîsi Ebû Dâvud ile Nesâî rivayet etmiş; İbni Huzeyme ile İbni Cârûd onu sahîhlemişler, İbni Adİy de kuvvetli bulmuştur..
Hadîs-i Şerîf, nine'nin mîras hissesinin altıda bir olduğuna delildir. Nine'nin anne veya baba tarafından olması müsavidir. Ced-de'ler aynı dereceden bir kaç tane olurlarsa altıda biri müştereken paylaşırlar. Fakat dereceleri muhtelif olursa iki cihetten uzak olan cedde, yakın olanla sakıt olur.
Ceddeleri ancak anne ile baba ıskat eder. Bunların her biri kendi tarafından olan ceddeyi ıskat eder.[402]

977/809- «Mikdam b. Ma'dîkerib radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve sellem:
— Dayı, mirasçısı olmıyanın mîrasçısıdır; buyurdular.»[403]

Bu hadîsi Tirmizî müstesna, Dört'ler ile Ahmed tahrîc etmişlerdir. Ebu Zür'ate'r - Râzi onu hasen bulmuş; İbni Hibbân i!e Hâkim ise sa-hîhl emişlerdir.
Hadis-i Şerîf, asabe ve zevil erhâmdan mirasçı bulunmadığı zaman, dayının mirasçı olacağına delildir. Dayı zevi'I-erhanıdandır.
Ulemâ «zevi'l-et^um» denilen uzak akrabanın mirasçı olup-olmıya-cağı hususunda ihtilC etmişlerdir. Eshâb-ı Kirâm'ın bir çokları ile Ha-nefîler ve başkaları onv'arı mirasçı yaparlar.
Onlara göre bir k'mse ölürken yalnız halası ile teyzesini bırakırsa, hala'ya üçte iki, teyze'ye üçte bir verilir. Delilleri:[404]
«Zî rahîm olan akraba birbirlerine daha lâyıktır» âyet-i kerîme'sidir.
İmamlardan Şafiî ile Mâlik'e göre zevi'l-erham'a miras verilmez. Çünkü ferâiz ancak Kîtâbullah veya sünnet ile yahut da İcmâ'la sabit olur. Halbuki burada bunların hiç.biri yoktur. Onlar babımız hadîsi için: «Bu yalnız dayı hakkında nass'tır; başkası hakkında bir hüküm ifâde etmez, âyet ise mücmeldir. Onda ve hadîste zikredilen zevi'l-erhâm fukahâ'nın örf'ünce zevî'l-erhâm sayılanlar değildir. Hala ile teyzeye mîras olmadığını bildiren hadîsler vardır. Bunların hepsi zaif ise de birbirleri ile kuvvet bulurlar» derler.
Bu zevât'a göre zevi'l-erham'ın mirasları Beylü'l-Mâl'e kalır. Tafsilât ferâiz kitaplarındadır.[405]

978/810- «Ebu Ümâmete'bni Sehl radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Ömer, Ebu Ubeyde radıyaîlahü anhümâ'ya Re-sûlüllah sadallahü aleyhi ve seîîem'ln :
— Allah ile Resûl'ü mevlâsı olmayanların mevlâsı-clırlar; dayı da mirasçısı olmayanın mirasçısıdır; buyurduğunu yazdı.»[406]

Bu hadîsi Ebu Dâvud müstesna Dörtler'le Ahmed rivayet etmiştir. TirmİZÎ onu hasen bulmuş; Ibni Hibbân ise sahîhlemiştir.
Aynı hadîs Hz. Âîşe'den de rivayet olunmuştur. Tirmizi diyor ki «Zevi'l-erhami mirasçı sayan ehl-i ilm'in çoğu bu hadîsle istidlal etrr i lerdir. Fakat Zeyd b. SâbİT onlara mîras vermedi.»
Hadîs-i şerif, «yukarıki Mikdam hadîsindeki dayıdan murâd sultandır» diyenlerin sözlerini reddediyor. Çünkü öyle olsaydı Hz. Peygamber (S.A.V.) : «Ben mirasçısı olmayanın mirasçı siyim» derdi,
Maamâfîh Ebu Davud'un tahrîc ettiği ve Ibni Hibbân'm sahîh-lediği şu hadiste Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bunu demiştir:
«Ben mirasçısı olmayanın mîrasçısıyım; ona lâzım gelen diyeti öderim; mirasçısı da olurum.»
Bu hadisle Mikdam ve Ebu Ümame hadîslerinin araları şöyle bulunur: O hadîslerde dayıya mîras vermesi dayıdan başka uzak yakın hiç bir akraba kalmadığmdandır. Resûlüllah (S.A.V.)'in kendilerinin mî-rasçı olmasından murâd: o terekenin müslümanların malı olmasıdır. Bu da hiç mirasçı bulunmadığı zaman olur.[407]

979/811- «Câbir raâ.ıyallahü anh'den Peygamber sallaîlahil aleyhi ve seUem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah (S.A.V.):
— Doğan çocuk ağladı mı, mirasçı olur; buyurmuşlardır.[408]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Ibni Hibbân onu sahîhlemiştîr.
İstîhlâl : Doğan çocuğun ağlamasıdır. Burada ondan kinaye yolu ile, çocuğun diri doğması kasdedilmiştir. Şu halde ağlamadan dirilik alâmeti gösterse yine diri hükmündedir.
Hadîs-i Şerif, çocuk düşmesi hâlinde, düşen çocuğun ağlaması ile ona başka diriler gibi hüküm sabit olduğuna; binâenaleyh mirasçı olmak, yıkanıp kefenlenmek, cenazesinin kılınması gibi haklardan istifade edebileceğine delildir. Bittabi hayat eseri görülmyenlere bu hükümler verilmez.[409]

980/812- «Amr b. Şuayb'dan o da babasından o da dedesinden -radı-yallahil anhüm- işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Dedesi demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Kaatiie mîrasdan bir şey yoktur; buyurdular.»[410]

Bu hadîsi Nesâî ile Dare Kutnî rivayet etmişlerdir. İbni Abdilberr onu kavî bulmuş; Nesâî ise illotlendirmiştir. Doğrusu : Amr'e mevkuf olmasıdır. Hadis'in diğer bir çok tarîklerle şâhidlcri vardır ki; bunların mec-mu'u onunla amel'i îcâbetürir.
imam, A'zam Ebu Hanıfe ile diğer Hanefî imamları, İmam Şafiî ve ekser-i ulemâ bu hadîsle istidlal ederek kasden olsun hatâ sureti ile olsun insan öldüren kâtil'in öldürdüğü kimseye mirasçı olamıya-cağına kail olmuşlardır, imam Mâlik ile diğer bir takım ulemâ'ya göre ise Ölüm hatâ sureti İle olmuşsa kaatil maldan mîras alabilir; faHtat diyetten alamaz.
Ancak Beyhakî'nin rivayet ettiği şu haber bu kavle zâhib olanların aleyhine delildir: «Bir adam bir taş atmış; ve taş annesine, isabet ederek öldürmüş. Kaâtil oğul annesinin mirasını almak iste-* yince kardeşleri kendisine mâni' olmuş; ve:
— Senin hakkın yoktur; demişler. Nihayet Hz. Ati (R. A./in huzuruna da'vâya çıkmışlar. Hz. Ali ona :
«— Senin annenin mirasından hakkın hacirdir» diyerek ona diyeti ödemiş; fakat mîrastan bir şey vermemiştir.
Yine Beyhakî Câbir (R. A./den şu sözleri rivayet ediyor: «Câbir : Bir adam mirasçısı olacağı adamı veya kadını kasden veya hataen öldürürse, o adam onlardan mîras alamaz. Ve hangi kadın bîr adamı veya kadmı kasden yaKut hataen öldürürse ona da onlardan mîras yoktur. Eğer katil kasten yapılmışsa kısas lâzım gelir; ancak maktul'ün velîleri affederlerse o başka. Velîler affetseler bile ona maktul'ün ne diyetinden ne de malındar bîr şey verilmez. Ömer b. Hattab, Ali Şüreyh ve başka müslüman kadıları hep böyle hükmettiler» demiştir.[411]

981/813- «Ömer b. Hattab radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem'ı :
— Babanın veya çocuğun ihraz ettiği her şey, kim olursa olsun asabesine kalır» derken işittim.[412]

Bu hadisi Ebu Dâvud, Nesâî ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Onu ibni Medînî ile İbni Abdilberr sahihlemişlerdir.
Baba veya çocuğunun ihrazından murâd: onların hakkı olan .şeylerdir. Bunlar onların asabclerine miras kalacaktır.
Hadîsin kıssası vardır. Bu kıssa «Sünen-» denilen kitaplarda şöyledir: «Riâb b. Huzeyfe bir kadınla evlenmiş, kadın ona üç çocuk doğurduktan sonra ölmüş; çocukları annelerinin evini ve mevtalarının velâsını mîras olarak almışlar. Amr b. Âs o çocukların asabesi imiş. Onları Şam'a götürmüş. Fakat yolda çocukların hepsi ölmüş. Amr b. Âs, Şam'a varmış orada çocukların annesinin mevlnsı ölmüş ve geride ma! bırakmış. Kadının kardeşleri Hz. Amr'ı Ömer b. Hattab (R.A.)'a şikâyet etmişler. Ömer (R. A.) : «Baba veya çocuğun ihraz ettiği her şey, kim olursa

olsun asabesine kalır» demiş.
Hadîs-i Şerif, velâ'nın mîras olarak alınamadığına delildir. Bunda hilaf vardır. Hilafın faydası şurada zahir olur: Bir adam bir köle azâd etse, sonra kendisi ölse ve geride iki kardeş yahut iki oğul bıraksa, sonra oğullarının biri ölse ve o da geride bir oğul bıraksa: «Velâ mirasa girer» diyenlere göre bu adamın mirası; oğlu ile oğiunun oğlu arasında taksim edilir: «Velâ mirasa giremez» diyenlere göre; bütün mîras oğlunun olur.[413]

982/814- «Abdullah b. Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Velâ neseb karabeti gibi bir karabettir. Ne satılır, ne de hibe edilir; buyurdular.»[414]

Bu hadîsi Hâkim, ŞâfÎî tarîki ile Muhammed b. Hasen'den o da Ebu Yusuf dan rivayet etmiştir. İbni Hibban onu sahîhlemiş; Beyhakî ise iüetlrndirmiştir.
Hadîsimizin tarîkleri ile sahih olup olmaması hakkında ulemâ'nm sözleri pek çoktur. Bu hadis velâ'nın satış veya bağış gibi bir temlik ile kazanılamıyacağına delildir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) onu neseb'e benzetmiştir. Neseb bir şey mukabilinde olsun, mukabilsiz olsun nakledilemez.[415]

983/815- «Ebu Klâbe'den[416] Enes radıyaîîahü anh'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber sdlîalîahü aleyhi ve selîem:
— Sizin en feraizciniz Zeyd b. Sâbit'tir; buyurdular.»[417]

Bu hadîsi Ebu Dâvud'dan gayri dörtler ile Ahmed tahrîc etmişlerdir. Onu Tirmizî, İbni Hibban ve Hâkim sahîhlemişlerdir. Fakat hadîs mürsel ojmakla illetlendirilmiştir.
Çünkü Ebu Klâbe başka hadîsleri işitmiş de olsa bu hadîsi Enesden işitme mistir.
Bu hadîs, uzun bir hadîsin bir parçasıdır. Mezkûr hadîste her biri #yrı bir hayırlı haslete sâhîb yedi sahâbî zikredilmiştir. Musannif âdeti veçhiyle hadîs'in yalnız burada lâzım olan kısmını almıştır. Tamamı şudur :
«Ümmetimin ümmetime en hayırlısı Ebu Bekir, Allah'ın dîni hakkında en şiddetlisi Ömer, haya itibarîle en
sâdık olanı Osman, helâl ve harârrTı en ziyâde bileni Mu-az b. Cebel, Kitâbullah'ı en güzel okuyanı Übey b. Kâ'b, fer?izt en çok bileni Zeyd b. Sâbit'tir. Her ümmet'in bir emîni vardır. Bu ümmet'in emini de Ebu Ubeydete'bni'l Cerrafı'tır.»
Peygamber (S.A.V.) Zeyd hakkında muhâtabların idinde «en ziyâde ferâiz bilen» diye jjchâdct edince artık ferâiz müskillerini halletmek için ona müracaat etmek îcabcdcccği kolayca anlaşılır.
t mam Şâfn ferâiz bâbı'nda bu hadîse i'timâd ederek Hz. Zeyd'i başkalarına tercih etmiştir.[418]

«Vasiyyetler Babı»

Vasâyâ : vasiyyetin cem'idir.
Vasiyyet : Teberru' sureti ile ölümden sonraya izafe edilen bir tem-îîktir! Bu sözler vasiyyetin ta'rifidir. Maamâfîh lügat mânâsı da tarifte dâhildir.
Bu akdi yapana: mûsî, kendisi için vasiyyet yapılana mûsâ leh,.vasiyyet edilen şey'e mûsâ bin, mûsî'nin malında tasarrufta bulunmak için onun yerini tutan kimseye de vasiy derler. Vasiyyet meşru' bir kaziyyedir. Meşru'iyyeti kitap ve sünnet ile sabittir.
Kitabda delili :[419]
«Yaptığı vasiyyetînden veya borçlan sonra» âyet-i kerîme'si; sünnetten delili de aşağıdaki hadîslerdir.[420]

984/816- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre; Resûfüllah sdddllahü aleyhi ve seîîem:
— Vasiyyet etmek istediği bir şeyi olup da üzerinden iki gece geçen müslüman bir kişinin hakkı, ancak vasiy-yetinin kendi huzurunda yazılmış olmasıdır; buyurmuştur.»[421]

TTndis müttefekun aleyh'tir.
hitam Şafii' hadîste geçen(Hak) kelimesini, tedbîr ve ihtiyat mânâsına almıştır. Bu takdirde mânâ şöyle olur: «Eğer bir kimsenin vasiyyet etmek istediği bir şeyi varsa o kimse için tedbir ve ihtiyat vasiyyetini yazılı olarak gözünün önünde bulundurmaktır. Çünkü ecelinin ne zaman geleceğini bilmez. Bakarsın birden gelir de kendisi ile yapmak istediği vasiyyet arasına giriverir».
Diğer ulemâ'ya göre bu hak lügatte: sabit olan .şey demektir. Şer'an h.tk: kendisi ile hüküm sabit olan şeydir. Sabit ol;ln hüküm, vâcib de niMi'lnh da olabilir. Hattâ nadiren mübâh bite olur. Eğer (hak) kcli-iii'si (ala) edatı İle kullanılırsa vücûb ifâde eder. (afâ) sız kullanılırsa ihLimalİi katır.
Hadîsi Şerifte : «vasiyyet etmek istediği» Duyurulduğuna finre vasiyyetin vâcib olmadığı anlaşılır. Maamâfîh bu cihet ihtilaflıdır. Cumhur-u ulemâ'ya göre vasiyyet mmdûbtur, Zâhirîler'c göre vâ-cihlir. lîu kavil İmam Şâjiî'mn eski mezhebi olduğu rivayet edilir. Ihni Abdill)crr, vasiyyetin vâcib olmadığına icma1 bulunduğunu iddia etmiştir. Fakat en güzeli dört mozheb imamlarının yaptıkları f;ibi vasiyyeti kısımlara ayırmaktır. Meselâ Hanefîler'c göre: üzerinde emânet gibi şer'İ bir hak olup da vasiyyet etmediği taktirde zayi* (>!.m .KMiidan korkutursa o hakkın Ödenmesini vasiyyet etmek vacip1er. Kefaret, zekât, oruç fidyesi ve hacc gibi ibâdet olan şeyleri va-.Myyet etmek müstehâb; fisk-u fücur ehline vasiyyet mekruh, akraba ve teallûkatına veya dostlarına vasiyyet mübah'tır. Diğer mezhebler-de de nz fark ile bu taksimat vardır.
Hadîsteki iki gece ta'bîri tahdîd için değil takrîb içindir. Zîrâ hadis, üç gece ta'bîri ile de rivayet olunmuştur.
Tnjbi (—743) diyor ki : «İki veya üç geceyi tahsîsde mübalâğalı müsamaha vardır, yani az bir zaman o şey sahibinin elinde kalır. Biz bu zamanın iki veya üç gece olmasına müsamaha gösterdik. Artık bundan öteye geçmek olamaz» demektir.
Müslim, İbni Ömer (R.A.)'m şöyle dediğini rivayet etmiştir:
— Bir gece bile geçirmeden vasiyyetim yanımda yazılı idi.
Vâkıâ IbnÎ Münzir'in sahih bir senedle tahric ettiği bîr rivayete göre : IbnÎ Ömer'e Ölüm döşeğinde İken, vasiyyet edip etmiyeceği soruldukta: «malıma gelince: onun hakkında ne yapardığımı Allah daha iyi bilir.» demiş ise de rivayetlerin arası cem edilir; ve: «İbni Ömer, vasiyyetini yazar ve bellerdi. Ötüm kendisini bulduğu zaman elinde vasiyyet edecek bir şey yoktu.» denilir.
Hadîste geçen (yazılmış) ta'biri ile şehâdet olmasa bile vasiyyetde yazıya i'Hmâd edilebileceğine istidlal olunmuştur. Şâfiîyye ulemâsı'n-dan bazıları, bunun vasiyyete mahsus olduğunu söylerler
Cumhur'a göre ise (yazılmış) tan murâd: şartına uygun şekilde; demektir ki şehâdet de budur. Bunlar :
[422] «Birinize ecel geldiği zaman aranızda şehâdet...» âyet-i kerîme'si ile istidlal ederler. Zira âyet vasiyyete şâhîd getirmenin nnzar-ı i'ti-bârâ alındığına delâlet ediyor.
Hadîs-i Şerif, hukuka âid bir şeyin v;ısiyyet edilmesine delâlet ediyor. Çünkü Peygamber (S.A.V.) : «Vasiyyet etmek istediği bir sevi» demiştir. Vasiyyetnâme'nin başına âdet veçhile şehâdeteyni yazmak gibi şeyler hakkında merfu' bir hadîs bilinmemektedir. Yalnız Ahdürrczzak (120—211) sahih bir scncdlo Hz. Enes'e mevkuf m şu hadîsi tiihrîc etmiştir : «Eshâb-ı Kiram, vasiyyetlerinin başına Besmeleyi yazarlar: Bu filân oğlu filân'ın vasiyyeti olup bir Allah'dan başka Allah olmadığına, Allah'ın şeriki bulunmadığına, Muhammed'İn onun kulu ve Peygamberi olduğuna; kıyametin geleceğine, bunda şüphe bulunmadığına; Allah'ın kabirlerde olanları dirilteceğine şehâdet eder; ibaresini yazar; ve geride bıraktığı ailesi efradına Allah'dan korkmalarını; barış içinde yaşamalarını ve eğer tam mü'min iseler Allah ve Resulüne îtaât etmelerini vasiyyet eder : Onlara Hz. İbrahim'in oğullarına ve Ya'kub'a yaptığı :[423] Şüphesiz ki Allah sizin için bu dîni seçip ayırmıştır. Binâenaleyh sakın sizler müslüman olmaktan başka bir halde Ölmeyiniz; şeklindeki vasiyyeti yaparlardı.»
Ulemâ, Peygamber (S.A.V.)'in vasiyyet yapıp yapmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Çünkü rivayetler muhteliftir Buharî'âc ibni Ebî Evfâ'dan vasiyyet etmediği rivayet olunmuştur. Zîrâ mal bırakmamıştır. Arâzî'sini eskiden tasadduk etmiş; silâhı ile katırının miras olarak ahnamıyncağım haber vermişti. Bunu Ncvevî zikreder. Müslim, ibni Abbas (R. A..)'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Peygamber (S.A.V.) üç şey vasiyyet etti. Gelen hey'etlere benim verdiğim gibi bahşiş verin ilâh...» İbni Ebî Evfâ hadîsinde Kitabullah'ı; Enes (R. A.) hadîsinde vefat ederken namazı ve köleleri vasiyyet ettiği görülmektedir, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in Ensâr'ı ve Ehl-İ Beyt'ini vasiyyct ettiği dahî sabit olmuşsa da bu vasiyyeti Ölüm döşeğinde iken değildir. Daha başka vasİyyetleri de rivayet olunmuştur. BuharVmn tahrîcine

nazaran Peygamber (S.A.V.) son hastalığında ümmetine bir vasiyyetnâme yazmak istemiş; fakat buna mâni' olunmuştur. Resûlul-lah (S.A.V.)'in vasiyyetlerini «Tahrîcü'l-Vesâyâ min habâyâ'z Zcvâ-yâ-» nâm eserin sahibi müstakil bir bâb'ta toplamıştır. Bunların hejf-si sahih veya hasen hadîslerdir.[424]

985/817- «Sa'd b. Ebî Vakkas radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî :
— Yâ Resûlüllah! Ben zenginim; bir tek kızımdan başka kimse de bana mirasçı olamıyor. Binâenaleyh malımın üçte ikisini tasadduk ede-yimmî? dedim.
— Hayır; buyurdular:
— Yarısını tasadduk edeyimmı? dedim. (Yine):
— Hayır; buyurdular.
— O halde üçte birini tasadduk edeyİmmi? dedim.
— üçtebir? üçte bir de çok. Şüphesiz ki senin mirasçılarını zengin bırakman, onları fakır, âleme el açar bir halde bırakmandan daha hayırlıdır; buyurdular.»[425]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hükmün ne zaman şerefsâdır olduğu ihtilaflıdır. Bazılarına göre Haccetü'l - Vcdâ'da Mekke'de sâdır olmuştur. Fil-vâki' Hz. Sa'd hastalanmıştı. Resûlüllah (S.A.V.) onu ziyarete gittiği zaman aralarında bu muhavere geçmişti. Diğer bazılarına göre Mekke'nin fethinde olmuştur. Bu rivayeti Tirmizî, îbni Uyeyne'den tahrîc etmiştir. Lâkin hadis hafızları bunun vehim olduğuna ittifak etmişlerdir. Sahîh olan birinci kavildir. Vâk'a : iki defa cereyan etmiştir; diyenler bile olmuştur.
Hz. Ali, IbnİAbbas ve Âişe (R. An/ıılm/dcn^malı az olan kimsenin vasiyyet edemiyeceği rivayet olunmuştur. Bunlardan Hz. Ali (R. A.): «600 yâhui 700 dirhem para, içinden vasîyyet edilecek bîr para değildir. 1000 dirhem, İçerisinde vasiyyet olan bir maldır.» demiş. İbnİ Abbas (R.A.); 800 dirhemde vasiyyet olmadığını söylemiş; Hz. Âişe'de dört çocuğu ile 3000 dirhemi olan bir kadın için : «Onun malında vasiyyet yoktur» demiştir.
«Bir tek kızımdan başka kimse de bana mirasçı olamıyor» ifâdesinden murâd: evlâd nâmına kimse mirasçı olamıyor; demektir. Yoksa Hz. Sa'd, Benî Zühre'dcn idi. Bunlar onun asabeleri idiler. Sonra vak'a Hz. Sa'd'ın erkek çocukları doğmazdan önce geçmişti. VâktdVnin beyânına göre bilâhare dört oğlu dünyaya gelmiştir. .Bir takımları on oğlu ile on iki kızı dünyaya geldiğini söylerler. Hz. Sa'd'ın burada zikri geçen kızının adı Âişe idi.
«Tascdduk edeyimmi?» demesi şimdi tasadduk etmek için izin istemeye de, öldükten sonrayı kasdelmiş olmaya da ihtimalİidir. Ancak bir rivayette «vasiyyet edeyimmi?» şeklinde vârid olmuştur. Bu ise ikinci mânâda nassdır. «üçte bir de çoktur» ibaresi bir rivayette râvî tarafından şek olmak üzere «üçte bir de büyüktür» şeklinde tesbit edilmiştir. Mezkûr rivayet Buharı'de de vardır. Mal'ın üçte birini de çocukla tavsif etmesi de daha aşağısına nisbetledir. Bununla tavsif etmekte iki ihtimal vardır :
1— Ziyâde ve noksan yapmadan tam üçte birini vasiyyel etmenin evlâ olduğunu beyândır, ki hemen akla gelen budur. İbni Abbas (R. A.) de bunu anlamış; ve: «Diledim kî vasiyyette nâs üçte bîrden dörtte bire İnsinler» demiştir.
2— Tasaddukun üçte birden yapılmasının en mükemmel yani sevaplı olduğunu beyân içindir.
Hadîs-i Şerifte mirasçısı olanların üçte birden fazla vasiyyet yapmalarının memnu' olduğuna delâlet vardır ki, icmâ' da budur. Yalnız müstehâb olan miktarın, üçte bir mi yoksa daha az mı olduğunda ihtilâf edilmiştir. İbni Abbas (R.A.), imam Şafiî ve bir cemâate göre müstehâb olan üçte birden azını vasiyyet etmektir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) «üçte bir de çoktur» buyurmuştur. Hz. Katâde diyor ki: «Ebu Bekir beşte birT, Ömer dörtte bîr'i vasiyyet ettiler. Bence beşte bîr daha münâsibdir». Bir takımları üçte birin müstehâb olduğuna kaildirler. Bunların delili : «Şüphesiz ki, Allah size vasiyyette mallarınızın üçte birini hasenatınıza ziyâde etti:» hadîsidir. Bu hadîs aşağıda gelecektir.
Bâb'ınuzın bu hadisi mirasçısı olanlar hakkındadır.
Mirasçısı olmayanlara gelince : İmam Balîk'e göre hüküm hep birdir. Yani mirasçısı olana da olmıyana da müstehâb olan, malının üçte birini vasiyyet etmektir.
Hanefîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre böylesi bütün malını vasiyyet edebilir. IbnİMes'ud (R. /..)'m mezhebi de budur.
Mirasçı üçte birden fazla yapılan vasiyyete razı olursa vasiyyet yerine getirilir. Zîrâ hakkını kendisi iskat etmiş olur. Cumhur'un mezhebi budur.
Mirasçılar vasiyyete razı olmuşken sonradan dönseler ulemâ'dan bir cemâate göre buna hiç bir zaman haklan yoktur. Bazıları: «Mûsînin ölümünden önce caiz, faknt Ölümünden sonra caiz değildir» demişlerdir. Ncvcvî «Bu hadîste ölü için sadaka vermeye ve bunun müstehâb olduğuna, sadakanın sevabının ölüye ulaşacağına, ona fayda vere-'ceğine delil vardır» diyor.[426]

986/818- «Âişe radtyallahü anhâ'dan rivayet olunduğuna göre, bîr adam. Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e gelerek :
— Yâ Resûlallah annem ani olarak vefat etti de vasiyyet yapamadı. Zannederim konuşsaydı tasadduk ederdi. Acaba onun için ben ta-sadduk etsem ona bir ecir olur mu? dedi. Resûlültah (S.A.V.) :
— Evet; buyurdular.»[427]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Müslim'indir. Hadîste nekire olarak zikredilen zât'ın Sa'd b. Ubâde olduğu bazı rivayetlerde beyân edilmiştir. Bu hadîs, evlâdın verdiği sadakanın ölen kimseye ulaşacağına delildir.
[428] «İnsana sa'yînden başka bir şey yoktur» âyet-i kerîme'si buna mu-uru değildir. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.)'in :
«Hiç şüphe yok ki, çocuklarınız sizin kazancınızdan ma'duddur..» buyurduğu sabit olmuştur. Bu hususta «cenaze bahsinin sonunda söz geçmişti.[429]

987/919- «Ebû Ümâmete'l - BâhİIiy radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahüa leyhi ve settem:
— Şüphesiz ki Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Şu halde vâris'e mîras yoktur; derken işittim.»[430]

Bu hadîsi Nesâî müstesna Dörtler'le Ahmed rivayet etmişlerdir. Onu Âhmed ile TİrmizÎ hasen bulmuş, İbni Huzeyme ile İbni Cârud kavı addetmişlerdir.
Dare Kutnî bu hadîsi İbni Abbas'dan rivayet etmiş; ve sonuna : «Ancak vâris'ler dilerse o başka» cümlesini ziyâde etmiştir, isnadı hasendir.
Bu bâb'ta Tirmizî ile Nesâî, Amr b. Hârice'den İbni Mâce Hz. Enes'den, Dâre Kutnî babası ve dedesi tarîki ile Amr b. Şüayb'ten hadîsler rivayet etmişlerdir. Dâre Kutnî, Hz. Cabîr'den dahî bir hadîs rivayet etmiş; ve: «Doğrusu mürsel olmasıdır» demiştir. İbni Ebî Şey be, Hz, A|i (R. A./den bir hadîs tahrîc etmiştir. Bu hadîslerin hepsinin isnadları hakkında söz edilmişse de mecmu'u amel îcab edecek derecede kuvvet bulmuştur. Hattâ İmam Şafiî (150—204) «el Ümw» adlı eserinde bu hadîsin mütevâtir olduğuna cezmetmiş; ve: «Bu hadîs bir cemâatin bir cemâatten nakli suretiyle gelmiştir. Bu ise bir kişinin naklinden daha kuvvetlidir» demiştir.
Vâkıâ tevatür dâvasında Fahr-ı Razı (544—606) İmam Şafiî'ye i'tirâz etmişse de bu i'tirâz hadîs'in sübûtuna mâni' değildir. Hadîsi ümmet kabul ile telâkki etmiştir. Binâenaleyh onunla amel vâ-cib olmak lâzım gelir.
Buharı (194—256) bu hususa dâir bir bâb ayırmış adını «Vâris'e vasiyyet yoktur bâb'ı» koymuştur. Galiba hadîs kendi şartına uymadığı için onu «sahih» ine almamış; fakat ondan sonra Atâ' b. Ebî RebahS-dan İbni Abbas (R.A.)'a mevkûfen bir hadîs rivayet etmiştir. Âyet'in tefsin hakkında bu hadîs için merfu' hükmü vardır. İbni Abbas (R.A.) şöyle demiştir : «Vaktiyle mal evlâd'in vasiyyet de £nne-baba'nın idî. Sonra Allah Teâlâ bundan dilediğini neshetîi ve erkeğe iki kadın hissesi miktarı, anne île babadan her birine altıda biri, kadına sekizde bîr ile dörtte-bîri; kocaya da yarı île dörtte biri verdi.»
Hadîs-i Şerif, vâris'e vasiyyet edilemiyeceğine delildir. Cumhur-u ulemâ'nın kavli budur. Bazıları vasiyyet edilebileceğine zâhib olmuşlardır. Bunların delili :
[431] «Bîrinizin eceli geldiği zaman size farzdır. İlâh...» âyet-i kerîme'si-(lir Derler ki : «Âyetten vücûb neshedilse de cevaz yine bakîdir.» Faka kendilerine: «Evet öyle olurdu, fakat bu hadîsde vasiyyetin cevazını nefî etmektedir. Binâenaleyh bu vasiyyetin meşru' bir tarafı kalmaz» diye cevap verilmiştir.
«Ancak varisler dilerse o başka» buyurulması: vârise ya-piian vasiyyet mirasçıların tasvib ve rızası ile yapılırsa sahîh ve nafiz olacağına delâlet eder. Bu bâb'ta az yukarıda söz etmiştir. Buraya kadar gördüklerimiz vâris'e vasiyyet hakkımda idi.

Bir de vâris'e ikrar mes'elesi vardır.
Bir kimse ölüm döşeğinde bir malını vârislerinden birine ikrar etse Evzaî ile ulemâ'dan bir cemâate göre caiz olur. îmam Akmed b. HanbeVe göre mutlak surette caiz değildir. Mâlikiler'den bazılarına göre töhmet varsa ikrar caiz değil, töhmet yoksa caizdir. Meselâ bir kimsenin .çok sevdiği ikinci karısına, ilk karısından çocuğu varken mal ikrar etmesi bilhassa o çocuk ile üvey annesinin aralarında geçimsizlik olduğu zaman töhmeti mûcibtir. Zîrâ: karısına daha çok vermiştir; diye itham olunur. Töhmet hâl karinesi ile bilinir. Şâfiîler'den Rûyânî (415—502) bu kavli ihtiyar etmiştir.
Fukâhâ'dan bazılarına göre ölüm döşeğinde ikrar yalnız karısının mehri hakkında caizdir.[432]

989/820- «Pfluaz b Cebel radıyallahü cmft'den rivayet olunmuştur. DemisÜr kî: Peygamber sallallahü aleyhi ve selîem:
— Gerçekten Allah size ölürken hasenatınızı arttırmak için mallarınızın üçte birini tasadduk etmiştir.» buyurdular.[433]

Bu hadîsi Dâre Kutnî rivayet etmiştir.
Aynı hadîsi Ahmcd ile Bezzar Ebu'd-Derdâ'dan İbni Afâce'de Ebu Hüreyre'den tahrîc etmişlerdir. Bu rivayetlerin hepisi zâiftir. Lâkin birbirlerini takviye ederler. Allahu alem.
Hadîs'in zaîf olması isnadında İsmail b. Ayyaş ile onun şeyhi Utbetü'bnü Humeyd bulunduğundandır. Bunların ikisi de zaîftir. Yalnız hadîs ulemâ'sı arasında mezkûr îsmâîî hakkında tafsilât vardır, Şamhlar'dan rivayet ederse hadîslerini birçok imamlar kavî bulurlar; başkalarından olan rivayetlerine i'timâd etmezler.
Hadıs-i Şerif, malın üçte birinin vasiyyet edilebileceğine delildir; ve malı çok veya az olana; keza vâris ve başkasına şâmil olacak derecede mutlaktır. Lâkin yukarıda geçen hadîsler onu takyîd ederler. Dört mezheb fukâhâsmın kavli budur. Bazıları, vasiyyetin vârise de sahîh olduğunu iddia etmişlerdir.
Şu da ma'lûm olmalıdır ki :
[434] Yaptığı vasîyyetinden veya borçtan sonra...» âyet-i kerîme'si borç ile vasiyyetin terekeden birbirine müsavi olarak çıkarılacağına borç bütün malı kaplasa bile vasiyyctİn ona müşterek olacağına delâlet eder gibi görünürse do ulemâ borcun vasiyyetten önce ödenmesi lâzım geldiğinde müttefiktirler. Zîrâ tmarn Akmed b. Hanbel ile TirmizVnm ve başkalarının tahrîc ettiği Hz. Ali hadîsi borcun vasiyyetten evvel ödeneceğine delâlet eder. Mezkûr hadîsi Hz. Ali (R. A./den el-Harîsü'l-A'ver rivayet etmiştir. Lâfzı şudur :
«Muhammid (S.A.V.) borcun vasiyyetten önce Ödeneceğine hüküm buyurdu. Halbuki sîz vasiyyetî borçtan önce okuyorsunuz.»
Bu hadîsi Buharı ta'lîk etmiştir; isnadı zaîftir. Lâkin Tirmizî : <^Ehl-i ilme göre amel bununladır» demiştir. Hadîsin şâhîd'i de vardır.
Evet ulemâ borc'un vasiyyetten önce ödeneceği hususunda müttefiktirler. Âyet-i Kerîmc'de vasiyyetin borçtan evvel zikredilmesine gelince : Süheylî bunu şöyle hallediyor : Vasiyyet sile ve teberru yolu ile yapılır. Borç ise ekseriyetle teıaddî ve tecâvüz yolu ile yapıldığından âyette vasiyyet evvel zikredilmiştir; çünkü vasiyyet ef-dâldir.
Süheylî'den başkalarının bu mes'ele hakkında mütâlâaları şudur : Vasiyyetin evvel zikredilmesi onun bedelsiz olmasındandır. Halbuki borcun bedeli vardır. Binâenaleyh vasiyyeti çıkarıp vermek vâris için borcu vermekten daha güçtür. Bundan dolayı vasiyyet evvel zikredilmiştir. Bir de vasiyyeti mûsî kendiliğinden verir; borcu ise isteyen vardır. İşte vasiyyetle amel etmeye teşvik için vasiyyet evvel zikredilmiştir.[435]

«Vedîa Babı»

Vedîa : Sahibi veyc' vekili tarafından muhafaza için başkasına verilen maldır.[436]

992/821- «Amr b. Şuayb'dan o da babasından, o da dedesinden -radıyallahih anhüm- Peygamber sdlaUdhü aleyhi ve sellem'öen işitmiş «Irak rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (S.A.V.):
— Bir kimseye bir emânet verilirse o kimseye ödeme yoktur; buyurmuşlardır.»[437]

Bu hadîsi Ibni Mâce,tahrîc etmiştir. İsnadı zaîftir.
«Sadakaların taksimi babı» ında zekât'ın sonunda geçti. «Fey' ve ganimetlerin taksimi bâb'ı» ise inşâallah cihâd'ın arkasından gelecektir. Musannif böyle yapmakla en-münâsib şekilde hareket etmiştir. Şâfüy-ye kitaplarında bu iki bâb «Nikâh bahsi» nden Önce zikredilirdi.
Hadîs'in. zaîf olmasının sebebi, râvîleri arasında el-Miisenna b. es-Sdbbah'm bulunmasıdır. Bu zât metruktür. Ayni hadîsi Dâre Kutnî şu lâfızlarla tahrîc etmiştir.
«Hiyânet etmiyen âriyyetçiye Ödeme yoktur. Hiyânet etmiyen emanetçiye de öâeme yoktur.»
Bu hadîsin isnadında iki tane zaîf vardır. Dâre Kutnî: «Bu hadîs Şureyh'den ancak merfu' olmıyarak rivayet olunuyor» demiştir.
Bu bâb'ta Hz. Ebu Bekir, Ali, İbni Mes'ud ve Câbir (R. Anhüm.)'-den vcdîa'nın emânet olduğuna dâir eserler vardır. Maamâfîh mes'ele-de icmâ' vardır; icmâ, karşısında Sahabe'nin eserlerine lüzum bile kalmaz.
Vedîa bazan «sana şu malımı tevdi' eyledim» gibi lâfızlarla, bazan de hiç söz söylemeden elindekini emanetçinin gözü önünde onun dükkânına bırakmakla olur.
«Vedîa babı» nda tafsilât çoktur. Bunlar için fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir.[438]

«NİKÂH BAHSİ»

Nikâh müessesesi İslâm hukukunda kendine mahsus pek mühim ve müstesna bir yer işgal eder. Son derece ciddiyetle ele alınmış olup, şakası da ciddî sayılan üç şeyden biridir. Bu üç şeyi fafır-i kâinat efendimiz şu hadîs-i şerifleri ile beyân buyurmuşlardır ;
«Yani üç şey vardır ki, bunların ciddîsi de ciddî, şakası da ciddîdir. Nikâh, talâk, köle azadı[439]».
Hadîs-i Şerifin son kelimesini teşkil eden «itâk» yerine bazı rivayetlerde «yemîn» bazılarında «rac'a» bu vurulmuştur. Bu taktirde mânâ : Nikâh, talâk ve yemîn yahut nikâh, talâk ve ric'at; olur. Bu hadîs-i Şerif bütün rivayetlerinde nikâh lâfzı ile başlar. Şu halde şaka götürmiyen üç şeyin birincisi mutlak surette nikâh'-tir. Bundan dolayıdır ki, nikâh, Şer'î ta'biri ile ehlinden sâdır, mahallîne vâki' olmak şartı ile, şakacıktan dahî yapılsa ciddî olur. Meselâ : Bir baba kızını şâhîdîer huzurunda şakadan birine verse, yahut bir âkil baliğ kız şâhîdîer huzurunda şakadan bir delikanlıya «sana vardım» dese, o da ister ciddî, ister şaka olarak «kabul ettim» cevabını verse, nikâh tamamdır, mün'akidtîr. Görülüyor ki, şanı pek büyük olan bu nev'i şahsına mahsus müesese adetâ otomatik çalışan kapılara benzemektedir[440]. Ciddî veya şakadan düğmeye bakıldığı zaman otomatik kapı nasıl derhal açılırsa aile ocağının kapısı mesâbesindeki nikâh da öyledir. Ancak bu kapıdan b" rildiği takdirde o ocak teessüs edebilir. Aksi taktirde beşeriyyet herc-ü-irere içerisinde kalır. Hattâ bir gün neslinin tükenmesi bile mümkün olur. İşte bu hikmete mebnîdir ki, şu âlemin mukadder olan zamana kadar en mükemmel şekilde devam ve bekâ'sı ilm-i ezelî-i ilâhî'de nikâha ta'lîk edilmiş, diğer ta'birle nikâh'm meşru'-iyyetine sebeb bu âlemin en mükemmel şekilde devam ve beka'smın ona bağlanması olmuştur. Bizzat nikâh'ın, yani evlenmenin ise müteaddit sebepleri .vardır. Hattâ bu hususta «Hidaye Şerhi el-înayes de şöyle denilmektedir : «Nikâhtaki şer'î, aklî ve tabiî sebepler başka hiç bir şer'î hükümde böyle toplanmamıştır.»
1— Şer'î dâİ ve sebepleri : Kitap, Sünnet, îcmâ'-i ümmettir.
Kitap'tan nikâhın meşruiyetine delil :
[441] «Size helâl olan kadınlardan İkişer, üçer, dörder adet nikâh edin» ve :
[442] «Sizden bekârları ve kölelerinizle cariyelerinizden sâlih olanları nikâh edin. Eğer fakir olurlarsa Allah onları fazl-u kereminden zenginletir. Allah vasîdi . âlimdir» âyet-i kerîmeleridir.
SünneİTen delili. : bahsimizin hadîsleridir.
Nİkâh'm lüzumu üzerine icmâ' da vardır. Vâkıâ bunca âyet ve hadîslerden sonra müddeâyı ispat için başka bir delile ihtiyaç kalmazca da delillerin tenevvüü ve çokluğu ispât'ı takviye eder.
2— Nikâh'ın akü sebebi : Her akıl sahibi isminin bakî kalmasını, resminin bu cihandan külliyyen mahv-ü münderis olmamasını ister. Bu ise ekseriya neslin bakası ile olur:
3— Nikâh'ın tabiî sebebi: Erkek olsun, kadın olsun insandaki hayvani tabiat şehvetini icrâ'ya meyyaldir. Bu tabiî ihtiyaç şeriat'in mü-sâdesi ile karşılanırsa meşru hatta sevap bile olur.

Nikâh'ın nev'i şahsına mahsus bir müessese olduğunu söylemiştik. Çünkü nikâh bir cihetle ibâdet, bir cihetle muameledir. Hattâ muamele olmaktan ziyâde ibâdettir, islâm hukukuna dâir yazılan kitaplarda onun bu ciheti ehemmiyetle belirtilmiştir.
Meselâ : «Ed-Dürrü'l-Muhtar» dst nikâh bahsi şu satırlarla başlar :
«Bizim için Hz. Adem devrinden bu güne kadar meşru' olmuş, sonra cennette de devam edecek, nikâh ile îmândan başka ibâdet yoktur.»
Hidaye Şerhi «Fethü'l-Kadir» in nikâh bahsi de şu satırlarla başlamaktadır :
«Nikâh ibâdetlere daha yakındır. Hattâ onunla meşgul olmak sırf ibâdet maksadı ile nikâh'ı terketmekten efdâldir». Bunlardan sonra «Fethü'l-Kadir» de nikâh ile cihât birbirine kıyâs olunmaktadır; şöyle ki :
«Cİhâd'da i'Iây-ı kelîmetullah bulunduğu için o da bir ibâdettir. Nikâh* ta ise bu iş fazlası ile mevcuttur. Çünkü nikâh hem müslümamn hem müslümanlığın vücûd bulmasına sebeptir. Cihâd ise yalnız müslüman-lığın vücûd bulmasına scbebtir. Nikâh ibâdet olduğu içindir ki, evlenmek evlenmemekten daha hayırlı sayılmıştır. Velevki evlenmemek sırf ibâdet maksadı ile olsun. Nitekim Hz. Peygamber (S.A.V.) müteaddit ezvâc-ı tâhirât ile evlenerek bu bâb'da da ümmetine nümûne-i imtisal olduğu gibi ibâdete vakit bulayım diye, evlenmek istemiyen sahâbe'nin bu yaptığını beğenmiyerek reddetmiştir.
Buharî ve Müslim'in müttefîken rivayet ettikleri şu hadîse bir bakınız :
Resûlüllah (S.A.V.)Mn eshâbından bir kaç kişi onun zevcelerine-evinde gizlice yaptığı ibâdeti sormuşlar. (Aldıkları cevaba nazaran bu İbâdeti az görerek) birisi : «Ben kadınlarla evlenmiyeceğim» diğeri : «ben et yemiyeccğîm.» Öteki : «Ben döşeğe yatmıyacağım» demiş. Re-sûl-ü Ekrem (S.A.V.) bunu duyunca Allah'a hamd-ü senâ'dan sonra şöyle buyurmuşlar :
«— Bazı kavimlere ne oluyor kiT şöyle şöyle demişler. Lâkin ben hem namaz kılıyorum, hem uyku uyuyorum, oruc'ta tutuyorum, tutmadığım da oluyor; kadınlarla da evleniyorum, şu halde kim" benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.»
Görülüyor ki Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) evlenmiyenicrin halini te'ki-den reddetmiş, hattâ : «Benden değildir» buyurarak böylelerden teberrî eylemiştir.
Teâlâ hazretleri Peygamberlerinin en şereflisine elbette kî en şerefli hali reva görür. Fahr-i Kâinat hazretlerinin hali tâ vefatına kadar t-\li {.îf-çmiştir. Eğer evlilik, bekarlıktan evlâ olmasaydı, hayatı boyunca <Tflâl ve evlâ'yı terk etmesine Cenâb-ı Hak hiç rızâ gÖstcrirmiydi? Bir <io teemmül buyurulursa görülür ki : Nikâh, ahlâkı düzenlemek, soydaşlarla geçinmeğe tahammül göstermek suretiyle iç âlemini olgunlaştırmak çocuk terbiyesi vo kendi işlerini görmekten âciz müslüman-ların işini görmek, yakınlarına, bî-çâreler'e nafaka vermek, kendisinin ve ailesinin namusunu korumak, fitneleri defetmek, nefsini terbiye ede-!'< 1, kıJıuğa yaraşır hale getirmek ve şâire gibi bir çok vazâif'e şâmil bu!unr laktadır. Binâenaleyh bunca mesâiHk ve vazâife şâmil bulunan evlilik behemehal evlenmekten evlâdır. Nikâh ibâdet olduğu içindir ki, cami İçinde kıyılması ve Cuma gününe raslatılması müstehabtır. Bu bâb'daki hadis-i şerifi de görelim :
«Hz. ÂÎşe'den rivayet edilmiştir ki, şöyle demiştir : Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) :
— Şu nikâh'ı i'lân edin ve onu mescidlerde kıyın; ona deff çalın; buyurdular.»
Nikâh'ın şartı : Nikâhın biri hâss, diğeri âmm olmak üzere iki nev'i şartı vardır.
1— Hass olan şart: Ehliyetli iki kişinin şehâdetidir ki, bunlar hakkında yeri gelince îzâhât verilecektir.
2— Umumî olan şartlan :Velî'nin âkil baliğ olmak suretiyle ehliyeti,, katlının nikâh'a mahal olmasıdır.
Nikâh'm hükmü : Şer'an izin verildiği şekilde karı ile kocanın bir-birlerincen istifâde ve istimta' etmelerinin helâl olması; hürmet-i mu-sâhare ve hor birinin bazı hususa t'a mâlik olmaları gibi şeylerdir.[443]

«Nikâh'ın Sıfatı»

Nikıih'ı sıfatı i'tibâriyle Hanefî mezhebine göre altı kısma ayırırlar :
1— Tevekân halinde, yani münâsebot-i cinsiyye'ye karşı son derece şevki fazla olup kadının mehrini, nafakasını te'mine mâlî kudreti bulunan ve evlenmezse zina edeceği muhakkak görülen kimselere nikâh farzdır.
2— Tevckânı mevcud, mehir ve nafakayı vermeye, muktedir, fakat evlenmediği takdirde zina edeceği şüpheli olan kimselere vâcibdir.
3— l'tidâl haiinde (yani fazla şehvet olmadığı gibi fazla bir gevşeklik, de bulunmadığı zaman) sünnettir.
4— Evlilik hukukuna riâyet edçmiyerek karısına zulmedeceği muhakkak görülenlere haramdır.
5— Evlilik hukukuna riayetkar olmayıp karısına zulmedeceğinden korkulana mekruhtur.
6— Dâî ve manî bulunmadığı takdirde mubahtır. (Yani evlenmeye rağbet var, lâkin zina korkusu yok; sadece kazâ-i şehvet için evleniyorsa, mubahtır.
Şafiî'ye göre i'tidâl halinde nikâh mubahtır. Binâenaleyh ona göre nikâh'ın sıfatı beş kısma ayrılır: Dâvud-u Zahirî ile îbni Hazm'e ve bir rivayette Akmed b. HanbcVe göre cinsî münâsebet'e muktedir olan herkese evlenmek farzdır. Evlenecek kadm veya câriye bulunmadığı takdirde oruç tutmak îcab eder.
Şimdi biraz da nikâh'ın muamele cihetini gözden geçirelim:
Nikâh'm akid ile meydana gelmesi, mehir denilen malı istilzam etmesi, şâhîdler huzurunda kıyılması vesaire onun muamele cihetidir.[444]

«Nikâhın Ta'rîfi»

Nikâh lügatte : Toplamak ve katmak mânâlarına gelir."Arap şâiri:
«Şüphesiz ki kabirler bekârlarla dul kadınları ve yetimleri bir araya toplar» demiştir. Bir de darb-ı mesel vardır :
Yani [445] «Yaban eşeği ile ehlî dişi eşeği bir araya kattık, bakalım ne çıkacak» derler. Nikâha nikâh denilmesi kan kocayı bir yere topladığgı içindir.
Şerîatte nikâh; vatı' yani münâsebeti cinsiyye ve akid mânâlarında kullanılır. Bu mânâların hangisinde hakikat, hangisinde mecaz olarak kullanıldığı hususunda ihtilâf edilmiş, neticede ortaya dört kavil çıkmıştır :
1— Akid ile vatı' arasında iştirak-ı lâfzî ile müşterektir.
2— Akitte hakikat, vatı' da mecazdır. Bu kavil usulü fıkıh ulemâ-sınca İmam Şafiî'ye nisbet edilir.
3— Vatı'da hakikat, akitte mecazdır. Meşâyih-i Hanefiyye'nin kavli budur.
4— Zamm. yani kalmak mânâsında hakikattir.
Fukâhâ ıstılahında ise: Kadından kasden istifâde milkiyetinİ ifâde eden bir akidtir. Yani, nikâh adetâ bir satın alma akdine benzer. Fakat bunda satın alman, kadm değil, sadece ondan istifâde hakkıdır. Halbuki alış verişte malın kendisi satın alınır. Şu halde nikâh şâir akid-îere tamamen benzemez. Zâten alışverişle hâsı! olan milkiyete, milk-i yemin, nikâhdakine milk-i müt'a denilmekle bu fark gösterilmiştir. Birindeki milkiyet tam, diğerindeki yalnız istifâde milkiyetidir.[446]

«Nikâhın Rüknü»

Nikâh, alış veriş gibi şer'î bir tasarruftur. Şer î tasarruflar ise ancak şerîatin Öğretmesi İle bilinir. Şimdi ehemmiyetine binâen bu cümleyi bir parça îzâh edelim,
Şer'î tasarruf: Şer'î bir fiil demektir. Usûl-i fıkıh ilminin beyânına göre bütün fiiller hissi ve şer'î olmak üzere ikiye ayrılırlar.
1— Hissi fiiller: Dinde hakîkaten matlûb bir hükme vaz'edilmiş olmayan fiillerdir; diğer ta'bîrle: yalnız hissî vücûdu olan fiillerdir. Birisine bir tokat vurmak, haksız yere adam öldürmek, zina etmek gibi şeyler birer hissî fiildir. Bunlar meydana gelebilmek için dinden maİûmat almağa yani bu iş oldumu olmadımı diye sormağa ihtiyacımız yoktur. Çünkü bu fiillerin vücûd bulması dîne bağlı değildir. Bunlar için dînen bir kaide ta'yimne hacet yoktur. Meselâ: Şöyle olursa vurulan tokat şer'î olur «böyle olursa şer'an sahih olmaz» diye bir kaide yoktur.
2— Şer'î fiiller: Dîn-de matlûb bir hükme vaz' edilmiş olan fiillerdir. Bu, fiillerin hem hissî hem de şer'î vücûdtarı vardır; yani bunların tahakkuk edebilmesi mutlaka dînîn kabulüne bağlıdır. Bu İş oldumu olmadımı; diye dîn'e sorarız. İşte namaz, oruç, nikâh ve alış veriş gibi fiiller şer'î fiillerdir.
Dîn nazarında bir namaz, sahih bir ibâdet sayılabilmek için onun bütün şart ve rükünlerinin yerli yerince i'fâ edilmiş olması lâzım gelir. Bunlardan bir tanesi bırakılsa namaz sahih olmaz. Meselâ: Namazın şartlarından biri olan abdest terk edilse namaz caiz olmaz. Görülüyor "•ki: yapılan fiil sahih oldu mu olmadı mı; diye dîn'c soruyoruz. Şu halde namaz şer'î bir fiildir. Şer'î bir fiilin aynı zamanda hissî de olmasında bir mahzur yoktur.

Nikâh da öyledir : Nikâhın şer'an sahih olabilmesi için onun da şartlan ve rüknü vardır. Bunlardan biri yapılmazsa şer'an nikâh yok demektir. Nikâhın şartlarrıı az yukarıda gördük. Şimdi rüknünü ele alalım ;
Nikâhın rüknü, îcab ve kabul denilen sözlerdir. Yani nikâh denilen yapının esas malzemesi bunlardır. O bunlarla vücûd bulur.
Nikâh kıyarken hangi taraf söze evvel başlamışsa onun sözüne îcab denilir. Buna îcab denilmesi, karşı tarafın kabulü şartı ile akdin vücûd bulmasını istilzam ettiği yâ!^V karşı tarafa kabul edip etmemek muhayyerliğini isbât ettiği için îcaba cevab olarak söylenen söze de kabul derler. Meselâ: Söze erkeğin başladığını farzedersek onun kadına: «Seni aldım» demesi îcab: kadının: Ben de sana vardım» demesi kabuldür.
İşte dînimiz nikâhın şer'an nikâh olabilmesi için bu müessesenin malzemesi mesabesinde bulunan îcabla kabulün mâzî sîgalardan yapılmasını emretmiştir. Daha ilmî ta'bir ile: «Aldım, verdim» gibi habere[447] delâled eden sîgalardan inşâ yapılmıştır. Yani nikâh kıyarken erkek «aldım» diyecek kadın da «vardım» sîgasım veya benzerini söy-liyecektir. Vâkıâ inşâ için kullanılacak sığaların emir olması îcab ederdi. Fakat tahakkuk ve sübûta en kesin şekilde delâlet eden sîgalar mâzî sığaları olduğundan, en ciddî fiillerin başında gelen nikâhı yapmak için, Sâri' hazretleri bu sığaları seçmiştir. Yapılmakta olan akid işi o kadar kesinlikle vücûd bulmaktadır ki, sanki haber vermeden evvel olmuş bitmiş de biz onu bu sığalarla şimdi haber veriyoruz.
Hâl böyle olunca gelişi güzel sözlerle nikâh kıyılamaz. Ve: «Bir anlaşma değil mi, hangi sözlerle olursa olsun yapılabilir» denilemez. Unutulmamalıdır ki yapılan.'iş bir tiyatro temsili değil, şer'î bir fiil, bir ibâdettir. Rızâya delâlet eden her hangi bir söz veya hareket ile nikâhın kıyılabileccğl. 3 kail olmak, her ne şekilde olursa olsun yapılan bir duayı namaz diye^kabul etmeye benzer. Namaz nasıl ancak ve ancak şerîatin ta'rîfi vecihle kılındığı zaman sahih olursa nikâh da ancak şerîatin istediği lâfızlarla ve onun dilediği keyfiyetle sahih olur. Şimdi burada pek tabiî olarak belediyelerde kıyılan medenî nikâh hatıra gelir. Ancak bu nikâh medenî olduğu gibi şer'î de sayılabilir mi?
Yukarıki îzâhat karşısında medenî nikâha ş'er'î demeye imkân, yoktur. Çünkü bu nikâhta dînen aranan vasıflar yoktur. Onda akdin ruhu mesabesindeki îcab ve kabulün mâzî lâfızlarla yapılması şart değildir. Bilâkis gördüğümüz belediye nikâhlarında mâzî sığaları kat'iyyen kullanılmamaktadır. Şu halde kanun muvacehesinde şer'î nikâh nasıl resmî nikâh sayılmıyorsa dîn nazarında da medenî nikâh şer'î nikâh sayılamaz.
İşte bu günkü medenî nikâh ile şer'ı nikâhın aralarında bu derece derîn bir fark vardır.
Bu farkı gidermek için bazıları doğrudan doğruya medenî nikâha şer'î nikâh süsü vermeye çalışıyorlar. Bunlar Mcccllc'nin ikinci maddesini teşkil eden «Bir işten maksad ne ise hüküm ona göredir» kaidesi ile istidlal etmek istiyorlar.
Filvaki aslı büyük bir hadîs olan bu kaide bir çok fıkıh esaslarına nisbetle kaideler kaidesi denilebilecek derecede şümullü ise do mevzu-u bahsimiz nikâh meselesi ile uzaktan yakından bir alâkası yoktur. Hattâ aynı kaideyi tatbik ile medenî nikâhın şer'î olmadığını isbât etmek pek âlâ mümkündür. Şöyle ki: Belediyenin nikâh salonuna da'vct olunanlar, oraya ancak medenî nikâhı kıymak için giderler, Orada şer'î nikâh kıymak kimsenin hatırından bile geçmez. Madem ki: bir işten maksad ne ise hüküm ona göre verilir; o halde burada maksad medenî nikâhtır. Binâenaleyh kıyılan nikâh, ancak medenî nikâh olur. Medenî nikâh ise şer'î nikâh değildir.
Bu zevat bir de Mccclle'nin üçüncü maddesiyle istidlal etmek isterler. Madde şudur: «Ukûd'da i'tibâr makasıd-u-maanîyedir. El-faz-u-mebânîye değildir.»
Maddenin îzâhı : Bir akid yapılırken söze değil mânâya ve maksada bakılacaktır. Ni'.îâh da bir akidtir; şu halde onu kıyarken sözler mâzî imiş muzârî imiş bakmam&h; maksad nikâh kıymak değil mi? olur deyip geçmeli.
Cevaben deriz ki ; Bu kaide alış veriş, icâre kefaret ve havâie ,gibi sırf muamele olan akidlere mahsustur. Nikâha şümulü yoktur. Nitekim «Mecelle» şerhlerinde îzâh edilmiştir. Halbuki nikâh sırf muamele değil, yukarıda da arzettiğimiz vecihle bir cihetten hâlis bir ibâdet, diğer cihetten Şer'î şerifin âdeta üzerine titrediği bir akidtir. Böyle akidlerde ise İtibâr maksada değil lâfzadır. Bunu ispat için yukarıda arzettiğimiz bir misali tekrarlamıya mecburuz: Bir kimse maksadı şaka olduğu halde şâhidler huzurunda, mâni'i şer'îsi olmayan bir kadınla nikâhın îcâb ve kabulünü söylese derhal nikâhları mün'akid olur. Maksadın şaka olduğuna asla bakılmaz. Çünkü nikâhın şakası yoktur.
Hâsılı bu teşebbüsler iki nev'i nikâh arasındaki derin farkı yok etmeöe kâfi değildir. Onu yok etmek için yegâne çâre medenî nikâhdan sonra şer'î nikâhı da ihmâl etmeyip kıydırmaktır.
Dîn'de nikâhın pek muhterem ve müstesna bir mevkii olduğu içindir ki şâir akidierde göstcrilmiyen titizlikler nikâhta -gösterilmiştir. Meselâ: Evlenecek erkeğin alacağı kadına mehir ve başlık nâmı altında şer'an kıymeti hâiz bir mal vermesi akid esnasında iki tarafın îcab ve kabulü işitmelerinin şart olması, nikâhın ancak şâ-hidier huzurunda akdedilebilmcsi bu şâhidlcrin iki âkil baliğ ve erkek yâhûd bir hür erkekle iki hür kadın olmaları, nikâh meclisinde bulunarak beraberce iki tarafın sözlerini işitmeleri nikâha mahsus şartlar cümlesindendir.
Bunlarsız nikâh caiz değildir. Hattâ bu bâbda o derece titizlik gösterilmiştir ki şâhidler îcâb ve kabulü beraberce işitmeyip kendilerine ayrı ayrı söylense nikâh sahîh olmaz. Keza nikâh meclisinde hazır bulunan müstakbel kan koca îcâb ve kabulü söylemeye -ıtansalar da bir kâğıdın üzerine «seni aldım», «Ben de sana vardım» cümlelerini yazsalar nikâh sahîh olmaz. Hattâ alış verişte te-âtî yani hiç konuşmadan parayı verip malı almak caiz olduğu halde nikâhta bu da caiz değildir.
Ayrıca müslüman bir kadının nikâhında şâhidlik yapacakların müslüman olmaları da şarttır. Zîzâ kâfirlerin müslüman aleyhine şâhidliği makbul değildir.
Elhâsıl İslâm dîni «budu1» ta'biri ile ifâde edilen kadından istifade hakkına pek büyük bir ehemmiyet atfetmiş onun şan-u şerefini bir defa şâhid huzurunda kıyılmasını şart koşarak, bir defa da mehir ilzamı suretiyle en yüksek makamı ihtirama çıkarmıştır.[448]

993/822- «Abdullah b. Mes'ud radıyalîahü an/ı'den rivayet edî!mîşİr kî: Resûlüllah saîîallahü aleyh ve srllcm bize :
— Ey gençler cemâati, sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa hemen evlensin; zîrâ evlilik gözü (haramdan) daha yumdurucu, iffeti daha koruyucudur. Kimin gücü yetmezse o da oruç tutmayı iltizâm etsin. Çünkü oruç onun için hayalarını kesmek demektir; buyurdular.»[449]

Hadis müHefekum aİeyh'tir.
Peygamber {S.A.V.) 'in gençlere hitâb etmesi kadınlara karşı şehvet daha ziyâde onlartbın beklendiği içindir. Hadîsteki «bâe» kelimesinden muradın ne olduğu uiemâ arasında ihtilaflıdır. Esah kavle göre cinsî münasebet kastedilmiştir. Bu takdirde mânâ şöyle olur: «Nikâhın masraflarını çekmeğe kudreti olduğu cihetle kimin cimâ'a gücü yeterse hemen evlensin. Kimin nikâh külfetlerine katlanmaktan âciz olduğu cihetle cim'a gücü yetmezse, o da şehvetini giderecek ve ondan doğacak kötülüğü hayaların kesilip çıkarılması gibi kesecek olan orucu tutsun.
îbni Hibban'm rivayetinde müdrec olarak (vicâ) «hayaların, çıkarılması» diye tefsir edilmiştir. Bazılarına göre (vicâ) hayaları burmaktır. Onları çıkarıp atmaya (ihsâ1) denilir. Burada maksad orucun civâ gibi olduğunu anlatmaktır.
Evlenme emri, aile geçindirebilecek olanlara nikâhın farzolma-sını iktizâ eder. Dâvud-u Zahirî ile İmam Ahmcd b. HanbeVdcn bir rivayete göre böyleîere evlenmek farzdır. Zâhiriler'den îbni Hazm (384 — 456): «cimâ'a muktedir olan her erkeğe evlenecek kadın veya satın alacak câriye bulursa evlenmek voya câriye almak farzdır. Bundan âciz kalırsa çok çok oruç tutsun» demiş; ve bunun selef-i sâlihîn-den bir cemâatin kavli olduğunu söylemiştir.
Cumhur'a göre buradaki emir nedib içindir. Çünkü Teâlâ hazretleri :
[450] «O takdirde bîr kadın alın yâhûd satın aldığınız cariyelerle ik-tifâ edin.» bururarak evlenmekle câriye almak arasında muhayyer bırakmıştır. Câriye satın almak bilicmâ' vacip değildir; o halde nikâh-da vâcib değildir. Zira vacip olanla vâcib olmiyan bir şey arasında mu hayyerlik olmaz.
Hanefîler'e göre Nikâhın yerine göre farz, vâcib, sünnet haram mekruh ve mubah olduğum! yukarıda gördük.
Orucun insanın hayalarım kesip atmak mesabesinde oluşu, şehveti kırmasındadır. Fakat oruçsuz az yiyip içmek şehveti kırmağa kâfi değildir. Bu işte Allah'ın oruçta halketüği bir sırrın mühim tesiri vardır.
Hattabî (319 — 388) bu hadîsle, şehveti kesmek için ilâç kullanmanın caiz olduğuna istidlal etmiştir. Bunu Bagavî (426— 516) hikâye etmişse de tamamiylc şehveti kesmek doğru değildir. Çünkü olabilir günün birinde aile geçindirecek hale gelir. Hattâ bu hususta Allah Teâlâ'nm fadl-u kerem'inden iffet ve nâmûs sahiplerini zengin kılacağına dâir va'd-i ilâhî'si vardır.
însanın tenasül âletini kesmek, hayalarını çıkarmak bilittifâk mem-nu'dur. Bittabi bu mânâdaki her şey de aynı hükümdedir. Binâenaleyh' bu gün salgın haline gelen umumî (doğum kontrolü) de dînen memnu'-(Jıır Çünkü bu nazariyeyi müslümanlara tatbik ve ta'mîm etmek, müs-lümanların azalmasını istihdaf eder. Halbuki iki cihan serveri Pcygam-berimiz Muhammed Mustafa (S.A.V.) müslümanların çoğalmaları için gönderilmiş; kendisi de bütün hayatı boyunca buna teşvik etmiştir. Nitekim bu husustaki hadisler sırası geldikçe görülecektir. Binâenaleyh böyle bir şeyi müslümanlara tavsiye etmek, doğrudan doğruya onları dînlerine karşı cinayete teşvik olur.
Hadîs-i şerifte gözü haramdan koruyacak, iffet ve namusun muhafazasına yarayacak şeyleri yapmağa tergîb ve teşvik vardır.

Bu hadîsle Mâlikîler'den bazıları istimnanın yani el ile meni indirmenin haram olduğuna istidlal etmiştir. Zîrâ mubah olsa tavsiye buyuruSurdu. Hanbelîler'den bazılarının istimnaya mubah hükmü verdikleri rivayet olunur.[451]

994/823- «Enes b. Mâlik radıyallahü anh'den rîvâyet olunduğuna gbrc Peygamber sallallahü aleyhi ve selîcm Allah'a hamd-ü sena etmiş ve :
— Lâkin ben namaz kılıyor ve uyuyorum; hem oruç tutuyor hem tutmuyorum; kadınlarla da evleniyorum. Şu halde kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir; buyurmuşlardır.»[452]

Hadîs müttefekum aleyh'tir.
Bu hadîsi bu lâfızla Müslim rivayet etmiştir. Hadisin sebebi vardır. Bunu Enes (R.A.) şöyle anlatmıştır:
«Üç kişi Peygamber (S.A.V.) 'in (evinde yaptığı) ibâdetini sormak üzere onun zevcelerinin evlerine geldiler. Kendilerine Resûiülfah (S. AV) 'in evdeki ibâdeti haber verilince galiba onu az buldular da: «Re-sülüllah (S.A.V.) nerede bİi neredeyiz? onun gelmiş geçmiş bütün (müfesavveı) günahlarını Allah mağfiret buyurmuştur.» dediler. Bunun "•üzerine birisi :
— Bana gelince, ben (bundan böyle) ebedî olarak geceler! namaz kılacağım; dedi. Diğeri :
— Ben de ömrüm boyunca oruç tutacağım; hiç bırakmıyacağun; dedi. Öteki de :
— Ben de kadınlardan uzak'kalacağim; ve evlenmeyeceğim; dedi. Nihayet Resûlüllah {S.A.V.) onların yanına geldi ve :
— Siz şöyle şöyle dediniz mi? Vallahi ben sizin en ziyâde Ailah'dan korkanınız ve ondan sakınanınızım. Lâki^ ben namaz da kılıyorum; uyku da uyuyorum. Hem oruç tutuyorum, ilâh..; buyurdular.»
Abdürrczzak'm Said b. Müseyyeb'den Mürsel olarak rivayetine göre Peygamber (S.A.V.) 'in ibâdetini sormağa gelenler Alî b. Ebî Tâ-lib, Abdullah b. Amr b. As ve Osman b. Maz'un'dur.
Hadîs-i Şerif ibâdetlerde nefse zarar verecek derecede fazla inhimak değil, orta halin meşru' olduğuna delildir. Taberî : «Bu hadiste, yiyecek ve giyeceklerde helâl isti'mâlini men' edenlere ce-vâb-i redd vardır» diyor.
Kadı îyaz ise : «Bu cihet selefin ihtilâf ettiği meselelerdendir; bazıları Taberî'nin kavline zâhib olmuş; bir takımları da aksini iltizâm etmişlerdir» demekte ve sözüne devamla : «evlâ olan, her işte ortayı tutup helâl şeylere devamda ifrat göstermemektir. Çünkü bunun sonu büyüklenmeye varır; şüpheli ve hattâ memnu' şeyleri irtikâba kadar götürür; zîrâ bir şeye alışan, bazan onu bulamaya bilir; sabredemez ve böylece haramı irtikâbeder» diyor.
KaadVnin fikrine itiraz eden de vardır. Bunlar «umurun en hayırlısı ortasıdır» dadîs-i şerifini prensip ittihâz ederler.
Hadîsteki «Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir.» ifâdesinin mânâsı : benim yolumdan yüz çeviren dosdoğru olan îsîâmiycte ehil değildir» demektir.
Müslümana düşen vazife : Oruç tutmaya muktedir olabiimek için onu dâimi tutmamak; gece namazı kılabilmek için uyumak ve iffetli olmak için evlenmektir.
Bazı ulemâ şöyle diyorlar : «Bir kimse Peygamber (S.A.V.) Efcn-mizin yoluna muhalefet etmekle, kendi yaptığı ibâdetin onun yaptığından daha üstün ve muvafık olduğunu göstermek isterse, o takdirde hadîsteki «benden deö-ildjr» cümlesinin mânâsı: benim dinimde değildir;" demek olur. Çünkü böyle bir itikad küfre götürür.[453]

995/824- «Bu da ondan (radtyallahü anh) rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem bize evlenmeyi emreder; nikâhı terkedip bir kenara çekilmekten şiddetle nehî buyurur ve :
— Çok doğuran sevimli kadınları alın; çünkü ben kıyamet gününde sair ümmetlere sizinle öğüneceğim; derdi.»[454]

Bu hadîsi Ahmed rivayet etmiştir. Ibni Hibban onu sahîhlemiştir.
Hadîsin Ebu Dâvud ile Nesâî ve keza îbni Hibban'da. Ma'kil b. Yesar'dan rivayet edilmiş bir şahidi vardır.
Tebettül : Kadınlardan el çekerek, ibââdet maksadı ile nikâhı ter-ketmektir. Bu kelimenin aslı : Kesmek demektir Hz. Meryem ile Hi. Fâtıma (R. Anha)'ya bu kelimeden alarak (betüf) denilmesi, dîn ahlâk ve faziletçe şâir dünya kadınları ile kabil-i kıyâs olmamalarındandır.
Velûd : Çok doğuran kadındır. Bu cihet kızlarda akraba kadınların halinden belli olur.
Vsdûd : Güzel huyu, terbiyesi ve nezâketi ile kendisini kocasına sevdiren mahbûbedir.
Hadîs-i Şerîf, evlenerek üremenin lüzumuna ve doğum kontrolünün — gelişi güzel — caiz olmadığına delildir.
ÂhirrUe övünmenin caiz okluğu dahî bu hadîsin ahkâmı cümlesin-dendir. Bunun vechi. şudur : Hangi Peygamber'in ümmeti daha çoksa onun sevabı dahî çoktur. Çünkü her Peygamber'e kendisine tâbi olanlara verilen ecirin bîr misli verilecektir.[455]

997/825- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den Peygamber salîallahü aleyhi ve seîlcm'den işitmiş olarak rivayet olunduğuna göre Peygamber (S.A.V.):
— Kadın dört şey için nikâh edilir: malı için, şerefi için, güzelliği için ve dîni için. Sen dindarı al da yoksulluktan ellerin toprağa yapışsın; buyurmuşlardım.[456]

Hadîs Şeyheyn ile YedİIer'in geri kalanları arasında müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs erkekleri evlenmeye sevkeden şeyin bu dörtten biri olduğunu fakat onlarca en sona kalan sebep dindarlık idiğini haber veriyor. Peygamber (S.A.V.) ise dindarını bulurlarsa kaçırmamalarını emretmiştir.
Filhakika dindarlıktan başka bir sebepten dolayı evlenmekten nehî vârid olmuştur. İbni Mâce ile Bezsar'm ve Beyhakî'nin Abdullah b. Ömer'e mevkufen tahrîc ettikleri şu hadîs onlardan biridir:
«Kadınları güzellikleri için nikâh etmeyin, zîrâ olur ki güzellik kendilerini kötüleştirir. Malı için de nikâh etmeyin, çünkü olur ki ma! kendilerini azdırır. Siz onları dîni için nikâh edin. Hakîkaten kara, beceriksiz dindar bir Câriye (dindar olmıyan diğer kadınlardan) efdâtdir.»
En iyi kadınların sıfatı hakkında Nesâî, Hz. Ebu Hüreyre'den şu hâdisî rivayet eder :
«— Yâ Resûlüllah, kadınların hangisi daha hayırlıdır? denildi :
— (Kocası) baktığı zaman kendisini memnun eden, emrettiği zaman itaat eden ve nefsi ile malı hususunda hoşlanmıyacağı bir şeyle kendisine muhalefet etmeyendir; buyurdular.»
Haseb: însanm kendisinin ve ecdadının yaptığı iyi işlerdir. Tirmizî'-nin Hz. Semura'dan tahrîc ederek: «Hasendir» dediği merfu' bir hadîste haseb «mal» diye tefsir edilmiştir. Ancak babımızın hadîsinde ondan bu mânâ kasdedilmemiştir; çünkü malın yanında zikredilmiştir. O halde burada ondan birinci mânâ kastedilmiştir.
Hadîs-i şerîf, her şeyde dindarlarla beraber olmanın evlâ olduğuna delildir.. Çünkü onlarla düşüp kalkan onların ahlâkından, bereketinden ve tuttukları yoldan istifâde eder. Bilhassa karısının dindar olmasına dikkat etmelidir. Zîrâ erkeğe en yakın odur. Onunla bir Rastığa baş koyar; çocuklarının annesi odur. Malını mülkünü ve iffet-ü namusunu koruyan da- odur.
Hadisteki «ellerin topraklansın» ta'bîri, fakirlikten kinayedir. Bu söz halk arasında konuşulurken söylenmesi âdet olmuş bir sözdür. Yoksa Resûlüllah (S.A.V.) bununla beddua etmiş değildir.[457]

998/826- «Yine ondan (radıyallahü anh) rivayet olunmuştur ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem. Bir insan evlendiği zaman onu tebrik ederken :
— Allah senin için mübarek kılsın; ve senin üzerine bereket indirsin, aranızı hayırda cem'etsin; bujyururlarmış.»[458]

Bu hadîsi Ahmed ile Dörtler rivayet etmiştir. Tirmîzî, İbn Huzey-me ve Ibnî Hibban onu sahîhlemişlerdir.
Rafa' : Güzel geçinmek ve uyarlık demektir. Burada evlenme tebriki manasınadır. Resûlüilah (S.A.V.) evlenen bir kimseye iyi geçinmesi için duâ ederse bu kelimleri söylerdi.
Bakıy b. Muhalled Benî Temîm'e mensub bir zâtdan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Biz câhiİİyyet devrinde: Güfe güle geçin.... çoluğa çocuğa karış; derdik. Resûlüflah (S.A.V.) bize (ne diyeceğimizi) öğretti ve: — «Şöyle deyin.. İlâh..; buyurdular.» İmam Müslim Hz. Câbir (R.A.) 'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir.
«Peygamber (S.A.V.) Câbir'e : s - Fvlendin mi? diye sormuş. Câbir:
— Evet; cevabını verince Resûlüiiah (S.A.V.):

— Allah senin için mübarek eylesin; demiştir.» Dârimî:
«Senin üzerine mübarek kılsın.» cümlesini ziyâde eylemiştir.
Hadîs-i Şerîf, evlenene duâ etmenin sünnet olduğunu gösteriyor. Okunması sünnet olan duâ Hz. Amr b. Şuayb'ın babasından onun da dedesinden onun da Peygamber (S.A.V.) 'den rivayet ettiği şu hadîstir:
«Biriniz bir kadın veya hizmetçi yâhûd hayvan edinirse onun alnından tutsun ve: Yâ Rabbî, senden bunun hayrını ve mecbul bulunduğu tabiatının hayrını dilerim; bunun şerrinden ve mecbul bulunduğu tabiatının şerrinden sana sığınırım; desin.»
Bu hadîsi Ebu Dâvud, Nesâî ve îbni Mâcc rivayet etmişlerdir.[459]

999/827- «Abdullah b. Mes'ud radıyaîîahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bize Resûlüiiah sallallahih aleyhi ve seîlem hacet İçin teşehhüdün şöyle olacağını öğretti :
— Şüphesiz ki hamd Allah'a mahsustur. Ofna hamde-der; ondan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden de Allah'a sığınırız. Allah kime hidâyet verirse artık onu saptıracak yoktur. Ve kimi saptırırsa, onu da doğru yola getirecek yoktur. Ben Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. Muhammed'in onun kulu ve resulü olduğuna da şehâdet ederim der. Üç de âyet okur.»[460]

Bu hadîsi Ahmed ile Dörtler rivayet etmiştir. Tirmizî ile Hâkim onu hasen bulmuşlardır.
Hadîsteki «hacet için» ta'bîrinden sonra îbni Kesir «cZ - irşâd» nâm eserinde «nikâh ve gayrisinde» kaydını ziyâde etmiştir.
Okunacak âyetler: Nisa sûresi'nin ilk âyeti, Âl-i Imran'ın 102. ci ve Ahzâb sûresi'nin 70 — 71. ci âyetleridir. Îbni Kesîr'in rivayetinde bu âyetler hadîsin içinde zikredilmektedir.
Hadîsteki (hacet) in her hacete âmm ve şâmil olduğunu az evvel söylemiştik. Bu bâbta Beyhakî (384 — 458) de Şu'be'n'm şu sözlerini naklediyor : Ebû Ishak'a,; Bu, nikâh hutbesi ile başka şeylerde mi okunacak ? dedim: Her hacette (okunacak) dedi.»
Hadîs bu teşehhüdün nikâh ve sâirede sünnet olduğuna delildir. Nikâhta bunu, akdi yapan nikâhı kıyarken okuyacaktır. Fakat bu sünnet bu gün metruk ve mehcurdur. Zâhir'ler'e göre teşehhüd vâcibtir.
Hu hususta Şâfüler'dcn Ebu Avâne Zâhirîler'le beraberdir. Nikâh hut-besinin vâcib olmadığı bir iki hadîs sonra görülecektir.[461]

1000/828- Câbir radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiş-oîr ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve scllcm:
—. Biriniz kadını istediği vakit, eğer onunla evlenmeğe sebeb teşkil eden yerini görebilecekse bunu hemen yapsın; buyurdular.»[462]

Bu hadîsi; Ahmed ile Ebu Dâvud riv'.yet etmişlerdir. Râvîleri sikadırlar. Onu Hâkim sahîhlcmiştİr.
Tirmizî ile Ncsâî'de bu hadîsin Mugîre'den rivâyelen bîr şahidi; !hni Mâcc ile İbni Hibbarida, Muhammed b. Mesleme'den bir şahidi İaha vardır.
Müslim'mEbu Hüreyre'dcn rivayetine güre Peygamber «Ulallahü aleyhi ve sellcm bir kadınla evlenen bir adama:
— Ona baktın mı? demiş. Adam:
— Hayır; deyince :
— Git de ona bak; buyurmuşlardır, Câbir hadîsinin tamamı şudur:
«Câbir demiştir kî: Ben de bir kız istedim. Ondan gizleniyordum. -ithayet kendisini nikâh etmeme sebep olan yerini gördüm ve onunla vlendim.»
Hz. Mugîre rivayetinin lâfzı da şöyledir:
eMugîre bir kadın İstemiş Peygamber (S.A.V.) kendisine: — O kadına bak: çünkü bakmak yıldızınızın barışması için daha muvafıktır; buyurmuştur.»
Bu hadîsler, evlenmek istiyenlerin istiyecekteri kız veya kadım evvelâ bir görmelerinin rncndûb olduğunu göstermektedir. Cumhur-u ulemânın kavli de budur. Bakılacak yer, ellerle yüzdür. Çünkü yüzünden güzelliği çirkinliği, ellerinden de vücudunun matlûba muvafık olup olmadığı anlaşılır. Evzaî'ye göre etli yerlerine bakabilir.
Hadis mutlaktır. Binâenaleyh nereye bakmakla maksad hâsıl olacaksa oraya bakar. Nitekim Sahâbe-i Kiram hazcrâtı da bunu böyle anlamışlardır. Abdiirrezzak ile Saıd b. Mansur'un rivayetlerine na-zaran Hi.. Ömer (R. A.) Hz. Ali'nin kızı Ümm-ii Külsüm'ün topuğunun üstüne bj.kmıştı.
Bu hfıdi.sc Hz. Ümm-ü Külsüm (R.Anha) yi babası, Hz. Ömer'e görünmek için gönderdiği zaman vâkî olmuştur. Hattâ bunun için kadının rızâsı da şart değildir; o Farkında olmadan da bakılıp görülebilir. Nitekim Hz. Câbir (R.A.) öyle yapmıştır.
Bazı Şâfü imamlarına göre bu görme işinin dünürlükten evvel ol-m;ısı gerekir; tâ ki ^anlaşma olmazsa kadını rahatsız etmeden bırakım:; olur. İstedikten sonra görür ve sonra bırakırsa kadın üzülür.
İsteyeceği kadını erkek göremezso itimâd ettiği bir kadını görücü olarak göndermesi müstehâbtır. Filhakika Hz. Enes (R.A.) Peygamber (S.A.V.) 'in Ümm-ü Süleym'i bir kadını görmeğe yolladığını ve kendisine ta'limât verirken ;
«Ökçelerine bak; ve yakalarını kokla.» buyurduğunu rivayet etmiştir.
Bu hadîsi İmam Ahmcd, Taberînî, Hâkim ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Faka', hadîs hakkında söz edilmiştir. Bir rivayette :
«ön dişlerini kokla» denilmiştir. Bundan murâd ağzının kokup kokmadığını anlamaktır. Acaba kadının da aynı şeyleri evleneceği erkekte araştırmaya hakkı varandır? Bazıları: her ne kadar onun hakkında hadîs yoksa da hüküm ona da sabittir; diyorlar. Zâten kadının varacağı erkeğin kendisine küfu-ü yani denk olup olmadığını araştırması şer'an hakkıdır.
Bir takımları kadın hakkında bu bâb'ta ayrıca delîl olmadığı için ona bu hakkın sabit olmadığına kaildirler.
Şunu da arzedelim ki şer-İ şerifin nezih bir müslüman erkeğe bahşettiği bu görme hakkı asla bu günkü yüz kızartıcı birleşmeler, dostlaşmalar, gezişmeler ve sevişmeler mânâsına gelemez. Bu kadarcık görme müsaadesi, sonra pişman olup ta, kurulan aile yuvasını yıkmamak için peşinen alınan şer'î tedbirden başka bir şey değildir.[463]

1004/829- «İbnİ Ömer radıyattahtİ anhümâ'ûsn rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Sizden biriniz dîn kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük göndermesin. Tâ dünür gönderen ondan önce vazgeçinceye yâhûd kendisine izin verinceye kadar; buyurdular.» [464]

Hadîs mütîefekun aleyh'tir. Lâfız Buhârî'nindir.
Buradaki nehyin tanrım için olduğuna Nevevî (631 — 676) ic-mâ' iddia etmiştir. Fakat Hattabî (319 — 388) bunu kabul etmemiş buradaki nehy'in tahrîm için değil, te'dîb için olduğunu söylemiştir. Kadın icabet ettikten sonra dünürlüğü bozmak icmâ'en haramdır. Kadın mükellef ise icabet hususunda söz kendisinindir. Küçükse velîsi îcâbet eder. Eğer kadın nikâha sarahaten icabet etmemişse, başkasının onu istemesi esah kavle göre haram değildir. Nikâha rızâ göstermediği gibi adem-i rızâda göstermemişse hüküm yine aynıdır.
Hanefîler'le Şâfîîler'e göre bakire kızın burada sükût etmesi rizâ sayılır. Nikâha razı olduktan sonra dünürlüğü bozmak haram olmakla beraber kıyılan nikâh cumhur'a göre yine de sahihtir. Dâvud-u Zâhirî~ ye göre ise böyle bir nikâh zifaftan sonra bile olsa yine feshedilir.
«Kendisine izin verinceye kadar» ifâdesi ilk dünürlüğü gönderen izin verdikten sonra artık onun üzerine dünürlük yapmanın caiz olduğuna delîHdr. Çünkü izin vermesi o işten vazgeçtiğine delâlet eder. Şu halde o kadını artık her dileyen isteyebilir.
Fâsık'ın dünürlüğü üzerine dünür göndermek bazılarına göre caizdir. Fakat Cumhur-u ulama bu ciheti nazar-ı itibâre almamışlardır.[465]

1005/830- «Sehl b. Sa'd es-SâİdÎ radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sollallohü aleyhi ve acllem'e bîr kadın geldi ve:
— Yâ Resûlaliah kendimi sana tîbe etmeğe geldim; dedi.Resûlüllah sollallahü aleyhi ve scîlcm ona bir baktı ve kadını tepeden tırnağa süzdü sonra Resûlüllah salldllahü aleyhi ve sellem başını eğdi. Kadın onun kendisi hakkında bir hüküm vermediğini görünce oturdu. {Bu sefer) ashabından bir adam ayağa kalkarak:
— Yâ Resûlallah, eğer senin bu kadına bir İhtiyâcın yoksa onu benimle evlendir; dedi. Peygamber (S.A.V.):
— Yanında bir şey var mi? diye sordular. Adam:
— Hayır vallahi yâ Resûlallah; dedi. Resûlüllah. (S.A.V.):
— Ailen nezdine git de bak bir şey bulabilecekmisin? dedi.
Bunun üzerine adam gitti. Sonra döndü ve :

— Hayır vallahi, hiç bir şey bulamadım; dedi. Resûlüllah sallalla-hü aleyhi ve sellem :
— Velev demirden bir yüzük olsun bak; dedi. Adam (yine) gitti Sonra döndü ve:
— Hayır vallahi yâ Resûlüllah, demirden bîr yüzük de bulamadım ama İşte kaftanım! — Sehl demiştir ki: malı bir kaftandan ibaretti — bu kaftanın yarısı onun olsun; dedi. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— O senin kaftanını ne yapsın? onu sen giysen kadının üzerinde bir şey kalmiyacak; kadın giyse senin üzerinde ondan bir şey kalmıyacak; buyurdular.
Derken adam oturdu. Bir hayli oturduktan sonra kalktı. Resûlüllah. sallallahü aleyhi ve sellem onun dönüp gitmekte olduğunu görünce ça-ğırılmasını emretti; ve adamı çağırdılar. Geldiğinde Peygamber (S. A.S.):
— Ne miktar Kur'an bilirsin? diye sordu:
— Filân ve filân sûreleri bilirim; dedi ve onları saydı. Peygamber (S.A.V.):
— Onları ezbere okuyabiliyormusun? dedi. Adam:
— Evet; cevabını verdi. Resûlüllah (S.A.V,)
— Haydi git, onu sana bildiğin Kur'an mukabilinde Verdim; buyurdular.»[466]

Hadîs müttefekum aleyh'tir. Lâfız Müslim'indir.
Bir rivayette Resûlüllah (S.A.V.) ona: «Git, onu sana verdim? ona Kur'andan şeyler) öğretiver» demiştir.
Bjihan'nin bir rivayetinde ise: «onu sana bildiğin Kur'an. mukabilinde temlik ettik.» buyurulmuştur.
Ebû Davud'un Ebû Hüreyre'dcn rivayetinde Peygamber {S.A.V.):
— Ezbere ne kadar biliyorsun? dedi. Adam :
— Bakara Sûresi ile ondan sonrakini; cevâbını verdi. Resûlüllah (S.A.V.):
— Kalk. Ona yirmi âyet Öğretiver; buyurdular.» denilmektedir.
Hz. Sehl hadîsinde geldiği bildirilen kadının ismini Musannif merhuni bulamamıştır. Bazı kayıdlardan bunun Havle binti Hakim yâhûd Ümm-ü Şerik olduğu anlaşılıyor. Hür bir insanın kendisi hibe edilemiyeceği cihetle «Kendimi s? a hibe etmeğe geldim» cümlesinden muzaf hazf edilmiştir. Mânâ şöyledir: «Kendimin umurunu sana hibe etmeğe geldim.»
Evlenmek istiyen sahâbi'nin ismi bulunamamıştır.
Bu hadîs-i Şerif bir çok meselelere delâlet etmektedir. Bunları İbni't-Tin tedkîk etmiş: ve yirmi bir dâne olduklarını söylemiştir. Buharı (194 — 256) bunların ekserisi için ayrı bir bâb tahsis etmiştir. Biz bunlardan bir kaç tanesini zikredeceğiz:
1— Kadın kendini ehl-i salâh bir zâta arzedebilir.
2— Evlenmek niyeti ile kadına bakılabilir.
3— Akrabası olmayan kadının velisi, (onun izin ve rızâsı ile) müs-lümanlarm hükümdarıdır. Yalnız hadîsin bazı rivayetlerinde kadının kendi umurunu Peygamber (S.A.V.)'e tefviz ettiği zikredilmektedir. Bu ise tevkildir; ve kadının velîsi vaFmi yokmu sorulmadan dahî yapılabilir. H af tabî: «Zâhİr-i hale hamlederek ulemâ'dan bir cemâat buna zâhib oldular» diyor.
4— Hibe ancak kabul ile sabit olur.
5— Nikâhta mutlaka mehir lâzımdır; ve bu az bir şeyden de olabilir. Çünkü«velev demirden bir yüzük» buyurulması, azlığı hususunda mübalâğadır. Binâenaleyh bir mala kıymet ve fiyat olabilen her şeyden mehir olabilir. Kıymeti olmıyan bir şeyden mehir yapılamıyaca-ğma ve böyle bir şeyle nikâhın helâl olmıyacagma icmâ' bulunduğunu Kadı îyaz nakletmiştir.
Zâhirîler'den îbni Hazm-: «Mehir, kendisine şey denilebilen her nesneden hatla arpa dâhesinden bile olur; çünkü Peygamber (S.A.V.): (bir şey bulabilecekmisin) buyurdu» iddiasında bulunmuşsa da kendisine cevap verilmiş ve : «velev demirden bir yüzük» buyurması azlık hususunda bir mübalâğadır; onun da bir kıymeti vardır» denilmiştir. Zâten hadîsteki: Kimin evlenmeğe gücü yetmezse» cümlesi evlenmenin herkesin gücü yeteceği bir .şey olmadığına delildir. Kur'ân-ı Kerim'de :
«Kim[467] güç yetfiremezse» ve keza «mallarınızla[468] akdeimenîz» buyurulması mehirde maliyetin şart olduğunu gösterir. Hattâ bazıları onun en az elli dirhem olabileceğine, diğer bazıları kırk; bir takımları da beş dirhem olabileceğine kail olmuşlardır. Hanefîler'e göre mehirin en azı on dirhem para yâhûd on dirhem kıymetinde olan bir maldır.
Mehir: Nikâhın hükümlerindendir; ve kadının şerefini meydana çıkarmak için meşru' olmuştur.
Mehrin: sadak, nihle, atiyye, ukr, ecir ve ferîza gibi bir çok isimleri vardır.
6— Akid esnasında mehri zikretmek îcabeder. Çünkü mehri zikretmek niza'a meydan bırakmaz. Maamâfîh mehir zikredilmeden nikâh kt yılsa akid yine sahîhdir; zifaftan sonra kadına mehr-i misil verilir.
Mehr-i Misil : Kadının misli olan diğer bir kadının meselâ ablasının veya kız kardeşinin mehiridir. Onun mehri ne ise bunun da o olur. Nikâhdan önce verilen yüzük küpe kolluk ve şâire gibi başlık ve ağırlıklar da mehirden sayılırlar. Mehrin peşin verilen kısmına «Mehr-i muaccel» veresiye kalan kısmına da «Mehr-i müeccel» derler.
Mehrin hepsinin peşin verilmesi müstehâbtır.
7— Zan üzerine yemin etmek caizdir Zira Resulü Ekrem (S.A.V.) o zâtı yemininden sonra mehir aramağa göndermiştir. Eğer yemini yüzde yüz bildiği için etmiş olsa idi onu tekrar göndermekte bir mânâ kalmazdı.
8— Erkeğe kendisi İçin zarurî olan eşyasını mehir olarak vermek caiz değildir. Meselâ avret mahalline örttüğü elbisesini; yiyeceği zahiresini vermek doğru değildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) o zâta abasını taksim ettirmemi ştir.
9— Fakirlik iddia eden kimseyi denemek îcabeder, Zîrâ Resûlüllah {S.A.V.} o adamı ilk iddiasında hemen tasdik edivermedi. Bu, fakirliğine karine hâsıl oluncaya Kadar onun yemininin bile nazar-ı îtibâre ahnmıya-cağına delilidir.
10 — Akid için hutbe vâcib değildir. Çünkü hutbe hadîsin hiç bir rivayetinde zi tredilmemiştir.
11— Mehir, Kur'ari öğretmek gibi bir menfeat olabilir. Nitekim Musa ve Şuayb aleyhimesselâm kıssası da buna delâlet eder.
Fakat Hanefîler'e göre menfaatten mehir olmaz. Onlar bu hadîsi te'vî'l ederler ve mehirsiz evlenmeyi Peygamber {S.A.V.) 'e mahsus sayarlar..
12— Hadîsin «Bildiğin KurTan mukabilinde» cümlesinin Kaadi hjaz'a. göre iki veçhe ihtimali vardır :
a) Kadına Kur'ân-ı Kerîm'den bildiklerini yâhûd muayyen bir miktarını öğretecek; ve bu onun mehri olacaktır.
b) Kadını o adama mehirsiz nikâh etmiştir. Bu takdirde hadîsteki (ba) harfi, ta'lü içindir.
O zât Kur'ân-ı Kerîm'in bir kısmını ezbere bildiği için bu mehirsiz evlendirme kendisine bir ikram olmuştur.
Hz. Enes (R,A.) 'm ebeveyni olan Ümm-ü Sülyem ile Ebu Süleym'in "kıssaları bu ihtimali te'yîd eder. Şöyleki :
«Ebu Süleym, Ümm-ü Süleym'i istemiş. Ümm-ü Süleym :
— Vallahi senin gibi bir adam reddedilemez ama sen kâfirsin b&n müslüman. Bana seninle evlenmek helâl olmaz. Eğer müslüman olursan mehir borcun bu otsun; senden başka bîr şey istemem; demiş. Bunun üzerine Ebû Süleym müslüman olmuş; Ümm-ü Süleym'in mehri de onun müslümanlığı kabulü olmuş.»
Bu hadîsi Nesaî ta.ıric etmiş ve sahîhlemiştir. Râvisi Ibni Abbas (R.A.) 'dır. Hattâ Nesü bu kıssa için «Bâbü't - Tezvîc ale'l - İslâm». unvanı altında bir bâb tahsis etmiştir. Nesâî'nin bu hareketi ikinci ihtimali tercih ettiğine delildir; halbuki birinci ihtimal daha kuvvetlidir.
13— Nikâh, temlik lâfzı ile mün'akid olur. Hanefîler'Ie Mâlikîler'in ve bazı ulemâ'mn mezhebi budur.
Onlara göre : nikâh, tezvic, hibe ve sadaka gibi hâlen temlike de eden her sözle mün'akid olur. Şâfiîler'e göre ise yalnız nikâh ve tezvic sözleri ile kıyılır.[469]

1007/831- «Âmir b. Abdlllah[470] b. Ez - Zübeyr'den o da babasından -radıyalahü anhihm- îşilmîş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Nikâhı ilân edin; buyurmuştur.»[471]

Bu hadîsi Ahmed rivayet etmiş; Hâkim de sahihi emiştir.
Bu bâbta Hi. Âişe (R.Anhâ) 'dan şu hadîs rivayet olunmuştur :«Nikâhı ilân edin ve onun için def çalın».
Bu hadîsi Tirmizî tahric etmiştir. Fakat râvîleri arasında İsa b. Meymun vardır. Bu zât zaîftir. Aynı hadîsi tbni Mâce ile Bcyhakî de tahrîc etmişdir. Bunların isnadında da Halid b. îyas vardır ki bu zatın hadîsi münkerdir. İmam Ahmed demiştir ki: Yine Tirmizî, Hi. Âişe'dcn şu hadîsi

tahrîc etmiş; ve «hasen garîbür» demiştir:
Bu nikâhı i'lân edin; hem onu mescidlerde kıyın; o-nun için defleri çalın. Biriniz hiç olmazsa bir koyun ile düğün da'veti yapsın. Şâyed biriniz bir kadın istediği vakit saçını siyaha boyamış bulunursa (bunu) o kadına bildirsin; onu aldatmasın.»
Bu hadîsler nikâhı i'lân etmenin lüzumuna delâlet etmektedir. î'lân-için def çalmak dahî emrolunmuştur. Bu hususta hadîsler çoktur. Bunların her biri hakkında söz edilmiş de olsa yine birbirilcrini takviye ederler ve i'lân için def çalmanın meşru' olduğuna delâlet ederler.
Emrin zahiri vücûb ifâde ederse de : «def çalmak vâcibtir» diyen ol-îTHimışür. O sadece mesnûndur. Lâkin zamanımızda olduğu gibi beraberinde güzel sesli kadın şarkıcılar bulunup da çeşitli rezalet şarkıları okumamak şarttır. Bunlar kat'jyetle haramdır. Sünnet vecih üzere düğün i'lânı bu gün maalesef kalmamıştır.[472]

1008/832- «Ebu Bürdete'bni Ebî Musa'dan o'da babasından -radıyal-îahü anhümâ - rivayet olunmuştur. Babası demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Nikâh ancak velî iie olur; buyurdular.»[473]

Bu hadîsi Ahmed ile Dörtler rivayet etmişlerdir. IbnİMedîni ile Tirmizî onu sahîhlemiş; İbnİ Hibban mürsel olmakla illetlendirmiştir.
İbni Kgs'it diyor ki: «Bu hadîsi Ebu Dâvud, Tirmizî, îbni Mâce ve başkaları İsrail'den; Ebu Avâne, Kaadî Şurcyh Kays b. Rcbî', Yunus b. Ebî İshak ve Zübeyr b. Muaviye de Ebû İshak'dan yine böyle mürsel olarak tahrîc etmişlerdir. Tirmizî dahî: «Aynı hadîsi Şu'be ve Scvrî, Ebû İshak'dan mürsel olarak rivayet etmişlerdir; ama bence evvelki yani Ebû Bürde tariki ile olan rivayeti daha sahihtir» demektedir. Abdurrahman b. Mchdî de bu hadîsi böyle sahîhlemiştir. Ali b. Medlnî: «İsrail'in nikâh hakkındaki hadîsi sahihtir.» demiştir. Bu hadîs Buharî'ye sorulmuş: «sikanın ziyâdesi makbuldür» cevabını vermiştir. İsrail sikadır. Bunu tbni Kayyim (691 — 751) «Tchzibü's - Sünen» adlı eserinde zikretmiş ve: «Her ne kadar bu hadîsi Şu'be ile Sevrî Mürsel olarak rivayet etseler de bu, hadise zarar vermez» demiştir.
Hadîsi Bcyhakî ve daha bir çok hafızlar sahîhlemişlerdir. îbni Medînî: «Bu hadîsi Ebu Ya'lâ «Müsned inde Câbir'den merfu' olarak rivayet etmiştir. Hafız Ziya râvilerinin hepsinin sika olduğunu söylüyor.» demektedir.
Hâkim : «Bu bâbta Peygamber (S.A.V.) 'in zevceleri Aişe, Ümm-ü Seleme, ve Zeyneb bînti Cahş'dan sahîh rivayetler vardır. Bu bâbta Ali İle îbni Abbas'tan da rivayetler vardır» demiş sonra otuz şahabı saymıştır.
Kadının kadını ve kendini evlendirpmiyeceğine dâir Ebû Hüreyr© hadîsi ile velîsiz nikâh caiz olmayacağına dâir Hz. ÂİŞe hadîsi de aşağıda gelecektir.
Hadîs-i Şerîf, nikâhın velîsiz caiz olmıyacağına delildir.
Velî : Kadının asabelerinden en yakın olan erkektir. Şâir akrabalarından olmaz.
Ulemâ nikâhta velînin şart olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Cumhur'a göre şarttır. Hattâ İbni Münzir'den rivayet olunduğuna göre sahâbe'den bu bâbta hiç bir muhalif yokmuş. İmam Mâlik : «Şerefli kadın için velî şart; şerefsiz için şart değildir. Kendisini tezvîc edebilir» demiştir.
HaneFîler'e göre âkil baliğ olan kadın hakkında velî mutlak surette şart değildir. Onlar velîsiz nikâh olmadığını ifâde eden hadîslerin zaîf hattâ bazısının muztarib olduğunu ortaya koymuş; ve bekâr kadının kendini evlendirme, hususunda velîsinden daha ziyâde hak sahibi olduğunu gösteren Müslim hadîsi ile istidlal etmişlerdir.
Bu hadîsi Ebu Dâvud, Tirmizî, Ncsaî ve «el - Muvatta'da.» imam. Mâlik de rivayet etmişlerdir. Lâfzı şudur:
«Bekâr kadın kendi nefsi hakkında velîsinden daha ziyâde hak sahibidir.»
Zâhirîler'e göre bakire hakkında velî şart; dul için şart değildir Delilleri aşağıda gelecek Ibnî Abbas hadîsidir.
Ebû Sevr (— 240)'e göre kadın velîsinin izni ile kendini nikâh edebilir. Delîli aşağıdaki hadîsin mefhumu muhalifidir.[474]

1010/833- «Âişe radıyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. DemİştSr ki: Resûlütİah sdllaUahü aleyhi ve seîlem:
— Hangi kadın velîsinin izni olmaksızın kendisini nikâh ederse onun nikâhı bâtıldır. Eğer kocası ona dâhil[475] oldu ise tercini istihlâl etmesine karşılık kadına mehir vardır. Eğer velîler (onun kocaya verilmesi hakkında) münazaa ederlerse o takdirde sultan, velîsi olmıyanın velîsidir; buyurdular.»[476]

Bu hadîsi Nesaî müstesna Dörtler tahrîc etmişlerdir. Onu Ebu Avâ-ne, IbnİHibban ve Hâkim sahîhlemişlerdir.
îbni Kcsîr bu hadîsi Yahya b. Maîn ve daha başka hadîs hafızlarının sahihlediğini söylüyor. Ebu, Sevr «Velîsinin izni olmaksızın» ta'biri için : «Bundan anlaşılıyor ki velisi izin verirse kadının kendini nikâhetmesi caiz olur.» demiştir. Bittabî bu mefhumdur. Mantûka muâraza edemez.
Hanefiler bu hadîsi zaîf bulmuşlardır. Onun, üzerinde ulemâ'nın sözleri çoktur. Bunları Bcyhakî «Es - Süncnü'l - Kübrâ» adlı eserinde uzun uzadıya saymıştır.
Hadîs-i Şerif, nikâhta velînin nazar-ı itibâre alınacağına, akdi kendisinin veya vekilinin yapması lâzm geldiğine delildir. Duhûl vâkî olursa mehir vermenin lüzumu; nikâh'ın bir rüknü bozulursa bâtıl olacağı; ve keza nikâhın bâtıl ve fâsid kısımlarına ayrılması de bu hadîsin delâlet ettiği hükümler cümlesindendir.
Velîler münazaa ettiği zaman nikâh hakkı devlet reisine intikal eder. Bazıları bu hakkın uzak velîye intikal edeceğine kaildirler.
Hadîsimiz, velîsi bulunmayan bir kadının velîsinin devlet Reisi olacağına da temas etmektedir. TaberânVnin İbnî Abbas (R. A.} den merfu' olarak tahrîc ettiği şu hadîs dahî bunu te'yîd. ediyor:
«Nikâh ancak velî ile sahîh olur. Sultan da velîsi olmayanın velîsidir.»
Bu hadîsin ravîleri arasında zaîfîerden Haccac b. Ertât varsa da aynı hadîsi Süfyan da «.Cami'» inde tahrîc etmiş; ve yine o yoldan Tdberanî de «el - Evsat* mda onu hasen bir isnadla İbnİ Abbas dan tahrîc eylemiştir. Lâfzı şudur:
«Nikâh ancak mürşîd bir velî yâhud Sultan ile caiz olur.»
Sulfan'dan murâd: âdil olsun olmasın, hükümdardır. Bazıları: «Bundan murâd yalnız âdil olan hükümdardır; âdil olmıyan hükümdar bu işe ehil değildir...» demişlerdir.[477]

1011/834- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'âen rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahü aleyhi ve scîîcm:
— Dul kadın, kendisinden emir alınmadıkça nikâh edilemez; Bakire dahî kendisinden izin alınmadıkça nikâh edilemez; demiş. Eshâb :
— Yâ Resûlüllah, onun İzni nasıl olacak? deyince :
— Susmasidir; buyurmuşlardır.»[478]

Hadîs müttefekum aleyh'tir.
Hadîs-i Şerîf, dul kadın nikâh edilirken kendisinden mutlaka emir almak lâzım geldiğine; akid için ondan emir alınmadıkça velîsinin .ıi-kâhmı kıyamıyacağma delâlet ediyor.
Bu emirden murâd: onun rızâsıdır.
Bakireden maksad: akil baliğ olan kızdır. Onun hakkında emir değil de izin alma ta'birinin kullanılması, aralarında fark olduğunu göstermek içindir. Dul kadınla mutlaka müşavere yapılacak; velî ondan akdi yapmak için sarahaten söz alacaktır. Bakire hakkında ise rizâ kâfidir. Bu da ya sözle yâhûd .sükût etmekle tahakkuk eder. Onun hakkında susmanın rizâ yerine geçmesi utandığındandır. Burada utanmak söz yerine kabul edilmiştir. Nitekim Şeyheyn'in müttefikan tahrîc ettikleri H. Âişe hadîsinde tasrîh edilmiştir. Hz. Âişe hadîsi şudur:
Âişe: Yâ Resûlallah, şüphesiz ki bakire utanır; demiş; Peygamber (S. -A.V.) Onun nzâsi Sükûttur; buyurmuşlardır.
Lâkin İbni Münzir: «Sükûtunun rizâ olduğunu bilmek müstehâbdır» demiştir.
Bazılarına göre bakireye üç "defa: «Razı isen sus; değilsen konuş» denilir. Konuşmaz fakat ağlarsa mesele yine ihtilaflıdır. Bâzılarına göre ağlayarak susmak rizâ sayılmaz. Hanefiler'le diğer bazı ulemâ'ya göre ağlamanın bu işten imtina1 hususunda bir te'siri yoktur. O da rizâdır; yalnız bağırıp çağırır ve razı olmadığına alâmetler gösterirse o zaman rizâ sayılmaz.
Bir takımları: «göz yaşına bakılır, sıcak ise razı olmadığına; soğuk ise rızasına delâlet eder» demişlerse de buna i'tibâr yoktur. .
Hadîs, baba olsun başkası olsun bütün velîlere âmm ve şâmildir; ve baliğ olan bakireden behemehal izin isteneceğine delâlet eder Ha-nefîler'le diğer bâzı ulemâ'nın mezhebi de budur. Delilleri bu hadîs ile Müslim'in tahrîc ettiği :
«Bakireden babası izin ister» hadîsidir. Bu hususta sözün devamı aşağıdaki hadîstedir.[479]

1012/835- «İbni Abbas radıyattahü anhümâ*dan rivayet olunduğuna göre Peygamber sallallahü aleyhi ve stâlem:
— Dul kadın kendi nefsi hakkında tasarrufa velîsinden daha haklıdır, bakireden ise müsaade istenir. Onun İzni SÜkÛtdur; buyurmuşlardır.» [480]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmi.ştir.
Bir rivayette: «Dul kadınla beraber velîye iş yoktur; fakat yetimeden. emir alınır» buyuru i muştur.
Bunu Ebu Dâvud ile Ncsaî rivayet etmişlerdir. İlmi Hibban ise sahîhlemiştir.
Dul kadının kendi nefsine daha haklı olmasından maksad onun rızâsı olduğunu yukarıda gördük. «Dul kadınla beraber velîye iş yoktur» demek: razı olmazsa velî bir şey yapamaz,; demektir.
Şer-i şerifte, yetime : babası olmayan küçük kızdır. Bu hadîs; «Küçük kızı babasından başka kimse evlendiremez» diyen İmam Şâ/iî'nin delilidir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) «yetîmeden emir alini r» buyurmuştur. İzin almak ise ancak bulûğa erdikten sonra olur. Küçük bir kızdan izin istemekde bir fayda yoktur.
Hanefîter ise küçük kızı bütün velîlerin tezvîc edebileceğine kaildirler. Delilleri :
[481] «Eğer yetimler bıkkında adalet gösteremiyeceğinizden korkarsanızı âyet-i kerîmesi'dir.
Mezkûr âyetin sebebi nüzulü : Velî'nin taht-ı terbiyesinde bir yetî-me bulunur da velî onunla evlenmeğe razı değilken malına göz dikerek malı için evlenirse bir daha bunu yapmamasını tenbih içindir.
Hanefîler'e göre böyle küçükken uzak velîler tarafından nikâh edilen kıza bulûğa erdikte muhayyerlik vardır. Yalnız İmam Ebû Yusuf'a, göre kızı tezvîc eden babadan başkası da olsa muhayyerlik yoktur.[482]

1013/836- «Ebu Hüreyre rodıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Kadın kadını evlendiremez; kadın kendini de evlendiremez; buyurdular.»[483]

Bu hadîsi ibni Mâce ile Dâre Kutnî rivayet etmişlerdir. Râvîleri sikadır.
Hadîs-i Şerîf, kadının kendini ve başkalarını nikâh etme bâb'ında velî veya vekil olmağa hakkı bulunmadığına delildir. Cumhur'un mezhebi de budur.
Ebu Hanî/e'ye göre" âkil baliğ olan bir kadın kendini tezvîc edebildiği gibi küçük kızını tezvîc için velî ve başkasına vekîl dahî olur. Yalnız kendisi küfüne varmamışsa velîlerine i'tirâz hakkı vardır.
İmam Mdîik'in şerefli kadını velîsi, şerefsizi ise kendisi evlendirir» dediğini yukarıda gördük.
Cumhur-u ulemâ bu hadisle ve :
«Onları[484] kocalarına varmaktan men' etmeyin» âyeti kerîmesi ile istidlal ederler. İmam Şafiî : «Velîyi nazar-ı i'tibâre alma hususunda en sarih âyet budur; yoksa kocanın mâni' olmasının bir mânâsı yoktur» diyor.
Bu âyet'in sebeb-i nüzulü şudur Ma'kil b. Yesâr kız kardeşini ev-lendirmişti. Kocası onu ric'ı bir talâkla[485] boşadı; ve iddeti geçinceye kadar kadının semtine uğramadı. Sonra ona dönmek istedi Hz. Ma'kil kız kardeşini ona tezvîc etmiyeceğine yemîn etti. îşte bu âyet bu münâsebetle nazil oldu. Bunu Buharı rivayet etmiştir. Ebû Dâvud: «Ben de yemîiîmden dolayı keffâret verdim; ve kız kardeşimi onunla evlendirdim» cümlesini ziyâde etmiştir.
Şafiî diyor ki: «Eğer kadına kendini evlendirmek hakkı olsaydı kardeşi razı olmadığından dolayı tekdir edilmez; âyet de kadının kendini tezvîc edebileceğini beyân için nazil olurdu.»
Maamâfîh Razî'ye göre âyetteki (muhâtab'lar) zamiri kocalara aittir. Hattâ «Nihâyetü'î - Müctchid-» nâm eserde şöyle deniliyor : «Bu. âyette velîlerin mâni' olmaktan nehyecülmelerinden başka bir şey yoktur. Bundan akd'in sahîh olması için onların izinlerinin şart oluşu ne hakikaten ne de mecazen anlaşılamaz. Bilâkis zıddı anlaşılır ki, o da velîlerin velilik yaptıkları kimseyi icbar edemiyecekle-ridir. «Bu îzâhât San'anî (1059—1182) tarafından çeşitli i'tirâzlar-la karşılanmıştır. Biz onlardan sarf-ı nazar ediyoruz. Yalnız îbnil-Kayyim'in bu bâb'taki mütâlâasını kaydetmeden geçemiyeceğiz. tbni'î - Kayyım şöyle diyor : «Bakire âkil baliğ reşîd bir kızın babası onun mülkinde ekal bir tasarrufta bulunamaz; ancak rızâsı olursa başka. Şu halde nasıl olur da onu câriyeleştirerek bud'unu onun rızâsı olmadan elinden alır ve kendi dilediğine verebilir? Kadm bu hususta insanların en mükrchi (zorlananı) olur. Ma'I umdur ki kadının bütün malını rızâsı olmıyarak elinden almak onun için istemediğine vermekten daha ehvendir. Bunun mucebi : Bikri bâliğa nikâha icbar edÜeme neklir. Cumhur-u selefin kavli ve Ebû Banlfc'nın ve bir rivayette İmam Ahmed'in mezhebi budur. Bizim ihtiyar ettiğimiz kavil de budur.»[486]

1014/837- «Nâfi'den o da İbni Ömer radıyalîahü anhümâ'dan işitmek sureti ile rivâyel edilmiştir. IbnİÖmer demiştir ki :
— Resûlüllah sallctllahü aleyhi ve seUcm trampadan nehyetfi.»[487]

Trampa : Bir adamın kızım birine, onun da kızını kendisine vermek şartı ile vermesi ve aralarında mehir bulunmamasıdır.
Hadîs j-nüttefekun aleyh'tir. Diğer bir vecihten Buharı ile Müslim, sigarının tefsirini Nâfi' tarafından yapıldığına ittifak etmişlerdir.
İmam Şafii'nin: «Bu tefsir Peygamber {S.A.V.)'denmidir; yoksa İbnî Ömer'den veya Nâfî'den yâhûd Mâlik'denmidiv; bilmiyorum» dediğini Bryhakl «cl-Ma'rifc» de'hikâye etmiştir.
Hatîb : Bu tefsir, Peygamber (S.A.V.)'in sözü değil, Mâlik'in sözüdür, onu merfu' metne eklemiştir; bunu İbni Mehdi beyân etti» diyor. Dârr, Kutnî'nm Hâlid b. Muhalled tarîki ile İmam Mâlik'den tahric ettiği şu rivayet de tefsîr'in Mâlik'in sözü olduğuna delâlet ediyor. Hâli d : «Mâlik'in: şigâr bir adamın kızını... ilâh; dediğini işittim doniştir.
BuİK«n'yc gelince : O bu tefsirin Nâfi' tarafından yapıldığını «Kifnbiil - Hiyrh de tasrih etmiştir.
Kurttıbl diyor ki : «Şigâr'ı bu suretle tefsir etmek sahih ve lisan ulomi't^t'nın dediklerine uygundur. Eğer bu haber merfu1 ise m.-ıksiK! I .'{Kil oldu denırkttr. Sahâbe'nin sözü ise yine makbuldür. Çünkü saiıâbt kr-mii sözünü daha iyi biür ve anlar.»
Trampa nikâhı'nm memnu' olduğu anlaşılmıştır. Ancak Fukahâ nnun hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî ile Mâlik1 e göre bu nikâh bâtıldır. Çünkü ondan nehî vârid olmuştur; nehî bâtıl olmayı îcabeder.
Hanefîfer'Ie diğer bâzı ulemâ'ya göre, nikâh sahih, şartlar bâtıldır.'Kadınların her birim; mehr-i misil verilir.[488]

1015/838- «İbni Abbas radıyalîahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre, bakire bir kız. Peygamber sallullahü aleyhi ve sellem'e gelerek; kendisi İstemediği halde babasının tezvîc ettiğini anlatmış; Resûlüllah sallallahü aleyhi ve srllrm de onu muhayyer bırakmıştır.»[489]

Bu hadîsi Ahmed, Ebu Dâvud ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Hadis mürsel olmakla illetlendirilmİslir.
Maamâfîh bu hadîs mov.su] olarak da rivayet edilmiştir. Bir hadîs'in mevsul ve mürsel olduğunda ihtilâf edilirse, mevsui olması kabul edilir.
Musannif : «Bu hadîse ta'n etmenin mânâsı yoktur; çünkü onun birbirini takviye oc3.cn tarîkleri vardır» diyor.
H?iuî"-i şerif, yukarıdaki müttefekun aleyh Ebu Hüreyre hadîsi ile aynı mânâdadır; ve her ikisi de. babanın bakire kızını nikâh'a mecbur edomiyeceğino delâlet eder. Baba icbar edemeyince bittabi diğer velîler cvleviyyctlc icbar ödemezler.
Hanefîler'le diğer bir takım ulemâ'mn mezhebi budur. Onlar Müslim'in rivayet ettiği :
«Bakireden babası izin İster» hadîsi ile istidlal ederler. Vâ-kıâ Bcyhakl ; «Bu hadîsteki: (baba) kaydı mahfuz değildir.» demişse de musannif: «adlin yaptığı ziyâde makbuldür.» diyerek onu reddetmiştir.
İmam Ahmed ile Şafiî ve başkalarına göre bâliğa bir kızı babası nikâha mecbur edebilir. Bunların delilleri yukarıda geçti.
Bcyhakı, İmam Şafiî'nin sözünü takviye için : İbni Abbas'in bu hadisi babasının kızı küfüne vermediğine hamlolunur» demiş. Musannif da: «Mu'temed olan BcyhakVnin cevabıdır; çünkü bu muayyen bir vak'adır, binâenaleyh onunla umumî hüküm sabit olamaz.»
mütâlâasında bulunmuştur. Fakat bu sözler mezheb gayretinden ileri gelme, delilsiz iddialardır; onlara bakılmaz, her ikrah bulunan yerde hüküm de sabit olur.
imam Nesâî, Hz. Âişe (R. Ânhâ)'den şu hadisi rivayet eder :
«Genç bîr kız Âişe'nin yanma girdi ve :
— Babam beni istemediğim halde kardeşinin oğluna verdi. Benimle onun itibarsızlığını kaldıracak; dedi. Âişe :
— Peygamber (S.A.V.) gelinceye kadar otur; dedi. Müteakiben Re-sûlüllah {S.A.V.) geldi ve kız ona (vak'ayı) anlattı. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) babasına haber ç' nderdi, ve onu çağırdı; da emri kıza bıraktı. Kız :

— Yâ Resûlüllah, babamın yaptığına razı oldum; lâkin ben babalara bu işte hiç bir rol olmadığını kadınlara öğretmek istedim; dedi.» ZAhir-i hadîs'tcn bunun kız olduğu anlaşılıyor.
Bu hadîs : «Baba bakire kızını icbar edebilir» diyenlerin sözünü sarahaten reddediyor.
İbni Abbas (R.A.) hadîsindeki kızla bunun aynı kız olması muhtemeldir.
Hadîsteki (kadınlar) sözü dul ve bakirelere âmm ve şâmildir. Bu sözü o kız Peygamber (S.A.V.)'in yanında söylemiş; o da hükmü ikrar buyurmuştur. Babalardan emrin nefî edilmesinden murâd : onların zorla kızlarını tezvîcleri meselesidir.[490]

1016/839- «Hasen'den[491] o da Semüra radvyaUdhü anfe'den o da Peygamber saîlallahü aleyhi ve seîîem'öen işitmiş olarak rivayet olunmuştur ki. Peygamber (S.A.V.) :
— Hangi kadını iki dâne velî evlendirir ise bu kadın o dâmadlardan birincisinindir; buyurmuştur.»[492]

Bu hadîsi Ahmed ile Dört'ler rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu hasen bulmuştur.
Hasen'in Semura'dan işittiği ihtilaflıdır. Bu hadîsi İmam Şafiî, Ahmcd ve Nesâî, Katâde tarîki ile Hasen'den o da Ukbetü'bnü Âmİr'-den rivayet etmişlerdir.
Tirmizî «Hasen'in Semura'dan rivayet etmiş olması daha doğrudur» diyor. îhnü'l - Mcdinî : «Hasen, Ukbe'den bir şey işitmemiştir; demiştir.
Hadîs-i Şerif, bir kadını iki velîsi ayrı ayrı iki adama tezvîc ederse kadının ilk nikâhlandığı erkeğe âid olduğuna delildir. Hattâ bu bâb'ta ikinci nikâhlının onunla zifaf olmasının bile bir te'siri yoktur. Eğer hakikati hali bilerek cima' ederse bilicmâ' zina etmiş olur. Bilmeden cima' etmesi de hükmen öyle ise de bilmediği için kendisine hadd vurulmaz. Eğer iki akid bir zamanda vâki' olmuş ise ikisi de bâtıl olurlar. Hangisinin evvel nikâh ettiği unutulursa yine ikisinin de nikâhları bâtıl olur. Ancak kadın ikrar eder veya erkeklerden biri onun rızâsı ile cima' ederse o vakit mu'teber olur. Çünkü bu akd'in önceliğini ikrardır.[493]

1017/840- CâbİR radıyallakü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüfah sdlldlahü aleyhi ve sellem:
— Hangi köle mevlâlarının yâhûd sahibinin izni olmadan evlenirse o zânîdir; buyurdular.»[494]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir; Tİrmİzî ve keza Ibni Hibbân onu sahîhlcmişlerdir.
îlini Hibbûn onu İbni Ömer'den mevkufen rivayet etmiştir. Bu hadîse göre IbnİÖmer (R.A.)'m bir kölesi onun izni olmadan evlenmiş; İbni Ömer derhal aralarını ayırmış; akdi ibtâl etmiş; köleye de hadd vurdur muş tur.
IfeulİS-İ Şerif, sahibinin izni olmaksızın kölenin nikâhlanmasının bâtıl olduğuna, hükmünün zina sayılacağına t.'lîklir. Cumhur'un mezhebi budur. Ancak hükmünü bilmezse hadd vurulmaz.
Dnvnd-u Zâhiri'ye pöre bu nikfth snhîhtir. Çünkü ona gihv. nikâh şâir farz-ı ayınlar gibi bir farz-ı ayındır; biânenaleyh sahibinin iznine muhtaç değildir. Bazılarına göre akid bâtıldır; fakat buna zina hükmü verilmez; hattâ haram olduğunu bilse dahî bir şey icâb-etmez. Çünkü akid bir şüphedir. Hadler ise şüphe ile münderi' olur, yani vurulmazlar. Acaba sahibi izin verirse yaptığı akid nafiz olur mu? imam, Şafii ile bazı ulemâ'ya göre olmaz; zîrâ Peygamber (S.A.V,) ona zanî demiştir.
imam Şafii'ye cevaben : «Bundan murâd müsaade almadığı zamandır» denümişse de Şâfü mevkuf akde kail değildir. (Âhir) zina eden demek ise de burada ondan murâd zanî gibi demektir.[495]

1018/841- «Ebu Hiireyre radıyaLahıl anh'den rivayet olunduğuna göre; Resûlülah sallaUahü aleyhi ve sclîem:
— Bir kadınla halası ve bir kadınla teyzesi bir nikâh altında toplanamaz; buyurmuşlardır.»[496]

Hadîs müt efekun aleyh"tir.
Bu hadîs her ne kadar muzari' meçhul sigası ile de vârid olsa manen nehîdir. Nitekim sahîh rivayetlerden birinde «Peygamber (S.A.V.) nehyetti» denilmiştir.
Hadîs-i Şerif, mezkûr kadınların bir nikâh altında toplanmasının haram olduğuna delildir. Bu bâb'ta bütün ulemâ müttefiktirler, imam Şafiî : «mezkûr kadınların bir nikâh altında toplanmaları haramdır. Kendilerile görüştüğüm fetva imamlarının kavli budur; bu bâbta aralarında hilaf yoktur» demiştir. Tirmizî de buna yakın bir şey söylemiştir.
Ibnü'l- Miinzir : «Ku gün bunun memnu' olması hususunda ihtilâf bilmiyorum; yalnız Hârîcîler'den bir fırka caiz görmüşlerdir» diyor. İbni Abdilbcrr, ibni Hazm, Kurtubî ve Nevevl icmâ' nakletmişlerdir.
Şüphesiz ki bu hadîs :
[497] «bunlardan geri kalanlar sîze helâl kılındı» âyet-i kerîme'sinin umumunu tahsis etmiştir.[498]

1019/842- «Osman radıydllahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve sellem:
— İhramlı hacı ne nikâh eder ne de nikâh olunur; buyurdular.»[499]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Mü-filim'in Osman'dan bir rivayetinde «Dünürlük yapamaz» denilmiştir, ibni Hibbân «ona dünürlük de yapılamaz» cümlesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîs hacc bahsinde geçmişti. Orada zikredilmeyen tarafı : «ona dünürlük de yapılamaz» cümlesidir. Bundan murâd : Velisi bulunduğu kadını ondan kimse istemesin; demektir.[500]

1020/843- «[bni Abbas radıyallahii anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Peygamber sallaîlahil aleyhi ve sellem Meymûne İle ih-ramlı İken evlendi.»[501]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Müslim'in bizzat Meymûne'den rivayet edilen ~hao*sinde: Peygamber (S.A.V.)'in onunla ihramh deği! iken evlendiği, ifâde olunmaktadır.
Bu hadîste İbni Abbas (R.A.) başkalarına mu.ıalefet ettiği için ulemâ on,un üzerinde pek çok söz etmişlerdir.
ibni Abdilberr şöyle diyor : «bu hüküm hususunda eserler muhteliftir; lâkin ihramsızken evlendiği rivayeti çeşitli yollarla gelmiştir. İbni Abbas hadîsindi de isnadı sahihtir. Şu var ki bir kişiye vehim isnadı, bir cemâate isnâd etmekten ehvendir. İki haberin halleri en azından birbirine muâraza etmektir. Bu taktirde her ikisinden başka bir delil aranır. îhramlınm nikâh edilmesinin memnu' olması hususundaki Osman hadîsi sahihtir, binâenaleyh mu'temed olan odur».
E$rcm şöyle diyor : «Ahmed'e dedim ki :
Ebu Sevr, İbni Abbas hadîsi ne sebep ile reddediliyor? (yani sa-hîh olmakla beraber niçin kabul edilmiyor?) diyor; cevâbı şu oldu :
— Allah müstean, İbni Müscyycb; İbni Abbas vehmetti; demektedir. Meymûne de; Beni ihramda değil iken aldı; diyor.»
Hz. Meymûne hadîsini Osman (R.A.) hadîsi te'yid etmiştir. Bu hâl karşısında İbni Abbas hadîsi te'vil edilmiş ve: «(muhrim) sözünden murâd : Harem-i şerife giren, yâhud haram aylarda bulunandır» denilmiştir, îbni Hibbân «Sahih» inde buna cezmetmiştir. Hanefîler'e göre ihramh bir kimse nikâh edebilir. Yalnız cima' edemez.[502]

1022/844- «Ukbetü'bnü Âmir radıyallahii anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüfah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz ki şartların en ziyâde îfâsı gerekeni, kendisi ile, fercleri istihlâl ettiğiniz şarttır; buyurdular.»[503]

Hadîs müttefekun aleyh'ür.
Yani en ziyâde yerine getirilmeye çalışılacak şart nikâh'm şartlarıdır. Çünkü nikâh ihtiyat istiyen şeylerdendir; o sıkı tutulmalıdır.
Hadîs-i Şerîif, nikâh akdedilirken zikredilen şartlan yapmak icâbet-tiğine delildir. Bunların eşya yâhûd para olmaları hüküm i'tibâriyle hep birdir. Zîrâ kadından istifâde, ona müteallik ve onun razı olacağı şeylerle olur. Bu meselede ulemâ'nın çeşitli kavilleri vardır.
Hattabî (319—388) diyor ki, nikâhın şartları hususunda da ihtilâf edilmiştir. Bu şartların bazısını ifa etmek bilittifak vâcibtir. Teâlâ hazretleri'nin iyilikle geçinmek yâhud iyilikle salıvermek hususundaki emri bunlardandır. Bazıları hadîsi bu mânâya almışlardır.
Şartların bazısını bilittifak ifâ etmek lâzım değildir. Kadının kız kardeşini boşamak gibi. Zîrâ bundan nehî vârid olmuştur.

Bazıları da ihtilaflıdır. Üzerine evlenmemek; câriye satın almamak, evinden erkeğin evine nakletmemek gibi. Nikâhı akdedenin mehirden ayrı olarak kendisine şart kıldığı şeylere gelince: Bazılarına göre bunlar mutlak surette kadınındır. Diğer bazılarına göre velîlerden yalnız babaya mahsustur. İmam Mâlik'e göre akid esnasında yapılmışsa mehir, akid hâricinde ise hibe edilen kimseye aittir. Mâlikin delili : Nesâî'nin Amr b. Şuayb'dan merfu'en tahrîc ettiği şu hadîstir:
«Hangi kadın nikâh ismetinden önce bir mehir veya bağış yâhûd cihaz karşılığında nikâh edilirse o şey onundur. İsmet-i Nikâh'dan sonra ki ise kime verileceği şart koşulmuşsa onundur. Bir adamın, mukabilinde ikram edilmeğe en lâyık olduğu kimse kızı veya kız kardeşidir.» Böyle bir hadîsi Tirmizî de Urvo tarîki ile Hz. Âişe'den tahrîc etmiştir. TİrmızI : «sahâbe'den bazı chl-i ilim zevat da bununla amel etmişlerdir. Bunlardan biri Ömer'dir.» demiştir Ömer (R. A.) : «Bir adam kadını evinden çıkarmamak şartı İle aldı ise, bu şarta riâyet, kendisine lâzım olur» demiştir, imam Şafiî, Ahmcd b. Hanbel ve diğer bazı ulemâ'nın mezhebi budur. Ancak bunun Şafiî'den naklini garib görüyorlar. Şâfiîler'dcn ma'ruf olan; şart denilince nikâh'a münâfi olmayan bilâkis nikâh'ın muktezâsı olan şeylerin kastedilmcsidir. îyİ geçinme, nafaka, elbise ve şâire gibi, kadın tarafından koşulan şartlarla erkek tarafından ileri sürülen izinsiz dışarıya çıkmama, erkeğin malından sarfiyatta bulunmama gibi şartlar bu cümledendir.
Tirmizî şöyle diyor : «AH (R. A.) : Allah'ın şartı kadının şartını geçti; demiştir.» 0 halde hadîsteki şartlardan murâd : yasak olmayan şartlardır.»[504]

1023/845- «Selâmetü'bnü'l - Ekva' radıyaîlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî : Resûiüllah sallalîahü aleyhi ve scîlcm, Evtas yılında Mut'a için üç gün ruhsat verdi; sonra ondan nehyetti.»[505]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Nikâh-ı Mut'a : Bir adamın bir kadına : «kendini bana şu kadar paraya şu kadar müddet için tcmli' et» diyerek yaptığı nikâhtır.
Nikâh-ı Muvakkat : İki şâhid huzurunda bir kadını ma'lûm bir müddet için nikâh etmektir.
Mut'a ile nikâh-ı muvakkat arasında fark lâfzı gibi görünüyor. Bununla beraber nikâh-ı muvakkat'de şâhid bulundurmak ve müddetin muayyen olması şarttır. Müt'a'da bunlar şart değildir. Hanefîler'den. Kemâl b. llümnm (788—861) bunların arasında fark görmüyor.
Mut'a ile nikâh-ı muvakkat'in ikisi de bâtıldır. Yalnız İmam Mâlik'e göre müfa'nın caiz olduğu rivayet edilir ise de bunun yanlış olduğunu Kemâl b. Hümâm «Fethü'l - Kadir» de beyân etmiştir. Hanefîler'den imam Züfrr'c göre nikâh-ı muvakkat'da akid sahîh, yalnız vakit «şartı fâsiddir.
Nikâh, fâsid şartlarla bâtıl olmaz, binâenaleyh asl-ı nikâh sahihtir.
Bu hadis müt'a'nm bir müddet ruhsat verilditken sonra ebediyyen neshcdildiğini irâde ediyor. Cumhıır-u selef ve halefin mezhebi de budur. Müt'aya altı yerde ruhsat verilmiş; sonra tekrar neshe-dilmİştir:
Bu yerler : Hayber vak'ası, omra-i kaza. Mekke'nin Fethi. Evtas gazası. Tebük gazası, Haetvilü1-VedâYhr. Yalnız bunların bazısının sü-bûtu ihtilaflıdır. Ncrrvi (631—676) diyor ki : «Doğrusu Müt'a'nm haram ve mubah kılınması iki defa olmuştur. Hayber vakıasından önce mubah idi; sonra orada haram kılındı. Bilâhare Fetih yılında -Ki o yıl aynı zamanda Evtas yılıdır- mubah kılındı; sonra ebedî olarak haram edildi.»
Ulemâ-İ ümmet'in ekserisi bu tahrîme kail olmuşlardır. Sahâbe-i Kîrâm'dan bazılarının ruhsatın hâki okluğuna kail oldukları İbnİ Abbas h.ıirctleri'nin de bunlar arasında bulunduğu rivayet olunmuşsa da bun-Jar sonradan dönmüş ve hükmün neshine kail olmuşlardır.
ibni Abbas hazretieri'nin müt'a'ya seferlerde zaruret halinde ruhsat verdiği llâzimi'nin tahrîc ettiği Satd b Cübeyr hadîsinden anlaşılıyor. Bu hadîse göre İbni Abbas (II. A.) :
Sübhanellah! ben böyle fetva' vermedim. Mut'a ancak lâşe, kan ve .domuz eti gibi bir şeydir; o muztar kalana helâl olur» demiştir. Tirmi-zi'n'm rivayet ettiği bir hadise göre[506] :
(Ancak zevceleri ile cariyeleri müstesna...» âyet-i kerîme'si nazil e a İbni Abbas :
«Öyle ise bunların ikisinden maada her fere haramdır» demiştir.
Buharı, : «Ali (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den rivâyeten müt'a'nm mensuh olduğunu beyân etti» diyor. îbni Mâce sahîh bir isnadla Hz. Ömer (R. A.)"m «Hutbe okurken : Gerçekten Resûiüllah (S.A.V.) bize müt'a için üç gün izin verdi; sonra onu haram kıldı. Vallahi muh-san olduğu halde müt'a yapan bir kimse duyarsam onu taşlarla recmederim.» dediğini tahrîc etmiştir. İbni Ömer (R. A.) dahî : «Bizi Resûiüllah (S.A.V.) nehyetti. Zina edecek de değiliz» demiştir.
Bu rivayetin isnadı kavidir.
Hasılı müt'a'nm ebediyyen neshcdildiğinc icmâ-ı sahabe vardır. Hâl böyle oiunca : «onun mubah olduğu kat'î, nesh'i zannî'dir» demek insafsızlık olur. Hattâ «Nihayetii'î - Müctehidde müt'a'nm haram kılındığını bildiren haberlerin mütevâtir olduğu beyan ediliyor; yalnız: «ne zaman haram kılındığı ihtilaflıdır» deniliyor.[507]

1024/346- «Ali radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem müt'a'dan Hayber yılında nehyetti.[508]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadis'in BuharVde lâfzı şöyledir :
«Peygamber (S.A.V.) müt'a ile ehlî eşekler (in etini yemek) den Hayber zamanında men'etti.»
Bazıları bunu «Huneyn senesi» diye rivayet etmişse de bu bir vehimdir. Nitekim vehim olduğuna Ncsâî ile Dâre Kutnî tenbihte bulunmuşlardır.
BcyhakVn'm Humeydî'den rivayetine nazaran Süfyan b. Uyeyne Hayber vak'asmda sadece ehlî eşeklerin etlerini yemek haram kılındığını söylemiş. Beyhakî : «Bu da muhtemel olmakla beraber rivayetlerin ekserisi her ikisinin de haram kılındığını gösteriyor.» diyor.
İmam Ahmed b. Hanbel'in Ma'mer tarîki ile tahrîc ettiği bir rivayete göre : İbnİ Abbas (R.A.)'m kadınlarla müt'a yapmağa ruhsat verdiğini Hz< Ali (R.A.) duymuş ve ona:
— Şüphesiz kî Resûlüllah (S.A.V.) Hayber günü hem müt'a'dan hem de ehlî eşeklerin etinden nehyetti; demiştir. Ancak Süheylî : Peygamber (S.A.V.)'in Hayber günü nikâh-ı Müt'a'dan nehyettiği siyer ve tarih âlimlerinden duyulmamıştır» demektedir.
Hayber günü Müt'a'dan nehyedilmediğini Ibni Abdilberr ve Ebu Avâne gibi zevat da rivayet ediyorlar. Bu iddiaya sebep, Hayber vak'asmdan sonra ruhsatın halâ sabit olmasıdır.[509]

1025/847- «(Yine) Ali radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem kadınların müt'a'stndan ve ehlî eşekleri yemekten Hayber günü nehyetmiştir».[510]

Bu hadîsi Ebu Dâvud müstesna Yedi'ler tahrîc etmişlerdir,.
Hadîs-i şerîf, Hayber vak'asımn cereyan ettiği gün hem müt'a'nın hem de ehlî eşeklerin yenmesinin haram kılındığına delâlet ediyor. Bu bâbta İbnü'l - Kayyim (691—751) şunları söylüyor: «Sabit olmuştur ki, Peygamber (S.A.V.) müt'a'yı Fetih yılında helâl kılmış ve yine sabit olmuştur ki, ondan Fetih yılında nehyetmiştir. Acaba Hayber gününde ondan nehyetti mi? Bu hususta iki kavil üzerine ihtilâf edilmiştir. Sahih olan şudur ki, nehî' ancak Fetih yılında vuku' bulmutşur. Hayber günü yalnız ehlî eşekler nehycdilmiştir.
Ali'nin İbnİ Abbas'â : «Peygamber (S.A.V.) Hayber günü kadınlarla müt'a yapmaktan, bîr de ehlî eşeklerden neyyetti» demesi, iki meselede birden onu protesto ettiğindendir. Bundan bazı râviler «Hayber günü» diye kayıdlamanın iki meseleye birden râci olduğunu sandılar...»
Maamâfîh üç şeyin İkişer defa neshedildiği rivayet olunur. Bunlar: Müt'a, ehlî eşek etlerinin yenilmesi ve namazda Beyt-i MakdİS'e doğru dönmedir.
Bazıları bu meselede nesih iddiasına bile lüzum görmüyorlar: «Çünkü Peygamber (S.A.V.) müt'a için ancak üç gün izin vermişti; bu müddet geçtikde izin de sona ermiştir» diyorlar.[511]

1026/848- «Rebi b. Sebura'dan oda babası radıydUahü anh'âen işitmiş olarak rivayet edildiğine göer; ResûlüllaJ) sallaîlahü aleyhi ve seUem :
«Ben size kadınlardan istifâde hususunda izin vermiştim. Artık muhakkak Allah bu işi kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. Binâenaleyh kadın nâmına kim-bir şey varsa hemen, ona yol versin. Hem onlara bir nesne verdi iseniz (geriye) bir şey almayınız; buyurmuşlardır.» [512]

Bu hadîsi, Müslim, Ebu Dâvud, Nesâî, İbni Mâce, Ahmed ve İbni .HİbbAn tahrîc etmişlerdir.

Hadîs-i Şerif, yukarıkiier gibi müt'a'nın ebedî olarak haram kılındığına delildir. Ayrıca o gün için İstifâde mukabilinde kadına bir şey verilmişse geriye ondan bir şey almaması emrolunuyor. Bu bâbta Müslim, Sebra b. Ma'bedİ Cühenî'den şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Sebura demiştir ki: «Resûlülah (S.A.V.) bize müt'a İçin İzin verdi. Bir adamla ben de Benî Âmir (kabilesin) den bir kadına gittik. Kadın makara gibi bir şey olup uzun boylu İdi. Hemen kendimizi ona arzetik. Bana :
— Ne vereceksin? dedi :
— Kaftanımı; dedim. Arkadaşım da :
— Kaftanımı; dedi. Arkadaşımın kaftanı benimkinden daha iyi İdi; ama ben de arkadaşımdan genç idim. Kadın arkadaşımın kaftanına baktımı onu beğeniyor; bana baktımı beni beğeniyordu. Nihayet bana dönerek:
— Kaftanınla sen bana yefersîn; dedi. Bunun üzerine onunla birlikte üç gün kaldım. Sonra Re^fılüllah (S.A.V.) :
— Kimin yanında şu kendilerinden istifâde ettiği kadınlardan bir^şey varsa hemen ona yoi versin; buyurdular.»
Bu hadîs Müt'a'nın üç gün ciovam ettiğini de gösteriyor. Müfa'mn haram olduğuna dâir İcmâ'-i ümmet-i hazırlıyan hâdiseyi Hz, Câbir (R.A.) şöyle anlatıyor : «Resûiüllah (S.A.V.) ile birlikte Tebuk gazasına çıktık. Akabe'nin Şam'a bakan tarafına vardığımız zaman bir ia-kim kadınlar geldi. Bunlarla müt'a yapmayı kararlaştırdık ve kadınları yüklerimize aldık. Derken Resûlüllah (S.A.V.) geldi ve kadınlara bakarak :
— Bu kadınlar kim? dedi:
— Kendileri ile müt'a akteddiğimiz bir takım kadınlar yâ Resûlüllah; dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) kızdı, hattâ yanakları kızardı, yüzü sarardı. Ve aramızda hutbe İradına kalktı. Allah'a hamd-ü sena etti; sonra müt'a'yı nehyetH. Biz de o gün erkek kadın hep vedâ-faştık. Bir daha yapmadık ve ebediyyen yapmayız da.»
İşte icmâ' da bu suretle mün'akid olmuştur. Bazı Şiâ taifeleri müt'a-nın bu gün de caiz olduğunu söylerlerse de onların muhalefeti ehl-i sünnet'çe mu'teber değildir.[513]

1027/849- «İbni Mes'ud radıyallahü anh'âen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saîîaUahü aleyhi ve sellem hülle yapana da kendisi için hulfe yapılana da lâ'net etti.»[514]

Bu hadîsi Ahmed, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu sahîhlemiştir. Bu bâbta Ali'den de hadîs vardır. Onu Nesâî müstesna Dört'ler tahrîc etmişlerdir.Ali (R. A.) hadîsinin metni şudur :
«Peygamber (S.A.V.) hülle yapana da kendisi için hülle yapılana da lâ'net etti.»
İlmi Mes'ud hadîsi'ni İbni'l-Kattân ve ibni Ddkiki'l-ld, Buharî'nin şartı üzere sahîhlemişlerdir. Tirmizî ise : «Hasen Sahih» demiştir.
Ehl-i ilim Sahâbe-i Kiram bu hadîsle amel etmişlerdir. Ömer, Osman ve Abdullah b. Ömer hazerâtı bunlar meyâmndadır. Tabiînden olan fukâhâ'nın mezhebi de budur.
Hz. Ali hadîsinin isnadında Müeâhid vardır; bu zât zaîftir. Onun hadîsini îbni Seken sahîhlemiş; Tirmizî illetli saymıştır. Aynı hadîsi îbni Mâce ile Hâkim, Ukbetü'bnü Âmir (R.A.)'den tahrîc etmişlerdir. Lâfzı şudur :
«Resûlüllah (S.A.V.) :
— Dikkat edin, size emaneten alınmış tekeyi haber vereyim mi? dedi. Eshâb :
— Hay hay, yâ Resûlülah; dediler :
— İşte o hullecidir. Allah hulleciye de, kendisi için hülle yapılana da lâ'net etsin; buyurdular.»
Hadîsimiz hülle yaptırmamn haram olduğuna delildir. Çünkü lâ'net ancak haram olan bir şeyi irtikâb edene yapılır. Fakat Hanefîler'e göre hülle mekruhtur.
Hülle : îslâm hukukuna göre hür bir kadın üç defa, câriye ise iki defa boşanırsa başka bir kocaya varmadıkça ilk kocası ile evlenemezler. Çünkü şeriatın erkeğe verdiği boşayıp alma hakkı bitmiştir. İleride de görüleceği vecihle bu hak hür kadına nİsbetle üç, cariyeye nisbet-le ikidir. Biânenaleyh bir adam hür karısını ister bir defada, üç, isterse ayrı ayrı zamanlarda üç defa boşadı mı, artık o kadın başka kocaya varmadan evlenemez. Başka kocaya varır da günün birinde ondan da boşanır veya o kocası ölürse iddet denilen şer'î müddeti bekledikten sonra tekrar ilk kocasına nikâh edilebilir. îşte bu ikinci kocaya varma işine hülle derler.
MuhallİI :Helâl kılan demektir. Kadını ilk kocasına helâl kıldığı için ikinciye bu isim verilmiştir. Kadının ikinci kocasından ayrılıp kendisine dönmesini bekleyen birinci kocasına da muhalle!ün leh (kendisi için hülle yapılan) denilir.
Hülle: Şer'an asla şakası olmayan boşama işini tekrarlıya tekrarlıya âdeta oyuncak haline getiren şımarık, düşüncesiz ve şaşkın erkeklere şeriat tarıfından verilen bir ders-i ibrettir. Karısını bir defa değil iki defa boşadığı halde bile aile yuvası yıkmanın, çoluğunu çocuğunu anneli babalı öksüz etmenin ne demek olduğunu anlarmyan gafil kocaya yaraşan en güzel muamele : Bir zamanlar gözünden kıskandığı karısını şimdi başkalarının harîm-i ismetinde görmektir. îşte hulle'nin hikmet-i meşru'iyeti de budur. Bu adam artık iki bahtın biri ile karşı karşıyadır. Ya karısı ölünceye kadar ikinci koca ile geçinir ve bu surette ona karşıdan hasret, nedamet ve kıskançlıkla baka baka geçirdiği hayat zehir olur gider; yâhûd talihi yine güler de günün birinde ikinci kocasından ayrılan karısı ile tekrar evlenmek, fırsatını bulur. Fakat ne olursa olsun şımarık koca hak ettiği sille-i te'dib'i yemiştir. Hul-enin bu şekilde olanına şer'an söylenecek bir söz yoktur. Hadîs-i Şerîf-ie beyân buyrulan lâ'net böyleler için değildir. Lâ'net, hüllede de hileye baş vuranlaradır.
Hulle'nin hilesi : Üç talâkla boşanan kadını pazarlık ederek birisi ile evlendirmek; ve bir akşam karı koca hayatı yaşadıktan sonra ertesi günü boşattırarak tekrar ilk kocasına vermektir. îşte bir hadîs-i şerifte kiralık tekey'e benzetilen mel'un hulleci budur.
Ulemâ hulle'nin daha başka hileli şekillerini sayarlar. Akid esnasında : «Hülleyi yaptığın an nikâh sona erecek» şartını İleri sürmek de bunlardan biridir. Bunun nikâh-ı muvakkat'dan bir farkı yoktur.
Fakat akid esnasında hiç bir şart dermeyân edilmediği halde hulleci meseleyi bilir ve o kadınla cima' ettikten sonra onu derhal boşar-sa Hanefîler'e göre mekruh sayılmaz. Ulemâ'dan tbni Teymiyye gibi bazı zevata göre hülle ne şekilde yapılırsa yapılsın haramdır. îbnl Teymiyye bu hususta bir kitap te'lif etmiştir.[515]

1029/850- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir.Demiştir kî:Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve seîlem:
— Kendisine dayak vurulmuş zânî ancak kendi gibisini nikâh edebilir; buyurdular.»[516]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. Râvîleri sikadırlar.
Hadîs-i şerif, namuslu bir kadının, zina ettiği sabit olan bir erkekle evlenmesinin haram olduğuna delâlet ediyor ve :
[517] «Bu mü'minlere haram kılınmıştır» âyet-i kerîme'sine muvafık düşüyorsa da ulemâ'nm ekserisi bunları te'vil ile mânâ: «Ancak kendi gibisini nikâh etmeğe rağbet gösterir» demektir; şeklinde beyânda bulunmuşlardır. Fakat nusus-u şer'iyenirt zahirî mânâlarından ayrılmayanlar bu te'vili kabul etmiyorlar. Onlara göre zina eden bir erkek, ancak bir zârnîyc ile evlenebilir; namuslu bir kadını almak ona haramdır. Zina eden kadın da onlarca aynı hükme tâbi'dir.[518]

1030/851- «Âişe radıyollahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bir adam karısını' üç defa boşadı da, o kadını başka bir adam aldı; sonra onu cima' etmeden boşadı. Bunun üzerine kadını ilk kocası almak istedi. Derken mes'ele Resûlüllah sdlîalîahü aleyhi ve sellem'e soruldu :
— Hayır ikinci kocası, onun balcağızından birincisinin tattığı gibi tatmadıkça olmaz; buyurdular.»[519]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Müslim'indir.
Hadisi şerifteki (balçağız) ta'biri cimâ'dan kinayedir. Maamâ-fîh muradın ne olduğu yine ihtilaflıdır. Bazılarına göre maksad menî'-nin inmesidir. Hülle ancak bununla olur. Cumhura göre ise erkeğin âletinden sünnet edilen miktarı kadının Tercine girerse kâfidir. Ezherî: «Doğrusu balcağız'ın mânâsı: sünet mahillinin kaybolması ile hu şule gelen cima' lezzetidir» diyor. Ebu Ubcyd : «Balçağız, cima' lezzetidir. Araplar lezzetli bulduğu her şeye bal derler» demektedir.
Hadîs imamlarından bir cemâat Hz, Âişe (R. Anhâ)'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Âişe (R. Anhâ) demiştir ki: Benî Kureyza'lı Rİfaa'nın karısı Peygamber (S.A.V.)'e gelerek :
— Ben Rifaa'nın karısı İdim. Beni talâk-i bâinle boşadı. Ben de ondan sonra Abdurrahman b. ZebİR'le evlendim; ama onun erkekliğini elbisenin saçağı gibi buldum; dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Rifaa'ya dönmek mi istiyorsun? diye sordu :

— Evet, deyince : Resûlüllah (S.A.V.) :
Hayır! sen onun balcağızından, o da senin balca-ğızından tatmadıkça dönemezsin; buyurdular.»
ÎUtîd b. El-Müscyyrb hülle için: «Cima' şart değil, akd-i sahih kâfidir» demiş ise de onun bu sözü ulemâ arasında derin bir aksülâmel uyandırmış; kendisine çeşitli cevaplar^ verilmiştir. Hattâ bazıları : aHa'ıd bu hadîsi duymamıştır» demişlerdir. Sadr-ı Şchtd, Said b. cl-'Müscyyrb'in kavlına işaret ederek: «Kim bu kavil ile fetva' verirse Alhüi'ın, Melck'lcrin ve bütün insanların lâ'noti onun üzerine olsun» demiştir. Dâvud-u Zahiri (202—270) ile Şiiler de bu meselede Saîd b. el-Miiscyyeb ile beraberdirler. Usul-i fıkıh ilminde bu hadîsin hükmü etrafında Hanefîler'le Şâfüler arasında ihtilâf vardır.[520]

«Kefaet Ve Muhayyerlik Babı»

Kefâet : Müsavat ve denklik demektir. Dînde kefâet mu'teberdir; binâenaleyh müslüman bir kadının bir kâfirle evlenmesi icmâ'en haramdır[521].

1031/852- «Ibni Ömer radıyallahih anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlülah sallaîlahü aleyhi ve sellem :
— Araplar birbirlerinin küfüdür; Mevâlî de birbirlerinin küfüdür; ancak dokumacı veya kan alıcı olursa o başka; buyurdular.»[522]

Bu hadîsi Hâkim rivayet etmiştir.
İsnadında ismi söylenmeyen bir râvî vardır. Ebu Hatim hadîsi münkeç saymıştır. Fakat Bezzar münkati' bir senedle Hz. Muaz b. Cebel'den onun bir şahidini rivayet etmiştir. İbni Ebî Hatim bu ha-_disİ babasına sormuş : «Bu yalandir:ash yoktur» cevabını almıştır. Başka bir yerde de «bâtıldır» demiştir. İbni Abdilbcrr onu «ct-Tem-hîd» de rivayet etmiş ve : «Dârc Kutnî (eî-llcl) de onun için: sahih olmuyoi^dedi» demiştir. Aynı hadîsi Hişam b. Ubcyd rivayet etmiş ve (kan alici) kelimesinden sonra «yâhûd Tabak» ifâdesini ziyâde etmiş; bunun üzerine tabaklar toplanarak kendisini paylamak istemişlerdir, îbni Abdilbcrr : «Bu münkerdir: uydurmadır: onun bir çok tarîkleri vardır ama hepsi boştur» demiştir.
Hadîs, arapların birbirlerine küf olduklarına, mevâlî'ni ı onlara küfü' olmadıklarına delildir.
Mevâlî : Mevlâ'nın cem'idir. Mevlâ yardımcı ve dost mânâlarına gelir. Arap olmiyan mü si umanlar İslâmiyet'e yardım ittikleri cihetle kendilerin? mevâlî denilmiştir.
Kefâet mes'elesinde neye i'tibâr edileceği ulemâ arasında çok İhtı-lâfhdır.
Hz. Ömer, İbni Mes'ud, îbni Şîrîn, Ömer b. Abdülaziz hazerâtı ile îmam Mâlik ve diğer bir takım ulemâ'ya göre mu'teber olan dîn'dir. Bu zevatın delilleri ;
«[523] Şüphesiz ki Allah İndinde sizin en kıymetliniz en ziyâde ehl-I takva ofanmızdır» âyet-İ kerîme'si ile :
«İnsanların hepsi Âdem oğludur. Âdem ise topraktandır.» hadîs-i şerifidir. Bu mânâda bir hadîsi İbni Sa'd, Hz. Ebu Hü-reyre'den tahrîc etmiştir. Lâfzı şudur :
«İnsanlar tarağın dişleri gibidir. Kimsenin kimse üzerine bir üstünlüğü yoktur. Ancak takva ile olan müstesna.»
Aynı hadîsi îbni Lal, îbni Sa'd hadîsine yakın lâfızlarla tahrîc etmiştir. Buharı de bu kavle işaretle «Bâbü'l - Ekfâî fi'd-Din» nâmiyle bir bâb tahsis etmiştir. Fahr-İ kâinat (S.A.V.) efendimizin: «DİndarI-nt tercih et» buyurduğunu yukarıda görmüştük. Resûlüllah (S.A.V. Mekke'nin fe£hi günü bir hutbe irâd buyurmuş onda ez cümle câhiliy-yet devri âdetlerini, büyüklenmeyi soy sop ile iftihar ötmeyi i'tibârdan düşürerek, insanların ancak iki sınıf, yani ya mü'min, müttekî, Allah indinde makbul yâhûd fâcir, şaki, Allah indinde gayr-ı makbul olduklarını beyân buyurmuştur.
Hâsılı soy sop ile iftiharın zemmi hususunda bir çok hadîsler vardır. Allah indinde makbuliyyetin ancak takva ile olacağını ifâde eden âyet-i kerîme ve o mânâdaki hadîslerle istidlal ederek îmam Mâlik ile Hanefîler'den Ebu Bekir Razî ve Kerki kefâeti nazar-ı i'ti-bâre almamışlardır. Maamâfîh diğer imamlarca kefâet mu'teber-dir, ve bazı ictihâd farkları ile; Dînde, takvada, san'atta, l.ürriyet-te, malda ve sâirede aranır. Bu hak kadınındır. Biânenleyh aranacak şeyler erkekte aranacak; bu suretle onun kadına denk olup "olmadığı anlaşılacaktır.[524]

1033/853- «Fatıme[525] btntî Kays radıyallahü anhâ'dan rivayet edildiğine göre: Peygamber sallaîlahü aleyhi ve sellem kendisine :
— Üsâmeye nikâh ol; buyurmuşlardır.»[526]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Musannifin bu hadîsi, zaîf olduğunu beyân ettiği İbni Ömer hadîsinden sonra zikretmesi kefâet babında dînden başka bir şeyin nazar-i i'tİbâre ahnmıyacağına işaret içindir.
Nitekim aşağıdaki hadîsi de aynı maksada binâen irâd etmiştir.[527]

1034/854- Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet edildiğine göre: Peygamber sallaJlahil aleyhi ve sellem :
— Ey Benî Beyaza, Ebu Hind'i evlendirin[528]; ona kız Verin; buyurmuşlardır.»[529]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Hâkim iyi bir senedle rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, kefâct'te soy ve sülâleye i'tibâr edilmiyeceğinin de-lîllerindendir. Filhakika Hz. Bilâl (R.A.) Hâle bintİ Avfla evlenmişti ki, bu kadın Hz. Abdurrahman b. Avf'm kız kardeşi idi. Hz, Ömer (R. A.) dahî kızı Hafsa'yı Selmân-ı Farisî (R.A.)'a verecek olmuştu. Sonra Hz. Hafsa Ümmehât-ı mü'minîn'den oldu.[530]

1035/855- «Âişe radıyallahü anhâ'dan rivayet edilmişlir. Demîştîr kr: Berîre âzad olduğu vakit kocası (nda kalıp kalmamak) hususunda muhayyer bırakıldı.»[531]

Bu parça müttefekun aleyh uzun bir hadîsin içindedir. Müslim'in Âişe (R.Anhâ)'dan rivayetinde «Kocasının köle olduğu» (yine) Aişe (R. Anhâ)'da.n bir rivayete göre «hür olduğu» zikredilmiştir. Fakat birinci rivayet eaahtır. BuharVdcki ibni Abbas (R. A./dan gelen sahih rivayette köle idi-ği sarih olarak ifâde edilmiştir. Bu sebeple Buharı köle olduğuna kat'iyyetle hükmetmiştir.
Bu hadîsi Medîne ulemâsı da rivayet etmişlerdir Bir şeyi Medine ulemâsı'nm rivayet ve kabul etmesi İle bazıları o şeyin esah olduğuna istidlal ederler. Aynı hadîsi Ebu Dâvud, Hz. ibni Abbas'dan şu lâfızlarla tahrîc etmiştir :
«Filhakika Berîre'nin kocası kara İdi; Mugîs adını taşıyordu. Nihayet Peygamber (S.A.V.) Berîre'yi muhayyer bıraktı ve iddet beklemesini kendisine emretti.»
JS«Aarî'nin İbni Abbas'dan tahrîc ettiği rivayette :
«Bu filân oğullarının kölesi Mugîs yani Berîre'nin kocasıdır» denilmiştir.'nin diğer bir rivayetinde :
«Berîre'nin kocası siyah bir köle İdi: ona Mugîs derlerdi» buyuru!-maktadır. Dârc Kutnî (306—385) : «Urvc'nm Âişe'den onun köle olduğu hususundaki rivayeti değişmemiştir.» demiştir. Ncvcvî diyor ki : «Köle idi, diyenlerin sözünü, Âişe'nin : O köleydi; demesi te'yîd Kıssayı haber veren o olduğu halde köle idiğİni haber vermiştir. Binâenaleyh köle olduğunu hem kuvvet hem de çokluk ve bellcyiş i'ti-bâriylc tercih sahih olmuştur.»
Hadîs-i Şerîf, âzâd edilen cariyenin kocası köle ise onda kalıp kalmamak hususunda kendisine muhayyerlik sabit olduğuna delîidir ki, icmâ' budur.
Hür olursa mes'ele ihtilaflıdır. Cumhur'a göre cariyeye muhayyerlik yoktur. Çünkü köle olduğu zaman muhayyer olmasının illeti, köle'-nin hülleye bir çok hükümlerde küfü olamamasıdır. Câriye âzâd edil-dimi kocasının nikâhında kalıp kalmamak hususunda muhayyer olur; zîrâ akicl yapılırken İhtiyara ehil değil idi.
Şa'bî ile bazı ulemâ'ya göre ise kocası hür de olsa câriye âzâd edildiği zaman kendisine muhayyerlik sabit olur. Bunların delili : Hadîsin bir rivayetinde «Berîre'nİn kocası hür idî» denilmiş olmasıdır.
Aklî delilleri de : Evlendirilirken cariyenin hiç bir ihtiyarı bulunmamasıdır. Sahibi kendisini zorla dahî evlendirebilirdi. İşte âzâd edildikten sonra evvelden mevcut olmıyan yepyeni bir hâl meydana gelmiştir ki,[532] bu hâl onun muhayyerliğini îcabeder.
Sonra (İhtiyar) kelimesi ile nikâh'ın feshedilip edilmiyeceği de ihtilaflıdır. Bazıları : «Evet bu sözle nikâh münfesih olur» demişlerdir. Bunların

delili : Hadîste geçen «muhayyer bırakıldı» ifadesidir. Diğer bazılarına göre mutlaka (fesih) kelimesini söylemek lâzımdır.
Câriye kendini ihtiyar ettikten sonra artık kocasının ona dönmeğe hakkı kalmaz. Yeniden evlenmek isterse nikâhı tazeletmeleri îcabeder. Cariyenin muhayyerliği cima' zamanına kadar devam eder. Buna delîl imam Ahmed'in tahric ettiği şu hadîstir :
«Câriye âzâd olduğu vakit cima' edilmedikçe muhayyerdir, isterse ondan ayrılır; ama cima' ederse artık ona muhayyerlik yoktur». Bu hadîsi Dâre Kutnî :
«Eğer seninle cima' ederse artık sana muhayyerlik yoktur» şeklinde tahrîc etmiştir. Ebu Davud'un rivayeti de buna yakın lâfızlarladır. Bunlar, cimâ'in muhayyerliğe mâni' olduğuna delildir. Hanbelîler'in mezhebi budur.
Berîre hadîsi'ni utemâ : zekât, ıtık, alış veriş ve nikâh gibi bir çok yerlerde zikretmişlerdir. Musannif merhum ondan çıkarılan fâideîeri saymış, tam yüz yirmi ikiyi bulmuştur. Bunların bâbı'mızla alâkalı olanlarından bir kaçını biz de görelim :
1— Köle olan karı kocadan birini satıp diğerini bırakma caizdir.
2— Evli cariyeyi satmak boşama hükmünde değildir.
3— Evli bir cariyeyi âzâd etmek onu boşamak veya nikâhını fesih etmek sayılmaz. Çünkü cariyenin talakı sahibinin değil, kocasının hakkıdır.
4— Köleler kölelikten kurtulmaya çalışabilirler.
5— Kefâetde hürriyet mu'teberdir.
Berîre kıssası'na göre : Kocası onu o kadar severmiş ki aşkından ağlıyarak Medine sokaklarında Berîre'nin arkasından dolaşır; göz yaşı döker ve kendisini bırakmaması için yalvarırmış. Fakat Berîre bunu kabul etmemiş. Ulemâ bunu aşkın hayayı yok ettiğine ve âşık, yaptığını gayr-ı ihtiyarî yapıyorsa mazur görülmesi îcabettiğine delîl saymış hattâ Allah aşkı ile vecde gelen dervişlerden gayr-ı ihtiyarî sâdır olan raks ve sâirenin arfolunacağına kail olmuşlardır. Lâkin bazıları : «Berîre'-. nin kocası sevgilisinden ayrıldığı için ağlamış; Ehlullah olanlar da Allah'a kavuşmak ve gazabından korunmak için ağlarlar; nitekim Fahr-I kâinat (S.A.V.) efendimiz de ağlardı. Raks ve çalgı gibi şeyler ise fâsık ve fâcirlerin sânıdır. Allah'ı sevenlerin ve ondan korkanların şanı bu değildir.» diyerek, bu gibi şeylerin kat'iyyen dinle alâkası olmadığım beyân etmiş ve böyle bir hükmün hadisten nasıl alındığına şaşmışlardır.[533]

1036/956- «Dahhâk b. Feyruzu[534] Deylemî'den o da babası radıyal-lahü anh'dan işitmiş olmak üzere rivayet edilmiştir. Babası demiştir ki : Yâ Resûiüllah, dedim; ben nikâhım altında İki kız kardeş olduğu halde müslüman oldum ne yapmalıyım? Resûiüllah sollallahü aleyhi ve sellem :
— Onların hangisini dilersen boşa; uyurdular.» [535]

Bu hadîsi Nesâî müstesna Dörtler'le Ahmed rivayet etmiştir. Ibnî Hibbân, Dâre KutnS ve Beyhakî onu sahihlemişler, Buharı ise illetlendirmiştir. Illetlendirmesinin sebebi şudur : hadîsi Dahhâk babasından rivayet etmiş; ondan da Ebû Vehbî Ceyşanî rivayet eylemiştir. Bu-harî : «Bunların birbirinden işittiğini bilmiyoruz» diyor.
Hadis-i Şerif, kâfir nikâhlarının, müslüman nikâhlarına muhalif de olsalar yine nazar-ı İ'tibârc alınacağına delildir. Şu halde onların nikahlan müslüman olduktan sonra da devam edecek ve kadın ancak boşamakla kocasından ayrılacaktır. Hanefîler'den maada mczlıeb imamları İle Dâvud-u Zâihrî'nin mezhebi budur. Hanefîler'le Zâhirîler'e göre ise kâfirin yalnız î.slâmiyete uyan icraatı kabul olunur. Hadîs-i şerifteki talâktan mıırâd hakikaten boşanmak değil, kız kardeşin birini nikâhında bırakıp ötekinden ayrılmaktır. Fakat bırakılan kardeşe yeniden nikâh kıymak lâzımdır.[536]

1037/857- «Sâlim'den babasından işitmiş olarak rivayet edildiğine göre: Gaylan[537] b. Seleme on dâne karısı olduğu halde müslüman olmuş; kadınlar da onunla birlikte müslüman olmuşlar. Fakat Peygamber sallallahü aleyhi ve selle m kendisine bunlardan dördünü seçmesini emretmişlerdir.»[538]

Bu hadîsi Ahmed ile Tîrmizî rivayet etmiş; Hâkim ile İbni Hibbân onu sahîhlemişler; Buharı, Ebu Zür'a ve Ebu Hatim ise Ületlendirmişlerdir.
Tirmizl, BuharVnin: «Bu hadîs mahfuz değildir» dediğini nak-letmiştir. Musannif «et-Tclhis» de bu hadîs üzerinde bir hayli söz etmiştir. Fakat İbni Kesir'in «el-frşâ(fa nâm eserinde ifâdesi ondan hem daha kısa hem daha güzeldir. İbni Kesîr hadîsi tahrîc ettikten sonra şöyle demektedir: «Bu hadîsi İmam Ebu Abdillah Muham-med b. İdrîsi Şafiî ile Ahmed b. Hanbcl, Tirmizl ve İbni Mâcc rivayet etmişlerdir. Bu isnadın ricali Şeyheyn'in şartları üzeredir. Şu kadar var ki; Tirmiz : BuharVyi : Bu hadîs mahfuz değildir; derken işittim. Sahîh olan Şuayb ve başkalarının Zührî'don rivayet ettikleridir; dedi.»
Bu hadis, Dahhâk hadisinin delâlet ettiği hükme delâlet ediyor. Binâenaleyh o hadîsi te'vîl edenler bunu da te'vil ederler.[539]

1038/858- «İbni Abbas radujaUahil anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Peygamber salhülahü alryhi ve sçllem kız\ Zeyneb'i altı stne sonra Ebu'l-Âs b. er-RebÏ'a ilk nikâhı'ile iade etti; yeni nikâh kıymadı.»[540]

Bu hadisi Nesâî müstesna, Dörtler'İe Ahmed rivayet etmiş; Ahmed ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Tirmizî : «Bu hadîs hasendir; isnadında be's yoktur.» demiştir.
İmam Ahmed'm bir rivayetine göre, Hz. Zeyneb (R. Anlıâ/mn müslümanhğı kabulü zevcinin müslüman oluşundan altı sene evveldi. Fakat Hz. Zeyneb (R. Anhâ)'mn buradaki müslümanhğından, hicreti "kastedilmiştir. Ynksa o sonradan müslüman olmuş değı! Resûlüîlah (S.A.V.)'in dîğcr kerîmeleri ile birlikte Peder-İ Âli'leri (S.A.V.)'e Peygamberlik geldiği zaman müslüman olmuşlardır.
Ebu'l-Âs (R.A.), Bedir gazasında müslümanlann eline esir düşmüştü. Hz. Zeyneb (R. Anhâ) ona fidye olmak üzere annesi Hz. Hadice (R. Anhâynm kendisine düğün hediyyesi olarak zifaf gecesi taktığı kıymetli gerdanlığı göndermiş idi. Fahr-i K"âİnât (S.A.V.) efendimiz bunu görünce Zevce-i Muhteremleri Hadîcetü'l - Kübra (R. Anhâ-)'yi hatırladı ve gözleri yaşardı Ashâb-ı kirâm'ma bakarak :
— Bir anne'nin hâtırasını ki7ina bırakmak icap et mez mi? demişti. Eshâb'm hepsi bunu kabınderek gerdanlık Hz. Zeyneb'e iade olundu. Resûlüllah (S.A.V.) damadını serbest bıraktı ve ona min~ net-ü ihsan eyledi. Yalnız Hz. Zeyneb'e hicret için müsaade etmesini şart kıldı. Hz. Zeyneb (R. Anhâ), Bedir vak'asından az sonra Medine'ye hicret etti.
Bedir vak'asi ise Resûlüllah (S.A.V.)'in hicretinden iki sene sonra Ramazan'da olmuştu. Müslüman "kadınların kâfirlere haram kılınması altıncı hicrî yılında Hudeybiye'de vuku' bulduğuna göre Hz. Zeyneb . (R. Anhâ)'vn. bundan sonra iki sene kadar beklediği anlaşılıyor. Nitekim Ebu Davud'un bir rivayetinde : «Resûlüllah (S.A.V.) onu kocasına İkî sene sonra iade etti» denilmektedir. Bu ciheti Ebû Bekr-İ Beyhaki dahî böyle takrir etmiştir.
Tirmj,zl: «Bu hadîsin vechi bilinmiyor» diyerek Resûlüllah (S.A.V.) in Hz. Zeyneb'i altı yâhûd üç veya iki sene sonra zevcine nasıl iade buyurduğuna işaret etmiştir. Mes'ele müşkildir. Zîrâ Hz. Zeyneb'in id-detinin bu müddet zarfında devam etmesi uzak bîr ihtimaldir: «Bir kâfir karısından sonra müslüman olursa aralarında nikâh devam eder» diyen bulunmamıştır. Bu bâbta icnıâ' olduğunu İbni Abdüberr nakletmiş; yalnız buna Zâhirîler'den bazısının cevaz verdiğine işaret etmişse 5e mezkûr kavlin red edildiğini söylemiştir. Fakat ona da : Bu mes'elede Hz. Ali ile Nchai'den hilaf sabit olduğu, Ebu Hanifc'nin Şeyhi Hammâd'm bununla fetva' verirdiği, ileri sürülerek cevap verilmiştir. İkisi do kâfir olan karı kocadan biri müslümanlığı kabul ederse Hz. A(İ (R. A.) onlar hakkında,:
«Kadtn Meret diyarında olduğu müddetçe kocası onun bud'una daha lâyıktır» demiş; bir rivayette :
«Şehirfnden çıkmadığı müddetçe kocası karısına daha lâyıktır.
buyurmuştur. Zührî'nin bir rivayetine göre : «Kadın müslümanlığı eder de kocası kabul etmezse aralarını hükümdar ayırmadıkça onlar karı kocadır.» denilmektedir.
Cumhyr-u ulemâ'ya göre : Kocası diyâr-ı küfür'de olup müslümanlığı kabul etmiyen bir kadın, müslümanlığı kabul eder de medhûlün biha (yani cima' edilmiş) olursa kocası o kadının iddeti içinde müslüman olduğu taktirde aralarındaki nikâh bâkî'dir. îddeti bittikten sonra müslüman olursa araları ayrılır. İşte İbni Abdilberr'in hakkında icmâ' naklettiği mesele budur. Cumhur, Hz. Zeyneb (R. Anhâ) hadîsini (iddeti bitmemiştir) diye te'vîl etmişlerdir. Yani müslüman bir kadının kâfir kocasımn nikâhında kalamiyacağım bildiren âyet-i kerîme nazil olduktan sonra Hz. Zeyneb (R. Anhâ) iki sene bir kaç ay, henüz müslüman olmamış bulunan kocasının nikâhında kalmıştır. Çünkü bazı kadınların hayzı gecikir. Zeyneb'in hayzı da gecikmiştir. Ve iddeti henüz bitmediği için Peygamber (5.A.V.) kendisini kocasına iade etmiştir.
Fakat İbni Kayyım, cumhur'un kavlini reddetmiş ve: «Hadîslerin hiç birinde iddetin nazar-ı itibâre alındığını bilmiyoruz. Peygamber (S.A.V.)'in bir kadına iddetinin geçip geçmediğim sorduğu da malûmumuz değildir. Hiç şüptıe yok ki mücerret müslümanlık ayrılmayı îcabetse bu ayrılığın talâkı ric'î değil, baîn olması lâzım gelir, Şu halde iddetin nikâhın devam ve bekası hakkında bir tesiri yoktur. Onun eseri yalnız kadını başkasına nikâhtamaya mâni' olma hususunda zahir olur. Eğer İslâmiyet bunların arasında ayrılığı reva görseydi kocası id- içinde karısını

almağa hak kazanamazdı. Lâkin Peygamber (S.A.V.)'in hükmü bu nikâhın mevkuf olduğuna delâlet eder. . Kocası, karısının iddeti bitmeden müslüman olursa karısı kendisinindir;, iddeti geçerse, kadın istediğine varabilir. Dilerse kocasını bekler; şâyed müslüman olursa yine karışıdır; nikâh tazelemeye hacet yoktur. Müslüman olan hiç bir kimsenin nikâh tazelediği asla bilinmemektedir. Bilâkis iki şeyden biri olurdu. Ya ayrılırlar, da kadın; başkası nikâh eder; yâhûd nikahlan üzere kalırlardı...» demiştir. İbni Kayyım sözünü şöyle bitirmiştir: «Eğer Peygamber (S.A.V.)'in Hudeybîye anlaşmasından ve Fetih zamanından sonra -Karı ile kocadan birinin müslüman oluşu gecikse bile- onları yine karı koca olarak ikrar buyurması olmasa idi biz de iddeti nazar-i i'tibâre almaksızın İslâmiyet sebebi ile hemen ayrılmalarına kail olurduk. Çünkü Teâlâ hazretleri :
[541] «Ne o kadınlar o erkeklere helâl olur; ne de o erkekler o kadınlara.» buyuruyor.»
Bazılarınca bu meselede e nşayan-ı kabul kavil İbni Kayyim'in. kavlidir.[542]

1039/859- «Amr b. Şuayb'den o da babasından o da dedesinden -ra-dıyallahÜ anhüm- işitmiş olarak rivayet edildiğine göre: Peygamber saUalJa m aleyhi ve sellem kızı Zeyneb'i Ebu'l-Âs'a yeni bir nikâh ils iâde etmiştir.[543]

Tirmizî : «ibni Abbas hadisi isnad i'tibâriyle daha iyidir, ama Artır b. Şuayb hadîsi ile amel olunur» demiştir.
Hafız îbni Kesir'in «cl-îrşâd» da beyânına göre İmam Ahmed b. Hanbcl : «Bu zaîf bir hadîstir. Huccac onu Amr B. Şuayb'dajı işitmemiş, Muhammcd b. Abdillahhi'l-Arzemi'den duymuştur. Halbuki ArzrmVnin hadîsi hiç bir şey etmez. Sahih olan İbni Abbas hadîsidir» diyerek yukarıda geçen hadîse işaret etmiştir. Buharı, Tirmizî, Dârc Kut.nl ve Bcyhaki de aynı şeyi söylemişler; hattâ Bey-haki bunu diğer hadis hafızlarından da hikâye eylemiştir.
»ibni Abdilbcrr'c gelince : O, Amr b. Şuayb hadîsini tercihe meyletmiş ve bu hadis ile fbni Abbas hadîsinin aralarını bulmuş; İbni Abbas (indisindeki «ilk nikâhla» ta'birİni «İlk nikâhın şartları ile» mânâsına almıştır. Yine o hadîsteki «Yeni nikâh kıymadı» ifâdesini de «tik nikâhdakinden fazla bir şey şart koşmadı» diye mânâlandırmı-tır.
Amr b. Şuayb hadîsini usul ve kavâid te'yîd etmektedir. Onda yeni akid yapıldığı hattâ Tirmizl'nm rivayetinde, yeni mehir konulduğu tasrih olunmuştur. Sarahat mukabilinde İse delâlete i'tibâr yoktur.[544]

1040/860- «İbni Abbas radıynllahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bir kadın müslüman oldu da evlendi. Sonra kocası geldi. Ve :
— Yâ Resûlallah! Ben müslüman olmuştum, kadın bunu biliyordu. Dedi. Bunun üzerine Rosûlüllah saüallahü aleyhi ve sellem onu ikinci kocasından alarak ilk kocasına iade etti.»[545]

Bu hadîsi Ahmed, Ebu Dâvud ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir. İbni Hibbân ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerîf, kocasının müslüman olduğunu karısı bilirse o kadın başka kocaya bile gitse nikâhlarının bozulmayacağına, ikinci nikâhın bâtıl olduğuna delildir.
O zât'm «Karım benim müslüman olduğumu bilirdi» demesi ihti-malli bir sözdür. Kadının iddeti geçmezden önce de sonra da müslü-manhğı kabul etmiş olabilir. Fakat her halde kocasına iade edilecektir. Kadının başkasına varmazdan evvel onun müslüman olduğunu öğrenmesi mutlak surette ikinci .nikâhı bâtıl kılar.
Bu hadîsi yukarıda Hz. Zeyneb'dcn bahseden ibnî Abbas hadîsinde görülen îbni Kayyim'in görüşünü te'yîd ediyor. Çünkü Peygamber (S.A.V.)'in :
— Kadın senin müslüman oluşunu iddetinin geçmesinden evvel mi öğrendi sonra mı? dîye sorması, iddetin bir hüküm ifâde etmediğine delildir. Ancak ibni Kayyim'în iddiasına göre kadın iddeti geçtikten sonra dilediğine varabilir. Şu halde buradaki kıssa yalnız iddet içinde evlendiğine göre tamam olur.
Bazıları bu tevcihi de müşkil buluyor ve diyorlar ki: «Eğer bu kadının' ikinci kocaya varması iddeti geçtikten sonra olmuşsa nikâhı sahihtir. Birinci kocasından beklediği iddeti geçmeden evvel vac-mışsa bâtıldır.» Bu mülâhahazalar karşısında nihayet şöyle demek kalıyor: «Bu kadın ikinci kocaya iddeti içinde iken varmıştır. Bu takdirde nikâhları bakidir. Kadının ilk kocası müslüman olduktan sonra İkinci kocaya varması bâtıldır. Zîrâ kocası vardır.»[546]

1041/861- «Zeyd b. Kâ'b b. Ucra'dan o da babasından -radıyalîahü anh- işitmiş olarak rivayet olunmuştur. Demiştir ki: «Resûlüllah salîal-lahil aleyhi ve sellem Benî Gîfâr'dan Âliye ile evlendi. Peygamber (S.A.V.)'in yanına girerek elbisesini soyunduğu zaman (S.A.V.) onun boğrüüde bir beyazlık görmüş; ve :
— Elbiseni giy de ailen nezdine git; buyurmuşlar; kendisine mehir verilmesini de emretmişlerdir.»[547]

Bu hadîsi Hâkim rivayet etmiştir. İsnadında Cemil b. Zeyd vardır ki, bu zât meçhuldür. Onun üzerinde şeyhi hakkında pek çok ihtilâf edilmiştir. Zehcbî bu Cemil hakkında îbni Maîn'in : «sika değildir» dediğini kaydediyor; Buharı : «Onun hadîsi sahih değildir» demiştir.
Hadîsi Cemil'in rivayet ?dip etmediği dahî ihtilaflıdır. Bazıları onun rivayet ettiğini söylemiş, diğer bazıları Kâ'b b. Zeyd'den rivayet olunduğunu idda etmiş, bir takımları fbni Ömer'den, başkaları Kâ'b b. Ücre'den rivayet edildiğini ortaya atmışlardır. Kâ'b b. Zeyd'in rivayet ettiğini İleri sürenler bile vardır.
Hadîs-i şerif, bars denilen illetin sakınacak bir şey olduğuna delâlet ediyor. Yalnız onun sebebi ile nikâhın feshedileceğine dâir bir sarahat yoktur. Çünkü «Ailenin lezdine git» demekle Peygamber (S.A.V.) boşamayı kasdetmiş olabilir. Şu kadar var ki: bu hadîsi îbni Kes'v başka lâfızlt/Âs. rivayet etmektedir. O rivayette :
«Peygamber (S.A.V.) Benî Gifâr'dan bir kadınla evlendi. Kadın yanına girince. Peygamber {S.A.V.) onun böğründe bir bars illeti görerek hemen onu ailesinin yanına iade etti; ve :
— Benden (bunun kusurunu) gizlediniz; dedi...»
Bu, nikâhı feshettiğine delildir.
Mezkûr hadîsi îbni Kesîr . .ikâhta muhayyerlik ve kusurdan dolabı lâde) bâbı'nda zikretmiştir.
Kusurdan dolayı nikâhın feshedilip edilemiyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ekseriyete göre feshcriilebilir. Yalnız tafsilât hususunda yine, ihtilâf vardır. Meselâ, Hz. AM ile Hz. Öm r (R. Anhümâ)'-ya göre kadın ancak dört şeyden biri sebebi ile ailesine iade edilebilir. Bunlar : delilik, cüzzam, bars ve bir de ferede olan bir illettir. Fakat bu rivayetin isnadı münkatı'dir. BeyhakVuin iyi bir isnadla İbni Abbas (E. A./dan rivayet ettiği bir hadîste :
«Dört nev'î kadın vardır; bunlar satışa da, nikâha da yaramazlar: Deli, cüzzamlı, barslı ve ferci illetli olan kadın.» buyftrulmuştur.
Bu hususta erkek de kadınla müşterektir. Biânenaleyh, o da mecbub ve ınnîn yani tenasül uzvu kesilmiş veya harekete gelmiyorsa karısının isteği üzerine mahkeme tarafından aralan ayrılabilir.
Hulâsa karı kocayı birbirinden nefret ettiren ve cimâ'a manî' olan her kusur bazı mezheb farkları mülâhaza edilmek şartı ile karı kocanın arasını ayırmaya sebep teşkil eder. Tafsilât fıkıh kitapIarındadır.
Dâvud-u Zahirî ile İbni Hazm'e göre nikâh hiç bir illet sebebi ile feshedilemez.[548]

1041/862- «Said b. el-Müseyyeb'den rivayet olunduğuna göre Ömer b. el-Hattab radıyallahü anh :
— Hangi erkek bîr kadınla evlenir de onunla cİmâ' eâer ve kendlsl-nİ barslı veya deli, yâhûd cüzzamlı bulursa kadına cima' ettiğinden dolayı mehir vardır. Ama o mehir kadından dolayı erkeği aldatanın boynuna borç olmak üzere (netice i'tİbâriyle yine) erkeğindir; dedi.»[549]

Bu hadîsi Saîd b. Mansur, Mâlik vejbni Ebî Şey be tahric etmişlerdir. Râvîleri sikadırlar.
Yine <Saîd, Ali'den bunun benzerini rivayet etmiş; ve: «yâhud kadında cîmâ'a mâni' bir kemik varsa kocası muhayyerdir. Eğer kadına temas etmişse helâl muamelesi yaptığı fercine mukabil kadına mehir vardır.» ifâdesini ziyâde eylemiştir.
Yine Saîd b. el-Müscyyeh tarîkinden kendisinin şöyle dediği ri-vâyet edilmiştir : «Cimâ'a iktidarı olmayan hakkında Ömer bir sene te'cil edilmesini hükmetti.»
Hadîsin râvîleri sikadırlar.
Hadîs-i şerif, cima' edilen illetli kadına mehir verileceğine fakat kocası aldatıldığı için verdiği mehiri aldatandan alacağına delâlet ediyor ki;

îmam Mâlik ile Şafiî imarnlan'nm mezhebi de budur. Yalnız ödemek için aldatanın o hastalığı bilmesi şarttır; bilmezse ödemesi îcabetmez.
îmam A'zam Ebu Hanîfe ile Şafiî'ye göre verilen mehri kimseden geri alamaz. îmam Şafiî eski kavlinde ödetmeye kailmiş. Hattâ bu bâb'ta Ömer, Al! ve İbni Abbas (R. Ânhüm) hazerâtından deliler nakletmiş, ve : «Bizi aldatan bizden değildir.» hadîsi ile istidlal ediyormuş. Sonra yeni mezhebinde bu kavli terketmiş ve : «Bu kavli ancak şu hadîsten dolayı bıraktık» demiştir.
«Hangi kadın velîsinin izni olmaksızın evlenirse onun nikâhı bâtıldır. Eğer o kadına temasta bulunmuşsa is-tihlâl ettiği fercine mukabil ona mehir vardır.» Şâfü hazretleri diyor ki : «Resûlüllah (S.A.V.) kadına nikâh-ı bâtılda bile mehir vermiştir. Halbuki bunda kadın erkeği aldatmıştır. Binâenaleyh sahi.ı nikâhta, aldatandan almamak şartı ile mehir vermek evleviyette kalır.»
Hadîs-i şerifin son kısmı cimâ'a iktidarı olmayan erkekle karısının bu dert dolayısiyle birbirlerinden ayrılabileceklerine delildir. An cak bunun için evvelâ erkeğe bir mühlet verilir. O müddet zarfında cima' edebilirse mes'ele yoktur. Edemediği taktirde artık karısının talebi "üzerine mahkeme aralarını ayırır. Verilecek müh.etin ne kadar zaman olacağı ihtilaflıdır. Hanefîler'le bazı ulemâ'ya göre bir senedir. Bu kavil Hz. Ömer'le İbni Mes'ud (R. Anhüm/âan da rivayet olunmuştur. Hz. Osman (R.A.)'m hiç mühlet vermediğ.ni siylerler. Haris b. Abdilîah on ay te'cil edileceğine kail olmuştur, 'nam Ahmed b. Hanbcl ile bir cemâate göre bu mes'elede nikâhı fesih yoktur. Delilleri : Peygamber (S.A.V.)'in Rirâ'a (R.A.)'m karısına muhayyerlik vermiş olmasıdır. Halbuki bu kadın Hz. Rifâ'a'dan şikâyet etmiştir.
«Nikâh feshedilemez» diyenlerin delili Hz. Rifâ'a'nm karısı mes'ole-si olduğu aşikârdır. Ancak kadın Rifâ'a'dan şikâyet etmiş değil, ondan boşanarak Abdurrahman b. Zebîr[550] ile evlenmiş; fakat onu cima' hususunda pek gevşek bularak, Peygamber (S.A.V.)'e şikâyete gelmiş; xv : «Bu zâ*'ta bulunan nesne elbisenin saçağı gibidir» diyerek onun cimâ'a muktedir olamadığını anlatmak istemiştir. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) kendisine :
ifâ'a'ya dönmek mi istiyorsun? Hayır. Sen onun balcağızından, o da senin balcağızından tadmadıkça dönemezsin; buyurmuşlardır.
Bu hadîs ihtilaflı olan hulle mes'clesinde Hz. Ebu Hdnîfc'nin de-liü olduğu için Usûl-i Fıkıl kitaplarında mutlaka ondan bahsolu-nur. Hadîs «cl-Muvatta'» da. dahi buna yakın lâfızlarla rivayet olunmuştur.
Bu izahattan an'aştlıyo- ki, Rifâ'a kıssası ile nikâhın fcsholunaca-ğına istidlal etmek doğru değildir. Zîrâ Rifâ'a'nın karısı nikâhın feshini sarahaten istememiştir. Hattâ İmam Mâlik «cl-Muvatta» da : «Hz. AkHurrahman'm kadına cima edemeyip boşadığını; sonra onu ilk kocası Rifâ'a'nın tekrar almak istediğini; kadının bu münasebetle Resûlüllah (S.A.V.)'e gelerek fetva' sorduğunu; Peygamber (S.A.V.)'in de, helâl olmaz diye cevap verdiğini, rivayet ediyor.
Fâide : îbnü'l - Münzîr diyor ki : «Kadının kocasından cima' istemesi hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ekser-i ulemâ'ya göre kocası bir defa cima' ettikten sonra artık cimâ'a kudreti olmıyan filinin) gibi te'cîl edilemez.» Evzaî, Sevrî, Ebu Hanîfe, Mâlik ve £tt/n'hin mezhebi budur.
Ebu Sevr ile diğer bazı zevata göre erkek, bir illetten dolayı cimâ'a muktedir olamıyorsa kendisine bir sene mühlet verilir. İlletten dolayı değilse mühlet verilmez.
Kaadi îyaz da şunları söylemiştir: «Kadınların cimâ'a hakkı olduğunda bütün ulemâ müttefiktirler. Şu halde kadın, tenasül âleti kesilmiş birisi ile yâhud cimâ'a iktidarı olmıyanla bilmeden evlense kendisine muhayyerlik sabit olur. Cimâ'a iktidarı olmayana da, o hâl'in geçip geçmiyeceğini' denemek için bir sene mühlet verilir.»[551]

«Kadınlarla Geçinme Babı»

Bundan nruıksad, kan kocanın birbirlerine iyi muamele ederek güzcl güsrel geçinmeleridir.[552]

1042/863- «Ebu Hu ayre radıyallıhü anh'âen rivayet edilmiştir. Doml|tlr ki: Rcsüliillnh ;nUallnhü aleyhi ve acilcin;
— Bir kadına a'kasından cima' eden mel'undur; buyurdular.»[553]

Bu hadisi Ebû Dâvud ile Nesal rivayet etmişlerdir; lâfız Nesal'nin-dir. Hadîsin ınu'temed ravîleri vardır; lûkin mürsel olmakla illetlendi-
Bu hadîsi bu lâfzlyle Ethab-ı KlrAm'dan bir cemâat bir çok yollardan HvAyet etmişlerdir ki, Ali b. Eb! Tillb, öm«r, Huzeyme, AHy b. Talk b. AH, Ibnl fcet'ud, CAbtr-, Ibnl Abbat, ibnl Ömer, Berâ', Ukbe-tü'bnü Amir, Enet ve Ebü Ztrr (R. AnhÜm) hazerûtı bunlnr meyanın-dadır. Bunun bütün tarikleri üzerinde söz edilmiştir. Fakat gerek rivayet yollarının çokluğu, gerekse râvîlerinin muhtelif oluşu birbirini takviye ve te'yîd etmiştir.
Bu hadîs kadına arkasından münâsebette bulunmanın yani LÛtî-Hğîn haram olduğuna delildir. Bir şirzime-i kaille istisna edilirse bütün ümmet-I Muhammtdlyye'nin mezhebi budur. Çünkü asıl i'tibâriyle Allah'ın helâl kıldığı yerlerden maada her hangi bir dmâ' haramdır. T«4l* t aıretlerl fere'den başka dmâ'ı helâl kılınan bir yer halketme-miştir. Nitekim :
«Kadınlara Allah'ın emrettiği yerden cima' edin[554].
[555] Kadınlara Allh'ın size emrettiği yerden istediğiniz şekilde yaklaşın»
buyurmuştur. Allah'ın emrettiği yer ise fere'tir. Ferc'ten maada istifade edilecek bazı yerler vardır. Fakat bunları şeriat ta'yîn etmiştir. Hayızlı kadının fercinden maada yerlerinden, mübaşeret yani tenini tenine yapıştırmak sureti ile istifâde etmek gibi. İmâmiye taifesi bir adamın karısı ile cariyesine hattâ kölesine dübüründen münâsebette bulunmayı yani onlara lûtîlik ötmeyi tecviz etmişlerdir. İmam Şâ'iî'nin : «Bunun hela" ve haj-âm kılınması hususunda hiç bir şey sabit olmamıştır. Kıyas helâl olmasını îcabeder» dediği rivayet olunmuşsa da bu bâbta \Rebî şunları söylemiştir : «Kendisinden başka ilâh olmıyan Allah'a yemin.ederim ki, Şafiî bunun haram edildiğini tam altı kitapta nassen tesbit etmiştir.»
Bazıları : «Bu helâl mes'elesi onun eskiden mezhebi idi» diyorlar, tbni'î - Kayyım «el-Hedyü'n - Nebeviy» adlı eserinde İmam Şafiî'nin : «Bu işe ruhsat vermem; bilâkis ondan nehî ederim» dediğini naklettikten sonra : «Kim imamlardan bunu mubah kıldıklarını naklederse muhakkak onlar hakkında en çirkin ve en fena hatayı yapmış olur. Onların «mubahtır» dedikleri, yalnız arka tarafın, ferce cima' için vâsıta olması, yani dübüre değil arka taraftan ferce cima' etmektir. Bunu işitenler meseleyi karıştırmışlardır» diyor.
İmam Malik'den dahî tecviz ettiğine dâir'bir rivayet varsa da Mâliki İmamları bunu redd ve inkâr etmişlerdir. Hâsılı böyle çirkin bir şeyin tecvizini bu ümmetin manevî semâsının yıldızları demek oian ulemâ-I Kirâm'a nisbet etmek büyük bir iftira ve altından kalkılmaz bir vebaldir. Hattâ bazıları bu cevaz meselesini İmâmiye tâifesİ'nin belli başlı kitaplarında bile bulamadıklarını yazıyor; "böyle bir şeye onların dahî cevaz vereceklerine inanmıyorlar.[556]

1043/864- «Ibni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
Bir erkeğe veya kadına arkasından cima' eden kimseye Allah nazar kılmaz; buyurdular.»[557]

Bu hadisi Tirmhî, Nesaî ve İbni Hibban rivayet etmişlerdir. Hadîs mevkuf olmakla da illctlcndirilmiştir.
Evet İbnİ Abbas (Iİ.A.)'a mevkuf sayılmıştır. Lâkin bu mrs'ele içtihada mesâğ verilmeyen meselelerdendir. Bahusus bu nevi' tehdîd ictihâdla bilinmeyen şeylerdendir. Binâenaleyh hadîs merfu' hükmündedir.[558]

1044/865- «Ebu Hüreyre radıyallahü anft'dep Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre (S.A.V.) efendimiz :
— Her kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, komşusuna eziyyet etmesin! Hem kadınlar hakkındaki hayır vssiyyetini tutun! Çünkü onlar kaburga kemiğinden yaratılmışlardır. Şüphesiz ki, kaburganın en eğri yeri üst kısmıdır. Onu doğrultmağa kalkarsan kırarsın; (hah üzere) bırakırsan eğri olarak devam eder (gider).şu halde kadınlar hakkındaki hayır vasiyyetini tutun buyurmuşlardır.»[559]

Hadîs müttefekun aleyhlir. Lâfiz Buharî'nindir.
Müslim'in rivayetinde : «Ondan istifâde edersen ondaki eğrilikle istifâde edersin. Eğer doğrultmağa kalkarsan kırarsın. Onun kırılması boşanmasıdır.» Duyurulmuştur.
Hadîsteki : cümlesi : «Kadınlar hakkında birbirinize hayır vasiyyet edin.» mânâsına da gelebilir.
Bu hadîs, komşu hakkının büyüklüğüne ve komşusuna eziyyet edenin Allah'a ve âhiret gününe inanmış sayılamıyacağma delildir. Bundan komşusuna eziyyet edenin kâfir olması lâzım gelirse d<* bu ifâde mübbâlâgaya hamledilmiştir. Çünkü îmân'ın hakkı budur. Binâenaleyh bir mü'mine eziyyetçilikle vasıflanmak yakışmaz. Komşuya eziyyet, büyük günahlardan sayılmıştır. Şu hâide mânâ: «Kim îmân-ı kâmil ile inanıyorsa» demektir.
Komşu hakkı Kur'ân-t Kerîm'de de tavsiye buyurulmuştur. Komşuluk hududu kırk hânedir. Nitekim Taberânî (260—360) bu hususta şu hadîsi

tahrîc etmiştir :
«Peygamber (S.A.V.)e bîr adam geldi ve :
— Yâ Resûlâllah! gerçekten ben Benî fülân'ın mahallesine yerleştim. Ama bana bunların en şiddetli eziyyet edenleri bana evi en yakın olanlarıdır; dedi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.), Ebu Bekir, Ömer ve Ali (R. Anhüm)}ün mescide gelerek; kırk hanenin komşu olduğuna; komşusu kendi şerlerinden korkan kimse cennete giremiyeceğine dâir seslenmeleri için haber gönderdi.» Yine Taberânî «el-Kebîr» ile «el - Evsat» da şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Şüphesiz k\ Allah sâlih müslüman sebebiyle komşularından yüz evden (belâyı) defeder.»
Müslümana oziyyct vermek mutlak surette haramdır. Teâlâ hazretleri :
[560] Erkek ve kadın mü'minlere hiç hak etmedikleri halde eziyyet edenler muhakkak bir bühtan ve aşikâr bir günah yüklenmişlerdir.» buyuruyor. Lâkin eziyyet komşu hakkında daha şiddetle haramdır; ve hiç affedilmez.
Eziyyet'ten murâd : Örf-ü âdetde eziyyet sayılan her şeydir. Hattâ yemek kokusu, meyve ve saire gibi şeyleri komşuya göstermek bile eziyyetten ma'duddur. Şu hadîse b\r bakınız :
«Mümine yakışan şudur ki : Komşuya tenceresinin kokusu ile eziyyet verirse ona çorbasından verir; ondan rüzgârı men'etmez; ancak izni ile olursa o başka. Bir yemiş alırsa komşuya ondan hediyye eder.» Komşu haklan İmam Gazâli'nin tîhyâü'l - Ulûmy> unda birer birer sayılmıştır.
«Kadınlar hakkında hayır tavsiyesi» ne sebep : Onların eğri kemikten halkedilmiş olmaları gösterilmiştir. Bundan murâd : Kadınların aslı olan Uz. Havvâ'nin Âdem (A. S.J'ın kaburga kemiğinden yaratılmasıdır.
Ibni Ishak, Hz. Ibni Abbas (R.A.)'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Filhakika Havva, Âdem'in sol kaburgasının en kısa olanından uyurken yaratıldı.»
Hadîste «Şüphesiz ki kaburganın en eğri yeri üst kısmıdır.» Imyurulması kadının kaburga parçalarının en eğri olanından yaratıldığını beyân içindir. Maksad, kadına eğrilik sıfatını mübalâğalı bir şekilde ispattır.
«Onu doğrultmağa kalkarsan kırarsın» cümlesindeki zamir, kaburga'ya aittir. Maamâfîh kadına racî olmak ihtimali de vardır. Nitekim Müslim'in rivayetinde, «onun kırılması boşan-masıdır.» duyurularak zamîr'in kadına ait olduğu tasrih edilmiştir.
Hadîs-i şenf'to, kadınlar hakkında hayır vasiyyeti ve onların eğri ahlâkına sabr-u tahammül emredilmiş; onların ahlâk eğriliklerinin tamamon düzeltilmesine imkân olmadığına bilâkis asl-ı hilkatleri iktizâsı kendilerinde mutlaka eğrilik kalacağına, işaret vardır.[561]

1045/866- «Câbİr radtyallahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bir gazada Peygamber sallallahü aleyhi ve sellcm'te beraberdik. Medine'ye geldiğimizde (şehire) girelim diye gittik, fcesûlüllah (S.A.V.):
— Ağır olun da ona geceleyin, yani yatsı zamanı girersiniz. Tâ ki, saçları dağınık olan kadın taransın, kocası gurbette olan da kasıklarını traş etsin; buyurdular.»[562]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Buharî'nin bir rivayetinde: «Biriniz uzun zaman gurbette kaldığı vakit ailesi nezdine geceleyin gelmesin.» buyurulmuştur.
Hadîs-i şerif, bir yerden gelirken ailesinin yanma birden bire değil de te'ennî ile girmenin ve bu suretle gelirdiğini hissettirerek evdekilerin kendilerine bir parça c,eki düzen vermesine imkân bırakmanın iyi ve yerinde bir hareket olduğuna delildir. Çünkü habersizce birden hücum edilirse evdekiler, bahusus kadınlar, münâsebetsiz kıyafette, iyi giyinmemiş, dağınık vaziyette bulunabilirler. Bu da kocalarını kendilerinden soğutabilir.
Maksad uzun zaman gurbette kalındığı zamanki geliştir. Nitekim BuharVnin rivayetinde tasrih edilmiştir. Bu hadiste (geceleyin) ta'birinin kullanılmış olmasına bakılırsa, gündüzün uzak yoldan gelerek birden bire ve habersizce ailesinin yanma girmekte beis yoktur. Gece ile gündüzün bu mes'elede niçin tefrik edildiği ihtilaflıdır. BuharV nin bu bâbtaki ta'lîlinden, evdekilerin kusurlarına muttali' olmasın diye tefrik edildiği anlaşılıyor. Hadîsde tasrih edilen illet ise kadının taranıp hazırlanmasıdır.
Fakat iki takdire göre de maksad kadının temizlenerek süslenmesi ve erkeğinin kazây-ı şehvet'i için hazırlanmasıdır. Bu ise geceleyin bir mühlete muhtaçtır. Gündüz gelen için böyle bir mühlete hacet yoktur. Kadın akşama kadar hazırlanacak vakit bulur.
Bir de geceleyin gelen evde yabancı erkek bulacağından şüphe edebilir. Gündüzün gelen için bu şüphe pek vârid değildir. Ebu Avenc'nin tahrîc ettiği Câbir hadisine göre : Abdullah b. Revâha geceleyin seferden gelmiş. Karısının yanında onun saçlarını tarayan bir kadın varmış. Hz. Abdullah onu erkek zannederek hemen kılıca sarılmış. Sonra iş anlaşılma. Bu hâdise Resûlüllah (S.A.V.)'c haber verilince, erkeğin ailesi nozdine geceleyin gelmesini yasak etmiştir.
Hadîs-i Şerîf'de, başkalarının gizli şeylerini araştırmaktan uzak bulunmaya, karı-koca arasında geçim ve muhabbeti temin edecek şeyleri yapmaya ve sû-i zann'a sebep olacak şeylerden kaçınmaya teşvik vardır.[563]

1046/867- «Ebu SaîdİHudrî radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahil aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz ki, kıyamet gününde Allah indinde derece i'tibâriyle insanların en kötüsü karı koca bir olduktan sonra karısının sırrını yayan adamdır; buyurdular.»[564]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Karı kocanın bir olmasından maksad cimâ'dır. Hadîs-i şerif Müslim'de «cşerr» ta'biri ile rivayet edilmiştir. Bunu Kaadî îyaz (476—[544) ele almış ve : «Nahivciler: (eşerr) ve (ahycr) ta'birlerini kullanmak caiz değildir, ism-i tafdil için hayır ve şer kelimeleri olduğu gibi kullanılır; derler. Halbuki sahih hadîsler her iki lügatle rivayet edilmiştir» demiştir.
Hadîs-i şerif, kan koca arasında geÇcn cima' İşlerini tafsilâtı ile ifşa etmenin caiz olmadığına delildir. Hattâ, hacet yokken sâdece ci-mâ'-ı söyleyip taFsilât vermese mürüvvete ruhtur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) :
«Her kim Allah'a ve son güne inanıyorsa, ya hayır söylesin, yâhûd sussun.» buyurmuşlardır.
Karı koca sırrını ifşa etmeye ihtiyaç varsa meselâ: Kadın kocasının cimâ'a iktidarı olmadığım iddia ediyorsa, o zaman bu sırrı icabında ifşa etmek mekruh değildir.
Erkek hakkında hüküm bu olduğu gibi kadın hakkında da öyledir. Onun da kocasının sırrını başkalarına ifşa etmesi caiz değildir.[565]

1047/868- «Hakîm b. Muavîye'den o da babasından -radıycdldhü anh~ duymuş olarak rivayet edilmiştir. Babası demiştir ki :
— Yâ Resûlallah! Her hangi birimizin karısının onun üzerinde hakkı nedir? dedim:
— Kendin yediğin zaman onu doyurursun giyindiğin zaman onu da giydirirsin. (Ama döverken) suratına vurma, kötü lâf da etme. (Onu) evden başka yerde terketme; buyurdular.[566]

Bu hadîsi Ahmed, Ebu Dâvud, Nesaî ve Ibni Mâce rivayet etmişlerdir. Buharı bir kısmını ta'lîk etmiştir. Ibni Hİbban ile Hâkim onu sahîhlermşlerdir.
Hadîs-i şcrîf, zevceye nafaka ve giyecek vermenin vücûbuna; nafakanın erkeğin malî kudretine göre ta'yîn edileceğine ve terbiye için doğmenir caiz olduğuna delildir. Yalnız zevce hakkında olsun başkaları için olsun surata vurmak yasaktır.
(Kötü lâf) dan murâd-: Allah sana çirkinlik versin, Allah belânı versin. Allah kahretsin; gibi sözleridir.
Zevceyi evde terketmekten^maksat, terbiye İçin onun yatağına girmemektir. Fakat onu evde bırakıp da başka bir yere gitmek, yâhûd kadını başka yere götürmek caiz değildir. Yalnız hadîsimizde «.Bur harı bir kısmını ta'lîk etmiştir» diyerek işaret edilen kısımda Buharı: «Peygamber (S.A.V.)'İn kadınlarını evlerinden başka yerde terketmesl babı» demiştir. Fakat Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kadınlarını başka yere nakletmemiş; onları evlerinde bırakarak kendisi yanlarından ayrılmıştır. Buharı bu rivayetin Muaviye hadîsinden daha sahîh olduğunu söyler. Maamâfîh Hz. Peygamber (S.A.V.)'in fiili, kadınların evin dışmda terk edilebileceğine, Muaviye hadisi evlerde terkcdİlebilcceğine delâlet ettiğinden hadîsteki mefhumu hasr'ın (yani evden başka yerde terk etme ifâdesindeki hasr'ın) kasdedilmediği anlaşılıyor. «Terketmek» Un murâd'ın ne olduğu dahî ihtilaflıdır. Cumhur'a göre kadınların yanına girmeyi ve onların yanında yaşamayı bırakmaktır. Bazıları: «kadınla beraber yatar ama arkasını döner» demiş. Bir takımları: «Sadece cima' etmez.» mütâlâasında bulunmuşlar, hattâ: «cima' eder fakat konuşmaz» diyenler bile olmuştur. Bazılarınca ağır lâflar söylemek bile kadını terketmek sayılır.[567]

1048- Câblr b. AbdiUah radıyaîlahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Yahudiler, bir adam karısının arkasından fercîne cima'

ederse çocuk şaşı (gözlü) olur, derlerdi. Bunun üzerine (kadınlarınız silin tarlanızdır. imdi tarlanıza istediğiniz zaman gelin) âyeti nazil oldu.»[568]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Müslim'indir. 2?u/ıarî'deki lâfzı şöyledir : .
«Câbir'den şö, le derken İşittim £ Yahudiler, bir adam karısına arkasından cima ederse çocuk şaşt gözlü gelir... derlerdi.» İki rivayet mânâ i'tibâriyle birdir. Yalnız âyetin sebeb-i nüzulü hakkında rivayetler muhteliftir. Bunlar üç kavilde toplanır :
1— Şcyhcyn'in rivayetlerinde zikrcdildiği vecihîc kadının arkasına geçip fercine cima' etmek hususunda nazil olmuştur.
Bu mânâyı hadîs imamlarından bir cemâat, Hz, Câbir'den ve başkalarından tahrîc etmişler; rivayet tarîklerinin sayısı otuz altıyı bulmuştur. Bunların bazısında cimâ'ın yalnız ferc'e yapılırsa helâl olacağı zikredilmiştir. Ekserisinde Yahudilere redd cevabı vardır.
2— Kadını dübüründen cima' etmenin helâl olduğunu beyân hususunda nazil olmuştur.
Bu kavlin merdud olduğunu yukarıda görmüştük.
3— Karasından azlin helâl olduğunu beyân için nazil olmuştur. Bunu hadîs imamlarından bir cemâat Ibni Abbas'dan İbni Ömer ve Said b. Müseyyeb'den tahrîc etmişlerdir.
Azil : Kadın gebe kalmasın diye erkeğin menî'sini dışarıya atmaktır. Bazı ahvâl ve şerîat'de caizdir.
Sebeb-i nüzul hususundaki bu üç kavilden birincisi râcih ve makbuldür. Zîrâ Buharı ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri bir şey başkalarına tercih edilir. Ibni Ömer (R. A./den rivayetler muhteliftir. Azil mânâsını vermeye âyet'in nazm'ı münâsib değildir.[569]

1049/870- «Ibni Abbas radıyallahii anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah saîlailahil aleyhi ve scîlem :
— Biriniz ehli ile cima' etmek istediği zaman Bismillah, Yâ Rabbi bizi şeytandan ırak; şeytanı da bize ihsan edeceğin rızıktan ırak eyle! der de aralarındaki bu cimâ'-dan bir çocuk takdir buyurulursa şeytan ona ebediyyen zarar vermez; buyurdular.»[570]

Hadîs müttefekun aleyh'ür. Lâfzı Müslim'indir.
Bu hadîs, cima' etmek istenildiği zaman bu duayı okumanın lüzumuna delâlet ediyor.
TabcrânVnin rivayetinde : «Beni ve bana ihsan ettiğin rızkı» denilerek müfret sîgâsı kulanılmıştır.
Şeytanın dağacak çocuğa ebediyyen zarar verememesinden murâd : Çocuğa musallat olamamasıdır. Kaadı îyaz diyor ki: «Çocuktan, zararı umumî şekilde nefi etmek murâd değildir. Vâkıâ zahiren nefî sîgâsı ebediyyet bildiren bir kelime ile beraber kullanılmış, binâenaleyh bütün hâllere şâmil olmak îcabederse de, bir hadîste: «Her âdem oğlu dünyaya gelirken şeytan onun karnına dokunur; bundan yalnız Meryem'le oğlu müstesnadır.» buyurulduğuna ve bu dokunmada bir nev'i zarar melhuz olduğuna hattâ doğan çocuğun bundan dolayı bağırdığına göre zarar vermeme kayfıyetinin her hâl-ü şân'a âmm ve şâmil olmadığı anlaşılır.»
Maamâfîh KnadVmn bu mütâlâası zararın dîni, dünyevî her nev'ine âmm olduğuna göredir. Fakat bazılarına göre murâd: ya' nız dîni zarardır ve doğan çocuk, haklarında Kur'ân-i Kerîm'de :
[571] Şüphesiz kî benim kullarım üzerine senin bir tesallutun yoktur»
buyurulan kullar cümlesinden olur. Abdürrczzak (121—211)in Ha-srn'den tahrîc ettiği rivayet de bunu te'yîd eder. Mezkûr rivayette
«Eğer o cimâ'dan gebe kalırsa sâlih bir çocuk olması Ümîd edilir.» deniliyor.
Bu rivayet mürsel ise de re'y ile söyleneceklerden değildir.
îbni Dakîki'l - İd : Çocuğa dîni hususunda zarar vermemesi ihtimaldir. Lâkin bundan o çocuğun ma'sum olması icabetmez. Hem ismet yalnız Peygamberlere mahsustur» demiştir.
Bazılarına göre «Şeytan ona zarar veremez» demek: onu küfre sapıtmak için dîni hususunda fitne veremez;- demektir, gü-nahdan masun olacağı murâd değildir.
Kir takımları da: «bundan maksad : «Annesi ile cima' ederken şeytanın babaya iştirak etmesi çocuğa zarar vermez; demektir» mütâlâasında bulunmuştur. Mücâhid'dcn gelen bir rivayet bu re'yi te'yîd eder. Bu rivayete göre Besmele'siz cima1 eden adamın tenasül âletinin başına şeytan sarılır da onunla birlikte cima1 eder. Yalnız bu rivayeti Mücahid'den kimin tahrîc ettiği zikredilmemiştir.
Hadîs Mürscl'dir.
Hadîsimizde her halde Besmele çekmenin müstehâb olduğuna, onun bereketi ile her kötülükten Allah'a sığınmaya, Allah'ın İsmi ile tober-rük etmeğe delâlet vardır. Şeytan'ın Âdem oğlundan yalnız Allah'ı zikrettiği hallerde ayrıldığı, şâir hallerin hiç birinde ondan ayrılmadığı dahî bu hadisin delâlet ettiği hükümler cümiesindendir.[572]

1050/871- «Ebu Hüreyre radnjallalıü cm'den Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'den duymuş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah (S.A.V.) :
— Erkek karısını döşeğine davet eder de o gelmekten 'mtina' eyler ve bu sebeple erkek dargın olarak sabahlarsa, o kadına sabahlayıncaya kadar melekler lâ'net eder; buyurmuşlardır.»[573]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Buharî'nindir. Müslim'in rivayetinde : «Kocası o kadından razı oluncaya kadar Semâdaki (Zât-ı Ecell-ü A'lâ) ona gazablıdır.» buyurulmutur.
Hadîs-i şerifte, kocası karısını cimâ'a davet ettiği vakit kadının icabet ve itaat etmesinin vâcib olduğunu ihbar vardır. Çünkü hadîsteki (dÖşel<) ta'biri cimâ'dan kinayedir. Döşek mânâsına gelen «fîrâş» ta'biri bir çok hadîslerde cima' mânâsına kullanılmıştır. Sonra meleklerin kiidına lâ'net etmesi de icabetin vâcib olduğuna delildir. Zîrâ onlar ancfik Allah'ın emri ile hVnet ederler. Allah'ın bu husustaki emri mutlaka bir vacibi yapmamaktan ileri gelir.
Hadisteki «sabahlayincaya kadar» ifâdesi kadının geceleyin icabet etmesinin vâcib olduğuna delâlet ediyorsa da bunun mefhum-u muhalifi mu'tehcr delildir. Zira kadına gündüz de icabet gerekir. Filhakika İbni Buzcyvıc (223—311) ile ibni Hibban (—354)'m tahric ettikleri merfu' bir hadîste gece kaydı yoktur. Hadîs şudur :
«Üç kişi vardır; bunların namazı kabul olunmaz ve semâ'ya hiç bir haseneleri çıkmaz: kaçak köle; tâ (sâhibi-bine) dönünceye kadar. Sarhoş; tâ ayılıncaya kadar. Kocası kendisine dargın olan kadın; tâ kocası razı oluncaya kadar.» Bu hadîsteki «semâ'ya hiç bir haseneleri çıkmaz» ifâdesinden maksad ; bu üç nev'i insanın yaptıkları hayırlı işlerden hiç birinin Allah tarafından kabul edilmiyeceğini beyândır. Vâkıâ hadîs-i şerif kocasının dargınlığını mutlak olarak ifâde ediyor ; binâenaleyh, cimâ'dan başka bir sebeple darılsa ona da şâmil görünüyor; halbuki cimâ'dan gayrı bir itaatsizlik için lâ'net İcâbetmezse de hadîste yine de şiddetli tehdîd vardır ve cima' hususundaki itaatsizlik de bu tehdid-de dâhildir. Yani hadîs bütün itaatsizliklere şâmildir; onlardan biri de cima' hususundaki itaatsizliktir.
«Kadına melekler iâ'net ederler» buyurması gösteriyor ki sahibi hakkını istediği zaman onu vermemek Allah'ın gazabını mu'cib-oiur. Bu hususta hakkın bedende veya malda olmasının bir farkı yoktur. Ulemâ bu hadîsten alarak : «Bir günahı işliyecek olan kimseye, günahı işlemeden önce, korkutmak maksadı ile İâ'net etmek caizdir, fakat günahı işledikten sonra artık ona İâ'net değil afv-ü mağfiret dilemek gerekir.» demişlerdir.
Hâsılı «lâ'net edilmez» diyenler lâ'netin lügat mânâsını mülâhaza etmişlerdir. Lâ'netin mânâsı : rahmetten uzaklaştırmaktır. Bir müslü-man için ise Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılması için duâ etmek yakışmaz. Ona yakışan doğru yola dönmesi için duâ etmektir.
«La'net edilir» diyenler : Kelimenin örfî mânâsına bakmışlardır. Bittabi örfü âdetde lâ'net kelimesi mutlak suretdc sövmek mânâsına gelir.
Bazıları günaha girmekten, onu önlemek maksadı ile yapılan lâ'-neti de caiz görmüyorlar. Diyorlar ki: «Lâ'netin sebebi günahın vuku'udur. Günah vuku" bulmadan önce ortada sebeb yoktur ki, müsebbeb olan lâ'net de caiz olsun.»
Bu hadîste Allah'ın kuluna olan riâyeti ve kuluna kazây-ı şehvet'i hususunda isyan ,eden zevcesine lâ'net etmesi nazar-ı dikkati celbetmektedir. Öyle ya bir melîk-i kadir olan Allah-ü zülcelâl'in zelîl ve hakir bir kuluna karşı gösterdiği şu riâyet ve ikram dünyadaki hangi sevgi ve saygı ile kıyas edilebilir?[574].
1051/872- «İbni Ömer radıyallahü anhümü'dian rivayet olunduğuna göre; Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem, saçını başkasının saçı ile ekleyen kadına ve ekletene, vücuda döğme yapan kadına ve yaptırana lâ'net buyurmuştur.»[575]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs mezkûr dört şeyin haram olduğuna delâlet ediyor. Bilhassa ResûÎüllah (S.A.V.)'in lanet buyurması, bunların büyük günah olduklarını gösterir.
Saç eklemek mutlak surette haramdır. Yani bu bâbta mahrem bir kimsenin saçı ile nâ-mahrem'in, saçı arasında fark olmadığı gibi, kadının

zînetli veya zînetsiz, evli veya bekâr olması arasında da bir fark yoktur. Şâfiîler'le diğer bazı ulemâ bu hususta tafsilât vermişlerdir.
Döğme : Vücııciun bir yerine iğne batırarak kan çıkarmak; sonra o yere sürme veya benzeri bir şey doldurmaktır .Arlık o yer yeşil bir renk alır ve bir daha ebediyyen çıkmaz. Bazı hadîslerde lanetin illeti: «Allah'ın halkcltiği -şekli değiştirmek» diye tasrih edilmiştir. Bittabi kına gibi icmâ'en câİz olan şeyler bu hükümden hâriçtir. Çünkü kına Resûlüllah (S.A.V.) devrinde daima kullanılmıştır. Fakat zamanımız kadınlarının sokağa çıkarken yüzlerine, güzlerine ve dudaklarına sürdükleri allıkların, pullukların kat'î surette haram olduğunda şüphe yoktur. Buna rağmen düğme bid'atı nasıl eski zamanın modası idiyse bu zamanın moda olmuş bid'atları da bunlardır.
Saçı saçtan başka bir şeyle, meselâ ipek ve bez parçası grtri şeylerle eklemek ise Kaadi lyas'm beyânına göre ihtilaflıdır. Mâlik ile ekser-i ulemâ'ya göre saç eklemek ne ile olursa olsun memnu'dur. Bunların delili îmam Müslim'in Hz. Câbir (R. A./den rivayet ettiği şu hadîstir :
«Peygamber (S.A.V.) kadının başına bir şey eklemesini yasak etti.»
Lcys b. Sa'd'a göre nehî saça mahsustur. Yün ve kumaş parçaları eklenebilir. Kaadi îyaz : «Renkli ipekten iplikler gibi saça ben-zemiyen şeyleri bağlamak ise yasak edilmemiştir. Çünkü bu ne ek temedir; ne de eklemekten beklenen bir mânâdır. Bu yalnız güzelleştirmek için yapılır» diyor.
Eklemeden beklenen mânâ'dan murâd, kocasını aldatmaktır. Eklenen iplikler saç renginde olmayınca bittabi aldatma işi ruh bulaimyacaktır.[576]

1052/873- «Cüzâme binti Vehb[577] radıyallahih anhd'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Ben Resûtüllah salldllahü aleyhi ve sellem'e bir takım insanlar arasında geldim. Kendileri :
— Vallahi gîleden nehî etmek gönlümden geçti. Bir de Romalılar'la, İranlılar'a baktım ki, onlar çocuklarına gîle yapıyorlar da bu onların çocuklarına hiç bir zarar vermiyor; buyuruyorlardı.Sonra (Eshâb-ı Kiram). Kendilerine azlin hükmünü sordular: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— O gizli ve'ddir; buyurdular.»[578]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Hadîs-i şerif, gîle ile azle şâmildir.
1— Gîle: Bir ndamın emzikli karısına cima1 etmesidir.İmam Mâlik, Esmât ve diğer bazı zevatın mezhebi budur.
Bazılarına göre Gîle : Kadının hâmile iken çocuğunu emzirmesidir. O zamanın hekimleri bunun bir dört olduğunu söyler; araplar da kerih görürlermiş. Lâkin Peygamber (S.A.V.) bunu reddetmiş; bunda hiç bir zarar olmadığını beyân buyurmuştur.
2— Azil: Yukarıda da görüldüğü veçhiyle, cima' esnasında erkeğin menisini fercin dışına çıkarmasıdır. Azil iki sebeple yapılır. Ya, câriye gebe kalmasın diye buna baş vurulur. Çünkü gebe kalan câriye satılmaz. Yâhud, hür olan karısı gebe kalmasın veya memedeki çocuğa bir zarar gelmesin, diye yapılır. Resûlüllah (S.A.V.)'in bu husustaki suâle: «O gizli ve'ddir» diye covap vermesi bunun haram olduğuna delâlet eder. Çünkü ve'd : kız evlâdını diri diriye mezara gömmektir.
Zâhirîler'den îbniHazim bu hadîsle istidlal ederek azlin haram olduğuna kail olmuştur. Cumhur-u ulemâ'ya göre ise hür olan karısının izni ile cariyenin ise izni olmaksızın dahî azil yapmak caizdir. Hür bir adamla evli bulunan câriye hakkında ihtilâf vardır. Zîrâ babımızın hadîsi iki başka hadîsle muâraza haliifdedir. Bunların birisi Hz. Câbir'den rivayet olunan şu hadîstir :
«Câbir demiştir ki : Bizim cariyelerimiz vardı ve onlardan azil yapıyorduk. Yahudiler : işte küçük mev'ûde budur; dediler. Bunun üzerine (mes'ele) Resûlüllah (S.A.V.)'e soruldu :
— Yahudiler halt etmişler. Eğer Allah onu yaratmak istese onu sen reddedemezdin; buyurdular.»
Bu hadîsi Nesaî ile Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî bunu sahîhlemiştir.
İkincisi : Ncsai'nin tahrîc ettiği Ebu Hüreyre hadîsidir ki, o da aynı mealdedir.
Tahavî (238—321) bu hadîslerin aralarını bulmak için Cüzâme hadîsindeki nehyin tenzih mânâsına alınacağım söylemiştir. Ibni Hazm .ise Cüzâme hadîsini tercih etmiş ve ondaki nehyi tahrîm mânâsına almştır,.
Hadîs-i şerîf, bu günkü doğum kontrolünün aleyhine delildir.
Azlin niçin yasak edildiğine gelince : Bu bâbtaki hadîsler bunun kadere karşı gitmek, ona çatmak olduğuna delâlet ederler. Çünkü bunda müslümanlan azaltmak gayesi istihdaf olunmakta halbuki İslâmiyet müslumanların çoğalmasını emretmektedir.
FâÎde : Ana karnındaki çocuğa henüz ruh verilmeden ilâçla onu düşürmenin caiz olup olmaması hususundaki hiiâf, azlin caiz olup olmamasına teferru' eder. Binâenaleyh azli caiz gören ona da cevâz verir; azle cevâz vermeyen ona da «haram» ,der. Bu günkü doğum kontrolü de azle müteferrî'dir. ŞâfİMer'den bazıları ilâçla gebeliğin Önlenmesine «Haramdır» diye fetva' vermişlerdir. Azli mutlak surette mubah- sayarken buna «Haramdır» demeleri hakîkaten müşkildir.[579]

1053/874- «Ebu Said-i Hudrî radıyallahü anh'âen rivayet olunduğuna göre; bir adam :
— Yâ Resûlallah, benîm bir cariyem var: kendisinden azil yapıyorum. Onun hâmile kalmasını istemiyorum. Sen de erkeklerin istediğini istiyorum. Fakat gerçekten Yahudiler azlin küçük mev'ûde olduğunu söylüyorlar; dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Yahudiler halt etmişler. Eğer Allah onu yaratmak istese idi, sen onu değiştiremezdin; buyurdular.»[580]

Bu hadisi Ahmed, Ebu Dâvud, Nesaî ve Tahâvî rivayet etmişlerdir. Lâfız E:bu Davud'undur. Râvileri sikadırlar.
Hadîs-i şerif, yukarıdaki Cüzâme hadîsine muarızdır. Maamâfîh aralarının bulunduğunu ve aradaki nehyin tenzih mânâsına alındığını yukarıda gördük.
Yahudilerin buradaki yalanı, hakîki tahrîmi kasdettikliTİndendir.
«E:.ğer Allah onu yaratmak istese idi, sen cnu değiştiremezdin» cümlesinin mânâsı : Allah bir kimseyi yaratmak isterse, mutlaka yaratır; ve cima' esnasında menî sizin tahmininizden Önce inersiz onu dışarı atamazsınız. Bu hususta hırs ve merakınız size bîr fayda te'min etmez. Meninin indiğini bile duymazsınız; demektir.
Filhakika İmam Ahmed ile Bczzâr, Hz. Enes'den şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Bir adam, azli sormuş; Peygamber (S.A.V.) :
— Kendisinden çocuk olacak meniyi sen bir kayanın üzerine doksen Allah ondan hiç şüphesiz bir çocuk çıkarır; buyurmuştur.»
Bu hadîsi JbnfrHibban sahîhlemiştir. TaberânVnin «el-Kcbîr-»'in de IbnİAbbas'dan; «el-Evsat» ında Ibni Mes'ud'dan olmak üzere hadîsin iki dâne şahidi vardır.[581]

1054/875- «Câbir radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Biz Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem devrinde Kur'ân inerken azil yapıyorduk. Eğer ondan bir şey yasak edilecek olsa bîzi Kur'ân nehyederdî.»[582]

Hadîs, müttefekun aleyh'tir.
Müslim'in rivayetinde : «Bu Resûlüllah sallallahü aleyhi ve, sellem'tn kulağına vardı; fakat bizi ondan nehyetmedi.» denilmiştir.
Yalnu hadisteki «Eğer ondan bir şey yasak edilecek olsa... ilâh...» cümlesin: Buharı zikretmemiştir. Onu yalnız Müslim râvîlerden Süfyan'm sözü olmak üzere rivayet etmiştir. Galiba Müslim onu istinbat yolu île söylemiştir. Çünkü Musannif: «Bütün isnadları araştırdım. Fakat Süfyan'dn rivayet eden râvîlerin ekserisinin bu ziyâdeyi zikretmediklerini gördüm» diyor.
«el - Umde» sahibi dahî bu ziyâdeyi musannif merhumun yaptığı gibi neffs-i hadîsten saymıştır.
İbni Dakiki'l-îd mezkûr ziyâdeyi şerhetmiş; ve Hz. Câbir'in Allah'ın takriri[583] ile istidlaline şaşmıştır.
Müslim'in rivayetinde azlin cevazını Hz. Peygamber (S.A.V.)'in takrir buyurduğu zikrediliyor. Bazıları Hz. Câbir'in Kur'ân lâfzı İle tesri' zamanını kastettiğini yani «Eğer haram olsaydı biz bu hâl üzerine bırakılmazdık» demek istediğini söylerler. Bu suretle İbni Dakîk'in şaşması bertaraf edilirse de Peygamber (S.A.V.)'in onların bu hâlinden haberdâr olması lâhiiddür.
Hadis-i şerif azlin caiz olduğuna delildir. Bu İşin mekruh olması cevazına münâfî' değildir. Çünkü kerahet tenzihidir.[584]

1055/876- «Enes b. Mâlik radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem kadınlarını bir gusül ile dolaşırdı.»[585]

Bu hadîsi Buharı ile Müslim tahrîc etmişlerdir. Lâfız Müslim'indir.

Hadîs-i şerif, hakkında «gusül bahsi» inde söz geçmişti, bununla Peygamber (S.A.V.)'in kadınları arasında (Kas'm) denilen adaleti göstermenin ona vâcib olmadığına istidlal edilmiştir. îbnü'l-A'rabî (468 —543) Peygamber (S.A.V.)'e günün bir saatinde kadınları arasında kasim vâcib olmadığını, bu saatin ikindiden sonra idiğini; şayet o saatte meşgul bulunursa güneş kavuştuktan sonra olurduğıınu söylemiştir. İbnü'l-A'rabî bu hükmü Buhari'nın.tahrîc*ettiği Âişe hadisinden almış olsa gerektir. Âişe (R.Anhâ) hadîsi şudur :
«Peygamber (S.A.V.) ikindiden fariğ olduktan sonra kadınlarının yanına girer ve onlardan birine yaklaşırdı.»
Hadisteki (yaklaşırdı) tâ'bİrinin cima' için olması ihtimal dahilindedir. Fakat bazı rivayetlerde «cima' etmeksizin» yaklaştığı tasrih edilmiştir.
İmam Buharı (194—256) Hz. Enes (R. A J'den şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Peygamber (S.A.V.) bîr gecede kadınlarını dolaşırdı. O zaman kendilerinin dokuz kadını vardı.»
Bazıları : «Geceden murâd akşamdan sonraki zamandır.» demiş, diğer bazıları; «Hayır olamaz, zîrâ bu vakit dardır; kâfî gelmez, bilhassa yatsı namazını beklemekle beraber bu iş olmaz» demişlerdir. Fakat bunu uzak görmek yersiz görülmektedir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) yatsıyı tc'hirli kılardı. Binâenaleyh bütün kadınları ile münâsebette bulunmağa vakti vardı. Bir de ona başka kimseye verilmiyen kuvvet verilmişti.
Hadîs-i şerîf, Peygamber (S.A.V.)'e kadınları arasında kasim vâcib olmadığına delildir. Bu bâbta Kur'ân-ı Kcrîm'de :
[586] Onlardan dilediğini geriye bırakırsın...» buyurulmuştur. Ulemâ'dan bir cemâatin mezhebi budur. Cumhur u ulemâ'ya göre ise: Resûlüllah (S.A.V.)'c de kasim vâcibtir; Onlar-hadîsi te'vil ederler; ve: Resûîüllah (S.A.V.) bunu nevbet sahibi olan zevcesinin izni ile yapardı. Yâhûd bunu daha kasim vâcibolmadan yapmıştır.» derler.
Bu hadîste o zaman dokuz kadını olduğu İfâde ediliyorsa da Bu-harî'nin rivayetinde onbir oldukları beyân olunmuştur. Maamâfîh iki rivayetin arası şöyle bulunmuştur: «Dokuz kadını vardı» diyenler, bir araya, gelen zevcelerini kastederler. Filhakika Resûlüllah {S.A.V.)'in yanında dokuzdan ziyâde zevcesi bulunmamıştır. Nitekim Hz. Enes (R.A.)'m beyânı da budur. «Onbir'di» diyenler Hz. Mâriye ile Reyhane'yi de zevceleri arasında sayarlar. Bittabi taglîb tarîki ile onlara da (kadınları) denilebilir.
Hadîs-i şerif de Peygamber (S. A. V.)'in dünya erkeklerinin en ke-mâllisi olduğuna delâlet vardır. Zîrâ bu derece kuvvet başka kimseye verilmemiştir. Buharî'n'm tahric ettiği bir hadîse göre otuz erkek kuvvetine mâlik idi. İsmâüVnm rivayetine göre kendisine kırk kişilik kuvvet verilmişti. Ebû Nnaym dahî bunun mislini rivayet etmiş; bu kırk kişinin ehl-i cennet erkeklerden olduğunu söylemiştir.
İmam A'zam ile Nesai'nin tahrîc ettikleri, Hâk i m1 in de sahîhlediği Zeyd b. Erkam hadîsinde ise cennet erkeklerinin kuvveti şöyle beyân olunmuştur :
«Şüphesiz ki erkeğe cennette yeme, içme, cima' ve şehvet hususunda yüz kişi kuvveti verilecektir.»[587]

«Mehir Babı»

Sadak : Mehir demektir. Doğruluk ve samimiyet mânâsına gelen (Sidik) tan alınmıştır. Mehir erkeğin kadına gösterdiği rağbette samîmi olduğunu bildirdiği için ona bu isim verilmiştir.
Mehir hakkında «nikâh bahsi» nin 830 numaralı Sehl hadîsinde ma'-lûmat verildiği için bunrada sözü uzatmağa lüzum yoktur.
Eski şcrîatlerde mehir, velîlerin hakkı idi. Dinimizde ise kadının şerefini izhâr için erkek tarafından ona verilmek üzere meşru' olunmuştur.[588]

1056/877- «Enes b. Mâiîk rachyattahü anh'den Peygamber sdtlaîla-hü aleyhi vescllcm'den İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah (S.A.V.).[589] Safiyye'yi âzâd etmiş ve âzâd oluşunu kendisine Mehir yapmıştır.»[590]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs âzâd etmenin nikâhda mehir olabileceğine delildir. Âzâd keyfiyeti mutlak zikredildiğine göre hangi sözle yapılırsa yapılsın caiz olmak îcâb ederse de mesele fukâhâ arasında ihtilaflıdır.
Âzâd'ın mehir olması dahî ihtilaflıdır. İmam Ahmed b. Hanbel ile diğer bazı ulemâ'ya göre olur. Delilleri bu hadîstir Ulemâ'nm ekserisine göre olmaz. Onlar bu hadîs karşısında şu cevabı verirler : Peygamber (S.A.V.) Safiyye'yi evlenmek şartı ile âzâd etmiştir. Bu suretle kendi kıymetini Resûlüllah (S.A.V.)'e borçlanmış. O da bu ma'lûm kıymeti kendisine mehir yapmıştır.
Lâkin bu te'vile i'tirâz edilmiş ve gerek hadîsin Müslim'deki rivayeti, gerekse Hz. Enes'in sözü ile isbât-i müddeâya çalışılmıştır. Cum-hur-u ulemâ buna mantıkî cevaplar vermişler; derken söz bir hayli uzamisitir. Biz bu münakaşalardan bir fayda mülâhaza edemediğimiz için ninn nakletmiyoruz.[591]

1057/873- «Ebu[592] Selemete'bni Abdirrahman radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir : Peygamber sallallahü aleyhi ve sr](em"m zevcesi Aişeye :
ResûlüJlah sallallahü aleyhi ve sellem'in (evlenirken kadınlarına vermekte olduğu) mehri ne kadardı? diye sordum :
— Zevcelerine (verdiği) mehrî on İki okiyye bir de neşş idi. Neşş nedir bilirmisin? dedi :
— Hayır; dedim:
— Okiyye'nin yarısıdır. Ki olup olacağı beş yüz dirhemdir, işte Resûiüllah Sallallâhü aleyhi ve scllcm'în zevcelerine verdiği mehir bu idi; dedi.»[593]

Bu hadîsi Müslim Hvâyct etmiştir.
Hadîsteki okiyye'den murâd : Hicaz okiyye'sidir ki, kırk dirhem lııt.;u\ Hz. Safiyye'nin, hattâ bir rivayette Hz. Cüveyriye'nin mehri, îm'ul edilmeleridir; diyenlere göre Hz. Âişe'nin bu sözü ekseriyetle hamlolunur. Bunlar Hz. Hadîce (R.A.)'mn mehrinin de bu miktar olmadığını, Ümmü Habîbe'nin mehrini ise dört bÜKdînâr ve dört bin div hem üzerinden Habeş hükümdarı Necâşî'nin verdiğini söylerler. Fakat Necati'nin verdiği para Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in emri ilr detfil, kendi tanırından bir lebrmı' ve Resûlüllah (S.A.V.)e bir ikram idi.
Şâfiîler, bu delillere bakarak mehrin be.şyüz dirhem olmasını müstehâb görmüşlerdir. Mehrin vn az miktarını yukarıda görmüştük; çoğu için bilieniîV hudud yoktur. Teâlâ hazretleri :
[594] O kadınlardan birine ktntar vermiş olsanız...» buyurmuştur.
Kıntar : Bazılarına göre bin iki yüz okiyye alLırîdir. Bazıları. «Km-tar bir öküz derisinin alabileceği altındır» demiş.; bir takımları : «yetmiş bin mıskal» diğerleri «yüz ntıl altındır» iddiasında bulunmuşlardır.
Hz. Ömer (R. A.) mehrin en yükseğini Peygamber (S.A.V.)'İn zevcelerinin mehİrieri kadar yapmak ve Fazlasını Beytü'l-Mâl'e vermek istemiş, hattâ bu fikrini hutbede söylemişti. Fakat bir kadın :
«âyet-i kerîmesi ile istidlal ederek i'tirazda bulunmuş; bunun üzerine Ömer (R. A.) :
— Sizin hepiniz Ömer'den fakîh; diyerek sözünden dönmüştür.[595]

1058/879- «İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Alî Fatime[596] radıyallahu anhâ ile evlendiği zaman Resûlüllah satlalîahil aleyhi ve scllcm kendisine:
— Ona bir şey ver; dedi. Alî :
— Bende bir şey yok; cevabını verdi. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.):
— Öyle ise hutamî zırhın nerede? buyurdular.»[597]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlcmiştir.
Hadîs-i şerif, zifaftan evvel kadına bir şey vererek hatırını hoş etmenin pek münâsip bir hareket olacağına delildir. Zâten bu cihet halk arasında ma'ruftur.
Bu hadîste Hz. AH (R.A.)'m mezkûr zırhını verip vermediği zikrolunmamıştır. Vâkıâ bazı rivayetlerde ne verdiği ta'yin edilmişse de bu rivayetlerin senedleri yoktur.[598]

1059/880- «Amr b. Şuayb'dan o da babasından o da dedesinden -radıyalîahü anhüm- işitmiş olarak rivayet edildiğine göre dedesi şöyle demiştir : Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Hangi kadın nikâh akdinden Önce bir mehir veya bahşiş, yâhtıd çeyiz üzerine nikâh edildi ise o şey kadınındır, ismet-i nikâhdan sonraki ise kime verildi ise onundur. Kişinin kendisinden dolayı en ziyâde ikram edilmeye lâyık olduğu (insan) kızı yâhûd kız kardeşidir; buyurdular»[599]

Bu hadisi Tirrnizi müstesna, Dörtler'lc Ahmed rivayet etmişlerdir. Hadîs-i şerif, nikâh akdinden önce erkek karısına veya onun babasına yâhud kardeşine bir şey vermeyi teahhüd ederse o şryin zevcenin olacağına delâlet ediyor. Nikâh kıyılırkcn verilen dahî aynı hür kümdedir. Mcs'elc ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile Ömer b. Abd'ûlaziz ve Scvrî buna kail olmuşlardır. Hanefîler'e göre kadından başkası için yapılan şart fâsid değilse icâbı yapılır. Fâsid ise nikâh yine sahihtir. Ayrıca mehir konmamışsa kadına mehr-i misil verilir. İmam Şafiî mehir tesmiye edilmesinin fâsid olduğuna, binâenaleyh kadına mehri misil verileceğine zâhibolmuştur. İmam Malik'e göre : şart, nikâh kıyılırken yapılırsa kadına âid, akidden sonra yapılırsa babaya mahsustur.
«Nihâyctü'l - Müctchid» nâm kitapta şöyle deniliyor: «Fukâhâ-nın ihtilâflarına sebep, bu hususta nikâhı alış verişe benzetmeleridir. Onu, bir malı satmak İçin tayin edilen vekilin kendisi için bat şiş şart koşmasına benzetenler : nikâh caiz değildir; demişlerdir Nitekim böyle bir satış da caiz değildir. Nikâhı alış verişe muhalif sayanlar; caiz olmadığını söylemişlerdir.
İmam, Mâlik1 in fark görmesine gelince : Eğer şart akıd esnasında yapüırsa Mâlik, akdi yapan şahsı kendi menfeati için kadının mehr-i mislini azaltmakla itham etmektedir. Fakat, nikâh kıyıldıktan ve mehir üzerinde bir anlaşmaya varıldıktan sonra yapılan şart için böyle bir ithamda bulunmamıştır.»
«Nihâyctü'l - Müctehid» den nakledilen izahat burada sona eriyor.
Evlenirken örf-ü âdet'e uyarak erkeğin gönderdiği yiyecek gibi itlaf edilen şeyler, akid esnasında şart koşulursa mehir : akidden önce verilirse îbaha ve hediyye'dir.[600]

1060/881- «Alkame'den[601], o da İbni Mes'ud radıyallnhü a>th'âen İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre İbnİ Mes'ud'a bir kadınla evlenip ona mehîr takdir etmeyen ve kadına dâhil olmadan (cima' etmeden) ölen bir adamın hükmü sorulmuş. İbni Mes'ud :
— O kadma kendi akraba kadınlarının mehri vardır; onlardan ne az olur; ne de çok. Kadına îddef (beklemek) de miras (almak) da vardır; demiş. Bunun üzerine Ma'kİl[602] b. Sinan-ı Eşcaî ayağa kalkarak:
— Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem birlerden bir kadın olan Berva' binti Vâşık için senin hükmettiğin gibi hükmetti; demiş; İbni Mes'ud buna sevinmiştir.»
Bu hadisi Ahmed ile Dörtler rivayet etmişlerdir. Tirmîzî onu sahîhlcmiş; bir cemâat de hasen bulmuşlardır.
îbni Hazım ile îbni Mehdi de bunlar arasındadır. îbni Hazm: «İs-nârıı sahih olduğu için hadîse bir diyecek yoktur.» demiştir. Bcyhakî de «rl-Hilnfiyyât» da buna benzer bir şey söylemiştir. İmam Şafiî: bu hadi ki emsalinin sabit olduğu şekilde bilmiyorum» demiş ve şunları ilâve etmiştir : «Berva' hadîsi sübût bulsa ona kail olurdum.» Yine îmam Şafiî, «el-Ümm» adındaki eserinde şöyle demektedir : «Eğer bu hadîs Resûlüllah (S.A.V.)'dcn sabit olsaydı en güzel bir şey olurdu... ilâh...»
Bu hadisi Vahidi (130—207) zaîf bulmuştur. Zîrâ hadîs Medîne'ye Kûfeliler'don gelmiş; fakat Medîne'liler onu tanımamışlardır, Hz. Ali (R. A.)'ın dahî onu reddederek Ma'kİl b. Sinan'ın topuklarına bevleden bir o'rabî olduğunu söylediği rivayet olunur.
Hâkim,, Harmeletü'bnü Yahya'dan şunu rivayet eder : «Harmete: İmam Şafii'nin: Eğer Bervâ binti Vâşık hadîsi sahih ise ona kail olurum; dediğini işittim.» demiş. Hâkim buna : «Ben sahihtir diyorum. Haydi bakayım ona kail ol.» mukabelesinde bulunmuştur.
Dârc- Kutnl (306—385) bu hadîs hakkındaki ihtilâfı «chilcU de zikretmiş sonra : «îsnâd i'tibâriyle en münâsibi Kafâde hadîsidir. Ancak o da sahâbînin adını bellememiş» demiştir.
Hadisimiz bir kadına cima' vâki olmadan kocası ölürse mehrinin t;ım olarak verileceğine; şayet nikâh esnasında mehri konuşulmamış-sa ona mehr-i misli verileceğine delildir.
Bu meselede İki kavil vardır;
Birinci kavle göre, bu hadîsle amel edilerek kadma bütün mehri verilir. İbni Mes'ud (R.A.)'m sözü delile muvafık bir içtihattır. Ehu Ha-nîfe ile Ahmcd b. HanbeVin ve diğer bazı ulemâ'nın mezhebi de budur. Yalnız Hanefîler'e göre kocası cimâ'dan evvel boşar veya ölürse yarım mehir verilir.
ikinci kavle göre, kadın yalnız mîras alır. Bu kavil Hz. AH, İbni Ab-bas, İbni Ömer (R. Anhüm) ile İmam Mâlik ve bir kavline göre Şafii'nin mezhebidir. Çünkü onlara göre mehir bir ivaz yani karşılık bedelidir. Erkek bu ivazla alınacak şeyi almamıştır. Şu halde alış verişte satılan mal ele geçmedikçe onun karşılığı olan kıymetini vermek nasıl îcabetmiyorsa burada da öyledir. Mezkûr zevat bu hadîs için dahî : «Çok ta'n edilmiş» derler. Fakat hakikatte o ta'nlar bertaraf edilmiştir. Meselâ Hz. Ali'nin Ma'kil hakkındaki ta'nına : «Bir sahabî ile başka sahabî arasındaki ıztırab hadîse dokunmaz.» diye cevap verilmiş; Medine ulemâ'sının hadisi bilmemesi için de «râvînin adaleti karşısında bir ta'n teşkil edemez.» denilmiştir.
Binâenaleyh bu hadîsle istidlal kıyastan evlâdır.[603]

1061/882- «Câbİr b. Abdİllah radtyaîlahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber sallalîahü aleyhi ve sellem:
— Eğer bir kimse bir kadının mehri için kavrulmuş un veya kuru hurma verirse muhakkak (kadım kendine) helâl kılmıştır; buyurmuşlardır.»[604]

Bu hadîsi Ebu Dâvud tahrîc etmiş ve onun mevkuf olduğunu tercih eylediğine işâretde bulunmuştur.
Musannifin «ct-Tclhîs» deki beyânına göre bu hadîsin râvîleri arasında Musa b. Müslim b. Rûman vardır ki, bu zât zaîftir. Hadîs mevkuf olarak da rivayet edilmiştir. Hem mevkufen rivayeti daha kuvvetlidir, binâenaleyh musannıfa gereken âdeti veçhile, hadîsde za'f olduğunu beyân etmekti.
Hadîs-i şerîf, mehrin dirhem ve dinar gibi paraların gayrisinden de olabileceğine delildir. Mehrin en az neden olabildiği hususunda ulemâ"nın kâvîüori kendini Peygamber (S.A.V.)'e hibe eden kadın hadîsinde görüldü.[605]

1062/883- «Abdullah b. Âmir[606] b. Rebîa'dan o da babası radıyal-anh'den İşitmiş o'arak rivayet edildiğine göre Peygamber sajlajlahü aleyhi ve sellem kadının bîr çift ayakkabı karşılığında nikâh edilmesini tecviz etmiştir.»[607]

Bu hadîsi TirmİzÎ tahrîc etmiş ve .sahihlemiştir. Ama bu bâb'ta kendisine muhalefet edenler olmuştur.
Hadisin lâfzı şöyledir :
«Benî Feiare'den bir kadın bîr çift nalın mukabilinde evlenmiş, bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.):
— Nefsin ile malın mukabilinde bir çift nalına mı razı oldun? demiş. (Kadın):
— Evet, cevabını verince nikâhını tecviz buyurmuştur.»
Hadîs-i Şerif, mehrin kıymeti hâiz her şeyden olabileceğine delildir. Bu bâbtaki kavilleri de yukarıda gördük.
Ibni'lKayyim, bu hadîsle ondan evvelkini zikrettikten sonra şunları söylüyor: «Bunlaft1, mehrin en az miktarının takdir edilemiyeceğini tazammum eder; demek ki bir avuç kavrulmuş undan, bir demir yüzükten ve bir çift nalından mehir yapılabilecek ve bununla zevce helâl olacaktır.
Bunlar mehir hususunda pahacılık etmenin mekruh olduğunu da tazammun etmektedir. «Görülüyor ki İbni'l-Kayyim, mehrin en az miktarının mahdud olmadığını isbât için hayli gayret sarfetmektedir. Halbuki bu hadisi Tirmizi her ne kadar sahih de çıkarsa o sa-hîh d< fildir. Çünkü râvîleri arasında Âsim b. UbcydııUah vardır. Ihni Main onun hakkınd: «zaîftir; onunla ihticâc edilmez» demiş, jbni Hibbân: «Hatası fâhis olduğundan terkedildi.» cümlesini sarfetmiştir.[608]

1063/884- «Sehl b. Sa'd radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Denfüjür ki: Peygamber saîlalîahü aleyhi ve sellem bir adama bir kadtnı demirden bir yüzük mukabilinde tezvîc etti.»[609]

B.u hadîsi Hâkim tahrîc etmiştir. Hadîs, nikâh bahsinin baş taraftarında geçen-uzun hadîsin bir kısmıdır.
Mezkûr hadîs, «nikâh bahsi» ndc (1005) sıra numarasn îîo geçmiştir. Resûlüllah {S.A.V.) 'in evlenmek istiyen erkekten kadına mehir olmak İı/f r-e hiç olmazsa demirden bir yüzük bulmasını istediğini; onu d;t bulamayınca kadına bir miktar Kur'an öğretmesi mukabilinde nikâhlarını kıydığını orada görmüştük. Eğer buradaki parçadan murâd o hadîs ise orada demir yüzük bulunmamış ve ondan mehir yapılamamıştı ki, bize hu bâbta delil olsun. Başka bir hadîs kastcdilmişse muhtemeldir. Fakat bu ihtimal musannifin ifâdesine nazaran uzaktır.
(.-t (1005) sayılı hadîs kastedilmişse şöyle tc'vîl yapmak îcabe-fîcr. «Peygamber (S.A.V.) bir demir yüzükten mehir yapmağa izin vermiş;

fakat bulunup da akid onunla yapılamamıştır.[610]

1064/885- «Ali radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur ki:
— Mehir on dirhemden az olmaz; demiştir.»[611]

Bu hadisi Dâre Kutnî mevkuf olarak tahrîc etmiştir. Senedinde söz vardır.
Aynı hadîs, Hz. Câbir'den merfu' olarak da rivayet edilmişse de o rivayet sahih değildir. Bu hadis, yukarıdaki merfu' hadîslere muarızdır.
Senedindeki söz: ravî Mübeşşir b. Ubeyd hekkmdadir. Bu zât içir İmam Ahrned b. Haribel: «Hadîs uydurdu» demiştir.[612]

1064/886- «Ukbetü'bnü Âmir radıyaUahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve scîlcm;
— Mehrin en hayırlısı en ehven olanıdır; buyurdular.»[613]

Bu hadîsi Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. Hâkim onu sahihlemiştir.
Hadis-i Şerif, mehri hafif tutmanın müstehâb olduğuna; pahalı olan mehrin. .;-.âiz olmakla beraber matlup bir şey olmadığına delildir. Yukarıda,Hz. Ömer (R.A.)'m mohir pahalılığını önlemeye çalıştığını görmüştük. Hz. Ömer (R. A.)'m bu niyetini anlıyan bir kadın ona: «Bu sana kalmamıştır yâ Ömer! Allah feâlâ: onlara altından kıntar verseniz.. ilâh; diyor.» tarzında mukabelede bulunmuş; bunun üzerine Ömer (R.A.): «Bir kadın Ömer'le münakaşa etti ve ona galebe çaldı» demiştir.
Bu hadîsi Abdürrczzak tahrîc etmiştir.
Ayt-t-i Kelimedeki «altından» tâbiri İbni Mes'ud kıraatine göredir.
Hadîsin muhtelif lâfızlarla çeşitli tarîkleri vardır. Bunlar hayırlılığm kadındaki bereket mânasına geimesi ihtimalini de taşımaktadırlar. Nitekim bir hadîste: :
«Onların en bereketlisi nafaka cihetinden en ehvenidir.» buyurulmuştur.[614]

1065/887- «Âişe radıyaUahü anhâ'dan rivayet edildiğine göre Amre bîntil' Cevn Resûlüllah sallaTlahü aleyhi ve sellem'm yanına konulduğu yani onunla evlendiği zaman ondan istiâze etmiş. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) «Yemin olsun ki tam sığınağa sığındın buyurmuş; ve hemen onu boşayarak Üsame'ye emir vermiş; o da kadına üç elbise ile müt'a vermiştir»[615]

Bu hadîsi îbni Mâce tahrîc etmiştir. İsnadında metruk bir râvî vardır. Kıssanın aslı (Sahih-i Buharı) de Ebu Esîd-İ Saîdî'den rivayet olunmuştur. Kadının ismi bu hadîste Amre olarak tesbit edilmişse de onun adı ve soyu sülâlesi hakkında pek çok ihtilâflar vardır. Bunlara şer'î bir hüküm teallûk etmediği için zikrine lüzum görülmemiştir.
Bu kadının Resûlüllah1 sallallahü aleyhi ve scMcm'dcn niçin istiâze «ivaz, kannlık» etdiği dahî ihtilaflıdır. îbni Sa'd'm tahrîc ettiği rivayette şöyle deniliyor :
Kadın pek güzelmiş. Peygamber (S.A.V.) onun yanına girince (diğer) kıclınlanna kıskançlık gelmiş, de kadına denilmiş ki: — Peygamber (S.A.V.) 'in yanında bir kadın ancak onun yanına girdiği zaman: senden Allah'a sığınırım, demekle mes'ud olur.»
Yine îbni Sa'd'm, Buharî'nin isnadı ile tahrîc ettiği bir riayet de şudur :
«Âişe ile Hafsa, İlk geldiğinde o kadının yanına girmişler; onun saçını taramışlar ve kınalamışlar. Bunlardan bin kadına:
— Gerçekten Peygamber (S.A.V.) kadının onun yanına girdiği zaman:Senden Allah'a sığınırım; demesinden hoşlanır; demiş» imiş.
B)tharî haşiyelerinin bazılarında kadının hiie vo hud'a yaptığı kaydedilmiştir. Bu sözleri sarf hud'a için söylemiş ve bundan sonra kendisine (şakiyye) ismini vermiş. Zahir olan da budur deniliyor.
Hadîs-i Şerîf, cima' etmeden boşanan kadına müL'a vermenin meşru' olduğuna delildir. Mchir konmadan bu şekilde boşanan kadın müt'a vermenin vâeib olduğuna ulemâ'nın ekserisi kaildir. Yalnız îmam Mâlik ile Lcys'c göre vâcib değil müstehâbdır.
Cumhur'un delili :
[616] Kadınları cimâ'dan ve kendilerine bîr mehir takdirinden önce boşarsantz sîze bîr günahyoktur. Onlara zengin kendi kudretince, fakir de kendi kudretince olmak üzere müt'a verin.» âyet-i kerîmesidir. Âyette müt'a verilmesi emrediliyor. Emir vücûb ifâde eder.
Ebu Bekir Rcyhakl (384 — 458) «Sünen» inde bu bâbta Hz. İbni Abbas'dan şu hadisi tahriç etmiştir:
«Demiştir ki: mess nikâtır; ferîza da mehirdır. (Onlara müt'a ve-tin) âyeti îçin de: Bu kocanın borcudur. Kadının mehir koymadan alır da sonra cimâ'dan önce boşarsa: Allah ona kendi fakirliği veya zenginliğine göre o kadına müt'a vermesini emretmiştir; İlâh...»
Hz. Peygamber (S.A.V.) "in müt'a verdiği bu kadına mehir tesmiye edilmemiş do olabilir; mehri tesmiye edilmiş olmakla beraber yine bir ihm ve fazilet oimak. üzere Resûlüilah (S.A.V.) tarafından verilmiş olması da mümkündür.
Mehir konmadan, niL İu kıyılıp da zifaftan sonra boşanan kadına müt'a vermenin hükmü ihtilaflıdır. Hz. Alî ve Ömer (R. Anhilmd) ile I mum ye göre yine vâcibtir. Delilleri:
[617] boşanan kadınlara maruf veçhile müt'a vardır» âyet-i kerime-sidir.
Hanefîler'le diğer bazı ulemâ "ya göre ise burada müt'a vermek vâcib değil, yalnız mehri misli verilir. Onlara göre âyetin umumu cirnâ' edilmemiş olmakla tahsis edilmiştir.[618]

«Düğün Da'veti Babı»

1067/888- Enes b. Mâlik radıyaltahii anlı'den rivayet olunduğuna göre Peygamber sallallahü aleyhi ve sclîem Abdurrahman b. Avf'ın Üzerinde sarılık eseri görmüş ve :
__ Bu ne? demiş. Abdurrahman :
— Yâ Resûlallah! ben bir hurma çekirdeği ağırlığında altın vermek üzere bîr kadınla evlendim; demiş. Resûlüilah (S.A.V.} :
«— öyle ise Allah senin için mübarek kılsın; bir koyunla dahi olsa düğün da'veti yap; buyurmuşlardır.»[619]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Müslim'indir.
Bazı rivayetlerde sarılığın za'feran eseri olduğu beyân edilmiştir. Vâkıâ za'fernnh elbise giymeyi Resûiüllah (S.A.V.) erkeklere hoş görmüyordu ise de düğüne mahsus oimak Ü7.ere ses çıkarmadığı anlaşılıyor. Elbiseye sürünmeyi tecviz edenlercc bu eser Hz. Abdurrahman'ın teninde değil, elbisesinde idi. îmam A'zam Ebu Hantfr ile Şafiî ve diğer bazı ulemâ'ya göre elbiseye za'feran sürmek memnu'dur. Elbiseye sürmenin caiz olduğu îmam Mâlik ile Medine ulemâsından rivayet olunmuştur. Onlar bazı sahîh hadîslerin mefhum-u muhalifi ile istidlal ederler.
Hazreti Mâlik'e : «sarahat mukabilinde delâlete i'tibâr yoktur.» kaidesi ile cevap verildiği gibi: «Hz. AbdurrLhman kıssası hicretin başında henüz za'fcran nehyedümeden vuku' bulmuştu; maamâfîh Peygamber (S.A.V.)'in gördüğü sarılık r-seri ona zevcesinden de bulaşmış olabilir.» diye cevab verilmiştir. Karısından bulaşmış olmasını Neve-vl (631—676) tercihen kabul ile bu kavli muhakkikini ulemâya nis-bet eylemiştir.
«Bir hurma çekirdeği ağırlığında altın» dan murâd: bazılarına göre çeyrek dînar'dır; çünkü o miktar altın o günde bir çeyrek dînâr ederdi. Fakat buna:.«hurma çekirdekleri muhteliftir. Bu bâbta nasıl mi'yâr olabilir?» diye i'tirâz edilmiştir. Bir takımları: «altın çekirdekten murâd: beş dirhem gümüş kıymetinde olandır» derler. Hattâbî (319—388) buna cezmetmiş; Ezherî dahî bunu ihtiyar eylemiştir. Kaadî îyaz bu kavli ekser-i ulemâ'dan rivayet etmiştir. BcyhakVmn rivayetinde : «Beş dirhem tahmin edilen altından bîr çekirdek» denilmiş olması da bu kavli te'yid eder. BcyhakVmn Katâde'den rivayetinde altın çekirdeğin üç bütün dirhem bir de üç te iki dirhem ağırlığında tahmin olunduğu bildiriliyorsa da o hadîsin isnadı zaîf-tir. Ama îmam Ahmcd cezmen buna kail olmuştur. Altın çekirdek hakkında daha başka kaviller de vardır.
Hadîs-i şerif, dâmâd'a bereketle duâ edileceğine delildir.
Filhakika Hz. Abdurrahman, Peygamber (S.A.V.)'in duasına nail olmuş hattâ : «Kendimi, İaşı kaldırsam altın veya gümüş bulacağımı sanır bir dereceye varmış-gördüm.» demiştir. Bunu Buharı rivayet eder.
«BÎr koyunla dahî olsa düğün da'veti yap; ifâdesinden düğün da'veti yapmanın vâcib olacağı zannı hasıl oluyor. Nitekim Zâhirîler'in mezhebi de budur. Bunlar daha başka bazı hadîslerle de istidlal ederler.-îmam Şafii'nin de vücûba kail olduğu söylenir.
îmam Ahmed'e göre velîme sünnettir. Cumhur'a göre ise mendûp-tur. îbni Battal (—444): «Buna vâcib diyen bir kimse bilmiyorum» demiştir.
Ulemâ velîme'nin vakti hususunda da ihtilâf etmişlerdir. Bilhassa Mâlikîler arasında bunun akid esnasında mı, akidden hemen sonra mı yoksa zifaf zamanında mı, olacağında ihtilâf vardır. Şâfiîler'dcn Mârudî velîme'nin zifaf zamanında olacağını tasrih etmiştir. îbni's - Sübkî ise :

«Peygamber (S.A.V.)'in nakledilen fiili zifaftan sonra olduğunu gösterir.» diyerek Resûlüllah (S.A.V.)'in Zeyneb binti Cahş ile evlenmesine işaret etmiştir. Bu kıssayı anlatırken Hz. Enes (R. A.) : «Peygamber (S.A.V.) Zeyneb'ie gelin güvey olarak sabahladı. Müteakiben halkı da'vet etti.» demiştir.
Velîme'nin miktarına gelince : Hadîse bakılırsa en az bir koyun ile olacaktır. Ancak Peygamber (S.A.V.)in bir koyundan daha az ile de velîme yaptığı sabit olmuştur. Hz. Enes diyor kî : «Peygamber (S.A.V.), Zeyneb'e yaptığı da'vetten daha fazlasını başka kadınlarına yapmamıştır.»
Galiba Hz. Enes (R.A.) bu sözü ile Hz, Zeyneb'in da'vctindeki bereketi anlatmak istemiştir. Çünkü o da'vette bir koyun kesilmiş olmasına rağmen hiç bir da'vette görülmemiş bir bereket çağlamış; herkes et ve ekmeğe doymuştur. Yoksa Hz. Meymune (R.Anhâ)'nm da'vetinde de bir koyun kesilmişti.[620]

1068/889- «İbnî Ömer radıyaîlahü- anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki; Resûlüllah sallallahü aleyhi ve scllem:
— Biriniz bir düğün yemeğine çağırılırsa hemen ona İcabet etsin; buyurdular.»[621]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Müslim1 in rivayetinde : «Biriniz dîn kardeşinizi da'vet ettiği vakit ister düğün yemeği isterse benzeri olsun, hemen İcabet etsin» Duyurulmuştur.
Buradaki birinci hadis velîme'ye icabet etmenin vücûbuna ikinci hadîs ise her da'vete icabetin lüzumuna delâlet ediyor.
Maamâfîh, iki rivayeti aynı râvî yapmış da olsa aralarında muaraza yoktur.
Zâhirîler'lc bazı Şâfiîler hadîslerin zahiri ile amel ederek: «da'vete icabet, mutlak surette vâcibtir» demişlerdir. Hattâ îbni Hazm, bunun Cumhur-u sahabe ile Tâbiîn'in kavli olduğunu iddia etmiştir. Bazıları düğün da'veti ile şâir da'vetlerin arasında fark görürler îbni Abdiîberr, Kaadi îyaz ve Nevevî düğün da'vetine icabetin vâcib olduduna uiemâ'ntn ittifakı bulunduğunu nakielmişlerdir. Ancak Hanefî-ler'e güre vâcib değil, vâcib kuvvetinde bir sünnettir. Şâfiîler'le Han-beliler'in cumhuru bu da'velîn farz-ı ayın olduğunu tasrih etmişlerdir. İm<ım Mâlik dahî farz-i ayın oldğunu nassan ifâde etmiştir. Bazılarından volime'ye icabetin farz-ı kifâye olduğu rivayet edilmiştir. İmam Şafii'nin, sözünden velîmeye icabetin vâcib olduğu, fakat şâir da'vetier için pek ruhsata yanaşmadığı anlaşılıyor.
«Vâcibtir» diyenlere göre özürden dolayı da'vete icabeti terket-mc ruhsatı olduğunu İbni Dakıki'l-îd «cl-İlmâm» şerhinde beyân etmiştir. Yemekte şüphe bulunmak, yâhûd kimsenin bulunması mahsus olması, veya orada hoşlanmadığı bir kimsenin bulunması şerrinden korktuğu için veya makam sahibi oluşuna tama'an da'vet etmiş olması, sofrada içki, çalgı ve oyun bulunması gibi şeyler birer özürdür. Bu Özürier şcrîattcn ve eshâb-ı Kîrâm'ın yaşadığı vak'alar-dan alınmış şeylerdir. Meselâ : Tabcrânî «eî-evsat» da İmrân b. el-Husayn'dan Peygamber (S.A.V.)'in fâsıkların da'vetine icabetten neht buyurduğunu tahrîc etmiştir. Ncsaî dahi Hz. CâbÎr'den şu merfu' hadisi rivayet etmektedir :
«Her kim Allah'a ve âhir güne îman ediyorsa, üzerinde şarao sunulan bir sofraya oturmasın.»
iîu hadisin isnadı iyidir. Aynı hadîsi îmam Tirmizî Hz.' Câbir'<len, bir başka tarik i!e tahrîc etmiştir. Yalnız bu rivayet zaîftir.imam Ahmcd bu hadisi Hz. Ömer (R.A.)'dvn rivayet ediyor.
Hâsılı da'vet, icabeti iktizâ eder. Fakat onda münkerâttan bir şey bulunursa mâni' ile muktezi tearuz etmiş olur. Bu taktirde hüküm mâni'e göre verilir. «Mcccllc-i Ahkâm-ı Adliyeye» nin 46. ci maddesinde bu kaide : «mâni' ve muktezi tearuz ettikte mâni takdim olunur. şeklinde hülâsa edilmiştir.[622]

1069/890- «Ebu Hüreyre radnjalhthü anft'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salhtUnhü aleyhi ve scllcm:
__ Yemeğin en kötüsü, gelenlere verilmeyip, gelmek istemiyenierin da'vet edildiği düğün yemeğidir. Her kim da'vete icabet etmezse muhakkak Allah ve Resulüne isyan etmiştir; buyurdular.»[623]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Düğün da'vetine gelenden murâd: fakirlerdir. Buna delîi Taberânînin rivayet ettiği İbni Abbas hadîsidir.. Mezkûr hadîste şöyie buyurulmaktadır :
«Kendisine tokların da'vet edilip açların menedildiği düğün yemeği ne kötü bir yemektir.»
Yukarıda görüldüğü vecihle velîme denilince hatıra, düiiün da'veti geleceğinden, İmrada mutlak olarak zikredilen velîme'den de o anlaşılır. Bu yemeğin niçin (en kötü yemek) o'duğu hadîsimizde : «Çünkü ona gelmek istemiyen zenginler da'vet edilir» cümlesi ile beyân buyurıHmulur.
îiadis-i şerif, da'vete icabet etmenin lüzumuna delildir. Bu hususta az yukarıda söz geçti.[624]

1070/891- «(Bu da) ondan -radıyallahil anh- rivayet olunmuştur. Demiştir kî : ResûfüHah saUttünhü aleyhi ve scllrm:
— Biriniz da'vet olundu mu, hemen icabet etsin. Eğer oruçlu ise hayır ve bereket duasında bulunsun; oruçsuz İse yesin; buyurdular.»[625]

Bu hadîsi de Müslim tahrîc etmiştir.
Müslim'de CâbÎr'den dahî böyle bir hadîs vardır. Onda: «isterse yer; dilerse terkeder». buyurmuştur.
Hadîs-i şerif, oruçlunun da'vete icabetten i'tizâr etmemesi lüzumuna delildir. Hadîsteki (salât) dan muradın ne olduğu ihtilaflıdır. Cum-hur'a göre maksat: Sofra sahiplerine mağfiret ve bereket duasında bulunmaktır. Bazıları «Bundan murâd; namazdır» derler. Bu taktirde oruçlu namaz kılacak, orada bulunanlarla sofra sahipleri de onun bereketine nail olacaklardır.
Bu hadîse bakılırsa oruçlunun icabet için orucunu bozması mevzu-u bahis değildir. Zaten farz oruca niyet etmişse, orucunu bozması bilit-tifâk haramdır. Nafile oruca niyyetli ise orucunu bozabilir.
(Yesin) emrinden zahiren vücûb anlaşılırsa da mes'ele ihtilaflıdır. Bir çoklarına esahh olan : da'vetlerde yemek, yemek vâcib değildir. Bazıları emrin zahiri ile amel ederek: «yemek vâcibtir» derler.
Yenilmesi îcabeden en az miktar bir lokmadır. Fazlası vâcib değildir.
Hadîsteki emrin yemeyi vâcib kılmadığını söyliyenler onu nedib mânâsına alırlar. Nitekim Müslim'in rivayetinde muhayyer bırakması bunu te'yid eden bir karinedir. Zaten musannifin onu Ebu Hüreyre hadîsinin arkasından zikretmesi yemenin vâcib olmadığını anlatmak İçindir.[626]

1072/892- «Ibnî Mes'ud radıydllahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saîlalîahü aleyhi ve sellcm:
— İlk günün düğün yemeği haktır; ikinci günün yemeği sünnettir; üçüncü günün yemeği riyadır. Her kim riya yaparsa Allah'da onu kepaze eder; buyurdular.»[627]

Bu hadîsi TîrmİzÎ rivayet etmiş ve garib görmüştür. Râvîleri Sahih (kitapların) ricalidir. Hadîsin İbni Mâce'de Enes'den bir şahidi vardır.
Tirmizi bu hadîs için : «Onu ancak Ziyâd b. Abdullah'ın rivayetinden biliyoruz; halbuki bu zâtın garib ve münkerleri çoktur.» demiştir. Buna mukabil Musannif onun bu sözünü reddedercesine hadisin ricalini sahîh rical olarak tanımaktadır. Yalnız Ziyâd hakkında : «Hakikaten ZÎyâd ihtilaflıdır; Şeyhi, Atâ b. cs-Sâib ise hadisi karıştırmıştır, Ziyâd'm ondan işitmesi de karıştırma halinde sonradır.» diyor. Fakat bu sözleri söyliyen bir zât aynı hadis için «ricali, sahîh ricaldir» dememeli idi.
Bu hadîsin İbni Mâcc'deki şahidinin isnadında Abdülmelik b. Hüseyin vardır ki, zaîftir. Bu bâbta daha bir çok hadîsler varsa da hiçbiri, hakkında söz edilmekten hâlî kalmamıştır.
Hadîs-i şerîf, düğünde iki gün ziyafet vermenin meşru' olduğuna delildir. İlk gün hak, yani vâcib, yâhûd mendûb, ikinci gün sünnet, yani devamlı âdet; üçüncü gün riya ve gösteriştir; şu halde yapması da, icabeti de nıemnu'dur. Ekser-i ulemâ'nın mezhebi budur. Ncvevî diyor ki : «Üç gün düğün da'veti yaparsa üçüncü gün icabet etmek mekruhtur. İkinci gün de mutlak surette vâcib değildir. O günkü icabetin müstehâb oluşu ilk günkü müstehâb oluşu gibi değildir.» Ulemâ'dan bir cemâate göre ise : birinci ve ikinci günlerde da'vet edilmiyenler için üçüncü gün icabet etmek mekruh olmaz. Çünkü da'vetlüer çok olur da hepsini bir günde ağırlamak mümkün olmazsa her gün bir kısmını çağırabilir. Bunda riya filân yoktur.
İmam Buharı, yedi gün bile devam etse, düğün da'vetinde hiç bir heîs olmadığına meyletmiştir: «Peygamber (S.A.V.) bu bâbta: bir veya iki gün, diye vakit ta'yin etmemiştir.» diyerek İbni Ebî Şeybe'nİn Hafsa binti Şîrîn tarîki ile tahrîc ettiği hadîse işaret eder. Mezkûr hadiste beyân olunduğuna göre Hafsa : «Baban evlendiği zaman sahâbe'yi yedi gün -Bir rivayette (sekiz gün)- yemeğe da'vet etti» demiştir.
Kaadî lyaz : «Ulemâ'miz zenginler için da'vetin bir hafta olma-smı müstehâb gördüler» diyor.[628]

1074/893- «Safiyye binti Şeybe[629] radıyallahü anhâ dan rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Peygamber saJlallahü aleyhi ve sellem kadınlarından baaısına iki müdd arpa ile düğün da'veti yaptı.»[630]
Bu hadîsi Buharı tahrîc etmiştir.
Safiyye'nin sahâbîyye olduğu sabit ise hadisimiz sahâbî'nîn mürsrücTİnden sayılır. Çünkü Safiyye mezkûr kadının evlenmesinde hazır bulunmamıştır. Zaten o zaman kendisi Mekke'de küçük çocuktu; yâhud h« nü/ doğmamıştı. Evlenme ise Medine'de olmuştu.
Musannif Resûlüllah (S.A.V.)'İn burada zikri geçen zevcesinin ismini ta'yim/ vâkıf olmadığını söylüyor. Ancak bu bâbta onun Ümmü Seleme nlflujıına delâlet eden hadîsler olduğunu kaydetmiştir. Razılarına fî,i'»'c bu da'vct Ali ile Fatıma (R. Aninin tâ)'mn veiiinelerid'r. Bu her ne kacıar uzak bir ihtimal gibi görünüyorsa da Tabcrânî'nin tahrîr ettiğj Esma binti Umeys hadisi de ona delâlet ediyor. Bu hadistir Hz. Ali' in Fatıme'yp o zamana kadar görülmemiş hL* düğün ziyafcii verdiği; zırhını bir miktar arpa mukabilinde bir Yahudi'ye rehin filimi beyâ". ediliyor. İ.ıtimaî ki, iki müdd arpadan murâd da budur. Rnyle olursa kıssa hadîsimizin kıssasına uygun düşer; ve Peygamber (S.Â.V.)'e nisbeti mecaz olur.
l'ukiit ne de olsa bu mecaz iddiası bir tekellüftür. Resûlüllah (S.A.V.J in iki müdd; Aîî (R.A.)'m dahî iki müdd arpa i!e ziyafet vermiş olm.ılanna hiç bir mâni' yoktur. Burada zikredilen da'vet Peygamber {S.A.V.J'in velimeieridir.[631]

1075/894- «Enes rctdıyallaJıü anh den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber saîlalîahü aleyhi ve scllcm Hayberle Medine arasında üç gece Safiyye sebebi ile ke..dişine çadır kurularak ikamet buyurdular. Ben de müslümanları rnu.» velimes'ne da'vet ettim. Orada ne ekmek vardı, ne de et. Orada deriler} emrederek yere yaymaktan ve onların üzerlerine kuru hurma, keş ve yaj koynaktan başka bîr çâre yoktu.»[632]

Hadis ıtîüttefekun aleyh'tir. Lâfız Ejuharî'ntndİr.
Safiyye (R. Anhâ) sebebiyle çadır kurmaktan murâd : onun zifafıdır.
Hadîste zikri geçen şeyleri bir araya toplıyarak vücûde getirilen yemeğe (hays) derler.
Bu hadîs, velime'nin koyun kesmeden de yapılabileceğine; seferde zifafın; ve yeni evlenilen kadınla seferde bile olsa üç gün bir arada kalmanın caiz olduğuna delildir.[633]

1076/895- «Peygember sallalfahn aleyhi ve sclîcm'tn ashabından bir zâttan rivayet edilmiştir. Demiştir ki::
— İki tane da'vetçi bir araya gelirlerse sen onların kapısı sana yakın olanına icabet et. Eğer birisi daha önce davranırsa önce da'vet edene icabet eyle.»[634]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Senedi zaiftir «et-Tclhîs» de «Kapısı yakın olanına icabet et» cümlesinden sonra şu ziyâde vardır :
«Çünkü onların sana kapısı daha yaktn olanı komşuluk i'tibâriyle sana daha yakındır.»
Hadîsin senedi zaîftir; fakat isnadının râvîleri mutemed zevattır. Bu sebeble senedinin neder" *J?M olduğu, bilinmemektedir. Senedindeki ricalden yalnız, Ebû Hâlid-i Dalanı hakkında ihtilâf vardır, Ebu HâtİM onu sikadan saymış, îmam Ahmed'le îbni Mâîn : «onda be's yoktur» demişler; îbni Hibban ise «Onunla ihticac caiz değildir», mütâlâasında bulunmuş, îbni Adiyy de : «Onun hadisi gevşektir.» iddiasını ileri sürmüştür.
Hadîs-i şerîf, iki tane da'vetçi bir araya gelirlerse, evvel da'vet edene, beraber da'vet ederlerse yakın komşunun da'vetine icabet gerektiğine delildir. Komşuların da kapısı kendi kapısına en yakın olanına icabet edilecekti \ Şâyed bu hususata denk gelirlerse arala-rinda kur'a çekilir.[635]

1077/896- «Ebu Cuheyfe radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Ben yerleşerek yemek yemem; buyurdular.»[636]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîsteki (mütteki') kelimesinin asıl mânâsı : bir yere dayanan demektir. Bu kelime hakkında Hattabî (319—388) şunları söylüyor : «Avamın ekserisi mütteki'in bir yanına dayanarak oturan mânâsına geldiğini sanırlar; bundan başkasını bilmezler. Bazıları bu sözü tıb yolu ile : bedenden zararı defetmek; şeklinde te'vil ederlerdi. Zîrâ bir tarafına meylederek yemek yiyen, yemek boruları üzerinde tazyik yapmaktan homen hemen kurtulamaz.. Bu surette yediği gıdalar kolayca akıp gitmez; mi'desine rahatça inmez. Fakat hadîsin mânâsı onların anladığı gibi değildir. Burada (mütteki'): Altındaki yaygıya dayanan; demektir. Bir yaygının üzerinde dosdoğru oturan herkes mütteki' sayılır. İttikâ' : (Vikâ') dan alınmıştır, îftiâl bâbındadır. Şu halde mütteki : Mak'adını bağlıyan, onu altındaki yaygının üzerine oturmak suretiyle perçinleş,tiren demektir. Mâaâ şudur :
«Ben yemek yiyeceğim zaman çok ve çeşitli şeyler yemek istiyenler gibi yaygı ve döşekler üzerine yerleşerek oturmam; ben ancak az bir şey yerim; yiyecekten yeteri kadarını alırım ve böylece oturuşum istikrarsız olur. Resûlüllah (S.A.V.)'in uykulukları dikerek yemek yer idiği ve : «Ben bir kulum; kul nasıl yerse öyle yerim» buyurduğu rivayet olunmuştur.»[637]

1078/897- «Ömer b. Ebî Seleme radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bana Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Ey çocuk besmele çek ve sağ elinle ye! hem Önünden ye; buyurdular.»[638]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs yemeğe başlarken besmele çekmenin lüzumuna delâlet eder. Bazılarına göre yemekte besmele çekmek müstehâbtır; su içerken çekmek de buna kıyâsen müstehâb olur.
Besmele'yi başkaları da duysun da mütenebbih olsun diye aşikâre çekmek müstehâbtır. Besmele'yi sebepli veya sebepsiz olarak yemeğin başında çekmeyen, yemek esnasında çekmeli ve :
«Başında da sonunda da Allah'ın adı ile...» demelidir.
Çünkü bu bâbta Ebu Dâvud ile Tir?nizî'mn ve başkalarının tah-rîc ettiği, TirmizVnın (. isen Sahih) dediği bir hadis vardır. Bu hadîste Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır :
«Biriniz yemek yiyeceği zaman hemen Allah'ın adını ansın; şâyed yemeğin başında Allah'ı anmayı unutursa : Başında da, sonunda da, Allah adıyla .... desin».
Besmele'yi bütün sofradakilerin çekmesi îcabederse de içlerinden bir dânesinîn çekmesi ile de bazılarına göre sünnet -yerini bulur. Delili: Peygamber (S.A.V.)"in şu mealdeki hadîsidir: «Üzerine besmele çekilmiyen yemeği şeytan kendine helâl sayar. Allah'ın adını sofradakilerden bir kişi anarsa o yemeğin üzerine besmele çekildi demek sahîh olur».
Hadîs-i şerif, sağ el ile yemenin lüzumuna da delâlet ediyor. Resûlüllah {S.A.V.)'in : «Şeytan sol eli ile yer içer» diye haber vermiş olması da bu lüzumu te'kid eder. Çünkü şeytanın yaptı&ım yapmak inşana haramdır:
«Peygamber (S.A.V.J'in huzurunda bir adam sol eli ile yemek yiyordu. Resûl-ü zîşân (S.A.V.) ona :
— Sağ elinle ye! dedi. Adam :
— Beceremiyorum; dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Beceremez olaydın! Bu adamı meneden ancak kibridir; buyurdular.»
Bundan sonra adam o elini ağzına kaldıramadı.»
Bu hadis MüsZim'dedir. Sağdan başlamanın vücûbuna kail olanlar bu hadisle istidlal ederek : Peygamber (S.A.V.) ancak vacibi terk-edene beddua eder» derlerse de : büyüklendiğinden dolayı beddua etmiş olması da bir ihtimaldir.
«Önüne gelen yerden ye!» buyurulması bu isin lüzumuna ve beraber düşüp kalktığı insanlarla iyi geçinmesi îcabottiğine, insanın arkadaşına karşı onu iğrendirecek bir şey yapmaması lâzım geldiğine delâlet eder. Filhakika çorba ve tarhana gibi şeyierde iğrenme daha çok, yemişlerde daha az olur. Nitekim TirmizVnin rivayet ettiği bir hadise göre : «Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) bir sofrada tiridin etlerini eliyle yoklı-yan bir zâta önünden yemesini îenbîhte bulunmuş; yemiş tabağı gelince o zâta istediği yerden yemesini emir buyurmuştur.»
Bu kıssa yemeklerle yemişlerin farkı olduğuna delâlet eder. Önünde veya kaşığının altında bir şey kalmadığı vakit kabın her yerinden o yemeği araştırmak caizdir.

Bunu Buharı ile Müslim'in tahrîc ettikleri Enes hadisinden anlamak mümkündür. Mezkûr hadîste Hz. Enes şöyie diyor : ttBİr terzi yaptığı bir yemeğe Peygamber (S.A.V.)'i çağırmıştı. Peygamber (S.A.V.) le birlikte ben de gittim. Derken o zât arpa ekmeği ile içinde kabak ve pastırma bulunan bîr çorba takdim etti. Bir de baktım Peygamber (S.A.V.) kabağı tasın kenarlarında araştırıyor. Bunu görünce kabağı kendim yemeyip ona vermeye başladım. O günden berî kabağı ben de araştırırım.»
Bu hadîs Peygamber (S.A.V.)'in kabağı sevdiği için kabın her yerinde aradığını gösteriyor.
Aşağıdaki hadîs dahî tasın ortasından yemenin .memnu' olduğuna delildir.[639]

1079/898- «İbni Abbas radıyallahü anhüvıâ'âan rivayet olunduğuna göre: Peygamber sdllallahü aleyhi ve scîîem'e bir tas tirit getirmişler; de, Fahr-i Kâinat (S.A.V.) sofradaküere :
— Tasın kenarlarından yiyin, ortasından yemeyin; çünkü bereket tasın ortasına iner; buyurmuşlardır.»[640]

Bu hadisi Dörtler rivayet etmişlerdir. Buradaki lâfız, Nesâî'nindir. Senedi sahihtir.
Hadîs-i şerif, yemeği kabın ortasından yemekten yasak etmekte ve buna illet olarak da, bereketin kabın ortasına inmesini göstermektedir. Bu da kabın ortasından yenildiği taktirde bereketh inmiyeceğine işaret olsa gerektir.[641]

1080/899- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'âen rivayet olunduğuna göre, şöyle demiştir: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem, hiç bîr yemeği kat'iyyen ayıplamamıştır. Bir şey canı isterse onu yer; İstemezse bırakırdı.»[642]

Hadîs mütteîekun aleyh'tir.
Bu hadîs. Peygamber (S.A.V.)'in hiç bir yemeği burunlamadığım haber veriyor. Meselâ : Bu yemek tuzlu olmuş; şu ekşidir, filân; demezlerdi. Bundan da Fahr-i Kâinat (S.A.V.} Efendimiz'in edeb ve terbiyesinin eşsizliği ve Nimet-i lîahiye olan huzurlarına getirilen taam hakkında tenkidvârî beyânlarda bulunmadığı anlaşılmaktadır.[643]

1081/900- «Câbir radıyallahü anh'den Peygamber sallallahü aleyhi ve scllcm'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
— So! elle yemeyiniz; çünkü şeytan sol eli ile yer.»[644]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Yukarıda bu hadîsin : «Sol elle yemek haramdır» diyenlerin delili olduğunu, Cumhur-u ulemâ'nm ise bunun haram değil, sadece mekruh olduğuna kail bulunduğunu görmüştük. Yemek hakkında olduğu gibi su içme hususunda dahi hadîs vardır.
Bu hadis şeytanın hakikaten yediğine de delildir.[645]

1082/901- «Ebu Katâde radıyaîlahü anh'den rivayet olunduğuna göre: Peygamber sallallahil aleyhi ve sellem, üç defa :
— Biriniz bir şey içerse kabın içine solumasın; buyurmuşlardır.»[646]

Hadîs müttefekun aîeyh'lir. Ebu Dâvud'ta bunun ibni Abbas'dan tahrîc edilmiş benzeri vardır. O «kabin İçine ÜfÜrmesİn» ibaresini de ziyâde etmiştir.
Bu hadîsi Tirmizr sahîhleraiştir.
Şeyheyn'in Hz. Enes (R. A./den tahrîc ettikleri» bir hadîse göre Peygamber (S.A.V.) içtiği şeyde üç defa nefes alırmış; yani su içerken üç defa nefes alır, dinlene dinlene içermiş; yoksa su kabının içine soluduğu yoktur. Müslim'in bir rivayetinde dinlenerek su içmeğe illet daha kandırıcı, daha sıhhî ve daha kolay yutulması gösterilmiştir. Bazılarına göre buradaki illet, başkalarını iğrendirmek korkusudur. Çünkü ağzından o suya bir şey karışabilir. Bittabi bundan başkaları iğrenir.
Ebu Davud'un İbni Abbas (R. A.)'den merfu' olarak rivayet ettiği ziyâdede kabın içine üç defa üfürmenin memnu' olduğuna delâlet vardır. Nitekim Tirmizî'nin tahrîc ettiği Ebu Saîd hadîsi de aynı mânâyı te'yîd eder. Hadîs şudur :
«Peygamber (S.A.V.) içilen şeyin içine üfürmekten nehyetti. Bunun üzerine bîr adam :
— Kabın içinde gördüğüm çer çöp ne olacak? dedi. Re sû I-ü Ekrem (S.A.V.) :
— Onu dök; buyurdu. Adam :
— Ama ben bir nefeste kanamıyorum? dedi. Peygamber (S.A.V.):
— Bardağı ağzından ayır; sonra nefes al; buyurdular.» Suyu üç defa içme hususunda da imam Tirmizi, Hz. İbni Abbas
(R. A.)1 dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«İbni Abbas demiştir kî : Peygamber (S.A.V.) :
— Suyu bir defada devenin içtiği gibi içmeyin. Lâkin ikişer ve üçer defada için. Hem içeceğiniz zaman besmele çekin; kaldırdığınız zaman hamdedin; buyurdular.»
"Bu hadis suyu iki defada içmenin de sünnet olduğunu gösteriyor.
Suyu tulumun ağzından içmek dahî momnu'dur. Bu bahta Şeyhcyn, İbnî Abbas (R.A.)'dan Peygamber (S.A.V.)'in su tulumunun ağzından içmeyi nı:hî buyurduğunu rivayet ettikleri gibi Ebu Saîd'den dahî buna benzer bir hadis rivayet etmişlerdir. Fakat Kebşe hadîsi bunlara muarızdır. Hadis şudur ;
«Kebşe demiştir kî : Resûlüllah (S.A.V.) benim yanıma girdi de asılı duran bîr tulumun ağzından ayakta su İçti. Ben hemen tulumun ağzına vararak onu kestim; yani şifa olsun, onunla teberrük eder şifa dileriz diye aldım.»
Bu hadîsi Tirmizi tahrîc etmiş ve «Hasen garib sahihtir.» demiştir. Aynı hadîsi îbni Mâce dahî tahrîc etmiş iki rivayetin aralarını bularak : «Nehî büyük tulum hakkındadır, kırbe küçük tulumdur. Yâhud nehî tenzih için ve herkes bunu âdet edinmesin di-yedir; yoksa nadiren içmeye bir şey yoktur» demiştir.
Nehy'in illeti : Tulumun içinde solucan ve su yılanı gibi bir hayvan bulunup da içenin boğazına kaçması ihtimalidir. Nitekim bir adamın ağzına su tulumundan bir yılan kaçtığı rivayet edilmiştir.
Ayakta su içmekten nehî sabit olmuştur, imam Müslim, Hz. Ebu Hüreyre'den şu hadîsi tahrîc etmiştir:
Ebu Hüreyre demiştir ki:Rcsûlüllah (S.A.V.) :
— Sakın biriniz ayakta su içmesin! kim unutursa kussun; buyurdular.»
Hz. Eres'den gelen başka bir rivayette : «Ayakta su içmekten nehyetü» denilmiştir. Katâde diyor ki :
«— Ya ayakta yemek ne olacak? dedik. Enes :
— O daha şiddetli ve daha kötü; dedi.» Lâkin Miislim'in tahrîc et-iitii İtmİ Abbas hadîsi bu rivayete ınuArr/d'ır. O hadis şudur :
«İbni Abbas : Rcsûlüllah (S.A.V.)'e zemzem takdim ettim; ayakta iijiirrs demiştir. Bir rivayette : «Resûiüllah (S.A.V.) zemzemden ayakta olarak içti.» denilmiştir.
Sahlh-i Buhctri'dc Hz. Ali (R.A.)"m zemzemden ayakta olarak ie'iüİ ve: «Resûlülah (S.A.V.)'İn benden gördüğünüz şekilde yaptığını gördüm.» elediği rivayet olunmuştur.
Bu rivayetlerin arası : nehî tenzih içindir; denihnek suretiyle bulunmuştur. Resûlüiiah {S.A.V.) bunu yapmanın eâiz olduğunu beyân için yapmıştır.
Ayakta içenin kusmasına gelince : Bu müstehâbtır. Zîrâ hakkında sahih hadis vardır. O hadis kusmanın müstehâb olduğunu mut-!;ık olarak ifâde etmiştir. Binâenaleyh kasten içenle unutan arasında bir fark olmamak îcabederse de Kaadi lynz : «Unutarak içen hakkında kusmak icabetmiyeccğİ hususunda ulemâ arasında hilaf yoktur.* diyor.
Su içen bir kimsenin yanında arkadaşları bulunur da, onlara da vermek isterse sağındakinden başlamak âdabtandır. Nitekim Şcyhcyn, Hz. Enes (II. A.)'dvn şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Enes bardağı Peygamber (S.A.V.)'e verdi; o da İçti. Solunda Ebu Bekir, sağında bir a'rabî vardı. Derken Ömer :
Ebû Bekir'e ver yâ Resûlellah! dedi. Fakat Resûlüiiah (S.A.V.) sağındaki a'râbîye verdi. Sonra :
— Sağdan başlıyarak sağı kollayın; buyurdular.» Yine Şcyhcyn, Sehl b. Sa'd'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Sehl demiştir ki: Peygamber (S.A.V.)'e bir bardak getirdiler. Oda ondan içti. Sağında cemâatin en küçüğü, henüz bir çocuk olan İbnî Abbas vardı. Yaşlılar solunda idiler. Peygamber (S.A.V.) :

— Ey çocuk, bunu yaşlılara vermeme müsaade edermİSÎn? dedi.- İbnİ Abbas :
— Senden artan bir şey hususunda kimseyi tercih etmem yâ Resûlallah; deyince bardağı ona verdiler.»
Bardağın çatlak yerinden su içmek mekruhtur. Çünkü Ebû Davud'un tahrîc ettiği Ebu Saîd-i Hudrî hadîsinde : «ResûlüÜah (S.A.V.) bardağın kırık yerinden içmeyi yasak etti.» denilmektedir.[647]

«Zevceler Arasında Adalet Babı»

Kasîm : Bir malı ortaklar arasında taksim etmek, herkesin o maldan nasibini ayırmaktır. Bundan alınarak kadınlar arasında gösterilmesi îcâbeden adalete de kasirr. denilmiştir. Zira bunda da kadınların yanlarında geceleme haklarını onlara taksijen etmek vardır.
Kadınların arasındaki adaletin hakikatini göstermek kulun güeü yetmiyoccğî bir şeydir. Nitekim Teâlâ hazretleri:
«Siz[648] ne kadar didinseniz de kadınlar arasında tam adaleti gösteremezsiniz. Bari (birine) tamamiyle meyledip de (Ötekini) mualleka[649] gibi bırakmayın» buyurarak bu ciheti bildirmiştir. Binâenaleyh kocalardan bu hususta istenilen adalet mutlak değil mukayyeti ve muayyen adalettir k', o da yanlarında gecelemek, yiyecek ve giyecek hususlarımla kadınların eskisi tiv yenisinin bakire ile dul olarak aldığının aralarında fark gözetmemekle olur.[650]

1084/902- «Âîşe radıyallahü cm (â dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem kadınlarının arasında adalet gösterir ve :
— Yâ rabbî, bu benim elimde olan husustaki adâietimdir. Fakat senin mâlik olduğun, benimse elimde olmı-yan hususâtta beni muâhaze buyurma; derdi.»[651]

Bu hadîsi Dörtler rivayet etmişlerdir.Ibni Hibban ile Hâkim onu sahîlemiştir. Lâkin Tirmîzî mürsel olduğunu tercih eylemiştir.
Resûlüllah (S.A.V.)'in «elimde olan» dediği adaleti zevcelerinden her birini nevbetinde ziyaret ederek yanında gecelcmesidir. «Fakat senin mâlik olduğun, benimse elimde olmıyan» ifâdesinden murâd : Tirmizî'nin beyânına göre aşk ve muhabbettir.
Hadîsin mürsel oluşu hakkında Ebu Zür'a. şunları söylemiştir: «Bu hadîsi mevsulen rivayet hussunda Hammâd b. Selemo'ye tabî olan bir kimse bilmiyorum. Lâkin O'nu lbnı Hihbdn, Hammâd b. Seleme tarîki ile EyyÜb-ı Sahtiydnî'den o da Ebu Kılâbc'den o da Abdullah b. Yezîd'den o da Âişe'den işitmiş olmak üzere mevsulen sahîhlemiştir. Mürsel olarak rivayet eden ise Hammâd b. Yezid'dir. Hant'mâd, Eyyûb'dn, o da^Ebu Kıldhc'dcn o da Âişe'den işitmiş olarak rivayet etmişlerdir, Tirnzizî : «mürsel olması esahtır» demiştir.
Görülüyor ki: İmam Tirmizl hadîsin mürsel oluşunu, İlmi Hibban ise mevsul oluşunu sahihlemişlerdir. Şu halde mürsel ile mevsul birbirini takviye etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, Peygamber (S.A.V.)'in kadınları arasında adalete riâyet ederdiğine delildir. Bu işin ona vâcib olup olmadığını yukarıda görmüştük: «Ona kasım vâcib değildir» diyenlere göre zevceleri arasında adalete riâyet etmesi sırf onun ahlâkının kemâlinden ve zevcelerinin kalblerini hoşnud etmek istemesindendir.
Eu hadis muhabbet ve aşkın, kulun elinde olmadığına bunun sırf Allah'dan geldiğine delâlet ediyor. Nitekim;
«Lâkin[652] Allah onların aralarını yahştırırdı.» âyet-i Kerîme'siyle emsali de aynı mânâya gelmektedirler.[653]

1085/903- «Ebu Hüreyre ra allahü anh'den rivayet olunduğuna göre: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem :
— Her kimin iki dâne karısı olur da onlardan birine meylederse kıyamet gününde bir tarafı çarpık olarak gelecektir; buyurmuşlardır.»[654]

Bu hadîsi, Ahmed ile Dörtler rivayet etmişlerdir. Senedi sahihtir.
Hadîs-i şerif, zevceler arasında müsâvaata riâyet îcabettiğine delildir. Bir adamın kadınlarından birine meyletmesi memnu'dur. Bundan rnurâd: kasimde meyletmektir. Zîrâ muhabbetle meyletmenin kulun elinde olmadığım, binâenaleyh kulun onunla mükellef bulunmadığını az yukarıda gördük.[655]

1086/904- «Enes rmhyallahii nnh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Erkeğin bakireyi du) kadının üzerine aldığı vakit onun yanında yedi gece kaldıktan sonra kasim yapması sünnettendir. Dul ile evlendiği zaman ise onun yanında üç gece kalır; sonra kasim yapar.»[656]

Hadis müttefekun aleyh'ür. Lâfız Buharî'nindİr.
«Sünnettendir)) demekle Hz. Enes (K.A.), Peygamber (S.A.V.)'in sünnetini kasdi'fmistir. Bu hadis merfu' hükmündedir. Onun içindir ki Uz. Enes'drn rivayet, edenlerden E bu Kitabe : «LstersenEnes bu hadîsi Peygamber (S.A.V.)'e refi' etti, diyebilirsin.» demiştir. Bu söz ile Elnı Kılıibr: Enes onu mânâ i'tibanyle rivayet etmişin-; demek istemiştir. Çünkü «Sünnettir» demek «merfu'dur» demektir. Şu kadar var ki fthu Kılriltc, nadisi yine de Enes'in kavli ile rivayet etmeyi evlâ bulmuştur. Zira hadisin merfu' olusu içtihadı olup muhtemeldir. Halbuki râvî-nin muhtemeli gayrı muhtemel nakletmeğe hakkı yoktur. îbıl Dakik dahî böyle söylemiştir.
Hâsılı ulemâ sünnetten yalnız Peygamber (S.A.V.)'in sünnetini kasicdiyorlar. Filvaki S/ilim : «Hiç sahabe sünnet, sözünden Peygamber (S.A.V.)'in sünnetinden başkasını kastederler mi?» demiştir.
Bu hadîsi bir çok hadîs İmamları Hz. Enes'den merfu' olarak rivayet eden F,bn Kılâbr\lcn çeşitli yollarla tahrîc etmişlerdir.
Hadis, yeni zevcenin eskisine tercih edileceğine delildir. îbni \bılilbrrr, Cumhur-u ulemâ'nın bunu zifaf doiayısiylo kadına bir hak tanıdıklarını, başka karısı olup olmamasının bunda bir te'siri olmadıkını söylemektedir, Nrvnn de bu kavli ihtiyar etmiştir. Lâkin elimizdeki hadîs zevcesi olan hakkındadır.
Yeni zevcenin tercihinden mıırâd : Onun yanında ne kadar kalmak âdet ise o kadar kalmaktır. Razılarına göre tercih yanında ge-eelemek ve kaylûlc yapmakla tahakkuk eder. Fakat ulemâ'dan bir fpmfıate güre gece ile gündüzün bütün saatlerini yeni kadınının yanında geçirmesi şarttır. Hattâ îbtii DaldkVl - id şöyle diyor: «Fukâ-tniiın bazısı ifrata gitti de kadının yanında kalmayı cuma namazını o adamdan iskat için özür saydı.»
Yeni zevcenin yanında kalınacak yedi günün birbiri ardına gelmeleri, aralarının ayrılmaması da lâzımdır.[657]

1087/905- «Ümmü Se!eme radıiftrflahü anhâ'âan rivayet edildiğine göre: Peygamber mlhtUahü aleyhi ve sellem kendisi ile evlendiği zaman yanında üç gece kalmış ve :
— Sana ehlinden bir aşağılama yoktur. İstersen sana yedi geceyi tamamlarım. Fakat sana yediyi tamamlarsam (diğer) kadınlarıma da tamamlarım; buyurmuşlardır.»[658]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Hadîsin bir rivayetinde şu ziyâde vardır :
«Resûlüllah (S.A.V.) onun yanma girdi. Yanından çıkmak istediği zaman Ümmü Seleme onun elbisesini tuttu. Bunun üzerine Resûlüllah <S.A.V.) :
— Dilersen senin yanında daha ziyâde kalırım; ama seninie bakireye yedi; dula üç gün üzerinden hesaplaşırım; buyurdular.»
Hadis i Şerif, bakire ile dul kadınlara zikredilen miktarda hak tanındığına delâlet ediyor.
(Sana ehlinden bir aşağılama yoktur) cümlesinin mânâsı: Sana bizden bir küçümseme ve aşağılama yoktur; senin hakkını da yemeyiz; hak ettiğin şeyi tam olarak alırsın; demektir. Bundan sonra Resûlüllah (S.A.V.) üç gecelik hesapsız muhayyerlik ile yedi gecelik hesaplı ve hükümlü muhayyerliği kendisine bildirdi. Bu, aileye karşı sûizei bir lütufkârlık örneğidir.[659]

1008/906- «Âişe radıyaîlahii anhd'dan rivayet olunduğuna göre : Şevde[660] bintî Zem'a nevbet gününü Âişe'ye hibe etmişti. Peygamber sallallahii aleyhi ve sellem ÂİŞe'ye hem kendi gününü, hem de Sevde'nin gününü ayırıyordu.»[661]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
BuharV deki rivayetinin sonunda şu ziyâde vardır :
«Nevbet gününü ve gecesini Resûlüllah (S.A.V.)'in zevcesi Âişe'ye hibe etmişti. Bununla Resûlüllah (S.A.V.J'in rızâsını diliyordu.»
Hadîsi Ebu Dâvud dahî tahrîc etmiştir. O hibenin sebebini de anlatmıştır. Kavileri aynen Müslim'in ricali olan bu hadîsin lâfzı şudur :

«Şevde yaşlanıp da Resûlüllah (SA.V.)'in kendisinden ayrılacağından endîşe ettiği vakit :
— Yâ Resûlallah, nevbet günüm Âişe'nin olsun; demiş.Resûlüllah (S.A.V.) de onun bu teklifini kabul buyurmuşta, işte : bir kadın kocanısının kendisinden uzaklaşacağından veya yüz çevireceğinden korkarsa ilâh...; âyet-İ kerîme'si o ve emsali kadınlar hakkında nazil olmuştur.» îbni Sa'd mu'temed râvilerle el-Kaasim'den mürsel olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir. :
«Peygamber (S.A.V.) onu, yanı Sevde'yi boşadı bunun üzerine Şevde onun yolunun üzerine oturdu; ve şöyle dedi :
— Seni Hak (din) İle gönderen Allah'a yemin ederim kî benim erkeklere hiç bir İhtiyacım kalmamıştır. Lâkin ben kıyamet gününde senin kadınlarınla birlikte haşrolmak isterim. Bu sebeple sana Kitab'ı İn* diren Allah-ı Zülcelâl hakkı İçin senden (öğrenmek) istiyorum, benî her-hangi bir dargınlığından dolayı mı boşadın? dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Hayır; cevabını verdi. Şevde :
— O halde senden Allah aşkına bana ric'at etmeni isterim; dedi ve Peygamber (S.A.V.) de ric'at etti. Şevde :
— Ben de -nevbet günümü Resûlüllah (S.A.V.)'in sevgilisi Âişe'ye verdim dedi.»
Hadîs-i şerifte, kadının nevbet gününü ortağına bağışlamasının caiz olduğuna delil vardır. Bunda kocanın rızâsı da nazar-j i'tibâre alınır. Çünkü onun'da karısında hakkı vardır. Kadın hod be hod o hakkı iskat edemez.
Kadın nevbetini kocasına bağışlarsa mes'ele ihtilaflıdır. Ekser-i ulemâ'ya göre bu caizdir. Zevç bu hakkı hangi karısında kullanmak isterse kullanabilir: Bazılarına göre kullanamaz; böyle bir bağış yok hükmündedir. Bir takımları tafsilât vermiş ve : «Eğer nevbetini bağışh-yan kadın : bunu istediğin kadınına tahsis et; demişse caizdir. Mutlak' ,zikretmişse caiz değildir» demişlerdir. Ulemâ kadının bağışladığı nevKlindrn dönmesinin sahih olduğunu söylemişlerdir. Zira «hak yeniden ">ciiiye tazelenir» derler.[662]

1089/907- «Urve radujallahü anlı'dçn rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Âisc mdujallahii nnhd şöyle dedi :
— Ey kız kardeşim oğlu. ResûlüMah saHallahü aleyhi ve sellem kasım hususunda yanımızda kalmakta, bîrimizi diğerlerimizden üstün tutmazdı. Pek az gün olurdu kî, toptan hepimizi dolaşmış olmasın. Her kadına cima' etmeksizin yaklaşırdı. (Bu hâl) tâ nevbet günü kendisinin olan kadına varıncaya kadar (böyle devam eder) artık onun yanında gecelerdi.»[663]

Bu hadîsi Âhmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. Lâfız Ebu Davud'undur. Hâkim onu sahîhlemistir. Müslim'in Âişe'dcn rivayetine göre ÂİŞe :
«Resûlüllah saHallahü aleyhi ve scîlcm ikindiyi kıldığı zaman kadınlarını dolaşırdı; sonra onlara yaklaşırdı... ilâh...» demiştir.
Hadîs-i şerif, erkeğin nevbeti olmayan karısının yanma girerek onunla sohbet etmesinin ve onu öpmek gibi cima' mukaddimelerinin caiz olduğuna delâlet ediyor. Resûlüllah (5.A.v\)'in ahlâk güzelliği ile ailesi efradına karşı insanların on hayırlısı olduğu dahî hadîsin işareti cümlesindendir.
Bu hadîs, yukarıda geçen İbnü'l - Arabi kavlini reddediyor lbnii'l-Arabî ; «Peygamber (S.A.V.)'e günün bir saatinde kadınları arasında adalete riâyet vacip değildir. Bu da ikindiden sonradır.» demişti.
Musannif : «îbnü'l - Arabi'nin söylediğine bir delil bulamadım» diyor. Yalnız Müslim'in rivayeti dolaşma saatinin »hakikaten ikindiden sonra olduğunu gösteriyor.[664]

1091/908- «Âişe radıyallahü mı/m'dan rivayet olunduğuna göre: Resûlüllah.sallallahü aleyhi ve sellem Ölüm hastalığında Âişe'nin gününü kastededek :
— Ben yarin nerede olacağım? diye sormuştu. Bunun üzerine zevceleri dilediği yerde olmasına izin verdiler. Artık (ertesi gün) Âişe'nin evinde idiler.»[665]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Buharı «Kitabü'l - MağâzH nin sonunda Resûlüllah (S.A.V.)'in Meymune (E. Antıâ)'nın evinde hastalandığını kaydediyor.
«Zevceleri dilediği yerde olmasına izin verdiler» cümlesinin yerine İmam Ahmrd b. HanbeVin Hz. Âişe (R. Anhâ)'da.n rivayet ettiği bir hadîste :
«Peygamber (S.A.V.) :
— Ben evlerinizi dolaşamıyorum, isterseniz bana izin verirsiniz;demiş zevceleri de kendisine izin vermişlerdir.»
îbni Sa'd'm Z»/ırî'den sahih bir isnadla rivayet ettiği Fâtime hadîsine göre Ummehât-ı Mü'minîn ile konuşan Hz. Fâtime (R. Anhâ)'-dır. Maamâfîh ;ıcm bizzat Fahr-i kâinat (S.A.V.)'in hem de Hz. Fâtime (R. Anhâ)'nm izin istemiş olmaları da caizdir.
Bir rivayete göre Resûlüll, h (S.A.V.), Âişe (R. Anhâ)'nm evine Pazartesi günü girmiş ertesi Pazartesi günü de bu âlemden irtihâl etmistir:
Hadîs-i şerif, kadın izin verirse, nevbet hakkının sakıt olacağına, seferde olduğu gibi burada kur'a çekmenin kâfi gelmiyeceğine delalet ediyor.[666]

1092/909- «(Bu da) ondan -radıyallahü anhâ- rivayet edilmiştir. Demiştir kî : Resûlüllah sallalîahil aleyhi ve sellem bir sefere çıkmak istedi mi, kadınlarının arasında kur'a çekerdi. Artık hangisinin sehmi çıkarsa yanında onu götürürdü.»[667]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîsi İbni Sa'd da tahrîc etmiş ve yine Hz. Âişe (R. Anhâ)'-dan şu ziyâdeyi nakletmiştir:
«Benden başkasının sehmi çıkarsa hoşlanmadığı anlaşılıyordu.» Hadîs-i şerif, sefere çıkacak bir adamın bir kadın götürmek istediği taktirde kadınlarının arasında kur'a çektirmesi lüzumuna delildir. Fakat bu bir fiil olup vücûba delâlet etmez.
İmam Şafiî kur'amn vücûbuna kail olmuştur. Hanefîler'Ie Mâlikîler'den meşhur olan kavle göre ise hiç lâzım değildir. Çünkü seferde kasim vâcib değildir. Resûlüllah (S.A.V.) kur'ayı zevcelerinin gönüllerini almak için çektirirdi.[668]

1093/910- «Abdullah[669] b. Zem'a radıyalîahü anh'öen rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah salîalîahü aleyhi ve sellem:
— Sizden biriniz karısını kol^ döğer gibi döğmesin; buyurdular.»[670]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir. Hadîsin Buharî'de tamamı şöyledir :
«Sonra onunla cîmâ' eder.» Bir rivayette de : «olur da onunla cima'eder.» denilmektedir.
Bu hadîs, kadını hafifçe döğmenin caiz olduğuna delildir. Ebu Davud'un rivayetinde :
«Yolculukta sana arkadaş olan karını, cariyeni.döğer gibi doğme.» buyurulmuştur. Nesoî'nin rivayetinde: «köleyi yâ-hud cariyeyi dÖğer gibi» denilmiştir. Bütün bunlar döğmenin meşru' olduğuna delâlet ederler.' Şu kadar var ki, bu doğme hayvanlarla köle ve cariyeleri döğer gibi şiddetli olmıyacaktır,
«Sonra onunla cima' eder» ibaresi nehye sebeb, bu işin âde-ten hoş karşılanmaması olduğunu gösteriyor. Zîrâ cima' ancak nefsin meylettiği, beraber yaşamayı arzuladığı kimse ile münâsib olur. Halbuki döğülen bir insan ekseriya kendisim döğenden kaçar; nefret eder. Amma terbiye için döğmeden tab-ı selîm sahibi olanlar nefret etmezler. Şüphesiz ki, kabahati affetmek, semâhatlı davranarak, hak ettiği halde döğmemek, daha şerefli ve evlâdır. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.)'in ahlâkı böyle idi.
Nesaıtnin tahrîc ettiği Âişe hadîsi de buna delâlet eder. Hz. Âişe (R.Anhâ) şöyle demişti :
«Resûlüllah (S.A.V.) hiç bir karısı *ı ve hizmetkârını döğmemiş; eli ile de astg vurmamıştır. Yalnız Allah otunda vurur veya Allah'ın haram kıldığı şeyler ayaklar altına alınır da Allah için intikam alırsa o başka.»[671]

«Hulü' Bâbı »

Hulü' lügatte : Çıkarmak ve gidermek mânâiarınadır. Teâtâ hazretleri :
[672] «Ayakkabılarını çıkarıver» buyurmuştur.
Şerîatte ise : Kadının kocasına verdiği mal karşılığında nikâhı izâle etmektir. Bir kelime nikâhı izâle mânâsında dâima hulü* şeklinde (ha'nın ötresi ile) okunduğu gibi başka şeyleri giderme, mes'elâ elbiseyi çıkarma hususunda (han'ın üstünü ile) hali' okunur.
Hul'ün caiz olduğuna deiîl :
[673] «Eğer karı ile kocanın Allah'ın hududunu yerli yerince ayakta tutamıyacaklaruıdan korkarsamz kocasına vereceği fidye-î necâi hakkında

her ikisine de bîr günah yoktur.» âyet-i kerîme'sidir.[674]

1094/911- «İbnî Âbbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre Sabit b. Kays'ın karısı Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e gelerek :
— Yâ Resûlâllah, Sabit b. Kays'ı ahlâk ve dîn hususunda ayıplamıyorum; lâkın ben islâmda küfürden ikrah ediyorum; demiş. Resûîüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Ona bahbesini iade edermisin? dîye sormuş. Kadın :
— Evet; deyince Resûlüüah sallallahü aleyhi ve sellem (Sabit'e):
— Bağçeyi kabul et ve onu bîr defa boşa; buyurmuşlardır.»[675]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Yine onun bir rivayetinde : «Ve ona kadın» boşamasını emretti» denilmiştir.
Ebu Dâvud ile TirmJzî'mn tahrîc ettikleri ve TirmizVnin hasen bulduğu bir rivayette : «Sabit b. Kays'ın karısı ondan hulü' olmuş da Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem kendisine bir hayz iddet bekletmiştir» demliyor.
TirmizVnm tahrîc ettiği Amr b. Şttayb'm babasından onun da dedesinden, işittiği rivayet olunan hadîsde : «Sabit[676] b. Kays çirkindi. Karısı :
— Eğer Allah korkusu olmasaydı yanıma girdiği zaman yüzüne tükürürdüm; dedi» denilmektedir.
Ahmcd'in Sehl b. Ebî Hasme'den tahrîc ettiği rivayette ise : «Bu islâmda ilk hulü' İdi» denilmiştir.
Buharı mevzu'u bahis kadının adını Ikrime'den mürsel olarak Cemile diye tesbit etmiş; Beyhakî ise isminin Zeyneb binti AbdİllahI olduğunu söylemiştir. Musannif «el - îsâbe» de bu kadının Habîbe binti Sehl olduğunu söyler. «Lâkin ben islâmda küfürden ikrah ediyorum» cümlesinin mânâsı : Küfrü iktiza edin bir şey irtikâb ederim korkusu ile onun yanında kalmaktan çekiniyorum; demektir. Maksad : Kocasına itaatsizlik ve ona buğuz gibi İslâmiyet'e yakışmıyan bir şey yapmış olmamaktır. İslâm ahlâkına uymayan şey mânâsına küfür kelimesini kullanması mübalâğa içindir.
Bir rivayete göre Hz. Sâbît (R. A.) bu kadını bir hurma bahçesi vererek almıştı.
Hadîs-i şerîf hul'un meşru' olduğuna, erkeğin karısından hulü' bedeli alabileceğine delildir. Bu bedelin sahîh olabilmesi için nâşize yani itaatsiz olması bir rivayette Zahîrîler'le îbni Münzir'e göre şarttır. Delilleri mevzu'u bahsimiz Sâbît hadîsidir. Onlar : «Boşanmak istemek bir isyandır» diyorlar. Diğer bir rivayette Zahirîler hul'a kail değillerdir.
EbuHanîfe (80—150) îmam Şafiî (150—204) ve ekser-İ ulemâ'-ya göre hulü1 bedelinin sahîh olabilmesi için kadının nâşize olması şart değildir; geçinip giderken dahî hulü' yapmak caizdir; ve bedel vermek helâldir. Delilleri :
[677] «Eğer kadınlar sizlere o mehirden gönül rızâsı ile bir şey verirlerse onu sıhhat ve afiyetle yeyin.» Âyet-i Kerîmesi ve :
«Ancak gönlünün rızâsı ile olursa o başka» hadîsidir.
Onlar diyorlar ki: «Buradaki Sabit hadîsinde itaatsizliğin şart olduğuna bir delîl yoktur. .Âyetteki ikâme edememe korkusu -Ki zan ve tah-minden ibarettir- geleceğe âit olabilir. Bu takdirde hul'ün geçinip giderken dahî yapılabileceğine delâlet eder. Fakat âyetin şu "mânâya gelmesi de bir ihtimaldir : «Karı koca Allah'ın hududunu ikame edemi-yccekîerini bilirlerse...» Bilmek ancak şimdi mevcut olmakla tahakkuk eder. Şöyle de denilebilir : Allah'ın hududunu yerine geüremİyece-ğini bilmek, zevce tarafından itaatsizliğin ileride yapılmasına münafi değildir. Maksad : Ben şimdiden bu adamla ileride Allah'ın hududunu ikâme edemiyeceğini biliyorum; demektir. Fakat bu takdire göre de âyette nüşüz'ün şart olduğuna delil yoktur.»
Hadîs-i şerîf, erkeğin kadına mehir olarak verdiği şeyi ziyâdesiz alabileceğine delâlet ediyor. Acaba ziyâde almak da câizmidir?
îmam Mâlik ile Şafiî'ye göre şâyed geçimsizlik kadından gelmişse, ziyâdeyi almak helâldir. îmam Mâlik : «Mehri ve ondan fazlasını fidye vermenin caiz olduğunu :
[678] Kadının verdiği fidye hususunda her ikisine bir günah yoktur.» âyet-i kerîmosjne istinaden halâ işitmekteyim; demiştir.
îbni Battal (—444) cumhur-u ulemâ'ya göre hulü'de erkeğin verdiği mehirden fazlasını almasının caiz olduğunu söylüyor. İmam Malik : «Kendisine tâbi' oîunan hiç bir kimsenin bunu men' ettiğim görmedim; lâkin bu iş iyi ahlâktan değildir.» demiştir.
Hanefîler'e göre geçimsizlik erkekten geliyorsa hulü' bedelini almak mekruhtur. Kadından geliyorsa mehirden ziyâdesini almak mekruhtur.
«Ziyâdeye gelince o olmaz» hadîsindeki ziyâde merfu'an sabit olmamıştır. Bu sebeple Atâj Tavus, Ahmea b. Haribel ve diğer bazıları bu babın hadîsi ile istidlal ederek ziyâdenin caiz olmadığına kail olmuşlardır. Bunlar «Ziyâdeye gelince o olmaz» hadîsi ile de istidlal ederler. . Zira onu Beyhakî (384^—458> ile îbni Mâce (207—275) Atâ tarîkinden mürsel olarak tahrîc etmişlerdir. Dâre Kutnî dahî mürsel olarak rivayet edenlerdendir. Hattâ onun rivayetinde Peygamber (S.A.V.) kadına :
— Ona bahçesini iade edermisin? diye sorduğu vakit:
— Ziyâde de veririm; dediği zikredilmiştir. Zâten Resûlülllah (S.A.V.)'in :
— Ziyâdeye gelince O olmaz; hadîsi kadının bu sözüne cevabtır.
Bu hadîsin râvîleri sikadırlar; yalnız hadîs mürseldir.
«Hul'ün bedeli mehircien ziyâde olabilir» diyenler bunlara : Babımızın hadisinde ne isbat ne de nefİ cihetinden ziyâdeden bahis yoktur. «Ziyâdeye gelince O olmaz» hadisi merfu1 olarak sabit değildir. Merfu' olduğunu kabul etsek bile hadîs meşveret makamındadır; bundan ziyâdenin haram olduğu anlaşılmaz. Keza Peygamber (S.A.V.)'in Sâbit'e o kadını boşaması hususundaki emri dahî irşâd içindir; vücûb ifade etmez» diye cevab vermişlerdir.
Hulü'den maada ona benzeyen bir de «taiâk a!â mal» yani mal karşılığında boşama vardır. Bazılarına güre bunların ikisi de bir mânâyadır. Fakat Hanefiler'le diğer bazı uiemâ'ya güre aı-alarında bazı farklar vardır. ŞÜyie ki ; llulü* erkeğe nisbetle boşamayı kadının kabulüne ta'lîk etmekdir. Binâenaleyh erkeğin ondan dönmesi sahih değildir; meclisi değiştirmekle de bâtıl olmaz. Kadına nisbetle ise: satış gitti bir ivaz karşılığında temliktir. Şu halde erkeğin kabulünden Ün-ce kadınm sözünden dönmesi caizdir, fakat kadının o meclisten kalk ması ile bu temlik bâtıl olur. Bir de hulü'de bedei bâtıl olursa boşanma talâk-ı bâîn, mal karşılığı taîâkda İse talâk-ı ric'î olur.
Hulü' talâkrmdır? fesihmidir? mes'eiesi uîemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhur-u uiemâ'ya göre talâktır. Delilleri : Bunu yalnız kocanın ya-p;ıhîîmesidir; eğer fesih olsaydı mehirden başka bir mal ile caiz olmamak icâbederdi. Halbuki hulü' mehirden az ve çok mal iie caizdir; binâenaleyh talâktır. Hz. İbni Abbas (R.A.) ile bazı uiemâ'ya ve İmam Ahmcd b. HanbcVden meşhur olan kavle göre hulü' fesindir. Bunların delilleri : Peygamber (S.A.V.)'in o kadına bir hayız iddet beklemesini emir buyurma sidir. Hattabî : «Bunda hul'ün talâk değil, fesih olâuğuna kail olanlara en kuvvetli delil vardır; çünkü talâk olsaydı iddet için bir hayızla iktifa etmeyecekti» diyor.
Hul'ü talâk kabul edenlere göre o bir talâk-ı bâindir. Zira erkeğin sözünden dönmeğe hakkı olsa fidye demek olan hulü' bedelini vermenin bir mânâsı kalmazdı.
Hadîsimizin Âmr. b. Şuayb'dan rivayet edilen kısmı Hz. İbni Abbas (R. A./dan dahî mervidir. Lâfzı şudur :
— Yâ Resûlallah, başım ebcdİyyen Sabit'in başı ile bir araya gelmeyecek. Çünkü ben çadırın kenarını kaldırdım da onu bir cemâatin içinde gelirken gördüm., Bir de baktım ki, o cemâatin en karası, boyca en kısası, ve yüzce en çirkini odur. ilâh...»
Böylece bu rivayet dahi kadın'n niçin hulü' ıcttiğini tasrih etmiş oluyor.
îmam Ahmcd'in rivayetinde bu hul'ün İslâmda ilk hulü' olduğu beyân ediliyor. Bazıları bunun Cahiüyyet devrinde olduğunu söylerler. Bu rivayete göre, Amir b. Zarib kızını kardeşi oğlu Amir b. el-HarÎs'le evlendirmiş. Fakat Âmir kızın yanına girince kız kendisinden kaçarak halini babasına şikâyet etmiş, bunun üzerine babası el-Haris'e :
— Ailenden ve malından ayrılmayı senin üzerinde cem'etmem, kızımı ksndisine verdiğim rnehîr mukabilinde senden hulü' ettim; demiş. Ulemâ'dan bazıları bunu araplar arasında vuku'a gelen ilk hulü' kabul etmişlerdir.[679]

«Boşama Babı»

Arapça talâk sözü mutlak surette bağı çözüp kaldırmaktır. Nikâhtan başka yerlerde bu kelime if al babından kullanılır :
«Atımı saldım» derler. Nikâhta ise tef'il babından kullanılmıştır
«Fülân karısını boşadı» denilir.
Şeriatte talâk : Hususî bir lâfızla nikâh kaydını kaldırmaktır. Burada hususî lâfızdan murâd : Kadın boşamakta kullanılan ve Arapçada maddesinden yapılan sarih veya kinaye sözlerdir.

Talâkın sebebi : Kan ile kocanın ahlâkı birbirine uymadığı zaman hissedilen ayrılma ihtiyacı ve Allah'ın emirlerini ifâya engel olacak dargınlığın arız olmasıdır.
Talâk aslı i'tibâriyle mubah değil, memnu'dur. Çünkü o nikâh denilen büyük ni'mete karşı bir küfrân-ı ni'mettir. Ancak zarurete binâen bazen mubah olur. Zaten Mecelle''mizin 21.ci maddesi mü'cebince «Sabit'in karısı Resûlüllah {S.A.V.J'e gelerek dedi ki :
«Zaruretler memnu' olan şeyleri mubah kılar.» Şu halde açlıktan ölmemek için domuz etinden veya İaşeden bir iki lokma yemek; keza susuzluktan çatlamamak için bir iki yudum içki içmek nasıl mubah ise geçinmeğe imkân kalmadığı zaman kadın boşamak da öylesine mubahtır. Eshâb-t Kirâm'dan çok kadın boşadıkları rivayet edilenler hep zaruret ve ihtiyaç karşısında bu kapıya baş vurmuşlardır. Zaruret yokken kadın boşamak ise küfrân-ı ni'met ve su-i edeb olduğundan mekruhtur. Bununla beraber «Talâk babı» ındaki âyet ve hadîslerin mutlak oluşlarına bakarak ona «mubahtır» diyenler de olmuştur.
Talâk'ın şartı : Kocanın âkil baliğ ve uyanık olması kadının nikâhlısı olması yâhud boşanmağa mahal sayılacak bir iddet içinde bulunmasıdır.
Talâkın rüknü : Kadım boşarken söylenen sözdür.
Talâkın hükmü : Talâk-ı fic'îde iddetin bitmesiyle, talâk-ı bâinde ise derhal ayrılığın vuku' bulmasıdır.
Talâkın iyi tarafları da vardır. Hattâ bunlara bakarak : talâkın meşru'iyyeti Allah teâlâ'mn bir rahmetidir, denilebilir. Karı koca dinî ve dünyevî bîr takım nahoş hallerden talâk sayesinde kurtulurlar. Talâkın erkeklerin eline verilmiş olması ve üç defa meşru' kılınması onun iyi taraflarına birer örnektir. Filhakika kadınlar Ve din nokta-i nazarından erkeklerden noksandırlar. Nitekim bu cihet bir hadis-i şerifte de
belirtilmiş ve : «Onlar dîni ve akil noksan kişilerdir» Duyurulmuştur.
Kadınlar hevâ ve heveslerine" erkeklerden daha ziyâde esirdirler. Şayet talâk kadınların eline verilmiş olsaydı, onlar akıl ve fikirlerini yerinde kullanamaz, birden bire feveran eder ve olur olmaz sebeblerle kocalarını boşarîardı. Onların akıl ve dinleri noksan olduğu içindir ki ekseriya dünyevî şeylerle meşgul olurlar; çeşitli hile ve desiseler ter-tib eder; kocalarının sırlarını âleme yayarlar. Talâk şakası ciddîsi mü-sâvî olan şeylerdendir; ve üçe kadar meşru' olmuştur.
Talâkın üç defa meşru' olmasının hikmetine gelince : insanda nefis denilen bir kuvvet vardır, bu kuvvet hayra da, şerre de yararsa da fıtratı icâbı şerre daha meyyaldir. Hattâ onun şerre meyli, ateşin odunu yakmak için gösterdiği istidada benzetilir, işte bu nefis tabiatı icâbı yalancıdır. însana kötü olan şeyi iyi, iyiyi de kötü gösterebilir. Bu kabilden olmak üzere kadını kocasına lüzumsuz, yâhud boşanmasını daha muvafık gösterebilir. Şu suretle nefsine uyan bir adam karısını boşarsa netice elbette pişmanlık olur. îşte Teâlâ Hazretleri nefsi tecrübe edebilmek için talâkı üç defa meşru' kılmıştır. Karısını ilk defa boşayan adam düşünüp taşınacaktır. Eğer nefsinin kendisine hoş gösterdiği bu talâka hakikaten lüzum ve ihtiyaç olduğu sübût bulursa yaptığı iş yerinde bir harekettir.
Binâenaleyh boşadığı kadının semtine varmaz. Böylece iddeü bitip gider. Yok talâka hiç lüzum yokken nefsi kendisini aldatarak onu hoş göstermişse kadına rİc'at eder (döner). İkinci defa boşadığında dahî aynı hatt-ı hareketi takibeder. Fakat üçüncü defa boşadı mı artık nefsim iki defe tecrübe ile anlamış bulunduğundan kendisine ma'zeret kapısı kapanmıştır. Talâkı oyuncak haline getiren bu nankör kocaya yaraşan muamele ona hülle denilen cezanın tatbiki ile haddini bildirmektir ki; bu ciheti yukarıda geçen hülle hadîslerinde görmüştük.
Talâkın asıl i'tibâriyle mübaîî değil, memnu' olduğunu az yukarıda arzetmiştik. O ancak zaruret zamanında mubah olur. Bununla beraber Allah indinde mubahların en sevimsizidir. Nitekim aşağıdaki hadîs de bu mânâyı te'yîd eder. Hadîse geçmeden önce şunu da arzetmek isteriz ki; talâk üç kısımdır : Ahsen, hasen ve bid'î.
Ahsen-i Talâk : Kadını cima' etmediği bir temizlik devresinde bir defa boşayarak iddeü geçinceye kadar terketmektir.
Hasen-i talâk : îçinde cima' bulunmıyan üç tuhurda (yani temizlik devresinde) birer defa boşamaktır.
Bid'î talâk : Bir defada üç sayı ile boşamak, yâhud hayız halinde boşamaktır.
Talâk vuku'u i'tibâriyle de ric'î ve baîn olmak üzere iki nev'idir. Talâk-ı Ric'î : talâkta kullanılan açık sözlerle yapılan talâktır. Bâîn: Kinaye sözlerle yapılandır. Bunlar için fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir.[680]

1098/912- «İbni Ömer radıyaUahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah sdllaUdlıü aleyhi ve sellem:
— Allah'a helâlin en sevimsizi talâktır; buyurdular.»[681]

Bu 'ıadîsi Ebû Dâvud ile lbni Mâce rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahihi e mistir. Ebû HâtİM ise Mürsel olduğunu tercih etmiştir.
Dâre Kutnî ile Beyhakî dahî mürsel oluşunu tercih ediyorlar.
Hadîs-i şerif, helâl şeyler içerisinde Allah indinde sevimsiz olanları bulunduğuna, bunlardan en sevimsizinin de talâk olduğuna delâlet ediyov. Bu onun sevapsiz oluşundan kinayedir. Ulemâ'dan bazısı sevimsiz helali : Özürsüz evde kılınan farz namazla temsil ederler.
Bu hadîs, imkân bulunursa boşamadan uzak kalmanın pek yerinde bir iş oiacağına işaret ediyor.
Ulemâ'dan bazıları talâkı hüküm i'tibâriylc beş kısma ayırmışlardır. Bunlar : VâcİB, mendub, caiz, haram, ve mekruh'tur.
Mezkûr taksime güre : Karı koca arasında düşmanlık varsa o kadını boşamak vâcib: kadın namuslu değilse boşamak mendub; erkek kadını istemiyor ve ondan istifâde edemediği için de nafakasına katlanmaktan çekiniyorsa caizdir. Bu suretlerde talâkın mekruh olmadığını Şâfüler'dcn İmâmiVl - Haremeyn (419 — 478) tasrih etmiştir. Ncvevî (631—676) ise caiz olan kısmı kabul etmemektedir. Kadını hayız halinde iken boşamak gibi bid'î talâk haramdır. Boşanmaya bir sebep yokken boşamak mekruhtur. îşte helâl olmakla beraber hog görülemeyen kısım budur.[682]

1099/913- «İbni Ömer mdujallahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre kendisi Resûlüliah snUalînhü aleyhi ve scllenı zamanında karısını[683] hayızh iken boşamsş; Ömer bunu Resûlülah sdllallahü aleyhi ve sellem'e sormuş : O da :
— Oğluna emret de o kadına ric'at eylesin; sonra onu terketsin. Tâ ki kadın temizlensin; sonra (yine) hayız görsün; sonra (tekrar) temizlensin. Bundan sonra artık isterse nikâhı altında tutar; isterse cima' etmeden boşar. İşte kadınların kendisi icİn boşanmasını Allah Azze ve Celiin emrettiği iddet budur; buyurmuşlardır.»[684]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Müslim'in bir rivayetinde : «Ona emret! Kadına müracaat etsin: sonra onu temiz iken yâhud hâmile olduğu halde boşasin.» buyurulmuşlur.
BuharVnin diğer bir rivayetinde : «Bu bir boşama hesabedi-Mr.» deniimiş.
Müslim'in bir rivayetinde ise: İbnİ Ömer : «Eğer sen o kadını bir veya İki defa boşadı isen (şunu iyi bîl kî) Resûlüliah salallahü aleyhi ve sellem bana (boşadığım karıma) müracaat etmemi sonra diğer bîr hayız görünceye kadar kendisine mühlet vermemi; sonra temizleninceye kadar kendisine mühlet vermemi; sonra ona dokunmadan boşamamı emretti. Şâyed, onu üç defa boşadı isen, karını aman hususunda Rabbinîn emrine isyan ettin demektir» demiştir.
(Müslivı'in) başka bir rivayet (in) de Abdullah b. Ömer: «Karı-mr bana iade efti, ama bu yapılanı bîr şey saymadı ve:
— Kadın temizlendiği zaman onu (ister) boşasin; ister nikâhında tutsun; buyurdu» demiştir.
«Oğluna emret!» cümlesi İbni Ömer (R. A.)'n müracaat emrini veren Peygamber (S.A.V.) olduğuna delildir. Hz. Ömer (R.A.) sadece onun emrini oğluna tebliğe memurdur. Şu haide bu emir :
[685] l'man eden kullarıma söyle, namazı ikâme etsinler» âyet-i kerî-mesindekİ emir gibidir. Burada namaz kılmayı emreden nasıl Peygamber (S.A.V.) değilse İbni Ömer (R.A,)'a da emri veren babası değildir.
Acaba buradaki müracaat emri vücûb içinmidir, değilmidir? Hane-fîler'le Mâlİkîler'c ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre vücûb İçindir. Dâvud-u ZâhirVnin mezhebi de budur. Bu zevata göre: erkek müracaattan imtina' ederse hâkim kendisini cezalandırır.
Cumhur'a göre ise müracaat sadece müstehâbtır. Onlara göre: nikâhı yapmak onu devam ettirmeyi vâcib kılmaz. Binâenaleyh emrin nedib için olduğuna karine kıyas olmuştur. Bunlara : «Hayz halinde boşamak haram olunca nikâhın devam ettirilmesi vâcib olur» diye ce-vab verenler olmuştur.. Hadîsteki : «Temizlensin, sonra yine hayız görsün; sonra tekrar temizlensin...» ifâdesi talâkın ancak ikinci tuhurda yapılacağını gösteriyor. Nitekim İmam Mâlik ile Şâfîler'İn esah kavline göre yalnız ikinci tuhurda yapılır. Birinci tuhurda yapılması haramdır.
İmam A'zam ile Ahmed b. Hanbel'e göre ikinci tuhru beklemek mendûbdur. Delilleri : Müslim'in rivâyetindeki : «Ona emret de karısına müracaat etsin. Sonra onu temiz iken yâhud hâmile olduğu halde boşasın» hadîsidir. Zîrâ burada tuhur mutlak zikredilmiştir. Bir de tahrîm, ancak hayızdan dolayı idi; şu halde tahrîmin mucibi zail oldumu, kadını boşamak da caiz olur. Çünkü «[686] mâni' zail oldukta memnu' avdet eder».
Hadîste geçen «dokunmadan» vani» cima' etmeden, ta'birinden anlaşılıyor ki, cima' ettikten sonra o tuhurda boşamak bid'î talâktır; haramdır. Cumhur'un kavli de budur. MâÜkiler'den bazılarına göre erkek o tuhurda kadına ric'ata ::necbur edilir.

Hadîs-i şerifteki «temizlensin, temizken» ta'birlerinden muradın ne olduğu fukâhâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları : «bundan maksad kanın kesilmesidir» demiş; bîr kısımları yıkanmanın da lâzım geldiğini söylemişlerdir. İmam Ahmcd'den bu bâbta iki rivayet vardır. Bittabi şâyân-ı tercih olan yıkanmasıdır. Çünkü NesâVmn rivayetinde hay-zından yıkanması tasrih edilmiştir. Bu rivayet temizlikten muradın ne olduğunu tefsir eder.
Bazıları bu hadîsi Kur'dan muradın tuhur olduğuna delîl sayarlar. Bu mes'elenin aslı :
«[687] Boşapan kadınlar biizat kenttiler üç kur' müddeti beklerler» âyet-î kerime'sindeki (Kuru') lâfızdır. Kur' hayızla tuhur yani temizlik devresi arasında ;müşterek bir sözdür. Bu sözü Hanefüer hayız mânâsına, Şâfiîler İse tuhur mânâsına almışlardır. Mcs'ele bu usul-u Fıkıh mes'ele-si olup, o, ilmin kitaplarında münakaşa edilmiştir.
«Y^hud, hâmile olduğu halde boşasın» buyurulması hamilenin talâkının sünnet veehle yapılan bir talâk olduğuna delildir. Cumhur'yn mezhebi de budur.
Haram olan bid'î talâkın vâkî olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhur-u ulemâ vâkî olduğuna kaildirler. Delilleri : BuharVmn bir rivayetinde: «Bir boşama hesabedilir» buyurulmasıdır. Vâkıâ cümlenin faili meçhuldür ve Peygamber (S.A.V.) de İbni Ömer de olabilir. İbnî Ömer olduğa takdirde hadîs hüccet teşkil etmezse de başka rivayetlerde bir talâk hesabedonin bizzat Resûlüllah (S.A.V.) olduğu tasrih edilmiştir. Meselâ : ibni Vehb'in Müsned'me hadîs şu lâfızlarladır :
«İbni Ebi Zi'b Peygamber (S.A.V.)'den rivayet ederken :
O bir taiâktirîttediğ'nî ziyâde etmiştir.» Ayni hadîsi Dâre Kutnî hem Ebu Zi'b'den hem de îbni İshak'dan Nâfi' tarîki ile tahrîc etmiştir. Hâsılı bir talâk hesabedenin Peygamber (S.A.V.) olduğu birbirini takviye eden bir çok tarîklerden rivayet edilmiştir.
Hadîsimizin Müslim rivayeti Hz. İbni Ömer (R. A.)'a, sorulan bir sualin cevabıdır. Mezkûr rivayet hayz halinde kadın boşamanın haram olduğuna delildir. İbni Ömer hazretleri'nin : «Bana karıma müracaat etmemi emir buyurdu.» demesine bakılırsa talâk vâki' olmuştur. Çün: kü ric'at yani talâktan dönme, ancak talâk vâkî' olduktan sonra düşünülebilir. Fakat burada Harîcîler'lc Râfızîter ve daha bazı kimseler Ehl-i Sünnet ulemâsı'na muhalefetle talâk-ı bid'î'nin boşama sayılmadığını söylemişler, Zâhirîler'den ibni Hctzm, îbni Teymiyye ve Ibni'l -Kayyım de buna taraftar olmuşlardır. Bilhassa Ibni'l - Kayyimhulifi W a sözü uzatmıştır. Bunların delili Müslim'in bir rivayetinde Abdullah b. Ömer (R.A.y'm :
— Karımı bana iade etti ama bu yapılanı bir şey saymadı; demiş olmasıdır.
Böyle bir rivayeti Ebu Dâvud da tahrîc etmiştir. Hem isnadı sahih şartı üzeredir. Lâkin İbnî Abdilbcrr : «yapılanı bir şey saymadı» cümlesinin münker olduğunu, buna Ebu'z - Zübcyr'den başka kimsenin kail olmadığını beyân etmiş ve bu cümlenin kendinden daha sabit bir hadîs muvacehesinde hüccet olması şöyle dursun kendi ayarm-dakinin karşısında bile hüccet olmayacağını söylemiş, bilfarz sahih olsa bile bunun mânâsının Allahu a'lem : «yapılanı doğru bir iş saymadı. Çünkü sünnet veçhile olmamıştır.» demek olduğunu bildirmiştir.
Hatiftin diyor ki : «Hadîs imamları : Ebıt'z Zübcyr bundan daha münker bir hadîs rivayet etmemiştir;, dediler». Bu cümlenin «bu işi ric'atı haram kılacak bir şey saymadı» mânâsına gelmesi de İhtimal dahilindedir.
îbni'î - Kayyım (691—751) bid'î talâkın vâki' olmadığım isbata çnk j^ıyret sarfetmiştir. Lâkin Peygamber (S.A.V.)'İn onu talâk saydığı sühût bulduktan sonra kim ne dese kıymeti yoktur.
Tenbih : Sananı (1059—1182) bir müddet bid'î talâkın vâki1 olmadığına fetva vermiş, hattâ bu hususta bir risale yazmış, fakat sonraları bir müddet tevekkuf devresi geçirmiş ve bu talâkın vâkî' olduğuna kanâat getirmiştir. Nihayet yine ilk mezhebini daha kuv-veüi bularak ona dönmüş; ve : «cd - DcUlü'ş - Şcr'iy» nâmı ile bir risale daha yazarak kuvvetli bulduğu delilleri orada göstermiştir. Hülâsa: İlk kavline rücû'unun bilinmesini vasîyyet etmekte ve bunun «Sii-bülü's - Selâm» adlı eserinin nüshalarına ilâvesini istemektedir.[688]

1104/914- «İbnî Abbas radtyallahu anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûîülah sallallahü aleyhi ve selîem ite Ebû Bekıı zamanında ve Ömer'in hilâfetinin ilk yılında üç talâkı birden yapmak bir talâk sayılırdı. Müteakiben Ömer :
— HİÇ şüphe yok ki, halk kendilerine mühlet verilmiş bulunan bir iş hususunda acele gösterdiler. Şunu onlara infaz etsek ya? dedi ve onu kendilerine infaz etti.»[689]

Bu hndîsi Müslim rivayet etmiştir.
Ilarlîs İbni Abbas (fî. A.)\Utn bir çok yollarla .snbit olmuştur. Y;il-nız Hz. Ömer (R.A.)'m naşı! olup d;ı Peygamber (S.A.V.) zamanında yapılan Ebu Bekir devrinde ve kendi hilâfetinin iki yılında yapılmış olan bir soyc muhalefet ettiğini ufemâ'dan bazıları müskil bulmuşlardır. Bunlar «İbni Abbas'ın sözü bunun üzerine icmâ' vâki' olduğunu gösteriyor» diyorlar.
Bu işkâle altı cevap verilmiştir.
1 — Evvelleri hüküm böyle idi. Fakat sonradan Peygamber (S.A.V.) devrinde neshedildi. Filhakika Ebû Dâvud, Yczid-i Nahvi tarîki ile İkrime'den. İbnİ Abbas (R.A.)'m: «Eskiden bîr erkek karısını boşadı mı, onu üç defa boşamtş bile olsa kendisine dönme hakkına mâlik idi. Sonra bu nesheditdi.n dediğini tahrîc etmiştir. Şu kadar var ki, nesih duyulmamış ve mensuh hüküm üe Ömer (R. A.)'m inkârına kadar amel edilcgelmiîîtir. Dört mrzhcb imamlarının kavli de budur.
2— İbni Abbas (R.A.)'m bu hadîsi muzdarîbtir. Kurtubi, Müslim şerhinde şöyle diyor : «ibni Abbas üzerinde ihtilâf edilmekle beraber bu hadîsin lâfzında da ıztırab vâki1 olmuştur. Hadîsin zahir olan siyakı bu hükmün bütün o asır ricalinden nakledildiğini gösteriyor. Halbuki âdet, bunun meydana çıkmasını ve dağılmasını, İbni Abbas'ın bunda yalnız kalmamasını iktizâ eder. İşte bu cihet, hadîsin zahiri ile amelin butlanını kat'î surette iktizâ edemiyorsa, tevekkufu bari iktizâ eder.»
3— Bu had"s hususî bir suret, yani boşayanın : «Sen boşsun, sen boşsun» dediği suret hakkında vârid olmuştur. Zîrâ Peygamber (S.A.V.) devri ile ondan sonraki devirlerde insanların hâli sadâkat ve selâmetlerine hamledilir de, «İkinci sözüm birincinin te'kîdidir; yeni bir talâk te'sisi değildir.» şeklinde iddiada bulunan bir adamın sözü kabul ve tasdik olunurdu. Ömer (R. A.) insanların hallerinin değiştiğini ve bâtıl dâvaların çoğaldığını görünce, talâk sözünü söyliyenin zahiren söylediğine göre hüküm vermeyi niyeti hususundaki iddiayı tasdik etmemeyi maslahata muvafık buldu.
Bu cevabı Kurîubî beğenmiş; Nevevî ise : «Bu, cevabîann en sahihidir.» demiştir.
4— «Üç talâk bir idi» sözünün mânâsı : Peygamber (S.A.V.) ile .Ebu Bekir (R.A.) zamanlarında ekseriyetle talâk bir defa olurdu; üç defa yapılmazdı. Sizin şimdi üç adet yaptığınız şu talâk o zaman bir adet yapılırdı; demektir.
Binâenaleyh Ömer (R.A.)'ın «Şunu onlara infaz etsek ya» demesi: meşru' olduğu vecihle üç talâkın vuku'u hükmünü onlara infaz etsek ya; demek olur. Ve bu cevab «halk kendilerine mühlet verilmiş bulunan bîr iş hususunda acele gösterdiler.» ifadesiyle birbirini güzelce tutar. Bu suretle bu söz insanların talâk yapmalarını haber vermek olur; ta-lâkin vâki' olması hususunda söz yoktur. Çünkü hüküm zaten takarrür etmiştir; bellidir.
Bu te'vili îbni'l - A'rabî tercih etmiş; ve onu Ebu ZiirVya nis-bet eylemiştir. Beyhaki dahî bu te'vili tahrîc etmiş ve: «bunun mânâsı: sizin yaptığınız üç talâkı o zamanlar bir defa yaparlardı, demektir.» mütâlâasında bulunmuştur.
5— Ibnİ Abbas (R. A.)'m : «talâk üç idi», sözü merfu' hükmünde değil; kendisine mevkuftur. Fakat bu cevab zaîftir. Zîrâ usûl-ü Fıkıh v.e usul-ü hadîs İlimlerinin beyânına göre sahabenin ; «Biz şöyle yapardık» gibi sözleri merfu1 hükmündedirler.
6— «Üç talâk bir »di» sözü ile «elbette» lâfzı kastedilmiştir. Aşağıdaki Rükâne hadîsinde de görüleceği vecihle bir adam karısına : «Sen elbette boşsun» dese bu sözün tefsirinde bir talâk da üç talâk da kabul edilirdi. Hz. Ömer devri gelince bu sözden bir talâk kastı kabul edilmez oldu. Buharı, içinde (elbette) lâfzı bulunan eserlerle (üç) lâfzı sarahaten zikredilmiş hadîsleri bir bâbta toplamakla buna işaret etmiştir. Galiba bununla aralarında fark olmadığına işarette bulunmak istemiş; ve (elbette) lâfzı mutlak söylenirse üç talâk mânâsına hamledileceğim göstermeye çalışmıştır. San'ânî bu cevablarm hiç birini beğenmemiştir. Ona göre Hazret-i Ömer'in sözü kendi re'yidir. «el-Fıkhu ale'l-Mezahibü'l-Erbaa» nâm eserin sahibi Abdurrahman el-Cezîrî dahî aynı fikirdedir.
Bizce bu iddia hatâdır. Çünkü şer'î âdetler üzerinde re'y beyânına kimsenin hakkı yoktur. Nitekim Ömer (R. A./da re'y beyân etmemiş bildiği nesih vak'asiyle amel etmiştir. Eğer üç talâkın bir sayılması meselesi neshedilmiş olmasa ve Eshâb-ı Kirâm'da bunu sonradan duymuş olmasalardı ne Ömer (R. .A) bu fikre zâhib olur; ne de sahabe, aralarından tek muhalif çıkmamış olmak şartı ile ona tabî olurlardı. Vak'a şudur ki: Hem Hz. Ömer üç talâkı üç saymış; hem de bütün sahabe kendisine muvafakat etmişlerdir. O halde üç talâkı bir sayma hükmü mensubliır. Artık üç talâk, üç talâk sayılacaktır. Bu cihetle Sa-hâbe-i Kiramın icmâ'ı vardır.
Kaldı ki, Resûlüllah (S.A.V.)'den bu bâbta sarih hadis de vardır. Abdürrezzak (126—211) Übâdetü'bnü's - Sâmit (R.A.)'dcn müsned olarak şu hadîsi tahric etmiştir :
«Ubâdetü'bnü's-Sâmit'den rivayet edildiğine göre : Babası karısını bin defa boşamış. Bunun üzerine Ubâde gitmiş (meseleyi) Peygamber

(S.A.V.)'e sormuş. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Kadın Aliahu Teâlâya isyan içinde üç defa bâin (talâkla boş) olmuş; 997'de zulüm ve adavet olarak kalmış; dilerse Allah onu azâdeder; isterse afv buyurur; demiştir.»
îmam Malik'in «el-Muvatta-» ında şu ma'lûmata rastlanmaktadır :
«Bir adam, Abdullah b. Abbas'a :
— Ben karımı yüz talâka boşadım; bana ne {gibi bîr ceza) görüyorsun? demiş : İbni Abbas :
— Kadın senden üç defa boş olmuş; 99 ile de Allah'ın âyetlerini alay ittihâz etmişsin; demiştir.»
Bu vak'aların emsali, İbni Mes'ud, Alî ve Osman (R. Anhiim) ha-zerâtindan da rivayet olunmuştur. Şu vaziyet karşısında talâkın er şaka götürmez ciddî mes'elelerden biri olduğu bir daha düşünülürse söylenecek tek söz kalmaz sanırım.[690]
1105/915- «Mahmud b. Lebîd[691] radıyallahü anh'den rivayet edil mistir. Demiştir ki: Resûlüllah saîlaîîahü aleyhi ve seltem'e bir adamın karısını üç talâkın hepsi İle boşadığı haber verildi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) gazaba gelerek ayağa kalktı. Sonra :
— Ben aranızda olduğum halde Allah'ın kitabiyle oynâmyormu? buyurdular. Nihayet bir adam kalkarak
— Yâ Resûlâllah şunu Öldürmeyeyimmİ? dedi.»[692]

Bu hadîsi Nesâi rivayet etmiştir. Râvîleri mevsuktur.
Hadîs-i şerif, üç talâkı birden yapmanın bid'at olduğuna delildir. Bu hususta ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ehu Hanıjc ile Mâlik'e göre bid'-attır. Şafiî, Ahmcd ve diğer bazı ulemâ'ya göre bid'at değildir. Hattâ mekruh bile sayılmaz.
Bid'at sayanlar Resûlüllah (S.A.V.)in gadaplanması ve «Allah'ın kitabiyle oynamyormu?» hadîsi ile istidlal ettikleri gibi Saîd b. Mansur'un sahîh sencdlc Hz. Enes (R.A.)'dcn tahrîc ettiği Ömer (R. A.) hadîsi ile de istidlal ederler. Mezkûr hadîse göre Hz. Ömer'e karısını üç defa boşayan bir adam getirdiler mi dayaktan sırtını patla-
tırmış. "
Üç talâkı bid'at saymayanlar :
[693] «onları iddet vakitleri İçin boşayın» ve :
[694] «Talâk ikidir...» âyct-i kerimeleri ile hir de ileride gürülceek Lİâr» hadîsi ile istidlal ederler. Fakat kendilerine «Âyetler mutlaktır; hadîs ise üç talâkın haram olduğunu sarahaten ifâde ediyor. Binâenaleyh âyetler bu hadisle takyîd edilirler. Karısına liân yapanın talâkı yerinde bir talâk değildir; çünkü kadın liânla boş olmuştur» diye cevab verilmiştir.
Hadîs-i şerif, Resûlüllah (S.A.V,) zamanında üç talâkın vâki' olduğunu göstermektedir.[695]

1106/916- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ''dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Ebu Rükâne Ümmü Rükâne'yi boşadı. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem kendisine :
— Karina müracaat et; buyurdu, Ebu Rükâne :
— Ben onu Üç defa boşadım? dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
— Anladım (fakat) sen ona müracaat et; buyurdular.»[696]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Ahmed'm bir rivayetinde: «Ebu Rükâne karısını bir mecliste üç defa boşadı ve sonra ona acıdı. Resûlülah sallallahü aleyhi ve sellem: — Bunlar bir talâktır; buyurdular.» denilmiştir. Her iki hadîsin senedinde İbni İshak vardır. Bu zât hakkında söz vardır. Ebu Ih'trnd başka bir vecihten bundan daha güzel olmak üzere şunu rivayet ediyor : «Ebu Rükâne karısı Süheyme'yi elbette boşadı. Sonra :
— Vallahi ben bununla bir talâktan başka bir şey kastedmedim; dedi. Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem de onu kendisine iade etti.»
Hadisin Ebu DâvmVdaki lâfzı şudur :
«Abdi Yezîd Ebû Rükâne, Ümmü Rükâneyi boşadı da Müzeyne ('kabilesin) den bir kadını nikâh etti. Derken Peygamber (S.A.V.; yeldi. Kadın başından aldığı bîr kılı göstererek :
— Bana ancak şu kıl kadar faydası olur; binâenaleyh aramızı ayır; dedi. Peygamber (S.A.V.) hamiyyete gelerek Rükâne ile kardeşlerini çağırdı. Sonra beraberinde oturanlara :
— Filânla falanın şu ve şu yerlerini Abdi Yezid'e benzetiyormusunuz?dedî :
— Evet; dediler. Peygamber (S.A.V.) AbdİYezid'e :
— Boşa onu; buyurdular. O da boşadı. (Sonra Peygamber {S. A.V.) :
— Karın Ümmü Rükâne'ye müracaat et; dedi. Ebu Rükâne :
— Ben onu üç defa boşadım; dedi. Peygamber (S.A.V.) ;
— Biliyorum; ona müracaat et; buyurdu; sonra (Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman...) âyetini kodu.»
Aynı hadîsi Ebu Ya'lâ tahric etmiş ve sahîhlemiştir. Hadîsin bütün tarîklerinde Muhammcd b. Ishak vardır.
3u hadîs için münker diyenler vardır. Esah olan Ebu Davud'un iahric ederek sahîhlediğidir. Ebu Dâvud bu hadîsi Nâfi' b. Uceyr'-den rivayet etmiştir. Onu Tirmizî ile İbni Mâcc de rivayet etmiştir. İbni Hibban ile Hâkim sahîhlemişlcrdir. Hasılı hadîsin sahih veya zaîf oluşu ulema arasında ihtilaflıdır.
Bu hadis bir meclisde üç talâkla boşamanın bir talâk sayılacağına delâlet ediyor. Mos'eİe hakkında dört kavil vardır:
1— Bir mecliste üç talâkla boşamak hiç bir hüküm îlâde etmez; çünkü bid'attir. Hârîcîler'le Râfızîler'in mezhebi budur. Nitekim az yukarıda delilleri ile birlikte görüldü.
2— Bununla üç talâk vâki1 oîur. Ömer, İbni Abbas, ÂİŞe, ve A!i (R. Anhüm) hazerâtı ile dört meshebin imamları, selef ve halefin cumhuru buna kaildirler. Delilleri: talâk âyetleridir. Mezkûr âyet !c bir ile ürün arasını ayirmamışlardır. Bİr delilleri de Sahîheyn'in rivayet etlikleri Uveymîr-i Aclânî hadisidir. ' Mezkûr hadîse göre : «Uveymîr (R.A.) karısını Peygamber {S.A.V.) #İn huzurunda üç defa bcşF-mış, Resû!-i Ekrem (S.A.V.) kendisine bir şey dememiştir». Bu da üç talâk birden yapmanın caiz olduğuna delildir.
«Üç talâk olur» diyenler Buharı ile Müslim'in müttefikan rivâ-y< t. ettikleri Fâtîme binti Kays hadîsi ile de istidlal ederler: «Fâtıme (R. Aiihî) 'nın kocası onu üç defa boşamış, mes'ele Peygamber (S.A. V.) 'e haber verilince:
— Ona nafaka yoktur; ama iddet bekliyecektir; buyurmuşlardır.»
Nihayet bu zevat diyorlar ki: «Peygamber (S.A.V.) 'in Bu iş bir mecliste mi oldu yoksa müteaddit meclislerde mi? diye sormaması bu hususta bir fark .olmadığına delâlet eder.
3— Bu sözle bir talâk-ı ric'î vâki' olur. Bu kavi Hz. Ali (R.A.) ile İbni Abbas (R.A.) 'den rivayet olunmuştur. Zahiriler, İbni Teymiyye ve onun tilmizi fbni'l-Kayyim bu kavli tercih etmişlerdir. Bunlar yukarıda görülen İbni Abbas (R.A.) 'den mervî iki hadîsle istidlal ederler.
4— Kadının medhulün biha (yani cima' edilmiş) olup olmaması arasında fark vardır. Medhulün biha'ya üç talâk vâki' olur. Fakat başkasına yalnız bir talâk vâki' olur. İbni Abbas (R.A.) 'a tâbi olanlarla îshak b. Rahavcyh bu kavli tercih etmişlerdir. Bunlarda Ebu Dâvud 'un rivâyetindeki: «Bilmiyorsun ki erkek karısını cîmâ'dan önce üç defa boşarsa Resûlüllah (S.A.V.) zamanında onu bir talâk sayarlardı?» cümlesidir. Bunların aklî delili de vardır. Derler ki: «Bu adam karısına (benden bâinsin) dese kadın derhal boş olur; aynı sözü tekrarlarsa talâka mahal kalmadığı için hiç bir şey vâki olmaz; çünkü henüz zifaf olmamış bir kadın bir defa boşandımı hemen kocasına ecnebi olur. Ona iddet olmadığından ikinci bir talâka mahal değildir.»
Fakat bunlara'da: bu hüküm cima edilenle cdilmiycnin her ikisi hakkında sabit olmuştur; diye cevap verilmiştir. Bir defa da üç yâhûd üç ayrı sözle üç defa boşanma mes'elesi fıkıh kitaplarında uzun uzadıya îzâh edilmiştir.
Dört mezheb ulemâsı Hz. Ömer (R.A.) zamanında mün'akid olan icmâ'a münkâd olarak üç talâk meselesini infaz edegelmiştir. Hattâ bu mes'ele hakkında muhaliflerine şiddet gösterdikleri ve İbni Teymiyye bu meselede Râfızîler'le bir olarak bir talâk vuku'una kail olduğu için cezalandırıldığı tilmizi İbni'l-Kayyim'ın ise bu sebeple deve üzerinde sokaklarda dolaştırıldığı söylenir.[697]

1109/917- «Ebu Hüreyre -radıyattaü anh'den rivayet olunmuştur.Demiştir ki: Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Üç şey vardır: bunların ciddîsi de ciddî şakası da ciddîdir. Nikâh, talâk ve ric'at; buyurdular.»[698]

Bu hadîsi, Nesaî müstesna Dörtler rivayet etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
îbniAdiyy'in başka zaîf bir vecihten rivayetinde: «Talâk, nikâh ve İtâk» denilmiştir. HârU b Üsame'nin Ubadetü'bnü's Sâmit'-den merfu' olarak

rivayet ettiği hadîste:«Üç şeyde oyun câİZ değildir: Talâk, nikâh ve itâkda. Bunları kim söylerse muhakkak vâcibolur» bııyıırulmuştur. Senedi zaiftir.
Çünkü senedinde İbni Lrhî'a vardır Hadisde inkıta' da vardır.
Bu hadîsler .şaka ilo yapılan talâkın ciddî olarak vâki' olduğuna, onun niyyete muhtaç bulunmadığına delildirler. Hanefiler'le Şâfîiler'İn mezhebi budur. Ahmcd b. Hnnbcl ile diğer bir takım ulemâ'ya göre niyyet şarttır. Zîrâ : «Ameller niyetlere göredir» hadisi bütün amellere ânını ve şâmildir. Talâk da bir ameldir» diyorlar.
Fakat kendilerine: Âmm olan o hadîsi bu hadîsler lahsis etmiştir; dîye cevap verilmiştir. Itık hakkında yeri gelince îzâhât verileoktir.
Hâkim'in sahîhlediği Ebu Hüreyre hadi.si hakkında Tirmizî «hasen garibtir» diyor. Ebu Bekir ibni'l-Arabi ise: «Bu hadîste itık da rivayet edilmiş, ama ondan bir şey sahih olmamıştır» demektedir.[699]

1112/918- «Ebu Hüreyre radnjalluhü anh'den Peygamber sallallahü aleyhi ve scllcra'den duymuş olarak onun:
— Şüphesiz ki Allah ümmetimin gönlünden geçen şeyleri (Ümmetim) yapmadıkça veya söylemedikçe afveder; buyurduğu rivayet olunmuştu»[700]

Hadîs mütfefekun aleyh'tir.
Bu hadisi İbnİ Mâce dahî Ebu Hüreyre'den rivayet etmiş; yalnız o rivayette «Gönlünden geçen şeyleri» yerine «Kalplerine vesvese veren şeyleri» denilmiş; sonunc c'a «Kendilerine zorla aptınlan şeyler» ifâdesi eklenmiştir. Bu ziyâde hakkında musannif merhum: «Zannederim bu ziyâde müdrectİr. O her halde fîi§cÎ7n b. Amâr'a hadîsten hadîse geçmek suretiyle gelmiş olaeaktır» diyor.
Hndîs-i Şerîf gönülden geçirmekle talâk vâki' olmadığına delildir ki, cumhur-u ulemâ'nın kavli de budur.
İbni Şirin, Zührî ve bir rivayete göre İmam Mâlik gönülden geçirmekle talâk vâki olduğuna kaildirler. fbni'l-Arahî dahî: «Kalbderi küfrü i'tikâd ve günaha ısrarla devam eden günahkâr olur» diyerek bu kavli takviye etmiştir. Îbni'l-Arnbî «Bir müslümana kalpten zina isnadında bulunmak da aynı hükümdedir. Bunlar hep kalbin emelleridir» demektedir.
Fakat kendisine: «Mezkûr hadîs Aüah Teâlâ'nın bu ümmeti günlünden geçirdiği şeylerden dolayı muâhaze etmiyeceğini ve Allah'ın hiç bir kimseye takatından fazla bir yük yüklemiyeceğini hrber veriyor. Gönlünden geçirmek ise kulun dâire-i takatindan hâriçtir.» diye cevap verilmiştir. İbni'l-Arabi'nin küfür ve riya ile istidlali bu hadisten tahsis edilmiştir. Halbuki küfrü i'tikâdla riyâ-yı kasıd, gönülden geçen şeyler olmaktan da çıkmışlardır.
Bu hadîsle talâkın yazı ile de vâki' olacağına istidlal ederler. Çünkü yazan kalbiyle niyyet etmiş; yazmak sureti ile de niyyetinin müce-hince amelde bulunmuştur. Cumhur'un kavli budur. Bazı imamlar yazıda işhadı yani şâhid çağırmayı da şart koşrmştur; nitekim aşağıda «Ric'at bahsi» nde görülecektir.[701]

1113/919- «İbni Abbas radıyaîlaü anhümâ*dan Peygamber saîldl-lahü aleyhi ve selîrm'den duymuş olarak rivayet edildiğine göre:
— Şüphesiz ki Allah ümmetimden, hatâ, unutma ve yapmaya zorlandıkları şey'i (n hükmünü) kaldırmıştır; buyurmuşlardır.»[702]

Bu hadîsi, 'bnî Mâce ile Hâkim rivayet etmişlerdir. :bu Hâiİm ise «Sabit olmuyor» demiştir.
Nevevî «cr-Ravza» da: «Bu hadîs hasendir» cbmıştir. Hadisin bir çok isnadlan vardır. Fakat İbni Ebi Hatim, bu isnadlarm derecesini babasına sorduğunu, babasının: «Bu hadîslerin hepsi mün-kerdir; hepsi mevzu'dur» dediğini söylüyor.
Abdullah b. Ahmcd dahî «cl-îlch adlı eserinde: «Bu hadîsi babama sordum. Onu pek inkâr etti ve: Bu, Hascn'in n~'gamber (S.A. V.)'den rivayetinden başka kimse tarafından rivayet edi'-niyor; dedi» .şeklinde beyânda bulunmuştur.
îmam Ahmcd b. HanbcVin: «Her kim hafâ ve unutma hükümlerinin kaldırıldığını (yani teklif edilmediğini) zannederse muhakkak Allah'ın kitabı ile Resûlüllah (S.A.V.) 'İn sünnetine muhalefet etmiştir. Çünkü Allah hatâ yolu ile insan öldürene keferati vâcib kılmıştır» dediği rivayet olunur.
Hadîs-İ Şerîf, Ümmet-î Muhammediyye'dcn bir günah hatâ veya unutma suretiyle sâdır olursa yâhûd bu ümmete bir günah zorla işletilirse o günahın uhrevî cezasının afvedildiğine delildir. Dünyevî ahkâmı ise ihtilaflıdır.
Bazılarına göre unutmakla kasden yapmak arasında bir fark yoktur. Unutmak akid. esnasında şart koşulursa o zaman kasidden ayrılır.
Ata'da,n bir rivayette unutarak yapılan talâkın hükmü yoktur. Bir çok ulemâ'mn kavilleri budur. Onlara göre yanlışlıkla söylenen" talâk lâfzına da i'tibâr yoktur. Fakat Hanefîler'e göre bu talâk vâki'dir. ölüm tehdidi altında zorla karısını boşayanın talâkı ihtilaflıdır.Cumhur'a göre vâki' değildir. Nehaî (11 — 95) ile Hanefîler'e göre vâki'dir.
Hulâsa Hanefîler'e göre: Hür olsun köle olsun, âkil baliğ olan her kocanın talâkı muteberdir. Bu bâbta ciddî olanla olmayanın hükmen bir farkı yoktur. Binâenaleyh: Mükreh denilen zorla boşayamn, şakadan boşayanın, şefik denilen zayıf akıllının, sarhoşun yanlışlıkla boşayanın ve işaretle dilsizin talâkları mu'teberdir. Dilsizin tasarrufları hakkında MrcrlJr'nin 70. ci maddesinde «Dilsizin işâret-i ma'hûdesi lisanla beyân gibidir» denilmektedir.
Deli, küçük çocuk, baygın, bunak ve uyuyan kimselerin -talâkları mu'teber değildir.[703]

1114/920- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'öan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Erkeğin karısını (kendisine) haram etmesi hiç bir şey değildir. Yemin olsun ki Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve se/fem'de sizin İçin güzel bir önderlik vardır.»[704]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir. Müslim'in İbni Abbas'dan rivayetinde: «erkek karısını (kendine) haram kılarsa bu bir yemindir. Onun keffâretini verir» denilmiştir.
Bu hadîs, İbni Abbas (R. A.ya mevkuftur, ve erkeğin karısını kendisine haram etmenin yemin keffâreti îcab etse de boşanma sayılmadığına delâlet eder.
İbni Abbas hazretlerinin «hiç bir şey değildir» demesi, onun talâk olmadığını beyândır. Maamâfih «bu sözden bir şey lâzım gelmez» mânâsına da olabilir. Bu taktirde yemin sayılacağı rivayeti başka bir rivayet olur; ve İbni Atbas (R.A.) 'in bu meselede iki kavli olmuş olur. Bu mes'ele selef-i Sâli.ıın sahabe ve tabiîn ile halefleri müetehidler arasında pek ihtilaflı bir mes'eledir.
Zâhirîler'e göre bir şeyi halâl veya haram kılmak yalnız Allah'a mahsustur. Binâenaleyh bir adamın karısını kendisine haram kılması İbni Abbas hadîsinde görüldüğü veçhile lağıv yani hükümsüzdür. Bunlar müddealannı bir takım âyet ve hadîslerle isbâta çalışırlar.
Bir kimsenin karısını kendisine haram etmesi suretiyle yapılan yemin ya ilâ yâhûd da zıhâr olur ki bunlar az ileride kendi bahislerinde görülecektir.[705]

1116/921- Âişe radıyallahü em/m'dan rivayet edildiğine göre Cevn'-in kızı Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve sellem'in yanına alınarak Peygamber (S.A.V.) kendisine yaklaşınca:
— Senden Allah'a sığınırım, demiş; bunun üzerine Resûlüllah (S, A.V.):
— Yemin , iim ki pek büyük bir şeye sığındın; ailene git; buyururşardır.»[706]

Bu hadisi Buharı rivâ/et etmiştir.
Cevn'in kızının adını tayin hususunda pek çok ihtilâf edilmiştir[707]. Fakat ta'yinin bir fâidesi olmadığı için onunla meşgul olunmamıştır. Bu kadın zamanının en güzel kadmlarındanmış.
Resûlüllah (S.A.V.) 'in onunla nasıl evlendiğini İlmi Sa'd'm Abdül-vâhid b. Ebi Avn tarîki ile tâhrîc ettiği şu hadîs tafsilâtı ite bildiriyor:
«Abdülvâhİd demiştir ki: Nu'man b. Ebi'l-Cevn-i Kindi Resûlüllah (S.A.V.)'in yanına geldi ve:
— Ya Resûliillah, seni arapların en güzel kadını ile evlendiceğİm. Bu kadın amcasının oğlu ile evli idî (kocası) öldü; (şimdi) seni istemektedir dedi. Resûlüllah (S.A.V.):
— Peki İyi (olur); buyurdular Nu'man :
— Öyle ise onu sana getirecek bîrini gönder; dedi Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Ebu Esîd Saîdî'yİ gönderdi. Ebu Esid diyor ki:
— Üç gün durdum. Sonra onu beraberimdeki bîr mahaffenin[708] içine yerleştirdim; böylece ta Medine'ye vasıl oluncaya kadar getirdim; ve kendisini Sâîde oğullarına misafir bıraktım. Ve Resûlüllah (S.A.V.) Amr b. Avf oğullarında bulunduğu bir sırada onun yolunu tuttum. Nihayet ona haber verdim ilâh.....» İbni Ebî Avn7 bunun yedinci yılın Robıülcvvcl'indc olduğunu söylüyor.

Kıssanın tamamı şudur: Kadına demişler ki: «Peygamber (S.A.V.) sana yaklaştığı man ondan istîaze et; çünkü o böyfe şeylerden pek h°Ş|an'r-.....» Böylelikle onu aldatmışlar. Maamâfîh bu hud'a ve hileyi kadının kendisi yapmış olması ihtimali daha kuvvetli görülmektedir.
Rivayete göre kadını bu sözü söylemeye kimin teşvik ettiği Peygamber (S.A.V.) e anlatılınca: «Bu kadınlar Hz. Yusuf'un (macera) arkadaşları (olan kadınlar) gibidir.» buyurmuşlardır.
Bu hadis, erkeğin karısına: «ailene git» demesinin bir talâk olduğuna delildir. Filhakika bu söz talâkın kinâyelerindendir; onunla boşamak kastediiirse taiâk olur.
(İstütrad : Fıkıh ilminin beyanına göre boşanma işinde kullanılan sözler sarih ve kinaye olmak üzere iki nev'idir.
Sarih": Kadın boşamadan başka bir yerde kullanılmayan sözdür. «Seni boşadım» yâhûd «benden boş ol» gibi.
Kinaye: Talâka mahsus olmayıp, hem talâka hem de başka bir şeye ihtimali olan sözdür, «çık git» gibi. Bu söz: çık git, çünkü seni boşadım; mânâsına gelebildiği gibi: çık git çünkü ben seni bpşa.mam; mânâsına da gelebilir.
Kinaye sözler muhteliftir. Bunlarla yerine ve sözüne göre kimi niyetle talâk vâki' olur; erkeğin boşama niyeti yoksa talâk vâki' olmaz; kimi niyetsiz talâk vâki' olur. Keza vuku1 bulan talâk y.a ric'î olur yâhûd bâin. Tafsilât fıkıh kitaplarındandır.)
«Ailenin yanına git» sözünün talâktan kinaye olduğunu Kâ'b. b. Mâlik kıssası da delâlet eder. Mezkûr kıssaya göre Mâlik'c «karından uzaklaş» demişler.. O da: «ailen nezdine git ve onların yantnda kal» demiş; fakat bununla talâkı kastedmemiş; karısı da boş olmamıştır. Dört mezheb fukâhâ'sının ve diğer bazı ulemâ'mn mezhebi budur.
Zâhirîler'c göre «Ailenin yanma git» demekle talâk vâki' olmaz. Onlara göre Peygamber (S.A.V.), bînti Cevn'e nikâh akdetmemiş; ona" yalnız dünürlük yollamıştı. Zîrâ bu kıssa hakkındaki rivayetler muhteliftir. Sahıh-i Buharî'deki rivayet akid yapılmadığına delâlet eder. Bu rivayete nazaran Resûlüllah (S.A.V.) kadına:
— Kendini bana bağışla; demiş. Kadın:
— Hiç bir kraliçe kendini bir sokak adamına bağışlar mı? mukabelesinde bulunmuş; Peygamber (S.A.V.) kendisini teskin etmek için elini üzerine uzatınca:
— Senden Allah'a sığınırım; demişti.
Zahirîler, Resûlüllah (S.A.V. 'in «bağışla» demesinden henüz ak-din yapılmamış olduğuna istidlal etmek jsterlerse de, kadının Peygamber {S.A.V.) 'in yanına getirilmesi ve elini ona uzatması onlann iddia-, larını çürütür. Çünkü nikâh olmadan zifaf da yapılmaz; kadına el de uzatılmaz, «Kendini bana bağışla» buyurması kadının hatırım hoş etmek içindir. Peygamber (S.A.V.) 'in kadının babası ile mehir üzerinde anlaştıkları da rivayet edilmiştir. Bütün bunlar akdin yapıldığını sarahate yakın bir kat'iyyetle ifâde etmektedir.[709]

1117/922- «Câbir radıyollahü (mlı'ûan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah saüaîlahü aleyhi ve scîlem:
— Talâk ancak nikâhdan sonra, köle azadı da milkden sonradır; buyurdular.»[710]

Bu hadîsi Ebu Ya'lâ rivayet etmiştir. Hâkim onu sahihlemişse de hadîs ma'lûldür. İbni Mâce, M i s ver b. Mahrama'dan bunun bir mislini tahrîc "etmiştir. İsnadı güzeldir. Lâkin bu dahi ma'lûldür.
Bu hadîsi sahih bulan Hâkim: «Ben şcyhryn'e şaşarım. Hadîs kendi şartlarına uygun olarak İbni Ömer, Âişe, Abdullah b. Abbas, Muaz b. Cebel ve Câbir'dcn sahih olarak rivayet edilmişken onu nasıl ihmal edebildiler...» demiştir.
Ma'lûl olmasına gelince. Dâre Kutnı: «Sahîh olan bu hadîs mür-KtUlir. Onun ricali arasında Câbir yoktur» demiştir. Yahya b. Mam de: «Pcyuamber (S.A.V.) in: nikâhtan önce talâk yoktur; buyurduğu kendisinden sahîh senedîe gelmiştir.» demiş. İbni Abdil Bcrr: «Bu hadîs bir çok vecihlerden rivayet edilmiş;; ancak bu rivayetler hadîs âlimlerince ma'lûldür.» mütâlâasında bulunmuştur.
Cabîr hadisine Misver rivayeti şahid ise de o da ma'lûldür. Çünkü Zührî üzerinde ihtilâf vardır.
BcyhakU «Bu fcâbta en sahîh hadîs, Amr b. Şuayb'm babasından o da dedesinden işitmiş olarak rivayet ettiği hadistir.» diyor Tirmizî: «Bu hadîs, bu bâbta rivayet edilen en güzel şeydir» demektedir. Buharı dahî : «Bu bâbta en sahîh ve en meşhur şey Amr b. Şuayb'm babasından onun da dedesinden rivayet ettiği hadîstir.» demiştir. Bcyhakî; bu hadîsi iyi bir isnadla İbni Mâc&nyn. rivayet ettiğini söylüyor.
Hadîs-i Şerif, yabancı kadının bosanmıyacağına delildir. Bu talâkın o anda- yapılması bilicmâ' caiz değildir. Fakat «seni alırsam boş ol» gibi nikâha ta'lîk edilirse mesele ihtilaflıdır.
Burada üç kavil vardır:
1— Böyle bir sözle mutlak surette talâk vâki' olmaz. İmam Şafii ile Ahmed b. HanbcVın, Dâvud-u Zahirî'nin ve diğer bazı ulemâ'nın mezhebi budur. Bu kavli Buhnrî yirmi iki sahabî'den rivayet etmiştir. Delilleri: babımızın hadîsidir. Derler ki: «Bu hadîsin isnadında söz olsa da rivayet yollarının çokluğu "onu tc'yîd etmiştir. İbni Abbas (R.A.): «Allah teâlâ: «Ey İman edenler müminelerı nikâh eder de sonra boşarsıntz; buyurmuş; müminleri boşar da sonra nikâh ederseniz; dememiştir» şeklinde pek güzel bir mütâlâa beyân etmiştir.
Eir de «Filân kadını alırsam boş olsun» derken o kadın kendisine yabancıdır. Yenilenen onun nikâhıdır. Binâenaleyh bu söz, ecnebi bir kadına: «Şu eve girersen boş ol» demeye benzer. Kadın o anda girmeyip de bu adamla evlendikten sonra girse bilittifak boş olmaz. Burada da Öyledir.»
2— Ebu Hanifc (80 — 150) ile diğer bazılarına göre talâkı ta'lîk mutlak surette caizdir.
3— İmam Mâlik ile bazı ulemâ tafsilâta gitmiş ve: «tahsis ederek: filân oğullarından, yâhud filân yerden alacağım her kadın boş olsun; derse ta!âk vâki'dir. Vakta izafe ederek: filân vakitte; demesi de aynı hükümdedir. Fakat umumî konuşur da her aldığım kadın boş olsun derse bir şey vâki' olmaz» demişlerdir.
Hilafın sebebi: Talâk vâki' olabilmek için evvelâ milkin şart olup olmaması meselesidir. «Milk şarttır» diyenlere göre ecnebi bir kadının talâkını ta'İîk caiz olmaz. «Şart değildir» diyenlere göre caizdir. Köle azadı hakkındaki hilaf da talâktakinin aynıdır; ve Hane-filer'le İmam Ahmea"in esah kavline göre sahîh olur. Bu mes'elede İbni'l—Kayyim de Henefîler'le beraberdir. Yalnız Îbni'î-Kayyim talâkla itâk'm arasında fark görmüş «Talâkda talîk caiz değil, itâk'-da caizdir» demiştir. Delili: Çünkü itaü'de kuvvet ve sirayet vardır. O ortak kölenin azadında olduğu gibi başkasının milkine sirayet eder. Bir de milki itka' sebep yapmak sahîhdir; bir adam azâd et-- mek için bir köle satın alabilir. Hem köle azadı ibâdetlerden syılır.Binâenaleyh onu adamak dahî caizdir. Hattâ adak yaparken milki olmasa bile sahîhdir: «Allah bana mal verirse şöyle bîr köle azâd edeceğim» diyebilir.
Îbni'l-Kayy imy in bu tevcihlerine i't araz edenler olmuştur.[711]

1119/923- «Amr b. Şuayb'den o da babasından, o da dedesinden radıyaîlahü aıhünıâ işitmiş olmak üzere rivayet edilmiştir. Dedesi demiştir ki: ResûlüMah saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Âdem oğluna mâlik olmadığı bir şeyde adak, mâlik olmadığı bi rşeyde İtık ve mâlik olmadığı şeyde talâk (hakkı) yoktur; buyurdular.»[712]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile TirmizİI tahric etmişlerdir. Tirmîzî onu sa-hîhlemiştir. Buhart'dcn, bu hadîsin bu bâbta vârid olan en sahîh bir hadîs olduğu nakledilmiştir.
Bcyhâkl; «Bu, en sahîh ve en meşhur bir hadîstir.» demiştir.
Hadîsin şerh ve îzâhı yukarıda geçmiştir.[713]

1129/924- «Âişe radıyallahü nn/ıâ'dan Peygamber saîlallahü aleyhi ve selîem'den duymuş olarak onun :
— Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, büyüyünceye kadar küçükten ve aklı gelinceye veya ayılıncaya kadar deliden; buyurduğu rivayet edîlmişdİr.[714]

Bu hadîsi TirmİzÎ müstesna Dörtier'le Ahmed rivayet etmişlerdir. Onu Hâkim sahîhlemİş ve İbni Hibban dahî tahrîc etmiştir.
«Kalem kaldırıldı» cümlesinin mânası: yazıldı da sonra yokj edildi; demek değil: bunlar hakkında esasen böyle bir şey yoktur; demrktir ve kalemin kaldırılması muahazo cdilmiyeceklerindon kinayedir. Yoksa hiç bir şey yazılmıyacak mânâsına değildir. Çünkü onların sevapları yazılacaktır. Böyle olduğu içindir ki kârını zararını seçen bir sabinin müslüman oluşu sahîh ve mu'teber addedilmiştir. Nitekim Peygamber (S.A.V.) kendilerine hizmetle müşerref olan bir yahûdî çocuğuna İslâmiyet! arzetmiş; çocuk da müslüman olmuş: bunun üzerine Resûlüllah (S.A.A.):
— Bunu cehennemden kurtaran Allah'a hamdoisun; demişlerdir.

Bir kadının Peygamber (S.A.V,)'e bir çocuk arzederek :
— Buna hacc var mı? diye sorduğunu, Fahr-i Kâinat (S.A.V.) 'in cevaben :
— Evet sana da ecir; buyurmuş olduğunu yerinde görmüştük. Bu hususta hadîsler çoktur.
Hadîs imamlarının bu hadîs üzerinde sözleri çoktur.
Hadîs mezkûr üç sınıf insanın mükellef olmadıklarına delildir. Dalarak uyuyanla henüz kârı zararı temyizden âciz sabinin mükellef olmadıklarına icmâ1 vardır. Sabî-İ âkil denilen kârını zararım farkeden sabî hakkında ihtilâf vardır. Hadîs-i Şerif sabiyi büyüyünceye kadar gayrı mes'ul tutmuştur. Bazıları büyümeyi, oruç tutmağa namaz kılmağa gücü. yetecek kadar olmakla sınırlandırmışlardır. İmam Ahmcd'in mezhebi budur, bir takımları on iki yaşına v;m makla, diğerleri bulûğa yaklaşmakla; başkaları baliğ olmakla tahdîd etmişlerdir.
Bulûğ : Erkeklerde ihtilâmla ve meninin çıkması İledir. Bu cihet ittifakidir. Kızlarda ise, bazılarına göre onbeş yaş yâhûd dokuz yaşından sı.m;t avret yerlerinde kıl bitmesi yâhûd uyanık iken şehvetle menî gelmesidir. Maamâfîh bunların hepsi hakkında hilaf vardır.
Deli'ye gelince : Bundan murâd, aklı zail olandır. Bazılarına göre sabî ile sarhoş da bunda dâhildirler. Sarhoşun talâkı ihtilaflıdır. Bu hususta iki kavil vardır :
Birinci kavle göre vâki değildir. Osman; Câbîr, Zeyd ve Ömer b. Abdüîâziz (R. Anhüm) ile seleften bir cemâatin ve İmam Ahmed b. Ranbcl'm mezhebi bu olduğu gibi Zahirîler de buna kaildirler. Delilleri babımızın hadîsi ile :
[715] «Sarhoşken ne söylediğinizi bilmedikçe namaza yaklaşmayınız.»
Ayeti Kerîmesidir. Diyorlar ki: «Âyct-i Kcrîme'dc sarhoşun lafına i'tibâr edilmemiştir, Zîrâ sarhoş ne söylediğini bilmez; binâenaleyh o mükellef değildir. Çünkü teklifin şartı bilittifak akıldır. Ne söylediğini bilmeyen akıllı sayılamaz.» Bittabi muhalliflcr bunu kabul etmiyorlar.
İkinci kavle güre sarhoşun talakı mu'teber ve vâki'dir. Bu kavil eshab-ı Kirâm'dan: Ali ve İbni Mes'ud (R.Anhümâ) hazerâtından rivayet olun.mu.sl.ur. Mezhep İmamlarından Mâlik, Ebu Hamle vo Şafiî'nin kavilleri de budur. Bu zevatın delilleri de aynen yukarikilcrin istidlal ettikleri âyct-i Kerîme'dİr. Fakat âyeti bunlar şöyle mütâlâa ediyorlar: Namaza sarhoşken yaklaşmak yasak edilmiştir. Mademki yasak edilmiştir; o halde sarhoşlar mükellef demektirler. Çünkü mükellef olmayan bir kimseye şuna yaklaşma, bunu yapma denilemez Bir de sarhoşun talâkı ona bir ceza ve zecir olmak için vâki'dir. Sonra boş olmak boşanmaya terettüb eder. Ve hükmün sebebine bağlık ğı kabîlindendir. Binâenaleyh sebep var mı, müsebbeb de vardır. Buna sarhoşluğun bir tesiri olamaz. Bundan dolayıdır ki Eshâb-ı Kiram, söz hususunda sarhoşu ayık hükmünde kabul etmişler ve: «Bu adam içtİmi sarhoş oluyor; sarhoş oldumu zırvalamaya başlıyor; zirvaladımı da iftira ediyor. Müfterinin cezası ise seksen dayaktır.» de-nıMmlir,
[716] Saîd bin Mansur, Peygamber (S.A.V.) 'den «talâkta kay-lüle yoktur. hadîsini tahrîc etmiştir. Bu da sarhoşun talâkın vu-ku'una delâlet eder.
Bu kavle muhalif olanlardan tbni Hazm-ı Zahirî ile San'anl yu-knnki delilleri çürütmeye çalışmışlardır. Biz onların sözlerini burada zikrederek meseleyi daha fazla uzatmaktan sarfı nazar ettik.[717]

«(Ricat Bahsi)»

Ric'at veya Rac'at lügatte: geri dönmek, gerilemek.
Şeriatîe ise : Nikâh miikini devam ettirmek istemek ,yani boşadığı karısına tekrar dönerek aralarındaki eski nikâhı devam ettirmek istemektir. Bunda nikâh tazelemeğe lüzum yoktur.
Ric'atın şartlan vardır ki, talâkı sarih lâfızlarla yâhûd kinaye lâfızların bazıları İle yapmak, mal mukabilinde boşamamak, üç talâkı tamamlamamış olmak, kadının medhulün biha yani cima' edilmiş olması ric'atm iddet içinde yapılması bu şartlar cümlesindendir. Ric'atır. meşru' olduğunda hilaf yoktur. Çünkü meşru'iyyeti kitap, sünnet ve remâ-i ümmet'le sabittir. Kitaptan delili :
«[718] O kadinleri ma'ruf vecihle nikâhınızda tutun» âyet-i kerîmesidir.
Sünnetten deli i de babımızın hadisleridir.[719]

1121/925- «İmran b. Husayn radıydllahü anhümâ'ûan rivayet olunduğuna göre kendisine: Bir adam karısını boşayıp da sonra şâhİd ça-> ğırmadan ric'at etse hükmünün ne olacağı sorulmuş; o da :
— Onun hem talâkına hem de ric'atına îşhâd et; demiştir.»[720]

Bu hadisi Ebu Dâvud böyle mevkuf olacak rivayet etmiştir. Senedi sahihtir. Aynı hadîsi Beyhakî şu lâfızlarla tahrîc etmiştir : «İmran b. Husayn'a şâhid çağırmadan karısına ric'at eden kimsenin hükmü sorulmuş; o da:
— Sünnetten gayrı bir şeye istinaden mî? ŞİmdÎ îşhâd ediversin; demiştir.» Taberânî bir rivayette «Hem Allah'a istiğfar eyle» cümlesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîs, ric'atin meşru' olduğuna delildir. Ric'atte asıl :
«[721] Kocaları onları iade için en ziyâde hak sahibidirler.» âyeti kerîmesidir. Talâk-ı ric'îde kocanın karısına ric'at etmeğe hakkı olduğu ulemâ'nın ittifakı ile sabittir. Yalnız kadının iddeti içinde bulunması şarttır. Ric'at için kadının veya velîsinin rızası da şart değildir. Yeter ki talâk cimâ'dan sonra vuku' bulsun.
Hadis-i Şerif, Talâk Süresindeki:
«[722] Sizden iki adaletli kimseyi de şâhid çağırın.» âyet-i kerîmesi'nin delâlet ettiği mânâya delâlet etmektedir. Emrin zahiri vücûb ifâde ediyor. İmam. Şafiî'nin eski.mezhebi budur.
Hadîs, Hazretî İmran'm ietihaden söylediği kendi sözü de olabilir: Burada içtihada müsaade vardır. Ancak: «sünnetten gayrı bir şeye istinaden mi?» diye sorması buna mani gibi görünüyor. Çünkü sahâbi'nin dilinden sünnet itlâk edilirse ondan Peygamber (S.A.V.) 'in sünneti kastedilir; ve hadîs merfu' sayılır. Şu kadar var ki vücûba delâlet etmez çünkü îcabla nedib arasında mülcreddid bir sünnettir.
Ric'at kavli ve fiilî olmak üzere iki kısımdır:
Kavlî Ric'at : «sana ric'at ettim, gibi sözlerle yapılandım. Bunun sahih olduğunda ittifak vardır. Fiilî ric'at cima' gibi bir fiille olur. Bunun c?iz olup olmadığı ihtilaflıdır, İmam Şafiî ile bazılarına göre fiil ile ric'at caiz olmaz; zîrâ fiil zaten talâkla haram olmuştu.
Bir de Teâlâ Hazretleri işhâd'ı zikretmiştir. îşhâd ancak söz üzerine olur. Fakat Şafiî'ye: işhâd vâcib değildir; diye cevap verilmiştir.
Hanefîler'le Cumhur-u ulemâya göre fiilen ric'at caizdir. Fakan onlar da fiil için niyetin şart olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik'c göre fiil iğin niyet .şarttır. Cumhur'a göre niyetsiz de şahindir; çünkü kadın şer'an zevcosidir. Bir adamın karısına dokunması ve sair halleri için niyet etmesi bilicmâ' şart değildir.
Ric'at ettiğini kadına bildirmesine gelince: ekser-i ulemâ'ya göre kadın başka kocaya gitmesin diye kendisine ric'at ettiğini bildirmek vâcibtir. "Hanefîier'e göre vâcib değil -müstehâbtır. Scrnerc-i hilaf şudur: Kocasının ric'at ettiğini bilmeyen kadın başka kocaya gitse ekser-i ulemâ'ya göre nikâh bâtıldır. Kadın ric'at eden kocasına verilir. İmam Mâlik'den bir rivayete göre kadına cima' etmiş olsun olmasın, kadın ikinci kocasına aittir. Delili: İbni Vc/ıb'in Yunus'ta,n onun da İbni Şihâb'âan onun da Saîd b. .cl-Müscyyeb'den rivayet ettiği şu hadistir :
«Karısını boşayıp sonra ona rîc'at eden fakat ric'at ettiğini kendisinden gizliyen; ve böylece karısı iddetini bitirerek başka kocaya varan hakkında sünnet: (O kadına ait elinde hiç bir şey yoktur; kadın evlendiği adamin-(karısı) dır.) şeklinde devam ede gelmiştir.» ancak söylendiğine göre bu hadîsi yalnız İbni Şihâb rivayet etmiştir ki, bu zât Zührî'nin kendisidir. Şu halde onun kendi sözü olmuş olur; ve bittabi hüccet değildir, Cumhur'a da TirmizVnin Semu-retübnü Cündeb'den rivayet ettiği şu hadîs şahiddir:
«Herhangi bir kadını iki kişi alırsa o kadın onların birincisine aittir.»
Dikkat edilecek bir cihet de Teâ!â hazretleri'nin «[723] eğer ıslah-ı hâl etmek isterlerse kocaları Wiei içinde kadınların kendilerine iade edilmesine en müstahik kimselerdir.» âyet-i kerîmesidir. Şayet kadına ric'aL etmekten maksadı geçinmek değilse bu ric'at doğru değildir. Çünkü bunda ne ıslah vardır; ne de Allah'ın emirlerine riayet.
Maamâfih bazıları: ric'at için ıslah-ı hal şart değildir; diyorlar.[724]

1122/926- «Ibni Ömer ılıdıyallahü anhümd'âan rivayet olunduğuna göre-kendisf karısınr boşadiğt zaman Peygamber sallaîîahü aleyhi ve jseîîicm Ömer'e :
—Ona emret dfe kadına müracaat etsin; bjyurmuşlardır.»[725]

Hadîs mütfefekun aleyhtir.

Bu hadîs hakkında dahi yukarıda yeler derecede söz geçti.[726]

«(İlâ, Zihâr Ve Keffaret Babı)»

Nikâhlı bir kadın kocasına dört yoldan biri ile haram olur: Bunlar Talâk, İlâ, Zihar ve Lîân'dır.
Talâkı yukarıda gördük, şimdi sıra İlâ'ya geldi : Çünkü talâka en yakın olan odur. Şöyle ki: Talâk- yeri gelince mubah olur. ilâ da bir cihetle yemin olduğundan moşru'dur. Diğer cihetten bunda zulüm mânâsı vardır*; zîrâ kadının cima' hakkım men'eder. Halbuki Zihâr'la liân'da meşru' bir cihet yoktur. İşte bir cihetle mubah olduğu için İlâ, Zi-hârla Hân'a nisbetle talâka daha yakındır.
îlâ: lügatte: yemin demektir.
Şerialte ise: Karısına dört ay veya daha fazla yaklaşmaktan yeminlete/kidii bir şekilde nefsi menetmektir. Sebebi : Talâk-ı ric'idir.
Şartı : Koçanın ehil, karısının da mahal olması; ve îlâ'nm dört aydan az olmamasıdır.
Rüknü ; «Vallahi sana dört ay yaklaşmıyacağım.» demek veya buna benzer bir şey söylemektir.
Hükmü : Sözünde durup karısına yaklaşmadığı takdirde müddet geçince bir taiâk-ı bâin vâki' olmak; sözünde durmadığı taktirde keffâ-ret veya muallâk olan cezanın lüzumudur.
îlâ'nm da talâk gibi sarih ve kinaye lâfızları vardır.
Sarih sözleri : «Sana yaklaşmam; seninle cima' etmem» gibi niyete ihtiyaç bırakmıyan lâfızlardır.
Kinaye sözleri : «Sana dokunmam, sana gelmem, seninle bir yaşlıkta yatmam» gibi mutlaka niyete muhtaç olan lâfızlardır.
Zıhârla Hân hakkında £.z ileride izahat verilecektir.[727]

1124/927- Âişe radıyallahü anhâ'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallaîîahü aleyhi ve sellem, kadınlarına îlâ yaptı da (Mariye'yi veya balı kendisine) haram kıldı. Arkasından da haramı helâl yaptı. Ve yemîn için keffâret verdi.»[728]

Bu hadîsi Tİrmizı rivayet etmiştir. Kavileri sikadırlar.
Tirmizl bu hadîsin mürsol olan rivayetini mevsul rivayetine tercih etmiştir.
Hâdis-i Şerif, erkeğin karısına yaklaşmamak için yemin edebileceğine delilidir.
Resûlüllah (S.A.V.) 'in îlâ'sma sebeb Uşldl eden hâdise ile haram kıldığı şey hususundaki rivayetler muhteliftir. Bunları şöyle hülâsa edebiliriz:
1— Bu îlâ'ya sebep Hz. Hafsa (R, Anhâ)'mn Peygamber (S.A.V.) tarafından kendisine tevdi' edilen bir sırrı ifşa etmesidir. Sırrın ne olduğu ihtilaflıdır. Bir rivayette Resûlüllah (S.A.V.)'in cariyesi Mariye'yi kendisine haram etmesi mes'elesidir. Peygamber (S.A.V.) bu sırrı Hz. Hafsa'ya söylemiş o da onu Hz. Âişe'ye haber vermiştir. Diğer rivayette, Hafsa'ya söylediği sır bal yemeği kendisine haram etmesidir; Başka bir kavle göre, Hafsa (R. Anhâ)'ya tevdî' buyuruları sır, babasının Hz. Ebu Bekir (R. A./den sonra halîfe olacağıdır.
2— îlâ'nın sebebi: Resûiüllah (S.A.V.)'in gelen bir hodiyyeyi ka-dınıarı arasında taksim etmesi; fakat Zeyneb bintî Cahş (R. Anhâ)'mn kendi nasibine açı olmamasıdır.
3— Kadınlarının Peygamber (S.A.V.)'dcn nafaka istemeleridir. Bunu İmam Müslim'in tahrîc ettiği Câbir hadîsinden anlıyoruz.
Hâsılı Resûl-ü Ekrem (S .V.) 'in îlâ'sına sebeb : üç şeyden biridir..
a) Ya Hz. Hafsa'nm sırrı ifşa etmesi,
b) Ya hcdiyyc tevzii,
c) Yâhud da nafaka talebidir.
Hz. Hafsa'ya.tevdi' buyurulan sır dahî:
a) Ya Marîyye'yi kendisine haram etmesi,
b) Ya bal meselesi,
c) Yâhud hcdiyye tevziinden dolayı canının sıkılmasıdtr.
Musannif merhum şöyle diyor : «Peygamber (S.A.V.)'in güze! ahlâkına, sabr-ü tahammülüne ve lütufkârlığına yakışan, kadınlarından uzaklaşmasına onların hepsinin birden sebeb olmasıdır.»
Hadîsteki, «haram kıldı» ta'birindcn murâd ya cariyesi Mariye yâhud baldır.
Mezkûr bal meselesi : Hz. Zeyneb (R. Aıhd)'mn kendisine hcdiyye edilen bir miktar baldan nevbeti gününde Resûiüllah (S.A.V.)'e ikram etmesi ve bu münasebetle onun yanında biraz fazlaca kaldığı için dîğor zevcelerinin ileri geri söylenmeleridir. Fahr-i Kâinat (S.A.V.)in bundan müteessir olarak bal yemeyi kendine haram ettiğine dâir rivayet vardır.
Hadîs-i şerif, îlâ'ya. delildir. İbni Battal (— 444) buna cezmen hükmetmiştir. Bazıları buna i'tirâz etmiş; ve : «haram kılmanın cimâ'a âid olduğu tasrih edilmiştir. Binâenaleyh kafi bir şey söylemek doğru olamaz demişlerdir. Musannif dahî, «Bu hususta sarih bir nakil bulamadım» diyor.[729]

1124/928- «İbnî Ömer radıyaîlahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki :
— Dört ay geçti mi îlâ'yı yapan boşaymeaya kadar durur. O boşa-madıkça aleyhine talâk vâki' olamaz.»[730]

Bu hadîsi Buharı tahrîc etmiştir.
Hndis-i şerîf :
[731] «kadınlarına îlâ yapanlar için dört ay beklemek vardır» âyeti kerî-mesİ'nin tefsiri gibidir. Ulemâ îlâ'nm bir kaç meselesi hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bu meseleler .şunlardır:
1— Yemin Cumhur-u ulemâya göre eimâ'dan vazgeçmeyi bildiren her yemin lâfziyle olabilir. Bazıları : «Allah'a yapılandan başka mün'-akid olamaz; çünkü Allah'dan başka bir şeye yapılan yemin zaten yemin değildir» diyorlar.
2— îlâ'nın tealiûk ettiği şey, bazılarına güre sarahaten veya kinaye yolu iic cimâ'ı yâhud konuşmayı terketmektir.
Cumhur'a göre ise cimâ'ı sarahaten terketmek zarurîdir. Sırf kadından uzaklaşmak kâfi gelmez. Burada asıl olan:
[732] «karılarına ilâ yapanlar için dört ay beklemek vardır» âyet-i kerî-me'sidir. Bu âyet, îlâ müddetini uzatan câ'ıiliyet âdetini yıkmak için nâzİl olmuştur. Filhakika câhiliyet devrinde bir adam. karısına iki sene îlâ yapabiliyordu. Teâlâ Hazretleri bunu ibtâl ederek ilâ'yı yapana dört ay mühlet verdi.
3— îlâ'nm müddeti. Cumhur'a ve Hanefler'e göre behemehal dört uy veya fazla olacaktır. Bazılarına göre îlâ için zamanın azı çoğu müsavidir. Bunlar âyet'in yalnız baş tarafı ile istidlal ederlerse de, kendilerine: âyet'te «dört ay» ta'birinin de zikredilmiş olduğu hatırlatılarak cc-vîıp verilmiştir. Zîrâ bu dört ay, mühletin müddetidir; ve borç müddetine benzer. Kadına dönüş ancak dört ay geçtikten sonra olur.
4— Cumhur'a göre müddetin geçmesi talâk değildir. Ashâb-ı Kiramın ekserisi ile Ebu Hanîfc'ye göre dört ay geçti mi, kadın boş olur. Cumhur dört ayın geçmesiyle talâk vâki' olamayacağına âyette ric'atle boşamaya niyet arasında muhayyer bırakılması deliline istidiâl ederler.
5— Kadına dönmek, bazılarına göre cimâ'a muktedir olana cima' ile, muktedir olmayan özürlüye özrünü beyânla olur. Bazıları : Yeminimden döndüm.; demekle olur, demişlerdir. Bir takımları: «ma'zur hakkında dönme niyyetle olur» derler.
6— Karısına dönene kof farelin icabedip etmİy ereği ihtilaflıdır. Cumhura göre keffaret verrjıo'k -vâcibtir; zira ilâ bir yemindir; bu adam yeıninindcn dönmüştür. Binâenaleyh yemin keffareli verecektir. Delilleri:
«Bir kimse bir yemin eder de sonra başkasını ondan daha hayırlı görürse hemen yemininden dolayı keffâret versin de, o hayır oian şeyi yapsın.» hadîs-i .şerifidir. Hanefî-ler'le diğer bazı ulemâ'ya göre ise keffaret lâzım değildir. Çünkü Teâtâ Hazretleri :
[733] «Eğer rücu' ederlerse, şüphe yok ki, Allah pek ziyâde afvedrcidir; acıyıcıdır.» buyurmuştur.[734]

1124/929- «Süleyman b. Yesâr[735] radıyallahü an/ı'den rivayet edilmiştir. Demişlir kî: Resûlülîah salîallahü aleyhi ve sellem'ifi eshabın-dan on küsur kişiye yetiştim. Hepsi mûlîyi durduruyordu.» [736]

Bu hadîsi ŞâfÎî rivayet etmiştir.
İbni Kcsir'in «cZ - îrşâd» adlı eserinde, İmam Şafiî'nin mezkûr hadisi rivayet ettikten sonra : «Bu sayının en azı on üçtür.» dediği kaydedilmiştir. Bittabi bu sözü ile «on küsur» ta'birini kasdetmiştir. «Hepsi mû'îyi durduruyordu.» demek : ilâ yapanı dört ay bekletiyordu; demektir. Nitekim yine Süleyman b. Yesâr (R.A.)'dan bir basen k;ı t;ırikic rivayet edildiğine göre : «Bizim yetiştiğimizde nâs dör) ay geçti mT

İlâyı durdururdu» demiştir. Şu halde kitabımızın hadîsi bununla mukayyeti olmuş ölür. Dûrr Kitini dahî Süheyl b. Ebî Sâlih'den babasının: «Sahâbe'den on iki kişiye ilâ yapanın hükmünü sordum:
— Dört ay geçinceye kadar ona bîr şey yoktur; o zaman artık durdurulur. Karısına dönerse ne alâ. Dönmezse boşar; dediler.» seklinde beyanatta bulunduğu rivayet olunmuştur. İsmdüî, İbni Ömer (R. A.)'-ın : «Her kim karısına îîâ yaparsa, dört ay geçtikten sonra durdurulur. Tâ kî ya boşar, yâhud ona döner; dört ay geçtikten sonra o adam durdurulmadıkça talâk vâki' olmaz» dediğini rivayet eder.
Bu hususta seleften pek çok eserler rivayet edilmiştir. Bunların hepsi dört ay geçtikten sonra mûlîyi durdurmanın lüzumuna delâlet ederler.
Mûlî'nin durdurulmasından murâd: az evvel arzettiğimiz vecihle ondan ya karısına dönmesi, yâhud onu boşamasının İstenmesidir. Cumhura göre mücerret müddet geçmekle talâk vâki1 olmaz. Bir de onlara göre vâki' olan talâk ric'î olur.
Âmme-i Eshâb ile Hanefîler'e göre dört ay geçti mi, talâk kendiliğinden vâki1 olur. Bu talâk ric'î değil, bâindir.[737]

1124/930- «İbni Abbas radıyallahih anhümâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Câhiliyyet devrinin İlâsı bir sene, İki sene idî. Allah dört ayı (ona) vakit tayın etti. Binâenaleyh dört aydan az olursa îlâ değildir.»[738]

Bu hadîsi Beyhakî tahrîc etmiştir.
Hadîsi İbni Abbas (R. A.)'dan Tabcrdnî dahî tahrîc etmiştir. îmanı Şafiî diyor ki : «Câhiliyyet devrinde araplar üç şeye yemin ederlerdi. Bir rivayette : Talâkı, Zıhârı, ve îlâyı alel ıtlak yaparlardı. Allah Teâlâ ilâ ile Zîharı câhiliyyet devrindeki zevcenin ayrılması mânâsından'şcrîatteki müstakar hükümlü vaziyetlerine nakletti! Talâkın hükmü ise oldujaı gibi kaldı.»
Hadisimiz îlâ müddetinin en az dört ay olduğuna delildir.[739]

«Zıhâr »

Zıhâr, lügatte (zahr) yani sırt kelimesinden alınan bir masdardır. Dargın olan iki kişinin birbirine sırtlarını çevirmelerini ifade eder.
Şerîatte : Karısını veya onun bütün bedeninden kinaye olabilecek bir cüVi'.nü yâhud yarı, çeyrek gibi şayi" bir cüz'ünü (annesi gibi) nikâhı kendisine ebediyyen haram oîan bir kadının bakılması ebediyyen haranı bir yerine benzetmekdir.
Şartı : Kadının kendi karısı olması; erkeğin de keffâret ehlinden bulunmasıdır. Binâenaleyh sabinin ve delinin yâhud ehl-i Kitâb'ın zıhâr-ları sahih değildir. Çünkü bunlar keffâret ehli değildirler.
Rüknü : Zikri geçen teşbihe şâmil olan sözdür.
Hükmü : Keffâret verinceye kadar cimâ'ın ve cimâ'a mukaddime sayılan şeylerin haram olmasıdır.
Keffâret : Tekfirden alınma mübalâğa sîgasıdır. Tekfir örtmek demektir. Günahları örttüğü için keffârete bu isim verilmiştir. Yemin kef-fâreti üç şeyden birini ihtiyar etmek suretiyle verilir. Yani dilerse bir köle azâd eder, isterse on fakiri bir gün doyurur; yâhud onları giydirir. Bunları yapamazsa üç gün arka arkaya oruç tutar.
Zıha," keffâreti : bir köle azadıdır. Bunu yapamadığı takdirde iki ay ara vermeksizin oruç tutar. Buna da kudreti yoksa altmış fakiri bir gün doyurur.
Zıhârın vücûbıınun sebebi : ihtilaflıdır. Hanefller'dcn bazılarına göre zıhârı yapmak ve ondan dönmektir. Diğer bazılarına göre cimâ'a niyet etmektir. Kemâl b. Hümam (788—86:)'a göre tahrîmin sübûtudur. hnnm. Şafii : «Zihâr'ın sebeb-i vücûdu, onu yaptıktan sonra kadını boşayacak kadar bir müddet susmaktır.» der.
Zıhâr'ın meşru'iyyetine sebep : Havle yâhud Huveyle bînti Mâlik b. Sa'lebe kıssayıdır. Havle, Evs b. es-^âmit'in nikâhında imiş. Karı koca ikisi de Ensâr'dan imişbr. Evs (R. A.) cima' etmek istemiş Havle nızı olmamış. Bunun üzerine o da:
«— Sen bana annemin sırtı gibi ol» demiş. îşie îsiâmda ilk zıhâr, bu olmuş. Sonradan Evs (R.A.) yaptığına pişman olmuş. Câlıiliyyet devrinde zıhâr talâk sayılırmiş. Bunu düşünerek Evs (R.A.) :
«- Vallahi zannetmiyorum ki bana haram olmuş olmayas.n» demiş.
«-Vallahi bu talâk değildir» diyerek Resûlüllah (S.A.V.)'c gelmiş ve:
«- Evs beni genç, zengin, mal ve aile sahib* iken aldı. Malımı yiyip gençliğimi bitirdikten; ailem dağılıp yaşım derledikten sonra bana r.hâr yaptı. Şimdi pişman oldu. Acaba onunla ikimizi bir araya getirecek ve beni kurtaracağ.n bir çâre var mı?» demiş. Resûlüllah (S.A.V.):
_ Ona haram olmuşsun buyurmuşlar. Artık kadın Resûlüllah (S.A.V.)'e gidip gelmeğe başlamış Resûl-ü Ekrem kendisine :
— Haran, olmuşsun; dedikçe feryâd eder :
_ İhtiyaç ve sıkıntımı ancak Allah'a şikâyet ederim; küçük çocuklarım var. Bunları ona versem mahvolurlar. Kendim alsam aç kalırlar; der ve :
— Yâ Rabbî şikâyetim sanadır. Allah'ım, Peygamberine vahi indir; dîye yalvanrmış.Nihayet Resûlüllah (S.A.V.)'i eskiden kaplayan hâl kaplamış. Açıldığı zaman :
— Yâ Havle, seninle Evs hakkında Allah Kur'ân indirdi; demiş ve :
«[740] Allah kocası hakkında sana müracaat eden kadının duasını kabul elti...» âyet-i kerîmesini okumuştur.[741]

1125/931- «(Yine) İbnİ Abbas radıyallahü rmVden rivayet edildiğine göre bîr adam karısına zıhâr yapmış; sonra ona cima' etmîş; ve Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e gelerek :
— Ben onunla keffâref vermezden önce cima' ettim; demiş. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve scllcm :
— O halde Allah'ın sana emrettiğini yapmadıkça ona yaklaşma; buyurmuşlardır».[742]

Bu hadisi Dörtler rivayet etmiştir. Tirmizî onu sahîhlemis, Nesaî ise mürsel oluşunu tercih etmiştir. Aynı hadîsi Bezzar başka bir vecih-ten ibnî Abbas'dan rivayet etmi.s; ve ona : «keffâret Ver de bir daha yapma» cümlesini ziyâde etmiştir.
Hadİs-i şerif zıhâr'a doîildir. Mürsel oluşu zarar etmez. Zîrâ bir hadîsin hem mürsel hom mevsııl yollardan rivayet edilmesi illet değil, bilâkis onun kuvvetini arttırır.
Zıhâr'm haram olduğuna ulemâ ittifak halindedirler. Zıhâr esas i'tibâriyle karısını annesinin sırtına benzetmekle yapılır. Ulemâ bunda da ittifak ettikten sonra zıhâra âid bazı mes'eleler hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:
1— Bir adam karısını annesinin sırtından başka bir uzvuna ben-zol.se ekser-i ulemâ'ya göre yine zıhâr olur. Bazılarına güre kendisine benzetilen uzvun, bakılması haram olan a'zadan olması şarttır.
2— Karısını annesinden başka bir mahrem kadına, meselâ ablasına benzetse bazılarına göre zıhâr olmaz; zîrâ nass anne hakkındadır. Ha-nefîler"le, Şâtfîler'e ve MâlikİIer'e göre, süt cihetinden bile olsa bir mahrem kadına benzetmek zıhâr olur. Çünkü illet ebedî haram oluşudur. Bu ise bütün mahrem kadınlarda vardır; yalnız anneye münhasır değildir.
t mam Mâlik ile Ahr.ıcd'e göre kendisine benzetilen kadının nikâhı ebediyyen haram olmasa bile zıhâr yine vâki'dir. Hattâ tmam-t Ahmcd hayvana benzetmekle bile zıhâr yapılabileceğini söylemiştir.
3— Kâfirin zıhârı : Bazılarına göre vâki'dir; çünkü kitap umumîdir. Hanefîler'Ie diğer bazı ufemâ'ya göre vâki' değildir. Zîrâ, zıhâra keffâret teret'tüb eder; halbuki kâfir keffârete ehil değildir. «Kâfirin zıhârı mün'akid olur» diyenler, onun hakkında oruç tutmak sahih olmı-yacağı için, köie azadı veya fakir doyurmak sureti ile keffâret vereceğine kail olmuşlardır. Fakat bunlara : «Keffâret niyeti ile köle azâd etmek ve fakir doyurmak da birer ibâdettir; halbuki kâfirin ibâdeti sahih değildir.» diye cevap verilmiştir.
4— Câriyyeyc zıhâr Hanefîler'Ie Şâfiîler'e göre sahîh değildir. Çünkü zıhâr âyeti cariyeye şâmil değildir. İmam Mâlik ve başkaları «sahîhdir; zîrâ âyetteki (kadınlar) sözünde cariyeler de dâhildir.» derler. Şu kadar var ki: «sahîh olur» diyenler câriye hakkında kefâretin neden olacağında ihtilâf etmişlerdir.İmam Mâlik'e göre cariyeye yapılan zıhârda yarım keffâret verileceğini söyleyenler olmuştur.
5— Hadîs-î şerif, keffâret vermeden zıhârla kadına cima' etmenin haram olduğuna delildir. Bu cihet .'.itifâkîdir. Keffâret vermezden önce cima' etse ayrı keffâret lâzım gelmez. Es-Salt b. Dinar : «Fukâhâdan on[743] kişiye keffâret vermeden cima' eden zıhârcımn hükmünü sordum. Bir keffâret lâzım g-clir; dediler» diyor. Dört mezhebin imamları da bu hükme kaildirler.
Ibni Ömer (R.A.)'dan burada iki keffâret lâzım geleceği; bunlardan birinin zıhâr, diğerinin cima' için sayılacağı rivayet edilmiştir. Bunun zıddına olarak Zührl ile tbni Cübcyr'âen keffâretin sakıt olduğu rivayet olunmuştur. Zira keffâretin zamanı cimâ'dan önceki vakittir; bu ise geçmiştir. Bunlara da : «Edâ zamanının geçmesi; zimmette sabit olan bir şeyi ıskat etmez. Nitekim namaz ve şâir ibâdetler de Öyledir.» diye cevap verilmiştir.
Cimâ'ın mukaddimeleri hususunda ihtilâf vardır. Bazılarına göre bunların hükmü aynen cimâ'ın hükmü gibidir. Ekser-i ulemâ'mn kavli budur.

Diğer bazılarına göre cima1 mukaddimeleri cima' hükmünde değildir, Çünkü (mesîs) den murâd, cimâ'dır; onun mukaddimeleri değildir. Bu sözün onlara şümulü ancak mecaz suretiyle olabilir. Burada mecazı kasd etmek de caiz değildir. Zîrâ hakikatle mecazı bir arada kullanmak lâzım gelir ki, bu caiz değildir.
Hanefîler'le EvsaVden bir rivayete göre gömlek iterinden istifâde etmek caizdir. Buna mübaşeret derler.[744]

1126/932- «Selemetü'bnü[745] Sahr radıyallahü nnh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Ramazan ayı girdi. Ben karıma cima' ederim diye korktum da ona zıhâr yaptım. Bİr de bir gece onun bîr tarafı bana açı-lıver'di. Hemen ona yakınlık ettim.- Bunun üzerine Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem bana :
— Bir köle âzâd et; dedi. Ben:
Boynumdan başka hiç bir şeye mâlik değilim; dedim:
— O halde iki ay birbiri ardına oruç tut; buyurdu. Ben :
__ Zâten başıma ne geldi ise oruçtan gelmedi mi? dedim. Resül-ü Ekrem (S.A.V.) :
— Bir farak hurmayı altmış fakire yedir; buyurdular.»[746]

Bu hadisi Nesâi müstesna Dortler'Ie Ahmed rivayet etmiştir. Onu İbnİ Hüzeyme ile İbni Cârûd sahih lemislerdir.
Buharı : Hz. Seleme'nin zıhâr hakkındaki bu hadîsinin sahih olmadığını söylüyor.
Abdülhak bu hindisi Süleyman'la Seleme arasında inkiln" bulunmakla illetiendirmiştir. Çünkü Süleyman Seleme'ye. yetişmemiştir. Bunu Tirmizl, BuharVden nakletmiştîr.
Hadîs-i şerifte bir çok meseleler vardır; ki, bazıları şunlardır:
1— Keffârct hasletlerinin âyette olduğu gibi tertibine delâlet eder. Tcrtib mes'elesi ulemâ arasında ittifakîdir.
2— Gerek âyette, gerekse hadîste (rakabe) lâfzı mutlaktır. Yani imanla kayıtlanmamıştır. (Rakabe: boyun demektir. Ve cüz'ü zikir küllü kasıd kabilinden mecâz-ı mürsel olup bununla erkek ve kadın köle murâd edilir).
Katil âyetî'nde ise (rakabe) mümin olmakla kayıdhdır. Bu sebeple u!emâ ibtilâf etmişlerdir. Ebu Hanîfe ile diğer bir takım ulemâ burada (rakabe)'nin imanla takyîd edilemeyeceğine kaildirler; çünkü katil hâdisesindeki sebeble buradaki sebeb bir değildir. Mes'ele usûl-i Fıkıh mes'elesidir.[747]
İmam Mâlik ile Şafiî «kâfir bir kölenin keffârct için kâfi gelmiyeceğine kail olmuşlardır. Onlara göre sebep muhtelif olmakla beraber zıhâr âyetîndeki mutlak (rakabe) katil âyetindeki mukayyede hamlolunur. Onlar «bunu sünnet de tc'yid ediyor» derler.
Şöyle ki : Suâli soran zât Resûlüllah (S.A.V.)'e elindeki cariyeden keffâret olup olrmyacağını sormağa geldiği zaman Peygamber (S.. ..V.) cariyeye :
— Allah neredede dir? diye sormuş. Câriye :
Göktedir; cevabını vermiş. Resûîüllah (S.A.V.) :
— Ben kİmİm? diye sormuş. Câriye :
__ San Resûlüllahstn; demiş. Bunun üzerine :
— Oyıu âzâd eyle; çünkü o müminedir; buyurmuşlardır, Bu iradîsi Buharı ve başkaları tahrîc etmişlerdir.
îşte Pe gamber (S.A.V.)in cariyeye îman sorup keffârelin sıfat ve sebebini sormaması bir sebeple âzâd olunan her rakabede imanın muteber olduğuna delildir, çünkü «ihtimal mevcud iken bir şeyde soruşturmayı terketmek, o sözü umum mertebesine çıkarır» diyorlar.
Lâkin Ebu Davud'un Ha. Ebu Hürcyro (R, A./den rivayet ettiği bir hadîste şöyle buyuruluyor :
«Yâ Resûlüllah, benim mümin bir câriye borcum var; İlâh...» demiştir, îzzüddin-i Zehebî : «Bu hadîs sahihtir» diyor. Çu halde bu hadiste ŞâfÜier'in müddeâlarına delil yoktur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'-in cariyeye imanı sorması, sahibi : «O mü'minedir» dediği içindir.
3— Kusurlu köleden keffâret olup olmıyacağı ihtilaflıdır. Dâvud-U Zahirî (202—270) ile bir cemâate göre olur. Diğer ulemâ «kusurlu köle veya cariyeden keffâret olmaz» derler. Şunlar keffâret için köle azadım kurbana kıyas ederler: zira her ikisine de Allah'a ibadet vardır.
Hanefîler'le Şâfiîler bu mes'elede tafsilâta gitmiş; ve: «bir gözünün görmesi gibi kendisinden beklenen faydayı haleldar etmeyecek kusurları afvedilir; Fakat: îki elinin veya ayağının kesilmesi gibi hiç bir faydası kalmamış veya faydası pek az kalmışsa, ondan keffâret olmaz» demişlerdir.
4— Peygamber (S.A.V.)'in : «o halde birbiri ardına iki ay oruç tut» buyurması orucu ara vermeden birbiri ardınca tutmanın vücûbuna delâlet ediyor. Nitekim âyet de aynı mânâyadır. Oî*»'ç esnasında cima' etmemek de şarttır. Şâyed cima' ederse oruca yenfHen başlar. Kadına gündüz kasten yakınlık ederse bilicmâ' oruca yeniden başlamak îcâbeder. Ebu Hanife ile diğer bazı ulemâ'ya göre kasden cima' mes'elesinde gece ile gündüzün bir farkı yoktur; hüküm her birdir. Hattâ unutarak cima' etmek bile aynı hükümdedir; oruca yeniden başlamayı îcâbeder. Çünkü delil umumîdir.
İmam Ebu Yusuf (113— -182) ile imam Şafii (150—204)'ye. göre ise ireue.lc.vin kasden yapılan cima' ile unutarak yapılan cima1 zarar etmez. Zîrâ nehyin illeti orucu bozmaktır. Halbuki bu iki nev'i ei-mâ'da oruç ;jozmak yoktur.
5— Suâl sahibi «Boynumdan başka hiç bir şeye mâlik değilim» dedikten sonra Peygamber {S.A.V.pn «O halde OTUÇ tut» İHiynrması âyel-i kerhru'nin delâlet etliği urfîbin a\nına delâlet ediyor. Y;mİ kendisine kct'fâf- 't İc;'İH{|f n evvelâ küle â/âdı ile mükelleftir. Şâyrd zamanımızda olduğu tfihi küle. câriye yoksa o zaman oruca tfeeer; ona da iktidarı yoks i altmış fakiri doyurur. Hâsılı tertib vâeibfir.
6— Ger k Kıtr'ân'ın gerekse hadîsin ibareleri aitmiş fakiri doyurmayı tasrih etmektedir. Sanki hu iki ayın her günü iein bir fakir doyurul, uaktır. Acaba bir günde alımıs fakir yerine altmış gün bir fakir du-yursa kifâyv. etmezini? Bu mes'ele de ihtilaflıdır.
İmam Mâlik (93—179) ile Ahmrd b. Ilnnbrî (161—241) İmam Şâfü ve diğer bazılarına göre a'tmı.ş khiyi bir gün doyurmak lûbüd-dü ı-. Çünkü âyet'in /.âhiri bunu emrediyor. Hanefîier'ie başkalarına göre Iiir fakiri altmış gün doyurmak kâfi geldiği gibi altmış adedini dolduruncaya ';adar bir kaç kişiyi her gün doyurmak da caizdir. Zira doyurulan fakir ertesi gün için yine doyurulmaya müstehaktır.
hnrtm Ahmrd'ûen bu mes'eledc üç kavil rivayet olunmuştur. Funlarm ikisi HaneFîler'Ic Şâliiier'in kavilleri gibi olup üçüncüsü de şudur: Bir fakkden başkasını bulabiiirse her gün o fakiri doyurmak câİz degüdir. Ondan başkasını bulamıyorsa onu günlüğün doyurmak caiz ol.
7— Her fakire ne kadar yiyecek vcriİeceği ihtilaflıdır. Hanefîler'le diğer bazılarına göre vâcib olan: kuru hurma,mısır ve arpadan bir sâ'; buğdaydan yarım sâ1 vermektir.
'mim Şafii'ye göre ise her fakire verilmesi vâcib olan miktar bir pv.LIdür. Müdd, sâ'ın dörtte biridir. Uz. Şafiî müddâsına bâbı--mzın hadûîindeki: «Bir farak kuru hurmayı altmış fakire yedir» cünlesiyle istidlal ediyor. Bir farak, onbeş veya onaltı sâ' kuru hurma istiâb eden zenbildir, Seleme hadîsinin ekseri rivayetleri böyledir.
Hanefîter'in delili : Hadîsin Abdürrczzak rivayetinde :
«Benî Züreyk'in sadaka memuruna git de söyle. O sadakayı versin; sen de ondan kendin için bir vesak olarak aitmiş fakir doyur.» duyurulmuş elmasıdır. Bir vesak altmış sâ'dır. Farak dahi altı sâ' diye. tefsir edilmiştir. Farak'm bir adı da arak'tır.
Maamâfîh Khv Davud'un bir rıvâ>etine göre arak, otuz sâ'hk bir zenbildir. Ebu Dâvud bu rivayet için: âki hadîsin esah olanı budur» demektedir.
Bıı sıırrllr farak'ıu tefsirinde üe kavil meydana geldiğinden hııam Solü ile bir rivayette İmam Ahmnl b. UanbcVc göre keffâıı.'t acizden dolayı sakıt olamaz. Çünkü Ebu Davud'un Huveyic binti Mâ-lik'ten rivayet ettiği hadiste «Huveyle :
— Kocam Evs b. es-Samit bana zıhâr yaph; ilâh...; deyince Resû-lüllah (S.A.V.) kendisine :
— Bir kÖle âzâd etsin; buyurmuş; Huveyle: __ Onu bulamaz; demiş. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) :
— İki ay aralıksız oruç tutsun; buyurmuşlar; Huveyle: __ O yaşlı bir ihtiyardır; oruca takati yoktur; mukabelesinde bulunmuş; Resûl-İ zî-şân (S.A.V.) :
— Altmış fakiri doyursun; buyurmuşlar. Huveyle :
Onun yanında tasadduk edecek bir şey yoktur; demiş. Nihayet:
Ona hır arak ile ben yardım edeceğim; buyurmuşlardır.» Eğor aciz sebebiyle sakıt olsaydı. Resûlüllah (S.A.V.) kendinden ona yardım vermezdi.
İkinci rivayete göre İmam Ahmrd ile bir cemâat aciz sebebiyle keffâretin sakıt olacağına kail olmuşlardır. Bazıları: «acizle Ramazan gününde cima1 sebebiyle vâcib olan keffâret sakıt olur; sair kef-fâretler sakıt olmaz. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Ramazan .îününrîe eimâ' eden zâta keffaretinden yemesini ve çoluk çocuğuna yedirmesini emir buyurdular. Halbuki bir kimse kendi keffâretini alamaz. Şu hatde ondan keffâretin sakıt olduğu anlaşılıyor» dediler.

Diğer ulemâ diyorlar ki: «O zâta kendi keffâretini almak, kendisi keffâret vermekten aciz kaldığı ve onun nâmına keffâreti başkası verdiği içindir. Bu caizdir.» Ramazan gününde yapılan cimâ'ın keffâreti hususunda İmam Ahmrd'in mezhebi budur. Sair keffâretler hakkında ondan iki rivayet vardır.
9— Hat tabî diyor ki : «Bu hadîs, mukayyed zıhâr'm mutlak zıhâr gibi olduğuna delâlet ediyor.» Mukayyed zıhâr, karısına muay,-yen bir müddet için zıhâr yaparak o müddet gelmeden kadına cima etmektir. Bu müddet zarfında sözünde durur da yemininden dönmezso mes'ele ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile İbni Ebi Leylâ (74—148) ya göre bir adam karısına : «Sen bu geceye kadar bana annemin sırtı gibisin» dese, o kadına yaklaşmasa bile keffâreti lâzım gelir.
Ekser-i ulemâ'ya göre ise yaklaşmadığı taktirde bir şey lâzım, gelmez.
Muvakkat zıhâr hakkında İmam Şafii'nin de iki kavli vardır. Bunlardan birine, göre muvakkat zıhâr, zıhâr değildir.[748]

«Liâim Babı»

Liâp: Hayırdan, uzaklaştırmak, lanet etmek mânâsına gelen bir mastardır. îftiâl babından semâî olarak gelmiştir.
Şerîatte ise: Hususî bir sebcb ve hususî bir sıfatla karı koca arasında cereyan eden lâ'netleşmedîr. Hususî lâ'netleşmcden murâd' bu bâbta görüleceği gibi: yeminlerle te'kîd, Allah'ın gadab ve lâ'neüyle tevsik edilen şehâdetlerdir. ki, bunlar erkek hakkında hadd-i kazîf[749], kadın hakkında hadd-i zina yerini tutarlar.
Liâ'mn şartı : Nikâhın kâim olmasıdır.
Sebebi : Karısını hadd îcabedecek bir sözle suçlandırmaktır.
Rüknü : Ma'ruf lâfızlardır.
Hükmü : Hân yapıldıktan sonra kadının haram olmasıdır. Talâka ehil olan liâna da ehildir.[750]

1127/933- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Filân, Peygamber (S.A.V.)'e sordu :
— Yâ Resûlallah, ne dersin birimiz karısını kötülük yaparken bulsa ne yapmalıdır? Konuşsa pek büyük bir şey hakkında lâf etmiş; sussa yine böyle bîr şey hakkında susmuş olur; dedi. Resûlüllah (S.A.V.) ona cevab vermedi. Bundan bir müddet sonra o adam gelerek :
— Sana sordujum şey gerçekten başıma geldi; dedi. Bunun üzerine Allah Nûr süresindeki âyetleri indirdi, ve Resûlüllah (S.A.V.) onları kendisine okudu; ona va'zeffî, hatırlatmada bulundu. Ona, dünya azabının âhiret azabından ehven oHuğunu da hatırlattı. Adam :
— Hayır, seni hak (din) ile gönderen (Allah') a yemin olsun kî, ben onun hakkında yalan söylemedim; dedi. Sonra Peygamber (S.A.V.) kadını çağırdı.' Ona da aynı şekilde nasihat etti. Kadın :
— Hayır, seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bu adam gerçekten yalancıdır; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) erkekten (işe) başladı ve erkek Allah'a dört defa şehâdet getirdi. Sonra (bu işi) kadına tekrarlattı. En sonunda aralarını ayırdı.»[751]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerifteki «filân» dan murâd : ekseri rivayetlere göre Uvey-mir-i Aclânî'dir.
Nûr süresindeki âyetler şunlardır :
«Kanlarına[752] zini isnadında bulunup da kendilerinden başka şâhîdleri olmayanlardan her birinin şehâdeti : «Billahi ben dosdoğru söyleyenlerdenim.» diye dört defa şehâdet etmektir. Besincide ; Eğer yalancıfar-dansa Allah'ın Jâ'nctinin kendi üzerine olmasını söyîiyecekfir. Kadından da azabı, dört defa : «Bîllâhİ bu adam muhakkak yalancılardandır» diye şehâdet etmesi defeder. Beşincide : Eğer bu adam doğru söyliyen-lerdense Allah'ın gadâbının kendi üzerine olmasını soyliyecektir.»
Ekscr-i rivayete göre mezkûr âyetlerin inmesine sebeb. Hilâl b. Ümeyye ile karısının kıssasıdır. Bu kıssa UveymİR-İ Aclâni kıssasından evvel cereyan etmiş olup tafsilâtı şudur : İbni Abbas (R. A.)'(hm rivayet nlunduĞınıa göre Hilâl b. Ümeyye tarlasından geceleyin gelmiş, Iîir de baksn. karısının yanında bir erkek var. Bunu iyice gözleri ile görüp kulakları ile şamatayı duymuş. Fakat sabah oluncaya kadar ona dil uzatmamış. Sabah olunca, Peygamber (S.A.V.}'e giderek hâlini arz-etmiş ve :
— Yâ Resûlallah, ben geceleyin evime geldim; fak.ıt ailemin yanında bir adam buldum; olup biteni gözümle gördüm; kulağımla işittim; deniis. ResûlüIIah (S.A.V.) İm haberi pek çirkin bulmuş ve kendisine pek dokunmuş. Derken yukanki âyetler nazil olmuş. Fahr-i Kâinat (S.A.V.)'-«fen vahi hâil geçince Hz, Hilâl'e :
— Müjde ya Hilâl, hakikaten Allah sana bir ferahlık ve kurtuluş yolu hâlketti; demiş. Hilâl :
— Ben zaten Rabbîmden bunu bekliyordum; mukah' iesinde bulunmuş. Hâdelıû Resûlüllah {S.A.V.) :
— Kadına haber gönderin; demiş. Göndermişler ve kadın gelmiş. Peygamber (S.A.V.) ayeti ona da okumuş ve kocası ile her ikie nasihatlerde bulunmuş; kendilerine âhİret azâbmm dünya azabından daha siddcfli olduğunu haber vermiş. Hilâl :
— Vallahi ben onun hakkında doğruyu söyledim; demiş. Kadın :
— Yalan scyledin; mtıkabeles'tıde bulunmuş. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.):
— Aralarında Hân yapın; buyurmuş. Arkasından Hilâl dört defa :
— Billahi b(m doğru söyliyenlerdenim; diye şehâdet etmiş; sıra beİneiye gelince kendisine :
— Allah'dan kork, çünkü dünya azâbt, âhiret azabından ehvendir; bu şeh.idet muciblir; yani sana azabı îcâbeder; demişler. HMâ! :
— Vallahi Cenâb-ı Hak onun sebebiyle dayak vurdurmadığı gibi âzâb da etmez; diyerek besinci defa dahî sehâdelte bulunmuş; ve ;
— Eğer bu kadına yaptığım zina İsnadında yalanolardansam Allah'ın lâ'neli üzerime olsun; demîs.
Bundan sonra kadına sıra gelmiş. Ona:
— Sen de şehâdet et; demişler. O da dört defa :
— Billahi bu adam yalancı'ardandır; diye şehâdet elmiş. Beşinciye sıra gelince kendisine : :
— Allah'tan kork, çünkü dünya azabı âhîret azabından ehvendir; şüphe yok ki, bu şehâdei sana azabı icâbedecek olan mucibedir; demişler. O zaman katim bir parça duraklamış; fakat sonra kendini luparlıyarak ;
— Vallahi ben kavmimi kepaze etmem; diyerek beşinci şehâd Uni yapmış ve :
— Eğer bu adam bana isnâd ettiği mes'elede doğru söylîyenlerdense Allah'ın gazabı benîm üzerime olsun; demiştir.
Bunu müteâkib Resûlüllah (S.A.V.) de onların aralarını ayırmış; ve bu kadının doğuracağı roruihm baba adi ile çağınlmamasını emretmiş; kadına ve çocukuna kimsenin bir isnadda bulunmamasına hüküm buyurmuş. Bunlara kim fiil uzafırsa ona hadd vurulacağını i'lân etmiş. Kan koca boşanma ve öH'ım p;ibi bir sebeple birbirinden ayrılmadıkları için kadına nafaka ve mesken verdirmemiş. Doğacak çocuk hakkında da :
— Eğer kadın çocuku, kumral dar çantih, kanbur, çıkık butlu, ince baldırtı doğurursa çocuk Hilâl'den; yok kül renkli, kıvırcık sanlı, kaim baldırlı, tombul ktclı doğurursa isnadda bulunulan kimsedendir; buyurmuş. Neticede kadın kül renkli kıvırcık saçlı yani müüeheme benzer bir çocuk doğurmuş. Resûlüllah {S.A.V,) :
— Eğer şu yeminler olmasa idi ben bu kadına yapacağımı bildirdim; buyurmuşlar.
îkrutıc (-- İO5)'nin beyânına göre bu çocuk büyüdükte Mısır'a vali olmuş; fakat baba adı ile çaKirıhnıyırmıs. Hilâl b. Ümeyye îslâmda ilk liân yapan zâMır.
Hilâl kıssasına âid rivayetleri: Bahan, Muslini, F.bu İM'tvıol, AV-.svü ve diğer zevâi rivayet etmişlerdir.
Babımızın hadisi Uveymîr kıssasına aittir. Bu kıssanın müllehemi de Şerik b. Sehmâ'dır. Kıssanın hulâsası da şudur:
Uveymir b. el-Harsî Aclânî, karısının Şerîk b. Sehmâ ile zina etti-tiğirti Resûlüllah (S.A.V.)'e ihbarda bulunmuş. Karısı hâmile bulunuyormuş. Uveymir çocuğun kendisinden olmadığını iddia etmiş; Peygamber (S.A.V.) de karısı i!e onlara Hân yaptırmış. Sonra kadın Şerike benzer bir çocuk doğurmuş; bunu görenler o güne kadar UveymİR'i iftira etmekle suçlandırdıklarına pişman olarak kendisini ma'zur görmüşler. Doğan çocuk iki sene yaşamış, az sonra annesi de ölmüş. Bu hâdiseden sonra Şerik, halkın tamamiyle gözünden düşmüş.
» Hilâl ve Uveymir kıssaları hadîs imamlannca iki ayrı vak'a olarak kabul edilirse de Fukâhadan Kemal b. Hümâm (788 — 861) iki vak'amn bir olmasından şüphe etmektedir.
Sadedinde bulunduğumuz Hadîs-i Şerif bir çok mes'elelere şâmildir. Bunlardan bazıları şunlardır:
1— Peygamber (S.A.V.) 'in Uveymir (R.A.) 'a cevap vermemesi ulema arasında ayrıca bir moa'ele teşkil etmiştir Ebu Dâvud (202 — 275) 'un rivayetinde Resûlüllah (S.A.V.)'in mes'eleleri düşündüğü, zikredilmektedir. Hattâbî, bundan muradın sorana lüzumu olmıyan mes'eleler olduğunu söyler.

İmam Şafiî diyor ki: «Vahyin nazil olduğu devirde, hakkında bir hüküm inmemiş bulunan mes'eleleri sormak, müslümanları meşakkate dûçâr eden bir hüküm inmesine sebebolur endişesiyle yasak edilmiştir. Nitekim Teâlâ Hazretleri :
a) «Bir çok şeyleri sormayın.»[753] buyurmaktadır. Sahih bir hadîste dahî :
«İnsanların en ziyâde günahkâr olanı, haram olmayan bir şeyi sorup da onun sorması sebebiyle o şey haram kılınan kimsedir», fauyurulmaktadır.»
Hattabî (319 — 388) şöyle diyor: «Sual sormayı Allah'ın Kitabında iki şekilde bulduk: Birisi, din babında kendisine ihtiyaç messeden bir şeyi îzâh etmek ve öğretmesini istiyerek sormak; Uincisi de zorluk ve kıl güçlük çıkarmak içindir. Bunlardan birinci ricv'i Kitâbullah mübâh mış; or.u emretmiş ve ona cevap vererek :
b) «Ehl-i ztkre soruverin..»[754]
c) «Senden önceki Kİtâbı okuyanlara bir sorun..»[755] buyurmuş; ve şu âyetlerde de Teâlâ Hazretler! cevap vermiştir.
d) «Sana hilâllerden sual soruyorlar»
«Sana hayızh kadınlardan sual soruyorlar..» Başka bir nev'i e hakkında da:
f) «Sana ruh hakkında sual soruyorlar. Ruh Rabbimin işidir; de.»
g) «Sana kıyametin ne zaman kopacağı hakkında sual soruyorlar. Sen ne bileceksin onu...»
Bu gûnâ suallerin hepsi mekruhtur. Eğer cevabı hakkında sükût edilmişse bu ancak soranı menetmek ve onu azarlamak içindir. Cevab verilmişse o da ceza ve tekdir içindir.
2— Hadîsteki «erkekten başladı» ifâdesinden liâna erkekten başlanacağı anlaşılıyor. Nitekim cumhur-u ulemâ'nın kavli de budur. Delilleri: Resûlüllah (S.A.V.) 'in Hiiâl'e:
«Beyyineyi getir yoksa sırtına hadd vurulacak..» buyurmuş olmasıdır. Krkekten başlaması ondan dayak yemeyi defi irindir. Kadından başlasa henüz sübûl bulmamış bir şeyi dvf etmiş olur.
Ebû Hanlfcyo göre liân'a kadından da başlanabilir. Çünkü âyet-î Kerîme erkekten başlamanın lâzım olduğuna delâlet etmiyor. Âyetteki atıf (vav) İle yapılmıştır. (Vav) ise mücerred cemi yani bir araya to|)lamak içindir. Tertip iktizâ etmez.
3— «Sonra aralarını ayırdı» ibaresi, Hânda karı ile kocanın birbirlerinden ayrılmasının ancak hâkimin ayırmasiyle olacağına delildir. Hanefîler'le diğer bir çok ulemâ'nın mezhebi de budur. Cumhur ise ayrılmanın bizzat Hânla olduğuna kaildirler. Yalnız erkek İiânı yapar da kadın yapmazsa ayrılmanın yine tahakkuk edip otmiyeceği ihtilaflıdır. İmam Şafii'yo göre ayrılma tahakkuk eder. İmam Ahmrd b. HanbrVo göre etmez ayrılma için iki tarafın Hânı şarttır. Mâlikiler'in meşhur kavli-de budur. ZâhİrüerdahÎ aynı kavle zâhihdirler. Bunlar Sahih-i Müslim'in bir rivayetine göre Hânın ayırma sayılmış olması ile istidlal ederler. Ve derler ki : «Eğer liân yapanların birbirinden ayrılması mutlaka bir hükme muhtaç ise buradaki hüküm en büyük hâkim demek olan Peygamber (S.A.V.) tarafından tenfîz edilmişti". Ha-dîsdeki «aralarını ayırdı» cümlesinin mânâsı ise bu ayırma hükmünü meydana çıkarmak ve şeriatın bu bâbta bu hükmü vermiş olduğunu beyândır. Yoksa karı koca arasındaki ayrıhşma bununla tahakkuk etmez.»
Cumhur nâmına aşağıdaki hadîslerle de istidlal olunuyor: Ebu Dâ-vud, Sehl b. Sa'd dan şu hadîsi tahric etmiştir:
«Sehl: Hân yapanlar hakkında sünnet, araları ayrılmak suretiyle «Jevamadegelmisfir. Sonra ebedîyyen bir araya gelemezler; demiştir.» aynı hadisi az farkla BryhakVdc tahric etmiştir.
«Ali ve İbnî Mes'ud'dan rivayet olunduğuna göre : liân yapanlar arasında sünnet, ebedîyyen bir araya gelmemeleri suretinde devam etmiştir; demişlerdir.»
«Ömer'den rivayet edildğîne göre: liân yapanların araları akılır; bir daha ebediyyen bîr araya gelmezler.»
Naklî delillerin körü körüne zahirine saplanıp kalmayı Kendilerine âdeta şiar edinen Zâhiriler'in nasıl olup da bu hadislerle Hânda ayrılığın, hâlsimin ayırmasiyle değil.nefs-i Hânla olduğuna isti(ilâl ettiklerine akıl erdirmek güçtür. Bizce kendileri için delil getirdikleri bu hadîslerin hiç biri onlara değil, bilâkis muhaliflerine delildir. Çünkü bu hadîslerin 7âhirieri Hânın ayrılık ifâde ettiğini değil bilâkis onun ayrılık demek < İmadığını, ayrılığın sübût bulması için Hancıları bir ayıran lâzım olduğunu gösteriyor.
4— Liân suretiyle vuku" bulan ayrılığın talâk mı yoksa fesih mi olduğu ihtilaflıdır. İmam Şafii, Ahmcd b. IJanbcl ve diğer bazı zevat onun fesih olduğuna kaildirler. Delilleri Hân'ın müebbed hörrnet icâbetmesidir. Bu cihetten o radâ' yani süt kardeşlik doîayısiyle ayrılmaya benzer. Çünkü radâ'daki ayrılma ebedidir.
Ebu. Hamfr. ile Muhammedi göre liân suretiyle vâki' olan ayrılma bir talâk-ı banidir. Ebû Yusuf'a göre ise ebedî hormettİr.
Hancfîler'in deîîli: Liân'ın ancak zevceye yapılmasıdır. Şu halde o nikâhın nhkâmmdandir; ve talâktır. Fakat fesih öyle değildir. Zîrâ fe-:-ih nikâhın olduğu eibi nikâhdan başkalarının ahkâmından da olabilir. Meselâ kusur sebebiyle satışı bozmak fesihtir.
5— Liândan sonra erkek yalan söylediğini ikrar ile kendini tekzî-İM't.sc karısı İmanı A'z(tm*'A'g'ön> kendisine helâl olur. Hû ki b. cl-Mü-srın/cJ/m mezhebi de budur. Hattâ İbm Müscyyrb: «liân yapan er-Uok kendisini tekzib ederse o kadına tâlib olanlardan biri olmuş olur.-? demiştir. İbni Cübcıjr ise: iddet iqindc iken kocasına iade edilir; dıyorJmam 'Şafiî i!e AhmccVc j^öre kadın o adama ebediyyen haram olur.
6— Hilâl b. Umeyye hadisinde Hilâlin, karısına Hz. Peygamber (S.A.V.) 'in huzurunda Şerik b. Schmâ' ile zina isnadında bulunduğu zikredilmektedir. Hadîsi Kim Dûvtıd ve başkaları rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîs.hakkında Hat tabî şöyle diyor: «Bu hadisteki fıkıh: Bir adam karısına muayyen bir şahısla zina sucu isnad eder de sonra lâneüeşirlerse. liâmn kendisinden hadd-i iskât etmesidir. Kendisine zina isnad edilen adam dolayısıyle zikredilmiş olur, ki buıv.tn hükmü mu'teber değildir. Çünkü Peygamber {S.A.V.), Hilâl b-. Umcyye'ye: «Hüccetini getir; yoksa sırtına hadd vurulacak» diüii.sii. Kan koca lânctiestiktcn sonra ise Hilâl'e hadd vurmamıştır.
Şerikin kendisini affettiği de hiç bir rivayette görülmemiştir. Şu halde anlaşılıyor ki ona lâzım gelen hadd Mânla sakıt olmuştur.» Bahsimizin başında: «Liân erkek" hakkında hadd-İ kazîf yerini tutar.» dememizin: mânâsı budur. Çünkü zina isnadında bulunan kimse, kendinden zararı defetmek için karısının kiminle zina ettiğini söylemek mecburiyetindedir. Yoksa başkasına zarar getirmek niyeti ile kasden isnadda bulunmuş değildir. İmam Şafiî'ye göre hadd ancak karısı ile zina eden adamın ismini söylediği zaman sakıt olur. İsmini söylenıezse kendisine hadd vurulur. İmam A'zam'a göre zina isnad edene hadd lâzımdır. Bunu zina isnad ettiği adam istiyecektir. İmam Mâlik'e göre erkeğe hadd vurulur; kadına ise liân yapılır.[756]

1128/934- (Yine) ondan - radıydlldhü anh - rivayet edildiğine göre Resûlüllah sallallahil aleyhi ve sellem lânetleşenlere :
— Hesabınız Allah'a aittir; biriniz yalancısınız senin İçin O kadın (' almaya) bir çare yoktur; buyurmuş; Nâm yapan, adam :
— Ya Resûlallah ya (ona verdiğim) malım ne olacak? demiş. Resûlüllah (S.A.V.):
— Eğer onun hakkında doğru söyledi isen o mal kadının kendine helâl kıldığın fercine mukabildir. Şayet o-nun hakkında yalan söyledi isen, onu kendisinden almak senin için daha imkânsızdır; buyurmuşlardır.»[757]

Hadis müttefekun aleyh'tir.
«Mahm ne olacak» cümlesinden murâd: kadına verdiği mehirdir. Onu geri alıp alamıyacağını anlamak istemiştir..
Hadîs-i Şerîf, lânetleşen karı kocanın birbirlerinden ayrılacaklarına delildir. Bunlardan birinin yüzde yüz yalan söylediği, onun hesabını Allch'm göreceği, kadına verilen mehirden hiç bir şey geri alınamiya-cağı da bu hadîsin işaret ettiği ahkâmdandır. Çünkü kazfi yapan koca bunda sâdık ise, kadın o mehri o güne kadar kocasını» kendisine helâl kıldığı cima' mukabilinde haketmiştir. Kocası yalan söylemişse kadın yine hak etmiştir. Bu suretle onu kadından geri almak daha da imkânsızdır. Çünkü hakkında yalan söylemekle kocası kadına zulüm etmiştir. Bundan sonra bir de verdiğini geri almağa kalkmak nasıl doğru lbili olabilir.[758]

1129/935- «Enes, radıyallahü anh'öen rivayet olunduğuna göre Peygamber sallallahil aleyhi ve sellem:
— Kadını gözetleyin! Eğer çocuğu ak pak (bîr kusursuz) doğurursa o çocuk kocaşındandır. Şayet onu sürmeli gözlü, kısa boylu doğurursa kendisine isnadda bulunduğu şahıstandır; buyurmuşlardır.»[759]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Buharı ile Müslim'in diğer bir rivayetinde: «Kadın çirkin vasıflı bir çocuk dünyaya getirdi» deniliyor.
Bu bâbtaki.hadislerde doğan çocuk çeşitli sıfatlarla vasıflanmıştır. Meselâ Nesâî'nin rivayetine göre Peygamber (S.A.V.) kadının rahmindeki ceninin sıfatlarını saydıktan sonra:
«Yâ Rab! Beyân et» demiş; kadın da kocasının itham ettiği adama benzeyen bir çocuk doğurmuştur.
Hadîs-i Şerîf, hâmile kadına liân yapılabileceğine; doğuruncaya kadar beklemeye lüzum olmadığına delildir. Cumhur-u ulemâ'nın mezhebi de

budur,
Hanefîler'den îmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve bir rivayette îmam A'zam Ebu Hanîfe ile ulemâ'dan h\r cemaata ve İmam Ah-med b. Hanbel'e göre hamileye liân yapı'.amaz. Çünkü kadım gebe gibi gösteren hâl bir şişkinlik de olabilir; binâenaleyh mücerred zan üzerine liân yapılamaz.
Bu hadîs Hân esnasında erkek, anne rahmindeki çocuğu «benden değildir» diye nefî etmese bile Hânla o çocuğun bu adamdan olmadığına hüküm edileceğine delâlet eder. Zahirîlerin mezhebi budur. Bazı Mâlikîler'le HanbelîlerV göre hamileye liân ancak erkemin Hân esnasında: -rr:ru.tiuıı benden değildir» demesi ile caiz olur. Onlarca çocuğu henüz rl*»^îîi;ıd.in nefyetmek sahihtir; bu takdirde liân dudumdan sonra yapılır. Delilleri: imam Mâlik'in Nâfi' vasitasiyle İbnİ Ömer (R.A.) 'den tahric ettiği bir hadîstir. Mezkûr hadise göre Peygamber (S.A.V.) bir adamla hamile olan karısı arasında liân yapmış; doğacak çocuku nef-\. firn'k karı kocanın arasını ay ı'mıs ve çocuğu annesine ilhak etmislir.
F.hıı Hrntıfc'yo göre henüz doğmamış çocuğu nefyetmek ve onun için liân yapmak sahih değildir; binâenaleyh hamile iken liân yapılsa da sonra doğursa çocuk kocasmmdır; hiç bir şekikyc nefî edilemez. Çünkü liân ancak karı koca arasında cereyan eder. Bu çocuk liân esnafında yani nikâh meveud iken anne karnında idi.
f]a:lisimiz kıyafel ilmiyle amelin caiz olacağına d.ı işaret ediyorsa da Peygamber (S.A.V.) bununla gen k nefî gerekse ishal cihetinde n hüküm veriirrıiyeeefîini; «Eğer şu yeminler olmasaydı ben bu kadına yapacağımı bilirdim» hâdîsiyle beyân buyurmuştur.[760]

1130/936- «İbni Abbas radnjaîlahü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlüllah sallalkthîi aleyhi ve selle m bir adama, beşinci şeha-deti yaparken elini Hancının ağzına koymasını emretmiş; ve :
— Çünkü bu şehâdet mucibedir; buyurmuşlardır.»[761]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Nesaî rivayet etmişlerdir. Ricali sikadırlar.
Hâdîs-i Şerif, liân esnasında yalan yere yemin eder endişesiyle yemini yasak etme hususunda mübalâğa göstermenin hâkime meşru' olduğuna delildir. Zîrâ Peygamber (S.A.V.) evvelâ sözle va'zu nasihatte bulunarak men'etmiş; sonra da burada görüldüğü veeihle fi'Ien yasak etmiştir. Kadının ağzına eî koymayı ise kimseye emretmediği anlaşılıyor. Yalnız Râfiî (— 627)'nin ifâdesi buna dâir bir îhâmda bulunmaktadır.
«Çünkü bu şehâdet mucibedir» cümlesinden murâd: Çünkü bu şehâdet karı kocanın ayrılmasını yâhud yalan söyliyenin «;âb görmesini îcâbeder; demektir. Bu cümle iîe hadîs, beşinci lâ'netin vâ-cib olduğuna delâlet etmektedir.
Yemin ettirmenin keyfiyetine gelince: Bu hususta Hâkim ve Bnf7ıak':\bn\ Abbas (R.A.) "dan Hilâl b. Ümeyye'ye yemin verdirme hususunda Resulüliah (S.A.V.) "in ona :
«Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki ben doğrucuyum, diye yemin et» dediğini, bunu dürt defa tekrarladığını rivayet etmişlerdir. Bu hadis uzundur. Hâkim onun iğin: «Buharı nin şartı üzere sahihtir» demiştir.[762]

1131/937- «Sohl b. Sa'd radnjaîlahü anh'den liân yapan karı kocanın kıssası hakkında rivayet olunmuştur. Demiştir ki:
— Karı koca lânetleşmeyi bitirince, kocası :
— Bu kadını nikâhımda tutsam, onun hakkında yalan söylemiş olurum ya Resûlüllah; dedi. Müteakiben kadım Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem kendisine emretmeden üç defa boşadı.»[763]

Bu hadis müttefekun aleyh'tir.
Hadîs-i Şerif hakkında yukarıda söz geçmiştir. Bu hadîs hususunda Sahihe-ıpı'de şu ma'lûmât verilmiştir: Uveymir-i Aclânî, Âsim b. Adiyy'e :
— Ne dersin? Bir adam karısının yanında bîr erkek bulursa onu Öldürürde sîz de öldüreni mi Öldürürsünüz yoksa ne yapar? Şunu benim İçin Resûlüllah (S.A.V.)'e soruver; demiş. Oda sormuş: Resülülîah (S.A.V.) bu sualleri hoş karşılamamış: ayıplamış. Hattâ Resûlüllah (S. A. V.) 'den işittikleri Âsım'ın gücüne bile gii/niş. Sonra mes'cleyi Peygamber (S.A.V.)e Uveymir'in kendisi sormuş. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Seninle zevcen hakkında (âyet) indi. Haydi git onu getir; demiş. Ve neticede lâ'netlejilişler.Lânetleşmeyi bitirdikten sonra Uveymir:
Bu kadını nikâhımda tutsam, ben onun hakkında yalan söyledim;...; demiş.
Zührî : «B'ıı vak'a lânetleşmelere yol olmuştur» diyor. Sehl (R.A.) mezkûr kadının hâmile olduğunu ve sonraları doğurduğu çocuğun anesinin adı ile çağırıldığını söylüyor.
Ulemâ Hân âyetlerinin Hilâl b. Ümeyye ile karısı hakkında mı yoksa Uveymîr hakkında veya hor ikisi hakkında birden mi nazil olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Nevevî her ikisi hakkında indirildiğine taraftar olmuştur.[764]

1132/938- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna UÖre Peygamber saîlallahü aleyhi ve sellem'e bir adam gelerek:
— Karım hiç bir yoklayanın elini reddetmiyor; demiş. Resûlüllah (S.A.V.):
— Onu uzaklaştır; buyurmuş. Adam:
— Nefsimin onu takİbedoceğinlen korkarım; demiş. Resûlüllah (S. A.V.):
— O halde ondan istifade et; buyurmuştur.»
Bu hadîsi Ebu : âvud ile TlrmİZt ve Bezzar rivayet etmişlerdir. Hâvileri sikadır.
Nesai onu (yine) Ibnî Abbas (R.A.) 'dan gelen başka bir yoldan şu lâfızlarla tahrîc etmiştir: «Resûlüllar (S.A.V.):
— Onu boşa; demiş. Adam :
— Onun ayrılığına sabredemem; mukabelesinde bulunmuş. Peygamber (S.A.V.):
— O halde onu nikâhında tut; buyurmuşlardır.»[765]

İmam Ncvcvî (631 — 676) bu hadîse alelıtlak «sahih» diyiver-miştir. Halbuki İbni'l-Ccvzı (508 — 597) İmam Ahmcd'in: «Bmbâb-ta Peygamber (S.A.V.) 'den hiç bir şey sabit olmuyor: Bu hadîsin aslı yoktur» dediğini rivayet etmiştir. tbni'l-Ccvzi, imam Ahmcd'in bu sözünü ele alarak hadîsi mevz saymıştır. Halbuki kendisi hadîsi sa-hîh isnadla rivayet etmiştir.
Ulemâ: «Karım hiç bir yoklayanın elini reddetmiyor» ifâdesinin tefsirinde ikiye ayrılmışlardır:
1— Sözün mâ'nası: Kadın kendisi ile zina etmek isteyen kimseyi geri çevirmez; demektir. Ncsaî, Hattabî, İbnü\-Arabi ve diğer bazı ulemâ'nın kavli budur.
2— Bunun inanası: Kadm.kocasımn malını har vurup harman savuruyor; hiç bir isteyeni boş çevirmiyor; demektir. îmmn Ahmrd b. Hanbrl ile Esm'îî'mn kavli budur. İmam Ahmrd: «Kadın fahişelik edip dururken Peygamber (S.A.V.) onu nikâhında tutmasını kocasına emredecek değildir.» demiştir. Esmaî; bu kavli İslâm ulemâsından nakletmiştir. Hattâ İbni'l-Cevzî birinci kavle zâhîb olanlara redd-ü inkârda bulunmuştur.
Bazıları bu iki kavlin ikisini de beğenmiyerek: «Mânâ, bu kadının ahlaken basit olduğunu, yabancılardan pek kaçmadığını anlatmaktır. Yoksa kadın fahişe değildir; erkek ve kadınlardan namuslu olduğu halde böyleleri pek çoktur» demişlerdir.[766]

1133/939- «Ebu Hüreyre radıyaüahü anh'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve scllcm\, lânetleşenler âyell indiği zaman:
— Her hangi bir kadın bir kavmin yânına onlardan olmayan birini koyarsa, o kadının Allah indinde hiç bir i'tibârı yoktur. Allah onu cennetine de koymıyacaktır. Hangi adam çocuğunu - yüzüne bakıp dururken - inkâr ederse Allah ondan rahmetini gizler hem onu gelmişlere geçmişlere karşı rezîl eder; derken işîtmiştir.»[767]

Bu hadîsi Ebu Dâvud, Nesaî ve İbnİ Nlâce tahric etmiştir. İbni Hib-ban onu sahîhlcmiştir.
«Yüzüne bakıp dururken» cümlesinden murâd onun kendi çocuğu olduğunu bilmesidir.»
Bu hadîsi yalnız Abdullah b. Yunun rivayet etmiştir. Abdullah bundan başka hadîs rivayet etmemiştir. Hadîsi, Abdullah'ın yalnız başına rivayet ettiğini i'tirâf etmekle beraber Dara Kutnİ dahî rivayet etmiştir. Bu bâbta Bczzar'm İbni Ömer (R.A.) 'den tahrîc ettiği bir hadîs daha varsa da onun da senedinde İbrahim b. Yrzld vardır; bu zât zaîftir. İmam Ahmcd, Mücahid tarîki ile bu hadisin bir benzerini tahrîc etmiştir. Fakat o hadîsi dahî yalnız Vrki' rivayet etmiştir.[768]

1133 - a/940- «Ömer radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki :

— Eğer bir kimse bir çocuğu göz kırpıncaya kadar ikrar ederse bir daha kendisine onu nefî hakkı yoktur.»[769]

Bu hadîsi Beyhakî tahrîc etmiştir. Hadîs hasen olup mevkuftur.
Hadis-i Şerif, çocuğu bir defa ikrar ettikten sonra artık nefî etmenin sahih olmayacağına delildir ki, bu cihet ittifâkîdir. Fakat onu öğrendikten sonra nefî etmiyerek susmanın hükmü ihtilaflıdır. Bazılarına göre, nefî etmeye hakkı olduğunu bilmeden bile sussa çocuk kendisinindir. Çünkü bu hak susmakla bâtıl olur. Diğer bazılarına göre nefye hakkı olduğunu Öğrenirse o zaman nefî edebilir. Zîrâ bilmeden muhayyerlik sabit olmaz. Öğrendiği dakikada susarsa çocuk kendisin-dir. Bundan sonra artık nefye imkân yoktur. İmam Şafiî ile bazılarına göre öğrendiğinin hemen akabinde nefî eder; gecikirse edemez. Buradaki acele örf-ü âdete göredir. Meselâ elbisesini giymek örfen gecikme sayılmaz.[770]

1133- b/941- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre bir adam :
— Yâ ResulaNah gerçekten karım siyah bir çocuk doğurdu. (Ne buyurursunuz?) demiş. Resûlâllah (S.A.V.):
— Senin develerin varmı? buyurmuşlar:
— Evet; derriş :
— Bunların renkleri nasıldır? demiş. Adam :
__ Kırmızıdır; cevabını vermiş. Peygamber (S.A.V.):
— İçlerinde yağız olanları var mı? demiş:
__ Evet; cevabını almış:
— Peki bu nereden? demiş. Adam:
— İhtimal onu bir damar çek lîştir; demiş. Resûlüllah (S.A.V.)r
— Şu halde ihtimal senin bu çocuğunu da damar çekmiştir; buyurmuşlardır.»[771]

Bu hadîs müftefekun aleyh'tir. Müs'im'in bir rivayetinde: «O adam çocuğu nefye çalışıyormuş» ibaresi vardır. Sonunda: «Kendisine ondan istifâde İçin ruhsat vermedi» demiştir.
Hadîsimizdeki adamın ismi Damdan b. Katâde'dir.
Hattabî diyor ki: .«Bu. adamın sözü şüpheye tâ'rizdir. Galiba çocuğu nefi' etmek istemiş; fakat Peygamber (S.A.V.) çocuğun, nikâha ârd olduğuna hükmetmiş; benzemezliği ve rengi hüküm için delîl saymamış, buna tohumu bir olduğu halde develerde zuhur eden çeşitli renklerden misal almıştır. Bunda kıyası isbat ve birbirine benzeyen iki şeyin aynı hükümde olacaklarını beyân vardır.» Hattabî sözüne devamla şunları da söylüyor: «Hadîste, kinayeli sözlerle h;ifld lâzım gelmediğine kazfitı ancak sarih sözlerle vâcib olacağına delil vardır.»
El-Mühelleb de şunları söylemiştir: «Tâ'riz sual içinse hadd îcabetmez. Hadd ancak yüz yüze gelerek birbirine şetim etmek su-rotiylo yapılan tâ'rizden dolayı lâzım gelir.»
Kurtubî, esmerlikle karalık gibi birbirine yakn renklerden dolayı çocuğu nefyetmenin caiz olmadığında hilaf bulunmadığı gibi cimâ'ı ikrar etmiş de istibra[772] müddeti geçmemişse beyazlıkla siyahlıktan dolayı da nefyin caiz olmıyacağını söyler. Fakat bu îzâhât onun kendi mezhebine göre olsa gerektir. Zîrâ mes'ele ihtilaflıdır. Şâfiîler'e göre zina karinesi yoksa nefî caiz değildir.
Kadını zina ile itham ettiği erkeğin renginde bir çocuk doğurmakla ithamda bulunmak çocuğu nefî için kâfidir.
Hanbelîler'e göre karine varsa çocuğu nefî mutlak surette caizdir. Hilaf karine bulunmadığı zamandadır.[773]

«(İddet Ve Yas Tutma Babı)»

Iddeî: lügatte saymak demektir. Bazen sayılan şeye de iddet denilir.
Şerîatte : Cima' ile veya onun yerini tutan halvetle yâhud ölümle tc'kîd ecilmis bulunan nikâh elden gittikten sonra kadına lâzım gelen bekleme müddetidir.
İdde: Hanefîler'e göre. esas i'tihâriylc üç nev'idir: Hayızlarla, aylarla ve doğurmakla geçen iddotlcr. Bunların her biri Kitapla sabittir.
[774] Boşenan kadınlar bizzat kendileri üç kur' müddeti beklesinler.»
âyet-İ kerîmesi hayızlarla beklenen iddetin delili olduğu gib'i:
«[775] Sizlerden vefat edip de geride bîr takım zevceler bırakanların zevceleri) bizzat dört ay on gün beklerler» âyeti aylarla 1;eklemenin:
«[776] Hamil sâhiblerinin iddeti ise doğurmalarıdır.» âyet-i kcimesi de doğurmakla iddet beklemenin delilidir, iddetin esas i'tibâriyle ncvı'leri üç olduğu gibi mezkûr nev'iler de üç şeyden biri ile vâcib olurlar. Talâk, vefat ve cima'.
İddet bekliyccek kadınlar: ya hayız görürler ya görmezler. Keza, ya hürdürler yâhûd câriye olurlar. Bu cihetler de nazar-ı i'tibare alınınca ortaya sekiz nev'i iddet çıkar. Şimdi bunları da sırahyahm:
1— Hayzını gören bir hür kadın bo.şanırsa üç- hayız müddeti bekler.
2— Hayzını görmeyen hür kadın boşanırsa üç ay müddet bekler.
3— Hayzını gören bir câriye boşanırsa iki hayız müddet bekler.
4— Hayzını görmiyen bir câriye boşanırsa bir buçuk ay müddet bekler.
5— Hür bir kadının kocası ölürse dört ay on gün bekler.
6— Cariyenin kocası ölürse iki ay beş gün bekler.
7— Hâmile kadınların iddeti doğrmakla biter.
8— Talâk-ı fârrda kadın iki müddetin uzun olanını bekleyecektir. fhdâd: Lügatte men'etmek demektir. Hıdâd dahî aynı mânâya kullanılır.
Şer'an: Kocası ölen veya talâk-ı bâinle boşanan kadınların iddetleri içinde zineti, kokulanmayı, sürme ve kına gibi şeyleri, terk etmeleridir.[777]

1135/942- «Misver b. Mahrame radıyaîlahü anh'den rivayet olunduğuna göre Eşlem kabilesinden Sübey'a kocasının vefatından bir kaç gece sonra nîfas görmüş ve Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e gelerek kocaya varmak için ondan izin istemiş. Resûlüilah (S.A.V.) kendisine izin vermiş; o da evlenmiştir.»[778]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir. Aslı Sahiheyn'dcdir. Bir rivayette lâfzı şöyledir: Sübey.a kocasının vefatından kırk gece sonra doğurmuştur.»
Müslim'in bir rivayetinde «Zilhrî dedi ki: bu kadının kan görürken evlenmesinde bir beis görmüyorum. Şu kadar var ki temizleninceye kadar kocası ona yaklaşmaz.» denilmiştir.
«Sübey'a (lî.Anhâ) gebe İken kocası Sa'd b. Havle Haccefü'l-Ve-da'ın sonunda Mekke'de vefat etti. Bunun üzerine onu 3enî Abdîddar kabilesinden Ebu's-Senâbil İsminde bir zâf istedi. Hz. Sübey'a ona varmadı. On güne yakm bir zaman bekledikten sonra nîfasını gördü. Bilâhare Peygamber (S.A.V.) 'e geldi O da:
— Nikahlan; dedi.»
Hadîs-İ Şerif, kocası ölen hamilenin iddetinin doğurmakla biteceğine delildir. Mes'clcde hilaf vardır. Cumhur Sahabe ile dört mezheb imamlarının kavli budur. Bunlar:
«[779] Hâmile kadınların îddeti doğurmalarıdır» âyetinin umumile de istidlal ederler. Derler ki: «Bu âyetin üst tarafı her ne kadar boşanan kadınlar hakkında ise de bu onun umumunu tahsis etmez. Âyetin umu- munun olduğu gibi kaldığına Abdullah b. Ahmed'in «cl-Müsncd» de Übey b. KâVdan rivayet ettiği şu hadîs dahî delildir:
«— Yâ -Resûlallah,(Hamilelerin iddetî doğumlandır) âyetinden murâd üç f&'âkla boşananmidir; yoksa kocası ölenmîdir? dedim:
— Hem üç talâkla boşanan hem de kocası Ölendir; buyurdular.r Aynı hadîsi İbni Ccrir, îhni Ebi Hâlim (247 — 327) Dâre Kutnl (306 — 385) ve diğer bazı zevat Hz. Übey'dcn başka tarikle fahrîc etmişlerdir. Bu rivayete nazaran Übeyy (E. A.) şöyle demiştir: «Bu âyet indikten sonra :
— Yâ Hesûlallah, bu âyet müşterekmîdir; mübhem mî? dedim. Resûtüllah (S.A.V.):
— Hangi âyet? d'ye sordu:
— (Hamilelerin iddetİ doğurmalarıdır) âyeti, hem boşananın hem kocası Ölenin iddeti mî? dedim:
— Ev,St; buyurdular.»

ibni Mos'ud (E.A.) 'dan buna kail olduğunu gösteren bir çok ri 'â yotlor vardır. İbni Mcrdövcyh'in rivayetine göre Hz. İbni Mesrud(R.A.)' «Kısa Nisa Sûresi (Sûre-i Talâk) her nev'i iddeti neshetmiştir.(Hamilelerin iddeti doğurmalarıdır) âyeti her boşanan ve kocası ölenin id-detidir. demiştir. îbni Mcrdcvcyh, Ebu Said-İ Hudrî'nin: «Kısa Nisa sûresi (Sure-i Talâk) Bakara Süresindeki âyetten yedi sene sonra İndi» dediğini rivayet ediyor.
Şn/ııryn, Ebu Davud, Tirmizl, Nçsaî, îbni Mâcc, îhni Ccrtr Ib~ ni'l-Münzir ve îbni Mrrdcvryh, Ebu Selemete'bni Abdirrahman'dan şu hadisi tahrîc etmişlerdir; «Demiştir kî: Ben İbnî Abbaş ve Ebu Hüreyre radıyallahü anhüm beraber İdik.Derken bir adam geldi; ve İbnİ Abbas'a :
— Kocasının ölür-ünden kırk gün sonra doğuran bir kadın hakkında bana fetva' ver; bu kadın helâlmidır? dedi. İbni Abbas:
İkİ iddetin sonuncusunu bekler; dedi. Ben:
— (Hamilelerin iddeti doğrmalarıdır.) dedim, ibni Abbas:
— O talâktadır» dedi. Ebu Seleme :
— Ya bir kadının gebeliği bir sene sürerese ne buyurursun? dedi. İbni Abbas yine:
— İki iddetin sonrakişini; diye cevap verdi. Ebu Hüreyre: Ben kardeşim oğlu ile yani Ebu Seleme ile beraberim; dedi. Bunun üzerine İbini Abbas köîesî Küreyb'i Ümmü Seleme (R.A.) 'ye göndererek, bu bâbta sünnet cereyan edip etmediğini sordu. Ümmü Seleme (R.A.):
— Sübey'atüT-Esiemiyye'nîn kocası Sübey'a hâmile iken Öldürüldü. Sübey'a onun vefatından kırk gün sonra doğurdu. Müteakiben kocaya istendi ve Resûlüllah (S.A.V.) onu evlendirdi; dedi.»
Bu hadîsi Abd. b. Humeyd dahî Ebu Seleme'den tahrîc etmiştir. Onda mes'elenin Hz. ÂİŞe (R.Anlıâ) 'ya sorulduğu, onun da yukarıdaki cevabı verdiği, yalnız kırk gün yerine onun: «kocasının vefatından bir kaç gün sonra» dediği zikrediliyor.
Bu bâbta rivayetler çoktur; ve umumiyetle âyetin umumu üzere kaldığını gösterirler. Yine bu rivayetler, Bakara âyeti'nin bu âeytle neshedildiğini gösterirler.
Hz. Ömer, Ali ve İbnİ Mes'ud (R. Anhüm)'un mezhebleri de budur. Hattâ Ömer (R.A.):
— Boşanan kadın, kocası henüz karyolasının üzerİndeiken doğursa iddeti biter ve kendisine evlenmek helâl olur» demişti.r. Bakara âyeü'nden murâd:
«[780] Sizlerden vefat ederek zevcelerini bırakanların zevct..-ri b\z-ıâ\ dört ay on gün iddet beklerler» âyct-i kerîmesidir. Onu neshcden âycL ise
«[781] Hamilelerin İddetİ doğurmalarıdır.» âyetidir. Bu iki âyetin birincisi Bakara surcsi'ndc, ikincisi Sûre-İ Talâk'tadır. Yani biri diğerinden bir vecihle daha umumî bir vecİhle de daha hususîdir.
(Istitrad: Mantık ilminde beyân olunduğuna göre iki şey birbirine nisbet olunduğu zaman aralarında dâima dört nisbetten biri bulunur. Dört nisbet: (hususî ta'biri ile niseb-i erbaa) tebayün, tesâvî, umum ve husus mutlak, umum ve hususu min vecihtir. Meselâ: Akla kara arasında dört nisbetten mübayenet yani zıddiyet vardır. İnsanla beşer arasında müsâvaat vardır. İnsanla Peygamber arasında umum ve hususu mutlak bulunmaktadır. Çünkü her Peygamber insandır; fakat her insan Peygamber değildir. Sarı ile çiçek arasında da umum ve husus min vecih vardır, Zîrâ bazı sarılar çiçek ve bazı çiçekler sarı olabilir:' Fakat hor sarı, çiçek olmadığı gibi her çiçekte sarı değildir).
Şimdi İki âyetin umum ve husus taraflarını görelim: Birinci âyet mucclrinco dört ay on gün iddet bekleyecek kadınlar, doğurmakla iddet bekleyeceklere bakarak bir cihetle eamdır; çünkü mutlaktır. İkinci âyet ir,o yalnız hâmile kadınlara mahsustur. Bir cihetten de ehastır; yani yalnız kocası ölenlere mahsustur.
İkinci âyet de öyledir. Onda mevzu-u bahis olan kadınlar bir cihetle birinci âycttckilcrdcn camdır. Zîrâ hâmile kadın mutlaktır; kocası ölene de boşanana da şâmildir.
Halbuki birinci âyette yalnız kocaları ölen kadınlar zikredilmiştir. Bir cihetle de ehastır. Çünkü bu âeytte yalnız hamilelerin iddeti beyân edildiği halde birinci âyette hâmile olsun olmasın bütün kocası ölmüş kadınların iddeti zikredilmiştir.
Şu halde bu iki âyet arasında sûreten bir münâfât hâsıl olmuş oluyor. îstr bu münâfaatı gidermek için: İkinci âyet birinci âyetin hamileler hakkındaki hükmünü neshetmiştir. Artık hamileler dört ay on gün beklemiycceklerdir. Bunların iddeti doğurmakla biter. Fakat hâmile olmayanlar hakkında âyetin umumiyeti yine bakidir.
Bazıları yukardaki iki âyetle de amel etmiş olmak için: İki iddetin sonuncusunu beklemek îcabeder; derler. Bunlara göre kocası öldüğü zaman k;ıdm henüz doıırm;ımıssn onun id«Vi doğurmak!;! bilecek: doğurmuş .bulunuyorsa vefat iddı-li olan dört, ay on günü hektiyoevktir. Onlar mes'uliyeUen ancak yakînk? çıkılır: âyetlerin yalnız binle amel etmek yakın ifâde etmez; diyorlar. Ancak kendilerine: «Sübey'a hadisinin hüküm hususunda nass olduğu hatırlatılmak suretiyle cevap verilmiştir. Bu hadîsi tc'yîd eden hadis ve eserler çoktur.[782]

1136/943- «Âişe radıyallahü anhâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Berîreye üç hayız iddet beklemesi emrolundu».[783]

Bu hadîsi İbni Mâcc rivayet etmiştir. Râvîleri sikadırlar. Lâkin hadîs ma'lûldür.
Bunu te'yid eden başka hadisler de vardır. Hadîs- Şerif cariyenin, iddetini hurreninkinden az kabul edcnlcrce iddetin kadına göre i'tibâr edileceğine delildir. Erkeğe bakamayacaktır. Çünkü Berîre'nin kocası esah kavle göre köle idi. Berîre âzâd olunmuştu.[784]

1137/944- «Şa'bî'den[785] o da Fâtıme binti Kays radıyallahü anhâ-dan o da Peygamber sallallahü aleyhi ve scllcm'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre üç defa boşanan kadın hakkında Peygamber (S. A.V.) :
— Ona mesken ve nafaka yoktur; buyurmuşlardır.»[786]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i .Şrr'f, üç defa boşanan bir kadına nafaka ve mesken veril-"miyeceğine delildir. Lâkin nu's'ele ihtilaflıdır. İbni Abbas, Hamın-ı Batiri, Aid' Şairi ve bir rivayete göre İmam Ahmcd b. Hahbrl, Dd-vııd-ıı Zahirî ile tâbî'leri ve bütün hadîs imamları bu hadîsle istidlal ederek üç defa boşanan kadına nafaka ve mesken verilmiyeccğine kaail olmuşlardır.
Hz. Ömer b. Hattab, Ömer b. Abdülaztz, Iraklılar, Haneîîler, bîr rivayette İmam Sevr'i ve diğer bir çok ulemâ ise ona nafaka ve mesken vermenin kocasına vâcib olduğuna zâhib olmuşlardır. Delilleri:
[787] Onlara doğuruncaya kadar nafaka verin» âyeti ile:
«[788] Onları kendi oturduğunuz yerde İskân edin», âyet-i kerîmesidir. Onlar Fâtrma hadîsİ'ni kabul etmezler.
İmam Mâlik, Şafîî, Hz. Âişe ve fukahâ-i seb'a: «Üç defa boşanan kadına yalnız nafaka vardii, mesken verilmez» derler. Bunlar:
«[789] Boşanan kadınlara meta' vardır.» âyctiyle istidlal ederler. Meskene gelince: o vâcib değildir; çünkü «oturduğunuz yerde iskân edin» buyurulması kocalarının olduğu yerde bulunmalarını icübeder. Bu da bittabi ihtilât iktiza eyler. İhtilât ise yalnız talâk-ı ric'îdc olur; diyorlar.
Bunlar Fâtıme binti Kays hadîsine çok ta'nedildiğini, bu ta'nlar muvacehesinde onunla istidlale imkân kalmadığını ileri sürerler. Fâtıme (R.Anhâ) hadîsine dört türlü ta'n yapılmıştır:
1— Bunun râvîsi kadındır. Hadîsi takviye edecek iki sâhidi yoktur.
2— Bu rivayet Kur'ân'ın zahirine muhaliftir.
3— Onun evinden çıkması mesken hakkı olmadığı için değil: Koca sının ailesi efradına dili ile eziyyet verdiği içindir.
4— Fâtıme (R.Anhâ) 'nın rivayeti Hz. Ömer (R.A.) 'in rivayeti ile muâraza halindedir.
Fakat bu la'nlara cevab verilmiş ve denilmiştir ki: «Râvînin kadın olması zarar etmez; nice sünnetler kadınların rivayeti ile sabit olmuştur; nitekim Siyer kitapları ile Sahâbe-i Kirâm'ın hayatlarını okuyanların ma'lûmudur.»
Hz. Ömsr (R.A.) 'in: «Biz Rabbimizîn kitabını ve Peygamberimizin sünnetini, bellediğini veya unuttuğunu bilmediğimiz bir kadının sözü ile bırakamayız.» demesi Fâtıme'nin belleyip bellemediğinde şüphe ettiği içindir. Yoksa kendisi Hz. Âişe ve Hafsa (R.Anhâ) 'dan müteaddit hadîsler rivayet etmiştir.
Kur'an'a muhalif olması:
«[790] Onları evlerinden çıkarmayın» âyet-i kerîmesine aykırı düştüğü içindir. Fakat bazıları: «Bu hadîsle âyetin aralarını bulmak mümkündür. Bu hadîs âmmın bazı fertlerini tahsis etmiştir» diyorlar.
Fâtıme hadîsinin Hz. Ömer hadîsi ile muârazasma gelince Hz. Ömer (R.A.) 'in yaptığı ziyâdeliği yani Allah'ımızın kitabını ve Peygambe-mizin sünnetini» ibaresini İmam Ahmcd b. Hanbcl inkâr etmiş ve yemin ederek: «Hanj kitabullah'da üç defa boşanan kadına nafaka ve mesken vermenin vâcib olduğu nerede?» diyerek mezkûr ziyâdenin Hz. Ömer'den sahih rivayetle gelmediğini söylemiştir. Bunu Dare Kutnî nakleder.
Hz. Ömer (R.A.)'m: «Peygamber (S.A.V.)'i:

— Üç defa boşanan kadına mesken ye nafaka vardır;
derken işittim.» hadîsini ise İbrahim Nchaî, Hz. Ömer'den rivayet etmiştir. Halbuki İbrahim, hadîsi Hz. Ömer'den işitmemiştir; çünkü kendisi Hz. Ömer'in vefatından bir kaç sene sonra doğmuştur.
Bazıları: Hz. Fâtıme'nin evinden çıkması kocasının ailesine eziyyet vermesinden ileri gelmiştir; iddiası yabancı bir sözdür; hadîsle alâkası yoktur. O, nafakaya müstehâk olsa Peygamber {S.A.V.) onun nafakasını verdirir; dilini tutmaması buna mâni' olmazdı» diyorlar.
Görülüyor ki bu hadîs etrafında münakaşa uzundur. İbni'l-Kayyim «cl-Hcdyü'n Ncbcviy» adlı eserinde onu daha da uzatmış ve bu hadisle amelin eâiz olduğunu isbâta çalışmıştır.[791]

1138/945- «Ümmü Aîıyye radıyallahü anhâ'dan rivayet olduğuna göre Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve scttcm:
— Bir kadın kocasına tuttuğu dört ay on gün (yas) müstesna hic bir meyyit için üç günden fazla yas tutamaz. Astb müstesna hiç bir boyalı elbise giyemez. Sürme çekinemez; koku dahî sürünemez; ancak temizlendiği za-rnan kust ve ezfârdan bir parça müstesna; buyurmuşlardır.»[792]

Hadîs müttefekum aleyh'tir. Buradaki lâfız Müslim'indir Ebu Dâvud ile Nesaî'do «Kinalanamaz» ziyâdesi (aynca) Nesaî'de «tarana-maZ) ziyâdesi vardır.
Asb: Eir ncv'i Yemen kumaşıdır. Bunun ipliği bir araya toplanarak bağlanır; sonra boyanır ve yayılır. Bu suretle bağlanan yerlere boya işlemediğinden kumaş alacalı kalır.
Kust : Bir ncv'i güzel buhur veya öd ağacıdır, Ezfâr da onun başka bir ncv'İdir. Hayizdan yıkandıktan sonra pis kokuyu gidermek için kanın eserini bunlarla gidermek bazı yerlerde âdettir.
Bu hadîste bir çok mes'eleler vardır ki, bazıları şunlardır :
1— Hadîs-i Şerif. Kadınm anne ve babasının olsun başkalarının olsun vefatı dolayısiyle ancak üç gün yas tutmasının caiz, üç günden fazlasının câİz olmadığına, keza kocasının ölümü dolayısiyle dört ay on gün yas tutabileceğine delildir. Yalnız Ebu Dâvud (202 — 275) un mürseller meyanında tahric ettiği Amr b. Şuayb hadîsine göre Peygamber (S.A.V.) kadına babası için yedi; başkaları için üç gün yas tutmağa ruhsat vermiştir. Fakat hadis mürscldir; hucciyeti ihtifâflıdır.
2— Hadîsteki kadın ta'biri mefhum-u muhalifi ile küçük kızı hükümden çıkarmıştır. Binâenaleyh ona kocası için.-yas tutmak vâcib olmadığı gibi kocasından başkaları için üç günden fazla yas tutmaktan da men' edilmez. Hanefîler'le diğer bazı ulemânın mezhebi budur.
Cumhur'a göre ise küçük hitabın umumunda dâhildir. Kadının zİk-mlhnesi ekser-i ahvale göredir. Vâkıâ küçük henüz mükellef değilse de burada teklif onun velisine racî'dir. Küçüğü ziynetlenip süslenmekten o men' edecektir. Nitekim küçüğe iddet de vâcibtir; onun için kocası Ölür ölmez kocaya istenemez.
3— Hadîste «meyyit İçin» denildiğine göre mefhumu muhalifinden boşanan kadınlara yas tutmak îcabetmediği anlaşılır. Talâk-ı ric'îde bu hüküm Utifâlunir. Tn!âk-ı bâin'do ise ihtilAF vardır. Cumhur'a göre yine ihdati îâ/mı değildir. İmanı Şafii, Mâlik ve bir rivayette Ahmcd b. Huubcl bu kavle zâhibdirlor. Runlara göre ihdad, cimâ'a götüren yel kesildiği k;in me.şru' olmuştur. Bu ise ancak kocası öloıı kadında tasavvur olunabilir. Talâk-ı hâinle boşanan bir kadın üç talâkla boşanmamışsa kocasına nikâh edilebilir.
Hanefjier'ie diğer bir takım ulemâ talâk-ı bâin'le boşanan kadına dahî ihdâd lâzımdır. Çünkü ihdâd, nikâh ni'mnti elden gittiğine teessüf için meşru' olmuştur; bu mânâ ise kocası ölende tnlâk-i hâinle boşananda müştereken mevcuttur. Bir do İddet nikâhı haram kılar; o halde nikâha mukaddeme ve sebep olan şeyleri do haram eder.
4— Bu hadis ihdârl'ın vâcib olduğuna değil, helâl olduğuna delâlet çimektedir. Halbuki ekser-i ulemâ onun vâcib olduğuna kaildirler. Bunun sebebi hadîsin Ümmü Seleme hadîsi ile kuvvet bulmuş olmasıdır. Ebu Dâvud ile Nrsaî'nin rivayet ettikleri bu hadîs aşağıda görülecektir. Vâkıâ İlmi Kesir onun hakkında: «Senedinde garabet vardır» demişse de yine kendisi İmam ŞâfiVmn Mâlik1 den rivayetine göre onun Ümmu Seleme'den geldiğini söylemiştir. Bu rivayet onun aslı olduğuna delâlet eder. Bu bâbta bir de İmam Ahmed'le Ebu Dâvud ve Nesai'nin tahrîc ettikleri şu hadîs vardır:Resylüllah (S.A.V.):
— Kocası Ölen kadın ne usfurlu ve kırmızı boyalı elbise giyebilir, ne ziynet takınır; o kına da yakınamaz, sürme de çekinemez; buyurmuşlardır.»
Hâjız bin Kesir: «Bu hadîsin isnadı iyidir.» demişse de Bcyhakî <384 — 458) onu Hz. Ümmü Seleme'ye mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Hasan-ı Basrî (21 — 110) île Şa'bî (26 — 104)'ye göre üc. talâkla boşanan ve kocası ölen kadınlar, sürme çekinir, tranır, koku sürünür, gerdanlık ve istedikleri boyalı elbiseyi giyebilirler. Delilleri: İmam, Ahmcd'in tahrîc ettiği İbni Hibban (— 354) 'in da sahih bulduğu Esma binli Umeys hadîsindir.. Mezkûr hadîste Hz. Esma (R.A.) Cafer b. Ebu Ta'Iib'în katlinin üçüncü günü ResûlüÜah (S.A.V.) benim yanıma girdi; ve: :
— Bu günden sonra ihdâd yapma; buyurdular» demiştir. Ru hadisin daha başka lâfızları da vardır ve hepsi Peygamber (S.A.V.} in üç günden sonra ona ihdnd yapmamasını emrettiğine delâlet ederler.
Şu halde İni hadîs, ihdâd hakkındaki Ümmü Seleme hadîslerini nesnetmiş olur. Çünkü Ümmü Seleme (R.Anhâ) kocasının vefatından sonra ihdâd için emir almıştı. Kocasının ölümü ise Hz. Ca'fer'in katlinden evveldir.
Cumhur-u ulemâ Esma hadîsine müteaddit cevaplar vermişlerdir.
5— Kocası ölen kadınların dört ay on gün iddet beklcmesindeki hikmet hususunda bazıları şu mütâlâayı yürütürler; Ana rahmindeki çocuğun yaratılması ve kendisine ruh verilmesi 120 gün geçtikten sonra olur. Bu müddet ayların noksan oluşu sebebiyle dört aydan ziyâdedir. Binâenaleyh ihtiyaten kesir ondalıkla tamamlanmıştır. (Yani dört ay yirmi dokuz günden 116 gün ederse de bu sayı ihtiyaten 120 ye çıka-rılmışir.) âyetteki on adedinin müennes gelmesi geceler i'tibâriylcdir. Maamâfih Cumhur'a göre maksat, günlerîle birlikte gecelerdir. Binâenaleyh on birinci gece girmeden nikâh edilemez.
6— Hadîste «Boyalı elbise giyemez.» duyurulması, hangi boya ile olursa olsun boyanmış elbise giymenin yas tutan kadına memnu' olduğuna delildir. Bittabi hadîste istisna edilenler müstesnadır, tbni Abdilberr (368 — 463) şöyle diyor: «İhdâd yapan bir kadının usfurlu ve boyalı elbise giymesinin caiz olmadığına ulemâ ittifak etmişlerdir; zîrâ: siyahtan ziynet yapılmaz. Bilâkis o hüzün elbisesidir.»
îpek giymesi ihtilaflıdır. Şâfiîler'den esah olan rivayete göre ipekli elbise boyalı olsun olmasın mutfak surette ihdâd yapana memnu'dur. Çünkü ipekli ile zîynetlcnmek kadınlara mubah kılınmıştır. Halbuki ihdâd yapan kadın zîynctlenmekten men' edilmiştir.
îbni Hazm {384 — 456) 'e göre ihdâd yapan kadın yalnız boyalı giymekten kaçınmalıdır. İpeklinin beyaz veya sarı gibi boyanmamış olanını giyebilir. Ona altınla dokunmuş elbise giymek mubah olduğu gibi, altın, gümüş, cevher ve yakuttan ma'mul her nev'i ziynetleri takınmak da mubahtır.
îbni Hazm (384 — 456) 'in buradaki Ümmü Atiyye hadîsine saplanıp kalması Ümmü Seîeme hadîsini sahih kabul etmediğindendir. Çünkü o hadîsin râvîsi İbrahim b. Tahman'dır. Bu zâtı îbni Hazm zaif bulmuşsa da hadîs hafızları onu mu'temed kabul etmişler, rivayet ettiği hadîsleri İbni Mübarek, Ahmcd b. Hanbcl ve Ebu Hatim gibi büyüklerden bir cemâat sahih bulmuşlardır. Demek oluyor ki İbni Hazm fahrîmi, kendince sabit olan nassa münhasır kılmış; diğer ulemâ ise onu zînetle ta'lil etmişlerdir.
7— «Sürme çekinmez» buyurulrnası, onun memnu, olduğuna delildir. Nitekim cumhurun kavli de budur. Hattâ İbni Hazm'e göre gözlerinin kör olacağından bile korksa yine sürünemez. Bu hususta £ccc ile gündüzün de farkı yoktur. Deîîiİ İlâhımızın hadîsi ile müJtcfekun aleyh olan Ümmü Seleme hadîsidir. Bu hadîsin beyânına göre; bir kadını kocası Ölmüş kadının (ağlamaktan) gözleri kör olacağından korkmuşlar da Peygamber (S.A.V.) 'e gelerek sürme çekmek için ondan izin istemişler fakat Resûl-i Ekrem (S.A.V.) buna izin vermemiş; bilâkis iki veya üç defa «hayır» demiştir.
Hanefîler'le cumhur-u ulemâ, İmam Mâlik ve Ahmcd tedavi için ismid denilen sürme taşı ile sürmelenmeyi caiz görmüşlerdir. Delilleri: Ebu Dâmul'un tahrîc ettiği Ümmü Seleme hadîsidir. Mezkûr hadîse nazaran: bir kadının kocası ölmüş; kadın gözlerinden rahatsız olmuş. Ve Ümmü Seleme (R.Anhâ) 'ya haber göndererek cila sürmesinin hükmünü sormuş; Ümmü Seleme (R.Anhâ):
— O sürmeden ancak pek zarurî bir hâl başına gelerek şiddetlendiği zaman geceleyin çeker gündüzün onu silersin; diye cevab vermiş. Sonra :
— Ebu Seleme vefat ettiği zurnan Resûlüllah (S.A.V.) benîm yanıma girdi ilâh.....; mealinde aşağıda gelen sabır hadîsini zikretmiştir.
Ümmü Selene hadîsi hakkında İbini Abdiberr şu mütâlâayı beyân ediyor: «Bu hadîs bence Ümmü Seleme'nin (gözünün kör olacağından korkutsa bîîe sürme çekmekten nehî eden) öteki hadîsine muhalif olsa da iki hadîsin arası şöyle bulunabilir: Peygamber (S.A.V.) nehî ettiği zaman sürmeye ihtiyaç az idi. Geceleyin mubah kılınması ise zararı sürme ile gidermek içindir.[793]

1139/946- «Ümmü Seleme radıyallahü anlıâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Ebu Seleme vefat ettikten sonra gözlerime san sabır

koydum. Bunun üzerine Resûlüllah saUnllahü aleyhi ve selîcm:
— Şüphesiz ki sarı sabır yüze renk verir ama sen onu yalnız geceleyin sürün güdüzün çıkar; hem koku ve kına ile taranma; çünkü bovadır; dedi. Ben:
— Ne üe taranayım? dedim:
— SidİrIe; buyurdular.»[794]

Hu hadisi Ebu Dâvud ve Nesai rivayet etmişlerdir, isnadı hasendir.
H;ifli.s-i Şor'F, ihdâd yapan kadına koku sürünmenin memnu' olduğuna delildir. Koku bütün kokulara âmm ve şâmildir. Lâkin bundan evvelki Ümmü Atiyye hadîsinde kainin nayzından temizlendiği hâli istisna etmiş ve tına Küst ve czfar Sulanmaya izin vermişti. Şu halde hadîsin umumunu bu istisnaya göre mütâlâa etmek gerekir.[795]

1140/947- «(Yine Ümmü Seleme radıyallahü anhâ'âan rivayet edildiğine göre bir kadın :
— Yâ Resûlallah, kızımın kocası öldü, kızım gözünden rahatsızdır; ona sürme çeksin mi? demiş. Resûlüüak (S.A.V.):
— Hayır; buyurmuşlardır.»[796]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Sürme hakkında yukarıda söz geçti. Zâhir-i hadîse bakılırsa sürmeyi tedavi için bile çekinemez.
Bu hadîs, sürme taşı ile sürmelenmeyİ ziynettir diye tecviz etmeyib de totya gibi sürme taşını kullanmakta beis görmeyenlere reddiye gibidirler. Çünkü kadının suali gözü tedavi eden sürme hakkında idi. Şu var ki sürme denilince ismit anlaşılır, denilebilir.[797]

1141/948- «Câbir radıyallahü anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir Ici : Teyzem boşandı; müteakiben hurmasını devşirmek istedi. Derken onu bir adam (dışarıya) çıkmaktan men' etti. Bunun üzerine o da Peygamber (S.A.V.) 'e geldi Resûiüllah (S.A.V.) (ona) :
— Hayır, sen hurmanı devşir; îîrâ olabilir tasadduk eder veya hayır yaparsın.» buyurdular.[798]

Bu hadîsi ftftüslim rivayet etmiştir.
Hadîsi Müslim «talâk-ı bâinle boşanan kadının evinden dışarı çıkmasının cevazı» babında zikre'mistir. Nitekim Nv.vcvV de böyle bir bâb yapmıştır. Aynı hadîsi Ebu Dâvud ile Ncsaî «Teyzem üç defa boşandı» ifâdesi ile tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i serî!; mübtütenin (yani talâk-ı bâinle boşanan kadının) ihtiyacı olunca gündüz evinden çıkabileceğine delildir. Fakat ihtiyacı yokken çıkması caiz değildir. Ulemâ'dan bazılarının mezhebi budur. Hattâ bunlara göre ihtiyaç ve özürden dolayı hem gündüz, hem de gece çıkabilir. Meselâ evin yıkılma tehlikesi kadının komşularından eziyet görmesi veya onlara eziyyte vermesi birer özür ve ihtiyaçtır. Bunlar:
«[799] Onları evlerinden çıkarmayın kendileri de çıkmasınlar; ancak aşikâr bîr kötülük yaparlarsa o başka» âyet-i kerîmesi ile istidlal ederler. Çünkü âyetteki (fahişe) lâfzı, kayın ana ve kayın pederlere karşı haşin davranmakla tefsir edilmiştir.
Bir takımları gündüzün mutlak suretle çıkabileceğine fakat geceleyin çıkamıyacağma kail olmuşlardır. Delilleri babımızın hadîsidir.
Hanefîler'e göre mebtüte, gece gündüz evinden çıkamaz. Delilleri az evvel zikredilen âyet-i kerimedir. Bir de, mebtütenin dışarıya çıkmaya zaten ihtiyacı yoktur; çükü nafakası kocasına aittir. Bazıları; gündüz maişet peşinde çıkabilir; demişse de esah olan çıkamamasıdır.
Ölüm iddeti bekliyen ise gündüzleri ve geceleyin evlerinden çıkabilir zîrâ ona nafaka veren yoktur. Binâenaleyh nafakasını temin için gündüzleri evinden çıkar maişet tedariki ekseriya akşama kadar devam eder; onun için gecenin ilk anlarında dışarıda bulunmasına cevaz verilmiştir. Fakat geceyi behemehal evinde geçirmesi îcabeder.
Hadîste hurma toplanırken ondan sadaka vermeye ve sahibine hayır yapmayı hatırlatmaya işaret vardır.[800]

1142/949- «Fürey'a[801] binli Mâ/ik radıyallalıü anhâ'dan rivayet olunduğuna göre kocası kölelerini ararrvate çıkmış ve kendisini öldürmüşler. Fürey'a demiştir k'vocam bana, mâlik olduğu bir mesken ve nafaka bırakmadığından ailem nezdine dönmeği Resûlüllah sallttlla.hu aleyhi ve scllem'e sordum. Resûlüllah (S.A.V.):
— Evet; dedi. Odama vardığımda beni çağırarak :
— Takclîr yerini buluncaya ksdar evinde dur; dedi.
Fürey'a demiştir ki:
— Bunun üzerine o evde dört ay on gün iddet bekledim. Ondan sonra Osman da bununla hükmetti.»[802]

Bu hadîsi Ahmed ile DörtMer tahrîc etmişlerdir. Tirmizî, Zühelî, İbni HİbbaN, Hâkim ve başkaları onu sahîhlemişlerdir. Ve hepsi onu Sa'd b. îshak b. Kâb'dan o da halası Zeyneb binti Ka'b b. Ucre'den o da Fürey'a-dan işitmiş olmak üzere rivayet etmişlerdir.
timi Abdilbcrr: «bu hadîs, Hicaz ve Irak ulemâsınca mâruf ve meşhurdur, demiştir.
Abdülhak, İbni Hazm'in yolundan giderek hadîsi Zeyneb'in hâlinin bilinmemesi ve bir de Sa'd b. îshak'm ada..=-inin meşhur olmaması sebebiyle illetlendirmiş ise de kendisine bu Zeyneb'in tabiînden olduğu ve Ebu Said'in karısı bulunduğu, ondan Sa'd b. îshak'm hadîs rivayet ettiği tbni Hibban'm da onu mu'temedler arasında zikrettiği hatırlatılarak cevab verilmiştir. Hâsılı Hz. Zeyneb, kendisi Tâbün'den, l-;er-.'tsı i-so Eshâb-ı KîrânVdan olan bir kadındır. Sonra ondan bir nice mu'temcd zevat hadîs rivayet etmiş fakat kimse kendisine dil uzatma-nııştır.
Ka'd b. l.'ifıak'a gelince: Onu da İbni Maln, Ncsai ve Ddrc Kutnî tovsik c!.raifjlcr; kendisinden Hammad b, Yczîd, Süfyan-ı Scvri (97 Mil) İbni Ciircyr, İmam Mâlik ve başkaları hadîs rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i Şerîf, kocası ölen kadının iddeüni, başladığı evde bitirmesi lüzumuna delildir. Selef vr haleften bir cemâîiaün mezhebi budur Hm hususta bir çok hadîskr Eshâb-ı Kîrâm'd;ın bir çok eserler var-(bı Kbu- Ilan'ıjc, Ahmcd b. Hnttbel ve Şafii ile bu mezheblerin diğer imamlaınnm kavilleri de budur. İbni Abdilbcrr: «Hicaz'da, Şam'da, Mısır'da ve Irak'da bir çok şehirler fukâhâ'sı da buna kaildir» diyor. Hr. Ömer (R.A.) muhacir ve Ensar'dan müteşekkil bir cemâat huzurunda bununla hükmetmiştir.
Bu hadîse ta'neden olmamıştır. Râvîleri hakkında söylenenlere ise gerekn cevap verilmiştir. Nitekim az yukarıda gürdük.
arına göre kocası ölen kadına kocasının malından mesken hakkı urnu'k vâcibdir. Çünkü âyet-İ kerîme'do «Evinden çıkarmadan» deniliyor. Bunlar: «Vakıa bu âyetteki nafaka ve giyeceğin bir yıl devamı neshedilmişse de meskenin hükmü iddetin devaminca bakidir» diyorlar. İmam Şafii âyetle uzun uzadıya istidlal etmiştir.
Yine Selef ve haleften bir cemâat da kocası ölene mesken hakkı olmadığına kail olmuşlardır. Abdürrezzak, Urve'dcn Hz. ÂİŞe (R. Anlın) nm, kocası ölen kadının iddeti içinde evinden çıkabileceğine fetva' verdiğini rivayet etmiştir. İbni Abbas (R. A./den dahî: «Allah yâlnız dört ay on gün iddet bekler dedi, evinde bekler demedi, binâenaleyh nerede İsterse orada bekler» dediğini rivayet eder. Bunun bir mislini de Câbir (R.A.) ile sahabeden bir cemâatten rivayet etmiştir. Bazıları buna kail olmuştur. Fakat bu kavil zaîftir. Kitap ve Sünnet'e muarızdır.[803]

1143/950- «Fâtime bintî Kays[804] radıyalîahü anhâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki:
— Yâ Resûlallah gerçekten kocam beni üç defa boşadı. Üzerime bîr baskın yapılacağından korkuyorum? dedim. Bunun üzerine Resûlüllah {S.A.V.) kendisine emir buyurmuş Fâtıme de (başka yere) taşınmıştır.[805]

Bu hadîs Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-:i Şerif, Kitabımızın «Kefâet babı» nda geçmiştir. Fâtıme binti Ksys (R.Anhâ) hakkında Müslim'de uzunca bîr hadîs vardır. Bu hadîsin meâü şır-lur: «Kocası Ebu Amr b. Hafs b. el-Mugîre kendisi Yomen'de olduğu halde gaİbâne ta!âk-ı bâinle Fâtime'yi boşamış ve ona Ebu Ayyaş vasıtasile beş ölçek arpa göndermiş. FâtİIme buna kızmış. Fakat Ebu Amr:
— Valj.ıhi sana hiç borcumuz yoktur; demîş. Bunun üzerine Fâtime, Peygamber (S.A.V.)'e gelerek mes'eleyi anlatmış. Resûîüllah (S.A.V.) kendisine:
— Senin onda nafaka hakkın yoktur; buyurmuş; ve Ümmü Şerîk'İn evinde iddet bekîemesini emretmiş. Sonra:
— Bu kadın eshâbımın ziyaret ettiği bir kimsedir. Sen İbni Ümmü Mektum'un yanında iddetlni bekle; çünkü o âmâ bir adamdır. Onun yanında elbiseni (örtünmez) bırakırsın. - Bir rivâyeJte - baş örtünü bırakırsın (nikâh için) helâl olduğun zaman bana haber ver; buyurmuşlar.
Fâtıme şöyle demiştir: «İddetimi bitirerek nikâh için helâl olduğum zaman Resûlüllah (S.A.V.)'e Muaviye b. Ebu Süfyan'la Ebu Cehm'İn beni istediklerini söyledim. Resûlüllah (S.A.V.):

— Ama Ebu Cehim sopasını omuzundan bırakmaz - bîr rivayette - kadınları çok doğer - Muaviye'ye gelince: o da yoksuldu; hic-bi malı yoktur; sen Üsâmetü'bnü Zeyd' Je evlen; buyurdular.
Ben onu beğenr edim. Sonra (tekrar) :
— Üsâme İlrı evlen; buyurdular. Artık ben de onunla evlendim. Allah onda hayır hâlketti ve ona gıbta eder oldum.»
Hz. Üsâme, Resûlüllah (S.A.V.)'in Mevlâsıdır. Babası Hz. Peygam-ber'in vakti ile oğulluğu idi.[806]

1144/451- «Amr b. Âs radn/allahih anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bize Peygamberimizin sünnetini karıştırmayın! Ümmü'l-Ve-led'in efendisi öldüğü zaman (bekliyeceği)İddeti dört ay on gündür.»[807]

Bii hadîsi Ahmet, Ebu Dâvud ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Onu Hâkim sahîhlemiş Dâre Kutnî İse intika' ile illctlendirmistir.
İlletlcndirmenin sebebi, hadîsi Kubeysatü'bnü Züeyb'in Amr b. Âs'-dan rivayet etmesidir. Halbuki Kuhe-ysa Hz. Amr'dan işitmcmİştir. Bu-nuDrtrc Kutnî söylemiştir. İbni'l-Münzir dahî imam Ahmcd b. Hanbel ile hbu Ubcyd'ln onu zaîf bulduklarını söyler. Muhammcd b. Musa diyor ki: «Bu hadisi Ebu Abdillah'a. sordum: sahîh değildir; dedi.» Mcymunî de şöyle diyor: «Ebu /~bdillah% Amr b. Âs'm şu hadîsine şaşarken gördüm. Sonra: Bunda Peygamber (S.A.V.) 'in hangi sünneti var? dört ay on gün aneak hurrenin nikâhdan iddetidir. Bu ise kulluktan hürriyet çıkmış bir câriyedir; dedi.»
el-Münzirî demiştir ki: Amr hadîsinin isnadında Ebu Rcca' el-Varrak vardır. Bu zâtı bir çok k.mseler zaîf bulmuşlardır. Hadîsin üçüncü bir illeti daha vardır ki, c da ıztıraptır. Çünkü üç vecihle rivayet edilmiştir, imam Ahmcd onun için: «münker bir hadîstir» demiştir. Kubeysa'nm Hz. Amr'dan rivayet ettiği hadîsin mislini Hallâs, Hz. Ali (R.A.) 'don rivayet etmiştir. Lâkin onun hadîsi hakkında da söz edilmiştir, ibni Mâin (— 233) onun hadîsine ehemmiyet atfetmiyor.
Zehabı (673 —-- 748) «el-Muğnl-» nâm eserinde: «Hallâs b. Amr, Ali ile İbn Abbas'dan rivayet ettiği hadîslerde doğru söylemiştir.» diyor. Bazıları onun Hz. Ali (R.A.) 'den hadîs işitmediğini söylerler. imam Ahmcd onun hakkında «sıkadır» demiştir. Ebu Hatim: «kavı değildir» demiş; Beyhaki ise HaHâs'ın Hz. Ail'den rivayetinin ehl-i ifim nazarında zaîf olduğunu söylemiştir. Mes'elc ihtilaflıdır. Evzaî (88—157) ile Zahirîler ve diğer bazıları Amr hadîsi ile amel etmişlerdir.
imam Mâlik, Şafiî, Ahmcd ve bir cemâat bu kadının bir hayız müddeti iddet bekliyeceğine kail olmuşlardır. Çünkü bu kadın ne zevcedir^ ne de boşanmıştır. Buna yalnız istibra lâzım gelir istibra ise, efendisi ölen cânyeye kıyasen bir kayızdir. Bu cihet ittifakidir. imam Mâlik'e göre Ümmü Veled hayız görmiyen kadınlardan İse üç ay iddet bekler; kendisine mesken de verilir.
Ebu Hanife: «Bu kadının iddeti üç hayızdır.» der. A!İ ve ibni Mes'ud Hazerâtınm mezhcblcri de budur. Çünkü iddet bu kadın hurr olduktan .sonra lâzım gelmiştir. Lâkin zevce değildir ki vefat iddeti beklesin; câriye de değildir. Binâenaleyh câriye iddeti de bekleycmcz. Şu halde hür kadınların iddetini bckliycrck rahmini istibra etmesi vâcibdir.
Bazıları: «Ru kadının iddotî hür kadınların iddetinin yarısıdır.» der-1er. Bunlar Ümmü Veled'i evli cüriyeyc benzetirler.
«Nihdyclü'l-Müctchıd» nâm eserde şöyle deniliyor: «Hilafın sebebi, Kit;ıb ve sünnette Ümmü Vc!ed hakkında bir şey -zikredilmemiş olmasıdır. Ümmü veled, câriye ile hurra arasında müterededid kalmıştır. Onu zevceye benzetmek zâîftir, boşanan hurrenin iddelinc benzetmek daha da zâifür».[808]

1144/952- Âişe mdn/aUahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Kur'lar ancak tuhurlardır.»[809]

Bu hadisi Mâlik, Ahmed ve Nesaî bir kıssada sahih senedle tahrîc etmişlerdir.
İmam ŞâfiVmn îmanı MdlİK tarîki ile Hz. ÂİşE'ye müntehi olan rivayetine göre: Hafsa binli Abdirrahman b. Ebi Bekir üçüncü hayzınm kanını gördüktnı sonra iddetini beklemekte olduğu evden başka yere taşınmış. Bunu Amra binli Abdurrahman'a ««yitmişler; derken is münakaşaya dökülmüş, bu hususta bazı kimseler Hz. Âişe ile münakaşa etmişler ve:
— Allah leâlâ Hazretleri Kitabında (Üç kuru') buyuruyor; demişler. Bunun üzerine Âişe (R.Anhâ):
— Doğru söylediniz. KurÛ' ne demektir bilirmisiniz? KıınV ancak luhurîardır; demiştir. (Tuhr'un temizlik müddeti demek olduğunu yukarıda görmüştük.)
İmam Şafiî diyor ki: «Bize lihUik'in İbni Şi/ıaJ/tan heber verdiğine göre, İbni Şihnb: Fukâhâmızdan bundan başka bir kavle kail olan bir kimseye yetişmedim; demiş ve bununla Hz. Âişe'nin söylediğini kastcdmişlir.»
«Kar'» ve «Kur'» kelimelerinin lûgatcn hem hayız hem tuhur mânâsına gelen zıtlardan olduğu ve âyclle bunlardan yalnız birinin mu-râd edildiği hususunda ulemâ arasında hilaf vardır. Bu mcs'clcdc ümmetin selefi ile halefi de ihtilâf etmişlerdir.
Eshâb-ı Kirâm'diin bir çokları ile Medine fukâhâsı, İmam Şafiî, İmam Mâlik.vv bir rivayete göre İmam Ahmrd b. Hanbrl âyet-i kerîmedeki «. uru'» dan muradın «üç tuhur» yani üç temizlik devresi olduğunda karar kılmışlardır. Hattâ İmam Mâlik (93 179): «Memleketimizde ehli ilme hu mes'elede: âyet-i kerîmedeki (Kürû'J dan murâd tuhurlardır; derlerken yetiştim» demiştir. Bu zevat buradaki Hz. Âişe hadîsi ile isıidlâl ederler. İmam Şafiî «Kitab ve lisan buna delâlet eder» di-or. Kitâbdan delili:
[810] Onları İddel zamanları ile boşayın» âyet-i kerîmesi. Sünnetten delili de İbni Ömer HadîsindekÎ: «Scnra temizlenir nikâhında tutar; isterse boşar, İşte Alkh'ın kadınların kendisi için kuşanmasını emrettiği iddel budur.» cümlesidir. İbni Ömer (R.A.) karısını hayız halinde bo-şadığı zaman da Resûlüllah (S.A.V.):
— Kadı i temizlendiği zaman ister boşansın ister nikâhında tutsun» buyurmuştu. Şafiî diyor ki: «Âyetteki (iddelleri)
la'hirinden murâd, iddetlcrindcn önceki zaman mı yoksa iddetleri içindeki zamanmıdır? Tereddüt etmekte idim. Bir de baktım Resûlüllah (S.A.V.) iddetin, hayız değil de tuhr olduğunu haber veriyor. Çünkü âyeti (iddetlerinden önceki zaman için) mânâsına alıyor. Bu ise kadını temiz İken boşamakla olur; iddeti karşılamak böyle olur. Şâyed hayızlı iken hoşasa iddetini karşılamış olmaz.
Lisan'a gelince : (Kar') hapis manasınadır. Bunu kelimenin kullanılışından anlıyoruz; nitekim eski arap şiirlerinde de misal bulmak mümkündür.»
Selef-İ Sâlihîn'dcn bir cemâat, Hulefâ-i RaşİdÎn, İbni Mes'ud (R.An-hüm) ile diğer bir çok sahâbe-i Kirâm'ın ve Tabiîn hazerâtının mez-hebince (kurû')dan murâd bayızlardır.
Hadîs imamları ile Hanefîler'in ve diğer bir çok fukâhâ'nın mezhebi de budur. İmam Ahmcd b. Hanbrl bir zamanlar (kuru') u tuhur-lar mânâsına almış, fakat sonradan o sözden rücu' etmiştir. Hz. İni fim'm bu hususta şunları söylediği rivayet olunur: «Kuru' için bunlar tuhurlardır, diyordum. Bu gün ben bunun (hayızlar) mânâsına geldiğine kaniim.»
Bunların delilleri de Kitap, lügat ve sünnettir. Kitaptan delilleri:
[811] «Boşanan kadınlar bizzat kendileri üç kur' müddeti beklerler.» Âyct-i Kerimeyidir. Mezkûr âyet-i kerime üzerindeki münakaşa bir usûl~i fıkıh meselesidir; ve muhaliflerle iki noktadan münakaşa edilir :
1— Âyette : «üç Kur'» buyurulmuştur. Üç lâfzı hâss bir kelimedir. Hâss medlulünde kat'iyyel ifâde eder; onun ziyâde ve noksana asla tahammülü yoktur. Mademki «üç Kur'» denilmiştir; artık bunu iki buçuk yapmak veya üç buçuğa çıkarmak imkânsızdır.
Eir kadın Allah'ın emrettiği vecihle yalnız luhur halinde yani temiz İken boşanır. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir. Fakat Şâfiîler tarafı, içerisinde talâk vâki' olan tunum da iddetten sayarlar; bundun sonra onlara göre kadın iki tuhur daha bekleyecektir. Dikkat edilirse kolayca anlaşılır ki. bu taktirde üç kur' tamam olmamış iddet iki buçuk kur'da kalmıştır. Çünkü ne kadar" az farzedersek edelim ilk tuhurda kadın boşanmadan önce bir müddet geçmiştir. Şu halde o tuhur bütün değildir. Böylece iddet iki bütün bir yarım tuhur olmuş olur. Bu yarım tuh uru saymasak da ondan başka bütün üç tuhur bekletsck bu defa iddet üç buçuk tuhur'a çıkar. İşte bundan dolayı (Kar') için tuhur demeye İmkân yoktur. Onu hayız mânâsına alırsak mes'ele hâssın hususiyet ve kat'iyyetine hiç dokunmadan halledilir; zîrâ kadın tuhurda boşanır; arkasından sıra ile üç hayız müddeti geçti mi tam olarak üç kur' beklemiş olur.
2— Kur' lâfzında toplanma mânâsı vardır. Arap lisanı tedkik edilmiş ve binneticc nerede (K. r) maddesinden meydana gelmiş bir kelime bulundu ise onun mutlaka toplamakla ilgili olduğu görülmüştür. Meselâ Kur'ân-ı Kerîm'e Kelâmuilah'ı topladığı için Kur'ân denildiği gibi ahâliyi bir araya topladığı için köye (Karye) denilmiştir: yine ic-timâ'dan dolayı ziyafete (Kıra) itlâk edilmiştir. Binâenaleyh Kur'u hayız mânâsına hamletmek îcabeder; çünkü hayizda kanın rahimde toplanması vardır.
Sünnetten delilleri :
«Kur* günlerinde namazı bırak» hadîsidir. Bu hadîsteki Kur'lar için tuhur mânâsı iddia eden olmamıştır. İmam Ahmed'le Ebu Davud'un Evtas esirleri hakkında tahrîc ettikleri hadis de bunların delîlleri'idcndir. Mezkûr hadisde : «Hâmile doğuruncaya kadar; hârnİie olmayan bir hayız görünceye kadar kendileri İle Cİmâ' edilemez.» buyuruimustur. Nitekim ileride görülecektir.
Hanefîdîr'in delillerine Şâfiiler tarafından cevap verilmiş; ve bu bâbta köz hayli uzamıştır.

Bu mes'elede İbnİ'l-Kayı/im de Hanefiler'le beraber olmuş ve (Kur') dan muradın hayız olduğunu isbât sadedinde uzun mütâlâalar serdcd mistir.
Aşağıdaki hadis dahi (Kur') dan muradın hayız olduğuna delildir.[812]
1145/953- «İbnl Ömer radıyaîîahü anhiimâ'âan rivayet olunmuştur. Do mistir ki: Cariyenin talâkı İki defa, iddeti de iki hayızdır.»[813]

Bli hadîsi Dâre Kutnî rivayet etmiştir. Dâre Kuînî onu merfu' olarak da tahrîc etmiş fakat zaîf bulmuştur. Ebu Dâvud, Tir-nizî ve İbnî Mâce onu ÂİŞe hadîsinden tahrîc etmişlerdir. Hadîsi Hâkim sahîhlemiş ise de diğerleri ona muhalefet ederek zaîf olduğuna ittifak etmişlerdir.
Dâre KutnVnin zaîf bulmasına sebep, râvîlcrİ arasında Atiyyetü'l-AvfVmn bulunmasıdır. Bu zâtı bir çok imamlar zaîf bulmuşlardır. Ebu Dâvud, Tirmizl ve îbni Mâce'nin tahrîc ettikleri Âişc hadîsinin» lâfzı şudur :
«Câriy'nin boşanması iki talâk, Kur'u da iki hayızdır.»
Fakat bu da zaîf tir. Çünkü Müzahir- b. Müslim'in rivayetidir. Bu zât hakkında Ebu Hatim «münkerü'l-Hadis» demiş; îbni Mam ise ma'-ruf olmadığını söylemiştir.
Binâenaleyh bazılarınca istidlale elverişli değilse de musannif onu burada, cariyenin hurreye uymadığını göstermek için zikretmiştir. Câriye iki talâkla kocasından bâin olur; iddeti iki kur'duf. Bu meselede ihtilâf edilmiş; ortaya bir kaç kavil çıkmıştır. «SübüIü - Selâm sahibi bunların içinden Zahirüer'in kavlini beğenmiş öte-kikrini zİkrctmcmiştir. ZâhİrÎler'e göre hırre ile cariyenin talâkı arasında fark yoktur, zîrâ talâk hususundaki deliller arada fark gözetmeksizin umumî olarak vârid olmuşlardır. Fark görenlerin delilleri ise onlarca kifayetsizdir.
Câriye'nin iddeti ihtilaflıdır. Zâhirîler'c göre hurre ile câriye arasında hu hususta dahî fark yoktur. Bu bâbta İlmi Hazm şu mütâlâada bulunuyor : «Çünkü Allah kitabında bize iddrtleri öğretti ve: (Boşanan kadınlar bizzat kendileri üç kur' iddet beklesinler.) (Sizden vefat ederek zevcelerini bırakanların zevceleri bizzat kendileri dört ay on gün beklesinler.) (Kadınlarınızın hayızdan kesilenîerî hakkında şüphe ederseniz onların iddeti üç aydır; hay;z görmeyenlerin de Öyle. Hamilelerin iddelî ise doğurmalarıdır) buyurdu. Allah bize cariyeleri mubah kılar-krn onlara da iddet lâzım geldiğini bildirdi. Bununla beraber iddet hususunda hurre ile câriye arasında bir fark yapmadı. Senin Rabbin unutkan değildir...»
İbni II'.izm, Hanefiler'dm cevabını almıştır. Kendisine şöyle denilmiştir : «İstidlal ettiğin bütün âyetler hür zevceler hakkındadır. Çünkü (kadının fidye-i necat vermesi) hurreye mahsustur; cariyenin fidyesini sahibi verir. Demek ki bu âyet hurreler hakkındadır.
[814] «Karı ile kocaya yaptıkları ric'at hususunda bîr günah yoktur.» âyet-i
kccinıosi de böyledir. Müracaat olunacak şey -ki akid'dir- kan kocaya bırakılmıştır. Cariyede bu husus yine sahibine aittir.»
[815] «Kadınlar bekleyecekleri iddeti tamamladıkları zaman ma'ruf vecİh-le kendileri hakkında yaptıkları işlerden dolayı size bir günah yoktur.» âyet-i kerîmesinde dahî hurreler mevzuu bahistir; çünkü cariyenin hod be hod bir is yapmağa hakkı yoktur.»
Biz Kârîîn-i Kirâm'dan müsaade recâ ederek bahsimizi «Sübülü's-Sclâm» sahibinin beğenmediği kavillerle bitirmek isteriz; ve deriz ki:
1— îmam Şafiî'ye göre talâkın adedi erkeğin hâline göre, kadının iddeti ise kadının hâline göredir. Şu halde erkek köle, karısı hırre ise iki talâk; erkek hür' kadın câriye ise üç talâk hakkı vardır. Delili :
«Talâk erkeklerin; iddet de kadınların hâline göre mu'teberdir.» hadis-i şerifidir. Fakat rivayete göre İsa b. Ebûn, Hz. Şafii'ye : «Ey fakîh, hür bir erkek câriye olan karısını üq defa boşamaya mâlik ise bu talâkları sünnet vecihle nasıl yapar?» diye sormuş. Şafii : «Onu bir defe boşar; hayızım görüp temizlendi mi bir daha boşar» demiş. Tam üçüncüyü söyliyeceği sırada İsa : «Yeter iddeti bitti» demiş. Şafii bu suretle hayrette kalınca o sözünden dönerek : «Cemi'de bid.at, tefrikte sünnet yoktur.» demiştir. Bu sözün mânâsı : Üç talâkı birden yapmak bid'at değil, ayrı ayrı yapmak da sünnet değil; demektir.
Mezhep imamlarından İmam Mâlik ile İmam Ahmcd b. HanbcVin; Eshâb-ı Kirâm'dan Ömer, Osman ve Zeyd b. Sabit (R.Anhüm) haze-râtmı.ı mezhebi de budur.
2— Hanefîler'e göre cariyenin talâkı iki, hurretinin talâkı üçtür. Kocalarının hür veya köle olmasının bu bâbta hiç bir tesiri yoktur. Delilleri : babımızın hadîsidir. Vakıa' bu hadîs zaîf sayılmışsa da Hane-fîler bu iddiayc cevap vererek diyorlar ki : «evvelâ bu hadîsi bazı imamların zaîf bulması onu tamamiyle yok hükmüne indirmez. Saniyen: bu hadîsi Müzahir rivayet etmiştir; onun bu hadîsten başka hadîs rivayet ettiği bilinmiyor; iddiası zaiftir. Çünkü onun Sûre-i Âl-i İmran'ın sonunda her gece o nâyet okurduğuna dâir bir hadîsini İlmi Adiyy (279 — 3fi5) Hz. Ebu Hüreyre'den tahrîc ettiği gibi aynı hadîsi Tahrrâm de rivayet etmiştir. Sonra hadisi bazıları yalnız Ebu Astm'd&n geldiği için zaîf bulmuş; bir takımları onu İbni Maîn, Ebû Hatim ve Bu-harî'nın zaîf bulduklarını söylemiş, lâkin Hâkim onu mevsuk bularak sahîhîcmiş; timi Hibban dahî onu tevsik etmiştir. Hâkim, Müzahir hakkında şunları söylemektedir : «.Müzahir, Basrahlar'dan ma'dud bir şeyhtir. Onu, geçen üstadlarımızdan hiç biri bir gûnâ cerh İle zikretmrmiştir.»
Görülüyor ki, bu hadîs sahih değilse bile hasendir. Hasrn hadîs ise hüccet olmağa elverişlidir. Ulemâ-i Kİrâm'm bu hadîs mucibince amel etmiş olması da onun sahih olduğuna delildir. İmam Tirmizî onu rivayet ettikten sonra : «garib bir hadîstir. Ama gerek eshâb-ı ResûlüK lah'dan, gerekse onlardan gayrı ulemâ tarafından onunla amel olunmuştur.» demiştir. İmam Mâlik : hadîsin Medine'de şöhret bulması senedinin .sahih olması yerine geçer.» derdi.
Hanefiler'in kavli : Eshâb-ı Kirâm'dan Alî ve İbni Mesud (R. Ân-lıiimâ) ile İmam ScvrVnın mezhebidir.
Buraya kadar verilen izahattan anlaşılıyor ki : Kifayetsiz olun, «Sübülü's - Selâm» sahibinin beğenmediği zevatın kavilleri değil, bilâkis onun bcğindİği Zâhirîler'in iddialarıdır.[816]

1147/954- «Ruveyfi' b. Sabit[817] radıyalahü anh'öen Peygamber sallallahü aleyhi ve scllem'dçjn duymuş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah (S.A.V.) :
— Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kimseye, kendi suyunun başkasının ekinini sulaması helâl olmaz; buyurmuşlardır.»[818]

Bu hadîsi, Ebu Dâvud ile Tirmizî tahrîc etmiş; ibni Hibbân onu sa-hîhlcmiş; Bezzar ise ha sen bulmuştur.
Hadîs-i şerif, hâmile kadınla onu flehc bırakandan başka birinin cİ-mâ' etmesinin haram olduğuna delildir. Bunun misali hâmile olarak satın alınan câriye ile esir alman câriyedir; ve hüküm gebeliğin zahir olması takdirine göredir, eğer zahir olmamışsa ileride görüleceği veçhile istibra yapmadan cima' edilmesi caiz değildir.
Ulemâ hâmile olmayan zâniye'ye iddet mi yok sa istibra mı lâzım geleceğinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları ona iddet beklemenin vâcib olduğuna; ekser-i ulemâ ise iddetin vâcib olmadığına kail olmuşlardır: «tddet vâcibdir» diyenlerin delili, delillerin umum bildirmesidir.Vâcib değildir diyenler :
«Çocuk nikâhındır.» hadîsi ile istidlal cderîer.
Musannif «Telhis» de Hanbelîler'in Ruveyfî' hadîsi ile yalnız zinadan hâmile olan kadının nikâhının fâsid olduğuna istidlal ettiklerini söylemektedir.
Bu hadisle Haneftler hâmile olarak alman kadının gebeliği başkasından olduğu taktirde cimâ'nın haram olduğuna istidlal ederler. Kendilerine, bu hadîsin esirler hakkında vârid olduğu ileri sürülerek i'ti-râzda bulunmak İstenmişse de Hanefîler tarafından : «İ'tibâr lâfzın umumunadır.» diye cevab verilmiştir.[819]

1148/955- «Mefkûd'un karısı hakkında Ömer radıyalahü anh'öen rivayet edilmiştir: Bu kadın dört yıl bekler; sonra dört ay on gün iddet çeker; demiştir.»[820]

Bu hadîsi Mâlik ile Şafiî tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin daha başka tarîkleri de vardır. Bu bâbta bir de kıssa rivayet olunur. Mezkûr kıssa kaybolan bir adama âit olup Âbdür-rezzak tarafından senediyle tahrîc edilmiştir. Kaybolan zât kıssa da şöyle diyor :
— Vadiye girdim. Beni cinler zaptetti!er. Aralarında dört sene kaldım. Karım Ömer b. Hattab (R. A,/a giderek hâlini arzetmiş. Ömer (R. A.) ona, halini kendisine arzettiğinden i'tibâren dört sene beklemesini emretmiş, (Hz. Ömer bundan sonra kaybolan zâtın velîsini çağırarak kadını boşatmış. Sonra kadına dört ay on gün iddet beklemesini emretmiş). Kadın evlendikten sonra ben geldim. Artık Ömer beni kadını almakla ona verdiğim mehri almak arasında muhayyer bıraktı.
Aynı kıssayı Beyhakı dahî tahrîc etmiştir. Onda kıssanın sâhİ-bi memleketine döndükten sonra Hz. Ömer şunları anlattığı söyleniyor:
«— Yatsı namazına çıkmıştım. Hemen beni cinler esir ettiler. Aralarında uzun zaman kaldım. Sonra bu cinlerle mümin -yâhud müslim demiştir- bir takım cinler harbettiler rr.üsülümanlar onlara galebe çaldılar; ve onlardan bir çok esirler aldılar. Onlardan aldıkları esirler me-yanında beni

de aldılar. Bana dediler ki :
— SenÌ müslüman bir adam görüyoruz. Bize seni esir etmek helâl olmaz. Bunun üzerine beni aralarında kalmakla yurduma dönmek arasında muhayyer bıraktılar. Ben aileme dönmeyi ihtiyar ettim. Bu sefer onlar d;ı benimle "geldiler. Geceleyin benimle konuşmuyorlar; gündüzün ise bir kasırga oluyor; ben onu takibediyordum; demiştir. Ömer (R. A.) kendisine :
— Onların,arasında iken yiyeceğin ne idî? diye sormuş:
— Kara fasulye ile üzerine besmele çekîîmiyen şeylerdi, demiş:
— Ne içiyordun? diye sormuş :
— Ccdef içiyordum; cevabını vermiş.»
Katâde : «Ccdef : ekşimeyen şaraptır» demiştir. Mefkud : kaybolmuş demektir.
Hadîs-i şerîf, Hz. Ömer'in mezhebine göre kaybolan bir kimsenin karısı hâkime dâva açarak hâlini ona'arzettikten i'tibâren dört sene geçti mi kocasından ayrılacağına delildir. İbni Ebî Şeybc'nin rivayeti, hâ-kim'in kadını kaybolan koöasmm velîsine boşattıracağına delâlet ediyor.
Eshâb-t Kirâm'dan bir cemaatla İmam Mdük ve Ahmcd'in bir kavline göre Şafiî'nin mezhebi budur. Delilleri Hz. Ömer'in Pilidir.
Hanefiler'le bir kavlinde Şafii'ye göre ise kayıp kocanın öldüğünü veya boşadığını yâhur -e'-ıyazü Billâh- dîninden döndüğünü yüzde yüz bilmedikçe kadın o adamm karısı olmaktan çıkmaz. Çünkü kadının onun nikâhlısı olduğu yakînen ma'lûmdur. Böyle yakînen bilinen bir şey ise şüphe ve tahminle değil, ancak yakînen bilmekle zail olur.
Bu umumî bir kaide olup MeccMc'nin 4. cü maddesinde : «Şek ile yakın zail olmaz.» şeklinde hulâsa edilmiştir.
İmam Şâfi'nin AH (R. A./den mevkufen rivayet ettiği şu hadîs de buna delildir :
«Kaybolan kimsenin karısı imtihana maruz bir kadındır. Şu halde kocasının yüzde yüz öldüğü kendisine bildi-rilinceye kadar sabretsin.»
Beyhakl bu hadîsin Hz. Ali'den uzun bir hadîs olarak şöhret bulduğunu söyler. Abdürrezzak dahî bunun mislini tahrîc etmiştir. Hâdevîler : «Mefkûd'un öldüğü veya karısını boşadığı yüzde yüz bilinmezse, kadının tabîî ömrü boyunca, yani 120 sene bekler» demişler; bir takımları 150 den 200 seneye kadar beklemesi îcabettiğine kail olmuşlardır. Fakat bu, bazı muhakkiklerin dediği gibi felsefî bir kaziyye-dir; İslâmiyet bundan bendir. Çünkü ömürler hâlik-ı Cebbar tarafından taksim edilmiştir; onlara âdi veya tabîî demek doğru değildir.
Hanefiler'e göre, akrçn-ü cmsâl'i kalmadığı vakit Mefkûd'un öldüğüne hüknıolunur. Vâkiâ îmatn A Şam'dan bir rivayete göre de 120 sene beklemek îcâbederse de tmam-ı A'sam'm kavline en uygun olan birinci rivayettir. Zîrâ insanların ömürleri zaman geçtikçe değişir. İmam EbıC Yusuf'tan bir rivayete göre bekleme müddeti yüz sene, bir ba^ka rivayete göre 90 senedir. Fakat bu rivayetler içinde Hanefiler'ce en makbul olanı birincisi yanî akranı kalmayıncaya kadar bekler rivayetidir.[821]

1148-a/956- «MugÌretübnü Şu'be radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve scllcm:
— Kayp kimsenin karısı, kendisine beyân gelinceye kadar karışıdır; buyurdular.»[822]

Bu hadîsi Dâre Kutnî zaif bir isnadla tahrîc etmiştir. Hadîsi Ebu Hatim (195 — 277), Beyhakl (384 — 458), îbni'l-Kattân (120 — 193) Abdülhâk ve başkaları zaîf bulmuşlardır.[823]

1149/957- «Câbir radtyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Hiç bir adam bir kadının yanında gecelemesin, Ancak nikâhlısı veya zî-rahimi olursa o başka; buyurdular.»[824]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde «Dul bir kadının yanında» denilmiştir: Dul kadının hassaten zikredilmesi ekseriya onun yanına girildiği içindir; diyorlar. Bakire yabancılardan son derece kaçınır; çekinir, bir de yanma girmek hususunda nisbeten müsamaha gösterilen dul kadının yanına girmk memnu' olursa, bakirenin yanına girmenin bilevlâ memnu* olacağı anlaşılsın diye dul kadın zikredilmiş olabilir.
Hadîs-i şerîf, ecnebi bir kadınla başbaşa kalmanın haram olduğuna fakat zî-rahimle kalmakta beis olmadığına delildir. Bu cihet ulemâ arasında ittifakıdır. Zî-rahim: yakın akraba demektir. Bundan murâd nikâhı ebcdiyyen haram olan kadındır. Böylelerine hususi ta'biri ile zî-rahim-i mahrem denilir.
Hadisteki «gecelemesin» ta'birinden, meOıum-u muhalefet tarîki ile gündüzün ecnebi bir kadınla başbaşa ve başka kimse bulunmamak şartı ile bir arada kalmanın caiz olacağı hatıra gelirse de bu mefhuma i'tibâr yoktur. Aşağıdaki hadis dahî aynı hükme delâlet eder.[825]

1150/958- IbnÌ Abbas radryallahü anhihnâ'öan Peygamber sallalla-hü aleyhi ve srllrm'den işitmiş olamak üzere rivayet olunduğuna göre Peygamber (S.A.V.):
— Sakın bir adam bir kadınla baş başa kalmasın. Ancak beraberinde zî-rahim-i mahrem olursa o başka; buyurmuşlardır.»[826]

Bu hadîsi Buharı tahrîc etmiştir.
Hadîsi Şerîf ecnebi bir kadınla gece veya gündüz bir arada yalnız kalmanın haranı olduğuna delildir. Lâkin yanlarında zî-rahim-i mahrem-i bulunursa beraber kalabileceklerdir. Zaten buna halvet demek bile mecaz olur. İstisna dahî istisnâ-i münkatı'dır.
Nikâhı helâl olan bir kadınla cimâ'a mâni' bulunmayacak şekilde bir arada başbaşa kalmaya «Halvet-i sahiha» denilir ki bir çok yerlerde buna cima' hükmü verilir.[827]

1151/959- Ebu Saîd radıyallahü anh'den Peygamber salîaîlahü aleyhi ve seîlem'm Evfâs esirleri hakkında:
— Hiç bir hâmile ile doğurmadıkça cima edilmez; hâmile olmayanla dahî bir hayız görmedikçe cima olunmaz;
buyurulduğu rivayet edilmiştir.»[828]

Bu hadîsi Ebu Dâvud tnhrîe etmiştir. Hâkim onu snhîhlemiştir.
Hadisin Jjarr, KııtnVdc İlmi Abhn.s'da.n bir fjâhÌdi vardır.
Evtâs: Hevazîn tarîiflarıntla bir vadidir. Huneyn harbi burada olmuştur. Bazıları Evtâs'la Huneyn'in lîaşka başka yerler olduğunu söylerler.
Hadîsin İbni Abbas (R. A./dan rivayet edilen şahidi şudur:
Resûlüllah (S.A.V.) hâmile ile doğuruncaya kadar, hâmile olmayanla H,^ hayız görünceye kadar cima' etmekten nehî buyurdu.» bu hadîsi Müslim ûc rivayet etmiştir. Ondaki lâfzı şudur...
«Resûlülfah {S.A.V.) Huneyn günü Evt «'a bîr ordu gönderdi. Bu erdu düşmana rastlıyarak onlarla hârbetti ve aüşmanlara gâüb geldiler. Bir çok esirler aldılar. Resûîüllah (S.A.V.)'in eshâbından birtakım kimseler esir atman kadınların müşrik kocaları olduğu için onlara yaklaşmaktan .çekmiyorlardı. Bunun üzerine Allah bu mes'elet lakktnda (namuslu kadınlar da haram kılınmıştır. Ancak satın aldığınız cariyeler müstesna) âyet-i kerîmesini indirdi.» Yani esir kadınlar iddetleri bitince size hclâlchiiar,
Hadîs-i Şerif, esir ediien kadınla cinsî münasebette bulunmak istenirse bir hayız müddeti ona yaklaşmıyarak istibrâ yapmanın vâcib olduğuna delildir. Bu hâmile olmayan hakkındadır ve rahminde çocuk olup olmadığını bilmek için meşru' olmuştur. Hâmile ise doğuruncaya kadar beklenir. Satın almakla veya başka bir suretle mâlik olunanlar
dahî esirlere kıyâsen aynı hükümdedirler.
«Hâmil2 olmayan bir hayız görünceye kadar» irâdesi bakire ve di.Nara şâmildir. Bir eok ulemâ'nin mezhebi budur. Diğer-liTİnr £Öre îîtihrû ancak gebeliği bilinmiyenler hakkında yapılır. Gebe nlm;i(h£ı ma" ûm nla.nlara istihraJnın lüzumu yoktur. Bunu Alnlürrczzalc, İhni Ömer (ti.A.) 'dan rivüyet etmiştir, ibril Ömer: «Câriye bakire o!-dumu dilerse ona İstibrâ yapmaz» demişin*. Bu hadisi Buiiarl «HuhiÌr» in d:* rivâyeî etmiştir. Bunun bir mislini de Büreyde rivayeti ile Alî (f'.A.) dan 'ahric etmekledir, imam Ahmrd b. UanbcV'ın tahric etü-ı'j KuvcyfÌ' hadisinin mefhum-u muhalifi de bu mânâyı le'yid eder; zîrâ n hadiste : :
(Eğer bir kimse Allah'a ve âhir p;iine îman ediyorsa esıı ferden bir dul kadınla hayzını görünceye kadar cima. Cımcsin» buyuruimuştui'. İmam Mâlikin mezhebi budur. Yalnız Mâliki mezhebinin tahkik eden Mâzarî diyor ki: «Bu bâbta en derli t"|p|u söz şudur: «Hâmile olmadığında şüphe bulunmayan her câri-yy1 istibrâ lâzım değildir. Hâmile olduğu zan veya şüphe edilen yûhı'ıd tereddüd hasıl olan her cariyeye de istibrâ lâzımdır. Zann-ı Kâlihn güre hâmile olmayan fakat hâmile olması yine de caiz görü-İm her câriye hakkında istibrâ'mn lüzum ve sukutuna ait iki kavil vardır».
Hâsılı istibrâ mes'elesinde İmam Mâlik'in mezhebi gebeliği bil-mcyo nıü.stcniddir. Gebelik bilinmiyor veya şüphe edilmiyorsa is-lıhı-âya lüzum

yoktur; biliniyor veya şüphe ediliyorsa istibrâ lâzımdır.
Ihni'l-Kayyim (691 — 751) ile üstadı îbni Tcymiyye (661 — 728)'nin mezhebi de budur.
Ihıvud-ıı Zahiri (202 — 270) 'ye göre esirlerden gayrı cariyelerde istibrâys. lüzum yoktur; çünkü o kıyası delil saymaz. Bir de ona göre câriye alım ve satımı evlendirme hükmündedir.
Esir hadîslerinden anlaşıldığına göre esir edilen câriye ile cinsi münâsebette bulunabilmek için onun Müslüman olması şart değildir; çünkü bu cucli Resûlüllah (S.A.V.) hiç bir hadîste beyân etnv mistir. Müslümanlık şart olsa mutlaka beyân ederdi. Aksi taktirde beyânın hacet zamanından gecikmesi îcabeder ki, bu caiz değildir. Ulemâ'dan Tavus ve b ıskalarının mezhebi budur.
Hadîsin mefhum-u muhalifine bakılırsa istibrfıdan evvel cinsî münâsebetin mukaddemlerini yapmak caizdir. İbni Ömer (li.A.) 'in. fiili de hım.'i deiüdir. İbni Ömer bir harple hissesine düşen bir' cariyenin boynunu gümüşten ihrike benzeterek öpmüş ve: «Âleme karşı onu öpmekten kendimi alamadım» demiştir. Rivayet Buharidendir.[829]

1153/960- «Ebu Hüreyre radıyallahü anhden Peygamber saUaîîahii aloıhı v: scHcm'dcn duymuş oîarak rivayet olunduğuna göre Peygamber (S.A.V.):
— Çocuk firâşa âiddir. Zenpâre'ye de taş vardır; buyurmuşlardır.»[830]

Hu hadîs. Ebu Hüreyre'den bir kıssa hakkındaki Âişe hadîsinden ve Nosaî'deki İbnî Mes'ud hadîsi ile Ebu Dâvud'takİ Osman hadîsinden müftefekun aleyh olarak tahrîc edilmiştir.
İlmi Abdilbcrr (368 — 463) bu hadisine eshâb-ı kirâm'dan yirmi küsur zât tarafından rivayet edildiğini söylemiştir.
ir.'idîs-i Şerif, firâş ile çocuğun nesebinin babadan sabit olacakına delildir.
Firas'ın mânâsında ulemâ ihtilâf etmişlerdir Aslında döşek demek (ilan bu kelime cumhur'a göre kadının bir İsmidir; bazan bununla cima' hali de ifâde olunur, Kbu Ilanîfr'ye göre firâş zevcin bir ismidir. [831] Ulemâ nesebin ne ile sabit okluğunda dahi ihtilâf etmişlerdir. Cumhur'a pöre hurreye cima' İçin imkân vermekle sabit _o!ur. Bu hususta nikâh-i sahîh ile fasidin arasında bir fark yoktur. Şâfüler'le Hanbeliler'-în ve di^er bazı kimselerin mezhebi budur. Ebu Ilanife'yc görc ncsrb nefs-i akid ile sübût bulur. İbni Tay?niyyr'yo göre ise cima' vâki' okluğunu muhakkak surette bilmek şarttır. İJnnl- - Katiyim de avni kavli ihtiyar etmiştir. Hatta bu bâbda İlmi'l - Kayyım şöyle diyor:«Acaba cima' vâki' olmadan lûgatçılarla örf ehli olanlar kainijm firâş sayarını? Karısı ile cinsî münasebetle bulunmıyan, hattâ I »ir araya gelmeyen bir adama mücerred bir imkân tasavvuru ile al nasıl nesb ilhak edebiliyor? Böyle bir imkânın yokluğuna âde-leıı kat'iyyeîk-hükmolunabiîîir; binâenaleyh kadın ancak muhakkak duhûl ile firâ olur.» İbni TcıpnİI/ı/c'nin kavli İmam Ahmcd b. lltn-hrl'dcn de rivayet olunur. Buraya kadar mevzu-u bahis olan, hur-rcıiin firâşınm sübûtu idi.
Cariyenin firâşına gelince: hadîsin zahiri ona da şâmildir. Câ-riyohin firâşı sâhibli ise sahibinin cima' etmesiyle yâhud sahibi İ'tirâf ederse milk şüphesiyle veya bir vecihio sabit olur.
Bu hadîs câriye hakkında vârid olmuştur. Hz. Âişe (R.Anhn) diyor ki : «Sa'dü'bnü Ebi Vakkas ile Abd b. Zem'a, Zem'a'nın bir cariyesinin[832] oğlu hakkında Peygamber (S.A.V.) 'in huzurunda dâvaya durdular. Sa'd :
— Yâ Resûlüllah, kard&şim bana, geldiğim zaman Zem'a'nın cariyesinin oğluna bakmamı vasiyet etti. İmdi çocuğu al da bana ver, çünkü oğlumdur; dedi. Zem'a'nin oğlu ise :
— Çocuk kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur; dedi. Bunu müteakip Peygamber (S.A.V.) çocukta Utbetü'bnü Ebî Vakkas'a benzerlik gördü ve :
— Bu -çocuk senindir ey Abd b. Zem'a; çocuk firâşa
aittir. Sen Cie ondan kaç OV S^VCİe: buyurdular.» Bu vak'a Mekke' ıiiii fethi yılıp.da olmuştur. Hadisi Buharı rivayet etmiştir. Hadîsin dii;cr bir rivayetinde: «Sa'd:
— Yâ Resülallah bu çocuk kardeşim Utbe'ü'bnü Ebî Vakkas'ın oğludur. Oğlu olduğunu bana vasiyyet etti. Çocuğun benzeyişine bak; dedi. Abd b. Zem'a ise:
Bu benîm kardeşimdir ya Resülallah, babamın firâşı üzerinde ken-*li cariyesinden doğdu; dedi. Bunun üzerine Resûlüüah (S.A.V.) kime benzediğine bıktı ve apaçık Utbe'ye benzediğini gördü fakat :
— Çocuk senindir ya Abd b. Zem'a: Çocuk firâşa aittir. 2omr>âreye de taş. Sen de ondan kaç Şevde; buyurdu»
denilmektedir.
Anlaşılıyor ki Utbe, Zem'a'nın cariyesi ile zina etmiştir. Uibe Kâfir olarak holâk nlmuştur.
Bu hadîs Peygamber (S.A.V.) 'in çocuğu firâşa nisbet ettiğine delâlet ediyor. Hükmün sebep ve mahalli, câriyedir. Şu halle cariyenin firâsı sırf ciınâ'la sâhit uluyor demektir Cumhur-u ulemâ ile İmam $«fii, Mâi'ık. Ahmcd ve İbrahim Nrliûi (11) buna kaildirler.
Hancfilor'le ılitfrr hir lakım ulemâya güre cariyenin firfışı ancak sahihinin «Çocuk bendedir» diye iddiası ile sahil nlur. Sadece cimâ'ı ikrar kâfi değildir. K^er cariyenin sahihi çocuğa iddia etmezse nesebi sahil olmaz; ve annesi kimin malı ise çocuk da onun malı olur. Cariyenin ilk çocukunu efendisi «bendedir» diye iddia ederse ondan sonraki çocuklar için iddiaya hacet yoktur. Onlardan neşelileri cariyenin sahibinden sabit olur. Çünkü hu câriye Ümmii Veled olmuştur.
HanefÜer buna hıırre ile cariyenin aralarındaki farkdan dolayı kail olmuşlardır. Onlar firâşı: kavi, zaîf ve orta olmak üzere üç kısma ayırırlar.
Kav* firaş: nikâhlı kadının firasıdır. Bunun hükmü: Çocuğunun nesebi İddia etmeden sabit olmak: bönden değildir; diye nefî etmekle ondan hemen müntefî olmayıp ancak liânla müntefî olmaktır.
Zaîf firâş: Cariyenin firasıdır. Hükmü: Bununla ancak iddia şartı ile neseb sabit olur. İddia edilmezse çocuğun nesehi sabit oimaz.
Orta fîrâş: Ümmii Veled'in yani çocuk doğurmak için tayin ve tahsis edilen cariyenin firasıdır. Hükmü: Eununla «bendedir» diye iddiaya hacet kalmadan çocuğun nesebi sabit olursa da, nefî halinde mücerret (l:u çocuk benden değildir) demekle nesebi müntefî olur, Hân'a hâcet kalmaz.
Hanefîler mevzuu bahsimiz Ebu Hür-cyre hadîsini münâsip şekilde tc'vil edeçler. Derler ki: «Peygamber (S.A.V.) hakkında münazaa yapı-'lan çocuğun nesebini Zem'a'yn ilhak etmemiştir, etmiş olsa Hz. Sevde'-ye omm yanına örtüsüz çıkmamasını tenbih etmezdi. Çünkü onun kardeşi olurdu.»
MâÜkîier burada hnska hir yol tutmuşlardır. Onlarn göre bu hndîs iki hüküm arasında üçüncü lıir hükmün moşru'iyetİnc delâlet eder. Şöy-leki firâş çocuğu Zem'a'yn ilhak etmeyi iktizâ ediyor; fakat benzeyişi de Ulbe'yc ilhakını gerektiriyor, İşte burada fer'î meseleye iki hüküm arasında bir hüküm verilmiş ve nesebin ispatı hususunda firâşa bakılmış, Hz. Sevdc'nin o çocuktan kaçması hususunda da benzerlik nazarı i'İİ-bâra alınmıştır. Mâlikîler bu takdiri her takdirden evlâ bulmaktadırlar. Diyorlar ki: Bir mes'ele iki asıl arasında deveran eder de bunlardan ynl-mz birine ilhak edilirse diğerine olan benzerliği tamamiyle iptal edilmiş olur; fakat iki aslın İkisine de birer vecihle ilhak edilirse elbette bir vec-hi tamamiyle ilga etmekten evlâ olur. -~
Nesebin bir vecihle sabit olup bir vecihle sabit olmaması imkânsız değildir. Nitekim Ebu Hanîfc,,Evzai ve diğer ulemâ : bir kimsenin y.inâdan olan kızı için ecnebi hükmü vardır; flemislerse dr onunla cv-lennvyi kulelisine haram saymışlardır. Hadîs-i Şer'Ue. nr.sehin bah.ıd;. ı başkasına (fa ilhak edilebileceğine işaret vardır. Çüncü Abd b. Zem "a kardeşinin nesebini mücrnvd (inim babasının firâsı olduğunu ikrarla kendisine ilkah etmiştir. Keza bu rivayetten nesebin ilhakı için mirasçıların lasdİkine de hacri olmadığı anlaşılıyor. Zira Hz. Şevde (R. A.) nin (asdik ve. inkârı rivayet olunmamıştır. Bu mes'ele. hakkında iki kavil vardır:
1— Çncuğun nesebini kendi nesebine katan, babası değilse ve bu adamın o çocuktan başka mirasçısı yoksa; meselâ dedesi torununu kendisine ilhak ediyorsa başka mirasçısı bulunmadığı takdirde ikrarı sahîh ve nesebi sabit olur. Burada kaide şudur: Mirası kim alırsa neseb onun ikrarı îîc sabit olur. Bir kişi veya müteaddit olmalarının farkı yoktur. Binâenaleyh vereseden biri nesebi kendisine ilhak etse de ötekileri tasdik etse'er ikrar sahih, neseb sabit olur îmanı Ah?nr(V\c Şafiî'nin mezhebi budur. Çünkü mirasçılar ölenin yerine kaim olmuşlardır.
2— Babadan bnşka kimsenin neseb ilhakına hakkı yoktur. Nesebi ikrar edilen çocuk ikrar edene yalnız mirasta müşterek olur nesebi sâ-bİt olmaz.
Hanefîler bu hadîsle, nesebin kifayetle sabit olamıyacağına kaildirler. Delilleri: «Çocuk firâşa aittir» hadisidir. Onlar: «Böyle bir terkip hasır ifâde <:ı\cv diyarlar.» Bir de kıyafetle neseb sabit olsa çocuğun Utbe'ye nisbet edilmesi îcabederdi; zîrâ ona benziyordu» derler. İmam Şâfn ile başkaları nesebin kıyafetle sabit olacağına zâhib olmuşlardır. Yalnız kıyafetle sabit olabilmek için iki defa haranı cima' vâki1 olmasını şart koşuyorlar. Delilleri liân kıssasında Peygamber (S.A.V.)'in: «Eğer çocuğu şu sıfatta doğurursa çocuk filânın, bu sıfatta doğurursa falannındır» buyurmuş olmasıdır. Zîrâ bu, kıyafetle ilhakın delilidir. Şu kadar var ki. kan kocanın yeminleri ilhaka mâni' olmuştur. Dem?k oluyor ki kıyafet nesebin sabit olmasını iktiza etmiş; yalnız mâni:den dolayı onunla amel olunamamıştır. Şâfiîler'in bu mes'elede delilleri çoktur. Ümmii Süleym:

— Kadın ihlîlâm olur mu; dediği zaman Peygamber (S.A.V.) 'in:
— O halde benzerlik nereden geliyor? buyurması ve çocuğun Utbe'ye benzediğini görünce Hz. Şevde (R.Anhn) 'ya ondan kaçmasını emretmesi bunlardandır.
Kıyafeti delî! olarak kabul etmiyenier bu istidlallere çeşitli cevaplar vermişler: Böylece mes'ie hayli uzamıştır.
Hadisimizdeki: «zenpâreye de taş vardır.» cümlesinden mu-râd zina eden mahrumdur; yâhûd: zina eden Uışla recmedilm^k sureliyle tepelenir; demektir.[833]

«(Süt Emme Bâbı)»

Rc:dâ': lügatte memeden .tüt emmek manasınadır. Bu kelime: ra- rida", rataat. ridaat ve rad" şekillerine okunabilir. Yalnız (riddat) "ı, lügat ulemasından Esmâî inkâr etmiştir. ŞeriaMe: memedeki çocuğun vakti mahsusta kadın memesinden emınrskiir.
Emmenin miktarı ile zamanı hakkındaki ihtilâflar yeri geldikçe görülecektir. Tarifteki (emme) kaydı bir kayd-ı vukûîdir. Yani çocuk ekseriyetle emmek suretiyle beslendiği için bu tâbir kullanılmıştır. Yoksa kasıkla içirildiği taktirde de hüküm sabit olur.
Bir çocuk bir kadından emdimi arlık dinen o kadın onun süt annesi, kadının sütüne sobeb olan kocası süt babası, o kadından emenler ile süt kardeşi olurlar. Bu suretle doğumdan //ayrı bir akrabalık teessüs eder; ve artık bu sayılanlar arasında nikâh haram olur.
Süt emmenin hükmü bir kaç mosele müstesna, tıpkı musebin hükmü gibidir. Binâenaleyh bir kimse noseben kimlerle evienemiyorsa süt cihetinden de onlarla evlcnemez. Nitekim:
«Neseben haram olan süt cihetinden de haram olur.»
hatlîs-i şerifi bunu ifâde vder. Bu hususta âyet de vardır.
Görülüyor ki süt mes'elesi dînen pek mühimdir. Zamanla unutulmaya maruz bulunan bu mesele.de müslümanlann çok uyanık davranmaları îcabeder. Doğan çocuğu ya hiç süt anneye vermemeli, yâhûd vermek mecburiyeti varsa mes'eloyi ciddî bir şekilde ele alarak bir yere yazmalı bcllemeli, hısım ve akrabaya, konuya komşuya onu du-yurmahehr. Aksi taktirde unutulur da günün birinde iki süt kardeşi evlendirmek gibi pek büyük bir vebal altında kalınabilir.[834]

1157/961- «ÂİŞe rrtdıyallaİiü anhâ'd&n rîvâyel edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallnllnhii aleyhi j;r scUcm:
— Bir defa ve \k't defa emmek harâtn kılmaz, buyurdular.»[835]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadis~i Şerif, bebeğin bir veya iki defa emmekle süt oğul olamıyacağına delildir. Bu mes'elede bir kaç kavil vardır:
1— Üç defa yâlıûd daha fazla emmek emeni emzirene emzireni de emene haram kılar. Zâhirîler'le Ebu Sevr, Ibni Mihızir ve Kini Ultcytf'-in mezhebi budur. Delilleri kitabımızın hadîsi ile «bir ve İki defa emzirmek haram kılmaz» mealindeki diğer bir rivayetin mefhumu mııhalifdir. Yani bir ve iki defa emmek veya emzirmek iki tarafı birbirine haram kılmaz ama daha yukarısı haram kılar.
2— Selef ve haleften bir cemâat ile Hz. Ali, Ibni Abbas (R'.Anhü-mâ)'ya Hanefî imamlarına ve İmam Mâlik'c göre sülün azı ile çoğu hükümde müsavidir. Binâenaleyh bir damla dahî olsa mideye vasi! oldu mu hüküm de sabit olur. Hattâ nrucu bozacak miktar sütün hükmü ispat edeceğine ittifak olunduğu söylenir. Delilleri:, Teâla Hazretlerinin tahrim hükmünü rada'a ta'lîk ederek:
«[836] Sizi emziren süt anneleriniz (de) haramdır.» buyurmasıdır. Âyet-i kerîmede tahrîm işi emzirmeye ta'lik edilmiş; fakat emzirmenin az veya çok olacağına dâir bir şey zikredilmemiştir. Şu halde emzirme veya emme ismi verilebilen şey ne zaman bulunursa hüküm de bulunur. Yukarıda zikri geçen: «neseben haram olan her şey süt cihetinden de haramdır» hadîsi ile ileride görülecek Ukbe hadîsi dahî âyet-i kerîmeye muvafık surette hüküm ifâde ederler. Ukbe hadîsinde :
"Nç.sil olur! kadın sizin ikinizi de emzirdiğini iddia ediyor?» .buyurulmuştur. Fakat, kaç defa emzirdiğini sormamıştır.
3— Ancak beş defa doya doya emmekle rada" hükmü sabit olur. Ibni Nlci'ud, İbnİ'z-Zübcyr (U.Anhümâ) ile İmam »S\///i'nin ve bir ri-vfıye*;e £Örc İnunn Ahmrri h. Hıuıl.ri'm mezhebi budur, lîunlar az ileride gelecek Hz. ÂİŞe hadîsi ile isiidlâl ederler. Bir delîHeri de Sehlc binti ELheyl'in Salim'i l)es defa cnv/.irmesİyte islifllâl edrrler. Mezkûr
hadis dahî gelecektir. Vakıa' bu hadîs «Bir ve iki def a emmek haram kılmaz» hadisinin mefhumuna muarız ise de buna Şâîîîlcr tara-fıtıdan:, Âiş3'nin lıı ikinci hadîsi manlıı'.-îtıır. Klbetleki mantıık birinci lı;.!!:in;h:ki mefhumdan daha kuvvetlidir; ve ima tercih edilir.» diye cevap verilmiştir.
Şf-f İV yo. gür o bir defa emmenin hakikati : Çocukun memeyi bir d<Ta ajz'na î'.lma;;ı, sonra, arızî bir sehelı olmaksızın kentli ilıtiyârı ile on;ı bırakmasıdır. Nefes a'malt l;ir reye S:a!;mak veya hafif bir ist irn'ıat r;ibi fjeyler emmeyi İJİr defa ohnaktaa çıkarmaklar. Nite-i.iui yemek yiyen hakkında da aynı şeyler ârı:* oît:a, tekrar yomo-j;'i' devametme'de iki defa yemek yeJi sayılmaz. İste Şafii'nin bir emme hur.iisir.icla mezhebi budur. Hu hf'l böylece beş defa ayrı ayrı zamr.nlarda tekerrür etti mi artık hüküm sabit oiur.
h.ır'm Ahmcd'dcn iki rivayet vardır. Bunlardan birine göre onun HancMİRr'lc, diğerine goıe ŞâîÎîlcr'le beraber olduğu anlaşılıyor.[837]

1158/952- «(Bu da) Âişe radrıjallahü anhâ'dan rîvâyet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sctllallahv aleyhi ve scllem :
— Kardeşlerinizin kim olduğuna bakın; çünkü süt emme açlıktan ileri gelir; buyurdular.»[838]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
îiu dadîs hususunda şöyle bir kıssa vardır: Peygamber (S.A.V.,. Hz. ÂİŞe'nin yanma girmiş. Âişe'nin yanında bir adam varmış Resûlüllah (S.A.V.) bunu görünce her halde cam sıkılmış ve yüzünün rengi değişmiş. Bunun üzerine Âîşe (R.Anhâ):
O benim süt kardeşimdir; demiş. Resûlüllah (S.A.V.):
— Süt kardeşlerine iyi dikkat edin; zîrâ süt emme açlıktan neş'et eder; buyurmuşlar.
Musannif bu zatın ismini bulamadığını söylüyor ve «zannederim bu /;'ıl Ebu'l-Kuays'ın oğlu olacaktır» diyor.
Hadîsteki «bakın» emri süt mcs'elesinİn doğru olup olmadığını tahkik içindir. Bu iş pek mühim olduğu k'in şeraitini hâizmidir değil midir; zamanında nlmusmudur olmamısmıdır; dikkatle tahkik edilmelidir.
FAaı Ubcyd diyor ki: «Bunun mânâsı, acıktığı zaman karnını yalnız emmek suretiyle süt doyuran bebektir.» yani «hadîsin mânâsı, kendisini açıktan doyurmayan süt emmenin bir hükmü yoktur; demek İstiyor. Şu halde bu hadis, aşağıda gelen: «eti büyütmeyen; kemiği geliştirmeyen süt emmenin bir hükmü yoktur» mealindeki İbnİ Mes'ud hadîsi ile aynı mânâya gelir. Hz. Ümmü Seleme (I'. A.)'dan da buna benzer bir hadîs rivayet olunmuştur. Mezkûr ha-ıjisi Tirmizî tahric etmiş ve sahîhlemiştir.
Hadîs-i Şerif ile kadın sütünün, emmek, veya içmek, boğazına akılmak, yâhud aşağıdan şırmrja etmek suretiyle hüküm isfcâtma medar olacağına istidlal olunmuştur. Cumhur'ıın kavli budur.
Hanefiler'le diğer bazı ulemâ'ya güre şırınga edilen süt tahrîm isbât fli'mez. Çünkü bu eti büyütmeye ve kemiği geliştirmeye elverişli 'I-^itdir. Maamâf;h İmanı Muhanımcd'in bu mes'elede cumhur'la beraber olduğu rivayet edilir.[839]

1159/963- «(Bu dahî) Âişe radıycllahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Seh'c bînti Süheyl geldi ve:
— Yâ Resûlallah, Ebu Huzeyfe'nîn mevlâsı Salim bizimle birlikte pvimîzdcdir. Kendisi gerçekten erkeklerin vardığı (bulûğ) çağ(ın)a varmıştır? dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.):
Onu emzir; kendisine haram olursun; buyurdular.» [840]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Ebu Davud'un «Sünen» inde:
«O halde Onu beş defa emzir» buyurulmuşlur.Bu suretle Sâ-'lim (IÎ.A.) Hz. Sehle'nin süt oğlu yerine geçmiş oluyor. Galiba Musanif bu hadîsi, yukarıdaki hükmün buradaki Şehla hadîsi ile tahsis olunduğuna isâret için getirmiştir. Çünkü Seh!<; hadîsi, büyük bir insanın emmesi de - hüküm isbât edeceğini gösteriyor. Halbuki büyük insan açlıktan dolayı emme hükmünde dâhil değildir. İmam Mâlik'in de cl-ftlu-valia^ da rivayeti veçhiyle Salim kıssası şudur: Ebû Huzcyfe, Sâlim'i evlâdıık almış ve onu cvlendirmişti. Salim (R.A.), Ensar'dan bir kadının mevlâsı idi. Teâlâ Hazretleri:
«[841] Onları babalarının adları île çağırın...» âyetini İndirince soyu belli olanlar babalarının adları Üe çağınlmağa başladılar. Babası belli o'mayaîlar cia mcvlâ ve din kardeşi oldular. İşte Hz. Schle o zaman

gelmiş ve:
— Yâ Resûlallah, biz Sâlim'i evlâd bilirdik. Benimle ve Ebu Hu-zeyfe ile haşir neşir olurdu. Beni acık saçık görürdü, şimdi Allah onlar hckkında malûmun olan âyetleri indirdi; demişti. Peygamber (S.A.V.:
— Onu beş def« emzir; buyurdu. Artık Salim, Ebu Huzeyfe'nin süt oğlu mesabesinde idi.»
Selef Hazcrâh bu hüküm hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hz. Âişe (R.Anhâ) 'ya gorc kadını emen âkil lâiig bile olsa tahrîm sabit olur. Urve (R.A.) söyle diyor: «Ümmü't-Mümînîn Âişe bu hadîsle amel etmiştir. Kız kardeşi Ümmü Külsüm'a ve kardeşinin kızlarına yanlarına girmesini istedikleri erkeği emzirmelerini emrederdi.
Bu hadîsi İmam Mâlik rivayet etmiştir. Bu kavil Hz. AN ve Urve (R. A. /dan rivayet olunmuştur. Ley s b. Sa'd i'e İlmi Hazm'in ve Dâvud-u ZaliirVvAn mezhebi budur. Delilleri buradaki Sehle hadîsidir.
Cumhur Sahabe ve Tabiîn ile Mezhep imamlan'na göre ise rada' ancak küçük iken emmekle tahakkuk cûcr. Yalnız küçüklüğün tahdidi bususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhur-u ulemâ ile İmam Mâlik, Şafiî, Ahmcd b. HanbcI ve Hanefîler'den İmameyn dîye anılan Ebu Yusufla. İmam Muhammrd'e göre sut emme devresi ikî senedir, iki seneden sonra emmesi bu hükmü isbat etmez. Delilleri:
«[842] Süt emme işini tamam yapmak İsteyen (babalar) için anneler çocuklarını tam iki sene cmzîrirler.» Ayeti kertmesidir. İmcim. Â'znm, Ebu Hanifc'yc göre süt müddeti otuz ay İmam-ı Züfcr (110—150)'e göre üç senedir. Hazret i imam'ın delili :
«[843] Çocuğun tna karnında kalması ile sütten ayrılması müddeti otuz aydır» ;"ryet-İ kcrîmesidİr. Bu âyet-İ kerîmede İkİ seve bir hüküm zikredilmiştir. Yani âyette çocuğun ana karnında kalma müddeti i!c memede:! ayrılma müddetleri zikredilmiş ve ikisine birden otuz ay tayin edilmiştir. Şu hiilde bu otuz ay ayrı ayrı her ikisinin müddetidir. Ya'nr, bir çocuğun ana karnında kalma müddetinin iki seneden fazla olmıyac;ıƐını bildiren hndis vardır. İste âyetin hamilelik müddetini bildiren kısmı o hadisle tahsis edilmiştir. Süt müddetini ise tahsis eden bir delil yoktur. Binâenaleyh o otuz ay olarak kalır.
hın-.H-ı Zitfcr[844] dahî aynı âyetle istidlal eder; ve otuz aya ka-dnr İmam-ı Â'zam'kı beraberdir. Ondan sonraki altı ayı ise çocuğun nlısnmsı için ilAve rder. Fetva' Imameyn'nin kavline güredir.
îmanı J\Iâ!İk\\cn süt müddetinin iki sene bir ay; iki sene iki ay olduğuna dâir rivayetler vardır. Bazılarına göre süt müddeti on beş SL-no; diğer bazılarına göre kırk yıldır. Hattâ: «ömür boyuncadır» diyenler bile bulunmuştur. Bittabi bunlara i'tibâr yoktur. Bazıları: «Rada' hükmünü inbât eden süt emme sütten.ayrılmazdan öncedir» ı' misler; fakat bunun için bir zaman takdir etmemişlerdir. EvzaVyc göre bir yaşında bir çocuk memeden ayrılırsa bir müddet sonra'tekrai- emso iki yıl lamam olmasa büe rada1 hükmü sabi I olmaz. Aynı rnruk emmeye devam ederse iki yasına kadar emdiği haram daha sujırasi hcıaldir.
Cumhuru ulemâ. Salim hadisi için: «Ona hasstıvv diyorlar. Nitekim Hz. Ümmü Seleme, ÂİŞe (h'.Anhâ) 'ya: «BİZ bunu yalnız Sâlim'e hâs görüyoruz. Hem bilmiyoruz belki de bu hüküm Sâlim'e bir ruhsattır; yahut mensuhtur.» demiştir.
Burada İbni Tcymiıtifc'mn hi<; bir kavle uymıyan bir mezhebi vardır. İbui Tcymhjyr süt meselesinde küçüklüğü esas ittihâz etmekle beraber, «Hacet olursa büyük de emebilir ve hüküm sabit olur» diyor. Meselâ: âkil baliğ bir kimse bir kadının yanına dâimi au-reltc girip çıkmak mecburiyetinde kalsa da kadın için her zaman tesettür güç gelse veya örtünecek bir şey bulamasa İbni Tcymiyyr'yc göre kadını emerek süt oğlu olabilir. İbni Tcymiyyc bu suretle birbirine muarız hadislerin arasını bulmağa çalışmıştır.[845]

1160/964- «(Yine Âişe radjynlhthn anhn'dan rivayet cd'ldığ'ne göre Ebu'l - Kuays'ın kardeşi Eflah[846] tesettür hükmü sübût bulduktan sonra kendisinin yanına girmek için izin istemeğe gelmiş. Âişe demiştir ki:
— Ora izin vermeğe razı olmadım. Resûlüllah sallctllahü aleyhi ve srllctn geldiği zaman yaptığımı kendisine haber verdim. Bana onun yanıma girmesine izin vermemi emir buyurdu ve:
— O senin amcandır; dedi.»[847]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Hadîs-i Şerif, emzirenin kocası ile yakınları hakkında rada' hükmünün sabit olduğuna delildir. Çünkü kadının sütüne sebeb erkeğidir. Binârnaleyh doğurdukları çocuk nasıl mü.şLerrkse süt oğuMarı da öyledir. Onun içindir ki hu hüküm babında İbni Abbas (H.A.): «aşı bîrdir» de--mistir. Bunu İbni Ebi Şcybc rivayet eder. Zira sütü eiimV indirir; bu İse erkeğin iştiraki ile olur. Eshâb-ı Kiram ile Tâbiün'in cumhuru ve mezheb imamları buna kaildirler.
Eflah hadisi E bu Davud'un rivayetinde daha sarihtir. Ve şu lâfızlarladır :
«Âişe demiştir ki: Eflah yanıma girdi. Ben hemen kendisinden Örtündüm. Bunun üzerine :
— Ben amcan olduğum halde benden kaçıyormusun? dedi:
— Nereden nereye? dedim:
— Seni kardeşimin karısı emzirdi; dedi:
— Beni ancak kadın emzirdi; erkek emzirmedîya..,; dedim». Cumhur-u ulemâ'ya bu hususta muhalefet edenler: [bni Ömer, İbni Zübeyr, ÂİŞe, Râfi' b. Hadîc (R. A.) ile tâbiîn'den bir cemâat İbni'l -Münzlr ve Zâhîrîler'dir. Bunlar erkeğe rada1 hükmünün sabit olmayacağına kaildirler. Derler ki: «Süt kadının olduğu gibi çocuğu emziren de udur, nitekim Teâlâ Hazretleri:
[848] Sizi emzîrmiş oîan anneleriniz» buyurmuştur. Binâenaleyh erkeğe süt. hükmü sabit değildir.»
Bunlara cevaben: «Âyet-i Kerîmede hu hadîse murîz bir cihet yoktur. Çünkü anneleri zikretmek onlardan başkasının bu hükümde dâhil olmadığına delâlet etmez. Mefhumu ile delâlet ediyor; desek: Buradaki mefhum, mefhum-u lâkabdır; ondan delü olmaz.» denilmiştir.
Cumhur'a muhalefet babında İJmi'l-Kaı/ı/im közü hayli uza imiş İbni Tcymiyyc dahî onu beğenmiştir. Sonraları da bu hususta uzun uzadıya bahis açanlar olmuştur.[849]

1161/965- «(Yine) Âişe radnjallahü anhâ'.dan rivüyet olunmuştur. Demiştir ki: İndirilen Kur'an meyânmda: on defa ma'iûm .süt emme (anneyi çocuğa) haram kılar; Âyeti de vardır. Sonra bu ort'def'a emme, beş defa ma'iûm emme ile neshedildi. Resûlüllar sallallâjıü aleyhi ve sc.llcm bu âyet okunan Kur'ân meyanında İken vefat etti.»[850]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Ulemay-ı Kirâm'ın beyânına göre Hz. Âişe'nin bu hadisi son neshin pek yakında vâki' olduğunu gösteriyor. Okadar ki: bazı kimseler nesih vâki' olduğunu henüz işitmedikleri için o âyeti okumaya devam ederlermiş. Ncsîii haber alır almaz okumaktan vazgeçmişler.
Nesih: sonra gelen şer'î ve fer'i bir delilin evvelki delilin hükmünü kaidirmasıdır. Nn'sih üç kısımdır: :
1— Hem okunması hem hükmü neshedilendir. Hadîs.e zikri geçen (on defa emme haraıjı kılar) âyeti gibi.
2— Hükmü bakî olup yalnız tilâveti ncshcdilcnt r.
««IhlİyAr erkekle İhtiyar kadın zina ederlerse onları hemen recmedin...» âyeti gibi.
3— Tilâveti bnkî olup yalnız hükmü neshedilendir. Bu nev'i nesih bir hayli vardır.
«[851] Sizden vefat ederek zevcelerini bırakanlar..... âyeti gibi.
«Siibiilü's - Selâm» sahibi bahis mevzuumuz hadîs üzerinde durarak rada1 hususunda en şâyan-ı tercih kavil bunu buluyorsa da .mes'eleyi Hanefüer'den Kemâl b. Hiimâm[852] Fcthü'l-Kadîr» nâm eserinde nasıl lazımsa öyle tedkik ve tahkik etmiştir.
Mezkûr 1ahkikt.cn anlaşıldığına göre sâyân-ı tercih olan kavil bu değildir. IIatla rada' mes'eîesûnde: < Hüküm üc defa emmekle sahil olur» diyenleri kavli bile hu kavildin daha şâyân-ı tercihtir. Yine ayni tahkikten anlaşıldığına güre süt emme bâbmdaki mikciar tayini neshi dilmislir. Taunun neshedildi^ini İbni Abbas (II. A.) kendisine Nâs, bir kerre emmek har;"ım kılmaz; diyorlnr. buna ne dersin? diye sorulduğu vaki! tasrih etmiş ve : «Bu mevcud idi; Takat sonra nrshedildi» demiştir. İbnİ Abbas (R..A.) : «;-ad;V meselesi: azı da çotfu da haranı kılar; neticesine vardı» dediği rivayet edilmiş; keza İbni Ömer (R.A.) da: «az emmek haram kılar» demiştir. Hattâ kendisine, İbni Zübeyrin «Bir ve iki defa emmrkte beis yoktur» dediği söylendiği vakit: «Alla-hın hükmü İbni Zübeyrin hükmünden daha hayırlıdır...» demiştir.[853]

1162/966- «İbnİ Abbas radıyallahü auhümd'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (S.A.V.)'e Hamza'nın kızını almasını söylemişler bunun üzerine : :
— O bana helâl değildir; çünkÇ o benim süt kardeşimin kızıdır. Neseb cihetinden haram olan süt cihetindînde haramdır; buyurmuşlardır.»[854]

Hadîs mültefekun aleyh'lir.
Hz. Hamza (Fi. A.)'m kızının ismi ihtilaflıdır, bu bâbta Ümâme, Amâre, Selma, Âise, Fâtıme, Emslullah ve Ümmü'l-Fadl olmak üzere yedi isim zikredilmiştir. Ksah olan kavio göre ismi Amâre; künyesi de (' tı>ıül'-Fadl'dır. Annesi Esma binli Ümeys'in kız kardeşi Selmâ'dır.
Hz. Amâre'nin Peygamber (S.A.V.) 'in süt kardeşi kızı olması, R^ sûlüllah (S.A.V), Ebu Lehebin cariyesi Süveybe'dcn süt emdiği iğindir. Ondan vaktiyle amcası Hamza ÇR.A.) cia cmmi.şti. Hz. Hamza'nın kızını Resûlüllah'a teklif eden Hz. Ali'dir. Ncsal'nm rivayetine göre Ali (R.A.) şöyle demiştir:
«— Yâ Resûlâllah neden bizi bırakıp da Kureyş'e merak ediyorsun? dedim:
— Sizde bir şey var mı? dedi:
— Hz. Hamia'nın kızı var; dedim...»
Rıda' hükümlerini şöylece sıralamak mümkündür: Süt ciheti ile ak-r;ıba olanlar birbirleri ile evlrnemezler.
«Süt haram kılar» derken hu mânâ kastedilmiştir. Fukâhâ hu hususta bir de kaide vazetmişlerdir: «Emmenin emzirene nefsi haram; emzirenin emene nesli haram.» derler.
Süt akrabalar hirbirilerinden kaçmazlar. Bir yerde haşhaşa kalabilir ve beraberce sefer edebilirler. Fakat birbirlerine mirasçı olamazlar; in S içlerinin nafaka ve meskenini tedârik etmekle mükellef değildirler; aralarında nesebe âit ahkâm cereyan etmez.[855]

1163/967- «Ümmii Seleme rndıyallahu anhâ'ûan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahH aleyhi ve sellem:
— Rada'dan haram olan, ancak bağırsakları yarandır. Bu da memeden ayrılmadan evveldir; buyurdular.»[856]

Hu hadisi Tİrmîzî rivayet etmiş ve onu hem kendisi hem de Hâkim sahihlcmişlerdir.
Bağırsaktan yarmaktan maksad: Onlara varmaktır. Şu halde bağırsaklara varmayacak kadar az süt haram kılmayacak demektir. Maa-rnAfih hu ta'hir: Bağırsaklara varıp da onları besleyen ve başka gıdaya hacet bırakmayan mânâsına da gelebilir. Bu taktirde hadîs: Büyük bir insanın emmesi ile rada1 hükmünün sâhit olamıyacağına delâlet eder ki zâten ondaki «bu da memeden ayrılmadan evveldir» cümlesi bu mânayı tc'yid eder. Çünkü memeden ayrılmazdan önceki zaman henüz iki ya.şını doldurmadığı zamandır.
Aşağıdaki hadîs dahî bu ikinci mânâya delâlet eder.[857]

1164/968- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet o(unmuş-lur. Demiştir ki: «İki seneden gayrıda süt emmek yoktur».[858]

Tîıı hadisi Dâre Kufni ile İbnİ AdİYy hem merfu' hem' de mevkuf olarak ri\ âyet etmişler; fakat mevkuf oluşunu tercih eylemişlerdir.
Çünkü onu merfu' olarak yalnız cl-Hcyscm b. Cemil'in tbni Uyry ne'6cn[859] rivayet ettiğini Dâr.c Kut m kaydetmektedir. Maanıâfîh Dara Kufuî Heysem hakkında : «sika ve lafız idi diyerek hiisn-ü şehâdette bulunmuştur.» Aynı hadisi Ha'ul b. M a usu r dahî ibni Uyeynr'dcn mevkuf olarak rivayet etmiştir. Bittabi hadîsin mevkuf olması illet değildir.
İbni Ad'uın, Heyscm'in yanıldığını söylemiştir. Bcyhakî: «Sahih olan, bu hadis mevkuftur.» diyor. Yine Dryhakî süt müddetinin iki sene ile mahdud okluğunu Hz. Ömer ve İbni Mes'ud'dan rivayet etmiştir.
Bu hadis iki senenin rada1 müddeti olarak nazar-ı i'tibâre alındılına, iki seneden senraki rada'ın raddn' hükmü taşıyamayacağına drüldir. Nitekim âyet-i kerime ile aşağıdaki hadîs aynı hükme deIfılel. etmektedirler.[860]

1165/969- «İbnî Mes'ud radıyalhıhü anh'öen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûiüJlah salhtttafıü aleyhi vr sclhvı:
— Kemiği geliştiren ve eJtİ büyütenden başka rada yoktur: buyurdular.»[861]

Eti hadisi Ebu Dâvud tabric etmiştir.
Çünkü çocuğu büyütüp geliştiren süt iki yaşına kadar olandır.[862]

1166/970- «Ukbetü'bnü'l - Haris[863] rnchyallcthü anh'dcn rivayet olunduğuna göre kendisi Ümmü Yahya bîntî Ebî ihâb İle evlenmiş. Müteakiben bîr kadın gelmiş ve:
— Ben sizin ikinizi de emzirdim; demiş. Bunun üzerine Ukbe (meseleyi) Peygamber sallallahil aleyhi ve scHem'e sormuş. Rcsûlüllah (S. A.V.):
— Nasıl olur bak ne söylendi? buyurmuş. Artık Ukbe de ondan ayrılarak kadın başka birisi iîe evlenmiştir»[864]

Hu hadisi Buharı tahriç etmiştir.
Musannif gelen kadının ismini bulamamıştır.
Hadîs-i Şerif, süt ananın şehfıdetinin yalnız başına kabul edileceğine delildir. Buharî bunun için ayrı bir bâb yapmıştır. İbni Abbas ile Seleften bir cemâatin ve Ahmcd b. llnnbcl'm mezhebi budur. Ebu Ubcyd: «Erkeğe kendiliğinden ayrılmak vâcib chır. IIakim1 in hükmüne lüzum yoktur» diyor.
İmam MâUk'c göre süt mes'elesinde ancak iki kadının şehadeti kabul edilir. Hanefîlcrle diğer bir takım ulemâ'ya göre süt meselesinin şâir hukuktan bir farkı yoktur. Binâenaleyh burada (is iki erkek yâhud bir erkekle iki kalın şehâdet etmelidir. Yalnız süt annenin şehadeti kâfi gelmez. Şâfîîler'e göre süt ana ile birlikte üç kadının şehadeti kabul edilir. Yalnız ücret istememesi şarttır. Şâfiîler'ce hu hadîs ihtiyata ve şüpheli şeylerden korunmaya hamledihniştir. Fakat kendilerine: pu .sözlerinin zahire uymadığı, çünkü Peygamber (S.A.V.)'e meselenin dört defa sorulduğu; dördünde de: :
— Nasıl olur bak ne söylendi; cevabım verdiği hatırlatılmıştır. Bu hadîsin bazı rivayetlerinde «Onu bırak» denilmiştir. Dare Kutni'-nin rivayetinde ise«Ondan sana hayır yok» buyurulmuştur. Eğer ihtiyat kabilinden olsaydı ona kadını boşamayı emrederdi. Halbuki ha-di.sin lıiç bir nvâyelindc talâk zikredilm; mistir. İbnİ Abbas taraftarları bu ,-İhcti nnzar-ı i'tilâiT alarak: Hu hüküm buraya mahsustur. Binâenaleyh sair hukukun hilâfına olarak burada yalnız süt ananın şehadeti kâüdir» demişlerdir.[865]

1167/971- «Ziyâd-ı Sehmî radıynllahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sttllajlahü aleyhi ve scîlcm ahmak kadından süt ana yapılmasını nehyetti».[866]

Eu hadisi Ebu Dâvud tahric etmiştir.
Hadîs mürscldir. Çünkü Ziyad'm sahâbîliği yoktur.
Buradaki nehyin hikmeti sütün çocuğun tabiatına tesir etmelidir. Yani ahmak kadının sütünü emen çocuğun da ahmak olması muhtemeldir. Onun için süt anayı seçerken ahmak olmamasına dikkat etmek gerektir.[867]

«(Nafakalar Babı)»

Nafaka: insanın muhtaç okluğu husûsâta sarfeüiği yiyecek içecek şeylerdir.[868]

1168/972- «Âişo rurfnjfilldhit anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Ebu Süfyan'ın[869] karısı Hind[870] binti Utbe ResülüUah stüİallahil alcı/lıi ve fi'-Ucm'ın yonma girdi ve:
— Yâ Rcsûlallah, gerçekten Ebu Süfyan pek cimri bir adamdır. Bana kendime ve çocuklarıma yetecek kadar nafaka vermiyor. Ancak onun haberi olmaksızın malından bîr soy alırsam o başka, Acaba bana bun-cJa bir günah varmıdır? dedi. Rcsûlüüah (S.A.V.):
— Onun malından sana ve çocuklarına yetecek kadarını ma'ruf vecihle al; buyurdular.»[871]

Hadis müttofekun aleyh'ür.
Iladîs-i ŞtTÎfte, bir kimseyi şikâyet etmek ve hakkında fetva' almak için hoşlanmadığı bir sıfatla zikretmenin caiz okluğuna delil vardır.
İste gıybet'in caiz görüldüğü yerlerden biri hudut. Yine bu hadîs, bir adama karısı ile çocuklarının nafakasını v< rmenin vâcib olduğuna delâlet ediyor. Lâfzın umumuna bakılırsa büyük çocukların nafakası bile babaya âit görünüyorsa da onlar başka delil İle bu umumdan tahsis edilmişlerdir. Nafakanın takdirine hacet kalmaksızın yetecek kadarının vâcib olduğu dahî bu hadîsin delâlet ettiği husûsât cümlosindcndir BİR

çok ulemâ ile İmam Şafiî'nin mezhebi budur. İmam Şâfiî.n'm bir kavline göre nafaka müdd denilen ölçekle takdir edilir. Ve zengin erkek her gün için karısına iki müdd; orta haili bir buçuk müd; fakir oian bir müd; zahire verecektir. Bazıları: Her gün için iki müdd her ay için de ayrıca iki dirhem verir; demişlerdir.
Ebu Ya'lâ'dan rivayet olunduğuna göre ekmek verirse günde iki rıtıl[872] vcrm?si îeabrder. Bu hususta zenginle fakirin farkı yoktur. Yalnız iyi ve güzel olması hususunda birbirinden ayrılır. Çünkü yenilecek miktar da zenginle fakir müsavidir. Yalnız yiyeceğin iyiliği kötülüğü meselesinde ayrılırlar.
îmam Nevrin (631 — 676) : «Bu hadis miktar tayin edenlerin aleyhine hueettir.» diyor.
HanefîlerV Süre nafaka hususunda karı ile kocanın ikisinin de hâlleri nazarı ftibâre alınır. Yani ikisi de zengin iseler zengin nafakası; fakir iseler fakir nafakası verilir. Biri zengin diğeri fakir olursa kadının nafakası zengin kadınların nafakasından aşağı, fakirlerin nafakasından yukarı olur. Hnnefiier'den KcrhVyc göre nafaka hususunda yalnız erkeğin hâli nazar-ı i'tibâre alınır.
«Ancak onun haboti olmaksızın malından bir şey alırsam» ifâdesi, baha çocuklarına bakmadığı zaman onlara bakmayı annelerinin üzerini1 alabileceğine ve keza hakkım vermeyenden bizzat onu almanın caiz olduğuna deîâieL c(.kT. Çünkü Peygamber (S.A.V.), Hind'in yaptığını takrir buyurmuş: «haram» dememiştir. Halbuki Kİnd aldığının kendisine günah olup olmadığını sormuştur. Böylelikle Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Hind'in şimdiye kadar aldığını takrir; gelecekte alacaklarının da mubah olduğunu beyân etmiş oldular. Buharî'n'm bazı rivayetlerinde:
«Onları ma'ruf vecihle beslemende, sana bir günâh yoktur» buyurulmuşttır:
«Sana ve çocuklarına yetecek kadar al» emrinin Resûlüllah (S.A.V.) tarafından bir fetva' olması yâhûd hükmün hu okluğunu ihbar mahiyetini taşıması birer ihtimaldir.
Hadîs-i Şcrîftc vekil nasbetmeden gaibin aleyhine hüküm verilebileceğine delil vardır. Buharı buna dâir bir'bâb yapmış; ve bu hadîsi orada zikretmiştir. Yalnız Ncvcvî gaibin aleyhine hüküm verilmek için onun o yerde bulunmamasını yâhud o yerde bulunsa bi-lo ele geçmesinin güç veya imkânsız olmasını şart koşuyor. Halbuki Ebu Süfyan o gün belde hârici bir yerde değildi. Şu halde Resûlüllah (S.A.V.)'in bu hükmü, gaibin aleyhine bir hüküm sayılamıyacak demektir. Nitekim Hâkim1 in «cl-Müstcdrck» inde şöyle bir hadîs vardır:
«Peygamber (S.A.V.) biat esnasında kadınlara çalmıyacaklarım şart koşunca Hind :
— Hırsızlık için sana biat edemem; çünkü ben kocamdan çalarım; .demiş. Bunun üzerine Resûlülfah (S.A.V.) onu bırakarak karısına hakkını helâl etmesi içîn Ebû Siifyon'a haber göndermiş. Ebû Süfyan :
— Yaş yemişlere evet derim; fakat kuru erzak için hayır; demiştir.» Bu hâdise gnsteriyor ki: Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in o gün verdiği hüküm gaibin değil, hâzırın aleyhine imiş.
Hâsılı kıssa bir fetva' olmakla mahkeme hükmü olmak arasında ih-timallidir. Hİnd'den İsbâl sâhid istemediğine bakılırsa fetva" olması ihtimali pâlibtir. Bazıları buna «hükümdün'- demişlerdir. Onlara güre Hînd'-den ispat istememesi tınım doğru söylediğini bildiği içindir.
î>ıi halde: «Hâkim bildiği bir hususa hueeetsiz de hüküm verebilir,s diyenler için bu vak'a bir delil olabilirse de yukarıda arzettİğimiz vecihle mesele ihtimallİ olduğundan, gelişi güzel her hususla değil yalnız kadının kocasından kendine ve çocuklarına nafaka dâvâsiyle nafakanın kifayetsizliği hususunda delil olabilir.
Musannıfn hadîsi burada zikretmekten maksadı da budur.[873]

1169/973- «Târık-ı Muharibi[874] radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Medine'ye geldik. Bir de baktık Resûlüllah sallallrıhü aleyhi ve selle m minberin üzerinde ayakta halka hutbe İrâd fdîyor ve:
— Verenin e\\ yüksektir. Hem nafakasını verdiğin kimselerden başla! Anneni, babanı, kız kardeşini, kardeşini, sonra sana en vakın ve ondan sonra en yakın olanları gör gözet; diyordu.»[875]
Bu hadîsi Nesaî tahrîc,etmiştir. İbni Hibban ile Dâ.-e Kutni onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i Şerif; «Yüksek el'alçak elden «.yırlıdır» hadîsinin tefsiri mesâbesindendir. Yüksek el: Veren yâhud ?'"âk öden el, diye; alçak el de: vermeyen yâhîid dilenen el diye; tefs!: edilmiştir.
«Hem nafakasını verdiğin kimselerden baş£» emri yakınlarına infâkın vâcib olduğuna delildir, bunların kimler olduğu da anneden başlanarak îzâh buyurulmuştur. Bu tertib i'zaz-u ikram hususunda annenin babadan daha ileri geldiğini gösterir. Kaadi îyaz (476 — 544) : Cumhur'un mcz-focbi budur.» demiştir. BuharVı\h\ tahric etliği. Ebu Hü -îyrc hadîsi buna deiâiet eder. Mezkûr hadîste en ziyâde i'zaz-ü ifc.am'n lâyık olarak üç defa anne zikredilmiş; ondan sonra atıf suretiyle baba da ilâve buyurulmuştur.
FilhakîVr. Kur'ân-ı Kerîm'dç anne hakkının ziyâdeliğine tenbih için «[876] İnsana ebeveynine ihsanda bulunmayı tavsiye ettik. Çünkü annesi kendisini rahmetlerle karnında taşımış ve zahmetlerle doğurmuştur.» buyurulmaktadır.
Hadîs-i Şerifte «Kız kardeşini, kardeşini » diye verilen tafsilât fakir düsen yakınlara nafaka vermenin vâcib olduğuna delildir ve görülüyor kiv kız kardeşle kardeş dahî nafakası verileceklerde dahildir. Hz. Ömer (R. A.) ile İmi Ebî Leylâ (74—148)'nın ve İmam Ahmcd b. HaHbfTi.nL mezhebi budur.
İmam Şafiî'ye göre nafaka, kötürüm olmak, küçük veya deli olmak gibi bir sebeple kazanmaktan âciz kalanlar için vaciptir. Bu üç sıfattan birini haiz olmayanlar hakkında Şâfiîler'Ğcm üç kavil rivayet edilmiştir.
Bunların içinde en güzel sayılanına göre nafaka vâcibtir. Çünkü beri tarafta zengin akrabası varken bir insana «çalış» diye teklifte bulunmak ayıptır.
İkinci kavle göre nafaka vermek vâcib değildir; zîrâ maişetini kazanmağa kudreti vardır. Bu kudret mal mesabesindedir.
Üçüncü kavle göre: Asim nafakası fer'a vâcibtir; yani anne ve babaların nafakasını vermek evlâda vâcibtir. Fakat evlâdın nafakası ebeveyne vâcib değildir. Zîrâ bunca yaş farkına bakmadan onlara çalışmayı teklif etmek ebeveyne ihsan emriyle bağdaşamaz.
Hanefilcr'e Unn: Maişetini kazanmaktan âciz olan fakir akrabaya, nnlar.iau alacağı miras miktannea nafaka vermek vâcib olur. Küçük çocuklar fakir iseler nafakaları babalarına vâcib olur. Kbeveyn fakir düşerlerse nafakaları kız ve oğlan bütün çocuklarına vâcib olur. Yalmz Lir rivayete göre nafakayı hepsi nüsâvaut üzere verirler; diğer rivayete göre mirasları miktannea öderler. Tefsilât fıkıh kitaphırmdadır.
[877] Akrabaya hcUkını ver» âyet-i kerîmesi akrabanın akraba üzerinde hakkı oklusunu bildirmektedir. Haklar ise ççşİÜİ ve birbirinden farklı olur. Nafakaya muhtaç olanlara nafaka verildiği gibi muhtaç olmayanlar da başkalarına verirler.
Iladîs-i Şerif, yakın hısımları ve bunların derecelerini izah mesabesindedir. Yalnız bu hadîsL- çocuklarla zevceler zikredilmemişür. Çünkü bunlar babımızın ilk hadisesinde mevzu-u bahis olmuşlardı.
Geçmişin nafakasına gelince: Bu hususta ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Razılarına göre bu nafaka sakıt olur. Diğer bazıları sakıt olmayacağına kaildirler. Bir takımları da: «akrabanın geçmiş nafakası sakıt olursa da zevcenin nata1 ası sakıt oimaz.» demişlerdir. Bunlar sözlerini şöyle ta'-lîl ederler: «akrabaya nafaka, yardım için meşru' olmuştur. Geçmişe nazaran hu yardımın hükmü kalmamıştır. Zevcenin nafakası ise yardım için değil, nefsini kocasına münhasıran hapsetmesine karsı erkeğin bir borcudur. Bundan dolayıdır ki, zevce zengin do olsa bu hakkı sakıt .!-maz. Zevce nafakasının sukut ctmiycccğine ittifak vardır. Einâenaİcyh - zevce kocasına muti1 oldukça bu hak kendisine verilir. Fakat itaat etmezse verilmez.[878]

1170/974- «Ebu Hüreyre radıyaîlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salhtllahn aleyhi ve sellem:
— Kölenin yiyeceği ve giyeceği hakkıdır. Gücünün. yetmiyeceğİ iş de kendisine yüklenmez; buyurdular.»[879]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
II.'Kİis-i SctİF, ittifakan vâeih nlan bir meseleye delâlet etmek-Irvlir ki o da kulelerin nafaka ve giyecekleridir. Bittabi cariyeler de hükümde dâhildirler. İludî.sde yalnız kölelerin zikredilmesi tağlib yo-iu iiodir. Hadisde yiyecek ve içecek mutlak zikredilmiştir. Binâenaleyh .sahibinin yediğinin aynını yemesi, onun giydiğinin aynını giymesi vâcib dirildir. îllurJim hadîsinde: Onlara kendi yediğinizden yediriu; giydiğinizden giydirin» denilmiş olması mendup mânâsına alınmıştır.[880]

1171/975- «Hakîm b. Muaviye el- Kuşeyrî'den oda babasından - m-ıhı/alhthii duymuş olarak rivayet edilmiştir. Babası demiştir ki:
— Yâ Resûlnllah, bizden birimizin zevcesinin, kccası üzerinde ne hakkı var? dedim. Rcsûlüüah (S.A.V.) :
— Kendin yediğin zaman onu doyurman; giydiğin zaman onu da giydirmendir... ilâh; buyurdular.»[881]

Bu hadîs «kadınlarla geçinme babı» 11da geçmiştir.
Musannif orada hadîsin tamamını zikretmiş; ve onu İmam Ah-mc<i. Kim Dâvud, Ncnnl ve İbni Mârc'yc nisbet etmiş; Buharının onını bir kısmını

ta'İk ettiğini; İbni Jlibban ile Hâkim'm onu sahih bulduklarını söylemişti.[882]

1172/976- «Câbir b. Abdlllah radnjallahil anhümâ'dan Peygamber ıdltthü aleyhi vr scllcm'dcn duymuş olarak rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.) hacc hakkındaki uzun hadiste kadınları zikrederken :
— Sizin üzerinizde onların ma'ruf vecihle yiyecek ve giyecek hakları vardır; buyurmuşlardır.»[883]

Hu hadisi Müslim tahne etmiştir.
Iladîs-i şerif, zevcenin nafaka ve elbisesinin kocasına vâeib olduğuna delildir. Nitekim Kitap ve icınâ'da buna delâlet etnıekitHİir. Bu cihetin az yıknnda eçti.
«Ma'ruf vecihle» ta'biri ma'nıf olan infakıi1 vâcilı olduğunu göstermektedir. I^u bâblaki mezhebler dahî az vııkarıda iiörülmüştü. «Kadına verilecek nafakanın hazır yiyeceklerden olması vâcib-ti!' diyen n»ii'l-Kaıjifim ^rl-HrdifiVn-Ncbcvhf» adlı eserinde bu hususta iîözü çok uzatmıştır. Ona göre yiyeceğin kıymeti ancak alan ile veren ittifak ettikleri taktirde verilebilir.[884]

1173/977- «Abdullah b. Amr radrynllahü anhümâ'ûan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah uülahu aleyhi re scîlîrm:
— Nafakasını verdiği kimseyi ihmal etmesi kişiye günah cihetinden kâfidir; buyurdular.»[885]

Bu hadîsi Nesaî rivayet etmiştir. Hadis Müslim'de şu lâfızladır:
«Kölesinden onun rızkını habsetmesi....»
Hndîs-i Şerif, bir kimsenin maişetini teminle mükellef olduğu şahısların nafakalarını vcr/ıesi icâbettiğine delildir. Çünkü günahkâr olmak ancak bir vacibi terketmekle olur. Burada bu günahın kendi helakine kâfi geldiği, başka günaha lüzum kalmadığı zikredilmek suretiyle mübalâğa gösterilmiştir.
Bir kimsenin maişetlerini te'minîe mükellef olduğu şahıslar; ailesi afradı ile köleleri, cariyeleri ve diğer hizmetkârlarıdır. Müslim'in lâfzı yalnız köleler hakkında ise de JVYsâî'nin lâfzı ekmeğini verdiği herkese şâmildir.[886]

1174/978- «Câbir rmlnıiıUnJıİi uiıh'dcn kocası ölen hâmile hakkında merfu' olarak rivayet edilmiştir:
— Ona nafaka yoktur; demiştir.»[887]

Ru hadisi Bcyhakî taline etmisfir. Ricali sikadırlar, lâkin Beyhâki: mahfuz olan. bunun mevkuf olduğudur; cıemiştir. Yukarıda geçfiği ve-eihle nafakanın verilmemesi Fâtımo bintİ Kays hadisesinde sabit oi-nıuştur.
Bu hadîsi Müslim rivayet, etmiştir.
Fatîme bİnti Kays hadîsinin talâk-ı hâinle boşanan kadınlar hakkında olduğunu da orada görmüştük. Burada ise bahis kocası Ölen kadın hakkındadır. Ru mesele ihtilaflıdır.
Ulemâ'dan bir cemâatle Hanetîler'e ve Şâfiîler'e göre kocası ölen kadına nafaka yoktur. Delilleri hu hadistir. Rir de hu kadın iddetini kocasının hakkı olduğu için değü, şeriatın hakkı olduğu için bekler. Binâenaleyh kocasının malından ona nafaka verilmez. Zaten kocasının malt vereseye intikal etmiştir.
Diğer bu' takım ulemâ'ya göre :
Bu kadına nafaka vermek vâeibtir. Bunların delili:
«[888] Bir seneye kadar bir intifaı vasiyyet.» âyel-i Kerîmesidir. Diyorlar ki: :«Âyetten müddetin neshedilmis olması nafakanın da neshini îcâhetmez. Sonra hu kadın ölen kocası sebebiyle hapsediliyor, binâenaleyh enim malından nafakası verilir.»
Bunlara soy i e cevab verilmiştir: «Eskiden nafaka vasİyyetle vûci>> olurdu. Sonra bu ya (dört ay on gün beklerler) âyetiyle yâhûtl da «mirasçıya vasiyet yoktur.» hadisi ile neshedilmist;- Sizin delil olarak gösterdiğiniz âyet ise boşanan kadınlar hakkındadır, kocası ölenlere şümulü yoktur. Sünen-i Ebî Dâvîtd'ds, İbni Abbas (R.A.) 'dan şu. hadîs rivayet, edilmiştir:
(Sizlerden vefat ederek geride zevcelerini bırakanlar karılarına bir seneye kadar İntifa' vasiyyeti yapsınlar.) âyeti miras âyetİyİe Allah'ın kendilerine takdir buyurduğu dörtte bir ve sekizde bir hisse ile; sene müddeti dahi kadına dört ay on gün id-det verilmekle neshedildi.»
Musannifin Fâtîme binti Kays hadîsini burada zikretmekten muradı: kocası ölen kadınla mcbtütenin (talâk-ı bâinSc boşanan) bir hükümde olduklarını göstermek olsa gerektir.[889]

1176/979- «Ebu Hüreyre rr.dnıallahii anh'den rivayet olunmuştur. Doı.ıiştİr ki: Resûlüllah sallalni- aleyhi vcsclllcm:
— Yüksek el, alçak elden hayırlıdır. Biriniz nafakası kendisine âit olanlardan başlar. Kadın: beni ya doyur ya boşa; der» buyurdular.[890]

Ru hadîsi Dare Kuinî rivayet etmiştir. İsnadı hasendir. Yüksek el ile al*-ak elin izahlarını yukarıda gördük, Bu hadisde «biriniz nafakası kendisine âid olanlardan başlar» denilmiştir. Cundan murâcl: iyilik ve ihsana bunlardan baslasın demektir. Hadisi Udre Kutnî, Âsım'-clan o da Ebu Sâlih'dcn o da Ebu Hüreyre'den tahrîc etmiştir. Ancak ÂsınrTın belleyisinde bir az şüphe vardır.
Aynı hadîsi Buharı, \'z. Ebu Hüreyre'yc mevkufen tahrîc etmiştir. cl-îsmâiîVmn rivayeti şöyledir:
Ashâb :
— Yâ Ebû Hüreyre bu kendi re'yînle söylediğin bir şeymidir. sa Resûlüllah (S.A.V.) 'in kavlindenmİdİr? dediler. Ebu Hüreyre:
— Bu benîm kesemdendir; dedi.» Yani: bu hükmü ben ictihâd suretiyle istinbât ettim; demek istemiştir. Hadis ulemâsı Hz. Ebu Hüreyre'-nin cevabını hep bu mânâya almışlardır.Fakat bazıları buna İ'tirâi ederek şöyle derler: Hz. Ebu Hüreyre yanındakilere:
— Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdu; diyerek hadîsi nakletmişkcn Eshâb-ı Kirâm'm:
— Bunu sen kendi aklından mı söylüyorsun? demeleri onun canım sıkmış ve kendilerine aiay tarzında:
— «Hayır kesemden» diye cevap vermiştir. Bu gûna cevahİar her lisanda vardır. Ve Hz. Ebu Hüreyre'nin bunda ma'zûr olduğu aşikârdır. Ciinkii Eshâb-ı KirârrTm biraz da sakaya henziyen suali ciddiyetle ele alınırsa söyledikleri süzün «Sen hadis uyduruyorsun demekle pek farkı kalmaz. Öyle ya: «Resûlüllah (S.A.V.) şöyle buyurdu» dedikten sonra «Sen bunu kendinden mi söylüyorsun?» diye sormanın başka ne mânâsı ülahilı? Halbuki Hz. Ebu Hareyre (R.A.);
«Her kim benim üzerimden yalan söylerse hemen cehennemdeki yerine hazırlansın» Hadisi şerifinin ravîierinden-dir. J'unu o suali soranlar da pek âiâ bilirlerdi.
Bundan dolayıdır ki Eshâb-ı Kirâm'ın o suali Hz. Ebu Hürcyre'yc lâtife için .sormuş olmaları pek muhtemel görünüyor.»
Musannifin burada zikrettiği, hadîsin bir kısmıdır. Bazıları «Bu benim kasemdendir.» sözünü «ezberim/Iendir» manâsına almışlardır. Bunu «kese» diyerek ifâde etmesi ftahih-'tBuharî'âo ve diğer hadîs kitaplarındaki bir hadise isâret içindir. O hadîsde : Hz. Ebu Hüreyre'nin elbisesini yaydığı ve Recûlüllah (S.A.V.)'in onu pek çok hadîslerle doldurduğu, sonra Ebu Hüreyre'nin o'nu topladığı ve bir daha ondan hiç bir şey unutmadığı zikrediliyor. Şu halde Hz. Ebu Hüreyre «O elbise kese gibi oldu» demiş oluyor.
Musannifin burada bir kısmını zikrettiği bu hadîsin tamamr Buhftrî'de şöyledir:
Köle: Beni doyur da çalıştır; der. tsmâilVmn rivayetinde «Hizmetkârın: Beni doyur, olmazsa sat; der, oğlun: Beni ne zamana kadar terk ediyorsun; der» buyurulmuştur. Aynı hadîsi îmam Ahmcd b. Hanbcl şu lâfızlarla rivayet ediyor:
«Karın beni doyur, olmazsa beni boşa; diyenlerdendir. Cariyen: Beni doyur.da kullan! der. Çocuğun: Beni kime bırakıyorsun? der. İbni Trymiyyc «cl-Müntcka» nâm eserinde «Bu hadisin isnadı sahihtir.» demektedir.
Bütün rivayetler zevee, köle, câriye ve çocuklara nafaka vermenin vâcib olduğuna delâlet ediyorlar.
İbnil-Münzir bu bâbta şunları söylüyor: «Baliğ olup da malı ve kazancı bulunmayan çocuklar hakkında ihtilâf edilmiştir. Bir taife, sabî olsun akil baliğ olsun, keza kız olsun oğlan olsun, kendilerini babalarından müstağni kılacak malları yoksa, hepsine nafaka vermeyi vâcib görmüştür. Cumhur ise nafakanın erkek baliğ oluncaya kadar kız da kocaya gidinceye kadar vâcib olduğuna kaildirler. Sonra babaya nafaka, ancak çocuklar kötürüm olurlarsa vâcibtir. Çocukların malları varsa babaya nafaka vâcib olmaz.[891]

1177/980- «Saidü'bnü'l-Müseyyeb radıyrillahü nnh'öen ailesine infak edecek bir şey bulamayan adam hakkında rivayet olunmuştur.
— Bunların arası ayrılır; demiştir.»[892]

Bu hadîsi Saîd b. Mansur, Süfyan'dan o da Ebu'z-Zînâd'dan O'da İbnü'l-Müseyyeb'Len tahrîc etmiştir. Ebu'z-Zînâd: «Said'e bu sünnetmidir?» dedim; sünnettir cevabını verdi» demiştir.
Bu hadîs kavî bir mürseldir.
Saidü'bniVl-Miiscyycb'in mürselleri ile ulema amel etmişlerdir; Çünkü o irsali ancak mu'temed zevattan yapar. İmam Şafiî : «»Sait'in sünnetdir; dediği şey Peygamber (S.A.V.) 'in sünneti olmak gerekir.» demiştir. îbni Hazm-ı Zahiri: «İhtimal Ömer (R.A.)'m sünnetini kasdetmiştir.» demişse de bu iddia hilafı zahirdir. Çünkü: «sünnet mi?» diye soran, hiç bir zaman bu mutlak sözle ResûlüMah (S.A.V.)'in sünnetinden başka bir şey kastedemez, yalnız ulemâ'dan bir cemâat: «Râ-vî: Filân şey sünnettendir; derse, bu sözle Hulefâ-i Râşidîn'in sünnetim kasdetmiş olabilir.» diyorlar. Râvîye: «Bu sünnettenmidir? diye soran, ancak Peygamber (S.A.V.)'in sünentini kasteder.
Filhakika Darc Kutni ile Bcyhaki, Hz. Ebu Hüreyre'den karısının nafakasını te'min edemiyen adam hakkında Resülüllah (S.A.V.J'den merfu* olarak şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
Araları ayrılır; buyurdular.
Fakat musannif bu bahta Darr KıUnİ'nin vehme kapıldığını Bcyhakî'nin de onun bu vehmine uyduğunu iddia etmektedir. Maa-mâfîh bu iddianın da do;~ru olmadığını iddia edenler vardır.
Ulemâ fakirlikten dolayı nikâhın feshedilip edilmiyeeeği hususnda ihtilâf etmişleridr. Şöyle ki:
1— Eshâb-ı Kirâm'dan Ali, Ömer ve Ebu Hüreyrc (R.A.) hazc-ratı ile tâbiin'dm bir et mâata, fıkâha'dan İmam Mâlik, fytfii ve Ah-vıcd b. Ilanbrl ile İlmi Hazım müstesna bilumum zahirî imamlarına göre fakirlik sebebiyle nikâh feshedilir. Delilleri: Yukarıda zikredilen Sald b. cl-Müacyych hadisi ile benzerleri ve:
«Zarar ve zarara karşı zarar yoktur» hadîs-i şerifidir. Aklî delillerine gelince: Şüyle diyorlar «Nafaka kadından istifade edilen cimâ'n mukabildir. Eunu, itaatsizlik eden kadına Cumhur-u ulemâ'ya güre. nafaka veri İmi m'; sinden anlıyoruz. Nafaka vâcib oîmadımı istifâde hakkı da sakıt olur; binâenaleyh zevcenin muhayyer bırakılması vâcib olur. Sonra fukahâ, kölesini beslemekten âciz kalan sahibine onu satmayı vâcib-görüyorlar; o halde aynı sebebtı n dolayı karısından ayrılmanın vücûbu evlcviyyete kalır. Çünkü kölenin kazancı sahibinin olur, halbuki kadının kazancı kocasının değildir.
Bir de innîn yani cimâ'a kudreti olmayan bağlı kimsenin karısı zarar görüyor diye nikâhın feshedileceğine ulemâ'mn ittifak halindi olduğunu İbni'l-Münzir naklet mistir. Nafakasızlıktan dolayı ise görülen zarar daha büyüktür. Teâlâ hazretleri kadınlara zarar vermemelerini erkeklere tavsiye ediyor. Kadını nafakasız bırakmaktan daha büyük zarar olur mu?...»
2— Hanefîler'le diğer bir takım ulemâ'ya ve bir kavlinde Şafiî'ye .göre nafaka sıkıntısından dolayı nikâh feshedilemez. Kitaptan delilleri:
«[893] Her kimîn rızkı kendisine dar geliyorsa Allah'ın kendine verdiğinden infak etsin; Allah hiç bir nefse verdiğinden fazlasını teklif etmez» âyet-i kerîmesidir. Diyorlar ki: «Bu halde Allah nafakayı teklif etmediğine göre erkek, vâcib olmayan bir şeyi terk etmiş olur ki böyle bir şey karısı ile aralarının ayrılmasına sebep olamaz.»
Sünnetten delilleri : Ümmehâî-ı Mü'minîn'in nafaka istemeleri hadisesidir. O zaman Hz. Ebu Bekir (R.A.) kızı Âişe'nin, Ömer (R.A.) de kızı Haîsa'nın gırtlağına sarılarak: «Resûlü'lah'dan, kendisinde bu-lunmıyan bir şeyi istiyorsunuz ha?...» demişlerdi. Eğer nafaka sıkıntısından dolayı nikâhı feshetmek mubah olaydı bu zevat hak sahibi oldukları halde kızlarını Peygamber (S.A.V.)'in huzurunda döğmeye kalkmazlar Resûlüllah (S.A.V.) de bu yaptıklarından dolayı kendilerini takrir buyurmaz; bilâkis kadınların bu işde haklı olduklarını bildirirdi.
Sonra hiç şüphe yok ki cshâb-ı kiram arasında fakir olanlar vardı. Peygamber (S.A.V.) bunlardan hiç birine karısının nikâhını fesih ettirmeğe hakkı olduğunu söylemediği gibi hiç biri de fakirlik sebebiyle nikâh fcshetmemişlir.
Eir de şu var ki: kadın uzun zaman hasta yatsa ve kocasiylc bu müddet zarfında cima' etmese yine nafakasını vermek îcabediyor. Yani feshe müsaade edilmiyor. Nafaka sıkıntısı dolayısiyle kocasının başına gelen de aynı hâldir. Binâenaleyh burada da nikâh feshedilemez. Bu da gösteriyor ki nafaka muhaliflenin dediği gibi istifade mukabili değil; bizim dediğimiz vecihle habs-i nefis mukabilidir.
Ebu Hüreyre hadîsine gelince: Bunun kendi kesesinden olduğunu kendisi beyân etmiştir. İhtimal onun diğer hadîsi de öyledir. Sald b. cl-Miisryifcb hadîsi dahî mürseîdİr.
Hanefiler'in bu istidlallerine bazı muhalifleri tarafından cevab verilmeğe çalışılmıştır. Biz o cevablardan sarf-ı nazar ettik.
3— Bazılarına göre zevç nafaka sebebiyle hapsedilir. Bunlar da ik fırkadır. Bir takımlarına göre erkek nafaka buluncaya kadar hepsed! lir; diğerleri: «kazanmak için hapsolunur» derler. Fakat tartıları bu iki kavlin ikisini de müşkil addetmiş; ve: «Burada vâcibolan: vaktinde sabah ve akşam yemeği vermektir. Eğer bu vakitlerde erkek hapsedile-cekse, hapis işi mevzuuna nakız ile avded eder; çünkü hapis nafakayı bulmak içindir; halbuki bu takdirde onu bulmağa kendisi mâni'dir. Eğ^er hapis günlük nafaka ihtiyacından önce yapılacaksa bu sefer henüz vâcib olmadan yapıldığından caiz olmamak îcabeder. Günlük ihtiyaçtan sonra yapılsa artık nafaka borç hükmüne girer. Fakir borcundan dolayı hilitlifak habsediîmez» derler.
4— Kadın zengin, kocası fakir olursa, kocasına nafaka vermesi için kadına teklifte bulunulur. Verdiği taktirde kocası zenginleyince bu nafakayı geri alamaz. Zâhirîler'den îbni HaznC'm kavli budur.
5— İbni'l-Kayyîm'e göre, şâyed evlenirken kadın erkeğin fakir olduğunu biliyorsa yâhud evlenirken zengin olup sonradan fakir düşmüşse, nikâhları feshedilcmez. Aksi taktirde feshedilir. İbni'l-Kayyim kadının bu hususu bilmesini kocasının fakirliğine rızâ saymışa benzemektedir. Lâkin evlenirken zengin olup sonradan fakir düştüğü taktirde niçin nikâhı feshettirdiği anlaşılmıyor.
Şunu da ilâve edelim ki, nikâhın feshine kail olanlar bu feshin nafakayı bulmak için te'cil edilip edilemiyeceğinde ihtilâf etmişlerdir.
îmam Mâlikte göre bir ay te'cil edilir. Şafiî'ye göre te'cil müddeti üç gün, Hammad'a. göre bir senedir: Bir ay yâhud iki aydır; diyenler de olmuştur.
Bir de: «nafaka sıkıntısından dolayı kadını boşama vâcib olur» diyenlere göre, kadın erkeği dâvaya verir ve kocasının ya nafaka vermesini yâhud kendisini boşamasını ister. Bu ayrılmaya fesih di-yenlerce kadın kocasını dâvaya vererek onun fakirliğini tesbit ettirir; sonra da nikâhı kendisi fesheder. Bazıları : «kadın kocasını hâkim boşamağa mecbur etsin, yâhud nikâhı hâkim "feshetsin veya fesih için kadına izin versin diye dâva eder» diyorlar. Bu takdirde hâkim nikâhı feshederse yâhud fesih için kadına izin verirse- vâki' olan ayrılma, talâk değil fesihtir. Fakat artık o kadına ric'at edemez. Şâyed boşarsa, ric'î olur; bu taktirde o kadına dönebilir.[894]

1177-a/981- «Ömer radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre kendisi, kantarından kaçak yaşayan bir takım adamlar hakkında : Ordu kumandanlarına mektup yazmış; bunları, ya karılarının nafakaların» vermek yâhud (onları) boşamak için der dest etmelerini şâyed boşarlarsa (kadınları) habsettikleri müddetin nafakasını göndermelerini emretmiştir.»[895]

Bu hadîsi evvelâ Şafii.sonra Beyhakî güzel bir isnadla tahrîc etmişlerdir.
Hz. Ömer (R.A.)'m re'yi yukarıda görüldü.
Hadîs-i şerîf, Hz. Ömer'in mezhebine göre zevcenin hakkını uzun zaman vermeyip bekletmekle o hakkın sakıt olmadığına ve böyle kocaKırın, ya karılarının nafakalarını vererek geçinmeleri yâhud onları boşamaları îcabettiğine delildir.[896]

1178/982- «Ebu Hüreyre radıyallahü anlı'öen rivâye't olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e bir adam geldi ve :
— Yâ Resûlaüah bende bir dinar var (onu ne yapayım?) dedi.Resûlüllah (S.A.V.) :
— Onu kendin için harca! buyurdu. Adam :
— Bende bîr başkası var? dedi. Peygamber (S.A.V.) :
— Onu çocuklarına harca! buyurdu. Adam :
— Bende bir başkası var? dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Onu ailene harca! buyurdu. Adam:
— Bende bir başkası var? dedi. Peygamber (S.A.V.) :
— Onu hizmetçine harca; buyurdu. Adam:
— Bende bir başkası var? dedi. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) :
— Sen bilirsin; buyurdular.»[897]

Bu hadîsi Şafiî tahrîc etmiştir. Lâfız onundur. Onu Ebu Dâvud dahî tahrîc eylemiştir. Nesâî-ile Hâkim dahî, zevceyi çocuklarından evvel zikrederek tahrîc etmişlerdir.

Sahîh-i Müslim'de bu hadîs Hz. Câbir (R. A.)'âen yine zevce çocuklardan evvel zikredilerek rivayet olunmuştur. Musannifin ifâdesine göre İbni Hazm-\ Zahiri diyor ki : «Bu hadîs Yahya el-Kattan ile Sevri tarafından muhtelif şekilde rivayet edilmiştir. Meselâ Yahya zevceyi çocuklardan Önce zikretmiş; Süfyan-ı Sevrî ise çocukları zevceden evvele almıştır. Fakat bunları birbirinden evvel değil, beraberce zikretmek îcabeder; çünkü Peygamber (S.A.V.)'in konuştuğu zaman bir şeyi üç defa tekrarladığı sahih olarak rivayet edilmiştir. Olabilir, hır defasında çocukları, başka defasında zevceyi evvel zikretmiştir; böylelikle beraber söylenmişlerdir.»
Lâkin bu mütâlâa o kadar beğcnilmemiştir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'in bir şeyi üç defa tekrarlaması her zaman ve her sözde değildi. Bilâkis tekrar etmediği sözleri tekrar ettiklerinden daha çok idi. Tekrarı anlaşılmadığı zaman yapardı.
Bu hadîs-dahî yukarıda geçmiştir; ve insanın elinde bulunan şeylerden infak etmesine teşvik etmektedir. Hadîste parayı biriktirmenin doğru olmadığına işaret vardır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) en sonunda o zâta : «sen bilirsin» demiş; onları da ihtiyacın için biriktir; dememiştir. Maamâfîh ibare : «istersen biriktir» mânâsına da gelebilir.[898]

1179/983- «Behz b. Hakîm'den o da babasından o da dedesinden -rtıdıyallahü anhüm- İşitmiş olarak rivayet edilmiştir. Dedesi demiştir ki:
— Yâ Resûlallah kime ihsan edeyim? dedim:
Annene; buyurdular :
— Sonra kime? dedim :
— Annene; buyurdular-.
— Sonra kime? dedim. C* !ne) :
— Annene; buyurdular :
— Sonra kime? dedim :
— Babana! ondan sonra en yakın akrabana, ondan sonra müteakiben geloı en yakın akrıbana; buyurdular.»[899]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Tîrmizî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onu hasen bulmuştur.
Hadîsi Hâkim dahî tahrîc etmiştir. Bu hadîs hakkında da yukarıda îzâhât verilmiş; ihsan ve ikram hususunda annenin babaya tercih olunduğu görülmüştür.[900]

«Hadâne Bâbı»

Hadâne yâhud hidâne : Lügatle, kucağına almak, bağrına başmak ve kuluçka olmak mânâlarına gelir.
Şcrîatte : işini gücünü tedvir hususunda henüz müstakil olmayan çocuğu terbiye etmek ve onu tehlikeden zarardan korumaktır!
Küçük bir çocuk en zarurî İhtiyaçlarını görmekten bile âciz olduğundan AİIah-ü Zül Celâ! onun her nev'i ihtiyacını giderecek yardımcılar hâlkctmiş; ve mal, akid gibi şeyler hususunda babayı; terbiye hususunda da anneyi ona velî yapmıştır. Çünkü mal ve akid gibi şeylere baba daha muktedir; terbiye işinde de anne daha müşfik ve daha mahirdir. Nitekim Said b. cl-Müscyycb'in rivayet ettiği Hz. Ömer hadîsi de bu mânâyı te'yîd eder. Mezkûr rivayete göre : Ömer (R. A.) zevcesini boşamış da oğlunun kime verileceği hususunda Hz. Ebu Bekir'in huzurunda karısîle dâvaya çıkmışlar. Ebu Bekir (R. A.) çocuğu annesine teslim etmiş ve Hz. Ömer'e de :
— Bu çocuk için annesinin tükürüğü senin yanında yiyeceği oğul balından, kovan balından daha hayırlıdır yâ Ömer; demiştir. Bunu bir çok eshâb'ın huzurunda söylemiştir.[901]

1180/934- «Abdullah b. Amr radıydllahü anhümâ'âan rivayet olunduğuna göre bir kadın :
— Yâ Resûlaüah şüphesiz kî şu oğlum için karnım bir kap, memem su tulumu, sinem de mahfaza idi. Şimdi babası benî boşadı ve beni ondan çekip almak istedi; demîş. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) :
— Sen kocaya varmadıkça çocuğu almağa daha haklısın; buyurmuşlardır.»[902]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahînlemiştir.
Hadîs-i şcrîf, çocuğun terbiyesi için annenin daha münâ.sib olduğuna delildir. Filhakika kadın kendisinin bu iş için daha lâyık olduğunu gösteren hususiyetler zikretmiş: Peygamber (S.A.V.) de kendisini haklı bularak çocuğu ona vermiştir. Burada hükmü iktiza ederi mânâya tenbih vardır.
Bu hadîsin delâlet ettiği hüküm ittifâkîdir. Hulefâ-i Râşidîn'den Hz. Ebu Bekir'le Ömer (R. Anluımâ)'n\n mezhebi budur. İbni Abbas (R.A.): «Annenin kokusu, döşeği ve harareti çocuk.için tâ büyüyüp de başının çâresine bakıncaya kadar senden daha hayırlıdır» demiştir.
Bu iradîsi Abdilrrezzak (126—211) bir kıssa hakkında tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf, anne kocaya varırsa'hadâne hakkının sakıt olacağına da delildir. Cumhur-u ulemâ'mn mezhebi budur. İbni'l-Münzir : «kendisinden hadîs bellediğim bütün ulemâ bunun üzerine ittifak ettiler» demiştir.
îbni Hazım ile başkaları hadâme hakkının kocaya varmakla sakıt olmadığına kaildirler.,Bunların delili : Hz. Enes'in validesi koca-' ya vardığı halde yine onun terbiyesi altında büyümesi ve Hz. Ümmü Seleme (R. Anka) Peygamber (S.A.V.) ile evlendiği halde çocuğunun kendi terbiyesi altında kalması ve diğer buna benzer vak'alardır. îbni Hazm babımızın bu hadîsi hakkında söz edildiğini söyler; ise de bunun doğru olmadığını Humcydî, Îbni'l-Mcdîzd, Buharı, Ahmcd b. Hanbcl ve îbni Rahaveyh gibi hadîs imamlarının bu hadîsle amel etmesi göstermektedir. Binâenaleyh bu gûnâ ta'nlara i'tibâr yoktur.
Îbni'l-Kayyim ise bu hadîs hakkında şunları söylemiştir : «Bu öyle bir hadîstir ki, ulemâ bunda Amr b. Şuayb'a muhtaç kalmış; ve burada onunla istidlal etmekten başka çâre bulamamışlardır. Hadîsin merkez-i sikleti Amır'dır. Evlenmekle hadâne hakkının sakıt olacağına bundan başka delâlet eden hadîs yoktur. Dört mezhebin imamları ile daha başkalarının mezhebi budur.»[903]

1181/985- «Ebu Hüreyre radıyallahii anh'den rivayet olunduğuna göre bir kadın gelerek :
— Yâ Resûlâllah, gerçekten kocam oğlumu götürmek istiyor. Halbuki oğlumun bana faydası dokunmaya başlamıştı; bana Ebu İnebe kuyusundan su taşıyordu: demiş. Arkasından kocası gelmiş.Derken Peygamber (S.A.V.) :
— Ey çocuk! şu baban şu da annen! (Haydi bakalım) hangisini İstersen onun elinden tut; demiş; çocuk hemen annesinin eline yapışmış; annesi de onu alıp götürmüştür.»[904]

Bu hadîsi Ahmed ile Dört'ler rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu sa-hîhlemiştir.
Hadîsi Îbni'l-Kattan dahî sahîh bulmuştur.
Bu hadîs : çocuk kendisini kayırmaya başladıktan sonra anne ile baba arasında muhayyer bırakılacağına delildir. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Küçük bir cemâat bu hadîsle istidlal ederek çocuğun muhyyer bırakılmasına kail olmuştur. îshak b. Rchavcyh (168—238)'-in mezhebi de budur. Bunlara göre muhayyerlik yedi yaşından başlar.
Hanefîler'lc diğer bir takım ulemâ'ya göre. çocuğa muhayyerlik yoktur. Onlarca çocuk zarurî ihtiyaçlarını kendisi görmeğe başlayıncaya kadar annesinde kalması, kendisini kayırmaya başladıktan sonra oğlanın babasına verilmesi: kızın ise annesinde bırakılması maslahata daha muvafıktır, imam Mâlik de muhayyer bırakılma meselesinde bir dereceye kadar Hanefilef'le beraber ise de ona göre çocuk erkek olsun kız olsun annesinin terbiyesinde bırakılır. Bir rivayete göre bunun hududu bülûğ'dur.
Çocuğa muhayyerlik tanımıyanlar : «Kocaya varmadıkça sen çocuğu almağa daha haklisin» hadîsinin umümîlc istidlal ederler ve: «Çocuğun ihtiyar etmeğe hakkı olsa annesi ona bakma hususunda daha haklı olmazdı» derler.
Muhayyerliğe kail olanlardan bazılarına göre : çocuk annesi ile babasından hiç birini seçmese, kur'a çektirmeye* lüzum görülmeksizin annesine verilir. Zira hadânc hakkı onundur. Bu hak ondan eoeujîun ili-Uyarı ile intikal ediyordu. Çocuk kimseyi ihtiyar etmeyince asıı üzere kalır.
Bir takımları anne ile baba arasında kur'a çekilmesine taraftar olmuşlardır. Çünkü kur'a Ebu Hürcyre hadîsinde zikredilmiş ve : Resûlülkh (S.A.V.): — Kur'a çekin! dedi. Fakat adam :
Benimle çocuğun arasına.kim girebilir? deyince Peygamber (S.A.V.) çocuğa :
— Öyle İse hangisini dilersen seç; buyurdular. Çocuk annesini seçti. Annesi de onu alarak gitti.» denilmiştir.
Bu hadîsi Bcyhakî tahrîc etmiştir.

Mezkûr hadise göre kur'a, seçme işinden önce olmak lâzım geliyorsa da Huiefây-ı Râşidîn hazorâtı çocuğun ihtiyarı ile amel ettiklerinden seçme işi kur'adan evvel olmuştur.
Îbni'l-Kayyim (691—751) «el-Hcdyü'n-Ncbcviy» adlı eserinde muhayyer bırakmakla kur'a çekme islerinin ancak çocuğun yararına oldukları zaman nazar-i i'tibâre alınacağını, anne, babadan daha enim ve daha gayretli olursa kur'aya veya gocuğun seçmesine ba-kılmıyacağını söylemekte ve : «Çocuğun aklı zaîftir; o tenbelliği, oyunu tercih eder. Binâenaleyh bu işte kendisine müsâid davrananı seçerse onun seçmesine bakılmaz; ona daha faydalı olanın yanma verilir. Şe-rîatin bundan maadasına ihtimali yoktur. Peygamber (S.A.V.) :
«Yedi yaşında onlara namazı emredin; on yaşına vardıklarında namazı bırakırlarsa onları döğün. Hem onların yataklarım ayırın» buyurmuştur. Allah dahî :
«[905] Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu (cehennem) ateş. (in) den koruyun»
buyuruyor. Meselâ anne çocuku mektebe gönderiyor, yâhud ona Kur'ân öğretiyor, çocuk ise oyunu ve boydaşları ile düşüp kalkmayı tercih ediyor; babası kendisine ses çıkarmıyorsa çocuğu almaya anne daha lâyıktır. Kurada kur'a veya muhayyer bırakma filân olmaz. Aksi halde dahî bövle hareket edilir» demektedir.[906]

1182/986- «Râfi' b. Sinan[907] radıyallahü unh'den rivayet oîunduğu-na göre kendisi müslüman olmuş karısı İse müslüman ofmayı kabul etmemiş. Bunun üzerine Peygamber sallaîlahü aleyhi ve sellem, anneyi bîr tarafa, babayı da bir tarafa oturtmuş. Çacuğu dahî aralarına oturtmuş, derken çocuk annesine meyledivermiş. Resûlüllah (S.A V.) :
— Yâ Rab buna hidâyet ver; de (yerek duâ et) miş. (Bu sefer) çocuk hemen babasına meyletmiş. O da onu almış.»[908]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Nesaî lahrîc etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Şu var ki, tbni'l-Münzir nakle ehil olanların bu hadîsi sabit kabul etmediklerini söylemiştir. İsnadında da söz vardır, çünkü onu Abdülhamid b. Cu'jr.r b. Rafi' rivayet etmiştir. Bu zâtı Scvri ile Yahya b. Mam zaîf bulmuşlardır.
Hadîste zikredilen çocuğun kız mı yoksa erkek mi olduğu ihtilaflıdır. Bazıları «bu hadîste çocuğun muhayyer bırakıldığına dâir bir şey yoktur. İhtimal ki muhayyer bırakılacak yaşa henüz varmamıştı. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) onu yalnız ebeveyninin arasına oturtmuş ve kendisi hidâyet diliyerek duada bulunmuş. Bu dua bcrekeüyle çocuk babasını seçmiştir.» diyorlar.
Hadîs-i şerifte kâfir anneye do hndâne hakkı olduğuna delil vardır. Çünkü hakkı olmasa Peygamber (S.A.V.) çocuğu bu kadınla kocasının arasına oturtmazdı Srvri ile bir çok ulemâ'nın mezhebi bu dur. Fakat bu cevâz gocuğu kâfir yapmaktan emin olmak şartilcdir. Çocuğun kâfir olacağından korkutursa annesine vermek caiz değildir.
Cumhur'a göre ise kâfir bir annenin çocuk terbiyesine hakkı yoktur. Zîrâ mürebbî çocuğu kendi dinine göre yetiştirmeğe çaldır. Bir de Cenâb-ı Hak müslümanlarkı kâfirler arasındaki dostluk alâkasını kesmiş, buna mukabil müminleri birbirlerine velî yapmıştır. Nitekim bu bâbta
«[909] Allah kâfirler İçin elbette mü'mİnîer aleyhine bir yol halketmiyecektir» buyurmuştur.
Cumhur, RâfÎ' hadîsinin hüccet teşkil edecek kuvvette olmadığını, olsa bile bunun Kur'ân aycticrîyle neshodildiğini iddia ederler. Kâfir annenin, çocuk terbiye etmesi şöyle dursun Şafiîler'lc Hanbelîler'e ve diğer bazı ulemâ'ya göre müsiüman mürebbiyyenin bile adaleti şarttır. Vakıa' : bu şr.rt son derece ağır ve riâyet olunması pek büyük güç-lüklçıe yo! açar; diye i'tirâzda bulunanlar olmuşsa da mezkûr zevata göre yine de fâsık kadınlardan mürebbiye olamaz.
Mürebbiyenin âkil, baliğ olması şarttır. Binâenaleyh deli, bunak, ve küçük kızdan mürebbiye olamaz. Çünkü bu sayılanlar kendileri bakıma muhtaçtırlar. îmam Mâlik1 ten gayri mezheb imamlarına göre hürriyet bile şarttır. Zîrâ cariyenin kendine vilâyeti yoktur, ki başkasına da velî olabilsin. Hadâne bir nev'i velî olma hakkıdır.
îmam Mâlik'c göre hür bir adamın cariyesinden doğan çocuğuna satıîncaya kadar câriye olan annesi bakacaktır. Satılırken artık hak babaya intikal eder. Delili :
«Her kim bir anne ile çocuğunun arasını ayırırsa Allah kıyamet gününde onunla sevdiklerinin arasını ayırır»
hadîs-i şerifi ve emsalidir.
Bu hadisi îmam Ahmcd b. Hanbcl, Tirmizî ve Hâkim, Hz. Ebu Eyyûb'tan rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahih bulmuştur.
Hz. Mâlik'e göre cariyenin bütün kazancı sahibinin malı olursa da hadâııc hakkı bundan müstesnadır.[910]

1183/987- «Bera'b. Âzib ' radıydtlahü anJı'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber sallalJalm aleyhi ve scllcm Hamza'nın kızı için teyzesine verilmesine hükmetmiş ve:
— Teyze anne mesabesindedir; buyurmuştur.»[911]

Bu hadîsi Buharî tahrîc etmiştir. Onu Ahmed, Hz. Ali hadisinden tahrîc etmiştir. O hadîsde Peygamber (S.A.V.) :
— Ki? da.teyzesinin yanında olacak. Çünkü teyze annedir; buyurmuştur.
Hadîs-i şerif, teyzeye hadâne hakkının sabit olduğuna delildir. «Teyze anne mesabesindedir» buyurulduğuna göre onun babadan ve anne anneden bile ileri gelmesi îcabederse de bunları icmâ' tahsis etmiştir.
Hanefîler'e göre hadâne hakkı daha ziyâde şefkat ve merhamete istinâd ettiği için dâima anne tarafından aranır. Binâenaleyh çocuğun annesi yoksa, anne.annesine verilir. Bunlar, yukarıya doğru ne kadar çıkarsa çıksınlar diğerlerine yine tercih edilirler. Meselâ çocuğun annesinin anne annesi sağ ise çocuk ona verilir. Beri tarafta baba annesi sağ ve ötekine nazaran daha genç olduğu halde ona verilmez. Anne annesi yoksa baba annesine verilir. Yalnız îmam Züfer'e göre anne baba bir kız kardeş ile teyze, haba anneye tercih edilir. Çocuğun anne veya baba tarafından hiç bir ninesi yoksa sıra kız kardeşlerine gelir. Bunlardan anne baba bir kız kardeşler diğerlerine tercih edilir; onlar yoksa; çocuk anne bir kız kardeşine verilir; o da yoksa sıra baba bir kız kardeşine gelir. Ancak îmam Muhammed'm Ebu Hanîfe'den bir rivayetine göre teyze, baba bir kız kardeşe tercilı edilir. Daha son fa sıra aynı tcrtib üzere teyzelere; onlar yoksa lı;ılalnra gelir. Fakat hu sayılanlardım hangisi çocuğa yakın akraba olmayan biri ile evlenirse hadâne hakkı sakıt olur. Bundan yalnız nine müstesnadır. Hakkı _şâkıt olanlar ho.şanırlar.sa aynı hakları yine avdet eder. Zira «.mâni' zail oldukta memnu' avdet eder».
Çocuğun kadın akrabası yoksa sıra erkeklere gelir. Bunların da asabe olmak i'tibâriyo en yakın olanı tercih edilir. Çünkü velî olmak yakın akrabanın hakkıdır.
Sonra erkek çocuk anne veya ninesinin terbiyesinde yalnız basına yiyip içmeğe, giyinmeğe ve taharetlenmeğe başlayıncaya kadar bırakılır. Bundan sonra o erkeklerin ahlâk ve âdabını Öğrenmeye muhtaçtır. Bu işe baba daha münâsib olduğundan çocuk ona verilir. Kız çocuğu anne veya ninesinin yanında hayzmı görünceye kadar kalır; daha sonra iffet ve namusunu korumaya sıra gelir ki bu ise baha dahn lâyıktır.
İmam Ahmcd h. Hnnbri'öcn bir rivayete göre çocuğun annesi yoksa sıra baba annesine gelir. Fakat bu kavil zaîf bulunmuştur, İmam Mâlik'den bir rivayete göre : Teyze, baba anneden evlâdır. Delili Hz. Hamza (R. A.)'m kızı hadisesidir. Buharı üe Müslim'in itti-fakm rivayet ettikleri bu kıssü sudur : «Resûîüllah (S.A.V.)'in huzurunda Ali, Ca'fer-İ Tayyar ve Zeyd b. Harise (R.Anhüm) hazerâtı Hz. Hamia'nın yetim ka.i.n kızını almak için dâva etmişler. Hz. Ali :
— Ben almağa herkesten ziyâde hak sahibiyim; çünkü amcamın kızıdır; demiş. Hz. Zeyd :
— Benim kardeşimin kızıdır; iddiasında bulunmuş. Hz. Ca'fer de :
— Bu kız benim amcamın kızıdır. Teyzesi de nikâhım altındadır; şeklînde beyanatta bulununca Peygamber (S.A.V.) kızı teyzesine vermiş ve :
— Teyze anne mesabesindedir; buyurmuş. Ali'ye :
— Sen benden ben de sendenim; Ca'fer'e :
— Benim hilkat ve ahlâkıma benzedin; Zeyd'e dahî :
—? Sen bizim kardeşimiz ve meviâmızsın; buyurarak hepsinin ayrı ayrı gönüllerini taltif etmiştir.» Hz. Zeyd'in iddiası Peyganv' ber (S.A.V.)'in onunla Hamza arasında vaktiyle kardeşlik -akdetmiş olmasındandır. Aynı hadîsi Ebu Dâvud da rivayet eder. Onun rivayetinde : «Teyze anne demektir» ziyâdesi vardır.
İshale b. Rahcvcyh[912] rivayetinde ise şöyle buyurulmaktadır :
«Sana gelince ey Zeyd, sen bizim kardeşimiz ve meviâmızsın. Kız teyzesinin yanında olacak; zîrâ teyze anne-
hnam Buharı (194 — 256) «Kitabii'l-Mct/azi» nin «OmratiVl -Kaza* bahsinde şunları Inhrîc etmiştir: Peygamber (S.A.V.) çıktı. Akrabasından hemen Hamza'nın kızı :
— Amca amca! diye çağırarak onun peşine takıldı. Derken onu AIİ aldı; ve elinden tutarak Fâtıme'ye :

— Al bunu amcanın kızıdır; al götür; dedi. Bunun üzerine Ali ile kardeşi Ca'fer ve Zeyd b. Harise bu kız hakkında dâvaya durdular. Ali:
__ Onu ben aldım; o benim amcamın kızıdır; dedi. Ca'fer :
— O benim amcamın kızıdır; teyzesi de kadınımdır; iddiasında bulundu. Zeyd dahî :
— Kardeşimin kızıdır; dâvasını ileri sürdü. Nihayet Peygamber (S.A.V.) onun, teyzesine, Ca'fer'İn karısı Esma'ya verilmesine hükmetti.»[913]

1185/988- «Ebu Hüreyre radıyallahü onft'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûiülah salaîlahü aleyhi ve sellem :
— Birinize hizmetçisi yemeğini getirdiği vakit onu kendisi iie beraber (yemeğe) oturtmazsa bir veya iki lokma
bârî Versin; buyurdular.»[914]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Buharî'nindir.
Hizmetçi : Erkek, kadın hür ve köleye şâmildir. Emrin zahiri hiz-»metçiyi evin sofrasına oturtmanın; bu olmazsa ona yemeklerden bir iki lokma yedirmenin vücûbuna delâlet ediyor. Bu hadîsten anlaşılıyor ki, hizmetkârına kendi yedilinden yedirmeyi emreden hadîsten murâd : mutlaka beraber yemek veya kendi yediği yemekten onu doyurmak değil; onu yemeğine bir iki lokma ile iştirak ettirmek imiş.
İbni'l-Münzir'in beyânına göre bütün ulemâ, hizmetçiye o yerde emsalinin yediklerinden yedirmenin vâcib olduğunda, katık ve elbise meselesinde dahî hükmün bu olacağında müttefiktirler. Yemeği birlikte yemeleri efdâl olmakla beraber vâcib değildir. Binâenaleyh efendisi, yemeğin iyisini kendine ayırabilir.
Bu hadîsin tamamı şöyledir :
ünkü onun pişirip kotarmasına katlanan odûp.» Bundan anlaşılıyor ki, bu hak, yemeği pişirmekte emeği geçen hizmetçiye mahsustur. Zîrâ yemekten canı ister. Aynı mânâ, onu taşıyanlarda da mevcud olduğundan hükmde onlar da dahildir.[915]

1186/989- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'âan Peygamber saîlap îahü aleyhi ve sellem'âen işitmiş olmak üzere rivayet edildiğine göre ResÛtüHah (S.A.V.) : .
— Bir kadın ölünceye kadar hapsettiği bir dişi kedi hakkında azâb olunmuş; ve onun sebebiyle cehenneme girmiştir. Kadın onu hapsettiği vakit doyurup sulama-mış; yerin böceklerini yemeye de müsaade etmemiştir; buyurmuşlardır.»[916]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Musannif bu kadının kim olduğunu tesbit edememiştir. Bir rivayette kadın Himyer'li, diğer bir rivayette Benî İsrail'dendir.
Hadîsi şerîf, zulmen kedi öldürmenin haram olduğuna delildir. Bazıları kadının kâfir olması ihtimalini ileri sürerek küfründen dolayı azâb görmüş olmasını muhtemel saymışlardır. Onlarca kediden doiayı gördüğü a?.âb öteki azabı sadece arttırmıştır.
Nevcvî (631—676) kadının müslüman olduğunu söylüyor. Bu taktirde cehenneme girmesi bu günahı işlemiş olmasındandır.
Bazıları kadının kâfir olduğunu tasrih etmişlerdir. Aynı hadîsi tmam Beyhakî, Hz. Âişe (R. AnA4/dan rivayet etmiştir. Bu hadîste:
«Küfrü ve zulmü sebebiyle azabı hak etti.» denilmektedir.
Demiri «Şcrhü'l-Minhdc» da şöyle diyor : «Esah olan düşmanlık yapar.sa kedinin öldürülcbilmesidir. Fakat bu şekilde öldürülemez.»
Kaadı tyaz kediyi, beş zararlı hayvana katarak, zarar vermediği halde dahî öldürülebileceğine kail olmuştur.
Radîs-i, şerîf mefhum-u muhalefet tarîki ile, kedi, ac. susuz bı-rakümazsa kapanmasında bir beîs olmadığına delâlet eder.[917]

«Cinayetler»

Cinayet: zararlı olan her memnu' fiildir. Bu fiil ba'zen insanın kendine, ba'zen de başkalarına âid olur. Başkalarına yapılan cinayet, ya cana, ya mala yâhud ırza karşı işlenir.
Ona karşı işlenen, ya canın çıkmasına yâhud kol ve bacakların kopmasına veya sakatlanmasına sebep olur. Cana karşı işlenen cinayetin: katil, salb (yani asmak) ve yakmak gibi nev'ileri vardır. Kol ve bacaklara karşı yapılan cinayet dahî kesmek, kırmak ve yaralamak suretlerinden birîle olur.
Mala karşı cinayet : ya gasb ya hıyanet yâhud da hırsızlık suretlerinden birîle olur. Gasb ve hıyanetin ahkâmı yerinde görüldü. Hırsızlığın cezası da hudûd bahsinde gelecektir.
Irza karşı cinayet: ya kazif yâhud gıybet yolu ile olur. Kazfiri cezası hadd vurmaktır. Gıybetin cezası ise uhrevîdir. Cana karşı işlenen ciıayellm Hanefîler beş kısma ayırırlar: Amd, şibh-i amd, hatâ, başka halâ yerine geçen katil ve sebepli ölüm.
1— Amd: Kasul demektir. Bir kimsenin bir İnsanı kılıç gibi parçalayıcı bir âletle kasten vurarak öldürmesine amd'en katil derler. Bunun hükmü : Büyük günah islemiş olmak ve kaatili kı.sâsen öldürmektir. Bu cinayet pek müthiş olduğu için cezasının da ona göre verilmesi, şer-i şerîf muktczâsıdır. Ancak dünyada buna yetecek tam bir cezâ yoktur. Cinayet o kadar büyüktür ki. katili i'dâm etmek dahî ona yeter bir cezâ teşkil edemiyor. Binâenaleyh onun tam cezası âhirele bırakılmış: dünyada kendisinden keffaret bile kabul edilmemiştir. Çünkü keffaret-tc bir cihetten cezâ varsa da diğer cihetten İbâdet olmak keyfiyeti vardır. Böyle tüyler ürpertici bir cinayetin cezasına ise ibâdet karıştmla-maz. Onun tam cezası cehennem olmalıdır. İşte bu cihet aklen böyle okluğu gibi naklen dahî ;
«[918] Her kim bir mü'mini kasten Öldürürse onun cezası ebedî (ye yakın) Cehennemde kalmaktır. Hem Allah ona gadab ve lâ'net efmİştir.» hııyurularak böyle olduğu te'yîd edilmiştir. Resûlüllah (S.A.V.) de :
«İnsan Allah'ın binasıdır; o binayı yıkan mel'undur.» buyurmuştur. Ancak Ölenin mirasçıları katili affeder veya mal mukabilinde onunla sulh yaparlarsa o zaman katil canını kurtarmış olur.
2— ŞİbH-i Amd : Kasten yapılana benzeyen katildir, ve öldürmeye -âlet sayılmayan, taş, sopa veya yumruk gibi şeylerle insan öldürmektir. Hükmü: günahkâr olmak, keffaret vermek ve âkile yani yakınları üzerine ağır diyet sayılan yirmi beş adet iki yaşma basmış dişi deve yavrusu vermenin vâcib olmasıdır.
3— Hatâ: Av, yâhud harbederken düşman sanarak bir müslüma-nı öldürmektir. Hükmü: keffaret vermek ve âkilenin diyet ödemesidir. Bunda günah yoktur." Fakat bazılarına göre katil günahı olmasa da günah vardır. Zîrâ atarken dikkatle davranmamıştır.
4— Hatâ yerine geçen katil : Uyurken bir taraftan öbür tarafa dönerek bir insanı öldürmek gibi şeylerdir. Hükmü Hatânın hükmü gibidir.
5— Sebeble katil : Kendi mi İki olmayan bir yere kazdığı kuyunun içine bir insan düşerek ölmek gibidir. Bunun Hükmü: Sadece âkilc-nin diyet ödemesidir.
Görülüyor ki, kısas yalnız kasden insan öldürmede vâcib olmaktadır.
Şimdi biraz da kısası görelim :
Kısas : Lügatte mümâselet, yani benzerlik demektir. Şerîatte ise: Bir kimseye yaptığının mislini yapmaktır. Evet can yerine can alınması mülâhaza edilirse bu benzerliğe akıl ererse de can yerine mal alınmasına yani kaatili öldürmeyip ondan yalnız diyet almak suretiyle yapılan kısasa aklımız ermez; çünkü kısas cismin yok olmasına vesiledir. Mal ise onun devam ve bekasına hizmet eder. Fakat bizim aklımız ermemekle beraber bunrada yine de benzerlik vardır, Usûl-i Fıkıh'ta buna «misl-i gayr-i ma'kul» derler.
İslâmiyet'e 'düşman olanlar onun kısasına da düşmandırlar. Mübarek dînimizi çirkin göstermek için olanca çirkefliklerini ortaya atar; İslâmiyctin sadece meşru1 kılmak değil aynı zamanda bir hayat kaynağı saydığı kısasını bir vahşet tablosu bir gerilik Örneği, iğrenç ve yüz kızartıcı bir şeymiş gibi tasvirinden hiç utanmazlar. Yaptıkları propoğandalarla safdil İnsanları kandırmağa çalışırlar. Bittabi kaç kişi kandırabilirlerse müslümanların umumî nüfusundan o kadar kişi düşülecek ve müslümanların sayısı o nisbette azalacak demektir. Halbuki bu gafiller dünyada î'dâm denilen şey'in henüz kalkmadığını ve kolay kolay da kalkmıyacağını pek alâ bilirler. Bu günün î'dâmlari arasında iple asmak, zehirli gazla boğmak, elektrikle yakmak, kurşunla vurmak gibi bir çok şekiller mevcuttur. Bu saydıklarımız İçinde boynu kılıçla vurmaktan daha güzeli varmıdır? Daha doğrusu Ölüp de diriicn varmı-dır ki, şu Ölüm daha güzel, bu daha çirkin diye bir hükme varılabilsin? Bu vasıtaların her birini aynı zamanda öldürücü farzetsek bizce aralarında hiç bir fark kalmaz. Çünkü hepsinin yaptığı iş aynı iş ve sarf-ettiği zaman aynı zamandır. Bilâkis saydığımız îdâm vasıtalarının bazısı çabuk, bazısı geç öldürürse o zaman birinin ânî Öldürdüğü için fazla zahmet ve ızdırap çektirmediğini diğerininse ânî öldürmeyip bir kaç. saniye veya dakika ızdırap çektirdiğini tasavvur edebiliriz. Eu taktirde ise bcğenilmeyip çirkin görülecek î'dâm şekli, kılıçla yapılan kısas değil, iple boynundan asmak suretiyle yapılanı olmak gerekir.Çünkü kılıçla boynu vurulan adam şüphesiz ki beş on saniye sonra ölür. Halbuki asılan insan dakikalarca can vermeğe çalışır.
Görülüyor ki î'dâm hususunda îsiâmî usulü çirkin görenlerin beğendiği usul hakikaüa hiç de beğenilecek bİr^cy değildir. Kaldı ki bahis mevzuu

i'dâmm mânâsı ok.şnmak değil, Ölümü hak etmiş bir muzır şahsı yok etmek demektir. Bilfarz babasını öldürmüş bir canavarın î'dârmnda güzdük aranacağına dehşet ve şiddet aramak; bu sureile bütün canilere bir ders-İ ibrot vermek, cinayetlerin önünü almak nok-ta-i nazarından her halde daha ma'kûl olsa gerektir. İslâmiyet düşmanları ne derse desinler dinimizde kısa.; hem meşru' hem de bir nev'i hayat kaynağıdır. Onun meşru' olduğuna Kitap, Sünnet ve îcmâ'-ı ümmet şahittir. Kitaptan delilimiz :
«[919] Ey müminler sîzin üzerinize kısas farz kılındı...» âyeti kerîmesidir. Sünnetten delili :
«Her kim insan Öldürürse biz de onu Öldürürüz» hadîsi şerifi ile bu bâbta göreceğimiz, hadîslerdir. Hayat kaynağı oluşunu ise:
«[920] sizin hısâsta hayat vardır ey akil sahipleri...» âyet-i kerîmesi ispat Emektedir. Bu gûnâ cemiyetli sözlere edebiyatta î'caz derler. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) bunları «CevâmiU'l - Kelim» nâmı ile ifâde buyurmuşlardır. Bu bir kaç kelimelik âyetin mânâsı o kadar şümullüdür ki, yalnız bu âyet üzerinde bir kaç yüz sâhilelik bir eser yazılabilir. Biz bu deryâ'ya dalmadan geçmek mecburiyetindeyiz. Yalnız bu hayat deryasının üzerinden derin nefesler alarak atlayıp geçerken muhterem kari'lerimize bir nefha-i hayat takdim etmeyi boynumuza borç biliriz.
îmdi deriz ki : kısasta hayat vardır. Evet din düşmanlarının çirkin gördüğü kılıçla kelle uçurmakta hayat vardır, çünkü kasten adam öldüren kaatiiin kuş gibi havada uçan kellesini görmek onu müşahade edenlerin kalplerine o derece derin bir tesir icra edecektir ki, bir daha kendileri adam öldürmek şöyle dursun, onun tasavvurundan bile kaçınacaklardır. Bunun tahakkuk ettiğini düşünürsek neticeyi bulmak son derece kolay olur. Zira Öldüren bulunmayınca ölen de bulunamıyaeaktır. Ölen bulunmayınca kısas da bulunmıya-caktır. îşte hayat budur. Bunu bir kan dâvasına tatbik ettiğimizi düşünelim : yıllarca devam edogclen ölümlü dâva birden bire duracaktır. Çünkü: Öldürme sırası bizimdir; diyen taraf, karşı taraftan birini Öldürürse kendi kellesinin kılıçla uçurulacağmı ve bu işin üç beş sone, nihayet ölüme bedel kaydı ile hapiste yatarak günün birinde mutlaka kurtulacağı hülyasına benzemiyeceğini; bilâkis muhakeme biter bitmez hükmün infaz edileceğini düşünürde olduğu yerde mıhlanıp kalır. Bu oklumu, karşı taraf t vurulacak olan insan ölmedi, onu öldürecek olan bu tarafın katili ete ölmedi demektir. İşte âyet-i kerîmenin en kısa mânâsı bu, kısastaki hayatın en veciz medlulü de budur.
Nihayet AMahü Zülcelâl -hâşâ- bizlerden akıl alacak değildir. Onun emirleri, emirlerin en güzeli olduğu gibi nebileri de yasakların en müessiridir.[921]

1187/990- «ibnî Mes'ud radn/aUuhii auh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallalıil aleyhi ve wllcm :
— Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Resûlüllah olduğuma şehâdet eden müslüman bir kimsenin kanı ancak û'c sebeoten biri ile helâl olur: Dul zenpâre olmak, cana karşı canİa mukabele etmek ve dînini bırakıp, cemâati terkeder oln.ak sebeblerinden biri ile; buyurdular.»[922]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Hadîs-i şerir, müslüman bir kimsenin ancak üç sebepten biri ile Öldürülebileceğine delildir, Hutılanliın birincisi dul zenpâre yani nuılısan olupta yine zina inlen kimsedir. Hunim hakkı recim sureliyle öldürülmektir. İkincisi : cana karşı can, yani kısas suretiyle î'damdır. Dinini terkeden ise İslâmiyetten dönen her mürted i!e irüdât vasıtasına anım ve şâmildir. Böylelcri tekrar İslama avdet etmezlerse öldürülürler.
«Cemâati terkeden» ta'hiri her nevi âsî ve bâgilere şâmildir. Bu hadiste kâfirden imana gelmesini isteyerek kendisi ile mukâtele odiiomiycceğinc, ancak şerrini defi' için mukâtele edilebileceğine isâret vardır: kâfir dînini bırakanlarda dâhildir; y.îrâ o İslâm fırtarı üzerine yaratılmış, lâkin bu fıtratı kendisi terketmi.ştir; diyenler de vardır.[923]

1188/991- «Âişe radıyallahü anhâ'dan Resûlüllah sallallahü aleyhi ve scîîem'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
— Bir müslümanın katli ancak üç hasletten biri sebebiyle heîâl olabilir: Ya Muhsan zanîdir de recmedilir. Yâlıud bir müslümanı kasden öldüren adamdır; katledilir. Yâhud'da İsiâmdan çıkıp Allah ve Resulüne karşı harb eden ve binnetice öldürülen veya asılan yâhud o yerden sürgün edilen adamdır».[924]

Bu hadisi Ebû Dâvud ile Nesaî rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlomistir.
Hndîs-i şerif yukarıki hadîsin ifâde ettiğini anlatmaktadır. «İsiâmdan çıkıp» denildikten sonra «Allah ve Resulüne karşı harbeden» buyurulmnsı müslümanhklim çıkan bir kimseye mahsus olan bir hükmü beyân içindir. Böyle bir kimseye muhârib yâhud yol kesici, sâkî derler ki, bunun hükmü ya öldürülmek, ya asılmak yâhud da sürgün edilmektir. Binâenaleyh bu hadîs yukankinden daha ehasstır.
İmam A'zam Ebû Hanîfc'yc g'örc nefî etmekten murâd: hapistir, îmanı Şafiî'ye göre ise nefî : bir beldeden başka beldeye sürj^ün ederek orada da aranması ve o kimsenin de kaçak vaziyeti almasıdır. Bazı'arına göre nefî yalnız kendi beldesinden sürgün etmekle: bir takımlarına göre de hudûc hârici etmekle olur.
Crrek hadisin gerek.se âyetin zahirleri nıüslümanlarıı hükümdarının bu eczalar arasında muhayyer olduğunu muhârib vaziyetteki salısın müslüman veya kâfir olmasının bu bâbta lıie bir te'sîri bulunmadığını gösteriyor. Filhakika İmam Mâlik : «hangi nev'iden olursa olsun yol kesildi mi, miıslümanlarm hükümdarı verilecek ceza hakkında âyetteki şıklaı\!a:ı birini seçmekle serbesttir» diyor.
Hu bâbtaki âyet-i kerime şudur :
»[925] Aflah ve Resulüne karşı harbederek yer yüzünde fesad çıkarmaya c.ılısanların cezası, ancak ve ancak Öldürülmeleri veyâ asılmaları yâlıud elleri İle ayaklarının çaprazlamaya kesilmesi ve yâhud o yerden sürgün edilmeleridir.»
Hanefîfcr'den bazıları İmam Mâlik'm sözüne şu cevabı vermişler-ir : Allah-ü Zülcelâl bu âyeti kerimede ceza nevilerini cinayet nev'i-lf rine karşılık olarak zikretmiştir. Ceza. cinayete £öre artar ve eksilir. Tcâlâ haz/etleri «Bir kötülüğün cezası onun m'sli bir köîülüklür» buyuruyor. Su halde en a£ır bir cinayete karşı en hafif cezayı tatbik yakışmaz. Bunun aksini yapmak da doğru değildir. Binâenaleyh gösterdiği /âhiri muhayyerlikle amel etmek eâiz değildir. Cezalar cinayetlere güre tevzi' edilecektir. Bu taktirde ise dört şekil hâsıl olur. .Şöyle ki :
1— Bir cemâat veya bir kişi yol kesmeğe çıkar da hiç bir icraatta bulunmadan ele geçerse tevbe edinceye kadar hapsolunur.
2— Şâyed bir müslümanın veya zimmînin malını almışlar; ve her birerlerine hırsızlık nisabı mal düşmüşse hepsinin elleri ve ayaklan çaprazlamaya kesilir. Bundan murâd: sağ elle snl ayaktır.
3— Müslümanları veya zİmmîleri öldürmüş fakat mallarını alma-mısiarsa kendileri de öldürülürler. Bu bâbta velilerin afvine bile bakılmaz.
4— IIrm öldürmüş hem de mallarını almışlarsa: ya elleri ayakları çaprazlamaya kesilerek öldürülürler ve asılırlar; yâhud yalnız öldürülür ve asılırlar. Hz. A!i ile İbni Abbas (R. Anhümâymn ve Nvlıai ile Hnid b. Cübcyr hazerâtınm kavilleri bu olduğu gibi Hanefîler'in mezhebi de budur.[926]

1189/992- «Abdullah b. Mes'ud radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellcm:
— Kıyamet gününde insanlar arasında ilk hüküm kanlar haı<kında verilecektir; buyurdular.»[927]

Hadîs müttefekun aîeyh'tir.
Hadîs-i şerif, insan kanının ne kadar şanı büyük bir şey olduğuna delildir. Çünkü en evvel en mühim dâvaların görüleceği şüphesizdir. Ancak bu hadis :
«Kulun hesaba çekileceği ilk nesne namazıdır.» hadîsine ınuanzdır. Namaz hadisini Siiucn sahipleri Hz. Ebu Hüreyre'drn tah-v'u: rlmişierdir. Bazıları muarazayı defî için : «İbni Mes'ud hadîsi, kul hakkına dairdir; Ebu Hüreyre hadîsi ise Allah hakkına mahsustur. Bir de ibni Mes'ud hadîsi ilk kazayı, Ebu Hüreyre hadisi ise ilk hesabı göstermektedir. Bunlar başka başka şeylerdir. Nitekim İmam Ncsaî'-nin tahrîc ettiği İbni Mes'ud hadîsinden de anlaşılmaktadır.» derler. NcsaVmn tahrîc ettiği İbni Mes'ud hadisi sudur :
«Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır. İnsanlar arasında ilk hüküm de kanlar hakkında olacaktır.»
İmam BuharVnin tahrîc ettiği Hz. Ali hadîsine göre: Bedir şehîd-İcri nâmına kıyamet gününde ilk dâvâcı Ali (R, A.) olacaktır. Buhari orada Ebu Hüreyre hadîsini de beyân etmiştir Bu hadîsler kan hakkındadır.
Mal hakkında da bir çok hadîsler rivayet olunmuştur. Meselâ ilmi Mâcc, ibni Ömer (R. X./den merfu' olarak şu hadîsi rivayet eder:
«Üzerinde bir dînar veya bir dirhem borcu olduğu halde vefat eden kimsenin (borcu) hasenatından ödenir.» Bu hadislerin beyânına göre borçlunun hasenatı borçlarına yetmezse hasmının günahları ona yükletilerek cehenneme atılacaktır. Yalnız İmam. Bcylmkî : borç mukabilinde verilecek sevabın katlanmamış hasenattan olacağını, Allah'ın lütf-u kereminden ihsan ettiği katlamaların borca bedel verilemiyeceğini söylemiştir.[928]

1190/993- Semura radtyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :

— Her kim kölesini öldürürse biz de onu Öldürürüz; kim kölesinin burnunu veya kulağını, dudağını keserse biz de kendisinin o azasını keseriz; buyurdular.»[929]

Bu hadîsi Ahmed ile Dört'ler rivayet etmişlerdir. Hadîsi, Semura'-dan Hasan-ı Basrî rivayet etmiştir. Fakat Hasan'm ondan işitmesi ihtilaflıdır. Ebu Dâvud ile Nesaî'nin rivayetinde bu hadîs ; «ve kim kö-
İesİnin hayalarını çıkarırsa biz de onun hayalarını çıkarırız.» cümlesi ziyâde edilerek tahrîc olunmuştur. Hâkim bu ziyâdeyi sa-hîhlemiştir.
İbni Maîn: «Haşatı, Semura'dan hiç bir şey işitmemiştir. Hadîs yazılı idi.» diyor. Bazıları yalnız Aktka hadîsini işittiğini söylemektedir. tbnü'l-Mcdinî (161—234) ise Hasan'm Semura' (R. A./den işittiğini isbât etmiştir.
Hadîs-i şerif, köle mukabilinde sahibinin kısas edileceğine delildir. Köleyi öldüren başkası okluğu taktirde kısas yapılacağı ise evlevİyctte kalır. Maamâfîh mesele ihtilaflıdır.
ibrahim. Nrhai (11—95) ile diğer bazı ulemâ'ya göre köle mukabilinde hür, mutlak surette öldürülür. Delilleri buradaki Semura hadîsidir:
«nefse mukabil nefis» âyoi-i kerîmesi de bunu tc'yîd edor.
îr.i'.tm-ı A'zam Rbu Hanifc'yc göre, köleye mukabil hür kısas olunursa da sahibi müstesnadır. Kölesine mukabil ona kısas yapılmaz. imam A'zam, âyet-i kerîmenin umumu ile amel ederse de:
«Hiç bîr memlûk sahibinden, hiç bir evlâd da babasından kısas alamaz.» hadîsi ile köle sahibini ve babayı hükümden tahsis etmiştir. Bu hadisi Bayhakî tahrîc etmiştir. Ancak râvîsi Ömer b. /.s-â'dır. BuharVden onun «Münkcrü'l - Hadis» olduğu rivayet edilmiştir. Yine BcyhakVmn Hz. Ömer'den tahrîc ettiği Zünbâ kıssa-şjnda : Hz. Zübnâ'm kalesinin tenasül âletini ve burnunu kestiği Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in :
«Her kim kölesinin burnunu keser de ateşte yakarsa o <öle hürdür. Hem de Allah ve Resulünün mevlâsıdır.» buyurmuş olduğu müteakiben Peygamber (S.A.V.)'in köleyi âzâd ettiği fakat efendisine kısas yapmadığı rivayet olunuyor. Yalnız bu hadîsin rivayet tarîkleri zayıftır.
İmam Şafii, Mâlik ve Ahmcd b. Hanbcl'e göre köle mukabilinde hür bir kimse mutlak surette kısas edilmez, delilleri :
«[930] Hür mukabilinde hür» âyet-i kerîmesidir.v Âyetin başında kısasın farz olduğu bildiriliyor. Kısas-müsavat demek olduğuna göre, buradaki hür karşılığında hürrün kısas edileceğini bildirmesi onun tefsiridir.
Ve miihlofiânın ma'rife gelmesi hasır kasır ifâde edor. Şu halele hür olmyaha mukabil hür kimse kısas edilemez. Nitekim îbni Ebi Şeyhe (--234)'nin tahrîc ettiği Amr b. Şuayb hadisinin beyânına göre Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer köleye mukabil hürrü üklürmezlermiş. EcyhakÎ dahi Hz. A!i (R.A.)'m : «Köleye mukabil hürrün öldürülmemesi sünnettendim dediğini rivayet ediyor.Hürre mukabil kölenin öldürülmesi ise icmâ'an sabittir.[931]

1191/994- «Ömer b. Hattâb radıyaUalıü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'i:
— Çocuğa mukabil baba kısas edilmez; derken işittim.»[932]

Bu hadisi Ahmed, Tirmizî ve İbnİ Mâce rivayet etmişlerdir. Onu Ibnü'l-Cârûd ile Beyhakî sahihlemiştir.Tirmizî: «Bu hadîs muztarib-tir» demiştir. Yine Tirmizi (209—279) bu hadîsin Amr b. Şuayb'tcn mürsel olarak da rivayet cdidiğiıii söyledikten sonra : «bu hadiste ıztırab vardır, ama chl-i ilim onunla amel ederler» demiştir. TirmizVnin rivayetinde hadîsin isnadında cl-Hcccâc b. Ertdt vardır. Izürabın vechi : Amr b. Şuayb'in bu hadisi kimden rivayet ettiği ihtilaflıdır. Bazılarına göve, Hz. Ömer'den rivayet etmiştir. Nitekim Kitabımızın rivayeti de odur. Bir takımları Sürâka (R. A.)'&m rivayet etliğini söylerler. Hattâ vastasız rivayet ettiği bile iddia olunmuştur Sürâka'nin rivayetinde cl-MiUirnnâ bulunmaktadır ki, bu zât zaîftir. İmam Şafii : «Bu hadîsin bütün tarikleri münkatı'dır.» demiş; Abdülhak dahî ; «-Bu ha-' din'erin hepsi ma'lûldur. Hiç biri hakkında bir şey sabit olmuyor» şeklinde beyânda bulunmuştur.
Hadîîî-i şerif, çocuğu mukabilinde babanın ökliirülmiyocoğine delildir. İmam Şafiî : ^pöi'üsjliiği'mı bir çok chl-i ilimden çocuku mukabilimle babanın öldüriilniiycccğini belledim. Ben de buna kailim» demektedir. Ashab-ı Kiram ve şâir ulemâ'nm cumhuru ile Hanefîler, Şc-fiiler ve Hanbolîler mutlak surette buna kaildirler. Derler ki.:. «Baha çocukun vücûd bulmasına scbebtir. Binâenaleyh çocuğunun onun yok olmasına sebep olması caiz değildir.»
Bazıları.mutlak surette babanın çocuğuna karşılık kısas edileceğine 7.âhib olmuş ve âyeti kerimedeki «nefse karşı nefis» ifâdesüc istidlal etmişlerdir. Bunlar âyetin bu hadisle tahsis edildiğini kabul etmiyorlar
demektir.
imam Mâlik'c r,övo. baba çocuğunu yatırır da keserse kısas olunur. Çünkü bu hakiki kasıddır; başka bir şeye ihtimali yoktur. Kasıt meselesi gizli bir şeydir. Onu ispat, ancak zahir olan karinelerle mümkündür. Fakat yatırarak kesmez de baba hakkında terbiye ve tc'dîb sayılabilecek bir şeyle öldürürse Öldürmeyi kasledmodiğine hamledilir. Hattâ bu hususta Mâlik'c r^öre baba ile başkaları arasında bile fark vardır. Zîrâ babada evlâdına karşı şefkat vardır. O evlâdını ekseriyetle terbiye(icİn döğ;;r. Bundan dolayıdır ki, bankası hakkında kasıd sayılacak bir fiil baba hakkında kasıd sayılmaz. Cumhur'a güre kaatil kim olursa olsun maktule* mirasçı olamaz. Onlarca kısasın sükûtu hususunda dede ile anne de baba gibidir.[933]

1192/995- «Ebu Cuheyfe radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Ali'ye :
— Yanınızda Kur'ân'dan başka vahiy nâmına bir şey var mı? dedim :
— Hayır, dâneyi yaran ve canı yaratan Allah'a yemin ederim ancak Allah'ın bir adama Kurbân ile şu sâhifedekİ şeyler hakkında vermiş olduğu anlayış müstesna; dedî.
— Bu sahifede ne var? dedim :
— Diyet, esiri tahliye ve kâfir mukabilinde müslümamn öldürülmemest, dedi.[934]

Bu hadisi Buharî rivayet etmiştir. Onu Ahmed, Ebu Dâvud ve Ne-saî başka bir tarîkle Ali'den tahrîc etmişlerdir. Bu hadiste Ali : «mü-münlerîn kanları birbirine müsavidir. Zimmetlerini onların en zayıfı bile sa'yu geyrete getirir. Onlar başkalarına karşı bir eldirler. Bîr kâfire bedel mümin öldürülmez. Ahd-u peymân sahibi bir mümin dahî harbi olan kâfir mukabilinde öldürülmez; dedi.» Hadîsi Hâkim sahîhlcmiştir.
Musannif diyor ki : «Ebu Cuheyfe'nin Ali (R.A.)'c vahi sorması ŞİÎlcr'den bir takımlarının ehl-i beyt'e bilhassa Hz. Ali'ye vahi geldiğini sarımalarındandır. Bu meseleyi Hz. Ali'ye Ebu Cuheyfe'den başkası da sormuştur.» Hz. Alî'nin cevabı Şiîier'in bütün iddialarını yıkmıştır. Şiîler, ulemâ-i ümmetin ittifakla kabul ettikleri sahih hadîsleri bırakıp kendilerine hususiyet veren bir takım hadîsler iddia ederler.
Sorulan şeyin şer'î ah!<âma âirl .olduğu anlaşılıyor. Nitekim «bu sâ-hifede ne var» diye sorması da buna delâlet etmektedir. Bin;V naleyh bundan Hz. Ali'ye nisbet edilen ihn-i cefîr ve sâireyi nefî etmiş olmak iâzım gelmez. Onun bu gün gizli ilimler nâmı-altında toplanan cefîr gİ-iii bilgilere .sahip olduğunu «Ancak Allah'ın bîr adama Kur'ân İle su sahifedekî şeyler hakkında vermiş olduğu anlayış müstesna» sözü ile işaret ettiğini iddia edenler vardır.
Iladîs-i şerif bir kaç meseleye şâmildir. Şöyleki :
1— Diyet vermenin lüzumuna şâmildir. Diyet hakkında az İleride .':ynca bir bâb gelecektir.
2— Bu hadis esirin düşman elinden kurtarılması hükmüne delâlet eder. Bu hususta tcrgîb ve teşvikler vârid olmuştur.
3— Kâfir öldüren müslüman kısâscn öldürülemez. Cumhur'un kavli budur. Ancak bahsin başında da arzettiğimiz vecihle Hanefîler'e göre zimmî'yi yani müsüiman devletin tcb'asından olan gayr-ı müslimi öldüren müsliiman kısâsen öldürülür; fakat müste'men denilen Pasaportluyu öldüren kısas edilemez. Delilleri, sadedinde bulunduğumuz Ebu Cuheyfe hadisidir. Zîrâ bu hadiste «harbî bîr kâfire mukabil bir mümin öldürülemez» denilmiştir. Bu hadîsin mefhum-u muhalifinden zımmî öldüren müslümamn kısas edileceği anlaşılırsa da mefhum-u muhalefet Hanefîler'ce sahih bir delil kabul edilmediğinden onlar bu bâbtaki hükmü «nefse karşı nefis» âyet-i kerimesinin umumundan alırlar. Sünnetten bir delilleri de BcyhakVmn tehrîc ettiği şu hadîstir :
«Peygamber (S.A.V.) bîr zimmî mukabilinde bîr müslümanı Öldürmüş ve :
— Ben andında duranların en kerîmiyim; buyurmuştur.»
Bu hadîs Abdurrahman b. BrylcmânVdcn hem mürsel hem mer-fu' olarak rivayet edilmişse de merfu' rivayeti için Bryhnkı «hatâ» demiştir. Dârc Kutni : «İlmi Bcylcmdnî zâîftir. Hadîsi vasıl bife etse ondan hüccet olamaz. Mürsel rivayet ederse ondan ne olur?» demiştir.
Hadîsi şerifteki «zimmetleri hususunda onların en zaîfİ bile sa'yü gayret gösterir» cümlesinden murâd şudur : Bir müslüman bir harbîye yani küfür diyarından gelmiş bir gayr-ı müslıme dokunmayacağına dâir söz verse onun bu cmanı bütün müslümanlarca verilmiş bir em-ni.yyet vesikasıdır. Süz veren müslümanm erkek veya kadın olması hükmen müsavidir. Yalnız mükellef olması şarttır. «Onlar başkalarına karşı bir eldirler.» demekle müsîümanîarın düşmanlarına karşı toplu ve müttefik oldukları; birbirlerine yardım ettikleri anlatılmıştır. Onlar o kadar elele

vermişlerdir ki, sanki hepsinin elleri bir el, yaptıkları iş, bir iştir.[935]

1194/996- «Enes b. Mâlik radıyalîahü anh'den rivayet edildiğine göre bir câriye, kafası iki taş arasında ezilmiş bir halde bulunmuş da kendisine :
— Bunu sana kim yaptı? filân mı, filân mı? diye sormuşlar. Nihayet bîr yahûdî'yi söyleyince carîye başı île (evet diye) işaret etmiş. Bunun üzerine Yahûdî tevkif edilmiş ve hemen (suçunu) ikrar etmiş. Resülüllah (S.A.V.) onun başının da iki taş arasında ezilmesini emir buyurmuştur.»[936]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Müslim'indir.
Hadîs-i şerif, kısas keskin âletle öldürdükte vâcib olduğu gibi ağır bir şeyle öldürdüğü zaman da vâcib olduğuna, kadına mukabil erkeğin öldürüleceğine; keza kaatii ne ile öklürmüşse kendisinin de o âletle öldürüleceğine; delâlet etmektedir. Burada üç mesele vardır :
1— Ağır bir şeyle öldürdüğü zaman dahî kısas vâcibtir. imam Şafiî, imam Mâlik ve Hanefîier'den imam Muhammcd buna kaildirler. Çünkü bunda insan kanını heder olmaktan korumak vardır. Bir de can a]ma hususunda keskin âletle, keskin olmayan bir cisim arasında fark yoktur.
İmam A'zam Ebu Hanîfc ile, Şa'bî ve ibrahim NchaVye göre ağır bir şeyle vâki' olan katilde kısas yoktur. Bunların delili : İmam Beyhakî'nin Nu'man b. Beşîr'den merfu' olarak tahrîc ettiği şu hadîstir :
«Kılıçtan maada her şey hatâdır. Her hatâ için de diyet vermek vardır» bir rivayette :
«Demirden maada her şey hatâdır. Her hatâ için de diyet vermek vardır.» buyurulmustur.
Bazıları bu hadîsi zaîf bularak Enes hadîsine mukavemet edemiye-ceğini iddia etmişlerse de Hanefîier, Enos hadîsinde yaralama vâki' olduğunu ileri sürmüş; Yahudi'nin çocuk Öldürmek âdeti olduğu için yeryüzünde fesat çıkaranlardan sayıldığını, binâenaleyh kendisine bundan dolayı kısas yapıldığını beyân etmişlerdir.
Katil, sopa, kamçı ve yumruk gibi ekseriyetle öldürmekte kul-lamîmıyan bir âletle yapılırsa, imam Mâlik İle diğer bazı ulemâ'ya göre kısas yine vâcib olur. Ebu Jîanıfe, Şâfü ve tâbiîn'den büyük bir cemâate göre burada kısas yoktur. Böyle katillere şibh-î amid, yani yarı kasitli kati! derler.
Bu katlin diyeti : kırk tanesi yavrusu kanımda olmak .^arti ile yüz devedir. Çünkü imam Ahmrd b. Hanbcl ile Sibıcn sâhiblcrinin TirmizVdcn maadası bu hususta Abdullah b. Amır'den şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Dikkat edin, hiç şüphe yok ki, Şibh-i amid sayılan kamçı ve sopa ile vâki' hatâ katlinde, içlerinde kırk tane yavrusu karnında bulunmak şartı ile yüz deve vardır.»
buyurdular. Maamâfîh bu hadîs hakkında İlmi Kesir «el - Irşad» nâm eserinde: «İsnadında pek çok ihtilâf vardır.» diyor.
2— Kadın öldüren erkeğin kısas edilmesi ihtilaflıdır. Ekser-i ulomâ'ya göre kısas edilir. Hattâ Îbni'l-Münzir bu hususta icmâ' nakletmiştir. Hasan-ı Basrî (21—110)'den bir rivayete göre kadın öldüren erkek kısas edilmez. Hasan-ı Basrî :
«[937] Kadına muakbil kadın...» âyet-i kerîmesi ifc istidlal etmiş olsa ge-rcklir. fakat bu kavil ulemâ tarafından kabule mazhar olmamıştır. Çünkü ulemâ-î ümmet'in kabulüne mazhar olan Amv b. Hazm'm[938] klubunda kadın öldüren erkeğin kısas edileceği tesbit olunmuştur. Bu sarahat âyet-i kerîmeden alınan mefhum-u muhaliften daha kuvvetlidir.
3— Katil hangi Aletle yapılmışsa kısas dahî onun misli ile yapılmalıdır. Cumhur-u ulemâ'nın kavli budur. Bunlar;
«Eğer[939] cezalandırırsanız size verilen cezanın mislî ile cezalandırın.» ve
«[940] O size ne ile tecâvüzde bulundu ise siz de onun misli ile ceza verin.» âyet-i kerîmeleri ile ve b;ızı hadislerle istidlal ederler. Fakat katle sebep olan fiilin hadd-i zâtında mubah olması şarttır. Eğer fiil, sihir gibi haram olan fillerden ise kaatil Öyle bir fiille öldürülmez; zîrâ haramdır. Maamâfîh mesele yine de ihtilaflıdır.
Hanefîler'le Kûfeliler'e ve diğer bazı ılcmâ'ya göre kısas yalnız kılıçla olur. Delilleri : Bczzar ile Ibni Adiyjf'ln tahric ettikleri Ebu Befcre hadîsidir. Mezkûr hadîste Peygamber (S.A.V.) :
«Kısas ancak kılıçla olur.» buyurmuşlardır. Ancak bu hadîs dahî zaîf görülmüştür. Hanefiler müsle yani kulak, burun ve şâir âzânın kesilmesi hususundaki nehi ile ve kezâ Peygamber (S.A.V.)'in :
«Öldüreceğiniz zaman katli iyi yapın.» hadîsi-i şerifi ile de istidlal ederler.
Hadîs-i şerifte : «yâhudİ ikrar etti.» denilmesine bakılırsa bu iş için bir defa'İkrar kâfidir. Zîrâ ikrar tekrarlandığına bir delil yoktur.[941]

1195/997- «imran b. Husayn radu/aîîahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre, fakir bir takım insanlara âid bir gulâm, zengin insanlara ait bir gulâmm kulağını kesmiş. Bunun üzerine zenginler Peygamber (S.A.V.)'e gelmişler. Fakat Peygamber (S.A.V.) onlara hiç bîr şey vermemişdir.»[942]

Bu hadîsi Ahmed ile Üçler sahîh bir isnadla Hvâyet etmişlerdir.
Hadîsi şerif, fakirin hiç bir şey Ödemiyeceğine delâlet etmektedir. Yalnız Bryhakî şöyle diyor : «Eğer gıılâmdan murâd köle ise, ko-lenin işlediği cinayetin kendi şahsına âit olduğuna ulemâ'nın icmâ'i vardır. Şu halde hadîsimiz cinayetin hatâ olarak işlendiğine delâlet ediyor. Peygamber (S.A.V.)'in bir şey ödetmemesi cinayetinin diyetini kendiliğinden vermiş olmasındandır.
Cinayeti işliyen hür fakat bulûğa ermemiş bir çocuk da olabilir. Bu taktirde cinayeti kasten işlemiş, fakat Peygamber (S.A.V.) onun diyetini âkîlesine üdolmomiştir. Kendisi de fakir bulunduğundan şimdilik ona da ödetmomiştir. Yahut diyeti âkîlesine revâ görmüş; fakir oldukları için ödetmemiş; caniye dahi cinayeti hatâ hükmünde olduğu iyin ödetmemiştir.»
Hattâbt'ye göre buradaki cinayeti hür bir kimse yapmış ve cinayet hatâ olarak işlenmiştir; âkilesi yani diyeti ödeyecek komşuları da fakirdirler. Binâenaleyh fakirlere ya fakirliklerinden dolayı diyet verdirmemiş: yâhud kulağı kesilen, köle imiştir de ona yapılan cinayetin diyetini vermişlerdir.
BcyhdkVnin ifâdesinde geçen: «cinayetin diyetini âkilosine ödet-memiştir» cümlesi İmam Şafiî'nin mezhebidir. Ona göre küçük bir gocuğun kasten işlediği cinayet çocuğun malından verilir; âkileye ödettirilmez. «Yâhud âkilesine reva görmüş» cümlesini hatâ ihtimali ile birlikte mütâlâa etmek îcabeder. Bu taktirde mesele itti-fâkîdir.
İmam Ebû Hanîfc ile Mâlik ve diğer bazı ulemâ'ya göre hüküm kasıt ihtimali halinde de böyledir.[943]

1196/998- «Amr b. Şuayb'tan o da babasından o da dedesinden -ra~ dıyaîlahü anhüvı- işitmiş olmak üzere rivayet olunduğuna göre bir adam bîr 2â1ın dizini boynuzla yaralamış. O da Peygamber sallallahü aleyhi ve sclîcm'e çelerek :
— Bana kısas için müsaade et; demiştir. Resûlüllah (S.A.V.) :
— SvİleŞ de Öyle; buyurmuş. (Bir müddet) sonra (yine) Peygamber (S.A.V.)'e gelerek :
— Bana kısas için müsaade et; demiş. Resûlüllah (S.A.V.)'de ona kısas için müsaade etmiş. Sonra (yine) ona gelerek :
— Yâ Resûlüllah topal kaldım; demiş. ResûlüÜah (S.A.V.) :
— Ben seni meni' ettim. Sen bana isyan ettin. Allah da seni (şifâsından) uzaklaştırdı; ve topallığı boşa gitti; buyurmuş; bundan sonra Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem, sâhİbt iyifeşmedikçe bir yaradan dolayı kısas yapılmasını nehyetmiştir.[944]

Bu hadîsi Ahmed ile Dare Kutnî rivayet etmişlerdir. Hadîs mürsel olmakla illrtlcndirilmiştir.
Onun mürsel telâkki edilmesi Uz. Şvaylfın dedesine yetişmediğine göredir. Halbuki dedesine yetiştiği sabit olmuştur. Binâenaleyh hadîs mürsel değil, muttasıldır. Bu mânâda başka hadisler de vardır; ve hepsi bu hadîsi takviye ederler.
İbnl'l - Kayyım (691—721) şöyle diyor ; «Bu hakemlik, yaranın hali, ya iyileşme yâhud sirayet suretiyle istikrar kesbetmeaikçe kısas yapmanın câİz olmadığını, cinayetin sirayeti diyet vermekle ödeğini; ve sopa gibi şeylerle vurmada kısas caiz olduğunu tazam-211un etmektedir.
Iladîs-i şerif, yara iyileşerek sirayetinden emin olmadıkça kısas yapılmıyacağma delildir.
İmam Şafiî'ye göre iyileşmeyi beklemek mcmdubdır. Delili : Peygamber (S.A.V.)'in iyileşmeden önce kısasa müsaade etmiş olmadır.
Bazıları iyileşmeyi beklemenin vâcib olduğuna kaildirler. Çünkü yaran defi etmek vâcibtir: Peygamber (S.A.V.)'in kısasa izin vermesi, nereye varacağı bilinmeden evvel vâki' olmuştur; diyorlar.[945]

1197/999- «Ebu Hüreyre radv/allahü an7ı'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki; Hüzeyl (kabilesi) nden iki kadın kavga ettiler. Ve biri diğerine

bir taş atarak onu ve karnındakînî öldürdü. Bunun üzerine Re-sûlüllah saUalJahü aleyhi ve scUcm'ln huzuruna dâvaya çıktılar. Re-sûlüllah saüattahü aleyhi ve sellem, kadının cenini için : bir gurre (yani) bir köle veya câriye diyet hükmetti. Kadının diyetini de âkilesine hükmetti. Ve çocukları ile onların beraberindekleri ona mirasçı yaptı. Derken Hamel b. Nâbigâ-i Hüzelî:
— Yâ Resûlallah, yiyip içmeyen, konuşmayan, avazı işitilmeyen bir cenin nasıl Ödenir? Böylesi heder olmalıdır; dedi. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Bu (lâfazan) şu yaptığı[946] seci'den dolayı ancak ve ancak kâhinlerin arkadaşJarındandır; buyurdular.»[947]

Hadîs mütiefekun aleyh'lir.
Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Nesaî, İbni Abbas'dan şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir.
«Ömer Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellemjr cenin hakkında nasıl hüküm verdiğini gören birini sordu. Ravî demiştir ki, bunun üzerine Hamel b. Nâbigâ ayağa kalkarak :
— Ben iki kadının arasında idim. Biri diğerine vurdu; demiş; ve hâdiseyi kısaca anlatmıştır.» Bu hadîsi İbni Hibban ile Hâkim sahîh-lem işlerdir.
Kavga eden kadınlardan birinin adı Müleyke bînf! Uveymir; diğerinin Ümrtü Avf binti Mesruh'tur. Ebu Davud'un «Sünen» inde beyân olunduğuna göre kendisine gurre ödettirile:?k olarr*kadın ölmüş; Peygamber (S.A.V.) mirasının oğullarına Verilmesine hükmetmiş; diyeti asabe olan. akrabasına ödetmiştir. Bu taktire göre «ona mirasçı yaptı» cümlesindeki zamîr, öldüren kadına raci'dir. Diyeti akrabası - verecektir. T4adîs MüsJim'de de böyledir. Bazıları zamirin öldürülen kadına âit olduğunu söylemişlerdir. Çünkü öldürülen kadının âkilesi : «Mirası bizim olacak-» demişlerdir. Resû!-ü Ekrem (S.A.V.) bunun imkânı olmadığını anlatarak mirasının kocası ile çocuklarına verilmesine hüküm elmişlir.
Hamel bin Nâbîgâ k.ıatil kadının kocasıdır.
Hadis-i şerif, aşağıdaki meselelere delâlet ediyor:
1— Anne karnındaki cenin cinayet sebebiyle öiürse gurre vermek vâcib olur. Bu bâbta çocuğun ölü doğması ile annesinin karnında Ölmesi arasında hükmen bir Fark yoktur. Fakat canlı doğar da sonra ölürse tam diyet vermek îcabeder.
Hadîs-i şerifte gurre : köle veya câriye diye tefsir edilmiştir. Şa'bî\(2G—104) : «Gurre beş. yüz dirhemdir.» diyor. Ebu Dâvud İle Nesnî'nin rivayet ettikleri bir hadîste gurrenin 100 koyun olduğu tasrih edilmiştir. «Beş devedir» diyenler de vardır. Zîrâ di;, etlerde-asıl olan budur.
Buraya kadar görmüş olduğumuz hüküm hür kadının cnîni hakkındadır. Cariyenin cenini ise hürreninkine kıyas olunur. Cariyede kıymet esastır. Yani o kıymeti ile ödenir. Ceninin hakkında dahî hüküm böyledir. Binâenaleyh hürreniıı cenini için [948] diyetin onda birinin yarısı , lâzım geldiğine göre câriycnİnkinde cariyenin kıymetinin onda birinin yarısı verilir, deniliyor.
2— Hadiste «kadının diyetini de âkilesine hükmetti» denildiğine göre burada kısas yapılmıyacak demektir. Şibh-i amide kail olanların bir deiîli de budur. Ve «doğrusu da budur» deniliyor. Çünkü bu vak'ada kati küçük bir taş veya ufak bir sopa ile yapılmıştı. Bunlarla ise ekseriyetle öldürmek kastedilmez. Binâenaleyh âkileye diyet vâcibolur; kısas îcabetmez. Hanefîler bu hadîsi î.ğır bir şeyle insan öldürüldüğü zaman kısas lâzım gelmiyeceğine delîl getirirler.
3— «Kadının diyetini de âkilesine hükmettin cümlesi diyetin âkile üzerine vâcib olduğuna delildir.
Âkile : Asabe olan akrabadır : Bunlardan murâd evlâd ile zûrahim denilen yakın akrabadır; denilmiştir. Nitekim Beyhakî'nin Üsametü'bnü Umeyr'den tahrîc ettiği bir hadîste Peygamber (S.A.V.) :
«Diyet asabeye vâcibtir: cenîn hakkında gurre vardır» buyurmuşlardır. Oun için Buharı buna dâir bir bâb tahsis etmiştir.
îmam Şafiî : «âkilenin asabe olduğunda hilaf bilmiyorum. Bunlar baba tarafından olan akrabadır.» demiş; ve en yakından başlıya-rak derecelerini tefsîr etmiştir. Maamâfîh meselenin ihtilaflı olduğu Kasamc bahsinde görülecektir,
Hadîs-i şerifin zahiri, diyetin âkileye vâcib olduğuna delâlet etmektedir ki, Cumhur-u ulemâ'nın kavli de budur. Ulcmâ'dan bazıları buna muhalefet ederek : «Kimse kimsenin diyetini ödeyemez» demişlerdir. Bunların delili îmam Ahmcd, Ebu Ddvud, Ncsai ve Hâkim'in tahrîc ettikleri bij- hadîstir. Mezkûr hadise göre : Peygamber (S.A.V.)'e bir adam gelmiş, Resûlüllah (S.A.V.) yanındaki çocuğu göstererek :
__ Bu kim? diye sormuş. Adam :
__ OÖ"lum; demiş. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) :
— Şüphesiz ki o sana cinayet yapmaz, fakat sen de ona cinayet yapamazsın; buyurmuştur. Y.'ne İmam Ahmcd ile Ebu Davud'un ve TirmizY nin Amr b. cl-Ahvas't&n rivayet ettikleri bir hadîste Resûl-ü Ekrem {S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır :
«Bir canî ancak kendine cinayet işler; bir canî çocuklarına cinayet yapamaz.»
Bu hadislerle, âkileye diyeti vâcib kılan hadîslerin arası şöyle bulunmuştur: «Cinayet hadîsinden murâd uhrevî cezadır. Evlâd ile baba birbirlerine âhirette cezayı müstelzim cinayet yapmazlar. Zaten bir kavle göre evlâd i'e baba âkilcden değildirler. Nitekim Hat-tdbVnin kavli budur. Binâenaleyh bunların istidlali tamam değildir.
4— Peygamber (S.A.V.)in : «O ancak ve ancak kâhinlerin arkadaşlanndandır.» buyurması, yaptığı secî'den dolayıdır. Maamâfîh bu sözün râvi tarafından müdrec olması ihtima.". de vardır. Hadîsin bu kısmı secî'in mekruh olduğuna delildir. Ulemâ 3u "tın yaptığı secî'in iki şeyden dolayı kerih görüldüğünü söylerler. Bunlardan birisi: Yaptığı seci' ile şer-i şerifin hükmühe karşı hareket etmiş olması; diğeri de konuşmasında tekellüf yapçnasıdır. Secî'in bu iki nev'i çirkindir. Peygamber (S.A.V.)'in zaman zaman seci' yaptığı bir çok hadîslerde vâki' olmuşsa da onun seci'leri şerîatin hükmüne aykırı olmadığı gibi tekellüf yani kendini zorlayarak konuşmaktan da hâli olduğundan memnu' sccî'lerdcı değildir.
Ebu Dâvud rivayetinin metni şudur :
«Ömer, Eshâb'a, kadının düşürdüğü çocuğun hükmünü sordu da Mugire:
— Ben, Resûlüllah sallallahü aleyhi-vc scîlcm'm bu meselede gurre yani bir köle veya câriye île hükmettiğine şâhîd oldum; dedt. Bunun üzerine Ömer :
— Bana seninle birükte şehâdet edecek birini getir; dedi. Râvî diyor ki: müteaKtben Ömer'e Muhammed b. Mesleme gelerek kendisine şe-hâdette bulundu.» Bundan sonra Ebıt, Dâvud şu ma'lûmatı kaydediyor: «Ebu Ubcyd demiştir ki: Kadının düşürdüğü çocuğa (emlâs)denilmesi, doğum müddetinden önce kadının onu kaydırmasından-dır. El ve sâireden kayan şeylere de (melas) derler. Caninin katline cinayet hükmünü verebilmek için bedenen teşekkül etmiş ve kendisine ruh verilmiş oîması lâzımdır. Teşekkülü Şâfîîler : el, ayak ve parmak gibi a'zâsı tekâmül ederek insan şeklini almaktır; diye tefsir ederler. Sureti teşekkül etmemekle beraber ehli hıbrc (bilir kişi) bunun insan aslı olduğuna şehâdet ederse onlara göre hüküm yine aynıdır. Fakat ehl-i hibrc düşen ceninin insan aslı olup olmadığında şüphe ederse bilittifak bir şey lâzım gelmez.»[949]

1199/1000- «Enes b. Mâlik radıyallahü anh'öen rivayet olunduğuna göre halası Rübeyy'i binti Nadr bir genç kadının ön dişini kırmış. Rü-beyyi'nin yakınları kadından afv İstemişler; fakat kadın tarafı buna razı olmamışlar; arkasından diyet verme teklifinde bulunmuşlar, (ona da) razı olmamışlar. Nihayet, ResûlüHah sallallahü aleyhi ve sellem'e gelmişler. Fakat onlar kısâsdan başka bir şeye razı olmamıştır. Derken Rcsûlüllah sallallahü aleyhi ve sellctn kısas emrini vermiş. Bunun üzerine Enes b. Nadr ayağa kalkarak :
— Yâ ResûlüHah, şimdi Rübeyyi'in ön dişi kırılacak mı? Olamaz, seni hak (dîn) le gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun ön dişi kınlamaz; demiş. Resûîüllah sallallahü aleyhi ve scllcm :
— Yâ Enes Kitâbullah kısastır; buyurmuş, karşı taraf da r.îzı olarak afvetmişler. Bunun üzerine Resûîüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Hakikaten Allah'ın kullarından Öyleleri var ki Allah'a yemîn ederse Allah kendisini yemininde sabit kılar? buyurmuşlardır.[950]

Hadîs rrüttefekun aleyh'tir. Lâfız Buhari'nindir.
Rubeyyî, Enes b. Nadr'ın kız kardeşidir. BcyhakVmn «Sünen» inde bu kadın Rüb"eyy' brnti Muavviz olarak gösterilmiş ise de Musannif bunun hatâ olduğunu söylemiştir. Ön dişi kırılan genç kadın Ensâr'dandır.
Ncvcvî (631—676) diyor ki: «Bu hatlîste bir çok faydalar vardır. Bunlardan bazıları : Zan üzerine yemîn etmenin cezası kendisine bu yeminden dolayı bir fitne gerçeğinden korkulmayan kimsenin mcılhcdilcbilmesi, kısası affetmenin müstehâb oluşu, afv için arardık yapmanın müstehâb oluşu kısasta muhayyerlik ve diyetin, kabahatliye değil, müstehak olan tarafa âid olduğu ve kısasın erkekle kadın arasında cereyan etmesi gibi şeylerdir.»
Evot, had;s-i şerif dis tamamen kırıldığı zaman kısasın vâcib olduÛuna delâlet ediyor. Bu hüküm Teâlâ Hazretleri'nin :
"[951] Dişe mukabil dîş» âyeti kerîmesinden alınmıştır. Kaslcn birinin 'İi.şini söken kimsenin dişi sökülecceğine ittifak vardır. Dis kırmanın da ayın hükümde olduğuna bu hadîs delâlet ediyor. Ulemâ bunu iki diş arasında tam müsâvaat bulunduğu ve başka dişe sirayet etmeden çıkarılması mümkün olduğu taktirde caiz görmüşlerdir.

Ebu Dâvud, tmam Ahmed b. Hanhel'i kastederek, şöyle diyor : «dişte kısas nasıl olacak? dedim : Cânî'nin kırdığı diş miktarı kendi dişinden törpülenir; dedi.» Bazıları, hadîste geçen (kırdı) lâfzını çıkardı mânâsına almışlardır.
Kemiklere gelince : Kemiğin ne kadar kırıldığı tosbit edilememek suretiyle denklik veya benzerlik sağlanamaz ve kırıldığı zaman telef-i nefis vâki' olacağından korkulursa bilittifak kısas yapılmaz.
Hanefîler'Ic Şâfiîler'e ve îmanı Lcys'e göre dişten maada kemiklerde kısas yoktur. Çünkü kemiğin üzerinde et ve deri gibi şeyler vardır. Bundan dolayı benzerlik bilinemez. Bilinmiş olsa kısas yapılırdı.
Hz. Enes'in : «Rubeyyi'în ön dişi kırılacak mı?» diye sorması zahiren inkâra benziynrsa da : «O bu suai ile hükme karşı gelmeyi kasted-memiş; Peygamber (S.A.V.)'İn kendilerine İsrarla şefaatçi olmasını dilemiş ve Resûlüllah (S.A.V.)'dcn dilediği bu yardımı yemîn ile te'kîd etmiştir.» denilerek tc'vil olunmuştur. Bazıları Hi. Enes'in sormasını, kısasın vâcib olduğunu bilmediğine hamletmiş; onun kısas ile diyet veya afv arasında muhayyerlik var zannettiğini söylemişlerdir. Nitekim Peygamber (S.A.V.)in ona cevaben: «Yâ Enes, Allah'ın Kitabi kısastır.» buyurması da buna işaret olabilir: «Hz. Enes bu sual ile inkâr kastedmemiştir. Onun bundan muradı : davacılara Allah'ın, rızâ ilham buyurmasını niyazda bulunmaktı; böylelikle ya afvedeccklerini yâhud diyete razı olacaklarını ümîd ediyordu. Nitekim, beklediği de oldu.» diyenler de vardır.
Cümlesi meşhur kavle göre mübtcda ve haberdir. Maamâfîh bu kelimeleri mansub okumak da caizdir. Bu taktirde birincisi mahfuz bîr fiilin mastarı; ikincisi de (Kitab) kelimesinin yâhud mukadder bîr fiilin mcf'ulü olur.
Bazıları buradaki kitaptan muradın hüküm olduğunu söylerler. Bu taktirde mânâsı «Allah'ın hükmü kısâfitır.» şekline girer.
«Hakikaten Allah'ın kullarından öyleleri var ki...» cümlesi Peygamber {S,A.V.)'in teaccübünü ifâde ediyor. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.), Hz. Enes'in yemininden böyle bir netice doğmasına hayret etmiştir. Enes (R. AO'in yemininden dönmesi beklenirken Allah-ü Zülcelâl'in muhalif tarafa afv ilham etmesi ve böylelikle Enes hazretleri'nin yemininde sâdık kalması Allah'ın ona bir ikramıdır.[952]

1200/1001- İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir.
Demiştir ki :Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimse taşla veya kamçı yâhud sopa ile körü körüne öldürülür veya kim vurduya giderse onun diyeti hatâ diyetidir. Kasten öldürüleninki kısastır. Araya girene de Allah'ın lâ'neti vardır; buyurdular.»[953]

Bu hadîsi Ebu Dâvud, Nesaî ve ibnî Mâce kuvvetli bir isnad ile tah-rîc etmişlerdir.
Hadîsteki (immiyya) ve (rİmmİyya) lâfızlarının tefsiri hususunda «en-Nihâye» nâm.kitapta şöyle deniliyor: «Mânâ: aralarında hüviyeti ve katili bİHnmiyen bir ölü bulunmaktır. Bunun hükmü : hatâen öldürülen kimsenin hükmü gibidir. Yani diyet vermek vâcib olur.»
Bu hadîste İki mesele vardır :
Birincisi : hadîs, kaatîîi bilinmeyen kimse hakkında diyet vermenin âkıliyo vâcib olduğuna delildir. Zahirîn'e bakılırsa Kasâmc yemini bile lâzım d.-ğiblir. Fakat bu husus ihtilaflıdır. Bazılarına göre çarpışmayı yapanların sayısı belli ise kasâme lâzımdır; diyet de verilir. Sayısı belli değilse, diyet Beytü'l-Mâl'dcn verilir. Hattabî (319—388) şöyle diyor : «Diyetin Beytü'l-.Mâlden verilip verilmiyeccğinde ihtilâf edilmiştir, îshak, vücubuna kaildir. Bunun mânâ i'tibâriyle tevcihi : Ö!en, müslümanlardan bir kavmin fi'li ile ölmüş bir müslümandır. Binâenaleyh diyeti müslümanların Beytü'l-Mâi'inden ödenir. Hasan ise diyetinin orada hazır bulunanların hepsine ödettirileceğine zâhib olmuştur. Çünkü bu adam onların fiili ile Ölmüştür: Şu halde diyet onlardan başkasına geçemez. îmanı Mâlik : «Bu adamın kanı hederdir; zîrâ muayyen olarak katili bulunmayınca bir kimseyi muâhaze etmek muhal olur.» demiştir. Şafiî'nin kavli de şudur : «öldürülenin velîsine : Bu adamların hangisinden istersen dâva et yalnız yemin ver; denilir. Eğer yemîn ederse diyeti hak eder; etmezse müddea aleyh yani da'vâhya : Ben Öldürmedim; diye yemin ettirilir ve dâva sakıt olur. Çünkü kan ancak taleb ile vâcib olur.»
İkinci mesele : «Kasten öldürüleninki kısastır» cümlesi kasten öldürmenin aynen kısas îcab ettiğine delîidir. Bu meselede dahî iki kavil vardır:
1— Aynen kısas vâcibtir. Eshâb-ı Kirâm'dnn Hz. Ali i!e mezheb imamlarından Ebu Hahîfc'nin ve ulemâ'dan bir cemâatin kavilleri budur. Delilleri :
«Size[954] kısas farzoldu..»âyet-i kerîmesi ile :
«Allah'ın Kitabi kısastır» hadisi şerifidir. Onlara göre diyet ancak cânî razı olursa o zaman lâzım gelir. Cânî diyet teslimine mecbur edilmez.
2— İmam- Ahmcd, Mâlik ve bir kavlinde Şafiî'ye ve diğer bazı ulemâ'ya göre, kasten yapılan ölümde ya sâde kısas, yâhud diyet lâzım gelir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) :
«Bir kimsenin bir yakını öldürülürse o kimse iki şey arasında muhayyerdir. Ya kısas yapar, yâhud diyet alır.»
buyurmuşlardır. Bu hadîsi İmam Ahmcd ile Şcyhcyn denilen Buharı ve Müslim ve diğer hadîs imamları tahrîc etmişlerdir.
Fakat bu tevcihe şöyle cevab verilmiştir : «Hadîsten murâd : öldürülen kimsenin velîsi, caninin diyeti ödemeye razı olması şartı i\o muhayj'erdir. Hem böyle dersek iki delilin arasını cem'etmiş oluruz.»
Maamâfih âyet-i kerîmede veya bazı hadîslerde bir şeyi zikretmek başkasının vâcib olmadığına delâlet etmez; yeter ki delîl bulunsun, îmam Ahmcd ile Ebu Davud'un Ebu Şureyh-i Huzaî'den tahrîc ettikleri şu hadîs Hanbelîler'le Mâlikîler'e delil olabilir:
ResûlüNah sallallahü aleyhi ve scllcm'ı :
— Eğer bir kimseye kan veya habel -kî habel yaralar demektir- isabet ederse o kimse üç şey arasında muhayyerdir. Ya kısas yapacak, ya diyet alacak yâhud da afv edecektir. Dördüncüyü isterse onu men' edin. Şayet bu üç şeyden birini kabul eder de sonra cayarsa ona muhakkak cehennem vardır; derken işinim.»[955]

1201/1002- «İbni Ömer radıyallahii .anJınmâ'dan Peygamber saJJal-lufıif aleyhi ve sellem'den işilmîş olarak rivayet olunduğuna göre Pey-gnmber (S.A.V.) :
— Bir adam bir adamı tutar da onu diğeri öldürürse, öldüren Öldürülür, tutan da hapsedilir; buyurmuşlardır.»[956]

Bu hadîsi Dâre Kutnî mevsul ve mürsel olarak rivayet etmiştir. İbni'l - Kattan onu sahîhlemislir. Râvîleri sikadır. Şu kadar var ki Bey-haki mürsel olduğunu tercih etmiştir.
Ilâfız İbni Kesir «cl-îrşâd» nâm eserinde : «Bu isnad Müslim'in şartı üzerinedir.» diyor. İbni Kesir bu sözü ile Dâre KutnVyı kasteder. Çünkü Dâre Kutnî bu hadîsi Ebu Dâvud-u Hıfrî'den o da Sev-rî'den o da îsınail b. Ümeyye'den o da Na/i'den o da İbni Ömer'den oda Resûlüllah (S.A.V.)'dcn rivayet etmiştir.
Sonra Beyhakl söyle demiştir : «Bu hadîsi Ebu Dâvud-u Hıfrî'-den başkası Scurî'dcn, ve başkaları İsmail b. Ümeyye'den mürsel oJ-amk rivayet etmemiştir:» Sahih o'an da budur.
fladîs-i serîf, bir kimseyi Öldürmek için tutanın hapsedileceğine delildir. Ne kîidar müddet hapsolunacağı zikrcdilmemiştir. Binâenaleyh hâ-kim'in re'yine kalmıştır. Hadîsimiz bir de kısas veya diyetin kaatile âid olduğuna delâlet ediyor ki, Hanefîler'le Şâfiîler'in ve diğer bazı ulemâ'-nm mezhebi budur. Onlar bu hadîsten maada;
«Sİze[957] kim tecâvüzde bulunursa siz de ona size yaptığı tecâvüzün misli İle mukabelede bulunun» âyet-i kerîmesi ile istidlal ederler.
İmam Mâtik, İbrahim Nrhai (11—95) ve İbni EbİLeylâ (74---148)ya göre : Bir kimseyi tutanla öldürenin ikisi de katledilir. Çünkü Ö'onin katlinde müşterektirler; birisi tutmamış olsa öteki de Öldüreni e zd. i. Fakat kendilerine cevap verilmiş ve : «tutanın öldüren hükmünde olmadığını nass isbât etmiştir. Onun hükmü kuyu kazanın hükmü gibidir. Kuyuya düşerek telef olan bir hayvanı kuyuyu kazan değil bilittifak düşüren öder. Burada da tutan değil öldüren -öder.s» denilmiştir.
Lâkin aşağıdaki hadîs, İmam Mâlik ile arkadaşlarına delildir.[958]

1202/1003- Abdurrahman b. Beylemânî radıyallahü em/i'den rivayet edildiğine göre. Peygamber sallallahü aleyhi ve scllcm bir müste'-men (pasaportla gelmiş gayr-ı müslimje mukabil müslümanı katletmiş ve :
— Ben zimmetini îffâ edenlerin en evlâsıyım; buyurmuştur.»[959]

Bu hndtsi Abdürrezatak böyle mürsel olarak tahrîc etmiştir. Dâre Kutnî ise isnadında ibni Ömer'i de zikrederek vasletmiştir. Fakat mevsul olan İsnadı çürüktür.
Bu hadîs hakkında az yukarıda Ebu Cuheyfe hadîsinde söz geçmiştir.
Ebu Ubrjfd el-Kaasım. b. Selâm : «bu hadîs müsned değildir. Böyle bir hadîs, kendisiyle müslümanların kam akıtılacak bir delil olamaz»

demiştir.
İmam Şafii (150—204) «cî-Üm-m» adlı eserinde: «Şüphesiz ki Beylemânî hadisi Amir b. Ümeyye'nin öldürüldüğü müste'men (pasaportlu) hakkında idi.» diyor. Bu taktirde bu hadîs sabit olsa bile men-şuhtur; diyenler olmuştur. Çünkü :
«Bir kâfire bedel müslüman Öldürülmez.)) hadîsi Mekke'nin fethi günü şoref-sâdır olmuştur. Amir b. Ümeyye kısası "ondan hayli zaman ünce vuku' bulmuştur.[960]

1202-a/1004- «İbni Ömer radıyaUnhü anhiimâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Bir çocuk tuzağa düşürülerek Öldürüldü. Bunun üzerine Ömer :
— Bu işe (bütün) San'a ahâlisi iştirak else bu çocuk sebebiyle hepsini katlederdim; dedi.»[961]

Bu hadîsi Buharı tahrîc etmiştir.
Onu İbni Şeyhe başka yoldan Nâfi'den tahrîc etmiştir. O rivayette Hz. Ömer'in bir adama bedel San'a'hlardan yedi kişi öldürdüğü bilc.iriliyor.
Aynı hadîsi başka bir senedle İmam Mâlik (93—179) «cl-Mmmtta,» da 3ald b. cî-Milscyycb"den tahrîc etmiştir. Mezkûr rivayete göre Ömer (R.A.) San'a'lıların pusuya düşürerek öldürdükleri bir adam mukabilinde beş veya altı kişi öldürmüş ve : «Bunun aleyhine bütün San'a'lılar toplanarak yardımİaşsalar bunun sebebiyle hepsini katlederi ; demiştir.»
Hadîsin ır I:ıssası vardır. Onu Tcthavî ile Beyhakî, tbni Vchh'-den [962] tahrîc etmişlerdir. ttyıi Vchb demiştir "d : «Bana Ccrîr b. TlârJm[963] anlattı. Ona da Muglrc b. Hâkim-i San'ânt babasından duyduğuna şöyle anlatmış:
San'a'da bir kadının kocası kendisini bırakıp gitmiş. Kadının yanında başka karısından olan Asıl adlı oğlunu bırakmış. Kadın, kocası gider gitmez bir dost edinmiş. Bir gün dostuna:
— Hiç şüphe yok ki, bu çocuk bizi kepaze edecek: şunu öldürüver; demiş. Dostu bundan çekinmiş ise de, bu sefer kadın da ondan yüz çevirmiş. Derken dostu kadının dediğine razı olmuş ve çocuğu öldürmek için kadının dostu ile başka bir adam bizzat kadın ve hizmetçisi toplanarak onu öldürmüşler. Sonra onun bütün uzuvlarını keserek bir zenbİle koymuşlar ve köyün ötesindeki bir kor kuyuya atmışlar.. İbni Vchb kıssayı anlatmağa devamla diyor ki: «Nihayet kadının dostu yakalanmış ve suçunu i'tirâf etmiş. Arkasından ötekiler de itiraf etmişler. Bunun üzerine o gün San'a'da Emir bulunan Yala unların maceralarını Ömer (R.A.)'c yazmış. Ömer de hepsinin öldürülmesine dâir bir nâme yazarak :
— Vallahi bu çocuğun katline bütün San'a ahalîsi iştirak etse hepsini öldürürdüm; demiştir.»
Hu kıssadan anlaşılıyor ki, Hz. Ömer'in re'yine göre bir kişiye bedri bir cemâat öldürülür. Hadîs-i şerif İmam Mâlik ile NcfıaVmn deli Heri ndendir.
Bir kişiye mukabil bir cemâatin öldürülmesi hususunda bir kaç mezheb vardır:
1— Bir kişiyi öldüren cemâatin bütün fertleri öldürülür. Cumhur-u ulemâ'nın mezhebi budur. Bu kavil Hz. Ali (R. A.) ile diğer bazı Sa-hâbo-î Kİrâm'dan da rivayet olunmuştur. Filhakika İmam Buharı (194 —258)'nin Hz. Ali'den tahrîc ettiği bir hadîse göre: îki adam bir adam aleyhine, hırsızlık suçundan dolayı sâhidlik yapmışlar. Ali (R. A.)'de o adamın elini kesmiş, sonra aynı adamlar başka birini getirerek :
— Biz yanılmtşız; hırsız bu idî; demişler. Fakat Alî (R.A.) ikinci adam aleyhindeki sehâdctlerinİ kabul etmemiş; birincinin diyetim de kendilerine ödetmiş ve :
— Sîzin bu işi kasten yaptığınızı bilsem ellerinizi keserdim; demiştir. Kısas hususunda nefis ile kol ve bacaklar arasında fark yoktur.
2— Verese o cemaattan birini ayırırlar, imam Şafiî İle bir kısım ulemânın ve bir rivayetle İmam Mâlik'in mezhebi budur. İmam Mâ-Hh'tUm di;|oi' rivayete göre o cemâat arasında kur'a çekilir; ve kur'a 1-iKio isabet ederse o öldürülür; geri kalanlardan ise diyet hissesi alınır. Bunların delili : Denkliğin mu'tebor olmasıdır. Bir kişi için bir cemâat öldürülmez. Nitekim köle için hür de öldürülmez.
3— Cemaata kısas yoktur. Onlardan mümâselete riâyet için sadece diyet alınır. Bazıîannı tahsise de imkân yoktur. Dâvud-u Zahirî (202 270) ile bazı ulemâ'mn kavli de budur.
Satı'oni (1059—1182) bir zaman bu son kavli tercih etmiş; ve: "Nlı1 bu meselede ulemâ'nın kavilleri bunlardır. Zahir olan Davud'un kavlidir.. » diye söze bağlıyarak Cumhur-u ulemâ'ya bir hayli atmış. lııfmuş. Hz. Ömer (İZ. A.) hükmünü hüccet kabul etmediği gibi îemâ-t ümmet'i dahi tanımamış ise de sonraları bu re'yinden vaz geçerek bir kişi için bir cemâatin öldürüleceğine kail olmuştur.[964]

1203/1005- «Ebu Şüreyh-İ Huzai[965] radtyaîlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve selîem:
— İmdi benim bu sözümden sonra bir kimsenin bîr Ölüsü öldürülürse Ölenin ailesi iki şey arasında muhayyerdir. Ya diyeti alırlar; yâhud Öldürürler; buyurdular.»[966]

Bu hadîsi Ebu Dâvud, ile Nesaî lahrîc etmişlerdir. Aslı, Sahiheyn'-de bu mânâda rivayet olunan Ebu Hüreyre hadisindedir.
Ebu Şureyh'in adı Amir b. Huveylid'dir, Daha başka olduğunu söyliycnler de vardır.
Bu hadîsin aslı şudur : «Peygamber (S.A.V.) sözü arasında :
— Sonra sizler ey Huzâ'a cemâati! Huzeyl (Kabilesinden olan) bu adamı Öldürdünüz. Hem onun âkili benim. İmdi bir kimsenin ölüsü öldürülürse... ilâh.»
Ebu Şuroyh hadisi az yukarıda İbni Abbas hadîsinin şerhinde görülmüştü; yalnız oradakinde üç şey arasında muhayyerlik olduğu ifâde ediliyordu. Maamâfîh yine de münâfaat yoktur. İbni'l-Kaı/)/im {fini -—751) «cl-Hcdyü'n-Ncbcviy» adlı eserinde şöyle diyor:. «Muhakkak vâcib olan, iki şeyin biridir; ya kısas, yâhud diyet. Bu hususta ölenin velîsi dört şey arasında serbesttir; ya Meccâncn afv, ya diyet alarak afv, ya kısas. Bu üç şey arasında muhayyer olduğunda hilaf yoktur. Dördüncüsü: diyetten fazla almak için uzlaşmaktır. Burada dahî iki vecih vardır: Bu vecihlerin meşhur olanına göre uzlaşma caizdir, imam Ahmcd b. Hanbcl'in mezhebi budur.
İkinciye göre diyetden yâhud daha azından maada mal afvi yapamaz. Delili i'tibâriyle bu vecih daha kuvvetli görülmektedir. Diyeti ihtiyar ederse kısas sakıt olur. Artık onu istiyemez. İmam Şafiî'nin mezhebi de budur. İmam Mâlik'in dahî bir kavli budur. İkinci kavline göre mutlaka kısas lâzım geldiğini; afv ile diyete ancak câ-nînin rizâsiyle gidilebileceğini az yukarıda görmüştük.[967]

«Diyetler Babı»

Dîyet: însanın canına veya kol, bacak gibi etraf a'zâsına yapılan cinayet sebebiyle verilmesi lâzım gelen maldır. Kâmûs'ta diyet: Öldürülen kimsenin hakkıdır.
Erş : Can almaktan aşağı olan cinayetlerde verilmesi îcâb eden maldır.
însan öldürmekle diyetin lâzım gelmesi pek büyük bir hikmete mebîîdir. Bu hikmet insan denilen sun-u ilâhî'yi yıkılmaktan ve kanını heder olmaktan kurtarmaktır. Esas i'tibâriyle bir insanın diyeti yüz de-. ve veya bin altın yâhud on bin dirhem gümüştür. Diyet İki kısımdır : Mugallcza ve gayr-i mugallcza:
1— Diyet-İ Mugalleza: Yirmi beş adet iki yaşma basmış deve yavrusudur. Üç, dört ve beş yaşına basanlar da aynı hükümdedir.
2 — Diyet-i gayrı mugalleza: Yirmi adet iki yaşma basmış deve yavrusudur.
Diyet, Kitab ve Sünnetle vâcib olmuştur. Kitaptan Dlîli :
«[968] Ailesine teslim edilecek diyet.» âyet-i kerîmesidir. Sünnetten delî-li aşağıdaki hadîslerdir.[969]

1205/1006- «Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm, babasından o da dedesinden -radıyallahü anhüm- işitmiş olarak rivayet edildiğine göre. Peygamber sallallahü aleyhi ve scllem Yemen'IÎlere mektup yazmış, müteakiben ceddi hadîsi rivayet etmiştir. Bu hadîste şu da vardır:
— Hiç şüphe yok ki eğer bir kimse bir mü'mini bir kabahatsiz, şahîdlerin gözü önünde öldürürse muhakkak bu katil (mucib-î) kısastır. Ancak öldürülenin velîleri razı olursa o başka. Yine şüphesiz ki nefis hakkında diyet, yüzdevedir. Burunda bütünü kesildiği zaman diyet vardır. Dilde diyet, dudaklarda diyet, zekerde diyet, hayalarda diyetT bel kemiğinde diyet, gözlerde diyet vardır. Bir ayakta yarım diyet, imik yarmakta diyetin üçte biri; derin yarada diyetin üçte biri; kemiği kırılan yarada onbeş deve vardır. El ve ayak parmaklarının her birinde on deve, dişde beş deve, kemiği görünen yarada beş deve vardır. Hem muhakkak kadına mukabil erkek Öldürülür. Altını olanlara bin altın vermek lâzımdır.»[970]

Hadîsi Ebu Dâvud mürseller arasında tahrîc etmiştir; -onu Nesaî, İbni Huzeyme, İbni'l-Cârûd, İbni Hibban ve Ahmed'de tahrîc etmiş; fakat

sabîh olup olmadığında ihtilâfa düşmüşlerdir.
Bu hadîs şöylebaşlar :
«Muhammed Peygamber'den ŞurahbH b. Kelâl ve l\lu-aym b. Abdi Kelâf ve el-Hars b. Abdi Kelâl'e. Bundan sonra.....
«Öldürülenin velîleri razı olursa o başka.» cümlesinde velîlerin muhayyer olduğuna delîl vardır.
Dil, kökünden kesildiği yâhud konuşamaz hale geldiği zaman diyet îâzım olur. Zeker de kökünden kesilirse diyet îcâbeder.
Ebu Dâvud mürsellerde : «Bu hadîs isnad edilmiş, fakat sahih değildir. Bunun isnadı hakkında Süleyman b. Dâmıd[971] un söylediği vehimdir» diyor. Ebu Zür'a (—264) dahî : «Ben bu hadîsi Ah~ med'e arzettim : Bu, Süleyman b. Dâvud bir şey değildir; dedi.» deinektedir. İlmi Jîibban onun için «zaîftir» demiştir. Süleyman b. Dâ-vud-u Hûlâni ise sikadır. Her iki Süleyman, ZührVdcn hadîs rivayet etmişlerdir. Sadakalara âit olan hadîsi Hûlâni rivayet etmiştir. Onu zaif addedenler Yemânî zannettikleri için zait saymışlardır.
İmam Şafiî diyor ki : «Ulemâ hu hadîsi kendilerince onun Resû-lüllah (S.A.V.)'in mektubu olduğa sabit olmadan nakletmcmişlerdir.»
îbni Abdiîbcrr : «Bu, &iy&v . ulemâs*nca meşhur ve içindekiler ulemâ indinde o derece ma'ruf bir mektuptur ki, bu ma'lûmiyetin şöhreti onu isnaddan müstağni kılmıştır. Çünkü o nâsın kabul marifeti ile telâkkileri sayesinde mütevâtire benzemiştir.»
Ukaylî onun için : «Sabit, mahfuz bir hadîstir. Yalnız bir onu ZiiArî'den yukarısından işitilmemiş bir mektup zannediyoruz.» demiştir.
Ya'kub b. Süfyan da : «nakledilen mektuplar içinde Amr b. Hazm'ın mektubundan daha sahih bir mektup bilmiyorum. Çünkü sahabe ve tabiîn ona müracaat ederek kendi reylerini terkediyorlar.» demektedir, îbni Şihâb: «Resûlüîlah (S.A.V.)'in Amr b. Hazm'i Necran'a gönderdiği zaman kendisine, yazdığı nâmeyi okudum. Bu nâme Ebu Bekir b Hizam'de idi.» diyor. Mezkûr nâmeyi Hâkim, îbni Hihban ve Beyhald sahîhlemişlerdir. îmârp, Ahmcd onun hakkında : «Sahih olmasını umarım» demiştir!
Hafız îbni Kesir «cl-îrşâd» dalıadîs imamlarının sözlerini naklettikten sonra.Şunları kaydetmiştir: «Bc:ı derim ki: nereye çevirsen H)u :merfetup;_ c'ski ve, yeni İslâm ulemâ'sı arasında elden ele dolaşmaktadır. Ona i'timâd ederler, bu babın mühim mesailinde ona baş vururlar.» Bundan sonra îbni Kesir, <Ya'kub b. Süfyan'm sözünden bahseder.
Görülüyor ki, bu mektup ma'mulün bih'tir. Ve şüphesiz ki bir şahsın hususî re'yinden evlâdır.
Hadîs-i şerif, bir çok fıkıh meselesinide şâmildir. Biz bunları aşağıda sıra ile zikredeceğiz:
1— Bir kimse bir mümini hiç kabahati yokken öldürürse ona kısas vâcibolur. Ancak maktulün velîleri razı olurlarsa kısas edilmez. Zîrâ onlar kısasla diyet arasında muhayyerdirler.
Hattabî (irtibat) kelimesinin ffzerinde durmuş ve: «(iğtiba-ta), kısas için değil zulmen öldürdü; demektir:» mütâlâasında bu-Innmuştur. Aynı kelime (iğtebata) şeklinde de okunmuştur. Nitekim Sünen-i Ebî Dâvud'daki tefsiri de bunu ifâde ediyor. Çünkü Ebu Dâvud: «Yahya b. Yahya el-Gassanî'ye (iğtibat) sorulmuş da: fitne hakkında öldürüp sonra doğru yolda olduğunu anlayan ve bundan dolayı Allah'a istiğfar etmeyen katildir; cevabını vermiştir.» diyor. Bu rivayet kelimenin gıbta yani ferah ve sürurdan hüsn-ü hâlden alındığını gösterir. Maktul mümin olup öldürüldüğü için sevinirse şu hadiste vârid olan tehdidde dâhildir :
«Bir kimse bir mümini Öldürür de Öldürdüğüne sevinirse Allah onun hiç bir farz ve nafile ibâdetini kabul etmez.»
2— Diyetin miktarı yüz devedir. Hadîs-i şerif aynı zamanda esas i'tibârı ile vacib olanın deve olduğuna da delâlet ediyor. İmam Şafii ile bazı uîemâ'nın mezhebi budur. Develerin kaç yaşında olacakları aşağıda gelecektir. Ancak bu hadîste «Altını olanlara bin altın vermek lâzımdır» buyurulması altının da asıl olduğunu gösterir. Bundan «devesi olana deve, altını olana da altın vermek asıldır» mânâsı kastedilmiş olabileceği gibi altın meselesi devesi olmayanlara mahsus.olmak ve o asırda yüz devenin bin altın ederdiğini beyân da kastedilmiş olabilir. Nitekim Ebu Dâvud ile NesaVnin Amr b. Şuayb'dan onun da babasından onun da dedesinden işittiği bir hadîste şöyle denilmektedir:
«Resûlüîlah (S.A.V.) hatâ suretiyle katlin diyetini köylülere 400 altın yâhud onun karşılığı gümüş ile kıymetlendirir, bunları da deve fi-atları üzerine vururdu. Develer pahallılandı mı diyetinde kıymetini yükseltir, deve fiyatları kıpırdar ve ucuzlarsa kıymetini azaltırdı. Resûlüîlah (S.A.V.) zamanında kıymetler dört yüzle sekiz yüz altın arasına varmış. Bunların gümüşten karşılığı 8000 dirheme yükselmişti. Râvî diyor ki : Sığır sahiplerine 200 sığır hükmetmiş, diyeti koyundan olanlar» 2000 koyun verdİrmiştir.»
Yine Ebu Dâvud, Hz. İbni Abbas (R. A J'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Benî Adîyy kabilesinden bir adam Öldürülmüş. Resûlüllah (S.A.V.) onun diyetini 12000 (dirhem) yapmıştır.» Böyle bir hadîsi imam Şafiî ile Tirmizl de rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadîsinde diyetin 12000 dirhem olduğu tasrih edilmiştir. IrakEılar'a göre diyet gümüşten 10.000 dirhemdir. Bunun misli Hz. Ömer (R.A.)'dcn de rivayet olunmuştur -anhşılıyor ki, onlar bir dinarı yani altını on dirhemle kıymetlendirmişler; zekât hususunda dahi miskali on dirhemle kıymetlendirmişlerdir. Ebu Dâvud, Atâ'd&n: Peygamber (S.A.V.)'in diyet hususunda deve sahiplerine 100 deve; sığır sahiplerine 200 sığır, koyun sahiplerine 2000 "koyun; eîbisecilere 200 elbise, buğday sahiplerine de Muhammcd b. îs-hak'm belleyemediği bir şey hüküm buyurduğunu rivayet etmiştir.
Bu hadîs kolaylık göstermeye ve kendisine diyet îcabeden kimseye diyet olabilecek ne bulursa onu vermenin caiz olduğuna delâlet ediyer. Bu hucuata muhtelif kaviller varsa da bunlar kabule şâ-yân görü'memekte, ve hadîslere ittiba' tavsiye olunmaktadır.
3— Burun, ta kasların dibinden kesilirse diyetini vermek îcabeder; bu hususta ihtilâf yoktur.
Eurun dört şeyden mürekkeptir. Burun kemiği, geniz, burun kenarı ve burun ucu.
Kasabe denilen burun kemiği kaşların birbirine bitiştiği yerden başlayarak inen kemiktir. Geniz: burun yumuşağındakî kıkırdaktır. Burnun ağız tarafındaki son kısmına (Ravse) derler. Tamamen ucuna da (Ernebe) ta'bir olunur. Bu kısımlardan birine cinayet vuku' buldukta hükmü ne olacağı ihtilaflıdır. Bazılarına göre hakeme müracaat olunur. Fukâhâ ile bazı Zahirîler : «Mârin, (yani kıkırdak) için diyet lâzım gelir» demişlerdir. Delilleri : imam Şafiî'nin Tâvus'd&n rivayet ettiği şu hadîstir:
«Tavus : Bizce, Resûlüllah (S.A.V.)'in mektubunda burun hakkında, kıkırdağı kesildiği zaman 100 deve verileceği vardır» demiştir. İmam Şafiî, bu hadîsin Âl-İ Hazm hadîsinden daha açık olduğunu söylemiştir.
Burunun kenarındaki yımrulu yeri kesilirse yarım diyet verilir. Bit bâbta dahî hadîs vardır. Bcyhakî'mn Amr b. Şuayb't&n tahrîc elliği bu hadîste söyle denilmektedir :
«Peygamber {S.A.V.) burnunun kenarı kesildiği zaman yarım diyet, 50 tİL've yâhud onların muâdili altın veya gümüş hükmetti.».
4— «Diide diyet vardır» cümlesi dilin kökten kesilmesini ifâde ediyor. Bu taktirde diyet lâzım geleceği ittifakıdır. Dili konuşamıya-cak hale getirmek dahî aynı hükümdedir. Fakat bazı harfleri söylcmi-yecek şekiide keserse bazılarına göre bu harflerin adedince hisse öder. Bir takımları : «di! harfleri denilen 18 harfin hissesini verir; altı adet boğaz harfi ile dört adet dudak harfinin hissesini ödemek» diyorlar.
5— «Dudaklarda diyet vardır» cümlesi iki dudağın hükmünü ifâde ediyor. Eu dahî ittifakıdır. Fakat dudağı i birisi kesilirse hükmün nr olacağı ihtilaflıdır. Cumhur-u ulemâ'ya göre her dudak için yarını diyet vardır. Zeyd b. Sebil (R. A.)'âcn bir rivayete göre üst dudak için üçte bir; alt dudak için de üçte iki diyet vardır. Çünkü alt dudağın faydası daha çektur. Yiyeceği, İçeceği ağızda zabteden odur.
6— «Zekerde diyet vardır.» Bu cümle dahî bütün kesildiğini ifâde ediyor. O taktirde meselede hilaf yektur. Fakat yalnız haşefe yani sünnet yeri kesilirse mesele ihtilaflıdır, imam Mâlik ile Sâfiîler'-den basılarına göre diyet lâzım gelir. Hadîsin zahirine bakılırsa bu hususunda âleti kalkanla kalkmayan; ve keza yaşlı ile sâbî arasmda. fark yoktur. Nitekim imam Şafiî'nin mezhebi de budur. Ekser-İ ulemâ'ya göre ise zeker ile hayalar ve âleti kalkmayan hastalar hakkında hakemin karan mu'teberdir.
7— «Hayalarda diyet vardır.» Bu ittifakîdir. Eir tanesinde ise yarım diyet vardır. Hz. Alı (R..A.) ile Saîd b. el - Müseyyib'dcn bir rivayete göre sol haya içi diyetin üçte ikisi verilir; zîrâ çocuk ondan olur. Sağ haya içinde üçte bir diyet verilir.
8— «Bel kemiği için diyet verilir.n Mesele'ittifakıdır. Şâjct bel kemiğinin kırılması ile beraber meni de kurursa iki diyet vermek îcâbeder.
9— İki göz için bilittifak bir diyet vardır. Gözün biri çıkarılırsa yarım diyet lâzım gelir. Tek gözlü insan hakkında ihtilâf vardır. Bu £öz çıkarılırsa Hanofîler'lc Şâfiîler'e göre yarım diyet vermek icabedor. Zira delil bu hususta bir ayırma yapmamıştır. Delilden maksat : Buradaki hadîstir. Bunlar meseleyi bir eli olan kimseye de kıyâs ederler. Bir eli ol.m bir'kimsenin o elini de. kesen bilicmâ yarım diyet öder; binâenaleyh burada da öyledir. Sahâba'den bir cemâatle İmam Mâlik ve Ahmed'c göre burada vâcib olan tam diyettir. Çünkü bu göz iki göz yerini tutmakladır.-Bu göze cinayet yapmak Cumhur'a göre kısas îcâbeder. İmam Ahmcd'den bir rivayete göre kısas lâzım gelmez.
10— Eir ayak için yarım diyet vardır. Kendisine diyet îeâbedcn ayağın hududu baldırla ayak arasındaki mafsaldır. Ayak dizden kesilirse bütün diyet; daha ziyâde kesilirse bir hakemin hüküm vermesi îcâbeder.
Beyhakî (384—458)'nin ifâdesine göre Zührî (—124) Amr b. Hazm'in mektubunda kulak için 50 deve verileceğini okumuş ve demiş ki: <'VÂ7.q Amr ile Ali'den rivayet olunduğuna göre kendileri böyle hük-meder'ermin.» Yine BcyhnkVnin Hz. Muâz (R.A.)'m rivayet ettiği bir hadîste kulak için 100 deve, akıl için dahî 100 deve vermek îcabc-ttiği kaydedilmektedir. Ancak mezkûr hadis için Bcyhakl : «Bunun isnadı kavı değildir.» diyor. İbni Kesir buna şu sözleri ilâve eder : «Çünkü hadîsi Ruşd b. Sa'd-i Misrî rivayet etmiştir. Halbuki bu zât zaîf-tir.»
Zeyd b. Edem[972] diyor ki : «Sünnet: akıl zail olduğu zaman ona da diyet lâzım gelir; tarzında devam etmiştir.» Buriu Bcyhakî rivayet eder.
1— Gerek beyne işleyen derin baş yarasında, gerekse karın boşluğuna açılan yarada c iye in üçte biri verilir. İmam Şafii : Resûlüllah

(S.A.V.)in :
— Karın boşluğuna açılan yara hakkında diyetin üçte biri vardır" buyurduğunda bir hilaf bilmiyorum» demiştir. Bunu ibni Krslr <—774) «cl-İrşâd» da nakleder.
«Nihâyrtü'l-Müctchid» nâm eserde şöyle deniliyor: «(Câife) denilen yaranın baş yarası olmayıp vücut yaralarından olduğuna, bundan dolayı kısas lâzım gelmeyip sâdece diyetin üçte biri verilebileceğine, sırt ve karındaki yaraların bu nev'i yaralar olduğuna ulemâ ittifak etmişlerdir. Vücudun başka yerlerinde hasıl olup içeriye imleyen yaralar hususunda ise ihtilâf vardır. İmam Mâlik'in Sriîd b. cl-MiisryyiV'den rivayetine göre hangi a'zâ olursa oksun yaralanır da yara içeriye işlerse o a'zânın diyetinin üçte birini vermek îcâbeicr. Hazrrti Mâlik bu kavli ihtiyar etmiştir.
12— İçinde kırılmış kemiği sallanan yaraya (münakkıle) derler. Bunda nnbeş deve verilir.
13— El ve ayak parmaklarının her biri için nn deve vermek icab-eder. Cumhur-u ulemâ'nın re'yi budur. Çünkü Amr b. Şıayb'ın mer-fu' olarak rivayet ettiği bir hadîste bütün parmakların birbirine müsavi olduğu biidiriliyer,
14— Her dis için bes deve vermek lâzımdır. Meselede hilaf olmakla hrraİK'r. C-jmîıi'r'un kavli budur.
15— Altından kcmifîi açılan yaraya (muvaddıba) derler. Böyle yaralar için beş deve verilir. Maamâfih mns'ele ihtilaflıdır.
Fâide — BcyhakVnm-Hz. Zeyd b. Sabit (R. A ./dan rivayetine nazaran (Hâsimc) denilen ve kafa tasını patlatan derin baş yarası için on deve veril: r. Bunu Beyhakî bir çok ehl-i ilim zevattan hikâye etmiştir.
Abdullah b. Ahnıcd (—417), Hz. Ömer b. Hattab (R.A.)'m döğülerek gözü, kulağı aklı ve nikâhı elden giden bir adam için dürt diyet verilmesine hükmettiğini rivayet eder.
İmam Ncsâî, Arar b. Şuayb'ten çu hadisi rivayet etmiştir:
«Resûlüllah (5.A.V.) bulunduğu yeri tıkamakta olan kor göz çıkarılırsa diyetinin üçte bîri verileceğine, (nüzulden) kurumuş el kesilirse diyetinin üçte biri; kararmış diş çıkarılırsa yine diyetinin üçte biri verileceğine hükmetti.»
Bu hadîsi 1 bni Kesir[973] dahî «cl-İrçâd-» da zikretmiştir.[974]

1206/1007- «İbni Mes'ud radıyallahü anh'den Peygamber sallallahü aleyhi ve scllcm'tn şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet olunmuştur:
— Hatâ (en insan öldürme) nin diyeti beşte birer olarak alınır; yirmi adet dört yaşma girmiş deve yavrusu, yirmi aded beş yaşına girmiş, yirmi adet iki yaşına girmiş, yirmi ad€t üc yaşına girmiş dişi ve erkek deve yavruları.»[975]

Bu hadîsi Dârc Kutnî tahrîc etmiştir. Dört'ler onu :
«Lâfîzîîe tahrîc etmişlerdir. Fakat birincinin isnadı daha kuv-vot'idir. Bu hadîsi İbni Ebî Şcybc başka bir vecihten mevkuf olarak tahrîc etmiştir. O rivayet merfu' olandan daha sahihtir. Aynı hadisi Ebu Dâvud ile Tirmizî, Amr b. Şuayb'den o da babasından o da dedesinden isitmi1} olmak üzere refi' ederek nıı lâfızlarla tahrîc etmişlerdir: «Diyet; otuz, dört yaşına basmış, otuz da beş yadına basmış, deve yavrusu ile kırk dâne yavruları karınlarında bir sone erkek bir sone dişi derjuran devec'r.»
Dört'ter'in isnadında Hişif b. Mâlik vardır. Bu zât için Dârc Yut-nl «Meçhul bir adamdır» der. Fakat Ncsal onu mevsuk addetmiştir. Bir de zaîflerden Haccac b. Ertat bulunmaktadır.
Eu hadîs hakkında Beyhakî, Dârc KutnVyc i'tirâz etmiş ve : "üç yanma basan deve yavrularını erkekH drM'i zikretmesi kendisinin hatasıdır.» demiştir. Bundan sonra Beyhakî «Sahih olan, bu hadîs Abdullah b. Mes'ud'a mevkuftur.» demiştir.
Hadîs-i şerif hatâen kati'de diyetin beşte bir usulü ile alınacağına delildir. İmam Şafiî, Mâlik ve Ulemâ'dan bir cemâat buna kaildirler. Oîara göre beşinci beşte bir üç yaşma basmış erkek yavrular olacaktır. f"nm A'zanı'da.n bir rivayete göre ise : iki yaşına girmiş erkek deve dorumları olmalıdır. Nitekim Dört'ler'in rivayeti de bunu gösteriyor.
Bazıları üç yaşma girmiş deve yavrularını hesaba katrmyarak diyetin dörtte b'r hesabı ile alınacağına kail olmuşlardır. Fakat bunların istidlal ettikleri hadisi; hadîs hafızlan kabul etmezler.
İmam Şafiî ile Mâlik katlin, kasitli, yarı kasitli ve hatâ kısımlarına ayrılmasına bakarak diyetin de muhtelif olacağına kail olmuş ve : «Diyet, kasıtlı Ölüm ile yarı kasıtlıda, üçte bir hesabı ile olur.» demişlerdir.
Diyette tağliz'a gelince : Diyet-i mugallcza, ağır diyettir. Eu diyet Hz. Ömer ve Osman (R. Anlıümâ)'mn Harem-i Şerifte öldürülenler hakkında bir bütün bir do üçte bir diyet almak suretiyle tatbik ettikleri bir nev'i ağır cezadır. Ulemâ'dan Hanefîler'le bir cemâatin buna kail •oldukları tesbît edilmiştir. Bu hususta İleride söz edilecektir.[976]

1203/1008- «İbni Ömer radnjallahü anhümâ'dan Peygamber mllal-lahü alcı/hi ve scllcm'ın şöy'e buyurduğunu işittiği rivayet olunmuştur:
— Hiç şüohe yok ki insanların Allah'a karşı en saygısızı üç kişidir: Allah'ın hareminde (insan) öldüren, yâ-Iıud kendi kandilinden başkasını öldüren, yâhud da cahili-yet ÖCÜ İçin (İnsan) öldüren.»[977]

Bu cümleyi IbnİHibban, sahîhledi-ği bir hadîste tahrîc etmiştir.
Zahl : Öc, intikam almak ve işlenen bir cinayet mukabilinde mükâTant istemektir.
Hadts-i şerif, mezkûr üç nev'i insanın başkalarından daha mütecaviz olduklarına delildir.
Birincisi : Hnrcm-i Şerifte insan öldürendir. Bunun işlediği katil suçu harem dışında Öldürenin sucundan daha ziyade ve daVıa ağırdır. Znhir-i hadis Makke ve Medine haremlerine şâmildir. Yalnız hadis Mekke'nin fethi esnasında Miizdelîfe'dc nldürükn bir zât hakkında vâ-rkl olmuşsa da selıebin hususiyeti mu'tcbcr değildir.
İmam Üâfü, Harcm-i Şerifte haiâcn infan öldüren ile yakın ak-rnbnsını öltıürcne ve ke haram aylarda insan öldürene Diyet-i Mu-H."iH»'zn tatbikine kîiil olmuş ve: «Eöyle ahvalde Eshâb-ı Kiram diyeti ngıiıaştırmışlardır» demiştir.
Diyeti ağırlaştırma hususunda Amr b, Şuayb'tan merfu' olarak hadîs rivayet olunmuştur :
«Şibhi amd'in diyeti kasıtlı ölümde olduğu gibi ağırdır. Ama sahibi öldürülmez. Bu, Şeytan'ın zıplamasından ve bu sebeple insanlar arasında hiç bir kin ve silâh çekme yok iken kanlar dökülmekten ibarettir.» Bu hadîsi İmam Alımca ile Ebu Dâvııd rivayet etmişlerdir.
İkincisi : Kendi katilinden başkasını öldürendir. Bundan murâd : Kan dâvası uğrunda meselâ : babasını vuran katili vuracağı yerele başkasını Öldürmektir.
Üçüncüsü : Câhiliyet öcü ile insan öldürmektir. Bunun İzahı hadîsin baş taraflarında geçti. Câhiliyet öcünden : câhiliyet devrine ait kan dâvası sebebiyle bir müslümanı öldürmek dahî kastedilmiş olabilir. Nitekim Bcyhakî'nin tahrîc ettiği bir hadîste :
Peygamber (S.A.V.) :
— İnsanların en mütecaviz." kendi kaatilinden başkasını Öldüren yâhud câhiliyei zamanındaki kan dâvası sebebiyle müslümanlardan kan dâvası güdendir...)) buyurularak bu hususa işaret olunmuştur.[978]

1209/100- «Abdulfah b. Amr b. Aş rndıyallahu anhihnâ'öan Resû-lüllah sallallahû aleyhi ve scllcm'm şöyie buyurduğu rivayet olunmuştur :
— Dikkat edin! Hiç şüphe yok ki hatâ ile şibh-î amd'in diyeti kamçı ve sopa i!e Öldürüldüğü zaman yüz devedir. Bunlardan kırk dânesinin yavruları karınlarında olacaktır.»[979]

Bu hadisi Ebu Dâvud ile Nesaî ve Ibni Mâce tahrîc etmişlerdir. İbni Hibban onu sahîhlemiştir.
İbni Kattan (120—198) : «Bu hadîs sahihtir. İhtilâf ona zarar vermez.» demiştir. Bu hadîs hakkındaki îzâhât yukarıda geçmiştir. Musannifin onu burada zikretmesi geçen Amir b. Şuayb hadîsini tefsir içindir. Yalnız orada geçmeyen diyeti ağırlaştırma meselesini burada beyân etmiştir.[980]

1210/1010- «İbni Abbas radıyallahil anhümâ'dan Peygamber sallallahil aleyhi vn- scllcm'âcn duymuş olarak ri,vâyet edildiğine göre Resû-lüllah (S.A.V.) :
— Sununla ŞU müsavidir; buyurmuş; (Bununla) küçük parmağı ile baş parmağı kastedmiştir.»[981]

Bu hadîsi Buharî rivayet etmiştir. Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin rivayetlerinde :
— Parmaklar müsavidir; dişler müsâvîdir; ön diş ile avurd dişi de müsâvîdir; demiştir, ibni Hibban'ın-rivâyctjnde:
— Eil parmakları ile ayak oarmaklarının diyeti müsâvîdir; her parmak için on deve verilir; buyurmuştur. Bu hususlar yukarıda îzâh

edilmiştir.[982]

1211/1011- «Amr b. Şuayb'dan o da babasından o da dedesinden -radıyallahü anhiim- merfu' olarak rivâyei olunmuştur. Resûlüllah {S.A.V.) buyurmuşlardır ki:
— Eğer bir kimse hekimlikle ma'ruf olmadığı halde hekimliğe özenir de Nr cana kıyar yâhud ondan aşağı bir zarar yaparsa (onu) öder.»[983]

Bu hadîsi Dâre Kutni tahrîc etmiştir. Hâkim nnu sahîhlemiştir. Hadis Ebu Dâvud ile Nesaî ve başkalarının eserlerinde de mevcuttur. Şu kadar var ki, onu mürsel olarak rivayet edenler vaslcdenlcrden daha kuvvetlidir.
Dârc Kutni : «Bu hadîsi İbni Cürcyc'den rivayet edenler arasın-dn Vrlid b. Müslim'den başka müsned rivayet eden yoktur» demiş; FA)u Dâvud da onu Velid'den başka rivayet eden olmadığını söylemiş ve : «Sahîhmidir değil midir! bilmiyoruz.» demiştir.
Bu hadîs hekimlik yapmağa özenirken insan öldüren veya ölümden başka bir zarar yapan kimsenin, yaptığı telefatı Ödeyeceğine delildir. Bu içi kasten veya hatâen yapması; keza zararın doğrudan doğruya veya sirayet yolu ile vuku' bulması hükmen birdir. Hattâ bu bâbta icmâ' olduğunu iddia edenler bulunmuştur. Bazıları: «Eğer doktor taslağı hastayı müşkül vaziyete düşürürse kendisine dayak, hapis ve diyet Ödetme cezaları tatbik edilir» demişler; bir takımları : «Diyet âkîlesine ödettirilir» kanâatinde bulunmuşlardır. Doktor tasladığından murâd : Hekimlikten haberi olmayan kimsedir. Hekimlik tahsil eden ve ma'ruf, kâmil bir üstadı bulunan kimseye tabîb-i hâzik yani kâmil doktor derler.
îbni'l - Kayyım (691—751) «el-Hedyü'n-Ncbeviyyy, adlı eserinde tabîb-i hâzik'i şöyle ta'rif eder : «Tabîb-i Hâzik, tedavi esnasıntia yirmi şeye dikkat eden kimsedir. Câhil tabîb ise önceden bir bilgisi olmaksızın tıbb ilmini kurcalayan kimsedir. Böylesi cehaleti yüzünden canlar yakmağa hücum eder; tehevvüre kapılarak bilmedi;] şeye burnunu sokar ve bu suretle haytayı aldatmış olur. Rinâe-nsılovh kendisinin zararı ödemesi îcâbeder. Bu ehl-i ilim tarafından icmâ'dır.» der.
Flatlâbi dahî : «Tedaviyi yapan haddini tecâvüz eder do hasta ülürse onun diyetini öder. Rir ilim veya i«jlc meşgul olan fakat onu bilmeyen, mütecavizdir; kendi işinden mütevellid zararın diyetini ii.ler. Fakat kisâa olunmaz. Çünkü bu işi hastanın izni olmaksızın yapmamıştır. Tabibin cinayeti umumiyetle ehl-i ilmin kavillerine göre âkîlesine ödettirilir.» demektedir.
Kâmil bir doktor hastayı iyileşmez hâle düşürdüğü takdirde ı-£er bu hâl sirayet yolu ile vuku' bulmuşsa bil ittifak bir şey ödemek. Zira bu sirayet şeriat tarafından izin verilen bîr fiilden neş'et etmiştir. Bu gûnâ fiillerin sirayetinde ödeme yoktur. Cumhur-u ule-mâ'nın İmam A'zam'u göre ise ödeme vardır, İmam Şafii hudûd gibi şer'an takdir edilmiş bulunan fiil ile ta'zîr gibi takdir edilmemiş olan fulleri birbirinden ayırmış ve şer'an mukadder olan fiilde tazminat olmayacağına; mukadder olmayandan doğacak zararın tazmin ettirileceğine kail olmuştur. Zîrâ bu fiil ietihad neticesidir. İctihadda düşmanlık yapraış. olabilir.
Fakat hastanın fenalaşması sirayet yolu ile değil de doğrudan doğruya olursa kasıt bulunduğu takdirde doktora tazmin ettirilir. Halâ suretiyle olursa âkilesi Öder.[984]

1212/1012- «(Yine) ondan -radîyallahü anh- rivayet olunduğuna Peygamber sallaîlahü aleyhi ve sellem :
— Kemiği görünen derîn yaralarda (diyet) beşer beşer devedir; buyurmuştur.»[985]
Bu hadîsi Ahmed il? Dort'Jer rivayet etmişlerdir. Ahmed şu cümleyi de ziyâde etmiştir : «Par'msklann hepsi müsavidir. Hepsi (nin diyeti) onar Onar devedir.» Hadîsi İbni Huzeyme ile İbni'l -Cârüd snhîhlemişlerdir.
Hadisi şerif, yukarıda görülen Amir b. Hazmin mektubundaki beyâna muvafıktır. Yüzdeki derin yara ile bastaki yara birbirine bilicmâ*1 mijs.avidir. Çünkü başla" yüz"bîr" uzuv gibidirler.[986]

1213/1013- «(Bu da) Ondan -radıynllahü anh- rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem :
— Zimmîlerin diyeti müslümanların diyetinin yarısıdır; buyurdular.»[987]

Bu hadîsi Ahmed ile Dört'ler rivayet etmişlerdir. Ebu Davud'un (rivayetinde hadîsin) lâfzı şöyledir : «Muahed'İn diyeti hurrun diyetinin yarısıdır.» Nesaî'nin ise : «Kadının diyeti erkeğin diyeti gibidir. (Bu hâl) tâ diyetinin üçte birine varıncaya kadar (böyledir) şeklindedir.» Hadîsi İbni Huzeyme sahîhlemiştir.
Lâkin İbni Kesir onu İsmail b. Ayyaş'ın rivayet ettiğini söylüyor. Bu zât Şamlılar'dan rivayet ederse hadîsi makbul, başkalarından' rivayet ederse makbul değildir. Bu hadîs dahî Şamlılar'dan değildir. Fakat bazıları zannı bırakıp onu mutlak surette sika ve mazbut kabul' etmek isterler. İlmi Huzeyme*nin pnun rivayetini sahîhlemesi bu mülâhazaya mebnî olsa gerektir.
Hadîs-i şerîf iki meseleye şâmildir; bunların :
1— Zimmî'nin diyeti hadîa-i şerifin ifâde ettiği vecihle müslü-manm diyetinin yarısıdır. Hattâ Hattâbl «Ma'âlimü's - Sünen» adlı eserinde : «Ehl-i kitabın diyeti hakkında bundan daha açık bir şey olamaz.» dedikten sonra Hz. Ömer b. Abdilaziz[988] ile Urve b. Zübeyf in,[989] İmam Mâlik, İmam Şafii ve Ahmed b. HanbcVin mezhebi budur.
2— Hanefîler'le Üüfyân-ı Sevr'i, İbrahim Nehaî ve Şa'bî'ye göre Zimmînin diyeti müslümanın diyeti gibidir. Bu kavil Eshâb-ı Kirâm'dan Hz. Ömer ile İbni Mes'ud (R. Anhümâ)'dan da rivayet edilmektedir.
3— İmam Şafii ile Ishak b. Rchavcyh : Zimmînin diyeti müslümanın diyetinin üçte biridir; derler...»
Hancfîlcrin delili :
«[990] Eğer öldürülen sizinle aralarında misak bulunan bîr kavimden ise o halde (yapılacak iş) ailesine teslim
«Ebu Hüreyre demiştir ki: Peygamber (S.A.V.) zamanında Yahudi Mc Nâsran'i'nin diyetleri müslümanların diyeti gibi İdi». Hanefîler in sözüne i'tirâzda bulunanlar olmuştur.
Üçüncü kavlin delili : Amr b. Hazm hadîsindeki : «Mümin olan nefis için yüz devedir.» cümlesinin mefhum-u muhalifidir. Çünkü mefhumu muhalifini alırsak mü'min olmayan nefis için hüküm böyle değildir; manâsı çıkar. Şafiî'lerin bir delili de bizzat Hz. Şafii'nin »Sâid b. rl-Müseyycb'den tahrîc ettiği bir haberdir. Bu habere göre Hz. Ömer (R.A.) : Yahûdî ile Nasranî diyetinin- 4000 dirhem; Mecusî'nin diyetinin 800 dirh:m olduğuna hükmetmiştir. Hz. Osman (R.A.)'m da aynı şekilde hüküm verdiği rivayet olunur.
İkinci mesele şudur : Kadının yaralarının diyeti üçte bir kıymetine karlar ırk: gin ki ile müsavidir. Üçte lıir'i ficçti mi artık hüküm değişir; vr kadının diyeli burada erkeğin diyetinin yansı olur. Zâten kadının diyeti erkemin diyetinin yansıdır. Bu mesele Hz. Muaz hadîsinde şu lâfızlarla ifâde buyurulmuştur :
«Kr.dının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır.» icmâ* da işte kadının yaralarının diyeti de bütün diyete kıyas olunur. Cumhur-u ulemâ'nın ve sahâbe-i kiramdan bir cemâat ile Hz. Ömer (II. A.)'m mezhebi budur.
Eshâb-ı Kirâm'dan Hz. Ali (R.A.) ile Hanefîler'e ve Şâfiîler'e göre kadının kendi diyeti ile yaralarının diyeti erkeğin diyetinin yansıdır. l'.-ifiiaki, Hz. Ali'nin : «Kadınların yaraları az da olsa çok da olsa er-kcgtn diyetinin yarısıdır.» dediğini rivayet eder. Maamâfîh İbni Huzey-î/tr'nin sahîhlediği şu hadis de gözden kaçmamalıdır:
«Üçte bir (kıymetinde varıncaya kadar kadının diyeti erkemin diyeti pibidir.» Msdîne'İler ve Fukâhây-ı seb'a bununla amel etmişlerdir.İmam Mâlik ile Ahmed b. Flanbel'm mezhebi de budur. Eu kavil Hz. Ömer ile oğlundan da rivayet olunmuştur. Hattâ Hz. Ali (R.A.)'âan başka bu meselede eshâb lan muhalif bulunmadığı iddia ediliyor.Meselede başka kaviller de varsa ıl.ı delilsiz iddialardan ibaret olduğu için buraya alınmamışlardır.[991]

1214/1014- «(Bu da) ondan rivayet edilmiştir. -radtyaUnhü anlı- demiştir ki: Resûlüllah ftnUallnlni aleyhi ve sellem:
— Şibh-i arnid de amid p;rbi ağırdır; ama sahibi öldüilmez. Bu şeytanın zıplamasından ve bu sebeple insan-i.'-rın arasında hiç bir kin ve silâh çekme yokken kanlar -.sökülmesinden ibarettir; buyurdular.»[992]

Bu Ikuiisi Dâ.e K-jtnî lahrie etmiştir ve zaîf lıulnııı.şUır. Aynı hadîsi - yhakî de tahrîc etmiştir. Fakat znîf bulmamızıır.
Amici : yani kastın İnsan öldürmenin ağır diyeti, kırk tanesinin , tuku karnında olnrık şartı ile yüz deveden ibarettir. Bunu yukarıda Dûvud hadîsinde görmüştük.
lindiiî-i şerif, yara'anrna kasidüiz vuku' bulur; silâh çekilmez, yal id;: E;o;>a vo taş j*ibi peylerle kavga edilirse fazım gelmeyeceğine; zira bunun rdbh-i amid sayılacağına; binâenaleyh ağır diyetle ödeneceğine delildir. Amid ve şibh-i amid i-;'n diyetin nasıl verileceği dahi az yukarıda tafsilâtı İ!c görüldü. Hadîsimiz Şibh-i amd'i de i s bât ediyor.[993]

1215/1015- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah snlldllahn aleyhi ve sellem zamanında bir adam bîr adamı öldürdü de Peygamber (S.A.V.) onun diyetini on ikî bin (dirhem) yaptı.»[994]

Bu hadisi Dörtler rivayet etmişlerdir. Nesaî ile Ebu Hatim mürsel olduğunu tercih etmişlerdir.
Bey haki bu hadîsin benzerini Hz. Alî, Âîşe, Ebu Hüreyre ve Ömer b. Hattab (R. Anhüm) hazerâtından tahrîr etmiştir. Nesai ile Ebu Hâtim'm bu hadisin nıiirsel oluşunu tercih etmelerinin sebebi Bryhnvi'nin şu sözleridir: «Bu hadîsi Muhammvd b. Mcymun, »Sii/ı/a» b. IJyeync'dcn o da Amir h. ÎHrtr'dan, o da //crimc'deıı o da İbnİ Ab-bas'dan rivayet etmiştir. Ancak bize hadîs için bir defa : İbnİ Abbas'tan demiştir; halbuki ekseriyetle'ime'den o da Peygamber (S.A.V.)'-den; derdi.»
Maanıâîh adlin ziyâde ettiği süz makbuldür. Bir defa «İbnİ Abbas'-daıi chmesi hadisin nv.'rfu' olması için kâfidir. Ondan sonra hadîsi tekrar tekrar mürsel rivayet etmesi merfu' rivayete zarar getirmez. Ek-ser-i ulcmâ'nııı re'yi budur.
Irak uicrrâsı ile fliger bazıları hadisteki meblâğın 10.000 dirhem olduğuna kaildirler. Delilleri, Hz. Ali (R. A.^'in «on bin» demesidir. Şcr'î âdetler tevkifidirler. Hz. Ali bu sayıyı kendinden söylememiştir.[995]

1216/1016- «Ebu Rimse[996] radryattahii anh'den rivayet olunmuştur. Demişlir ki: Peygamber salîcıllahü aleyhi ve scllcnı'e geldim. Beraberimde oğlum da vardı. Resûlüllah (S.A.V.): - Bu kim? dedi :
__ Oğlumdur; kendisine şehâdet de ederim; dedim. Burıı, üzerine:
— Dikkat et gerçekten o sana cinayet işlerr1^. Sen de ona cinayet işlemezsin; buyurdular.»[997]

Bu hadisi Nesaî ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. İbni Hüzeyme ile İbni'f-Cârûd onu sahîhlemişlerdir.
Yukarıdaki hadîsi Ebu Dâvud, Tirmizî ve İbni Mâcc, Amir b. Ahvâs'dan tahrîc etmişlerdir. Hz. Amir, Peygamber (S.A.V.) ile birlikte «Haccetü'l - Veda» da bulunmuş. Resûlüllah (S.A.V.)'i :
— Hiç bir cânî kendinden başkasına cinayet işlemez; hiç bir cânî de evlâdına cinayet yapmaz.» buyurmuşlar. Bu bâbta başka rivayetler de vardır; ve hepsi buradakini teyid ederjer.
Cinayet : Suç ve kabahal demektir. Başka ta'birletie: insanın ecza veyâ kısas îcabedeeek bir şey yapmasıdır. Hadîs-î şerif, herkesin kendi suçundan mes'ui olacağına delâlet ediyor. Lisanımızda «Her koyun kendi bacağından asılır.» darb-ı meseli ile bu mânâ ifâde edilmiştir. Nitekim Teâlâ Hazretleri de ;
«[998] HİÇ bîr günahkâr nefis başkasının günahını yüklenmez» buyurmuştur.
Bu hadîs «Bülûğü'l-Merâm» nüshalarında naklettiğimiz şekilde ise de «Süncn-i Ebi Dâvud» da başka türlü olup lâfzı şöyledir:
«İyad'dan o da Ebu Rimse'den İşitmiş olmak üzere rivayet edilmiştir. Ebu Rimse demiştir ki: Babamla Peygamber (S.A.V.)'in yanına çittim. Babama :
— Oğlun mu bu? diye sordu. Babam :
— Rabbü'l-Kâ'be hakkı için evet; dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Do£ru mu? dedi. Babam :
— Ona şehâdet ederim; dedi. Ebu Rimse diyor ki: Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) benim babama olan benzerliğimin teeküd etmesine ve babamın benim üzerime yemin vermesine gülerek tebessüm etti. Sonra şöyle buyurdular:
— Dikkat et, gerçekten o sana cinayet islemez; sen de ona CİnâYet İşlemezsin; ve Resûlüllah (S.A.V.) «Hiç bir günahkâr nefis başkasının günâhını yüklenmez.» âyetini okudular.»
Milnziri diyor ki: B uhadîsi Tinnhi ile Nrsaî hem muhtasar hem de uzun olarak tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında : «(hasen garibdir.) Onu Abdullah b, lyad'm rivayetinden başka bir yerden bilmiyoruz.» demiştir.[999]

«Kan Dâvâsi Ve Kasâme Babı»

Kasâme lûgat'en : yemin elm^k mânâsına nvısdardır: «Yeminler mânâsını irâde eden bir isimdir» diyenler de vardır.
Şerfatte: E ir (akım yeminlerdir ki, üzerinde vurulma eseri bulunan bîr maktulün bulunduğu, mahalle veya halkına : «Billahi onu ben Öldürmedim. Kim öldürdüğünü de bilmem» dedirmek suretiyle icra olunurlar.
K#sâme'nin sebebi : Maktulün bulunmasıdır.
Rüknü : Söylenen yemin sözleridir.
Şartı : Yemin edeceklerin akıl baliğ ve hür olmaları; maktulde öldürülme alâmeti bulunması ve yeminin elli adet olmasıdır.
Hükmü : Yemin ederlerse diyet vermenin vüeubu; itmezlerse yemin edinceye kadar hapsedilmeleridir. Ancak hapis, ölenin velisi kasıd iddia etliği zaman lâzım gelir. Hatâen öldürüldüğünü iddia ederse yemin etm dikleri zaman diyetini öderler.
Kasâme'nin güzelliği : İnsan kanma hürmet ve ta'zîm ile onu heder olmaktan korumak, öldürmekle müttehem olan kimseyi kısastan kurtarmak gibi şeylerdir.
Meşru' olduğuna delil icmâ' ile- aşağıdaki hadîslerdir.[1000]

1217/1017- «Sebil b. Ebi[1001] Hasme radıyallahüden o da kavnıinin büyüklerinden sayılan bir takım zâttan işitmiş olarak rivayet edildiğine göre, Abdullah b. SohİI ile Muhayyîre b. Mes'ud, başlarına gelen bir sıkıntıdan dolayı Hayber'e çıkmışlar. Müteakiben Abdullah b. Sehl'in öldürülerek bir kuyuya atıldığını gelip Muhayyisa'ya haber vermişler. Bunun üzerine Muhayyisa Yahüdîler'e giderek :
— Vallahi onu siz öldürdünüz; demiş. Yahudiler :
— Vallahi onu biz Öldürmedik; demişler. Derken Muhayyisa ile kardeşi Hüveyyisa bir de Abdurrahman b. Sehl, Peygamber (S.A.V.)'in yanına gelmişler. Ve M jhayyisa konuşmak için ilerlemiş. Fakat Resû-lüllah {S.A.V.) -yaşı kastederek:
— Büyült, büyült; buyurmuş. Ve (evvelâ) Hüveyyisa, sonra Muhayyisa konusrrıuşîar. Bunun üzerine Resûlülah (S.A.V.) :
— Ya arkadaşınızın fidyesini verirler yâhtıd da harbe Oİurfnr; buyurmuş; ve hemen Yahudilere bu bâbta bir nota yazmış. Yahudiler de (cevaben): «Onu vallahi bizler Öldürmedik» diye yazmışlar. Bu sefer Resûfüllah (S.A.V.) Hüveyyisa ve Abdurrahman b. Sehl'e :
— Siz. yemin eder de arkadaşınızın kanına müstehakolursunuz? diye sormuş :
— Hayır; demişler :
— O halde r'\7.e yahûdî'ler yemin etsin miîbuyurmuş? Hüveyyisa ve arkadaşları :
— Onlar müslüman değillerdir; demişler. Nihayet ResûlüMah (S.A. V.) Abdullah'ın diyetini kendinden vermiş; ve onlara yüz deve göndermiştir. Sehil demiştir ki :
— Vallahi beni o develerden kırmızı bîr deve tepti.»[1002]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Muhayyisa, Hüveyyisa'mn küçük kardeşidir. Burada ağabey si dururken onun konuşmak istediği anlaşılıyor. Başka bir rivayete göre konuşmak istediği anlaşılıyor. Haşka bir rivayete tföre konuşmak isteyen oradakilerin yasça en küçüğü olan Abdurrahman'dır. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) «Büyült, büyült» buyurarak : sözü büyüfîünc bırak sen konuşma; demek istemişlerdir. Hadîsteki -yaşı kastederek- közü ravî tarafından müdreetir. Mi'ıslini'm bir rivayetinde : «Siz yemin eder de arkadaşınızın kanına müstehak olurmusunuz?» sualine cevaben Muhayyisa ve arkadaşları :
«Orada bulamadık ve görmedik.» demişlerdir. Buharî'nin bazı rivayetlerinde :
«Peygamber (S.A.V.) onlara:
— Beyyine p;etirebilirmisiniz? demîş:
— Hayır beyyinemiz yoktur; cevabını vermişler:
— O hnlde yemîn edermİPİnİZ? diye sormuş.» Deniliyor. «Onlar müslüman değillerdir.» Cümlesi yerine bazı rivayetlerde :
«Biz yahûdîlerin yeminlerine razı olamayız.» veya :
«Bir takım kâfirlerin yemînîerini biz nasıl kabul ederiz?» cümleleri görülmektedir.
Bu hadîs, kasâmrnin sübûtıma kail olan Cumhur-u Ulemâ'ya onu isbât etmek için büyük bir delildir. Ve aşağıdaki meselelere şâmildir:
1— Ortada bir şüphe olmaksızın mücerred ölüm dâvası ile ka-sâme sabit olmaz.. Bu husus ittifakîdir. Vakıa Evzai ile Dâvıid-u ZâhirVn'm :

«Şüphe bulunmadan da kasâme sabit olur.» dedikleri rivayet olunmuşsa da delilleri yoktur.
Kasâmeyi ispat edecek şüphenin ne olacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları : «Şüphe levs'tir.» demişlerdir. Bundan murâd : Maktulün ölmezden evvel «Beni filân- vurdu» diye ikrar ettiğine bir
kimsenin şâhidlik etmesi yâhud da Ölenle öldüren arasında düşmanlık bulunduğuna veya maktulü tehdit ettiğine iki şahidin şehâdet etmesi gibi şeylerdir. Kana boyanmak dahî lcvs'den ma'duddur.
Hanefîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre levs şart değildir. Onlarca ölen kimsede k;ıti! eseri bulunması ve maktulün ma'lûm kimselerin milkİ nlnn bir yerde ölmüş olması knsâmenin sübûtu için kâfidir. Yeler ki dâvâeı faskalarından dâva etmiş olmasın. Çünkü hadîsler hep bu hâli tasvir etmişlerdir.
İm tını Şafii ile İmam Mâlik'c göre bu kadarcıkla kasâme sabit olmaz. HİÇ olmazsa maktul ile müddeâ aleyhin arasında düşmanlık olduğu tesbit edilmvlidir. Nitekim Hayber kıssasında böyle idi. Zira bir adam birisini öldürür dr başkaları öldürmüş zannedilsin (Üye onların mahallesine bırakabilir. Şâfiîler'le Mâlikiler maktulün ölmezdi n evvel : «Beni filân öldürdü» demosini levs suretlerinden sayarlar. Haliâ İmam Hlâlik'c göre maktulün üzerinde eser olmana bile sözü yine kabul celi!M\ Maktulün : «Beni filân kasten yaraladı» demesi dahî aynı hükümdedir, imanı Mâlik bunun eski ve yeni bütün ulemâ <:\-rafından biiittifak kabul edildiğini söylemiş ise de Ibm'l - Ar™M (468—513) bu sözü kabul etmemiş : ^Şehirler fukâhasından buna Mâ/jfe'don başkası kail olmamıştır» demiştir. İmam Mâlik'in delili Benî İsrail'in inecidir. Mezkûr inek adamı diriltmiş ve kaatilini kendisine haber vermişti. Fakat Uz. MûHJc'c «İnek meselesi bir Peygamber'in mu'cizcsİ İdi. Mu'cizeyi tasdik kafidir» diye cevab verilmiştir. MâlikİY-ye ulemâsı ise kuatilin fırsat kollaması ile istidlal eder ve : «Yaralının sözü kabul edilmezse netice ekseriya kanların heder olup gitmesine müncer olur.» derler. Şunu da ilâve ederler : «Yaralının hâli doğruyu Köyliycccği ve yalandan sakınacağı; sahih ve takva arayacağı hâldir. Artık bu hâlde onun sözünü kabul etmek îcabeder.:».
2— Böylece ölüm sabit olduktan sonra maktulün velîlerinin kasâme dâvası ve c dâvanın ahkâmı da sabit olur. O ahkâmdan biri de şartları bulunduğu takdirde kısastır. Medîneliler'in mezhebi budur. Eğer dâva muayyen kişi aleyhine ikâme edilmişse onun aleyhine kısas sabit olur. Bir cemâat aleyhine ise kendilerine yemîn ettiriMr. imam Şafiî'nin bir kavline göre bunlara diyet vermek sabit olur; diğer kavline göre kısas olunurlar. Hz. Şafiî'den sahih olarak nak'edilen birinci kavildir. Eğer vâris bir kişi ise kendisine elli yemîn verdirilir. Çünkü bu yemîn'er veressye lâzımdır. Bu bâbta vârisîerin erkek veya kadın olmaları ile katlin kasten veya hatâen yapılması arasında fark yoktur; İmam Şafiî'nin mezhebi budur.
3— Kasâme'dc sair dâvaların hilâfına olarak dâvaya müddeî (dâvâeı) Icrc yemin verdirmekle başlanır. NÜekim mevzuu bahsimiz hadîs buna delâlet ettiği gibi Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği :
«Beyyine davacıya yemîn de dâvâlıya düşer; ancak kasâmede müstesna.» hadîsi de buna delildir. Bu h; dînin isnadında gevşeklik vardır. Yalnız aynı hadîsi Bryhaki, Amr b. Şuayh-tan lahrîc etmiş fakat onun hakkında ileri geri söz etmemiştir. Fukâhâ diyorlar ki: Eurada şehâdet veyâ şüphe ile dâvâeı tarafı kuvvet bulunca yrmîn ena verdirilir. Eurada şüphe kuvvetlidir. Binâenaleyh kasâmede dâvâeı. beraet-i asliyyc ile müeyyed bulunan dâvâlıya benzer.
Hanefîler'le diğer bir çok ulemâ'ya güre yemîn dâvâlıya verdirilir. Davacılara yemîn yoktur. O yerin ahalisinden elli adama : «Biz öldür-m: lik; kaatilinİ de bilmeyiz.» diye yemîn verdirilir. İmam Buharı de hu kavle meyletmiştir. Çünkü bu kıssa etrafındaki rivayetler muhteliftir. Binâena'eyh muhtelif olan bırakılıp müttefekun aleyh'e rnırâeaat < tmek gerekir. Bu da yeminin dâvâlıya düşmesidir. Eğer yemin ederlerse bazılarına göre kendilerine diyet lâzım gelir. Hanefîler'e f"iv elli yi mini verdikten sonra dâvâlı taraf artık beract kazanırlar; l> udilerine bir de diyet ödemek îcabetmez. Nitekim aşağıda görülecek EIju Tâlib kısası da buna delâlet eder : «Diyet îcabeder» diyenlerin belli başlı bir delili yoktur.
4— ResûlüÜah (S.A.V.)'in kendinden diyei vermesi bir rivayette ;
«Diyetini sadaka develerden verdi.» denilerek tefsir edilmiştir. Bazılarına göre bundan murâd : Peygamber (S.A.V.) sadaka dcvelcrin-di'ıı ödünç aldı; demektir. Bir takımları ": «Resûlüllah (S.A.V.) bu diyeti borç'ularm sehimlerinden vermiştir» demişlerse de bu kavil doğ-ıu bulunmamaktadır. Zîrâ zimmîlerin borçlularına zekât verilmez. NrsaVnin rivayetinde Peygamber (S.A.V.)'in bu diyeti yahûdîlerin üzerine taksim ettiği ve bir kısmını ödemek için kendilerine yardım ettiği ifâde olunuyorsa da mezkûr rivayet için UnıVl-Kayyhn : «mahfuz delildir» dedikten sonra sözüne şöyle devam ediyor : «Çünkü dâvâlılara mücerred maktul var diyet iddia etmekle hemen diyet lâzım gelmez. Bilâkis ikrar veyâ beyyine yâhud'davacıların yemini gibi'şeylerden birinin mutlaka bulunması îcabeder. Burada böyle bir şey yoktur. Hem Resûlüllah (S.A.V.) davacılara yemin teklif etmiş; onlar buna yanaşmamışlardır. O halde nasıl oluyor da mücerred dava ile Yahudilere diyet lâzım diye hüküm veriliyor?».
Fâide : îmam Mâlik kasâmedeki yemin usulünü sair dâvalara da teşmil etmiştir. Bu cümleden olmak üzere malları soyulan kimseler davacı oldukları halde onların yeminlerini kabul etmiştir. Zira hırsız kimse görmeden çalar. Binâenaleyh onun fiilini beyyino i'e is-bâla imkân yoktur. Hz. Mdlik'in bu kıyası nassa aykırı görülüyor. Zîrâ : «Mevrid-i nassda içtihada mesa' yoktur.» Bu kaide Mecelle'de dahî 14. cü. madde ile tesbit edilmiştir. imam Mâlik'in karsısına çıkan nass :
«Beyyine müddeîye, yemin de inkâr edene düşer.» hadîs-i serîndir. Ancak Hz. îmam1 in mezhebine göre nassın umumu kıyasla tahsis edilirse ona bir çey denilemez.[1003]

1218/1018- «Ensâr'dan bir zâttan -radıyallnhü anh- rivayet edildiğine göre, Resûîüllah (S.A.V.) kasâmeyi cahiliyet devrinde olduğu şek-ii üzere İkrar etmiş ve Resûlüllah (S.A.V.) Ensâr'dan bir takım kimseler Yahudiler aleyhine bir makiûl dâvası açtıkları vakit aralarında onunla hükmetmiştir.»[1004]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
c;Câhiliyet devrinde olduğu şekil üzere İkrar etmiş» Duyurulması adetâ Bıthc.rî'Ğcki Hâşimî kıssasına isâret ediyor. Kıssa 'BuhnrVnin «Câhiliyyet «yyâmı» babında olup Hz. İbni Abbas (R.A.) tarafından rivayet edilmiştir. Türkçcsi şöyledir : «İbni Abbas (R.A.) demiştir ki: Câhiliyyet devrinde ilk kasâme biz Benî Hâşimde olmuştur. Benî Hâ-şim'den bir adamı Kureyş'in başka bir dalından bîr adam çırak tutmuştu. Adam onunla birlikte develerinin yanına gitmiş. Derken onun yanına Beni Hâşim'dcn bir adam uğramış. Bu adamın çuvallarının ağzı kopmuş imiş. Hâşimîye demiş ki:
— Bana bir İp lütfet de onunla çuvallarımı bağlıyayım; develer ürkmesin; Hâşimî ona bir ip vermiş, oda çuvallarının ağzını bağlamış. Konakladıkları vakit develer çökmüş; yalnız bir tanesi çökmemiş. Hâ-şimî'rıİn ağası :
— Aceb bu deveye ne oluyor ki diğer develerin arasında çökmemiş? demiş. Hâşimî :
— Onun ipi yok; mukabelesinde bulunmuş: Ağası :
— Onun ipi nerede demiş. İbni Abbas diyor ki : Bunun üzerine Hâşimîye bir deynek atmış. Adamcağızın eceli de ondan olmuş...».
Pıı hadîste su da vardır : «Hâdise Ebu Talibin kulağına varmış. Ebu Tâlib katilin yanma gelerek ona :
— Benim üç teklifimden birini ihtiyar et! istersen yüz deve verirsin; çünkü sen bizim adam'nvzı Öldürdün. Dilersen sen ölcürrnediâine kavminden elli kîjiye yemin ettir. Bunlardan birini yapmadığın takdirde adamımız İçin seni öldürürüz; demîş. Ağa kavminin yanına gitmiş. Onlar :
— Biz yemîn ederiz; d^miş. Derken Ebû Tâlib'in yanına Benî Hâ-şim'den bir kadın gelmiş. Bu kadın o kabileden bİrî İle evli imiş. Kocasına bir de çocuk doğurmuş. Kadın :
— Yâ Ebû Tâ'ib, benim su çocuğumu elli kişiden birinin yerine tutmanı ve başkaları yemin icîn hapis edilirken onu hapsetmemeni dî-lerim; demîş.Ebû Tâlib onun dediğin! yapmış.Müteakiben ağanın adamlarından bİrî gelerek :
— Yâ Ebû TâÜb, sen 100 devenin yerine elli adamın yemîn etmesini istemişsin. Her adama iki deve düşer. İşte iki deve. Bunları benim yerime kabul et; beni yeminim için hapsetme! demiş. Arkasından kırk sekiz k?si aelerek yemîn etmîs'er.
ibni Abbas (R.A.) diyor ki :
— Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim kî, sene geçm°den kırk sekiz kişiden kırpar bir göz kalmadı.»
Hadîs-i srrîf. kasâme ile kailin sahil, olduğuna delildir. Cumhur-u ulemâ'nın kavli luı olduğunu nz yukarıda görmüştük..
Salim b. Abd^lah, Ömer b. Abd?1n/-, Ebu Kılâhc ve diğer bazı zevat, Rcr'an mukarrer usule muhalif olduğu iqin kasanının meşru' olmadığına kaildirler. Çünkü asıl o1 an : Beyyinenin müddeîye, yemininde inkâr eden tarafa yani müddeâ aleyh'e düşmesidir.
Bunlar Peygamber {S.A.V.)'in kasâmeyo hükmetmediğine iddia ile: «Bu bir eâhilivyot hükmüdür. Resûlüllah (S.A.V.) onun îslâmî kaidelere nasıl uymadığını göstermek için oradakilcre bir lütufkârlık olmak üzere tatbik etmiştir.» demiş; ve müddeâlarını ishal için söz.ii uzatmışlardır.
San'anl ve emsali ele. kasâmenin Hz. Ömer (R.A.) tarafından yapıldığını yüzde yüz kabul etmekle beraber onun Hz. Peygamber (S.A.V.)'in

rmri ile sabit olmadığı iddiasında ısrar ediyorlar. Bunlar Kasâmeyi ashâb-ı kirâm'dan lıir cemaatin fiilî olarak kabul ediyor, fakat bu bâbta icmâ' olduğunu inkâr ediyorlar.
Halbuki «cl-lhtiyâr» ve emsali Hanefî fıkıhlarında kasâmenin icmâ' ve hadîslerle sabit olduğu tasrih edilmiştir.
Râvîl-'iden Ebu'z-Zinâd diyor ki :
«Biz bunca sahabe bolluğunda knsâmc ile İnsan öldürmüsüzdür. Zannediyorum mevcutları bin kişi idi. Ama bunlardan iki khi bi'e ihtilâfa düşmemiştir.«Musannifin «Fcthııl-Bârî» deki beyanına göre Elm'z-Zinâd bu hadîsi Hârice b.-Zcyd b. Sabit'ten nakletmistir. Hârice hakkında söz yoktur. Kak İh ve sika bir zâttır Ebu'zZ:nâd'm bu kadar sahâbs'ye değil on sahâbî'ye bile yetişmediği; binâenaleyh tedlîs yaptığı iddia edilmişse de onun (biz) demekle müslümanlan kas-tedmiş olması pek vârid-i hatırdır. Nitekim aynı mânâya olmak üzere bu gün biz de «vaktiyle biz tâ Viyana kapılarına dayandık» diyoruz. Bunda tedlîs yoktur. Ebu'z-Zinâd hadîsini Saıd b. Mansur ile Bcy-haki rivayet etmişlerdir.
Buraya kadar serd edilen ma'ruzattan da anlaşılacağı vecihle kasâme müstakil ve münferid bir sünnettir. O bu bâbtaki umumâtın bir müstesnâsıdır. Mütecavizleri önlemek, insan kanım heder olmaktan kurtarmak için meşru' olmuştur. Müslim gibi bir imâm-ı celîl'in Sahih'inde :
«Peygamber (S.A.V.) kasâmeyi câhiliyyet devrinde olduğu şekil üzere İkrar etli,.',-» diyen sarih bir hadîs-i şerif bulunurken kasâmenin yine de Peygamber {S.A.V.)'in sünneti ile sabit olmadığını iddiaya kalkışmak ne derece doğru olabilir bilemeyiz.[1005]

«Âsîlerle Muharebe Babı»

Bağy : Zulüm, isyan, cinayet, fesat ve doğru yoldan sapmak gibi bir çok mânâlara gelir.
Istilal/da ise : Bağiler hükümete isyan eden kimselerdir: Hz AH (İZ. A.)ı
«Din kardeşlerimiz bize isyan ettiler.» demiştir. Bunlar şer'-i şerîf na/annda dindin cıkmıs sayılmazlarsa da ümmetin ittifakı ile dalâlet' fiilidirler.
Dinden çıkmadıklarına delîl :
«[1006] Eğer müminlerden İki taife çarpışırlarsa sîz hemen onların aralarını bulun» âyet-i kerîmesidir.
BağîliT öyle tir taifedirler ki, kendilerini koruyacak ordu ve silâhları vardır. Bunlar kendilerini haklı görerek te'vil yolu ile müslü-manlara' karşı harbederler. Aşağıdaki hadîsler böylelerinin hükmünü beyân eder.[1007]

1219/1019- «ibni Ömer radv/allahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem :
- Her kim bize karşı silâh taşırsa bizden değildir; buyurdular.»[1008]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Silâh taşımak, harbetmekten kinayedir. Çünkü kaatil silâh taşımanın ekseri ahvâlde lazımıdır. Maamâfîh silâh taşımak kelimenin hakikat mânâsına da gelebilir; bu taktirde muharebe niyeti olmadığından sözde kinaye yoktur.
«Bizden delildir» cümlesinin mânâsı : Bizim yolumuzda değil; di m ktir. Çünkü Peygamber (S.A.V.)'ırı yolu müslümanlara yardım etmektir. Muharebe onun tamamiyle zıddıdır. Bu mânâ nıüsliimaniiirla mulıarebcyi helâl i'tikâd etmeyenler hakkındadır. Haksız yere ve hiç lıir te'vil yapmayarak onlarla harbetmok küfrü mu'ciblir. Zîrâ kal'î olan haram delili helâl i'tikâd edilmiş olur.
Hadîs-i şerif müslümana karsı silâh çekmenin haram olduğuna delildir. BağÎicrle harbetmek bu umumdan hâriçtir. Onlarla harhedilebiIÎr. Haklarında yapılacak muamele fıkıh kitaplarında gösterilmiştir.[1009]

1220/1020- «Ebu Hüreyre, rndnjalhthü nnh'den Peygamber sallaüa-hit ah 1/İl i ve srllrm'in şöyle buyurduğunu işittiği rivayet olunmuştur:
— Her kim (islâmın Hükümet Reisine) taatten çıkar ve cemâatten ayrılır da ölürse onun ölümü câhiliyyet ölümüdür.[1010]

Bu hadîsi Müslim talırîc etmiştir.
«Cemâatten ayniirsa» ifâdesinden mıırâd : İslâm cemâati yani t h!-i sünnet olan cemâattir ki, bu cemaat bir hükümdarın idaresine tâiıi'dir.
«Onun Ölümü câhtliyyet ölümüdür» yani : kâfir olarak ölür: Bu bir teşbih cümlesidir. Cemâatten ayrılanın ölümü kâfirin ölümüne benzetilmiştir. Vech-i şebeh her ikisinin de bir İslâm hükümdarına tâbi' oimamasmdandır.
Hadîs-i şerif, bîr kimse cemâatten ayrılır, fakat o cemâate karşı harbetmezse bizim de kendisi ile muharebe edemiyeceğimize delildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) onunla muharebe etmememizi emir buyur-mamı.ş; yalnız onun ölüm hâlinin câhiliyyet ölümüne bcnzcd'ğini haber vermekle iktifa etmiştir. Şu halde bu fiili ile İslâmiyetten çıkmış olmuyor, demektir Hz. Alî (R.A.)'m Hârictler'e söylediği şu sözler de buna delâlet eder :
«istediğiniz tarafta olun, sizinle ararriizda (riâyeti gereken şe y. râm kın dökmemeniz, yol kesmemeniz ve hiç bir kimseye zulüm mcnızdır. Eğer bunları yapacak olursanız sîze harp i'lân ederim, Ali (lî.A.ym bıı-sözieri kendisinden muhtelif lâfızlarla sabit olnı'., Bnvarı İmam Ahmrd, Tahrrânl, ve Hâkim, Abdullah b. ŞeddA .. ı,in tahric etmişlerdir. Abdullah diyor ki :
— Vatlahî, Hâriciler yol kesip haram olan kanı akıtmadıkça brln harbotmcli.» Su haldr ini da mücerred hükümdarla hilaf halinde bulunmanın h:ırb îcâbclmedi^ini gösterir.[1011]

1221/1021- «Ümmü Seleme raıhı/ıllahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah suUıdUth'û (tlct/hi ve srUrnı :
— Ammâr'ı Âsî çete öldürecek; buyurdular.»[1012]

Bu hadî.si Müslim rivayet etmiştir. Müslim'de hadîsin tamamı şöyledir :
«Onları cennete da'vet edecek, onlarsa onu Cehenneme çağıracaklar.»
İbni Ahdilbcrr (3GS—463): «Bu bâbta haberler müte bu hadîs hadîslerin en sahihidir.» diyor.
îbn\ Dihyc dahî : «Bunun sıhhatine dokunacak yer yoktur-sahih olmasa idi onu Muaviye reddederdi.» demiştir.
Maamâfîh bu hadîsin sahih clup olmadığı hususunda yine bi1' hay]i münakaşalar yapılmış; hattâ ule.. â'dan bazıları işi birbirlerini techîl ve tahrike kadar ileri götürmüşlerdir.
İmam Ahmcd b. HanbeVden hem sahih olduğuna hem de olmadığma dâir rivayetler olduğu söyleniyor.[1013]

1222/1022- «IbnİÖmer radıyallahii nnhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah snllallahü aleyhi ve sellcm:
— Bilirmisin ey ibni Ümmi Abd bu ümmetin bağîlerine Allah'ın hükmü nasıl olacaktır? dedi. O:
— Allah ve Resulü bilir; cevabını verdi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Bu ümmetin yere serilen yaralısının işi bitirilivermez, esiri öldürülmez, kaçanı aranmaz, ganimeti de taksim edilmez; buyurdular.[1014]

Bu hadîsi Bszzar rivayet etmiştir, Hâkim onu sahîhlcmiş, arkasından da vehmo düşmüştür. Çünkü isnadında Kevser b. Hâkim vardır. Bu zât metruktür. Ali (R. A./dan bir çok yollarla bunun benzeri bir hadîsin mevkuf olarak rivayet edildiği sahihtir. Onu İbni Ebi Şeybe ile Hâkim rivayet etmişlerdir.
İbni Ümmi Abd : İbni Mes'ud'dur. Eshâb-ı Kiram arasında bu künye ile şöhret bulmuştu. Bu hadîsi İbni Ömer (R. A.) ya İbni Mes'ud'dan yahud ona söylerken Peygamber (S.A.V.)'den işitmiş olacaktır. Onu Kevser b. Hâkim, Atd ve MekhuVâen rivayet etmiştir. Kendisi Kû-feli olup Haleb'e yerleşmiştir. İbni Mam (— 233) onun hakkında : «Hiç bir şey değildir» demiştir. İmam Ahmed b. Hanbel ise: «Onun hadisleri bâtıldır.» der. İbni Adiyy (279—365) : «Bu hadis mahfuz değildir» demektedir.
Hz. Ali'nin rivayetine gelince: onu Bcyhakî ve diğer hadis imamları rivayet etmiştir.
Hadîste bir kaç mesele vardır. Şöyle ki:
1— Âsî ve bâgilerle muharebe etmek caizdir, lemâ' da budur. Teâlâ Hazretleri de :
[1015] Siz bağîlik eden taife İle çarpışın..» buyurmuştur. Ulemâ'dan bir cemaate göre âsîlerle çarpışmak kâfirlerle muharebe etmekten efdâl-dir. Zîrâ bunlardan müslümanlara zarar gelir. Fakat şunu bilmeli ki, onlarla çarpışmağa başlamazdan Önce kendilerini bu isyandan vaz geç-rrnğc da'vct îcâbeder. Nitekim Hz. Ali (R.A.) Hâricîler'e karşı böyle hareket etmiştir. Vak'a şöyle cereyan etmiştir : «Haricîler, Hz. Ali'den ayrıldıktan sonra Ali (R.A.) kendilerine İbni Abbas (R.A.)'ı göndermişti. İbnî Abbas onlarla münazara yaptı. Bu münazara neticesinde yekunu

sekiz bin kişi olan Hâricîler'İn dört bini isyanlarından döndüler. Kalan dört bini ise inadlarmda İsrar ettiler. Bu sefer Ali (R. A.) kendilerine :
— istediğiniz tarafta olun! sizinle aramızda (riâyeti gereken şey) haram kan dökmemeniz, yol kesmemeniz ve hiç bîr kimseye zulüm etmemenhdir; mealinde haber göndermişti. Hâriciler, Resûlüllah (S.A. V.)'in Eshâb-ı güzîn'inden olan Abdullah b. Hattab'ı şehid ettiler. Hâmile bulunan cariyesinin de karnını deşerek içindeki cenini çıkardılar. Hz. Ali (R. A.) bunları duyunca Hâricîler'e bir mektup yazarak Abdullah b. Hattab'ı şchîd eden eden kaalitin kısasını istedi. Haricîler :
— Onu hepimiz öldürdük; diye cevap verdiler. Bunun üzerine Ali (R. A.) onlarla harbe izin verdi. Bu husustaki rivayetler sabittir. Musannif onları «Fethü'l-^Bâri» de sıralamıştır.
2— Âsî ve bağîlerin yaralıları hemen öldürülüvermez. Fakat Ha-nefîler'e göre : bu hüküm âsîlerin orduları olmadığına göredir. Orduları varsa yaralıları öldürülür, kaçanları da ta'kib edilir. Hadîsimiz buna delâlet ettiği gibi Beyhq^Vmn Hz. Ali'den tahrîc ettiği şu eser de aynı hükme delildir :
ıCemel vak'a sı günü AH (R. A.) arkadaşlarına :
— Bu kavme gâlib geldiğiniz vakit kaçanı aramayın, yaralıyı hemen öldürmeyin, harbeitİği âletine bakın ve onu alın. Ondan geri kalanı mîrasçılarmındır; dedi: Bet/haki: «Bu münkati'dir. Sahih olan hİÇ bir şoy ;ilm;uh£ı ve hiç bir ölüyü soymadı£ıdır.» diyor.
3— Asîlerden alınan esir öldürülme1/.. Ulemâ hu hükmün âsîlere niîîîisus olduğunu söylerler. Zîrâ onlarla yapılan muharebe, onların lı;ırb"lmesim? mâni' olmak içindir.
4— Âsîlerin kaçan esirleri la'kibeditmez. İmam Şafii'nin mezhebi budur. Ona Süre âsîlerin iltica edecek orduları olsun, olmasın hüküm birdir. Hanefîler'ce orduları bulunmakla bulunmnmmasma ayrı ayrı hüküm verilmesi, orduları bulunduğu takdirde tekrar hücum etmeleri ihtimaline mebnîdir.
5— Eagîlcrin malları ganimet olarak alınmaz. Hattâ mallarım beraberinde harb yerine getirmiş olsalar bu mallar ele geçtiği taktirde fiâ.-.îicre taksim edilmez. Hanefîlerle Şâfiîler'in mezhebi budur. Peygamber (S.A.V.)'in şu hadîsi aynı hükmü tc'yîd. eder :
«Müslüman bir kimsenin ma/> ancak kendi gönül rızâsı ile helâl olur.»
Hz. Ali (R. A.y'ın Cemel ve Sıffîn vak'alarında ölenlerin hiç birini soydurmamış; eşyasına el sürdürmemiş olduğu Bcyhakî ve Ebu Ümâ-mc gibi zevatın tahric ettikleri sahîh hadîslerle sübût bulmuştur.
Bazdan âsîlerin hsro meydanından getirdikleri malların ganimet ..lam* alınabileceğine kaildirler. Fakat bunlara hadîsin bu malların aîi-n.'umyacağını sarahaten ifâde ettiği ve Hz. Ali (R. A.) da almadığı ihtar edilmiştir.
6— «Yaralılarının da işi bitiriiivermez.» cümlesinden Hancfîler'le diğer bazı ulemâ bağîlerin harbte sebebiyet verdikleri mal ve can kayıplarını ödettirilmemek hükmünü çıkarmışlardır. Teâlâ Hazretlerİ'nin:
«[1016] Allah'ın emrine dönünceye kadar» buyurarak, ödetmeden bahsetmemesi de onlara delildir.
tmam Şafiî ile diğer bazı ulemâ'ya göre bağîle-in insan öldürenlerine kısas tatbik edilir. Delilleri âyet ve hadislerin, mumâtıdır.[1017]

1223/1023- «Arface b. Şurehr[1018] adı yallah ü mj/ı'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saUallahü aleyhi ve scltcm'ı :
— İşiniz dertop iken size biri gelir de topluluğunuzu dağıtmak isterse onu hemen öldürün; derken işittim.»

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
İmam Müslim (204—261) aynı hadîsi şu lâfızlarla da tahrîc etmiştir :
«Resûlüllah (S.A.V.)'i :
— Nice fitne ve fesatlar vuku' bulacaktır. Bu ümmet toplu iken bir kimse onun hâlini perişan etmek isterse, kim olursa olsun onu, hemen kılıçla vurun; derken işittim.»
İmam Müslim'in bu bâbta tahrîc ettiği başka rivayetler de var dır. TİuharÎ ile Müslim müttefîkan Hz. Ibni Abbas'dan yine bu hususta bazı hadîsler tahrîc etmişlerdir.
Bütün bu hadisler bir memlekette müslümanîann hükümdar seçerek etrafında topladıkları zâtın aleyhine kıyam edenlerin ölüm cezasını hak ettiklerine delâlet eder.

«Ca'nı İle Harp Ve Mürteddin Katli Bâbı»

1224/1024- «Abdullah b. Ömer radıyallahü an/mmâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem :
— Her kim malı uğrunda öldürülürse o kimse şehîdtir; buyurdular.»[1019]

Bu hadîsi'Ebu Dâvud, Nesaî ve TirmİzÎ rivayet etmişlerdir. Tirmizi onu sahîlejrştir.
Aynı hadîsi Buharî, Abdullah b. Amr b. As'dan; Sünen sahipleri ile İbni Hibban ve Hâkim ise Said b. Zeyd'den tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, haksız yere birinin malını almağa çalışan kimse ile mukatale etmenin caiz olduğuna delâlet ediyor. Malın az veya çok olması arasında hükmen bir fark yoktur. Cumhur-u ulemâ'nın kavli de budur. Mâlikîler'den bazılarına göre az olan mal için mukatele etmek caiz değildir.
Kurtubî diyor ki: «Bu husustaki hilafın sebebi: Eğer bu çarpışma münker olan şeyi defi' için ise az ile çoğun farkı yoktur. Yok, zararı defi' kabilinden ise bu taktitfde hâl muhtelif olur.»
Îbni'l-Münzir'in îmam Şâ/ü'den hikâye ettiğin- göre bir kimsenin malı, canı veya ırzına kastedilir de mütecavizi öldürmekten başka kurtuluşa çâre bulamazsa öldürmesi caizdir. Hem kendisine kısas tatbik olunur, ne de diyet ve kefaret lâzım gelir. Yalnız tafsilât vermeden öldürmeğe kastedemez. Îbni'l-Münzir diyor ki : «Ulemâ'ya göre : bir adam mezkûr mal, can ve ırz hususunda zulme ma'ruz kaldığı zaman îzâhât ve tafsilâta lüzum kalmaksızın onu öldürebilir.» Evzaı bu hadîsi hükümdar ve ordu bulunduğu yani asayişin berkemâl olduğu zamana hamletmiştir: «Hükümet bulunmadığı kargaşalık zamanında ise hemen teslim olsun, kimse ile çarpışmasın.» diyor. .
îmam Müslim'in Hz. Ebu Hüreyre'den merfu' olarak tahric ettiği şu hadîs ulemâ'nın kavillerini te'yîd ediyor
— Bir adam gelerek malını almak İsterse ne yapmamı tavsiye edersin? Resûlüllah (S.A.V.) :
— Ona İtaat etme; buyurdu. Soran iât :
— Ya benimle mukatele ederse? dedi. Fahr-i Âlem (S.A.V.) :
— Onunla çarpış; emrini verdi. Adam :
— Ya beni Öldürürse? dedi. Efendimiz (S.A.V-) :
— Sen de şehît oluverirsin; buyurdular:
— Ya onu ben öldürürsem ne buyurursun? dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Oda cehennemi boylar; buyurdular.»
Buraya kadar verilen îzâhât malın haksız yere olanlarla canına ve ırzına göz koyanları vurmanın caiz olduğu hususunda idi. Acaba böylelerle hiç çarpışmadan teslim olmak câizmidir?
San'anî, sanki yukarıdaki deliller bu suale cevab vermezmiş gibi : «Zâhiç olan cevazdır» diyor; ve buna :
«Allah'ın maktul kulu ol» hadîsi ile istidlal ederek: «Hiç şüphe yok ki bu hadîs can kaybına teslim olmayı bildiriyor. Mal için teslim olmak ise evleviyette kalır.» diyor.
Hazret'e burada. Cenâb-ı Mevlâ'dan rahmet dileyerek arzedelimki: Resûlüflah (S.A,V.)'in az yukarıda zikrettiğimiz hadîste : «Ona İtaat etme! Onunla çarpış! Ölürsen şehîd olursun» gibi sözleri, bu bâbta asla tereddüde mahal bırakmıyacak kadar açık bir şekilde: mal, için düşmanla ölünceye veya öldürünceyc kadar boğuşmanın lüzumunu bildirirler. Bu sarahatten sonra acaba düşmanla hiç çarpışmadan ona tevSİim oluversek caiz olmazmı? diye sormak bile safdillik olur. Hele buna bir hadîs yakıştırarak caiz diye istidlale kalkışmak büsbütün yersizdir. Çünkü hadis-i şerifteki: «Allah'ın maktul kulu ol» cümlesi hâşâ: düşn>,.nih karşısında hiç bir hareket gösterme, ona hemen (eslini ol da seni kuzu keser gibi kessin; demek değildir. Elbette erkek gibi düşmanla boğuşurken bazen Ölmek de olacaktır. 0 hadîsteki maklul olmayı bu mânâda anlamak îcabeder. Ancak zâlimle çarpışmaya imkân ve kudreti bulunmaz da teslim olursa ona kimsenin bir diyeceği yoktur.[1020]

1225/1025- «İmran b. Husayn radıyallahü anhümâ'öan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Ya'lâ b. Ümeyye bir adamla kavga etti; ve birisi diğerini ısırdı. O da ağızdan elini çekİverînce ön dişin! çıkardı. Müteakiben her ikisi Peygamber sallaUahü aleyhi ve sclîcm'İn huzuruna dâvaya

çıktılar. Resûlülah (S.A.V.) :
— Biriniz arkadaşını aygır devenin ısırdığı gibi ısırdı mı? Ona diye yoktur; buyurdular.»[1021]

Hadîs müitefekun aleyh olup lâfız Müslim'indir. NIsıranla ışınlan zâtın kimle." olduğu ihtilaflıdır. Bazıları : «Işınlan Ya'lâ'nır çırağı idi.» diyor. Bu taktirde ısıranın Ya'lâ olduğu teayyün rder diyorlar,
Jladîs-i şerif, zararı defi' için işlenen bu cinayetin heder olduğuna; "anîye diyet verdİrilmiycccğine delildir. Cumhur-u ulemâ'nın mezhebi de budur. Cumhur ayrıca sununla da istidlal ederler: Bir kimse birine silâh çekse de mazlum olan taraf kendini müdâfaa ederken silâh çekeni öldürse biütüfak hiç bir şey lâzım gelmez. Burada da öyledir. Yani ışınlan kimse can acısı ile ısıranın bedeninden bir yeri ısırsa bir şey lazım gelmez. Yalnız heder olmanın şarlı : Işınlanın elem duyması ve bundan kurtulmak için onu da ısırmaktan çâre bulmamasKİır.
Isırmaktan daha ehven bir şeyle kurtulma imkânı varsa ısırığı olmaz. Şâfîiler'e göre mutlak Siirotlc heder olur. Bu heder olma keyfiyetinin delili şerîatin umumî kaidelerinden alınmıştır.[1022]

1226/1026- «Ebu Hüreyre radıyaUahil «n/f.'den rîvâyet edilmiştir.Demiştir ki: Ebu'l-Kaasım ResütüHah sallalîahil aleyhi ve sellejn :
— Eğer bir kimse izinsiz senin gizli bir mahalline bakar da ona bir taş atarak gözünü çıkarırsan sana bir günah olmaz; buyurdular.»[1023]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Ahmed ile Nesaî'nin tahrîc ettikleri bir rivayette -ki onu ibni Hibban sahîhlemişür- «ona diyette yoktur kısas da.» buyurmuştur.
Hadîs-i şerif, izni olmadan başkasının gizli bir mahallini görmeğe çalışmanın haram olduğuna ve görmeğe çalışanın taşla göç çıkarılabileceğine delildir. Fakat izni olursa bakabilir. Meselâ bir kimse komşusuna kendi avlusunun içine bakmak için izin verse,, 1u taktirde onun gözünü çıkarmak bir cinayet olur. Kczâ bakılan kimse ova gibi kendi mifki olmayan ve binâenaleyh izne ihtiyaç messetmeyen bir yerde olursa baKilması helâl olmayan bir yerine bile bakmış olsa yine gözünü çıkarması cinayet olur. Zîrâ taksir bakılandan gelmiştir. Ekser-i mezheb imamları ile diğer ulemâ'nın re'yİ budur. Burada yalnız Mâlîkîler muhalefet etmişlerdir Mâlikîler'den Yahya b. Ya'mür : «Galiba bu haber Mâlik'e ulaşmamıştır» diyor.
fbni DakiM'l - İd fukâhâmn bu hükmü üzerinde bir çok tasarru-fatta bulunduklarını söyledikten sonra bu tasarrufları şöyle sıralar:
1— Başkasının gizli mahalline bakmanın sokakta durması ile ba-kılmamn, milkinde yâhud çıkmaz sokakta durması arasında fark vardır. Bu hususta ihtilâf edilmişse de meşhur kavle göre hüküm birdir; ve başkasının haremine göz atmaya kimsenin hakkı yoktur. Şâfiî-ler'in bir kavline göre göz çıkarma ancak bakılan kimsenin milkinde durarak baktığı zaman caiz olur. Hadîs mutlaktır.
2— Bakan şahsa evvelâ bakmamasını ihtar ve tenbih lâzım olup olmadığı hususunda iki vecih vardır. Birinci veçhe göre ihtarda bulunmadan taş atamaz. İkinciye göre atabilir.
Hadîs-i şerif, bakan şahsın gözüne atılan şeyin ufak taş ve çakıl gibi şeyler olmasına delâlet ediyor. Ok veyı büyük taş atarak öldürse fukâhâya göre kısas veya diyet vermek îcâbeder.
3— Başkasının haremine bakan şahsın o evde mahremi veya karısı veyâhud eşyası varsa güzünü çıkarmak caiz değildir. Çünkü bakmasında şüphe vardır. Bazılarına göre o evde yalnız kendisinin mahrem akrabası kadınlar varsa ancak o zaman gözü çıkarılmaz.
4— Bakılan evde yalnız sahibi varsa avret mahalli açık olduğu taktirde bakan şahsın gözünü çıkarabilir. Aksi taktirde iki vecih vardır. Bunların makbul olanına göre taş atması caiz değildir.
5— Evde kadınlar tesettürlü iseler bir veçhe göre bakan şahsın gözüne taş atmak caiz değildir. Çünkü bir şey görmez. Bazı fukâhâya göre caizdir; zîrâ bu husustaki haberler mutlaktır. Örtünme açılma vakitleri belli değildir.
6— Göz çıkarma işi hâne sahibinin hiç bir ihtiyat kusuru bulunmadığı zaman caizdir. Fakat kapıyı açık bırakmak, duvara delik açmak gibi kendisinin de kusuru olursa teemmül edilir; içeriye bakan kimse oradan geçiyorsa ona taş atılmaz. Durmuş kasten bakıyorsa bazılarına göre yine atılmaz; çünkü hâne sahibinin kusuru vardır. Bir takımlarına göre ise taş atarak gözü çıkarılabilir; zîrâ bakan şahıs mütecavizdir, aynı hilaf evinin üzerinden veya minareden bakıldığı zaman da vardır. Fakat bunlarda taş atması daha ma'kul görünüyor. Çünkü burada hâne sahibinin bir taksiri yoktur.
Bundan sonra İbni Dakiki'l-Id şunları kaydediyor : «Mâ'lûmun olsun ki, fıkhî tasarruftan hadîsin ihtilâtına dâhil olanlar ondan alınmıştır. Olmayanların ise bazısı hadîsten maksut olan mânâyı anlamaktan, bazısı da kıyastan alınmıştır. Fakat böylesi azdır.
Hâsılı başkasının avlusu veya evinin içi gibi gizli yerlerine bakmak haramdır. Fukâhâ böyle mahrem yerlere bakan ibadethanelerle evlerin yıktırılmasına kail olmuşlardır. Hz. Ömer (R. A.yin re'yi de budur. Hattâ Mısır fethedildiği zaman orada yüksek bir ev yapan Hârice b. Hüzâfe'nin bu işini haber alınca derhal Mısır valisi Amr b. As'a bir mektup yazarak o binayı yıktırdığı meşhurdur.[1024]

1227/1027- «Beraİ'bni Azib radıyattahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah saHalîahü aleyhi ve sellem, gündüzün bahçeleri korumak, sahihlerine geceleyin hayvanları korumak sahiplerine ve hayvanlarının geceleyin yaptığı zararın sahiplerine âit olduğuna hükmetti.[1025]

Bu hadîsi Tirmîzî müstesna Dört'ler'Ie Ahmed rivayet etmişlerdir. İbni Hibban onu sahîhlemiştir. isnadında ihtilâf vardır.
Bu hadis hep Zührî'den rivayet olunmuştur. Zührî onu Hizam'-dan, o da Bera'dan rivayet etmiştir. Halbuki Hizam Bera'dan işit-memiştir. İbni Hazm'e tebean Abdiilhak söylemiştir. Hadîsi bir çok tarîklerden Bcyhakî de tahrîc etmiştir. Fakat bunlarda da ihtilâf vardır. Şu kadar var ki, İmam Şafiî : «Bu hadîs sabit olduğu muttasıl bulunduğu ve râvîleri bilindiği için biz bununla amel ettik.» diyor. Bcyhakî dahî : «Biz bu hadîsi Şa'bVâen o da Şüreyh'den işitmiş olmak üzere : Koyunların geceleyin yaptığı zararı sahibine Ödetir; fakat gündüzün yaptıklarını Ödetmez; idiğini rivayet ettik; o şu âyeti de te'vil ederdi :
«[1026] Dâvud ile Süleyman kıssasını da hatırla; hant ekine kavmin koyunları girdiği vakit onun hakkında hüküm veriyorlardı.» ve: (nercs) geceleyin otlamaktır; derdi» diyor.
Mcsrık't&n rivayet olunduğuna göre : Bu koyunlar geceleyin bir bağa girerek ne varsa otlamiş: yeşil bir şey bırakmamışlar.
Şu halde hadîs-i şerif hayvanın gündüzün yaptığı zararı sahibinin ödemiyeceğine; geceleyin ödeyeceğine delâlet eder. Zîrâ gündüzleri hayvanları başı boş salmak; geceleyin ise başlarında bekçi bulundurmak âdettir. İmam Mâlik ile Şâ/ü'nin ve diğer bazı ulemâ'-nın mezhebi budur.. Onlar buradaki hadîs ve âyetle istidlal ederler. İmam A*zam Ebu Hanîfe'ye göre ise hayvan gece otlasın, gündüz otlasın sahibine onun kendiliğinden yaptığı zararı ödemek îcâbetmez. Delili :
«Hayvanın yaptığı zarar hederdir.» hadîsidir. Bu hadîsi İmam Alımca, ile Şcyhcyn, Hz. Ebu Hüreyre'den; ve yine İmam Ahmal M- Nrsal ve İbni Mâcc, Hz. Amir b. Avf'dnn tahrîc etmişlerdir. Yalnız Tahavi (238—321) : «Ebu Hanîfe'nin mezhebine göre hayvanı çobanı ile mer'aya gönderdiği zaman ödetme yoktur. Çobansız gönderirse ödetme vardır.» diyor.
MâÜkîler dahi meseleyi mu'tâd mer'ada otlamakla takyîd ederler. Ekinlik içerisinde otlatılır da zarar yaparlarsa gece olsun gündüz olsun zararın ödeneceğine kaildirler. Bu mesefede başka kaviller de vardır.[1027]
1228/1028- Muâz b. Csbel radıyallahü anh'den müslüman olup da sonra yahûdîliğe dönen bir adam hakkında :
— Öldürülmedikçe oturmam. Bu Allah ve Resûlü'nün hükmüdür; dediği rivayet edilmiştir.
Bunun üzerine Öldürülmesini emretmiş ve adam öldürülmüştür.»[1028]

Hadîs müftefekun aleyh'tİr. Ebu Davud'un bir rivayetinde : «Bundan önce adamın tevbekâr olması kendisinden istenmişti.» denilmektedir.[1029]
Bu hadîs, mürteddin yani müslümanhktan başka bir dîne dönenin öldürülmesi îcâbettiğinc delildir.
Hüküm bilicmâ1 sabittir. Hilaf yalnız Öldürmeden tevbeye da'vct «ılilip tdilmiyeccğindedir. Cumhur'a göre tevbeye da'vet etmek vâcibür. Çünkü gerek buradaki rivayette, gerekse Ebu Davud'un başka ' ivâyrtindo tevbeye da'vet vardır. Hattâ diğer rivayette o adamı Ebu Musa'nın 20 gece yâhud da 20 geceye yakın bir müddet da'vet ettiği zikİiyor. Hanefîlör'îe, Hasan-ı Basrı, Tavus ve diğer bazı ulemâ'ya ttüro tevbeye da'vet müslehâbtır. Çünkü Bir kâfire îsîâma da'vet geldi mi artık da'vctin kendisine tekrarı vâcib değildir.O halde mürtedde ırklar, evleviyetle vâcib olamaz. Ancak: belki kendisine bir şüphe ânz olmuştur; mülahazasıyla îslAmiyetin kendisine bir daha arzolunması müstohâb görülmüştür. Hanefîler bundan sonra gelen hadîsle de istidlal ederler.
İbni Abbas ile Atâ'dan gelen bir rivayete göre mürtedin aslı müş-lümansa tevbeye da'vet edilmez; değilse edilir. Bu rivayeti onlardan Tahavî nakletmiştir.

Müruedd tevbeye da'vcti lüzumlu görenler arasında bir hilaf daha vardır. O da bir defa dîne da'vetin kâfi gelip gelmiycceğidir. Bazıları: «Bir mecliste mutlaka üç defa da'vet lâzımdır» demiş, bir takımları bir günde üç defa daha başkalar üç günde üç defa dîne da'vet edilmesi Iüzumrina kail olmuşlardır. Hz. Ali (R. A.)'den, bir ay da'vet edileceğine dâir bir rivâyei. vardır.[1030]

1229/1029- «İbni Abbas radtyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah snUallahü aleyhi ve scllcm:
«Her kim dînini değiştirirse hemen boynunu vurun; buyurdular.»[1031]

Bu hadîsi Buhari rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif dînini değiştirenin katli îcâbettiğine delildir. Hanefiler mürteddi dîne da'vet etmenin vâcib olmadığına bu hadîsteki harfiyle istidlal ederler.Çünkü mânâ harflerinden olup tertip ve ta'-kibe delâlet eder. Biâncnnleyh hadîsin mânâsı : Bir kimse -el-îyazu bil-lâh- dîninden dönerse hiç bir muameleye ta'bi tutmadan hemen başını vurun; demek olur.
Hadîs erkekle kadınlara âmm ve şâmildir. Erkek hakkında mesele itüfakî ise de kadın hakkında ihtilaflıdır. Cumhur'a göre irtidat eden kadın da öldürülür. Z5râ (her kim) sözü erkek ve kadın bütün insanlara şâmildir, tbni'l- Münzir, Hz. İbbni Abbas (R.A.)'m :
— «Mürteci kadın Öldürülür; dediğini rivayet etmiştir. Yine îbni'l-Münzir'\c Dâre Kutnî : Hz. Ebu Bekir (R.A.)'m hilâfeti zamanında mürteri bir kadını uldürtclüğünü ve hadîse hir çok sahabenin huzurunda cerayan ettiği halde hiç birinin i'tirâz etmediklerini rivayet etmişlerdir; mezkur hadîs (hasen) dir. Mürted kadın meselesini Peygamber (S.A.V.) Hz. Muaz'ı Yemen'c gönderirken de mevzuu bahis etmiş ve :
«Her hangi bir erkek İslâmdan dönerse onu İslâm'a da'vet et. Eğer dönerse ne âlâ. Dönmediği taktirde hemen boynunu vur. Hangi kadın İslâmdan dönerse onu da da'-vet et. Dönerse mesele yok. Dönmezse hemen boynunu Vur.» buyurmuştur.
Bu hadîsin dahî isnadı hasendir. Bunlar hep Cumhur'un delilleridir. Cumhur zaîf bir hadîsle de istidlal ederler.
Hanefîler'c göre mürtcd kadın öldürülmez. Fakat hapsedilerek dînine dönünceye kadar dövülür. Bu arada onu biri Öldürürse bir şey lâzım gelmez; yalnız[1032] ta'zîr olunur. Hanefîler'in delili Peygamber (S.A.V.)'in kadınları öldürmeyi yasak etmesi ve Öldürülmüş bir kadım gördüğü zaman :
«Bu Öldürülmemeli idi.» buyurmasıdır.
Bu hadîsi imam Ahmed rivayet etmiştir.
Hadîsimizin zahirine bakılırsa, mutlak suretle dînini değiştiren hattâ yahûdî iken Hristiyan olan öldürülecektir. Nitekim İmam Şafiî'nin mezhebi budur. Fakat Hanefîler buna muhalefet etmiş ve : «irtidad etmekten murâd : Müslüman iken küfre dönmektir.» demişlerdir. Gayr-ı müslimlerin din. değiştirmesine irtidad hükmü verilemez; çünkü bütün erbabı küfüV bir millettir. Yani bütün kâfirlerin hükmü birdir. Sonra bu hadîsi mutlak mânâya almamıza imkân yoktur. Çünkü o mutlak mânâda dînini değiştirerek müslüman olan bir kâfire de şâmildir. Halbuki böyle bir kimseye bilicmâ' mürted denilmez. Şu halde hadîs bilicmâ' tahsis edilmiş demektir. Varsın kendi aralarında dînlerini değiştiren kâfirler de tahsis edilmiş oluver-sin. Bu taktirde «Her kim dinini değiştirirse» cümlesi bir âmm-ı mahsustur. Kaldı ki bu hadîsten bu mânânın murâd olduğu Tabefânı (260—360)nin İbırı Âbbas (R.A.)'dan morfu' olarak tahrîc ettiği şu ha dîsten de sarahat-ı anlaşılmaktadır:
«Her kimin dîni, İslâm dinine muhalefet ederse hemen boynunu vurun.»[1033]

1230/1030- «(Yine) Ibni Abbas radtydlîahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre : Bir a'mâmn Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e söcjüp sayan bir ümmü Veled câri/asi varmış. A'mâ kendisini (bundan) nehî etliği halde yine vazgeçmezmîş. Nihayet bir gece a'mâ sivri kılıcı alarak onu cariyenin karnına batırmış; üzerine de yüklenerek cariyeyi tepelemiş. Sonra hadiseyi Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem duymuş ve :
— Dikkat edin! Şâhid olun ki, bu cariyenin kanı hederdir.» buyurmuşlardır.»[1034]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Râvîleri sikadırlar.
Hadîs-i şerif, Peygamber (S.A.V.)'e söğen kimsenin öldürüleceğine delildir. BÖylesinin kanı heaer olur. Söğen müslüman ise Fahr-î Kâinat (S.A.V.) Efendimize söğmekle mürted[1035] olur: ve Öldürülür. Hattâ îbni Battal (—444)in kavline göre tevbeye bile da'vet olunmaz. İbni'l-Münzir' in Evzaî ile Leys'den rivayetine göre tevbe etmeye da'vet olunur. Yine tbni'l-Münzir' in, Leys, Evzaî, İmam Şafiî, İmam Ahmed 6. Hanbel ve diğer bazı ulemâ'dan rivayetine göre böylesi tevbeye da'vet edilmeden de öldürülebilîr. Zımmî dahî aynı hükümdedir. Ancak müslüman olursa kurtulur.
Hanefîler'den bir rivayete göre zimmî Öldürülmez, ta'zîr olunur. De-lîlleri : Yahudiler Peygamber (S.A.V.)'e «es-Samu Aleyk» dedikleri ve İni onlarca söğmck olduğu halde ResûİüHalı (S.A.V.)'in onları Öldürmo-iTirsidıı*. Halbuki bu sözü bir müslüman .söylese mürted olur. Bir do kâfirlerin ichde bulundukları küfür hali ona söğmekten daha (.-irkindir. O fı;ıl(iu yaşamalarına müsaade edilince şetim halinde de müsaade etmek gerekir. «cs-Samu aleyk» sözünün mânâsı şetim olur mu?r Böyle iken yine oldürülmemeleri Hanefiler'in kavlini te'yîd eder.[1036]

---

[1] Sûre : 2, Âyet : 275.
[2] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/5-7.
[3] Rifâa b. Râfi' (R.A.) Hazrecî olup Ensar-ı Kirâm'ın büyüklerin-dentîir. Bcdir'de bulunmuştur. Babası Râfi' (R. A.) on İki nakîb'in biridir. Hz. Rifâa bütün gazalara iştirak etmiştir, ilk Emevî hükümdarı Eamanında vefat etmiştir.
[4] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/7.
[5] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/7-8.
[6] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/8-9.
[7] Mâide Sûresi, âyet : 90.
[8] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/9-11.
[9] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/11.
[10] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/11.
[11] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/12.
[12] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/12.
[13] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/12-13
[14] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/13.
[15] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/14.
[16] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/14.
[17] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/14-15.
[18] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/15.
[19] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/15.
[20] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/16.
[21] Ebu Zıibeyr Muhammet! b. Müslim Me"(ki'dir. Tâbiin'den olup C&bir b. AbdiHah'tan çok hadîs rivayet etmiştir.
[22] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/16.
[23] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/16-17.
[24] Mükateüe : «Şu kadar para verirsen azad olacaksın» diye sahibi İ köle arasında yapılan akid'dir.
[25] Veîa : Köleyi azâd etmekten doğan hükmî akrabalıktır. Artık bö; \e köle ile sahibi birbirlerinin mevlâsı olurlar.
[26] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/18-19.
[27] Sûre-I Nûr, Ayet: 33.
[28] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/19-20.
[29] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/21.
[30] Hz. Ömer'in mevlâsı.
[31] Sûre-i Muhammed (S.A.V.) Âyet : 22»

[32] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/21-22.
[33] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/22.
[34] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/23.
[35] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/23.
[36] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/23-25.
[37] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/25.
[38] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/25.
[39] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/26.
[40] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/26-27.
[41] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/27.
[42] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/27.
[43] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/28.
[44] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/28-29.
[45] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/29.
[46] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/29-31.
[47] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/31.
[48] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/31.
[49] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/32.
[50] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/32-33.
[51] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/33.
[52] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/33-34.
[53] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/34.
[54] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/34-35.
[55] Medine'nin kabristanı.
[56] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/35.
[57] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/35-36.
[58] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/36.
[59] Sûre-i Nur Âyet: 33.
[60] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/36-37.
[61] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/37-38.
[62] Ebu Ubeyd Kasım îbni Selâm: Ebu ITbeyd Ilerafda doğmuştur. Babası Rumi idi. Sonra Irak'a gelmiş ve Ebıı Zoyd, Ebu TTbayde Ömer İbni Mü-Bonn, Asmaî, Kisai, Ferrâ gibi eimme-i lügat'ten ulum-ı ebediyye tahsil etmişti. Bağdat'ta yetiştiğinden Bagdaâdî diye anılır.
İsmail îbni Ca'fer'tfen, Kadı Şüreyk'ten, Hüşeym'den ve daha bu tabakadaki eimme-i muhaddisîn'oen de Vıadîs ahz etmiştir. Kendisinden rio Dârimî, Ebu Bekir tbni Ebiddüııya, AH tbni Abdülaziz, Haris îbni Üsâm«% Muhammed İbni Yahyattirmii.î gibi zevât'ın rivayetleri vardır, lshak İbni Rahuye : «Allah, hak sözü sever, Ebu TJbpsyd benden çok yüksek bir âlimdir, fakıh'tır. Biz Ehu Tihoyil'in ilmine muhtacız. Fakat o bizim değil.» der imiş. İmam ATımed İbni HantM'I'de Ebu TJboyd't «Ustaz» diye anarmiş. Zehebî «Tezkiretii'l huffaz» da bize bu malumatı verdikten sonra diyor ki: «Ebu ÎJboyd'in hadîs hıfzında, Îlel-İ châdis-İ ma'rifot'tr fıkıh'a vukufta, lûffat'tp, kıraefte nasıl bir İnişim olduğunu anlnnınk letn onun tr'Ilfatma niiinıca;ıt rttuclhtlr. Tc'Iifatından «Ki-tabü'.' emval» ile «Kitabünııâsih velmensuh» unu mütalâa ettim. Tarsus'da hayli zaman kadılıkta bulunmuştur. «224» tarihinde Mekke-i mlikerreme'de vefat etmiştir. (Tocrid-İ Sarih. C. v. S. 48).
[63] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/38-39.
[64] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/39.
[65] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/39-41.
[66] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/41.
[67] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/41-44.
[68] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/45.
[69] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/45.
[70] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/45.
[71] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/45-47.
[72] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/48.
[73] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/48.
[74] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/49.
[75] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/49-50.
[76] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/50.
[77] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/50.
[78] Ma'mer b. Abdillah (R. A.) : Eskiden müslüman olmuş ve Habeş'e hicret etmiştir. Medine'ye geç hicret etmiş ve orada kalmıştır.
[79] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/51.
[80] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/51.
[81] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/51-52.
[82] Bunun ma'nâsı: Hiç fıkıh bilmiyor demek değildir. O da fetva' veren fukâhft'y-ı sahâbe'den idi yalnız meşhur olan fakîh'ler derecesinde değildi.
[83] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/52-54.
[84] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/54.
[85] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/55.
[86] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/55.
[87] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/55.
[88] Abdullah b. nüryde : Ebtı S.-hl Abdullah b. Iîiireyde b. «-1-IIiLsjı.yb ılınıi'tlir. Tâhiinin n olup halıu.sı ik- dlgt*r bazı ıı-shâb'tan hmiis rivfıyct rtnıifjtir. Mcrv kadısı idi.
[89] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/55-56.
[90] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/56.
[91] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/56-57.
[92] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/57-58.
[93] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/58-59.
[94] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/59-60.
[95] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/60.
[96] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/60-61.
[97] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/61.
[98] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/61-62.
[99] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/62.
[100] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/62-63.
[101] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/63.
[102] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/63.
[103] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/63-64.
[104] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/64.
[105] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/65.
[106] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/65.
[107] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/65-67.
[108] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/67.

[109] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/67-68.
[110] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/68.
[111] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/68-70.
[112] Bak: El-Fıkh ttlcl'nıfsuıhib-ir Erbaa: Abdurrahman Ozlrî. 5. ci baskı .C. II. Slıf. 245 ve devamı.
[113] Sûre-i Hacc: 5 ve Sûre-İ Fussilet : 39.
[114] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/70-71.
[115] Sûre-i Bakara : 279.
[116] Sûre-i ÂI-i İmrân Ayet : 129.
[117] Maalesef bu müflis nazariyeyi tervice kalkışan bazı moda meraklıları yurdumuzda dahî mevcuttur.
[118] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/71-73.
[119] Bak: Hak Dini Kur'ân Dili Cild: 1 Sahife: £52-974.
[120] Bak; Ahk&mÜ'l - Kur'ân Cild 1. Sahife: 464 İstanbul tab'ı 1335.
[121] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/73-75.
[122] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/75.
[123] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/75-76.
[124] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/76.
[125] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/76-77.
[126] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/77.
[127] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/77-78.
[128] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/78.
[129] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/78-79.
[130] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/79.
[131] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/79.
[132] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/79-80.
[133] Birbirinin misli olması.
[134] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/80-81.
[135] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/81.
[136] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/81.
[137] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/81-82.
[138] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/82-83.
[139] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/83.
[140] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/83-84.
[141] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/84.
[142] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/84-85.
[143] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/85.
[144] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/85-87.
[145] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/87.
[146] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/88.
[147] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/88.
[148] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/88-89.
[149] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/89.
[150] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/89-90.
[151] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/91.
[152] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/91.
[153] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/91-92.
[154] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/92.
[155] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/92.
[156] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/92-93.
[157] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/93.
[158] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/93-94.
[159] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/94.
[160] Bazıları bu hadise müttefekun aleyh demişse de bu bir vehimdir; çünkü o, Sahiheyn'de bulunmadığı gibi Küttibtt's-Sitte'de ve diğer muteber hadîs kitaplarında da yoktur. Onu yalnız Şafii tahrîc etmiştir.
[161] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/94-95.
[162] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/95.
[163] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/95-97.
[164] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/97.
[165] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/97.
[166] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/97.
[167] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/97-98.
[168] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/98.
[169] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/98-99.
[170] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/99.
[171] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/99.
[172] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/100.
[173] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/100-101.
[174] Abdıırrahman b. Ebzâ (R. A.) : Nâfi' b. s bdilhars'm azâdlı kölesi olup, Kûfe'de yerleşmiştir. Hz. Ali b. Ebi Tâlib (.i. A.) kendisini Horasan'a V.ıli göndermiştir. Rivayetleri ekseriyetle Hz. Ömer ile lîhey b. Kâ'b (R. A.)'-diindır. Kur'ân-ı Kerîm ilfî Fıkıh ilmine vâkıf idi; hattâ I iz. Ömer (R. A.) onun hakkında : «Abriiirruhıian 1». Kbzâ Allah'ın kendilerini Kıır'an sayesinde yükselttiği bahtiyarlardandır» demiştir. Peygamber {S.A.V.yden oniki hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden oğulları Saîd ile Abdullah va başkaları rivayet etmiştir.
[175] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/101.
[176] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/101-102.
[177] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/102.
[178] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/102-103.
[179] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/103-104.
[180] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/104.
[181] Süıv-i Bakara, âyet: 283.
[182] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/104-105.
[183] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/105.
[184] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/105-106.
[185] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/106.
[186] Saîd h. Milseyyeb : Ebu Muhammet El-Kureçî (El-Medenî), Tabiin'in tı'iyükliTİnctendir. Modîne-i Münevvere'de zuhur eden, fukâhâ-i Sebâ'dan (Bk. IMiiü£*ii!-M<ırâin. C. I. Chf. 329) olup, fıkıh ve hadîsteki geniş bilgisi, dindarlığı Ve haramdan kaçınmalıyla meşhurdur. Kendisine «-FakÎhur fukâhâ» denilirdi.
Emeviyyı* Sulhmhm'na biat etmemiş, bunların ihsanlarını dahî reddetmiş: benim İşim yok. Onlarla aramdaki dâvâ'yı Allah halletsin» cevabını vermişti. AtHİlUm^lik b. Morvan, Saîd'in kızının oğlu, velîhad'ı, Velîd'e aimak istediği halde, vı-rireyin Ebu Veriââ ismindeki bir fakirle evlendirmişti. Abdiilmelîk b. M«rvan

o^Kı V<*1h1 için hiat istedikte, Saîd b. Miiseyy biat etmediğinden, Mttdtno. valisi bulunan Hi^fim b. İsmail, AhdiümelİK'ten aldığı emir üzerine Saîfl'a «-50» kırba; vurup, Medi ı^ çarcısında temhir etmiş ve bunu evvelden haber alan bazı dostları, iki ma'nâlı bir cevap vermesini yâhud saklanmasını teklif ve rica etmişlerse de, hattâ camideki yerr." değiştirmeğe bile razı olmayıp, merdâne ve nıiit^vekkilâne davranmıştı.
Hz. Ömer'in Hilâfetinin 2. ci .senesi diinya'ya gelip, Sahabeden bir çok ze-vat'la görüşmiiş ve Hz. Peygamber (S.A.V.)'in mübarek zevcelerinden, hadisi gerîf işitip, en ziyâde Ebıı Hüreyre (R. A.)'den rivayet etmiştir. 40» defa hacc'a giden Saîd b. Müseyyeb, Hicret-i Nebevîyye'nin «91» yılında Medine'de İrtihal eylemiştir. (KamOs-u a"âm. C. IV. Shf. 25 9).
[187] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/106-107.
[188] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/108.
[189] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/108.
[190] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/108-109.
[191] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/109.
[192] Abdullah İlmü Şelftin (B. A.): Medîne-i Münevvere ahâlisinden, Benî İsrail'den âlim, fakih, güzel itikada mâlik bir zattı. Resfıl-f Ekrpnı Efendimi'-ln Medîne-i tâhire/yi ilk teşrifleri esnasında şeref-i islâm'a nail olmuş, IIz. Osman'ın şehâdeti hâdisesinde nâ.s'a bir çok öğütler vermişse de hâdisenin önüne geçememiştir. Besııl-i Zişân Efendimiz, bu zât'ın ehl-i cennet'ten olduğunu haber vermiştir. Hz. Ömer ile beraber Beyt-i Makdis'in ve Cabiye'nin fethinde hazır buiunmuş ve Nebîyyi Zişân hazretlerinden (25) hadîs rivayet etmiştir.
Vefatı, Medıne-i Münevvere'de «43» târihine müsadiftir.
(Ömer Nu.stıhi Bilmen «Hııkuk-u JslâmİyyeveIstılah a t-i Fıkhiyy Kamfts-u C. I. SM. 842).
[193] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/109-110.
[194] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/110.
[195] Ebu lîekr b. AbdİrrahmanR. A.) : Tabiîn'dendir, Medine'de kadı idi. IIz. Ai^b ve :i",bıtfHüreyre'den hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden Şa'bi İle Zilhrî rivayet ederler.
[196] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/110-111.
[197] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/111-113.
[198] Amr b. Şerhi : Tâbiîn'denclir. İlmi Abbas (K. A.) ve bakalanmhuı hadis.
[199] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/113-116.
[200] İmâın-Ul Vâkıdl : Ebu Abdullah Mrhmed bin ömer-til Vâkıdî, İslâm'ın, doğusundaki parlaklık vo. güzelliğini, şimşek gibi üç kıt'aya yayılışını, karşısındaki bâtıl yollara girmişlerin dağılışını, tslânı müc&h idlerinin bir benzeri daim dünya'ya pelmemiş ve gelmeyecek oliin kahramanlıklarını coşkun bir dilin anlatan Gazalar kitftbı»'nı yazan İniiim-ı Vftkıcli (İSO/ 748)'de Mediiif-İ miiıevvere'dc doğmuştur. Asrının büyük Alimlerinden ve Imftnı-ı Huvri Ht Im&ın-ı MAlİk (K. 11.)'dun İlim öğrenmiştir, lîir müddet tlcA-retle uğraşmış, .sonla ticâreti bırakarak. Atılmsi devleti hizmetinde vazife almıştır, önce Bağdat'ın batı semtinin kadılığını,sonra da «Rasafe» kısmının kadılığını ya^an vmftm VAkıdî 28 Nisan 833'tie hakkın rahmetine göçmüştür.
[201] Sûre Nisa' Ayet : 29.
[202] Abdullah b. Cafer (R. A.): Ebû Tâlib'in torunu ve Hz. Ali'nin birS-der-zâdesidir. Bahası Cafer ile anası Esnıâ, Habeş diyarına hicret ettiklerinde nr:ıcla dünyâya gelmiştir. CÖmerdüğü ve keremi ile meşhurdur. Hakkında şâirlerin meılh-ü senâ'ları vardır. Stffiir muharebesinde Hz. Ali'nin kumandanlarından biri idi.
Rt-sni-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz'den ve Hz. Ali'den hadîs rivayet etmiştir. İniîim Buhâri, Müslim, Tirmizî, Ebû Oâvud, Nesâî ve thn-i M&ce kendisinden hadi-s nakletmişîerdir.
Hicrî *-80.> tarihinde «80» yaşında olduğu halde vefat etmiştir. (Hasan Hüsnü Erdem «Riyüzü's - Sâlihîn hadîslerinin râvileri olan Ashâb-ı Kirftm'ın ve hadîs îmıamlarınıı hal tercümeleri» Shf. 7).
[203] Abdullah b. ZtVbpyr (it. A.) : Kureyjj kabilesinden ve Zübcyr'in oğludur. Anası Hz. Ebü Bekir'in kızı Hz. Esma ve teyzesi Ümmüi-Mü'minin Hz. Aişe'dir.
yn hicret Müslümanlar arasında Hk doğar, bu zfttır. Muhaiidi.sloree meşhur olan Abftriilf-i Erbaa'dan biridir. (Abdullah *bnl Onıcr, Ahdullıih İbni Abbfts, Abılullah Ibni Zübeyr vı< AbduMıth İbnl Anır b. el-As, hii/crâtı). Son derece filmi, nıüttokî ve cesurdu. Zamanında, Kureyş'in tanınmiij süvarilerinden ve kahramanlarındandı. Afrika muharebesinde üstün kahramanlıklar göfstermiktir. «64» senesi Yezîd b. Muâviye'nin vefatını müteakip hilâfete seçilmiş, HİraZ, Yemen, Irak ve Horasan halkı kendisine itaat ve biat etmişlerdi. Mekke-i Mtikerrenıe'yi hükümet merkezi yapmış, Kâbe-i Mıı-azzama'yı tamir ve Mesoid-ı Haramı tevsi' etmiştir.
Harrac, Mekke'yi muhasara edinceye kadar (ft) sene hilâfet makamında kalmış ve muhasara esnâsvnda kahramanca çarpışarak «"73» senesi Cûmade'I-Ulâ'nın «17» nci salı günü Hace&e tarafında şehid edilmiştir.
Rcsül-ıi Ekrem Efendimiz'den «33» hadis rivayet etmiştir. Bunlardan (6) hadîsin rivayetinde Buhâri ve Müslim ittifak etmişler, Müslim İki hadiste mün-ferid kalmıştır, «Sünen» sahipleri de miişâriin-ileyh'den hadis nakletmişlerdir. (Hasan Hüsnü Erdem «Riyâzü's - Salih'in hadîslerinin râvileri olan Ashâb-» KiranVın ve hadîs imamlarının hal tercümeleri» Shf. 14).
[204] AJızâb'dan murâd, Kureyg müşrikleridir.
[205] Sa'd îbni Muaz (R. A.) : Evs kabilesinin ulusudur. Evsî'Ier de Beni Neecar'dandır. Sa'd, Mus'ab İbni Ümeyr Medine'ye geldiği zaman hicretten evvel müslüman olmuş Kuriemâ-i Sahabe'dendir. Bedir ve Uhud gazalarında bulunmuş ebrâr-ı ensârdandır. Hendek gazasında şehîd olmuştur. Resul-ü Ekrem'in pek yüksek sena ve iltifatlarına mazhar olmuştu. Bir hadis-i şerîfte :
— Sa'rt İbni Muaz'ın hâdise-j şeh&detinden dolayı arş-ı âzam sarsılmıştır; buyurdu Resûl-Ü Ekrem'e hediye edilen bir ipekli hülleden ashâb mütehayyir olduğu sırada Besûfiiilah :
— Sa'd İbni Muaz'ın cennetteki mendilleri bu hülleden çok daha hayırlıdır; buyurmuşlardır. (Tecrid Sarih: C: VHI. Shf. : 97).
[206] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/116-120.
[207] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/120.
[208] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/121.
[209] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/121.
[210] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/124.
[211] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/124.
[212] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/124-125.
[213] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/128.
[214] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/128-129.
[215] Meyyitin malına rücu' : Evvelce teberru sureti ile verdiğini sonra meyyitin terekesinden almaktır.
[216] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/129-130.
[217] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/130-131.
[218] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/131.
[219] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/131-132.
[220] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/132.
[221] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/132.
[222] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/132.
[223] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/133.
[224] S:ül» b. Ahtlullah Ki - Mah/uıni (R. A.): Bahasının adında ihtilâf nlil-miştir. tniitnı Tahcrâıii, Vahya tarikı.yic Saîb'U'ıı .şu h;uiîsi rivâyot otmi.ştir:
«SaîU ıHyorkî : Kt'sfılülhıhı rüknü Vcnıânî ile. Haccr-i csvrd sırasında K''r" <lünı:
— x\llahümııe fi'd - dünya tıascncten ve fi'I - âhireti haseneten ve kıııa, azâbe'n - nâr; diye dua ı-diyordu».
(Kl-lsûbc, C- T] Shf: 10 Suhâbı- No: 3
[225] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/133.
[226] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/133-134.
[227] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/134.
[228] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/134-135.
[229] Bir vesk : altmış sâ'dır. Bir sâ' : bin kırk dirhem'dir.
[230] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/135.
[231] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/135.
[232] Urvetü'l - ISâriki (B. A.) : Sahâbidir. Kûft-'de sakin olmuştu. Oranın ilk kadısıdır. Hanesinde eihâd için hazırlanmış (70) kadar at bulundururdu. Besûl-ü

Ekrem Efendimizden (13) hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de, Buhari, Müslim, Ebu Dâvıid, Tlrmızl Nesâi ve İbni Mâı-e nakletmelerdir.
(Huşun Hüsnü Erdem Riyâzii's - Sâlihîn hadislerinin râvîleri olan Ashâb-ı Kirâm'ın ve hadîs imamlarının hal tercümeleri» Shf. 91).
[233] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/135-136.
[234] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/136.
[235] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/136.
[236] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/136.
[237] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/137.
[238] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/137.
[239] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/137.
[240] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/138.
[241] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/138.
[242] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/138.
[243] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/138.
[244] Havkale ; «La havle ve l&vkuvvete demektir.
[245] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/138-139.
[246] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/140.
[247] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/140.
[248] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/140-141.
[249] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/141.
[250] Sûre-i Nisa. Âyet: 57.
[251] Sûre : 42, Âyet: 40.
[252] Süre-i Nahl. Âyet: 126.
[253] Sûro-i Mâidc. Ayet: 2.
[254] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/141—143.
[255] Ya'la b. Timyyı (it. A.) : Ya'lâ b. fmpyye-'nin nesebi şöyledir: Ebft Ulıeyıln b. Hcmmânı b. Harise Ti'iiiîmiyyü'I - Hınzeli. Kureys kabilesinin halî fifiir. Adına Yii'lâ b. Miinyc'de denilmiştir ki Miniye; anası veya nineyidir.
Hz. Ya'lfı, H/,. Ebft lîcUir (R. A.) tarafından, irtidât eden Hıılvanlıliir üzerine te.'dib iqin gönderilnıifjtir. Kezâ Hz. Ömer'de Yemen'e zekât toplamak için me'mur etnıi^sede sonra o vazifeden avffetmi.^tir. Kezâ Hz. Osman'da kendisini Yemen'in, S:ın'a bölgesi zekâtını toplamaya me'mur etmiştir.
Hz. Osman Zinnûreyn'nin kati olunduğu sene haccetmiştir. İbni Asâkir'e göre 40 hicret senlisinde, Sıffeyn harbinde şehid olmuştur.
(El- tsâbe C. III Shf: 633 Sahabe No: 9360)
[256] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/143-144.
[257] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/144.
[258] Safyâıı b. Ünıeyyp (R.A.) : Kureysj'İn rfjrafındandır. Feth-i Mekke'de Cidde'ye k:ıçmi!j sonra İtendisinp dört ay miihlpt verilmişti. Bu Kiıretlo Hunryn ve Taif p-azâlarında henüz kâfir iken iştirak etmiş, sonra nnislüman olarak pek sadıkane iler görmügtür.
[259] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/144.
[260] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/144-145.
[261] Sûrt-i Bakara, âyet: 188.
[262] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/145.
[263] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/145.
[264] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/145-147.
[265] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/147.
[266] Hz. Zeyneb (R. Anha): Huzeymet-üt Hilâliye'nin kızıdır, tik korası Abdullah bin Cahş, Bedir gazasında şehîd olmuştur. Ondan sonra ResuKiIlah nikâhına almış ve .şehid olan kocasından Medîne-i Miint-vvere'de muhacir olarak tek hiişma kalan o büyük kadını himaye etmiştir. Fakir ve yetimleri; evi ve eli dâim açık olan hu hayırsever validemize hu hasletinden dolayı «ümm-ü! Mds&kin» «Yoksulların aıuısı, koruyucusu» adî verilmiş ve öyle çağırılmıştır.
Peygamber t'fendimiz'in nikâhında iki ay kaldıktan sonra «30» yaşında âhireti1 göçmüşlerdir.
[267] Hz. Hafsa (R. Anhâ) ; Adalet tarihinin temeli olan İslâm devletinin ikinci halifesi IÎ7,. Önıerii'l-I'arıik'un kızıdırlar. Hz. Osman zamanında Kur'ân-ı Kerîm'in İslâm ülkelerine nüshası gönderileceği zaman onun evindeki ana nüshadan çıkarılmıştır. Bedir gazasından .sonra vefat eden ilk kocasından dul kalmıştır. Her İş'de Allah'ın ve Kesfılülluh'm emirlerine hemen yapışıp yerine getirmeyi kendisi için şifır edinen dahası 11/,. Ömer (R. A.) kızı Hııfssı (R. Anhâ) validemizin ikinci koea'ya gitmeden önce beklemesi Kur'ân-ı Kerîm'le emredilen zaman geçtikten sonra; onu Hz. Osman (R. A.)'a vermek için teklifte hu-hınmuş ve böylelikle İslâm, dininin, nâmıis'un ve i.smet'in korunması için verdimi emri yerine getirmek İstemiştir. Hz. Osın:tn özür bildirince, KesûliİlliIh (S.A. V.) efendimize gitmiş ve nıesYleyi anlatmıştır. Resûlülkıh (S.A.V.) efendimiz'de:
— Hııfsa'yi Osman'dan daha hayırlısı; Osman'da Hafsa'dan hayırlısını alacaktır; buyurarak, Kerimeleri ('mm-ii (iiilsum'ü Hz. Osman'a verip, kendileri de Hz. liafsa'yt nikahlamışlar ve her ikisinin gönlünü hoşnûd eylemişlerdir.
Fîir hadîs-i şerifte. Hafsa validemiz hakkında; H/,, ObrNin «O ihadetii-ri yapmakta devamlı ve gayretli, onıcıı çok tutmakla sa »ırlıdır. (ennet'te *le zev-trendir» buyurduğu haber verilmektedir.
Hicret'in «45» yılında «60» yaşında irtihâl eylemişlerdir. Kendileri Efendimi/. (S.A.V.)\lcn (00) hadis rivayet etmişlerdir.
[268] Hz. Safiye (K. anhâ): Harım (A.S.) neslinden Hayber kalesinin sâ-hibj Htıyey'in kızıdır. Hayher kalesi Hz. Ali Hayderî'nin kılıcıyla fethedilince alınan esirler, arasımla Hz. Safiyye validemiz de bulunuyorlardı, önce Dihyet-ül KHlıî (R. A.) hissesine düşmüşken Peygamberimiz efendimiz btı büyük kadına fidyesini ödeyerek hürriyetini geri vermiş ve nikâhına alarak ailesi olmak şerefini bağışlamıştır. O da ömrünün .sonuna kadar bunu muhafaza etmiştir. Kendileri hakkında :
— (»erçek, sen hır nelıî'nin soyundan gelen kızsın. Amcan da nebî'dir. Vb sen bir Nehî'nİıı ılr nikâhı altmdusın; buyurmuşlardır. (Tur: ('. 3 385).
Resulullah'ın âlemi âhiret'e pn^üşünden sonra da dâima afif ve nezih ohuı hayatına devanı etıni^ ve İslâm birlisini pan.-alam.ık i.setyeıı(îeıv ıı/.ak durmuştur. Uy. Osınan-i '/inmırey'nin .şehâdetinde ona p'ereken yardımı e.sıi^ı'in.'ini-:, H/. I-'atunet-ü-/. Zı-hrâ (H.Anhâ) validemizle dr <;ok saınimâne yafian.-^lır. ^b'l>> Hicret yılında ittılıâi eylemiştir. (K. A.).
[269] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/147-149.
[270] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/150.
[271] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/150.
[272] Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm: Aşcre-l Mü beslere'den ZUbeyr (R. A.)'in oğludur. Anası Ksmâ. Zfittt'n- N'itnkayıı, Huiiihi H*. Aişe'dir.
Alim, sftllh. kerim ve itinıftda şâyfln bir /.ât idi. Uz.. Ömer'in hilâfeti limanında do£nmq. TiibİÎn devrinde Medine.-! MUıım'vere'dt'kl nıvfjtıır yedi faltih ve miictohİdlerden biridir. Devrinin hilâfet ve saltanat gürültülerinden uzak kalmıştı. Mısır'a gelip evlenmiş ve orada yedi sene kaldıktan sonra Medine'ye avdet etmiş ve Hicret'in «94» târihinde orada vefat etmiştir. Medine'deki (Bi'r-i Urve) bu zât'a mensuptur.
Hz. Ali, Muhammed b. Mesleme: (Medîne'li meşhur bir Sahâbîdir. Kendisinden Kütüb-ü Sitt« sahipleri hadîs nakletmiş!erdir) ve Ebû Hüreyre Hazarâ-tından rivayeti vardır. Kendisinden de Tabiîn ricalinden bir çokları hadis nak-letmişlerdîr. Küiüb-Ü Sitte ashabı da hadîs tahrîc etmişlerdir.
(Ha.%an Hüsnü Eidem «Riyâzü's - Sâlihîn hadislerinin râvileri olan Ashâb-ı Kir&m'ın ve badis imamlan'nuı hâl tercemeleri» Shf. 90).
[273] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/150-151.
[274] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/151-152.
[275] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/152.
[276] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/152.
[277] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/153.
[278] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/153.
[279] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/153-155.
[280] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/155.
[281] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/155.
[282] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/156.
[283] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/156.

[284] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/157.
[285] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/157.
[286] Ikaul : devenin ayığını bağlamak için kullanılan iptir. Başa sarılan ıkaal do bundan alınmadır.
[287] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/157.
[288] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/157-158.
[289] Sûre-t Müzzemnıil, âyet: 20.
[290] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/158-159.
[291] Suhayb b. Sinan (R. A.): Meghur Sâhabi olup ilk Müslâman olanlardandır. İsmi, Abdü'l-Melîk'dir; Suhayb; lâkabıdır. A»len Musul diyarında evlâd-ı Arap'dan Ncmir b. Kaasıt ailesine mensuptu. Babası Sinan, Kisrâ'mn memur-larındandı. Rumlar ile îrânîler arasında vuku bulan bir. muharebede Suhayb küçük yaşında iken Rumlar tarafından esir edilmiş bilâhare Abdullah b. Ctid'an Her ikisi de Ktıreyş'in zalimane işkencelerine ma'ruz kalanlardandı. îte-tlir'drn i'tihâren bütün savu şiara iştirak etmiştir.
Hadisi Ekrem Efendinıiz'den «30» hadîs rivayet etmiş, kendisinden Abdullah t. Ömer Hazretleri ve Tâbiin'den İbn-i Ebî F<«-yIâ ve Saîd b. Müseyyeb hadis rivayet etmişlerdir. Kiitüb-ü Si«4> -sahipleri müşârün-ileyh'den hadis nakle tmifjterd ir. «38» veya «39» târihinde «73» yaşında Medine'de vefat etmiştir.
(Hasan Hüsnü Erdem «Riyâzii's- Sâlihîn hadislerinin Kavileri olan As-h&b-ı.Kirâm'm ve h;uli tmamları'nın hâl terlemeleri» Shf. 87.)
[292] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/159-160.
[293] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/160.
[294] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/160-161.
[295] Fetvâ'ya göre geçer para ile de olur.
[296] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/161.
[297] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/161-162.
[298] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/162.
[299] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/162-163.
[300] Hanzale b. Kays : Ensâr'dan ve Medineliter'İn mu'temedierindendlir.
[301] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/163.
[302] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/164.
[303] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/164.
[304] Zeyd b. Sabit : Ebü Saîd, Sabit oğlu Zeyd Hazretleri vahiy kâtip-{ lerinden ve Kur'ân-ı Kerim'i baştanbaşa ezberleyip cem1 eden bir Kur'ân âlimi ve birinci tabakada Ashâb-ı Kirâm'ın mümtaz fakîh ve müctehidlerindendir.
Resul-i Ekrem Efendimiz Medine'yi teşriflerinde (11) yaşında idi. Hicretten evvel ezberlediği 16 süreyi Resûl-i Ekrem'e okumuş ve O'nun yüksek tak-dîr ve teveccühlerine mazhar olmuştu. Medine devrinde ilk vahiy kâtipliğini yapan bu zât, Rpsui-i Ekrem'in vefatına kadar vahiy kâtipliğinde kalmıştır.
Yaşı müsait olmadığından, Resûl-i Ekrem Efendimiz Bedir Savaşına katılmasına müsaade buyurmayıp geri çevirmişti. Uhud gazvesinden sonra savaşlara katılmıştır. Hendek gazvesinde toprak taşırken gösterdiği gayretten dolayı Peygamberimiz :
— Bu ne iyi bir gençtir; diyerek onu taltif buyurmuşlardır. Tebük vak'a-sında Benî Neccâr'ın bayrağı Hazm'in oğlu Umâre'nin elinde idi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bayrağı ondan alıp, Zeyd b. Sabît'e vermiş, Umâre sebebini sorunca :
— Kur'ân mukaddemdir. O, Kur'ân'ı senden daha. çok bilir; buyurmuşlardır. Resûl-i Ekrem'in hayâtı müddetince vahiy kâtipliğinden başka mürâselâ-tını da o yazardı. Hz. Peygamber, bâzı Hükümdarlar tarafından gönderilen mektupların hatasız terceme edilmesi için Zeydç'e Süryânî ve İbranî lisanlarım öğrenmesini emir buyurmuşlardı. Çok zekî olan bu zât, kısa bir zamanda her iki dili de Öğrenmeğe muvaffak olmuştu. Hz. Ömer'in ve Hz. Osman'ın hilâfetleri zamanında da onların yazı işlerini ifâ ediyordu. Hz. Ömer ve Osman hacca gittikleri zaman onu Medine'de vekil bırakırlardı. Halîfe Hz. Çsman O'nu Bey-tülmâl Emini tâyin etmişti. Bir hadîs-I Şerîf'de buyurulduğu gibi Ashâb-ı Kiram arasında ferâiz ilmini en iyi bilen o zât idi. TefMr ve fıkıh ilminde de mütehassıs idi. Hz. Ömer, hemen dâima, Hz. Ali (R. A.) ile beraber Zeyd b. Sâ-bit'i Meclis-i Meşveret'ine da'vet ederdi.
Abdullah b. Abbas Hazretleri geniş bilgisiyle beraber Zeyd b. Sabit Hazretlerinin evine kadar gidip ondan istifâde ederdi. Zeyd b. Sabit Hazretleri Sahabe devrinde bile Medine'nin baş kadısı idi. Ferâiz, kırftet ve tefsîr ilminde de Baş İmam idi. îmanı Şafiî, ferâiz hususunda müşânin-ileyh'in kavlini tercih ederdi. Birinci Halife Hz. Ebû Bekri's - Sıddik'ın emri ile bütün Kur'ân âyetlerini muntazam sahifelerde cem' ve tahrir ettiği gibi üçüncü Halîfe Hz. Osman'ın emri ile de bu gün yed-i ihtiramımızda bulunan Mushaf-ı Şerifi tanzim ve tertîb etmişti. Hicretin «45» inci yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuş, namazını Mervân b. Hakem kıldırmıştır.
tmam Buhâri'nin «Târih» inde naklettiğine göre, Abdullah b. Abbâs hazretleri : «Bu friin ilim hazinesi defnolıındtı» diye teessürlerini ifâde etmiş ve meşhur Şâir Hassan b. Sâhit'de acıklı bir mersiye okumuş, herkes üzüntülerini izhar etmişlerdir. Ebû Hüreyre Hazretleri de: «Bu ümmetin tintti âtimi vefat etti, artık İbni Abb&s'ın onun yerini tutmasını Allâhu TeâlâMan dileriz» demiştir.
Zeyd b. Sabit Hazretleri, Resûl-İ Ekrem Efendimizden (92) hadis rivayet etmiş, kendisinden de Abdullah b. Ömer, İbni Abbâs, Enes b. Mâlik, Ebû Hüreyre, Sehl b, Ebî Hanine, Abdullah b. Yezîd, Sehl b. Hanif, Ebû Saîd el-HudrS ve Sehl b. Saîd gibi Ashâb-ı Kirâm'dan bir cemâat ve KÎbâr-ı Tâbiin'den Saîd b. Mllspyyob ve Atâ* gihi birçokları da hadîs nakletmişlerdir. Ahâdîs-J şerîfe-nin intişârından evvel vefat ettiğinden, mügârün-İleyh'den az hadîs rivayet olunmuştur. Nur içinde yatsın,
(Hasan Hüsnü Erdem «RİyazÜ's - Salibin hadislerinin Râvüert olan As-hab-i Kirftm'in ve hadîs İmamlart'nın hal tercemeleri» Shf. 100).
[305] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/165-167.
[306] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/167.
[307] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/167-168.
[308] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/168.
[309] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/168-169.
[310] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/169.
[311] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/169.
[312] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/169-170.
[313] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/170-171.
[314] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/172.
[315] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/172.
[316] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/172.
[317] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/172-173.
[318] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/173.
[319] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/173.
[320] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/173-174.
[321] Tcrceme-İ hâli «abdest bahsi» inde geçti.
[322] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/174.
[323] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/174-175.
[324] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/175.
[325] Bu kelimeyi Şerif okuyanlar da vardır.
[326] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/175-176.
[327] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/176-177.
[328] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/177.
[329] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/178.
[330] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/178.
[331] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/178.
[332] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/178-179.
[333] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/179.
[334] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/180.
[335] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/180.
[336] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/180-181.
[337] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/181.

[338] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/181-182.
[339] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/182.
[340] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/182.
[341] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/182-184.
[342] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/184.
[343] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/184-185.
[344] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/185.
[345] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/185-186.
[346] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/186.
[347] Nu'mân b. Beşîr (B. A.) : Künyesi Ebû Abdullah'dır. Ensâr-ı Kİ-râm'dan Sahâbi oğlu, Sahâhî'rlir. Babası Boşîr ikinci Akabe ile Bedir, Uhud ve bütün savaklardı Resfıl-i Ekrem'le beraberdi. Hz. Ebfı Bekir'e biat eden ilk Ensâri idi. Nu'mân İse, hicretin dördüncü ayı başlarında doğmuştu; Hicretten sonra Knsitr'dan ilk doğan bu idi.
Resfıl-i Ekrem'den «İM» hadis? rivayet etmiştir. Sahih-t Bııhftrf ve MUs-lim'de «10» hadisi mezkûrdur. Nu'mân, Rum'da yerleşmiş, sonra Kûfe'ye vali olmuştu. «64» veya «60» târihinde $am diyarının Humus beldesinden bir kar-ye'de şehid oldu.
(Hasîıı Hüsnü Erdem «Riyâzü's - Sftlihîn hadîslerinin Hâvileri olan As-hftb-ı Kirârn'ın ve Hadis lmamlan'nm hâl tereemeleri» Shf: 82).
[348] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/186-187.
[349] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/187-188.
[350] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/188.
[351] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/188-189.
[352] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/189.
[353] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/189.
[354] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/189.
[355] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/190.
[356] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/190-191.
[357] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/191.
[358] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/191-192.
[359] şüreyh tbni Ilâris: Kandı Şlirpyh diye meşhur fâzıl, sika fakih bir zâttır. Sahâbp'don olduğuna kail olanlar da vardır. 1 iz. Ömer tarafından Kfıft* kadısı tftyin edilmişti. Bir kadarda Ilıısnı'da kadılık yapmıştı. Sonra Hz, Osman, Iî."1;. Ali, Hz. Muavtyp ve Benî ümeyye taraflarından da yine Kfıfe» kadılığında îbka' edilmiştir. Muttasıl altmış sene veya daha ziyâde kadılık yaptığı rivayet olunuyor, tmam Ali Hazretleri kendisine hitaben : (Ente aUzel'arab) diye İltifatta bulunmuştu. Harcac'ın zamanında istifa edip bir sene sonra vefat etmiştir.
Kinde kabilesine mensup olan işbu Kûfe'li Kadı Şureyh'in vefatı (78) senesine müsadiftir ki, bu tarihte «120» yaşında bulunuyordu. Vefat tarihi hakkında başka rivayetler de vardır.
{Ömer Nasuhi Bilmen «Hukuk-i îslâmiyye ve Istilakat-ı Fikhiyye» Kamusa. C. I. Shf. 482.
[360] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/192-193.
[361] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/193.
[362] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/193-194.
[363] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/194.
[364] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/194.
[365] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/194.
[366] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/194.
[367] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/195.
[368] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/195.
[369] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/195.
[370] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/196.
[371] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/196.
[372] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/196.
[373] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/196-197.
[374] Zeyrt b. Hâlid-i Cühcni : Ebu Tnlha yâhıtd Ebu Abdirrahman künyesini tajşır, Küfeye yerleşmiş, ve «85» yaşında olduğu halde «78» senesinde orada vefat etmiştir. Kendisinden bir cemâat hadîs rivayet etmiştir.
[375] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/197-198.
[376] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/198.
[377] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/198.
[378] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/198-201.
[379] Ma'ruf bir Satâbi'cHr. Bu salınbî Tomîm kabil<\sinden(lir. IJiisrii'iia iş olduğundan, oralı s;tyılnn.«tır. Kcsfıl-i Ekrciı (S.A.V.) Efı-ndinıiz'den otuz İndis rivayet etmiştir. Sahîlı-i Müslim'de iki hadîs nuv.knrdur.
İmam-ı liıhiiri «K(M)ii*l-Mîifrcd» inde, Ehu DiimkI, Tinıii/.i, Nrsâî, Hhii Mâco, Sünonleiinde mÜKârrün-ik'ylıdfn hadîs naklftuıi^lcrdir. Hicrî 50 tarihinde irtinal etnıiîîtir.
[380] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/201-202.
[381] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/202.
[382] A bd ur rahman b. Osman Teynıi (K. A.) : Sahabî ve Küresi olan Ta İh a b. TTboydultah'm kardeşi oğludur. Söylenildiğine g"öre IVygamber (S.A.V.)'e yetişmiş, fakat onu görmemiştir. Bir rivâyotte Hmleybiye, digor rivayette fnth-î Mekke günü nıüslüman olmuş; Hz. Ibni Zübeyr ile Haccac tarafından şehîd edilmişlerdir.
[383] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/202.
[384] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/202-203.
[385] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/203.
[386] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/203.
[387] Sûre-i Nisa, âyet: 11.
[388] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/204.
[389] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/204.
[390] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/204-205.
[391] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/205.
[392] Mesruk b. el - Ec'a' el - Hemndânî: Ekabir-i Tâbiîn'den olup Kûfe'de yetişen meşhur fakihlerden, sözüne inanılır, güvenilir bir zattır. Hülefâ-i Râ-şidin'den, Muâz, b. Cebel, İbni Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer ve Haz-ret-I Aişe'den hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû Vâil, ^a'bî Nehâi gibi meşâhir ve Kiittib-U Sitte sahipleri rivayette bulunmuşlardır.
Şa'bî : «Hemedân diyarı Mesruk gibisini yetiştirmemigtir» demiştir. Kadı ŞÜreyh'in bile bâzı mes'elelerde Mesruk'a müracaat ve istişare ettiği mervîdir.
Müşâriin-ileyh çocuk iken hir kimse tarafından çalınıp sonra bulunmuş olmasından dolayı «mesruk» tesmiye olunmuştur. «62» veya «63» târihlerinde vefaat etmiştir (Allah rahmet eylesin).
(Hasan Hüsnü Erdem «Riyâzti's - SâlihSn hadîslerinin Kavileri olan As-tâb-ı Kİrâm'ın ve hadîs imamlarının hâl tercemeleri» Shf. 77).
[393] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/205-206.
[394] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/206.
[395] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/206-207.
[396] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/207.
[397] Süre-i Nisa, âyet : 11.
[398] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/207-208.
[399] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/208.

[400] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/208-209.
[401] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/209.
[402] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/209.
[403] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/209.
[404] Sûre-i Enfâl, âyet: 75.
[405] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/209-210.
[406] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/210.
[407] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/210-211.
[408] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/211.
[409] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/211.
[410] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/211-212.
[411] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/212.
[412] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/212.
[413] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/213.
[414] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/213.
[415] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/213-214.
[416] Ebû Klâbe : Abdullah tbnii Zeyd. Tâbiîn'dım Basra'lı muhaddis, fakih, fâzıl bir zâttır. Sabit İbni Kays; Enes, İbni Mâlik gibi Eshâbe-i ffiizîn'den ve F.yyiib, Katndp gibi tabiinden, hadîs rivayet etmiştir. Sika olduğunda ittifak vardır. Sahih-t Buharî'de bulunan şu hadîs-i şerifi de Enes b. Mâl iti hazretlerinden rivayet etmiştir.
Meâlen : «Üç haslet vardır ki, onlar herkimde tamamile bulunursa imanın halavetini bulmuş inşirah-i Sadr'e nail ohıj> ibâdet ve taatten lâyıkile mîit^lezziz i'lttmş -olur.- Onların birincisi : — : Allah Teâlâ ile Resûl-ü Ekrem'i, onun için b:iHİ(jtliirından daha sevgili olmaktır. — ikincisi.— : Hangi bir kişiyi ancak All.ılı için sevmektir. — Üçüncüsü — : Ateş içine atılmasını Kerih g-örürcesine küfre dönmesini de kerih görmektir.» Deniliyor ki: bir kimsede, bu üç haslet bulundu mu, onun kalbinde iman nurunun bihakkın tecellî etmekte olduğu anlaşılmış olur. Ebû Klâbe. «104» tarihinde Şam'da vefat etmiştir.
(Ömer Nasuhî Bilmen «Hukuk-u Islâmiyye ve Istılahat-i Fıkhiyye» ka).
[417] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/214.
[418] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/214-215.
[419] Rûre-I Nisa, âyet: 12.
[420] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/215.
[421] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/215.
[422] SÛre-İ Maide; âyet: 106.
[423] Süre-i Bakara, âyet; 132-133.
[424] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/216-218.
[425] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/218.
[426] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/218-220.
[427] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/220.
[428] Sûre-I Necm, âyet: 39.
[429] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/220-221.
[430] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/221.
[431] Süre-i Bakara, âyet: 180.
[432] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/221-223.
[433] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/223.
[434] Sûre-i Nisa, âyet: 11.
[435] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/223-224.
[436] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/224.
[437] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/225.
[438] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/225.
[439] Ebu Davud.
[440] Kan ile koca'nm visalini Fâtih'in hocası Molla Ilüsrev «Riirer» adlı eserinde t İr kapmm iki kanadına benzetmiştir.
[441] SÛre-İ Nisa, âyet: 3.
[442] Sûre-i NÛr, âyet:-32.
[443] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/226-230.
[444] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/230.
[445] Mrydiinî «Meema'iH - emsal» inde şöyle diyor: «Birisi birinin kızını istemiş. Annesi razı olmuş, babası razı denilmiş.. Nihayet anne galebe çalmış ve kjzı vermişler. Eu sözü baba zaman söylemiş. Neticede kız geçinememig.
[446] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/230-231.
[447] Maanî ilminde haberle inşâ şöyle ta'rîf olunur:
Haber : Kaili (söyliyeni) hakkında; doğru yahut yalan söyledi; diye hüküm edilebilen sözdür, «Misafir geldi» «Ali ayaktadır» g-ibi. Eğer sözün delâlet ettiği isnad hâriçteki vuku'a uyarsa o aöz doğrudur; uymazsa yalan olur.
Mesela misafirin ortada vücûdu varsa, yani gelmişse söz doğrudur, yoksa yalandır.
inşa : Kaiü hakkında; doğru veya yalan söyledi; denilemiyen sözdür; zîrü henüz hâriçte bir nisbeti yoktur. îs, daha olmamıştır. «Oku» «yaz» gibi emirlerle gitme «gibi» nehîler inşâdırlar.
[448] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/231-235.
[449] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/235.
[450] Sûre-i NÎsâ, âyet: 3.
[451] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/235-237.
[452] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/237.
[453] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/237-239.
[454] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/239.
[455] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/239-240.
[456] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/240.
[457] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/240-241.
[458] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/241.
[459] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/242-243.
[460] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/243.
[461] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/243-244.
[462] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/244.
[463] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/244-246.
[464] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/246.
[465] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/246-247.
[466] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/247-248.
[467] Sûre~İ Nisa, âyet: 25.
[468] Süre-i Nisa, âyet: 24.
[469] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/248-251.
[470] Amir b. A bilil1ah b. Ztibcyr: Tâtm'dir. Babasından ve başkalarından hadis dinlemiştir. «124» târihinde vefat etmiştir.
[471] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/251-252.

[472] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/252-253.
[473] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/253.
[474] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/253-254.
[475] Dahil olmak : Münâsebet-i cinsîyye'de bulunmaktır. îsühla! : Helal saymaktır.
[476] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/254-255.
[477] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/255-256.
[478] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/256.
[479] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/256-257.
[480] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/257.
[481] Sûre-i Nisa, âyet: 3.
[482] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/257-258.
[483] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/258.
[484] Sûre-i Bakara, âyet: 232.
[485] Rir.'î talâk: Kadının şer'an beklediği iddet içinde kocasının karısına dönebildiği boşamadır.
[486] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/258-260.
[487] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/260.
[488] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/260-261.
[489] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/261.
[490] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/261-262.
[491] Hasen (it. A.): Eliu Saîd el-Hasen b. EbÎ'l-Hasen, Hz. Zeyd b. Sâbit'in mevlâsıdır. Hz. Ömer (B.A.)'in hilâfetinin son iki yılında Medine'de doğmuştur. Hz. Onman (R. A.>'ın şehâdetinden sonra Basra'ya gitmiştir. Hz. AU (R. A.)'ı Medine'de gördüğünü söylerler. Onunla Basra'da görüştüğü rivayeti doğru değildir. Hasen (R. A.) zamanının ilim, zühd ve takva İ'tibâriyle imamı idi. «110» senesi Receb'inde vefat etmiştir.
[492] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/262-263.
[493] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/263.
[494] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/263-264.
[495] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/264.
[496] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/264.
[497] En-Nisâ Sûresi; âyet: 23.
[498] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/264-265.
[499] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/265.
[500] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/265.
[501] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/265-266.
[502] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/266.
[503] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/26.
[504] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/266-268.
[505] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/268.
[506] Sûre; 6 âyet: 23.
[507] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/268-370.
[508] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/270.
[509] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/270.
[510] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/270-271.
[511] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/271.
[512] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/271-272.
[513] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/272-273.
[514] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/273.
[515] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/273-275.
[516] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/275.
[517] Sûre 3; âyet: 24.
[518] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/275-276.
[519] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/276.
[520] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/276-277.
[521] Amerikan çavuşlarına varmak için birbirleri ile âdeta yarış eden Sözde müslüman kızlarının kulakları çınlasın.
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/277.
[522] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/277-278.
[523] Sûre-i Hücürat, âyet: 3.
[524] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/278-279.
[525] Fatime binti Kays (B. Anhâ): Kureyş kabilesine mensuptur. Dah-hak b. Kays'ın kız kardeşidir. İlk muhacirlerden olup güzel, fazilet ve kemal sahibi idi. Kocası Ebu Amr b. Hafs b. Mugîre kendisini boşamış, iddetlni bitirdikten sonra Peygamber (S.A.V.)e gelerek, Moaviye b, Ebu Süfyan ile Eba Cehim taraflarından istenildiğini söylemiştir. Peygamber (S.A.V.), Ebu Cebimin sopasını omuzundan bırakmadığım, Muaviye'nin ise yoksul olduğunu söyleyerek, Üsametü'bnii Zeyd'e varmasını emir buyurmuştu. Onunla evlendi ve hayırlı bir hayat geçirdi.
[526] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/279.
[527] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/280.
[528] Ebu Hind (B. A.)'ln ismi Vesar'dır. Peygamber (S.A.V.)'den kan alan bu zâttır. Benî Beyaza'nın azadhsı idi.
[529] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/280.
[530] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/280.
[531] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/280.
[532] Bak, Muhayyer bâb'ına.
[533] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/280-283.
[534] Ebu Abdillah tbnl Feyruz (R. A.) : De.yleml yahûd, Himyeri diye anılır. Çünkü Himyer'e yerleşmiştir. Aslen Iran'hdır. Peygamber <S.A.V.)'e hey'et olarak gelenlerdendir. Yalancı Peygamber el-Ansî'yl 11. ci yılda katleden odur. Onun İşini bitirdikten sonra Hz. Peygamber (S.A.V.)'e gelmig; fakat Resûl-ü Ekrem'i ölüm döşeğinde bulmuştur.
[535] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/283.
[536] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/283-284.
[537] Gaylan h. Seleme (R. A.): Taif'in fethinden sonra müslüman olanlardandır. Hicret etmemiştir. Sakif'in ileri gelenlerindendir. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir.
[538] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/284.
[539] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/284-285.
[540] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/285.
[541] SÛre 10; ftyet: 60.
[542] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/285-287.
[543] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/287.
[544] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/288.
[545] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/288.
[546] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/288-289.
[547] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/289.

[548] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/289-291.
[549] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/291.
[550] Sahâbe-i Kiram arasında yalnız bu zatın ismi Zehirdir. Diğerleri Zübeyr okunmalıdır.
[551] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/291-293.
[552] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/294.
[553] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/294.
[554] Sûre-İ Bakara, âyet: 222.
[555] SÛre-1 Bakara, ayet: 223.
[556] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/294-295.
[557] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/296.
[558] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/296.
[559] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/296-297.
[560] Sûre-İ Ahzab: âyet: 58.
[561] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/297-299.
[562] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/299.
[563] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/299-300.
[564] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/300.
[565] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/300-301.
[566] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/301.
[567] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/302.
[568] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/302-303.
[569] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/303.
[570] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/303-304.
[571] El hıcr Süresi; âyet: 42.
[572] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/304-305.
[573] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/305.
[574] İnsanoğluna bu ciheti iyi düşünerek, Allah'ına her an minnet ve, şükranlarını arzetmek gerekirken, yirminci asrın medenî inşam Allah'ın kendisi-* ne bahşettiği hayatı ve sayısız ni'metlerl -hâşâ- bir suç sayıyor- da bû suçun hesabını vermek üzere Allah'ı mahkemeye' dâ'vet ediyor. Hiddetten ateş' ki silmiş pür galeyan haykırıyor. Cenâb-ı Hakkı -hâşâ- linç etmek istiyor. H'&î vaya yumruklar sıkarak: «Varsın da niye göninmüyorsun be Allah? muktedirsin de neye meydandan kaçıyorsun? mert isen/çıksana karşıma!...» diye ku-durmuşçasma nâra atarak O'na meydan okuyor, inadından onun varlığım inkâr ediyor. Allah Allah...! kendi varlığını kabul eden, fakat onu var eden, bulunduğuna İnanmıyan bir mahlûk... Yirminci asır dünyasının en medenî mahlûku!!!??? Kendisini dünyaya getirdiği için babasını mücrim sayan ve bekâr yaşayıp mezar taşma : «Bu, babamın bana İşlediği cinayettir. Fakat ben kimseye cinayet İşlemedim.» ibaresini yazdıran basar ve basiretten mahrum arap şâiri dinsiz Maarrî'yİ kendisine örnek alarak var kuvveti ile Allah'a harb i'lân ediyor.. Medenî insanlık işte bu !!! Böyle insanlığın haline gülmekml yarşair; ağlamak mı? bilemem... Allah müslümanlara intibahlar nasîbeylesin. (Bu not bir müşâhadeye binâen yazılmıştır.)
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/305-307.
[575] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/307.
[576] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/307-308.
[577] CUzame Binti Vehb <R. Anhâ) : Uk&şetiTbnU Mihsan'ın anne bir kız kardeşidir. Kavmi ile birlikte hicret etmiştir. Üneys b. Katâbe'nin karısı İdi.
[578] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/308-309.
[579] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/309-310.
[580] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/310-311.
[581] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/311.
[582] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/311-312.
[583] Takrir : Bir hükmü olduğu gibi bırakmak, değiştirmemektir.
[584] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/312.
[585] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/312.
[586] Sûre: 33. Ayet: 51.
[587] Şapla şekeri birbirinden ayırnmıyan Avrupa muharrirleri Hz. Peygamber (S.A.V.)'in müteaddit zevcelerle evlenmesine -Hâşâ- gayrı meşru' ilhamı vermeye çalışarak ona «kadıncı» demek küstahlığında bulunmuşlardır. Halbuki Hz. Peygamber1 in hangi şartlar dâhilinde hangi kadınlarla evlendiği bütün dünyanın ma'lûmudur.
Her birinin müteaddit kadın dostları olan ve bu dostları ile dünyanın en ücra semtlerine kadar giderek en tenha yerlerde hâ"yvani zevkler süren, hatır-u hayâl'e gelmedik rezâletiler irtikâbeden bu maskaraların hangi yüzle iki cihan serveri bir ma'sûm Peygamber-i Zîsân'a dil uzatmak cesaretinde bulunduklarına akıl erdirmek mümkün olamıyor.
Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimiz her cihetçe insanların en mükemmeli İdi. Bittabi vücud yapısı i'tibâriyle de öyle idi. Kaç erkek kuvvetine sâhib olduğunu naklettiğimiz hadislerden anlamak mümkündür. Fakat düşünmeli ki: Dünya güzeli bir kadın kendisine evlenmek teklifi gönderiyor, nikahlanıyorlar. Hımır-u saadetlerine getirilen bu kadın ciddî bir münasebetsizlik yapıyor; ve Peygamber-i islâm onun kılma bile dokunmadan geldiği yere gönderiyor.
Şimdi insanda gayrı ihtiyarî bir merak uyanıyor; Farz-ı muhal ma'hud Avrupa misterîeri veya mösyöleri de böyle müstesna bir vücuda mâlik olsalar da, onların yanma bir dünya güzeli getirilse şu zavallı dünyanın hâli acaba ne olurdu?
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/312-314.
[588] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/315.
[589] Mü'minler Anası: Hz. Safiyye : Hanın (A.S.) neslinden, Hayher kalesinin sahibi Huzey'in kızıdır. Hayber kalesi Hz. Ali Hayderi'nin kılıcıyla fethedilince alınan esirler arasında Hz. Safiyye validemiz de bulunuyordu, önce Dthyet-ül Kelbi (R. A.) hissesine düşmüşken. Peygamberimiz efendimiz bu bü-yÜk kadına ,'idyesini Ödeyerek hürriyetini geri vermiş ve nikâhına alarak âile-sl olmak şerefini bağışlamıştır. O da ömrünün sonuna kadar bunu muhafaza etnıişdir. Kendileri h;ıkkında Peygamberimiz; «Gerçek, sen bir nebinin soyundan gelen kızsın. Amcan da nebidir. Ve sen bir Nebî'nin de nikâhı altındasın» buyurmuşlardır. (Tac: C: 3/385) Resûlüllahm âlemi âhirete göçümünden sonra da daima afif ve nezih olan hayatına devam etmiş ve İslâm birliğini parçalamak istiypnlere uzak durmıifjdur. Hazret-i Osman-ı Zinnurey'nın jjehadetinde ona gereken yardımı esirgemem iç. Hazreti Fatımet-ü» Zehra {R. A.) validemizle de çok samimane yaşamındır. «52» Hicret yılında irtihâl eylemidir(R. A.).
[590] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/315.
[591] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/315-316.
[592] Ebu Selem ete*bni Abdirrahman b. Avf (R. A.) : Küreyle mensup olup bir kavvle göre .Medine'de fıkıh bilgisi ile meşhur yedi zâttan biridir. îs-minin künyesinden ibaret olduğu söyfenir. Eshâb-i Kirâm'ın bir çoklarından hadis dinlemiş ve bir çok hadîs rivayet etmiştir.» Kendisinden dahi bir cecâat hadis rivayet etmişti. Vefat tarihi «74» veya «104» dür.
[593] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/316.
[594] Sûre-i Nisa; Ayet: 20.
[595] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/316-317.
[596] Fatımetü'z-Zehra (K. Anhâ) : Hz. Kahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimizin bir rivayette on küçük, bir rivayette nüneü kerhncleridir. Aklı, zekâsı, güzelliği, takvâ.sı ve emsalsiz ahlâkı ile Kesıılıillah (S.A.V.)'in pek ziyâde şefkat ve muhabbetlerine olmuştu. Hicretin on yıl önce Mekke'de Hz. Ilariieeüi'l - Kiilırâ (K. Anhâ)'dan dünyaya gelmiştir. Hicretin ikinci senesi Ramazan'ında 11. Alî île evlendirilmiş; zifafı, aynı yılın zilhicce ayında yapılmıştır. Kesıılıillah (S.A.V.)'in di£er kerîmelerinin evlâdı olmamış, kendileri dahi genç yaşta vofât ettiklerinden Sülâltvi tâbire Hz. Fa t ime {K. Aııhâ)'nın; evlâd-u ahfadına münhasır kalmıştır. Hz.. Fâtıme'nin, Hasan, Hüseyin, Zeyneb, RukİYe ve Ümmii Külsiim isimlerinde beş evlâdı dünyaya gelmiştir.
Hz. Fatıme (R, Anhâ) hakkında bir çok sahih hadisler vârid olmuştur, kendisi Hz. Meryem (A.S.)'den sonra bütün dünya kadınlarından üstün bir dereceye ve Seyyîdetii'n- Nisa lâkabına bihakkın mazhar olmuştur. Her cihetten pederleri Spyyidü's - Sakaleyn hazretlerine benzerdi. Hakkında bir kaç âyet nazil olmuştur. Pederleri (S.A.V.)'fi o kadar merbut idi ki onun irtihâlinden sonra hiç gülmemiş ve nihayet onun irtihâlinden üç veya altı ay sonra Ramazan'da Medine'de vefat etmiştir. R. Anhâ.
[597] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/317-318.

[598] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/318.
[599] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/318.
[600] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/319.
[601] Akamp b. Kays, Elifi ibl : Benî Rpkir kabılı-sinctendir. Tabiînin büyüklerinden olup, İhni Mesud (K. A.)n hadîs ve sohbeti ile şöhret bul imiş tur. M/.. Ömer'le İbni Mph'ıhI (R. A.)'dan hiidî.s rivâyot etmiştir. «(»I» tarihinde vefat etmiştir.
[602] Ma'kil lı. Sinsin Eşopi : Künyesi Kbu Muhanınied'dİr. Mekke'nin fethinde, bulıınmuş; sonra; Kfifp'ye yerleşmiştir. Kiifeliler'den sayılır.
[603] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/319-321.
[604] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/321.
[605] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/321-322.
[606] Abdullah b. Amir b. Rebîa (R. A.) : Künyesi Ebû Muhammed'dir.
Nesebi hakkında pek çok ihtilâf vardır. Resultillah (S.A.V.)'in irtihaünde dört veya beş yaşlarında idi. Vefat tarihi «86» veya «90» senesidir.
[607] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/322.
[608] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/322-323.
[609] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/323.
[610] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/323.
[611] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/323.
[612] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/323-324.
[613] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/324.
[614] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/324.
[615] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/324-325.
[616] Siıre-i Bakare; âyet: 236.
[617] Sûre-i Bakara; ayet; 241.
[618] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/325-327.
[619] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/327.
[620] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/327-329.
[621] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/329.
[622] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/329-330.
[623] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/330-331.
[624] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/331.
[625] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/331.
[626] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/331-332.
[627] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/332.
[628] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/332-333.
[629] Safiyyp binti Şeybete'bnî Osman b. Ebî Talhâ : Beni Abdi'ddâr kabllesimicndir. PcyjçanıbRr (S.A.V.)'i görüp görmediği ihtilaflıdır, ibni Sa'd O'nun tâblîn'den olduğuna cezmetmiştir.
[630] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/333-334.
[631] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/334.
[632] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/334.
[633] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/334-335.
[634] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/335.
[635] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/335.
[636] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/335-336.
[637] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/336.
[638] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/336.
[639] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/336-338.
[640] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/338.
[641] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/338-339.
[642] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/339.
[643] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/339.
[644] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/339.
[645] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/339.
[646] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/339-340.
[647] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/340-343.
[648] Sûre-i Nisa, âyet: 129.
[649] Mualleka : Kocası semtine uğramayan kadındır.
[650] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/343-344.
[651] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/344.
[652] Enfâl Sûresi; âyet: 63.
[653] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/344-345.
[654] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/345.
[655] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/345.
[656] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/346.
[657] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/346-347.
[658] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/347.
[659] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/347.
[660] Sevde binti Zem'a (R. Anhft) : Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Kadire (B. Anhft)'nın vefatından sonra; bir rivayette Hz. Ali ile eklenmezden evvel, bir rivayette evlendikten sonra kendisi ile evlendiği zeycesidir. Dul idi, Medine'de «54» tarihinde vefat etmiştir.
[661] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/348.
[662] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/348-350.
[663] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/350.
[664] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/350.
[665] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/351.
[666] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/351-352.
[667] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/352.
[668] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/352.
[669] Abdullah b. Zem»' (R. A.) : tbnn - Esved b. Abdilmuttalib'dlr. Meşhur bir Sahftbf-i Celîl'elir. Buhaıi'de bu hadisten başka rivayeti yoktur. Kendisi Medineliler'den sayılır.
[670] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/352-353.
[671] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/353.
[672] Süre-i Taha, âyet: 16.
[673] Süre-i Bakara, âyet: 229.
[674] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/354.
[675] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/354-355.
[676] Sabit b. Kays (R. A.) : Hazrerî, Ensarî'dir. Uhud ve ondan sonraki gazalarda bulunmuş; Sahâb-i Kiranı'in büyüklerinden bir zâttır. Ensâr'm ve ResûliiMah (S.A.V.)'in hatibi idi. Peygamber (S.A.V.) kendisini cennetle müjdelemiştir.

[677] Sûre-INisâ, âyet: 4.
[678] Sûre-i Bakara, ayet: 229.
[679] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/355-359.
[680] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/359-361.
[681] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/361.
[682] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/361-362.
[683] Bu kadının ismi Amine biııti gıfâr'dır. Daha başka olduğunu söyleyenlerde vardır.
[684] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/362-363.
[685] Sûre 34; âyet: 31.
[686] Mecelle maddesi : 24.
[687] SÛre-I Bakara, âyet: 228.
[688] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/363-366.
[689] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/366.
[690] Mısır müftüsü ve kibâr-ı ulemâ meclisi âzası Huseney» MuhıımiTH'ri Miihlııf'tın «Futaya Jji'r'iyye ve buhtısıi tslfuniyye» adlı eserinin ikinci cildinden rLİHı^ımız ş\ı fetva ciciden şâyân-ı hayrettir.
Sual : Bir adam karısına İlk defa «sen üç kere boşsun» dese, sonra ona ric'at etse bil-ahara ikinci defa olmak üzere yine «-sen üç talâkla boşsun» dese ve yine ric'at etse; sonra üçüncü defa yine «sen üç talâkla boğsun» dese bundan sonnı o kadın o adama helâlolur mu ?
V e v a b : Mesele suâlde anlatıldığı gribi ise birinci ve ikinci defa talâk ric'idir. Nitekim böyle olduğu 1929 senesinde çıkan 25 numaralı mahâkim-i şer'iyye kanununda nassan beyân edilmiştir. Üçüncü defaki talâkla kadın kocasından en büyük beynunetle (ayrılıkla) ayrılmıştır. Artık o kadın başka kocaya şer'an mu'teber olan bir nikâhla varmadıkça ilk korasına helâl olamaz. Nitekim bunu îmanı Ibn'i'l-Kayyîm dahi «A'Iûmu'i-Muvakkiîn» nâm eserinde ve başka yerlerde böylece zikretmiştir. Bil-ahare o kadını (ikinci kocası) boğar ve ondan olan İddeti biter. Allahu a'lpın.
tşte amatör müctehidlerin içtihadı... Bunlar güya kula kolaylık olsun diye üç talâks bir saymışlardır. Delilleri :
Sadr-ı İslâm'da bunun bir srıyılmasıdır. Halbuki yukarıki izahatımızdan pek âlâ anlaşılır ki, bu hüküm sonradan bizzat Peygamber (S.A.V.)'in hadîsi İle nesh edilmiştir. Bu gûna tedriçler ibtidâ-i islâm'da çok vâki' olmuştur. Meselâ, şarabın tahrimi böyle tedricîdir. Bir zamanlar nikâh-ı müt'a meşru' idi. Hattâ namazda konuşmak bile caizdi. Fakat bunların hepsi nesh edilmiştir. Üstelik üç talâkı birden söylemenin üç sayılacağına icmâ'-ı ümmet de vardır. Bi'1-farz başka hiçbir delil'olmasa Hz. Ömer gibi bir timsal-i hak ve müc-tehid-i mııf.lak'ın kavli bize yine yeter, artar bir delildir. Hattâ HanefNer'ce şâir eshâb-ı kirâm'ı taklid etmek de vâcibdir. Ömeru'l-Farıık (R-A.) RosûHillah (S.A.V.)'in hayatında da nıematında da yanından ayırmadığı en güzide bir müsteşarıdır. İçtihadının isabeti hakkında sekiz on tane âyet nazil olan yegâne, sahâhi-i celîl odur.. Bundan dolayıdır ki, son zamanlara gelinceye kadar bu ümmetin bütün nıüctchidleri onun icnıâ1 haline gelen sünnetine tâbi' olmayı bir vecîbe addetmişlerdir. Zaten hulâfâ-I Râşidin'den olması hasebiyle onun sünnetine tabi' olmayı emreden nass-ı Peygamberi vardır. Resûlnlah (S.A.V.) :
— Benîm sünnetim ve benden sonra Hulefa-i Râsidînin sünnetine sarılın; buyurmuşlardır. Hâl böyle iken son zamanlarda Mısır'da, yetişen bazı din reformcuları bu bâbtaki sünneti icmâ'ı ve sâyireyi çiğniyerek içtihada yeltenmişler ve neticede bir defada ağızdan çıkan ü_ talâk bir sayılmış gitmiştir. Bunu müslümanlarm kabul edemiyecegini sezince de işi kanunla sağlama bağla, mıhlardır.
Şimdi biz bir nebzecik şu fetva'ya dönelim. Buna göre bir adnıii karısını tam dokuz kerp boşıyacık, ondan sonra kadına hülle lâzım gelecekmiş vf bu da sözüm ona başı dara gelen bir müslümam kurtarrmkmış.? Bunun mânâsı
"o adıma dokuza kadar talâkb oynamağa müsaade etmek değilmidir? Talâk ciddisi, şakası müsavi olan şeylerdendir. Bu ciddiler ciddisi müessese ile oyn.ımamak için onu ancak üçe kadar meşru' kılan Allah bu işi hâşâ, yeni nıüc-tehidler kadar bilemedi mi dersiniz? Fetva'da imam denilen Ibnü'l-Kayyim'a gelince : Âlim ve fâzıl olmasına rağmen ehl-i sünnet imamlarından değildir. Hele Mısır'ın yeni müctehidleri gibi en büyük ehl-i sünnet İmamlarına bile kafa tutan amatörlere imam olması hatırlardan bile geçmemek icab eder. Hâl böyle iken onu yine imam ittihâz etmeleri insanı İster istemez şüpheye düşürüyor. Galiba bu adamlar beyendiklerini hâşâ solcu bile olsa imam ittihaz edecekler.
Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/367-369.
[691] Süre-t Talâk; âyet: 1.
[692] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/370.
[693] Mahirimi b. Lebîl b. Ebi Hafi1 Ensari (R, A.) : Resulüllah (S.A.V.) zamanında doğmuş ve ondan bazı hadîsler rivayet etmiştir. Buharî onun sahabeden olduğunu söylemiş, fakat... Eh» Hâtrm : «Onun sahâbi olup olmadığını bilmiyoruz demiştir. Müslim ise doğrudnn doğruya onu tabiinden snyniKjt;r. TJlemâ'dan bîr zât idi. «9fi» tarihinde vefat etmiştir. İmanı Ahmet! «müsned» inde onun tercemc-i halini yazmış. Bazı hadislerini de tahrîc etmişse de bunlar-d-i. Peygamber (S.A.V.)'den işittiğine dâir bir sarahat yoktur.
[694] Sûre-i Bakara; âyet: 229.
[695] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/371-372.
[696] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/372.
[697] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/372-375.
[698] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/375.
[699] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/375-376.
[700] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/376.
[701] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/376-377.
[702] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/377.
[703] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/377-378.
[704] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/378.
[705] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/378-379.
[706] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/379.
[707] Bir rivayete göre ismi Amre'dir. Musanmfa göre, Ümeynıo binti Nu'man'dır.
[708] Develerin iki yanına yerleştirilen tahtadan yapılmış odacıklardan biridir.
[709] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/379-382.
[710] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/382.
[711] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/382-383.
[712] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/384.
[713] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/384.
[714] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/384.
[715] Sûrtî-i Nisa; âyet: 129.
[716] Said I». Munsur : Ebu Osman Saîd b. Mansur b. Şıı'be el-MerzevİI. S. cü Hicret asrının büyük muhaddis ve hâfızfanndandır. Talâkan şehrinde dogmug, sonra Belh'e giderek orada tahsilini İlerletmiş ve meşhur bir âlim olmuştur. Ömrünün sonlarına doğru Mekke'ye s'derek mücavir olmuş ve orada «229» târihinde Jrtihâl eylemiştir. Bir «Kur'ân tefsiri» ve bir de «Sünen» i vardır.
[717] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/384-386.
[718] Süre-i Bakara; âyet: 231.
[719] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/387.
[720] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/387-388.
[721] Sûre-i B;tk;ını; âyv.t: 228.
[722] Süri'-i Talâk; âyot; 2.
[723] Sûre-J Bakara; âyet: 228.
[724] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/388-390.
[725] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/390.
[726] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/390.
[727] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/390-391.
[728] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/391.
[729] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/391-392.

[730] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/392.
[731] Sûiv-i Bakara; â.yet: 226.
[732] Sürc-i 13,-ıkara; âyet: 226.
[733] Sûıe-i Bakara; âyet: 226.
[734] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/392-394.
[735] Süleyman h. Yesâr (R. A.) : Kiiny<\si EbCı Kyyııtı'dur. E/.vac-i tâhî-n'tt'tan McymuiK1 (Iî. Aııhâ)'ın âzndlı.sı vo Atâ b. Ycsar'ın ktınlcşitlir. Süleyman hîizrctliTi Mn'ilînc'ıiin fııkâhâKimlan vo tsıâbîîn'in büyükler i iKİcndir. Âlim, fâzıl fîıl-i t:ıkvâ bir zfıt olan müisaruniloylı yedi fııkih'in biris:İ idi. İlmi Althas, Klııi. lliircyn vı1 t^nımii .Seleme (it. A.) İm/.eratından hadis rivayet otmisj «73» y;u}ind;ı nldıijîu halde «107» tarihinde vefnt elıni^tir.
[736] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/394.
[737] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/394-395.
[738] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/395.
[739] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/395.
[740] Sûre-l Mücadele, âyet: 1.
[741] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/396-397.
[742] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/397-398.
[743] Bu on kişi şunlardır : Hasan~ı Basrî, İblü Şîrîn, »fesrftk, BttkayT» Kütde, Atâ, Tavas, MUcâhİd, İkrime ve Nafi.
[744] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/398-399.
[745] SHemetiî'bnü Sahr-ı Hazrpri (R. A.): Çok ağlayanlardan biridir. Kendisinden Süleyman b. Yesar ve Said b. Müseyyeb rivayet etmişlerdir.
[746] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/399-400.
[747] Bak: Kitabımızın I. Cildi: Shf: P.
[748] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/400-404.
[749] Hadd-1 Kazîf : Namuslu bir kadma «fahişe» diye İsnadda bulunan kimseye vurulan (80) dayaktır.
Hadd-İ zina, : Evlenmeyene (100) dayak; evliye, taş'la ölümdür.
[750] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/404.
[751] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/404-405.
[752] Sûre-i Nur; âyet: 6-9.
[753] Sûre-i Maide: âyet: 104.
[754] Sûre-i Zuhruf; âyft: 16.
[755] Sûre-i Yunus; âyet: 94.
[756] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/405-412.
[757] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/412.
[758] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/412-413.
[759] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/413.
[760] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/413-414.
[761] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/414.
[762] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/414-415.
[763] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/415.
[764] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/415-416.
[765] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/416.
[766] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/417.
[767] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/417-418.
[768] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/418.
[769] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/418.
[770] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/418.
[771] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/418-419.
[772] İstibra : Bir veya iki hayız müddeti cima' etmeden bekleyerek rahimde çocuk olmadığım anlamaktır.
[773] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/419.
[774] Sûre-i Bakara âyet: 228.
[775] Sûre-i Bakara âyet: 254.
[776] Sûre-i Talâk âyet: 4.
[777] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/420-421.
[778] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/421.
[779] Sûre-i Talâk âyet: 4.
[780] Süre-1 Bakara âyet: 234.
[781] Sûre-i Talâk âyet: 4.
[782] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/421-425.
[783] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/425.
[784] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/425.
[785] Şa'bî : Ehu Anır Amir 1. Şursıhbil h. Abdullah Hcmezûni ,Kûfî'dir. Tâbiîn'in büyüklerinden olup ftkihda dahî büyük bir imanıdır. İbni Uyeynş şöyle demiştir : «İbni Abbas kendi zamanında Şâ'bî de kendi zamanında (yekta) idi».
ibni Ömer (K. A.), Şa'bî «mecazî» den bahsederken onun yanından geç-nıiş; ve : «Bu kavme ^ehîUIet ettim ki, t<a'bi mecaziyi bendi'ıı diiha iyi bilir» demiştir. Ziihrî diyor ki : «Ulemâ dörttür. Mediiif'do İbnü'l-MÜHcyycb, Kftfc'de Ştâ'bî, lîasra'da Hasan-ı Basri vo Şam'da Mekhfil.» Şa'bî, Uz. Ömer'in hilAfett' zamanında doğmuş: «Osman {R. A.) zamanındam diyenler de vardır. «62» yaşında olduğu halde «104» tarihinde vefat etmiştir.
[786] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/425.
[787] Sûre-i Talâk âyet: 6.
[788] Sûre-i Talâk âyet: 6.
[789] Sûre-i Bakara âyet: 241.
[790] Sûre-i Talâk Ayet: 1.
[791] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/425-427.
[792] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/428.
[793] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/428-431.
[794] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/431-432.
[795] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/432.
[796] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/432.
[797] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/432.
[798] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/432-433.
[799] Sûre-i Talâk, âyet; 1.
[800] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/433-434.
[801] Fürey'a binti Mâlik (R. A.): Ebû Saîd-İ Hudri'nin kız kardeşidir. Biâtü'r-rıdvan'da hazır bulunmuştur.
[802] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/434.
[803] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/434-435.
[804] «Kcffu-t bfthı» nın 1033 numaralı hadîsine bak.
[805] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/435-436.
[806] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/436.
[807] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/436-437.

[808] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/437-438.
[809] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/438.
[810] Sûre-i Talâk; âyet: I.
[811] Süre-i Bahara; âyet: 228.
[812] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/438-441.
[813] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/441.
[814] Sûre-i Bnk:ırn; âyet: 230.
[815] Süre-i Rnkara; âyet, 230.
[816] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/441-444.
[817] RuvoyfÎ' b. Sabit (R. A.) : Beni Malik b. Neccar'dandir. «45» tarihinde vefat etmiştir.
[818] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/444.
[819] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/444-445.
[820] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/445.
[821] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/445-447.
[822] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/447.
[823] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/447.
[824] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/447.
[825] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/447-448.
[826] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/448.
[827] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/448.
[828] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/448-449.
[829] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/449-451.
[830] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/451.
[831] Cüjvıınî'nin «Tarifi!t» ıncî.'i: "kadının t.ıir çahıstiin doğurmaya t;»yin C-CİÎİH1İ5J olmalıdır. denilmiştir.
[832] Bu çocuğun ismi Abdurrahnıan'dır.
[833] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/451-455.
[834] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/455.
[835] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/456.
[836] Sûre-I Nisa; âyet: 23.
[837] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/456-457.
[838] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/457.
[839] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/457-458.
[840] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/458.
[841] Kûro-i Mniflo; âyet: 5.
[842] Süre-İ Bakara, Ayet: 233.
[843] Sûre-j îsrâ; âyet: 15.
[844] Züfcr İbni Hiizcyl : Ebıil'hüzeylincısri: lınam-ı Azamın yüksek til-mtzlrrinden müttehit hir zâttır. Baltası aslen Isfah;ın'Iı olup bir müddet Basra valilisinde bulunmuştu.Imum Züfcr, pek parlak bir zekâya mâlik idi, ilm ile ibâdeti bihakkın cem1 etmişti. İtn:ını-ı Azam, kendisini tevkir vesâir tilmizlevi-ne takdim ederdi. Kbfı Nuuym ve Yahya İbni Muin derlerdi ki: «imam Züfer, Sikadır, me'nnındur.»
İmanı Ziifer, İnıam-ı Azam'm* mezhebi dâhilinde ietihâdda bulunmuş İmam-ı Azam ile Inıâınpyn'e muhalefet etmitşir. Pek fasihüTlisan olan İmam Ziifer, îmanı Ebft Yusuf ile münazaralarda bulunurdu. Kendisi derdi ki: «Biz e.ser geldi mi reyi terk ederiz.»
Kadı olmaktın kaçınmıştır. Biraderinin mirası için Basra'ya gitmiş, ahalisi kendisini alıkoyup Bağdat'a dönmesine mâni' olmuşlardır. «158» târihinde «48» yaşında olduğu halde Basra'da vefat etmiştir.
(Ömer Nasuhi Bilmen «Hukuk-ı Islâmiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye» kamusu C. I. Shf. 496).
[845] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/458-461.
[846] Eflith (R. A.): IV.vnambtT (S.A.V.)in ynhud fıımıü Seleme (R. A.)'-nm mcvlftsıdır. Klm'I - Kiinys'm ismi Vfiil 1>. Eflfıh'tır. «Ca'd'dır-> <İiy;pler de vnrdır. Birinci takdire püre kardt\^i Efluh'ın ismi babasının ismi il« bir deme.k-lir. Hini Alıdilberr : «Ebıı'l - Kııays'ın bu hadisten bagka bir yerde isminin geçtiğini bilmiyorum» demiştir.
[847] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/461.
[848] Sûroi Nisft, âyet: 22.
[849] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/461-462.
[850] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/463.
[851] Rfirc-i Bakara, Syrt: 234.
[852] Fcthü'I-Kadir. C. III. Shf. 3-4 Bulak tab'ı 1316.
[853] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/463-464.
[854] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/464.
[855] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/464-465.
[856] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/465.
[857] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/465.
[858] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/465.
[859] Siifysın İbni Hyeyne : Ebû Muhüimnedirkfifî: Tebe-i tâbiin'den mıı-It.-i'l-li.s, Hıkih bir zâttır, .llckkr-i Mükcrn-nH-'d»' ikamet edip omda vefat et-miijlir. Hu nıuhtcronı zât, Ziihri, s»:ıphî. Ahır tl>ni Dinar, Alıdtılhıh, Ihını I>înar (îihi ckfUiir'dcn hrtdj.s rivayet "tinidir. KondİsintIen de A'mcş, Sevrî, (bnlil'nıü-hâr«-k, ^âfü, thni Vchb, Ahım'd İlmi Ilaııöi'l gibi büyük İmamlar rivayette, bu-hımrniîjlardır. Kendisinden rivayet ediien hadîsler, (7000) kad:ırdır. Yanında Hhtp tutmazdı. Hafızasındaki kuvvet, bir hârika demekti. Kendisi Ashâb-ı lı;MliVin hiikcmâfîinclan .sayılırdı. Silsile-i fıkih't.ı tmanı Şafii'nin ecdâdından biri idi. <<TakriI>» do deniliyor ki : timi iTyı-ym», .sikadır, hafızdır, fakihtir, imamdır, hüccettir. Şu kadar ,-,ır s'ti, son günlerinde hafızası tagayyür etmişti. (Ki'tef sır) (El'rnnii) adında 2 eseri vardır.
«107» târiliindeKflfe'de doğmuş «108» senesinde,, veıât etmiştir.
(Ömer Vasimi Bilmen «Hukuk-ı İslânıiyye. ve Istıhat-ı Fıkhîyye» kamusu. C. I. Khf. 474).
[860] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/466.
[861] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/466.
[862] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/466.
[863] Iîkbctü'bıiin-HA.ris (R. A.) : Künyesi Ebft Sirvu'a ohırı Vklıc.Kn-reyş'e mensuptur. Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Mekkeliler'den sayılır.
[864] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/467.
[865] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/467-468.
[866] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/468.
[867] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/468.
[868] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/468.
[869] Ebu Süfyan I», H:ırb (R. A.) : ÎKmi, Sıihr b. Harb b. tWyyp'dir. Kurey^'in re İh lor inden idi. Mekke'nin fethinde İslâm ordusu tarafından ele geçirildiği zaman mü.slümnn olmuştur. O gün kendisi I iz. Abbas'a sığınmıştı. Ertesi gün Abbas (R. A.) kemlisini Peygamber (S.A.V.)'e götürdü ve müslü-man oldu. Vefat) «32» tarihindedir.
[870] Hint hinti Vibo b. Robia b. Abdi fŞcms'dir. Mekke'nin fethi yılında Mokke'de kocasının î.slânıiyeti kabulünden sonrn, mü.slüman olmuştur. Babası Ilthp ile amcası ^«-ybc ve kardeşi Vclid lirdir harbinde öldürülmüşlerdi. Bu Hind'e pek ağır gelmişti. Uhnd harbinde bunun acısını çıkardı. I iz. Hiimza'nm îjehîd edilmesine pek sevinen Hind on\m karnını yararak dişleri ile ciğerini çiğnedi. Hind omlört tarihinde vefat etmiştir. «Daha başka târihte» diyenler do olmuştur.
[871] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/468-469.
[872] Rıtıl : On iki okiyye ağırlığıdır.

[873] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/469-471.
[874] Tânk-ı Muharibi (R. A.): Târik h. Abdillah Muharibi'dir, Kendisinden C&mi* b. Şeddâtl ile Rib'ıyy b. Ilırâş hadîs rivayet etmişlerdir.
[875] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/471.
[876] Sûre-i Ahkaaf; âyet; 15.
[877] Sûre-i Isra, âyet: 26.
[878] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/471-473.
[879] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/473.
[880] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/473-474.
[881] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/474.
[882] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/474.
[883] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/474-475.
[884] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/475.
[885] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/475.
[886] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/475.
[887] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/475-476.
[888] Sûre-i Bakara; âyet: 240.
[889] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/476-477.
[890] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/477.
[891] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/477-479.
[892] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/479.
[893] Et-Talaafc Süresi; âyet: 7.
[894] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/479-482.
[895] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/482.
[896] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/482-483.
[897] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/483.
[898] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/483-484.
[899] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/484.
[900] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/484.
[901] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/485.
[902] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/485-486.
[903] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/486.
[904] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/486-487.
[905] Sûre-i Tahrim; âyet: 6.
[906] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/487-489.
[907] Râfi' b. Sinan (R. A.) : ITtbfm adı ile tanınan Amir b. Sa'li'be'nln so-yundandır. Kendisinden okulları rivayette bulunmuştur.
(B.k. El-lsâl>e. C. I. Shf. 484 Sahfitı! No: 2532).
[908] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/489.
[909] Sûre-î Nisa; âyet: 141.
[910] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/489-491.
[911] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/491.
[912] ishak thni Kiihfvcyh : Elifi Yakııb İlmi îlmlhimirmervczi: Muhnd-dislerden, fukâhâ'dan bir zâttır. İmam Şafii'ye mülâki olmuş. O'nun yüksek kBdrinî takdir etmiş, O'nunla münazarada bulunmuştur. İmam Şafii'nin mu-sannefatını Mısır'da yazıp cem' etmiştir. İmam Şafii'nin ashabından sayılmaktadır. İmam Ahnıpt İbni Ilanbel demiştir ki : İbni Rfthevryh, bizce eimme-i müslimin'dendir. Yüksek bir imamdır, O'ndan daha fakih bir zât. Bağdat köprüsünden geçmemiştir. Hafızasında yetmig bin hadîs-i gerîf var idi. Hadîs'e dâir olan «Kitâb-ı Müsned» i pek muteberdir. KejİriS Irak, Hiraz, Yemen, Şam taraflarında seyahat ederek Süfyan İbni Uyeyne gibi zâtlardan hadis nhz etmiş, kendisinden de Bıman. Müslim, Tirmizi, Ebu Dâvud, Nesai, Ahmed İbni Hanbel gibi büyük muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.
(Ömer NaHiihi Bitmen «Hukuk-ı Islâmiyye ve lstılahut-ı Fikhiyye» kamusu. «. I. Shf. 439).
[913] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/491-493.
[914] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/493.
[915] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/493-494.
[916] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/494.
[917] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/494-495.
[918] Sûre-i Nisa: Âyet: 93.
[919] Sûre-İ Bakara; âyet: 178.
[920] Sûre-i Bakara; âyet: 179.
[921] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/495-499.
[922] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/499.
[923] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/499-500.
[924] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/500.
[925] El Mâide sûresi : âyet : 33.
[926] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/500-502.
[927] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/502.
[928] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/502-503.
[929] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/503.
[930] Sûre-i.
[931] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/503-505.
[932] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/505.
[933] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/505-506.
[934] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/506-507.
[935] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/507-508.
[936] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/508-509.
[937] Sûre-i.
[938] Amr b. llnzm: Tnhîîii'dcn olup, Ömer b. Abdülaziz zamanında Medine-i Miincvt'rc'dn kadılık etmiştir.
[939] Sfire-i Nahl; âyet: 126.
[940] Sûre-i.
[941] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/509-511.
[942] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/511.
[943] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/511-512.
[944] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/512-513.
[945] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/513.
[946] Seci': Cümlelerin son harflerinin birbirinin aynı olmasıdır. Ekel, İstendi, yu-tall cümlelerine ı olduğu gibi.
[947] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/513-514.
[948] Tam diyet yüz devedir. Bunun onda birinin yarısı beş deve eder.
[949] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/514-517.
[950] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/517-518.

[951] Sûre-i Bakara; âyet: 178.
[952] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/518-519.
[953] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/520.
[954] Sûre-I Bakara; âyet: 178.
[955] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/520-522.
[956] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/522.
[957] Sûre-İ Bakara; âyet: : 94.
[958] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/522-523.
[959] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/523.
[960] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/523-524.
[961] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/524.
[962] Ibıii Vfhb : Ebft Mıihammrd : B^ra'lı meşhur bir âlimdir. Adı Abdullah'tır. Babasının adi da Müslim'dir. Knrcyjj kabilesinin mevâlisindonrli. Fâzıl, fakih. sika bir zâttır. İmam Mâlik'ten, I.eys, Scvrî gibi zevattan ilm ahz etmiş, had/s rivayette bulunmuştur. İmam Mâlik, bu zâta mektuplarında «Mısır'ın fakihi Kbfı Muhammedil'ıniifti» diye yazardı. Bundan başkasına «fak İh» diye yazmazdı. Kendisinden (yüz bin) kadar hadis-i şerif rivayet olunmuştur.
tbni Ebi Hâlim diyor ki : «Ben tbni Vfhb'in Mısır'da ve başka yerlerde rivayet ettiği (seksen bin) kadar hadise baktım. Ahıı olmayan bir hadîs gördü-ğümii bilmiyorum.»
«Sıthih-i Buharı» ile «S:ıhîh-i Müslim» de bu zâttan başka Abdullah İbnü Vehb yoktur. Kendisine «Dtvanürüm» denilmiştir. «125» târihinde «197» senesinde Mısır'da vefat etmiştir.
Ömer Nasuhî Bilmen «Hukuk-i Islâmiyye ve Istıhat-ı Fıkhîyye» kamusu. V. I. Stıf: 436).
[963] Cerir İbni Hazım : Muhaddislerden, fukâhâdan bir zâttır. Ezel kabilesine mensuptur. «Ebünnazri'l - hasrı» demekle de ma'ruftur. Sika'dır. Sahih-i Bıiharî'de rivayetleri vardır. «170» târihinde vefat etmiştir.
(Ömer Nasıihi Bilmen «liukuk-ı İslâıniyye ve Istıhat-ı Fıkhîyye» kamusu. C. I. Shf; 3S8).
[964] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/524-526.
[965] Ebû Şüreyh el-Hıızâî (R. A.) : Sahâbî'dir. Mekke'nin fethinden evvel mti.slüman olmug ve. fetih günü Beni Kâ'b kabilesinin bayrağını taşımıştır. Hicretin «68» târihinde Medine'de vefat etmiştir.
Resdl-i Ekrem efendimizden «20» hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Nftfi' b. Cttbeyr ve Saîd el-Makburl ve «Kiitüb-U Sitte» sahipleri hadîs nakîet-mlşlerdir.
(Hasan Hüsnü Erdem «Riyâzü's- Sâlihîn hadislerinin R&vîleri olan Ashfib-ı Kİram'm ve Hadis imamlan'nm hâl tercemeleri» Shf: 46).
[966] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/526.
[967] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/527.
[968] Sûre-İ Nisa; âyet: 191.
[969] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/527-528.
[970] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/528-529.
[971] İki dine Süleyman b. Dâvud vardır. Biri Yemenî'dir, ve za'ftir. Diğeri HÛIâni'dir ve sika'dır.
[972] Zcyd. b. Eşlem : Ebîi Abdİ'llâh (veya Ebft Ü«âme) el-ömerî el-Medenî.
Tabiînin buyüklerindendir. Hz. Ömer'in oğlu Abdu'llâh'm âzadlısı idi. «136» târihinde Medine'de vofât etmiştir.
e/f\vd b. Eşlem, âlim, faksh bir zâttır. Medine-i Miinevvere'de yetişen mu-fecirlerin on meşhurudur. Meseid-i Nebevî'de. ders okutur, bir çok zâtlar kentlisinden istifâdeye koşarlardı. Hattâ Ali 1>. el-Hüseyn (R. Anhiimn)'da bu meclisin müdâvimlerindendi. Bir g-fin kendisine : «Kendi kavmin meclislerini basıp geçiyor ila Ömer b. el-Ilattâ-b'in kölesine gidiyorsun» denilmiş o da : «İnsan Kendisine dîni hususunda fâide verecek kimsenin yanına gider oturur.» diye cevap vermiştir.
Zeyd b. Eşlem, Abduf'llâh b. Ömer, Enes b. Mâlik, Seleme b. el-Ekva' gibi zevattan rivayet eder. Kendisinden de ^oytıetü'n - N.ıddâh kırâet ahzetmiş, tmâm-ı Mâlik, Hişanı b. Sıı'ıl, Zühri, Sc-vrî ve kondi oğullan Hiissân, Abdu'llâh, Abdii'r-Kalını ân ve şâire rivayette bulunmuşlardır.
Zeyd b. Eşlem, mübarek bir zâttır. Pek müttekî. pek mehîb idi. İmânı-ı Mâlik, İbn-i Aclûn'dan naklediyor; İbni Arifin dmıişhi :
— Ben Zeyd b. Eslem'den duyduğum mehabeti hiç bir kimseden duymadım.
ÎUuh:ımnıed !ı. Sa'd da demiştir ki :
— Ke.ifıl-i Ekrem (S.A.V.)'in Mescit-i Saâdct'inde Zeyd b. Eslenı'in bir hılkı-i tedrisi, var İdi; siki İdi, kesirü'l-had'S idi. Eimme-i Sitte Zeyd*İn hadislerinin tahrîc etmişlerdir. Kıihmetu'llâhi aleyh.
(Ömer Nasuhi Bilmen. Büyük tefsir târihi II «Tabakatü'l - Müfessîrin» 2. Cüz. Shf: 114).
[973] İmam Jbıii Kesir : Kırâat-ı Aşare imamlarının ikincisidir. Asıl ismi Abdullah Ibn-i Amri-d-Duri - MHtki'dir. Mekke-i Mükerremede H. 45 (M. 665) yılında doğmuş, yine Mekke'de H. J20 (M. 737) yılında vefat etmiştir. İbni Ke-sir'in ceddi : CVzeri'nin beyânına göre Fars ahalisindendir. Kisrâ onları gemilerle Vcmen'in San'a şehrine göndermiştir. Oradan da Haboşliler'in tardetmesi üzerine M«UU<''ye £<'lip yerleşin t şlei'dir. İmanı tbni Kesir tânim'dendir. Abdullah İhın Znl>cyr (II. A.), Ebâ Eyyûb-el Ensâri (R. A.) gibi Sahâhc-i Kirâm'dan rivayette bulunmuştur.
İmanı İlmi Kesir, fasih, bdi ve çok konulun bir kimse olup, beyaz sakallı uzun boylu ve iri vücııdlu, .phlâ g;özlü bir zâttı.
Kendisinden kıraat rivâye.t edeniki râvî.si vardır. Bunlardan biri El-BezzI,. diğeri de Kıınbül'dür.
[974] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/529-536.
[975] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/536-537.
[976] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/537-538.
[977] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/538.
[978] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/538-539.
[979] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/539-540.
[980] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/540.
[981] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/540.
[982] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/540-541.
[983] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/541.
[984] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/541-542.
[985] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/542.
[986] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/543.
[987] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/543.
[988] Ömer tbni Abtlülâziz : Emevi halifelerinin sekizincisidir. Vâlidesf Ürnmi Asım Hafsa, Fâruk-u Azam'ın oğlu Asım'ın kızı İdi. Bu cihetle onun ahfadından bulunmuştur. Babası AbdÜlâziz İle beraber Mısıra gitmişti. Sonra edilecek diyettir.» âyet-i kerîmesidir. Zira diyet denilince anlaşılan, onun bütünüdür.
Hanefîler'in bir delili de Bcyhakî'nin İbni Cürcyc tarîki ile Hz. Ebu Hüreyre'den tahrîc fcttiği şu hadîstir:
ilim tahsili için Mediiie-i Münevvere'ye do gitmiş Enes İbni Mâlik, AbriiiMuh İhnii Cafer, Kaîd İbnü gibi zâtlardan ahâdis-i şerife dinlemiş, zamanındı :ıhâdîs-i NeİM-Ijiyye'nin et>m' ve tedvinine çalınmıştır. AdâH'ttr, t;ıkvâ ile, fakahatte meşhurdur. Pek bısit bir hayat geçirrirdi. Bir zât kendisine hitaben:
— Yâ Emirel-nıü'minin!. Allah Teûlâ sana ihsan buyurmuş, biraz giyinip kuşansan olmaz mı?... diye sormuş: O'da bu sualden hoşnut olmadığını gösterir bir tarzdı şöyle cevap vermiştir:
— Şüphe yok ki, iktisad'in efdâli varlık zamanında olanıdır. Afv'in efdâli kudret zamanındakidir.
Mısır'da «fil» târihinde doğmuş olan Ömer lbnil'abd-il-A::iz hazretleri, iki sene beş buçuk ay kadar hilâfette bulunduktan sonra «101» târihinde vefat etmiştir. «Deyri S'm'an» da bir kölesi" tarafından zehirlendiği rivayet edilir.
(Ömer Nasuhî Bilmen «Huktık-ı îslâmiyye ve Istılâhat-ı Ftkhiyye» kamusu. C. I. Shf: 464).
[989] Urvetübniiz'ziihcyr : EbO Ahdillâh. Afjpre-i mübejj'jpre'den Hz. Zü-beyr'in oğludur. Validesi Hz. Sıddikin kerimesi Zatün'nitakayn Esma'dır. Tâ^ bün'in büyüklerinden ve Medine-i Plünevvere'de yetişen «Fukaha-i Seb'a» dan biridir. Kur'ân, hadis, fıkih İlimlerinde büyük" bir melekesi var idi. Teyzesi UmmuTnıiimİnîn Aişe-i Sıddika'dan vesâir Sahâbp-i güzin'den rivayette bulun-muştur. «Küriib-i Sitte» denilen hadis kitaplarında kendisinden başka «Urve-ttibnliz'zübeyr» nâmında bir râvî yoktur, timinin çokluğu, kadrinin büyüklüğü hakkında ittifak vırdır. «22» târihinde doğmuş, «94» senesinde Medîne-i Mii-nevrere'de vefat etmiştir. Oğullarından «Hitanı» da fakahetle ma'ruftur.
(Ömer Nasuhî Bilmen «Hukuk-ı Îslâmiyye ve Istılâhat-ı Fikhiyye» kamusu. C. I. Shf. 464).
[990] Sûre-i.
[991] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/543-545.

[992] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/546.
[993] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/546.
[994] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/546.
[995] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/546-547.
[996] îsmi Rifâa b. Vesribî'dir. «Habib b. Haygan» diyenler de vardır. Kûfeliler'den sayılır.
[997] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/547.
[998] Sûre-i Isra; âyet: 15.
[999] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/547-548.
[1000] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/549.
[1001] Elnı Ilasma'nin arlı Abdullah b. S&ide b. Amir-i Evsî Eiısrî'dir.
[1002] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/549-551.
[1003] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/551-554.
[1004] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/554.
[1005] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/554-556.
[1006] Süre-i Hücürât; âyot: 9.
[1007] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/557.
[1008] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/557.
[1009] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/557-558.
[1010] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/558.
[1011] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/558-559.
[1012] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/559.
[1013] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/559
[1014] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/560.
[1015] Sûre-İ Hücürât; âyet: 9.
[1016] Sûre-i Hücürât; âyet: 9.
[1017] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/560-562.
[1018] Arf.-u' b. Şureyh (veya Şurayh, veya Ibni Şureyk, veya Şurâhil) (K. A.): Kfıfe'ye yerleşmişti. Müslim, Kbî Dâvml ve Nesaî tarafından kendisinden zikrettiğimiz hsulîsi rivftyet olunmuştur. Arfacn, Hz. Ebu Bekir'den rivayette bulunmuş, kendisinden de /Iyâd İbni'l-Alâko, Ebû Hazm-ı E^câr! ve Ebû Yakubü'l -Abdi rivayette bulunmuşlardır.
(B.k. El-tsâbe C. II. Shf. 467. Sahâbî No: 5509).
[1019] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/564.
[1020] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/564-566.
[1021] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/566.
[1022] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/566.
[1023] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/567.
[1024] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/567-568.
[1025] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/568-569.
[1026] Sûre-i Enbiyâ; âyet: 78.
[1027] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/569-570.
[1028] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/570.
[1029] Peygamber (S.A.V.), Ehu Musa'yı Voııcn'o piindermiş. ArkasındanCcbcl'i yolj.ıımjjtır. Mııuz, Ebu Musa'nın yanına varınca. Ebu Musa iuîinli.sinp l»ir scncjıdf yaydı vo onu :
— Otur; dedi. Bir de ne gönsün bağlı bir adam : - Hu kim? deyince, Kbu Musa :
— Bir y.ıhûdi. Müslüman oldu, sonra tekrar yahûdî oldu; dedi.
[1030] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/570-571.
[1031] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/571.
[1032] Ekseriya dökmek suretiyle verilen cezadır.
[1033] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/571-573.
[1034] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/573.
[1035] Ona deve çobanı, baldırı çıplak arap diye tahkirde bulunan zirzopların kulakları çınlasın.
[1036] Ahmet Davudoğlu, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Selamet Yolları, Sönmez Yayınları: 3/573-574.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

205) Vitir Namazı (Vitir Namazı Kılmaya Teşvik, Vitrin Sünnet–i Müekkede Olduğu Ve Vitrin Vakti)

Bu bölümde yedi hadis-i şeriften, Allah'ın tek oluşunu ve vitir namazının tek olarak kılınacağını, vitir namazının kılınacağı vakti, vitir namazının gecenin son namazı olacağını ve sabah vakti girmeden vitirin kılınması gerektiğini Rasulullahın gece namazlarını kılıp arkasına da vitri ekleyip hanımlarını uyandırdıklarını, gece kalkabilecek kimselerin gecenin sonunda vitri kılmalarını kalkamayacak kimselerin ise gecenin baş tarafında kılmalarının uygun olacağını öğreneceğiz. [1]

1134. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Vitir namazı, farz namazlar gibi kesin şekilde emredilmiş bir namaz değildir. Fakat Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu devamlı surette kılmış ve şöyle buyurmuştur:
"Allah tekdir; tek olanı sever. Ey Kur'an ehli! Siz de vitir namazını kılınız!"[2]

1135. *Âişe radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gecenin her vaktinde vitir namazı kıldı. Bazan gecenin ilk saatlerinde, bazan gece yarısı, bazan da gecenin sonuna doğru kıldı. Sonraları vitir namazını hep seher vaktinde kıldı.[3]

1136. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gece kıldığınız namazınızın sonuncusunu vitir yapınız."[4]

1137. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sabah namazı vakti girmeden vitri kılınız."[5]

1138. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hz. Âişe önünde uzanıp yatmış olduğu halde gece namazını kılardı. Son olarak vitri kılacağı zaman Âişe'yi uyandırır, o da vitir namazını kılardı.[6]

Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir:
Geriye sadece vitir kalınca şöyle derdi:
"Âişe kalk! Vitir namazını kıl!"[7]

* Yani vitir namazı gece namazlarının sonucu olacaktır. [8]

1139. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sabah vakti girmeden çabucak vitir kılmaya bakın!"[9]

1140. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gecenin sonuna doğru namaza kalkamayacağından endişe eden kimse, vitir namazını gecenin baş tarafında kılsın. Gecenin sonunda kalkacağına güvenen kimse de, vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namazda melekler de bulunduğundan vitri bu saatte kılmak daha sevaptır."[10]

* Vitir namazı farzlar ayarında kuvvetli emredilmiş olmadığından ve Peygamber (s.a.v.) devamlı kıldığından dolayı sünnet veya vacip denilmiştir. *"Vitir her müslümanın üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. Onu beş rekat kılmak isteyen beş kılsın üç rekat kılmak isteyen üç kılsın. Bir rekat kılmak isteyen de öylece kılsın."*[11]
Gündüzün son namazı olan akşam namazı da tek rekatlıdır. Gecenin son namazı olan vitir de tek rekatlı olarak kılınacaktır. (1-3 – 5-7) olarak ya ikişer ikişer kılıp son rekatı tek kılmak veya tek bir selamla 3-5-7 kılmak gibi[12] hepsi yapılacağından vitir çeşitlidir.
Bir evde gece namazı kılmak suretiyle vitri sona bırakan kimseler varsa bu aile reisi de olabilir hane halkından bir diğeri de olabilir bu kimseler vitri kılmadan yatan diğer hanedeki bireyleri yani eş ve çocuklarını da namaza kaldırmalı ve kullukta ve sevapta yardımlaşmalıdırlar. Bu bölümden bunu da öğrenmiş oluyoruz. Yani vitir namazı gece namazlarının sonuncusudur. Bir gecede iki vitir olmaz. [13]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 335.
[2] Ebû Dâvûd, Vitir 1; Tirmizî, Vitir 2. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 27; İbni Mâce, İkâmet 114.
[3] Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 136. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 4; İbni Mâce, İkâmet 121.
[4] Buhârî, Salât 84, Vitir 4; Müslim, Müsâfirîn 151.
[5] Müslim, Müsâfirîn 160, 161. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 12; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 31; İbni Mâce, İkâmet 122.
[6] Müslim, Müsâfirîn 135. Ayrıca bk. Buhârî, Salât 103, Vitir 3; Müslim, Salât 267–269; Ebû Dâvûd, Salât 111; Nesâî, Kıble 10.
[7] Müsâfirîn 134.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 335.
[9] Ebû Dâvûd, Vitir 8; Tirmizî, Vitir 12. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 149.
[10] Müslim, Müsâfirîn 162, 163. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 3; İbni Mâce, İkâmet 121.
[11] Ebu Davut, Vitir 3.
[12] Buhari Vitr 1.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 336.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

284) Zenginin Borcunu Geciktirmesi (Alacaklının İsteği Karşısında Zengin Bir Kimsenin Borcunu Geciktirmesinin Haram Olduğu)

Buradaki iki ayet ve bir hadisten emanetleri ehline vermemizi Allah'ın emrettiğini, zenginin borcunu ertelemesinin zulüm olduğunu, alacaklı kimsenin başka birine havale edildiği takdirde alacağını oradan almak üzere borçluyu terk etmesinin iyi olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Gerçekten Allah size, emanetleri ehil olanlara vermenizi emreder..." (Nisa: 4/58)
"...Eğer birbirinize güveniyorsanız, kendisine güven duyulan, bu güvene uygun davransın ve borcunu ödesin..." (Bakara: 2/283)

1615. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zenginin borcunu ödemeyi ertelemesi zulümdür. Sizin biriniz hali vakti yerinde olan birine havâle edildiğinde, bu havâleyi kabullenip o kişiye müracaat etsin."[2]

* Burada zengin kelimesi borcunu ödemeye mali yönden gücü yeten kimse demektir. Ödeyeceği para malen elinde olan fakat bugün yarın diye atlatarak sürekli geciktirmesi alacaklıya karşı işlenmiş bir suç teşkil etmektedir.
Borçlu, alacaklı tarafından alacağı istendikten sonra borcunu ödemezse tüm sorumluluğu üstlenmiş olur. Alacaklı zengin bile olsa borcun geciktirilmesine sebep teşkil etmez, yapılan iş tek kelimeyle zulümdür. Yani Allah'ın yarattığı kullarının yapmalarını istediği bir davranışı yapmamaktır, haksızlıktır. Yani verilen süre içinde ödenmelidir ve ödenecektir.
Ödenmeyip uzatılması halinde senet veya çek ne olursa olsun kaç kişi tarafından ciro edilmişse hepsinin hakkı ödenmeyen kişiye geçer. Kişi onların her biriyle özel helalleşmek suretiyle hepsinin haklarını helal ettirmelerini istemesi gerekir. Değilse, helalleşmezse Allah'ın huzuruna kul hakkıyla çıkmış olur.
Hadisin ikinci bölümünde başka birine havale edildiyse alacaklı kimsenin bunu anlayışla karşılaması gerekir. Ben başkasını tanımam sen ödeyeceksin gibi ilk borçluyu zorlaması uygun değildir. Havale edilenden alacağını almalıdır. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 472.
[2] Buhârî, Havâlât 1, 2, İstikrâz 12. Ayrıca bk. Müslim, Müsâkât 33; Ebû Dâvûd, Büyû' 10; Tirmizî, Büyû' 68; Nesâî, Büyû' 100, 101; İbni Mâce, Sadakât 8.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 472.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Mürsel Hadîs:

Senetten sahâbî düşmüş ve Tâbiî'nden olan bir zât, rivâyeti doğrudan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapmış ise bu rivâyete mürsel denmiştir. Ancak mürsel tabirinin munkatı mânasında da kullanıldığını ayrıca göreceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31) İnsanların Arasını Bulma

"Yardımlaşmayı iyi ve yararlı davranışları ve insanların arasını düzeltmeyi öngören bunları gerçekleştirmeye çalışan kimselerin yaptığı toplantılar dışında gizli toplanmaların pek çoğunda hayır yoktur." (Nisa: 4/114)
"Karşılıklı anlaşma en iyi yoldur...." (Nisa: 4/128)
"... öyleyse yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın ve aranızda ki kardeşlik bağlarını canlı tutun..." (Enfal: 8/1)
"Bütün mü'minler kardeştir. O halde her ne zaman araları açılırsa kardeşlerinizin arasını düzeltin..." (Hucurat: 49/10)

250. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanın her bir eklemi için her Allah'ın günü bir sadaka vermek gerekir:
İki kişinin arasını bulman, (haklarında adaletle hükmetmen) bir sadakadır.
Bir kimseye bineğine binerken yardımcı olman veya yükünü hayvanına yüklemesine yardım etmen bir sadakadır.
Güzel bir söz söylemek sadakadır.
Namaza giderken attığın her adıma bir sadaka sevabı vardır.
Gelip geçenleri rahatsız eden bir şeyi yoldan alıp atman bir sadakadır."[1]

* Bu söylenenler sadece müslümana özel Allah'ın lütfudur. Böylece Allah'ın yap dediğini yapmak, yapma dediğini yapmamak müslümana sevap kazandırır. [2]

251. Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt *radıyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"İnsanların arasını bulmak için hayırlı haber götüren (veya hayırlı söz söyleyen) kimse yalancı sayılmaz."[3]

Müslim'in rivayetinde şöyle bir fazlalık vardır:
Ümmü Külsûm dedi ki, Peygamber *aleyhisselâm*'ın halkın söyleyip durduğu yalanlardan sadece üçüne izin verdiğini işittim. Bunlar da:
Savaşta (düşmanı aldatmak için),
İki kişinin arasını bulmak maksadıyla,
Kocanın karısına, karının da kocasına (aile düzenini korumak düşüncesiyle) söylediği yalandır.[4]

* Büyük günah sayılan yalan söylemek aile yapısının ve toplum yapısının iyiliği ve korunması için bir de savaşta islamın zafer kazanması için söylenebiliyor. Diğer yerlerde yasaktır. [5]

252. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* birbiriyle kavgalı iki kişinin kapıda bağırıp çağırdıklarını duydu.
Borçlu adam, alacaklı olandan, alacağının bir kısmını bağışlamasını ve kendisine anlayışlı davranmasını istiyordu. Alacaklı olan ise:
– Vallahi yapmayacağım, diyordu.
Onların yanına çıkan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– "Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden adam?" diye sordu.
Alacaklı olan:
– Buradayım ey Allah'ın Resûlü! Nasıl istiyorsa öyle olsun, dedi.[6]

* Hayırlı bir işi yapmamaya yemin etmemeli, borçluya ödeme kolaylığı gösterilmeli, gerekirse bir kısmı veya tamamı da bağışlanmalıdır. [7]

253. Ebü'l–Abbas Sehl İbni Sa`d es–Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Amr İbni Avf oğulları arasında bir kavga çıktığını duydu. Aralarını bulmak için bir grup sahâbî ile birlikte oraya gitti. Onları barıştırmak için bir müddet orada kaldı.
Bu arada namaz vakti gelmişti. Bilâl, Ebû Bekir *radıyallahu anh*'â
– Ebû Bekir! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gelemedi. Namaz vakti de girdi. İmam olup namaz kıldırır mısın? diye sordu.
Hz. Ebû Bekir de:
– Peki, istersen kılalım, dedi.
Bilâl ezan okudu. Ebû Bekir de öne geçip tekbir aldı. Müslümanlar da ona uydular.
Derken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi; safların arasından öne geçti.
Bunun üzerine cemaat (Hz. Peygamber'in geldiğini imama haber vermek için) el çırpmaya başladı.
Ebû Bekir namaz kılarken başını çevirip hiçbir yana bakmazdı. Cemaat durmadan el çırpınca dönüp bakmak zorunda kaldı. Yanında Resûlullah'ı görüverdi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona yerinde kalması için işaret etti. Fakat Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti ve arkadaki safa girinceye kadar geri gitti. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öne geçerek namazı kıldırdı. Namaz bitince, halka dönerek şunları söyledi:
– "İnsanlar! Namazda bir durum meydana gelince niçin el çırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse sübhânallah desin. Onun sübhânallah dediğini duyan kimse, kendisine dönüp bakar."
Sonra Ebû Bekir'e dönerek:
– "Ebû Bekir! Yerinde kal diye işaret ettiğim halde niçin namazı kıldırmadın?" diye sordu.
Hz. Ebû Bekir:
– Ebû Kuhâfe'nin oğluna Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne geçip namaz kıldırmak yakışmazdı, diye cevap verdi.[8]

* En büyük idareci ve yönetici durumunda olan peygamberimiz anlaşmazlığa düşen insanların arasını bulmak için Mescidi Nebevi'ye uzak olan bir yerdeki bölgeye gidip çabalıyor ve bu hususta bize en güzel örnek oluyor. [9]

---

[1] Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Müslim, Zekât 56. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 84, Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 100
[3] Buhari, Sulh 2, Müslim, Birr 101.
[4] Müslim, Birr 25.
1548'de tekrar gelecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 100
[6] Buhârî, Sulh 10; Müslim, Müsâkât 19.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 100
[8] Buhârî, Ezân 48, Amel fi's–salât 3, 16, Sehv 9, Sulh 1, Ahkâm 36; Müslim, Salât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 169; Nesâî, İmâmet 7.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 101

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25: GIYECEK BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø IPEK ELBISE VE ALTıN KULLANıMı ERKEKLERE HARAMDıR

1720- Ebû Musa el Eşârî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İpek elbise giymek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır."** (Müslim, Libas: 2; Nesâî, Ziyne: 86)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ali, Ukbe b. Amîr, Enes, Huzeyfe, Ümmü Hanî, Abdullah b. Amr, Imrân b. Husayn, Abdullah b. Zübeyr, Câbir, Ebû Reyhan, İbn Ömer, Vasile b. Eskâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Ebû Musa hadisi hasen sahihtir.

1721- Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ömer Cabiye'de verdiği bir hutbede şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) ipeği erkeklere haram kılmıştır. Ancak bir elbise içersinde iki üç dört parmak kalınlığı kadar olursa buna izin verilmiştir."** (Nesâî, Ziyne: 84; Müslim, Libas: 2) **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø SAVAŞTA IPEK ELBISE GIYILEBILIR Mİ?

1722- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Abdurrahman b. Avf, Zübeyr b. Avvam, birlikte bulundukları bir savaşta vücutlarındaki bitlerden şikayette bulundular. Bunun üzerine onların ipek gömlek giymelerine izin verdi. Enes: ipek gömleği ikisinin sırtında da gördüm. (Nesâî, Ziyne: 93; İbn Mâce: Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 3

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) ALTıN IŞLEMELI BIR ELBISE GIYMIŞ MIDIR?

1723- Sa'd b. Muâz (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik bir yolculuktan dönünce ziyaret için yanına varmıştım, sen kimsin diye sordu. Ben de; Vakîd b. Amr b. Sa'd b. Muâz'ım dedim. Bunun üzerine ağladı ve şöyle dedi: Sen deden Sa'd'e çok benzersin. Sa'd insanların en uzun boylu ve iri yapılı kimselerinden idi. Rasûlullah (s.a.v.)'e dibâc kumaşından dokunmuş altın işlemeli bir cübbe göndermişti. Rasûlullah (s.a.v.) onu giydi ve minbere çıktı ya ayakta durdu veya oturmuştu. İnsanlar o cübbeyi elleriyle tutup yoklamaya ve bakmaya başladılar ve dediler ki: Bu güne kadar böylesi güzel ve kıymetli elbise hiç görmedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Bu elbiseye mi şaştınız! Sa'd'ın Cennet'teki basit bir mendili bu gördüğünüz elbiseden daha üstün ve hayırlıdır. (Nesâî, Ziyne: 89)

Tirmizî: Bu konuda Esma binti ebî Bekir'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 4

Ø ERKEKLER KıRMıZı ELBISE GIYEBILIR MI?

1724- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kırmızı bir elbise içersinde Rasûlullah (s.a.v.)'den daha güzel bir kimse görmedim. Saçları omuzlarına kadar uzanmıştı, iki omuz arası genişçeydi boyu ise ne uzun nede kısa idi."** (Nesâî, Ziyne: 94; Ebû Dâvûd, Libas: 17)

Tirmizî: Bu konuda Câbir b. Semure, Ebû Rimse ve Ebû Cuhayfe'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø SARıMTıRAK ELBISE ERKEKLER IÇIN CAIZ MIDIR?

1725- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), içerisinde ipek karışımı bulunan kumaşla kırmızıya çalan sarımtırak renkli kumaştan yapılan elbiseyi giymeyi yasaklamıştır."** (Nesâî, Ziyne: 30; Müslim, Libas: 4)

Tirmizî: Bu konuda Enes, Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Ali hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø HARAM VE HELAL DıŞıNDA AFFEDILENLERDE VAR MıDıR?

1726- Selman (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den yağ, peynir ve hayvan derilerinden yapılan elbiseleri giymenin hükmü soruldu da şöyle buyurdular: Helal Allah'ın kitabında helal kıldığı şeylerdir. Haram da; yine Allah'ın kitabında haram kıldığı şeylerdir. Hükmünü belirtmediği şeyler ise affedip mübah kıldığı şeylerdir." (İbn Mâce, Et'ıme: 60)

Tirmizî: Bu konuda Muğîre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis garibtir. Merfu olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

Sûfyân ve başkaları Süleyman et Teymî'den, Ebû Osman'dan, Selman'dan ve Selman'ın sözü olarak rivâyet etmişlerdir. Sanki hadis mevkuf gibidir. Sahih olan da budur. Bu hadis hakkında Buhârî'ye sordum dedi ki: Pek sağlam görmüyorum. Sûfyân, Süleyman et Teymî'den, Ebû Osman'dan, Selman'dan, mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Buhârî diyor ki: Seyf b. Harun orta yollu bir kimsedir. Âsım'dan rivâyette bulunan Seyf b. Muhammed ise hadisleri zayıf olan bir kimsedir.

BÖLÜM: 7

Ø ÖLÜ HAYVANLARıN DERILERI TABAKLANıNCA KULLANıLABILIR

1727- Atâ b. Ebî Rebah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs (r.a.)'den işittim şöyle diyordu: Bir koyun ölmüştü Rasûlullah (s.a.v.)'e o koyunun sahiplerine şöyle buyurdu: Onun derisini yüzmeyecek misiniz sonra tabaklayıp ondan yararlanırsınız." (Nesâî, Fera ve Atîre: 4; Ebû Dâvûd, Libas: 38)

1728- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hangi deri tabaklanır ise mutlaka temizlenmiş olur."** (Ebû Dâvûd, Libas: 38)

İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup ölmüş hayvan derileri hakkında şöyle derler: **"O deriler tabaklanınca temiz olurlar."**

Tirmizî: Şâfii, "Köpek ve domuz derisi haricinde tabaklanan her ölmüş hayvan derisi temiz olur der ve bu hadisi delil olarak gösterir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise; yırtıcı hayvan derilerinin tabaklansa bile kullanmasını hoş karşılamazlar. Abdullah b. Mübarek, Ahmed, İshâk bunlardan olup bu derilerden yapılan elbiseleri giymek ve onlarla namaz kılmak konusunda sert davranırlar.

İshâk b. İbrahim der ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in hangi deri tabaklanırsa mutlaka temiz sayılır sözünün manası eti yenen hayvan derileri hakkındadır. Nadr b. Şümeyl'de hadisi aynı şekilde tefsir ediyor. İshâk ve Nadr b. Şümeyl: **"İhâb"** eti yenen hayvan derisine verilen isimdir derler.

Tirmizî: Bu konuda Seleme b. Muhabbık, Meymûne ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Bu hadis İbn Abbâs yoluyla Rasûlullah (s.a.v.)'den değişik şekillerde rivâyet edilmiştir. İbn Abbâs'tan ve Meymûne'den rivâyet edilmiştir. Yine İbn Abbâs'tan ve Sevde'den de rivâyet edilmiştir.

Muhammed'den işittim: İbn Abbâs hadisini ve ibn Abbâs'ın Meymûne'den rivâyet ettiği hadise sahih demiştir ve şöyle devam etmiştir: İbn Abbâs'ın, Meymûne vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet ettiğine ihtimal veriyorum. İbn Abbâs bu hadisi doğrudan doğruya Rasûlullah (s.a.v.)'den de rivâyet etmiş ve onu Meymûne'den aldığını belirtmemiştir.

Tirmizî: İlim adamlarının çoğunluğunun görüşü bu hadise göre olup Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

1729- Abdullah b. Ukeym (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ölen hayvanın derisinden ve sinirlerinden yararlanmayınız diye bize Rasûlullah (s.a.v.)'den bir mektup geldi."** (İbn Mâce, Libas: 26)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Bu hadis Abdullah b. Ukeyn vasıtasıyla onun şeyhlerinden de rivâyet edilmiştir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisi uygulamamışlardır. Aynı zamanda bu hadis

Abadullah b. Ukeym'den şöyle de rivâyet edildi: Şöyle demiştir: **"Vefatından iki ay önce Rasûlullah (s.a.v.)'in bir mektubu bize geldi."** Ahmed b. Hasan'dan işittim şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel'in uygulaması **"Vefatından iki ay önce"** denmesinden dolayı bu hadise göredir ve Rasûlullah (s.a.v.)'in son emrinin bu olduğunu söylerdi. Sonradan bu hadisin senedindeki karmaşıklığı görünce bu hadisi terk etti şöyle ki: Bazı kimseler hadisin senedinde: **"Abdullah b. Ukeym'den ve Cüheyneli Şeyhlerden"** demişlerdi.

BÖLÜM: 8

Ø ELBISEYI YERLERDE SÜRÜMEMEK KıSA TUTMAK

1730- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Kibirlenerek, böbürlenerek giydiği elbisenin eteğini yerde sürüyenin Allah kıyamette yüzüne bakmaz." (Ebû Dâvûd, Libas: 27; Nesâî, Ziyne: 102)

Tirmizî: Bu konuda Huzeyfe, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Semure, Ebû Zerr, Âişe, Hubeyb b. Muğaffel'den de hadis rivâyet edilmiştir. İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø KADıNLARıN ETEKLERI NASıL OLMALı?

1731- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim kibirlenip böbürlenerek giydiği elbisenin eteğini yerlerde sürüklerse Allah kıyamette onun yüzüne bakmaz."** Bunun üzerine Ümmü Seleme: **"Kadınlar eteklerini nasıl yapsınlar"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bir karış indirsinler"** buyurdu. Ümmü Seleme: **"Bu durumda ayakları açılır deyince bir arşın uzunluğu kadar indirsinler daha fazla yapmasınlar"** buyurdular. (Ebû Dâvûd: Libas: 37; Nesâî, Ziyne: 106)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1732- Ümmü Seleme (r.anha)'nın bize bildirdiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Fatıma'nın elbisesini baldırdan aşağı sarkan kısmını bir karış olarak ayarlamıştı. (Nesâî, Ziyne: 106)

Tirmizî: Bazı kimseler bu hadisi Hammad b. Seleme'den, Ali b. Zeyd'den, Hasan'dan, babasından, Ümmü Seleme'den rivâyet etmişlerdir. Bu hadiste kadınların elbiselerini sürükleyebileceklerine izin verilmiştir. Çünkü böylece daha iyi örtünmüş olurlar.

BÖLÜM: 10

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) VEFAT ETTIĞINDE ÜZERINDE NASıL BIR ELBISE VARDı?

1733- Ebû Bürde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Âişe (r.anha) bize eskimiş bir elbise ile kaba kumaştan yapılmış bir elbise çıkararak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in ruhu bu iki elbise içinde iken kabzolundu."** (Ebû Dâvûd, Libas: 5)

Tirmizî: Bu konuda Ali ve İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Âişe hadisi hasen sahihtir.

1734- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rabbi kendisiyle konuştuğu gün, Musa'nın üzerinde yün elbise, yünden bir külah, yün cübbe, yünden bir şalvarı vardı. Ayakkabıları ise ölmüş bir eşeğin derisindendi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Humeyd'in, A'reç'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Humeyd Ali'nin oğlu olup Küfelidir.

Tirmizî: Muhammed'den işittim diyordu ki: Humeyd b. Ali el A'reç'in hadisleri münker olup pek itibara alınmaz Humeyd b. Ali el A'rec el Mekkî ise Mücahîd'in arkadaşı olup güvenilen bir kişidir.

"Kümmetü" küçük külah demektir.

BÖLÜM: 11

Ø SIYAH SARıK KULLANıLABILIR MI?

1735- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.), Mekke fethi günü Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girmişti. (Ebû Dâvûd, Libas: 21; Nesâî, Ziyne: 110)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ömer, İbn Hureys, İbn Abbâs ve Rükâne'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 12

Ø SARıĞıN UCUNU IKI OMUZ ARASıNA SARKıTMAK

1736- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), sarık sardığı zaman sarığın ucunu iki omuzu arasına sarkıttı Nafi': İbn Ömer'de sarığın ucunu iki omuzu arasına sarkıtırdı dedi. Ubeydullah: Kâsım ve Sâlim'in de aynı şekilde yaptıklarını gördüm."**(Nesâî, Ziyne: 111; Ebû Dâvûd, Libas: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu konudaki Ali, hadisi sened yönünden sahih değildir.

BÖLÜM: 13

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN YASAKLADıĞı BAZı ŞEYLER

1737- Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. **"Peygamber (s.a.v.), beni altın yüzük kullanmaktan ipek karışımı kumaş giymekten, rükû' ve secdelerde Kur'ân okumaktan, Usfur = Kırmızımtırak sarı renge boyanmış elbiseler giymeyi yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Libas: 8; Nesâî, Ziyne: 78)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1738- Hafs el Leysî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Imrân b. Husayn'ın bize şu hadisi aktardığına şâhidlik ederim: Rasûlullah (s.a.v.), altın yüzük kullanmayı bize yasakladı." (Nesâî, Ziyne: 78)

Tirmizî: Bu konuda Ali, İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Imrân hadisi hasendir. Ebû't Teyyah'ın ismi Yezîd b. Humeyd'tir.

BÖLÜM: 14

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN GÜMÜŞTEN OLAN YÜZÜĞÜ NASıLDı?

1739- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in mühür olarak kullandığı yüzüğü gümüşten olup yüzüğün kaşı Habeş taşından idi."** (Nesâî, Ziyne: 79; Ebû Dâvûd, Hatem: 1)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer ve Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 15

Ø YÜZÜK VE KAŞı IKISI DE GÜMÜŞTEN OLABILIR

1740- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzüğü gümüşten olup kaşı da gümüştendi."** (Ebû Dâvûd, Hatem:1)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 16

Ø YÜZÜK SAĞ ELE MI TAKıLMALıDıR?

1741- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), altından bir yüzük yaptırarak onu sağ eline takmıştı. Sonra çıkıp minbere oturdu ve şöyle dedi: Bu yüzüğü sağ elime takmak için yaptırmıştım diyerek yüzüğü attı sahabe de yüzüklerini attılar."** (Nesâî, Ziyne: 79)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Câbir, Abdullah b. Cafer, İbn Abbâs, Âişe ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Nafi' vasıtasıyla İbn Ömer'den değişik yollardan buna benzer şekilde rivâyet edilmiş olup sağ eline takması zikredilmemiştir.

1742- Salt b. Abdullah b. Nevfel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs (r.a.)'ın sağ eline yüzük taktığını gördüm ve kendisinin şöyle

dediğini de iyi hatırlıyorum. "Rasûlullah (s.a.v.), yüzüğü sağ eline taktığını gördüm. (Nesâî, Hatem: 5)

Tirmizî: Muhammed b. İsmail: Muhammed b. İshâk'ın Salt b. Abdullah b. Nevfel'den rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir.

1743- Cafer b. Muhammed (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan ve Hüseyin yüzüklerini sol ellerine takarlardı.(Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis hasen sahihtir.

1744- Hammad b. Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn ebî Rafi'nin (Bu kimse Ubeydullah b. Ebî Rafî olup Rasûlullah (s.a.v.)'in azatlı kölesidir. İsmi Eslemli Ebû Rafi'dir.) sağ eline yüzük taktığını gördüm bunun sebebini kendisine sorduğumda şöyle dedi:**"Abdullah b. Cafer'i sağ eline yüzük takarken gördüm. Abdullah b. Cafer de şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), sağ eline yüzük takardı."** (Ebû Dâvûd, Hatem: 5)

Muhammed b. İsmail der ki: Bu konuda rivâyet edilen en sağlam hadis budur.

1745- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre:**"Peygamber (s.a.v.) gümüşten bir yüzük yaptırarak üzerine Muhammed-Rasûl-Allah, sözlerini nakşettirmişti ve siz yüzüklerinize bunları nakşettirmeyin demişti."** (Ebû Dâvûd, Hatem: 1; Nesâî, Ziyne: 52)

Tirmizî: Bu hadis sahih hasendir. **Siz bunları nakşettirmeyin"** sözünün manası: Hiç kimse kendi yüzüğüne Muhammed Rasûlullah sözünü nakşettirmesin demektir.

1746- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), abdest bozmak için tuvalete gireceğinde mührü üzerindeki yazıdan dolayı yüzüğünü çıkarırdı."** (Nesâî, Ziyne: 54)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 17

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN MÜHRÜ ÜZERINDE NE YAZARDı?

1747- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzüğünün üzerindeki yazı üç satır idi; "Muhammed" bir satır, "Rasûl" bir satır, "Allah" bir satır idi."** (Ebû Dâvûd, Hatem: 1)

Tirmizî: Enes hadisi hasen sahih garibtir.

1748- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'in mührünün üzerindeki yazı üç satırdı **"Muhammed"** bir satır **"Rasûl"** bir satır **"Allah"** bir satırdı. (Ebû Dâvûd, Hatem: 1)

Muhammed b. Yahya rivâyetinde **"üç satırdı"** dememiştir.

Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 18

Ø RESIM VE HEYKEL YASAKLANMıŞ MıDıR?

1749- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.): **"İnsanların bulundukları her yerde resim bulundurmaktan ve resim yapmaktan Müslümanları yasakladı."** (Nesâî, Ziyne: 112; Ebû Dâvûd, Libas: 45)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ebû Talha, Âişe, Ebû Hüreyre ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

1750- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ubeydullah hasta olan Ebû Talha el Ensarî'nin yanına ziyaret için gitmişti. Ubeydullah der ki: Ziyaret maksadıyla gelen Sehl b. Huneyf'i de onun yanında buldum. Ubeydullah şöyle devam etti: Ebû Talha altındaki yatak çarşafını çıkarması için birisini çağırdı, Sehl onu neden çıkarıyorsun dedi. Ebû Talha: Üzerinde resimler var Rasûlullah (s.a.v.)'in bu konuda buyurduğunu sen bilirsin dedi. Sehl: **"Kumaş üzrindeki nakış ve çizgiler müstesnadır buyurmadı mı? Deyince; Ebû Talha evet dedi. Fakat bu çarşafı kaldırmak daha fazla hoşuma gidiyor"** dedi. (Nesâî, Ziyne: 112)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø HEYKELTRAŞ VE RESSAMLARıN DURUMU NEDIR?

1751- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir resim yaparsa Allah o kimseye yaptığı o resme ruh üfleyinceye kadar yani o resmi canlı hale getirinceye kadar azâb edecektir. Gerçekten o resme ruh verebilecek güçte geğildir. Her kim de kendisinden uzaklaşıp çekinen bir toplumun konuşmasına kulak verirse kıyamet günü kulağına kurşun dökülecektir."** (Nesâî, Ziyne: 114)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Ebû Cuhayfe, Âişe ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø AĞARAN SAÇ VE SAKAL NE ILE BOYANMALıDıR?

1752- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Beyazlaşan saç ve sakalınızı kına ile boyamak suretiyle rengini değiştirin, değiştirmeyip bembeyaz bırakmak suretiyle Yahudilere benzemeyin."** (Nesâî, Ziyne: 65; Ebû Dâvûd, Teaccül: 18)

Tirmizî: Bu konuda Zübeyr b. Avvam, İbn Abbâs, Câbir, Ebû Zerr, Enes, Ebû Rimse, Cehdeme, Ebû-t Tufeyl, Câbir b. Semure, Ebû Cuhayfe ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik yollarla da bu hadis rivâyet edilmiştir.

1753- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Ağarmış saçlarınızın rengini değiştireceğiz en iyi boya kına ve Ketm (rastık) tır. (Nesâî, Ziyne: 65; Ebû Dâvûd: Teraccül: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû'l Esved ed Deylemî'nin ismi Zâlim b. Amr b. Sûfyân'dır.

BÖLÜM: 21

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN SAÇLARıNıN ŞEKLI NASıLDı?

1754- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ne uzun nede kısa boylu olmayıp orta boylu idi. Vücudu dengeli ve güzeldi, rengi esmer idi. Saçı ne çok kıvırcık nede düz yani orta kıvırcık idi yürürken öne doğru eğimli yürürdü."** (Nesâî, Ziyne: 60)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Berâ, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Ebû Saîd, Câbir, Vâil b. Hucr ve Ümmü Hanî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Enes hadisi Humeyd rivâyeti olarak bu yönüyle hasen sahih garibtir.

1755- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ve ben bir kaptan yıkanırdık O'nun saçı kulak memesinden aşağı ve omuza dökülecek kadarda uzun değildi."** (Nesâî, Ziyne: 60)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Bu hadis Âişe'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiş olup şöyle demektedir: **"Ben ve Rasûlullah (s.a.v.), tek bir kaptan yıkanırdık"** ve saçının uzunluğundan bahsetmemektedir.

Abdurrahman b. Ebi'z Zinad güvenilir bir kimse onu sağlam kabul eder ve ondan hadis yazmayı emrederdi.

BÖLÜM: 22

Ø SıK SıK SAÇ TARAMAK HOŞ DEĞILDIR

1756- Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) sık sık aşırı süslenme ve gösterişe kapılmamak için saç ve sakalı sıkı olarak taramayı yasakladı."** (Nesâî, Ziyne: 63)

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Hişâm'dan ve Hasan'dan bu senedle hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 23

Ø GÖZLERE SÜRME ÇEKMENIN FAYDASı VAR MıDıR?

1757- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İsmid denilen sürme taşı ile sürmeleniniz çünkü o gözleri cilalandırır, kirpikleri besler."**

İbn Abbâs Peygamber (s.a.v.)'in bir sürme kutusu bulunduğunu her gece üç defa sağ gözüne üç defa sol gözüne sürme çektiğini söyledi. (Nesâî, Ziyne: 28)

Tirmizî: Bu konuda Câbir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Abbâs hadisi hasen garibtir. Bu sözleriyle sadece Abbâs b. Mansur'un rivâyetiyle bilmekteyiz.

Ali b. Hucr ve Muhammed b. Yahya dediler ki: Yezîd b. Harun, Abbâd b. Mansur'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır. Başka bir yönden de Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edildi: **"İsmid=sürme taşı kullanın çünkü o gözleri cilalandırır, kirpikleri besler."**

BÖLÜM: 24

Ø TEK PARÇA VE HAREKET IMKANı VERMEYEN ELBISELER GIYMEMEK

1758- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) iki cins elbiseyi yasakladı; 1- Samma, denilen kolsuz ve cepsiz tulum gibi kullanışsız elbiseyle, 2- Tek kat olup vücudun organlarını gösteren bir elbiseyi giyerek müstehcen olmayı yasakladı."** (Nesâî, Ziyne: 108; Buhârî, Libas: 21)

Tirmizî: Bu konuda Ali, İbn Ömer, Âişe, Ebû Saîd, Câbir, Ebû Ümame'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir. Yine bu hadis başka şekilde Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 25

Ø PERUK TAKMAK CAIZ MIDIR?

1759- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Saçını ulama yapana yani saç nakli yapıp peruk kullanana ve kullandırana dövme yapana ve yaptırana Allah lanet etsin yani Allah rahmetinden uzaklaştırsın."** (Ebû Dâvûd, Teraccül: 5; Nesâî, Ziyne: 22)

Nafi' diyor ki: Dövme yüz ve görülen yerlere yapılır demiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Âişe, İbn Mes'ûd, Esma binti ebî Bekir, İbn Abbâs, Ma'kıl b. Yesâr ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 26

Ø KIBIR VE BÖBÜRLENME IÇIN YASTıK KULLANMA YASAĞı

1760- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) binitlerde lüks ve gösteriş için olan minder ve yastık kullanmayı yasakladı."** Bu hadis biraz uzuncadır. (İbn Mâce, Libas: 45; Nesâî, Ziyne: 119)

Tirmizî: Bu konuda Ali ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir. Berâ hadisi hasen sahihtir.

Şu'be, bu hadisin bir benzerini Eş'as b. Ebiş Şasa'dan rivâyet etmiştir. Bu hadis uzuncadır.

BÖLÜM: 27

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN YATAĞı NASıLDı?

1761- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in üzerinde yatıp uyuduğu yatak deriden olup içi hurma lifinden idi.** (Nesâî, Ziyne: 119)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Hafsa ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 28

Ø GÖMLEK GIYMEK RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN HOŞUNA GIDER MIYDI?

1762- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in hoşuna giden elbise gömlek idi. (Ebû Dâvûd, Libas: 3; Buhârî, Libas: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdulmü'min b. Hâlid'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisi sadece o rivâyet etmiştir. Kendisi mervezlidir. Bazıları bu hadisi Ebû Sümeyle'den Abdulmümin b. Hâlid'den, Abdullah b. Büreyde'den, annesin'den ve Ümmü Seleme'den rivâyet etmişledir.

1763- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e elbisenin en sevimlisi gömlekti."** (Buhârî Libas: 8; Ebû Dâvûd, Libas: 3)

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Abdullah b. Büreyde'nin annesinden ve Ümmü Seleme'den rivâyeti daha sahihtir. Ne var ki hadisin senedinde **"annesinden"** kaydını sadece Ebû Sümeyle zikretmektedir.

1764- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e elbiselerin en sevimlisi gömlekti."** (Buhârî Libas: 8; Ebû Dâvûd, Libas: 3)

1765- Esma binti Yezîd b. Seken el Ensarîyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in elbisesinin kolunun uzunluğu (yeni) bileğine kadardı."** (Buhârî Libas: 8; Ebû Dâvûd, Libas: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

1766- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) gömlek giyeceği zaman giyinmeye sağ tarafından başlardı."** (Buhârî Libas: 8; Ebû Dâvûd, Libas: 3)

Tirmizî: Bir çok kimse bu hadisi Şu'be'den bu senedle Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.

Bu hadisi merfu olarak sadece Abdussamet b. Abdulvaris, Şu'be yoluyla rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 29

Ø YENI ELBISE GIYEN KIMSENIN OKUYACAĞı DUA

1767- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) yeni bir elbise giydiği zaman o elbiseyi sarık gömlek vs. olarak ismini belirtir ve şöyle dua ederdi: **"Allah'ım sana hamdolsun, bunu bana sen giydirdin senden bu elbisenin hayrını ve hayırda kullanılmasını istiyorum şerrinden ve şerde kullanılmasından da sana sığınırım."** (Ebû Dâvûd, Libas: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ömer ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. Hişâm b. Yunus el Kûfî, Kâsım b. Mâlik el Müzenî vasıtasıyla Cüreyrî'den geçen hadisin benzerini bize rivâyet etmiştir.

Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 30

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN CÜBBESI VE MESTI NASıLDı?

1768- Mugîre b. Şu'be (r.a.)'in babasından rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), yenleri (kol ağızları) dar Rum cübbesi giymişti."** (Buhârî, Libas: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1769- Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyet edilmiştir; **"Dıhye el Kelbî Rasûlullah (s.a.v.)'e bir çift mest hediye etmişti. Rasûlullah (s.a.v.) onu giymişti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: İsrail, Câbir vasıtasıyla Âmir'den naklederek şöyle dedi: **"… ve birde cübbe hediye etti her ikisini de eskiyinceye kadar giymişti. Rasûlullah (s.a.v.), o bir**

çift mestin İslamî usullere göre kesilmiş hayvanın derisinden olup olmadığını bilmeden, araştırmaksızın eskiyinceye kadar giydi."

Bu hadis hasen garibtir.

Ebû İshâk'ın ismi Süleyman'dır. Hasan b. Ayyaş, Ebû Bekir b. Ayyaş'ın kardeşidir.

BÖLÜM: 31

Ø ALTıNDAN BURUN VEYA DIŞ YAPTıRıLABILIR MI?

1770- Arfece b. Es'ad (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Cahiliyye döneminde meydana gelen Külab vakasında burnumdan yaralanmıştım ve burnum kesilmişti. Sonra gümüşten bir burun yaptırmıştım fena koku yapmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana altından bir burun yaptırmamı emir buyurdu."** (Nesâî, Ziyne: 41; Ebû Dâvûd, Hatem: 7)

Tirmizî: Ali b. Hucr, Rabî' b. Bedir'den, Muhammed b. Yezîd el Vasîti'den ve Ebû'l Eşheb'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdurrahman b. Tarafe'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Selm b. Zerîr'de bu hadisi Abdurrahman b. Tarefe'den, Ebû'l Eşheb'in rivâyeti gibi rivâyet etmiştir. İlim adamlarından pek çok kimse dişlerini altınla kaplattırdıkları rivâyet edilmiştir. Bu hadis onlar için delildir. Abdurrahman b. Mehdî diyor ki: Selm b. **"Vezîr"** şeklinde söylenmesi bir vehmdir doğrusu **"Zerir"** dir.

Ebû Saîd es San'anî'nin ismi Muhammed b. Müyesser'dir.

BÖLÜM: 32

Ø YıRTıCı HAYVAN DERILERI KULLANıLABILIR Mİ?

1771- Ebû'l Melîh (r.a.) ve babasından rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), yırtıcı hayvan derilerini döşeme yaparak kullanmayı yasaklamıştır."** (Ebû Dâvûd, Libas: 40)

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Saîd'den, Katâde'den, Ebû'l Melih'den bize rivâyet etti: "Rasûlullah (s.a.v.) yırtıcı hayvan derilerini döşeme ve giyim olarak kullanmayı yasakladı. Muhammed b. Beşşâr, Muâz b. Hişâm vasıtasıyla babam bana aktardı. Katâde'den Ebû'l Melîh'den rivâyet ederek **"Rasûlullah (s.a.v.), yırtıcı hayvan derilerinin kullanılmasını hoş görmezdi."**

Tirmizî: Saîd b. Ebû Arûbe'den başkasının bu hadisin senedinde; **"Ebû'l Melîh'den ve babasından"** dediğini bilmiyoruz. Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Yezîd er Rişk'den, Ebû'l Melîh'den rivâyet ederek: **"Rasûlullah (s.a.v.), yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı yasakladı"** demiştir. Bu rivâyet daha sahihtir.

BÖLÜM: 33

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN PAPUÇLARı NASıLDı?

1772- Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Enes b. Mâlik'den Rasûlullah (s.a.v.)'in ayakkabıları nasıldı? Diye sordum. İki tasması (kaşı) vardı"** dedi. (Ebû Dâvûd, Libas: 41; Nesâî, Ziyne: 117)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1773- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre; **"Rasûlullah (s.a.v.)'in pabuçları iki tasmalı (kaşlı) idi."** (Ebû Dâvûd, Libas: 41; Nesâî, Ziyne: 117)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 34

Ø TEK AYTAKKABıYLA YÜRÜMENIN HOŞ OLMADıĞı

1774- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"sizden biriniz tek ayakkabısıyla yürümesin! Ya her iki ayağını da giyerek yürüsün veya iki ayağını da çıkartsın."** (Ebû Dâvûd, Libas: 41; Nesâî, Ziyne: 118)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 35

Ø AYAKKABı, BOT, ÇIZME GIBI ŞEYLER AYAKTA GIYILMEMELI

1775- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kişinin ayakkabısını ayakta giymesini yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Libas: 41)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ubeydullah b. Amr er Rakî bu hadisi Ma'mer'den, Katâde'den ve Enes'den rivâyet etmiştir. Her iki hadiste hadisçiler yanında sahih değildir. Çünkü Harîs b. Nebhân; hadisçiler yanında hafiz kabul edilmemektedir. Katâde'nin, Enes'den rivâyetinin aslını bilmiyoruz.

1776- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), kişinin ayakkabısını ayakta giymesini yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Libas: 41)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Muhammed b. İsmail der ki: Bu hadis sahih değildir. Ma'mer'in Ammâr b. ebî Ammâr'dan ve Ebû Hüreyre'den rivâyeti de yine sahih değildir.

BÖLÜM: 36

Ø TEK AYAKKABıYLA RASÛLULLAH (S.A.V.), YÜRÜMÜŞ MÜDÜR?

1777- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bazen tek pabuçla yürürdü."** (Ebû Dâvûd, Libas: 40; Nesâî, Ziyne: 118)

1778- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Kendisi tek pabuçla yürümüştür."** (Ebû Dâvûd, Libas: 40; Nesâî, Ziyne: 118)

Bu rivâyet daha sahihtir. **Tirmizî:** Aynı şekilde Sûfyân es Sevrî ve başkaları Abdurrahman b. el Kâsım'dan mevkuf olarak rivâyet etmiş olup bu rivâyet daha sağlamdır.

BÖLÜM: 37

Ø AYAKKABı GIYMEYE HANGI AYAKTAN BAŞLANıR?

1779- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ayakkabınızı giyeceğiniz zaman sağ taraftan başlayın çıkaracağınızda ise sol ayağınızdan başlayın böylece sağ ayak pabuç giyilirken birinci, ve çıkarılırken sonuncu olsun."** (Ebû Dâvûd, Libas: 41)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 38

Ø YAMALı ELBISENIN DURUMU

1780- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: **"Cennet'te bana ulaşmak istiyorsan dünyadan bir yolcunun azığı kadarı sana yetsin zenginlerle beraber olmaktan sakın elbiseyi yama yapıncaya kadar eskimiş sayma."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Salih b. Hassân'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

Muhammed'den işittim diyordu ki: Salih b. Hassân'ın hadisleri münker olup pek makbul sayılmaz. İbn ebî Zibin kendisinden hadis rivâyet ettiği Salih b. Ebî Hassân ise güvenilen bir kimsedir.

Tirmizî: "Zenginlerle beraber olmaktan sakın" sözünün manası Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen: **"Bir kimse yaratılışta ve rızıkta kendisinden üstün olan bir kimseyi görürse kendinden aşağı olan ve kendisinin ondan üstün olduğu kimseye baksın ki bu bakış Allah'ın nimetini hor görmemesi için daha uygundur"** hadisine yakındır.

Avn b. Abdullah'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Zenginlerle arkadaş oldum kendimden daha kederli kimse görmedim. Hayvanımdan daha üstün hayvan, elbisemden daha üstün elbise görüyorum. Sonra fakirlerle arkadaş oldum da rahatladım.** Bu iki haber: **"Zenginlerle beraber olunmaması gerektiğini"** en güzel biçimde açıklamaktadır.

BÖLÜM: 39

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) SAÇLARıNı ÖRMÜŞ MÜDÜR?

1781- Ümmü Hanî (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde saçı dört örgülü idi."** (İbn Mace, Libas: 36; Nesâî, Ziyne: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Muhammed diyor ki: Mûcâhid'in, Ümmü Hanî'den hadis işittiğini bilmiyoruz.

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla İbrahim b. Nafi' el Mekkî'den, İbn ebî Necîh'den, Mûcâhid'den Ümmü Hanî'den rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke'ye girdiğinde saçının örgüsü dört parçaydı."** Ebû Necîh'in ismi Yesâr'dır.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abdullah b. Necîh; Mekkelidir.

BÖLÜM: 40

Ø ASHABıN ELBISELERININ KOLLARı (YENLERI) NASıLDı?

1782- Abdullah b. Büşr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Kebşe el Enmârî'den işittim şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabının elbiselerinin kolları** (yenleri) **genişti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis münker olup pek hoş karşılanmaz. Abdullah b. Büşr; Basralı olup hadisçiler yanında zayıf kabul edilir. Yahya b. Saîd ve başka hadisçiler zayıf kabul etmişlerdir. **"Buth"** geniş demektir.

BÖLÜM: 41

Ø ELBISENIN UZUNLUĞU NE KADAR OLMALı?

1783- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), inciğimin veya kendi inciğinin kasımı tutarak işte elbisenin yeri burasıdır. Bunu kabul etmez isen biraz daha aşağısıdır. Bunu da kabul etmez isen elbisenin topuklarda hakkı yoktur."** (Ebû Davud, Libas: 25; Buhârî, Libas: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sevrî ve Şu'be bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 42

Ø KÜLAH ÜZERINE SARıK SARMAK

1784- Rükâne (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rükâne Rasûlullah (s.a.v.) ile güreş tutmuştu Rasûlullah (s.a.v.), onun sırtını yere getirdi." Rükâne dedi ki:** Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: Biz Müslümanlarla müşrikler arasındaki fark külahların üzerine sarılan sarıklardır. (Ebû Dâvûd, Libas: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Senedi pek sağlam değildir. Ebû'l Hasan el Askalanî'yi ve Rükâne'nin oğlunu pek tanımıyoruz.

BÖLÜM: 43

Ø YÜZÜK ERKEKLER IÇIN GÜMÜŞTEN OLMALıDıR

1785- Büreyde (r.a.) ve babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına parmağında demir yüzük olduğu halde bir adam geldi Rasûlullah (s.a.v.): **"Senin üzerinde Cehennemlik kimselerin süsünü mü görecektim?** Buyurdu. Sonraki bir seferinde o kimse elinde bakırdan bir yüzük olduğu halde geldi. Rasûlullah (s.a.v.), **"Sende putların kokusunu mu bulacaktım"** buyurdular. Bir sonraki gelişinde parmağında altın yüzük olduğu halde gelince; Rasûlullah (s.a.v.): **"Senin üzerinde Cennetliklerin süsünü mü görecektim?** Buyurdular. Bunun üzerine adam yüzüğü hangi madenden yaptırmalıyım? Dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Gümüşten yaptır ve onu bir miskal ağırlığına çıkarma yani fazla büyük olmasın"** buyurdular. (Buhârî, Libas: 46)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu konuda Abdullah b. Amr, Abdullah b. Müslim ki Mervez'li olup Ebû Tıybe diye künyelenen kimseden de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 44

Ø YÜZÜK HANGI PARMAĞA TAKıLMALıDıR?

1786- İbn ebî Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'den işittim şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v.), ipekli kumaştan elbise giymeyi kibir ve böbürlenme vasıtası olan yastık kullanmayı ve yüzüğü orta parmakla şehâdet parmağına takmayı yasakladı."** (Nesâî, Ziyne: 80)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn ebî Musa, Ebû Bürde b. Ebû Musa'dır. İsmi ise Âmir b. Abdullah b. Kays'tır.

BÖLÜM: 45

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN HOŞLANDıĞı ELBISE ÇEŞIDI HANGISIDIR?

1787- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e elbiselerin en sevimli ve hoş geleni Yemen tarafında dokunan çizgili bir nevi pamuklu kumaştı."** (Ebû Dâvûd, Libas: 12)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisin Tedvini

Hadis Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* döneminde ve dört raşid halife döneminde, daha sonraları yapıldığı şekilde tedvin edilmiş değildi. Beyhakî, *el-Medhal*'de, Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh* "Sünen"i yazmak istedi. Bu hususta Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in ashabıyla istişare etti, onlar ona yazması doğrultusunda görüş belirttiler. Bir ay boyunca Ömer bu hususta istiharede bulundu. Bir gün Allah ona bir karar vermeyi nasib ettiği halde sabahı etti ve şöyle dedi: Ben önceden Sunen'i (Peygamberin sünnetlerini) yazmak istedim. Daha sonra sizden önce birtakım kitaplar yazan ve sonra o kitaplara yönelen ve Allah'ın kitabını terkeden bir kavmi hatırladım. Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın kitabını ebediyyen herhangi bir şey ile karıştırmayacağım.
Daha sonra Ömer b. Abdu'l-Aziz -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- halifeliği döneminde hadisin kaybolacağından korktu. Medine'deki Kadısı Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e şunu yazdı: Bir bak! Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* hadisinden neler varsa onları yaz. Çünkü ben ilmin kaybolacağından, alimlerin çekip gideceklerinden korkuyorum. Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisi olmadıkça da kabul etme. İlmi yayınız ve bilen bilmeyene öğretsin diye ilim meclislerinde otursunlar. Çünkü ilim gizli saklı tutulmadıkça kaybolup gitmez.
Aynı emirleri İslam dünyasının diğer bölgelerine de yazdı. Sonra Muhammed b. Şihâb ez-Zührî'ye bunları tedvin etmesi emrini verdi.
Böylelikle hadise dair ilk eser tasnif eden kişi mü'minlerin emiri Ömer b. Abdu'l-Aziz'in emriyle Muhammed b. Şihâb ez-Zührî olmuştur. Allah ikisine de rahmet eylesin. Bu da hicri 100. yılın başlarında olmuştu. Daha sonra insanlar peşpeşe hadis eserleri derlediler ve hadis tasnifinde çeşitli yollar izlediler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Mürsel Hadîs:

Senetten sahâbî düşmüş ve Tâbiî'nden olan bir zât, rivâyeti doğrudan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapmış ise bu rivâyete mürsel denmiştir. Ancak mürsel tabirinin munkatı mânasında da kullanıldığını ayrıca göreceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİ BEŞİNCİ HADİS

SADAKALARIN ÇEŞİTLERİ

Ebu Zer (r.a)'den rivayet edildiki: Rasulullah (sav)'in ashabından bazı insanlar peygamber (sav)'e dediler ki: Zenginler sevapları götürdü, bizimnamaz kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorar, mallarının fazlasıdansadaka veriyorlar, buyurduki: Alllah sizin içi de sadaka da bulunacağınız bir şey kılmadı mı? Herbir tesbih ile bir sadaka, her bir tekbir ilebir sadaka herbir hamd ilebir sadaka herbir tahlil ile sadaka vardır, iyiliği emretmek sadakadır, kötülükten nehyetmek sadakadır, helanizle temasınız sadakadır, dediler ki: Ya rasullullah, bizden biri şehvetini giderirse, bundan dolayı onun için ecirvar mıdır? Buyurudki: Görüşünüz nedirşayet fercini haramda kullansaydı, kendisine günah olmaz mıydı? Aynı şekilde helalde kullarsa da onun içinecir vardır? Bunu Müslim rivayet etti.
Bu hadisi Müslim Yahya bin Ma'mer rivayetiyle tahric etti, O'da Ebul Esved ed Diyli'den, O'da Ebu Zer (r.a)'den rivayet eti, bunu manası Ebu Zer'den bir çok vecihle eksik ve fazla ile rivayet edildi. Bazısını daha sonra inşa Allah zikredeceğiz (S: 457) Hadis sahabein salih amellere hırslarından, hayırlara rağbetlerinden dolayı başkalarının gücünün yetişip kendileri için imkansız olan hayırlardan dolayı üzüldüklerine delildir, fakirler zengilerin güç yetirebildiği sadakayı kaçırdıklarına üzülüyor, savaş aleti almaya güaçleri yetmediğ için cihadan geri kalmalarınaüzülüyorlardı. Allah teala bu şekilde kitabından onlardan haber verdi ve buyurduki: Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimselere de sorumluluk yoktur) (1)
Hadiste fakirlerin sadaka veren zengilere gıptalarıvardır, peygmber (sav) fakirlere güçleri yetecek sadakalara işaret buyurdu.Sahayande Ebu Salih4ten, O'da EbuHureyre'den rivayet edildiki: Muhacirlerin fakirleri peygamber (sav)'e geldiler vededilerki:Sadaka verenmal sahipleri, yüksek dereceleri ve devamlı nimetleri götürdüler, buyurduki: O nedir? Dediler ki:Namaz kıldığımızgibi namaz kılıyorlar, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyrolar, biz sadaka vermiyoruz,onlar veriyorlar,. olar köle azad ediyorlar biz etmiyoruz, rasullah (sav) buyurduki: Sizi geçenelreyetişeceğiniz ve sizde sorakileri geçeceğiniz, ancaksizin yaptığınızgibi yapmaları müstesna sizden daha faziletli kimsein olamayacağı birşeysize öğretmeyeyim mi? Dediler ki: Evet öğret ey Allah'ı rasülü buyurduki: her amazın arkasında otuzüç defa tesbih mahmid ve tekbir çekersiniz. Ebu Salih dedi ki:Muhacirlerin fakirlei rasululahh adöndüve dediler ki:mal sahibi kardeşlerimiz bizimyaptığımız ıduydu, ve ayısını yaptılar, Rasulullah (sav) buyurduki: Bu Allah'ın fazladır,dilediğine veri) (2)
Buna benzer hadis sahabede bir topluluktan da rivayet edildi, Ali Ebu Zer, (S:458), Ebudderdaibni Ömer veİbni Abbas onlardandır. Buun manası fakirler malla sadakadan başka sadaka yoktur zanettikler, ve olarda bundan acizdirler, peygamber (sav) onlara bütün iyilik çeşitleriin sardaka olduğunu haber verdi.Sahihi Müslimde Huzeyfe, Peygamber (sav)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: her maruf islamdaiyi olarak bilinen sadakadır"
Buhari Cabir'den tahric etti,O'da peygamber (sav)'den rivayet eti.Her iyiliğe sadakaismi kullanılır, hatta Allah'tan kullarınagelen ihsanbile sadakadır Selefinbazısı bunaitiraz ediyor ve diyorki:mükafatını veecrini talepeden kimseden sadaka olur, sahih ola bunun aksidir. Peygamber (sav) yolculukta namazın kısaltılması hakkıda buyurduki: Allah'ın size verdiği sadakadır.Allah'ın sadakasını kabul edin" Bunu Müslim tahric etti, ve buyurdu ki: Kimin gece namazı varsa, uyku ağır bastı ve namazı kılamadan uyuduysa Alah ona namazının sevabınıyazar, uykusu da Allah'tan kendisinebir sadaka olur" Nesai ve başkası bunu Ayşe (r.a)'den tahric etti, İbni Mace Ebudderda'dan tahric etti.Takiyye bin Mahled ve Bezzar müsnedlerinde Ebu Zer'den merfu olarak tahric etti: (S: 459) Her bir
(1) Tevbe: 92 (2) Maide0 54, Cuma:4 gece, gündüz ve saatta Alllah için sadaka vardır, Allah kullarından onunla dilediğine ihsan eder, Allah kuluna zikrini ilham ettiği gibi ihsanda bulunmamıştır (1) Halid binMa'dan dedi ki: Allah hergünbir sadaka verir, Allah kullarından birine zikriyle yaptığı sadakadan dahahayırlı bir sadaka vermemiştir.
Mal dışıda sadaka iki çeşittir. İyiliğinyaratıklara geçtiği sadaka, bu onlara sadaka olur, belki malla yapılan sadakadan daha hayılı olur,bu iyiliği emretmek kötülükten nehyetmek gibidir, çünkü bu Allah'a çağrıdır,O'naasi olmayı engellemektir ve bu mal ile fayda vermektendaha hayırlıdı, faydalı ilim öğretmekte böyledir, kuran okutmak ta yoldaneziyet verici şeyleri kaldırmakta insanlar için menfaat sağlamak ve onlardan zararı defetmek için çalışmakta böyledir. Müslümanara dua ve onlariçin bağışalama dileek te böyledir.
İbni Mirdeveyh zayıf bir isnadla İbni Ömer'den merfu olarak tahric ettiki:kiminmalı varsa malıyla sadaka versin, kimin kuvveti varsa kuvvetiylesadaka versin kimi de ilmivarsa ilmiyle sadaka versin bu herhalde mevkuftur. Taberani zayıf bir isnadla Semure'den peygamber (sav)'in şöyle buurduğunu tahric etti: Sadakanın en üstünü dildir,denildiki: Ya rasulululah, dilin sadakası nedir? Buyurduki: Şefaat ile esirikurtarır, kanı(dökülmekten) korursun, iyiliği getirir, ve kardeşine iyilik eder, ondan hoş olmayanşeyi defersin(2)
Amrbin Dinar dedik:Rasululllah (sav)'in şöyle buyurduğu bize ulaştı: Hiçbir sadaka Allah'a iyi sözden daha sevimli değildir, Allah tealanın şu kavlii işitmedinmi? Güzel söz ve bağşama arkasında incitme gelensadakadan daha hayılıdı) (37 Bunu İbni Ebi Hatim tahricetti.
Hasan'ın mürselleride peygamber (sav)'den şöyle buurduğu rivayet edildi:İnsanlara güler yüzlü bir şekilde selam vermen sadakakadındır. Bunu İbniEbiddünya tahric etti.
(S: 460) Muaz dedi ki: Bilmeyene ilimöğretmek sadakadır (4) Ve bu merfu olarakta rivayet edildi.
İnsanların eziyeti kaldırmakta sadakadandır, sahihaynde Ebu Zer (r.a)'den şöyle dediği rivayet edildi: Ey Allah'ın rasülü amellerin hangisi dahafaziletlidir?, dedim. Buyurduki: İman ve Allah yolunda cihaddır, dedim ki: Kölelerin hangisi daha üstündür?Buyurduki: Ehlinin yanıdaen nefis olanı ve kıymetçe en çok olanıdır, dedim ki: Eğer yapmazsam, buyurduki: Yapana yardım edersin,dedim ki: Ya rasulullah amelin bazısından zayıflamam hakkında görüşünüz nedir? Buyurdik0 İnsanlardan şerrini engellersin, ve o sadakadır." (5)
İbni Hibban sahihinde Ebu Zer'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: Kardeşininş yüzüne gülümsemen seni için sadakadır, iyiliği emretmen, kötülükten, nehyetmen sadakadır,yolunu şaşırmış adama yol göstermen seniniçin sadakadır, yoldan taş diken vekemiği kaldırman seniniçi sadakadır,kovadın kardeşinin kovasına boşaltman senin için sadakadır.
Güneşin doğduğu her günde her Adem oğlunun üzerinde sadaka vardır, denildiki: Ya rasulullah bizim vereceğimiz sadaka nerede? Buyurduki: Cennetin kapıları muhakkak ki çoktur. Tesbih tekbir tahmid iyiliği emretmek,kötülükten nehyetmek, yoldan zarar verici şeyikaldırman,sağıra işittirmen,köre yol göstermen, ihtiyacı için senden görüş isteyene görüş beyan etmen,imdat dileyen mazluma koşman,kol gücünle zayıfla birlikte taşıman yüküne yardım etmen sütünbunlarsendenkendi nefsine sadakadır"
(S: 461) İmam Ahmed ebu Zere'den şöyle dediğini tahric etti: Dedimki: Ya rasullullah zenginler sevabı götürdüler, sadakaveriyolar biz vermiyoruz, buyurduki: Sen senin hakkında sadakasın: Yoldan kemiği kaldırman sadakadır, yol göstermen sadakadır, fazla
(1) Takiy bin Mahled ve Bezzar İbni Ömer 'den tahric etti. Heysemi0Senedinde Hüseyin binAta var, İbni ebi Hatim ve başkası onu zayıf gördü dedi. İbni Hibban güveniirlerden zikretti ve Hatta ediyor, ve tedlis yapıyor dedi. (2) Kudai Müsneddüş Şihab'ta Taberani Kebir"'de tahric etti, Heysemi dedi ki: Senedinde Ebu Bekir el Hüzeli var, zayıftır. (3) Bakara: 263 (4) İbni Mace Hasan yolula Ebu Hureyre'den şu lafizla tahric etti:
Sadakanın en faziletlesi kişinin ilim öğrenmesi sonra da oun müslüman kardeşine öğretmesidi" Hasan Ebu Hureyre'den duymamıştır. (5) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari ve Müslim tahric etti.
kuvvetinele zayıfa yardım etmen sadkadır, dilsizin yerine bir şeyi izah etmen sadakadır, karınla ilişkiye girmen sadakadır,dedimki:Ya rasululuh şehvetimizi yerine getiyoruzve sevap mı alıyoruz? Buyurduki: Görüşün nedir,eğerbunu haramda yapsaydın,günahkar olmazmıydın? dedi ki: Evet, dedim, buyurduki: şerri hesab ediyorsunuz da hayrı hesab etmiyor musunuz? İmam Ahmed'inbaşka bir rivayetide de peygamber (sav) buyurduki: Tekbir,Sübhanellahi velhamdu lillahi,ve lai ilahe illalahu ve estağfirullah iyiliği emredişin kötülküten nehyedişin, yoldandiker,kemikve taşı kaldırışın, köreyol gösterişin, anlayıncaya kadar dilsiz ve sağıra işittirişin,yerini bildiğinbir hacetii sana daşına kılavuz olman,imdat dileyiin imdadına koşman,zayıfla beraberkol kuvvetinde yükünü kaldışın, bütün bunlarınhepsi senden senin nefsine sadakadır, senin içi eşinle cimanda ecir vardır, dedidim: Şehvetim hususunda benim için nasıl ecir (sevap) olur? Rasulullah (sav) buyurduki:Senin bir çocuğun olsa,ve yetişse ve sen onun hayrınümit etsen, ve ölse onun ölümüne sabretmenin ecrini beklemezmiydin? Evet, dedim, bmuyurdiki: Onusen mi yarattın? Dedimki:Bilakis onu Alllah yarattı, buyurduki: onusenmi hidayet ettin? Dedim ki: Bilakis onu allah hidayet etti,buyurdik: onu sen mi rızıklandıryordun? Dedim ki Bilakis onu allah rızıklandıryordu, buyurduki: Bu şekilde onu helaline koy, ve haramından sakındır, Allah dilerse onahayat verir, dilerse öldürür ve senin için ecir olur" Bu siyakın zahiri, hayatından terbiyesi üzerine ecir terettüp eden ve ölümünde (sabırla karşılandığı zaman)ecri Allah"tan beklene, çocukeldeetme niyetiyle ailesiyle yaptığı cimadan da ecir almasını gerektiyor, fakat şehvetini gidermekle bir şey niyet etmezse, bunun da buhadise dahil oluşu hususunda insanlar çekiştiler (ihtilaf ettiler)
Adamın ehline nafakasının sadaka olduğuna dair sahih hadis vardır. Sahihaynde Ebu Mesud el Ensari peygamber (sav)'in şöye buyurduğunu rivayet etti: Adamın ehline nafakası sadakadır" (S: 462) Müslimin bir rivaetindede Ecrini Alah'tanbekleyerek ibaresi vardır, Buhari'ninlafzışudur: Adam ecrini hesab ederek ehline harcama da bulunsa, o kendisiiçin sadakadır" Bu, Allah katındaki ecri bekleyerek yaptığı zamansevap alacağına işaret etti, Sa'd' bin Ebi Vakkas peygamber (sav)'den şöyle buyurduğunurivayet eti:Sen Allah'ı rızasınısteyerek verdiğin her nafakadan dolayı ecirleirse (sevaplanırsın), hatta karının ağzına koyduğun lokmadan bile sevap alırsı" Bunu Buhari ve Müslim tahrice etti. Sahihi Müslimde Sevban'dan peygamber (sav7'in şöyle buyurduğu tahric edildi:
Dinarların enfaziletlisi,adamın ailesine harcadığı dinardır, Allah yolunda savaşmak için beslediği atına harcadı dinardır, adamın Allah yolundaki arkadaşlarına harcadığı dinardır"
Bu hadisin rivayeti sırasında Ebu Gılabe dedi ki: aileyle başladı, hangi adam küçük çocuklu ailesine harcama yapan adamdan daha büük sevap alır, Alah o adamın ailisene yaptığı harcama dolasıyla aileyi iffetli kılıyorve başkasıdan isteme zilletini ortadan kaldırıyor) ve onları zenginkılıyor.
Yine Müslim'de Sa'd'dan peygamber (sav)'in şöyle buyurdu rivayet edildi:Ailene verdiğin nafakan sadakadır, karının seninmalından yediği sadakadır"Bu başka bir rivayette

allah'ın rızasını istemekle kayıtlandırılmıştır. Sahihi Müslimde Ebu Hureyre Peygamber (sav)'den şöyle buurduğunu rivayetetti: Allah yoluda harcadığın diar, köleazad etmek için harcadığın dinar, miskine fakiresadaka verdiğidinar, ailene harcadığın dinardan enfaziletlesi ailee harcadığın dinardır."
İmam ahmedveibni Hibban Ebu Hureyre'den şöyle buyurduğunu rivayet etti. Rasulullah (sav) buyurduki: Sadaka veriniz,bir adam dedik:Benim yanımda bir dinar var, buyurduki: Onunla nefsinesadakaver, dedk: Yanımda başka bir dinar daha var, buyurduki: nu da eşie sadaka ver, dedi ki:Yanımda başka birdinar daha var,buyurduki: Onuda çocuğuna sadaka ver, dedik:Yanımda başkabirdinar daha var, buyurduki: Sen daha iyi görürsün istediğin yere ver (1)
(1) Sahihtir, Ahmed ve İbni Hibban tahric etti.
(S:463) İmam Ahmed Mikdam bin Madikrerip'ten peygamber (sav)'den şöyle buurduğunu rivayet ettiğini tahric etti.efsine yedirdiğin şey senni için sadakadır, çocuğuna yedirdiğin şeysenin için sadakadır, karına yedirdiğinşey senin için sadakadır, hizmetçine yedirdiğin şey sein için sadakadır."Bu manada hadisler çoktu, zikri uzundur.
Sahihaynde Enes (r.a)'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: Hangi bir müslüman bir ağaç diker veya bir ekinekerondan bir insan kuş veya hayva yere, onun için sadaka olur"Sahihi Müslimde Cabir (r.a) peygamber (sav)'den şöyle buyurduğunurivayetetti:Hangi bir müslütman birağa diker, odan yeilirse, onuniçin sadaka sevabı vardır, ondan çalıaniçin de oa sadaka vardır,yırtıcıların yediğinden de ona sadaka vardır, kuşun yediğiden de ona sadaka vardır" Yine birrivayette: Kıyametekadar odaninsan, dört ayaklıhayvan kuş yese onun için sadaka olur"
Müsnedde zayıf bir isnadla Muaz bin enes elCüheni'den peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: Kim zulümsüzve haddi aşmaksızın bir bina diker veya zulümsüz ve taşkınlıksız olarak birağaç dikerse, onun için Rahman'ın yaratıklarından biri faydalandıkça onun için ecirvardır."
Buhari tarihide merfu olarak Cabir'den zikrettik0kimbir su kuyusu kazar, ondan insandan cinden yırtıcı hayvadan ve kuştanbir canlı içerse Allah kıyamet günüona ecir verir" Bütün bu hadislerin zahiriağaç diken, tohum ekenve benzeri işleryapan kimsenin niyetvekasd etmese dahi sevaplanacağına vesadakak sayılacağına delildir. Aynı şekilde peygamber (sav)'in şu sözü de öyledir"Görüşün edir, eğer onu harama koysaydı,ona günah olmazmı? aynışeklide helala koyunca da onun içi ecir olur" zahiri ailesine niyetsiz olarak gele (cima da bulunan) ecir, alırçünkü ehliyle ilişkide bulunan toprağı eken gibidir, bu görüşü alimlerdenbir grup benimsedi, (S: 4647 Ebu Muhammedbin Kuteybe de yeme, içme ve cima dabu görüşe meyletti, peygamber (sav)'in şu hadisii delil getirdi. Mü'min her şeyde ecirlenir, hatta ağzına kaldırdığı lokmada bile" Delil olarak getirdiğibulafiz bilinmiyor,bilinen peygamber (sav)'in Sa'd'a buyurduğu şu hadistir. Sen Allahın rızasınıisteyeerek verdiğin nafakadan dolayı ecirlenirsin, hatta hamınınağzına koyduğun lokmaya bileecir verilir" Buniyetin Allah için yapılması ile kayıtladırılmıtır, mutlak hadisler de manaya hamledilir,Allah en iyisini bilir.
Yine Allah tealanın şu kavli delildir. Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahutbir iyilik yahut insanların arasını düzeltmeyi isteyen (in fısıldaşması) müstesna.Kim Alah'ın rızasınıelde etmek için bunu yaparsa,biz ona yakında büyükbir mükafat vereceğiz) (1), Bunuhayırkıldı, vebunaancak niyetin ihlasıyla birlikte ecir tertib etti. Fakat gösteriş olsu diye yaparsa cezalandırılır, tereddüt mahalliacak salih veyabozuk niyetle yapmayışıdır. Ebu Süleymanı Darani dedik: Kim niyetsiz bir hayramelişlese başka dinlerden başka islamı tercih ediş niyeti ona kafidir(2),bunun zahirine göre tamamen niyetsiz olarak ta sevaplanır, çükü o islama girmekle kısaca hayır amelleriniseçmiştir, bu niyetle yaptığı bütün amelinden dolayı sevaplanır, Allah en iyisini bilir.
Görüşün nedir, eğer onu fercini harama koysaydı,onunüzerine günah olmaz mıydı? Buungibionu helal koyunca daonu ecir vardır"Bu usulcülerinyanıdaKıyasül aks diye isimlendirilir. İbniMesud'un sözüde bundandır,dedi ki: Peygamber (sav) bir kelime buyurdu, ben debakabirkelme söyledim, buyurduki: Kim Allah'a şirk koşarak ölürse cehenneneme girer (3) Dedim ki:Kim Allah'a şirk koşmadan ölürse cennete gerer. Mali olmayansadakının ikinci çeşidiise:Faydası sadece yapana olandır, tekbir tesbih tahmid, tahlilistiğfar vb zikir çeşidleri gibi,yinemescidlere yürümeksadakadır, hadislerde namaz, oruç, cihad vehaccınsadaka olduğu zikredilmedi.(S: 465) Bu amellerinçoğu mali sadakalardan üstündü, çünkümallarıyla nafile ibardetlerde bulunan zengielri yaptıkları
(1) Nisa: 114 (2) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 9 /271 (3)Bahari, Müslim ve Ahmed tahric etti. sahihtir.
amellere karşılık ne yapmaları gerektiğini soran fakirlere cevap olarak zikredildi. Farzlarise ondahepsi müşterektir (zengin fakir herkes yapıyor).
Zikrin mali sadaka ve başka amellerden üstün tutulduğu hakkında çoknaslar vardır, Ebudderda Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti0 Amellerinizin en hayırlısını ve melikinizin (padişahınızın (Allah'ın) yanındaen temiz olanın,dereceniz husuunda enyüksek olan vesiziniçin altın ve gümüş sadaka vermenizde daha hayırlı olanını ve düşmanla karşılaşmanızdan ve onlarınboyunlarını vurmanızdanonların da sizin boynunuzu vurmasından sizin için daha hayırlı olanını ve düşmanlı karşılaşmanızdan ve onlarınboyunlarını vurmanızdan, onların da sizin boynunuzu vurmasıdan siziniçin daha hayırlı olanınısizehabervermeyelim mi?dediler ki: Evet (cer) ya rasulullah. Buyurduki: Allahazze ve cellein zikridir" Bunu İmamahmedve Tirmizi tahric etti, bunuMalik Muvatta'da Ebudderda'ya mevkuf olarak zikretti (1).
Sahihaynde Ebu Hureyre'den peygamber (sav)'den şöyle buyurduğunu rivayete ettiği tahric edildi.: Kim günde yüz kere:La ilahe illallahu vahdehu la şerike,leh, lehül mülkü velehül hamd,yuhyi ve yümit ve hüve ala külli şeyin kadir,derse, onuniçin on köle azad etemeye denk sevkap verilir, ona yüz iyilik yazılırk,ondanyüzkötülük silinir,, o gününde akşamlayıncayakadar kendisi içinşeytan koruma olur, ondan dahafazla yapan müstesna o günüdeondandaha faziletli bir amel yapmamış olur, ondan daha fazla yapan müstesna o gününde ondan daha faziletli bir amel yapmamış olur"Yine Buhari ve Müslim'de Ebu Eyyub4un peygamber (sav)'den şöylebuyurduğunu rivayet ettiği tahric edildi. Kim onu on kere söylerse, İsmail (Peygamber) çocuklarından dört kişiye azad eden kimse gibiolur" İmam Ahmed ve Tirmizi Ebu Said'den tahric ettiki: Peygamber (sav)'e Kıyamet günü Allah katıda derece bakımınadn kullların en üstüne hangisi olduğu soruldu, buyurdu: Allah'ı çok zikredenler. Dedim ki:Ya rasulullah Allah yoluda savaşandan da mı?Buyurduki: Eğer kılıcıyla kırılana v kana boyanana kadar kafir ve müşriklerin boynunu vursa, Allah'ı zikdenenler ondan derece bakımından daha yüksek olur" (2)(S:466) Bunabenzer merfu olara Muazve Cabir'de de rivayet edildi, doğrusu Muaz'a mevkuftur, kedi sözündendir. Taberani Ebul Vazi'den tahric etti, o'da Ebu Bürde'den , o5'da EbuMusa4dan, O'da Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunurivayetetti:Eğer bir adamı kucağında dirhemler olsaonu dağıtsa, diğeri de Alllah'ı zikretse, zikreden daha üstün olur" (3) Dedim ki: Doğrusu Ebul Vazi'den rivayet edildi, O'da Ebu Berze el Eslemi4nin kendi sözünden rivayetetti,bunu Cafer elFiryabi tahric etti ki: O'na deildiki: Bir adam yüz kişiye azad etti (Ebu Zer) dedi ki:Yüz kişi bir adamınmalındançoktur, ondan daha faziletlisi isegece vegündüz beraber bulunan iman ve sizden birinizin dilinin Allah'ın zikrinden dolayısılak kalmasıdır (Allah'ı çok zikretmesidir"
Yineubudderda'dan şöyle dediği edildi: Yüz kere Allahu ekberdemem, yüz dinar sadaka vermemden bana daha sevimlidir (6). Yinesahabeden selman vebaşkası ve tabiinden bazılarızikrinmal ile sadakadan dahaüstün olduğuu söyledi.
İmam Ahmed veNesai ümmü Hani'den tahric ettiki: Peygamber (sav) O'na buyurduki: Yüz kere Allah'ı tesbih et, O İsmail evladından yüzköleye (ıazad etmeye) denktir, yüzkere Allah'a hamdet (S: 467), o seniniçin Alllah yoluna sevkedeceğin yüz yularlı, eğerli ata denktir, yüz kere Alllah'a tekbir getir,senin için kabul eilmiş bağlı yüz deveye denktir, yüz kere tehlil yüz kere Allah'a tekbir getir,seniniçin kabul edilmiş bağlı yüz deveye denkti, yüzkere tahlil getir, zanediyorum şöyle mbuyurdu: Gök ve yer arasını doldurur, o gün sein amelin gbiiamel yükseltilmez,ancaksei yaptığıngbi yapan kimse müstesna" (7) Yine Ahmed ve İbni Mace tahric etti, o ikisinin yanındaki lafiz şöyledir" Yüzkere La ilahe illalah ,de,ohiçbir günah
(1) Hadis sahihtir, Ahmed güzelbir isnadla tahric etti, ibniebiddünya Tirmizi ve İbni Mace'de tahric eti, Hakim deiki:İsnadı sahihtir.(2) Ahmed ve tirmizi tahric etti,ve dedi ki:Hadis garibtir. (3) Taberani Evsat'ta tahric etti.Heysemi deiki: Adamları güvenilir kabuledildi: (4) EbuNuaym Hilye'de Ebu Berze el Eslemi4den tahric etti. (5) Musannifin doğruladığı gibi Firyabi tahric etti. (6) Ebu Nuyam hilye-'de iki yolla tahric etti. (7) Bu hadis hasendir, Ahmed, Nesai, abdurrazzak,Hakim,ibniebi Şeybeve Taberani Kebir'de tahric etti.
bırakmaz, onu hiçbir amel de geçmez"(1) Bunu Tirmiz amr bi Şuayb'tantahric etti, o'da babasından, O'da dedesinden, O'da peygamber (sav)'denbuna benzer bir rivayet yaptı.
Taberani İbni Abbas'tan Merfu olarak şöyle dediğini tahric etti. Hiçbir sadakaAllah'ı zikretmekten daha üstün değildir" Firyabi hakkında görüş bulunanbirisnatla Merfu olarak Ebu Ümame'den tahric eetti.ki:Kim gece ibadetini geçirmişse (yapmıyorsa), malını harcamakta cimri davrandıysa, düymanla savaşmaktan korktuysa, sübhaellahi ve bihamdih'i çok söylesin,muhakkak ki o Allah'a,Allah yolunda harcayacağı bir dağ altından,veya gümüştendaha sevimlidir" (2)
Yakın bir isnadla Bezzar (3) İbni Abbas'tan merfu olarak tahric etti. (hadisinde şöyle dedi:Allah'ın zikrini çok yapsın" Ve bunaziyade yapmadı. Bu manada diğer çokçeşitli
(1) Yine bunu Tirmizi, İbni Adiy Kamil'de, Mizzi Tehzibül Kemal'de, Zehebi Mizanul itidal'de Amr bin Şuayb'ten tahric etti, O'da babasından , O'da dedesinden rivayet etti, amr zayıftır, önceki geçe ümmü Hani hadisinden dolayı hasendi (2) zayıftır, Firyabi ve Taberani ikizayıf yolla tahric etti (3) Bezzar, Taberani Kebir'de ve Beyhei tahric etti. Senedinde EbuYahya el Kattat var, güvenilir görüldü, cumhur (çoğunluk) zayıf gördü, diğerleriyle sahihte delil getirilir.

(S: 1)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. Akla Muhalif İse, İhticac Edilmez İddiası:

Daha önce akılla naklin taarruz etmediğini, böyle bir şey varsa, o hadis veya nassın sahih yoldan gelmediği belirtilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Hadîs Yazma Yasağının Mahiyeti:

İslâm âlimleri, hadîslerin yazılmasını yasaklayan ve tecvîz eden rivâyetleri değerlendirerek şu durumları tesbit ederler:
1- Yasak ilk yıllara aittir. İlk yıllarda henüz Kur'ân ve hadîsleri tefrik edecek derecede dinî kültür seviyesi gelişmemişti. Üstelik okuma-yazma bilenler sayıca azdı. Bunların hadîs yazmaya da tevessül etmeleri, hem Kur'ân'a gösterilmesi gereken alâkayı azaltacak hem de bir kısım iltibaslara yol açabilecekti. Halbuki asıl olan, Kur'ân'ın muhâfazası ve neşri idi. Onu her çeşit şüphe tevlid edecek durumlardan, iltibaslardan uzak tutmak gerekiyordu. Binâenaleyh müslümanlar, Kur'ân'a olan mârifet ve âşinalıklarını artırdıkça, okuma-yazma bilenlerin sayısı arttıkça bu yasak kaldırılmış, ruhsat gelmiştir.
Bu nokta-i nazardan, yasakla ilgili rivâyetlerin kâhir ekseriyetle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Vahiy kâtipleri" meyânında zikri geçen sahâbelerden gelmiş olması mânidârdır.
2- Yasak, hâfizası kuvvetli olanlara hastır. Maksat da, onların yazıya güvenerek, hadîsleri hıfza alma işini ihmal etmelerini önlemektir. Hâfizası zayıf olanlar yazma hususunda izin istediler ve kendilerine izin verildi.
3- Hadîsin yazılmasındaki yasak, Kur'ân'ın yazıldığı sayfâlarla ilgilidir. Yani aynı sayfaya hem Kur'ân ve hem de hadîs yazılması yasaktır. Ayrı ayrı sayfalara yazılması yasaklanmamıştır.Nitekim fiilî durum kesinlikle şunu göstermektedir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân gibi, hadîslerin de yazılmasını bir prensip haline getirerek, yaygın bir tatbikat şekline sokmamıştır. İsteyen yazmakta, isteyen ezberlemektedir. Bütün sahâbiler (radıyallahu anhüm) şu husûsu bilmekte müşterektirler: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözleri ve fiilleri kendileri için hüccettir, delîldir. Bizzat Kur'ân, sünnet ve hadîslerin ehemmiyetinden bahsetmektedir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'de hadîslerine ehemmiyet verilmesi, neşredilmesi, her çeşit yalan ve tahrifattan korunması için sık sık dikkatleri çekmiştir. Nitekim mütevâtir hadîsler arasında en çok tarîkle geleni: *"Bana yalan nisbet eden cehennemdeki yerini hazırlasın"* hadîsidir.
Bu bilgilerde müşterek olan Ashâb (radıyallahu anhüm), fitrî meyline, ferdi zevk ve kapasitesine uygun şekilde Sünnet karşısında farklı tavırlar göstermiştir: Kimisi ezberlemiştir. Kimisi hem yazmış, hem ezberlemiştir. Kimisi yazmıştır. Kimisi hadîs öğrenmek için "karın tokluğuna" sağlığında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, vefatından sonra da hadis bilen Ashâb'ın peşini bırakmamış ve bildiğini de başkasına anlatmak için ders halkaları kurup talebeler yetiştirmiştir. Kimisi normal hayatını sürdürmüş, sorulunca veya münasebet düşünce hadîs rivâyet etmiştir. Kimisi de rivâyeti sıhhatli yapamama endişesiyle fazla hadîs rivâyet etmekten şuurla kaçınmıştır.
İnsanlar her devirde böyle değil mi? Herkes âlim ruhlu, herkes sofu tabiatlı, herkes münzevîmeşreb, herkes yazmaktan veya ezberlemekten zevk alır durumda olur mu?
Şu halde, hadîsin yazılmasıyla ilgili olarak gelen farklı rivâyetleri, biraz da insan fitratının bu tabiî yapı ve seyri ile açıklamak gerekiyor.
Hadîslerin yazılması husûsunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın herkese şâmil sıkı ve sistemli bir emri olmayınca, ilme meyil ve hevesi olanlar tabiî bir şekilde bu işi yapmışlar, zaman zaman tereddüt ve problemler çıktıkça da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e mürâcaat etmişlerdir. Bu çeşit, husûsî heves sâhipleri her defasında, yazma husûsunda ruhsat ve izin almışlardır. Aksini ifâde eden rivâyet mevcut değildir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/33-35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) El-Mürşid:

Kelime'den hadîs bulmak maksadıyla yapılan bir miftah Tirmizî hadîsleriyle ilgili el-Mürşid ilâ Ehâdîsi Sünen'it-Tirmizî adını taşır, Sıddîkî el-Beyk tarafından hazırlanmıştır. Humus'ta 1969'ta basılmıştır. Maalesef, pek çok eksiklikleri var, her kelimeyi bulmak gayr-ı mümkindir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/307.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CAMİU-S SAĞİR VE TERCEMESİ-III..... 4
Peygamberimizin Bazı Mucizeleri..... 4
Peygamberimizin Gaibden Haber Vermesi..... 5
KONU: PEYGAMBER EFENDİMİZE SELAVET GETİRMEK..... 5
KONU: SAHABELERİN FAZİLETLERİ..... 5
KONU: ENSARIN ÜSTÜNLÜĞÜ..... 10
KONU: ŞEFAAT..... 10
KONU: PEYGAMBERİMİZİN SÜNNETİ VE İHYA EDİLMESİ..... 11
KONU: MİRAÇ..... 11
İzah Ve Delillerle İspat Edişi..... 12
KONU: İSLAM ÜMMETİNİN FAZİLETİ..... 13
KONU: BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETLERİ..... 14
KONU: KUREYŞ KABİLESİNİN FAZİLETİ..... 15
KONU: PİS VE TEMİZ SULAR..... 15
KONU: NAMAZIN ŞARTLARI..... 16
KONU: TEMİZLENMEK VE NAMAZIN ŞARTLARI..... 16
Temizliğin Dereceleri..... 17
İstinca (Ön Ve Arkanın Temizlenmesi)..... 21
İstanca'nın Hükmü..... 21
KONU: BÜYÜK KÜÇÜK ABDEST BOZMAK..... 22
NAMAZ..... 23
İbadet Bahçesinin Gülü..... 24
Namazı Vaktinde Kılmanın Üstünlüğü..... 36
Namaz Büyük İştir, Korkusu Büyüktür..... 40
Namazın Hakikati..... 44
Beş Vakt Namazın Fazileti..... 49
Namazda Huzur Ve Kalb Huşûunun Şart Olması..... 50
Namazda Huşu Ve Allah Korkusu Üzere Olanlar..... 55
Kalbin Hazir Olması İçin Çare..... 56
Namazdaki Amellerin Hakikati..... 56
Huşu İle Namaz Kılanların Hikâyeleri..... 56
Namazda Huşuun Neticesi..... 57
KONU: BAYRAM NAMAZLARI VE KURBAN KESİLMESİ..... 59
Kurban Kesmek..... 60
Kurban Kesmenin Vakti..... 60
İstanbul'un Bütün Camilerinde Kılınan Bayram Namazı Ve Okunan Hutbe Şekli..... 61
Ramazan Bayramının Mendupları..... 61
Bayram Namazları..... 61
Cuma Namazı..... 62
Eşrefi Saat..... 65
Yağmur Duası..... 65
KONU: CENAZE VE TEÇHİZİ..... 66
KONU: CENAZENİN ÜZERİNDE AĞLAMAK..... 69
ZEKATININ VERİLMESİ..... 70
ZEKÂTI ÖDEME YOLLARI..... 73
ZEKÂTIN VERİLDİĞİ KİMSELER..... 75
ZEKÂT VERMENİN CAİZ OLUP OLMADIĞI KİMSELER..... 75
ZEKÂT VERMENİN HAKİKATİ..... 77
FITIR SADAKASI (FİTRE)..... 78
ORUÇ VE FAZİLETLERİ..... 78
Oruç Tutmak..... 85
Orucun Hikmetleri..... 87
KONU: HAC..... 88

CAMİU-S SAĞİR VE TERCEMESİ-III

94- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü insanların lideri ben olacağım. Fakat bu benim için böbürlenmek değil, sadece Allah'ın nimetlerini ikrar etmektir. Hamd sancakları benim elime verilecektir. Adem peygamberle birlikte diğer bütün peygamberler bu sancağın altında bulunacaklar. Yer yarılarak kabrinden ilk kel çıkacak, şefaat edip de, şefaati kabul edilecek olan tek insan ben olacağım."[1]
95- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kevser havzinin başında mü'münlere önderlik yapacak ben olacağım."[2]
96- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bütün peygamberleri önderi ve sonu, ilk şefaat edecek ve şefaati kabul edilecek olan benim."[3]
97- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Araplardan ilk İslam dinini kabul eden benim, Rum'dan Süheylb, farisi'den Süleyman, Habeş'ten Bilal adlı kimselerdir."[4]
98- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Arap lisanlarının en açık olanı benim lisanımdır. Kureyş kabilesindenim, benim Arapça olan lisanım, Beni Said kabilesinin lisanıdır."[5]
99- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben şimdi mevcut olan ve benden sonra dünyaya gelen bütün insanların peygamberiyim."[6]

bir seda: "Ey cemaatı Kureyş! Kabe bir kimsenin ölümüne sebeb yapılmadı. Lâkin, dünyanın nuru, âhiretin şerefi, cennetin sıracı olan Muhammed bin Abdullah, ana karnından dünyaya gelmek üzeredir. O1 bir peygamberi âlicenabtır ki, müşriklerin putlarla, esnanlarla ve şirki tuğyanla telvis ettikleri Kabe'yi, Onların bu delâletlerinden ve hıyanetlerinden tathir edip, evvelki gibi nuru cemalimi yerine getirip, nûru-iyman ile pûrnur ve kıblei-enam ve ümmeti uzak yerlerden gelip yılda bir kere hac ile Kabe'yi yâni beni tazim ederler" diye Kabe-i nin kendisi Kureyş'e sesleniyordu. " İşte bu şerefe mebni ikiye bölündüm" diye seda işittiler.[7]

100 - Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İlk olarak cennet kapısını çalan ben olacağım. Cennet kapısından çıkacak olan ses, ezan sesinden daha tatlıdır."[8]

Peygamberimizin Bazı Mucizeleri

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yemen memleketi (İslamiyete) feth olunacaktır. Medine ahalisi, ailesi ve kendilerine itaat eden yakın dostlarıyla birlikte develerine binerek Yemen'e göç edeceklerdir. Medine onlar için Yemen'den daha hayırlıdır. Bunu keşke bilselerdi. Şam (Kapısı İslamiyete açılarak) feth edilecektir. Medine ahalisi yakınları ile birlikte hayvanlarına binerek Şama hicret edeceklerdir. Medine onlar için daha hayırlıdır. Irak feth edilecek, Medine ahalisi yakınları ile birlikte hayvanlarına binerek Irak'a göç edeceklerdir. Bu isimleri geçen şehirler zamanı gelince birer birek feth olunmuş ve ahalisi İslam dinini kabul ederek büyük bir şerefe kavuşmuş olacaklardır."[9]
2-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Bir takım insandan taaccüp ederek kendimi tutamıyorum. Doğu memleketlerinden (İslam dinini kabul etmek gayesiyle) size gelecek ve (kıyam et günü) gireceklerdir."*[10]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir kavime taacaup eaerek kendimi gülmekten tutamıyorum. Doğu memleketlerinden İslam dinine girmek için koşa koşa gelenler olacaktır. Sanki birbirleriyle kenetlenmiş gibi hepsi birlikte cennete gireceklerdir. (Nitekim zamanla İran, Azerbeycan gibi doğu memleketlerinde milyonlarca insan putperest dinini terk ederek İslam dinini kabul edip Müslümanlara katılmışlardır."[11]

Veladeti gecesi, Allahı azimuşşan celle şanuhû ve amme neyaluhu, meleklerine: *"Habibimin doğduğu gecenin sabahı, göklerin bütün kapılarını açınız. Cenneti tezyin ediniz. Cennetin butun derecatını ve sekiz cennetin kapılarını kuşat ediniz!"* emru fermanını buyurdu.[12]

Peygamberimizin Gaibden Haber Vermesi

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki
"Benden sonra ümmetim arasında hilafet devri otuz sene olacaktır."[13]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki
"Halifelik Medine'lilerden, padişahlık Şam'lılardan olacaktır."[14]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hilafet Kureyş'ten, şeriat hükümlerini bilen alimler Ensar'dan, hayra davet etmek Habeş'lilerden cihad bütün Müslümanlardan olacaktır."[15]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyorki
"Hariciler ehli cehennemin köpekleri olacaklardır."[16]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Halifelik Medine'lilerden padişahlık Şam'lılardan olacaktır. (Nitekim peygemberimizden sonra bütün bunlar vukua gelmiştir.)'*[17]

KONU: PEYGAMBER EFENDİMİZE SELAVET GETİRMEK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Selavatı şöyle getiriniz:
"Allahumme salli ala seyyitidina Muhammedin ve ala âli Muhammedin kema salleyte ala İbrahime ve ala âli İbrahim. Ve barikala Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemabarekte ala İbrahim'e ve alâ âli İbrahim inneke hamidüm mecid."[18]

Anlamı: *"Ey Allah'ım, efendimiz Hz. Muhammedin ve ehlinin, derece ve makamlarını yükselt. İbrahim ve ehlinin derecelerini yükselttiğin gibi, Allahım, efendimiz Hz. Muhammed ve ehline feyz ve bereketini ihsan eyle. İbrahim ve ehlini mübarek kıldığını gibi; Çünkü sen hamdedenleri sever ve cömertsin."*[19]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yanında anıldığım kimse bana selavatı şerife getirmediği takdirde (sevabından mahrum kalması sebebiyle) büyük bir ziyana uğramış olur."[20]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bana bir defa selavat getirenin Yüce Allah, getirdiği selavatına karşı on defa dereceseni yükseltir."[21]

KONU: SAHABELERİN FAZİLETLERİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ümmetimin en merhametlisi Hz.Ebu Bekir, kötülüklere karşı çok çabuk hiddetlenen Hz. Ömer, haya hususunda en titiz olan Hz. Osman, Şeriat hükümlerini en iyi uygulayan Hz. Ali, miras meselelerini en iyi bilen Zeyd İbnü Sabit, Kuran-ı Kerim'i en iyi okuyan Ubeyy, (r. a.) helal ve haramı birbirinden en iyi ayırd edebilen Muaz İbnü Cebel'dir. Şüphesiz, her ümmetin bir emini (güvenilir kişisi vardır.) Bu ümmetin emini de Ebu Übeyde el- Cerrah'tır."[22]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Yüce Allah Bedir savaşına iştirak edenler hakkında şöyle buyurmuştur."
"Ey mü'minler; her dilediğinizi yapmış olsanız bile ben günahlarınızı af ederim. Zira sizler İslam uğruna canlarınızı feda etmek çekinmediniz."[23]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. İsa gibi mütevazi bir kişiye bakmaktan hoşlanan kimse, Sahabelerimden Ebu Zer'e bakabilir." [24]

Ulu Allah buyuruyor ki:
"*Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla omuz omuza çarpışan mü'minler, kâfirlere karşı aman taramaz derecede şiddetli, birbirlerine karşı ise merhametli ve müsamahakârdırlar. Onları rüku edici ve secdeye varıcı olarak Allah'ın fazilet ve rızasını ister görürsün. Onların yüzlerinde secde izinden kalmış nişanlar vardır."*[25]

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sahabelerim arasında Ammar'la savaşıp öldüren grup, haktan ayrılmış zalim kimseler olacaktır. Çünkü Ammar onları cennete onlar ise, Ammar'ı Cehenneme davet ederler. "[26]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Mü'minler, Sahabelerimi Bana bırakın. (Onların aleyhinde tek bir söz dahi söylemeyiniz) Kudetim (Öz nefsim) elinde bulunan Yüce Allah'a yemin ederim ki, Uhut dağı büyüklüğünde altın tasadduk etseniz bile onların amel ve makamlarına ulaşamazsanız."[27]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey mü'minler, Sahabelerimi ve yakın akrabalarımı bana bırakınız. (Onların aleyhinde en ufak bir söz dahi söylemeyiniz."[28]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Âmmarın etinin ve kanının, yenilmesi, ya da temas edilmesi cehennem ateşine haram kılınmıştır."[29]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben Meleklerin şehit düşen, Hz. Hamza ve Hanzeleyi yaladıklarını gördüm."[30]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben amcamın oğlu Hz.Caferi iki kanadıyla meleklerin yanında bir melek olarak cennette uçarak dolaştığını gördüm."[31]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah Sahabeler den dört kimseyi (ziyadesiyle) sevmemi emretmiştir. Kendisi de onları sevmekte olduğunu Bana bildirmiştir. Bunlar Hz. Ali, ebu Zer, Mikdat. Selman (r. a.) dır."[32]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sahabelerim (insanları islah etmekte) yemekleri islah eden tuza benzer."[33]

Ebu Said söylüyor: Bir gün Peygamber (s.a.s.) hutbe okurken halka şöyle dedi. *"Allah bir kulu, ya dünya hayatım, ya da öbür dünyada kendisi için hazırladığı mükâfatlara kavuşmayı tercih etmekte serbest bırakmıştır. O kul da dünyayı bir yana bırakarak Allah'a ve O'nun ezdi'ndeki mükâfatlara kavuşmayı tercih etmiştir."* Bunun üzerine Ebu[34]

12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah Ebu Bekir'den razı olsun, çünkü öz kızını (Hz. Aişe'yi) bana verdiği gibi benimle de Mekke'den Medine'ye kadar gelerek göç etmiş ve kendi verdiği parasıyla, Hz.Bilali kölelik zilletinden kurtarıp hürriyetle kavuşturmuştur. İslam uğruna verilen hiç bir mal, Hz. Ebu Bekir'in bana verdiği mal kadar faydalı olmamıştır."
"Yüce Allah Hz. Ömer'den razı olsun. Çünkü o aleyhinde bile olsa hiç bir zaman haktan ayrılıp da hak olmayan şeyleri söylemezdi. Halta o kadar ki doğru söylemesi ve haktan ayrılmaması O'nu dostsuz hale getirmişti."
"*Yüce Allah Hz. Osman'dan razı olsun. Çünkü O melekler bile kendisinden haya edecek kadar yüksekti. Savaşa iştirak edemeyen fakir Müslüman askerlerini kendi parasıyla silahlandırdı ve camimizi bizleri alacak kadar geniş yaptırdı."*
"Yüce Allah Hz. Ali'den de razı olsun. Ey Rabbim Ali'yi nerede olursa olsun haktan ayırma."[35]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah İbnü Revnla'dan razı olsun. Çünkü O, namaz vakti olduğu yerde hemen devesini çökerterek namaza dururdu."[36]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Halid Bin Velid, kafirlere karşı kılıfından çekilmiş Allah'ın kılıçlarından biridir."[37]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Hatice, zamanındaki kadınların (her yönden) en faydalısı idi. Hz. Meryem ve kızım Fatıma zamanlarında bulunan kadınların en faziletilisi dir "[38]

Bekir ağladı. Önce niçin ağladı diye şaşmıştık. Meğer dünya ile ahiret arasında seçim yanmak üzere serbest bırakılan kul Peygamber'imiz imiş. Ebu Bekir bunu bizden daha iyi biliyordu. Peygamber şöyle dedi.
"İnsanlar arasında (yakın) arkadaşlığı ve malını emrime vericiliği ile beni kendine en çok minnettar bırakan kimse Ebu Bekir'dir. Eğer Allah'tan başka bir dost edinilseydi şüphesiz ki ben, Ebu Bekir'i seçerdim. Fakat İslâm kardeşliği ve sevgisi her türlü alâka şeklinin üstünde ve daha kuvvetlidir. Ebu Bekir'in girdiği kapının dışındaki mescid'e açılan diğer bütün kapılar kapatılsın."[39]

16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cennete girdim, orada çok güzel bir ses işittim. Bu ses kimin sesidir diye sorduğumda:
"Oradakiler Hz. Bilal'ın sesi olduğunu söylediler". *(Cennette gezinirken) karşılaştığım ikinci bir ses için tekrar sordum.* Orada bulunanlar cevaben:
"Bu ses Milhan kızı Gümeyse'nin sesidir" dediler.[40]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cennete girdim. Kur'an'in sesini işittim. Okuyan kimdir diye sordum. Orada bulunanlar cevaben:
"Numan oğlu Harise'dir," dediler. *"(Bundan sonra seğili peygamberimiz, Harise'nin içinde bulunan nimetin sebebi budur, o, anasına babasına karşı çok itaatkardı buyurdular.) "*[41]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bu sabah cennete girdim, orada Hz. Caferin meleklerle birlikte uçtuğunu, Hz. Hamza'nın ise bir koltuğun üzerine dayandığını gördüm."[42]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cennete girdim, orada esmer fakat oldukça güzel bir kızla karşılaştım. Cebrail (a.s.)'ma bu kız kim diye sordum? (bunun üzerine Cebrail a.s.) dedi ki, Yüce Allah, şehid düşen Hz. Cafer'in esmer kızları sevdiğini bildiğinden bu kızı onun için ayırdı."[43]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ahirette Muhacirler (Mekke'den Medine'ye hicret ederler.) altından yapılmış minberler üzerinde oturacaklar ve her türlü korkudan emin olacaklardır."[44]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Selman oğlu Abdullah cennete girmekle müjdelenen on kişiden biridir."[45]

Bir gün rüyada müslümanlar önümden sıra ile geçiyorlardı. Hepsinin üzerinde birer gömlek vardı. Bazısının gömleği meme hizasına kadar iniyor, kiminin ki ise daha kısa idi. Hattab oğlu Ömer, geçerken bütün vücudunu örten gömleğinin yerlerde sürdüğünü gördüm. Dinleyenler Peygamber'e (s.a.s.) sordular:
"Bu gömleği nasıl yorumluyorsun, ey Allah'ın elçisi! Neye delâlet eder?" Peygamber (s.a.s.) dedi ki;
"O gömlek iman kuvvetinin alâmetidir."
Adamın biri bir öküz güdüyordu. Sırtına yük vurmuştu. Öküz sahibine döndü, dile gelerek şöyle dedi;
"Ben bunun için (yük taşımak için) yaratılmış değilim. Ben sadece çift sürmek için yaratılmışım." Öküzün konuştuğunu duyan halk şaşkınlık ve korku içinde "Sübhanallah!...[46]

22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, Allah'ın askerlerinden olan Ammar, İslam'ın önde gelen liderlerinden Mikdat, İslam uğruna çalışanlardandır."[47]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Osman ümmetimin en çok haya eden ve en cömert olanıdır."[48]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"On kimse vardır ki, bunlar cennetliktir. Ben, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr Saad, Abdurrahman, Saittir."[49]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Osman o kadar haya ede bir insan ki, melekler bile kendisinden haya eder."[50]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Osman cennetliktir."[51]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Arşı ala, Muaz oğlu Said'in ölümünden sallanmaya başlamıştır. (Çünkü aşrı a'la şehitlerin ruhlarına mahsus bir merkezdir.) "[52]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dikkat ediniz sizi insanların en şaki ve kötü olan ikisinden haberdar edeyim mi?
a. *Salih Peygamberin devesini öldüren, sarışın, gaddar İbnü Salif'tir. Salih peygamber çok tenbih etmesine rağmen, emri dinlemeyerek devesini öldürdü. Böylece ümmeti helak oldu."*
b. *İkincisi ise, Ya Ali, mübarek sakalın, başından akan kanlar ile ıslanacak şekilde seni şehit edecek Mülçim oğlu Abdurrahmandır."*[53]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü Sahabelerim, öldükleri yerlerde dirilecek ve orada bulunan insanların önderi ve nuru olacaklardır."[54]

Hiç öküz konuşur mu," dediler, bunu duyan Peygamber dedi ki:
"Ben, Ebu Bekir ve Ömer buna inanıyoruz." Çobanın biri koyunlarını güderken sürüye kurt saldırdı. Ve koyunlardan birini kaptı. Çoban kurtun üzerine vararak koyunu geri aldı." Kurt çobana döndü; dile gelerek şöyle dedi:
"Yırtıcı hayvanların ortalığa hâkim olduğu ve sürünün benden başka çobanı kalmadığı günlerde bu koyunu kim koruyacak." Bunu duyan halk şaşkınlık içinden:
"Sübhanallah (kurt da konuşabilir mi)" dedi. Bunu duyan Peygamber (s.a.s.) dedi ki:
"Ben Ebu Bekir ve Ömer buna inanıyoruz."[55]

30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sahabelerimin savaşlarından bahsedildiği zaman, dedikodu yapmaktan kaçınınız. Yıldızların müessir olması söz konusu olduğu zaman asla inanmayınız. Kader (alın yazısı) anıldığı zaman inanmamaktan kaçınınız."[56] **31-** Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şehevi arzularının kölesi olacak Halifelerin şerrinden Hz. Muhammed'in nesli büyük felaketlere uğrayacaklardır."[57]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey kiş, sana iyilikler olsun. Hz. Ömer vefat ettiğinde ölmeye gücün yetiyorsa o anda öl çünkü ondan sonra yaşamamak yaşamaktan daha iyidir."[58]

Not: Sevgili peygamberimizin huzuruna Sahabelerden birisi gelerek, Ey Allah'ın Resulü, seni aramızdan kaybettiğimiz zaman kimin yanma koşayım? Peygamberimiz:
"Hz. Ebu Bekir'in yanına koş".
"Ya onu bulamazsam?"
"Hz. Ömer'e gidersin."
"Onu da aramızdan kaybedip bulumazsam o zaman kime gideyim?"
"Peygamberimiz: İşte ondan sonra senin yeryüzünde yaşamanın bir manası yoktur," der.
Cevabını veren Allah'ın Resulü Hz. Ömer'den sonra Müslümanlar arasında büyük ayrılık ve fitnelerin baş göstereceğini, İslamm yayılışının sukuta uğrayacağını ve İslam ruhu ve nurunun azalmağa başlayacağını işaret buyurarak en büyük mucizesini göstermiş bulunuyor.[59]

33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz.Talha yeryüzünde dolaşarak yaşayan bir şehittir." [60]

Not: Hz. Talha, İslam'ın zaferi uğruna canını feda etmekten asla çekinmeyen bir kahramandır. Uhut muharebesinde mübarek parmakları kesildi, vücudunda seksenden fazla kılıç darsebinin açtığı yaralar vardı. Buna rağmen İslam'ın muzaffer olması için cepheden cepheye koşuyor ve büyük kahramanlıklar gösteriyordu.[61]

34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Talha (r.a.) (kendisi yaşadığı halde) ölüm şerbetini içen birisi sayılar. (Şehitlerin kazandıgı sevap ve yükseklik makamına ulaştığı için şehitlerden birisi sayılır.)"[62]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Talha ile Zebeyr cennette, benim komşularım olacaklardır."[63]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz.Ali, günahların af olunmasının kapısıdır. Oradan içeri girip ona tabi olanlar mü'min, kapısından içeri girmeyip O 'na tabi olmayanlar ise mü'min değildir."[64]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Ali faydalı bilgilerin kaynağıdır."[65]
38- Peygamberimiz Buyuruyor ki"
"Hz. Ali ile Kur'an-ı Kerim, (kıyamet günü) kevser havuzunun üzerine gelinceye kadar birbirinden ayrılmazlar."[66]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ali benden, ben de Ali'denim; Öyleyse bilgi ve ahlakımı ancak ben, ya da Ali taşıyabilir. "[67]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Harun Musa Peygamberin öz kardeşi olduğu gibi, Ali de benim kardeşimdir. Fakat benden sonra peygamber gelmeyecektir."[68]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz.Ali, müminlerin etrafında toplanabileceği bir bal arısı gibidir. Dünya malı münafıkların, et -rafında toplanıp sarıldığı bir servettir. (Yani Hz. Ali mü'minlerînde ğer verdiği bir kimse olduğu gibi, dünya malı da münafıkların, etrafında toplanarak değer verdikleri bir servettir.) "[69]

(*) Peygamber burada Hz. Ebu Bekirle Ömer'in kendisi ile aynı sağlamlıkta bir imanın sahihi olduklarını belirtmektedir. Söz konusu hâdiselerde hayvanlar dile gelmekte ve halk olayı şaşkınlıkla karşılayarak, "hiç böyle şey olur mu?" diye söylenmektedir. Bu sözlere karşılık Peygamber:
"Ben, Hz, Ömer ve Ebu Bekir bu hadiselere kesinlikle inanıyoruz" demektedir. Çünkü sağlam bir mü'minin kanaatine göre bu hâdiselerde şaşılacak ve inanılmayacak bir taraf yoktur. İnsanlar da canlı varlık değil midir ki? Onları konuşturan Allah, niçin dilediği anda yine canlı varlıklar olan hayvanları dile getirmesin.[70]

42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ammar (öylesine değerli olan bir kimsedir ki,) Yüce Allah tepesinden tırnağına, etinden kanına kadar, O'nun her tarafını imanla şereflendirmiştir. Bundan dolayı da Ammar hakkın bulunduğu yerde olur. Cehennem ateşi O 'nun vücudunun en küçük bir parçasına dahi dokunmayacaktır."[71]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ammarı (haktan ayrılmış) bir grup zalim ve gaddar insan öldürecektir."[72]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İbnu-el Hattab, ehli cennetin kandilidir."[73]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ammar iki iş kendisine arzedildiği zaman (kendisine en faydalı olanı değil) en doğru alanı seçerdi."[74]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ömer benimle, bende Ömer'le birlikteyim. Hak, benden sonra, nerede olursa olsun Ömer'le birliktedir."[75]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Amr İbnül As, Kureyşin Salih kimselerindendir."[76]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ümeymiran Ümmitimin hakimidir. Cündüp, ümmetimin kovulmuşudur. O yalnız yaşar, yalnız ölür ve yine yalnız olarak (kıyamet günü) mahşer meydanına gelecektir."[77]

KONU: ENSARIN ÜSTÜNLÜĞÜ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ensar, şüphesiz Ben'den sonra size yapılacak bir sürü haraketlerle karşılacaksınız. Kevser havuzunda Benimle buluşuncaya kadar sabrediniz."[78]

KONU: ŞEFAAT

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü ümmetimden ilk olarak şefaat edeceğim, Ehli beytimdir. Sonra Kureyş'den bana yakın olanlar, daha sonra Ensar ve bana iman edip peşimden gelen Yemen'liler, bundan sonra da Arap'ların ve sonradan Müslüman olan kavimlerin en faziletlileridir."[79]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü şefaat edeceğim kimseler:
a. *Medine'lilerden iman edenler.*
b. *Mekke'lilerden iman edenler.*
c. *Taif'lilerden iman edenlerdir."*[80]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü şefaat edecek olanlar şunlardır:
a. *Peygamberler.*
b. *Alimler*
c. *Şehitlerdir."*[81]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben şefaat etmekle ve şefaat etmeden ümmetimin yarısının cennete girmesi arasında muhayyer kılındım. Ben (umumi) şefaati tercih ettim. Çünkü şefaat daha şümul ludur. Böylesine şefaatin yalnız takva (Allah'tan Hakkıyla Korkan) müminler için olacağını sanıyorsanız, böyle sanmayınız. Belki bu şefaatim, günahkar, kusurlu ve çok hata işleyen kimseler için olacaktır." [82]

Not: İmamı Nevevi, şefaati üç kısma ayırmıştır:
a. Haşır meydanında çok beklemekten ızdırap ve yorgunluk içerisinde bulunan insanlar için yapılacak şefaattir. Bu şefaat sayesinde, orada bulunan pek çok kişi selamete

çıkacaktır.
b. Müslümanlardan sorgusuz sualsiz cennete girecek olanlara edilecek şefaat.
c. Dünyada yaptıkları günahları yüzünden cennete girecekleri hal -de, onları cehenneme girmekten kurtaran şefaattir.[83]

5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ümmetime şetaat etmek için Rabbime yalvardım. Rabbim şöyle buyurdu:
Ümmetinden sorgusuz ve sualsiz yetmiş bin kişi cennete girecektir. Bunun üzerine Rabbime biraz daha artırması için talepte bulundum. Rabbim de:
"Kudret elini iki kere öne, sağ ve sola çevirerek, bir kaç mislini artıracağına işaret etti."[84]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenleredir."[85]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kıyamet günü ümmetime yapacağım şefaatim hak ve doğrudur. Öyleyse inanmayanlar şefaatimden faydalanamayacaklardır."[86]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz kıyamet günü yeryüzünde bulunan taş ve çakıllardan sayıca daha çok kimselere şefaat edeceğim."[87]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bana öylesine değerli beş önemli şey verilmiştir ki, Ben'den önce gelmiş geçmiş hiç bir peygambere verilmemiştir.
a. *Bir aylık yoldan uzakta bulunan düşmanların kalbine benim korkumun girmesi.*
b. *Yeryüzünün bana mescit kılınmasını, (Su bulunmadığı bir yerde) toprakların teyemmüm etmek için temizleyici olması.*
c. *Ganimet mallarının yalnız bana helal olması.*
d. *Günahkarlar için şefaat yetkisinin bena verilmiş olması.*
e. *Her peygamber yalnız kendi kavmine gönderilmişken, Benin bütün beşeriyete peygamber olarak gönderılnı emdir."*[88]

Not: Gündüp, Ebu Zer'il Gaffaridir. Hz.Muaviye, onu Medine'de bulunan Hz. Osman'ın yanma sürgün etmiş, Hz. Osman ise, Medine'den üç günlük mesafede bulunan Rabbez adlı bir kasabaya sürmüştür. Orada hakkın rahmetine kavuşan Cünlüp' ün mezhebi şöyle idi: Bir mü'minin yevmiye nafakasından fazla olan parasının üzerinden bir gece geçmesi caiz değildir. Ancak onu muhtaç olan bir kimseye vermek mecburiyetindedir. Cundüp, son derece muttaki bir kimse idi.[89]

10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cehenneme girmeyi hak eden kafirler orada ne yaşarlar ve ne de ölürler. Fakat günahları sebebiyle cehenneme giren mü'minler (işkence müddetini doldurduktan sonra) orada ölür, kömür haline geldikten sonra kendileri için şefaatin yapılmasına müsaade edilir. Bu kimseler gruplar halinde cennet ırmakları kenarına getirildiklerinde, orada bulunan cennet ehline şöyle emredilir:
"Bunların üzerine haya sularını dökünüz." (Üzerlerine haya suyu döküldükten sonra) Sellerin geçtiği yollarda biten buğday tanesi gibi onlarda biterek, ebedi bir hayata kavuşmuş olacaklardır." [90]

KONU: PEYGAMBERİMİZİN SÜNNETİ VE İHYA EDİLMESİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Bilal bil ki, şüphesiz kim ki, işlenilmeyen sünnetlerimden herhangi birisini ihya ederse, o kimse o sünneti işleyecek kimselerin sevapları kadar sevap kazanır. Fakat işleyenlerin sevaplarından da hic bir eksiklik olmaz.
Kim, dinden olmayıp Allah'ın ve peygamberin rızasına uymayan; gazino, bar, pavyon, randevu evleri gibi) fesat tohumları saçarak, bidatları İslam ülkesine sokarsa, ondan sonra onu işleyecek kimselerin günahları kadar günah kazanır, hem de işleyenlerin günahlarından hiç bir noksanlık da olmaz."[91]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim sünnetimi değiştirecek ilk kişi Beni Ümmiye kabilesinden olacaktır."[92]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz ben size bir hadisimi söylediğim zaman, yanımda bulunanlar bulunmayanlara onu ulaştırsın."[93]

KONU: MİRAÇ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben Mekke'de iken evimin tavanı yarıldı ve Hz. Cebrail gelerek göğsümü yardı, kalbimi çıkardı ve zemzem suyu ile yıkadıktan sonra içi iman ve hikmetle dolu olan altın bir leğen getirdi. Bunun içindekini kalbime boşalttıktan sonra Hz. Cebrail ile birlikte göğe yükseldik. Cebrail (a.s.) dünya semasının açılmasını istedi. Bekçi;
"Kim o diye sordu?" Cebrail (a. s.) cevap verdi, Yanındakinin kim olduğu sorulunca:
"Hz. Muhammed (a.s.)" dedi. Bekçi:
"O 'na peygamberlik geldi mi?" Cebrail (a.s.):
"Tabii" diye cevap verdi. *Kapı açıldıktan sonra gökyüzüne çıktık. Sağ ve sol yanlarını, uzaktan karaltı şeklinde görülen insan topluluğunun çevrelediği birisi göründü. O, sağ yanına bakınca gülüyor, sol yanına bakınca da ağlıyordu. Bana dönerek:*
"Hoş geldin ey peygamber ve salih evlat" dedi. *Hz. Cebrail'e bunun kim olduğunu sordum.*
"O da Adem Peygamberdir." dedi. Sağ ve solundaki insan kalabalığı ise Adem (a.s.)'in soyundan gelen bütün insanların ruhlarıdır. Sağındakiler cennetlik solundakiler cehennemlik olanlardır. Bu sebepten sağına bakınca gülmekte, soluna bakınca da ağlamaktadır.
(Yolumuza devam ediyorduk.) İkinci kat semaya çıktık. Cebrail (a.s), yine kapının açılmasını istedi. Bekçi, dünya semasındaki söylenenleri tekrar ettikten sonra, İdris peygamberle karşılaştık. İdris (a.s.):
"Ey hayırlı peygamber ve değerli kardeş hoş geldin. " dedi.
Ondan sonra Musa peygamberle karşılaştık. (Üçüncü katta) Musa (a.s.):
"Ey değerli peygamber ve kardeş, hoş geldin, dedi. Sonra sırasıyla Hz. İsa, Hz. İbrahim ve diğer peygamberlere uğradık. Hepsi de:
" Ey değerli peygamber ve salih kardeş hoş geldiniz," diyorlardı. *Nihayet Cebrail (a.s.) beni daha yukarı doğru götürdü. Orada kainatın kaderini çizen kalemlerin cızıltılarını duydum. Sonra Hz. Allah ümmetime elli vakit namazı farz kıldı. Bu noktadan artık geriye döndüm, yolda Musa (a.s.)'ma rast geldim.*
"Allahü Teala ümmetine neyi farz kıldı" *diye sorunca, ben de:*
"*Elli vakit namazı farz kıldı, dedim.* Bunun üzerine Hz.Musa:
" Ben insanları bilirim, İsrail oğullarıyla uzun zaman mücadele ettim. Senin ümmetin günde elli vakit namazı kılamaz. Rabbine dön ve bu vazifenin biraz hafiflemesini iste."dedi.
Böylece Rabbime döndüm ve namaz yükünün biraz hafifletilmesini istedim. Yüce Allah namazı kırk vakte indirdi. Dönüp Hz. Musa'ya durumu anlattım. O, beni gene Rabbime gönderdi. Hz. Allah, otuz vakta, yirmiye, ona, daha sonra da beş vakte indirdi. Tam bu sırada kulağıma bir ses geldi.
"Farz olan beş vakit namazı kesin olarak, değiştirilmez bir hale getirdim." Tekrar Hz.Musaya uğradım. Bana Rabbime bir daha dönmemi söyledi. Ben de: Artık haya ediyorum bir daha gidemem, dedim. Sonra (Cibril) ta Sitretül'l münteha'ya birlikte varıncaya kadar beni götürdü. Sidre'yi Öyle (acib ve garib) elvan kablamıştı ki onlar nedir? Bilemem. Bu ağaçın köküdden saçılan rengarenk nur ışıklar ümmetimi aydınlatıyordu. Sonra cennete götürüldüm. Cennet yaprakları misk kokulu, taşları da incilerdendi."[94]

İzah Ve Delillerle İspat Edişi

Sonuncu ve en büyük Allah elçisi Hz. Muhammet'in en önemli mucizelerinden birisi de Mi'raç hadisesidir.
Mi'raç hâdisesi Medine göçünden bir yıl önce yani 621 milâdi yılının Recep ayının 27 gecesi vuku bulmuştur. Mi'raç yolculuğu iki önemli kısımdan ibarettir:
a) Kabe avlusundan ya da Peygamberimizin evinden başlayarak Kudüs'teki Meseid-i Aksa'da sona eren yeryüzü yolculuğu.
b) Kudüs'teki Mescid-i Aksa'dan başlayıp yedi kat gökyüzünü bir bir aştıktan sonra hiç bir kulun ulaşamadığı bir yakınlıkta bizzat Ulu Allah'ın huzurunda son bulan gökyüzü yolculuğu.
İnsanların en büyüğü ile Ulu Allah'ın bizzat buluşmasını temin eden bu mukaddes yolculuk kısaca şöyle olmuştur. 621 milâdi yılının Recep ayının 27 gecesi meleklerin sultanı

Cebrail, Peygamber'i Mekke'den alıp " burak" adını taşıyan bir binek hayvanına bindirmiş ve çok kısa bir süre içinde Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürmüştür. İslâm dininin ilk yıllarında kıble merkezi olan bu Mescid'de Peygamber'imiz büyük Peygamberlere imam olmuş ve iki rekâtlık namaz kıldırmıştır.
Bundan sonra Peygamber'imiz yine Cebrail'in kılavuzluğu üe gökyüzü yolculuğuna başlamıştır. Bu akıllar üstü ve başka hiç bir kula nasip olmayan yolculuğu sırasında gökyüzünün yedi katını aşmış ve her katta büyük Peygamberlerden biri ile tanışmıştır. Yine bu sırada Cennet ile Cehennem'in içlerini dolduracak kimselerle birlikte görüşmüş ve yolculuğuna devam ederek hudut ağacına (Sıdratül Müntahaya) ulaşmıştır.
Bu noktaya kadar Peygamber'e kılavuzluk eden Cebrail daha ileriye tek adım bile atmaya yetkisi olmadığını belirterek yerinde kalmış ve Allah Resulünü, Tanrı'ya kavuşturucu son adımlarını atmak üzere yalnız bırakmıştır. Bu noktadan sonrası için bir şeyler söylemeye ve yazmaya beşer idraki de ifadesi de aciz ve güçsüzdür. Yalnız şu kadarını belirtebeliriz ki yaratılış sırasında ruhu birincilik sırasına sahip olan, ismi göklerde Allah'ın ismi ile yan yana yazılı bulunan ve bütün varlıklara rahmet olarak Allah tarafından insanlığa gönderilen Peygamberler Peygamber'i varlıkların sahibi ile tasvir ve tarifinden tamamen aciz olduğumuz bir buluşmak şerefine kavuşmuş, sessiz sözsüz bir konuşma yapmıştır.
Peygamber bu Ulu yolculuğunu bitirerek Mekke'ye dönünce gezdiklerini ve gördüklerini inanmaya yanaşmamışlardır. Birbiri arkasından gökyüzü katlarını aşarak Allah'a kavuşmak şöyle dursun, bu azılı müşriklere göre, bir gece içinde Kudüs'e varıp dönmek bile altın kabul edemiyeceği imkânsız bir şeydir. Gerçi daha önce Kudüs'e hie gitmemiş olan Peygumber'e Kudüs hakkında çeşitli somlar ao muşlar ve hayretler içinde grerçeğe uygun cevaplar aldıklarını görmüşlerdir. Ama yine de O'nun doğru sözlüğüne bir türlü inanamıyorlar; hattâ anlattıkları ile ala etmeye kadar işi ileri götürüyorlardı. Bu hava içinde müşriklerden bir gunıp Ebu Bekir'e vararak durumu ve Peygamber'in söylediklerini anlattılar Ve bu konuda n düşündüğünü sordular.
Ebu Bekir'in Allah, Resulünün sözlerine inanmamakta keçiler gibi ayak dire yen müşriklere verdiği cevap eşsiz iman sağlamlığından, beklenebileceği gibi gaye kesindir.
Efendimiz, arşı âlâya vardığında sağ elini sol elinin üstüne koyup, kıyamen hacet diledi. Hâk sübhanehu ve Teâlâ hazretleri:
"Ya Ahmet! Ya Muhammed! Benden ne isteyeceksen iste! Benim yanımda hacetin, nedir?" Dediğinde Efendimiz:
"Yarabbi! Senden ümmetime yakınlık dilerim!" Allah celle hazretleri cevaben:
"İzzetim hakkı için ümmetine yakın olmayı ben de isterim. Kâfirleri cennetime koymam. Rahmetimi ve nimetimi mü'minler için hazırladım. Her kim, benim rızamı isterse, dilini benim zikrimle süslesin. Bedenini, vücudunu taatımla kocatsın. Ömrünü benim yoluma sarf eylesin. Bana muhabbetin nişanı şudur ki, benim sözümden gayrı söz dinlemesin, benim sevgimden başka gönlünde sevgi bulunmasın. Dilinde tek bir, vücudunda kıyam, gözünde benim aşkımla, benim korkumla yaş olsun ki, iki âlemde onlara yakın olurum, şeytanı onlardan irak ederim. Onları ebedî razı olduğum hizmetlerimde kullanırım. Tevfikim onlara refik olur, dediğinde efendimiz;
"*Yarabbi! Ümmetim zaiftir, bunları yapmaya kadiri olamazlar. îlâhi kerem sendedir. Sen Rahman, sen Rahimsin."*
"Ey Habibim! Ben Erhamer-rahimim, padişahım. Kimsenin tâatmdan bana fayda olmadığı gibi, hiçbir âsinin isyanından da bana zarar yoktur. Beşaret ve müjde olsun şu kimseye ki, "Eşhedü en lâ ilâheillallah ve eşhedü enne Muhammeden resulullah" dese, rahmetim ona bahşiştir. Rizayı-şerifim ona hil'attır. O kulumun nazarı ebediyyen benim nimetime ve nâzarımadır."
"Yarab! Şimdi canım safaya erdi. Ruhum, kalbim rahat oldu. Gönlüm karar tutup, razı oldum. Yarabbi!" Dediğinde Hak Teâlâ Ekremel-Ekremin hazretleri:
"Ey habibim. Seni razı kılıncaya kadar sana ikram edeceğim."[95] buyurdu. Cenabı-zül-cemâl hazretleri, Habibi huda efendimize:
"Ey habibim! Sen, bana bütün peygamberlerden sevgilisin. Ümmetin de, bana bütün ümmetlerden sevgili olduğundan, bütün gök ehlinin ibadetini cem'ettim, adını Namazı koydum; Bu namazı, ümmetine tâat olarak farz eyledim. Senin ümmetinden her kim, benim rızam için, bu farzımı yerine getirirse; bütün ibadetlerle bana ibadet etmiş olur. Bu namaz dinin direğidir. Bu namaz, efendimizin göz nurudur. Bu namaz, Allah cellenin razı olduğu ibadettir.
Ey aşıkı sadık! Eğer AHahı tanıyorsan, Peygambere sevgin ve ıymanm var ise, bu namazı kıl, cennete dahil ol!...
Efendimiz, Cehennem bana arz olundu. Ekseri ehlini kadınlar, zenginler ve ibadetsizler olarak gördüm. Kadınların ekserisinin ne için enli nâr olduğunu Hz. Cebrail'den sorduğumda:
"Kocalarına itaatsizlik edip, getirdikleri nimetlere nankörlük ettiklerinden, zenginler de mallarının şükrünü edâ etmeyip, zekât ve sadakat ile hayır, hasenat yapmadıklarından; İbadet yoksullarının da, ibadet etmeyip hakka âsi olduklarından nâra müstehak olduklarını bildirdi.
Leylei-Miracı cümlemiz hakkında kutlu ve mübarek eyle yarabbi! Dualarımızı ravzai-Resûlde kabul olunan dualara ilhak ile bizleri mesrur eyle yarabbî![96]

KONU: İSLAM ÜMMETİNİN FAZİLETİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler, sizler yeryüzünde Allahın şahitlerisiniz. Melekler de semada Allahın şahitleridir."[97]

Şahitlik sıfatını taşıyan Müslümanlar, her hangi bir Müslüman kardeşinin lehine şahitlik yapacak olursa, Cenab-ı Hak da o kimsenin yaptığı şahitliği kabul ederek, onu cennetine koyar. Eğer bu şahitlik yalancı şahitlik olursa, o zaman o kimseyi cehennemine koyar. Çünkü Müslümanlar Allah'ın yerdeki şahitleri, melekler ise gökteki şahitleridir.[98]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cennete girecek olan yüzyirmi sınıftır. Bu sınıflardan seksen tanesi Hz.Muhammed (s.a.s.)'ın, ümmeti, geriye kalan kırk sınıf ise, diğer peygamberlerin ümmetleridir."[99]

Bu hadisi şerif, peygamberimizin ümmetinin üçte ikisinin cennete gireceğini ifade etmektedir.[100]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben ancak (sizler gibi) bir beşerim. (bu sebeple) Ben Allah'ıma şöyle yavardım: " Müslümanlardan her hangi birisine (istemeyerek) hakarette bulunursam, o hakaretimi o kişiye zekat sevabı olarak yazsın."[101]

Sevgili peygamberimiz Rabbine yalvarıyor ve:
"Ey Rabbim, ben bir beşerim, şaşabilirim. Müslüman kardeşlerimden herhangi birisinin kalbini kıracak olursam bunu kendisine bir sadaka olarak kabul eyle."[102]

4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim ümmetim, evvelimi yoksa sonumu daha faydalı olduğu bilinmeyen bir yağmura benzer."[103]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler, sizin yaşamanızın müddeti, geçmiş ümmetlere nazaran ikindi ile akşam arasındaki zaman kadardır."
Sizler, Yahudi ve Hıristiyan (her üç dine mensup olanlar) bir kaç tane işçi çalıştırana benzer. Her üç dinin mensuplarına söyle denilir:
"Ey işçiler, sizden kim sabahtan öğleye kadar çalışırsa, karşılığı olarak bir dinar verilecektir. Bu şartı Yahudiler kabul eder. Bundan sonra diğer iki sınıfa:
"Kim öğleden ikindiye kadar çalışırsa ona da bir dinar verilecektir. Bu ikinci şartı da Hiristiyanlar kabul eder. Sonra, sizden kim ikindiden akşama kadar çalışırsaona da iki dinar verilecektir, deniler. İşte bu kazancı bol olan üçüncü şartı kabul eden sizlersiniz.
Bunun üzerine Yahudi ve Hiristiyanlar, az çalışmalarına rağmen kazançları bol olan Müslümanlara öfkelenip şöyle derler:
"Ne oluyoruz, çalıştıklarımız çok, kazancımız az." Buna karşılık olarak çalıştıran kişi şöyle der:
"Size bir zulüm mü yapıldı? Hayır, bize bir zulüm yapılmadı, fakat çalıştığımızın karşılığını alamıyoruz," derler. *Öyleyse bu, Cenabı Hak'kın bir faziletidir, onu dilediğine verir."*[104]

Bu hadisi şerifte, dinlerin yaşama müddetleri ve her dininin mensubuna verilecek ilahi mükafatlardan bahsedilmektedir. Yüce Allah'ın bir lütfü olarak Müslümanlara kısa bir çalışma yapmalarına rağmen, büyük mükafatların verileceği bunun için şerefli ve bahtiyar bir ümmet oldukları beyan buyurulmaktadır.[105]

Hz. Allah Buyuruyor ki:
"Siz insanlığın menfaati için yaratılmış bir ümmetsiniz; dinin iyi gördüklerini emreder, kötülüklere engel olmaya çalışır ve Allah'a inanırsınız. Kitablılar (hiristiyanlar ve yahudiler) da insansalar kendi hesaplarına iyi olurdu; gerçi onların aralarında inananlar vardır; ama çoğunluğu (dinsiz) fasık kimselerdir."[106]

KONU: BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETLERİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Yüce Allah'ın kelamı olan kitap, Davut Peygambere okunması için hafifletilmiştir. Yani kolaylaştırılmıştır. Zira O, bineğine emrettiği eğer vurulmadan evvel kitabı okuyarak bitiriyordu.*"[107]

Lut (a.s.) İbrahim peygamberin acasının oğludur. Hz. Lut Sodom şehrinde oturuyordu. Bu şehrin insanları Allahın haran kıldığı livatayı işlemekte bir beis görmüyorlardı. Lut (a.s.) ne yaptıysa bu sapık kavmi doğru yola getirememişti. Cenabı Hak, bir gün genç ve güzel delikanlı kılığında üç melek gönderdi. Bu melekler sapık insanların arasından geçerek Lut (a.s.)'ın evine vardıklarında, büyük bir kalabalıkta arkalarından gelerek Hz. Lut'tan bu güzel gençleri istiyorlardı. Peygamber kalabalığa ne söylediyse ikna olmadılar. Nihayet melekler peygambere:
"Bu gece sana inananlarla birlikte bu şehirden gideceksin. Bu sapık insanlar gökten yağan taş ve aletlerle perişan olacaklardır. " dediler. Hakikaten de öyle oldu ve aletlerle mahvolup yerle bir oldular.[108]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah Lut Peygaberden razı olsun. Çünkü Lut (a.s.) çok kuvvetli bir temele sırtını (Allaha) vermiştir. Lut peygamberden daha sonra gönderilen her peygamber, başkasının hakaretine uğramaktan masun ve Allah'ın himayesi altındaydılar."[109]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah Musa peygamberden razı olsun. Bana yapılan eziyetlerden kendisine çok eziyet yapılır, buna rağmen sabrederdi."[110]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah Yusuf Peygambere rahmet etsin. O, müsabahakar ve yumuşak huylu idi. Zira onun yerinde ben hapishanede olup (Mısır reisi tarafından hapisten çıkarılmam için) birisi bana gönderilmiş olaydı hemen çıkardım."[111]

KONU: KUREYŞ KABİLESİNİN FAZİLETİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, Kureyş kabilesini 7 meziyetle (diğerlerinden) üstün kılmıştır. Bunlardan bir tanesi dahi geçmiş ve gelecek hiç kim kabileye verilmemiştir.
a. *Yüce Allah, benim onlardan olmamla bu kabileyi üstün kılmıştır.*
b. *Peygamberliğin onlar arasından çıkmış olması.*
c. *Kabeye hizmetçiliğin onlardan olması.*
d. *Dünyanın her köşesinden gelen hacılara onların su vermesi. Kabeyi yıkmak için Yemen'den gelen fil ordusuna* **e.** *Cenab-ı Hakkın bu kabileyi galip kılması.*
f. *Hiç bir kimse Allaha kulluk yapmadığı bir zaman da Kureyş kabilesinin ön sene bir olan Allaha kulluk yapmaları*
g. *Kur'an'da bir surenin bu kabilenin ismiyle indirilmiş olması."*[112]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kureyş kabilesi, devlet işlerinin amiri ve yetkilisidir. İyi insanlar iyilerine, kötü insanla da kötülüklerine tabi olurlar."[113]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kureyş kabilesine öncülük ediniz. Onları hakir görerek geriye atmayınız. Çünkü Kureyşli olmayan iki erkeğin kuvveti, Kureyşli olan bir erkeğin kuvvetine verilmiştir."[114]

KONU: PİS VE TEMİZ SULAR

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz su, temiz ve temizleyicidir. (renk, tat ve koku bozulmadığı müddetçe) içine karışan herhangi bir şey onu temizleyici sıfatından çıkaramaz."[115]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz suya karışan madde galip suyun tat ve rengi gibi özelliklerinden birisini bozmasıyla su pislenmiş olur"[116]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz su cünüp olmaz. (Yani, cünüp bir insanın gusül yaptığı sudan geriye kalan su, pis olmaz. Başka birisi de o sudan güsül edebilir.)"[117]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz mü'min (boğazlanmadan ölen veya besmelesiz kesilen bir hayvan gibi ölmekle) mundar olmaz."[118]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Deniz de ölen her hayvan helal ve o deniz suyu daima temiz ve temizleyicidir."* [119]

Bu hadisi şerif, Şafii Mezhebinin delilidir. Çünkü Şafiilere göre: Yalnız deniz de yaşamak şartıyle köpek şeklinde olsa bile her türlü hayvanın eti yenebilir. Hanefi Mezhebine göre ise, denizde yaşayan bazı hayvanların etleri yenmez.[120]

6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Suyu hiç bir şey pislemez, (ancak, rengi, kokusu ve tadı gibi özelliklerinden birisi bozulduğu an su necis olur.)"[121]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz akan suya işemiyi nehyetmiştir."[122]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz duran /akmayan/ suya işenilmesini neyyetmiştir."[123]

KONU: NAMAZIN ŞARTLARI

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Yüce Allah haya eden ve örten olduğu gibi, haya edilmesini ve örtünülmesini de sevendir. Öyleyse biriniz yıkandığı zaman (başkalarına görünmeyecek şekilde) örtünerek yıkansın."[124]

KONU: TEMİZLENMEK VE NAMAZIN ŞARTLARI

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdest azalarınızı temizleyiniz, (abdest alınız) ki, Yüce Allah da sizi günah kirlerinden temizlesin. Abdestli olarak yatan bir müminin yanında mutlaka bir melek de geceler. Kişi sağdan sola, solda sağa döndüğü zaman melek Allaha yalvararak şöyle der:
"Allah'ım, şu kulunan günahlarını af eyle. Zira o, temiz ve abdest (ibadeti) ile yatağına uzanmıştır."[125]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Köpeklerin bulaştırdığı kabınızın temizlenmesi, temiz toprakla karıştırılmış bulanık bir su ile yıkadıktan sonra, yedi defa ayrı ayrı su ile yıkanmasıyladır."[126]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evinizi ve salonunu temiz tutunuz! Zira Yahudiler evlerini temiz tutmazlar. (evleri pis pis kokar.)"[127]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Temiz toprakla teyemmüm etmeniz gerekir. Çünkü suyun bu lunmadığı yerde toprak size yeterlidir."[128]

Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Ora (Küba)'da öyle rical var ki çok temizlenmeyi severler, Allahu (Teâlâ) da çok temizlenenleri sever."
Buyurmuştur.[129]

5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ömer (bir abdeste beş vakit namaz kılmayı) mahsusen yaptım."[130]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah, kibir, gurur için elbisesini yere değecek kadar uzatarak namaz kılanın namazını kabul etmez."[131]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey mü'min, dizinden yukarı olan baldırını başkasına gösterme. Diri veya ölü olsun başkasının avret yerine de bakma."[132]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cebrail (a.s.) sana gelerek şöyle dedi: Ey Muhammed (a.s.) abdest almak istediğin zaman su ile ıslanmış ellerini üzerine serp ki üzerine feyz ve bereket dökülsün."[133]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz melekler, kafirlerin cenaze törenlerine rahmet ile katılmazlar. Zaferan (kadınlara mahsus olan koku) sürünen erkeklerin ve cünüp olanların yanına varmazlar."[134]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Saad adındaki bir şahıs (azabın şiddetinden çok korkunç bağırdı. Ben, azabının hafifletilmesi için Yüce Allah'a yalvardım."[135]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz abdestin sevabını ibtal ettirmek için velhan adında bir şeytan vardır. Öyle ise abdest alırken her türlü vesveseden kaçınınız."[136]

Yine Allahu Teâlâ:
"Allah'ın muradı sizi sıkıntıya koşmak değil ve lâkin sizi temizletmek ve üzerinize nimetini tamamlamak istiyor ki şükredesiniz"[137]

12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdest almakta ve güsül yapmakta, topukları tamamiyle yıkamayan kimseler için azap vardır."[138]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Topuklarını ve ayaklarının ön kısımlarını tamamiyle yıkamayanlar için azap vardır."[139]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah, abdeste ve yemekten sonra parmaklarının arasını karıştırarak ellerini iyice yıkayanlardan razı olsun."[140]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kediler (eti yenmeyen) yırtıcı bir hayvan grubudur."[141]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kediler evden sayılır ve evin içinde dolaşanlardandır. Bu zarurete binaen artıkları temizdir."[142]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Misvak ağzı temizler ve Allah'ın rızasını kazandırır."[143]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Misvak kullanmak ve cumu günü yıkanmak her Müslüman için vaciptir."[144]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Misvak, peygamberimizin başkasının menfaati için, geride bıraktığı sünnetlerinden birisidir."[145]

Bu açık âyet ve Hadîslerden, işin mühim tarafının bâtın temizliği olduğunu basiret sâhibleri anlamışlardır. Çünkü Peygamber Efendimizin: *"Temizlik îmânın yarısıdır"* buyurmasından muradı, bâtını harab iken, su ile hâsıl olan yalnız zahir temizliği olmaktan çok uzaktır.[146]

Temizliğin Dereceleri

Temizliğin dört derecesi vardır:
1- Hadesten, hubûsdan, yani bedeni abdestsizlik ve cenâbetlikten, pislik ve kirden temizlemek.
2- Azaları cürüm ve günahtan temizlemek.

20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölümün dışında, misvak her derdin devasıdır."[147]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evlerin en kötüsü hamamdır. Zira orada sesler yükselir, açılması haram olan (avret mahalleri) yerler açılır. Bunun için oraya gidecek olanlar örtülü olarak girsinler."[148]

22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Temiz toprak, on sene su bulunmasa bile, Müslümanların abdest ve gusül suyunun yerini tutar. Temiz toprakla teyemmüm eden kimse suyu bulduğu an (teyemmümü iptal olduğundan) Allahtan korkarak abdest alsın."[149]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamberimiz, abdest alırken başım mesh etmek için yeni bir su alırdı."[150]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey imanlı kadın, aybaşından temizlenip yıkandıktan hemen sonra misk ile kokulanmış bir parça pamukla nisai kısmını temizle."[151]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Ey mü'minler, (abdest alerken ve güsül aderken) parmaklarınızın arasını karıştırınız ki, Hz. Allah Kıyamet günü onları ateşle yaktırmasın."[152]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey mü'minler, (abdeste ve güsülde) sakalınızı karıştırınız ve tırnaklarınızı kesiniz."[153]

"Kalbi kötü huy ve sevilmiyen âdi hasletlerden temizlemek."
"Sırrını (kalbini) Allah'ın gayrısından temizlemektir ki, bu Peygamberler ve sıddîkler temizliğidir. Her derecedeki temizlik o mertebede yapılan amelin yarısıdır. Meselâ: Sırrın amelindeki son gaye ilâhî azametin sırra tecellisidir. Halbuki Allahu Teâlâ'dan başka her şey sırdan göç etmedikçe ilâhî marifet hakîkî mânâda sırra hulul edemez. Bu sebebten Allahu Teâlâ:[154]

27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dabağ etmek her deriyi temizler."[155]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dabağ etmek ölü bulunan her türlü hayvanın derisini temizler."[156]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dabağ etmek her türlü hayvanın derisini temizler."[157]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Erkeklerin suyu (menisi) katı ve bayaz, kadınlardaki ise ince ve sarıdır. (cinsiyette) her ikisinden hangisi (ana rahminde) daha evvel dökülürse, dünyaya gelecek çocuk daha fazla o suyun sahibine benzer."[158]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Lanet edilmeğe sebebiyet verecek üç şeyden kaçınınız:
a. *Su kenarlarına oturup büyük abdest etmekten.*
b. *Yol ortalarında büyük abdest etmekten.*
c. *Gölgeliklerde oturup büyük abdest etmekten."*[159]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdestinizi tam olarak alınız. Topukları kuru kalan kimse için veyl azabı vardır."[160]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bevlin (sidiğin) sızıntılarından korununuz. Çünkü kabirde kulun ilk vereceği hesap, bevilden ötürü olacaktır."[161]

"Yâ Allah de, sonra bırak onları daldıkları bataklıklarda oynıyadursunlar." [162]Buyurmuştur.
Zîra yekdiğerinin zıddı olan hakkı marifet ile mâsiyaya meyil, bir gönülde toplanamaz.
"Allahu Teâlâ bir insanın göğsünde iki kalb yaratmamıştır."[163] Ayet-i celîlesi de bunun bir delilidir.[164]

34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Uyanık gözler, makadi bağlayan ip gibidir. Gözler kapanıp uyuduğu zaman makad çözülür ve abdest bozulur."[165]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sünnet edilen kısım birleştiği zaman gusül yapmak vacip olur.!"[166]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden biriniz büyük abdest etmeye oturduğu zaman, ne yüzünü ve ne de arkasını kıbleye çevirmesin. Yüzünü ve arkasını diğer yönlere çevirebilir."[167]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz küçük abdest ederken en yumuşak yeri seçsin (ki, üzerine sıçramasın)"[168]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz küçük veya büyük abdesti sıkışırken namaza başlamasın, (çünkü sıkışıklık durumu namazın huşu ve huzuruna engel olur.)"[169]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz uykudan uyandığı zaman ellerini üç kere yıkamadan yemeğe ve su kabına sokmasın."[170]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz uykudan uyanıp abdest almağa başladığı zaman üç kere ağız ve burnuna su versin. Çünkü şeytan burnun iç kısmında geceler." [171]

Kalbin ameline gelince: Burada da son gaye, kalbi şer'î inançlar ve güzel huylar ile bezemektir ki, bu da ancak kalbi bunların zıddı olan kötü, sevilmiyen huylar ve bozuk akide ve inançlardan temizlemek ile mümkündür. (Bu açıklama ile imânın, biri kalbi temizlemek diğeri de kalbi doldurmak bakımından iki cüz'ü olduğu anlaşılıyor.) Kalbi temizlemek îmân'ın iki cüz'ünden biri olmuş oluyor ki, bu birinci, îmânın şartıdır. Âzâları günâhdan temizlemek de bunun gibi amelin iki cüz'ünden birincisidir. Günâhlardan temizlenmiyen âza ile ibâdet yapılmaz. Buna göre de azaları günâhtan temizlemek amelin şartı olur. İşte bunlar îmân'ın makâamlarıdır ve her makaamın da sahibine göre dereceleri vardır. Binâenaleyh (merdivenin basamağı gibi) alt kademeyi geçmedenüst basamağa çıkılamaz. Kalbini bozuk i'tikat[172]

41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Ben misvak kullanmak için o kadar emrolundum ki, hatta bana farz kılınacağını zannettim."* [173]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz hayızlı olan hanımlarının gecelik elbisesinin dış kısmıyla oynaşırdı. (Elbisenin altında bulunan çıplak vücutla asla oynaşmazdı.)"[174]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili Peygamberimiz, oruçlu iken iftar vaktinde (hurma yok ise) aralıksız olarak iki veya üç defa su içmekle iftar ederdi."[175]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili Peygamberimiz, Müslüman ellerin feyz ve bereketini umduğundan (Müslümanların abdest aldığı) çeşme ve subaşlarına herhangi birisini göndererek su getirtirir ve o suyu içerdi."[176]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, yapılacak olan herhangi bir evin arsasını araştırdığı kadar, abdest bozması için (hiç kimsenin görmeyeceği) iyi bir yeri araştırırdı."[177]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz daima yüzüğünü sağ parmağına takardı."[178]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz abdestli olduğu halde bazen hanımını öper, buna rağmen tekrar abdest almadan namaz kılardı."[179]

(inanç) ve kötü huylardan temizlemeyip tevhîd nuru ve güzel huylar ile doldurmadan sırrını mezmûm sıfatlardan, azalarını günâhlardan temizlemeyip ibâdet ile tezyin etmeden kalb temizliğine geçilemez. İstenen şey ne kadar kıymetli ve değerli olursa o nisbette yolları sarp ve elde edilmesi güç olur. Binâenaleyh bu söylediklerimin de kuru bir istekle elde edilip kolaylıkla bunlara varılabileceğini sanma.
Evet, bu mertebeleri ayıramıyacak kadar basiretsiz kimseler temizlikte ancak, öze nisbetle kabuk mesabesinde olan son dereceyi; yani dış (beden) temizliğini anlıyanlar ve bütün mesâisini, taharetine,[180]

48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, abdest alıken, abdest azalarını bezen bir, bazen iki, bazen de üçer kere yıkıyordu. (En çok üç kere yıkardı.)"[181]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz bir sa (beş litre) su ile güsül eder, bir litre su ile de abdest alırdı."[182]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz elbisesindeki meniyi temizledikten sonra namaz kalardı."[183]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz makadını üç kere yıkardı."[184]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz her namaz için yeni bir abdest alırdı."[185]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Sevgili peygamberimiz cunup halinde iken sahura kalkar ve daha sonra da gusul ederek oruç tutardı. (vakit dar olursa cunup iken sahur yemeği yenip bilahare gusul yapılabilir.)"*[186]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, cunup iken (namaz abdesti gibi abdestini alır ve sonra da) gusul etmeden yatardı."[187]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, horlayıncaya kadar uyuduktan sonra kalkar ve yeni bir abdest almadan namaz kılardı. (Bu yalnız peygamberimize ve peygamberlere mahsustur. Onların, gözü uyur, fakat kalbleri uyumaz.)"[188]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz vitir namazını bazen gecenin evvelinden, bazen ortasında, bazende gecenin sonunda kılardı."[189]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mezı, abdest almayı, meni ise gusul etmeyi icabe ettirir."[190]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hayızlı olan hanımıyla cinsi münasebette bulunan bir erkek, (işlediği günahı af ettirmek için) sadaka olarak bir altın tasattuk etsin. Kan kesilip gusul etmeden cima yapan kimse de sadaka olarak yarım altın versin."[191]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Suyun bulunmadığı yerde, temiz olan üçtaşla bevl yerini temizleyen kimse, taharet yapmış olur."[192]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Et ve benzerini yiyen kimse ellerini ve ağzını yıkasın."[193]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdestli olarak yatağına yatan bir kimse o gece ölürse şehitler mertebesine yükselir."[194]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (suyun bulunmadığı yerde) hayvanların tersleriyle ve kemikleriyle taharet yapmayı men etmiştir."[195]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdest; abdest azalarını bir kaç yere yıkamakla abdest olur."[196]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdest, daha önce yapılmış olan günahların kefaretidir. Ondan sonra kılınacak olan namaz, aynı zamanda bir fazilet olarak kalır."[197]

bol sular ile beden ve elbisesini yıkamakla yalnız dış temizliğine hasreder. Vesveseden ve görüş zayıflığından, ilk müslümanlann görünüşe bu kadar ehemmiyet vermeyip bütün gayretlerini kalb temizliğine verdiklerinden gafil olduğu için, istenen temizliğin yalnız bu dış görünüş olduğunu zannederler. Halbuki en üstün mevkie sahip olan Hazreti Ömer hıristiyanın bardağıyle abdest almaktan çekinmemiştir.[198]

İstinca (Ön Ve Arkanın Temizlenmesi)

Erkeklerin, âdetlerine göre yürüyerek, öksürerek, yaslanarak veya başka türlü idrar sızıntıları kesilip (temizlendiğine dair) kalben kanaat tirinceye kadar istibra* etmesi gerekir. Kişinin idrar sızıntısının sildiğine kalbi kanaat getirmedikçe, abdeste başlaması caiz değildir.

65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ön ve arka yollardan çıkan şeyler abdesti bozar. Boğazdan giren hiç bir şey abdesti bozmaz."[199]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çıktığı yerden etrafa yayılan (kan ve cerahat gibi) her türlü sıvı maddeler abdesti bozar."[200]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdest suyunun ulaştığı yerlere (cennette) hususi güzellikler verilir."[201]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdest imanın, misvak ise abdestin yarısıdır."[202]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdest almak yemekten evvel bir sevap, yemekten sonra da iki sevaptır."[203]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yemekten evvel ve sonra alınan abdest fakirliği yok eder. Çünkü o, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammedin sünnetidir."
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah, birimizin abdesti bozulup yeni bir abdest almadan evvel kıldığı zaman kabul etmez."
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Tenesül uzvunu elleyen bir kimse (abdesti bozulduğundan dolayı) yeniden abdest alsın."[204]

(*) İtstibra: Erkeklerin, su döktükten sonra temizlendiğine dair kalben tatmin oluncaya kadar idrar sızıntılarını gidermeye çalışmasıdır. Bu hususta Peygamber Efendimizin *"Kabir azabının çoğu, bevil (sidik) yüzündendir"* buyurmuştur.[205]

İstanca'nın Hükmü

1- Önden ve arkadan çıkıp mahreci (pisliğin çıkış yerini) aşmayan pisliği gidermek sünnettir.
2- Pislik (çıkış yerinin sağına-soluna) yayılır ve katı ise ağırlık, sulu ise ölçü bakımından bir dirhem kadar ise (bu pisliğin) su ile giderilmesi vaciptir.
3- Çıkış yerinin sağma-soluna yayılan pislik, katı ise ağırlık, sulu ise, ölçü bakımından (takriben) bir dirhemden fazla ise, giderilmesi farzdır.
4- Cunüplük, hayz ve nifastan (temizlenmek için) boy abdesti alırken çıkış yerindeki pisliğin, (bu pislik) az bile olsa, yıkanması giderilmesi) farzdır.
5- Yüznumaraların duşunda mahrecin temiz, düzgün bir taşla temizlenmesi sünnettir. Fakat su ile yıkamak daha iyidir.[206]

73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hayızlı olan hanımıyla cinsi temasta bulunan bir kimsenin cüzzam hastalıklı çocuğu doğduğu takdirde, buna yol açan kötü sebebi sadece kendisidir."[207]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her çeşit deri dibağ etmekle temizlenir."[208]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Su bulunmayan yerde mak'adı tamezlemek için kullanılacak bazı taşlar (çift değil) tek (üçtaşla) yapılır. Safa ile Merve arasında hacıların yaptığı koşu da tek sayı iledir. (yedi defa)"
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Istinca, mak'adi temizlemek için kullanılan üç temiz taşla, olur."[209]
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Deniz suyu temiz ve temizleyicidir. İçerisinde yaşayan bütün hayvanların eti helaldir."[210]
78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdestimizi tam olarak almaya emrolunduk."[211]
79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mestlerin üzerine mesh ediniz."[212]
80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, İslam dinini kabul eden kişi seksen yaşında bile sünnet yapılmasını emreder."[213]
81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz her namaz için ayrı ayrı abdest alırdı."[214]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ancak suyun (meninin) çıkmasıyla su (gusul) lazım gelir."[215]

Meninin çıkması guslü icap ettirdiği gibi, sevişmekle ve oynaşmakla, rüyada meni gelmeden ihtilam olmakla gusul icap edemez.[216]

83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Müminler, ben babanızın yerinde olup, lazıma gelen her şeyi size öğretmek istiyorum. Öyleyse biriniz küçük veya büyük abdest yaptığı vakit yüzünü ve arkasını kıbleye çevirip sağ eliyle mak'adını temizlemesin."[217]
84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Eymü'minler, aldığınız tam abdestin sayesinde kıyamet günü anlınız, kollarınız ve ayaklarınız bembeyaz ve nurlu olacaktır. Öyleyse sizden biriniz gücü yeterse (abdest alırken suyu kol ve bacaklarının yukarısına kadar ulaştırmada) beyazlıklarını artırsın."[218]

KONU: BÜYÜK KÜÇÜK ABDEST BOZMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Sevgili peygamberimiz, büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye karşı yönelmeyi yasaklamıştır."[219]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, tepesinde meyva bulunan ağaçların dibinde ve çayların kenarında oturup büyük abdest yapmayı yasaklamıştır." [220]

Not: Meyve ağaçlarının altına abdest bozulmaz, zira hayvanlar pisliğin üzerine düşer.[221]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, hayvanların yuvaları üzerine işemeye nehyetmiştir."[222]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, kıble tarafına dönüp işmeyi yasaklamıştır."[223]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, cami kapılarına karşı işemeyi nehyetmiştir."[224]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, (su bulunmayan yerde) kemiklerle hayvan pislikleriyle ve kömür kalıntıları ile mak'adi temizlemeyi yasak etmiştir."[225]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, istihmam yerlerine işemeyi nehyetmiştir."[226]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, abdestini bozmak istedikleri vakit tuvaletin bulunmadığı düz bir arazide, yere oturmadan entarisini kaldırmazdı."[227]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, abdest bozmak istediği zaman (arkadaşları yanından uzaklaştığında) abdest bozardı."[228]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, küçük abdestini bozmak istediği zaman (yumuşak bir yer bulamayınca) sert olan yeri bir dal parçasıyle kazıdaktan sonra oturup abdestini öyle bozardı."[229]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz kişinin sağ eliyle avret mahallini ellenmesini, tek ayakla yürümesini, kolsuz cübbe ve kısa etek giymesini yasaklamıştır."[230]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Tuvaletler cinlerin bulunduğu bir karargahtır. Öyleyse biriniz tuvalete girmek istediği zaman "Bismillahi" (Allah'ın ismiyle giriyorum) dedikten sonra girsin."[231]

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ateşin üzerinde pişirilen her türlü yemeği yedikten sonra ellerinizi temizleyiniz, (yıkayınız.)"[232]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Koyunların değil, develerin etlerini yedikten sonra, koyunların değil, develerin sütlerini içtikten sonra abdest alınız. Koyunların ıstirahatgahında namaz kılınız, develerinkinde ise kılmayınız. (develer ürkek ve çekingen olduklarından, namaz kılanın üzerine saldırabilirler."[233]

NAMAZ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Farz namazlar cami de, sünnetler ise, (camiden geldikten sonra) evde kılınır,"[234]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yüce Allah şöyle buyurdu ; "Ben namazı kulumla kendim arasın da iki kısma ayırdım. Kulum kendine ayrılan kısma ulaştığı zaman dilediğini isteyebilir."
Allah'a ait olan kısımda ise: Kul, "Elhamdülillahi rabbil alemin" dediği zaman (Hamd, şükür, sena, Allah'a mahsustur. O bütün kainatın halıkı ve yetiştiricisidir,)
Hz. Allah kuluna: "Kulum bana hamdü sena etti " Kul "Errahmanirrahim." dediği zaman Hz. Allah:
"Kulum benim için senalarda bulundu, "der. Kul:
"Maliki yevmiddin" (Yüce Allah, kıyamet gününün tek hakimidir.) dediği zaman, Hz.Allah:
"Kulum bana saygıda bulunda der." Kul:
"İyyake na'büdü ve iyyake nestein." (yalnız sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz." dediği zaman Hz. Allah:
"Bu ayeti celile, kulun hissesi ile benim hissem arasında bir sınırdır. Kulum her dilediğine nail olacaktır." der.
Kul:
"İhtinassıratal müsteğim. Sıratallezine enamte eleyhim. Gayrilmağdubi eleyhim ve leddallin." (Bizi Yahudi ve Hiristiyanların, sapmış olduğu yollara değil, ihsanda bulunduğun (peygamber, evliya ve meleklerin) yoluna kavuştur, dediği zaman, Hz. Allah:
" İşte bu arzu kulum içindir. Ve kulum dilediğine kavuşacaktır." buyurur.[235]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, yolculukta öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı bir arada kılardı."[236]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, Ensar ve Muhacirlerin, nemazda zammı sureleri ezberlesinler diye, onların namazı kendisinin arsasında kılmalarını severdi."[237]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Yüce Allah üç şeyden çok hoşlanır:
a. *Namazın içerisinde cemaatın birinci safından.*
b. *Gece namazı kılan kişiden.*
c. *Cephede düşman karşısında birinci safta bulunan savaşçılardan."*[238]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah, misafirlerden oruç tutma ve namazları dört rekat kılma zorluğunu kaldırmıştır."[239]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişinin bineğinin ön kısımına binmek, yatak odasında oturmak ve kendi evinde imamlık yapmak hakkıdır."[240]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz namazını vaktin sonunda kılmağa alışan bir kimsenin, vaktin evvelinde kılmadan geçirmiş olduğu namazların değeri, aile ve bütün servetinden daha üstündür."[241]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz şeytan, namazda bulunan herhangi birinizin kalbine girerek namazınızı unutturmağa çalışır. Hatta o kadar ki, kişiyi kaç rekat namaz kaldığını (iki mi, dört mü) bilemeyecek bir duruma getirir. Böylesine bir durumla karşılaşan kişi (az olan iki rekatı kabül eder. Namazını tamamladıktan sonra) selam vermeden seh secdesini yapsın."[242]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz canilere girmek (cünüp olana ve) hayızlı olan kadınlara haramdır."[243]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz melekler, Adem Peygamberin cenaze namazını dört tekbirle kıldılar."[244]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölüm korkunç bir şeydir. Öyleyse (karşıdan gelmekte bulunan) bir cenazeyi gördüğünüz zaman ayağa kalkınız."[245]

İslâm'ın birinci şartı, birinci temeli olan Namaz dinin direği ve temelidir. Hergün beş vakit namaz kılan bir Müslüman Allaha olan iman ve inançlarını günde beş kere daha tekrarlayarak o derece sağlamlaştırmış olur. İman ve inancın kuvvet bulan, içindeki her türlü dünya işlerini ve gailesini bir tarafa bırakarak günde beş kere Allah evinde kendisini Allaha bağlayan Müslümanın Allah sevgisi ve kor kusu kalbine, siner, ahlâk ve seciyesi de o nisbette sağlamlaşır.
Akil ve baliğ olan bir Müslümana günde beş vakit namaz kılmak farzdır. Ayrıca cuma, bayram, cenaze vitir, tavaf, nezir, adak namazlariyle bir de beş vakit namazlardan herhangi

biri vaktinde kılınmadığı takdirde borcunun ödenmesi için kılınan kaza namazlardan herhangi biri vaktinde kılınmadığı takdirde borcunun ödenmesi için kılınan kaza namazları vardır.[246]

İbadet Bahçesinin Gülü

Namaz, dinin direği, iman ağacının en olgun meyvesidir.

13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz biriniz namazın içinde bulunduğu vakit, Allah'ın huzurunda ve hitabetindedir. Öyleyse sağ ve soluna tükürmesin. (caminin dışında öksürük neticesinde gelen bir tükrügü ağzından atmak yükümünde kalıyorsa) soluna veya ayaklarının dibine atsın."[247]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz yeryüzündeki bütün caniler Allah'ın evleridir. O'nun kendi evinde ziyaret eden kimselere ikramda bulunması şanına layık olan bir vazifedir."[248]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Allah'ın en seçkin kulları, güneş, ay, yıldız ve gölgelerle bilinen, namaz vakitlerini araştıran kimselerdir."[249]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz cennette nurlu kuşluk adı verilen bir kapı vardır. Kıyamet günü olduğu vakit (meleklerden) birisi şöyle nida eder: Kuşluk sünnetlerini kılmaya devam eden mü'minler nerede? İşte bu kapı onlarındır. Allah'ın lutfu keremiyle bu kapıdan içeri giriniz."[250]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz gecede öylesine değerli bir saat vardır ki, her kim o saatte dünyaya ait hayırlı bir şey isterse, Hz. Allah onun dileğini yerine getirir mutlaka. Bu değerli saat her gecede mevcuttur."[251]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah her namaz vaktinde şöle seslenir: Ey adem oğlu, (yaptığınız kötülüklerin sebebiyle) kendiniz için yakmış olduğunuz ateşlerinizi, namaz kılmakla söndürünüz."[252]

Namaz, Ulu Allah'ın mü'min kullarının önüne kurduğu zengin bir ziyafet sofrasıdır.
Namaz, hele mü'min cemaatle birlikte camide kılındığı takdirde, Allah'ın öz evine misafir olmak fırsatını veren bir ibadettir.
Namaz, mü'minin Mir'acı, kalbe imansızlık zehiri akıtan mikropların öldürücü ilâcıdır.
Namaz, kıyam, kıraat, rükü, secde, tesbih, hamd ve selâm gibi her biri başlı başına üstün birer ibadet olan seçkin kulluların tümünü içine alan bir ilâhî şenlik bahçesidir.[253]

19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her şey için bir başlangıç vardır. Namazın başlangıcı da ilk tekbirdir. Öyleyse bu tekbire dikkat ediniz."[254]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Peygamberimiz (a.s.) yaya olarak bayram namazlarına giderek, ezansız ve kametsiz olarak namazını kıldıktan sonra, başkabir yoldan dönerek evine gelirdi."[255]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, bayram namazı kılmak için evinden çıkıp, camiye varıncaya kadar, sesini yükselterek tekbir ve tahlil getirirdi."[256]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz hutbeyi ayakta okurlardı. İki hutbenin arasında oturup bir kaç ayeti kıraat ederek, millete bazı nasihatlerde bulunurlardı."[257]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, bağ ve bahçelerde namaz kalmaktan hoşlanırlardı."[258]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, kuşluk namazını altı rekat olarak kılarlardı."[259]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, kuşluk namazını bezen dört rekat, bazen de artırırdı."[260]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, binek hayvanının yöneldiği tarafı kendisine kıble olarak kabul eder ve bineğinin sırtında sünnetleri kılardı. Farz namazlarını kılmak istedikleri zaman, bineğinden inip kıbleye yönelerek kılarlardı."[261]

Namaz, Hz. Âdem'den, son Peygamber ve en sevgili Allah kulu olan Hz. Muhammed'e (S.A.S.) kadar bütün Peygamberlere ve onların vasıtası ile dünyanın ilk gününden kıyamete kadar var olagelmiş ve var oia-gidecek bütün insanlara bildirilmiş bir Allah emridir.[262]

27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz vitir ve iki rakat sabah namazı dahil olmak üzere, onüç rekatlık gece namazını kılardı. (Şafağa karşı kalkıp, namazlarını sıra ile kılardı.)"[263]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, ikindi namazından evvel (bazen) iki rekat sünnet kılardı."[264]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, (İslamın başlangıcında ikindi namazından sonra sünnet kılardı. Fakat bunu (sonradan) yasakladı."[265]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, ayakları şişinceye kadar gece namazını kılarken ayakta beklerdi."[266]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namazın birinci veya üçüncü rekatında secdeden kalkarken barazcık oturduğu sonra ayağa kalkardı."[267]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namaza başlarken tekbir aldığında ellerini kaldırır, parmakları bitişzirmezdi."[268]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, akşam ile yatsı arasında evabil sünnetlerini kılardı."[269]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sevgili peygamberimiz, öğle namazından evvel, dörtrekat sünnet kıldıktan sonra şöyle derdi: "Güneş semanın ortasından batıya doğru ayrılıp öğle namazının vakti olduğunda semanın bütün rahmet kapıları açılır."[270]

Namaz, bütün acı ve kötülükleriyle dünyayı arkada bırakarak esirgeyici Allah'ın huzuruna sığınmak teşebbüsüdür.
Namaz, mü'min kulun evi önünde akan öyle coşkun sulu bir nehirdir ki mü'min, günde beş vakit içine girerek bu nehrin temiz sularında yıkanır, arınır, günahların kir ve paslarından sıyrılarak anasından doğduğu günün katıksız saflığına döner.[271]

35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namaza, ayakta sağ elini sol elinini lazerine koyarak dururdu. Bazen de ellerini o kadar yukarda tutardı ki neredeyse mübarek sakalına değerdi."[272]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namaz kılarken, torunları Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan sırtına çıkıp oynarlardı."[273]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, arkadaşlarına hizmet edenlere dua ederdi. Veya cenaze namazlarına önem verirdi."[274]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, gece sünnetlerini ikişer rekat olarak kılar ve kıldığı her iki rekattan sonra misvak kullanırdı."[275]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, farz namazlarını kılıp selam verdikten sonra (sünnetini kılmak için) "Allahümme entesselam ve minkesselam tebarekte yazel celali vel ikram"

okuyarak bir zaman kadar oturur ve sonra kalkardı."[276]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, bir sünnet namazını kılmak istediği zaman onu devamlı olarak kılardı."[277]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Sevgili peygamberimiz, müezzinlerden, "Eşhedü enlailahe illallah ve eşhüdü enne Muhammeden abdühü ve rusuluh." (Allah' tan başka hiç bir ilah olmadığına ve Hz.Muhammedin onun kulu ve Resulü olduğuna şehadet ederim.) işitttiği zaman : " Ben de, ben de." Senin gibi şehadet ederim, buyururdu."*[278]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, gecenin evvelinde uyur, sonunu ise ibadetle ihya ederdi."[279]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namazını bitirdikten sonra sağdan dönerdi."[280]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimizin son sözü: Haydi namaza, haydi namaza idarenizin altında bulunan köle ve işçileriniz hakkında Allah'tan korkunuz." idi.[281]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimizin son sözü: Yüce Allah Yahudi ve Hıristiyanları rahmetinden uzak etsin. Çünkü onlar kendi peygamberinin kabirlerini mescit haline getirerek üzerinde ibadet ederlerdi."[282]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazın anahtarı abdestir. Namazın dışında bulunan her hare keti haram kılan (iftitah) tekbiridir. Namazdan çıkarak her kişinin hareketini helal kılan da selamdır."[283]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bana, namaz kılanlarla savaş etmek, haram kılınmıştır."[284]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bize namazın içerisinde, Kur'an ve zikirden başka her türlü konuşmalar yasak kılındı."[285]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evlerinizi namaz kılmak ve Kur'an okumakla nurlandırınız."[286]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Yüce Allah, namazda ellerini yan kısımlara koymayı yasaklamıştır."*[287]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah namazın içinde bacaklarını dikerek oturmayı nehy etmiştir."[288]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah namazın içinde bacaklarını dikerek oturmayı ve bağdaş kurmayı yasaklamıştır."[289]

Namaz, secdede kulu toprakla aynı hizaya getiren, rukü'da Allah'ın huzurunda boyun eğdiren, kıyamda başı dimdik olarak iki ayağı üzerinde doğrultan ve böylece insanoğluna hem alçak gönüllüğü (tevazuu), hem hürmeti ve hem de yerine göre mertlik ve boyun eğmemeyi öğreten unutulmaz bir ahlâk dersidir.[290]

53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey imanlı kişi, sabah ve yatsı karanlıklarında camilere gidenleri, kıyamet gününde kendisine verilecek olan tam bir nur ile müjdele."[291]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey imanlı muhataplar, (evinizi, yurdunuzu) sabah namazıyla nurlandırmız. Çünkü sabah namazının ecri çok büyüktür."[292]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ezanla kametin arasında kılmak isteyenler için, sünnet namazı vardır."[293]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişinin imanıyla, şirk ve küfrün arasında fark olarak namazın terki vardır. (namazını terk eden kişi küfre kayabilir.)"[294]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazdan çıkarken sür'atla selam vermek sünnettir."[295]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Essalatü hayrun minen nevm" (namaz aykudan daha hayırlıdır.) cümlesini sabah ezanında söyleyen müezzine, cevabını vermemekle, cemaate gitmeyen kişi için, sevabından mahrum olmak ve akibeti kötü olarak yeterli bir felakettir."[296]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazın mümkün olduğu kadar ayakta kılınması daha büyük sevaptır. Şayet buna güç yetmiyorsa, oturarak da kılınabilir. Buna da güç yetmiyorsa, uzanarak veya yan yatarak kılınmalı."[297]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazın mümkünse, gemide kılınması daha sevaptır. Ancak düşmek ve boğulmak tehlikeleri karşısında, gemide değil, dışarıda kılınması gerekir."[298]

Namaz, Kur'an-ı Kerim diliyle kulun Allah'ına seslenişi ve Allah'ın hoşnutluk, rahmet, nimet göndererek kula cevap vermesidir.
Namaz, şanı yüce Peygamberimizin Allah'a ve lekesiz kurtuluşa götüren geniş bir aydınlık yoludur.
Namaz, yüreğini iman şenletmeyen bir yabancının gözüne göründüğü gibi şekli bir takım ayakta dikilme, eğilme, yere kapanma, derken diz[299]

61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kavmin en zayıf ve hakir olanlarının arkasında namazını kıl. Parayla müezzin tutma. (Allah için müezzinlik yapılmalı para için değil.)"[300]

62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Sünnet namazlarınızı evlerinizde kılınız. Evlerinizi kabir haline getirmeyiniz. Benim yaşadığım evi (veya kabrimi) bayramgah haline getirmeyiniz. Bana selavat getiriniz, nerede olursanız olunuz getirdiğiniz selavatlar bana ulaşır."*[301]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden biriniz namazdayken (namazınızı bozdurmak maksadıyle) şeytan onun yanına yaklaşır. Mak'adinden bir kıl çekerek kişiye abdestinin bozulduğunu zannettirir. Böyle bir olayla karşılaşan kişi, kesinlikle abdestinin bozulduğuna kanaat getirmedikçe namazını bozmasın."[302]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz şeytan, namazın davetiyesi olan ezan sesini işittiğinde, bu sesi duymamak için (başından vurulmuş gibi) dönerek kaçar. Ancak ezan sesi bitince tekrar dönerek kötü vesvese tohumlar mı etrafa saçmaya devam eder. Kametin sesini işitince yine işitmemek için oradan uzaklaşır. Fakat yine ilahi ses sukuta uğrayınca tekrar geriye dönerek yapacağı işlere devam eder."[303]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz şeytan, namazın davetiyesi olan ezanın sesini işittiği zaman, sesi duymayacağı uzak bir yere kaçar."[304]

üstü düzeldikten sonra bir daha yere kapanma ve yine dizler üstü otı rusa döndükten sonra, önce sağa ve sonra sola selâm verme gibi birtakım alışılmış beden hareketlerinin arka arkaya sıralanması değildir. Hattâ namaz yine Kur'an-ı Kerim'den sûreler okumak, tekbir getirmek, Allah'a hamdetmek, tesbih cümleleri okumak da değildir. Namaz, bedenin ve dudakların ahenkli çırpınışları eliyle ruh kuşunu, kötülüklerin tutsaklık pençesinden kurtararak, Allah sevgisinin hür semalarında kanatlandıran bir iman coşkunluğudur.
Namaz, kulun kendini Allah'a verişi, O'nun ortaksız ululuğuna gönül rızasıyle teslim oluşudur.
Namaz, dünyalık bütün arzuların aldatıcı kapılarının yüzüne kilitlendiği görerek, ümitsizliğe düşen, dayanılmaz sıkıntıların ağında kıvra-[305]

66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bizimle (amel) bakımından münafıkların arasında fark ve delil, sabah ve yatsı namazlarına gidip gitmemektir."[306]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ezanı acele edip tam vaktinde okuyunuz. Kamet'te acele etmeden cemaatı bekleyiniz."[307]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Sıcak günlerde öğle namazını serin bir vakte kadar erteleyiniz. Çünkü şiddetli hararet cehennemin içindeki ateşin kaynaşmasındandır."[308]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Camileri inşa ediniz ve süpürürek içini temizleyiniz. Çünkü Allah için kim bir cami inşa ederse, yüce Allah da o kimse için cennette bir köşk inşa eder. Süpürüp içindeki toz ve çöp kırıntılarını atmak, cennet kızlarının mehri olacaktır."[309]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazınızın ruku ve secdelerini tam olarak yapınız. Allah' a and olsun ki, (ön tarafımı gördüğüm gibi, arka tarafımı da görürüm) sizleri rüku ve secdelerini yaparken görüyorum. Öyle noksansız olarak yapınız."[310]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Saflarınızı doğru, düz ve tam olarak yapınız. Çünkü sizleri geriden görüyorum."[311]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Birinci safı tamamlayınız. Ondan sonra ikinci safa başlayınız. Şayet saflardan biri tamamlanmıyorsa, öndeki saf değil, en son saf tamamlanmamış olsun."[312]

nan ve gönül huzuru elden gidenlerin yüzüne açılan bir ümit, ferahlık, rahatlık kapısıdır. Allah'ın dergâhında her türlü fâni kederin silindiğini yüreklere fısıldayan bir ilâhî sesleniş anıdır.
Namaz, Allah dostlarının nefislerim terbiye edip sindirmek için yardımına başvurdukları başlıca ibadet ve müslümanları, müslüman olmayanlardan ayıran en belirtici alâmettir.
Namaz, amel defterlerinin en uzun sevap satırları ve amel terazisi-[313]

73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ezanla kamet arasında bir müddet ara ver ki, abdest alan huzur içinde abdestini alsın, yemek yiyende yemeğini yesin."[314]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Vitir namazını gecenin evveline değil, sonuna erteleyiniz."[315]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazlarınızdan sünnet olan kısmını evlerinizde kılınız. Evlerinizi (ibadet yüzü görmeyen) kabirlere çevirmeyiniz."[316]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah nezdinde cihatların en üstünü, zalimlerin karşısında hak sözü söylemektir."[317]
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hanımının ve cariyenin dışında avret yerini hiç kimseye gösterme." Sahabelerden biri:
" Ey Allah'ın Resulü, erkekler karışık bir şekildeyse yine hüküm böyle midir? Peygamberimiz:
"*Göstermemeğe gücünüz yettiği müddetçe hiçbir kimseye gösterme,"* buyurdu. Başka bir Sahabe:
"Ya Resulallah, birimiz kimsenin bulunmadığı tenha bir yerde ise yine hüküm böyle midir? Bunun üzerine Paygamberimiz:
"İnsanlar Allah'tan çok fazla utanmalıdırlar." buyurdu.[318]
78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazını kılan kişi rüku ve sucudunu tam olarak yaparsa: Na maz ona şöyle dua eder: (hakkımı tam vermekle) beni koruduğun gibi Allah'da Seni korusun.
Ruku ve sucudunu tam olarak yapmayana (tadili erkana riayet etmeyene) ise namaz şöyle der: Beni noksan kılarak harcadığın gibi, Allah da seni harcasın. Sonra bu namaz yırtık paçavra gibi dürülüp kıyamette sahibinin yüzüne karşı atılır."[319]

nin iyilik kefesine oturacak en ağır mükâfat kaynağıdır.
Namaz, can verilerek kara toprakîara karışılınca, mezar karanlığı icinda sahihinin ışık saçan, sadık arkadaşı olacaktır.
Namaz, kıldan ince ve kılıçtan keskin Sırat Köprüsü boyunca, mü'minin elden bırakmaz yoldaşıdır.
Namaz, ölüm meleği Azrail (a.p.), son emirle birlikte kapıya dayanıp, mü'minin canını alacağı sırada, kula ölüm acısını duyurmayan bir ilâhî iksir, bıçak sızısını yok eden bir ilâçtır.[320]

79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müezzin ezan okumaya başladığı andan itibaren, sonuna kadar, Yüce Allah himaye elini başına koyarak onu korur. Okuduğu ezan, ulaştığı yerleri dolduracak kadar günahlarını afeyler. Müezzin ezanı, bitirdikten sonra Hz. Allah ona şöyle seslenir: "Kulum çok doğru söyledi. Ve hak olan şahitlik cümlesini dile getirir."[321]
80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, ezan okunduğu yerin (köy ve mahallenin) ahalisini o günün fitnesinden korur."[322]
81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kamet edilen yerde farz namazlarından başka hiç bir namaza durulmaz."[323]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kamet edildiği zaman koşarak değil, yürüyerek ve sükûnet içinde gidiniz. Yetiştiklerinizi kılınız. Yetişemediklerinizi de tamamlayınız."[324]
83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kamet edildiği namazdan evvel, yemek hazırsa namaza değil, yemeğe başlayınız."[325]
84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden biriniz cemaate kıldırdığı namazı uzatmadan kısaolarak kıldırsın, çünkü cemaatın içinde tahümmül edemiyen, ihtiyar, hasta ve acele bir işi olan kimseler bulunabilir. Tek başına kılıyorsa namazını dilediği kadar uzatabilir."[326]

Namaz, dirilip mezarı başına dikilen mü'minin, Allah'ın önünde hesap vermek üzere mahşer toplantısına giden yolunun kılavuzudur.
Namaz, kıyamet günü, insan başlanna değecekmiş gibi yere yaklaşacak olan güneş gözünün başlara ateş yağdırarak vücutlara seller gibi terler akıtacak olan bir günün kaynar sıcağında ve Allah'ın Arş gölgesinden başka tek bir gölgenin bile bulunmadığı bir sırada mü'mini Arş'ın serin gölgesi altına aldıracaktır.
Namaz, kilitli Cennet kapılarının anahtarı ve tükenmez Cennet nimetlerine karşılık, kulun Allah'ına sunduğu bir şükran bedelidir.
Namaz, kulun kötülüğe gitmek isteyen ayağının kösteği, eğriliğe uzanmak isteyen elinin kelepçesi, yalan ve haksızlığı söylemek isteyen[327]

85- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İmam fatihanın sonunda " Amin " dediği zaman, sizler de hemen " Amin " deyiniz. Çünkü kim, imamdan sonra amin diyen meleklere (Amin diyerek) yetişirse, Hz. Allah o kimselerin geçmiş küçük günahlarını, bir rivayete göre de gelecek küçük günahlarını afeder."[328]
86- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yangın gibi büyük bir felaket olduğu zaman ezan okuyunuz. Zira ona sebebiyet veren şeytan, ezan sesini duyunca şiddetli bir şekilde kaçar."[329]
87- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden biriniz evinde abdest alıp camiye geldikten sonra, evine dönünceye kadar namazın içinde sayılır. Öyleyse ellerinin parmaklarını birbiri içine geçirerek oynamasın."[330]
88- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz sünnet ve vaciplerini yerine getirerek güzel bir abdest alıp, sadece namaz kılmak niyetiyle evinden camiye gitmek için yola çıkarsa, her sol ayağını atmakla bir günahı silinir. Her sağ ayağını atmakla da bir sevap yazılır. Bu hal camiye varıncaya kadar devam eder. Mü'minler yatsı ve sabah namazlarındaki sevvap derecelerini bilmiş olsalardı, emekleyerek bile olsa gelip (bu namazları) cemaatle camide kılarlardı."[331]
89- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz camiye girerken bana selatü selam getirerek şöyle duada bulunsun:
"Ey Rabbim, bana rahmet kapılarını aç." Camiden çıkarken yine selavat getirerek:
"Ey Yüce Rabbim, senin feyz, bereket ve faziletini dilerim." diye dua etsin."[332]
90- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz camiye girince iki rekat sünnet kılıncaya kadar oturmasın."[333]

dudaklarının kilidi ve çirkin arzuls-a doğru akmak isteyen kalbinin durdurucusu ve engel direğidir.
Namaz, mü'minin etrafını çeviren ve şeytanın sokulmasını engelleyen iman kalesinin kat kat kayalarla örülü hisarıdır. Her yeni rekatlık namaz bu kale duvarına yerleştirilen kayaların sayısını, dolayısıyle günden güne kalenin kalınlık ve sağlamlığını arttırır.[334]

91- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yolculuk yaptığınız zamanlarda, yaşça küçük olsa bile, kıraati en düzgün olanınız imamlık yapsın. İmamlık yapan kimse sizin amiriniz sayılır."[335]
92- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kul secde yaptığı zaman, onunla birlikte yedi azası da secdeye varır. Bunlar: Alın, iki eli, iki ayağı ve dizleridir."[336]
93- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Secdeye vardığında, dizlerini yere çö'kertikten sonra, ellerini yere koyarak dirseklerini yanlarından uzak tut."[337]
94- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ezanı işittiğin zaman, Allah'ın davetine icabet et. (camiye gidiş namazını kıl)"[338]
95- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Ezan sesini işittiğiniz zaman, müezzinin okuduğu gibi siz de tekrar ediniz."*[339]
96- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Secde yedi uzvun üzerine yapılır. Eller, ayaklar, dizler ve de yüz kısmındaki alın. Eller, dua edildiği yedi yerde yukarıya kaldırılır:
a. *Kabe görüldüğü yerde*
b. *Hacılar Safa tepesine çıktığı vakit*
c. *Merve tepesine çıkıldığı zaman*
d. *Arafatta vakfa durulduğunda*
e. *Mina mevkiinde bulunulduğu zaman*
f. *Şeytan taşlandığı vakit*
g. *Kamet bittiği zaman"*[340]
97- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Secdeler, alın, eller, dizler ve iki ayağın parmak uçlarına dayanılarak yapılır. Bu yedi uzvunu secde için yere koymayan kişileri (namaz kılmayanlar) Hz. Allah cehennem ateşiyle cezalandırır."[341]

Nihayet devamlı namaz kılan mü'minin Öyle bir günü gelir ki, etrafını çeviren iman kalesinin azamet ve heybeti karşısında şeytan, korku ve ümitsizliğe düşerek, onun semtine bile yaklaşacak cesareti içinde bulamaz olur.
Namaz, zengin-fakir, âlira-cabil, genç-yaşlı bütün mü'min cemaatini yanyana ve aynı hizada saflar halinde bir araya getirdiği için, her sınıftan insanları birbirine kaynaştırıp yapıştıran bir birliğin kurulmasına hizmet ettiği gibi, insanlara, sıfat ve rütbeleri ne olursa olsun, aynı Allah'ın birbirinden farklı ve üstünlüğü olmayan eşit kulları olduğunu da her gün beş kere göstermektedir.[342]

98- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yolculukta dört rekatlı (farz) namazların iki rekata indirilmesi, Allah'ın bize verdiği bir sadakadır."[343]
99- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabah namazına ancak, Allah ile sevgi ve saygı başları sağlam olan kişiler devam edebilir."[344]
100- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Rüku ve secdelerde belini tam olarak doğrultmayan kişilerin kıldıkları namaz caiz görülmez."[345]
101- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Konuşmadan, camiden çıkıp tekrar girmeden farz ve sünnet namazları aynı yerde kılma,"[346]
102- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ezanı ancak abdestli olan kimse okuyabilir."[347]
103- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Günahları sildirecek, makamları yükseltecek olan bir sevaptan sizleri haberdar edeyim mi? (şiddetle soğuk ve sıcaklık gibi..) zorluklarda abdest alıp camiye gitmek ve namazı kıldıktan sonra ikinci bir namaz kılmak için beklemektir. (işte bu saydıklarımız, hakiki bir mücahidin savaş meydanlarında düşmana karşı direnerek beklemesi demektir.)"[348]
104- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yatsı namazını kılıp istirahate çekildekten sonra dünyalık konuşmalardan sakınınız. Çünkü bilemezsiniz ki, Hz. Allah (c.c.) sizin gibi kullar hakkında ne gibi hükümler verecek."[349]
105- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz kılarken saflarda boşluk bırakmaktan kaçınınız."[350]
106- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazını kılmak gayesiyle abdest alırken, ellerini yıkayacak kimsenin, suyun ilk damlasıyle ellerinden, yüzünü yıkadığı vakit, kulak ve gözlerinin, ellerini dirseklerine, ayaklarını topuklarına kadar yıkadığı zaman, el ve ayaklarından günahlar birer birer dökülerek ki şi anasından doğduğu gibi temizlenir. Kılacağı namaz için de Hz. Allah derecesini yükseltir. (kul namazını bitirdikten sonra) otururken günahlarından arınmış bir şekilde oturur."[351]
107- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Makber ve hamamların dışında yerin her tarafı mescittir."[352]
108- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatın namazlarını kıldıran imam mesul, müezzin ise gü -venilir bir kişidir. Allahım, imamlara doğru bir istikamet ver. Müezzinlerin ise günahlarını af ve mağfiret eyla."[353]
109- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İmam sorumlu ve bütün cemaatın vekilidir. Namazını tam ve güzel kıldırırsa, hem kendisine, hem de cemaate büyük sevaplar vardır. Şayet bozuk olarak kıldırırsa, bunun vebali cemaate değil, sadece kendisinedir."[354]
110- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cehennem ateşi ademoğlunun her tarafını yakar. Ancak sedde azalarına dokunmaz. Çünkü Allah kendisi için secde eden azalara cehennem ateşinin dokunmasını haram kılmıştır."[355]

Namaz, canlı-cansız bütün varlık çeşitlerinin kendi dilleriyle ortak-sız Allah'a ibadet ettiklerini bilen insanoğlunun, varlıkların bütün ibadet çeşitlerini bir arada Allah'a sunmalarıdır. Zekât, malın oruç, mide ile şehvetin ibadetidir. Fakat namaz, maddî ve manevî bütün yönleri ile bütün vücut yekûnunun ibadetidir.
Namaz, her artan rekâtı ile mü'mini, hayvanlık cephesinden ayırarak melekliğe doğru yükseltmelidir. Namaz kılmadan önceki mü'min, namazdan sonraki mü'mine benzememeli, namaz onun niyetlerinde, fikirlerinde, huylarında, arzularında, geleceğe ait düşüncelerinde iyilik doğruluk ve samimilik yönünde gözle görülür değişiklikler yapmalıdır. Yani sözün kısası ve özü ile söylersek, namaz kılan bir mü'min, namaz kılmayan kimseden dine ve ahlâka lalı kılına uygun hareketleriyle her yerde belli olmalı; herkes diyebilmelidir ki, "Bu adam namaz kılan bir mü'mindir. Şu da alnını ömründe secdeye koymamıştır."[356]

111- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, imam yukarda, cemaatte aşağıda olduğu halde namaz kılmayı nehyetmiştir."[357]
112- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, "tahiyyatta" sol elini yere koyup üzerine dayanmayı, Yahudilere benzememek için yasaklamıştır."[358]
113- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, kişinin saçları tepesinde bağlanmış ol duğu halde namaz kılmasını nehyetmiştir."[359]
114- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Sevgili peygamberimiz, kişinin küçük veya büyük abdestiyle, sıkışmış olduğu halde namaza durmasını yasaklamıştır."*[360]
115- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, konuşan veya uyuyan bir kimseye karşı namaz kılınmasını nehyetmiştir."[361]

116- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namazda veya yabancı kadınların yanında uzanmayı (yatmayı) yasaklamıştır." [362]
117- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygabmerimiz, büyükler varken küçüklerin birinci safta yer almalarını yasaklamıştır."[363]
118- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz kılanın önünden kedilerin geçmesi namazı bozmaz. Çünkü bunlar evde dolaşması zaruri olan hayvanlardır."[364]

Namaz kılarken Allah'ın huzurunda olduğunu bilmesi gereken mü'min, Allab'ın ululuk ve hoşnutluğundan gayri hiç bir endişe ve fikir taşımamalı, kafasını ve gönlünü dünyalık hiç bir mevzuun işgal edip coşkunluğunu bozmasına meydan vermemelidir.
Namaz, Allah'ın o derece hoşuna giden ve mü'mine sevap kazandıran bir ibadettir ki, iki rekâttık temiz bir namaz kılan bir kula Ulu Allah şöyle seslenir: *"Ey kulum!.. Sen gücü mahdut ve zayıf bir varlıksın, bununla birlikte yüreğinde beslediğin imanın coşkunluğu ile harekete geçerek, bütün benliğinle karşımda durup benim için iki rekât namaz kıldın*[365]

119- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İmamınızı birinci safın ön tarafindaki orta kısma alınız. Ve bu saflardaki boşulukları doldurunuz."[366]
120- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazı ilk vaktinde kılmak Allah'ın rızasına vesile olur. Sonunda kılmak ise Allah'ın affina kalmıştır."[367]
121- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Emanete hiyanet edenin imanı, abdesti olmayanın namazı, kılmayanın dini yoktur. Çünkü dine göre namaz, vücudu idere eden kafaya benzer. (kafası olmayan bir kimsenin vücudu nasıl yaşamazsa, namazsız din de yaşamaz.)"[368]
122- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazda yanlışlık yapan bir imamı uyandırmak yetkisi erkekler için " Suphanallah " kadınlar için de ellerini birbirine vurmaktır."[369]
123- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Vitir namazı gecenin son kısmında tek rekattır. (üç rekat) olarak kılınır."[370]
124- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir koyun sağacak kadar müsait bir zamanın olsa bile gece namazını terk etme."[371]
125- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabah namazının sünnetini terk etmeyiniz. Çünkü onda çok büyük sevap vardır."[372]
126- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Başka birisine) Hanımını niçin dövdün, diye sorma, namazını kılmadan uyuma, (belki bir daha uyanamazsın)[373]

Vitir
Ben ise sonsuz gücün sahibi ve kâinatı çekip çeviren üstün iradenin melikiyim" sıcak rahmetim, canlı-cansız bütün varlığı ateşe tutulan mum gibi eritebilecek derecede geniştir. Şüphem olmasın iri, acizliğine rağmen huzuruma dikilerek benim için kıldığın namazın karşılığını kat kat fazlası ile en muhtaç anında sana verecek ve seni ölçüsüz bir sevince boğacağım. Sana hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği, hiç bir aklın alamayacağı ve hiç bir geniş muhayyilenin önünde canlandı ramıyacağı kadar bol, değerli ve çeşitli nimetler vereceğim.[374]

127- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir günde (aynı vakitte) bir namazı iki kere kılmak doğru değildir."[375]
128- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Abdestsiz olarak kılınan namaz ve çalınmış maldan verilen sadaka kabul edilmez."*[376]
129- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Başı açık olan bir kadının kıldığı namaz kabul olunmaz."[377]
130- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müezzin ezanı bitirinceye kadar tekbir getirerek namaza başlamayınız."[378]
132- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabah namazından sonra güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar nafile namazı kılınmaz. (kaza namazları güneş doğmadan evvel kılınabilir.) ikindi namazı kılındıktan sonra güneş batıncaya kadar yine nafile namaz kılınmaz."[379]
133- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Fatihayı okumayan bir kimsenin kıldığı namaz makbul değildir."(Bu şafiye göredir.)[380]

Ey kulum; *"Cehennem ateşi sana haramdır; sen, Cennetlik kullarımdan olacaksın, Aynca en sonunda Ulu varlığımı görmek bahtiyarlığına da ererek bir kolun kavuşabileceği derecelerinin en yükseğine çıkacaksın. Ey kulure! Bütün bu rütbe ve nimetler senin öz hakkın dir. Çünkü varlığuna eş ve ortak koşanlar Allah diye aciz bir takım putlara taparken sen beni tamdın; varlığımı bir ve ortaksız bildin. Üstelik bu temiz ve eksiksiz imanını ibadetlerin en güzeli ile süslemek üzere huzuruma dikilerek benim hoşnutluğum uğruna namaz kıldın. Benim emrime uymak irin dakikalarca ayakta dikilerek benim kelâmımı okudun; bana olan saygını ifade etmek üzere önümde eğildin; nihayet benim karsımda haddini bilerek yerle bir oldun ve topraklara yüz sürdün; arkasından rahmet kapıma el açarak sıcak bir yüreğin dili ile bana dua ettin."*[381]

135- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdesti olmayanın namazı, Allah'ın ismini anmayanın da abdesti olmaz."[382]
136- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Göğsüyle kıbleye yönelmeyenin namazı caiz değildir."[383]
137- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Caminin komşusu ancak namazını camide kılar" (caminin dışında kıldığı namaz tam ve kamil bir namaz değildir.)[384]
138- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir gecede iki kere vitir namazı kılınmaz."[385]
139- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah üç kimseyi çok sever ve onlara bol bol sevap verir.
a. *Gece namazı kılanları*
b. *Namaz için saf haline geçenleri*
c. *Cephede düşmana karşı sayaş için saf tutanları*."[386]
140- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazın davetiyesi olan ezan sesini duyduğun zaman ona icabet et. Huzur ve sükun içinde namaza koş. Safın arasında boşluk olduğunda takdirde orayı doldur. Şayet yer yoksa saftaki din kardeşlerini rahatsız etme. Namazda okurken kulakların işitecek kadar sesini çıkar. Yanındakilere (sesini yükselterek) eziyet etme. Sanki hemen dünyadan ayrılacak ve ilgisini kesecek olan bir kimsenin huşu ve korku içerisinde kılağacı namaz gibi namaz kıl."[387]
141- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz namaz kıldığı zaman, bir daha namaza dönmeyeceğini zanneden, öleceğine kanaat getiren, son olarak namazını korku ve huzur içerisinde kılan kişi gibi namaz kılınız."[388]

"Ey kulum! Varlığımı tanımayarak benim yerime puta tapanlar, hiç çıkmamak üzere cehennemin kavurucu alevleri içinde yanmayı ne derecede hakk etmişlerse sen de en az o derece cennet ve cemalim ile birlikte sana vereceğim diğer nimetleri haketmişsin ve onların sahibi olmaya layıksın. Ne mutlu benim gösterdiğim yoldan ayrılmayan kullarıma."[389]

142- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Beş vakit namazını kılan, orucunu tutan, namusunu koruyan, kocasına itaat eden bir kadın cennete girmeyi hak etmiştir."[390]
143- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabah namazını kılıp hiç bir şey konuşmadan şu duayı yedi kere oku. "Allahümme ecirni minennar" Akşam namazını kıldıktan sonra da yine konuşmadan bu duayı yedi defa okursan, o gece öldüğün takdirde Yüce Allah senin için cehennemden kurtuluş beraatı yazılmasını emredecektir."[391]
144- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cenaze namazını kıldığınız bir ölü için hululü kalp ile dua ediniz."[392]
145- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Farz namazlarınızı kıldıktan sonra şu duayı on kere okuyunuz " La ilahe illalahü vahdehu la şerikeleh, lehül mülkü velehül hamdü, ve hüve ala külli şey'in kadir." Manası: Allah'tan başka hiç bir ilah yoktur. (O tektir.) Ortağı eşi ve benzeri yoktur. Her varlığın mülkiyeti onundur. O, her şeye hakkıyle kadirdir. (kim bu duayı okursa, bir köle azat etmiş gibi sevap alır."[393]
146- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kul namaza durduğu zaman, rukuya varıncaya kadar sevapları başına dökülür. Rukudan secdeye gidinceye kadar o kişinin her tarafını Allah'ın rahmeti kaplar. Secde eden her mü'min, Allah'ın huzurunda secde eder. Öyleyse ne dileği varsa, o anda istesin."[394]
147- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mü'minin Rabbine en yakın olduğu zaman, secde halinde ikendir."[395]
148- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Birinin namaza başladığı vakit uzuvlarını kımıldatmasın. Namazın içerisinde Yahudilerin sağa sola meyil ettiği gibi yapmasın. Zira namaz içinde uzuvları teskin etmek, namazı tamamlayan sebeplerdendir."[396]
149- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İnsanoğlu secde ayetini okuyup secdeye vardığında, Şeytan ağlayarak kaçarken şöyle der:"
"Bana yazıklar olsun, ademoğlu secdeye emir edilir edilmez hemen secdeye kapanıp, böylece cennete girmeyi hak etti. Ben secde etmeye emrolundum (fakat secde etmeyerek bilakis) isyan ederek cehenneme girmeyi hak ettim."[397]
150- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*İmam (akşam, yatsı ve sabah namazlarında) açıktan okuduğu vakit siz sukut ediniz."*[398]
151- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz camide namaz kıldığı zaman, namazından sünnet olanın bir kısmını erteleyip evinde kılsın. Çünkü yüce Allah böyle evleri feyz ve bereketiyle şereflendirir."[399]
152- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma günü imam hutbe okurken yanında konuşan arkadaşına: " Sus konuşma." dediğin takdirde, sen de (onun gibi) boş konuşarak cumanın adabına aykırı hareket etmiş olursun."[400]
153- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz kılmağa başladığın zaman, bir daha dönüp kılamayacak bir kişinin korku ve huzur içinde kıldığı namaz gibi namazını kıl Sonra da özür dileyerek (boş ve zararlı) sözler konuşma. Başkasının elindekine göz dikmekten şiddetle kaçın."[401]
154- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma günü olduğu vakit, her caminin kapısında bekleyen melekler, camiye gelen cemaatin önce ve sonra gelenlerini, evlerinin yakın ve uzak olşşuna göre isimlerini tesbit ederek sevaplarını yazarlar İmam minbere çıkıp oturduğu anda, melekler de ellerinde, bulunan sevap defterlerini kapatarak hutbeyi dinlemeğe koyulurlar. Erkence cuma namazına gelen ilk kişi, bir deve tasadduk eden kişinin kazandığı sevap, kadar sevap kazanır. Ondan sonra gelen ikinci kişi, bir sığır tasaddut eden kadar, üçüncü gelen bir koç, dördüncü ve beşinci gelen bir koyun, altında gelen kimse ise bir yumurta tasadduk etmiş kadar sevap alır."[402]

Namaz, yeryüzü üzerindeki islâm dininin kalbi olan Kabe'ye yönelmiş yürekleri, Biricik Allah'a bağlanmış olmanın coşkunluğunda birleştiren ve bütün müslümanları aynı yolun doğruluğunda birleştirip birbirine öz kardeş yapan talihli bir yolculuğun ilk ve son konağıdır.
Namaz, namaz kılmayanları ebedî aldanmışlar diye sayıp, onlara yürekten acımanızı ve onlar hesabına Ulu Allah'tan gece-gündüz rahmet ve hidayet dilememizi gerektirecek derecede zengin bir ilâhî hazinedir.[403]

155- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Öğle namazından evvel kılınan dört rekath sünnet, yatsı namazından sonra kılman dört rekatlı sünnet gibidir. Yatsı namazından daha sonra kılınan dört'rekatlı sünnet ise: Kadir Gecesinde kılınan dört rekatlı sünnet kadar sevap kazanır." [404]
156- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Abdesti soğuk, sıcak ve hastalık gibi zorluklara rağmen, tam olarak almak, yaya olarak camilere gitmek, kılman bir namazdan sonra diğer bir namazı beklemek, (sabunlu) suyun kirleri temizlediği gibi, kişinin günahlarını öylece temizler."[405]
157- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Öylesine iki meziyet vardır ki, onu işleyen her Müslüman cennete girecektir. Uyanık olun. Çünkü o iki meziyet zor değil, bilakis kolaydır. Buna rağmen yapanlar çok azdır.
a. *Farz namazlarından sonra on kere " sübhanallah " on kere de " elhamdülillah " on kere de "ellahü ekber " demektir ki, bunların; toplamı yüz elli eder. (her birisi on sevap verildiğine göre) tartılınca bin beş yüz sevaptır.*
b. *Mü'min gece yatağına uzandığı zaman, otuz üç kere " ellahü ekber " otuz üç kere " elhamdülillah " otuz üç kere "sübhanallah" demesidir. Bunların toplam sayısı yüz, tartıca bin eder. Bu kadar sevaplara karşı hangimiz iki bin beşyüz tane günah işler."*[406]

Namazı Vaktinde Kılmanın Üstünlüğü

İbn-i Mes'ûd'un (radiyallahü anh) bildirdiği hadis-i şerifde:
"Namazını vaktin evvelinde kılan kimsenin namazı büyük nûr ile göğe çıkıp. Arş-ı a'lâya kadar yükselir. Kıyamete kadar, orada sahibi için istiğfar eder. Duâ edip: Sen beni muhafaza ettiğin gibi, Allahü Teâlâ da seni korusun der. Namazını vaktini geçirerek kılanın namazı nursuz olarak göğe çıkarılır. Göğe çıkınca eski bir paçavraya sarılır Geri çevrilip yüzüne çarpılır. Sahibine bedduâ edip, beni zayi ettiğin gibi, Allahü Teâlâ da seni zayi eylesin der" buyuruldu.[407]

158- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah her gün beş vakit namazı kullarına farz kılmıştır. Bu namazların hakkına saygı gösterip dosdoğru kılanlar için, cennete gireceklerine dair Allah'ın vadi vardır. Kılmayanlar için cennete gireceklerine dair Allah'ın bir sözü yoktur. Dilerse onları cezalandırır, dilerse lutfu keremiyle af edip cennetine kovar."[408]
159- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Günde beş vakit farz namazı vardır. Kim bunları kılarsa, kendisine kıyamet günü nur, burhan ve her türlü ataptan kurtuluş vesilesi olur. Kılmayanlar için, nur, değil ve azaptan kurtuluş vesilesi diye bir şey yoktur. Kıyamette Fravn, Karun, Haman ve Übeyyü b. Halef gibi kafirlerle birlikte haşır meydanına geleceklerdir."[409]
160- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İslam ümmetinin öyle seçkinleri vardır ki, siz onları severseniz onlar da sizi severler. Siz onların cenaze namazlarını kılarsanız, onlar da sizinkini kılarlar, İslam ümmetinin arasında öyle kötü kimseler vardır ki, siz onlardan nefret ederkeniz, onlar da sizden nefret ederler. Siz onlara lanet ederseniz onlar da size lanet ederler."[410]
161- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden en iyiniz, namazda kolaylık gösteren kimselerdir."[411]
162- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yerlerin en iyisi camilerdir. En kötüsü ise sokaklardır. (Çünkü ahlakı bozan her şey sokaklardan öğrenilir.)"[412]
163- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İyiliklerin en değerlisi ilk vaktinde kılanan namazlardır."[413]

Ubade bin Sâmet'in (radyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerifte: "Bir kimse şartlarını gözeterek iyi bir abdest alır, sonra namaza durur, namazın ruku, secde ve kıraetini güzel yaparsa, namazı ona: "Sen beni muhafaza ettiğin gibi, Allahu Teala' da seni muhafaza etsin" der. Sonra bu namaz nurlu olarak, parlıyarak göğe çıkar. Gök kapıları açılır Allahü Teala'nın katına arz olunur. Orada sahibine şefâatte bulunur. Kıraet rüku ve secdelerini tam yapmayanın namaz, ona: "Beni zayi' ettiğin gibi Allahu Teala'da seni zâyi' etsin"

der.[414]

164- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Akşamdan sonra batı tarafında kırmızı bir ışık meydana gelir. O kaybolduğu zaman yatsı namazının kılınması vacip olur." [415]
165- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En iyileriniz, yolculukta dört rekatlı namazları ikişer rekat kılar. (Açlık ve hastalık gibi tehlikelere düşmemesi için) orucunu bozar."[416]
166- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınların namazlarının en efdali kendi evlerinde kılacağı namazlardır."[417]
167- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Erkeklere ait olan safların en hayırlısı birinci saf, (sevapça) en hayırsızı son saftır. Kadınların ise bunun aksine olup en hayırlısı geride kalan saf, hayırsızı da ön saftır."[418]
168- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Saflarınızı düz ve sık tutunuz. Yoksa boşluklara şeytan gelir."[419]
169- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Safları sımsıkı yapıp, birbirine yaklaştırınız. Saflarda bulunan kişilerin boyunları aynı hizaya gelecek şekilde düzeltiniz."[420]
170- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, ikindi namazından evvel dört rekat sünnetleri kılanlardan razı olsun."[421]
171- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, gece namazına kalkıp kendisi kılan ve hanımını da uyandırıp kıldıran kimselerden razı olsun. Eğer hanımı kalkmaz ise yüzüne su serperek onu uyandırmağa çalışır".[422]
172- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, gece namazına kalkıp kendisi kılan ve kocasını da uyandırıp kıldıran kadınlardan razı olsun. Kocası uyanmadığı takdirde yüzüne su serperek uyandırmağa çalışır." [423]

Sonra bu namaz nursuz olarak göğe çıkar. Gök kapıları kapanır. Sonra bu namaz eski bir bez gibi dürülüp, geri çevrilir. Sahibinin yüzüne vurulur" buyuruldu
İbn-i Mes'ûd (radyallahü anh) anlatır: Peygamber efendimize (sallaliahü aleyhi ve sellem) hangi amel daha üstündür? Dediğimde:[424]

173- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ını hakkıyle bilen bir kimsenin kılacağı tek bir namaz Allah'ını hakkıyle bilemeyen cahil bir kimsenin kılacağı bin namazdan daha hayırlıdır."[425]
174- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İki rekatlık sabah namazı, dünya ve dünyada bulunanlardan daha hayırlıdır."[426]
175- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Misvak kullanarak alınan abdestle kılman iki rekatlı namaz, misvaksiz olarak kılman yetmiş rekatlı namazdan daha hayırlıdır."[427]
176- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Başı kapalı olarak kılınan iki rekatlı namaz, başı açık kılınan yetmiş rekatlı namazdan daha hayırlıdır."[428]
177- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kılınması kolay olan iki rekatlık bir namaz, dünya ve dünyanın üzerindekilerden daha hayırlıdır. Eğer emrettiklerimi yerine getirirseniz, hazende ve seferde her türlü zorlukları yenersiniz."[429]
178- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sünnet olarak kılıp küçük gördüğünüz ve bu din kardeşinizin farz namazlarının üzerine fazla olarak kıldığı iki rekatlık namaz onun için bütün dünyadan daha hayırlıdır."[430]
179- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece kılınan iki rekatlık namaz küçük günahları temizler."[431]
180-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Takva ile kılman iki rekatlı namaz, Allah'tan hakkıyla korkmayanların kılacağı bin rekatlı namazlardan daha hayırlı ve üstündür."[432]

"Amellerin üstünü, namazı vaktinde kılmak, anne ve babaya iyilik etmek ve Allah yolunda cihâddır" buyurdu. Diğer bir hadîs-i şerifte de: "Namazın evvel vakti, Allahü Teâlâ'nın rızâsına, vaktin ortası da Allahü Teâlâ'nın rahmetine kavuşmak zamanıdır.[433]

181- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ebu Bekir, Yüce Allah ibadetlere karşı olan hırsını artırsın. Fakat (namaza yetişemeyeceğim diye acele ederek) koşma".[434]
182- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"YüceRabbim, farz namazlarımın üzerine bir de vitir nama -. zını ekledi. Bunun vakti yatsı namazıyle fecir arasındadır."[435]
183- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Öğle namazının ilk sünnetlerinin vakitleri, güneş semanın ortasından batıya doğru kaydığı anlarda başlar. Bu namaz da, bütün varlığıyle Allah'a bağlanmış seçkin kişilerin kıldığı namazdır. En üstün derecelisi ise, hareketin şiddetli olduğu zaman kılınan namazdır! (Sevabı da o kadar çoktur.)" [436]

184- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sübhanallah " bu gece Allah'ın yeryüzüne indirmiş olduğu fitneler ve açtığı rahmet hazineleri ne kadar boldur. Öyleyse şu adaların sahiplerini gece namazları kılmaya kaldırınız. Çünkü dünyada rahat ve bolluklar içerisinde yaşayan ve çeşit çeşit ipekden elbiseler giyen o kadar çok kimseler vardır ki, bunlar kıyamet günü mahşer meydanına çıplak olarak geleceklerdir."[437]
185- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Rukuya varınca (en az) üç kere "sübhane rabbiyel azim "secdeye vardığınız zaman da yine üç kere "sübhane rabbi yel a'la" cümlelerini söyleyiniz."[438]
186- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz da saflarınızı düzgün ve tam yapınız. Çünkü saflar iri muntazam olması namazın tamam olmasının sebeplerindendir." [439]
187- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her sahada saflarınızı muntazam yapınız ki, kalbleriniz de iyi ve düzgün olsun."[440]

Vaktin sonu ise Allahü Teâlâ'nın afvına kalmış bir zamandır" buyuruldu. Nitekim Allahü Teâlâ Mâûn sûresi dört
ve beşinci âyetlerinde: *"Namazlarını insanların yanında kılıp, yalnızken terk edenlere şiddetli azablar vardır"* buyuruluyor. Ya'nî namazlarında gafletle davranıp, önem vermiyenlere, vaktini geçirenlere şiddetli azab vardır.[441]

188- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Saflarınızı düzgün yapınız, böyle yapmadığınız takdirde, Yüce Allah da yüzlerinizi birbirinizden çevirir. Böylece aranızda anlaşmazlıklar baş gösterir."[442]
189- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namaza başlarken (iftidah tekbirinde) ellerini kulakları hizasına doğru kaldırır."[443]
190- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namaza durdukları zaman, sağ elini sol elinin üzerine koyup bileğinden tutardı. (sonra göbekle göğüsün arasına indirirdi.)"[444]
191- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazın içinde istenmeyerek yapılan her yanlışlık için, selam verdikten sonra iki secde (sehf secdesi) yapılır."[445]
192- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her namaz için üç türlü mükafat vardır:
a. *Semanın ortasından başının üzerine feyz ve bereketlerin sa çılması.*

b. *Ayakların bulunduğu yerden semaya kadar her tarafın meleklerle kaplanması.*
c. *Bir meleğin, şu namaz kılan kişi, kimin huzurunda ve kime karşı namaz kıldığını bilseydi asla namazdan çıkmazdı, sözünü söylemesi."*[446]
193- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yahudiler üç şeyden ötürü bizi kıskanıyorlar;
a. *Müslümanların birbirleri ile karşılaştıklarında selamlaşmaları.*
b. *Duadan sonra " Amin " demeleri.*
c. *Rukudan kalkınca "Allahümme Rabbena Lekel Hamd. "(Rabbimiz, yetiştiricimiz ancak sensin, her türlü hamdüsenalar sana mahsustur.) cümlesinin söylenmesi."*[447]
194- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz kılanın önünden geçmek isteyen bir kimse onun ne kadar günah olduğunu bilseydi kırk beklerdi de yine geçmezdi. Çünkü kırk beklemek namaz kılanın önünden geçmekten çok daha hayırlıdır."[448]
195- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şayet insanlar ezan okumanın ve birinci safta yer almanın ne kadar hayırlı olduğunu bilselerdi, buna ancak kur'a çekmekle kavuşmak isterlerdi. Yine eğer sıcakların bastırdığı zamanlarda namaza gitmenin sevabım bilmiş olsalardı, bunun için de muhakkak yarışa katılmayı ihmal etmezlerdi. Yatsı ve sabah namazmdaki sevabın ne kadar olduğunu bilselerdi, emekleyerek bile olsa yine (camiye) giderlerdi."[449]
196- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ümmetime bir meşakkat olacağından korkmamış olsaydım abdestin farz olması gibi misvak kullanmanın da farz kalınmasını isterdim."[450]
197- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Burada bulunanlar bulunmayanlara haber versin. Sabah namazından sonra iki sehif secdesinden başka her hangi bir nefale namaz kılmayınız."[451]
198- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kulun imanı ile küfrü arasında fark namazı kılıp kılmamasıyle olur. Kul namazı terkettiği zaman, Allah'a şirk koşmuş kadar günaha girmiş olur."[452]
199- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Farz namazların içerisinde, cuma günü (sabahı) cemaatle kılınacak sabah namazından daha üstün bir namaz yoktur. Kim ki bu namazı kılarsa, Allah'ın affina mazhar olacağından hiç şüphem yoktur."[453]
200- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden biriniz kılacağı namazı şevk ve neşeli olarak kılsın. Ancak yorulup bitkin bir duruma düştüğü zaman oturup istirahat etsin."[454]

İbn-i Abbas (radiyallahü anhümâ) bu âyet-i kerîmeyi namazın terki değil, vaktinin geciktirilmesi şeklinde tefsir etmiştir. Sa'd (radıyallahü anh) der ki, Resûlüllaha, Allahü Teâlâ'nın: *"Ellezine hüm an salâtihim sâhûn"* kelâmını sordum.
"Onlar namaz vakitlerini geçirenlerdir" buyurdu, Allahü Teâlâ Meryem sûresi altmışıncı âyetinde:
"Bu peygamberlerden sonra kötü insanlar geldi. Namazı terkettiler. Nefislerinin arzularına uyup günah işlediler. Âhirette azab görürler, Gayyâ'ya atılırlar buyuruyor."[455]

201- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İkindi namazını terkeden bir kimse, sanki ehlini ve malını kaybetmiş kadar zarar görür."[456]
202- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz kılmak veya Allah'ı anmak için camiye giren bir mümine, Yüce Allah, kaybolmuş oğlunu bulan bir kimsenin sevinmesi kadar sevinir."[457]
203- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ın nezdinde, saftaki boşluğu dolduracak maksadiyleoraya doğru yürüyüp ayakları tozlanan kimse, ondan daha sevimli bir yere yürümemiştir."[458]
204- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kul secde yapmaktan daha ziyade hiç bir şeyle Allah'a yaklaşamaz."[459]
205- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yolculuğa çıkan bir kimse, geriye evinde kılacağı iki rekatlı namazdan daha iyi bir hediye bırakacak değildir."[460]
206- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müslümanlar üç safla cenaze namazını kıldıkları imanlı bir ölünün cennete girmesi gerekir." [461]

Berâ bin Azîb (radıyallahu anhıma) bu âyet-î Kerîmedeki Gayya, Cehennemde bir vadidir dedi. İbn-i Abbas (radıyallahü anhümâ). Cehennemdeki Gayya denilen vadiye, ancak namazların vakitlerini zayi' edenler girer dedi.[462]

Namaz Büyük İştir, Korkusu Büyüktür

Allahü Teâlâ Peygamber efendimize (sallâllahü aleyhi ve sellem) namazı kılmağı emretmiştir. Allahü Teâlâ Habibine önce Peygamber olduğunu bildirmiş, sonra her amelden önce namazı emretmiştir. Nitekim Allahü Teâlâ Ankebût sûresi, kırkbeşinct âyetinde;
"Ey Muhammed (aleyhisselâm), sana vahyolunan Kur'ân-ı kerîmi oku. Namaza devam eyle. Mtthakkak ki-namaz, insanı aklen ve şer'an kötü, yasak ve günah olan şeylerden alıkoyar", Tâhâ sûresi yüz otuzikinci âyetinde:
"Ey Muhammed. ehl-i beytine ve ümmetine namazı emret. Geçim darlığına sabredin. Kendinin ve onların rızkını vermek için çalışman; istemeyiz. Belki sana ve onlara rızkı biz veririz", Bakara sûresi yüz elliüçüncü âyetinde:
"Ey mü'minler, sabır ve namazla Allahü Teâlâ'dan yardım isteyiniz. Muhakkak ki, Allahti Teâlâ sabredenlerle beraberdir, ya'nî Aîlahü tettâ sabredenleri korur ve onlara yardım eder."[463]

207- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her Müslüman vakti gelmiş olan farz namazlarını tam olarak abdestini aldıktan sonra, huzur içinde kılarsa, geçmiş küçük günahlarına kefaret olur. Bu hüküm, büyük günah işlemediği takdirde bütün sene uygulanır."[464]
208- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Devamlı gece namazı kılıp, günün birinde uykuya dalan kişiye (daha önce kıldığı namazın sevabı gibi) sevap yazılır."[465]
209- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Üç (veya daha fazla) kişiler, bulundukları yer ister şehir ister çöl olsun, vakti gelen bir namazı cenaatle kılmadıkları takdirde, şeytan onları doğru yoldan saptırır. Öyleyse namazlarınızı cemaatle kılmayı ihmal etmeyiniz. Bir kurt, sürüden ayrılan birkoyunu tuzağa düşürerek kaptığı gibi, şeytan da cemaatten ayrılan bir Müslümanı kandırarak tuzağına düşürür. Sonra da onu dilediği gibi kullanır."[466]
210- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Her gün kılınacak beş vakit namaz, kapınızın önünden devamlı akan bir ırmağa benzer. Günde beş kere o suda yıkanan kişinin vücudunda bir kir diye bir şeyin kalmadığı gibi, beş vakit namazını kınlanın da günahları böylece temizlenmiş olur."*[467]
211- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Camiye giderken alacağın sevab, camiden çıkıp evine dönmekten kazanacağın sevaba eşittir." [468]
212- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kılacağı namazın son rekatında bile imama yetişen kimse, o namazın bütün sevabına yetişmiş olur."[469]

Enbiyâ sûresi, yetmişbeşinci âyetinde: *"Onları emrimizle, insanlara yol gösterici ve hakka da'vet edici imamlar yaptık. İnsanları sâlih amellere teşvik ve tergîb için onlara hayıslı işler vahyettik, namaz kılarlar, zekât verirler. Onlar bana îmân ve ibâdette ıhlâs sahibi oldular"* buyuruyor.[470]

213- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ezanın okunduğu camide bulunan bir kimse, önemli bir işi çıkıp tekrar dönememenin dışında, namaz kılmadan çıkarsa, münafiklık gibi büyük bir günah işlemiş olur."[471]
214- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim Allah rızası için yedi sene müezzinlik yaparsa, Hz. Allah, o kimse için cehennemden kurtuluş beraatını yazdırır."[472]

215- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim yirmi iki sene müezzinlik yaparsa, ona cennete girmesi için emir vacip olunur. Aynı zamanda her gün okuduğu ezan için altmış, ettiği kamet için de otuz sevap yazılır."[473]
216- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Vaktinde tam ve güzel bir şekilde namaz kıldıran imam ve cemaatı için büyük sevaplar vardır. Noksan ve yanlış kılınan bir namazın vebali cemaate değil, imama aittir."[474]
217- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kendisinden daha iyi okuyup namaz hükümlerini daha iyi bilen bir cemaate imimlık yapan bir imam. kıyamete kadar aşağılık derecesine düşme cezasına çarptırılır."[475]
218- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim eksiksiz olarak bir sene kuşluk namazını kılarsa, Hz. Allah, o kimseye cehennem ateşinden bir beraatnâme verir."[476]

Allahü Teâlâ bu âyet-i kerîmede bütün hayrı, iyilikleri topluca bildiriyor. Bu hayır ve iyilik, günahlardan kmmakla beraber bütün tâatleri, iyi işleri de yapmaktan ibarettir. Namazı bildirmede mübalâğa eylemiş ye mü'minlere bilhassa namazı ve ve emreylemiştir.
Peygamber efendimiz de (sallallahü aleyhi ve sellem) dünyadan ayrılacakları zaman son nefesinde ümmetine namazı vasiyyet eylemiştir. "*Namaz, köle ve cariyeniz hakkında Allahü Teâlâ'dan korkun namazınızı terk etmeyip kılınız. Köle ve câriye gibilere mâlik haklarını gözetiniz buyurmuştur*." Bu vasiyyet ise Peygamberimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) son vasiyyetidir. Bir başka hadis-i şerifte: "Namazı vasiyyet etmek, her peygamberin son nefesinde ne son vasiyyetidir" buyuruldu.[477]

219- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim sabah namazım hemen akibinde yüz kere " sübhanailah." yüz kere de " elhamdülillah " demeye devam ederse, günahları deniz lerin köpüğü kadar bile olsa yine de af olunur."[478]
220- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim kuşluk namazı olarak on iki rekat kılmağa devam ederse, cennette onun için bir köşk inşa edilir."[479]
221- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim imamdan evvel başını secdeden kaldırır veya imam secdeye varmadan başını secdeye koyarsa, (bir rukun eda edecek kadar imamdan ayrı olursa) imamla birlikte kıldığı namazı fasittir."[480]
222- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İnsanların görmediği bir yerde kişinin kılacağı sünnet namazı, insanların göreceği bir yerde kılman sünnet namazından yirmi 5 kat daha üstündür."[481]
223- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece kılınan sünnet namazları ikişer rekat olarak kılınır".[482]
224- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece ve gündüz kılınan sünnet namazları ikişer rekat olarak kılınır."[483]
225- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Camide bulunup da ikinci bir farz namazı kılmak için bekleyen bir mü'min, abdesti bozulmadığı müddetçe namaz içinde sayılır."[484]
226- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İmamın kıraati sayıldığı gibi (bu kıraat) cemaat için de sayılır."[485]

Namaz, Resûlüllahın ve üzerine riıu farz kılınanların evvelidir. Namaz, Resûlüllahın ümmetine son vasıyyetidir. Namaz. İslâmdan en son gidecek şeydir. Namaz, mü'minlerin kıyamette amellerinden sorulacağı ilk şeydir. Namaz dinin direğidir. Namaz gidince din ve islâm yoktur. Bir hadîs-ı şerifte*: "Sizin son zamanda. dininizden en önce kaybedeceğiniz şey emânettir, en son kaybedeceğiniz ise namazdır. Şartlarını gözetmeden namaz kılanlar olur. Onlar namazdan pay almazlar"*, buyuruldu.[486]

227- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim farz namazlarını kılmağa devam ederse, onun için kabul olunacak bir dua vardır. Kim ki, Kur'an-ı Kerim-i öğrenip hatmederse onun için de kabui olunacak bir dua yetkisi vardır."[487]
228- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim namazın içinde, ben üç mü, yoksa dört mü kıldım, diye düşünüp şüpheye düşerse, azını kabul ederek üzerine bir rekat ilave ederek namazını tamamlar. Çünkü fazla olarak kılman bir namaz eksik olarak kılmandan daha hayırlıdır."[488]
229- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim müezzinin okuduğu ezanı işitip tekrar ederse, ezan okuyanın kazandığı sevap kadar sevap kazanır."[489]
230- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim Sabah Namazını (cemaatle) kılmaya devam ederse, daima Allah m himayesi altında olur. Bundan dolayı ona hakarette bulunur sanız, Hz. Allah da sizi günün birinde yakalayıp cazalarınızı verir."[490]
231- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim sabah ve yatsı namazlarını cemaatle kılmaya devameder ise, bu kimseye kadir gecesinde kazanılan sevap kadar sevap verilir."[491]
232- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim serinlik namazları olan sabah ve ikindi namazlarını kılmağa devam ederse şüphesiz cennete girecektir."[492]
233- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim yatsı namazını kılmaya devam ederse, bütün gecenin yarısını, sabah namazını cemaatle kılmaya, devam ederse, gecenin diğer yarısını ibadetle geçirmiş olur. (Böylece bütün bir geceyi ibadetle geçirmiş olur.)"[493]

Hanbeli mezhebi imâmı, îmâm-ı Ahmed'e (rahımehullah) göre. namazı terkeden. namazın farz olduğunu kabul etmemekle beraber terkediyorsa kâfir olur. Hanbeli mezhebinde böyle kimsenin katli vâcib olur.[494]

234- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim yirmi dört saatlik bir günde on iki rekat sünnet namazı kılarsa, Hz. Allah o kimse için cennette bir köşk inşa eder."[495]
235- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim öğle namazından evvel dört rekatlık sünnet namazını kılarsa, Hz. Allah o kimsenin o gün içinde işlemiş olduğu (küçük) günahlarını afeyler."[496]
236-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim öğle namazından evvel dört rekat sünnet namazını kılarsa, o kimsenin amel defterine İsmail peygamberin soyundan bir köleyi azat etmiş kadar sevap kazanılmış olur."[497]
237- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim kuşluk namazında ve öğleden evvel dört rekat sünnet namazı kılarsa, Hz. Allah o kimseye cennette bir köşk inşa eder."[498]
238- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim ikindiden evvel dört rekat sünneti kılmağa devam ederse, Hz. Allah o kimseye cehennem ateşini haram kılar."[499]
239- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim akşam namazını kılıp hiç konuşmadan iki rekat sünnet kılarsa, (evliyalara ait) illiyyin adlı kayıt defterine yazılır."[500]
240- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim akşam ile yatsı arasında dört rekatlı sünnet namazı kılarsa, kendisine büyük sevaplar yazılır. Çünkü bu namaz (Allah'ın en yakın dostu olan) Evvabin adlı kimselerin namazıdır."[501]

241- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Huzur ve sükun içerisinde, her iki rekatta da teşehhüt okunan gece namazları ikişer rekat halinde kılınır. (Başkasının elindekine göz dikmeyerek yalnız) kendi elindekiyle yetinen kimseler bu ikişer rekatlık sünnetleri kıldıktan sonra Allah'a (c.c) şöyle dua ederler:"
"Allah'ım sen beni affet." (Beni günah kirlerinden temizleyerek, seçkin kulların arasına kat.) bu şekilde kılınmayan namazlar nakis olur.[502]

242- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, Allah ve meleklerden başka kimsenin bulunmadığı tenha bir yerde iki rekat namaz kılmakta devam ederse, Hz. Allah o kimse için cehennemden bir beraatname yazdırır."[503]
243- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim yaya olarak namaz kılmak için camiye gelip giderse, Hz. Allah o kimseye gelip gittiği kadar sevap yazdırır. Aynı zamanda da cennette bir köşk ihsan eder ona."[504]
244- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kılmakta olduğu namazlar yaptığı kötülüklerini bile bıraktıramıyorsa, o kimse devamlı Allah'dan uzaklaşır."[505]
245-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatle kılman namazın bir rekatına dahi yetişemeyen kimse o namazın faziletinden mahrum kalır."[506]
246- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Vitir namazını kılmayan bir kimse, diğer namazları kılsa bile makbule geçmez."[507]
247- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Vitir namazını kılmadan uyuyan kimse onu sonradan kaza ederek kılsın."[508]
248- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, cemaatle farz namazları kılmak için evinden camiye kadar yürürse bir haç sevabı alır. Yine kim, sünnet namazları kılmak için evinden camiye kadar yürürse bir umre sevabı alır."[509]
249- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Üç kimse vardır ki, bunlar misk kokulu tepeler üzerinde oturur. Onlar için kıyamette korku diye bir şey yoktur.
a) *Allah'ın ve efendisinin hakkını ödeyen hizmetçi,*
b) *Cemaatın kendisinden memnun ve razı olduğu imam.*
c) *Her gün beş vakit ezan okuyarak halkı namaza davet eden müezzin."*[510]
250- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müezzin sesinin ulaştığı yer kadar, yapmış oladuğu günahlar affedilir. Yaş ve kuru olan ağaçlar, bitkilerden onun hakkında Yüce Allah'a (lehinde) şahitlik yaparlar. Bunun içindir ki, müezzinin sesine koşup camiye gelen cemaat, (yalnız başına kıldığından) yirmi beş derece fazla sevap alır. Aynı zamanda bu ezan, müezzinin iki vakit arasında yapmış olduğu günahların kefaretidir."[511]
251- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili Peygamberimiz, kişinin yerlere sürünecek kadaruzun elbise giymesini, erkeklerin (kadınlar gibi) ağızlarını kapamalarınu nehyetmiştir."[512]
252- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müezzin ezan okumağa, imam da ikamet etmeğe yetkilidir."[513]
253- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müezzinler iftar ve sahur vakitlerini bildirmekte olup Müslümanların güvendiği kimselerdir."[514]
254- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müezzinler namaz vakitlerini, (mahallede vefat eden birinin ölüm haberini duyurmak gibi) bazı ihtiyaçlarını duyurmak hususunda insanların güvendiği kişilerdir."[515]
255- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Münafiklar kuşluk namazından ve " kafirun süresini "okumaktan hoşlanmazlar."[516]

Namazın Hakikati

Namaz kılacak olanın önce niyyet etmesi, Kâ'beye dönmesi ve kendini Allahü Teâlâ'nın huzurunda bulması ve Allahü Teâlâ'nın Şuarâ sûresi, ikiyüz onsekiz ve oridokuzuncu âyetlerinde: *"Gece teheccüde kalkınca ve farz namazım kılarken, kıyam, rükû' ve secde vaktinde seni gören rabbine tevekkül et"* ve hadîs-i şerifte: *"Allahü Teâlâ'ya onu görür gibi ibâdet eyle, zira sen onu görmüyorsan, o seni görüyor"* ma'nâlarına uyarak kendinin Allahü Teâlâ'nın huzurunda olduğuna ve herhalde kendini Allahü Teâlâ'nın gördüğüne inanması, şübhe etmemesi, farz namazlarını edâ veya kazaya niyyet etmesi, ellerini kulaklarının yumuşağına kaldırması lâzımdır.[517]

256- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, sabah namazından sonra güneşin doğuşuna, ikindi namazından sonra güneşin batışına kadar başka namazların kılınmasını nehyetmiştir".[518]
257- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Sevgili peygamberimiz, gündüz güneş senanın tam ortasından, batıya doğru kayıncaya kadar, cumanın dışında diğer günlerde namaz 'kılınmasını nehyetmiştir."*[519]
258- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili Peygamberimiz, namazda, su ve çorba gibi sıvı maddelere üfürülmesini nehyetmiştir."[520]
259- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili Peygamberimiz, yatsı namazını kılmazdan evvel uyumayı, kıldıktan sonra da dünyalığa ait sohbet etmeyi sevmezdi."[521]
260- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, yorgan gibi kolsuz bir kürk ve cübbesiz sadece bir don ile namaz kılmayı nehyetmiştir."[522]
261- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kargaların buğday tanesini toplaması gibi, süratle namaz kılmayı, yırtıcı bir hayvan gibi secdde ellerle dirseklerin yere dayanılmasını, devenin kendisine yer tahsis ettiği gibi kişinin cami de yer ayırmasını yasak etmiştir."[523]
262- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili Peygamberimiz, insanların camilerde birbirleriyle, mücadele etmesini nehyetmiştir."[524]
263- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Üç kimse vardır ki, kıldıkları namazlar m sevabı bir karış dahi kendilerinden ileriye gidemez.
a) *Milletin istemediği bir imamın namaz kıldırması*
b) *Kocasıyle dargın olan bir kadının geceyi yalnız başına geçirmesi.*
c) *İki Müslümanın birbiriyle dargın olup konuşmaması."*[525]
264-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güneş batar batmaz akşam namazını kılınız. Ve semada bulunan yıldızlar görünmezden evvel akşam namazını kılmak için acele ediniz."[526]
265- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Akşam namazını kılmadan evvel iki rekat sünnet kılınız. Çünkü bu, kılmak isteyenler için sünnet bir namazdır."[527]
266- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İki ve dört rekat dahi olsa gece namazı kılınız. Devamlı gece namazı kılan bir ev halkını, unutarak kılamadığı gecelerde bir melek, "Ey ev halkı kalkınız unuttuğunuz gece namazını kılınız "diye onları uyandırmağa çalışır."[528]
267- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İmanlı olan ölülerinizin (iyi veya kötü olsun) cenaze namazını kılınız. (düşman cephesinde bulunan) amirinize (iyi veya kötü olsun) itaat ederek biklikte sevaş ediniz."[529]
268- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece veya gündüz olsun ölülerinizin cenaze namazını mutlaka kılınız."[530]
269- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kuşluk namazını güneş yükselip sıcaklık şiddetlendiği vakitlerde kılınız."[531]
270-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Herhangi bir zaruretten dolayı oturarak namaz kılanın sevabı, ayakta kılan kimsenin sevabının yarısı kadardır."[532]

İki el kalkarken, sanki kendisi ile Allahü Teâlâ arasındaki perdeler kalkıp, öyle bir makama ulaşmıştır ki, kendisinin her hareketini gören, kalbine gelen her düşünceyi bilen Allahü Teâlânın huzurunda ve nazarındadır. Etrafına bakınmak, başka şeyle meşgul olmak, dalgınlığa ve gaflete gelmek o makamda olamaz diye bilmelidir. Bunun için namaz

kılarken secde yerine bakıp, sağma soluna bakmamah, başını gökyüzüne kaldırmamahdır. Kendisi duyacak kadar sesle Sübhânekeyi okumalıdır. Bu esnada her şey'ini, her gizliliğini bilen Allahü Teâlâ'ya hitâb ettiğini bilmelidir.

271- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatle kılman namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür."[533]
272- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişinin camide cemaatle kıldığı namaz, kendi evinde veya bulunduğu sokak-ve mahallesinde cemaatsiz olarak kıldığı namazdan 20 beş derece üstündür. Çünkü birinin tam bir abdest alıp, namaz kılmak için camiye gelirse, her adımı için Hz. Allah bir derecesini yükseltir. Ve bu durum camiye gelinceye kadar devam eder. Camiye girdiği andan ibibaren -orada namaz için beklediği müddetçe namazın, içindeymiş gibi olur. Kıldığı yerden ayrılmadığı müddetçe melekler kendisine selavat getirirler (istiğfar ederler) ve şöyle derler:
"Allahım bu adamın günahlarını affet, tevbesini kabul buyur." "*Bu durum başkalarına eziyet etmediği ve abdesti bozulmadığı müddetce devam eder."*[534]
273- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz kılanlar arasında en fazla sevap kazananlar, evi camiden sırasıyle en uzak alanlardır. Yatsı namazını bekleyip imam ile birlikte kılanların sevabı, imamı beklemeden tek başına kıldıktan son ra uyuyan kimselerin sevabından kat kat üstündür."[535]
274- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bilmiş ki, ol ki, Allah için yapacağın bir secde bir dereceni yükseltip bir günahını da sildirir."[536]

Fatihayı okurken: "Yalnız sana ibâdet ederiz ve yalnız senden yardım bekleriz. Bize sırât-i müştekimi ihsan eyle" dediğinde kendisinin ne söylediğini düşünmelidir. Kime hitâb ettiğini bilmelidir. Bununla beraber namazda yanümamasma dikkat etmelidir. Fatihadaki on şeddeyi (bir harfi çift okumağı) gözetmelidir. Ma'nâyı bozacak nağmeden çok kaçınmalıdır. Hanbelî mezhebinde namazda Fatiha okumak (Şâfiîde olduğu gibi) farzdır. (Hanefi mezhebinde ise vâcibdir. Kırâet farzdır). Bununla beraber kendini sırat üzerinde duruyor, sağında Cennet, solunda Cehennem bulunuyor görmelidir. Namazı doğru olduğunda Allahü Teâlâ'dan Cenneti isteyici Cehennem azâbından kendini korumasını dileyici olduğunu bilmelidir. Bunların hepsi kalbin yakîni ve aklın hâzır olmasıyla elde edilir. Bununla beraber bir namaz şübhesiz Allahü Teâlâ'ya arzolunur ve onun için namazdan ancak Allahü Teâlâ katında makbul olan sahih olur diye inanmalıdır. Sonra zamm-ı sûre olarak dilediğini okumalıdır. Bir sûreyi tam okumak, bir sûrenin başından, ortasından veya sonundan okumaktan iyidir.[537]

275- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İyiliklerin en üstünü, vaktinde kılınan namaz bir de anne ve babaya iyilik yapmaktır."[538]
276- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Farz namazlardan sonra en üstün namaz gece namazı, ramazandan sonra en üstün oruç ise muharrem ayında tutulan oruçtur."[539]
277- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kulun Rabbisine en yakın olduğu yer secde halidir. Öyle ise secde de çok dua ediniz."[540]
278- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kulun Rabbisine en yakın olduğu yer ve vakit, gecenin en son vaktidir. Sen de Allah'a yakın olanlardan olmak istiyorsan o saatte zikirde bulun."[541]
279- *Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki*
"Namazı kıl, zekatı ver, ramazan orucunu tut, haç farizasını yap, öyle ibadetlerini yerine getir, akrabalık bağlarım sağla, misafirlerini ağırla, iyilikle emret, kötülüklerden nehyet, hakkın dolaştığı yerde dolaş."[542]
280- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Saflarınızı düzgün yapınız. Çünkü düzgün safların arasına melekler girer. Omuzlarınızı aynı hizada tutunuz, boşlukları kapatınız, din kardeşinizin eli ile çekildiğiniz zaman iyilikle karşılayınız. Şeytana boşluk bırakmayınız. Safların arasını kapatan kimselere Allah yardım eder. Kapatmayanlardan da ilgisini keser."[543]

Okurken, okuduğunu anlamağa dikkat etmelidir. Cemâatten olanlar da, imam sesli okuyunca, ona kulak verip, anlamağa çalışmalıdır. Okunan şeylerden va'z şeklinde olanlardan nasihat, tehdîdlerden uyanmak ve bununla amel etmeğe niyet etmelidir. Sûrenin sonuna kadar böyle devam etmelidir. Zamm-ı sûreden sonra acele ile rükû'a gitmemeli, kırâel ile rükû' aracını ayırmalıdır. Sonra rükû'a gitmelidir.
İkinci rek'atı da böyle kılmalıdır. Birinci teşehhüde oturduğunda, sol ayağı üzerine oturup, sağ ayağını dikmelidir. Parmaklarını da kıbleye doğru tutmalıdır. Sol elini sol, sağ elini sağ oyluğu üzerine koymalıdır. Teşehhüdde Ettehıyyâtü'yü okumalıdır. Sonra tekbîr ile kalkıp, yalnız Fatihayı okuyup, rükû' ve secdelerini yapmalıdır. Son teşehhüdde tehıyyattan soma Allahümme salli ve bârik dualarını okumalıdır. Sonra Rabbena âtinâ fiddünyâ haseneten ve fil ahireti haseneten ve kına azâbennâr gibi bir düâ okumalıdır. (Sonra Allahümme innî eûzii bike min hemezâtişşeyâtin demelidir). Yalnızsa başka düâ edebilir. İmam ile bu kadarla yetinmelidir. Müstehabdır. Cemâatten bekliyemiyecek durumda olanlar olabilir. Sonra selâm vermelidir.[544]

281- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Saflarınızı düz ve sık yapınız. Varlığın kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki, şeytanın saflarınız arasında boz ve çirkin olan bir koyun gibi dolaştığını görüyorum."*[545]
282-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabir azabının çoğu (kurutulmayan) bevilden olacaktır."[546]
283- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çok secde yapınız. Hz. Allah mü'münin yapacağı her secde ve karşılık, bir derecesini yükseltip bir günahını da siler."[547]
284- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz namazların akasinde otuz üç kere "sübhanlalah" otuz üç kere "elhamdülillah"", otuz üç kere "Allahü Ekber" demeğe emrolunduk."[548]

285- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah bir namaz için size mühlet vermiştir. Halbuki o namaz sizin için (Arabların geçimini sağlayan ve en çok sevilen) kırmızı develerden daha hayırlıdır. O vitir namazıdır ki, yüce Allah, yatsı ile şafak arasında kılınmasına müsaade etmiştir."[549]
286- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz safları bitiştiren kimselere Allah rahmet, melekler de istiğfar eder. Kim safların arasındaki boşlukları doldurursa Yüce Allah o kimselerin derecelerini yükseltir."[550]
287- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah ve melekleri birinci safta yer alan kimselere selavat getirirler."[551]
289- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah din azimetlerinin yapılmasını sevdiği (öğle namazını dört rekat kılmak) gibi, ruhsatlarının (seferi namazlar gibi) yapılmasını da sever."[552]
290- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz öylesine namaz kılanlar vardır ki, namazdan döndüğü vakit ancak kıldığı namazın sevabından onda biri, dokuzda biri, sekizde biri, yedide, altıda, beşte, dörtte ve üçte biri veya yarısı yazılır."[553]
291- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz kişi namaza durduğu vakit, -Hz. Allah rahmetiyle ona yönelir. Taki namazdan ayrılmadığı ya da abdesti bozulmadıgı müd detce ondan rahmet nazarını çevirmez".[554]
292- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz ayveya güneş, birisinin ölmesi ya da doğması için tutulmazlar. Her ikisi de Allah'ın varlığının açık delilidir. Yüce Allah, bunların tutulmasıyle kullarını korkutur. Ay ya da güneşin tutulduğunu gördüğünüz zaman açılıncaya kadar namaz kılıp dua ediniz."
293-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz insanlar, kıyamet günü sırasıyle cuma namazına erken veya geç gitmelirine göre Allah'a yaklaşıp makamlarına oturacaklardır."[555]
294- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cennetin etrafında anlamı bilinmeyen çok tatlı nağmeler işitilir."[556]

Bunların hepsinde namazın akıbetinden korku üzere olmalıdır. Çünkü namaza çağıran Allahü Teâlâ'dır ve namazı emreden O'dur. Namazı doğru olursa, sevabı verecek yine Allahü Teâlâ'dır. Doğru olmazsa ikab edicidir. Namazı bitirince şeriata ve ilme uygun olup olmadığına dikkat eder. tüm ve şeriat doğruluğunu bildiriyorsa, namaz kılan Allahü Teâlâ'ya hamd ve setıâ etsin ki kendisine böyle namaz kılmağı nasîb etmiştir. Namazında noksanlık bulursa, Allahü Teâlâ'ya tevbe ve istiğfar etsin, sonra kılacağı namazda çok gayret göstermeği gözetsin. Kabûl olan namaz için acık alâmetler olduğu gibi, kabul olunmıyan namaz için de alâmetler vardır.[557]

295- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz kişinin kılacağı namazı uzun, okuyacağı hutbeyi kısa okuması gerçekten bir bilgiye sahip olmasının delilidir. Öyleyse namazınızı uzunca, hutbenizi de kısa yapınız. Muhakkak bir kısım sözler sihir gibi cazibeli ve tesirlidir."[558]
296- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatin araştırmasına rağmen namaz kıldıracak liyakatli bir imamın bulunmaması kıyamet alemcilerinden birisidir."[559]
297- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz günlerin en üstünü cuma günüdür. Çünkü, o günde babamız Adem Peygamber yaratılmış ve aynı günde de vefat etmiştir. Yine o günde kıyametin kopacağını ilan eden sur'a üfürülerek ve insanların ölmesine sebep olan sağka" adındaki sur'â yine cumagünü üfür ülecektir. O kıyametin tehlikesinden emin olmak istiyor sanız, bana cuma günü çokça selavat getiriniz." Çünkü getireceğiniz selavatlar bana olduğu gibi arzedilir. Orada bulunan sahabiler dediler ki,
"Ya, resulalah, nasıl size arzedilir? Sizler de ölüp çürüyecek değilmisiniz? " Sevgili peygamberimiz:
" Hayır, Yüce Allah peygamberinin cesetlerini çürütmeyi toprağa haram kılmiştır. Onlar her zaman sağdırlar."[560]
298- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Camiye yakın olan bir evin üstünlüğü, (düşmanla savaşan) gazi bir kimsenin, evinde oturan kimseden üstünlüğü kadardır."[561]
299- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan ayındaki cuma gününün üstünlüğü (diğer cumalara nazaran) Ramazan ayının diğer aylardan üstünlüğü gibidir."[562]

Kabul olan namazın alâmeti, Ankebût sûresi kırkbeşinci: *"Muhakkak ki namaz insanı aklen ve şer'an çirkin, kötü ve yasak olan şeylerden alikoyar. Allahü Teâlâ'yı hatırlamak tâatîn en büyüğü ve üstünüdür"* âyet-i kerîmesinin ma'aâsıdır. Buradan anlaşılıyor ki, namaz sahibini fahşâ ve münkerden, ya'nî kötü, çirkin ve yasak olan şeylerden men'eder. Sahibini iyiliğe teşvik edici, doğru yolda bulundurucu, fazla amel ve iyilik yaptırıcı, sevablara yaklaştmcı, çirkin ve günah olanlardan uzaklaştırıcı, günah ve hataları aşağı görmede iyi ve yeni niyyetlere götürücüdür.
Bu bildirdiklerimizde imam olsun veya yalnız kullar olsun aynıdır.[563]

300- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Misvak kullanarak kılınan bir namaz, misvaksiz olarak kılınan namazdan yetmiş kat daha üstündür."[564]
301- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazın ilk vaktinin son vaktine üstünlüğü, kıyamet aleminin dünya alemine üstünlüğü kadardır."[565]
302- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mescidi Haramda kılınan bir namaz, başka bir camide kılı -nan namazdan yüz bin kat daha üstündür. Benim mescidim de kılman namaz, başka mescitte kılanan namazdan bin kat, Beytül Makdis de kılınan namaz ise, başka mescitte kılınan namazdan beş yüz kat daha üstündür."[566]
303- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatle kılman bir namaz, yalnız olarak kılınan namazdan, yirmi beş derece daha üstündür."[567]

"Evde kılman sünnet namazının camide kılman sünnet namazına üstünlüğü, cemaatle kılman bir namazın, tek başına kılınan namaza üstünlüğü kadardır."[568]
304- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Toplu olarak kılman namaz tek olarak kılınan namazdan yirmi beş kat daha üstündür. Gece ve gündüz nöbet bekleyen melekler, sabah namazında hep bir araya toplanırlar."[569]
305- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece kılınan nafile namazın gündüz kılınan nafile namaza üstünlüğü, gizli verilen sadakanın açıktan verilen sadakaya üstünlüğü kadardır."[570]
306- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Nafile namazın) her iki rekatında selam vardır."[571]
3 07- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazların her iki rekatının sonunda teşehhüd ver."[572]
308- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sünnet namazların her iki rekatında teşehhüd ve selam, Peygamlerlere ve onlara tabi olanlara gereklidir."[573]
3 09-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Fatiha süresi bütün rekatlarında okunmayan bir namaz noksandır."[574]
310- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sade bir tebessümle gülmek namazı bozmaz, fakat kahkaha ile gülmek namazı (hem de abdesti) bozar."[575]
311- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, (birinci rekatın kıraati, ikinci rekattan daha uzun olsun diye) namazda ayetleri kalben sayarak okurlardı."[576]
312- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, yolculuk esnasında namazını bazen kısaltır, bazen de tam olarak kılardı. Orucunu da bazen bozar bazen de tutardı."[577]
313- Sevgili peygamberimiz, Kur1 an-1 Kerim'i okurken her ayet arasında bir müddet dururdu. Mesela: *"Fatihayı okurken, " Elhamdülilllahi Rabbil Alemin " der, biraz bekledikten sonra " Errahmanirrahim" der biraz daha bekler, sonra diğer ayete geçerdi."*[578]
314- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, gece namazlarını hiç ihmal etmezlerdi. Hasta ve yorgun oldukları zaman otararak kılarlardı."[579]
315- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz hazerde, seferde, sihhatte ve hasta iken hiç bir zaman sabah namazının ilk iki sünnetini terk etmiştir."[580]

Beş Vakt Namazın Fazileti

Ebû Hüreyre'nin (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerifte Resûlüllah eshab-ı kirama hitaben: *"Sizden birinizin evinin önünde bir nehir olsa ve günde beş defa o kimse o nehirde yıkansa, bedeninde kir kalır mı?"*[581]

316- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, farz namazını kıldığı yerde sünnet namazını da kılmazdı. (ancak yer değiştirerek kılardı)"[582]
317- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili Peygamberimiz, cemaatin en çok namaz kılanı ve Allahı en çok zikredeni idi."[583]
318- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, akşam namazının son sünnetinden o kadar hoşlanırdı ki, ne yemek ve ne de arzu ettiği herhangi birşey, onu kılmaktan alakoyamazdı."[584]
319- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, gece namazı kılmaktan çok hoşlanırlardı."[585]
320- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, namazda esnemeyi kerih görürlerdi."[586]
321- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatle namaz kılmayanlar ya bu huylarından vazgeçsinler veya evlerini yaktırırım".[587]
322- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mescidi Haramda kılman namaz, (başka camilerde kılınan) yüz bin namazdan, Benim mescidimde kılman namaz, bin namazdan, Beyti Makdiste kılınan namaz ise,

(başka yerde kılınan) beş yüz namazdan daha faziletlidir."[588]
323- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İki namaz vardır ki, onlardan sonra hiç bir namaz kılınma. Bunlar: Sabah namazı (bundan sonra) güneş doğuncaya kadar, ikindi namazı, (bundan sonra da) güneş batıncaya kadar."[589]

buyurduğunda, Eshâb-ı kiram, hayır kalmaz dediler. "Beş vakit inamaz da bunun gibidir. Beş vakit namaz kılanı Allahü Teâlâ günahlardan temizler" buyurdu.[590]

324- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazı vaktinden çıkarmamaya idareniz altında bulunan hizmetçilerinize hakaret etmemeye dikkat ediniz."[591]
325- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kiba mescidinde kılınan bir namazın sevabı, umre sevabı kadardır."[592]
326- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Secdeye kapanırken burnunu da secdeye koy ki, vücudunla birlikte secde etsin."[593]
327- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cemaatle kılman namaz, tek basma kılman namazdan yirmi beş derece daha efdaldir. (sizden biriniz) çöl ortasında cemaatle namaz kılıp, rüku ve secdelerini tam olarak yaparsa, elli vakit namaz sevabına nail olur."[594]
328- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz mü'minin nurudur. (namaz kılmayan bir mü'min nursuzdur.)"[595]
329.- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz, İslamiyette temeli atılmış her ibadetten üstündür... Öyleyse namaz kılmaya gücü yeten kimse çok çok kılmaya mecburdur."[596]
330- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz dinin ana direğidir."[597]

Namazda Huzur Ve Kalb Huşûunun Şart Olması

Bilmiş ol ki, husûr ve huşûun namazda şart olmasını emreden pek çok deliller vardır. Bunlardan bâzıları şu âyetlerdir:
"Zikrim için, beni hatırlamak için namazı kıl." [598]

331- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namaz dinin terazisidir. Namazını tam anında kılan bir kimse, dinin geriye kalan işlerini de tamamlar, eksik kılanlar diğer amellerini de eksik yaparlar.)"[599]
332- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cami de kahkaha ile gülmek, kişinin kabrinde karanlıktır."[600]
333- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kahkaha ile gülmek (namazın içinde olduğu takdirde) namazı bozar, abdesti bozmaz."[601]
334- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, dört şeyle kullarını imtahana tabi tutarak sevap ve mükafatlarına kefil olmuştur. Bunlar: Namaz, zekat, oruç ve cünüplükten yıkanmaktır. Bu dört şey Allah'ın sırlarıdır. Nitekim Hz. Allah bir ayeti kerimesinde şöye buyurur:
" Bu gibi sırlarla kullar kıyamet günün sorguya çekilecektir." [602]
335- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Allah'ın kulları, sallarınızı tam ve düzgün olarak yapınız. Eğer böyle yapmazsanız aranızda ihtilaflar baş gösterir."[603]
336- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Akşam namazından sonra iki rekat sünnet namazını kılmaya acele ediniz. Çünkü onun sevabı farz namazının sevabıyle birleşerek yükselir ve kayıt defterine yazılır."*[604]
337- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma ve cenaze namazları, bir de cihadın dışında, erkeklere lazım gelen dinin bütün meseleleri, kadınlara da lazımdır."[605]

Emrin zahiri vücûbdur, gaflet zikre müriâfidir. Bütün namazı gaflet ile geçen bir insan, namazda Allah'ı nasıl hatırlamış olabilir? Yine Allahu Teâlâ'nın:
"Ve gafillerden olma." [606]
Âyet-i Celîlesi de bir nehiydir. Bunun zahirî mânâsı gafletin haram olmasıdır. Yine Allahu Teâlâ'nın:[607]

338-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabah namazına çok dikkat ederek geçirmemen gerekir. Çün kü sabah namazında çok büyük faziletler vardır."[608]
339- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki esulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Rabbinizi çokça anınız, namazınızı tam vaktinde kılınız. Eğeri böyle yaparsanız Hz. Allah da amellerinizin sevaplarını çoğaltır."[609]
340-Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabah namazını mutlaka kılmanız gerekir. Zira bu namaz arzu edilen her iyi şeye nail olmaya vesiledir."[610]
341- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece namazlarını geçirmemek gerekir. Çünkü gece namazı sizden evvelki salih ve seçkin olan kulların namazıdır. İnsanın Allaha yaklaşmasına, kötülüklere son vermesine ve hastalıkların defolmasına bir vesiledir."[611]
342- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(İman sebebiyle) Allaha karşı öylesine verdiğiniz bir söz vardır ki, bu söz her şeyden önce ibadetleri yapmanızı gerektirir."[612]
343- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bizimle kafirlerin arasındaki fark namazdır. Bunu terkeden kimse (inanmadığından dolayı terk ediyorsa) kafir olur. (Şayet tembelliğinden kılamıyorsa münafıkların yaptığı bir hareketi yapmış demektir.)"[613]
344- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben ancak sizin gibi bir beşerim. Siz herhangi bir şeyi unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Sizden biriniz namazda iki secde dua etsin. (bunu yaptığı takdirde unuttuğu şey aklına gelebilir.)"[614]

"Tâ ki dediğinizi (okuduğunuzu) bilinceye kadar namaza yaklaşmayın." [615]
Âyet-i Celîlesidir. Bu sarhoşun namaza yaklaşmasının illetini göstermektedir.[616]

345- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Başının ortasını açık bırakarak yanlarını bağlayan bir kimse-i nin kıldığı namaz, başının tamamını açık bırakan bir kimsenin kıldığı namaz gibidir. (her ikisi de makbul değil, mekruhtur.)"[617]
346- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İçinde bulunduğunuz namazda bizlere yanlışlık yaptıranlar noksan abdest alan ve sonrada cemaate iştirak edenlerdir. Öyleyse namaz kılmak isteyen herkes abdestini tam ve doğru olarak almalıdır."[618]
347- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah İslam ümmetine, zayıf (ihtiyar, çocuk, hasta ve sakat) olanların duaları sayesinde yardım eder."[619]
348- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz ben, namaz kılarken hepinizden daha dikkatliyimdiri İçinde bulunduğumuz namazı uzatmak istiyordum, fakat peşimde namaz kılmakta olan bir kadının çocuğunun, camiye yakın olan evinde ağladığını işittim. Annesinin çok müteessir olduğunu bildiğimim için1 namazı hafif olarak kıldırdım."[620]
349- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Namazınızın kabul olmasını istiyorsanız, namazı (amel ve ahlakça) en iyi olanınız kıldırsın."[621]

350- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Namazınızın kabul olunmasını istiyorsanız, namazı (ilmiyle amil olan) alimleriniz kıldırsın. Çünkü onlar sizinle Rabbinizin arasında önderiniz ve Allahm emirlerini size tebliğ edenlerinizdir.*"[622]

Peygamberimiz buyuruyor ki;
"Kişinin kıldığı namazdan kendisine kârı dokunan ancak akıl erdirerek kıldığı kısımdır." (Yâni aklı başka yerde iken kıldığı namazın kendisine kârı dokunmaz.)
Bu hususun hakikati şudur ki: Hadîsde vârid olduğu gibi namaz kılan kimse Rabbine münâcat etmektedir (Buhâri, Müslim, Ebû Hüreyre'den). Gaflet ile söylenen sözlerin münâcat olamıyacağı meydandadır. Bunun izahı şöyledir: Meselâ zekât, insan zekâtını gafletle verse de olur, çünkü o haddi zâtında isteğe aykırı ve nefse ağır gelen bir ibâdettir.[623]

351- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şeytan namazın her hangi bir kısmını bana unutturmuş, bir yanlışlık yapmama sebep olursa, farkına varan (erkekler) süphanallah, desin. Kadınlar da sağ elini sol eli üstüne vurarak beni uyarsınlar."[624]
352- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ebu Hüreyre, şu dört şeyi yapmanı ve yaşadığın müddetçe de terketroemeni tavsiye ederim,
a) *Cuma günü güsül yapmanı*
b) *Erkence cuma namazına gitmeni*
c) *Camide dünya ile ilgili herhangi bir söz konuşmam;*
d) *Başka birşeyle meşgul olmamanı.*
Ayrıca her ayda üç defa (gün) oruç tutmanı tavsiye ederim. Çünkü her aydan üç gün oruç tutmak, bütün seneyi oruçlu geçirmek gibidir. Yine, uyumadan evvel vitir namazını sabah namazının ilk iki rekatını hiç terk etmeden kılmanı tavsiye ederim.
Aksi halde bütün geceyi ibadetle geçirmiş olsan bile bunun yerini tutmaz. Çünkü sabah namazının ilk sünnetinde Allah dostlarının aradıkları arzular bulunur."[625]
353- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İlk vakitlerde kılınan namaz, Allah'ın rızasının kazınılmasına, ortasında kılınan rahmetine, vaktin sonunda kılman namaz da Allah'ın affına vesile olur."[626]
354- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*İlk olarak kıyamet günü mü'min kulun hesaba çekilmesini gerektiren şey namazdır. Namazın hesabından kurtulursa diğer amellerinden kurtulması kolaydır. Kul namaz hesabını veremezse diğerlerinden de kurtulamaz."*[627]

Oruç da bunun gibi haddi zâtında Allah'ın düşmanı olan şeytanın dostu ve âleti olan nefsin kuvvetlerini kahredip hevayı arzuları kıran bir ibâdettir. Gaflet ile olsa da yine bu faydayı sağlar. Hac da aynı şekilde ağır ve yorucu bir ibâdettir. Menâsik-i haccı ifâ-ederken, kalb ister hazır olsun ister olmasın, nefse elem veren mücâhede kendiliğinden hâsıl olabilir.
Namaza gelince: Namazda ancak zikr, kıraat, kıyam, rükû, sücûd ve kuûd vardır. Zikr ise Allahu Teâlâ ile muhavere ve münâcat, gizli bir yalvarış ve anlaşmaktır. Çünkü namazdan gaye, iki şeyden biridir.[628]

355- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah'ın ümmetime ilk olarak farz kıldığı şey beş vakit namazdır. Ümmetimin iyiliklerinden en önce yükselen ve kabul edilen, beş vakit namazdır. Yine ümmetimin ilk olarak hesaba çekilceği şey beş vakit namazdır. Ümmetimden her kim, bu beş vakit namazdan bir kısmını kılıp, bir kısımını terk ederse, Hz. Allah o kimse için de meleklerine şöyle seslenir: Namazların bir kısmını terkeden falanca kulunun amel defterine bakınız. Kıldığı sünnet namazları var mıdır? Melekler kişinin amel defterinde gördükleri sünnet namazlarıyla terkedilmiş olan farz namazlarını tamamlarlar.
Bundan sonra Hz. Allah meleklerine şöyle seslenir: Kulumun amel defterine tekrar takrar bakınız. Oruç ve zakatlarından eksik olan var mıdır, varsa, onları da tuttuğu nafile orucuyla, verdiği sadaka ile tamamlayınız. Bunun üzerine melekler defterine baktıktan sonra (eğer varsa) bunu da tamamlarlar.
İmanlı kullara karşı yapılan böylesine iyilikler, Yüce Allah'ın adaletinin ve merhametinin bir gereğidir. Bundan sonra kulun diğer iyiliklerine bakılır. Mevcut bulunan diğer iyilikleri, ilahi teraziye koyulup tartıldıktan sonra sahibine, " Haydi selametle cennete gir "diye emrolunur.
Diğer kimselerin iyiliklerine de bakılır. Şayet iyilik bulunmazsa zebanilere emredilir. Ve böylesine ayaklarından tutularak cehenneme atılırlar."[629]
356- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişinin kıyamet günü ilk vereceği hasap namazdan olacaktır. Kişinin kıldığı namazlar tamsa (verilecek mükafatta) tamdır. Şayet eksikse, Hz. Allah meleklerine şöyle emreder: "Kulumun amel defterine bakınız, eksis olan farz namazlarını, bulacacağınız sünnet namazlarıyle tamamlayınız. Böylece melekler eksik olanları aldıkları emir üzere tamamlarlar."[630]

Onlarda ya muhavere, ya münâcattır. Mîde ve şehvet oruç ile beden hac zahmetiyle, kalb, sevdiği maldan ayrılıp zekât vermekle imtihan edildiği gibi, lisânı da ses ve harf ameliyle imtihan etmektir. Bunun böyle olmasında şüphe yoktur. Zira gafletle söylenen boş lâflar ile olan imtihan, amel imtihanı değil, belki bunda maksûd olan konuşmak olması bakımından harflerdir. Gönüldeki mânâyı kalıplandırmayan harfler de nutuk sayılmaz. Gönüldeki mânâyı harflerin ifadelendirmesi de ancak huzûr-u kalb ile olur. Gafil kalb ile:[631]

357- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Münafıkın namazından sizi haberdar edeyim mi? Münafik olan kişi ikindi namazını, güneş sığırın iç yağı gibi sararıncaya kadar tehir eder."[632]
358- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadının kendi evinde kıldığı namaz, evin dışında bulunan hücresinde kıldığı namazdan daha üstündür. Evinde kendisine tahsis ettiği yerde kıldığı namaz, evin herhangi bir yerinde kıldığı namazdan daha üstündür."[633]
359- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yolcuların namazı, evlerine dönünceye kadar (dört rekatlı olan farz namazları) iki rekat olarak kılınır."[634]
360- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Yolcuların namazı, ister Minada, ister başka yerde olsun muhakkak iki rekat olarak kılınır."* [635]
361- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Öğleden sonra kılınacak olan nafile namazı, gece namazlarından sayıldığı gibi, aynı zamanda da bol olarak sevap verilir."*[636]
362- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kur'an-ı Kerim'de övülen ve ismi "vusta" olarak geçen namaz, ikindi namazıdır."[637]

"Bizi doğru yola hidâyet et."[638]
demekle bunun bir yalvarış ve duâ olduğunu kasdetmezse neyi istemiş olabilir? Hele bunu itiyat hâline getirdikten sonra da dilini hareket ettirmekte ne güçlük vardır? İşte zikirlerin hükmü budur. Ben derim, bir kimse falancaya gidip teşekkür edecek, onu övecek ve ondan bir şeyler isteyeceğine yemin etse, sonra rüyasında aynen bu dediklerini yapsa yeminini yerine getirmiş sayılmaz. Hattâ, karanlıkta, öteki adamın orada olduğunu bilmiyerek gıyabında imiş gibi ona teşekkür ve duâ edip ondan bir şeyler istese, yine yeminini yerine getirmiş olmaz. Çünkü onun bu konuşması öteki adamı kalbinde huzır kabul etmediği için ona hitâb ve onunla konuşmak sayılmaz. Hattâ gündüz aydınlığında ve öteki adamın huzurunda da olsa, aklı başka yerde olup o adamın hazır bulunduğunun farkında olmıyarak bu sözleri söylese, yine yeminini yerine getirmiş olmaz. Çünkü onu muhâtab olarak kabul etmiyordu. Şüphe yok ki kıraat ve zikirden maksûd olan hamd etmek, övmek, yalvarmak ve duâ etmektir. Burada muhâtab olan şüphesiz Allah'tır. Kalbi gaflet perdesi ile kapalı olduğu hâlde, manen Allahu Teâlâ'yı görüp müşahede etmeden ve muhatabından gafil olarak yalrnz âdet hükmü ile dilini hareket ettirmek, kalbi cilâlandırmak, Allahu Teâlâ'nın zikrini tazelemek ve îmân bağını tahkim için meşru kılman namazın gayesinden çok uzakta kalır. İşte zikr ve kıraatin hükmü budur. Hülâsa' zikir ve kıraatteki bu hususiyetlerin inkârı gayrı kaabildir.
Rükû ve Sücûda gelince: Bunlardan gaye, hiç şüphesiz Allah'ı ta'zîmdir. Eğer gafletle yapılan rükû ve sücûdun ta'zim olduğu caiz olsa idi, önünde put olduğunu bilmiyerek secde eden kimsenin puta ta'zîm etmiş sayılması veya duvar ardında secde edenin duvara ta'zim etmiş olması caiz olacaktı (bunlar ta'zîm sayılmıyacağına göre gafletle yapılan secde de ta'zîm sayılmaz.) Bunlar ta'zîm sayılmayınca da ortada beden hareketinden başka bir şey kalmaz. Kendisiyle imtihanı kasdedilen meşakkatten sonra dinin direği sayılan iman ile küfrü ayıran, hac ve diğer ibâdetler üzerine takdim edilen ve ibâdetlerden yalnız onun terkiyle katli vâcib olan bir şey (namaz) kalmaz.
Benim görüşümle namazın taşıdığı bu ehemmiyet, yalnız zahirî bir ibâdet olması bakımından değil, belki, maksûd olan münâcat olmasını da buna eklemek lâzımdır. Oruç, zekât,

hac ve benzeri ibâdetler üzerine takaddüm eden, bu münâcattır. Hattâ serveti harcamak demek olan "Udhayye" ve kurbanlar üzerine mukaddem yine bu takvadır. Nitekim Allahu Teâlâ:
"Onların (kurbanların) ne kanı ve ne de eti Allaha ulaşır. Allaha ulaşan ancak sizin takvânızdır."[639] Buyurmuştur.
Yani kalbinizi istilâ edip emre uymaya sizi sevkeden sıfattır ve matlûb olan da budur. Ya hareketlerinde bir ehemmiyet olmıyan namazda hüküm nasıl olur? İşte bu anlattıklarımız, mânâ bakımından) namazda kalb huzurunun şart olmasına delîl olmaktadır.
Şayet "namazın sıhhatinde huzûr-u kalbi şart koşar ve huzûrsu| kılman namazın bâtıl olmasıyle hükmediyorsan, fakîhlerin icmâını| muhalefet ettin. Çünkü onlar kalbin huzurunu yalnız niyette şart koştu ve bununla iktifa ettiler." dersen:
Bilmiş ol ki, ilim bahsinde geçtiği gibi fakihler, bâtında tasarruf etmez, kalbi yormaz ve âhiret yoluna karışmazlar. Belki dinin zahir-hükümlerini azaların zahirî amelleri üzerine bina ederler. Amellerin zahiren icrası, insanı ölüm cezası ve sultânların tazîrinden korumağa yeter. Esasen ahrette fayda verip vermemesi fikhın çerçevesi dışındadır. Aynı zamanda bunun üzerine icmâ yürütülemez. (Bununla beraber onlara muhalefet edenler de olmuştur.) Nitekim (şerî'at ile hakikati toplayanlardan birisi olan) Bişr İbn Haris, Ebû Tâlib Mekki'nin Kûtü'l - kulûb'unda Süfyan-ı Sevrî'den naklettiği, rivayetinde "huşu ile kılmıyan kimsenin namazı fâsiddir" demiş ve Hasan-ı Basrı'den "huzursuz kılınan namazın, sevâbtan daha ziyâde ukubete sebeb olduğu" rivayet edilmiştir. Yine Muaz İbn Cebel:
"Kılarken sağında ve solunda olanları bilmeye çalışan kimsenin namazı namaz değildir" dive rivayet etmiştir. Yine müsned olarak Peygamber Efendimizden:
"Çok kimseler var ki kıldığı namazın altıda, hatta onda biride kendisi için yazılmaz. Ancak bilerek huzur ile kıldığı kısmı yazılır." Buyurmuştur. Eğer bu hadis-i şerif, Peygamber Efendimizden başka bir zâttan duyulsaydı mezheb olarak kabul edilirdi. Kaldı ki Aleyhi's-selâtü ve's-selâm Efendimizden duyulduğu hâlde niye kabul edilmesin? (Basralı) Abdülvâhid bin Zeyd:
"Kul için ancak bilerek huzur ile kıldığı namazın sevabı olacağında ulemâ ittifak etti" diyerek bu hükmü, icmâ hâline getirmiştir. Buna benzer ve bu kabilden, vera' sahibi olan fakîhlerden, sayılmayacak kadar pek çok rivayetler vardır. Hak olan, bu hususta edille-i şer'iyeye müracaat etmektir. Halbuki huzurun şart olmasında haber ve eserler meydandadır. Şu kadar var ki zahirî teklifte fetva, halkın kusurları nisbetinde takdir edilir. Bütün namazda huzuru kalbi şart koşmak fetva makamı için mümkün değildir. Tam bir huzûr-u kalbten insanların ekserisi âcizdir. Buna ancak bazı kimselerin gücü yeter. Zaruret sebebiyle, namazın tamahında huzûr-u kalbi şart koşmak mümkün olmazsa tamamen terk de edilemez. Hiç olmazsa cüzî bir miktarında huzûr-u kalbin bulunması zarureti vardır. Buna da en elverişli olan ilk tekbirdir. Bunun için zaruri olarak bu kadar ile iktifa edilmiştir. Bununla beraber, gaflet ile kılan kimse ile hiç kılmıyanm müsâvî olmamasını umarız. Çünkü gafletle de olsa namaz kılan, hiç olmazsa zahirî fiile başvurmuş, bir an olsun kalbini hazırlamıştır. Nasıl böyle olmasın, abdestsiz olduğunu unutup namaz kılan kimsenin abdestsiz olması hasebiyle Allah katında namazı bâtıl iken, kusuru ve özrü nisbetinde de olsa amelinin mükâfatını alıyor. Bu ümit ile beraber bir lâhza olsun kalbi hazırlayan ile tamamen huzuru terkeden elbette bir olamaz. Nasıl farkı olmasın. Efendisinin hizmetinde hazır bulunup hizmette kusur eden lüzumsuz hareketler ve sözlerde bulunan ile hizmetten tamamen kaçınan bir olur mu? Korku ve ümidin sebebleri muâraza ettiği ve iş-ehemmiyet arzettiği zaman ihtiyat ve müsâhalede muhayyersin. (İster tesamüh-ü İslâmîden faydalanır, istersen ihtiyatı elden bırakmazsın). Bununla beraber lukahânm, gafletiyle de olsa sıhhatine fetva verdikleri hükümlere kimse muhalefet edemez. Yukarıda işaret edildiği gibi bu fetva zarûretindendir. Esrâr-ı salata vâkıf olan kimse, gafletin ona zıd olacağını bilir. Fakat "Kavâidü'l-Akaid" kitabının ilm-i zahir ile ilm-i bâtını ayıran babında anlattığımız gibi halkın anlayıştaki kusuru, şerî'atın sırlarından her keşfolunanı açıklamağa mâni olduğundan biz bu mevzûyu bu kadarı ile bırakıyoruz. Az da olsa bu miktar âhiret yolcularını ikna için kâfidir. Şiddetli mücadelecilere gelince, şimdilik biz onları muhatab olarak kabul etmiyoruz.
Hülâsa: Huzûr-u kalb, namazın ruhudur. Bu ruhun en az derecesi de tekbîr anındaki huzurdur. Artık bundan noksanı olursa helak demektir. Ne kadar çoğalırsa o nisbette namazın cüzleri arasına rûh yayılır, nice hareketsiz diriler var ki onlar ölü hükmündedir. Yalnız iftitah tekbîrinde huzur olup, diğer cüzleri gaflet ile geçen namaz da son nefeslerini yaşayan hasta gibidir. Allahu Teâlâ'dan güzel yardımlar niyaz ederiz.[640]

Namazda Huşu Ve Allah Korkusu Üzere Olanlar

Namazında huşu', hudu' gösterip, Allahü Teâlâ'nın azameti karşısında zavallı olduğunu düşünüp korkan, seve seve namaz kılan, vera'ı gözeten ve Allahü Teâlâ'dan ümit edici olduğu halde, himmetinin çoğunu ve münâcâtını rabbine yapan, kendisini Allahü Teâlâ'nın huzurunda ayakta ve oturur rükû ve secde eder halde bilen, kalbini tamamen Allahü Teâlâ'ya verip, Ondan başkasını kalbinden çıkaran ve farzlarını edaya gayret edene Aîlahü Teâlâ rahmet eylesin. Zira insan, içinde bulunduğu namazından sonra, daha bir vakit namaz kılacak mıdır, yoksa kılamayıp ölecek midir, bilemez. Allahü Teâlâ'nın katında namazının kabulünü yalvarmalı, reddedilmesinden kokınalıdır. Böylece korku ve ümit içinde bulunmalıdır. Acaba, o anda namazı kabul olunup saîdler zümresinden mi, yoksa red olunup şakiler güruhundan mı olacakdır bilemez.
Ey İslâm nuru ile süslü olan mü'min! Senin namazında ve diğer amellerinde, yanî Allahü Teâlâ'nın senin üzerine farz kıldığı şeylerde üzüntün, elemin ve korkundan büyük, güzel, uygun ve lâyık senin hangi işin vardır. Çünkü sen, bir vakit namazının kabul olunup olunmadığını, bir günahının mağfiret olunup olunmadığını asla bilemezsin. Halbuki sen hâlâ, gülmekte, sevinmekte ve gaflettesin. Dünya işlerine dalmış, geçim derdinle meşgulsün. Bu halinden korkmuyor musun? Her şey'i doğru haber veren ve emin olandan (aleyhisselâm) yakınen bildiriliyor ki, sen Cehennem yolcususun. Nitekim Allahü Teâlâ Meryem sûresi, yetmiş birinci âyetinde: " *Sizden ateşe uğramıyan yoktur"* buyuruyor. Halbuki sana, Cehennemden uzak olduğuna ait haber gelmemiştir. O halde, Allahü Teâlâ senin amelini kabul edinceye kadar daimi üzüntü ve ağlamağa -senden daha lâyık kim vardır. Bununla beraber sen, akşamlayıp, sabaha çıkacağını veya sabahtan akşama erişebileceğini, Cennet ile mi Cehennem ile mi müjdeleneceğini bilmezsin. Bu yüzden çoluk çocuğunla sevinmemen, mala mülke mağrur olmaman lâzımdır ve uygundur. Bu büyük işten tamamen gaflette ve büyük bir yamlmada bulunmana ne kadar şa-şılsa azdır. Halbuki her gün ve gece hattâ her an acele ve sür'at ile bir pazara sevk olunmakta ve eceline yaklaşmaktasın. Sakın, bu şekilde seni tehdîd eden o büyük tehlikeden gafil olma! Çünkü muhakkak ölümü tadacaksın. Ondan kurtulmana imkân yok. Belki de ölüm, her gün sabah ve akşamdaki kötü hallerinden daha kötü bir zamanda gelecektir. Sahibi olduğun her şey'i bırakıp ya Cennete yahut da vasfını, hakikatini, azablarının çeşitlerini anlatmaktan dilin âciz olduğu, sözlere, harflere sığ-mıyan Cehenneme gönderileceksin.
Dünyayı sevmekten kurtul, ondan kaçın ki, dünyanın yaşantısı ve aldatıcı süsleri seni kandırmasın. Yalanı, dolanı, istediğini bulma ve yalancı parlaklıkların seni aldatmasın. Nitekim Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem):
"Dünya seni aldatır, seni zarara sokar ve seni elin boş olarak bu sıkıntılar hanesinden çıkarır" buyurdu. Kur'ân-ı kerîmde Allahü Teâlâ: Lukman sûresi, otuzüçüncü âyet-i kerîmede: *"Sizi dünyanın yaşantısı ve süsü aldatmasın. Ve şeytanın sonra tevbe edersiniz, Allahü Teâlâ afv eder diye günâha sevk etmesine aldanıp mağrur olmayın"* buyuruyor. Ey mü'min. Allahü Teâlâdan kork, Allahdan kork, tekrar ediyorum, Allahdan çok kork. Veyl ve helâkden, sapıklık ve zarar çukuruna düşmekten sakın. Namazı ve diğer ibadet ve işleri muhafaza et. Yasaklan, açık ve gizli bütün günahları terk eyle. Sende ve başkasında görülen kudreti, hakka teslim eyle. Sana olan emir ve yasaklarında tâati, onun için eyle. Yasak ettiğini yapmakla ondan uzak olma. Hakkın tedbirine, ya'ni Allahü Teâlâ'nın fiillerine itiraz edip, rızıktan sana takdir ve tahsis ettiği nasibine ve senin işlerin için yaptığı ve sonunu senden gizlediği, güzel neticeler ve gelecekteki faydalarda senin için meydana çıkaracağı şeylere razı olmayıp, Hakkın gadabına uğrama. Allahü Teâlâ'nın Bakara sûresi ikiyüz onaltmcı âyet-i kerîmesinde: "*Siz bâzan bir şey'i beğenmezsiniz, kötü görürsünüz, halbuki o, sizin için hayırlıdır. Bâzan da sevdiğiniz bir şey sizin için kötü olur. Allahü Teâlâ sizin işlerinizi bilir, siz ise bilmezsiniz"* âyetinin mânasından gafil olma. Ölünciye kadar, her an sahibine itaat edici, emrine uyucu, kazasına razı, belâsına sabredici, ni'metlerine şükredici oî. Senin hakkındaki tedbir ve tasarrufunda onu suçlu tutmağa cesaret etmiyerek, ni'met ve âyetlerini hatırla! Böylece iyiler ve temiz-per zümresinde vefat edip sâlihlere lâyık ve peygamberler ile haşr olasın. Allahü Teâlâ'nın rahmeti, ihsanı ve iradesi ile Cennetlere giresin.[641]

Kalbin Hazir Olması İçin Çare

Namazda kalbin gafleti iki sebeble olur. Biri zahir, biri de bâtınla alâkalıdır. Zahirî olan gaflet şöyledir: Namaz kıldığı yerde kalbini meşgul edecek bir şey görmesi veya bir ses duymasıdır. Kalb de göze ve kulağa tâbîdir. Bunun çaresi, hiç ses olmayan bir yerde namaz kılmaktır. Eğer orası karanlık olursa daha iyi olur. Göz de bir yere takılmaktan kurtulur. Birçok zâhidler ve âbidler kendilerine küçük ve karanlık bir oda yaparlar. Çünkü açık, rahat yerde kalb daha çok dağılır, İbn Ömer sordu. Tekbirdir dedim. Namazın tahlili nedir sordu. Namazın tahlili (çözülmesi) selâmdır dedim. Namazın şiarı nedir sordu. Bitince tesbihdir dedim. Bütün bunların anahtarı nedir sordu. Abdesttir dedim. Abdestin anahtarı nedir sordu. Besmele ile başlamaktır dedim. Besmelenin anahtarı nedir sordu. Niyyettir dedim. Niyyetin anahtarı nedir sordu. Yakîndir dedim. Yakînin anahtarı nedir sordu. Tevekküldür dedim. Tevekkülün anahtarı nedir sordu. Allah korkusudur dedim. Korkunun anahtarı nedir sordu. Recâdır (ümittir) dedim. Recânın anahtarı nedir sordu. Sabırdır dedim. Sabrın anahtarını sordu, rızâdır dedim. Rızânın anahtarını sordu. Tâattir dedim. Tâatin anahtarını sordu. İtiraftır dedim. İtirafın anahtarını sordu. Vahdâniyyet ve rubûbiyyeti itiraftır dedim. Bunların hepsini ne ile eide ettin sordu. Ta'lîm ile dedim. Ta'lîmi nasıl elde ettin dedi. Akıl ile dedim. Aklı ne ile kazandın dedi. Akıl ikidir. Birisi Allahü Teâlâ'nın, insanda yarattığı akıl olup, insanın bunda hiç te'siri yoktur. Diğeri Allahü Teâlânın terbiye ve te'dîbi ile ve kulun edinme ve ma'rifetiy-le cîan akıldır. Bunların ikisi bir araya gelince, biri diğerini kuvvetlendirir dedim. Bunların hepsini ne ile elde ettin dedi. Tevfik ile elde ettim ve:
"Allahü Teâlâ bize ve size sevdiği ve beğendiği şeylerde tevfik ihsan eylesin" dedim. Sonra bana:
Allahü Teâlâya yemin ederim ki, Cennetin anahtarını ikmâl ettin, tamamladın. Üzerine farz nedir? Farz-ül farz nedir? Farza götüren farz nedir? Farza giren sünnet nedir? Kendisiyle farz tamam olan sünnet nedir sordu. Farz namazdır. Farz-ül farz taharettir. Farza götüren, yardım, eden, suyu sağ eline alıp sol eline dökmendir. Farza giren sünnet, su ile parmaklarını tahlildir (hilâllamaktır). Kendisiyle farz tamam olan sünnet, sünnet olmaktır dedim. Bana kendine bir hüccet bırakmadın deyip, sonra, yemek yerken, üzerine ne kadar farz ve sünnet vardır sordu. Ben yemek yemede farz ve sünnet var mıdır dedim. Evet, dört farz, dört sünnet ve dört edeb vardır. Farzları besmele ile başlamak, hamd etmek, şükretmek ve Allahü Teâlâ'nın sana ihsan ettiği nimetini tanımaktır (Bunlar o yüksek zâtın içtihadı veya ilmidir). Sünnetleri, yemek yerken, sol ayak üzerine oturup (sağ ayağı dikmek), üç parmakla yemek, yemeği iyi çiğnemek ve parmaklan yalamaktır. Edebleri, elini yıkamak (Hanefî mezhebinde yemekten önce yıkamak sünnettir). Lokmayı küçük almak, Kendi önünden yemek, Yerken arkadaşına ve yanında olanlara az bakmaktır dedi. Ve Resûlüllahm (sallallahü aleyhi ve sellem) böyle yaptığını anlattı.[642]

Namazdaki Amellerin Hakikati

Sana ilk ulaşan ezandır. Ezanı dinlerken kalbini ona veresin. Bir şeyle meşgul isen bırakasın. Çünkü selef (geçmiş büyükler) böyle yapardı. Ezânı duyduğu zaman, demircilik yapanın çekici havada ise, örse vurmaz, indirirdi. Ayakkabıcı iğneyi sokmuş ise, çıkarmazdı, öyle bırakırdı. Yerinden fırlar kalkardı. Çünkü bu sesten, kıyamet günündeki sesi işitmesinden başka bir şey anlamazdı. Eğer bu sesi, yani ezan sesini duyduğun zaman kalbinde bir sevinç ve istek dolmuş görüyorsan, kıyamet günündeki sesi duyduğun zaman da öyle olacağını anla![643]

Huşu İle Namaz Kılanların Hikâyeleri

Bilmiş ol ki huşu; îmânın meyvası, özü ve Allahu Teâlâ'nın azametini ve kendi kusurunu idrâkin neticesidir. Bunu anlayan, namazda, namaz haricinde, yalnızken, hatta ayak yolunda bile huşûdan ayrılmaz. Çünkü huşu, nerede olursan ol, Allahu Teâlâ'nın sana muttali' olduğunu ve onun azametini ve kendi kusurlarını bilmeyi gerekli kılar. Asıl huşu bu bilgilerden doğar, bunun için huşu yalnız namaza bağlı değildir. Hattâ Allahu Teâlâ'dan haya ve huşûundan kırk sene başını göklere kaldırmayanlar olmuştur.
Rebî' İbn Heysem gözünü o derece korur ve etrafına bakınmazdı ki bâzıları onu kör bile zannetmişlerdir. Yirmi sene İbn Mes'ud ile düşer kalkardı. Hattâ İbn Mes'udun cariyesi onu görünce, İbn Mes' ud'a:
kör dostun geliyor derdi. İbn Mes'ud da onun bu sözüne gülerdi çünkü onu içeri almak için kapıyı açtığı zaman gözlerini kapamış ve başını yere eğmiş görürdü. İbn Mes'ud ona bakınca:
"Tevazu ile yalvaranları müjdele." [644]
Sonra bu sıfatların neticesi olarak buyuruluyor:
"İşte Firdevs cennetine vâris olan ancak onlardır ve onlar ebedî olarak oradadırlar." [645]
Evvelâ felah ile, sonra da Cennet-i Firdevs'e yâris olmakla onları vasıflandırmıştır. Gaflet ile kılınan namazın ve gaflet ile okunan Kur1-ân'ın bu dereceleri sağlıyacağına hiç ihtimâl veremem. Bunun için bunların karşılığında Allahu Teâlâ :
"Sizi Cehenneme sevk eden nedir? Namaz kılanlardan değildik derler." [646]
Nûr-u ilâhîyi müşahede edip Allah'a yaklaşacak ve Firdevse vâris olacaklar ancak namaz kılanlardır.
Bizleri de bu gibilerden yapmasını, sözü doğru, fakat işi eğri olanlardan yapmamasını Cenâb-ı Allah'tan dileriz. İhsanı kadîm ve lûtf u keremi' nihayetsiz olan O'dur. Salât ve selâm Habib-i Ekremi üzerine olsun. [647]

Namazda Huşûun Neticesi

Bilmiş ol ki, anlattığımız şekilde huşu, ta'zîm ve haya gibi bâtını şartlara riâyet ederek yalnız Allah rızâsı için kılınan namazlar, mükâşefe ilminin kapısı demek olan ilâhi nurların kalbde parlamasını temir eder. Yer ve göklerin inceliklerini, rubûbiyyetin sırlarını keşfemez, ne artar ve ne de eksilir. Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor:
"Bizden ise her birimiz için muayyen bir makam vardır."[648]
Insân, terakki bakımından meleklerden ayrılmıştır. O durmadan yükselir ve derece derece Allah'a yaklaşır. Fakat meleklere bu terakki kapısı kapalıdır. Onlann ancak muayyen rütbeleri ve meşgûi olduğu ibâdetler vardır. Ondan ayrılıp başkasına geçemez ve ibâdetten de usanmazlar. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor: *"O'nun huzûrundakiler O'na ibâdetten ne çekinirler ve ne de yorgunluk duyarlar. Gece gündüz usanmadan O'nu tesbîh ederler."* [649]
Yüksek derecelerin anahtarı namazdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor:
"Mü'minler saadete ermişlerdir. Onlar namazda huşu içindedirler." [650]
Allahu Teâlâ onları îmândan sonra huşu ile kıldıkları namazları ile medhetmiştir. Sonra yine müflihlerin vasıflarını namaz ile hatmederek :
"Ve onlar ki namazları üzerinde muhafızlık eder, zamanında kılarlar." [651]
Tevratta şöyle yazar: Ey âdemoğlu; huzurumda namaz kılıp ağlamaktan ağrılanma. Zira, ben, senin kalbine yaklaşan ve gıyaben nurumu müşahede ettiğin bir Allah'ım. İşte namaz kılan zaten kalbindeki fütuhat, yumuşaklık ve gözyaşı Allahu Teâlâ'nın kalbe yaklaşmasındandır. Bu yakınlık mesafe yakınlığı olmadığına göre perdeyi kaldırmakla, rahmet ve hidâyet yakınlığından başka bir şey değildir. Denildi ki, kıyam, kuûd, rükû ve sücûdu bir araya topladığı için iki rekât namaz kılan bir kula her safında on bin melek bulunan on saf melek ona hayran olur. Allahu Teâlâ yüz bin meleğe de mübâhat eder, çünkü Allahu Teâlâ bu ibâdetleri kırk bin meleğe bölmüştür. Bir kısmı kıyamete kadar yalnız kıyamda, diğer bir kısmı yalnız secdededir. Kıyamete kadar, rükû ve sücûd edenler de böyledir. Görülüyor ki Allahu Teâlâ'mn meleklere nasip ettiği yakınlık ve rütbe sabittir, değişmez, ne artar ve ne de eksilir.
"Bizden ise her birimiz için muayyen bir makam vardır."[652] âyetini okur, "Vallahi Peygamber Efendimiz seni görse sevinirdi" (diğer rivayette seni severdi, diğer rivayette de gülerdi) derdi.
Bir gün İbn Mes'ud ile demirciler çarşısına gitti, orada körüklerin üfürülüp ateşlerin alevlendiğini görünce cehennem ateşini hatırlayarak düşüp bayıldı. İbn Mes'ud namaz vaktine kadar başı ucunda beklediyse de ayılmadığını görünce onu arkasına alarak evine getirdi ve tam 24 saat baygın kaldı, bu suretle beş vakit namazı kayboldu. Başından ayrılmayan İbn Mes'ud "İşte Allah'dan böyle korkulur" demiştir. Yine bu zât:
"Bütün namazlarımda okuduğumdan başka bir şey düşünmem" demiştir.
Amr İbn Abdullah da huşu ile namaz kılanlardan birisidir. Hattâ kendisi namaza durduğu zaman kızı evde tef çalıp kadınlar ile konuştuğu hâlde kendisinin haberi olmazdı. Namazda aklına bir şey gelir mi diye soranlara, evet, Allah huzurunda muhasebe göreceğim gün ile cennetlik veya cehennemlik olacağım korkusu, diye cevâp vermiştir. Bizim hatırımıza gelen dünya işlerinden, sizin aklınıza hiç bir şey gelir mi? Namazda benim aklıma öyle bir şey gelmeden ise süngülerini bana uzanması benim için daha sevimlidir demiştir. Yine bu zât:
"Eğer aradan perde kalksa bile benim (yakînim)de bir değişiklik olmaz" demiştir. Müslim İbn Yesar da bunlardan biridir. Namaz kılarken caminin yıkılan direğinden haberi olmadığını yukarıda söylemiştik. (Basra camilerinden birinde namaz kılarken bir direk, onun arka tarafına yıkıldı ve bir kubbe çöktü. Bu büyük gürültüyü duyanlar camiye koştu, onun bir direk gibi namaz kıldığını gördüler, selâm verdikten sonra geçmiş olsun diyenlere ne oldu diye sorunca, bu yıkılmış direği görmüyor musun? Dediler. Ne zaman yıkıldı? Şimdi namaz kılarken az kaldı üzerine yıkılacaktı, dediklerinde benim bundan haberim yok dedi. Diğer bâzıları:
Namaz âhiret işidir; oraya giren dünya ile alâkasını keser demişlerdir. Yine bir zâta, namazda iken aklına başka bir şey gelir mi? Diye sormaları üzerine değil namazda, namaz haricinde bile aklımdan Allah'dan başka bir şey geçmez diye cevâb vermiştir
Bütün bu haber ve hikâyeler, huzur ve huşûun namazda asıl olduğunu ve gafletle yapılan hareketlerin faydasının az olduğunu bize göstermektedir. Hakikati ancak Allah bilir. Allahu Teâlâ'dan hüsn-ü tevfik dileriz.
Diğer Sözler:
Müslim İbn Yesar'dan rivayet olunduğuna göre, namaz kılacağı zaman, çoluk çocuğuna, siz istediğiniz kadar konuşun. Çünkü ben (huzûr-i İlâhîde) sizi duymam, dermiş. Yine rivayet edildiğine göre bu zât, Basra'da camide namaz kılarken caminin bir tarafı yıkıldı, insanlar gürültüden ne oldu diye camiye koştukları hâlde kendisinin, selâm verinceye kadar bu hâlden haberi bile olmadı. Hazret-i Ali İbn Ebî Tâlib (Kerrema'llahu Vechehu) namaza duracağı vakit benzi sararır ve vücûdu titrerdi.
"Ne oluyorsun? Ya Emîre'l - Mü'minîn?" diye sorduklarında:
"Allahu Teâlâ'nın, yerlere, dağlara ve göklere arzedîb de onlann kabulünden kaçındıkları ve benim boynuma aldığım ilâhî emâneti ödeme zamanı gelmiştir, nasıl korkmıyayım?" diye cevâb verirdi. Hazret-i Hüseyin'in oğlu Hazret-i Ali'den rivayet ediliyor ki abdest alırken rengi solardı. Bunun sebebini sorduklarında:
"Kimin huzuruna çıkmak için Hazırlandığımı bilmiyor musunuz?" diye cevâb verirdi
(Abdullah) İbn Abbas Radiyâllahu Anh'dan rivayet olundu. Dâvûö Aleyhisselâm:
"İlâhi, beytine (cennete) kim girecek ve kimin namazını kabul edeceksin?" diye vâki münâcatı üzerine Allahu Teâlâ:
"Beytime girecek olan ve namazını kabul edeceğim kimseler, benim azametim karşısında tevazu gösteren, (gece ve) gündüzünde beni zikreden, benim rızâm uğrunda kendini şehvetlerinden çeken, açları doyuran, garîblere dost olan, musîbetzedelere acıyan kimselerdir. İşte bu gibilerin nûrları göklerde güneş gibi parlar. Bunların dualarına icabet eder ve isteklerini veririm. Cehaletlerini hilim, gafletlerini zikir, zulmetlerini ise nûr kılarım. Bu gibiler, cennetin en üstün makamı olan "Firdevs' gibidir. Irmakları kurumaz, meyvalan solmaz." buyurmuştur.
Hâtem-i Esam'dan (r.a.) rivayet olundu ki: Kendisine namazından soruldukta:
"Vakit yaklaşınca güzelce abdestimi alır, namaz kılacağım yere gider, orada oturur, aklımı başıma alır, sonra namaz için ayağa kalkarım. Kabe'yi iki kaşım arasına, Sırat'ı ayaklarımın altına, cenneti sağıma, cehennemi soluma alır, Azrail'i tepemde kabul eder ve bu namazı (ömrümün sonu olduğu için) son namazım diye kabul eder, korku ve ümit ile huzûr-ı Rabbü'l Âleminde durur, tahkik ile tekbîr alır, ağır ağır ve mânâsını düşünerek Kur'ân okurum, tevazu ile rükû eder huşu ile secdeye kapanırım. Sağ ayağımı diker sol ayağımı yatırır üzerine otururum, namazımı ihlâs ile kılarım. Ondan sonra da yine kabûî olup olmadığını bilemem korkusunu saklarım." diye cevâb vermiştir.[653]

371- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Bütün fenalık, nankörlük ve münafıklık, Allah namına imanlıları camiye davet eden müezzinin sesini işittiği halde, davetine icabet etmeyen kimsenindir."[654]
372- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Veşşemsi" sûresi gibi, kısa surelerle namazını kıl.[655]
373- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabah namazını (farz olarak), kuşluk namazını (sünnet olarak) kılmaya devam et. Çünkü bu namazlar, çok tevbe eden seçkin kimselerin namazlarıdır."[656]
374- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Farz namazlarının dışında sünnet namazlarınızı evinizde kılınız. Zira, kişinin kılacağı en üstün sünnet namazı, evinde kıldığı namazdır."[657]
375- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Develerin ki değil,) koyunların (çöllerde ki) istirahatgahlarında namazınızı kılınız."[658]
376- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Koyunların çöllerde ki iştirahatgahların da namazınızı kıldıktan sonra, sırtlarını okşayıp tozlarını temizleyiniz. Çünkü koyunlar, cennet hayvanlarındandır."[659]
377- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ameli kötü (fakat imanlı) olan her imamın arkasından namazınızı kılınız. Yine ameli kötü olan (fakat imanlı olarak ölen) her kişinin cenaze namazını kılınız."[660]

KONU: BAYRAM NAMAZLARI VE KURBAN KESİLMESİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Maddi durumu yerinde olup da kurban kesmeyen kimse, namazgahıma yaklaşmasın."[661]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Sevgili peygamberimiz, kulakları kesik ve boynuzları kırık olan bir hayvanın kurban olarak kesilmesini yasaklamıştır."*[662]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, güneş battıktan sonra geceleyin kurban kesilmesini yasak kılmıştır."[663]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her erkek ve (fitneye sebep olmayan) her kadının bayram namazına gitmeleri vaciptir."[664]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İki yaşını tamamlamış bir sığırı ve beş yaşını bitirmiş olan bir deveyi yedi kişi kurban edebilir."[665]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan bayramı namazının birinci rekatında yedi kere, ikinci (katında da beş tekbir getirilir. Ve her iki rekatın tekbirinden sonra fatiha okunur. (Bu hadisi şerif, şafi mezhebinin delilidir.)"[666]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir yaşını tamamlamış olan koyundan kurban kesiniz, çünkü sevabı boldur."[667]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bayramlarınızı "tahlil " (lailahe illallah), "tekbir " (Allah'ü Ekber) "tahmid" (valharrulililllah) gibi cümlelerle süsleyiniz."[668]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz Allah'ın ismini anıp, tekbir getirerek boynumu gri renginde olan iki koçu kurban etti."[669]

Ulu Allah buyuruyor ki:
(*De ki): Çocuk edinmemiş olan, (kâinat üzerindeki) mutlak hakimiyetinde hiç bir ortağı olmiyan ve acizliğini telâfi edecek bir yardımcıya da ihtiyacı olmayan Ulu Allah'a hamdolsun, O'nu sanma yakışır şekilde büyük (ve ulu) bil. (Ona tekbir getir).*[670]
Ulu Allah buyuruyor ki:
"İçinizden hiç biriniz kestiği kurbanın etinden üç günden fazla yememelidir. (Yani komşulara ve fakirlere dağıttıktan sonra geride kalan kurbanlık et hiç bir zaman üç gün boyunca ailesine yetecek kadar çok olmamalıdır.)"[671]

10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, bir koyunu yalnız çocuklarının namına keserdi."[672]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, bayram namazına gittiği zaman, evini başka bir yoldan gelirdi."[673]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, ramazan bayramı günü kahvaltı etmeden bayram namazına gitmezdi. Kurban bayramı günün de ise kurban kesmeden kahvaltı etmezdi."[674]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, her iki bayram namazlarına giderlerken yaya olarak giderler, iki bayram namazını da ezansız ve kametsiz olarak kıldırırlardı. Camiden çıktığı vakitte evine başka bir yoldan dönerlerdi."[675]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, camiye giderken, tekbir ve tahlil cümlelerini yüksek sesle söyleyerek giderlerdi."[676]

15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, kurbanını bayram namazını kıldığı ye de keserdi."[677]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İki bayram gecelerini ibadetle ihya eden bir kimsenin kalbi baş kalarının kalbleri dünyanın zehirli havalarıyle bozulup öldüğü vakit, onlarınki ölmez."[678]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İsteyerek, sevinerek Allah için bir kimsenin kestiği kurban, o kimseye cehennem ateşine karşı bir kalkandır."[679]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim bayram namazını kılmadan evvel kurban keserse, ancak bu hayvanı kendisi için kesmiş olur. Bayram namazından sonra keserse, kurban ibadetini yerine getirmiş ve Müslümanların yolunda gitmiş olur."[680]

Sahabilerden Cabir, (r.a.) söylüyor: Kurban bayramı gelince Peygamber (s.a.s.) çift boynuzlu, alaca renkli ve burulmamış iki koç boğazladı. Hayvanları boğazlamak üzere yere yatırdığı zaman şunları söylerdi:
"Şüphesiz ki ben yönümü ve gönlümü göklerin ve yerlerin yoktan var edicisine çevirdim. Hz. İbrahim'in dosdoğru dinine yöneldim, Allah'a eş ortak koşan sapıklardan değilim. Namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm varlıkların (Ulu Sahibi olan) Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve onun emrine uymak içindir. Onun eşi - ortağı, yoktur. Bana böylesine dosdoğru bir yolda ilerlemek emredilmiştir. Şüphesiz ki ben (Allah'ın emirleri önünde boyun eğmiş) müslümanlardan biriyim. Ulu Allah!... Bu kurbanlık hayvanı veren sensin. Onu kendi adma ve ümmetim namına sana sunuyorum. Allah'ın adı ile bu hayvanı boğazlıyorum. Allah en büyüktür." Bu sözlerden sonra da hayvanı keserdi.[681]

Kurban Kesmek

Kurban, Yüce Allah'a yaklaşmak niyeti ile kesilen hususi bir hayvandır. Kurban bayramını aşağıdaki şartları taşıyan herkesin "Kurbiyyet - yaklaşma" niyeti ile kurban kesmesi vâcibdir. Bunun şartlan; Müslüman, mukim ve zengin olmaktır. Dinimize göre zengin bir kimse şudur: Zaruri ihtiyaçları dışında en az iki yüz dirhem gümüş miktarı bir mala sahip olan herkes dinimiz nazarında zengin sayılır. İşte böyle kimselerin kurban kesmeleri - eğer yukarıda söylediğimiz şartları da taşıyorlarsa - vâcibtir.
Kurban kesmek için gerekli olan şartları taşıdığı halde Kurban bayramında kurban kesmiyen ve bir zaman sonra, çeşitli sebepler yüzünden fakir düşen bir kimsenin üzerinden "Kurban kesme, hakkındaki vâcib olan hüküm kalkmaz. Yani, buna rağmen o kimseye kurban kesmek yine vaciptir.
İmam-ı A'zam ile İmam-ı Ebu Yusuf'a göre kurban kesmek isteyen bir kimse için akıl ve baliğ olmak şart değildir. Bu yüzden zengin olan bir çocuğun veya mecnun olan bir kimsenin malından bunların velisinin kurban kesmesi gerekir. Bu çocuk veya deli, kesilen bu kurban etinin bir kısmını yer, kalanını da faydalanabilecekleri herhangi birşey ile değiştirirler,

İmam-ı Muhammede göre ise, kurban kesen kimsenin âkil ve bülüğ olması şarttır. Buna göre çocukların ve delilerin mallarından kurban kesmek vâcib değildir. En makbul olan görüş de budur.
İmam-ı Şafî ve İmam-ı Mâlik gibi mezhep imamlarına göre de Kurban kesmek vacip değil, bir sünnet-i müekkededir.[682]

Kurban Kesmenin Vakti

1- Kurbanın kesilme zamanı; Kurban bayramının birinci, ikincil ve üçüncü günüdür. (Birinci gününde kesmek daha iyidir).
2- Kurban Kesilme Zamanı bayram namazı kılınmayan yerlerde namazdan sonra bayram namazı kılınmayan göçebeliklerde ve küçük köylerde; Kurbanın ilk vakti, bayram gününün fecrinden sonra başlar. (Kurbanı geceleyin kesmek tenzihen mekruhtur).
3- Kurbanın kesiliş şekli şöyledir: Kurbanlar kıbleye karşı yatırılarak "Bismillahı Allahû Ekber" diyerek kesilir.
Kurbanı elinden gelirse sahibi kesmelidir, elinden gelmezse münasip bir müslümana kestirmelidir.
Kurban kesilirken sahibi başında bulunmalı ve besmele çekmelidir. Yalnız sahibinin besmele çekmesi kâfi değildir. Kesenin de "Bismillabi Allahu Ekber" demesi lâzımdır. Şayet kurban kesen besmeleyi kasten terkederse hayvanın eti yiyilemez.
Kurban sahibi elini kasabın eli üzerine koyarak kurbanı kestirmesi halinde; ikisinin de besmeleyi çekmeleri icap eder. Şayet bunlardan birisi besmeleyi terkederse kurbanın eti yenilemez.
Kurban bayramında kesilmek üzere alınmış bulunan kurbanlık, şayet bayramın üçüncü günün akşamına kadar kesilmemiş ve hayvan mevcut ise fakirlere tasadduk edilir.
Kurbanlık hayvan herhangi bir durumdan dolayı helak olmuşsa o zaman kıymetini fakirlere tasadduk etmek icap eder.
5- Kurbanın vacip olması için bayramın üçüncü (yani son) günü muteberdir. Onun için kurbanın üçüncü gününde güneş batmadan evvel zengin olan mükellef bir müslümana kurban kesmek vacip olur. Ondan evvel fakir olsa da hüküm değişmez. (Zengin olduktan sonra kurban kesmek vacip olur).
6 - Zilhiccenin onuncu günü olduğuna şehadet edilip te bayram namazı kılındıktan ve kurbanlar kesildikten sonra o günün arefe olduğu meydana çıkarsa; kılınan namaz ve kesilen kurbanlar yerini bulmuş olur. Çünkü bu gibi hatalardan her zaman kaçınmak mümkün değildir.
7- Zilhicenin onuncu günü olduğu zeval vaktinden evvel sabit olsa bayram namazı kılınır. Ondan sonra da kurbanlar kesilir. Fakat zeval vaktinden sonra sabit olsa o gün bayam namazı kılınmaz. Kurbanlar kesilebilir. Ertesi günü de bayram namazı kılınır.[683]

İstanbul'un Bütün Camilerinde Kılınan Bayram Namazı Ve Okunan Hutbe Şekli

1- Bayram günü sabahı camide toplanan cemaat önce sabah namazı kılar;
2- Vaiz veya hatip tarafından vaaz edilir. Bu vaizde fitre sadakası, kurban ve bayram namazına dair bilgi verilerek vaaz edilir.
3- Kitapta bayram namazının kılmış şekli anlatıldığı gibi, imamda ayrıca cemaate anlatır ve namaz kılınır.
4- Namazdan sonra hatip, cemaatin üç kere getireceği tekbirlerin arasında minbere çıkar, oturmadan hutbeye başlar. Hatibin hutbe arasında vereceği işaretlere göre cemaat üçer kere tekbir getirir. Müteakiben ikinci hutbeyi okur.
5- İkinci hutbenin sonunda hatip îsra sûresinin son âyetini okur. Cemaat üç kere tekbir getirir, bu esnada hatip mihraba geçer ve oturur. Sonra hatip veya müezzin Ayetelkürsıyi veya Kur'an'dan bir aşır okur.
6- Âyetelkürsiden sonra hatip dua eder ve sonra mihrapta ayağa kalkarak cemaatle bayramlaşir; bu arada cemaat da aralarında bayramlaşır ve helâllaşırlar.[684]

Ramazan Bayramının Mendupları

Ramazan Bayramında şu on üç şey menduptur.
1- (Camiye gitmeden önce, bir, üç, beş, gibi) tek (sayıda) olmak üzere hurma (veya tatlı bir şey) yemek.
2- Boy abdesti almak.
3- Dişlerini misvakla (veya diş fırçasiyle) temizlemek.
4- Koku sürünmek.
5- (Giyilmesi mubah' olan) elbisenin en güzelini giymek.
6- Kendisine vacipse (bayram namazından önce) fitre vermek.
7- (Karşılaştığı her din kardeşine karşı) sevinç ve güler yüzlülük göstermek.
8- Gücü yettiği nisbette çokça sadaka vermek.
9- Sabahleyin erkence uyanmak.
10- Erkence bayram namazının kılınacağı yere (camiye) biraz hızlıca adımlarla gitmek.
11- Sabah namazını (evine) yakın bir camide kılmak.
12- Bundan sonra bayram namazı için yaya olarak ve gizlice tekbir getirerek bayram namazının kılınacağı yere gitmek, (kişi, yoldan giderken getirmekte olduğu tekbiri) bir rivayete göre bayram namazının kılınacağı yere varmca ve diğer bir rivayete göre bayram namazına başlarken keser.[685]

Bayram Namazları

Hüküm ve şartları:
Cuma namazı farz olanlara, senede iki defa bayram namazı kılmak da vaciptir. Bir hadisi şerife göre hicretin birinci yılında meşru kılınmıştır. Cuma namazı için mevcut olan şartlar, bayram namazı için de mevcuttur. Yalnız bayram namazı için hutbe sünnettir ve namazdan sonra okunur. (Hutbe okunmasa da namaz sahih olur. Fakat mekruhtur.)
Bayram namazı iki rekâttır ve cemaatle kılınır. Vakti güneşin doğup1 iki mızrak boyu yükselmesiyle girer. Vakit girince cemaat saf bağlayıp "Niyet ettim vacip olan bayram namazını kılmaya, uydum imama" diye niyet eder. İmam "Allahu Ekber" deyince cemaat da el kaldırıp tekbii alırlar. Bu iftitah tekbirinden sonra herkes içinden "isuphaneke"yi okur sonra zevaid tekbiri alınarak eller kaldırılır. (Birinci ve ikinci tekbirlerde eller yana bırakılır, üçüncüsünde ise bırakılmadan bağlanır.)
Bundan sonra imam gizlice "Euzu-Besmele" çekerek fatiha ve zammı sureyi okur. Bayram namazlarının ilk rek'âtında "a'la" suresinin okunması menduptur. Sonra rükû ve secde edilir. Müteakiben ikinci rekâtta (gaşiye suresinin okunması menduptur.) imam yüksek sesle Fatiha ve sureyi okuduktan sonra birinci rek'âtta olduğu gibi üç kere tekbir alınır. Zaid diye adlandırılan bu tekbirlerin her üçünde de eller yana bırakılır, ikinci rek'âtta zait tekbirleri kıraatten önce almak caizse de kıraatten sonraya bırakmak evladır.) Bundan sonra el kaldırılmadan tekbir getirilip rükûa gidilir. Ettehiyyattan sonra selâm verilir.
Selâmdan sonra hatip bayram hutbesini okur. Ramazan bayramı ise fitır sadakasının hükmünü anlatır. Kurban bayramında da kurbanın ahkâmlarından bahseder.
Bayram namazını imamla birlikte kılamıyan (sonra) kaza etmez.
Bayram namazı bir özürden dolayı birinci günü kılınamadığı takdir de ertesi güne tehir edilebilir. Fakat üçüncü ve dördüncü günü kılınamaz
İmam birinci rek'âtta zaid tekbirleri unutarak fatiha okurken veya fatihayı bitirdikten sonra hatırlarsa. Tekbirleri getirip tekrar fatihayı okur. Şayet hem fatihayı hem de zammı sureyi okumuşsa o zaman hemen tekbirleri getirir. Bunları ikinci bir sefer tekrarlamaz.
Rukûda hatırlarsa ellerini kaldırmadan rukûda tekbir getirir. Fakat rukûdan sonra hatırlarsa tekbir getirmez. Unutulan bu vacip tekbirler için her ne kadar secde-i sehv gerekirse de bayram günlerinde cemaatin çokluğundan dolayı secde-i sehv getirilmez.[686]

Cuma Namazı

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma namazı, diğer bir cuma gününe kadar, büyük günahların dışında küçük günahların kefaretidir."[687]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ezan sesini işiten her mü'mine, cuma namazının kılınması farz olmuştur."[688]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma namazı, gece olmadan evvel evine yetişebilecek her mümine farzdır."[689]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müslümanlara karşı, Allah'ın hukuklarından birisi de, haftada bir kere güsül etmesidir."[690]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her Müslümanın yapması gerekli olan şeyleri, misvak kullanmak. Cuma günü güsül yapmak ve güzel kokular sürünmektir."[691]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Cuma günü imamın minbere çıkması, namaza durmak isteyen cemaatın namaza başlamasını haram kılar, hutbeye başlaması ise her sözü kestirir."[692]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma namazına gitmek buluğa ermiş olan herkese farzdır."[693]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bütün günlerin efendisi cuma günüdür. Cuma günü her iki bayram günlerinden daha büyüktür. Çünkü cuma gününde öylesine beş meziyet vardır ki, diğer hiç bir gün nasip olmamıştır:
a) *Adem peygamberin cuma günü yaratılması*
b) *Cennetten çıkarılıp yere indirilmesi*
c) *Cuma günü Allah'ın rahmetine kavuşması*
d) *O günde öylesine bir saat vardır ki, haram olan şeyler ve akrabalarla ilginin kesilmesi dışında, mü'minin her isteğinin kabul olunması*
e) *Cuma günü kıyamatin kopmasıdır.*
Yüce Allah'a yakın olan her melek, sema, yer, rüzgar, dağlar, tatlar gibi canlı ve cansız her yaratık) cuma gününe saygısızlık ve de hürmetsizlikten korkarlar."[694]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Erginlik çağma girmiş olanların cuma namazını kılması farzdır. Kılması farz olan kimselerin güsül yapması gerekir."[695]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her müslümanın haftada bir kere - cuma gününe mahsus olmak üzere - güsül yapması gereklidir."[696]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma günü güsül etmek, saçların köklerinde bulunan günah kirlerini bile çıkarır."[697]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma günü imam minbere çıktığında, cemaatın omuzlarına basarak mü'min kardeşlerinin aralarını yarıp, ön saflara geçmek isteyen bir kimse, cehennemde barsaklarını çekip parçalayan bir kimse gibidir."[698]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz cuma günü öylesine değerli bir saat vardır ki, o saatte ayakta namaz kılarken Allaha dua eden bir mü'minin dileği mutlaka kabul edilir."[699]

Allahu Teâlâ buyurdu ki:
"Ya eyyuhel-lezine âmenu iza midiye lissalâti inin yevmil-cum'ati fes'av ilâ zikrillahi vezeru beye zaliküm lıayrün leküm in kuntum ta'lemune -Ey iman edenler, cuma günü namaza çağrıldığınızı işitir işitmez hemen alış verişi bırakıp Allah'ın zikrine koşun. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."[700]

14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"And olsun ki, cemaate namazın kıldırılmasını başkasına emrederek, cuma günü namaza gelmeyen kimselerin evlerini yıkmayı isterdim."[701]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma namazına gelmeyen kimseler, ya bu huylarından vazgeçsinler, yahutta Hz. Allah onların kalblerini mühürler. Böylece onlar da gaflet ve cehalet çamuruna düşerek gömülmüş olan kimselerin arasına girmiş olurlar."[702]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sefere çıkmayacağını kesinlikle bilen kimseler (namaz vaktinde) cuma namazına gelsinler."[703]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz, imam hutbe okurken dizlerini dikerek oturmayı yasaklamıştır."[704]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, cuma gününe saygı gösteren hekesin günâhaını affeder."[705]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Mutlaka olacağına dair) Vade olunan gün, kıyamet günü, meleklerin hazır bulunduğu gün arafe günü, kendisine saygı gösteren mü'minlere şahitlik edecek gün cuma günüdür. Güneşin doğup batmakla ortaya koyduğu cuma gününden daha üstün bir gün yoktur. Zira cuma gününde öylesine bir saat vardır ki, o zamana rastlayan her müslümanın hayırlı duası kabul edilir. Allah'a sığındığı her kötülüğün acı akıbetinden kurtulur."[706]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Melekler cuma günü camilere gidip kapılarına otururlar, ilk, sonara, daha sonra gelenleri kayıt defterine yazarlar. İmam minbere çıktığı andan ibitaren defter kapanır. Böylece en arkadan gelenler kayda geçirilmezler."[707]

Bir kişi cuma günü öldüğü zaman melekler gelir, cami kapısında otururlar. Ellerinde gümüşten sahifeler ve altından kalemler vardır. İlk geleni ve son geleni yazarlar. Âlimler dediler ki:[708]

21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güneşin doğduğu günlerin en hayırlısı cuma günüdür. Çünkü pederimiz Adem Paygamber (s. a. s.) cuma günü yaratılmış, cennetten yeryüzüne inmiş, tevbesi kabul edilmiş ve yine cuma günü kopacak, yeryüzünde insanların dışında bulunan her canlı varlık cuma günü güneş çıkıncaya kadar kıyametin kopmasından korktukları için haykırırlar.
Cuma gününde öylesine bir saatlik zaman var ki, namazın içindeyken her kulun yapacağı dua o saatte tesadüf ederse şüphesiz Hz.Allah o kimsenin dileğini yerine getirir. "[709]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma günü güsül boy abdesti) almak, cunublükten gusületmek kadar vacibtir."[710]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma günü gusül etmek, misvak kullanmak, varsa güzel kokular sürünmek, erginlik çağına girmiş olan herkese vacibtir."[711]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şahedet cümlesi getirilmeden okunan bir hutbe, sakat bir ele benzer."[712]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz öğle namazından evvel ve sonra, akşam ve yatsı namazından sonra ikişer rekat olarak sünnet kılarlardı. Sevgili peygamber efendimiz cuma namazlarından sonra namaz kılmazlardı."[713]

"Her kim cuma günü yedi kişiye selâm verse bütün halka selâm vermişçe ona sevap vardır. Her kim cuma günü yedi kişiyi konuklama bütün halka yemek yedirmişçe sevap vardır. Her kim cuma günü bir müslümana:
"Nasılsın?" deyip hatırını sorsa bütün halka güzel söz söylemiş gibi sevap bulur. Her kim cuma gecesi yata namazını cemaatle kılsa bütün halk uyurken o namaz kılmışça ecir kazanır. Her kim cuma günü:
"Allahümmeğfirli ve livalideyye ve lilmü'minine vel-mü minati Allah'ım, beni, annemi, babamı ve bütün mü'minleri alfeyle," dese[714]

26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz cuma günü ramazan, kurban bayramları ve arefe günleri gusül ederdi."[715]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz minbere çıktığı zaman, müezzin ezanını bitirinceye kadar otururlardı. Sonra kalkıp birinci hutbeyi bitirdikten sonra oturur ve hiç konuşmazdı. Sonra kalkıp ikinci hutbeyi okurdu."[716]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz her cuma günü kaf süresini hutbe olarak okurdu. (çünkü kaf süresinde faydalı marihat, yasak ve kafirlerin gideceği yeri tayın etmek, herkesin dirilip Allah'ın huzurunda hesap vereceğine dair mutlaka dikilip sorulacağına dair haber vermek hususunda faydalı şeyler vardır.)"[717]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) minbere çıktıkları vakit sahabiler de yüzlerini oraya çevirirlerdi."[718]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Namazların arasında cemaatle kılman namazdan dahaüstünbir namaz yoktur. Çünkü cuma günü sabah namazını cemaatle kılacak olan kişi Allah'ın affına mahzar kılınacağına inanıyorum."[719]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim cuma günü geç kalıp imam hutbe okumaya başladıktan son râ gelirse kılacağı namaz cuma namazı olarak değil, öğle namazı olarak kabul edilir."[720]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim cuma günü, oruçlu olarak sabahlar, ziyaret eder ve bir fakiri doyurur, bir cenaze merasimine katılırsa kırk sene boyunca işlediği küçük günahları affedilir."[721]

dört yüz şehid namazını kılmışça ona sevap vardır. Her kim cuma günü çocuklarına bir şey verse benim bütün ümmetimi konuklamış gibi sevap bulur. Her kim cuma günü Fatiha, Kul Euzi birrabbinnasi ve Kul Hüvallahu Ahadün sûrelerini okusa Tevratı, Zeburu, İncil'i ve Kur'an'ı okumuşça sevap kazanır.
Müfessirlerden İmam-ı Sa'lebî- (Rahmetullahi Aleyhi) der ki; Resûl-i Ekrem Hazretleri şöyle buyurdu: Resûl-i Ekrem Aleyhisselâm dedi ki:
"Her kim cuma gecesi iki rek'at namaz kusa, birinci rek'atte bir Fatiha ve Kul ya eyyuhel kâfirune'yi okusa, ikinci rek'atte bir Fatiha ile İza cae nasrullahi'yi okusa Hak Teâlâ Hazretleri o kişiye beş şey verir:
1- *Gökten inen bütün kitapları okumuşça sevap verir.*
2- *Seksen yıl ibadet etmişçe sevap verir.*
3- *Gövdesindeki kıllar sayısınca ona cennette şehristan: (Büyük ve mamur memleket) verir.*
4- *Ölürse şehid olur.*
5- *Hak Teâlâ Hazretleri onu, hesabına bakmaksızın cennete koyar."*
Bilmiş ol ki, Cum'a günü, büyük bir gündür. Allahu Teâlâ İslâmiyeti onunla süsledi ve bu günü yalnız Müslümanlara verdi. Kur'ân-ı Kerim'de:
"Cum'a günü namaz için ezan okunduğu vakit, alış verişi terk ederek Cum'a namazına gidin." [722]buyurulup o gün dünya işiyle ve Cum'aya gitmeye mâni olacak her şey ile uğraşma haram kılınmıştı.[723]

Eşrefi Saat

Cum'a günündeki şerefli saati hüsn-i suretle beklemelidir Meşhur haberde:
"Cum'a gününde makbul bir saat vardır. Duasını bu saate denk getiren Müslümana Allah dilediğini verir." buyurmuştur. Diğer bir rivayette:
"Namaz kılan kul ona tesadüf ettirirse" şeklindedir. Bu saatte ihtilâf edilmiştir. Bazıları güneş doğarken, bâzıları zevalde, bâzıları ezan vakti, diğer bâzıları imâm hutbeye başlarken, başkaları namaz kılınırken, ikindinin son vakti, daha başkaları da güneş batarkendir demişlerdir. Hazret-i Fâtime gurup zamanını bekler ve hizmetçisi kendisine haber verince hemen guruba kadar dua ve istiğfarını yapardı ve makbul saatin bu saat olduğunu Peygamber Efendimizden duyduğunu söylerdi. Bir kısım âlimler de Kadir gecesinin saklı olması gibi, bütün gün, ibâdet ile ihya edilsin diye, bu da Cum'a gününde gizlidir, vaktini kimse bilemez, demişlerdir.
Muayyen bir noktada durmayıp Cum'a gününün saatleri içinde devrettiğini söyleyenler de vardır ki en münâsibi de budur. Bu saatin bir sırrı var. Fakat onu muamele bahsinde açmak uygun olamaz. (Çünkü o, mükâşefe bahsine aittir.) Ancak Peygamber Efendimizin:
"Yaşadığımız günlerde Rabinizin nefhaları (rahmet dağıtması) vardır. Onlardan istifade edin." Buyurduğunu tasdik etmek lâzımdır.
Kula yakışan, her gün kalbini hazırlamak, zikre devam ile dünys vesveselerinden ayrılmak suretiyle bu ilâhî tecelliye hazırlanmaktır) Umulur ki bu tecellilerden faydalanır.[724]

33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim cuma günü (ön saflara geçmek için gerideki) safların omuzlarına basa basa geçerse, kıyamet günü cehennemin üzerinde bir köprü gibi uzatılır. Ve millet de üzerinden geçer."[725]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cuma namazını sebebsiz olarak geçiren bir kimse (günahından kurtulması için) bir altını sadaka olarak versin. Şayet bunu vermeyecek kadar fakirse yarım altın versin." [726]

35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim sebepsiz olarak üç cuma namazını tembellikten dolayı art arda geçirirse, Hz. Allah, sapıklık mührüyle o kimsenin kalbine mühür basar. (Böylelikle o kimse de bir daha o sapıklıktan kolayca yolunu bulup kurtulamaz.)"[727]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim sebepsiz olarak üç cuma namazını (ard arda) geçirirse, münafıklardan yazılır."[728]

Yağmur Duası

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sevgili peygamberimiz yaptığı yağmur duasında şu duayı okurlardı:
"Allah'ım, kullarınızı, hayvanlarınızı yağmurlarınla sula, rahmetini yaydır. Kurumuş ölü şehir ve köyleri yağmur sularıyla yeniden canlandır."[729]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz yağmur duası için şöyle buyuruyorlardı:
"Allah'ım memleketimize yağmur bereketini indir. Milletini huzur içersinde yaşat. Bizleri rızıklandır. Çünkü sen her türlü rızık verenlerin en iyisisin."[730]

KONU: CENAZE VE TEÇHİZİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölülerinizin (cahiliyet yoluyla) öldüğüne dair ölüm haberini yaymaktan kaçınınız. Çünkü bu cahiliyetin yaptıklarından biridir."[731]

Cahiliyet devrinde tanınmış kimselerden birisi öldüğü-vakit ölüm haberini yaymak için bir tellal bineğine binerek mahalle mahalle, sokak sokak dolaşıp iyiliklerini sayarak ölüm haberini yayarlardı. Bu şekilde ölüm haberini vermek haramdır. Ancak cenaze namazında milletin toplanması için ölüm haberini ezan okumak suretiyle vermek haram değil, bilakis sünnettir.[732]

2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölen her Müslümanın lehinde dört kişi şahitlik yapar sa yüce mev la onu cennetine koyar. Üç veya iki şahitlerin hükmü de böyledir."[733]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Şeytânların bağırışı gibi, ölülerinizin başında ağlayarak bağırıp çağırmayın. Çünkü ölülerin başında bağırıp çağırmadan sadece gözyaşı dökülmesi kalbin müteessir olması şefkatin eseridir. (Bu hususta hiç bir günah yoktur.) Fakat lisaniyle bağırıp çağırmak, eliyle elbisesini yırtmak, yüzüne vurmak gibi hareketler şeytanın amellerindendir."*[734]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Ölümün iyiliklerini sayarak) bağırıp çağıran bir kimse tevbe etmeden öldüğü takdirde Hz. Allah ateşten bir gömlek giydirip kıyamet günü insanların huzurunda bekletir."[735]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Sadece gözyaşlarıyla ve kalbin üzüntüsüyle) ağlamak şefkatten ileri geldiği gibi, bağırıp çağırmak da şeytandan gelir."[736]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Üç kötü huy vardır ki, ümmetimden asla ayrılmaz:
a) *Ölülerin başında bağırıp çağırarak ağlamak,*
b) *Yağmurun yıldızlardan olmasına inanmak,*
c) *Soyuyla sopatıyla iftihar etmek."*[737]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Sevgili peygamberimiz (s. a. s.) kabirlerin arasında cenaze na mazının kılınmasını nehy etmiştir."[738]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamber efendimiz (s.a.s.) kabirlerin üzerinde oturmayı ve kireç, beton gibi şeyler kullanarak etrafında değerli duvar kurmayı ya da bina yapmayı nehiy etmiştir."[739]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamber efendimiz (s.a.s.) mezar taşlarına (Kur'an'dan) yazı yazmayı nehiy etmiştir. (çünkü zamanla ayaklar altına düşmek tehlikesi vardır.)"[740]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cenazeyi her işi tamamlandıktan sonra bekletmeyiniz. (Çünkü kokma ve bozulma tehlikesi vardır.)"[741]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Akibeti bilinmeden bir kişinin yapmakta bulunduğu iyi ameli için, -çok iyidir - diye hayrete kapılmayınız."[742]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Melekler Adem peygamberin cenaze namazını kılarken dört kere tekbir getirdiler. Sonra işte böylesine cenaze naıfiazı, ey ademoğulları, sizden içinde (kıyamete kadar) sünnettir, dediler."[743]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cenaze namazına katılan müminin ilk mükafatı, cenaze namazını kıldığı ölünün Allah'ın mağfiretine nail olmasıdır. (Bu mükafai kılanlar içinde aynıdır.)"[744]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz, ölü, diri olanların bağırıp çağırarak ağlamaları sebebiyle azab görür. (Çünkü yaptıkları dine aykırı ve bu öğrenmek hususunda da ölenin daha önce bir kusuru olabilir.)"[745]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölen bir kimse, tabutunu omuzlarına alacak, kendisini yıkayacak ve kabrine koyacak olan kimseleri tanır. (Çünkü ölüm yok olmak değil, aslında belki memleketinden ayrılmak demektir.)"[746]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz (ölüm neticesinde) kabire konulmak, camiye gitmek sebebiyle Allah'ı ziyaret edecek olan kişinin giyeceği en güzel elbise beyaz elbisedir."[747]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölen bir müminin karşılaşacağı ilk mükafat, cenaze merasimi ne katılan müslümanların günahlarının af edilmesidir."[748]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz ölmüş olan bir müminin kemiklerini kırmak, diri iken kırmak gibidir."[749]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her evin girilecek bir kapısı vardır. Kabirlerin kapısı vardır. Kabirlerin kapısı ise ayak tarafıdır."[750]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sevgili peygamberimiz, ölen bir kimseyi kabre koydukları vakit şöyle derlerdi:
"Bismillahi ve billahi vefi sebilillahi ve ala milleti resulüllahi "Allah'ın ismi bereketiyle yolunda ve Hz. Muhammedin getirdiği İslam dini üzerine kabrine bırakıyorum."[751]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz insandan yedi şeyin gömülmesini istemiştir. Traş edilen saçlar, tırnak, kan, hayız, diş ve kadının rahminde iken çocuk şeklini almadan düşen kan maddesi."[752]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamber efendimiz bir cenazenin yanında bulunduğu zaman, üzüntü belirtileri mübarek yüzünde görünür ve (ahiretin hakkında) çok düşünmeye başlardı."[753]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamber efendimiz cenaze töreninde bulunduğu zaman, mübarek yüzünde üzüntülerin belirtileri görünür. Dünyaya ait sözleri azaltır. Ve (ahiret hakkında) çokça düşüncelere dalardı."[754]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sabah namazını kıldırdığı cemaata doğru döndüğü zaman, şöyle buyuruyorlardı:
"İçinizde ziyaretine gideceğim hasta bir kimse var mı? "Yok cebabını alınca (ikinci olarak) şöyle seslenirdi: " Töreninde bulunmam için, ölmüş bir kimse var mı? "Yine yok cevabını alınca (üçüncü defa olarak) şöyle sorarlardı:
"Tabir etmem için içinizde bir rüya gören var mı? "[755]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sevgili peygamber efendimiz cenazenin defnini bitirip başucunda durduğu zaman, şöyle emir ederlerdi:
"Ey müminler ölen din kardeşiniz için istifğar ediniz. Ve (Soru meleklerinin sorularına karşı vereceği cevab konusunda) muvaffak olmasını dileyiniz. Çünkü şimdi sormaya başlanır."[756]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Birinizin ateşin üzerinde oturmasıyla, elbisesini yakması ve cildine sirayet etmesi, bir kabrin üzerine oturmasından daha hayırlıdır."[757]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölüm anında bulunan kimselere şahedet kelimesi olan Lailahe illallah - cümlesini telkin ediniz,"[758]

Ölüm anında bulunan gerek müslüman, gerekse kafir olsun şahadet cümlesi ile telkin edilmesi sünnettir. Fakat İsrar edilmesi doğru değildir. Lailahe illallah, dedikten sonra konuşmadan bir daha telkin edilmez. Konuştuğu takdirde ikinci bir daha telkin edilir. Çünkü sevgili peygamberimiz: *"Lailahe illallah cümlesi ile çenesi kapanan kimse hesaba çekilmeden cennete gerecektir,"* diye buyurmuşlardır.[759]

29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'a şerik koşmayan imanlılardan kırk kişi cenaze namazını kılıp dua ettiği bir müminin hakkında Hz. Allah dualarını kabul eder."[760]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah yolunda çarpışarak öldürülen üç adamın (baba, ana gibi) yakınları olan kimseler sevabını Allah'dan isteyerek sabrederse cennete girmeyi hak etmiş olur."[761]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler, lehinde konuştuğunuz bir ölü için, cennet, aleyhinde konuştuğunuz diğer bir ölü için ise cehennem ateşi vacib olur."[762]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim ölüyü yıkayıp gördüğü ayıp yerlerini gizlerse, Hz.Allah'da onun günahlarını affi ile örter. Kim fakir bir ölüyü kefenlendirirse, Hz. Allah (kıyamet günü) ona sündüs ipeğinden bir elbise giydirir."[763]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Melekler semada Allah'ın şahidleridir. Siz de yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz."[764]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Binici olan bir kişi cenazenin arkasında yürür. Yaya olanlar cenazenin arkasında, önünde, sağında veya solunda yürür.
Hayat belirtileri bulunduğu halde ölü olarak düşen (veya düştükten sonra ölen) bir çocuğun cenaze namazı kılınır. Ve anne babasına da dua edilebilir." [765]

Düşen çocuk ağlamak, bir hareket yapmak gibi hayat belirtileri gösterirse, ölen büyük bir kimse gibi gusül edilir. Tekfin yapılır. Ve cenaze namazı kılınır. Böyle canlılığına dair bir alamet olmayan düşen bir çocuğun dini vazifeleri yapılmadan bir beze sarılır ve bir çukura gömülür.[766]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ateş korunun ve keskin kılıcının üzerinde yaralı ayağını ayakkabıya sokup işkenceyle yürümek, bir Müslümamn kabrinin üzerinde yürümek, abdest bozmak veya sokağın ortasına yolun üzerine oturup abdestini bozmaktan daha iyidir. (Çünkü bunlar haramdır.)"[767]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cenazenin yanında yüksek sesle ağlayanın, ateşin bulundurulması veya ateşle birlikte cenazeyi takip ederek yürümesi (cahiliyet devrine ait çirkin adetlerden olduğundan dinimizce) yasaklanmıştır."[768]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cenazenin (yıkamak, kefenlendirmek, götürüp defn etmek gibi) her işini süratle yapınız. Çünkü omuzunuzda bulunan cenazenin ameli iyiyse, onu bir an önce iyiliğe

kavuşturmuş olursunuz. Kötüyse omuzunuzdan leş gibi kötü bir şeyi indirmiş olursunuz bir an evvel."[769]

Götürülenlerin omuzunda bulunan bir cenaze dünyada iken İslamiyete uygun bir şekilde yaşamış ve iyi ameller işlemişse onu mükafatlar, cennet nimetleri, Allah'ın cemalini görmek, meleklerin cennetle müjdelenmesi gibi bir çok iyi şeyler kendisini bekler. Bu yüzden de kabir e götürülürken acele götürülmesi gerekir. Dünyada iken imandan yüz çevirmiş ve kötülüklere saplanarak kendisini ne yazık ki, dünyanın zevk ve eğlencelerine adayan kimse de güneşin altında kokmuş ölü hayvan leşlerine benzer. Bir an önce onun leş gibi kokusundan kurtulmak için omuzlarda taşınan ameli kötü olan bir cenazeyi içinde çekeceği azab olan ve kendisi için cehennemden bir çukur olacak olan kabrine acele olarak götürülmesi gereklidir)[770]

38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müslümanlardan kırk veya daha fazla bir grup insan bir cenazenin lehinde veya aleyhinde verdikleri şahitliklerini kabul eder. Çünkü bu kırk kişinin içinde Allah'ın en yakın dostlarından biri bulunabilir."[771]

KONU: CENAZENİN ÜZERİNDE AĞLAMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ölünün üzerinde ağlayarak iyiliklerini sayan bir kadın yalan söylemiş olur. Ancak (Hz.Hamza'nın üzerinde) ağlayan Ümmü Sait bunun dışındadır."[772]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Allah'ın vermiş olduğu ölüm musibetine rıza göstermeyerek) cenazenin üzerinde bağırarak ağlayan kişi tevbe etmeden önce öldüğü takdirde kıyamet günü katrandan bir don, demirden bir zırh elbisesi giyinmiş olduğu halde kabrinden çıkacaktır."[773]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İslam dininde cenazenin üzerinde ağlayan kimselere ağlamakla yardımda bulunmak, kızlarının namusunu mehir yerine sayarak değiştirmek, mezarlıkta ölü için kurban kesmek, koyun sahiplerini zor kullanarak koyunlarını yatağından otlaklara çıkararak zekatını almak gibi şeyler yoktur. Bunları kabul etmeyenler ise bizden değildir."[774]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Öylesine iki ses vardır ki, dünyada ve ahirette sahibine lanet yağdırılmasına vesile olur. (Allah'ın verdiği yemek sofrası gibi,) nimetlerine karşı çalgı çalmak, musibetle karşılaştığın da sabır etmeyip ağlayarak sesini yükseltmektir."[775]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hasta olan kişi ölmediği müddetçe başuçunda bulunan kadınların sessizce ağlamalarına engel olma. Fakat hasta öldükten sonra artık kimse ağlamasın."[776]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ömer, (şu ölünün başında) ağlayan kadınları rahat bırak. Çünkü gözler yaş matemi içinde, kalb üzüntülü, cenazenin ölüm zamanı yakındır. (yeni ölmüştür.)"[777]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ömer, şu cenazenin başında bulunup da ağlayan kadınlara engel olma.
Ey kadınlar, şeytanın yüksek sesle ağladığı gibi ağlamayınız. Çünkü sadece gözlerin ve kalbin ağlaması Allah'dan gelen şefkat ve merhametin eseridir. Yüzüne vuran, yüksek sesle ağlayan şeytandır."[778]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Huzurunuzda bulunan) hastanın inlemesine engel olmayın. Zira inlemek, Allah'ın hastalık verdiren kahır sıfatının bir eseridir. O eseri dile getirmekle hastalar rahata kavuşur."
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben, (ölüm gibi musibetlerle karşılaştığından dolayı) saçını yolan, yüksek sesle ağlayarak bağırıp çağıran, ve elbisesini yırtan kimselerden uzağım. (çünkü Allah'ın verdiği musibetlere rıza göstermeyen kimseler İslamiyete uymadıklarından ötürü bizlerden sayılmazlar.)"[779]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şeytanların bağırışı gibi, ölülerinizin başında ağlayarak bağırıp çağırmaktan sakınınız. Çünkü ölülerin başında bağırıp çağırmadan sadece gözyaşının dökülmesi, kalbin müteessir olması, şefkat ve merhametin eseridir. (Bu hususta günah yoktur.) Ama lisaniyle bağırıp çağırmak, eliyle elbisesini yırtmak ve yüzüne vurmak gibi hareketler şeytanın amellerindendir."[780]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Ölülerin iyiliklerini sayarak) Bağırıp çağıran bir kimse tevbe etmeden öldüğü takdirde, Hz. Allah (c.c.) o kimseye kıyamet günü ateşten bir gömlek giydirerek (dünyada iken yapmış olduğu kötülüklerinin cezasını çektirmek için) insanların huzurunda ayakta diki li olduğu halde bekletir."[781]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Sadece gözyaşlarıyla ve kalbin üzüntüsüyle) ağlamak şefkatten ileri geldiği gibi, bağırıp çağırmakta şeytanın tahriklerinden ileri gelir."[782]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Üç kötü huy vardır ki, ümmetimden asla ayrılmaz
a) *Ölülerin başında bağırıp çağırarak ağlamak,*
b) *Yağmurun yıldızlardan olmasına inanmak,*
c) *Soyuyla sopuyla iftihar"*[783]

ZEKATININ VERİLMESİ

Peygamberimiz Buyuruyor ki
1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Önce öz nefsinin ihtiyacından başla ve ona sadaka ver.Ondan arta kalanını çoluk ve çocuklarına sadaka olarak ver. Ondan kalan artanını da akrabalarına, (en son olarak) geriye kalan artanı da komşularına ve seninle ilgisi bulunan kimselere ver."[784]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gıda maddelerinden fıtır sadakası bir sa'a olarak verilir."[785]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Malının zekatını verdiğin takdirde onun şerrinden kencini korumuş olursun."[786]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aile reisinin, Allah rızası için çoluk çocuklarına harcadığı her şey kendisi için birer sadaka yerine geçer."[787]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadın kocasının evinden, kocasını zarara sokmamak niyetiyle; (samimi bir yürekle) verdiği her şey için (iki sevap vardır.)
a) *Harcayan kadın için,*
b) *Kazanan erkek için,*
Bu sevabın birisi de o malın bekçiliğini yapan kimse için. Bunlar birbirlerinin sevabını noksan etmezler."[788]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sadaka vermek istediğin zaman, o sadakayı vermekle acele ed. (Çünkü sonradan tehlikeli olan herhangi bir şey olabilir.)"[789]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sadaka vermekle rızkınızın (elinizde bulunan malın) çoğaltılmasını isteyiniz."[790]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Esma! Malının sadakasını ver. (fakirlere) cimrilik etme. Cömertlik elini aç ki, Allah da sana rahmet ve cömertlik elini uzatsın."[791]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah vefatınız anında daha önce yaptığınız iyi amellerinizin birini size tasadduk eder. (Malınızın üçte birisini dilediğiniz Kur'an Kursu gibi faydalı yerlere vesiyet edebilirsiniz,)"[792]

10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz yine Hz. Allah, geriye kalan malınızın (cimrilik kirlerinden ve afetlerinden temizlenmesi için size zekatı farz kılmıştır. (verecek olduğunuz zekatın karşılığı sizin olacaktır.) Halbuki Yüce Allah farz olarak kıldığı miras mallarını ancak sizden sonra varislerinize kalacaktır. Kişinin kazandığı en hayırlı mal, dindar ve salih bir zevcedir. Zira ona baktığı zaman kocasını sevdirir. Emir ettiği zamanda itaat eder. Yanından ayrıldığınız vakit de namus ve iffetini korur."[793]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz, Allah, zekat olan sadalarm hakkında bizzat hüküm vermeden her hangi bir peygamberin veya bir alimin kendi görüşlerine göre vereceği hükümleri kabul etmiştir. Hz. Allah zekatı, başkalarının zekatını alabilecek kimseleri sekiz gruba ayırmıştır. (Fakirler de bu sekiz grubdan birisidir.)"[794]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah, bir lokmalık ekmek, bir avuç hurma ve de bunların benzerlerinden fakirlere verilen sadaka ile üç kimseyi cennetine koyar.
a. *Sadakanın verilmesini emreden mal sahabi,*
b. *İslahına çalışan ev sahibinin hanımı,*
c. *Fakire sadakayı veren hizmetçi."*[795]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz (zaruret karşısında herkesin) malının zekatından daha başka vermesi gereken bir miktar hak vardır."[796]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Cahiliyet devrine ait bulunulan) define mallarından sakınınız. Beşte biri hazineye verilir. (geriye kalanda) bulan kişiye bırakılır."[797]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her müslümanın beş vısktan az meyvede ve mahsullerinde zekat yoktur. (Ancak aynı cinsten mahsulü beş viska, takribfen 576 kiloya ulaştığı takdirde zekat verilmesi gereklidir.)"[798]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Atların, kölelerin zekatlarını afedip kaldırdım. Paralarınızın zekatını kırkta biri olarak veriniz.
Gümüşlerin miktarı:
Yüzdoksan dirhem gümüşte zekat yoktur. Gümüşün çoğunluk miktan 200 dirheme (takriben 600 gr. miktara varınca) beş dirhem zekat vardır.
Koyunların miktarı:
Koyunların çoğunluk miktarı 40'a varınca tek bir koyun zekat ola rak verilir. Kırktan aşağı olursa zekat verilmez.
Sığırların miktarı:
Sığırların sayısı 30'a vardığında zekat olarak iki yaşına basmış dişi veya erkek olan bir dana verilir. Sığır sayısı kırka varjdığmda zekat olarak üç yaşma basmış bir dişi dana veya erkek dana verilir. Çalışmak için beslenilen develerin zekatı yoktur.
Develerin miktarı:
Develerin sayısı 25'e yükselince zekat olarak beş koyur verilir. Bu sayı 35'e varınca bunlar için verilecek zekat iki yaşına girmiş bir dişi deve (bint-i lebun) 45 den 60'a kadar olan develerin sayısı için 4 yaşına girmiş bir dişi deve (Hakka) zekat olarak verilir. 61 den 120 ye kadar olan develer için zekat olarak iki hıkka verilir. Bundan daha çok develerin zekatı da her 50 için bir hıkka verilir. (zekat vermemek için) Ortakların mallarını ayırmak caiz değildir. Ayrı olan iki devenin sahibi (zekatlarının azaltılması için) ortaklaşmaları caiz değildir.
Zekat olarak ihtiyar, kusurlu ve dişi develeri çektirmek için ayrılan erkek deve de verilmez. Bitkilerden nehir ve yağmur sularıyla, sulanıp yetiştirilen mahsûller de zekat olarak onda biri vardır. Kova ve benzeri olan dolap gibi şeylerle sulanıp yetiştirilen mahsullerden zekat olarak 20'de biri olarak verilir."[799]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Vısk, altmış sa'dır. Bir sa' (Şer'iye göre 2, 912, örfiye göre 3,328 kg.) dır."[800]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz Ramazan bayramı, bayram namazına git meden evvel fıtır sadakasının verilmesini emrederdi."[801]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişinin kazandığı bir malın üzerinden bir sene geçmedikçe zekatın verilmesi gerekmez."[802]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Nisab (çokluk miktar) ların arasındaki sayı farklarında zekat yoktur. (Develerin 26 dan 36 ya kadar bint-i mahrz vardır, dedik. Bu iki nisabın arasındaki farkların ayriyeten zekatı yoktur.)"[803]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ziynet, (kadınlara mahsus olan) altın, gümüş gibi madeni eş yalarda zekat yoktur. (Bu hadis safi mezhebine ait delillerden birisidir.)"[804]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Atlarda, kölelerde zekat yoktur. Ancak kölelerin fıtır sadakası vardır."[805]

Ula Allah buyuruyor ki:
"Altın gümüş (Diğer para ve servetleri) biriktirip yığarakAllah yolunda harcamayanlan acıklı bir azapla müjdele. Onların (böylelikle toplayıp biriktirdikleri altınlarla gümüşler) Cehennem ateşinde kızdırılıp onunla alınları, yanları, sırtları dağlanacak ve "kendiniz için toplayıp yığdıklarınız işte bu- toplayıp yığdıklarınızı azabını şimdi tadın"!... Denilecek. [806]

23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Devenin sayısı beşe varmadıkça zekata tabi değildir. 5 avaktan (iki yüz dirhemden) aşağı olan gümüşte zekat yoktur."[807]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Altın, gümüş gibi madenlerde itibar edilen) tartı, Mekke tartısıdır. (Bitkiden zakatın verilmesi lazım gelen ürünlerde itibar edilen) ölçek, medine ölçüsüdür."[808]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zekat İslam köprüsüdür. (Ancak onu vermekle İslamiyete girilebilinir.)"[809]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çalıştırılan sığır hayvanlarında, altın ve gümüşün dışındayeı den çıkarılan madenlerin beşte biri devlet hazinesine verilir".[810]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sığırların sayısı otuza vardığında zekat olarak iki yaşına bat mış bir dişi (lebia) veya erkek (teb'i) dana verilir. Sığırların sayısı kırka vardığında zekat olarak üç yaşına basmış bir dişi veya erkek dana (müsinne, müsin) verilir."[811]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Devenin sayısı beşe vardığı zaman bunlar için zekat olarak bir koyun, ona vardığında iki koyun, on beşe vardığında üç koyun, yirmi ye vardığında da dört koyun verilir. Deve sayısı yirmi beşe yükselinceye kadar bu şekilde her beşi için bir koyun zekat verilir. Deve sayısı yirmi beşe varınca, burılar için zakat olarak iki yaşına girmiş, dişi bir deve (bint-i mehaz) verilir. Yirmi beşten otuz altıya kadar ki develerin zekatı yirmi beş deveninki gibidir. Deve sayısı otuz altıya yükselince bunlar için üç yaşına girmiş bir dişi deve (bint-i le-bun) zekat olarak verilir. (Bu aradakiler yine otuz altı deve hükmündedirler.) Deve sayısı kırk altıya varınca bunlar için zekat olarak dört yaşına girmiş bir dişi deve (hıkka) verilir. Sayıları altmışa yükselen develer için zekat olarak beş yaşında birdişi deve (ceza)verilir. Develerin sayısı yetmiş altıya varınca iki tane üç yaşına girmiş dişi deve (bint-i lebun) zekat olarak verilir. (Doksana kadar verilecek zekat budur.)
Deve sayısı doksana varınca iki tane dört yaşına girmiş dişi deve (hıkka) zekat olarak verilir. (Yüzyirmi deveye kadar verilecek zekat budur.) Deve sayısı yüzyirmiyi aşınca, bu yüzyirmiden fazla develerin zekatı birinci meselenin nisap miktarındaki gibi olur. (Burada yüz kırk beşe kadar artan) her beş deve için iki tane dört yaşın - daki dişi deve ile beraber koyun verilir. (Yüzkırkbeş deveye kadar zekat böyledir.) Deve sayısı yüz kırk beş olunca bunlar için zekat olarak iki tane dört senelik dişi deve (hıkka) ile bir tane de iki yaşın da deve (bint-i mahaz) verilir. Deve sayısı yüz elli olunca zekat o-larak her beş deve için bîr koyun, üç tane dört yaşındaki deve (hıkka) verilir. Yüz yetmiş beş deve de zekat olarak üç tane dört yıllık dişi deve (hıkka) bir tane de iki senelik dişi deve (bint-i mehal)verilir. Yüz doksan altı deveden iki yüze kadar (yüz doksan altı da dahil) dört tane dört senelik dişi deve (hıkka) zekat olarak verilir.
İki yüzden sonraki her elli devenin zekatı yüz elli ile iki yüzün ara sındaki elli devenin hükmünü alır. (Yani iki yüzün üstündeki develer yirmi beşe varıncaya kadar her beş deve için bir koyun, yirmi beş olunca iki yıllık bir dişi deve, - Bint-i mehaz - iki yüzün üstündeki develer otuz altıya varınca bir tane üç yıllık dişi deve, -bint-i lebun. İki yüzden fazla olan develer kırk altı baş olunca bunlar için bir tane dört yıllık dişi deve -hıkka- zekat olarak verilir.) Kırk baştan az olan koyunlar için zekat vermek gerekmez. Kırktan yüz yirmiye kadar (kırk da dahil) olan sayıdaki koyunlar için zekat olarak iki koyun verilir. İki yüz birden dört yüze kadar (ikiyüz bir de dahil) olan sayıdaki koyunlar için zekat olarak iki koyun verilir. Dört yüz baş koyun için ise zekat olarak iki koyun verilir. Dört yüzden yukarı sayıdaki koyunların her yüz başı için zekat olarak bir koyun verilir. Keçiler zekat hususunda koyunlar gibidir. Keçiler için bir yaşını doldurmamış keçi yavruları (seni) zekat olarak verilir.[812]

Ulu Allah buyuruyor M:
"Herkes yaptıklarının rehinesidir. Yalnız sağdan yana olanlar (mü'minler) müstesna, (Cehennemlikler Cehennemde) Çenetliler de Cen-net'te yerlerini aldıktan sonra Cennettiler suçlu olan Cehennemdekilere hallerini sorarlar (ve onlara derler.) "sizi Cehennem'e sokan nedir". Cehennem'dekiler cevap verirler: "biz namaz kılanlardan değildik, yoksulları yedirmezdik, sapıklığa dalanlarla birlikte dalardık, ceza (ve hasap) günü de yalan sayardık; nihayet apaçık gerçek (ölüm) bize gelip çattı". Şüphesiz ki bu günahkârlar gurubuna şefaat edicilerin hiç bir şefaati fayda vermeyecektir.[813]

Ulu Allah buyuruyor ki:
2- *"Ey iman edenler!., sizi ne mallarınız, ne evlâtlarınız Allah'ın zikrinden (O'na gerekli kulluğu yapmaktan) alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir. Her hangi birinize ölüm gelmeden önce mallanndan gerekli olan kadarını Allah yolunda harcayınız ki ölüm geldiği zaman: "Ulu Allah'ım!... ne olur, ölümümü bir ay geriye bıraksan da sadaka verip iyilik edenlerden olsam!" demesin çünkü Ulu Allah, ölüm sırası gelen kimseyi asla geciktirmez. Allah bütün yaptıklarınızı inceden inceye bilendir.*[814]

ZEKÂTI ÖDEME YOLLARI

Soru: Zekât olarak malın aynısı verilebildiği gibi, kıymeti de verilebilir mi?
Cevap: Zekâta tabi olan malların aynısı zekât olarak verilebildiği gibi, kıymetleri de verilebilir. Bu hususta mal sahibi serbesttir. Malının zekâtını isterse aynısından, isterse kıymetinden öder. Çünkü zekâttan gaye, fakirlerin faydalanmasıdır. Bu gaye malın kıymetini vermekle de gerçekleştirilebilir.
Soru: Eldeki hazır paraya kargılık, alacak zekât olarak verilebilir mi?
Cevap: Hazır paraya karşılık alacak zekât olarak verilemez. Çünkü alacak, maliyet itibariyle hazır paradan daha az bir değere sahiptir. Az değerli bir şey, tam değerli bir şeye karşılık zekât olarak verilemez.
Soru: Emin bir alacağın zekâtı hazır paradan verilebilir mi?
Cevap: Alınabilecek bir para, hazır para gibidir. Onun için emin bir alacağın zekâtı hazır paradan verilebilir.
Soru: Bir alacak, başka bir alacağa zekât olarak verilebilir mi?
Cevap: Bir alacak, alınamayan başka bir alacağa karşıbk zekât olarak verilebilir.
Soru: Fakirde bulunan alacağım kendisine bağışlayan kimse, o alacağının zekâtım bir daha vermesi gerekir mi?
Cevap: Bir fakirde alacağı olan kimse, bunu o fakire bağışladığı takdirde, zekâta niyet etmese bile bu alacağın zekâtını vermiş olur. Fakat bu alacağm bir kısmı alınıp da bir kısmı bağışlansa, yalnız bağışlanan kısmın zekâtı verilmiş sayılır.
Meselâ; Bir fakirde ikiyüz lirası olan birisi, bunun yüz lirasını alıp, yüz lirasını da fakire bağışlasa, yalnız bağışlamış olduğu yüz liranın zekâtını vermiş sayılır. Aldığı yüz liranın zekâtını da yeniden vermesi gerekir.
Soru: Bir kimse, bir fakirde olan alacağını elindeki malın zekâtına karşılık ona bağışlasa, zekâtını vermiş olur mu?
Cevap: Bir kimse, fakirde bulunan bir alacağını elindeki malın zekâtına karşılık ona bağışlasa, bununla malının zekâtını vermiş olmaz. Fakirdeki alacağının zekât yerine geçebilmesi için, şu iki şeyden birini yapmalıdır: Ya fakirdeki parasını alıp tekrar zekât niyetiyle geri vermelidir veya cebinden istediği kadar para çıkarıp zekât niyetiyle fakire verdikten sonra tekrar alacağı yerine ondan almalıdır.
Soru: Bir kinişe, fakirde olan alacağını, başka bir alacağm zekâtına karşılık o fakire bağışlayabilir mi?
Cevap: Bir kimse, bir fakirde bulunan alacağını, başka bir alacağın zekâtına karşılık o fakire verse, o şahıstaki alacağın zekâtını vermiş olmaz.
Soru: Borçlu bir fakire, borcunu ödemesi için zekât verilebilir mi?
Cevap: Bir kimse, fakir olan birini borçtan kurtarmak için malının bir kısım zekâtını ona vererek borcunu ödettirip onu sıkıntıdan kurtarabilir.
Soru: Zenginde bulunan alacak, bir yıl üzerinden geçtikten sonra o zengine bağışlandığı takdirde bu alacağın zekâtı ödenmiş olunur mu?
Cevap: Doğru olan görüşe göre, bu malın zekâtı verilmiş olunmaz.
Soru: Bir kimse, birisindeki alacağını elindeiki malın zekâtını karşılık bir fakire verse, o malın zekâtını ödemiş olur mu?
Cevap: Birisindeki alacağını, elindeki malın zekâtına karşılık bir fakire veren kimse, malının zekâtını vermiş olur.
Soru: Zekât verilirken toplanmış olan nisapları ayırmak veya ayrılmış olan nisapları toplamak doğru mudur? Meselâ: iki nisaplık (seksen) koyunu olan bir kimse, zekât olarak hepsi için mi, yalnız bir koyun vemeli, yoksa her nisap için mi bir koyun vermeli?
Cevap: Toplanmış olan nisapları ayırmak, ayrılmış olan nisapları da toplamak doğru değildir.
Meselâ: Bir kimsenin seksen koyunu olsa, yalnız bir koyun zekât vermesi icabeder. Koyunlar iki nisap miktarı olduğu için, iki koyun vermesi icabetmez.
Soru: Eşit miktarda malı olan iki ortaktan her birisi kendi zekâtını mı vermeli, yoksa ikisi birleşip bir malın zekâtını mı vermeliler?
Cevap: Ortaklardan her biri, kendi malının zekâtını vermelidir.
Meselâ: İki ortağın eşit surette seksen koyunları olsa, her birisinin, nisap miktarı olan kırk koyunu için birer koyun zekât vermeleri lâzım gelir. Çünkü her ortak, kendi malının zekâtından mesuldür ve ayrı bir nisaba sahiptir. Bunlar birleştirilip, koyunlar yalnız bir kimsenin malıymış gibi sayılamaz.
Soru: Eşit hisseye sahip iki ortağın inalı, bir nisap miktarı olursa, zekât vermeleri gerekir mi?
Cevap: Bu ortakların zekât vermeleri gerekmez. Zira zekât vermeleri İçin her birinin nisap miktarı kadar malı olması lâzım gelir. Meselâ: iki kişinin birbirine eşit olarak ortaklı kırk koyunları bulunsa, zekâtı verilmesi gereken başka malları olmayınca zekât lâzım gelmez. Çünkü koyunlarda nisap kırk tanedir. Halbuki burada her birisinin yirmi koyunu var.
Soru: İki ortaktan yalnız birisinin nisap miktarı malı varsa, ne yapılmalıdır?
Cevap: Ortakların ikisinden yalnız birisinin hissesi nisap miktarı kadar olsa, sadece onun zekât vermesi icabeder. Nisap miktarı hisseye sahip olamayan kimse -zekâta tabi başka malı olmazsa- hissesinin zekâtını vermez.
Soru: Bir malın zekâtı daha senesi dolmadan acele edilerek fakirlere verilebilir mi?
Cevap: Verilebilir. Çünkü vacip olmasına sebep olan nisap vardır. Nisap miktarı olunca zekât vermek, insanın boynuna borç olur. Borcu ise vakti gelmeden ödemekte bir sakınca yoktur.
Soru: Nisap miktarını bulmamış bir malın zekâtı verilebilir mi?
Cevap: Nisap miktarını bulmamış bir malın zekâtını acele ederek vermek doğru değildir. Eğer verilirse, zekât değil, sadaka olur. Bunun için o mal sonradan çoğalıp nisap miktarına ulaştığı takdirde, zekâtını yeniden vermesi lâzım gelir.
Soru: Nisap miktarındaki bir malın birkaç yıllık zekâtı birden verilebilir mi?
Cevap: Nisap miktarındaki malın birkaç yıllık zekâtı birden verilebilir. Sene sonunda bu miktar mevcut bulundukça, zekâtı verilmiş olunur. Fakat bu miktar sene sonunda azalmışsa, verilmiş bulunan zekât, nafileye dönüşür.
Soru: Mevcut olan malından fazlasının zekâtını veren bir kimse, fazla verdiği zekâtı gelecek yıla sayabilir mi?
Cevap: Sayabilir. Meselâ: İki bin lirası olan bir kimse, dört bin lirası var zannederek bunun zekâtını verdiği takdirde, fazla olarak vermiş olduğu iki bin liranın zekâtını gelecek yılın zekâtına karşılık sayabilir.
Soru: Bin liraya sahip olan bir kimse, acele ederek iki bin liranın zekâtını verse, bu zekât aynı yıl için sahip olacağı başka bir bin liranın zekâtı yerine geçer mi?
Cevap: Bin liraya sahip olan bir kimse, acele ederek iki bin liranın zekâtını verse, bu zekâtı aynı yıl içinde, sahip olacağı başka bir bin liranın zekâtına sayabilir.
Soru: Bir kimse, malının zekâtından bir fakirin borcunu ödeye bilir mi?
Cevap: Fakirin emriyle olsa, ödeyebilir. Fakat fakirin haberi olmadan öderse, zekâtın yerine geçmez.
Soru: Bir kimse, kendi soyundan değil de, akrabalık yoluyla nafakasını vermek mecburiyetinde bulunduğu bir yetime elbise yaptırıp veya yenilecek bir şey verse, zekât yerine geçer mi?
Cevap: Eğer bunları zekât niyetiyle verse, o zaman zekât yerine geçer. Fakat bu durumda olan bir yetimi kendi sofrasına alıp, beraber yedikleri yemeği zekâtına karşılık saymak isterse, İmam-ı Ebu Yusuf'a göre caiz, İmam-ı Âzam ve Muhammed'e göre caiz olmaz. Çünkü bu durumda ona mal etme şartı yerine gelmiş olmaz.
Soru: Fakirlere yedirilen yemekler zekât yerine geçer mi?
Cevap: Geçmez. Çünkü zekâtın fakirlerin mülkiyetine geçmesi şarttır. Halbuki bir şey yedirilmekle ona mülk ettirilmez.
Soru: Bir yere sevap kazanmak için verilen para, zekât yerine geçer mi?
Cevap: Sevap kazanmak için harcanan para, zekât yerine geçmez.
Meselâ: Cami, çeşme, yol, köprü v.s. yaptırmak için verilen para zekât yerine geçmez. Çünkü zekât, fakirlerin ve Kur'anda adı sayılan yolcuların, kölelerin v.s. hakkıdır. Yalnız onlara verilebilir.

Soru: Bir fakir, almış olduğu zekâtı, kendi isteğiyle bir hayır işine harcarsa, sevap kazanır mı?
Cevap: Hem kendisi sevap kazanır, hem de zekâti veren şahıs sevap kazanmış olur.
Soru: Bir fakiri bir evde bedava olarak oturtmak zekât yerine geçer mi?
Cevap: Bir fakiri zekâta karşılık olmak üzere bir evde bedav; oturtmakla zekât verilmiş olmaz. Çünkü kendisine mal ettirilmemiştir.[815]

ZEKÂTIN VERİLDİĞİ KİMSELER

Soru: Zekât kimlere verilir?
Cevap: Zekât şu âyet-i celîlede velirtilen kimselere verilir:
a) Fakirlere,
b) Hiç bdr şeyi olmayan yoksullara,
c) Sadakaları toplamaya memur olanlara,
d) İslâm dinine ısındırılmak istenenlere,
e) Kölelere,
f) Borçlulara.
g) Allah yolunda savaşanlara,
h) Yolda kalmış yolculara.[816]
Şimdi bunları teker teker soru-cevaplarla açıklayalım.
Soru: Fakirler kimlerdir?
Cevap: Fakir; nisap miktarı malı olmayan veya nisap miktar malı olup, fakat o malla zarurî ihtiyaçlarını bile karşılayamayan kimselerdir.
Soru: Yoksullar kimlerdir?
Cevap: Hiç bir şeyi bulunmayan, fakirden daha düşkün olan kimselerdir.
Soru: Sadakayı toplamaya memur edilenler kimlerdir?
Cevap: Bunlar (islâmî bir nizamla yönetilen) devlet reisinin zekât ve sadakaları halktan toplanmak üzere görvelendirdiği kimselerdir.
Bu şahıslar, varlıklı da olsalar kendilerine zekât verilir.
Soru: Kalpleri ısındırılmak istenenler kimlerdir?
Cevap: Bunlar Peygamber Efendimizin şu üç nedenden zekât vermeyi belirttiği kimselerdir:
a) Müslümanlığa ısındırarak iman etmelerini sağlamak.
b) Dine zararlarını dokunmasını önlemek.
c) İmanlarını kuvvetlendirip tam müslüman olmalarını sağlama!
Soru: Köleler kimlerdir?
Cevap: Bunlar mukaveleliler," yani belli bir malı getirip teslim ettikleri takdirde azad edilecekleri hususunda efendileri ile anlaşmaya varanlardır.
Soru: Borçlular kimlerdir?
Cevap: Borcu malından fazla olup da ödemekten aciz olanlardır.
Soru: Allah yolunda savaşanlar kimlerdir?
Cevap: Bunlar, kendilerini Allah yolunda savaşmaya ve İslâm dininin şanını yüceltmeye veren fakir askerlerdir.
Soru: Yolda kalmış yolcular kimlerdir".
Cevap: Aslında varlıklı oîsalar bile, memleketlerinden ve oradaki malından ayrı düşen ve memleketteki parasını getirmekten aciz olan yolculardır.
Soru: Zekât, bunlara nasıl verilir?
Cevap: Zekâtını verecek olan kimse, zekâtını bölüştürerek bu sekiz sınıfın her birine, ya da hangi sınıftan olursa olsun tek bir kişiye veya bu sınıfların bir kısmına vermelidir.
Soru: Bir fakire bir defada nisap miktarı kadar zekât verilebilir mi?
Cevap: Bir fakire bir defa nisap miktarı kadar zekâ vermek mekruh olmakla beraber caizdir. Yalnız bu fakir borçluysa veya aile sahibi olup aldığı zekât, ailesi efradına nisap miktarından az bir şey düşse, o zaman mekruh olmaz.
Soru: Bir kimse, zekâtını vermesi için devlet tarafından zorlanabilir mi?
Cevap: Bir zengin, zekâtını vermesi için devlet tarafından zorlanamaz. Ayrıca hiç bir fakir de zekâtını niye bana vermiyorsun diye bir hak iddia edemez. Çünkü zekât, belli olan şu fakire verilir diye bir şey yoktur. Eğer belli bir fakire verilmesi şart olsaydı, o fakir, zengin adamdan bir hak iddia eder ve mahkemeve de verebilirdi.[817]

ZEKÂT VERMENİN CAİZ OLUP OLMADIĞI KİMSELER

Soru: Zekât kimlere verilmez?
Cevap: Bir kimse zekâtını, fakir bulunan karısına, babasına, dedesine, anasına, ninesine, oğullarına, kızlarına ve torunlarına veremez. Çünkü vermiş olduğu zekâtın faydası, kısmen kendisine dokunmuş oluyor. Halbuki hiçbir şekilde bundan faydalanmaması gerekir.
Soru: Bir kadın, kocasına zekât verebilir mi?
Cevap: İmam-ı Âzam'a göre bir kadın, kocasına zekât veremez. Zira aralarında menfaat birliği vardır. İmam-ı Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre ise, verebilir.
Soru: İhtiyacından başka nisap (çoğunluk) miktarı bir mala sahip olan bir kimseye zekât verilebilir mi?
Cevap: Asıl ihtiyacından başka, nisap (çoğunluk) miktarı bir mala sahip olan kimseye zengin sayılacağı için zekât verilemez. Elinde bulunan nisap malı ister para, ister ticaret eşyası ve ister ev olsun, farketmez.
Soru: Zengin bir kimseye bağış olarak sadaka verilebilir mi?
Cevap: Zengin bir kimseye bağış olarak sadaka verilebilir. Bunun içindir ki, vakıfların sadaka kabilinden olan geliri, zengin kimselere helâl bulunmuştur.
Soru: Peygamber (s.a.s.) Efendimizin en yakın kabilesi olan Ben-i Haşim soyundan gelenlere zekât verilir mi?
Cevap: Ben-i Haşim soyundan gelenlere ve azatlılarına zekât verilemediği gibi, öşür, adak ve kefaret gibi vacip sadakalar da verilemez. Zira zekât ve onun gibi şeyler, insanların mallarının kiri sayılır. Ben-i Haşim'in kadr've şerefi ise bunu kabul edecek mahiyette değildir. Yalnız sadaka, kendilerine verilebilir.
Soru: Kendisine zekât verilen kimse, zekât verildiği an fakir olduğu halde sonra zengin olsa verilen zekât kabul olur mu?
Cevap: Kendisine zekât verilen kimse, zekât verildiği an ehl-i zekât (kendisine zekât verilebilecek kimse) olmalıdır. Bu ehliyetin sonradan yok olması, meselâ; fakir iken zengin olması, daha önce verilen zekâtın kabul olmamasına mani olmaz.
Soru: Zengin bir babanın küçük çouğuna zekât verilebilir mi?
Cevap: Zengin bir babanın küçük çocuğuna zekât verilemez. Çünkü çocuk, babasının maliyle zengin sayılır,
Soru: Zengin bir katlının fakir, yetim ve babası müslüman olan çocuğuna zekât verilebilir mi?
Cevap: Verilir. Çünkü çocuk, annesinin servetiyle zengin sayılamaz.
Soru: Zengin bir şahsın, fakir ve müslüman olan büyük oğluna ve kızına veya fakir bulunan müslüman hanımına zekât verilebilir mi?
Cevap: Zengin bir kimsenin fakir ve müslüman olan büyük oğluna ve kızına veya fakir bulunan müslüman hanımına zekât verilebilir. Çünkü bunlar, büyük olduklarından, birbirlerinin servetiyle zengin sayılmazlar.
Soru: Müslüman olmayanlara zekât verilebilir mi?
Cevap: Zekât, müsülman olmayanlara verilemez. Çünkü bu fakir müslümanların hakkıdır. Bir hadis-i şerifte, "i Zekâtı müslümanların zenginlerinden alıp, fakirlerine yeriniz" buyurulmuştur.
Soru: Müslüman olmayanların da zekât vermeleri gerekir mi? .
Cevap: Müslüman olmayanlar zekât vermek mecburiyetinde değiller. Bu, müslümanlara mahsus dinî bir vazifedir.
Soru: Zekât, akrabalara verilebilir mi?
Cevap: Zekât, müstahak olan akrabalara verilebilir. Zaten zekât verilirken şu sıra gözetilir: Önce erkek kardeşlere, sonra bunların evlâtlarına, sonra amcalara, halalara ve bunların evlâtlarına, sonra dayılara, teyzelere ve bunların evlâtlarına, daha sonra varis olmayan akrabalara vermek iyidir. Bunlardan sonra sıra fakir komşulara ve meslektaşlara gelir.
Soru: Zekâtı, bulunduğu yerdeki fakirlere mi, yoksa başka yerlere mi göndermek iyidir?
Cevap: Zekât, malın bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Sene sonunda başka yerlerdeki fakirlere göndermek mekruhtur. Ancak kendilerine gönderilecek kimseler, akraba olsalar veya malın bulunduğu yerdeki fakirlerden daha muhtaç bulunsalar o zaman göndermekte bir kerahet yoktur.
Fakat zekâtı, daha senesi dolmadan başka yere göndermekte bir mahzur yoktur.

Soru: Bayramlarda, vesaire günlerde muhtaç olan hizmetçilere, çocuklara ve fakir kimselere müjde olarak verilen bahşişler zekât yerine geçer mi?
Cevap: Eğer zekât niyetiyle verilirse bunlara verilen bahşişler zekât yerine geçer.
Soru: Fakir bir çocuğa veya deliye verilen zekâtın sayılabilmesi için ne gerekir?
Cevap: Çocuğun veya delinin velisi veya reisi tarafından teslim alınmalıdır. Aksi halde zekât yerine geçmez.
Fakat fakir olan ahmakın, bulûğa yaklaşmış veya kıymetini bilip aldanmayacak bir yaşta bulunan çocuğun kabul etmesi kâfidir.
Soru: Bir kimse, araştırıp zekâta layık olduğuna kanaat getirerek zekâtını verdiği şahsın sonradan zekâta gerçekten lâyık olduğu anlarsa, durum ne olur?
Cevap: Verilen zekât, muteber olur. Durum anlaşılmaz veya zengin olduğu sonradan meydana çıksa bile, İmam-ı Âzam ve İmam-i Muhammed'e gore; zekât yine yerini bulmuş sayılır.
Soru: Zekâta müstahak olup olmadığı araştırılmadan birine zekât verilebilir mi?
Cevap: Verilebilir. Fakat sonradan zekâta müstahak olmadığı meydana çıkarsa, zekâtı yeniden vermek icabeder. Çünkü araştırmak hususunda kusur etmiştir.
Soru: Zekâta müstahak olduğundan şüphe edilen birisine araştırmadan zekât vermek doğru mudur?
Cevap: Bu malın zekât sayılmaması tehlikesi mevcut olduğundan, böyle durumlarda dikkatli olmak lâzımdır.
Soru: Zekâtın yerine gelmesi için dikkat edilecek hususlar nelerdir?
Cevap: Zekâtın yerine gelmesi için dikkat edilecek üç husus vardır:
1. Zekât olarak verilen malın, fakirin mülküne geçirilmesi,
2. Dolambaçlı yollarla dönüp dolaşarak tekrar verenin cebine girmemesi,
3. Tam mânâsıyle muhtaçlara bir yardım olması.
Soru: Devlete ödenen vergiler zekât yerine geçer mi?
Cevap: Yukarıda zekâtın yerine gelmesi için üç şart saymıştık.
Bu şartlardan birisi, zekâtın fakirlere mülk edilmesiydi. Vergiler devletçe muhtaç kimselere dağıtılmak üzere zekât niyetiyle alınmamaktadır. Vatandaşlardan vergi toplayan devlet, bu paralarla müslim, gayri müslim, zengin-fakir ayırımı yapmaksızın halka çeşitli hizmetler yapmaktadır. Bu âmme hizmetlerinden zengin de faydalandığına göre, vergiyi zekât sayarsa, verilen zekâtın bir kısmını verince, geriye alınmasını caiz görmemiz lâzımdır ki, bu da zekât hükümlerine aykırıdır. Sonra ticaret ve iş adamları devlete ödedikleri vergileri masraf olarak kaydetmekte, ticareti ile meşgul oldukları veya imal ettikleri malların satış fiyatlarına eklemektedirler. Misal olarak, gümrük vergilerini alırsak, ithalâtçı tüccar malım gümrükten geçirirken devlete ödediği vergiyi o malı satarken, fiyatına katarak müşteriden geri almaktadır. Demek ki burada, gümrük vergisini ödeyen, görünüşte her ne kadar ithalâtçı tüccar ise de, gerçekte gümrükten geçen malı satın alıp kullanan müşteridir. Tüccar, aslında kendi kesesinden hiç bir şey ödüyor değildir ki, bunu zekât sayabilelim. İşte bu mahiyeti yüzünden ve fakirin mülkiyetine geçirilmeyip istediği gibi kullanmak üzere devletin erarinu verildiğinden dolayı vergi, zekât yerine geçmez.[818]

ZEKÂT VERMENİN HAKİKATİ

Namazın hakikati ve sureti olduğu gibi, zekâtın da bir hakikati vardır. Zekâtın hakîkati ve esâsı bilinmezse, zekât ruhsuz, hakikatsiz bir suret olur. Hakikati üç derecedir:
Birinci Derece: İnsanların Allahü Teâlâ'yı sevmek ve onu dost tutmakla emredilmiş olmalarıdır. Allahü Teâlâ'yı sevmiyorum diyen bir mü'min yoktur. Hatta, hiç bir şey'i Allahü Teâlâ'dan çok sevmemekle me'mûrdurlar. Bahusus Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor;
"*Yâ Muhammed, onlara söyle: Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, hanımlarınız, akrabalarınız, uğruna kavga ettiğiniz mallarınız, iyi olmamasından korktuğunuz ticâretleriniz, beğendiğiniz ve rahat oturduğunuz evleriniz; Allah'dan, Resûlü'nden ve O'nun yolunda cihâd etmekten, sizin için daha kıymetli ise, gözünüz Allahü Teâlâ'dan gelecek emir için yolda olsun. Allah haddi aşanlara hidâyet vermez"* Allahü Teâlâ'yı, herşeyden çok seviyorum demeyen bir mü'min yoktur. Hakikaten öyle olduğunu zanneder. O hâlde, bir kimsenin elinde bulunmayan kuru bir iddia ile gururlanmaması için bir îzâhda bulunmak ve bir nişan vermek icâbediyor. Mal, inşânın sevdiği şey'lerden biridir. Allahü Teâlâ insanı bununla imtihan ediyor ve buyuruyor ki:
"Eğer iddianda haklı isen, âşikı olduğun bu malı feda eyle ve bizi sevmekteki dereceni anla".
Bunu anlayanlar üç kısımdır;
1- Sıddıklar: Onlar her şey'ini feda eyledirler. İki yüz dirhemden beş dirhem vermek, bahîllerin işidir.
"Bize lâzım olan, sevdiğimizin sevgisi için ikiyüz dirhemi de vermektir." dediler. Hûsûsen Ebû Bekri's-Sıddîk (Radıyallahü anh) bütün malını verdi. Resûlüllah buyurdu:
"Evdekilere ne bıraktın?" Cevabında:
"Allah'ı ve Resûlü'nü bıraktım" dedi. Hazreti Ömer malının yarısını verdi. Ona da:
"Evdekilere ne bıraktın?" diye sordu.
"Yarısını bıraktım", diye cevâb verdi. Peygamber efendimiz (Saliâllahü aleyhi ve sellem):
"Aranızdaki fark, sözleriniz artışındaki fark gibidir," buyurdu.
2- Sâlihler: Sâlihler, Allahü Teâlâ'nın iyi kulları, mâlı bir defada elden çıkarmadılar ve ona güvenmediler. Yanlarında saklayıp, fakirlerin ihtiyaçlarını ve iyilik yapmak, hayır işlemek yollarını gözettiler. Kendilerini fakirlerle bir tuttular. Zekât miktarı vermekle yetinmediler. Yanlarına fakir-fukara gelince, onları kendi ev halkından saydılar.
3- İyi İnsanlar: Bunlar, iki yüz dirhemden; beş dirhemden fazla veremediler. Farzı yapmakla yetindiler. Emri severek, beğenerek ve vaktinde yerine getirdiler. Fakirlere hiç minnet etmediler. Bu ise en aşağı derecedir. Çünkü Allahü Teâlâ'nın kendisine verdiği iki yüz dirhem gümüşten, yine O'nun emri ile beş dirhemi veremeyenin Allahü Teâlâ'yı sevmekten nasîbi yoktur. Beş dirhemden fazla veremeyenin sevgisi gaayet zayıf olup, bahîl dostlardan sayılır.
İkinci Derece: Kalbi bahîlliğin, cimriliğin bulaşıklığından ve pisliğinden temizlemektir. Çünkü kalbdeki bahîllik, Allahü Teâlâ'ya yakınlığa lâyık olmayan bir pislik gibidir. Bahusus zahirdeki necaset, pistik inşânın namazdan uzak olmasına sebeb oluyor. Bahîllik pisliği, mal vermedikçe temizlenmez. Bunun için, bahîllik pisliğini silip, temizleyen zekât; içerisinde necaset yıkanan bir dere gibidir. Ve yine bunun içindir ki, Peygamber efendimize (Sallâllahü aleyhi ve seliem) ve ehl-i beytine zekât ve sadaka vermek haramdır. Onun mansabını insanların mallarının kirlerinden korumuşlardır.
Üçüncü Derece: Nimete şükür etmektir. Mal bir nimettir. Çünkü dünyada ve âhirette mü'minin rahat etmesine sebeb oluyor. O hâlde: Namaz, hac ve oruç beden nimetinin şükrü olduğu gibi; zekât da, mâl nimetinin şükrüdür. Bu nîmet sebebiyle kendisinin kimseye muhtaç olmadığını, fakat kendisi gibi bir Müslümânın zavallı ve muhtaç olduğunu görünce kendi kendine:
"O da benim gibi Allahü Teâlâ'nın kuludur. Beni ona muhtaç etmeyen ve onu bana muhtaç edene şükretmeliyim, Onu sevmeliyim. Olmaya ki bu mal bir gecede benden alınır. Şâyed kusur edersem, beni onun gibi, onu da, benim gibi yaparlar", demelidir.
Bu hakikatleri bilenin ibâdeti mânâsız bir sûreî olmaktan kurtulur.[819]

29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yağmur, nehir, çeşme veya akan sularla sulanarak yetiştirilen ürünlerde zekat olarak onda biri vardır. Hayvanla, hortumla, su serpmekle yetiştirilen ürünlerde zekat olarak yirmi de biri vardır."[820]

FITIR SADAKASI (FİTRE)

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Fıtır sadakasının miktarı; hurma ve arpadan tam birer (1,664 kg.), buğday unundan iki kişi için bir sa'dır. Bu da, büyük-küçük, hür-köle, zengin-fakir her erkek ve kadın olan kimselerin fark gözetmeksizin vermeleri gereklidir.
Zenginin verdiği fıtır sadakasına karşılık, Hz. Allah, onun günahlarını temizler. Fakirin verdiği fıtır sadakasına karşılıklı olarak da, verdiğinden daha çok malı kendisine ihsan eyler."[821]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Fıtır sadakasını, her insanın vermesi gereklidir. Buğday ve kavrulmuş buğday unundan iki avuç (yarım sa') arpadan tam bir sa1, üzüm ve hurmadan ise yine tara bir sa' fıtır sadakası olarak verilir."[822]

Hikmeti, tarifi: Fıtır sadakası, zengin bir müslümanın Ramazan Bayramı'nda zekâta ehil olan kimselere vereceği sadakadır.
Peygamber Efendimizin -Allah'ın salât ve selâmı O'nun üzerine olsun- Hicret'in ikinci yılında, bir kısmını aşağıda sayacağımız, yüksek hikmet ve gayeler gözeterek (vermemizi) emrettiği (bir sadakadır).
Buğdaydan, buğday unundan veya kavutundan (*) yarım sa' (şer'i dirheme göre 1,456, örfî dirheme göre de 1,664 kg.) Arpa, hurma ve üzümden tam bir sa' (şer'iye göre 2,912, örfiye göre 3,328 kg.) olarak verilmesi gerekir (**).

Sa', Mısır ölçüsüyle iki ölçek ve bir ölçeğin üçte biri kadardır. Bu saydıklarımızın karşılığını para olarak vermek caiz ve fakirin fişine daha çok yarıyorsa, daha faziletlidir.

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Fıtır sadakası, hür köle, ekrek ve kadın olan her Müslümana farzdır. Fıtır sadakası olarak hurma, arpa, buğday gibi gıda maddeleri de verilebilir."[823]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Fıtır sadakası, oruç tutanın, kötü ve saçma sözler söylemekten ötürü bulaştığı günah kirlerinden temizler. Aynı zamanda da fakirlerin karnını doyurmasına sebeb olur. Bayram namazı kılınmadan önce verilen fıtır sadakası makbule geçer. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası fıtır sadakası olarak değilse, herhangi -bir sadaka olarak kabul edilir."[824]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Fıtır sadakası hem yolculara, hem de seferde bulunamayanlara vecibtir."*[825]

ORUÇ VE FAZİLETLERİ

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, inanarak ve sevabını yanlız Allah'dan isteyerek remazan orucunu tutarsa geçmişteki ve gelecekteki bütün günahlarını af ettirmiş olur."[826]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, ramazan orucuyla birlikte şeval ayından altı gün oruç tutarsa, sanki bütün saniyi oruçla geçirmiş kadar sevab kazanır."[827]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, ramazan orucunu tamamiyle, şeval ayından da altı gün, çarşamba ve perşembe günlerinde oruç tutarsa cennete girmeyi hak etmiş olur."[828]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Harhangi bir hastalıktan dolayı kusmak mecburiyetinde bulunan) oruçlu bir kimse kustuğu takdirde orucu bozulmadığı gibi kazayı da gerektirmez. Sebepsiz olarak, kendini kurtaran oruçlu bir kimse, orucu bozulduğundan o günün orucunu tutmak mecburiyetindedir.[829]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, ramazan ve arefe gününün orucunu tutarsa, Hz. Allah da O kimsenin geçmiş ve gelecek iki senelik küçük günahlarını afeder."[830]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, muharrem ayından bir gün oruç tutarsa, o ayda tuttuğu beher gününe karşılık o kimse için otuz sevab vardır."[831]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, ara vermeden bütün senenin veya ömrü boyunca oruç tutarsa, ne tuttuğu oruç kabul edilir, ve ne de akşamleyin yaptığı iftardan ötürü sebap vardır. (Çünkü senenin içinde bayram günleri gibi oruç tutulması haram olan günler vardır.)"[832]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(İbadet maksadıyla) intikafa (caminin herhangi bir hücresine) çekilen bir kimse, dışarıda işlenilmesi mümkün olan günühlar mı hemen durdurup işlemediğinden dolayı Yüce Allah ona, dışarıda iyilik işleyen kimselere verdiği sevab kadar sevab verir."[833]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Nuh Peygamber, her iki bayram günlerinin dışında ömrü boyunca bütün zamanını oruçla geçirirdi. Davud peygamber bunun yarısını, İbrahim Peygamber de her aydan üçer gün oruç tutardı. Böylelikle sanki ömrü boyunca bütün zamanını oruçla geçirirdi. (Çünkü işlenilen her sevap, amel defterine on kat olarak yazılır.)"[834]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah: (Samimi bir yürekle mümin olan kuluman) sadece benim rızamı kazanmak uğruna tuttuğu orucun mükafatını ancak ben veriririm.) buyuruyor. Oruç tutanlar için iki sevinme anı vardır:
a) *Akşamleyin iftar ettiği an,*
b) *Ölüp Allah'ın huzuruna çıkarak tuttuğu orucun mükafatını aldığı zaman,*
Hz. Muhammed'in öz nefsi kudret elinde bulunan Allah'a and olsun ki, (öğleyin yemek yetkisi kesildikten sonra) oruç tutanın ağız kokusu Allah'ın nezdende misk kokusundan daha güzel ve daha değerlidir."[835]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ameller (işlenilen her şeyin karşılığı), pazartesi ile perşembe, günü yükselir. (ve kayıt defterine geçirilir.) Ben oruçlu iken amellerimin yükselmesinden hoşlanırım."[836]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz, sahur yemeğinde ilahi bir bereket vardır. Hz. Allah, onu size vermek lütfunde bulunmuş, (Bu yüzden mankörlük ederek) terk etmeyiniz. (Çünkü onunla meşru olan dünya işleri ve ibadetleri yapmak ve yerine getirmek için kuvvet kazanmış olursunuz.)"[837]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz, ihtiyarlanmış oruçlu bir koca oruçlu iken hanımını, öpebilir. (Çünkü nefsine hakim olmamak ihtimali yoktur. Nefsine hakim olamayacağını bilen genç olan oruçlu bir kocanın hanımını öpmesi haramdır. Kendisinden emin olanın ki ise mekruhtur, Harama yakın bir harekettir."[838]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz, cennette (susuzluğu ebediyyen gideren)kandırıcılı bir kapı vardır ki, kıyamet günü o kapıdan yâlnız oruç tutan kimseler girecektir. (Dünyada iken Allah için oruç tutanlar nerede. Bunun üzerine ayağa kalkıp müsaade isteyerek kandırıcı kapısından içeriye girer. Ardından kapı kapandığı için artık içine hiç kimse giremez."[839]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her aydan üç gün oruç tutmakla bütün seneyi oruç geçirmiş gibi olur. O üç günün geceleri ay ışığıyla beyaz olan 13, 14 ve 15. günlerdir."[840]

Ulu Allah buyuruyor ki:
1. *"Ey iman edenler!. Sizden öncekilere olduğu gibi size de oruç farz kılındı; ta ki Allah'dan korkup günahlardan sakmabilesiniz diye."*[841]

16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruç (manevi bir ilahi) kalkandır ki, oruç tutan kişi, onunla, kendisini cehennem ateşinden korur. (Ve tehlikeli olan sehvi arzularının pençesinden kurtarır.)"[842]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruç (bütün kötülüklere karşı ilahi bir siper ve manevi) bir kalkandır."[843]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kış mevsiminde oruç, serin bir havada elde edilen ganimettir. (Çünkü günleri kısa olduğundan kolaylıkla oruç tutulur.) Geceleri uzun teeccüd namazı kılınır. Ve böylece büyük mükafatlara konuşmuş olur."[844]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruç, barsakları inceltir, yağını eritir, etteki boşluğu doldurur. Sahibini cehennem ateşinden uzaklaştırır. Şüphesiz Allah'ın gözleri görmediği, kulakları işitmediği, hiç bir beşerin kalbine girmediği öylesine rengarenk bir sofrası vardır ki, o sofranın üzerine oruç tutanlardan başka hiç bir kimse oturamaz."[845]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan orucu ile Kur'an- ı Kerim kıyamet günü müminler için Allah'ın huzuruna çıkarak şefaat ederler. Bu arada oruç şöyle der:
"Ey Allah'ım ben bu kulun arzuladığı türlü türlü yemekleri, gündüzleyin sehvi arzularına engel oldu. Öyleyse bu mümin kulun hakkında ki şefatimi kabul eyle."
Kur'an da şöyle der: "Ey Allah'ım, Ben bu kulun geceleyin tatlı uykusuna engel ve yorgunluğuna da sebep oldum. Falanca mümin kulumun hakkında ki şefaatimi kabul buyur. Bunun üzerine şefaat ederler. Hz. Allah da şefaatlerini kabul eder."[846]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aşure günü, Muharrem ayının onuncu günüdür."[847]

22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Orucu tutmanız gerekir. Çünkü (sevap ve mükafat sonuçlarını gerektiren sebeblerin arasında) hiç bir benzeri yoktur."[848]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Orucu değer vererek tutmanız gerekir. Çünkü kendisine gösteriş hastalığı karışmayan yalnız Allah için tutulan bir ibadettir."[849]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler. Oruca değer vererek tutmanız gerekir. Zira oruç, (şeytanın arkadaşı bulunan ve tehlikeli olan) sehvi arzularını, keser. (Ve insanları Allah'a karşı tahrik eden) gurur ve kibirleri söküp atar."[850]

25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz cuma günü, (semadaki meleklere olduğu gibi, yeryüzünde de sizler için) bayram, Allah'ın anma ve ibadet etme günüdür Bayram gününüz olan cuma gününü, oruç günü olarak kılmayınız. Ancak cuma günü, perşembe ve cumartesi günüyle birlikte oruç tutabilirsiniz."[851]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz, günleri yazıp hesaplayan bir ümmet değiliz. (Bize göre (en makbul olan hesap değil, ayların tesbiti için hilalin görülmesidir. Çünkü aylar bir kararda kalmıyorlar. Bazen 28, bazen 29, bazen de (30 ve 31 çekiyor.)"[852]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz peygamberler, akşamleyin iftarda acele etmeye, sahur yemeğini geç yemeğe, namaza dururken sağ elimizi sol elimizin üzerine koymaya emrolunduk."[853]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müminin tutmakta bulunduğu sünnet orucu, malından çıkardığı sünnet olan sadakaya benzer. İsterse onu (bir fakire) verir, isterse onu vermeyip malına katar. (sünnet olan orucu kişi isterse tutar. İsterse tutmaz.)"[854]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazanda malınızı fazla harcamıyın. Çünkü ramazanda fazla harcamak, savaşta harcanan mala benzer. (Çünkü, her ikisinde de düşmanlarla savaşmak var.)
a) *Nefisle şeytan,*
b) *Kafir olan kimselerle."*[855]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan-ı Şerifin evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden azad edilmektir."[856]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) arafede (bulunan hacılar için) oruç tutulmasını yasak kılmıştır.(Çünkü, üzerlerinde yaptıkları yolculuğun yorgunluğu vardır.)"[857]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) her iki bayram günlerinde oruç tutulmasını yasaklamıştır."[858]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) ramazanı şerife girmedenbir gün önce her iki bayram ve teşrih günlerinde oruç tutulmasını yasak kılmıştır."[859]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) yalnız cuma gününü tahsis ederek oruç tutulmasını nehiy etmiştir. (Perşembe ve cumartesi oruç tutmadan, bunların arasından cuma gününü ayırıp o günde oruç tutulmasını yasak kılmıştır.)"[860]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah hilal aylarını insanlara (alış veriş gibi birçok işleri için) vakit olarak kılmıştır. Öyleyse, hilal ayı görüldüğü vakit oruç tutunuz. Ramazan ayının sonunda tekrar gördüğünüz vakit de bayram yapınız. Ramazanın başında hilal ayı havanın bulutlu olması nedeniyle görülmezse, Şaban ayını 30 gün olarak saydıktan sonra oruç tutunuz."[861]

"Hilal her ayın ilk gecesinde orak şeklinde görülen aya denir."

36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şafaktan evvel oruç tutmaya niyet getirmeyen bir kimse İçin o-ruç yoktur. (tuttuğu oruç niyetsiz olduğundan sahih değildir.)"[862]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İbadet hususlarında Allah'ın müsadesini kabul etmeyen bir kimse, arefe dağı kadar günah kazanır."[863]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Kim, ramazan ayında tutmadığı orucun, kazası bulunduğu halde ölürse, akrabalarından en yakını olan bir kimse, o ölenin yerine kaza olan orucu tutabilir."*[864]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şafak (tan yeri) iki kısımdır:
a) *Yalancı şafak: Canavar kuyruğu inceliğinde semanın ortasına geldikten sonra kaybolan bu şafak, sabah namazının kılınmasına ve sahur yemeğine de engel olmaz. (çünkü o vakit, hala gece sayılır.)*
b) *Hakiki şafak: Semanın ufuklarına geldikten sonra her tarafına yayılan bu şafak sabah namazının kılınmasına engel olmaz. Fakat sahur yemeğine engel olur."*[865]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah (c.c.) bir hadisi kutside şöyle buyuruyor: "Sadece benim için tutulan oruç, ilahi olan manevi bir kalkandır ki, imanlı kullar onunla cehennem ateşinden korunur. Çünkü oruç yalnız benim rızam için tutulan bir ibadet olduğundan karşılığında vereceğim finükafatın derecesini de ancak ben bilirim."[866]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İnsanoğlunun yaptığı bütün ibadetler kendisi içindir. Oruca gelince, O, sırf benim rızamı kazanmak için yapılan bir ibadet olduğundan, karşılığında vereceğim mükafatı da ben tayin ederim. Oruç, kulu kötü hareketlerden alakoyan manevi bir halkadır. İçimizden biri oruçlu olduğu gün, ne çirkin söz söylesin ve ne de bağırıp çağırsın. Oruçlu bir kimseye biri küfrettiği, ya da üzerine saldırdığı zaman, bu kimse (kendi kendine) "Ben oruçluyum." desin.
Hz. Muhammedin varlığı kudret elinde bulunan Allah'a and olsun ki oruç tutan bir kimsenin ekşi ağız kokusu, Allah'ın nezdinde misk kokusundan daha güzeldir. Oruç tutan bir kimse için iki sevinme anı vardır:
a) Akşamleyim iftar ettiği zaman,
b) Kıyamet günü Allah'ın huzuruna çıkıp tuttuğu oruçların mükafatına kavuştuğu zaman."[867]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz ramazan da akşamleyin iftar açarken, böyle derlerdi: "Susuzluk sona erdi ve damarlar ıslandı. (Allah, kabul ederse oruç tutmuş olmanın) mükafatı gerçekleşmiştir."[868]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) orucunu açarken şöyle dua ederdi: *"Ey Yüce Rabbim Yalnız senin için oruç tuttum ve senin bana verdiğin rızıkla iftar ediyorum. Orucumu kabul buyur. Çünkü sen her şeyi duyar ve bilensin. "*[869]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) mümin bir kulun evinde iftarlarını açarlarken şöyle dua ederlerdi: "Evinizde (her zaman) oruçlular iftar etsin, yemeklerinizi Allah'ın imanlı kulları yesin ve rahmet melekleri de evinize inerek misafirleriniz olsun."[870]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) Ramazan-ı Şerifin son on gününde ihtikafa girmek, geceleri ibadet etmek, zikir ve Kur'an okumakla gösterdiği ilgiyi Ramazan'ın diğer günlerinden hiç birinde göstermezdi."[871]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) üç hurma veya ateşin üzerinde pişirilmemiş herhangi bir şeyle iftar etmesini severdi."[872]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) pazartesi günleri ile perşembe günleri oruç tutar ve tutulmasını emrederdi."[873]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) pazartesi ile perşembe günleri oruç tutardı."[874]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) her ayın ilk günlerinden üçe gün oruç tutardı. (perşembe ve cumartesi günlerini ilave etmek süretiyle cuma günü de az iftar ederdi."[875]

50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) zülhicce ayının dokuzuncu (arefe) günü, aşure günü içinde bulunduğu haftanın pazartesi, perşembe ve gelecek haftanın da pazartesi günü olmak üzere her aydan üç gün oruç tutardı."[876]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) bir aydan, cumartesi, pazar ve pazartesi günleri oruç tutar. Diğer ikinci bir aydan, salı, çarşamba ve perşembe günleri tutardı."[877]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) yaş hurma bulunduğu müddetçe onunla, yaş hurma bulunmadığı zaman da kuru hurmanın üzerine iftar etmekten hoşlanırdı. İftarını hurmalarla açar ve onlarla yetinirdi. İftar ederken hurmaların sayısını çift değil, 3-5 veya 7 olan tek sayılardan kılardı."[878]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz. (s.a.s.) sünnet olan oruçları, en fazla gün olarak pazartesi ile perşembe günleri tutardı. Sebebi kendilerinden sorulunca, O da cevab olarak şöyle buyurdular: " İyi ameller pazartesi ile perşembe günleri yükselerek amel defterine geçirilir (Ben, bu günlerde oruçlu iken iyi amellerimin kayıt defterine geçirilmesini severim. Ameli yükselen her oruç tutan müslüman kişinin günahı affedilir. Müslüman kişinin günahı affedilir. Fakat tevbe ederek birbirleriyle konuşmayan müslümanlar bunun dışındadır. Bunları, barışıncaya kadar kendi hallerine bırakınız." denilir."[879]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) iftar vaktinde (kurban bayramının tesbitinden dolayı, şevay ayının hilalini görmek için) ancak iki kişinin şahidlinini kabul buyururlardı."[880]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) su ile olsa bile iftarını açmadan, akşam namazını kılmazlardı."[881]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) Ramazan-ı şerife girdiğinde sımsıkı bir şekilde elbisesini giyer. Ramazan bitmeden yatağına da uzanmazdı. Ve bütün ramazan boyunca zamanını ibadetle geçirirdi."[882]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruç, yalnız yemeği ve içmeyi terketmek değildir. Oruç, yemeği ve içmeği terketmenin yanında, aynı zamanda da kötü ve saçmak sözlerin söylenmemesi demektir. Hatta oruçlu iken sana birisi küfreder, yahutta cahillik yaparak üzerine saldırırsa, sen de onun yaptığı gibi değil, (kendi kendine) " Ben oruçluyum." dersin."[883]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruç tutmak isteyen bir kimse sahura kalkarak bir şeyler yesin."[884]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, Allah rızası için (caminin hücresi gibi) herhangi bir yere çekilip, kalbden inanarak, karşılığında yalnız Allah'dan isteyerek ihtîkafda bulunursa, geçmiş bütün küçük günahları af edilir."[885]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, Allah için oruç tutan bir kimsenin iftarını açtırırsa oruç tutan kimsenin kazandığı sevap kadar sevap kazanır. Fakat oruç tutanın sevabında da bir noksanlık olmayacaktır."[886]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, oruç tutan bir kimsenin orucunu iptal ettirirse yahut cepheye gidecek olan bir kimsenin sevaş malzemesini temin ederse o kimsenin kazandığı sevap kadar sevap kazanır."[887]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ın nezdinde oruçluların en sevimlisi Davut peygamber'in orucudur. Çünkü O, bir gün oruç tutan, bir gün de tutmayanlardandı! Allah'ın nezdinde namazların en güzeli yine Davut Paygamberin namazıdır. Çünkü O, gecenin yarısına kadar yattıktan sonra, kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirir. Sonra gecenin kalan kısmı olan altıda birini yatardı."[888]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan'ın orucunu vaktinde tutabilmeniz için Şaban hilali'ni araştırınız. Günlerini sayınız."[889]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz iftar açtığı zaman hurmayla açsın. Çünkü hurmada ilahi bir bereket vardır. Hurmayı bulumazsa su ile iftarını açsın. Çünkü su, madden ve manen temiz ve temizleyicidir. Güneş, geceleyin yonelip bütün varlığı ile kaybolunca, oruç tutan kimseleri iftarını açsınlar,"[890]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan gelince cennet kapıları ardına kadar açılır. (oruç tutan müminlere karşı cehennemin bütün kapıları kapanır. Ramazan ayı gelmeden önce, faaliytlerini kısmen durdurması için şeytanların, hepsi zincire vurulur."[891]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Ramazan ayının dışında) Oruç tutmak istediğin zaman, ayın 13, 14 ve 15. günlerinde oruç tut."[892]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz oruç tuttuğu gün, kötü ve saçma sözler söylemesin. Birisi ona küfreder veya üzerine saldırırsa, (kendi kendine) ben oruçluyum, desin."[893]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dünyada günlerin en üstünü zilhicce ayının ilk on günleridir."
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Her ibadete gösteriş mikrobu karışabilir.) Fakat oruca gelince, O'na hiç bir gösteriş mikrobu bulaşmaz."[894]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruçda (sevabını yok edecek) gösteriş ve riyakârlık yoktur."[895]

Ulu Allah buyuruyor ki:
2. *"(O sayısı belli günler) insanlara yolların en doğrusunu gösteren, gerçeğin açıklayıcısı, eğri ile doğruyu birbirinden kesinlikle ayıran Kur'an-ı Kerim'in (Levh-ı Mahfuz'dan. Gökyüzüne indirildiği) Ramazan ayıdır. Ramazan ayma erigen orucunu tutsun. Hasta ya da yolcu olan kimseler, tutamadıkları günler sayısınca başka günlerde oruç tutsunlar."*[896]

71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yolculukta (şiddetli açlık ve susuzluktan dolayı bunalım içinde bulunan bir kimse için) oruç tutmak, sevabı gerektiren ibadetlerden değildir. (Böyle bunalım gerektiren şeylerle karşılaşmayan ve kolaylıkla tutabilen yolcular için oruç tutmak daha iyidir.)"[897]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evinizde her zaman oruçlular iftar etsin. Yemeklerinizi Allah'ın iyi kulları yesin, meleklerde sizin için dua etsin."[898]
73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadir gecesini, ramazan ayının 24. gecesinde arayınız."[899]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Başka bir riaveyete göre sevgili peygambersiniz şöyle buyuruyorlar. Kadir gecesini ramazan ayının 27. gecelinde arayınız."[900]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah (c.c.) size ramazan ayını oruçla geçirmeyi farz kılmıştır. Ben, size Ramazan ayının gecelerinde teravih namazını sünnet olarak kıldım. Kim, Ramazan orucunu tutar, inanır ve değerim takdir eder, kadir gecesini ibadetle geçirirse, geçmiş bdtün küçük günahları af edilir."[901]
76- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah Ramazan ayının orucunu tutmak zorunlusunu benim ümmetimin hasta ve yolcularından kaldırmış ve bunların yalnız yolculuk ve şiddetli hastalığın yüzünden yemelerini de birer sadaka olarak kabul eder. (Ve buna da ruhsat ismi verilmiştir.) "[902]
77- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Cennette öylesine her kak ve yüksek köşkler vardır ki itû dışından, dışı da içinden görünür. Hz. Allah bunları fakirlere yemek yediren, tatlı dille nasihatler veren, bol bol oruç tutan, başkası uykudayken gece namazını kılan imanlı kimseler için hazırlamıştır."[903]
78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz oruç tutan kimseler için, iftar vaktinde mutlaka kabul olunacak bir dua etme yetkisi vardır."[904]

"Allah sizin için güçlük değil, (her zaman) kolaylık diler."[905]

79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Allah'ın verdiği (bedeni ve mali) nimetlerine şükür eden ve bu nimetlerle Allah'a itaat eden kimselere verilen mükafat, oruç tutan kimselere verilen mükafat kadardır."[906]
80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz her şeyin bir ana kapısı vardır. İbadetlerin ana kapışı ise oruçtur."[907]
81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz günleri yazıp hesaplayan bir ümmet değiliz. (Bize göre en makbul olan, hesap değil, ayların tesbiti için hilalin görünmesidir. Çünkü aylar bir kararda kalmıyorlar. Bazen 28, bezen 29, bazen 30 bezende 31 çekiyor.)"[908]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz peygamberler, akşamleyin iftarda acele etmeye, sahur yemeğini geç yemeğe, namaza dururken sağ elimizi sol elimizin üzerine koymaya emrolunduk."[909]
83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kış mevsiminde serin bir havada tutulan oraç, elde edilen bir ganimettir. (Çünkü günleri kısa olduğundan kolaylıkla oruç tutular.) Geceleri uzun teeccüd namazı kılınır ve böylece büyük mükafata kavuşulur."[910]
84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim ümmetime (dağlarda bulunan mağara veya herhangi bir yerde inzivaya çekilip, ruhbanlık değil, inzivaya çekilmeden) yakışan, oruç tutmak ve gece namazını kılmaktır. (Çünkü bunlar ruhbanlıktan daha büyük bir ibadettir.)"[911]
85- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruç tutanın en iyi hıslatlarından birisi de misvak kullanmaktır."[912]

Oruç Tutmak

Özürsüz olan ve âkil ve baliğ olmuş bulunan kadın ve erkek her Müslümanın senede bir ay, yani Ramazanda oruç tutması farzdır. Özürlü kimseler, oruç tutamadıkları günleri, özürleri geçince kaza ederler.[913]
86- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gece namazını kılan birçok kimseler vardır. Fakat (kötülük işlediklerinden dolayı) gece namazından alacakları kazanç, ancak uykusuzluk olacaktır.
Oruç tutan birçok kimseler vardır. Fakat (dilin küfür etmek, diğer uzuvlarını da haram işlemekten alakoymadıgı için) tuttukları oruçtan alacakları kazanç, sadece açlık ve susuzluk olacaktır."[914]
87- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mekke'de tutulan oruç, Mekke'nin dışında tutulan oruçtan bin kat daha üstündür."[915]
88- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Allah'ın vermiş olduğu mali ve bedeni nimetlerine) şükür eden bir çok (nafile) orucunu tutmayan kimseler vardır ki, nafile orucunu tutanlardan daha büyük mükafat kazanır."[916]
89- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan ayı, feyz ve bereketi çok olan bir aydır. Çünkü (oruç tutan müminler için) bir tek tanesi kapalı tutulmaksızın Cennetin bütün kapıları ardına kadar açılır. Ve tek tanesi açık bırakılmamak üzere tüm Cehennem kapıları (Ramazandan evvel yaptıklarına, karşılık yetkilerini kaybedecek şekilde) Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan) şeytanlar zincire vurulur.
Ramazan ayının her gecesinde (meleklerden) bir çağırıcı (Allah'ın emri ile) kulları şöyle çağırır: "Ey iyilik peşinde koşanlar. İşte, kazancı bol olan iyiliklerin yapılma zamanı geldi. Ey kurtulaşa ermek isteyen (kötülük işleyen) kimseler. Allah'dan utanmak ve bu aya saygı göstererek, kötülüklerinizi azaltın."[917]
90- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Din uğrunda) sefere çıkan kişi, oruç tutanlarla eşittir. (Allah'ın kazandıkları sevab birdir.)"[918]
91- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şaban ayı, Recep ayı ile Ramazan ayının arasındadır. İnsanlar gafil olup bilmeyebilirler. Kulların iyi sevabları Şaban ayında Allah'ın katına yükselir ve kayıt defterine geçirilir. Ben, Şaban ayında oruçlu iken iyi amellerimin yükselmesinden hoşlanırım."[919]
92- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ali. Sevap ayının orucunu tut."[920]
93- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan peşinden gelen şeval aylarının ve çarşamba ile perşembe günlerinin orucunu tutunuz. Bunları tuttuğunuz takdirde bütün senenin orucunu tutmuş gibi olursunuz."[921]
94- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruç tutanın (dünya ile ilgili konuşmalar yapmayarak) susması, teşbih etmek gibidir. Uykusu ibadet, duası makbul, iyi amellerinin karşılığı ise kat kattır."[922]
95- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Recep ayının ilk gününü oruçla geçirmek, üç senelik küçük günahlarının kefaretidir. (Günahların af edilmesine vesile olur.)"[923]
96- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, şafak çıkmadan evvel geceleyin Ramazan ayının orucunu tutmak ayının orucunu niyet getirmezse, tuttuğu oruç makbule geçemez."[924]
97- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, yalan yere şahitlik yapmak veya yaptırmaktan vazgeçmezse, Hz. Allah'ın o kimsenin tuttuğu orucu, dolayısiyle yemek yemeği, su içmeyi terketmesine ihtiycı yoktur."[925]
98- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Oruçlu olduğunu unutarak yeyip içtikten sonra hatırlayan kimse orucunu bozmadan orucuna devam etsin. (Çünkü o kimseyi Allah, yedirmiş ve içirmiştir.)"[926]
99- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Öylesine iki ay vardır ki, (ister 28, 29 veya 30 gün çeksin sevap bakımından) hiç bir noksanlıkları yoktur. " Bu iki ay Ramazan ayı ile Zülhicce ayıdır."[927]
100- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Ramazan ayının orucu, gelecek ramazana kadar o arada yapılan her türlü küçük günahların kefaretidir."*[928]

Oruç demek, Allah'a kulluk ve ibadet niyetiyle tan yerinin ağarmıya başlamasından güneş batıncaya kadar, niyetlenip, bir şey yiyip içmekten ve orucu bozan başka şeylerden nefsini korumak demektir.
Cenabı Hak Kur'anı Kerîminde buyurmuşlardır ki: *"Oruç yalnız benim için tutulduğundan onu mükâfatını doğrudan doğruya ben kendim ihsan ederim."* Bunun için oruç Allah indinde çok büyük ve o derece sevabı olan bir ibadettir.[929]

101- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan orucu, sema ile yerin arasında muallek (kayıt defterine geçmemek üzere asılı) olarak kalır. Ancak fıtır sadakası verilmekle yükselir."[930]
102- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Tutmaktan aciz ve yorgun bir durumda olan) seferde oruç tutan bir yolcu (kendisi için runsata muhalefet etmek bakımından..) hazerde oruç tutmayan bir kimse gibidir."[931]
103- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aşure gününde oruç tutunuz. Çünkü aşure günü öylesine değeri büyük bir gündür ki, peygamberler bu günün orucunu tutarlardı."[932]
104- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aşure gününde oruç tutunuz. Tuttuğunuz zamanda Yahudilere muhalefet ediniz. (Zira onlar yalnız aşure günü orucunu tutarlar.) Siz tuttuğunuz vakit Muharrem ayının 9. ve 11. günlerinde ilave etmek suretiyle tutunuz."[933]
105- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey hanım. (üzerinde kalan Ramazan ayında tutmadığı oruçların kazası için) ölen kız kardeşinin yerine oruç tut. (Bu hadis sadece şafii mezhebinin bir delilidir.)"[934]
106- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Ramazan ayının orucu, (her sevap on yazılır kaidesine göre) On ay şeval ayından ilave edilerek tutulan altı günlük oruç ise 2 ay sayılır. Böylece Ramazan ayının tamamiyle, şeval ayının ilk altı gününü oruçla geçiren bir kimse, bütün yılı oruçla geçirmiş gibi olur."[935]
107- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her aydan üç gün oruç tutmak, bütün seneyi oruçla geçirmiş gibi olur."[936]
108- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En güzel nafile orucu, her aydan 3 gün oruç tutmaktır."[937]
109- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Arefe günü oruçla geçirmek, Allah'dan umarım ki, geçmiş ve Kir sonraki yılın tüm günahlarının silinmesine kefaret olur."[938]

Ramazan ayının kutsallığı yalnız orucun farz kıldığı ay olmasından ibaret değildir. Orucun bu ayda emir buyurulmasının ilâhi bir hikmeti vardır. Bu da, Kur'anı Kerimin Peygamber Efendimize ilk defa Ramazan ayında indirilmiş olmasıdır. Şu halde İslâm dininin, Müslümanlığın başlangıcı da bu aydır.
Orucun, senenin belli bir mevsiminde emir buyurulmayışının da bir hikmeti vardır. Ramazan her sene on gün evvel gelmekle oruç ayı zaman zaman dört mevsimden birine, uzun veya kısa günlere rastlar. Bu suretle Müslümanlar her türlü şartlar içinde nefislerine hâkim olabilmenin meziyetlerine ulaşırlar.[939]

Orucun Hikmetleri

Oruç, İslâmlık binasının üzerinde yükseldiği beş ana temelden biri ve önem sırasına göre, namazdan sonra ikincisidir. Ana gayesi, mü'mini hayvanı içgüdülerin ve âdi şehvet duygularının pençesinden kurtarıp, melekliğe doğru yükselişin hür ve engin semasında kanat çırpmayı mümkün kılacak bir ruh olgunluğuna ve ermişlik sırrına kavuşturmaktır.
Büyük Allah âşığı Mevlânâ'nın:
"Ben, binbir renkli çiçeklerle bezenmiş ilâhî bahçelerin tatlı nameli bülbülüyüm; bu süfli toprak dünyası benim ana vatanım değildir. İki üç günlük bir beden kafesine ruhumu hapsetmişler de, o yüzden şu anda buradayım." diyen yakıcı sözlerinin manâsını iyice hazmedip insanoğlu için tek ve baş gayenin Allah'a doğru ilerlemek olduğunu, orucun da kulu dünyaya ait nefsanî ağırlıklardan kurtarıp, mesafeleri yutabilecek bir ruh hafifliğine kavuşturduğunu düşünürsek, bu yüce ilâhî emrin değerini daha iyi takdir ederiz.
Orucun bu ana gayesi yanında vücut sağlığı ile cemiyet düzeniyle ilgili ikinci dereceden daha birçok hikmetleri de vardır, elden geldiği kadar bunları belirtmeye çalışalım:
Sözün burasında okuyucudan, gereğince dikkat buyurmasını rica ederek, ifade etmeliyiz ki, oruç, derece bakımından üç kısma ayrılır:
a) Halkın tuttuğu avam orucu.
b) Nefsinin dizginlerini elinde tutan seçkinlerin orucu. (Savm-ı Havas).
c) Ermişlerin, Allah dostlarının ve Peygamberlerinin tutabileceği yüksek seviyeli oruç. (Savm-ı Havass-ıl Havas).
a) Basit halkın orucu, elinizdeki kitabın ve diğer fıkıh kitaplarının ilgili bahislerinde belirtilen şartlara uyarak, yani, tanyerinin ağarmasından itibaren yemeden, içmeden ve hiç bir türlü cinsi temasta bulunmadan akşam ezanına kadar sabretmek suretiyle tutulan oruçtur.
Ulu Allah'ın nezdindeki derece bakımından bu nevi oruç, o noktadadır ki, gerekli şartlarından bir tanesine uyulmadığı takdirde, artık oruç-luk sıfatı (niteliği) ortadan kalkar, şartları yerine getirildiği zaman ise mü'mini, İslâm dininin beş ana farzından birinin borcundan kurtararak, öbür dünyada bu ibadeti yapmamaktan ötürü ceza görmesi ihtimalini ortadan kaldırır. Bu, sıradan müslüman halk kalabalığının tuttuğu oruçtur.
b) Allah'a varan yolda sıradan halk kalabalığın nazaran daha gayretli bir üerleme gösteren seçkin mü'min, sadece fıkıh kitaplarında sayılan şartları yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda vücudun önemli azalarına da, günahtan kaçınıp sevaba koşmalarını sağlayarak, oruç tutturur.
Böylesine bir oruçluyu, basit halkın oruçlu kişilerinden ayıran hususiyet (özellik)lerin önemli olanlarını şöyle sıralayabiliriz:
Harama, kalbi bulandırıcı ve ilâhî aydınlıktan uzaklaştırıcı olan her şeye bakmamak; yalan söylememek; ara bozuculuk etmemek; dedikodu, küfür, ahlâk düşüklüğü ve Allah'tan uzaklaştırıcılık mahiyeti taşıyan konuşmalara kulak asmamak, asla haram yememek; çoluk çocuğun geçimini başkalarına haksızlık ederek ve meşru olmayan yollardan giderek sağlamamak; helâl ve temiz yerlerden kazanılmış malı bile gerektiğinden fazla harcamamak.
Peygamber Efendimizin, *"Beş şey orucu bozar (faziletini, kemaliyetini giderir): Yalan, başkalarının arkasından konuşmak, ara bozuculuk, yalan yere yemin etmek, şehvetle bakmak"* ve "*öyle oruçlular vardır ki, çektikleri açlık ve susuzluktan başka hiç bir kazançları yoktur"* gibi hadîs-i şerifleri bu dereceden olan orucun ne gibi şartlara uyarak gerçekleşebileceğini ve ne gibi davranışlarla zedelenip gerçek değerini yitireceğini açıkça dile getirmektedir.
c) Allah'a giden aydınlık yolda daima en başta yürüyen ve ellerinde hidayet ve nur bayrağı taşıyıp büyük kitleleri de arkasından sürükleyen aziz kişilerin orucu, bu anlattığımızdan daha yüksek bir derece gösterir. Vücudun topyekûn bütün azalarına ve ruhun her türlü istek ve arzularına vazifeler (ödevler) yüklemektedir; ahlâkı ve ruhu ilgilendiren yüksek mânasiyle yalnız Ramzan ayına da mahsus değildir; bu rütbeyi kazanmış Allah dostlarının bütün hayatı boyunca devam eder. Bu oruç, halk kalabalığının küçük kusurlar arasında bile saymadığı en önemsiz davran işi ardan zedelenerek üstünlüğünü kaybeder. Allahtan başka, dünyaya ait herhangi bir şeyin sevgisine kalble yer vermek, dünyalık gsçim endişeleri taşımak, kendini belli belirsiz bir şekilde dahi olsa üstün görmek gibi davranışlar ve duygular bu dereceden orucu lekeleyici olur. Bu hususta daha fazla şeyler anlatmak doğru değildir, çünkü anlatarak ya da işitilerek değil, yaşanarak, tadına vararak anlaşabilecek yüksek bir ruh hali ve iman rütbesidir. Sıradan mü'minin böyle bir derecenin parlak aşkını kalbinde taşıması, gücünün yettiği kadar ona doğru ilerlemeye çalışması en büyük dileğimizdir. Sayın okuyucu, sözün burasında iyice anlaşılması gereken önemli bir gerçeğe şöyle bir devinmek lâzım gelecektir.
Dinimizin bütün emir ve ibadetleri bir ana gaye etrafında düğümlenmektedir. Kalbi ve düşünceyi, nefsin bütün hayvan! istek ve ihtiraslarından geçici-ölümcü dünyalık arzuların esir edici zincirinden kurtarıp Allah sevgisinin aydınlık hürriyetine kavuşturmak. Bunda hiç bir mü'minin şüphesi olamaz. Fakat bilmek gerekir ki İslâmlık, dünyadan el etek çekip köşeye büzülmeyi, hattâ manastır ve mağaralara kapanmayı, geçici ve ölümcüdür diye dünyada sefil, perişan ve başkalarına muhtaç yaşamayı, çoluk çocuğu da helâl yollardan geçimlerini sağlamıyacak düşkün ve perişan bırakmayı emreden hatta geçim-gören bir miskinlik dini değildir. Gaye, dünyanın malına, önüne, mevkiine, şshevî duygularına kapılıp bağlanmamak, bınlan hepsinin bütün varlığın yaratıcısı olan Ulu Allah'ın istediği zaman verip, istediğinde ger alabileceği emanetleri diye kabul etmektir.
Dünyanın en zengin servet ve imkanları içinde böylesine ince ve yüce Allah'ı hiçbir an unutmayım bir idare tarzı gösteren varlıklı yüksek mevki sahibi bir mü'minin her doğru ve dine uygun hareketi ibadettir.
Şimdi kısaca orucun hikmetleri üzerinde birazcık duralım:
1- Oruç sıhhattir Bir yıl boyunca yediklerimizi hazmetmek için hiç durmadan çalışan sindirim cihazı (dişler, yemek borusu, mide, bağırsaklar ve çeşitli salgı bezleri) bu bir aylık süre içinde kısmen dinlenmek imkânını bulur. Zamanımızın müslüman olan ve olmayan bütün mütehassıs doktorları kendilerine başvuran hastalara zaman zaman perhiz tavsiyesinde bulunarak bu dinlenmenin ne kadar gerekli olduğunu kabul ediyorlar. Halbuki İslâm'ın yüce Peygamberi bundan 1400 küsur yıl önce, doktorluk daha sivilce tedavisinden âcizken "oruç tutun, sıhhatli olursunuz" hadisiyle bu gerçeği en güzel bir şekilde ifade etmiştir.
Orucun sağlığa olan bu kesin faydalarının gerçekleşebilmesi için sahur ve akşam yemeklerinde türlü türlü ve bol yemeklerle mideyi doldurup şişirmemek gerekir. O zaman kısa bir süre için nisbeten dinlenme imkânı bulan mide aniden hızlı ve uzun çalışmaya mecbur edilmiş olur ki, bu durum gündüz boyunca dinlenmesinin sağlayabildiği faydalardan daha çok zararlara ve hastalık başlangıçlarına sebep olabilir.
Üzülerek belirtmek gerekir ki, memleketimizin çoğu yerlerinde ve daha başka İslâm ülkelerinde yılın diğer aylarında Ramazan için seçkin bol yiyecek maddeleri biriktirmek alışkanlık haline gelmiştir. Garek sahurda ve gerekse akşamları, diğer övünlere göre, o kadar bol, çeşitli ve sevilen yemeklerle sofralar donatılır ki, henüz oruç tutacak yaşa gelmeyen küçük çocuklar sırf böyle lezzetli ve sofralar dolusu yemeklerden yiyebilmek için vaktinden önce oruç tutmaya heveslenirler. Sanki bu mübarek ay oruç tutma ve mide dinlendirme ayı değil de, günlerce süren bir yemek bayramı, bir mide şişirme şenliğidir...
Aynca, akşam ezanını, kızgın güneşin altında çatlamış toprakların yağmur beklemesini andıran bir sabırsızlıkla beklemek, ibadeti zor taşınan ağır bir yük kabul etmek mânasını taşır ki, bu orucun ana gayelerine aykırıdır.
2- Oruç varlıklılara, açların halini bildirip onların yardım ve merhamet duygularını harekete getirir. Zengin kimseler yıiın diğer aylarında bol bol ve çeşitli yemeklerle hayatlarını devam ettirip karnını doyuramayanların çektiklerini gereğince bilmezken, oruç sayesinde kısmende olsa açlığın ne demek olduğunu tecrübeyle anlıyorlar ve devamlı olarak yeterince karnını doyurmadan yaşamak zorunda olan yoksulların acıklı halini takdir edip onlara yardım etmenin bir insanlık ve din borcu olduğunun şuuruna varıyorlar.
Sözlerimizi bir kutsî hadisle tamamlayalım. Yüüce Allah, adını adiyle yanyana yazdığı sonuncu elçisi Hazret-i Muhammed' (a.s.)e "ben her ibadete derecesine göre ondan yediyüze kadar yükselebilen kat fazlasiyle mükâfat veririm, ama oruca gelince o, sırf benim için yapılan, gösteriş kaldırmaz bir ibadet olduğu için karşılığında vereceğim mükâfatın sınırını ben tâyin ederim." buyurmuştur. Ne mutlu hakkiyle müslüman olup icaplarını yerine getiren bahtiyar kimselere.
Yüce Allah'dan öyle umarım ki: Aşure günü orucu geçmiş senenin tüm küçük günahlarını afettirir.[940]

KONU: HAC

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey imanlı kişi. (Düşmanların saldırısına uğramak ve ölüm şerbetini içmek gibi) zorlukların bulunmadığı sevabı çok olan bir cihada koş. O da haç ibadetidir."[941]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"İhram elbisesini giyen bir hacı, tavaf edip Hacer'ütül esved' iyi elleyinceye kadar telbiye duasını okur."[942]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Haç ile umre ibadetlerini birlikte yapınız. Çünkü bu iki ibadet, körüğün demir, altın, gümüş gibi madenlerin paslarını temizlediği gibi, yapanın da fakirlik ızdırabını ve günah kirlerini temizler. Makbule geçen bir haç ibadetinin karşılığı ancak cennettir."[943]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zemzem suyundan kana kana içmek, münafiktan bir beri olmaktır."[944]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan ve kurban bayramı günleri, siz müslümanların birlikte araştırıp kabul ettiği günlere tesadüf eder. Yine aynı şekilde, Arefe günü de araştırılarak kabul ettiğiniz bir gündür."[945]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan bayramı ile Kurbap bayramı, siz müslümanları hepiniz birlekte raştırıp bayram olarak kabul ettiğiniz gündür. Arefe dağının her tarafı vakfe için bir ibadet yeridir. Mina dağının ve Mekke yollarının her tarafı kurban kesilme yeridir. Müzdelifenin Her yanı hacıların toplanıp ibadet ettikleri yerdir."[946]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Haç ve umre ibadetlerinin çokça yapılması fakirliği yok eder."[947]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mekke toprakları (müslümünların) deve gibi binekleri ile gelip toplandıkları yerder. Bu yüzden evlerinden hiç birisi ne satılır ve ne de kiraya verilir. (çünkü bütün müslümanların arasında ortak bir maldır.)"[948]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah, sıdır gibi mekkenin bütün bitkilerinin koparalmasını, haram kılmıştır. Ve bu bitkileri koparanlara da lanet etmiştir. Bu hüküm ise, Hz. Muhammed'den değil, doğrudan doğruya Hz. Allah dan gelmedir."[949]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sizden kimin gücü Medine-i Münevvere'de kalmaya yetiyorsa (ölünceye kadar orada kalabiliyorsa) orada kalarak ölmeyi tercih edin. (Çünkü kiyamet günü ilk olarak orada ölenler için şefaat edeceğim.)"[950]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, kötü bir söz söylemeden ve herhangi bir günah işlemeden Allah rızası için haç ibadeti yaparsa, anasından doğduğu gibi günahsız olarak evine dönecektir."[951]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Kabeyi ziyaret ederek haç veya umre ibadetlerini yapan bir kii se, son olarak oradan ayrılırken bir tavaf daha yapsın."* [952]

Haccın fazileti: Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Nâsı hac etmeğe çağır ki piyade olarak, zayıf develer üzerinde bulunarak her uzak yollardan sana gelsinler."[953]
Kata de (791) diyor ki, Allahu Teâlâ, İbrahim Aleyhisselâma, insanları Kabe'nin ziyaretine daveti emrettiği vakit, İbrahim Aleyhisselâm:
"Ey İnsanlar! Allahu Teâlâ bir beyt inşâ ettirdi, bunu ziyaret edin" diye bağırdı. Yine Allahu Teâlâ:[954]

13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz müslümünlarla münafıkların arasındaki fark, münafıkların zemzem suyundan kana kana içmemeleridir."[955]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Habeşliler, size saldırmadığı müddetçe siz, onları kendi hallerine bırakınız. Zira Kabe'nin defnelerini ancak bıçakları ince ve uzun kimseler çıkaracaktır."[956]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Haç ile umreyi tekrar tekrar yapınız. Çünkü körüğün, demir madenlerinin pas kirlerini temizlediği gibi, bu iki ibadet, yapanın da fakirlik ve günah kirlerini temizler."[957]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişi, helal olamayan mal ile haç ibadetini yaparken: "lebbeyke Allahümme Lebbeyke"Allah'ın emirlerine amadeyim, yapmaya hazırım. Emredin. Şeklindeki duayı okuduğu zaman Hz, Allah: "Hayır, hayır emrine amade değilsin, yaptığın hiç ibadeti ise kaim edilmeyerek red edilir."[958]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişinin ölmüş, ağır hastalık veya ihtiyarlık gibi sebeplerle ifa edemeyen anne ve babasının yerine yaptığı haç ibadeti, hem kendisi için hem de anne, babası için kabul edilir. Bunların semada bekleyen ruhları ise şad olur."[959]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacdan gelenlerle karşılaştığın zaman, ona selam vererek tokalaş, evine girmeden önce sana istiğfar etmesini söyle. Çünkü Allah'ın af ve mağfiretine mazhar olarak gelmiştir."[960]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Haç ibadetini yapmaya acele ediniz. Çünkü şimdiye kadar iki kere din düşmanları tarafından tahrip edilmiştir. (Kabe'nin tahribine üçüncü bir defa kast edildiği anda Hz. Allah tarafından yeryüzünden kaldırılarak bilinmeyen bir yere götürülüp ve bir daha geri getirilmez.)"[961]

"Kendileri için menfaatli olan şeyleri müşahede ve elde etsinler diye." [962]Buyurmuştur.

20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) hacılara şöyle daua ederdi:
"Allah'ım, hacıların ve dua ettikleri kimselerin günahlarını af eyle"[963]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Ömer, İslam, kişinin kendisini kabul etmeden evvel (küfür devrinde) işlediği günahlarını sildirdiğini bilmez misin? Yine Mekke'den Medineye hicret etmek, daha evvel işlenilen her türlü günahları, haç ibadeti de ondan evvel işlenilen günahları sildirdiğini bilmez misin?"
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben, öylesine bir şehre göç etmeye emrolundum ki, fazilet bakımından o şehir, bütün şehirlerden üstündür.
Ona Medine şehri derler. Körüğün demir paslarını arıttığı gibi, o da sakinlerinin günahlarını arıtır."
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zemzem suyu, içildiği hastalığın ilacı olur. (Hangi hastalık için içiliyorsa, onun için şifa olur.)"[964]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zemzem suyu, içildiği her derdin devasıdır. O halde şifa bulmak için içiyorsan, Allah onunla sana şifa verir. Herhangi bir kölükten, Ona sığınmak için içiyorsan, Allah seni korur. Susuzluğunu gidermek için içiyorsan, Allah senin susuzluğunu giderir. Doymak için içiyorsan, Allah seni onunla doyurur. Çünkü zemzem suyu, Hz İsmail peygamberin isteği üzerine Hz. Cebrail (a.s.) in ayağını yere vurmasıyla, aralarında fışkırarak meydana gelen bir sudur."[965]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Tam manasıyla sırf Allah rızası için) haç ibadeti yapan bir kimse fakir olmaz."[966]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Haç veya umre ibadetleri için "La ilahe illallah" cümlesini okuyan bir hacının günahları güneş batarken koybolur."[967]

Bâzı âlimler bu menfaat, hac mevsiminde ticaret kazancı ve âhirette alacakları mükâfattır dediler. Seleften birisi bu âyet-i celîleyi duyunca: "Kâbenin Rabbine kasem ederim ki, Allahu Teâlâ ziyaret edenleri affedecektir" demiştir. Yine,[968]

---

[1] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602
[2] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602
[3] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602
[4] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602
[5] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602

[6] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602
[7] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602
[8] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/602-604
[9] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/604
[10] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/604
[11] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/604
[12] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/604
[13] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606
[14] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606
[15] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606
[16] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606
[17] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606
[18] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606
[19] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606
[20] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/608
[21] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/606-608
[22] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/608
[23] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/608
[24] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/60
[25] Fetih: 48/28
[26] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[27] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[28] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[29] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[30] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[31] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[32] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[33] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[34] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/610
[35] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/612
[36] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/612
[37] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/612
[38] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/612
[39] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/612
[40] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/614
[41] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/614
[42] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/614
[43] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/614
[44] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/614
[45] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/614
[46] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/614
[47] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[48] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[49] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[50] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[51] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[52] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[53] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[54] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[55] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/616
[56] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/618
[57] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/618
[58] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/618
[59] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/618
[60] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/618
[61] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/618
[62] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[63] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[64] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[65] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[66] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[67] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[68] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[69] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[70] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/620
[71] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[72] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[73] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[74] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[75] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[76] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[77] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[78] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/622
[79] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[80] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[81] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[82] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[83] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[84] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[85] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[86] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[87] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[88] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[89] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/624
[90] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/626

[91] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/628
[92] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/628
[93] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/628
[94] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/630-632
[95] Duha: 93/5
[96] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/630-634
[97] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/636
[98] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/636
[99] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/636
[100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/636
[101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/636
[102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/636
[103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/638
[104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/638
[105] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/638
[106] Al-İ İmran: 3
[107] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/640
[108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/640
[109] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/640
[110] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/640
[111] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/640
[112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/642
[113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/642
[114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/642
[115] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[116] İbnü Maceh. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[117] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[118] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[119] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[121] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[122] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[123] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/644
[124] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/646
[125] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/646
[126] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/64
[127] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/646
[128] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/646
[129] Tevbe: 9/108
[130] Büreyde. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/648
[131] Ebu Hüreyr. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/648
[132] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/648
[133] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/648
[134] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/648
[135] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/648
[136] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/648
[137] Maide: 5/6
[138] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[139] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[140] Ebü Eyüb. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[141] Ebu Hüreyra. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[142] Ebu Getadei. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[143] İmamı Şafii. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[144] Ebü Nüan. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[145] Ebu Nüayn. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650
[147] Hz. Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[148] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[149] Ebu Hüreyr. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[150] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[151] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[152] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[153] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/652
[155] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[156] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[157] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[158] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[159] Ebu Davud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[160] İbnü Ma. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[161] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[162] En'am: 6/91
[163] Ahzab: 33/4
[164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/654
[165] Hz. Ali. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[166] Hz. Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[167] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[168] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[169] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[170] İmamı Şafii. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[171] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[172] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/656
[173] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658
[174] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658
[175] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658

[176] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658
[177] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658
[178] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658
[179] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658
[180] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/658
[181] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[182] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[183] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[184] İbni Mache. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[185] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[186] Ümmü Selam. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[187] Hz. Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[188] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[189] İbnü Mesu. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/660
[190] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[191] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[192] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[193] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[194] Hz. Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[195] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[196] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[197] Ebu Ümame. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/662
[198] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/650-662
[199] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664
[200] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664
[201] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664
[202] Ebu Şeybe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664
[203] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664
[204] İmamı Malik. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664
[205] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664
[206] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/664-666
[207] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/666
[208] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/666
[209] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/666
[210] Ebu Hureyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/666
[211] Ümmü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/666
[212] Hz. Bilal. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/666
[213] Taberanı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/666
[214] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[215] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[216] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[217] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[218] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[219] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[220] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[221] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/668
[222] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[223] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[224] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[225] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[226] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[227] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[228] Hz. Bilal. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[229] Hz. Talha. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[230] Nesei. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/670
[231] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/672
[232] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/672
[233] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/672
[234] Hz. Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/672

[235] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/672-674
[236] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/674
[237] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/674
[238] İbnü Macehe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/674
[239] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/674
[240] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/676
[241] Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/676
[242] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/676
[243] Ümmü Seleme. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/676
[244] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/676
[245] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/676
[246] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/676
[247] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/678
[248] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/678
[249] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/678
[250] Ebu Hureyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/678
[251] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/678
[252] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/678
[253] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/678
[254] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[255] Ibnu Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[256] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[257] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[258] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[259] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680

[260] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[261] Cabır. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[262] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/680
[263] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[264] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[265] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[266] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[267] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[268] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[269] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[270] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[271] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/682
[272] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[273] İbnü Mesut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[274] Ali İbnü Rabah. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[275] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[276] Hz. Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[277] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[278] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[279] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[280] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/684
[281] Hz.Ali. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[282] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[283] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[284] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[285] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[286] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[287] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[288] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[289] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[290] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/686
[291] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[292] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[293] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[294] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[295] Ebü Hüreyrs. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[296] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[297] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[298] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/690
[299] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/688
[300] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/690
[301] Hz. Hasan. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/690
[302] Ebu Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/690
[303] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/690
[304] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/690
[305] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/690
[306] Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[307] Yahya. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[308] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[309] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[310] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[311] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[312] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[313] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/692
[314] Abdullah. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/694
[315] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/694
[316] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/694
[317] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/694
[318] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/694
[319] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/694
[320] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/694
[321] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/696
[322] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/696
[323] Ebu Hureyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/696
[324] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/696
[325] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/696
[326] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/696
[327] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/696
[328] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/698
[329] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/698
[330] Ebu Hereyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/698
[331] İbni Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/698
[332] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/698
[333] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/698
[334] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/698
[335] Ebu Hereyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[336] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[337] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[338] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[339] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[340] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[341] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[342] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/700
[343] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702
[344] Beyhakı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702

[345] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702
[346] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702
[347] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702
[348] Malik. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702
[349] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702
[350] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/702
[351] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/704
[352] Ebu Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/704
[353] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/704
[354] İbnü Mace . İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/704
[355] Ebu Hureyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/704
[356] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/704
[357] Tirmizı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[358] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[359] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[360] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[361] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[362] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[363] İbnü Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[364] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[365] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/706
[366] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[367] Tirmizı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[368] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[369] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[370] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[371] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[372] Enu Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[373] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[374] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/708
[375] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/710
[376] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/710
[377] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/710
[378] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/710
[379] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/710
[380] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/710
[381] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/710
[382] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[383] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[384] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[385] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[386] Ebu Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[387] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[388] Ümmü Seleme. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[389] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/712
[390] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/714
[391] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/714
[392] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/714
[393] Bera. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/714
[394] Ebu Ammar. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/714
[395] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/714
[396] Ebu Bekir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/714
[397] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/716
[398] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/716
[399] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/716
[400] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/716
[401] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/716
[402] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/716
[403] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/716
[404] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/718
[405] Hz.Ali. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/718
[406] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/718
[407] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/718
[408] Ubade. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/720
[409] İbnü Arm. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/720
[410] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/720
[411] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/720
[412] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/720
[413] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/720
[414] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/720
[415] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[416] İmami Şafi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[417] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[418] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[419] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[420] Nesei. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[421] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[422] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[423] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[424] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/722
[425] Şeyrazı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[426] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[427] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[428] Cabır. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[429] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724

[430] Cabır. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[431] Cabır. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[432] Deylemi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[433] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/724
[434] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[435] Muaz. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[436] İbnü Aşakir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[437] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[438] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[439] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[440] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[441] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/726
[442] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/728
[443] Tirmizı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/728
[444] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/728
[445] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/728
[446] Hasan Basri. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/728
[447] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/728
[448] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/728
[449] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/730
[450] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/730
[451] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/730
[452] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/730
[453] Tabarani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/730
[454] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/730
[455] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/730
[456] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/732
[457] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/732
[458] Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/732
[459] İbnü Mübarek. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/732
[460] İbnü Ebi Şeybe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/732
[461] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/732
[462] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/718-732
[463] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/732
[464] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/734
[465] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/734
[466] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/734
[467] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/734
[468] Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/734
[469] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/734
[470] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/734
[471] Hz.Osman. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/736
[472] Tirmizı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/736
[473] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/736
[474] Ukbete. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/736
[475] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/736
[476] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/736
[477] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/736
[478] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[479] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[480] Şeyban. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[481] Süheyl. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[482] Hz.Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[483] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[484] Sadi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[485] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[486] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/738
[487] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[488] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[489] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[490] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[491] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[492] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[493] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[494] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/740
[495] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[496] Hatip. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[497] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[498] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[499] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[500] Abdürrazi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[501] İbnü Nesrin. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[502] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/742
[503] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/744
[504] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/744
[505] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/744
[506] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/744
[507] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/744
[508] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/744
[509] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/744
[510] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746
[511] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746
[512] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746
[513] Ebu Şeyh. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746
[514] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746

[515] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746
[516] Deylemi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746
[517] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/746
[518] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[519] İmamı Şafii. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[520] Müslüm. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[521] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[522] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[523] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[524] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[525] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/748
[526] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/750
[527] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/750
[528] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/750
[529] İbnü Mece. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/750
[530] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/750
[531] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/750
[532] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/750
[533] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/752
[534] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/752
[535] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/752
[536] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/752
[537] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/752
[538] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/754
[539] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/754
[540] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/754
[541] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/754
[542] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/754
[543] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/754
[544] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[545] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[546] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[547] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[548] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[549] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[550] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[551] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/756
[552] İbni Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/758
[553] Ammar Yesir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/758
[554] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/758
[555] İbnu Mesud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/758
[556] Ebu Hureyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/758
[557] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/758
[558] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/760
[559] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/760
[560] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/760
[561] Huzeyfe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/760
[562] Teylemî. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/760
[563] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/760
[564] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[565] Ebu Şeyh. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[566] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[567] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[568] İbnü Seke. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[569] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[570] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[571] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[572] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/762
[573] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[574] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[575] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[576] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[577] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[578] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[579] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[580] Hatip. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[581] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/764
[582] İbnü Mesud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[583] İbnü Mesud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[584] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[585] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[586] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[587] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[588] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[589] İbnü Hibran. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[590] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/766
[591] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[592] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[593] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[594] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[595] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[596] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[597] Ebu Nuaym. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[598] Tâhâ: 20/14. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768
[599] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770

[600] Deylemi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770
[601] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770
[602] Ettarık:86/9. Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770
[603] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770
[604] Huzeyfe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770
[605] Abdurrezzak. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770
[606] A'raf: 7/205
[607] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/770
[608] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[609] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[610] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[611] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[612] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[613] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[614] İbnü Mes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[615] Nisa: 4/43
[616] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/772
[617] İbni Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/774
[618] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/774
[619] Nesei. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/774
[620] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/774
[621] İbni Aşakir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/774
[622] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/774
[623] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/774
[624] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/776
[625] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/776
[626] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/776
[627] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/776
[628] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/776
[629] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/778
[630] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/778
[631] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/778
[632] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/780
[633] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/780
[634] Hz. Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/780
[635] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/780
[636] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/780
[637] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/780
[638] Fatiha: 1/6
[639] Hacc: 22/37
[640] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/768-783
[641] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/783-785
[642] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/785-786
[643] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/786
[644] Hacc: 22 /34
[645] Müminûn: 23/10-11
[646] Müddessir: 74/42-43
[647] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/786-787
[648] Saffât: 37/164
[649] Enbiyâ: 21/19-20
[650] Mü'minûn: 23/1-2
[651] Müminûn: 23/9
[652] Saffat: 37/164

[653] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/787-790
[654] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792
[655] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792
[656] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792
[657] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792
[658] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792
[659] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792
[660] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792
[661] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[662] Hz. Ali. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[663] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[664] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[665] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[666] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[667] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[668] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[669] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[670] İsra:17/111
[671] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/794
[672] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[673] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[674] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[675] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[676] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[677] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[678] İbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[679] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[680] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/796
[681] Ebu Davud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/792-797
[682] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/797
[683] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/798

[684] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/799
[685] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/799
[686] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/800
[687] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802
[688] Îbnü Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802
[689] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802
[690] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802
[691] Bezzar. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802
[692] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802
[693] Nesei. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802
[694] İmamı Şafi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/804
[695] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/804
[696] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/804
[697] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/804
[698] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/804
[699] Ebu Hüeeyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/804
[700] Cuma: 62/9.
[701] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[702] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[703] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[704] Muaz. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[705] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[706] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[707] Mehmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[708] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/806
[709] Ebu Hereyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/808
[710] Ebu Sait. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/808
[711] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/808
[712] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/808
[713] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/808
[714] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/808
[715] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/810
[716] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/810
[717] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/810
[718] İbnü Meca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/810
[719] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/810
[720] Asakir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/810
[721] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/810
[722] Cum'a: 62/9
[723] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/802-811
[724] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/811-812
[725] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/814
[726] İmam Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/814
[727] İmam Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/814
[728] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/814
[729] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/814
[730] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/814
[731] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/816
[732] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/816
[733] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/816
[734] İbnü Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/816
[735] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/816
[736] Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/816
[737] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/816
[738] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[739] Hz.Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[740] Hz.Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[741] Hz.Ali. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[742] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[743] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[744] Hz. Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[745] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/818
[746] Ebu Sait. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/820
[747] İbni Mace. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/820
[748] Ibni Abbes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/820
[749] Hz.Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/820
[750] Taberanı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/820
[751] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/820
[752] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/820
[753] İbni Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/822
[754] Hakim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/822
[755] Hz.Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/822
[756] Hz. Osman. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/822
[757] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/822
[758] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/822
[759] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/822
[760] Müslüm. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/824
[761] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/824
[762] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/824
[763] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/824
[764] Nesai. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/824
[765] Mugire. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/824
[766] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/824
[767] İbni Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/826
[768] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/826

[769] Bahura. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/826
[770] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/826
[771] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/826
[772] İbnü Sait. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/828
[773] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/828
[774] Hz.Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/828
[775] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/828
[776] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/828
[777] Ebu Hureyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/828
[778] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/828
[779] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/830
[780] Ibnu Abbes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/830
[781] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/830
[782] Said. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/830
[783] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/830
[784] Nesai. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/832
[785] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/832
[786] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/832
[787] İbni Mesud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/832
[788] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/832
[789] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/832
[790] Beyhekı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/832
[791] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/834
[792] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/834
[793] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/834
[794] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/834
[795] Hakım. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/834
[796] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/836
[797] İbnu Maçe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/836
[798] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/836
[799] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/836-838
[800] Hz.Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/838
[801] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/838
[802] Taberanı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/838
[803] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/838
[804] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/838
[805] Ebu Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/838
[806] Tevbe: 9/34
[807] Maluk. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/840
[808] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/840
[809] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/840
[810] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/840
[811] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/840
[812] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/840-842
[813] Müdessir: 74/38-48
[814] Munafikun: 63/9-11
[815] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/843-847
[816] Tevbe: 9/60
[817] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/847-848
[818] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/849-852
[819] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/853-854
[820] Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/856
[821] Ebu Davud. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/856
[822] Teberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/856
[823] Darakutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/858
[824] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/858
[825] İbni Öner. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/858
[826] İbnu Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/858
[827] Eyyüb. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/858
[828] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/858
[829] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/860
[830] Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/860
[831] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/860
[832] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/860
[833] İbnu Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/860
[834] Taberanî. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/860
[835] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/860-862
[836] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/862
[837] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/862
[838] Teberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/862
[839] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/862
[840] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/862
[841] Bakara: 1/188
[842] Taberanî. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/864
[843] Taberanî. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/864
[844] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/864
[845] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/864
[846] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/864
[847] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/864
[848] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/864
[849] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/866
[850] Nuayn. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/866
[851] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/866
[852] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/866
[853] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/866

[854] Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/866
[855] Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/866
[856] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[857] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[858] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[859] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[860] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[861] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[862] Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[863] Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/868
[864] Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/870
[865] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/870
[866] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/870
[867] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/870
[868] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/870
[869] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[870] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[871] Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[872] Yegla. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[873] Ali. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[874] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[875] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[876] Hafsa. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/872
[877] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/874
[878] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/874
[879] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/874
[880] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/874
[881] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/874
[882] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/876
[883] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/876
[884] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/876
[885] Yeğla. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/876
[886] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/876
[887] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/876
[888] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/876
[889] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[890] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[891] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[892] Zer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[893] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[894] Beykehi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[895] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[896] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/878
[897] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[898] Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[899] Nesrin. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[900] Muaviyet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[901] Mesai. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[902] Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[903] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[904] İbnu Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/880
[905] Bakara: 2/185.
[906] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[907] Zamire. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[908] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[909] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[910] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[911] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[912] Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[913] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/882
[914] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[915] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[916] İbnü Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[917] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[918] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[919] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[920] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[921] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/884
[922] Ümer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[923] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[924] Darekunti. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[925] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[926] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[927] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[928] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[929] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/886
[930] Şahin. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[931] Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[932] Sevbe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[933] Beyhaki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[934] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[935] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[936] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[937] Osman. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888
[938] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/888

[939] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/889
[940] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/889-894
[941] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/894
[942] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/894
[943] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/894
[944] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/894
[945] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/894
[946] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/894-896
[947] Ümmü Selemete. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/896
[948] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/896
[949] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/896
[950] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/896
[951] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/896
[952] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/896
[953] Hacc: 22/27
[954] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/896
[955] Buharı. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/898
[956] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/898
[957] Darekunti. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/898
[958] Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/898
[959] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/898
[960] Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/898
[961] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/898
[962] Hacc: 22/28
[963] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/900
[964] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/900
[965] Darekutni. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/900
[966] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/900
[967] Behkeki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/900
[968] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir, Aydın Yayınevi: 1/900

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- SENET (RAVİ) SAYISINA GÖRE (VEYA DERECE-İ ŞUYU' AÇISINDAN) HADÎS ÇEŞİTLERİ

Bir hadîs ne kadar çok sayıda senetle (tarîk'le) gelirse o hadîs o nisbette mûteber ve kıymetlidir. Zira her yeni tarîk öbürlerine destek ve takviye olur. Böylece hadîsin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbeti güç kazanır, zannîlik azalır. Bu sebeple muhaddisler, hadîsleri bu açıdan da sınıflamaya tabi tutarak: Önce ikiye ayırmışlar:
1) Mütevâtir hadîsler.
2) Âhâd hadîsler (mütevatir olamayanlar).
Sonra, Âhad hadîsleri de tekrar üçe ayırmışlardır:
a) Meşhur hadîsler,
b) Azîz hadîsler,
c) Ferd (Garîb) hadîsler,
Şimdi bunları açıklayalım:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SELEF VE SELEFİYE

İslâm ümmeti içerisinde ilk üç asırda yaşayan nesle muhaddîsler, müfessirler ve fukahâ selef veya mütekaddimîn der. Kelamcılar, bu devri, İmam Gazali'ye yani beşinci asra kadar uzatırlar. Muhtelif bahîsleri işlerken sıkca selef'e atıf yaptığımız için, onlar hakkında derli toplu kısaca bilgi vermede ve bazı açıklamalar kaydetmede fayda ve gerek görüyoruz.

Müslüman nesiller arasında selef'in mümtaz bir mevkii vardır. Dinî nasların tefsîr ve yorumunda onların görüşleri esastır ve bağlayıcıdır. Bu üstünlük ve imtiyazı onlara âyet ve hadîsler tanıdığı için, inkârı, istiskali, nazar-ı itibardan uzak tutulması mümkün değildir. Esâsen selef denen sahâbe, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn nesilleri yakinen incelenecek olsa nasların tanıdığı takaddüm hakkına ziyâdesiyle layık oldukları görülür. Onların dini anlayışları farklı, dinin emirleri karşısındaki tavır ve teslimiyetleri farklı, dine hizmet hususundaki gayret ve fedâkarlıkları ise kıyas götürmeyecek kadar farklı ve başkadır.

Selef de kendi aralarında Sahâbe, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn diye üç ayrı hiyerarşik tabakaya ayrılır. Bir evvelki tabaka, sonrakine nazaran daha mümtazdır ve tekaddüm hakkına sâhiptir. Sözgelimi, Ashâb'ın ittifak ettiği bir meselede Tâbiîn farklı bir fetva ileri süremez, keza onların ittifakına Etbauttabiîn muhalefet edemez. İhtilaflı meseleler ayrı. Selef nesillerinin imtiyazı Kur'ân ve hadîsten gelir dedik. Bilhassa Ashab'la ilgili pek çok âyet ve hadîs vârid olmuştur[1]. İslâm âlimleri, hiçbir istisna yapmaksızın bütün Ashâb'ı tebrie edip adâlet'ine hükmederken bu ayet ve hadîslere dayanırlar. Teferruâtı Ashâb'ın adaleti ile ilgili bahse bırakarak burada, Ashâb ve "onlara güzellikle tâbi olanlar"ı berâberce tebrice eden bir ayet kaydedeceğiz.

"(İslâm'da) birinci dereceyi kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara "güzellikle tâbi olanlar" (var ya!) Allah onlardan râzî olmuştur. Onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. (Allah) bunlar için -kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere- altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır." (Tevbe: 9/100)

Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde selef daha sarîh olarak medar-ı bahs edilmiştir. Farklı şekillerde söylenmiş olan hadîs'in bir veçhi şöyledir:

" Ümmetimin en hayırlı olanları benim asrımda yaşayanlardır (Ashâb), sonra onları takip edenler (Tâbiîn), sonra da onları tâkip edenler (Etbauttâbiîn) gelir..."

Bu hadîs, hükmüyle amel edilmesi vâcib olan bir hadîstir, zira, Kettânî'nin, Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir'de belirttiği üzere Suyûtî, İbnu Hacer gibi hadîs ilminin üstadları, bu hadîsi tevâtüre nisbet etmişlerdir. Hadîs 13 farklı tarikten rivâyet edilmiştir.

Hadîsin, Buhari'de gelen bir veçhinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sahâbe'den sonra iki asır mı, üç asır mı zikrettiği hususunda râvi şüpheye düşer. Ayrıca Ca'de İbnu Hübeyre ve Ebu Hüreyre (radıyallahu anhüma)'den gelen bazı rivâyetlerde Sahâbe'den sonra üç nesil zikredilmektedir. Böylece dördüncü asrı da buraya dahil etme imkânı doğmaktadır. Yine belirtelim ki, Abdullah İbnu Havâle'den yapılan bir rivâyette, Sahâbe'den sonra dört asır "hayırlı asırlar"a dâhil edilir[2].

Selef'in tesbitinde, ekseriyet itibâriyle ilk üç nesilde ittifak edilmiş ise de dördüncü ve beşinci asrı da dâhil edenlerin -delîl açısından- haklılıklarını göstermek iddialarında hevâlarına dayanmadıklarını belirtmek için bu son iki rivayete de dikkat çektik.

Bu tabakalar arasında hiyerarşi ve birinin diğerine üstünlüğü ve hatta, bunlardan mesela Ashâb'ın tekrar hiyerarşik bir kısım tabakalara ayrılmasında şu âyet-i kerîme esâs alınmıştır.

"İçinizde fetihten evvel (Allah yolunda) harcayan ve muhârebe eden kimseler (diğerleriyle) bir olmaz. Onlar derece itibâriyle (fetihten) sonra harcayan ve muhârebe edenlerden daha büyüktür. Bununla berâber Allah (bu iki zümreden) her birine en güzel olanı (Cennet'i) vâdetti. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır" (Hadîd: 57/10).

Burada hatıra gelebilecek bir soru, Sahâbe, Tâbiîn ve Etbauttâbîn tabakalarının birbirine efdaliyeti bir bütün olarak mı, yoksa ferd ferd mi? sorusudur.

Şartlara göre farklı hükümlere gidilebilirse de, cumhur, ferd ferd üstünlüğü esas almıştır. Ancak, yukarıda kaydedilen âyetin de ifâde ettiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında bulunup O'nunla (aleyhissalâtu vesselâm) birlikte veya sağlığında emriyle savaşanlar, Allah yolunda harcıyanlar, faziletçe böyle olmayanlardan üstündürler. Zira onlar, müslümanların azınlıkta ve zaaf içinde bulundukları bir dönemde hizmet sunmuşlardır. Sebep olan, arkadan gelenlerin sevabına da iştirak edeceklerinden onlara fazîlette yetişmek mümkün değildir.

Selef'in üstünlüğü bir de nübüvvet nuruyla doğrudan temastan veya o hidâyet menbaına yakınlıktan ileri gelmektedir. Ashâb vâsıtasız o kaynağın menbaından feyz alıp tenevvür etmiştir. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn ise, o kaynağı, zaman bulutu fazla kesafete boğmadan ikinci veya üçüncü perdenin gerisinden irtibat kurmuş, tenevvür etmiştir. Aradaki uzaklık çok değil azdır. Bu'diyetten ziyâde kurbiyet esastır.

Bu yakınlık onlarda, sonradan gelen müteahhirîn'de görülmeyecek bazı vasıfları hâkim kılmıştır. Selef deyince, her ferdini bu vasıflarla muttasıf ve mümtaz kişiler olarak görmekteyiz. Bizce mezkur vasıflar dörttür:

1- Sünnete tam teslimiyet. Kur'ân-ı Kerîm'i anlamada, karşılarına çıkan meseleleri çözmede kılık-kıyafet, yeme-içme, günlük ömrünü tanzîm ve değerlendirme vs. her hususta ilk müracaat kaynağı, yegâne hakem sünnettir. Aralarındaki ittifak sünnete, ihtilâf sünnete, kavga varsa o da sünnete, sünneti anlayışlarına dayanır. Bir hadîsin tek kelime ve hatta tek harfinde düştüğü tereddüdü çözmek için günlerce, haftalarca süren meşakkat ve tehlikelerle dolu seyahatlere çıkacak kadar sünnete kıymet vermek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kavunu ne şekilde yediğine dair rivâyet bulamadığı için kavun yemekten vazgeçecek kadar sünnete bağlılık fetva ve görüşleri, arkadan gelen nesillerce mezheb olarak taklid edilecek olan kimselerde, sünnete olan bu teslimiyet, ziyâdesiyle ehemmiyetlidir.

2- Diyânet ve Takva: Dinin emirlerini şahsî hayatında tatbîk edip yaşamada da Selef temayüz eder. Bu noktada onları geçmek mümkün değildir. ister Sahâbe olsun ister Tâbiîn ve Etbauttâbiîn olsun namaz, oruç, Kur'ân-ı Kerimin'in tilaveti, tasadduk gibi dindarlığın tezâhürü olan her amelde onlar, günümüz insanının anlamakta acze düşecekleri derecede ileri tatbikat içerisindedirler. Bir ömür yatsı abdestiyle sabah namazı, her gecede veya birkaç günde bir Kur'ân hatmi, âhiret tasasıyla ağlamaktan gözlerin zayıflaması ve hattâ kör olması, bütün malını tasadduk, namaz kılmaktan derinin kemiğe yapışması, bütün namazların Câmide ve hatta ön safta edası... vs. önceki büyüklerin müşterek ve galip vasıflarıdır. Sonrakilerde bunlar nadir ferdlerde münferid vasıflar olarak rastlanır.

3- Hamiyet ve Gayret: Selef büyüklerinin müşterek bir vasfı, din için gösterdikleri yorulmak bilmez gayrettir. Hepsi dine hizmet etmek arzusuyla doludur. Bu gâyenin tahakkuku için her çeşit zahmete, meşakkate, sıkıntıya katlanmaya, gereken fedakârlığı göstermeye hazırdır. Bu ruh hali ferdlerden tabiî bir netîce olarak, beşeri takatin fevkinde gayret istemiştir, selef bu gayreti göstermekten çekinmemiştir. Mevki makamların tepilmesi; hizmet uğrunda dayak ve hapsin, taltîf ve teşrîfe tercîhi; yarı aç yarı çıplak, yaya olarak yıllarca süren seyahatler; haftalarca sıcak bir lokmadan mahrûm ve satın aldığı balığı pişirme fırsatı bulamayarak kokuşma anında çiğ çiğ yiyecek kadar ilimle meşguliyet vs.

4- İhlas ve Samimiyet: Selef'in sonraki nesillerden ayrılan en mühim yönlerinden biri de bu. Dini anlamada peşin bir hükme sâhip değil. Allah ne diyor, ne istiyor, O'nu râzı edecek düşünce tavır ve amel nedir, hangisidir? Aradıkları bu. Bütün ilmî muktesabatları beşerî kapasiteleriyle aradıkları tek şey budur. Bir başka ifâdeyle, selef dönemi, İslâm'ın askeriyede, iktisadda, siyâsette, ilimde hâkim olduğu bir dönemdir. Ferdler üzerinde, düşüncelerde hâkimiyet kurmaya çalışan, gizli güçler yok, Batı tasallutu, gayr-ı İslâmî iradeyi hîle ve dalavereyle, zor ve kamçıyla düşüncelere, fikirlere, hayata hâkim kılmaya çalışan yerli müstebitler, zâlimler ve bunlar karşısında vicdanını satmış, fetva veren veya en azından susan ulemâ-ı sû yok. Selef, müteahhir devirlerde ve hususen zamanımızda olduğu gibi, kafasındaki bâtıla dinî bir kılıf bulmak için âyet ve hadîsi tedkîk etmiyor, düşünce ve tefekkürünü İslâm'a göre düzeltmek, yönlendirmek için ayetleri hadîsleri araştırıyor ve okuyordu.

Onun için onların görüşleri mûteberdir, isâbetlidir ve itimâda lâyıktır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmet içerisinde selef'in ihraz ettiği yüce makamı belirtmeye ehemmiyet vermiş ve birçok hadîsleriyle buna dikkatleri çekmiştir. Yukarıda kaydettiğimiz hadîs onlardan sâdece biridir. Bir başka hadîste bu ümmetin sonradan gelenlerinin (müteahhirun) önden gelenlerine (selef-i sâlih) dil uzatmasını kıyâmet alâmetleri arasında sayar. Başka bazı hadîslerde ilmin "küçükler" nezdinde aranması kıyâmet alameti olarak ifâde edilir. Başta İbnu'l-Mubarek, ulemâ buradaki "küçük"le kastedilenin, Ashâb ve diğer büyüklerin görüşünden ayrılıp kendi reyine tâbi olan kimse olduğunu belirtirler. Keza: "İlim büyükleriniz nezdinde oldukça hayır üzere devam edersiniz, ne zaman ilim küçüklerinizin eline geçerse küçükler büyükleri bozar" veya "İnsanlara ilim... çocuklar canibinden gelirse helâk olur"lar mealindeki ve benzeri rivâyetlerde "çocuk"tan murad hep selef yolunu terkeden, kendi hevâsına uyan kimse olarak yorumlanmıştır.

İbnu Abdilberr'in kaydettiği üzere, âlim kişi, hangi yaşta olursa olsun büyüktür. Büyükten rivayette bulunan küçük de, küçük değildir, büyüktür. [3]

---

[1] Şu ayetler görülebilir: Âl-i İmran: 3/110; Bakara: 2/143; Feth: 48/18; Tevbe: 9/100; Enfal: 8/64; Haşr: 59/8-10.

[2] İbnu Hubeyre ve Abdullah İbnu Havâle hadîslerinin de sahîh olduğu Heysemî tarafından belirtilir. Ancak İbnu Hubeyre'nin sahâbe olup olmadığı münâkaşa edilmiştir. (İbrahim Canan)

[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/308-312.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b- Faydası:

Ravi ile mervîden kabul ve red olunanı bilmektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisin Tedvini

Hadis Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* döneminde ve dört raşid halife döneminde, daha sonraları yapıldığı şekilde tedvin edilmiş değildi. Beyhakî, *el-Medhal*'de, Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh* "Sünen"i yazmak istedi. Bu hususta Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in ashabıyla istişare etti, onlar ona yazması doğrultusunda görüş belirttiler. Bir ay boyunca Ömer bu hususta istiharede bulundu. Bir gün Allah ona bir karar vermeyi nasib ettiği halde sabahı etti ve şöyle dedi: Ben önceden Sunen'i (Peygamberin sünnetlerini) yazmak istedim. Daha sonra sizden önce birtakım kitaplar yazan ve sonra o kitaplara yönelen ve Allah'ın kitabını terkeden bir kavmi hatırladım. Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın kitabını ebediyyen herhangi bir şey ile karıştırmayacağım.
Daha sonra Ömer b. Abdu'l-Aziz -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- halifeliği döneminde hadisin kaybolacağından korktu. Medine'deki Kadısı Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e şunu yazdı: Bir bak! Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* hadisinden neler varsa onları yaz. Çünkü ben ilmin kaybolacağından, alimlerin çekip gideceklerinden korkuyorum. Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisi olmadıkça da kabul etme. İlmi yayınız ve bilen bilmeyene öğretsin diye ilim meclislerinde otursunlar. Çünkü ilim gizli saklı tutulmadıkça kaybolup gitmez.
Aynı emirleri İslam dünyasının diğer bölgelerine de yazdı. Sonra Muhammed b. Şihâb ez-Zührî'ye bunları tedvin etmesi emrini verdi.
Böylelikle hadise dair ilk eser tasnif eden kişi mü'minlerin emiri Ömer b. Abdu'l-Aziz'in emriyle Muhammed b. Şihâb ez-Zührî olmuştur. Allah ikisine de rahmet eylesin. Bu da hicri 100. yılın başlarında olmuştu. Daha sonra insanlar peşpeşe hadis eserleri derlediler ve hadis tasnifinde çeşitli yollar izlediler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- SENET (RAVİ) SAYISINA GÖRE (VEYA DERECE-İ ŞUYU' AÇISINDAN) HADÎS ÇEŞİTLERİ

Bir hadîs ne kadar çok sayıda senetle (tarîk'le) gelirse o hadîs o nisbette mûteber ve kıymetlidir. Zira her yeni tarîk öbürlerine destek ve takviye olur. Böylece hadîsin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbeti güç kazanır, zannîlik azalır. Bu sebeple muhaddisler, hadîsleri bu açıdan da sınıflamaya tabi tutarak: Önce ikiye ayırmışlar:
1) Mütevâtir hadîsler.
2) Âhâd hadîsler (mütevatir olamayanlar).
Sonra, Âhad hadîsleri de tekrar üçe ayırmışlardır:
a) Meşhur hadîsler,
b) Azîz hadîsler,
c) Ferd (Garîb) hadîsler,
Şimdi bunları açıklayalım:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Teyemmüm İçin Vaktin Girmesinin Şart Olması
12. Mukim Birinin Suyun Bir veya İki Mil Uzakta Bulunması Durumunda Teyemmüm Edebileceği
13. Üzerinde Toz Bulunmayan Taşla Teyemmüm Edilebileceği
14. Su Bulunacağı Ümidiyle Teyemmümü Vaktin Sonuna Ertelemenin Müstehaphğı
V. MEST ÜZERİNE MESH
1. Mest Üzerine Mesh Edilebileceği
2. Meshin Süresi
3. Meshin Yapılış Şekli
4. Mest Ayakkabısı Üzerine Mesh Etmek
5. Çoraplar Üzerine Mesh
6. Sargı Üzerine Mesh
VI. KADINLARA MAHSUS HALLER
1. Hayızın En Kısa ve En Uzun Süresi
2. Loğusalığın (Nifas) En Kısa ve En Uzun Süresi
3. İki Hayız Arasındaki En Kısa Temizlik Süresi
4. Beyaz Islaklık Dışında Kadının Gördüğü Farklı Renklerdeki Akıntının Hayız Olduğu
5. Hamile Kadının Hayız Olmayacağı
6. Süresi Tamamlandığında veya Daha Önce Hayız ve Nifas Kanı Kesilmesi Durumunda Namaz Kılmanın ve Cinsel İlişkide Bulunmanın Hükmü
7. Özür Sahibi Kadının Her Namaz Vakti İçin Ayrı Abdest Alması
8. Özür Kanı Gören Kadının Hayız Günleri İçin Mutat Zamanını Esas Alması
9. Özür Kanı Gören Kadınla Cinsel İlişkide Bulunulabileceği
10. Hayızlı Kadının Namaz Kılamayacağı ve Oruç Tutamayacağı
11. Hayızlı Kadının Kocasına Helâl Olan Yerleri
12. Loğusalığın En Uzun Süresi
13. Hayız ve Loğusa Olan Kadının ve Cünübün Kur'an Okuyamayacağı
14. Kur'an'a Temiz Olarak Dokunulabileceği
VII. NECİS SAYILAN MADDELER ve HÜKÜMLERİ
1. Ayakkabı ve Meste Bulaşan Pisliğin Temizlenmesi
2. Meninin Necis Olduğu
Kadının Fercinin Islaklığının Necis Olduğu
3. Necis Olan Toprağın Kurumak Suretiyle Temizleneceği
4. Şarabın Necis Olduğu
5. Dirhem Miktarı Necasetin Bağışlandığı
6. Necasetin Sudan Başka Sıvılarla Temizlenebileceği
7. İzi Kalan Necasetin Hükmü
8. Necasetin Sıçrayan Kısmının Bağışlandığı
9. Süt Emen Çocuğun Elbiseye Bulaşan İdrarının Temizlenmesinin Gerektiği
10. Eti Yenen Hayvanların İdrarlarının Temiz Olmadığı
VIII. TAHARETLENME
1. Hayvan Tersinin Necis Olduğu
2. Suyla Taharetlenmenin Sünnet Olduğu
3. Helaya Girerken Üzerinde Mukaddes İsimler Bulunan Eşyaların İçeri Sokulmaması
4. Büyük veya Küçük Abdestte Ön ve Arkanın Kıbleye Dönülmemesi
5. Sağ Elle Taharetlenmenin Yasaklığı
6. Taharetlenmede Tek Sayıya Riayetin Müstehaplığı
7. Tuvalete Girerken ve Çıkarken Okunacak Duâ
8. Taharetlenmenin Üç Taşla Yapılmasının Vacip Olmadığı
9. Suyla Taharetlenmenin Gerekliliği
10. Uyulması Gereken Kurallar

getirilmek istenirse burada kabul kelimesinin açıklanması gerekmektedir. Kabul, bir şeyden hedeflenen maksadı o şeye sonuç olarak bağlamaktır. Bir kimse, kendisinden özür dileyen kimsenin özrüne ondan hedeflenen maksadı bağlamışsa "Kabile fülanün özre fülanin: Falan filanın özrünü kabul etti" denir. Maksat ise o suçu ve günahı silmektir. Buna göre şöyle denebilir: Namazdan maksat, onun Yüce Allah'ın emrine uygun olarak geçerli biçimde vuku bulmasıdır. Bu maksat hâsıl olunca, zikrettiğimiz tefsir uyarınca kabul sabit olur. Kabul bu tefsire göre sabit olunca, sıhhat da sabit olur. Kabul buna göre sabit olmazsa sıhhat de olmaz. Hz. Aişe (r.an-hâ)'dan nakledildiğine göre o kız kardeşi Esmâ'dan bir gerdanlık ödünç almış fakat kaybolmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onu bulmaları için bazı kimseleri görevlendirmişti. Onlar gerdanlığı bulmuşlardı. Fakat bu esnada namaz vakti gelmiş, yanlarında su bulunmadığı için de namazlarını abdestsiz kılmışlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldiklerinde durumu anlatmışlar ve bunun üzerine de teyemmüm âyeti nazil olmuştur. [1] Muhakkik âlimlerden bir kısmı bu hadisten hareketle su ve toprağın olmaması durumunda namazı abdestsiz kılmanın farz olacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak hadiste toprağın bulunmadığından söz edilmemektedir. Hadise göre onların sadece suları bulunmamaktaydı. Ancak o sırada suyun yokluğu su ve toprağın bulunmaması gibi idi. Zira o esnada sudan başkası temizleyici değildi. Onların bu hadiste istidlal şekilleri şöyledir: Gerdanlığı arayan sahâbîler namazın farz olduğuna inandıkları için abdestsiz namaz kılmışlardır. Bu dönemde abdestsiz namaz kılmak yasaklanmış olsaydı Hz. Peygamber (s.a.v.) onların yaptığına mutlaka karşı çıkardı. İmam Şafiî, Ah-med b. Hanbel, muhaddislerin ve İmam Malik'in mensuplarının çoğu bu görüştedir. Ancak onlar bu durumda namazın tekrar kılınıp kılınmayacağm-da ihtilaf etmişlerdir. İmam Şafiî bunun vacip olduğunu söylemiş, mensuplarının çoğu da ona katılmıştır. Onlara göre böyle durumlar nadir olur. Dolayısıyla namazın tekrar kılınmasını engel sayılmaz. Ahmed b. Han-bel'den yapılan meşhur nakle, Müzenî, Sahnun ve İbnü'l-Münzire göre bu durumda namazı tekrar kılmak farz değildir. Bunlar delil olarak söz konusu hadisi zikrederler. Bunlara göre namazı tekrar kılmak farz olsaydı bunu Hz. Peygamber (s.a.v.) mutlaka o anda açıklardı. Zira gerekli olduğu halde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in açıklamayı geciktirmesi söz konusu olmaz. Ancak bu

görüş, "Namazı tekrar kılmak hemen gerekmemektedir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in açıklamayı ihtiyaç anından geciktirmesinden bahsedilemez. Bu durumda namazın tekrar kılınacağına dair başka bir delile ihtiyaç vardır" diye eleştirilmiştir.
Bize göre hadisin metninden abdestsiz namazın olmayacağı anlaşılmaktadır. Namazın kazasının delilleri ise meşhurdur. Söz konusu olayda namaz sahih olmayacağına göre kazası vaciptir. Yerinde açıklanacağı üzere bize göre namazın kazası en kısa zamanda kılınmalıdır. Sözü edilen hadise de şöyle cevap verilebilir: Metin kısmında zikredilen delil sebebiyle kazasının vacip olduğunu bildiklerinden sözü edilen sahâbîler namazı abdestsiz olarak kılar gibi yaptılar. Dolayısıyla namazı tekrar kılmalarını emretmeye gerek olmamıştır" denilebilir. Bu bir ihtimaldir. İhtimalin bulunduğu yerde istidlal imkânı kalmaz.
Konuyla ilgili ed-Dürrü'l-muhtar'dak\ (1,259) açıklama şöyledir: Necis bir yere hapsedilip su ve toprak bulamayan veya hastalığı sebebiyle bunları kullanamayan kimse İmam Ebû Hanife (r.a.)'e göre namazı erteler. İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'a göre ise kuru yer varsa rükû ve secde yaparak, değilse ima ile namaz kılar gibi yapması vaciptir. Oruçta olduğu gibi daha sonra bu namazı tekrar kılar. Fetva da buna göredir. Sahih rivayete göre İmam Ebû Hanife (r.a.) de daha sonra bu görüşü benimsemiştir.
Reddü'l-muhtar'daki açıklama şöyledir: el-Hılye'de. belirtildiğine göre bu durumda doğru olan namazın imâ ile kılınmasıdır. Zira böyle bir yerde secde edecek olunursa necasete bulaşması söz konusu olacaktır. Neylü'l-evtâfdz. (1,252) zikredildiği üzere böyle durumlarda namaz kılar gibi yapılmasının delili, Buhârî ("î'tisâm", 2) Müslim ("Hac", 412) ve Ahmed b. Han-bel'de (II, 247) Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edilen hadistir. Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.), "Size bir şey emrettiğimde onu gücünüzün yettiği Ölçüde yerine getirin" buyurmuştur.

Teyemmüm İçin Vaktin Girmesinin Şart Olması

Neylü'l-evtâr'da (I, 250) Ebû Ümâme (r.a.)'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Yeryüzü benim ve ümmetim için mescit ve temizleyici kılındı. Dolayısıyla namaz vakti nerede olmuşsa ümmetimin mescidi ve ab-dest için temizleme vasıtası hemen oradadır" buyurmuştur. Hadisi Ahmed b. Hanbel (V, 248) rivayet etmiştir. el-Ümevî dışındaki ravileri sika, o ise sa-dûktur. Teyemmüm için namaz vaktinin girmesine dair Şevkânî'nin zikrettiği diğer delil ise, teyemmüm emrinin namaz vaktine ulaşmakla kayıtlanmaşıdır. Bilindiği gibi namaz vaktine ulaşmak ancak vaktin girmesiyle mümkün olabilir. (Neylü'l-evtâr, 1,252) Ancak bize göre hadiste buna dair bir delil bulunmamaktadır. Zira hadiste ihtiyaç vaktinden söz edilmektedir. Bilindiği gibi namaz, vakti girmeden kılınamaz. Hadiste namaz vaktinden önce teyemmüm alınacağından da bahsedilmemektedir. Bu durumda sözü edilen delil isabetli değildir. Teyemmüm abdest ve guslün yerine geçtiğine ve bunlar namaz vaktinden önce alınabileceğine göre aynı husus teyemmüm için de geçerlidir.

12. Mukim Birinin Suyun Bir veya İki Mil Uzakta Bulunması Durumunda Teyemmüm Edebileceği

305. Nafi'in nakline göre îbn Ömer (r.a.), "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Medine evlerinin görülebileceği bir yer olan Mirbedü'n-naam'da teyemmüm ederken gördüm" demiştir.
Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, I, 180) rivayet etmiştir. Hadisle ilgili açıklaması ise şöyledir: Hadis sahihtir. Onu rivayette Amrb. Muham-med b. Ebî Rezîn tek kalmıştır. O sadûk bir ravidir. Buhârî ve Müslim hadisi rivayet etmemişlerdir. Yahya b. Saîd el-Ensârî ve diğer raviler onu Nafi'den mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Buna göre Nafi, "İbn Ömer (r.a.) Medine'ye bir veya iki mil mesafede teyemmümle ikindi namazını kıldı. Medine'ye geldiğinde güneş yükselmişti, fakat o namazını tekrar kılmadı" demiştir. Zehebî de Telhîs'mde Hâkim en-Nîsâbûrî'ye katılmıştır.
Burada, "Bu rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) veya İbn Ömer (r.a.)'nın mukim olduklarına dair bir delil bulunmamaktadır. Bu durumda söz konusu rivayet mukim iken teyemmüm edileceğine delil olabilir mi? Hz. Peygamber (s.a.v.) veya İbn Ömer (r.a.)'mn yolcu olmalarına ve Medine'ye girmeden teyemmüm etmelerine engel nedir?" soruları sorulabilir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü edilen vakitte mukim veya yolcu olduğuna dair bilgi bulamadım. Nafi'in Muvatta'd&ki rivayeti ise İbn Ömer (r.a.)'mn mukim olduğunu kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna göre Nafi îbn Ömer (r.a.) ile birlikte Curf mevkiinden dönerken Mirbede geldiklerinde îbn Ömer (r.a.) devesinden inerek temiz toprakla teyemmüm etmiştir, (el-Muvatta, "Taharet", 121) Aynî'nin Umdetü'l-kârf'de (II, 166) belirttiğine göre İmam Şafiî Curf'un Medine yakınlarında bir yer olduğunu, Zübeyr Medine'ye bir mil, îbn İshak ise bir fersah uzaklıkta bulunduğunu söylemişlerdir. Burası müslümanların savaşa çıkacakları zaman ordunun toplandığı bir yerdir. et-Ta'lîku'l-mümecced'de (s. 74) zikredildiğine göre Mirbed Medine'ye bir veya iki mil uzaklıkta bir yerin ismidir. el-Bâcî, "Hadisten mukim iken su bulunmadığında teyemmüm edileceği anlaşılmaktadır. Zira Curf ile Medine arasındaki mesafe seferi olacak kadar bir uzaklık değildir" demiştir. İmam Malik ve mensupları, İmam Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Şafiî mukim iken teyemmüm edilebileceği görüşünü benimsemişlerdir. Zür-kânî'nin nakline göre Züfer ve Ebû Yusuf ise mukim iken hiçbir şekilde teyemmümün söz konusu olamayacağı görüşündedirler.
Konuyla ilgili Merâkı'l-felah\aki (s. 66) açıklama şöyledir: Teyemmümün sıhhatinin ikinci şartı, bir mil uzakta bulunmak gibi teyemmümü gerektirecek mazeretlerden birinin bulunmasıdır. Bir mil, zanni galibe göre üç fersah olarak kabul edilir. (Burada fıkhî konularda kesine yakın bilgiyle hareket edilmesi gerektiğine de işaret edilmelidir.) Tercih edilen görüş budur. Yani âlimlerin çoğunluğuna göre tercih edilen görüş bir mil uzaklıkta bulunmaktır. Bu uzaklıkta bir yere gitmekte güçlük vardır. Din de teyemmümü güçlüğü ortadan kaldırmak amacıyla meşru kılmıştır. Böyle bir durumda kişi sudan bir mil mesafe uzaklıkta bulunduğu için teyemmüm eder. Doğru olan görüşe göre kişi şehirde de olsa sudan bir mil uzaklıkta bulunması teyemmümü mubah kılar. Bize göre de İbn Ömer (r.a.)'nm uygulamasının buna delâleti açıktır. Zira o Medine şehri sınırları içinde teyemmüm etmiştir. Bu, şehirde de olunsa su bulunmadığında teyemmüm edileceğine delâlet etmektedir.

13. Üzerinde Toz Bulunmayan Taşla Teyemmüm Edilebileceği

306. Ebü'l-Cüheym b. Haris b. Simme el-Ensârî'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'e selam verdiğinde O (s.a.v.) önce duvara doğru gidip ellerini ve yüzünü mesh etmeden selamını almamıştır. (Buhârî, "Teyemmüm", 2)
Hadisle ilgili Aynî'nin açıklaması şöyledir: Mezhebimizin bazı âlimleri Ebü'l-Cüheym hadisinin taşla teyemmüm yapılabileceğine delil olduğunu söylemişlerdir. Zira Medine evlerinin duvarları siyah taştan yapılmıştır. İbn Battal'm açıklaması şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duvarda teyemmüm alması, İmam Şafiî'nin teyemmümün toprakla olması şartının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Zira bilindiği üzere söz konusu duvarların toprakla bir ilgisi olmadığı gibi duvar üzerinde toprak da bulunmamaktadır. Kir-mânî ise söz konusu hadisin İmam Şafiî'nin yanlışlığını ortaya koymadığını söylemiştir. Zira ona göre duvarda toprağın bulunmadığı bilinmemektedir. Böyle bir iddia açık bir zorlamadır. Çünkü duvarda her zaman toprak bulunmayabilir. Ancak bu, hiçbir zaman bulunmayacağı anlamına gelmez.
Bazen de duvarda toprak bulunabilir. Hatta çoğunlukla duvarlarda toz bulunur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önce duvarı asasıyla eşelediği sonra teyemmüm ettiği sahih olarak nakledilmiştir. Bu durumda toprak bulunmaz şeklindeki mutlak ifade, bulunabilir şeklindeki mukayyed ifadeye göre anlaşılmalıdır. Bize göre duvar taştan yapılmışsa üzerinde toprak olmaz. Zira taş toprağı tutmaz. Bu, özellikle siyah yalçın taştan yapılan Medine duvarları için geçerlidir. Kirmânî'nin, "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önce duvarı asasıyla eşelediği sonra teyemmüm ettiği sahih olarak nakledilmiştir" açıklaması ise doğru değildir. Çünkü söz konusu hadisi İmam Şafiî, İbrahim b. Muhammed > Ebü'l-Huveyris isnadiyla rivayet etmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz üzere o zayıf bir hadistir. Begavî'nin onu hasen olarak nitelediği ileri sürülebilir. Ancak bize göre bu doğru değildir. Çünkü isnad-daki hem İmam Şafiî*nin hem de hocasının hadis aldığı raviler zayıftır. Dolayısıyla İmam Malik ve diğer âlimlerin de ifade ettiği gibi bu iki ravi hadisleri delil olacak seviyede değildir. Ayrıca hadisin isnadında kopukluk da bulunmaktadır. İsnada Ebü'l-Cüheym ile A'rec arasından Umeyr düşmüştür. Daha önce de zikredildiği gibi Buhârî ve diğer hadis âlimlerinin rivayetlerinde isnadda Umeyr zikredilmektedir. İsnaddaki kopukluğu Beyhakî de söylemiştir. Hadisteki bir başka illet ise "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önce duvarı asasıyla eşelediği" kısmıdır. Bu kısım İbrahim b. Muhammed dışındaki ravilerin rivayetlerinde bulunmamaktadır. Bilindiği gibi hadisteki ilave sadece sika raviler tarafından yapıldığında kabul edilmektedir.
Bize göre asa ile taşı eşelemekle ondan toprak çıkmaz. Hadis sahih veya hasen kabul edildiğinde zahirinden Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duvarı asasıyla dış yüzeyini temizlemek amacıyla eşelediği anlaşılır. Hadisin hasen olduğu ve eşeleme ilavesinin sabitliği bir an için kabul edilecek olsa bundan duvarın yüzeyine bulaşmış olan toprağın giderilmesi gibi bir sonuç lazım gelir ki bu durumda hadis Şafiîlerin aleyhine bir delil olur. Bu konuda İbn Battal'ın açıklaması doğrudur. Kirmânî'nin ona cevabı ise zorlama bir cevaptır. Daha önce zikrettiğimiz Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Temiz toprak müslümanın abdest suyudur" hadisi ile "Temiz yeryüzü ile teyemmüm edin"[2] âyeti de görüşümüzü desteklemektedir. Zira âyet ve hadiste zikredilen "saîd" kelimesi sadece toprağa değil "Kaygan bir düzey haline gelir"[3] âyetinde olduğu gibi yalçın taşa da şamildir. Bu durumda Merakı'l~felah'da (s. 69) da zikredildiği üzere "saîd" kelimesini sadece toprak olarak belirlemek doğru

değildir. İbn Abbas (r.a.)'in toprak diye tefsir etmesi yer yüzeyinde galib olanın toprak olması sebebiyledir. Onun bu yorumu "saîd" kelimesinin yer yüzeyini kapsayacak şekilde anlaşılmasına engel değildir.
307. Hz. Aişe (r.anhâ)'nm nakline göre Resûlullah (s.a.v.) ailesiyle cinsel ilişkide bulunup kalkmaya üşendiğinde elini duvara vurarak teyemmüm ederdi. (Kalkınca da gusül ederdi.)
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsafia (I, 202) rivayet etmiştir. Mec-mau'z-zevâid'de zikredildiği üzere isnadında müdellis ravilerden Bakıyye b. Velid bulunmaktadır. Ancak bize göre bu durum hadisi delil olarak kullanmamıza engel değildir. Zira burada tedlis irsal gibidir. Ayrıca Beyha-kî'nin şu rivayeti de hadisi desteklemektedir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) cünüp iken uyumak istediğinde abdest alır veya teyemmüm ederdi. Fethu'l-bârVde zikredildiği üzere isnadı hasendir.
Semhûdî'nin Hulâsatü'l-vefâ (s. 119) isimli eserinde zikrettiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının evlerinin duvarları taştandı. Evler çamurla sıvalıdır. Genellikle duvarda toz bulunmamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duvarı asasıyla eşelediği de sabit değildir. Bu durumda üzerinde toz olmayan duvarla teyemmümün yapılabileceği ortaya çıkmaktadır.

14. Su Bulunacağı Ümidiyle Teyemmümü Vaktin Sonuna Ertelemenin Müstehaphğı

308. Şerik > Ebû İshak > Haris isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Ali (r.a.), "Seferî iken cünüp olan kimse vaktin sonuna kadar bekler, su bulamazsa teyemmüm ederek namazını kılar" demiştir.
Haberi Dârekutnî (Sünen, I, 186) rivayet etmiştir ve isnadı hasendir. Haberin konuya delâleti açıktır. Metninde bulunan "Televveme" kelimesi "bekler" mânasmdadır. Teyemmümü vaktin sonuna kadar geciktirmenin vacip olduğunu söyleyen herhangi bir âlim bulunmamaktadır. Şu halde bu müstehaptır.
309. Yahya b. Abdurrahman b. Hatıb'ın babası vasıtasıyla nakline göre Hz. Ömer (r.a.) aralarında Amr b. As (r.a.)'in de bulunduğu bir grupla birlikte umreye gitmişlerdi. Yolun bir kısmında gece istirahatı esnasında Hz. Ömer (r.a.) ihtilam oldu. Sabah vakti ilerlemesine rağmen hiç kimsenin yanında su bulunamadı. Hz. Ömer (r.a.) devesine bindi ve suya kadar geldi.
Haberi İmam Malik ("Taharet", 114), İbn Vehb, Abdürrezzak b. Hemmam (el-Musannef, i, 371), Saîd b. Mansur, Tahâvî rivayet etmişlerdir. İbn Vehb söz konusu haberi Müsne£f\nĞQ Süleyman b. Yesar'dan rivayet eder. Onun Hz. Ömer (r.a.)'le birlikte bulunan sahâbîlerden birinin vasıtasıyla rivayetine göre yanında su bulunmadığı bir sırada cünüp olan Hz. Ömer (r.a.), "Ne dersiniz? Hareket etsek güneş doğmadan su bulabilir miyiz?" diye sordu. Orada bulunanlar, "Evet" dediler. Bunun üzerine hareket ettiler, güneş doğmadan suya vardılar ve Hz. Ömer (r.a.) gusletti. Haber Kenzü'l-ummaVĞQ nakledilmektedir. Haberin birinci isnadı sahihtir. İkinci isnadında ise ismi zikredilmeyen bir ravi bulunmaktadır. Birinci isnaddan anlaşıldığına göre ismi zikredilmeyen ravi Abdurrahman b. Hatıb olmalıdır. O sahabeyi görmüştür. et-Takrîb'dt (s. 116) de ifade edildiği üzere o, büyük tabiilerin sika olanları arasında zikredilmektedir. Kaldı ki isnadındaki söz konusu kopukluk haberi delil olarak kullanmamıza engel de değildir.
Haberin su bulunmadığı zaman teyemmümü vaktin sonuna ertelemeye delâleti açıktır. Hz. Ömer (r.a.) birlikte bulunduğu kimselerde suyun olmamasından hareketle hemen teyemmüm etmemiş, beklemiş ve suyu bulduktan sonra gusletmiştir. Şu halde suyun bir milden daha yakında olduğunu düşünen kişi su aramalıdır. Abdürezzak b. Hemmam'ın Hz. Ali (r.a.)'den nakli de bunu desteklemektedir. Buna göre Hz. Ali (r.a.), "Cünüp olduğunda gücün yettiği ölçüde su ara, bulamazsan teyemmüm ederek namazını kıl. Su bulursan guslet" demiştir. (el-Musannef, 1,242) Konuyla ilgili Kenzü'l-ummâFdekı (V, 143) açıklama şöyledir: İbn Ömer (r.a.)'nm Medine'ye bir veya iki mil mesafede teyemmüm etmesi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Mir-bedü'n-neam mevkiinde -ki tercih edilen görüşe göre Medine'ye bir mesafe uzaklıktadır- teyemmüm ederken gördüğünü nakletmesi sebebiyle biz sözü edilen mesafenin bir mil olarak takdir edilmesini uygun görmekteyiz. Abdürezzak b. Hemmam rivayetinin isnadını bulamadım ancak metinde Dârekutnı'den yaptığımız rivayette olduğu gibi diğer rivayetler onu desteklemektedir. Bu yüzden onun hasen olduğu kanaatindeyiz.

V. MEST ÜZERİNE MESH

1. Mest Üzerine Mesh Edilebileceği

Bu başlık altında mestler üzerine mesh etmenin cevazı, abdestli iken giyilmiş olması şartı, cünüplükten yıkanırken çıkarılması gerektiği konuları incelenecektir.
310. Saffan b. Assai (r.a.) anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) seferi iken cünüplük dışında büyük abdest, küçük abdest ve uykudan dolayı mestlerimizi çıkarmadan üç gün üç gece üzerine mesh edebileceğimizi emrederdi.
Hadis Nesâî ("Taharet", 98) ve Tirmizî ("Taharet", 71) tarafından rivayet edilmiştir. Hadisin lafızları Tirmizî'ye aittir. Hadisi İbn Huzeyme de rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Bulûğu'l-merâm'da (s. 11) zikre-dildiği üzere hadisin mestler üzerine mesh etmeye delâleti açıktır.
311. Ebû Bekre'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) abdestli olarak giyilmesi durumunda mestleri seferi olanın üç gün üç gece, mukim kimsenin ise bir gün bir gece giymesine izin verdi.
Bulûğu'l-merâni*da (s. 11) zikredildiği üzere hadisi Dârekutnî ve Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu da söylemiştir.[4]
Hadisin başlıkta belirtilen hususların tümüne delâleti açıktır. Hadis mes-hin azîmet değil ruhsat olduğuna delâlet etmektedir. Bu hadisin "Emrederdi" ifadesi bulunan yukarıdaki Saffan b. Assai (r.a.) hadisiyle çeliştiği söy-lenebilir. Zira emir hakiki mânasında vücup -ki hakiki manası budur- ifade etmediğinde mendupluk ifade eder. Bu anlamıyla emir, günah ve sevap söz konusu olmayan ruhsata aykırıdır. Bize göre bu son derece yanlıştır. Öncelikle fıkıh usulü kitaplarında ifade edildiği gibi emrin vücup, mendup veya mubaha delâlet ettiği ihtilaflıdır. Doğrusu emir sözcüğü değil de emir kipi vücuba delâlette daha açıktır. Zira "emrolunduk" şeklindeki ifade kullanım bakımından vücup, nedb ve ibaha bildirmede müşterek olmaktadır. Ne emir kipi ne de "Ümirnâ: Emrolunduk", "Emerenî: Bana emretti" veya "Kâne ye'murunâ: Bize emrederdi" şeklindeki sözcükler ayrı bir delil bulunmadıkça emredilen şeyin vacip veya mendup olduğuna delâlet etmez. Vücup bunların hakiki anlamı değildir. Söz gelimi "Emerenî Rabbî: Rab-bim bana emretti" ifadesi, vücup, mendup veya mubah olarak Rabbim bana izin ve ruhsat verdi mânasına gelmektedir. Böylece bu ifadede emir ve ruhsat birlikte bulunmaktadır. İkincisi, emrin vücuba delâlet etmemesi, onunla mendubun kastedildiği anlamına gelmez. Başka bir delil bulunmadıkça böyle bir durumda emrin en alt düzey olan mübahlığa hamledilmesi daha uygun olur.
312. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Biriniz abdest alıp mestlerini giydiğinde dilerse cünüplük dışında onları çıkarmasın ve onlara mesh ederek namazlarını kılsın" buyurmuştur.
Bulûğu'l-merâm'da (s. 11) zikredildiği üzere hadisi Dârekutnî (Sünen, I, 201) ve Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, 1,181) rivayet etmiştir.[5]
313. Mestlerini çıkardığında etrafındaki I erin kendisine baktıklarını gören Ebû Eyyüb (r.a.), "Ben Resûlullah (s.a.v.)'i mestleri üzerine mesh ederken gördüm. Ancak abdest almak hoşuma gidiyor" demiştir.
Haberi Ahmed b. Hanbel (V, 421) ve Taberânî (el-Mu'cemü'l-kebir, IV, 152) rivayet etmişlerdir. [6] Taberânî rivayetinde, Ebû Eyyüb (r.a.)'in kendisi ayaklarını yıkadığı halde başkalarına mest üzerine mesh etmeyi emrettiği, bu durum hatırlatılınca da, "Mesh etmenin kolaylığı size günahı bana aitse benim durumum ne kötüdiir" dediği ilavesi bulunmaktadır. Mecmau'z-ze-vâid'dt zikredîîdiği üzere ravileri sikadır.
Hadisin mest üzerine meshin caizliğine delâleti Ebû Eyyüb (r.a.)'in, "Ancak abdest almak hoşuma gidiyor" açıklamasıyla ilgilidir. Çünkü o mest üzerine mesh ettikten sonra abdest almanın yani ayaklarını yıkamanın müstehap olduğunu anlamıştır. Zira Ebû Eyyüb (r.a.) gibi takva sahibi kimselere sünnete aykırı olan hususların hoş gelmesi mümkün değildir. O mestli iken ayakların yıkanmasının müstehap olduğunu ve mesh de edilebileceğini bilmekteydi. Kendisi azimeti seçerken başkalarına ruhsatı emretmekteydi. Dolayısıyla onun söz ve uygulaması arasında bir çelişki bulunmamaktadır.
Suyûtî, Tedrîbü'r -ravfde (s. 191) mest üzerine meshle ilgili hadisin yetmiş sahâbî tarafından rivayet edildiğini yani mütevâtir olduğunu söyler.

2. Meshin Süresi

314. Abdurrahman b. Ebî Bekre'nin babasından nakline göre Resûlullah (s.a.v.) mest üzerine meshin müddetini yolcu için üç gün üç gece, mukim için bir gün bir gece olarak belirlemiştir.
Zeylaî'nin nakline göre (Nasbu'r-râye, I, 87) hadisi İbn Hibbân {Sahih, IV, 157) rivayet etmiştir. [7] Hadisin konuya delâleti açıktır. Ebû Bekre (r.a.)'in benzeri bir rivayeti önceki konuda geçmişti.
et-Telhîsü'l-habîr'de (1,59) zikredildiği gibi mest üzerine meshin belirli bir süresinin olmadığını ifade eden rivayetler de bulunmaktadır. Nitekim Huzeyme b. Sabit (r.a.)'in "Resûlullah (s.a.v.) mest üzerine meshin müddetini yolcu için üç gün üç gece, olarak belirledi. Eğer biz, Resûlullah (s.a.v.)'den (süreyi) artırmasını isteseydik artıracaktı" demiştir. Hadisin son kısmı Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilmiştir. Bu kısım İbn Mâce'de, "Soran kişi artırmasını isteseydi, Resûlullah (s.a.v.) mest üzerine mesh müddetini beş gün olarak belirlerdi" şeklindedir. İbn Hibbân'da her ikisi de bulunmaktadır. Tirmizî ve diğer rivayetlerde ise sözü edilen ilave kısımlar bulunmamaktadır. Tirmizî'nin nakline göre hadisle ilgili Buharı, "İsnadda bulunan el-Cedelî'nin Huzeyme b. Sabit (r.a.)'den semâı bilinmediği için bana göre hadis sahih değildir" demiş, Yahya b. Mam ise onun sahih olduğunu söylemiştir.[8]
Bu konudaki ikinci hadis Dârekutnî'nin (Sünen, I, 196) rivayetidir. Buna göre Ukbe b. Âmir (r.a.) şöyle anlatmıştır: Cuma günü Şam'dan Medine'ye gitmek üzerine yola çıktım. Huzuruna çıktığımda Hz. Ömer (r.a.), "Mestlerini ayağına ne zaman giydin?" diye sordu. Ben, "Cuma günü" dedim. "Onları hiç çıkardın mı?" diye sordu. "Hayır" şeklinde karşılık vermem üzerine o, "Sünnete uygun davranmışsın" dedi. Ebû Bekir, "Bu, ga-rib bir hadistir", Ebü'l-Hasan ise, "İsnadı sahihtir" açıklamalarını yapmışlardır.
Bu konudaki üçüncü hadis Ebû Davud'un Übey b. Umâre (r.a.)'den naklettiği rivayettir. Buna göre o şöyle anlatmıştır: "Ey Allah'ın Elçisi mest üzerine mesh edeyim mi?" soruma Hz. Peygamber (s.a.v.), "Evet" diye cevap verdi. "Bir gün, iki gün, üç gün müddetince mesh edebilir miyim?" diye sormaya devam ettim. Hz. Peygamber (s.a.v.) de, "Evet istediğin kadar" buyurdu.[9] Hadisle ilgili Ebû Davud'un açıklaması şöyledir: İbn Ebî Meryem el-Mudarî'nin Yahya b. Eyyüb > Abdurrahman b. Rezin > Muhammed b. Ebî Ziyad > Ubâde b. Nesiy isnadıyla naklettiğine göre Übey (üç gün mesh edebilir miyim, dedikten sonra sorusuna) yediye kadar devam etti. Resûlullah (s.a.v.) de, "Evet uygun gördüğün kadar meste devam edebilirsin" buyurdu. Ebû Dâvûd açıklamalarına şöyle devam etmiştir: Hadisin isnadında ihtilaf bulunmaktadır ve isnad zayıftır. Hadisi İbn Ebî Meryem ve Yahya b. İshak es-Suleyhî Yahya b. Eyyüb'dan rivayet etmişlerdir. Ancak Suleyhî'nin isnadında ihtilaf edilmiştir.
Mest üzerine meshin belirli bir süresinin olmadığını ifade eden rivayetlerle ilgili cevap amacıyla şunları söyleyebiliriz. Neytü'l-evtâr'da. (I, 179) zikredildiği üzere birinci hadisle ilgili İbn Seyyidinnas'ın Şerhu't-Tirmi-zf'deki açıklaması şöyledir: Hadis sahih olsa da delil olarak kullanılamaz. Çünkü hadis metninde geçen "Artırmasını isteselerdi, artırırdı" ifadesi, meshin müddetinin artırılabileceği hususunda zan ifade etmektedir. Zira söz konusu ifade onların böyle bir soru sormadıklarını ve meshin müddetinin de artırılmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Böyle bir durumim bulunmadığına delâlet eden bir haberle meshin müddetinin artabileceği sonucu nasıl elde edilebilir?
İkinci haberde söz konusu edilen hükümden Hz. Ömer (r.a.)'nın vazgeçtiği sahih haberle tespit ediİmiştir. Nitekim Neylü'l-evtâr'da (1,178) zikredildiği üzere hadisle ilgili İbn Seyyidinnas'ın Şerhu't-Tirmizf dzki açıklaması şöyledir: Sahabeden Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Huzeyfe, Muğire, Ebû Zeyd el-Ensârî İbn Abdilberr (r.a.e.)'nin belirttiğine göre tabiîn ve fakihlerin çoğu meshin belirli bir süresinin bulunduğu görüşündeydiler. Bana göre ihtiyata uygun olan da budur. Çünkü mesh tevatürle sabit olmuş, bu hususta ehl-i sünnet ittifak etmiştir. Gönül onların ittifakına meyleder. Zira onların çoğu, yolcu olmayan (mukim) için meshin müddetinin beş vakit namazdan fazla yani bir gün bir gece, yolcu için on beş vakit namaz yani üç gün üç gece olduğunda ittifak etmişlerdir. Bir âlim namazını kesin bilgiye dayalı kılmalıdır. Burada kesin bilgi, meshin müddeti konusunda icmâ edilen süre dışında ayakları yıkamaktır. Âlimler yolcu için üç günden fazlası, yolcu olmayan için ise bir günden fazlasında icmâ etmemişlerdir.
Burada vazgeçtiği tespit edildikten sonra Hz. Ömer (r.a.)'in, "Sünnete uygun davrandın" açıklamasının önemi kalmadığını ifade etmeliyiz. Muhtemelen Hz. Ömer (r.a.) başlangıçta böyle düşünüyordu. Fakat daha sonra doğruyu görünce bundan vazgeçmiştir. Kaldı ki konuyla ilgili yer verilen hadis merfûdur ve meshin süresini açık bir şekilde ortaya koymaktadır, Hz. Ömer (r.a.)'in, "Sünnete uygun davrandın" ifadesi hükmen merfû olsa da, bu konuda sarih olan merfû hadise karşı koyacak güçte değildir.
Zayıf oiması sebebiyle üçüncü hadisle ilgili cevap vermeye, onun hakkında açıklama yapmaya gerek görmüyorum. BuradaMecmau'z-zevâid*de (1,105) Meymune rivayetini de zikretmeliyiz. Buna göre onun, "Ey Allah'ın Elçisi! Kişi mestlerini her vakitte çıkarmalı mı?" sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hayır, uygun gördüğü kadar meste devam edebilir" diye cevap vermiştir. Hadisi Ebû Ya'lâ (Müsned, XIII, 5) rivayet etmiştir. İsnadında Dârekutnî'nin leyse bi'l-kavi (o kadar güçlü değil) lafzıyla nitelediği Ömer b. İshak b. Yesar bulunmaktadır. İbn Hibbân onu es-Sikâf mda zikretmektedir. Bu hadis hakkında cevap mahiyetinde söylenmesi gereken, onun sahih hadislerin bulunduğu bir konuda deli! olamayacağıdır.

3. Meshin Yapılış Şekli

315. Hz. Ali (r.a.), "Eğer din (akıl) ve re'yle olsaydı, mestin üstünü değil de altını mesh etmek daha uygun olurdu. Halbuki ben, Resûlullah (s.a.v.)'i mestlerinin üstüne mesh ederken gördüm" demiştir. (Ebû Dâvûd, 'Taharet", 63)
Bulûğu'l-merâm'da (s. 11) ifade edildiği gibi haberi Ebû Dâvûd hasen bir isnadla rivayet etmiştir. et-Telhîsü'Uhabîf'de (i, 59) ise haberin isnadının sahih olduğu belirtilmiştir.[10] Abdühayr dışındaki isnaddaki raviler Kü-tüb-i sîîte ravileridir. O ise muhadramundan güvenilir bir ravi olup Sünen-i erboa müellifleri ondan rivayette bulunmuşlardır.
316. Zeyd b. Hubab > Hafid b. Ebî Bekir > Salim b. Abdullah > babası isnadiyla rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (r.a.), "Abdestli olarak giyilen mestlerin üstlerini mesh etmeyi emretmiştir" açıklamasını yapmıştır.
Nasbu'r-râye'dt (I, 95) zikreditdiği üzere hadisi İbn Ebî Şeybe (el-Mu-sannef. I, 178) rivayet etmiştir. [11] Halid b. Ebî Bekir dışındaki ravifer İmam Müslim'in de ravileridir. Tehzîbü't-Tehzifr de, (HI,8l)zikredildiği üzere İbn Hibbân bazı hataiar yaptığını ifade ederek onu es-Sikât'ma almış, İbn Sa'd onun çok hadis rivayet ettiğini belirtmiştir. "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Abdest Alışı" başlığı altında açıkladığımız gibi burada söz konusu edilen cerh ileri seviyede değildir. Ebû Hâtim'in onu "yüktebü hadisuhû: hadisi yazılabilir" lafzıyla nitelemesi onun yer aldığı isnadla nakledilen hadisin delil olabileceğini göstermektedir. Nitekim Mîzânü'l-i'tidâl'de (1,295) Ebû Hâtim'in söz konusu ifadeyle makbul ravileri kastettiği belirtilmektedir.
317. el-Hanefî > Ebû Âmir el-Hazzâz > Hasan isnadıyla nakledildiğine göre Muğire b. Şu'be (r.a.) şöyle anlatmıştır: Bevlettikten sonra abdest alırken Resûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Mestleri üzerine mesh etti. Sağ elini sağ mestinin, sol elini sol mestinin üzerine koyarak mestlerin sırtını bir defa mesh etti. Şu anda Resûlullah (s.a.v.)'in parmaklarını mestler üzerinde görür gibiyim.
Nasbu'r-râye'de zikredildiği gibi hadisi İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, I, 186-187) rivayet etmiştir. [12] İsnadda bulunan raviler Kütüb-i sitte ravileridir.
el-Hanefî, Abdülkerim b. Abdülmecid veya kardeşi Ubeydullah olabilir. Her ikisi de Kütüb-i sitte ravilerin olup sikadır. et-Telhîsü'l-habîr'dQ (1,59) hadis nakledildikten sonra, "Beyhakî hadisi benzeri lafızlarla Hasan > Muğire (r.a.) isnadıyla rivayet etmiştir ve isnadda kopukluk bulunmaktadır" açıklaması yapılmaktadır. Bununla Hasan-ı Basrî ile Muğire (r.a.) arasında kopukluk bulunduğu ifade edilmektedir. Ancak bize göre bu durum hadise zarar vermez. Zira Hasan-ı Basrî önde gelen âlimlerdendir.
Hadislerin meshin yapılış şekline delâletleri açıktır. Ancak Tirmizî'nin Ebü'l-Velid ed-Dımaşkî> Veiid b. Müslim > Sevr b. Yezid > Recâ b. Hay-ve > Muğire'nin katibi > Muğire b. Şu'be (r.a.) isnadıyla rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) mestlerin üstüne de altına da mesh etmiştir.[13] Tirmizî hadisle ilgili şu açıklamayı yapmıştır: Bu, sahabe ve tabiînden birçok âlimin görüşüdür. İrnam Malik, İmam Şafiî ve İshak b. Râhûye de bu görüştedirler. Ancak hadis illetlidir. Çünkü onu Sevr b. Yezid'den Veiid b. Müslim'den başkası muttasıl olarak rivayet etmemiştir. Ebû Zür'a ve Bu-hârî'ye sorduğumda onun sahih olmadığını söylediler. Zira Abdullah b. Mübarek onu Sevr > Recâ isnadıyla "Muğire'nin katibinden bana nakledildi" şeklinde Muğire b. Şu'be (r.a.)'i zikretmeden doğrudan Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etmiştir.
Hadisle ilgili İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'dzki (1,59) açıklaması şöyledir: İmam Şafiî onu el-Üm'dc İbrahim b. Muhammed b. Ebû Yahya vasıtasıyla Sevr'den Veiid b. Müslim gibi rivayet etmiştir. Darekutnî de el-/fef inde Muhammed b. İsâ b. Semî'in Sevr'den aynı şekilde rivayet ettiğini haber vermiştir. Ebû Dâvûd, Sevr'in Recâ'dan hadis işitmediğini söylemiştir. Darekutnî hadisin Abdülmelik b. Umeyr > Muğire'nin katibi Ver-rad > Muğire b. Şu'be (r.a.) isnadıyla naklinde mestlerin altının mesh edildiğinin söz konusu edilmediğini ifade etmektedir. Darekutnî'nin Sünen'ın-de (1,195) yer alan rivayet sözü edilen illetin bulunmadığını ima eder mahiyettedir. Şöyle ki Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz > Dâvûd b. Reşid > Veiid b. Müslim > Sevr b. Yezid > Recâ b. Hayve > Muğire'nin katibi isnadıyla nakledildiğine göre Muğire b. Şu'be (r.a.), "Tebük gazvesinde Resûlullah (s.a.v.)'in abdest suyunu döktüm. Hz. Peygamber (s.a.v.) mestlerin üstüne de altına da mesh etti" demiştir.

Sevr b. Yezid'in "haddesenâ Recâ: Recâ bize semâ yoluyla rivayet etti" şeklinde rivayet etmesi, onun Recâ b. Hayve'den hadisi semâ yoluyla afdığını ve isnaddaki sözü edilen kusurun ortadan kalktığını göstermektedir. Ancak Ahmed b. Ubeyd es-Saf-far'ın Müsned'inde Ahmed b. Yahya el-Hulvânî vasıtasıyla nakline göre Dâvûd b. Reşid Sevr b. Yezid hadisi "haddesenâ Recâ: Recâ bize semâ yoluyla nakletti" şeklinde rivayet etmediğini söylemiştir. Bu durumda Dâvûd b. Reşid'in konuyla ilgili açıklamasında ihtilaf bulunmaktadır. Yukarıdaki hadis âlimlerinin açıklamalarıyla birlikte değerlendirildiğinde Dâvûd b. Reşid'in açıklaması isnadın muttasıl olmasını gerektirecek durumda değildir. Ayrıca bize göre konunun başındaki Hz. Aii (r.a.)'in açıklaması mestlerin altının mesh edilmeyeceğini ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de bunu yapmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Muhtemelen Hz. Peygamber (s.a.v.) elini mestin altına belirli bir sebeple koymuş ravi de bunu mesh olarak anlamıştır. Nitekim Muğire (r.a.)'den yapılan rivayetlerin çoğunda mestlerin altının meshinden bahsedifmemektedir. Burada Tirmizî nüshalarında da bazı farklılıkların bulunduğunu ifade etmeliyiz. Nitekim o, zira Abdullah b. Mübarek onu Sevr > Recâ isnadıyla "Muğire'nin katibinden bana nakledildi" şeklinde rivayet edildiğini de söylemiştir.
Bize göre doğru olan İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr' dsk\ şu açıklamasıdır: Esrem'in nakline göre Ahmed b. Hanbel, "Bu hadisi Abdurrahman b. Mehdi'ye zikrettiğimde 'Abdullah b. Mübarek onu Sevr > Recâ isnadıyla Muğire'nin katibinden bana nakledildi şeklinde rivayet edilmiştir' diyerek" onun zayıf olduğunu söylemiştir. Dârekutnî de Süne/Tinde (I, 195) Abdullah b. Mübarek onu Sevr > Recâ isnadiyla "Muğire'nin katibinden bana nakledildi" şeklinde Muğire b. Şu'be (r.a.)'i zikretmeden doğrudan Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet edildiğini ifade etmiştir.
İbn Hacer'in sözü edilen açıklamasını şöyle değerlendirebiliriz: Tirmizî ile ilgili söz konusu açıklama muhtemelen Tehzîbü't-Tehztb'deki (111,266) bilgilere dayanmaktadır. Buna göre Ahmed b. Hanbel, "Recâ b. Hayve Muğire'nin katibi Verrad ile görüşmemiştir" demiş, aynı bilgiyi Tirmizî de Buhârî ve Ebû Zür'a'dan nakletmiştir. Bu, İbn Hacer'in Tehzib müellifine yaptığı bir ilavedir. Tespitlerimize göre ise Recâ b. Hayve Muğire'nin katibi Verrad ile görüşmesine engel bir durum bulunmamaktadır. Her ikisi de tabiînin üçüncü tabakasından d ir. Recâ b. Hayve'nin sahabeden rivayette bulunmuştur. Hadisi değerlendiren âlimler Tirmizî'nin zikrettiği illetten söz etmemiştir. Tirmizî'in ifadesi ise hadiste söz konusu illetin bulunduğunu belirtmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere Ebû Dâvûd da isnaddaki kopukluk dışında bir kusur zikretmemiştir. Sonuç itibariyle bu dikkate alınacak bir kusur değildir. Ayrıca et-Telhîsü'l-habîr'de (I, 59) İbn Ömer (r.a.)'in mestlerin hem üzerini hem de altını mesh ettiğine dair rivayetinin sahih olduğu da ifade edilmektedir. Bunu İmam Şafiî (Müsned, s. 16) ve Bey-hakî de (es-Siinenü'l-kübrâ, I, 291) rivayet etmişlerdir.
Burada Dârekutnî'nin isnadını da incelemeliyiz. Onun isnadında bulunan Abdullah, Ebü'l-Kasım el-Begavî'dir. Mîzânü'l-i'tidâVde (11,72) zikre - diidiği üzere o, döneminin önde gelen âlimlerinden hadis hafızı, sadûk bir ravidir. Dârekutnî, Hatib el~Bağdâdî ve diğer âlimler onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir. et-Takrîb'de (s. 54) ifade edildiği üzere Dâvûd b. Re-şîd, Tirmizî dışındaki Kütüb-i sitte ravilerindendir. et-Takrîb'dç (s. 231) zik~ redildiği gibi Velid b. Müslim de çokça tedlis yapan biri olmakla birlikte Kütüb-i sitte ravilerinden sika bir ravidir. Tirmizî rivayetinde hadisi "Ah-berenâ: Bize kıraat yoluyla nakletti" lafzını kullanarak rivayet etmesi bu rivayette tedlis şaibesi olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Sevr b. Yezid kader görüşünü benimsemesine rağmen et-Takrîb'de (s. 27) ifade edildiği üzere sika ve sağlam bir ravi olup rivayetleri Müslim dışında Kütüb-i sitte'ğg yer almaktadır. et-Takrîb'de (s. 58) zikredildiği üzere Recâ b. Hayve sika ve fakih bir âlim olup rivayetleri Kütüb-i sitte'dt yer almaktadır, et-Takrib'du (s. 230) zikredildiği üzere Muğire'nin katibi de sika ve rivayetleri Kütüb-i sitte'dt yer alan bir ravidir. Muğire b. Şu'be (r.a.) de rivayetleri Kütüb-i sitte'de yer alan bir sahâbîdir. Aynî Şerhu'l-Hidâye'de hadisle ilgili, "Bu sebeple aralarında İmam Şafiî'nin de bulunduğu bazı âlimler mestlerin altına mesh etmenin müstehap olduğunu söylemişlerdir" demiştir. Hanefî âlimlerden BedâV (I, 354) müellifi de yukarıda birkaç sayfa önce zikrettiğimiz üzere, "Bize göre de mestlerin ait ve üstünü mesh etmek müstehaptır" demiştir.
Hadisle ilgili müellifin değerlendirmesi şöyledir: Söz konusu hadislerden meshin yapılışı, Hz. Ali (r.a.)'in açıklamasından mestlerin üzerine mesh etmenin farz olduğu, mestlerin hem altını hem de üzerini meshin ise müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Böylece konuyla ilgili bütün hadislerle amel edilmiş olmaktadır. Rahmetü't-ümme fi ihtilâfı'l-eimme müellifinin de belirttiği gibi İmam Ebû Hanife (r.a.), İmam Şafiî ve İmam Malik de mestlerin hem alt hem de üzerini mesh etmenin sünnet olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Doğrusu bu bilgiye sözü edilen hadisleri inceledikten sonra vakıf oldum. O, "Meshin Yapılışı" başlığı altında şöyle demektedir: Üç mezhep imamına (İmam Ebû Hanife (r.a.), İmam Şafiî ve İmam Malik) söre de mestlerin hem altını hem de üzerini mesh etmek sünnettir. İmam Ahmed mestlerin sadece üzerine mesh etmenin sünnet olduğu görüşündedir. Aslında mestlerin üzerine mesh etmenin sünnet ve yeterli olduğunda, mestlerin sadece altını mesh etmenin ise yeterli olmayacağında ittifak bulunmaktadır. Müellif konuyla ilgili sözlerini şöyle tamamlamaktadır: İbn Abidîn'in de zikrettiği gibi bazı müellifler mestlerin altını mesh etmenin müstehap olduğu görüşünün Hanefî mezhebine nispet edilmesini eleştirmişlerdir. Bu durumda Tâbiu'l-âsâr'da. (s. 88) da zikredildiği gibi mestlerin altını mesh etmenin sözlük anlamında ve mestin altındaki tozu temizlemek amacını taşıdığı şeklinde yorumlamak daha isabetli olacaktır.

4. Mest Ayakkabısı Üzerine Mesh Etmek

318. Bilal (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ayakkabıları ve sarığı üzerine mesh ederdi.
Neylü'l-evtâr'da (1,96) zikredildiği üzere hadisi İbn Huzeyme Sahih'in-de (I, 95) rivayet etmiştir. Diğer rivayette Bilal (r.a.), "Resûlullah (s.a.v.)'i mest ayakkabıları ve sarığı üzerine mesh ederken gördüm" demiştir. Ney-lü'l-evtâr'da (1,175) belirtildiği üzere hadisi Ahmed b. Hanbel Müsned'de (VI, 15), Makdîsî ise el-Muhtâre'de rivayet etmişlerdir. Burada hadisin el-Muhtâre'dtkı isnadının Kenzü'l-ummâl (I, 3) ilkelerine göre sahih olduğunu söylemeliyiz.[14]
319. Ebû Abdullah'ın nakline göre Ebû Abdurrahman Abdurrahman b. Avf (r.a.)'in Bilal-i Habeşî (r.a.)'e Resûlullah (s.a.v.)'in abdest alışını sorarken tanık olmuştur. Bilal-i Habeşî (r.a.) şöyle cevap vermiştir: Abdest bozma ihtiyacını gidermek için dışarı çıkardı. Ben de ona su getirirdim. Abdest alır, (başının ön tarafı ile birlikte) sarığına ve mest ayakkabıları üstüne mesh ederdi.
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ("Taharet", 60) fakat sıhhatiyle ilgili bir açıklamada bulunmamıştır.
Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî de {el-Müstedrek, I, 170) rivayet etmiştir. ZeyÎaî'nin belirttiğine göre İbn Huzeyme de Sahih'inds rivayet etmiştir.[15]
Hadislerin mest ayakkabıları üzerine meshe delâleti açıktır. Ailâme el-Halebî'nin el-Kebir'dt (s. 109) hadisle ilgili açıklaması şöyledir: "Sarığa ve başörtüsüne mesh etmeyi caiz görmediğiniz halde bu hadisi nasıl delil olarak zikrediyorsunuz?" diye sorulamaz. Çünkü biz, "Hadisin mest ayakkabısı üzerine mesh edileceğine delâletini, meşhur seviyesine ulaşan mestler üzerine meshle ilgili hadislerce desteklendiği için kabul etmekteyiz. Hadisin diğerlerine delâleti ise meşhur seviyesine ulaşmayan delil ile çeliştiği ve desteklenmediği için kabul etmemekteyiz.

5. Çoraplar Üzerine Mesh

320. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) çorapları ve pabuçları üzerine mesh ederdi.
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de (IX, 251) rivayet etmiştir. Mec-mau'z-zevâid'dG (1,258) zikredildiği üzere isnadındaki ravileri güvenilirdir.
321. Muğire b. Şu'be (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest almış, çorapları ve pabuçları üzerine mesh etmişti.
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ("Taharet", 74) ve hasen-sahih olarak nitelemiştir.[16]
322. Süfyan es-Sevrî > Mansur isnadıyla rivayet edildiğine göre Halid b. Sa'd, "Ebû Mes'ûd el-Ensârî kıldan yapılmış çorapları ve pabuçları üzerine mesh ederdi" demiştir.
Avnü'l-ma'bûd'da (i, 62) zikredildiği üzere haberi Abdürrezzzak b. Hemmam Musannef 'inde (1,199) rivayet etmiştir.[17] İsnadı sahihtir.
Hadislerin konuya delâletleri açıktır. Muğire b. Şu'be (r.a.)'in söz konusu rivayetini İbn Hibbân Sahih'mdç, (iv, 167) Zeylaî de Nasbu'r-râye'de (i, 96) zikretmişlerdir. Aynî hadis hakkında bazı muhaddislerin yaptığı açıklamaları Şerhü'l-Hidâye'de (1,368) nakletmekte ve onlara cevap vermektedir. O şöyle demektedir: Hadisle ilgili Nesâî Sünenü'l-kübrâ'da, "Bu rivayetinde Ebû Kays'a mütabaat eden herhangi bir kimseyi bilmiyorum. Muğire (r.a.)'den sahih olarak gelen rivayete göre Resûiuilah (s.a.v.) mestleri üzerine mesh etmiştir" demiştir. Hadisi es-Sünenü'l-kübrâ'smda (I, 283) zikreden Beyhakî, "Hadis münkerdir. Süfyan es~Sevrî, Abdurrahman b. Mehdî,Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn,Ali b. Medînî ve Müslim b. Hac-cac onun zayıf olduğunu ifade etmişlerdir. Muğire (r.a.)'den sahih olarak gelen rivayet, 'Resûiuilah (s.a.v.)'in sadece mestleri üzerine mesh etmiş olduğudur' açıklamasını yapmıştır. Nevevî'nin açıklaması ise şöyledir: "Cerh ta'dile tercih edilir" kuralının ötesinde söz konusu âlimler görüşlerinde tek kalsalar bile Tirmizî'ye tercih edilirler. Halbuki her biri hadis hafızı olan bu âlimler Muğire (r.a.) hadisinin zayıf olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu durumda Tirmizî'nin hadisle ilgili "hasen-sahih" nitelemesi kabul edilemez. Nitekim

Beyhakî de es Sünenü'l-kübra sında Ebû Muhammed Yahya b. Mansur'un, "Müslim b. Haccac'ı bu hadisin zayıf olduğunu söylerken işittim. O, 'Ebû Kays el-Evdî ve Hiizey! b. Şurahbîl'den hadis alınmaz. Üstelik onlar önde gelen hadis âlimlerinin Muğire (r.a.)'den 'Resûiuilah (s.a.v.) mestleri üzerine mesh etmiştir' şeklinde rivayet ettikleri hadise muhalefet etmişlerdir.
Bazı muhaddislerin sözü edilen açıklamalarını naklettikten sonra Aynî bunlara cevap olarak şöyle demektedir: îsnadda zikredilen Ebû Kays el-Evdî, Abdurrahman b. Şirvan'dır. Buhârî onun rivayetini Sahih'ine almış, İbn Maîn onun sika olduğunu söylemiş, ei-Cu'fî de onu sika ve sebt olarak nitelemiştir. Eleştirilen diğer ravi Huzeyl b. Şurahbîl hakkında İclî sika demiş, Buhârî de onun rivayetini Sahih''ine almıştır. Ayrıca onların rivayetleri güvenilir ravilere aykırı değildir. Onlar farklı bir isnadia onlarda bulunmayan ilâve bilgiler ihtiva eden hadis rivayet etmişlerdir. Tirmizî ve İbn Hibbân da onların rivayetinin sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda Nevevî'nin, Tirmizî hakkında sözü nasıl kabul edilir de Tirmizî'nin hadisle ilgili 'hasen-sahih' nitelemesi kabul edilmez? Tirmizî'nin bu hadis hakkında verdiği sıhhat hükmü eleştirildiğinde diğer hadisler hakkında verdiği sıhhat hükümlerine nasıl güvenilecektir? Beyhakî'ye gelince o sadece onun dediğini nakletmiş ve üzerinde hiç düşünmeden ona itimat etmiştir. Çünkü o bu hadisin önde gelen hadis âlimlerinin rivayetlerine aykırı olduğunu iddia etmektedir. Biz ise bunun aykırılık değil ilave bilgi ihtiva ettiğini söylemekteyiz. Sonuç itibariyle sözü edilen rivayetlerin isnadları hakkında bizim görüşümüze sadece taassup sahibi kimseler karşı çıkmaya devam edebilir.
Hadislerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Söz konusu hadislerin konuya delâletleri açıktır. Hadislerde zikredilen pabuçların mesh edilmesi şöyle açıklanabilir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amacı çorapları mesh etmek iken bu arada meshin tamam olabilmesi için elleri pabuçlarına da gitmiştir. Yoksa ellerini pabuçlarına onları da muştaki ilen mesh etmek amacıyla sürmemiştir. Doğru olan da budur. Biz pabuçlara mesh edileceği görüşünde değiliz. Zira buna ihtiyaç yoktur. Ayrıca hadis, Kur'an'daki yıkama emrinin terk edilmesini gerektirecek derecede şöhrete ulaşmış değildir. Hadis bizim görüşümüzle çelişmemektedir. Hadiste zikredilen pabuçların meshi-nin abdestli iken alınan abdestle nafile namazla ilgili olduğu da söylenebilir. Bize göre İbn Huzeyme'nin Sahih'inde (I, 100) rivayet ettiği hadis bunun doğru olduğunu göstermektedir. İbn Huzeyme, hadisi "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Pabuçlarına Mesh Etmesinin Abdestsiz Olduğu İçin Değil Abdest Üstüne Abdest Alma Haline Mahsus Olduğunun Delili" başlığı altında Süfyan > Süddî > Abdühayr isnadıyla rivayet ettiğine göre Hz. Ali (r.a.) bir testi su isteyerek onunla hafifçe (uzuvları birer kere yıkayarak) bir abdest almış ve pabuçları üzerine mesh etmiştir. Sonra da "Abdestli iken Resûiuilah (s.a.v.)'in abdesti böyledir" açıklamasını yapmıştır. Hadisi değişik isnadiarla Zeylaî'nin NasbuY-râve'sinde (1,99) zikredilmektedir. Üstat, "Ancak bu, abdestin hafifçe (uzuvları birer kere yıkayarak) aimabileceğiy-le ilgilidir" demiştir.
İmam Ebû Hanife (r.a.)'in çoraplara ancak deri ile kaplı yahut pabuca ekli olması halinde mesh edilebileceği görüşünde olduğu meşhurdur. Konuyla ilgili eUHidâye'dt şöyle denilmektedir: İmam Ebû Hanife (r.a.) daha sonraları mest gibi yol yürüyecek kadar sıkı ve kalın olduklarında çoraplara mesh edilebileceği hususunda Yusuf ve Muhamrned'in görüşünü benimsemiştir. Bu durumda mesh gibi olacaklarından aynı hükmü alırlar. Çoraplar üzerine mesh haber-i vâhid, ayakların yıkanması ise kesin delille sabittir. Bu sebeple çoraplar üzerine mesh, ayakları yıkamanın yerine geçmez. Ancak çorap, üzerine mesh edilmesi tevatürle sabit olan mest gibi olduğunda bu caiz olabilir. İmam Ebû Hanife (r.a.)'in çoraplara mesh edilebileceği hususunda daha sonra Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşünü benimsediği tespit edildiğine göre -ki fetva da buna göredir- konuyla ilgili hadisi yorumlamaya ihtiyaç kalmamıştır. Bu sebeple biz hadisin zahirini esas almaktayız. İmam Ebû Hanife (r.a.)'in önceki görüşünden vazgeçtiği hakkındaki rivayete güvenmeyenlerin bazıları tarafından açıklandığı üzere hadisi çorapların deriden olması halinde üzerine mesh edilebileceği şeklinde yorulması söz konusu edilebilir. Ancak hadiste çorabın mutlak olarak zikredildiği ve bir fiili hikâye ettiği görülmektedir. Fiilleri umuma hamletmek doğru değildir. Hadiste böyle bir ihtimal bulunsa bile bu konuda delil olarak kullanılabilir mi? sorusunu sormak gerekir. Bu durumda hadis her çoraba mesh edilebileceğine dair delil olabilecek seviyede değildir. Bu haliyle hadis üstadımızın da ifade ettiği gibi İmam Ebû Hanife (r.a.)'ıı görüşüne de engel teşkil etmez.
Burada konuyla ilgili İbn Ebî Şeybe'nin Musannef indeki (I, 171) rivayetini de zikredelim. Onun Hüşeym > Yunus > Hasan > Şu'be > Katâde (r.a.) isnadiyla rivayet ettiğine göre Saîd b. Müseyyeb ve Hasan-ı Basrî, "Sıkı örülmüş çoraplar üzerine mesh edilir" demişlerdir. Haberin isnadın-daki raviler Kütüb-i süte ravileridir.

6. Sargı Üzerine Mesh

323. Ebû Ümâme (r.a.), "Uhud savaşında İbn Kami'e yaraladığında Hz. Peygamber (s.a.v.)'i abdest aldığında sargıyı çözüp abdest suyuyla yara üzerine mesh ederken gördüm" demiştir.
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'dt (VIII, 131) rivayet etmiştir.[18] Mecmau'z-zevâia" ds (i, 108) isnadında bulunan Hafs b. Ömer el-Adenî'nin zayıf olduğu ifade edilmektedir. Ancak bizim tespitlerimize göre bu ihtilaflıdır. Nitekim Tehzîbü't-Tehzîb\t (1,41) zikredildiği üzere İbn Ebî Hâtim'in nakline göre Ebû Abdullah et-Tahrânî, "Hafs b. Ömer el-Adenî bize rivayet etti, o sika bir ravidir" demiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi bu tür ihtilaflar hadisin delil olarak kullanılmasına engel değildir.
324. Hz. Ali (r.a.), "Bilek kemiğim kırıldığında Resûlullah (s.a.v.)'e (nasıl abdest alacağımı) sordum. Sargı üzerine mesh etmemi emretti" demiştir.
Kenzü '1-ummaVde (V, 151) zikredildiği gibi haberi Abdürrezzak b. Hem-mam (el-Musannef, 1,161), İbnü's-Sünnî ve Ebû Nuaym (tıpla ilgili olarak) rivayet etmişlerdir. İsnadı hasendir.
325. Münzirî, İbn Ömer (r.a.)'nın sargı üzerine mesh ettiğinin sahih olduğunu söylemiş, onun abdest alırken elindeki sargıya mesh ettiğini diğer uzuvlarını ise yıkadığını isnadıyla rivayet etmiştir. (Fethu'l-kadîr, I, 139)
Hadislerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Hadislerin sargı üzerine meshe delâlet ettiği açıktır. Fethu'l-kadir'de İbn Ömer (r.a.) ile ilgili haber nakledildikten sonra, "Bu konuda mevkuf hadis merfû hadis gibidir. Çünkü dini bir vazifenin yerine başka bir şey ikame etmek re'yle tespit edilecek bir husus değildir" açıklamasına yer verilmiştir.

VI. KADINLARA MAHSUS HALLER

Bu başlık altında kadınlara mahsus olan hayız, loğusalık (nifas) ve özür halleri (istihâze) konuları incelenecektir.

1. Hayızın En Kısa ve En Uzun Süresi

326. Osman b. Ebi'l-As, "Hayız olan kadının âdet kanaması on günden fazla devam ederse, o istihâzeli kabul edilir, gusleder ve namazını kılar" demiştir.
el-Cevherü'n-nakfâc (I, 86) ifade edildiği üzere hadisi Dârekutnî rivayet etmiş (Sünen, I, 210), Beyhakî de (es-Sünenü'l-kübrâ, 1,86) haberin isnadında bir sakınca bulunmadığını söylemiştir.
327. Muhammed b. Yusuf > Süfyan isnadıyla rivayet edildiğine göre Enes b. Malik (r.a.), "Hayızın en az süresi üç gündür" demiştir.
Haberi Dârimî ("Taharet", 89) rivayet etmiştir. Tespitlerimize göre ravile-ri İmam Müslim'in ravileridir. İbn Hacer'in et-Takrîb'de (s. 74) ifade ettiği gibi Süfyan es-Sevrî tabiînden sonra gelen neslin büyüklerindendir. Buhâ-rî ve Müslim onun rivayetlerini eserlerine almışlardır. İbn Hacer Tabaka-tü'l-müdellisîn'dc (s. 2) ise şöyle demektedir: Hadis imamlarının tedlisli rivayetlerini alıp Sahih'ierinde naklettikleri ikinci grup müdellisler, Süfyan es-Sevrî gibi hadiste imam ve tedlisi az olan ravilerdir.
Tespitlerimize göre haberin isnadında kopukluk bulunmaktadır. Ancak bize göre bu, özellikle Süfyan es-Sevrî gibi bir hadis imamından nakledilmesi sebebiyle onu delil olarak kullanmamıza engel değildir. Re'yle tespiti mümkün olmayan konularda mevkuf rivayetlerin merfû hükmünde olduklarını burada tekrar hatırlatalım.
328. Süfyan > Celed b. Eyyüb > Muaviye b. Kurre isnadıyla rivayet edildiğine göre Enes b. Malik (r.a.), "Hayızın en az süresi üç, en uzun süresi ise on gündür" demiştir. Haberin Veki' rivayeti, "Üç ile on gün arası hayız, fazlası ise özür (istihâze) kanıdır" şeklindedir.
Haberi Dârekutnî (Sünen, 1,209) rivayet etmiştir. Celed b. Eyyüb dışındaki raviieri güvenilirdir. Alimler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ancak Süfyan es-Sevrî, Hammad b. Seleme, Hammad b. Zeyd, Cerir b. Hazim ve Abdüfvehhab es-Sekafî gibi hadis imamları ondan rivayette bulunmuşlardır. Onun hakkında Ebû Asım, "Zabtı o kadar da güçlü değil fakat âlimlerimiz onun rivayetleri müsamaha ile karşılamışlardır", İbrahim el-Harbî, "Başkası ondan daha sağlamdır", Ebû Hatim ise, "Rivayetleri zayıf bedevi birravidir, naklettiği hadisler yazılır fakat deiil olarak kullanılmaz" şeklinde açıklama yapmışlardır. (Lisânü'l-Mîzân, II, 133)
Tespitlerimize göre söz konusu haberi destekleyen çok sayıda isnadla nakledilmiş başka rivayetler bulunmaktadır. İbn Hacer Fethu'l-bârfde

(i, 143) bunları zikrettikten sonra, "Bunlar farklı isnadlarla nakledilmiş çok sayıda hadislerdir. Bu durum zayıf olan hadisi hasen seviyesine çıkarır" demiştir. Başka bir tespitimiz de Süfyan es-Sevrî'nin Dârimî'nin rivayeti gibi onu Enes b. Malik (r.a.)'den belağ sigasıyla rivayet etmesidir. Bu, ona göre haberin Enes'ten kesin bir şekilde varid olduğunu gösterir. Eğer öyle olmasaydı kesin biçimde haberi ona nispet etmezdi.

329. Ebû Ümâme'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hayızın en az süresi üç, en uzun süresi ise on gündür" buyurmuştur.

Hadisi Taberânî eî-Mu'cemü'l-kebîr (VIII, 129) ve el-Mu'cemü'I-evsaf'ta (1,189) rivayet etmiştir. Mecmau'z-zevâid'de (1,116) zikredildiği üzere isnadında Ala b. Kesir'den rivayet eden Abdülmelik el-Kûfî'nin kim olduğu bilinmemektedir.[19]

330. Ebû Hâmid > Muhammed b. Harun > Muhammed b. Ahmed b. Enes eş-Şâmî > Hammad b. Minhal el-Basrî > Muhammed b. Raşid > Mekhûl > Vasile b. Eska' isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hayızın en az süresi üç, en uzun süresi ise on gündür" buyurmuştur.

Hadisi Dârekutnî (Sünen, 1,219) rivayet etmiştir. Dârekutnî isnadla ilgili, "Hammad b. Minhal meçhul, Muhammed b. Ahmed b. Enes ise zayıftır" açıklamasını yapmıştır.

Hadislerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Bildiğimiz kadarıyla hadislerin hayızın en az süresi üç, en uzun süresinin on gün olduğuna delâletleri açıktır. Süfyan'm rivayet ettiği mevkuf hadisin de konuya delâleti açıktır. Bu, hadisçüere göre sahih kabul edilmeyen bir isnadla merfû olarak da rivayet edilmiştir. Bununla ilgili İbn Hacer'in Fethu'l-bârf deki (i, 143) açıklaması şöyledir: Dini miktarlar re'y ile tespit edilemez. Bu konudaki mevkuf haberler merfû hükmündedir. Sahabe ve tabiînden gelen rivayetlerin çokluğu sebebiyle insanın gönlü, zayıf bir ravinin merfû oiarak naklettiği rivayeti benimsemeye yönelmektedir. Sonuç itibariyle hayızın en uzun süresinin onbeş gün olduğu görüşünün aksine bunun dini bir aslı bulunmaktadır. Onbeş gün olduğu görüşü hakkında ise ne hasen ne de zayıf hadis bulunmaktadır. İbn Hacer'in Fethu'l-bârf deki (i, 360) konuyla ilgili diğer açıklaması ise şöyledir: Dârimî'nin Ya'lâ b. Ubeyd > İsmail b. Ebî Ha-lid isnadıyla nakline göre Âmir eş-Şa'bî şöyle anlatmıştır: Kocasının kendisini boşamasından şikâyet eden bir kadın Hz. Ali (r.a.)'e gelerek, "Bir ayda üç defa hayız oldum" dedi. Hz. Ali (r.a.) Kadı Şureyh (r.a.)'e, "Aralarında hükmet" diye emretti. Onun, "Ey Mü'minlerin Emiri sen burada iken ben mi hüküm vereceğim?" demesi üzerine Hz. Ali (r.a.) ona tekrar, "Aralarında hükmet" dedi. Kadı Şureyh, "Eğer bu kadın her ay üç defa hayız olduğuna ve temizlikten sonra namaz kıldığına dair ailesinden dindar ve güvenilir bir kimseyi şahit olarak getirirse kadın haklı, aksi takdirde haksızdır" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.), "Kâlûn" diye karşılık verdi. "Kâ-lûn" kelimesi Rumcada "Güzel yaptın" anlamına gelmektedir. [20] Haberin raviieri güvenilirdir. İbn Hacer, Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Kadı Şureyh, "Eğer bu kadın her ay üç defa hayız olduğuna dair ailesinden dindar ve güvenilir bir kimseyi şahit olarak getirirse doğru söylemiştir" şeklinde konuyla ilgili haberi naklettikten sonra, "Amir eş-Şa'bî'nin Hz. Ali (r.a.)'den hadis işittiğinde tereddüt bulunması sebebiyle Buhârî onu kesinlik ifade eden sığayla rivayet etmemiş, onu Şa'bî'nin Kadı Şureyh'ten işittiğini de söylememiştir. Böyle olsaydı isnad muttasıl olurdu" açıklamasını yapmaktadır.

Tespitlerimize göre Amir eş-Şa'bî Kadı Şureyh'ten rivayette bulunmuştur. Dârekutnî el-İleVde "Amir eş-Şa'bî Hz. Ali (r.a.)'den bir hadisten başka bir şey işitmedi" demiştir. Tehzîbü't-Tehzib'te (V, 68) zikredildiği üzere Dârekutnî bu açıklamasıyla Buhârî'nin recim konusunda Âmir eş-Şa'bî vasıtasıyla Hz. Ali (r.a.)'den rivayet ettiği, "Onu Resûlullah (s.a.v.)'in sünnetine göre recmettim" şeklindeki beyanını kastetmiş olmalıdır. Bildiğim kadarıyla Âmir eş-Şa'bî'nin tedlis yaptığı söylenmemiştir. Bu durumda bize göre Âmir eş-Şa'bî onu ister Hz. Ali (r.a.)'den isterse Kadı Şureyh'ten işitmiş olsun söz konusu haber muttasıldır ve konuyla ilgili hadislere aykırı da değildir. Burada Hanefîlerin görüşü şöyle eleştirilebilir. Onlara göre iki hayız arasındaki temizlik süresi onbeş günden az değildir. Bu durumda ayda üç hayız söz konusu olamaz. el-Hidâye müellifinin, "Bu, İbrahim en-Nehaî dışında başka bir âlimden nakledilmemiştir. Bu, ancak dinî bir açıklama ile bilinebilir" şeklindeki açıklaması dışında iki hayız arasındaki temizlik süresinin onbeş günden az olmayacağına dair bir delil bulunmamaktadır. İbrahim en-Nehaî'nin açıklaması sahih olsa da delil olamaz. Çünkü bu konuda tabiîn görüşü delil olmaz. Sahih olmadığında ise delil olması asla mümkün değildir. Nitekim Zeylaî de bu haberin son derece ga-rib olduğunu ifade etmiştir. (Nasbu'r-râye, I, 104) Konuyla ilgili el-Hidâye Haşiyesinde (I, 50) de şöyle denilmektedir: Keşfü'l-Pezdevfde, "Sahabeden sonraki tabiîn ve diğer müçtehit âlimlerin re'yle anlaşılamayacak konulardaki açıklamaları delil değildir" denilmektedir.

et-Telhîsü'l-habîr'de (I, 162) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kadınlara hitaben, "Biriniz ömrünün yarısını namaz kılmadan geçirir" dediği nakledilmektedir. Ancak bu lafızlarla rivayetin aslı yoktur. İbn Dakîki'f-Id'in el-Imâm'da naklettiğine göre bu rivayetle ilgili Ebû Abdullah b. Mende, "Bazıları bunu zikretmiştir. Ancak hiçbir isnaddan sahih olarak gelmemiştir." demiştir. Beyhakî de el-Ma'rife'de, "Bazı fakihlerimiz bu rivayeti zikretmektedir. Ben onu hadis kitaplarında çok aradım fakat bulamadım. Uzun araştırmalarıma rağmen onun isnadını da bulamadım" demiştir.

el-İnâye (1,143) müellifinin söz konusu rivayetle ilgili açıklaması şöyledir: Hadisin sahih olduğu kabul edildiği taktirde hadis metninde yer alan "şatr: yansı" kelimesi hakiki anlamda kullanılmamıştır. Zira kadının hayatında hayız görmediği çocukluk, hamilelik ve hayızdan kesildiği dönemler bulunmaktadır. Böylece söz konusu kelime ile yarıya yakın bir süre kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu süreyi on gün olarak taktir ettiğimizde yarıya yakın süre belirlenmiş olur.

2. Loğusalığın (Nifas) En Kısa ve En Uzun Süresi

331. Sellâm b. Sellâm > Humeyd > Enes (r.a.) isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Daha önce temizlenmediği taktirde loğusalığın süresi kırk gündür" buyurmuştur.

Hadisi rivayet eden Dârekutnî (Sünen, 1,220), "Onu Humeyd'den sadece Sellâm rivayet etmiştir. O Sellâm et-Tavîl olup rivayetleri zayıf bir ravidir" demiştir.

İbn Hacer Tehzîbü't-Tehzîb'te (IV, 282) hadisi İbnü'l-Cârûd > İshak b. İbrahim > İbn İsa > Seilâm et-Tavîl isnadıyla nakletmiş ve Sellâm et-Tavîl'in güvenilir olduğunu söylemiştir. Bu durumda onun hakkında ihtilaf edilmiştir. Ancak aynı bilgi sahabe sözü olarak da birçok isnadla nakledilmiştir. Bu durumda hadis hasen seviyesinden aşağı değildir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Daha önce temizlenmediği taktirde" ifadesi, bîr gün hatta bir saat de dâhil kırk günden önceki bütün zamanı kapsadığı için loğusalığın en az süresinin bulunmadığına delâlet etmektedir. Tir-mizî, "Sahabe, tabiîn ve daha sonraki âlimler loğusa olan kadının daha önce temizlenmediği takdirde kırk gün namazı terk edeceğinde icmâ etmişlerdir. Ancak kırk günden daha fazla sürmesi halinde guslederek namazını kılmaya başlar" açıklamasını yapmaktadır. (Taharet, 105). Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Loğusalığın süresi kırk gündür" ifadesi, bu süre geçtikten sonra loğusalığın sona erdiğini göstermektedir.

332. İbn Mahled > ei-Hassânî > Veki' > Ebû Bekir el-Huzelî > Hasan isnadıyla rivayet edildiğine göre Osman b. Ebi'l-As hanımlarına, "Biriniz loğusa olduğunda daha önce temizlenmediği takdirde kırk gün geçmeden bana yaklaşmasın" derdi.

Haberi naklettikten sonra Dârekutnî şöyle demiştir: Haberi Eş'as b. Sevvâr, Yunus b. Ubeyd ve Hişam da aynı şekilde rivayet etmişlerdir. Hişam ve Mübarek b. Fudâle hakkında ihtilaf edilmiştir. Onlar haberi Hasan vasıtasıyla Osman b. Ebi'UAs'dan mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Söz konusu haber İbn Ömer, İbn Abbas, Enes b. Malik ve diğer sahâbîler (r.a.e.)'nin açıklaması olarak da rivayet edilmiştir.

Tespitlerimize göre isnaddaki Ebû Bekir el-Huzelî dışındaki raviler güvenilirdir. Onun hakkında Ebû Hatim, "Rivayetlerinde gevşektir, bununla birlikte hadisleri yazılabilir", Buhârî ve Zekeriya es-Sâcî, "Muhaddislere göre hadis hafızı değildir" açıklamalarını yapmışlardır. Ancak bilindiği gibi güvenilir ravilerden onu destekleyen rivayetler de nakledilmiştir. Bu durumda haber hasendir. Dârekutnî Eş'as > Hasan > Osman b. Ebi'l-As is-nadıyla naklinde "Loğusa olarak kırk günü geçirmeyin" ilavesi de bulunmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği gibi haberin konuya delâleti açıktır. Osman b. Ebi'1-As'm hanımlarına hitaben, "Biriniz loğusa olduğunda daha Önce temizlenmediği takdirde kırk gün geçmeden bana yaklaşmasın" ifadesi mefhumu muhalifiyle kırk günden sonra kadına yaklaşılabileceğini belirtmektedir. Nitekim Eş'as > Hasan > Osman b. Ebi'l-As isnadıyla nakledilen rivayette o hanımlarına, "Kırk günden önce bana yaklaşmayın, nifas olarak kırk günü de geçirmeyin" demiştir.

Dârekutnî'nin (Sünen, 1,220) sahih bir isnadla rivayet ettiği hadis ilk hadisle birlikte Rahmetü'l-ümme'Ğe (s. 13) zikredilen İmam Şafiî ve İmam Malik'in, "Loğusalığın en uzun süresi altmış gündür" şeklindeki görüşleri aleyhine bir delildir.

333. Bakıyye b. Velid > Esved b. Sa'lebe > Ubâde b. Nesi > Abdurrah-man b. Ganem > Muaz b. Cebel (r.a.) isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Loğusa olan kadın yedi gün geçtikten sonra temizlendiğini görürse gusletsin ve namazını kılsın" buyurmuştur.

Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek\t (I, 176) rivayet ettikten sonra, "İmam Müslim Bakıyye b. Velid'in rivayetini destekleyici rivayet olarak zikretmiştir. Esved b. Sa'lebe ise Şamlı bilinen bir ravidir. Hadis garib-tir" açıklamasını yapmıştır.

Hadisin isnadındaki ravilerin güvenilirliği hakkında Hâkim en-Nîsâbûrî ve Zehebî bilgi vermemişlerdir. Bizim tespitlerimize göre ravilerin tamamı güvenilirdir. Hadis garib olmasına rağmen sahihtir.

Loğusa halindeki kadın kırk gün olmadan temizlendiğini gördüğünde namaz kılabileceğine göre böyle bir durumda kocasıyla cinsel ilişkide de bulunabilir. Çünkü namaz için temizliğin şart olması, cinsel ilişki için şart olduğundan daha güçlüdür. Bu, Ahmed b. Hanbel'in "Daha önce temizlen-se de kırk gün dolmadan kadınla cinsel ilişki kurulamaz" şeklindeki görüşü aleyhine bir delildir. Rahmetli'l-ümme'Ğt (s. 13) zikredildiği üzere Osman b. Ebi'l-As'ın hanımlarına, "Kırk günden önce bana yaklaşmayın, loğusa olarak kırk günü de geçirmeyin" sözüyle "Ben size Hz. Peygamber (s.a.v.)'in loğusa olan kadınlardan kırk gün uzak durmamızı emrettiğini haber veriyorum" şeklindeki açıklamasında da Ahmed b. Hanbel için bir delil bulunmamaktadır. Yukarıda Dârekutnî'nin rivayet ettiği hadiste de loğusa olan kadına daha önce temizlenmediği takdirde yaklaşılmaması ifade edilmişti. Bu, Seliâm et-Tavil'in merfû olarak rivayet ettiği hadiste de zikredilmişti. Büyük âlim Şevkânî'nin açıklaması şöyledir: Loğusalığın en uzun süresinin kırk gün olduğu hususundaki deliller birbirini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Bu durum konuyla ilgili rivayetleri delil olarak kullanılmaya ve muteber hale getirmektedir. Sonuç itibariyle bu rivayetleri esas almaktan başka çare bulunmamaktadır. Bu durumda yukarıdaki hadislerde de ifade edildiği üzere daha önce temizlenmediği taktirde nifas olan kadının kırk günü beklemesi gerekmektedir. (Neylü'l-&v\âr, 1,273)

334. Arfece es-Süiemî'nin nakline göre Hz. Ali (r.a.), "Loğusa olan kadın temizlendiğinde sadece namaz kılabilir" demiştir.

Haberi Dârekutnî (Sünen, I, 223) rivayet etmiştir. Haberin ravileri güvenilirdir. İsnadında bir sakınca yoktur. Bu haberde Hz. Ali (r.a.)'in, "Temizlendiği takdirde" ifadesi loğusalığın en az süresinin bulunmadığına delâlet etmektedir.

3. İki Hayız Arasındaki En Kısa Temizlik Süresi

335. Muhammed b. Yusuf'un nakline göre Süfyan es-Sevrî," (Loğusa olan) kadının temizliğinde en az süre onbeş gündür" demiştir. (Dârimî, "Taharet", 92)

Haberin ravileri güvenilirdir.[21] Bu, Atâ'nın da görüşüdür. Loğusalığın en az süresinin bundan daha azında ihtilaf edilse de selef âlimlerinden daha fazlasını söyleyen yoktur. Ebû Bekir e!-Cessas'ın el-Ahkam'da belirttiğine göre loğusalığın en az süresinin onbeş gün olacağında âlimler icnıâ etmiştir.

Süfyan es-Sevrî etbâu't-tabiîn'in büyüklerinden olsa da sözü deül değildir. Tabiînin büyüklerinden Atâ'nm durumu da aynıdır. Bazı âlimlere göre tabiîn görüşleri de delil olmaz. Ancak biz onların görüşlerini destek amacıyla zikrettik. Dinen belirlenmiş olan miktarlar re'y ile tespit edilemez. Dolayısıyla oniar bu görüşlerini Hz. Peygamber (s.a.v.)'den duyarak almış olmalıdırlar. Özellikle tabiînin temizliğin en az süresinin bundan daha fazla olamayacağında icmâ etmeleri bu durumu teyit etmektedir. Temizliğin asgari süresinin onbeş gün olduğu hususunda Kâsânî'nin açıklaması şöyledir: Bu hususta mukim olmanın asgari süresini esas alabiliriz. Zira temizlik süresi ona benzemektedir. Nitekim seferi olan kimse bunun sona ermesiyle mukim iken yaptığı ibadetlere başladığı gibi kadın da hayız süresi sona erdiğinde bu dönemde kendisine yasak olanları yapmaya başlar. {Be-dâyiu's-sanayi' 1,40) Bu durumda mukimde olduğu gibi kadında da temizliğin asgari süresi onbeş gündür. Mukimde asgari sürenin onbeş gün olduğu ileride zikredeceğimiz mevkuf bir rivayette ifade edilmektedir. Bu konularda mevkuf haberler merfû hükmündedir. Zira dinen belirlenmiş miktarlar re'y ile tespit edilemez.

Netice itibariyle asli durum olmaları açısından kadınların temizlik hali ile mukim olmak aynıdır. Geçici durum olmaları ve bazı hükümlerin değişmesi veya düşmesi açısından da hayız hali ile seferilik aynıdır. Şu halde kadınların temizlik sürelerinin asgarisi de mukimükteki gibi olup kadın bu dönemde namaz ve oruç ibadetlerini yerine getirmekle sorumlu olur. Kadının hayız hali de seferiliğe benzemekte olup her ikisinde de asgari süre üç gündür. Birincisiyle ilgili delil yukarıda zikredilmiştir. Mukim olmanın asgari süresinin onbeş gün olduğu rivayetlerle tespit edilmiştir. Bunlardan biri İmam Muhammed'in el-Âsâr'ında zikredilmektedir.[22] Onun Ebû Ha-nife > Musa b. Müslim > Mücahid isnadıyla naklettiğine göre İbn Ömer (r.a.), "Yolcu olur ve gittiğin yerde onbeş gün kalırsan namazlarını tam olarak kıl" demiştir. (Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 308) Haberin isnadı sahihtir. Kadınların temizlik süresinde de durum aynıdır. Burada sözü edilen sürenin kıyasla tespit edildiği söylenemez. Çünkü biz, kıyasla hüküm vermiyor, mukim olmak hakkındaki haberlerin konumuzla da ilgili olduğunu söylüyo-ruz. İbnü'l-Cevzî'nin el-İlelü'l~mütenâhiye'dek\ (I, 384) rivayeti de bu durumu desteklemektedir. Onun Ebû Dâvûd en-Nehaî > Ebû Tıvâle > Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) isnadıyla naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hayızın en az süresi üç, en uzun süresi ise on gündür. İki hayız arasındaki asgari süre ise onbeş gündür" buyurdu. İbnü'l-Cevzî'nin hadisle ilgili açıklaması ise şöyledir: İbn Hibbân isnadda bulunan Ebû Dâvûd Süleyman en-Nehaî'nin hadis uyduran biri olduğunu, Ahmed b. Hanbel onun yalancı olduğunu, Buhârî onun yalancılıkla tanındığını, Yezid b. Harun ise ondan hadis rivayetinin helâl olmayacağını ifade etmişlerdir.[23]

Bize göre bir ravinin yalancı olması onun bütün rivayetlerinin uydurma olduğu anlamına gelmez. Zira doğru sözlü bazen yalan söylediği gibi yalancı da bazen doğru söyleyebilir. Nitekim Suyutî Tedrîbü'r-râvfde (s. 48) şöyle demektedir: Aşağıda zikredileceği üzere İbnü's-Salah, başka sahih isnadının da bulunabileceği ihtimalini dikkate alarak isnadının zayıf olduğundan hareketle bir hadisin zayıf olduğunun söylenemeyeceğini belirtmiş, musannif ve başkaları da ona katılmışlardır. Hiç kuşkusuz bir hadisin uydurma olduğuna hükmetmek, onun kesin bir tarzda atılmasından daha uygun bir tavırdır. Ancak kussasın uydurduğu lafız ve manaları bozuk, akla ve icmâa aykırı rivayetlerin hiçbir şekilde değerlendirmeye bile alınmasının doğru olmayacağında ise şüphe yoktur.

Söz konusu haberde lafız ve anlam bozukluğu bulunmadığını, onun akla ve icmâa da aykırı olmadığını ifade etmeliyiz. Aksine bilindiği üzere sözü edilen haber mukimin asgari süresine delâlet eden haberler ve âlimlerin çoğunun buna göre hareket etmesiyle teyit edilmektedir. Nitekim Aynî Umdetü'l-karfde (II, 147) konuyla ilgili şöyle demektedir: Fakihlerin çoğuna göre kadınlarda temizliğin en az süresi onbeş gündür. Bu, mezhebimiz imamları, Süfyan es-Sevrî ve İmam Şafiî'nin de görüşüdür. İbnü'İ-Münzir, Ebû Sevr'in "Bildiğim kadarıyla bu, âlimlerin ihtilaf etmediği bir hususturr" dediğini nakletmiştir. el-Mühezzeb'tt, "Bu konuda ihtilaf olduğunu bilmiyorum" denilmiştir. el-Mehamilî, "Temizliğin en az süresi icmâ ile onbeş gündür" demiştir. Aynı açıklama et-Tehzib'de de yer almaktadır. Ebû Tayyib el-Kâdî, "Âlimler temizliğin asgari süresinin onbeş gün olduğunda icmâ etmişlerdir", Nevevî, "Bu konudaki icmâ iddiası doğru değildir. Çünkü bu konudaki ihtilaf meşhurdur. Nitekim Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahûye bu hususta sınırlamayı doğru bulmamışlardır. Ahmed b. Hanbel,

"Temizlik iki hayız arasındaki süredir", İshak b. Rahûye ise, "Temizlik süresinin onbeş gün olduğunu dinin belirlediğine dair görüş doğru değildir" demişlerdir. Bize göre icmâ iddiası ile âlimlerin çoğunun bu görüşte olduğu kastedilmiş olmalıdır. Bunun doğruluğunda şüphe yoktur. Çünkü buna muhalefet edenlerin sayısı iki veya dört kimseden ibarettir.

Ebû Bekir er-Râzî el-Cessas'ın Ahkâmü'l-Kur'an'Ğakı (1,345) açıklaması şöyledir: Temizliğin süresinin tespiti, ya dinin beiirİemesiyle ya da âlimlerin ittifakı ile olur. Temizliğin süresinin onbeş gün olduğu selef fakihle-rinin ittifakıyla tespit edilmiştir. Onlar bu süreden daha az olacağında ise ihtilaf etmişlerdir. Biz ittifak edileni benimsemekteyiz. Dini bir açıklama ve âlimlerin ittifakı bulunmadığı için söz konusu süreden daha az da olabileceği görüşünü kabul etmiyoruz. Yahya b. Eksem'in temizlik süresini on-dokuz gün olarak belirlemesi birçok yönden yanlıştır. Öncelikle selef âlimleri bu sürenin onbeş gün olduğunda ittifak etmişlerdir. Buna muhalefet edilemez. Bilindiği üzere âlimler bu konuda üç farklı görüş beyan etmişlerdir. Atâ onbeş, Saîd b. Cübeyr onüç, İmam Malik bazı rivayetlerde onbeş diğerlerinde on gün olarak ifade etmişlerdir. Onlardan herhangi biri ondokuz gün olduğunu söylememiştir. Bir diğer açıdan ise bu tespit dini bir açıklama veya âlimlerin ittifakına dayanmamaktadır. Miktar belirleme-ye yönelik hükümlerin bu iki yoldan başka bir şekilde söz geümi kişisel içtihatta belirleme yoluna gidilmesi ise caiz değildir.

Bize göre Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye de hükümlerinde kendilerinden önce oluşan icmâya ters düşmüş olmakla görüşleri geçersiz olacaktır. Bu, Ebû Dâvûd en-Nehaî'nin, "Temizliğin asgari süresi onbeş gündür" şeklindeki açıklamasının isabetli olduğunu göstermektedir. Alimlerin çoğunun söz konusu hadisle amel etmesi de onun bir aslının bulunduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Suyutî âlimlerin çoğunun bir hadisle amel etmesini onun bir aslının bulunduğuna delil kabul etmektedir. Nitekim İbn Abbas (r.a.)'in, "Mazeretsiz iki namazı cem eden büyük günahlardan birini işlemiş olur" şeklindeki açıklamasını el-Mevzûafında naklettikten sonra, "Ahmed b. Hanbel, Haneş diye İsimlendirilen Hüseyin b. Kays'ın yalancı olduğunu söylemiştir" diyen İbnü'l-Cevzî'yi et-Teakkubât ale'l-Mevzûâî (s. 12) isimli eserinde Suyutî şöyle eleştirmektedir: Hadisi Tirmizî rivayet ettikten sonra, "Âlimlere göre amel bu hadise göredir" demiştir. Böylece Tirmizî âlimlerin amel etmesiyle hadisin güçlendiğine işaret etmiştir. Birçok âlim sağlam bir isnadı bulunmasa da âlimlerin onunla amel etmesinin hadisin sıhhatine delil olacağım söylemiştir.

Bize göre temizliğin en az süresi hakkındaki rivayetin isnadı sağlam değildir. Ancak âlimlerin onunla amel etmesi ve mukim olmanın asgari süresi hakkındaki rivayetler onu desteklemektedir. Bu durum onun dinde bir aslının bulunduğu görüşünü güçlendirmektedir. Özellikle İbnü'l-Cevzî'nin onu el-Mevzûâfmda zikretmeyip el-İlelü'l-mütenâhiye''sinde nakletmesi ve el-Leâliü'l-masnûa'da. (II, 25i) olduğu gibi uydurma değil de son derece zayıf olduğuna hükmetmesi de bu durumu teyit etmektedir. Bilindiği gibi âlimlerin amel etmesiyle desteklenen zayıf hadis delil olarak kullanılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü O'nun bilgisi eksiksiz ve sağlamdır.

Daha önce zikrettiğimiz üzere İbn Hacer Fethu'l-bârfdz (I, 360) Âmir eş-Şa'bî'den şöyle nakletmektedir: Kocasının kendisini boşamasından

şikâyet eden bir kadın Hz. Ali (r.a.)'e gelerek, "Bir ayda üç defa hayız oldum" dedi. Hz. Ali (r.a.) Kadı Şureyh'e, "Aralarında hükmet" diye emretti. Onun, "Ey Mü'minlerin Emiri sen burada iken ben mi hüküm vereceğim?" demesi üzerine Hz. Ali (r.a.) ona tekrar, "Aralarında hükmet" dedi. Kadı Şureyh, "Eğer bu kadın her ay üç defa hayız olduğuna ve temizlikten sonra namaz kıldığına dair ailesinden dindar ve güvenilir bir kimseyi şahit olarak getirirse kadın haklı, aksi takdirde haksızdır" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.), "Kâlûn" diye karşılık verdi. "Kâlûn" kelimesi Rumcada "Güzel yaptın" anlamına gelmektedir. Haberin ravileri güvenilirdir. Yukarıda yaptığımız açıklamalar İbn Hacer'in sözü edilen rivayetiyle Hanefî mezhebinin görüşünün reddedilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Zira Fethu'U kadir'de (IV, 29) zikredildiği üzere hür kadınların iddetin asgari süresi İmam Ebû Hanife (r.a.)'e göre altmış gündür. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise otuzdokuz gündür. Cariyelerin iddetinin asgari süresi ise İmam Ebû Hanife (r.a.)'e göre Hasan'ın naklinde otuzbeş, Muhammed'in naklinde kırk gün olarak belirlenmiştir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise yir-mibir gündür. Bu durumda Hz. Ali (r.a.)'in açıklaması İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'un görüşleriyle örtüşmektedir. Bu rivayette "ay" kelimesinin kullanılması, küsuru ortadan kaldırmak içindir. Hüşeym'in İsmail'den yaptığı rivayet bunu göstermektedir. Çünkü "Kadın bir ayda veya 35 günde hayız gördü" denilmektedir. İbn Hacer Feîhu'l-bârfde (1,360-361) Dâri-mî'nin sahih bir isnadla İbrahim en-Nehaî'nin, "Kadın bir ayda veya kırk günde üç hayız görüp de, kadınlardan adil şahitler onun hayız kanı gördügüne dair lehine şahitlik yaparlarsa onun iddeti sona ermiştir" şeklindeki açıklaması ile Kadı Şureyh'in görüşünün bir benzerini nakletmektedir. Ebû Yusuf ile Muhammed'in görüşleri İmam Ebû Hanife (r.a.)'in de görüşüdür. Zira onların kail oldukları her görüş mutlaka İmam Ebû Hanife (r.a.)'in kail olduğu bir görüştür. Nitekim bu Reddü'l-muhtâr'm başlarında da ifade edilmektedir. İmam Ebû Hanife (r.a.)'in meşhur olan görüşü ise ihtiyata hami olunur. Dolayısıyla zikredilen tabîîn açıklaması esas olarak Hanefi mezhebine karşı ileri sürülemez.
Kadı Şureyh'in "Kadın ailesinden dindar ve güvenilir bir kimseyi şahit olarak getirirse..." şeklindeki açıklaması fetvanın adeten mümkün olmayan bir duruma bağlanması olarak yorulur. Kaldı ki Hz. Ali (r.a.)'in anılan sözü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ)'nın rivayet ettiği merfû hadisle çelişmektedir. Buna göre Resûlullah (s.a.v.) zamanında, kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı. Ümmü Seleme (r.anhâ) onun adına bu durumu sorduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu durum olmadan önceki aylarda hayız olduğu gece ve gündüzlerin sayısını hesap edip her aydan bu kadar günün namazını terk etsin. Bu günler geçtikten sonra yıkansın ve namazını kılsın" buyurmuştur.[24] Normal gününden fazla ve sıkıntılı hayız geçirdiğini söyleyen Hamne bint Cahş (r.anhâ)'ya da Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu kanın gelmesi şeytanın darbelerinden (dini vazifelerini yerine getirmeyi engelleyici davranışlarında) biridir. Allah 'in ilminde Altı veya yedi gün hayızlı olursun. Bu günlerde sen kendini hayız-lı say, sonra da yıkan. Temizlendiğine ve paklandığına kanaat getirdiğinde yirmi üç veya yirmi dört gün namaz kıl ve oruç tut. Sıhhatli kadınlar nasıl hayız vaktinde hayız oluyorlar, temizlik günlerinde de temizleniyorlarsa sen de her ay öylece yap..." buyurdu.[25] Sözü edilen hadisleri rivayet eden Ebû Dâvûd onların sahih olup olmadıkları hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bezlü'l-mechûd müellifi birinci hadisle ayda bir hayız halinin olacağının ifade edildiğini, ikinci hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hamne (r.anhâ)'ya hitaben, "Diğer kadınlar gibi sen de ayda altı veya yedi gün hayız olursun" buyurmak suretiyle kadınlarda adetin ayda bir defa hayız hali görmek olduğunu açıklamıştır. Eğer bir ayda iki veya daha fazla hayız görmek mümkün olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.) ayda yirmi üç veya yirmi dört gün oruç tutup namaz kılmayı emretmezdi. Bunu emretmek suretiyle kadınların ayda bir defa hayız gördüklerini kesin bir şekilde açıklamıştır. Bu durumda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü bırakılıp da ayda üç defa hayız gördüğünü iddia eden bir kadının ifadeleri dikkate alınmaz.

4. Beyaz Islaklık Dışında Kadının Gördüğü Farklı Renklerdeki Akıntının Hayız Olduğu

336. Alkame'nin Hz. Aişe (r.anhâ)'nm azatlısı olan annesinden nakline göre kadınlar pamuk üzerine bulaştırılmış sarı renkli hayız kanını bir bez parçası içinde Hz. AİŞe (r.anhâ)'ya göndererek bu durumda namaz kılınıp kılınmayacağım sorarlardı. O, hayızdan temizlenmeyi kastederek "Beyaz akıntıyı görünceye kadar namaz kılmakta acele etmeyin" şeklinde cevap verirdi. (Abdürrezzak b. Hemmam, el-Musannef, I, 103)
Âsârü's-sünen' dt (1,29) zikredildiği üzere söz konusu haberi İmam Malik ve sahih bir isnadla Abdürrezzak b. Hemmam rivayet etmiştir. Buharı de ona muallak olarak yer vermiştir.
Müellifin haberle ilgili açıklaması şöyledir: Haberin konuya delâleti açıktır. Reddü'l-muhtar'da (1,298) şöyle denilmektedir. Metindeki "ed-Dür-ce" kelimesi, hayız kanının kesilip kesilmediğini tespit amacıyla kadının kullanmış olduğu bez veya benzeri bir şeydir. "el-Kassa" kelimesi ise has, saf manasındadır. Bu durumda Hz. Aişe (r.anhâ)'nın kastı, sözü edilen bezde san renkli akıntı da ıslaklık kalıncaya kadar hayız halinin devam edilmesidir. Bu, mecazî bir anlatımdır ve onunla hayız kanının kesilmesi ifade edilmektedir. Bize göre ravinin, "Hayızdan temizlenmeyi kastederek" açıklaması da buna delâlet etmektedir. el-İnâye'dt "el-Kassa" kelimesiyle hayız kanının kesilmesinin ardından kadınların ferçlerinden çıkan beyaz ipliğe benzer bir şeyin kastedildiği zikredilmekte, Feth'de (i, 144) ise onun iplik gibi uzayan beyaz nesne olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu görüş, Fet-hu'l-kadir'deki (I, 144), "Söz konusu rivayet, beyaz ıslaklığı görmeden sadece hayız kanının kesilmesiyle dini hükümlerin vacip olmayacağını gerektirir" şeklindeki açıklamasıyla eleştirilebilir. Nitekim aşağıda zikredileceği üzere bu durumu sahabe, "Hayız kanı kesildiğinde şunları yapabilir", "Hayız kanı kesildiğinde şöyle olur", "Kanı kesilmekle zaman zaman beyaz bir nesne gelebilir" şeklinde ifade etmişlerdir. Bu eleştiriye, "Haberde kastedilen söz konusu karine ile birlikte hayız kanının kesilmesidir. Bu, haberde de ifade edilmiştir. Nitekim bazen sözü edilen akıntı (el-kassa) gelir ve hayız kanının kesilmesinin işareti olur" şeklinde cevap verilebilir.
Burada konuyla iigiii Buhârî'nin rivayet ettiği Ümmü Atıyye haberini de zikretmeliyiz. Buna göre Ümmü Atıyye, "Gelen sarı ve bulanık akıntıyı hayız saymazdık" demiştir. (Buhârî, "Hayz", 25). Haberle ilgili İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'deki (I, 63) açıklaması şöyledir: İsmailî, Buhârî üzerine telif ettiği Müstahrec'inde haberi, "Gelen sarı ve bulanık akıntıya itibar etmezdik, yani hayız kanı sayılmaz" şeklinde rivayet etmiştir. Bu rivayette yer alan, "Yani hayız kanı sayılmaz" kısmının ravilerden birinin açıklaması olduğu açıktır. Dolayısıyla delil olmaz. Fethu'l-bârfâz Katâde > Hafsa > Ümmü Atıyye isnadıyla zikredilen bu rivayet, Ebû Davud'un, "Biz, hayız bittikten sonra gelen sarı ve bulanık akıntıyı hayız saymazdık"[26] şeklindeki nakline aykırıdır. Dârimî'nîn rivayeti, "guslettikten sonra" ("Taharet", 93, 94) şeklindedir. et-Telhîsü'l-habîr'deki (1,63) ifade edildiği üzere bununla Ebû Davud'un rivayetinde ofduğu gibi hayızın bitmesi kastedilmektedir. Bu durumda Ümmü Atıyye haberi ile Hz. Aişe (r.anhâ)'nm açıklaması çelişmemektedir.
ed-Dürrü'l-muhtafda şöyle denilmektedir: Kadının kendi adet süresi içerisinde saf beyazlık dışında gördüğü bulanıklık ve toprak rengi akıntılar hayızdan sayılır. Saf beyazlığın beyaz ipliğe benzediği söylenmiştir. İki kanama arasında görülen temizlik (on beş günden az olması halinde) hayızdan sayılır. Reddü'l-muhtafda. (1,298) şöyle denilmektedir: "Kadının kendi adet süresi" ifadesi adetinden fazla ve on günü aşan kısmı hüküm dışı kılmak içindir. Çünkü bu, hayız değildir. Ümmü Atıyye rivayetinin yorumunun da bu olduğu anlaşılmaktadır.
Konuyla ilgili Bulûğu'l-merâm'daki (I, 22) açıklama şöyledir: Hz. Aişe (r.anhâ)'nm nakline göre Fatima bint Ebî Hubeyş (r.anhâ) özür kanı (müs-tehaza) görmekteydi. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine, "Hayız kanı olduğu zaman siyah olur ve bilinir. Böyle olduğu zaman namazı terk et. Bunun dışında abdest al ve namaz kıl" buyurdu. Hadisi Ebû Dâvûd ("Taharet", 115), Nesâî ("Taharet", 138) rivayet etmiş, İbn Hibbân ve Hâkim en-Nîsâbûrî onun sahih olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim ise onu münker olarak nitelemiştir. [27] Münzirî de onun hasen olduğu görüşündedir. Avnü'l-ma'bûd'da (i, 115) zikredildiği üzere hadis hayız kanının sadece siyah renkli olduğuna delâlet eder gözükmektedir. Ancak Eşi'atü'l-lemeâf ta (1,144) da ifade edildiği gibi bunun bir genelleme ve hayız kanı genellikle siyah olduğu ifade edilir.

5. Hamile Kadının Hayız Olmayacağı

Bu başlık altında hamile kadının hayız olmayacağı, ondan gelen kanın özür (istihaza) kanı olduğu ele alınacaktır.
337. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Evtas gazvesinde alınan kadın esirler hakkında, "Hamile olanlarla doğu-runcaya, hamile olmayanlarla ise bir hayız geçirip temizleninceye kadar cinsel ilişkide bulunulmaz" buyurmuştur.[28]
et-Telhîsü'l-habîr'de (I, 63) zikredildiği üzere hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmişlerdir. Hadisin isnadı ha-sendir.
338. Yahya b. İshak > İbn Lehîa ve Kuteybe b. Saîd > Haris b. Yezid > Haneş es- San'ânî > Ruveyfi' b. Sabit isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir kimseye başkasının dölünü sulaması helâl olmaz. Yeni edindiği bir cariye ile bir hayız görüp temizlenmedikçe veya hamileliği belli olmadıkça onunla cinsel ilişkide bulunması da hiçbir kimseye helâl olmaz. "[29]
Hadisi Ahmed b. Hanbel Müsned'mde rivayet etmiştir. Sahâbî ravisi dışındakiler Müslim'in de ravileridir.
339. Hz. Ali (r.a.)'in, "Allah hamile kadından hayızı kaldırmış ve hayız kanını rahime çekmiştir" dediği nakledilmiştir.
340. İbn Abbas (r.a.)'in, "Allah hamile kadından hayızı kaldırmış ve onu çocuğun rızkı kılmıştır" dediği nakledilmiştir.
Hz. Ali (r.a.) ve İbn Abbas (r.a.)'in sözü edilen açıklamalarını İbn Şahin rivayet etmiştir. el-Cevherü"n-nakVde (II, 132) ifade edildiği üzere ulema hamile kadını normalde âdet günlerine tekabül eden süre içinde olsa bile

boşamanın bid'at olmadığı, hayız halinde boşamanın ise bid'at olduğu hususunda icmâ etmişlerdir. İbn Şahin'in isnadını bulamadım. Onu konuyla ilgili destekleyici mahiyette zikrettim. Zira el-Cevherü'n-nakî müellifi gibi değerli bir âlimin bunlara eserinde yer vermesi bu iki açıklamanın en kötü ihtimalle (uydurma deği!) zayıf olabileceğini göstermektedir.

341. Halid b. Haris ve Abde b. Süleyman > Saîd > Matar > Atâ isnadıy-la nakledildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ) hamile kadından gelen kanın namaz kılmasına engel olmayacağı görüşündedir.

Haberi İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, II, 212) rivayet etmiştir. Tespitlerimize göre isnadındaki şahıslar Kütüb-i sitte ravileridir.

Konuyla ilgili el-Cevherü'n-nakî(II, 132) müellifi şöyle demiştir: Sözü edilen iki hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) hayızı rahimde çocuk bulunmadığının belirtisi olarak görülmüştür. Hayız ve hamileliğin birlikte bulunması mümkün olsaydı hayız, rahimde çocuk bulunmadığının alameti sayılmazdı. Hayızdan temizlendikten sonra kadının hamile olma ihtimali bulunsaydı bu durumda da cinsel ilişki ihtiyaten helâl olmazdı.

Üstadımın halifelerinden doktor Mevlevî Muhammed Yusuf el-Becnû-rî de, "Hamilelik sırasında gelen kan hayız değil istihaza kanıdır" demiştir.

İbnü'l-Kayyim Zâdü'l-meâd'-da. (il, 231) konuyla ilgili İshak b. Râhûye ve Ahmed b. Hanbel'in görüşlerini nakletmektedir. Buna göre İshak b. Râhûye şöyle demiştir: Ahmed b. Hanbel bana, "Hamile kadından kan gelmesi durumunda görüşün nedir?" diye sordu. Atâ'nın Hz. Aişe (r.an-hâ)'dan rivayetini delil göstererek, "Namazını kılar" diye cevap verdim. Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel, "Medinelilerin delil olarak naklettikleri azatlısı Ümmü Alkame'nin Hz. AÏşe (r.anhâ)'dan naklettiği rivayeti esas alman gerekmez mi? Çünkü o daha sahihtir" dedi. Ben de hamileden gelen kanın hayız kanı olduğunu açık bir şekilde ifade eden Ahmed b. Hanbel'in görüşünü benimsedim. İshak b. Râhûye konuyla ilgili Ahmed b. Hanbel'in görüşünü bu şekilde anlamıştır. Ahmed b. Hanbel'in söz konusu ettiği haber ise bize Beyhakî {es-SUnenü'Lkübrâ, VII, 423) vasıtasıyla ulaşmıştır. 'Beyhakî > Hâkim > Ebû Bekir b. İshak > Ahmed b. İbrahim b. Mil-han > Ebû Bekir > Ebu'1-Leys > Bükeyr b. Abdullah > Hz. Aişe (r.an-hâ)'nm azatlısı Ümmü Alkame isnadıyla nakledildiğine göre, "Hamile kadından kan gelmesi durumundaki görüşün nedir?" sorusuna Hz. Aişe (r.anhâ), "Namaz kılamaz" şeklinde cevap vermiştir. Beyhakî, Matar > Atâ isnadıyla gelen habere göre Hz. Aişe (r.anhâ)'nın, "Hamile kadın hayız olmaz, bu durumda kan görmesi halinde ise namaz kılar" (es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 423) dediğini de nakletmiştir. Beyhakî sözlerine şöyle devam etmiştir: Yahya b. Saîd el-Kattân bu rivayetin münker olduğu görüşündeydi. O, İbn Ebî Leylâ > Matar > Atâ isnadıyla nakledilen haberi zayıf bulmakta ve şöyle demektedir: Matar'm haberine benzer bir rivayet Hz. Aişe (r.an-hâ)'dan Muhammed b. Raşid > Süleyman b. Musa > Atâ isnadıyla da nakledilmiştir. Eğer bu sahihse Hz. Aişe (r.anhâ) hamile kadının hayız olmayacağı görüşündeydi. Buna göre o daha sonra Medinelilerin verdiği haberdeki görüşü benimsemiştir.

Bu açıklamalara göre bizim naklettiğimiz hadislerin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu doğru değildir. Çünkü Ahmed b. Hanbel delil olarak kullandığı rivayetin daha sahih olduğunu belirtmiş, bizim naklettiğimiz rivayetin zayıf olduğunu söylememiştir. Onun sözü, bu hadisin sahih veya hasen olmasına ters değildir. Daha sonra görüşünden vazgeçse de İshak b. Râhûye naklettiğimiz rivayeti delil olarak kullanmıştır. Bilindiği gibi âlimler zayıf hadisleri delil olarak kullanmazlar. Yukarıda da ifade edildiği üzere naklettiğimiz haberi rivayet eden şahıslar Kütüb-i sitte ravileridir. Matar da Kütüb-i sitte ravilerindendir. Nitekim onu "hasenü'l-hadis: rivayetleri hasendir" lafzıyla niteleyen Zehebî şöyle demiştir: Merfû rivayetler de onu desteklemektedir. Bu durumda Beyhakî'nin onun hakkındaki görüşü kabul edilemez. Hadisler arasındaki ihtilaftan kurtulmak neredeyse mümkün değildir. Beyhakî'nin yorumunu kabul etmemiz mümkün değildir. Aksine bize göre merfû rivayetlerin desteklemesi, tıbba uygun olması sebebiyle Matar rivayeti tercih edilmelidir. Matar rivayetine aykırı olan Hâkim en-Nîsâbûrî haberi ise Zâdü'l-meâd'da (11,422) belirtildiği şekilde yorum-lanmalıdır. Zâdü'l-meâa"da şöyle denilmektedir: İki haber arasındaki ihtilafı gidermek için bu, doğumuna bir iki gün kala gelen kan olarak anlaşılmalıdır. Bu durumda o nifas kanı olmaktadır.

6. Süresi Tamamlandığında veya Daha Önce Hayız ve Nifas Kanı Kesilmesi Durumunda Namaz Kılmanın ve Cinsel İlişkide Bulunmanın Hükmü

342. İbrahim en-Nehaî'nin nakline göre Hz. Ömer (r.a.) ve İbn Mes'ûd (r.a.), "Hayız kanı kesildiğinde kadın gusletmedikçe hayız halinde sayılır" demişlerdir.

Kenzü'l-ummârda (V, 151) zikredildiği üzere haberi Dârekutnî ve İb-nü'z-Ziyâ Müsnedü Ebî Hanife'de rivayet etmişlerdir. [30] Hadis hafızı İbn Husrev'in isnadıyla nakline göre haberi Ebû Hanife (r.a.) Hammad vasıtasıyla rivayet etmiştir. Onu Hasan b. Ziyad da Müsned'indt nakletmiştir. Onun Ebû Hanife (r.a.)'den rivayeti Câmiu'l-mesânîd'de (1,262) de bulunmaktadır. Haberin isnadı sahihtir. Hanefîlere göre İbrahim en-Nehaî'nin mürselleri de makbuldür.

343. Hüşeym > Leys isnadıyÏa nakledildiğine göre Atâ ve Tavus, "Kadının kanı kesilmiş kocası da onu şiddetle arzu ediyorsa, isterse önce kadına abdest almasını emretsin sonra cinsel ilişkide bulunsun" demişlerdir.

Kenzü'l-ummârda (V, 152) zikredildiği üzere haberi Saîd b. Mansur rivayet etmiştir. Tespitlerimize göre hadisin isnadı hasendir. Daha önce de zikredildiği gibi îmam Müslim Leys'in rivayetlerini el-Câmiu's-sahih"m-de destekleyici mahiyette rivayet etmiştir.[31]

344. Ebû Hanife (r.a.)'in Hammad vasıtasıyla rivayetine göre İbrahim en-Nehaî, "Namaz vaktinde kanı kesilen kadının guslederken namaz vaktini geçirmesi durumunda o namazı kaza etmesi gerekmez" demiştir. (İmam Muhammed, el-Âsâr, I, 17) Tespitlerimize göre hadisin isnadı sahihtir.

Sahabe ve tabiînden konuyla ilgili farklı açıklamalar bulunmaktadır. Ha-nefîler de bunları farklı şekillerde yorumlamışlardır. Bunlar Fethu'l-ka-dir'dt (i, 151) şöyle özetlenmektedir: Hayız kanı, müddetin sonu olan onuncu günde veya bundan daha önce mutat zamanında ya da daha önce kesilebilir. Birinci durumda yani müddetin sonu olan onuncu günde sadece hayız kanının kesilmesiyle cinsel ilişki helâl olur. Üçüncü durumda yani mutat olan zamandan daha önce kesildiğinde bu süre tamamlanmadıkça gus-letse bile cinsel ilişkide bulunulmaz. İkinci durumda yani on gün dolmadan önce mutat zamanında kesilmesi halinde gusletmesi veya kılması gereken namaz vaktinin çıkması ve o namazın boynunda borç olmasıyla cinsel ilişki helâl olur. Aksi takdirde helâl olmaz. Aynı durumlar nifas kam hakkında da geçerlidir.

Söz konusu üç durumu şöyle temellendirebiliriz. Birinci durumla ilgili "Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın"[32] âyetindekİ "temizleninceye kadar" anlamındaki kelime "yethurne" ve "yutahhirne" olmak üzere iki şekilde okunabilir. Sözü edilen kelimenin "yethurne" şeklinde okunması durumunda hayız kanının kesilmesiyle geçici haremliğin sona ermesi ve helâl durum söz konusu olmaktadır. Geçici haremliğin sona ermesiyle zaruri olarak helâl durum gelir. Sözü edilen kelimenin "yu-tahhİrne" şeklinde okunması durumunda ise hayız hali ancak guslettikten sonra sona ermektedir. Bu noktada iki okunuşu birbiriyle çelişmeyecek şekilde yorumlamak gerekmektedir. Birinci okunuşun hayız müddetinin sonu hakkında olduğu şeklindeki yorumla söz konusu çelişki ortadan kalkar. İkinci okuyuş ise on gün dolmadan önceki hayız kanının kesildiği mutat zaman hakkında kabul edilir. Bu yorum yerindedir. Çünkü kanamanın en son süresinde bitmesi durumunda kadına yaklaşmayı boy abdestine bağlamak onu hayızlı kabul etmek demektir. Oysa bu, dinin hükmüne aykırıdır. Çünkü din ona bu durumda namaz kılmasını vacip kılmaktadır. Bu da onu kesin olarak temiz sınıfına katmak anlamına gelmektedir. Kadına mahsus adetin tamamlanması buna benzemez. Çünkü dinimiz onun hakkında kesin olarak temiz hükmü vermemektedir. Aksine o adetinden sonra da hayız olabilir. Nitekim tespitlerimize göre kanın mutat zamandan sonra akmaya devam etmesi durumunda on gün tamamlanıncaya kadar bunun hayız kanı kabul edileceğinde görüş birliği bulunmaktadır. İkinci duruma göre gusletmeden Önce haramlığın devam etmesi, namaz vaktin'n çıkmasıyla ise ha-ramlığm ortadan kalkmasının nassa aykırı olacağı meselesine gelince, buna şöyle cevap verilebilir: Birinci okunuşla ikinci okunuştaki kanın kesilmesi hayız müddetinin sonu olan on güne tahsis edilmektedir. Üçüncü durum yani mutat süresinden önce kanın kesilmesi hali, bunun hükmü Kur'ân'm zahirinden anlaşılmaktadır. Ancak bu, "yutahhirne" şeklinde okunmasıyla sabit olan haramlığın gusletmekle sona ereceği hükmüne aykırı görülebilir. Bu müphemlik icmâ ile giderilmiş olmaktadır.

Bize göre Hz. Ömer (r.a.) ve İbn Mes'ûd (r.a.)'in sözü edilen açıklamaları, kanın on gün dolmadan önce mutat zamanında kesilmesiyle ilgilidir. Bu durumda kadın gusletmediği sürece hayızlıdır ve hakikaten veya hükmen gusletmedikçe kendisine yanaşılması helâl olmaz. Hakikaten gusletmesinin anlamı açıktır. Hükmen gusletmek ise burada mutat zamanında hayız kanı kesilen kadının üzerinden bir namaz vaktinin geçmesi ve namazın boynunda borç olarak sabit olmasıdır. Bu, kadının dinen temiz olduğu kabulünün bir sonucudur. Bu durumda dinen kadının hayız halinde olmadığı anlaşılır. Hayız kanı mutat olan zamandan daha önce kesildiğinde ise bu sure tamamlanmadıkça gusülden önce de sonra da cinsel ilişkide bulunulmayacağının icmâ ile sabit olduğu bilinmektedir. Nitekim el-Muhît'tzn naklen el-Kifâye'dç şöyle denilmektedir: Hayız kanı en az süresi olan üç günden sonra ve mutat zamanından önce kesilmiş, kadın gusletmiş veya üzerinden bir namaz vakti geçmişse mutat zamanı gelip gusledinceye kadar kocasının onunla cinsel ilişkide bulunması veya bu halde iddet beklemekte olan bir kadının başka bir erkekle evlenmesi mekruhtur. Fethu'l-kadir'dt (1,152) şöyle denilmektedir: Söz konusu ettiğimiz hususlar cinsel ilişkide bulunmakla ilgilidir. Namaz hakkındaki durum ise el-Hulâsa'da şöyle açıklanır. Hayız veya nifasta kanm mutat süreden önce kesilmesi ve kadının namaz vaktinin geçmesinden endişe etmesi halinde yıkanır ve namazını kılar. Ancak bu durumda kocası mutat süresine kadar ihtiyaten cinsel ilişkiden uzak durur. Ayrıca bu durumda kadın ihtiyaten orucunu da tutar.

Üç imamın yaptığı gibi konuyla ilgili haberin her üç duruma da şamil olduğunu kabul edersek şöyle açıklamamız gerekir: Birinci yani hayız kanının onuncu gününde kesilmesi durumunda kadın gusletmedikçe kocasının cinsel ilişkide bulunmaması bizce müstehap olur. Bilindiği üzere bu vacip değildir. Çünkü bu durumda olan kadın gusletmeden erkeğin onunla cinsel ilişkide bulunması caizdir. Tavus ve Atâ'nın açıklamaları birinci durumla ilgilidir. Bu durumda kadın gusletmeden kocası onunla cinsel ilişkide bulunabilir. Ancak kocanın hadesi hafifletmek amacıyla hanımına ab-dest almasını emretmesi yerinde olur. İbrahim en-Nehaî'nin açıklaması ise ikinci durumla ilgilidir. Netice olarak o vakitteki yıkanma süresi hayızdan kabul edilir. Bu durumda kadının temizlendiği ancak yıkanıp namaza duracak kadar vakit bulamadan vaktin geçtiği durumlarda o vaktin namazını kaza etmesi gerekmez.

7. Özür Sahibi Kadının Her Namaz Vakti İçin Ayrı Abdest Alması

345. Hz. Aişe'nin nakline göre özürlü kadın (müstehaza) hakkında sorulan soruya Resûlullah (s.a.v.), "Hayızlı günlerinde namazı terk eder. Bu süre sona erdiğinde bir defa gusleder ve her namazı için ayrı abdest alır" şeklinde cevap vermiştir.[33]
Kenzü'l-ummâVdt (V, 98) zikredildiği üzere hadisi İbn Hibbân Sahih'ın-de (IV, 189) rivayet etmiştir. Kenzü'l-ummâVin mukaddimesinde zikrettiği kurallarına göre hadisin isnadı sahihtir.
346. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre özürlü kadın hakkında Resûlullah (s.a.v.), "Söyle ona her ay hayızlı dönemine tekabül eden günlerde namazı terk etsin, sonra her gün için bir defa gusletsin, her namaz için ayrı abdest alsın, avret yerini temizleyip kanın akmasını önleyecek bir bez, koysun. Zira o ancak arız olan bir derttir veya şeytanın darbelerinden biri veya çatlayan bir damar kanıdır" buyurdu.
Kenzü'l-ummâV At (V, 99) zikredildiği üzere hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî e I- Müstedrek"inde rivayet etmiştir. Kenzü'I-ummâV in mukaddimesinde zikrettiği prensiplerine göre hadisin isnadı sahihtir.
347. Ali b. Muhammed ve Ebî Bekir b. Ebû Şeybe > Veki > A'meş > Habib b. Ebî Sabit > Urve b. Zübeyr isnadıyla rivayet edildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmıştır: Fatıma bint Ebî Hubeyş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek, "Ey Allah'ın Elçisi ben özürlü bir kadınım, hiç temizlenemiyorum, namazı terk edeyim mi?" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.)'e, "Hayır bu hayız kanı değil, bir damar kanıdır. Normal hayız günlerin gelince namazı bırak, bitince guslet kan hasıra damlasa da her namaz için abdest al ve hasıra damlasa da namazını kıl" buyurdu.
Hadisi îbn Mâce ("Taharet", 115) rivayet etmiştir. Tehztbü't-Tehzîb'te (II, 179) zikredildiğine göre hadis âlimleri Habib b. Ebû Sabit'in Urve b. Zü-beyr'den hadis işitmediğinde ittifak etmiştir. Nasbu'r-râye'de (I, 105) zikredildiğine göre isnadda bulunan Ali b. Muhammed dışındaki şahıslar Kü-tüb-i sitte ravileridir. et-Tenkih müellifi de hadisi İsmailî'nin rivayet ettiğini ve isnadındaki şahısların Sahih ravileri olduğunu söylemiştir.
es-Sıhâh'ta (1,245) "İnde külli salât" terkibindeki "inde" kelimesinin kesre ile "İndi", fetha ile "İnde" ve ötre ile "İndü" şeklinde olmak üzere üç türlü de okunduğu belirtilmektedir. "İnde'1-hâit: Duvarın yanında" ve "İnde'l-leyf: Geceleyin" sözcüklerinde görüldüğü gibi zaman ve mekân zarfı olarak kullanılmaktadır. Söz konusu kelimenin burada mekân zarfı olarak kullanılmadığı açıktır. Öyle ise zaman zarfı olarak kullanılmıştır. Anlamı da açıktır ve dinen namaz için belirlenmiş olan vakittir. Buna göre İbn Mâce'de zikredilen "Her namaz için abdest al"[34] hadisinde geçen "li-külli salât" ifadesi de "Her namaz vakti için abdest al" şeklinde anlaşılmalıdır. Üstadımın da ifade ettiği gibi "li-külli" kelimesindeki "li" harfi vakte delâlet etmektedir. Başta sahabe olmak üzere mükellef olan her müslümanm namazı kaçırmaması, mutlaka vaktinde kılmış olması asıldır. Bu durumda Hz. Peygamber (s.a.v.) her namaz için abdest almayı emrederken farz olan namazların vakitlerini kastettiği açıktır. Buna göre hadiste zikredilen "İam" harfinin her namaz esnasında anlamına gelen "inde" manasında olmaya ihtiyaç olmayacaktır. Aksine bu hadis birlikte zikredilen hadislere ihtiyaç göstermeden özürlüler hakkında müstakil bir delil olmaya elverişlidir.
Tahâvî'nin Şerhu meâni'l-âsâr'dakı (1,106) konuyla ilgili açıklaması şöyledir: Özür sahibi kadın abdest aldıktan sonra namaz kılmadan vaktin çıkması durumunda yeniden abdest almadan namaz ki!anlayacağında âlimler icmâ etmişlerdir. Özür sahibi kadının abdest alıp vakit namazını kıldıktan sonra aynı abdestle nafile namaz kılabileceğini daha önce görmüştük. İşte bu durum özürlü kadının abdestini gerektiren şeyin namaz değil vaktin çıkması olduğunu göstermektedir. Özür sahibi kadının vaktinde kılamadığı namazların hepsini bir vakitte ve bir defa abdest alarak kaza edebileceği daha önce zikredilmişti. Özür sahibi kadının her namaz için ayrıca abdest alması gereksey-di, kaza edeceği her namaz için ayrı abdest alması gerekirdi. İstihazah kadın bir defa abdest alarak bütün namazlarını kaza edebildiğine göre onun abdest almasını namaz değil, namazın vakti gerektirmektedir.
Burada konuyla ilgili Hâkim en-Nîsâbûrî ve Ebû Dâvûd rivayetlerini de incelemeliyiz. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin rivayetine göre (el-Müstedrek, 1, 283) Hz. Peygamber (s.a.v.), "Özür sahibi kadın her gün için bir defa gusletsin" buyurmuştur. Ebû Dâvûd rivayetine göre ise Esma bİnt Umeys'in, "Ey Allah'ın Elçisi, Fatıma bint Ebî Hubeyş şu kadar zamandan beri müs-tehazadır ve namaz kılamamaktadır" demesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Sübhanallah! Bu şeytandandır. Bir leğene otursun, suyun üzerinde bir sarılık görürse öğlen ve ikindi için bir defa, akşam ve yatsı için bir defa, sabah için de bir defa gusletsin. Bunların arasında da abdest alsın" buyurmuştur.[35] Ebû Dâvûd, Mücahid vasıtasıyla İbn Abbas (r.a.)'in, "Ona gusül zor gelince iki namazı birleştirmesini istedi" şeklindeki açıklamasını da rivayet etmiştir. Avnü'l-ma'bûd'da da Münzirî'nin hadisi hasen olarak nitelediği belirtilmektedir. Özür sahibi kadının gusletmesiyle ilgili sözü edilen iki hadiste zikredilenin müstehap olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Zira Azîzî'nin (111,377) de belirttiği üzereTaberânî'nin hasen bir isnadla rivayet ettiği hadis özür sahibi kadına bir defa guslün vacip olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Abdullah b. Amr b. As'ın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Özür sahibi kadın bir temizlik vaktinden diğerine yıkanır" buyurmuştur,[36] İbn Hibbân ve İbn Mâce rivayetlerinin zahiri de buna delâlet etmektedir. Burada fakihierin bu konuda diğer özürlüleri de istihazah kadına mukayese ettiklerini de hatırlatmalıyız.

8. Özür Kanı Gören Kadının Hayız Günleri İçin Mutat Zamanını Esas Alması

348. Hz. Aişe (r.anhâ)'nin nakline göre Ümmü Habibe bint Cahş kendisinden devamlı kan geldiği şikâyetinde bulunması üzerine Resûluüah (s.a.v.), "Hayızlı olduğun günler kadar bekle sonra guslet" buyurdu.[37] Hz. Aişe (r.anhâ)'nin verdiği bilgiye göre o her namaz için gusletmekteydi.
Hadisi Buharı, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Buhârî'nin rivayetinde, "Her namaz için abdest al" ifadesi vardır. Bulûğu'l-merâm'da. (I, 22) zikredildiği üzere hadis Ebû Dâvûd ve diğer muhaddisler tarafından farklı isnadlarla rivayet edilmiştir.
349. Süleyman b. Yesar'ın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ) şöyle anlatmıştır: Resûlullah (s.a.v.) zamanında, kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı. Onun için Peygamber (s.a.v.)'den fetva istedim. Resûlullah (s.a.v.), "Bu durum olmadan önceki aylarda hayız olduğu gece ve gündüzlerin sayısını hesap edip her aydan bu kadar günün namazım terk etsin. Bu günler geçtikten sonra yıkansın ve avret yerine (kanın akmasını önleyecek) bir bez koyarak namazını kılsın" buyurdu.[38]
Ebû Dâvûd hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. et-Telhısü'l-habîr'dc (I, 63) nakledildiğine göre Nevevî hadisin isnadının Sahîhayn'm şartlarını taşıdığını söylemiştir. Hadisle ilgili Beyhakî'nin açıklaması şöyledir: Hadis meşhurdur. Ancak isnaddaki Süleyman b. Yesar hadisi Ümmii Seleme'den işitmemiştir. Nitekim Ebû Dâvûd rivayetinde Süleyman b. Yesar hadisi Ümmü Seleme'den bir şahıs vasıtasıyla rivayet etmiştir. Dârekutnî'nin Süleyman b. Yesar'dan rivayetine göre Fatıma bint Hubeyş özür kanı gördüğünde Ümmü Seleme'den durumunu sormasını istemiştir. Münzirî'nin açıklaması da, "Süleyman b. Yesar hadisi Ümmü Seleme'den işitmemiştir. Hadisi Musa b. Ukbe, Nafi > Süleyman > Mercâne isnadiyla rivayet etmiştir" şeklindedir.
Tespitlerimize göre bu rivayetler arasını telif etmek mümkündür. Dolayısıyla hadisin illetli olduğu söylenemez. el-Cevherü'n-nakî'dc nakledildiğine göre el-Kemal müellifinin hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Süleyman b. Yesar hadisi Ümmü Seleme'den işitmiştir. Onun bu hadisi ayrıca Ümmü Seleme'den bir başkası vasıtasıyla alması da ihtimal dahilindedir. Mercâne rivayetini de buna göre değerlendirebilirsin. Sözü edilen iki hadisin konuya delâleti açıktır.

9. Özür Kanı Gören Kadınla Cinsel İlişkide Bulunulabileceği

350. İkrime (r.a.)'nin nakline göre Ümmü Habibe özür sahibi (müstehaza) idi ve kocası kendisiyle cinsel ilişkide bulunurdu.[39]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ve Yahya b. Main'in hadisin isnadında bulunan Muallâ b. Mansur'un güvenilir olduğunu söylediğini, Ahmed b. Hanbel'in ise re'ye değer vermesi sebebiyle ondan hadis rivayet etmediğini haber vermiştir. Feîhu'l-bârtdt (I, 362) İkrime (r.a.)'nin Ümmü Habi-be'den işitmesi durumunda hadisin sahih olduğu söylenmektedir. Bize göre Ebû Davud'un rivayeti İkrime'nin Ümmü Habibe'den işittiğine delâlet etmektedir. Muallâ b. Mansur'un re'ye değer vermesi ise cerh sebebi değildir.
351. İkrime'nin Hamne bint Cahş'tan nakline göre Hamne özür sahibi (müstehaza) idi ve kocası kendisiyle cinsel ilişkide bulunurdu.[40]

Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ancak hadisin sihhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Neylü'l-evtâr'dâ (I,271) zikredildiği üzere haberi Beyhakî de rivayet etmiştir. Nevevî hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir. Avnü'l-ma'bûd'da (1,122) nakledildiğine göre el-Müntekâ müellifi şöyle demiştir: Müslim'in Sahihimde zikredildiği üzere Ümmü Ha-bîbe Abdurrahman b. Avf 'la, Hamne ise Talha b. Ubeydullah ile evliydi.
Bu açıklamasıyla el-Müntekâ müellifi, Abdurrahman b. Avf ve Talha b. Ubeydullah'ın sahabe olduklarını, söz konusu tutumlarının vahyin nazil olduğu bir dönemde gerçekleştiğini fakat bunu yasaklayan bir âyetin de gelmediğini ve bu durumun sözü edilen uygulamanın caiz olduğunu gösterdiğini kastetmiştir.
352. İkrime (r.a.)'nin nakline göre İbn Abbas (r.a.), "Kocasının özür sahibi (müstehaza) olan hanımıyla cinsel ilişkide bulunmasında bir sakınca yoktur" demiştir. (Abdürrezzak b. Hemmam, el-Musannef, I, 310)
Fethu'l-bârVdz (I, 363) zikredildiği üzere haberi Abdürrezzak b. Hemmam ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Müellif, sözü edilen haberlerin özür kanı gören kadınla cinsel ilişkide buiunulabileceğine delâletlerinin açık olduğunu söylemiştir.

10. Hayızlı Kadının Namaz Kılamayacağı ve Oruç Tutamayacağı

Bu başlık altında hayızlı kadının namaz kılamayacagı ve oruç tutamayacağı ancak namazı kaza etmeyeceği, orucu ise kaza edeceği konuları incelenecektir.
353. Muaze şöyle anlatmaktadır: Hz. Aişe (r.anhâ)'ya, "Hayızlı kadın orucu kaza ettiği halde neden namazı kaza etmiyor?" diye sordum. O, "Biz bu durumla karşılaştığımızda Resûlullah (s.a.v.) orucu kaza etmemizi namazı ise kaza etmememizi emrederdi" diye cevap verdi.[41]
Neylü'l-evtâfda (i, 269) zikredildiği üzere hadis KüîübA sitte'do rivayet edilmiştir.
354. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'nin nakline göre kadınların dinen noksanlıklarının ne olduğu sorusuna cevap vermek amacıyla Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kadın hayız olduğunda namaz kılıp oruç tutmaz değil mi" buyurmuştur.[42] Bulûğu'l-merâm'da (I, 23) zikredildiği üzere hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Hadislerin hayızlı kadının namaz kılamayacagı ve oruç tutamayacağına delâletleri açıktır.

11. Hayızlı Kadının Kocasına Helâl Olan Yerleri

355. Hizam b. Hakîm'in nakline göre amcasının, "Hayızlı iken eşimden bana neler helâl oiur?" sorusuna Resûlullah (s.a.v.), "Sana, peştamalın üstü helâldir" şeklinde cevap vermiştir.[43]
el-Müntekâ* da ifade edildiği üzere Hizam b. Hakîm'in amcası Abdullah b. Sa'd'dır. Neylü'l-evtâr'da. (I, 266) isnadda bulunan iki ravinin sadûk diğerlerinin ise sika olduğu söylenmektedir. Fethu'l-kadîr'dt (I, 147) Sarih Ebû Zür'a el-Irâkî'nin hadisin sahih olması gerektiğini belirttiği nakledilmektedir.
356. Asım b. Ömer'in nakline göre Hz. Ömer (r.a.), "Erkeğe hayızlı eşinden ne helâl olur?" diye sormuş, Resûlullah (s.a.v.) de, "Peştamalın üstü helâldir" şeklinde cevap vermiştir. (Mecmau'z-zevâid, I, 281)
Hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. îsnadındaki şahıslar Sahih'in ravileridir.
357. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle demiştir: Hayız olduğumda Resûlullah (s.a.v.) emreder, ben de peştamal kuşanırdım. Bu halde O (s.a.v.) bana sarılırdı. Bulûğu'l-merâm'da (I, 23) da zikredildiği üzere hadisi Buhârî ("Hayız", 5) ve Müslim ("Hayız", 1) rivayet etmiştir.
Müellif şöyle demiştir: Hadislerin hayızlı kadının kocasına helâl olan yerlerine delâletleri açıktır. Bulûğu 'l-merâm'da (1,23) zikredildiği üzere bu hadisler Müslim'in Enes b. Malik'ten rivayet ettiği hadisle çelişmektedir. Enes b. Malik şöyle anlatmıştır: Yahudiler hayız gördüğünde onunla beraber yemek yemez, evlerde onunla bir araya gelmezlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise "Cinsel ilişki müstesna her şeyi yapın" buyurmuştur. (Müslim, "Hayız", 16) Keza Ebû Dâvûd rivayeti ile de çelişmektedir. Onun sıhhati hakkında gerek Ebû Dâvûd gerekse Münzirî herhangi bir açıklama yapmamışlardır. Neylü'l-evtâr'da (1,266) zikredildiği üzere isnadmdaki raviler güvenilir ve rivayetleri Sahih'tc delil olarak zikredilen şahıslardır. Bu, İkrime (r.a.)'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından birinden rivayeti olmaktadır ve "Resûlullah (s.a.v.) hayızlı olan hanımından (cinsel ilişki dışında) faydalanmak istediğinde, hanımının ferci üzerine bir bez örterdi" şeklindedir. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 106) İbn Hacer hadisin isnadının sağlam olduğunu söylemiştir. (Fethu'l-bârt, I, 344) Ebû Davud'un elimizdeki nüshasında "Şey: Bir şey" kelimesi yerine "Sevb: Bez" geçmektedir. Bu durum hayızlı kadınla cinsel ilişki dışındaki her şeyin helâl olduğuna delâlet etmektedir.
Çelişki iddiasına şöyle cevap verilebilir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Cinsel ilişki müstesna" ifadesiyle kastı, cinsel ilişki ve ona götüren davranışlardir. Hanımlarından birinin, "Hanımının ferci üzerine bir bez örterdi" ifadesi de "Peştamal tutunacağı yere bez örterdi" manasındadır. Asıl maksat fercin örtülmesidir. Fercin dışında kalan yerleri örtmek de cinsel ilişkiye götürebileceği için göbek ve diz kapağı arasını fere kelimesiyle ifade etmiştir. Konuşmalarda bu tür ifadelerin olması doğaldır. Böylece hadisler arasında sözü edilen çelişki ortadan kalkmıştır.
Fethu'l-kadîr'dç (i, 147) zikredildiği üzere İmam Ebû Hanife (r.a.), Ebû Yusuf, İmam Şafiî ve İmam Malik'e göre hayızlı kadının göbek ile diz kapağı arası haramdır. Muham-med b. Hasan eş-Şeybânî ye Ahmed b. Hanbel'e göre ise hayızlı kadının sadece ferci haramdır.

12. Loğusalığın En Uzun Süresi

358. Cabir b. Abdullah, "Resûlullah (s.a.v.) loğusalığın en uzun süresini kırk gün olarak belirlemiştir" demiştir.
Hadisi Taberânî eLMu'cemü'l-evsafte (I, 146) rivayet etmiştir. İbn Ma-in hadisin İsnadında bulunan Eş'as b. Sevvar'in güvenilir olduğunu söyle-misse de rivayetlerinin delil olacağında ihtilaf edilmiştir. (Heysemî, Mec-mau'z-zevâid, I, 281)
359. Ümmü Seleme (r.anhâ) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.) zamanında loğusa olan bir kadın doğumundan sonra kırk gün (namaz ve orucunu terk ederek) otururdu.[44]
Hadis Nesâî dışında Kütüb-i sitte*ds bulunmaktadır. Lafız Ebû Davud'a aittir. Ebû Davud'un başka bir rivayetinde, "Resûlullah (s.a.v.) onlara loğusalık zamanındaki namazlarını kaza etmelerini emretmezdi" ilavesi bulunmaktadır. Bulûğu'l-merâm'da (I, 23) zikredildiği üzere Hâkim en-Nîsâ-bûrî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd ise her iki rivayetin sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Fethu'l-kadîr'de (1,121) hadisin birinci kısmı nakledildikten sonra Nevevî'nin hadisi hasen olarak nitelediği haber verilmektedir.
Hadislerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Muaz (r.a.)'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği, "Loğusa yedi gün geçtikten sonra temizlendiğini görürse gusletsin ve namazını kılsın" buyurduğu daha Önce "Hayız ve Loğusalık Sebebiyle Guslün Vacip Olduğu" başlığında zikredilmişti. Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî e I-Müstedrek* inde (1,176) rivayet etmiştir.[45] Bu rivayetle loğusalığın kırk günden daha az olabileceği anlaşılmaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere loğusalığın en uzun süresi kırk gündür. Yedi rakamı herhangi bir süre belirlemek amacıyla getirilmemiştir. Çünkü yedi günden önce de temizlenen bir kadının boy abdesti alıp namaz kılacağına dair icmâ bulunmaktadır.
Avnü'l-ma'bûd'da (i, 123) hadisin isnadında zikredilen el-Ezdiyye'nin Müsse, künyesinin ise Ümmü Büsse olduğu ifade edilmektedir. Dârekutnî onun rivayetlerinin delil olmayacağını belirtmiş, İbnü'l-Kattân da ne şahsının ne de hadis rivayetine ehliyetinin bilindiğini ve bu hadisten başka rivayetinin bulunmadığını söylemiştir. el-Bedrü'l-münîr müellifi ise bu iddialara şöyle cevap vermiştir: Onun şahsının ve hadis rivayetine ehliyetinin bilinmediği iddiaları doğru değildir. Nitekim ondan Kesir b. Ziyad, Hakem b. Uteybe, Zeyd b. Ali b. Hüseyin gibi âlimler rivayette bulunmuştur. Mu-hammed b. Ubeydullah el-Azremî de Hasan-ı Basrî > Müsse vasıtasıyla ondan rivayette bulunmuştur. Sözü edilen âlimler ondan rivayette bulunmuş, Buhârî onun rivayetlerini övmüş, Hâkim en-Nîsâbûrî de isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Şu halde hadis en azından hasendir.

13. Hayız ve Loğusa Olan Kadının ve Cünübün Kur'an Okuyamayacağı

360. İbn Ömer (r.a.)'nın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Cünüp ve hayızlı olan Kur'an'dan bir şey okumasın" buyurmuştur.[46]
361. Hz. Ali (r.a.), "ResûiuIİah (s.a.v.) cünüp olması hali dışında her durumda bize Kur'an okuturdu" demiştir.[47]
Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih olarak nitelemiştir. Bulûğu'l-merâm'da (I, 18) zikredildiği üzere İbn Hibbân da onun sahih olduğunu söylemiştir.
362. Hz. Ali (r.a.), "ResûiuIİah (s.a.v.)'i abdest aldıktan sonra Kur'an'dan bir miktar okurken gördüm. Cünüp oimayan kimse için bu böyledir. Cünüp ise bir âyet bile olsa Kur'an okuyamaz" demiştir.
Mecmau'z-zevâid'de (1,276) zikredildiği üzere hadisi Ebû Ya'lâ (Müsned, I, 300) rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirdir.[48]

363. Abdullah b. Revâha, "ResûiuIIah (s.a.v.) cünüp olarak Kur'an okumamızı yasakladı" demiştir.
Hadisi Dârekutnî (Sünen, I, 121) rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
Müellif şöyle açıklamaktadır: İbn Hacer et-Telhîsü'l-habîr'de (i, 50) İbn Ömer (r.a.) hadisini naklettikten sonra şöyle demiştir: Hadisin isnadında bulunan İsmail b. Ayyaş vardır. Onun Hicazlılardan rivayeti zayıftır. Bu hadis de onlardandır. O devamla şöyle demektedir: İbn Ebî Hatim'in nakline göre babası, "İsmail b. Ayyaş'ın bu rivayeti hatalıdır. Zira o İbn Ömer (r.a.)'nın sözüdür" demiştir. Abdullah b. Ahmed'in nakline göre babası, "Bu, batıl bir rivayettir" demiş ve İsmail b. Ayyaş'ı eleştirmiştir. İbn Hacer, hadisle ilgili Beyhakî'nin, "Bu, sağlam bir rivayet değildir. Hz. Ömer (r.a.)'in cünüp iken Kur'an okumayı doğru bulmadığı şeklindeki rivayet sahihtir"[49] dediğini nakletmiş ve onu el-Hilâfiyâf'ta sahih bir isnadla naklettiğini haber vermiştir.
İbn Ömer (r.a.) hadisini zikrettikten sonra Zeylaî İbn Adiy'nin el-Kâ-/m/'indeki şu açıklamasını nakletmiştir: Hadisi bu isnadla İsmail b. Ayyaş'tan başkası rivayet etmemiştir. Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve diğer münekkitler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim de onun İbn Ömer (r.a.)'nin açıklaması olduğu görüşünün doğru olduğunu ifade etmiştir. (Nasbu'r-râye, I, 102)
Müellif şöyle demiştir: Sözü edilen rivayetin mevkuf olması delil olarak kullanılmasına engel değildir. Zira bu tür konularda mevkuf hadis merfû hükmündedir.
Hadisin cünüp olarak Kur'an okunamayacağına delâleti açıktır. Hadiste loğusa söz konusu edilmemişse de bu hususta onun hükmü de aynıdır.
Hz. Ali (r.a.) hadisiyle ilgili İbn Hacer et-Telhîsü'l-habîr'de (I, 51) bazı âlimlerin bu hadisin zayıf olduğunu söylediklerini nakletmiştir. O bu açıklamasıyla hadisin sıhhati hakkında ihtilaf bulunduğunu belirtmek istemiştir. Daha önce de zikredildiği üzere bu durum delil olarak kullanılmasını engelleyici değildir. Kenzü'l-ummâVdakı (V, 137) rivayete göre Hz. Ali (r.a.), "Resûlullah (s.a.v.) cünüplük dışında her durumda Kur'an okurdu. Cünüp olduğunda ise bize Kur'an'dan hiçbir şey okumazdı" demiştir. Haberi Ebû Ubeyd FodâiV inde nakletmiş, ayrıca onu İbn Ebî Şeybe, el-Ade-nî, Ebû Ya'Iâ ve İbn Cerir rivayet etmişlerdir. İbn Cerir haberin sahih olduğunu da söylemiştir. "Kur'an'dan bir şey" ifadesi Kur'an denilebilecek miktar şeklinde anlaşılmalıdır ki bu da tam bir âyet demektir. Aşağıda zikredilecek olan Mecmau'z-zevâid'deki rivayet de buna delâlet etmektedir. Buna göre, cünüp olan kimseye Kur'an'dan tam bir âyet okuması haram olmaktadır. el-Hidâye'de zikredildiği üzere bu, Tahâvî'nin tercihidir. Fet-hu'l-kadîr'de (I, 148) ifade edildiği üzere Necmeddin ez-Zahid'in İbn Se-mâa vasıtasıyla nakline göre Ebû HanIfe (r.a.)'ırı görüşü de böyledir. Âlimlerin çoğu da bu görüştedir. Bu görüşün gerekçesi şöyledir: Bir âyetten daha azı Kur'an sayılmaz. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Cünüp olan Kur'an okuyamaz" buyurduğu gibi Allah da, "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun" (el-Müzzemmil, 73/20) buyurmuştur. Buna göre bir âyetten az okunması durumunda Kur'an okunmamış olacağı için namazı sahih olmaz. Bu durumda cünüp ve hayız olana bir âyetten daha azını okumak haram olmaz. el-Hidâye'de "Hayızlı Kur'an okuyamaz" hadisi nakledildikten sonra, "Bu, İmam Malik'in hayızıı kadının Kur'an okuyabileceği görüşü ile çelişir. Mutlak ifade Kur'an'm azına da çoğuna da delâlet edeceğinden Tahâvî'nin âyetten daha azını okuyabileceği görüşü aleyhine de bir delildir" denilmektedir. Bize göre Tahâvî'nin, "Görüşüme delâlet eden bundan başka hadis bulunmaktadır. O da bundan sonraki hadistir" demesi mümkündür.
Konuyla ilgili Dârekutnî'nin sahih bir şekilde rivayet ettiği (Sünen, I, 118) Hz. Ali (r.a.)'e ait açıklamaya gelince o şöyledir: Hz. Ali (r.a.), "Cünüp olmadığınız sürece Kur'an okuyunuz. Cünüp olduğunuz da ise bir harfi bile olsa Kur'an okumayınız" demiştir. Hz. Ali (r.a.)'in açıklamasındaki "Bir harf bile oisa" ifadesini, özellikle Hz. Ali (r.a.)'e ait olması sebebiyle merfû hadisle çelişmemesi için parçayı anıp bütününü kastetmek kabilinden mecazî manada âyet olarak yorumlamak gerekir. Bu ifade, "Gusüf tam bir âyet okumak için vacip, daha azı için ise müstehaptır" şeklinde de anlaşılabilir. Tirmizî'nin açıklaması şöyledir: Bu, sahabe, tabiîn ve daha sonraki nesilden Süfyan es-Sevrî, Abdullah b. Mübarek, İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel, İshak gibi âlimlerin çoğunun görüşüdür. Onlar, "Hayız ve cünüp olan kimse Kur'an okuyamazlar, sadece âyet parçası okuyabilirler" demişlerdir. Onlar cünüp ve hayız olan kimsenin teşbih ve tehiil edebileceğini de söylemişlerdir.
Mecmau'z-zevâid'de nakledilen Hz. Ali (r.a.)'in açıklamasının üslubundan ve "bir âyet bile olsa" ifadesinden, cünüp veya hayız olan kimsenin âyetten daha az, âyet parçası okuyabileceği anlaşılmaktadır. İbn Hacer et-Telhîsü'l'habîf'de (i, 15) fiili hadisin Kur'an okumayı men ettiği görüşünü tartışmaktadır. O önce İbn Huzeyme'nin açıklamasını nakletmektedir. Buna göre İbn Huzeyme şöyle demiştir: Bu hadis, cünüp olan kimsenin Kur'an okuyamayacağını benimseyenler için delil olmaz, Çünkü hadiste bunu yasaklayan bir ifade yoktur. Hadis Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir uygulamasını nakletmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'an okumamasının sebebinin cünüplük olduğunu açıklamamıştır. Daha sonra buna cevap veren İbn Hacer şöyle demektedir: Bu hadis maksadı açıkça ifade etmese de Buhârî ve Nesâî dışındaki temel hadis kaynaklarında yer almaktadır.[50] Azîzî'nin de (III, 159) belirttiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Allah'ı her halinde zikrettiğine dair hadisle birlikte düşünüldüğünde maksat anlaşılmaktadır. Şöyle ki, hadisin lafzının zahirinden de anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) her halinde Allah'ı zikretmeye devam ettiğine ancak cünüp iken Kur'an okumadığına ve bunu biteviye böyle yaptığına göre Kur'an okumamasının illetinin cünüplük olduğu ortaya çıkmaktadır.
Mecmau'z-zevâid ve Dârekutnî'de rivayet edilen hadisler de cünüp olan kimsenin Kur'an okuyamayacağını açjkça ifade etmektedir.

14. Kur'an'a Temiz Olarak Dokunulabileceği

364. Hakim b. Hizam şöyle anlatmaktadır: Beni Yemen'e gönderirken Resûlullah (s.a.v.), "Temiz olmadıkça Kur'an'a dokunma" buyurmuştur.[51]
Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek'ındz rivayet etmiştir. O, "Bu-hârî ve Müslim onu rivayet etmemişlerdir. Ancak onun isnadı sahihtir" açıklamasını yapmıştır. Zeyiaî'nin belirttiğine göre (Nasbu'r-râye, I, 104) hadisi Dârekutnî ve Beyhakî de rivayet etmiştir.
İbn Hacer, et-Telhîsü'l-habîfde (1,48) hadisin Dârekutnî, Hâkim en-NÎ-sâbûrî'nin el-Müsîedrek ve Ma'rifetü ulûmi'l-hadis'lnde, Beyhakî'nin el-Hilâfiyâfmda. ve Taberânî'de bulunduğunu zikrettikten sonra şöyle demiştir: Hadisin isnadında Ebû Hatim Süveyd bulunmaktadır. O zayıf bir ravi-dir. Taberânî el-Mu'cemü'l-evsafında onun rivayetinde tek kaldığını söylemiştir. Hazimî ise hadisin isnadının hasen olduğunu ifade etmiştir. Mec-mau'z-zevâid'de (I, 114) hadisi Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr ve el-Mu'cemü's-sağîr'de rivayet ettiğini belirttikten sonra şöyle denilmektedir: İsnadında Ebû Hatim Süveyd bulunmaktadır. Nesâî onun zayıf olduğunu söylemiştir. Bir rivayete göre İbn Main onun zayıf olduğunu, başka bir rivayette ise güvenilir olduğunu ifade etmiştir. Ebû Zür'a onu "leyse bi'l-kavî: o kadar da güçlü değil, hadisuhû hadîsu ehli's-sıdk: rivayetleri doğru sözlülerin rivayetleri gibidir" lafızlarıyla nitelemiştir. Tehzîbü't-Tehzîb'te (IV, 27) Bezzâr'ın Müsned'mdt, "Süveyd sofra sahibi, kendisinden rivayette sakınca olmayan bir ravidir" dediği nakledilmektedir.
Tespitlerimize göre âlimler Süveyd hakkında ihtilaf etmişlerdir. Daha önce de zikrettiğimiz üzere bu tür ihtilaf hadisin delil olarak kullanılmasına engel değildir. Azîzî de (III, 435) hadisin Taberânî, Dârekutnî ve Hâkim en-Nîsâbûrî tarafından rivayet edildiğini belirttikten sonra şöyle demiştir: Hadisin isnadı sahihtir. Bunun ve daha sonraki hadislerin Kur'an'a temiz olarak dokunulabileceğine delâletleri de açıktır.
Burada İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'de (1,48) konuyla ilgili bir açıklamasını da zikretmek gerekmektedir. İbn Abbas (r.a.)'in Süfyan b. Harb (r.a.)'den naklettiği uzun bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hiristiyan Hırakle gönderdiği İslama davet mektubunda, "Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin"[52] âyeti de bulunmaktadır. Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Bu hadisten Kur'an'ın başka sözlerle birlikte yazıldığı mektup ve kitaplara dokunmakta abdestin şart olmadığı anlaşılmaktadır.
365. Abdullah b. Ömer (r.a.)'nın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kur'an'a ancak temiz olan dokunabilir" buyurmuştur.[53]
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr ve el-Mu'cemü's-sağîr'dc rivayet etmiştir. Mecmau'z-zevâid'de (1,114) zikredildiğîne göre ravileri güvenilirdir. Azîzî de (111,447) isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
366. Zührî şöyle anlatmaktadır: Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın yanında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Amr b. Hazm'ı Necran'a vali olarak görevlendirdiği sahifeyi okudum. Onda haccı asgarin umre olduğu ve temiz olmadıkça Kur'an'a dokunulamayacağı da yazılıydı.[54]
Ebû Davud'un el-MerâsîFinde (s. 13) verdiği bilgiye göre Zührî hadisi muttasıl olarak rivayet etmiştir. Ancak bu doğru değildir. et-Ta'lîku'l-muğ-m'de (1,54) nakledildiğine göre İbn Kesir, "Bu, vicâde yoluyla elde edilmiş sağlam bir sahifedir. Zührî ve başkaları onu okumuştur. Böylesi sahifeden hadis alınır" demiştir. Tespitlerimize göre Ebû Bekir b. Muhammed tabiîdir. Tehzîbü't-Tehzîb'te (XII, 38) zikredildiği üzere o sözü edilen sahifeyi dedesinden mürsel olarak rivayet etmiştir.

VII. NECİS SAYILAN MADDELER ve HÜKÜMLERİ

1. Ayakkabı ve Meste Bulaşan Pisliğin Temizlenmesi

Bu başlık altında pislik bulaşan mest ve ayakkabıların toprağa sürmekle temizlenebileceği konusu incelenecektir.
367. Ebû Hureyre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Biriniz mestleryle bir pislik üzerine basarsa (bilsin ki) onların temizleyicisi topraktır" buyurmuştur.[55]
Hadisi Ebû Dâvûd Sünen'inde, İbn Hibbân Sahih'irim altmış altıncı nevinin üçüncü kısmında, Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek'inde rivayet etmişlerdir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak onların eserlerine almadıklarını söylemiştir. Nevevî el-Hulâsa'da, "Ebû Dâvûd onu sahih bir isnadla rivayet etmiştir. Zeylaî'de de aynı isnadla nakledilmiştir" demiştir.
368. Ebû Saîd el-Hudrı (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v.) sahabe ile birlikte namaz kılarken aniden ayakkabılarını çıkarıp sol tarafına koydu. Bunu gören sahabe de ayakkabılarını çıkardılar. Namazı bitirince Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ayakkabılarınızı neden çıkardınız?" diye sordu. Sahabe, "Sizin ayakkabılarınızı çıkardığınızı gördük. Biz de çıkardık" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bana Cebrail gelerek ayakkabılarımda pislik olduğunu söylemişti. Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarında pislik görürse onları yere sürterek silsin sonra onlarla namazını kılsın" buyurdu.[56]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ve sihhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bulûğu'l-merâm'da (I, 35) İbn Huzeyme'nin hadisin sahih olduğunu söylediği nakledilmiştir. Zeylaî'de zikredildiğine göre hadisi îbn Hibbân Sahih'inde yetmişinci nev'in birinci kısmında rivayet etmiştir. Ancak onun rivayetinde "Onlarla namazını kılsın" kısmı bulunmamaktadır.
Müellif hadislerle ilgili Aynî'den (1,441) şunları nakletmektedir: "Hadiste sözü edilen pisliğin çamur olabileceğini söylersen" biz, el-ezâ kelimesinin din dilinde necasetten (hakiki ve maddi pislik) kinaye olarak kullanıldığını hatırlatırız. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kastı çamur olsaydı karıştırılmasını önlemek için onu açıkça ifade eder kinaye olarak zikretmezdi. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Zira yeryüzü onun için temizleyicidir" ifadesi de buna delâlet etmektedir. "Hadiste dışkı gibi cirmi olan necaset ile idrar gibi cirmi olmayan necaset ayrımı yapılmamıştır. Zira "el-ezâ" kelimesi her ikisi için de kullanılmaktadır. Hadiste pisliğin yaş ya da kuru olması ayırımı da söz konusu edilmemiştir. Oysa siz böyle bir ayrıma gitmektesiniz" iddiasında da bulunabilirsin. Ancak bize göre daha önce zikrettiğimiz üzere hadiste yaş ve kuru ayırımı yapılmaktadır. "Hadis mutlaktır. Ebû Hanife cirmi olan necaset' ifadesiyle onu niye takyit etmiştir" diyecek olursan biz, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in necaseti temizleyici olduğunu belirtmek üzere "Zira yeryüzü onun için temizleyicidir" buyurmasıyla bizzat bu ayrımı yaptığını söyleriz. Zira cirmi olmayan necasetin toprakla temizlenmesinden söz edilemeyeceği açıktır. Nitekim biz ayakkabı ve mestin içine çektiği idrar veya şarabın toprağa sürtmekle temizlenmeyeceğini bilmekteyiz.
Not: Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'nin Hafs b. Gıyas > A'meş > Yahya b. Ves-sâb isnadıyla nakline göre namaza giderken pisliğe basan kimsenin durumu sorulduğunda İbn Abbas (r.a.), "Pislik yaş ise bulaştığı yeri yıkar, kuru ise zarar vermez" diye cevap vermiştir. {el-Musannef, I, 55) Haberin isnadın-daki şahıslar Sahih'in ravileridir.

2. Meninin Necis Olduğu

369. Elbiseye bulaşan meni hakkında Hz. Aişe (r.anhâ), "Görüyorsan onu yıka, görmüyorsan bir miktar su serp" demiştir.
Âsârü's-süneri'de (1,14) zikredildiğine göre haberi Tahâvî rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir.
Hadisle ilgili üstat şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yıkamak veya çitilemek suretiyle mutlaka temizlenmesi hususunda özel ihtimam göstermesi, meninin necaset olduğunun delilidir. Câmiu'l-âsâr'da zikredilen meninin sümüğe benzetilmesi onun temiz olmasını gerektirmez. Aksine Tâbiu'l-âsâf da (s. 70) nakledildiği üzere elbisedeki meninin temizlenmesinin sadece yıkamakla olmayacağını ifade için olması mümkündür.
Hadisle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Meninin yıkanması ve çiti-ienmesi hakkında et-Telhîsü'l-habîr'de Amra vasıtasıyla nakledildiğine göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn elbisesine bulaşan meni kuru ise çitiliyor, ıslak ise yıkıyordum" demiştir. [57] Hadisi Dârekutnî, Ebû Avâne (Sahih'inâe) Ebû Bekir e!-Bezzâr rivayet etmişlerdir. Bezzâr hadisin Amra'dan mürsel olarak rivayet edilmesi sebebiyle illetli olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in meninin çitilenmesini emrettiğine dair hadis Ebû Avâne'nin Sahih'i vasıtasıyla da rivayet edilmiştir. Nitekim îb-nü'1-Cârûd'un el-Müntekâ'dd. ondan nakline göre Hemmam b. Haris şöyle anlatmıştır: Hz. Aişe (r.anhâ)'nın misafiri iken cünüp olmuştum. Elbiseme bulaşan meniyi yıkamak istedim. Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûlullah (s.a.v.) bize onun kazınmasını emretti. Yıkanmasını emrettiğine dair haberin aslı yoktur" dedi. Birinci hadisin mürsel olması sebebiyle illetli olduğunu söylemek isabetli değildir. Zira hadisin farklı isnadlarla hem muttasıl hem munkatı, müsned ve mürsel olarak rivayet edilmesi mümkündür. Kenzü'l-ummâV'm (I, 3) mukaddimesinde zikredildiği üzere Ebû Avâne'nin Sa-/^'indeki rivayetlerin tamamı sahihtir. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın, "Resûlullah (s.a.v.) elbisesine meni bulaştığında, elbisenin o kısmını yıkadıktan sonra namaza giderdi. Ben de elbisesinin yıkanan yerine bakardım" şeklindeki Dârekutnî {Sünen, I, 125) rivayeti de sahihtir.
Meninin sümüğe benzetildiği hadisi Dârekutnî {Sünen, 1,124) rivayet etmiştir. Onun Muhammed b. Mahled > İbrahim b. İshak el-Harbî > Saîd b. Yahya b. Ezher > İshak b. Yusuf el-Ezrak > Şerik > Muhammed b. Abdur-rahman > Atâ b. Ebî Rebah > İbn Abbas (r.a.) isnadıyla rivayet ettiğine göre elbiseye bulaşan meni hakkındaki soruya Hz. Peygamber (s.a.v.), "O tükürük ve sümük gibidir. Bez parçasıyla veya izhır otuyla silmen yeterlidir" şeklinde cevap vermiştir. Bu rivayeti Serik'ten îshak el-Ezrak'tan başka merfû olarak rivayet eden olmamıştır. İsnadda zikredilen Muhammed b. Abdurrahman, İbn Ebî Leylâ'dır. O, hıfz bakımından biraz zayıf olsa da sika bir ravidir. Nasbu'r-râye'de (I, 110) zikredildiğine göre hadisle ilgili İb-nü'1-Cevzî şöyle demiştir: İshak el-Ezrak hadiste önde gelen âlimlerdendir. Onun rivayetleri Sahîhayn'da bulunmaktadır. Onun hadisi merfû olarak nakletmesi ziyadeİ rivayet anlamındadır. O sika ravi olduğuna göre zi-yadeli rivayeti de makbuldür. Hadisi mevkuf olarak rivayet eden onu eksik almıştır. Sözü edilen hadisi Beyhakî ise el-Ma'rife'de Şafiî > Süfyan > Amr b. Dînar ve İbn Cüreyc > Ata > İbn Abbas (r.a.) isnadıyla mevkuf olarak rivayet etmiş ve bunun sahih olduğunu söylemiştir. Bize göre hadisin hem merfû hem de mevkuf rivayet edilmesi arasında bir çelişki yoktur. Zira hadisin bir defa merfû bir başka kere mevkuf rivayet edilmesi mümkündür. İsnadda bulunan Muhammed b. Abdurrahman'ın rivayetlerinin delil olarak kullanıldığı yukarıda zikredilmiştir. Dârekutnî, Muhammed b. Mah-Ied ve İbrahim el-Harbî'nin rivayetlerinin sahih olduğunu söylemiştir. Tehzîbü't-Tehzîb'4e (IV, 97) zikredildiği üzere Saîd b. Yahya ise İmam Müslim ve İbn Mâce'nin hocalarındandır ve güvenilir bir ravidir. Şerik de güvenilir ravilerdendir. Ancak kadılık görevine geldikten sonra onun hafızası zayıflamıştır. Gerek Dârekutnî'nin Tabakâtü'l-müdellisîn'de (s. 10) gerekse Abdülhak'ın el-Ahkam'd& onun müdellis olduğunu söylemeleri isabetli değildir. Zira Tehzîbü't-Tehzîb'tt (IV, 335-336) nakledildiği üzere onun hakkında İclî, "Kufeli sika bir ravidir. Rivayetlerinin çoğu hasendir. Ondan en fazla rivayet eden kimse İshak el-Ezrak'tır" açıklamasını yapmıştır. Ebû Dâvûd da onun hakkında, "Sika bir ravidir. Onun A'meş'ten rivayetlerinde kendisinden nakleden Züheyr hata yapmıştır. Onun A'meş'ten rivayetlerini kendisinden sahih olarak rivayet eden İsrail sonra da Ebû Bekir b. Ayyaş'tır" demiştir. İshak el-Ezrak'ın buradaki rivayetinin A'meş'ten olmadığını hatırlatmalıyız. Sonuç itibariyle onun bu rivayeti delil olarak kullanılabilir. Tehzîbü't-Tehzîb'de, zikredildiği üzere onu eleştirenler olmuşsa da bu tür ihtilaflar rivayetin delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmez.
Meninin sümüğe benzetilmesi ile ilgili meseleye yukarıda Tâbiu'l-âsâr'dan yapılan nakille cevap verilmişti. Bununla ilgili et-Hidâye'd&ki açıklama da zikredilmelidir. el-Hidâye'de şöyle denilmektedir: Meni ne-cistir. Islak ise yıkanır, elbise üzerinde kurumuşsa çitilenmesi yeterlidir.
Fethu'l-bârfde (1,286) ifade edildiği üzere bunu İbn Huzeyme Sahih'inâ* (1,149) Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet etmiştir. Buna göre Hz. Aişe (r.anhâ) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in elbisesindeki meniyi izhır köküyle silerdi ve * onunla namazını kılardı. Meni kurumuşsa Hz. Aişe (r.anhâ) onu çitiler vı ResûlulİAh (s.a.v.) onunla namazını kılardı.[58] Hadis onun iki durumda d; meniyi yıkamadığını ifade etmektedir. Nasbu'r-râye'dt (1,110) zikredildiği ne göre Ahmed b. Hanbel (VI, 243) de bunu merfû olarak rivayet etmiştıı Ahmed b. Hanbel'in Muaz b. Muaz > İkrime > Ammar > Abdullah b Ubeydullah b. Umeyr (r.a.e.) isnadıyla rivayet ettiğine göre Hz. Aişe (r.an hâ) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.) elbisesindeki meniyi izhır köküylı sildikten sonra onunla namazını kılardı. Resûlullah (s.a.v.) meni kurumuş sa çitiler sonra onunla namazını kılardı. İsnadındaki Abdullah dışındaki şa hışlar Kütüb-i sitte ravileridir. Buharı onun dışındakilerin rivayetlerini ese rine almıştır. Tehzîb müellifi onun Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayette bulundu ğunu söylemiştir. Tehzîbü't-Tehzîb''de (V, 308) ise İbn Hazm'ın el-Muhal /o'da onun Hz. Aişe (r.anhâ)'dan semâmın bulunmadığını söylediği nakle dilmiştir. İsnadda inkıta tespit edilse de mezhebimize göre bu, delil olara! kullanılmasına engel teşkil etmez. Konu ile ilgili Neylü'l-evtar'dak\ (1,54 açıklama şöyledir: "Asıl olan bir şeyin temiz olmasıdır. Dolayısıyla meni nin necaseti hakkında delil bulunmadıkça temiz kabul edilir" denilmişti] Buna şöyle cevap verilebilir: Meninin yıkanması, silinmesi, çitilenmesi vı kazınması suretiyle ibadet edileceği sabittir. Bir şeyin necisliği, ancak di nin gösterdiği temizlenme yollarıyla temizlenmesinin emredilmesi ile sa bit olur. Meninin temizlenmesi emredilmiştir. Şu halde doğru olan meni nin necis olması ve sözü edilen yollardan biriyle temizlenebilmesidir. Ko nuyla ilgili delillerden elde edilen sonuç budur. Üstadımız da bu açıklama yi yerinde bulmuştur.

Kadının Fercinin Islaklığının Necis Olduğu

Konuyla ilgili İbn Hacer et-Telhîsü'l-habîr'dz (i, 12) şöyle demiştir: Râ fiî kadının fercinin ıslaklığının temizliği konusunda herhangi bir delil zik retmemiştir. Ancak İbn Huzeyme Sahih'lnds (1,142) bu konuda bir hadis ri vayet etmiştir. Onun Abdurrahman b. Kasım > babası isnadıyla naklettiği ne göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle demiştir: Kadın (cinsel ilişki esnasında yanına bir bez alır. İlişkiden sonra kocasına verir. O temizlendikten sonra cendisi de temizlenir. Daha sonra her ikisi de (ifişki anındaki) elbiseleriy-e namazlarını kılar.. Haber mevkuftur. Yahya b. Saîd'in Kasım'dan rivaye-i ise şöyledir: "Eşiyle cinsel ilişkide bulunduktan sonra giydiği ve terinin aktığı elbisenin durumu nedir?" diye sorduğumda Hz. Aişe (r.anhâ), "Kalın (cinsel ilişki esnasında) yanında bir bez bulundurur. Kocası onunla te-nizlenir" diye cevap verdi. O bunun elbiseyi necis hale getirmediği görüşündeydi. Bazı âlimler bu açıklamanın meninin temiz olduğu görüşünü be-n'mseyen Şafiî mezhebine göre kadının fercindeki ıslaklığın temizliğine lelil olabileceğini söylemişlerdir. Bu, meninin necis olduğunu benimse-/en Hanefî mezhebinin görüşüne ise delil olmaz. Çünkü kadının fercinde-ci ıslaklıkta meni de bulunabilir. Şu durumda meninin temiz olduğu görü-jünü benimseyene göre onun kadının fercindeki ıslaklığa karışmasında bir jakınca yoktur. Meninin necis olduğu görüşünü benimseyene göre ise kalının fercindeki ıslaklık da temiz olamaz. Zira ona meni de karışmıştır. Do-ayısıyla meni necis olduğuna göre o da necistir.

Hz. Aişe (r.anhâ)'nın bu açıklaması yukarıda zikrettiğimiz beyanıyla çe-işmektedir. Zira onun bu açıklaması meninin temiz olduğuna, yukarıdaki »eyanı ise necis olduğuna delâlet etmektedir. Yukarıdaki beyanını da meni-ıin temiz olduğuna delâlet ettiği şeklinde yorumlayarak bu çelişkiyi gider-nek mümkündür. Fakat mezhebimiz bu yorumu yapmamış ve meninin ne-is olduğu görüşünü benimsemiştir. Zira yukarıda geçtiği üzere Hz. Pey-;amber (s.a.v.)'in meninin necis olduğuna delâlet eden açıklamaları bulun-n aktadır.

Bize göre bu tartışmanın Hz. Aişe (r.anhâ)'nın sözü edilen açıklaması alında yapılmasının bir anlamı yoktur. Çünkü onun beyanında kadının fercin-leki ıslaklığın temiz olduğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır. Onun çıklamasmdaki asıl amaç, cinsel ilişkiden sonra bez parçasıyla temizlik apan erkeğin elbisesini giydikten sonra terlemesi durumunda bununla el-isenin necis olmayacağıdır. Meni karışması sebebiyle cinsel organdaki ıs-tkhğın necis olacağı görüşünü benimsemelerine rağmen Hanefî mezhebi-in açıklaması da bu şekildedir. Reddü'l-muhtar'da (I, 348) ed-Dürr müel-finin, "Temizleyebilecek taş" ifadesini açıklarken şöyle denilmektedir:), bununla tam manasıyla temizlemeyi değil necasetin miktarını azaltmayı astetmiştir. Nitekim bu şekilde taharetlenen kişi az suya girecek olsa onu İrletir. Muteahhirûn âlimleri onun terle necis olmayacağında icmâ etmişlerdir. Nitekim makattan akan ter bir dirhemden daha fazla miktarda elbiseye veya bedene bulaşsa bu namaza engel olmaz. Elbise, silinen makattan bulaşan terle necis olmadığına göre silinen cinsel organdan bulaşan terle de necis olmaz.

Konuyla ilgili Merâh'l-felah'takı (s. 91) açıklama şöyledir: Pis olan yatak ve toprak üzerinde uyuyan adamın teri sebebiyle veya yaş ayağı ile ıslanması sonucu tat, renk veya kokusundan ibaret olan izi vücut ve ayakta belirse, bu takdirde bedenin ve ayağın necis olacağı kabul edilir. Tat, renk veya kokudan bir eser belirmişse o takdirde necis olmayacağı kabul edilir. Bir bezle silindikten sonra kişi terlese bile cinsel organından elbisesine meni bulaşmaz ve elbise onunla necis olmaz. Kaldı ki uzuvlar arasında en az terleyenin cinsel organ olduğu da bilinmektedir. Sözü edilen rivayette bezle silmek söz konusu olmasaydı, hem meninin hem de terleme sonucu cinsel organdaki ıslaklığın temizliğine delâlet ederdi. Ancak rivayette bezle silmek söz konusu olduğu için bunlara delâlet etmemektedir. Ayrıca iki rivayet arasında da bir çelişki bulunmamaktadır. Aksine ikincide meni yerine "el-ezâ" (pislik) kelimesinin geçmesi de bunu desteklemektedir. Nitekim daha önce de zikrettiğimiz üzere din dilinde "el-ezâ" kelimesi necaset anlamında kullanılmaktadır.

Konuyla ilgili Dârekutnî (Sünen, 1,127), "Elbise dışkı, sidik, kusmuk, kan ve meni olmak üzere beş şeyden dolayı yıkanır" hadisini rivayet etmiştir. Ancak o, "Hadisi Sabit b. Hammad'dan başka rivayet eden olmamıştır. Sabit b. Hammad ise son derece zayıftır. Hadisin isnadında bulunan hem Hammad hem de İbrahim zayıftırlar" açıklamasını yapmıştır. Zeylaî'nin (Nasbu'r-râye, I, II0) zikrettiğine göre bununla ilgili Beyhakî de, "Onun aslı yoktur, batıl bir rivayettir" demiştir.

370. Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle anlatır: Hz. Ömer (r.a.)'in geceleyin cünüp olduğunda ne yapması gerektiğini sorması üzerine Resûlullah (s.a.v.), "Abdest al, cinsel organını yıka ve uyu" buyurmuştur.

Asârü's-sünen'de zikredildiği üzere hadisi Buhârî ("Gusul", 27) ve Müslim ("Hayz", 25) rivayet etmişlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "erkeklik organını yıka" ifadesi konuya delâlet etmektedir. Bunu Resûlullah (s.a.v.)'in emir sigasıyla ifade etmesi ve başka bir anlamı belirleyici karinenin de bulunmaması erkeklik organını yıkamanın vacip olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu emrinin meni değil kadının fercinin ıslaklığı sebebiyle olduğu söylenemez. Zira Hz. Ömer (r.a.) sorusunu Özellikle cinsel ilişkiyi zikrederek sormamıştır. O ifadesini hem cinsel ilişki hem de ihtilam sebebiyle olan cünüplüğü kastedecek şekilde kullanmıştır. Öte yandan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ab-dest almayı emretmesi mendupluk için olduğuna göre erkeklik organını yıkamayı emretmesi de aynı şekilde mendupluk için olmalıdır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emrinin birinci kısmı ile ilgili vaciplik hükmünden mendupluk hükmüne çeviren karine ikinci kısım için bulunmamaktadır. O yüzden aralarında fark vardır. Ayrıca Hz. Aişe (r.anhâ)'nın açıklamasının da delâlet ettiği gibi cinsel organı bez ile silmek yıkamak yerine geçmektedir. Ya yıkamak ya da silmek elbiseyi pis olmaktan kurtarmak gereği vardır.

371. Muaviye b. Ebî Süfyan'ın "Resûlullah (s.a.v.) cinsel ilişkide bulunduğu elbiseyle namaz kılar mıydı?" sorusuna kız kardeşi ve Hz. Pey-ıgamber (s.a.v.)'in eşi Ümmü Habibe (r.anhâ), "Onda bir pislik görmedi-jğinde evet" şeklinde cevap vermiştir.

Âsârü's-sünen'de zikredildiği üzere hadisi Ebû Dâvûd ("Taharet", 131), Nesâî ("Taharet", 185), İbn Mâce ("Taharet", 83), Ahmed b. Hanbel (VI, 426) ri-Ivayet etmiştir. Hadisin isnadı sahihtir.

372. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın, "Kadın (cinsei ilişki esnasında) yanına bir bez alır. İlişkiden sonra kocasına verir. O silindikten sonra kendisi de temizlenir. Daha sonra her ikisi de o elbiseleriyle namazlarını kılar" dediği rivayet edilmiştir.

et'Telhîsü'l-habîr'âç zikredildiği üzere hadisi İbn Huzeyme Sahih'inde İl, 142) rivayet etmiştir.[59]

Muaviye b. Ebî Süfyan ve Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetlerinde geçen "el-ızâ" kelimesinin meniye delâlet ettiği açıktır. Daha önce de zikrettiğimiz [zere Aynî "el-ezâ" kelimesinin din dilinde necasetten (hakiki ve maddi lislik) kinaye olarak kullanıldığını ifade etmiştir.

373. Yahya b. Abdurrahman b. Hatıb'm nakline göre o aralarında Hz. Imer ve Amr b. As (r.anhümâ)'nın da bulunduğu bir grupla birlikte umre-p gitmişlerdi. Yolda suya yakın bir yerde gece istirahatı esnasında Hz. imer (r.a.) ihtilâm oldu. Vakit ilerlemesine rağmen hiç kimsenin yanında I bulunamadı. Hz. Ömer (r.a.), su bulunduğunda İhtilâm sebebiyle elbiselide oluşan ıslaklığı yıkadı. Derken ortalık ağardı. Bunun üzerine Amr b.

As (r.a.), "Yanımızda fazla elbise var. Bırak üzerindeki elbise yıkansın" dedi. Hz. Ömer (r.a.), "Hayret doğrusu bire Amr, sen elbise bulabilirsin bel-kİ ama bütün insanlar elbise bulabilir mi? Allah'a yemin olsun ki senin dediğin gibi davranırsam bu başkaları tarafından da takip edilen bir sünnet haline gelebilir. Bu sebeple ben, üzerimdeki elbisenin ıslak gördüğüm kısmını yıkayıp görünmeyen kısmına da su serpeceğim" diye karşılık verdi. Âsârü's-sünen'de zikredildiği üzere haberi İmam Malik ("Taharet", 114) rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir.

Hadis, teyemmüm konularının sonunda geçtiği üzere Kenzü'l-ummârde (V, 130) zikredilmektedir. Ancak oradaki rivayette Hz. Ömer (r.a.) ile Yahya arasında onun babası da zikredilmektedir, Daha Önce de ifade ettiğimiz üzere doğru olan rivayet de odur. İsnadı muttasıl ve haber sahihtir. Haberin konuya delâleti, Hz. Ömer (r.a.)'in meniyi yıkaması sebebiyle namazı sahabenin uyarmasını gerektirecek kadar geciktirmesidir. Bu, meninin ne-cis olduğunu gösterir. Zira meni necis olmasaydı, Hz. Ömer (r.a.)'in namazı geciktirmesi dinde aşırılık olarak kabul edilirdi. Nitekim bir kimsenin elbisesine buluşan tükürük veya sümüğü temizlemek için namazı geciktirmesi dinde bir aşırılıktır. Hz. Ömer (r.a.) elbisedeki meninin bez veya izhır ile temizlenebileceğim bilmemesi sebebiyle namazı geciktirseydi, sahabeden biri meniyi yıkayarak namazın geciktirilmeyeceğini ve onu bez ya da izhirle silmenin yeterli olacağını ve böyle namaz kılınabileceğini mutlaka söylerdi. Halbuki sahabe böyle bir uyarıda bulunmamış aksine elbisesini yıkanmak üzere bırakmasını söylemiştir. Onların bu tavrı meni bulaşan elbisenin yıkanması hususunda ittifak ettikleri anlamına gelmektedir. Hz. Ömer (r.a.) ise onların bu isteklerini dikkate almamış elbiseye bulaşan meniyi yıkamaya ısrarla devam etmiştir. Bu durum meninin necis olduğuna ve ıslak olan meninin sadece yıkanarak temizlenebileceğine delâlet etmektedir. Söz konusu olayda meninin ıslak olduğunun delili ise Hz. Ömer (r.a.)'in onu yıkamakta ısrar etmesidir. Zira meni kuru olsaydı Hz. Ömer (r.a.) onun bulaştığı yeri çitilemekle yetinirdi. Bulaşan meninin yıkanmasının emredilmesine karşın sümük ve tükürük gibi temiz olan bir şeyin bulaşması halinde o kısmın illa ki yıkanması gerektiğine dair bir emir bulunmamaktadır.

374. Elbiseye bulaşan meni hakkındaki soruya Ebû Hureyre (r.a.) şöyle cevap vermiştir: Onun nereye bulaştığını biliyorsan sadece orayı, bunu bilmiyorsan elbisenin tamamını yıka.

Âsârü's-süneri' de (I, 14) zikredildiği üzere haberi Tahâvî (Şerhu meâni'l-âsâr, I, 52) rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir.

Haberin meninin necis olduğuna delâleti açıktır. Zira Ebû Hureyre (r.a.) meninin bulaştığı yerin bilinmemesi durumunda elbisenin tamamının yıkanmasını emretmiştir. Halbuki o, sümük veya tükürük bulaşan elbisenin temizlenmesi için bunu gerekli görmemektedir.

375. Abdulmelik b. Umeyr şöyle anlatmaktadır: Ben de yanında bulunduğum bir sırada Cabir b. Semüre'ye bir kimsenin eşiyle cinsel ilişkide bulunduğu elbisesiyle namaz kılması meselesi soruldu. O, "Meniyi görmediği sürece namazını kılsın. Onu görürse yıkasın, üzerine su serpme yoluna gitmesin. Zira su serpmek ancak onun yayılmasını sağlar" diye cevap vermiştir.[60]

Âsârü's-sünen'de (I, 14) zikredildiği üzere haberi Tahâvî rivayet etmiştir. İsnadı hasendir.
376. Abdülkerim b. Reşid'in nakline göre meninin nereye bulaştığı bilinmeyen kadife elbisenin durumu sorulduğunda Enes b. Malik, "Onu yıkayın" şeklinde cevap vermiştir.
Âsârü's-sünen'ûe (I, 34) zikredildiği üzere haberi Tahâvî (Şerhu meâni'i-âsâr. I, 53) rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir.
Bilindiği gibi kadife elbiseyi yıkamak kolay değildir. Buna rağmen Enes, meninin nereye bulaştığı bilinmediğinde onun yıkanmasını emretmiştir. Yıkamak ise sümük veya tükürükte değil sadece necis olanda emredilir. Zira temiz olan bir şeyin yıkanmasını emrederek insanları sıkıntıya sokmak dine uygun değildir.
377. Veki > Eflah b. Humeyd isnadiyla nakledildiğine göre Humeyd şöyle anlatmıştır: İbn Ömer (r.a.)'le birlikte Ebvâ mevkiinde geceledik. Sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice yükselene kadar yola devam ettik. Ben, "İhtilam olmuş ve elbiseme meni bulaşmıştı onu yıkamadan namazımı kıldım" dedim. Bunun üzerine İbn Ömer (r.a.) durduktan sonra, "Devenden in, üzerindeki elbiseni çıkar, iki rekât namaz kıl kamet getir sonra da sabah namazını tekrar kıl" dedi. Ben de dediğini yaptım. (Tahâvî, Şerhu meâni'î-âsâr, I, 53)
Haber Malik'in el-Müdevvene'sinde (1,25) zikredilmektedir. Tespitlerimize göre haberin isnadında bulunan şahıslar Sahih'm ravileridir.
378. Amr b. As (r.a.)'ın Zatü's-selâsil gazvesinde ihtilam olması üzerine şiddetli soğuk sebebiyle hastalanmaktan korktuğu için teyemmüm ettiğinin anlatıldığı olayda şöyle denilmektedir: Apış arasını yıkadı, namaz ab-desti gibi abdest aldı sonra onlara namazı kıldırdı.[61]
Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek'te (I,177) rivayet etmiş ve onun Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de ona katılarak hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarını taşıdığını belirtmiştir.
Meni temiz olsaydı, Amr b. As (r.a.) söz konusu soğukta apış arasını yıkamaya özen göstermez teyemmümle yetinirdi.
379. Hz. Aişe (r.anhâ), "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in elbisesine bulaşan meni kuru ise ovalıyor, ıslak ise yıkıyordum" demiştir.[62]
Âsârü's-sünen'de (I, 15) zikredildiği üzere haberi Dârekutnî (Sünen, I, 125), Tahâvî (Şerhu meân'il-âsâr, I, 49), Ebû Avâne (Sahih, I, 204) rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir.
Haber, elbiseye bulaşan meninin iki kısma ayrılacağına ve kuru olanın çitilenerek ıslak olanın ise yıkanarak temizleneceğine delâlet etmektedir. Hz. Ömer (r.a.)'in, "Meni ıslaksa yıka, kuru ise kazı" şeklindeki beyanı da bunu açıkça ifade etmektedir. Buna göre ıslak meni ancak yıkanarak temiz-lenebilmektedir. Hanefî âlimleri bu görüştedir. Feîhu'Ubârî'de (1,286) zikredildiği üzere İbn Huzeyme (Sahih, 1,149) tarafından rivayet edilen habere göre Hz. Aişe (r.anhâ), Resûlullah (s.a.v.)'in elbisesindeki yaş meniyi iz-hır köküyle sildikten sonra, kurumuş olması hafinde çitilendikten sonra onun içinde namaz kıldığını haber vermiştir. Bu da meninin her durumda yıkanmayacağını göstermektedir.
Hz. Aişe (r.anhâ) haberini Beyhakî iki farklı isnadla rivayet etmiştir. Birincisi, Abbad b. Mansur > Kasım > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıdır. Zehebî münekkitlerin Abbad b. Mansur'u zayıf bulunduklarını ifade etmiş, İbnü'l-Cârûd da onu "leyse bi şey" lafzıyla niteleyerek metruk ravilerden olduğunu belirtmiştir. Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe'nin sorusuna verdiği cevapta Ali b. Medînî'nin onun hakkında, 'O bize göre zayıftır" demiştir. Ayrıca onun isnadında ihtilaf edilmiştir. Söz conusu haberi İbn Adiy el-Kâmil'mde Ahmed b. Ebû Evfâ > Abbad b. Sansür > Atâ > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla nakletmiş ardından İkrime b. \mmar rivayetini zikretmiştir. Ancak İkrime b. Ammar rivayetinin iki ileti bulunmaktadır. Birincisi, Beyhakî'nin "Elin Tersi İle Ferce Dokunma")aşlığı altında (es-Sünenü'l-kübrâ, 1,135) zikrettiği üzere Yahya b. Saîd el-Katan ve Ahmed b. Hanbel İkrime'yi eleştirmişler, Buhârî de onun son derece zayıf olduğunu söylemiştir. İkincisini Gallâbî şöyle açıklamaktadır: Mu-ız b. Muaz > İkrime b. Ammar > Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr isnadıyla nakledilen Hz. Aişe (r.anhâ)'nın Resûlullah (s.a.v.)'in elbisesindeki meniyi çitileyerek temizlediğine dair haberi sorduğumda Yahya b. Saîd el-Kat-ân, Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in Hz. Aişe (r.anhâ)'dan hadis işitmedi-;ini söylemiştir. Bu, el-Cevherü'n-nakfde (1,202) de zikredilmektedir. Bize göre üçüncü bir illeti de metniyle ilgili problemidir. Nitekim onu Ahmed b. Hanbel (VI, 243), "Resûlullah'ın (s.a.v.) elbisesindeki meniyi izhır köküyle sildikten sonra..."[63] lafzıyla merfû olarak rivayet ederken Gallâbî, Ahmed b. Hanbel isnadıyla meniyi Hz. Aişe (r.anhâ)'nın çitilediği sekinde mevkuf olarak nakletmektedir. Sonuç itibariyle hadisi İbn Huzeyme -ğer sözü edilen iki isnaddan biri ile. rivayet etmişse onların durumları oradadır. Bunların dışında başka bir isnadla rivayet etmişse benzeri eleştiri-er aldığı sürece delil olarak kullanılamaz. Ancak bize göre isnaddaki inkı-:a delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmez.
Ayrıca söz konusu hadis Hz. Aişe (r.anhâ)'nın, "Resûlullah (s.a.v.)'in elbisesindeki meni kuruysa çitiliyor, ıslak ise yıkıyordum" şeklindeki açıklamasıyla da çelişmektedir. Bu açıklama meninin temizlenmesinin kuru ve-a ıslak olmasına göre iki farklı şekilde olduğunu göstermektedir. Bilindii gibi bu açıklama isnadı muttasıl sahih bir rivayettir. Bu rivayetin delil olarak kullanılabileceği tespit edildikten sonra haberde söz konusu edilen meninin af edilebilecek bir dirhem miktarında olabileceği ihtimalinin buunduğu dolayısıyla onu sadece silmenin yeterli olacağı ileri sürülerek Ha-nefilere itiraz edilemez. Zira ihtimale dayalı delil getirilemez. Bu, Muha-ib b. Disâr rivayetiyle de ilgili bir cevaptır. (I, 366) Onun Hz. Aişe (r.an-hâ)'dan rivayetine göre o, Resûlullah (s.a.v.) namazda iken elbisesindeki meniyi kazımıştır. Asârü's-sünen'dz (1,15) zikredildiği üzere bunu İbn Huzeyme ve Beyhakî rivayet etmiştir. Ancak Muharib b. Disâr Hz. Aişe (r.an-hâ)'dan hadis işitmediği için isnadında kopukluk bulunmaktadır. Beyhakî onu mürsel olarak rivayet ettikten sonra et-Ta'lîku'l~hasen*de, "Hanefîle-re göre delil olmasa da bize göre sözü edilen meninin bir dirhem kadar az olduğuna dair delildir" açıklamasını yapmıştır.
Beyhakî'nin el-Ma'rife'de. nakledip sahih olduğunu belirttiği İbn Abbas (r.a.)'in açıklamasını da burada söz konusu etmeliyiz. Buna göre elbiseye bulaşan meni hakkında İbn Abbas (r.a.), "Bir çöp veya izhirle onu kazı. Zira o sümük veya tükürük gibidir" demiştir. (Âsârü's-sünen, I, 15) Bu rivayet hiçbir şekilde meninin temiz olduğuna dair delil olarak kullanılamaz. Zira yapılan benzetmede müşebbeh (benzetilen) ile müşebbeh bih (kendisine benzetilen) arasında her yönden tam bir eşitlik olması söz konusu değildir. Bunun olması da mümkün değildir. Çünkü İbn Abbas (r.a.) meninin kazınmasını emrettiği haide sümük ve tükürüğün kazınmasını emretmemiştir. Nitekim Buhârî de "Mescitteki Tükürüğü Elle Kazımak" başlığı altında Enes (r.a.)'den aksini belirten merfû bir hadis rivayet etmiştir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ridasının bir tarafına tükürmüş sonra da uçlarını birbirine sürterek temizlemiş ve "Böyle yap ya" buyurmuştur. (Buhârî, "Mesâ-cid", 1) Ayrıca Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûlullah (s.a.v.) bize meninin kazınmasını emrederdi" demiştir. Bu rivayeti İbnü'i-Cârûd el-Müntekâ'smda nak-letmiştir. İsnadı sahihtir. Âsârü's-sünen'de (1,16) zikredildiği üzere İbn Ha-cer de eî-Telhîsü"l-habîr'de onun sahih olduğunu ifade etmiştir. Bu rivayetlerde söz konusu edilen hususlar sümük hakkında zikredilmemiştir. Bu sebeple meni ile sümüğün farklı şeyler olduğu unutulmamaifdir.
Netice itibariyle elbiseye bulaşan meninin kazınması, izale edilmesi, çi-tilenmesi ve yıkanmasının emredilmesi onun necis olduğunu ortaya koymaktadır. Dinen yok edilmesi emredilen şey necistir. Ayrıca İbn Abbas (r.a.)'in sözü edilen açıklaması da sıhhat bakımından meninin necis olduğunu ifade eden rivayetler seviyesinde değildir. Onun açıklamasındaki meninin sümük ve tükürüğe benzetilmesi temiz olduğu değil temizlenme şekli açısındandır. Onun bu beyanında ve diğer açıklamalarda meninin izale edilmesi emredîîmesine rağmen sümük ve tükürük hakkında böyle bir durumun söz konusu olmaması da buna delâlet etmektedir. Onun bunu kendisine benzetilen hakkında söylemesi de mümkündür. O cinsel ilişki esnasında elbiseye bulaşan az bir miktarla ilgili de söylemiş olabilir. Çünkü genellikle cinsel ilişki esnasında elbiseye az bir miktar meni bulaşır.
Beş şeyden dolayı elbisenin yıkanacağını ifade eden hadise[64] gelince, Zeylaî isnadında bulunan Sabit b. Hammad sebebiyle eleştiren Dârekutnî ve Beyhakî'nin açıklamalarını reddetmiştir. Onun açıklaması şöyledir: Ta-berânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr'indeki Hammad b. SelemoAli b. Zeyd is-nadiyla naklettiği hadis sened ve metin açısından Sabit b. Hammad rivayetini desteklemektedir. Sözü edilen rivayetin isnadının devamı Hüseyin b. İshak et-Tüsterî > Ali b. Bahr > İbrahim b. Zekeriya el-İclî > Hammad b. Seleme şeklindedir. Bezzâr hocasının hocası İbrahim b. Zekeriya'nın, "Sabit b. Hammad sikadır. Ancak onun bu hadisten başka rivayeti bilinmemektedir" dediğini nakletmiştir. Bu açıklamadan Sabit'in terkinde icmâ edilen bir ravi olmadığı anlaşılmaktadır. Bazıları zayıf diğerleri ise sika olarak nitelemesi sebebiyle onun hakkında ihtilaf edilmiştir. Taberânî'nin Hammad b. Seieme'den yaptığı rivayetin İse onu desteklediği tespit edilmiştir. İbn Hacer ed-Dirâye'dt (s. 48) Hammad b. Seleme'nin isnadda yer almasının hata olduğunu söylemiştir. Zeylaî ise onu Sabit b. Hammad rivayetini desteklediğini ifade etmiştir. Böylece ihtilaf meydana gelmiştir. Ancak bize göre bu ihtilaf rivayetin delil olarak kullanılmasına engel değildir. Destekleyen rivayetin isnadında bulunan İbrahim b. Zekeriya el-İclî ise güvenilir bir ravidir. Onun zayıf olduğunu söyleyenler onu İbrahim b. Zekeriya el-Abdûsî el-Vâsıtî ile karıştırmışlardır. Doğrusu bunların iki ayrı ravi olmalarıdır. Nitekim onun hakkında îbn Hacer'in Lisânü'l-Mîzân'daki (I, 59) açıklaması şöyledir: İbrahim b. Zekeriya el-İclî ile İbrahim b. Zekeriya el-Abdûsî el-Vâsıtî'yi birbirinden ayıran birçok âlim bulunmaktadır. Nitekim İbn Hibbân İbrahim b. Zekeriya el-İclî'yi es-Sikâfında, İbrahim b. Zekeriya el-Abdûsî el-Vâsıtî'yi ise ed-Duafâ* da zikretmiştir. Hakim Ebû Ahmed el-Künâ'da, Ukayfî ed-Duafâ'da, Ebii'l-Abbas en-Nesâî el-HâfiV&s, Zehebî ise el-Muğnî'de ayrı şahıslar olarak zikretmişlerdir. Doğrusu da budur. İsnaddaki diğer ravilerin hepsi de güvenilirdir. Şu halde hadis hasendir. En azından kendisiyle istişhad edilecek bir seviyededir. Beyhakî'nin onun hakkındaki, "Batıldır, aslı yoktur" şeklindeki açıklamasını ise Zeylaî reddetmiştir. İsteyen onun açıklamasına başvurabilir.
380. Halid b. Ebî İzze şöyle nakleder: Bir adam, "Yaygı üzerinde uyurken ihtilam oldum. Ne yapmalıyım?" diye sorması üzerine Hz. Ömer (r.a.), "Islak ise yıka, kuru ise kazı, görünmüyorsa üzerine su serp" şeklinde karşılık verdi.

Zeylaî'nin zikrettiği üzere haberi İbn Ebî Şeybe Musannefindt Hüseyin b. Ali > Ca'fer b. Burkan isnadıyla rivayet etmiştir.[65] îbn Hacer ed-Dirâye'dt söz konusu haberle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Halid b. Ebî İzze dışındaki diğer raviler güvenilirdir. Onun hakkında bilgi bulamadım. Ancak İbn Hibbân'ın prensibine göre o da güvenilirdir. Babası Ebû İzze sahâbîdir. İsmi Yesar b. Abd veya Yesar b. Ömer'dir. et-Takrîb'dv (s. 241) ifade edildiği üzere onun rivayet ettiği tek hadis Tirmizî'de bulunmaktadır.

3. Necis Olan Toprağın Kurumak Suretiyle Temizleneceği

381. İbn Ömer (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Ben Resûlullah (s.a.v.) zamanında bekâr bir gençtim ve mescitte gecelerdim. Köpekler mescide girerler, çıkarlar, bevlederler sahâbîler de bundan dolayı su dökmezlerdi.
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş fakat sıhhati hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır.
Müellifin nakline göre hadisle ilgili Fethu'l-kadîf de (1,175) şöyle denilmektedir: Toprak kurumak suretiyle temizlenmeseydi, mescit necis olarak kalırdı. Halbuki sahabe namazlarını mescitte kılıyorlardı. Mescit küçüktü, sahabenin tamamı da namazlarını mescitte kılıyordu. Diğer taraftan köpeklerin pislettiği yer belli bir mekandan ibaret de değildi. Çünkü onlar mescide girip çıkıyorlardı ve hadisin metninden söz konusu olayın tekrar ettiği de anlaşılmaktadır. Mescidin necis olup da temizlenmesinin emredilmeme-si ise düşünülemez. Şu halde o kurumak suretiyle temizlenmekteydi.
Konuyla ilgili Buhârî'nin rivayet ettiği Ebû Hureyre (r.a.) hadisi ise şöyledir: Bir bedevi mescide idrarını yapmıştı, insanlar ona müdahale etmek isteyince Hz. Peygamber (s.a.v.), "Onu bırakın, idrarının üstüne bir kova su dökün. Siz güçlük çıkarmak için değil kolaylık göstermek için gön-derildiniz" buyurdu. (Buhârî, "Vudu", 57) Eşi'atü'l-lemeât'ta. (I, 333) zikredil-diği üzere hadis farklı şekillerde yorumlanabilir. el-Lemeâtü't-tenkîh*'teki (II, 150) açıklama şöyledir: Hadiste sahabenin kurumadan sözü edilen mekanda namaz kıldıklarını gösteren bir husus yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v.) pekâlâ idrarın görüntüsünü ve pis kokusunu gidermek için su dökülmesini emretmiş olabilir. Sidiğin kokusu ve rengi suya galip geldiği için su dökülmesini emretmiş ancak onunla temizlendiğini belirtmemiştir. Temizlik toprağın kurumasıyla gerçekleşmiştir. Ancak hadiste bu durum ifade edilmemiştir. Müellifin Eşi'atü'l-lemeâfm Farsça aslından Arapçaya tercümesi bu şekildedir.
Bize göre Mecmau'z-zevâid'de (I, 286, II, 11) nakledilen Abdullah b. Mes'ud (r.a.) hadisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in su dökmekle yetinmediğini göstermektedir. Buna göre Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) şöyle demiştir: Bir bedevi mescide İşemişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) işenen yerin kazılmasını emretti ayrıca üzerine de bir kova su döküldü. Hadisi Ebû Ya'Îâ rivayet etmiştir. Ancak isnadında Sem'an b. Malik bulunmaktadır. Onun hakkında Ebû Zür'a "leyse bi'1-kavi: zabtı kuvvetli değildir" demiş, İbn Hıraş ise onun meçhul olduğunu söylemiştir. İsnaddaki diğer şahıslar ise Sahih'm ravileridir. Ebû Ya'Iâ bundan sonra isnaddaki şahısların tamamı Sahihayn ravileri olan aynı anlamdaki Enes (r.a.) hadisini rivayet etmiştir.
Ebû Davud'un Ma'kıl b. Mukarrin'den rivayetine göre bir bedevi, Re-sûluüah (s.a.v.)'le birlikte namaz kıldı... Ma'kıl önceki hadisteki olayı anlattı ve şunları ilave etti. Resûlullah (s.a.v.), "Üzerine idrarını yaptığı toprağı alın ve mescidin dışına atın, yerine de su dökün" buyurdu. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 136) Ebû Dâvûd hadisin mürsel olduğunu söylemiştir. İbn Hacer Fethu'l-bârfdQ (I, 280), "Hadis mürsel, ravileri güvenilirdir", et-Telhîsü'l-habtr'de (I, 13) ise, "Hadis Tavus'tan mürsel olarak rivayet edilmiştir ve onda "İdrarını yaptığı kazın" buyrulmakta" demiştir. Devamla İbn Hacer şöyle demektedir: Bu mürsei rivayet isnadının sahih olması yanında konuyla ilgili diğer hadislerle kuvvet kazanmaktadır. İbn Hacer Fethu'l-bârî'dc Tavus isnadıyla nakledilen hadisin Saîd b. Mansur'da bulunduğunu ve ra-vilerinin güvenilir olduğunu da zikretmektedir.
Konuyla ilgili el-Hidâye*dzki açıklama şöyledir: Toprağa bir necaset bulaştığında güneş onu kurutur ve izi kalmazsa orada namaz kılınabilir. Ancak bu toprakla teyemmüm olmaz. Zira teyemmümde toprağın temiz olma şartı bizzat Kur'an'la belirlenmiştir. Kur'an'la belirlenen bir hüküm hadisle tespit edilenle kaldırılamaz. el-Kifâye'de (I, 174) ise şöyle denilmektedir: el-Hulasa'da belirtildiğine göre toprağa bulaşan necaset kuru-mamışsa üç defa üzerine su dökmek, eşelemek ve arkasından bir bezle suyunu alarak kurutmak suretiyle temizlenir. Bu yapılmadığı takdirde renk ve kokusu gidinceye kadar üzerine bol miktarda su dökülmek suretiyle temizlenir.
382. Nafi şöyle anlatır: Avlu gibi yerlerde bulunan insan dışkısı, idrarı ve hayvan terslerinin durumu İbn Ömer (r.a.)'ya sorulduğunda o, "Yağmur yağar ardından rüzgar da kurutursa buralarda namaz kılmakta sakınca yoktur" diye cevap verdi. İbn Ömer (r.a.) bunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e de nispet etmiştir.[66]
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsaf'ta rivayet etmiştir. Ebû Hatim ve Ezdî isnadında bulunan Amr b. Osman el-Kilâbî er-Rakkî'nin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ancak Ebû Hatim ve İbn Hibbân onun güvenilir olduğunu belirtmişler, İbn Adiy de onun delil olmaya elverişli rivayetleri bulunduğunu söylemiştir. Mecmau'z-zevâid'de (I, 118) zikredildiği üzere Ta-berânî'nin hocası dışındaki diğer şahıslar ise Sahih'ın raviieridir. Aşağıda zikredeceğimiz üzere Heysemî'nin prensiplerine göre Taberânî'nin hocası da güvenilir bir ravidir.
Hadisle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Daha önce açıklandığı şekliyle hadisin necis olan toprağın kurumak suretiyle temizleneceğine delâleti açıktır. Heysemî Mecmau'z-zevâid'ın (1,3) girişinde, "Taberânî'nin hocalarından Mîzânü'l-i'tidâVdç zikredilenlerin zayıf olduğuna işaret ettim. Mî-zânü'14'tidâFde zikredilmemişse onu güvenilir ravilere dâhil ettim. Sahabede Sahih'te rivayeti şartı aranmaz. Çünkü onların hepsi adildir. Taberânî'nin Mîzânü'l-i'tidâVdz zikredilmeyen hocaları da güvenilirdir.
Heysemî'nin açıklaması Zehebî'nin Mîzânü'14'tidâV'deki (I, 3) beyanına dayanmaktadır. O şöyle demektedir: Sözü edilen hadis âlimlerinin kitaplarında rivayetinde gevşek olarak zikredilenleri bana göre zayıf olduğundan değil eleştirilmemem için kaydettim.
383. Abdullah b. Nümeyr > İsmail el-Ezrak isnadıyla nakledildiğine göre İbnü'l-Hanefiyye, "Toprak kuruduğu zaman temizlenmiş olur" demiştir. Haberi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe Musannef İnde (1,57) rivayet etmiştir. İs-nadındaki şahıslar Kiltüb-i sitte ravileridir. Kıyas yoluyla bilinemeyecek bir konu olması sebebiyle merfû hükmündedir. Tabîî mürselidir ve bize göre delildir. el-Lü'lüü'l-mersû'da., "Bu, Hz. Aişe (r.anhâ)'nın sözü olarak nakledilmiştir" denilmektedir. Ali el-Karî de el-Mevzûâtü'l-kebîr'indç, "îbn Ebû Şeybe onu Ebû Ca'fer el-Bakır vasıtasıyla merfû olarak rivayet etmiştir" demiştir. Bize göre de söz konusu haber aralarında Ebî Ca'fer el-Bakır'm da bulunduğu silsiletü'z-zehep (en sağlam isnad) vasıtasıyla nakledilmiştir. Bu, mezhebin sıhhati için yeterlidir. Kaldı ki müçtehitlerden biri bir hadisi delil olarak zikrettiğinde ona göre o hadisin sahih veya hasen olmaması düşünülmez. Bununla birlikte hadiste zayıflığın bulunması veya isnadında bazı ilavelerin zikredilmesi onun delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmez. Sözü edilen rivayet Hz. Aişe (r.anhâ)'nın açıklaması olduğu halde merfû olarak da nakledildiği daha önce ifade edilmiştir. Sahabe beyanlarının bize göre delil olduğu da bilinmektedir. Ravileri güvenilir olan munkatı hadis de bize göre delildir. (Bezlü'l-mechûd, 1,221)
384. İbrahim b. Mehdî > Haris b. Umeyr > Eyyüb isnadıyla nakline göre Ebû Kılâbe, "Toprak kuruduğu zaman temizlenir" demiştir.
Haberi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe Musannefinde, (i, 57) rivayet etmiştir. İs-nadındaki şahıslar Sahih'in ravileridir.
Sözü edilen rivayetlerin konuya delâletleri açıktır. Kirmanı ve diğer bazı âlimlerin ileri sürdüklerinin aksine bunlar Hanefî mezhebinin aleyhine değil lehine delildir. Onların böyle bir görüşü ileri sürmeleri Hanefî mezhebini yeterince tanımamalarından kaynaklanmaktadır. Konuyla ilgili Ha-¦nefîlerin görüşü Özet olarak şöyledir: Toprak, üzerindeki pisliğin kurması suretiyle namaz kılacak kadar temizlenir. Ancak onunla teyemmüm edilmez. Onların bu konudaki delilleri yukarıda delil olmaya elverişli olduğunu belirttiğimiz Hz. Aişe (r.anhâ)'nin sözü olarak da nakledilen İbnü'1-Ha-Inefiyye rivayetidir. İbn Ömer (r.a.)'in yukarıda zikrettiğimiz haberi de onu [desteklemektedir. Nitekim o şöyle anlatmaktadır: Ben Resûlullah (s.a.v.) (zamanında mescitte gecelerdim. Köpekler mescide girerler, çıkarlar, bev-Kederler sahâbîler de bundan dolayı su dökmezlerdi. Bunu Ebû Dâvûd ("Taharet", 137) rivayet etmiş, sihhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Gunyetü'l-mütemellî'deki açıklama şöyledir: Söz konusu toprakla teyemmüm edilemez. Zira necaset bulaşmadan önce toprak hem temiz hem pe temizleyici idi. Necis olduktan sonra ise sözü edilen iki vasfını da kaybetmiştir. Kurumak suretiyle bunlardan temiz olma vasfını tekrar kazanmıştır, ancak temizleyici Özelliği toprakta hâlâ bulunmamaktadır. Bu dulumda toprağın temizleyici vasfı bulunmadığı için onunla teyemmüm edilemez. Benzeri açıklamalar el-Bahr'd& (1,226) da zikredilmektedir.
Sonuç itibariyle toprağın kuruması necaseti bütünüyle yok etmemekte Inu azaltmaktadır. Dolayısıyla toprak temizleyici olma özelliğini kazanamamaktadır. Söz konusu hadis, kurumak suretiyle toprağın temiz olduğumu ve üzerinde namaz kılınabileceğini, fakat temizleyici olmadığını ortaya koymaktadır. Kurumak suretiyle toprağın temiz olmayacağının bir başka delili eî-Hidâye'do. (1,175) de nakledilmektedir. İmam Züfer ve Şafiî'ye göre necaseti kurumuş toprak üzerinde namaz caiz değildir. Çünkü burada necaseti giderecek bir durum olmamıştır. Böyle bir toprakla teyemmüm yapılmaması da bu sebepledir. Bizim delilimiz ise, "Toprağın temizliği ku-rumasıdır" hadisidir. Onların açıklamalarının genel kural doğrultusunda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak biz özel delil sebebiyle genel kuralı terk ettik. Toprağa bulaşan necaset üzerine su dökülmesi veya sözü edilen pis toprağın kazılması suretiyle tam olarak temizlenir. Zira bilindiği üzere din ve akıl suyun temizleyici olduğunu kabul eder. Toprağın kazılmasıyla da bizzat necasetin giderildiği görülür. Gerçek temizlik ise bizzat necasetin giderilmesidir.

Aynî, "Mezhep âlimlerimizin görüşleri" diyerek Hanefî mezhebinin görüşünü şöyle ifade etmektedir: Islak bir madde ile necis olduğunda toprak gevşek ise necaset yok oluncaya kadar üzerine su dökülür. Necaset kalmayıp suyu emdiğinde toprağın temizlendiğine hükmedilir. Burada suyun kaç defa döküleceğine bakılmaz. Asıl olan büyük oranda necasetin temizlendiği kanaatinin oluşmasıdır. Bu noktada toprağın suyu emmesi, sıkılarak temizlenmeyen şeylerde sıkma yerine geçmektedir. Zâhirü'r-rivâye'ye göre her birinde toprağın suyu emmesi şartıyla üç defa su dökülür. Konuyla ilgili Ebû Hanife (r.a.)'in şöyle dediği nakledilmiştir: Bu durumda toprağa su dökülür, eşelenir ve emici bir bez parçasıyla silinir. Aksi takdirde temizlenmiş olmaz. Bu, üç defa tekrar edilir. Bu yapılmamışsa necasetin rengi ve kokusu kalmayıncaya kadar bol suyla yıkandıktan sonra kuruması suretiyle de temizlenir. Necaset bulaşan toprak meyilli ise alt tarafına bir çukur kazılır ve sonra üç defa su dökülür. Su iyice sızdıktan sonra çukur toprakla kapatılır. Toprak düz ise ve su gİtmiyorsa o takdirde yıkamanın bir anlamı olmayacağı için kazılarak temizlenir. Konuyla ilgili Ebû Hanife (r.a.)'in, "Necasetin rutubetinin ulaştığı yere kadar kazıimadıkça ve toprak değişmedikçe temizlenmez" dediği nakledilmiştir. Toprağın kazılarak temizleneceğine dair delilimiz yukarıda zikredilen iki hadistir. {Umdetu'l-kârî, 1,884-885) Benzeri açıklamalar el-Bahr'âa (1,226) da bulunmaktadır.
İbn Abidin'in Reddü't-mutar'dakı (I 320) açıklaması ise şöyledir: Toprağın acilen temizlenmesi gerekiyorsa üzerine birkaç defa su dökülür ve her defasında temiz bir bezle silinir. Şerhu'l-Münye ve Fethu'l-kadir'de zikredildiğine göre toprak necaset kalmayıncaya kadar bol miktarda su dökmekle de temizlenir. Ancak bu durumda ikinci defa dökülen suyun temiz veya pis olduğunda ihtilaf bulunmaktadır. Nitekim el-Bahr müellifinin açıklamalarından toprağın üzerine bol miktarda suyun dökülmesinden sonra emümesiyle temizliğin gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. O, temizliğin suyun çekilmesi ve kurumasıyla gerçekleşeceği görüşündedir. et-Tatarhâniy-ye'de el-Hucce'den nakille, "Suyun geçtiği yer de pislenir" denilerek açıklanmaktadır. Bedâi'de de buna delâlet eden açıklamalar bulunmaktadır. Zahirinden bunun örfen akar olmayan su ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bunun da miktarı akarsuyun tanımı esnasında belirttikleri gibi bir saman çöpünü götürecek kadar olmasıdır. Su pislik yerinden ayrıldıktan sonra akar da içinde pisliğin eseri görülmezse temiz olması gerekir. Çünkü akarsu pislik tutmaz. Pisliğin eseri görülmedikçe suyun gerisi gelmese de hüküm budur. ez-Zahîre'mn, "Hasan b. Muti'den nakledildiğine göre pisliğin üzerine su dökülür de bir zira miktarı kadar akarsa toprak temizlenir. Su da temizdir ve akarsu mesabesindedir" ifadesi de buna delâlet etmektedir. Bu, tam konuyla ilgili bir beyandır. eş-Şâmiyye müellif Allah'a hamd etmekte ve konunun sonunda bunun tamamını açıklayacağını ifade etmektedir. Konunun sonunda ed-Dürrü'l-muhtar müellifinin, "Ya da üzerine bol miktarda su dökülür ve su üzerinden akarsa herhangi bir kayıt aranmadan sıkma ve kuruma şartı ileri sürülmeden temiz olur. Tercihe uygun olanı da budur" ifadesinden sonra şöyle der; Zira sahih olan görüşe göre suyun akması, tekrar dökmek ve sıkmak mesabesindedir. Şu halde sıkılabileceklerde sıkmak diğerlerinde de kuruma şartı aranmaksızın bol miktarda su dökülür ve başka bir şart aranmaz.
Bu açıklamalardan sonra Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayet ettiği Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Üzerine bir kova su dökün" hadisi ile İbn Mes'ûd, Enes, mürsel olarak nakledilen Ma'kıl b. Mukarrin ve Tavus rivayetlerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hem toprağın kazılmasını hem de su dökülmesini emretmesini değerlendirebiliriz. Bize göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hem toprağın kazılmasını hem de su dökülmesini emretmesiyle toprağın tam temizliğini ifade etmektedir. Topraktaki necaset ise hem bol suyla hem de onun kazılmasıyla temizlenir. "Hadiste toprağın temizlenmesi için su ve kazmak birlikte zikredilmiştir. Dolayısıyla onun temizliği sadece biriyle değil ikisinin de uygulanmasıyla mümkün olur" denilebilir. Buna şöyle cevap verebiliriz: Suyun asıl temizleyici olduğu bilinmektedir. Kazımak ise topraktaki necaseti ortadan kaldırmaktadır. Her ikisi de temizlik için yeterlidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ikisini birlikte zikretmiştir. Çünkü söz konusu bedevi ayakta işemiş onun sidiği sağa sola sıçramıştır. Sıçradığı yerlerle birlikte kazılması geniş bir alanın kazılmasını gerektirecektir. Çok işediği için de necaseti yok etmek istiyordu. O yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.) önce toprağın kazılmasını sonra da işenen yer ve çevresine su dökülmesini emretmiştir. Sonuç itibariyle bunların her ikisinin birlikte zikredilmesi bir değil iki sebepten dolayıdır. Ayrıca el-Feth (I, 280) müellifinin iddia ettiği gibi eksik bir temizleme olduğu için tam temizlik olan toprağın kurumakla temizleneceğini ortadan kaldırdığı anlamına da gelmemektedir. İki temizlemeden birini tercih diğerine ortadan kaldırmaz. Başka bir ifadeyle söz konusu hadiste toprağın su ve kazımak suretiyle temizlenmesinin em-redilmesi aynı zamanda mescitte farz olan namazın kılınacak olması sebebiyledir. Zira güneş ve rüzgarla kurumasını beklemek ise farz namazı geciktirecekti. Aynî'nin de (Umdeiü'l-kârî, 1,885) belirttiği üzere sözü edilen iki emirden birini yerine getirmek diğerini reddetmek anlamına gelmez.

4. Şarabın Necis Olduğu

385. Nasr b. Asım > Muhammed b. Şuayb > Abdullah b. Alâ b. Zeber > Ebû Ubeydullah Müslim b. Mişkem isnadıyla nakledildiğine göre Ebû Sa'lebe el-Huşenî, "Biz ehİ-i kitapla komşuluk yapıyoruz. Onlar kaplarında domuz eti pişiriyor, kâselerinde şarap içiyorlar" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Başka bir kap ve kâse varken onlarınkinden yiyip içmeyin. Bu mümkün değilse suyla yıkadıktan sonra onlardan yiyin için" buyurdu.[67]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ancak sıhhati hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Hadisin isnadı hasendir.
Tehzîbü't-Tehzîb'te (1,427) zikredildiği üzere Nasr b. Asım'ı İbn Hibbân es-Sikâf ma almış, İbn Vaddah Meşâyih'ında zikretmiş ve onu şeyh olarak nitelemiştir. Ukaylî de onu ed-Duafâ'smda zikretmiştir. Ebû Dâvûd onun rivayetini Sünen'mz almıştır. Ona göre Nasr b. Asım güvenilir bir ravidir. Tehzîbü't-Tehzîb'tc (IX, 223) zikredildiği üzere İbnü'İ-Mübarek, İbn Main, İbn Ammar, Duhaym, İclî, Ebû Dâvûd, İbn Hibbân ve Zehebî isnadda zikredilen Muhammed b. Şuayb'ın güvenilir biri olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla hadis hasendir.
Hadis şarabın necis olduğuna delâlet etmektedir. Zira söz konusu sahabî kâfirlerin kullandığı içerisinde domuz eti pişirilen kaplar ile şarap içilen kâselerin kullanılması konusunda şüphe etmiştir. O içerisindekiler gibi kap ve kâselerin de necis olduğunu düşünmekteydi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de onun bu görüşünü onaylamış, "Başka bir kap ve kâse varken onlarınkin-den yiyip içmeyin. Bu mümkün değilse suyla yıkadıktan sonra onlardan yiyin için" buyurmak suretiyle kap ile kâselerin yıkanarak kullanılmasını emretmiştir.
Avnu'l-ma'bûd'öa (III, 428) zikredildiği üzere Hattâbî'nin açıklaması şöyledir: Ehl-i kitabın kullandığı kap ve kâseleri yıkayarak kullanmak bir ruhsattır. Bu konuda asıl olan, müşriklerin kullandıkları kaplarda domuz eti pişirdikleri ve kâselerinde hamr ittikleri biliniyorsa onları yıkayıp temizlemeden kullanmamaktır. Gayri Müslimlerin giysi ve içtikleri su ise müslü-manlarınki gibidir. Necaset bulaştığı bilinmediği sürece onların elbiseleri giyilebilir. Ancak pislikten kaçınmayan ve temizliklerinde idrardan uzak durmayan bir adetleri olması halinde elbiseleri ve suları temiz sayılmaz.
Şa'rânî Rahmetü'l-ümme'&z (s. 4), "Dâvûd ez-Zahirî dışında İslâm âlimleri hamrın necis olduğunda icmâ etmişlerdir" demiştir. O ise haramlığını kabul etmekle birlikte necis olduğunu kabul etmemektedir. Bize göre bu konuda öncekilerin icmâı bulunması sebebiyle Dâvûd ez-Zahirî ve taraftarlarının görüşü dikkate alınmaz. Suyutî, Nevevî ve İmâmü'i-Haremeyn gibi âlimler de onların farklı görüşte olmalarının icmâı ortadan kaldırmayacağını söylemişlerdir. Leknevî'nin Tezkiretü'r-râşid'de (s. 279) zikrettiği üzere Kur'an ve sünneti esas alanlara göre Dâvûd ez-Zahirî ve taraftarlarının görüşü Kur'an ve sünnete aykırıdır ve reddedilmiştir.
Usulde icmâın dinî delillerden biri olduğu bilinmektedir. Ebû Dâvûd vasıtasıyla yukarıda naklettiğimiz hadis de hamrın necis olduğunu desteklemektedir. Az Önce de belirttiğimiz üzere hadis hamrın necis olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu durumda Bhopal emiri Seyyid Sıddık Hasan er-Ravdatü'n-nediyye'de (I, 14), "Naslarda hamrın haramlığının belirtilmesi, onun necis olmasını gerektirmez. Bunu söylemek için ayrı bir delile ihtiyaç bulunmaktadır. İttifak edilen usul gereğince delil bulunmadığı sürece şarap temiz sayılacaktır" şeklindeki görüşü de iptal edilmiş olmaktadır. I Hadisle amel ettiklerini iddia eden Bhopal emiri ve taraftarları taklitçi ol-imadıklarını ileri sürseler de Dâvûd ez-Zahirî'yi taklit etmekten ve onun unutulmuş görüşlerini canlandırmaktan kurtulamamışlardı.
386. Ebû Hureyre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Allah şarabı, murdar hayvanı, domuzu ve bunlardan elde edilen kazancı haram kılmıştır" buyurmuştur.[68]
Hadisi Ebû Dâvûd ve diğer âlimler rivayet etmiştir. Mukaddimesinde zikrettiği prensipler çerçevesinde hadis, Münzirî'ye göre hasendir.
387. Muğire b. Şu'be (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Şarabı satan, domuz eti yemeyi de helâl saysın" buyurmuştur.[69]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Gerek Ebû Dâvûd gerekse Münzirî hadisin sıhhati hakkında herhangi bir açıklama yapmamışlardır. Hadis ha-sen veya sahihtir. Ebû Dâvûd haşiyesinde belirtildiği üzere hadis hakkında en-Nihâye'de şöyle denilmektedir: Bu, emir kipinde yasak ifade eden bir sözdür. "Şarap satan, domuz kasabı olsun" anlamındadır.
Söz konusu iki hadiste şarabın satışı ve ondan elde edilen kazancın haram olduğu ifade edilmektedir. Onun satışının haram olması, necis olduğu anlamına gelmektedir. Bir şeyin satışının haram olmasının değişik sebepleri bulunmaktadır. Nitekim insanın satışının haramlığı saygı değer olmasındandır. Yahut şer'an mal değerinin olmamasındandır. Yahut su, kuyu, yerde biten otların satışının haramlığı gibi insanların onlardan müşterek olarak istifade etmeleri sebebiyledir. İdrar ve dışkı satışının haramlığı ise necis olmalarındandır. Şarabın özü itibariyle saygı değer olmadığı açıktır. Mal değerinin olmadığı ve bu itibarla ondan istifade edilmesi de aynıdır. Allahü Te'âlâ, "Sana, şarap ve kumar hakkında

soru sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır"[70] buyurmakta ve şarapta insanlar için bir takım faydalar bulunduğunu ifade etmektedir. Bu onun mal olduğunu, insan doğasının ona sahip olmak istemesi, esirgemesi ve onu kullanması sebebiyle bir takım faydalarının bulunduğunu göstermektedir. Bir şeyin mal olmasının anlamı da budur. Bilindiği gibi o ehl-i zimmete göre maldır. Biz onların kendi aralarında şarap satışı yapabileceklerini, hür insanı ise satamayacaklarını kabul etmekteyiz. Şu halde hür insan mal değilken şarap maldır. Ancak o müslü-manlar için şer'an değerli (mütekavvim) değildir. Ondan her yönden yararlanmanın mubah olmadığı açıktır. Bu durumda onun satışının haramlığının sebebi necis olmasından başka bir şey değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onu satanı domuz eti satana benzetmesinin sebebi de budur. Rah-metü'l-ümme'do. (s. 64), "Özü itibariyle temiz olan bir şeyin satışı icmâ ile sabittir" denilmektedir. Bize göre şarap özü itibariyle temiz olsaydı, satışı icmâ ile haram olmazdı. Satışı haram olmasına rağmen onun temizliğini ileri sürmek icmâya aykırılıktır.

388. Hz. Osman (r.a.) şöyle demiştir: Şaraptan uzak durun. Zira Resû-lullah (s.a.v.) onu bütün kötülüklerin anası olarak isimlendirmiştir.

Hadisi İbn Ebî Asım ve el-Makâsıdu'l-hasene'de Sehâvî, Saib b. Yezid vasıtasıyla rivayet etmişlerdir. Münzirî'nin zikrettiği üzere {et-Terğîb, III, 179) İbn Hibbân onu Hz. Osman (r.a.)'den rivayet etmiştir. O: Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, 'Kötülüklerin başı olan hamrdan uzak durun' derken işittim" demiştir.[71]

Hadiste şarabın kötülüklerin anası olduğu ifade edilerek ondan uzakla-şılması emredilmektedir. Özellikle kaçınılması emredildiğinde din dilinde "habs ve habâis" kelimeleri insan dışkısı ve benzeri pislikleri ifade etmek üzere kullanılır. Nitekim İbn Hacer de Fethu'l-bârfdt (X, 32), "Ondan kaçınılmasını gerektiren emrin genel ifadesi onun aynı zamanda necis sayılması sonucu için de yeterlidir" demiştir.

389. Nafî'in nakline göre kadınların saçlarını şarap ile taradıkları söylenince İbn Ömer (r.a.), "Allah onları saçkıran hastalığına müptela etsin" diye karşılık verdi.

Haber Abdürrezzak b. Hemmam el-Musannefı (IX, 249) ile Kenzü'l-um-mâVde (ili, 108) rivayet edilmiştir. Haberin sahih veya hasen olduğuna dair herhangi bir bilgi bulamadım. Onu diğer rivayetleri desteklemek amacıyla zikrettim.

390. Tarık b. Süveyd el-Cu'fî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'e şarabın hükmünü sormuş. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu yasaklamış ve onun ilaç amacıyla kullanımından hoşlanmadığını belirtmiş ve "O deva değil, derttir" buyurmuştur. (Müslim, "Eşribe", 12)

Söz konusu iki rivayette şarabın gerek ilaç amacıyla içerek gerekse haricen vücudun dışına sürerek tedavi amaçlı kullanımının haram olduğu zikredilmektedir. Haram olup da temiz olan nesnelere dokunmak ittifakla caizdir. Bu durumda şarap necis olmasaydı, vücudun dışına sürerek tedavi amaçlı kullanımına izin verilirdi. "Bazı Hanefî âlimlerine göre başka bir çaresi yoksa ve dini bütün müslüman uzman bir doktorun karar vermesi durumunda şarap ilaç olarak kullanılabilir" denilemez. Çünkü bize göre böyle bir durum zaruret haîidir. Zaruret halinde onunla tedavinin caiz olması onun temizliğine delâlet etmez. Bu konudaki detaylı açıklama ileri de gelecektir.

391. Süleyman b. Musa şöyle anlatmaktadır: Halid b. Velid (r.a.) Şam'ı fethettiğinde Amid bölgesine gitti. Oranın yerlileri yıkanması için hamamı hazırladılar. Orada Halid (r.a.) şarapla yoğrulmuş bir nesneyle vücudunu ovaladı. Ordu arasında bulunan Hz. Ömer (r.a.)'in istihbarat elemanları diğerleriyle birlikte bu durumu da ona yazdılar. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), Halid b. Velid (r.a.)'e, "Allah şarabı karınlarınıza, saçlarınıza ve tenlerinize haram kıldı" diye yazdı.

Söz konusu haberi Saîd b. Mansur Sünen1 inde. rivayet etmiştir. Haber Kenzü'l-ummârdz (V, 127) de aynı lafızlarla zikredilmektedir. Hâkim'in 7a-n/i'inde Ebû Osman ve Rebi'den veya Ebû Harise (r.a.e.)'den nakline göre Hz. Ömer (r.a.) şöyle yazmıştır: "Senin şarap ile ovalandığın bana ulaştı. Allah şarabın her şeyini haram kılmıştır. Onun içilmesini haram kıldığı gibi ona dokunmayı da haram kılmıştır. Onu vücudunuza sürmeyin. Çünkü o necistir." Bu rivayet Kenzü 'l-ummâl'de de zikredilmektedir. Onun tam bir isnadını bulamadım. Ancak farklı isnadlar birbirini takviye eder.

Sözü edilen haberin hamrın necis olduğuna delâleti açıktır. İbnü'l-Esîr (II, 263) bu olayı Halid b. Velid (r.a.)'in ordu komutanlığından azlinin sebepleri arasında zikretmektedir. O şöyle demektedir: Halid (r.a.) hamama girdi ve şarap karışımı bir nesneyle keselendi. Hz. Ömer (r.a.) ona, "Allah şarabı içmeyi, ona dokunmayı haram kıldığı halde sen onunla vücudunu ovalattın. Onu vücutlarınıza sürmeyin" diye yazdı. Bu durum olayın meşhur olduğunu göstermektedir. Zira şarap kullanımı Allah'ın kılıcı olarak tanınan Halid b. Velid (r.a.)'in azline sebep olmuştur. Böyle bir olayın gizli kalması düşünülemez. İbnü'1-Esîr Tarihlinin mukaddimesinde, "Sözünü ettiğim tarih kitapları ve diğer meşhur eserlerden doğrulukları ve sıhhatleri bilinenleri naklettim" demiştir. Onun bu açıklaması sözünü ettiğimiz olayın da ona göre sahih olduğuna delâlet etmektedir.

İbn Abbas (r.a.)'den hem merfû hem de mevkuf olarak rivayet edilen, "Şarap özü itibariyle haramdır. Sarhoşluk veren her içki de haramdır" hadisi de konuyla ilgili delil olarak zikredilmektedir. Hadisi Nesâî de ("Eşribe", 48) mevkuf olarak rivayet etmiştir. Hadisin ravileri güvenilirdir. Hadisle ilgili İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'atkı (X, 36) açıklaması şöyledir: Hadis şarabın haramlığmm özündeki mefsedet sebebiyle olduğunu ifade etmektedir. Hz. Ömer (r.a.)'in, "Allah şarabın her şeyini haram kılmıştır" şeklindeki açıklamasında da aynı durum söz konusudur. Onun açıklamasından da şarabın özündeki mefsedet veya necis olması sebebiyle haram olduğu anlaşılmaktadır. Bunların dışında bir sebep ileri sürenin görüşünü delillendirmesi gerekir.

Haram olduğunu duyduklarında sahabenin onu döktüklerine dair Sahî-hayn ve diğer hadis kaynaklarında nakledilen bilgiler de şarabın necis olduğuna delâlet etmektedir. Bazı rivayetlere göre sahabeye onu dökmelerinin emredilmiş olduğu görülmektedir. Bu ise ancak dinen necis olan bir şey için söz konusu olabilir.

5. Dirhem Miktarı Necasetin Bağışlandığı

392. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın nakline göre Resûlullah (s.a.v.), "Biriniz, tuvalet ihtiyacım görmek istediğinde taharetlenmek için yanına üç taş alsın. Bunlar ona yeter" buyurmuştur.[72]

Neylü'l-evtâr'da (1,88) zikredildiği üzere hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, Ah-med b. Hanbel ve Dârekutnî rivayet etmiştir. Dârekutnî hadisin isnadını sahih hasen olarak nitelemiştir.

Hz. Aişe (r.anhâ)'nn rivayet ettiği söz konusu hadis, tuvalet ihtiyacını gördükten sonra taharetlenmek için taş kullanımının yeterliliğine ve suyla temizlik yapmanın zorunlu olmadığına delâlet etmektedir. Önceki ve sonraki âlimlerin çoğu ve farklı bölgelerdeki müftüler kaza-yı hacetten sonra temizliğin hem taş hem de suyla yapılmasının daha faziletli olacağında ic-mâ etmişlerdir. Aynfdo, de (Umdetü'l-kâri, 1,720) suyla yıkamanın zorunlu olmadığı ifade edilmektedir. Reddü" l-muhtar'da (I, 326) nakledildiğine göre konuyla ilgili Şerhu'l-Münye'dekÂ açıklama, "Bize göre az olan pisliğin bağışlandığında icmâ bulunmaktadır. Nitekim tuvalet ihtiyacını gördükten sonra taşla taharetlenmenin yeterli olduğunda icmâ bulunmaktadır" şeklindedir. Pisliği tamamıyla temizlemediği, azaltıp kurutmasını temin ettiği bilinmesine rağmen taşla taharetlenmenin yeterli olması, temizlik yapılan yer miktarınca kalan necasetin bağışlandığını göstermektedir. Bu kadar miktardaki necasetle namaz kılınır. Temizlenen yer bir dirhem miktarı kadardır. el-Kifâye'de (I, 177) nakledildiğine göre İbrahim en-Nehaî şöyle demiştir: "Konuyu açıklamak üzere 'makat yeri kadar' demeyi kaba buldukları için onun yerine 'dirhem miktarı' demeyi uygun görmüşlerdir. Rahme-tü'l-ümme'de (s. 7) rivayet edildiğine göre Ebû Hanife (r.a.), "Bir kimse tuvalet ihtiyacını gördükten sonra taharetlenmeden abdest alıp namazını kılsa namazı sahih olur" demiştir. Böylece o, kaza-yı hacet mahallini diğer necasetler için de bağışlanan miktarın ölçüsü olarak belirlemiştir. Bu ise bir dirhem-i bağalî[73] kadardır. Ebû Hanife (r.a.), etrafa taşması ve bir dirhemden fazla olması halinde necasetin temizlenmesi gerektiğini söylemiştir.

Bize göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Bunlar ona yeter" ifadesi üç taşla taharetlenmenin dini bir emir değil tavsiye olduğuna delâlet etmektedir. Aynı zamanda bu, esas ölçünün yeterlilik olduğunu da göstermektedir. Uygulama üç taştan aşağısıyla gereken temizliğin yapılamayacağını göstermektedir. Resûlullah (s.a.v.)'in "Bunlar ona yeter" beyanına göre bir veya iki taşla temizleniyorsa bu kadarla da yetinilebilir. Bu noktada Hanefî-lerin işin inceliklerini gerçekten çok iyi kavradıklarını zikretmeliyiz.

Burada konuyla ilgili et-Telhîsül-habîf'de (I, 108) nakledilen bir hadisi de söz konusu etmeliyiz. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bir dirhem miktarı kan akması durumunda namaz tekrar kılınır" demiştir.

Hadisi Dârekutnî, Beyhakî (es-Sünenü'l-kübm, II, 404), Ukaylî ed-Du-o/a'sında ve İbn Adiy el-KâmiFındt Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet etmişlerdir. İbn Adiy ve diğer münekkitlerin belirttiğine göre hadisin isnadında Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayette tek kalan Ravh b. Ğutayf bulunmaktadır. Ukaylî'nin nakline göre onun hakkında Abdullah b. Mübarek, "Bir dirhem miktarı kanla ilgili hadisi rivayet eden Ravh b. Ğutayf'i gördüm, onun meclisine katıldım. Fakat talebelerimin beni onunla birlikte görmeleri endişesini taşıdım" demiştir. Hadis hakkında Zühlî "uydurma olması endişesini taşıyorum", Buhârî "Batıl bir hadis", İbn Hibbân "Uydurmadır" demişlerdir. Bezzâr ise, "Hadis âlimleri bu hadisin münker olduğunda icmâ etmişlerdir" açıklamasını yapmıştır.

Tespitlerimize göre İbn Adiy onu el-KârniFinde farklı bir isnadla da rivayet etmiştir. Ancak onun isnadında da yalancılıkla itham edilen Ebû

isme bulunmaktadır. Nasbu'r-râye'dc nakledildiğine göre îbn Hibbân'ın açıklaması şöyledir: Bu rivayetin uydurma olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Onu Hz. Peygamber (s.a.v.) söylememiş, Kûfeüler uydurmuştur. Ravh b. Ğutayf uydurma rivayetleri güvenilir ravilere nispet ederdi. Bunu İbnü'i-Cevzî el-Mevzûâfmda ifade etmektedir. Bizce söz konusu rivayetin isnadında bulunan Ebû isme âlimlerin terk edilmesinde icmâ ettikleri bir ravi değildir. Nitekim Tehzîbü't-Tehzîb'te (X, 487) belirtildiği üzere Şu'be b. Haccac ondan hadis rivayet etmiştir. O bilindiği gibi sadece kendisine göre güvenilir ravilerden hadis rivayet eden bir hadisçidir. Tehzîbü't-Teh-zîb'tç (X, 487) nakledildiğine göre İbnAdiy de onun hakkında, "Zayıf olmasına rağmen rivayetleri yazılabilecek bir ravidir" açıklamasını yapmıştır. Böyle bir ravinin hadisleri hakkında uydurma hükmü verilemez. Bu durumda onun hakkında en fazla zayıf denebilir. Kaldı ki âlimlerin konuyla ilgili verdikleri fetvalar da onu desteklemektedir. Nitekim Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî el-Âsâr'mda (s. 28) Ebû Hanife > Hammad isnadıyla naklettiğine göre İbrahim en-Nehaî, "Kan, bevl ve benzeri pislikler dirhem kadar ise namazını tekrar kıl. Bundan daha az ise namazını tekrar kılmaya gerek yoktur" demiştir. Burada, "İbrahim en-Nehaî'nin açıklaması dirhem kadarının değil ondan daha az miktarının bağışlandığına delâlet etmektedir. Halbuki Hanefîlere göre dirhem kadar miktar bağışlanmıştır" diye itiraz edilebilir. Buna vereceğimiz cevap şudur: Konuyla ilgili hadislerde kazayı hacet sonrası temizlikte taşlarla taharetlenmesinin yeterli olduğunun belirtilmesi, dirhem miktarı kadarının bağışlandığını göstermektedir. Zira daha önce de zikredildiği üzere kaza-yı hacette temizlenen yer dirhem miktarı kadardır. Bu durum Ebû isme rivayeti ve İbrahim en-Nehaî'nin sözü edilen açıklamasıyla çelişmektedir. Biz bu çelişkiyi, "Dirhem miktarı kadarı ibadeti bozmaz, ancak bu onun tahrimen mekruh olmasını engellemez" şeklinde giderebiliriz. Nitekim Tahtâvî'nin Merakı'l-felah haşiye-sfndeki (s. 90) açıklaması da bu yöndedir. O şöyle demektedir: "Dirhem miktarı din koyucusu tarafından bağışlanmıştır. Burada bağışlanma ile kastedilen bu şekilde yapılan ibadetin bozulmamasidır. Yoksa necasetin dirhem miktarınca olmasının tahrimen, daha az olmasının ise tenzihen mekruh olduğu icmâ ile sabittir. Alimler necaseti iki kısma ayırarak incelemişlerdir. Çünkü bir kimse namazda üzerindeki necasetin dirhem miktarında olduğunu fark ettiği zaman cemaatle namazı kaçırma söz konusu olsa bile namazı bırakıp necaseti temizlemesi gerekir. Zira cemaatle namaz kılmak sünnet, necaseti temizlemek ise farzdır." Bize göre onun bu görüşleri şöyle anlaşılmalıdır: Birincisi, üzerinden farz sorumluluğu kalksa bile sözü edilen durumda kişi namazı bırakmazsa namazı tekrar kılması gerekir. İkincisi, cemaatla namazı kaçırma durumu söz konusu değilse böyle yapması daha faziletlidir. Zira cemaati kaçırma durumunda namazını tek başına kılar. Halbuki daha öncede zikredildiği üzere cemaatle kılınan namaz daha faziletlidir. Ancak vaktin çıkması söz konusu ise üzerindeki sözü edilen miktardaki necasetle namazını kılar. Çünkü vakti geçirmek haramdır. Hale-bî ve diğer âlimlerin de belirttiği gibi bu durumda mekruh olanı terke karşılık haram işlenmez.
Sonuç itibariyie Hanefilerin dirhem miktarınca olan necasetin temizlenmesi, bu durumda kılınan namazın tekrar kılınması ve bu miktardaki necaseti temizlememenin tahrimen mekruh olduğu görüşünü benimsedikleri ortaya çıkmaktadır. İbn Abidîn'in görüşüne aykırı olsa da benim tercihim budur. Zira ben, Tahtâvî'nin yaptığı nakil ve açıklamaların konuyla ilgili rivayetlere daha uygun olduğunu düşünmekteyim.

6. Necasetin Sudan Başka Sıvılarla Temizlenebileceği

Bu başlık altında maddi pisliklerin sudan başka bir şeyle de temizlenebileceği ve ondan görünen kısmının temizlenmesinin yeterli olacağı konusu incelenecektir.
393. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle demiştir: Bizim sadece bir elbisemiz bulunmaktaydı ve adet günlerimizde de onu giyerdik. Birimizin elbisesine kan bulaştığında onu tükürüğüyfe temizler veya tırnağıyla kazırdı.[74]
Kenzü'l-ummârâe (V, 128) zikredildiği üzere haberi Buhârî[75] ve Abdür-rezzak b. Hemmam rivayet etmiştir. Abdürrezzak b. Hemmam, "Birimizin elbisesine hayız kanı bulaştığında onu tükürüğüyle temizler veya tırnağıyla kaztrdı" lafızlarıyla rivayet etmiştir.
Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetinden necasetin sudan başkasıyla da temizlenebileceği hükmü çıkarılabilir. Zira rivayette necis olduğunda müslümanların icmâı bulunan hayız kanı söz konusu edilmektedir. Ayrıca Aynî'nin de (Um-detü'l-kârî, II, 109) belirttiği gibi sözü edilen rivayetten necasetin temizliğinde esas olanın sayı değil, temizlenmesi olduğu hükmü de çıkarılır. Zira Hz. Aişe (r.anhâ)'nın, "Bizim sadece bir elbisemiz bulunmaktaydı ve adet günlerimizde de onu giyerdik" ifadesi, onun namazlarını adet günlerinde giydiği elbiseyle kıldığını göstermektedir. Sadece bir elbisesi bulunan temizleyerek namazını da onunla kılacaktır. Hz. Aişe (r.anhâ)'nın, "Birimizin elbisesine kan bulaştığında onu tükürüğüyle temizler veya tırnağıyla kazırdı" ifadesi ise elbisedeki kanı temizleme şekillerine delâlet etmektedir.
Abdlirrezzak b. Hemmam'm başka bir rivayeti daha açıklayıcıdır. Buna göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Biz hayız kanını tükürüğümüzle yıkardık" demiş ve kanın tükürükle izalesini "yıkama" olarak ifade etmiştir. Bu durumda İbn Hacer'in Fethu'l-bârfdt (1,351) bizim aleyhimize delil olarak zikrettiği şu hadisin karşı delil oluşu da çürütülmüş olmaktadır. O şöyle demektedir: Hz. Aişe (r.anhâ) tükürüğüyle kanı temizlemeyi değil, onun eserini gidermeyi amaçlamıştır. Nitekim daha önceki başlık altında kanı kazıdıktan sonra yıkadığı ve ardından gene yıkadığı zikredilmiştir. O daha sonra adet günlerinde giydiği elbiseyle namaz kıldığını söylemiştir. Bu durum onun namaz kılmak istediğinde elbisesini yıkadığını göstermektedir. İbn Hacer'e şöyle cevap verilebilir: Onun işaret ettiği hadiste Hz. Aişe (r.anhâ)'nın elbiseyi tükürükle ve kazıyarak temizledikten sonra yıkadığına dair bir delil bulunmamaktadır. Onun elbiseyi kanı kazıdıktan sonra tükürükten başka bir şeyle yıkaması muhtemeldir. Zira Hz. Aişe (r.anhâ)'ya göre tükürükle kazımak yıkamak demektir. Bu durumda iki defa yıkamanın bir mânası yoktur. Ayrıca "gusül" kelimesi sadece suyla yıkamayı ifade etmez. Eğer yıkamak sadece suyla olsaydı, söz konusu hadis necasetin sadece suyla temizlendiğine delâlet ederdi. Hz. Âişe (r.anhâ)'nın sözü edilen açıklaması ise necasetin tükürükle temizlendiğine delâlet ederdi. Bunlar arasında da bir çelişki bulunmamaktadır. Şu halde Hz. Aişe (r.anhâ)'nın açıklaması sözünü ettiğimiz şekilde konu başlığına yani necasetin sudan başka sıvılarla da temizlenebileceğine delâlet etmektedir.
Beyhakî, "Bu açıklama bağışlanacak kadar az kanla ilgilidir. Kanın çok olması durumunda Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilen bu durumda onun elbiseyi yıkadığıdır" demiştir. Bu konuda bizim söylememiz gereken onların az olan necasetlerin bağışlanmayacağı görüşünde olduklarını hatırlatmaktır. Onlara göre az veya çok olsun necaset bağışlanmaz. Bu izah, Um-detü'l-kârfde (I, 109) de zikredildiği üzere dirhem miktarından az olan necasetin bağışlanacağı görüşünde olan Hanefîlere göre ancak geçerli olur. Burada bize göre az necasetin namaz konusunda bağışlandığını ancak ne-cis kabul edildiğini, yıkanmasının ise vacip veya en azından mendup olduğunu hatırlatmalıyız.

7. İzi Kalan Necasetin Hükmü

394. Elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının ne yapacağına dair soruya Hz. Aişe (r.anhâ), "Onu yıkasın eğer kanın izi gitmezse onun rengini sarı bir şeyle değiştirsin" diye cevap vermiştir. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 130)
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ancak sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır.
Bize göre kanın izini gidermenin vacip olmadığına hadisin delâleti açıktır. Zira onun rengini sarıyla değiştirmek ittifakla onu temizlemek anlamına gelmemektedir.
395. Ebû Hureyre (r.a.)'nin nakline göre Havle bint Yesar (r.anhâ), "Ey Allah'ın Elçisi! Sadece bir elbisem var, hayızlı iken de onu giyiyorum" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Temizlendiğin zaman kanın bulaştığı yeri yıka ve onunla namazını kıl" buyurdu. Havle (r.anhâ)'nm, "Ey Allah'ın Elçisi! Kan çıkmazsa ne yapayım?" diye sorması üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kanı yıkaman senin için yeterlidir. İzinin kalması zarar vermez" diye cevap verdi.[76] Hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Onun isnadında İbn Lehîa bulunmaktadır. Mecmaı'z-zevâid'de (I, 117) onun zayıf olduğu zikredilmektedir. Ancak bize göre o rivayetleri hasen olan bir ravidir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere Ahmed b. Hanbel ve diğer hadis münekkitleri onun güvenilir bir ravi olduğunu söylemişlerdir. İbnü'l-A'râbî'nin belirttiği üzere hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiş fakat sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Onun bu tutumu hadisin kendisine göre delil olmaya elverişli olduğunu göstermektedir.
Hadisin kanın yıkandıktan sonra geri kalan izinin zarar vermeyeceği konusuna delâletinin açık olduğu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "hinin kalması zarar vermez" ifadesinden anlaşılmaktadır. Kaynaklarımızda da zikredildiği üzere bu, biz Hanefîlerin görüşüdür.

8. Necasetin Sıçrayan Kısmının Bağışlandığı

396. Hasan-ı Basrî'nin, "(Gusül esnasında) suyun sıçramasına kim engel olabilir? Allah'ın onu bağışlayacağını umarız" dediği rivayet edilmiştir. Fethu'l-bârî'de (I, 23) ifade edildiği üzere söz konusu haberi İbn Ebû Şeybe rivayet etmiştir. İbn Hacer'in prensiplerine göre haber sahih veya hasendir.
397. Buhârî, İbn Ömer ve İbn Abbas'ın cünüplük sebebiyle yapılan gu~ sül esnasında sıçrayan suda bir sakınca görmediklerini muallak olarak rivayet etmiştir. (Fethu'l-bârî\ I, 23)

Hasan-i Basrî'nin açıklamasının konuya delâleti açıktır. O açıklamasıyla gusül esnasında yere düşen suyun sıçramasını kastetmektedir. Genellikle gusiil alınan yer temiz olmaz. Böyle bir durumda sıçrayan suyun necis olacağı açıktır. Ancak ondan kaçınmak zor olduğu için bağışlanmıştır. Özellikle sahabeden birinin görüşüyle çelişmediğinde büyük tabiîlerin açıklaması bize göre delildir. Buhârî, İbn Ömer ve İbnAbbas (r.a.)'nin cünüplük sebebiyle yapılan gusül esnasında sıçrayan suda bir sakınca görmediklerini muallak olarak rivayet etmiştir. Bu da Hasan-ı Basrî'nin açıklamasını desteklemektedir.
Konuyla ilgili Merâkı'l-felah'taki (s. 90) açıklama şöyledir: İğne başı kadar olan idrar sıçramaları (galiz de olsa) bağışlanmıştır. Bu şekildeki sıçramalar bedenin veya elbisenin tamamını kapsamış olsa da zaruret sebebiyle bağışlanmıştır. Tahtâvî de haşiyesinde şöyle demektedir: "Zaruret sebebiyle" ifadesiyle özellikle rüzgarlı zamanlarda bundan kaçınmanın mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Nitekim bu durumla ilgili bir soruya İbn Ab-bas (r.a.), "Biz Allah'tan bundan daha büyüklerini bağışlayacağını ümit ediyoruz" diye cevaplamıştır, (bk. es-Sirâc, s. 90)

9. Süt Emen Çocuğun Elbiseye Bulaşan İdrarının Temizlenmesinin Gerektiği

398. Ümmü Seleme (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Hasan veya Hüseyin (r.anhümâ) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in karnı üzerine işemeye başlamıştı. Resûlullah (s.a.v.) onun çişini bitirmesini bekledi. Sonra da su istedi ve sidiğin üzerine döktü.
Fethu'l-bârî'de (I, 281) ifade edildiği üzere söz konusu hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsafta. hasen bir isnadla rivayet etmiştir.
399. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.)'e süt emen bir çocuk getirilmişti, kucağına işedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) su istedi ve onu sidiğin üzerine döktü. (Müslim, "Taharet", 102)
400. Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Ümmü Kays bint Mıhsan'ın çocuğu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kucağına işemişti. Bunun üzerine Hz, Peygamber (s.a.v.) su istedi ve onu elbisesine serpti. Onu yıkamadı. (Müslim, "Taharet", 102)
401. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Çocuklar Resûlullah (s.a.v.)'e getirilirdi. Bir defasında kendisine getirilen bir çocuğun üzerine işemesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Üzerine su dökün" buyurdu.
Âsârü's-sünen'de (I, 17) zikredildiği üzere hadisi Tahâvî (Şerhu meâni'l-âsâr, I, 93) rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir.
402. Ümmü'1-Fadl (r.anhâ) şöyle nakleder: Hz. Peygamber (s.a.v.), "Erkek çocuğunun üzerine su dökülür, kız çocuğunun idrarı ise yıkanır" buyurmuştur.
Âsârü's-sünen'dt (I, 18) zikredildiği üzere hadisi Tahâvî rivayet etmiştir. İsnadı hasendir.
Hadislerin süt emen çocuğun elbiseye bulaşan idrarının temizlenmesinin gerektiğine delâletleri açıktır. et-Telhîsü'l-habîr'de konuyla ilgili Ebû Dâvûd, Bezzâr, Nesâî, İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Hâkim en-Nîsâbûrî tarafından şu hadisin nakledildiği zikredilmektedir. Buna göre Ebü's-Semh (r.a.) şöyle anlatmıştır: Ben Resûlullah (s.a.v.)'a hizmet ederdim. Bir gün Hasan veya Hüseyin (r.anhümâ) getirilmiş, O (s.a.v.)'in göğsü üzerine idrarını yapmıştı. Ben hemen onu yıkamaya geldim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kız çocuğunun idrarı yıkanır, erkek çocuğunun idrarına su dökülür" buyurdu.[77] Buhârî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Tir-mizî'nin Hz. Ali (r.a.)'den rivayetine göre ise Resûlullah (s.a.v.)'e, "Erkek çocuğunun idrarına su dökülür, kız çocuğunun idrarı ise yıkanır" buyurmuştur. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir (Tirmizî,1 Taharet", 430) Hadislerde zikredilen ureş ve nadh" kelimeleriyle kastedilen hafif yıkamaktır. Böylece hadisler arasındaki ihtilaf da ortadan kalkmaktadır. Zira su serpmekle necaset giderilmez.
Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd (r.a.) rivayetindeki "Onu yıkamadı" ifadesi de, yıkamanın tam olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır Sonunda zikredilen mef 'ûlü mutlak da bu durumu teyit etmektedir. Ancak bu, hiçbir şekilde yıkamanın olmadığını da ifade etmemektedir. Bu durumda "nadh" kelimesinin su akıtmaksızın serpmek anlamındaki "reş" ile eş anlamlı olmadığı, onun hafif yıkamanın adı olduğu anlaşılmaktadır. Böylece aksi görüşü benimseyenlerin bazı rivayetlerde zikredilen "nadh" kelimesinden hareketle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in erkek çocuğunun idrarını yıkamayıp üzerine su serptiğini dolayısıyla onun yıkanmayacağını söylemelerinin yanlışlığı da ortaya çıkmaktadır. Zira bu rivayetlerdeki "nadh" kelimesi hafif yıkamak manasında anlaşılmalıdır. Biz Hanefîlerin görüşü budur. Bize göre kız çocuğunun idrarı gibi erkek çocuğunun idrarı da yıkanmalıdır. Ancak kız çocuğunun idrarı daha fazla yıkanmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Erkek çocuğunun idrarına su dökülür, kız çocuğunun idrarı ise yıkanır" hadisinin anlamı budur. Nitekim bazı rivayetlerde "yündahu" kelimesi yerine "Erkek çocuğun idrarına su dökülür" anlamını ifade eden "yusabbu" kelimesi zikredilmektedir. Bilindiği üzere "yusabbu: su dökülür" kelimesi de bir çeşit yıkamayı ifade etmektedir. Hz. Aişe (r.an-hâ)'nın Resûlullah (s.a.v.)'den rivayet ettiği, "Üzerine su dökün" hadisi de Hanefîierin benimsediği erkek çocuğun idrarının yıkanması gerektiği görüşünü açıkça ifade etmektedir. Zira hadiste erkek çocuğun idrarına bol miktarda su dökülmesi emredilmektedir. Daha Önce de zikredildiği üzere "sabb: su dökmek" kelimesi de bir çeşit yıkamayı ifade etmektedir.
Bize göre Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetinde Resûiuliah (s.a.v.)'in "Üzerine su dökün" buyurması, erkek çocuğunun idrarının yıkanmasının gerekliliğine dair Ebû Hanife (r.a.)'nin görüşünü açık bir şekilde ifade etmektedir. Zira hadiste idrar üzerine bol miktarda su dökülmesi zikredilmektedir. Bilindiği üzere bu, bir nevi yıkamaktır.
Ümmü'1-Fadl (r.anhâ) rivayetinin erkek çocuğun idrarına su dökülmesi (sabb) gerektiğine delâleti açıktır. Bize göre burada sözü edilen sabbın (su dökmenin) anlamı yıkamaktır ve gerekli olan da budur. Nitekim konuyla ilgili İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî Muvatta'mda (s. 65), "Yemek yemeyen erkek çocuğun idrarı için ruhsat getirilmiştir. Kız çocuğunun idrarının yıkanması ise emredilmiştir. Bize göre her ikisinin de yıkanması daha iyidir" demektedir. Daha sonra İmam Muhammed, Malik > Hişam b. Urve > Urve isnadiyia Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetini nakletmektedir. Buna göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirilen bir erkek çocuk O (s.a.v.)'in üzerine işemişti. Hemen su istedi ve onu sidiğin değdiği yerlere gezdirerek döktü" demiştir. Sözlerine devamla İmam Muhammed şöyle demektedir: Biz bu rivayeti esas almaktayız. Suyu sidiğin değdiği yerlere dökerek temizleninceye kadar bir tür yıkama yapmaktayız. Bu, Ebû Hanife (r.a.)'nin de görüşüdür. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Kız çocuğunun idrarı yıkanır" hadisi ise ovalanarak iyice yıkanır anlamındadır.
Konuyla ilgili et-Ta'lîku'l-mümecced'deki (s, 64) açıklama ise şöyledir: Mezhebimiz âlimleri hadislerde zikredilen serpme, sepeleme anlamındaki "nadh ve reş" kelimelerini aşırıya kaçmadan dökme olarak yorumlamışlardır. Gasli ise tam yıkama anlamında almışlardır. Bu durumda gasl ve sözü edilen kelimeler yıkamak manasında müştereklik arz etmektedir. Ebû Dâ-vûd rivayeti de bunu desteklemektedir. Hasan-ı Basrî'nin nakline göre annesi şöyle demiştir: Ben Ümmii Seleme (r.anhâ)'yı henüz yemek yeme çağına erişmemiş erkek süt çocuğunun idrarı üzerine su dökerken gördüm. Eğer çocuk yeme çağına erişmişse o takdirde idrarını yıkardı. Kız çocuğunun idrarını da yıkardı. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 135)
"Nadh ve reş" kelimelerinin söz konusu anlamda kullanıldığına dair deliller ileride ayrıca zikredilecektir. Yukarıda nakledilen hadisler erkek çocuğun idrarının hükmünün yıkamak olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak onun yıkanması sadece üzerine su dökülmesi şeklinde olabilecektir. Kız çocuğunun idrarının hükmü de yıkamaktır. Ancak onun idrarı üzerine sadece su dökmek yeterli değildir. Bunun sebebi, erkek çocuğun cinsel organının bir noktaya işemesi, kız çocuğun ise idrarını dağıtarak yapmasıdır. Zey-laî'nin (Nasbu'r-râye, I, 67) Tahâvî'den nakline göre erkek çocuğun idrarına su dökülmesiyle işediği noktaya dökülmesi kastedilmektedir. Kız çocuğun idrarının yıkanmasıyla ise bevlin bulaştığı farklı yerlerin yıkanması kastedilmektedir. Ayrıca erkek çocuğun idrarında fazla koku yoktur, üzerine su dökülmesi halinde kokusu gider. Kız çocuğun idrarı ise ondan daha çok koktuğu için ancak yıkanarak yani hem su dökülüp hem de ovalayarak giderilir. Kokusu giderilmedikçe idrar temizlenmiş olmaz. Bir başka sebep de kız çocuklardan çok erkek çocukların kucağa alınmasıdır. Bu durumda zorluğu ortadan kaldırmak için onun idrarının üzerine sadece su dökülmesi yeterli görülmüştür. Şu halde bu konuda Hanefîleri eleştirenler zikrettiğimiz rivayetleri ve ilgili yorumları ıskalamış olmaktadırlar.
Erkek çocuğun idrarının yıkanması gerekmediğini söyleyenler onun hakkında söz konusu edilen "nadh ve reş" kelimelerini delil olarak zikretmişlerdir. Bunlar, "nadh ve reş" kelimelerinin hadislerde hafifi bir tarafa tam yıkama anlamında bile kullanıldığını fark edememişlerdir. Nitekim elbiseye bulaşan mezi hakkında Tirmizî'nin rivayet ettiği hadiste sözü edilen kelimeler tam yıkama manasında kullanılmıştır. Buna göre Sehl b. Hu-neyf şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Elçisi, elbiseme bulaşan mezi ne olacak?" diye sorduğumda Resûlullah (s.a.v.), "Bir avuç su alıp, mezinin bulastiği yeri yıkaman yeterlidir" buyurdu. (Tirmizî, "Taharet", 84; Ebû Dâvûd, "Taharet", 83) Hadiste yıkama anlamında "nadh" kelimesi kullanılmıştır. "Elbiseye Bulaşan Hayız Kanının Yıkanması" başlığı altında Tirmizî'nin rivayet ettiği diğer hadise göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Onu kazı, sonra su ile çitile sonra üzerine su dök ve onunla namazını kıl" buyurmuştur. (Tirmizî, Taharet", 104) Bu hadiste de dök anlamında "reş" kelimesi kullanılmıştır. Müslim'in rivayeti de, "Onu kazı, sonra su ile çitile sonra üzerine su dök ve onunla namazını kıl" şeklindedir. (Müslim, "Taharet", 110) Müslim'in Hz. i (r.a.) ile ilgili rivayeti de bu durumu desteklemektedir. Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: Mikdad b. Esved'i mezi gelmesi halinde ne yapması gerek-;iğini sormak üzere göndermiştik. ResûluÎIah (s.a.v.), "Abdest al, cinsel brganına su serp (yıka)" diye cevap verdi, (Müslim, Hayız", 19) Hadisle ilgili Nevevî'nin açıklaması şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Ve'ndah fer-beke: cinsel organına serp" ifadesi, "onu yıka" anlamındadır. "Nat}h" keli-nesi hem yıkamak hem de su serpmek manasına gelmektedir. Diğer rivayette açıkça "Cinsel organını yıka" buyrulduğuna göre burada da "nadh" celimesi yıkamak anlamındadır. Bize göre erkek çocuğun idrarıyla

ilgili ba-u rivayetlerde zikredilen, "Onun üzerine su dökün", "Erkek çocuğun idra-ına su dökülür" ifadeleri ve benzerlerinde geçen "nadh" kelimesi de yıkamak anlamına gelmektedir.
İbn Dakîki'1-îd Şerhu Umdetü'l-ahkâm'da (I, 80, 83) konuyla ilgili şöy-demektedir: Yemek yeme çağına gelmeyen erkek çocuğun idrarında ilimler iki noktada ihtilaf etmiştir. Birincisi onun temiz olup olmadığıdır. 'mam Şafiî ve taraftarlarının necis olduğuna dair görüşlerini tekrar etmeye şerek görmüyoruz. Çocuğun idrarının necis olduğunu benimseyenler de mun temizlenmesi için yıkamanın şart olup olmadığında ihtilaf etmişler-\r. Şafiî mezhebi ve Ahmed b. Hanbel'e göre temizlenebilmesi için illa su le yıkanması gerekmez. Ona su serpmek de yeterlidir. İmam Malik ve Ebû ^anife (r.a.)'ye göre ise o sadece yıkanarak temizlenir, Umdetü'l-ahkâm'a iaşiye yazan ise şöyle demektedir: Erkek çocuğun idrarı necis olmadığı İ mi yoksa necasetini namaz kılmaya mani olmayacak derecede azalt-nak amacıyla mı yıkanacağı konusundaki ihtilafı Tahâvî'nin zikrettiğini ;spit ettim. Ona göre İbn Abdilber, İbn Battal, Şafiî ve taraftarları, Ahmed '. Hanbel gibi bazı âlimler yemek yemeyen çocuğun idrarının temiz oldu-;u görüşündedirler. Bazıları ise böyle bir bilginin asılsız olduğunu ve onun |irarının necis olduğunda ittifak bulunduğunu söylemişlerdir.

10. Eti Yenen Hayvanların İdrarlarının Temiz Olmadığı

403. Ebû Hureyre (r.a.)'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kabir azabının çoğu idrar sebebiyledir" buyurmuştur.[78]
Zeylaî'nin (Nasbu'r-rûye, I, 167) belirttiği üzere hadisi Hâkim en-Nîsâbû-rî rivayet ettikten sonra, "Hadis Buharı ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Onun bir illetini de tespit edebilmiş değilim. Fakat Buhârî ve Müslim onu eserlerine almamışlardır" açıklamasını yapmıştır. Hadisi Dârekutnî de (Sünen, i, 47) rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir.
Hadisle ilgili müellif şöyle demiştir: Hadiste idrar kelimesi her çeşit idrarı kapsayacak şekilde mutlak olarak zikredilmiştir. Neylü'l-evtâr'da (I, 48) ifade edildiği üzere bu, Enes b. Malik rivayetiyle çelişmektedir. Onun nakline göre Ukl veya Ureyne kabilesinden gelen bir heyete Medine'nin havası iyi gelmemiş ve rahatsızlanmışlardı. ResûluİIah (s.a.v.) onlara sütlü develeri tavsiye ederek sürünün yanma gitmelerini ve onların idrar ve sütlerinden içmelerini emretmiştir.[79] Mecmau'z-zevâid'do- (I, 1J8) Hasan-ı Basrî'den nakline göre Hz. Ömer (r.a.) temettü haccını yasaklamak isteyince Übey b. Ka'b, "Bunu yapamazsın, çünkü biz ResûluİIah (s.a.v.) ile temettü haccı yaptık" dedi. Hz. Ömer (r.a.) idrar katkılı boya ile boyanmış Hire elbisesini yasaklamak isteyince Übey b. Ka'b, "Bunu yapamazsın, çünkü onu Resûlullah (s.a.v.) giydi. Onun sağlığında biz de giydik" dedi. Hadisi İmam Ahmed rivayet etmiştir. Hasan-ı Basrî ne Hz. Ömer (r.a.)'den ne de Übey (r.a.)'den hadis duymuştur. Neylü'l-evtâfdo. (I, 48) ifade edildiği üzere Dârekutnî de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Eti yenen hayvanların idrarlarında bir sakınca yoktur" buyurduğunu Berâ b. Azib ve Cabir b. Abdullah'tan rivayet etmiştir. Fethu'l-bârVde (I, 292) zikredildiğine göre ise İbnü'l-Münzir Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Deve idrarında mide ağrısı için şifa vardır" buyurduğunu İbn Abbas (r.a.)'den rivayet etmiştir.
Birinci hadis hakkında verilecek cevap Fethu'l-bârfde (I,291) zikredildiği gibidir. İbn Hacer'in nakline göre hadisie ügili İbnii'l-Arabi'nin açıklaması şöyledir: Hadis deve idrarının temiz olduğunu benimseyenlerin delilidir. Bunlara hadiste zikredilen kişilere tedavi amacıyla izin verildiği şeklinde itiraz edilmiştir. Ancak bu itiraz, "Sözü edilen tedavi vacip olmadığı için zaruret durumunda yapılmış kabul edilmez. Vacip olmayan bir durum bulunmadıkça haram olan bir şey nasıl mubah olabilir?" diye eleştirilmiştir. Bu eleştiriye ise, "Haberine güvenilen kimsenin bunu bildirmesi halinde söz konusu tedavi zarurî olur" şeklinde cevap verilmiştir. "Allah, çaresiz yemek zorunda kaldığınız durumlar dışında haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır" (el-En'âm, 6/119) âyeti gereği zaruret halinde mubah kılınan bir şey o kimse için haram olarak nitelenemez. Çaresiz kalındığında murdar hayvan eti yemek gibi "Vacip olmayan bir durum bulunmadıkça haram olan bir şey mubah olmaz" ifadesi de doğru değildir. Nitekim ramazan ayında oruç tutmamak haramdır. Bununla birlikte seferilik gibi caiz olan bir durumdan dolayı ramazan ayında oruç tutmamak mubahtır.
Burada Ebû Davud'un Ümmii Seleme (r.anhâ)'dan rivayet ettiği Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Allah, ümmetimin şifasını haramlarda kılmamış-tır" hadisini esas alan bazılarının, "Deve idrarı necis olsaydı onunla tedavi caiz olmazdı. Zira necis haramdır, onda şifa bulunmadığı için de onunla tedavi oiunmaz" şeklindeki açıklamalarını da incelemeliyiz. GörüşİerineIe delil olarak zikrettikleri söz konusu hadis normal şartlarla ilgilidir. Zaruret durumunda ise ölü eti yemek gibi necis ile tedavi de haram olmaz. ed-Dür-rü'l-muhtafda (1,216) şöyle denilmektedir: el-Bahr'm "Süt akrabalığı" bölümünde zikredildiği gibi haram olan bir şeyle tedavi konusunda ihtilaf edilmiştir. Mezhebin zahir görüşü bunun caiz olmayacağı doğrultusundadır. Ancak müellif hem o konuda hem de burada el-Hâvî'den nakilde bulunmaktadır. Orada "kile" ifadesiyle görüşün zayıflığına da işaret edilerek şöyle denilmektedir: Susuzluktan bunalan kimsenin şarap içmesine izin verildiği gibi -ki fetvada böyledir- haram olan şeyde şifa bulunur ve başka bir tedavisi de bulunmazsa bu durumda o şeyin tedavi amaçlı kullanılmasına müsaade edilmiştir.
Hasan-ı Basrî'nin rivayeti hakkında ise şunlar söylenebilir: Onun rivayeti mübahlık, konuyla ilgili hadis ise haramiık ifade etmektedir. Bu durumda üstadımın da belirttiği üzere haramıık ifade eden tercih edilir. Onun rivayeti isnadında kopukluk bulunduğu gerekçesiyle eleştirilemez. Çünkü aşağıda zikredeceğimiz üzere onun mürselleri makbuldür.
İbn Abbas (r.a.) rivayeti hakkındaki cevap, Ebû Hureyre (r.a.) hadisiyle ilgili cevapta zikredilmiştir. Berâ b. Azib ve Cabir b. Abdullah (r.anhümâ) rivayetleriyle ilgili verilecek cevap, onların delil olacak seviyeye ulaşma-maiarıdır. Bu husus Neylü'l-evtâr'da (I, 49, 50) detaylarıyla zikredilmektedir. Orada Berâ b. Azib ve Cabir b. Abdullah rivayetleri (r.anhümâ) hakkında İbn Hazm'ın, "Batıl ve uydurma bir haberdir" açıklamasını yaptığı belirtilmektedir.
Tehzîbü't-Tehztb'it (II, 266, 270) Hasan-ı Basrî'nin mürselleri hakkında verilen bilgiler şöyledir: İbnü'l-Medînî, "Hasan-ı Basrî'nin mürselleri, kendisinden güvenilir raviler rivayet ettiğinde sahihtir. Onlardan zayıf olanı çok azdır" demiştir, Ebû Zür'a, "Hasan-ı Basrî'nin 'Kale Resûlullah: Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu' diyerek doğrudan Resûlullah (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadislerin dört tanesi dışında hepsinin bir aslını buldum" açıklamasını yapmıştır. Dârekutnî ise Hasan-ı Basrî'nin mürsellerinin zayıf olduğunu söylemiştir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi bu ihtilaflar rivayetin delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmez. İbnü'l-Medînî, Buhârî'nin hocası Ali b. Abdullah'tır. O, Dârekutnî'ye tercih edilir. Bütün bunlardan Hasan-ı Basrî'nin mürsellerinin mürsel hadisi delil olarak kullananlara göre makbul olduğu sonucuna varmaktayız. İbn Hacer Tabakâtü"l-müdelli-sîn'de (s. 2, 8) onu tedüsinin azlığı ve önde gelen âlimlerden olması sebebiyle hadis imamlarının müdelles rivayetlerini aldıkları ve hadislerini Sa-fo7z'lerinde naklettikleri Süfyan es-Sevrî ve İbn Uyeyne gibi sadece sikalardan nakleden raviler arasında zikretmiştir.
Hasan-ı Basrî ile ilgili başka nakil de et-Ta'lîku'l-hasen'de (II, 109) bulunmaktadır. Söz konusu nakil şöyledir: Mizzî'nin Tehzîbü'l-kemâl"de rivayetine göre Yunus b. Ubeyd, "Ey Ebî Saîd, kendisine yetişmediğin halde 'Resûlullah (s.a.v.) buyurdu' diyerek doğrudan Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayette bulunuyorsun" dedim. Bunun üzerine Hasan-ı Basrî şöyle dedi: Yeğenim, sen daha önce kimsenin bahsetmediği bir şey söyledin. Sana değer vermeseydim, bunu açıklamazdım. Bildiğin gibi ben Hac-cac döneminde yaşadım. 'Resûlullah (s.a.v.) buyurdu' diyerek doğrudan Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiğim hadisleri Hz. Ali (r.a.) vasıtasıyla aldım. Ancak ben, Hz. Ali (r.a.)'in ismini zikredemedim. Tespitlerimize göre büyük âlim Fahreddîn en-Nizâmî'nin Fahru'l-ha-sen isimli eserindeki açıklaması şöyledir: Söz konusu haber Hasan-ı Basrî'nin Hz. Ali (r.a.)'den -Allah onun ve onu görenlerin yüzünü nurlandırsın- hadis işittiğine ve ondan çokça rivayette bulunduğuna dair önemli bir delildir.
Hasan-ı Basrî'nin Hz. Ali (r.a.)'den hadis işittiğine dair diğer bir haberi de Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. Onun Müsned'inde Havsere b. Eşras > Ukbe b. Ebî's-Sahbâ el-Bâhilî isnadıyla nakline göre Hasan-ı Basrî, "Hz. Ali (r.a.)'i Resûlullah (s.a.v.) 'Ümmetim yağmur gibidir' buyurdu derken işittim" demiştir. Suyûtî de îthâfit'l-firka bi vasli'l-hırka'âa hocalarımızın hocası diye nitelediği Muhammed b. Hasan es-Sayrafî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: Bu haber Hasan-ı Basrî'nin Hz. Ali (r.a.)'den hadis işittiğine dair açık bir delildir. Haberin ravileri güvenilirdir. Nitekim İbn Hibbân Havsere'nin, Ahmed b. Hanbel ve İbn Maîn de Ukbe'nin sika olduğunu söylemişlerdir.
404. Ebû Ümâme (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "İdrardan salcının, zira kul kabirde ilk olarak ondan hesaba çekilecektir" buyurmuştur.[80]
Mecmau"z-zevâid"de (I, 205) hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebir'de rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirdir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "İdrardan sakının" ifadesinin umumî manasıyla her türlü idrardan sakınmaya delâleti açıktır.
405. Ebû Hureyre (r.a.)'in naküne göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "İdrardan sakının, çünkü kabir azabının çoğu idrar sebebiyledir" buyurmuştur.
Fethu'l-bârVÛQ (I, 336) belirtildiği üzere İbn Huzeyme ve başka âlimler hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Hadisle ilgili İbn Hacer şöyle demektedir: İbn Huzeyme ve başka âlimlerin sahih olduğunu söyledikleri Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayet ettiği "İdrardan sakının" hadisinin umumunu esas almak daha isabetlidir. Çünkü hadis zahiri itibariyle bütün idrarları kapsamaktadır. Bu uyarı sebebiyle her türlü idrardan sakınmak gerekmektedir.
406. Salih bir müslümanı defnettikten sonra kabir azabı gördüğünü hisseden Hz. Peygamber (s.a.v.) ölen kişinin hanımına gelerek kocasının

sağlığında yaptığı işi sordu. Kadının, "Koyun çobanlığı yapardı ve idrardan sakınmazdı" diye cevap vermesi üzerine, "İdrardan sakının, çünkü kabir azabının çoğu idrar sebebiyledir" buyurmuştur.
Hadis Nûru'l-envâr'dâ bu lafızlarla zikredilmektedir. Haşiyesinde hadisin Hâkim en-Nîsâbûrî'de rivayet edildiği belirtilmektedir. [81] el-Urfu's-şezzfde, "Hadisin isnadı zayıftır. Ancak o bu durumuyla idrarla ilgili sahih hadislerde zikredileni umumiyeti desteklemek için yeterlidir" denilmektedir.
Beyhakî ve Hakîm et-Tirmizî'nin İbn İshak > Ümeyye b. Abdullah is-nadıyla rivayetlerine göre Sa'd (r.a.) ailesinden bazı kimselere, "Bu konuda Sa'd Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bir bilgi nakletti mi?" diye sorulduğunda onlar, "O bu konunun Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sorulduğunu ifade etmiştir" şeklinde cevap vermişlerdir.
İmâm Nesei'nin rivayet ettiği hadîs-i şerîfte Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Sa'd bin Muaz (r.a.) hakkında şöyle buyurmuştur:
"işte (vefatı sırasında) Allah'ın Arşı onun için (sevincinden) sarsıldığı kişi budur. Ona gök kapıları açıldı ve onun cenazesinde yetmiş bin melek hazır bulundular. Vallahi Sa'd'ı kabir bir kez sıktı da sonra onu serbest bıraktı."[82]
Özellikle Hâkim en-Nîsâbûrî'nin zayıf isnadla rivayet ettiği Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kabrinde azap gören sahâbînin hanımına sağlığında yaptığı işi sorması, kadının "Koyun çobanlığı yapardı ve idrardan sakınmazdı" diye cevap vermesi üzerine ise, "İdrardan sakının" buyurması eti yenen hayvanların idrarının necis olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zayıf olan bu hadis, sahih hadislerde zikredilen genel ifadeyi desteklemek için yeterlidir. Zira umumilik ifade eden nassin tahsise gidilmeden geneli ifade ediyor olması temel kuraldır. İbn Sa'd'ın mürsel rivayeti de bunu desteklemektedir. Yukarıda rivayetin nasıl destekleyici olduğunu zikretmiştik.
Bu hadisin Urenîlerle ilgili hadisle tahsis edildiği iddiası doğru değildir. Zira onda develerin idrarının temiz olduğuna dair bir delil bulunmamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) hastalıkları sebebiyle onların deve idrarı içmelerine izin vermiştir. Bir şeyin zaruret durumunda mubah hale dönüşmesi, onun mutlak bir şekilde helâl ve temiz olmasını gerektirmez. İhtimalin bulunduğu noktada delil geçersiz olur. İbnü'l-Münzir, nesnelerin necis olduğu sabit olmadıkça temiz olacağı prensibini "eti yenen hayvanların idrarları temizdir" görüşüne delil olarak zikretmiştir. O görüşünü açıklamaya şöyle devam etmektedir: Eskiden beri âlimlerin insanların koyun dışkısını pazarlarda satmalarına, deve idrarlarını ilaç olarak kullanmalarına karşı çıkmamaları deve idrarının temiz olduğuna delildir. İbn Hacer onun bu açıklamalarını eleştirerek şöyle demektedir: Bu zayıf bir delildir. Çünkü ihtilaf edilen bir konuda karşı çıkılması aranmaz. Karşı çıkılmaması da onun temiz olduğu bir tarafa caiz olduğu manasına da gelmez. Bütün idrarların necis olduğuna yukarıda zikrettiğimiz Ebû Hureyre (r.a.) hadisi delâlet etmektedir. Başta İmam Şafiî olmak üzere âlimlerin çoğu eti yenen yenmeyen ayırımı yapmadan bütün idrar ve dışkıların necis olduğu görüşündedirler.
Söz konusu hadis idrarın temiz olduğuna delâlet etseydi, onun mubah olduğu ortaya çıkardı. Halbuki yukarıda zikrettiğimiz hadisler onu haram kılmaktadır. Bir konuda mübahlık ifade eden hadisle haramlık belirten hadis çeliştiğinde ikincisi tercih edilir. Hangisinin sonraki hüküm olduğu bilinmediği için böylece iki defa nesh engellenmiş olur. Bu, bilinen bir kuraldır.
Hz. Ömer (r.a.)'in idrar katkılı boya ile boyanmış Hire elbisesini yasaklamak istemesi üzerine Übey b. Ka'b (r.a.)'in, "Bunu yapamazsın, çünkü onu Resûlullah (s.a.v.) giydi. O (s.a.v.)'in sağlığında biz de giydik" dediğine dair Hasan-ı Basıl haberi Ahmed b. Hanbeİ (V, 142) tarafından rivayet edilmiştir.[83] Abdürrezzak b. Hemmam rivayeti ise şöyledir: Hz. Ömer (r.a.)'in, "İdrar katkılı boya ile boyanmış elbise yasaklanmalıydı" demesi üzerine Übey b. Ka'b (r.a.), "Vallahi, bunu yapmaya hakkın yok" diye onu uyarmıştır. Hz. Ömer (r.a.)'in, "Niçin?" diye sorusuna Übey (r.a.), "Biz onu Kur'an nazil olurken Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında giyerdik" şeklinde cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.) onunla kefenlendiğinde Hz. Ömer (r.a.), "Haklısın Übey" dedi. Bu, Kenzü'l-ummâFda (V, 142) da aynı lafızlarla nakledilmiştir. Bu rivayette de eti yenen hayvanların idrarlarının temiz olduğuna dair herhangi bir delil bulunmamaktadır. Zira Übey b. Ka'b (r.a.)'jn, " Bunu yapmaya hakkın yok" ifadesi ile idrarın temizliğini veya sözü edilen elbisenin boyandığının kesin olmadığını kastetmiş olabilir. Elbisenin sözü edilen şekilde boyandığı sadece bazı insanların duyumlarına dayalı bir bilgiye dayalı olabilir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve sahabesinin giydiği bir elbisenin böylesi bir vehme dayanarak yasaklanması olmaz. Mecmau'l-bihârin (I, 391) İbnü'l-Esîr'in en-Nihây e'sinden yaptığı nakil de görüşümüzü desteklemektedir. Buna göre Hz. Ömer (r.a.), "Onun idrar katkılı bir boya ile boyandığına dair bazı bilgiler duydum" diyerek Yemen elbisesini yasaklamayı istemiştir. Daha sonra ise, "Aşırı gitmek bize yasaklandı" demiştir. Söz konusu lafızlarla yapılan rivayet belirttiğimiz ihtimalin bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İkinci bir husus da ihtimalin bulunduğu yerde delilin geçersiz olması prensibidir. Rivayette sözü edilen elbisenin eti yenmeyen bir tarafa eti yenen hayvanın idrarından yapılan boya ile boyandığına dair dahi bir delil bulunmamaktadır. Aksine boya ile boyandığına dair açık bir ifade bulunmadıkça rivayetin bu konuda delil olarak kullanılması isabetli değildir. Eğer rivayet bir şeye delâlet etseydi bu, idrarın mutlak olarak temizliği olurdu. Ancak bunu söyleyen herhangi bir âlim yoktur.

VIII. TAHARETLENME

1. Hayvan Tersinin Necis Olduğu

407. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v.) büyük abdeste çıkmıştı. Bana kendisine üç taş getirmemi emretti. İki taş buldum, üçüncüsünü bulamadım. Taş yerine hayvan tersi götürdüm. İki taşı aldı, hayvan tersini atarak, "Bu pistir" buyurdu. (Buhârî, "Vudu", 20)
Müellif hadisin konuya delâletinin açık olduğunu söylemiştir.

2. Suyla Taharetlenmenin Sünnet Olduğu

Bu başlık altında taşla taharetlenildiğinde necasetin istincâ mahallini taşmadığı durumda suyla da temizlenmenin sünnet olduğu konusu işlenecektir.
408. Enes b. Malik (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v.) helaya giderdi. Ben ve bir çocuk onun için su kabı ve asa taşırdık. O (s.a.v.) suyla taharetlenirdi. (Buhârî, "Vudu", 17)
409. Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) helaya gitmek istediği zaman bardak veya ibrikle su götürürdüm. Resûlullah (s.a.v.) onunla taharetlenir ve elini toprağa silerdi. Sonra bir başka kapla su getirirdim, onunla da abdest alırdı. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 24)
Hadisi rivayet eden Ebû Dâvûd sıhhatiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır.
410. Hz. Ali (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Sizden öncekiler beslenmeleri itibariyle büyük abdestlerini develerin kığı düşürmesi gibi yaparlardı. Siz ise ötürür gibisiniz. O halde taşla taharetlendikten sonra suyla da temizleniniz.
ed-Dirâye'dc (s. 150) zikredildiği üzere söz konusu haberi İbn Ebî Şey-be (el-Musannef, I, 154) ve hasen bir isnadla Beyhakî rivayet etmiştir.
Hadislerle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Birinci ve ikinci hadis suyla taharetlenmeye delâlet etmektedir. Üçüncü hadis ise, necasetin taharet mahallini taşmaması durumu ile taşla temizlikten sonra suyla taharetlenmeye delâlet etmektedir. Hadislerin tamamı konunun bütününe delâlet etmektedir. el-Hidâye ve diğer eserlerde zikredilen fakihlerimizin konuyla ilgili detaylı görüşleri söz konusu hadislere dayanmaktadır. el-Hidâyt'de (I, 62) şöyle denilmektedir: Necaset taharet mahallini taşması durumunda temizlik ancak suyla yapılabilir. Zira taşla silinmek pisliği gidermez. Taşla taharetlenme necasetin istincâ mahallini taşmaması durumunda bir kolaylık olmak üzere söz konusu olmaktadır. Taşması halinde mutlaka su ile taharetlenmek gerekir. İmam Ebû Hanife (r.a.) ve Ebû Yusuf'a göre namaza mani miktar tespit edilirken istincâ mahalli hesaba katılmaz. İmam Mu-hammed'e göre ise başka yerlere kıyasen namaza mani olan kısım istincâ mahalli de katılarak belirlenir. Allah ömrünü bereketlendirsin üstadın açıklaması bu şekildedir.
el-Kifâye'de de konu hakkındaki açıklama şöyledir: İkisi arasındaki fark, birincisinin dinen temiz olduğuna hükmedilen yer olmasıdır. Nitekim buranın suyla yıkanmadan taşla temizlenmesi durumda kişinin namazı ic-mâ ile sahih olur ve bu hakiki temizlik olarak kabul edilir. Bunun aksine az olan necasetin dînen temiz olduğuna hükmedilmemiştir. Bu şekilde namaz kılmak bize göre mekruh, İmam Şafiî'ye göre ise caiz değildir.
411. İsa b. Yezdâd'ın babasından nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), ¦"Biriniz küçük abdestini bozduğunda idrar sızıntısı kalmaması için cinsel \)rganını üç defa sıvazlasın" Hadisin ravilerinden Zem'a bu kadarının yeterli olduğunu söylemiştir.[84]
Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Zem'a'nın açıklaması dışında İbn Mâce rî-vayet etmiştir. Hadisin isnadında meçhul olduğu söylenen İsa b. Yezdâd bulunmaktadır. Ancak Meanau'z-zevâid'de (1, 84) de zikredildiği gibi İbn -libbân onu es-Sikâf ında zikretmiştir. Tespitlerimize göre Azîzî (I, 106) de ıadisi İsa b. Yezdâd vasıtasıyla ve İbn Mâce lafzıyla rivayet ettikten sonra mun Ahmed b. Hanbel ve Ebû Davud'un MerâsîVinde İsa

b. Yezdâd > babası isnadıyla aktarıldığını belirterek Şeyh'in, "Hadis sahihtir, İsa b. Yezdâd'ın güvenilir ve hadisin sahih olduğunu söyleyenlerin görüşü, onun meçhul olduğunu benimseyenlere tercih edilir" dediğini nakletmiştir.
İbn Hibbân, İsa b. Yezdâd'i es-Sikâfmda zikretmiştir. Babası Yezdâd'ı ise Abdülbâkî b. Kani' Mu 'cemü's-sahabe"de, İbn Mende Ma'rifetü's-sa-hâbe'do, İbn Abdilber ise el-İstîâb'da zikretmişlerdir. el-Cevherü'n-na-kfde (I, 28) zikredildiği üzere İbn Maîn, "İsa ve babası tanınmamaktadır. Onun babasından hadis aldığı da bilinmemektedir" demiştir. Tehzîbü't-Teh-zîb'te ise İbn Hibbân'ın, "Onun sahabe olduğu söylenmektedir. Ancak ben, Zem'a b. Salih vasıtasıyla rivayet edilen habere güvenmem" dediği nakledilmektedir. O bununla hadisin ravisini kastetmektedir. Ancak burada Zem'a b. Salih'in rivayetinde tek kalmadığını söylemeliyiz. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Zekeriya b. İshak ona mütabaat etmektedir. Hadisi Begavî Mu'temir b. Süleyman vasıtasıyla rivayet etmiştir. Yedi hadis hafızı bulunmaktadır. Âlimler Yezdâd'ın da onlardan biri olduğunu söylemiştir. Askerî (1,199-200) bazı âlimlerin onun Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yetiştiği görüşünde olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer ise el-İsâbe'de (I, 106) onu hem cahiliye hem İslâm döneminde yaşayıp Hz. Peygamber (s.a.v.)'i görmeyen muhadramlar arasında zikretmekte ki bunların Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayetleri ittifakla mürseldir. Ancak İbn Hacer daha sonra, "Ben onun Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yetiştiğini ilave ediyorum. Nitekim Taberî'nin Seyf vasıtasıyla nakline göre hicrî on iki yılında Irak'ın fethinde Beşir b. el-Hasasiye ve diğerleriyle birlikteydi" demektedir.
Bu durumda bize göre hadis mürsel-sahih ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Cinsel organını üç defa sıvazlasın bu onun için yeterlidir" ifadesinden anlaşıldığı üzere küçük abdestten sonra taşia taharetlenmenin vacip olmadığına delâleti açıktır. Bu yeterli olduğuna göre ayrıca taş kullanmaya gerek yoktur. Aşağıda zikredileceği üzere küçük abdestten sonra taş ve benzeri şeyleri kullanmak sünnettir.
412. Hz. Ömer (r.a.)'in küçük abdestini bozduktan sonra cinsel organını toprakla sildikten sonra orada bulunanlara dönüp, "Biz böyle öğrendik" dediği rivayet edilmiştir.[85]
Mecmau 'z-zevâid'de (I, 106) zikredildiği üzere söz konusu haberi Tabe-rânî el'Mu'cemü'l-evsat'ta rivayet etmiştir. İsnadında zayıf ravilerden Ravh b. Cenah bulunmaktadır. Tespitlerimize göre Ravh'ın güvenilirliği
ıakkında ihtilaf edilmiştir. Nitekim Tehzîbü't-Tehzîb (III, 212) ve Mîzânü'l-l'tidârde (I, 34) zikredildiği üzere Duhaym onun sika olduğunu söylemiş-ir. Şu halde hadis hasendir.
Söz konusu rivayette Hz. Ömer(r.a.)'in, "Biz böyle öğrendik" ifadesin-len küçük abdesti bozduktan sonra da büyük abdestten sonra da olduğu gi->i taş ve benzeri şeylerle istincâ yapmanın sünnet olduğu açıkça zikredil-nektedir. Ülkemizde (Hindistan) taklide karşı olduklarını iddia eden bazı gruplar buna karşı çıkarak, "Küçük abdestten sonra taşla temizlenmenin iünnet olduğuna dair sahih bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sadece büyük ıbdestten sonra yapılan temizlikte sünnettir" demektedirler. Bunların kü-ük abdestten sonra ayrıca suyla temizlik yaptıklarını görürsün. Onlar kü-ük abdestten sonra taş kullanarak istibrâ yapmazlar. Yemin ederim ki Hz. *eygamber (s.a.v.)'in, "İdrardan sakının, çünkü kabir azabının çoğu idrar ıbebiyledir"[86] anlamındaki hadisinden başka hiçbir beyan olmasa, sırf m bile bunun sünnet olması için yeterli bir delildir. Nitekim özellikle in-aniarın mesanelerinin dar olduğu günümüzde küçük abdestten sonra sade-
suyla idrar sızıntısından korunmanın mümkün olmadığı bilinmektedir, jra mesanelerin dar olması sebebiyle belirli bir müddet idrar akıntısı ke-ilmemektedir. Hadis usulünde Hz. Ömer (r.a.)'in, "Biz böyle öğrendik" :klindeki açıklamasının merfû hadis kabul edildiği bilindiği halde küçük bdestten sonra taşla temizliğin sünnet olmadığı nasıl söylenebilir?
Şafiî büyük abdestten sonra üç taşla temizlenmeyi vacip gördüğü gibi hopal Emiri Seyyid Sıddîk Hasan Han da küçük abdestten sonra üç taşla :mizlenmenin vacip olduğunu söyleyerek yadırganacak bir görüş ortaya tmıştır. O er-Ravdatü'n-nediyye'de (s. 21-22) şöyle demektedir: Konuyla gili delillerde taşla temizlenmenin büyük abdest, küçük abdest veya her risi hakkında olduğuna dair bir belirleme bulunmamaktadır. Zira sahâbî-in, "Bizim üçten az taşla istincâ etmemiz yasaklanmıştı" ifadesi, küçük)dest, büyük abdest, veya her ikisi hakkında da olabilir. Sahâbînin, "Hz. Peygamber (s.a.v.) bize üç taşla temizlenmeyi emrederdi" ifadesinde de küçük abdest, büyük abdest, veya her ikisi birlikte kastedilmiş olabilir. "Biriniz helaya giderse"[87] hadisinde geçen "el-ğâit" kelimesi dil âlimlerinin ifade ettiği gibi büyük abdest bozmak değil hela anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Üç taşla istincâ edin" hadisi de küçük abdest, büyük abdest, veya her ikisi hakkında da olabilir. "Temizlenmek üzere yanma üç tas alsın, bu yeterlidir"[88] hadisi de hem küçük abdest ve hem de büyük abdestle ilgili olabilir. "Üç taşla istincâ edin"[89] hadisi de hem küçük hem de büyük abdeste şamildir. "Hz. Peygamber (s.a.v.) taharetlenmenin en az üç taşla olmasını emretti" (Müslim, "Taharet", 57) şeklindeki sahabe açıklamaları da aynı anlamdadır. Bütün bu açıklamalarda küçük abdestteki temizliğin büyük abdestteki gibi başka bir ifadeyle en az üç taşla olduğu görülmektedir. Gerek din gerekse dil açısından buna aykırı bir şey nakiedilmemiştir. "İstitâbe: avret yerlerini temizledi" kelimesi de hem cinsel organı hem de makatı temizlemek anlamına gelmektedir. Nitekim kelimeyle ilgili en-Nihâye'de şöyle denilmektedir: "el-İstitâbe ve el-İtâbe" kelimeleri taharetlenmeden kinayedir. Bu kelime kadınların da büyük abdest ve küçük abdest bozduklarında veya her ikisini birlikte yaptıklarında taşia istincâ etmelerinin vacip olduğuna delâlet etmektedir. Taklide karşı oldukların iddia edenlerin küçük abdestten sonra bir taşla bile olsa taharetlenmeye karşı çıkarken emirlerinin erkek ve kadınların büyük ve küçük abdestten sonra hem de üç taşla taharetlenmeyi vacip gördüğünden habersiz oldukları anlaşılmaktadır. Bunların hepsi sağlam olmayan delile dayanmıştır. Zira bunların esas aldığı husus, konuyla ilgili delillerde söz konusu edilen taşla temizlemenin sadece cinsel organı, dübürü veya her İkisini birlikte kapsadığına delâlet eden bir açıklamanın bulunmamasıdır. Bu ise yanlıştır. Çünkü aşağıda zikredeceğimiz üzere üç taşla temizlenmenin büyük abdestle ilgili olduğuna delâlet eden rivayet bulunmaktadır.
413. Hz. Ömer (r.a.)'iii azatlısı Yesar b. Nümeyr şöyle anlatmaktadır: Hz. Ömer küçük abdestini bozup da istincâ edeceğinde bana, "İstincâ edebileceğim bir şey ver" derdi. Ben de ona bir çöp veya taş verirdim. Bazen de o cinsel organını yıkamaz bir duvara veya yere sürerek istincâ ederdi.
Kenzii'l-ummâl'de (V, 127) zikredildiği üzere haberi et-Turfukî rivayet etmiştir. O söz konusu haberi Resâilü'l-erkân'da nakletmiş ve Beyha-kî'nin onun hakkında, "Konuyla ilgili en sahih rivayet budur" dediğini haber vermiştir. Aynı bilginin Abdülhak tarafından da ifade edildiği thyâü's-sünen'de (I, 158) zikredilmektedir.
Haberin taş veya çöple taharetlenmeye delâleti açıktır. Yesar b. Nü-meyr'in, "Yıkamazdı" ifadesi yıkamanın vacip olmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu, yıkamanın mendup olmasına engei değildir. Bu başka hadislerle de sabittir. Nitekim Hz. Ömer (r.a.)'in başka bir açıklamasında yıkamanın mendup olduğu anlaşılmaktadır. Muhammed b. Hasan eş-Şeybâ-nî'nin Muvatîa'mda (s. 50) Malik b. Enes'ten sahih bir isnadla rivayetine göre Hz. Ömer (r.a.), "İzarının altındakini yıkar. Biz böyle yapardık, suyla temizlenmeyi başka şekilde temizliğe tercih ederdik" demiştir.
414. İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Küba ahalisi hakkında "Orada iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır" [90]âyeti nazil olduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara nasıl temizlendiklerini sordu. Onlar da, "Taşla taharetlendikten sonra suyla da temizleniyoruz" diye cevap verdiler.[91]
Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. İsnadında Muhammed b. Abdülaziz b. Ömer ez-Zührî bulunmaktadır. Mecmau'z-zevâicTde (1,56) zikredildiği üzere Buhârî ve Nesâî başta olmak üzere hadis münekkitleri onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Hacer'in et-Telhîsü'l-habîr'dt naklettiğine göre Nevevî haberle ilgili şöyle demiştir: Hadisin bütün isnadlarında Küba ahalisinin suyla istincâ ettikleri zikredilmekle birlikte hem suyla hem de taşla taharetlendikleri bulunmamaktadır. Bu konuda İbnü'r-Rif'a da Nevevî'ye katılmış, benzeri açıklamayı Muhibbü't-Taberî de yapmıştır.
Zayıf da olsa Bezzâr'ın rivayeti onların aleyhine bir delildir. Tespitlerimize göre onun çok fazla zayıf olmadığına dair deliller bulunmaktadır. Aksi taktirde onu burada zikretmeye gerek duyulmazdı. Onu destekleyen bir rivayet yukarıda geçmişti. Bir diğeri de aşağıda gelecektir.
Bize göre haber büyük ve küçük abdeste şamildir. Haberden küçük ab-destte hem taş hem de suyla temizlenmenin mendup olduğu anlaşılmaktadır. Haber, küçük abdestte taşla temizlenmenin bid'at olduğunu ileri sürenlerin görüşlerini de çürütmektedir. Mukaddimede zikrettiğimiz üzere zayıf rivayet mendupiuğun tespiti için yeterlidir. Bu seviyedeki rivayetler fezâil konularını tespit için kullanılabilmektedir.

3. Helaya Girerken Üzerinde Mukaddes İsimler Bulunan Eşyaların İçeri Sokulmaması

415. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) helaya girerken yüzüğünü çıkarırdı.[92]
Neylü'l-evtâr'da (1, 72) da ifade edildiği gibi hadisi dört sünen müellifi de rivayet etmiş ve Tirmizî onun sahih olduğunu söylemiştir. Azîzı'de (III, 125) ise hadisin İbn Hibbân'ın Sahihti ile Hâkim en-Nîsâbûrî'nin el-Müs-tedrek'inâe de rivayet edildiği ifade edilmekte ve "Üstat hadisin sahih olduğunu söylemiştir" denilmektedir. el-Mişkâf ta zikredüdiği üzere hadisin Buhârî rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yüzüğünde birincide "Mu-hammed", ikincide "Resul" üçüncüde ise "Allah" olmak üzere üç satır bulunduğu zikredilmektedir.
Müellif hadis hakkında şöyle demektedir: İlgili hadislerin konuya delâletleri açıktır. Enes b. Malik (r.a.) rivayeti tenkit edilmiştir. Ancak Münzi-rî, "Tespitlerime göre doğrusu onun sahih olduğudur. Çünkü Neylü'l-ev-/ar'da da ifade edildiği gibi bütün ravileri güvenilirdir" demiştir.

4. Büyük veya Küçük Abdestte Ön ve Arkanın Kıbleye Dönülmemesi

416. Ebû Eyyüb (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye önünüzü veya arkanızı dönmeyin, doğuya veya batıya dönün" Hadisin ravisi Ebû Eyyüb (r.a.), "Şam'a geldiğimizde tuvaletlerin kıbleye doğru yapıldığını bulduk. Biz de abdest bozarken kıbleye doğru dönüyor sonra da Allah'tan af diliyorduk" demiştir. (Müslim, 'Taharet", 59)
417. Ma'kıl b. Ebî Ma'kıl el-Esedî (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.) büyük ve küçük abdest bozarken iki kıbleye yönelmemizi yasakladı. (Ebû Dâvûd, "Taharet", 5)
Hadisi rivayet eden Ebû Dâvûd sıhhati hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır.
Hadislerle ilgili müellif şöyle demiştir: Söz konusu iki hadisin büyük veya küçük abdestte ön veya arkanın kıbleye dönülmeyeceğine delâletleri açıktır. Avnü'l-ma'bıuVĞa (1,7) Ma'kil rivayeti altında şöyle denilmektedir: İki kıbleyle Kabe ve Beytü'l-makdis (Kudüs) kastedilmektedir. Bu, Bey-tü'1-makdis'in aynı zamanda müslümanların da kıblesi olmasından dolayı olabileceği gibi bu durumda arkamızın Kabe'ye gelmesi sebebiyle de olabilir. Zira Medine'de Beytü'l-makdis'e dönen kimse arkasını Kâbeye dönmüş olur.
Bize göre hadis Beytü'l-makdis'e yönelmenin yasakiığına delil olmaz. Çünkü ihtimalin bulunduğu yerde delilden bahsedilemez. et-Terğîb'de (I. 35) büyük ve küçük abdest bozarken kıbleyi önümüze veya arkamıza almanın yasaklandığı başka sahih ve meşhur hadislerde de belirtildiği ifade edilmektedir.
Konu ile ilgili sözü edilen hadislerle çelişen başka rivayetler de bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:
1. Neylü'l-evtâr'âa (I, 78) zikredildiği üzere İbn Ömer şöyle demiştir: "Bir gün Hafsa'nın evinin damına çıkmıştım. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i önünü Şam, arkasını ise Kabe'ye dönük olarak abdest bozarken gördüm."[93]
Fethu'l-bârfdt (1,217) hadisin Hakîm et-Tirmizî tarafından sahih bir is-nadla ve "O (s.a.v.)'i helada gördüm" lafzıyla rivayet edildiği kaydedilmektedir.
2. Diğer bir rivayet Ebû Dâvûd tarafından nakledilen ve sıhhatiyle ilgili gerek Ebû Dâvûd gerekse Münzirî tarafından açıklama yapılmayan hadistir. Neylü'l-evtâr (l, 81) ve Fethu'l-bârfâz hadisin Ebû Dâvûd ve Hâkin-en-Nîsâbûrî tarafından hasen bir isnadla rivayet edildiği kaydedilmektedir Buna göre Mervan el-Asfar şöyle anlatmıştır: İbn Ömer (r.a.)'yı kendisiyk kıble arasına hayvanını çöktürdükten sonra küçük abdestini bozarken gördüm. "Ebû Abdurrahman, kıbleye karşı abdest bozmak yasak değil mi? di ye sordum. O, "Evet, ancak bu yasak açık arazidedir. Kıbleyle aranda bii sütre bulunuyorsa bunda bir sakınca yoktur" cevabını verdi.[94]
3. Başka bir rivayet Nevevî'nin Şerhu Müslim'de (I, 130) de zikrettiğ Cabir b. Abdullah (r.a.)'in naklettiği hadistir. Buna göre Cabir b. Abdullal (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) küçük abdest bozarken kıb leye yönelmeyi yasaklamıştı. Ancak ben vefatlarından bir yıl kadar önce C (s.a.v.)'i küçük abdestini bozarken kıbleye yöneldiğini gördüm." Hadis Ebû Dâvûd, Tirmizî ve diğer hadis âlimleri rivayet etmişlerdir.[95] İsnad hasendir.
4. Diğer bir rivayet Nevevf de kaydedilmektedir. Buna göre Hz. Aiş (r.anhâ) şöyle anlatmıştır: Abdest bozarken bir takım insanların Kabe'ye önlerini dönmelerini mekruh saydıkları haberi ulaşınca Hz. Peygamber (s.a.v.), "Öyle mi yapıyorlar? Oturağımın yönünü kıbleye çevirin" dedi. Hadisi Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce hasen bir isnadla rivayet etmiştir.[96] Bu rivayetlerle ilgili cevap olarak şunları söylemeliyiz:
Birinci hadiste zikredilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz konusu tavrı belirli bir mazeret sebebiyle ilgili olabilir. Belki de Hz. Peygamber (s.a.v.) yönünü Kâbeye karşı çevirmemişti. Fakat İbn Ömer (r.a.) O (s.a.v.)'in tam olarak göremediği için kıbleye karşı yöneldiğini zannetmiş ve öylece nak-İetmiştir. Üstadımız da bu görüştedir.
îkinci rivayette zikredilen İbn Ömer (r.a.)'nm kendi içtihadıdır. O bu konuyu namazdaki sütreye kıyaslamiştır. Bilindiği gibi namaz kılan kimsenin önünden geçilmez. Ancak namaz kılan önüne sütre koyduğu zaman önünden geçilebilir. İbn Ömer (r.a.) buna kıyasla normalde küçük abdest bozan kimsenin kıbleye dönemeyeceğini ancak önünde bir sütre bulunduğunda Kabe'ye yönelerek küçük abdest bozabileceğini söylemiştir. Üstat merfû hadisin bulunduğu yerde böyle bir izaha gitmenin kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.
Üstadın da ifade ettiği gibi üçüncü rivayette zikredilen tavrı da Hz. Peygamber (s.a.v.) belirli bir mazeret sebebiyle yapmış olabilir.
Dördüncü rivayet hakkında onun sıhhatiyle ilgili ihtilafın bulunduğunu hatırlatmak gerekir. Nitekim Neylü'l-evtâr'da (1,76) zikredildiği üzere bazı münekkitler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda onun sahih olduğunda ittifak edilen hadisle çelişmesi söz konusu değildir.
Neylü'l-evtâr'âa (I, 75) ve Fethu'l-bârVdç. zikredildiği üzere âlimlerin çoğu konuyla ilgili İbn Ömer (r.a.)'mn ayırımı esas alan görüşünü benimsemiştir.

5. Sağ Elle Taharetlenmenin Yasaklığı

Bu başlık altında sağ elle ve kemik ile hayvan tersi kullanarak taharetlenmenin yasakliği konusu incelenecektir.
418. Selman-i Farisî (r.a.) şöyle anlatmaktadır: Müşrikler, "Adamınızın size tuvalete gitmeyi de Öğrettiğini görüyoruz" deyince ben onlara, "Evet, o (s.a.v.) sağ elimizle taharetlenmeyi ve abdest bozarken kıbleye dönmemizi, bu iş için hayvan tersi ve kemik kullanmayı, üç taştan aşağısıyla temizlenmemizi yasaklamaktadır" diye cevap verdim.
Hadisi Dârekutnî (Sünen, 1,54-55) rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Benzeri bir rivayet Müslim'de de bulunmaktadır.
419. Abdullah b. Ebî Katâde'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Küçük abdestinizi bozduğunuzda sağ elle cinsel organınızı tutmayın, sağ elle istincâ etmeyin, su içerken kabın içine üfleme-yin." (Buhârî, "Vudu", 18)
Hadislerle ilgili müellifin açıklamaları şöyledir: Hadislerin konuya delâleti açıktır. Buhârî rivayeti yenilebilecek maddelerle taharetlenmenin haram olduğuna da delâlet etmektedir. Hayvan tersi ile temizlik olur mu? sorusu akla gelmektedir. Tecrübeler hayvan tersi ile temizlik olacağı yönündedir. Bu durumda onunla yapılan taharetlenme ile temizliğe hükmedilece-ğinde şüphe yoktur. Ancak Dârekutnî'nin isnadının sahih olduğunu belirterek merfû olarak rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) hayvan tersi ve kemikle istincâyı yasaklamış, "Onlarla temizlik yapılmaz" buyurmuştur. Üstadın da ifade ettiği üzere bu hadis, onlarla yapılan temizlenmenin emredilen vasıtalarla ve arzulandığı gibi olmayacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Üstadın konuyla ilgili Neylü'l-evtâr'dâ (1,95) zikredildiğine işaret ettiği Buhârî'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadis ise şöyledir: Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v,)'in abdest alması ve ihtiyacı için bir kapla suyunu taşırdı. Bu amaçla Hz. Peygamber (s.a.v.)'i takip ettiği bir gün Resûlullah (s.a.v.), "Sen kimsin?" diye sordu. O, "Ebû Hureyre" deyince, Hz. Peygamber (s.a.v.), "Temizlenmem için bana taş getir, kemik ve hayvan tersi getirme" buyurdu. Ebû Hureyre sözlerine şöyle devam etti: Elbisemin bir ucuna toplayarak getirdiğim taşlan yanına bırakıp uzaklaştım. Hz. Peygamber (s.a.v.) ihtiyacını bitirince yanına giderek, "Neden kemik ve hayvan tersi getirme buyurdunuz?" diye sordum. Resûlullah (s.a.v.), "Onlar cinlerin yiyeceklerindendir. Nusaybin cinleri bana geldiklerinde -ki onlar ne iyi cinlerdir- benden yiyecek istediler. Bunun üzerine ben rastladıkları her kemik ve hayvan tersinde onların yiyeceği olması için Allah'a dua ettim" buyurdu.

6. Taharetlenmede Tek Sayıya Riayetin Müstehaplığı

Bu başlık altında taharetlenmede tek sayıya riayetin müstehap olduğu, çift sayıda yapılmasının ise mekruh olmadığı konusu incelenecektir.
420. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, "'Taşla temizlik yapan tek sayıya riayet etsin. Böyle yapan iyi yapmakla beraber yapmayana günah yoktur" buyurmuştur.[97]
Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş fakat sıhhatiyie ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Zeylaî'nin zikrettiği gibi (Nasbu'r-râye, I, 14) hadisi İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, Beyhakî ve İbn Hibbân da rivayet etmiştir.
Hadisle ilgili müellifin açıklaması şöyledir: Hadisin taşla temizlik yapanın tek sayıya riayet etmesinin müstehap, böyle yapmamanın ise mekruh olmadığına delâleti açıktır. Bu, taşla temizlik yapılmasıyla ilgilidir. Başka bir delil bulunmadıkça diğer temizlik vasıtaları hakkında da hükmün böyle olduğu söylenemez. Tâbiu'l-âsâr'da zikredildiği üzere üçten az taşia temizliğin yasaklanmış olması tenzihen mekruhluk, üç taşla temizliğin emredilmiş olması da mendupluk içindir.

7. Tuvalete Girerken ve Çıkarken Okunacak Duâ

421. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber, "Helaya girerken, 'Bismillah her türlü maddi pislikten ve şeytani vesveseden Allah'a sığınırım'deyin" buyurmuştur.[98]

Kenzü'1-ummâVğ& (V, 86) zikredildiğine göre hadisi, Umerî Amelü'l-yevm ve'l-leyle'âe rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. İbn Hacer Fethu'l-bârfâe (I, 214) hadisi "el-ğâit" yerine "el-helâ" lafzıyla naklettikten sonra, "İsnadı Müslim'in şartına uygundur" demiştir.
422. Hz. Aişe (r.anhâ) Resûlullah (s.a.v.)'in heladan çıktığında; "(Alla-hım) Affını isterim" diye dua ettiğini rivayet etmiştir.[99]
Hadisi Nesâî dışındaki Kütüb-i sitte müellifleri rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî ve Ebû Hatim hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. el-Bed-rü'l-müntr'ĞQ, "Hadisi Dârimî rivayet etmiş, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân da onun sahih olduğunu söylemişlerdir" denilmektedir. Aynı bilgiler Ney-lü'l-evtâr'da (I, 71) da zikredilmektedir.
423. Hz. Ali (r.a.)'in nakline göre Resûlullah (s.a.v.), "Helaya girildiğinde 'Bismillah' denilmesi insanın avret yeri ile cinlerin görmesi arasına perde olur" buyurmuştur.[100]
Azîzî'nin (II, 312) belirttiği üzere hadisi İmam Ahmed b. Hanbel, Tirmi-zî ve sahih bir isnadla İbn Mâce rivayet etmiştir.
424. Enes b. Malik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) heladan çıktığında, "Beni sıkıntıdan kurtaran ve afiyette kılan Allah'a hamdolsun" diye dua ederdi.
Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir. el-Câmiu's-sağîr'de zikredildiği üzere Nesâî ise bu hadisi Ebû Zer (r.a.)'den nakletmiştir. el-Câmiu's-sağîr' de onun sahih olduğuna da rumuz ile işaret edilmiştir.
Müellif hadislerin tuvalete girerken ve çıkarken okunacak dualara delâletlerinin açık olduğunu söylemiştir.

8. Taharetlenmenin Üç Taşla Yapılmasının Vacip Olmadığı

Bu başlık altında taharetlenmenin üç veya tek sayıdaki taşla yapılmasının vacip değil müstehap olduğu incelenecektir.
425. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Biriniz taşla taharetlendiğinde tek sayıdaki tasla temizlensin. Zira Allah tektir, teki sever. Nitekim o gökleri yedi, yeri de yedi kat olarak yaratmıştır. Tavaf da yedi defadır" buyurmuş ve daha başka örnekler zikretmiştir.[101]
Hadisi Bezzâr ve Taberânî el-Mu'cemü'l-evsat'ta rivayet etmişlerdir. Taberânî rivayetinde "şeytan taşlamanın da yedi olduğu" ilavesi bulun* maktadır. Mecmau'z-zevâid'âc (I, 85) isnadda yer alan şahısların Sahih*m raviieri olduğu ifade edilmektedir.
"Nitekim o gökleri yedi... yaratmıştır." beyanından da anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Allah tektir, teki sever" ifadesi taşla temizlenme de dâhil bütün fiilleri kapsar. Âlimler bütün fiillerde tek sayısına riayet etmenin vacip değil mendup olduğunda icmâ etmişlerdir. Taşla temizlenmede de durum aynıdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Allah tektir, teki sever" ifadesi, "Biriniz taşla taharetlendiğinde tek sayıda taşla temizlensin" beyanının gerekçesi (illet) gibidir. Hüküm varlık ve yokluk bakımından illete bağlıdır. Burada illet sadece mendupluk ifade etmektedir. Böylece taşla taharetlenmenin tek sayıya riayetle yapılmasının vacip olduğu görüşünün yanlışlığı ortaya çıkmaktadır. ed-Dürfdt (i, 348) zikrediidiği üzere vaciplik hükmü, İmam Şafiî'nin görüşüdür. Üç taşla temizlenmek bize göre ise müstehaptır. Hadis, taharetlenmede üç taş kullanmanın vacip olmadığına da delâlet etmektedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) tek sayıya riayeti emrettikten sonra verdiği örneklerde yedi rakamını zikretmiştir. Bu, tek sayının üç veya yedi gibi bir sayı olabileceğini göstermektedir. el-Cevherü'n-nakî'âe şöyle denilmektedir: "O gökleri yedi kat olarak yaratmıştır" hadisi Beyhakî'nin yorumladığı gibi üçten sonraki tek sayıya deİâlet etmez. Çünkü hadiste tek sayılar söz konusu edilmiştir. Özellikle yedi sayısı kastedil şeydi, hadiste emredildiği için yedi taşîa taharetlenmek vacip olurdu. Halbuki yedi taşla tahâretleniieceğini söyieyen herhangi bir âlim bulunmamaktadır. Bu durumda kastedilenin herhangi bir tek sayı olduğu anlaşılmaktadır.
426. Ukbe b. Amir (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) gözlerine sürme çektiğinde tek sayıda çekerdi. Taşla taharetlendiğinde tek sayıda taşla temizlenirdi.[102]
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de rivayet etmiştir. Mecmau'z-ze-vâid'de (1,85) isnadındaki İbn Lehîa'nın zayıf olduğu belirtilmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bize göre İbn Lehîa hasenü'I-hadîs (rivayetleri hasen), bir ravidir. Dolayısıyla rivayeti hasendir.
Hadis tek sayıya riayet bakımından taharetlenme ile sürme çekmenin aynı hükümde olduğuna delâlet etmektedir. Sürme çekmenin tek sayıda olmasının vacip olduğunu söyleyen herhangi bir âlim yoktur. Şu halde taharetlenmede de vacip olmayacaktır. Sürme çekmenin tek sayıda yapılması mendup olduğu gibi taharetlenmede de menduptur.
427. Tarık b. Abdullah (r.a.)'m nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Taşla taharetlendiğinizde tek sayıda taşla temizlenin. Abdest aldığınızda burnunuzu temizleyin" buyurmuştur.
Mecmau'z-zevâid'de (I, 211) zikredildiğine göre hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'Ğe, (VIII, 314) rivayet etmiştir ve ravileri güvenilirdir.
Hadiste burun temizliği emredilmektedir. Karşı mezhepten olanlar bunun vacip değil mendup olduğu görüşündedirler. Bize göre Hz. Peygam-ber'in "Taşla taharetlendiğinizde tek sayıda taşla temizlenin" beyanı da aynı şekilde mendupluk ifade etmektedir. Aksini iddia ederek aynı hadiste zikredilen bu iki hususun birbirinden farklı olduğunu ileri sürenin iddiasına delil getirmesi gerekir. Taharetlenmenin üçten az taşla yapılmasındaki yasak ise daha azıyla genellikle temizliğin olmaması sebebiyle tenzihen mekruhluk ifade eder.
428. Ebû Eyyüb el-Ensârî (r.a.)'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Büyük abdestten sonra üç taşla temizlenmeniz yeterlidir" buyurmuştur.
Heysemî'nin Mecmau'z-zevâid'de (I, 211) hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Hadisi Taberânî el-Mıî'cemü'l-kebîr"de (IV, 174) ve Mu'cemü'l-ev-safta rivayet etmiştir. Ebû Eyyüb el-Ensârî (r.a.)'den rivayette bulunan Ebû Şuayb dışındaki ravileri güvenilirdir. Onun hakkında ise cerh veya ta'dil ile ilgili bilgi bulamadım.
Mukaddime 'de de açıkladığımız üzere bize göre bu ve benzeri ravilerin rivayetleri delil olarak kullanılabilir.
Hadis yukarıdaki açıklamamızı desteklemektedir. Şerhu'l-Münye'dt (s. 29) de ifade edildiği üzere genellikle temizlik ancak üç taşla gerçekleşmektedir. Buna dair emir kipi, bu gerçekliğin göz önüne alınmasının bir sonucudur ve asıl maksat temizliğin yapılmasıdır. Hadisteki "tegavveta: büyük abdesti bozdu" kelimesinden anlaşılan sözü edilen üç taşla taharetlenme emrinin makatta bulunan pislikleri temizlemeye yönelik olduğu idrar sonrasında cinsel organın da üç taşla temizlenmesi gereğinin bulunmadığıdır. Zira "tagavvut" kelimesi hemen her zaman için büyük abdest bozmayı ifade için kullanılmakta aşağıda daha açık ifade edileceği üzere küçük abdest bozmayı ifade için kullanılmamaktadır.
429. Sehl b. Sa'd'ın nakline göre büyük abdest sonrasında yapılacak temizlik sorulduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.), "Biriniz üç taş bulamaz mı? İki taş makatın kenarları kenarı bir taş da ortası içindir" diye cevap vermiştir.[103]
Mecmau'z-zevâid'de (1,86) zikredildiği üzere hadisi Taberânî el-Mu'ce-mü'l-kebîr'de (VI, 121) rivayet etmiştir. Ebû Zür'a isnadında bulunan Atîk b. Ya'kûb ez-Zübeyrî'nin İmam Malik'in sağlığında Muvatta'ı ezberlediğini söylemiştir. Lisânü'l-Mîzân'da (IV, 130) zikredildiğine göre Dârekutnî onun sika olduğunu belirtmiş, İbn Hibbân da onu es-Sikâf ma almıştır. Dârekutnî Sünerf'mdt (1,21) hadisin hasen olduğunu ifade etmiştir.
Hadisin taharetlenmede üç taş kullanmanın müstehap olduğuna delâleti açıktır. Hadis ayrıca söz konusu sayının özellikle dübürü temizlemekle ilgili olduğunu da ortaya koymaktadır. Hadis, Bhopal emiri Sidik Hasan Han'ın üç taşla temizlenme emrinin büyük abdeste has olmadığı, küçük ab-destten sonra da üç taşla temizlenmenin vacip olduğu görüşünü de reddetmektedir. Hadis, büyük ve küçük abdest birlikte yapıldığında tek sayıda ve üç taş kullanmanın vacip olmadığına da delâlet etmektedir. Zira hadis üç taşı makat temizliğine tahsis etmektedir. Bu durumda idrar yolunu da silmek için ayrıca dördüncü bir taşa ihtiyaç olacaktır. Aksi takdirde dübür için kullanılan taşlardan biri tekrar kullanılacaktır. Bunun ise temizleme yerine ilgili uzvu kirleteceğinde şüphe yoktur.
430. Esved'in nakline göre Abdullah şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v.) büyük abdeste çıktığında kendisine üç taş getirmemi emretti. İki taş buldum, üçüncüsünü bulamadım. Onun yerine bir hayvan tersi getirdim. Resûluilah (s.a.v.) iki taşı aldı, hayvan tersini atarak, "Bu pistir" buyurdu. (Buhârî, "Vudû", 20)
Tahâvî Şerhu meâni'l-âsâf'da (1,73) söz konusu hadisi istincâda tek sayıda ve üç taş kullanımının vacip olmadığına delil teşkil ettiğini belirterek şöyle demiştir: Hadiste Abdullah (r.a.)'e "Bana üç taş getir" buyurması Hz. Peygamber (s.a.v.)'in büyük abdestini taş bulunmayan bir yerde yaptığını göstermektedir. Nitekim eğer orada taş bulunsaydı, başka bir yerden taş getirilmesini istemezdi. Abdullah (r.a.) O (s.a.v.)'e iki taş bir hayvan tersi getirdiğinde taşlan almış hayvan tersini ise atmıştır. Bu durum Resûluilah (s.a.v.)'İn kendisine getirilen iki taşı kullandığını ve onlarla taharetlenmenin yeterli olduğunu da göstermektedir. Zira iki taşla temizlik yeterli olmasıydı, iki taşla yetinmez Abdullah (r.a.)'e üçüncü taş aramasını emrederdi. Üçüncü taşı istememesi, İki taşla yetinmesi görüşümüzü desteklemektedir. Konuyla ilgili sahih rivayetlerden varılan sonuç budur.
İbn Hacer Fethu'l-bârî'&z (i, 255) buna itiraz sadedinde Tahâvî'nin konuyla ilgili Ahmed b. Hanbel'in Müsned'lnĞt (I, 450) rivayet ettiği hadisi gözden kaçırdığını söylemiştir. Onun Ma'mer > Ebû İshak > Alkame > İbn Mes'ûd (r.a.) isnadıyla rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber

(s.a.v.) hayvan tersini atarak, "O pistir, bana taş getir" buyurmuştur. İsnaddaki raviler güvenilirdir. Dârekutnî'nin '{Sünen, I, 55) naklinde hadisi Ebû İshak'tan zayıf ravilerden Ebû Şeybe ei-Vâsıtî de rivayet etmek suretiyle Ma'mer'i des-1 tekiemiştir. Güvenilir ravilerden Ammar b. Ruzeyk de Ebû İshak'tan rivayet ederek her ikisini de desteklemiştir. Ebû İshak'ın Alkame'den hadis işitmediği söylenmiştir. Ancak Kerâbîsî onun bu hadisi Alkame'den işittiğini tespit etmiştir. Onu mürsel olarak rivayet ettiği kabul edildiği takdirde de desteklenmiş mürsel hem bize hem de muhaliflerimize göre delil teşkil etmektedir. Bu durumda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in taş bulunamayacağı sebebiyle üçüncü taşı getirmesini emretmediği ihtimalinden dolayı Tahâvî'nin sözü edilen hadisi delil olarak kullanması tartışmaya açıktır. Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in üçüncü taş yerine taşlardan birinin, diğer tarafını kullanma ihtimali de söz konusudur. Zira üç taştan asıl maksat üç defa silmektir. Bu ise tek taşla da gerçekleştirilebilir.

İbn Hacer'e Aynî'nin (Umdetü'l-kârî, 1,737) cevabı şöyledir: Ebû İshak'ın Alkame'den hadis işitmediğini ifade eden Tahâvî'nin onun rivayet ettiği hadisi nasıl gözden kaçırdığı söylenebilir? Ona göre sözü edilen hadis mun-katıdır. Muhaddisler böyle bir hadisle amel etmez. Ebû Şeybe el-Vâsitî ise zayıf bir ravidir. Onun desteklemesi dikkate alınmaz. Hadisçi olduğunu söyleyen bir kimse zayıf bir ravinîn rivayetinin destekleyici olduğunu nasıl ileri sürebilir?

Bize göre Aynî'nin cevabı doyurucu değildir. Zira muhaddisin munkatı hadisle amel edilmeyeceği görüşünü benimsemesi onunla amel edilebileceği görüşünde olan Hanefîlerin onu zikretmemesini gerektirmez. İbn Hacer'e verilecek cevap şöyle olmalıdır: Ebû İshak'ın söz konusu rivayeti Dârekutnî'nin isnadındaki problemlere rağmen eserine alması sebebiyle Buhârî'yi eleştirdiği hadislerdendir. Ebû İshak'ın onu rivayetinde birçok ihtilaf bulunması sebebiyle hadis isnad bakımından oldukça sorunludur. Nitekim Ebû İshak onu Ebû Ubeyde > babası; Abdurrahman'ı zikretmeden Esved > Abdullah; Abdullah b. Yezid > Esved; Alkame > Abdullah; Ebü'l-Ahves > Abdullah; Abdurrahman b. Esved > babası > Abdullah olmak üzere değişik şekillerde rivayet etmiştir. Buhârî'nin Sahîh'ine almış olduğu hadis bu sonuncu isnad ile olanıdır. İbn Hacer Fethu'l-bârîmukaddimesinde rivayetle ilgili söz konusu ihtilafları zikrettikten sonra şöyle demiştir: Hadis imamlarının açıklamalarından anlaşılan hadisle ilgili söz konusu is-nadlardan Tirmizî'nin tercih ettiği İsrail > Ebu Ubeyde < babası veya Buhârî'nin tercih ettiği Züheyr > Abdurrahman b. Esved > babası > İbn Mes'ûd (r.a.) isnadı tercih edilebilir. İbn Ebî Hatim'in nakline göre babası Ebû Hatim ve Ebû Zür'a da Tirmizî gibi düşünmektedirler. Dârekutnî ise, "Rivayetler arasında en iyisi bu gibi gözükmektedir. Ancak içimden bir his aksini söylemektedir. Çünkü Züheyr ve İsrail'e ulaşan isnadların diğerlerinden daha sağlam olduğu görülmektedir. Bu durumda hadisle ilgili zikredilen sorun (ızdırab) ortadan kalkmaktadır. Zira hadiste ızdırabtan bahsedebilmek için iki özelliğin birlikte bulunması gerekmektedir. Bunlardan biri, rivayetlerdeki ihtilafın eşit seviyede olması diğeri ise muhaddislerin prensipleri çerçevesinde ihtilafı gidermenin mümkün olmamasıdır. Burada Ebû İshak'la ilgili ihtilaflar eşit seviyede değildir. Çünkü Züheyr ve İsrail dışında ondan yapılan farklı rivayetlerden isnadı tenkit edilmeyeni yoktur. İhtilaf olan yerde görüşlerden birinin tercih edilmesi halinde o öne alınır. Sahih olduğu sabit olan bir hadis de, tercihe layık görülmeyen (atılan) bir hadis sebebiyle illetli (malûl) olmaz.

İbn Hacer burada daha önce söylediği sözleri unutmuş görünmektedir. Zira o, "O pistir, bana taş getir" ziyadesi bulunan, Ma'mer > Ebû İshak > Alkame isnadıyla rivayet edilen hadisin sahih olduğunu veTahâvî ile onun gibi düşünenlerin onu esas almaları gerektiğini söylemişti. Burada ise diğer isnadların eleştirildiğini belirterek Züheyr ve İsrail isnadlanyla rivayet edilen hadisin ona tercih edildiğini itiraf etmektedir. İbn Hacer zikrettiği ilavenin tercih ettiği iki rivayette değil tercih etmediği Ma'mer ve diğer is-nadlarla nakledilen rivayetlerde bulunduğunu bilmektedir. Eğer biz, tercih edilmeyen rivayetlerin sahih olduğunu kabul edecek olursak isnaddaki sorun (ıztırab) güçlenecek ve hadis bütünüyle delil olmaktan çıkacaktır. Burada İbn Hacer'in rivayetlerde sorun (ıztırab) bulunmadığı iddiasına cevap vermeye gerek duymuyoruz. Zira bu konuda yapılan, isnadlardan birini diğerlerine tercih etmektir. Buna göre Züheyr ve İsrail isnadları sahih diğer isnadlar ise sahih değildir. Bu sebeple de herhangi bir muhaddis veya fa-kihin onları delil olarak kullanması söz konusu olamaz. Sonuç itibariyle tercih edilen iki isnaddan biri ile sabit olmadıkça sözü edilen ziyadenin sahih kabul edilmesi kesinlikle mümkün olmaz.

Aynî (Umdetü'l-kârî, I, 737) şöyle demektedir: Ebü'l-Hasan b. Kassâr el-Mâlikî, "İbn Mes'ûd (r.a.)'in üçüncü taşı getirdiği de rivayet edilmiştir. Ancak bu sahih değildir" açıklamasını yapmıştır. Eğer bu rivayet sahih olsaydı, taharetlenmede üç taşı şart koşmayanlar için delil olurdu. Çünkü o takdirde Hz. Peygamber (s.a.v.) üç taşı hem büyük abdest hem de küçük abdest için kullanmış olacaktır. Bu da onun her biri için üçten az taş kullanması demektir. İbn Hazm'ın, "Bu yanlıştır. Çünkü hadis büyük abdest-ten taharetlenme hakkındadır. İdrardan temizlik ise istincâ olarak isimlendirilmez" açıklamasının yanlışlığı ise ortadadır. Bize göre bu izah, son derece güçlü ve yerindedir. Ona cevap vermek isteyen İbn Hacer de Fethu'l-bârî'de insan tabiatının asla kabul edemeyeceği mesnetsiz, tuhaf ihtimaller ileri sürmüştür.

İbn Hacer, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in taş bulunamayacağı sebebiyle üçüncü taşı getirmesini emretmediği ihtimalinden söz etmektedir. Aynî ona verdiği cevapta, "Tahâvî açık nassı delil olarak kullanmıştır. Bu, bir ihtimale dayanılarak nasıl reddedilebilir?" demektedir. İbn Hacer'in "Üçüncü taş yerine bir taşın diğer tarafını kullanmıştır" açıklamasına ise Aynî şöyle cevap vermektedir: Bu onların Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Üçten az taşla taharetlenmeyin" hadisini delil olarak kullanmaları ve temizlenmede üç taşı şart koşmaları görüşü ile çelişmektedir. (Umdetü'l-kârî, 1,738)

îbn Hacer (Fethu'l-bârî, I, 255) şöyle demektedir: Sonuç itibariyle onlar görüşlerini Hattâbî'nin dediği gibi delillendirmektedir. Buna göre amaç sadece temizlik ise belli sayıda taşla yapılmasını şart koşmanın bir anlamı yoktur. Sayı şartını lafzen zikretmiş ve temizliğin onunla olacağını ifade etmişse bu, ikisinin de birden vacip olduğuna delâlet eder. Bu, iddet beklemeye benzemektedir. Onda sayı şartı bulunduğu için ilk hayız süresinde rahmin boş olduğu bilinse de kadın iddetini beklemek durumundadır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in istincâda üçüncü taş yerine taşlardan birinin öbür tarafını kullanmış olacağı ihtimalinden hareketle Tahâvî'yi eleştiren îbn Hacer'in bu tavrı çelişkiden başka bir şey değildir. Konunun detayları hakkında bazı hususlar bulunmakla birlikte onları burada zikretmeye gerek görmüyoruz.

Şerhu'l-Vikâye'de (I, 21) istincânın yapılışı şöyle anlatılmaktadır: Erkek yaz mevsiminde birinci taşı arkadan öne doğru, ikinci taşı önden arkaya, üçüncüyü de arkadan öne doğru çekerek taharetlenir. Erkek kış mevsiminde ise birinci ve üçüncü taşları önden arkaya doğru çekerek taharetlenir. Bu, erkekler için söz konusudur. Kadınlar ise ferclerinin kirlenmemesi için hem yaz hem de kış mevsiminde ilk taşı önden arkaya doğru taharetlenirler.

İbn Abidîn'in Reddü'l-muhtâr'da (1,348) nakline göre Şerhu'l-Münye'de., "Kadınların önlerini taşla nasıl temizleyeceklerine dair üstatlarımızın görüş beyan ettiklerini görmedim" denilmektedir. Ancak tespitlerimize göre el-Gazneviyye'de istibrâ[104] dışında kadınların da aynen erkekler gibi tahâretlenecekleri ifade edilmektedir. Kadınlar için istibrânm söz konusu olmadığı bilinmektedir. Onlar gerek büyük abdest gerekse küçük abdestten sonra bir müddet bekleyip ön ve arkalarını önce taşla silerek daha sonra da suyla temizlenirler. Tespitlerimize göre Hz. Aişe (r.anhâ)'nm, "Kadının önünü yıkayarak taharetlenmesi sünnettir" dediği rivayet edilmiştir. Mecmau'z-zevâ-id'de (I, 213) zikredildiğine göre Bezzâr'ın rivayet ettiği haberin isnadında bulunan Leys b. Ebî Süleym müdelüstir ve burada da "an" lafzıyla rivayette bulunmuştur. Ancak tespitlerimize göre Leys, İmam Müslim'in ravilerin-den sadûk (doğru sözlü) bir ravidir. Heysemî'nin dışında onun müdelüs olduğunu söyleyen bir âlim de bilinmemektedir. İbn Hacer de onu Tabaka-tü'l-müdellisîri'ine almamıştır. Muhtemelen o nadiren tedlis yapmaktaydı. Tabakâtü'l-müdellisîri'İnde (s. 21) zikredildiği üzere nadiren tedlis yaptığı için bu onun güvenilirliğine zarar vermemektedir. Söz konusu haber kadınların önlerini taharetlenirken bu işi sadece suyla yapmalarının sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Yoksa suyla taharetlenmenin sadece kadınların önlerine mahsus olduğunu ifade etmenin bir anlamı olmazdı. Zira erkeklerin önden ve arkadan taşlarla taharetlendikten sonra suyla temizlenmesi de sünnettir. M er âkı'I-felah'takı (s. 26) açıklama da bu görüşü desteklemektedir. Orada şöyle denilmektedir: Erkekler de olduğu gibi kadınların istibrâya ihtiyaçları bulunmamaktadır. Çünkü onların idrar yolu hem geniş hem de kısadır. Bu itibarla onlar küçük abdestleri bittikten sonra bir müddet beklerler sonra da istincâ yaparlar. Kadınların istibrâya ihtiyacı bulunmadığına göre ön taraflarını önce taşla silmeye de ihtiyaçları olmayacaktır. Zira idrarın dışkı gibi kokusu yoktur. Onun için sadece temizlenmesi yeterlidir. Taş kullan-maksızın sadece su ile yıkamakla istenilen temizlik sağlanır.

9. Suyla Taharetlenmenin Gerekliliği

Bu başlık altında dışkı mahrecini taştığında taşla taharetlenmenin yeterli olmayacağı ayrıca suyla temizlemenin de vacip olduğu incelenecektir.

431. Süfyan es-Sevrî > Abdülmelik isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: Sizden öncekiler beslenmeleri itibariyle büyük abdestlerini develerin kığı düşürmesi gibi yaparlardı. Siz ise ötürür gibisiniz. O halde taşla taharetlendikten sonra suyla da temizleniniz.[105]

Zeylaî'nin (Nasbu'r-râye, I, 114) zikrettiği üzere haberi Abdürrezzak b. Hemmam Musannef'mde rivayet ettikten sonra, "Sağlamca bir rivayettir" demiştir. Tespitlerimize göre Abdülmelik dışındaki şahıslar Kütüb-i süte ravileridir. Abdülmelik ise müdelüs bir ravidir ve burada Hz. Ali (r.a.)'den bizzat işittiğini açıklamamıştır. Ancak Tehzîbü't-Tehzîb'de (VI, 411) ifade edildiği gibi Abdülmelik Hz. Ali (r.a.)'i görmüştür. Ayrıca ilk üç nesildeki tedlis ve irsal bizim o rivayeti delil olarak kullanmamıza engel değildir.

Hz. Ali (r.a.) öncekiler, dışkılarını deve kiğısı düşürür gibi etrafım taşırmadan yaptıkları için taşla taharetlenmenin yeterli olduğunu, kendi döne-mindeküerin ise dışkınızı mahrecini taşirarak yaptığınız için taşla taharetlenmenin yeterli olmadığını ayrıca suyla da temizlemenin gerektiğini ifade etmiştir. Onun "kığı" sözcüğü ile dışkının mahrecini taşmamasını, "ötürük" kelimesiyle ise dışkının mahrecini taşmasını belirttiği açıktır. Asıl itibariyle emir gereklilik (vücup) ifade eder. Buna göre söz konusu durumda suyla temizlenmek vacip olmaktadır. el-Hidâye'de şöyle denilmektedir: Dışkı mahrecini taşarsa mutlaka suyla yıkanması gerekir. Çünkü silmek esas itibariyle pisliği temizlemiş olmaz. Ne var ki kolaylık olsun diye sadece dışkının çıktığı yerin silinmesi bir ruhsat olarak kabul edilmiştir. Bu durumda taşla taharetlenme sadece dışkının etrafa yayılmadığı durumda söz konusu olur. Sonra ne kadar miktar necasetin namaza mani sayılacağı konusunda İmam Ebû Hanife (r.a.) ve Ebû Yusuf'a göre dışkının çıktığı mahal dışında kalan yerler itibariyle bir dirhem miktarı esas alınır. İstincâ mahalli affedildiği için ayrıca bir dirhem miktarı necasetin bulunması namaza mani olur. İmam Muhammed'e göre ise necaset miktarının belirlenmesinde kaza-yı hacet mahallinde çevresi ile birlikte dikkate alınır. Burada İbnü'l-Hümam İmam Muhammed'in görüşünün güçlü olduğunu belirterek şöyle demektedir: Necaset çıktığı mahalli aştığında yıkamak gerekir. Burası konuyla ilgili hükmü öğrendiğimiz ilk yerdir. Bu görüşe göre necaset mahalli haricinde kalan kısmın ayrıca bir dirheme uiaşip ulaşmadığını araştırmayı gerektirmez. Aksi takdirde necaset mahalli dışında da bir dirhem miktarının muaf olduğu söylenir ve namaza mani olan kısmın bunun dışındaki miktar olduğu kabul edilirdi. Ancak bu görüş yanlıştır. Netice olarak necaset mahalli dışındaki kısım hükümden muaf olmadığına göre o kısmı taşla temizlemek yeterli olmaz. {Fethu'l-kadîr, I, 190)

Bize göre de İmam Muhammed'in görüşü söz konusu haberle uyuşmaktadır ve fetva da buna göre olmalıdır. Zira Hz. Ali (r.a.) ötürme halinde -ki çoğu kez dışkının çıkış mahalli etrafına da yayılması sonucunu doğurur- taşla silinmenin ardından su ile tahâretlenilmesini de emretmekte ve herhangi bir ayırıma gitmemektedir. Sözü edilen haberde dirhem miktarı necasetin bağışlanacağına dair delil de bulunmaktadır. Zira onda dışkının kığı şeklinde düşürülüp mahrecini aşmadığında taşla tahâretlenebileceğine de işaret edilmektedir. Bilindiği gibi taş necaseti bütünüyle temizlememekte, sadece onu kurutmakta ve azaltmaktadır. Kazayı hacet mahalli ise bir dirhem (başparmak tırnağı) miktarı kadardır. Bu haber daha önce zikredilen büyük abdestte taşla taharetten sonra suyla da yıkanmasını da söyleyen İbn Abbas (r.a.) rivayetini desteklemektedir. İdrarda taşla taharetlenmeye dair destekleyici rivayetleri ise daha önce zikretmiştik.

10. Uyulması Gereken Kurallar

432. Ebû Hureyre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Büyük abdest bozarken Ön ve arkasını kıbleye çevirmeyen kimse için bir iyilik sevabı yazılır, bir günahı da silinir" buyurmuştur.[106]

Mecmau'z-zevâid'dz (1,86) zikredildiği üzere hadisi Taberânî el-Mu'cemü'I-evsaf ta (I, 32) rivayet etmiştir. İsnadda bulunan Taberânî'nin hocası ve hocasının hocası dışındaki şahıslar Sahih'in ravileridir. O ikisi de güvenilir ravilerdir.

Hadis büyük abdest bozarken ön ve arkayı kıbleye karşı dönmemenin müstehap olduğunu açıkça göstermektedir. Bu esnada ön ve arkayı kıbleye karşı dönmeyi yasaklayan hadis daha önce geçmiştir. Onu burada tekrar etmeye de gerek yoktur. O hadis büyük abdest bozarken ön ve arkayı kıbleye karşı dönmenin tahrimen mekruh olduğuna delâlet etmektedir. İmam Ebû Hanife (r.a.) ve talebeleri de bu görüştedir.

Söz konusu hadis Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetiyle çelişmektedir. Nitekim onun nakline göre abdest bozarken insanların Kabe'ye yönelmedikleri haberi ulaşınca Hz. Peygamber (s.a.v.), "Öyle mi yapıyorlar? Oturağımın yönünü kıbleye çevirin" buyurmuştur. [107] Hadisle ilgili Nevevî'nin Şerhu Müslim'deki (I, 130) açıklaması şöyledir: Hadis hakkında daha önce genişçe cevap vermiştik. Zehebî hadisi Mîzânü'l4'tidâVd<z (I, 294) Halid b. Ebi's-Salt başlığı altında Irak > Malik > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla "Oturağımın yönünü kıbleye çevirin" lafzıyla naklettikten sonra, "Hadis bilinmemektedir" açıklamasını yapmaktadır. O daha sonra şöyle devam etmektedir: Halid el-Hazzâ hadisi rivayette tek kalmıştır. Hadis münkerdir. Halid el-Hazzâ onu bazen Irak'tan doğrudan bazen de başka bir kimse vasıtasıyla Arrak'tan rivayet etmektedir. Irak'tan ise hadisi Halid b. Ebi's-Salt, Süfyan b. Hüseyin, Mübarek b. Fedâle ve başkaları rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân onu es-Sikâf\nâ& zikretmiştir. Halid b. Ebi's-Salt'ın rivayetinde gevşek olduğunu söyleyen birini bilmiyorum ancak bu rivayet münkerdir.

Tirmizî 7/efinde nakline göre hadisle ilgili Buhârî'nin açıklaması şöyledir: Hadiste sorun (izdırab) vardır. Sahih olan Hz. Aişe (r.anhâ)'nm kendi açıklamasıdır. (Umdetü'l-kârt I, 710) Nitekim talebelerinin en güveniliri olan Ca'fer b. Rebîa hadisi Irak'tan Hz. Aişe (r.anhâ)'nın sözü olarak rivayet etmiştir. {el-Urfu'ş-şezzî, s. 12) el-Cevherü'n-nakfde (1,23) nakledildiğine göre ise Buhârî Târih'ında şöyle demiştir: Bu, Irak > Amre > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet edilmiştir. Irak > Urve isnadıyla nakledildiğine göre ise Hz. Aişe (r.anhâ) onların, "Bu esnada kıbleye dönülmez" açıklamalarına karşı çıkmıştır. Buhârî, "Bu ikincisi daha sahihtir" demiştir.

Bize göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisiyle çelişen özellikle de sahâbe arasında ihtilaf bulunan konudaki sahâbîsözü delil olamaz. Kaldı ki Hz. Aişe (r.anhâ)'nm bu tepkisi, mekruh olan bir konuda aşırılık göstererek onu haram gibi görme eğiliminde olan bir gruba karşı bir uyarı amacıyla gösterilmiş olabilir. Onun tepkisini bu işin mekruh olmadığına yormanın imkânı yoktur. Bu durumda ileri sürülen hadis karşı delil olamaz. Zira ihtimale açık bir nas, delil olarak kullanılamaz.

Söz konusu hadisin merfû ve şahinliği kabul edildiğinde bu, yasak öncesi durumla ilgili olduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Müslümanlar başlangıçta namazda yönlerini Beyt-i Makdise çeviriyorlardı. O dönemde Kabe'nin saygınlığı bu günkü gibi değildi. İşte böyle bir ortamda bazı kimselerin gönüllerinde yerleşen Kabe saygmlığı sebebiyle büyük abdest bozarken yönlerini o tarafa çevirmeyi doğru bulmamaları üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Oturağımın yönünü kıbleye çevirin" buyurmuştur. Böylece dini bir yasağm bulunmaması sebebiyle bunun caiz olduğunu ifade etmek istemiştir. Daha sonra Kabe kıble edilince küçük ve büyük abdest için tuvalette iken ön ve arkanın oraya çevrilmesi yasaklamıştır. Bu yasaktan sonra büyük abdest bozarken yönlerini Kabe'ye çevirmeyi doğru bulmayanlara da karşı çıkmamıştır.

Neylü'l-evtâr'dakı (1,80-81) açıklama şöyledir: İbn Hazm'ın el-Muhal-'da şöyle demektedir: "Oturağımın yönünü kıbleye çevirin" hadisi delil olacak ayarda değildir. Çünkü ravisi Halid el-Hazzâ güvenilir olmakla birlikte kendisinden rivayette bulunduğu Halid b. Ebi's-Salt'm kim olduğunu bilmemekteyiz. Abdürrezzak b. Hemmâm, Halid el-Hazzâ > Kesir b. Salt snadıyla rivayet etmekte yanılmıştır. Bu isnadla nakli tamamen yanlıştır. Çünkü Halid el-Hazzâ, Kesir b. Salt'a yetişmemiştir. Sözü edilen hadisin lahih olduğu kabul edilse de delil olarak kullanılamaz. Çünkü hadisin metini Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz konusu uygulamasının yasaktan önce olduğunu göstermektedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.)'in büyük ve küçük abdest esnasında yönlerini Kabe'ye çevirmeyi yasakladıktan sonra onların bu jyasağa uygun davranmalarına karşı çıkması asla kabul edilebilecek bir du-um değildir. Bunu ne bir müslüman ne de akıl sahibi bir kimse ileri sürebilir. Bu rivayete göre ise Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara karşı çıkmaktadır. Bu durumda eğer haber sahihse kesinlikle nesh edilmiş olmalıdır. O devamla şöyle demiştir: Ancak hadisin sahih olduğunu ve dikkate alınabilecek bir seviyeye ulaştığını söyleyen herhangi bir kimse bulunmamaktadır, nsafın gereği, rivayetin mutlak olarak reddedilmesi ve tuvalette Kabe'ye
dönmenin haramlığının kesin olduğunun tespitidir. Böylece nesh, tahsis veya çelişki gibi hususlardan bahsedilmemesidir. Nitekim biz bunların herhangi birinden söz edilmesini gerektirecek bir durum tespit edemedik.

433. Hz. Ömer (r.a.)'in, "Müslüman olduğum günden itibaren ayakta işemedim" dediği rivayet edilmiştir.

Mecmau'z-zevâid'de (1,83) zikredildiğine göre haberi Bezzâr rivayet etmiştir. İsnadındaki raviler güvenilirdir.

Haber müslüman birinin'ayakta işemesinin uygun olmadığını göstermektedir. Bir şeyin mekruh olmasının anlamı da işte bu uygunsuzluktur.

434. Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûlullah (s.a.v.)'in ayakta işediğini söyleyen kimseye inanmayın. Zira o hep oturarak işerdi" demiştir.[108]

Haberi Ebû Dâvûd dışındaki Kütüb-i sitte müellifleri rivayet etmiştir. Neylü'l-evtâr'da (I, 85) nakledildiğine göre haber hakkında Tirmizî, "Konuyla ilgili en güzel ve en sahih haberdir" açıklamasını yapmıştır.

Bize göre ayakta işediğine dair rivayet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu bir özre mebnî veya bunun caizliğini göstermek amacıyla yaptığı şeklinde yorumlanmalıdır. Nesâî, İbn Mâce ve diğer âlimlerin Abdurrahman b. Ha-sene'den rivayet ettikleri hadis onun adetinin oturarak işeme şeklinde olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Abdurrahman b. Hasene, "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i oturarak işerken gördüğümüzde 'Bakın Resûlullah (s.a.v.) kadınlar gibi işiyor' diye konuştuk" demiştir. [109] Huzeyfe rivayetindeki, "O (s.a.v.) sizden biri gibi ayakta bevlederdi" ifadesi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ehl-i kitaba muhalefet ettiği ve avret mahallini daha çok gizleyip idrarın sıçrama ihtimalinin azlığından dolayı oturarak bevlettiğine işaret etmektedir.

İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'dekı açıklaması şöyledir: Abdurrahman b. Hasene hadisi sahihtir. Nitekim Dârekutnî ve diğer âlimler onun sahih olduğunu söylemişlerdir. Ebû Avâne ve Hâkim en-Nîsâbûrî Sahihlerinde, rivayet ettikleri Hz. Aişe (r.anhâ) hadisi de buna delâlet etmektedir. Buna göre o, "Kur'an nazil olduğundan beri Resûlullah (s.a.v.) ayakta işeme-mistir" demiştir. [110] Ebû Musa'nın ayakta akıtma konusunda çok sert davrandığı rivayet edilmiştir. O bir defasında ayakta işeyen bir adamı gördüğünde, "Yazık sana, oturarak işemen gerekmez miydi?" diye çıkıştıktan sonra İsrail oğullarına ait bir kıssayı anlatmış ve onların idrar bulaşan yerlerini kestiklerini ifade etmiştir. (Neylü'l-evtâr, \, 80) İbn Abidîn'nin Reddü'U mutâr'da (1,355) belirttiği üzere imamımız Ebû Hanife (r.a.) ve talebeleri de ayakta bevletmenin tenzihen de olsa mekruh olduğu görüşünü benimsemişlerdir.

435. Benî Müdlic kabilesinden bir adamın nakline göre babası şöyle anlatmıştır: Süraka b. Malik b. Cu'şum Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelerek, "Allah'ın Elçisi bize şunları öğretti" diye anlattı. Orada bulunan bir adam onunla alay ederek, "O size tuvalete naşı! çıkılacağını da öğretiyor mu?" diye sordu. Bunun üzerine Süraka b. Malik (r.a.), "Evet, onu hak peygamber olarak gönderene yemin olsun ki, O bize tuvalette sol tarafa yaslanıp sağ ayağımızı dik tutmamızı emretti" demiştir.
Hadisi Taberânî rivayet etmiştir. İsnadında ismi verilmeyen bîr ravi var-lir. (Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII, 136; Mecmau'z-zevâid, I, 206) Bize göre amellerin fazileti konusunda böylesi rivayetler kullanılabilir, ayrıca bize göre ilk üç nesil içindeki mestur (hakkında cerh ve ta'dil bulunmayan) ravilerin rivayetleri de makbuldür.
Merakı'l-felâh''ta (20) zikredildiği üzere mezhebimize göre de tuvalette)turuş şekli böyle olmalıdır. Muhaddislere göre delil olacak seviyede denilse de hadis mezhebimizin görüşünü desteklemektedir. Bize göre amel-erin fazileti âdab konusunda bu seviyedeki rivayetler değerlendirilebilir.
436. Ebû Hureyre (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah, ıvret mahalleri açık ve karşılıklı konuşarak büyük abdestlerini bozan kişi-ere gazap eder" buyurmuştur.
Mecmau'z-zevâid'de (I, 207) zikredildiği üzere hadis Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsafmda rivayet edilmiştir. Ravileri güvenilirdir.
Hadisle ilgili büyük âlim Şevkânî'nin (Neylü'l-evtâr, 1,73) açıklaması şöyledir: Hadis büyük abdest bozarken avret mahallini örtmenin ve konuşmamanın vacip olduğuna delâlet etmektedir. Allah (c.c.)'ün gazaplanmasına sebep olması, söz konusu fiilin haram ve ondan kaçınmanın ise vacipliğini gösterir. el-Kâmûs'ta belirtildiği gibi hadiste zikredilen "el-makt" kelimesi kızmak, gazaplanmak anlamındadır. Kelimenin aşırı kızmak manasına geldiği de söylenmiştir. Büyük abdest bozarken konuşmanın mekruh olduğu da söylenmiştir. İmam Mehdî'nin el-Ğays'ta zikrettiğine göre bu durumda konuşmanın haram olmadığı hakkındaki icmâ bu halde konuşmanın mekruhluğunun delilidir. Bu konuda icmâ olduğu sahihse sözü edilen görüşü benimseyene göre bu, delildir. Ancak Allah'ın gazabına sebep olması illeti dikkate alındığında hadisteki yasağın kerahete yorulması uzak bir ihtimaldir.
Bununla ilgili dostum Sehârenfûrî'nin Şevkânî'ye verdiği cevap şöyledir: Hadisteki yasağın kerahete delâleti uzak bir ihtimal değildir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) söz konusu gazabın sebebi olarak iki fiili birlikte zikretmiştir. Bu durumda fiillerden her biri müstakil olarak gazabın sebebi olamaz. Sebep, sözü edilen fiiller bütünü veya fiillerden sadece biri olabilir. Büyük abdest bozarken insanların göreceği şekilde avret mahallinin açılmasının haram olduğunda ve Allah (c.c.)'ün gazabına sebebiyet verdiğinde ümmet ittifak etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de buna çirkin olacağı sebebiyle bu halde konuşmayı ilave etmiştir. Buna göre konuşmanın asıl illete bağlanmış olması onun da haram olduğu sonucunu doğurmaz. (Bez-lü'l-mechûd, I, 11)
İbn Abidîn'in açıklaması şöyledir: Allah (c.c.)'ün gazabı avret mahallinin açılması ve konuşma sebebiyle olsa da el-İmdâd'da ifade edildiği üzere bu gazap sözü edilen fiillerden bir kısmının mekruhluğuna delâlet eder. Nitekim el-Gazneviyye'de konuyla ilgili şöyle denilmektedir: Helada konuşulmaz. ed-Dıya da nakledildiğine göre Ebü'l-Leys Bostanımda, "Helada konuşmak mekruhtur" demiştir. İfadenin zahirinden helada konuşmanın mekruhluğunun sadece büyük abdest bozma anıyla sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır. Bazı Şafiî âlimleri mezheplerinde kabul gören görüşün bu olduğunu ifade etmişlerdir. el-İmdâd'da başka birinin girmesi endişesi gibi bir mazeret bulunmadığı sürece helada öksürülemeyeceği de ilave edilmektedir. Başkasına hoşlanmadık bir halin gelmesi halinde seslenmesi bu durumda evleviyet yoluyla mekruh olmayacaktır. Belirli bir mazeret sebebiyle kişi tuvalette abdest alacak olduğunda sünnet gereği besmele çekip, diğer duaları okuyabilecek mi yoksa bulunduğu yerden dolayı bunları terk mi edecektir? Yasağın emre takdim edilmesini tercih ettiklerini açıkça ifade etmelerinden dolayı onlara göre duaların terkinin daha isabetli olduğu anlaşılmaktadır. (Reddü'l-muhtâr, I, 355)
Mecmau'l-bihâr'da şöyle denilmektedir: Hadisi büyük abdest bozarken konuşmanın mekruhiuğuna delil olarak zikretmişlerdir. "Allah'ın en çok kızdığı helâl boşamaktır" hadisinden dolayı sözü edilen hadisin metnindeki "el-makt: kızmak" kelimesi haramlığa delâiet etmez. Tespitlerimize göre boşamakla ilgili hadisi Ebû Dâvûd Muharib b. Disâr'dan merfû olarak rivayet etmiştir. Mekâsıdü'l-hasene'de ifade edildiği üzere Beyhakî hadisin muttasıl değil mürsel olduğunu söylemiştir. Buradan da anlaşılıyor ki bir fiille "gazab"ın ilişkilendirilmiş olması her zaman için o şeyin mekruh olmasını gerektirmemektedir. Tuvalette konuşmak da böyle değerlendirilebilir. Dostum Sehârenfûrî, Ebû Dâvûd üzerine yazdığı ta'likte avret mahalli açıkken konuşmanın haram olmadığına dair delil olarak Müslim ve Ne-sâî tarafından rivayet edilen Hz. Aişe (r.anhâ) hadisini zikretmektedir. Buna göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) ile aramızdaki bir kaptan yıkanırdık. İkimiz de suyu önce almaya çalışırdık. Ben, "Bana müsaade et" derdim. O da, "Bana müsaade et" derdi. (Müslim, "Hayz", 46; Nesâî, "Taharet", 148) Sehârenfûrî hadisle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır: Onların üzerinde genellikle örtü bulunmamaktaydı. Özellikle Hz. Aişe (r.anhâ)'nın Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte aynı kaptan yıkandıklarını ifade etmesi bunu göstermektedir. Buhârî ("Gusül", 2) ve Nesâî'de ("Taharet", 145) zikredildiği üzere sözü edilen kap (farak) on iki müd miktarm-ca su alabilecek büyüklükteydi. Her ikisinin de saçları omuzlarına dökülmekteydi. Hadisin zahirinden üzerlerinde elbise bulunmadığı anlaşılmaktadır. Aksi takdirde elbiselerinin de suyu emeceği düşünülürse bu kadar az suyun onlara yetmeyeceği açıktır.
Konuyla ilgili başka bir hadis daha bulunmaktadır. Buhârî ("Gusül", 20) ve Müslim'in (Müslim, "Hayz", 75) rivayetine göre bir defasında Musa (a.s.) gusletmek amacıyla elbisesini bir taş üzerine koymuştu. Taşın yuvarlanması üzerine Musa (a.s.), "Elbisem elbisem" diye taşın arkasından koşmaya başladı. Görüldüğü gibi Hz. Musa (a.s.) çıplak olarak konuşmuştur. Hz.
Musa (a.s.) zarureten çıplak kalmıştı. Ama konuşması zaruri değildi. Hz. Peygamber (s.a.v.) sözü edilen olayı anlatmış ancak olumsuz herhangi bir açıklama yapmamıştır. Eğer dine aykırı bir durum olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.) onu mutlaka açıklardı. Burada Hz. Musa (a.s.)'ın konuşmak zorunda olduğu söylenebilir. Sözü edilen durumda insanın sessiz kalması düşünülemez. Zira elbisesini taşın alıp götürdüğünü gören akıllı her insan onun peşine çıplak olarak da olsa koşmak zorunda kalır.
Hz. Aişe (r.anhâ) rivayetindeki durumun devamlı olduğuna delâlet eden bir delil bulunmamaktadır. Rivayet sözü edilen durumun genelde böyle olduğunu ifade etmektedir. Onlar genellikle bu kapta yıkanmışlardır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) ve eşinin sürekli söz konusu kapta yıkandıklarını söyleyemeyiz. Başka bir ifadeyle onlar çıplak olarak yıkandıklarında birlikte değil peş peşe yıkanmışlardır. Birlikte yıkandıklarında ise üzerlerinde örtü bulunmaktaydı. Birlikte yıkandıklarında üzerlerinde elbise bulunmadığını kabul ettiğimizde, birinin diğerinin avret mahallini görmesi gerekmektedir. Halbuki Tirmizî'nin eş-ŞemâiVdtkı (s. 360) rivayetine göre Hz. Aişe (r.anhâ), "Ben Resûlullah (s.a.v.)'i avret mahallini veya fercini asla görmedim" demiştir.[111] Birlikte yıkanıp birinin diğerine, "Bana müsaade et" demesi, onların avret mahallerinin açtk olmasını gerektirmez. Ancak Hz. Ai-şe (r.anhâ)'nm bu son açıklamasının yanlışlığı, İbn Hibbân'ın Süleyman b. Musa vasıtasıyla yaptığı rivayetle ortaya konmuştur. Buna göre, "Erkek hanımının cinsel organına bakabilir mi?" diye sorulduğunda Süleyman b. Musa, "Ben bunu Ata'ya sordum. O da Hz. Aişe (r.anhâ)'ya sorduğunda sözü edilen hadisi rivayet ettiğini söyledi" diye cevap vermiştir. [112] İbn Hacer'in Fethu'l-bârV&ç. (II, 314) zikrettiğine göre sözü edilen rivayet Hz. Aişe (r.an-hâ)'nın naklettiği, "Biz 12 müdlük kaptan (farak) ResûİuIlah (s.a.v.)'le birlikte yıkanırdık" hadisidir.
Böylece Hz. Aişe (r.anhâ)'nın ResûİuIlah (s.a.v.) ile birlikte farak denilen kaptan üzerlerinde örtü olmadan yıkandıkları tespit edilmiştir. Zira Hz. Aişe (r.anhâ) bu olayı erkeğin hanımının cinsel organını görüp göremeyeceğine dair soru üzerine anlatmıştır. Böyle bir soru üzerine ancak çıplak olmaları durumunda söz konusu yıkanma olayı cevap olarak anlatilabiiir. Bu durumda dostum Sehârenfûrî'nin bu hadisi avret mahalli açıkken konuşulabileceğine delil olarak kullanması yerindedir. O bunu yeterince de açıklamıştır. Ayrıca Ali el-Kârî ve Münavî'nin Şerhu''ş-ŞemâiV\ndt (II, 175) zikrettikleri gibi bu hadis Hz. Aişe (r.anhâ)'nm, "Ben ResûİuIlah (s.a.v.)'in avret yerini görmedim" diğer rivayette "Birbirimizin avret yerlerini görmedik" şeklindeki açıklamasıyla da çelişmemektedir. Zira onların üzerlerinde örtü bulunmadan yıkanmaları birbirlerinin avret yerlerini görmelerini gerektirmez. Üzerlerinde örtü olmamasına rağmen onlar haya ve vakarİarından dolayı birbirinin avret mahallerine bakmamış olabilirler. Ancak örtüsüz olmaları ve bu durumda görme imkânlarının bulunması sebebiyle avret mahalline bakılabileceği hükmünü çıkarmıştır. Bu caiz olmasaydı, ResûİuIlah (s.a.v.) sözü edilen şekilde yıkanmaya imkân tanımazdı. Ancak Münavî'nin Şerhu'ş-ŞemâiFmde zikrettiği üzere Tirmizî rivayetinde is-nadda bulunan Hz. Aişe (r.anhâ)'nın azatlısının kim olduğu meçhuldür.
Çıplak iken konuşmanın caiz olduğuna dair bir başka delil de daha önce zikrettiğimiz Zeynep bint Ümmi Seleme rivayetidir. O şöyle demiştir: Yıkanırken ResûİuIlah (s.a.v.)'in yanına girmiştim. Bir avuç su alıp yüzüme attı ve "Geri dur seni kendini bilmez!" buyurdu. Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de. (XIV, 712) rivayet etmiştir. [113] İsnadı hasendir. Hadis zahiri itibariyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çıplak olarak guslettiğini ifade etmektedir. Bu durumda konuşmak haram olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.) onun yüzüne su serpmekle yetinirdi. Bu olayı el-îsâbe isimli eserinde İbn Hacer'in nakli ve yorumu şöyledir: el-Katîıyyâfta Attaf b. Halid > Amine isnadıyla rivayet edildiğine göre Zeynep bint Ebî Seleme şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v.) yıkanmaya başladığında, annem (Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşi Ümmü Seleme) bana, "Yanına giriver" derdi. Ben yanına girince ResûİuIlah (s.a.v.) yüzüme su serperek, "Çık dışarı" buyururdu. Olayı nakleden Âmine, "Zeyneb'i iyice yaşlandığında gördüğümde yüzünün hâla taptaze olduğuna şahit oldum" demiştir. Ebû Ömer'in rivayetinde ise onun açıklaması, "Yaşlanmasına rağmen serpilen suyun yüzünün tazeliğini muhafaza ettiğini gördüm" şeklindedir. Haberin zahirinden Ümmü Seleme (r.anhâ)'nm

şaka yapmak amacıyla Zeyneb (r.anhâ)'i gusleden Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına girdirdiği anlaşılmaktadır. Böyle bir şaka örtülü değil de çıplak olarak yıkanması durumunda yapılabilir.[114]
Çıplak iken konuşmanın caiz olduğuna dair diğer bir delil de Buhârî'de ("Gusül", 20) bulunan Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayet ettiği hadistir. Buna göre ResûÎuÎlah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hz. Eyyüb (a.s.) çıplak olarak yıkanırken üzerine altından çekirgeler dökülünce onları elbisesine toplamaya başladı. Bunun üzerine Rabbi ona, 'Ey Eyyüb ben seni gördüklerine muhtaç mı kıldım?' diye nida etti. Hz. Eyyüb (a.s.)'da, 'Şanına yemin olsun ki beni onlara muhtaç kılmadın, ancak senin bereketine doyum olmuyor ki' diye mukabele etti." Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre zikredilen karşılıklı konuşma Hz. Eyyüb (a.s.) yıkanmakta esnasında çıplak iken gerçekleşmiştir.
Buhârî'deki ("Edep", 94) konuyla ilgili başka bir rivayet ise Ümmü Hâni bint Ebî Talib naklidir. O şöyle anlatmıştır: Fetih yılında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gitmiştim. O (s.a.v.) yıkanıyor, Fatıma (r.anhâ) da örtü tutuyordu. "O kim?" diye sordu. Ben, "Ümmü Mâni'yim" dedim. Buhârî'nin "Cihad" bölümünde "Merhaba Ümmü Hâni" dediği ilavesi bulunmaktadır. Fatıma (r.anhâ)'nın örtü tutmasından Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çıplak olarak yıkandığı ve bu haliyle konuştuğu anlaşılmaktadır.
Sonuç itibariyle çıplak iken konuşmanın haram olduğuna dair bir delil bulunmamaktadır. "el-Makt: Kızmak" kelimesinin sadece konuşmaya değil sözü edilen fiillerin bütününe delâlet etme ihtimali bulunduğu için konuyla ilgili hadis, bu halde konuşmanın haramlığına delâlet etmemektedir. Bu kelime nihayet çıplak iken konuşmanın mekruhluğuna delâlet eder.
"Biriniz hanımıyla cinsel ilişkide bulunacağı zaman, 'Bismillah All-hümme cennibne'ş-şeytan ve cennibi'ş-şeytan mâ rezaktenâ; Allah'ın adıyla, Allahım bizi şeytandan şeytanı da bize lütfettiğin çocuklarımızdan uzaklaştır" (Buhârî, "VudCT. 8) hadisiyle ilgili İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'd&~ ki açıklaması şöyledir: Buhârî'nin mutlak ifadelerle rivayet ettiği bu hadisi İbn Ebî Şeybe'nin (el-Musannef, I, 394-395) Alkame b. Mes'ud (r.a.)'den yaptığı rivayet kayıtlamaktadır. O şöyle demiştir: Erkek eşiyle ilişkiye girip de boşaldığında "Allahım bize rızık olarak lütfettiğin şeyde (çocuklarımızda) şeytana bir pay kılma!" der. Bu hadis duanın boşalma anında olduğunu ifade ediyor. Ancak cinsel ilişkide iken Allah'ın adını anmanın mekruh olduğunda icmâ bulunması sebebiyle boşalma anından maksat ilişkinin bittiği ve erkeğin kadından ayrılmak istediği an olması kastedilmiş olmaktadır. Nitekim el-Hısn haşiyesinde Ali el-Kârî'nin el-Mirkâf mâan naklen de böyle denilmektedir. Ancak dua anının ayrılma anı olarak takyidine gidilmesi ve elbise ile kişinin hem kendisi hem eşini örtmesini ifade etmek tamamen zorlayıcı bir tutumdur. Böyle bir takyide gitmeyi gerekti-rici herhangi bir delil yoktur.
437. Cabir b. Abdullah (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) yellenmekten dolayı gülmeyi yasaklamıştır.[115]
Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsaf'ta rivayet etmiştir. İsnadında Abdulları b. isme en-Nasîbî bulunmaktadır. İbn Adiy onun münker rivayetlerinin bulunduğunu söylemiştir. (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, 1,84) Tespitlerimize göre İbn Adiy'in açıklamalarının devamı şöyledir: Önceki âlimlerin onun hakkında açıklamalarına rastlamadım. Ukaylî onun Ye'cüc hakkında münker bir rivayetinin bulunduğunu söylemiştir. Mîzânü'l-i'tidâVde (11,56) zikredildiği üzere onun güvenilir olduğunu ifade edenler de vardır. Bu durumda onun hakkında ihtilaf bulunmaktadır. Böylesi ravilerin rivayetleri hasen olarak nitelendirilebilir. Azîzî'de (III, 393) nakledildiğine göre Alka-mî de hadisin yanına hasen rumuzunu koymuştur. Azîzî, ayrıca Taberâ-nî'nin rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Kişi yaptığına neden güler ki?" buyurduğunun da nakledildiğini ifade etmiştir. Tespitlerimize göre Buhârî'nin "Kitâbü't-tefsir" bölümündeki rivayeti, "Yellenmeden dolayı gülme konusunda Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara nasihat ederek "Kişi yaptığına neden güler ki?" derdi şeklindedir. Hadis isnad ve metin açısından sahihtir. Hadisin tuvalet adabına delâleti açıktır.
438. Abdullah b. Haris b. Tez (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) kemik, hayvan tersi ve kömürle istincâ yapmayı yasaklamıştır.
Hadisi Taberânî (el-Mu'cemü'l-kebîr, X, 63) ve Bezzâr (Mecmau'z-zevâid, I, 209) rivayet etmiştir. Hadisin lafızları Bezzâr'a aittir. İsnadında zayıf ravi-lerden İbn Lehîa bulunmaktadır. Ancak daha önce defalarca zikredildiği üzere o rivayetleri hasen bir ravidir. Ahmed b. Hanbel ve başka âlimler onun güvenilir olduğunu söylemişlerdir.
Hadis farklı isnadla daha önce de zikredilmiştir. Ancak o rivayetlerde "el-hümeme: kömür" kelimesi bulunmamaktadır. Âlimler hadisin onun da taharetlenmede kullanılmasının mekruh olduğuna delâlet ettiğini ifade etmişlerdir. Hadisin konuya delâleti açıktır.
439. Süveyd b. Saîd > İsa b. Yunus > Haşim b. Berîd > Abdullah b. Mu-hammed b. Akîl > Cabir b. Abdullah (r.a.) isnadıyla rivayet edildiğine göre bir adam küçük abdestini bozmakta olan ResûluMah (s.a.v.)'e selam verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Beni bu durumda gördüğünde selam verme. Çünkü bu halde selamını alamam" buyurdu.[116]
Hadisi İbn Mâce ("Taharet", 27) rivayet etmiştir. Bazıları hakkında eleştiriler bulunmakla birlikte isnaddaki ravilerin tamamı güvenilirdir.
Hadisin küçük abdest bozan kimseye selam vermenin ve bu halde se-am almanın mekruh olduğuna delâleti açıktır. Dürrü'l-mııhtâr' da. ifade edildiği üzere başta Hanefîler olmak üzere âlimler bu halde selam vermelin mekruh olduğunu açıkça belirtmişlerdir. Bezlü'l-mechûd' da (I, 12) ise söyle denilmektedir: Bu hallerde konuşmanın mekruh olduğu daha önce tikredüen avret mahallinin açık olduğunda konuşmanın mekruh olması gibidir. Böyle bir durumda Allah (c.c.)'ü zikretmenin öncelikle mekruh ola-:ağı da ortadadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in her an Allah (c.c)'ü zikrettiği-ıe dair hadis ise avret mahallinin açık olduğu ve tuvalette bulunduğu anarın dışındaki zamanlarla ilgilidir. Değerli dostum ümmetin bilge âliminin >azı vaazlarında işaret ettiği gibi bize göre de bu konuyla ilgili hadis dil ve :alple zikri birlikte ifade etmektedir. Bilindiği gibi kalple zikre engel her-langi bir durum da söz konusu olamaz.
440. Ebû Musa şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) bir duvar yanın-iaki yumuşak toprağa yönelerek küçük abdestini bozduktan sonra, "Biri-üz küçük abdestini bozmak istediği zaman idrarı (nın üzerine bulaşmamamı) için yumuşak bir yer arasın" buyurmuştur.
Neylü'l-evtâr'da (1,82) belirtildiği gibi hadisi Ahmed b. Hanbel (IV, 396) e Ebû Dâvûd ("Taharet", 2) rivayet etmişlerdir. İsnadında meçhul bir ravi ulunmaktadır.[117] Hadis küçük abdest bozarken idrarın üzerimize sıçrama-ıası için sert değil yumuşak toprak seçilmesine delâlet etmektedir. İdrar-an sakınmayı emreden hadisler de bunu desteklemektedir.
441. Katâde'nin Abdullah b. Sercis'ten nakline göre Resûl-i Ekrem î.a.v.) deliklere işemeyi yasaklamıştır. "Deliklere küçük abdest bozmak için hoş karşılanmamaktadır? " sorusuna Katâde, "Onların cinlerin barı-ağı olduğu söylenirdi" diye cevap vermiştir.[118]
Hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmişlerdir. İbn jluzeyme ve İbnü's-Seken hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.[119]
Hadis, Katâde'nin açıkladığı gibi içerisindeki hayvanlara veya işeyene zarar vereceği için böceklerin barınma yeri olan deliklere işemenin mekruh olduğuna delâlet etmektedir.
442. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "La 'nete vesile olan iki şeyi yapmaktan sakının " buyurdu. "Bunlar nedir?" sorusuna Resûluilah (s.a.v.), "İnsanların gelip geçtiği yol üzerine veya gölgeliklere abdest bozmaktır" diye cevapladı.[120]
443. Muaz b. Cebel (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "'La'nete vesile olan üç şeyi yapmaktan sakının" buyurmuştur.[121]
Bezzâr rivayetinde işenmesi yasaklanan yerler arasında "el-mevârid: su başlan" da ilave edilmektedir. Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Hâkim en-Nîsâbûrî, İbnii's-Seken, İbn Hibbân, İbnü'l-Cârûd rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî ve İbnü's-Seken hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân rivayetinde işenmesi yasaklanan yerler arasında avlular da zikredilmektedir. İbnü'l-Cârûd rivayetinde "toplantı yerleriniz" ilavesi bulunmaktadır.
Söz konusu hadisler, insanların gelip geçtiği yerlere, gölgeliklere vb. yerlere abdest bozmanın mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü bu fiil insanları rahatsız eder, gelip geçenlerin yapılan pisliğe bulaşması gibi yönlerle ondan eza görmelerine sebep olur. Hadiste zikredilenler tahrimen mekruhtur. Şevkânî'nin açıklaması şöyledir: Başta Hattâbî olmak üzere âlimlerin ifadelerine göre hadiste zikredilen "ez-Zıl" kelimesiyle insanların özellikle kaylule yapmak ve konaklamak üzere kullandıkları gölgelikler kastedilmektedir. Bize göre gölgeliğin insanlara nispeti de bu görüşü desteklemektedir. Yoksa gölge olan her yere işemek haram değildir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.yin hurma ağaçlarının bulunduğu bölgede abdestini bozduğu daha önce geçmişti. Orada hurma ağaçlarının gölgesinin bulunacağında ise şüphe yoktur. (Neylü'l-evtâr, I, 83) Neylü'l-evtâr'Ğa (I, 84) da zikredildiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hurma ağaçlarının bulunduğu bölgede büyük abdestini bozduğu Ahmed b. Hanbel (1,204), Müslim ("Hayz", 79) ve İbn Mâce ('Taharet", 23) tarafından rivayet edilmiştir. Buna göre Abdullah b. Ca'fer (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.)'in büyük abdestini bozmak için, siper edinmekten en çok hoşlandığı şey bir tümsek veya hurmalıktı. Hadisin metninde zikredilen "hedef kelimesi; kum yığını, bina, tepecik gibi tümsek yerler manasına gelmektedir. Hurma kümesi anlamına gelen "haişü'n-nahl" kelimesi topluluk ismi olup kendi lafzından tekili bulunmamaktadır.
444. İbn Ömer (r.a.)'in yol ortasında namaz kılmayı, büyük ve küçük abdest bozmayı yasaklamıştır.
Neylü'l-evtâr'do. (I, 83) zikredildiği üzere hadisin isnadında Abdullah b. Lehîa bulunmaktadır. Daha önce onun hasenü'l-hadis diye nitelenebileceğini söylemiştik.
445. Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Hiç biriniz yıkanacağı yere küçük abdestini bozup sonra da orada abdest almaya kalkmasın. Çünkü gönüle dolan vesveselerin çoğu bundan ileri gelir" buyurmuştur.[122]
Hadîs Kütüb-i hamse'de rivayet edilmiştir. Hadisin "Orada abdest almaya kalkmasın" kısmı sadece Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd'da bulunmaktadır. Hadis, Makdîsî'nin el-Muhtâre'sinde de bulunmaktadır. (Neylü'l-evtâr, I, 84) Suyûtî'nin Kenzü'l-ummâl mukaddimesinde

zikrettiği üzere Makdisî'nin el-Muhtâre''sinde bulunan hadislerin tamamı sahihtir.
Hadisle ilgili İbn Abidîn'in açıklaması şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in küçük abdest bozmayı yasakladığı yıkanma yeri akıntısı bulunmayan veya sert olan yerdir. İbnü'I-Esîr'in en-Nihâye'sinde (I,356) belirtildiği üzere böyle bir yerde yıkanan kimse idrarın üzerine bulaşabileceği endişesiyle vesveseye kapılabilir. Bize göre hadisin umumi ifadesiyle kalması daha isabetlidir. Zira özellikle yıkanma yerinin mescide yakın olması durumunda idrar kokusu mescitte namaz kılanları rahatsız eder.
446. Cabir b. Abdullah (r.a.)'ın nakline göre Resûlullah (s.a.v.) durgun suya küçük abdest bozulmasını yasaklamıştır.[123]
NeylÜ'l-evtâr'da (1,84) zikredildiği üzere hadisi Ahmed b. Hanbel, Müs-IÎm, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.
447. Cabir b. Abdullah (r.a.)'ın nakline göre Resûlullah (s.a.v.) akarsu-ya da küçük abdest bozulmasını yasaklamıştır.
Mecmau'z-zevâid'de (I, 204) zikredildiği üzere hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsafta (II, 208) rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirdir.
el-Muhtar''da hadisle ilgili şöyle denilmektedir: Sahih olan görüşe göre akarsu da olsa suya büyük olsun küçük olsun abdest bozmak mekruhtur. Bahru'r-râilc'ta ise, "Durgun suya abdest bozmak tahrimen mekruh, akarsuya abdest bozmak ise tenzihen mekruhtur" denilmektedir.
İbn Abidîn'in açıklaması ise şöyledir: Denizde gemideki durumun bundan istisna edilmesi gerekir. Bu durumda büyük ve küçük abdest bozmak zaruret sebebiyle mekruh olmaz. Değerli dostum Abdülğanî de Şerhu't-Ta-rîkati'UMuhammediyye'"de şöyle demektedir: Söz konusu hadislerden temiz nehirlerin üzerine tuvalet yapmanın, aynı şekilde onların lağımların nehre akitilmasının yasaklandığı da anlaşılmaktadır. Kanalizasyon sularının verildiği derelere yakın yerlere hela yapılmasında ise bir sakınca yoktur.
448. İbn Şihâb'ın nakline göre bir gün Hz. Ebû Bekir (r.a.) bir hutbesinde, "Allah'tan haya edin, Allah'a yemin olsun ki Hz. Peygamber (s.a.v.)'e biat ettiğim günden bu güne kadar Rabbim'den haya ettiğim İçin başımı örtmeden büyük abdest bozmaya çıktığımı hatırlamıyorum" demiştir.
Kenzü'l-ummâVde (V, 124) belirtildiğine göre söz konusu haberi İbn Hibbân Ravdatü'l-ufcalâ'âa rivayet etmiştir. İsnadında kopukluk bulunmaktadır. Bize göre ilk üç nesildeki inkıta' hadisin delil olarak kullanılmasına zarar vermez. Ayrıca Hz. Aişe (r.anhâ)'nın rivayeti de onu desteklemektedir. Nitekim onun nakline göre Hz. Ebû Bekir (r.a.), "Tuvalete girdiğimde mutlaka başımı örterim" demiştir. Kenzü'l~ummârĞe de belirtildiği üzere haberi Abdürrezzak b. Hemmam rivayet etmiştir. Hz. Ebû Bekir (r.a.)'Ie ilgili haberi aşağıda zikredilecek hadis de desteklemektedir.
İsnaddaki kopukluk İbn Şihâb'ın Hz. Ebû Bekir (r.a.)'den hadis işitmemesinden kaynaklanmaktadır. Suyûtî'nin illet olarak sadece inkıtaı zikretmesi haberin başka bir kusurunun bulunmadığına delâlet etmektedir. Haber, Allah (c.c.)'den haya amacıyla büyük ve küçük abdest bozarken başı örtmenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Tuvalet avret mahallinin açıldığı bir yerdir ve kendisinden haya etmeye Allah (c.c.) insanlardan daha çok layıktır. Haberi destekleyen hasen diye nitelenecek rivayetler de bulunmaktadır.
449. Enes b. Malik (r.a.) ve İbn Ömer (r.a.)'nın rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest bozmak istediğinde yere eğilmeden (çömel-meden) elbisesini toplamazdı.
Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Taberânî rivayet etmiştir. Azîzî'de (ili, 114) belirtildiği üzere hadis sahihtir. [124] Büyük ve küçük abdesti bozduktan sonra elbiseye necaset bulaştırmadan elbiseyi yavaş yavaş kaldırmak ve olabildiğince çıplaklığa imkân vermemek menduptur.
450. Bilal b. Haris el-Müzenî'nin nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest bozacağı zaman (insanlardan) uzaklaşırdı.[125]
Hadis Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve İbn Mâce tarafından rivayet edilmiştir. Azîzî'de (III, 114) zikredildiğine göre isnadı hasendir. Hadis, açık arazide abdest bozmak gerektiğinde koku alınamayacak, ses duyulamayacak ve görülmeyecek şekilde insanlardan uzaklaşmanın mendup olduğuna delâlet etmektedir. Evlerde ve konaklarda ise tuvaletin oturma mekanlarından ev halkının ses duyamayacakları, koku alamayacakları uzaklıkta yapılması gerekir.
451. Habib b. Salih et-Tâî'nin miirsef olarak nakline göre Resûlullah (s.a.v.) tuvalete gideceği zaman ayakkabılarını giyer başını örterdi.
Hadisi İbn Sa'd (et-Tabakâtü'l-kubrâ, I, 383) rivayet etmiştir. Azîzî'de (in, 125) zikredildiğine göre hadis hasen li gayrihidir. Ayrıca Şerhu'l-HanejVds (I, 125) de zikredildiği gibi hadis, tuvalete girerken ayaklara necasetin bulaşmasını önlemek amacıyla ayakkabı giyilmesinin, avret mahalli açıldığı için Allah (c.c.)'den haya kastıyla da başın örtülmesinin mendup olduğunu göstermektedir. Baş, takke ile değil örfe göre hayaya delâlet eden bir örtü ve rida gibi bir şeyle örtülmelidir.
452. Mü'minlerin annesi Hz. Hafsa (r.a.)'nın nakline göre Resûlullah (s.a.v.) sağ elini yemek, içmek, abdest almak ve giyinmekte, bir şey alıp vermede sol elini ise bunların dışındaki işlerde kullanırdı.[126]
Azîzî'nin (ili, 154) belirttiği üzere hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir. Hadisin İbn Hibbân ve Hâkim en-Nîsâbûrî tarafından da rivayet edildiğini tespit etmiş bulunuyoruz.
453. Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.)'in sağ eli, temizliği ve yemek yemesi içindi. Sol eli ise, taharetlenme ve benzeri diğer rahatsızlık verici şeyler içindi.[127]
et-Telhîsü'l-habîr'de (I, 41) zikredildiği üzere hadis, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Taberânî tarafından İbrahim > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet edilmiştir. İsnadında kopukluk bulunmaktadır. Ancak Ebû Davud'un diğer rivayeti muttasıldır.
Hz. Peygamber (s.a.v.) sağ elini değerli işlerde, sol elini ise taharetlenme ve benzeri işlerde kullanmaktaydı. Aynî'nin Umdetü'l-kârfde. nakline göre hadislerle ilgili Nevevî'nin açıklaması şöyledir: Elbise, başlık ve mest giymek, mescide girmek, misvak kullanmak, sürme çekmek, tırnakları kesmek, bıyıkları kısaltmak, saçları taramak, koltuk altlarını temizlemek, saçları tıraş etmek, namazda bitirme selamı vermek, abdestte uzuvları yıkamak, heladan çıkmak, yemek, içmek, musafaha etmek, hacerü'I-esvedi selamlamak ve benzeri fiillerde sağı kullanmak; helaya girmek, mescitten çıkmak, sümkürmek, taharetlenmek, elbise, serpuş ve mestleri çıkarmada solu kullanmak miistehaptır..
Helaya girerken sol ayağı, heladan çıkarken sağ ayağı kullanmanın müs-tehap olduğu tespit edilmiştir. Buhârî'nin rivayeti de bunu desteklemektedir. Nitekim Hz. Aişe (r.anhâ), "Resûlullah (s.a.v.) ayakkabılarını giyerken, saçını tararken ve abdest alırken her işinde sağını kullanırdı" demiştir. (Buhârî, "Vtıdû", 3) Aynî'de (Umdetü'l-kârî, I, 773) de zikredildiği gibi Ebü'1-Vakt rivayetinde "ve her işinde" şeklinde atıf harfiyle nakledilmiştir. Bu rivayette "her işinde" şeklindeki umumi ifade yukarıda zikredilen Hz. Hafsa (r.anhâ) ve Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen Hz. Aişe (r.anhâ) hadisleriyle tahsis edilmiştir. Hz. Aişe (r.anhâ) bu rivayetinde Resûlullah (s.a.v.)'in bazı fiillerinde sağını diğerlerinde ise solunu kullanmayı tercih ettiğini açıkça belirtmektedir.[128]
454. İbn Ömer (r.a.)'nın nakline göre Hz. Peygamber (s.a.v.) helaya girerken, "Allahım, her türlü pislikten ve vesvese kaynağı olan kovulmuş şeytandan sana sığınırım" heladan çıktığında, "Nimetiyle bizi besleyen, damağımıza tat katan, aldığımız besinlerin faydasını vücudumuzda bırakıp sıkıntısından kurtaran Allah'a hamdolsun" diye dua ederdi.
Azîzî'de (III, 125) zikredildiği üzere hadisi İbnü's-Sünnî rivayet etmiştir. Üstat hadisin hasen li gayrini olduğunu söylemiştir.
Hadiste geçen "Helaya girerken" ifadesi, "Helaya girmek istediğinde" anlamındadır. Nitekim Buhârî'nin Sahilindeki muallak[129] rivayeti bu şekildedir. Buhârî onu Edebü'l-müfred''inde muttasıl olarak rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) helaya gitmek istediğinde söz konusu duayı yapardı. Tuvalet bulunan yerlerde duayı girmek üzere iken yapardı. Tuvalet bulunmayan kırsal alanlarda ise bu amaçla elbisesini çemre-meye başlamadan önce dua ederdi. Bu, âlimlerin çoğunun görüşüdür. Âlimler unutulduğunda duanın dille değil kalple yapılacağını da söylemişlerdir. (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 214)
Mezhep âlimlerimiz rüzgara karşı küçük abdest bozmanın da mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda zayıf bir hadis de bulunmaktadır. Nitekim Dârekutnî'nin Sünen'ında, Dûlâbî'nin eMfzfcâ'sında Hişam b. Urve > Urve isnadiyla rivayet ettiklerine göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle demiştir: Süraka b. Malik el-Müdlicî Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek büyük abdest bozmanın adabını sordu. Resûluilah (s.a.v.) ona büyük abdest bozarken Ön ve arkasını kıbleye dönmemesini, rüzgara karşı işememesini emretti. Hadis et'Telhîsü'l-habîr'de (1, 39) de bu şekilde nakledilmektedir. Hadis zayıf olmakla birlikte et~Telhîsü'l-habîr'deki açıklamalardan onun çok sayıda is-
nadınm bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca idrardan sakınmayla ilgili hadisler de bunu desteklemektedir. Zira rüzgara karşı işeme esnasında idrar damlalarının elbiseye sıçraması kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumda söz konusu hadis hasen li gayrihi olarak nitelendirilebilir.
Mezhep âlimlerimiz güneş ve aya karşı küçük ve büyük abdest bozmanın da mekruh olduğunu söylemişlerdir. et-Telhtsü'l-habîr'de (1,37) de zik-redildiği gibi bu konuda aslı olmayan uydurma bir rivayet bulunmaktadır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Ay ve güneş Allah'ın âyetlerindendir. Onlar herhangi bir kimsenin ölümü ve doğumu sebebiyle tutulmazlar" (Buhârî, "Kusuf", 1) hadisi bu konuda delil olarak kullanılabilir. Allah'ın âyetlerine karşı arka ve önü çevirmek uygun olmaz.
Mezhep âlimlerimizin taharetlenmenin adabı hakkında söylediklerini zikredilen hadislerden çıkarmak mümkündür. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in heladan çıkarken Allah (c.c.)'e hamd etmesi, büyük abdest bozmanın önemli bir nimet olduğuna işaret etmektedir. Nitekim büyük abdeste çıkamamak insanın ölüm sebeplerinden biridir. Sağlıklı olmanın bir koşulu da düzenli olarak tuvalete çıkabilmektir. Bu sebeple açlığını giderecek, sağlığını koruyup gücünü artıracak helâl yiyecekleri yiyen sonra da vücut için faydasız olan kısımları sıkıntısız bir şekilde dışarı

atabilen kimsenin Yüce Allah'a çokça hamd etmesi ve kendisinin aczini itiraf etmesi gerekmektedir. Yiyebilen ve günde bir veya iki defa büyük abdestini bozabilen kimsenin kendisini beğenip özellikleriyle kibirlenerek Yaratıcının kendisine verdiği nimetleri ve Allah (c.c.)'ün azamet ve yüceliğini unutmaması gerekir. Başlangıcı bir nutfe sonu bir cîfe olan insan kendisini beğenerek nasıl kibirlenebilir? Ey Allahım, nimetlerine şükretmekte bize yardım et. Gazabına uğramaktan bizi koru.

İyi amellere muvaffakiyetin ancak yardımıyla olduğu Allah'a hamd olsun ki bu ciltte zikretmek istediklerimiz burada tamamlanmış oldu. Bu vesileyle salat ve selamların en güzeli yaratılmışların hayırlısı Peygamberimiz Efendimize, ailesine ve ashabına olsun.

Cildi tamamlamadan bir müddet önce bir rüya gördüm. Rüyamda, Allah irşad faaliyetlerinin feyzini artırsın ümmetin hakîmi değerli dostumla birlikte İmdâdiyye Tekkesine gittik. Tekkenin kapısına vardığımızda aniden karşımıza güzel görünümlü, üzerinde zikir Ve marifet nurları görülen bir kimse çıkıverdi. Dostuma ve bana selam verdi. Beni işaret ederek dostuma, "Bu, aşk ve marifet sahibi salih bir kimsedir. Fakat ona Allah'ı zikri artırmasını söyle ki Allah'a olan intisabı güçlensin" dedi.

Ey Allahım, rüyamı gerçek kıl. Seni kemalinle tanımayı ve tasdik etmeyi bana nasip et. Razı olduğun ve hoşlandığın işlere muvaffak olmamda bana yardım et. Sonumu hayırlı kıl. Üstadımızın ve bu kitabı telif etmemize vesile olan ümmetin hakîmi, sıkıntıları gideren, aşık ve talebelerin sığınağı değerli dostumun derecelerini yükselt. Üstadımızın ömrünü uzun kıl. Onun feyiz ve bereketinden istifade etmemizi nasip et. O rızayı sende bulsun. Sen de ondan razı ol. Onu en iyi şekilde mükâfatlandır. Bütün şeyh ve üstatlarımızın, bizlerin, sağ ve ölmüş mümin kardeşlerimizin günahlarını bağışla. Sen işiten ve dualara karşılık verensin. Duamızın sonu, âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Birinci cildin telifi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in -ki ona binlerce salât ve selam olsun- Medine'ye hicretinin 1342 senesinin Zilhicce ayının 28'inde Cuma günü kuşluk vaktinde tamamlanmıştır. Bu naçiz çalışma Samed olan Rabbine her zaman muhtaç olan günahkar kul Zafer Ahmed'in bağışlanmasına ve amelinin kıyamet için azık olmasına vesile olsun.

---

[1] Buhârî, "Teyemmüm", 1, 2; Müslim, "Hayz", 109; Ebû Dâvûd, "Taharet", 121; Ahmed b. Hanbel, VI, 179.

[2] el-Mâide, 5/6

[3] el-Kehf, 18/40

[4] Tespitlerimize göre müellif Bulûğu'l-merâm'da Hâkim en-Nîsâbûrî'nin hadisi rivayet ettiği ve onun sahih olduğunu söylediği şeklinde verdiği bilgide yanılmıştır. Bunun göz hatası olduğu anlaşılmaktadır. Zira bir önceki hadisi Dârekutnî ve Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmiş ayrıca sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadisi ise sadece Dârekutnî (Sünen, I, 204) rivayet etmiş, Bulûğu''l-merâm'da (s. 55) zikredildiği üzere İbn Huzeyme (Sahih, I, 96) ise sahih olduğunu söylemiştir.

[5] Hadisle ilgili İbn Hacer'İn açıklaması şöyledir: İbn Hazm hadisi isnadındaki Esed b. Musa sebebiyle illetli olduğunu söylemiştir. Ancak o bu tespitinde yanılmıştır. Zira hadisin rivayetinde Esed b. Musa yalnız değildir (ed-Dirâye, I, 79).

[6] Ayrıca bkz. Mecmau'z-zevâid, I, 255.

[7] Hadis sahihtir. Şafîî, Müsned, I, 32; İbn Ebî Şeybe, et-Musannef, I, 179; ibn Mâce, "Taharet", 86; Dârekutnî, Sünen, I, 194; İbnü'f-Cârûd, el-Müntekâ, I, 32; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 276, 282; İbn Huzeyme, Sahih, I, 96.

[8] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd, "Taharet", 61; îbn Mâce, "Taharet", 86; Tirmizî, 'Taharet", 71; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 177; Ahmed b. Hanbel, V, 214; İbn Hibbân, Sahih, IV, 157; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 277.

[9] Hadis zayıftır. Ebû Dâvûd, "Taharet", 61. Hadis hakkında Ebû Davud'un açıklaması şöyledir: Hadisin isnadında İhtilaf bulunmaktadır ve isnad zayıftır. Hadisi İbn Ebî Meryem ve Yahya b. İshak es-Suleyhî Yahya b. Eyyüb'dan rivayet etmişlerdir. Ancak Suleyhî'nin İsnadında ihtilaf edilmiştir. Burada biz de, isnadında meçhulu'1-hal (hadis rivayetine ehliyeti açıklanmamış) olan Muhammed b. Yezid'in bulunduğunu da hatırlatmalıyız. Hadisi İbn Mâce de ("Taharet", 86) rivayet etmiştir. Ancak onun isnadında da Muhammed b. Yezid bulunmaktadır.

[10] Hadis sahihtir.

[11] Onun rivayetinde "alâ zahri: sırtları üzerine" kısmı bulunmamaktadır.

[12] İbn Ebî Şeybe'de isnaddaki el-Hanefî yerine es-Sekafî bulunmaktadır. Hadisi Bey-hakî de (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 292) rivayet etmiştir.

[13] Hadis zayıftır. Tirmizî, "Taharet", 71; Ebû r,âvûd, "Taharet", 63; İbn Mâce, "Taharet", 86. Tirmizî hadisle ilgili, "Ebû Zür'a /e Buhârî'ye sorduğumda onun sahih olmadığını söylediler" açıklamasını yapmışt ¦. Ebû Dâvûd da, Sevr'in hadisi Recâ'dan işitmediğini ifade ederek isnaddaki ko tıkluk sebebiyle hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

[14] Hadis için ayrıca bkz. Nasbu'r-râye, I, 183.

[15] Hadis sahihtir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

[16] Hadis sahihtir.

[17] Hadis İçin ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 188-189; Beyhakî, es-Süne-nü'l-kübrâ, I, 285.

[18] Heysemî hadisin zayıf olduğunu söylemiştir (Mecmau'z-zevâid, II, 264). O hadisle ilgili verdiği bu hükümde isabetlidir.

[19] Hadis münkerdİr. Bize göre de bu doğrudur. Taberânî el-Mu'cemU'l-evsat'la hadisi Ahmed > Mihrez b. Avf ve Fadl b. Ganim > Hassan b. İbrahim > Abdülmelik > Alâ b. Kesir > Mekhûl > Ebû Ümâme > Hz. Peygamber (s.a.v.) isnadıyla rivayet ettikten sonra, "Hadisi Mekhûl 'den sadece Alâ b. Kesir rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de İse hadisi farklı bir isnadla rivayet etmiştir. Onun buradaki isnadı Ahmed b. Beşir et-Tayalisî > Fadl b. Ganim > Hassan b. İbrahim > Abdülmelik > Alâ b. Haris > Mekhûl şeklindedir. Heysemî isnad-lar arasındaki Alâ'nın babasının birinde Kesir diğerinde Haris şeklindeki farka işaret etmemiş, her iki isnadın da aynı olduğunu İma eden bir açıklama yapmıştır. Nitekim onun Mecmau'z-zevâid'deki (I, 280) açıklaması, "Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr ve el-Mu'cemü'l-evsat'ta rivayet etmiştir. Alâ b. Kesir'den rivayet eden Abdülmelik el-Kûfî'nin kim olduğu ise bilinmemektedir" demektedir.

[20] Dârimî, "Taharet", 92. İsnadı sahihtir.

[21] Süfyan'dan rivayette bulunan Muhammed b. Yusuf ondan nakillerinde bazı hataları bulunsa da güvenilir bir ravidir.

[22] Bize göre İmam Muhammed'm görüşü isabetlidir. Bu konuda İmam Ebû Hanife (r.a.) ile aralarında ihtilaf bulunmasaydı.

[23] Hadisle İlgili İbnü'l-Cevzî'nin açıklamalarına biz de katılıyoruz.

[24] Ebû Dâvûd, "Taharet", 107. Hadis sahihtir.

[25] Ebû Dâvûd, "Taharet", 109. Hadis hasendir.

[26] Ebû Dâvûd, "Taharet", 117. Hadisin isnadı sahihtir.

[27] Hadis sahihtir. Hadis için ayrıca bkz. İbn Hibbân, Sahih, IV, 180 (hasen bir isnad-la); Hâkim en-Nîsâbûrî el-Müstedrek, I, 174, Dârekutnî, Sünen, I, 207; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 325. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

[28] Ahmed b. Hanbel, IV, 108. Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, III, 28; DârİmÎ, "Talak", 18; Ebû Dâvûd, "Nikah", 45; Dârekutnî, Sünen, IV, 112; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, II, 195; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 329. Hâkim en-Nîsâbûrî, ha-disİn İmam Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

[29] İsnadında İbn Lehia bulunmaktadır.

[30] Haberi Abdürrezzak b. Henımam da rivayet etmiştir {el-Musannef, I, 330-331).

[31] Söz konusu haberi İmam Muhammed de el-Âsâr'mda (I, 17) rivayet etmiştir. Ebû Hanife (r.a.)'e nispetinde ihtilaf bulunmasaydi, müellifin dediği isabetli olurdu.

[32] el-Bakara, 2/222

[33] Hadis sahihtir.

[34] İbn Mâce, "Taharet", 115. Hadis sahihtir.

[35] Hadîs sahihtir. Ebû Dâvûd ("Taharet", 111) hadisi hasen bir isnadla rivayet etmiştir.

[36] Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, I, 135; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 281. Heyse-mî hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsat ve el-Mıı'cernü's-sağir'de (II, 171) rivayet edildiğini zikretmiş ve isnadında yer alan Bakıyye b. Velid'in müdellis olduğunu belirtmiştir.

[37] Buhârî, "Vudu", 63; Müslim, "Hayz", 66; Ebû Dâvûd, "Taharet", 110; îbn Ebî Şey-be. el-Musannef, I, 126. Buhârî rivayeti, "Her namaz için abdest al" şeklindedir.

[38] Hadis sahihtir. Ebû Dâvûd, "Taharet", 111; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 333; Dârekutnî, Sünen, I, 207, 217.

[39] Ebû Dâvûd, "Taharet", 118. Hadis sahihtir.

[40] Ebû Dâvûd, "Taharet", 118; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 329.

[41] Buhârî, "Hayız", 20; Müslim, "Hayız", 67; Ebû Dâvûd, "Taharet", 104; İbn Mâce, "Taharet", 119; TirmiZÎ, "Taharet", 97; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, I, 348-349.

[42] Buhârî, "Hayız", 6; Müslim, "İman", 132.

[43] Ebû Dâvûd, "Taharet", 83.

[44] Ebû Dâvûd, "Taharet", 119; Tirmizî, "Taharet", 105; ibn Mâce, "Taharet", 128; Ahmed b. Hanbel, VI, 300; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 175. Hadis

hasendir.
[45] Hadis zayıftır. Hadisi Beyhakî (es-Sünenü'l-kübrâ, I, 342) ve Dârekutnî {Sünen, I, 221) de rivayet etmiştir. Ali b. Medînî isnadında bulunan Esved b. Sa'lebe eş-Şâ-mî'nin tanınmadığını söylemiştir.
[46] Tirmizî, "Taharet", 98; İbn Mâce, "Taharet", 105. Hadis zayıftır. Diğer kaynaklarda da rivayet edilen hadisin isnadında Abdülmelik b. Seleme bulunmaktadır.
[47] Ebû Dâvûd, "Taharet", 90; Tirmizî, "Taharet", 111; Nesâî, 'Taharet", 170; İbn Mâce, "Taharet", 105; Ahmed b. Hanbel, I, 83. Hadis zayıftır.
[48] Sözü edilen haberi Ahmed b. Hanbel (I, 110) ve Beyhakî'nin de (es-Sünenü'l-küb-râ, I, 79) rivayet ettiğini tespit ettik.
[49] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 239.
[50] Müslim, "Hayız", 117; Ebû Dâvûd, "Taharet", 9;Tirmizî, "Taharet", 11; İbn Mâce, "Taharet", 11; Ahmed b. Hanbel, VI, 70.
[51] Hadis sahihtir. Hadisi, Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müsîedrek, III, 485), Taberânî (el-Mu'cemü'l-kebîr, III, 205), Dârekutnî (Sünen, I, 122), Beyhakî {es-Sünenü'l-küb-râ, I, 87) rivayet etmişlerdir. Mecmau'z-zevâid'de (I, 276-277) hadisi Taberânî'nin el-Mu'cemü'İ-kebîr ve el-Mu'cemü's-sağîr'dz rivayet ettiğini belirttikten sonra şöyle denilmektedir: İsnadında Ebû Hatim Süveyd bulunmaktadır. Nesâî onun zayıf olduğunu söylemiştir. Bir rivayete göre İbn Main onun zayıf olduğunu, başka bir rivayette ise güvenilir olduğunu ifade etmiştir. Ebû Zür'a onu "leyse bi'I-kavî: o kadar da güçiü değil, hadisuhû hadîsu ehli's-sıdk: rivayetleri doğru sözlülerin rivayetleri gibidir" lafizlanyla nitelemiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin isnadının sa-hih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.
Bize göre o yalan söylemeyen bir ravidir. İbn Maîn de onun hakkında, "Onda bir sakınca olmadığını ümit ederim" demiştir. Onun hakkında et-Taknb'Ğe, "Doğru sözlüdür, hafızası zayıftır, bazı hataları bulunmaktadır" denilmektedir. Hadisi naklettikten sonra et-Telhîsu'l-habîr'Ğe (I, 48) İbn Hacer şöyle demiştir: Hadisin isnadında Ebû Hatim Süveyd bulunmaktadır. O zayıf bir ravidir. Hazimî ise hadisin isnadının hasen olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer daha sonra Nevevî'nin el-Hulâ-sa'da Hakim b. Hizam ve Amr b. Hazm'ın rivayet ettikleri hadislerin zayıf olduğunu ifade ettiğini de zikretmektedir.
[52] Âl-î İmrân 3/64
[53] Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr, II, 312 ve el-Mu'cemü's-sağîr, II, 139; Heysemî, Mecmau 'z-zevâid, I, 276.
[54] Hadis sahihtir. Hadis Amr b. Hazm, Hakim b. Hizam, İbn Ömer, Osman b. Ebu'I-As (r.a.e.)'dan rivayet edilmiştir. Amr b. Hazm rivayeti isnadında bulunan Süleyman b. Erkam sebebiyle zayıftır. Çünkü o son derece zayıf bir ravidir. Bazı raviler onu Süleyman b. Dâvûd olarak isimlendirmek suretiyle hata etmişlerdir. Çünkü Süleyman b. Dâvûd el-Havlânî'dİr ve sikadır. Bu konudaki geniş bilgiyi Mişkâtü'l-mesâbîh'ı tahkik ederken 465 nolu hadiste zikretmiştim. Onları burada tekrar etmeye gerek görmüyorum. Burada doğrusunun Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm rivayetinin mürsel olduğunu hatırlatmaktır. Mürsel olduğu için de rivayet zayıftır.
Hakim b. Hizam rivayeti Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr (I, 322), el-Mu'cemü'l-ev-sat (I, 5), Dârekutnî {Sünen, I, 122), Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, III, 485), Lâlekâî (es-Sünne, I, 82) tarafından nakledilmiştir. Ebû Hatim Süveyd > Matar el-Varrak > Hassan b. Bilal > Hakim b. Hizam isnadıyla nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) onu Yemen'e vali olarak gönderirken, " Temiz olmadıkça Kur'an'a dokunma" buyurmuştur. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin İsnadının sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Bize göre o yalan söylemeyen bir ravidir. İbn Maîn de onun hakkında, "Onda bîr sakınca olmadığını ümit ederim" demiştir. Onun hakkında et-Takrîb'de, "Doğru sözlüdür, hafızası zayıftır, bazı hataları bulunmaktadır" denilmektedir. Hadisi naklettikten sonra et-Telhîsu'l-habîr'de (I, 48) İbn Hacer şöyle demiştir: Hadisin isnadında Ebû Hatim Süveyd bulunmaktadır. O zayıf bir ravidir. Hazimî İse hadisin İsnadının hasen olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacerdaha sonra Nevevî'nin el-Hulâsa'da Hakim b. Hizam ve Amr b. Hazm'ın rivayet ettikleri hadislerin zayıf olduğunu İfade ettiğini de zikretmektedir. İbn Ömer (r.a.) rivayeti Taberânî (el-Mu'cemü's-sağîr, II, 277; el-Mu'cemü'l-kebîr XII, 313), Dârekutnî, Beyhakî {es-Sünenü'l-kebîr, I, 88) İbn Asâkîr (XIII, 214) tarafından nakledilmiştir. Hadis Saîd b. Muhammed b. Sevab > Ebû Asım > İbn Cü-reyc > Süleyman b. Musa > Salim b. Abdullah > babası İsnadıyla merfû olarak rivayet edilmiştir. Bu rivayette sahife yerine kitap geçmektedir. Rivayetle ilgili Ta-berânî'nin açıklaması şöyledir: Hadisi Süleyman b. Musa'dan sadece İbn Cüreyc, ondan sadece Ebû Asım ondandan da sadece Saîd b. Muhammed rivayet etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî Târîhu Bağdâd'da (IX, 94) onun ismi altında cerh ve ta'dilinden söz etmemiştir. Bu onun meçhulu'l-hal olduğunu (rivayete ehliyetinin bilinmediğini) göstermektedir. Dârekutnî Sünen'mde, (1,242) "Seferi İken Namazı Tam Olarak Kılmak" başlığı altında onun bir rivayetini zikretmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. İsnaddaki İbn Cüreyc dışındaki diğer ravIIcr güvenilirdir. İbn Cüreyc ise "an" lafzıyla rivayetlerinde müdellistir. Bütün bunlara rağmen hadisle İlgili İbn Ha-cer, "İsnadında bir sakınca yoktur. Esrem, Ahmed b. Hanbel'İn bu isnadla rivayet ettiği hadisleri delil olarak kullanmıştır" diyebilmiştir. Bizzat İbn Hacer'İn kendisi İbn Cüreyc'in "an" lafzıyla rivayetlerinde müdellis olduğunu ifade ettiği halde isnada bir sakınca bulunmadığını nasıl söyleyebilmiştir? Üstelik isnadda Saîd b. Muhammed b. Sevab da bulunmaktadır. Onun hakkında söylenenler ise bilinmektedir. Buna rağmen o muhtemelen İbn Hibbân'm es-Sikâfma alınmıştır. Heysemî Mec-mau'z-zevâid'de (I, 276), "Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr ve el-Mu'cemü's-sağır'de rivayet etmiştir. İsnaddaki ravileri güvenilirdir" demiştir. Onun, "RavÎle-rinin güvenilir olduğu söylenmiştir" açıklaması İle ravilerin bir kısmının güvenilir bir kısmının ise zayıf olduğunu ima etmektedir. O bu tür açıklamasını genellikle İbn Hibbân'm güvenilir olduğunu söylediği raviler hakkında kullanmaktadır. Bu onun söz konusu kitabından edindiğimiz bir bilgidir.
Osman b. Ebi'l-As rivayeti Taberânî (el-Mu'cemü'l-kebîr, III, 5) ve İbn Ebî Dâvûd (el-Mesâhif, V, 12) tarafından nakledilmiştir. Hadis, İsmail b. Rafı > Muhammed b. Saîd b. Abdülmelik>Muğireb. Şu'be> Osman b. Ebi'l-As ve İsmail b. Rafi > Muhammed b. Saîd b. Abdülmelik > Kasım b. Ebi Ebze > Osman b. Ebu'l-As olmak üzere iki farklı İsnadla ve Ebû Hatim Süveyd lafzıyla rivayet edilmiştir. îbn Hacer, İbn Ebî Dâvûd rivayetinde kopukluk bulunduğunu, Taberânî rivayetinde İse isnadda tanınmayan bir ravi olduğunu söylemiştir. Hakkında ihtilaf bulunsa da rivayetin kusuru budur. Nitekim Heysemî de bunun hadisin kusuru olduğunu İfade ederek şöyle demektedir: Rivayetin isnadında İsmail b. Rafi bulunmaktadır. İbn Maîn ve Nesâî onun zayıf olduğunu söylemiş, Buhârî ise onu, "sika, rivayetleri güvenilir ravilerinkine yakındır" diye nitelemiştir. Sonuç itibariyle hadisin bütün is-nadlarmda zayıflık bulunmaktadır. Ancak bu ileri seviyede bir zayıflık değildir. Nitekim raviler arasında yalancılıkla itham edilen bir kimse bulunmamaktadır. İsnad-lardaki kusur kopukluk veya ravÎIerinden bazısının hıfz bakımından yeterli olmamasıdır. Nevevî'nin Ta&nö'inde Suyûtî'nin de Tedrîb'inde ifade ettikleri gibi yalancılıkla itham edilen ravinin bulunmadığı isnadların birbirini desteklediği hadis usulünde bilinen bir husustur. Bu durum hadisin sahih olduğu hususunda gönlü mutmain kılmaktadır. Özellikle ehf-i sünnetin önderi Ahmed b. Hanbel ve îshak b. Râ-hûye'nin hadisi delil olarak kullanmaları ve sahih olduğunu söylemeleri de bunu desteklemektedir. Nitekim İshak el-Mervezî MesâÎlü Ahmed'de (s. 5) şöyle anlatmaktadır: "Abdestsiz kişi Kur'an okuyabilir mi?" soruma Ahmed b. Hanbel, "Evet, ancak abdestsiz mushaftan okuyamaz" diye cevap verdi. İshak el-Mervezî sözlerine devamla şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Temiz olmadıkça Kur'an'a dokunma" hadisi sahih olunca söylediği doğrudur. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı ve tabiîn de buna göre davranmıştır.
[55] Ebû Dâvûd, "Taharet", 137; İbn Hibbân, Sahih, IV, 249; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müs-ledrek, I, 166; İbn Huzeyrne, Sahih, I, 148; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 430.
[56] Hadis sahihtir. Abdürrezzak b. Hemmam, Musannef, I, 387-388; Ahmed b. Hanbel, III, 20, 92; Dârimî, "Salât", 103; îbn Ebî Şeybe, el-Musannef, II, 417; Ebû Dâvûd, "Salât", 89; İbn Huzeyme, Sahih, II, 107; Tahâvî, Şerhu meâni'Uâsâr, I, 49; İbn Hibbân, Sahih, V, 560; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 260; Beyhakî, es-Sü-nenü'l-kübrâ, II, 431. Hâkim en-Nîsâbûrî hadîsin Müslim'in şartlarını taşıdığını söylemiş Zehebî de onu onaylamıştır. Hadis çok sayıda İsnadla rivayet edilmiştir.
[57] Dârekutnî, Sünen, I, 125. Hadisle ilgili Bezzâr'ın açıklaması şöyledir: Bişr b. Bekir > Evzâî > Yahya > Amra > Aişe (r.anhâ) isnadıyla Humeydî'den dışında muttasıl olarak rivayet eden başka birini bilmiyorum. Diğer âlimler onu Amra'dan mürsel olarak rivayet etmişlerdir {et-Ta'lîku'l-muğnî, I, 125).
[58] Hadisin isnadı hasendir. İbn Huzeyme hadisi, "Resûlullah (s.a.v.) elbisesindeki me nİyi izhır köküyle sildikten sonra onunla namazını kılardı. Resûlullah (s.a.v.) men kurumuşsa ovalar sonra onunla namazını kılardı" lafızlanyla rivayet etmiştir.
[59] Hadis sahihtir.
[60] Haber sahihtir. Tahâvî, Şerhu meâni'Msâr, 1,53; Ahmed b. Hanbel, V, 89; İbn Mâ-ce, "Salât", 83; İbn Hibbân, Sahih, VI, 102 (sahih bir isnadla); Taberânî, el-Mu'ce-mü'l-kebîr, II, 215.
[61] Haber sahihtir. Ahmed b. Hanbel, IV, 203; Buhârî, "Teyemmüm", 1; Ebû Dâvûd, "Taharet", 124; İbn Hibbân, Sahih, IV, İ42 (sahih bir isnadİa); Dârekutnî, Sünen, I, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 226. Buhârî haberi muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Hacer, Ebû Dâvûd ve Hâkim en-Nîsâbûrî'nin haberi muttasıl olarak rivayet ettiklerini, isnadının da güçlü olduğunu söylemiştir.
[62] Hadisin isnadı Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir
[63] Sözü edilen hadisin isnadı hasendÎr.
[64] Bcyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 419
[65] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, II, 70; Buhârî, "Vudû", 32 (cezm sigasıyla muallak olarak); Ebû Dâvûd, "Taharet", 137.
[66] Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, II, 41; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 286.
[67] Hadis sahihtir. Buhârî, "Zebâih", 4, 10, 14; Müslim, "Sayd", 8; Ebû Dâvûd, "Et'ime", 46; TÎrmizî, "Et'ime", 7.
[68] Ebû Dâvûd, "Buyu", 66; Münzirî, et-Terğîb, III, 174. Hadis sahihtir.
[69] Ahmed b. Hanbel, IV, 253; Ebû Dâvûd, "Buyu", 66. Suyutî ve Münâvî ise hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.
[70] el-Baka-ra, 2/219
[71] İbn Hibbân, Sahih, XII, 168. İbn Hibbân hadisi zayıf bir isnadla rivayet etmiştir. Doğrusu, onun Dârekutnî'nÎn rivayet ettiği gibi mevkuf olmasıdır. Zehebî İsnadın-daki Ömer b. Saîd'in zabtının gevşek olduğunu söylemiştir.
[72] Ahmed b. Hanbel, VI, 38; Ebû Dâvûd, "Taharet", 21; Nesâî, "Taharet", 7.

[73] Dirhem-i bağalî, 3.776 gr. Ağırlığında olan dirhemdir (bkz. Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, s. 104).
[74] Buhârî, "Hayz", 11; Abdürrezzak b. Hemmam, el-Musannef, I, 320.
[75] Buhârî rivayetinde "medağathu" kelimesi yerine aynı manaya gelen "kasaathu" lafzı zikredilmektedir.
[76] Ahmed b. Hanbel, II, 364; Ebû Dâvûd, "Taharet", 130.
[77] Ebû Dâvûd, "Taharet", 135; Nesâî, "Taharet", 189; İbn Mâce, "Taharet", 77.
[78] Ahmed b. Hanbel, II, 326, 388-389; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 115; İbn Mâ-ce, "Taharet", 26; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 183; Dârekutnî, Sünen, I, 128; Âcurrî, eş-Şerîa, s. 362-363. Ahmed b. Hanbel hadisi A'meş > Ebû Salih is-nadıyla merfû olarak rivayet etmiş, Dârekutnî sahih olduğunu söylemiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî "Hadis, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Onun bir illetini de tespit edebilmiş değilim" demiştir. Zehebî de ona katılmıştır. Bûsîrî de hadisin sahih olduğunu söylemişdir.
[79] Buhârî, "Vudu", 66; Müslim, "Kasâme", 11.
[80] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V, 76. Münz'm et-Terğîb''de (I, 88) hadisle ilgili şöyle demektedir: Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de hadisi Iâ be'se bİh (bir kusuru yok) denilebilecek bir isnadla rivayet etmiştir. Heysemî Mecmau'z-zevâid'de (I, 209) Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr'de rivayet ettiğini söylemiştir. Gerek Münzirî gerekse Heysemî'nin açıklamalarında hadisin isnadında bir zayıflığın bulunduğu ima edilmektedir. Özellikle Heysemî, "ravileri tevsik edilmiştir" ifadesini yanlış olan tevsikler hakkında kullanmaktadır. Nitekim Münâvî Feyzu'l-kadir'dç. "Heysemî'nin hasen olarak nitelemesi bundan daha Üstündür" demiştir. Münâvî daha sonra Münzirî ve Heysemî'nin açıklamalarını nakletmektedir. Ancak bu, hadisle meşgul olanlardan eski ve yeni herhangi birinin yaptığı bir şey değildir. Münzirî, Heysemî ve Ğumârî'nin bu hadisi takviye etmeleri son dönem mukallitlerinden bazılarını aldatmıştır. Nitekim Abdullah el-Ğumârî söz konusu hadisi el-Câmiu's-sa-ğîr'den tertip ettiği eserinde zikretmektedir. O, mukaddimesinde, "Bu eseri söz konusu kitaptan sadece sahih olanlarını bir araya getirerek telif ettim ve el-Kenzü's-semînfî ehâdîsV'z-zemîn diye isimlendirdim" demektedir. Daha sonra eserin özelliklerini zikrederken, "Onda son derece zayıf hadis bulunmamaktadır" açıklamasını yapmaktadır. Bu son derece yanlış bir İddiadır. Kitabı gören kimse bu iddianın yanlışlığını hemen fark eder. Zira onda birçok zayıf hatta bir miktar da uydurma rivayet bulunmaktadır. Onda4626 hadis veya inceleme vardır. O bütün bunlarda başkasını taklit etmektedir. Sözü edilen hadis söylediğimize delâlet eden birçok hadisten sadece birisidir. O 47 nolu hadis olarak zikredilmektedir. Onunla ilgili birçok soru üçüncü ciltte ifade edilmişti. Buna benzer birçok misal ileride zikredilecektir. Aslında bu durumu kendisi de mukaddimesinde itiraf etmiştir. Daha önce de geçtiği üzere İbrahim et-Tercümânî ve hocası Eyyüb b. Müdrik, başka bir hadis vesilesiyle Taberânî'de açıkça ifade edildiği gibi es-Sahtiyânî değildir. Eyyüb b. MüdrİK'in başka bir uydurma rivayeti de daha önce (bkz. no: 159) geçmişti. Buralardaki araştırmalardan İstifade edilmelidir. Hasetçi ve kıskananlarına rağmen buralardaki açıklamalar başka bir yerde bulunmamaktadır. İbn HİbbÂn'a göre hadisin bir başka kusuru da isnadındaki kopukluktur. O ed-Duafâ (I, 168) isimli kitabında İbn Müdrik başlığı altında şöyle demektedir: O tanınmış âlimlere miinker rivayetleri nispet etmekte, görüşmediği kimselerden hadis işittiğini iddia etmektedir. Görüşmediği, halde MekhuVe uydurma rivayetler ihtiva eden bir nüshayı nispet ederek nakletmektedir. Ey okuyucu, bu tür çalışmalar hadis öğrencilerine hadislerin isnadlarını araştırmanın, İsnaddaki ravilerin kişiliklerini bilmenin önemini öğretmektedir. Bu, metruk olduğuna hükmetmek İçin hadisteki kusurun tespitine önemli ölçüde yardımcı olmaktadır. Mîzânü'l-i'tidâVde nakledildiğine göre İbrahim et-Tercümânî'nİn hocası Eyyüb b. Müdrik el-Hanefî hakkında İbn Maîn, bir defasında, "Leyse bi şey: Onun hiçbir değeri yoktur" bir başka defa ise "Kezzâb: Yalancının biri" demiş, Nesâî ve Ebû Hatim ise onun metruk olduğunu söylemişlerdir.
Bütün bu açıklamalar Münzirî, Heysemî ve hadisin sahih olduğuna meyleden Mü-nâvî'nin yukarıdaki açıklamalarının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Birinci İsnadda isminin zikredilmediğini belirttiğimiz ravinin ikinci isnaddan Eyyüb b. Müdrik olduğunu anlamaktayız. O yalancılıkla İtham edilmektedir. Feyzu'l-kadir'de naklettikten sonra söz konusu açıklamalarım üzerine Münâvî de hatasını anlardı. Nitekim onun et-Teysir'de sözü edilen hadis hakkında hasen hükmü vermediğini gördüm. Bana göre yapılan hatanın gerçek sebebi, isnadda gördükleri Eyyüb'ü güvenilir olduğu sika ve hüccet lafızlanyla ifade edilen Eyyüb b. EbîTemîme zannetmeleridir. Bunda ondan rivayette bulunan İsmail b. İbrahim'i, İbn Uleyye diye tanınan güvenilirliği sika hafız lafızlanyla belirtilen İsmail b. İbrahim b. Miksem'le karıştırmaları da etkili olmuştur. Zira onlar İsmail b. İbrahim başlığı altında Eyyüb'ten rivayet ettiğini gördüklerinde onun Eyyüb es-Sahtiyânî olduğunu zannettiler. Bunların hepsi hatadır. Bütün bu açıklamalar Ebû Ümâmc rivayetinin hasen veya sahih olarak nitelendirilemeyeceğini göstermektedir. el-Mu'cemiVl-kebîr'm Ebû Ümâme rivayetlerinin yer aldığı cildi maalesef Zahiriye kütüphanesinde bulunmamaktadır. Bu sebeple ve özellikle İbn Ebî Asım'ın isnadındaki kusuru gördükten sonra hadisi Münâvî'nin sahih olarak nitelemesi bir tarafa Suyutî'nin hasen d:*'e tavsif etmesinden de emin değilim. el-Mu'cemü'l-kebîr değerli kardeşimiz Hamdî Abdülme-cid es-Silefî tarafından neşredildi ve Ebû Ümâmc hadisini orada gördüm. Hadis orada (VIII, 157) Bekr b. Sehl > Abdullah b. Yusuf şeklinde yukarıda zikredilen İbn Ebî Asım isnadıyla rivayet edilmektedir. Taberânî hadisi aynı isnadla Miisne-dü's-şâmiyyîn'âc (I, 302) de rivayet etmiştir. Ancak isnaddaki kusur yukarıda zikredilmiştir. O isnadda zikredilmeyen ismi İsmail b. İbrahim, Eyyüb > Mekhûl şeklinde belirtmiştir. Taberânî onu bir yerde daha (bkz. el-Mu'cemü'l-kebîr,Vl\\, 157) rivayet etmiştir. Burada zikredilen İsmail Ebû İbrahim et-Tercümânfdir. O Ne-sâî'nin ravilerİndcndir. Gerek Nesâî gerekse diğer hadis münekkitleri onun güvenilir olduğunu lâ be'se bih (Onun bir kusuru yoktur) lafzıyla ifade etmişlerdir.
[81] Hâkim en-Nîsâbûrî'nin el-Müstedrek'indc söz konusu rivayeti bulamadım.
[82] Neseî ile Beyhakî İbn Ömer (r.a.J'dan rivayet etmiştir. (Ş.Sudûr, s.45)
[83] Onun rivayetinde Hîre kelimesi yerine "el-hibre" zikredilmektedir.
[84] Ahmed b. Hanbei, IV, 347; İbn Mâce, "Taharet", 19.
[85] Metinde problem olduğu açıktır.
[86] Hadis sahihtir. İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I, 115; İbn Mâce, "Taharet", 26; Dâre-kutnî, Sünen, I, 128; Âcurrî, eş-Şerîa, s. 362-363; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müsted-rek^\S3. Ahmed b. Hanbel (II, 326, 388, 389) hadisi A'meş > Ebû Salih > Ebû Hu-reyre (r.a.) isnadıyla rivayet etmiştir. Dârekutnî hadisin sahih olduğunu söylemiş, Hâkim en-Nîsâbûrî "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir, onun sıhhatini engelleyecek bir kusurunu bilmiyorum" açıklamasını yapmıştır. Zehebî de onun görüşüne katılmıştır. Bûsîrî de Zevâid'de (I, 27), "Bu, sahih bir isnaddır. Ravilerinin tamamının hadisleri Sahîhayn'du bulunmaktadır" demiştir.
[87] Buhârî, "Salât", 20; Ebû Dâvûd, "Taharet", 4; Nesâî, "Taharet", 18, 19, 35.
[88] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, VI, 108; Ebû Dâvûd, "Taharet", 21; Nesâî, "Taharet", 7; Dârimî.'Tahâret", 11; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 103. Hadis Müslim b. Kurt > Urve > Aişe (r.anhâ) isnadıyla merfu olarak rivayet edilmiştir. Dârekutnî isnadının hasen olduğunu söylemiştir. Bir rivayete göre sahih olduğunu ifade etmiştir.
[89] Hadisin kaynaklan daha önce zikredilmişti.
[90] et-Tevbe 9/108
[91] Söz konusu haberi Bezzâr Zevâid ve Keşfü 'l-estâr'da rivayet etmiştir. Bezzâr haberle ilgili, "Onu Zührî'dcn Muhammed b. Abdülaziz, ondan da oğlundan başkasının rivayet ettiğini bilmiyorum" açıklamasını yapmıştır. Heysemî Mecmau'z-zevâid'de (I, 212) haberle ilgili şöyle demiştir: Haberi Bezzâr rivayet etmiştir. İsnadında Muhammed b. Abdülaziz b. Ömer cz-Zührî bulunmaktadır. Buhârî, Nesâî ve diğer hadis münekkitleri onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Malik de buna İşaret tmişlir.
[92] Hadis zayıftır. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Taharet", 10; Tirmizî, "Libas", 17; eş-Şe-mâü, s. 88; Nesâî, "Zîne", 53; İbn Mâce, "Taharet", 11; İbn Hibbân, Sahih, IV, 260; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, I, 94, 95; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 187. Bizim tespitlerimize göre bütün rivayetlerin isnadında müdellis bir ravi olan İbn Cureyc bulunmaktadır ve o, hadisi ""an" sigastyla nakletmiştİr. îbn Hacer et-Telhî-su'l-lmbîr'dv şüyle demektedir; Hadis hakkında Nesâî "Bu sahih olmayan bir hadistir", Ebû Dâvûd "Münker" demişlerdir. Dârekutnî hadisin hakkında ihtilaf bulunduğunu ifade ederken şaz olduğuna İşaret etmektedir. Tirmizî hadisin sahih olduğunu belirtirken Nevevî el-Hıtlâsa'do. bunun yanlışlığını ifade etmektedir. Mün-zirî ise, "Tespitlerime göre doğrusu onun sahih olduğudur. Çünkü bütün ravileri güvenilirdir" demektedir. İbn Dakîkî'1-îd diye tanınan Ebu'I-Feth el-Kuşeyrî de el-İktirah'm (s. 433) sonunda Münzirî'nin görüşlerine tabi olmaktadır. Hadisin kusuru Hemmam > İbn Cüreyc > Zührî > Enes (r.a.) isnadıyla rivayet edilmesidir. Ra-vilerinin hepsi güvenilir olmasına rağmen Buhârî ve Müslim onu rivayet etmemiştir. Hemmam'ın îbn Cüreyc'ten rivayetinde İbn Cüreyc'in Zührı'den işitmediği ve hadisi İbn Ziyad b. Saîd > Zührî vasıtasıyla farklı lafızlarla rivayet ettiği ileri sürülmüştür. Hâkim en-Nîsâbûrî ve Dârckutnî'nin nakillerine göre Söz konusu hadisi Hemmam'la birlikte Yahya b, Darîs el-Becelî ve Yahya b. Mütevekkil de rivayet etmişlerdir. Hadisi güvenilir ravilerden Amr b. Asım, Enes b. Malik (r.a.)'in sözü olarak rivayet etmiştir, Beyhakî onu destekleyici olarak rivayet etmiş ve zayıflığına da İşaret etmiştir. Onun ravileri de güvenilirdir. el-Cevherü'n-nakf'de (I, 94-95) ifade edildiği gibi hadisin Hâkim en-Nîsâbûrî'nin rivayeti şöyledir: "Resûluflah (s.a.v.) bir yüzük edindi ve üzerine 'Muhammed Resûlullah' yazdırdı. Helaya girdiğinde onu çıkarırdı."
[93] Ahmed b. Hanbel, V, 421; Buhârî, "Vudû". 12, 14; Müslim, "Taharet", 61; Ebû Dâ vûd, 'Taharet", 5; Nesâî, "Taharet", 21; İbn Mâce, "Taharet", 18.
[94] Ebû Dâvûd, "Taharet", 4; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 154; Beyhakî, es Sünemi 't-kübrâ, 1,92. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisi Hasan b. Zekvân > Mervan el-As far isnadıyla rivayet etmiştir. Hadisle ilgili Dârekutnî "Bu, sahihtir. Ravilerini hepsi güvenilirdir", Hâkim cn-Nîsâbûrî "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sa hihtir" açıklamalarını yapmışlardır. Zehebî de Hâkim en-Nîsâbûrî'ye katılmıştır.
[95] Hadis hasendir. Ebû Dâvûd, 'Taharet", 5; Tirmizî, "Taharet", 7.
[96] Hadis münkerdİr. Ahmcd b. Hanbel (VI, 227); Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, III, 155; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, VI, 137, 219; ibn Mâce, "Taharet", 18.
[97] Hadis zayıftır. Ahmed b, Hanbel, II, 277; Ebû Dâvûd, 'Taharet", 19; İbn Mâce, "Taharet", 23; Dârimî, "Vııdû", 5; İbn Hibbân, Sahih, IV, 257, 285, 286, 287; Ta-hâvî, Şerhu meâni'l-âsâr. I, 72; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 104. Dârimî hadisi Husayn el-Hubrânî > Ebû Saîd > Ebû Hureyre (r.a.) isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etmiştir. Bazıları isnadda bulunan Ebû Saîd (r.a.)'i el-Hayr olduğunu belirtmiştir. Nitekim Ebû Dâvûd, "Ebû Saîd (r.a.) el-Hayr sahabedendir" demiştir.

[98] Suyûtî'nİn Cem'u'l-cevâmV (1780) İbn Hacer'in Fethu'l-bârVde (I, 244) zikrettikleri üzere hadisi Ömerî rivayet etmiştir. Benzeri bir rivayet için bkz. Müslim, "Hayz", 122.

[99] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, VI, 155; Ebû Dâvûd, "Taharet", 17; Dârimî, "Taharet", 17; TİrmizÎ, "Taharet", 5; İbn Mâce, "Taharet", 10; İbn Huzeyme, Sahih, I, 48; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, 1, 158; Beyhakî, es-SüneniVl-kübrâ, I, 97; İbn Hibbân, Sahih, IV, 291. TİrmizÎ hadisi hasen-sahih diye nitelemiş, İbn Huzeyme, İbn Hibbân, İbnü'l-Cârûd, Hâkim en-Nîsâbûrî, Nevevî, Zehebî hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

[100] Hadis sahihtir. Hadis Hz. Ali, Enes b. Malik, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah b. Mes'ûd ve Muaviye b. Hayde (r.a.e.)'den de rivayet edilmiştir. Hz. Ali (r.a.) rivayeti TİrmizÎ ("Taharet", 426) ve İbn Mâce ("Taharet", 9) tarafından nakledilmiştir. Onlar hadisi Muhammed b. Humeyd er-RâzÎ > Hakem b. Beşîr b. Selman > Hal-lad es-Saffâr > Hakem b. Abdullah cn-Nasrî > Ebû İshak > Ebû Cuhayfe > Hz. Ali (r.a.) isnadıyla rivayet etmişlerdir. Metindeki lafızlar İbn Mâce'yc aittir. Ancak o "el-helâ" yerine "el-kenif' kelimesini zikretmiştir. TİrmizÎ rivayetinde ise "el-helâ" kelimesi yer almaktadır. Hadisi rivayet ettikten sonra TİrmizÎ, "Hadis garibtir, onu sadece bu isnadla bilmekteyiz, İsnadı da çok güçlü değildir" açıklamasını yapmaktadır. Nevevî el-Mecmû'da (II, 74) Suyûtî de el-Câmiu'l-kebîr'âe, (I, 46) Tirmi-zî'nin bu açıklamasına katılmışlardır. Ancak Suyûtî el-Câmiu's-sağîr''de hadisin ha-sen olduğuna işaret etmiştir. Münâvî ise Feyzu'l-kadîr'âc şöyle demektedir: Hadis Suyûtî'nİn işaret ettiği gibi hasen hatta daha da sağlamdır. Nitekim Moğoltay da onun sahih olduğu görüşünü benimsemiştir. O, hadisle ilgili TirmizÎ'nin "Çok güçlü değildir" beyanını naklettikten sonra açıklamasına şöyle devam etmiştir: Bu beyanı gerektiren durumu bilmiyorum. Çünkü İsnaddaki ravilerden herhangi birinin cerh edildiği sabit değildir. Hatta bir kimse, "İsnadı sahihtir" dese yanılmış olmaz. Hadisle ilgili bir açıklama ise şöyledir: Moğoltay, Suyûtî ve Münâvî'nİn açıklamaları yanlıştır. Sözü edilen isnadın sahih olması bir tarafa hasen bile değildir. Çünkü isnadda üç kusur bulunmaktadır. Bunlar:

1. İsnaddaki Ebû İshak'ın hadisi "an" lafzıyla rivayet etmesi ve ömrünün sonuna doğru hafızasının zayıfİamasıdır. Nitekim asıl ismi Amr b. Abdullah es-Sebîî olan Ebû İshak hakkında İbn Hacer et-Takrîb'de şöyle demektedir: O sıka bir ravidir. Ancak ömrünün sonuna doğru hafızası zayıflamıştır. Ayrıca onun tedlis yaptığı da söylenmiştir. İbn Hibbân, Ebû Ca'fer et-Taberî, Hüseyin el-Kerâbîsî ve diğer hadis âlimleri onun müdellis olduğunu İfade etmişlerdir. Bu sebeple İbn Hacer de onu Tabakâtü'l-müdellisîn'ine almıştır.

2. İsnadda bulunan Hakem b. Abdullah en-Nasrî'nin de durumu açık değildir. İbn Hibbân'ın dışında onun güvenilir olduğunu söyleyen kimse yoktur. Bu sebeple onun hakkında İbn Hacer "makbul" demek suretiyle tek başına rivayetlerinde gev şek olduğuna işaret etmiştir.

3. İsnaddaki Muhammet! b. Humeyd er-RâzÎ hafızasının sağlam olmasıyla nitelense de hadis münekkitleri tarafından eleştirilmiş bir ravidir. Hatta başta Ebû Zür'a olmak üzere bazı münekkitler onun yalancı olduğunu bile söylemişlerdir. Buhârî de onun hakkında "fîhi nazar: ravİliği tartışmalıdır" diyerek son derece zayıf olduğuna İşaret etmiştir. İbn Huzeyme'nin de ifade ettiği gibi ondan övgüyle bahsedenler onu tanımamaktadır. Bu sebeple Zehebî ve İbn Hacer onun hakkındaki övgülerin zayıf olduğunu da ifade ederek zikredilebileceğini belirtmişlerdir. Bu açıklamalardan sonra "ravi hakkındaki cerh la'dile tercih edilir" kaidesi gereğince de merhum Ahmed Şakir'in onun güvenilir olduğu hakkındaki açıklaması dikkate alınmaz. Bu açıklamalar söz konusu hadisin zayıflığını ortaya koymuştur. Ancak hadis aşağıda zikredilen isnadlarla birlikte sahih vasfını kazanmaktadır. Hadis Enes b. Malik (r.a.)'den iki ayrı isnadla rivayet edilmiştir.

1. BİşR b. Muaz el-Ukdî > Muhammed Halef el-Kirmânî > Asım el-Ahvel > Enes b. Malik isnadı. Hadisi bu isnadla Temmam <?/-Fevâ^'inde (I, 270) rivayet etmiş ve "Onu Bişr b. Muaz'dan başka rivayet eden olmamıştır" açıklamasını yapmıştır.

2. Saîd b. Mesleme > A'meş > Zeyd el-Ammî > Enes b. Malik isnadı. Hadis bu isnadla Temmam, ibn Adiy (el-Kâmi\, I, 178), Cürcânî (Târihu Cürcân, s. 497), İbn Asâkîr (et-Târth, VI, 303) tarafından rivayet edilmiştir. Temmam, "Hadisi A'meş > Zeyd el-Ammî isnadıyla sadece Saîd b. Mesleme rivayet etmiştir" açıklamasını yapmıştır. Hadisi Abdurrahim b. Zeyd el-Ammî de Zeyd el-Ammî'den rivayet etmiştir. Ancak o da yalancı bir ravidir. Bu rivayeti Muhammed b. Osman el-Osmâ-nî Fevâidü Horasan'da (II. 169) nakledcrek sahih olduğunu söylemiştir. Bizim de benimsediğimiz gibi o bununla hadisin sahih li gayrihi olduğunu ifade etmiş olmalıdır. Saîd b. Mesleme rivayetinin bunları desteklemesi ise zayıftır. Nitekim Temmam, "Hadisi Muhammed b. Fadl Zeyd el-Ammî'den Saîd b. Mesleme rivayetine aykırı olarak nakletmiştir" demiştir. Ebû Saîd el-Hudrî rivayeti Begavî'nin Abdullah el-Harraz nüshasında (I, 328), Sekafî'nin el-Fevâidü's-sekafıyyâf mda (no: 8), Ebû Bekir İbntf n-Nukûr'un el-Fevâidü'l-hisârimda (I, 232) nakledilmektedir. Ebû Bekir İbnü'n-Nukûr, "Zeyd el-Ammî rivayetinde tek kalmjştır. Hadisi ondan Muhammed b. Fadl b. Atıyye rivayet etmiştir. O ise zayıf bir ravidir" açıklamasını yapmıştır. İbn Mes'ûd rivayetini Ebû Bekir İbnü'n-Nukûr el-Fevâidü'l-hisân'ınöa. (I, 155-156) Muhammed b. Hafs b. Ömer ed-Darîr vasıtasıyla nakletmiştir. Ancak ben onu henüz bilmiyorum. Mıiaviye b. Hayda rivayetini Mekkîb. İbrahim >Behz b. Hakîm > babası > dedesi isnadıyla İbnü'n-Nukûr muallak olarak nakletmiş ve "Bu garib bir hadistir" açıklamasını yapmıştır. Eğer isnadda yer alan Mekkî b. İbrahim dışındakiler güvenilir ise isnad hasendir.

[101] Afecmau'z-zevâid'öe (I, 211) zikredildiği üzere hadisi Bezzâr ve Taberânî el-Mu'cemü'l-evsat'ta. (VII, 249) rivayet etmişlerdir. Bezzâr, "Hadisi Ebû Amir'dcn Ravh'tan başka rivayet edeni bilmiyorum" demiştir. İbn Hacer Bezzâr'ın söz konusu açıklamasıyla ilgili, "Buhârî ve Müslim Ebû Amir'in naklini destekleyen rivayette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd'da benzeri bir rivayeti Ebû Hureyre'den nakletmiştir" demiştir.

[102] Ahmedb. Hanbel, IV, 156; Taberî, Tehzîbü'l-âsâr, I,481; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII, 338. Ahmed b. Hanbel'in isnadı hasendir.

[103] Taberânî hadisi Dârekutnî vasıtasıyla rivayet etmiştir. Hadisi Beyhakî de (es-Süne-nü'l-kübrâ, I, 114) rivayet etmiştir. Onun İsnadında Übey b. Abbas b. Sehl bulunmaktadır. Onun hakkında İbn Maîn "zayıf", Ahmed b. Hanbel "münkerü'l-hadis: rivayetleri münkerdir", Buhârî "leyse bi'1-kavî: güçlü değil", Ukaylî "destekleneme-yecek rivayetleri bulunmaktadır" açıklamalarını yapmıştır.

[104] İdrar sızıntısının sonuna almak için öksürmek vb. gibi harekette bulunma (Çev.)-

[105] Tespitlerimize göre Zeylaî haberin Beyhakî'nin Sünen'mde Zaide > Abdülmelik b.' Umeyr > Hz. Ali İsnadıyla; İbn Ebû Şeybe'nin Musannef'inde Yahya b. Ya'lâ > Abdülmelik b. Umeyr isnadıyla; Abdürrezzak b. Hemmam'm Musannef'inde Süfyan es-SevrÎ > Abdülmelik b. Ümeyr isnadıyla rivayet edildiğini söylemiştir (Nas-bu'r-râye, I, 219).

[106] Taberânî hadisi Ahmed > Ahmed b. Harb el-Mevsılî > Kasım b. Yezid el-CermÎ > İbrahim b. Tahman > Hüseyin el-MualIim > Yahya b. Ebû Kesîr > Ebû Seleme > Ebû Hureyre (r.a.) isnadıyla rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: Hadisi Yahya b. Ebû Kesîr'den sadece Hüseyin el-Muallim, ondan sadece İbrahim b. Tahman, ondan sadece Kasım b. Yczid, ondan da sadece Ahmed b. Harb el-Mevsılî rivayet etmiştir. İsnaddaki Ahmed b. Harb ve diğer raviler güvenilirdir. Taberânî'nin hocası Ahmed'in Ahmed b. Hamdûn el-Mevsılî olduğu anlaşılmaktadır. Taberânî el-Mu'cetnü's-sağîr'de (1,49) de ondan başka bir hadis rivayet etmiştir. Burada o hadisi Salih b. Abdüssamed el-Esedî > Kasım b. Yezid el-CermÎ > Cebir isnadıyla rivayet etmiştir. HeysemÎ Mecmau'z-zevâid'dç (II, 75) bu isnadın hasen olduğunu söylemiştir. Bu durumda ona göre Ahmed b. Hamdûn el-Mevsılî'nin güvenilir olduğu anlaşılmaktadır. Hatta o hadisin tahricini yaparken Mecmau'z-zevâid'de (I, 206) açıkça da ifade ederek şöyle demiştir: Hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-evsat'ta ¦ rivayet etmiştir. Taberânî'nin hocası ve hocasının hocası dışındaki şahıslar SahİH'in ravileridir. O ikisi de güvenilir ravilerdir. Münzirî'nin "Hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Ravileri de SahİH'ın ravileridir" ifadesi iki açıdan tenkide açıktır. Birincisi mutlak bir ifadeyle hadisi Taberânî'nin rivayet ettiğini söylemesi el-Mu'cemü'l-ke-bîr'de naklettiği izlenimini vermektedir. Halbuki hadis orada bulunmamaktadır, ikincisi ise ravilerinin tamamının SahİH'ın ravileri olduğu izlenimini vermesidir. Yukarıda zikredildiği gibi bu da doğru değildir. HeysemÎ'nin yaptığı gibi onun da mutlak ifade kullanmaması gerekirdi. Ancak hatasız olan sadece Allah (c.c.)'tür. Eldeki mevcut kaynaklarda Ahmed b. Hamdûn el-Mevsılî hakkında bilgi bulamadım. HeysemÎ ve MünzirÎ'nin onu güvenilir olarak nitelemelerinden onun İbn Hib-bân'ın es-Sikâf mda veya Şarihu'l-MusuVĞ& bulunduğu anlaşılmaktadır.

[107] Hadis münkerdir. Hadis için bkz. Ahmed b. Hanbel, VI, 227; İbn Mâce, "Taharet", 18. îbn Mâce hadisi hasen bir isnadla rivayet etmiştir.

[108] Ahmed b. Hanbel, VI, 136; Tirmizî, "Taharet", 8; Nesâî, "Taharet", 25; İbn Mâce, "Taharet", 14. Hadisle ilgili Mübârekfûrî şöyle demiştir: İsnadında Şerik b. Abdullah en-Nehaî bulunmaktadır. Onun sadûk (doğru söziü) fakat çok hata yaptığı bilinmektedir. Kûfe'de yöneticilik görevini üstlendikten sonra hafızasının zayıfladığı tespit edilmiştir. TirmizÎ şerhinin başlarında zikrettiğim üzere İbn Hacer Fethu'l-bârVde, "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ayakta bevletmeyi yasakladığına dair sahih bir rivayet bulunmamaktadır" demiştir. TirmizÎ1 nin, "Konuyla ilgili en güzel ve en sahih haberdir" açıklaması,"En az zayıf olan ve konuyla ilgili diğerleri arasında tercih edilenidir" manasındadır (Tuhfetü'l-ahfezû I, 56).

[109] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, IV, 196; Nesâî, "Taharet", 3; İbn Mâce, "Taharet", 26.

[110] Hadis sahihtir. Ebû Avâne ve Hâkim en-Nîsâbûrî rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 181, 185. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

[111] Rivayet zayıftır. Hadisi İbn Mâce ("Mukaddime", 24; "Nikah", 28) Ebû Bekir b. Ebî Şeybe > Veki' > Süfyan cs-SevrÎ isnadıyla rivayet etmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin isnadla ilgili açıklaması şöyledir: Ebû Nuaym Hz. Aişe (r.anhâ)'nin azatlısından rivayet etmiştir. îsnadda ismi açıklanmayan bir ravi bulunmaktadır. O da Hz. Aişe (r.anhâ)'nin azatlısıdır. İsnaddaki diğer şahıslar ise güvenilir ravilerdir. Hadis sahih olmayan başka isnadiarla da rivayet edilmiştir. Hadisi Ahmed b. Hanbel (VI, 63, 190), İbn Sa'd (et-Tabakâtü'l-kübrâ, I, 384), İbn Ebî Şeybe (el-Musannef, I, 106), Bûsîrî'nin Misbâhu'z-zücâce'de. (II, 96) nakline göre Hâkim en-Nîsâbûrî ve Beyhakî (es-Sünenü'l-kiibrâ, VII, 94) de rivayet etmişlerdir. Bu âlimlerin hepsi hadisi Süfyan > Mansur > Musa el-HatmÎ > Hz. Aişe (r.anhâ)'nin azatlısı > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet etmişlerdir. Hadisi Taberânî el-Mu'cemü's-sağîr'de (I, 53) Ebû Nuaym da onun vasıtasıyla el-Hıfye'âe (VIII, 247), İbn Adiy el-KâmiVde (II, 479) ve Hatîb el-Bağdâdî Târih'inde (IV, 225) rivayet etmişlerdir. Bunların hepsi de hadisi Bereke b. Muhammed el-HalebÎ > Yusuf b. Esbat > Süfyan es-SevrÎ > Muhammed b. Cehâde > Katâde > Enes > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla rivayet etmişlerdir. Buna göre Hz. AİşE (r.anhâ), "Ben Resûlullah (s.a.v.)'in avret mahallini asla görmedim" demiştir. Taberânî'nin hadisle ilgili açıklaması şöyledir: Bereke b. Muhammed rivayetinde tek kalmıştır. Onun hakkında Seyyid Abbas, "Bu Bere-ke'de hayır ve bereket yoktur" demiştir. O yalancı olmakla ve hadis hırsızlığı ile itham edilmiştir. Hatta Dârekutnî onun hadis uydurduğunu söylemiştir (Zehebî, Mî-zânü'l'i'tidâl. I, 303-304; îbn Hacer, Usânü'l-Mîzân, II, 8-9). Ebu'ş-Şeyh'in İbn Abbas > Hz. Aişe (r.anhâ) isnadıyla nakline göre Hz. Aişe (r.anhâ) şöyle demiştir: ResûİuIlah (s.a.v.) eşleriyle örtü altında cinsel ilişkide bulunmuştur. Örtüyü başı üzerine çekerdi. Birbirimizin cinsel

organlarını da görmedik. Bu haberin isnadında bulunan Ebû Salih Bâzâm zayıftır. et-Takrîb'de zikredildiğine göre Muhammed b. Kasım el-Esedî'nİn de yalancı olduğu söylenmiştir. Ancak İbn Hacer, Buhârî ("Gu-stil", 2), Müslim'in ("Taharet", 46) ve diğer âlimlerin Hz. Aişe (r.anhâ)'den rivayet ettikleri, "Ben ve ResûİuIlah (s.a.v.) cünüplükten dolayı aynı kaptan birlikte yıkanırdık. Ellerimiz o kabın içine girip çıkıyordu" hadisinin bu iddianın yanlış olduğunu gösterdiğini söylemiştir. İbn Hacer Fethu'l-bârî'Ğe (I, 364) ise şöyle demektedir: Dâreverdî bu hadisi karı kocanın birbirinin avret mahallerine bakabileceklerine dair delil olduğunu ifade etmektedir. İbn Hibbân'ın Süleyman b. Musa vasıtasıyla yaptığı rivayet de bunu desteklemektedir. Buna göre, "Erkek hanımının cinsel organına bakabilir mi?" diye sorulduğunda Süleyman b. Musa, "Ben bunu Ala'ya sordum. O da Hz. Aişe (r.anhâ)'ye sorduğunda sözü edilen hadisi rivayet ettiğini söyledi" diye cevap vermiştir. Bu hadis konuyla ilgili delildir.

[112] Hadis hasendir. İbn Hibbân onu hasen bir isnadla rivayet etmiştir (İbn Hibbân, Sahih, XII, 390).

[113] Ayrıca bkz. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 269.

[114] Bize göre de İbn Hacer'in yorumu isabetlidir.

[115] Buhârî, "Tefsir", 430; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 207.

[116] Hadis sahihtir. İbn Ebî Hatim e/-//e/'indc (I, 34) hadis, İsa b. Yunus > Haşim b. Berîd > Abdullah b. Muhammed b. Akîl > Cabir b. Abdullah (r.a.) isnadıyla rivayet edilmiştir. Buna göre bir adam küçük abdestini bozmakta olan Resûlullah (s.a.v.)'e selam verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Beni bu durumda gördüğünde selam, verme. Çünkü bu halde selamını alamam" buyurdu. İbn Ebî Hâtim'in nakline göre babası Ebû Hatim, "Bu hadisi Haşim b. Berîd'den başka birinin rivayet ettiğini bilmiyorum" demiştir.

[117] Hadis zayıftır. İsnadında meçhul bir ravi bulunmaktadır.

[118] Ahmed b. Hanbel, V, 82; Ebû Dâvûd, "Taharet", 16; Nesâî, 'Taharet", 30; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 186; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 99.

[119] Hadis zayıftır. Beyhakî hadisi sahih bir isnadla rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbû- rî şöyle demiştir: Hadis Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Bazıları Katâde'nin hadisi Abdullah b. Sercis'ten işitmediğini zannetmiştir. Halbuki onun Abdullah'tan hadis işitmesi uzak bir İhtimal değildir. Zira Katâde, Asım b. Süleyman el-Ahvel'in işitmediği sahâbîlerden hadis almıştır. Bilindiği gibi İmam Müslim, Asım b. Süleyman el-Ahvel'in Basra'ya yerleşmiş olan Abdullah b. Sercis'ten rivayetini eserine almıştır. Bu açıklamalara Zehebî de katılmıştır. Hâkim en-Nîsâbû-rî'nin açıklamaları üç açıdan tartışmaya açıktır.

1. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin açıklamasından anlaşılan Katâde ile Abdullah b. Ser-cİs'in aynı asırda yaşamaları ve buluşma (lika) imkânlarının olmasıdır. Bu, hadiste ittisalin olması için İmam Müslim için yeterlidir. İmam Buhârî'ye göre ise bu yeterli değildir. Zira ona göre ittisal için iki ravinİn buluştuklarının (likanın) tespiti şarttır. Şu halde hadis sadece İmam Müslim'in şartlarına göre sahihtir.

2. Bizzat Hâkim en-Nîsâbûrî kendisi Ma'rifetü ulâmi'l-hadis'te (s. İli) Katâde'nin Enes (r.a.)'den başka bir sahâbîden hadis işitmediğini ifade etmiştir. Bu durumda söz konusu isnad munkatıdır. Nitekim Îbnü't-Türkmânî Beyhakî'ye yönelttiği eleştirisinde şöyle demektedir: İbn Ebî Hâtim'İn Harb b. İsmail vasıtasıyla nakline göre Ahmed b. Hanbel, "Katâde'nin Enes (r.a.)'den başka bir sahâbîden hadis işittiğini bilmiyorum" demiştir. "Abdullah b. Sercis'ten de işitmemiş midir?" sorusuna da ondan da işitmediği şeklinde cevap vermiştir. Ahmed b. Hanbel'in onların aynı asırda yaşadıklarını bildiğinde şüphe yoktur. Bu durum Katâde'nin Abdullah b. Sercis'ten hadîs işitmesi için yeterli olsaydı, Ahmed b. Hanbel aksini söylemezdi. Bu sebeple gönül, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin işaret ettiği Katâde'nin Abdullah b. Sercis'ten hadîs işittiği iddiasına meyi edememektedir. Nitekim İbn Hacer de et-Telhı-su'l-habîr'de (I, 465) Ali b. Medînî'nin aynı görüşte olduğunu nakletmiştir.

3. Katâde tedlis yapmakla tanınan bir ravidir. Nitekim Burhaneddin b. el-Acemî onu müdellis ravİler arasında zikrettikten sonra, "Onun tedlis yaptığı meşhurdur" açıklamasını yapmıştır (eî-Tebyîn, s. 12). İbn Hacer de Tabakâtü'I-müdellisîn''inde onu müdellis raviler arasında zikretmektedir.

[120] Ahmed b. Hanbel, II, 372; Müslim, 'Taharet", 68; Ebû Dâvûd, "Taharet", 14.

[121] Ebû Dâvûd, "Taharet", 14; İbn Mâce, "Taharet", 21; Hattâbî, Garîbü'l-hadîs, I, 107; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, I, 167; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 97. Hadis hasendİr. Hadis Saîd el-Hımyerî vasıtasıyla Muaz b. Ccbei'den birkaç isnad la rivayet edilmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. İbnü's-Seken de hadisin sahih olduğu görüşündedir. Ancak Mün-zirî et-Terğîb'de (I, 83), İbn Hacer de et-Telhîsıt'l-habîr'de (I, 38) isnadının mun-katı olduğu gerekçesiyle sahih olduğu görüşüne reddetmişlerdir. Zira Ebû Saîd ei-Hımyerî Muaz b. Cebel'den hadis işitmemiştir. Ayrıca et-Takrîb ve Mîzânü'l-i'îi-dâl'dc zikredİldİği gibi Ebû Saîd el-Hımycrî de meçhuldür. Hadisi hasen seviyesine ulaştıran destekleyici rivayetler de bulunmaktadır. Bunlar şöyle zikredilebilir:

1. Ebû Hureyre (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "La'nete vesile olan iki şeyi yapmaktan sakının" buyurdu. "Bunlar nedir?" sorusunu Resûlullah (s.a.v.), "İnsanların gelip geçtiği yol üzerine veya gölgeliklere abdest bozmaktır" diye cevapladı. Hadisi Müslim ve Ebû Avâne5a/î/ft'lerinde rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve İbn Huzeyme (Sahih, I, 37) Ali b. Hucr vasıtasıyla rivayet etmişlerdir. Hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî ve başka âlimler de sahih isnadla rivayet etmişlerdir.

2. İbn Abbas (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "La'nete vesile olan üç şeyi yapmaktan sakının" buyurdu. "Bunlar nedir?" sorusunu Resûlullah (s.a.v.), "İnsanların gelip geçtiği yol üzerine, gölgeliklere ve su birikintilerine abdest bozmaktır" diye cevapladı. Hadisi Ahmed b. Hanbel (I, 299), Hattâbî (Garîbü'l-hadîs, I, 107) rivayet etmişlerdir. Hadisi İbn Abbas (r.a.)'den nakleden kimsenin ismi zikredilmiş olsaydı, isnadı hasen diye nitelenebilirdi.

3. Cabir b. Abdullah (r.a.)'ın rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Yol üzerinde konaklayıp oralarda namaz kılmaktan sakının. Zira oralar aynı zamanda yılan ve böcek sığınaklarıdır. Oralara büyük abdest bozmak da lanetlenmiştir." Hadisi İbn Mâce ('Taharet", 21) rivayet etmiştir. İbn Hacer et-Telhîsu'l-habîr'de (I, 38) hasen olduğunu söylemiştir. Heysemî Mecmau'z-zevâid'de (III, 213) hadisi daha detaylı naklettikten sonra, "Hadisi Ebû Ya'lâ rivayet etmiştir. İsnadındakİ şahıslar Sahih'in ravileridir" açıklamasını yapmıştır. Heysemî'nin bununla başka diğer isnadları kastettiği anlaşılmaktadır.

4. Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların la 'neti müslümanların geçtiği yol üzerine büyük abdestini bozan kimse üzerine olsun" buyurmuştur. Hadisi Taberânî (el-Mu'cemü's-sağîr, II, 77), Hâkim en-Nîsâbûrî (el-Müstedrek, I, 186), Beyhakî, Ukayfî (ed-Duafâ, s. 392), İbn Adiy (II, 305) rivayet etmişlerdir. Hâkim en-Nîsâbûrî hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Ancak ikisi de yanılmıştır. Zira Yahya b. Maîn ve diğer münekkit muhaddisler İsnadında bulunan Muhammed b. Amr el-En-sârî'nin zayıf olduğunu söylemiştir. Bu sebeple İbn Hacer de (et-Telhîsu'l-habîr, I, 38) söz konusu hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir. Ancak bu hadisi destekleyen iki rivayet daha bulunmaktadır. Birisi Huzeyfe b. Üseyd'İn rivayet ettiği hadis olupTaberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsafmda. (V, 320) rivayet edilmiştir. Mün-zirî (et-Terğîb, I, 83) ve Heysemî'nin (Mecmau'z-zevâid, I, 204) ifade ettikleri gibi isnadı hasendİr. Diğeri ise Ebû Zer tarafından rivayet edilen hadis olup Ebû Nu-aym'ın Ahbâru îsbahân'ında (II, 129) bulunmaktadır. Ancak bunun rivayeti son derece zayıftır.

[122] Ahmed b. Hanbel, V, 56; Ebû Dâvûd, "Taharet", 15; Nesâî, 'Taharet", 32; Tirmizî, "Taharet", 17; İbn Mâce, "Taharet", 12. Tirmizî hadisin garib yani zayıf olduğunu ifade etmiştir.

[123] Ahmed b. Hanbel, II, 88; Buhârî, "Vudû", 68; Müslim, 'Taharet", 94; Nesâî, 'Ta1 hâret", 60; İbn Mâce, 'Taharet", 25.

[124] Tirmizî, 'Taharet", 10; Ebû Dâvûd, 'Taharet", 6; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V, 213.

[125] Ahmed b. Hanbel, IV, 224,237; Nesâî, 'Taharet", 16; İbn Mâce, 'Taharet", 22. Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel ve Nesâî onu Abdurrahman b. Kırad'dan rivayet etmişlerdir.

[126] Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, VI, 287; Ebû Dâvûd, 'Taharet", 18; Nesâî, ; İbn Hibbân, Sahih, XII, 3; Hâkim en-Nîsâbûrî, el-Müstedrek, IV, 109. İbn Hibbân hadisi hasen bir isnadla rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî, "Buhârî ve Müsiim rivayet etmemiştir. Ancak isnadı sahihtir" demiştir. Zehebî isnadında meçhul bir ra-vinin bulunduğunu söylemiştir. Ancak Sa'd b. Abdullah bu konuda onu eleştirmiştir (bkz. Muhtasara istidrâki'z-Zehebî, V, 255).

[127] Ahmed b. Hanbel, VI, 156; Ebû Dâvûd, "Taharet", 18. Hadis sahihtir.

[128] Ahmed b. Hanbel, VI, 287; Ebû Dâvûd, "Libas", 44. Hadis sahihtir.

[129] Buhârî söz konusu hadisi Sahihimde vudû bölümünde "Tuvalete Girerken Okunacak Dua" başlığı altında cezm (kesinlik ifade eden) sigayla rivayet etmiştir. Aynı hadisi Edebü'l-müfred'mde ise muttasıl olarak rivayet etmiştir. ed-Dirâye'de zikredildiği üzere pislik anlamındaki kelime "el-hubs" şeklinde "ha" harfinin ötresiy-ledir. Hattâbî kelimenin başka şekilde okunamayacağını söylemiş ve "ketebe"den "ketb" olduğu gibi "habese"den de "habs" şeklinde okunabileceğini ileri sürenleri eleştirmiştir. Nitekim Servî de aralarında Ebû Ubeyde'nin de bulunduğu konunun uzmanlarının kelimedeki "ba" harfinin cezimli okunması gerekliğini ifade ettiklerini nakletmiştir. Aksi takdirde masdara benzememesi açısından cezimli okunmaması daha isabetlidir. "Hubs", habîs kelimesinin çoğuludur. "Habâis" ise, habise kelimesinin çoğuludur. Hattâbî, İbn Hibbân ve başka âlimlerin belirttiği üzere söz konusu kelimeyle erkek ve dişi şeytanlar kastedilmektedir. İbn Asâkir rivayetine göre Buhârî, "Ba harfinin cezimli okunması durumunda "hubs" kelimesinin anlamı daha Önce açıklanmıştı" demiştir. Söz konusu kelime tekil olarak kullanıldığında İbnü'l-Arabî'nin açıkladığı gibidir. Ona göre Arapların kullanımında söz konusu kelime asıl İtibariyle "hoş olmayan, yanlış olan, hoş karşılanmayan" manasındadır. Bu durumda sözü edilen kelime konuşmada sövmek, dinde inkâr etmek, yiyeceklerle ilgili haram, İçeceklerle ilgili zararlı manalarına gelmektedir. Buna göre habâ-İs kelimesiyle günahlar veya mutlak anlamıyla zemmedilen fiiller kastedilmektedir, Tirmizî'deki ve daha başka rivayetler de bunu desteklemektedir. Nitekim Tİr-mİzî'deki rivayet, "Hubs veya habâisten Allah'a sığınırım" şeklindedir. Rivayet "hubs veya habais" şeklinde şüphe ifade etmektedir. İlk kelime "hubs" şeklinde tekil, ikinci kelime ise "habâis" şeklinde çoğul olarak geçmekte ve hoş olmayan, zemmedilen şey veya şeytanların erkek ve dişileri manasına gelmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) duayı kulluğunu ifade etmek ve İnsanlara öğretmek amacıyla yapmaktaydı. el-Ömerî, Abdülaziz el-Muhtar > Abdülaziz b. Suhayb isnadıyla hadisi, "Helaya girerken, 'Bismillah hubs (pislik) ve habâisten (şeytanlardan) Allah'a sığınırım' deyin" lafızlarıyla rivayet etmiştir. İsnadı İmam Müslim'in şartlarını taşımaktadır. Metninde ise diğer rivayetlerde bulamadığım "Bismillah" ilavesi bulunmaktadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Sahabenin Sünnete Bağlayıcılık Açısından Bakışları
A- Hz. Peygambere Has Hükümler
a- Hz. Peygamber'e Has Mubahlar (Ruhsatlar)
2- Mekke'deki yasakların Fetih Günü bir süre kaldırılması:
3- Visal orucu tutması:
b- Hz. Peygamber'e Has Haramlar (Yasaklar)
1- Zekât ve sadaka yememesi:
2- Kötü kokulu yiyecekleri yememesi:
c- Hz. Peygambere Has Vacipler (Emirler)
1- Gece Namazı Kılması:
2- Vitir, kuşluk namazı, sabah namazından önce kılman nafile, kurban, misvak:
B- Peygamberlere Has Hükümler
1- Peygamberlerin vefat ettikleri yerlere gömülmeleri:
2- Peygamberlerin miras bırakmamaları
C- Hz. Peygamber'in Yakınlarına ve Ehli Beyt'e Has Hükümler
D- Şahsa Has Hükümler
E- Sahabeye Has Hükümler
C- Sahabede Sünnete Yönelik İçtihadı Yaklaşımlar
Hz. Ebu Bekir Dönemi (11-13/632-634)
a- Hz. Ebû Bekir'in Halife Tayini ve Diğer Halifelerin Seçiliş Tarzları
b- Zekat Vermeyenlere Savaş İlan Etmesi
c- Kur'ân Sahifelerini Mushaf Haline Getirmesi
2- Hz. Ömer Dönemi (13-23/634-644)
a- Teravih Namazını Cemaat Haline Dönüştürmesi
b- Atlardan Zekat Alması
c- Irak'lılar İçin Mikat Mahalli Belirlemesi
d- Temettü Haccını Yasaklaması
3- Hz. Osman Dönemi (23-35/644-656)
a- Cuma Günü İkinci Ezanı Okutması
b- Mina'da Namazı Kısaltmayıp Dört Rekat Kılması
c- Yitik Develer Hakkındaki Farklı Uygulaması
4- Hz. Ali Dönemi (35-40 / 656-661)
a- İçki Cezasıyla İlgili İçtihadı
b- Zanaatkarlara Zayi Ettikleri Emanetleri Ödetmesi
c- Güçsüzlerin, Bayram Namazlarını Mescidde Kılmalarına İzin Vermesi
5- Hz. Muaviye Dönemi (41-60 / 661-680)
a- Müslümanı Kafire Mirasçı Yapması
b- Buğdaydan Verilen Fıtır Sadakasının Miktarını Değiştirmesi
Sonuç
BİBLİYOGRAFYA

6- Sahabenin Sünnete Bağlayıcılık Açısından Bakışları

Öncelikle "kapsayıcılık" ifadesinden kastımızın anlaşılması için şu soruları sormamız yerinde olacaktır. Acaba Hz. Peygamberin bütün fiilleri ve terkleri sünnet midir? Yalnızca kendisine has birtakım fiiller ve hükümler varmıdır? Şayetar ise, bu fiil ve hükümlere sahabe sünnet olarak bakıyor muydu? Hz. Peygamberin kendisine has uygulamalarında sahabe ona uymuş muydu? Böylesi fiil ve hükümlerin yalnızca ona has olup olmadığını belirleyen kriterler nelerdir?
Yine Hz. Peygamberin emir, yasak ve ruhsatlardan yalnızca eşlerine, ev halkına veya ashabından bazısına ya da ümmetin tümüne değil de sadece sahabeye has belli hükümler var mıdır? Şayet böylesi şahsa özel hükümler mevcut ise, sahabe bu hükümleri nasıl değerlendirmekteydi? Bu tür özel hükümleri, sahabe genelleştirmiş mi? Sahabe şahsa özel meseleleri sünnet olarak görüyor mu? Kısaca Hz. Peygamberin yapmış olduğu uygulamalar, vermiş olduğu hükümler, yalnızca şahsına veya herhangi bir sahâbiye mi özgü, yoksa bütün ashabı ve ümmeti kapsamakta mı?
Bilindiği gibi Hz. Peygamber hem bir beşer, hem de bir Rasûl sıfatını hâizdir. Beşer olarak her müslüman gibi oda ilâhi hükümlerin bir muhatabı ve mükellefidir. Allah'ın Rasûlü olması itibarıyla da O, inananlar için örnek bir şahsiyettir. Nitekim Yüce Allah
"Andolsun Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'ı ve Ahireti arzu eden ve Allah'ı çok anan kimseler için en güzel bir örnek vardır" buyurmaktadır. [1] Ancak onun, ümmetinden farklı olarak, şahsına özel bir takım yükümlülükleri ile yalnızca ona özgü bazı mubahların varlığı da bir gerçektir.
Öncelikle Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda sadece Hz. Peygambere ve eşlerine has bazı hükümlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu hükümlerin daha çok Hz. Peygamberin evlilikleri ve eşleri konusunda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.
Meselâ, Yüce Allah, Hz. Peygambere evlenebilmesi için helâl kıldığı hanımların bazı vasıflarından söz ettikten sonra;
"Bir de, mü'min bir kadın, kendisini Peygambere hibe eder ve Peygamber de onunla nikahlanmak isterse, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsûs olmak üzere (helâl kıldık)" buyurur. [2] Ayetteki "*Diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere"* şeklindeki ifade açıkça ortaya koymaktadır ki, Yüce Allah bu ruhsatı yalnızca Rasûlüne vermiştir. Nitekim mehir olmaksızın bu şekilde bir evlilik, hiçbir mü'min için helâl ve caiz değildir. [3]
Mü'minlerin evlâtlıkları, hamnlarıyla ilişkilerini kestiklerinde, o hanımlarla evlenmeleri hususunda herhangi bir beis olmadığını ortaya kovmak üzere Hz. Peygamber'in, Yüce Allah'ın iradesiyle, evlatlığı Zeyd b. Hârise'nin ilişiğini kestiği Zeyneb bint Cahş ile evlendirilmesi [4] kendisine helâl kılınan hanımlardan, diğeri bırakıp, dilediğini yanına alması, arzu ettiğine dönebilmesi, bundan sonra da cariyeler hâriç, eşlerini; güzellikleri hoşuna gitse bile başka eşlerle değiştirmesinin helâl kılmaması [5]gibi hükümler de bu katagoride ele alınmaktadır.
Yine Yüce Allah;
"(Ey Muhammed) geceleyin uyanıp, yalnız sana mahsus olarak fazladan namaz kıl, belki de Rabbin seni övülecek makama yükseltir" buyurmaktadır. [6]
Yüce Allah, Hz. Peygamberin şahsına özel olarak emir buyurduğu bu namaza, onun gecenin üçte ikisinden daha azında, yansında ve üçte birinde kalktığını, beraberinde bulunanlardan da bir grubun böyle yaptığını bildiğini haber verdikten sonra hastaların, yolcuların ve savaşanların bulanabileceği gerekçesiyle, *"Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun"* buyurarak söz konusu tatbikatı mü'minler hakkında hafifletmiştir. [7]
Aynı şekilde ganimetlerin 1/5' nin Allah'a, Rasûlüne ve akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara tahsis edilmesi [8]de, bu kabil hükümlerdendir.
Ayrıca Hz. Peygamber'in eşlerinin, mü'minlerin anneleri olarak kabul edilmesi, onun vefatından sonra mü'minlerin Peygamber eşleriyle evlenmelerinin kesin olarak yasaklanması, [9] Peygamber eşlerinin, ondan ayrılarak dünya hayatı ve süsü ile; onu tercih etmek suretiyle Allah ve âhiret yurdu arasında muhayyer bırakılmaları, Allah'a ve Rasûlüne itaat edip, iyi işler yapanlara ise iki kat ecir verilmesi [10] gibi hususlar da yalnızca Peygamber eşlerine mahsûs hükümlerdir.
Anlaşılan o ki, Yüce Allah, Peygamber eşleri olmaları hasebiyle onlardan onun makamına, örnek şahsiyetine uygun bir hayat sürmeleri için özellikle daha fazla hassasiyet ve olgunluk istemektedir. Nitekim şu âyetler de bunu göstermektedir:
"Ey Peygamber kadınları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz Allah'tan sakınıyorsanız edalı konuşmayın, yoksa kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümit eder. Daima uygun söz söyleyin. Evlerinizde kalın ve ilk câhiliyye kadınları gibi açılıp saçılmayın. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden, kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister. Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırda tutun. Şüphesiz Allah, lütuf sahibidir, her şeyden haberdârdır." [11]

Kur'an-ı Kerim'de özellikle Hz. Peygamberin şahsına özel böylesi hükümleri çoğaltmak mümkündür. [12] Yalnızca zikrettiğimiz bu âyetler bile, Kur'an'da da şahsa özel bazı hükümlerin varlığını göstermek için yeterlidir. Aynı şekilde Hz. Peygamberin, diğer peygamberler ile karşılaştırıldığında gerek dünyada ve gerekse âhirette şahsına özgü bazı hususiyetleri, insanlardan farklı olarak diğer peygamberlerde de bulunan bazı karakteristik özellikleri, diğer ümmetlere verilmediği halde, sadece ona ve ümmetine verilen bazı hususiyetleri ile onun şemailine dâir bazı hususiyetleri de mevcut ise de, [13] bütün bunlar bizim mevzumuzun dışında kalmaktadır. Bizim burada üzerinde duracağımız husus, Hz. Peygamberin bizzat yapmış olduğu veya vermiş olduğu şer'î hükümlerin herkesi kapsayıp kapsamaması, bu tür hükümlerin sünnet olup olmaması ve bu konuya sahabenin yaklaşımları olacaktır.
Herhangi bir hükmün şahsa özel olduğu ancak şu yollar ile tespit edilebilir.
a- Yukarıda zikrettiğimiz âyetlerde olduğu gibi, hükmün özel olduğunu, başkalarını kapsamayacağını Kur'an'ın açıkça ifâde etmesiyle bilinir.
b- Rasûlullah'ın bizzat haber vermesiyle bilinir. [14]
c- Hz. Peygamberin herhangi bir şeyi yaptığı halde, hemen akabinden ashabını bundan nehyetmesi veya nehyettiği birşeyi derhal kendisinin yapması zaruri olarak o fiilin kendisine has olduğunu gösterir. [15]
d- İcma ile bilinir. Üst üste dörtten fazla hanımla evlenmenin ümmete haram olduğu halde, bunun yalnızca ona özel olarak mubah kılındığına dair yapılan icmada olduğu gibi. [16]
e- Sahabenin beyanlarıyla bilinebilir. Ancak burada Hz. Peygamberin bazı fiilleri karşısında, bazı sahâbilerin zan, tevehhüm ve kişisel kanaatlanna dayanarak filleri yalnızca ona hass görebilmesi mümkündür. Bu kanaatler üzerine, varsa peygamberin sözlü beyanları veya sükût etmek suretiyle takrirleri ya da onu ha yakından tanıyan sahâbilerin eşlerinin açıklamaları esas alınmalıdır.
İmam Mâlik'in mürsel olarak kaydettiği bir rivayette "Adamın birisi oruç iken hanımını öpmüş, sonra bundan dolayı bir hayli rahatsızlık duymuş neseleyi sormak üzere hanımını (Hz. Peygamberin eşlerine) göndermişti. Hz. Peygamber'in eşi Ummu Seleme'nin yanına girmiş ve durumu ona anlatmıştı. Ummu Seleme ona Rasûlullah'ın oruçlu olduğu halde öptüğünü haber verince, hanım kocasına dönüp bunu iletmiş, bu haber adamın sıkıntısını daha da artırmış ve "Biz Rasûlullah gibi değiliz. Allah, Rasûlullah'a dilediği sevi helal kılar!" demişti. Sonra hanım, Ummu Seleme'ye tekrar döndüğünde, onun yanında bulunan Rasûlullah *"Bu kadının neyi var?"* diye sorunca, Ummu Seleme durumu haber vermişti. Bunun üzerine Rasûlullah;
"Ona, bunu benim yaptığımı haber vermedin mi?" diye sorunca o, "Haber verdim, o da gitti kocasına haber verdi, fakat bu onun sıkıntısını daha da arttırmış ve "Biz Rasûlullah gibi değiliz. Allah Rasûlullah'a dilediği şeyi helal kılar!" demiş diye cevap verdiğinde, Rasûlullah buna kızdı ve;
"Vallahi sizin Allah'tan sakınanız ve O'nun sınırlarını en yi bilineniz benim" buyurdu." [17]
Abdurrazzak'ın isnadında "Ensar'dan bir adamdan" diyerek muttasıl olarak naklettiği bir haberde de, bu şahsın "Gerçekten Hz. Peygambere çeşitli şeylerde ruhsat verilir" dediği bildirilmektedir. [18]
Müslim ise, Ömer b. Ebî Seleme' nin Rasûlullah'a "Oruçlu (hanımını) öpebilir mi?" diye sorduğunu Rasûlullah'ın ona *"Bunu Ummu Seleme'ye sor!"* dediğini, onun Rasûlullah'ın bunu yaptığını haber vermesi üzerine Ömer'in "Ey Allah'ın Rasûlu! Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır" dediğini nakletmektedir. [19]
Görüldüğü gibi, gerek Hz. Peygamber ve gerekse eşi Ummu Seleme, kendi tatbikatlarını haber vermek suretiyle, oruçlunun eşini öpebileceğini, bunun caiz ve mubah olduğunu haber verdikleri halde, soran sahâbî bunun yalnızca Hz. Peygambere verilmiş bir ruhsat olabileceği, Allah'ın ona dilediği şeyi helal kılabileceği, onun bütün günahlarının bağışlanmış olduğu ihtimallerini ileri sürerek bunun sadece ona has bir davranış olabileceği şeklindeki zanmnı dile getirmektedir. Hz. Peygamberin ona kızması ve *"Sizin Allah'tan en fazla korkanınız ve O'nun sınırlarını en iyi bileniniz benim*" buyurması, bu hükmün onun sandığı gibi yalnızca kendisine has bir ruhsat olmadığını, herkes için verilmiş genel bir ruhsat olduğunu göstermektedir.Yine Hz. Peygamberin oruçlu iken eşlerini öptüğünü Hz. Hafsa ve Aişe de haber vermiştir. [20] Ancak, Hz. Aişe'nin Rasûlullah'ı "Nefsine en çok hâkim olan kimse" şeklinde nitelendirmesi [21]bu ruhsatın, en azından nefsine hâkim olamayacak kimselere verilemeyeceğini düşündüğünü ortaya koymaktadır. Nitekim İbn Abbas bu hususta ihtiyarlara ruhsat verirken, gençlerin öpmesini kerih görmüş, [22] Hz. Ömer ve oğlu Abdullah ise nehyetmişlerdir. [23]
Bütün bu rivayetler, söz konusu ruhsatın, yalnızca Rasûlullah'a değil, nefsine hâkim olabilen herkese verilmiş olduğunu göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, sahabeden kimileri bu ruhsattan yararlanırken, bir kısmı da belki daha büyük işlere yol açabilir düşüncesiyle birbirlerini bundan nehyetmişlerdir. [24]
2- Aynı şekilde Hz. Peygamberin ibâdetlerinden soran, haber verildiğinde ise bunu âdeta azımsayan üç sahâbî de, "Geçmiş ve gelecek günahı bağışlanmış Allah Rasûlü nerede, biz neredeyiz?" demişlerdi. Onlardan biri, ölünceye dek geceleri namaz kılacağını, ikincisi ömrü boyunca hergün oruç tutacağını, diğeri ise kadınlardan ayrılıp, asla evlenmeyeceğini söylemişti. Onların böyle dediklerini öğrenen Rasûlullah,
"Allaha yemin ederim ki ben içinizde Allah'tan en fazla korkanınız ve en çok sakınanızım. Ama ben, bazen oruç tutar, bazen tutmam. Geceleri hem namaz kılar, hem de uyurum. Yine hanımlarla da evlenirim. Her kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir" buyurmuştur. [25]
Leknevî'nin dediği gibi "Bu sahâbiler, Rasûlullah'ın amelini azımsadılar ve onun bağışlanmış olduğundan dolayı daha fazla gayret etmediğini zannettiler ve kendilerine Allah'ın vacip kılmadığı yükümlülükleri vacip kılarak, kolay ve düz olan yoldan yüz çevirdiler. Bundan dolayı Rasûlullah onları kararlarından alıkoydu ve onlara kendi yolunu gösterdi." [26]
Şu halde bu ve buna benzer misallerde olduğu gibi, Rasûlullah'ın herhangi bir davranışının onun şahsına özgü olduğunu belirleyen bir delil olmadıkça [27]sahabeden bazılarının bu yöndeki beyanları, onlann kişisel zan, görüş ve kanaatlerinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. İleride misalleriyle açıklayacağımız üzere, şayet bu kişisel kanaat, diğer sahâbiler tarafından kabul ve tasvip görürse o davranışın hususiyetine hükmedilir. Fakat diğer sahâbiler tarafından kabul örmez ise, o durumda bu yalnızca o sahâbinin kişisel bir değerlendirmesi olmaktan öteye geçemez. Şayet herhangi bir fiil ya da hükmün şahsa özel olup olmadığı hakkında sahâbiler arasında görüş ayrılığı mevcut ise, çeşitli karineler ve kriterler esas alınarak o görüşlerden birisi tercih edilebilir. Burada önce Rasûlulah'ın şahsına özgü fiillerini incelememiz yerinde olacaktır.

A- Hz. Peygambere Has Hükümler

Rasûlullah'a mahsûs fiilleri, Ebû Şâme (ö. 665) üç kategoride ele alır ve kısaca şu değerlendirmeleri yapar:
a- Mubahlar: Bu hususta kimse onun gibi hareket edemez, aksi takdirde hususiyet kaybolur.
b- Haramla: Mümkün mertebe onlardan sakınılması müstehap olur. [28]
c- Vaciple: Başkaları için bunları yapmak müstahab olur. Bu hususlarda onun gibi hareket edilebileceği hakkında görüş ayrılığı yoktur. Buradaki hususiyet ise, onların, ümmetine değil de yalnızca ona vacip olmasıdır.
Biz de Ebû Şâme'nin yapmış olduğu bu tasnifi esas alarak Hz. Peygamber'e has fiillere sahabenin yaklaşımlarını serdetmeye çalışacağız.

a- Hz. Peygamber'e Has Mubahlar (Ruhsatlar)

1- Dörtten fazla hanım ile evlenmesi:
Kur'an bir kimsenin aynı anda en fazla dört hanımla evlenebileceğine müsade etmektedir. [29] Hicretin 8. veya 9. yılında inen ve eş sayısını dört ile sınırlandıran bu âyet karşısında dörtten fazla hanımı bulunan sahâbiler fazla olanları boşadıkları halde, Rasûlullah'ın mevcut 9 hanımını boşamaması; yalnızca onun şahsına özel bir mubah olarak değerlendirilmektedir. [30] Onun dört eşinden fazla olanlarını boşadığına dair ne sahabeden ve ne de seleften gelen her hangi bir bilgiye sahip değiliz. Hatta onun dörtten fazla hanımla evlenmesinin yalnızca ona has olduğu konusunda icma sözkonusudur. [31]

2- Mekke'deki yasakların Fetih Günü bir süre kaldırılması:

Merkezinde "Beyt-i Haram" veya diğer bir ifadesiyle "Mescid-i Haram" [32]bulunan Mekke, Hz. İbrahim'in Ka'be'yi inşasından beri "haram" yani içerisinde insan ve hayvan öldürme, bitkileri koparma vb. yasakların konulduğu bir yasak bölge idi. [33]
Mekke'nin ve Kabe'nin bu dokunulmazlığına riâyet eden Hz. Peygamber Fetih Günü Mekke'ye girerken ashabından, Mekke'liler karşı koymadıkları sürece onlarla çarpışmamalannı istemişti. [34] Ancak daha önce çeşitli sebeplerden dolayı haklarında ölüm fermanı çıkarılan bazı kimseler, Kabe örtüsüne dahi bürünseler öldürülecekti. [35]
Hz. Peygamber, yalnızca o gün için kendisine verilen bu ruhsattan söz ederken, Mekke'nin Yüce Allah tarafından haram kılındığını, ve bunun kıyamet gününe dek böyle devam edeceğini, kendisinden ne önce, ne de sonra orada kan dökme ve savaşın hiç kimseye helal kılınmadığım, ancak Yüce Allah'ın o gün yalnızca bir süre için bunu kendisine helal kıldığını sonra haramlılığm tekrar başladığını, artık ebediyyen bitkisinin kopartılamayacağını av hayvanlarının kovalanamayacağını bildirmiştir. [36]
Birçok rivayeti gözeterek özetlediğimiz bu beyanâtında Rasûlullah bu hususta kendisine kısa bir süre için izin verildiğini, başkası için benzer bir durumun söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Kaynaklarımızda, o gün muvakkaten ve Hz. Peygambere hâs olarak verilen bu ruhsata dayanarak, "savaş suçlusu" olmaları hasebiyle yalnızca birkaç kişi öldürülmüştür [37]Onun bu hareketini ileri sürerek, orada kan dökebilmek için ruhsat arayacaklara, Allah'ın o izni sadece Rasûlûne verdiği, onlara ise vermediği hususu bazı rivayetlerde Hz. Peygamber tarafından ifâde edilmekle, [38] bunun tamamen şahsa özel bir uygulama olduğu ve kimsenin bu hususta kendisini örnek alamayacağı vurgulanmıştır.

3- Visal orucu tutması:

Kaynaklarımızdaki rivayetlere göre, Rasûlullah visal orucu tutmuş, kendisine uyarak visal orucu tutan ashabını ise bundan nehyetmiştir. Hz. Peygamberin bu orucu kendisi tuttuğu halde, ashabını nehyetmesi, bunun kendisi için mubah olduğunu, [39] kendisi açısından herhangi bir mahzuru olmadığını gösterir. Hz. Peygamberin bu orucu ümmetine acıdığından dolayı yasakladığı ve bu kesin bağlayıcı bir yasak olmadığı kanaatinde olan bazı sahâbîlerin de buluduğunu ve yasaklamaya rağmen visal orucu tuttuklarını da bilmekteyiz. Bu da sahabenin çoğu yasağa uyarken, bir kısmı ise bu iş için kendisini yeterince güçlü görmüş ve Hz. Peygamberin fiiline uymayı yeğlemiştir. Bu ise visal orucu tutan sahâbîlerin, bu orucu yalnızca Hz. Peygambere has bir ibâdet olarak düşürmediklerini gösterir. Şayet visal orucu, önceki misallerde olduğu gibi adece Hz. Peygambere has olduğu halde, başkalarına haram hükmünde bir ibâdet olsaydı, visal orucu tutan sahâbiler asla bu konuda ısrar etmezdi. [40]
Şu halde, Hz. Peygamber visal orucu tutmuş, bu hususta kendisinin onlardan farklı olduğunu söyleyerek bunu ashabın yasaklamıştır. Ancak söz konusu yasak ile o, ashabının bu konuda kendisine uymalarını istememiş, bu orucu onların tutmalarını hoş görmemiş, fakat onu haram da kılmamıştır. Öyleyse visal orucu, sünnet olmadığı gibi haram da değildir. Fakat, Hz. Peygamberin yasağından sonra, sahura kadar birleştirilmesine izin vermesi [41] ve ashaptan bazılarının bu oruca devam etmesinden, o sahâbîlerin, gücü yetenler için [42] sahura kadar visali caiz gördükleri neticesini çıkarabiliriz.
Hz. Peygamberin yasağı dikkate alındığında, ümmet için bu orucun kerahetten hâli olmadığı, birkaç sahâbinin tutmuş olmasının ise, yalnızca onların kişisel kanaatleri ve temayülleri olmaktan öteye geçemeyeceği düşüncesindeyiz. [43]
Daha önce değindiğimiz gibi, yalnızca bir sahâbînin kişisel kanaatini yansıtan veya belli bir sahâbiye nispet edilme ihtimali olan ve Hz. Peygambere has olduğu iddia edilen bazı hususiyetler de vardır.
Mesela, "Hz. Ebû Bekir'e sövüp sataşan birisi hakkında bazıları "Ey Rasûlullah'ın halifesi! izin ver, şunun boynunu vuraym!" diyen Ebû Berze'ye, Hz. Ebû Bekir'in "Bu (yetki), Rasûlullah'tan başka kimseye verilmedi" dediğini nakleden rivayetlerdir. [44] Bilindiği üzere, başta Hz. Ömer ve Halid b. Velid olmak üzere bazı sahâbîler, özellikle münafiklarda ve bazen de müslümanlarda Hz. Peygambere karşı hatalı davranışları gördüklerinde "Ey Allah'ın Rasulü, izin ver, şunun boynunu vuraym!" şeklinde izin istemişlerdir. [45] Özellikle bazı münafiklar ile bedevilerin, Hz. Peygamberin şahsına yönelttikleri haksız eleştiri, sataşma ve içlerindeki kin ve düşmanlıkları izhar etmelerine rağmen, rahmet Peygamberinin, ashabına izin verdiğine veya emredip böyle birisini öldürttüğüne kaynaklarda rastayabilmiş değiliz.
Yukarıdaki rivayetten anlaşılan, sahabede görülen "Ey Allah'ın Rasûlü! İzin ver boynunu vuraym!" anlayışı, en azından Ebû Berze'de Hz. Peygamberin halifesi Ebû Bekir'e yönelik olarak devam etmektedir. Demek ki Ebû Berze bu yetkiyi yalnızca risâlet makamına değil, hilâfet makamına da tanımaktadır. Hz. Ebû Bekir ise, Ebû Berze'ye bu yetkinin yalnızca Rasûlullah'a verildiğini [46] ve başka kimsenin böyle bir sebepten dolayı izin vermeye yetkili olmadığını ifâde etmektedir. [47]
Rasûlullah'ın şahsına yönelik sataşmalar karşısında, sataşan kimseyi öldürtme yetkisinin olduğunu farzetsek bile, o bu yetkiyi asla kullanmamıştır. Nitekim Hz. Aişe'nin dediği gibi "Rasûlullah nefsi için hiç intikam almamıştır. Ancak Allah'ın haramları çiğnenmişse o zaman bundan dolayı Allah için cezalandırmıştır." [48]
Hz. Ömer, Ebû Bekr, Hâlid b. Velid ve Ebû Berze gibi bazı sahâbilerin Rasûlullah'da böyle bir yetki gördükleri anlaşılmaktadır. Bu yetkiye halifenin de sahip olduğunu düşünen Ebû Berze karşısında, Hz. Ebû Bekir o yetkiyi yalnızca Rasûlullah'a tahsis etmektedir. Bunlar da adı geçen sahâbilerin kişisel kanaatlerini ifade eder.
Rasûlullah'ın şahsına has olduğu söylenilen başka uygulamaları da mevcuttur. [49] Hatta Suyûti (ö. 911) bu konuda otuzdan fazla hususiyet zikretmiştir. Bir kısmı rivayetlere, bir kısmı ise seleften bazı imamların kanaatlerine dayanarak tespit edilen bu misallerin birçoğu hem sübût hem de delâlet bakımından tartışılır niteliktedirler. [50]

b- Hz. Peygamber'e Has Haramlar (Yasaklar)

Ümmete helal ve mubah olduğu halde Yüce Allah'ın Kur'an'da Hz. Peygamber için ferman buyurduğu birtakım yasakların yanısıra, [51] bizzat Hz. Peygamberin risâlet makamına yaraşır görmediği için yapmaktan kaçındığı, terkettiği bazı davranışları bulunduğu bilinmektedir. Şahsa özel sayılabilecek bu davranışlara da iki misal vermemiz konuyu aydınlatmak açısından yararlı olacaktır.

1- Zekât ve sadaka yememesi:

Yüce Allah tarafından ganimetlerin beşte biri şahsına tahsis edilen Hz. Peygamber [52] zekât ve sadaka almamış, yememiştir. Bu hususta kaynaklarımızda şu rivayetlere rastlamaktayız:
Buhârî ve Müslim'in rivayetlerine göre Hz. Peygamber, torunu Hasan'ın zekat olarak toplanan hurma öbeğinden bir hurmayı ağzına aldığını görür görmez derhal onu ağzından atmış ve;
"Sen bilmezmisin ki, biz zekât yemeyiz?!" buyurmuştur. [53]
Ayrıca Müslim ve Ahmed b. Hanbel Hz. Peygamberin, amcaları Abbas'ın oğlu Fadl ile Rabia b. Hâris'in oğlu Abdulmuttalib'in kendisine gelerek zekat toplama görevi istemeleri üzerine,;
"Zekat (toplamak, yemek, vb.) Muhammed'in akrabasına yaraşmaz. Çünkü o, ancak insanların kirleridir" [54] buyurduğunu nakletmektedir. Aynı olayın anlatıldığı ikinci rivayette ise Hz. Peygamberin sözü;
"Bu zekâtlar, ancak insanların kirleridir ve onlar Muhammed'e de, Muhammed'in akrabalarına da helâl değildir" şeklinde ifâde edilmiştir. [55]
Hatta bazı kaynaklarımızda, Hz. Peygamberin zekatı almayıp, hediyeyi kabul etmesinin nübüvvet alâmetlerinden addedildiği görülmektedir. [56]
Nitekim Hz. Peygamber, cariyelerinden Cuveyriye ve Berîre veya başkalarına zekât olarak verilmiş bulunan bazı yiyeceklerin, zekât olarak yerlerine ulaştığını, bunun onlar için zekat, kendisi içinse hediye olduğunu belirterek yemekte bir mahzur görmemiştir. [57]
Bütün bu rivayetlerden anlaşılan, Hz. Peygamber kendisi zekat ve sadaka yemediği gibi, akrabalarının da yemesine müsâde etmemiştir. Hatta zekat olabilir ihtimali ile bulduğu hurma vb. yiyeceklerden dahi sakınmıştır. Rivayetlerden bazısında "*Biz zekat yemeyiz*" denilirken, bazısında *"Muhammed'in akrabasına yaraşmaz*" denilmekte, bazılarında ise daha açık bir ifade ile *"Helal olmaz*" ifâdesi kullanılmaktadır. Acaba bu rivayetlere ve Hz. Peygamberin bu konuda gösterdiği titizliğe bakarak, O'nun zekât almasının yemesinin haram olduğu neticesi çıkartılabilir mi?
Araştırmamız neticesinde bunun haram olduğunu ifâde eden bazı haberlere de rastladık. Taberânî, kendisinden zekât toplama görevi isteyen mevlâsı Ebû Râfi'ye Peygamberimizin;
"Ey Ebû Rafi'! Zekât Muhammed'e de, Muhammed'in akrabalarına da haramdır. Bir kavmin mevlâsı da onlardandır" dediğini [58] nakletmektedir.
Oysa aynı haberi nakleden hadis kaynaklarımızda hadisin lafzının "*Zekât bize helâl olmaz*" [59]şeklinde olması, rivayetin mânâ ile nakledildiğini ve râvilerin "*Helâl olmaz*" hükmünü "*Haramdır"* şekline dönüştürmüş olabilecekleri ihtimalini hatırlatmaktadır.
İbn Sa'd'ın Hasan-ı Basri den mürsel olarak naklettiği başka bir haberde ise Hz. Peygamberin;
"Allah, bana da, ev halkıma da zekâtı haram kılmıştır" [60] buyurduğu ifâde edilmektedir.
Bu haberleri değerlendirirken, kaynakları güvenlikleri itibarıyla ele aldığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkar:
a- *"Biz zekât yemeyiz"* [61]
b- *"Muhammed'in* akrabalarına zekât yaraşmaz [62]
c- "*Zekat Muhammed'e ve akrabalarına helâl değildir*" [63]
d- "*Zekat, Muhammed'e ve akrabalarına haramdır*" [64]
e- *"Allah zekâtı, bana ve ev halkıma haram kıldı*" [65]Kanaatimize göre Hz. Peygamber, Yüce Allah'ın, kendisine ve yakınlarına özel olarak ganimetlerden pay ayırması hasebiyle, [66] hem Rasûl olarak, hem de devletin başkanı, toplumun lideri olarak şahsının ve yakınlarının zekât yemeyeceğini bir prensip kararı olarak ileri sürmüş, sahip oldukları konum itibarıyla zekât almanın kendilerine yakışmayacağını ifâde etmiştir.
Zekâtın Hz. Peygamber'e helâl olmadığını ifade eden rivayet, acaba ondan bu şekilde sadır olmuş mudur, yoksa yukarıdaki prensip kararının, fıkhı bir hüküm halinde algılanıp anlatılması mıdır? İlgili rivayetler mânâ ile nakledildiklerine göre, bazı râvilerin "*biz yemeyiz*" , "*bize yakışmaz*" şeklindeki Hz. Peygamberin kararını "*bize helâl olmaz"* olarak rivayet etmiş olabilmesi de ihtimâl dahilindedir. Şayet Hz. Peygamberden sâdır olmuşsa *"helal olmaz*" ifâdesi zekatın kendilerine haram olduğuna delâlet eder mi? Karadâvi'nin de dediği gibi, Hz. Peygamber, kendisi gibi bütün yakınlarının da insanlar için örnek olmalarını istemiştir. Dolayısıyla yukarıdaki rivayetler ancak, harama bulaşma ihtimali olan zekat toplama görevinden akrabalarını uzak tutmak kasdına binaen kerahete delâlet eder. Ancak, Hz. Aynı şekilde Hz. Peygamber kendisi de zekat almaktan kaçınırken, müslümanlara alma konusunda değil de iffetle yaşama konusunda örnek olmak istemiştir. Bu ise, onun ilan ettiği;
"(Veren) üstteki el, (alan) alttaki elden daha hayırlıdır" [67]şeklindeki yüce prensibin bir tatbikidir. [68]
Kanaatimizce zekâtın haram olduğunu ifâde eden rivayetler tamamen râvilere ait lafızlardır. Taberâni'nin Ebû Râfi ile ilgili rivayetleri. "*Bize helâl değildir*" şeklindeki rivayetler karşısında şaz, İbn Sa'd, rivayeti ise mürseldir. Dolayısıyla haramlığı bildiren bu haberleri ihtiyatla karşılıyoruz. Büyük bir ihtimal ile râvîler, "*helâl değildir*", ifâdelerini "*haramdır*" şeklinde aktarmışlardır. [69]
Şu halde, Hz. Peygamber, bulunduğu konum itibarıyla hem kendisini, hem de yakınlarını zekâttan uzak tutmuş, ganimetlerden kendilerine ayrılan pay ile yetinmişlerdir. O, bu prensip kararıyla hem risâlet ve riyaset makamına, hem de Şahsına ve yakınlarına karşı ortaya çıkabilecek çeşitli şaibe, spekülasyon, itham ve iftiraların önünü almak istemiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamberin bu kararı, helâl ve haram şeklinde şer'i bir hüküm olmaktan ziyâde, siyâsî ve ahlâkî ideal bir karar, güzel bir örnektir. Nitekim aynı anlayıştan hareket eden Hz. Ömer'in bilmeden içmiş olduğu sütün, zekat develerinden sağıldığını duyar duymaz kusması, [70] bir devlet başkanı olarak onun da aynı prensiple hareket ettiğini ve bu husustaki hassasiyetini gösterir. Ayna şekilde Ubâde b. Sâmît ve başkalarının caiz olmayan bazı mahzurlu şeylere bulaşma tehlikesinden dolayı zekat toplama görevlendirmelerini kabul etmedikleri nakledilmektedir. [71]

Netice itibarıyla, zikrettiğimiz bu rivayetlere dayanarak, zekatı almanın, yemenin Hz. Peygambere mahsûs bir haram olması söz konusu değildir. Zikrettiğimiz muhtemel mahzurlardan dolayı, yöneticiler ve yakınlarının böylesi görevlerden uzak tutulması konusunda Hz. Peygamberin bu tavrı, ümmet için güzel bir örnek olmuştur ve Hz. Ömer, Ubâde b. Sâmît gibi bazı sahâbîler bu konuda onu örnek almışlardır.

2- Kötü kokulu yiyecekleri yememesi:

Rasûlullah, kokusu kötü olan soğan, sanmsak ve pırasa gibi bazı yiyecekleri yememiştir. Acaba o, bu tür yiyecekleri, iddia edildiği gibi şahsına haram olduğu [72] için mi yememiştir? Rivayetleri tetkik ederek bu sorunun cevabını bulmaya çalışalım.
Daha önce de zikrettiğimiz gibi, Rasûlullah'a ikram ettiği sarımsaklı bir yemeği yemediğini gören Ebû Eyyûb, onun haram olup olmadığını sormuş, karşılığında ise Peygamberimizden;
"Hayır, fakat kokusundan dolayı ben ondan hoşlanmıyorum" cevabını almıştı. [73] Diğer rivayetlerde ise kendisinin, başkalarından farklı olarak melek ile konuştuğunu ve onu rahatsız etmemek için yemediğini açıklamış, onlara ise "*Siz yiyin*" demiştir. [74]
Hz. Peygamber bu yiyeceklerin kokusundan dolayı ashabını da bu konuda uyarmış, bu tür yiyecekleri yiyenlerin mescide yaklaşmamalarını, hem insanları, hem de melekleri rahatsız etmemelerini salık vermiştir. [75] Hatta Hayber dönüşü böyle bir ikazını, bazı insanlar sarımsağın haram kılınması şeklinde algılayarak "Haram kılındı, haram kılındı!" demişler, bunu duyan Hz. Peygamber;
"Ey insanlar! Allah'ın helal ettiği birşeyi benim haram etmem söz konusu değildir. O, sadece kokususundan hoşlanmadığım bir bitkidir" buyurmuştur. [76]
Bu rivayetler gayet açık olarak ortaya koymaktadır ki, Peygamberin bu yiyecekleri yemesinin şahsına haram olması söz konusu değildir. Rivayetlere de yansıdığı gibi o, bir beşer olarak onları yemekten hoşlanmadığı gibi, vahy meleği ile görüşen bir Rasûl olarak da onun huzuruna böyle bir kokuyla varmamak için dâima onlardan el çekmiştir. Dolayısıyla burada o, meleklerle görüşme yönü ile diğer insanlardan bir farklılık arzetmektedir. Şayet bu rivayetler sahih ise bu, o yiyeceklerin Hz. Peygambere haram olduğunu değil, onun meleklere karşı edeb, saygı ve hassasiyetini gösterir.
Benzer hassasiyeti, ona uyarak bazı sahâbilerin de gösterdiğine şâhid oluyoruz. Nitekim Ebû Eyyûb "Senin hoşlanmadığın şeyden ben de hoşlanmıyorum" demiş, [77] Huzeyfe ise aşçısına pırasa yemeği yapmamasını emretmiştir [78]Hz. Ömer ile Ali ise bu tür yiyeceklerin pişirilip öldürülmek suretiyle yenilmesi gerektiği kanaatindedirler. [79]
Suyûti, bazı âyet ve hadislerin zahirlerinden hareketle, Hz. Peygambere has haramlara bunlardan başka on dört husus daha ilâve etmiştir [80]Ancak verilen misallerin her birisinin Hz. Peygamber'e haram kılınmış hususiyetlerden olma cihetleri oldukça zayıftır. O hususların yalnızca Rasûlullah'a has haramlar olduğuna dair her hangi bir sahâbî kanaatine de sahip olmadığımız için bu iki misal ile yetiniyoruz.

c- Hz. Peygambere Has Vacipler (Emirler)

Kaynaklardaki birtakım rivayetlerde bazı hususların ümmete vacip olmadığı halde, Hz. Peygambere vacip olduğundan söz edilmektedir. Birkaç misâl vererek konuyu açıklamaya çalışmamız yerinde olacaktır.

1- Gece Namazı Kılması:

Daha önce de zikrettiğimiz gibi, Kur'an'da, Hz. Peygambere gecenin bir miktarında kalkıp namaz kılması emredilmiş, bu namazın *"Kendisi için fazladan bir namaz"* olduğu da ifade edilmiştir. [81]
Hz. Peygamber, şahsına hitaben nazil olan bu emri yerine getirmiş, hastalandığı bir iki gece dışında [82] her gece namaza kalkmış, sahura /sabaha kadar teheccüd namazı kılmıştır. [83] Hatta bu namazı bazen oldukça uzun kılmasından dolayı ayaklarının yarılıp şiştiği, günahları bağışlandığı halde bu denli israrının sebebi sorulduğunda;
"Şükreden bir kul olmayayım mı?" diye cevap verdiği nakledilmiştir. [84]
Hz. Aişe, Rasûlullah'ın gece namazından soran şahsa;
"Sen ey örtüsüne bürünen!' (Müzemmil sûresini) okumuyor musun? dedikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: Yüce Allah, bu sûrenin başında gece namazını farz kılmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah ve ashabı bir sene gece namazına kalktılar. Allah, tam on iki ay sonra ise, bu sûrenin sonunu yani, o namazı hafifleten âyeti indirmiştir. Böylece gece namazı, farizadan sonra nafileye dönüşmüştür..." Hz. Aişe'nin bu naklini duyan İbn Abbas da onu tasdik etmiştir. [85]
Gece namazı emrini hafifleten âyette;
"Seninle beraber bulunanlardan bir grubun da gece namazı kıldığını Rabbin elbette biliyor" " [86] ifâdeleri, bu namazı sahabenin hepsinin değil, bir kısmının kılmış olduğunu gösterir. Buradan, ilgili emrin bütün sahabeye değil de, Hz. Peygamberin şahsı için bir fariza olduğu anlaşılır. Şayet hepsine farz olsaydı, hepsinin kılması gerekirdi. Öyleyse farz oluş, yalnızca Hz. Peygamberin şahsıyla ilgili olmalıdır. Yüce Allah eğer bir hafifletme getirmişse, bu da Hz. Peygamberin yükümlülüğünde görülecektir. Dolayısıyla gece namazı, önce sadece Hz. Peygambere mahsus bir vecibe iken, bir yıl sonra inen bu âyet ile nafile bir namaz haline gelmiştir. Fakat Râsulullah hayatı boyunca gece namazına devam etmiştir. Nitekim Aişe'nin "Gece ibâdetini terketme! Çünkü Rasûlullah onu terketmiyordu, hasta veya yorgun olduğunda bile oturarak kılıyordu" dediği nakledilmiştir. [87] Yine Hz. Peygamber'in gece namazını, farz namazlardan sonra en faziletli namaz olarak gördüğü rivayet edilmektedir. [88]
Şu halde bazı kaynaklarımızda iddia edildiği gibi, [89] gece namazı Hz. Peygambere mahsus bir fariza veya vecibe değildir. [90] Zira bunun, O'nun şahsına mahsus bir vacip olduğunu ortaya koyan herhangi bir delil mevcut değildir. Bu hususta Hz. Aişe'nin yapmış olduğu açıklamalar yeterli bilgiyi vermektedir.
Her ne kadar gece namazı Hz. Peygambere vacip değilse de o, bu ibâdete oldukça özen göstermiş, fevkalâde önem vermiştir. Hz. Ebû Bekr, Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbas, İbn Ömer gibi birçok sahâbiler de, Hz. Peygambere uyarak gece namazı kılmışlardır. [91]

2- Vitir, kuşluk namazı, sabah namazından önce kılınan nafile, kurban, misvak:

Bu ibâdetlerin Hz. Peygambere mahsûs vacipler arasında addedilmesinin sebebi, Hz. Peygamberin onların kendisi için fariza, ümmet için ise nafile olduğunu söylediğine dair bazı rivayetler ile, kuşluk namazı dışında diğer amellere oldukça fazla rağbet edip, devamlı yapması gösterilebilir. Zira teheccüd namazında olduğu gibi, Kur'an'da bu amelleri emreden bir nass bulunmamaktadır. Delil olarak zikredilen rivayetler ise şöyledir:
İkrime'nin mürsel olarak rivayet ettiği bir habere göre Hz. Peygamber;
"Şu üç şey bana farz, size ise tatavvudur: Kurban, kuşluk namazı, ve vitr" buyurmuştur. [92]
İbn Abbas'tan merfû olarak gelen ikinci bir haberde de bu üç hususun farziyeti dile getirilmiştir. [93]
Dârekutni ve Hâkim'in kaydettikleri aynı rivayette ise kuşluk namazı yerine, sabah namazının iki rekat nafilesi zikredilmektedir. [94]
Suyûti'nin Ahmed ve Taberâni'ye nispet ettiği rivayette bu üç husus; vitr, sabahın iki rekat nafilesi ve iki rekat kuşluk namazı olarak sıralanırken, Deylemî'ye nispet ettiği başka bir rivayette ise onlar; vitir, kurban ve cuma guslü şeklinde yer almıştır. [95]
Suyûti ayrıca Ahmed ve Bezzar'a nispet ederek yine İbn Abbas'tan merfû olarak
"Sabahın iki rekatı, vitir ve kuşluk namazıyla emrolundum, sizin üzerinize ise (bir emir) değildir." "Kuşluğun iki rekattyla emrolundum, onunla siz emrolunmadınız. Kurban ile emrolundum, oysa o size farz kılınmadı" şeklindeki rivayetlere [96] de yer vermiştir.
Ancak bu rivayetlerin her birisi gerek sened, gerekse metin bakımından hüccet olmaya elverişli gözükmemektedir. Hz. Peygamberin bu amellere devam ettiğini ve özellikle vitr, kurban, sabah namazının iki rekatı ve cuma guslünün sahabe tarafından sünnet olarak görüldüğünü ve onların da bu amellere devam ettiğini daha önce zikretmiştik. Oralarda geniş olarak ele alığımız gibi, gerek Hz. Peygamberin bu amelleri neredeyse hiç terk etmemesi ve gerekse onlan daima tavsiye etmesi; sahabe de dahil olmak üzere, selef arasında bu amellerin vâcib olup olmadığı tartışmalarına yol açmıştır. Ancak rivayetlere bütüncül olarak yaklaştığımızda, sahabenin, bu amellerin kendileri için de, Hz. Peygamber için de vacip niteliğinde olmadığı, bilakis onların matlup sünnetler olduğu kanaatlerini paylaştıklarını gördük. Dolayısıyla sözü edilen amellerin Hz. Peygambere has vaciplerden olduğu iddiasım sahabede göremiyoruz. Hatta orada da ziktettiğimiz gibi Hz. Peygamber'in;
"Vitir kılmak ve kurban kesmekle emrolundum, ama kesin olarak değil / farz kılınmadı" [97]şeklindeki bir rivayet, bu konuda önemli bir delil sayılabilir.
Bazı müellifler, Hz. Peygambere mahsus vacipler arasında birkaç hususiyet daha zikretmişlerse de tek tek incelendiği zaman onların hiç de vacip olmadıkları görülecektir. Dolayısıyla verdiğimiz bu misaller ile yetiniyoruz. [98]

B- Peygamberlere Has Hükümler

Hz. Peygamberin, peygamberler geleneğine uygun olarak yapmış olduğu bazı hususiyetleri de söz konusudur. Bunlar, peygamberler ile değerlendirdiğinde ortak özellikler ise de, ümmet açısından bakıldığında şahsa mahsus sayılması mümkündür. Sahabenin bu hususiyetleri ne şekilde değerlendirdiğini görebilmemiz için bir iki misâl vermemiz uyun olacaktır.

1- Peygamberlerin vefat ettikleri yerlere gömülmeleri:

Hz. Peygamber vefat edince onun nereye gömüleceği konusunda sahabe, aralarında istişare etmişlerdi. Kimi "minberin yanına", kimi "namaz kıldırdığı yere", kimi "mescidine" kimisi de "ashabıyla birlikte Bakî mezarlığına defnedilmesini" teklif ederken, Hz. Ebû Bekr onun Allah'ın ruhunu aldığı yere defnedilmesini söyledi. Rivayetlerin bir kısmında bu istek, Hz. Ebû Bekr'in bir görüşü iken, [99] bazı rivayetlerde ise Hz. Ebû Bekr'in Rasûlullah'tan işittiği şu sözüne dayanmaktadır:
"Her peygamber, ancak ruhunun alındığı yere defnedilir." Bunun üzerine Hz. Peygamberin yatağını bir tarafa alıp, yerini kazdılar. [100]
Şayet, Hz. Peygamberin vefat ettiği Hz. Aişe'nin odasına gömülmesi fikri, Hz. Ebû Bekr'in kişisel bir görüşü değil ise o bu hususta bildiği ya da rivayetlerde ifade edildiği gibi *"vefat ettikleri yere gömülme"* şeklinde bir nübüvvet geleneğine dayanmaktadır. Merfû rivayetlerin sahih sayılması halinde bu durum, peygamberlere özgü bir gelenektir.
Sahabede bu nübüvvet geleneğine temayülün olup olmadığını araştırdığımızda, Hz. Aişe'de böyle bir eğilim görmekteyiz. Abdurrazzâk'in rivayet ettiğine göre, Hz. Aişe'nin kardeşi Abdurrahman, Hubşâ denilen Mekke'ye yakın bir yerde vefat ettiği halde Mekke'nin üst tarafına defnedilmiştir. Hz. Aişe kardeşinin bu durumuna çok içerlemiş ve "Eğer ben cenazesinde hazır bulunsaydım, ancak vefat ettiği yere, yatağının altına gömülürdü" demişti.[101] Hz. Aişe'nin bu arzusu, söz konusu edilen "Cesedler, ancak ruhlarının alındığı yerlere defnedilir" [102] şeklindeki habere mi dayanıyor bilemiyoruz. Her ne kadar Anadolu, Mısır, Suriye, Horasan, İran ve Irak gibi uzak bölgelerde vefat eden sahâbiler genellikle vefat ettikleri yerlerde demedilmişlerse de, Medine ve Mekke'de vefat eden sahabilerin hemen hepsinin Bakî' ve Muallâ Kabristanlarına gömüldükleri tarihî bir gerçektir. Dolayısıyla şayet cesetlerin, ruhlarının alındığı yerlere defnedilmesi şeklinde nebevi bir talimat olsaydı, özellikle Medine'nin birçok yerinde yüzlerce mezarlık olurdu. Şu halde, sahabede ne böyle bir talimata ve ne de sözü edilen nübüvvet geleneğine uyma temayülünden söz etmek mümkündür. Nitekim biz biliyoruz ki Hz. Ebû Bekr, Ömer ve hatta Hz. Aişe kendisi bile vefat ettikleri yerlere gömülmüş değillerdir. Bu sebeple belki asıl sebebini bilemediğimiz Hz. Aişe' nin kardeşi hakkında dile getirdiği bu arzusu, onun kişisel hissiyatı ve temennisi olsa gerektir. Yoksa ne onun, ne de herhangi bir sahâbînin bunu sünnet olarak görmesi söz konusudur.

2- Peygamberlerin miras bırakmamaları.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, kendisine yapılan hibeler, Allah'ın kendisine tahsis ettiği savaşsız elde edilen fey ve savaş ganimetlerinin beşte bir hissesinden oluşan gayr-i menkûl mülkiyete sahipti. Şahsına mahsus bu mallarda istediği gibi tasarruf hakkı olan Hz. Peygamber, ailesinin yıllık nafakasını karşıladıktan sonra, kalan malların hepsini savaş için yapılan at, silâh vb. hazırlıklara tahsis ediyordu. [103] Geliri, Hz. Peygamberin şahsına has olan bu mülkiyet, acaba onun vefatından sonra ne olacaktı? Acaba Kur'anda ortaya konulan miras ve ferâiz hükümleri uyarınca bütün müslümanların mallarında olduğu gibi vârislerine taksim edilecek miydi, yoksa, onun vefatından sonra da aynı şekilde şahsa özel, farklı bir uygulamaya mı tabî olacakta Bu malların Hz. Peygamberin vefatından sonra ne şekilde tasarruf edileceği konusunda Kur'an'da herhangi bir hüküm bulunmadığına göre bu konuda Hz. Peygambere ve sahabeye başvuracağız.
Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Rasûlullah;
"Vârislerim dinarları paylaşamazlar. Hanımlarımın nafakası ve hizmetçimin ihtiyacından sonra bıraktığım mallar sadakadır" buyurmuştur. [104] Ancak Hz. Peygamberin bu talimatına rağmen bazı varislerin mirastan paylarına düşen hisselerini almaya teşebbüs ettiklerini, bazılarının ise bizzat Halife Hz. Ebû Bekir'e ve Ömer'e başvurduklarını görmekteyiz. Hz. Aişe'nin anlattığına göre Rasûlullah vefat edince Hz. Peygamberin eşleri, Hz. Osman b. Affan'ı Hz. Ebû Bekir'e gönderip, Rasûlullah'tan kalan mirasларını istemeyi düşünmüşlerdi. Bunun üzerine Hz. Aişe "Rasûlullah 'Bizim varisimiz olmaz, geriye bıraktığımız ise sadakadır' buyurmadı mı?" diyerek karşı çıkmıştır. [105]Abdurrazzâk'ın rivayetinde ise o, "Allah'tan korkmuyor musunuz? Rasûlullah *'Bizim vârisçimiz olmaz, bıraktığımız sadakadır'* demedi mi?" demiş, bunun üzerine onlar onun sözüne razı olarak bu isteklerini terketmişlerdir." [106]
Bu hususta ikinci tartışma Hz. Peygamberin kızı Fatıma ile Hz. Ebû Bekir arasında gerçekleşmiştir. Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Rasûlullah'ın vefatından sonra, kızı Fâtıma, Hz. Ebû Bekir'e gelerek Allah'ın, Rasûlüne fey olarak verdiği mallardan kalan ve kendisine düşen mirası vermesini isteyince Hz. Ebû Bekr ona "Rasûlullah'ın bu konuda "*Bizim vârisimiz olmaz, bıraktığımız ise sadakadır*. [107] *Muhammed'in akrabaları da ancak bu maldan yerler*" buyurdu dedikten sonra "Vallahi, Rasûlullah'ın (bu) sadakasını, onun dönemindeki halinden hiçbir şekilde değiştirmem, Rasûlullah ne yapmışsa ben de o hususta onu yaparım" diye cevap verdi. Onun Hz. Fatıma'ya birşey vermemekte diretmesi üzerine, Hz. Fatma, Hz. Ebû Bekir'e darıldı ve vefat edinceye kadar altı ay onunla konuşmadı. Eşinin vefatından sonra beyat etmek üzere kendisiyle görüşen Hz. Ali'ye de bu konuyu açan Hz. Ebû Bekir: "Bu mallar hakkında sizinle benim aramda geçen tartışmaya gelince, bu hususta ben haktan sapmış değilim. Zira ben Rasûlullah'ın yaptığını gördüğüm birşeyi terketmem, mutlaka onu yaparım" demiştir.[108]
Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Fatıma Hz. Ebû Bekr'e "Sana kim vâris olacak?" diye sormuş, "Ailem ve çocuklarım" cevabını alınca "Peki ben niçin babama vâris olamıyorum deyince o "Rasûlullah'ın "*Bizim vârisimiz olmaz"* buyurduğunu işittim. Fakat ben de Rasûlullah'ın baktığı kimselere bakar, nafakalarını verdiği kimselerin de nafakalarını veririm" demişti. [109]
İbn Sa'd'ın Ummuhâni'den naklettiği benzer rivayette ise Hz. Fâtıma Hz. Ebû Bekr'den kendisine ailesinin ve çocuklarının mirasçı olacağı cevabını alıp, "Nasıl oluyor da Hz. Peygambere biz değil de sen vâris oluyorsun? diye sorunca o, "Ey Râsullulah'ın kızı! Vallahi ben babanın ne arazisinde, ne altın ve gümüşüne, ne hizmetçisine ve ne de herhangi bir malına varis olmuş değilim" cevabını verir. Hz. Fatıma "Allah'ın bizlere tahsis ettiği şu anda senin elinin altında bulunan ganimetlerden ayrılan hisse ne?" diye tekrar sorunca o "Ben Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"O mallar ancak Allah'ın beni doyurduğu bir rızık ganimettir. Ben öldüğümde ise o müslümanlar arasında olacaktır." [110]
İbn Sa'd'ın naklettiği ikinci bir haberde ise Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali'nin Hz. Süleyman'ın, Hz. Davud'a varis olmasını ve Hz. Zekeriyya'nın, yüce Allah'tan yerine geçip kendisine ve Yakup Oğullarına mirasçı olacak bir veli istemesini [111]hatırlatması üzerine o "Bu böyle, vallahi sen de benim bildiğim gibi biliyorsun" demişti. Hz. Ali ise, "Bu Allah'ın konuşan kitabıdır" demiş, bunun üzerine susarak dağılmışlardır. [112]
Yine İbn Sa'd'ın naklettiği başka bir haberde ise Hz. Ebû Bekir Hz. Fatıma'ya, Rasûlullah'ın bu malları kendisine verdiğini ortaya koyabilirse, onun bu sözünü kabul edip tasdikleyeceğini söylemişti. Hz. Fâtıma, Fedek arazisinin kendisine verildiğini Ummu Eymen'in haber verdiğini söylemiş Ebû Bekir'in ona "Oranın sana ait olduğunu ondan (Rasûlullah'tan) işittin mi? Şayet ondan işittim dersen, sözünü tasdikleyip kabul edeceğim" deyince o "Ben, sana benim nezdimde olanları haber verdim" demiştir. [113]
Tlrmizi'nin Ebû Hureyre'den naklettiği başka bir haberde ise Hz. Fâtıma, mirasını Hz. Ebû Bekir ve Ömer'den istemiş, onlar Rasûlullah'ın "*Kendisine mirasçı olunamayacağını*" bildirdiğini söyleyince onlara "Vallahi ikinizle de asla konuşmayacağım" demiş ve konuşmadan da vefat etmiştir. [114]
Hz. Peygamberin mirası hakkında üçüncü tartışma da Hz. Ömer'in huzurunda, Abbâs ile Ali arasında gerçekleşmiştir. Kaynaklarımızda tozunca anlatılan bu ilginç tartışma, bu konunun aydınlatılması ve onların kanaatlerini ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Mâlik b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Zübeyr b. Avvam ile onlardan bir müddet sonra Abbas ve Ali Hz. Ömer'in huzuruna gelmişlerdi. Yüce Allah'ın Rasûlüne vermiş olduğu Nadir Oğullarının mallarından oluşan fey konusunda o günlerde Hz. Ali ile aralarında tartışma olan Abbas, "Ey mü'minlerin emiri! bununla benim aramda hüküm ver!" diye talepte bulununca, oradakiler de "Ey mü'minlerin emiri! O ikisi arasında hükmet, gittikçe ilerleyen husûmetten onları kurtar!" diyerek ona arka çıkarlar. Bunun üzerine Hz. Ömer önce onlara Allah adına yemin vererek "Rasûlullah'ın " *Bizim varisimiz olmaz, bıraktıklarımız ise sadakadır"* buyurduğunu biliyor musunuz?" diye sorunca onlar "(Evet) o, böyle demişti" diye cevap verirler. Aynı soruyu Abbas ve Ali'ye de de sorup aynı cevabı alan Hz. Ömer "Ben size bu fey'den haber vereyim der: "Yüce Allah bunu sadece Peygamberine tahsis etmiş ve O'ndan başka kimseye de vermemiş ve şöyle buyurmuştur: "Allah'ın onlardan Peygamberine verdiği ganimetlere gelince, siz onu elde etmek üzere ne at, ne de deve sürdünüz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselerin üzerine salar..." [115] İşte bu yalnızca Rasûlullah'a özgü idi. Vallahi sonra o O'na sizden başkasını katmadı, kimseyi size tercih etmedi. Zaten Allah da onu aranızda taksim etti ve size dağıttı. Ama yine de ondan geriye bu mal kaldı. Hz. Peygamber ondan ailesinin bir yıllık nafakasını alır, kalanını ise Allah yoluna tahsis ederdi. Rasûlullah vefat edince Hz. Ebû Bekir: "Ben RasûluIlah'dan sonra onun velisiyim ve bu hususta ben de Rasûlullah'ın yaptığını yaparım." [116]demişti. "Fakat siz onun bu hususta zâlim ve fâcir olduğunu sanıyordunuz, oysa Allah biliyor ki o bu konuda doğru söylemiş, dürüst davranmış ve hakka meyletmiştir. Ebû Bekir'den sora iki senedir devletin başına ben geçtim ve bu konuda ben de Rasûlullah ve Ebû Bekr'in yaptıklarını yaptım, siz benim de zâlim ve fâcir olduğumu sanıyorsunuz, ama Allah biliyor ki ben de doğru söylüyor, dürüst davranıyor ve hakka uyuyorum. Sonra siz geldiniz ve biriniz kardeşinin oğlundan, biriniz ise hanımının babasından kalan mirasını istediniz. Halbuki size Rasûlullah'ın *"Bizim varisimiz olmaz, geriye bıraktığımız ise sadakadır"* buyurduğunu söyledim. Sonra onu size vermeyi düşünmüştüm. Sizden, bu konuda Rasûlullah'ın, Ebû Bekir'in ve benim yaptığımı yapmanız için Allah adına ahd u misak almıştım ve siz "Bu hâl üzerine onu bize verin" demiştiniz. Şimdi bizden bundan başka bir hüküm vermemizi istiyorsunuz?! Yeri göğü izniyle tutan Allah'a yemin ederim ki size bundan başka bir hüküm verecek değilim. Şayet acze düşmüşseniz onu bana geri iade edin!" [117]
Bütün bu haberleri değerlendirdiğimizde şu sonuçlara varabiliriz. *"Bizim varisimiz olmaz, bıraktığımız sadakadır"*şeklinde özel bir uygulama hükmünü Hz. Peygamber kendisi ifâde etmiştir ve Hz. Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali, Abbas, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Zübeyr gibi ileri gelen sahâbiler bu hükümden haberdardırlar. Ancak, Hz. Peygamber'in Hz. Aişe dışında diğer eşleriyle, Kızı Hz. Fâtıma'nın bu hükmü daha önce duymadıkları bilmedikleri anlaşılıyor. İşe bu bilgiyi direkt Rasûlullah'tan almış olabileceği gibi, ondan babası vasıtasıyla da öğrenmiş olabilir. [118] Hz. Aişe'nin verdiği bu bilgi diğer eşleri tarafından tatminkâr bulunmuş ve ilgili talepten vazgeçilmiştir.
Hz. Fâtıma'nın, Ebû Bekir'e müracaatı, ona sorduğu sorular ve aralarında geçen tartışma, babası hakkındaki bu hükmü bilmediğini, Hz. Peygamber'i diğer insanlardan farklı görmediğini, onun da genel miras hükümlerine tabi olduğu kanaatını taşıdığını ortaya koymaktadır. Fakat Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in durumu haber vermesinden sonra, Peygamber eşlerinin Hz. Aişe'yi dinlediklerinde yaptıkları gibi, ilgili hüküm uyarınca talebinden vazgeçmesi ve hükme razı olması gerekirken, hâlâ Hz. Fatıma'nın mirası için ısrar etmesi, Hz. Ebû Bekr'e kızması ve ölünceye kadar konuşmaması nasıl izah edilecektir?
Hz. Ebû Bekir, Rasûlullah'ın vefatından sonra geriye bıraktığı mallar hakkında söz sahibi olarak hilâfet makamını görürken, Hz. Fatıma ve Ali'nin bu yetkinin Rasûlullah'ın yakınları olmaları hasebiyle kendilerine verilmesi gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Nitekim yukarıda naklettiğimiz Hz. Ömer ile Hz. Abbas Hz. Ali ikilisi arasında geçen tartışmaya göre Hz. Ömer, onlardan Hz. Peygamber, Ebû Bekr ve kendi yönetimlerinde yaptıklarını aynen yapma şartına bağlı ahd-ü misâk alarak bu yetkiyi onlara vermekte önceleri herhangi bir mahzur görmemiştir.
Bu hususta aynca, Hz. Peygamber'in *"Bizim vârisimiz olmaz"* sözünde "biz" ifadesiyle kimleri kasdettiği de tartışılmıştır. Hz. Ömer'in "Rasûlullah, bununla kendisini

kasdediyor" [119] şeklindeki açıklamasından, bu hükmün yalnızca kendi şahsı ile ilgili olduğu anlaşılırken, bazı rivayetlerde yer alan "Biz peygamberler topluluğun vârisleri olmaz" [120] şeklindeki lafızlardan da hükmün bütün peygamberleri kapsadığı anlaşılmaktadır. Peygamberlerin birbirine varis olduğundan söz eden âyetler ise ilim, hikmet ve nübüvvet mirası olarak yorumlanmıştır. [121]
Hz. Ömer'in belirttiğine göre, Müslümanların savaşmadıkları halde Yüce Allah'ın Rasûlüne fey olarak verdiği Nadir Oğullan malları sadece Rasûlullah'a mahsûs idi. Kendisinin ve ailesinin yıllık nafakasını oradan karşılar, kalanını ise Allah yolunda savaşa hazırlık olmak üzere at ve silaha ayırırdı. [122] Hz. Peygamberin vefatından sonra sadaka niteliğindeki bu malların yöneticiye ait olacağını bildiren merfû rivayetler de vardır. [123] Söz konusu rivayetlerin sahih olması halinde buradan mülkiyetin değil, onların idare ve tasarruf yetkisinin yöneticilere devredildiği anlaşılmalıdır. Nitekim Hz. Ebû Bekir, babasının mirasını isteyen Hz.Fatıma'ya bu malların sadaka olduğunu söyleyerek ona vermemiş ve "Rasûlullah'ın yaptığı birşeyi terketmem, mutlaka yâparım şayet ben onun emrinden bir terke dersem sapmaktan korkarım" demişti. [124]
Halifeliği döneminde Hz. Ebû Bekir, Hz. Fatıma'dan sonra kendisine miras konusunda başvuran Hz. Ali ve Abbas'a da aynı cevabı vermiş ve bu konuda Rasulullah'ın yaptığı uygulamayı aynen uygulamıştır.
Onun halefi Hz. Ömer de, Hz. Peygamber ve Ebû Bekir'in icraatını tatbik etmiştir. Şu kadar var ki o, Hz. Abbas ve Ali'den Hz. Peygamber ve Ebû Bekr'in uygulamalarını aynen yapmaları şartıyla, and u misâk alarak Medine'deki sadakaları onlara vermiştir. Hz. Ömer bunu yaparken onlara mülkiyeti değil, sadakaları sünnete uygun olarak tasarruf yetkisini devretmiştir. Hayber ve Fedek arazilerini ise elinde tutmuş ve bu ikisinin yöneticinin emrinde olduğunu söylemiştir. [125]
Hz. Abbas ile Ali'nin aralannda hükmetmesi için tekrar Hz. Ömer'e başvurmaları da mülkiyetin değil, tasarruf yetkilerinin veya yetki alanlannın paylaşılmasına yönelikti. [126] Ancak Hz. Ömer bu şekilde bir paylaşım teklifini onaylamamış, öncekinden farklı bir hüküm vermeyeceğini, şayet müştereken idare edemezlerse bu yetkiyi iade etmelerini istemiştir. [127]
Daha sonra Hz. Abbas'ın Hz. Osman döneminde bu mallardan yüz çevirdiği[128] veya ilgili tasarruf yetkisinin oğullarına ve torunlarına geçtiği, ancak en son Abdullah b. Hasan'ın elinden Abbas Oğulları'nın tekrar aldığı bize ulaşan rivayetler arasındadır. [129]
Hz. Osman döneminde Mervan'ın bu arazileri kendine ayırdığı, [130] kendi döneminde Hz. Ali'nin söz konusu malların sadaka statüsünde herhangi bir değişiklik yapmadığı, [131] rivayet edilmektedir.
Verdiğimiz bu iki misalde görüldüğü gibi, Hz. Peygamber'in bu tür bazı uygulamaları onun nübüvvet geleneğine uygun olarak yaptığı peygamberlere mahsus davranışlardır. Yalnızca peygamberlere has olan böylesi davranışları, sahabe sünnet olarak görmemiştir.

C- Hz. Peygamber'in Yakınlarına ve Ehli Beyt'e Has Hükümler

Hz. Peygambere has hükümlerden sonra, onun akrabaları veya ev halkı ile ilgili özel hükümler olup olmadığını tespit bakımından bu meyanda gelen rivayeti değerlendirmek istiyoruz.
İbn Abbas'tan bu konuda şöyle bir rivayet nakledilmektedir: "Rasülullah emrolunmuş bir kul idi ve ne ile gönderildiyse onu tebliğ etti. O, diğer insanlardan ayrı olarak şu üç hususlan başka bize herhangi birşey tahsis etmedi:
a- Abdesti tam ve güzel bir şekilde almamızı,
b- Sadaka yemememizi,
c- Kısrakları merkeplerle çiftleştirmememizi." [132]
Şayet bazı kaynaklarda yer alan bu rivayetler sahih ise, İbn Abbas, Rasûlullah'ın kendilerine yalnızca bu üç hükmün tahsis edildiğini söylemiştir. Ancak ilgili hususlar incelendiğinde, onların iddia edildiği gibi vücûbiyet veya tahrim ifâde eden özel hükümler olmadığı anlaşılmaktadır.
Meselâ abdestin tam ve güzel bir şekilde alınmasının (isbâğu'l-vudû) Ehl-i Beyt'e has olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Çünkü, kaynaklarımızda bu şekilde abdest almanın faziletine dair birçok hadisler vardır ve Hz. Peygamber buna herkesi teşvik etmektedir. [133] Abdullah b. Amr, Rasûlullah'ın *"Abdesti tam ve güzel bir şekilde alın"* buyurduğunu [134] nakletmektedir ki bu herkes için genel bir tavsiyedir.
Nitekim bunun genel bir tavsiye olduğu kanaatinde olan Hz. Aişe, kardeşi Abdurrahman'a, [135]Ebû Hureyre ise abdest alan kimselere aynı tasviyeyi yapmışlardır. [136]
Zeyd b. Ali'nin Hz. Ali'den naklettiği bir rivayette Hz. Peygamberin;
"Her hangi bir müslüman, gece yarısı kalkar, dişlerini temizler sonra namaz için temizlenir ve güzel bir abdest alır, daha sonra Allah'ın evlerinden birine yönelirse mutlaka ona bir melek gelir.." [137] buyurması böyle bir abdestin herkese tavsiye edilen bir amel olduğunu göstermektedir.
Ehl-i Beyt'in zekât ve sadaka yememesi de Hz. Peygamberin özel durumuna benzemektedir ve orada açıkladığımız gibi Hz. Peygamber Yüce Allah'ın kendilerine tahsis ettiği fey ve ganimet payları varken, zekât ve sadaka yemenin, zekat memuru olarak çalışmanın kendileri için uygun olmayacağını belirtmiş ve zekat yememe şeklinde bir prensip kararı almıştır. Nitekim onlar da bu doğrultuda hareket etmişlerdir. Ancak Hz. Peygamberin vefatı sonrası ile, ganimet ve feyden olmaları halinde nasıl hareket edecekleri hususunda birçok farklı görüşler vardır. [138]
Katır üretmek üzere at ile merkeplerin çiftleştirilmesi konusunda da farklı rivayetler vardır. Hz. Peygamberin, kendisine hediye edilen bir katıra bindiğini görünce Hz. Ali "Biz de merkebi at ile çiftieştirsek de, bizim de bunun gibi (katırımız) olsa?" demiş, Rasülullah;
"Bunu ancak bilmeyenler yapar" cevabını vermiştir. [139]
Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye verdiği bu cevapta at üretimi lehine faydacı bir tavır sergilemiş, bu işi ancak atın kadru kıymetini bilmeyen kimselerin yapabileceğini belirtmiştir. Kanaatimizce o soruyu soranın Hz. Ali olmasından başka, meselenin Ehl-i Beyt ile doğrudan bir ilgisi yoktur. Şayet soruyu Ali yerine başkası sormuş olsaydı, Hz. Peygamberin vereceği cevap muhtemelen yine aynı olacaktı. Çünkü Hz. Peygamber'in o ifadesindeki "bilmeyenleri" Ehl-i Beyt'in dışındakiler, "bilenleri" de Ehl-i Beyt olarak anlamak mümkün değildir. Nitekim bazı varyantlarda yer alan şu açıklama bu yaklaşımı destekler mâhiyettedir. İbn Abbas, Hz. Peygamber'in torunlarından Abdullah b. Hasan'a söz konusu nehyi sorduğunda o bunu doğruladıktan sonra "Haşim Oğulları'nda at az idi, Hz. Peygamber bununla atın onlarda çoğalmasını arzuladı" cevabını verdi. [140]Atın katırdan daha fonksiyonel olduğu düşünülürse, özellikle o dönemdeki savaş ve yolculuk vb. maslahatlara daha uygun olduğundan [141] Hz. Peygamberin bu ifâdesinden, yalnızca Haşim Oğulları değil, herkesin yeterli miktarda at yetiştirmesini yeğlediği anlaşılacaktır. Dolayısıyla buradan ne Ehl-i Beyt için, ne de başkaları için katır yetiştirmenin yasaklandığı sonucu çıkar. [142]
Gerçekten yukanda naklettiğimiz rivayetten, zekat yememeleri dışında Ehl-i Beyte has bir hüküm çıkarmamız mümkün değildir. Muhtemelen, Hz. Peygamber, ber abdest veya benzer amellerde onların diğer insanlara örnek olmalarını istemiş ve bu hususta onları ayrıca uyarmış olabilir. Ancak bunun rivayete yansıttığı gibi onlara has olarak algılanması isabetli gözükmemektedir.
İhtimaldir ki bazen Hz. Peygamberin hitap ettiği sahâbi, bunun yalnızca kendisiyle ilgili olduğunu düşünebilir. Yine bu sahâbî Ehl-i Beytten birisi ise, durumun bundan dolayı kendisine has olabileceği zehabına kapılabilir. Hatta bu çeşit kanaatler bazen rivayetlere de yansımaktadır.
Meselâ Mâlik, Müslim, Tirmizî ve Ahmed'in bazı rivayetlerinde Hz. Ali: "Rasûlullah ipek karışımı Mısır giysisini giymeyi, altın yüzük takmayı ve rukûda Kur'an okumayı yasakladı" [143]demiştir.
Bazı varyantlarda Hz. Ali'den işiten Hubeyre'den kaynaklanan "Yasakladı veya bana yasakladı" [144]şeklinde tereddütler görülmektedir.
Özellikle Ahmed b. Hanbel'in birçok rivayetinde ise Hz. Ali'nin "Bana yasakladı" [145]dediği zikredilmektedir.
Bu rivayetlerden kimisinde Hz. Ali'den rivayet eden Ebû Ca'fer'in babası "Bilmiyorum, bu yalnızca ona mı has, yoksa bütün insanlar için mi?" derken [146]kimisinde bizzat Hz. Ali "Rasûlullah bana yasakladı, size yasakladı demiyorum" [147] uyarısını yapmaktadır. Başka bir rivayette ise, Hz. Osman'ın sarıya boyalı elbise giyen Muhammed b. Ca'fer b. Ebî Talib'i azarlaması üzerine Hz. Ali'nin araya girerek "Rasûlullah bunu, ne ona, ne de sana yasakladı" dediği nakledilmektedir [148]
Başka bir rivayette ise Sa'saa b. Sûhân Hz. Ali'ye gelip "Ey mü'minlerin emiri! Rasûlullah'ın sana yasakladığı şeyleri sen de bize yasakla!" demiş, bunun üzerine Hz. Ali, "Bize ipek karışımlı elbiseyi, bineklerde üzerine oturulan ipek minderi, ipek elbise ve altın yüzüğü yasakladı" demiştir. [149]
Aynı yasakları hem Hz. Aişe,[150] hem de Berâ b. Azib "Bize yasakladı." [151]şeklinde ifâde etmişlerdir.
Yine Hz. Peygamberin sarı elbise giyen Abdullah b. Amr b. As'a da onu dair rivayetler mevcuttur. Bütün rivayetleri bir arada değerlendirdiğimiz zaman ilk ve son rivayetler konusu yasağın genel ve bütün sahabeye yönelik olduğunu göstermektedir. Ancak rivayetlerin önemli bir kısmında Hz. Ali, Hz. Peygamberin kendisini nehttiğini belirtmektedir. Acaba bu, nehy esnasında muhatabın Hz. Ali olduğunu mu, yoksa ilgili yasağın yalnızca ona özgü bir hüküm olduğunu mu ifâde eder? Rivayetlerin bu denli farklı, olması kesin bir karar vermemizi zorlaştırıyorsa da, Tahir b. Aşur'un hilafına [152] biz bu yasakların Hz. Ali'ye has olduğunu düşünmüyoruz. Hz. Peygamberin bu hususları Hz. Ali'ye hitaben nehyetmiş olması, bu yasakların şahsa özel olmasını gerektirmez. Bu konuda Hz. Ali'den başka Hz. Aişe, Berâ b. Azib gibi sahâbîlerden gelen rivayetler, nehyin genel olduğu görüşünü güçlendirmektedir. Bu durumda Hz. Ali'nin bu nehyi kendisine yapılan bir nehy olarak gördüğünü ifâde eden rivayetlere ithiyatla yaklaşmamız gerekir. Râvîlerin tereddütleri de bunu teyit etmektedir.
Nitekim kendisine sorulması üzerine Hz. Ali, insanlardan, farklı olarak Râsulullah'ın kendisine herhangi bir ahidname, Allah'ın Kitabı'ndan başka bir kitap bırakmadığını, yanında sadece ondan işittiklerini yazdığı bir sahife olduğunu söylemekte ve bu sahifede yazılı olan hükümleri saydığında şahsına veya Ehl-i Beyte mahsûs herhangi bir hususiyetin bulunmadığı anlaşılmaktadır. [153]

D- Şahsa Has Hükümler

Kaynaklarımızda Hz. Peygamberin bazı sahâbiler hakkında istisnaî hükümler verdiğini belirten birtakım rivayetler mevcuttur. Zaruret, ihtiyaç ve çeşitli mazeretlere biânen genel

hükümlerin hilafına ortaya konulan bu durumlara sahabe nasıl bakmaktadır? Acaba bu istisnaî durumlar yalnızca o sâhabîlerin şahıslarına mı mahsustur, yoksa aynı durumda olan diğer şahıslar da bu özel uygulamalardan istifade edebilirler mi? Bu hususlarda da, tespit edebildiğimiz kadana sahabenin kanaatlerini yansıtmaya çalışacağız. Konuyu aydınlatmak bakımdan birkaç misal vermemiz yerinde olacaktır. Ebu Burde b. Niyar Kurban Bayramı günü bir an evvel ailesine, ev halkına ve komşulara yedirmek amacıyla acele ederek bayram namazından önce kurbanını kesmişti. Durumu öğrenen Hz. Peygamber, namazdan önce kesenlerin kurbanı iade etmelerini emir buyurmuştu. Bunun üzerine Ebû Burde dişi bir oğlağı bulunduğunu ve onun kendisi için iki koyundan daha iyi olduğunu söyleyerek bunun yeterli olup olmadığını sormuş, Hz. Peygamber;

"Evet ama, senden başka kimse için yeterli olmaz" buyurmuştur. [154] Bazı rivayetlerde ise;

"Onu kes ama bu senden başkası için uygun olmaz" buyurduğu [155] bildirilmektedir.

İlgili rivayetlerin çoğunda benzer ifadelerle bu ruhsatın yalnızca ona verildiği ve başkası için yeterli ve geçerli olmadığı ifâde edilirken, bir iki rivayette ise böyle bir ifâde mevcut değildir. [156]

Rivayetlerin bir kısmında Ebû Burde, iade için elindeki oğlaktan başka birşey bulunmadığını ifâde etmekte, [157] Hz. Peygamber de;

"Madem oğlaktan başka birşey bulamıyorsun, şu halde onu kes!" [158] diyerek ona bu ruhsatı vermektedir.

Yukarıdaki ilk rivayetlerin zahirinden, ruhsatın sadece Ebû Burde'ye mahsus olduğu anlaşılıyorsa da, acaba benzer durumda olan kimselere de bu ruhsat verilemez mi?

Muhtemelen aynı hadiseyi rivayet eden Enes, Hz. Peygamberin o kimseyi tasdik ederek mazur görür gibi olduğunu ama ona verdiği ruhsatın başkalarını da kapsayıp kapsayamadığını bilmediğini söylemektedir. [159]

İbnu'l-Kayyim, Ebû Burde'nin, namazdan önce kesilen kurbanın kâfi olmayacağını bilmediğini, henüz kurban ile hükümler yerleşmediği için namazdan önce kesmekle kurbanın yerine geleceği şeklindeki tevilinde mazur olduğunu, Hz. Peyamberin de bu nedenle kendisine böyle bir ruhsat verdiğini söylemektedir [160]

Aynca Hz. Peygamberin ashabına yaptığı bir taksimatta kendisine oğlak düşen Ukbe b. Amir'e de *"Sen onu kes"* buyurduğunu görmekteyiz. [161]

Her iki sahâbînin ortak yönleri ise ellerinde ancak böyle bir imkan bulunmasıdır ve Hz. Peygamber onların bu imkansızlığını göz önünde bulundurmuş ve ikisine de ruhsat vermiştir. Çünkü onlar ya bu oğlakları kesecekler, ya da başka kesemeyeceklerdi. İşte Hz. Peygamber bu iki sahabîye ruhsat vermekle onların da sevinmelerini, ecir-sevab almalarını arzulamış, istisnaî olarak oğlağın onlar için yeterlî olacağını belirtmişti. Şu halde oğlak ile ilgili ruhsat bu iki sahabenin imkanları doğrultusunda verilmiş özel bir hüküm olup, herkes için geçerli genel teşri ifade eden bir hüküm değildir. [162]

Hz. Peygamberin koyun kesmekte güçlük çekenlerin bir yaşını geçmiş kuzu kesebileceklerine dair genel izni, [163] yukarıdaki özel ruhsatların yalnızca oğlak ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

2- İkinci misalimiz erkeklerin ipek giyme yasağı ile ilgilidir. Hz. Peygamber, ipeğin takva sahiplerine yakışmayacağını [164] ipeği dünyada giyenlerin âhirette giyemeyeceğini [165] ipek ve altının erkeklere haram, kadınlara ise helal olduğunu [166] belirtmiş ve *"İpek giymeyin*!" [167]buyurmuştur.

Ancak Enes'ten gelen bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber, Zubeyr ve Abdurrahman b. Avfa ipek giymeleri hususunda ruhsat vermiştir. İlgili rivayetlerde bu ruhsatın gerekçesi olarak kaşıntı, uyuz, ağrı ve bit gibi bazı arızî durumlar zikredilmektedir. [168] Sahabe döneminin savaş, yolculuk, suyun azlığı vb. kısıtlı imkanlar içerisinde sözü edilen ârizi durumların daha başkalarında da görülmesi mümkün iken, yalnızca bu iki sahâbînin isimlerinin geçmesi ve yalnızca onlara ruhsat verilmesi bizi düşündürmektedir. Doğrusu Hz. Ömer'in şu tavrından başka, sahabenin bu konudaki kanaatini öğrenebilmiş değililiz. Hz. Ömer, ipek gömlek giyen Abdurrahman'ı azarlamış, yanında kendisi gibi ipek gömlek giyen Zübeyr bulunan Abdurrahman ona gülerek "Eğer bize itaat etsen, sen de bunun gibi giyerdin" demiştir. [169]

Elini yakasına sokarak, aşağıya kadar onu yırtar. Bunun üzerine Abdurrahman ona: "Bilmezmisin ki Rasûlullah onu bana helal kıldı? diye sorunca Hz. Ömer: "Onu sana helâl kıldı, çünkü sen bitten şikâyet etmiştin. Senden başkasına gelince asla (giyemez)" [170] cevabını vermiştir.

3- Bir başka misal de, eşi ile cinsel ilişkide bulunarak bazı rivayetlere göre orucunu [171] bazı rivayetlere göre de ziharını [172] bozan Seleme Süleyman b. Sahr'ın [173] keffareti meselesidir. Durumunu pişmanlıkla anlatan Seleme, Hz. Peygamberin sırasıyla keffaret olarak söylediği köle âzâdı, altmış gün peşpeşe oruç veya altmış fakiri doyurma cezalarından hiçbirisine gücünün yetmediğini bildirmiş, bunun üzerine Hz. Peygamber de bir sepet hurma vererek onu fakirlere dağıtmasını istemiş, ancak bulunduğu muhitte kendi ailesinden daha fakirin bulunmadığını hatırlatınca, Hz. Peygamber gülmüş ve götürüp ailesiyle beraber yemesini istemiştir.

Bazı rivayetlerin sonunda Zuhrî'nin şöyle bir ziyâdesine rastlanmaktadır: "Bu ruhsat yalnızca bu adama hastır. Şayet bugün herhangi bir adam böyle yapsa, keffaret gerekirdi." [174]

Yine Hz. Peygamber, hakkında inmiş olan 58. Mücâdele 1-4 âyetleri doğrultusunda zihâr keffareti ödemekle yükümlü bulunan Evs b. Sâmit'in de aynı şekilde güç ve imkandan yoksun olduğunu dinleyince, aynı müsamahayı ona da göstermiştir. [175]

Hz. Peygamber, her iki şahsın da keffarete imkanları olmadığını anlayınca onlara rahmet elini uzatmıştır. Hatta Hz. Peygambere gelmezden önce kabilesinden yardım isteyip ilgi göremeyen Seleme b. Sahr bu hususu şöyle dile getirmiştir. "Sizin yanınızda dar görüşlülük ve anlayışsızlık, Rasûlullah (s.a.v.)' in yanında ise hoşgörü ve güzel anlayış buldum." [176]

Burada her iki sahabînin de nâçâr durumda olduğunu gören Hz. Peygamber, ilgili keffâretleri onlara uygulamamak, hatta kendilerine yardım yapmak suretiyle onları özel ve istisnai bir hükme tabi tutmuştur. Bu istisnaî durum, aynı şartlardaki kimseler için de geçerli bir genişlik olabilirse de, zaruretten kaynaklanan özel uygulamalar olmaktan öteye geçmez.

4- Bu hususta diğer ilginç bir misâl de Sehle bint Süheyl'in yetişkin evlatlıkları Sâlim'i Hz. Peygamberin verdiği ruhsatla emzirmesidir. Kocası Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabîa, Sâlim'i evlatlık edinmiş, sonra onu kardeşinin kızıyla evlendirmişti. Artık onu oğlu gibi görüyordu. Ancak evlatlığı kaldıran âyetler inince, [177] Sehle Hz. Peygambere gelerek "Biz Sâlim'i bir evlat gibi görüyorduk ve bizim tek bir evimiz olduğundan, eviçi kıyafeti içerisindeyken bile yanıma giriyordu. Onun durumu ne olacak?" diye sordu. Hz. Peygamber ona *"Onu beş defa emzir ki süt ile haramlık oluşsun!"* buyurdu.

5- Yine müslüman olduktan sonra beş vakit namaz ile emrolunan Fudâle el-Leysî o saatlerde meşguliyetini dile getirince Hz. Peygamber ikindi ile sabahı kastederek;

"(Bari) iki asr namazını olsun muhafaza et!" buyurmuş ve onu böylece kabül etmiştir. [178]

6- Aynı şekilde cihada katılmamak, zekat vermemek, namaz kılmamak gibi şartlarla müslüman olacaklarını söyleyen Sakif Heyeti'nin namaz dışında kalan, şartlarını kabul eden Hz. Peygamber, akabinden;

"Onlar zekat da verecekler, cihad da edecekler" buyurmuştur. [179]

7- Evlendiği hanıma mihr olarak verecek herhangi bir eşyası bulunmayan yoksul bir sahâbîden, ezberinde bulunan bazı sûreleri eşine öğretmesinin Hz Peygamber tarafından kabulü [180] vb. daha başka "şahsa özel" bazı uygulamaların bulunduğunu görmekteyiz.

Biz, zikrettiğimiz bu özel uygulamalardan her birinin, kendine özgü şartlar ve ortamlarda gerçekleştiğini; Hz. Peygamberin, muhatabın zaruret durumunu imkansızlığını, sıkıntısını, meşru mazeretini, karekterini göz önünde bulundurduğunu, kolaylaştırma, alıştırma ve tedrîcilik anlayışı içerisinde hareket ettiğini düşünmekteyiz. Özellikle yeni müslüman olanlara karşı ortaya konulan uygulama, "tamamen terketmelerindense, şimdilik o kadarını kabul etme" şeklinde bir siyâsetin izlenmesinden ibarettir. Bu yönü itibarıyla yeri ve zamanı gerektirdiğinde Hz. Peygamberin söz konusu yaklaşımları, yöneticiler ve dâvetçiler için örnek ve ruhsat olarak değerlendirilebilir. Ancak neredeyse herbirisi olağan dışı olan bu uygulamaların herkes için sünnet olarak algılanması mümkün değildir. Zaten ne Hz. Peygamber, ne de sahabe bu uygulamaları genel geçer uygulamalar olarak görmüştür.

Burada şunu belitmeliyiz ki Hz. Peygamberin sahabeden bazılarına karşı uyguladığı bu özel hükümler içerisinde, onun eşi, dostu ve akrabaları lehine bir ayrıcalık, özel muamele cihetine gitmesi asla söz konusu değildir. Hz. Peygamber'in,

"Vallahi, kızım Fatıma çalsaydı, mutlaka onun elini de keserdim" [181]şeklindeki kararlılığı, onun daima hukuk önünde herkesin eşitliği prensibiyle hareket ettiğinin en açık göstergesidir.

Yukarıda zikrettiğimiz misallerden anlaşılacağı gibi, Hz. Peygambere veya sahabeden herhangi bir şahsa özel olan uygulamaların hususiyeti, ya Hz. Peygamber tarafından ifâde edilmekte, ya sahabe tarafından o şekilde algılanmakta, yahut da daha başka deliller ve karineler vasıtası ile anlaşılmaktadır. Hz. Peygamberin bir beşer olarak cibillî davranışları dışındaki diğer uygulamaları ve "şahsa özel" bir karakter arzetmeyen talimatları herkes için genellik ifâde eder.Vürûd sebebinin hâs olması, hükmün âmm olmasına engel teşkil etmeyeceğinden, böylesi nebevi öğretiler, gerek sahabe ve gerekse bütün ümmet için belli bir hüküm veya örnek ahlâki bir davranış tarzı olarak karşımıza çıkar. Hz. Peygamberin bir veya birkaç kişinin huzurunda yaptığı bir davranış ile, bir veya birkaç kişiye hitaben verdiği bir talimat, o şâhidlerin ve muhatapların aracılığıyla üçüncü şahıslara da aktarılmış ve diğer sahâbiler aldıkları bu haberlerin muktezasınca amel etmişlerdir. Hz. Peygamberin yüz kişiye genel olarak söylediği bir söz nasıl oradaki her bir şahsa söylenmiş gibiyse [182]buna mukabil, bir veya birkaç kişiye yönelik bir mesaj da, aslında onlar vasıtasıyla diğer müslümanlar için geçerlidir. [183]

Ancak, Hz. Peygamber'in talimatının muhatabları veya şâhidleri, o talimatın özel veya genel oluşu hususunda bazen bocalamışlar, bazen de bunu Hz. Peygamber'e sorma ihtiyacı hissetmişlerdir.

Meselâ Ma'kıl'ın babası hastalanıp ölüverince, hacdan geri kalan annesine Hz. Peygamber: *"Ramazanda umre yap! Çünkü o hacc gibidir"* buyurmuştur.

Yine, Hz. Peygambere gelip, cima yapmaksızın bir hanımı öptüğünü, ona sarıldığını itiraf eden ve cezasını çekmek isteyen kimseye Hz. Peygamber az sonra inen şu âyetleri okudu:

"Gündüzün iki tarafında (sabah, akşam) ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namaz kıl! Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, ibret alanlara bir öğüttür." [184]

Bunun üzerine orada bulunan Muâz b. Cebel "Ey Allah'ın Rasûlü, bu, yalnızca ona mı has, yoksa bütün insanlar için de (geçerli) mi? diye sormuş, Rasûlullah da;

"Bilakis, bütün insanlar için de" cevabını vermişti. [185]

Osman b. Maz'ûn'un daha fazla zühd ve ibâdet hayatı yaşayabilmek için, evlilikten el çekme isteğini Rasûlullah'ın reddettiğini haber veren Sa'd b. Ebi Vakkâs "Şayet Hz. Peygamber, ona izin verseydi, biz de mutlaka hayalarımızı çıkarttırırdık" demiştir. [186]

Sahabenin bu tavrı gösteriyor ki, Hz. Peygamberin tasarruflarında "şahsa özel" olduğuna dair herhangi bir açıklama veya istisnai bir durum yoksa, sahabe bunları herkes için

geçerli genel hükümler olarak anlamaktadırlar.
Ancak bazı sahâbilerin, Hz. Peygamberin mükelleflerden bir kısmına vermiş olduğu ruhsatı veya bir kısmı için getirmiş olduğu yasakları genelleştirme cihetine gittikleri görülebilmektedir. Meselâ Hz. Peygamber ipek ve altını erkeklere yasakladığı halde, hanımlara izin vermiş, ipeği dünyada giyenlerin, âhirette giyemeyeceğini belirtmiştir. [187] Halbuki Ebû Hureyre'nin, cehenneme dûçâr olmasından korktuğu için kızına da altın zinet kullanmamasını tavsiye ettiğini [188] görmekteyiz. Abdullah b. Zubeyr de Hz. Ömer'den işittiği Râsûlullah'ın;
"İpek giymeyin, çünkü kim onu dünyada giyerse, âhirette giyemez" buyruğunu hatırlatarak "Hanımlarınıza ipek giydirmeyin!" [189] demektedir. Ebû Hureyre'nin kızına yaptığı bu tavsiyesi, muhtemelen onu lüksten, israftan, dünyalıklara meyilden alıkoymaya matuf veya zekât sadaka verilmemesi hali vb. düşünelerek dile getirilmiş olabilirse de, İbn Zübeyr'in anlayışı, ilgili hadisi erkeklerle birlikte kadınları da kapsayacak şekilde herkese teşmil etmesinden kaynaklanmaktadır. Tamamen İbn Zübeyr'in kişisel kanaatini yansıtan böyle bir genellemeye katılmak mümkün değildir. Zira hanımlar için bu hususta gerekli ruhsat Hz. Peygamber tarafından verilmiştir.

E- Sahabeye Has Hükümler

Burada da Hz. Peygamber'in, yalnızca ashabına has herhangi bir uygulaması olup olmadığını, sâdece onlara özgü bazı amellerin bulunup bulunmadğmı araştıracağız. Bu hususta rastladığımız en güzel misal, haccın umreye feshi meselesidir.
Hz. Peygamber, ashabıyla beraber hacc için ihrama girmişlerdi. O yıl, yalnızca Hz. Peygamber, Talha ve Yemen'den gelen Hz. Ali'nin kurbanlığı vardı. Sonra Hz. Peygamber onların hacca umreye tahvil etmelerini, tavaf etmelerini, saçlarını kestirip ihramdan çıkmalarını, ancak kurbanı bulunanların ihramlarını muhafaza etmelerini emretti. [190]
Hz. Peygamberin beklenmedik bu emri karşısında şaşıran sahabe, hacc için ihrama girdiklerini dile getirerek ona bunun nasıl mümkün olabileceğini sormuşlar ve netice de umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmışlardır. Böylece Hz. Peygamber ile birlikte niyetlendikleri hac, yine onun emriyle umreye dönüşmüştü.
Hz. Ömer'e göre Allah, Peygamberine dilediği ruhsatı vermiştir ve o da, O'nun yolundan yürümüştür, [191] dolayısıyla haccın bu şekilde umreye feshi Hz. peygambere verilmiş bir ruhsattır.
Ebû Zerr ise haccın böylece umreye çevirilmesinin ancak Veda haccında Hz. peygamberin beraberinde bulunan [192] Hz. Muhammed'in ashabına has olduğunu söylemektedir. [193] Kendisine temettü haccı sorulduğunda Hz. Osman'ın da "O bizim için (verilmiş) idi, size değil" dediği nakledilmektedir. [194]
Hz. Peygamber'in tek haccında yaptığı bu uygulama hem sahabe, hem de selef tarafından farklı şekillerde anlaşılmıştır. Özellikle bu meselede, Hz. Peygamber ve ashabına has olan şey, niyet edilen haccın umreye çevirilmesi mi, yoksa temettü haccının yapılması mıdır?
Hadis otariterlerince sıhhatleri tartışılan [195] bu haberleri sahih kabul etmemiz halinde kanaatimizce bu sahâbiler, temettü haccının değil Hz. Peygamberin sahabeye yaptırdığı "haccın umreye çevrilmesi" ameliyesinin kendilerine mahsus olduğunu söylemektedirler. [196] Nitekim Ebû Zerr'den gelen rivayetlerin bir kısmında açıkça "haccın feshinden, haccın umre kılınmasından, sonradan umreye feshedilmesinden," söz edilirken, bazısında ise "mut'atu'l- hacc = temettü haccı" şeklinde bir ifâde kullanılmaktadır. [197] Bu ise adı geçen sahâbilerin ve rivayetleri aktaran râvilerin "mut'atu'l-hacc" ile haccın umreye fesh'ini kasdetmiş olabilecekleri ihtimâlini güçlendirmektedir. Zayıf bir ihtimal de olsa şayet bu sahâbiler, bununla temettü haccının sahabeye mahsus olduğunu söylemek istemişlerse, bu yalnızca onların kişisel kanaatlerini yansıtır. Böylesi bir iddianın karşısında ise, İbn Abbas, Ebû Musa, Hz. Ali, İbn Ömer, İmrân b. Husayn gibi temettü haccının sünnet olduğunu savunan sahâbiler [198] ile bu tür haccını yalnızca onlara ve o yıla has olmadığını, herkese ve kıyamete dek ebedî olduğunu vurgulayan daha güçlü rivayetler mevcuttur.
Nitekim Surâka b. Mâlik b. Cu'şûm'un Rasûlullah'a "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu sâdece size mi mahsus?" [199] veya " Bu yalnızca bu yılımız için mi, yoksa ebedi olarak böyle mi?" şeklindeki sorusuna;
"Hayır, bilakis ebedî olarak, kıyamete kadar umre hacca dâhil (hacc mevsimine girmiş) oldu" cevabını vermiştir." [200]
Şu halde, temettü haccının sahabeye has olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak temettü haccının teşriinde bir aşama olarak Hz. Peygamberin ashabına haccı umreye çevirtmesinin sadece o yıl için sahabeye mahsus olduğunu söyleyebiliriz. Bu ise, onların sahabe olduklarından dolayı değil, belli bir hükmün vaz'ının ilk muhataplar üzerinde tahakkuk etmesinden kaynaklanmaktadır ki muvakkat ve mensûh addedilen bütün hükümlerde durum böyledir.
Sebre b. Ma'bed el-Cuheni'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah mut'a nikahından nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur;
"Haberiniz olsun ki, o, bu gününüzden, kıyamet gününe kadar haramdır. Her kim (bu amaçla) birşey vermişse, onu geri almasın!" [201]
Mut'a nikahı konusunda Hayber gününe dek sahabeye verilen ruhsat, yine Hz. Peygamber tarafından neshedilmiştir. Neshedilen bir hükmün de, sahabeye has olmasından söz edilemez. Görebildiğimiz kadanyla sahabe olmaları hasebiyle, Hz. Peygamber diğer mü'minlerden farklı olarak onlara has herhangi bir hüküm vermemiş, farklı bir uygulama ortaya koymamıştır. Şu halde bu iki mut'a meselesinde olduğu gibi sahabede görülen, onlara verilen bazı ruhsatlar teşri tarihi, nesh ve tedricilik ile açıklanmalıdır.
Ayrıca gerek temettü haccının meşruiyetinin ve gerekse mut'a nikahının haram oluşunun kıyamete kadar geçerli olduklarının belirtilmesi de manidardır. İleride tekrar değineceğimiz gibi temettü haccı; ifrâd ve kıran ile birlikte, haccını çeşitlerinden birisidir. Ve gerek sahabe ve gerekse bütün ümmetten dileyen herkes için geçerlidir. Mut'a nikahı ise, yasaklanmasından itibaren yatay olarak sahabeyi, dikey olarak ta bütün ümmeti kapsayacak şekilde evrensel bir nitelik arzetmektedir.
Her ne kadar bazı hükümlerde bir iki sahâbînin diğer sahâbilerin hilâfına görüşlerine rastalanabilmekteyse de [202]özellikle helal haram ve farizalar gibi taabbudi hükümler, yatay ve dikey olarak genel teşri nitelik arzederler. Buna mukabil, örf, zaman, mekân, belli şartlar muvacehesinde ve Hz. Peygamberin yönetici vasfıyla ortaya koyduğu hükümler ise özel, yerel, geçici ve değişken niteliklere sahiptir ve ileride beyan edeceğimiz gibi, özellikle müctehid sahâbiler bu durumları göz önünde bulundurmaktadırlar. [203]
Kapsayıcılık mevzuunda verdiğimiz bu bilgiler ve naklettiğimiz rivayetler muvacehesinde burada şu değerlendirmeyi yapabiliriz:
Zikrettiğimiz bazı Kur'an âyetleri, Hz. Peygambere has bazı hükümlerin olduğunu göstermektedir. Kur'an dışında bazı rivayetlerde sözü edilen Hz. Peygambere has birkaç hüküm mevcuttur. Ancak bu hükümler içerisinde yalnızca Hz. Peygamberin dörtten fazla evliliği onun şahsına has bir durum olup, hiçbir surette kimse bu hususta onu örnek alamaz. Tartıştığımız diğer konular ise sahabenin de ihtilaf ettiği konulardır. Bu konuların daha çok Hz. Peygamberin kendi özel gayretleriyle muntazaman devam ettiği bazı amellerden, ya da bir Peygamber ve devlet başkanı olarak gösterdiği hassasiyetlerden ibarettir. Bu konumu itibarıyla Hz. Peygamber, kokulu yiyeceklerden ve zekatlardan yememiş, ancak ashabını da bundan nehyetmeyip bunun onlar için mubah olduğunu söylemiştir. Ancak ideal bir devlet adamı, ya da toplum içerisinde belli yeri olan şahsiyetler bu hususta aynı hassasiyeti gösterebilirler. Diğer taraftan Hz. Peygambere vacip oldukları ifade edilen gece namazı, vitir namazı, sabahın sünneti, kurban ve misvak gibi hususlardan herbiri ümmet için birer sünnettir.
Vefat ettikleri yere gömülmeleri, mîras bırakmamaları gibi Peygamberlere has olan bazı hususlar mevcut olup, bu hususta ümmet için herhangi bir sünnetten söz edilemez.
Tahlil ettiğimiz bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in bazı yakınlarına ve Ehl-i Beyt'e has bazı hükümlerden söz ediliyorsa da, bu konuda gelen diğer rivayetleri de göz önünde bulundurduğumuz zaman, onlara has, ayrıcalıklı bir hükmün olmadığı sonucuna vardık.
Hz. Peygamberin şahsa özel mevcut bazı uygulamaları, ihtiyaç, zaruret, tedricilik, alıştırma ve İslam'a kazanma gibi ârizî sebeplere dayalı istisnaî durumlardır. Bu uygulamaların şahsa özel olup olmayacağı, benzer durumlarda aynı hükümlerin uygulanabilirliği sahabe arasında tartışılmıştır.
Aynı şekilde yalnızca sahabeye has gibi arzedilen bazı hükümler de, o hükümlerin teşri dönemi ve tedricîlikle ilgilidir. İlk dönem bazı mensûh hükümleri elbette sadece sahabe yaşamıştır ve yeni hükümlerle de onlar yürürlükten kalkmıştır. Bunun dışında sahabeye özgü herhangi bir hüküm mevcut değildir.
Netice olarak Allah Rasûlü gerek sahabe ve gerekse ümeti için her yönüyle örnektir. Bu sebeple hemen her yönüyle müslümanlara ideal davranışlar sergilemiştir. İstisnaî bir-iki hususun dışında şahsa özel hüküm veya uygulama mevcut değildir. Bütün ümmet hukuk ve kanun önünde eşittir.
Burada sahabenin sünnete yönelik fıkhı yaklaşımları üzerine genel bir değerlendirme yapacak olursak şunları söyleyebiliriz:
Bu sahabîler rivayetin yanısıra dirayete önem vermiş, fıkhı melekeleri ve muhakeme güçleri ile sünnetleri anlamaya, kavramaya özen göstermişlerdir. Onlar nebevi tasarrufların menşeini, illet ve maksadını, bağlayıcılık ve devamlılık yönlerini gözeterek takdire şayan tahliller ve tenkidler yapmışlardır. Özellikle onlardan uzun yaşayanlar ve icraat mevkiinde bulunmayanlar, daha çok hadis ve hadiseleri yorumlamışlar ve rivayet döneminin dirayet otoriteleri olmuşlardır. Sünneti anlamada kapsamlı bir yöntem oluşturdukları söylenemese de, böyle bir yöntemin temellerini atarak bu sahada önderlik etmişlerdir.
Fıkhı yaklaşımın önde gelen isimlerin başında Hz. Aişe, Ummu Seleme, İbn Abbas, Ebu Musa el Eş'ari, Cabir b. Abdullah, Imrân b. Husayn, Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi sahabiler gelmektedir. Özellikle Hz. Aişe ile İbn Abbas'ın gayretleri her türlü takdirin üzerindedir.

C- Sahabede Sünnete Yönelik İçtihadı Yaklaşımlari.

Fıkhî yaklaşımları incelediğimiz önceki bölümde, sahabenin Hz. Peygamberin sünnetini ne şekilde anladıklarını ve ne gibi yorumlar getirdiklerini ortaya koymaya çalışmıştık. Orada, sünnetin menşei, bağlayıcılığı, illet ve maksadları, vb. farklı cihetlerden sahabenin sünneti anlamaya yönelik farklı çabalarını, farklı bakış açılarını görmüştük. Sahabenin bu tür yaklaşımları, daha çok Hz. Peygamberin sünnetini kavramaya ve zaman zaman da onları yorumlamaya yönelik zihinsel gayretlerdi. Onlar bu çabalarla, Hz. Peygamberden sadır olan söz, fiil ve takrirleri ele almışlar, onları fakih gözüyle değerlendirmişlerdi. Kısaca bu yaklaşımlarda daha çok, elde mevcut nassların tahlili söz konusu idi. Bu kısımda ise, yeni ortaya çıkan bazı durumlar karşısında sünnete ve meselelere yönelik içtihadı yaklaşımlardan söz edilecektir.
Herhangi bir gayeye ulaşabilmek için elden gelen bütün gayretlerin sarf edilmesi anlamına gelen ictihad, [204] usul alimleri taralından "Fakihin, tafsili delillerden ameli hükümleri istinbat etmek için bütün imkanını harcaması" şeklinde tarif edilmektedir. [205] Bazı usul alimlerine göre ictihad; birisi, hüküm çıkarmakla ilgili, diğeri hükümleri tatbik ile ilgili olmak üzere iki kısımdır, [206]Hüküm çıkarmakla ilgili ictihad ise; Kitap ve sünnette bir meselenin hükmü açık olarak bulunmadığı zaman, gerekli hüküm ve bilgiyi elde edebilmek için çare ve yollara başvurmak [207]veya yine bu iki kaynağın ışığı ve genel prensipleri altında o meseleyi hükme bağlamak [208] şeklinde gerçekleşmekteydi.

Biz bu başlık altında sahabenin ictihadlannı ele alırken, onların sünnet anlayışını yansıtabilmemiz bakımından, meseleyi yalnızca hukukî içtihatlarla sınırlandırmayıp, aynı zamanda onlann bazı idâri ve siyasî icraatlarını da değerlendirerek şu iki yönüyle incelemek istiyoruz:

a- Hz. Peygamberin yapmadığı ve hakkında nass bulunmayan çeşitli konularda yaptıkları yenilikler,

b- Hz. Peygamberin uygulama ve talimatı bulunan çeşitli konularda farklı tatbikat ve değişik uygulamaları.

Kısaca yenilikler ve değişiklikler diye ifade edebileceğimiz bu iki hususa girmeden önce sahabede ictihad anlayışı ve müctehid sahâbîler konusu üzerinde de durmamız yerinde olacaktır:

Bazı sahâbîlerin Hz. Peygamber hayattayken dahi içtihat ettikleri bilinmektedir. Bu, bazen Hz. Peygamberin uygun gördüğü ortamlarda ashabını yetiştirmek, bu işi onlara öğretmek üzere onun emri veya izniyle, ya da bazı sahâbîlerin o andaki müdahale veya teklifleriyle Hz. Peygamberin huzurunda gerçekleşmiştir. Böylesi durumlarda Rasulullâh (s.a.v.) bu ictihadları hatalı görmüşse tashih, isabetli bulmuşsa tasvip ve tasdik etmiştir. [209]

Bazen de yolculuk, savaş, iş ve görevler nedeniyle Hz. Peygamberden uzakta iken onun gıyabında ictihad etmişler, daha sonra gelip Hz. Peygambere haber verdiklerinde o bunları tasvip veya tashih etmiştir. [210]

İster Hz. Peygamberin huzurunda, isterse gıyabında yapılsın, bu içtihatlar neticede onun bilgisine arz edilmiş oluyordu. Bu fiilî durumların yanısıra, Muaz hadisi [211] ile hakimin içtihadında isabet ettiğinde iki, yanıldığında ise bir ecir alacağına dair gelen rivayetlere [212] dayanılarak Hz. Peygamberin bizzat içtihada teşvik ettiği de söylenebilir. Ancak her iki rivayetin sıhhatleri hakkında ciddi tartışmalar vardır. [213] Fakat, gerek çeşitli hadiseler üzerine Kur'ân ayetlerinin inmeye devam etmesi, gerekse Hz. Peygamberin sağ olması sebebiyle, sahabe ancak çeşitli vesilelerle az sayıdaki bazı meseleler hakkında reye dayanarak içtihat etme ihtiyacı duymuşlardır. Tabiatıyla bu dönemde kendi rey ve içtihadıyla fetva veya hüküm veren sahâbîler de fazla değildir. Rasûlullah (s.a.v.)'ın sağlığı döneminde Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman b. Avf, Ubey b. Ka'b, Muaz b. Cebel ve Zeyd b. Sabit gibi sahâbîlerin fetva verdikleri ifade edilmektedir. [214]

Burada öncelikle üzerinde durulması gereken önemli bir konu sahabeden her birinin müctehid olup olmadığı meselesidir. Teorik ve pratik açıdan her sahâbînin ictihad etmesi mümkün müdür? İbn Sa'd'ın hocası Vakıdî (ö. 207) "Rasulullahın (s.a.v.) ashabının hepsi, kendilerine iktida edilecek, yaptıkları sürdürülecek imamlardır. Kendilerine fetvalar sorulmuş, onlar da fetvalar vermişlerdir" şeklinde teorik bir genellemeden sonra, pratiğe dayalı şu değerlendirmeyi yapar: "Rasulullâh (s.a.v.)'ın vefatından sonra sahabeden birçoğu uzun yaşamıştır. Onlardan bir kısmı Rasulullâh (s.a.v.)'dan haberler rivayet etmişler ve bu haberler onlardan alınıp ezberlenmiş, bir kısmı da reyiyle fetva vermiştir. Diğer bir kısmı ise, Rasulullâh ile, ondan rivayet edenlere nispetle daha çok beraber bulunmuş, daha fazla hadis işitmiş olmalarına rağmen ondan hiçbir şey rivayet etmemiştir. [215]

Aslında Vâkıdfnin bu ifadelerinde, sahabeyi hadis rivayet edenler, rey ile fetva verenler ve hiçbirini yapmayanlar olarak üç kategoride ele alması, yukanda yapmış olduğu genellemesinin gerçeği yansıtmadığını ortaya koyması bakımından yeterlidir. Dolayısıyla söz konusu genelleme, olsa olsa sahabeye saygı ve hürmetle bu şekilde söylenmiştir. Zira sahabenin, Kur'ân'ın ve Hz. Peygamberin muhatapları ve hadiselerin şahitleri veya kahramanları olmaları, saf bir Arap selikasına sahip olmaları gibi meziyetleri bulunmasına rağmen, neticede birer insan oldukları, dolayısıyla beşerî zaafiyetlerinin mevcudiyeti asla gözardı edilmemelidir.

Bilindiği gibi insanların akıl, zeka kavrayış, tefekkür ve muhakeme güçleri farklıdır. Az önce zikrettiğimiz meziyetler, başkalarına nispetle bir sahâbî için önemli avantajlar olmasına rağmen, onu fakih veya müctehit yapmak için yeterli değildir. Çünkü fıkıh ya da içtihat, Kur'ân ve sünnet bilgisinin yanısıra; onları yeterince kavrayabilecek, muhakeme edebilecek, gerek doğrudan bu nasslardan ve gerekse nassın bulunmadığı durumlarda onlardan elde ettiği genel ilkeler ışığı altında hükümler çıkarabilecek entellektüel bir altyapıyı gerekli kılmaktadır. Belli hususları bilmek ile, ortaya çıkan yeni problemler veya farklı durumlar karşısında bilgi üretebilmek, çözüm getirebilmek tamamen ayrı şeylerdir ve bu durumlar herkes gibi beşer olan sahâbîler için de geçerlidir. Pekala mümkündür ki hıfzı ve zabtı oldukça güçlü olan, Hz. Peygamberden pekçok sünnetleri öğrenen, hadisleri ezberleyen bir sahâbî, yeterli muhakeme gücünden yoksun olabileceği için fıkıh ve içtihat bakımından zayıf olabilir. Nitekim Hz. Peygamber de fıkıh yüklü olmak ile fakih olmayı ayırt etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"...Nice fıkıh taşıyıcısı vardır ki, onu kendisinden daha kavrayışlı kimselere nakleder. Ve nice fıkıh taşıyıcısı da var ama fakih değildir. [216]

Aynı şekilde. İbn Hazm (ö. 478), sahabeyi fetvalarının azlığına ve çokluğuna göre üç ayrı grupta ele almaktadır:

1- Fetvaları çok olan sahâbîler: Müminlerin annesi Aişe, Ömer, oğlu Abdullah, Ali, İbn Abbas, İbn Mesûd ve Zeyd b. Sabit. Bu yedi sahâbîden her birinin fetvalarının toplanması halinde büyük bir kitap oluşması mümkündür.

2- Fetvaları orta sayıda olan sahâbîler: Müminlerin annesi Ummu Seleme Enes, Ebû Said el-Hudrî, Ebû Hureyre, Osman, Abdullah b. Amr b. As, Abdmi lâh b. Zubeyr, Ebû Musa el-Eş'arî, Sa'd b. Ebî Vakkas, Selman el-Farisî, Cabır b. Abdillah, Muaz b. Cebel, Ebû Bekir es-Sıddık. Bunlar da 13 kişi olup, her birinin fetvalarının toplanması halinde küçük bir cüz oluşması mümkündür. Hatta onlara Talha, Zubeyr, Abdurrahman b. Avf, Imran b. Husayn, Ebû Bekre Ubade b. Samit ve Muaviye b. Ebi Sufyan da ilave edilebilir.

3- Fetvalan az olan sahâbîler: Onlardan herbirinden ancak bir, iki veya birkaç fetva rivayet edilmiştir. İyice araştırıldıktan sonra onların hepsinin fetvaları bir araya getirilse ancak küçük bir cüz oluşması mümkün olur. İbn Hazm'ın bu grupta zikrettiği 125 sahâbîden bazıları şunlardır: Ebu'd-Derda, Ebû Ubeyde, Ubey b. Ka'b, Ebû Eyyub, Ebû Zerr, müminlerin annelerinden Safiyye, Meymûne ve Ummu Habibe, Üsâme, Ca'fer, Berâ b. Azib, Huzeyfe, Cerir b. Abdullah el-Becelî, Ammar b. Yasir, Amr b. As, Adiy b. Hatim, Abdullah b. Selam, Abdullah b. Ravâha, Sa'd b. Muaz, Sa'd b. Ubade, Halid b. Velid, Hz. Peygamberin mevlası Sevban, Bilal... İbn Hazm'ın burada, kendisinden vitrin vacib olduğu rivayet edilen Ebû Muhammed diye bilinen bir sahâbîyi de sayması [217]onun fetva ile ne kasdettiği hakkında ipucu vermesi bakımından önemlidir.

Ancak burada hemen belirtmeliyiz ki, Hz. Peygamberden çok hadis rivayet etmek ve çok fetva vermek ile ictihad etmek birbirinden ayrı şeylerdir. Ebû Zehra'nın da yerinde bir tespitiyle "Fetva verme, içtihada nispetle daha özel bir anlam taşır, çünkü ictihad, fıkhı hükümleri kaynaklarından çıkarmaktır. Bu hükümlerin açıklanması hakkında herhangi bir soru bulunsun veya bulunmasın netice değişmez. Fetva vermek ise, ortada bulunan bir vakanın hükmünü açıklamak üzere fakih tarafından verilen bir cevaptır." [218]

Dolayısıyla İbn Hazm'in yukandaki tasnifinden hareketle, verdiği fetva sayısına dayanarak o sahâbîlerin fakih veya müctehid olup olmadıkları hakkında hüküm vermemiz yanıltıcı olabilir. Aynı durum onlann rivayet ettikleri hadis sayısı açısından da geçerlidir. Bu hususu daha iyi görebilmek için sahâbîlerin rivayet sayılanyla, fetvalarının durumunu şu tabloda daha iyi görebiliriz:

Bu tablodaki [219] verilerden şu neticeleri çıkartabiliriz:

1- Sahabenin birçoğu için rivayet sayısı ile fetva durumu doğru orantılıdır. Rivayeti çok olanın, fetvası da çok, rivayeti az olanın, fetvası da az olmuştur.

2- Ebû Hureyre ile Enes b. Malik en fazla hadis rivayet etmelerine rağmen, fetvaları fazla değil, orta sayıda olmuştur. Buna karşılık İbn Mes'ûd, Ömer, Ali ve Zeyd b. Sâbit'in rivayet sayıları onlardan çok düşük olmalarına rağmen, fetvaları çok olan sahâbîlerin başında yer almışlardır.

3- Hz. Ebû Bekir, Abdurrahman b. Avf, Muaz b. Cebel ve Ubey b. Ka'b'ın rivayetlerinin sayısı gayet az olmasına, fetvaları itibarıyla da orta sayıda fetva verenlerden sayılmalarına rağmen, sahabenin büyük fakihleri ve müctehidleri olarak kabul edilmişlerdir.

Burada ayrıca belirtmemiz gereken diğer bir husus da, sahabeden birçoklarının verdiği fetvaların daha çok Kur'ân'dan ilgili gördüğü bir ayeti okumak veya o mesele ile ilgili bulduğu sünneti anlatmak, hadisi aktarmak şeklinde olduğudur. Nitekim tabiîlerden Cabir b. Zeyd "Sahabeden bazı insanlara yetiştim, fetvalarının ekserisi, Peygamber (s.a.v.)'in hadisi idi" derken bu gerçeği dile getirmektedir. [220]

Bu noktada biz İbn Haldun'un şu tespitine aynen katılıyoruz: "...Sonra, sahabenin hepsi fetva ehli olmadığı gibi, din de her birisinden alınamazdı. Bu iş ancak Kur'ân'a vakıf olan, onun nasihini mensuhunu, muhkemini müteşabihini Rasulullah'tan veya onu (uzun yıllar) dinlemiş büyük sahâbîlerden öğrenmelerinden dolayı Kur'ân'ın diğer delaletlerini bilenlere mahsus idi..." [221]

Bundan dolayıdır ki çok rivayet etme ile, ekseriyetle bu rivayetleri aktarma şeklinde gerçekleşen fetva vermeyi, çeşitli davalar hakkında hüküm vermekten, keza hakkında Kur'ân ve Hz. Peygamberin herhangi bir hüküm vermediği yeni meseleler veya farklı durumlar karşısında daha çok reye ve genel prensiplere davalı ictihad etmekten ayrı mütala ediyoruz. Her ne kadar naslara dayalı olarak fetva ve hüküm verme de içtihadın bir parçası ise de, bu belli bir mesele karşısında sahâbînin hıfzındaki Kur'ân veya sünnet bilgisini aktarmaktan ibaret iken; aslî fonksiyonu itibarıyla ictihad, nassın bulunmadığı veya mevcut nass ile karşılaşılan durumun tam örtüşmediği zaman sahâbînin rey, kıyas vb. kendi içtihadıyla bilgi ve çözüm üretmesidir. Bu sebepledir ki, sahabeden Kur'ân ve sünnet bilgisi olan birçokları, az veya çok fetva verebilmişken; yeni ortaya çıkan meseleler hakkında ancak bazı sahâbîler içtihat etmişlerdir. Nitekim, rivayet ile fıkıh arasındaki farka parmak basan Cessas (ö. 370) "İlim ehlinden kimse şüphe etmez ki, Ebû Hureyre; fıkıh, dirayet, itkan ve Hz. Peygamber'e yakınlık bakımından Abdullah b. Mes'ûd'un rütbesinde değildir" derken; [222] İbnu'l-Kayyim de, Ebû Hureyre ve İbn Ömer'in sahabenin en çok hadis ezberleyip rivayet edenleri olmalarına rağmen, Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbn Mesûd, Zeyd ve hatta İbn Abbas'ın bile her ikisinden daha fakih olduklarını söylemektedir. [223]

Tarihu't Teşrîf'l İslamî adlı değerli çalışmanın müellifi M. Hudarî Bey bu hususta şöyle demektedir: "Beyan ettiğimiz gibi onlar, karşılaştıkları bir hadise hakkında Kur'ân'dan veya sünnetten herhangi bir nass bulamadıkları zaman rey ile fetvaya dayanıyorlardı. Onlar nezdinde rey ise, o hâdise hakkında belli bir asıl olup olmadığına bakmaksızın maslahata uygun gördükleri ve İslamî yasamanın ruhuna en yakın buldukları (çözüm) İle amel etmek şeklindeydi. Bu hususta Hz. Peygamber'in uygulamalarından bazılarını hatırlatan Hudarî Bey, bu asırda böyle fetva vermekle meşhur olan sahâbîleri şöyle sıralamaktadır: "Dört büyük halife, Abdullah b. Mes'ud, Ebû Musa el-Eş'arî, Muaz b. Cebel, Ubey b Ka'b ve Zeyd b. Sâbıt. Onlardan en çok fetva verenler ise, Hz. Ömer, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. ve özellikle feraiz konusunda Zeyd b. Sâbit'tir." [224]

Biz Hudarî Bey'ln bu görüşlerine katılıyor, ictihadları ile meşhur olan bu sahâbîlere Abdurrahman b. Avf, Muaviye vb. bazı sahâbîlerin de dahil edilebilece ğini düşünüyoruz. Ancak şunu da belirtelim ki, burada amacımız, "şu sahâbîle müctehittir, şunlar fakihtir, şunlar da hadisçidir" şeklinde onlan ta'dat ederek kesin çizgilerle katagorik bir ayırıma tabi tutmak değildir. Aslında bu imkansız olduğu için biz, yalnızca meşhur sahâbîleri sünnet anlayışları ve genel temayülleri doğrultusunda ele almaktayız. Bu çalışmamız esnasında verdiğimiz birçok misalde de görüldüğü üzere, şeklî ve lafzî yaklaşımı ile meşhur bir sahâbînin, genel din anlayışı ve karekterinin hilafına, başka bir meselede diğer fakih sahâbîler gibi değerlendirmeler yapabildiği, hatta kişisel kanaatini dile getirebildiği görülmektedir. [225] Buna mukabil fıkhı ve içtihadı ile meşhur bir sahâbînin bazen tamamen zahiri bir anlayış sergileyebildiği de bir gerçektir. [226]

Biz bu bölümde dinî, ahlakî, hukukî, siyasî, iktisadî ve tarihî gelişmeler karşısında sahabenin ictihadî yaklaşımlarını, halife sahabîlerle sınırlandırarak sırasıyla Hz. Ebu Bekir,

Ömer, Osman, Ali ve Muâviye özelinde, onların dönemleri itibariyle ele almayı uygun gördük. Yine buradaki amacımız, bu halifelerin icraat ve ictihadlarını saymak da değildir. Bu bölümde hedeflediğimiz şey, müctehit sahâbîlerin, karşılaştıkları yeni durumlar karşısında çözümler üretirken, Hz. Peygamberin tatbikatını ne şekilde değerlendirdiklerini ve onların bu içtihatları ve sünnet anlayışları karşısında diğer sahâbîlerin özellikle sünnet bid'at bağlamında nasıl bir tepki gösterdiklerini ortaya koymaya çalışmaktır. Bunu yaparken başlıca şu hususları değerlendirmeye çalışacağız:

1- Hz. Peygamberin yapmadığı bazı işleri, onların kendi ictihadlarıyla yapmaları,
2- Hz. Peygamberin yaptığı bazı işleri, terk veya tehir etmeleri,
3- Hz. Peygamberin uygulamalarına çeşitli ziyadeler getirmeleri,
4- Hz. Peygamberin uygulamalarından bazılarını daha az ve eksik yapmaları.
5- Hz. Peygamberin farklı uygulamalarından birini tercih veya tafdil etmeleri.
6- Hz. Peygamberin uygulamalarından farklı ve değişik uygulamalar yapmaları.

Şimdi Hz. Peygamberin vefatından sonra ilk halife olan Hz. Ebû Bekir üe onun dönemindeki gelişmelere geçebiliriz.

1- Hz. Ebu Bekir Dönemi (11-13/632-634)

Hayatta iken Hz. Peygamber, hem vahy vasıtasıyla, hem de vahy dışında kendi sözleri ve davranışlarıyla müslümanların tek dinî ve siyasî rehberiydi. İlk dört halife, sürekli olarak ortaya çıkan yeni durumları, bunlara Kur'ânın ve Hz. Peygamberin kendilerine öğrettiği şeylerin ışığı altında kendi hükümlerini uygulamak suretiyle karşıladılar. [227]

Sahabe devrinde teşrîî kuvveti elinde bulunduranların takip ettikleri yol, teşrii kaynaklara göre düzenleniyordu. Kur'ân ve sünnette, aniden zuhur eden bir hadisenin hükmüne delalet eden bir nass bulurlarsa, bu nass üzerinde duruyorlar ve onun bu hadiseye tam ve sahih bir tatbikini sağlayabilmek için teşrîî gayretlerini, bu nassın anlaşılması ve ondan kastedilen mananın bilinmesi üzerinde teksif ediyorlardı. Eğer Kur'ân ve sünnette o hadisenin hükmüne delalet edecek bir nass bulamazlarsa, hüküm istinbatı için içtihada gidiyorlardı. Bu içtihatlarında, Hz. Peygamberle olan sohbetleri, onun teşri ve içtihadını müşahedeleri ve teşriin esrar ve prensiplerine vukufları sayesinde kazandıkları melekeye istinad ediyorlardı. Bazen hakkında nass bulamadıkları hadiseyi, hakkında nass bulunan diğer bir hadiseye kıyas ediyorlar; bazen, mefsedetin definin, yahut maslahatın iktiza ettiği şeyi vaz'ediyorlar ve bunda hiçbir kayda tabi olmuyorlardı. Bu surette hakkında nass bulunmayan meselelerdeki içtihatları, halkın ihtiyaç ve mesalihini karşılamak yönünden çok daha geniş bir saha kazanmış oluyordu, [228]

Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ebû Musa, İbn Abbas, İbn Mes'ûd gibi büyük ve fakih sahâbîlerin dahi bilmedikleri, duymadıkları birçok mesele vardı. Bir kısmına gizli kalan bazı meseleler, Hz. Peygamberden duyan diğer sahâbîler tarafından kendilerine naklediliyordu. Hakkında bilgi sahibi olmadıkları konularda ya tavakkuf ediyorlar, ya istişare edip soruşturuyorlar, ya da içtihat ediyorlardı. Bu içtihatları, sonradan öğrendikleri sünnete uygun düşerse seviniyorlar, aksi takdirde tashih cihetine gidiyorlardı. [229]

Yine sahabenin içtihatlarını inceleyen bir kimse onlann karşılaştıkları mesellerde ortaya koydukları içtihatlarının esasını, maslahat-ı mürsele, istihsan ve sedd-i zerîanın oluşturduğunu görür. Her ne kadar bu ıstılahlar, onların dönelinde bu isimlerle bilinmiyorlar idiyse de, onlar beşeriyyetin saadetini ve insan maslahatlarını gerçekleştirmek açısından, şeriatın gözettiği maksatlar verara vukufiyetleriyle bu ıstılahların mefhumlarını biliyorlardı. [230]

Meymun b. Mihran'ın anlattığına göre, "Hz. Ebû Bekir'e herhangi bir dava geldiğinde önce Allah'ın Kitabı'na bakar, onda davalılar arasında verebilecek bir hüküm bulursa onunla hükmederdi. Şayet bu mesele Kur'ân'da bulunmaz da, bu konuda Rasulullâh (s.a.v.)'ın herhangi bir sünnetini biliyorsa onunla hükm derdi. Eğer onda da bulamazsa, çıkar, müslümanlara gider ve onlara "Bana şöyle şöyle bir mesele geldi, bu konuda Rasulullâh (s.a.v.)'ın belli bir hüküm verdiğini biliyor musunuz?" diye sorardı. Bazen oradaki sahâbîler onun etrafında toplanırlar ve o konuda Rasulullah'tan öğrendikleri hükmü ona arzederlerdi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, "Hz. Peygamberden bunu bize hıfzeden kimseler bulundurduğu için Allah'a hamdolsun" derdi. Şayet o konuda onlar arasında da Rasulullah'tan belli bir sünnet hatırlayan çıkmazsa, bu defa sahabenin ileri gelenlerini toplar, eğer görüş birliğine varırlarsa onunla hükmederdi." [231]

Sahabe, ilk zamanlarda yani Hz. Ebû Bekir'in hilafetinde ve Ömer'in hilafetinin ilk devirlerinde, hakkında nass bulunmayan meselelerdeki teşrîî selahiyetlerini, sahabenin ileri gelenlerinden müteşekkil bir gruba bırakmıştı. Bu nedenle onlardan sadır olan her bir hüküm bu cemaatin hükmü sayılıyordu. Haklarında "sahabenin bunun üzerinde icmaı vardır" denilen ahkamın çoğu, sahabe devrinin bu bölümünde vaz'olunmuştur". [232]

Bazı fakih sahâbîler, Hz. Ebû Bekir ile Ömer'in ittifak ettikleri hususları diğer sahâbîlerin görüşlerine tercih etmişlerdir. İkisi arasında ihtilaf bulunduğu zaman, Ebû Bekir'in görüşünün tercih edildiğini belirten İbnu'l-Kayyim (ö. 751), onun nassa muhalif, kaynağı zayıf hiçbir fetva ve hükmünün bulunmadığını, ayrıca hilafetinin Hz. Peygamberin yönetimine tamamen uygun olduğunu söylemektedir. [233]

Mesela Halid bin Velid'in irtidat edenlerden bazı insanları yakması üzerine Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'e gelerek, "Allah'ın azabıyla azab eden (Halid)'e izin mi veriyorsun ?" diye uyardığında o, "Allah'ın müşriklere karşı çekmiş olduğu bir kılıcı kınına koymam" demiştir ki [234] buradan onun Halid'in bu yaptıklarına göz yumduğu anlaşılmaktadır.

Yine Halid b. Velid bazı Arap bölgelerinde, kadınlar gibi erkeklerle evlenen bir adam bulunduğunu yazarak, bu adama ne ceza vereceğini sormuş, Hz. Ebû Bekir ashabını toplayarak istişare etmişti. Hz. Ali, bunun geçmişte bir ümmetin yaptığı bir isyan olduğunu ve Yüce Allah'ın onlara malum cezayı verdiğini anlattıktan sonra, o işi yapan kimseyi ateşle yakmayı teklif etmiş, onun bu görüşüne diğer sahâbîler de katılınca Hz. Ebû Bekir de Halid'e cevap yazarak onu yakmasını emretmiştir." [235]

Aynı şekilde onun bazı mürted ve casusları da yaktırdığı rivayet edilmiştir. [236] Bu rivayetlerde yakıldıkları söylenen şahısların, önceki rivayette sözü edilen kimseler olması ihtimal dahilindedir. Ancak böyle de olsa neticede iki-üç kişi yakılmıştır. Her ne kadar diğer sahâbîler de bu doğrultuda görüş bildirmişse de, ateş ile cezalandırma tarzı Hz. Peygamber tarafından tasvip görmemiştir. Fakat Hz. Ömer'den başka hiçbir sahâbînin, Hz. Ebû Bekir'in bu tavrına karşı çıktığı, bunu sünnete muhalif veya bid'at olarak gördüğü de nakledilmemiştir. Ancak onun bu uygulamasına karşı sahabenin tepki göstermesi bir tarafa, ilgili teklifi görüş birliği içerisinde kabul etmeleri, onun bazı kimseleri yaktığına dair gelen rivayetlerin sıhhatleri hakkındaki endişelerimizi artırmaktadır.

Şimdi onun sünnet anlayışını tespit sadedinde bazı içtihadı tasarruflarına bır göz atalım:

a- Hz. Ebû Bekir'in Halife Tayini ve Diğer Halifelerin Seçiliş Tarzları

Hz. Peygamberden sonra devletin başına kimin geçeceği meselesine Kur'ân'ı Kerim'de hiç temas edilmediği gibi, Peygamberin de bu mevzuda şahsen herhangi bir görüş beyanında bulunmadıkları, tarihi bir gerçektir. Hz. Aişe'nin şu ifadesi bu noktada aydınlatıcıdır: [237] "Rasulullâh (s.a.v.) hiç kimseyi halife bırakmadan ruhunu teslim etti. Şayet birisini halife bırakacak olsa idi, mutlaka Ebû Bekir'i veya Ömer'i bırakırdı." [238] Eşi olan Hz. Peygamber ile babası Hz. Ebû Bekir'i ve Hz. Ömer'i en yakından tanıyan Hz. Aişe'nin bu sözü, hem bir gerçeği, hem de uzun yılların verdiği tecrübelere dayalı tahmini bir kanaati, isabetli bir beklentiyi yansıtmaktadır.

Kaynaklarımızın birçoğunda anlatıldığına göre, Hz. Peygamber henüz toprağa verilmeden, sahabe halife seçimine yönelmiştir. Bu iş için Ensar daha erken davranarak Benî Saide Yurdu'nda toplanmış, Hazrec'in reisi Sa'd b. Ubade'yi halife seçmek üzereyken Muhacirlerden birkaç kişiyle birlikte Hz. Ebû Bekir ve Ömer oraya gelmişler ve aralarında uzun tartışmalar geçmiştir. Bu tartışmalar esnasında Hz. Ebû Bekir; Ömer veya Ebû Ubeyde'den birisini aday gösterir. Bunun üzerine Ensar biri kendilerinden, birisi de Kureyş'li olmak üzere ikili başkan teklifinde bulunur. Bu teklifin sert münakaşalara sebebiyet vermesi üzerine Ömer, ihtilafın tehlikeli bir hal almasından endişe eder ve Hz. Ebû Bekir'e bey'at eder. Bunu orada bulunan Muhacirler ile Evs'li Ensar'ın bey'atları izler. O günkü sınırlı bey'atı, ertesi gün Medine mescidinde yapılan umumi bey'at takip etmiş ve Hz. Ebû Bekir, Medine'deki müslümanların kahir ekseriyetiyle müslümanlarının ilk halifesi seçilmiştir.

Aslında Hz. Ömer'in kanaatine göre halife seçiminde müslümanların istişaresine başvurulmalıydı ve bunun, ekseriyetin tasvip ve desteğini kazanabilecek vasıfta olması gerekmekteydi. Ancak onun yeminle itiraf ettiği gibi "O gün Ebû Bekir'e bey'at etmekten başka daha güçlü bir alternatifleri yoktu. Rasulullâh vefat ettiğinde Hz. Ebû Bekir en hayırlılarından idi ve aralarında kendisine boyun eğilecek Ebû Bekir gibisi de yoktu." [239]

Görüldüğü gibi sahabe, aralarında yaptıkları müzakereler neticesinde, rey ve ictihadlarıyla Hz. Ebû Bekir'i halife seçmişlerdir. Sahabenin Hz. Ebu Bekr'e karşı son görevlerini yapmadan önce halife seçimine öncelik vermesi bu işin tamamen onların insiyatifine rey ve ictihadlarına bırakıldığını gösterir.Bu sebeple olmalıdır ki sahabe, yapükları tartışmaların ardından, bu ilk harfe seçiminde, belki de Hz. Peygamberin vefatından sonra ilk kez içtihat etmişler eylerini Hz. Ebû Bekir'den yana kullanmışlardı.

Hz. Peygamberin irtihalinden sonra, sahabenin peygambersiz bir hayata intibak dönemi sayılabilecek iki yıllık zaman zarfında Hz. Ebû Bekir, devletin birlisini tehdit eden irtidat ve isyan hareketlerini bastırmış, Kur'ân'ı derlemiş, Irak ve Suriye fetihlerini gerçekleştirmiş, başarılı bir yönetim sergilemişti.

Hz. Ebû Bekir H.13. yılda hastalanıp da öleceğini hissedince, yerine kimin halife olacağı meselesi zihnini meşgul etmeye başladı. O, Hz. Peygamber gibi, bu meseleyi kendisinden sonrakilere bırakmak yerine, Hz. Ömer'i halife tayin etmeyi düşünüyordu. Bu sebeple Abdurrahman b. Avf, Osman, Said b. Zeyd ve Useyd b. el-Hudayr gibi Muhacirler ve Ensar'ın ileri gelenlerine Ömer hakkındaki düşüncelerini sordu. Onlardan herbirinin olumlu kanaat bildirmesi üzerine, Hz. Osman'a emrederek şu vasiyetini yazdırdı: "Dünyadan ayrılıp ahirete göçmek üzere olduğum şu demde, benden sonra başınıza Ömer b. Hattab'ı halife olarak bırakıyorum. Ona itaat edin ve onu dinleyin. Ben bunu yaparken hem Allah'a, Peygamberine ve dinine, hem de nefsime ve size iyilik etmek istiyorum. Eğer adaleti icra ederse, benim onun hakkındaki bilgim ve zannım zaten budur. Şeyet tavrını değiştirirse herkesin kazandığı günah kendisinedir. Benim istediğim sadece hayırdır, gaybi da bilemem..." Ardından Hz. Ömer ile başbaşa bir süre görüşüp, ona bazı tavsiyelerini bildirdikten sonra çıktı ve ellerini uzatarak: "Allahım ben bununla yalnızca onların iyiliğini istedim. Onların fitneye düşmesinden korktum ve reyimle ictihad ederek, onların en hayırlısını, en güçlüsünü başlarına tayin ettim..." diyerek dua etti [240]

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere müslümanların ilk halifesi, Hz. Peygamberin yaptığı gibi, halife seçimini geride kalanlara bırakmamış, aksine, Hz. Peygamberin yapmadığı birşeyi yapmakta bir sakınca görmemişti. Bunun yerine gerek kendisinin seçiminde yapılan tartışmaları ve gerekse devletin içerisinde bulunduğu sosyal ve siyasî şartları, konjöktürel durumu gözeterek Hz. Ömer'i halife tayin etmeyi daha uygun görmüştü. Aynca Hz. Ebû Bekir bu içtihadını, ileri gelen sahabe ile istişare edip onların tasvibini aldıktan sonra ilgili fermanı yazdırmıştı. Gelişmeleri nakleden kaynaklarımızda, Hz. Peygamberin yapmadığı birşeyi, nasıl yaptığı hususunda sahabenin tartıştıklarına rastlanmazken, bazı

rivayetlerde yalnızca Hz. Ömer gibi sert mizaçlı birisini halife bırakmanın hesabını Allah'a nasıl vereceğinin sorulduğu geçmektedir. [241]
Neticede Hz. Ebû Bekir'in bu içtihadı, hem istişare ettiği sahabe tarafından hem de Hz. Ömer'e bey'at edenler tarafından kabul görmüştür. [242]
II. Halife Hz. Ömer de gayet başarılı bir yönetim sürdürürken, H. 23. yılda namaz esnasında uğradığı bir suikast neticesi ölüm döşeğine düşünce, ne yapacağını düşünmeye başladı. Onun bu konuda iki selefi vardı ve o Hz. Peygamber gibi mi, yoksa Ebû Bekir gibi mi davranacağı hususunda tereddüt ediyordu, o bu tereddütünü "Eğer halife bırakırsam, benden daha hayırlı olan (Ebû Bekir beni) halife bırakmıştı. Eğer insanları kendi hallerine bırakırsam, şüphesiz benden daha hayırlı (olan Hz. Peygamber de) onları bu şekilde bırakmıştır" diyerek seslendirdiğinde insanlar Rasulullâh'ın halife bırakmadığını anladıkları gibi, Ömer'in de halife bırakmayacağı kanaatine varmışlardı. [243] Hatta İbn Sa'd onun dile getirdiği bu kanaatini diğer bir rivayette şu şekilde vermektedir: "Halife bırakırsam da sünnet, bırakmazsam da sünnettir. Çünkü Rasulullâh (s.a.v.) halife bırakmadan, Ebû Bekir ise bırakarak vefat etti." [244]
"Sünnet" kelimesinin de kullanıldığı bu ilginç rivayetin sıhhatinden de, lafzın Hz. Ömer'den bu şekilde sadır olup olmadığından da emin değiliz. Şayet bu şekilde sadır olduğunu kabul edersek, burada kullanılan sünnet kavramının, ideal bir davranış tarzına ve o işin bağlayıcılığına değil, bilakis bunun daha önce yaşandığını, dolayısıyla caiz ve meşru olduğuna delalet ettiğini söyleyebiliriz. Zira Hz. Peygamberin bu konudaki terki, bağlayıcı bir sünnet olsaydı, Hz. Ebû Bekir'in de aynı şekilde hareket etmesi beklenirdi. Şu halde bu şekildeki terkler, o hususlarda ümmete ruhsat ve serbestlik verildiğini ve genel prensipler doğrultusunda farklı uygulamaların mubah olduğunu gösterir. Nitekim eşyada asıl olan ibahadır. Dolayısıyla Hz. Ömer'in bu ifadesindeki sünnet, bağlayıcı olmamak kaydıyla geçmişteki uygulama anlamında kullanılmıştır. Yani "Halife bıraksam da olur, bırakmasam da! Bıraksam, daha önce bunu Hz. Ebû Bekir yapmış ve kabul görmüştü. Bırakmasam, zaten Hz. Peygamber de bırakmamıştı. Şu halde ben halife bırakıp bırakmamakta serbestim" demek istemektedir.
İşte bu serbest düşüncesinden dolayı Hz. Ömer halife seçimi konusunda, önceki iki uygulamadan farklı, yeni bir yol izledi. Vefatından önce, çevresindeki sahâbiler ondan ısrarla halife bırakmasını istemişler, hatta bazıları oğlu Abdullah'ı tayin etmesini teklif etmişler, ancak o, "Hesaba çekilmesi için Ömer ailesinden bir kişi yeter!" diyerek [245]buna karşı çıkmıştı. Sonra Hz. Ömer Kureyş'in ileri genlerinden şu altı kişiden oluşan bir şura meclisi oluşturdu: Ali b. Ebî Tâlha, Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zubeyr b. Avvam e Taha b. Ubeydullah. [246] Hz. Ömer herbirinin halifeliğini uygun gördüğü bu altı adaya, halifeyi kendi aralarından seçmeleri için üç gün süre verdi. Görüşmelerin neticesinde, üçüncü günü, Zubeyr; Ali'yi, Sa'd; Abdurrahman'ı, Talha ise Osman'ı aday gösterdi. Bunun ardından Abdurrahman kendi isteğiyle adaylıktan çekildi. Sonra Abdurrahman b. Avf gerek Hz. Osman ve Ali ile, gerek çekilen adaylarla ve gerekse diğer sahâbîlerle yaptığı görüşmeler neticesinde Hz. Osman'a bey'at etti ve sahabenin de bey'at etmesiyle Hz. Osman halife seçildi. [247]
Şüphesiz Hz. Ömer'in, seleflerinden farklı olarak izlediği bu şura yöntemi onun içtihadının bir sonucuydu. Hz. Ömer'in tamamen kendi içtihadı ve siyasî tecrübesi ile vaz'ettiği bu içtihadına da, şuradan çıkan neticeye de sahabeden karşı çıkan olmamıştı.
Dördüncü halife olan Hz. Ali'nin seçilmesi, büyük ölçüde Hz. Ebû Bekir'in seçilmesine benzemektedir. İsyancılar tarafından H. 35. yılında Hz. Osman'ın muhasara edilerek öldürülmesi üzerine [248] Ensar ve Muhacirlerden gelen ısrarlı talepler karşısında Hz. Ali kendisine yapılan bey'atı kabul etmek durumunda kaldı. [249]
H. 40. yılda tıpkı Hz. Ömer gibi ona da suikast düzenlenmiş, yaralı haldeyken kendisinden halife tayin etmesi istendiğinde o, "Hayır, Rasulullâh (s.a.v.) sizi ne şekilde bırakmışsa, ben de sizi öylece bırakıyorum" diyerek kabul etmemiş, [250] böylece o halife bırakmak yerine, Hz. Peygamber gibi bu işi geride kalanlara havale etmeyi tercih etmişti.
Nitekim, gerek İslamın siyaset alanındaki genel prensipleriyle uyuşmayan ve gerekse seleflerinin siyasî geleneklerinde görülmeyen bu yeni tarzın yadırgandığı anlaşılmaktadır. Muaviye oğluna bey'at ettiğinde Mervan'ın (ö. 65) bunu "Ebu Bekir ve Ömer'in sünneti" diye nitelemesine içerleyen Abdurrahman b. Ebi Bekir'in ona cevaben "Heraklius ve Kayserin sünneti!" demesi [251] oldukça manidardır. Gerçekten de Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'i tayininde olsun, Hz. Ömer'in işi Şuraya bırakmasında olsun, herşeyden önce ehliyet ve ümmetin maslahatı esas alınmıştır. Önceki halifelerin de oğulları bulunmasına rağmen, Hz. Ebû Bekir bunu hiç aklına getirmezken, Hz. Ömer kendisine önerildiğinde buna karşı çıkmıştı. Aynı şekilde Hz. Ali de bu yönde bir eğilim göstermemiş, ancak öldürülmesinden sonra Kufe'liler onun büyük oğlu Hasan'a bey'at etmişlerdi [252]
Şüphesiz, Hz. Ebû Bekir dahil, diğer halifelere de bey'at etmeyerek muhalif olanlar mevcuttu. Ancak sahabenin çoğunlukta olduğu bu dönemlerde birkaç kişinin muhalif kalmaları belki o kadar önemli değildi. Fakat Yezid'in veliahd tayin edildiği günlerde ancak bir kısmı hayatta kalan sahabe içerisinde yukarıda adı geçen sahâbîlerin bey'at etmemeleri, hatta İbn Zubeyr'in baş kaldırarak kendisini Hicaz Bölgesinde halife ilan etmesi, bey'at alması ve bu uğurda canı pahasına senelerce mücadele vermesi fevkalade mühimdir. [253]

b- Zekat Vermeyenlere Savaş İlan Etmesi

Bilindiği gibi, Hz. Peygamberin vefatını izleyen Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde çeşitli bölgelerdeki Arap kabilelerinden bir kısmı irtidat etmiş, bir kısmı ortaya çıkan Museyleme, Sicah, Tuleyha b. Huveylid ve Esved el-Ansî gibi yalancı peygamberlere tâbi olmuştu. Hz. Ebû Bekir bu irtidat hareketlerine karşı bir askeri birlik göndererek, herbirini bulundukları bölgelerde bastırmış, âsilerden birçoğu öldürülmüş, sağ kalanlar ise diğer bölgelere kaçmıştı. [254]
Bu irtidat hareketlerinden başka, bir de müslümanlıklarını devam ettirdikleri halde, Hz. Peygamberin vefatından sonra zekatı vermek istemeyen bazı kabileler ortaya çıkmıştı. Hz. Ebû Bekir, Rasulullâh'ın sağlığında karşılaşılmamış bu yeni durum karşısında ne yapacaktı? Onları kamu düzenini bozabilecek bu tavırlarında kendi hallerine mi bırakmalıydı, yoksa herhangi bir yaptırım mı uygulamalıydı? Hz. Peygambere zekatlarını veren bu kabilelerin, halifeye zekat vermeyi reddetmeleri, yalnızca mali bir ibadetin ihmalinden mi ibaretti, yoksa bunda yeni hükümete veya halifeye bağlı olmak istememe [255] gibi bir durum mu söz konusuydu? Sonra onların bu tavırlarına göz yumulması halinde, irtidat hareketlerinin yaşandığı bir dönemde, bu tür isteklerin çoğalmasından hatta diğer kabilelere de yayılmasından nasıl emin olunabilirdi? Böylesi muhtemel gelişmeler karşısında devletin halkı üzerindeki otoritesi ve prestiji sarsılmaz mıydı?
İşte bu muhtemel gelişmelere yol açabilecek zekat vermeyi reddetme hareketi karşısında sorumluluğun verdiği hassasiyetle Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygambere verdikleri zekatın aynısını kendi hükümetine vermedikleri sürece onlarla savaşmaya karar verdi. Ancak onun bu kararına itiraz eden Hz. Ömer ile aralarında şu konuşma geçti: Hz. Ömer, "Ey Ebû Bekir! Rasulullah (s.a.v.):
"İnsanlar, 'La ilahe illallah' deyinceye kadar onlara karşı mukatele etmekle emrolundum. Bunu söyledikleri zaman, hukukun gerektirdiği meşru gerekçeler dışında kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. (Gizleyenlerin) hesabı ise Allah'a kalmıştır" buyurduğu halde, sen bu insanlarla nasıl savaşırsın?!" deyince,Ebû Bekir: "Vallahi, namaz ile zekatın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım Çünkü zekat malın hakkıdır. Vallahi Rasulullah'a verdikleri dişi bir oğlağı dahi vermeseler, bu yüzden onlarla mutlaka savaşırım" cevabını verdi. Onun bu kararlığını anlayan Hz. Ömer, "Vallahi, ben Allah'ın Ebû Bekir'in kalbini savaşa meylettirdiğini gördüm ve bunun hak olduğunu anladım" diyerek onun bu görüşünü benimsedi."[256]
Bu tartışma esnasında Hz. Ömer'in ileri sürdüğü hadisi kaynaklarımızın birçoğu nakletmekte, [257] ancak rivayetler arasında bazı lafız ve muhteva farklılıkları göze çarpmaktadır. Mesela Enes b. Malikten gelen bir rivayette Hz. Peygamberin buyurduğu nakledilirken, [258] İbn Ömer'den gelen diğer rivayet ise şöyledir: [259] Görüldüğü gibi kaynaklarımızda yaygın olarak nakledilen ve Hz. Ömer tarafından da tartışmada delil olarak kullanılan rivayette yalnızca kelime-i tevhid şartı ileri sürülmekte iken, Enes'in rivayetinde buna ilaveten "Bizim namazımızı kılmaları, kıblemize yönelmeleri ve bizim kesim tarzımızla hayvan kesmeleri...", İbn Ömer'in rivayetinde ise, "Hz. Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna tanıklık etmeleri, namazı dosdoğru kılmaları ve zekatı vermeleri..." şartları zikredilmiştir.
Burada, şayet İbn Ömer rivayeti bu lafızlarla sahih ise ve gerçekten Hz. Peygamber "namaz kılma ve zekat verme" şartlarını zikretmişse bu, Hz. Ebû Bekir için bulunmaz bir delildir. Ne var ki, ilgili tartışmayı aktaran rivayetlerin hiçbirinde namaz ile zekata yer verilmemektedir. Buradan Hz. Ebû Bekir'in de Ömer'in de bu ziyadeden haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Aksi takdirde Hz. Ömer'in böyle bir itirazı yersiz olacağı gibi, Hz. Ebû Bekir de görüşünü buna dayandırır ve tartışmada bunu mutlaka zikrederdi. Bu rivayetleri değerlendiren bazı alimlerimiz, onların bu ziyadeyi duymamış veya bilmiyor olabileceklerini, İbn Ömer rivayetinin bu konuda nass olduğunu belirtmekle yetinmişlerdir. [260]
İbn Ömer'in bu ziyadesinden onların habersiz oluşları mümkün olmakla birlikte bu, sadece bir ihtimaldir. Ancak, böyle bir ziyadenin raviler tarafından bilerek ya da bilmeyerek metne idrac edilmesi de uzak bir ihtimal değildir. Nitekim yalnızca kelime-i tevhid şartını ifade eden rivayet birkaç kanal ile Ebû Hureyre'den, Câbir b. Abdullah'tan ve Evs b. Ebi Evs'ten gelirken, zikrettiğimiz ziyadeleriyle Enes ve İbn Ömer bu rivayetlerinde tek kalmışlardır. Hatta Müslim, İbn Ömer rivayetini, Ebû Hureyre'den gelen dört varyant ve Cabir rivayetinden sonra ancak altıncı sırada zikretmiştir.
Yeniden Ebû Bekir ile Ömer arasında geçen tartışmaya dönecek olursak, halifenin savaşa karar vermesi karşısında Hz. Ömer'in müteredddit olduğu, ileri sürdüğü nassı ve taalluk ettiği şartları tam olarak düşünmediği ve bu hususta nassın zahirine itibar ettiği anlaşılmaktadır. [261] Halbuki Hz. Ebû Bekir şu iki hususu delil olarak zikretmiştir:
1- O, can ve mal dokunulmazlığını esas alıp, (kasten adam öldürme sebebiyle kısas vb.) meşru gerekçelerin mevcudiyeti durumunda bu dokunulmazlığın ortadan kalkacağını ifade ederken aynı hadisin metninden hareket etmektedir. Zira hadisin metnindeki "meşru gerekçeler dışında" ibaresi, hadisin hukuk açısından ifade ettiği mutlak hükmü sınırlandırmaktadır. Aynı sınırlayıcılık zenginlerin mal varlığında fakirlerin hakkı olarak kabul edilen zekat anlayışında da söz konusudur. Bu durumda hadisin, Hz. Ebu Bekir'in aleyhinde delil olması bir tarafa, aksine onun kanaatinin mesnedini teşkil eden bir konum arzedecektir.
2- Yine o, zekatı, Allah'ın Kitabında ve Rasulünün sünnetinde daima beraber zikredilmiş olan namaza kıyaslıyor. [262] Yani nasıl ki Allah Kur'ân'ın pekçok yerinde namaz ile zekatı birlikte ve yanyana zikrediyorsa, [263] aynı şekilde bu, ümmetin uygulamasında da birbirinden ayrılmamalıydı.
Hz. Ebû Bekir'in bu içtihadını, başlangıçta tereddüt eden Hz. Ömer de dahil, diğer sahâbîler de onayladıkları için, bu konuda icma hasıl olduğu da söylenmektedir. [264]
Meseleye siyasî boyuttan yaklaşan Ahmet Akbulut'un bu konudaki mütalaası şöyledir: "Hz. Ebû Bekir, kendine zekat vermeyenlerin durumunu bir isyan olarak değerlendirdi. Çünkü devlete, yani, siyasî otoriteye karşı başkaldırı söz konusuydu. Halife devletin bütünlüğünü korumak için bu isyancı müslümanlara karşı güç kullandı. İslamın hukukî sisteminin yaşaması da, siyasî sisteminin yaşamasına bağlıdır. Bu bakımdan Hz. Ebû Bekir'in isyancı müslümanlara karşı askeri güç kullanmasını isabetli bir karar olarak değerlendiriyoruz." [265]

c- Kur'ân Sahifelerini Mushaf Haline Getirmesi

Bilindiği gibi Kur'ân'ın tamamı Hz. Peygamberin sağlığında vahiy katipleri tarafından deri, tahta, kemik, taş, hurma kabuğu vb. çeşitli materyaller üzerine yazılmış, ancak hepsi bir araya toplanarak kitap haline getirilmemişti. Bu işi Hz. Ömer'in teklifiyle ilk defa Hz. Ebû Bekir yaptırmıştır. Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in aynı senedle zikrettikleri bir rivayette Zeyd b. Sâblt'in anlattığına göre, Hz. Ömer Hz. Ebû Bekir'e gelerek Yemâme Savaşı'nda birçok kimsenin şehid edilmesi üzerine, çeşitli yerlerde çok sayıda kurrânın da ölmesi sonucu Kur'ân'dan birçok kısmın kaybolup gitmesinden korktuğunu söylemiş, bu sebeple Kur'ân'ı toplaması gerektiği şeklindeki kanaatini dile getirmişti. Bu teklif karşısında Hz. Ebû Bekir ona, "Rasulullah (s.a.v.)'ın yapmadığı birşeyi ben nasıl yaparım?" demesi üzerine Hz. Ömer, "Vallahi bu hayırlı bir iştir" cevabını vermişti. Hz. Ömer'in bu teklifte ısrarı neticesinde Hz. Ebû Bekir'in de bu işe aklı yatmıştı. Bunun üzerine Zeyd'i çağırtarak ona "Sen, itham etmediğimiz, genç ve akıllı bir adamsın, Rasulullah için vahyi yazıyordun. Bu yüzden sen, Kur'ân'ı araştır ve topla!" dedi. Bu teklif karşısında "Vallahi üzerime bir dağı yükleselerdi, benim için Kur'ân'ı toplama görevinden daha kolay olurdu" diyen Zeyd de aynı şekilde onlara, "Rasulullah (s.a.v.)'ın yapmadığı birşeyi siz ikiniz nasıl yaparsınız?" diye sorunca Ebû Bekir, "Vallahi bu hayırlı bir iştir" dedi. Ebû Bekir o kadar ısrar etti ki, çok geçmeden onlann görüşlerine benim de gönlüm yattı. Ve nihayet, Kur'ân'ı, yazılı bulunduğu hurma yapraklarından, yassı taşlardan ve insanların hafızalarından toplamaya başladım." [266] demiştir.

Bu rivayetten açıkça anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber tarafından bir kitap halinde derlenmeyen Kur'ân pasajlarını toplama teklifinde Hz. Ömer tamamen ümmetin hayrını ve yararını göz önünde bulundurmaktadır. O bu ısrarlı teklifinde, Hz. Peygamberin bu işi yapmamış olmasını bir engel olarak görmezken, Hz. Ebû Bekir ve Zeyd'in bu görevi üstlenmekte bir süre de olsa tereddüt ettikleri gözlenmektedir. Acaba bunun sebebi, her ikisinin de rivayette aynı lafızlarla ifade ettikleri gibi, yalnızca bu işi Hz. Peygamberin yapmamış olması mıdır? Bu ifadelerden onlann, Hz. Peygamberin yapmadığı herhangi birşeyin yapılamayacağı eğiliminde oldukları neticesi çıkabilir mi?

Öncelikle İbn Şihab-Ubeyd b. Sabbak-Zeyd b. Sabit şeklinde yalnızca bir kanaldan gelmesi hasebiyle rivayetin garib olduğunu hatırlatalım. Onların, kendilere nispet edilen bu ifadeleri kullandıklarını kabul etsek bile, biz onların tereddütlerinin, teklif edilen işin zorluğundan ve o oranda da kendilerine getireceği sorumluluktan kaynaklandığı kanaatindeyiz. Nitekim Zeyd'in "bir dağı taşımaktan dan? ağır bulduğu" ifadesinden bu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda anlatıldığı kadarıyla [267] yapılacak işin, Hz. Peygamberin çeşitli malzemeler üzerine yazılmış halde bıraktığı Kur'ân'ı hem o malzemelere, hem de ashabın ezberlerine dayanılarak yapılacak olması, elbette maddi zorluklarla birlikte, manevi vebali de gerektiriyordu. Şüphesiz Kur'ân'ın bir kitap haline getirilmesi, bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmış olsaydı, onun için böyle bir güçlük söz konusu olmayacaktı. Ancak muhtemelen vahyin devam edegelmesi ve Hz. Peygamberin aniden rahatsızlanıp vefat etmesi sebebiyle o bunu yapmaya fırsat bulamadığı gibi, bu konuda herhangi bir talimat da vermemişti. Elbette yapılması teklif edilen bu zor işin hayırlı olacağını Hz. Ebû Bekir ve Zeyd müdrik idiler. Hatta onların sözlerini "Hz. peygamberin yapmadığı birşeyi ben nasıl yapabilirim siz nasıl yapabilirsiniz?" şeklinde, yapılacak işin zorluğunu ve Hz. Peygamberin yerine kendi konumlarının yetersizliğini ifade edecek biçimde terceme etmemiz daha doğru olacaktır.

Biz Hz. Ebû Bekir'in ve Zeyd'in, sırf Hz. Peygamberin yapmadığı gerekçesiyle bunu adeta bir bid'at imiş gibi görüp karşı çıktıkları kanaatinde değiliz. İmam Ebû Abdillah el-Haris b. Esed el-Muhasibî (ö. 234)'nin günümüze ulaşmayan Fehmu's-Sunen adlı eserinde dediği gibi "Kur'ân'ın yazılması muhdes (bid'at) değildir. Çünkü Rasul (s.a.v.) yazılmasını emrediyordu. Ama onlar deri, kürek kemiği ve hurma yapraklannda parça parça idi. Ebû Bekir es-Sıddık sadece bir yerden diğer bir yere nakletmiştir. Ve bu, Rasulullah (s.a.v.)'ın evinde dağınık halde bulunan yaprakları birisinin toplayıp, ondan birşey kaybolmasın diye ip ile bağlaması mesabesindedir." [268]

Hz. Ebû Bekir'in bu faaliyetinden sonra, Hz. Osman da Kur'ân hakkındaki ihtilafların çoğalmasından korkan Huzeyfe b. Yeman'ın teklifiyle, derlenen bu mushaftan birkaç nüsha çoğaltmıştır. Şâtıbî, bu hususta şu değerlendirmeyi yapar: "Onların yaptıkları bu faaliyetlere yönelik Hz. Peygamberden bir nass varid olmamıştır. Fakat onlar bunu şeriatın tasarruflarına kesinlikle uyan bir maslaat olarak gördüler. Çünkü bu iş, şeriatın muhafazasına dönüktür ve onun muhafazasiyla ilgili emirler de malumdur." [269] [270]

Hz. Ebû Bekir'in içtihadı yaklaşımlarını gösterebilmek amacıyla üzerinde durduğumuz, bu konuların yanısıra, onun çeşitli fer'î meselelerde vermiş olduğu hükümleri, Hz. Peygamber'den farklı talimatları ve değişik uygulamaları mevcuttur.

Onun, dedenin mirası meselesinde, dedeyi baba gibi değerlendirmesi, [271] kelale meselesinde, kelaleyi, çocuğu ve babası olmayan kimse olarak görmesi [272] savaşa gönderdiği ordulara, kadınları, çocukları, yaşlıları öldürmemeleri, mabedlere çekilmiş din adamlarına dokunmayıp kendi hallerine bırakmaları, yiyecek ihtiyaçları dışında koyun, sığır ve develeri boğazlamamaları, meyveli ağaçları kesmemeleri, hurma ağaçlarını yakmamaları sökmemeleri, binaları harab etmemeleri doğrultusunda talimat vermesi, [273] divandan verdiği yıllık ödemeyi herkese eşit olarak dağıtması [274]burada hatırlatılabilir.

Hiçbir gazvede Hz. Peygambere kesik baş getirilmemişken, Hz. Ebû Bekir'e kocaman bir baş getirildiğinde o, "Onların kokmuş cesetlerini ben ne yapayım ki Rasulullâh'ın beldesine taşınıyor?" diyerek karşı çıkmıştır. [275] Getirilen bu başın, Şam patriğinin başı olduğu belirtilen Beyhakî'nin naklettiği rivayetlerde, "Hz. Ebû Bekir buna karşı çıkınca Ukbe b. Amir, "Ey Rasulullâh'ın halifesi! Ama onlar bunu yapıyorlar deyince o, "Yani, İran ve Bizans'ın adetlerine uymak, öyle mi?! Bundan böyle bana baş getirilmesin! Bana sadece mektub ve haber yeterlidir" diye cevap vermiştir. Diğer bir rivayette ise, Hz. Ebû Bekir'in minbere çıkarak, "Bizim buna ihtiyacımız yoktur. Bu, ancak acemin sünnetidir" demiştir. [276] Hz. Ebû Bekir'in bu tavrından sonra uzun süre kesik baş getirilmemiştir. [277]

Burada amacımız Hz. Ebû Bekir'in ictihadlarını tâdât etmek, tek tek onun fıkhını ortaya koymak değildir. [278] Verdiğimiz bu birkaç misal neticesinde Hz. peygamberin vefatından sonra hilafet makamına getirilen Hz. Ebû Bekir'in yaklaşımlarını şöyle değerlendirebiliriz:

Onun hilafetinin ilk günlerinde sergilediği tavır, Rasulullâh'a aynen ittiba etmek, O'nun yaptıklarını, verdiği talimatları terketmemek, değiştirmemek şeklindeydi. Şayet elimizdeki rivayetler sahih ise, o halife seçildiği zaman irad ettiği ilk hutbesinde bu tavrını kısaca şu şekilde formüle etmiştir: "Ben ancak (Hz. Peygambere) tabi olacağım, farklı şeyler ihdas edecek değilim. Eğer güzel işler yaparsam, bana yardımcı olun, sapacak olursam derhal beni doğrultun!" [279] Kanaatimizce ikinci cümle, birinci kısmın açıklaması mahiyetindedir. Burada ittiba, ihsan ile; ibtida' ise ihsan ve istikametin [280] zıddı olarak sapma ya da Hz. Peygamberin yolundan dışarıya kayma diyebileceğimiz zeyğ ile açıklanmıştır.

Nitekim o, kendisinden Hz. Peygamberin mirasını isteyen Hz. Fatıma, Ali ve Abbas'a "Rasulullâh'ın yaptığı birşeyi terketmem, mutlaka yaparım, şayet ben onun emrinden birşeyi terkedersem sapmaktan korkarım", [281]"Vallahi Rasulullâh'a ait zekat (mülkiyetini) onun dönemindeki halinden hiçbir şekilde değiştirmem, Rasulullâh ne yapmışsa ben de o hususta onu yaparım" [282]derken de, Üsâme ordusunu hiç tereddüt etmeden onaylayıp gönderirken de aynı eğilim içerisindeydi. Nitekim Hz. Peygamberin vefatıyla Üsâme'nin komutanlığı üzerine eleştiriler artmasına rağmen o Üsâme'ye, "Ben Rasulullâh'ın emrettiği bir işe karşı çıkacak değilim." [283] "Rasulullâh'ın sana emrettiği görevi yerine getireceksin! Ben ise buna ne ilave yapacağını, ne de ondan eksilteceğim" derken, halka da, "Allah'a yemin ederim ki, bu yüzden köpekler ve kurtlar üzerime saldırsa dahi, Rasulullâh (s.a.v.)'ın emrettiği bir göreve karşı çıkmam!" demişti. [284]

Hatta Hz. Ömer'in Kur'ân'ı derlemesini teklif ettiği zaman gösterdiği tereddüt esnasında söylediği "Rasulullâh'ın yapmadığı birşeyi ben nasıl yaparım?" demesinde bile bu eğilimin izleri görülmektedir.

Ancak zaman biraz ilerleyip, şartlar değiştikçe ve hayatin gerçekleriyle karşılaştıkça, Hz. Ebû Bekir'in de içtihadı yaklaşımlar sergilemek durumunda kaldığını söyleyebiliriz. Zekat vermeyenlere karşı savaş ilan ederken öncelikle nasslara dayanmaktaydı ve anlayışı doğrultusunda böyle bir karara vardı. Bununla birlikte o, zekatı devlete vermemek suretiyle resmi otoriteyi tanımamanın ileride getirebileceği mefsedetlere karşı vaktinde bir tedbir almış, probleme sedd-i zeri açısından yaklaşmıştı. Zekatların noksansız toplanmasına yönelik bu tavır, hem devletin, hem de zekata muhtaç kimselerin maslahatına da tamamen uygundu.

Hz. Ebû Bekir, Kur'ân'ın derlenmesinde işin ağırlığından ve mesuliyetinden çekinerek bir süre tereddüt etmişsede, sonunda bunun müslümanlar için hayırlı ve yararlı olacağını anladığı zaman, yine ümmetin maslahatına olacak bu hayırlı hizmeti üstlenmekte gecikmedi. Şüphesiz bu, Hz. Peygamberin yapmadık bir iş olmasa da onun çizgisine ve amacına tamamen uygundu.

Yaptığı istişarelerden sonra Hz. Ömer'i halife olarak tayin etmesi de yine onun içtihadı bir tasarrufuydu ve halifeliğe başladığı günlerdeki tavrından oldukça farklılık arzediyordu. Zira o tavra göre, Hz. Peygamber nasıl halife tayin etmeyip, bu işi ümmete bırakmışsa, Hz. Ebû Bekir'in de öylece bırakması beklenirdi. Fakat o, geride bıraktığı devletin ve müslümanların, her yönüyle hilafete en ehil kimse olarak gördüğü Hz. Ömer'e olan ihtiyacının idraki içerisinde hareket etti ve tamamen devletin menfaat ve maslahatını gözeterek onu atamada hiçbir mahzur görmedi. O, devletin istikbali için, Hz. Peygamberin yapmadığı birşeyi yaparken asla bunun bid'at olduğunu düşünmemekteydi. Zira, devletin maslahatı açısından, Hz. Peygamberin halife bırakmaması; Hz Ebû Bekir'in ise, Hz. Ömer'i tayini en uygun ve gerçekçi çözümlerdi. Burada Hz. Ebû Bekir'in, iki yılın sonunda daha realist olduğu, Hz. Peygambere ittibaya daha geniş bir perspektiften bakmaya başladığı söylenebilir. Şüphesiz onun anlayışında gözüken bu değişim ve gelişim, iki sene gibi kısa bir süre ve süreç içerisinde değişen şartların gerektirdiği bir durumdu.

Hz. Ebû Bekir'in, bu çeşit ictihadlarının oldukça az olmasının başlıca iki sebebi vardır:

a- Onun halifeliği ancak iki yıl sürmüştür. Dolayısıyla gerek devletin ve gerekse müslümanların içinde bulunduğu ortam, şartlar ve ihtiyaçlarında fazla bir değişiklik olmamıştır.

b- Ayrıca devlet, mürtedlere ve yalancı peygamberlere karşı savaşmaktan idari ve siyasî düzenlemelere pek fırsat bulamamıştır.

2- Hz. Ömer Dönemi (13-23/634-644)

Müslümanların ikinci halifesi olan Hz. Ömer; fıkhı, içtihadı, feraseti, basireti siyaseti ve adaleti ile tanınmaktadır. O kadar ki, Rasulullâh'ın sağlığında ortaya attığı bazı görüşleri, Yüce Allah'ın muvafakatına mazhar olmuş, bu ictihadında onu teyid eder mahiyette ayetler inmiştir. [285] Dirayeti kadar cesareti de Hz. Ömer'in, hem Rasulullah hayatta iken, hem de Hz. Ebû Bekir döneminde, çeşitli konularda ictihad ettiği bilinmektedir. [286] Esasen sahabe arasında fıkhın kaynağının belli kimseler olduğu hatırlatılmakta ve onların önderi ve hareket noktasının da Ömer b. el-Hattab olduğunu söylenmektedir. [287]

Karşılaştığı yeni meseleler hakkında ictihad ederken Hz. Ömer'in; Hz. Ebû Bekir'in yöntemini izlediği, Kur'ân'da ve sünnette bir çözüm bulamadığı zaman, o hususta Hz. Ebû Bekir'in verdiği bir hüküm varsa onu aldığı, yoksa sahabenin alimlerini toplayıp onlarla istişare ettiği, ortak görüşe vardıklarında ise onunla hükmettiği ifade edilmektedir. [288]

Hz. Ömer'in, Ebû Musa el-Eş'ari'ye [289] ve Kadı Şurayh'a[290] yazıp gönderdiği haber verilen ve Kur'ân ve sünnetten sonra benzer durumlar arasında kıyas yapmayı, ictihad

etmeyi tavsiye eden mektupları, onun ictihad metodunu göstermesi bakımından önemlidir.[291] Her ne kadar bu mektuplarla ilgili rivayetlerin sıhhati konusunda birtakım endişeler ve tartışmalar mevcut[292] ise de, rivayetlerin muhtevasının, Hz. Ömer'in normal durumlarda ictihad ederken izlediği metod ile örtüştüğünü söyleyebiliriz.
Gerçekten Hz. Ömer, gerek bazı nassların anlaşılması ve uygulanmasında gerekse hakkında nass olmayan yeni meselelerin çözümünde Hz. Ali ve Zeyd gibi müctehid sahâbîleri çağırır, onlarla istişare ederdi. Hatta Şa'bi'nin (ö. 103) dediğine göre o, kendisine arzedilen bir dava üzerinde bazen bir ay düşünür, ashabıyla istişare ederdi. [293] Bu tür meselelerin aydınlatılmasında sahabe ile müşavere ve münazara yaptığı içindir ki, doğusundan batısına kadar, dünyanın birçok bölgesinde, Hz. Ömer'in hüküm ve fetvalarının birçoğuna uyulmaktadır. [294]
Ayrıca Hz. Ömer'in ictihad metodunda, hal ve şartların değişmesine, genel maslahatlara, zaruri hallere vb. itibar ettiği de bilinmektedir.[295] Maslahatı esas alarak ictihad eden, fetva veren başka sahâbîler var ise de, Hz. Ömer onların başında yer almaktadır. Ömer, devlet işleri ile ilgili hakkında nass bulunmayan idâri meselelerde maslahata göre ictihad yaptığı halde, hakkında Kur'ân veya sünnetten bir nass bulunmayan yargı ile ilgili davalarda kıyas cihetine gidilmesini emrederdi.[296] Hatta Şiblî, daha da ileri giderek, "Hz. Ömer'in dini emirleri izah konusunda istinad ettiği esas, onları aklî maslahatlara istinad ettirmektir" demektedir. [297]
Ancak burada hemen belirtelim ki, Hz. Ömer maslahatı esas alırken, kendi hevasına ve indî görüşüne itimat etmediği gibi, normal şartlarda mevcut nasslara da muhalefet etmemiştir. O, ister özel olsun, ister genel olsun, maslahata dayanırken daima İslami teşrideki genel maksadlara başvurmuş, ancak bu iki maslahat birbiriyle çeliştiğinde, tereddüt etmeden genel maslahatı (kamu yararını) tercih etmiştir.[298]
Yüzölçümü 2.251.030 mil kareye ulaşan coğrafyasıyla[299] bünyesinde barındırdığı muhtelif dil, din, kültür ve medeniyetiyle, ya İslam'ı seçen ya da İslam devletinin otoritesini kabul eden milyonlarca yeni tebeasıyla Hz. Ömer ve devletin o oranda yeni meselelerle karşılaşması ve onlara çözümler üretmesi gayet tabiidir. İlerleyen zamana paralel olarak her geçen gün genişleyen İslam devleti, elbette beraberinde birçok yenilikleri, değişiklikleri ve gelişmeleri zorunlu kılıyordu.
"Hz. Ömer, daha önce alışık olmadıkları bu yeni durumlar karşısında, şeriatırn ruhu ve genel hedeflerinden ilham alarak medeniyet oluşturmaya ve alternati gelişmeler ortaya koymaya yöneldi. Ve neticede, müslümanları dini asıllarından uzaklaştırmadan, onların maslahatlarını gerçekleştirecek şekilde, siyasî, iktisadi, malî, içtimâi ve hatta teşrîî hayatlarına birçok gelişmeyi dahil etti. [300]
Gerçekten Hz. Ömer, Hz. Peygamber ve Ebû Bekir'in temelini attığı İslam devletini bina etmiş, geliştirmiş, siyasî, idarî, askerî ve hukukî teşkilatlanmasını tamamlamıştı. Bütün bu gelişmeleri kendi döneminde gerçekleştiren Hz. Ömer, İslam tarihinde, İslam kültür ve medeniyetinde daha önce emsali bulunmayan pekçok ilklere imzasını atmıştır. Nitekim onun bu ilkleri geçmişte [301]ve günümüzde birçok ilim adamının ilgisini çekmiş ve onlar "evâil ve "evveliyyât" türü çalışmalarında Hz. Ömer'e geniş yer vermişlerdir. Mesela günümüz araştırmacılarından Galib b. Abdulkâfî el-Kuraşî; İmam Muhammed b. Suud Üniversitesi Siyaset bölümünde hazırlamış olduğu Evveliyyâtu'l-Fârûk es-Siyasîyye [302] adlı yüksek lisans ve Evveliyyâtu'l-Fârûk fi'l-İdâreti ve'l-Kadâ [303] adlı doktora tezlerini tamamen Hz. Ömer'in ilklerine tahsis etmiştir.
Hz. Ömer'in içtihatları üzerine yapılmış çalışmalar arasında Ruvay'î b. Racih er-Ruhayli'nin Fıkhu Ömer b. el-Hattab adlı eseri [304]ile sahabeden ve seleften bazılarının fıkıhlarını ansiklopedik bir şekilde derleyen Muhammed Ravvâ Kal'acî'nin Mevsûatu Fıkh-i Ömer b. el-Hattâb adlı çalışmasını burada zikredebiliriz. [305] Hz. Ömer'in fıkhı ve ictihadları üzerine yapılmış olan zikrettiğimiz birkaç çalışma onun ilklerinin ve yeniliklerinin ne kadar fazla olduğu konusun da bize yeterince fikir vermektedir. [306]
Gerçekten de Hz. Ömer'in içtihadı yaklaşımlarını ibadet, muamelat ve ukubattan oluşan fıkhın her alanında görebilmekteyiz. Dolayısıyla burada biz, Hz Ömer'in söz konusu yaklaşımlarında riayet ettiği bazı hususlara kısaca işaret edip bir-iki misali hatırlatmakla yetineceğiz. Zira bu hususlar, çok değişik vesilelerle birçok müellif tarafından sık sık gündeme getirilmiştir. Daha sonra ise Hz. Ömer'in ibadetlerle ilgili bazı içtihadı yaklaşımlarını, yeniliklerini, değişikliklerini ele alacağız. Taabbudî olması hasebiyle içtihada büyük ölçüde kapalı olan ibadetler hakkında [307]Hz. Ömer'in yaklaşımlarının tespiti, onun diğer fikhî sahalarda ne denli rahat hareket edebildiğine dair bir fikir verecektir.
Önce Hz. Ömer'in ictihadlarında riayet ettiği hususların neler olduğunu hatırlatmamız yerinde olacaktır:
a- Birçok defa Hz. Peygamberin tatbikatından ziyade, onun o tatbikatta gözetmiş olduğu illetleri ve maksadları tespit etmeye çalışmış, değişen şartlar muvacehesinde geçmiş uygulamayı değil, illet ve maksadı esas alarak gâî yorumlar yapmıştır. Her ne kadar bu yorumlarda, Rasulullâh (s.a.v.)'ın tatbikatıyla, onun tatbikatı zahiren farklılık arzetse de, illet ve maksad aynı olduğu için her iki tatbikatın hedefi ve neticeleri birbiriyle örtüşmektedir. Mesela, müellefe-i kulûba zekat vermemesi, [308] hata ve şibh-i amd ile (kasıt olmaksızın) öldürmelerde diyet, katilin akrabaları olan âkileye yüklenirken, Hz. Ömer'in bunu divan ehline yüklemesi, [309] öldürdükleri bir kişiye karşılık öldüren grubu öldürtmesi [310] Onun gâi yorumlarla ortaya koyduğu icraat ve ictihadlardan sadece birkaçıdır.
b- Hz. Ömer, daha önce Hz. Peygamberin belli uygulamaları olan bazı konularda, maslahatı esas alarak farklı uygulamalar ortaya koyabilmiştir. Mesela, Hz. peygamber, Hayber arazisini, fetheden ashabı arasında taksim etmesine rağmen, Hz. Ömer'in Irak arazisini taksim etmeyip, müslüman nesiller için devamlı bir kaynağı olsun diye orayı sahiplerinin ellerinde bırakması ve araziye vergi koymayı daha uygun görmesi bu tür durumlardandır. Bu hususta İbn Kudame der: "Hz. Peygamberin Hayber'i taksimi İslam'ın başlangıcında ihtiyacın çok olduğu bir zamandaydı ve bunda ümmetin maslahatı vardı. Daha sonra ise bu maslahat, arazinin ellerinde bırakılması şeklinde belirginleşti ve bunun yapılması icab etti. [311]
Aynı şekilde Hz. Peygamber, belli şartlar dahilinde Yahudilerin yurtlarında kalmalarına müsade ettiği halde, Hz. Ömer'in onları Arap Yarımadasından sürmesi ile, [312] halife seçimini, belirlediği şuraya tevdi etmesi de bu cümledendir. [313]
c- Hz. Peygamberin uyguladığı veya uygulanmasını istediği bazı hususları, daha büyük mefsedete yol açması yada bunun ihtimal dahilinde bulunması sebebiyle Hz. Ömer bazen tehir ederken, bazen de tamamen terk edebilmiştir. Hatta muhtemel zararlarını göz önünde bulundurarak sedd-i zeria kabilinden olmak üzere [314] bazı mübahları da yasaklamıştır. Mesela, savaş esnasında suç işleyenlere, düşmana iltihak edebilir endişesiyle hadlerin uygulanmasını nehyetmiş.[315] Ehl-i Kitaptan olan hanımlarla evlenmeyi yasaklamıştır. [316]
d- Zaruret prensibinden hareketle, normalde uygulanması gereken bazı hükümleri uygulamamıştır. Kıtlıkta veya açlıktan dolayı hırsızlık yapan kimselerin ellerini kesmemesi, [317] ödeme gücü olmayan zimmîleri cizyeden muaf tutması, hatta onlara beytulmaldan yardım etmesi gibi. [318]
e- Ortam ve şartlarda meydana gelen değişikliklere riayet etmiş, bunun tabii bir sonucu olarak da bazı farklı uygulamalara ve değişikliklere gitmiştir. Mesel onun pazarda satılan bazı malların fiyatlarında, [319] bazı cezalarda, [320] cizyeler de, [321] diyetlerde [322] ve sadaka nisabındaki miktarlarda [323] özellikle malların azlığma çokluğuna bağlı olarak kıymetlerinde gerçekleşen değişikliklere uygun olarak birtakım düzenlemeler ve değişiklikler yapması böyledir.
f- Bazen de kolaylaştırma prensibinden hareketle, gerekli durumlarda toleranslı uygulamalar cihetine gitmiştir. Cizyeleri bölgelere ve insanların maddi durumlarına göre takdir etmesi, [324] âkıleye, diyeti üç senede ödeme imkanı tanıması, [325] bu yaklaşımın en güzel misallerindendir.
g- Cemiyet için mahzurlu olan bazı davranışların yayılmasını önlemek, hatta bunların önünü kesebilmek için bazı cezaları artırmış ve daha şiddetli te'dip ve ta'zir cihetine gitmiştir. Mesela bir defada telaffuz edilen üç talakı, üç ayrı boşama olarak onaylaması, [326] iddet müddeti içerisinde evlenenlerin nikahlarını feshedip ebediyyen yasaklaması, [327] yalancı şahitlere tazir cezası uygulaması, [328] içki içenlerden bazılarını sürgün etmesi gibi. [329]
h- Hz. Ömer'in, her geçen gün büyüyen devletin ve çoğalan halkın en güzel bir şekilde idare edilebilmesi için ordu, yönetim, hukuk, ticaret vb. birçok alanlarda yeni yapılanmalara gitmesi, yeni teşkilatlar kurması da ilk defa ihdas ettiği yeniliklerdendir. Hz. Peygamberin Medine'ye hicretini başlangıç olarak alan kamerî sisteme dayalı hicrî takvimi oluşturması, [330] sınırlarda kışlalar ve karakollar kurması, vilayetlerde 4000 kişilik daimi askerî garnizonlar oluşturması, zorunlu askerlik uygulaması, düzenli yedek kuvvetler oluşturması, ordu için divan, derece ve rütbeler oluşturması, [331] Beytulmalı (hazineyi) kurup geliştirmesi , ilk divanları oluşturması, [332] ticaret vergileri alması, [333] devleti eyaletlere ayırıp şehirleri planlaması,[334] posta teşkilatını geliştirmesi,[335] Mescid-i Nebevî'yi genişletmesi ve bunun için etraftaki bazı evleri istimlak etmesi, mescidin zeminine taşlar döşetmesi, kandillerle aydınlatması, kokulaması, [336] mahkemelerin kurulması, hakimlerin tayini, maaş bağlanması, [337] kadastro faaliyetleri, nüfus sayımı, polis idaresinin tesisi, Mekke Medine arasında yolcular için ve muhtelif şehirlerde misafirler için misafirhaneler kurması, mekteplerin tesisi, muallimlere maaş tahsisi, evkaf sisteminin tesisi, camilerde vaaz etme âdetinin tesisi, imamlara ve müezzinlere maaş vermesi, Küfe, Basra, Musul, Fustat gibi şehirleri tesis etmesi [338] gibi daha birçok gelişme ve yenilik [339] Hz. Ömer'in idari ve siyasi ictihad ve icraatları arasındadır.
Sağlıklı bir zemine ve altyapıya sahip olan her sistem elbette zaman, mekan ve şartların tabii sonucu olan gelişmelere paralel olarak kendisini geliştirecek ve yenileyecektir. Kaynağını vahyden alan, evrensel ve dinamik olan bir dine dayanan böyle bir devlet idaresinin statik olması zaten düşünülemezdi. Dolayısıyla Hz. Ömer bunlara kendi dehasını da katarak bu gelişmelere imzasını atarken elbette Kur'ân ve sünnetin ruhuyla hareket etmiş ve bunlar hiçbir sahâbi tarafından bid'at ya da sünnete muhalefet olarak algılanmamıştır.
Şimdi Hz. Ömer'in ibadetlerle ilgili bazı yeni uygulamalarına geçebiliriz:

a- Teravih Namazını Cemaat Haline Dönüştürmesi

Hz. Aişe'nin anlattığına göre Rasulullâh (s.a.v.) bir ramazan gecesi namaz kılmış, o namazı orada bulunanlar da kılmışlar, ikinci gece kıldığında halk biraz çoğalmış, üçüncü veya dördüncü gece halk daha da çoğalıp mescidi doldurmuşlar, Rasulullâh'ı beklemişler, ancak bu kez o, onların yanına çıkmamıştı. Sabah namazını kılınca Hz. Peygamber onlara; *"Sizin bu gece yaptıklarınızı gördüm. Fakat yanınıza gelmeme, bu namazın üzerinize farz kılınmasından korkmam engel oldu"* açıklamasını yapmıştı. [340]
Ebû Hureyre'nin beyanına göre, Rasulullâh (s.a.v.) kesin olarak emretmeksizin ramazan gecelerini ihya etmeye teşvik ediyordu. Rasulullâh vefat ettiğinde durum böyleydi. Hatta Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in hilafetinin başına kadar böyle devam etti. [341] Ata'nın (ö. 114) naklettiğine göre, Rasulullâh (s.a.v.) döneminde, halktan bir grup orada, diğer grub burada olmak üzere ayrı ayrı kılıyorlardı. İnsan laro tek bir imamın arkasında ilk toplayan Hz. Ömer oldu. [342] Hz. Ömer'in böyle bir karan nasıl aldığını Abdurrahman b. Abd el-Kariyy[343] şöyle anlatmaktadır. "Ramazanda Ömer b. el-Hattab ile (bir gece) mescide gittik. Baktık ki insanlar darmadağınık namaz kılıyorlar, kimisi yalnız başına kılıyor, kimisi bir gruba kıldırıyordu. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Vallahi onları tek bir imamın arkasında toplasam daha ideal (emsel) olacağı kanaatindeyim" dedi ve onları Ubey b. Ka'b'in arkasında topladı. Sonra onunla bir başka gece daha çıktım, insanlar namazı imamlarıyla birlikte kılıyorlardı. Onların bu halini gören Hz. Ömer: "Bu ne güzel bir bid'at (yenilik) oldu. Fakat şimdi uyuyup, gecenin sonunda kalkıp kılanlarınki, şu anda kılanlarınkinden daha faziletlidir" dedi. Çünkü o insanlar, bu namazı gecenin evvelinde

kılıyorlardı."[344] Zikrettiğimiz bu rivayeti aynı sened ve metin ile Buhârî'de, bazı farklılıklarla da Abdurrazzak ve İbn Ebi Şeybe'nin Musanneflerinde bulmaktayız. [345]
Burada yukarıdaki rivayetlerde anlatılan Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'in teravih uygulamaları üzerinde duracağız. Hz. Peygamberin bu namazı birkaç kez kılıp, sonra terki nasıl değerlendirilecektir?
Teravih namazını sünnet-i müekkede olarak değerlendiren Ebû Hanife (ö. 150), Hz. Ömer'in bu uygulamayı kendiliğinden ortaya atmadığını, bu hususta bir bid'at işlemediğini, onun ancak nezdinde bulunan bir asıl veya Rasulullâh'tan gelen bir ahite dayanarak bunu emrettiğini söyler. Nitekim, Hz. Ömer'in bu yeni bir uygulama ile insanları Ubey b. Ka'b'ın arkasında topladığında, cemaat olarak Hz. Osman, Ali, İbn Mes'ûd, Abbas ve oğlu, Talha, Zubeyr, Muaz, Ubey ve Muhacirler ve Ensar'dan birçok sahabe namaz kılmış, onlardan hiçbiri ona karşı çıkmamış, bilakis ona yardım etmişler, uygun görmüşler ve bunu emretmişlerdir. [346] Hz. Peygamberin teravihi tatbik ve teşviki ile ilgili yukarıda naklettiğimiz Hz. Aişe ve Ebû Hureyre hadislerini zikrettikten sonra İbn Abdilberr (ö. 463) şöyle der: "Bunlardan anlaşılmaktadır ki, ramazanın kıyamı (teravih namazı) Hz. Peygamberin sünnetlerinden bir sünnet olup, ona teşvik ve terğib edilmiştir. Hz. Ömer ise, ancak Rasulullâh (s.a.v.)'ın arzuladığı ve hoşnut olduğu bir uygulamayı ortaya koymuştur. Hz. Peygamberin bu namaza devam etmesine ise sadece, ümmetine farz kılınması korkusu mani oldu. Çünkü o, müminlere karşı çok şefkatli ve merhametli idi. Rasulullâh'ın bu durumunu bilen Hz. Ömer, kendi zamanında farzlarda herhangi bir artma veya eksilmenin söz konusu olamayacağını bildiği içindir ki, o namazı yeniden ikame ve ihya ederek emretti. Bu, hicretin 14. senesinde, onun hilafetinin başında gerçekleşti." [347]
Teravih namazının mescitlerde cemaatle kılınmasını mendup bid'atler kategorisinde inceleyen Şâtıbî (ö. 790) de, Hz. Peygamberin tatbikatını anlatan Ebû Zerr ve Aişe hadislerini naklettikten sonra şu açıklamayı yapar: "Bu hadiste, onun sünnet olduğunu gösteren hususlar vardır. Çünkü Hz. Peygamberin ilk önce onlara namaz kıldırması, Ramazanda teravihin mescitte kılınmasının sahih olduğuna bir delildir. Ama onun farz kılınması korkusuyla daha sonra mescide çıkmaktan imtina etmesi, onun bundan mutlak olarak imtina ettiğini göstermez. Çünkü Hz. Peygamberin zamanı, vahy ve teşri zamanı idi ve insanlar bununla amel ettikleri zaman ona vahyin gelmesi mümkündü. Fakat Rasulullâh (s.a.v.)'in vefatıyla teşri (olabilme) illeti yok olunca durum tekrar aslına dönmüştü. [348]
Hz. Ömer'in onu bid'at diye isimlendirmesine gelince, bu, Rasulullâh (s.a.v.)'ın bunu terketmesi ve durumun zahiri itibariyledir, yoksa manası itibarıyla değildir. Nitekim Hz. Ömer, taaccüp sıygasının gerektirdiği, övgüyü ifade eden "nı'me = ne güzel oldu" kelimesini kullanmakla, bu işin güzel olduğunu vurgulamıştır." [349]
Leknevî'nin de dediği gibi, Hz. Ömer onu lügat anlamı itibariyle bid'at olarak isimlendirmiştir. Çünkü onun ortaya koyduğu bu uygulama, ne Hz. Peygamber ve ne de birinci halife döneminde vardı. Bunun içindir ki Hz. Ömer buna 'ne güzel oldu' lafzıyla işaret ederek şunu demek istemiştir: "Bizim ortaya koyduğumuz bu uygulama, şer'î anlamda bir bid'at değildir ki güzel olmasın. Aksine bu lügat anlamı itibarıyla bid'at olsa da, şer'î anlamda bir sünnettir. [350] Zira Hz. Peygamber bazı geceler bu namaza cemaatle birlikte devam etmişti. Şayet farz kılınma korkusu olmasaydı, o, buna mutlaka devam edecekti. Dolayısıyla bu, hükmen devam ettiği fiillerden oldu. Hükmen devam ettiği davranışlar ise sünnettir. Nitekim Raşid Halifeler de teravihin cemaatle kılınmasını emretmişler, erkekler ve hanımlar için ayrı imamlar tayin etmişler, bundan hoşnut olmuşlardır." [351]
Aslında Hz. Ömer, o insanların mescidde tek tek veya gruplar halinde namaz kıldıklarını görünce, isabetli olarak Hz. Peygamberin devam etmesine mani olan sebebin ortadan kalktığını, ve şayet onlar bu şekilde devam ederlerse, zamanla bu mübarek ayı ihya konusunda gevşeyebilecekleri düşündü. Ayrıca o, onları tek bir cemaat yapmanın, mesaj (kelime) ve safların birliği tevhidi cümlesinden olacağının bilincindeydi [352]ve bu doğrultuda hareket etmeyi daha yararlı ve daha güzel buldu. Onun bu konuda gözettiği maslahatın ise; kalplerin ve mesajın birliğini temin ve çok sayıda cemaatin oluşturacağı kargaşayı engellemek olduğu açıktır. [353]
Burada Hz. Ömer'in bu yeni uygulamasının anlaşılmasına yardımcı olacağını zannettiğimiz Ebû Umame el-Bâhilî'nin (ö. 81) şu değerlendirmesi de dikkat çekicidir. Said b. Mansur'un rivayet ettiğine göre o bir defasında şöyle demiştir: "Size farz kılmadığı halde, Ramazan ayı kıyamını (teravih namazını) ihdas ettiniz. Oysa Allah size ancak orucu farz kıldı. Madem ki bunu yaptınız, artık kılmaya devam edin, terketmeyin. Çünkü İsrail Oğulları'ndan bazı insanlar, Allah'ın kendilerine farz kılmadığı halde, Allah'ın rızasını gözeterek bazı ibadetler ihdas ettiler, sonra da ona hakkıyla riayet etmediler. İşte Allah bu amelleri terketmeleri sebebiyle onları eleştirmiş ve şöyle buyurmuştur:
"Onların ihdas ettiği ruhbanlığa (gelince); onu üzerlerine biz farz kılmadık. Ancak (onlar bunu sırf) Allah'ın rızasını kazanmak için yaptılar, fakat buna hakkıyla da riayet etmediler. Biz de içlerinden iman edenlere mükafatlarını verdik. Onlardan birçoğu ise (doğru yoldan) çıkarlardı." [354]
Şâtıbî'nin de belirttiği gibi, "Ebû Umame bu konuda Hz. Ömer'in uygulamasına itibar etmiş, onun "bid'at" diye isimlendirmesine uyarak bunu 'ihdas' olarak nitelendirmiş, sonra da mezkur ayete dayanarak bu amele devamı emretmiştir gayet bu gerçek anlamda bir bid'at olsaydı, o bundan mutlaka nehyederdi." [355]
Buraya kadar zikrettiğimiz rivayetlerden ve yorumlardan kısaca şu neticelere varmamız mümkündür:
Hz. Ömer, teravih namazının bir imam arkasında cemaat halinde kılınması talimatını verirken, aslında yeni bir ibadet vaz'etmiş ya da bir ibadet tarzı ihdas etmiş değildir. Onun yaptığı; Hz. Peygamberin rağbet ettiği, bağlayıcı olmaksızın teşvik ettiği, mescidinde hazır bulunan bazı ashabıyla bizzat birkaç gece de olsa tatbik ettiği, devam etmek istediği halde, farz kılınması -veya bağlayıcı bir sünnete dönüşmesi- korkusuyla terkettiği bir amelin, terk sebebinin zail olması neticesinde, Hz. Peygamberin maksadı doğrultusunda yeniden ihyası ve bunun İslam'ın tevhid ilkesine, cemaat anlayışına uygun olarak organizeli bir şekilde ifası biçiminde değerlendirilebilir.
Hz. Ömer, mescitte tek tek veya grublar halinde kılman bu namazı, tıpkı farz namazlardaki gibi tek imam arkasında bir cemaate dönüştürmekle, Hz. Peygamberin uygulamasından birkaç sene sonra ilk defa yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Aslı ve özü itibarıyla Hz. Peygamberin tatbikatında mevcut olan teravih namazına, Hz. Ömer tarafından vakit, rekat ve cemaat itibariyle bazı yenilikler kazandırdığı da malumdur. Öyle ki, bizzat Hz. Ömer kendisi bu uygulamasını 'ne güzel bir bid'at' diye nitelendirmiştir. Onun bu sözünü 'ne güzel adet oldu' şeklinde terceme eden Kamil Miras'ın dediği gibi, Hazreti Faruk'un vaz edilen bu adet-i müstahseneyi bid'at yadetmesi, bu namazın ne asr-ı saadette, ne de Hz. Ebû Bekir zamanında cemaatle kılınmasına devam edilmemiş ve gecenin evvelinde kılınmış olmasına ve aded-i rekaatının en sahih rivayete göre ziyade edilmiş bulunmasına [356] mebnidir. [357]
Hz. Ömer, erkeklere ayrı, hanımlara ayrı imam tayin etmiş ve teravihin mescitlerde tek cemaatle kılınması talimatını diğer bölgelere de göndermiş olmasına rağmen, [358] kendisi başta olmak üzere, bazı sahâbîlerin, bu cemaate iştirak etmedikleri anlaşılmaktadır. Bunun sebebi ise onların teravih namazını evde ve gece yarısından sonra kılmayı daha faziletli görmeleridir. [359]
Hz. Ömer'in topladığı cemaate bazı sahâbîler katılmamışlarsa da, onun bu uygulamasını sünnete muhalif bir bid'at olarak da görmemişler ve buna karşı çıkmamışlardır. Bu hususla ilgili olarak, Hz. Ömer'in kendi ifadesi ve Ebû Umame'nin mezkur sözünden başka herhangi bir itiraza rastlayabilmiş değiliz. Bundan anlaşılıyor ki, Ubey b. Ka'b'ın arkasında saf tutan pekçok sahâbî, Hz Ömer'in bu uygulamasını tasvip etmişler, bunu memnuniyetle kabul edip öylece devam ettirmişlerdir. Hz. Ömer ve Ebû Umame, her ne kadar bid'at ve ihdastan söz etmişlerse de uygulamayı güzel görüp, kılınmasını tavsiye etmeleri, onların bu ifadeleri sözlük anlamı itibarıyla kullandıklarını gösterir.

b- Atlardan Zekat Alması

Hz. Peygamberin;
"Sahip olduğu kölesi ve atı sebebiyle müslümanın zekat ödeme yükümlülüğü yoktur" [360]buyurduğu ve atı bulunan sahabilerden zekat almadığı bildirilmektedir. [361]Bu tatbikatın Hz. Ebû Bekir döneminde de devam ettiği ve ilk defa Hz. Ömer tarafından atlardan zekat alındığı anlaşılmaktadır.
Malik'in, Süleyman b. Yesar'dan naklettiği bir haberde, Şam'lıların Ebû Ubeyde b. Cerrah'a 'Bizim atlarımızdan ve kölelerimizden zekat al' dedikleri, onun bunu kabul etmeyip Hz. Ömer'e sorduğu, onun da kabul etmediği, ancak aynı talep ve yazışmanın bilahare tekrarlanması üzerine Hz, Ömer'in Ebû Ubeyde'ye cevabî yazısında "Eğer istiyorlarsa onlardan bu zekatı al ve kendi (fakir)lerine çevir, kölelerini de nzıklandır!" şeklinde talimat verdiği vurgulanmaktadır. [362]
Abdurrazzak'ın bu konuya ilişkin haberi daha detaylı bilgiler vermektedir. Ma'mer'in Ebû İshak'tan rivayet ettiğine göre Şamlılar Hz. Ömer'e gelip "Bizim mallarımız sadece atlar ve kölelerdir, bizden de zekat al' demişler, Hz. Ömer önce, "Benden önceki dönemde (uygulaması) olmayan birşeyi almak istemem" demiş, sonra sahabe ile istişare etmişti. Hz. Ali: "Şayet bu gönül rızasıyla ise ve senden sonra da alınacak bir cizye olmayacaksa, onlardan zekat alman güzel olur" demiş, bunun üzerine Hz. Ömer hem attan, hem de köleden her sene için on dirhem almış, her bir at için ayda on cerib [363]her köle için de ayda iki cerib yiyecek tahsis etmiştir.[364]
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber ve Ebu Bekir döneminde tatbik mevkiine konulmayan bir konuda, onların uygulamasından farklı bir tasarrufta bulunma hususunda tereddüt eden ve önceleri Şam'lıların teklifini reddeden Hz. Ömer, bilhare sahabe ile istişare etmiş ve bunlardan zekat alınmasının uygun olacağım vunan Hz. Ali'nin görüşünü benimsemiş ve uygulamaya koymuştur. [365]
Her iki rivayetten de anlaşıldığı gibi, teklif Şam'lı at ve köle sahiplerinden gelmiş Hz. Ömer onların ısrarı üzerine, ama yine onların isteğine bırakarak bunu kabul etmiş ve onlar için zekatı on dirhem olarak belirlemiştir. Bu aşamada Şam'ıların verdikleri bu meblağ, zekattan çok, kendi arzularıyla verdikleri tasadduk veya infak niteliğini taşımaktadır. [366]
Ancak daha sonra gerçekleştiği belirtilen [367]Abdurrazzak'ın rivayet ettiği şu hadise, Hz. Ömer'in kanaatinin değiştiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ya'la b. Umeyye'nin kardeşi Abdurrahman b. Umeyye, Yemen'li bir adamdan yüz genç deve karşılığında bir kısrak almıştı. Ancak satıcı pişman olmuş ve Hz. Ömer'e gelerek, 'Ya'la ve kardeşi benim kısrağımı gasbetti' diye şikayet edince, Ya'la'yı çağırıp, meseleyi ondan da dinledikten sonra kısrağın fiyatına şaşıran Hz. Ömer, "Gerçekten at sizin nezdinizde bu kadar ediyor mu? Şimdiye kadar bir atın bu meblağa ulaştığını bilmiyordum!" dedikten sonra; "Kırk koyundan bir koyun alıyoruz da, bu atlardan birşey almayacak mıyız? Her bir attan bir dinar al!" diye emretti. Böylece atlara birer dinar (zekat/ vergi) belirledi. [368]
Karadavi'nin de altını çizdiği gibi, Hz. Ömer ile Ya'la arasında gerçekleşen bu kıssa zekat konusunda oldukça önemlidir. Çünkü Hz. Ömer'in söz konusu tasarrufu göstermektedir ki, kıyas ve ictihad bu alanlara dahi girebilmekte, Hz. Peygamberin bazı mallardan zekat almış olması, onlara mümasil başka mallardan da alınmasına engel teşkil etmemekte, belli bir ekonomik değeri olan ve üreyen hangi mal olursa olsun zekat için bir kaynak olması gerekmekte ve nassın olmadığı yerde nisap miktarlarının tespiti bile aynı şekilde içtihada boyun eğmektedir. [369]Bir başka husus da Hz. Ömer'in bu kıssada hiç kimseyle istişare etmeksizin, sadece o iki şahsı dinledikten sonra kanaatini oluşturması ve valisine derhal her at için bir dinar almasını emretmesidir. [370]
Karadavi daha sonra Hz. Peygamberin atlardan zekat almayı, ümmete ve yöneticiye genişlik olsun diye kasten terkettiğini, bunu emredip yasaklayan, bağlayıcı kıldığı kadar affedebilen bir yönetici vasfıyla ve o dönemde ümmetin veletin maslahatının gerektirdiğine uygun olarak yaptığını belirtir. Ona göre Hz. Peygamberin atlardan zekatı affetmesi de bu kısma girer. Hz. Peygamber bununla o dönemde cüz'i bir maslahatı gerçekleştirmek istemiştir ki, o da; at edinmeye ve cihad için onları kullanmaya teşviktir. Burada Hz.

Peygamberin affedip geçmesi, ancak istenilen hususlar için söz konusudur. Yine, bazı alimlerin dediği gibi bu hususta yetki Hz. Peygambere ve ondan sonraki adı yöneticilere bırakılmıştır. Onlar, atların zekatı gibi konularda, alırken ya da affederken, genel maslahatın gerektirdiği durumlara bakmalıdırlar. [371]
Nitekim gerek Hz. Ali'nin, [372] gerekse Hz. Muaviye'nin kendi dönemlerinde atlardan zekat almamaları, yukarıdaki kanaati desteklemektedir. Abdurrazzak'tan az önce naklettiğimiz rivayetin devamında, "Muaviye dönemine gelince o at ve kölelerden aldığı ile onlara verdiğini hesapladı. Neticede onlara verdiğinin, aldığından daha fazla olduğunu görünce onları terketti, onlardan ne aldı, ne de verdi" [373]denilmektedir.
Şu halde Rasulullâh (s.a.v.) atlardan zekatı açıkça nefyetmediği gibi, tam açık bir şekilde de onu farz kılmamıştır. Ebû Hureyre'nin naklettiği "Kölesi ve atında müslümana zekat yoktur" hadisi, Zeyd b. Sâbit'ten rivayet edilen ve İbn Abbas'tan sahih olarak gelen rivayetlerde olduğu gibi [374]insanın bindiği ve cihad için kullandığı atlara delalet etmektedir. Yani bundan kendisine hizmet eden kölesi ile, bindiği ve cihada iştirak ettiği atı anlaşılmaktadır. [375]
"Hz. Ömer devrinde atlara da zekat konulmakla, zekat matrahı olacak mallara sanki "iktisadi değer taşıyan her mal" gibi bir kapsam verilmiştir. Bu ve benzeri uygulamalar. Hz. Peygamber tarafından belirlenen zekat (ya da vergi) matrahlarının sınırlayıcı olmadığını gösterir ve konuya bir esneklik getirir. Eğer ileride daha başka iktisadi değer taşıyan mallar ortaya çıkarsa -ki çıkmıştır- bunlara da zekat konulacağına delalet eder." [376]
Kanaatimizce Hz. Ömer bu uygulamasında her ne kadar Hz. Peygamber ve Ebû Bekir'in atlardan zekat almamaları sebebiyle önceleri biraz tereddüt etmişse de, atların kendisini şaşırtacak derecede değer kazandığını öğrenir öğrenme? mal sahipleri arasında adaletin tesisini ve fakirlerin maslahatını gözeten bir yönetici olarak idâri takdir hakkını kullanmış ve kıyas yöntemiyle böyle bir ictihad ortaya koymuştur. Elbette Hz. Peygamberin dönemi ile Hz. Ömer dönemi arasında atların kıymetleri, hangi amaçlarla kullanıldıkları vb. hususların değişmesi, bağlı olarak uygulamanın da değişmesini gerektirmiştir.

c- Irak'lılar İçin Mikat Mahalli Belirlemesi

Kaynaklarımızın naklettiğine göre Hz. Peygamber, Medine'liler için Zu'l-Huleyfe'yi' Suriye'liler için Cuhfe'yi, Necd ahalisi için Karn'ı, Yemen'liler için de Yelemlem'i ihrama giriş yerleri olarak belirlemiştir.[377]
Hz. Ömer zamanında tesis edilen Basra ve Küfe şehirlerinde yaşayan müslümanlar, kendisine müracaat ederek Hz. Peygamberin Necd halkı için Karn bölgesini mîkat yeri olarak tespit ettiğini, ancak bu bölgenin kendilerine uygun olmadığını; lüzumsuz yere yollarının uzadığını, bunun ise ibadetlerinin ifasında meşakkate sebep olduğunu dile getirdiler. Onların bu mazeretlerini haklı ve gerekçelerini meşru gören Hz. Ömer'in kendilerine uygun olan Zâtu'l-Irk'i mîkat mahalli olarak belirledi ve "Öyleyse mîkatte siz de Karn ile aynı paralel de bulunan bir yeri esas alın" dedi ve arkasından Zatu Irk'ı onlar için mikat mahalli olarak belirledi. [378]
Kal'aci'nin dediği gibi, Hz. Ömer. Rasulullâh'ın belirlediği mikat yerlerinin, yalnızca zikredilen bu yerlere münhasır olmadığını bu yerlerin sadece Harem bölgesinin sınırlarından ibaret olduğunu anladı ve ihram bölgesinin sınırlan çizildikten sonra, hacı için bu hudutlar üzerinden herhangi bir noktadan girmesinin caiz olduğunu düşündü. Dolayısıyla Iraklıların yolu üzerindeki mikat mahallerinin hizasını onlar için mikat mahalli olarak belirledi. [379]
Zat-ı Irk'ın bizzat Hz. Peygamber tarafından belirlendiğini bildiren Ebû Davud'daki iki hadisin [380] sıhhati ise, birçok alim tarafından tartışılmış, hatta İmam Şafii İbn Huzeyme ve İbnu'l-Munzir, "Hz. Peygamberin Zat-ı Irk'ı mikat yeri olarak belirlediğine dair sabit bir hadis yoktur" demişlerdir. [381]
Aynı şekilde Müslim'de yer alan Câbir b. Abdullah hadisi de [382] ravinin "Sanırım o bunu Hz. Peygamberden merfu olarak rivayet ediyordu" şeklinde şüphe ifade ettiği için tenkid edilmiştir, [383]
Zikrettiğimiz bu rivayetlerden dolayı alimler, Zat-ı Irk'ın Hz. Peygamber tarafından mı, yoksa Hz. Ömer'in içtihadıyla mı belirlendiği konusunda ihtilaf etmişler, cumhur ikincisini daha sahih görmüştür.[384]
Bütün bu tartışılan rivayetlerin karşısında ise Buhârî ve Ahmed'in Hz. Ömer'den rivayet ettikleri şu haber işin gerçek yönünü ortaya koymaktadır: "Hz. Peygamber, Karn'ı Necid ahalisi için, Cuhfe'yi Suriye halkı için, Zu'l-Huleyfe'yi de Medine'liler için mikat yeri olarak belirledi. Ben bunu Hz. Peygamberden işittim. Ayrıca bana Hz. Peygamberin Yemen'liler için de Yelemlem'i söylediği ulaştı. İbn Ömer'e Irak hatırlatıldığında ise o, "O gün Irak (ta yaşayan müslüman) yoktu ki!", "İnsanlar, Zât-ı Irk'ı Kam'a kıyas ettiler" cevabını vermiştir. [385] Genellikle lafzı ve harfi ittiba eğilimi ile tanınan İbn Ömer'in meseleyi aklî ve tarihî açıdan ele alarak böylesi bir tahlil ve tenkit yöntemini tercih etmesi şaşırtıcı olduğu kadar, takdire şayandır da.
Netice itibarıyla biz, Zat-ı Irk'ın Hz. Peygamber tarafından değil, Hz. Ömer tarafından, onun kıyas ve içtihadıyla belirlendiği kanaatindeyiz. Hz. Ömer'in Zat-ı Irk'ı ihdas ettikten sonra, sahabe bununla amel edegelmiştir. Onun bu uygulaması, mikat yeri olmayan kimselerin, bu beş mikat yerinden birinin hizasına gelince ihrama girebileceğine bir delil teşkil eder. Şüphe yoktur ki bu beş mikat yeri Harem bölgesini kuşatmaktadır. [386]
Bu yeni uygulamasıyla Hz. Ömer, Hz. Peygamberin belirlediği yerleri değil, oraların kuşattığı Harem bölgesinin alanını esas almış, adı geçen yerleri, sadece bu bölgenin beş sınır noktası olarak görmüştür. Dolayısı ile onun için sınır noktalan değil, o noktaların çevirdiği Harem bölge önemlidir. Bu sebepledir ki Iraklıların müracaatını, Hz. Peygamberin gözettiği maksada ve onların maslahatına uygun görmüş, içtihadıyla onlar için Zat-ı Irk'ı belirlemiştir.

d- Temettü Haccını Yasaklaması

Bilindiği gibi Rasulullâh (s.a.v.) yalnız bir defa haccetmiştir. "Veda haccı" diye de tavsif edilen bu hacca binlerce sahâbî katılmış olmasına rağmen, onun hangi çeşit hac yaptığı konusunda ihtilaflı birçok rivayet gelmiştir. O kadar ki, kimi sahâbîler onun hacc-ı ifrad, kimisi hacc-ı kıran, kimileri de hacc-ı temettü yaptıg'nı rivayet etmişlerdir. [387] Biz bu ihtilafların belli başlı muhtemel sebeplerinin şunlar olduğunu sanıyoruz:
a- Hz. Peygamberin; niyetinin, uygulamasının ve temennisinin farklı olması,
b- Yer, zaman ve şahsa dayalı olarak müşahede ve algılama farklılıkları, [388]
c- Yine buna bağlı olarak özet veya detaylı anlatım farkları, [389]
d- Haccın umreye feshi ile, temettü haccının birbirine karıştırılması, [390]
e- Temettü haccı ile, kıran haccının birbirine karıştırılması [391]
f- Mut'a nikahı ile, mut'a haccının birbirine karıştırılması, [392]
g- Kavilerden kaynaklanan vehmler ile farklı tevillerin rivayetlere yansıma [393]
Bu farklı rivayetler arasından Hz. Peygamberin haccının şu şekilde cereyan ettiği kanaatini taşıyoruz:
Hz. Peygamber, ashabıyla birlikte, hicretin onuncu yılında, yalnızca hacc(-ı ifrad) yapmak üzere yola çıkmıştı. [394] Şerif denilen yerde, ashabından beraberinde kurbanı olmayanların, isterlerse umre yapabileceklerini hatırlatmıştı. [395] Mekke'ye vardıklarında ise, kurbanı bulunmayanlara umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkmalarını emretmiş, artık koku, elbise ve hanımlarla cinsel ilişki de dahil olmak üzere hepsinin helal olduğunu bildirmişti. [396] Ancak ansızın böyle bir emirle karşılaşan sahabe, şaşırıp tereddüt etmekten kendilerini alamamıştı. Çünkü onlar herşeyden evvel hacca niyet etmişlerdi ve Hz. Peygamber ne yapıyorsa onlar da ona uymak istiyorlardı. [397] Ayrıca cahiliyyeden beri, hac mevsiminde umre yapılmasını dünyadaki en çirkin işlerden gördükleri için bu emir kendilerine ağır gelmişti. [398] İşte bu sebeplerle, Hz. Peygamberin emri karşısında tereddüt etmişler ve hatta onu kızdırmışlardı. [399] Onların tereddüdü karşısın da Hz, Peygamber tekrar;
"Emrettiğimi yapın! Şayet kurban getirmeseydim ben de size emrettiğim gibi yapardım, fakat kurban yerine ulaşıncaya kadar bu bana helal olmaz" deyince emri yerine getirmişlerdir. [400] Böylece Hz. Peygamber ve kurbanları olanlar kıran haccı yaparken, bu emir üzerine birçoğu hacc-ı ifradı fesh edip umreye çevirerek temettü haccı yapmış, bir kısmı da hacc-ı ifrad yapmıştır. [401] Ayrıca Hz. Peygamber, yapılmasını emrettiği temettunun yalnızca bu yıla mahsus olmadığını, aksine kıyamete dek umrenin hacc (mevsimin)e dahil olduğunu bildirmiştir. [402]
Netice itibarıyla Hz. Peygamber başlangıçta sadece hacca niyet etmekle hacc-ı ifradın, kurbanları olmayanlara emretmekle hacc-ı temattunun ve kurbanı olanlarla birlikte tek ihram içerisinde umre ile haccı birleştirmekle fiilen hacc-ı kıranın meşruiyyetini ortaya koymuştur. Buna göre, hacc-ı ifrad onun niyetine, hacc-ı kıran onun fiiline, hacc-ı temettü ise onun takrir ve temennisine dayanmaktadır ve her birisi sünnettir. [403] Gerek sahabe ve gerekse selef, haccın bu üç çeşidini de kabul etmişler, ancak bunlardan hangisinin daha faziletli olduğunu tartışmışlardır. [404]
Fakat bununla birlikte kaynaklarımızda, Hz, Ömer, Osman ve Muaviye'nin kendi dönemlerinde temettü haccından nehyettiklerini, bu yüzden sahabenin o konuda oldukça hararetli tartışmalar yaptıklarını görmekteyiz. Öncelikle Hz. Ömer'in temettü haccından nehyini ve gerekçelerini kendisinden öğrendikten sonra, bu hususta diğer tartışmalara yer vereceğiz:
Malik, Nafi' İbn Ömer senediyle Hz. Ömer'in şöyle dediğini nakleder:
"Hac ile umrenin arasını ayırın (ayrı mevsimlerde yapın). Çünkü bu, haccınız için tamam olanıdır. Umrenin tamam olanı ise, hac ayları dışında yapılanıdır. [405]
Hz. Peygamber tarafından, memleketi olan Yemen'e vazifeli olarak gönderilen Ebû Musa el-Eş'ari, Hz. Peygamberin haccına katıldığını, onun gibi ihrama girmiş olmasına rağmen, kurbanı olmadığı için onun emriyle temettü haccı yaptığını, hatta Hz. Ömer'in halifelik dönemine dek bu doğrultuda fetva verdiğini anlatır. Ancak Hz. Ömer döneminde birisi şöyle söyleyerek onu uyarır:
"Ey Ebû Musa! Bazı fetvalar vermekte acele etme! Çünkü senden sonra mümlerin emiri (Hz. Ömer)in hac konusunda neler ihdas ettiğini bilmiyorsun. [406] Bunun üzerine o fetva verdiği insanlara seslenerek, acele etmemelerini, halifeyi beklemelerini tenbihler. Hz. Ömer geldiği zaman Ebû Musa ona, hac konusunda ihdas ettiği şeyin ne olduğunu sorunca halife ona şu cevabı verir:
"Eğer biz Allah'ın Kitabını ele alırsak, o (umre ile haccı) tamamlamayı emrediyor. [407] Şayet Rasulullâh'ın sünnetini ele alırsak, o da kurbanını yerine ulaştırmadan ihramdan çıkmadı." [408]

Müslim, Ahmed ve Nesai'nin naklettikleri başka bir rivayette ise, Hz. Ömer'in verdiği cevap ve ileri sürdüğü gerekçe farklıdır:
"Ben Hz. Peygamber ve ashabının bunu yaptığını biliyorum. Fakat ben onların (Arafat civarındaki) Erak(lık) denilen yerde hanımlarıyla geceleyip sonra başlarından sular damlayarak hacca gitmelerini hoş görmüyorum." [409]
Nitekim Ebû Hanife'nin naklettiği benzer bir haberde Hz. Ömer, Arafat'a, saçları taranmış, güzel kokular yayan ihramlı birisinin eşiyle geldiğini ve temettü haccı yaptıklarını öğrendikten sonra, aynı endişeyi dile getirerek bundan nehyetmiştir. [410]
Bu konuda Hz. Ömer'den nakledilen başka bir açıklama da şöyledir:
"Allah (c.c) Peygamberine dilediği ruhsatı vermiş, Allah'ın Peygamberi de kendi yolundan yürümüştür. Şu halde siz Allah'ın size emrettiği gibi haccı ve umreyi tamamlayın ve şu hanımların ferçlerini koruyun!" [411]
Yine Hz. Ömer'den gelen ilginç bir ifadede ise şöyle demektedir:
"İki mut'a var ki, onlar Rasulullâh (s.a.v.) döneminde mevcuttu. Ben ise her ikisinden yasaklıyor ve yapanları cezalandırıyorum. Bunlar hanımların mut'ası (mut'a nikahı) ve hac müt'ası (temettü haccı) dır." [412]
Hz. Ömer'in kendi ifadelerini aksettiren bu rivayetler şayet sahih iseler, O'nun temettü haccnı yasaklama sebepleri şunlardır:
1- O, ayette zikredilen hac ile umrenin tamamlanması emrini şöyle yorumlamaktadır: "Umrenin en tamam şekli, onu hac aylarından ayrı yapmanızdır. Hac ise belli aylardadır. Şu halde o aylarda yalnızca hac yapın, diğer aylarda ise umre yapın." [413]
Ancak İbn Hazm'ın dediği gibi, hac ve umrenin Rasulullâh (s.a.v)'ın öğrettiğinden daha tamam olması söz konusu değildir. Çünkü bu ayet ona inmiştir ve o bu hususta kendisine indirileni beyan etmiştir. [414]Kaldı ki, ayetin devamında
"*Güvene kavuştuğunuz zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak (temettü) isteyen kimse, kolayına gelen kurbanı keser. Kurbanı bulunmayan kimse üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüz zaman olmak üzere tam on gün oruç tutar. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da olmayanlar içindir.."* [415] buyurulmaktadır.
2- Bu hususta Hz. Ömer'in yalnızca Hz. Peygamberin uygulamasını esas aldığı anlaşılmaktadır. Oysa sünnet, sadece onun yapmış olduğu fiillerden ibaret değildir. Zira onun kavli ve fiili kadar takrirleri de birçok sünnetleri ortaya koyabilmektedir. Hatta Hz. Peygamberin *"Bu işe yeniden başlasaydım, ben de kurban getirmez, ihramdan çıkardım"* [416] şeklindeki sözü ve temennisi, temettü haccının da sünnet olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Hz. Peygamberin bu temennisine dayanarak temettü haccını daha faziletli gördüğü bilinmektedir. [417] Elbette Hz. Ömer Hz. Peygamberin fiilini, onun kavline veya takririne tercih edebilirse de, bunu yegane hac tarzı olarak görmesi doğru olmaz Bu sebeple biz onun yalnızca Hz. Peygamberin fiilî bir sünnetini, diğerlerine tafdil ettiğini sanıyoruz.
3- Arafat'a yakın yer ve zamanlarda ihramlının temettü yapmak suretiyle de olsa, güzel kokular içerisinde, saçları taralı vb. olmasını mekruh görmektedir. Halbuki aynı duruma Hz. Peygamber ruhsat vermiş, hanımlarla cinsel ilişkinin bile helal olduğunu söylemiş, sahabe de bu ruhsattan yararlanmıştır. Ancak burada Hz. Ömer'in, bu işi bazı insanların daha da ilerletip, neredeyse Arafat'a kadar götürmelerinden endişe ederek, buna vesile olan temettü haccını nehyetme cihetine gitmiş olabileceğini söyleyebiliriz.
4- "Allah, Peygamberine istediği ruhsatı vermiştir..." sözünden Hz. Ömer'in temettü haccını mı yoksa, mut'a nikahını mı kasdettiği pek açık değildir. Nitekim Müslim'in rivayetiyle Musned'in rivayeti karşılaştırıldığında, iki mut'anın birbiriyle karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Gerçi burada Hz. Ömer'in, Hz. Peygamberin haccı umreye feshettirmesini kasdettiği söylenebilir. Çünkü teşri döneminde böyle durumların vukuu normaldir. Fakat o, bununla temettü haccını kastediyorsa yine hac ile umrenin tamamlanması ayetini yorumlamaktadır. Şayet o, mut'a nikahını kasdetmişse bu zaten konumuzun dışındadır.
5- Onun Hz. Peygamber döneminde var olan iki mut'ayı yasaklamasına gelince; mut'a nikahı, bir süre ruhsat verildikten sonra, Hz. Peygamber tarafından Kıyamete dek yasaklanmıştır. [418] Cahiliyye devrinde mevcut bu uygulamayı ilk defa yasaklayan Hz. Ömer değildir. Hz. Ömer, hilafeti esnasında mut'a nikahı ilga edildiği halde bunun cevazını savunanlar olduğunu görmüş, buna teşebbüs edenleri zina yapmış sayarak recmedeceğini bildirmiştir. [419] Dolayısıyla onun tutumu ilk defa yasak koyma değil, Hz. Peygamberin koymuş olduğu yasağı tekit ve teyitten ibarettir. Hz. Ömer'i bu davranışa sevkeden de, Hz. Peygamberin yasağını bilmeyen bazı kimselerin bu işe teşebbüs etmeleridir. [420] Ama temettü haccına gelince, Hz. Peygamberin onu nehyettiğine dair sahih rivayetlere sahip değiliz. [421] Hz. Ömer'in nehyetmesi ise, burada tartışacağımız husustur.
Hz. Peygamberin uygulaması ya da daha doğru bir ifade ile uygulatmasıyla sabit olmasına rağmen Hz. Ömer'in temettü haccından nehyetmesi, bazı sahâbîler tarafından uzun yıllar tartışılmıştır. Oğlu Abdullah b. Ömer başta olmak üzere bazı sahâbîler Hz. Ömer'in bu kanaatini paylaşmamışlar, Hz. Peygamberin tatbikatını esas almışlardır.
Nitekim Abdullah b. Ömer, Yüce Allah'ın indirdiği ve Rasulullâh (s.a.v.)'ın sünnet olarak uyguladığı temettü ruhsatı doğrultusunda fetva vermekteydi. Bazı insanlar kendisine "Baban bundan nehyettiği halde sen ona nasıl muhalefet ediyorsun?" diye sorduklarında o şu cevabı vermiştir:
"Yazıklar olsun size! Allah'tan korkmuyor musunuz?! Şayet Ömer bundan nehyetti ise, o bu konuda sadece hayırlı olanı arzulamış, umrenin tamam olmasını istemiştir. Peki Allah helal kılmış ve Rasulullah (s.a.v.) da onu uygula(t)mış olduğu halde siz bunu niçin haram kılıyorsunuz? Sünnetine uymanıza Rasulullah (s.a.v.) mı daha layık, yoksa Ömer'in sünneti mi?! Kaldı ki Hz. Ömer size hac aylarında umre yapmanın haram olduğunu söylemedi. O, sadece "Umrenin tamam olması, onu hac aylarından ayrıca yapmanızdır" dedi." [422]
Tirmizi'nin rivayetinde ise şöyle dediği nakledilir:
"Rasulullah (s.a.v) yaptığı halde, babam onu nehyetmişse, babamın emrine mi, yoksa Rasulullah (s.a.v.)'ın emrine mi uyacağız ne dersin?!" [423]
Görüldüğü gibi İbn Ömer, temettunun Allah tarafından helal kılındığını, Hz. Peygamber tarafından uygulatıldığını, dolayısıyla bunun sünnet olduğunu söylemektedir. Buna mukabil Hz. Ömer'in nehyinin, Kur'ân ve sünnetin önüne geçemeyeceğinin altını çizmekte, babasının nehyinin, Allah'ın bir helalini haram kılıcı nitelikte kafi bir yasak olmadığını, onun bununla eksiksiz bir umrenin hac mevsimi haricinde yapılmasını tercih ve tafdil etmekle sadece hayrı arzuladığını belirtmekte, ama neticede Rasulullâh'ın sünneti karşısında, onun uygulamasının herhangi bir bağlayıcılığının olamayacağını, mutlaka Rasulullah (s.a.v.)'ın sünnetine uyulması gerektiğini haykırmaktadır.
Hz. Ömer'in sözkonusu yasağını tasvip etmeyen, hatta onu üstü kapalı bir şekilde eleştiren sahâbîlerden birisi de Imran b. Husayn'dır (ö. 52). Rasulullâh'ın hac ile umreyi cemettiğini, sonra da ondan nehyetmediği gibi, haram olduğuna dair herhangi bir yazılı talimat da bırakmadığını söyleyen Imran, [424] Rasulullah (s.a.v.) döneminde temettü yaptıklarını ve bu hususta Kur'ân ayeti indiğini, buna rağmen bir şahsın kendi reyi ile istediği şeyi söylediğini hatırlatarak [425] Hz. Ömer'e bu içtihadından dolayı sitem etmektedir. [426]
Müslim'in naklettiği bazı rivayetlerde ise onun şöyle dediği anlatılır:
"Şunu bil ki, Rasulullah (s.a.v.) hac ile umreyi cemetmiştir. Sonra bu hususta ne (nehyeden) bir ayet inmiş, ne de Rasulullah bundan nehyetmiştir. Fakat bu konuda bir şahıs kendi reyiyle dilediğini söylemiştir." [427] Imran b. Husayn'in bu ifadelerinden, Hz. Ömer'in yalnızca temettü haccını değil, kıran haccını da nehyettiği sonucu çıkmaktadır. Nitekim onun hac mevsiminde yalnızca hac yapılmasını, umrenin ise diğer aylarda yapılmasını istediğini daha önce zikretmiştik. Imran, hakkında Kur'ân ayeti ve Rasulullâh'ın tatbikatı bulunan, daha sonra da neshedici ya da yasaklayıcı bir nassın varit olmadığı böyle bir meselede Hz. Ömer'in kendi içtihadıyla yasak koymasını yadırgamaktadır. Ona göre asıl olan, Allah'ın indirdiği, Rasulunün tatbik ettiği uygulamadır. Hz. Ömer'in yasağı ise sadece kendi reyinden ibarettir.
İlerleyen yıllarda, Hz. Peygamberin haccına yetişememiş, Hz. Ömer'in yasağıyla karşılaşmış yeni nesillerin temettü haccı ile ilgili ilginç değerlendirmeler yaptıklarını görüyoruz. Nakledeceğimiz bu olay, Muaviye'nin hac yılı olan H. 51. senede [428] büyük sahâbîlerden Sa'd b. Ebi Vakkas ile Hz. Peygamberin vefatında yedi yaşında olduğu söylenen, Hz. Peygamber ile sohbeti bulunmadığı gibi, ondan birşeyler dinlemesi de söz konusu olmayan Dahhak b. Kays (ö: 64) [429] arasında geçmektedir. Sa'd ile Dahhak, haccdan önce umre yapılmasını yani temettuyu müzakere ediyorlardı. Dahhak'ın "Bunu ancak Allah'ın emrini bilmeyen yapar" demesi üzerine Sa'd "Ey kardeşimin oğlu ne kötü söyledin!" diye karşı çıkınca, Dahhak "Çünkü Ömer b. el-Hattab bundan nehyetti" cevabını verdi. Bu defa Sa'd, "Ama onu Rasulullâh (s.a.v.) da yaptı, onunla beraber biz de yaptık!" dedi [430]
Görüldüğü gibi Hz. Peygamberin tatbikatına yetişemeyen Dahhak, pek tabii olarak Hz. Ömer'in nehyinîn asıl olduğunu zannetmiş ve temettü yapmak suretiyle Hz. Ömer'in yasağına muhalif hareket edenleri cehaletle itham edebilmiştir. Buna karşılık Sa'd ise bizzat Rasulullah ile birlikte yaptıkları uygulamayı haber vermiştir.[431]
Cessas (ö. 370) daha veciz bir şekilde Hz. Ömer'in böyle bir uygulamayı belde ehlinin maslahatını ve Kâbe'in ihtiyaçlarını karşılama cihetiyle yaptığı değerlendirmesinde bulunur. [432]
Beyhakî (ö. 458) ise şu tespiti yapmaktadır: "Yöneticiler temettü yasağı konusunda işi o kadar ciddi tuttular ki, onları gören insanlar bunun haram olduğunu sandılar. Oysa yemin ederim ki onlar bunu haram etmemişler, sadece hayırlı olduğunu düşünerek bu konuda Hz. Ömer'in emrine uymuşlardır."[433]
İbn Kayyim (ö. 751) bir adım daha atar ve meseleye iktisadî ve siyasî açılardan yaklaşarak onu daha da vuzuha kavuşturur. "İnsanların hac aylarının dışında da umre yapmalarını, dolayısıyla Beytu'l Haram'ın devamlı gidilip gelinen bir yer olmasını temin maksadıyla Hz. Ömer'in insanlar için hacc-ı ifradı tercih etmesi de şer'i siyasetlerdendir. Oysa bazı insanlar onun temettuyu yasakladığını ve ifradı vacip kıldığını zannetti. Devamla bu hususta İbn Abbas'a ve İbn Ömer'e yüklenildiğini anlatan ve ilgili tartışmaları nakleden İbn Kayyim, "Şu halde bu ve benzer durumlar, maslahata ve zamanın değişmesine göre değişen birer siyaettirler. Fakat bazıları bunu genel bir yasama, ümmet için Kıyamete dek bağlacı bir hüküm zannettiler. Onlardan her birinin mazereti ve ecri vardır, Allah ve Rasulüne itaat çerçevesinde içtihat eden bir yada iki ecir alacaktır. Onların ümmeti yönlendirdikleri bu siyaset, Kur'ân ve Sünnetin bir yorumudur. Fakat bu, zamanın değişmesiyle değişmeyen küllî bir yasama kabilinden midir, yoksa zamana, mekana ve maslahatlara bağlı cüz'i siyasetlerden midir?" [434]
İbn Kayyim'in yönelttiği bu önemli soruya vereceğimiz cevap elbette ikincisi, yani zamana, mekana ve maslahatlara bağlı özel ve değişken siyasetler kabilinden olduklarıdır. Zira Rasulullâh (s.a.v.) ashabıyla birlikte hac yaptıklarında, haccın üç çeşidinin de meşruiyyetini onlara göstermiştir. Hz. Ömer, Osman ve Muaviye'nin uygulamaları, bu üç alternatiften en faziletli gördükleri hac türünü tercih edip, diğerlerinden nehyetme şeklinde gerçekleşmiştir. Bunlar, Dahhak, Urve ve diğer bazı şahısların zannettikleri gibi, değişmez nitelikte ve mutlaka uyulması gereken genel yasamalar nev'inden değildir. Onlar, nasıl gözettikleri maslahatlar gereği birisini tercih yoluna gitmişlerse; şartların ve maslahatların değişmesiyle daha sonra gelenler de diğer alternatiflerden birini tercih edebilirler. Özellikle günümüzde olduğu gibi iktisadi ve coğrafi nedenlerle, ömründe yalnız bir defa hacca gidebilme imkanı bulan bir kimse, elbette hac ile birlikte umre yapmaya da gayret edecektir. Çünkü bu insanlardan birçoğu, hac dışında ayrıca umre yapma

imkanını belki de hiç bulamayacaktır. Oysa ilk dönemlerde İslam coğrafyası küçüktü ve insanların Medine'den, Şam'dan, Irak'tan umreye de gidebilme imkanları mevcuttu. Nitekim Hz. Ali, Rasulullâh (sa.v.)'ın iki kez gelebilmeleri oldukça meşakkatli olacak uzak yerlerden gelecekler için böyle bir ruhsat verdiğini söylemiş, sözkonusu yasağa bu ruhsatı daralttığını düşünerek karşı çıkmış, seleflerinin yasaklarına itibar etmemiştir. [435]
Diğer taraftan Beyhaki'nin naklettiği bir başka haberde Hz. Ali'nin Ömer'e Temettuyu yasakladın mı?" diye sorması üzerine Hz. Ömer, "Hayır, ama Kabe'nin daha çok ziyeret edilmesini istedim" demiş, bunun üzerine Hz. Ali "Kim haccı yaparsa, bu ne kadar güzeldir; kim de temettü yaparsa o, Allah'ın Kitabı ve Nebisinin sünnetiyle amel etmiştir" diye eklemiştir." [436]
Buraya kadar naklettiğimiz rivayetlerden ve değerlendirmelerden Hz. Ömer'in temettü haccını nehyetmesiyle ilgili olarak şu neticeleri çıkarabiliriz.
Ona göre haccın en faziletli, tam ve mükemmel olanı, hacc-ı ifraddır. O ilgili ayeti de bu şekilde yorumlayarak, en faziletlisini tercih etmiş, bunu halka tavsiye ve telkin etmiştir. Hattabi'nin (ö. 388) de beyan ettiği gibi bu, Kabe'ye tekrar tekrar gitmek suretiyle amel ve ecrin artmasını isteme ve irşad cihetiyle verilmiş bir talimata benzemektedir. [437]
Temettü haccını ise, gerek Hz. Peygamber'in kendisinin yapmaması ve gerekse bazı insanların temettü sebebiyle ihram kurallarına ve içinde bulundukları, zaman ve mekanın hürmetine riayet etmediklerini görmesi, hatta bunun daha da ilerleyerek bazı mefsedetlere yol açabileceği endişesiyle nehyetmeyi uygun görmüştür.
O, insanların umreyi hac ile birlikte yaptıklarında, bununla yetinip, hac mevsimi dışında umreye gelmediklerini görmüş, Kabe'nin hac haricinde ıssız ve sessiz kalmamasını, umre vesilesiyle daha çok ziyaret edilmesini istemiştir. [438]Bu, görünüşte Kabe'nin boşalmasını önlemeye matuf ibadetle ilgili bir gerekçe gibi gözüküyorsa da, kanaatimizce bunun altında daha çok Mekke'nin sosyal ve iktisadî canlılığını temin etmek gibi oldukça önemli bir maslahat yatmaktadır. Zira hac sezonu dışında yalnızlığına terkedüen Mekke'de, halkın belki de yegane geçim kaynağı olan ticari hayat duracak, geride kalan on onbir ay neredeyse tamamen ölü geçecektir. İşte Hz. Ömer, hem Kabe'nin, hem de civarındaki halkının bütün sene boyunca canlılığını sağlamak amacıyla umrenin hac mevsimi dışında yapılması talimatını vermiştir. Kanaatimizce Hz. Ömer'in ilgili kararında en önemli etken budur. [439]
Belirtmemiz gereken diğer bir husus da, Hz. Ömer'in temettü haccını kesin olarak yasaklamış olmamasıdır. [440] Biz onun ve oğlu Abdullah'ın ifadelerinden hareketle böyle bir sonuca varıyoruz. Her ne kadar o, tıpkı zekat verilebilecek sekiz sınıftan birisi olan müellefe-i kulubu askıya alarak zekattan mahrum bırak gibi temettü haccını da askıya almak istemişse de bu onun temettü haccını caiz görmediği veya kabul etmediği anlamına gelmez. Ancak bir devlet başkanı hasebiyle, ifrad haccını tercih ve tafdili, temettuyu istememesi halk tarafından pratikte adeta haram gibi addedilebilmiştir. [441]
Netice olarak Hz. Ömer'in bu nehyi diğer sahâbîler tarafından sünnete muhalefet gibi değerlendirilmemiş, kendisine karşı bu yönde bir itiraz yapılmamış. Şayet ilgili rivayetler lafzen de öylece sabit olmuşsa ve onun bu yasaklaması, ihdas olarak nitelendirilmişse, bu; elbette Hz. Peygamberin tatbikatında rastlanmayan yeni bir durum olması hasebiyledir. Ve buradaki ihdas ifadesi, daha sonraları ıstılahlaşan olumsuz anlamda bid'at manasında olmayıp, yenilik anlamında kullanılmış olsa gerektir. Nitekim Hz. Ömer'in gerekçelerini izah etmesinden sonra bütün sahâbîlerin sükut ettiğini görmekteyiz. Demek ki sahabe, Hz. Peygamberle birlikte yaptıkları temettü uygulamalarına rağmen, halifenin ileri sürdüğü gerekçelere ve maslahata mebni bu yasağını makul görüp kabullenmişlerdir.
Ancak, şurası unutulmamalıdır ki, Hz. Ömer'in zikrettiğimiz bu gerekçelerle, yaşanmış bir sünneti, halife sıfatıyla kendi döneminde uygulamadan kaldırabilmesi, onun sünnet anlayışını ve bu alanda içtihadı yaklaşımlarım göstermesi bakımından oldukça önem arzeder. Bu yaklaşımıyla o, maslahatlar gereği, tercihini üç hac çeşidinden tek bir tanesinden yana koyma gibi bir tasarruf yetkisini kendisinde veya hilafet makamında görebilmiştir.
Hz. Ömer'in, taabbudî sahada dahi, çeşitli ibadetlerle ilgili olarak, Hz. Peygamber döneminde mevcut bazı amelleri menetme, bazılarını geliştirme, birkaç alternatiften birini seçme, yeni hususlar belirleme vb. değişik tasarruflarda bulunabilmesi; onun oldukça geniş ve serbest düşünebilen bir kafa yapısına sahip olduğunu göstermektedir. İlk bakışta onun bu yeni icraat ve ictihadları, zahiren Hz. Peygamberin uygulamalarına muhalif gibi gözükse bile, aslında sünnetin ruhuna tamamen uygunluk arzetmektedir. Taabbudî alanda bile onun şartlara, ihtiyaçlara ve maslahatlara riayet etmesi, onun hayatın diğer alanlarında ne oranda içtihadı yaklaşımlar sergilemiş olduğunu kavramak için bize yeterince fikir ve-ecektir. Şüphesiz o, Kitab ve sünnetin getirmiş olduğu hükümlere, ictihadî bir anlayışla yaklaşan tek sahâbi değildir ama, bu yaklaşım tarzının en önde gelen simasıdır. Kanaatimizce devleti her yönüyle, çok kısa sürede teşkilatlandırabilmesi geliştirmesi, genişletmesinde, onun bu denli geniş ufuklu olması en büyük rolü oynamıştır.
Hz. Ömer ve gerekse diğer müctehid sahâbîlerde görülen, taabbudî ahkamla ilgili değişikliğin ancak ibadetlerin ifası sırasında getirilen bazı düzen içmelerle, ya da vesail ile ilgili bulunduğunu söyleyebiliriz. [442] Değişiklik oranda olursa olsun, yeni uygulamanın veya getirilen değişikliğin neticede yine sünnete dayandığını, sünnetten bir asla döndüğünü veya en azından makasıd bakımından sünnetin ruhuyla uyum arzettiğini görmekteyiz.
Temettü haccı üzerinde durmuşken, Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman, Hz. Ali, ve Hz. Muaviye'nin bu konudaki tavırlarından burada söz etmemiz yerinde olacaktır.
Hz. Osman'ın da, selefi Hz. Ömer gibi yalnızca ifrad haccını tercih ettiğini hem temettü, hem de kıran haccından nehyettiğini çeşitli kaynaklarımızdan öğrenmekteyiz. Rivayetlerde bu hususta Hz. Osman ile Hz. Ali arasında yapıldığını görüyoruz.
Malik'in kaydettiği bir rivayette, Hz. Ali'nin bu hususta ki sorusu üzerine Hz.Osman'ın "Bu benim reyimdir" dediği, Hz. Ali'nin ise buna kızarak hac ve umre için telbiye getirdiği anlatılırken, [443] Müslim'deki başka bir rivayette, Hz. Osman'ın ona sözlü müdahelede bulunduğu, Ali'nin "Bilirsin ki biz Rasulullâh ile birlikte iken temettü haccı yaptık" mukabelesi üzerine de "Evet, ama o gün biz korkuyorduk" dediği nakledilmektedir. [444]
Hz. Osman'ın bu içtihadı için ona nispet edilen gerekçede temettudan bahseden ayete bir gönderme yapıldığını sanıyoruz. Buna göre sanki temettü ruhsatı, düşman, hastalık veya baştaki (haşarat vb.) rahatsızlık sebebiyle verilmiştir. Dolayısıyla böyle bir mazeret olmaymca temettü ruhsatına da gerek yoktur.
Oysa, her ne kadar ilgili ayetin başında, düşman tarafından çevirilme, hastalık ve baştaki rahatsızlık sebebiyle ihramdan çıkma ve bu sebeple oruç, sadaka veya kurban şeklinde fidye verilmesinden bahsediliyorsa da, devamında;
"Güvene kavuştuğunuz zaman, hac zamanına kadar umre ile faydalanmak (temettü) isteyen kimse kolayına gelen kurbanı keser... " [445] buyurulmaktadır ki yukarıda zikredilen Hz. Osman'ın "Biz o gün korkuyorduk" ifadesini anlamak zorlaşmaktadır. Kaldı ki, Hz. Peygamberin haccında herhangi bir korku da söz konusu değildir. Dolayısıyla biz hem bu rivayeti, hem de böyle bir tevili ihtiyatla karşılıyoruz.
Diğer rivayetlerde Hz. Osman, hem umre, hem hac için ihrama girip telbiye getiren Hz. Ali'ye, kendisinin bunu nehyettiğini hatırlatması üzerine o, şu cevabı vermiştir:
"Evet, ama ben senin görüşün sebebiyle Rasulullâh (s.a.v.)'ın fiilini terkedemem!" [446] Buhârî'nin rivayetinde ise:
"Ben hiç kimsenin görüşünden dolayı Hz. Peygamberin sünnetini terkedecek değilim!" karşılığını vermiştir. [447]
Görüldüğü gibi Hz. Ali, kıran haccının ifraddan daha faziletli olduğu kanaatindedir. Zira öyle olmasa Hz. Osman'a bu hususta karşı çıkmaz, kendi kanaatini onunkine tafdil etmezdi... [448]
Ahmed b. Hanbel'in, Abdullah b. Zubeyr'den naklettiği şu rivayet, Hz. Osman ile Ali'nin arasında geçen tartışmayı ve onların bu konudaki kanaatlerini daha net bir şekilde ortaya koyar.
Hz. Osman'a hac ile birlikte umre yapılması yani temettü sorulduğu zaman o, hac ve umrenin tamam olmalarının; umrenin hac ile birlikte hac aylarında yapılmaması şeklinde gerçekleşeceğini belirttikten sonra:
"Şayet bu umreyi tehir etseniz de, şu Kabe'yi iki defa ziyaret etseniz daha faziletli olurdu. Çünkü Yüce Allah mâlî gücünüzü genişletti" dedi. Onun bu sözü, Hz. Ali'ye ulaşınca derhal Hz. Osman'ın yanına gelmiş ve ona:
"Rasulullâh (s.a.v.)'in koyduğu bir sünnete, Yüce Allah'ın Kitabında kullarına vermiş olduğu bir ruhsata mı kasdettin ki onları bu hususta sıkıntıya sokuyorsun ve bunu yasaklıyorsun?! Halbuki bu, ihtiyaç sahipleri ve memleketi uzak olanlar içindi" dedi ve hem hacca, hem de umreye birlikte telbiye getirdi. Bunun üzerine Hz. Osman oradaki insanlara dönerek:
"Ben o (hac sezonu içerisindeki) umreyi yasakladım mı?! (Hayır), gerçekten ben bunu yasaklamadım. Bu benim ortaya attığım bir görüş idi. Dolayısıyla dileyen alır, dileyen de onu terkeder" cevabını verdi.[449]
Yalnızca Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bu habere göre, Hz. Osman da meseleye aynen Hz. Ömer gibi yaklaşmakta, insanların ekonomik imkanlarının artığını, dolayısıyla hac için ayrı, umre için de ayrı ziyaret yapmalarının daha kamil ve faziletli olduğunu düşünmekte, bu hususta bir yasaklama getirmediğini, sadece bir görüş ileri sürdüğünü ve insanların buna uyup uymamakta serbest olduklannı söylemektedir.
Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan sonra Hz. Muaviye'nin de temettü haccından nehyettlğini biliyoruz. [450] Ancak şu haberden öğrendiğimiz kadarıyla onun bun yasaklaması ile meseleye yaklaşımının, seleflerinin yaklaşımlarından biraz farklı olduğunu görmekteyiz:
Hz. Muaviye birgün Hz. Peygamberin ashabına:
"Rasulullah'ın şunu, şunu ve kaplan derisinden yapılma binek minderleri ni kullanmayı yasakladığını biliyor musunuz?" diye sormuş, onlar, "evet" demişler, bu defa o:
"Rasulullah'ın hac ile umreyi birleştirmeyi (kıran) yasakladığını biliyor mu sunuz?" diye sormuş, onlar "Hayır, işte bunu bilmiyoruz" diye cevap verince Muaviye onlara:
"Bu da onlardandır, ama siz unutmuşsunuz!" demişti. [451] Abdurrazzak'ın naklettiği başka bir varyantta, Muaviye'nin onlara:
"Temettunun yasaklandığını biliyor musunuz?" dediği, onlardan olumsuz cevap alması üzerine onun: "O da bu hadistedir" dediği, ancak onların yine "hayır" diye cevap verdikleri anlatılmaktadır. [452]
Abdurrazzak, Ebû Davud ve Beyhaki'nin naklettikleri üç varyantda, Katade'nin Ebû Şeyh el-Hunai'den rivayet ettiği bir isnad ile gelmektedir. Bu rivayetlere göre, Hz. Peygamberin nehyettiği çeşitli hususlar arasında temettü haccının da bulunduğunu zanneden Muaviye, bu kanaatinin doğru olup olmadığını tespit etmek amacıyla sahabeye sormuş, ancak onların böyle birşey bilmediklerini söylemelerine rağmen, o, bu iddiasında ısrar ederek, onun da sözkonusu yasaklara dahil olduğunu, fakat onların unutmuş olabileceklerini telkin etmiştir. Anlaşılan o ki, Muaviye, Rasulullâh'tan bu hususta bizzat birşeyler duymuş değildi. Ancak, muhtemelen Hz. Ömer ve Osman'ın temettü ile ilgili nehylerinin, Rasulullâh'dan gelen bir nehye dayanmış olabileceğini düşünmüş olabilir. Veya Hz. Peygamberin temettü haccını yasakladığına dair bazı haberler işitmiş olabilir. [453] Yahut da Hattabi'ninde dediği gibi, Muaviye, Hz. Peygamberin ashabına umreden çıkmalarını emrettiğinde, bunun onlara zor geldiğini görünce;
"Eğer şimdi yaptığım bu işi yeniden yapacak olsaydım, kurbanla getirmezdim" şeklindeki sözünü nehye hamletmek suretiyle tevil cihetine gitmiş olabilir. [454]

Muaviye'nin bazı yasakları sayarak atıfta bulunduğunu sandığımız hadis olan Hz. Peygamberin yedi şeyi yasakladığını bildiren Bera b. Azib'den gelen riayette de temettü ile ilgili bir yasak bulunmamaktadır. [455]
Orada bulunan sahâbîlerin, diğer yasakların varlığını onayladıkları halde, temettu konusunda böyle bir yasaktan haberdar olmadıklarını bildirdikten sonra, onlara soran Muaviye'nin bu yasağın var olduğunu, fakat onların unuttuklarını söylemesi onun zannına dayalı bir iddiasından öteye geçmez. Böylesi bir zan ise delilendirilmedikçe bilgi ifade etmeyen bir iddia olarak kalmak durumundadır. Kanaatimizce bu, Muaviyenin, Hz. Ömer ve Osman'ın uygulamalarından hareketle varmış olduğu tahmini bir neticedir. Nitekim onun bu kanaatine oradaki sahâbîler de katılmamıştır. Hatta Sa'd b. Ebi Vakkas'ın, kendilerinin temettü haccını yaptıklarında, Muaviye'nin henüz Mekke evlerinde yaşayan bir kafir olduğunu belirtmesi de manidardır. [456]
İşte Muaviye bu meselede, sözkonusu yasağı Hz. Peygamber'e nispet etmesi cihetiyle Hz. Ömer ve Osman'ın yaklaşımından ayrılmaktadır.
Burada son olarak İbn Abbas'tan nakledilen şu rivayete değinmek istiyoruz. Leys'in Tavustan, onun da İbn Abbas'tan nakline göre o şöyle demiştir:
"Rasulullâh (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman temettü yaptılar. Ondan ilk defa nehyeden ise Muaviye'dir. [457] Fakat İbn Abdilberr (ö. 463)'in dediğine göre, Leys'in bu hadisi munker bir hadistir. Çünkü Leys b. Ebi Selim, zayıf bir ravidir. Halbuki meşhur olan, Hz. Ömer ve Osman'ın temettudan nehyetmeleridir. [458]
Çeşitli konularda Muaviye'den önce amel eden selefleri bulunmasına rağmen, "Bunu ilk yapan Muaviye idi" şeklindeki rivayetler üzerinde Muaviye döneminden bahsederken duracağız.
Aynı şekilde Abdullah b. Zubeyr'in de temettü haccından nehyettiğini [459] ve İbn Abbas ile bu hususta sert tartışmalara giriştiğini görmekteyiz. [460]
Netice itibanyla, Hz. Ömer, Osman ve Muaviye'nin kendi dönemlerinde gözettikleri maslahatlar gereği nehyettikleri temettü haccı, İbn Ömer, İbn Abbas ve İbnu'z-Zubeyr'in belirttikleri gibi Rasulullâh (s.a.v.)'ın sünnetidir. [461]
Hz. Ali'nin dediği gibi haccetmemiş kimselerden dileyen umre ve hac şekli de temettü yapar, isteyen hacc-ı kıran yapar, dileyen de hacc-ı ifrad yapar. [462]

3- Hz. Osman Dönemi (23-35/644-656)

Hz. Ömer'den sonra halife seçilen Hz. Osman'ın da selefleri gibi, gerek ibadetler ve gerekse diğer alanlarda farklı ictihadları ve icraatları olmuştur. Ortay koyduğu yeniliklerde veya değişik uygulamalarda o da Hz. Ömer gibi ihtiyaçları maslahatları göz önünde bulundurarak hareket etmiştir. Şimdi Hz. Osman'ın getirdiği bazı yenilik ve değişiklikler üzerinde duralım:

a- Cuma Günü İkinci Ezanı Okutması

Said b. el-Museyyib'in bildirdiğine göre Rasulullâh (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir ve Ömer dönemlerinde Cuma günü, imam minbere çıkıncaya kadar tek bir ezan okunmaktaydı. Hz. Osman döneminde insanlar çoğalınca o, birinciden önce okunan ezanı ilave etti ve bununla insanların Cuma namazı için hazırlanmasını istedi. [463]
Pazardaki halka seslenmek üzere önce okunan ezanı ilk ihdas edenin Hz. Osman olduğunu söyleyen Zuhrî de, onun bunu insanların toplanması için yaptığını haber vermektedir [464]Aynı hususu haber verenlerden Amr b. Dinar da, insanların çoğalması üzerine onun Zervâ denilen yerde [465]ezan okuttuğunu nakletmektedir. [466]
Saib b. Yezid'in rivayetinde ise ilave edilen ezanın üçüncü ezan olduğu ifade edilirken, durumun bu şekilde sâbitleştiği de belirtilmiştir. [467]Kanaatimizce bu, ezan ve kamete ilave edilişi itibarıyla üçüncü ezan olarak kaydedilmiştir. [468]
Diğer taraftan Ata', Hz. Osman'ın ikinci bir ezan ilave ettiği yolundaki habere katılmaz ve bunun yalnızca insanları çağırma olduğunu, normal ezandan başka ayrıca ezan okunmadığını söyler. [469]
Anlaşılan o ki, Hz Osman, Medine'de insanlann çoğalması üzerine, normal ezanın halkı namaza toplamaya yeterli gelmediğini görünce, ezanın aslî gayesini gözönünde bulundurmuş ve bunu gerçekleştirebilmek için pazar yerinde bir ezan daha okutmuştur. Nitekim bu durum dış ve iç ezan olmak üzere günümüze kadar uygulanagelmiştir. [470] Hatta özellikle Türkiye'de yaygın olan "sela" uygulamada, işlevsel olarak Hz. Osman'ın okuttuğu ikinci ezana benzemektedir. [471]
Hz. Osman'ın ihtiyaca binaen, içtihadıyla ortaya koyduğu bu uygulama, ister zikrolunan rivayetlerde olduğu gibi başlı başına ikinci bir ezan olsun, ister Ata'nın elediği gibi, insanlara vaktin yaklaştığını ve hazırlanmaları gerektiğini hatırlatıcı bir çağn olsun, daha önce olmayan, ilk defa Hz. Osman tarafından başlatılmış bir yeniliktir. Bu yeniliği, sahabeden yalnızca İbn Ömer'in bidat ve muhdes olarak nitelendirdiğini görmekteyiz. [472] Kanaatimizce İbn Ömer'in bu sözü İkinci ezanın, Hz. Peygamber döneminde uygulanmadığının ve onun sünnetlerinden olmadığının bir ifadesidir.

b- Mina'da Namazı Kısaltmayıp Dört Rekat Kılması

İbn Ömer'in rivayet ettiğine göre, Rasulullâh (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve hilafetinin başlarında Hz. Osman Mina'da namazları ikişer rekat kılmışlar, ancak Hz. Osman sonraları dört rekat kılmaya başlamıştır. [473] Imran b. Husayn, onun, hilafetinin ilk yedi yılında iki, daha sonra ise dört rekat kıldığını haber verir. [474] Hz. Osman'ın sonradan dört rekat kılmaya başlamasının gerekçesi olarak çeşitli sebepler ileri sürülmüştür. Bu sebeplerden bir kısmı rivayetlere yansırken, bir kısmı da selefin serdettiği bazı ihtimallerden ve tevillerden oluşmaktadır. Bu sebeplerin bazıları şunlardır:
1- Humeydî ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiklerine göre, Hz. Osman Mina'da dört rekat kılınca, insanlar bunu yadırgamış, bunun üzerine o; "Ey insanlar! ben Mekke'ye geldikten sonra oradan evlendim ve Rasulullâh'ın da şöyle buyurduğunu işitmiştim:
"Kim bir beldeden evlenirse orada mukim namazı kılsın." [475]açıklamasını yapmak durumunda kalmıştır. Ancak İbn Hacer bu hadisin munkatı' olduğunu, sahih olmadığını ve ravilerden hüccet olmayan kimseler bulunduğunu söylemektedir. [476]
2- Gerek Hz. Osman'dan ve gerekse Zuhri'den gelen diğer rivayetlerde onun böyle bir uygulamaya geçmesinin sebebi, bedevilerin namazı iki rekat sanmamaları, onlara dört rekat olduğunu öğretme arzusu olarak ifade edilmelidir. [477] Nitekim İbn Cureyc'in rivayet ettiği bir haberde, Mina'da, Mescid-i Hayft bir bedevi Hz. Osman'a, geçen yıl onu gördüğünden beri iki rekat kılmakta olduğunu söylemiş, bunun üzerine Hz. Osman, cahil insanların namazı iki rekat sanmalarından korkarak, namazı dört rekat kıldırmıştır. [478]
Şâtıbi'nin dediği gibi, "Sahabe, şeriattan herhangi bir aslı anladıktan sonra, dinde ihtiyat ile amel ediyorlardı. Onlar kendilerine uyulan imamlardı ve matlup bir amel olsa da, onun terkinin zarar vermeyeceğini beyan etmek üzere bazı şeyleri terketmişler ve bunu açıkça yapmışlardır. Mesela Hz. Osman'ın, hilafeti döneminde, seferde namazı tam kılması ve "Ben insanların imamıyım. Arabiler ve bedeviler benim iki rekat kıldığıma bakarak 'böylece farz kılındı" diyorlar" demesi bu cümledendir. [479]
3- Zuhri'ye ulaşan haberlere göre ise, Hz. Osman, hacdan sonra ikamete niyet ettiği için dört rekat kıldırmıştır. [480] İbn Hacer mursel olan bu haberdeki gerekçeye de katılmaz. [481]
4- Müminlerin emiri olması hasebiyle, her yer onun evidir, şeklinde bir tevil yapılmışsa da, İbn Hacer'in dediği gibi, bunlann hepsi, herhangi bir delile dayanmayan zanlardan ibarettir. [482]
5- Urve b. Zubeyr'e göre ise, Hz. Osman'ın bu uygulaması, onun kendi teviline dayanmaktadır. Nitekim o, Hz. Aişe'nin de, Hz. Osman gibi bu hususta tevil cihetine gittiğini söylemiştir. [483] İbn Battal da bu görüşü benimser ve "Doğru olan; Hz. Osman ve Hz. Aişe, Hz. Peygamberin namazı kısaltmayı, ümmetine kolaylık olsun diye yaptığı kanaatindeydiler ve ikisi de kendilerine ağır olanı seçmişlerdir" der. [484] Beyhaki'nin de dediği gibi, Hz. Osman, tıpkı Hz. Aişe gibi, seferde namazı iki rekat kılmayı ruhsat, tamamlamayı ise caiz görmüş olsa gerektir. [485]
İleri sürülen bu sebeplerden herbiri, Hz. Osman'ın tam kılmasının muhtemel bir sebebi olabilirse de, kanaatimizce, bedevilerin yanlış anlamalarını önleme ve tam kılmakta bir mahzur görmeme anlayışı daha makul gözükmektedir.
Hz. Osman'ın bu uygulamasının gerekçesi ne olursa olsun, onun tam kılması bazı sahâbîlerce yadırganmıştır. Mesela, onun dört rekat kıldığını duyunca şaşıran İbn Mes'ûd istirca etmiş, [486] fakat sonra kendisi de dört rekat kılmıştır, bunun sebebi sorulduğunda da, "ihtilaf şerdir" [487] cevabını vermiştir. Başka bir rivayette ise İbn Mes'ûd; "Sonra yollarınız ayrıldı, keşke bu dört rekattan iki rekat olsun kabul olsa" demiş ama ihtilafın daha da kötü olduğunu hatırlatarak dört rekat kılmıştır. [488]İbn Ömer'in de, imamla birlikte kıldığında dört, yalnız kıldığında ise iki rekat kılmakta olduğu bildirilmektedir. [489] İbn Ömer'in bu konuda da ihtiyat yolunu tercih ettiği anlaşılmaktadır.

c- Yitik Develer Hakkındaki Farklı Uygulaması

Kendisine yitik develerin durumu sorulduğunda Hz. Peygamber, onlann alınıp toplanılmasını yasaklamış,
"Ondan sana ne? Onun güçlü ayakları ve karnında da suyu vardır. Sahibi buluncaya dek, o kendisi suyunu içer ve ağaçlardan yer." [490] buyurarak onların dokunulmaksızın kendi hallerine bırakılmasını emretmişti.
Hz. Peygamber zamanında ve Ebû Bekir ile Ömer dönemlerinde bu uygulama böylece devam etti. Nitekim Hz. Ömer de yitik develerin bulundukları yere salınmasını istiyor, yitik develeri alanları sapıklıkla suçluyordu. [491] Yani yitik develer, Rasulullâh'ın emrine uyularak, kendilerini koruyabildikleri ve çölleri aşmaya ve dolaşmaya dayanıklı ayakları sayesinde çöllerde yiyecek ot ve içecek su bulup, onu bünyelerinde depo edebildikleri sürece, sahipleri tarafından bulununcaya kadar kendi hallerine bırakılırlar, onları kimse alıkoymazdı. [492]
İmam Malik'in, İbn Şihab'dan naklettiğine göre, Ömer b. Hattab zamanında yitik develer o kadar çoğalmıştı ki, sağda solda yavrularlardı da, kimse onlara dokunmazdı. Hz. Osman halife olunca, bunların toplanıp ilan edilmesini, sahipleri çıkmazsa satılıp, sahipleri geldiklerinde paralarının verilmesini emretti. [493]
Hz. Osman'dan sonra durum biraz daha değişti. Aynı şekilde Hz. Ali de yitik develerin, sahipleri adına korunup muhafaza edilmesi hususunda Hz. Osman'ın fikrini kabul etmekle

birlikte, bunların satılarak paralarının sahiplerine verilmesinin, onları zarara sokabileceğini düşündü. Çünkü, devenin bedeli, bizzat devenin yerini tutamaz ve aynı faydayı sağlayamazdı. İşte bundan dolayı Ali b. Tâlib, develerin toplanarak beytulmal tarafından bakılmalarına ve sahipleri çıkınca da teslim edilmelerine karar verdi.[494]
Meseleyi bu şekilde arzettikten sonra M. Yusuf Musa, netice olarak şöyle de inektedir: "Biz her ne kadar Hz. Osman ve Hz. Ali'nin görüşlerini bize beyan eden nasslara vakıf değilsek de, şunu çok iyi biliyoruz ki, onlardan her biri, kendi anlayışı doğrultusunda maslahat için yapılması gerekeni yaptı. Konuyu M. Yusuf Musa'dan iktibas eden Karadavi'nin değerledirmesi ise şöyledir: "Hz. Osman ve Ali'nin bu yaptıkları, Hz. Peygamberin hükmüne bir muhalafet değildir. Bilakis onlar bu emrin maksadını göz önünde bulundurmuşlardı. Çünkü insanların ahlakı bozulmuş, hak hukuk anlayışı zayıflamış ve birtakım kimseler harama el uzatır olmuşlardı. Böyle bir ortamda yitik develeri ve sığırları kendi hallerine terketmek, onlan zayi etmek ve sahiplerine bir daha dönmemelerine sebep olmak olurdu. Bu ise, Hz. Peygamberin onları toplama yasağıyla katiyyen kasdetmediği birşeydi. Binaenaleyh, bu mahzurun ortadan kaldırılması icab ediyordu." [495]
Görüldüğü gibi, yitik develer meselesinde, Hz. Peygamber ve ilk iki halife ile Hz. Osman ve Ali'nin uygulamaları birbirinden farklılık arzetmektedir. Aslında onlar, zamanın, şartların ve insanlann ahlaklarının değişmesi sebebiyle, aynı amacı gerçekleştirecek değişik uygulamalara gitmek durumunda kalmışlardır. Hz. Peygamber zamanında yitik develerin kendi hallerine bırakılması ve el konulmaması, onların muhafazasını temin için yeterliydi. Hz. Osman ve Ali ise bunu ancak koruma altına alarak sağlayabildiler. Dolayısıyla onların kullandıkları vasıtalar farklı olsa da, gözettikleri maksatlar ve ulaştıkları neticeler aynıdır ve her biri malın muhafazası prensibine uygun hareket etmiştir. Bu sebeple sünnetin zahirine muhalafet varmış gibi gözükse de, Hz. Osman ve Ali'nin bu icraatları sünnete, onun gaye ve ruhuna tamamen uygundur. Hatta şayet onlar, Hz. Peygamberin ilgili talimatına aynen uysalardı da bu değişikliğe gitmeselerdi, çapulcuların işlerini kolaylaştıracakları ve böylece yitik develerin tamamen zayi edilmesine fırsat verecekleri için, asıl o zaman sünnete muhalefet etmiş olurlardı diyebiliriz.
Yukandan beri zikrettiğimiz Hz. Osman'ın bu ve buna benzer yenilikleri, değişik uygulamaları: seleflerinin aksine, ona yöneltilen suçlamalar, aleyhindeki itamlar veya diğer bir ifade ile onun öldürülmesine sebep olan hadiseler arasında yer alabilmiştir. [496]Oysa, bütün bunlar Hz. Osman'ın hem müctehid bir sahabe, hem de ümmetin bir halifesi olarak ortaya koyduğu içtihadi tasarruflarıdır. Hz. Ömer'in ictihadlarına nispetle oldukça az sayılabilecek bu içtihatlarına bazı sahabelerin katılmamış olmaları gayet normaldir. Nitekim aynı durum, Hz. Ömer için de geçerlidir. Fakat şunu tekrar ifade etmeliyiz ki, genel olarak sahabe, Hz. Osman'ın bu ictihatlarını kabul etmişlerdir. Hatta onun bu içtihatlarından bir kısmı, şehid edilmesinden sonra, ta günümüze kadar değiştirilmeden korunagelmiştir. Şayet bu ictihadları sahabe tarafından bid'at ve sünnete muhalafet olarak algılanmış olsaydı, belki de buna daha o hayatta iken karşı çıkılır veya en azından halefleri olan Hz. Ali ve Muaviye tarafından terkedilirdi.
Hz. Osman aleyhindeki ithamlar arasında bu yeniliklerin de zikrediliş sebebi; kanaatimizce ona yöneltilen töhmet konularını artırma, daha fazla ve farklı sebepler gösterme gayretinden ibarettir. Çünkü yüzlerce yeni içtihadı ve icraatı olan Hz. Ömer'e kimse böyle bir ithamda bulunmamıştır. Nitekim Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın "İnsanlar yaptığı bazı şeyler sebebiyle Osman'ı kötülüyorlar, bunları Ömer yapsaydı, onu kötüleyemezlerdi"[497] dediği nakledilmektedir.

4- Hz. Ali Dönemi (35-40/656-661)

Müslümanların dördüncü halifesi seçilen Hz. Ali, ashab-ı kiram arasında Kur'ân, hadis ve özellikle fıkıh alanındaki bilgileriyle kendini kabul ettirmiş bir otoritedir. Rivayet ettiği hadislerin çoğu fıkhı konulara dairdir. [498] Onun hukuk bilgisi ve hüküm vermedeki başarısı, Hz. Ömer tarafından "En isabetli hüküm verenimiz Ali idi" şeklinde ortaya konulmuştur. [499] Bu sebeple ilk üç halife önemli meselelerde onun fikrini almayı ihmal etmemişlerdir. [500]
Özellikle Hz. Ömer ve Osman dönemlerinde, Hz. Ali'nin çeşitli meseleler hakkındaki ictihadları isabetli bulunarak kabul edilmiş ve onun teklif ettiği şekilde uygulanmıştır. Bu hususta birkaç misal vermememiz yerinde olacaktır.

a- İçki Cezasıyla İlgili İçtihadı

Bilindiği gibi Yüce Allah, şarabı tedrici bir şekilde yasaklamış, onun insanlara vereceği zararlardan bahsetmekle yetinmiş, [501] fakat içenler için herhangi bir cezaî müeyyideden söz etmemiştir. Kaynaklarımıza baktığımızda, Rasulullah (s.a.v.)'ın içki içenler hakkında farklı uygulamalarını, muhtelif cezalarını görmekteyim,
1- Rasûlullah (s.a.v.)'ın şarap hakkında bir had belirlemediğini söyleyen İbn Abbas'ın bir rivayetine göre, Hz. Peygambere, içip sarhoş olan ve yolda sağa sola yalpalayan, sonra İbn Abbas'ın evine giren bir kimse şikayet edildiğinde, O gülerek *"O bunu yaptı mı?"* demiş ve o adam hakkında birşey emretmemişti. [502]
2- İçki içmiş bir başkası getirildiğinde Hz. Peygamber sahabeye onu dövmelerini emretmiş; onlardan kimi eliyle kimi terliğiyle kimisi de elbisesiyle vurmuş [503] sonra onlara onu azarlamalarını ayıplamalarını emretmiş, onlar da "Allah'tan korkmadın mı? Rasulullâh'tan utanmadın mı?" diye onu kınamışlar, ancak Hz. Peygamber bazılarının beddua ettiğini duyunca buna karşı çıkmış ve bilakis dua etmelerini istemiştir. [504]
3- Diğer bazı rivayetlerde, Hz. Peygamberin yeterli görünceye kadar ashabına ellerindeki sopa, terlik vb. şeylerle vurdurduğunu, kendisinin de adamın yüzüne toprak attığı ifade edilmektedir. [505]
4- Enes b. Malik bir rivayetinde Hz. Peygambere içki içmiş birisinin getirildiğini ve ona iki hurma dalıyla yaklaşık kırk kez vurduğunu,[506] başka bir rivayette ise onun terlik ve hurma dalıyla kırk defa vurduğunu rivayet etmektedir. Ebû Said el-Hudri'den gelen bir rivayette, Rasulullâh (s.a.v.)'ın, içki içen birine çift terlikle kırk defa vurduğu, daha sonra Hz. Ömer'in her terlik yerine bir kamçı vurduğu (2 x 40 = 80) anlatılırken, [507] başka bir rivayette ise, Hz. Ebû Bekir'in de çift terlikle kırk kere vurduğu belirtilmektedir. [508]
Önceki rivayetlerin aksine, bu rivayetlerde hem çift sopa veya çift terlikle, hem de kırk defa vurulduğunun belirtilmesini ihtiyatla karşılamaktayız. [509] Nitekim Hz. Ali'nin, içki cezasına çarptırılan Velid b. Ukbe'ye iki uçlu (çatal) bir kamçı ile kırk defa vurduğuna dair rivayette de [510] adeta daha sonra Hz. Ömer döneminden itibaren uygulamaya başlanan ashabın içtihadına dayalı seksen celdeye Hz. Peygamberin tatbikatından destek arama arzusu hissedilmektedir. Hz. Ömer'in ashab ile istişareden sonra seksen sopa vurmasının, Hz. Peygamber'in uygulamasıyla tezat teşkil etmediği, çünkü kırk defa vurulan hurma dalı veya terliğin çift olduğu, dolayısıyla Hz. Ömer'de olduğu gibi, daha önce de seksen vurulduğu şeklinde bazı farazi teviller rivayetlere yansımış olabilir. O kadar ki Hasan-ı Basri'den, Hz. Ömer'in Rasulullâh (s.a.v.)'ın içki içen kimseye seksen vurduğunu mushafa yazmayı düşündüğü dahi rivayet edilmiştir. [511]
Bazı rivayetlerde, Hz. Peygamberin vefatından sonra, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in son yıllarına kadar, Hz. Peygamber döneminde olduğu gibi, belli bir sayı olmaksızın elle, terlikle ve elbiselerle vurulmaya devam edildiği belirtilirken, [512] bazı rivayetlerde ise Hz. Ebû Bekir'in kırk celde vurduğu anlatılmaktadır. [513] Nitekim Velid'e celde vurulurken sayan Hz. Ali, kırk olunca durdurmuş, sonra Hz. Peygamberin de, Hz. Ebû Bekir'in de kırk vurduğunu söylemiştir. [514]
Hz. Ömer zamanında, bol üzüm bağlarına sahip Şam havalisi fethedilmiş ve oralardaki İslam'a yeni girenler arasında içki içme yaygınlaşmış ve bu kırk celde ceza olarak yetersiz kalmıştı. [515] İnsanların bu bereketli bölgelere yaklaşıp, [516] haddi aşmaya, fisk u fücura bulaşmaya başlaması [517]ve Halid b. Velid'in Hz. Ömer'e bir mektup yazarak "İnsanlar içkiye düştüler, had ve cezayı küçümsemeye başladılar. Hz. Peygamberin ashabı senin yanında, durumu onlara arzet" şeklindeki müracaatı üzerine Hz. Ömer, yanında bulunan ilk Muhacirlere meseleyi sordu. Neticede onlar içki içene seksen sopa vurulması üzerinde icma ettiler. [518]
Malik ve Abdurrazzak'ın naklettikleri rivayete göre, Hz. Ömer şarap içen kimseye verilecek ceza hakkında sahabe ile istişare etti. Hz. Ali ona şöyle dedi: "Biz ona seksen sopa vurman kanaatindeyiz. Çünkü o, içince sarhoş olur, sarhoş olunca saçma sapan konuşur. Saçmaladığında ise iftira eder." Bunun üzerine Hz. Ömer seksen sopa vurmaya başladı. [519]
Diğer bazı rivayetlerde ise Abdurrahman b. Avf, "Hadlerin en hafifi olan kazf= iftira cezasında olduğu gibi seksen sopa yapman kanaatindeyim" demiş Hz. Ömer de bununla emretmiştir. [520]
Abdurrazzak'ın başka bir rivayetinde ise, Hz. Ömer'in insanların içkiye müptela olmalarından korkarak cezayı önce kırka çıkardığı, onların içkiye son verme diklerini görünce altmışa, yine son vermediklerini görünce bu defa seksen sopaya çıkardığı ve "Bu hadlerin en azıdır" dediği anlatılmaktadır. [521]
Hz. Osman'ın hem kırk, hem de seksen olmak üzere iki haddi de vurdurduğu, daha sonra Muaviye'nin seksen sopa cezasını sâbitleştirdiği bize ulaşan haberler arasındadır. [522] Hatta Hz. Ömer'in de zayıf insanlara kırk vurduğu rivayet edilmektedir. [523]
Hz. Ali de İbn Abbas gibi, Rasulullâh'ın bu hususta belli bir had takdir etmediği kanaatindedir:
"Şarap içenden başka, had uyguladığım bir kimsenin ölmesinden dolayı içimde bir sıkıntı duymam. Fakat o (içki cezası tatbik edilen) ölse diyetini verirdim. Çünkü bu cezayı Rasûlullah (s.a.v.) koymadı (lemyesunneh). [524] Hz. Ali'nin bu sözü, Zeyd b. Ali'nin Musned'inde:
"İçki haddinden dolayı bir kimse ölse, onun diyeti, müslümanların beytulmalindedir. Çünkü bu, bizim görüşümüzün belirlediği birşeydir" [525] şeklinde verilirken; Ebû Davud'un rivayetinde ise "Bu sadece bizim söylemiş olduğumuz birşeydir" denilmektedir. [526]
Nitekim İbn Şihâb'a Rasûlullah (s.a.v.)'ın içki cezası olarak kaç sopa vurduğu sorulduğunda o da "Rasulullah (s.a.v.) bu hususta bir had belirlemedi. Hazır bulunanlara emreder, onlar da Rasûlullah 'bırakın!' deyinceyedek elleriyle ve teriikleriyle vururlardı. Sonra bu konuda Hz. Ebû Bekir kırk kamçı, Hz. Ömer ise seksen kamçı ceza koydu" cevabını vermiştir[527] ki bu, Hz. Ali'nin kanaatini teyit etmektedir.
Diğer taraftan kaynaklarımızda Hz. Osman döneminde Hz. Ali'nin Velid b. Ukbe'nin [528]cezasını kırkta durdurduktan sonra şöyle dediğini görmekteyiz:
"İçki cezasında Rasulullah (s.a.v.) kırk vurdu, Hz. Ebû Bekir de kırk vurdu. Sonra Hz. Ömer bunu seksene tamamladı. Ama hepsi sünnettir." [529] Bazı varyantlarda bu cümlenin akabinde "Bu benim daha hoşuma gidiyor" şeklinde bir ilave mevcuttur. [530]
Zahiren birbirleriyle çelişkili gibi gözüken Hz. Ali'nin bu beyanlarından özetle şu neticeleri çıkartabiliriz:
1- Hz. Ali'ye göre Rasûlullah (s.a.v.) bu konuda belli bir had koymuş değildir.
2- Bu konudaki değişik uygulamalar, sahabenin içtihadına dayanmaktadır.
3- Hz. Ömer'e, içtihadıyla seksen rakamını telkin edenlerden birisi de Hz. Ali'dir.
4- Rivayetler Hz. Ali'nin kendi döneminde de seksen vurduğunu göstermektedir:

a- O, "Şarabın azında da, çoğunda da seksen sopa vurulur" demiş, [531]
b- Ramazanda şarap içen şair en-Necâşî el-Harisî'ye seksen sopa vurmuş, onu hapsetmiş, ertesi gün yirmi daha vurdukan sonra "Bu yirmiyi, Allah'a karşı cür'etinden ve Ramazan'da oruç yemenden dolayı vurdum" demiştir. [532]
5- Hz. Osman'ın döneminde, Rasûlullah (s.a.v.)'ın da kırk vurduğunu söyleyerek kırkı tercih etmiş, ama hepsinin sünnet olduğunu söylemiştir. Bu son rivayet sahih ise, karşımıza şu ihtimaller çıkmaktadır:
a- Hz. Ali, Ömer'e bildirdiği içtihadını daha sonra değiştirmiş olabilir. [533]
b- Hz. Peygamberin ortalama veya yaklaşık kırk sopa vurduğunu, dolayısıyla buna uymanın vicdanen daha tatminkar olduğunu düşünmüş olabilir. Nitekim, içki cezası sonucu ölene diyet ödeme fikri bunun bir göstergesidir.
c- Rivayetlerde belirtilmemekle birlikte, Hz. Ali bunu Halife Osman'ın talebi doğrultusunda tercih etmiş olabilir.
d- Velîd ile ilgili bilmediğimiz bazı özel durumlar olabilir.
e- Hz. Osman döneminde bir süre bu mesele hakkında tereddüt edip, kendi döneminde yeniden seksen sopa içtihadına dönmüş olabilir.
f- Hz. Osman gibi şartlara göre kırk veya seksen vurulabileceği kanaatinde olabilir.
g- Ona göre, her ne kadar Rasulullâh (s.a.v.) bu hususta belli miktarda bir had belirlememişse de, kırk vurulması da, seksen vurulması da sünnettir. Kanaatimizce Hz. Ali burada gâi yorum yaparak, Hz. Peygamberin bu husustaki sünnetinin belli bir şekil ve rakam verilmeksizin, içenleri caydırabilecek bir miktarda dövülmesi olduğunu düşünmüş, zaman zemin ve şartların değişmesiyle bu amaca matuf ceza miktarının da değişebileceğini, gözetilen hedef ve ulaşılan netice itibarıyla bunun yine sünnet olmaktan çıkmayacağını, bilakis sünnete uygun olduğunu söylemek istemiştir. [534]
Bütün bu rivayetler ışığında içki içenler hakkında Hz. Peygamber ve sahabenin tatbikatından şu sonuçlara varabiliriz:
Rasulullâh (s.a.v), içki içen kimseleri niteliğini ve niceliğini tam olarak belirlemeksizin, çeşitli şekillerde cezalandırmıştır. Bu cezalar, sürekli aynı şekilde uygulanması gereken, artma eksilme kabul etmeyen bir standart ihtiva etmemektedir. Ayrıca, meselenin sahabenin istişare ve içtihadına açık tutulması ve buna dayalı olarak kırk, seksen vb. cezanın artırılması cihetine gidilebilmesi, Hz. Peygamberin uyguladığı cezanın had değil, tazir cezası olduğunu göstermektedir. Şayet ortada Hz. Peygamberin belirlemiş olduğu bir had olsaydı, bütün sahabe buna uymak zorunda kalır, Halid b. Velid, Hz. Ömer'e başvurmaz, Hz. Ömer sahabeyle istişare etmez, Hz. Ali ve Abdurrahman b. Avf had varken ictihad etme cihetine gidemezlerdi. [535]
Hz. Peygamberin kırk sopa vurdurduğuna dair rivayetler, sahabenin tahminlerine dayanmakta, ortalama veya yaklaşık bir rakamı ifade etmektedir. Hz. Ebû Bekir buradan hareketle kırk sopa vurmuştur. [536]
Bu cezanın yetersiz hale geldiği anlaşılınca, Hz. Ömer sahabe ile istişare etmiş, Hz. Ali'nin içtihadıyla cezayı seksene çıkarmıştır. Suriye'li alimlerden Buti, Hz. Ali'nin bu içtihadının, zannedildiği gibi kıyasa değil, maslahat esasına dayalı ıstıslah kabilinden olduğu kanaatindedir [537]
Görüldüğü gibi Onlar, Rasulullâh zamanında olmayan birşeyi, maslahat gereği yapmışlardır. [538]Her ne kadar ilk bakışta bunun, Rasulullâh (s.a.v)'ın sünnetine ters düştüğü zannedilebilirse de, kanaatimizce bu yeni hükümlerin ihdası olarak değerlendirilemez. Evet, çünkü bu hüküm, Rasulullah'ın içkiden caydırma, sakındırma amacıyla takdir ettiği cezaya tamamen uygundur. [539]
Şüphesiz halifelerin bu değişikliklere gitmeleri, onların sünnet anlayışlarını, içtihadı yaklaşımlarını göstermesi bakımından oldukça büyük önem arzeder. Onlar içki olayı karşısında Hz. Peygamberin tavrını esas almışlar, kendi dönemlerinde de aynı tavrı gerçekleştirecek uygulamalar yapmışlardır. Şartların değişmesiyle ceza miktarı değişmiş olsa da, Hz. Peygamber ile halifelerin bu suç karşısındaki tavırları ve maksatlan aynı kalmış ve hepsi aynı neticeye ulaşmışlardır.

b- Zanaatkarlara Zayi Ettikleri Emanetleri Ödetmesi

Gerek Rasulullâh (s.a.v.) döneminde ve gerekse ilk halifeler döneminde zanaatkarlara iş yapmaları için bırakılan eşya emanet telakki edilir, kasıt olmaksızın zayi veya telef olmaları halinde o zanaatkarlara ödetilmezdi. Bu ilk dönemlerde insanlar birbirine güvendiği için, eşyanın kaybolduğunu söyleyen zanaatkarların sözlerine itimat edilirdi. Fakat ilerleyen yıllarda, bu emanet duygusunun yerini insanların mallarına karşı tama', hırs ve hıyanet kaplamaya başladı. Zamanla halkın eşyasına göz koyan bazı zanaatkarların bu ödetmeme hükmünü kötüye kullanmaları, halkın mutazarrır olmasına yol açtı. Şayet durum bu şekilde kendi haline bırakılırsa, söz konusu hukuka tecavüz iyice yaygınlaşacak, insanlar güçlük içinde kalacaktı. Bu zanaatkarların gevşekliği ve malları korumamaları neticesinde, ya halkın güveni sarsıldığı için ilgili zanaatlar tamamen terkedilecek, ya da herhangi bir tazminat ödemedikleri için, yalan, hile ve hiyanet ile insanların malları suistimal edilecekti. [540]
İşte bu olumsuz gelişmeler karşısında, Hz. Ali insanlar lehine ihtiyatla hareket ederek, terzi, boyacı ve benzer zanaatkarlara telef ettikleri malları ödetmeye başladı. [541] Hatta onun, "İnsanları ancak bu ıslah eder" dediği meşhurdur. [542]
Zeyd b. Ali'nin naklettiği şu haberden, Hz. Ali'nin bu kararını bütün çalışanlara teşmil ederek genellemeye gittiğini anlamaktayız: "Ücret karşılığı çalışan her işçi, işi ifsad ederse, onu öder." [543]
Görüldüğü gibi, bazı zanaatkarların ahlaki zaafiyelerine karşı, halkın mallarını korumaya yönelik bir tedbir olarak Hz. Ali zanaat erbabı elinde telef olan eşyanın tazminini emretti. Şüphesiz bu emir, toplumda gittikçe yaygınlaşan mefsedeti önlemek, malın muhafazası şeklindeki genel maslahatı temin etmek amacına matuf bir ictihad idi.

c- Güçsüzlerin, Bayram Namazlarını Mescidde Kılmalarına İzin Vermesi

Hz. Peygamber ve ilk üç halife dönemlerinde Cuma ve bayram namazları bir şehirde, tek bir yerde, musallada kılınırken, Hz. Ali döneminde, zayıf insanların durumları göz önünde bulundurularak onların mescitte kılmalarına müsaade edildi. [544]
Zeyd b. Ali'nin naklettiği bir rivayete göre, Kufe halkından bazı insanlar Hz. Ali'ye dermansızlıklarından şikayet ettiler. Bunun üzerine o, bir kişiye onlar için mescidde namaz kıldırmasını emretti. Kendisi de Cebbâne denilen yerde insanlara namazı kıldırdı ve onlara şunu söyledi:
"(Musallada kılmak) sünnet olmasaydı, ben de mescidde kılardım." [545]
Hz. Ali, hasta veya güçsüz olan bu insanların musallaya gelemeyeceklerini öğrenince, onların mescidde ikinci bir cemaat oluşturmalarının uygun olacağını düşünerek, ihtiyacı bu şekilde gidermiş oldu. Onun son ifadesinden bayram namazlarının musallada kılınmasını sünnet olarak gördüğü, müslümanların tek bir cemaat oluşturmasından yana olduğu anlaşılmaktadır. Ancak ortada mazeret sahipleri vardır ve bu insanlar musallaya çıkamadıkları gibi belki de bayram namazlarını hiç kılamayacaklardır. Bu yüzden Hz. Ali mazeretleri sebebiyle musallaya iştirak edemeyenlerin hiç kılmamaktansa, beraberce musallada kılma sünnetini ifa edememe ve ikinci bir cemaat oluşturma gibi bazı mahzurlarına rağmen, onlann mescitte kılmalarını emretmiştir.
Hz. Ali güçsüzlerin bu müracaatına böyle bir çözüm getirirken şüphesiz zaruret ve kolaylık prensipleriyle hareket etmiştir. Hz. Ali'nin ihtiyaca binaen ortaya koyduğu bu içtihadı, ilk defa aynı yerleşim merkezinde bayram namazları için ikinci cemaat uygulamasını başlatmıştır.
Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra, hilafete gelen ve İslam toplumunda gittikçe yayılan iç karışıklıklar ve ahlakî çözülme ile karşı karşıya kalan Hz. Ali'nin oldukça sert çözümlere başvurmak zorunda kaldığına şahit oluyoruz. Mesela, gıda stoku yapan ihtikarcının mallarını yakmıştır.[546] Diğer taraftan onun mürtedleri yaktığı haberi İbn Abbas'a ulaşınca "Ben olsaydım, onları öldürür ama yakmazdım. Çünkü Rasulullâh (s.a.v.);
"Dinini değiştireni öldürün!" buyurduğu gibi ateşi kasdederek te;
"Allah'ın azabıyla azab etmeyin" buyurmuştu" dedi. [547]
Yine Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber hakkında yalan uyduran kimselerin boyunlarının vurulması kanaatinde olduğu rivayet edilmektedir.[548] Keza, zimmilerden de olsa, Hz. Peygambere söven kimseleri ve onlardan müslüman bir hanımla zina edenleri öldüreceğini bildirmiştir.[549] Öte taraftan, Yahudi, Hristiyan ve her bir zimmînin diyetinin, müslüman diyeti gibi olduğu kanaatini taşımaktadır. [550] Aynı şekilde İbn Mes'ûd'un da bu kanaati paylaştığını biliyoruz. [551] Oysa bu hususta Hz. Peygamber ile ilk üç halifeden hem bu doğrultuda, hem de o diyetin yansı veya daha da azı olduğuna dair farklı rivayetler gelmiştir. [552]
Zimmînin diyeti ile ilgili Muaviye'nin tatbikatı hakkında Zuhri'den gelen iki haberden birisinde, Muaviye'nin de müslümanın diyeti kadar diyet aldığı, ancak bunun yarısını Beytulmal'e ayırıp, diğer yarısını öldürülenin ailesine verdiği anlatılırken, [553] diğerinde ise onun, zimmîlerden birisini öldüren Halid b. el-Muhacir'i öldürmediği fakat ona bin dinar ağır (tam) diyet ödettiği nakledilmekte.[554]

5- Hz. Muaviye Dönemi (41-60/661-680)

Hz. Muaviye, tarihte Arabın dört dahisinden biri olarak ün salmıştır.[555] Onun bu dehasını sadece siyasî alanlarda değil, icraat ve ictihadlarında da kısmen görmek mümkündür. Nitekim, İbn Abbas'a Muaviye'nin yatsı namazından sonra bir rekat vitr namazı kıldığı haber verilince o, "Onu kendi haline bırak' Çünkü o, Rasulullâh (s.a.v.) ile beraber bulundu ve o fakihtir" [556]demiştir. Mesela Mervan, Muaviye'ye mektup yazarak, bir adamı öldüren sarhoş hakkında ne yapacağını sorduğunda, cevaben Muaviye onu öldürmesini yazarken,[557] deli katil hakkındaki sorusuna ise ondan diyet almasını, ama kısas yapmamasını yazmıştır.[558] Diğer taraftan Hz. Muaviye'nin de çeşitli konulardaki bazı meseleleri Zeyd ve Ali gibi sahâbîlere sorduğunu görmekteyiz. [559]
Ancak Muaviye'nin bazen aklına ve dehasına fazla güvendiği, sünnette açık hükmü bulunan bazı konularda re'yini beyan etmekten geri kalmadığı söylenebilir. Hz. Ebu'd-Derda "Muaviye'ye karşı beni kim mazur görecek?! Ben ona Rasulullâh'tan haber veriyorum, o ise bana kendi görüşünü bildiriyor! Bu durum karşısında artık senin ikamet ettiğin yerde ikamet etmem!" demiş ve Medine'ye kadar gelip halife Hz. Ömer'e durumu anlatmıştır. Bunun üzerine Hz. Ömer, Muaviye'ye "Misli misline olmadıkça, ağırlığı ağırlığınca

olmadıkça bu şekilde satma!" diye yazmıştır. [560]
Yirmi yıl valilik, yirmi yıl da halifelik konumunda idarecilik yapan [561] ve zaman zemin bakımından farklı şartlar ve ortamlarda bulunan Muaviye'nin tabii olarak değişik içtihadı tasarrufları olmuştur. Burada onun sünnet anlayışı ve ictihadî yaklaşımları hakkında fikir verecek birkaç misali zikretmemiz yerinde olacaktır.

a- Müslümanı Kafire Mirasçı Yapması

Kaynaklarımızın birçoğunda nakledildiğine göre Rasulullâh (s.a.v.);
"Müslüman kafire varis olamaz, [562] *kafir de müslamana varis olamaz"* buyurmuşlardır. [563] Bu hüküm; Hz. Ömer, [564] İbn Mes'ûd, [565] Hz. Osman [566] ve Hz. Ali tarafından da ifade edilerek [567] muktezasınca amel edilmiştir.
Zuhri'nin de belirttiği gibi Rasulullah ve ilk dört halife dönemlerinde müslüman ile kafir birbirlerine varis olamazken; Muaviye halife olunca müslümanı kafire mirasçı yaptığı halde, kafiri müslümana varis kılmamıştır. Ömer b. Abdulaziz dönemine (H. 99-101) kadar diğer halifeler de bununla amel etmiş, Ömer b. Abdülaziz ise ilk sünnete (uygulamaya) dönmüştür. [568]
Şa'bî (ö. 103) Muaviye'nin bu içtihadını şöyle anlatmaktadır: "İslam'a girmeleri halinde babalarının mirasından mahrum kalacak olmaları, bazı Arapların İslam'a girmelerine engel teşkil ettiği haberi Muaviye'ye ulaşınca o, "Biz onlara varis oluruz, fakat onlar bize varis olamazlar' buyurdu. Muaviye'nin bu hükmünü beğenen tabiînden Mesruk b. el-Ecda (ö. 62) İslam'da bundan daha güzel bir hüküm ihdas edilmiş değildir demiştir." [569]
Yine Şa'bî'nin anlattığına göre Muaviye'ye bir adam gelmiş ve 'Ne dersin, İslam bana zarar mı verir, fayda mı?' diye sormuş, Muaviye, 'Elbette fayda verir, ne var?" deyince adam; babasının Hristiyan olduğunu ve Hristiyan olarak öldüğünü, kendisinin ise müslüman olduğunu, Hristiyan olan kardeşlerinin de 'Biz babamızın mirasına senden daha layıkız' dediklerini anlatmıştı. Bunun üzerine Muaviye derhal onun kardeşlerini çağırmış ve onlara babalarının mirasını eşit olarak paylaşmalarını emretmiş, sonra hem Ziyad'a, hem de Şurayh'a "Müslümanı kafire mirasçı yapın, fakat kafiri müslümana varis yapmayın" şeklinde ferman göndermiştir. [570] Şa'bî, Muaviye'nin bu hükmünden sonra yine tabiîlerden Abdullah b. Ma'kıl'ın (ö. 88) şu değerlendirmesini nakleder: "Rasulullâh'ın ashabının verdiği hükümlerden sonra, İslam'da bence Muaviye'nin bu hükmünden daha güzel bir hüküm ihdas edilmemiştir. Çünkü tıpkı onların hanımlarıyla nikah bize helal olduğu halde, müslüman hanımlarla onların nikahlanmalarının helal olmadığı gibi, biz onlara mirasçı oluyoruz ama onlar bize varis olamıyorlar." [571]
Yine Muaviye'nin benzer bir miras problemi karşısında "Şayet o (kardeş) Hristiyan olsaydı varis olacaktı, bu durumda İslam ancak onun sıkıntısını artırdı." [572] dediği rivayet edilmektedir.
Bu konuda Hz. Muaviye ile aynı kanaati paylaşan diğer bir sahâbî de Muaz b. Cebel'dir. Ebu'l-Esved ed-Düeli'nin naklettiğine göre, Yemen'de iken Muaz b. Cebel'e bir Yahudi'nin öldüğü ve geride müslüman bir kardeşinin kaldığı, bu durumda mirasın ne olacağı arzedilince Muaz, "Ben Rasulullâh (s.a.v.)'ın;
"İslam artar eksilmez" buyurduğunu işittim diyerek onu varis kılmıştır. [573]
Müslüman ile, gayr-i müslimin birbirine mirasçı olamayacaklarına dair, Hz Peygamberden sadır olmuş açık bir nas ve uygulama mevcut iken ve aynı hüküm hakkında bütün sahabe ittifak etmişken [574]adı geçen iki sahâbînin bu içtihatları nasıl açıklanacaktır?
Öncelikle Hz. Peygamberin böyle bir hükmü vaz'ederken, din bağını, kan bağının üzerine çıkarma, İslam'a girmek isteyenlerin, aile, çevre, yurt, mal mülk ve miras gibi çeşitli bağları tamamen terkedip, kendilerini İslam'a adamalarını arzuladığını söyleyebiliriz. Nitekim, hicret ve Medine'deki Ensar Muhacirin kardeşliği bunun en bariz göstergelerindendir. Yani burada, "Bir kimse İslam'ı seçerken, müslüman olmayan babasının servetinden ve mirasından geçerek gelmeli' gibi bir düşünce yatmaktadır. Genç sahâbî Mus'ab b. Umeyr bunun en tipik bir örneğini teşkil eder. [575] Şüphesiz Hz. Peygamber, Allah'ın rızasını, O'nun yolunu herşeye tercih edebilen, tamamen halis ve hasbî müminlerden müteşekkil bir toplum oluşturmak istemiş ve bu emelini sahabe toplumu ile büyük oranda gerçekleştirmiştir.
Ancak özellikle Hz. Osman dönemi ve sonrasında insanların gerek İslam'a girişlerinde ve gerekse İslam adına giriştikleri cihad vb. aktif faaliyetlerde, öncekilerin aksine, zekat, ganimet vb. menfaatleri elde etme arzusunun ağır basmaya başladığı söylenebilir.
Dolayısıyla ilerleyen yıllar içerisinde, o dönem insanlarının İslam'a girmeleri halinde ne gibi yararlar sağlayacaklarını veya ne gibi zararlar görebileceklerini gözönünde bulundurmaları gayet tabii idi. Nitekim Hz. Muaviye döneminde müslüman olmak isteyen bazı Arapların miras meselesini en büyük engel görmeleri veya Muaviye ile görüşen kimsede olduğu üzere İslam'a girmekle, babasının mirasından mahrum olma gibi ağır bir bedel ödeyerek maddi açıdan zarar görmesi, Muaviye'yi böyle bir içtihada sevkeden en büyük etkendir.
Anlaşılan o ki, Hz. Peygamberin ideal bir İslam toplumu oluşturabilmek için vermiş olduğu bu hükmün, değişen zaman içerisinde bazı insanların İslam'a girmelerine büyük bir mani teşkil ettiğine şahit olan Muaviye, sırf onları İslam'a kazanabilmek için ilgili hükmü müslümanlar lehine olmak üzere tek taraflı askıya aldı. Böylelikle o, hem İslam'a gireceklerin kaygılarını gidererek önlerini açmış oldu hem de müslüman olanların mirasdan yana karşılaştıkları maddi kaybı telafi derek onların sıkıntısını gidermiş oldu. Şüphesiz burada o insanların menfaati kadar, İslam'ın ve İslam devletinin de yeni vatandaşlar kazanma gibi başka bir yarar sözkonusuydu. Bunun gerçekleşmemesi halinde ise, İslam'a girmek isteyen bu insanların kaybedilmesi ve girmiş olanların da mirastan mahrumiyeti neticesinde belki de pişman olması, hatta dinden dönmesi gibi daha önemli bir kayıp ihtimali vardı. Kanaatimizce Muaviye bu içtihadında, tamamen İslam'ın ve o konumda bulunan İslam'a girmiş veya gireceklerin yarar ve zarannı, diğer bir ifade ile maslahatını gözetmiştir.
Nitekim, Hz. Muaviye'nin bu içtihadı, hareket noktası itibarıyla, Hz. Peygamberin Taifli Sakif Kabilesi'ne gösterdiği toleransa benzemektedir. Zira Sakifliler İslam'a girerken zekat vermemeyi ve cihada iştirak etmemeyi şart koşmuşlar, Hz. Peygamber de onlann müslüman olduktan sonra kendiliklerinden zekat verecekleri, cihad edecekleri temennisini dile getirerek bunu kabul etmiş, [576] zekat ve cihad gibi Kur'ân'ın ısrarla üzerinde durduğu iki mühim vecibenin, onlann İslam'a girmelerine engel olmasına izin vermemiştir.
Kendisine başvuran müslümanı, Yahudi kardeşine varis yapmakta bir beis görmeyen Muaz b. Cebel ise, böyle bir hükmü verirken, Hz. Peygamberden işittiğini söylediği "*İslam artar ama eksilmez*" şeklinde oldukça genel bir hadise dayanmaktadır. Oysa bu hadis hem sübutu, hem de delaleti bakımından veraset konusunda delil olabilecek nitelikte değildir. [577] Aynı durum, bu meselenin tartışıldığı bazı kaynaklarda bir delil olarak zikredilen, ama kime ait olduğu dahi ihtilaflı olan "İslam yücedir, ondan daha yücesi olamaz" şeklindeki genel ifade için de sözkonusudur. Sonra her iki ifade, acaba hangi bağlamda kullanılmıştır, bunlarla ne kastedilmiştir, bilmemiz gerekmektedir. [578] Hz.
Peygamberin, müslüman ile kafirin birbirilerine varis olamayacakları doğrultusundaki hükmü karşısında, bu iki ifade, ilgili uygulama için delil olmaya elverişli değildir. Ancak bu rivayetlerin sahih kabul edilmesi halinde, Hz. Muaviye b. Muaz'ın 'bu temel espiriye göre' [579] hüküm vermiş olmaları da uzak bir ihtimal değildir. Yani madem ki İslam artar artırır ve eksilmez eksiltmez ve yine İslam gayrısına üstün gelir de başkasının üstünlüğünü kabul etmez; şu halde müslüman olan, gayr-i müslime mirasçı olabilir, fakat gayr-i müslim, müslümana mirasçı olamaz. Onların, bu insanlann maslahatını gözeterek mezkur cüz'î mesele hakkındaki hükmü uygulamaktansa, meseleye küllî bir usul dairesinde yaklaştıklarını, diğer bir ifade ile İslam'ın genel espirisi çerçevesinde daha global bir perspektiften baktıkları söylenebilir. Burada Hz. Peygamberin ilgili hükmünün ortaya çıkan şartlar ve ihtiyaçlar muvacehesinde ihmalinden söz edilebilirse de inkarından bahsetmek mümkün değildir. Nitekim bu iki sahâbînin sözkonusu ictihatlan hakkında, diğer sahâbîlerin olumlu ya da olumsuz herhangi bir tepkisine rastlayabilmiş değiliz. Öyle anlaşılıyor ki sahabe, bu yeni hüküm karşısında susmayı yeğlemiştir.
Hz. Muaviye ile Muaz'ın bu hükmünü tartışan Tehanevi, onlann bu uygulamasının, batıl dinlerini terkedip, kafir akrabalarından ayrılan, İslam'a girip, müslüman topluma katılan insanların kalplerini kazanma, onları ısındırma babından olduğunu; tevris (mirasçı yapma) babından olmadığını, ancak zaman ilerledikçe insanların bunu tevris haline getirdiklerini, nihayet halife Ömer b. Abdulaziz'in durumu ilk uygulamaya çevirdiğini söylemektedir. [580]
Tehânevî'nin dediği gibi, bu uygulamada kalpleri telif amacı sözkonusu ise de, bu, beytulmalden veya başka bir kanaldan değil, tevris yoluyla olmuştur. Elbette Muaviye ve Muaz'ın uygulamaları ihtiyaçlara mebni, konjonktürel çözümler olup, sonrakiler için kalıcı ve bağlayıcı bir teşri değildir. Ne var ki, Ömer b. Abdulaziz'e dek sözkonusu uygulama aynen devam ettirilmiştir.

b- Buğdaydan Verilen Fıtır Sadakasının Miktarını Değiştirmesi

Hz. Peygamber, fıtır sadakasının çeşitli gıda maddelerinden, belli miktarlarda verilmesini öngörmüştür. Ancak belirlenen bu gıda maddelerini ve miktarlarını anlatan rivayetler arasında birtakım farklılıklar mevcuttur.
Mesela, Abdullah b. Ömer, Rasulullah (s.a.v.)'ın, Ramazanda verilecek fıtır sadakasını hurmadan veya arpadan bir sa' olarak belirlediğini söyleyip [581] buğdaydan hiç söz etmezken; İbn Abbas hurma ve arpadan sonra üçüncü alternatif olarak buğdaydan yarım sa' belirlediğini haber vermektedir. [582]
Ebû Said el-Hudrî de, Rasulullah (s.a.v.) zamanında, Hz. Peygamberin kullandığı sa' ile fıtır sadakasını yiyecekten (taam), [583] arpa, hurma, keş veya kuru üzümden herhangi birisinden bir sa' verdiklerini söylemektedir. [584]
Yine Abdullah b. Sa'lebe de Hz. Peygamber'in Ramazan bayramından bir veya iki gün önce insanlara hitap ederek buğday, arpa veya hurmadan bir sa' vermelerini istediğini nakleder. [585]
Öbür taraftan Hz. Ebû Bekir,[586] Osman,[587] Ali, [588] Abdullah b. Mes'ud,[589] İbn Zubeyr,[590] Esma,[591] Ebû Hureyre,[592] Abdullah b. Şeddad,[593] Câbir b. Abdillah[594] gibi sahâbîler, fıtır sadakasının buğdaydan yarım sa' veya iki müdd olduğunu söylemişlerdir.
Bu rivayetlerden Hz. Peygamberin, buğdaydan yarım veya bir sa' belirlediği, ya da hiç belirlemediği gibi üç ihtimal ortaya çıkmaktadır. Bu hususta biz de, buğdayın Hz. Peygamber döneminde, insanların yaygın yiyeceklerinden olmadığını söyleyen Karadavi gibi, Hz. Peygamberin buğdaydan fıtır sadakası belirlemediği kanaatindeyiz.[595] Muhtemelen bu sebepledir ki İbn Ömer, rivayetinde buğdaydan söz etmemiş, hatta İbn Huzeyme'nin rivayetinde o, "Rasulullah (s.a.v.) döneminde sadaka yalnızca hurma, kuru üzüm ve arpadan verilmekte idi ve (o günlerde) buğday yoktu" demişti.[596] Yine İbn Ömer'den gelen rivayetlerin bir kısmında onun "Daha sonra insanlar bunu iki müdd buğdaya çevirdiler, yarım sa' buğdaya denk gördüler" dediği anlatılmaktadır.[597] Ebû Davud'un naklettiği şu rivayette İbn Ömer konuya daha da açıklık getirmektedir:

"Rasulullâh (s.a.v.) döneminde insanlar fıtır sadakasını arpadan, hurmadan sültten[598] veya kuru üzümden bir sa' veriyorlardı. Hz. Ömer halife olup da buğday çoğalınca bu gıda maddelerinin yerine yarım sa' buğdayı belirledi. [599]
İbn Huzeyme'nin rivayet ettiği başka bir haberde ise, onun "Muaviye dönemi gelince insanlar iki müdd buğdayı, bir sa' arpaya denk tuttular" dediği nakledilmektedir.[600]
İbn Ömer'in bu rivayetinden, Hz. Peygamber'in fıtır sadakası olarak buğdayı ve miktarını belirlemediğini, daha sonra insanların, diğer gıda madelerinin kıymetine bakarak buğdaydan yarım sa' veya iki müdd olarak takdir ettikleri, onun "insanlar" diye bahsettiği kimselerin ise, Hz. Ömer ve Muaviye gibi halifeler olduğu anlaşılmaktadır.[601]
Anlaşılan, İbn Ömer bu halifelerin bir sa' olan hurma ve arpayı, yarım sa' veya iki müdd buğdaya çevirmelerini tasvip etmemekte, hatta onları üstü kapalı olarak eleştirmektedir. Nitekim o, ömrü boyunca fıtır sadakasını sadece hurmadan, bir defa da arpadan vermiş,[602] buğdaya iltifat etmemiştir.
İbn Ebi Şeybe'nin naklettiği bir habere göre de, hurmadan bir sa' olan fıtır sadakasını ilk defa iki müdd buğdaya denk görüp emreden kimse Hz. Osman'dır. [603] Hz. Ali'nin ise, döneminde fiyatların ucuzlaması ve halkın ellerinin genişlemesi üzerine buğdayı da bir sa' olarak vermelerini istediğini görmekteyiz. [604] Allah'ın insanlara genişlik vermesi halinde, Hz. Aişe de insanlann buğdayı bir sa'a tamamlayarak vermesini istemektedir. [605]
Rasulullâh (s.a.v.) döneminde hurma, arpa, kuru üzüm vb. yiyeceklerden bir sa' verdiklerini hatırlatan Ebû Said el-Hudrî, uygulamanın Hz. Muaviye dönemine kadar böyle devam ettiğini, sonra Muaviye'nin "İki müdd Suriye buğdayının bir sa' hurmaya / arpaya eşit olduğu kanaatindeyim" dediğini ve insanların iki müdd vermeye başladıklarını anlatmaktadır. Ancak, İbn Ömer gibi, Ebû Said de buna hiç itibar etmemiş ve "Ama ben hayatım boyunca, şimdiye kadar verdiğim gibi vermeye devam edeceğim" demiştir. [606] Hatta İbn Huzeyme'nin naklettiği bir haberde, bir adam Ebu Said'e, "Buğdaydan İki müdd verilse?" diye sorunca o; Hayır bu, Muaviye'nin belirlediği bir kıymettir. Ben onu ne alır, ne kabul eder, ne de onunla amel ederim!" cevabını vermiştir. [607]
Bu konuyu tartışan Karadavi, "Bu rivayetlerin tahkiki neticesinde bir sa' buğdayın nass ile sabit olmadığı, yarım sa' ile ilgili hadislerin de sıhhat derecesi ulaşmadıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz" dedikten sonra, [608] İbn Hacer'in şu değerlendirmesine yer verir: "Bu miktarı, bir sa' arpanın bedeli olarak yarım sa' yapanlar, buğday dışındaki gıda maddelerinin birbirine eşit olmasına dayanarak bunu içtihatla yapmışlardır. Zira o zamanlar buğday fiyatları çok pahalıydı." [609]
Netice olarak bu meselede iki husus dikkatimizi çekmektedir. Birincisi, halifeler buğdayı, diğer gıda maddeleri karşısında yarım sa' olarak takdir ettiklerinde birçok sahâbînin tasvibine mazhar olmuşlardır. Sözkonusu içtihadı sahabeden yalnızca harfi ve şeklî yaklaşımlanyla meşhur olan İbn Ömer ve Ebû Said kabullenmeyip eleştirmiştir. Oysa Karadavi'nin haklı olarak belirttiği gibi, "Rasulullâh (s.a.v.) fıtır sadakasını o toplumun ve zamanın şartlarını gözeterek, o gün için verene daha kolay, alana da daha faydalı olan, insanların ellerindeki gıda maddelerinden vacip kılmıştır". [610]
Aslında halifelerin yaptığı da bundan farklı birşey değildir. Piyasaya buğdayın girmeye başlamasıyla ondan da fıtır sadakası verilmesinde hiçbir mahzur görmemişler, ancak o dönem itibarıyla buğday, diğer gıda maddeleri kadar bol ve ucuz olmadığı için, miktarını yanm sa' olarak belirlemişlerdir. Şüphesiz bu onların ne kadar maksatçı ve maslahatçı bir sünnet anlayışına sahip olduklannı gösterir. Öbür taraftan İbn Ömer ile Ebû Said ise, yalnızca yarım sa' takdir edilmesini değil, Hz. Peygamber döneminde fazla bulunmadığı için sadaka olarak verilmeyen buğdayın verilmesini dahi benimsememişlerdir. Zira onların kişisel tercihlerine göre, fıtır sadakası Hz. Peygamber döneminde verilen maddelerden ve bir sa' verilmelidir. [611]
İkinci husus da, daha önce Hz. Ömer ve Osman'ın buğdaydan yarım sa' veya iki müdd sadaka belirlemelerine, Hz. Ali ve Hz. Aişe'nin ise imkanlar dahilinde bunu da bir sa' vermelerini tavsiye etmelerine rağmen, İbn Ömer ve Ebû Said'in onlara değil de yalnızca Hz. Muaviye'ye karşı tavır almalarıdır. Halbuki Muaviye'nin yaptığı da, tıpkı selefleri gibi, o günkü şartlar dahilinde buğdayın kıymetini ve miktarını belirlemekten başka birşey değildi.
Hz. Ömer, Osman ve Muaviye'nin meseleye yaklaşımları kadar, vardığı sonuç itibarıyla ictihadları da aynı olmasına rağmen, sadece Muaviye'nin eleştirilmesinde, hem bu halifelerin şahsiyetlerinin, hem de genel olarak icraatlarının ve siyasetlerinin önemli rol oynadığını düşünüyoruz. Kanaatimiz o ki, özellikle "Muaviye'nin idaresinden ve icraatlarından hoşnut olmayan bazı sahâbîler rahatsızlıklarını bilerek, ya da bilmeyerek bu ve benzeri vesilelerle dışa vurarak eleştirmişler, daha önce benzer uygulamalar bulunmasına rağmen faturayı Hz. Muaviye'ye çıkarmışlardır. Nitekim temettü haccının yasaklanması meselesinde böyle bir durumdan söz etmiştik. Burada bu tespitimizin isbati sadedinde söz konusu eğilim ile ilgili birkaç misal vermemiz yerinde olacaktır:
a- Bazı rivayetlere göre, kendisine kesik baş götürülmüş ilk halife Muaviye'dir. [612] Oysa başka rivayetlerde bunun ilk defa Hz. Ebû Bekir'e, kendi dönemi içerisinde de İbnu'z-Zubeyr'e götürüldüğü nakledilmektedir. [613]
b- Bazı rivayetlere göre, cumada minbere ilk oturan ve oturarak hutbe okuyan Muaviye'dir. O bunu, şişmanladığı için [614] veya ayakta okumakla Hz. Osman'a muhalefetle suçlanması üzerine yapmıştır. [615] Oysa diğer rivayetlerden anlaşılan, ilk defa Hz. Osman yaşlanıp titrediği için ayakta durmakta zorluk çekince oturmuştur. [616] Hz. Osman'ın oturduğu halde hutbe okuyup okumadığı ihtilaflı ise de, [617] İbn Zubeyr'in önce oturarak, sonra da ayakta hutbe irad ettiği bildirilmektedir. [618]
c- İbn Şihab'a göre bayram namazında ilk defa hutbeye namazdan önce başlayan Muaviye'dir. [619] Halbuki başka rivayetlere göre bunu ilk defa yapan Hz. Ömer'dir ve o bunu bazı aceleci insanların hutbeyi beklemeyip gittiklerini görünce, onlara engel olmak amacıyla yapmıştır. [620] Bazı rivayetlerde böyle bir uygulamasıyla Hz. Osman'ın da ismi geçmektedir. [621]
Diğer taraftan İbn Abbas ve İbn Ömer'den gelen rivayetler, Rasulullâh (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın bayram namazlarını hutbeden önce kıldıklarını ortaya koymaktadır. [622] Bu durumda Hz. Ömer ve Osman'ın hutbeyi namaza takdim etmeleri şayet sahih ise istisnaî olmaktan öteye geçmez.
Hz. Ömer, Hz. Osman ve Muaviye'nin hutbeyi namaza takdim etmeleri sebebiyle sahabe tarafından eleştirildiklerine rastlayabilmiş değiliz. Oysa başka bir rivayette bir bayram günü hutbeyi namazdan önceye ilk defa takdim eden kimse olarak tavsif edilen Mervan'a [623] birisi kalkıp "Ey Mervan! Sünnete muhalefet ettin!" diyebilmiş, bunu duyan Ebû Said de, o eleştiren şahsın üzerine düşeni yaptığını söyleyerek onu tasvip etmiştir. [624] Buhârî'nin rivayetine Mervan'a karşı çıkan bizzat Ebû Said'dir ve ona "Vallahi değiştirdiniz!" demişti. Mervan da ona cevaben, insanların namazdan sonra (hutbesini dinlemek üzere) oturmamalarından dolayı böyle yaptığını söylemiştir [625]
Bu son misalde, Hz. Ömer ile Mervan'ın hem gerekçeleri, hem de uygulamaları aynı olmasına rağmen, Hz. Ömer'e herhangi bir eleştiri yapılmazken, Ebû Said'in, Muaviye'nin Medine valisi olan Mervan'a bu kadar ağır eleştiri yöneltmesi şaşırtıcıdır. Şayet bu rivayetler sahih ise ve hutbenin namaza takdimi; sünneti değiştirme hatta ona muhalefet etme olarak kabul edilecekse, bunu daha önce Hz. Ömer, Osman ve Muaviye de yapmıştı. Bu durumda ya o haberlerin asılsız olabileceğini söylememiz ya da sahabenin, müctehid halifelerin bu ve benzeri tasarruflarına karşı tepkisiz kaldıklarını kabul etmemiz gerekecektir. Veya bu tür tasarruflarda özellikle Hz. Osman ve Muaviye'ye yönelik eleştiriler sözkonusu ise, bunun asıl sebebinin, o içtihadı tasarruflar değil, bu iki halifenin ortaya koydukları idare, icraat ve siyasetleri olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla ilk halifelerin icraat ve ictihadlarına matuf böylesi değerlendirmelerde azımsanmayacak ölçüde bir sübjektifliğin varlığından söz edilebilir.
İcraatta bulunmaları hasebiyle sahâbî halifelerin hepsi, şartlara, ihtiyaçlara ve maslahatlara binaen, Hz. Peygamberin tatbikatından farklı, yeni veya yenilik sayılabilecek değişik uygulamalar sergilemişlerdir. En fazla Hz. Ömer'de görülen bu farklı uygulamalar karşısında sahabe bazı istisnalar dışında çoğunlukla tepkisiz kalmış, hatta sükut ederek bir anlamda onları kabul etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, yapılan eleştiriler, söz konusu ictihadlara dönük olmayıp, ictihadların sahiplerine yöneliktir. Bundan da en fazla Hz. Muaviye nasiplenmiştir. Bize öyle geliyor ki, Muaviye, çeşitli konularda ilk kez uygulama yapan, ihdas eden kimse olduğu iddialarıyla töhmet altında bırakılmak istenmiştir. Binaenaleyh, bu kabil haberlerin bir kısmı kasıtlı rivayetler olabileceği gibi, bir kısmında da bilgi eksikliği, ilgili duruma şahid olup olmama ve yanılgı gibi kasıtsız bazı mazeretler mevcut olabilir. Durum ne olursa olsun, aslında bu ictihadların, halifelerin şahsiyet ve icraatları muvacehesinde değil, tamamen objektif olarak ve sahih malumata dayanarak değerlendirilmesi icab eder.
Burada başta halifeler olmak üzere müctehid sahâbîlerin misallerle ortaya koymaya çalıştığımız sünnet anlayışlarının ve içtihadı yaklaşımlarının genel bir değerlendirmesini yapmamız yerinde olacaktır.
a- Müctehit sahâbîler, sahabenin geneline nispetle, fıkhı melekeleri ve muhakeme güçleriyle temayüz etmişlerdir. Onlar ihtiyaç duydukları birçok konuda içtihat ederek çözümler üretmişler, fetva ve hüküm vermişlerdir.
b- Hz. Muaviye hariç, diğer halifeler, ilk müslümanlardan olmaları hasebiyle, 23 yıllık vahy ve sünnet terbiyesiyle yetişmişler; hem ayetlerin, hem de sünnetlerin ilk muhatapları ve şahitleri olarak onları özümseyerek öğrenmişler, sağlıklı bir şekilde kavramışlar ve bu anlayışları doğrultusunda da uygulamalar yapmışlardır. Genç fakih sahâbîler, sünnetlerin büyük bir kısmını diğer sahâbîlerden rivayetler yoluyla elde ederken, müctehid sahâbîler, sünnetleri bizzat müşahede etmişlerdir. Dolayısı ile genç fakih sahâbîler ancak hadisleri anlamaya çalışırken; müctehid sahâbîler bizatihi hadiseleri görüp kavramışlardır ki, sünnetleri anlama bakımından ikisi arasındaki bu önemli fark gayet açıktır. Binaenaleyh, müctehit sahâbîler, bu avantajları gayet güzel bir şekilde kullanmışlar, daha sağlıklı bir sünnet anlayışı sergilemişlerdir.
c- Onlar, dirayet döneminin otoriteleri olup, rivayetten çok, dirayete dayalı tahliller yapmışlardır. Sünnetleri, Hz. Peygamberin gözetmiş olduğu illet ve maksatlar ışığında ele almakla kalmamışlar, ayrıca onun itibar ettiği maslahatlar doğrultusunda değerlendirmişler. Özellikle zaman zemin, ortam ve şartlara azami derecede riayet etmişlerdir.
Bu tavır, Kur'ân veya Sünnetin her hükmünün gerisinde, onun varlık sebebinin, bu hükmü ilham etmiş olan prensibin ve tatbik edildiği tarihi şartların araştırılıp bulunmasını gerektirir." [626]
d- Onlar idarenin başında ve icraatın içerisinde oldukları için, Hz. Peygamberin nebevi ve beşeri yönünden başka, onun devlet başkanı yönünü de görebilmişlerdir. Hz. Peygamberin bazı tatbikatında bunun rolü olduğunu anladıklarında, ihtiyaçlara binaen kendileri de farklı uygulamalara gidebilmişlerdir.
Nitekim bir lider olarak Hz. Peygamberin uygulamalarından bahisle Ramazan el-Bûti şöyle demektedir: "Şayet (yönetici) bu hükümlerin tamamının veya bir kısmının harfiyyen benimsenip uygulanması suretiyle Hz. Peygambere uymakta yarar görüyorsa, o şekilde hareket eder. Eğer belirlenmiş genel çerçeve dahilinde maslahatı başka türlü uygulamalara gitmekte görüyorsa, bu yararı gerçekleştirmek için maslahat gereğince o konuda değişiklikler yapmalıdır." Devamında Hz. Peygamberin Hayber Yahudileri ile yaptığı anlaşmayı, bazı olaylar üzerine iptal eden Hz. Ömer'in bu tutumunu misal verir ve şu değerlendirmeyi yapar: "Bazı yüzeysel düşünce sahipleri, Hz. Ömer'in bu tutumuna bakarak onun sünnetin uygulamasına son verecek ve günümüzdeki bazı yüzeysel araştırmacıların zannettikleri gibi kamu yararını sünnete tercih edecek kadar cüretkar biri olarak düşünebilir. Tam aksine, Hz. Ömer, şayet Hayber Yahudileri ile ilgili hükümlere şartlar ne olursa olsun harfiyyen uymuş olsaydı, işte o zaman sünnetten yüz çevirmiş olurdu. [627]
e- Onlar, meselelere gayet geniş bir perspektiften yaklaşmışlar, genel prensiplerle hareket etmişler ve daima geniş düşünmüşlerdir. "Özellikle ilk halifeler, bilhassa Hz. Ömer (r.a)

Kur'ân'ın da, Hz. Peygamberin de neyi, niçin, nasıl gerçekleştirmek istediğinin şuuruna varmışlar, oradan da İslamî bir dünya görüşüne ulaşmışlardı. Hiç şüphe yok ki onlan böyle bir dünya görüşüne sahip kılan da, Hz. Peygamberin onlara verdiği eğitim idi. Hz. Peygamber onları sadece kendisini adım adım izleyen, ama bunu bilinçsizce ve şekilci bir zihniyetle yapan fertler olarak değil, gerek Kur'ân'ın öğretilerinden, gerek kendisinin sünnet modelinden ilham alarak bir dünya görüşüne ulaşan kimseler olarak yetiştirmiştir." Bilhassa Hz. Ömer'in daha önce verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi Hz. Peygamberin sünnetinin şeklinden ziyade, ruhuna sadık kalarak karşılaşılan yeni meselelere getirdiği çözümlerdeki isabeti de, sahip olduğu bu dünya görüşünün bir ürünüdür." [628]

f- Halifeler karşılaştıkları meseleler hakkında sahabeyle istişare ederler, onlardan bilgi alırlar, onların fetvalarına başvururlardı. Bu istişareler neticesinde ortaya çıkan en isabetli çözüm tatbik edilirdi. Bu bazen, Rasulullah'tan nakledilen bir sünnet ya da hadis olabileceği gibi, tamamen rey ve ictihad da olabilirdi. Müctehit sahâbîler yeni problemlerin çözümünde rey ve içtihada başvururken olabildiğince realist ve makul olmaya çalışmışlardır.

h- Bu sahâbîler, İslamın kûllî kaidelerine, asıllarına ve genel prensiplerin daha çok riayet ederken, detaylara pek önem vermemişlerdir. Zira detaylar emredilip sabit hale getirilince daha sonraki nesillerin düşünce ve hareket özgürlüğü sert sınırlamalara maruz kalırdı. [629]

Nitekim Ömer Rıza Doğrul, hikmet-i teşri ve hikmetten bahsederken, hikmet ve kelam erbabını iki kısma ayırır ve şöyle der: "Biri, şer'î ahkamın cüz'î maslahatlarını kendi akıl ve idrakine göre tedkik eder. Diğeri ahkam-ı şeriyyenin cüz'î maslahatlarını bir tarafa bırakarak ahkamın hey'et-i mecmuasını, küllî bir usul dairesinde tetkik eder ve cüz'î maslahatlarla alakadar olmaz. Hz. Aişe birinci mesleğe Hz. Ali ise ikinci mesleğe mensup idi. Hz. Ali ahkamın nazari keyfiyetine değil, ameli keyfiyetine bakardı."[630]

I- Onlar gerek sünnetleri anlarken ve gerekse uygularken, harfi, cüz'î ve noktasal yaklaşmaktan çok, zihinlerinde oluşan genel bir Kur'ân ve sünnet telakkisine dayalı küllî bir perspektiften bakarak bütüncül yaklaşımlar sergilemişlerdir. Bu sahâbîler devlet yönetiminde, icraatın içinde olmaları hasebiyle, hakkında nas bulunmayan birçok yeni meseleyi halletmek zorunda idiler. Halife olmaları, onlan bu yeni durumlara çözümler üretmeye, içtihadı tasarruflarda bulunmaya sevketmekteydi. Bu ise onları, daha çok maslahat, örf, istihsan, sedd-i zerai gibi, bilahare fikh usulünce ikinci dereceden deliller olarak kabul edilen prensiplerle amel etmeye yöneltmiştir. Onlann yönetimde bulunmaları, Hz. Peygamberin yönetici vasfını ve bu vasfıyla ortaya koyduğu biçok uygulamayı daha sağlıklı bir şekilde anlamalarına imkan vermiş, dolayısıyla bu konuda onlar da, şartlara ve ihtiyaçlara göre daha serbest hareket edebilmişlerdir.

Sonuç

Sahabenin sünnet anlayışını incelediğimiz bu çalışmamızda ulaştığımız neticeleri şu şekilde özetleyebiliriz: Öncelikle sünnet anlayışlarına başvurduğumuz "sahabe" tanımı üzerindeki ihtilaflara kısaca yer verdikten sonra, usulcülerin sahâbî tanımını, hadisçilerinkine tercih ettik. Hadisçiler, tariflerinde lügavî kullanımı ve Hz. Peygamber ile çok kısa da olsa görüşmüş olmayı esas alırken, usulcüler, bu hususta örfî kullanıma itibar ederek, onunla uzun süre beraber bulunmayı benimsemişlerdir. Ûsulcülerin tarifi, hem Kur'an'a, hem de tarihî vakıaya daha uygun olduğu için biz de onların tanımını esas almayı uygun gördük. Çünkü biz Hz. Peygamberin sünnetini, ancak onu yakından tanıyan, sîret ve sünnetini bize nakleden iki üç yüz sahabiden elde edebilmekteyiz. Dolayısıyla ancak bu sahabilerin kanaat, anlayış ve eğilimlerinden hareketle onların tümünün sünnet anlayışı hakkında belli neticelere vardık.

Sahabenin sünnet anlayışına geçmeden önce, bu konuya bir zemin oluşturması bakımından sünnet kelimesinin kavramlaşma sürecini tespit etmeye, sahabedeki Hz. Peygamber tellakkîsini ortaya koymaya çalıştık. Gerek Arap Edebiyatında, gerekse Kur'an'da yer alan sünnet kelimesini, Hz. Peygamber'in de, daha çok lügavî olarak, bazende örnek davranışları için kullandığı görülmüştür.

Hz. Peygamberin vefatından sonraki ilk otuz yıl içerisinde başta halifeler olmak üzere büyük sahabiler de sünnet kelimesini birçok defa kullanmışlardır. Onlardan gelen rivayetlerde, bu sahabelerin sünnet kelimesini hem luğavî olarak, hem de siyasî kontekstlerde kullanmalarının yanısıra, özellikle Hz. Ömer, Ali ve İbn Mes'ud gibi sahabelerin onu terim olarak da kullandıkları görülmektedir. Onların dilinde bu kullanım gittikçe yaygınlaşmış ve kavramlaşma sürecinde gerekli altyapı oluşmuştur.

Kaydettiğimiz rivayetlerden çıkardığımız neticeye göre, sünnet ifadesinin kavramlaşması, yaygınlaşması, Hz. Aişe, İbn Abbas ve İbn Ömer gibi genç sahabeler vasıtasıyla tekamül ve tahakkuk etmiştir. Bu ise zaman olarak, büyük sahabilerin vefatıyla, gençlerin rivayet otoriteleri haline geldikleri döneme, yani olarak H. 40-70 yılları arasına tekabül etmektedir. Mümkün mertebe ilir ve erken dönem kaynaklardan naklettiğimiz bu rivayetler; sünnet tabiin oldukça geç bir döneme ait, geç bir kavram olduğu yolundaki bazı oryantalistlerin iddialarının gerçeği yansıtmadığını, aksine bu tabirin başlangıçtan beri az da olsa kullanıldığını ve bir kavram için geç sayılmayacak bir süre içerisinde kavramlaştığını göstermek için yeterli olmuştur. Ancak, farklı kaynaklarda ye alan değişik rivayetler karşılaştırıldığında, bazı rivayetlerde görülen kullanımların, ravîlerin tasarrufları kabilinden olduğu, diğer rivayetlerde bir vakıa olarak Hz. Peygamberin söz, fiil veya amelinden bahsedildiği halde, bu rivayetlerde aynı hususun sünnet kavramıyla ifade edilebildiği görülmüştür. Aynı sahabîlerden gelen bu mânâ ve mefhumlar, sünnet olgusunu anlatıyorsa da, bunun bazı raviler tarafından sünnet kavramıyla ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bu ise, bazı râvilerin, sünnet olgusunu, kendi dönemine ait yerleşik kavramlarla ifadelendirme metne idrac veya ziyade etme, mahzufu takdir, maksudu beyan etme vb. râvî tasarruflarının mevcudiyetini göstermektedir. Dolayısıyla, metinlerde var olduğu anlaşılan kasıtlı veya kasıtsız bu tür râvî tasarrufları günümüzde üzerinde titiz çalışmaların yapılması gereken en önemli bir hadis problemini oluşturmaktadır.

Sahabenin Peygamber telakkisi; onu hem risalet öncesinde, hem de sonrasında yakından tanımış olmaları sebebiyle oldukça önemlidir. Bu bakımdan sahabenin Hz. Muhammed'e bir beşer Peygamber, hâkim ve lider olarak bakışlarını tespit etmeye çalıştık.

Sahabe, hem Kur'an'ın, hem de bizzat Hz. Peygamberin hassasiyetle üzerinde durduğu onun beşerî vasfını daima dikkate almışlar, bunu bilfiil yaşayarak idrak etmişler, onu bir melek veya beşerüstü bir varlık olarak görmemişlerdir. Kendisinin de ifade ettiği gibi o bir kral değildir, ama sahabeden gördüğü ilgi, saygı ve bağlılık hiçbir krala nasip olmamıştır.

Diğer taraftan Allah Rasulü, onların nazarında sıradan bir insan da değildir. O, bir Peygamberin taşıdığı bütün özellikleri de taşımaktadır. Onun, kendisine vahy gelen bir Rasul oluşunu sahabe hiçbir zaman gözardı etmemiştir. Bu nedenle Hz. Muhammed ile sahabe arasındaki ilişkiler, sahabe ile beşer Rasul arası ilişkiler olarak gerçekleşmiştir. Bu ilişkilerde genel olarak Kur'ânî ve nebevi ölçüler muvacehesinde tabiîlik ve samimiyet hakimdir. Bundan dolayıdır ki, Hz. Muhammed ile sahabe arasındaki beşerî münasebetlerde, Rasûl ümmet ilişkilerinde, yönetici tebaa ilişkilerinde genellikle bu ölçü, denge ve itidal korunmuştur.

Elbette ona ve getirdiği vahye inanan sahabe için, Hz. Peygamberi ve misyonunu en güzel ve net bir şekilde anlatan, onu tanıtan, onun Allah, Kur'an ve insanlar yanındaki konumunu belirleyen en önemli kaynak yine Kur'an idi. Bu sebepledir ki sahabe, Yüce Allah'ın kendilerine takdim ettiği bir peygamber tasavvuru ile yetişmekteydiler. Kur'an, bir taraftan onu bütün gerçekliğiyle takdim ve tavsif ederken, bir taraftan da câhili Arap zihniyetindeki olağanüstü güçlerle donanmış, melekleşmiş hatta adetâ ilahlaştırılmış beşerüstü bir peygamber telakisini tashih etmeye çalışmış, müşriklerin Hz. Peygamberden bu doğrultudaki beklentilerine en güzel cevapları vermiştir. Bu sebeple sahabenin Hz. Peygamberin risalet yönünü tespit ederken daha çok Kur'an'a başvurduk. Ayetlerde işlenen ve Hz. Peygambere yüklenen şahitlik, uyarma, müjdeleme, öğüt verme, davet, tebliğ, tilavet, ta'lim, beyan ve tezkiye görevleri üzerinde durduk ve bu hususta Hz. Peygamber ve sahabeden gelen mülahazaları serdettik. Neticede sahabede cahili peygamber anlayışı yerine, Kur'anî bir Peygamber anlayışının bulunduğunu gördük.

Sahabe bir hakim olarak Hz. Peygamberin önce Kur'an'a dayanarak, şayet yoksa kendi içtihadıyla, ama zahire göre hükmettiğini, bu konuda daima haktan ve adaletten yana olduğunu bilmekteydiler. Onun verdiği bağlayıcı ve nihâî hükümlere itirazsız teslim olurlarken, onun arabulucu vasfıyla getirdiği teklifler hakkında farklı tavırlar sergileyebilmişlerdi. Kimisi bu teklifleri kabul ederken, kimisi de hakkından vazgeçmeyebilmişti. Onlar, Hz. Peygamberin şahısların durumlarını, çevre şartlarını gözönünde bulundurarak vermiş olduğu daha çok şahsa özel diyebileceğimiz fetvalar ile yukarıda bazılarına işaret ettiğimiz arabuluculukları dışında kalan hükümlere, gerek Hz. Peygamberin hayatında, gerekse vefatından sonra muntazaman uymuşlardır.

Risalet öncesinde askerî veya siyasî herhangi bir liderliği söz konusu olmayan Hz. Peygamber, risalet sonrası ilerleyen yıllar içerisinde, kendisine inanan sahabe için Mekke'de dînî, bey'atlar ve Medine'ye hicretle birlikte siyasî, Bedir Savaşı'ndan itibaren de askerî bir lider olarak, ve nihayet Medine site devletinin başkanı olarak görülmektedir.

Risaletiyle başlayan karizmatik liderliği, onun sahabe üzerinde tartışılmaz bir otoritesinin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Şüphesiz, sahabenin bu lider-Rasûl'e itaat ve bağlılıkları, herkesçe bilinen bir gerçektir.

Diğer taraftan sahabe; önder ve örnekleri olan Hz. Peygamberin söz, fiil, terk ve takrirleri karşısında farklı anlayışlar, değişik eğilimler göstermişlerdir. Bu farklı bakış açısına yol açan en önemli faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a- Zabt, hafıza, kavrayış ve muhakeme güçlerindeki farklılık,
b- Mizaç, zevk ve karekter farklılığı,
c- Sohbet süresi ile yaş farklılığı,
d- Dil, kültür, çevre ve menşe farklılığı,
e- Sünneti direkt veya vasıtalı almadan kaynaklanan farklılıklar,
f- Bilgi, birikim, yorum ve değerlendirme farklılığı.

Araştırmamız neticesinde biz sahabenin sünnet anlayışında üç temel yaklaşım tespit ettik. Bunları şu şekilde hulasa edebiliriz:

1- Zahiri Yaklaşımlar: Hz. Peygamberin talimatına karşı lafzı, tatbikatına karşı ise şeklî olarak yaklaşan sahabilerin eğilimleridir. Bu eğilimde sevgi ön plana çıkmış ve genel olarak duygusal anlama egemen olmuştur. Dolayısıyla o sahabiler için Hz. Peygamberin "ne dediği" ile, "ne yaptığı" harfiyyen uymak için yeterlidir. Onlar, Hz. Peygamberden sadır olan sözleri, nasıl zahiriyle alıp tatbik etmişlerse, onun davranışlarını da aynı şekilde gördükleri kadarıyla aynen taklit etmeye çalışmışlardır.

Özellikle İbn Ömer'in, Hz. Peygamberden gördüğü herşeyi taklid etme temayülü, daha çok kendisini tatmin ve teselli etmeye, onun fiillerini, canlandırarak aktarmaya yöneliktir ve o bu tür davranışları sünnet olarak görmemektedir.

Hz. Peygamberin söz ve davranışlarına yönelik zahiri yaklaşımın en önde gelen simaları; Abdullah b. Ömer, Ebu Said el-Hudri, Ebu Hureyre, Enes b. Malik, Ebu Zerr, Ebu'd-Derda, Rafi' b. Hadic, Abdullah b. Amr b. el-As, Hakim b. Hizam ve benzeri sahabilerdir. Onların en dikkat çekici özellikleri, zabt ve hıfzları ile meşhur olmaları, çok sayıda hadis

nakletmek suretiyle rivayete ağırlık vermeleridir. Onlar, rivayete önem verdikleri kadar dirayete önem vermemişlerdir. Onlar işittikleri hadisleri, müşahede ettikleri hadiseleri, genellikle ciddi bir tenkide ve tahkike tabi tutmadan zahirleri üzere almışlar, lafız ve şekle sarılmakla yetinmişlerdir.
Özellikle adı geçen sahabilerin, Hz. Ömer sonrası rivayet döneminin hadis otoriteleri olmaları, kendilerine olan teveccühü artırmış, dolayısı ile bu yaklaşımın tabiun nesline kolayca intikalini sağlamış ve böylece başlangıçtaki durumun aksine, sözkonusu temayül bu rivayetlerle yetişen yeni nesiller tarafından oldukça fazla ilgi görmüş, kısa sürede kitlelere yayılmıştır.
Netice itibarıyla onlar, bu yaklaşımlarıyla hem Ehl-i Zahir ve Ehl-i Tasavvufun, hem de yalnızca senedi esas alan ve böylece sahih gördüğü rivayetlere teslim olan bazı salt hadisçilerin selefi haline gelmişler, onların bu anlayışlarının temellerini oluşturmuşlardır. Nitekim bu mezhep ve meşreplerin benimsedikleri yöntemlerde ve öğretilerde daha çok bu sahabileri referans gösterdikleri malumdur.
Bu sahabilerde olduğu gibi, bugün herhangi bir mümin, mizaç ve karakteri doğrultusunda benzer bir eğilim gösterebilir. Bu bizim kültür ve folklor zenginliğimize daha da zenginlik katar. Ancak, sergilenen bu davranışların sünnet olarak görülmemesi ve başkalarına da sünnet diye dayatılmaması şarttır. Nitekim adı geçen sahabiler, bu davranışları başkalarına sünnet olarak telkin etmemişlerdi.
2- Fıkhı Yaklaşımlar: Hz. Peygamberin söz ve davranışlarını anlamaya, kavramaya çalışan, fakîh sahabilerin eğilimleridir. Onlar, yalnızca duymak ve görmekle kalmamışlar, O'nun "ne demek istediğini", "neyi amaçladığını" tespit etmeye çalışmışlardı. Onlar Rasulullah'ın söz ve davranışlarını değerlendirirken, şu hususlara dikkat etmişlerdi:
a- Onlar, nebevi tasarrufların menşeini, kaynağını gözetmişlerdi.
b- Şayet onun ictihâdî bir tasarrufu ise, yeni öneriler getirebilmişlerdi.
c- Hz. Peygamberin gözettiği illet ve maksatları esas almışlardı.
d- Nebevi tasarrufların bağlayıcı olup olmadığını gözetmişlerdi.
e- Sünnet-süreklilik ilişkisine de ayrıca itibar etmişlerdi.
f- Hadiseleri cereyan ettiği ortam, bağlam ve şartlar içerisinde değerlendirmişlerdi.
g- Hz. Peygamberin beşeri, nebevi, idâri ve askerî tasarruflarını dikkate almışlardı.
Bu sahabîler rivayetin yanısıra dirayete önem vermiş, fıkhı melekeleri ve muhakeme güçleri ile sünnetleri anlamaya, kavramaya özen göstermişlerdi. Onlar nebevi tasarrufların menşeini, illet ve maksadını, bağlayıcılık ve devamlılık yönlerini gözeterek takdire şayan tahliller ve tenkidler yapmışlardı. Özellikle onlardan uzun yaşayanlar ve icraat mevkiinde bulunmayanlar, daha çok hadis ve hadiseleri yorumlamışlar ve rivayet döneminin dirayet otoriteleri olmuşlardı. Sünneti anlamada kapsamlı bir yöntem oluşturdukları söylenemese de, böyle bir yöntemin temellerini atarak sonraki nesillere bu sahada önderlik etmişlerdi.
Fıkhî yaklaşımın önde gelen isimlerin başında Hz. Aişe, Ummu Seleme, İbn Abbas, Ebu Musa el Eş'arî, Cabir b. Abdullah, Imrân b. Husayn, Sa'd b. Ebî Vakkas gibi sahabiler gelmektedir. Özellikle Hz. Aişe ile İbn Abbas'ın gayretleri her türlü takdirin üzerindedir.
Fakih sahabilerin sünneti tespit etme ve anlama yolunda gözetmiş oldukları hususlar, bu sahanın mensupları için sünneti anlamaya yönelik temel kriter oluşturmaktadır. Şayet bizler bugün hadislerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında bir metodoloji arayışı içerisinde isek, iyi bir başlangıç olarak fakîh sahabilerin ortaya koydukları bu temel kriterleri geliştirmeli ve sünnet ve hadisleri değerlendirirken onların yaklaşımından azami derecede yararlanmalıyız.
3- İçtihâdî Yaklaşımlar: Bu yaklaşım ise fıkhı yaklaşımın bir üst seviyesini oluşturmakta olup, müctehit sahabilerin karşılaştıkları problemlere kendi içtihatlarıyla çözüm üretmeleridir. Burada bizi ilgilendiren taraf, özellikle sahabi halifelerin Hz. Peygamberin yapmadığı bazı yeni uygulamalar yapmaları, onun uygulamasından farklı veya değişik uygulamalara gitmeleridir. Bu tür uygulamalarında sünnete zahiren muhalafet etmiş gibi görünüyorlarsa da, aslında onlar şartları ve maslahatı esas almışlar, Kur'an ve sünnetin ruhuna uygun gâî yorumlar yaparak aynı amaca hizmet etmişlerdi.
Onlar, dirayet döneminin otoriteleri olup, rivayetten çok, dirayete dayalı tahliller yapmışlardı. Sünnetleri, Hz. Peygamberin gözetmiş olduğu illet ve maksadlar ışığında ele almakla kalmamışlar, ayrıca onun itibar ettiği maslahatlar doğrultusunda değerlendirmişler, özellikle zaman-zemin, ortam ve şartlara azami derecede riayet etmişlerdi.
Bu sahabiler devlet yönetiminde, icraatın içinde olmaları hasebiyle, hakkında nas bulunmayan birçok yeni meseleyi halletmek zorunda idiler. Halife olmaları, onları bu yeni durumlara çözümler üretmelerine, ictihadi tasarruflarda bulunmalarına sevketmekteydi. Bu ise onları, daha çok maslahat, Örf, istihsan, sedd-i zerai gibi, bilahare fıkıh usulünce ikinci dereceden deliller olarak kabul edilen prensiplerle amel etmeye yöneltmişti. Onların yönetimde bulunmaları, Hz. Peygamberin yönetici vasfını ve bu vasfıyla ortaya koyduğu birçok uygulamayı daha sağlıklı bir şekilde anlamalarına imkan vermiş, dolayısıyla bu konuda onlar da, şartlara ve ihtiyaçlara göre daha serbest hareket edebilmişlerdi.
Bu yaklaşımın önde gelen simaları ise, başta halifeler Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Muaviye olmak üzere, İbn Mes'ud, Zeyd b. Sabit, Muaz b. Cebel, Ubey b. Ka'b ve Abdurrahman b. Avf gibi müctehit sahabilerdir.
Fıkıh tarihimizin iki büyük imamı Ebu Hanife ile Mâlik'in fıkıh ve usulleri, büyük ölçüde fakîh ve müctehid sahabilerin yaklaşımlarına dayanmaktadır. Hz. Peygamberin vefatından sadece birkaç yıl geçmiş olmasına rağmen, ilk halifeler, sünneti nasıl kendi şartlarına ve maslahatlarına uygun biçimde yorumlayabilmişler ve çözüm üretebilmişlerdir.
Bu hususta özellikle hukuk sahasındaki mütahassısların, ilk halifeler başta olmak üzere, fakih ve müctehit sahabelerin içtihatlarından hareketle, onların zihinlerinde yer etmiş olan hukuk usûlü veya diğer bir tabirle hukuk felsefesini yeniden tespit etmeleri ve bu metodolojiye hayatiyet kazandırmaları yeni bir asr-ı saadet için atılmış önemli, bir adım olacaktır.
Halifelerin ortaya koyduğu bu yenilikler ve değişiklikler şeklindeki icraat ve ictihatları, ondört asırdır kendi iç dinamiklerimiz ve öz kaynaklarımızla çözebilmemiz açısından günümüz ve gelecekteki müslüman ilim devlet adamlarına ümmetin ve devletin maslahat ve menfaatinin temini bakımından geniş bir kapı, serbest bir alan açmaktadır. Kendilerinden sonra gelen tütün müslümanlar için bu çığırı açan ve bizlere örnek olup önderlik yapan sahâbî halifeleri rahmet ve minnetle anıyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Kur'an-ı Kerîm.
1- Abdulcelil İsa, Ebû'n-Nasr, İctihadu'r-Rasûl Kuveyt-1969, Daru'l-Beyân.
2- Abdulganî, Abdulhâlık, Hucciyyetu's-Sunne, Beyrut-1986, Daru'l-Kur'âni'l-Kerim.
3- Abdulmecid, Mahmud Abdulmecid, el-İtticâhâtu'l-Fıkhiyye'inde Ashâbi'l-Hadis fi'l-Karni's-Sâlis el-Hicri, Kahire-1979, Mektebetu Hanci.
4- Abdurrazzak b, Hemmam, es-San'ânî, el-Musannef tah. Habiburrahman el-A'zamî, Beyrut-t.y. el-Meclisu'l-İlmî, I-XI.
5- Accâc, Muhammed el-Hatîb, es-Sunne Kable't-Tedvin, Kahire-1988, Mektebetu Vehbe, II. baskı.
6- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs Amma'ştehera mine'l-Ahâdisi ala El-sineti'n-Nâs, Beyrut-1985, Muessesetu'r-Risale, I-II.
7- Adevî, Muhammed Ahmed, Da'vetu'r-Rasûl ilallahi Teâlâ, Mısır-1935.
8- Ahmed b. Hanbel, el-Musned, İstanbul-1982. I-VI.
8- Ahmed b. Hanbel, Kitabu'z-Zühd, İstanbuI-1993, İz Yayıncılık. I-II.
9- Ahmed Emin, Fecru'l-İslam, Beyrut-1975, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, XI. baskı.
10- Ahmed Hasan, TheEarly Development of Islamic Jurisprudence, İslam'abad-1988.
10- Ahmed Hasan, The Sunna- Its Early Concept and Development, İslamic Studies, Pakistan, vol: VII.no: 1, 1968.
11- Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisu'l-Hasîs, Şerhu İhtisarı Ulûmi'l-Hadis, Kahire-1979, Dâru't-Turâs.
12- Ahmed Naim, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Ankara-1978, D.İ.B.Y. V. baskı I-III, (IV-XII Kamil Miras'a ait).
13- Akbulut, Ahmet, Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelâmı Problemlere Etkileri, İstanbul-1992, Birleşik Yay.
14- Aktan, Hamza, Mukayeseli Miras Hukuku, İstanbul-t.y. (İşaret yay.).
15- Ali Hasan Abdulkadir, Nazratun Amme fi Tarihi'l-Fıkhi'l-İslamî, 1965-Kahire.
16- Alûsî, Ebûl-Fadl Şihabuddin es-Seyyid Mahmud, Rühu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesûnî, Beyrut-1985, IV. baskı, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, I-XXX.
17- Amidi, Seyfuddin Ebû'l-Hasen Ali b. Ebî Ali, el-İhkam fi Usûli'l-Ahkâm, Kahire-t.y., Daru'l-Hadis.
18- Arabi, Muhammed Mahmud, Devletu'r-Rasül fi'l-Medine, Kahire-1988.
19- Arkun, Muhammed, el-Fikru'l-İslâmî- Kıraa Ilmiyye, ter. Haşim Salih, Beyrut-1987.
20- Armuş, Ahmed Ratıb, Kıyadetu'r-Rasul es-Siyasiyye ve'l-Askeriyye, Beyrut-1989, Daru'n-Nefais.
21- Arusî, Muhammed Abdulkadir, Efâlu'r-Rasül ve Delâletuhâ ala'l-Ahkam, Cidde-1984.
22- Askeri, Seyyid Murtazâ, Maalimu'l-Medreseteyn, İran-1993, el-Mecmau'l-IImî el-İslâmî, Kuleynî Matbaası, III. baskı, I-III.
23- Aşık, Nevzat, Sahabe ve Hadis Rivayeti, İzmir-1981.
24- Askar, Muhammed Süleyman, Efâlu'r-Rasûl ve Delâletuhâ alâ'l-Ahkâmi'ş-Şerîa, Beyrut-1988, ll. baskı, Müessesetu'r-Risale, I-II.
25- Ateş Ali Osman, İslam'a Göre Câhiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri. İstanbul-1996.
26- Avva Muhammed Selim, Fî Usûli'n-Nizami'l-Cinâiyyi'l-İslami Kahire-1983, Daru'l-Mearif, II. baskı.
26- Avva Muhammed Selim, Fi'n-Nizâmi's-Siyasî li'd-Devleti'l-İslamiyye, Kahire-1989.
27- Ayçan, İrfan, Saltanata Giden Yolda Muâviye b. Ebî Süfyan, Ankara-1990, Fecr Yay.

27- Ayçan, Hicri îlk Üç Asırda Zubeyri Ailesinin Siyasi ve İlmi Hayattaki Yeri, basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara-1984.
28- Aydınlı, Abdullah, Ebû Zerr el-Gıfârî maddesi, İsl. Ans. T.D.V.Y.
29- Aynî, Bedruddin Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî, Kahire-1972, Halebî baskısı, I-XX.
30- Azamî, M. Mustafa, OnSchacht's OriginsofMuhammadanJurisprudence, Riyad-1985, ter. Mustafa Ertürk, İslam Fıkhı ve Sünnet, İstanbul-1996.
31- Azimâbâdî, Ebû't-Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hak, Avnu'l-Ma'bud, Şerhu Sunen-i Ebî Davud, Beyrut 1979, Daru'l-Fikir, I-XIV.
32- Basri, Ebû'l-Huseyn Muhammed b. Ali, Kitabu'l-Mu'temed fi Usuli'l-Fıkh, tah, Muhammed Hamidullah, Dımaşk- 1965 I-II.
33- Bennâ, Ahmed Abdurrahman, Fethu'r-Rabbâni Kahire t.y. I-XXIV.
34- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, Delâilu'n-Nubuvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sahıbi'ş-Şerîa, tah. Abdulmutî Kal'acî, Kahire-1988, Daru'r-Rayyan, I-VII.
34- Beyhakî, Kitabu's-Sunen el-Kebîr, Beyrut, t.y., Daru'l-Ma'rife, I-X.
35- Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fikhiyye Kamusu, İstanbul-t.y. I-VIII.
36- Bıltâcî, Muhammed, Dirâsât fi's-Sünne, Kahire-1983.
37- Birsin, Mehmet, Hz. Peygamberin Devleti, İstanbul-1996.
38- Buhâri, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, el-Camiu's-Sahih, İstanbul-1981.
39- Bûtî, Muhammed Said Ramazan, Davâbitu'l-Maslaha, fi'ş-Şerîati'l-İslamiyye, Beyrut-1990, ed-Daru'l-Muttahide.
39- Bûtî, es-Sunnetu Masdaran li't-Teşrî', (eS'Sunnetu'n-Nebeviyyetu ve Menhecuhâ, II. 455-479)
39- Bûtî, Fikhu's-Sîre, Dımaşk-1977.
39- Bûtî, es-Selefiyye, Dimaşk-1988, Daru'l-Fikr.
40- Can, Yılmaz, İslam'ın Kutsal Mabetleri Samsun-1995.
41- Cessas, Ebû Bekir Ahmed er-Râzî, Ahkamu'l-Kur'an, y.y., t.y. Dâru'l-Fikir, I-III.
41- Cessas,el-Fusûl fi'l-Usul, tah. Uceyl Câsim en-Neşemî, Kuveyt-1988, I. baskı, l-lll.
42- Cevheri, İsmail b. Hammad, es-Sıhâh, tah. Ahmed Abdulgafur Attar, Mısır-t.y.
43- Charles, Adams, Bazı Çağdaş Müslümanların Nazarında Hadisin Otoritesi-Mevdudi'nin Hadis Anlayışı, ter: Nedim Alpdemir, İsl. Arş. VII. 3-4, s. 300-3, Yaz-Güz Dönemi-1994.
44- Curcânî, es-Seyyid eş-Şerif Ali b. Muhammed, et-Ta'rifât, tah. Abdurrahman Umeyra, Beyrut-1987.
45- Cûzekâni, Ebû Abdullah Hüseyin b. İbrahim, el-Ebâtil ve'l-Menâkîr ve's-Sıhâh ve'l-Meşâhir, tah Abdurrahman Abdulcabbar el-Firyevâî, Benâris-Hind-1983. l-ll.
46- Çakan, İsmail Lütfi, Hadis Edebiyatı, İstanbul-1989, M.O.İ.F.Y. II. baskı.
47- Dabaşî, Hamid, İslam'da Otorite, ter. Süleyman E. Gündüz, İstanbul-1995.
48- Dağcı, Şamil, İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller, Ankara-1996.
49- Dârekutnî, Ali b. Ömer, Sünen, Beyrut-1986.
50- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, es-Sunen, İstanbul-1981.
51- Dehlevî, Şah Veliyyullah b. Abdurrahîm, Huccetullahi't-Bâliğa, tah. Muhammed Şerif Sükkar, Beyrut-1990, Daru İhyâi'l-Ulûm, I-ll.
52- Derveze, İzzet, Asru'n-Nebî, ve Bietuhu Kable'l-Bi'se, Dımaşk-1946.
52- Derveze, Kur'ân'a göre Hz. Muhammed'in Hayatı, ter. Mehmet Yolcu, İstanbul-1995, Yöneliş Yay., l-lll.
53- Desûkî, Muhammed, et-İmam Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî, ve Eseruhû fi'l-Fıkhi'l-İslami Katar-1987.
54- Döndüren, Hamdi, Ticaret ve İktisat İlmihali, İstanbul-1993.
55- Doğrul, Ömer Rıza, Asr-ı Saadet (İslam Tarihi), İstanbul-1981. Eser Neşr. (V. cilt).
56- Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistani, es-Sunen, İstanbul-1981.
56- Ebû Davud, el-Merâsil, tah. Şuayb el-Arnavût, Beyrut-1988.
57- Ebû Gudde, Abdulfettah, Lemehât min Târihi's-Sunne ve Ulûm el-Hadis, Halep-1984, Mektebu'l-Matbuat el-İslamiyye.
58- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-Isbahani, Hûyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Aşfiyâ, Kahire-1987, V. baskı- I-X.
58- Ebû Nuaym, Delâilu'n-Nubuvve, tah. Muhammed Ravvâs Kal'acî, Halep-1970, Mektebetu't-Turas el-İslamî, I-II.
59- Ebû Rayye, Mahmud, Advâ ala's-Sunneti'l-Muhammediyye, Kahire-t.y., Daru'l-Maârif, V. baskı.
60- Ebû Şâme, el-Makdisi, el-Muhakkak min Ilmi'l-Usûl fimâ Yeteallaku bi Efali'r-Rasûl, tah. Ahmed el-Küveyti, Amman-1989.
61- Ebû Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensarî, Kitabu'l-Âsâr, Haydarabad-1355.
61- Ebû Yusuf, Kitabu'l-Harac, tah. İhsan Abbas, Beyrut-1985. ,
61- Ebû Yusuf, İhtilafu Ebî Hanife ve İbn Ebî Leyla, Kahire-1357, Matbaatu'l-Vefâ.
62- Ebû Zehra, Muhammed, Usulu'l-Fıkh, Kahire-t.y., Daru'l-Fikri'l-İslâmî.
62- Ebû Zehra, Tarihu'l-Mezahibi'l-İslamiyye,Kahire-ty., Daru'l-Fikri'l-Arabî.
63- Ensârî, Abdulalî Muhammed. B. Nizamuddin, Fevâtihu'r'Rahamût, Bulak-1322.
64- Erdoğan, Mehmet, Akil-Vahy Dengesi Açısından Sünnet, İstanbul-1995, M.Ü.İ.F.Y.
64- Erdoğan,İslam Hukukunda Ahkamın Değişmesi İstanbu -990, M.Ü.İ.F.Y.
65- Erkal, Mehmet, Cizye Maddesi, İsl. Ans. T.D.V.Y.
66- Ertürk, Mustafa, Metin Tenkidi Prensipleri Açısından Sahih-i Buhârî'deki Bazı Fiten Hadislerinin Değerlendirilmesi, İstanbul-1995, basılmamış doktora tezi.
67- Erul, Bünyamin, Sünnetin Kur'an Dışında Hükümler Getirmesi Meselesi, Ankara-1989, A.Ü.S.B.E. basılmamış yüsek lisans tezi.
68- Esed, Muhammed, Yolların Ayrılış Noktasında İslam, Çev. Hayrettin Karaman, İstanbul-1986, 5. baskı.
69- Ezheri, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed, Tehzîbu'l-Luga, tah. Ahmed Abdulhalim el-Berdünî, t.y., y.y., ed-Darul-Mısrıyye.
70- Fayda, Mustafa, Hz. Ömer ve Fey, İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, V. 193-202.
70- Fayda, Ebû Bekir, İsl. Ans. T.D.V.Y.
70- Fayda, Cerib maddesi İsl. Ans. T.D.V.Y.
71- Fazlur Rahman, İslam, ter. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın, Ankara-1992, II. baskı.
71- Fazlur Rahman, Health and Medicine in the Islamic Tradition, New York-1987.
71- Fazlur Rahman, İslam ve Çağdaşlık, ter. Alparslan Açıkgenç, M. Hayri Kırbaşoğlu, Ankara-1996.
71- Fazlur Rahman, Tarih Boyunca İslamî Metodoloji Sorunu, ter. Salih Akdemir, Ankara-1995.
72- Fethî Abdulkerim, es-Sunne, Teşrîun Lâzimun ve Dâimun, Kahire-1985, Mektebetu Vehbe.
73- Fezarî, Ebû İshak, Kitabu's-Siyer, tah. Faruk Hamade, Beyrut-1987.
74- Garaudy, Roger, İslam ve İnsanlığın Geleceği 1990-İstanbul, ter. Cemal Aydın.
75- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, el-Mustasfâ min Ilmi'l-Usûl, Bulak-1322, I-II.
76- Gazzâlî, Muhammed, es-Sunnetu'n-Nebeviyyetu Beyne Ehli'l-Fıkhi ve Ehli'l-Hadis, Kahire-1989, VI. baskı. ter. Ali Özek, Fakihlere ve Muhaddislere Göre Nebevi Sünnet, İstanbul-1992.
76- Gazzâlî, Fıkhu's-Sîre. Dımaşk-1989, Daru'l-Kalem.
77- Gazzî, Bedruddin Ebû'l-Berekât Muhammed, el-Murâh fi'l-Muzâh Neşr. es-Seyyid el-Cemîlî, Kahire-1986.
78- Goldziher, Ignaz, Muhammedaniche Studien, Halle-1889-90, ter. M. Said Hatiboğlu, Hadis Tetkikleri (basılmamış).
78- Goldziher, Zahiriler Sistem ve Tarihleri ter. Cihat Tunç, Ankara- 1982, A.Ü.İ.F.Y.
78- Goldziher, Eshab maddesi, İsl. Ans. M.E.B.Y.
79- Görmez, Mehmet, Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu, Ankara-1997 T.D.V.Y.
80- Guraya, M. Yusuf, Origins of Islamic Juriprudence, Lahor-1985.
80- Guraya, Historical Background of the Compilation of the Muvatta of Mâlik b. Enes, Islamic Studies.
81- Hâkim, Ebû Abdullah en-Neysâbûrî, el-Mustedrek alâ's-Sahîhayn, Beyrut-1. y. Dâru'I-Ma'rife. l. IV.
81- Hâkim, Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis, Beyrut-1980.
82- Hallaf, İslam Teşri' Tarihi, ter. Talat Koçyiğit, Ankara-1970, A.Ü.İ.F.Y.
83- Hamidullah, Muhammed, Mecmuatu'l-Vesâik es-Siyasiyye li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l-Hılâfeti'r-Râşide, Beyrut-1985, Daru'n-Nefâis, V. baskı.
83- Hamidullah, İslam Peygamberi, ter. Salih Tuğ, İstanbul-1980, İrfan Yay. I-II.
83- Hamidullah, İslam Hukuku Etüdleri, Derleme, İstanbul-1984.
84- Hatib, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Bağdadi, el-Kifaye fi Ilmi'r-Rivaye, tah. Ahmed Ömer Haşim, Beyrut-1986.
84- Hatib, Kitâbu'l-Fakîh ve'l-Mutefakkıh, Beyrut-1980, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye. I-II.

85- Hatiboğlu, Mehmed Said, İslami Tenkid Zihniyeti ve Hadis Tenkidinin Doğuşu, A.Ü.İ.F, Basılmamış Doktora Tezi.
85- Hatiboğlu, İslamın Aktüel Değeri Üzerine, İsl. Arş. s. 1, Temmuz 1986, s. 7-25.
85- Hatiboğlu, Siyasî-İctimâî Hadiselerle Hadis Münasebetleri, basılmamış doçentlik tezi.
85- Hatiboğlu, Hilafetin Kureyşliliği A.Ü.İ.F.D, (Ankara-1978, ayrı basım).
85- Hatiboğlu, Hadis Tarihi Notları (basılmamış ders notları).
85- Hatiboğlu, Hz. Peygamber'i Yanlış Anlama Tezahürleri, İsl. Arş. Der. Ekim-1986, s. 5-11.
86- Hattab, Mahmud Şît, Komutan Peygamber, ter. Ahmed Ağırakça, İstanbul-1988.
87- Hattabî, Ebû Süleyman, Mealimu's-Sunen, Ebû Davud'un Sunen'i ile birlikte, İstanbul-1981, Çağrı **Yay.**
88- Havârezmî, Muhammed b. Mahmud, Câmiu'l-Mesânîd, Beyrut-t.y., Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye. I-II.
89- Hazimî, Ebû Bekir Muhammed b. Musa, İ'tibar fi'n-Nâsih ve'l-Mensûh mine'l-Asâr, tah. Abdulmu'tî Emin Kal'acî, HaIep-1982, Daru'l-Va'y.
90- Heysemî, Nuruddin Ali b. Ebî Bekir, Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid, Beyrut-1982, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, I-X.
91- Hınn, Mustafa Said, Eseru'l-İhtilaf fi'l-Kavaidi'l-Usuliyye fi'htilafi'l-Fukaha, Beyrut-1982, Muessesetu'r-Risâle, III. baskı .
92- Hizmetli, Sabri, Tarihi Rivayetlere göre Hz. Osman'ın Öldürülmesi A.Ü.İ.F.D., XXVII. 149.
92- Hizmetli, Sabri, İslam Tarihi, Ankara-1995, Yeni Çizgi.
93- Hodgson, M.G.S. İslam'ın Serüveni, ter. Kurul, İstanbul-1995, I-III. İz Yay.
94- Humeydî, Ebû Bekir Abdullah b. ez-Zubeyr, el-Musned, tah. Habiburrahman el-A'zamî, Haydarâbâd-1963. I-IV.
95- Iftikhar Zaman, The Evolution of a Hadis Transmission. Growth and The Science of Rical in a Hadis of Sa'd b. Abi Waqqas, Chicago Universty-1989, basılmamış ddktora tezi.
96- İmaduddin Halil, Sosyal Adalet, ter. Said Aykut, İstanbul-1993.
97- Irâkî, Zeynuddin Abdurrahim b. el-Huseyn, et-Takyid ve'l-İzâh, Muessesetu'I-Kütübi's-Sekafiyye, y.y,-1350.
98- Izutsu, Toshihiko. Kur'ân'da Allah ve İnsan, ter. Süleyman Ateş, Ankara- t.y.
99- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf en-Nemeri, Camiu Beyani'l-Ilmi ve Fadlih, Beyrut- t.y., Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.
99- İbn Abdilberr, el-İstizkar, tah. Ali en-Necdî Nâsıf, Kahire-1973.
100- İbn Aşûr, Tahir, Mekasıdu's-Şenati'l-İstâmiyye, Tunus-1985, el-Muessesetu'l-Vataniyye li'l-Kitab.
101- İbn Belbân, el-Fârisî Emir Alâuddin Ali, el-İhsan fi Takrib-i Sahîh-i İbn Hıbbân, tah. Şuayb el-Arnavut, Beyrut-1988, Muessesetu'r-Risale.
102- İbn Beşkuvâl, Ebû'l-Kasım Halef b. Abdulmelik, Gavâmıdu'l-Esmâi'l-Mubheme, tah. İzzeddin Ali es-Seyyid, Muhammed Kemaluddin İzzeddin, Beyrut-1987, Alemu'l-Kütüb, I-II.
103- İbnu'I-Cevzi, Ebû'I-Ferec Abdurrahman, el-llelu'l-Mutenâhiye, fi'l-Ahadisi'l-Vâhiye, tah. Halil el-Mays, Beyrut-1983, Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, I-II.
104- İbn Dakîk el-İd, Takıyyuddin Ebû'l-Feth, İhkamu'l-Ahkâm Şerhu Umdetu'l-Ahkâm, Beyrut-t.y., Daru'l-Kitabi'l-Arabi, I-IV.
105- İbnu'l-Esîr, Mecduddin Ebû's-Saâdât el-Mübarek b. Muhammed, en-Nihâye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser, tah. Tahir Ahmed ez-Zâvi, M. Muhammed et-Tanahi, Kahire-t.y. I-V.
106- Îbnu'l-Esîr, lzzeddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezeri, Usdu'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe, Kahire-1970. I-VII.
107- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, el-Kitabu'l-Musannef tak. Kemal Yusuf el-Hut, Beyrut-1989, I-VII.
108- İbnu'l-Ferec, Abdullah b. Muhammed el-Mâlikî, el-Kurtubî, Akzıyetü Rasûlûlah, Beyrut-1987, tah. Kasım eş-Şem'ânî er-Râfii.
109- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahihi'l-Buhari,tah. Muhibbuddin el-Hatib, el-Mektebetu's-Selefiyye, Kahire-1407, III. baskı. I-XIII.
109- İbn Hacer, el-Metalibu'l-Aliye bi Zevâid-i'l-Mesânîdi's-Semâniye, tah. Habiburrahman el-A'zamî, Beyrut-t.y., Daru'l-Ma'rife, I-IV.
109- İbn Hacer, el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe, Mısır-1328, I-IV.
110- İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed, Mukaddime, tah. Ali Abdulvâhid Vâfi, Kahire-t.y., III. baskı, Daru Nehdatu Mısr, I-III,
111- Îbnu'l-Hanbelî, Nâsihuddin Abdurrahman el-Ensârî, (ö. 634) Akyisetu'n-Nebîyyi'l-Mustafa Muhammed, Mısır-1973, tah. Ahmed Hasan Cabir, Ali Ahmed el-Hatib.
112- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, el-İhkam fi Usûli'l-Ahkâm, tah. Ahmed M. Şakir, Beyrut-1983, Dâru'l-Afâk el-Cedide, I-VIII. (I-ll)
112- İbn Hazm, el-Muhallâ bi'l-Âsâr, tah. Abdulgaffar Süleyman el-Bendâri, Beyrut-1988, Daru'l-Kutubi'l-Ilmiyye, I-XII.
112- İbn Hazm, Mulahhasu İbtali'l-Kıyas ve'r-Re'yi ve'l-İstihsân ue't-Taklid ve't-Ta'lîl, tah. Saîd el-Afganî, Dımaşk-1960, Matbaatu Camiatu Dımaşk.
113- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, es-Siretu'n-Nebeviyye, tah. Mustafa es-Seka, İbrahim el-Ebyârî, Abdulhafiz Şelebi, Kahire-1955. MI., II. baskı.
114- İbn Humâm, Kemaluddin, Tahrir, y.y., t.y., Daru'I-Fikr, (Emir Padişah'ın Teysîru't-Tahrîr'i ile birlikte).
115- İbn Huzeyme, Ebû Bekir b. Muhammed b. İshak. Sahihu İbn Huzeyme, tah. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Beyrut-1975,
116- İbnu'l-Kayyim, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b, Ebû Bekir, el-Menâru'l-Munîf fi's-Sahih ve'd-Daîf, tah. Abdulfettah Ebû Gudde, Misır-ty.. Mektebetu İbn Teymiye.
116- İbnu'l-Kayyim, İ'lamu'l-Muvakkıin, an Rabbi'l-Alemîn, Kahire- t.y. Dâru'l-Hadis, I-IV.
116- İbnu'l-Kayyim, Zadu'l-Maad fi Hedy-i Hayri'l-Ibâd, tah. Şuayb el-Arnavut, Abdulkadir el-Arnavut
Beyrut-1987, XV. baskı, Muessesetu'r-Risâle, l-V.
116- İbnu'l-Kayyim, Fetâvâ Rasûlillah, Kahire-1980, tah. Mustafa Aşûr.
116- İbnu'l-Kayyim, et-Turuku'l-Hukmiyye fis-Siyaseti-ş-Şer'ıyye, tah. Muhammed Cemil Gazi, Mısır-t.y., Daru'l-Medeni.
117- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İmaduddîn İhtişaru Ulumi'l-Hadis, tah. A. Muhammed Şakir, Kahire-1979
117- İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir-i İbn Kesir, ihtisar: Muhammed Ali es-Sâbûnî, I-III.
117- İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, Kahire-1351, I-XIV.
118- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, el-İmâme ve's-Siyase, Mısır-1904.
118- İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis, Kahire- t.y.
119- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, es-Sunen, tah. M. Fuad Abdulbâkî, İstanbul-1981.
120- İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrim, Lisânu'l-Arab, tah. Abdullah Ali el-Kebir, Muhammed Ahmed Hasbullah, Haşim Muhammed eş-Şazeli, Kahire- t.y.
121- Îbnu'l-Munzir, Kitabu'l-İcma', ter. Abdulkadir Şener, Ankara-1983.
122- İbn Receb, el-Hanbelî, Zeynuddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Şihabuddin, Camiu'l-Ulumi ve'l-Hıkem, tah. Şuayb el-Arnavut, İbrahim Bacis, Beyrut-1991, II. baskı.
123- İbn Ruşd, Ebû'l-Velid Muhammed b, Ahmed. Bidayetu'l-Muctehid ve Nihâyetu'l-Muktasid, İstanbul-1985, Kahraman Yayınları.
124- İbn Sa'd, Muhammed, Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebir, Beyrut-1985. l-lX.
125- İbnu's-Salah, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman, Ulumu'l-Hadis,(Mukaddime), Muessesetu'I-Kütübi's-Sakafiyye. y.y.- 1350.
126- İbn Teymiye, Ahmed b. Abdulhalim b. Abdusselam, Meâricu'l-Vusûl ilâ enne Usûle'd-Dîni ve Furûahu kad Beyyenehâ'r-Rasûl, (Mecmuatu'r-Resâil içerisinde). Mısır-1323.
126- İbn Teymiye, Minhacus-Sunne, Bulak-1321. I-II.
126- İbn Teymiye, es-Sârimu'l-Meslûl ala Şâtimi'r-Rasûl, tah. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid,
Beyrut-1978, Darul-Kütübi'l-Ilmiyye.
126- İbn Teymiye, Mecmûu'l-Fetâvâ, Kahire-1404. I-XXXVII.
127- İbnu't-Türkmânî, Alauddin b. Ali b. Osman, el-Cevheru'n-Nakî, Beyhakî, Sünen ile birlikte, Beyrut, t.y., Darul-Ma'rife. I-X.
128- İdlebî, Salahuddin b. Ahmed, Menhecu Nakdi'l-Metn lnde Ulemai'l-Hadisi'n-Nebevi, Beyrut-1983.
129- Kâdî Iyâz, Ebû'l-Fadl lyâd b. Musa el-Yahsubî, eş-Şifâ bi Ta'rifi Hukuki'l-Mustafâ, tah. Ali Muhammed el-Becâvî, Kahire-1977, Mektebetu'z-Zehrân, I-ll.
130- Kal'aci, M. Ravvâs, Mevsuatu Fıkh-ı Ebî Bekir es-Sıddık, Dımaşk-1983, Daru'I-Fikir baskısı. Mevsuatu Fıkh-ı Ömer b. el-Hattâb Asruhü ve Hayatuhu, Beyrut-1986, Daru'n-Nefâ-
130- Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ali b. Ebî Tâlib, Dımaşk-1983.
130- Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Osman b. Alfan, Beyrut-1983. Daru'n-Nefais.
130- Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Abdullah b. Mes'ûd, Beyrut-1992.
131- Karadâvî, Yusuf, el-Canibu't-Teşrıı Fi's-Surme, es-Sunnetu'n-Nebeviyye ve Menhecuhâ fi Binâi'l-Ma'rifeti ve'l-Hadâra, Amman-1991, Muessesetu Alu'l-Beyt. (Tebliğ) II.
131- Karadâvî, el-Merciıyyetu'l-Ulyda fi'l-İslam li'l-Kur'ân ve's-Sunne, Kahire-1992, Mektebetu Vehbe.
131- Karadâvî, el-Medhal li Dirasati's-Sünneti'n-Nebeviyye, Kahire-1991, Mektebetu Vehbe.
131- Karadâvî, Fıkhu'z-Zekat, Kahire-1986, Mektebetu Vehbe, XVI. baskı, I-II.
131- Karadâvî, Keyfe Netaâmel alâ's-Sünneti'n-Nebeviyye, Maâlim ve Davâbıt, Mansure-1990 Daru'l-Vefâ.
131- Karadâvî, Şeriatu'l-İslam, Hulûduhâ ve Salâhuhâ li't-Tatbik fi Külli Zaman ve Mekân, Beyrut-1987, el-Mektebu'l-İslamî, IV. baskı.
132- Karâfî, Şihabuddin Ebû'l-Abbas Ahmed b. İdris, el-Furûk, Beyrut-t.y., Alemu'l-Kütüb, I-FV.
132- Karâfî, el-İhkâm fi Temyîzi'l-Fetâvâ ani'l-Ahkâm ve Tasarrufâti'l-Kâdî ve'l-İmâm, Tah. Ebû Bekir Abdurrazzâk, Kahire-1989.

133- Karaman, Hayrettin, İslam Hukukunda İçtihat, Ankara-t.y. D.İ.B.Y.
133- Karaman, Anahatlarıyla İslam Hukuku, İstanbul-1984, Ensar Neşr.
134- Kâsimî, Cemâluddin, Kavaidu't-Tahdis, min Fününi Mustalahi'l-Hadîs, Beyrut-1979, Daru'l-Kütübil-Ilmiyye.
135- Kettânî, Muhammed Abdulhay, Nizama'l-Hukümeti'n-Nebevî, (et-Teratîbu'l-İdariyye), Beyrut-t.y. I-II.
136- Kevseri, Muhammed Zahid, en-Nuketu't-Tarife fi't-Tahaddusi an Rududi İbn Ebi Şeybe alâ Ebî Hanîfe, Kahire-1365, Matbaatu'l-Envâr.
136- Kevseri, Te'nibu'l-Hatîb, ala mâ Sâkahu fi Tercemeti Ebi Hanîfe mine'l-Ekâzîb, Beyrut-1981.
Daru'l-Kitabi'l -Arabi.
136- Kevseri, Makâlât, y.y.-ty.
137- Keyranevî, Habib Ahmed, Kavaid fi Ulumi'l-Fikh (Mukaddimetu İ'lâu's-Sunen) Pakistan-t.y.
138- Kırbaşoğlu, M. Hayri, İslam Düşüncesinde Sünnet, Ankara-1993, Fecr Yay.
138- Kırbaşoğlu,Namazların Birleştirilmesi, Ankara-1997.
139- Koç, Mehmet Akif, İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri Ankara-2003,
Kitabiyat Yayınları.
140- Koçkuzu, Ali Osman, Hadisde Nasıh Mensuh, İstanbuI-1985, M.Ü.İ.F.Y.
141- Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, Ankara-1988, II. baskı. .
141- Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara-1985, A.Ü.İ.F.Y., II. baskı.
142- Köten, Akif, Hz. Peygamberin İmamet Tasarrufu. (Devlet Başkanı Olarak Hz. Peygamberin Tasarrufları), Din-Devlet İşleri Sempozyumu, Bildiriler, 3-4 Nisan 1993-Bursa, İstanbul-1996.
142- Köten, Hz. Peygamberin Sünnetinde Saka ve Şakacı Sahabiler, Bursa-t.y., Vefa.
143- Kuraşî, Galib b. Abdulkafi, Euveliyyâtu'l-Fârûk fi'l-İdareti ve'l-Kadâ, Beyrut-1990, Muessesetu'l-Kutubi's-Sekafiyye, I-II.
143- Kuraşî, Evveliyyâtu'l-Faruk es-Siyasiyye, Mısır-1990, Daru'l-Vefâ.
144- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari, el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an, Beyrut, t.y., I-XX.
145- Küçük, Raşit, Abadile, İsl. Ans. T. D.V.Y. I. 7.
146- Leknevî, Ebû'l-Hasenat Muhammed Abdulhay, Tuhfetu'l-Ahyâr bi İhyâi Sünneti Seyyidi'l-Ebrar, tah. A. Ebu Gudde, Beyrut-1992.
146- Leknevî, İkâmetu'l-Hucce ala enne'l-İksâre fi't-Taabbudi Leyse bi Bid'a, tah. Abdulfettah Ebû Gudde, Kahire-1410, Mektebu'l-Matbuât el-İslamiyye.
147- Malik b. Enes, el-Muvatta', tah. M. Fuad Abdulbâkî, İstanbul-1981.
148- Mâlik b. Nebî, Kur'an-ı Kerîm Mucizesi, ter. Engin Göze, İstanbul-1969, Yağmur Yay.
149- Mavsılî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud, el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar, İstanbul-1980.
150- Mâzerî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Ömer, el-Mu'lim bi Fevâid-i Müslim, tah. Muhammed eş-Şâzelî en-Neyfer, Beyrut-1992, II. baskı, Daru'l-Garbi'l-İslami.
151- Medînî, Ali b. Abdullah, llelu'l-Hadis ve Ma'rifetu'r-Rical, tah. Abdulmu'tî Emin Kal'aci, Halep-1980, Daru'l-Va'y.
152- Merâğî, Ahmed Mustafa, Tefsiru'l-Merâğî, Beyrut-t.y., Daru İhyai't-Turas el-Arabî, (I-XXX).
153- Mevdûdî, Tefhimu'l-Kur'an, ter. Komisyon, İstanbul-1991, II. baskı. I-VII.
154- Miras, Kamil, Sahîh-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Ankara-1978, D.İ.B.Y. V. baskı, IV-Xll. (I-III, Ahmed Nâim).
155- Muhammed Fuâd Abdulbâkî, el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, İstanbul-1984, el-Mektebetu'l-İslamiyye.
156- Muhammed Yusuf Musa, Muhadarat fi Tarihi'l-Fıkhi'l-İslami, Kahire-1954, Camiatu'd-Düvel el-Arabiyye.
157- Munzirî, Zekiyyuddin Abdulazim b. Abdulkavî, et-Terğib ve't-Terhib mine'l-Hadisi'ş-Şerif Kahire-1987, Daru'l-Hadis, I-IV.
158- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. Haccac, es-Sahîh, tah. M. Fuad Abdulbaki, İstanbul-1981.
159- Nâdiye Şerif el-Umeri, İctihadu'r-Rasul, Beyrut-1987, Muessesetu'r-Risale, IV. baskı.
160- Nasr Hâmid Ebû Zeyd, el-İmâm eş-Sâfii ve Te'sisu'l-İdeolociyyeti'l-Vasatıyye 1992- Kahire, Sînâ li'n-Neşr.
161- Nemr, Abdulmun'ım, el-İctihad, Kahire-1987, el-Hey'etu'l-Mısrıyye.
162- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b, Şuayb, es-Sunen, İstanbul-1981,
162- Nesâî, Tesmiyetu Fukahai'l-Emsar, (Mecmuatu Resail fi Ulumi'l-Hadis içerisinde), tah. es-Seyyid Subhi el-Bedri es-Sâmurâî, 1969-Medine.
163- Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya b. Şeref, el-Minhac fi Şerhi Sahih-i Müslim b. el-Haccac, Kahire-t.y., Dâru'r-Rayyân li't-Turâs. I-XVIII. (I-VI).
164- Nöldeke Theodor-Frîedrich Schwally, Kur'ân Tarihi, ter. Muammer Sencer, y,y.-1970, İlke Yay. **165- Oral,** Fuat Süreyya, Hz. Muhammed, Niçin Çok Evlendi, Ankara-1957.
166- Önkal, Ahmed, İslam Tarihliğinde Tarafsızlık Problemi, İsl. Arş.. c.VI. 191-3, v. 3.
166- Önkal, Rasulullah'ın İslam'a Davet Metodu, Konya-1984. II. baskı.
167- Özafşar, Mehmet Emin, Fıkhi Hadisler ve Değerlendirilmesindeki Esaslar, basılmamış doktora tezi. Ankara-1995.
167- Özafşar, Hadisi Yeniden Düşünmek, Fıkhı Hadisler Bağlamında Bir İnceleme, Ankara-2000,
Ankara Okulu Yay., II. Baskı.
168- Özcan, Hanefi, Maturidi'nin Bilgi Teorisinde Fıkıh Terimi Dokuz Eylül Ü.İ.F.D. İzmir-1987, IV. 143-150.
169- Özsoy, Ömer, Sünnetullah, Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması, Ankara-1994.
170- Rabî' b. Habîb, b. Ömer el-Ezdî, el-Câmiu's-Sahîh, Kahire-1349, Mektebetu's-Sekâfetu'd-Dîniyye, II. baskı.
171- Râmehurmuzî, Ebû Muhammed el-Hasen b. Abdurrahman b. Hallâd, Kitâbu Emsali'l-Hadîs, tah. Abdulali Abdulhamid el-A'zamî, Bombay-1983, Daru's-Selefiyye.
172- Raysûnî, Ahmed, Nazariyyetu'l-Makasıd ınde'l-İmam eş-Şâtıbî, Riyad-1992.
173- Razi, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim, Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil, Haydarabad-t.y.
174- Reşid Rızâ, el-Vahyu'l-Muhammedi, Kahire-1988.
175- Ruvay'î b. Râcih er-Ruhaylî, Fıkhu Ömer b. el-Hattâb, Beyrut-1403, Daru'l-Şarbi'l-İslami.
176- Sâbûnî, Muhammed Ali, Ravâiu'l-Beyân Tefsîru Ayâti'l-Ahkâm, Beyrut-1982, Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, I-II, III. baskı.
176- Sâbûnî, Şubuhât ve Ebâtıl Havle Teadud-i Zevcâti'r-Rasul, y.y. 1980.
177- Saîd b. Mansur, el-Horasânî, Kitabu's-Sunen, tah. Habiburrahman el-A'zamî, Bombay-1982, ed-Dâru'Selefiyye.
178- Saîd Havva, er-Rasul, Kahire-t.y.
178- Saîd Havva, el-Esas fi's-Sunne ve Fıkhihâ, Kahire-1989, I-IV.
179- San'ânî, Muhammed b. İsmail el-Emir, Tavdîhu'l-Efkâr li Maânî Tankihı'l-Enzâr, Beyrut-1946,
Daru Îhyai't-Turas, III.
180- Schacht, Joseph "Peygamberin Sünneti" Tabiri Hakkında, ter. M. S. Hatiboğlu, A.Ü.İ.F.D., XVI-
II. 81.
180- Schacht, The Origins of Muhammadan Jurisprudence, Oxford-1950,
180- Schacht, An Introduction to Islamic Law, ter. Mehmet Dağ-Abdulkadir Şener, İslam Hukukuna Giriş, A.Ü.İ.F.Y. Ankara-1977.
181- Sehâvî, Şemsuddin Ebû'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman, el-Mekasıdu'l-Hasene fi Beyâni Kesîrin mine'l-Ahâdisi'l-Muştehera ala'l-Elsine, Kahire-t.y., Mektebetu'l-Hancı.
182- Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed, Usulu's-Serahsi İstanbul-1984, Kahraman Yay.
183-Sıddîkî, Mazharuddin, İslam Dünyasında Modernist Düşünce, ter. Murat Fırat, İstanbul-1990.
184- Sibai, Mustafa, es-Sünne ve Mekânetuhâ fi't-Teşru'l-İslâmî, Beyrut- 1985, IV. baskı, el-Mektebu"l-
İslâmî.
185- Sindî, Muhammed b. Abdulhadi, Haşiye ala en-Nesai, (Nesai'nin Sunen'i ile birlikte)
186- Sindî Ebû Muhammed, Bediuddin Şah er-Raşidî, Cilau'l-Ayneyn bi Tahric-i Rivayâti'l-Buhari fi Cüz'i Rafi'l-Yedeyn, Kahire-1989.
187- Subhi Salih, Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an, İstanbul-t.y., Der Saâdât.
187- Subhi Salih, Ulumu'l-Hadis, ter. M.Yaşar Kandemir, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Ankara-
1981, Gaye Matbaacılık, III. baskı.
188- Suyûtî, Celaluddin b. Abdurrahman, Miftahu'l-Cenne fi'l-İ'tisami bi's-Sunne, tah. Mustafa Aşûr, Kahire-t.y., Mektebetu'l-Kur'an.
188- Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvi, fi Şerh-i Takribi'n-Nevevî, tah. Abdulvehhab Abdullatîf, Kahire-1972, II. baskı, Mektebetu Dari't-Turas.
188- Suyûtî, Tarihu'l-Hulefa, tah. Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut-1988, Daru'l-Ceyl.
188- Suyûtî, el-Bâhir fi Hukmi'n-Nebiyyi (s) bi'l-Bâtın ve'z-Zâhir, Kahire-1987, tah. M. Hayri Kırbaşoğlu, Kahire-1987, Daru's-Selâm.
188- Suyûtî, Zehru'r-Rubâ alâ'l-Muctebâ, (Nesaî'nin Süneni ile birlikte) İstanbul-1981.

188- Suyûtî, Hasâisu'l-Kubrâ, Haydarabad-1320, I-II, (Beyrut-Daru'I-Kalem, ofset baskı)
188- Suyûtî, el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'ân, Beyrut-t.y.. Alemu'l-Kutub.
189- Şâfiî, Muhammed b. İdris el-Muttalibî, er-Risale, tah. Ahmed Muhammed Şâkir, Beyrut-t.y., el-Mektebetu'l-Ilmiyye.
189- Şâfiî, Kitabu'l-Umm, Kahire- 1987.
189- Şâfiî, İhtilâfu'l-Hadis, tah. Muhammed Ahmed Abdulaziz, Beyrut-1986, Daru'l-Kutubi'l-Ilmiyye.
190- Şa'rânî, Abdulvehhab, Keşfu'l-Gumme an Cemu'l-Umme, Beyrut-1988.
191- Şâtıbi, Ebû İshak İbrahim b. Musa. El-Muvafakat fi Usuli's-Şeria, neşr. Abdullah Dıraz, Beyrut-t.y.. Daru'l-Ma'rife, I-IV.
191- Şâtıbi, el-İ'tisam, Mısır-t.y., Mektebetu Mısır, I-II.
192- Şelebî, Muhammed Mustafa, Ta'lilu'l-Ahkâm, Beyrut-1981, Daru'n-Nehda el-Arabiyye.
193- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, İrşadu'l-Fuhul ilâ Tahkîki'l-Hakki min Ilmi'l-Usûl y.y., t.y. Daru'l-Fikir.
193- Şevkânî, Neylu'l-Evtâr Şerhu Muntakâ'l-Ahbâr, Kahire-t.y. Mektebetu Dari't-Turâs. I-VIII. (I-IV).
194- Şeybânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Hasen, Kitabu'l-Hucce ala Ehli'l-Medine, Beyrut-1983. I-IV.
194- Şeybânî, Muvattau'l-İmam Malik, tah, Abdulvehhab Abdullatif, Beyrut, t.y., Daru'l-Kalem.
195- Şiblî, Mevlânâ en-Nu'mânî, Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet, İstanbul-1981, Eser Neşr, I-IV.
195- Şiblî, el-Faruk, ter. Talip Yaşar Alp, Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi, İstanbul-1975.
196- Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, el-Mu'cemu'l-Kebir, tah, Hamdi Abdulmecid es-Selefî, Musul-1984, II. baskı,
196- Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, tah. Mahmud et-Tahhân, Riyad-1986, Mektebu'l-Maârif. I-X.
197- Taberi, Ebû Cafer, Tehzibu'l-Asâr, Musnedu İbn Abbas, tahric: Mahmud Muhammed Şakir, Kahire-t.y,, Daru'l-Medeni, I-II.
197- Taberi, Tarihu't-Taberi, Tarihu'r-Rusul ve'l-Muluk, tah. Muhammed Ebul-Fadl İbrahim, Kahire-t.y., Daru'I-Maârif, V. baskı. I-X.
198- Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, Şerhu Muşkili'l-Asâr, tah. Şuayb el-Arnavut, Beyrut-1987, Muessesetu'r-Risale, (I-XV).
198- Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Asâr, tah. Muhammed Zuhrî en-Neccâr, Beyrut-1987, Daru'l-Kutubi'l-Ilmiyye. I-IV.
199- Tehânevî, Muhammed Ali el-Faruki, Keşşafu Istılahati'l-Funun, tah. Lutfi Abdulbedî', Mısır-1977, IV. 200, es-Sahabi maddesi.
200- Tehânevî, Zafer Ahmed Osmânî, İ'lâu's-Sunen, tah. Muhammed Taki Osmânî, Karataş-Pakistan, t.y. İdaretu'l-Kur'an. I- XVIII. (I-XII).
201- Tâhiru'l-Mevlevî, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, neşr. Abdullah Işıklar, 1963-y.y.
202- Tayyib Bergûs, Menhecu'n-Nebî jî Himayeti'd-Da've, USA -1996.
203- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, es-Sunen, İstanbul-1981. I-V.
204- Uğur, Mücteba, Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu, İstanbul-1980.
205- Umeri Ekrem Ziya, Medine Toplumu, ter. Nurettin Yıldız, İstanbul-1988.
205- Umeri Ekrem Ziya, Bakıy b. Mahled el-Kurtubi ve Mukaddimetu Musnedihi, tah. Ekrem Ziya Umeri, Medine-1984
206- Ünal, İsmail Hakkı, İmam Ebû Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Ankara-1994.
206- Ünal, Seçmeci ve Eleştirel Yaklaşım, ve Hz. Peygamber'i Anlamak, İsl. Arş. Der. Hadis-Sünnet Özel Sayısı-1997. s. 42-58.
206- Ünal, Fazlur Rahman'ın Sünnet Anlayışı ve "Yaşayan Sünnet" Kavramı Üzerine, İsl. Arş. Der., Ekim-1990, Fazlur Rahman Özel Sayısı, s. 285-294.
207- Vakıdî, Muhammed b. Amr b. Vâkıd, Kitabu'l-Meğazi tah. Marsden Jones, Beyrut-1966, Alemu'l-Kutub, I-III.
208- Vicdanî, Mustafa Sadık, Hz. Muhammed Niçin Çok Evlendi İstanbul-1928.
209- Watt, W. Montgomery, The Formative Period oflslamic Thought, ter. Ethem Ruhi Fığlalı, İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri, Ankara-1981.
210- Wensinck, A. J, Concordance Et Indices De ta Tradition Musulmane, (el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî) İstanbul-1986. I-VIII.
211- Yıldırım, Suat, Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri, İstanbul-1983, Kayıhan Yay.
212- Yazır, Elmalı'lı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili İstanbul-t.y., Eser Yay., I-lX,
213- Zebîdî, Muhammed Murtaza, Tâcu'l-Arûs, min Cevahiri'l-Kâmus, Mısır-1306.
214- Zehebî, Mizanu'l-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl, tah. Ali Muhammed el-Becâvî, Fethiye Ali el-Becâvî, y.y., t.y, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, I-VI.
214- Zehebî, Tezkiratu'l-Huffâz, Daru'l-Kutub el-Ilmiyye, Beyrut-t.y, I-V.
214- Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, tah. Şuayb el-Arnavut, Huseyn el-Esed, Beyrut-1990, VII. Baskı, Müessesetu'r-Risâle, I- XXIII.
215- Zemahşerî, Ebû'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer, el-Keşşaf an Hakâiki't-Tenzil, Beyrut-t.y., Daru'l-Ma'rife, I-IV.
216- Zerkeşî, Bedruddin, el-İcabe li İradi mâ'stedrakethu Aişe alâ's-Sahabe, tah. Bünyamin Erul, Beyrut-2004, Muessesetu'r-Risale.
216- Zerkeşî, el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân, tah. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, Beyrut-1972. I-IV.
217- Zeyd b. Ali, b. Huseyn b. Ali, Musnedu'l-İmâm Zeyd, derleyen: Abdulaziz b. İshak el-Bağdâdî, Beyrut-983, II. baskı, Daru'l-Kütüb el-Ilmiyye.
218- Zeylaî, Cemaluddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf, Nasbu'r-Raye li Ehâdîsi'l-Hidâye, Kahire-t.y., Daru'l-Hadis, I IV.
219- Zeyveli, Hikmet, Kur'an ve Sünnet Üzerine (Makaleler), Ankara-1996, Bilgi Vakfi Yay.
220- Zurkâni, Muhammed, Şerhu'z-Zurkani alâ Muvattai'l-İmam Malik, Beyrut-1978.

---

[1] Ahzâb:33/21.
[2] Ahzâb: 33/50.
[3] Bkz: İbn Kesir, MuhtasaruTefsir, III. 104-6.
[4] Ahzâb: 33/37,8, Hz. Zeyneb, diğer hanımlara karşı *"Sizi yakınlarınız evlendirdi. Beni ise, yedi kat sema üzerinden Yüce Allah evlendirdi"* diyerek bu nikah ile daima övünmüştür. Bkz: Buhâri, Tevhîd 22. Vlll, 176; Nesâî, Nikâh 26, VI. 79-80; Muslim, Nikâh 89, ll, 1048-9.
[5] Ahzâb: 33/51,2. Kendisini Rasûlullah'a hibe eden kadınlar hakkında farklı bilgiler verilmektedir. Bu hususta Havle bint Hakim, Ummu Şerik, Meymûne bintu'l-Hâris, Zeyneb bint Huzeyme'nin isimleri zikredilmektedir. (Bkz: İbn Beşkuvâl, Ebu'l-Kasım Halef b. Abdulmelik, tah. İzzeddin Ali es-Seyyid, Muhammed Kemaluddin İzzeddin, Gavâmıdu'l-Esmâi'l-Mubheme, Beyrut-1987, Alemu'l-Kütüb, II. 668-670 no: 234 ve dipnotlar.) İbn Abbas "Her ne kadar bu husus Hz. Peygamber'e has ve mubah ise de, onun dilemesine bırakıldığı için o, kendilerini hibe edenlerden hiçbirini kabul etmemiştir" demektedir. Bkz: İbn Kesîr. a.g.e. III. 105.
[6] İsrâ: 18/79; İbn Kesîr, a.g.e. ll, 392-3.
[7] Bkz: Muzzemmil: 73/1-6, 20: İbn Kesîr. a.g.e. III. 562-6.
[8] Bkz: Enfâl: 8/1,41. Gerek bu âyetler ve gerekse Rasülullah'tan nakledilen bazı hadisler ışığında âlimlerin çoğu 1/5'i, yalnızca ona has hükümlerden sayarken, bazıları da, yöneticinin fey mallarında tasarruf ettiği gibi bu hususta da müslümanların maslahatına uygun olarak tasarruf edebileceğini söyler. Yine Hz. Peygamberin vefatından sonra. Hz. Ebû Bekr ve Ömer'in, onun bu hissesini savaş için hazırlanan atlara ve silahlara ayırdıkları bildirilmektedir. Bkz: İbn Kesîr. a.g.e. II. 107.
[9] Ahzâb: 33/6, 53: İbn Kesîr, a.g.e, III. 82, 109.
[10] Ahzâb: 33/28-31; İbn Kesir, a.g.e. III. 92-3.
[11] Ahzâb: 33/32-4, Bkz: İbn Kesir, a.g.e. III. 93-5
[12] Bkz: Mücadele: 53/12-3; Hucurât: 49/2-3; Nur: 24/63; Ahzâb: 33/40, 56 vb.
[13] Bu konular hakkında değerlendirme ve misaller için bkz: Aşkar, Ef'âlu'r-Rasül, I. 262- 272.
[14] Bkz. Aşkar, a.g.e, I. 269-271; Arûsî, Ef'âlu'r-Rasül, s. 171-2.
[15] Bkz: Basri, Mu'temed, I. 387: Aşkar, a.g.e. I. 271.
[16] Bkz: Aşkar, a.g.e., I. 272.
[17] Malik Siyâm 13, I. 291-2; Şâfiî, Risale, s. 404-5, no: 1109.
[18] Abdurrezzak, IV, 184, no: 8412; Ahmed, V. 434.
[19] Muslim, Siyam, 74.1. 779.
[20] Mâlik, Siyam 14-18, I. 292-3; Abdurrazâk, IV. 188, no: 8431; İbn Ebi Şeybe, II. 314, no: 9390-2, 9396.
[21] Mâlik, Siyam 18, I. 293; İbn Ebî Şeybe, II. 314, no: 9392; Buhâri, Savm 23, II. 233.
[22] Mâlik, Siyâm, 19. I. 293; Abdurrazâk, IV. 185, no: 8418.
[23] Mâlik, Siyâm, 20, I. 293; Abdurrazâk, IV. 182, 186, no: 8406, 8423; İbn Ebî Şeybe II. 315, no: 9410. 9413.
[24] Bkz: Mâlik, Siyam, 15, 16,l. 292; Abdurrazâk, IV 183, 185, no: 8411, 8417, 8421. Suyûtî, "Hz. Peygamberin şehevi gücüne rağmen oruçlu iken öpmesinin caiz oluşunu da yalnızca ona has görmekte, oysa bu başkasına haramdır" diyebilmektedir. Bkz: Hasâisu'l-Kubrâ, II. 243.
[25] Buhâri, Nikâh 1, III. 116, Müslim, Nikah 5, II. 1020.
[26] Leknevî, Ebu'l-Hasenât M. Abdulhay, İkâmetu'I-Hucce alâ enne'l-İksâre fi't-Taabbudi Leyse bi Bid'a, tan. Abdulfettah Ebu Gudde, Kahire-1410. Mektebu'l-Matbûât el-İslamiyye, s. 137.
[27] Daha geniş değerlendirmeler için bkz: Arûsî, Ef'âlu'r-Rasul, s. 171-4; İbnTeymiyye, Fetâvâ, XV. 445; Serahsî, Usûl II. 89.

[28] Ebû Şâme, Muhakkak, s. 53-4; Ayrıca bkz: Kurtubî, Câmi', XIV. 211-3; Suyûtî, Hasâis, II. 229-250; Aşkar. Ef'âlu'-r Rasûl, I. 273, 276-7; Arüsî, Ef'âlu'r-Rasûl s. 168.
[29] Nisa: 4/3.
[30] İlgili rivayetler için bkz: İbn Kesir, Muhtasara Tefsir, I. 356-7.
[31] Bkz: Suyûtî, Hasâis, II. 245. Rasûlullah'ın eşleri, yaptığı çok evlilik ve sebepleri hakkında geniş bilgiler için bkz: Cessâs, Ahkamu'l-Kur'ân, II. 367-9; Kurtubî, Ahkâmu'l-Kur'an, XIV, 164-9: Sâbuni, Muhammed Ali, Ravâiu'l-Beyân Tefsîru Ayâti'l-Ahkâm, Beyrut-1982, Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabi, I-ll, III- baskı, II-314-338; Şiblî, Mevlânâ en-Nu'mânî, Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet, İstanbul-1981, Eser Neşr, II, 137-l69; M. Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 717-746. Ayrıca bu konuda müstakil olarak yapılan şu çalışmalara da bakılabilir: Vicdanî, Mustafa Sadık, Hz. Muhammed Niçin Çok Evlendi İstanbul-1928: Oral, Fuat Süreyya, Hz. Muhammed, Niçin çok Evlendi, Ankara-1957; Sâbûnî, Şubuhât ve Ebâtıl Havle Teadud-i Zevcâti'r-Rasûl, y.y. 1980; Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, İSAV. (İstanbul-89)
[32] Bkz: Ankebût: 29/67; Bakara: 2/191, 217; Mâide: 5/2, 97; Enfâl: 8/34; Feth: 48/27.
[33] Bkz: Müslim, Hac, 454-9, I. 991-2.
[34] Bkz: İbn Hişâm, II. 409.
[35] Bkz: Mâlik, Hac 247, I. 423; Müslim, Hac 450, II. 990.
[36] İbn Ebî Şeybe, VII. 399, 404, no: 36900, 36909; Vâkıdi, Meğâzi II. 836-844; İbn Hişâm, II. 415-6; Buhâri, İlim 39. I. 36; Cenâiz 77, II 95; Müslim, Hac 445-8. II. 986-9; Ahmed, 1.^259.
[37] İbn Hişâm, II. 408-415; Şiblî, Asrı Saadet, I. 348-351; HamiduIIah, İslam Peygamberi, I. 292-5.
[38] Bkz: Müslim, Hac 446,1. 987-8; İbn Hişâm, a.g.e, II 415-6, Vâkidî, a.y. Geniş değerlendirmeler için bkz: İbn Hacer, Fethul-Bari, IV. 57-8.
[39] Fukahânın, visal orucunu Hz.Peygambere has mubahlar kısmında zikrettiklerini, oysa bunun ona has bir mendub olmasının daha doğru olduğunu, Cuveyni'nin ve Ebû Şame'nin de bu kanaatte olduğunu söyleyen Aşkar'a katılıyoruz. Bkz: Efâlu'r-Rasûl, I, 273; Suyûtî, Hasâis, II. 340.
[40] bu konuda bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri IV. 240-2: Şâtıbî, Muvafakat III. 60-1, 150-1, Şâtıbî'nin ifâdelerinden, onun visal orucunu Rasûlullah'a has görmediği anlaşılmaktadır.
[41] Buhari, Savm 50. II. 243.
[42] Bbz: İbn Kayyım, Zad, 35; Satıbî, a.y.
[43] Visal orucunun hükmü hakkındaki imamların görüşü için bkz: İbn Kayyim, Zad, II. 35-8.
[44] Humeydî, I. 5, no: 6; Ebû Dâvud, Hudud 2, no: 4363. IV. 530-1; Nesai, Tahrim 16-7, VII. 109-111;Ahmed, l, 10.
[45] Buhari, Cenaiz 80, II. 96; Meğazi 9, 46, V. 10, 88; Tefsir 63/5, 7, VI. 66-7: Müslim, Zekat 144-8, 42-4: Talak 30, II. 1106; Birr 63, III. 1998 ; Ahmed, I. 10.
[46] Bu konuda Ahmed b. Hanbel, Hz. Peygamber'in öldürme yetkisi olduğu kanaatini taşır. Bkz: Ebu Dâvûd, Hudud 2, no: 4363. İV. 531. İbn Teymiye de yukarıdaki rivayeti kaydettikten sonra "Buradan anlaşılan Hz. Peygamberin kendisine söven veya kaba davranan kimseleri öldürebilme yetkisi vardı…" demektedir. Bkz: es-Sürimu'l-Meslül, s. 94.
[47] Bkz: Tevbe: 9/73;Tahrim: 66/9.
[48] Buhari, Menakıb 23, IV. 166-7; Muslim, Fedâil 77, 79, II. 1813-4; İbn Sa'd, I. 366; Misal için bkz: Buharî, Enbiyâ 28, IV. 130.
[49] Bkz: Abdurrazzâk, lll. 478, no; 6388-9; İbn Sad, I. 299 - 300.
[50] Suyûti, Hasâis, II. 239-250.
[51] Bkz: Muddesir: 74/6; Hıcr: 10/88; Tâhâ: 20/131; Ahzâb: 33/51-2.
[52] Bkz:Enfâl: 8/1, 41; Haşr: 59/7.
[53] Buhârî, Zekât, 60. 57. II. 134-5; Müslim, Zekât 161, I. 751. Aynı hadiseyi anlatan İbn Ebî Şeybe rivâyetlerindeki lafızlar ise yalnızca "Bize zekat helal değildir" şeklindedir. Bkz: II. 428-9, no: 10703-4, 10711.
[54] Müslim, Zekât 167, 1. 752; Ahmed, IV. 166. Zekat hakkındaki "insanların kirleri" şeklindeki niteleme Hz. Peygmbere mi ait, yoksa bu haberde olduğu gibi bir sahâbiye ya da -muhtemelen- râvilere mi âit bilemiyoruz. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin naklettiği "Bize zekât helâl olmaz" şeklindeki rivayetlerin hiçbirisinde "insanların kiri" ifadesinin yer almaması bu ifadelerin sonradan idrâc olma ihtimalini doğurmaktadır. Bkz. II. 428-430, no: 10703-10715. Nevevî bu ifâdeyi, zekâtın Hâşim ve Muttalib oğullarına haram oluşunun illeti olarak alır ve onu mallarının ve nefislerinin temizlenmiş olarak açıkladıktan sonra şu âyeti zikreder:
"(Ey Muhammedi) onların mallarından, kendilerini temizleyecek ve bununla onları tezkiye edeceğin bir (miktar) sadaka al..." Tevbe: 9/103. Bkz: Minhac, VII. 179; Ayrıca bkz: Dehlevî, Hucce, II. 117-8.
[55] Muslim, Zekât, 168, I. 754; Ebû Dâvûd, İmâre 20. no: 2985, III. 386-9; Nesâî, Zekât 95, V. 106.
[56] Bkz: İbnHişâm, 1.218-9.
[57] Müslim, Zekat, 169-174, I. 754-6.
[58] Taberânî, Kebîr, XI. 300. no: 12059.
[59] İbn Ebî Şeybe, II. 428, 430, no: 10707. Tirmizî, Zekât 25, no: 657, III. 46; Nesâî, Zekât 97, V. 107: Ebû Dâvûd, Zekât 29, no: 1650. II. 298-9; Ahmed, III. 448.
[60] İbn Sa'd, I. 390.
[61] Buharî, Müslim.
[62] Müslim, Ahmed.
[63] Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî.
[64] Taberânî.
[65] İbn Sa'd.
[66] Bkz: Enfâl: 8/1, 41; Haşr: 59/7.
[67] Abdurrazzâk, IX. 76-7, no: 16407; XI. 102, no: 20041; Buharî, Zekât 50, II. 129; Müslim, Zekât 94-7, l. 717-8; İbn Ebî Şeybe, ll. 426-7 no: 10687-10694.
[68] Karadâvî, Fıkhu'z-Zekât, II. 741-4.
[69] Nitekim İbn Hacer bu rivayetleri şöyle değerlendirir. "Hz. Peygamber "yaraşmaz" demekle "helal olmaz" demek istemiştir ki bu aynı zamanda haramlığı ifâde eder" Bkz: Subulu's-Selâm, II. 147.
[70] Mâlik, Zekât, 31, I. 269.
[71] Karadâvî, Fûchu'z-Zekat II. 741.
[72] Bkz: Ebû Şâme, Muhakkak s. 54; Suyûtî, Hasâis, II. 234;
[73] Müslim, Eşribe, 170-1, II. 1623-4; Tirmizî , Et'ıme 13, no: 1807, IV. 261.
[74] İbn Ebî Şeybe,V.136-7. no: 24478, 24489; İbn Sa'd, I. 395; Buhâri, Ezan 160. i:208; Müslim, Mesacid 73. I. 394-5: Ebû Dâvûd, Et'ıme 41, no: 3822, IV. 170-1.
[75] İbn Ebî Şeybe, V. 136. no: 24479. 24483, 24485; Buhâri, Ezan 160. I. 207-8; Müslim, Mesâcid 68-76.1. 393-5; Ebu Dâvûd, Et'ıme 41. no; 3822-5, IV. 170-2; Tirmizî, Et'ıme 13, no: 1806. IV. 261.
[76] Müslim, Mesâcid 76. I. 395.
[77] Müslim, Esribe 170-1, II. 1623-4.
[78] İbn Ebî Şeybe, V. 136. no: 24480.
[79] İbn Ebî Şeybe, V. 137, no: 24488; Müslim, Mesâcid 78, I. 396: Ebû Dâvûd, Et'ıme 41. no: 3828, IV. 173. gg
[80] Suyûtî, Hasâis, II. 235-9. ^
[81] Bkz: Muzzemmil: 73/1-6; İsrâ: 18/79.
[82] Bkz: Buhâri, Teheccüd 4, II. 43.
[83] Muslim, Musafirin 136-8. I. 512.
[84] Buhâri, Teheccüd 6, II. 44
[85] Abdurrazzâk, IH. 40, no: 4714; Müslim, Musafirin 139,1. 513-4; Ebû Dâvûd, Salât 316, no: 1342, II. 88; Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 2, III. 200.
[86] Muzzemmil: 73/20.
[87] Ebû Dâvûd, Salât 307, no: 1307, II. 73.
[88] Muslim, Siyam 202-3, I. 821; Ebû Dâvûd, Savm 55, no: 2429, III. 811; Tirmizî, Salat 324, no: 438, II. 301; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 6, III. 206-7.
[89] Bkz: Ebû Şâme, Muhakkak, s. 53; İbn Kesir, Muhtasaru Tefsir, II. 392; Beyhâki, Sünen, VII. 39; Ayni, Umde, VI. 168; Aşkar, Ef'âl s. 168.
[90] Kurtubî de, gece namazının Hz. Peygamber hakkında bir fariza olduğu iddiasını uzak bir yorum olarak görmektedir. Bkz: Kurtubî, Cami X. 308-9.
[91] Bkz: Buhârî, Teheccud 2, 9, II. 42. 45; Müslim, Musafirin 145-152,1. 516-8; Ebû Dâvûd, Salât 316, no:
1363-7, II. 98-100; Tirmizî, Salât, 330, no: 447, II. 310; Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 26, III. 227-8.
[92] Abdurrazzak, lll. 5, no: 4573.
[93] Ahmed, I. 231; Beyhakî, Sünen, II. 468, IX. 264.
[94] Darekutnî, Sünen, II. 21 (Seneddeki Ebû Cenâb künyeli Yahya b. Ebi Hayyan'ın Fellâs, Nesâi, ve Dârekutni tarafından zayıf görüldüğü notu düşülmüştür.) Hâkim, Mustedrek, 1. 300. (Hâkim bu haber hakkında herhangi bir değerlerlendirme yapmamış, Zehebî ise onun garib-münker bir hadis olduğunu söylemistir).
[95] Suyutî, Hasais. II. 229-23
[96] A.g.e. II. 229.
[97] Abdurrazzâk, III. 3, no: 4572; Ahmed, I. 234,

[98] Bkz: Beyhakî, Sünen, VII. 36-54; Suyûtî, Hasais, II. 229-233.
[99] Bu rivâyetler için bkz: İbn Sad, II. 292.
[100] Bkz: Mâlik, Cenâiz 27.1. 231; Abdurrazzâk, III. 516-7, no: 6534; İbn Ebî Seybe VII. 427-8. no: 3702; İbn Hişâm, II. 663; İbn Sa'd, II, 292-3.
[101] Abdurrazzâk, ll, 517, no: 6535-7
[102] İbn Sa'd, III. 293.
[103] Bkz: Ebû Dâvud, Harâc 19, no: 2965, 2967, II. 371-2, 375; Nesâî, Fey 8, 11. VII. 132-3.
[104] Mâlik, Kelâm 28, II. 993; İbn Sa'd, II. 314; Buhâri, Ferâiz 3, VIII. 4; Müslim, Cihad 55, II. 1382.
[105] Mâlik, Kelâm 27. ll. 993, İbn Sa'd, II. 314; Buhârî, Ferâîz 3, VIII. 5; Müslim, Cihad 51. II. 1379; Ebû Dâvûd, Harâc 19; no: 2976, III. 381.
[106] Abdurrazzâk, V. 471-2. no: 9773.
[107] Buhârî, Humus 1, IV. 42
[108] Abdurrazzâk. V. 472-3. no: 9774. Buhâri Feraiz 3, VIII. 3. (Bu rivayetlerde Fatıma'nın yanında Abbas da vardır ve mirası birlikte istemişlerdir); Buhâri, Fedâilu'l-Ashâb 12, IV. 210; Meğazi 38, V. 83; Müslim, Cihad 52. II. 1380-1; Ebû Dâvûd, Harâc 19, no: 2928, III. 375-6.
[109] Tirmizî, Siyer 44. no: 1608, IV. 157 Tirmizî, bunun hasen-garib bir hadis olduğunu söylüyor.
[110] İbn Sa'd, II. 314-5 Ebû Davud'un naklettiği iki rivayette ise Hz. Peyamberin bu malı kendisinin yerine geçecek yöneticiye intikal edeceğini söylediği ifâde ediliyor. Bkz: Ebu Dâvûd, Harâc 19, no: 2973, 2977, 111.379,381.
[111] Neml: 27/16; Mervem: 19/6.
[112] İbn Sa'd, II. 315.
[113] İbn Sa'd, II. 315-6
[114] Tirmizî, Siyer 44, no: 1609; IV. 157-8. Hadisin akabinden râvi Ali b. İsa (ö. 247) Fatıma "Sizinle konuşmayacağım, çünkü siz doğru söylüyorsunuz" demek istediğini söylüyor. Tarihi vakıayla olduğu kadar, bu konudaki rivayetlere de aykırı olan bu anlayış tevil adına yapılmış tipik bir saptırma misâlidir.
[115] Haşr: 59/6.
[116] Ahmed, I. 60' da aynı sened ve metinle Abdurrazzak'tan aldığı bu uzun hadisi burada kesmiştir. Hadisin devamındaki Hz. Ömer'in, Abbas ve Ali'ye "Siz Ebû Bekr ve Ömer'in bu konuda zâlim ve fâcir olduklarını sanıyordunuz" ifadelerini nakletmek istememiş olmalıdır.
[117] Abdurrazzak, V. 469-471. no: 9772; Buhâri Ferâiz 3. VIII. 3-4; Humus 1. IV. 44: Müslim, Cihâd 49. ll. 1377-9; Tirmizî, Siyer 44, no: 1610. IV. 158; Ebû Dâvûd, Harac 19. no: 2963, III. 365-8; Ahmed. I 60.
Bu haberin ilk râvi kaynakları aynı olmasına rağmen, rivâyetlerdeki bazı tasarrufların gözükmesi oldukça dikkât çekicidir:
Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivayetlerinde Hz. Ömer'in yalnızca Ebû Bekir hakkında, Buhârî'nin rivayetinde ise hem Ebû Bekir hem de kendisi hakkında sadece olumlu nitelemesine yer verilmektedir. Abdurrazzâk'ın rivayetinde ise Hz. Ebû Bekir ve Ömer hakkında Hz. Abbas ile Ali'nîn olumsuz. Hz. Ömer'in ise olumlu nitelemesine yer verilmekte, Hz. Abbas'ın, Hz. Ali hakkında kullandığı dört olumsuz sıfat zikredilmemektedir. Müslim'in rivayeti ise Hz. Abbas'ın, Hz. Ali hakkındaki bu dört olumsuz sıfatını ifade ederken, Hz. Ömer'in dilinden Hz. Abbas ile Ali'nin, Hz. Ebû Bekir ile kendisi hakkındaki olumsuz zanlarını, Hz. Ömer'in ise tam tersine Ebû Bekir ve kendisi hakkında olumlu kanaatini ifade etmektedir.
Kanaatimizce ilk metinlerde var olan ve sahabenin birbirleri hakkında sarfettikleri bu olumsuz nitelemelerin sonraki nesillere ulaşmasını istemeyen bazı râvi veya müellifler, onları metinden çıkararak nakletmelerdir. Zira en büyük sahâbîler hakkında böylesi olumsuz sıfatların sonradan metinlere idrac edilmesi oldukça uzak bir ihtimaldir. Burada en gerçekçi rivayetin Müslim'in rivayeti olduğunu düşünüyoruz. Zira Müslim "Rivayet edilen lafzı aynen edaya büyük itinâ gösterir. Buhârî manâ ile rivayeti tecviz ettiği için buna o kadar riâyet etmez" (Bkz: Çakan İ. Lütfi, Hadis Edebiyatı, s. 61) Şöylece itham edildiği söylenen Abdurrazzâk'ın (bkz: Zehebi, Nubelâ, IX. 570) Hz. Abbas ve Ali'nin, Hz. Ebû Bekir ve Ömer hakkındaki Ömer'in dile getirdiği kanaatlara yer verdiği halde, Muslimde yer alan Abbas'ın Hz. Ali hakkındaki sözlerine yer vermemesi söz konusu ithamın bir eseri mi? Oysa İ. Lütfi Çakan, "Bu iddiayı doğrulayacak herhangi bir tutumu tespit edilememiştir" demektedir, (bkz: a.g.e. s.48.) Bu sahâbî birbirileri hakkında kullandıkları mezkur olumsuz söz ve nitelendirmelerin; öfkeyle söylenmiş, kastı aşan, dolayısıyla gerçek durumu yansıtmayan mübalağalı ifadeler olduğu kanaatindeyiz. Bu doğrudaki yorum ve geniş değerlendirmeler için bkz: Mazeri, Mu'lim, III. 16. no: 812; Nevevi, Minhâc, Xll, 72-4.
[118] İbn Hacer, Fethul-Bâri, XII. 11
[119] İbn Sa'd, II. 314; Buhârî, Humus 1, IV. 43; Feraiz 3, VIII. 4.
[120] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri Xll. 10.
[121] Bkz: İbn Hacer, Fethul-Bari XII. 10.
[122] Ebû Davûd, Harâc, 19. no: 2965, 2967, II. 371-2, 375; Nesâi, Fey 8,11, VII. 132-3.
[123] Ebû Davûd, Harâc, 19. no: 2973, 2977, II. 379, 381.
[124] Muslim, Cihâd 54, II. 1382; Ebû Dâvud, Harâc 19, no: 2930, III. 377.
[125] MusIim, Cihâd 54, II. 1382.
[126] Bkz: Nesâî, Fey 16- Vll, I36, İbn Hacer, Fethul-Bari VI. 239.
[127] Ebû Dâvûd, Harâc 19, no: 2963-4, III. 368-371; bkz: 915. dipnottaki kaynaklar.
[128] İbn Hacer, a.y.
[129] Abdurrazzâk, V. 471, no: 9773; Müslim, Cihâd 54, II. 1382.
[130] Ebû Dâvûd, Harâc 19, no: 2972, III. 378-9. Rivayetin devamında Mervan'ın elindeki bu arazi en sonunda Ömer b. Abdulaziz'e geçince o "Rasûlullah'ın kızı Fatıma'ya vermediği bir hususta benim hakkım olamayacığını gördüm" demiş ve onu aynen Rasûlullah'ın dönemindeki haline döndüreceğine yemin etmiştir.
[131] Bkz. Ayni, Umde, XII. 162.
[132] Ebû Dâvûd, Salât 131, no: 808, I. 507-8; Tirmizî, Cihâd 23, no: 1701. IV. 206; Nesâi, Tahâre 106,1, 89, Hayl 10. VI. 224-5; Ahmed, I. 225, 234-5, 249: Tahâvi, Muşkil, I. 206, no: 216.
[133] Bkz: Mâlik, Tahare 29-33 I. 30-33. Sefer 55,1. 161; Müslim, Tahâre 25- 41,1. 213-9; Nesâî, Tahâre 107- 8. I. 89-92
[134] İbn Ebî Şeybe, I. 32, no: 269; Müslim, Tahâre 26, I. 214: Ebû Dâvud, Tahâre 46, no: 97, I. 73-4; Nesaî, Tahâre 106, I. 89.
[135] Mâlik, Tahâre 5, 1. 19-20; İbn Ebî Şeybe, I. 32. no: 267; Müslim, Tahâre 25, I. 213.
[136] İbn Ebi Şeybe, I. 32, no: 270; Buhârî, Vudu 29, I. 49.
[137] Zeyd b. Ali, Musned, s. 67.
[138] Bu farklı görüşler için bkz: Karadâvi, Fıkhu'z-Zekât, II. 735-745.
[139] Dâvûd, Cihâd 59, no: 2565. III. 58-9; Nesâî, Hayl 10, VI. 224: Ahmed, I.100.158; Tahâvî, Şerhu Muşkili'l-Asâr, I. 204-5. no: 211, 214
[140] Ahmed, l, 225: Tahâvi, a.g.e. I. 211. no. 229.
[141] Bu doğrultudaki yorumlar için bkz: Tahâvî. a.g.e., I. 207: Hattâbi'nin geniş yorumu için bkz: Ebu Davud, ll, 58-9'da 1 no'lu dipnot.
[142] Nahl: 16/8. âyette Yüce Allah binek olarak yarattığı hayvanlar arasında at, katır ve merkebi saymaktadır.
[143] Mâlik, Salat 28, I. 80; Müslim, Libâs 29, II. 1648; Tirmizî, Edeb, 45, no: 2808, V. 116; Ahmed, I. 126-133; Ebû Dâvud, Libâs 11, no; 4044 IV. 322. 3.
[144] Bkz: Müslim, Libâs 64, II. 1659; Ahmed, I. 94, 104, 137.
[145] Müslim, Libâs, 30-31, II. 1648; Ebû Davûd, Hâtem 4, no: 4225. IV. 430; Libâs 11. no: 4051. IV. 327. Ahmed, I. 71, 80, 81, 92, 132, 105, 116. 123, 126. 127.
[146] Ahmed. l. 80.
[147] Ahmed. I. 92, 132; İbn Ebî Şeybe, V. 159, no: 24731.
[148] Ahmed, I. 71.
[149] Buhârî, Cenâiz 2, II. 70 Nikah 71, VI. 143; Eşribe 28, VI. 251; Libas, 28, 36. 45, VII. 46, 48, 51; Ahmed, VI. 284, 287, 299; Müslim, Libas 3. II. 1635.
[150] Ahmed, Vl, 228.
[151] Buhâri, Cenâiz 2, II. 70; Nikah 71, VI. 143; Eşribe 28. VI. 251; Libas, 28, 36. 45, VII. 46, 48, 51; Ahmet, lV, 284, 287, 299: Müslim, Libas 3, II. 1635.
[152] Bkz, Mekasıdu'ş-Şeria, s. 36.
[153] Bkz: Ahmed, I. 119, 122; Müslim, Edâhi 43-5, II. 1567.
[154] Bkz; Buhârî, İdeyn 5. II. 4; Edâhi 11, VI. 238; Müslim, Edâhi 5,7.8, II. 1552-4; Ebû Dâvûd, Dahâyâ 5, no: 2800. M. 234-5; Tirmizî, Edâhî 12, no: 1508. IV. 93.
[155] Buhârî, Edâhî 8. VI. 237; Müslim, Edâhî 4, II. 1552; Ebu Dâvûd, Dahâyâ 5, no: 2801. III. 235.
[156] Bkz: Malik, Dahâyâ 4, II. 483; Müslim, Edâhî 6. II. 1553.
[157] Bkz: Mâlik, a.y.; Buhârî, Edahî 8, VI, 237.
[158] Bkz: Mâlik, a.y.; Müslim, Edâhî 9, II. 1554.
[159] Buhârî, İdeyn 5, II. 3-4; Edâhî, 12. VI. 238: Müslim, Edâhî 10. II. 1554-5.
[160] İbnu'l-Kayyim, İ'lam II. 84.
[161] Buhârî, Edâhî 7, VI. 236; Müslim, Edâhî 15-16. II. 1556
[162] Tehânevî, İ'lâu's-Sunen, XVII. 251-2.
[163] Muslim, Edâhî 13, II. 1555. Ayrıca geniş bilgi için bkz: Ahmed Naim, Tecrid Tercemesi, II. 167-171.
[164] Bkz: İbn Ebî Şeybe, V, 152, no: 24652; Müslim, Libâs 23. II. 1646.

[165] Buhârî, Libâs 25, VII. 44-5; Müslim, Libâs 21-2, II. 1645-6.
[166] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 68-9, no: 19930-1); İbn Ebî Şeybe, V. 151, 163. no: 24645, 24788: Ebû Dâvud, Libas 14, no: 4057. IV. 330; Ahmed. IV. 156.
[167] Mulim, Libas 4-5, ll, 1637-8.
[168] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 71, no: 19941); İbn Ebî Şeybe, V. 154, no: 24674; Buhârî, Libâs 29. VII. 46; Muslim, Libas 24-6, II. 1646-7; Ebû Dâvûd, Libas 13. no: 4056, IV. 329.
[169] Mamer, (Abdurrazzâk. XI. 69, no: 19934.)
[170] İbn Sad, III. 130.
[171] Mâlık, Siyâm 28, 29, l, 296-7: Abdurrazzâk IV. 194-5 no: 7457-9; İbn Ebi Şeybe, VII. 291, no: 36. 182: Buhâri, Savm29-31, II. 235-6; Müslim, Siyâm 81-7, I. 781-4; Tirmizî, Savm 28, no: 724. III. 102; Ebû Dâvud, Savm 37, no: 2390, II. 783-5.
[172] Abdurrazzâk, VI. 431-2 no: 11528; Tirmizî, Tefsir 59. no: 3299, V. 405-6; Ebû Dâvûd, Talâk 17, no: 2213, II. 660-2.
[173] Bkz: İbn Beşkuvâl, Gavâmıd, I. 211-4; İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Ğâbe, II. 430-1, no: 2175.
[174] Abdurrazzâk, IV. 194-5. no: 9457-9; Ebû Dâvûd, Savm 37, no: 2391, II. 785.
[175] Ebû Dâvud, Talâk 17, no. 2214, II. 662-4; Ahmed, VI. 410-1.
[176] Tirmizî, Tefsir 59. no: 3299, V. 406; Ebû Dâvûd, Talâk 17, no: 2213, II. 662.
[177] Ahzab: 33/4-6.
[178] Ebu Dâvud, Salât 9, no: 428, I. 297-8; Ahmed, IV. 344: V. 25.
[179] Ebû Dâvûd, İmâre 26, no: 3025-6. III. 420-1; Ahmed, IV. 218.
[180] Mâlik, Nikâh 8, II. 526; Buhâri, Nikâh, 37, 40. VI. 134-5; Müslim, Nikah 76, II. 1040-1.
[181] Buhâri, Hudud 11-2, VIII. 16; Müslim, Hudûd, 8-9. 11. II. 1315-6; Ebû Dâvûd, Hudud 4. no: 4373. 537-8; Tirmizî, Hudûd 6, no: 1430.
[182] Bkz: Tirmizî, Siyer 37, no: 1597, IV. 151-2.
[183] Bkz: Ahmed I. 164. Hz. Peygamberin birisine verdiği zekatla ilgili yazılı talimattan sonra *"Bu (talimat) hem sizin, hem de her müslüman içindir"* buyurduğu rivayet edilmektedir.
[184] Hud: 11/114,
[185] Abdurrazzâk, VII. 445-6. no: 13830; Buhâri, Mevâkîtu's-Salât 4,1. 134; Müslim, Tevbe 39-43. III. 2115-7; Ebû Dâvûd, Hudûd 32. no; 4468. IV. 612; Tirmizi, Tefsir 12, no: 3112-5. V. 289-292; Ahmed, I. 270. 386-445.
[186] Buhâri, Nikâh 8. III. 118-9; Müslim, Nikâh 6-8; II. 1020-1;Tirmizî, Nikâh 3, no:1083; III.394; Ahmed, I. 175. 183.
[187] Bkz: Bu kısım, 1078-1081 arası dipnotlar.
[188] Mamer, (Abdurrazzâk. XI. 70, no: 19935; 19938.)
[189] Müslim, Libâs 11, II. 1641-2.
[190] Buhâri, Hac 81, II.171; Umre 6, II. 200-1; Müslim, Hac 138. 143, 147: I. 882-885, 886-8; Mâlik, Hac 179, I. 393; İbn Ebî Şeybe, III. 439. no: 15782.
[191] Ahmed, I. 17. Ayrıca bkz: Müslim, Hac 145.1. 885
[192] Ebû Dâvud, Hac 25. no: 1807, II. 399.
[193] Humeydî, I. 73, 75. no: 133, 135: İbn Ebî Şeybe, III. 229, 440, no: 13713-4; Müslim, Hac 160-3, I. 897; İbn Mâce, Menâsik 42. no: 2984-5, II. 994; Ebû Dâvud, Hac 25, no: 1808-400; İbnu'l-Kayyim, Zad. II. 189-190.
[194] İbnul-Kayyim, Zâd, II. 191 (Ebû Avâne'nin Müsnedinden nakletmektedir.)
[195] Bkz: İbnu'l-Kayylm. Zad, II. 191-4' te belirtildiğine göre Ahmed b. Hanbel senedleri eleştirmektedir
[196] Mâlik, Şafii, Ebü Hanife, ve Selef-Halef âlimlerin çoğu bunu o seneye mahsus görmekte ve daha sonra caiz olmadığını söylemektedirler. Bkz: Aynî, Umde, VII. 298.
[197] Rivayetleri karşılaştırmak için bkz: İbnul-Kayyim, Zad II. 189-191.
[198] Bkz: İbn Ebî Şeybe, III. 440, no: 15786; Buhâri, Hac 34-7, II. 151-4; Tirmizî, Hac 12, no: 824. III. 185; Müslim, Hac 154-5, 1. 894-5, 165-172,1. 898-900; Ahmed, I. 92, 95. 252. II. 56-7, 139-140, 95
[199] Buhâri, Umre 6. II. 201.
[200] İbn Ebî Şeybe, III. 289. 440, no: 14288, 15784; Müslim, Hac 141, 147,1. 883-4, 888; Ebû Dâvud, Hac, 23, no: 1787; II. 386; Ahmed I. 259.
[201] Müslim, Nikâh, 21, 28; II. 1025. 1027.
[202] Müslim, Nikah 27, 31: II. 1026, 1028'de İbn Abbas'ın mut'a nikâhını caiz görmesi gibi.
[203] Bu konuda bkz: Karadâvî, Şeriatu'l-İslam s. 139-153: Erdoğan Mehmet, Ahkâmın Değişmesi s. 107-154.
[204] Bkz: Curcânî, Ta'rifât, s.31; İbn Manzûr, Lisânu'I-Arab, I. 708-710. C-H-D maddesi; Ebû Zehra, Muhammed, Usulu'l-Fıkh, Kahire-t.y., Daru'l-Fikri'l-İslâmî, s. 356.
[205] Ebu Zehra, a.y., Çeşitli alimlerin tarifleri için bkz: Karaman Hayrettin, İslam Hukukunda İçtihat, Ankara-t.y. D.İ.B.Yay. s. 16- 22; Gazzâlî, Mustasfâ, II. 350; Nâdiye, İctihadu'r-Rasul, s. 22-31; Nemr, Abdulmun'ım, el-İctihad, Kahire-1987, el-Hey'etu'l-Mısrıyye. s.28-30
[206] Ebû Zehra, a.y.
[207] Karaman, Hayrettin, a.g.e. s. 20.
[208] Karaman, Hayrettin, Anahatlarıyla İslam Hukuku, İstanbul-1984, Ensar Neşriyat, s. 48.
[209] Misaller için bkz: Cessâs, Ahkamu'l-Kur'an, II. 212-3; Karaman, Hayrettin, İctihad, s. 43-5.
[210] Misaller için bkz: Ebû Dâvûd, Tahare 126-8, no: 334, 336-8, I. 238-241; Buhârî, Meğazi 30. V. 50; Müslim, Cihad 69. II. 1391; İbn Kayyim, İ'lam, I. 176-7; Karaman, a.g.e.. s. 47-8.
[211] İbn Sa'd, II. 347-8; Ebû Dâvûd, Akdiye 11, no: 3592, IV. 18; Tirmizî, Ahkam 3, no: 1327, III. 616.
[212] Şafîi, Risale, s. 494. p. 1409 ; Buhârî, İ'tisam 21, VIII. 157.
[213] Geniş bilgi ve değerlendirme için bkz: Özafşar M. Emin, Fıkhî Hadisler, s. 224-232
[214] İbn Sa'd, II. 335, 340, 350.
[215] A.g.e.,11. 376-7.
[216] Değişik varyantlarıyla bkz: Humeydî, I. 47. no: 88; Ebû Dâvûd, İlim 10, no: 3660, IV. 68; Tirmizi, İlim 7, no: 2656, V. 33; İbn Mace, Mukaddime 18. no: 230, 231. 236, I. 84-8; Ahmed, V. 77: Darimî, Mukaddime 24. I. 75.
[217] İbn Hazm, İhkâm, V.92-4; İbnu'l-Kayyim, İ'lam, 1. 9-11.
[218] Ebu Zehra, Usulu'l-Fıkh, s. 37 6.
[219] Bu liste için bkz: Aşık Nevzat, Sahabede Hadis Rivayeti, s. 117-123.
[220] Rabi' b. Habib, Musned, s. 11. no: 29.
[221] İbn Haldun, Mukaddime, III. 1046; Ali Hasan Abdulkadir, Nazratun Amme fi Tarihi'l-Fıkhi'l-İslami, 1965-|İ62 Kahire, s. 77.
[222] Cessas, Ahmed b. Ali er-Razî, el-Fusûl fi'l-Usûl, III. 131. tah. Uceyl Câsim en-Neşemî, Kuveyt-1988, I. ll63 baskı. (l-lll).
[223] İbnu'l-Kayyim, ham, I. 305.
[224] M. Hudari Bey, a.g.e. s. 96-7.
[225] Bkz: Buhâri, Sucûd 5, II. 32; Müslim, Musafirin 8, 9,18. I. 479-483; Ahmed, II. 140-1; Tahâvî, Serhu Meânî'l-Asâr, III. 57.
[226] Bkz. Buhâri, Hacc 57, II. 161; Mâlik, Talâk 86, II. 590; Rada' 14, II. 607; Abdurrazzak, X. 266. no: 19059.
[227] Fazlur Rahman, İslam, s. 59.
[228] Hallaf, İslamTeşri' Tarihi, s. 27, ter. Talat Koçyiğit, Ankara-1970, A.Ü.İ.F.Yay.
[229] İbnu'l-Kayyim, İ'lam, II. 200-1, Müellif burada çeşitli misaller de vermektedir.
[230] Nemr, İctihad, s. 120.
[231] Darimî, Mukaddime 20, s. 58.
[232] Hallaf, a.g.e, s. 27-8. Mevlana Şiblî ise, Asr-ı Saadet, IV. 160'da şöyle demektedir: "Hz. Ebû Bekir'in devrinde vücut bulan müesseselerden biri fetva mahkemeleridir. Bu fetva mahkemelerinin vazifesi, fikhi (hukukî) meseleleri tahkik ve tenkit etmek, herhangi bir meseleyi anlamak için müracaat edenlere o meseleyi izah etmek ve bu suretle hem ilme hizmet, hem de halkı tenvir etmekti. Hz. Ebû Bekir devrinde fetva verme vazifesiyle meşgul olanlar Hz. Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman b. Avf, Muaz b. Cebel, Ubey b. Ka'b, ve Zeyd b. Sabit idiler. Bunların hepsi de ilim sahibi oldukları gibi, hepsi de birer müc'tehid idiler. Hz. Ebû Bekir, bu sıfatları haiz olmayanlara fetva için icazet vermiyordu."Şiblî'nin verdiği bu bilgiyi klasik kaynaklarımızda bulabilmiş değiliz. Şiblî bunu belli bir kaynağa istinaden mi söylüyor, yoksa kişisel bir değerlendirmesi mi bilemiyoruz.
[233] İbnu'l-Kayyim, İ'lam, IV. 103; Fayda Mustafa, Ebû Bekir, İsl. Ans. T.D.V, X. 106.
[234] Adurrazzâk, V. 212, no: 9412
[235] Peyhaki, Sünen, VIII. 232.
[236] İbn Kesir, Ebul-Fidâ İmaduddîn, el-Bidaye ve'n-Nihaye, Kahire-1351, (I-XTV), VI. 315. 319
[237] Hatiboğlu, M. Said, Hilafetin Kureyşliliği, A.Ü.İ.F.D, XXIII. 36. (Ankara-1978, ayrı basım)
[238] Ahmed, VI. 63. Ehl-i Sünnetin Hz. Ebû Bekir hakkında (mesela bkz: Suyûtî, Tarihu'l-Hulefa, tah. Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut-1988, Daru'l-Ceyl. s. 72-9), Şia'nın ise Hz. Ali hakkında Hz. Peygambere nispetle ileri sürdükleri vasiyet iddialarını ifade eden rivayetlerin uydurma olduğunu, her iki tarafın hilafetlerine işaret ve destek için zikrettikleri sahih rivayetlerin de bu hususta yetersiz

olduğunu düşünüyoruz. Bu rivayetlerin tenkidi için bkz: Hatiboğlu M. Said, Siyasî-İctimai Hadislerle Hadis Münasebetleri, s. 23-33; Akbulut Ahmet, Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelami Profatemtere Etkileri, İstanbul' 1992. Birleşik Yay., 80-1.100-5,109,127;

[239] Bkz: İbn Hişâm, Sire, II. 656-660; Abdurrazzak, V. 439-445, no: 9758; İbn Sa'd, II. 269, III, 182-7; Buhâri, Hudud 31. VIII. 26-8; Taberî, Tarih, III. 203-210; İbn Ebî Şeybe, VII. 431-3, no: 37042-53; Hamidullah, İslam Peygamberi, II. 1174-1182; Şibli, Asr-ı Saadet, IV, 33-50; Hatiboglu, M. Said, Hilafetin Kureyşliliği, s. 38-41; Akbulut, Ahmet, a.g.e. s. 55-83.

[240] İbn Sa'd, III. 199-200; Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, Tarihu't-Taberi, Tarihu'r-Rusul ve'l-Müluk, III. 428-9. tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire-t.y.. Daru'l-Maârif, V. baskı.

[241] İbn Sa'd III. 199, 274; Taberî, a.g.e, III. 433.

[242] Nitekim İbn Mes'ûd "İnsanların en ferasetlisi şu üç kişidir: 1. Hz. Musa'yı kurtarırken Firavun'un hanımı (Kasas: 28/9), 2. Hz. Yusuf'u yanına alırken Mısır Aziz'i (Yusuf: 12/21), 3. Hz. Ömer'i halife tayin ederken Hz. Ebu Bekir" demektedir. Bkz: İbnu'l-Kayyim, et-Turuku'l-Hukmiyye fi's-Siyaseti'ş-Şer'ıyye, s. 33-tah. Muhammed Cemil Gâzî, Mısır-ty,, Daru'l-Medenî, s. 33.

[243] İbn Hişâm. Sire, II. 653; İbn Sa'd, III. 343; Abdurrazzak, V. 449, no: 9763; Taberî, a.g.e, IV. 228. Bkz: Tirmizî, Fiten 48, no: 2225, IV. 502.

[244] İbn Sad, III. 342.

[245] Taberi, Tarih, 228.

[246] Bkz: Humeydî, l, 17, no: 29.

[247] İbn Hişâm, II. 653; Abdurrazzak, V. 477-80, no: 9775-6; İbn Ebî Şeybe, VII. 436, no: 37059; İbn Sa'd, lll. 338-344; Taberî, Tarih, IV. 227-239; Akbulut Ahmet, a.g.e, s. 151-8.

[248] Geniş bilgi için bkz: İbn Sa'd, lll, 66-75; Taberî, Tarih, IV. 365-396.

[249] Geniş bilgi için bkz: İbn Sa'd, lll, 31-2;Taberi, Tarih, lV. 428-441.

[250] İbn Sa'd, III. 34.

[251] Hâkim, Mustedrek, IV. 481; Zehebi, Telhis'inde haberin munkatı' olduğunu söylemektedir. Ayrıca bkz; Zerkeşi, İcabe. s. 233. Suyûti, Tarihu'l-Hulefa, s. 235'te devamla onun "Ne Ebû Bekir, ne Ömer bu işi çocuklarına veya ev halkından birine bırakmadı" dediğini nakleder.

[252] Bkz: Taberi, Tarih, V. 158-161; Suyûti, a.g.e, s. 227. İbn Haldun, Muaviye'nin oğlu Yezid'i tayini de dahil olmak üzere, önceki halifelerin her birisinin seçim tarzlarının ümmetin dini, ve dünyevi maslahatlarına en uygun seçimler olduğunu söylemektedir. Bkz: Mukaddime, II. 611-3.

[253] Geniş bilgi için bkz: Ayçan İrfan, Hicri İlk Üç Asırda Zubeyri Ailesinin Siyasi ve İlmi Hayattaki Yeri, (basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara-1984) s. 44-111.

[254] Geniş bilgi için bkz; Taberî, Tarih, III. 228-320; Şibli, Asr-ı Saadet, IV. 59-67; Miras Kamil, Tecrid Tercemesi, V, 22.

[255] Bkz: Şibli, a.g.e, IV, 67.

[256] Abdurrazzâk, VI.67, no: 10022; X. 172-3, no: 18718; İbn Ebî Şeybe, VII. 434. no: 37054; Buhârî, Zekat 1.40,11. 109-110. 125.; İ'tisam, 2. 28, VIII. 140-141, 162; Müslim, İman 32,1. 51; Tirmizî, İman 1. no: 2607. V. 3-4; Nesâî, Zekat 3,V. 14-5; Ahmed, I. 11; Bu rivayetlerin bazısında, ınak=dişi oğlak yerine, ıkal=yular geçmektedir. Açıklama için bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XII. 290-1; Miras Kamil, Tecrid Tercemesi, V. 22.

[257] Abdurrazzâk, VI. 67, no: 10020-1; Müslim, İman, 33-5, 37.1. 52-3; Ebû Dâvûd, Cihad 104. no: 2640-1, III. 101-2; Tirmizî, Tefsir 88 (78), no: 3341, V. 439; İbn Mâce, Fiten 1, no: 3927-8; Darimî, Siyer 10, s. 614; Ahmed, IV. 8.

[258] Buhârî, Salat 28,1. 102-3; Ebû Dâvûd, Cihad 104. no: 2641-2, III. 101-2; Tirmizî, İman 2, no: 2608, V. 4-5; Nesâî, Cihâd 1, VI. 7: Tahrimu'd-Dem 37, VII. 75-6.

[259] Buhârî, İman 17, l. 11-2; Müslim, İman 36, I. 53; Ayrıca Muaz b. Cebelden gelen rivayet için bkz: Ahmed., V. 246; İbn Mâce, Mukaddime 9, no: 72. I. 28; Dârekutnî, Sünen, I. 232-3.

[260] Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bari, XII. 289-290; Karadâvî, Fıkhu'z-Zekat, 1. 93; Miras Kamil, Tecrid Tercemesi, V. 24.

[261] a.g.e. I. 94; Miras Kamil, a.g.e, V. 23.

[262] Karadâvî, a.y. Miras, a.y.

[263] Bkz: Bakara: 2/43, 83, 110; Nisa: 4/77; Hac: 22/78; Nur: 24/56; Mücadele: 58/13; Müzzemmil: 73/20; Beyyine: 98/5: Maide: 5/55; Tevbe: 9/71; Neml: 27/3; Lokman: 31/4 vb.

[264] Karadâvî, a.g.e. I. 95: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XII. 293.

[265] Akbulut Ahmet, a.g.e., s. 137. Ayrıca hadisin geniş bir şerhi için bkz: İbn Receb el-Hanbelî, Ulûm ve'l-Hikem, tah. Şuayb Arnavut, İbrahim Bacis, Beyrut-1991, I. 226-237.

[266] Buhârî, Tefsir 9/20, V. 210-1; Fedailu'l-Kur'ân 3, VI. 98; Ahkam 37. VIII. 118-9;Tirmizî, Tefsir 10. no: 3103, V. 283-4; Ahmed, I. 13, V. 188-9.

[267] Zerkeşi, el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân, tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Beyrut-1972, I. 233-5; Suyûtî, el-İkan fi Ulûmi'l-Kur'an, Beyrut-t.y., Alemu'l-Kütüb, I. 57-61; Şibli, Asrı Saadet, IV. 71-91; Subhi es-Salih, Mebahis fi Ulumi'l-Kur'ân, s. 65-89; Theodor Nöldeke-Friedrich Schvally, Kur'ân Tarihi, ter. Muammer Sencer, y.y.-1970. İlke Yay. s. 17-34; Mâlik b. Nebi, Kur'an-ı Kerim Mucizesi, ter. Engin Göze, İstanbul-1969, Yağmur Yay. s. 51.

[268] Zerkeşi, a,g.e. I. 283.

[269] Şatibi, İ'tisam, II. 115-7.

[270] Şâtıbî, İ'tisam, II. 115-7.

[271] Bkz: Abdurrazzâk, X. 263. no: 19045-19050; Said b. Mansur, Sünen, I. 63-4, no: 40-8; Darimî, Feraiz 11, s. 748-9: Ebû Yusuf, İhtilafu Ebi Hanife ve İbn Ebi Leyla, Kahire-1357, Matbaatu'l-Vefâ, s. 83; Şeybânî, Hucce, IV. 213-5; Beyhakî, Sünen, VI. 225, 246.

[272] Bkz; Abdurrazzâk, X. 304, no: 19190-1; İbn Ebî Şeybe, VI. 298, no: 31600'de şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Kelale hakkındaki görüşümü söylüyorum: şayet doğru ise Allah'tan, yanlış ise benden ve şeytandandır: Kelale, çocuğu ve babası olmayandır." Beyhakî, Sünen, VI. 223-4: Ayrıca bkz: Nisa: 4/176.

[273] Bkz: Mâlik, Cihad 10-1. II. 447-8; Abdurrazzâk, V. 199-200, no: 9375-7; Said b. Mansur, Sünen, ll, 181-3, no: 2383-4; Muslim, Cihad 3, II. 1375; Beyhaki, Sünen, IX. 85-6, 89.

[274] Bkz: İbn Sa'd, III. 296; Beyhakî, Sünen, VI. 348.

[275] Abdurrazzâk, V. 307, no: 9703.

[276] Beyhakî, Sünen, IX. 132.

[277] Abdurrazzâk, V. 307, no: 9703'te bunun İbn Zubeyr zamanına kadar devam ettiği, bu çığın ilk açanın o olduğu, kendisine Ziyad ile arkadaşlarının başlarının getirildiği anlatılmaktadır. Ancak Beyhakî'nin benzer bir rivayetine (Sünen, IX. 133) İbnu't-Türkmânî aynı yerde itiraz etmekte ve bilakis kendisine ilk kesik baş götürülen kimsenin Muaviye olduğunu ve sahâbî Amr b. el-Hamık'ın başının götürüldüğün belirtmektedir. Aynı iddiayı İbnul-Esir (Usdu'l-Ğâbe, IV. 218) de nakletmektedir.

[278] Bunun için M. Ravvâs Kal'aci'nin Mevsuatu Fıkhı Ebî Bekir es-Sıddık adlı müstakil çalışmasına bakılabilir. Dımaşk-1983, Darul-Fikir baskısı.

[279] İbn Sad, lll, 183; Taberi, Tarih, lll. 224; İbn Hişâm, II. 661de ilk cümle yoktur.

[280] Taberî'nin rivayetinde "Ahsentu" yerine, "İstekamtu" denilmektedir.

[281] Muslim, Cihad 54, II. 1382; Ebû Dâvûd, Haraç 19, no: 2930, III. 377.

[282] Abdurrazzâk, V. 472-3, no: 9774; Buhâri, Feraiz 3, VIII. 3; Meğazi 38, V. 83; Müslim, Cihad 52, II. 1380-1381; Ebû Dâvûd, Haraç 19, no: 2928, III. 375-6.

[283] Abdurrazzâk, V. 482, no: 9777.

[284] Said b. Mansur, Sünen, II. 368, no: 2890; Taberî, Tarih, III. 225-6.

[285] Bu hususlar için bkz: Buhârî, Salat 32,1. 105; Müslim, Fedailu's-Sahahe 24. II. 1865; Darimi, Menasik 33, s. 440; Ahmed. I. 23-4. 36. Bu rivayetlerde Hz. Ömer, Rabbıyla muvafakatın üç-dört hususta gerçekleştiğini söylemektedir. Suyuti ise bazı zayıf rivayetlerle bu sayıyı yirmiye kadar çıkarmıştır. Bkz: Tarihu'l-Hulefa, s. 142-146; Ruhayli, Ruvay'i b. Racih, Fıkhu Ömer b. el-Hattab, I. 23-9; Şâtıbî, Muvafakat, 1. 96; Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-ı Ömer b. el-Hattâb Asruhû ve Hayatuhu, Beyrut-1986, Daru'n-Nefâis, III. baskı. s. 888-893.

[286] Hz. Peygamberin sağlığında yaptığı ictihadlara misal olarak, Bedir esirlerinin öldürülmesi, münafıkların reisi İbn Ubey b.Selul'un cenaze namazının kılınmaması, Hudeybiye musalahasıyla taviz verilmemesi görüşlerini zikredebiliriz. Hz. Ebû Bekir döneminde ise, onu halife göstermesi. Kur'ân'ı derletmesi, müellefe-i kuluba zekatı verdirmemesi onun önemli ictihadlarındandır. Bkz: Nâdiye, İctihadu'r-Rasul, 264-278.

[287] Bkz: Raysüni Ahmed, Nazariyyetu'l-Makasıd ınde'l-İmam eş-Şâtibi Riyad-1992, s. 59.

[288] Bkz: İbnu'l-Kayyim, İ'lam, l. 51-2 bkz: İbn Sad ll. 350; Ahmed Emin, Fecru'l-İslam, s. 239

[289] Bkz: Dârekutnî, Sunen, IV. 206-7; Beyhakî, Sunen, X. 150; İbnu'l-Kayyim, İ'lam, I. 52; Abdurrazzâk. VI-ll, 342, no: 15462 (muhtasar olarak)

[290] Bkz; Nesâî, Âdâbu'l-Kudât 11, VIII. 231: Darimî, Mukaddime 20, s. 60; Beyhakî, Sünen, X. 150: İbnu'l-Kayyim, İ'am, I. 52.

[291] Birçok alim bu mektupları kabul etmiş ve hakimin uyması gereken adab, ahkam ve kurallar için onları esas almıştır. Bkz; Galib b. Abdulkafi el-Kuraşi, Evveliyyatu'l-Faruk fi'l-İdareti ve'l-Kada, Beyrut-1990, İ236 Messesetul-Kütübi's-Sekafiyye, I, II. ll. 621-5: Kal'aci, Mevsuatu Fikhi Ömer el-Hattab, s. 729-730.

[292] Bu rivayetlerin sıhhatini tartışanların başında İbn Hazm gelmektedir. O, bu mektupların hem sened itibarıyla, hem de metinlerde görülen muhteva farklılıkları itibarıyla eleştirerek sahih olmadıklarını söyler. Bkz: Muhatla, I. 81; Mulahhasu İbtali'l-Kıyas ve'r-Re'yi ve'l-İstihsân ve't-Taklîd ve't-Ta'lil, tah. Said el-Afgânî, Dımaşk-1960, Matbaatu Camiatu Dımaşk, s. 6-7; Goldziher, Zahiriler, s. 91; Ali Hasan Abdulkadir, Nazratun Amme fi Tarihi'l-Fıkhi'l-İslami, s. 74-5'te hem seleften, hem de yeni araştırmacılar dan bazılarının bu mektuplar hakkında şüphe ettiklerini belirtmektedir. el-Kuraşi ise, İbn Hazm'ın eleştirilerine verdiği cevaplarda mektupların mevcudiyetini savunur. Bkz: a.g.e, II. 626-9.

[293] İbn Sa'd, II. 350; Ahmed Emin, Fecru'l-İslam, s. 239; İbnTeymiye, Fetava, XX. 312-3.

[294] Dehlevî, Hucce, I. 381.

[295] a.g.e. s. 300.

[296] Ebû Zehra, Tarihu'l-Mezahibi'l-İslamiyye, Kahire-t.y., Daru'l-Fikri'l-Arabî, s. 234-5.

[297] Şiblî, Asr-ı Saadet, IV. 461.

[298] Geniş bilgi ve bazı misaller için bkz: Nâdiye, a.g.e. s. 306-311.

[299] Şiblî, a.g.e, s. IV. 325.

[300] Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ömer, s. 10; Hizmetli, a.g.e, 5.336.
[301] Burada, İbn Ebî Şeybe'nin Kitabu'l-Evail'ini (Musannaf, VII. 247-277); Ebû Hilal el-Askeri'nin (ö. 395) Kitabu'l-Evail'ini; Suyûti'nin el-Vesail ila Musamereti'l-Evail'ini zikredebiliriz. Bkz: Kuraşi, Evveliyyatu'l-Faruk fi'l-İdare, l. 15.
[302] Kuraşi yüksek lisans tezinde, bir kısmı, ahval-i şahsiyye, maliye politikası, ceza hukuku ve kamu düzeni gibi iç hukukla; bir kısmı ise, harp siyaseti, gayr-i müslimlerle ilişkiler ile ilgili Hz. Ömer'in ortaya koyduğu toplam 75 ilk ve yeni uygulaması üzerinde durmuştur. Eser, Daru'l-Vefa tarafından basılmıştır (1990-Mısır-Mansure).
[303] Doktora tezinde de ise Kuraşi, 59'u idare, 15'i kaza (yargı) ile ilgili olmak üzere toplam 74 ilki bahse konu etmiştir. Muessesetu'l-Kutubi's-Sekafiyye tarafından iki cilt halinde basılmıştır. (1990-Beyrut). Her iki çalışmasında da, önce kaynaklara dayanarak Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir dönemindeki durumu aktarıp, Hz. Ömer'in o sahada yaptığı ilk uygulamayı veya yeniliği etraflıca işledikten sonra, maddeler halinde bu yeni uygulamanın fıkhı üzerinde durarak özet değerlendirme yapmıştır. Muessesetu'l-Kutubi's-Sekafiyye tarafından iki cilt halinde basılmıştır (1990-Beyrut).
[304] Daru'l-Şarbi'l-İslami tarafından üç cilt halinde basılmıştır (1403-Beyrut). Araştırmacı bu kitabında. Hz. Ömer'in yalnızca haddler ve cinayetler ile ilgili fıkhını, meşhur müctehitlerin görüşleriyle karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Bu çalışma, mezheb imamları ile diğer müctehitler ve fukahanın, Hz. Ömer'in fıkhından ne kadar etkilendiklerini görebilmemiz açısından önem arzetmektedir
[305] Dâru'n-Nefâis tarafından Beyrut-1986'da basılmıştır. Hz. Ömer'in görüş ve ictihadlarını vermesi bakımından pratik bir çalışma niteliğini haizdir.
[306] Ayrıca bkz: Şiblî Numani, el-Faruk, ter. Talip Yaşar Alp, Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi, İstanbul-1975: Biltaci, Muhammed, Menhecu Ömer b. el-Hattab fi't-Teşrî, Kahire-1970.
[307] Usulcülerin bu hususta tartışmaları için bkz: Raysuni, Nazariyyetu'l-Makasıd, s. 185-232.
[308] Bkz: M.Yusuf Musa, Muhadarât fi Tarihi'l-Fıkhi'l-İslami, Kahire-1954. Camiatu'd-Düvel el-Arabiyye, s-59-62; Şelebî, Ta'lil, s. 37-8; Nemr, İctihad, s. 86-7; Nediye, İctihadu'r-Rasul, s. 271-5; Kuraşi, Evveliyyâtu'l-Faruk es-Siyasîyye, s. 110-5; Kal'aci, Mevsûatu Fikh-i Ömer, s. 470-1; Buti, Davâbitu'l-Maslaha, s. 129-130: İbn Hacer, el-Metalibu'l-Aliye, 11. 218-9, no: 2072; Raysuni, a.g.e. 339-341.
[309] İbn Teymiye, Fetava, XIX. 255-6; Karadâvi, Keyfe Netaamel maa's-Sunne, s. 133-4; Şeria, s. 145-6; Şelebi, Ta'lil, s. 41-3; Kal'aci, a.g.e, s. 639.
[310] Bkz. Kuraşi, a.g.e, s. 402-9; Şelebî, a.g.e, s. 67-8; Nâdiye, a.g.e, s. 293-6; Nemr, a.g.e, s, 90-1; Buti, Davabitu'l-Maslaha, s. 133-5; M. Yusuf Musa, a.g.e, s, 72-5; Şâtıbî, İ'tisam, II. 125; Dağcı Şamil, İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller, Ankara-1996, s. 111-2..
[311] Bkz: Ebu Yusuf, Harac, s. 111-7; Buhârî, Meğazi 38, V. 81; Ebû Dâvud, Harac 24, no: 3020. III. 415; İbn Haldun, Mukaddime, II. 586; Karadâv,. Keyfe Netaamel maa's-Sunne, s. 130-1; Şelebî, Ta'lil, s. 48-56; M. Yusuf Musa, a.g.e, s. 62-9; Ahmed Emin, Fecr, s. 238; Kuraşi, Evveliyyatul-Faruk es-Siyasîyye, s. 369-375; Nemr, İctihad, s. 88-9: Buti, Davabitu'l-Maslaha s. 151; Ali Hasan Abdulkadir, Nazratun Amme, s. 61-66; Fayda Mustafa, Hz. Ömer ve Fey, İsl. İl. Ens. Der. V. 193-202; İsl. Arş, Fazlur Rahman Özel Sayısı, s. 291; Fazlur Rahman, İslam ve Çağdaşlık, ter. Alparslan Açıkgenç, M. Hayri Kırbaşoğlu, Ankara-1996, s. 90-1.
[312] Bkz: Abdurrazzâk, VIII. 102-3, no: 14485; VI. 53-6, no: 9984-9990; X. 358-360. no: 19362-9; Beyhakî, Sunen- IX- 207-8: Ebu Yusuf, Harac, s. 154-5; Kuraşi, a.g.e, s. 217-225.
[313] Kuraşi, a.g.e. 120-8.
[314] Bkz: Raysuni, Nazariyyetu'l-Makasıd, s. 73-4.
[315] Abdurrazzâk, V. 197, no: 9370; Said b. Mansur, Sunen, II. 234-5, no: 2500; İbn Ebî Şeybe, V. 549, no: 1262 28861; İbnu'l-Kayyim, İ'lam, III. 3-8.
[316] Said b. Mansur, Sunen, I. 224. no: 716: Cessâs, Ahkamu'l-Kur'ân, II. 324-8; M. Yusuf Musa, a.g.e. s. 85-8; Şelebî, a.g.e, s. 43-4; Kuraşi, a.g.e, s. 152-6; Hatiboğlu M. Said, İslamın Aktüel Değeri Üzerine, İsl. Arş. s. l, s. 25; Karaman Hayrettin, İctihad, s. 73-4.
[317] Abdurrazzak, X. 238-9, no: 18977-8; İbnu'l-Kayyim, a.g.e. a.y.; Ahmed Emin, Fecr, s. 238-9; M.Yusuf Musa, a.g.e. s. 69-70; Şelebî, a.g.e, s. 36-7; Nemr, a.g.e., s. 89-90; Nâdiye, a.g.e., s. 289-293; Buti, a.g.e. s. 131-2; Kuraşi, a.g.e., s. 416 vd.
[318] Kuraşi, a.g.e., s. 232-4, 340-3.
[319] Mâlik, Buyu' 57, II. 651; Abdurrazzâk, VIII. 206-7, no: 14904-6; Beyhakî, Sünen. VI. 29: Şelebi, Talil s. 64-5; Buti, a.g.e.. s. 161; Kuraşi, Evveliyyatu'l-Faruk fi'l-İdare, I. 222-9; Raysuni, Nazariyyetu'l-Makasıd, s. 259-260.
[320] İçki içenlere vurulan 40 sopanın 80'e çıkartılması ve gerektiğinde sürülmesinde olduğu gibi, Bkz: Abdurrazzak. VII. 314, no:13320; Kuraşi, Evveliyyatu'l-Faruk es-Siyasîyye, s. 423-433.
[321] Mâlik, Zekat 43, I. 279; İbanu'l-Kayyim, Zad, V. 92-3; Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ömer, s. 239-243.
[322] Abdurrazzâk, IX. 291-2, no: 17255-6, 17263; IX. 294-5, no: 17270; Ebû Dâvûd, Diyat 18, no: 4542. IV-679-680; Beyhakî, Sünen, VIII. 76; M. Yusuf Musa, Muhâdarât, s. 78-81.
[323] Bkz: Ebu Dâvud, Zekat 19, no: 1614, II. 267.
[324] Kuraşi, a.g.e., s. 226-31.
[325] A.g.e., s. 473-6.
[326] Abdurrazzâk, VI. 390-3, no: 11336-8; İbnu'I-Kayyim, İ'lam, III. 24-30; Ahmed Emin, Fecr, s. 239; M. Yusuf Musa, a.g.e., s. 88-9; Şelebî, a.g.e., s. 56-8; Buti, a,g.e., s. 136-143; Erdoğan Mehmet, Ahkamın Değişmesi, s. 185.
[327] Malik, Nikah 27, ll, 536 Abdürrezzak, VI, 210-1 no: 10539-10544; Beyhaki, Sünen, Vll. 441; M. Yusuf Musa, a.g.e. s. 89-91. Kal'aci, 646-7.
[328] Kuraşi a.g.e. s. 448-51.
[329] Abdurrazzâk, VII. 314, no: 13320; İbn Sa'd, III. 282; Kuraşi, a.g.e.,s. 428-33.
[330] İbn Sa'd, lll. 281; Taberi, Tarih, IV. 209; Suyûtî, Tarihu'l-Hulefa, s. 159; Ali Hasan Abdulkadir, Nazratun Amme, s. 67-8; Kuraşi, a.g.e., s. 75-8; Nâdiye, İctihadu'r-Rasul, s. 278-283.
[331] Şiblî, Asr-ı Saadet, IV. 510; Kuraşi, a.g.e., s. 274-304: Hizmetli Sabri, İslam Tarihi, Ankara-1995. Yeni Çizgi, s. 337.
[332] Taberi, a.g.e., s. IV. 209-210; Suyûtî, a.g.e., s. 160; Şiblî, a.y.; Kuraşi, a.g.e., s. 338-49; Hizmetli Sabri, a.g.e., s. 337-9.
[333] Kuraşi, a.g.e.. s. 376-81; Hizmetli Sabri, a.g.e., s. 337.
[334] Kuraşi, Evveliyyatu'l-Faruk fi'l-İdare, I. 102-123; Hizmetli Sabri, a.g.e., s. 337.
[335] Kuraşi, a.g.e., 217-221.
[336] İbn Ebi Şeybe, VII. 258, 263, no: 35862, 35908; Kuraşi, a.g.e., II. 517-531, 543-554; Can Yılmaz, İslamın Kutsal Mabatleri, Samsun-1995, s. 55-6.
[337] Kuraşi, a.g.e., Il, 635-45; Şiblî, a.g.e., IV. 510.
[338] Şiblî, a.g.e., IV. 510-1.
[339] Başka misaller için Kuraşi'nin adı geçen iki kitabı ile, Taberi, a.g.e., IV. 208-214; Suyûtî, a.g.e., s. 159-160; Şiblî, a.g.e. IV. 510-1; Hizmetli Sabri, a.g.e.. s. 336-9'a bakılabilir. Ayrıca bkz: Ahmed b. Hanbel, Fedailu's-Sahabe, I. 324-9, no: 452-465: İbn Sa'd, III. 281-2.
[340] Malik, Ramazan 1,1. 113; Abdurrazzâk, IV. 264-5, no: 7746-7; Buhari, Teravih 1. II. 252; Müslim, Musafirin 178, I. 524.
[341] Mâlik, Ramazan 2.1. 113-4; Abdurrazzak, IV. 258, no: 7719; İbn Ebî Şeybe, II. 164-5. no; 7698, 7704; Buhari, Teravih 1, II. 251-2; Müslim, Musafirin 174, I. 523.
[342] Abdurrazzak, IV. 262, no: 7735; Bkz: İbn Ebî Şeybe, VII. 255, no: 35824; Taberî, Tarih, IV. 209.
[343] İbnu'l-Esir, onun Hz. Peygamber döneminde doğduğunu, rivayetinin olmadığını, ama Vâkıdı'nin onu sahâbî saydığını bildirmektedir. Bkz: Usdu'l-Ğâbe, 111. 470-1. H. 80 yılında, 78 yaşında Medine'de vefat etmiştir. Bkz: Ayni, Umde, IX. 200.
[344] Mâlik, Ramazan 3, I. 114-5.
[345] Buhâri, Teravih 1, II. 252; Abdurrazzak, IV. 258-9, no: 7723; İbn Ebî Şeybe, II. 165. no: 7708; Beyhakî, Sünen, II. 493. Abdurrazzâk'ın rivayetinde Mâlik'in rivayetinden farklı olarak, Abdurrahman b. Abd el-Kariyy'in, Hz. Ömer'in Beytulmal'daki görevlilerinden biri olduğu bildirilmekte, Hz. Ömer ile birlikte olan şahsın Abdurrahman b. Avf olduğunu İbn Abd kendisi anlatmaktadır. Tek bir isnada dayanması hasebiyle, ravilerin Abdurrahman'ları karıştırmış olabilecekleri büyük bir ihtimal ise de, bunun metne zarar vermeyeceği kanaatindeyiz. Çünkü Hz. Ömer'in yanındaki şahsın hangi Abdurrahman olduğu, metni etkileyecek bir önemi haiz değildir.
[346] Mavsılı, Abdullâh b. Mahmud b. Mevdud, et-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar, İstanbul-1980. I. 68-9.
[347] İbn Abdilberr, İstizkar, II. 327-9; bkz: Leknevi, Tuhfe, s. 120.
[348] Şâtıbî, İ'tisam, I. 193-4, 292; II. 111; Leknevî, Tuhfe, s. 117. Şelebî, farz kılınması halinde sonraları bazı insanların bu namazı kılmaktan acze düşeceklerini, Allah'ın kendilerine farz kıldığını, terketmeleri halinde fesat çıkacağını söyler. Bkz: Ta'lil, s. 24-5.
[349] Şâtıbi, İ'tisam, I. 195. 322; Leknevî, a.g.e.. s. 124.
[350] Leknevî, a.g.e., s. 124-5; İkametu'l-Huece, s. 33;
[351] Leknevî, a.g.e., s. 112.
[352] Şelebî, Ta'lil s. 40.
[353] Şelebi, a.y.; Kuraşi, Evveliyyatu'l-Faruk es-Siyasîyye, s. 99-104; Kal'aci, Mevsuatu Fikh-i Ömer, s. 586-9.
[354] Şatıbi, İ'tisam, I. 29]; Leknevî, İkametu'l-Hucce, s. 46, (Said b. Mansur'un eksik olarak basılmış olan elimizdeki Sunen'inde bu haberi bulamadık.); ayet: Hadid: 5727, (terceme, H.B. Çantay'dan alınmıştır.)
[355] Şâtıbî, a.g.e., s. 293,322.
[356] Hz. Ömer döneminde kılınan teravih namazının rekat sayısı hakkında farklı rakamlar verilmektedir. Mesela, 20 rekat veya. vitr ile birlikte 21, 23 rekat kılındığına dair rivayetler için bkz: Mâlik, Ramazan 4-6, I. 115; Abdurrazzâk, IV. 260-2, no: 7730, 7733; İbn Ebi Şeybe, II. 163-4, no: 7682, 7684, 7692. Bu hususta geniş değerlendirme için bkz: Leknevî, Tuhfe, s. 126-137; Miras Kamil, Tecrid Tercemesi, IV. 78-97.
[357] Miras Kamil, a.g.e., IV. 76: Krş: İbnu'l-Esir, Nihaye, l. 107; Ayni, Umde, IX. 201.
[358] İbn Sa'd, lll. 281.
[359] Mâlik, Ramadan 3, I. 114-5; Abdurrazzâk, IV. 258-9, 264. no: 7723. 7742-3; İbn Ebî Şeybe, II. 165-6. no: 7707-9, 7713-5; Buhâri, Teravih 1. II. 252.
[360] Mâlik, Zekat 37, I 277; Abdurrazzâk, IV. 33-4, no: 6878, 6882; İbn Ebî Şeybe, II. 380, no: 10137-9; Humeydî, II. 460, no: 1073: Buhâri, Zekat 45-6. II. 127; Muslim, Zekat 8-9, I. 675-6; İbn

Mâce, Zekat 15. no; 1812, 1.579.
[361] Abdurrazzâk, IV. 33-4, no: 6879-6881; İbn Ebî Şeybe, II. 381, no: 10140-1; İbn Mâce, Zekat 15. no: 1813, I. 580.
[362] Mâlik, Zekat 38, I. 277.
[363] Cerib, Hz. Ömer zamanından itibaren İslam dünyasında kullanılan, bölgelere göre miktarı değişen bir alan, ağırlık ve hacim ölçüsüdür. Geniş bilgi için bkz: Fayda Mustafa, Cerib maddesi, İsl. Ans. TDV., VII, 402.
[364] Abdurrazzâk, IV. 35. no: 6887; Zeylaî, Cemaluddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf, Nasbu'r-Raye li Ehâdisi'l-Hidâye, Kahire-t.y., Daru'l-Hadis, I-IV.. II. 358,
[365] Karadavi Yusuf, Fıkhu'z-Zekat, I. 239.
[366] Bkz: İbn Hazm, Muhalla, IV. 34. mesele no: 641; Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ali b. EbiTâlib, Dımaşk-1983, s-302-303
[367] Karadâvî, a.g.e, I. 239.
[368] Abdurrazzak, IV, 36. no: 6889; Beyhaki, Sünen, IV. 119-120.
[369] Karadâvî, a.g.e I. 238-9.
[370] Karadavi, a. y.
[371] Bkz: Karadâvi, a.g.e., I. 240-2.
[372] Bkz: İbn Hazm, Muhalla, IV. 34. mesele no: 641; Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ali, s. 303.
[373] Abdurrazzâk, IV. 35, no: 6887.
[374] Zeylai, Nasbu'r-Raye, II. 357; Karadâvî, a.g.e., I. 237.
[375] Karadâvi, a.g.e.I. 237.
[376] Erdoğan Mehmet, Ahkamın Değişmesi s. 155, 229.
[377] Mâlik, Hacc; 22-4, I-330-1; Buhârî, Hacc 8-12. II. 142-3; Müslim, Hacc 11-6, I. 839-840.
[378] İbn Ebi Şeybe, III, 266, no: 14073; Buharî, Hacc 13, II. 143; Erdoğan Mehmet, a.g.e,. 130.
[379] Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ömer, s. 311.
[380] Ebû Dâvud, Menasik 9, no: 1739, 1742; II. 354-7, Ahmed, II, 78'de İbn Ömer'den gelen bir rivayette Zât-I Irk'ın de Hz. Peygamber tarafından belirlendiği ifâde edilmiş ise de, bu kısmın şaz olduğu anlaşılmaktadır. Geniş bilgi için bkz: Ahmed, Musned, IX. 351-355'teki dipnotlar. (Şuayb Arnaût ve ekibi tarafından yapılan baskı).
[381] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, III. 456
[382] Muslim, Hac 18, I. 841.
[383] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, III. 456; Azimabadi, Avnu'l-Ma'bud, V. 164.
[384] Azimabadi, a.y. Diğer görüşler için bkz: Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Asar, II. 118-120.
[385] Buhârî, İ'tisam 16, VIII. 155; İbn Ebî Şeybe, III. 265. no; 14065; Ahmed, II. 3,140-1; Tahâvî, a.g.e., 117.
[386] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, III. 456-7.
[387] İbn Ruşd, Bidayetu'l-Muctehid, I. 270; Tehânevî, İ'lâu's-Sunen, X. 248; Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, IV- 310.
[388] Sahabenin bu husustaki ihtilaf sebeplerini anlatan İbn Abbas'ın rivayeti için bkz; Ahmed, I. 260; Ebû Dâvûd, Hac 21, no: 1770, II. 373.
[389] Bkz: Tehânevi, a.y.
[390] Tehânevî, a.g.e., X. 260; İbn Ruşd, a.g.e., I. 271.
[391] Tehânevî, a.g.e.. X. 259.
[392] Bkz: Müslim, Hac 145, 195, I. 885. 909. Nikah 27. II. 1026; İbn Ebî Şeybe, III. 440, no: 15786; Ahmed, 13 I- 52; İbnu'l-Kayyım, Zad, II. 188, 194.
[393] Bkz: İbnu'l-Kayyım, Zad, II. 202-6; Tehânevî, a.g.e., X. 260; İbn Hazm, Muhalla, V. 94-5. mesele no: 833,
[394] Buhârî, Hac 34-5, III 51-3; Müslim, Hac 119-123. 1.873-6. 125, 128. I. 876-7, 136-144. I. 881-5.
[395] İbn Ebi Şeybe, lll, 440. no: 15783: Müslim, Hac 114-123,1. 871-5.
[396] Buhârî, Hac 34, 37, II. 151-3; Müslim, Hac 111-113,1.870-1; 128,1.870-1: 128. I.877;136, 138, 141- 4, l. 883-5:147-, l. 888.
[397] Buhârî, Hac 34, II. 152-3; Müslim, Hac 143,1. 884-5, 147, I. 887-8; Ahmed, III. 320.
[398] Buhârî, Hac 34. II. 152; Müslim, Hac 198, I. 909; Nitekim bu anlayışın bir ürünü olarak onlar temettü ruhsatını yadırgamışlar ve "Mina'ya Arafat'a çıkmamıza beş gün kala, penislerimizden mezi damlar vaziyette oraya mı varacağız?" demişlerdi. Bkz: İbn Ebi Şeybe, III. 439. no: 15782; Buhârî, Hac 81; II. 171: Umre 6, II. 200-1; İ'tisam 27, VIII. 162; Müslim, Hac 141, I. 883-4; Ebû Dâvûd, Hac 23. no: 1789, II. 387; Ahmed, I. 252, 261. Ali Osman Ateş'e göre bu dönemde hac aylarında umre yapılmamasının başlıca sebebi, ekonomik temellere dayanmış olmalıdır. Hac aylarında umre yasak olduğu için, hacı memleketine dönecek ve umre yapmak üzere başka bir zaman yeniden gelecek ve Mekke'nin ticari hayatına canlılık kazandıracaktır. Bkz: İslam'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i-Kitab Örf ve Adetleri s. 176.
[399] Müslim, Hac 130, 1. 879; Ahmed, IV. 286; İbn Mâce, Menasik 41, no: 2982, II. 993.
[400] Buhâri, Hac 34. II. 152-3; Müslim, Hac 144. I. 885.
[401] Mâlıki, Hac 41. 1.336; Buhârî, Hac 34, II. 151; Müslim, Hac 117-8, I. 872-3, .
[402] Humeydî, II. 541. no: 1293; İbn Ebî Şeybe, III. 440, no: 15784; Buhârî, Umre 6, II. 201; Müslim, 141, 147, I. 883-4, 888 .
[403] Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, IV. 310-1.
[404] Şevkânî, a.g.e., IV. 311.
[405] Mâlik Hac 67. I. 347; Müslim, Hac 145, I. 886.
[406] Şurada her iki sahâbînin de ihdas ifadesini kullanmaları calib-i dikkattir. Kamil Miras bu ifadeyi "Ef'al-i hac hakkındaki içtihadınız nedir?"diye terceme ederken, "Hulasa; Hazret-i Ömer haccı fesh ile umreye rucu' ve temettuu inkar edip ihramın devamını iddia ediyordu" değerlendirmesini yapmaktadır. Bkz: Tecrit Tercemesi, VI. 84.
[407] Hz. ömer burada, *"Allah için haccı ve umreyi tamamlayın!"* Bakara: 2/196. âyete atıfta bulunmaktadır.
[408] Muslim, Hac 54-5, I. 894-5; Buhâri, Hac 32, 125, II. 149-150. 188.
[409] Muslim, Hac 157, I. 896: Nesâî, Menasik 50, V. 153; Ahmed, I. 50.
[410] Havarezmi, Ebu'l-Mueyyed Muhammed b. Mahmud, Camiu'l-Mesanid, Beyrut-Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, ty, l, 540-1; İbnu'l-Kayyim, Zad, II. 211.
[411] Ahmed, 17.krş. Muslim, Hac 145. l. 885
[412] İbn Hazm, Muhalla, V. 97, mesele no: 833; Tahâvi, Şerhu Meânî'l-Asar, II. 146; Bkz: Ahmed, I. 52.
[413] Tahâvî, a.g.e., II. 147. (İbn Ömer'den rivayet edilmektedir.)
[414] İbn Hazm, Muhalla, V. 92, mesele no: 833.
[415] Bakara: 2/196; İbn Abbas'ın tefsiri için bkz: Buhâri, Hac 37. II. 153-4.
[416] İbn Ebi Şeybe, III. 439. no: 15782: Müslim, Hac 147, I. 888.
[417] İbn Ruşd, Bidayetu'l-Muctehid, I. 271'de Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini nakleder: "Hz. Peygamberin kıran haccı yaptığından hiç şüphe etmiyorum ama, temettü haca bana daha sevimli geliyor. Çünkü Hz. Peygamber *"Bu işe yeniden başlasaydım, ben de kurban getirmez, onu umre yapardım"* buyurmuştu.
[418] Muslim, Nikah 15-32, II. 1023-1028; İbn Mâce, Nikah 44, no: 1962, I. 631.
[419] İbn Mâce, Nikah 44, no: 1963, I. 631.
[420] Geniş bilgi için bkz: Ateş, Ali Osman, İslam'a Göre Cahiliyye, s. 334.
[421] Ebû Dâvud, Saîd b. Museyyeb'den naklettiği, mursel olması hasebiyle zayıf ve tartışılır olan bir rivayetinde, Rasulullâh (s)'ın ashabından bir şahsın (?) Hz. Ömer'e gelerek, ruhunun kabzolduğu hastalığında Rasulullah'ın, hacdan önce umre yapmayı yasakladığını işittiğine şahitlik ettiğini naklederken (Hac 23. no; 1793, II. 389-390; Beyhakî, Sünen, V. 19.); İbnu'l-Kayyim, Bezzar'ın Musned'inden Hz. Ömer'in "Ey insanlar! Rasulullâh (s) mufayı bize helal kılmıştı, ancak sonradan onu haram kıldı" şeklinde bir rivayeti aktardıktan sonra, bunun ne sened, ne de metin olarak delil olamayacağı gibi, bununla mufa nikahının murad edilmiş olabileceğini söyler. Bkz: Zad, II. 187-8; Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, IV. 325. Ayrıca Şa'rani de Hz. Ömer'in Rasulullâh'ın ölmeden önceki hastalığında hacdan önce umre yapılmasını nehyettiğini işittiğine dair senedsiz bir haber nakletmektedir. Bkz: Şa'rani, Abdulvehhab, Keşfu'l-Gumme an Cemu'l-Umme, Beyrut-1988, I. 277.
[422] Ahmed, II. 95.
[423] Tirmizî, Hac 12. no: 824, III. 185.
[424] İbn Ebî Şeybe, III. 289. no: 14294.
[425] Buhâri, Hac 36, II. 153: Ahmed, IV. 438.
[426] Buhâri, Tefsir 2/33, V. 158; Müslim, Hac 166, I. 898.
[427] Müslim, Hac 168-9, I. 899; 165-7, I. 898-9; Buhâri, a.y.; Nesâî, Menasik 49, V. 149-150.
[428] Suyûtî, Tarihu'l-Hulefa, s. 235.
[429] İbnu'l-Esir, Usdu'l-Câbe, III. 49, no: 2557-8.
[430] Mâlik, Hac 60, I. 344; Tirmizî, Hac 12, no: 823. III. 185; Nesâî, Menasik 50, V. 152-3: Ahmed, I. 174.
[431] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Asar, II. 147-8.
[432] Cessâs, Ahkam I. 285.

[433] Beyhakî, Sunen, V. 21.
[434] İbn Kayyim, et-Turukul-Hukmiyye, s. 20-1.
[435] Şelebî, Ta'lil, s. 48. Şelebî'nin kaynak belirtmeden ve senedsiz olarak kaydettiği bir başka haberde ise Hz. Ömer'in "Siz umreyi hac mevsimlerinde yaptığınız zaman, (hac sonrası) Kabe, hacılardan boşalacak, adeta civcivin terkettiği yumurta (kabuğu) gibi bir hale dönecektir" dediği nakledilmektedir. Bkz: a.g.e., s. 47; Ali Hasan Abdulkadir, Nazratun Amme, s. 72.
[436] Beyhaki Sunen, 21.
[437] Hattâbî, Mealimu's-Sunen, Bkz: Ebu Dâvûd, II, 391. (dipnot).
[438] Bkz: Kurtubî, Ahkamu'l-Kur'an, II. 388-9: Ebû Nuaym, Hılyetu'l-Evliyâ, V. 205-6.
[439] Bugün bile Suud Hükümetinin, diğer ülkelerden gelen hacılar için binde bir oranında kota uygulaması, Ramazan bayramından sonra umre için vize vermemesi, Mekke dışındaki şehirlerde yaşayan mukim halkı için, ancak beş yılda bir defa hac izni vermesi gibi bazı uygulamaları da hac organizasyonu ile ilgili belli maslahatlara dayanmaktadır. Elbette değişen şartlar, artan nüfus ve ekonomik imkanlara paralel olarak hacıların da çoğalması, beraberinde daha başka kısıtlamaları getirebilir. Daha birkaç yıl öncesine kadar bu tür uygulamalara hiç rastlanmazken, hem aşırı izdihamın doğuracağı muhtemel mefsedetleri defetmek, hem de birçok maslahatı celbetmek için bu tür uygulamalara gidilmesi zarureti hasil olmuştur.
[440] Nitekim o, Hristiyan iken müslüman olup, Kadisiyye'den hacca gelen es-Subayy b. Ma'bed'in haccı yapmasını Hz. Peygamberin sünnetine uygun görmüştü. Bkz: 1. Bölüm, s. 49-50.
[441] Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ömer, s. 337.
[442] Erdoğan Mehmet, Ahkamın Değişmesi, s. 134.
[443] Mâlik, Hac 40. I. 336.
[444] Müslim, Hac 158-9, I. 896-7; Ahmed, I. 61.
[445] Bakara: 2/196. Ayetin geniş tefsiri için bkz: Kurtubi, Ahkâmu'l-Kur'ân, II. 365-404.
[446] İbn Ebî Şeybe, III. 289, no; 14288; Ahmed, I. 95 ve ayrıca I. 57, 60.
[447] Buhârî, Hac 34, II. 151, 153.
[448] Tahâvi, Şerhu Meâni'l-Asar, II. 149
[449] Ahmed, I. 92.
[450] Nesâî, Menasik 50, V. 154.
[451] Ebu Dâvûd, Hac 23, no: 1794, II, 390-1; Beyhakî, Sünen, V. 20.
[452] Mamer, (Abdurrazzâk, XI. 67. no: 19927.)
[453] Bkz: Bu bölüm, s. 405, 1368. dipnot.
[454] Hattâbî, Mealimu's-Sunen, Bkz: Ebû Dâvûd, II. 390, 3 no'lu dipnot.
[455] Bkz: Buhârî, Cenaiz 81, II. 70; Libas 45, VII. 51; Müslim, Libas 3-5. II. 1635-8. Burada çeşitli rivayetlerde bazı farklılıklar mevcut ise de, Muaviye'nin dediğini doğrulayan herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.
[456] Bkz: Müslim, Hac 164, I. 898; Hakim, Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis, s. 123.
[457] İbn Ebî Şeybe, III. 228, no: 13699; Tirmizî, Hac 12, no: 822, III. 184; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Asar, II-141.
[458] Kurtubî, Ahkamu'l-Kur'ân, II. 388.
[459] Bkz: Müslim, Hac 145. I. 885.
[460] Ahmed, VI. 344-5; İbn Kayyim, Zadu'l-Maad, II. 183.
[461] Ahmed, II. 139.
[462] Zeyd b. Ali, Musned, s. 201.
[463] Abdurrazzâk, III. 206. no: 5342; Tirmizî, Sakıt 372, no; 516, II. 392-3 (bkz: s. 393'teki dipnot); III. 450.
[464] İbn Ebi Şeybe, I. 470. no: 5438, 5440; VII. 264. no: 35923-4.
[465] Zerva, Buhârî'ye göre, Medine pazarında bir yer, İbn Battal'a göre mescidin kapısında büyük İbn Huzeyme ve İbn Mâce'ye göre ise, pazarda bir evdir. Bkz: Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, III. 263.
[466] Abdurrazzâk, III. 206, no: 5341.
[467] Buharî, Cuma 25. II. 220; Tirmizî, Salat 225, no:1087, I. 655: Nesâî, Cuma 15, III. 100-1; İbn İkame 97, no: 1135, I. 359.
[468] Bkz: Şevkânî, Neytul-Evtâr, III. 262-3.
[469] Abdurrazzâk, III. 206, no: 5340.
[470] Bkz: Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Osman b. Affan, 1983-Daru'n-Nefais, s. 70.
[471] Cuma namazından evvel "sela" verme adeti de, Mısır Hükümdarı Meliku'n-Nasir Seyfuddin Kılavun'un emri ile 700/1300 tarihlerinde başlamıştır. Bkz: Tahiru'l-Mevlevi, Müslümanlıkta İbadet Tarihi neşr. Abdullâh Işıklar, 1963-y.y., s. 63.
[472] İbn Ebî Şeybe, l. 470, no: 5436-7, 5441.
[473] Abdurrazzak, II. 516. no: 4268; İbn Ebî Şeybe, III. 256. no: 13978.
[474] İbn Ebi Şeybe, lll. 256, no: 13977.
[475] Humevdî, l. 21, no; 36; Ahmed, I. 62
[476] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, II. 664.
[477] Beyhaki, Sünen, lll. 144: Şelebî, Ta'lil, s. 46. Şelebî, Ta'lil, s. 46.
[478] Şelebî, Ta'lil s. 46
[479] Şatibi, Muvafakat, III. 324; İ'tisam, II. 32, 106.
[480] Abdurrazzâk, II. 516, no: 4268: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, II. 664.
[481] İbn Hacer, a.g.e., II. 665
[482] A.g.e., II. 664.
[483] Buhârî, Taksir 5, II. 36.
[484] İbn Hacer, a.g.e., II. 665
[485] Beyhakî, Sünen, III. 144.
[486] İstirca: hayret ve taaccüp ifadesi olarak *"İnna lilahi ve inna ileyhi raciun"* yani, *"Biz Allah içiniz ve yine O'na döneceğiz"* (Bakara: 2/156) ayetinin okunması demektir.
[487] Abdurrazzâk, II. 516. no: 4269; Müslim, Musafirin 19, I. 483.
[488] İbn Ebi Şeybe, III. 257, no: 13982; Buharı, Hac 84, II. 173: Taksir 2, II. 35.
[489] İbn Ebi Şeybe, III. 256, no: 13978; Müslim, Musafirin 17-8,1. 482-3.
[490] Mâlik, Akziye 46, II. 757; Abdurrazzâk, X. 127-8, 129-130, no: 18597, 18601-2: Humeydî, II. no: 816; Buhârî, Musakat 12, III. 79; Lukata 10-1. III. 96; Müslim, Lukata 1-9, II. 1346-1350.
[491] Mâlik. Akziye 49-50, II. 759; Abdurrazzâk. X. 132-3. no: 18608-9.
[492] M. Yusuf Musa, Tarihu'l-Fıkhi'l-İslami, s. 84; Karadâvî, Keyfe Neteâmel maa's-Sunnet, s. 131.
[493] Mâlik, Akziye 51. II. 759; Abdurrazzâk, X. 132, no: 18607.
[494] M. Yusuf Musa, a.g.e., s, 84-5; Karadâvî, a.g.e., s. 131.
[495] Karadâvî, Keyfe Neteâmel maa's-Sunne, s. 132: Bkz: Şelebî, a.y.
[496] Bkz: Doğrul Ömer Rıza. Asr-ı Saadet, V. 26-7, 32. 262-277, 322-4: Hizmetli Sabri, Tarihi Rivayetlere göre Hz. Osman'ın Öldürülmesi., AÜİFD, XXVII.163-5: İslam Tarihi, s. 345-8.
[497] İbn Hacer, Tehzib, VII. 141.
[498] Bkz; Kandemir Yaşar. (Hz. Ali'nin) İlmi Şahsiyeti, TDV İsl. Ans., II. 375
[499] Buhârî, Tefsir 2/6, V. 149; Ahmed, V. 113.
[500] Bkz: Kandemir Yaşar, a.g.e., a.y.
[501] Bakara: 2/219; Maide: 5/90-1.
[502] Ebu Dâvud, Hudud 36, no: 4477-8. IV. 620-1.
[503] Abdurrazzâk, VII. 377. no: 13539: Buhâri, Hudud 4-5, VIII. 14-5; Ebû Dâvûd, Hudud 36. no: 4477, IV. 620.
[504] Ebû Dâvûd, a.y.
[505] Ebu Dâvûd, Hudud 37, no: 4487-9, IV. 627-8.
[506] Müslim, Hudud 35-6, II. 1330-1; Ebû Dâvud, Hudud 36. no: 4479, IV. 621; Tirmizî, Hudud 14. no: 1443, IV. 48.
[507] İbn Ebî Şeybe, V. 504. no: 28411; Tirmizî, Hudud 14, no: 1442. IV. 47.
[508] Abdurrazzâk, VII. 379. no: 13546.
[509] Bu rivayetlerin eleştirisi için bkz: Şelebî, Ta'lil, s. 61.
[510] Abdurrazzâk, VII. 378-9; no: 13544; Beyhaki, Sünen, VIII. 321.
[511] Abdurrazzâk, VII. 379-380. no: 13548.

[512] Abdurrazzâk, VII. 377-8, no: 13541; Buhâri, Hudud 4, VIII. 14
[513] Buhâri, Hudud 2, 4. VIII. 13-4; Müslim, Hudud 36, II. 1331: Ebû Dâvûd, Hudud 37, no: 4488. IV. 627. Beyhakî, Sünen, VIII. 320'da nakledilen bir haberde. Hz. Ebu Bekir döneminde içki içenler daha da çoğalınca o, "Onlar için bu cezayı belirlesek" dedi ve Hz. Peygamber döneminde ne kadar vurduklarını, araştırdı ve onlara kırk vurmaya başladı..." denilmektedir.
[514] Abdurrazzâk, VII. 379, no: 13545; İbn Ebi Şeybe, V. 503, no: 28407; Müslim, Hudud 38. II. 1331-2;
[515] Kal'aci, Mevsuatu Fıkh-i Ali, s. 95; Buti, Davabitul-Maslaha, s. 312.
[516] Muslim, Hudud 36, II. 1331; Ebû Dâvûd, Hudud 36, no: 4479, IV. 621.
[517] Buhârî, Hudud 4. VIII. 14.
[518] Ebû Dâvûd, Hudud 37, no: 4489, IV. 628; Beyhakî, Sünen, VIII. 320.
[519] Mâlik, Eşribe 2. II, 842: Abdurrazzâk, VII. 378, no: 13542; Ebû Dâvud, a.y.
[520] Müslim, Hudud 35-6, II. 1330-1; Ebu Dâvud, Hudud 36. no: 4479. IV, 621; Tirmizî, Hudud 14. no: 1443IV. 48.
[521] Abdurrazzâk, VII. 377-8, no: 13541.
[522] Ebû Dâvud, Hudud 37, no: 4488, IV. 628. Ayrıca Hz. Osman'ın ayyaşlara seksen, birkaç kez kaçamak yapanlara ise kırk vurduğu söylenmektedir. Bkz: Kal'aci, a.g.e., s. 96.
[523] Beyhakî, Sünen, VIII. 320; İbn Kayyim, İlam, 1. 183.
[524] Buhâri, Hudûd 4, VIII. 14; Abdurrazzâk, VII. 378, no: 13543; Müslim, Hudûd 39. fl. 1332; Ebû Dâvud, Hudûd 37, no: 4486, IV. 626.
[525] Zeyd b. Ali, Musned, s. 300.
[526] Ebû Dâvud, Hudûd 37, no: 4486, IV, 626.
[527] Abdurrazzâk, VII. 377, no; 13540.
[528] Velîd b. Ukbe b. Ebi Muayt, Mekke'nin Fethi'nden sonra müslüman olmuştur. Hz. Peygamberle çok az sohbeti vardır. Hz. Osman'ın annesinden dolayı kardeşidir. Bkz: İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Ğabe. V. 451-3, no: 5468; Zehebî, Nubelâ, III. 412-6, no: 67.
[529] Abdurrazzâk, VII. 379. no: 13545; İbn Ebî Şeybe, V. 503, no: 28407; Ebû Dâvud, Hudud 36, no: 4481,IV, 623.
[530] Muslim, Hudud 38, II. 1332; Ebû Dâvûd, Hudud 36, no: 4480, IV. 623.
[531] İbn Ebî Şeybe, V. 502, no: 28393.
[532] Abdurrazzâk, VII. 382, no: 13556; Beyhakî, Sünen, VIII. 321. Daha önce de Hz. Ömer Ramazan'da içen birisine seksen sopa vurmuş ve onu Suriye'ye sürmüştür. Bkz: Abdurrazzâk, VII. 382, no: 13557; Beyhakî, a.y.
[533] Bkz: Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, VII. 145.
[534] Hattâbî ve Şevkânî'nin, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e iktidayı tavsiye eden bazı merfu haberlere dayanarak, onların yaptıklarının da sünnet olduğu için Hz. Ali'nin böyle dediği şeklindeki değerlendirmelerine katılmıyoruz. Bkz: Hattâbî, Mealimu's-Sunen, Ebû Dâvud, IV. 622, 1 no'lu dipnot; Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, VII-141.
[535] Benzer değerlendirmeler için bkz: İbnu'l-Kayyim, Zad, V. 46-8; M. Yusuf Musa, Tarihu'l-Fıkhi'l-İslami s. 72; Şelebî, Ta'lil, s. 60-2; Avva Muhammed Selim, Fi Usuli'n-Nizami'l-Cinaiyyi'l-İslami, Kahire-1983, Daru'l-Mearif, II. baskı. s. 141-6; Erdoğan Mehmet, Ahkamın Değişmesi, s. 125. 191.
[536] Bkz; Şevkâni, Neylu'l-Evtâr, VII. 142; Avva. a.g.e.. s. 141; Erdoğan Mehmet, a.g.e., s. 136.
[537] Buti, Davabitu'l-Maslaha, s. 311-3.
[538] Şelebî, a.g.e.. s. 61.
[539] M. Yusuf Musa, a.y.; İçki cezası konusunu inceleyen, günümüz hukukçularından Mısır'lı M. Selim el-Awâ, bir adım daha ileri giderek şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Daha önce zikrettiklerimize dayanarak. İslam'ın içki içen hakkında vaz'ettiği cezanın bir tazir cezası olduğu ve bununla, suçlunun bu suçu tekrar işlemekten vaz geçmesi, toplumun diğer fertlerinin de bu suçu işlemelerine engel olunması kasdedildiği sonucuna varmaktayız. Buradan harekede bu cezanın, bireysel ve toplumsal durum ve şartların değişmesiyle değişebileceğini söyleyebiliriz. Bundan dolayıdır ki Kuveyt ve Libya Yasaması, içki içme ve ticaretini yapma cezasını hapis ve para cezası olarak belirlediklerinde, bu hususta İslami prensipleri tecavüz etmemişler, aksine onlara en güzel bir şekilde uymuşlardır." Bkz: Avva. a.g.e. s. 145- 150.
[540] Bkz: Şâtıbî, İ'tisam, II. 119; M. Yusuf Musa, Tarihu'l-Fıkhi'l-İslamî, s. 91-3; Şelebî, Ta'lil, s. 59; Buti, Dauvabıt, s. 310-1; Karaman Hayrettin, İctihad, s. 76; Erdoğan Mehmet, Ahkamın Değişmesi, s. 183-4.
[541] Abdurrazzâk, VIII. 217, no: 14948. 14949 no'lu haberde ise, Hz. Ömer'in bir boyacıya tazmin ettirdiği ifade edilmekteyse de. haberin zayıf olduğu söylenmektedir.
[542] Beyhakî, Sünen. VI. 122. Beyhakî bu haberin mürsel olduğunu, Buti, itimada kafi gelecek kadar sabit olmadığını, (a.g.e, a.y.) M. Yusuf Musa ise, haberlerin birbirini teyit ettiğini söylerken, (a.g.e., a.y) Mehmet Erdoğan da "Rivayetler ve uygulama sözün nispetini destekler mahiyettedir" der. (a.g.e., a.y.)
[543] Zeyd b. Ali, Musned, s. 254.
[544] İbn Teymiye, Minhacu's-Sunne, Bulak-1321, III. 204: Doğrul, Ömer Rıza, Asr-ı Saadet, V. 323.
[545] Zeyd b. Ali, a.g.e., s. 128
[546] İbn Ebî Şeybe, IV. 301, no: 20392-3.
[547] Abdurrazzâk, V. 213, no: 9413.
[548] Abdurrazzâk, V. 308. no: 9708.
[549] Zeyd b. Ali, a.g.e., s. 303-4.
[550] Abdurrazzâk, X. 97, no: 18494, 18496. Muhammed Gazzali'nin, Üstad Ma'ruf Devalibi'den yaptığı şu nakilde bu görüşün üçüncü halife Hz. Osman'a nispet edildiğini görmekteyiz: "Pakistan'da kanunları İslam Şeriatına göre tanzim çalışmalarına katıldığımda, müslümana göre diyeti yarı olan zimminin diyetini tam ödeyen Hz. Osman'a uyarak diyette kadınla erkeği eşit kabul eden görüşü tercih ettik. Bununla kadına değer vermiyor diyerek İslam'ı töhmet altında bırakmak isteyenlerin yollarını kapatmayı düşündük. Gazzali ise akabinden şu değerlendirmeyi yapar: "Üçüncü halife Hz. Osman'ın tutumunda, durumların değişmesiyle hükümlerin de değişmesinin mümkün olabileceğini gösteren önemli işaretler vardır. Kendileriyle savaşılan zimmiler ihlasla İslam toplumuna uyum sağlayınca, Hz. Osman da diyette eşitlik getirmek suretiyle onlara hem değer, hem de güvence vermiştir. Nitekim Hanefi fıkhı da, kan ve diyette insanlar arasında eşitliği esas kabul etmiştir." Bkz: Gazzali Muhammed, es-Sunnetu'n-Nebeviyyetu Beyne Ehli'l-Fıkhi ve Ehli'l-Hadis, Kahire-1989 (6. baskı), s. 26. ter: Ali Özek, Fakihlere ve Muhaddislere Göre Nebevi Sünnet, İstanbul-1992, s. 37-8. Din farklılığının diyetin miktarına müessir olup olmadığı mezhepler arasında tartışma konusudur. Sahabe, tabiun ve mezhep imamlarının bu hususta farklı görüşleri için bkz: Dağcı Şamil, İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller, s. 181-4.
[551] Abdurrazzak. X. 97, no: 18496; İbn Ebî Şeybe, V. 406, no: 27444-5.
[552] Abdurrazzâk, X. 92-6, no: 18474-18493; İbn Ebi Şeybe, V. 407, no: 27451-5; Şevkânî, Neylu'l-Evtar, VII. 64-6; Beyhakî, Sunen, VIII. 100-3 ve aynı sayfalarda İbnut-Turkmanî, el-Cevheru'n-Naki.
[553] Abdurrazzak, X 96, no: 18491.
[554] Abdurrazzak, X. 96. no: 18492.
[555] İbn Sad, ll. 351. Diğerleri; Amr b. el-As, Mugire b. Şu'be ve Ziyad b. Ebîhi'dir.
[556] Buhârî, Fedail 28, IV. 219; İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğâbe, V. 210.
[557] Mâlik, Ukul 15, ll. 872,
[558] Mâlik, Ukul 3, ll. 851.
[559] Bkz: Mâlik, Feraiz 1, II. 510; Talak 56, II. 577; Akziye 18, II. 737-8.
[560] Mâlik, Buyu' 33. II. 634; Safi, Risale, s. 446. no: 1228; Ubâde b. Sâmit ile aralarında geçen benzer bir tartışma için bkz: Müslim, Musâkat 80, II. 1210; İbn Mâce, Mukaddime 2, no: 18, I. 8-9.
[561] Bkz: İbnu'l-Esir, a.g.e., V. 211.
[562] Mâlik, Feraiz 10, II. 519.
[563] Said b. Mansur, Sünen, I. 84, no: 135; Buhârî, Meğazi 48, V. 92; Feraiz 26, VIII. 11: Müslim, Feraiz 1, ll. 1233; Ebû Dâvud, Feraiz 10. no: 2909, 111. 326-7; Tirmizî, Feraiz 15, no: 2107, IV. 423.
[564] Mâlik, Feraiz 12, II. 1233; İbn Ebî Şeybe, VI. 283-4, no: 31438-41, 31446; Buhârî, Hac 44. II
[565] İbn Ebi Şeybe, VI. 284, no: 31445.
[566] Mâlik, Feraiz 12, II. 519.
[567] Mâlik. Feraiz 11, II. 519; Said b. Mansur, Sünen, I. 85, no: 142-3; İbn Ebî Şeybe, VI. 284, no:
[568] İbn Ebî Şeybe, VI. 284. no: 31448.
[569] Said b. Mansur, Sünen, I. 86, no: 145.
[570] A.g.e., I. 86-7, no; 146.
[571] A.g.e., I. 87, no:147; İbn Ebî Şeybe, VI. 284-5, no: 31451.
[572] İbn Ebî Şeybe, VI. 284. no; 31441.
[573] İbn Ebî şeybe, VI. 284. no: 31450; Ebû Dâvud, Feraiz 10, no: 2912-3, III. 329; Ahmed, V. 230, 236: Beyhakî, Sunen, VI. 205. 254-5.
[574] Bkz: Nevevî, Minhac, IV/11-52.
[575] Bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, V. 181-4, no: 4929.

[576] Ebu Dâvûd, İmare 26, no: 3025-6, lll, 420-1: Ahmed, III. 341.
[577] Bkz: Cessâs, Ahkamu'l-Kur'an, II. 101-2: Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, VI. 74; Nevevî, Minhac, IV/11. 52-3: 1530 İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XII. 51-2; Azimabadi, Avnu'l-Ma'bud, VIII. 122-3.
[578] Buhârî, Cenaiz 80, II. 96'da İbn Abbas'ın, çocukken babasının yanında değil, müslüman olan annesiyle birlikte olduğunu naklettikten sonra, bu sözü kime ait olduğunu belirtmeksizin nakletmiştir. İbn Hacer'e göre bu ifade, İbn Abbas'a aittir, (bkz: Fethu'l-Bâri, III. 261); Beyhakî, Sünen, VI. 2O5'te Mekke fethinde, Ebû Sufyan'ın isminin, sahâbî Aiz b. Amr'ın ismine takdim edilmesi üzerine, Hz. Peygamber Aiz'in ismini önce zikredip, bu ifadeyi kullanmıştır. Aynı yerde Muaz'ın ifadesi hiçbir konuyla ilişkilendirilmeksizin yalın olarak kullanılmıştır. Öte taraftan Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, VI, 74'te; Tehânevî, İlau's-Sünen, XVIII. 326'da miras meselesini tartışırken onu, Hz. Peygamberin sözü ve bu görüşü savunanların bir delili olarak zikretmişlerdir. Ayrıca bkz: Aclûnî, Keşfu'l-Hafa, I. 140, no: 362. Ancak biz, bu ifadenin ne Muaviye ve ne de Muaz tarafından kullanıldığına mevcut kaynaklarda rastlayabilmiş değiliz.
[579] Bkz: Aktan Hamza, Mukayeseli Miras Hukuku, İstanbul-t.y. (İşaret yay.) s. 50.
[580] Tehânevî, İ'lâu's-Sunen, XVIII. 329-330.
[581] Mâlik, Zekat 52, I. 284; Abdurrazzâk, III. 311-2, 315. no: 5762-3, 5775: İbn Ebî Şeybe. II. 397, no: 10355; Buhâri, Zekat 70-1, II. 138; Müslim, Zekat 12, I. 677.
[582] İbn Ebî Şeybe, II. 396-7, no: 10334, 10353; Ebû Dâvud, Zekat 20, no: 1622, II. 272. Bu hadisteki inkıta' iddiası için bkz: Karadavi, Fıkhu'z-Zekat, II. 944-5, 22 no'lu dipnot; Abdurrazzâk, III. 313. no: 5768'de İbn Abbas'ın buğdaydan iki müdd veya bir sa' verilmesi kanaatini nakleder.
[583] Metindeki "taam" kelimesinin, bazılarının iddia ettiği gibi buğday anlamında değil, burada gıda maddeleri veya yiyecek anlamında olduğu söylenmektedir. İlgili tartışma için bkz: Karadâvî, a.g.e., II. 939-940, 943.
[584] Malik, Zekat 53, I. 284; İbn Ebî Şeybe, II. 397. no: 10356; Buhâri, Zekat 73, 75-6, II. 138-9; Müslim, Zekat 18-9, I. 678-9.
[585] Abdurrazzâk, III. 318, no: 5785; Ebû Dâvud, Zekat 20, no: 1619-21, II 270-2. Abdullah b. Sa'lebe, Bedir savaşma katılmış saha bilerdendir. Bkz: İbnu'l-Esir, Usdu'l-Čabe, III. 190. no: 2846.
[586] Abdurrazzâk, III. 315-6, no: 5776-7; İbn Ebî Şeybe, II. 396, no; 10336.
[587] İbn Ebî Şeybe, II. 396, no: 10335.
[588] Abdurrazzâk, III. 315, no: 5773; İbn Ebî Şeybe, II. 397, no: 10350.
[589] Abdurrazzâk, III. 314, no: 5769; İbn Ebî Şeybe, II. 396, no: 10342.
[590] Abdurrazzâk, III. 313, no: 5766; İbn Ebi Şeybe, II, 396, no; 10343, 10347.
[591] İbn Ebî Şeybe, II. 397, no: 10351.
[592] Abdurrazzâk, III. 311, no: 5761.
[593] İbn Ebî Şeybe, II. 397, no: 10349.
[594] Abdurrazzâk, III. 315, no: 5772.
[595] Karadavi, Fıkhu'z-Zekat, II. 943.
[596] İbn Huzeyme, IV. 85, no: 2406.
[597] Abdurrazzâk, III. 311-2, 315-6, no: 5762-3. 5775; Buhâri, Zekat 74. 77, II. 139; Müslim, Zekat 14-5, I. 677-8; Ebû Dâvûd, Zekat 19, no: 1615. II. 267: Tirmizî, Zekat 53, no: 675. III. 61.
[598] Sült, kabuksuz bir çeşit beyaz arpadır. Bkz: İbnu'l-Esir, Nihaye, II. 388. 1 sa'= 2156 gr., 1 müdd = bir avuç dolusu olduğuna göre yaklaşık olarak yarım sa'= 2 müdd eder. Bkz; İbnu'l-Esir, Nihaye, IV. 308; Karadâvî, a.g.e., II. 948.
[599] Ebû Dâvûd, Zekat 19, no: 1614, II. 266-7.
[600] İbn Huzeyme, IV. 81, no: 2393.
[601] İbn Hacer'e göre o, bununla yalnızca Muaviye'yi kasdetmektedir. Bkz; Fethu'l-Bâri, III. 435.
[602] Mâlik, Zekat 54. I. 284; Abdurrazzak, III. 312, 317. no: 5762, 5783.
[603] İbn Ebî Şeybe, VII. 269, no: 35983: İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, III. 435-6.
[604] Ebû Dâvud, Zekat 20, no: 1622. II. 272; Nesâî, Zekat 40, V. 53.
[605] İbn Ebi Şeybe, II. 397. no: 10357.
[606] Abdurrazzâk, III. 316-7, no: 5779-5781; Buhârî, Zekat 75, II. 139; Müslim, Zekat 18-9. 21, 1. 678-9; Ebû Dâvûd, Zekat 19, no: 1616, 11. 268; Nesâi, Zekat, 38-9, 42, V. 52-3; İbn Huzeyme, IV. 86. 89. no: 2408, 2418.
[607] İbn Huzeyme, IV. 90, no: 2419.
[608] Karadâvi, Fıkhu'z-Zekat, II. 946. Hadislerin sihhatleriyle ilgili değerlendirmeler için bkz: a.g.e., II. 940-6; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, III. 436-8.
[609] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, III. 437.
[610] Karadâvî, Keyfe Neteamel maa's-Sunne, s. 136.
[611] Fıtır sadakasının kıymetinden verilmesine karşı çıkanlara Karadâvi'nin yönelttiği ciddi bir eleştiri için bkz: a.g.e.. s. 135-7.
[612] İbnu'l-Esir, Usdul-Čâbe, IV. 218; İbnut-Türkmani, el-Cevheru'n-Nakî, (Beyhakî, Sünen, IX- 132-3.)
[613] Abdurrazzâk, V. 306-7. no: 9702-3; Beyhakî, Sünen. IX. 132-3.
[614] Abdurrazzâk, III. 187-8, no: 5259; İbn Ebî Şeybe, VII. 252, no: 35792; Beyhakî, Sünen, III- 197. Yine İbn Ömer, "İnsanlar, şeytan taşlamaya gidiş-dönüşte yürürlerdi. İlk defa binek kullanan Muâviye b. Ebi Sufyan'dır" diye haber vermektedir ki, muhtemelen yine şişmanlık mazeretinden dolayıdır. Bkz: Şeybânî, Muvatta, s. 167. no: 496.
[615] Abdurrazzâk, III. 190, no: 5271.
[616] A.g.e., III. 187-8. no: 5258. 5262.
[617] A.g.e., III. 189, no: 5266.
[618] A.g.e., III. 190, no: 5268.
[619] A.g.e., III. 284, no: 5646-7; Tirmizî, Salat 383. no: 531. II. 411.
[620] A.g.e., III. 283. no: 5644; İbn Ebî Şeybe, I. 492. no: 5685.
[621] A.g.e.. III. 284. no: 5645, 5647; İbn Ebî Şeybe, VII. 270, no: 35986
[622] Buhârî, Ideyn 8. II. 5.
[623] İbn Ebî Şeybe, VII. 248, no: 35753.
[624] Abdurrazzak, III. 285, no: 5649; İbn Ebî Şeybe, I. 493, no: 5686-7.
[625] Buhârî, Ideyn 6, II. 4
[626] Garaudy Roger, İslam ve İnsanlığın Geleceği 1990-İstanbul, ter: Cemal Aydın, s. 102. "Özellikle daha ileriye gidilerek, bu tutumlardan her birinin zamanı ve mekanı çok iyi belirlenmelidir" diyen Garaudy, devamla "Hz. Ömer b.Hattab, Hz. Peygamberin öğrettiklerine sadık kalmak için, onun sünnetini harfiyyen tatbik etmez, fakat ruhunu uygulamaya koyar" dedikten sonra, onun fethedilen toprakları mücahitlere ganimet olarak taksim etmemesi ile, kalpleri ısındırılacak kimselere verilmekte olan yardıma son vermesini misal olarak zikreder. Bkz: a.g.e., s. 102-3.
[627] Buti, es-Sunnetu Masdaran li't-Teşri' ve Menhecu'l-İhticaci biha (es-Sunnetu'n-Nebeviyyetu ve Menhecuha), II. 470; Kırbaşoğlu Hayri, İslam Düşüncesinde Sünnet, s. 117-8: Ebû Zehra, Tarihu'l-Mezahib el-İslamiyye, s- 237-8.
[628] Kırbaşoğlu Hayri, a.g.e. Kırbaşoğlu devamla şöyle der: 'O halde bugün için konuşacak olursak, sünnet, sadece şekil-lafız altında yatan ilke prensip, amaç ve hikmeti bulup çıkarmakla da gerçekleşmiş olmayacaktır. Bundan sonra atılması gereken son bir adım daha vardır ki, o da çıkarılacak olan bu ilke-prensipleri sistemleştirmek ve ardından da çağdaş bir İslamî dünya görüşüne ulaşmaktır.
[629] Bkz: Guraya M. Yusuf, Historical Background of the Compilation of the Muvatta of Mâlik b. Enes, Islamic Studies, IV. 112.
[630] Doğrul, Ömer Rıza. Asr-ı Saadet, V. 119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

124-125. Kölenin (Efendisine Karşı) Samimi Olması Hakkında
125-126. Köleyi Efendisine Karşı Kışkırtan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)
126-127. (Eve Girmek İçin) İstizan (İzin İsteme) Hakkında (Gelen Hadisler)
(Başkasının Evine Girmek İçin) Nasıl İzin İstenir?
127-128. (Başkasının Evine Girmek İçin) İzin İsteneceğinde (Ev Sahibine) Kaç Defa Selam Verilir?
Kişinin Kapıyı Çalarak İzin İstemesinin Hükmü
128-129. Kişinin (Bir Yere) Davetli Olması (Oraya Girebilmesi İçin) İzin (Sayılır) Mı?
129-130. Kişinin (Evinde Genellikle) Açık-Saçık Bulunduğu Üç Vakitte (Evine Girmek İçin) İzin İstemenin Önemi
130-131. Selamı Yaymak
131-132. Selam Nasıl Verilir?
132-133. Selamı Önce Veren Kimsenin Fazileti
133-134. Öncelikle Selam Vermek Kime Düşer?
134-135. Bir Adam Yanından Ayrıldığı Adamla Karşılaşınca Selam Verir Mi?
135-136. Çocuklara Selam Vermenin Hukmu
136-137. Kadınlara Selam Vermenin Hükmü
137-138. Müslüman Ülkesinde Yaşayan Azınlıklara Selâm Vermenin Hükmü
138-139. Meclisten Kalkınca Selâm Vermenin Hükmü
139-140. Selâmı "Aleykesselâm" Şeklinde Vermek Mekruhtur
140-141. (Bir Cemaat Adına O) Cemaatten Bir Tek Kimsenin Selam Alması (Yeterlidir)
141-142. Musafaha (El Sıkışma)
Sabah Ve İkindi Namazlarından Sonra Müsafaha Yapmak (Caiz Midir?)
142-143. Kucaklaşma
143-144. Ayağa Kalkma Hakkında (Gelen Hadisler)
144-145. Kişinin Kendi Oğlan Çocuğunu Öpmesinin Hükmü
145-146. İki Gözün Arasından Öpmenin Hükmü
146-147. Yanaktan Öpmenin Hükmü
147-148. El Öpme Hakkında (Gelen Hadis)
148-149. Vücudu Öpmenin Hükmü
149-150. "Allah Beni Sana Feda Etsin' Demenin Hükmü
150-151 Bir Kimsenin (Diğer Bir Kimseye): "Allah Gözünü Aydın Etsin" Demesinin Hükmü
151-152. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimse İçin Ayağa Kalkmasının Hükmü"
152- 153. Bir Adamın Diğer Bir Adama: "Allah Seni Korusun" Demesinin Hükmü
153-154. Bir Adam (Kendisine): "Falan Adamın Sana Selamı Var" Diyen Kimseye Nasıl Karşılık Verir?
154-155. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye 'Lebbeyk: Buyur Emrindeyim" Demesinin Hükmü
155-156. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye: "Allah Sen(in Yüzünü) Güldür(Meye Devam Et)sin" Demesinin Hükmü
156-157. Bina Konusunda (Gelen Hadisler)
İslamda Mesken
1) Mesken Ve Kültür:
1- Mikro Plânda Mesken
a- Genişlik
b- Plân
Hz. Peygamber'in Evinin Plânı
c- Evin Seyyâleti
d- Sabit Unsurlar
Hela:
Banyo:
e- Dar Ev Ve Çocuk
f- Mefruşat
Sergi:
Karyola:
Yatak :
Perde:
Leğen:
Kandil :
g- Mahremiyet
Dâhili Mahremiyet
h- Tezyin (Dekor)
Evlerin Kontrolü:
İ. Manevi Hava
İ. Mesken Siyâseti
1. Fuzûli İnşaat Yasağı
2- Herkese Bir Ev:
3- Binaların Yüksekliği:
4- Müdâhale:
5-Mesken Telakkisi :
6- Şer'î Mesken:
157-158. Yüksek Kat Yaptırmanın Hükmü
158-159. Arabistan Kirazı Ağacını Kesmenin Hükmü
159-160. Yollardan (Gelip Geçeni) Rahatsız Eden Engelleri Kaldırmanın Fazileti
160-161. Geceleyin (Evlerde Yanmakta Olan) Ateş(Ler)İ Söndürme Hakkında (Gelen Hadisler)
161- 162. Yılanları Öldürme Hakkında
162-163. Kertenkele'nin Öldürülmesi
163-164. Küçük (Kırmızı) Karıncaları Öldürmenin Hükmü
164-165. Kurbağa Öldürmenin Hükmü
165-166. Fiske Taşı (Atmanın Hukmu)
166-167. Sünnet Olmak
Hitanın Sıhhî Yönden Faideleri:

124-125. Kölenin (Efendisine Karşı) Samimi Olması Hakkında

5169... Hz. Abdullah b. Ömer'den (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki köle efendisine karşı samimi olup Allah'a ibadetini de güzel yaparsa, onun için iki defa sevap vardır."[1]

Açıklama

"Samimiyet" diye tercüme ettiğimiz "nasaha" kelimesi "nasihat" kökünden alınma olup nasihat edilen kimseye hazz ve nasip toplamak manasına gelir ki bundan murad, halinin iyiliğini istemek, onu noksanlardan kurtarmak ve hilekârlıktan tasfiye etmektir.
Bu rivayetler, köleyi dürüst hareket ederek sahibinin malında samimâ-ne çalışmaya, onu korumaya teşvik etmektedir. Çünkü köle sahibinin malında bir çoban mesabesindedir. Çoban sürüsünden nasıl mes'ulse o da sahibinin malından öyle mes'uldur.
İki ecir meselesine gelince, bunun biri sahibine canla başla hizmet ettiği için, diğeri de Rabbine güzelce ibadet ettiğindendif. Burada "kölenin ecri sahibinin ecrinden fazla olmuyor mu?" diye bir sual hatıra gelebilir-se de Kirmanı bunda bir mahzur olmadığını bildirmiştir. Yahutta bir cihetten kölenin ecri fazla, başka cihetten de sahibinin ecri fazla olabilir.
Kölenin memlûk yani nıilk olmakla vasıflandırılması, her köle memlûk, yani milk olmadığı içindir. Çünkü köle sözü umumidir. Bütün insanlar Allah'ın kullan, köleleridir. Fakat herbiri memlûk değildir.[2]

125-126. Köleyi Efendisine Karşı Kışkırtan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

5170... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimsenin karısını yahutta kölesini kendisine karşı kışkırtan kimse bizden değildir."[3]

Açıklama

"Habbebe" kelimesi bozmak ve aldatmak gibi manalara gelir. Burada bir köleyi ya da bir kadını tahrik ederek kafasını bozmak suretiyle efendisiyle arasını açmak ve onun aleyhine geçirmek anlamında kullanılmıştır.
Metinde geçen "bizden değildir" cümlesi "İslam ahkâmı üzerinde değildir" demektir.

Çünkü, hilekârlık, İslâm çizgisi üzerinde yürüyen kimsenin vasfı değil, bu çizgiden çıkan facirlerin vasfıdır.[4] Onların vasfı alçaklıktır ve böyle kimseler cennete (ilk) girenlerden de olamazlar.[5]
Kocasına kızarak evini terk eden bir kadını müsafir ederek kocasının hatırı için bile olsa ona bol bol ikramda bulunarak kocasının evini küçümsemesine ve kocasından soğumasına yol açan kimse de bu hadisin hükmüne girer.[6]

126-127. (Eve Girmek İçin) İstizan (İzin İsteme) Hakkında (Gelen Hadisler)

İzin isteme (istizan): Yüce Allah Mü'min kullarını en yüce edeblerde edeblendirirken: "Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere sahipleriyle tanışıklık peyda etmeden ve selam vermeden girmeyin. Umulur ki iyice düşünür (hikmetini idrak eder)siniz."[7]
"Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Şayet size geri dönün, derlerse hemen dönüp gidiniz. Bu sizin için daha temiz (bir davranışadır. Allah ne yaparsanız hakkıyla bilendir."[8]
"Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfaat bulunan yerlere girmenizde, sizin için bir günah yoktur. Açıklayacağınızı da gizleyeceğinizi de Allah bilir."[9] buyurarak başkalarının evlerine izin olmadan ve selam vermeden girmeyi yasaklamıştır.[10]
Ayet-i kerimede geçen istinas (tanışıklık peyda etme) kelimesi, "bir adamın yahut bir hayvanın vahşetinin gitmesiyle alışıp ülfet peyda etmesi,[11] ziyaretçilerin izin alması[12] gibi manalara gelir. Müfessirlerden bazılan "izin istemek" anlamındadır, derlerken bir kısmı da "ev sahibinin girmeye müsait olup olmadığını öğrenmek ve evde bir kimsenin olup olmadığını anlamak" şeklinde tefsir etmişlerdir.[13]
Ahkâmü'l-Kur'ân sahibi Sabûnî der ki: "İstinas lafzından maksat, mücerred manada izin almak olmayıp, asıl maksat ev sahibinin ziyaretçiyi kabule hazır olduğunu araştırıp tesbit etmek demektir."[14] Birçok medeniyetsiz insanların yaptıkları gibi "baskın yaparcasına birdenbire ve vahşice girmeyip insaniyete layık ve hâle muvafık bir ünsiyet ibraz etmek demek olur.[15]
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, her insanın kendi evinden başka evlere girerken ev sahibini haberdar edip izin almadan ve selamdan sonra "buyurun" şeklinde hüsri-ü kabul gelmedikçe herhangi bir ev, daire v.s.'ye girmesi uygun bir hareket değildir. Allah teâlâ mü'minleri bundan men'etmiştir.
Akla şöyle bir soru gelebilir. "Acaba insanın kendi yakınları, dostları yanına girerken de izin alması gerekir mi?"
Bu âyetin hükmünün umûmî olduğunda bütün müfessirler ittifak etmiş olmaktan başka yüce mevla en yakın (küçük çocuklar ve hizmetçi) kimseler hakkında bile bu konuda âyet inzal buyurmuş, ev halkının dahi biri-birlerinin odalarına girerken izin

almalarını emretmiştir. Bu konuda istisnanın olmadığını İbn Abbas (r.a.)'den öğrenebiliriz. Atâ b. Ebi Rebah'ın naklettiğine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.)'a
Aynı evde oturduğumuz himayemdeki yetim kız kardeşimden de izin isteyecek miyim? dedim de bana:
Evet, dedi. Ben ruhsat vermesi için tekrar ettim. Kabul etmedi ve:
Sen-onları çıplak olarak görmek ister miydin? dedi. Ben:
Hayır, dedim.
O halde izin iste! buyurdu. Rasulullah (s.a.)'e tekrar müracaat ettiğimde bana:
Allah'a itaati sever misin? buyurdu. Ben:
Evet dedim.
O halde izin iste! dedi.[16]
Bu hadis-i şeriften de anlaşılıyor ki bu konuda asla taviz yoktur. Her müslüman hoş görmeyeceği utanç verici hallerle karşılaşmamak için hem ev halkı bile olsalar birbirlerinden izin almadıkça birebirlerinin odalarına girmemelidirler. İster teklifsiz kabul ettiğimiz eş-dost ve akrabalar olsun, ister yabancı, hiç bir müslürnarun izin almadıkça kesinlikle girmemesi lazımdır, "Adam sen de" dersek ya kovuluruz, ya da kovulmaktan da beter bir hale düşeriz. Öyleyse her mü'minin izzet-i nefsini koruması için yüce Allah'ın öğrettiği muaşeret esaslarına itina göstermesi icab eder.[17]

5171... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre, bir adam Peygamber (s.a.)'in odalarından birine başını uzatarak içeriye bakmış da Rasulullah (s.a.) bir mızrağın uc demiriyle veya bunlardan birkaç tanesiyle (buradaki şüphe raviye aittir) onun üzerine yürümüştü. (Ravi sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Ben Rasulullah (s.a.)'m (elindeki bu temreni, o evinin içine bakan kimseye) saplamak için (Onun) üzerine saldırışını (hâlâ) görür gibiyim.[18]

5172... Hz. Ebu Hüreyre Rasulullah (s.a.)'i (şöyle) buyururken işittiğini söylemiştir:
"Kim bir cemaatin evin(in için)e izinleri olmadan bakar da (onlar da) onun gözünü çıkarırsa (o adamın bu) gözü heder olur."[19]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler izinsiz olarak bir başkasının evine girmek şöyle dursun, bakmanın bile caiz olmadığım, böyle bir hareketin sahibinin gözünün heder olmasına sebep olacak kadar ağır bir suç olduğunu ifade etmektedirler.
Bilindiği gibi heder; boşa gitmek demektir. Yani hakkında kısas ya da diyet davası açılamaması, kanının boşa akıp telef olması demektir. Binaenaleyh yabancı bir eve girmeden önce izin istemek farzdır. Bu hususta erkek ile kadın arasında bir fark olmadığı gibi sağlam ile kör arasında ve hür ile köle arasında da bir fark yoktur. Alimlerin cumhuru da bu görüştedir.[20]
Bir kimsenin yabancı bir evi gözetlemesinin haram olduğunda ittifak olmakla beraber bu suçu işleyen kimsenin men edilmesi, dövülmesi, gözlerinin kör edilmesi halinde ne lazım geleceği hakkında ihtilâf vardır:
1. İmam Şafîî (r.a.) ile Ahmed b. Hanbel (r.a.)'e göre ev halkı evi izinsiz gözetleyen kimsenin gözünü kör etseler, kısas gerekmez. Ayrıca röntgenci bir hak da taleb edemez.
Delileri ise mevzumuzu teşkil eden (5172) nolu hadisle: "Eğer evime muttali olmak için gözetlediğini bilsem şu demiri gözlerine sokardım. İçeri girmek için izin istemek ancak gözleri haramdan korumak içindir."[21] mealindeki hadistir.
2. İmam Mâlik (r.a.) ile İmam Ebu Hanife (r.a.)'e göre ise röntgencinin gözünün kör edilmesi cinayettir. Dolayısıyla ya diyeti verilir, ya da kısas yapılır, delileri ise: "Cana can, göze göz buruna burun, kulağa kulak, dişe diş...(karşılıklıdır)"[22] âyetinin hükm-i umumisidir.
Buna göre, kim birinin gözünü -velev ki evini gözetlediği için olsa- kör etse, cani olur. Eğer kasden yapmışsa kısas yapılır. Hataen yapmışsa diyetini verir...
Malikî ve Hanefî âlimleri Şafîî ve Hanbelilerin delil aldıkları "Her kim bir evi izinsiz olarak gözetlerse..." hadisini şöyle tevil ederler: Bir .
evin içini, o evdeki kadınları görmek için bakan kişi evvelâ menedilir. Tekrar gözetlerse o zaman zor kullanılır. İşte bu zor kullanma sırasında gözetleyenin gözü kör edilirse onun gözünün kanı heder olmuştur. Zira o adam zâlim ve haddi tecavüz etmiştir."
Bu mevzuda Cessâs şöyle der fakihler bu hadisin zahirinin hilafına hükmederler. Çünkü Ebû Hüreyre (r.a.)'nin rivayet ettiği bu hadis usûle muhalif olduğu için reddofunur. Usûle muhalif olduğu için reddolunan "zina çocuğu cennete girmez" ve "kim bir ölü yıkarsa kendisi de yıkansın, kim bir cenazeyi taşırsa abdesti bozulması bile abdest alsın." hadisleri gibi reddolunur. Şüphe yok ki bir eve izinsiz giren kimsenin gözünü kör edene kısas lâzımdır."
Şafîî fakihlerinden iman Fahreddin Razî de şunları söyler: "Bilmiş olunuz ki "cana can, göze göz." âyeti bu hususta zayıf bir delildir. Zira onların "izinsiz bir eve girenin gözünü kör etmek caiz değildir" sözleri zayıftır. Çünkü içeri izinsiz girmekle gözetlemek ayrı şeydir. İçeri izinsiz giren adamı evde olanlar bilirler ve kaçarak örtünürler. Ama içeriyi gözetleyen! evde bulunanlar bilemezler, korunamazlar, dolayısıyla gözetleyici bir yabancının görmesi caiz olmayan şeyleri görebilir. Öyleyse şer'î hükümde de gözetleyicinin bu davranışını önlemek için daha ağır bir ceza ile cezalandırılması icâb eder."
Bize göre Hanbeli ve Şafîîlerin delilleri daha kuvvetli ve bu bakımdan tercihe diğerlerinden daha şayandır.[23]

5173... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Kişi evin içine baktı da) Bakış (eve) girdi mi, artık (eve girmek için) izin (almaya lüzum) yoktur."[24]

Açıklama

Bu hadis-i şerif eve girmek için sahibinden izin. almanın hikmetini açıklamaktadır.Hadis-i şerifin açıklamasından anlaşılıyor ki, birisinin evine girmeden önce izin istemekten maksat, gözü ev halkının görülmesi haram olan yerlerini görmekten korumak ve ev halkının görülmesini arzu etmedikleri özel hallerine muttali olmayı önlemektir.
Nitekim "Meskûn olmayan, içerisinde sizin için menfaat bulunan (ev ve) odalara girmenizde size bir vebal yoktur."[25] âyet-i kerimesi buna delalet ettiği gibi şu hadis-i şerif de bunu açıkça ifâde etmektedir:
1. Yesaroğlu Ata şunları anlatır: Bir adam Rasûlullah (s.a.)'a:
Ey Allah'ın Resulü! Annemin huzuruna girmek için izin isteyecekmiyim? diye sordu. O da:
Evet buyurdu. Adam:
Ben evde onunla beraber oturuyorum, deyince Rasûlullah (s.a.):
Ondan izin iste, dedi. Adam:
Ona ben hizmet ediyorum, dediğinde Rasûlullah (s.a.) yine:
Ondan izin iste, onu çıplak olarak görmek ister misin? dedi Adam:
Hayır, dedi Rasûlullah (s.a.) da:
O halde izin almadan yanına girme, buyurdu.[26]
Münzirî'nin açıklamasına göre bu hadisin senedinde Kesir b. Zeyd el-Eslemî vardır. Bu ravinin rivayet ettiği hadisler delil olamazlar.[27]

5174... Hüzeyl'den demiştir ki: Bir adam geldi -Osman (b. Ebî Şeybe bu adamın) Sa'd (b. Ebi Vakkas) olduğunu rivayet etti. Peygamber (a.s.)'ın kapısının önüne durup izin istedi ve kapının önüne dikildi.
Osman (b. Ebi Şeybe bu sözü) "kapıya karşı (dikildi)" diye rivayet etti.-
Peygamber (s.a.)'de ona: "Şöyle (dur kapı) senden (biraz sağda veya solda kalacak şekilde biraz sağa veya sola doğru çekil) yahutta şöyle (dur). Çünkü izin göz içindir" buyurdu.[28]

5175... (Bir Önceki hadisin) bir benzerini de Peygamber (s.a.)'den Sa'd (b. Ebi Vakkâs) rivayet etmiştir.[29]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler eve girmek için izin istemekten maksadın gözü ev halkının mahrem yerlerini görmekten korumak olduğunu açıkladıkları için izin istemek için kapıyı çaldıktan sonra ev sahibinin çıkmasını beklerken, kapı açılınca evin içini görecek şekilde kapının tam karşısında durmayıp sağa ya da sola çekilmek gerektiğini ifade etmektedirler.
Binaenaleyh içeri girmek için izin almak gayesiyle kapıyı çaldıktan sonra ev sahibinin çıkmasını beklerken içeriyi görmemek için kapının sağ veya sol tarafına çekilmek ve kapı açılınca derhâl içeriyi gözleri salmamak yüce dinimizin arzu ettiği terbiyedendir.
Kapıyı çalmadan önce acaba içeride kimse var mı anlamında da olsa, kapıdan veya pencereden içeriye bakmamak, hem yüce Allah'ın: "Tecessüs etmeyiniz..."[30] âyet-i kerimesi ile hem de mevzumuzu teşkil eden babda yer alan hadislerle emr olunmuştur.[31]

(Başkasının Evine Girmek İçin) Nasıl İzin İstenir?[32]

5176... Kelede b. Hanbel'den (rivayet edildiğine göre) Safvan b. Ümeyye, kendisini (bir miktar) süt, bir ceylan yavrusu ve ufak cins birkaç salatalıkla Mekke'nin en yukarısında bulunan Peygamber (s.a.)'e göndermiş.
(Kelede olayı şöyle anlatıyor: Hz. Peygamber'in huzuruna) selâm vermeden girdim. Bunun üzerine bana:
Geri dön ve esselâmü aleyküm (içeri girebilir miyim?) de! buyurdu.[33]
Bu (Olay) Safvan b. Ümeyye'nin müslüman oluşundan sonradır.
Amr (b. Ebî Süfyan) dedi ki: Bu hadisi bana (Ümeyye) b. Safvan Kelede b. Hanbel'den rivayet etti. (Fakat): "bunu ondar (kendi kulaklarımla) işittim" demedi.
Ebu Davud dedi ki: (Her ne kadar hu hadis-i şerifi şeyhim İhn Beşşâr bana rivayet ederken Amr'dan sonra gelen ravinin ismini açıkça belirtmeden Ihn Safvan diye bildirmişse de bu hadisi hana rivayet eden ikinci şeyhim) Yahya b. Habib (o ravinin isminin) "Ümeyye b. Safvan' (olduğunu) rivayet etti. Ve yine (bu şeyhim) Yahya (h. Habih'in) haber verd(iğine göre) Amr b. Abdillah b. Safvan (bu hadisi) kendisine Kelede b. Han-bel'in bildirdiğini söylemiştir.[34]

5177... RibTden demiştir ki: Âmir oğullarından bir adamın bildirdiğine göre, kendisi Peygamber (s.a.) evde iken "Girebilir miyim?" diyerek izin istemiş de Peygamber (s.a.) hizmetçisine: "Şu adam(ın yanın)a çık ve ona izin istemeyi öğret, ona: "Esselâmü aleyküm girebilir miyim de(mesini) söyle!" buyurmuş.
Adam da bunu işitmiş ve: "Esselâmü aleyküm girebilir miyim?" demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) ona (girmesi için) izin vermiş, (o da Hz. Peygamberin huzuruna girmiştir.[35]

5178... Ribîb. Hıraş'dan demiştir ki: Bana haber verildiğine göre Âmir oğullarından bir adam (huzuruna girmek için) Peygamber (s.a.)'den izin istemiş" (Daha sonra Hiraş, bir önceki hadisin manasını (rivayet etti).
Ebu Davud dedi ki: Aynı şekilde (bu hadisi, bize) Müsedde, Ebu Avâ-ne'den o Mahsur'dan, o da Rib'Tden rivayet etti. (Ancak bu rivayete göre Rib'î) -Âmir oğullarından birinden rivayet edilmiştir- (sözünü) söylemiştir.[36]

5179... Âmir oğullarından bir adamdan (rivayet edildiğine göre) kendisi Peygamber (s.a.)'den (huzuruna girmek üzere) izin istemiş, (sözü geçen adam hadisin bundan sonraki kısmında 5177 nolu hadisin) manasını (rivayet etmiş ve) şöyle demiştir: Ben Hz. Peygamberdin hizmetçisine: Çık da şu adama izin istemesini ve "esselâmü aleyküm girebilir miyim?" demesini öğret, dediğini) işittim de bunun üzerine "esselâmü aleyküm girebilir miyim?" dedim ve (yanına girdim.)[37]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerin zahiri, yabancı bir eve girmeden önce izin istemenin ve selam vermenin lüzumuna delalet eder. Bütün fakihler bu görüştedirler. Nitekim: "Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara, sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden ve selâm vermeden girmeyin..."[38] âyet-i kerimesi de bunu ifade etmektedir. Ancak izin istemekle selam vermek aynı derecede değildir. İzin istemek farz, selam vermek ise sünnettir. Daha önce de açıkladığımız gibi, izin istemenin farz oluşu gözü haramdan korumak içindir. Nitekim hadis-i şerifte "izin istemek ancak gözlerin haramdan korunması içindir." Duyurulmuştur.[39] Öyleyse izin istemek farz, selam vermek sünnettir. Hadis-i şerifte açıklandığı üzere izin isteme "esselamü aleyküm, içeri girebilir miyim" şeklinde selamla başlamalıdır. Selamla başlamak şartıyla "içeri girebilir miyim" anlamına gelen başka sözler de kullanılabilir.[40]

127-128. (Başkasının Evine Girmek İçin) İzin İsteneceğinde (Ev Sahibine) Kaç Defa Selam Verilir?

5180... Ebû Said el-Hudrî'den demiştir ki:
Ensar'ın meclislerinden bir mecliste oturuyordum. Hz. Ebu Musa, korkmuş bir halde (yanımıza) çıkageldi. Kendisine:
Seni korkutan şey nedir? dedik. O:
Ömer, yanına varmam için bana emir vermişti. Ben de (kapısının) yanma varıp (içeri girmek için) üç defa izin istedim, (fakat) bana izin verilmedi. Ben de geri döndüm. (Bir de baktım Ömer hemen arkamdan yetişti ve bana):
Yanıma (girip) gelmene engel olan nedir? dedi. Ben de:
Ben geldim. (İçeri girebilmem için) üç defa izin istedim. (Fakat) izin verilmedi. Rasûlullah (s.a.) de: "Sizin biriniz (içeri girmek için) üç defa izin ister de kendisine izin verilmezse geri dönsün" diye buyurmuştu, dedim. (Bunun üzerine Hz. Ömer):
Buna dair mutlaka bir delil getirmelisin! dedi. (Ravi Ebu Said sözlerine şöyle devam etti:) Bunun üzerine (orda bulunan ben) Ebu Said (Hz, Ebu Musa'ya):
Seninle (buradan) kavmin en küçüğünden başkası kalkmaz diye cevap verdi(m) ve (ben) Ebu Said onunla beraber kalktı(m) ve o hadis(in doğruluğu) hakkında şahitlik etti(m).[41]

5181... Hz. Ebu Musa (el-Eşârî, yani Abdullah b. Kays)'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Hz. Ömer'in (kapısının) yanma varmış (birincisinde): "Ebu Musa izin istiyor" (ikincisinde): "el Eş'arî izin istiyor" (üçüncüsünde): "Abdullah b. Kays izizn istiyor" diyerek (içeri girmek için) izin istemiş de kendisine izin verilmemiş. Bunun üzerine geri dönmüş. Hemen arkasından Hz. Ömer ona (geri gelmesi için haber) göndermiş (de tekrar Hz. Ömer'in huzuruna gelmiş. Bunun üzerine Hz. Ömer, O'na): "Seni geri çeviren sebep nedir?" diye sormuş O da:
Rasûlullah (s.a.): "Biriniz üç defa izin ister de izin verilirse (içeri girsin), yoksa dönüp gitsin" buyurdu (da onun için dönüp gitmiştim) diye cevap vermiş, (Hz. Ömer de):
Bunun hakkında bana bir delil getir" demiş, bunun üzerine (Hz. Ebu Musa) hemen gitmiş ve (bir süre) sonra (yanında (Hz. Übeyy b. Ka'b ile birlik) dönmüş.
İşte Übeyy! (Söz konusu hadis hakkında şahitlik edecek) demiş. Hz. Ubey de:
Ey Ömer, Rasûlullah (s.a.)'ın sahabileri üzerinde bir işkence olma; demiş.
Ömer de:
Rasûlullah (s.a.)'ın ashabı üzerinde bir işkence olmayacağım, demiş.[42]

Açıklama

İmam Nevevî'ye göre Hz. Ebu Said el-Hudrî, Ebu Musa'ya karşı söylediği: "Seninle buradan (bu hadise şahitlik etmek için) kavmin en küçüğünden başkası kalkmaz" sözüyle Hz. Ömer'in Hz. Ebu Musa'ya karşı takındığı sert tavrı reddetmek istemiştir. Çünkü Hz. Ebû Said el-Hudrî'nin meclisin yaşça en küçüğü olarak Hz. Ömer'in huzuruna varıp Hz. Ebu Musa lehine şahitlik etmesi:
Ey Ömer! Hz. Ebu Musa'nın söylediği bu söz meşhur bir hadistir. Bunu büyüklerimiz bildiği gibi, küçüklerimiz bile bilir. Bunun hadis olduğuna şahitlik etmek için büyüklerimizin bu işe kalkışmasına gerek yoktur. Bunu bu cemaatin en küçüğü olan ben bile yapabilirim, demek anlamına gelir.
Aslında Hz. Ömer 'in Hz. Ebu Musa'ya karşı bu kadar sert ve titiz davranması onun yalan söylemesine ihtimal verdiği için olmadığı gibi haberi vahidi kabul etmediği için de değildir.

Hz. Ömer, Hz. Ebu Musa'ya .karşı takındığı bu tavırla rastgele, şahitsiz hadis rivayet etme çığırın açılmasına, yalancı ve münafıkların da bunu meslek haline getirmelerini imkân vermemek, bu yolun açılmasını önlemek istemiştir.
Nitekim Hz. Ubeyy:
Ey Ömer Rasûlullah (s.a.)'ın sahabilerine bir işkence olma, dediği vakit, Hz. Ömer'in:
Subhanallah, ben bir söz işittim, sadece onun aslı olup olmadığını anlamak istedim,[43] diye cevap vermesi de bunu gösterir.
İmam Nevevî diyor ki "Ulema izin istemenin meşru olduğunda icma etmişlerdir. Bu hususta, Kur'an, Sünnet ve icma-i ümmetten birçok deliller vardır. Bu işin sünnet vechi, selam verip en çok üç defa izin istemektir. Nitekim bu cihet, Kur'an-i Kerimde tasrih buyurulmuştur. Ulema selamın mı önce verileceği, yoksa izinin mi önce isteneceği hususunda ihtilâf etmiştir. Sünnetin ifade ettiği muhakkik ulemanın da kail olduğu sahih kavle göre, evvelâ selam verilir, sonra "gireyim mi?" diye izin istenir. Üçüncü bir kavle göre -ki bü kavil ulemamızdan Marûdî'nin mezhebidir. İzin isteyen kimse içeriye girmezden önce ev sahibini görürse, evvelâ selâm verir. Aksi takdirde evvelâ izin ister, selamın önce verileceği hususunda Peygamber (s.a.)'den iki sahih hadis rivayet olunmuştur.
Üç defa izin ister de kendisine izin verilmez ve hane sahibinin işitmediğini zannederse bu hususta üç mezheb vardır: Bunların en meşhur olanına göre, oradan dönüp gider, izin istemeyi tekrarlamaz. İkinci kavle göre izin istemeye devam eder, üçüncü kavle göre izin kelimesiyle söze başlamışsa onu (bir daha) tekrarlamaz. Başka bir sözle izin istemişse tekrarlar. Bu hususta en açık delille amel etmek isteyenin hücceti Rasûlullah (s.a.)'ın bu hadiste bildirilen: "Kendisine izin verilmezse geri dönsün" sözüdür.
Bu rivayetler kapıya gelen bir müslümanın sadece selam vermekle yetinmeyip kendisini ev sahibine bildirmesininin lüzumuna, ashab-ı kiramın hak uğrunda kimseden korkmadıklarına bir delildir.[44]
Her ne kadar (5180) nolu hadis-i şerifte, Hz. Ömer'e karşı Ebu Musa hadisi hakkında şahitlik eden kimsenin Hz. Ebu Said olduğunu ifade edilirken (5181) numaralı hadiste o kimsenin Hz. Übeyy b. Ka'b olduğu ifade ediliyorsa da bu durum iki hadis arasında bir uyuşmazlık olduğunu göstermez. Çünkü bu hadisin sıhhatine önce Hz. Ebu Said şahitlik etmiş, sonra da Hz. Übeyy şahitlik etmiş olabilir.[45]

Bazı Hükümler

1. Başkasının evine girmek için izin istemek arz kılınmıştır.
2. İzinden önce selam verilir.
3. Selâm üçe kadar tekrarlanabilir.
4. Sedd-i Zerayi (kötülüğe giden yolları kapamak) İslamiyyette önemli bir esastır.
5. İlk anda bu hadisten hareketle; haber-i vahid delil olamaz. Çünkü bu hadisi rivayet eden bir kişidir. O da yanılmış olabilir diye bir hükme varılabilirse de Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre bazı ilim adamları bu hadis-i şeriflerin zahirine sarılarak "haber-i vahitin delil olamayacağını" söylemişlerse de aslında bu hadis-i şeriflerde Hz. Ömer'in haberi vahidi reddettiğine ve dolayısıyla haber-i vahidin delil olamayacağına dair bir ifade veya delalet yoktur. Çünkü Hz. Ebu Musa'nın hadisini aynı şekilde Hz. Ebu Said'in rivayet etmesi onu haber-i vahidlikten çıkarıp tevatür derecesine çıkaramaz."
Buna Hz. Ubeyy'in de şehadet etmesiyle bu haberin mütevatir olduğu anlaşılmıştır da Hz. Ömer ondan sonra bunu hüccet olarak kabul etmiştir." diye de itiraz edilemez. Çünkü Hz. Ömer bu hadisin sahihliğini kabul etmek için Hz. Ebu Said el-Hudri'nin şahitliğiyle yetinmişti. Hz. Ubeyy sonradan ve kendiliğinden bir şahidlik daha yaptı.
Ayrıca buraya kadar olan açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere Hz. Ebû Musa'dan bu hadisin sıhhatine dair ısrarlı bir şekilde şahid getirmesini istemesi, Hz. Ebu Musa'ya veya onun rivayet ettiği bu hadise güvensizliğinden değil, münafıkların ve yalancıların açacakları rastgele hadisi rivayet etme çığırını kapamak içindir. Hz. Ömer'in hayatı boyunca haber-i ahadla amel etmiş olması da bunu gösterir.[46]

5182... Ubeyd b. Umeyr'den (rivayet edildiğine göre Hz. Ebu Musa (el-Eş'ârî) Hz. Ömer'den (yanına girmek için) izin istemiş; (Ubeyd bu rivayetine devam ederek) şu (bir önceki hadiste anlatılan) olayı (naklettti ve) bu rivayetinde (şunları da) söyledi:
Sonra (Hz. Ebu Musa) Hz. Ebu Said'le birlikte (Hz. Ömer'in huzuruna) gitti ve hadis(in sıhhati) hakkında şahitlik etti. Bunun üzerine (Hz. Ömer, Hz. Ebu Musa'ya): "Demek Resul~i Ekrem'in emrinden olan bu (hadis) bana gizli kalmış. Beni (bunu öğrenmekten) pazarlarda (yaptığım) alışverişler alıkoydu. Fakat sen (bundan sonra benim yanıma girmek istediğin zaman) istediğin kadar selam ver. (Ama şahsımla ilgili olan bu meselede benden izin almana lüzum görmediğimden) izin istemezsin" dedi.[47]

5183... (Şu (bir önceki hadiste anlatılan) olay Hz. Ebu Musa el-Eş'ârî1-den bir de (oğlu) Ebu Bürde b. Ebi Musa kanalıyla (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre râvi Ebu Bürde şöyle) demiştir:
Bunun üzerine Hz. Ömer, (babam) Hz. Ebu Musa'ya şöyle dedi:
Şunu iyi bil ki, ben seni (bu hadisten dolayı) suçlamadım, Fakat Rasûlullah (s.a.)'dan hadis (nakletmek) çetin (bir iş)dir (de onun için üzerinde böyle titizlikle durmak lüzumunu hissettim).[48]

5184... Rabi b. Ebi Abdirrahman ile onların bu konuda (bilgisi olan) birçok ilim adamlarından (rivayet edildiğine göre) Hz. Ömer, Hz. Ebu Musa'ya şöyle demiştir:
Şunu iyi bil ki ben (bu hadisten dolayı) Seni suçlamadım. Fakat halkın Rasûlullah (s.a) hakkında hadis uyduracağından

endişe ettim.[49]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, Hz. Ömer'in haber-i vahidle amel edilemeyeceği görüşünde olduğunu iddia edenlerin aleyhine bir delildir. Çünkü bu hadis-i şerifler Hz. Ömer'in Ebu Musa el-Eş'ârî'nin rivayet ettiği (5180) ve (5181) nolu hadisleri kabul etmeyiş sebeplerinin ahad yolla rivayet edilmesi olmayıp, kötü niyetli kimselerin şahidsiz olarak hadis rivayet etme çığırını açarak bu yolla İslama zarar vermeye çalışacaklarından endişe etmesi olduğunu ifade etmektedir.[50]

Bazı Hükümler

1. Haber-i vahid (ahadla) amel etmek caiz olmakla beraber, ahad yolla gelen hadisler üzerinde titizlik göstermek, İslam anlayışının gerektirdiği bir vecibedir.
2. Sedd-i zerayi' (kötülüğe giden yollan kapamak) kötülüğün derecesi nisbetinde önemli bir görevdir.
3. Büyük ilim adamlarının ve sahabilerin bile bir hadis-i şerifi işitmemiş veya öğrenmemiş olması mümkündür.
4. Bir kimsenin bir âlime tabi olurken onun bütün hadisleri bildiğine inanarak tabi olması ve körükörüne onu taklid etmesi caiz değildir.
5. Hadis rivayet etmek, çok dikkat isteyen bir iştir. Bu bakımdan hadis rivayet eden kimseden sened istemek, kendisini itham etmek anlamına gelmez.
6. Selam verildiği halde karşılık alınamadığı zaman, selam üç kereye kadar tekrarlanabilir.[51]

5185... Kays b. Sa'd (b. Ubade)'den demiştir ki:
(Birgün) Rasûlullah (s.a.) bizi ziyaret için evimize gelmişti:
Esselamü aleyküm ve rahmetullah, dedi (Babam) Sa'd de: Bu selamı sesini yükseltmeden hafifçe aldı. Bunun üzerine ben: "Rasûlullah (s.a.)'e (evimize girmesi için) izin vermiyor musun? dedim.
Sen O'nu bırak (biz selamı aldığımızı böyle hissettirmesek) bize selamı çoğaltır (biz de o selamlarla bereket buluruz), dedi.
Hemen arkasından Rasûlullah (s.a.) (ikinci defa olarak):
Esselamü aleyküm ve Rahmetullah, dedi (Babam) Sa'd (bu selamı da yine) alçak sesle aldı.
Sonra Rasûlullah (s.a.) (üçüncü defa olarak) "Esselamü aleyküm ve rahmetullah" dedi. Sonra da dönüp gitti ve (babam) Sa'd de arkasından varıp:
Ey Allah'ın Resulü! Ben senin selâmını işitiyordum, bize selâmı çoğaltman için (selâmını işittiğimi belli etmemeğe çalışarak) onu hafif bir sesle alıyordum, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onunla dönüp geldi. (Babam) Sa'd de (Onun yıkanmasını temin etmek maksadıyla) O'nun için su ve sabun (getirilmesini) emretti. (Bunlar derhal getirildi ve Hz. Peygamber de bunlarla) yıkandı. Sonra (babam) kendisine zâferanla veya alçehre ile boyanmış bir peştemal getirdi. (Hz, Peygamber de) ona sarındı. Sonra ellerini kaldırıp:
"Allahümme c'al salavâtike ve rahmeteke alâ âl-i Sa'd ibn Ubade! (Ey Allah, Sa'd b. Ubade ailesinin makamlarını yükselt ve onlara rahmet et!" diye dua etti. Sonra biraz yemek yeyip de ayrılmak isteyince (babam) Sa'd kendisine üzeri kadife (palan) ile donatılmış bir merkep yaklaştırdı. Rasûlullah (s.a.) de ona bindi, (babam) Sa'd (bana): "Ey Kays! (evine kadar) Rasûlullah (s.a.)'e arkadaş ol" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'de bana: "Sen de bin!" buyurdu.
Ben de (Rasûlullah'ı rahatsız etmemek için) kabul etmedim. (Rasûlullah (s.a.):
Ya binersin yahutta (evine) dönersin, (benimle yaya olarak gelip de yorulma) dedi. Bunun üzerine (evime) dönüp gittim.
Hişam Ebu Mervân (bu hadisi) "Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürare'den (şeklinde muan'an olarak rivayet etti.
Ebu Davüd dedi ki: Ömer b, Abdih Vâhid ile İbn Semaa da bu hadisi Kays b. Şadın ismini söylemeden Evzaî'den mürse olarak rivayet ettiler.[52]

Açıklama

Metinde geçen "g.s.l" kelimesi eğer gayın harının fethasıyla "gasl" şeklinde okunursa "kendisiyle gusl edilecek su" anlamına gelir fakat gayn harfinin kesresiyle "gisl" şeklinde okunursa, "gusul esnasında kullanılan ve temizliğin daha iyi yapılmasını sağlayan sabun, hatmi gibi maddeler" anlamına gelir.
Aslında zaferan kokusu sürünmek, yasaklandığı halde Hz. Peygamberin zâferanla boyanmış bir peştemala sarınması, iki şekilde yorumlanabilir.
a. Peştemaldan zaferemn kokusu çıkmış olduğu ve onda bu kokudan eser kalmadığı için bürünmüş olabilir.
b. Bu olay zâferan sürünmenin yasaklanmasından önce vukua gelmiş olabilir.
Aslında hayvanlara güçlerinin yetmediği bir yükü yüklemek caiz olmadığı halde Hz. Peygamberin, hayvanın arkasına Hz. Kays'ı da bindirmeye kalkması, hayvanın ikisini de taşıyabilecek güçte olmasındandır. Hem de Hz. Kays'm o gün çocuk yaşta olduğu için hayvana bir yük teşkil etmeyeceği içindir.
Hz. Peygamber'in evine girmek için izin istediği Hz. Sa'd b. Ubâde'ye selam verdiği halde onun Hz. Peygamberin selamına daha çok nail olmak ve bu selamlarla bereketlenmek ümidiyle bu selamları sessizce alması ve Hz. Peygamber'in de bu selâmı üç defa tekrarlaması, bir kimsenin selam verdiği kimseden selamına karşılık almaması halinde bu selamı üçe kadar tekrarlayabileceğine ve Peygamber varisi olan ulemanın ve salihlerin selamlarıyla teberrük etmenin önemine, ayrıca bir

kimseden evine girmek için üç defa kapısı çalınarak izin istendiği halde cevap verilmediği takdirde dönüp gitmek icap ettiğine delâlet etmektedir.[53]

5186... Hz. Abdullah b. Büşr'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) birinin kapısına geldiği zaman kapının tam karşısında durmazdı. Fakat sağa ya da sola çekilirdi ve (çıkan ev sahibine oradan): "Esselamü aleyküm, esselamü aleyküm" derdi. Çünkü o günlerde evlere (in kapıları üzerinde perdeler yoktu.[54]

Açıklama

İzin istemek üzere varılan bir kapıyı çalarken, kapının biraz gerisinde durmak ve açıldığı zaman içeriyi görmeyecek şekilde kapının sağ ya da sol tarafına çekilmek, kapı açılınca derhal içeriye gözleri uzatmamak, Resulü Zişan efendimizin Sünneti seniyyelerinden ve terbiye esaslarındandır.
Kapıyı çalmadan önce acaba içeride kimse var mı, anlamında da olsa kapıdan veya pencereden içeriye bakmamak hem yüce Allah'ın "tecessüs etmeyiniz..."[55] âyet-i kerimesine, hem de mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife aykırıdır.
Doğrudan doğruya evin haremine açılan kapıların üzerine, kapı açılınca içerisinin görünmesine engel olacak şekilde perde tutmak icap eder. Fakat kapı açılınca içerisinin görünmesine engel teşkil edenicek bölme varsa o zaman buna luzüm olmadığı gibi, izin istemeye gelen kimsenin kapının sağına veya soluna çekilmesinde de lüzum yoktur. Bununla bera ber, sağa ya da sola çekilmek sünnete daha uygundur.[56]

Kişinin Kapıyı Çalarak İzin İstemesinin Hükmü[57]

5187... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre, babası Uhud savaşında şehid düşünce, babasının alacaklıları borçlarını almak için kapışma yığıldıkları gün) kendisi babasının borçları(nı erteletmek) için Peygamber (s.a.)'e gitti(ği bu olayı Hz. Câbir şöyle anlatıyor:)
Hz. Peygamberdin kapısına varınca kapıyı çaldım. (Hz. Peygamber):
Kim o? diye cevap verdi, (ben de):
Benim, dedim.
Sanki benim bu cevabımdan hoşlanmamış gibi:
Ben ben! dedi.[58]

5188... Nâfi Abdil Haris'den demiştir ki:
(Birgün) Rasûlüllah (s.a.)'le birlikte (Medine'nin bahçe aralarına) çıkmıştım. (Yine Rasûlüllah (s.a.)'le birlikte) bir bahçeye girdim. Bana "Kapıyı (içeriden sıkı) tut (da kimse izinsiz giremesin)" buyurdu. Hemen arkasından kapı çalındı. "Kim. o?" dedim. (Nâfi b. Abdil Haris sözlerine devam ederek bir önceki) hadisi rivayet etti.
Ebu Davud dedi ki: Ebu Musa el-Eş'arî hadisini[59] kast ederek dedi ki: Hz. Ebu Musa bu hadiste "kapıyı çaldı" kelimesini rivayet etti.[60]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerden anlaşılıyor ki ziyaretçiler, misafir olarak gittikleri evin kapısını zamanın ve örfün gereği şekilde ya elle veya zil varsa zile basmak suretiyle çalarak izin istemelidirler. Asr-ı saadette, evler hurma dallarından ve çoğunlukla tek katlı basit yapılardan olduğu için o zaman halk birikirlerinin kapılarını ya elle çalarak veya evdelilerin duyabileceği bir sesle 'Aselâmün aleykum girebilir miyim" demek suretiyle ev sahibini haberdar ediyorlardı.[61] Zamanımızda binalar ve kapıları asr-ı saadettekine benzemediği ve o şekilde selamlayıp sesi işittirme mümkün olamayacağı için "bugün de her yerde izin alma şekli aynıdır" demek mümkün değildir. Şu halde şartlar neyi gerektiriyorsa o şekilde ve kimseyi rahatsız etmeyecek tarzda ev sahibini haberdar etmelidir.
Eve sahibi içerden "kim o?" diyecek olursa buna verilecek cevap da önemlidir. Sadece "ben" demek kendini tanıtmaya kafi gelmeyebilir. Bu nedenle Rasûlüllah (s.a.) bu şekildeki mücerred "ben" lafızıyla tanıtma şeklinden hoşlanmamiştır.[62]
Binaenaleyh kapıyı çalan kişinin "kim o" sorusuna sadece "ben" diyerek cevap vermekle yetinmeyip bu kelimeye ismini, o da yetmezse künyesini veya lakabını da eklemesi gerekir. Aksi takdirde güya kendisini tanıtmak için söylenen "ben" kelimesi sahibini tanıtmaya yetmeyeceği için anlamsız bir kelime hükmünde kalır. Hz. Peygamberin bu cevabı beğenmemesinin sebebi de budur.
Gerçi bazan insan ev sahibiyle çok yakın bir tanışıklığı olduğu için ev sahibi onu sesinden tanıyabilir. Bu durumda sadece "benim" diye cevap vermek yeterli olabilir. Hz. Cabir'in Hz. Peygamber kendisini sesinden tanıdığı için böyle sadece "ben" kelimesiyle cevap vermiş olduğu düşünebilir.
Böyle olduğunu kabul ettiğimiz takdirde, Hz. Peygamberin onun bu cevabını beğenmemesi ona izin alma edebini öğretmek istemesine bağlanabileceği gibi, Hz. Cabir'in "ben" cevabını vermeden önce selam vermeyi terk etmesine de bağlanabilir.
Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "İnsanın kapısını çaldığı ev sahibine kendini tanıtmak için dışarıdan "ben" diye seslenmesi kendini tanıtıcı ve mübhemliği giderici hiçbir mana taşımadığından dışarıdan kendini tanıtmak için bu şekilde cevap vermek mekruhtur. Bu gibi durumlarda insanın ismini söyleyerek "ben falancayım" şeklinde cevap vermesi gerekir. Bunu söyledikten sonra Hz. Ümmühani'in yaptığı gibi kendini künyesiyle tanıtmasında[63] bir sakınca olmadığı gibi, çok

meşhur olan bir unvanıyla tanıtmasında da bir sakınca yoktur. "Ben rriüfti Ahrned'im", "Kadı Mehmedim." "Şeyh Ali'yim"... gibi.[64]

128-129. Kişinin (Bir Yere) Davetli Olması (Oraya Girebilmesi İçin) İzin (Sayılır) Mı?

5189... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: Bir kimsenin diğer bir kimseye (davet için)el-çisi(ni göndermesi, o kimsenin evine girmesine) izin vermesi (demektir."[65]

5190... Hz. Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz bir yemeğe davet edilir de (o davete ev sahibinin gönderdiği) elçiyle gelirse bu (eve girmek hususunda) kendisi için bir izindir."
Ebu Dâvûd dedi ki: Denildiğine göre Kaîâde, Ebû Rafı den hiçbir şey gitmemiştir.
Ebu Alı el Lulüî dedi ki: Ben Ebu Davud'u şöyle derken işittim. "Katâde Ebu RafT den hiçbir şey işitmemiştir."[66]

Açıklama

Bir kimsenin diğer bir kimseyi bir dâvetçi ile evine dâyet etmesj halinde, davetlinin, davetli olduğu eve elçi ile birlikte gelmesi, içeri germesi için de bir izin anlamına geldiğinden içeri girmesi için ayrıca bir izin istemesine ihtiyaç yoktur.
Bununla beraber, ihtiyaten izin istemesi iyi olur. Özellikle ev, erkekler için ayrılmamışsa o zaman bu ihtiyata riâyet etmek daha iyi olur. Nitekim Rasulu Ekrem efendimiz, Suffa ashabını Hz. Ebu Hüreyre aracılığı ile davet ettiği zaman onlar kapıya Hz. Ebu Hüreyre ile birlikte geldikleri halde, yine içeri girmek için izin istediler. Beyhakî, "Bir kimse yanında dâvetçi olsa bile içinde ecnebi kadın bulunan bir eve kesinlikle giremez" demiştir.
Davetlinin yanında dâvetçinin veya elçinin bulunmaması halinde ise izin istemeden içeri girmek asla caiz değildir.[67]

129-130. Kişinin (Evinde Genellikle) Açık-Saçık Bulunduğu Üç Vakitte (Evine Girmek İçin) İzin İstemenin Önemi

5191... Ubeydullah b. Ebi Yezid'den (rivayet edildiğine göre, kendisi) Hz. İbn Abbas'ı şöyle derken işitmiş:
(Bir âyet-i kerime vardır ki); insanların çoğu (sanki) onunla emr olunmamışlar (gibi hareket ediyorlar. Bu âyet) izin âyetidir. Ben şu cariyeme dahi (sözü geçen âyetin emri uyarınca üç vakitte) yanıma izin alarak girmesini emr ediyorum.
Ebu Davud der ki: Aynı şekilde Hz. İbn Abbas'dan bu hadisi (yani) üç vakitte evlere girerken izin istemeyi emrettiğini, Atâ da rivayet etti.[68]

5192... Hz. îkrime'den (rivayet edildiğine göre) Irak halkından bir cemaatin Hz. İbn Abbas'a:
Ey Abbas'ın oğlu! İçinde bulunan emirlerle emrolunduğumuz halde, hiç kimsenin kendisiyle amel etmediği aziz ve celil olan Allah'ın şu: "Ey iman edenler, sağ elinizin mâlik olduğu (köle ve cariyeler) bir de sizden olup da henüz bulûğ çağına girmemiş (küçük)ler (şu) üç vakitte, sabah namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesinler. Bu vakitlerin dışında birbirinizin yanma girip-çıkmakta size de onlara da ne sizin üzerine bir vebal yoktur..." buyruğu hakkında görüşün nedir? diye sormuşlar.
El-Ka'nebî (yani râvi Abdullah b. Mesleme, bu âyet-i kerimeyi âyetin sonunda yer alan): "Hakkıyla bilendir ve hikmet sahibidir" (kelimelerin) kadar okudu.
Hz. İbn Abbas da şöyle demiş:
Allah mü'minlere karşı çok yumuşak ve merhametlidir. Örtünmeyi (bu nedenle onların sürekli örtünmelerini ister. Bu âyet-i kerime nazil olduğu sıralarda ise halkın) evlerinde perdeler ve özel hazırlanmış (kilitli) odalar da yoktu. Bazan hizmetçiler, çocuklar yahutta adamın (yanında, başkasından) öksüz kalmış kız çocuğu adam hanımı ile cinsi münasebette iken odasına giriverebiliyordu.
İşte bu yüzden (yüce) Allah bu açık saçıklık vakitlerinde onlara (odalara girmek için) izin istemeyi emretti. (Sonra da) onlara örtüyü ve hayrı getirdi. Ve ben (bu örtünme ve hayır geldikten sonra) bu âyetle amel eden
bir kimseyi görmedim.
Ebu Davud dedi ki: Ubeyduîlah ile Atâ rivayet ettikleri (bir Önceki) hadis, bu hadisi zayıflatmaktadır.[69]

Açıklama

Metinde "İzin âyeti" diye sözü seçen âyetin tamamı şu mealdedir: "Ey İman edenler, ellerinizin altında olan (köle ve cariye)ler ve sizden henüz ergenlik çağına gelmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğle sıcağında soyunduğunuz zaman ve yatsı namazından sonra yanınıza girecekleri vakit, üç defa izin istesinler. Bu vakitlerin dışında biribirinizin yanına girip çıkmakta size de onlara da sorumluluk yoktur. Allah size âyetleri böylece açıklar ve Allah (herşeyi) hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir."[70]
Yüce Allah "öğle sıcağında elbisenizi çıkaracağınız zaman" âyetiyle öğle öncesi uyku vaktinde elbiselerin çıkarılmasına sarahaten cevaz vermiştir. Bu vaktin az olduğuna da "hin" kelimesiyle işaret etmiştir. "Şafak vakti ile, yatsı namazı sonrası için elbisenizi çıkardığınız zaman" ifadesi kullanılmamıştır. Çünkü bu saatlerde herkes yatacağı için zaten elbiselerin çıkarılacağı bellidir. Öğle vaktinde hizmetçi ve cariyelerin odalara girişi izne bağlanınca, elbetteki sabah namazı öncesi ve

yatsı sonrası vakitlerdeki girişler de izne tabi olacaklardır. Zira bu vakitler soyunma, istirahat ve uyku vakitleridir. Müfessirlerin açıklamalarına göre, bu âyetteki izin isteme, emri köle ve cariyelerle henüz baliğ olmayan hür çocuklar yani sabiler hakkındadır. Bir de bunların ki her defasında değil, yalnız şu üç vakittedir.

1. Sabah namazından önce. Çünkü yataktan kalkıp giyinmek zamanıdır.

2. Yatsı namazından sonra. Yatmak için soyunulduğu zamandır.

3. Öğle sıcağında soyunulduğu zaman. Bu vakit kaylûle (öğle uykusu) vaktidir.[71]

Âyette geçen "sağ elinizin malik olduğu" sözüyle kasdedilenler köle ve cariyelerdir. Cumhurun görüşü budur.[72] Hz. İbn Ömer'le Mücâhid âyetin zahirine sarılarak bu emrin sadece erkek kölelere ait olduğunu söylemişlerdir.[73]

Ayetteki hitabın zahiri, henüz bulûğe ermemiş küçük çocuklara yönelik ise de aslında büyük çocukları da içine atmaktadır. Çünkü henüz bulûğ çağına gelmemiş çocukların adı geçen vakitlerde başkalarının odalarına izinsiz olarak girmeleri yasaklandığına göre daha büyük yaşta olanların girmeleri evleviyetle yasaklanmış demektir.

Ayetteki "sizden izin istesinler" emrinin zahiri izin istemenin farz olduğuna delâlet eder. Bazı âlimler de âyetin zahiriyle amel etmişlerdir. Cumhur ise izin istemenin arz değil, müstehab olduğu görüşündedirler.[74]

Cumhur-i ulemaya göre bu âyet-i kerime neshedilmemiştir. Muhkemdir. Bazıları ise bu âyetin neshedildiğini söylerler.[75]

Bu âyet-i kerime muhkem olup onun herhangi bir kısmı neshedilmediği halde, insanlar bununla gerçekten az amel etmektedirler.

Hz. Abdullah insanların bu durumunu hoş karşılamazdı. İbn Ebi Ha-tim'in Ebu Zür'a kanalıyla... Said ibn Cübeyr'den rivayetine göre İbn Abbas şöyle demiş: "İnsanlar üç âyeti terk etmiş ve onlarla amel etmemişlerdir. Bunlar:

"Ey İman edenler, elleriniz altında olan köle ve cariyelerle, sizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar... izin istesinler."[76] âyeti ile Nisa süresindeki: "Miras taksim olunurken yakınlar, yetimler ve miskinler de hazır bulunursa onları da rıziklandırın"[77] âyeti ve Hucurât süresindeki: "Gerçekten Allah katında en değerliniz, ondan en çok korkanımızdır."[78] âyetidir.[79]

Musannif Ebu Davud'un da ifade ettiği gibi mevzumuzu teşkil eden bu (5191) ve (5192) numaralı hadisler arasında zahiren bir çelişki görülmektedir. Çünkü (5191) numaralı hadis-i şerifte, halkın bu âyet-i kerimede geçen izin isteme emrine uymadıkları ifade edilirken (5192) numaralı hadis-i şerifte söz konusu vakitlerde halkın izin alarak odalara girme kuralını terk etmeleri, Allah'ın onlara evlerine kapılar takıp üzerlerini de perdelerle örtmelerine ve yatmak için özel odalar tahsis edip odaların kapılarını kimsenin izinsiz olarak girmesine imkan vermeyecek şekilde kapamakla emr olunmalarına bağlanmaktadır. Bir başka ifadeyle halkın bu üç vakitte evlere izinsiz olarak girme yasağını terk etmeleri halkın yüce Allah'ın örtünme emrine uyarak özel yatak odaları edinip kapılarını iyice örtmelerine bağlanmaktadır. Metinde geçen "Sonra da onlara örtüyü ve hayrı getirdi" sözünden anlaşılan budur. Yani halk yatmak için özel yatak odaları edinip de kapılarını iyice örttükten sonra söz konusu vakitlerde herhangi bir kimsenin evine girmek isteyen bir çocuk veya köle kapının kapalı ve kilitli olduğunu görünce içerdekilerin yatmakta olduklarını görüp izin almaktan vazgeçip dönüp gitmiştir. Halk da bu yüzden bu meselelerin üzerinde durmaz olmuştur. Meseleye böyle baktığımız zaman ikinci hadis birincinin tefsiri gibi olur. Netikim, bazı nüshalarda ikinci hadisin birincinin tefsiri olduğu ifade edilmektedir. (Hadisin sonundaki Ebû Davud'un talikinden köşeli parantez içine aldığımız kelime buna işaret etmektedir.) Ancak bazı nüshalarda birinci hadisin ikincisini ifsat ettiği ifâde edilmektedir. Fakat meseleye böyle bakınca bile bu iki hadisin arasını te'lif etmek mümkündür. Nitekim Fethü'l-Vedûd isimli eserde şöyle deniyor: (5193) numaralı hadis (5192) numaralı hadise aykırı görülmektedir. Ancak bu hadisin arası şu şekilde telif edilebilir. (5191) nolu hadis, Hz. İbn Abbas'ın eski görüşünü (5192) numaralı hadis de sonraki görüşünü ifade etmektedir. Yahutta (5191) numaralı hadis, bu üç vakitte evlere girmek için izin istemenin mendup olduğuna, eğer evin kapısı ve perdesi yoksa, veya evde dışarıya tamamen kapalı özel yatak odası yoksa, sözü geçen vakitlerde evlere girmek için izin istemenin vacib olduğuna, erkeklerin bulunduğu muhafazalı bir eve girmek için izin istemenin vacib olmadığına delalet eder.

Günümüzde insanlar genellikle kapısı ve örtüsü bulunan evlerde, elbiseli olarak bulunmaktadırlar. Kapısız ve perdesiz evlerde ikamet nâdir görülen olaylardandır.[80] (5192) numaralı hadiste ise, halkın kapılara perde tutma emri geldikten sonra izin isteyerek evlere girme kuralına uymaya ihtiyaç kalmadığını zannederek bu âyetle amel etmeyi terk ettikleri ifade edilmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, cumhuru ulemâ herhâlükârda bu üç vakitte köle ve çocuklar da dahil olmak üzere evlere girerken izin istemenin mendup olduğunu söylemişlerdir.[81]

130-131. Selamı Yaymak

5193... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Varlığım elinde olan zata yemin olsun ki siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (gerçek manada) iman etmiş olmazsınız.

Ben size, yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir iş göstereyim mi? Selâmı aranızda yayınız."[82]

Açıklama

Selam, "seleme" fiilinden masdar olup her türlü ayıp ve fenalardan uzak olmak manasınadır.[83] "Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız" sözünün manası "imanınızın kemal bulması ve halinizin düzelmesi ancak biribirinizi sevmekle olur" demektir.

Nevevî'ye göre "İman etmedikçe cennete giremezsiniz" cümlesinden maksat zahirî manadır. Binaenaleyh cennete girmek için mü'min olmak şarttır. Velevki iman-ı kamil olmasın. Yani cennete girmek mutlaka imana bağlıdır: İman-ı kamil sahibi olmak ise mü'minlerin birbirini sevmesine bağlıdır.
İbn Salah diyor ki: Bu hadisin manası "sizin imanınız ancak birbirinizi sevmekle kemâl bulur. Eğer böyle.iman etmediyseniz cennete ilk girenlerden olamazsınız" demektir: Yani siz iman-ı kâmil ile iman etmedikçe cennete ilk girenlerden olamazsınız. Birbirinizi sevmedikçe de iman-ı kâmil sahibi olamazsınız.
İmam Nevevî, îbn Salâh'in bu açıklamasının doğru olabileceğini söylemiştir. "Selâmı ifşa edin!" cümlesinde geçen "ifşa etmek" sözünden maksat, onu dağıtmak ve yaymaktır. Bu da tanıdık olsun olmasın karşılaşılan her müslümana selam vermekle olur.
Selam vermek, müslümanlar arasında birleşip kaynaşmanın ve sevgi celbinin en başta gelen sebeplerindendir. Müslümanların birbirleriyle tanışmaları ve kendilerini başka milletlerden ayıran şiarlarını meydana çıkarmaları, onun ifşası sayesinde mümkün olur...
"Lâ tü'minûne cümlesi ekseri nüshalarda "nûn" suz olarak rivayet edilmiştir. Fiil, nehyolmadığı halde sonundan nûn'un düşmesi tahfif içindir.[84]
Selam mevzuunda "el-Muhtar" isimli eserde şöyle denmektedir:
"Selamı işiten herkesin selamı alması farzdır. Topluluktan biri selam alınca diğerlerinden farz düşer. Selam vermek ise sünnettir. Selâm verenin aldığı sevap ise alanınkinden daha çoktur. Gayr-i müslimlere selam vermek mekruhtur. Onlardan selam almakta ise bir mahzur yoktur."[85]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif müslümanlara kendi aralarında selamı yaymalarını emretmektedir. Meşhur olan görüşe göre bu emri yerine getirmek sünnettir. Hz. İbn Abbas ile en-Nehaî'nin görüşü de budur.[86]
Müslümanların aralarında selamı yaymalarını emreden hadislerden bazıları şu mealdedir:
"Bize Rasûlullah (s.a.) yedi şeyi emr, yedi şeyi de yasak etti:
Bize hasta ziyaret etmeyi, cenaze arkasından gitmeyi, aksırana, "yerahmükellah: Allah sana merhamet etsin" demeyi, yemin edenin yeminini yerine getirmesini, mazluma yardım etmeyi, davete icabet etmeyi ve selamı (aramızda) yaymayı emretti. Altından yüzük takmayı, gümüş kaplardan birşey içmeyi, eğer yastıklarını, kass ipliklerini, ipek, kalın ipek ve ibirişim giymeyle yasak etti."[87]
"Ey Nas! Selarîn yayınız, yemek yediriniz, akrabanızı ziyaret ediniz. İnsanlar uykuda iken namaz kılınız, selametle cennete girersiniz.[88]

5194... Abdullah b. Âmir'den (rivayet edildiğine göre) bir adam Rasûlullah(s.a.)'a:
İslamın hangi hasleti daha hayırlıdır? diye sormuş da (Hz. Peygamber): "Yemek yedirmen, ve tanıdığına da tanımadığına da selâm verınendir" buyurmuştur.[89]

Açıklama

Bazı hadis sarihlerinin açıklamasına göre, metinde geçen Eyyü'l-İslâm" kelimesinde İslâm kelimesinden önce gizli bir "hisar kelimesi mevcuttur.[90] Bilindiği gibi "hisâl"; 'hasletler' anlamına gelir. Haslet ise ahlâk, huy demektir. Bu takdirde bu kelimenin yer aldığı cümle "islâmm getirdiği ahlâk esaslarından en hayırlı olanı hangisidir" manasına gelmektedir.
Bu hadisin bütün râvilerinin Mısır'lı ve herbirinin büyük birer imam olması ender rastlanan garaibdendir.
Rasûlullah (s.a.)'e sual soran zâtın kim olduğu katiyyetle malum değilse de Hz. Ebu Zer el-Gıfarî olduğunu söyleyenler vardır.[91]
İnsanların birbirlerini sevip saymaları, İslam nizamının bir rüknü olduğu için Rasûlullah (s.a.) mezkûr nizamın sebebini teşkil eden yemek yedirmek, selamı ifşa ve biribirine hediye gönderme gibi şeylere teşvik etmiş, bunların zıddı olan küsüşme, tecessüs, kovuculuk ve iki yüzlülük gibi şeylerden nehyetmiştir.
Resulü Zişan efendimizin burada en hayırlı huy olarak yemek yedirmekle her müslümana selam vermekten bahsetmesi, gerçekten bu iki huyun en hayırlı huylar olduğundan değildir. Efendimizin bu soruyu soran kimsenin bunları hakkıyla ifa etmediğini bildiğindendir. Çünkü Fahr-i Kâinat efendimiz muhatabının durumuna göre cevap verirdi. Yoksa yemek yedirmekle herkese selam vermek mutlak surette en hayırlı iş sayılamazlar.[92]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerifte müslümanları yemek yedirmeye teşvik vardır. Çünkü yemek yedirmek cömertliğin ve güzel ahlâkın alâmetlerindendir. Ayrıca bunda muhtaçlara yardım ve Hz. Peygamber'in Allah'a sığındığı açlık belasını belli bir ölçüde önleme vardır.
2. Müslümanların biribirlerine selam vererek aralarında selamı yaymaları emredilmiştir. Çünkü bu hem onların biribirlerini sevmelerine yardımcı olur, hem de tevâzuya delalet eder.
3. Selamı hiçbir ayırım yapmadan tanıdık olsun veya olmasın bütün müslümanlara vermek emredilmektedir. Her ne kadar müslümanlann yahudi ve Hıri.stiyanlara önce selam vermeleri yasaklanmış[93] ve fasıklara selam vermek mekruh sayılmışsa da[94] onlarla ilgili hükümlerin delili mevzumuzu teşkil eden hadis değildir. Bu hadis selamı hiç ayırım yapmadan bütün müslümanlara vermeyi emretmektedir. Nitekim İmam Nevevî de bu hadise bakarak insanların sadece tanıdıklarına selam verip tanımadıklarına selam vermemesinin kıyamet alameti olduğunu söylemiştir. Nitekim Tahavî'nin rivayet ettiği bir hadis

bunu açıkça ifade etmektedir.[95] Fakat işi icabı çarşı pazar gibi kalabalık yerlerde dolaşan kimsenin bazı şahıslara selam vermesiyle sünnet ifa edilmiş olur. Bu gibi yerlerde her karşılaşılan kimseye selam verme görevi yoktur.[96] Bununla beraber fasık ile salih kimseleri ayırt etmenin mümkün olmadığı hallerde de mevzumuzu teşkil eden hadisle amel edip herkese selam vermek asıldır.[97]
İslamiyet selamın yayılmasını emretmekle beraber bazı hallerde de selâmı yasaklamıştır. Fahr-i Kainat Efendimizin selam vermeyi yasaklamış olduğu yerleri de şöylece sıralayabiliriz:
1. Selam Allah'ın güzel isimlerinden birisi olduğu için temiz olmayan yerlerde zikredilmesi edebe uygun olmayacağından def-i hacet yapan kimseye selam verilmez. O halde iken selam verene icabette de bulunulmaz.[98]
2. Hamamda bulunan kimseler tesettüre, riayet ediyorlarsa selam verilir, değilse verilmez.[99]
İmam Gazzâlî diyor ki: Hamama girerken selam vermek gerekmez.Ancak kendisine selam verilen kimse "selam" kelimesini kullanmadan selâm alabilir.[100]
3. Günaha sebep olan yahut bizzat günahla meşgul olanlara da selam verilmemelidir.[101]
Tavla oynayan, kuş uçuran, içki içen, kumar oynayan kimselere selâm verilmez. Ebu Yusuf ve Şafiî hazretleri satranç zihni geliştiren bir oyun olduğu için günaha sebep olmadığı müddetçe mubahtır. Oynayanlara da selam verilir, kanaatindedirler.
4. Kur'an okuyan, hadis rivayet eden ve ilim müzakeresinde bulunan, vaaz veren kimselere de selam verilmez. Hayırlı bir işin kesilmesine sebep olacağı için uygun görülmemiştir.[102]
5. Ezan okuyan, kamet getiren ve namaz kılan kimselere de selam verilmez.[103]
6. Fitneye sebeb olacağı endişesiyle genç ve yabancı kadınlara da selam verilmemelidir. Yaşlı ve mahrem olan kadınlara verilebilir.[104]
7. Mevzumuzu teşkil eden hadisin İslamın ilk yıllarında insanların kalplerini İslama meylettirmek için vârid olduğunu daha sonra kâfirlere ondan önce davranarak selam vermeyi yasaklayan (5205) numaralı hadisle kâfirlerin bu hükmün dışında bırakılmış olduğunu söylemek de mümkündür.[105]

131-132. Selam Nasıl Verilir?

5195... İmrân b. Husayn'dan demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelip "Esselamii aleyküm" dedi (Hz. Peygamber de) onun selamına aynı şekilde karşılık verdi ve (selam veren şahıs) oturdu. Bunun üzerine (Peygamber efendimiz)
On (sevap kazandı), buyurdu. Sonra bir başkası gelip "Esselamii aleyküm ve rahmetullah" diyerek selam verdi (Hz. Peygamber) bu selamı da aldı, (o adam da yerine) oturdu. (Hz. peygamber bu adam için de:)
Yirmi (sevab kazandı), buyurdu. Sonra bir başkası daha geldi. O da:
Esselâmü aleyküm ve rahmetullah ve berakatüh, diye selâm verdi. (Hz. Peygamber) onun selamını da aldı. (Adam da yerine) oturdu. (Hz. Peygamber bu adam için de):
Otuz (sevap kazandı) buyurdu.[106]

5196... (Bir önceki hadisin) manası da (Seni b. Muaz b. Enes'in) babasından (naklen) Peygamber (s.a.)'den (rivayet edilmiştir. Ancak Râvi Muaz b. Enes hadise şu cümleleri de) ilave etti:
Sonra bir başkası daha geldi ve "Esselâmü aleyküm verahmetüllahi ve berakâtühü ve mağfiratühü" diyerek selam verdi. (Hz. Peygamber bu adam içip):
Kırk (sevap kazandı) işte (selam da bulunan fazla kelimeler için) sevap artışı böyle olur," buyurdu.[107]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, selamın "esselâmü aleyküm" şeklinde verilebileceği gibi "esselâmü aleyküm verahmetüllahi ve berakâtühü" ile "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatühü ve mağfiratühü" şekillerinde de verilbileceğini ve "aleyküm" kelimesinden sonra kelimelerden her birisi için on sevap yazılacağından "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" şeklinde verilen sevabın "Esselamii aleyküm" şeklinde verilen selamdan daha sevablı "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü" şeklinde selamın da "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" şeklindeki selamdan daha sevablı olduğunu ifâde etmektedir.
Bir başka ifadeyle mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif "esselâmü aleyküm" diyerek selam veren kimseye on sevap; "esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" diyerek selâm veren kimseye yirmi sevap, "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü" diyerek selam verene otuz sevap "Esselamii aleyküm verahmetüllahi ve berakütüh ve mağfiretühü" diyerek selam verene de kırk sevap verileceğini ifâde etmektedir.
Ancak Reddü'l-Muhtar'da bu konuda İbn Abidin şöyle demektedir: "Tatarhanîye" de dedi ki: Selam veren için en efdali "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatühü (Selam sizin üzerinize olsun, Allah'ın rahmeti ve bereketi de sizin üzerinize olsun)" demektir ve "berakâtühü" den sonra birşey eklemek uygun değildir. Cevap veren de aleykümusse-lâm ve rahmetullahi ve berakâtühü diyecektir."[108]
Nitekim Fetavây-i Hidiyye'de de aynı görüşlere yer verilerek Hz. İbn Abbas'm da bu görüşte olduğu[109] ifâde edilmektedir.
Gerçekten bu mevzuda gelen birçok hadis-i şerifler de bunu ifade etmektedir.[110]
Müfessirlerimiz: "Bir selamla selamlandığınız vakit, siz ondan daha güzeli ile selamı alın, yahut aynısıyla karşılık verin. Şüphesiz ki Allah herşeyin hakkını gerektiği gibi arayandır."[111] âyetinin gereğinin şu şekilde yerine getirilebileceğini açıklamışlardır.

"Bir müslüman 'esselâmü aleyküm' derse cevabında rahmet lâfzı ziyade edilerek 've aleyküm selam ve rahmetullahi' denilir. Yine bir müslüman 'Esselamü aleyküm ve rahmetullah' derse "berekât" lafzı ziyade edilerek: 've aleykümesselâm ve rahmetullah veberekâtühü' denilir. Selam veren selam, rahmet ve berekât lafızlarının üçünü birden söylerse ona da aynıyla cevap verilir.[112] Onun için ziyade söz konusu değildir. Çünkü Ra-sûlullah kendisine selâm veren kimselerin selamını böyle almıştır.
"Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun ey ev halkı! O övülmeğe layıktır. İyiliği boldur"[113] mealindeki âyet-i kerime de buna delalet etmektedir.[114]
Selam verirken harf-i tarifli olarak es-selamü aleykiim demekle, harfli tarifsiz olarak Selamün aleyküm demek pratikte pek farklı sayılmaz. Her iki şekilde de Kur'anda vaki olduğu için[115] her ikisiyle de selam verilebilir.[116] Aleykümesselâm diyerek harf-i tarifli olarak selam almak, aleykümselam, diyerek harf-i tarifsiz olarak selam almakdan daha faziletlidir.[117]
Sadece işaretle selam vermek caiz değildir.[118] Selam verirken sesi yükseltmek evlâdır. Cevabda ise Hanefilere göre cehre (yüksek sese) lüzum görülmezken, Şafîîlere göre kalplere surûr bahşedeceği için alırken de cehr sünnettir. Dolayısıyla cehren mukabelede bulunulmalıdır.[119]
Rivayet edildiğine göre, Hıristiyanların selamlaşması elini ağzına koymakla, yahudilerinki parmakla işaretleşmek yahut başkesip kıç kırmak (reverans)la, mecûsilerinki eğilmek, iki büklüm olmakla araplarınki de "Allah uzun ömürler versin" anlamına gelen "hayyakellah" demekle idi.[120]
Selâm verirken dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde sıralayabiliriz:
1. Mü'minlerin bulunduğu herhangi bir yere giren kimsenin orada bulunanlara selam vermesi bu konudaki adabın birinci esasıdır, diyebiliriz. Allah teâlâ Kur'an-ı Keriminde bunu: "Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere girerken oradakilerle ünsiyet kurup selam vermeden girmeyiniz."[121] âyeti ile emretmektedir.
2. Herhangi bir topluluğun yanma girerken selam Verildiği gibi ayrılırken de selam vermek sünnettir.[122]
3. Selam, mü'minlerin şiarından olduğu için bir İslam diyarında dolaşan kimsenin tanıyıp tanımadığı herkese selam vermesi, Hz. Peygamber tarafından emredilmiştir.[123]
4. Karşılaşan iki kimseden küçük olanın büyüğe, az olan cemaatin çok olanlara, yürüyenin oturana, binîî olanın yaya olana selam vermesi Rasû-lullah (s.a.) tarafından tesbit edilmiş âdâbdandır.[124]
5. Kadınlara ve çocuklara da selam verilebileceği[125] gibi mektupla da selam vermek yahut almak sünnetin belirlediği adabdandır.
6. Gayr-i müslimlerle karşılaşıldığı zaman Rasûlullah'ın tavsiyesine uyarak onların selam vermesini bekleyip[126] selâmlarını alırken: "ve aleyke" demekle yetinmek gerekir.[127]
Şayet müslüman öncelikle selam vermek zorunda kalırsa, Rasûlullah (s.a)'ın özellikle gayr-i müslim de /let başkanlarına yazarken uyguladığı[128] ve Taha suresinde de zikrolunduğu veçhile "selam hidayete tâbi olanların üzerine olsun"[129] şeklinde selamlamak uygundur.
Selamla ilgili olarak Fahreddin Razi'nin tefsirinde kaydettiği[130] birkaç hükmü de burada zikretmekte ..'ayda vardır:
1. Selam vermek vaciptir. -'Bir selamla selamlandığınız vakit siz ondan daha güzeli ile selamı alın, yahut aynıyla karşılayın."[131]
2. Selama icabet, topluluk içerisinde farz-ı kifayedir. İçlerinden birisi cevap verirse, diğerlerinden sakıt olur. Fakat ikram ve mübalağa kasdıy-la hepsinin icabet etmesi evlâdır.
3. Selama anında cevap verilmelidir. Aradan uzun müddet geçtikten sonra uygun değildir.
4. Mektupla selam gönderene yine mektupla selam vermek mezkûr âyet gereği vâcibtir.
5. Selama en güzeliyle mukabele edilmelidir.
6. İmam A'zama göre cevabda fazlaca cehre lüzum yoktur.
7. Yabancı bir kadın selam verince icabet etmek töhmeti gerektirecek olursa, ona cevap vermemek gerekir. Uygun olan bu şartlarda yabancı kadınlara selam vermemektir.[132]

132-133. Selamı Önce Veren Kimsenin Fazileti

5197... Hz. .Ebu Umame]den (rivayet edildiğine göre) Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İnsanların Allah'a en yakın olanı, onlara ilk önce selam verenleridir."[133]

Açıklama

Hadis-i şerif Allah'ın affına ve rahmetine en yakın olan kimsenin karşılaştığı kimselerin selam vermesini beklemeden onlardan önce selam veren ve bu hususta diğer insanları geçen kimse olduğunu ifade etmektir.
Bilindiği gibi, selamlaşmak müslümanlar arasındaki İslamî kardeşlik bağlarını kuvvetlendiren, mü'minleri birbirine sevdiren, yersiz endişe ve su-i zanları bertaraf eden hayırlı bir muaşeret esasıdır. Böyle bir hayırlı işte Allah teâla'nın: "Hayırda birbirinizle yarışınız."[134] emrine uyarak selam herkesten önce vermekte yarışa girmek lazımdır. Fahreddin Razi bu âyet-i kelimeyi tefsir ederken şöyle diyor: "İki insan karşılaştıkları zaman tevazulannı izhâr maksadıyla selamı önce vennede birbiriyle yarışmalıdırlar."[135]
Selamı önce vermede yarışmak, Allah'a yakınlaşma vesilesi ve bir fazilet yarışı olmakla beraber, her konuda nizam ve ahengi arayan İslam, çıkabilecek herhangi bir kargaşalığı önlemek için de selamlaşmada göz önünde bulundurulacak sırayı tesbit etmiştir.

Herkesin selam vermek için sırasını gözetleyip sırası gelince selam vermesi bir sorumluluk meselesi olduğu gibi, mevzumuzu teşkil eden hadise uyarak, sırasını beklemeden öncelikle selam vermekse bir fazilet meselesidir. Yani sırası geldiği halde selam vermeyen selamı terk etme vebalini yüklendiği gibi, selamı önce vermekten kaçınan da selamı önce vermenin faziletinden mahrum kalır.[136]

133-134. Öncelikle Selam Vermek Kime Düşer?

5198... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Küçük büyüğe, yürüyen oturana, az çoğa selâm verir."[137]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif yaşça küçük olanla büyük olan, karşılaştıkları zaman selam vermenin küçüğe düştüğünü ifade ettiği gibi, oturanla yürüyen karşılaştıkları zaman bu görevin yürüyene, topluluğun karşılaşması halinde de sayıca daha az olan topluluğa düştüğünü ifade etmektedir.
Ancak, böyle bir durumda yaşlı olanla, oturanın daha kalabalık olan topluluğun erken davranarak daha önce selam vermeleri ise bir önceki hadis-i şerifte ifade edilen dereceye eriştiren bir fazilettir. İki topluluğun birbiriyle karşılaşması halinde bazısının selam vermesiyle bu vazife hepsinden sakıt olur. Selam verilen kimse bir kişi ise, selamı alması farz-ı ayın bir cemaat iseler, selam almak farz-i kifaye olur. Efdal olan iki cemaat karşılaştığı zaman bütün cemaatin selam vermesi ve bütün cemaatin selam almasıdır. İmam Ebu Yusuf dan bir rivayete göre bütün cemaatin selam alması farzdır.[138]
İbn Battal'm açıklamasına göre, selam verme görevini küçüğe yüklenmesinin sebebi, zaten küçüklerin büyükleri saymak ve onlara tevazu göstermekle mükellef olmalarıdır.
Yürüyenlerin, oturanlara selam vermekle mükellef tutulmasının sebebi ise oturana nisbetle yürüyenin dışarıdan ev halkının yanına giren kimseye benzemesi ve dolayısıyla; "Evlerinize girdiğiniz zaman Allah in-dinde bir tahiyye olarak kendinize selam veriniz."[139] âyetinin şümûlüne girmesidir.
Tatarhaniye isimli kitapta açıklandığı üzere "Arkadan gelen kişi, sana selam verecektir, yürüyen oturana, binen yürüyene, küçük büyüğe selam verecektir. İki kişi karşı karşıya geldiklerinde hangisi daha önce selam verirse o daha üstündür. Eğer ikisi birden selam verirse herbirisi arkadaşının selamına yeniden cevap verecektir."[140]
İki yürüyen ve iki binitlinin karşılaşmasında da durum böyledir.[141]

5199... Hz. Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.)'in: "Binitli olan yaya olana selâm verir." buyurduğunu söylemiş, sonra (bir Önceki) hadisi rivayet etmiştir.[142]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte biri binitli diğeri yaya olan iki kişi karşılaştıkları zaman, selam verme görevinin binitliye düştüğü ifade edilmektedir. İbn Battal'm açıklamasına göre, bu görevin binitliye verilmesindeki hikmet, biniti sebebiyle, yayaya karşı büyüklük kompleksine kapılmasını önlemektir.
Bu hadisin tamamı hakkındaki açıklama bir Önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[143]

134-135. Bir Adam Yanından Ayrıldığı Adamla Karşılaşınca Selam Verir Mi?

5200... Hz. Ebû Hüreyre'den demiştir ki:
"Biriniz (din) kardeşiyle karşılaştığı zaman ona selâm versin. Eğer aralarına bir ağaç, duvar, veya (büyükçe) bir taş girer (de onu kardeşinden ayırır) sonra da onunla karşılaşırsa ona yine selâm versin."
(Râvi) Muaviye (b. Salih) dedi ki "Bu hadisin aynısını bir de Abdul-vehhâb b. Buht bana Ebu'z-Zinad, el-A'rac, Hz. Ebı Hüreyre zinciriyle Rasûlullah'dan naklen rivayet etti."[144]

Açıklama

Bu hadis-i şerif müslümanlara, her yerde her karşılaşmalarmda selamlaşmalarını aralarında selâmı yaymalarını emretmektedir (5193) numaralı hadisin şerhinde bu mevzuyu açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[145]

5201... Hz. Ömer'den (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Peygamber (s.a.)'in yanına varmış, Hz. Peygamber odasında bulunuyormuş.
Esselâmü aleyke ya Rasûlullah, esselamü aleyküm. Ömer, (huzurunuza) girebilir mi? defyerek izin iste)miş.[146]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle bab başlığı arasında açık bir ilgi görülmemekle beraber, şöyle bir ilgi kurulabilirMusannif Ebu Davud, bu babı açmakla selamlaşma hususunda karşılaşılabilecek şu dört duruma işaret etmek istemiştir:

1. Bir adam diğer bir adamia karşılaşıp selamlaştıktan sonra, birbirlerinden ayrılırlar ve kısa bir süre sonra tekrar karşılaşırlarsa yine selam vermeleri gerekir mi gerekmez mi? Bu mevzuya açıklık getirmek için musannif Ebû Dâvûd bir Önceki hadisi bu baba yerleştirerek böyle bir durumda tekrar selâm vermenin .sünnet olduğunu açıklamıştır. Bilindiği gibi buna karşılaşma selâmı denir.
2. Bir adam diğer bil' adamın evine girmek için izin istemek üzere kapısına varıp selâm vererek izin ister de kabul edilmezse bir süre sonra yine izin istemek üzere tekrar gelirse yine selâm vermesi gerekir mi, gerekmez mi?
Musannif mevzumuzu teşkil eden bu baba bu hadisi yerleştirmekle, böyle bir durumda ikinci defa yine selâm vermek gerektiğine işaret etmek istemiştir.
3. Bir adamın diğer bir adamın evine girmek için İzin istemek üzere iki defa gelip iki defa selâm (istizan selâmı) verdikten sonra içeriye kabul edilmesi, haberli içeri girerken tekrar selâm (karşılaşma selâmı) vermesi gerekir mi?
Musannif mevzumuzu teşkil eden hadisi sevk etmekle tekrar selâm vermek gerektiğine işaret etmek istemiştir.
Aslında mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Buharı ve Müslim'de geçen uzunca bir hadisin kısaltılmış şeklidir. Hadisin tamamı yukarıda ifâde edildiği gibi. musannifin açıklamak istediği hususları ayrıntılı bir şekilde dile getirmektedir. Bu hadisin, mevzumuza ışık tutan kısımları, Buharî'de şu manaya gelen lafızlarla rivayet etmiştir.
Hz. Ömer dedi ki: Sabah namazını Peygamber (s.a.)'te beraber kıldım. Peygamber (s.a.) namazdan sonra odasına çekildi. Bunun üzerine (kızım) Hafsa'nm yanına girdim. Bir de ne göreyim, (durmadan) ağlıyor. Kendisine:
Seni ağlatan nedir? Ben seni (daha önce) bundan men'etmemiş miydim? (Yoksa) Peygamber (s.a.) sizi boşadı mı? dedim.
Bilmiyorum, işte kendisi odasına çekilmiş duruyor, dedi. Hemen dışarı çıkıp (Hz. Peygamberin mescidinde bulunan) minberin yanma vardım. Etrafına bir cemaat toplanmış, bir kısmı ağlamakla meşgul Onlarla birazcık oturdum. Fakat gördüklerim beni durultmadi. Doğru Hz. Peygamber'in bulunduğu odaya vardım ve (kapıda) bulunan siyahı hizmetçisine (içeri girmek için):
Ömer'e izin işte! dedim. Bunun üzerine siyahî hizmetçi (bana izin almak üzere) içeri girip Peygamber (s.a.)'le konuştu. Sonra yanıma dönüp:
Peygamber (s.a.)'le konuştum. Kendisine seni anlattım seslenmedi, dedi. Ben de minberin etrafında bulunan kimselerin yanına dönüp onlarla (bir süre) oturdum. Sonra gördüklerim beni durultmadı. Tekrar o siyahi hizmetçinin yanına gelip:
Ömer'e (içeri girmesi için) izin işte! dedim. Hizmetçi (benim için izin istemek üzere) hemen içeri girdi. Sonra geri döndü ve:
Kendisine seni anlattım (fakat) seslenmedi, dedi. Bunun üzerine tekrar geri dönüp minberin etrafında bulunan kimselerle (bir süre daha) oturdum. (Fakat) gördüklerim beni rahatlatmadı. Tekrar siyahi hizmetçiye geldim ve:
İzin işte! dedim. (Siyahi hizmetçi) içeri girdi (bir süre) sonra yanıma döndü ve;
Seni kendisine anlattım cevap vermedi, dedi. Ben de (görüşmekten) vazgeçerek geri döndüm. Bir de baktım ki hizmetçi (arkamdan) beni çağırıyor ve:
Peygamber (s.a.) sana izin verdi, diyor. Bunun üzerine hemen yanına girdim. Gördüm ki üzerinde sergi bulunmayan bir hasır üzerinde yatıyor. Hasır vücuduna iz yapmış, içi hurma lifi ile dolu olan bir yastığa da dayanmış; hemen selâm verip yanına girdim..."[147]
Bilindiği gibi yukarıda geçen dört maddeden birincisi bir numara önce geçen Ebu Hüreyre hadisiyle açıklanmıştır. Kalan üç maddeye ise mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifin tamamı delâlet etmektedir.
Ayrıca bu hadis-i şerif Hattabî'nin ifade ettiği gibi bir kimsenin evine girmek için izin isteyecek olan kimsenin ev sahibinin "Kim o?" sorusuna "Benim" gibi belirsizlik ifade eden kelimeler yerine selamla birlikte ismini de açıkça bildirmesinin sünnetten olduğuna da delalet etmektedir.[148]

135-136. Çocuklara Selam Vermenin Hukmu

5202... Sabit'ten (rivayet edildiğine göre) Hz. Enes şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) (birgün) oynamakta olan çocukların yanından geçti de onlara selâm verdi."[149]

5203... Humeyd'den (rivayet edildiğine göre) Hz. Enes şöyle buyurmuştur: "(Birgün) Rasûlullah (s.a.) yanımıza geldi. Ben (o gün) çocuklar arasında (oynayan) bir çocuktum. Bize selâm verdi, sonra elimi tuttu, benimle bir haber gönderdi. Ben kendisine dönünceye kadar duvarın gölgesinde oturdu. (Ravi Humeyd bu son cümleyi rivayet ederken şüphelendi de şöyle dedi): Yahutta (Hz. Enes) şöyle demişti: (Ben kendisine dönünceye kadar) duvarın yanında (oturdu).[150]

Açıklama

Hz Peygamberin çocuklara selâm vermesi onun yüksek ahlakına, çocuklara sevgisine, özellikle mütev azil iği ne, bir de çocuklara selam vermenin müstehablığına delâlet eder. Aslında çocuklara selâm vermekte, onlara İslam adabını Öğretmek ve onları İslam âdabına göre eğitmek gibi yararlar vardır.
Bu mevzuda İbn Battal şöyle demiştir:
"Çocuklara selâm vermekte onları İslâm ahlakına göre eğitmek, onları böbürlenme ve gururlanma gibi süfli duygulardan arındırıp alçak gönüllülük, yumuşaklık gibi ulvi duygu ve hasletlerle bezeme ve bu istikamete yönlendirme gibi yararlar vardır."
Mevzumuzu teşkil eden bu iki hadis çocuklara ve tevazu göstererek olsun olmasın herkese selâm vermenin müstehap olduğuna delildir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.

İçlerinde çocuklar bulunan cemaatten bir çocuk selâm alsa diğerlerinden borç sakıt olur mu, olmaz mı? meselesinde Şafıılerden iki kavil rivayet olunmuştur. Esah kavle göre sakıt olur. Cumhura göre bir çocuk bir adama selâm verse alması lazım gelir.[151]
Bu mevzuda Hanefilerin görüşü de şöyledir:
"Eğer aklı eren bir çocuk, selamı alırsa diğerlerinden selâm alma görevi düşmüş olur. Çünkü akıllı bir çocuk az da olsa farzı ikame eden kimselerdendir. Çünkü onun kestiği hayvanın eti yenir. Bazıları çocuğun selam almasıyla - selam alınmış olmaz- dediler"[152]

136-137. Kadınlara Selam Vermenin Hükmü

5204... Esma bint Yezid'den demiştir ki: (Biz) bir kadınlar topluluğu içerisinde iken Peygamber (s.a.) (yanımızdan geçti de) bize selâm verdi.[153]

Açıklama

Avnül Mabud, yazarı bu konuda şöyle diyor: «el-Halîmî; Rasûlullah (s.a.) her türlü fitneden emin ve günahsız idi. Artık kendi nefsine güvenen kimse kadınlara selam versin. Aksi takdirde selâm vermemek en selametti davranıştır, demiştir. İbn Battalda; bir fitne yani günaha girmek ve şehvet duygusunun uyanması tehlikesi yoksa, kadınların erkeklere ve erkeklerin kadınlara selâm vermeleri caizdir.
Malikîler, genç kadın ile yaşlı kadın arasında fark olduğunu söyleyerek genç kadına selam vermeyi veya onun erkeklere selâm vermesini yasak saymışlardır.
Rabia ise; kadın genç olsun, yaşlı olsun onunla selamlaşmak haramdır, demiştir.
Küfe alimleri de; kadınların erkeklere selâm vermeleri, meşru değildir. Çünkü kadınlar, ezan okumaktan ve kamet getirmekten men'edilmiştir ve açıktan Kur'an okumaları yasaklanmıştır. Ancak, kadın mahremi olan erkeklere, yani babası, amcası, dayısı gibi aralarında nikah kıyılması ebedi olarak haram olan erkek akrabalarına selâm verilebilir, demişlerdir. Abdurrahman el-Cezerî de şöyle diyor:[154]
"Erkeğin kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak, kadın çok yaşlı olursa veya çok genç olmasına rağmen şehvet duyulmayacak derecede çok çirkin olursa ona selâm verilebilir. Erkek kendi çoluk çocuklarına selâm verdiği gibi mahremi olan kadınlara da selâm verebilir. Ve selâm vermesi sünnettir. Şafîîler demişler ki: Genç kadın ister şehvet duyulmayacak derecede çok çirkin olsun, ister şehvet duyulabilecek durumda olsun, bir yerde tek başına bulunduğu zaman, erkeğin ona selâm vermesi, onun erkeğin selamını alması, veya onun erkeğe selâm vermesi kesinlikle haramdır."
Kadın bir grup erkekle veya bir kadın topluluğu ile beraber olduğu zaman selâm vermek ve selâm almak bakımından onun hükmü erkeğin hükmü gibidir."[155]

137-138. Müslüman Ülkesinde Yaşayan Azınlıklara Selâm Vermenin Hükmü

5205... Süheyl b. Ebi Salih'den demiştir ki:
Babamla birlikte (bir kafile ile) Şam (yolculuğun)a çıkmıştım. (Yolculuğumuz esnasında kafilede bulunanlar) içerisinde Hıristiyan (rahip)lerin bulunduğu manastırların yanından geçerken onlara selam vermeye başladılar. Bunun üzerine babam, şöyle dedi:
Onlara selama (önce) siz başlamayınız. Çünkü Hz. Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.yu: "Onlarla yolda karşılaştığınız zaman onları yolun en dar yerine sıkıştırın"buyurduğunu söyledi.[156]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte yolda İslam diyarında yaşayan ehl-i kitap ile jçarşjiaşıldığı zaman, onlardan önce selâm vermek yasaklanmakta ve onların yolun ortasında rahat gitmelerine izin vermeyip, yolun sağında veya solunda bulunan en dar yerine sıkıştırılmaları emredilmektedir. Yolun en dar yerinden maksat, duvara bitişk olan bir yolun duvardan yana kalan kısmıdır.
Eğer "yolun en dar kısmı" kelimesiyle yolun sağ veya sol tarafı kasdedilmiş olsaydı, onların hak yol olan İslâmın ortasında girmeyi terk edip sağ veya sol tarafına sapmalarına bir ceza olmak üzere yolun ortasından gitmelerine izin vermeyip onları yolun sağ veya sol kenarından gitmeye mecbur etmemiz emre di lirdi.
Aslında kâfirleri katletmek vâcibtir. Fakat ehl-i kitabın cizye vererek hayatlarını kurtarmaları, onlara bir hak olarak tanındığından cizye ödeyerek İslam diyarında yaşayan bir ehl-i kitabı öldürmek caiz değildir. Ancak bir hayrın tijmü ele geçirilemeyince ele geçirilmesi mümkün olanı da bi-rakıvermek, doğru olmadığı gerçeğinden hareket ederek, cizye karşılığında hayatlarını kurtarmış olan bu kâfirleri yollarda karşılaşıldığı zaman, hiç değilse yolun en dar yerine sıkıştırmak suretiyle manevi bir ölüme mahkûm etmek mümkün olduğundan, müslümanlar onlarla yolda karşılaştıkları zaman bu şekilde muamele etmekle emrolunmuşiardır. İmam Nevevî Müslim Şerh'inde şöyle demektedir: "Her ne kadar bizim Şafîî ulemasından bazıları onlara, onlardan önce davranarak selâm vermenin haram değil mekruh'olduğunu söylemişlerse de bu görüş zayıftır. Çünkü bu hadisteki nehy (yasaklama), tahrim (haram kılma) için olduğundan, onlar, selâm vermeden önce onlara selâm vermek haramdır. Doğrusu budur. Kadı îyaz'ın açıklamasına göre, ulemadan bazıları bir zaruret veya bir ihtiyaç zuhur etmesi halinde onlar selâm vermeden Önce onlara selâm vermenin caiz olduğunu ve Alkame ile en-Ne-haî'nin bu

görüşte olduklarını söylemişlerdir. İmam Evzâî de:
"Eğer onlarla selâmlaşmakta, onlardan önce davranirsan, şunu bilki sâlih-lerden de böyle yapanlar olmuştur. Fakat selâmlaşmakta onlardan Önce dav-ranmayıp önce onların selâm vermesini beklersen, şunu iyi bilki, salihbrden bir kısmı da böyle hareket etmişlerdir. Bununla beraber şunu da iyi bil ki bid'atçiye kendisinden Önce davranarak selâm vermek, bir mazeret ve t ^ılike sözkonusu olmadıkça caiz değildir.[157] Kişi selâm verdikten sonra, onun müslü-man olmadığını anlarsa onu tahkir için selamını geri istemesi müstehabiır."[158] Eğer bir yahudi, Hıristiyan veya bu mecûsi bir müslümana selâm verirse onu almakta, bir sakınca yoktur. Fakat "ve aleyke"den başka bir ifade kullanmayacaktır. Hanefilerde de hüküm böyledir. Eğer böyle bir zımnîye (azınlığa) tebcil maksadıyla selâm verirse, küfre girmiş olur. Çünkü kâfiri tebcil ve tazim küfürdür. Eğer bir mecusiye tebcil niyetiyle "Ey usta;" dese küfre girmiş olur. el-Eşbah'da da hüküm böyledir. el-Eşbah da gu hüküm de vardır: Eğer bir azınlığa - Allah senin ömrünü uzatsın- derse ve kalbinden de, belki müslüman olur, diyorsa veya zelil olarak yaşadığı sürece müslümanlara haraç verir, diyorsa bu sözde bir sakınca yoktur.[159]

Bazı Hükümler

1. İslâm ülkesinde yaşayan ehl-i kitaba onlardan önce davranarak selam vermek yasaklanmıştır. Çünkü onlara selamda onları tazim ve onları yüceltme vardır. Onları yüceltmek ve onlara selâm vererek sevgi gösterisinde bulunmak ise; "Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kavmin babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları da olsa, Allah'a ve peygamberine düşman olanlara sevgi beslediğini göremezsin..."[160] âyet-i kerimesine aykırıdır.[161]
2. Onlara kalabalık yollarda rastlandığı zaman, yolun en dar yerinden geçmeye mecbur edilirler.[162]

5206... Hz. Abdullah b. Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Yahudilerden birisi, size selâm verdiği zaman sadece essâmü aleyküm (ölüm sizin üzerinize olsun) diyerek selâm verir. Siz de (onun bu sözde selamına karşılık olmak) üzere: ve aleyküm (sizin üzerinize de olsun) deyiniz."
Ehu Davud dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Malik, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti. Aynı şekilde Abdullah b. Dinar'dan Sevri de rivayet etti. Abdullah b. Dinar da bu hadisde (geçen: "ve aleyküm" kelimesini vavlı olarak) "ve aleyküm" diye rivayet etti.[163]

Açıklama

"Essâm" kelimesi "erken ölüm" anlamına gelir."essâmü aleyküm" cümlesi ise, "erken ölüm başınıza gelsin" demektir. Millî seciyyesinde bulunan korkaklık nedeniyle bütün melanet vs düşmanlıklarını sinsice yürüten yahudiler, asr-i saaddette Müslümanlarla karşılaştı ki arı zaman, selâm kelimesine çok yakın olan "sâm" kelimesini kullanarak hem zehirlerini kusmuşlar, hem de selâm vermiş gibi görünmeye çalışmışlardır. Fakat onların bu hali Hz. Fahr-i Kainatın gözünden kaçmamış, ümmetini yahudilerin bu entrikalarına karşı da uyararak onların bu sözde selâmlarına karşı nasıl mukabele edeceklerini kendilerine Öğretmiştir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-İ şeritte yahudilerin bu tutumlarına karşı müslümanların "ve aleyküm" diyerek cevap vermeleri emredümektedir.
Bu mevzuda gelen daha önceki hadislerin şerhlerinde de açıkladığımız gibi, ulema ehl-i kitab selam verdikleri vakit selâmlarının alınacağında ittifak etmişlerdir.
Ancak, Yahudiler selam yerine, selam kelimesine benzeyen fakat gerçekte selâm kelimesiyle taban tabana zıt olan "sâm: erken ölüm" kelimesini kullandıkları zaman onların bu sözüne nasıl bir karşılık verileceği meselesi büyük bir önem kazanmaktadır.
Eğer onlara mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatıldığı şekilde "ve aleyküm: sizin üzerinize de olsun" diyerek karşılık verilirse o zaman yahudilerin bu bedduasına iştirak edilmiş ve bu erken ölümün hem yahudilerin hem de müslümanların basma gelmesi istenmiş olur. Çünkü bu durumda "ve aleyküm" kelimesinin başında bulunan "ve" atıf harfi olabilir. Atıf harfi ise, cem ve iştirak ifade ettiğinden yahudinin müslümanlar için ettiği erken ölüm duasının aynı şekilde yahudilere de şamil olmasından başka bir mana ifade etmez. Bu ise yahudilerin selâm suretindeki bu sinsi ihanetlerine yeterli bir cevap teşkil edemez.
Bu mevzuda İmam Nevcvî şöyle diyor: Bu hadis-i şerifte geçen "ve aleyküm" kelimesinin başındaki "vav" harfi rivayetlerin çoğunda bulunmakla beraber, bazılarında da yoktur. Rivayetlerin çoğunluğuna bakarak bu harfin bulunduğunu kabul edersek bu "ve aleyküm" cümlesini iki şekilde te'yfl edebiliriz:
1. Bu cümleyi zahirine göre te'vil edebiliriz. Şöyle ki "essâmü aleyküm" sözü "ölüm başınıza gelsin" demek olduğuna göre, bu söze "ve aleyküm" diyen kimse; "Gerçekten biz öleceğiz, siz de öleceksiniz, ölüm hususunda hepimiz aynı durumdayız. Hepimiz öleceğiz, demiş olur.
2. "Ve Aleyküm" kelimesinin başında bulunan "vav" harfinin iştirak ve cem ifade eden atıf vavi olmayıp başına geldiği cümlenin, kendinden önceki cümleyle ilgisini kesmeye yarayan istinaf vav'ı olması mümkündür. Buna göre "ve aleyküm" cümlesi:
Layık ve müstehak olduğunuz, kötülenme sizin başınıza gelsin, anlamına gelir.
Eğer, bazı rivayetleri nazar-i itibara alarak "ve aleyküm" cümlesinin başında vav harfinin bulunmadığını kabul edersek o zaman bu "aleyküm" cümlesi, bilakis ölüm bizim üzerimize değil, sizin üzerinize olsun, anlamına gelir."
Hattabî'nin açıklamasına göre, bu mevzudaki rivayetlerin doğru olanı da vavsiz olarak gelen "aleyküm" şekildeki rivayettir[164] ki Tirmizî'nin ri-vâyetiyle Nesâinin rivayetinde[165] bu cümle, vavsız olarak rivayet edilmiştir.
Musannif Ebu Davud, metnin sonuna ilave ettiği talikte, İmam Ma-lik'le Sevrî'nin Abdullah b. Dinar'dan rivayet ettiklerini

söylediği hadisten maksadı Muvatta'nm selam bölümünde bulunan 3 noiu hadisle, Buha-rî'nin istizan bölümünün 22. babında rivayet ettiği hadistir.[166]

5207... Peygamber (s.a.)'in sahabilerinden olan Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre sahabiler) Peygamber (s.a.)'e:
Kitab ehli (olan yahudiler ve hıristiyanlar) bize selâm veriyorlar, biz onlara nasıl karşılık verelim? demişler de (Onların selamına karşılık olarak):
"Ve aleyküm, deyiniz" buyurmuş.
Ebu Davud dedi ki: Hz. Aişe'nin rivâyetiyle Ebu Abdunahman el-Cü-heni ve Ebu Basra el-Gıfari'nin rivayeti de böyledir.[167]

Açıklama

Musannifin, metnin sonuna ilave ettiği talikte bahsettiği Hz. Aişe hadisinden maksat, Buharî'nin Sa-hih'inde istizan bölümünün 22. babında geçen hadisle Müslim'in Sahi-h'inde selam bölümünde geçen 10 numaralı hadis ve Tirmizî'nin istizan bölümünde 12. babda geçen hadistir. Ebu Basra el-Gifarî hadisinden maksat ise Nesâî'nin Amelülyevmi velleyle isimli eserinde 305. sayfada geçen 388 nolu hadistir. Ebu Abdurrahman el-Cüheni hadisinden maksat ise, İbn Mace'nin Sünenden edeb bölümünün 13. babında geçen hadistir. Bu hadislerin hepsinde ehl-i kitaba "ve aleyküm" şeklinde karşılık verileceği ifade edilmektedir.
Biz bu mevzuyu bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[168]

138-139. Meclisten Kalkınca Selâm Vermenin Hükmü

5208... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz, bir meclise vardığı zaman selâm versin (meclisten) ayrılırken de selâm versin. Birinci (selâm) sonucundan daha önemli değildir."[169]

Açıklama

Bir meclise varıldığı zaman selâm vermek sünnet olduğu gibi, o meclisten ayrılırken de selam vermek sünnettir. Alınması ise farzdır.
Nitekim metinde geçen; "Birinci selâm sonucundan daha önemli değildir" cümlesi de hüküm bakımından bu iki selâm arasında hiçbir fark olmadığını ifâde etmektedir.
Binaenaleyh, karşılaşma halinde selâm vermek nasıl sünnetse, ayrılma halinde selâm vermek de sünnettir ve alınması da farzdır. Meclisten kalkarken verilen selâm, geri dönme ihtimalini kaldırır. Geride kalanlara da güven verir ve onlar için bir rahmet dileği olur. Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.[170]

139-140. Selâmı "Aleykesselâm" Şeklinde Vermek Mekruhtur

5209... Ebu Cüreyl el-Hüceymî'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.): "Aleykesselâm ey Allah'ın Resulü" diye selâm verdim.
"Aleykesselâm deme, çünkü aleykesselâm ölülerin selâmıdır" buyurdu.[171]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "aleykesselâm"diyerek selâm vermenin mekruh olduğuna delalet etmektedir.Sünnet olan "Esselamü aleyküm" diyerek selam vermektir.
78. Bu hadis daha önce (4084) numarada geçmişti.
Bu mevzuda İbn Abidin meşhur Haşiye'sinde şu görüşlere yer vermektedir:
"Şürünbilâlî müsâfaha hakkındaki risalesinde dedi ki: , aleykesselâm, kelimesiyle söze başlanmaz. -Aleykümusselâm diye de selam verilmez. Çünkü Ebu Davud, Tirmizî ve başka hadis kitaplarında sahih senetlerle Câbir b. Süleym'den şu mealde bir hadis rivayet edilmiştir:
"Ben Allah'ın Resulüne vardım: "-Aleykümusselâm ya Rasûlullah dedim Cenab-ı Peygamber:
Sakın aleykesselâm deme. Çünkü aleykümusselâm kelimesi ölülere verilen selamdır, buyurdu."
Tirmizî bu hadis hasen -sahihtir- demiştir. Bundan anlaşılıyor ki, "aleykesselâm" şeklinde selâm verenin cevabını iade etmek vacib değildir. Çünkü Allah'ın Rasûlünün böyle selama cevap verdiği değil, bilâkis böyle demekten men'ettiği hükmü vârid olmuştur."[172]
İmam Nevevî ise bu şekilde verilen selâmın da usûlüne göre alınmaya müstehak olduğunu söylemiştir.[173]

140-141. (Bir Cemaat Adına O) Cemaatten Bir Tek Kimsenin Selam Alması (Yeterlidir)

5210... Hz. Ali b. Ebi Talib'in oğlu el-Hasen'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "(Bir topluluğa) uğrayan bir cemaatin yerine içlerinden birinin selâm vermesi yeterlidir ve oturanlardan birisinin de (kendilerine

verilen) selamı (hepsi adına) alması yeterlidir."[174]

Açıklama

Bilindiği gibi selâm vermek sünnet-i kifâyedir.Binaenaleyh bir cemaat içerisinde bir kışı selam verecek olursa hepsi adına bu sünneti yerine getirmiş olur. Fakat hepsinin birden selam vermesi daha faziletlidir.Selam almak ise farz-ı kifâyedir.
Hadis-i şerifte oturan bir cemaat adına, içlerinden birinin selâm almasının yeterli olmasından bahsedilmesi, ayakta olan bir cemaat adına içlerinden birinin selâm almasının yeterli olmayacağı anlamına gelmez.
Hadis-i şerifte oturan bir cemaatten bahsedilmesi, bu hükmün sadece oturan cemaat için geçerli olduğundan değildir. Ancak kendilerine selâm verilen ve selâm alma durumunda kalan kimselerin genellikle oturan kimseler olduğundandır.[175]
Bir başka ifadeyle buradaki "oturur olma" kaydı, kayd-ı ihtirazı değil, kayd-ı ekseridir.
Bu hadisin senedinde bulunan Said b. Halid, hadis âlimleri tarafından cerh edilmiştir.[176]

141-142. Musafaha (El Sıkışma)

5211... el-Berâ b. Azib'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İki müslünıan karşılaştıklarında el sıkışır, azîz ve celîl olan Allah'a hamd eder ve birbirlerine (günahlarının bağışlanması için) af dilerlerse (günâhları) bağışlanır.[177]

5212... el-Berâ b. Azib'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İki müslüman karşılaşırlar da el sıkışırlarsa daha ayrılmadan önce (mutlaka) bağışlanmış olurlar."[178]

Açıklama

Musafaha: Esenleşmek için iki kişinin biribirlerinin g tutmalarıdır.[179]
Kamus Şerhi Tacü'l-Arus'da açıklandığı üzere, musafaha iki kişinin yüzyüze gelerek biribirlerinin ellerini tutmak suretiyle ellerinin iç taraflarını birbirlerine dokundurmalarıdır. Aliyyü'1-Kâri de Mirkat adlı eserinde müsafahayı "elin ele temas ettirilmesidir" diye tarif etmiştir.[180]
Müsafahın nasıl yapılacağı hakkında Hz. Peygamber (s.a.)'den bir tarif nakledilmiş değildir. Bunun sebebi, tokalaşmanın örf ve âdetle bilinen malum bir fiil olmasıdır. Bilinen herşeyi Rasûlullah değisürmeyecekse bunun için bir tarif vermesi gerekmez.[181]
Musafahanın yukarıda naklettiğimiz sözlük manalarına bakılırsa musafaha tokalaşanların ellerinin iç taraflarının biribirine temas ederek kavranması ve yüzlerinin de biribirine dönük olması ile gerçekleşir.
Tek elle mi çift elle mi yapılacağına gelince, her ikisi hakkında da rivayet bulunmakla beraber, birer el ile yapılacağını ifade eden hadis ve nakiller daha umumî ve yaygın tatbikatı aksettirmektedir. Nitekim İbn Abdil Berr'in et-Temhid isimli eserinde İbn Büsr'e dayanan bir senetle naklettiği sahih bir hadiste Abdullah İbn Büsr (r.a.)'in bir elini göstererek: "Şu elimi görüyor musunuz, bununla Rasûlullah (s.a.)'le tokalaştım" dediği rivayet edilmiştir.[182]
Bu mevzuda Hz. Ebu Umame'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir.
"Selamlaşmanın kemâli eli tutmakla gerçekleşir, musafaha (tokalaşma) da sağ elle olur."[183]
Buhârî'nin Hz. İbn Mesud'dan rivayet ettiği ve Hz. Peygamber'in O'na teşehhüdü (ettehiyyatü lillahi... duasını) öğrettiğini anlatan hadiste, Hz. İbn Mesud "benim iki elim, onun iki eli arasında olduğu halde...." demiş[184] ve yine Buharî'nin rivayetinde Hammâd b. Zeyd'in Abdullah b. Mübarek ile iki eliyle musafaha ettiği zikredilmiştir.[185]
Bütün bu anlatılanlardan anlaşılan şudur ki, iki elle yapılan müsafaha-lar bir âlimden veya ariften önemli bir meseleyi öğrenirken yapılan mü-safahalardır. Böyle iki elle musafaha yapmakla öğretilen meselenin önemine dikkat çekilmiş olur.
Nitekim, mealini sunacağımız şu hadis-i şerifler de buna delâlet eder: "Bedevilerden birinin yanına varmıştık. Bedevî dedi ki: Rasûlullah (s.a.) elimi tuttu ve Yüce Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden bana da öğretmeye başladı."[186]
"Peygamber (s.a.)'in huzuruna vardım ve: Ey Allah'ın Resulü, bana bir sığınmak duası öğret de onunla sığınayım, dedim. Bunun üzerine, Ra-sûlü Ekrem elimi tuttu ve şöyle buyurdu:
"Allahım kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden, menimin şerrinden sana sığınırım, diye dua et."[187]
Hanefi ulemasına göre, "Hz. Peygamber birisine böyle önemli bir meseleyi öğretirken yaptığı müsahafada bazen karşısındakinin elini iki avucunun içine alırdı. Meselâ Hz. İbn Mesud'a teşehhüdü öğretirken yaptığı müsafahada, Hz. İbn Mesud'un eli Hz. Peygamber'in avuçları içindeydi. Binaenaleyh bu tür müsafahalar iki elle birden de yapılabilir. Binaenaleyh sünnet olan müsafahayı her iki tarafın da sağ elle yapmasıdır. Bu karşılaşmadan dolayı, yapılan müsafaha böyle olduğu gibi, bey'at için yapılan müsafahalarda da böyledir. Hanefi ulemasıyla Şafiî ve Hanbeli ulemasının görüşü budur. Nitekim Hanefi fakihlerinden "İbn Abidin (rahmetullahi aleyh) Reddu'l-Muhtar, isimli eserinde bu konuda şöyle demiştir:
"Eğer (Hacı adayı), kimseye eziyet vermeden (Hacer-i Esvedi) öpemezse yahut mutlak surette öpme imkânını bulamazsa, ellerini Hacer-i Esved'in üzerine koyar sonra onları öper. Yahut bir elini Hacer-i Esvedin üzerine koyar; evlâ olan sağ elini koymaktır. Çünkü şerefli, işlerde sağ el kullanılır. Şu da var ki Bahr-i Amik'den nakledildiğine göre Hacer-i Esved Allah'ın yeminidir. Kullarıyla onunla müsafaha eder, müsafaha sağ elle olur."[188]
"Yine sünnet olan müsafahada el içleriyle birlikte, başparmak da kav-ranmalıdır. Çünkü başparmakta bir damar vardır ki

kalplerde sevgiyi yeşertir. Hadiste böyle gelmiştir. Bunu Kuhistanî ve başkaları nakletmiştir."[189]
"Nitekim Gümüşhanevi hazretleri de "Müsafahada sünnet olanın sağ elle yapılmasıdır. Fitneden korkulduğu zaman, sakalı bitmemiş yakışıklı delikanlılarla müsafaha etmek haram olduğu gibi, cüzzam gibi bulaşıcı hastalığa mübtelâ kimselerle müsafaha etmek de mekruhtur."[190]
Eşşeyh Abdullah b. Süleyman ez-Zebidi müsafahayı sağ elle yapmanın daha faziletli olduğunu söylediği gibi, Şeyh Alkami, İmam-i Nevevî, Abdurrauf Münavi, Ali b. Ahmed el-Azizi, İbn Raslan, Abdul Kadir Gey-lânî gibi âlimler de bu görüşü savunmuşlardır.[191]
Görülüyor ki, sünnete uygun olan tek elle ve sağ elle yapılan müsafahadır. Tek elle yapılmasında Allah'ın tekliğine işaret gibi manada bulunmalıdır.[192] Fakat Hanefî ulemasından, Eşref Ali el-Tehânevî müsafahanin tek elle yapıldığını, ifâde ettiği zannedilen hadislerdeki el kelimesinin cins için olduğu ve dolayısıyle iki el ile ihtimali olduğu gerekçesinden hareket ederek, müsafahanın kesinlikle iki elle yapılacağını söylemiş ve bu görüşünü çeşitli delillerle isbat etmiştir.[193]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisten (5211) numaralı hadis-i şerifte müsafaha edilirken "el-hamdülillahi yağfirüllahü lenâ ve Iekünı"diye-rek Allah'a hamd ve istiğfarda bulunulacağı da ifâde edilmektedir. Bu hadiste yapılması istenen hamd ve istiğfar (5212) numaralı hadiste bulunan: "Daha onlar bir birinden ayrılmadan önce, Allah onları affeder" ifâdesinin tecellisi için, istenmiş olabileceği gibi müsafahanın, iki tarafın da günahlarının affına vesile olabilecek derecede kemâle ermesi için de istenmiş olabilir.
Çünkü "iki müstüman karşılaşıp da bir diğerine selâm verince bunların Allah'a en sevimli olanı arkadaşına karşı daha güleryüzlü olanıdır. Bunlar bir de müsafaha edince Allah üzerlerine yüz rahmet indirir. Bunun doksanı müsafahaya ilk başlayan içindir. Onu da Öbürü içindir."[194]

Sabah Ve İkindi Namazlarından Sonra Müsafaha Yapmak (Caiz Midir?)

İmam Nevevî, "el-Ezkâr" isimli eserinde müsafaha konusunda şöyle diyor: "Şunu bil ki her karşılaşmada müsafaha yapmak müstehabtir. Halkın sabah ve ikindi namazlarından sonra âdet hâline getirdiği güzel müsafahanın ise şeriatle ilgisi yoktur. Ancak bunun zararı da yoktur. Çünkü prensip olarak müsafaha sünnettir. Ve halkın çoğu hallerde aşın giderek bunu kusurl'j halde yapmaları onu sünnet olmaktan çıkarmaz. Şeyh ve İmam Ebu Muhammed Abdusselâm rahmetullah "el-Kavaid"adh kitabında şöyle demiştir.
Bidadlar beş kısımdır:
1. Vacib olan bidatlar
2. Haram olan bidatlar,
3. Mekruh olan bidatlar, .
4. Müstehab olan bidatlar,
5. Mubah olan bidatlar...
Mubah olan bidatlardan birisi de sabah ve ikindi namazlarından sonra tokalaşmaktır."[195]
Hanefi ulemasından Aliyyül Kâri, imam Nevevî (r.a.)'nin bu görüşüne itiraz ederek şöyle demiştir:
"İmam Nevevî'nin bir nevi çelişki içinde bulunduğu aşikârdır. Çünkü halkın bazı vakitleri işledikleri sünnete bid'at denilemeyeceği gibi, halkın bu sünneti sabah ve ikindi namazlarından sonra müstehab ve meşru olmayan şekliyle yapmalarına da sünnet denilemez. Çünkü meşru olan müsa-fahanın zamanı ilk karşılaşma zamanıdır. Bazan halk karşılaştıkları halde müsafaha yapmadan uzun süre sohbet ve ilim müzakeresi yapıyorlar. Sonra namazı kılınca müsafaha ediyorlar. Nerede sünnet, nerede bunların yaptıkları. Onun için bizim Hanefî ulemasından bazıları, İmam Neve-vî'nin sözünü ettiği bidatin mekruh ve mezmum bidatlerden olduğunu açıkça ifade etmişlerdir."[196]
Bu mevzuda isabetli olan AHyyü'l-Kari'nin görüşüdür. İmam Nevevî hazretlerinin görüşü hatalıdır.
Sabah ve ikindi namazlarından sonra yapılan müsafahalar, mezmum bidatlerden olduğu gibi bayram namazlarından sonra yapılan müsafha ve kucaklaşmalar da aynı şekilde çirkin bidatlerdendir. Bu konuda İbn Abidin şöyle diyor: "Sadece namazlardan sonra müsafahaya devam etmek, bazı cahillerin bunun sünnet olduğunu ve diğer zamanlarda yapılan müsafaha-lardan daha faziletli olduğunu zannetmelerine yol açar. Oysa seleften hiçbir kimse bu vakitlerde müsafaha etmemiştir. Binaenaleyh namazdan sonra müsafaha herhâlükârda mekruhtur ve Rafızîlerin sünnetlerindendir."[197]
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre 5211 numaralı hadisin senedinde Ebu Bele vardır. Bu sebeble hadisin senedi muzdariptir. Çünkü onun kimliği ve güvenilirliği konusunda ileri sürülen çelişkili tesbitlerin birini diğerine tercih etmek mümkün değildir.[198]

5213... Hz. Enes b. Malik'den demiştir ki: Yemenliler (Medine'ye Hz. Peygamberle görüşmek üzere) gelince, Rasûlulah (s.a.) (onlar hakkında ashabına) şöyle dedi:
"Size Yemen halkı geldi. Onlar ilk müsafaha ilk yapan kimselerdir."[199]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de musafahanın müstehab olduğuna (jejaıet etmektedir. Nitekim bütün ulema, musafahanın meşru ve güzel bir amel olduğunu söylemişlerdir. İmam Malik, önceleri musafahanın kerahetine kail iken sonradan o da bunun meşruluğunu kabul etmiştir. Çünkü müsafaha müslümanlar arasındaki sevgi bağlarını takviye eder.
Bunun için Hz. Peygamber müslümanları müsafahaya teşvik etmiş ve müsafaha, müslümanlar arasında yaygınlaşmıştır.

Nitekim Hz. Ebu Kata-de'nin şu sözü musafahanın ashab-ı kiram arasında yaygın olduğunu ifâde etmektedir.
"Ben Enes b. Malik'e: Müsafaha Peygamber (s.a.)'in ashabı arasında yaygın mı idi? diye sordum da: Evet cevabını verdi."[200] Ayrıca: "Bir de baktım ki Rasûlullah (s.a.) mescidde oturuyor. Etrafında da insanlar var. Derken Talha b. Ubeydullah kalkarak süratle yanıma geldi. Benimle müsafaha etti ve beni tebrikte bulundu"[201] mealindeki hadis-i şerif de musafahanın Hz. Peygamber zamanından beri müslümanlar arasında yaygın olduğu gerçeğini te'yid etmektedir.
Bütün bunlar, musafahanın Hz. Peygamber'in sağlığında, ta İslamın ilk yıllarından beri Medine'de yaygın olduğunu ifâde ederken, Hz. peygamber'in vefatı esnasında kendisini ziyarete gelen Yemenlilerden "Müsafa-hayi ilk yapanlar" diye bahsetmesini "müsafahayı yaygınlaştırmakta en çok emeği geçenler" şeklinde anlamak en isabetli bir te'vil olsa gerektir.[202]

142-143. Kucaklaşma

5214... Aneze (kabilesin) den (olan) bir adamdan (rivayet edildiğine göre) kendisi Hz. Ebu Zer'e Şam'dan sürgün edildiği zaman:
Ben sana Rasûlullah (s.a.)'in hadislerinden bir hadisi sormak istiyorum, demiş. Hz. Ebu Zer de:
(Hz. Peygamber'in) sır(ların)dan değilse ben de sana haber veririm, cevabım vermiş. (Aneze kabilesinden olan bu adam rivayetine şöyle devam etti:) Ben de:
O (Hz. Peygamberin sırlarından) bir sır değildir. Kendisiyle karşılaştığınız zaman, Rasûlullah (s.a.) sizinle müsafaha eder miydi? (Bunu sormak istiyorum), dedim.
Kendisiyle her karşılaştığımda benimle mutlaka müsafaha ederdi. Birgün (beni huzuruna çağırmak üzere) bana (bir adam) göndermiş. Ben de evimde yoktum. (Eve) gelince Rasûlullah'ın bana (bir adam) gönderdiğini haber aldım. Bunun üzerine (doğru) kendisine vardım. Makamında bulunuyordu. Beni (görünce) hemen kucakladı; bu çok, pek çok daha güzeldi.[203]

Açıklama

Hz. Ebu Zerr'in Şam'dan sürgün edilmesi hadisesi kısaca şöyle olmuştur:
Hz. Osman'ın halifeliği zamanında Hz. Ebu Zer, Şam'da ikamet ediyordu. O sırada Şam valisi de, Hz. Muaviye idi. İşte o dönemde, Hz. Ebu Zer ile Hz. Muaviye arasında: "... altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenleri ise can yakıcı bir azabla müjdele"[204] âyeti üzerinde bir ihtilâf çıktı. Hz. Muaviye bu âyet-i kerimenin ehl-i kitap hakkında indiğini savunurken, Hz. Ebu Zer de hem onlar hakkında, hem de biz müslümanlar hakkında indiğini savunuyordu. Derken Hz. Muaviye bir mektubla Hz. Osman'a, Hz. Ebu Zer'den şikayette bulundu. Bunun üzerine Hz. Osman Hz. Ebu Zerr'i Medine'ye celbetti. İşte metinde bahsi geçen Hz. Ebu Zerr'in Şam'dan sürgün edilmesi hâdisesinin hulasası budur. Tafsilatı Sahih-i Buhari'dedir.
İbn Melek'in açıklamasına göre metinde geçen "serîr" kelimesi mülk ve nimet manasına gelmekle beraber, burada Peygamberlik mülk ve nimeti anlamlarında kullanılmış olması da mümkündür. Ayrıca karyola anlamına geldiği de söylenmektedir.
Biz bu manaların hepsine şamil olması için, şerir kelimesini "makam" kelimesiyle tercüme ettik.
Metinde geçen "ecved: daha güzel" kelimesi, ism-i tafdil olması do-layısıyle kendisinden sonra başında "min" harf-i cerri bulunan bir müfad-dalün aleyh'e ihtiyacı vardır. Ancak üstün güzelliğin, sadece belirli bir şeye nisbetle kayıtlı olmayıp her nisbete şamil olabilmesi için bu mufadda-lüna aleyh hazf edilmiştir.
Buna göre "ecved" kelimelerinin geçtiği cümle "bu herşeyden çok daha güzeldi" anlamına gelir. Eğer bu kelimelerden sonra mutlak bir mufad-dalünaleyh takdir etmek gerekirse, o zaman en uygunu "minel müsafaha: müsahfadan" kelimesini takdir etmektir.
Bu taktirde cümlenin manası şudur: "Bu müsafahadan çok daha güzeldir."
Bezlu'l-Mechud yazarının da ifade ettiği gibi "bir fitne sözkonusu olmadıkça kucaklaşma caizdir.-Nitekim Zeyd b. Harise ve Cafer b. Ebi Ta-Hb'le ilgili meşhur iki olay[205] bunu açıkça ifade etmektedir. İmam Ebu Yusuf'un görüşü de budur.
İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre ise, bir kimsenin diğer bir kimsenin elini veya ağzını veya başka bir yerini öpmesi ya da onu kucaklaması mekruhtur. Delilleri is Sünen-i Ebu Davud'da geçen (4049) numaralı hadis ile Hz. Enes hadisi[206]'dir.
Zahirde biribirine aykırı gibi görünen bu hadislerin arasım şu şekilde te'lif etmek mümkündür. Kucaklaşmanın kerahatine delâlet eden hadislerde, kasd edilen şehvetle olan kucaklaşmalardır. Ama şehvetten uzak ve iyi duygularla yapılan kucaklaşmalar, caizdir. Sıhhatli olan görüş budur."[207]
Denildi ki, bu mevzudaki ihtilâf üzerinde sadece eteklik varken yapılan kucaklaşmalar hakkındadır. Üzerinde eteklikle birlikte gömlek de olan kimselerin kucaklaşmalarında, bir sakınca olmadığında icma vardır. Çünkü bakılması haram olan birşeye dokunmak da haramdır. Hatta dokunulması daha da şiddetlidir."[208]
Biz bu konuyu Hanefi ulemasından et-Tahânevî'nin bir tahkik mahsulü, olduğuna inandığımız şu sözleriyle noktalamak istiyoruz:
"Öpmek ve kucaklaşmak bazan selamlaşmak ve tokalaşmak niyetiyle olur. Buna "tahiyye öpmesi" veya "tahiyye kucaklaşması" denir ki bu caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber: "Ey Allah'ın Resulü, içimizden biri karşılaştığı kardeşine veya dostuna eğilebilir mi? Onu kucaklayıp öpebilir mi?" sorusuna: "Hayır, fakat onun elini tutup onunla tokalaşabilir" cevabını vermesiyle[209] yasaklanmıştır. Binaenaleyh karşılaşmalarda meşru olan selamlaşmak ve tokalaşmaktır. Kucaklaşmak ve öpüşmek değildir.

Bu mevzuda, İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed de el-Camiussağır isimli eserinde böyle demiştir.[210]
Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere İmam Ebu Hanife'nin mekruh olduğunu söylediği öpme ve kucaklaşmadan maksadı karşılaşıldığı zaman selamlama yerine yapılan, öpme ve kucaklamadır. Çünkü bu sünnet olan selamlaşmayı engellemektedir.
Öpme ve kucaklama bazan şehvetle olur ki, bunu hanefi imamlarından hiçbirisi caiz görmemiştir. Çünkü bunu Hz. Peyamber yasaklamıştır.[211]
Öpme ve kucaklama bazan da sırf karşılaşılan kişiyi görmenin sevinci ve ona duyulan özlem ve sevginin verdiği heyecanla olur ki, şehvet şaibesinden tamamen uzaktır. Bu tür Öpme ve kucaklamaların mubah olduğunda da hanefi imamları ittifak etmişlerdir. Çünkü bu tür kucaklaşma ve öpmeler, Hz. Peygamberde ve sahabilerinde görülmüş, yasaklığına delalet eden şer'i bir delile rastlanmamıştır. Bu mevzu, bundan ibarettir.
Hanefi imamlarından Tahavî bu mevzuda hanefi imamlarının arasında görüş ayrılığı bulunduğunu; İmam Ebu Yusuf'la İmam Muhammed'in bunu caiz görmediğini, söylemekle hata etmiştir. Çünkü aslında İmam Ebu Yusuf'un caiz gördüğü kucaklama ve öpme kaynağı sevgi ve özlem heyecanı olan kucaklama ve öpmedir. Selamlaşma ve tokalaşma niyyetiy-le yapılan kucaklama ve öpmek değildir. Maalesef, bu mevzuda hidaye yazarı da Tahavî'ye tabi olarak aynı hataya düşmüştür. Hidaye yazarı bu konuda şehvetle olan kucaklaşmayı ve öpüşmeyi yasaklayan hadisleri[212] de Ebu Yusuf'un aleyhine değil göstermiştir ki o ayrı bir konudur. Burada sözkonusu olan selamlaşma yerine yapılan kucaklaşma ve öpüşmedir. İmam Ebu Yusuf ise, buna cevaz vermiş değildir. Eğer cevaz vermiş olsa, aleyhine delil olarak, bu hadis değil yukarıda geçen Tirmizî hadisi getirilir.
Bundan daha acaib olanı da şudur ki İmam Tahavî bu konuyu işlerken bazı fıkıh alimlerinin, bu konudaki ihtilâfın üzerinde elbise olarak sadece eteklik bulunan kimselerin yaptığı kucaklaşma ve öpüşme ile ilgili olduğuna dair görüşlerine yer vermiştir. Oysa kucaklaşma ve Öpüşme, şehvetle yapılmışsa üzerinde eteklikten fazla olarak bir de gömlek veya cübbe-nin bulunması, onu gayr-i meşruluktan çıkaramaz. Bazıları da hanefi imamlarına nisbet ederek âlim ve sultanın elinin öpülmesinin caiz olup başkalarının elinin öpülmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir ki bu da garib bir iddiadır. Çünkü Hanefi imamları arasında böyle bir ayırım sözkonusu değildir. Onlara göre âlim ve sultanın elini öpmek caiz olduğu gibi, başkalarının elini öpmek de caizdir. Bu mevzudaki hüküm geneldir.
Bazan da kucaklaşma ve öpme sultanın önünde yer öpme, eşik Öpme, sarihlerin kabirlerini, ellerini ve ayaklarını öpme şeklinde teberrük ve tazim yoluyla olur ki, bu asla caiz değildir. Çünkü teberrük ve tazim yoluyla, sadece Kabe ve Hacer-i - Esved için olabilir. Çünkü Selef-i salihinden Kabe ve Hacer-i Esved dışında böyle bir öpme sabit olmamıştır. Onlardan sabit olan öpme, muhabbet ve özlemden kaynaklanan öpmedir. Tazim ve teberrük öpmesi değildir.
Öpme ve kucaklama ile ilgili hadislerin hepsinde de cevaz verilen kucaklama ve öpmeden maksat, muhabbet Özlem ve acıma ve takdir duygularından kaynaklanan öpmelerdir, diğer öpmeler değildir."[213]

143-144. Ayağa Kalkma Hakkında (Gelen Hadisler)

5215... Hz. Ebu Said el-Hudrî'den (rivayet edildiğine göre) Kurey-za'hlar Hz. Sa'd'ın hakemliğine (razı olarak kalelerinden inince) Rasûlul-lah (s.a.), (gelip hakemlik yapması için) Hz. Sa'd'a (bir haberci) gönderdi. Bunun üzerine Hz. Sa'd, bir eşek üzerinde oraya geldi. Peygamber (s.a.), (Hz. Sa'd'ın geldiğini görünce):
"Haydi kalkınız efendinize!" yahutta; "en hayırlınıza!" buyurdu. (Hz. Sa'd da) hayvanından indi ve Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelip oturdu.[214]

5216... Şu (bir önceki hadis,) Şu'be'den de (rivayet edilmiştir). Bu hadisi Şu'be şöyle rivayet etti: (Hz. Peygamber) mescidin yakınında idi. Ensara (hitaben):
"Haydi kalkınız efendinize" buyurdu.[215]

Açıklama

HZ. Sad b" Muaz EVS kabilesmdeııdir- Evs kabilesi, Yahudî Beni Kureyza kabilesinin müttefki idi. Meşhur rivayete göre Evs'liler, Peygamber (s.a)'den Benî Kureyza *nın affını istemişler, O da:
Beni Kureyza hakkında sizden bir adamın hakemliğine ne dersiniz? diye sormuştu. Yahudiler, Hz. Muâz'ın hakemliğini kabul ettiklerini söylemişler, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) Hz. Sa'd'a haber göndermiş, Hz. Peygamber'in yanına ensardan bazı akrabası ile birlikte gelmiş ve Yahudiler tarafından karşılanarak kendisine, yakınlarına iyilik et, denilmişti. O da kendilerine:
Gerçekten Sa'd için Allah uğrunda hiçbir kimsenin levmine (kınamasına) aldırış etmeyeceği zaman gelmiştir" cevabını vermiş ve:
Kureyza oğullarının harbe yarayanlarının Öldürülmesine ve kızlarının da esir edilmesine hükmetmişti.[216]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, bir mecliste oturan kimselerin, oraya gelen bir kimse için ayağa kalkmaları söz konusu ediliyor.
Bezi yazarının açıklamasına göre, İmam Buhârî ile Müslim mevzumuzu teşkil eden bu hadisi, delil getirerek, meclise yeni gelen bir kimse için ayağa kalkmanın mutlak surette caiz olduğunu söylemişlerdir. Müslim "Ben ayağa kalkma konusunda bu hadisten daha sağlam bir hadis bilmiyorum" demiştir. Ancak İbn el-Hacc'ın da aralarında bulunduğu bazı ilim adamları, aslında mevzumuzu teşkil eden bu hadisin, İmam Buhârî ve Müslim'in zannettikleri gibi hiç de ayağa kalkmanın cevazına delalet etmediğini söylemişlerdir. Bunlara göre Hz. Peygamber "Haydi efendinize kalkınız" buyurmakla "Haydi kalkınız, gidiniz de hasta olduğu için hayvanından inebilecek durumda olmayan efendiniz -veya en hayırlınız olan- Sa'd'e hayvanından

inmesi için yardım ediniz" demek istemiştir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sonunda yer alan "Onu (hayvanından) indiriniz"[217] ifadesi de bunu açıkça ifade etmektedir. Eğer gerçekten Hz. Peygamber onların, zannettikleri gibi, Hz. Sa'd için ayağa kal-kılmasını emretmek isteseydi, etrafındaki insanlara "Kümü ilâ seyyidi-küm (haydi) kalkınız efendinize" demez de "kumu liseyyidiküm: Efendiniz için (ayağa) kalkınız"deıdi. Sonra eğer gerçekten bir insan için ayağa kalkmak caiz olsaydı, Rasûlü Ekrem efendimiz, bunu sadece Hz. Sa'd'a tahsis etmez, herkese şâmil kılardı. Suyûtî'nin açıklamasına göre ise metinde geçen: "Kumu ilâ seyyidiküm:" ifâdesi "gidiniz, onu ikram olsun diye karşılayınız" anlamında kullanılmıştır. "Onun için ayağa kalkınız" anlamında kullanılmamıştır.

Bu mevzuda birçok görüşler ileri sürülmüştür. Bu hususta tutulacak en doğru yol, eğer bir yanlış anlaşılmaya yol açamayacaksa, ayağa kalkmayı terk etmektir.

Bezi yazarının açıklamasına göre "el-Lemeât" isimli eserde bu mevzuda şöyle denmektedir:

"Bazı ilim adamları bir meclise yeni gelen bir kimse için ayağa kalkmanın sünnet olduğunu iddia ettiler ve mevzumuzu teşkil eden bu hadisi de bu görüşleri için delil getirdiler. Bazıları da "bir adam: Ey Allah'ın Resulü içimizden biri (din) kardeşi veya bir dostu ile karşılaşıyor, ona eğilebilir mi?" diye sordu da Rasulü Ekrem: Hayır, buyurdu.[218] mealindeki ha-dis-i şerife sarılarak bunun mekruh olduğunu söylediler. Sahih olan şudur ki; ilim ve fazilet ehline ayağa kalkarak saygı göstermek kesinlikle caizdir. Metalibu'l-Mü'minîn isimli eserde de "oturanların saygı için yanlarına gelen bir kimseye ayağa kalkmaları liaynihi mekruh değildir. Mekruh olan kendisine ayağa kalkılmaktan hoşlanan kişiler için kalkmaktır. Resulü Zişan efendimizin sahabilerinden bazılarının ayağa kalkmalarını hoş karşılamamış olması her gelene ayağa kalktıkları zaman kendileri için büyük bir meşakkatin doğması söz konusu olduğu yer ve zamanlarla ilgilidir. Ayağa kalkmakla ilgili değildir."

İmam Nevevî'de "Hz. Peygamber zamanında ayağa kalkmanın günümüzdeki gibi yaygın olmaması onun bidat olduğuna delalet etmez. Çünkü o dönemde müslümanlar, mutlak surette ayağa kalkmakla emrolunma-dıkları gibi ayağa kalkmamakla da emrolunmuş değillerdi. Bu bakımdan ayağa kalkmama yönü daha ağır basmakla beraber, meselenin bid'at olduğunu söylemek asla mümkün değildir.

Bezi yazarının hocalarından merhum Muhammed Yahya'nın hadis notlanndaki açıklamasına göre, aslında insanlara ayağa kalkmak caiz olmakla beraber, ayağa kalkan veya kendisi için ayağa kalkılan açısından arızî bir fesadın bulunması halinde, bu cevaz kerahete dönüşür. Kalkan açısından fesat riyakâr durumuna düşmesidir. Bazı kişilerin bazan hiç de hoşlanmadıkları bir kimse için cemaat içerisinde ayağa kalkmak durumunda kalmaları gibi.

Kalkılan açısından fesat ise, kendisine gösterilen saygıdan dolayı büyüklük duygusuna kapılması gibi. Fakat kişi gelen bir kimseye ayağa kalkmadığı takdirde, uğrayacağı zarar, ayağa kalktığı takdirde, uğrayacağı zarardan daha büyük olmak, düşmanlık ve kin kazanmak ve saldırıya uğramak gibi zararlara uğraması sozkonusu ise o zaman ayağa kalkar.

Fakat Musannif Ebu Davud'un rivayet ettiği bu hadiste sözü geçen kıyam, cevazı ihtilaflı olan tazim kıyamı değildir. Yardım kıyamıdır. Yani Hz. Ebu Said el Hudrî'ye ayağa kalkanlar onu tazim için değil, hayvanından inmesinde yardım etmek için kalkmışlardır.[219]

Bu mevzuda Hanefi ulemasında Eşref Ah et-Tehânevî de şöyle diyor:

"Kıyamın çeşitli şekilleri vardır:

1. "Kıyam" kelimesi "li" harf-i cerri ile kullanıldığı zaman ayağa kalkmak anlamına gelir.

2. "İla" harf-i cerri ile kullanıldığı zaman yürüyüp gitti, anlamına gelir.

3. "Beyne" kelimesiyle kullanıldığı zaman "önünde görünmek" anlamına gelir.

4. "Alâ" harf-i cerri ile kullanıldığı zaman oturmakta olan bir kimsenin arkasında dikilmek manasına gelir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kıyam kelimesi "ilâ" ile kullanıldığı için "yürüyüp gitti" anlamında kullanılmıştır. Bu çeşit kalkış ise ne tazim ne de ikram içindir. Ancak Hz. Sa'd'ın rahatsızlığıyla ilgili özel bir kalkıştır.[220]

Bu mevzuda en titiz davranış şudur: "Kişi duruma bir bakmalı, eğer kalktığında kerahet gerektiren bir durum ortaya çıkacağına kanaat getirecek olursa kalkmamalı. Fakat bununla beraber kalkmadığı takdirde kendisine karşı taraftan bir zarar gelmesi söz konusu ise o zaman kalkar.[221]

Bu mevzuya İbn Abidin'in şu sözleriyle son veriyoruz: "Hatta gelene tazim olsun diye ayağa kalkmak müstehabtir. Mescidde oturan bir kişinin yanına gelene tâzimen ayağa kalkması, Kur'an okuyanın, gelene tazim için ayağa kalkması, eğer gelen kişi tazime müstehak ise mekruh değildir."

Müşkilu'1-Âsâr adlı eserde, şu hüküm yer almaktadır: "Başkasının önünde, ayağa kalkmak, bizzat mekruh değildir. Mekruh ancak kendisi için ayağa kalkılan kişi kendisi için kalkılmayı severse, bahis konusu olur. Eğer kendisi için kalkılmasına kıymet vermeyen bir kimse için kalkarsa kerahet olur."

İbn Vehhab dedi ki: "Diyorum ki: Bizim asrımızda ayağa kalkmanın müstehab olması, uygundur. Çünkü ayağa kalkılmazsa kin ve nefret, düşmanlık oluşur, gelenin kalbinde hele ayağa kalkmanın adet haline gelmiş olduğu bir memlekette ayağa kalkmamak felâkettir.

"Bu hususta varid olan tehdidler ancak önünde ayağa kalkmayı vacib kılan kişi hakkındadır. Nitekim bazı Türk ve Acemler böyle yaparlar."

Derim ki: el-İnaye ve başka kitablarda eş-Şeyhü'1-Hakim Ebu'î-Kasım'dan rivayet edilen de bunu te'kid etmektedir. Bu zatın huzuruna bir zengin geldiği zaman, ayağa kalkar ona tazim eder. Fakat fakirlere, ilim talebelerine kalkmazdı. İtiraz kabilinden bunun sebebi soruldu. Dedi ki:

Zengin bir kimse benden tazim beklemektedir. Eğer ben bu tazimi bırakırsam, o zaman o zarar görecektir. Fakat talebelere gelince onlar benden sadece selamlarına cevap vermemi ve ilim hususunda kendileriyle sohbet etmemi beklerler.[222]

"Seyyid" kelimesiyle ilgili açıklamayı (4806) nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrar lüzum görmüyoruz. Bu mevzuyu 5229 ve 5230 nolu hadislerin şerhinde tekrar ele alacağız. İnşallah.[223]

5217... Mü'mirilerin annesi Aişe(r.anhâ)'dan (rivayet edilmiştir): Dedi ki: "Rasûlullah (s.a.)'e şekil, davranış ve hal bakımından Hz. Fatima (k.v)'den daha çok benzeyen birini görmedim."
(Ebu Davud'un diğer şeyhi) ef-Hasen (b. Ali, bu cümleyi): - Söz ve konuşma bakımından , (daha çok benzeyen birini görmedim, diye) rivayet etti. "Yol ve davranış bakımından" kelimelerini rivayet etmedi. (Bu hacli-si musannif Ebu Davud'a rivayet eden el-Hasen b. Ali ve İbn Beşşâr isimli şeyhleri hadisin kalan kısmını şu şekilde rivayet ettiler):
"Hz. Fatima, Hz. Peygamber'in yanma girdiği zaman (Hz. Peygamber) onun için ayağa kalkar, elinden tutar, onu öper ve kendi yerine oturturdu."
(Hz. Peygamber de) Hz. Fatima'nın yanına girdiği zaman Hz. Fatima hemen Onun ayağa kalkar, elinden tutar, O'nu öper, kendi yerine oturdu."[224]

Açıklama

Fethu'I-Vedud isimli eserde açıklandığına göre metinde geçen, semt, deli ve hedy kelimeleri; manaları biribirine yakın olan kelimelerdir. Şekli güzel hal ve davranış manalarına gelirler. Râğıb'ın açıklamasına göre, deli kelimesi, şekil ve güzellik manasına gelir. Turpiştî'ye göre "sem." huşu ve tevazu anlamına geldiği gibi; hedy, iç huzuru ve ağırbaşlılık manasına, deli kelimesi de güzel huy ve hikmetli konuşma anlamına gelir.[225]
Metinde söz konusu edilen ayağa kalkmalar, ikram için olan ayağa kalkmalardır.[226] Binaenaleyh, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ikram için ayağa kalkmanın caiz olduğuna delalet etmektedir.
Nitekim, Hind ulemasından Eşref Ali et-Tehanevî de "ikram için olan ayağa kalkmada bir kerahet söz konusu değildir. Kerahet acemlerin krallarına yaptıkları gibi olan kalkışlardadır" demektedir.[227]
Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre, buradaki Hz. Peygamberin kızı Hz. Fatimayı öpmesinden maksat alnından ve başından öpmesidir. Hz. Fatime'nin Hz. Peygamber'i öpmesinden maksat mübarek ellerinden öpmesidir.
Hz. İbn Abbas'dan rivayet edilen merfû bir hadis-i şerifte açıklandığına göre "Kim annesini iki gözünün arasından öperse, bu öpüş kıyamet gününde onun için cehennem ateşine karşı bir perde olacaktır." İşte Hz. Peygamber, Hz. Fatima'yı annesi yerine koyarak.böyle iki gözlerinin arasından Öpmüştür.[228]
El öpmekle ilgili dört mezhebin görüşü:
1. Hanefilere göre "teberrük yoluyla vera' sahibi âlimin ve âdil sultanın elini öpmekte beis yoktur, belki sünnettir."[229]
2. Malikî'ler "Mütekebbirin elini öpmek mekruh, din, ilim ve şerefinden dolayı olursa caizdir."[230]
3. Şafiîler "zühd, salah ve dininden, ilim ve şerefinden dolayı el öpmek müstehap; zenginlik, mevki ve mansıbından dolayı öpmekse mekruhtur.[231]
4 . Hanbeliler "Şayet dindarlığından dolayı ise beis yoktur, çünkü Ebu Ubeyde, Ömer b. el-Hattab'ın elini öpmüştür. Dünyalık için ise makbul değildir.[232]
Ancak bu elin sahibi âlim ve âdil değilse, İslamın tazimini kasd etmek bahis konusu değilse icmaen mekruhtur.[233]
Hind ulemasından ve Hanefî fakihlerinden Eşref Ali et-Tehânevî'nin tahkikine göre "Muhabbet, özlem, takdir ve rahmet duygularından kaynaklanan öpmeler caizdir. Tazim ve selâmlama niyetiyle ve teberrük kas-diyle yapılan öpmeler caiz değildir."[234]
Meşhur İbn Abidin Haşiyesinde bu konuda şöyle deniyor:
"... Bazı câhillerin başkasıyla biraraya geldiklerinde, sanki onun eliy-miş gibi kendi elini öpmesi de mekruhtur. Karşılaşma anında arkadaşının elinin öpülmesinin mekruh olduğunda ise icrnâ vardır. Bazı kimselerin âlimlerin huzurunda, veya büyük insanların huzurunda, yer öpmeleri de böylece mekruhtur ve haramdır. Bunu yapan, yeri öpen ve rıza gösteren de günahkâr olur. Bu putlara tapmaya benzer. Bunu yapan ile razı olanlar ibadet ve tazim yoluyla olduğu takdirde kâfir olurlar. Eğer tahiyye yoluyla yeni selamlaşma yoluyla olursa, kâfir olmaz. Fakat günahkâr ve büyük günâh işlemiş olur..
Öpmek beş vecih üzeredir:
1. Sevgi öpmesi: Çocukların yanaklarından öpülmesi gibi,
2. Merhamet öpmesi: Anne ve babanın başlarını öpmek.
3. Şefkat öpmesi: Kardeşlerin alnından öpülmesi.
4. Hanım ve câriye için şehvet öpmesi ki ağız üzerinde olur.
5.İkram öpmesi ki mü'minler için el üzerinde olur.[235]
Görülüyor ki, Hz. Peygamberin Hz. Fatima'yı öpmesi, sevgi Öpmesi-dir. Hz. Fatima'nın Hz. Peygamber'in elini öpmesi de ikram öpmesidir. Yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşılacağı üzere bu tür öpmelerin ikisi de caizdir. Çünkü mevzumuzu teşkil eden Hadis-i şerif buna delâlet etmektedir.[236]

144-145. Kişinin Kendi Oğlan Çocuğunu Öpmesinin Hükmü

5218... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) el~Akra S. Habis Peygamber (s.a.)'ı (torunu) Hüseyin'i öperken görmüş de:
Benim on tane çocuğum var, bunu onlardan hiç birine yapr.iikurri, demiş, Rasûlullah (s.a.)'da:
Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz, buyurmuştur.[237]

Açıklama

Ulemanın beyânına göre çocuklara ve zayıflara merhamet meselesi, umumî olup, bulun insan ve hayvanlara şamildir. Yani, mü'min olsun, kâfir olsun bütün insanlara; kendinin olsun olmasın bütün hayvanlara acımayan, hayvanı doyurup sulamayan, yükünü hafifletmeyen ve insafsızca döven kimse, âhirette Allah'ın rahmetine nail olmayacaktır.
Bu rivayetteki rahmet cümleleri her iki fiilin ref'i ve ceni ile rivayet olunmuştur. Merfû okunduğuna göre cümle başındaki "n;en-i mevsûle" meczum okunduğuna göre ise "şartıyye" olur.[238]
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre:
"Kişinin kendi çocuğunu yanağından öpmesi vâcibdir. Yüzünün dışında mesela parmaklarını şefkat, rahmet, babalık sevgisiyle Öpmesi ise sünnettir. Bu hususta çocuğun erkek veya kız olması arasında bir fark yoktur.
Aynı şekilde kişinin bir arkadaşının çocuğunu da böyle temiz duygularla öpmesi de sünnettir. Fakat, şehvetle Öpmek ise haramdır. İsterse baba olsun bu konuda ulema ittifak etmişlerdir."
Her ne kadar İmam Nevevî, kişinin kendi çocuğunu alnından öpmesi-nin vâcib olduğunu söylemişse de bu görüşün kabul görebilmesi için bu konuda gelen sahih bir hadise ya da sahih bir kıyasa dayanmış olması gerekir.[239]

5219... Âişe (r.anha)'den demiştir ki: Peygamber (s.a.):
"Müjde ya Aişe, gerçekten Allah senin suçsuzluğuna dair âyet indirdi" buyurdu.
(Yine Hz. Âişe'nin rivayetine göre Hz. Peygamber, bu müjdeyi verdikten sonra) kendisine (suçsuzluğunu bildiren) Kur'ân (âyetlerini) okumuştur.
(Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etti):
Bunun üzerine annemle babam bana: "Kalk Rasûİullah'ın başından öp!" dediler Ben de:
Aziz ve celîl olan Allah'a hamdediyorum. Size değil" dedim.[240]

Açıklama

Hz. Âişe'nin manız kaldığı iftira olayından kendisinin masumluğuyla ilgili olarak inen âyet-i kerimeler, "Muhammed'in eşine o yalanı uyduranlar içinizden bir güruhtur..."[241] âyet-i kerimesi ile onu takib eden dokuz âyettir.
Bilindiği gibi, Hz. Âişe'nin babası, Hz. Ebû Bekir (r.a.), anası ise Ümmü Rûmân'dır.
Bu hadis-i şerifte bir kadının eşini öpmesi, söz konusu ediliyor. Bir kimsenin çocuğunu Öpmesinden söz edilmiyor. Bu bakımdan bu hadisle bab başlığı arasında bir ilgi kurmak mümkün gibi görünmüyorsa da, Hz. Aişe'ye verilen emir, Peygamber Efendimizin başını öpmesi olduğunu düşünürsek; tavsiye edilen bu öpmenin, bir şefkat ve bir hürmet öpmesi olduğu anlaşılır. Bu yönüyle de babanın çocuğunu öpmesisne benzetilebilir. Merhum musannifin bu inceliği göz önünde tutarak bu hadisi burada zikrettiğini söyleyebiliriz.[242]

145-146. İki Gözün Arasından Öpmenin Hükmü

5220... Şa'bî'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) Cafer b. Ebi Talib'i karşıladı da onu kucaklayıp iki gözünün arasından öpmüştür.[243]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hz. Peygamberin Habeşistan'a hicret eden bazı müslümanlarla birlikte Mekke'ye dönen Hz. Cafer'i karşılayınca onu kucaklayıp iki gözünün arasından öptüğünü ifâde etmektedir. Hanefi imamlarına göre, Hz. Peygamber'in hayatında görülen kucaklama ve öpmeler sevgi, özlem, takdir ve merhamet duygularından kaynaklanan öpmelerdir.[244] Onun hayatında selamlaşma niyetiyle yapılan bir öpüşmenin yeri olmadığı gibi, bir kimsenin eşinin ya da cariyesinin dışında bir kimseyi şehvetle öpmesine de asla yer yoktur. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şerif, mürseldir.[245]

146-147. Yanaktan Öpmenin Hükmü

5221... İyas b. Dağfel'den demiştir ki: "Ben Ebû Nadra'nın Hasan b. Ali (r.a)'nin yanağını Öptüğünü gördüm."[246]

Açıklama

Ebû Nadra tâbiundan Basrah Münzir b. Malik en-Avfî'dir. Ebu Davud'un bazı nüshalarında, Ebu Nadra'nın yanağından Öptüğü kimsenin, Hasen b. Ali olduğu, ifade edilmekle beraber, nüshaların çoğunda, sadece Hasen ismi geçmekte ve künyesinden bahsedilmemektedir. Gerçi zaman itibariyle sözkonusu zâtın Hasan b. Ali olması mümkün olmakla beraber, Hafız Münzirî gibi bir hadis otorite1i bu kimsenin Hasen Ebiî Hasen el-Basrî olduğunu ortaya koymuştur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, bir kimsenin bir çocuğu sevgi ile yanağından öpmesinin meşru olduğuna delalet etmektedir. Nitekim 5218 numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.[247]

5222... Hz. Berâ'den demiştir ki: Medine'ye geldiği ilk günlerde Hz. Ebu Bekir'le birlikte (evine) girmiştim. Bir de ne göreyim, kızı Hz. Aişe sıtmaya yakalanmış yatıyor. Hz. Ebû Bekir, hemen yanına varıp:

Nasılsın kızcağızım? deyip onu yanağından öptü.[248]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerif gibi bu hadis-i şerif de insanın sünnete riayet kastıyla ya da sevgi ve merhamet hisleriyle çocuğunun yanağından öpmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir.[249]

147-148. El Öpme Hakkında (Gelen Hadis)

5223.. Hz. Abdullah b. Ömer (başından geçen) bir olayı Abdurrahman b. Ebî Leylâ'ya anlatmış (sonra) şöyle demiş:
"Bunun üzerine Peygamber (s.a.)'e yaklaşıp elini öptük."[250]

Açıklama

Hz. Abdullah b. Ömer'in Abdurrahman b. Ebî Leyla>ya anlattıgı olayf (2647) numaralı hadis-i şerifte anlatılan, Hz. Peygamber'irpgönderdiği bir akıncı birliğinin bozguna uğraması neticesinde, Hz. İbn Ömer'le arkadaşlarının akıncı birliğiyle irtibat kuramamaları neticesinde, Medine'ye dönüp gelip de Hz. Peygamberin huzuruna çıkarak elini öpmeleriyle ilgili olaydır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif de yine el öpmenin caiz olduğuna delalet etmektedir.
el-Ehberî'nin açıklamasına göre, İmam Malik, kibir ve gurura sebeb olan el öpmekle, kibirden dolayı el öptürmenin caiz olmadığını, dindarlığından ve faziletinden dolayı, bir kimsenin elini öpmeninse caiz olduğunu söylemiştir.
İmam Nevevî de bir kimsenin zühd ve takvası ya da diğer faziletleri sebebiyle elini öpmenin mekruh olmadığını, hatta sünnet olduğunu söylemiştir.
Biz diğer fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini (5217) ve (5214) numaralı hadislerin şerhlerinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[251]

148-149. Vücudu Öpmenin Hükmü

5224... Hz. Useyd b. Hudayr, ensardan bir adam(dı. Başından geçen bir olayı) şöyle anlattı: "Kendisi bir toplulukta konuşuyordu. Şakacı bir adamdı. Bir ara topluluğu güldürdü. Derken Peygamber (s.a.) (şaka olarak) bir çöpü onun böğrüne (hafifçe) dürttü. Bunun üzerine (Üseyd Peygamber efendimize):
Ey Allah'ın Resulü (bu çöpü bana dürttüğünden dolayı) sana kısas yapmama imkân ver! dedi.(Hz. Peygamber de):
(Haydi öyleyse) kısas yap, buyurdu. (Üseyd):
Fakat senin üzerinde gömlek var. (Çöpü bana dürttüğün zaman) benim üzerimde gömlek yoktu, dedi.
Hz. Peygamber de (onun bu isteğine uyarak kısas yapmasına imkân vermek için) gömleğini (yukarı doğru) kaldırdı. Bunun üzerine: Hemen Hz. Peygamber'i bağrına basıp onun böğrünü öpmeye başladı ve:
Ey Allah'ın Resulü, (işte) benim istediğim bundan ibaretti, dedi.[252]

Açıklama

Kısas: Öldüreni, öldürülen karşılığında öldürmek, veya yaralanan ya da kesilen bir organ karşılığında bu suçu işleyenleri aynısıyla cezalandırmaktır. Bu hadis: Tekme tokattan dolayı kısas lâzım gelmez, diyenlerin aleyhine delildir.[253]
Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin böğürünü öpmek caizdir.Nitekim Hanefî ulemasından Aynı Böylece kişinin, elinin, ayağının, başının, böğrünün öpülmesinin mubah olduğu bilindi" demiştir.[254]
2. Kamçı darbesi, tekme ve tokat gibi hakkında belli bir ceza tayin edilmiş olmayan tecavüzler için kısas cezası uygulanır.
Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (r.anhüm) bu görüştedirler. Delilleri de bu hadis-i şeriftir.
Ayrıca Şüreyh, Şa'bî ve İbn Şübrüme'de bu görüştedirler. Ashab-ı re'y (rey taraftarları) ile imam-ı Malik ve Şafiî (r.a.) ise sözü geçen fillerden dolayı kısas lâzım gelmeyeceğini söylemişlerdir. Bu fiillerden dolayı kısas yapılmasını bir takım şartlara bağlamışlardır. Hanefi ulemasının bu konudaki görüşü şöyledir:
"Bir kimsenin yüzüne haksız yere vurulan silleden dolayı kısas icab etmez. Amde mükarin olunca (bile bile yapımiş olunca) te'dibi icab eder. Meğer ki bu silleden bir yara husule gelsin."[255]

5225... Ümmü Ebân bint el-Vazi b. Zari; (Hz.Peygamber'in huzuruna gelen) Abdulkays hey'eti arasında bulunan dedesi Zari'den demiştir:
Medine'ye vardığımız zaman hayvanlarımızdan acele inip Peygamber (s.a.)'in elini ve ayağını öpmeye başladık. el-Münzirü'1-Eşecc bir süre tekledikten sonra (içinde elbiseler bulunan) bavuluna vardı ve (içlerinden, eteklik ve gömlekten oluşan) yeni bir takım elbiseyi giydi. Sonra Peygamber (s.a.)'e vardı. (Hz. Peygamber) ona:
Sende Allah'ın sevdiği iki haslet var, hilim ve vakar, buyurdu, el-Münzir de:
Ey Allah'ın Resulü! Ben bunları kendi çabamla mı elde ettim, yoksa Allah beni bu iki huy üzerine mi yarattı? dedi. (Hz, Peygamber):

Elbette seni Allah bu iki huy üzerine yarattı, buyurdu. Bunun üzerine o:
Beni Allah ve Rasûlünün sevdiği iki haslete sahip olarak yaratan Allah'a hamd olsun, diye şükretti.[256]

Açıklama

Hilm; Akıl, vakar, sabır manalarına gelir.
Enâet: Aceleye kapılmadan zamanında ve yerinde hareket etmektir.
Ebü'l Hasen eş-Şâzelî hazretlerinin rivayetine göre, bir gün Rasûlü Ekrem efendimiz; rü'yasında görmüş de kendisine:
"Elbiselerini pisliklerden koru. Eğer böyle yaparsan her an Allah'ın yardımına nail olursun" buyurmuş. Bunun üzerine İmam Şazeli hazretleri:
"Ey Allah'ın Rasulü, benim elbiselerimden maksat nedir? diye sorunca; Hz. Fahr-i Kâinat şöyle buyurmuş:
Hak teâla hazretleri senin özerine beş kat elbise giydirmiştir:
1. Muhabbet elbisesi,
2. Marifet elbisesi,
3. Tevhid elbisesi,
4. İman elbisesi,
5. İslâm elbisesi,
1. Her kim muhabbet elbisesini giyerse (yani Allah'ı severse) Allah ona her işi kolay getirir.
2. Her kim de marifet elbisesini giyer de Allah'ı hakkıyla tanırsa onun nazarında Allah'ın rızası dışında herşey küçülür, değersiz kalır.
3. Her kim de Allah'ın yegâne Halik olduğunun şuuruna vararak tevhid makamına ererse ona şirkin kokusu bile erişemez.
4. Kim de iman elbisesi giymeye muvaffak olursa o herşeyden emin olur.
5. İslâm elbisesini giyen kimse ise Allah'a isyan etmez. Hasbelbeşer isyan etse bile özür dileyip tevbe eder. Tevbe edenin tevbesini de Allah kabul eder.[257]
"Eşecc" kelimesi "başı yarık" anlamına gelir. Hz. Münzir'in yüzünde kılıç veya bıçak yarasından kalma bir iz bulunduğu için Resulü Zişan efendimiz kendisine bu ismi vermiş, ondan sonra bu isimle meşhur olmuştur.
Hz. Münzir'in sahih ve meşhur olan ismi el-Münzir b. Aziz olmakla beraber[258] yine de ihtilaflıdır. Nitekim Avnü'l Mabûd yazarı O'nun isminin "el-Münzir b. el-Hâris el-Abdî" olduğunu söylerken Bezi yazan el-Münzir b. Amr olduğunu söylemiştir.
Eşşeyh Abdülhak ed-Dehlevî'nin "el-Lemeât" isimli eserinde, Abdul-kays heyetinin Hz. Peygamberin huzuruna gelmeleri şöyle anlatılıyor:
"Abdülkays heyeti, Hz. Peygamber'in yanma gelince hemen hayvanlarından inip yerlere kapandılar. Hz. Peygamber bu hareketlerine engel olmadı. Bilakis onların bu hareketini takrir etti. Onların başkanı olan Eşecc ise onlara katılmadan doğru kendisine ayrılan eve indi. Orada guslettikten sonra beyaz elbiselerini giydi, sonra mescide girip iki rekat namaz kıldı ve ardından dua edip huşu içerisinde vakar ve teenni ile Hz. Peygamberin huzuruna vardı. Hz. Peygamber onu bu edeb içerisinde görünce:
Sende (Allah ve Rasûlunun sevdiği) iki huy vardır, buyurdu.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Münzir b. Aziz başkanlığında gelen Abdülkays heyetinin Hz. Peygamberin ellerini ve ayaklarını öptükleri ifade edilmektedir. Biz el öpmenin hükmünü (5217) numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız için burada sadece ayak öpmenin hükmünü açıklamakla yetineceğiz.
El ve ayak öpme, selamlama yahutta tazim kasdiyle yapıldığı zaman caiz değildir, haramdır. Fakat sevgi, özlem, istihsan (tebrik) duygularından kaynaklanan el ve ayak öpmeler, caizdir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen, Abdülkays heyetinin Hz. Peygamber'in el ve ayaklarını öpmeleri olayı, sevgi ve özlem duygularından kaynaklandığı gibi Resûl-ü Zişan efendimizin kendisine soru soran yahudilerin sorularını cevaplandırması neticesinde onların ellerini ve ayaklarını öpmelerine izin vermesi148 olayı da yahudilerin Hz. Peygamber'in el ve ayaklarını öpmelerinin yine istihsan (tebrik etme) duygusundan kaynaklanmıştır.[259]
Eğer Eşşeyh Abdulhak ed-Dehlevî'nin el-Lemeât isimli eserindeki Hz. Peygamber'in Abdulkays hey'etinin huzurunda secdeye kapanmasına izin verdiğini ifade eden hadisin sıhhatini kabul etsek bile, böyle selamlaşmak ve ikram kabilinden olan secdeler "Eğer bir kimseye başka bir kimse için secde etmeyi emretseydim kesinlikle kadına kocasına secde etmesini emrederdim"[260] hadisiyle neshedilmiştir. Böyle bir secde daha önceki şeriatlerde caizdir.[261]
Bu mevzuda Bedrüddin Aynî de şöyle demektedir. "Bu zamanda sultanlara yapılan tazim ve iclâl secdesi küfürden başka bir şey değildir. Nitekim el-Mahbubî de el-Camiüssagîr Şerhi'nde yüce Allah'dan başkasına yapılan her secde zor karşısında kalmış olmamak kaydıyla küfürdür. Binaenaleyh bazı câhil sofilerin şeyhlerin önünde yaptıkları şeyler bid'atlerin en çirkinidir. Efdal olan zor karşısında kaldığı zaman tahiyye (selâm) secdesi yapmaktır. Fakat tazim secdesi yapmamaktır. Çünkü tazim secdesi küfürdür. Takiyye secdesi ise küfür değildir.[262]
Ayrıca mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, fitneye düşürmeyeceğinden emin olmak şartıyla, bir kimseyi yüzüne karşı medhetmenin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre "Metinde Rasûlullah kelimesinin, Allah lâfzı üzerine atfedilerek zikredilmiş olması, Hz. Peygamber'in bir-şeyi sevmesinin Allah'ın sevmesine bağlı olduğunu belirtmek içindir. Bilindiği gibi Allah'ın sevdiği bir şeyi Rasûlünün sevmemesi, Allah'ın sevmediği bir şeyi de sevmesi mümkün değildir."[263]

149-150. "Allah Beni Sana Feda Etsin' Demenin Hükmü

5226... Hz. Ebu Zer*den demiştir ki: Peygamber (s.a.) (bana); Ey Ebu Zer! diye seslendi ben de: "Buyur yâ Rasûlullah, emrine icabet edip geldim" cevabını verdim.[264]

Açıklama

Lebbeyk: Buyur, emrine icabet ettim, geldim, demektir. Bu kelime lisanımızda kullanılan bir kelime-i icabettir. Fi'l-i semai olarak hazf edilen ve tesniye sigasıyla kullanılan mefûlü mutlaklardandır.[265]
Sa'deyk, kelimesi de aynen lebbeyk kelimesi gibidir. Genelde lebbeyk kelimesinden sonra ve ona tabi olarak kullanılır.[266]
el-Ferrâ'nm açıklamasına göre el-feda kelimesi, fa'sı üstün okunduğu zaman; "feda" şeklinde elif-i maksure ile esre okunduğu zamansa; "fıdâ" şeklinde elif-i memdude ile yazılır. Ebû Ali'nin rivayetine göre bu kelimenin fa'sı esreli olarak okunduğu zaman, bir zaruret olmadıkça mutlaka elif-i memdude ile fiadâ? şeklinde yazılır, "feda" şeklinde maksûr (kısa) olarak yazılması ile sadece "fa"sınm fetha ile okunması haline mahsustur.- Cev-herî'ye göre ise "fa"smın esreli okunması halinde bu kelimenin "fidâ" şeklinde maksur olarak yazılması caiz olduğu gibi "fidâ"' şeklinde elif-i memdude ile yazılması da caizdir.
Ancak fa'sının üstünlü olarak okunması halinde sadece "feda" şeklinde maksur olarak okunur veya yazılır.
Bir dua cümlesi olarak: "Allah beni sana feda etsin" cümlesi iki manaya gelir:
1. Allah, benim yapacağım harcamayla seni sıkıntı ve musibetlerden kurtarsın, anlamına gelir. Yani bu cümlede feda kelimesi insanın canını sıkıntılardan kurtarmak için harcadığı maldır.
Nitekim; "Oruca güç yetiremeyenlerin fidye vermesi, bir yoksulu doyurması lâzımdır."[267] âyet-i kerimesinde fidye bu manada kullanılmıştır.
Binaenaleyh âyetin manası "Oruca gücü yetmeyenlerin orucun sıkıntısından ve oruç tutmamanın azabından kendilerini kurtarmaları için bir miskini doyuracak kadar mal harcamaları gerekir" demektir. Bu görüş Ragıb-i İsfehanî'ye aittir.
2. Bir sıkıntıyı giderebilmek için bir şeyin yerine başka bir şeyi koymak anlamına gelir. "Ve fidye olarak ona büyük bir kurbanlık verdik"[268] âyet-i kerimesinde olduğu gibi...
Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi, bu âyet-i kerimenin manası "Biz Hz. İsmail'i kurban olma zorluğundan kurtarmak için onun yerine büyük bir kurbanlık gönderdik" demektir. Bu görüş de Ebu'l-Beka'ya aittir.
Bütün bunlar, gösteriyor ki bir kimsenin diğer bir kimseye "Allah beni sana feda kılsın" demesi caizdir. Nitekim İmam Buharî, Sahih'inde bunu ifade eden hadisler için özel bir bâb açmıştır.[269]
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, Ebu Bekir b. Ebi Asım, bu cümleyi kullanmanın caiz olduğuna delalet eden bütün haberleri toplamış ve; "kişinin, bir sultana, bir büyüğüne, bir âlime veya din kardeşlerinden sevdiği bir kimseye böyle demesi kesinlikle caizdir." demiştir.
Hatta onu ağırlamak ve gönlünü almak için söylemişse, bu sözden dolayı sevap da kazanır. Eğer bu sözü söylemek dinen sakıncalı olsaydı, Hz. Peygamber bu sözü söyleyen kimseyi bundan nehyederdi. Oysa Hz. Peygamber, bu sözü söyleyen kimseyi bundan nehyetmemiş; ayrıca ben bu sözü söylemenin caiz olmadığını söyleyen bir kişi dahi bilmiyorum" demiştir."[270]

150-151 Bir Kimsenin (Diğer Bir Kimseye): "Allah Gözünü Aydın Etsin" Demesinin Hükmü

5227... Hz. İmran ibn Husayn'dan demiştir ki: "Biz cahiliyye döneminde (biribirimize) Allah senin gözünü aydın etsin, iyi sabahlar, derdik. İslâm (dini) gelince bundan nehyolunduk."
Abdurrezzak dedi ki: Mamer, bir kimsenin: "En'amellahü bike aynen: (Allah seninle gözü(müzü) aydın etsin)" demesi mekruhtur, ama; "enâ-rnellahü ayneke: (Allah gözünü aydın etsin) demesinde ise bir sakınca yoktur" dedi...[271]

Açıklama

Aliyyü'l-Kârî'nin "Mirkatü'I-Mefatîh" isimli eserindeki açıklamasına göre "enamellahü bike aynen" cümlesindeki "bi" harfi "ename" fiilindeki müteaddîliği (geçişliliği) te'yid (pekiştirmek) için gelmiştir, "ename" fiilinin mef ûlü "sen" anlamına gelen "ke" harfidir. Ayn göz kelimesi de "sen" kelimesinin temyizidir.
Binaenaleyh, cümlenin manası "Allah (sevdiğin bir kimseye veya nimete kavuşturmak suretiyle) senin gününü aydın etsin" demektir. Ayrıca "Allah seni naim cennetine koysun" anlamında bir dua da olabilir.
Bu cümlede geçen "bi" harfinin sebebiyet ifade ettiğini ve dolayısıyle cümlenin "Allah, seninle karşılaştırmak suretiyle (yani seni sebeb kılarak) seni seven bir kimsenin gözünü aydın etsin" anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Tercüme buna göre yapılmıştır.
Bir kimsenin karşılaştığı bir kimseyi bu şekilde selamlaması yasaklandığı gibi "En'im sabahan: iyi sabahlar" diyerek selamlaması da yasaklan-
mıştır. Bu yasaklama olayının sebebi ise bu cümlelerle selamlaşmanın ca-hiliyyet âdeti olmasıdır. Fakat tamamen câhiliyye dönemine ait olan bu cümlelerin kalıpları değiştirilerek kullanıldığı takdirde, bu cümle ve ifade tarzları, câhîiyye olmaktan çıkacağı için onu yine aynı manaya gelen değişik cümle kalıplarına aktararak kullanmakta bir sakınca yoktur.
"Sabaha'î-Hayr, sabahannûr" demek gibi. Nitekim metinde de ifâde edildiği üzere Ma'mer de meseleye bu açıdan bakarak "en'amellahü bike aynen" demeyi hoş karşilamarmştır.

Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre Ma'nier'in bu cümleyi mekruh görmesinin bir sebebi de "aynen" kelimesi böyle izafetten soyutlanmış olarak kullanıldığı için, bu gözün Allah'a ait olduğu vehm edilerek cümlenin "senin vasıtanla Allah'ın gözü aydın olsun" manasında kullanılmış olduğu zanmna yol açması ihtimali ile birlikte câhiliyye âdetlerinden olmasıdır.
Fakat "en'im sabahan: iyi sabahlar" cümlesinde öyle bir yanlış anlamaya yol açma ihtimali yoktur, ama câhiliyyeye ait bir selamlaşmayı da simgelediğinden kullanılması yasaklanmıştır.
Ama: "En'amallahu aleyke ayneke: Alîah gözünü aydın etsin" cümlesinde bu sakıncalara olmadığından bu cümleyi kullanmakta hiçbir mahzur görülmemiştir.
Nitekim Ma'mer de bu cümleyi kullanmada herhangi bir sakınca görmemiştir.[272]

151-152. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimse İçin Ayağa Kalkmasının Hükmü"

5228... Ebû Miclez'den demiştir ki: (Birgün) Hz. Muaviye, Hz. İbn Zübeyr'le Hz. Ibn Amir'in bulundukları yere girdi de Ibı Amir hemen ayağa kalktı, İbn Zübeyr ise oturmaya devam etti. Bunun üzerine Hz. Muaviye (İbn Amir'e hitaben):
Otur (ayağa kalkma)! Çünkü ben Rasûlullah (s.a.)'i: "İnsanların kendisi için ayağa kalkmasından hoşlanan kimse (cehennem) ateş(in) de yerini hazırlasın" derken işittim, dedi.[273]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Muaviye için sadece İbn Amir'in ayağa kalktığı, ifade edilirken Tirmizî'nin rivayetinde İbn Safvân ile birlikte İbn Zübeyr'in de ayağa kalktığı ifade edilmektedir. Bu durum olayın iki defa tekerrür ettiğini; birincide sözü geçen zatların ikisinin de ayağa kalktığını, ikincide ise sadece birinin (yani ilkinde hazır bulunan İbn Safvân'in yerini alan ve haliyle ilkinde bulunmayan İbn Âmir'in) kalktığını, diğerinin ise Hz. Mu-aviye'nin birinci tenbihini hatırlayarak kalkmadığını gösterir.
Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre hadis-i şerifte yasaklanmış olan ayağa kalkma, karşıdakini tazim etmek ve yüceltmek için olan ayağa kalkmadır. O'na yardım veya hizmet etmek için olan ayağa kalkma değildir. Nitekim (5215) numaralı hadis de buna delalet etmektedir. Metinde geçen “felyetebevve: Hazırlansın” kelimesi emir kalıbında gelmiş bir haber cümlesidir.Yani “Onun yeri cehennemde hazırlanmıştır.” Anlamında kullanılmıştır.
Bazı nüshalarda bu bab ile bundan sonraki bab, hadisler ile birlikte yer değiştirmiştir. Ancak Concordance'da sıralama bu şekilde olduğundan biz de ona riayet ettik.
geçen "felyetebevve: Hazırlansın" kelimesi emir kalıbında gelmiş bir haber cümlesidir. Yani "Onun yeri cehennemde hazırlanmıştır" anla-mmda kullanılmıştır.
Bazılarına göre, hadiste geçen bu tehdid, kibrinden dolayı kendisi için ayağa kalkılmasmı isteyen kimselere yöneltilmiştir. Cümlede geçen "Hoşlanan kimse" sözü de buna delalet eder. Fakat insan kendisi için ayağa kalkılıp kalkılmasma önem vermediği halde karşıdakiler tevazu olsun diye, yahutta sevap kazanmak ümidiyle kendiliklerinden ayağa kalkarlarsa bunda bir sakınca yoktur.
Beyhakî'nin es-Sünenu'1-Kübra'sında Hattabiden naklen yaptığı açıklamaya göre, hadis-i şerifteki tehdid, kibrinden dolayı veya iftihar etmek gayesiyle insanların kendisine ayağa kalkmalarını isteyen kimselere yöneliktir.
Binaenaleyh bir kimsenin,, fazilet sahibi bir reis veya adaletli bir idareci için ayağa kalkması ya da br öğrencinin, öğretmen için ayağa kalkması mekruh değildir. Tersine müstehabtir. (5215) numaralı Sa'd hadisi de buna delalet etmektedir. Çünkü bu çeşit ayağa kalkışlardan maksat, iyilik ve ikram etmektir. Tazim değildir.
Esasen hiçbir insaf sahibi (5215) numaralı hadiste sözü geçen ensarın Hz. Sa'd'a ayağa kalkmalarını Hz. Sa'd'm canü gönülden arzu etmekte olduğunu ve bundan dolayı kibre kapıldığını iddia edemez.[274]
Fethu'I-Bârî yazarının dediği gibi, her ne kadar îmam-ı Nevevî -bu hadis-i şerifte yasaklanmak istenen husus, kendisi için ayağa kalkılan kimsenin bundan hoşlanmasıdır. Ayağa kalkmakla ilgisi yoktur. Eğer kendisi için ayağa kalkılan kimse, kendisine ayağa kalkıldığından dolayı sevince veya kibre kapılmazsa bunda hiçbir sakınca yoktur. Eğer nefsini tatmin için bunu arzu ederse ayağa kalkmasalar bile günahkâr olur, demişse de bu iddia doğru değildir. İbn el-Hacc'm da dediği gibi bu hadis-i şerifte üzerinde durulan husus, kendisi için ayağa kalkılan kimseyi günaha düşürmesi ihtimali bulunan ayağa kalkmadır. Yani kendisine ayağa kalkılan kimse ile değil, ayağa kalkanla ve kalkmakla ilgilidir. Sahabe-i kiram da bu meseleyi böyle anlamışlardır.
İbn Kayyım eî-Cevziyye de bu hadis-işerifi böyle anlamıştır."[275] Gerçekten İbn el-Kayyim de hadisteki bu yasağın ayağa kalkan kimselerle ilgili olduğunu söylemekte ve bu görüşüne delil olarak da "Rasûlullah (s.a.) hastalandı biz de o oturduğu halde (ayakta) arkasında namaz kıldık...."
Rasûlullah (s.a.) bize bakarak ayakta namaz kıldığımızı gördü, hemen bize işaret etti, biz de oturduk ve namazımızı ona uyarak oturduğumuz yerden kıldık. Selam verince:
Demin neredeyse İranlılarla, Romalıların yaptığını yapıyordunuz. Onlar kralları otururken de ayakta dururlar, buyurdu"[276] mealindeki hadisi gösterdikten sonra, sözlerini şöyle tamamlamaktadır: "Bu mevzuda gelen ayağa kalkmayı yasaklayıcı hadisleri sadece böyle oturan bir kimsenin arkasında ayakta namaz kılmaya hamletmek mümkün değildir. Çünkü bu mevzuda gelen hadisler meclise giren bir kimse için onu tazim kasdiyle ayağa kalkmayı yasakladığı gibi oturmakta olan bir kimsenin yanında tazim kasdiyle dikilmeyi de yasaklamıştır.
Araplar bu tür ayağa kalkmayı bilmezlerdi. Bu tür ayağa kalkış, Acem ve Rumların âdetidir. Arapların âdeti olan ayağa kalkma ise meclise yeni gelen kimseyi karşılamak için yapılan kalkıştır ki, hadis-i şeriflerde cevaz verilen kalkış da bu

kalkıştan ibarettir. Diğer kalkışlarla ilgisi yoktur.[277]
Ebu'l-Velid İbn Rüşd'ün tesbitine göre ayağa kalkma dört şekilde olur:
1. Haram olan kalkma: Kibrinden dolayı kendisine ayağa kalkılma-sını isteyen bir kimseye ayağa kalkmaktır.
2. Mekruh olan ayağa kalkma: Kibir, gurur gibi duygulardan uzak olduğu için kendisine ayağa kalkılmasmı arzu etmediği halde, kendisine ayağa kalkıldığında nefsine bazı haram duygu ve düşüncelerin gelmesinden korkulan ve bir yönüyle de zâlimlere ayağa kalkmayı andıran kalkışlardır.
3. Caiz olan ayağa kalma: Zalimlere ayağa kalkmayı andırmayan ve kendisi için ayağa kalkmasını istemeyen kimseler için iyilik ve ikram niy-yetiyle yapılan kalkışlardır.
4. Mendup Olan Ayağa Kalkma: Bir yolculuktan dönen kimse için sevinçten dolayı, istikbal için veya bir kimsenin eline geçen nimetten dolayı kendisini tebrik için, yahutta uğradığı bir felaketten dolayı taziye için ayağa kalkmak gibi.[278]
İbn Hacer ayağa kalkma konusunda bütün bu görüşleri naklettikten sonra, sözlerini şöyle tamamlıyor: "İmam Gazâlî tazim (yüceltme) gayesiyle ayağa kalkmanınsa mekruh olmadığını söylemiştir ki, bu güzel bir açıklamadır."[279]
Biz bu konuyu tahkiki mahsulü olduğuna ve isabetine inandığımız et-Tehânevî'nin şu sözleriyle noktalamak istiyoruz:
"Hz. Muaviye'nin dışarı çıkarken kendisine ayağa kalkılması karşısında "cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisini hatırlatmasının sebebi, kendisine, ayağa kalkanların bu kalkışını, krallarına tazim kasdiyle ayağa kalkan Acemlerin kalkışına benzetmesidir.
Binaenaleyh sadece ikram için ayağa kalkmada bir kerahet yoktur. Kerahet Acemlerin krallarına yaptıkları bir tazim ve edeb gösterisi şeklindeki kalkıştadır. Onların krallarına karşı ikram ve tazim gösterisi şeklindeki ayağa kalkmalar selefte asla görülmemiştir."[280]
İbn Hacer meclise gelen bir kimseye- ayağa kalkmasının hükmünü açıklarken dört hüküm zikretmiştir. Bu hükümlerden bazıları (yani 1, 2, ve 3. hükümler) tazim kasdiyle ayağa kalkmakla ilgilidir. Birisi de (yani dördüncü hüküm) istikbâl (karşılama) için ayağa kalkmakla ilgilidir.
Ama oturmakta olan bir kimsenin başı ucunda ayakta dikilmenin hükmünden bahsetmemiştir. Kanaatimize göre bu tür ayakta kalmalar eğer bir kimseyi düşmanların tecavüzünden korumak gibi bir maslahata meb-ni olarak yapılırsa bunda bir sakınca yoktur. Fakat beklenen kişinin şanını ve ününü arttırmak gayesiyle yapılırsa mekruhtur.[281] Nitekim Hudey-biye'de Hz. Mugîre, Hz. Peygamberin başında düşmanların şerrinden korumak amacıyla kılıcıyla beklemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber hastalandığı zamanda da başında ayak üstü beklemişlerdir. Bu bekleyişler hiçbir zaman tazim ve ikram kasdıyla olmamıştır. Korumak niyetiyle olmuştur.
Hz. Peygamberin hastalığı esnasında oturduğu yerden namaz kılarken arkasında ayakta namaz kılanları görünce onları bundan men'etmesi, onların bu hareketleri, Acemlerin hareketine benzediğinden değildir. Çünkü ayakta namaz kılmak, Acemlerin davranışına benzetilemez. Ancak onların bu davranışları ileride Acemler gibi davranmalarına yol açabileceği endişesiyle yani sedd-i zerayi kabilinden onları bundan men'etmiştir. Nitekim sözkonusu olayda: "neredeyse Acemler gibi hareket edecektiniz."[282] sözü geçen namazı ayakta kılmak olayının Acemlerin fiillerine benzemediğini ifade etmektedir.[283]
Bu mevzu için (5125) numaralı hadisin şerhine de bakılabilir.[284]

5229... Hz. Ebu Ümame'den demiştir ki: (Birgün) Rasûlullah (s.a.) bastonuna dayanarak yanımıza çıkageldi de biz hemen kendisine ayağa kalktık. Bunun üzerine (bize hitaben):
" Öyle tazim için bir kısmı bir kısmına ayağa kalkan Acemler gibi ayağa kalkmayınız"buyurdu.[285]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir kimse için Acemler gibi tazim maksadıyla ayağa kalkmanın caiz olmadığını ifade etmektedir.
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Acemlerin tazim için biribirlerine ayağa kalkmaları, büyükleri otururken ayakta dikilmeleri şeklinde olmaktadır. Ancak Taberi ve İbn Hacer senedinde kimliği meçhul kimseler bulunduğu gerekçesiyle bu hadisi muzdarib hadis denilen zayıf hadislerden saymışlardır.
Konuyla ilgili açıklama bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[286]

152- 153. Bir Adamın Diğer Bir Adama: "Allah Seni Korusun" Demesinin Hükmü

5230... Hz. Ebu Katade şöyle demiştir: (Halk) susamışlardı. Bunun üzerine halkın öncü birlikleri (süratle) gittiler (ve gözden kayboldular). Ben de bu gece (süresince) Rasûlullah (s.a.)'den ayrılmadım. Bunun üzerine bana: "Peygamberini koruduğundan dolayı Allah da seni korusun" buyurdu.[287]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir kimsenin diğer bir kimseye "Hafazakallah: Allah seni korusun" diye dua etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Bu hadisle ilgili açıklama (437) numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[288]

153-154. Bir Adam (Kendisine): "Falan Adamın Sana Selamı Var" Diyen Kimseye Nasıl Karşılık Verir?

5231... Gâlib (b. Hattâf el-Basrî el-Kattân)'dan demiştir ki: Biz Hasen (el-Basri)'nin kapısı (Önün)de otururken bir adam

gelip şöyle dedi: Babam (in) bana anlattığına göre) dedem şöyle demiş "Babam beni Rasûlullah (s.a.)'e göndererek Hz. Peygambere var, kendisine (benden) selam Söyle dedi. Ben de Hz. Peygamber'e varıp babamın sana selamı var, dedim. Aleyke ve alâ ebikesselamu (selam senin ve babanın üzerine üzerine olsun), diyerek selamı aldı."[289]

5232... Aişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kendisine:
Cebrail (a.s.)'ıı sana selamı var demiş de (Hz. Âişe):
Ve aleyhisselâmü ve rahmetüllahi, diyerek bu selamı almış.[290]

Açıklama

1. Mevzumuzu teşkil eden (5231) nolu hadis selam alınırken sadece "ve aleykümüsselam" demekle farzın yerine getirilmiş olacağına delalet ederken, (5232) numaralı Hz. Aişe hadisi de selam alırken "ve aleykümus selam" cümlesine ve "ve rahmetüllahi" kelimesini ilave etmenin daha faziletli olduğuna delalet etmektedir.
2. Yine bu iki hadis bir kimseden diğer bir kimseye selam götürmenin müstehap olduğuna delalet eder.
İbn Abidin'in açıklamasına göre "bir kimse falana selam söyle, dediği zaman gidip o selamı söylemek, vâcib olur. Çünkü bu emaneti sahibine vardırmak kabilindendir. Zahire göre bu vücub hükmü, selamı götürenin rızasına bağlıdır.
Sonra Münavî'nin Şerhinde İbn Hacer'den naklederek şu ibareyi gördüm: Tahkik şu ki: Eğer elçi "ben selamı götürürüm" diye iltizam etmiş ise o zaman (selamı tebliğ etmek) emanete benzemiş oluyor. Aksi takdirde, vedia oluyor. Yani (vedia olunca) gidip tebiğ etmek, boynuna vacib olmuyor. Çünkü vediada hüküm böyledir.
Şürünbilalî dedi: Buna göre kendisine: Selamımı Rasûlullah'ın huzuruna götür, diye emredenin selamını tebliğ etmek gerekir.
Yine Şürünbilalî dedi ki: Selamı getirene de cevap vermek müstehabdir. "Senin de üzerine olsun" diyecektir.
Bunun benzeri, musannifin "Tuhfetü'l-Akran"adlı kitabında da vardır. İbn Abbas bunun vacib olduğu rivayetini ayrıca ekler.
Lâkin Tatarhani'ye dedi ki: İmam Muhammed bir hadis rivayet etti. Buna göre; kim bir insana başkasının selamını getirip tebliğ ederse, selam alan önce tebliğ edene cevap vermek, sonra da hazır olmayana cevap vermek zorundadır. Bu ibarenin zahirinden (selamı tebliğ edene cevap vermenin) vacib olduğu hükmü anlaşılıyor"[291]

154-155. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye 'Lebbeyk: Buyur Emrindeyim" Demesinin Hükmü

5233... Ebû Hemmâm Abdillah b. Yesar'den (rivayet edildiğine göre); Ebu Abdurrahman el-Fihrî şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'le birlikte Huneyn'de bulundum. Şiddetli sıcağın iyice kızıştığı bir günde yolculuk ediyorduk. (Bir ara) bir ağacın gölgesi altına indik. Güneş (batıya) kayınca harp aletlerimi (teçhizatımı) kuşandım ve atıma bindim. (Doğru) çadırında bulunan Rasûlullah (s.a.)'ın yanına geldim: "Esselâmü aleyküm ya
Rasûlullah ve rahmetullahi ve berekâtühü: Ey Allah'ın Resulü Allahın selamı rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun, (savaş için) öğle sonu yola çıkma vakti geldi dedim.Evet, dedi, sonra (Hz. Bilâl'e):
Ey Bilal! haydi kalk, buyurdu. Bunun üzerine (Hz. Bilal) hemen:
"Lebbeyk ve sa'deyk ve ene fadâük (:Buyur ben sana feda olayım)" diyerek ağacın altından (hızla) sıçradı. Sanki gölgesi bir kuş gölgesi gibi (küçük ve ince) idi. (Hz. Peygamber de:)
Bana atımı eğerle, buyurdu. (Hz. Bilal) hemen iki tarafı lifden olan böbürlenme ve gösterişten uzak bir eğer çıkardı (ve atı eğerledi). Hz. Peygamber de (ata) bindi. Biz de (atlarımıza) bindik (ve yola koyulduk). Son-- ra Ebu Abdurrahman hadisi (sonuna kadar) rivayet etti.
Ebû Davud dedi ki: Ebu Abdurrahman el-Fihrî'nin bu hadisten başka (rivayet ettiği) bir hadis yoktur. Bu hadis (kendi sahasında) çok mahir (bir kimse) olan (Yala b. Atâ)nındır. Onu (kendisinden talebesi) Hammâd b. Seleme rivayet etti.[292]

Açıklama

Olay, Mekke'nin fethinden sonra vuku bulan Huneyn savaşında geçmiştir.
Huneyn, Taif ile Mekke arasında Mekke'ye on mil kadar uzaklıkta olan bir yerdir. Bu savaş, İslam tarihinde çok meşhurdur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin devamı meâlen şöyledir:
"O gece onlarla (düşmanlarla) karşılıklı saf hâlinde durduk. Atlar birbirine yaklaştı ve Allah'ın "Sonra siz gerisin geri dönüp gitmiştiniz"[293] buyurduğu gibi, müslümanlar gerisin geri dönüp gittiler. Allah'ın Resulü de:
Ey Allah'ın kulları! Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim, dedi. Sonra atından indi ve bir avuç toprak aldı. O'na benden daha yakın olan birinin bana haber verdiğine göre toprağı (düşmanların) yüzlerine atmış ve: "Yüzleri çerkinleşsin" buyurmuştu. Allah Teâlâ'da onları bozguna uğrattı.
Ya'lâ b. Atâ der ki: Bana oğullarının babalarından rivayetine göre onlar şöyle demişler:
Bizden hiç kimse kalmamacasına, gözleri ve ağızlan toprakla doldu, gökle yer arasında demirin yeni bir tasa sürülmesi gibi bir gümbürtü (veya çınlama) işittik."[294]

155-156. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye: "Allah Sen(in Yüzünü) Güldür(Meye Devam Et)sin" Demesinin Hükmü

5234... (Abdullah b. Kinane İbn Abbas b. Mirdas'ın) dedesinden demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) güldü de Ebû Bekir (r.a.) -yahutta- Ömer (r.a.) kendisine:
Allah sen(in yüzünü) güldür(meye devam et)sin, dedi.[295]

Açıklama

Bu hadis-i şerif İbn Mâce'de şu manaya gelen lafızıarla rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.) ümmeti için Arafe günü akşamı (Arafat'da) mağfiret duasında bulundu. O'na (Allah tarafından) şöyle cevap verildi: "Zâlim müstesna onları bağışladım. Çünkü ben mazlumun hakkını zâlimden mutlaka alırım" Peygamber (s.a.):
"Ey Rabbim! Eğer dilersen mazluma (hakkını) cenneti verir, zâlimi de bağışlarsın" diye dua etti. Fakat o akşam bu duası kabul olunmadı. Sonra Rasul-i Ekrem (ertesi gün) Müzdelife'de sabahlayınca, anılan duayı tekrarladı ve duası kabul olundu. Abbas b. Mirdas, sonra Rasûlullah (s.a.) güldü, dedi veya gülümsedi, dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir ve Ömer (r.nhuma) Resul-i Ekrem (s.a.)'e:
"Allah düşmanı İblis, Allah (Azze ve celle)'nin benim duamı kabul ettiğini ve ümmetimi bağışladığım bilince, toprağı alıp başına dökmeye ve mahvoldum, helak oldum, diye bağırıp dövünmeye başladı. Gördüğüm onun bu sabırsızlığı ve üzüntüsü beni güldürdü, buyurdu."
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif bir kimsenin diğer bir kimseye: "Allah seni ömür boyu güldürsün, Allah senin yüzünü güldürsün," gibi sözlerle dua etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Her ne kadar İbnü'l-Cevzi hadisin mevzu olduğunu söylemişse de îbn Hacer buna karşı çıkarak "mevzu olduğu sabit değildir. Fakat zayıf olduğu söylenebilir. Bu hadis, müteaddid senedlerle rivayet edildiği için bunların toplamından bir kuvvet meydana gelir. Ebu Davud bunun bir kısmını rivayet etmiş. Beyhaki de bunu rivayet ettikten sonra "Bu hadisi te'yid eden hadisler vardır. Şevahid durumundaki hadisler sahih iseler bu hadis delil sayılır. Aksi takdirde şöyle söyleninAllah Teâlâ, şirk, yani zatına ortak koşma günahını bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediği kulları için bağışlar. Zulümler şirk günahı dışındadır, der."[296]

156-157. Bina Konusunda (Gelen Hadisler)

Bu bâbda gelen hadislere geçmeden önce muhterem Doç. Dr. İbrahim Canan'ın bu konuda hazırlamış olduğu önemli bir makalesini okuyucularımıza sunmakta yarar görüyoruz.[297]

İslamda Mesken

Mesken, aslî ihtiyaçlarımızdan biridir ve hayatımızın çoğu meskende geçmektedir. Mesken içtimaî, iktisadî, kültürel, terbiyevî çok yönü olan medenî bir müessesedir. Bilhassa günümüzde mesken, teknik ve mühendislik yönleri bir tarafa, sadece içtimaî yönüyle müstakil bir araştırma konusu olmuştur. Mesken sosyolojisi denen bu yeni ilim dalı, her hayvanın ayrı bir yuvası olduğu gibi her inanç sisteminin, her kültür ünitesinin kendisine has bir meskeni olduğunu söylemektedir.[298]

1) Mesken Ve Kültür:

Terbiye meselesinde mühim bir husus, meskendir: İnsanoğlunun, yarı ömründen fazlasını içerisinde geçirdiği mesken, tek zaviyeden değil, pek çok zahaviyelerden ehemmiyet taşır. Kur'ân-ı Kerîm*de geçmiş ümmetlerin, gerek güç ve haşmetleri ve gerekse zulüm ve fesâdları ile meskenleri arasında bir ilgi kurulmakta, meskenlerinin ahvâli üzerinde durulup ibret almaya teşvik edilmektedir.
Şu âyet Sebe' kavminin ulaştığı haşmetin meskenlerinden okunduğunu söyler: "Gerçekten (Yemen'de yaşamış olan) Sebe' kavmi için meskenlerinde bir âyet vardı. Sağ ve soldan iki taraflı bahçeler (...) (Sebe' 15). Keza Semûd kavminin kudretini tasvir zımmında: "Vadilerde kayaları oyarak" ev ve şehir kurdukları belirtilir (Fecr 8-9). Şu âyette de zulmün, neticede medeniyetleri yıkıp evleri, viraneye çevireceği bildirilir. Viraneler üzerinde tefekkür ve araştırmaya sevkedilir: "İşte zulümleri yüzünden çökmüş, ıpıssız kalmış evleri (nin enkazı). Şüphe yok ki bilecek bir kavm için bunda (ibret verici) bir nişane vardır" (Nemi 52.)
Şu âyette de maddi medeniyette ulaşılacak ileri bir seviye, meskenlerin alacağı şa'şaa ile tasvir edilmekten başka, bu şa'şaa karşısında insanların kültürel değişikliğe uğrayıp bozulacaklarına da işaret edilmektedir: "Eğer bütün insanlar (küfre imrenecek), bir tek ümmet hâline gelmeyecek olsalardı o çok esirgeyen (Allah)'a küfreden kimselerin evlerinin tavanlarını, üstünden çıkacakları merdivenleri, odalarının kapılarım, üzerine yaslanacakları tahtları hep gümüşten yapardık. Onların bu eşyalarını altın yaldızlı ve işlemeli kılardık. Bunların hepsi, ancak bu dünya hayatının geçici menfaatleridir." (Zuhruf 33-35)..
Bu âyetlerde temas edilen beşer-mesken münâsebetleri, günümüzde müstakil bir ilim dalı olarak inceleme konusu hâlini almış durumdadır. Mesken sosyolojisi dediğimiz bu yeni disiplinin mensupları, araştırmalar ilerledikçe, tecrübî ilimlere has, objektif, her tarafta geçerli kanunlara ulaşacaklarını söylemektedirler.
Bugüne kadar yapılan araştırma ve katedilen mesafelere dayanarak şimdiden kesin bir dille meskeni "belli bir medeniyette kültürün bir tezahürü" , "cemiyetin arz üzerine vurulmuş bir mührü, bir damgası" olarak tavsif etmektedirler. Onlara göre, bu damgada, o cemiyetin manevî durumu, iktisadî durumu, mâruz kaldığı "çeşitli problemleri ve müşkülen" okunabilir.
Dilimizde kısaca "aslan yatağından belli olur" diye ifâde edilen fikre, ilmî ve daha şümullü bir hüviyet verilerek "Ferd...

Cemiyet... Ve hattâ medeniyet yatağından bellidir" denecek kadar ileri gidilerek bir cemiyetin kültürü ile meskeni arasında tefriki gayr-i kaabil bir birlik ve beraberlikten ittifakla söz edilmiştir. Neticede ferdin oturduğu meskenin kendi kültürüne uygun olması gerektiği, aksi takdirde ya meskende bâzı tadilâtlar yaparak sakininin onu kendisine uyduracağı, yahut meskenin, içinde oturan kimsenin duygu, düşünce, telakki ve davranışlarında (yanî kültüründe) bâzı değişiklikler husule getirerek kendine uyduracağı ileri sürülmüştür. Bu hususun kesinliği, meselenin uzmanlarına: "Meskenlerimizi biz yaptığımızı zannederiz, aslında bizi yapan meskenlerimizdir" dedirt-miştir. Aynı fikir, bâzan da tıpkı cemiyetin, alt yapı (enfra-structure) denen ekonomik durumuna tâbi olarak üst yapı (süper-structure) denen din, hukuk, siyâset vs. nin değişeceğini iddia edenlere paralel bir uslûbla: "Mesken ve lojmanı, devam edecek bir değişikliğe tâbi tutmak, ancak ve ancak, aile ve cemiyeti değiştirmekle mümkündür" şeklinde ifâde edilmiştir. Ciddi bir terbiye sonucu kültür, teknik ve iktisâdi hayatta husule gelecek bir değişiklikle meskenin de kendiliğinden değişeceği böylece ifâde edilmiş oluyor.
Şüphesiz bu ifâdeler inkârı zor olan bir gerçeği dile getirmektedirler. Ibtidâîlerin meskenleriyle yüksek bir teknik seviyeye ulaşan ileri bir milletin inşaatlarını nazara alacak olsak söyleneni te'yîd eden müşahedelere varırız.
Şu hâlde, sâdece soğuk-sıcak ve emniyetsizliklere karşı ferdin iltica yeri olmakla kalmayan, aynı zamanda kültür ve manevî değerlerin de bir melcei durumunda olan meskenin sünnetteki yeri nedir? Terbiye bir yönüyle cemiyetin kültürünü ferde aktarmak, diğer bir yönüyle de ferdin dünyâ ve âhiret saadetini-te'minde ona yardımcı olmak olduğuna göre, kendisini bir muallim ve bir mürebbî olarak takdim eden dünyâ ve ahiret saadetinin yollarını gösteren Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselam), insanoğlunun hayâtında bu kadar ehemmiyetli bir yer tutan meskene nasıl bir nazar atfetmiş, getirdiği sistem için nasıl bir meskeni uygun bulmuştur? Bunları bilmekte mevzûumuz için fayda ve belki de zaruret vardır. Nitekim, geçmişte ciddî şekilde kaleme alınmış sistematik terbiye ve ahlâk kitaplarımızın çoğunda meskenle ilgili bölümlere de rastlamaktayız. Buralarda ittifakla meskenin asli ihtiyâçlardan biri olduğu belirtilir. Meselâ Kınalızâde, evi: "İnsanların bekâ-yı nesil için muhtaç oldukları beş esâsı (anne, baba, evlâd, hadim ve gıda) muhafazaya mahsûs mahal ve me'vâ" olarak tarif ettikten sonra bunun, taştan, yünden, deriden vs. olabileceğini söyler. Ahlâk-ı Hâmide'de: "İndelhâce alıp kullanmak üzere havâic-i asliyesini hıfzetmek üzere yerler tedârikini" insanı hayvandan ayıran vasıflardan biri olarak kaydeder. Kâri inşâata kullanılacak malzeme ve takip edilecek inşâat usûlüne kadar inen-yapıcı tekniğiyle ilgili bazı teferruata da rastlayabildiği halde, terbiye için, asıl mühim olan plân meselesine, meskenin diğer te'sislerle olan münâsebetlerine, hıfzu sıhha şartlarına v.s. aynı ağırlıkla ve yeterince rastlamaz. Meselâ geniş olması, yüksek olmaması gerektiği söylenir, ama tatmin edici açıklamaya yer verilmez. Halbuki terbiyenin mahalli olarak mesken, bilhassa taşıdığı plân ve beşeri ihtiyhaçlara uygunluğu ile büyük ehemmiyet taşır. Hele, meskeni tek başına ele almak son derece noksan bir davranış olur.
Öte yandan Kur'ân ve sünnette meskenin terbiyevî yönüyle alâkalı bir hayli teferruat yer aldığı gibi diğer te'sîslerle olan ilgisine de dikkat çekilmektedir. Bilhassa sünnette meskene geniş yer verildiğini görürüz. Mükerrer rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam), meskeni, kişinin saadeti için şart olan üç ana unsurdan biri olarak tavsif eder: "Kişinin saadeti üç şeye bağlıdır: Sâliha kadın, sâlih mesken, iyi binek." Burada telaffuz edilen "sâlüYlik vasfı oldukça mutlak bir ifâdedir. Az sonra belirteceğimiz gibi, bâzı hadîslerde "sâlih olmanın şartlan" arasında bilhassa genişlik, komşularının, iyiliği, camiye yakınlık vs. bâzı vasıflar daha belirtilmişse de her devrin değişen şart ve gelişen telakkilerine göre ilâve edilecek başka vasıflara, aranacak başka hususiyetlere açıktır.
Hülâsa, biz burada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in meskenle ilgili olarak tebliğ ve talimatını inceleyeceğiz. Temas edilecek meseleler iki ana başlık altında toplanacaktır:
1- Mikro Plânda Mesken:
Bu kısımda meskeni tek başına ele alıp sünnette beyân edilen vasıflarını ve kısımlarını belirtip, İslâm'ın ideal mesken plânını ana hatlarıyla ortaya koymaya, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mesken siyâsetini açıklamaya çalışacağız.
2- Makro Plânda Mesken:
Bu kısımda ise meskeni şehir bütününün bir parçası olarak ele alıp, meskenin bir nevi hârice uzantısı olan ve tamamlayıcısı durumunda bulunan diğer içtimaî te'sîslerle olan münâsebeti üzerinde duracağız.[299]

1- Mikro Plânda Mesken

Terbiye nokta-i nazarından mesken ele alınınca, birinci plânda karşımıza çıkan, meskenin müstakil bir ünite olarak taşıması gereken vasıflardır. Bir başka deyişle bir meskenin sakinini mes'ûd edebilmesi için hâiz olması gereken vasıflar nelerdir? Genişliği, odalarının sayısı, mefruşat, dekor vs. nasıl olmalıdır? Bu meselelerde Sünnet'in tavsiye ettiği ölçüler var mıdır, varsa nelerdir? Şu hâlde biz burada, bu hususları belirtmeye çalışacağız ve önce bunlardan en mühimmi olan genişlikten söz edeceğiz.[300]

a- Genişlik

Sünnetin beyanında meskenin geniş olması kaçınılmaz, vazgeçilmez bir vasıftır. "Salih Mesken"\x\ evsâfını belirten çeşitli hadislerde, genişlik her seferinde birinci şart olarak tekrar edilmiştir. Bundan maksadın (istifâde edilen) odaların (rnerâfik) sayıca çokluğu olduğu, ayrıca tasrîh edilmiştir.
Sünnette meskenin genişliği üzerinde ısrarla durulduğunu te'yîd eden rivayetler çoktur. Kurtuluşun nasıl olacağını soran Ukbetu'bnu Amir'e Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Diline hâkim ol, evini genişlet, hatâlarına da ağla (tevbe et)" cevabını verir. Sevan'ın rivayetinde bu mânâ "Lisânına hâkim olan, evini genişleten ve hatasna ağlayana ne mutlu" şeklinde ifâde edilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in: "Yâ Rabbî! Günâhımı affet, evimi genişlet, rızkımı mübarek kıl"

diye dua ettiği de rivayetler arasındadır.
Bu bahse burada yer vcımcyeceğizlBir kısım rivayetlerde evin genişliği, evin uğuru olarak ifâde edildiği gibi, darlığı da uğursuzluğu olarak ifâde edilmiş[301] ve darlık kişiyi şekâve-te (betbahtlık) atan, üç âmilden biri olarak zikredilmiştir: "Ademoğlunun şekâveti üç şeydendir: Kötü hanım, kötü mesken ve kötü binek {....)". Meskenin kötülüğünden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in darlığını kastettiğini Hâkinim bir tahrîcinde görmekteyiz:
"(....) Meskenin kötülüğü darlığıdır (yâni, istifade edilen) bölümlerinin azlığı." îbnıı Hacer'in Taberânî'ye atfen zikrettiği bir vecihte, bu darlık, "bölümlerinin azlığı" şeklinde değil "sahasının darlığı" şeklinde ifâde edilmiştir.
Bâzı rivayetlerde, Hicreti müteakip bir kısım muhacir kadınları, ev darlığından şikâyet etmeleri üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu mesele ile ciddiyetle ilgilendiğini görürüz. Önce, Muhacirleri Ensâr'ın evlerine yerleştirmiş, (bilâhare de) Medine'de ev inşâ etmeleri için arsa taksim etmiştir. Kendilerine arsa verilenlerden bir çoğunun ismini zikreden ve arsaların yerleriyle ilgili rivayetleri de zikreden es Semhû-dî, mezkur arsaların büyük ekseriyetinin Mescîd-i Nevevî etrafında yer aldığını ilâve eder.
Kötü meskenin başlıca vasfının darlık olduğu belirtilmiş olmakla beraber, bazı rivayetlerde "komşusunun kötülüğü", "ezan ve kaamet işitilmeyecek derecede mescide uzaklığı" da zikredilmiştir. Gürânt, bunlara "havasının kötü olmasını" da. ilâve eder.
Diğer bâzı rivayetler bize sünnetin oturulan meskenden hoşlanılması-nı istediğini, hoşlanılmayan meskenin -hoşlanılacak şekle sokulmasını, mümkün olmuyorsa terkedilmesini emrettiğini göstermektedir. Hz. Enes (radıyallahu anlı)'in rivayet ettiğine göre (yeni yerleştiği evi uğursuz addederek) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip: "Ya Rasûlullah! Biz bir evde idik, orada sayıca kalabalık, malca zengindik. Bir başka eve geçtik, bu yeni yerde sayımız da azaldı, malımız da (ne yapmamızı söylersin?)" diyen bir kimseye -ki bu, Muvattâ'nm rivayetinde kadındır:"Orayı zemîm olarak (kabul edin ve) terkedin" der. Hattâbî, buraya terk emrini, orda bizatihi uğursuzluk olduğu için değil, ev ve mesken sebebiyle kendilerine böyle geldiğine dâir içlerinde doğan vehmi izâle etmek için verdiğini belirtir.
Aynı şekilde ikamet etmekte oldukları, yerin şiddetli veba vakalarına sahne olduğundan şikâyet eden bir (Yemenliye) de: "Oraya gitmekten vazgeç, zira hastalığın bulaşması kırıma sebep olur"der. Keza evinin darlığından şikâyet eden Halid İbnu Velîd'e de! "Binayı göğe yükselt ve Allah'tan (fiili olarak) genişlik taleb ef'der.
Bu rivayetlerden evin gerek kapladığı saha ve gerekse oda sayısı yönünden geniş olması gerektiği anlaşılmakla beraber, ne mesaha ne de oda sayısı yönüyle bir rakama rastlanmamaktadır. Bunun sebebini, ailenin sabit olmayan hacmi ile izah edebiliriz. Zira aileler nüfusça kalabalık olabileceği gibi karı-kocadan müteşekkil iki kişi de olabilir. Binâenaleyh ev için sünnetçe tesbît edilecek kesin bir rakam olamazdı.[302]

b- Plân

Bir meskenin nasıl olması hususunda bâzı umûmî bilgiler verdikten sonra nassî ifâdelere dayanarak, acaba bu evin bütün kısımlarına şâmil kaba bir plân mümkün mü? diye bir sual akla gelebilir. Esasen bu husus bizzat Kur'an-ı Kerim'de işlenmiş olan bir mevzudur. Orada bir müslti-man ailesinin oturması gereken asgari ölçüleri havi normal bir evin planı bize verilmektedir. Kur'andaki bu bilgilere sünnetten bazı detaylar da ilâve edilince İslam terbiyesine ve İslam dünyâ görüşüne uygun ev plânı kolayca çıkmaktadır.
Daha önce de belirtildiği gibi meskenin ebadı herşeyden önce ailenin hacmine bağlıdır. Kur'ân'ın derpiş ettiği aile, günümüz sosyolojisinde nükleer (çekirdek) aile denen, anne-baba, çocuklar (ve hizmetçiden müteşekkil sınırları oldukça mahdûd bir aile tipidir. Diğer yakın akrabaların herbirinin evleri ayrı, sofraları ayrı olacaktır. Biz bunu şu âyetten anlamaktayız: "Size göre de (gerek) kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kız kardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden gerek (başkasına ait olup da) anahtarlarına mâlik (ve hazinedarı) bulunduğunuz (evler)den, yahut
da sâdık dostlar(ın evlerinden) yemenizde de (bir harec yoktur). Hep bir arada toplu olarak da, dağınık olarak da yemenizde dahi harec yok (...) (Nur 61.)
Ayetin sonunda beraber olmaya da cevaz vermekle birlikte esâs olan ayrılmaktır.
Şu âyetten çocuk veya hizmetçi bulunan bir evde en az iki odanın bulunması gerektiğini, günün (istirâhate tahsis edilen) belli saatlerinde aynı odada kalmayıp ayrı ayrı odalara geçmek icâbettiğini anlıyoruz: "Ey îman edenler, sağ elinizin mâlik olduğu (köle ve cariyeler), bir de sizden olup da henüz bulûğ çağma girmemiş (küçük)ler, (şu) üç vakitte, sabah namazından önce, öğle sıcağından elbisenizi çıkaracağınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesin(ler). (Bu) üç (vakit) sizin için avret (ve halvet vakitleredir. Bunlardan sonra ise birbirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne de onların üzerine bir vebal yoktur. Allah âyetleri size böyle açıklar (....) Sizden olan (hür) çocuklar bulûğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler (....)" (Nur 58-59).
ibnu Abbâs ayetin iniş sebebini beyân zımnında o vakitte evlerde perde olmadığını, erkek hanımı üzerinde iken "hadim veya çocuk veya evde bulunan yetîme"mn aniden çıkageldiklerini, bunun üzerine âyetin perdeyi emrettiğini bildirir. İbnu Kesîr, âyetin muhkem ve gayri mensûh olmasına rağmen insanların bununla amele pek riayet etmedikleri için İbnu Abbâs'ın hayıflandığını kaydeder.
Şu hâlde bir müslümanın evi, biribirine kapı ile geçilen asgarî iki bölme olmalıdır. Bölmeler ahşap kapı veya bez perde ile mutlaka ayrılmalıdır.
Diğer taraftan sünnet yedi yaşından itibaren çocukların yataklarının ayrılmasını emretmektedir. Bu ayırma keyfiyyeti, hadîste oldukça mübhemdir. Henüz bulûğa ermeyenler için yataklarının aynı oda içerisinde ayrılması anlaşılsa bile bulûğa erdikten

sonra odaların da ayrılması, bilhassa erkek ve kız çocuklarının odalarının ayrılması, terbiye için daha muvafık gözükmektedir. Hadîsten bu mânayı çıkarmaya manî bir sarahat de gözükmüyor.
Şu halde bu durumda asgari oda sayısının üç olması gerekmektedir:
1- Ebeveyn odası,
2- Kız çocukları için bir oda,
3- Erkek çocukları için bir oda.
Sünnet açısından bir müslüman, misafiri de nazara almak zorundadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Allah'a ve ahiret gününe inanan (...) misafirine ikram etsin", "Her şeyin bir zekâtı vartır, evin zekâtı da ziyafettir", gibi çeşitli beyanlarıyla evlerde misafir ağırlamaya, onlara hizmet, yemek vs... yollarla ikramda bulunmaya teşvîk etmiştir. Hatta "Bir gün ve bir gece evde kalması, misafirin kesinlikle hakkı" olarak beyân edildikten başka misafirliğin üç gün olduğu teyid edilir. Evi planlarken misafir unsurunun behemehal nazar-ı itibâra alınması gerektiğini te'yîd eden bir diğer hadîs de yatak sayısı ile ilgili olarak gelmiştir. "Bir kimsenin evinde üç yatak bulunmalıdır: Biri erkek için, biri hanım için, biri de misafir içindir, dördüncüsü ise şeytan'a aittir." Anlaşılacağı üzere buradan asıl maksat evde bulunması gereken yatak sayısını bildirmek değildir. Nitekim çocukların yatağından bahsedilmiyor. Hadîs karı ile kocanın ayrı ayrı yatağı (ve hattâ odaları) olabilir mi gibi bir tereddüt ve suale "evet" diyor, bir de ihmâli mümkün olan misafir yatağı (ve konması gereken odayı) hatırlatıyor. "Dördüncüsü şeytana aittir" tâbiri ise, sarihlerin de belirttiği gibi, "ihtiyaçtan fazla, gösteriş ve övünmektik için israf o/arak alman ev eşyasına şâmildir," Nitekim Ibnu Zübeyr, zevcesinin yanında üç yatak görünce: "Biri bana, biri de zevceme ait, üçüncüsü ise şeytana aittir, çıkarın onu" der ve misafir yatağını söz konusu bile etmez.
Tatbikatta, bir evi plânlarken ilk müslümanlarm bu hususu nazara almış olacağını teyîd eden son bir delilimiz Şir'atu'l-İslâm'da yer eden şu cümledir: "Bina ile ilgili sünnetlerden biri de (....) evde ziyafet için bir odanın (misafir odası) inşâsıdır; zira hadiste "Her şey için bir zekât vardır, evin zekâtı da (evde) verilecek ziyafettir" bıiyrulmuştur.
Bunlardan başka, Kur'ân-ı Kerîm yaşlanan anne ve babalara da bakılmasını emreder ki, mesken inşâsında esas alınması gereken bir başka durum olmaktadır.
Şu hâlde asgarî iki oda olması gereken müslüman evinin azamî oda sayısı için bir hudûd konmamış, ihtiyâca ve maddî imkâna göre müslümanlarm insiyâtifine bırakılmış, ancak daha önce de belirttiğimiz gibi gerek kapladığı saha ve gerekse oda sayısı itibariyle geniş olması, yani az sonra belirteceğimiz seyyaliyete imkân tanıması tavsiye edilmiştir.
Burada ev plânına dâhil edilmesi gereken diğer bir unsur bir evin av-îusudur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şahsî evinin plânından bahsederken görüleceği üzere avlu evin ayrılmaz bir parçasıdır. Evin şartlarından bahseden birçok rivayetlerde avlunun da behemahal soz konusu edildiğini görürüz. Bu durum müslümanlara: "Finâ-yı hâne'yi hanenin müştemilâtından" telakkî ettirmiş, yakın zamana kadar şehirlerde bile evlerin bahçeli olarak inşâ edilmesini netice vermiştir. Ancak zamanımızın şartları, bilhassa büyük şehirlerde, avlu veya bahçe mefhumunu unutturmak istikâmetinde gelişmektedir.[303]

Hz. Peygamber'in Evinin Plânı

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evi beher kenarı takriben 100 zira olan kare bir avlu etrafında sıralanan dokuz adet hücreden müteşekkildi. Bunlaran iki adedi Mescid-i Nebevî'nin inşası sırasında yapılmış, diğerleri ihtiyâç hasıl oldukça bilâhare ilâve edilmiştir. Bu, bir avlu etrafında dışarı kapalı, hepsi avluya açılan odalardan müteşekkil ev tipi, "Halen Mısır, Suriye, Mezopotamya ve Arabistan Yarımadası'nın şehirlerinde ikâmetgâh olarak kullanılmakta olan" ev tiplerine benzemektedir. Rivayetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in hücrelerinin takriben 10x10 zira ebadında kare şeklinde, duvarlarının da 7 veya 8 zira boyunda olduğunu haber verir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)nin hücresi ile ilgili tafsilâta göre kapısı dikenli ardıç (sâc) veya ur'ur (denen, Hindistan'da yetişen, abanoz ve çınara benzetilen bir ağaç)dandır. Tek kanatlıdır ve Şam cihetine bakmaktadır. Bâzı rivayetler bu hücreye ikindi güneşinin vurduğunu da kaydederler.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in meskeninin plân ve şümulü hususunda Kettânî oldukça mübalağalı bir tasvîr ve tahminde bulunur. Delile dayanmadığı için burada zikretmeyi uygun bulmadık.
Müteahhir kitaplarda inşâ edilecek bir binada odanın yüksekliği için verilen: "Sünnette bu, mikdârü'l-kifâye {yeterli miktarjdır, bu da altı zirâdır," ölçüsü buradan alınmış olabilir. Odanın genişliği hususundaki "mikdâru'l-kifâye" için "içinde oturanların durumuna bağlı olarak değişir" denmektedir.[304]

c- Evin Seyyâleti

Anlaşıldığı üzere, evin muhtaç olunan hacmi ve odalarının sayısı, her an değişmesi muhtemel olan ihtiyâca göre farklı olacaktır. Halbuki inşâat bir defa yapılır sabittir. Bu durumda ailenin ilerde muhtemelen alacağı en büyük vüsati nazarı itibâra alarak mı plân yapılmalı? Halbuki çocukların büyüdükten sonra evlenip ayrılmaları, ailenin hacmini tekrar düşürecektir. Her halükarda sünnette bu meseleyle de ilgili bazı rivayetlere rastlamaktayız ve bunlardan evin elastikî bir plâna sahib olması gerektiği sonucunu çıkarmaktayız. Mezkûr rivayetlerden bazıları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, evin içerisinde, bîr köşede, bulûğa ermiş kızların kalması için "hıdr" denen bir çadır kurduğunu haber verir. Hattâ evlendireceği zaman çadırın önüne oturur ve: "Falanca, falancayı (kızın ve erkeğin ismini söyleyerek) istiyor", der, eğer içerideki sükût ederse onu isteyenle evlendirirdi, istemediği takdirde vururdu ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) de istemediğini anlayarak ona vermezdi" denir.
Diğer bâzı rivayetlerden de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in bir hasırı olduğunu, gündüzleyin bunu (üzerine

oturmak üzere) yaydığını, geceleyin de onunla (evin içerisinde kendisi ile başkaları arasında perde olmak üzere) bölme yaptığını öğrenmekteyiz. Zeyd Ibnu Sabit (radıyallahu anh)'ten gelen rivayette, hasırla bölme işinin mescidde yapıldığı tasrîh edilir. Ancak bu evde de yapılmış olduğunu nefyetmez. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den Müsned'ât tahrîc edilen rivayette aynen şöyle denir: "Bizim bir hasırımız vardı.Onu gündüzleri yayar, geceleri de (onunla) hücre yapardık (...)".
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinde çadır kurup, bölme yaptığına delâlet eden daha sarîh başka rivayetler de mevcuttur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in âzadlı cariyelerinden Ruzey-ne (adıyallahu anhâ)'nin rivayetine göre, "Hz. Aişe (radıyallahu an-hâ)'nin hücresinde (ihtiyâç halinde) içerisine girilerek saklanılan, hurma dallarından (sa'af) örülmüş bir çadır vardı." İçerisinde toz, toprak ve örümcek ağının bulunduğuna dâir gelen sarahat nazarı itibâra alınacak olursa bunun pek sık kullanılmadığı anlaşılmaktadır.
Hülâsa, muhtelif rivayetler nazara alınınca, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinde, mahremiyyet vs. maksadlarla perde germek, küçük çapta çadır kurmak gibi çeşitli tedbîrlere tevessül ederek evi genişletme imkânları aradığı ve evin de bu çeşit teşebbüslere imkân verecek durumda olduğu anlaşılmaktadır.
Burada son olarak şu noktayı da belirtelim ki; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in evi zevcelerinden her birine birer oda isabet edecek şekilde idi. Üstelik, daha önce başka vesilelerle de belirttiğimiz üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)in çocukları yanında kalmıyorlardı. Zâten Medine'de iken, sâdece Mısırlı cariyesi Mâriye (radıyallahu an-hâ)'den çocukları olmuştu. O da diğer zevceleri gibi mescidin yanındaki hücrelerden birinde değil, ayrı bir yerde kalıyordu. Nitekim daha Önceki bahislerimizde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in süt annesi (radıyallahu anhâ)'nde olan çocuğu için sık sık.ziyarete gittiğini de zikretmiştik.[305]

d- Sabit Unsurlar

Evin mutfak, hela, gusülhâne.. gibi sabit unsurlarına gelince, bunlardan bir kısmının eskidenberi bütün evlerde mevcut olmasına rağmen bir kısmının îslâmî kültür ve terbiyenin bîr icâbı olarak sonrada ilâve edildiği anlaşılmaktadır ki bu durum, mesken sosyolojisinde "meskeni kültürün arz üzerine vurulmuş bir damgası kaba! edip, evdeki her bir inşâî unsurun, içerisinde yaşayanların kültüründe mevcut zevk, inanç ve alışkanlıklarına tekabül ettiği" fikrini savunanları te'yîd etmektedir.
Komşularından biriyle müşterek -olan fırın, bâzı kereler -maddî darlık sebebiyle - iki ay boyunca ateş yıkılmadığı bildirilen mutfak, umumiyetle evlerin üst kısmında yer alıp, merdivenle çıkıldığı anlaşılan ve müstakil bir odadan müteşekkil meşrübe, içerisine eşya koymak için evin dâhilinde inşâ edilen ve kapışma perde çekilerek örtülen, sofa, raf, duvarda eşya koymaya mahsus oyuk, ışık ve hava için açılan delik (kevve), evin bir kenarında altına eşya koymak için inşâ edilen üzeri Örtülü tariflere nazaran bugünkü dîvânı andıran sabit hücre-, vs. manâlarına da gelen sehve, büyük odaların içerisinde inşâ edilen küçük çaptaki dar mahdâ, câhiliye devrinde kocası ölen kadınların matem alâmeti olarak bir yıl boyu girdikleri tavam son derece basık, dar âdi hıfş gibi câhiliye evlerinde de bulunan unsurlar istisna edilirse, hela, güsûlhane, misafir odası, namazgah gibi bâzı kısımlar İslâmî kültürün bir icabı olarak müslüman evlerin plânında hemen hemen umûmî bir şekilde yer almıştır.
Ahlâk kitaplarında "bina hususundaki sünnetler" meyânında: "Büyük ve küçük, abdest bozmaya mahsûs bir yer (hela), abdest ve gusül için bir yer (gusülhâne), ziyafet için bir yer (misafir odası - ki ziyafet odası demek daha doğrudur-) zira hadiste vârid oldu ki: "Her şeyin bir zekâtı vardır, evin zekâtı da ziyafettir (.,.)" ifadesine hemen hemen eyni lâfızlarla yer verilmesi, bu plânın umumiliğini ifâdeye kâfidir.
İslâmî inancın getirdiği mühim unsurları görelim.[306]

Hela:

Buhârî, Müslim ve diğer sünnet kitaplarında gelen rivayetlerden, İslâm'dan önceki Arap cemiyetinde, evlerde hela bulunmadığını anlıyoruz, tıpkı yakın zamana kadar Avrupa evlerinde ve hattâ saraylarda bulunmadığı gibi. İhtiyâcı gelenler kazây-ı hacet için şehir dışına çıkmaktadır. Bidayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) ve zevceleri de aynı geleneğe uymuşlardır. Ancak kadınların gece karanlığından bilistifade akşamdan akşama Medine'nin dışında Menâsf denen "husûsî yerler"e kazâ'yi hacet yaptıkları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de bu maksatla şehir dışına çıkarak "kimsenin göremiyeceği kadar uzaklaştığı" ve hattâ Muğammis denen ve Mekke'ye üçte iki fersah mesafede, (Tâif yolu üzerinde bulunan) bir yere kadar gittiği rivayetlerde tasrih edilir. Bu hal, tesettür âyetinin gelişine kadar devam etmiş, ancak ondan sonradır ki evlerde helalar inşa edilmiştir. Semhûdî'nin kaydettiği bir rivayetten Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in, hücreleri için inşâ ettirdiği kenefin Hz. Aişe (radiyallahu anhâ)'nin hücresi ile kızı Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın hücresi arasındaki boşlukta yer aldığını anlamaktayız.
Dînin bu vecîbesi, evlerde hela ilâvesiyle inşaat plânlarım değiştirmekle kalmamış, helanın yönüne de te'sîr etmiştir. Hz. Peygaber (aleyhissalâtu vesselâm)'den "Kazâ-yı hacet ve bevl sırasında ön ve arkanızı kıbleye çevirmeyin (...)" mealindeki hadîsler müslüman evlerde helaların istikâmetine de yön vermiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) bu karan verdiği zaman kararını Mekke ahâlisine de duyurmak için Sehl İb-nu Hanîf i husûsî elçi olarak yollamıştır. Rivayetler, Mısır'a ve Şam'a gelen müslümanlann orada yönü kıbleye müteveccih olarak eskiden inşa edilmiş olan helalarda bile imkân nisbeıinde bu emre riayet ettiklerini gösteriyor. Alimler bu yasağın kır gibi etrafı açık yerler için vârid olduğu, kapalı yerler için olmadığı arka tarafın çevrilebileceği, ön tarafın çevrilemeyeceği, yasağın Kudüs cihetine de (yâni her iki kıbleye de) râci olduğu hususlarında sünnette gelmiş olan muhtelif rivayetlere dayanarak münakaşa etmişlerdir. Bundan başka helalarda su bulundurmak, suya imkân verecek şekilde inşâ etmek gibi hususiyetler, sünnetteki ilgili emirlerden menşelerini almışlardır.[307]

Banyo:

Heladan sonra mühim bir unsur banyodur. Az önce söylediğimiz gibi İslâmdan önce de varlığı düşünülebilse de îslâmiyetten sonra evlerin vazgeçilmez bir unsuru olmalıdır. Hem abdest almak, hem de gusletmek için ihtiyaç vardır. Hastalığı sırasında Hz, Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)' in leğen içerisinde yıkandığına dâir rivayet olmakla beraber Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in guslünden sonra kardeşine, Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'in az su ile guslettiğini göstermek niyetiyle, perde gerisinde bir sa' su ile yıkandığına dâir rivayetler Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)nin hücresinde gusle mahsus husûsi bir mahallin varlığını ifâde eder. Nitekim az ilerde tasvirle ilgili olarak Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan rivayet edilen: "Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam) bir seferden dönmüştü. (O'nun) yokluğu esnasında üzerinde (kanatlı at) timsâller(i) bulunan bir durnûku eve (sehve üzerine) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti. İndirdim. Ben ve Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam) bir tek kaptan su alarak yıkanıyorduk" hadîsinde Hz. Aişe'n'm perdeden söz ederken hiçbir sebep yokken gusle geçip, ondan söz etmeye başlamasını, Kirmanı, rivayette üzerinde perde çekilen mezkûr sehve'nm güsulhâne (muğtesel) olabileceği ihtimâli üzerinde durmaktadır. Sehve hakkında ilerde kaydedeceğimiz tasvirler de bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir. Bu durumda Hz. Aişe'n'm hücresinde gusülhane olduğu hükmüne varılabilir. Bunu takviye eden diğer bir husus az önce temas ettiğimiz Hz. Peygamber (aleyhissalâ-tu vesselâm)'in hasta iken içerisinde yıkandığı leğenle ilgili: Rivayette bunun Hz. Hafsa'ya ait olduğu tasrîh edilmektedir. Hz. Aişe'n'm odasında bulunan Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam) hasta olması sebebiyle güsulhânede yıkanmıyor, daha kullanışlı olduğu için Hz. Hafsa'nm leğeninde yıkanıyor.[308]

e- Dar Ev Ve Çocuk

Hadiste dünyevî hayatın şekavet ve huzursuzluklarının baş amillerinden biri olarak gösterilen fena mesken, içerisinde yaşayan her yaştaki sakinine zararlı olmakla beraber en büyük zararı çocuklara yapmaktadır. Meskenin çocuğun terbiye ve sıhhatli bir gelişme göstermesindeki ehemmiyetini ibraz sadedinde: "Lojmanda baş yeri çocuk almalıdır. Lojman çocuğun ihtiyaçları nazara alınarak plânlanıp inşâ edilmelidir" denilmektedir. Günümüz araştırıcıları çocuk ölüm nisbetinin nâmüsâit evlerde müsait evlere nazaran daha önde olduğunu tesbît etmiştir. Sağ kalanlar içerisinde de çocuk suçlan işleyerek mahkemelere, çeşiti ruhî ve bedenî arazlarla hastanelere düşenlerin nisbeti yüksektir.
Bunlardan başka çocuk şahsiyetinin gelişmesinde de bu dar evlerin menfi rolü büyüktür. Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam)'in çocuklarla münâsebetini incelerken çocuğa tam bir hürriyet tanımanın esâs olduğunu görmüş. Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselâm)'in çocuklara aşırı sevgi göstermekten başka müdâheleden de kaçındığını belirtmiş, hele dayağa hiç yer vermediğini misâllerle beyân etmiştik. Halbuki dar meskende, her'ailenin ulaştığını tetkik edip karıştırarak merakını tatmîn etme, her an hoplayıp zıplayarak eğlenme, gürültü yapma fıtratında olan çocukların mütemâdî müdâhale, azar, tekdir te'dip ve dayağa mâruz kalmaları için en iyi ortam hazırlanmış oluyor. Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesse-lâm)'in evinin sadeliği, mü si umanlara sadeliği tavsiye edip dikkat çekici, "dünyâya çekici" tezyinatı istihkar edişi de çocuk terbiyesi noktasından değerlendirilebilir. Zira, günümüzde olduğu gibi, bu çeşit câzib biblolar, tablolar, rengârenk ve parlak masa ve sehpa Örtüleri gibi hep çocukları kendine davet eden çeşitli süsleme unsurları çocuklara müdâhale imkânlarına sayılan nisbetinde arttırmaktadır. Hele bunlar ellerinin ulaşacağı seviyede, -darlık veya odaların düşüncesizce plânlamaları sebebiyle de -günlük cevelân sahasının içerisinde yer alıyorlarsa böyle bir ev, çocuklu bir aile için büyük küçük herkese, gerçekten büyük bir huzursuzluk kaynağı olacaktır. Bu açıdan eski evlerimizi takdir etmemek elden gelmiyor. Bugünkü, üzerlerindeki tezyin unsurlarıyla çocukları kendine çeken, her an kırılıp dökülmeye hazır koltuk ve sehpâlara bedel, her bakımdan emniyetli, çocuk ölçüleriyle de mütenasib kanapeler, minderler, çocukların ulaşamayacağı seviyede (raflarda, duvarlarda) yer alan tezyin unsurları, onların terbiyesinde, anne-babaya âdeta yardımcı durumundadırlar. Geniş ve iyi plânlanmış meskenler, bu yeni şartların zararlarını asgarî bir nisbe-te indirebilirse de dar evlerde -ki günümüzde iktisadî ve içtimaî bir sebeplerle çoğunluğu teşkil etmektedirler mümkün değildir.
Darlığın çocuğun ruhî inkişâf ve terbiyesiyle olan menfî ilgisini araştırıcılardan dinleyelim: "Bir evde oda başına düşen ferd sayısı T den 2.5'a yükselirse çocuk çabuk sinirlenen, kırıp dökmeyi huy edinen bir tip
olur." Bu ifâde bir başka ekibin "Evin genişliği, adam başına ortalama sekiz - on metrekareden daha az bir yer isabet edecek şekilde dar olursa ebeveynle çocuklar arasıdaki münâsebetler son derece gergin olur, ebeveyn çocuklara bağırıp çağırmaktan kendilerini alamazlar" hükmüne tevâfuk etmektedir. Bu araştırmalardan bahsederken şunu belirtmek gerekir ki kalabalık ve dar meskenlerde çocuk, davranış bozuklukları göstermek tehlikesiyle haşhaşadır. Sonunda genç çocuğun ruhî gelişmesi önlenmiş olur ve böylece ortaya çıkan gecikme, şartlar değişmedikçe bir daha telâfi de edilemez. Çocukta meydana gelen "bir kısım ruhî bozuklukların, çocuğu anne-baba ile aynı odada yatıp kalmasından" ileri geldiği artık bilinen bir hususdur.

Ailede ferd sayısı	Bir lojmanda ikâmet edilebilir oda sayısı Geniş Yeiersiz		Yeterli Çok yetersiz _	
I	2	1		
2	3	2	1	
3	4	3	2	1

4.	4	3	2	1
5	5	4	3	2
6	5	4	3	2
7	fi	5	4	3
	6	5	4	3
9	7	6	5	4

Fena Meskenlerin İçtimaî ve İktisadî Neticelen ve Bunları Telâfi Etmek için gösterilen Gayretler:
"Bu seriye giren hâdiseler, beşeri ve ahlâki plânda tecâhülü imkânsız, insanı isyana sevkeden vahim bir durumu gözler önüne sermektedir. Fena mesken, bir yandan esâs sebebini îeşkîl eden içtimaî eşitsizlikleri takviye edip artırırken diğer yandan da ferd ve ailelerin bozulmalarının yegâne sebebi olmaktadır. (...)"
"Fena meskenler, gruplar teşkil edecek şekilde bir arada bulundukları zaman, cemiyetin dışında kalan fertlerin bir araya gelmesine imkân hazırlayan yuvalar ortaya çıkmış olur. Böylece o fertlerin tekrar düzeltilmeleri iyice zorlaşır. Diğer taraftan, itisâdî imkânsızlıklar sebebiyle başka yerde yerleşmeyecek olan aileler de bozulmaya yüz tutacaklar. Bu durum, sâdece vahim ruhî neticelere müncer olmakla kalmıyor, aynı zamanda devlet için de çok pahalıya mal oluyor. Hattâ gecekondunun bir "lüks maddesi" olduğu söylenmiştir, içtimaî Muavenet Dâiresi gecekondularda oturan muhtelif ailelere hastalık ve hastaneye kaldırılmaları için yapılan masrafları rakamlara vurmayı denedi. Devletin karşıladığı yük, gerçekten ağır (....) Bâzan o kadar ağır ki, aile için mükemmel dayalı döşeli bir mesken inşâsı daha ucuza çıkıyor. Bu değerlendirmede ne komşulara da bulaştırma tehlikesi, ne hastalık sebebiyle kişinin kaybedeceği iş verimi, ne de ailenin çekeceği ızdırâb ve bozulmalar hesaba katılmamıştır. Meselâ A.B.D'de Cleve land şehrinin gecekondu mahalleleri ağır bir yüktür. Orada şehir halkının sâdece onda biri oturduğu halde, şehirdeki mevcut polis, itfaiye ve içtimaî muavenet hizmetlerinin %26'sı, bütün şehir sakinleri için yapılan masrafların da %36'sı onlara gitmektedir. Bu nisbet bir çok Amerikan şehirlerinde mevcuttur."
Son araştırmalarla, mesken darlığının, bilhassa çocuk için bir yıkım olduğunu anlayan batılılar, iktisadî imkânlarına paralel olarak, mesken telakkilerini değiştirerek ferd başına bir odayı esâs alma görüşüne ulaşmışlardır. Le Monde Gazetesinin bir haberinden Fransa'da 1976 yılı içerisinde, sırf günlük vaktinin mühim bir kısmı mutfakta geçen anneyle, bu esnada çocukların münâsebetlerini en iyi bir tarzda tanzim etmek gayesiyle, bundan böyle inşâ edilecek meskenlerde mutfakların en az 12 m2 olması için kanunî mecburiyet koyma cihetinde prensip kararına varıldığım öğreniyoruz.
Çocukların ihtiyacı nazar-i itibâra alınarak kanunlaştınlan diğer bir husus, lojman dışı genişlikle ilgili. İslâmî meskenin plânını incelerken "hanenin müştemilâtından" olarak telakki edildiğini belirttiğimiz avlu unsurunun modern "blok inşaatları" dediğimiz toplu meskenlerde ortadan kalkmasının husule getirdiği boşluk ve ızdıraplan telâfi etmeyi, -hiç olsun azaltmayı-, hedef edinen bu tedbîre göre Fransa'da- şimdilik resmî, blok inşaatlarında lojman başına asgarî, 0,75-1,000 m2'lik bir boş saha bırakılacaktır.
Bu tedbirlere ehemmiyet veren Fransa'da doğum nisbetinin düşüklüğü sebebiyle çocuk sayısının son derece az olması bir yana, kış mevsiminin oldukça mutedil ve nisbeten kısa geçtiğini, her şehirde mahalle aralarında sık sık irili ufaklı parklar, çocuk bahçeleri vs. olduğunu, çocuklar için ayrıca ana okulları, kreşler bulunduğunu, kaldırımların oldukça geniş olduğunu vs. nazara alırsak, yurdumuzda bu tedbirleri daha da çoğaltmaya, çocuk sayısı, kış süresi ve diğer bir kısım imkânsızlıklara muvâzî olarak değişik rakamlara yer vermeye mecbur olduğumuzu anlarız. İstanbul'un bahçelerden mahrum edilmiş, parklardan yoksun, kaldırımları -bazân hiç yok denecek kadar - dar, nüfûsça kalabalık yerlerinde çocuklar ömürlerinin baharını yaşamaktan çok uzaktırlar. Bu talihsizlerin sağlıklı bir gelişim göstermeleri, tesadüfe kalmış gibidir.
Bu fecî durumu bütün büyük şehirlere teşmil etmek gerekir. Hele Erzurum gibi iklim îcâbı sekiz ay içeride kalmak zorunda olan çocukların durumu yeni inşaatlarda behemahal nazara alınmalıdır.[309]

f- Mefruşat

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evinde yer alan malzeme, ile de ilgili bâzı rivayetler mevcuttur. Bunlar tezyîn işinde olduğu gibi tefrîş işinde de sadeliğin esâs olduğunu göstermektedir. Hz. Ömer îlâ hadisesiyle ilgili ziyaretinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evini gözleriyle tedkîk ettiğini belirttikten sonra bize çok kıymetli bir tasvir sunar. Anlattıklarına göre bu ziyarette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) niçin ağladığını sorunca: "Nasıl ağlamayayım, şu hasır vücûdunda izler bırakmış, odada ise görülenlerden başka bir şey yok. Şu Kisrâ ve Kayser nehirler, meyveler içerisinde (altın tahtlar, ipek ve atlas yataklar üzerinde) olsunlar, sen ise Allah'ın Resulü (ol da böyle yokluk çek); sana da yatak yapsak olmaz mı? der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesse-lâm)'in (bir rivayetteki) cevabı aynen şöyle: "Benim dünyâ ile ne alâkam var, ben dünyâda kendimi bir ağacın altında gölgelenip sonra bırakıp giden yolcu gibi görüyorum."
Böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) nezdinde sadeliğin bir esâs olduğunu belirttikten sonra bazı ana malzemeden bahsedebiliriz.[310]

Sergi:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in evinde sergi olarak umumiyetle, yukarıda da sözü geçtiği gibi, hurma yaprağından örülmüş hasır zikredilir. Daha önce de temas edildiği üzere gündüzleri alta yayılan bu hasır, geceleri de evi bölmek için perde

olarak kullanılmaktadır.
Halı Araplarca bilinmekle beraber Hz. Peygamber (aleyhissalâtu ves-selâm)'in ve umumiyetle mülümanların kullanmadığı anlaşılıyor. Hattâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) kullanmadığı için Ashâb'dan bunun kerahetine zâhip olanlar da çıkmıştır. Ancak şu rivayet bunun kullanılmayışının maddî darlık sebebiyle olduğunu ve hattâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)Mn halıya cevaz da verdiğini göstermektedir. Hz. Câbir anlatıyor: "Evlendiğim zaman Hz. Peygamber bana: "Halılar da te'min ettin mi?" dedi. Ben de: "Halıyla da ne alâkamız var?" dedim. Bunun üzerine: "Fakat bil ki yakın bir gelecekte halılar da olacak" buyurdu. (Müslim, Libâs 39)
Buradaki cevazın daha ziyâde yere serilen halılara olduğu, sırf tezyîn kasdıyla duvara halı vs. asmanın hoş karşılanmadığı belirtilmektedir.
Müslim'in tahrîcinde, kapının üzerine halı asan Hz .Aişe (radıyallahu an-hâ)'ye Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'in: "Allah taş ve toprağa elbise giymeyi emretmemiştir" diyerek indirttiğini görmekteyiz. Buhâ-ri'nin bir tahrîcinde, îbnu Ömer (radıyallau anhüma) tarafından davet edilen Ebû Eyyûb (radıyallahu anh) da duvarın bir örtü ile kaplanmış olduğunu görünce (duraklar). İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) "Bu meselede kadınlar bize galebe çaldı (söz dinletemedik)" der. Ebû Eyyûb (radıyallahu anh): "Başkastn(m evde böyle bir münkereyer vereceğin)den korksam da senden kormazdım" der ve geri döner. (Buhari, Nikâh 77) îbnu Hacer, başka rivâyeteıe dayanarak, bu davetin îbnu Ömer'in oğlu Sâlim'in düğünü vesilesiyle yapıldığını belirtir. Abdullah İbnu Yezîd oturup ağlar. Sebebi sorulunca: "Nasıl ağlamayayım" der ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in " (...) Dünya size galebe çalacak (...) siz bir elbiseyle evden çıkıp, bir başka elbiseyle geri döneceksiniz, evlerinizi de Kabe'yi örter gibi örteceksiniz" (...) dediğini duymuştum" der. (el-Metâli-bu'1-Âliye, II, 264.)
Hülâsa bu konuda muhtelif rivayetleri veren îbnu Hacer duvara halı vs. çekmenin hükmü husûsusunda "Ihülâf-ı kadim" var dedikten sonra cumhûr-ı Şâfiyyenin, kerahetine hükmettiğini belirtir. Hanefiler de bu çeşit tezyinatta mübalağayı tavsiye etmezler.[311]

Karyola:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ev malzemelerinden biri de bir karyoladır (şerir). Rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in torunu Hasanım oynamakta olduğu bir köpek yavrusunun zaman zaman bunun altına girdiğini ve hattâ orada öldüğünü belirtirler. Yerine göre leğen, evrak gibi bâzı eşyaların konduğu, küçük hayvanların girebildiği bu karyolanın altı boştur.
Süheyli bu karyola hakkında şu bilgiyi verir: "Rasûlullah (aieyhissa-latu vesselam)7 in karyolası lifle çatılmış tahtalardan (mâmûl) dü. Benû Ümeyye zamanında satıldı. Bir adam. bunu 4.000 dirheme satın aldı.
Ebu Rifâ'a' (radıyallahu anh)'m rivayetinden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in ayaklan demirden olan bir sandalyesi olduğunu, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin rivayetinde Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesse-lâm)'in kızı Fâtıma'nm el değirmeni kullanmaktan ellerinin yara ve nasır bağladığını öğreniyoruz.[312]

Yatak :

Evde zaruri olandan fazla yatak bulundurmayı yasaklamış bulunan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisinin tek yatağı olduğu, bunun da kılıfının deri, içerisinin ise hurma lifleriyle doldurulmuş bulunduğu belirtilir. Yastığı için de aynı tavsifde bulunulmuştur. Bu haliyle bir hayli sert olduğu soylenebilen bu yatak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayat karşısındaki sadelik ve zühdünü ifâde etmektedir. Çocukların yatağı hususunda terbiye kitaplarında "sert olması" için yapılan tavsiyeler bu tavsiflerden alınmadı ise hükemâ ve ettibamn sözlerinden alınmış olabilir. Zira bu konuda Hz.Peyegamber (aleyhissalâtu vesselam)'e nisbet edilen herhangi bir rivayete rastlamadık.[313]

Perde:

Bilhassa tesettür vâsıtası olması sebebiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in hücrelerinde yaygın bir şekilde perde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bttftâri'dt geçen "odasının perdesini açtı" cümlesinde kullanılan "es-Sicfu" isminin boydan boya ortadan bölünmüş perdeye ıtlak edildiğine bakılırsa Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in penceresinde (daha kullanışlı olan) iki kanatlı perde kullanmış olabileceğine hükmedilebilir.[314]

Leğen:

Bâzı rivayetler. " Hz, Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in, evde hurma kütüğünden bir leğen bulundurduğunu, geceleyin bunu kullanıp karyolasının altına koyduğunu" haber verir. Bâzı âlimler "evde bevli bekletmeyin, zira melâike, bekletilmiş bevl olan eve girmez", "Evde leğen içerisinde bevl bekletilmesin (...)" (Kenzu'l-Ummâl,, IX, 209) gibi hadislere dayanarak bu iki hadisin tearuzundan bahsetmişse de Suyûti'nin belirttiği üzere yasaktan maksad uzun süre bekletme olabilir. Kaldı ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)in hastalığı sırasında (küçük abdest bozmak için) leğen istediğine ve yine hasta iken leğen içerisinde guslettiğine dâir rivayetler gelmiştir. Şu hâlde eve seyyâliyyet kazandıran bir unsur olarak leğen, diğer ev eşyaları arasında mühim bir yer işgal etmiş olmalıdır:[315]

Kandil :

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den gelen, gece namazıyla ilgili bir rivayette geçen: " O sırada evlerde lâmba (mesâbih) yoktu" cümlesinden anlaşıldığına göre bidayette lamba Medine'de kullanılmamaktadır, Zâten diğer bâzı rivayetler, bunun ilk defa hristiyânlıktan mühtedi Te-mimud-Dâh tarafından getirildiğini bildirmektedir. Her hâili kârda kandil Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) zamanında evlere girmiş olmalıdır. Zira Buhari'nin el-Edebü'1-Müfred'de yaptığı bir tahricten anlıyoruz ki, yanık bırakılan kandilin fitilini bir fare alıp tavana götürdüğünü, geceleyin uyanmış olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)*in görüp muhtemel bir yangının önüne geçtiğini, Hâkim'in rivayetinde bu fitilin fare tarafından geri getirilip Peygamber (aleyhisselâtü vesselamdın yanma bırakıldığı, dirhem büyüklüğünde bir yerin yanmasına sebep olduğu sarâhatına rastlarız. Muhtemelen bu hâdiseden sonra olacak ki yatarken kandillerin söndürülmesini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâtu vesselam) sıkı sıkıya tavsiye etmiştir.[316]

g- Mahremiyet

Evde aranan diğer bir fonksiyon, içinde yaşayanlara mahremiyet imkanlarını sağlamasıdır. Sünnet bu hususa da ehemmiyet vermiştir. Sünnet açısından ev, sâdece soğuğa sıcağa karşı bir iltica yeri değil, aynı zamanda insanda fıtrî olan mahremiyeti sağlama yeridir. Bu sebeple eve "haram" denmiş ve buraya sahibinin izni olmadan girilmesi yasaklanmıştır.
Sünnetin beyânlarına göre mahremiyeti ihlâl sâdece "girmek" fiiliyle tahakkuk etmez, "bakmak" la da vukua gelir. Bu sebeple, "hiç kimse izin almaksızın başkasının evinin içine bakmasın, kim izinsiz bakarsa aynen girmiş gibidir, denir ve bu fiil, "helâl olmayan fiiller" meyânında zikredilir. (Ebû Dâvûd, Taharet 43).
"İzin istemek (isti'zan) göz sebebiyle vaz edilmiş olduğu" için izin henüz tahakkuk etmeden gözün içeriye kaymamasına dikkat etmek gerekecektir. Bu sebeple kapıyı çalarken, kapıya yüzünü dönerek değil, yan dönerek durmak emredilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de böyle hareket ettiği belirtilir. " Kim, bir başkasının evine ıttıla peyda ederken gözü çıkarılır da diyet için müracaat etmeye kalkarsa bilsin ki hiçbir hak talep etmeye hakkı yoktur"hükmü bu meselenin ciddiyet ve ehemmiyetini teyîd eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) kendi evine pencereden izinsiz bakmış olan bir adama, elindeki tarağı göstererek: "Bilseydim ki içeri bakıyordun, şu tarağı gözüne sokardım" der, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın bildirdiğine göre Hakem İbnu Ebîl Âsî (radıyallahu anh)'yi içeriye bakarken tesbît eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) " Ben sağ olduğum müddetçe Medine'de oturmayacaksın" diyerek Taife sürer. (Mecmau'z-Zevâid, VIII, 43)
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: " Bir kimse kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir" (Tirmizî, İsti'zân 16) sözü, mahremiyeti bozmama hususunda sâdece yoldan geçenin veya eve uğrayan ziyaretçinin değil herkesin, bütün ev sahiplerinin dikkat etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her aile dışarıya karşı mahremiyetin te'mini için gerekli tedbiri almalı, bunu te'min vâsıtası olan perde, kapı vs. ye dikkat etmelidir. Aksi takdirde mahremiyetin ihlâli vak'asında "ev sahibi kabahatlidir."
Bu hadis müslümanları, evlerin planlanmasında mahremiyyet unsurlarının yerleştirilmesinde itinâya davet etmektedir. Kapılar ve pencereler bu maksada en uygun şekilde yerleştirilmelidir. Umumiyetle giriş kapılarının arkasında yer alan aralık (antre) kısmı bu maksatla ihdas edilmiş olabilir. Şu hâlde bâzı yeni plânlamalarda bunun ihmali, bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir.[317]

Dâhili Mahremiyet

Meskenin şâmil olması gereken muhtemel plânını incelerken de belirttiğimiz üzere, plâna, sâdece aile dışındakilere karşı duyulan mahremiyet değil, " zevce ve sağ elin sahip olduğu (yani câriye) dışında kalan" bütün aile efradına karşı korunması emredilen mahremiyyet de te'sir etmektedir. Hz. Câbir'den: Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselam): " Kişi çocuğundan - ne kadar yaşlı da olsa- annesinden, erkek kardeşinden, kız kardeşinden ve babasından izin almalıdır" (el-Edebu'1-Müfred, s. 365; hadis no: 1062) dediği rivayet edildiğine göre, bunlarla beraber yaşandığı takdirde, bu ferdlerden her birinin birbirlerine - en az Kur'ân'in belirttiği üç vakitte- isti'zânla gidip gelecekleri şekilde yerleştirilmeleri gerekecektir. Yukarıdaki hadisi "Burada zikredilen fertlerin ayrı ayrı evlerde yaşamaları hâline râcidir" diye yapılabilecek muhtemel bir îtirazı şu hadîsle cevaplandırabiliriz: "Atâ' İbnu Yesâr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e bir adam gelerek sordu: ltYâ Rasûlullah annemin yanına girerken izin isteyeyim mi? " "Evet" cevâbını verince adam tekrâr;"£|er ben evde onunla berabersem?" Hz. Peygamber: "İzin iste" dedi. Adam itirazla: "Ben ona hizmet etmekteyim' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: (Öfkeyle): " Annenden izin iste, onu üryan olarak görmekten hoşlanır mısın?" dedi. Adam: "Hayır" deyince: "Öyle ise (her seferinde yanına girerken) annenden izin iste" buyurdu." (Muvatta, İsti'zân 1)
Bilhassa bu son rivayette, hayâtının büyük bir kısmını geçirdiği evinde fertlerin, gönlünce ve kılık kıyafet bakımından da oldukça serbest olabilmesi için behemahal müsait, müstakil bir odaya muhtaç olduğu ifâde edilmektedir. Müslüman aile geçici darlıklar müstesna, devamlı dar yerlerde kalmamalıdır.Bulûğ sahfasını aşan - ve hattâ bulûğa yaklaşan- aile ferdleri, anne baba dâhil, müstakil birer odaya sahip olmalıdır, sünnetin ulaşılmasını istediği ideal mesken tipi budur.
Burada bir kere daha tekrar edelim ki günümüz sosyologları dar meskenin zararları üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Bunlar çok yönlü olarak mahzurludurlar. Ezcümle, dar meskenlerde ve bunların bir araya gelmesiyle teşekkül eden muhitlerde, zamanla, cemiyette hâkim bir kısım değer ölçülerinin kaybolduğu, bunların yerine, cemiyete ters düşen yeni değerlerin çıktığı, binnetîce telakki ve davranışların da değişerek, yeni davranışların ortaya çıktığı tesbit edilmiştir. Bu sebeple gecekondu diye ifâde edilen dar ve nâmüsâid yerlerde kalanlar sosyal yönden "anormaller" olarak kabul edilmekte ve "cemiyetin kayıpları" nazarıyla bakılmaktadır. Araştırmalar, uzun müddet böyle dar yerlerde kalanların, müsâid meskenlere

geçtikleri zaman, buralara intibak edemedikleri, yeni ve normal hayat şartlarına intibak edebilmeleri için "bunların, her seferinde, takip edilmeleri" ve "yeniden terbiyeden geçirilmeleri" gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu meseleye ciddiyetle eğilen Hollanda, Belçika, İngiltere, A.B. Devletleri, Fransa gibi ileri memleketlerde "bu, sosyal yönden bozulmuşlar" & normal ev verilmezden önce, "yeniden terbiye edilerek" cemiyete kazandırılmak düşüncesiyle, husûsî surette inşâ edilmiş mutavassıt lojmanlarda belli bir müddet (10-12 ay civarında) oturmaya icbar edilmişlerdir.
Batı Medeniyeti'nin Zevali (Le Declin de FOçcident) adlı eseriyle ün yapan Spengler'in ifâdesinde, medeniyetlerin çöküş sebebi olarak gösterilen "Medenînin kısırlığı (la sterilite du civilise) bir başka deyişle doğum azalması, sosyologlarca geniş ölçüde mesken şartlarına bağlanmış olması da bize enteresan gelmektedir. Muhtelif araştırmalardan: "Çok dar ve gayr-i müsâid meskenlerde, davranışlarda her çeşit kontrolün kaybolmaya yüz tutması sonucu doğumun, fizyolojik bir hâl alarak arttığı müsâid meskenlerde oturan ailelerde de tabî bir şekilde arttığı, bu ikisi arasında kalan nâmüsâid evlerde ise azalmaya yüz tuttuğu" sonucunun çıkarıldığı belirtilmiştir.[318]

h- Tezyin (Dekor)

Sünnette üzerinde titizlikle durulmuş olan diğer bir husus, içerisinde ikâmet edilen meskenin dekorudur. Ev içerisinde yer alan her bir eşya ve eşyada tezahür eden telkîn unsurları üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissa-lâtu vesselam) hassasiyet göstermiştir. Gerek kendi evinde gerekse ashabın evlerinde İslâm kültürüne muhalif düşen ve başka kültürleri temsîl eden unsurların ve şekillerin varlığına muttali olunca ya sözle, ya fiille, yahut da ahvâliyle istikrahını bildirerek müdâhele etmiştir.
Buhârî'nin Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den yaptığı bir tahrîcte, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evde, üzerinde haç bulunan her eşyanın haçını mutlaka bozduğu bildirilmektedir. (Ebû Dâvûd, Libâs 45)
Yasak sâdece haç şekillerini ihtiva eden eşyalara münhasır kalmayıp Allah'ı yaratma fiilinde taklîd mânâsı taşıyan tasvirlere de şamil kılınmıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) bu mânâyı taşıyan tasvirlerin evde bulundurulma yasağını: "Tasvirin olduğu yere melek girmez", "En büyük azaba mâruz kalacak kimseler musavverlerdir", "Dünyada suret yapana kıyamet günü haydi yaptığına ruh üfle, denecek ve üfleyenıeyecek" (Buhârî, Libâs 88, 97, BuyıV 40; Müslim, Libâs 81-103) gibi şiddet ifade eden çeşitli tâbirlerle dile getirmiştir. Bu hususla ilgili rivayetlerden birinde Hz. Aişe (radıyallahu anha) şöyle bir vak'a anlatır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) bir seferden dönmüştü. (Onun yokluğu esnasında) üzerinde (kanatlı at) timsaller(i) bulunan bir durnûku (eve) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti, indirdim (.,.)"Hadîsin bir başka vechinde "üzerinde timsaller bulunan bir kırantamı, sehve (denen duvardaki hücrenin) üzerine örtmüştüm. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) onu görünce çıkardı ve: "Kıyamet günü azabın en şiddetlisine duçar olacak Allah'ın yarattıklarını taklîd edenlerdir" dedi. Ben de ondan bir veya iki yastık yaptım. Bir başka vechinde: "iki nümruka (minder) yaptım, bunlar evdeydi ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) üzerine oturuyordu" der. (Buhârî, Mezâlim 32)
Bu hadîse müsteniden âlimlerin, gölgesi olmayan tasvirlerin üzerine oturmak, basmak gibi hakîr durumlarda kullanılan halı, döşek vs. eşya üzerinde bulunmasına cevaz verdiği belirtilir. Nevevî bu görüşün Sahabe ve Tabiîne mensüb Cumhûrı ulemânın görüşü olduğunu belirttikten sonra bu meyânda Sevrı, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Şafîî'nin ismini zikreder. Nesâî'mn bir tahrîcinde Hz. Peygamber'in yanına girmek için gelmiş olan Cibril girmez ve: "Nasıl gireyim, evinde tasvirler ihtiva eden bir örtü var. Ya suretlerin başım kopar, ya örtüyü üzerine basılan bir sergi yap. Biz melekler tasvirin bulunduğu bir eve girmeyiz" der. (Nesaî, Zînet 14)
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in rivayetinde ziyaret için gelmiş olduğu, Sefine Ebû Ab-durrahmân' in rivayetinde de beraber yemek için vâki'davet üzerine gelmiş olduğu kızı Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın evine, kapıya asılmış olan nakışlarla süslü perde sebebiyle girmeden geri döndüğü ifade edilir.
Abdurrezzak'm bir tahricinde de yemeğe davet edildiği eve geldiği vakit, çeşitli renklerle tezyin edilmiş olduğunu görür, kapıda durup renkleri saydıktan sonra: "Keşke tek renk olsaydı" diyerek girmeksizin geri döner. Aşağıdaki misallerin de te'yîd edeceği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam), bu davranışla evin tezyininde sadeliğin esas olmasını irşâd buyurmuştur.
İlim adamları bu rivayetlerden "İçerisinde muharremât bulunan eve girmek ve davete icabet etmek için önce izâlesine çalışılır, muktedir olunmazsa girilmez, icabet edilmez' hükmünü vermişlerdir. Ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in son misâlde "keşke tek renk olsaydı" dediği, birinci misâlde de geri dönüş sebebini soran Hz. Âlı ye "Dünyâ benim neyime, nakış benim neyime?" cevâbını verdiği, keza yukarıda zikrettiğimiz tasvirli perde vs. yi kaldırması için Hz. Aişe'ye verdiği emirle ilgili hadîsin bâzı vecihlerinde: "Zira bu bana dünyâyı hatırlatıyor", "Zira üzerindeki tasvirler namaz esnasında dikkatimi dağıtıyor", "Zira eve her girişimde bunu görüyorum, dünyâyı hatırlıyorum" vs. dediği tasrîh edilmektedir ki bunlar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in yeni teblîğ etmiş olduğu bir dînin tam yerleşmesine engel teşkîl edebilecek sebepler hususunda titizliğinin derecesini göstermektedir. O, istiyordu ki insanlar bütün h i nimetleriyle Kur'ân'a yönelsin, onun hakîkatlarmı anlamaya, yaşamaya çalışsın. Hattâ bu sebeple kendisinden. Kür'ân dışında bir şey yazmayı da yasaklamış, bir nevî câhiliye perestişlerinden biri olan kabir ziyaretlerini de rnenetmişti. Diğer taraftan "İnsanların kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi oynatır" cümlesinde ifâde ettiği beşer tabiafındaki istikrarsızlık sebebiyle îmân ve amellerine rağmen müşrikliğe âit hatıralar sebebiyle eski sapıklıklarının tekrar şu veya bu şekilde tezahüründen korkmakta idi. Bu sebeple o hususlarda Hz. Peygamber {aleyhissalâtu vesselam) titizliği ileri götürmüş, açık kapı bırakmak istememiştir. Halkın esprisini nazara alışını gösteren en manidar misallerden biri Hz. Aişe'ye, cahiye devrinde yanlış temele oturtulmuş olan Kabe'yi, yeniden aslî temeli üzere kurmaya teşebbüs etmeyişinin sebebini izah sadedinde söylediği şu cümledir: "Kavmin Câhiliye devrine yakındır. Bu sebeple, (yapacağım tadilatın) kalplerinde nefret uyandıracağından korkuyorum..."
Şu hâlde "Câhiliye devrine yakın" olan insanlığın hâlet-i nahiyelerini nazarı itibara alan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselânf), o devre âit şirklere alâmet olan herşeye amansız bir mücâdele açmıştır. Bu, put olabilir, putların tasviri olabilir, o

devreye âit bir yemin tarzı, selamlaşma şekli vs. olabilir, hepsi yasaklanmıştır.
Tasvîrle ilgili yasaklan, sarihlerin: "Kendisine ibâdet edilen zîruhlann hürmet ifâde eden tarzda konması haramdır, ayak altına atılması mubahtır" diye formüle etmesi sünnette gelen yasağın terbiyevî yönünü ifâde _ eder. Bu yasaktan ağaç tasvîrleri istisna edilmiştir. Ancak Arapların o devirde takdis ettikleri ağaçları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in yıktırdığını rivayetler haber verir.[319]

Evlerin Kontrolü:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Medine'yi baştan ayağa kontrol ettirerek "putları kırdırdığı, yüksek kabirleri düzlettiği, tasvîrleri de iptal ettirdiği" ne dâir rivayetler bu husustaki titizliğinin ne dereceyi bulduğunu gösterir. Bu rivayetlerden bâzılarında bu maksatla gönderilen "ensârâan bir adamın": "Yâ Rasûlullah, ben kavmimin evlerine girmek istemiyorum" diye itirazı - ve bunun üzerine Hz.Alî'nin gönderilmesi, devletin, (Müsned, 1, 87,138,139) bu hususla ilgili olarak koyduğu yasağın uygulanmasını takip için evleri kontrolden bile geçirdiğini göstermektedir.
Söylediklerimizi hülâsa etmek gerekirse, evin dekor ve tezyininde yer alan tezyîn unsurları aynı zamanda bir telkin vâsıtası kabul edilmektedir. Müslümanın hayat görüşüne ters düşen unsurların yer almaması gerekmektedir. Son olarak şunu da kaydedelim: Dehlevî'ye göre duvar ve elbisenin resimlenmesi iki sebepten yasaktır: **1-** Fuzûli israf ve iftiharı önlemek,
2- Putperestlik kapısını açmamak.[320]

İ. Manevi Hava

Çocuğun terbiyesinden birinci derecede baba ve sonra anne mes'ul olması hasebiyle evin başlıca fonksiyonlarından biri, çocuğun mânevi ve ruhî terbiyesinde de en önde yer almaktır. Bu sebeple daha yapılışı sısında onun maddî mânevi kirlerden temiz olması istenmekte ve: "binalarınıza haram taş koymaktan sıkının. Zira bu harap olmanın esâsı (temeli sebebi)dir" (Feyzu'l-Kadir, I, 131) denmektedir. Bu mehalde olarak Vehb İbnu Münebbih'in "Tevratîa Okudum" kaydıyla yaptığı rivayette de: "Zayıfların gücü ile (zorla) yapılan binanın akıbeti harap olmaktır, ha-ramyolla kazanılan malın âkibeti de fakra düşmektir'7 (Ebu Nuaym, Hil-ye, I, 444) denir ki bu çeşit nasîhatlara ahlâk kitaplarımızın ilgili bahislerinde rastlanır.
Şüphesiz evi helâl kazançla inşa etmekle (veya helâl kazançtan kirasını ödemekle) mesele bitmiş olmuyor. Evin iyi bir terbiye yuvası olabilmesi için her çeşit menhiyattan sakınılması, farz ve vâcibâtın yerine getirilmesi, bir başka deyişle, İslâm'ın fiilen yaşanması gerekmektedir. Bu sebeple yasak olan oyun âletleri, ipekten mamul döşek (halı, yastık, perde vs.) altın ve gümüşten mâmül kap kaçak vs.'nin evde bulundurulması yasaklanmıştır.
Diğer mühim bir husus evin sâdece yatma, yeme, istirahat veya emniyet yeri olarak düşünülmemesi, veya fiilen Öyle bir havanın hâkim kılm-mamasıdır. Bunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin" sözüyle ifâde eder. Evleri kabir olmaktan kurtaracak şey, evlerde yapılacak ibâdet ve zikirlerdir, Kur'ân okumak, namaz kılmak, tefekkür ve nefsî murakabede bulunmak gibi. Bu sebeple: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin, Kur'ân okuyun, Kur'ân okunan eve şeytan girmez", "Kişi evinde Kur'ân okursa, ev, ehline karşı genişler ve melekler de orada hazır olur, şeytanlar kaçar, hayır artar. Kur'ân okunmayan eve gelince, o sahibine daralır, melekler orayı terkeder, şeytanlar istilâ eder, hayır da azalır". "Nafile namazarınızı evlerinizde kılın, onları kabirlere çevirmeyin", "Kişinin evindeki namazı nurdur, öyle ise evlerinizi (namazla) nûrlandınn", "Mescitte namazınızı eda edince eviniz için de bir nasîb ayırın, zira Allah bu namazdan dolayı eve (husûsî) bir hayır yapar", "Farzdan sonra en hayırlı namazınız evlerinizde kıldığınız namazdır" vs. mânevi tevatüre ulaşan pek çok tarîklerle gelen rivayetler kişinin behemehal evinde namaz kılmasını emretmektedir.
Hattâ bâzı rivayetlerde bu teşvîklerin bir neticesi olarak evlerde husûsî namazgahlar (mescidler) ittihâz edildiği anlaşılmaktadır. Buhârî'nin bir rivayetinden daha Mekke devresinde iken buna başlandığını ve (belki de ilk defa olarak) Hz, Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in evinin avlusunda, bir köşede bir mescit ittihâz ettiğini görmekteyiz. Medine'de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)*e çeşitli mazeretlerle müracaat edip evlerinde mescit ittihâz etmek için müsâade talep ettiklerine rastlıyoruz. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) arzu üzerine evlere gidip "mescit yapmak istedikleri yerde" namaz kıldırmak suretiyle bu talepleri yerinde ve normal bulduğunu göstermiştir. İbnu Mes'ııd' (radıyallahu ahhj'dan gelen uzun bir rivayetin son kısmı "mescid"in husûsî bir hücre olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Hadîste İbnu Mes'ııd (radıyallahu anh) fitne ânında ne yapması gerektiğini sorar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Darına (kabilesinin, akrabalarının kaldığı yere) gir" der. ibnu Mes'ııd tekrar sorar: "Oraya da gelirse?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in cevabı şu olur "O vakit mescidim; gir (...)"Keza bir başka rivayette de Zeyneb Bintu Cahş (Radıyallahu anhâ)'m Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'le eklenmezden önce evindeki "mescid" den bahsedilmektedir."
Hülâsa evlerde husûsî mescidi er ittihâzı için vâki teşvikten sonra, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) devrinde, bir kısım müslü-. manlar meskenlerinde buna yer vermişler, alimler de bunu tecviz etmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in evlerden menhiyyâtın kaldırılması, Kur ân okunması, namaz kılınması, hattâ mescidler ittihâz edilmesi gibi dinin evde yaşanmasına müteallik ısrarlı tavsiyeleri, bir bakıma, evde yeni yetişmekte olan çocukların terbiyeleri içindir. Zira, böylece onlar, büyüklerinden dini meseleleri kulaklarıyla işitmiş, gözleriyle görmüş, halleriyle de yaşamış olacaklardır.[321]

İ. Mesken Siyâseti

Evle ilgili rivayetler bize. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) tarafından vaz edilen ve müteakip halîfelerce titizlikle takip

edilen bir "mesken siyâseti" nin varlığını göstermektedir. Bir başka deyişle meskenin kültürle olan sıkı irtibatı sebebiyle bir kısım kültürel değerlerin hayatiyeti için devletin mesken inşâatını devamlı murâkebe altında tuttuğunu, kanun dışı inşâat tipleri ortaya çıkınca derhâl müdâhelc ederek bunları ortadan kaldırttığını görüyoruz. Müteakiben vereceğimiz misâllerden, ferdler ve ailelerin mesken inşası meselesinde tamamen hür olmadıkları, devletin müdâhale hakkının her an mevcut olduğu fikrinin vicdanlara iyice yerleştirildiği sonucu çıkarılabilir. Bizi bu hükme götüren bâzı misâlleri, müdahalenin yapıldığı sahalar çerçevesi içerisinde inceleyeceğiz.[322]

1. Fuzûli İnşaat Yasağı

Şunu belirtelim ki, meskende genişlik tavsiye edilmiş olmakla beraber israfa yer verilmemesi, fuzulî inşaatlar yapılmaması için ısrar edilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Nafakanın hepsi Allah yolundadır, bundan bina (yapmak için harcanan) hâriç, onda hayır yoktur"der. (Tirrnizî, Kıyâme 41) Başka rivayetlerde: "Kişinin ihtiyâcı hâricinde, yaptığı her bina sırtında bir vebaldir", "(Ebû Dâvûd, Edeb 160) Oturmayacağınız binayı yapmayın" (İbn Hamza el-Hüseynî, el-Beyân ve't-Ta'rif, II, 273), "Kim ihtiyacından fazla bina yaparsa kıyamet günü onu boynuna yüklenmeye zorlanir"(Mecmaıf z-Zevâid, IV, 70), "Allah bir kuluna kötülük murâd edince malını binaya infâk ettirir" (İbn Hacer, Fetliu'1-Bârî, XIII, 336) vs. yasaklayıcı ifâdeler bulunur.
Mevzu ile ilgili bâzı hadîsleri vermek için, Buhâri'nin ayırdığı baba "Bina hakkında vârid olanlar babı" diye mutlak bir başlık atmasından da anlaşılacağı üzere yukarda verdiğimiz hadîslere istinâd eden bir kısım müsîüman âlimleri, bina yapmanın kerahetine kaanî olmuşlar, "inşaat için harcanacak parayı kerih addetmişlerdir", kerahete meyledenlerden İbrahim Nehâ'î mutedil bir ifâde ile ihtiyâç için yapılan binalardan dolayı "Sevâb da günâh da terettüp etmez" demiştir. (Tirmizî, Kıyâme 40)
Ancak buradaki kerâhatin ihtiyâçtan fazla olarak, tefâhur ve gösteriş için yakılan inşaatlara râci olduğu, "ikâmet, soğuk ve sıcağa karşı korunmak için yapılanlara şâmil olmadığı" da ayrıca belirtilmiştir. Esasen biz-,zat Hz.-Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'den: "Kim zulmetmeksi/Jn ve ilâhi hududu tecavüz etmeksizin bir bina yapacak olursa, bundan Cenab-ı Hakk'ın mahlûka ti istifâde ettiği müddetçe, ona komşuluk sevabı hâsıl olur" buyurur. (Mecmau'z-Zevâid, IV, 70)
Binaya para ve emek sarfetmenin kerahetine kaail olanların, kendilerine delil meyânırida zikrettikleri, Abdullah İbnu Amr hadîsini de muhkem kabul edemeyiz. Zira bu rivayet, evini çamurla tamir etmekte olan Abdullah İbım Amr (radıyallahu anh)'a Hz. Peygamber {aleyhissalâtu vesselam)'in: "(....) Ölümün gelmesi bu evin yıkılmasından daha süratlidir" (Ebû Dâvûd, Edeb 160) diyerek, bu meşgûlişetten kerâhat izhâr ettiğini göstermekte ise de Hahbetü'bnü Hâlid ve Sevâ İbnu Hâlid (radıyallahu anhy'm rivayetlerinde bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)-in evini tamir işiyle meşgul olduğunu görmekteyiz. Üstelik Hz. Ömer {radıyallahu anh)'in de minberden: "Ey nâs, eylerinizi tamir edin
(....)" diye uyarılarda bulunduğu da mervîdir. Şu hâlde sâdece bâzı hadîslerin zahirine bakarak: "Sünnet meskene yapılacak yatırımı kerih addetmiştir" diye hükmetmek, gerçeği aksettirmekten son derece uzak kalacaktır.
Semerkandî, inşaatta beis görmeyenlerin Kur'an'dan: "Allah sizi (...) yeryüzünde yerleştirdi, ovalarında (kışlık) köşkler ediniyor, dağlarında (yazlık) evler oyup duruyorsunuz" (A'râf 74), "De ki, Allah'ın . kulları için çıkardığı zineti, temiz ve hoş nzıklari kim haram etmiş?" (A'râf 32), gibi âyetleri; hâdisden de: "Allah bir kuluna nîmet verince o nimetin eserini kulu üzerinde görmekten hoşlanır" mealindeki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözlerini delil getirdiklerini zikrettikten sonra (kendini kastederek) fakih der ki: "Efdal olanı, malı âhi-ret için harcayıp dünyâ için sarf etmemektir. Buna rağmen, 1- Malı haram yoldan kazanmamış olmak, 2- Bir müslüman veya zimmîye (inşaat vesilesiyle) zulmetmemek, 3- (inşaat sebebiyle) Allah'a karşı olan farzlardan birini terketmemek şartıyla inşaat haram değildir" hükmüne va-rır.(Semerkandî, Bustan, 252-253)
el Hakîmu't-Tirmizî de, Hz Ömer (radıyallahu anh)'in bina hususundaki bir müdâhalesini kaydettikten sonra şunu söyler: "Eğer bina muhtaç olunan miktarsa Allah' tan sevâb bekleyerek inşâ edilebilir. Zira meskene olan ihtiyâç aynen yiyecek, giyecek ve bineğe olan ihtiyâç gibi'.(Nevâdiru'lUsûl, 68)
Bina hususunda hadîslerde gelen bir kısım istikrahı, israfla îzah etmek çok yerinde olacak. Müslümanların bu konudaki kanaatlerini, bu meseleye bakışlarını Hârunu'r.Reşîd'e, yüksek bir saray yaptırdığı zaman, Mu-hammed İbnu's-Semmâk'ın cesaretle yüzüne haykırdığı şu sözlerde bulabiliriz: "Toprağı yükselttin, dini bıraktın. Eğer bu kendi paranla yapıldıysa, bilki sen müsriflerdensin, Allah ise müsrifleri sevmez. Yok bu başkasının malından ise bilki zâlimlerdensin. Allah ise zâlimleri sevmez" der. (Mefâtihu'l-linân, 305)
Mesken mevzuunda israftan zecirle ilgili talimat Ahlâk-ı Alâiyye'de şu ifâdeye ulaşır: "... İrtifa71 bina ve nakş ve zuhrufe'i sakfve cidarda mübalağadan hazer ede. Ahbârda vârid olmuştur ki, bir kimseye menzilini altı zira dan artık kaldırsa melâtke-i Asuman; ilâ eyne yâ meVun, derler.(Kınalizade, II, 6)
İtidalden bîrûn kadru malâbüdden efzûn hare memûmdur. Husûsan ki bozup düzmeye mûtâd ve bir suretten usanıp hey' et~i cedîd etmeğe müb-telâ olmak maraz-ı sa'b ve huluk-ı zeminidir..."[323]

2- Herkese Bir Ev:

Yukarıda verdiğimiz misâllerden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesse-lâm)'in her insan için zaruri olan, normal bir eve sahip olmasını hoş karşılamadığı hükmünü çıkarmak çok yanlış olur. Aksine bu husustaki siyâsetin esâsı her aileyi "geniş" bir ev sahibi yapmaya dayanır. Vazifeli olarak tayın ettiği her memurun, bir ev edinme külfetini devlete tahmîl etmesi (Ebû Dâvûd, İmaret 10) kim olursa olsun, her müslümaria herhangi bir ev veya akarını, alacağı parayı tekrar ev veya akara yatırmadıkça, satmayı hoş karşılamayıp "yerine yenisi konmazsa bu para hakkında hayırlı kılınmaz" (İbn Mâce, Ruhun 24) demesi gibi

muhtelif rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "her müslüman için normal bir ev" siyâseti takîb ettiğinin inkâr edilmez delilleridir.[324]

3- Binaların Yüksekliği:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) evlerin yüksek olmasına ka-tiyyen taraftar değildir. Rivayetlerin göstereceği üzere ev hususunda müdâhale ettiği cihetlerden biri de evlerin boyu ile ilgilidir. Hattâ Medîneye gelince Hz. Ebû Eyyûb-i'l Ensârî (radıyallahu anh)'nin yedi ay misafir kaldığı evinin alt katına yerleşmiş, bir müddet sonra Hz. Ebû Eyyûb (radıyallahu anh)'un üste geçmesi için vâki müracaatına Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselam): "alt daha rahattır" (Müslim, Eşribe 171), "Bizim ve bizimle teması olanlar (ashâb) için altta olmamız daha uygundur" (Süheylî, Ravd, 236) gibi cevâplar vermiştir. Fakat Ebû Eyyûb hazretlerinin (radıyallahu anh): "Senin, altında bulunduğun bir tavanın üstüne çıkamıyacağım" diye ısrarı üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) mihmandarını memnun için (istemeyerek) üste geçer ve Ebû Eyyûb (radıyallahu ah) da aşağı iner. (Müslim, Eşribe 171)
Hatta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in nezâret ve iştiraki ile yapılan ilk cami ve ailesine mahsûs etrafındaki hücrelerin de tavanı el değecek kadar alçaktır.(Mecmau'z-Zevâid, VI, 197)
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) evlerin boyca yükselmesindeki istikrah ve memnuniyetsizliğini muhtelif, vesilelerle ifâde etmiş, bunu "kıyamet alâmetlerinden biri" olarak tavsîf etmiştir. Meşhur Cibril hadîsinde kıyametin ne zaman kopacağına dâir suâle "Bilmiyorum" dedikten sonra alâmetlerinden olarak "Davar çobanları bina yükseltmekte, yanştıkları zaman" der.[325] Keza bir rivayette de "binalar sivrilince" kıyametin beklenmesi gerektiğini söylemektedir. Bu cümleden olarak kıyamete yakın insanların evlerini (rengârenk) münakkaveş ve çizgili elbiselere benzeteceklerini ifâde ederek, (el-Edebu'I-Müfred, 163) evin haricî tezyinatını da israf sınıfına sokarak kerahetini bildirmiştir.
Meskenlerin fazla yüksek olmasını tavsiye etmeyen Rasûlullah (aley-hissalâtu vesselam) şu rivayette takribi bir rakam da verir: "Bir kimse binasını yedi (bir başka vecihte on) zirâ'dan fazla yükseltirse kendisine (semâdaki bir münâdi tarafından): "Ey fâsık (Ey Allah'ın düşmanı] nereye (gitmeyi arzu ediyorsun?) diye nida edilir." (Feyzu'l-Kadir, VI 97) Ibnu l-Arabî. "elem ferukeffe fenle Rabbuke bi Ad" âyetinin tefsirinde bu âyetten, binayı yüksek ve iri yapmaktan tahzîr manasını da kayde der. (İbnu'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, IV, 1920
Yüksekten men sebepleri hadiste tavzih edilmediği halde şârihlerce is râf, tefâhur ve başkalarının avretine ıttıla gibi sebeplerle izah edilmekte dir. Bunlarla birlikte başka sebeplerin de olabileceğini hadîsin ıtlâkındaı çıkarmak mümkündür. Bu meyânda, husûsen zamanımızda anîaşılaı mahzurlardan biri, insan ölçüleriyle tenasübü son derece aşan inşâatları! insanda meydana getirdiği ruhî ve içtimaî bozukluklardır. Bugün "cehennemi makine", "'Umacı şehir" gibi vasıflarla tavsif edilmeye başlanan büyük şehirlerde hızla artmakta olan tecennün ve buna yakın ruhî hastalıkların sebepleri arasında bu durum da kaydedilmektedir. Büyük inşâatlar azametleriyle insan ruhunu ezmekle kalmıyor, içinde yaşayanların tabiatla ilgisini son derece azaltıyor ve ayrıca insanlar arası münâsebetlere te'sîr ederek menfî istikâmette geliştiriyor. Apartman hayatının huzursuzlukları ve komşu seçme imkânı tanımayan şartlan nazara alınınca büyük-şehirlerde, kalabalığa rağmen insanın nasıl yalnızlığa itildiği anlaşılır. Sosyologlar, "Temaslar satıhta kaldığı müddetçe, mübaşeret ne kadar artarsa. artsın terdin kalabalık içerisinde yalnız kalacağını", yalnızlığı ortadan kaldıran şeyin sâdece "görmek ve dinlemek" değil, aynı zamanda "görülmek ve dinlenilmek" olduğunu belirtmişlerdir. Bir İslâm feylesofu olan Fatâbf'de (v. 950) de değişik kelimelerle aynı şeyi buluruz. O. "el - Medînetü'I-Fâdıla" ile kasteddiği ideal şehri "saadeti elde etmede muhtaç olunan şeyleri teminde, teâviin maksadıyla toplanılan yer1' olarak kabul eder. Cemâat ve yardımlaşma şuurunu vermeyen, bugünün tabiriyle kişiyi yalnızlığa iten şehir, ideal şehir değildir. Ona göre ideal şehir sıhhatli, her bakımdan tam ve mükemmel bir beden gibidir ki uzuvları birbiriyle gayenin iemininde yardimlaşırlar."(Fârâbî, el-Medinetu'l-Fâdıla, 117-118)
Şunu da son olarak kaydedelim ki, ihtiyâçtan doğarak darlığı önleyecek yükseltmelere müsâade edilmişe benziyor. Zira evinin darlığından şikâyet eden Hâlid İhni Velide Rasûlullah (aleyh i s sel âtu vesselam): "Evi semâya doğru yükselt ve Allah'tan genişlik iste" buyurmuştur. (Semhûdî, Vefâu'1-Vefâ, II, 730-731)[326]

4- Müdâhale:

Bazı rivayetler sünnetin meskenle ilgili bir kısım tavsiye ve nasîhatlar-da bulunmakla kalmayıp, tavsiye edilen evsâfa uyulmadığı hallerde mü-dâhele de edildiğini göstermektedir.
Enes'in rivayetine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) bir çıkışında etrafındaki evlere nazaran çıkıntı teşkil eden (yüksekçe) bir kubbe görür ve "Bu da ne?" diye sorar. Ashabı kendisine "Bu Ensâr dan falancanındır" derler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) manzaraya içinden kızarsa da sükût eder. Fakat inşaat sahibi, kendisine gelip selâm verince selâmını almaz ve yüzünü çevirir. Öbürü kaç sefer karşısına geçip selâm verse de Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) her defasında aynı şekilde davranıp selâmını almaz. Netîcede adamcağız Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)in kendisine kızdığını ve bu sebeple yüz çevirdiğini anlar. Durumu arkadaşlarına açarak dert yanar. Ona: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) dışarı çıktığı vakit kubbeni gördü (ye buna kızdı)" Ğeûer, Rasûlullah (aleyhissalâtü vesselam) bir başka gün kubbeyi yerinde görmeyince "Kubbeye ne oldu?" diye sorar. Olup biteni kendisine anlatırlar. Bunun üzerine "İhtiyâç fazlası her bina, sahibi üzerine bir vebaldir" buyurur. (Ebû Dâvûd, Edeb 160) Keza aynı muhtevada bir müdâhale de amcası Abhâs'ın yaptırdığı gurfe'ye karşı olmuştur. Hz. Abbâs (radıyallahu anh) ğurfe'nin yıkılmasını karşılığında
bedelince sadaka vermeyi teklif eder. Peygamber EFendimiz kabul etmez. Abbâs teklifinde sonuna kadar ısrar ederse de

Rasûlullah (aleyhisselâtu vesselam) buna katiyyen yanaşmaz ve "yık onu" der, (İbn Hişam, II, 517)
İnşaat yıktırılır.
Süveylimu'l-Yahûdi'nin evinin yıkılmasıyla ilgili hâdise, Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'in meskene olan müdâhalesine değişik bir misâl olarak zikre değer. İbnu tİişâm'm kaydına göre münafıklar, Tebük gazvesi için hazırlık yapıldığı sırada Yahûdî Süveylim'm evinde toplanarak halkın sefere katılmasını Önleyici faaliyetlerde bulunuyorlardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) Taiha İbnu Ubeydillâh (radıyallahu anh) başkanlığında bir grup göndererek Süveylim1 in evini üzerlerine yıkmalarını emreder. Talha (radıyallahu anh) emri aynen icra eder.
Burada müdâhale sebebi olarak devlet aleyhine cereyan eden menfî faaliyeti görmekteyiz ki az ilerde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesse-lâm)'den sonra görülen bâzı benzer örnekler vereceğiz.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayâtında rastlanan mühim bir müdahale örneği mâbedlerle ilgili Hâtırası Kur'ân'da ebedîleştirilen Mescid-i Dırâr hâdisesi mevzûrnuzu ilgilendirse gerek. Kaynaklarımızın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) Tebük seferinde iken Medîne münafıklarından 12 kişilik, bir grup, müstakil bir mescid inşâ ederek kendi aralarında bir araya gelme imkânı düşünürler. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onlara karşı takip ettiği başarılı bir siyâset sonucu bir araya gelemiyorlardı. Müslümanlar seferden dönüp, Medine yakınlarındaki Zi-Evân mevkiine gelince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e adam yollayarak: "Ya Rasûlullah biz, hastalar, ihtiyâç sahiplen, yağmurlu ve karanlık geceler için bir mescit yaptık, senin bize orada namaz kıldırarak (küşâdını yapmanı) istiyoruz" derler.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Siz gidin, şu anda yolculuğum bitmiş değil, meşguliyetim de var, Medine'ye varınca inşallah geliriz (...)" diyerek müsbet cevâp verir.
Fakat bir müddet sonra gelen vahiy münafıkların gerçek gayesini Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e bildirir: "Bir de (nıüslümanlara) zarar vermek için, küfür için, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha evvel Allah ve Resulü ile harbeden(in gelmesini iştiyak ile) beklemek ve gözetmek için bir (bina yapıp onu) mescid edinenler ve (bununla) iyilikten başka bir şey kastedmedik" diye muhakkak yemin edecek olanlar vardır. Allah şahitlik eder ki: Onlar seksiz şüphe-
siz yalancıdırlar. (Habîbim) onun içerisinde hiçbir vakit (namaza) durma (...) onların kurdukları bina, kalblerinde dâimi bir şek (ve nifaka) sebep olacaktır. Meğer ki kalbleri ölümle parçalanmış olsun (....)" (Tevbe 107-110).
Vahiy üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) gönderdiği adamlarla "küfür, müslümanlara zarar ve nifak için" yapılmış olan ve "sağ kaldıkları müddetçe kalplerindeki şek ve nifakı besleyip artıracak" olan bu inşaatı yıktırıyor ve yaktırıyor.(İbn Hişam, II, 529-530)
Rivayetler, Mescid-i Dırâr'm yerinin çöplük ve mezbelelik yapıldığını, oraya uğrayan yoldan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in hiç geçmediğini kaydederler. Taif mescidinin Taif'deki eski tapınağın bulunduğu yere yapılması için verilen emirle bu sünnet karşılaştırılınca "bi-nâu l-müfsidîn"e karşı gösterilen aksülamel anlaşılır.
Rivayetler, Hz. Peygamber (aleyhissaîâtu vesselâm)'in sünnetinde rastlanan bu misâllere muvazi olarak müteakip devirlerde halîfeler tarafından husûsî meskenlere ve hattâ amme için yapılmış inşaatlara, benzeri maksatlarla müdahalelerde bulunulduğunu göstermektedir. Müleyh İbnu Avfes-SülemTnin rivayetine göre Hz. Ömer Sa'd İbnu Ebt Vakkâs (radıyallahu anhümâ)'nın evinin kapısına tahtadan işlemeli bir kapı, kasrına da kamıştan ilâve bir kulübe yaptırdığı haberi ulaşır. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu haber üzerine derhal Muhammed İbnu Mesleme (radiyallahu anh)'yi göndererek (israf olarak değerlendirilen) mezkûr kapı ve kulübeyi yakmasını emreder. (Belâzurî, 391) el-Hakîmu t-Tirmizinin bir tahrî-cinde, Ebud Derdâ'mn Humus'daki evine bir kenîf ilâve ettiğini haber alan Hz. Ömer (radıyallahu anhfin, "Yâ Üveymir, dünyayı tezyin hususunda Fars ve Rûm'un inşaatları sana kifayet ederdi. Allah onları (israfları için) harâb etti. Mektubumu alır almaz Humus'u terket, Dımeşk'e git" diyerek ceza olarak onu bulunduğu yerden sürgün eder.(Hakîmu't-Tirmizî, Nevâdiru'1-Usûl, 68)
Hz. Ömer (radıyallahu anh), Humus emîrinin, evin üstünde "ılliyye" denen bir tenezzüh odası yaptırdığını duyunca derhal ona da bir mektup yazarak "odun toplayıp yakmasını" emreder. Benzeri bir olayı Hârice--tu'bnu Hüzâfe (radıyallahu anh)'nin Mısır'da yaptırdığını duyunca Mısır Valisi AmrİbnU'l-Âs (radıyallahu anh)'a yazarak "... Hârice, komşuların avretine ıttıla peyda etmek istiyor, mektubumu alınca yık onu" der. (el-Hâvî li'1-etâvâ, I, 184)
Temîmud-Dâri (radıyallahu anh)'nin bir rivayetinden "Hz. Ömer (ra-dıyallahu anh) zamanında halkın yüksek binalar yaptırdığım" öğreniyoruz. Abdullâhur-Rûmi'nin bahsettiği, Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafından valilere: "Binalarınızı yükseltmeyin" diye yapılan tamim, (el-Edebu'I-Müfred, 161) bu yüksek yapma hareketlerinden sonra yapılmış olabilir. Belki de Hz. Ömer (radiyallahu anh)'in bu titizliğinin sonucu olarak Kûfe'de bulunan Sa'd îbnu Ehî Vakkâs oturmak için muhtaç olduğu evin Hz. Ömer fradiyallahu anh)'in mesken mevzuundaki titizliğini ifâde eden bir diğer misâl tezyinatla ilgili Abdurrezzâk'm bir tahrîcinde Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e Basrali Hadrâ adında bir kadının evinin iç duvarlarını, örtüler çekerek tezyin ettiği haberi ulaşınca orada vali bulunan Ehû Musa El-Eş'ari (radiyallahu anh)'ye yazarak bu tezyinat perdelerini yırtmasını emreder. (Abdurrezzak, XI, 31) Keza kendisini İranlı bir çiftçi (dehkân) davet edecek olsa, önce sorar, eğer evinde tasvîr olduğunu öğrenecek olursa icabet etmezdi.(el-Metâlibu'l-Âliye, II, 210)
Hz. Ömer (radıyallahu anh) umûmî ahlâka menfî te'sir eden evlere de müdâhale etmiştir. Bu meyânda bir nevi içki imal ve satış yeri (hânût) durumunda olan Ruveyşidu' s-Sakafi'nvn evini yaktırır. (İbn Sa'd, III, 282) Sa'd îbnu ibrahim evi bir kor hâlinde gördüğünü kaydeder.(A.g.e., V, 56)
Hülâsa, gerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den gerek, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den verdiğimiz bu misâller her çeşit inşaatların-ister yükseklik ve ebâd yönüyle, ister tezyînât ve kullanılış gayesi yönüyle devletin murakabe ve kontrolü altında tutulduğunu göstermektedir. Bu durum, bilhassa ilk zamanlarda daha titizlikle uygulanmış gözükmektedir. Suyûtî, Halîfe Muktedir Billhah'ın Râfizîlerden bir grubun toplanıp namaz kıldığı. Sahabeye hakaret edip cuma kılmadıkları hususunda ulemâya başvurup "Mescid-i Dırâf dır" diye fetva alıp yıktırdığım ve yerini de mezarlık yaptırdığını kaydeder.
Cemiyet için zararlı faaliyetlerde bulunan, davranış ve yaşayışlarıyla ammenin ahlâkını bozucu kötü örnekler veren kimseleri

barındıran "hi-nâu'l-müfsîdin'in" yıktırılması hususunda fetva veren Suyûti, bu mühim mesele için bir de müstakil sser vermiştir: ^Refu Menari'd-Din ve Hedmu Binâil-Müfsidin.(el-Hâvîli'l-Fetâvâ, I, 189-190)[327]

5-Mesken Telakkisi :

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mesken siyâsetini belirtmek sadedinde naklettiğimiz hususlar nazara alınınca her müslümanm şöyle bir mesken telakkisine sahip olmasını arzu ettiği neticesi çıkarılabilir:
1- Mesken dünyevi (dolayısıyla uhrevî) saadetin baş âmillerinden biridir.
2- Meskenin iyi olması: Genişliğine, komşusuna, sosyal tesislere yakınlığına, yani yerinin havadar, güneşli vs. olmasına, civarında mescid, mektep, çarşı gibi kültürel ve iktisâdı tesislerin bulunmasına bağlıdır.
3- Meskenin genişliği, içinde oturanların adedine bağlı olarak oda sayısının çokluğu ve odalarının genişliği ile ölçülür.
4- Mesken sâde olmalı, inanç ve ahlâka zıt telkinlere sebep olan yabancı kültürü temsîl eden tezyin unsurlarına yer verilmemelidir.
5- Mesken gerek vüsat ve gerek tefrîş yönüyle ihtiyacı taşıp israfa yer vermemelidir.
6- Mesken yüksek olmamalıdır.
7- Her mesken gusülhane, hela, mutfak gibi unsurlara şâmil olmalıdır.
8- Kanuna uymayan meskene devlet müdâhale edebilir.
Böyle bir mesken telâkkisine her müslümanm sahip olması gerektiğini, bu vasıfların ufak tefek farklarla kısa bir şekilde terbiye kitaplarında umumiyetle yer almış olmasından da anlayabiliriz.[328]

6- Şer'î Mesken:

Sünnete göre bir evde bulunması gereken şartları ortaya koyup her müslümanm sahip olması gereken mesken telakkisini belirttikten sonra fukahanın, kocayı, karısına karşı teminle mükellef kıldığı meskenin tasvirini vermekte fayda var. Bu meskene ser'f mesken veya meşru mesken denebilir. Burada, fukahanın, normal bir İslâmî hayat için oturulacak meskende bulunmasını şart ve zarurî gördükleri asgarî evsâfı görmüş olacağız. Dikkat edilirse, burada, çocuk unsuru üzerinde durulmamıştır. Evlenme ânında, çocuksuz farzedilen bir kadına hazırlanması gereken meskenin zarurî şartları mevzubahistir. Çocuklar olunca durum ne olacak? Fıkıh kitaplarında burası mübhemdir. Dr. Ruhi Özcanın "İslâm Hukukunda Karı-koca Nafaka Mükellefiyeti"[329] adlı doktora tezinden aynen aldığımız tasvir söyle:
1) Zevcenin din ve dünyâ işlerini görmesine müsaid olmalıdır,
2) Kocanın zevceye zulüm (haksızlık) etmek istediğinde bu zulümden onu men etmeye kudreti yeten sâlih komşular arasında yer almalıdır.
3) Zevceye can ve mal emniyeti sağlayabilmelidir.
4) Kocanın zevcesinden cinsen faydalanmasına imkân vermelidir.
5) Bütün ihtiyaçlarla birlikte su da meskene koca tarafından getirilmiş olmalıdır. Meskenin içinde sarnıç, kuyu, çeşme bulunmaması, bu mahallin meşru mesken olmasına engel değildir.
6) Zevce izin vermedikçe meskeninde, kocanın akrabası ikâmet edemezse de kocanın her türlü kadın kölelerinin, başka kadından olma cinsî münâsebeti anlamayacak kadar küçük çocuklarının bulunmasına mâni olamaz. Buna mukabil meskende zevce de kocanın izni olmadıkça, başka kocasından olma küçük çocuğunu, kendi akrabasını bulunduramaz. Mesken mülkiyetinin kocaya âit olması veya olmaması bu ahkâma müessir değildir.
B- Mesken tenhâ, duvarları, yüksek, konak gibi geniş olup da, zevcenin yalnızlıktan dolayı aklına bir bozukluk gelmesine sebep olacağı anlaşılır (malûm olur) sa kocanın zevceye bir yoldaş; (arkadaş, entse) temin etmesi lâzımdır.
C- Zevceye arkadaş te'mîn mecburiyeti, zevceden zevceye ve yerden yere değişir; farklıdır. Meselâ zevce yalnız başına odada ikâmet edip gecelemekten korkan cinsten ise, iskân yeri küçük olsa bile, kocanın zevceye yoldaş te'min etmesi gerekir. Keza zevce küçük ve yalnız olarak ikâmetten korkan bir insansa, zevceye yoldaş te'mfni icâbeder.
Ç-İskân yeri küçük, sâlih komşular arasında olup da, zevcenin korka-mayacağı anlaşılır (malum olur)sa> kocanın zevcesine yoldaş te'mîn etmesi gerekmez.[330]

5235... Abdullah b. Âmir'den demiştir ki: "(Birgün) annemle birlikte bana ait duvarı çamurla tamir ederken Rasûlullah (s.a.) uğradı "Ey Abdullah bu nedir? dedi. Ben de:
Ey Allah'ın Rasulu tamirine uğraştığım birşeydir. Cevabını verdim. Bunun üzerine:
(Sana gelmekte olan ölüm) iş(i) buna gelecek olan yıkılma işinden daha da sür'atlidir, buyurdu.[331]

5236... Abdullah b. Âmir'den demiştir ki:
Biz (birgün annemle birlikte) yıkılmaya yüz tutmuş bize ait ahşap bir evi tamire çalışırken Rasûlullah (s.a.) yanıma uğrayıp:
Bu nedir, dedi, biz de:
Yıkılmaya yüz tutmuş bize ait bir evdir. Onu tamire çalışıyoruz dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) (sana gelmekte olan ölüm) "İş (in)in (bu binaya gelecek olan yıkılma) işinden daha da acele (geleceğini) zannediyorum" buyurdu.[332]

Açıklama

Huss: Ahşap (tahta) bina demektir. Lmr: hcel anlamında kullanılmıştır.
Bezlu'l-Mechud yazarının açıklamasına göre bu hadis-i şeriften gaye insanları eskimiş binaları tamir etmekten nehyetmek değil, ölümü hatırlatmak ve dünya işlerinin ölümü âhiret hazırlığını unutturmaması hususunda bir ikazdır.[333]

5237... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) birgün dışarı çıkıp yüksek bir kubbe görmüş de: "Bu (da) ne? (böyle)? demiş. (Orada bulunan) sahâbîler de kendisine: "(Bu kubbe) ensardan falanca kişiye aittir, demişler, Rasûlullah (s.a) hoşlanmadığı bu işi içinde saklayarak sükût etmiş. Nihayet (bu kubbenin) sahibi Rasûlullah (s.a.)'e gelip halkın içinde selâm vermiş. Rasûlullah (s.a.) de ondan yüz çevirmiş. (Adam selamının alınmadığını anlayınca) bu selam verme işini defalarca tekrarlamış. Nihayet adam (her defasında da selamının alınmadığını görünce) Hz. Peygamberdeki öfkeyi ve kendinden yüz çevirdiğini sezmiş ve durumu arkadaşlarına (açarak) dert yanmış ve: "Vallahi ben Rasûlullah (s.a.)'i(n bu davranışını) yadırgadım" demiş, onlar da: "(Rasûlullah (s.a.) dışarı çıktı senin bu kubbeni (yüksek bir halde) gördü (de ondan böyle yaptı)" demişler. Bunun üzerine adam hemen kubbesini dönüp yıkmış, yerle bir etmiş. Derken Rasûlullah (s.a.) birgün (yine) dışarı çıkmış bu
kubbeyi göremeyince (oradakilere):
Kubbeye ne oldu? diye sormuş (onlar da:)
Onun sahibi bize senin kendisinden yüz çevirdiğinden sızlandı. (Gidip) onu yıktı" demişler (Hz. Peygamber de:)
İhtiyaç fazlası her bina sahibi üzerine bir vebaldir" buyurmuş.[334]

Açıklama

Hadis-i şerifte bina yapımında israfa kaçan masraflann ^jret gününde sahibinin boynuna bir yük olacağı ifade edilmekte, binaenaleyh lüks ve fanteziye varan her türlü harcamalardan kaçınılması gerektiği, icabında israfa kaçan harcama ve yaptırımlara devlet eliyle müdahale edilebileceği vurgulanmaktadır.
Nitekim "la hayra fil israf ve lâ israfa fil hayr- israfta hayır olmadığı gibi hayırda israf da yoktur" Duyurulmuştur.[335]

157-158. Yüksek Kat Yaptırmanın Hükmü

5238... Dükeyn b. Said el-Müzeynî'den demiştir ki:
Biz (dört yüz kişi kadar bir topluluk) Peygamber (s.a.)'e varıp kendisinden yiyecek istedik. (Peygamber (s.a.)'de Hz. Ömer b. Hattab'a:)
Ey Ömer! git bunlara (yemek) ver" buyurdu.
Bunun üzerine, Ömer bizi (alıp) yüksek bir kata çıkardı ve kemerinin altından bir anahtar alıp (onunla bize içi çeşitli erzak dolu bir odanın kapısını) açtı.[336]

Açıklama

Metinde geçen ve "kemerinin altından" diye ter- cüme ettiğimiz«hücze" kelimesi, Sünen-i Ebi Davud'un bazı nüshalarında "Hucre=oda" olarak geçmektedir. Bu nüshalar esas alındığı takdirde sözkonusu kelimenin geçtiği cümleyi "odadan bir anahtar aldı." şeklinde tercüme etmemiz gerekir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ihtiyaç duyulduğu zaman evlerin üzerine ikinci ve daha yüksek katlar yapmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bina yapımında yasak olan, ihtiyaç fazlası ve israfa kaçan masraflardır. îhtiyaç duyulan bina ve katların yapılmasında ise herhangi bir sakınca yoktur.[337]

158-159. Arabistan Kirazı Ağacını Kesmenin Hükmü

5239... Abdullah b. Hubşiyy'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim arabistan kirazı ağacını keserse, Allah onu başı üzeri cehenneme atsın."
Ebu Davud'a bu hadisin manası soruldu da: "Bu hadis muhtasardır (kısaltılmıştır); her kim çölde yolcuların ve hayvanların gölgelendiği bir Arabistan kirazı ağacını boş yere, haksız olarak keserse Allah onun başını cehenneme atsın, manasına gelmektedir" cevabını verdi.[338]

Açıklama

hadis-i şerif, Taberânî'nin Mu'cern'inde "Her kim Harem sınırları içinde bulunan Arabistan kirazı ağaçlarından birini keserse..." şeklinde rivayet edilmiştir. Taberânî'nin bu rivayeti mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen arabistan kirazı ağacıyla, Mekke'nin Harem sınırları içerisinde bulunan arabistan kirazı ağaçlarının kastedilmiş olduğunu açıklığa kavuşturmaktadır.
Musannif Ebu Davud'a göre ise bu hadis-i şerifte kesilmesi yasaklanan Arabistan kirazı ağacından maksat, çölde bitip de yolcuların ve hayvanların gölgesinde dinlendikleri için onları kesmek yasaklanmıştır.
Bazıları da "bu kelimeyle çölde yetişip de yolcuların ve hayvanların gölgesinde dinlendikleri arabistan kirazı ağaçlan

kasdedilmiş olabileceği gibi, herhangi bir şahsın mülkiyetinde olan arabistan kirazı ağaçları da kasd edilmiş olabilir" demişlerdir.
Fakat şurası bir gerçek ki, bu hadis muzdaribdir. Çünkü Urve b. ez-Zü-beyr'den rivayet edilen birçok hadis-i şeriften, O'nun arabistan kirazı ağaçlarını kesip kapı yaptığı anlaşılmaktadır. Urvet b. Zübeyr'in oğlu Hi-şam ise bu konuda şöyle demiştir:
"İşte bu kapılar var ya bunlar babamın kestiği arabistan kirazı ağacından yapılmıştır ve ilim erbabı onu kesmenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. "[339]
Mirkatü's-Süûd isimli eserde ise şöyle denilmektedir: "Ebu Sevr dedi ki: Ben Ebu Abdullah Eş-Şafiî'ye arabistan kirazı ağacını kesmenin hükmünü sordum da;
Bunda bir sakınca yoktur, dedi ve Hz. Peygamber'in: "Onu arabistan kirazı ağacıyla karıştırılmış olan su ile guslettiriniz'[340] hadisini delil getirdi"
Hattabî'nin özel notlarında da bu mevzuda şu açıklama vardır. "Müzenî'ye Arabistan kirazı ağaçlarını kesmenin hükmü soruldu da şu cevabı verdi:
Öyle zannediyorum ki Hz. Peygamberin arabistan kirazı ağacım kesenlerin cehenneme gitmesi için yaptığı bu beddua, bir şahsın ya da bir yetimin özel arabistan kirazı ağaçlarını kesen kimselerle ilgilidir. Fakat meclise sonradan gelen bir kimse Hz. Peygamber'in bu bedduayı niçin yaptığını anlayamadığı için hadisi noksan aktarmıştır."
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki: Mekke veya Medine haremi sınırları dışında olan, yahutta başkasının mülkünde bulunmayan bir ara-bistan kirazı ağacını kesmekte herhangi bir sakınca yoktur.[341]

5240... Bir önceki hadisin (senedi) Hz. Peygamber'e kadar ulaştırıldığı gibi Ureve b. ez-Zübeyr de bu hadisi(n senedini) Peygamber (s.a.)'e kadar ulaştırmıştır.[342]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama bir önceki hadisi şerifin senedinde geçmiştir.
Ancak burada şunları da ilave etmek isteriz. Her ne kadar metinde bu hadisin senedinin Hz. Peygamber'e kadar ulaşan merfu bir hadis olduğu ifade ediliyorsa da Hafız Münzirî bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir. Beyhakî de bu görüşü tercih etmiştir.[343]

5241... Hassan b. İbrahim dedi ki: "Ben Hişam b. Urve'ye (babası) Urve'nin köşküne dayanmış bir halde iken arabistan kirazı ağaçlarını kesmenin hükmünü sordum da (bana):
Şu kapıları ve kanatlan görüyor musun? İşte onlar(ın maddesi) Urve'nin arabistan kirazı ağaçlarıdır. Urve onu kendi arsasından keser ve bunda bir sakınca yoktur- derdi.
(Musannif Ebu Davud'a bu hadisi rivayet eden) Humeyd (b. Mesade bu rivayete şunları da) ekledi: Bunun üzerine (Hişam bu soruyu kendisine soran Hassan'a):
Ey Iraklı! Sen (bana bid'at (bir mesele) getirdin" dedi. (Hadisin kalan kısmını Hassan) şöyle anlattı. Ben de Hişam'a
"Bid'at sizin tarafınızdan (geldi); (çünkü) ben Mekke'de bir kimseyi Ra-sûlullah (s.a.): "Arabistan kirazı ağacını kesen kimseye lanet etti" derken işittim (sizse onu kesmenin caiz olduğunu söylüyorsunuz)" dedim. Sonra (Hassan bir önceki hadisin) manasını rivayet etti.[344]

Açıklama

Bu hadisle, ilgili açıklama (5239) nolu hadisin şerhinde geçmiştir. Münzirî'nin açıklamasına göre, bu
hadis Muzdaribtir. Çünkü Hişam'dan rivayet edilen bazı hadislerde bu hadisin tersine olarak Urve'nin arabistan kirazı ağaçlarını kestiği ifade edilmektedir. Bu zıt rivayetlerden birini diğerine tercih etmek mümkün olmuyor.[345]

159-160. Yollardan (Gelip Geçeni) Rahatsız Eden Engelleri Kaldırmanın Fazileti

5242... Abdullah b. Büreyde dedi ki: Ben babam Büreyde'yi şöyle derken işittim: "Ben Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim:
İnsanda 360 eklem vardır. (Bu nedenle insan oğlunun) üzerine (hergün için) kendisinde bulunan her eklem karşılığında sadaka vermek borçtur."
(Hz. Büreyde sözlerine şöyle devam etti. Orada hazır bulunanlar):
Ey Allanın elçisi, buna kim güç yettirebilir? diye sordular. (Hz. Peygamber de:)
Mesciddeki balgamı toprağın altına gömersin. (Bu bir sadakadır. Gelip geçenleri) rahatsız edici şey (leri) yoldan kaldırırsın. (Bu da-bir sadakadır). Eğer (sadaka yerine geçen böyle yapılacak başka bir iyilik) bulamazsan (bu eklemlere karşılık bir sadaka olmak üzere) iki rekat bir kuşluk namazı (kılman) sana yeter.[346]

5243... Hz. Ebu Zer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Âdemoğlunun her eklemine karşı (üzerine düşen) bir sadaka (borcu) vardır. (Bununla beraber Âdemoğlunun) karşılaştığı bir kimseye vermiş olduğu selam sadakadır, iyiliğe çağırması bir sadakadır, kö-tülük(ler)den men'etmesi bir sadakadır. Eşiyle cinsi münasebette bulunması bir sadakadır" (Hz. Ebu Zer, sözlerine devam ederek şunları . söyledi): Orada

bulunanlar:
Ey Allah'ın Resulü (bir insanın) şehvetine uyması da mı, onun için sadaka oluyor?" diye sordu da (Hz. Peygamber):
Pekiyi onu gayr-i meşru bir yerde tatmin etseydi günah işlemiş olmayacak mıydı? Ne dersin? (Bununla beraber) bu eklemlerin hepsine birden (sadaka olarak sadece) iki rekat kuşluk namazı da yeter" buyurdu.[347]
Ebu Davud dedi ki: Hammad bu hadisi (rivayet ederken) iyiliğe çağırma ile kötülükten men etmeyi zikretmedi.[348]

Açıklama

Biz bu hadisle ilgili açıklamayı bir eserimizin beşinci cildindeki (1295) numaralı hadisin şerhin açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[349]

5244... Hz. Ebu Zer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şu (bir önceki) hadisi (yaptığı bir konuşmanın) arasında dile getirmiştir.[350]

Açıklama

Muhammed İshak ed-Dehlevî'ye göre, metinde seçen “fi vesatjhi” kelimesinin sonundaki "hü" zamiri metinde gizli olarak bulunan "Hz. Peygamberin yaptığı bir konuşma" sözüne dönmektedir. "Zekere" fiilinin faili de "ennebiyyü" kelimesidir.
Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Hz. Ebu Zer'den rivayet edilen şu hadis-i şerif de bu görüşün doğruluğunu te'yid etmektedir.
"Sahabe-i kiramdan bazıları Hz. Peygambere: Ey Allah'ın Resulü, ser* vet sahipleri (malî ibadetleri sayesinde) bütün sevapları alıp gittiler. Onlar bizim gibi namaz kılıyorlar, bizim tuttuğumuz gibi oruç da tutuyorlar. (Bizden fazla olarak bir de) mallarının fazlasını sadaka olarak veriyorlar; (dolayısıyle sevapta bizi geçiyorlar), dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
Sanki Allah (c.c) sizin için de sadaka olarak verebileceğiniz bir şeyler yaratmadı mı da (böyle diyorsunuz? Yapacağınız) her teşbih sizin için bir sadakadır. Her hamdetmeniz bir sadakadır. (Eşinizle yaptığınız) her cinsi münasebet bir sadakadır" buyurdu.
(Bunun üzerine): "Ey Allah'ın Resulü, birimizin (böyle) şehvetini(n gereğini) yerine getirmesinde kendisi için sadaka (sevabı) olur mu?" dediler. (Hz. Peygamber):
Pekiyi o adam şehvetini haram yollardan tatmin etseydi bundan dolayı günahkâr olmayacak mıydı? (Elbette olacaktı). İşte yine aynı şekilde şehvetini helâl yoldan tatmin ettiği için sevaba nail olacaktır" buyurdu ve (sonra) şöyle dedi:
"Onun kelime-i tevhid getirmesi bir sadakadır, tekbir getirmesi bir sadakadır. İyiliğe çağırması bir sadakadır, kötülükten sakındırması bir sadakadır."[351]
Görülüyor ki, bir önceki hadis mealini sunduğumuz bu hadiste Hz. Peygamber'in kendine sorulan bir soryu cevaplandırması esnasında söz arasında geçmişti. Bu durum bir önceki hadisin böyle söz arasında geçtiğini ve dolayısıyla mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "fi vesatihî" kelimesinin sonundaki "hu" zamirinin bu söze döndüğünü gösterir.
Yine Ebu Zer (r.a)'den rivayet edilen şu hadis-i şerif de bu gerçeği teyid etmektedir:
"Peygamber (s.a.)'e: Mal sahipleri (olanca) sevabı alıp gitti, denildi de Peygamber (s.a.): Sende (verebileceğin) pek çok sadaka vardır. Kulağının büyük bir nimet olduğunu zikretmen bir sadakadır. Gözünün faziletini dile getirmen bir sadakadır. Ailen ile cinsî münasebette bulunman bir sadakadır, buyurdu. Bunun üzerine Ebu Zer: Birimiz Şehvetinden dolayı da mükâfatlandırılır mı? diye sordu da (Hz. Peygamber): Pekiyi şehvetini haram yolda harcamış olsa günahkâr olmayacak mıydı? dedi (Ebu Zer): Evet-cevabını verdi. Hz. Peygamber de:
Şerri hesaba katıyorsunuz. Fakat hayrı hesaba katmıyorsunuz. buyurdu.[352]
Avnü'l-Mabud yazarının açıklamasına göre arzetmiş olduğumuz bu görüş, tamamen doğru olmakla beraber, metinde geçen "zekere" fiilinin faili, bu hadisin ravisi Ebü'l-Esved'dir. Mef'ulü de "ennebiyy" kelimesi olabilir. Bu durumda "fi vesatihi" kelimesinin sonundaki "hû" zamirinin mercii de mevzumuzu teşkil eden hadistir. Bu ihtimale göre hadisin manası şöyledir:
"Râvi Ebu'l-Esved "Peygamber" kelimesini hadisin başında Ebû Zer kelimesinden sonra zikretmedi de hadisin ortasında zikretti" bu takdire göre mevzumuzu teşkil eden hadis Hz. Ebu Zer'e kadar ulaşıp Hz. Peygambere ulaşmayan "mevkuf bir hadistir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Müslim'in Sahih'inde şu manaya gelen lâfızlarla zikredilmiştir: "Her birinizin, her bir mafsalına karşı bir sadaka vardır. Her teşbih, bir sadakadır. Her tahmid bir sadakadır. Her tehlîl bir sadakadır. Her tekbir bir sadakadır. İyiliği emretmek, kötülükten nehyde bulunmak da birer sadakadır. Bütün bunlar namına kişinin kılacağı iki rekat kuşluk namazı, kâfidir."[353]

5245... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(İman etmekten başka) hiçbir hayır işlememiş olan bir adam bir diken dalını yoldan kaldırdı. Bu diken ya bir ağaçta idi de (gelip geçeni rahatsız edeceği için) onu çekip (zarar vermeyeceği bir yere) atmıştı. Yahutta (yol üzerine) konulmuştu da onu (yoldan) kaldırdı. Bu yüzden (yüce) Allah onu affedip cennete koydu."[354]

Açıklama

"Allah'ın şükür veya teşekkür etmesi"nden murad, verdiği ihsanını meleklerine bildirmesi yahut sevab vermesidir.

Bu hadisler, yol üzerinden gelip geçenlere eziyet veren diken, ağaç, taş, pislik ve İaşe gibi şeyleri giderip temizlemenin faziletine delildir. Eziyet veren şeyleri giderip temizlemenin imanın dallarından biri olduğunu evvelce görmüştük. Übbi diyor ki:
"Anlaşılan bu ağaç, o zatın rnilki değilmiş. Birinin milki olup dallan yola sarkan ve gelip geçenlere eziyet veren ağacın dallarını yolcular kesebilir. Yahut sahibine dava açabilirler."
Bu hadislerde müslümanlara fayda veren her işin faziletine ve onlara zarar veren her şeyin giderilmesine tenbih vardır.[355]

160-161. Geceleyin (Evlerde Yanmakta Olan) Ateş(Ler)İ Söndürme Hakkında (Gelen Hadisler)

5246... Salim'in babasından rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.): "Uykuya yatarken evlerinizde (açıkta yanan) ateş bırakmayınız" buyurmuştur.[356]

Açıklama

Hadis-i şerifte uykuya yatarken açıkta yanmakta olan ateşlerin söndürülmesi tavsiye edilmektedir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, evlerde kullanılan lambalar da bu tavsiyenin kapsamına girmektedir.
Mescidlerde, asüi bulunan kandillere ve benzeri aydınlatma araçlarına gelince, eğer gerçekten yangına sebebiyet yermelerinden korkulursa, onları söndürmek de bu tavsiyenin kapsamına girer. Dolayısıyla yatarken onları da söndürmek gerekir. Eğer bir yangına sebep olmayacaklarından emin olunursa o zaman bütün bir gece boyunca yanar halde bırakılmalarında bu yönden bir sakınca yoktur.[357]

5247... Hz. İbn Abbas'dan demiştir ki: Bir fare gelip (yanmakta olan) bir fitili sürümeye başladı ve onu getirip Rasûlullah (s.a.)'nın Önüne (yani) üzerinde oturmakta olduğu küçük bir hasırın üzerine attı da hasırda dirhem büyüklüğünde bir yer yandı. Bunun üzerine (Hz. Peygamber): "Yatacağınız zaman lambalarınızı söndürünüz. Çünkü şeytan bu fare gibilerine böyle işler işlemeye önderlik eder de (o fare gibi şeylerle) sizi yakar" buyurdu.[358]

Açıklama

Humre : Bir kişinin, üzerine ancak secde edebileceği kadar bir boyu olan hasırdır. Yahutta diğer bitkilerden örülmüş küçük bir seccadedir.
Metinde, sözü geçen fareden maksat, ev faresidir. Buna insanlara yaptığı zarardan dolayı "füveysika:fasıkçık" denir.
Bilindiği gibi fasık; "doğru yolun dışına çıkan" demektir. Söz konusu ev fareleri de insanlara verdikleri bu zararlarından dolayı bu ismi almışlardır.
Fahr-i kâinat efendimiz, bu zararlardan dolayı onların Harem sınırları içinde de Harem sınırları dışında da öldürülmelerini emretmiştir.
Kemâleddin Dümeyrî'nin Hayatü'l-Hayvan isimli kitabında rivayet ettiğine göre "Peygamber (s.a.) bir gece uyanmış da bir farenin lambanın yanmakta olan fitilini sürükleyerek bu fitille evi ateşlemek istediğini görmüş, bunun üzerine kalkıp onu öldürmüş, sonra da Harem sınırları içinde ve dışında onu öldürmeyi helâl kılmış." Ancak Münzirî'nin açıklamasına göre senedinde Amr b. Talha isimli kimliği meçhul bir ravi bulunduğu
için bu rivayet zayıftır.
Bu mevzuda Buhari'nin Hz. Câbir b. Abdillah'dan rivayet ettiği bir hadisin meali şöyledir: "Muhakkak ki şu küçük fasıklar bazan (yanmakta olan) bir fitili sürükleyerek bütün bir ev halkını yakar."[359]
Buhari'nin bu hadisini Müslim de şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "Muhakkak ki küçük fasık ev sakinlerinin üzerine evlerini yakar.[360]
Taberî'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in bu tavsiysine uymayan bir kimsenin evinde çıkacak bir yangın sebebiyle malına ya da canına bir zarar gelecek olursa sorumlusu ancak kendisi olur.[361]

161- 162. Yılanları Öldürme Hakkında

5248... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biz kendileriyle savaştığımızdan bu yana yılanlarla hiç barış yapmadık, (Binaenaleyh intikam alacakları) korkusuyla onlardan birini (öldürmeyi) bırakan kimse benden değildir."[362]

5249... Hz. İbn Mesud'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yılanların hepsini öldürünüz. Onların intikamından (ve bu korkusundan dolayı onları Öldürmekten kaçman) kimse benden değildir."[363]

Açıklama

İnsanoğlu ile yılanlar arasında yaratılışlarından gelen ezeli bir düşmanlık vardır Yaratılışlarında bulunan bu düşmanlık sebebiyle her zaman yılanlar insanları, insanlar da yılanları öldürmek isterler.
Bazılarına göre ise, bu düşmanlık tâ cennette Adem Aleyhisselamla şeytan arasında geçen malum ve meşhur olaya kfidar

uzanır. Rivayete göre şeytan, Adem aleyhisselam'a, cennette kendisine yasaklanmış olan
meyveyi[364] yedirerek onu cennetten çıkarmayı kafasına koyunca, bu tasarısını gerçekleştirmek için cennete girip Hz. Adem'le buluşmak istemişse de cennetin bekçileri onu içeriye bırakmamışlardır. Bunun üzerine bir yılan, şeytanı ağzının içine alarak onun cennete girmesini ve bu ihanetini icra etmesini sağlamıştır.[365]
İşte yılanlarla insanlar arasında süregelmekte olan bu ezeli ve cibili düşmanlık sebebiyle İslam dini insanlar için tehlikeli bir düşman olan yılanların öldürülmesini emretmiştir. Bazı müfessirlere göre: "... kiminiz, kiminize düşman olarak ininiz..."[366] ayet-i kerimesinde söz konusu edilen düşmanlık Hz. Adem ve Havva ile onların karşısında bulunan şeytan ve yılan arasındaki düşmanlıktır.[367]
Hanefi ulemasından Bedrüddin Aynî'nin açıklamasına göre mevzumu-zu teşkil eden hadis-i şerifin zahiri bütün yılanları hiçbir ayırım yapmadan ve hiçbir ihtarda bulunmadan öldürülmelerini emretmektedir. İmam Malik'e göre ise, Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiği evlerde yaşayan yılanları öldürmenin yasaklandığını ifade eden hadis[368] mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif tahsis ettiğinden Medine'nin evlerinde yaşayan yılanları bu hükmün dışında bırakmıştır. Binaenaleyh üç defa ihtarda bulunmadan onları öldürmek caiz değildir. Bazılarına göre evlerde yaşayan hiçbir yılan ihtar edilmeden öldürülemez. Delilleri ise yine Buharî'nin rivayet ettiği sözü geçen Abdullah b. Ömer hadisidir.[369] Ayrıca Hanefiler 5261 numaralı hadise dayanarak küçük ve beyaz yılanları öldürmeyip sağ bırakmanın evlâ olduğunu söylemişlerdir.
Şafîî ulemasından Kemalüddin Dümeyrî'nin açıklamasına göre metinde geçen bu yılanları Öldürme emri "nedb" ifade eder. Bir başka ifadeyle bu emre uymak farz değil menduptur. Evlerde bulunan yılanları öldürmek için ise üçgün yahutta üç defa mühlet verilir. Dördüncüsünde öldürülür. Cumhuru ulemaya göre, ev yılanlarına üç gün mühlet verilir. Üçgün sonra evi terketmedikleri takdirde öldürülürler. Onlara mühlet vermek "Ünaşidükünne bil ahdillezi ehazehü aleykünne Nuh ve Süleyman en lâ tebdü lenâ velâ tü'zûnâ: Bize görünmeyeceğinize ve eziyet etmeyeceğinize dair Hz. Nuh'a ve Hz. Süleyman'a verdiğiniz söz hakkı için" (evimizi terk ediniz)" cümlelerini söylemekle olur. Bu sözleri söyledikten sonra da eğer evi terk etmezlerse o zaman Öldürülürler."[370]
Mazirî'ye göre "sair beldelerin ve evlerin yılanlarını ihtarsız olarak öldürmek mendupsa da, Medine yılanları ihtar verilmeden öldürülemez. Fakat ihtar verilir de yine gitmezlerse öldürülürler. Çünkü cinlerden bir taife Medine'de müslürnanlığı kabul ettiğinden[371] Medine'deki çinililerin o taifeden olması ihtimali vardır.[372]
Muhterem okuyucularımıza bu konuda 5256 numaralı hadisin şerhine de müracaat etmelerini tavsiye ederiz.
İmam Tahavî'ye göre ise istisnasız olarak tüm yılanlara mühlet vermek evlâ olmakla beraber, bu mühlet bittikten sonra hiçbir ayırım yapmadan hepsi öldürülebilir. Çünkü metinde bulunan "yılanların hepsini öldürün cümlesi" bunu ifade eder. Hanefilerin "Eddüru'l-Muhtar" isimli fıkıh kitaplarında ise beyaz yılanları sağ bırakmanın evlâ olduğu ifade edilmektedir. Nitekim "beyaz yılanları öldürmeyiniz, onlar cinnîdir" mealindeki (5261) nolu hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.
Metinde, yılanları öldürmekten kaçınmakla ilgili olan: "Onların intikamından korkan benden değildir" mealindeki tehdid "yılanların sahiplerinin ve eşlerinin onları öldürenlerden intikam alacağı" yolundaki câhiliyye devrindeki bir inancı hedef almaktadır. Resulü zişan efendimiz bu sözüyle câhiliyye dönemi insanlarının bu batıl inancını yıkmış ve yılanları öldürmeyi bu düşünceyle terk edenleri kendinden saymamıştır.
Binaenaleyh yılanları öldürmeyi bu düşünceyle terketmek tamamen bir câhiliyye adetidir. Gücü yettiği halde onları öldürmeyi terk etmekse mendubu terk etmek demektir.[373]

5250... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yılanların kendisini takib edecekleri korkusuyla onları öldürmeyi terk eden kimse bizden değildir. Biz onlara savaşa girdiğimizden beri onlarla hiç barış yapmadık."[374]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir Önceki hadisin şer- hinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[375]

5251... Hz. Abbâs b. Abdilmuttalib'den (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Rasûlullah (s.a.)'e:
Biz Zemzem kuyusunu(n içine düşen şeyleri çıkarmak suretiyle) temizlemek istiyoruz. (Fakat) onun içinde küçük (ince ve beyaz) yılanlardan da var" demiş. Peygamber (s.a.)'de onların öldürülmesini emretmiş.[376]

Açıklama

Her ne kadar (5261) numaralı hadis-i şerifte beyaz yılanların öldürülmesi yasaklandığı halde mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Zemzem kuyusundaki tüm yılanların hiçbir ayırım yapmadan öldürülebileceği gibi, bir mana anlaşılıyorsa da aslında burada öldürülmeleri emredilen Zemzem kuyusundaki yılanların hepsi değil, ince ve beyaz yılanların dışndaki yılanlardır. Esasen metinde geçen "Onun içinde küçük ve beyaz yılanlardan da var" cümlesi bu yılanların bir kısmının beyaz yılan, çoğunluğunun da diğer yılanlardan meydana geldiğini gösterir. Bundan da anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber'in Zemzem kuyusunun temizlenmesi için öldürülmelerini emrettiği yılanlardan maksat, küçük beyaz yılanların dışındaki yılanlardır. Küçük beyaz yılanlar cinnî olabileceği için onlarla ilgili hükümler ayrıdır.
Münzirî'ye göre bu hadisin ravilerinden Abdurrahman b. Sabit'in Hz. Abbas'dan hadis aldığı kesin değildir. Dolayısıyla bu hadis mürseldir.[377]

5252... (Salim b. Abdullah b. Ömer'in) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yılanları, (özellikle) iki çizgili ve kısa kuyruklu olanları öldürünüz, çünkü bunlar gözü alır ve cenini düşürür."
(Bu hadisin ravisi Salim) dedi ki: Abdullah (b. Ömer) bulduğu her yılanı öldürürdü. (Birgün) O'nu Ebu Lübabe yahut da (amcası) Zeyd b. el Hattab bir yılanı kovalarken gördü de:
Gerçek şu ki; öldürülmeleri yasak olan yılanlar, evlerde yaşayanlardır" dedi.[378]

5253... Hz. Ebu Lübabe'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) evlerde bulunan küçük (ve ince) yılanların öldürülmesini yasaklamıştır. Ancak (evlerde yaşayan) bu yılanlardan iki çizgili ve kısa kuyruklu olanlar öldürülebilir. Çünkü bunlar gözü alırlar ve kadınların karnında olan cenini düşürürler.[379]

Açıklama

Zü't-Tufyeteyn, iki tufyeli demektir. Tufye, mukl denilen yemişin yaprağıdır. Bu yemişin yaprağı üzerinde iki çizgi bulunurmuş. Yılanın da sırtında iki çizgi bulunduğu için benzetme suretiyle ona tufyeli yılan denilmiştir. Biz çizgili yılan demekle iktifa ettik.
Ebter: Kısa kuyruklu, son derece zehirli bir yılandır. Gebe bir kadın bu yalana bakar bakmaz çocuğunu düşürürmüş. İhtimal bunun sebebi kadının birden bire korkmasıdır. Mamafih Hattabî ile diğer bazı ulemanın beyanına göre, gerek çizgili yüanın, gerekse ebterin gözlerinde Cenab-i Hak öyle bir hassa halketmiştir ki bir bakışta insanı kör ederlermiş.
Cânn: Küçük yılan demektir. Bazıları ince hafif, bir takımları da ince beyaz yılan demek olduğunu söylemişlerdir.[380]
Yılanları öldürmenin hükmünü 5249 nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[381]

5254... Hz. Nafi'den (rivayet edildiğine göre) şu bir önceki hadiste geçen) Hz. Ebu Lübabe'nin anlattığı olaydan sonra Hz. (Abdullah) İbn Ömer, evinde bir yılan bulmuş da onun (evden çıkarılmasını) emretmiş. Bunun üzerine (o yılan evden) Baki mezarlığına çıkarılmıştır.[382]

5255... (Bir önceki hadisi) Hz. Nafi'den Hz. Üsame de rivayet etti. (Üsame'nin rivayet ettiği) bu hadiste (bir önceki hadisten fazla olarak şu cümle de bulunmaktadır:)
Nafi dedi ki: "Sonra ben o yılanı (tekrar Hz. Abdullah b. Ömer'in) evinde gördüm."[383]

Açıklama

(5253) numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız üzere, Hz. Peygamber iki çizgili kısa kuyruklu olanların dışında evde bulunan yılanları öldürmeyi yasaklamıştır. Çünkü (5237) nolu hadis-i şerifte açıklandığı üzere asr-ı saadette, Medine'de cinnilerdert bir cemaat Hz. Peygamberin huzuruna gelerek müslüman olmuşlardır.
Cinniler, bazan yılan kılığına girerek insanlar arasında dolaşıp evlere sokulduklarından, evlerde bulunan yılanların müslüman cinnilerden olmaları mümkündür.
Hz. Abdullah b. Ömer, bu hadiseyi öğrenmeden önce rastladığı her yılanı öldürürdü.[384] Fakat Hz. Lübabe, kendisine bu gerçeği hatırlatınca her yılanı öldürmekten vazgeçti. Evinde gördüğü yılanları sadece evinden çıkarmakla yetinir oldu.[385]
Mevzumuzu teşkil eden hadislerden (5254) numaralı hadis-i şeriften anlaşılan budur. Mevzumuzu teşkil eden hadislerden (5255) numaralı hadis-i şerifte ise, Hz. Abdullah b. Ömer'in evinden çıkartıp Baki kabristanına gönderdiği bir yılanın, sonra yine gelip Hz. Abdullah b. Ömer'in evine girdiği ifade edilmektedir. Bu cinnî Hz. Abdullah'ın evine ev halkına zarar vermek için dönmüş olabileceği gibi, müslüman olduğu için ev halkının yanında bulunmaktan manevi bir kazanç ve bereket umduğundan dolayı dönmüş de olabilir.
Hafız Münzirî bu hadis hakkında sükût etmiştir.[386]

5256... Muhammed b. Ebu Yahya'dan; demiştir ki: Babam(ın) bana haber verdi(ğine göre birgün) arkadaşıyla birlikte, Hz. Ebu Said'i ziyarete gitmişler. (Babam olayın devamını şöyle anlattı): Arkadaşımla beraber (Ebu Said'in) yanından çıktık. Bir arkadaşımızla karşılaştık, O da hastalıktan yatmakta olan Ebu Said'in yanına girmek istiyordu. (Biz onun yanından ayrılıp) mescide doğru yöneldik ve (varıp) mescide oturduk. Derken (bu arkadaşımız da mescide) geldi ve bize Hz. Ebu Said'i şöyle derken işittiğini söyledi:
Rasûlullah (s.a.): "Muhakkak ki yılanlar çinililerdendir. Her kim evinde (onlardan) birini görürse, üç defa (bu evde size yer yoktur, eğer bir daha sizi burada görürsem bu evi başınıza dar getiririm, Benden söylemesi, Artık olacak olan şeylerden dolayı bir daha da beni suçlamayın(derriek suretiyle) onu sıkıştırsın.
(Buna rağmen yine de eve) gelirse onu öldürsün. Çünkü o şeytandır" buyurdu.[387]

Açıklama

Cinn, hakkında bu eserimizin birinci cildinde (17-20) sahifelerde lüzumlu açıklama yapılmıştır. Evlerde görülen yılanları hemen öldürmeye kalkışmayıp onlara üç gün mühlet verileceğini ve bu mühletin mahiyetini de (5249) numaralı hadiste açıkladık. Bu nedenle aynı konuları burada tekrar etmekten kaçınıyoruz.
Hafız Münziri'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde kimliği meçhul bir râvi vardır.[388]

5257... Ebu Saıb den; demiştir ki:
Ebu Said'in yanına varmıştım. Onun yanında otururken, sedirinin altında bir şeyin kıpırtısını işittim ve hemen (ona doğru bir) baktım. Bir de ne göreyim, bir yılan. Bunun üzerine hemen ayağa kalktım. Ebu Said:
Sana da ne oluyor (öyle), dedi.
Şurada bir yılan var, dedim.
Ne yapmak istiyorsun, dedi.
Onu öldüreceğim, dedim. Evinde kendi odasının karşısında bulunan bir odayı göstererek:
Şu odada amcamın oğlu vardı. Hendek savaşı günü ailesine (gitmek üzere Hz. Peygamber'den) izin istemişti. Kendisi daha yeni evlenmişti. Rasûlullah (s.a.)'de (ailesinin yanma gitmesi için) kendisine izin verdi. Ve ona silahıyle gitmesini emretti. (Kendisi) evine varınca, hanımını evin kapısı önünde ayakta dikili bir halde buldu. Bunun üzerine (kıskançlığı tuttu da) süngüsü(nü) karısına çevirdi. (Süngünün kendisine çevrildiğini gören kadın) "Acele etme! (Eve bir gir de) beni dışarı çıkaran şeyi (sen de) gör!" dedi. (Aldığı bu cevap üzerine) hemen eve girdi. Bir de ne görsün; büyük bir yılan. Hemen süngüyü ona sapladı, sonra (yılan) süngü kendisine saplanmış olduğu halde hareket etmekte iken onu (süngünün ucunda) dışarı çıkardı. (Yılan bir ara süngüden kurtulup hasmının üzerine saldırdı uzun bir boğuşmadan sonra her ikisi de öldüler.) Onlardan hangisi, yılan mı yoksa adam mı erken öldü, bilemiyorum. Bunun üzerine onun kavmi Rasûlullah (s.a.)'e gelerek: "Ey Allanın Resulü): "Allah'a dua et de arkadaşımızı (yeniden) diriltsin!" dediler. (Hz. Peygamber de:)
Arkadaşınız için istiğfar ediniz." dedi. Sonra "cinlerden bir topluluk Medine'de müslüman oldular. Onlardan birini (evinizde) gördüğünüz zaman onu üç defa korkutunuz. Onu öldürmek istediğiniz halde öldürmekten vazgeçip sadece korkutmakla yetindikten sonra yine de size (evinizde) görünecek olursa üç(üncü defaki tehdidinizden sonra onu öldürünüz" buyurdu.[389]

Açıklama

Metinde geçen "entaktülûhu" cümlesinin "in bedâ,, f,jf jnjn fajjj oıması da mümkündür. Bu takdirde bu kelimelerin yer aldığı cümlenin anlamı şöyledir: "Eğer kendisini üç defa tehdit ettikten sonra siz de onu Öldürmeniz (gerektiğine dair bir kanaat) doğacak olursa (o zaman) onu öldürün."
Yine metinde geçen "istiğfirû lisâhibiküm" cümlesi aslında "arkadaşınız için af dileyiniz" anlamına gelmekle beraber burada "onun cenaze namazını kılınız" anlamında kullanılmış olabilir.
Bununla beraber, burada hakiki manası olan "af dileyiniz" anlamında kullanılmış da olabilir. Çünkü bu olayın başından geçtiği zat, bu yılana gerekli olan ikazı yapmadan ve yeterli mühleti vermeden öldürdüğü için istiğfarı gerektiren yanlış bir iş yapmıştır.
Evde görülen yılanları öldürmeden yapılması gereken tehdidin ve verilmesi gereken mühletin sadece Medine'deki evlerde görülen yılanlar için mi yoksa evlerde görülen tüm yılanlar için mi arandığı ihtilaflıdır. Biz bu konuyu (5249) numaralı ve (5253) nolu hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[390]

5258... Şu (bir önceki) hadis kısa olarak İbn Aclân'dan da (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştur:
"Ona üfç (defa) izin versin. (Bu izin kullanıldıktan) sonra (yılan) yine de (evde) kendisine görünecek olursa hemen onu öldürsün. Çünkü o şeytandır."[391]

5259... Hişam b, Zühre'nin azadlı kölesi Ebu's-Saib (in) rivayet ettiğine göre kendisi (birgün) Ebu Said el-Hudrî'nin yanına girmiş... (Hişam) bu rivayetinde (bir önceki hadisin) bir benzerini ondan daha geniş bir şekilde anlattı. (Bu rivayete göre Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
Ona üç gün izin verin. Bu üçgünlük izinden sonra (evinizde) size yine de görünecek olursa (o zaman) onu öldürünüz. Çünkü o şeytandır.[392]

5260... (Abdurrahman b. Ebi Leylâ'nın) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.)'e evlerde bulunan yılanlar sorulmuş da şöyle buyurmuş:
Onlardan birini evlerinizde gördüğünüz zaman "ünşidikünnel ahdellezi ehaze aieykünne Nuh, üncidü künel ahdellezî ehaze aleykünne Süleyman enlâ tü'zûna: Bizi rahatsız etmeyeceğinize dair Hz. Nuh ile Hz. Süleyman'a vermiş olduğunuz söz aşkına (evimizi terk ediniz)" deyiniz. Eğer (buna rağmen yine de evinize) gelirlerse (o zaman) onları öldürünüz.[393]

5261... Hz. (Abdullah) b. Mesûd (r.a.)'den demiştir ki:
"Gümüşden bir dal gibi bembeyaz (küçük ve ince) yılanların dışında tüm yılanları öldürünüz."
Ebû Davud dedi ki; Adamın birisi bana (metinde geçen ve gümüşten bir dal gibi bembeyaz, küçük ve ince yılan anlamına gelen) cânn (hakkında): "O yürürken (vücudu sağa .sola hiç) eğrilmez" dedi. Gerçekten bu (söz) doğruysa onun hakkında (en belirgin) alâmet budur.[394]

Açıklama

İnce, küçük ve beyaz yılanları sağ bırakmanın evlâ olduğunu söyleyen Hanefilerin delilini teşkil eden bu hadis hakkındaki

açıklamalar (5249) ve (5243) nolu hadislerin şerhinde ve o şerhlerde bulunan atıflarda geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Yalnız burada, şunu belirtmek isteriz ki, bu hadisin ravileri arasında bulunan İbrahim b. Yezid en-Nehaî, Hz. Abdullah b. Mesud'dan hadis işitmemiştir. Bu bakımdan bu hadis münkatı'dır.[395]

162-163. Kertenkele'nin Öldürülmesi

5262... Amir b. Sa'd'in babasından demiştir ki: Rasûlullah (s.a.), zehirli kertenkelenin öldürülmesini emretti ve ona Füveysik: fasıkcık adını verdi.[396]

5263... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (sa.) şöyle buyurmuştur:
Her kim zehirli kertenkeleyi bir vuruşta öldürürse ona şu ve şu kadar sevap vardır. Kim de onu ikinci vuruşta öldürürse ona birinciden aşağı olmak üzere şu ve şu kadar sevap vardır. Kim üçüncü vuruşta öldürürse ona da ikinciden aşağı olmak üzere şu ve şu kadar sevap vardır.[397]

5264... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Zehirli kertenkeleyi) İlk vuruşta (öldüren kimse için) yetmiş sevap vardır."[398]

Açıklama

el-Vezeğa: "Sâmm abraş" da denilen alaca ve zehidi kertenkelelerdir.[399]
Halk onun zararlı böceklerden olduğunda ittifak etmişlerdir.[400] Bu haşere hakkında Şafiî ilimlerinden Kemalüddin Dümeyrî "Hayatü'1-Hay-van" isimli eserinde şöyle diyor: "Zehirli keler, sağırdır derler. Sağır olmasına sebeb İbrahim aleyhisselâm üzerine ateşi üfürüp alevlendirirdi. Bu sebepten sağır ve abraş (alaca) oldu. Zehirli kelerin (kertenkelenin) tabiatı böyledir ki içinde zaferan kokusu olan eve girmez. Yılan ile arasında ülfet vardır. Akrep ile dokuzlan böceğinin arasında ülfet olduğu gibi."[401]
Ahmed b. Hanbel'in Hz. Aişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle deniliyor. "Hz. Aişe'nin evinde dayalı bir süngü vardı. Bu kendisine soruldu da şunları söyledi:
"Biz onunla kertenkele öldürürüz. Çünkü Peygamber (s.a.) haber verdi ki: İbrahim (a.s.) ateşe atıldığı vakit yeryüzündeki bütün hayvanlar onu söndürmeye çalışmış, yalnız kertenkele buna katılmamıştır. Çünkü o ateşi üfürmüştür. Bu sebepten Peygamber (s.a.) onun öldürülmesini emir buyurmuştur."[402]
Yine Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Beyt-i Makdis (Kudüs) yandığı vakit kertenkeleler ateşi üfürmüşlerdir.[403]
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, zehirli keler, zehirli ve zararlı olduğu için, Hz. Fahr-i Kainat efendimiz onu yoldan çıkan anlamına gelen "fasık" sıfatıyla sıfatlandırmış, vücud itibariyle küçük olduğu için de-ona "küçük fasık" anlamına gelen "füveysika" ismini vermiş ve bu özelliğinden dolayı da onun öldürülmesini emretmiştir.
Kevkeb isimli eserde açıklandığı üzere bu hayvanın girdiği sulardan insana büyük zararlar gelir. Özellikle bu hayvan tuzu bulduğu zaman içine girip yuvarlanır, onun temas ettiği tuzlarda insanlara alaca hastalığı veren bir madde oluşur. ' Bu hayvan, tuza erişme imkânı bulmadığı zaman, tuzun bulunduğu odanın çatısında tırmanıp oradan tuzun üzerine pisler.[404]
Bilindiği gibi, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerden (5264) nolu hadis-i şerifte zehirli kertenkeleyi bir vuruşta öldürene yetmiş sevap verileceği ifade edilirken, (5263) numaralı hadis-i şerifte de ikinci vuruşta öldürene, ilk vuruşta öldürenden daha az sevap verildiği, üçüncü vuruşta öldürene de ikinci vuruşda öldürenden daha az sevap verileceği ifade edilmektedir. Bu ifade görünüşte "ibadetlerin en faziletlisi en meşakkatlisidif"[405] hadisine ters gibidir. Çünkü kertenkeleyi ikinci vuruşta öldüren ilk vuruşta Öldüren kimseden daha çok zahmet çeker, üçüncü vuruşta öldürense daha da çok yorulmuş olur. Ancak, yüce Allah'ın kullarından istediği yorgunluk ve meşakkat değildir. İhlâsdır. Hiç zahmet çekilmeden yapılan amellerden, nefis zevk alıp kendisine pay çıkarır. Nefsin kendisine pay çıkarması ise ihlâsı giderir. Binaenaleyh meşakkatli işlerdeki fazilet bizzatihi meşakkatten değildir. Meşakkat sebebiyle korunmuş olan ihlâsdandır.
Kuşkusuz, zehirli kertenkeleyi, bir vuruşta öldüren kimse Hz. Peygamberin zehirli kertenkelelerin öldürülmesi hususundaki emrine daha ihlâslı sarılarak kertenkeleye darbesini daha dikkatli indirerek onu bir vuruşta öldürebilir ve bu ihlâsının karşılığında büyük bir sevaba erişebilir. Ancak onu ikinci vuruşta öldüren muhakkak ki vuruşunda birinci vuruşta öldüren kadar dikkatli olamadığı gibi, üçüncü vuruşta öldüren de ikinci vuruşta öldüren kadar dikkatli olamamıştır. Buradaki dikkat bu husustaki İhlasın bir ölçüsü durumunda olduğundan kertenkeleyi bir iki ya da üç vuruşda öldüren kimselerin bu dikkatleri nisbetinde farklı sevaplar almaları, sevap almadaki ölçünün ihlâs olması esasına uygundur. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerle, sözü geçen hadis-i şerif arasında herhangi bir çelişki sözkonusu değildir.
İzzüddin b. Abdisselâm'ın "Emâli" isimli eserindeki şu açıklamasına göre de söz konusu zehirli kelerleri bir vuruşta öldürenin ikinci vuruşta öldürmekten daha faziletli olması; "şüphesiz Allah herşeyde iyiliği farz kılmıştır. O halde siz öldürdüğünüz vakit öldürmeyi iyi yapın..."[406] hadisinin kapsamı içine girebileceği gibi., "Siz hayır işlerde yarışın..."[407] âyet-i kerimelerinin kapsamlarına da girebilir. Ayrıca "kertenkeleyi ilk vuruşta öldürene yetmiş sevab vardır" mealindeki (5264) nolu hadis-i şerifle, Müslim'in rivayet ettiği: "Her kim bir vuruşta bir kertenkele öldürürse ona yüz sevap yazılır"[408] mealindeki hadis-i şerif arasında da bir çelişki yoktur. Çünkü:
1. Usulda ma'lum olduğu üzere bir meselede belli bir sayının zikredilmiş olması daha fazlasının hak edilmiş olmasına mâni değildir. Bu itibarla bir kimseye yetmiş sevabın verileceğinden bahsedilmesi o kimsenin yetmişden fazla sevap almasına mani

değildir.
2. Önceden yüce Allah kertenkeleyi bir vuruşta öldürene amelinin karşılığı olarak yetmiş sevap verileceğini bildirmişken, sonradan otuz sevap daha ihsan ederek kertenkeleyi bir vuruşta öldürene toplam yüz sevap verileceğini Rasûlüne bildirmiş olabilir.
3. Kertenkeleyi ilk vuruşta öldüren kimselerin ihlâsları farklı olacağından onlara verilecek sevapların da ihlâsları nisbetinde yetmiş ila yüz sevap arasında değişmesi mümkündür.[409]

163-164. Küçük (Kırmızı) Karıncaları Öldürmenin Hükmü

5265... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a. şöyle buyurmuştur:
"Peygamberlerden birisi bir ağaç altına indî de kendisini (orada) bir karınca ısırdı. Bunun üzerine (yanında bulunan kimselerden eşya-sı)nı (oradan çekmelerini) istedi. Bu emir üzerine (eşyası) ağacın altından çıkarıldı. Sonra o karınca hakkında emir verdi de derhal (yuvası) yakıldı. Bunun üzerine (yüce) Allah kendisine; *o birtek karıncalı) yaksaydin ya?' diye vahy buyurdu."[410]

5266... Hz. Ebu Hüreyre'nin Rasûlullah (s.a.)'dan (rivayet ettiğine göre) Peygamberlerden birini bir karınca ısırmış da emir vererek karıncanın yuvasını yaktırmış. Bunun üzerine Allah O'na: "Seni bir karınca ısırdı diye ümmetlerden teşbihte bulunan bir ümmeti helak mi ettin?" diye vahy buyurmuştur.[411]

Açıklama

Zerr: Küçük ve kırmızı karınca demektir. Nitekim yüce Allah; "şüpnesîz ki Allah, hiç kimseye zerre kadar zulmetmez..."[412] âyet-i kerimesinde zerr bu manada kullanılmıştır.[413]
Kelebâzî'nin Meâni'l-Âsâr'daki, el-Hakimü't-Tirmizî'nin Nevadiru'l Usûl'deki Kurtubinin de Tefsirindeki açıklamasına göre söz konusu karınca yuvasını yakan Peygamber Musa aleyhisseîânıdır.
Ulemanın beyanına göre bu hadis o peygamberin şeriatında karınca Öldürmenin caiz olduğuna ve yakmak suretiyle öldürmenin de meşru bulunduğuna hamledilmiştir. Çünkü Cenab-ı Hak o peygamberi öldürmek ve yakmak işini neden yaptı diye muaheze etmemiş, bir karıncadan fazlasını yaktığı için mesul tutmuştur.
"Bir tek karınca yaksaydın ya!" cümlesinden murad, yalnız seni ısıran karıncayı yaksaydın ya! cinayeti işleyen oydu, diğerlerinin kabahati yoktu, demektir.
Bizim şeriatımızda diri diriye bir hayvanı diri diri yakmak caiz değildir. Çünkü, Peygamber (s.a.):
"Ateşle Allah'dan başka kimse azab edemez" buyurmuştur. Bu hadis meşhurdur. Karıncayı yakmadan öldürmek de caiz değildir.
İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunan bir hadiste: "Peygamber (s.a.) dört hayvanın öldürülmesini yasak etti: Bunlar karınca, an, hüdhüd ve göçmen kuşudur" denilmiştir. Mezkur hadisi Ebu Davud, Buharî'nin şartı üzere sahih bir isnadla rivayet etmiştir.
Hadis-i şerif karıncanın ve bütün hayvanların teşbih ettiğine delildir. İbnu'1-Tin: "Bu da karıncayı yakmak caiz değildir diyenlere delildir" diyor. İbn Habib, karınca yakmayı caiz görülmüştür. Karınca ve diğer canlıları yakmak ancak zaruret icab ettiği takdirde caiz olabilir. Bugün birçok yerlerde tarlalarda anızın yakılması dinen düşünülecek bir meseledir. Zira yanan anızla birlikte milyonlarca karınca ve sair haşeratın da telef olduğunda şüphe yoktur. İşittiğimize göre, bundan elde edilen faide cüz'i bir gübre yerini tutması imiş. Binaenaleyh, zaruret derecesini bulmayan bu işe dinen cevaz verilmez.[414]
BezIü'I-Mechud yazarının açıklamasına göre "Begavî" zerr denilen küçük kırmızı karıncaları öldürmenin caiz olduğunu söylemiştir. Kadı lyaz'da "mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, insana eziyet veren her hayvanı öldürmenin caiz olduğuna delalet eder" demiştir.[415]
Şafîî ulemasından Dümeyrî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde anlatılan olayın şöyle bir sebebi varmış: "Musa aleyhisselâm, Allahü teâlâ hazretlerine, âsî kulların günahları yüzünden onlarla beraber itaatkâr kulları da helak etmesinin sebebini sormuş, ondan sonra çıkmış olduğu bir yolculukta maruz kaldığı aşırı bir sıcak yüzünden bir ağacın altına sığınmış. Orada uykuya dalmış. Uyurken bir karınca kendisini ısırarak tatlı uykusundan uyandırmış. Bunun üzerine, o ağacı ateşe vererek onun altında bulunan karınca yuvasındaki karıncaların hepsini cezalandırmıştır. Allah teâlâ hazretleri de: "Niçin karıncaların hepsini cezalandırdın? Onlardan sadece birini cezalandırsaydin" buyurarak Hz. Musa'nın sorusunu cevaplandırmış. Yüce Allah bu cevabıyîa işlenen günahlardan dolayı inen umumî musibetlerin kıyamet gününde itaatli kullar için rahmet, bereket ve taharet, asi kullar için de bir şerr, hikmet ve azab olduğunu açıklamıştır. Metinde: "Ne olur bu karıncaların hepsini değil de sadece seni ısıran karıncayı öldürseydin ya?" buyurulması insana eziyeti dokunmuş olsun olmasın kırmızı küçük karıncaları öldürmenin caizliğine delalet eder."[416]

5267... (Hz. Abdullah) ibn Abbas (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) hayvanlardan dördünü öldürmeyi yasaklamıştır: "Karınca, balansı, çavuşkuşu ve göçeğen kuşu."[417]

Açıklama

Şafîî alimlerinden Dümeyrî'nin açıklamasına göre,bu jjg^jş.j şerifte öldürülmesi yasaklanmış olan karıncadan maksat, Hattabî'nin ve Begavî'nin dediği gibi "Süleymanî" denilen büyük karıncalardır. Bir önceki hadis-i şerifte geçen küçük kırmızı

karıncalar değildir. Bilindiği gibi onları öldürmek caizdir.
İmam Malik'e göre karıncayı öldürmek mekruhtur. Ancak zararından kurtulmak için öldürmekten başka çare kalmazsa o zaman öldürülebilir,
İbn Ebi Zeyd'e göre ise zarar verdikten sonra karıncayı öldürmekte bir sakınca yoktur.[418]
Balansını öldürmenin yasaklanmasının sebebi ise ondaki yarardır. Göçeğen kuşu ile çavuşkuşunun öldürülme yasağının sebebine gelince bu iki kuşun etini haram kılmaktır. Çünkü bir hayvanı öldürmek yasaklandığı ve bu yasaklama zarar ve yararla ilgili olmadığı zaman etini haram kılmak için olur.[419]

5268... (Abdurrahman ibn Abdillah'm) babasından; demiştir ki: Rasû-lullah (s.a.)'le birlikte bir seferde idik. Bir ihtiyacını gidermek için (bizden) ayrılmıştı. (O sırada) iki yavrusuyla birlikte bir serçe kuşu gördük ve iki yavrusunu da yakaladık. (Ana) kuş geldi ve üzerimizde kanatlarını gererek uçmaya başladı. Derken Peygamber (s.a.) geldi ve: "Bu hayvanı yavrusu sebebiyle bu musibete kim uğrattı? Haydi yavrusunu ona geri verin" dedi ve (bir de) Bizim yakmış olduğumuz bir karınca yuvası gördü. Bunun üzerine:
Bunu kim yaktı? diye sordu.
Biz (yaktık), cevabını verdik.
Ateşle cezalandırmak ateşin rabbinden başkasına yakışmaz, buyurdu.[420]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de bir önceki hadis gibi canlıları ateşle azabetmenin ve kuş yavrularını yakalayarak annelerini üzmenin caiz olmadığını ifade etmektedir.
Bu hadis daha önce cihad bölümünde, düşmanı yakarak cezalandırmanın keraheti babında da geçmişti.[421]

164-165. Kurbağa Öldürmenin Hükmü

5269... Abdurrahman b. Osman'dan (rivayet edildiğine göre) doktorun biri, Peygamber (s.a.)'e kurbağayı ilaç olarak kullanmayı sordu da Peygamber (s.a.) onu kurbağayı öldürmekten nehyetti.[422]

Açıklama

Kurbağa'nın pek çok çeşitleri vardır. Bazıları çiftleşme sonucu meydana gelir. Durgun sularda yaşar. Bazıları da yağmurdan meydana gelir ki, çokluğundan dolayı halk buluttan yağdığım zanneder.
Kemiksiz bir hayvandır. Hz. Cabir'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.): "Men katele difda'an, fealeyhi şâtün. Muharremen kâne ev helâlen: Kurbağa öldüren kimseye bir koyun kesmek borçtur. İster ihramlı olsun, ister ihramsız olsun" buyurmuştur.
Zira Süfyan-ı Sevrî rahmetullahı aleyh "hayvanlar içerisinde kurbağadan ziyade Allah'ı zikreden yoktur. Ayrıca Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman Nemrûd'in yaktığı bu ateşi söndürmek için ağzıyla su çekmiştir. Öldürülmesi yasaklandığı için eti de haram kılınmıştır" demiştir.[423]

165-166. Fiske Taşı (Atmanın Hukmu)

5270... Abdullah b. Mugaffel'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) fiske taşı atmayı yasakladı ve: "O av avlamaz. Düşmanı yaralamaz, ancak göz çıkarır, diş kırar" buyurdu."[424]

Açıklama

İbn Mâce'nin rivayetinde, bu hadisin sonunda «Ben S£ma Rasûlullah (s>a.)'m fiske taşı atmayı yasakladığım söylüyorum, sen yine de atıyorsun. Artık bundan sonra seninle koruşmayacağım" sözleri yer almaktadır.
Bu da gösteriyor ki, Rasûlullah (sa.)'in sünnet-i seniyyesine muhalefette ısrar eden kişiye küsmek caizdir. "Mümin kişinin, din kardeşine üç-günden fazla küs durması caiz değildir." mealindeki (4910) numaralı hadis-i şerifin böyle bir dini meseleden dolayı küs kalmaya şümulü yoktur. Hadis-i şerifin ihtiva ettiği diğer bir şer'i hükm de fisketaşı ile vurulan av hayvanının etinin yenmemesidir. Metinde geçen "o avlamaz" cümlesi... bu taşlarla vurulan hayvanların Maide suresinin üçüncü âyetinde geçen "mevkûze (sopa ve benzeri şeylerle vurulup Öldürülen hayvan)" kelimesinin kapsamına girdiğine delâlet eder.[425]

166-167. Sünnet Olmak

5271... Ümmü Atiyye el-Ensariyye'den (rivayet edildiğine göre) Medine'de kızları sünnet eden bir kadın varmış da Peygamber (s.a.) ona:
"Çok derinden kesme, çünkü bu kadına daha çok tat verir. Kocası için de daha hoştur" buyurdu.
Ebu Davud dedi ki: Bu hadisin manası aynı senetle Ubeydullah b. Amr vasıtasıyla Abdülmelik'den de rivayet edilmiştir. Bu hadis sağlam değildir. Mürsel olarak da rivayet edilmiştir, {Kavilerden) Muhammed b. Hassanın kimliği) meçhuldür.

(Binaenaleyh) bu hadis zayıftır.[426]

Açıklama

Hitan: Kız ve erkeği sünnet etmek anlamına geldiği gibi, sünnet edilen yerlere ad olarak da bilinmektedir. Örfte ise erkek çocukların tenasül organının "haşefe" denilen uç kısmının üzerini kaplayan ve "gulfe" adı verilen deriyi yedi günlükten itibaren bulûğ çağına kadar geçen zaman arasında kestirme işlemine "(hıtân) sünnet ettirme" adı verilir.
Sünnet ameliyesi, tarihin başlangıcından beri insanların bilip, İslam dini gelinceye kadar yapageldikleri eski bir ameliyedir. İbrahim aleyhisselam'ın ilk sünnet olan kimse olarak bilinmesi bu ameliyyenin ne kadar eski bir sünnet olduğunu ortaya koymaktadır.[427]
Sünnet olmak vacib midir, sünnet midir? Kelime-i şehâdette olduğu gibi müslümanla kâfiri birbirinden ayıran bir alamet olarak telakki edilen sünnet ameliyesi bazı alimlerce vâcib[428] ve hattâ farz[429] denecek kadar mühim dini bir emir kabul edilmiştir. Şafiîler "bulûğ yaşına ermezden önce çocuğu sünnet etmek velisine vacibdir" derler.[430]
Bir kısım alimler de sünnet olmadıkça mühtedinin müslümanlığınm, nakıs olacağına, sünnetsizin namazının caiz olmayacağına, kestiğininin yenilmeyeceğine, Kabe'yi tavaf edemeyeceğine hükmetmişlerdir.[431]
Hadis de bu hususta "İslama girince küfür tüyünü at, sonra sünnet ol"[432] diye emreder.[433]
Biz fıkıh alimlerinin bu mevzudaki görüşlerini bu eserimizin birinci cildinde 54 nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Kızların Sünnet Edilmesi: Kızların da sünnetinden bahs eden bir hadis-i şerifte "Hitan (sünnet olmak) erkekler için sünnet, kadınlar için
mekrume (şeref verici)dir."[434] denmektedir. Senedindeki zayıflığa rağmen hükmüyle amel eden Ebu Hanife hadisin zahirine bakarak, sünnet erkekler için mendup Şafiî ise her ikisi için de vacib olduğu hükmünü çıkarmıştır. Her halükarda sünnet mevzuunda kadınlarla ilgili olarak da İslam alimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı bu meyanda meş-rık kadınları ile mağrib kadınlarının fizyolojik bakımından farklı olduklarını kabul ederek maşrık kadınlarındaki yaratılışdan gelen fazlalık sebebiyle, sünnetle yükümlü olduklarına, öbürlerinde ise böyle bir fazlalığın bulunmayışı sebebiyle sünnetle yükümlü olmadıklarına hükmetmişlerdir.[435]
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre müstehab olan erkeklerin sünnetini aşikâre kızlannkini ise gizli yapmaktır.[436]

Hitanın Sıhhî Yönden Faideleri:

Hitan sahibini birçok hastalık ve ihtilaftan koruyan büyük bir sıhhî tedbirdir. Dr. Fritz Kalın, Tenasül Hayatımız adlı eserinde sünnet olmanın faidelerini şu şekilde sıralamıştır.
1. Yağ ifraz eden gulfenin çıkartılmasıyla, bu rahatsız edici ifrazat da ortadan kalkmış olur.
2. Gulfe sürtünmelerin ve phimoslerin önüne geçilmiş olur.
3. Tenasül hastalıklarının, bilhassa frenginin bulaşması güçleşir. Çünkü uçdaki hassas deri parçası hastalık mikroplan için başlıca giriş teşkil etmektedir.
4. Uzvun ucunda derinin bulunmayışı tenasülü uyandıran teharrüşleri de ortadan kaldırır ve çocuklarda istimna hevesi azalır.
5 . Kanser hastalığının isabetini azaltır. Çünkü gulfelerini daraltan kimselerde, kanser illeti çok fazla görüldüğü tesbit edilmiştir. Şeriatı sünnet olmayı emreden topluluklarda ise daha az görülmektedir.
6. Çocuklar ne kadar erken yaşta sünnet ettirilirse yatağa işemeleri de o nisbette azalmış olur.[437]

167-168. Kadınların Erkeklerle Beraber Yolda Yürümeleri

5272... (Hamza b. Ebi Üseyd el-Ensarî'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Rasûlullah (s.a.)'i mescidin dışında konuşurken işitmiş (ve orada Hz. Peygamberin konuşmakta olduğunu gören) erkekler (Hz. Peygamberi daha yakından dinleyebilmek için) yolda (Hz. Peygamber'in etrafında) bulunan kadınlarla karışmışlar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) kadınlara (hitaben): "Geri çekilin, sizin yolun ortasından gitmeniz (doğru) olmaz. Size gereken yolun kenarı (ndan yürümeniz)dir" buyurdu.
Bunun üzerine kadınlar duvara sürtünerek yürür oldular. Hatta (yolun kenarında bulunan) duvar(lar)a sürtünürcesine yürümelerinden dolayı elbiseleri (zaman zaman) duvar(lar)a takılıyordu.[438]

5273... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) bir erkeğin (kendisine nikâh düşen) iki kadın arasında yürümesini yasaklamıştır.[439]

Açıklama

Bir erkeğin kendisine nikah düşen yabancı bir kadınla birlikte yollarda gezip dolaşması asla caiz değildir. Çünkü Yüce Allah Kur'an-i Kerim'inde: "Ey Muhammedi Mü'min erkeklere söyle, gözlerini zinadan korusunlar"[440] "Ey Mu-hammed! mü'min kadınlara söyle gözlerini zinadan sakınsınlar...”[441] buyurmuştur.
Kendisine nikâh düşen bir kadınla gezip dolaşan bir erkeğin o kadına bakıp, onunla konuşup hatta gülüşmesi ise kaçınılmaz bir olaydır. Çünkü göz herşeyi kalbe ulaştıran en büyük kapıdır.

Bu sebeple insan göz yoluyla bir çok günahlara düşer. Çünkü bakış tebessüme, tebessüm selama, selam konuşmaya, konuşma anlaşmaya, anlaşma da gayr-i meşru bir şekilde bir araya gelmeye vesile olabilir.[442] Nitekim bir hadisi şerifte: "Adem oğluna zinadan nasibi yazılmıştır. Buna kesinlikle erişecektir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası da dinlemek, dilin zinası konuşmak elin zinası tutmak, ayağın zinası da yürümektir" Duyurulmuştur.[443]
Bir erkeğin kendine nikah düşen bir kadınla gezip dolaşmasından doğacak önemli sakıncalardan biri de başkalarının onun hakkında kötü zan-da bulunmalarına yol açmaktır. Nitekim "başkalarının itham etmelerine sebep olacak yerlerden kaçınınız"[444] hadis-i şerifi de bu gerçeği ifade etmektedir. Ayrıca yabancı kadınlarla gezmek haya duygusunu ve mürüvveti yitirmeye de sebep olur.
Mevzumuzu teşkil eden (5273) nolu hadis zayıftır. Çünkü ravilerinden Davud b. Ebi Salih güvenilir bir ravi değildir. Buhari ve İbn Hıbbân gibi hadis âlimleri onun güvenilmez bir kimse olduğunu söylemişlerdir.[445]

168-169. İnsanın Dehre Sövmesi(Nin Hükmü)

5274... Hz. Ebu Hüreyre'nin Peygamber (s.a.)'den (rivayetine göre) Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurmaktadır: "Ademoğlu dehre söverek bana eziyet etmektedir. Oysa dehri (yaratan) Benim; geceyi ve gündüzü Ben idare ederim.
İbn es-Serc (bu hadisi rivayet ederken, Muhammed b. es-Sabah'ın rivayetinden farklı olarak) Said (den rivayet edildi) yerine "İbn el-Müseyyeb'den (rivayet edildi)"[446] dedi.[447]

Açıklama

Hattâbî (r.a.) bu hadis-i şerifin şerhinde şu görüşlere yQy vermektedir: «Bu hadis-i Şerif, Cahüiyye dönemi araplarının başlarına gelen musibetleri dehre izafe etmelerinin yanlış olduğunu, aslında dehre izafe edilen bütün olayların gerçek yaratıcısının kendisi olduğunu ifade etmektedir."
Müfessir, Elmalüı M. Hamdi efendinin açıklaasına göre "Eddehr, âlemin yaratılışından, kıyamete kadar geçen müddet yani zaman-i küldür"[448]
Hattabî (r.a)'nin de açıkladığı gibi hadis âlimleri metinde geçen "eddehr" kelimesinin son harfim zamme olarak okumayı asla caiz görmemişlerdir ve gerçekte bu harf zamme okunduğu zaman "ed-dehr" kelimesinin Allah'ın isimlerinden biri olması lâzım geleceğini söylemişlerdir. Oysa "ed-dehr" kelimesi burada zarf durumunda olduğu için harekesi feta olması gerekir. Buna göre de cümlenin manası şöyledir. "Tüm zaman-ir boyunca gece ve gündüzü idare eden benim, ben."
Hafız el -Münziri'ye göre ise hadis-i şerifte geçen "Allah denirdir" ümlesinde mecaz vardır. Yani "Allah dehrin yaratıcısıdır. Onu idare ien de yine Allah'dir" demektir. Bu mevzuda Bezlü'I-Mechud yazarı a şöyle demektedir: Netice itibariyle "Allah dehrdir" cümlesi üzerinde:
1. Bu cümledeki "ed-dehr; müdebbir idareci" demektir. Yani bütün işdn ve olayların idarecisi ve yaratıcısı Allah teâlâ hazretleridir.
2. "Ed-ehr" kelimesinden önce hazfedilmiş bir "mukallib" kelimesi vardır. Bu-î göre bu cümlenin manası şöyledir: "Allah bu dehri evirip çevirendir" te "ed-dehr" kelimesinden önce bir "mukallib: çevirip çeviren" kelimesi alunduğuna işaret için hemen bu cümleden sonra "ukallibülleyle venne-âr (geceyi ve gündüzü ben evirip çeviririm)" cümlesi getirilmiştir.
Ehl-i Tahkike göre "kainatta meydana gelen olayları gerçek manada îhre izafe eden bir kimse kâfir olur. Fakat ağzından yanlışlıkla bu mana-i söz çıkan bir kimse kâfir olmazsa da ehl-i küfre ait olan bir sözü aldı-
için bir kerahet işlemiş olur.
Kadı Iyaz da "Dehrin Allah'ın isimlerinden olduğunu söyleyenlerin ı sözlerinde hikkatten bir eser yoktur" demiştir.
Metinde geçen "Ademoğlu bana eziyet ediyor" sözünden maksat, ıdemoğlu benim gazabını mûcib bir iş yapmış oluyor" demektir. Çünkü ice Allah eziyet edilmekten münezzehtir. Binaenaleyh bu sözde "kim >yle dehre. söverse Allah'ın gazabına maruz olur" manasında bir mecaz irdir.
Binaenaleyh başa gelen musibetler karşısında mü'min bir insana düşen emleketimizde bazı şuursuz insanların yaptığı gibi feleği suçlamak de-1, kâinatın yegane yaratıcısının Allah olduğunu ve bütün olayların onun lgi ve iradesi altında vukua geldiğini düşünmek ve: "De ki: Ey Allahim ty) mülkün sahibi, sen dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden mül-i alırsın, dilediğini yükseltirsin, dilediğini alçaltırsın, iyilik senin indedir. Sen herşeye kadirsin."[449] mealindeki âyet-i kerimenin ve benrlerinin sırrına ermektir.[450]

Bütün aczimize rağmen lütfü inayetiyle bu mübarek eseri tercüme ve şerh etmeye bizleri muvaffak eden Rabbimize sonsuz hamd ve şükürler olsun. Bizim bu nâçiz çabamızı nezd-i ilâhisinde makbul olan hizmetlerden kılıp, gözümüzden kaçan hatalarımızı düzeltmeye de hâlis kullarının samimi ihtarlarını vesile kılsın. Gaffar ismiyle hatalarımızı bağışlayıp Resul-ü zi-şan efendimizin şefaatine mazhar etsin. Âmin.
Karaman 6.XM988.

---

[1] Buhari, ıtk 17; Müslim, eyman 43; Ahmed II, 20, 102, 142.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/457.
[2] A. Davudoğlu, a.g.e, VIII, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/458.
[3] Ahmed b. Hanbel, V, 352, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/458.
[4] Ebu Davud, edeb 5.
[5] Tirmizî, Birr 41; Ahmed b: Hanbel, I, 4,7.
[6] Münavi, Feyzü'l-Kadir, VI, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/458-459.
[7] Nûr (24), 27.
[8] Nûr (24), 28.
[9] Nûr (24), 29.
[10] Taberi, Camiü'l-Beyan, XVIII. 213.
[11] Asım Efendi, Kamus, II, 873.
[12] Mücemu'l-Vasit, I, 29.
[13] Zemahşeri, Keşşaf, III, 59.
[14] Sabûnî, Ayâtü'l-Ahkâm, II, 131.
[15] Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, V, 3498.
[16] Buhârî, el-Edebü'l-Müfred, 490, 1063, h.s. 365.
[17] Duman M. Zeki, Kur'ân-ı Kerimde Adab-i Muaşeret, 346-348.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/459-461.
[18] Buharı, istizan 11: diyat 23; Müslim, edeb 42; Tirmizi, istizan 17; Ahmed b. Hanbel, III, 239,242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/461.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/461.
[20] Sabûnî, a.g.c. II, 156-157.
[21] Buhârî, istizan 11.
[22] Maide (5), 45.
[23] Sabûnî, a.g.e. II, 158-159.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/462-463.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/463.
[25] Nûr(24), 29.
[26] Muvatta, istizan 1.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/463-464.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/464.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/464-465.
[30] Hucurât (49), 12.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/465.
[32] Concordance bu baba numara vermemiştir.
[33] Tirmizî. istizan 18.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/465-466.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/466-467.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/467.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/467.
[38] Nûr(24), 27.
[39] Buharı, istizan 11; Ebû Davud, hadis no: 5174.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/468.
[41] Buharî, istizan 12; Müslim, edeb 33; Tirmizî, istizan 3; Muvatta istizan 2-3, Ahmed b. Hanbel, III, 2, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/468-469.
[42] Müslim, edeb 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/469-470.
[43] Müslim, adab 37.
[44] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 555.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/470-471.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/471-472.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/472-473.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/473.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/473.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/474.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/474.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/474-476.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/476-477.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/477.
[55] Hucurat (49), 12.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/477-478.
[57] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[58] Buharî, istizan 17: Müslim,edeb 39, Tirmizî, İstizan IX; Ibn Mace, edeb 17; Ahmed b. Hanbel, III, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/478.
[59] Müslim, Fedail 29.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/478-479.
[61] Buharî, ebedül Müfred bab 500, hadis no. 1080,11-444.
[62] Duman dr. M. Zeki, a.g.e.,s. 348-349.
[63] Buhârî, istizan 17.
[64] Nevevî, Şerhu Müslim, XIV. 135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/479-480.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/480.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/481.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/481.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/482.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/482-484.
[70] Nur (24), 58.
[71] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, V, 3538-3539.
[72] Sabûnî, Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri, II, 211.
[73] Fahreddin Razî, Tefsirü'l-Kebir. XXIV, 29.
[74] Sabûnî, a.g.e. 11,212.
[75] Taberî, Camiül-Beyan, XVIII, 163.

[76] Nur (24), 58.
[77] Nisa (24), 8.
[78] Hucurat (49), 13.
[79] Karlığa Dr. Bekir ve Çetiner Dr. Bedreddin, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, XI, 5963.
[80] Bezlü'l-Mechud, XX,131.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/484-486.
[82] Buhârî. iman 20, istizan 8; Müslim, iman 93; Tirmizî, sıfatül-Kıyame 54; istizan I; İbn Mace, mukaddime 9; edeb 11, Ahmed b. Hanbel, 1,65, 167, II, 391, 446, 446, 477, 495, 512.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/487.
[83] Âsim efendi, Kamus Tercemesi, IV, 339.
[84] Dâvudoğlu, A., Sahih Müslim, I. 297-298.
[85] Yeniçeri, Celal el-İhtiyar Tercemesi, 304.
[86] er-Razî, Tefsirü'l-Kebir, X, 211.
[87] Buharı, istizan 8; Müslim, libas 3.
[88] Tirmizî, kıyame 43; İbn Mâce, ikame 174; Darimî, sala 156, istizan 4; Ahmed b. Hanbel V, 451.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/487-488.
[89] Buhârî, istizan 9, iman 6, 20; Müslim, iman 63; İbn Mâce, et'ime 1; Nesaî, iman 12; Ahmed b. Hanbel, 11,169-170, 196,295, 323,324,391,442,495,512.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/489.
[90] Aynî, Umdetü'l-Kari, I, 135-136; M. İbn Allan, Delilü'l-Fatihin, II, 330.
[91] Aynî, a.g.e. 1-137.
[92] Davudoğlu. A., Sahih-i Müslim, I, 255.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/489.
[93] Ebû Davud, 5206 nolu hadis.
[94] er-Razî a.g.e. X, 214, el-Makdisî, Adabüşşeria fil, 389; Bilmen, Ömer Nasuhî, Büyük İslam İlmihali, 470.
[95] Avnu'l-Mabud XVI, 102.
[96] Buharı, el-Edebu'1-Müfred, terc. A-Fikri Yavuz II. 273.
[97] Aynî,a.g.e. I, 138.
[98] Ebu Dâvud, tahare 8,17.
[99] Râzî, a.g.e. X, 214; Kurtubî, el-Cami V, 204.
[100] Gazalî, İhya, I, 139.
[101] Bursevî. Ruhu'l-Beyan, II, 252.
[102] Razî, a.g.e., X, 241; Kurtubî, a.g.e. III, 409.
[103] Râzî, a.g.e. ve Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, aynı yer.
[104] Duman Dr. Z. a.g.e. 323-324.
[105] İbn Abidin, Reddü'I-Muhtar V, 265 Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/490-491.
[106] Tirmizî, istizan 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/491-492.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/492.
[108] İbn Abidin, Reddü'l-Muhtar, V, 266.
[109] Fetavây-i Hindiyye, V, 325.
[110] Heytemî, Mecmeuzzevâid, VIII, 30-31.
[111] Nisa (4), 86.
[112] Bursevî, a.g.e. II, 251; Râzî, a.g.e., X. 211; Kurtubî, el-Cami, V, 299.
[113] Hûd (11), 73.
[114] Razi a.g.e. X, 212; Kurtubî, a.g.e. IX, 70.
[115] Harf-i tarifsizlere misal: er-Ra'd (3), 24; es-Saffat (37), 17; Harf-i tarifliye de; Tâha (20), 47 ile Meryem (19), 33 âyetleri gösterilebilir.
[116] Râzî, a.g.e. X-212.
[117] İbn Abidin, Red dü'l-Muhtar. V, 266; Fetavay-i Hindiyye, V, 325.
[118] Tirmizî, istizan 7.
[119] Duman M. Zeki a.g.e. 319.
[120] Duman M. Zeki a.g.e. 319.
[121] Nur (24), 62.
[122] Tirmizî, istizan 15.
[123] Sünen-i Ebu Davud, 5196 nolu hadis.
[124] Buhari, istizan 5; Ebu Davud 5198, 5199 nolu hadisler.
[125] Müslim, selam 5.
[126] Ebû Davud, 5205 nolu hadis.
[127] Ebû Davud,.5205 nolu hadis.
[128] Buharı, istizan 24.
[129] Taha (20). 47.
[130] Razî, et-Tefsir-i Kebir, X, 215-216.
[131] en-Nisa (4), 86.
[132] Duman M. Zeki, a.g.e. 320-323.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/492-495.
[133] Tirmizî, istizan, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/496.
[134] Mâide (5), 48; Bakara (2), 148.
[135] Razî, a.g.e. X-2l4.
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/496.
[137] Buhari, istizan 4-7. Müslim, selam 1, edeb 42; Tirmizî, istizan 14; Ahmed b. Hanbel, III. 44. VI-19- 20.11-325, 510; Darimî, istizan 6; Muvatta selam 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/497.
[138] Davudoğlu, A.. Sahih-i Müslim, IX, 564.
[139] Nur (24), 61.
[140] İbn Abidin, XV, 521 terc, Mazhar Taşkesenlioğlu.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/497-498.
[142] Buharî, istizan 4-7; Tirmizi, istizan 14; Darimî istizan 6; Muvatta, selam; Ahmed b. Hanbel.II, 325,510, VI,19-20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/498.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/498.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/499.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/499.
[146] Buhari, savm 11, eyman 20, mezalim, 25, nikah 83, 9J, talak 21, libas 31; Müslim, talak 30-31, 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/499-500.
[147] Buharı, nikah 83, 91; Müslim. Ulak 34.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/501-502.
[149] Buharî, istizan 15; Müslim, selâm 15; Tirmizi, istizan 8; İbn Mace, edeb 14; Darimî, istizan 8; Nesâi, Amelu'l-Yevmi, s. 286.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/502.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/502.
[151] Davudoğlu, a.g.e. IX, 576.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/502.
[152] İbn Abidin, Reddü'l-Muhtar, V, 265 Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/503.
[153] Tirmizî. istizan 8; İbn Mace edeb 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/503-504.
[154] el Cezerî, Kitabül Fikh ala'l-Mezahibi'l-Erbea, II, 51.
[155] Hatipoğlu. H. Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, IX, 489-490.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/504.
[156] Müslim, selâm 13; Tirmizî, istizan !2, siyer 41; Ahmed b. Hanbel. II-263. 459, 525.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/505.
[157] Aliyyü'l Kari, Mirkatu'i-Mefatih, IV, 556.
[158] a.g.e ve yer.
[159] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar. V, 265, Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/505-506.
[160] Mücadele (58), 22.
[161] Aliyyü'l Kari, a.g.e., IV, 556.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/506-507.
[163] Buharî, istizan 22, mürteddin 4; Müslim, selâm 6-8; Muvatta, selam 3; Tirmizî, siyer 40; İbn Mâce. cdeb 13; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 19,58, 114,111, 192,289.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/507.
[164] Tirmizî. siyer 40.
[165] Nesaî, amelül yevmi hadis nu. 378, 379, 381-382, 286 Beyrut.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/507-509.
[167] Buharı, İstizan 22; Müslim, selam 6-8; İbn Mâcc, edeb 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/509.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/510.
[169] Tirmizî, isiizan 15; Ahmcd b. Hanbel, II, 230, 287, 439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/510.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/511.
[171] Tirmizî, istizan 28; Nesâî. Amelülyevmi ve'1-leyleti, 280-281; hadis nu: 317-318. Beyrut 1985.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/511.
[172] İbn Abidin, XV, 520 Şamil Yayınları.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/511-512.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/512-513.
[175] Aliyyü'l-Kârî, Mirkatu'l-Mefatih, IV. 561.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/513.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/514.
[178] Tirmizi, istizan 31; Ahmed b. Hanbel, IV, 289, 303; İbn Mâce, edeb 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/514.
[179] Mütercim Asım, Kamus Tercümesi, I, 490.
[180] A. Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 574.
[181] a.g.e.
[182] Bezlu'I-Mechud, XX, 148; Azimâbadî, Avnu'l-Mabud, XIV, 118-119; Ahmed b. Hanbel, IV, 189.
[183] el Müttakî. Kenzu'l-Ummal, IX, 131, hadis nu. 25347.
[184] Buharı, istizan 28.
[185] a.g.e.
[186] Ahmed b. Hanbel, V, 78-79.
[187] Tirmizî, deavât 74.
[188] İbn Abidin. Reddu'l-Muhtar, II, 166.
[189] İbn Âbidin, V,244.
[190] Gümüşhanevî, Ziyaüddin, Levamiu'1-Ukul, I, 233.
[191] Tuhtefül Ahvezî, VII, 518-520.
[192] Bezlu'l-Mechud, XX,147.
[193] Tanavî, İ'lâu's-Sünen, XVII,432.
[194] Aliyyü'l Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 576; Hakimii't-Tırnizî, Nevâdirü'I Usûl, 245.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/514-517.
[195] Muhammed İbn Allan, el-Futuhatürrabbaniyye, V, 397-399.
[196] Aliyyü'l Kari, Mirkalül Mefatih 1V-574-575.
[197] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar, V, 244.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/517-518.
[199] Buharî, megazî 74; Müslim, iman 82, 84, 89; Tirmizî menakıb 71; Darimî, mukaddime 14; Ahmed b. Hanbel, II, 235, 252,258, 267,277, 380, 474, 480, 488, 502,541, III, 105, 155, 18, 212,223,251,262, IV-154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/519.
[200] Buharı, istizan 27.
[201] Buharı, megüzi 79; istizan 27; Müslim, tevbe 53; Ebu Davud, cihad 16; Ahmed b. Hanbel, III, 459.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/519.
[203] Ahmed b. Hanbel, V, 162, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/520.
[204] Tevbe(9), 34.
[205] Hz. Zeyd'in olayı için bk. Tirnızî, istizan 32; Hz. Câfer'ihki için de bk. Müstedrek, I, 319, II, 211; Aynî, Binaye IX, 318-320; İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar, V, 244.
[206] Tirmizî, istizan 31: Ahmed b. Hanbel. V, 162.
[207] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar, V, 244, Aynî, Binaye, IX, 322.
[208] Bezl, XX, 151.
[209] Tirmizî, istizan 31.
[210] Aynî, el-Binaye, IX, 317.
[211] Ebû Dâvud, libas 8.
[212] Ebû Dâvud, libas 8.
[213] et-Tahanevî, İ'laüssünen, XVII, 426, özetle.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/521-523.
[214] Buhârî, ıtk 17, istizan 26; Ahmed b. Hanbel, III, 22, 71, V1-I42; Müslim, cihad. 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/524.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/524.
[216] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceıne ve Şerhi, VIII, 532.

[217] Müsned, VI, 142.
[218] Tirmizî, istizan 31; Ahmed b. Hanbel, V, 162.
[219] Bezlu'l-Mechud, XX, 154.
[220] İ'laüssünen, XVII, 427-428.
[221] a.g.e.s. 430.
[222] İbn Abidin.Reddu'l-Muhtar, V, 246.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/524-528.
[224] Buharı Fezailüssahabe 27, edeb 70; Tirmizî, menakıb 37, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/528-529.
[225] el-Mübârekfûrî, Tuhfetu'l-Ahvezi, X, 373.
[226] a.g.e.
[227] İ'laü's-Sünen, XVII, 429.
[228] Aliyyü'i Kârî, Miftahu'l-Mefatih, IV, 579.
[229] İbn Abîdin, Reddu'i-Muhtar, V, 245.
[230] Askalanî, Fethu'1-Bâri, XIII, 296.
[231] a.g.e. ve yer.
[232] Gizau'l-Elbâb Şerh Manzumeti'1-Âdab, I, 287.
[233] İbn Abidin, V, 245.
[234] İ'laüsünen, XVII. 426.
[235] Taşkesenlioğlu, Mazhar, İbn Abidin, XV, 430.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/529-530.
[237] Buharî, edeb 17, 27; Müslim, fedail 65; Tirmizî, birr 12; Ahmed b. Hanbei, II, 228, 241, 269,514.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/531.
[238] Davudoğlu, Ahmed, Sahih Müslim Terceme ve Şerhi, X, 100-101.
[239] Aliyyü'l Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 575.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/531-532.
[240] Buharî, tefsir Nur 24/5, II; Müslim, tevbe 56; Ahmed b. Hanbel, VI, 60, 103, 197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/532.
[241] Nûr(24), II.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/532.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533.
[244] et-Tehânevî, Ali Eşref, İ'laüssiinen, XVII, 426.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533-534.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/534.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/534.
[250] Tirmizi, cihad 36; İbn Mâce, edeb 16; Ahmed b. Hanbel. 11,7, 86, III.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/535.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/535.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/536.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/536.
[254] Aynî, Binaye, IX, 326.
[255] Bilmen Ö. N. Hukuku Islamiyye Kamusu, III, 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/537.
[256] Müslim, iman 25-26; Tirmizî, birr 66; Ahmed b. Hanbel, III, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/537-538.
[257] Bursevî, İ. Hakkı Ruhu'l-Beyan, X, 226.
[258] A. Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 279.
[259] Et Tehânevî A. Eşref, İ'lamüssünen, XVII, 426.
[260] Ebû Dâvûd, 2140 nolu hadis.
[261] Taşkesenlioğlu, Mazhar, İbn Abidin, XV, 435.
[262] Aynî, el-Binaye, IX, 328; Darül Fikir 1981.
[263] Mirkatu'l-Mefatih, IV, 729.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/538-540.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/541.
[265] M. Zihni, el-Muktazab, 164.
[266] M. Zihnî, el-Müntehab, 436.
[267] Bakara (2). 184.
[268] Saffat (37), 107.
[269] Buharı, edeb 104.
[270] İbn Hacer,Fethu'l-Bari, XIII, 188-189, Mısır 1959.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/541-542.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/543.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/543-544.
[273] Tirmizî, edeb 13; Ahmed b. Hanbel. IV, 91, 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/545.
[274] Mirkat'l-Mefatih, IV, 583.
[275] İbnü'l Hacer, Fethu'I-Bâri. XIII, 293.
[276] Müslim, sala 84.
[277] Avnü'l - Mâbud, XIV, 143.
[278] Fethu'l-Bâri, XIII, 290. Mısır 1959.
[279] a.g.e. XIII-293.
[280] İ'laussünen. XVII. 429.
[281] İ'lâussünen, XVII. 430.
[282] Müslim, sula 84.
[283] İ'laüssünen, XVII, 428.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/545-549.
[285] Müslim, sahi 84; İbn Mâce, Dua 2; Ahmed b. Hanbel, V, 253-256.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/549.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/549.
[287] Müslim, mesacid 311: Ebu Davud, sala 11; Nesâi. mevakit 53; tbn Mâce, sala 10; Tirmizi. mevakit 16; Ahmed b. Hanbel, V, 298.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/550.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/550.
[289] Nesaî, Amelül yevmi velleyleti, 300.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/550-551.
[290] Buharı, istizan 19; Müslim, fedail 90; Tirmizî, istizan 5; İbn Mâce, edeb 12; Nesaî, Amelülyevmi, 301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/551.
[291] Taşkesenlioğlu Mazhar, İbn Abidin Tercemesi, XV, 518, (Şamil Yayınevi).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/551-552.
[292] Ahmed b. Hanbel. V, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/553-554.
[293] Tevbe(9),25.
[294] Ahmed ibn Hanbel, V, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/554.
[295] İbn Mâce, menasik, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/555.
[296] Hatipoğlu Haydar, İbn Mace Tercümesi ve Şerhi, VIII, 263.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/555-556.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/557.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/557.
[299] Bu bahse burada yer vermeyeceğiz.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/557-560.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/560.
[301] Hz. Peygamber bazı sahih hadislerde, uğursuzluk addetmeyi, (teşâum) reddettiği halde (bak. Müslim. Selâm 110-1 14 (4. 1745-46, 2223-2224 HI.) burada uğursuzluktun bahsetmesi âlimler arasında münâkaşa vesilesi olmuştur. Hatifi Hattâbî ve diğer birçokları, bu üç şeyde uğursuzluk çıkarmanın nehycdildiğini (Mealim IV. 236) anlamışlardır. Onlara .göre bu üç nesneden sahiplerinin memnuniyetsizlikleri söz konusu olabilir. Bu durumda talak ve satış yoluyla halâs olması gerekir. Bâzılarına göre de kadının uğursuzluğu kısır oluşu; kötü dilli oluşu: bineğin uğursuzluğu huysuz, oluşu üzerinde cihâd edilmemesi vs. dir.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/560-562.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/562-565.
[304] Evin genişliği, bugünkü sosyologlara göre sâdece içerisinde yaşayanların sayısına değil, yaşayanın ikîisâdî durumuna da bağlıdır. Meselâ Fransa'da bekar yaşıyan bir kimse için 14m2'dir. Keza Amerika'da iki kişi için 67 m2, üç kişi için 90 m2 dört kişi için 103 m2 Ees-bit edilmiştir. (Famillc ei Habitation.l, 108), Oda sayısının tesbîti için de: "Eveveyn için bir yatak odası, -ailenin durumuna göre- evde kalan diğer nüfustan her ikisi (veya her biri) için birer oda. Diğer kısımların (oturma odası, gusullune, mutfak, hela...) sayı ve genişliği evde kalanların sayısına göre değişir" denmektedir, (a.e. 1.109.)
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/566.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/566-567.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/568.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/568-569.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/569-570.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/570-574.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/574.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/574-575.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/575.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576-577.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/577-578.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/578-579.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/580-582.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/582.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/582-584.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/584.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/585-586.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/587.
[325] İbn Hacer'in Kuhubî'deh "Nebaf (ehlinin) kibarlaşması ve şehirlerde kasırlar edinme leri dînin inkılâba duçar olmasıdır" hadisi üzerine naklettiği .şu İzahı, enteresan olduğu için aynen naklediyoruz: "HatÎisdcn maksûd ehl-i bûdiyçnın (köylülerin) amme işlerini (el-emr) istilâ etmeleridir. Memlekete zorla hâkini olurlar. Bunların (böylece) malları çoğalır. himmetleri (yüksek apartmanlar insansıyla) bina yarışma ve bununla tefâhura yönelir. Bu duruma içinde bulunduğumuz şu devir, şehâdcl etmekledir; (F.B. I. 131). Merhum Prof. Hamdı Râgıh Atadcınir bir vesile ile Cîbril hadisinde geçen "lelavüü'I-Bünyan" tabiriyle günümüzün demokrasi sistemine ve bunun manızı laral'ma delâlcî etliğini söylemiştir. Aynı hadîsi Mubâreklıirî de: "Bu hadis köylü ve benzeri ihtiyâç sahiplerinin dünyalık yönüyle zenginleşerek binalar yaptırmak sureliyle birbirlerine karşı böbürleneceklerine delâlet eder" der.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/587-589.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/589-592.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/593.
[329] A. Meşru meskende aranan şartlar şunlardır:
[330] Cânân Doç. Dr. İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı, III, 179-216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/593-594.
[331] Tirmizî, zühd 25; İbn Mâce, zühd 13; Ahmed b. Hanbel, II, 161.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/595.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/595.
[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/596.
[334] Tirmizî, kıyame 39; İbn Mâce, zühd 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/596-597.
[335] Beziüzzaman Said Nursî, Lem'alar, 134.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/597.
[336] Ahmed b. Hanbel, V, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/598.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/598.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/599.
[339] İbn Esir, en-Nihaye, II, 353-354 ve biraz sonra gelecek olan 5241 no'Iu hadis.
[340] Buharı, cenâiz 8-9, 13, 15, 18 20-21, sayd 20-21; Müslim, Hacc 93, 94, 96-97, 99, 100-102 Ebû Davud, tahare 129-130, cenaiz 29, 80; Tirmizî, cenaiz 15.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/600-601.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/601.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/601.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/601-602.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/602.
[346] Müslim, zekat 54; Ahmed b. Hanbel; V, 354, 359.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/603.
[347] Buharî, sulh II, cihad 72, 128; Müslim, müsafirin 84, zekât 56; Ebu Davud, tetavvu 12; Ahmed b..Hanbel, 11,316,328.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/604.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/604.

[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/605.
[351] A.g.e.V, 178.
[352] A.g.e. V, 178.
[353] Müslim, salatül müsafirin 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/605-606.
[354] Müslim, birr 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/607.
[355] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 583-584.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/607.
[356] Buharı, istizan 49; Müslim, eşribe 100; Tirmizî, et'ime !5; İbn Mace, edeb 46; Ahmed b.Hanbel, II, 7-8,44, 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/608.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/608.
[358] Buharı, eşribe 22, beclu'1-halk 11, 16; Müslim, eşribe 96-97; Tirmizi, et'ime 15; İbn Mace,eşribel6; Muvatta, sıfatünnebiyy 21; Ahmed b. Hanbel, II, 363, II, 301, 374, 386, 395, V, 82, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/608-609.
[359] Buharı, bedu'l-halk 16, istizan 49; Tirmizî, edeb 74, Ahmed b. Hanbel, II, 388.
[360] Müslim, eşribe 96.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/609.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/610.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/610.
[364] Bakara (2), 19.
[365] Aliyyül Kâri, Mirkatül-Mefatih, IV, 349.
[366] A'raf (7), 24.
[367] Karlığa. Dr. Bekir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, VI, 2925.
[368] Buharî, Bedu'l-halk 14.
[369] Umdetu'1-Kari, XV, 189.
[370] 5260 nolu hadis-i şerife bakınız.
[371] Medine'de Müslümanlığı kabul eden cinniler için bk. 5258 nr. Hadise.
[372] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 693.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/610-612.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/612-613.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/613.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/613.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/613.
[378] Buharı, bedü'1-halk 14; Müslim, selam 128-129; Tirmizi, sayd 15; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 121; III, ,452, 453, VI, 157,230.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/614.
[379] a.g. kaynaklar.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/614.
[380] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 693.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/614-615.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/615.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/615.
[384] Bknz. 5253 nolu hadis.
[385] Aynî, Umdetü'l-Kari, XV, 189.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/616.
[387] Ahmed b. Hanbel, III, 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/616-617.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/617.
[389] Müslim, selam 139; Tirmizî sayd 15; Ahmed b. Hanbel, II, 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/617-619.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/619.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/619.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/620.
[393] Tirmizî sayd 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/620.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/621.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/621.
[396] Buharî, bedü'l-halk 15, enbiya 8; Müslim, selam 142. 144; Nesâî, men'asik 115; İbn Mace. sayd" 12; Darımı, edahi 72; Ahmed b. Hanbel, I. 176. VI. 421. 426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/622.
[397] Müslim, selam 146; Tirmizî, sayd 12; Ahmed b. Hanbel, I, 420, II, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/622.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/622-623.
[399] Mütercim Asım, Tercümetu'l-Kamus, II, 722; el-Mu'cemu'l-Vasit s. 1029., Çağrı Yayınları, 1986.
[400] Abdurrahman ibn İbrahim eterdi, tere. Hayatu'l-Hayvan, II, 308.
[401] a.g.e. 11,310.
[402] İbn Mâce, .sayd 12; Ahmed b. Hanbel, VI, 83, 109, 217.
[403] A.b. İbrahim tere. Hayatu'l-Hayvan, II, 308.
[404] es-Seharenfuri, Bezlü'I-Mechud, XX, 202.
[405] Azimabadî. Avnü'l-Mabud, XIV, 174.
[406] Müslim, sayd 57, Ebu Davud, edahi 11; Tirmizî diyat 14; Nesâî, Dahaya 22, 26-27,45, 51-54, İbn Mâce, zebaih 3; Darımı, edahi 10.
[407] Bakara (2), 148; Ali İmran (3), I 14.
[408] Müslim, selam 147.
[409] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/623-625.
[410] Müslim, selam 149.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/626.
[411] Buharî, cihad 153, Nesaî, sayd 38, İbn Mâce, sayd 10; Ahmed b. Hanbel, II, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/626.
[412] Nisa (4), 40.
[413] İbn İbrahim tere, Hayatu'l-Hayvan, II, 9.
[414] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 699.
[415] Bezlu'l-Mechud, XX, 206.
[416] A. İbn İbrahim, a.g.e. 11,258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/627-628.
[417] İbn Mâce, sayd 10; Darimî, edahi 26; Ahmed b. Hanbel, I, 332, 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/628.
[418] A. İbn İbrahim, a.g.e. II, 259.

[419] Hatipoğlu, H., Sünen-i İbn-i Mace Terceme ve Şerhi, VIII, 583.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/628-629.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/629-630.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/630.
[422] Nesaî, sayd 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/630.
[423] A. İbn İbrahim, a.g.e. II, 120-121.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/630.
[424] Buharî, edeb 122, teftir sure 48/5; Müslim, sayd 54; Ebû Davud, diyat 19; Nesaî, kasame 40; İbn Mace, sayd 11, mukaddime 2; Darimî, mukaddime 40; Ahmed b. Hanbel, IV, 86, V, 46, 54-57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/631.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/631.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/632.
[427] Duman M. Zeki, Adabı Muâşere, 383.
[428] Nevevî, Şerhü Müslim.
[429] Aynî, Umdetü'1-Kari, XXII, 45.
[430] Nevevî, Şerhu Müslim, III, 148.
[431] el-Mubarekfurî, Tuhfetu'l-Ahvezi, VIII, 35.
[432] Sünen-i Ebu Davud, tahare 128.
[433] Cana, Doç. Dr. İbrahim, Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 89-90.
[434] Aliyyül Kâri, Şerhu Ayni'I-İIim, I, 245.
[435] Canan. İbrahim, a.g.e. s. 91.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/632-634.
[437] Duman Dr. M. Zeki, Kur'an-ı Kerimde Adabı Muaşeret, s. 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/634.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/635.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/635.
[440] Nur (24), 30.
[441] Nur (24), 31.
[442] M.A Sâbûnî, Kur'an-i Kerim'in Ahkam Tefsiri, (Çeviren, M.Taşkesentioğlu) II, 165.
[443] Buharî, istizan 12, kader9, kader20-201; Ebu Davud, nikah 2152 ve 2153 nolu hadisler.
[444] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 44.
[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/636.
[446] Buharî, tefsir 45/1, tevhid 35, Müslim, elfaz 2, 3; Ahmed b. Hanbel, II, 238, 272.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/637.
[448] Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, V, 4322, VIII, 5492.
[449] Ali İmran (3), 26.
[450] Hafız İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihâye, 1, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/637-638.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Mütevâtir Hadîsler:

Mütevatir haber, yalan üzerine ittifak etmeleri aklen mümkün olamayacak kadar çok sayıda râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, mahsûsâtla (beş duyu ile) ilgili haberlere denir.
Mütevâtir haber kesin bilgi ifâde eder. Tetkik ve tenkid dışıdırlar. Çünkü tevâtür yoluyla gelen haberin doğruluğundan hiç kimse şüphe edemez, aklen aksini düşünmek mümkün olmaz. Bunun en güzel örneği Kur'an-ı Kerîm'dir. Binlerce insan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzurunda yazmış, ezberlemiş, vefâtında da aradan fazla zaman geçmeden derhal kitap hâline getirilmiş, kimse "eksikti", "fazlaydı" diye itiraz etmemiş ve bu şekilde binlerce yazılı nüsha ve ezberlerle ihtilafsız olarak zamanımıza ulaşmıştır. Keza bir kısım târihi hadîseleri bizzat yaşamasak bile, vukuu hususunda tereddüt etmeyiz. Mesela İstiklâl Savaşı böyledir. Buda, Konfiçyus, Aristo, Eflatun adında bazı şahısların yaşamış olduklarıyla ilgili haberler de mütevâtire örnek verilebilir. Şu halde bu durumları, bâzı hadîslere de uygulama imkânı olunca, bu hadîslere mütevâtir hadîs denmektedir.
Mütevâtir hadîsler bazı noktalarda diğer haberlerden ayrılır. Sözgelimi, mütevâtir olmayan bir haberin râvisinde cerh ve tadîl yönünden bazı şartlar aranır: Müslüman olacak, fâsık olmayacak, zabtı sağlam olacak vs. gibi. Mütevatir haberin ravilerinde bu şartlar aranmaz. Yalan üzerine ittifakları aklen mümkün olmayan bir cemaat rivâyet etmişse râvinin ahvalini aramaya hacet kalmaz. Böyle bir şart konmuş olsaydı, müslümanların kendileri dışında yazılan tarihe itibar etmemesi gerekirdi.
Ancak haberin mütevâtir olması için başka şartlar aranmaktadır, şöyle ki:
1- Haber mahsûsât'la ilgili olmalıdır, ma'kûlât nevine giren haberlerde tevâtür olmaz. Bu şu demektir. Bir meselenin tevatür'e girebilmesi için beş duyudan herhangi biri ile algılanacak, hissedilecek çeşitten olmalıdır. İnanca, kanaate giren, düşünceye, akla bağlı olan şeylerde tevatür olmaz. Sözgelimi asırlar boyu, yüzbinler, belki de milyonlarca kişinin bir puta inanıp tapınması, onun, hak olduğuna delil olmaz.
2- Haberin râvi sayısı her tabakada tevâtür için şart olan miktardan aşağı düşmemeli. Bunu tarafeyn ile vasatın istîvâsı diye ifâde etmişlerdir. Burada kastedilen şudur: Bir haberi, beş duyudan biri veya bir kaçı ile ilk müşahede edenlerle son anlatanlar ve bunların arasına girenler daima "yalan üzere ittifak etmesi aklen muhal olan kalabalık cemaat (cemm-i ğafir)" vasfını korumalıdır. İlk görenleri (veya işitenleri) sayıca az olduğu halde sonradan şüyu bulsa ve fevkalâde artsa, bu haber, mütevâtir sayılmaz. Keza aksi durumda da tevatür söz konusu olamaz; yâni ilk müşâhidleri çok olduğu halde sonradan azalsa veya bir ara azalıp tekrar çoğalsa yine tevatür söz konusu olamaz. Muhaddislerin buna verdikleri en güzel misal *"Ameller niyetlere göredir..."* hadîsidir. Bu hadîsi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivâyet eden sâdece Hz. Ömer (radıyallahu anh)'dir. Ancak hadîs, sonradan fevkalâde şüyû bulmuş, Etbauttâbîîn döneminde ravisi yüzleri aşmıştır. Hadîs'in sahîh olan tek senedi Hz. Ömer'den Alkame ondan Muhammed İbnu İbrahim, ondan da Yahya İbnu Saîd şeklindeki tarîkidir. Hadîs sahîh olsa da mütevâtir değildir. [1]
Mütevâtir hadis her devirde pek çok kimse tarafından rivayet edilmiş olmalıdır. Ancak her tabakadaki ravilerin asgarî sayısı için herhangi bir sınır tayîn ve tesbiti şart değildir. Gerçi yalan üzerinde anlaşmaları düşünülemeyecek kalabalığın en az 4, 5, 10, 12, 20, 40, 70 ve 300 küsur olması gerektiğini söyleyenler varsa da, bunların hiçbiri sözünü bu konuyla ilgili ciddî bir delile dayandıramamıştır.[2] Önemli olan, hadisi, yalan üzerinde -kasıtlı veya kasıtsız- ittifaklarını aklın kabul edemeyeceği bir topluluğun nakletmiş olmasıdır.[3]
Mütevâtir hadis lafzî ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır:

---

[1] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403.
[2] Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Ankara 1973, s. 120-122.
[3] Abdullah Sirâcuddîn, Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye, Halep 1372, s. 40; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Aldanılan Bir Husus:

Yukarıda kısacâ temas edilen âyet ve hadîslere dayanarak, İslâm ulemâsı Kur'ân ve hadîs'i anlamak ve yorumlamakta olsun, Kur'an ve hadîste bulunmayan yeni meseleleri çözmek için verilecek hükümlerde olsun önce Ashâb'ın sünnetine, orda yoksa Tâbiîn'e orda da yoksa Etbauttâbiîn'in sünnetine başvurmayı mühim bir prensip yapmıştır. Sözgelimi, Ashâb bir meselede ittifak etmişse, o meselenin dinî hükmü odur, bu değiştirilmez.
Çözümüne bu üç tabakada rastlanmayan meselede kıyas ve içtihâda başvurulur. Öncekiler tarafından halledilen meselede yeniden içtihâd yapmaya izin yoktur, yapılırsa itibâr edilmez.
İmam-ı Azam Hazretleri, söylediğimiz bu kaideyi te'yîden: "Bir mes'ele sahâbe tarafından açıklanmışsa ona uyarız. Değilse başkasına uymayız. Meseleyi çözmede onlar insansa biz de insanız, biz de çözeriz" mânâsında ifâdede bulunmuştur. Şimdilerde bâzı nâdânlar, İmam'ın bu sözünü delîl göstermek sûretiyle davranışlarının İslâma uygunluğunu sağladıktan sonra, Selef'in yolundan ayrılmak için "onlar insansa biz de insanız" diyorlar.
Şurası muhakkak ki, İslâm'ı, dileyen benimser, dileyen benimsemez. Buna kimsenin bir diyeceği yok. Ancak, kendi bâtıl inancına İslâm libası giydirmeye kalkar, haddini de tecâvüz ederek ümmet-i merhûmenin ondört asırdır gittiği cadde-i kübrâda gidenleri batıllaşmış, bâtıllaşmış bir dille itham etmeye kalkarsa buna hakkı yoktur.
Yukarıda açıklandığı üzere, Tâbiîn'den olan bir âlim, Sahâbe'de bulmadığı bir meseleye çözüm bulacaktır. Yukarıdaki hiyerarşi sistemine göre, Tâbiîn'i bağlayan Sahâbe'dir. Şâyet Sahâbe, bir meselede fetva vermemiş ise Tâbiîn'den olan bir âlimi fetva vermekten alıkoyacak hiyerarşik bir makam yoktur. İmam-ı Azâm, Tâbiîn'den biridir. Öyle ise, Tâbiîn'den bir başkasının veya başkalarının fetvası onun üzerinde bir otoriteye sâhip değildir. Öyle ise o söz, gayet yerindedir ve itiraz da mümkün değildir. Ancak Etbauttâbiîn'den birisi çıkıp da: "Sahabeye diyeceğimiz yok, ama ondan sonrakilere gelince, onlar insansa biz de insanız" diyemez, bu mümkün değildir. Çünkü müslümanların benimsediği hiyerarşiye göre arada Tâbiîn tabakası var. Onların bir meselede ittifak veya ihtilaf etme durumları Etbauttâbiîn ulemâsının tavrına müessirdir.
Durum böyle olunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, en başta kaydettiğimiz hadîsin devamında Selef'ten sonra geleceğini bildirip *"şâhidliği istenmeden şâhidlik (müslümanlar aleyhine ispiyonluk) yaparlar, ihânette bulunurlar itimâd edilmez, nezrederler yerine getirmezler, (gamsız-kadersizdirler) aralarında düşmanlık zuhur eder"* diyerek tasvir ettiği şerîr nesillerden birinin bu sözü söylemeye hakkı yoktur, aksi takdirde cehâletini ve ihânetini ortaya koymuş olur.
Esâsen bu çeşit sözleri sarfedenler mezhep kaydını kaldırmak isteyenlerdir. Zira dört mezhebin dördü de tekevvününü selef devrinde tamamlamıştır.
Selef devrinde hükme bağlanmayan meseleler için, her devrin uleması elbette çözüm hususunda yetkilidir. Hatta çözmeye mecburdur. Buna hiç kimse itiraz edemez, yeter ki selefin koyduğu esaslardan ayrılmasın.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/312-314.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Mütevâtir Hadîsler:

Mütevatir haber, yalan üzerine ittifak etmeleri aklen mümkün olamayacak kadar çok sayıda râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, mahsûsâtla (beş duyu ile) ilgili haberlere denir.
Mütevâtir haber kesin bilgi ifâde eder. Tetkik ve tenkid dışıdırlar. Çünkü tevâtür yoluyla gelen haberin doğruluğundan hiç kimse şüphe edemez, aklen aksini düşünmek mümkün olmaz. Bunun en güzel örneği Kur'an-ı Kerîm'dir. Binlerce insan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzurunda yazmış, ezberlemiş, vefâtında da aradan fazla zaman geçmeden derhal kitap hâline getirilmiş, kimse "eksikti", "fazlaydı" diye itiraz etmemiş ve bu şekilde binlerce yazılı nüsha ve ezberlerle ihtilafsız olarak zamanımıza ulaşmıştır. Keza bir kısım târihi hadîseleri bizzat yaşamasak bile, vukuu hususunda tereddüt etmeyiz. Mesela İstiklâl Savaşı böyledir. Buda, Konfiçyus, Aristo, Eflatun adında bazı şahısların yaşamış olduklarıyla ilgili haberler de mütevâtire örnek verilebilir. Şu halde bu durumları, bâzı hadîslere de uygulama imkânı olunca, bu hadîslere mütevâtir hadîs denmektedir.
Mütevâtir hadîsler bazı noktalarda diğer haberlerden ayrılır. Sözgelimi, mütevâtir olmayan bir haberin râvisinde cerh ve tadîl yönünden bazı şartlar aranır: Müslüman olacak, fâsık olmayacak, zabtı sağlam olacak vs. gibi. Mütevatir haberin ravilerinde bu şartlar aranmaz. Yalan üzerine ittifakları aklen mümkün olmayan bir cemaat rivâyet etmişse râvinin ahvalini aramaya hacet kalmaz. Böyle bir şart konmuş olsaydı, müslümanların kendileri dışında yazılan tarihe itibar etmemesi gerekirdi.
Ancak haberin mütevâtir olması için başka şartlar aranmaktadır, şöyle ki:
1- Haber mahsûsât'la ilgili olmalıdır, ma'kûlât nevine giren haberlerde tevâtür olmaz. Bu şu demektir. Bir meselenin tevatür'e girebilmesi için beş duyudan herhangi biri ile algılanacak, hissedilecek çeşitten olmalıdır. İnanca, kanaate giren, düşünceye, akla bağlı olan şeylerde tevatür olmaz. Sözgelimi asırlar boyu, yüzbinler, belki de milyonlarca kişinin bir puta inanıp tapınması, onun, hak olduğuna delil olmaz.
2- Haberin râvi sayısı her tabakada tevâtür için şart olan miktardan aşağı düşmemeli. Bunu tarafeyn ile vasatın istîvâsı diye ifâde etmişlerdir. Burada kastedilen şudur: Bir haberi, beş duyudan biri veya bir kaçı ile ilk müşahede edenlerle son anlatanlar ve bunların arasına girenler daima "yalan üzere ittifak etmesi aklen muhal olan kalabalık cemaat (cemm-i ğafir)" vasfını korumalıdır. İlk görenleri (veya işitenleri) sayıca az olduğu halde sonradan şüyu bulsa ve fevkalâde artsa, bu haber, mütevâtir sayılmaz. Keza aksi durumda da tevatür söz konusu olamaz; yâni ilk müşâhidleri çok olduğu halde sonradan azalsa veya bir ara azalıp tekrar çoğalsa yine tevatür söz konusu olamaz. Muhaddislerin buna verdikleri en güzel misal *"Ameller niyetlere göredir..."* hadîsidir. Bu hadîsi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivâyet eden sâdece Hz. Ömer (radıyallahu anh)'dir. Ancak hadîs, sonradan fevkalâde şüyû bulmuş, Etbauttâbîîn döneminde ravisi yüzleri aşmıştır. Hadîs'in sahîh olan tek senedi Hz. Ömer'den Alkame ondan Muhammed İbnu İbrahim, ondan da Yahya İbnu Saîd şeklindeki tarîkidir. Hadîs sahîh olsa da mütevâtir değildir. [1]
Mütevâtir hadis her devirde pek çok kimse tarafından rivayet edilmiş olmalıdır. Ancak her tabakadaki ravilerin asgarî sayısı için herhangi bir sınır tayîn ve tesbiti şart değildir. Gerçi yalan üzerinde anlaşmaları düşünülemeyecek kalabalığın en az 4, 5, 10, 12, 20, 40, 70 ve 300 küsur olması gerektiğini söyleyenler varsa da, bunların hiçbiri sözünü bu konuyla ilgili ciddî bir delile dayandıramamıştır.[2] Önemli olan, hadisi, yalan üzerinde -kasıtlı veya kasıtsız- ittifaklarını aklın kabul edemeyeceği bir topluluğun nakletmiş olmasıdır.[3]
Mütevâtir hadis lafzî ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır:

---

[1] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403.
[2] Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Ankara 1973, s. 120-122.
[3] Abdullah Sirâcuddîn, Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye, Halep 1372, s. 40; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

74. (Hacıların) Minâ'da Geceleyecekleri Yerde Mekke'de Gecelemeleri (Caiz Midir?)
75. Mina'da Namaz
76. Mekkelilerin Namazları Minâ'da Kısaltarak Kılmaları (Caiz Midir?)
77. Taşları Atmak
78. Tıraş Olmak Ve Saçları Kısaltmak
79. Umre
80. Umreye Niyet Ettikten Sonra Ay Başı Olan Ve Hac Zamanı Gelip Çattığı İçin De Umresini Bozup Hacca Niyetlenen Bir Kadın Daha Sonra Umresini Kaza Eder Mi?
81. Kaza Umresinde Resûl-İ Ekrem Mekke'de Ne Kadar Kaldı?
82. Hacda (Minâ'dan Mekke'ye) Akın Etmek
83. Veda (Sader) Tavafı
84. Hayızlı Kadın İkaza Tavafından Sonra Mekke'yi Terk Edebilir Mi?
85. Veda Tavafı
86. El-Muhassab'da Konaklamak
87. Hacla İlgili Görevler Arasında Takdim Te'hirde Bulunanlar
88. (Sadece) Mekke(De Helal Olan Şeyler)
89. Mekke Hareminde Bazı Fiillerin Yasaklanması
90. Hacılara Nebîz İçirmenin Fazileti
91. Mekke'de İkâmet Etmek
92. Kabe'de Namaz Kılmak
93. Hicr'de Namaz Kılmak
93-94. Ka'be'nin Malı
94-95. (Mekke Dönüşü) Medine'ye Uğramak
95-96. Medine'nin Harem Kılınması
96-97. Kabirleri Ziyaret

74. (Hacıların) Minâ'da Geceleyecekleri Yerde Mekke'de Gecelemeleri (Caiz Midir?)

1958. ...Abdurrahmân b. Ferruh, İbn Ömer'e;
Biz halkın mallarını (kendileri hesabına) başka mallarla değiştiriveriyoruz. (Minâ gecelerinde) birimiz Mekke'ye gelince geceyi mal(lar)ın başında geçirse (olmaz mı?) diye bir soru sormuş. İbn Ömer de;
Amma Resûlullah (s.a.) Minâ'da gecelerdi (ve bunu) asla terk etmezdi, cevabım vermiştir.[1]

Açıklama

Hz. İbn Ömer'in ifâdesinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber Veda Haccında teşrik günlerini ve gecelerini Minâ'da geçirmiştir. Şurası da bilinen bir gerçektçir ki bayramın birinci günü Akabe Cemresine taşları attıktan sonra İfâza tavafını yapmak üzere Mekke'ye inmiş ve tavafı müteâkib yine Minâ'ya dönerek geceyi Minâ'da geçirmiştir.[2]

Bazı Hükümler

1. Bayram günlerinde bir hacı adayının Mekke'de bıraktığı mallarının kaybolacağı gerekçesiyle malını beklemek üzere Minâ'da kalmayıp geceyi Mekke'de geçirmesi caiz değildir. Zira malı korumasının tek yolu Mekke'de gecelemek değildir. İnsan bu malı birisine emânet ederek de koruyabilir. Ayrıca bu gibi sudan bahanelerle İslâm'ın bir simgesi olan Minâ'da geceleme sünnetini terk etmek bu sünnetin tamamen kayb olmasına sebeb olabilir. Bayram günlerinde geceleri Mekke'de geçirme konusu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şöyle ki: İbn Ömer (r.a.) ile İmam Şafîî ve Mâlik'e göre, sözü geçen günlerde geceleri Mekke'de geçirmek asla. caiz değildir.
İmam Ahmed ile Hanefî ulemâsına göre ise, hastalık ve malı muhafaza etmek mecbûriyyeti gibi mazeretler sebebiyle bu günlerde geceyi Minâ'da geçirmek caizdir. Hadis ulemâsından Hattâbî'nin beyânına göre, ashâb-ı re'ye göre gündüzün cemreleri attıktan sonra özürsüz olarak geceyi Mekke'de geçiren kimseye herhangi bir ceza lâzım gelmez. Fakat bu hareketiyle isâette bulunmuş (günah işlemiş) olur.
İmam Şafîî'ye göre ise, bu geceleri Mekke'de geçirmek için su taşımak görevinin dışında hiçbir mazeret yoktur İleride açıklayacağımız gibi huccac'ın develerine bakmakla görevli deve çobanları bu geceleri Mekke'de geçirebilirler.
İmam Şafîî'ye göre mazeretsiz olarak bayram günlerinde geceleri Mekke'de geçiren bir hacı Mekke'de geçirdiği bir gece için bir dirhem, iki gece için iki dirhem tasadduk eder. Üç geceyi Mekke'de geçiren bir hacı adayı ise, bir kurban keser. İmam Mâlik'e göre ise her gece için bir kurban gerekir.[3]
Bayram gecelerini Minâ'da geçirmenin hükmüne gelince:
a. İmam Mâlik'e göre; Minâ'dan acele dönmek durumunda kalmayan bir kimsenin teşrik günlerinde üç geceyi de Minâ'da geçirmesi farzdır. İmam Şafîî ile İmam Ahmed'in sahih olan görüşleri de budur. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadisiyle İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî'nin İbn Ömer'den rivayet ettikleri "Ömer (r.a.)'bir kimsenin Akabe (Cemresi)nin gerisinde gecelemesini yasak etmiştir.[4] anlamındaki hadis-i şerifdir. Yalnız şurasını unutmamak gerekir ki farz olan gecenin

tümünün Minâ'da geçirmek değil, gecenin yandan fazlasını Minâ'da geçirmektir.
İmam Mâlik'e göre ise, Kim bir geceyi özürsüz olarak Minâ hâricinde geçirirse, ona bir kurban; iki geceyi Minâ haricinde geçiren kimseye iki kurban kesmek lâzım gelir. Acelesi olmadığı halde üç geceyi de Minâ'da geçirmeyi terk eden kimse için ise, üç kurban kesmek gerekir.
Şafîî ve Hanhelî ulemasının meşhur olan görüşlerine göre ise, bir geceyi terk eden kimseye bir müdd (832 gr.) buğday, iki geceyi terk eden kimseye iki müdd, üç geceyi terk eden kimseye de bir kurban kesmek gerekir. Geceyi Minâ'da geçirmeyi bile bile terk edenlerle unutarak terk eden. kimseler arasında bir fark yoktur.
Hanefî ulemasıyla İbn Abbâs ve Hasan el-Basrî'ye göre bu geceleri Minâ'da geçirmek sünett-i müekkededir. Bu görüş aynı zamanda İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise, İbn Ebî Şeybe'nin İbn Abbâs'tan rivayet ettiği, "Akabe cemresini taşladıktan sonra istediğin yerde gecele" anlamındaki hadis-i şeriftir. Çünkü o kimse artık ihramdan çıkmıştır. Fakat bu geceleri Minâ'da geçirmek sünnet olduğundan bu sünneti terk eden kimseye kurban kesmek gerekmezse de sünneti terk ettiği için hatâ etmiş olur.[5]

1959. ...İbn Ömer'den; demiştir ki: Abbâs (r.a.) suculuk görevi dolayısıyla Minâ gecelerinde Mekke'de kalmak üzere Resûlullah (s.a.)'dan izin istedi. O da kendisine izin verdi.[6]

Açıklama

Bilindiği gibi Minâ gecelerinden maksat, Zilhiccenin 11, 12 ve 13 üncü geceleridir. İmam Ahmed'in Müsned'-
inde "Minâ geceleri" yerine "Minâ günleri" tâbiri geçmektedir ki, "Minâ geceleri" anlamındadır. İslâmiyet gelinceye kadar bu görev, Abbâs'ın elindeydi. İslâmiyyet geldikten sonra bu görev yine ona verilmiştir. Bu gün de yine bu görevi Abbas oğulları yürütmektedirler.
"Sikaye" kelimesi aslında "fiâle" vezninde bir masdardır. Belki o zamanlarda meşrubatın muhafaza için konduğu yer anlamına gelir. Fakat bu kelime sonradan Mekke'yi ziyarete gelen hacılara su dağıtma, onları suvarma görevi için kullanılmaya başlanmıştır. Arablar kuru üzümleri Zemzem suyuna atarlar ve onun şerbetini hac mevsiminde Kabe'yi ziyarete gelen hacılara dağıtırlardı. Bekr b. Abdullah el-Müzenî diyor ki: "Ben Kabe'nin yanında İbn Abbas'la birlikte oturuyordum. Derken O'na bir bedevî gelerek:
Aceb neden amcanız oğullarını bal ve süt sunarken görüyorum siz ise, üzüm şerbeti sunuyorsunuz. Bunu ihtiyacınızdan dolayı mı yoksa cimrilikten dolayı mı (yapıyorsunuz!) dedi. İbri Abbas da:
Allah'a hamd olsun, hiç bir ihtiyacımız yok, cimri de değiliz. Fakat Peygamber (s.a.) terkisinde Üsâme olduğu halde devesi üzerinde geldi de su istedi. Biz de kendisine bir kap üzüm şerbeti getirdik. O bunu içti ve kalanı Üsâme'ye verdi. Bize de: "İyi yaptınız, hoş ettiniz. Hep böyle yapın!" buyurdular. Binaenaleyh biz Resûlullah (s.a.)'in emir buyurduğu bir şeyi değiştirmek istemeyiz" diye cevap verdi.[7] Bu konuyu inşallah 90 numaralı bâb'da daha etraflıca ele alacağız.[8]

Bazı Hükümler

1. Teşrîk günlerinin gecelerini Minâ'da geçirmek meşrudur. Fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini bir numara önceki hadiste zikrettik; burada terara lüzum görmüyoruz.
2. Özür sahipleriyle sucular ve hacıların hayvanlarına bakmakla görevli deve çobanlarından teşrik günlerinin gecelerini Minâ'da geçirmek görevi, mazeretleri sebebiyle affedilmiştir. Binâenaleyh bu kimselerin sözü-geçen geceleri Mekke'de geçirmelerinden dolayı kendilerine bir ceza lâzım gelmez. Bu görüş bütün ulemâ tarafından ittifakla kabul edilmiştir. Ancak güneş battığı zamanda Minâ'da bulunan deve çobanlarının o geceyi Minâ'da geçirmeleri ve ertesi gün de cemreleri atmaları gerekir. Hanefî ulemâsının dışında kalan ulemâ bu görüştedirler.
Su taşımakla görevli kimseler ise, kendileri Minâ'da iken güneş batsa bile yine de Mekke'ye gidip geceyi orada geçirebilirler. Çünkü bunların görevi gece de devam eder.[9]

75. Mina'da Namaz

1960. ...Abdurrahman b. Yezîd'den; demiştir ki: Osman (r.a.) Minâ'da (dört rekât namazları) dört rekat olarak kıldı.
Abdullah (b. Mesûd) dedi ki: Ben Peygamber (s.a.)'le beraber (Minâ'da dört rekatlı namazları) iki rekat olarak kıldım. Ebû Be-' kir'le de iki rekât olarak (kıldım), Ömer'le de iki rekât olarak (kıldım. Müsedded) Hafs'dan (naklettiği hadisinde Abdullah b. Mesud'un sözlerine şunları) ilâve etti: t,Ben Osman'ın) halifeliğinin ilk yıllarında (dört rekathk namazları) Hz. Osman'la birlikte (ikişer rekat kılmıştım, fakat) daha sonraları (bu ikiyi dörde) tamamİa(maya başla)dı. (Müsedded) Ebû Muaviye'den (aldığı ve burdan itibaren gelecek olan sözleri de) ilâve olarak (şöyle) rivayet etti: Sonra sizde yollar ayrıldı. (Vallahi Osman'a uyarak kılacağım), dört rekat (namaz)'ın benim için iki rekat makbul namaz yerine geçmesini ne kadar arzu ederdim.
A'meş dedi ki: Muâviye b. Kurrâ'mn bana hocalarından naklettiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd dörtlü namazları) dört rekat olarak kıl(maya başla)mış da kendisine; "Osman'ı ayıpladın sonra (dörtlü namazları) dört rekat olarak kıl(maya başla)dın," denilmiş. O da; "aykırılık fitnedir" diye cevap vermiştir.[10]

Açıklama

Müsedded'in Ebû Mûaviye ve Hafs'dan rivayet ettiğine göre: Hz. Abdullah b. Mesûd Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz Osman ile birlikte Minâ'da dörtlü namazları hep ikişer kıldığını söylemiştir. Ancak Müsedded'in Hafs kanalıyla rivayet ettiği İbn Mesûd'a ait bu cümlede şu ilâve de vardır: "Hz. Osman'ın halifeliğinin ilk yıllarında dörtlü namazları kısaltarak ikişer rekat olarak kılardı. Sonraları Minâ'da kılınan dörtlü namazları kısaltmadan tam olarak kılmaya başladı". Müsedded'in Ebû Muaviye'den naklettiği rivayette ise, Hz. İbn Mesud'un yukarıdaki cümlesine şu cümlelerin eklendiğini görüyoruz: "Hz. Abdullah b. Mesud dedi ki: "Sonra sizin Minâ'da namazları edâ ediş yollarınız değişti. Vallahî Minâ'da Hz. Osman'a uyarak kılacağım dört rekatlı namazın iki rekatının makbul olmasını ne kadar isterdim." Görülüyor ki başta Hz. Peygamber olmak üzere Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer, Minâ'da dörtlü namazları ikişer rekat olarak kılarken Hz. Osman, hilâfetinin son yıllarında Minâ'daki dörtlü namazları kısaltmadan tam olarak kılmaya başlamıştır.

Hz. İbn Mesûd, "Hz. Osman'a uyarak Minâ'da dört rekat olarak kılacağım namazların benim için makbul iki rekat namaz yerine geçmesini ne kadar isterdim" sözüyle Hz. Osman'ın bu uygulatnasım tasvib etmediğini minâ'da kılacağı dört rekatlık namazları Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer gibi iki rekat olarak kılmayı arzu ettiği halde fitne korkusuyla buna muvaffak olamadığım ifâde etmek istemiş olsa gerekir. Hz. Osman'ın Minâ'daki dörtlü namazları kısaltmadan tam olarak kılmasının şu sebeblerden ileri geldiği düşünülebilir:

1. Mekke'de evlendiği için lorası vatanî aslîsi olmuştur da onun için Mİnâ'da dörtlü namazları kısaltmadan kılmış olabilir.

2. Devlet reisi olduğu için İslâm ülkesinin her tarafının .kendi vatan-ı aslîsi hükmünde bulunduğundan dolayı böyle hareket etmiş olabilir.

3. Mekke'de -kendisini seferi olmak hükmünden çıkartacak şekilde-ikâmete niyet ettiği gün böyle hareket etmiş olabilir.

4. Minâ'da bir arsası bulunduğu için böyle hareket etmiş olabilir.

5. Mekke'ye başkalarından önce gelip Terviye gününe kadar en az onbeş gün Mekke'de oturmaya niyet etmiş olabilir.

Hafız İbn Hacer'in beyânına göre bu ihtimallerin ekserisi sadece bir zandan ibarettir. Çünkü Hz. Peygamber sefere aileleriyle birlikte çıktığı halde yine de dörtlü namazları kısaltarak kılardı. Binaenaleyh birinci ihtimal yersizdir.

Ancak Bezlu'l-mechûd yazarına göre İbn Hacer'in bu iddiası son derece isabetsizdir. Çünkü insanın bir memlekette evlenip kalması başkadır. Ailesiyle birlikte sefere çıkması başkadır ve Hanefî ulemâsı açıkça beyân etmiştir ki, vatan-ı aslî insanın doğduğu veya evlendiği ya da vatan edinmek maksadıyla yerleşip kaldığı yerdir. Bir kimsenin ailesiyle sefere çıkmasının bunlarla hiçbir ilgisi yoktur.

Hafız İbn Hacer"eğer İslâm ülkesinin her tarafı devlet reisinin vatan-i aslîsi hükmünde olsaydı, Resûl-i Ekrem'in Veda haccı.nda Minâ'da kıldığı dörtlü namazları tam kılması lâzım gelirdi" diyerek ikinci ihtimale de yer olmadığını belirtti. Ayrıca Muhacirlerin Mekke'de ikâmet etmelerinin haram olduğunu, binaenaleyh Hz. Osman'ın Mekke'de ikâmete niyyet etmesinin imkânsız olduğunu, söyleyerek üçüncü ihtimalin düşünülemeyeceğini ifade etmiştir. Her ne kadar dördüncü ve beşinci ihtimaller Ebû Davud'un rivayet ettiği 1961-1962 numaralı hadis-i şerifler tarafından da desteklenmekte ise de, bazı hadis otoriteleri bu hadislerin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Gerçekte ise, Muhacirlere haram olan, hicret maksadıyla terk ettikleri yeri vatan-ı aslî edinmeleridir. Hicret ettikleri yerin. dışında bir yeri vatan-ı ikamet olarak kabullenip ikâmet etmelerinde ise bir sakınca yoktur.

İbn. Hacer'e göre, Hz. Osman'ın bu namazları kısaltarak kılması, "Onun ancak bilfiil yürüyüş halinde olan yolcuların dörtlü namazları kısaltarak kılabilecekleri kısa bir süre için de olsa bir yerde konakladıkları zaman ise, bu namazları tam kılmalarının gerektiği" görüşünde olmasından kaynaklanıyor.[11]

Bezlu'l-mechûd yazarına göre Hz. Osman'ın bu görüşte olmasına imkân yoktur. Çünkü Hz. Osman'ın Resûl-i Ekrem'in gazvelerinde ve hac seferinde bulunmuş ve O'nun bir yere konakladığı zaman da dörtlü namazları kısaltarak kıldığına şâu i olmuştur. Binaenaleyh Hz. Osman'ın özürsüz olarak Resûl-i Ekrem'e muhalefet etmesi imkânsızdır.

Esasen İbn Hacer'in bu görüşü doğru olsa, bir yolcunun dörtlü namazları geceleyin dörder rekat olarak kılması icab eder. Çünkü geceleyin bir yerde konaklamayan bir yolcu olamaz, olsa da nâdir denilecek kadar az olur.

Bu konuda İbn Battal şunları söylemiştir: "Hz. Osman'la Hz. Âişe, Hz. Peygamber'in ümmetine olan merhametinden dolayı Minâ'da dörtlü namazları kısaltarak kıldığı kanaatinde idiler ve bu namazları dört rekat olarak kılmak kendilerine zor gelmediği için söz konusu namazları dört rekat olarak kıldılar."

Bu görüş bir cemaat tarafından sahih bir izah tarzı olarak kabul edilmiş, Kurtubî de bu görüşe katılmıştır. Gerçekten bu izah tarzı Şafiî mezhebine de uygun düşmektedir.[12] Bazıları da "o sene Minâ'da namaz kılmasını bilmeyen afaplar çok sayıda bulunduğu için Hz. Osman onlara bazı namazların dört rekatlı olduğunu Öğretmek maksadıyla dörtlü namazları tam olarak kıldı" demişlerse de Bezlu'l-mechûd yazarı "Eğer bazı namazların dört rekat olarak kılınacağını bilmeyen kimselerin çok sayıda bulunması dörtlü namazların kısaltılmadan kılınabilmesi için bir sebep teşkil etseydi, o zaman daha önce Veda Haccında bu namazları ResûM Ekrem'in tam olarak kılması gerekirdi" diyerek bu görüşü reddetmiştir. Bu durumda İbn Battâl'ın konu ile ilgili yaptığı açıklama, en sağlıklı yorum olarak kabul edilebilir.[13]

Bazı Hükümler

1. Hacılar Minâ'ya çok yakın çevrelerde bile olsalar yine de Mina da kılacakları dört rekatlı namazları kısaltarak kılmaları gerekir. İmam Mâlik ile Evzâî ve İbn Uyeyne bu görüştedirler. Çünkü sözü geçen bu ulemâya göre Minâ'da namazı kısaltarak kılmanın sebebi yolculuk değil hac ibâdetidir.

Hanefî ulemasıyla İmam Şafiî İmam Ahmed ve .ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, Minâ'da namazı kısaltarak kılmanın sebebi hac ibâdeti değil, dinen yolculuk sayılacak uzaklıktaki yolculuktur. Bu uzaklıktaki bir yolculuğa çıkmayan bir kimse

Minâ'da da olsa namazları kısaltamaz. Nitekim 1929 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[14]

1961. ...Zührî'den rivayet olunduğuna göre Osman (r.a.) hacdan sonra (Minâ'da bir süre) ikâmet etmeye kesin karar verdiği için Minâ'da (dört rekath namazları) dört rekat (olarak) kılmıştır.[15]

Açıklama

Bu haber "Hz.-Osman' Mekke'de evlendiği Tâif'te mal-mülk edindiği ve bu sebeple hacdan sonra Medine'ye dönmeden önce Mekke'de bir süre kalmaya kesin karar yerdiği için Mekke'de ikâmet ettiği müddetçe dört rekath namazları kısaltmadan kılmıştır" diyen Hanefî ulemâsının delilidir. Bu görüşte olan Hanefî ulemasına göre Mekke'de evlendiği için orası kendisinin vatan-ı aslîsi olmuştur.
Her ne kadar bu görüş ilende gelecek olan, "Muhacirler Veda tavafından sonra Mekke'de sadece üç gün kalabilirler." anlamındaki 2022 numaralı hadis-i şerife zahiren aykırı düşmekte ise de 2022 numaralı hadisin hükmü Mekke'nin Fethinden önceki zamanlar için geçerlidir. Mekke'nin fethinden sonra bu hadisin hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Şafiî ulemâsından îmanı Nevevî'de bu mevzuda, "muhacirlerin Mekke'de bir süre ikâmet etmesinde hiçbir sakınca yoktur. Muhacirler için haram olan Mekke'ye yerleşmek ve orayı yurt (vatan-ı aslî)edinmektir. Bazılarına göre Mekke'yi yurt edinmekte de bir sakınca yoktur.. Muhacirlerin Mekke'de ikâmet etmelerini nehyeden hadisin hükmü, Mekke'den.Medine'ye hicret etmenin farz olduğu fetih öncesi dönemlerine aittir." diyor.[16] Konumuzu teşkil eden bu haber munkatı' denilen zayıf hadis çeşitlerindendir. Çünkü bu hadisin râvilerinden olan Zührî'nin Hz. Osman'a erişmediği bilinen bir gerçektir.[17]

1962. ...İbrahim (en-Nehaî)'den; demiştir ki: Osman (r.a.)(Mekke'de dört rekatli namazları) dört (rekat) olarak kıldı. Çünkü orayı (kendisine) yurt edinmişti.[18]

Açıklama

Bu hadisi şerif "insanın evlenip kaldığı veya hayatını kazanmak üzere bir daha göç etmemek üzere yerleşip kaldığı yer onun vatan-ı aslîsi olur" diyen Hanefî ulemâsının delilidir. Hadis-i şeriften Hz. Osman'ın Mekke'de evlendiği için orada kaldığı sürede dörtlü namazları tam kıldığı anlaşılıyorsa da bu hadis-i şerifi nakleden İbrahim en-Nehâî'nin Hz. Osman'a yetişmediği bilindiğinden bu haber munknjj" denilen zayıf hadislerdendir. Bu sebeple delil olma niteliğinden uzaktır.
Beyhakî'ye göre; "Eğer Hz. Osman'ın dört rekatlı namazları tam kılmasının sebebi Mekke'de evlenmesi olsaydı ve bir beldede evlenmek orayı vatan-ı aslî hükmüne getirseydi, bu durumu sahâbîlerin de bilmesi ve dört rekatlı namazlau tam kıldı diye Hz. Osman'a itiraz etmemeleri gerekirdi. Hz. Osman evi kuşatıldığı zaman kendisine Mekke'ye gitmesi teklif edilince "hicret ettiğim yeri terk edemem" diye cevap vermesi de Hz. Osman'ın Mekke'de ikâmete razı olmayacağını gösterir."[19]

1963. ...Zuhrî'den; demiştir ki: Osman Tâif'te (bir takım) mallar eüinip de orada (bir süre) ikâmet etmeye karar verince (dört rekatli namazları) dört (rekat) olarak kıl(maya başla)dı. Sonra (Beni Ümeyye'den olan) devlet başkanları (Osman'ın) bu (uygulaması)na sarıldılar.[20]

Açıklama

Bu eser de Munkati' denilen zayıf hadislerdendir. Bu bakundan delil olma niteliğinden uzaktır.[21]

1964. ...Zührî'den rivayet olunduğuna göre Osman b. Affân, o sene (hacda) a'rabîler çok olduğu için onlara (bazı) namaz(ların) dört rekat olduğunu öğretmek için halka (dört rekatli namazları kısaltmadan) dört (rekat) olarak kıldırmıştır.[22]

Açıklama

Hz. Osman'ın kendi halifeliği döneminde hac mevsiminde Minâ'da dört rekatlı namazları niçin kısaltmadan tam olarak kıldığı ulemâ arasında ihtilaflı bir konudur. Bazılarına göre, O sene hac mevsiminde namaz ahkâmını ve öğle ikindi ve yatsı namazlarının dört rekat olarak kılınacağını bilmeyen kimseler pek çok sayıda bulunduğu için Hz. Osman onlara bu namazların kaç rekat olduğunu ve nasıl kılınacağını öğretmek maksadıyla dörtlü namazları kısaltmadan kıldırmıştır. Hz. Osman'ın Minâ'da dörtlü namazlar kısaltmadan kılışının sebebi budur. Delilleri ise bu hadisi şeriftir.
Fakat bu görüş iki yönden tenkid edilmiştir:
a. ez-Zührî'nin Hz. Osman devrine erişemediği bilinen bir gerçektir. Binaenaleyh bu eser "münkati" dir. Delil olma niteliğinden uzaktır.
b. Eğer halka bilmediklerini öğretmek için Minâ'da dörtlü namazları tam olarak kılmak caiz olsaydı, bunu daha önce Veda Haccı'nda Resûl-i Ekrem yapardı. Çünkü Resûl-i Ekrem halkın namaz meselelerim öğren-mesini^hem Hz. Osman'dan daha çok arzu ederdi, hem de ümmetine karşı beslediği sevgi ve merhameti Hz. Osman'ın sevgi ve merhametinden kat kat daha fazla idi.[23]

76. Mekkelilerin Namazları Minâ'da Kısaltarak Kılmaları (Caiz Midir?)

1965. ...Harise b. Vehb el-Huzâî ki annesi, Hz. Ömer(in nikâhı) altında idi ve Ubeydullah b. Ömer ondan doğmuştu- dedi ki: Ben Minâ'da Resûlullah (s.a.)'ın arkasında namaz kıldım. Halk (o sene) alabildiğine kalabalıktı. Resûlullah (s.a,) (bu) Veda Haccında bize (dört rekatlı namazları) iki (rekat) olarak kıldırdı.[24]
Ebû Dâvûd dedi ki:"Harise, yurtları Mekke'de olan Huzâa (kabilesin)dendir.[25]

Açıklama

Hadisin zahirinden anlaşılıyor ki Mekke'Iiler Veda haccında Minâ'da dört rekatlı namazları ikişer rekat olarak kılmışlardır. Müellif Ebû Dâvûd hadisin bu manaya geldiğini pekiştirmek için hadisin sonuna bir talik ilave ederek Harise b. Vehb'in Mekke'de ikâmet eden Huzâa kabilesinden olduğunu söylemiştir.[26]

Bazı Hükümler

1. Hac mevsiminde Minâ'da müsafir olan imama uyan kimseler mukim bile olsalar dört rekatlı namazlarını imamla beraber kısaltarak kılarlar. İmam Mâlik ile el-Evzâî ve İshâk da bu görüştedirler. Sözü geçen ulemâya göre burada dört rekatlı namazları kısaltarak kılmanın sebebi hac ibadetidir. Yoksa diğer vakitlerde olduğu gibi belli uzaklıktaki bir mesafeye yolculuk yapmak değildir.
Hanefi ulemâsıyla İmâm Şafiî, Ahmed, Atâ, Mücâhid, ez-Zührî ve Süfyan es-Sevrî'ye göre ise bir kimsenin dört rekatlı namazları kısaltarak kılabilmesi o kimsenin Şer'an yolcu sayılabilmesi için kabul edilen uzunlukta bir yolculuğa çıkmış olmasına bağlıdır ve mukîm olan bir kimse yolcu olan bir imama uyacak olursa, imam selâmı verdikten sonra ayağa kalkıp namazım dörde tamamlar. Delilleri ise, şu hadis-i şeriftir;
Ebû Nadrâ der ki: Bir genç İmran b. Husayn'a Resîullah (s.a.)'in yolculukta namazları nasıl kıldığını sormuştu. İmran da şu cevabı verdi: "Bu genç bana Resûlullah (s.a.)'in yolculukta nasıl namaz kıldığını soruyor. Şunu iyi biliniz ki ben Resûlullah (s.a.)'le her yolculuğa çıkışımda o (dört rekatlı namazlarını) ikişer rekat olarak kıldı. Ben Huneyn'de ve Tâif'de de kendisiyle beraber bulundum. O zaman da dört rekatlı namazları iki (rekat) olarak kıldı. Sonra kendisiyle hac .ver umre de yaptım. O zaman da1 yine ikişer rekat olarak kıldı ve (selam verdikten sonra arkasında namaz kılan Mekkelilere: dönerek):
"Ey Mekkeliler sîz namazlarınızı dörde) tamamlayınız. (Bize gelince) biz yolcuyuz" buyurdu.
Salim b. Abdullah'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerîf de bu görüşü destekleyen delillerdendir: Ömer b. el-Hattâb Mekke'ye geldiği zaman onlara ilci rekat namaz kıldırdıktan sonra:
Ey Mekkeliler namazların(ızı) dörde tamamlayınız (bize gelince) biz yolcuyuz, derdi.
Bu görüşte olan ulemâya göre konumuzu teşkil eden hadis Mâlikîle-rin iddia etitği gibi Harise b. Vehb'in Resûl-i Ekrem'in arkasında dörtlü namazları ikişer rekat olarak kıldığına kesinlikle delalet etmez. Çünkü Hârise'nin namazın iki rekatını Resûl-i Ekrem'in arkasında kıldıktan sonra kalanı da kendi başına kılmış olmasr mümkündür. Öyleyse bu hadis, Mekkelilerin Minâ'da dörtlü namazları kısaltarak kılacaklarına delâlet eden bir delil değildir.
Ayrıca bu hadiste Harise b. Vehb'in Mekke'de veya Minâ'da mukîm olduğuna dâir bir ifâde de yoktur ve metinde geçen "bize (dört rekatlı namazları) iki rekat olarak kıldırdı" cümlesi "Resûlullah (s.a.) Minâ'ya kendisiyle birlikte gelen biz müsafirlere dört rekatlı namazları iki rekat olarak kıldırdı" anlamına da gelebilir.[27]

77. Taşları Atmak

1966. ...Süleyman b. Amr'm rivayetine göre annesi demiştir ki: Ben Resûlullah (s.a.)'ı binitli olduğu halde her (attığı) çakıl taşları ile birlikte tekbir getirerek cemreleri -vadinin içerisinden- atarken gördüm. Arkasında da Hz. Peygamberi koruyan bir adam vardı, bu adamın kim olduğunu sordum.
el-FazI b. el-Abbâs'dır, dediler. Halk sıkışıklık meydana getiriyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Ey inamlar sakın taşlan atarken kiminiz, kiminizi öldürmesin. (Öyleyse) fiske taşları gibi (küçük taşlar) atınız."[28]

Açıklama

"Cemre" küçük taş demektir. Çoğulu "cimâr" gelir. "Remyu'c-cimâr" ise, belli bir zamanda ve belli bir me-
kânda belli sayıdaki küçük taşları belli yerlere atmak demektir.
Ayrıca "cemre" ufak taşların toplandığı yer manasına da gelir. Minâ vadisinde bu manada üç cemre vardır. Bunların birincisi Hayf Mescidini takiben Cemre-i Üla'dır. İkincisi Cemre-i Ûlâ ile Cemre-i Akabe arasında kalan cemre-i vüstâdır. Üçüncüsü de Cemre-i Akabe'dir. Buna "Cemre-i Kübrâ" da denir ve halk arasında "büyük şeytân" diye bilinir. Bu cemre Mina vadisine Mekke cihetinden gelen bir kimsenin hemen Minâ vadisine girerken sol tarafına .düşer. Burası taşlardan örülmüş üç metre yüksekliğinde ve iki metre eninde bir duvardır. Yerden 1,5 m. yüksekliğinde bulunan bir kayanın üzerine oturmuştur. Bu duvarın alt kısmında taşların içerisine atıldığı bir havuz yer alır. Akabe Cemresi ile Cemre-i Vüsta arasında 117 m. olduğu gibi Cemre-i Vustâ ile Cemre-i Ûlâ arasında da 156 m.lik bir mesafe vardır.
Buralara yapılan taş atma işi haccın vaciplerindendir. Atılan taşların adedi yetmiştir. Yedisi kurbanın birinci, geri kalanları iki, üç ve dördüncü günleri atılır. Taşların teker teker, her taş atışta tekbir getirilerek atılması gerekir. Bu taşlar cemrelere yaklaşık üç metrelik bir mesafeden atılır. Cemrelerin yakınına düşmesi de yeterlidir. Bu cemrelerin şeytanı temsil ettiği

rivayet edilirse de bunları taşlamanın hikmetini Allah bilir. Bazılarına göre bu taşlan atmanın hikmeti âlemlerin yaratıcısı olan Allah'a karşı insanın aczini, kulluğunu ve za'fını izhar etmesi ve sadece bir imtihan olan bu taşları atma görevini yerine getirmesi, şimdiye kadar işlemiş olduğu hatalardan dolayı duyduğu nedamet hissini bilfiil ifâde etme, kendisini isyan yollarına sürükleyen şeytana karşı duyduğu kin ve öfkeyi bilfiil harekete geçirme, istikbalde bir daha şeytana uymayacağını orada bizat şeytana karşı verdiği kavga ve yaptığı saldırılarla ortaya koyma ve ispatlamadır. Netice olarak cemreleri atmaktan maksat, nefse hiçbir pay ayırmadan Hz. İbrahim gibi sadece Allah'a teslim olmak ve ona boyun eğmekten ibarettir.
Her ne kadar konumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvûd hadisi Müslim'in rivayet ettiği "ben Veda Haccında Resûlullah (s.a.) ile birlikte haccettim. Onu Cemre-i Akabe'de taş atarken ve oradan ayrılırken hep devesinin üzerinde gördüm. Beraberinde Bilâl ile Üsâme vardı. Biri devesini yedi-yor, diğeri Resûlullah (s.a.)'ı güneşten korumak için elbisesini onun başına kaldırıyor (siper ediyor)du.[29] anlamındaki hadise aykırı gibi görünüyorsa da aslında bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur. Şöyleki: Bir kimseyi herhangi bir tehlikeden korumak isteyen kimse onun arkasına durur. Güneşten korumak isteyen kimse ise güneşin durumuna göre arkasında veya önünde durabilir. Binaenaleyh iki hadise bu iki ayrı açıdan bakmak gerekir.

Resûl-i Ekrem'in, "Ey insanlar, sakın taşlan atarken kiminiz kiminizi öldürmesin" diye ihtarda bulunmasının sebebi bazı kimselerin oldukça büyük taşlan atmak istemeleridir. Atâ'nın tarifine göre cemrelere atılacak olan taşlar parmak ucu büyüklüğünde olmalıdır. Beyhakî'nin Cemil b. Yezid'den rivayet ettiği bir hadiste "İbn Ömer (r.a.)'nın attığı taşlar nohut büyüklüğünde idi."[30]

Bazı Hükümler

1. Alkabe cemresini binitli olarak diğer iki cemreyi de yaya olarak taşlamak müstehabdır. Nitekim bundan sonra tercümesini sunacağımız hadisler de bunu gösterir. Ayrıca Beyhakî'nin Câbir b. Abdullah'tan rivayet ettiği şu hadis de bu gerçeği te'yid etmektedir: "Ben Resûlullah (s.a.)'ı deve üzerinde cemrelere taş atarken gördüm."[31]
Metinde geçen "el-Cimâr" kelimesinin başında bulunan "d" harf-i tarifi ahd için olduğundan (bilinen bir şeye delâlet ettiğinden) bu kelimenin Cemre-i Akabe'yi ifâde etmek için kullanıldığı anlaşılır.
2. Her taşı atarken tekbir getirmek ve şu duayı okumak müstehabtır:
= Allah'ım bu haccımi güzel bir hac yap, günahlarımın bağışlanmasına bir vesile kıl, makbul bir amel eyle."
Nitekim Ahnned b. Hanbel'in Abdurrahman b. Yezid'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Abdullah b. Mesûd'un binitli olarak ve her taş için tekbir getirip:
= "Allah'ım bunu güzel bir hac yap günahların bağışlanmasına bir vesile kıl," diyerek taşları attığı ifâde ediliyor.[32]
Hafız İbn Hacer'in beyânına göre cemrelere taş atarken tekbir getirmeyi unutan bir kimse için bir ceza lazım gelmediği konusunda ulemâ ittifak etmişlerdir. Ancak Süfyan es-Sevrî, "Tekbiri terk eden bir kimsenin bir fakiri doyurması icab eder. Eğer kurban keserse bence daha iyidir" demiştir.[33] İbn el-Kasım ise, tekbir yerine, "sübhanallah" denildiğinde bir-şey lâzım gelmeyeceğini söylüyor. Hanefî ulemâsından Bedrüddin Aynî ise şöyle diyor: "Bizim ulemâmıza göre cemreleri atacak olan kimse her taşı atarken tekbir getirir ve; "Şeytana ve onun taraftarlarına rağmen Allah'ın ismiyle (bu taşları atıyorum) ve Allah en büyüktür" der. Hz. Ali (r.a.) her taşı atarken diye duâ ederdi.
3. Ashab-ı Kiramın Resûl-i Ekrem'e gelecek olan herhangi bir sıkıntıdan onu korumak hususunda son derece titiz ve gayretli oldukları gibi Resûl-i Ekrem de ümmetine karşı son derece şefkatli idi.
4. Akabe Cemresine atılacak olan taşlan vadimin içinden atmak müstehabtır. Atâ, Salim b. Abdullah, Sevrî, Şafiî, Ahmed ve İshak bu görüştedirler. Sözü geçen ulemâya göre buraya taşları yukarıdan atmak mekruhtur. Tirmizî'nin beyanına göre; bazı ilim adamları vadinin içinden taşları atmaya imkân bulamayan bir kimsenin imkân bulduğu yerden atmasının caiz olduğunu söylemişlerdir.,
Hanefî ulemâsıyla Mâliki ulemâsından îbrı Battâl'a göre bir kimse bu taşları istediği yerden, atabilir.
5. Atılacak taşların küçük olması icab eder. Bunların Müzdelife'den toplanmış ve temiz olmaları da müstehabtır. Taşların Minâ'da toplanması da caizdir.
Beyhakî'nin beyanına göre imam Şafiî cemrelere atılacak taşların Minâ'dan toplanmasını yeterli görmüştür. Ancak Mescidim taşlarının çıkarılmasını uygun görmediğinden bu taşların mescidden toplanmasını mekruh gördüğü gibi, pisliği dolayısıyla heladan toplanmasını da mekruh görmek, tedir. Cemrelere atılan taşlardan toplanması ise makbul değildir.
Hanefî ulemâsıyla İmam Ahmed de aynı görüştedirler. İmam Mâlik ise, "cemrelere atılmış olan taşların tekrar Joradan ahnara k atılması yeterli değildir. Çünkü daha önce kullanılmış olan bu taşlai bir daha kullanılamaz" demişse de aslında bu söz İmam Malik'in kendi mezhebiı ün ilkelerine uygun değildir. Çünkü İmam Mâlik'e göre mâ-i müstamel (kullanılmış su) temizleyicidir.[34]
Hanefî ulemasına göre atılan taşların yeryüzü cinsinden olması şarttır. Bu bakımdan taş toprak çamur gibi maddeleri cemrelere atmak caizdir. Fakat taş atılması daha da faziletlidir. Bu konut ia gelen hadislerin mutlak oluşu bunu ifade eder. Ancak İmam Malik, Şâfîî ve Ahmed'e göre ise, cemrelere atılacak maddelerin taş cinsinden olması gerekir. Çünkü Hz. Peygamber cemrelere taştan başka birşey atmamıştır. Hanefî ulemâsının yeryüzü cinsinden olan maddelerin cemrelere atılabileceğini iddia etmesi dayanaksızdır. Esasen bu mevzu kıyâsın sahasına da girmez.[35]

1967. ...Süleyman b. Amr el-Ahvas annesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Resûlullah (s.a.)'i binitli ve parmakları arasında bir (çakıl) taş(ı) olduğu halde Akabe Cemresinin yanında gördüm." (Elindeki çakıl taşım) attı. Halk da (ellerindeki çakıl taşlarını) attı.[36]

Açıklama

"Resûl-i Ekrem'in parmakları arasında tuttuğu taş"tan maksat baş parmağı ile şahadet ve orta parmakları arasında tuttuğu parmak ucu büyüklüğünde bir çakıl taşıdır. Bu ifâdeden Resûl-i Ekrem'in cemreleri bu üç parmağın yardımıyla ve şehâdet parmağının ileri itmesiyle attığı anlaşılıyor. Şafîî ulemasından Beğâvî ile Râfîî cemrelerin bu şekilde atılması gerektiğine hükmetmişlerdir. Ancak bu hadisin senedinde zayıf bir râvi olan Zeyd b.'Ebî Ziyâd vardır. Dolayısıyla hadis delil olma niteliğinden uzak, zayıf bir hadistir.[37]

1968. ...İbn İdrîs şu (bir önceki) hadisin bir benzerini de aynı senedle Yezid b. Ebî Ziyâd'dan naklen rivayet etmiştir. (İbn îdris) dedi ki: (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem elindeki taşlan attıktan sonra cemrelerin) yanında durmadı.[38]

Açıklama

Bu konuda esas Olan şudur: Bir cemreye taşlar atıldıktan sonra taşlanacak bir cemre daha varsa orada biraz durulup duâ yapılır, fakat o cemrenin taşlanmasından sonra taşlanacak başka bir cemre kalmamışsa izdihama "sebeb olmamak için orada durulmaz. Başka bir ifadeyle Cemre-i Ûlâ ile Cemre-i Vustâ taşlandıkları zaman her ikisinin yanında biraz durulup dua edilir. Fakat Akabe Cemresi taşlandıktan sonra orada durmadan hemen uzaklaşılır. Nitekim Zührî'den rivayet edilen bir hadis şu anlamdadır: "Peygamber (s.a.) Hayf mescidinin yanındaki Cemre-i Ûlâya gelince her birisi için tekbir getirerek yedi taş atardı, sonra sol tarafındaki vadiye dönüp kıbleye karşı durur ellerini kaldırarak duâ ederdi ve uzun müddet orada kalırdı. Sonra ikinci.(cemreye gelip) her birisi için tekbir getirerek yedi taş atardı. (Taşları atıp bitirdikten) sonra sol tarafındaki vadiye dönüp kıbleye karşı durup ellerini kaldırarak duâ ederdi ve orada bir süre dururdu. Sonra Akabe'nin yanındaki taş yığınına gelirdi, herbiri için tekbir getirerek yedi taş da orada atardı. (Taşlan dtnayı bitirdikten) sonra hiç durmadan dönüp giderdi.[39]

1969. ...İbn Ömer (r.a.), kurban (bayramının ilk) gününden sonraki üç günde (cemrelere taş atmak için) yaya olarak gelir, giderdi ve Peygamber (s.a.)'in de böyle yaptığını söylerdi.[40]

Açıklama

1966 numaralı hadis-i şerifte de ifâde edildiği gibi Resûlullah (s.a.) Efendimiz Minâ'da kurban bayramının birinci günü Akabe Cemresine binitli olarak gider ve orada taşlan hayvanının üzerinde iken atardı. Bu hadis de bayramın 2, 3 ve 4. üncü günü taşları atmak için cemrelere yaya olarak gidip geldiği ve taşları yerden attığı ifade ediliyor. Böylece bu iki hadis Resûl-i Ekrem'in kurban bayramının dört gününde cemrelere nasıl gittiğini ve orada taşları nasıl attığını açıklamış oluyor.[41]

Bazı Hükümler

Zilhiccenin 11, 12 ve 13. üncü günlerine kurban bayramının da 2, 3 ve 4. uncu günlerine rastlayan teşrîk günlerinde cemrelere taş atmak için yaya olarak gidip gelmek ve taşları yerden atmak daha faziletlidir. Bunun gibi sözü geçen bayramın birinci gününde de Akabe Cemresine binitli olarak gidip gelmek ve taşları binitli olarak atmak daha faziletlidir. İmam Ahmed ve ilim adamlarının çoğu bu görüştedir.
Hanefî ulemâsına göre ise müstehab olan bayramın dört gününde de Akabe Cemresine binitli olarak diğer iki cemreye de yaya olarak gidip gelmektir. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise kendisinden sonra taş atılması gereken bir cemre bulunan her cemreye yürüyerek gitmek daha faziletlidir. Kendisinden sonra taş atılması gereken bir cemre bulunmayan cemreye ise binitli olarak gitmek daha faziletlidir. İmam Mâlik ile İmâm Şafîî'ye göre ise, Minâ'ya binitli olarak gelen bir kimsenin bayramın birinci günü Akabe Cemresini binitli olarak, taşlaması müstehabtır. Bunun gibi Minâ'ya yaya olarak gelen kimsenin de Akabe Cemresini yaya olarak taşlaması müstehabtır.
Bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde bütün cemreleri yaya olarak taşlamak sünnet olduğu gibi bayramın dördüncü günü de bütün cemreleri binitli olarak taşlayıp yine binitli olarak Mekke'ye dönmek de sünnettir.[42]

1970. ...Ebu'z-Zubeyr'den; Câbir b. Abdillahı (şöyle) derken işittiği rivayet olunmuştur:
"Kurban (Bayramının birinci) günü, Resûlullah (s.a.)'ı hayvanı üzerinde
"Hacla ilgili amellerinizi (iyi) almalısınız! Çünkü bilmiyorum, belki de bu haccımdan sonra bir daha haccedemem" buyurarak cemreleri taşlarken gördüm.[43]

Açıklama

"Mensek" kelimesi aslında "Hacda kurbanların kesildiği yer" anlamına gelirken sonraları "hacla ilgili bütün ameller" anlamında kullanılır hâle gelmiştir.
Metinde geçen "hac ibâdetlerinizi (iyi) almalısınız*' cümlesinden murad, "Ben hac ibadetini kavlen ve fiilen nasıl yapmışsam sizin de bunları aynı şekilde yapmanız meşru olmuştur. Bunları benden gördüğünüz gibi belleyiniz ve başkalarına da

öğretiniz" demektir.
Resûl-i Ekrem efendimiz, "bilmiyorum belki de bu baççımdan sonra bir daha haccedemem" buyurmakla vefatının yakınlığına işaret etmek istemiştir.[44]

Bazı Hükümler

1. Hac fiillerini öğrenmek ve bu bilgileri bizzat Resululîah'm sünnetinden almak farzdır.
2. Minâ'ya hayvan (veya vasıta) üzerinde gelen bir kimsenin bayramın birinci günü Cemre-i Akabe'de taşlan hayvan üzerinde atması müstehabdır. (Mezhep imamlarının bu mevzu ile ilgili görüşleri bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.)
3. Peygamber (s.a.) Veda Haccında vefatının yakın olduğuna işaret ederek ümmetini, zaman kaybetmeden hac fiillerini titizlikle öğrenmeye ve başkalarına da öğretmeye teşvik etmiştir.[45]

1971. ...İbn Cüreyc'den naklediğildiğine göre Ebu'z-Zübeyr şöyle demiştir: Ben Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken işittim:
Ben Resûlullah (s.a.)'ı kurban bayramının birinci günü kuşluk vakti (Akabe Cemresinde) taş atarken gördüm. Daha sonra(ki günlerde) bunu güneşin zevalinden sonra yaptı.[46]

Açıklama

Duhâ vakti "dahve-i kubra" denilen Ve şer'î nehârın yansı sayılan (kaba kuşIuk) istivâ" zamanı demektir.
Bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ilk günkü taşları Minâ'da Akabe Cemresinde kuşluk vakti attığını diğer günlerde de cemreleri zevalden (güneş batıya kaydıktan) sonra attığım ifade etmektedir.[47]

Bazı Hükümler

1. Kurban bayramının birinci günü taşları zeval vaktinden önce atmak sünnettir.
İbn Abdilberr'in ifadesine göre, İslâm Ulemâsı Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında bayramın birinci günü Akabe Cemresine taşları kaba kuşluk vakti attığında ittifak etmişlerdir. Fakat bu taşları atmanın caiz olduğu vaktin başlangıç ve bitiş noktalarını tesbitte ulemâ ihtilâfa düşmüşlerdir. Hanefî ulemâsıyla İmam Mâlik'e ve Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre cemrelere atılan taşların sahih olabilmesi için bayramın birinci günü fecrin doğmuş olması şarttır. Binaenaleyh fecrin doğuşundan itibaren atılan taşlar makbuldür. Nitekim Tahâvî'nin rivayet ettiği; Hz. Peygamber Müzdelife gecesinde Hz. Abbas'a: "İçimizden zayıfları ve kadınları götür de sabah namazım Mina'da kılsınlar, halk kitlesi gelmeden önce Akabe cemresine taşlarını atsınlar" buyurdu.[48] anlamındaki hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir.
Şafîî ulemâsına ve İmam Ahmed'in meşhur olan görüşüne göre ise, bayramın birinci günü Akabe Cemresine atılacak olan taşları Müzdelife'-de kalındığı gecede gece yarısından sonra atmak caizdir. Daha önce tercümesini sunduğumuz 1942 numaralı hadisde bu görüşü desteklemektedir.
Cemrelere taş atma fiilinin kerâhetsiz olarak icra edilebildiği sürenin son haddi ise, güneşin batma zamanıdır. İbn Abdilberr'in ifadesine göre; Müstehab olan vakit bir tarafa bırakılırsa, güneş batmadan önce cemreleri taşlayan bir kimse cemrelere taş atma görevini zamanında yapmış olur. Cemrelere taş atma görevini güneşin batmasından sonraya bırakan bir kimse görevini bu vakte kadar geciktirmesinden dolayı bir kerahet işlemiş olur, fakat bu kerahetten dolayı o kimsenin üzerine kurban kesmek gerekmez. Hanefî ulemâsıyîa İmam Malik, Şafîî, İbn Münzir ve İbn Ömer de bu görüştedirler. Nitekim Nâfî'in rivayet ettiğ "Safiyye bint Ebî Ubeyd'in erkek kardeşinin kızı Müzdelife'de nifaslandı da Minâ'da cemrelere taş atma görevini geceye kadar geciktirdi. Safiyye'de onunla birlikte gecikmişti. Minâ'ya bayramın birinci günü ancak güneş battıktan sonra gelebildiler. Minâ'ya geldikleri zaman Abdullah b. Ömer onlara taşları atmalarını emretti ve gecikmelerinden dolayı onlara herhangi bir cezayı da gerekli görmedi,[49] anlamındaki hadisler bunun delilidirler.
Lakin İmam Mâlik "Bu durumda kalan bir kimsenin bir hedy kurbanı kesmesi müstehabdır" diyor. Mâlikî ulemâsından Zürkânî'nin beyânına göre imam Ahmed'le İshak, bayramın birinci günü Akabe Cemresini, güneşin batmasına kadar geciktiren bir kimse bu taşları bayramın ikinci günü zeval vaktinden sonra atar. Çünkü İbn ömer; "kim (bayramın birinci günü) Akabe Cemresini taşlamayı gece vaktine kadar unutacak olursa, o taşlan ertesi gün güneşin zevaline kadar atamaz" demiştir.[50]
Sahih hadislerin delaletiyle sabit olan şudur ki, kadınlar ve çocuklar gibi kendilerine özel ruhsat verilmiş olan kimseler, bayramın birinci günü Akabe Cemresine atacakları taşları gecenin yarısından itibaren atabilirler. Daha önce atmalarının yeterli olmadığında icmâ' vardır. Fakat kendilerine böyle özel bir ruhsat verilmemiş olan kimseler ise sözü geçen taşları güneş doğmadıkça atamazlar.
2. Metinde geçen "Daha sonraki günlerde bunu güneşin zevalinden sonra yaptı" cümlesi teşrik günleri denilen bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerinde cemrelere taş atmanın müstahab olan vaktinin zevalden -sonra başladığını gösterir. Dört mezhep imarmyla birlikte cumhûr-ı ulemâ da bu görüştedirler. Ancak Ebû Hanife (r.a.) bayramın dördüncü günü cemrelere zevalden önce taş atılabileceğini söylemiştir. Çünkü İbn Abbâs (r.a.), "Mekke'ye hareket günü olan bayramın dördüncü günü güneş biraz yükseldikten sonra cemrelere taş atıp Veda tavafını yapmak caizdir" demiştir.[51] Teşrik günlerinde cemrelere taş atma görevini yerine getiremeyen ve vakti de geçiren bir kimsenin bir kurban kesmesi gerektiğinde dört mezheb imamı ittifak etmiştir. Çünkü hacla ilgili bir vacibi terk etmek bir kurban kesmeyi icab ettirir. Nitekim Atâ b. Ebî Rebâh, "Kim bir cemreye veya cemrelerin tümüne taş atmayı unutur da teşrik günleri geçmiş olursa, ona bir kurban kesmek

yeter."[52] demiştir.[53]

1972. ...Vebere (b. Abdirrahman)'dan; demiştir ki: İbn Ömer'e:
Taşları ne zaman atayım? diye sordum da;
(Hac) imamının atmağa başladığı zamanda at, cevabını verdi. Kendisine soruyu tekrar edince:
Biz (Resûlullah -s.a- zamanında) güneşin zevalini beklerdik, güneşin zevali sırasında (taşları) atardık, dedi.[54]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bayramın birinci gününü takibeden teşrik günlerinde cemrelere taş atmanın müstehab olan vaktinin güneşin batıya kaymasından itibaren başladığını söyleyen dört mezhep imamının delilidir. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi teşrik günlerinde cemrelere atılacak olan taşların zevalden sonra atılacağı konusunda ulemâ ittifak etmiştir.[55]

1973. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (-s.a- bayram) gününün son kısmı (teşkil eden ikinci yarısı)nda öğle namazım Mekke'de kıldıktan sonra ifaza tavafını yaptı, sonra Minâ'ya döndü. Teşrîk günlerinin gecelerinde orada kaldı, (sözü geçen günlerde) güneş batıya kayınca her bir çakılda tekbir getirmek suretiyle her taş yığınına yedi taş atıyordu. (Taşları attıktan sonra) birinci ve ikinci (Cemre)nin yanında uzun bir süre ayakta duruyor ve duâ ediyordu ve (Sonra) üçüncü cemreye de (taşları) atıyordu. (Ancak) onun yanında durmazdı.[56]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin ifâdesi "Resülullah (s.a.) bayramın birinci günü Mekke'de idi ve öğle namazını Mekke'de kıldıktan sonra ifâda tavafını yaptı" anlamındaki 1905 numaralı hadis-i şerifin ifadesine aynen uymaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Resûlul-lah (s.a.) Veda Haccında cemrelere taş atarken önce, Hayf mescidinden sonra gelen Cemre-i Olâ'ya varırdı. Orada taşları attıktan sonra o cemrenin önünde bulunan düzlükte Allah'a hamdedip tehlilde bulunur ve Hz. Peygambere salavât getirerek kıbleye yönelir, ellerini omuzları hizasına kaldırarak kendisi ve bütün mü'minler için duâ ve istiğfarda bulunurdu. Sonra Cemre-i Vustâ'ya giderdi. Orada da taş atma görevini yerine getirdikten sonra birinci cemrede olduğu gibi bir süre dururdu ve ayakta uzun müddet duâ ederdi.
Daha sonra Akabe Cemresinin yanına gelip her birisi için bir tekbir getirerek yedi çakıl taşı atardı, fakat taş atma görevini bitirince burada hiç durmadan doğruca konak yerine giderdi.[57]

Bazı Hükümler

1. İfada tavafını Kurban bayramının birinci gününde yapmak ve o gün öğle namazını da Mekke'de kılmak, Resûl-i Ekrem Efendimizin sünnet-i seniyyelerindendir. Fakat bugün bir çok kimsenin bu sünnete uymadıkları maalesef görülmektedir.
2. Hacıların teşrik günlerinin gecelerini Minâ'da geçirmeleri sünnettir. Vacib diyenler de vardır. Nitekim 1958 numaralı hadisin açıklamasında geçmiştir.
3. Matlub olan bu çakıl taşlarının 3 m. uzaklıktan atılmasıdır. Söz konusu taşları cemrelere elle bırakmak yeterli değildir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Taşların çok uzaktan atılmasının da yeterli olmadığı gibi atıldığı halde hedefine varıp varmadığı şüpheli olan bir taş da yeterli değildir.
4. Her cemreye yedişer taş atmak lâzımdır. Hanefî ulemâsıyla İmam Mâlik, Şafiî ve ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Bu görüş İmam Ahmed'den de rivayet edilmişse de onun meşhur olan mezhebine göre bu taşların yediden aşağı olmaması daha faziletlidir. Çünkü Hz. Peygamber her cemreye yedişer taş atmıştır. Bununla beraber bir veya iki taş eksik atılmasında bir sakınca yoktur. Fakat bundan daha azı atılamaz. Atâ' ile Mücâhid ve İshak da bu görüştedirler. Bu eksikliği bile bile yapan kimsenin ceza olarak sadaka vermesi gerekir. Nitekim tbn Ömer de; "Ben altı taş mı yoksa yedi taş mı attığıma pek aldırış etmem" buyururdu.[58] Ashab-ı kiramdan Sa'd b. Mâlik de şöyle demiştir: "Ben Veda Haccından Resûlullah (s.a.)'le birlikte döndüm. Kimimiz kimimize "ben altı taş attım" diyordu. Kimimiz de "ben yedi taş attım" diyordu. Kimse kimseyi ayıplamıyordu."[59]
Yine bu konuda İbn Abbas'da; "Resûlullah (s'.a.) altı (taş) mı, attı, yoksa yedi mi attı iyice bilmiyorum," derdi.[60]
Cemrelere atılacak olan taş sayılarının yediden aşağı olamayacağını savunan ulemânın büyük çoğunluğuna göre:
a. Bu sayının bir veya iki eksiğiyle taş atmanın caiz olduğunu ifade eden hadislerin senedi Resul-i Ekrem'e erişmemektedir. Sahâbîlerin taşları eksik atan bazı sahabileri ayıplamamaları ve sükût etmeleri söz konusu taşları eksik atmanın caiz olduğuna bir delil teşkil etmez.
b. İbn Abbâs'ın. Resûl-i Ekrem'in attığı taşların altı mı, yoksa yedi mi olduğunu bilmemesi, Resûl-i. Ekrem'in bu taşları eksik attığını göstermez ve Hz. İbn Abbâs'ın bu şüphesi Resûl-i Ekrem'in yedi taş attığına dair olan kesin bilgiye zarar vermez. Bu bakımdan bu konuda çumhûr-ı ulemânın görüşünün daha isabetli olduğu kesindir. Nitekim bu konuda gelen sahih hadisler de bunu gösterir.
5. Cemrelere atılacak olan taşlar toptan değil de teker teker atılır. Metinde geçen "her bir çakılı atarken tekbir getirdi" cümlesi de bunu ifâde eder. İmâm Malik ile İmam Şafiî, Ahmed ve Ebû Hanîfe bu görüştedirler. Her ne kadar Atâ, "yedi taşı

bir defa da atmak kâfi gelir" demişse de bu doğru değildir. Çünkü Resûlullah (s.a'in böyle yaptığına dair sahih bir hadis mevcut değildir.
6. Cemre-i Ûlâ ile Cemre-i Vüstâ'nın yanında bir süre durup dua etmek ulemânın büyük çoğunluğuna ve dört mezheb imamına göre sünnettir. Ancak bu sürenin miktarı üzerinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bu konuda Vebere: "İbn Ömer cemreleri taşladığı zaman bir süre ayakta durdu, isteseydim bu süre içerisinde Bakara Sûresini okuyabilirdim," diyor. Beyhakî'nin diğer bir rivayetinde bu sürenin Yûsuf Sûresini okumaya yetecek kadar olduğu ifâde edilirken İbn Abbas'dan gelen bir rivayette de O'nun iki yüz âyetlik bir sûreyi okumaya yetecek kadar uzun olduğu ifâde ediliyor.[61]
7. Cemrelere taş atarken önce Cemre-i Ûlâ, sonra Cemre-i Vüstâ daha sonra da Akabe Cemresi olmak üzere bir sıra takibetmek gerekir. Bu sıraya riâyet etmek İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye ve İmam Ahmed'e göre şarttır. Taş atmaya Akabe Cemresinden başlayarak Cemre-i Ûlâ'da taş atmayı bitiren bir kimsenin sırayla Cemie-i Vüstâ ile Cemre-i Akabe'ye ikinci bir defa daha taş atması gerekir.
Tertibe riâyet konusunda Hanefî uleması arasında ihtilâf vardır: Fethü'I-kadir sahibi İbnu'l-Hümâm'a göre, bu sıraya uymak sünnettir. Nitekim İbn Abbas'dan gelen, "hac amellerinden birinin sırasını bozarak takdim te'hîr yapan bir kimseye hiç bir ceza gerekmez,"[62] anlamındaki hadis-i şerif de İbnu'l-Hümam'ın bu görüşünü te'yid etmektedir.
Aksi görüşte olanlara göre Hz. İbn Abbas'dan gelen bu hadis-i şerif hacla ilgili bir amelin cüzleri arasında yapılan takdim-te'hîrle ilgili değil, hac amellerinden bir kaçı arasında yapılan takdim ve te'hîrle ilgilidir.[63]

1974. ...Abdurrahman b. Yezid dedi ki: İbn Mesûd el-Cemretü'I-Kübrâ (demlen Cemre-i Akabe)'ye varınca Beyt'i soluna Minâ'yı da sağına aldı ve Cemre(-i Akabe)'ye yedi çakıl atıp (Resûl-i Ekremi kasd ederek) "Kendisine Bakara sûresi inen kimse de işte böyle attı." dedi.[64]

Açıklama

Bilindiği gibi Akabe, Mekke'ye iki mil uzaklıkta bir tepedir. İslam tarihinde büyük bir önemi olan Akabe Bey'atları burada yapılmıştır. Akabe'de yapılan bu bey'atlarda Medine'liler Resûl-i Ekrem'e kadınlarını ve çocuklarını korudukları gibi kendisini de koruyacaklarına ve her halükârda ona yardım ve itaat edeceklerine dair söz verdiler. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis Buhârî ve Müslim'de; "Ben, Ey Ebâ Abdurrahman, başkaları bu taşları vadinin üstünden atıyorlar" dedim. İbn Mesûd da "Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, üzerine Bakara Sûresi indirilen zâtın makamı budur" dedi." anlamına gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir.
Abdullah b. Mes'ûd'un sözünü yeminle te'yid etmesinin sebebi Abdurrahman en-Nahâî'nin Cemretu'l-Akabe'ye atılacak taşların vadinin üstünden atılacağını söyleyerek Resul-i Ekrem'in sünnetine aykırı bir beyânda bulunmasıdır. Bu durum Hz. İbn Mesud'un vicdanı üzerinde derin bir tesir icra ettiğinden İbn Mesud hazretleri gerçeği ifade etmek maksadıyla bu taşların vadinin içinden atılacağını söylemiş ve bu sözlerini yeminle te'yid etmek ihtiyacını duymuştur. Menâsik-i Hac pek çok Süre'de bulunduğu halde Hz. İbn Mesud'un özellikle Bakara Sûresi'ni zikr etmesi hacla ilgili hükümlerin ekseriyetinin bu Sûrede bulunmasındandır. Ya da Bakara Sûresi'nin azametine, diğer Sûreler arasındaki önemine işaret etmek istemesindendir.[65]

Bazı Hükümler

1. Akabe Cemresine taş atılırken Kabe sola, Mina Vadisi de sağa alınmalıdır. Hanefî ulemasıyla İmam Mâlik ve cumhür-ı ulemâ bu görüştedirler. Şafiî, ulemâsına göre de sahih olan görüş budur. eş-Şeyh Ebû Hâmid'e göre ise, taşlar atılırken Akabe Cemresine doğru yönelmek ve kıbleyi arkada bırakmak gerekir. Kıbleyi karşıya, Akabe Cemresini de sağa almak gerektiğini söyleyenler de vardır.
Diğer iki cemreye gelince onlara taş atılırken nasıl hareket edileceği İbn Şihâb'ın rivayetinde şöyle anlatılıyor: "İbn Ömer, Cemre-i Ülâ'ya yedi çakıl atar ve her çakılı attıktan sonra tekbir alırdı. Sonra buradan vadinin ortasındaki düzlüğe iner ve orada kıbleye yönelerek (ve cemreyi arkasına alarak) uzun süre ayakta durup iki elini kaldırarak duâ ettikten sonra Cemre-i Vustâ'ya (varıp oraya taş) atardı. Bundan sonra İbn Ömer, vadinin kuzey tarafına yürür, (birinci de olduğu gibi) vadideki düzlüğe iner (sonra Kabe'ye gelir)di. Burada da uzun zaman kıbleye karşı ayakta ellerini kaldırarak duâ ettikten sonra vadinin ortasından Cemre-i Akabe'ye atardı ve burada (dua için) beklemeyip dönerdi ve; Bu menâsiki Resûlullah (s.a.)'in bu-şekilde eda ettiğini gördüm" buyururdu."[66] Ancak ulemâ, bu düzlüğe inip kıbleye dönerek ayakta duâ etmenin terkinde bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Yalnız Süfyan es-Sevrî bunun terkinden dolayı sadaka vermenin müstehab olduğunu söylüyor.
2. Sûrelerden bahsederken onlardan Bakara Sûresi, Ali İmran Sûresi gibi isimlerle bahsetmek caizdir.[67]

1975. ...Âsim (b. Adiy)'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.) deve çobanlarına (teşrik gecelerinde Minâ'da) gecelemeye, (kalabalık olmadan önce) kurban bayramının birinci günü erkenden (Akabe Cemresine) taş atmalarına sonra ertesi günde veya daha ertesi günde iki güne ait taşları bir arada atmalarına ve (aceleleri olmayan kimselerin de bayramın) dördüncü günü de (cemrelere) taş atmalarına izin vermiştir.[68]

Açıklama

Görülüyor ki Resûl-i Ekrem Efendimiz Müzdelife gecesinde hacı adaylarının binek hayvanlarına bakmakla görevli kimselerin,

Teşrîk gecelerini diledikleri yerde geçirmelerine izin vermiştir. 1958-1959 numaralı hadis-i şeriflerin şerhlerinde de açıkladığımız gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz bu izni çobanlarla birlikte özür sahibleri için de vermiştir.
Metinde geçen "deve çobanı" kelimesi diğer çobanlara izin olmadığını ifâde etmez. Arabların yük hayvanlarının ekserisini deve teşkil ettiği için bu kelime kullanılmıştır. Aslında hacılara ait yük veya binek hayvanlarını gütmekle veya korumakla görevli bütün çobanlar bu konuda aynı hükme tabidirler.
Ayrıca Resûl-i Ekrem sözü geçen kimselere bayramın ikinci ve üçüncü gününde atılacak olan taşların hepsini bu iki günün birisinde atma kolaylığını da göstermiştir. Binaenaleyh bu kimseler bayramın ikinci gününde o günün taşlarıyla birlikte üçüncü günün taşlarını da atabilecekleri gibi dilerlerse, bayramın ikinci gününün taşlarını ikinci günü atmayıp bayramın üçüncü gününün taşlarıyla birlikte bayramın üçüncü gününde atabilirler, îmam Mâlik bayramın üçüncü gününde, önce ikinci günün sonra da üçüncü günün taşlarının atılmasını tercih etmiştir.[69]

Bazı Hükümler

1. Teşrîk günleri denilen bayramın 2-4. günlerinin gecelerim Mina'da geçirmek mecburiyeti hacilann hayvanlarını korumakla görevli kişilerden ve hacılara su taşıma görevini üstlenmiş kimselerden düşmüştür. Bu kimselere sözü geçen geceleri minâ'da geçirmediklerinden dolayı herhangi bir ceza lâzım gelmez. Özür sahihleri, hastalar ve hacıların mallarını korumakla görevli kimseler de böyledir. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz çobanlara bu izni verirken bunların durumunda olan kimselerin de aynı hükümde olduklarına dikkati çekmek istemiştir.[70]
İmam Mâlik'e göre çobanlara su taşıma görevini üstlenenlerin dışında kalan kimseler bu hükmün dışındadırlar. İmam Şafîî'nin meşhur olan görüşü de budur. Fakat hafız İbn Hacer, "Şafîî ulemâsına göre hacıların mallarını korumakla görevli kimselerle birlikte bir işinin zarara uğramasından korkan kimsenin ve su taşıma görevini yüklenen kimselerin de bu hükme dahil olduğunu" söylüyor. Hafız İbn Hacer'in naklettiği bu görüş İmam Şafîî'nin diğer görüşünden başka birşey değildir.
2. Hacıların hayvanlarım güden çobanların bayramın 2. ve 3. günlerinin taşlarım bu iki günden diledikleri günde atmalarına izin verilmiştir.
Hanefî ulemâsıyla İmam Şafîî ve İmam Mâlik'e ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre sözü geçen günlere ait taşları çobanlar bayramın üçüncü gününde atabilirler. Çobanların bu taşları bayramın ikinci veya üçüncü gününde atmakta muhayyer oldukları da söylenmiştir. Ancak İmam Mâlik birinci görüşü tercih etmiştir.[71]

1976. ...Adiyy'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) çobanların (cemreleri) bir gün taşlayıp bir gün bırakmalarına izin vermiştir.[72]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf imam Ahmed'in Müsned'inde "Resûlullah (s.a.)' deve çobanlarının (teşrik) gecelerini Minâ dışında geçirmelerine ve kurban (bayramı) günü (Akabe cemresine taş)atmalarına izin verdi"[73] anlamına gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur.
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin ifadesinden anlaşıldığına göre Resul-i Ekrem çobanlara bayramın birinci gününde Akabe'ye taşları attıktan sonra bayramın ikinci gününde taş atmayı bırakıp develerinin yanında kalmalarına ve geceyi onların yanında geçirmelerine, bayramın üçüncü günü de o günün taşlarıyla birlikte bayramın ikinci gününün taşlarını da atmalarına izin vermiştir. Binaenaleyh bu hadis-i şerif, çobanların bayramın ikinci ve üçüncü günlerine ait taşları üçüncü gün atmalarını1 tercih eden İmam Mâlik'in görüşünü desteklemektedir.[74]

Bazı Hükümler

1. Özür sahibi olan kimselerin özürleri sebebiyle teşrik gecelerinin bazılarını Mina sınırları dışında geçirmeleri caizdir.
2. Hacıların hayvanlarını güden çobanların birinci teşrîk gününde atılması gereken taşları ikinci teşrik gününe te'hîr etmeleri caizdir. Aynı zamanda sözü geçen çobanların, taşlan gece atmaları da caizdir. Çünkü İbn Ömer'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber hacıların develerine bakmakla görevli kimselerin taşları geceleyin atmalarına izin vermiştir.[75]

1977. ...Katâde'den; demiştir ki: Ben Ebû Miclez'i (şöyle) derken işittim: Ben İbn Abbas'a taşlarla ilgili bir şey sordum da; Resûlullah (s.a.) altı (taş) mı yoksa yedi (taş) mı attı, (iyice) bilmiyorum, diye cevap verdi.[76]

Açıklama

Nesâî'nin bu hadisi, "Cemrelere atılan taşların adedi" başlığı altında rivayet ettiğine bakılırsa, Ebu Miclez'in Hz. İbn Abbâs'a sorduğu sorunun cemrelere atılacak taşların sayısı ile ilgili olması gerekir. Biz mezhep imamlarının bu konudaki görüşlerini 1973 numaralı hadis-i şerifin şerhinde naklettiğimizden burada tekrar etmeyeceğiz.[77]

1978. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.);
"Sizden biriniz Akabe Cemresine taşları atınca ona kadınlar(a yaklaşmanın dışında her şey helâl olur" buyurdu.[78]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadis) zayıf bir hadistir. Çünkü Haccâc, Zührî'yi görmemiştir ve ondan herhangi bir hadis

işitmemiştir.[79]

Açıklama

Bu hadis-i şerif İmam Ahmed'in Müsned'i ile Beyhakî'nin es-Sünenu'1-Kübrâ'smda; "taşlan atıp da tıraş olduğunuz zaman size kadınlara yaklaşmaktan başka ihramla ilgili yasaklardan her yasak helâl olur"[80] anlamına gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur. Darekutm'nin rivayetinde ise, "taşlan atıp da tıraş olduğunuz da ve kurban kestiğinizde kadınlara yaklaşmaktan başka herşey size helâl olur"[81] şeklindedir.
Bu bakımdan ulemânın büyük çoğunluğu Ahmed b. Hanbel'in, Bey-hakî'nin ve Dârekutnî'nin bu rivayetlerini de gözönüne alarak, "bayramın birinci günü Akabe Cemresine taşları attıktan sonra kurban kesip tıraş olan kârin veya mutemetti bir hacıya ve taşlan attıktan sonra traş olan bir müfrid hacıya kadına yaklaşmaktan başka ihramla ilgili her yasak helal olur"[82] demişlerdir. Fakat sadece konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin zahirine göre hükmeden İmam Mâlik'e göre ise, Akabe Cemresine taşları atan bir kimseye kadınlara yaklaşmaktan başka ihramla ilgili herşey helâl olur. Bu görüş İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur.[83]

Bazı Hükümler

1. Hac için ihrama giren bir kimseye Akabe Cemresme taşlan attıktan sonra kadınlara yaklaşmanın dışında ihramla ilgili her yasak helâl olur. Nitekim İmam Mâlik de hadisin zahirine sarılarak bu hükme varmıştır. Ancak imam. Mâlik'in meşhur olan kavline göre Akabe Cemresine taşlan atan bir kimseye cima ile birlikte av da haramdır. Güzel koku ise, mekruhtur; fakat fidye vermeyi gerektirmez. Maliki ulemâsının Akabe Cemresine taşları atan bir kimseye güzel kokunun mekruh olduğuna dair delilleri şu hadis-i şeriflerdir:
a. "Haccın esaslarından biri de Akabe Cemresine taşlan atan bir kimseye kadınların ve güzel kokunun dışında her şeyin helâl olmasıdır. Bu durum Beyt'i tavaf edinceye kadar devam eder."[84]
Ancak şurasını unutmamak lâzımdır ki bu rivayet, bir sahabî sözüdür. Konumuzu teşkil eden hadis-i şerîf ise, merfû bir hadistir. Sahâbî sözünün merfû bir hadis karşısında bir hüküm ifade edemeyeceği bilinen bir gerçektir. Binaenaleyh Malikî ulemâsının dayandığı delil zayıftır.
b. Amr b. Dinar'dan rivayet olunduğuna göre Ömer b. Hattâb, "Siz Akabe Cemresine taşları attıktan sonra size kadınlarla güzel kokudan başka her şey helâl olur" demiştir. Ancak İbn Dakîki'1-İyd bu hadisi "Kitâbü'l-iman" isimli eserinde naklettikten sonra bu hadisin münkati olduğunu ifade etmiştir.[85]
İmam Malik'in bu görüşü "Ben Peygamber (s.a.)'i ihrama girmezden bir de kurban bayramı günü Kabe'yi tavaf etmezden Önce içinde misk bulunan bir kokuyla kokulardım."[86] hadis-i şerifiyle reddedilmiştir.
Ayrıca konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi de "Akabe Cemresine taşları atan bir kimseye güzel kokular haramdır" diyen Mâliki ulemâsının aleyhine bir delildir. Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd bu hadisin zayıf olduğunu söylüyorsa da aslında Said b. Mansûr'dan rivayet edildiğine göre; "Siz (taşlan) attıktan sonra size güzel kokular ve (dikişli) elbiseler helâl olur"[87] anlamındaki hadis ile İmam Ahmed'in İbn Abbâs'dan rivayet ettiği, "Cemreye (taşlan) attıktan sonra size kadınlara yaklaşmaktan başka her şey helaldir"[88] anlamındaki hadis-i şerif Ebû Davud'un bu hadisini te'yid ve takviye etmektedir. İmam Ahmed'in rivayet ettiği bu hadisin senedi hasendir.
Bilindiği gibi Akabe Cemresine taşlar atıldıktan sonra hacılara bazı şeylerin helâl olmasına "et-Tehallulu'l asgar-küçük tehallül" denir. "Büyük tehallül" ise, ziyaret tavafından sonra olur.
b. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, Akabe Cemeresine taşları atan ve tıraş olan kimseye cima ve cimâya götüren fiiller dışında ihramla ilgili her yasak helâl olur. Hanefî ulemâsıyla İmam Şafiî, Tavus ve en-Nehâî'ye göre bu görüş geçerlidir. İmam Ahmed'in sahih olan görüşü de budur.[89]

78. Tıraş Olmak Ve Saçları Kısaltmak

1979. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (s.a.):
"Ey Allah'ım, traş olanlara rahmet et" demiş. Ashâb;
Ey Allah'ın Resulü, kısaltanlara da (duâ et) demişler (Resûlullah tekrar);
"Ey Allah'ım, traş olanlara rahmet et" demiş. Onlar da tekrar;
Ya Resûlullah, saçlarım kısaltanlara da (dua et), demişler. Peygamber (s.a.)'de;
"Saçlarını kısaltanlarada (rahmet et)" demiş.[90]

Açıklama

Ebû Davud'un bu hadisinde Resul-i Ekrem'in iki defa traş olanlara duâ ettikten sonra üçüncüde saçlarını kısaltanlara duâ ettiği ifâde edilmektedir. İmam Mâlik'den gelen rivâyetlerin pek çoğu da böyledir. Ancak İmam Ahmed ile Buhârî'den gelen bazı rivayetlerde Resûl-i Ekrem'in üç defa traş olanlara duâ ettikten sonra dördüncüde saçlarını kısaltanlara dua ettiği ifade ediliyor.[91]
Her ne kadar îbn Abdilberr "Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem bu duayı Hudeybiye'de yapmıştır" demiş ve Nevevî de, "sahih ve meşhur kavle göre bu dua Veda Haccındaydı" diyorsa da Kadı İyaz: "Resülul-lah'm aynı duayı iki yerde yapmış

olması ihtimalden uzak değildir" demiştir. Hanefî ulemâsından Aynî'nin de ifade ettiği gibi, "bu rivayetlerin arasını bulmak için Kadı Iyaz'ın söylediği daha doğrudur", Hudeybiye'de Resûl-i Ekrem'in saçlarını tıraş edenlere tekrar dua ettiği halde saçlarını kısaltanlara sadece bir kere dua etmesinin sebebi ise Hudeybiye yılında Kabe'yi ziyaret maksadıyla yola çıkan müslümanların maksatlarına erişe-meyince ihramdan çıkmak için tıraş olmak kendilerine çok ağır gelmişti. Bu sebeple orada hazır bulunan ashâbdan bazıları Resûl-i Ekrem'e uyarak tıraşa başladıkları halde bazıları biraz ağır davranarak saçlarını kısaltmakla yetiniyorlardı. Bu durumu gören Peygamber (s.a.) kendisine uymakta daha çok sür'at ve tİzilik gösterdikleri için tıraş olanlara üç kere dua ettiği halde sadece saçlarını kesmekle yetinen kimselere bir defa dûa etmiştir.[92]
Veda Haccında ise Resûl-i Ekrem yanında hedy kurbanlığı bulunmayan hacı adaylarına haclarını umreye çevirmelerini ve umreyi ifâ ettikten sonra hac yapmalarını tavsiye etmişti. Ashabın bazıları bu tavsiyeyi hemen yerine getirirlerken bazıları daha önceleri hac mevsiminde umre yapıldığını hiç görmedikleri için bu emre uymakta biraz yavaş davranmışlar ve umreden sonra ihramdan çıkmak için saçlarını sadece kısaltmakla yetinmişlerdi. Bunu gören Peygamber (s.a.) da tıraş olanlara tekrar tekrar dua ettiği halde saçlarını kısaltanlara sadece bir defa duâ etmekle yetindi.[93]

Bazı Hükümler

1. “Allah rahmet eylesin, Allah'ım O'na rahmet eyle gibi dualar, sadece ölülere mahsus olmayıp diriler için de yapılabilir.
2. İhramdan çıkmak için saçları kısaltmak yeterlidir. Bunda icmâ vardır. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.) ahşabına umre yaptıktan sonra tıraş olarak veya saçlarını kısaltarak ihramdan çıkmalarım emretmişti.[94]
3. İhramdan çıkmak için tıraş olmak saçları kısaltmaktan daha faziletlidir. Saçlarını kısaltmak isteyen kimse için efdal olan saçlarının tümünü kısaltmaktır. Saçlarını başından topuz yapan veya başına yapıştıran veya örme yapan kimsenin nasıl hareket edeceği konusu ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e, Şafiî'nin eski kavline, Sevrî'ye İmam Ahmed'e ve İshak'a göre bu kimselerin saçlarını tıraş etmeleri vacibtir. Çünkü Peygamber (s.a.) "İhrama girmek için saçım topuz yapan kimselerin tıraş olmaları vacibtir."[95] buyurmuştur.
Hanefî ulemâsına ve İmam Şafiî'nin yeni kavline göre ise bu kimselerin saçlarını sadece kısaltmaları ihramdan çıkmaları için yeterlidir.
4. İhramdan çıkmak için saçları tıraş etmek veya kısaltmak hac amellerinden bir ameldir. Hanefî uleması ile İmam Mâlik'e ve İmâm Ahmed'in zahir olan görüşüne göre, ihramdan çıkmak için saçları tıraş etmenin veya kısaltmanın hükmü vacibtir, terkinden dolayı bir kurban kesmek gerekir. Şafiî ulemâsının sahih olan görüşüne göre ise, saçları kısaltmak veya tıraş etmek bir rükündür. Terkinden dolayı hac fasid olur, kurban kesmekle telâfisi mümkün değildir.
İmam Ahmed ile İmam Ebû Yûsuf ve Şafiî'den gelen bir rivayete göre ise, ihramdan çıkarken saçları kesmeyi veya kısaltmayı terketmek ihramlı için herhangi bir cezayı gerektirmeyen bir yasağı çiğnemektir. Çünkü bu fiiller hac amellerinden değildir ve ihramdan çıkmak için de onlara lüzum yoktur. Delilleri ise şu hadis-i şeriftir:
Ebû Mûsâ şöyle demiş:
Resûlullah (s.a.) beni Yemen'e göndermişti. Kendisiyle haccettiği yıl bulundum. Resûlullah (s.a.) bana:
"Ya Ebâ Mûsâ, ihrama girerken ne dedin?" diye sordu. Ben:
Peygamber (s.a.)'in niyyeti gibi niyyetlenerek "lebbeyk" dedim, cevabını verdim.
"İyi etmişsin Beyt'i tavaf et ve Safa ile Merve arasında sa'y yap sonra da ihramdan çık" buyurdu.[96]
Görüldüğü gibi bu hadiste Resûl-i Ekrem ihramdan çıkmak için tıraş olmanın lüzumundan bahsetmemiştir. Onun için tıraş olmanın hac amellerinden olmadığına hükmeden ulemâ bu hadisi kendi görüşlerine delil getirmişlerdir.
Ancak "bu hadisteki ifadeler mücmeldir. Aslında Resûl-i Ekrem ihramdan çıkmak için saçları kesmek veya kısaltmak gerektiğini fiili, sözleri ve takrirleri ile açıklamıştır ve ihramdan çıkmak için tıraş olmanın gerektiği herkesçe bilindiği için ayrıca bir daha açıklamaya lüzum duymamıştır" denilerek bu görüşü reddetmişlerdir. Saçların kısaltılması gerektiğine hükmedenler de kendi görüşlerinin doğruluğuna delil olarak şu hadisi gösterirler:
"Bu ihramınızdan çıkın da Beyt'i ve Safa ile Merve'yi tavaf edin. Saçınızı kestirin."[97] Buradaki "saçınızı kestirin" emri, vücub ifâde eder. Resûl-i Ekrem'in saçlarını tıraş edenlere, üç defa kısaltanlara da bir defa dua etmesi bu fiillerin hac amellerinden olduğuna delalet ettiği gibi ashab-ı kiram'ın hac ve umrelerinde bunu hiç terk etmemeleri de bu amellerin hac amellerinden olduklarına delâlet eder.[98]

1980. ...İbn Ömer'den (rivayet olunduğuna göre) Resûlullah (s.a.) Veda Haccında başını tıraş et(tir)miştir.[99]

Açıklama

Bu hadisi Buhârî, "Peygamber (s.a.)'le ashabından bir cemaat tıraş oldular. Bazıları da saçlarını kısalttılar." anlamına gelen, lâfızlarla rivayet etmiştir.[100]

Bazı Hükümler

1. İhramdan çıkarken başın tümünü tıraş etmek vacibdır. Çünkü baş denince başın tümü anlaşılır. Nitekim İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e ve Hanefî ulemâsından bazılarına göre ihramdan çıkarken başın tümünü tıraş etmek vâcibtir. Hanefî ulemâsından Aliyyü'1-Kârî bu konuda şunları söylemiştir: "Buhârî ile Müslim'de ve bunların dışında bazı hadis kitaplarında Resûl-i Ekrem'in kaza umresinde saçlarını kısalttığı ifâde edildiği gibi Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri de Kur'ân-ı

Kerim'inde "Ey iman edenler! Siz, Allah dilerse güven içinde, başlarınızı tıraş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz."[101] buyurmuştur. Bu durum ihramdan çıkarken saçları kısaltmanın caiz olduğu gibi tıraş etmenin de caiz olduğunu gösterir. Bununla beraber saçları tıraş etmenin kısaltmaktan daha faziletli olduğu ittifakla kabul edilmiş ve sevrî başın tümünü kapsayacak şekilde tıraş etmekte veya kısaltmakta icmâ bulunduğunu söylemiştir. Fakat Sevrî'nin naklettiği bu icmâ'dan maksat, sahabenin ve selefin icmaıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem'in ve ashab-ı kiramdan birinin başının saçlarından bir kısmını tıraş etmekle veya kısaltmakla yetindiği bilinmektedir.[102] Ancak Hz. Peygamber'in bu tıraşının Veda Haccmda değil de kaza umresinde olması ihtimali daha kuvvetlidir.[103] Hz. Peygamber'in ihramdan çıkarken başının en azından bir kısmını tıraş ettirdiğinde (ya da kısalttığında) şüphe olmamakla beraber, tümünü tıraş ettirdiğinde (veya kısalttırdığında) ihtilâf bulunduğundan bir başka ifadeyle bu ihtilaflı iki meseleyle ilgili hadislerin ortak noktasını Hz. Peygamberin ihramdan çıkmak için 6B azından başının bir kısmını tıraş ettirmesi (ya da kısalttırması) teşkil ettiğinden, Hanefî ulemâsının büyük bir kısmı ihramlıla-rın ihramdan çıkabilmesi için başının en azından dörtte birini, İmam Ebû Yûsuf ise yarısını İmam Şafiî de sadece üç kılım tıraş ettirmesinin (veya kısalttırmasının) farz, tümünü tıraş ettirmesinin (ya da kısalttırmasının) müstehab olduğunu söylemişlerdir. İmam Mâlik ile İmam Ahmed ise Hz. Peygamber'in Veda Haccında saçlarının tümünü tıraş ettirdiğine (veya kısalttırdığına) dâir olan hadisleri esas alarak ihramhnm ihramdan çıkabilmesi için başının tümünü tıraş ettirmesinin (ya da saçlarının tümünü kısalttırmasının) farz olduğunu söylemişlerdir. Bu ikinci görüşte olan ulemâya göre ihramhnm başım traş ettirmesini, abdestteki başın dörtte birini meshetmek fiiliyle kıyas etmek doğru olamaz. Çünkü "başınızı mesnedin..."[104] âyet-i kerimesindeki "baş" kelimesinin önünde "ba'ziyyet" ifâde eden "bi" harf-i cerri vardır.

Netice olarak ihramdan çıkarken başının sadece bir kısmını tıraş etmekle ya da kısaltmakla yetinmeyip tümünü tıraş etmek veya kısaltmak İmam Ahmed ile İmam Mâlik'e göre farzdır. Bu konuda Hanefî ulemâsından İbn Humâm da İmam Mâlik'in görüşünü benimsemiştir.[105]

Hanefî ulemasına göre, saçı olmayan kimsenin ustura veya benzeri tıraş aletini tıraş oluyormuş gibi başının üzerinde gezdirmesi gerekir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü de budur. Çünkü Resul-i Ekrem Efendimiz "Size emrettiğim şeyleri gücünüz yettiğince yerine getiriniz"[106] buyurmuştur. Binaenaleyh her ne kadar başında saç olmayan bir kimsenin saçlarını tıraş etmesi veya kısaltması mümkün değilse de tıraş âletini başının üzerinde gezdirmesi mümkündür.

Ebû Sevr ile Nehâî'ye, İmam Şafiî'ye ve Ahmed'e göre ise, başında saç bulunmayan kimselerin mümkün olduğunca tıraş aletlerini başlarında gezdirmelerinin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş aynı zamanda İmam Mâlik'den de rivayet olunmuştur, İhramdan çıkarken saçlarını tıraş eden veya kısaltan bir kimsenin bıyıklarından ve tırnaklarından alması da müstehabtır. İbn Münzir'in beyânına göre Resûl-i Ekrem (s.a.) başım tıraş ettiği zaman tırnaklarını da keserdi.[107]

1981. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resülullah (s.a.) kurban bayramı(mn birinci) günü Akabe Cemresine (taşlan) attı. Sonra Minâ'daki (konak) yerine dönüp kurbanhğı(m) istedi ve (onu) kesti. Sonra berberi çağırdı. Bunun üzerine (berber geldi, önce-Resûl-i Ekrem'in) başının sağ tarafını tutup tıraş etti ve etrafında bulunanlara (kimisine) bir kıl (kimisine de) iki kıl (olmak üzere kıllarını) dağıtmaya başladı. Sonra (berber Resûlullah'ın) başının sol tarafını tutup tıraş etti. (Tıraş bittikten) sonra (Peygamber s.a.)

"Ebû Talha burada mı?" dedi ve (Sol kısmından tıraş edilen) saçlarını (halka dağıtmak üzere) Ebû Talha'ya verdi.[108]

Açıklama

Resûl-i Ekrem (s.a.)'in Veda Haccında kestiği kurbanlıkların hepsi deve idi. Bunların içinde koyun veya sığır cinsinden bir kurbanlık yoktu. Bu bakımdan metindeki sığır ve davar cinsini kurban etmek anlamındaki "zebh" kelimesi, deve cinsini kurban etmek anlamına gelen "nahr" mânâsında kullanılmıştır.Nitekim Müslim'in Sahîh'inde ve Beyhakî'nin Sünen'inde "Zebh (Kesmek)" kelimesi yerine "Nahr. (Boğazlamak)" kelimesi yer almaktadır.

Buhârî Sahih'inde Resûl-i Ekrem'i tıraş eden berberin Ma'mer b. Abdullah el-Adevî olduğunu rivayet etmiştir. Ahmet b. Hanbel'in Ma'mer b. Abdillah'dan naklen rivayet ettiği bir hadis şu mealdedir:

Ben Veda Haccında Resûlullah (s.a.)'le birlikte yolculuk etmiştim. Bir gece bana;

"Ey Ma'mer, (hayvanların yüklerine sardığımız) kayışlar(da gevşeklik var, bu sebeple) hareket ediyorlar" dedi. Ben de;

Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki onu her zamanki gibi iyice bağlamıştım. Fakat benim senin yanındaki itibarımı kıskanan birisi benim senin yanındaki yerime geçmek için onu gevşetmiş olsa gerek, diye cevap verdim.

"Ben bunu asla yapmam" buyurdu. Kurbanlığını Minâ'da boğazladıktan sonra bana kendisini tıraş etmemi emir buyurdu. Bunun üzerine elime usturayı aldım varıp başında durdum. Yüzüme iyice baktıktan sonra bana:

"Ey Ma'mer, elinde bıçak olduğun halde Allah'ın Resulü sana kulak memelerini teslim ediyor," dedi. Ben de:

Ey Allah'ın Resulü, bu bana Allah'ın büyük bir lütfü ve ihsanıdır, dedim. Bunun üzerine:

"Evet, artık şimdi senin önüne (tıraş olmak üzere) oturabilirim" buyurdu.[109]

Her ne kadar bu berberin Harrâş b. Ümeyye b. Rabi'a olduğunu söyleyenler varsa da bu hatadan başka bir ^ey değildir. Çünkü Harrâş Resûl-i Ekrem'i Veda Haccında değil, Hudeybiye Musâlahasında tıraş etmiştir.

Metinde geçen "tıraş bittikten sonra, Ebû Talha burada mıdır? dedi ve (sol kısmından tıraş edilen) saçlarını (halka dağıtmak üzere) Ebû Talha'ya verdi" cümlesi Müslim'in Sahih'inde; "Sonra berbere (başının) sol tarafına işaret buyurdu, berber orasını da tıraş etti. Resûlullah (s.a.) bunu Üm-mü Süleym'e verdi" anlamına gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur.[110] Bu iki rivayet arasında bir çelişki olduğu söylenemez. Çünkü Ümmü Süleym Ebû Talha'nın karışıdır. Resûl-i Ekrem saçları Ebû Talha'ya teslim etmek üzere Ümmü Süleym'e vermiş olabilir.

Tirmizî'nin rivayetinde ise, "Berber tıraş etti ve kesilen saçı Ebû Talha'ya verdi. Sonra başının sol yanını uzattı ve tıraş etmesini müteakip:
"Onu müslümanlar arasında taksim et," buyurdu.[111]
Görülüyor ki musannif Ebû Davud'un rivayetinde Resûl-i Ekrem'in başının sol tarafındaki saçları bizzat kendisinin dağıttığı, sağ tarafındaki saçları da Ebû Talha'nın dağıttığı ifade edilirken Tirmizî'nin Sünen'inde saçların tümünü Hz. Ebû Talha'nın dağıttığı ifâde edilmiştir. Bu iki rivayet arasında da bir çelişki yoktur. Çünkü Resûl-i Ekrem'in saçları dağıtmasından maksat, başka birisine saçları dağıtmak üzere emretmesidir. Çünkü "Halife yeniden bir şehir inşa etti" denildiği zaman bu şehri bizzat kendi eliyle inşa ettiği anlaşılmaz. Fakat Şehrin inşasını emrettiği ve başkalarına inşâ ettirdiği anlaşılır.[112]

Bazı Hükümler

1. Kurban kesmek hac amellerindendir. Bir hacı adayı kurban bayramının birinci günü sırasıyla Önce Akabe Cemresine taşları atar, sonra kurbanını keser, sonra da traş olarak ihramdan çıkmış olur. Sözü geçen amellerin bu şekilde sıralandıklarında mezhep imamları ittifak etmişlerdir. Ancak bu sıraya uymanın hükmü ilim adamları arasında ihtilâtıdır. İmam Şafiî ile Atâ, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed b. el-Hasen ve İshak bu sıraya uymanın.sünnet olduğunu, uyulmadığı takdirde kurban lâzım gelmeyeceğini ve sırayı terkeden kimsenin günahkâr olmayacağını söylemişlerdir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu sıraya terk etmenin hükmünde âlim ile câhil arasında bir fark olmadığı gibi, bile bile terkedenlerle unutarak terk eden arasında da bir fark yoktur.
İmam Ahmed'e göre ise unutarak terkedenle, bile bile terkeden arasında fark olduğu gibi bu amellerin hükmünü bilerek terk eden ile. bilmeyerek terk eden arasında da fark vardır. Bilmeyerek yahut unutarak bu sırayı terk eden kimseye bir ceza gerekmez. Bu sıraya uymanın hükmünü bilerek veya kasten terk eden kimseler hakkına ise sözü geçen imamdan kurban kesmesi gerektiğine dair bir rivayet bulunduğu, gibi gerekmediğine dair de bir rivayet vardır.[113]
Mâlikî ulemâsına göre ise, tıraş ile ifâza tavafının Akabe Cemresine taş atma işinden sonraya bırakılması vâcibdir. Bu iki amelden birinin Akabe Cemresine taş, atma işinden önce yapılması kurban kesmeyi gerektirir. Taş atmanın kurban kesmeye, kurban kesmenin tıraş olmaya, kurban kesmeyle tıraş olmanın da îfâza tavafına takdim edilmesi mendubtur.[114]
Hz. İbn Abbas, Nu'man, İBn Mâcişûn en-Nehâî, el-Hasen eî-Basrr ve Katâde gibi ilim adamlarına göre kurban bayramı güni yapılacak olan hac amelleri arasındaki sıraya riayet etmek vâcibtir. İmam Şafiî de bu görüştedir. Ve Akabe Cemresine taşları atmadan ya da kurban kesmeden önce tıraş olmak, kurban kesmeyi gerektirir. Çünkü konumuzu teşkil eden hadisin zahiriyle İbn Abbas (r.a.)'m; "Kim hac amellerinden birini sırasından önce yapacak veya arkaya alacak olursa, bundan dolayı (kurban keserek) kan döksün" anlamındaki sözü buna delâlet eder. Hz. İbn Abbâs'ın bu sözünü Tahâvî ile İbn Ebî Şeybe de Müslim'in şartı üzere sahih olan bir senedle rivayet etmişlerdir.[115]
2. İhramdan çıkarken güneş doğduktan sonra tıraş olmak daha faziletlidir. Çünkü Peygamber (s.a.) kuşluk vakti Akabe Cemresine taşlan attıktan sonra traş oldu. Bununla beraber Müzdelife gecesinde gecenin birinci yarısı geçtikten sonra tıraş olmak da caizdir.. Hanefî ulemasıyla İmam Şafiî ve İmam Ahmed bu görüştedirler.
Mâlikî ulemâsına göre ise, tıraşın caiz olan vakti fecrin doğmasıyla başlayıp bayram günleri sona erinceye kadar devam eder.
Mâlik ve Ahmed'e göre tıraşın zamanı kurban bayramı günleridir. Mekânı da Harem sınırları içerisinde kalan sahadır. Çünkü Ma'mer b. Abdillah el-Adevfden naklen rivayet edilen, "Resûlullah (s.a.) kurbanlığını Minâ'da boğazladıktan sonra bana kendisini tıraş etmemi emretti."[116] anlamındaki hadis-i şerif buna delâlet eder. Resûl-i Ekrem'in bu uygulaması "Andolsun ki Allah Peygamberinin rü'yasının gerçek olduğunu tasdik eder. Ey inananlar, Siz, Allah dilerse güven içinde başlarınızı tıraş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz"[117] âyet-i kerimesindeki mutlak ifâdeyi de açıklamaktadır.
Tıraşı vaktinde olmayarak bayram günlerinin gerisine bırakmak kurban kesmeyi gerektirir. Bu konuda unutarak geciktiren ile bile bile geciktiren bir kimse arasında fark yoktur. Hanefî ulemâsından Muhammed b. el-Hasan ile İmam Şafiî'ye göre vâcib olan, tıraşın harem dâhilinde yapılmış olmasıdır. Bayram günleri içerisinde yapılması vâcib değildir. İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur. Tıraşın Harem dahilinde yapılması gerektiği, "Kurban yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz"[118] âyet-i kerimesiyie sabittir. Çünkü bu âyet-i kerimede geçen "kurbanın yeri" sözünden maksat, Harem-i Şeriftir. Ayrıca "Bu nişanelerde sîzin kin belli bir süreye kadar faydalar vardır. Sonra bunlar Bey-'-i Atîk'de son bulurlar"[119] âyetide bunu ifâde eder. Sözü geçen ulemâya göre tıraşın bayram günlerinde yapılmasının şart olmadığının delili ise İbn Abbâs'tan rivayet olunan şu hadis-i şeriftir: "Adamın biri (Resul-i Ekrem'e):
Ya Resûlullah, ben taşlan atmadan önce Kabe'yi tavaf ettim, dedi. Resûlullah (s.a.) de ona:
"Bunda bir sakınca yoktur," buyurdu. Sonra o adam:
Kurban kesmeden önce de tıraş oldum, dedi. Resul-i Ekrem yine:
"Zararı yok," diye cevap verdi. Adam:
Taşları atmadan da tıraş oldum, dedi. Resûl-i Ekrem'de tekrar:
"Bunda bir sakınca yoktur," cevabım verdi.[120]
Bu hadiste Akabe Cemresine taşlan atmadan önce tıraş olmanın caiz olduğu ifade-edildiğine göre ve daha önce de ifade ettiğimiz gibi gecenin yansı geçtikten sonra ya da fecrin doğmasıyla Akabe Cemresine taş atıla-bildiğine göre "bayram girmeden önce tıraş olunabilir" demektir. Bayram çıktıktan sonra tıraş olunabileceğinin ve bu gecikmeden dolayı herhangi bir ceza lâzım gelmeyeceğinin delili ise, "Ey İnananlar! Siz Allah dilerse, güven içinde başlarınız tıraş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz.'*233 âyeti kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerimede Cenab-ı Hak

tıraş almanın vaktini açıkladığı halde son vaktini belirtmedi ve tıraş vakti için bir sınır koymadı. Bu da gösterir ki bayram günlerinin dışında da tıraş olmak yeterlidir.
3. Tıraşa tıraş olacak kimsenin sağ tarafından başlamak daha faziletlidir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Kirmânî'nin beyânına göre, imam Ebû Hanife tıraşa tıraş olanın sol tarafından başlamanın daha faziletli olduğu görüşündedir. Ancak Hanefî ulemâsından Bedrüddin el-Aynî'nin beyânına göre: "İmam Ebû Hanîfe bu görüşünü terk etmiş ve cumhûr-ı ulemânın görüşüne dönmüştür."
4. İnsanın saçları temizdir.[121]

1982. ...Şu (önceki) hadis aynı senedle Hişam b. Hassan'dan da rivayet olunmuştur. (Bu hadisi Hişam b. Hassan'dan nakleden Süfyân) dedi ki:
(Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem) berbere: "Sağ tarafımdan başla da (öyle) tıraş et" buyurdu.[122]

Açıklama

Bu hadis ihramdan çıkmak için tıraş olacak bir kimsenin tıraşına sağ tarafından başlamasının sünnet olduğunu ifâde etmektedir.
Rasul-i Ekrem'in mübarek saçlarıyla teberrük konusunda merhum Kâmil Miras Efendinin mütelaalarım duaya vesile olması dileğiyle nakletmek istiyoruz.
"Teberrük hususu bu hadisin kemali vuzuh ile ifade ettiği en sarih bir hükümdür. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde İbn Sîrîn'den rivayetine göre Übeydetü's-Selmânî hazretleri bu hadisi İbn Ömer'den rivayet ettikten sonra Resül-i Kibriya'nın vücud-ı mukaddesinden ayrılan bir tüyü benim nazarımda yer yüzünde açık olan ve yer altında gizli bulunan bütün altın ve gümüş hazinelerinden daha kıymetlidir ve daha sevimlidir, demiştir.
Birçok siyer ve tabakât ulemâsının bildirdiklerine göre Halid b. Velid (r.a)'ın serpuşunda Resûl-i Ekrem'in birkaç tane mübarek saçından mahfuz imiş. Bu cihetle bu seyf-i ilahî hangi gazaya gitse kendisine feth-u zafer müyesser olurdu. Yine bir çok siyere dair eserde bildirildiğine göre Ebû Talha tarafından Resûl-i Ekrem'in, saçı dağıtılırken Halid b. Velid Resûl-i Ekrem'in mübarek nâsiyesinden ayrılan mübarek saçından verilmesini tenbih ve rica etmişti. Ebû Talha da Halid'in bu ricasını isaf ederek Resul-i Ekrem tıraş olurken dikkatle ayırıp Halide vermişti. Hazret-i Halid'in serpuşunda muhafaza ettiği rivayet edilen şa'r-i Nebevî bu olacaktır. Bu büyük İslâm dilâveri pek'iyi bilmişti ki Resûl-i Kibriya'nın makdem-i nâsiyesine münâsib olan feth-u zaferdir, her müşkülün suhuletle iktihamıdır. Bize bildirirken bir vecd-i dinî ve aşk-ı Muhammedi ile Resûl-i Zîşânın bir tüyü ile veya herhangi bir. âsar-ı Muhammedi'ye ile teberrük, anam, babam ve bütün varlığım ve hayatım feda olsun, diye arzı tazîmat ediyor.
İşte eslâf-ı izamımızın bu menâkıb ve meâsirine ağlayarak tercüman olurken secde-i tazime kapanır şu naçiz kalemim: "Ey Resul-i zîşanımız! Eslâfımızın meâsirine tercüman olurken senin mübarek bir kılına feda edecek bir armağana mâlik değilim ki ben de onu feda edeyim. Elimdeki şu aciz kalem içinde yalnız Ravza-i Tahirene zerrat adedince salât-u selâm ithaf ederek arz-i tazimat ediyorum."[123]

1983. ...İbn Abbâs (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Minâ'da Peygamber (s.a.)'e (hac amellerinden bazısının yeri değiştirilerek takdim veya te'hir edilmesiyle ilgili bazı sorular) sorulmuş da (Resûl-i Ekrem):
"Zararı yok" diye cevap vermiş. Bir adam:
Ben kurban kesmeden önce tıraş olmuşum, diye sormuş. O'na da:
"Kes zararı yok" diye cevap vermiş. (Aynı adam) hemen arkasından:
Güneş battı (bense hâlâ Akabe Cemresine taşlan) atamadım, dedi. (Resûl-i Ekrem Efendimiz de);
"(Taşlarını şimdi) "at, zararı yok" buyurdu."[124]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bayramın birinci günü yapılacak olan Akabe Cemresine taş atma, kurbân kesme ve tıraş olma fiilleri arasında tertibe riâyet etmek gerekmediği görüşünde olan kimselerin delilidir. Bu görüşte olan kimselere göre Resûl-i Ekrem yapılması gereken ve terki günahı1 mucib olan bir amelin terkine müsaade etmeyeceği ve bu konuda unutmanın ve cehaletin bir mazeret sayılamayacağı bilinen bir gerçektir. Binaenaleyh kurban bayramının birinci günü Resûl-i Ekrem'in kurban kesmeden önce tıraş olan bir kimseye "bunun bir zararı yoktur" diye cevap vermesi ve Akabe Cemresine güneş battıktan sonra taş atmakta bir sakınca görmemesi bu ameller arasındaki sıraya riâyet etmenin yâcib olmadığını göstermektedir.
Kurban bayramının birinci günü yapılacak hac amelleri arasındaki sıraya riâyetin vâcib olduğu görüşünde olanlara göre ise bu hadiste geçen "zararı yok" sözü "günah yoktur" anlamında kullanılmıştır, "fidye yoktur" anlamında değildir.
Ancak birinci görüşte olan kimseler, fidye gerekmediği gibi bu ameller arasındaki sıraya riayet etmek de gerekmez. Çünkü eğer tertibe riâyeti terkden dolayı fidye gerekseydi, Resûl-i Ekrem'in bunu açıklaması gerekirdi. Zira Hz. Peygamberin ihtiyaç duyduğu anda açıklama yapması Peygamberlik görevidir. Bu beyânı te'hir etmesi caiz değildir, diyerek kendi görüşlerini savunmuşlardır ve ayrıca Beyhakî'nin rivayet ettiği şu hadisi de kendi görüşlerinin doğruluğuna delil getirmişlerdir: Adamın birisi,
Ben kurbanı kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Resu!-i Ekrem'de,
"Zararı yok" buyurdu. Bir diğeri,

Ben de (Akabe Cemresine taşlan) güneş battıktan sonra attım, dedi. Resul-i Ekrem'de:
"Zararı yok", buyurdu. Hasılı o gün kendisine birşey sorulup da "zararı yok" demekten başka bir şey söylediğini bilmiyorum.[125]
Her ne kadar bayram günü yapılacak hac amelleri arasındaki sıraya uymanın vâcib olduğu görüşünde olan ilim adamları, senedinde İbrahim b. Tahmân olduğu için bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerse de, aslında konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi Beyhakînin bu hadisini teyid ettiği için onu zayıflıktan kurtarıp hasen derecesine çıkarmaktadır.
Sözü geçen ameller arasındaki sıraya uymanın vacib olduğu görüşünde olan Hanefî ulemâsı ve taraftarları: "Resûlullah (s.a.)'ın "zararı yok" sözünü, "Yaptığınızdan dolayı size bir günah yoktur. Çünkü, siz bunu kasten değil, bilmeyerek yapmışsınızdır" mânâsına te'vîl etmişlerdir. Nitekim Resûlullah (s.a.)'e soran zatın "bilmiyordum" demesi de bu te'vili te'yid eder.
Tahâvî'nin sahih bir isnadla tahric ettiği bir hadiste şöyle denilmektedir: "Resûlullah (s.a.)' haccı esnasında bir adam kendisine sual sorarak:
Ben şeytan taşladım ve tavaf-ı ifazamı yaptım, fakat unuttum, da tıraş olmadım, dedi. Peygamber (s.a.):
"Tıraş oluver, /aran yok," buyurdu. Sonra bir adam daha gelerek:
Ben şeytan taşladım, tıraş oldum, ama kurban kesmeyi unuttum, dedi. Resûlullah (s.a.):
"Kurbanım kes, zararı yok" buyurdular.[126]
Bu rivayet gösteriyor ki, Allah Teâlânın bu zevattan affettiği günah, unutmaları ile bilmemelerinden ileri geliyormuş. Çünkü soranlar bedevilerdir. Hac ibadetlerini bilmiyorlardı. Resûlullah (s.a.) onlara unutmaları ve cehaletleri sebebiyle yaptıklarından dolayı günah olmadığını anlatmak istemiştir. Yoksa muradı bundan sonra da bu şekilde hareket etmeniz mubahtır demek değildir.
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi iki mühim meseleyi ihtiva eder:
a. Kurban kesmeden önce tıraş olma meselesi
b. Akabe Cemresine taşlan geceleyin atma meselesi.
Birinci meseleye gelince, İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye, İmam Ahmed'e ve ulemânın büyük çoğunluğuna göre kurbanı kesmeden önce tıraş olan kimseye herhangi bir ceza lâzım gelmez. Eğer bu kimse hacc-ı kıran yapıyor idiyse, İmam Züfer'e göre iki, İmam Ebû Hanife'ye göre ise, bir kurban kesmesi gerekir. İmam Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre ise, bu kimseye hiçbir ceza lâzım gelmez.[127]
İkinci mesele: Akabe Cemresine atılacak taşlan güneşin doğmasından zeval vaktine kadar olan süre içerisinde atmanın sünnet olduğunda, bir başka tâbirle bu taşları atmak için muhtar olan vaktin, güneşin doğmasından zeval vaktine kadar devam eden süre olduğunda icma vardır. Sözü geçen taşların bayramın birinci günü güneş batmadan önce atılması -eğer müstehab olan vakte isabet etmemişse- mubahtır. Geceleyin atmaksa, mekruhtur. Bu hareketi işlemekten dolayı kurban kesmek gerekmez. İmam Ahmed'e göre ise, sözü geçen taşlar ertesi gün güneş batıya kayıncaya kadar atılamaz. Diğer ulemânın bu konudaki görüşlerim 1971 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[128]

1984. ...İbn Abbâs (r.a.) demiştir ki: Resûlullah (s.a.)
“kadınlara tıraş olmak gerekmez. Kadınlara gereken sadece (saçları) kısaltmaktır." buyurdu.[129]

Açıklama

İhramdan çıkarken kadınların saçlarını kısaltmaları vacibtir. Hanefî ulemâsına ve İmam Şafiî'ye göre kadınların başlarını tıraş etmeleri mekruhtur. Çünkü tıraş olmak kadınlar için bid'attir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, kadınların tıraş olmaları haramdır. Onyedi yaşında bir kîz çocuğu başını tıraş etmeye kalkışacak olsa velisinin buna engel olması gerekir. Çünkü Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) kadının başını tıraş etmesini yasaklamıştır. İmam Tirmizî bu hadisle ilgili olarak "ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir. Kadının saçlarını kestirmesi gerektiği konusunda değil, ancak kısaltması gerektiği görüşündedirler" diyor.[130]
Şâfiî ulemasından İmam Nevevî'ye göre ise, kadının başını tıraş etmesi ihramdan çıkmak için yeterli olmakla beraber bir isâettir. Hanefî ulemâsıyla İmam Şafiî ve İmam Mâlik'e göre kadınlar ihramdan çıkmak için başın iki tarafında bulunan ön çıkıntılar üzerine gelen saçların uçlarından parmak ucu kadar kısaltırlar. İmâm Mâlik'e göre başın her iki tarafında bulunan saçların tümünün ucundan birazcık kısaltırlar. Saçların bir kısmını kısaltıp da bir kısmını bırakmak caiz değildir.
Ancak bütün bu hükümler başında bir rahatsızlığı bulunmayan kadınlar içindir. Başından rahatsız olan bir kadın gerektiğinde başını tıraş edebilir.[131]

1985. ...İbn Abbas (r.â.)'dan; demiştir ki: Resulullah (s.a.); "Kadınlara tıraş olmak gerekmez. Kadınlara gereken sadece saçlan kısaltmaktır" buyurdu.[132]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama önceki hadiste geçtiğinden tekrar lüzum görülmemiştir.[133]

79. Umre

Umre, kelime olarak ziyaret manasına gelir. İstılahta ise istendiği zaman yalnız Kabe'yi tavaftan ve Safa ile Merve tepelerinin arasında sa'y etmekten ibârcl olan ibadete denir. Buna küçük hac da denmektedir. Umre senenin her mevsiminde yapılabilir. Yalnız Arafe günü ile kurban bayramının dört gününde yapılması mekruhtur. Ramazan'da yapılması ise menduptur. Fahr-i Kâinat efendimiz umre hakkında "Umre kendisiyle diğer umre arasında işlenecek günahlara keffârettir."[134] buyurmuştur.
Ulemâ umrenin meşru olduğunda ittifak etmişler. Bununla beraber hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Mâlikîlerin meşhur olan kavline ve HanefîIerin muhtar olan görüşüne göre, umre yapmak s ün not-i müekkededir. Hanefî ulemâsından bazıları da umrenin vâcib olduğunu söylemişler. Hanefî ulemâsından Kâsânî de umrenin sadaka-i fıtr gibi vâcib olduğunu söylemiştir.[135] Bazıları da "Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'e; "umre vâcib midir?" diye soruldu da
"Hayır, ne var ki, umre yapmaları daha faziletlidir," cevabını verdi."[136]
hadisini delil getirerek farz-ı kifâye olduğunu söylemişlerdir. Her ne kadar bu hadisin senedinde el-Haccâc b. Ertat varsa da bu hadis Ubeydullah b. el-Muğîre tarikiyle de rivayet olunduğu için[137] zayıflıktan kurtularak ha-sen dereceye yükselmiştir.
İmam Şafiî ve İmam Ahmed'isı meşüsur olan görüşüne göre umre farzdır. Ayrıca Ömer b. el-Hattâb, İbn Abbâs, Zeyd b. Sabit, İbn Ömer, Said b. el-Müseyyeb Said b. Cübeyr, Atâ, Tâvûs, Sevrî ve İshâk da bu görüştedirler. Bu görüşte olan ulemânın delillerini şöylece sıralamak mümkündür:
a. "Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın."[138] Karinelerden soyutlanmış olarak gelen Mutlak emir farziyyet ifâde ettiğine göre buradaki "umreyi Allah için tamamlayın" emri; umrenin farz olduğunu gösterir. Ayrıca bu âyet-i kerimede "umreyi tamamlayınız" emri, "Hacci tamamlayınız" emri üzerine atfedilmiştir. Atfedilen (ma'tûf) ile üzerine atfedilen (ma'tüfun-aleyh)'in hüküm bakımından eşitliği herkesçe kabul edilen bir esas olduğuna göre umrenin de hac gibi farz olduğu anlaşılır. Ancak bu deliller "Bu âyet-i kerime başlanılmış olan hac ve umreyle ilgilidir; zikredilen kaideler ise, henüz kendisine başlanılmamış olan ibâdetlere ait emirlerle ilgilidir," denilerek reddolunmuştur.
Gerçekten İslâm'ın beş şartı arasında umrenin bulunmayışı da onun farz olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca "Oraya yol bulabilen kimseye Allah için Kabe'yi haccetmesi gereklidir."[139] âyet-i kerimesinde umre emrinin bulunmayışı da yine bu gerçeği te'yid eder.
b. Umrenin farz olduğunu savunan ulemânın ikinci delilleri de şu hadis-i şeriftir: "Âmir oğullarından bir adam Resûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelerek":
Ya Resûlullah! Babam yaşlı bir adamdır, ne hac ne de umre de yolculuk yapabilir, dedi. Resûl-i Ekrem de:
"Babanın yerine haccet ve umre yap," buyurdu.[140] Beyhâkî'nin ifâdesine göre Müslim b. Haccâc bu hadis hakkında şöyle demiştir: "Ben Ahmed b. Hanbel'i:
Umre'nin farz olduğuna delalet eden bundan daha güzel bir hadis görmedim, derken işittim." Fakat bu görüş, "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözünde umrenin farz olduğuna delâlet eden bir ifâde yoktur. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) Efendimiz, babası hac ve umre yapmaktan âciz kalan bir oğula babasının yerine hac yapabileceğini söylemiştir. Bir kimsenin babasının yerine hac ve umre yapmasının farz olmadığında ise, icmâ vardır;-gerekçesiyle reddedilmiştir.
Bütün bu anlattıklarımızdan umrenin farz değil, sünnet olduğu anlaşılır. Çünkü "asi olan berâet-i zimmettir."[141] Binaenaleyh kişinin bir işle mükellef olduğuna dair açık bir delil bulunmadıkça o işle mükellef olduğuna hükmedilemez. Dolayısıyla hakkında delil bulunmadığı için bir kimsenin babasının yerine haccetmekle ya da umre yapmakla mükellef olduğuna hükmedilemez. Ayrıca umrenin farz olduğunu iddia edenlerce delil olarak ileri sürülen; "biz birgün Resûlullah sallallahü aleyhi vesellemin yanında otururken bir adam gelerek:
Ya Muhammed İslâm nedir? diye sordu Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem de:
"Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmen ve Beyt'i haccedip umre yapmandır"[142] anlamındaki hadis de bu konuda delil olarak gösterilemez. Çünkü bu hadis umrenin farz olmadığını kesinlikle ifâde eden sahih hadislere aykırıdır ve bu hadisin daha kuvvetli olan rivayetlerinde "umre etmendir" sözü yoktur.
Zeyd b. Sâbit'in rivayet ettiği "Hac etmek ve umre yapmak farzdır"[143] anlamındaki hadis ise senedinde İsmail b. Mûsâ el-Mekkî bulunduğu için zayıftır.
Atâ b. Ebî Rebâh'm Câbir b. Abdillah'dan rivayet ettiği, Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem "hac ve umre farzdır" buyurdu.[144] anlamındaki hadisi de senedinde İbn Lehîâ olduğu için zayıftır ve delil olma niteliğinden uzaktır.
Umre konusunda musannif Ebû Davud'un temas etmediği üç meseleye temas etmekte fayda görüyoruz:
1. Haccın mîkatleri umrenin de mikatleridir. Hac için nerelerde ihrama girilirse, umre için de oralardan ihrama girilir. Ancak Mekke'de bulunanlar Harem bölgesinin dışına çıkarak hill bölgesi için ci'râne veya Ten'-im mevkilerinden ihrama gireler. Biz bu konunun ayrıntılarını 1737-1742 numaralı hadislerin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.
2. Hanefî ulemâsına göre Umrenin şartları dörttür:
a. İhram: İhram haccı veya umreyi veya her ikisini eda için mübâh olan şeylerden bazılarını nefsine geçici olarak haram kılmak, onları yapmaktan sakınmak demektir ki hac veya umre için ya da her ikisine birden niyyet etmek ve "Lebbeyk Allahümme lebbeyk" diye telbiyede bulunmakla olduğu gibi niyyetle birlikte telbiye yerine geçen bir zikir veya kurbanlık bedeninin boynuna tasma takmakla da olur.[145] İhrama girmek Hanefî mezhebinin dışında diğer mezheblere göre umrenin şartı değil, rüknüdür.
b. Kabe'yi tavaf: Hanefîlere göre bunun dört şavtı, İmam Şafiî, Mâlik ve Ahmed'e göre ise tavafın yedi turu da umrenin rüknüdürler. Hanefîlere göre kalan üç şavt ise, vâribtir.
c. Safa ile Merve arasında ps'y: İmam Şafiî iîe İmâm Mâlik ve Ah-med'e göre Safa ile Merve arasında sa'y yapmak umrenin rüknüdür. Hanefî ulemâsına göre ise, umrenin vâciblerindendir. Çünkü Abdullah b. Ebî Evfâ şöyle demiştir: "Resûiullah (s.a.) umre yapmaya niyet etti. Mekke'ye gelince Beyt-i Şerîfi tavaf etti. Bsz de tavaf ettik, sonra sa'y yapmak üzere Safa îîe Merve'ye geldi, onunla birlikte biz de Safa ile Merve'ye geldik."[146]

d. Tıraş olmak: Tıraş olmak veya saçları kestirmek, Şafîî mezhebine göre umrenin bir rüknüdür. Şafîî mezhebinin dışındaki diğer mezheblere göre ise urrrcr.iu vâciblerindendir. Çünkü îbn Abbas (r.a.), Hz. Muavi-ye'nin bir umre esnasında Merve tepesi üzerinde Resûlullah (s.a.)'ın saçlarını makasla kısalttığını söylemiştir.[147]
e. Umrenin rükünleri arasındaki sıraya ResuM Ekrem'in riâyet ettiği gibi riâyet etmek, Şafîî mezhebine göre rükün, diğer mezheblere göre vâcibîir.
3. Umrenin vâciblerî ve sünnetleri, ihramda, tavafta ve sa'yde aynen haccın vâcibleri ve sünnetleri gibidir. Ancak umre ile hac arasında bazı farklar vardır. Şöyleki:
a. Haccın farz olduğunda ittifak olduğu halde umrenin farz olduğunda ittifak yoktur. .
b. Hac için muayyen bir zaman bulunduğu halde, umre için tahsis edilmiş bir zaman yoktur. Arafe günü ile kurban bayramının dört günü dışında senenin her gününde umre yapılabilir.
c. Hacda bulunan Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe yapma, Minâ'da şeytan taşlama, hutbe okuma, kudüm ve Veda tavafları gibi fiiller umrede yoktur.[148]

1986. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) haccetmeden önce umre yaptı.[149]

Açıklama

Bilindiği gibi Fahr-i Kâinat Efendimiz vedâ Haccından önce uç defa umre yapmıştır:
1. Hicretin altıncı senesinde niyyetlenip yola çıktığı halde müşriklerin kendilerine engel olması üzerine yarım kalan Hudeybiye umresi,
2. Hicretin yedinci senesinde yaptığı Kaza Umresi,
3. Mekke'nin fethinden sonra hicretin sekizinci senesinde yaptığı Ci'rane umresi. Bu umrelerin hepsi de zülka'de ayında olmuştur.[150]

Bazı Hükümler

Haccetmeden önce senenin bütün günlerinde umre yapmak caizdir. Hacdan sonra senenin bütün günlerinde umre yapmak da# öyledir. Çünkü Câbir b. Abdullah (r.a.)'ın rivayet ettiği: Âişe (r.anha) hayız olmuştu. (Bu haliyle) Beyt'i tavafın dışında bütün hac amellerini yaptı. (Hayz'dan) temizlenince Beyt-i Şerifi de tavaf etti ve;
Ya Resûlullah sizler hem hacc, hem de umre yapmış olarak dönüyorsunuz. Bense sadece hac yaparak dönüyorum, dedi. Bunun üzerine (Resûl-i Ekrem) Abdurrahman b. Ebî Bekr'e Hz. Âişe'yi, -umre için ihrama girmek üzere- Ten'im'e götürmesini emretti (Hz. Âişe de bu suretle) hacdan sonra Zilhicce ayında umre yaptı,[151] anlamındaki hadis-i şerif bunu ifâde etmektedir. İmam Mâlik ile İmam Şafîî, Ahmed ve ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. İmam Ebû Hanîfe (r.a.)'e göre ise, Arafe günü ile kurban bayramının dört gününde umre yapmak mekruhtur. Bu günlerin dışında senenin bütün günlerinde umre yapmak caizdir. Çünkü İbn Abbâs (r.a.): "Arafe günü, kurban bayramın birinci günü ve (onu takibeden) teşrik günleri hâriç bu günlerden önce veya sonra istediğin günde umre yapabilirsin,[152] demiştir.
İmam Ebû Yûsuf'a göre ise, Arafe günü ile onu takibeden üç günde umre yapmak mekruhtur. Bugünlerin dışında senenin bütün günlerinde umre yapılabilir. Çünkü Hz. Âişe: "Arafe günü kurban bayramının 1. günü ve onu takibeden iki gün hâriç senenin bütün günlerinde umre yapmak caizdir" buyurmuştur.[153]
Ancak beyhakî bu hadisin mevkuf olduğunu söylüyor-ve "Şafîî ulemâsına göre bu hadiste belirtilen yasaklar o günlerde hac yapmakla meşgul olan kimseler içindir. O günlerde hac ibadetiyle meşgul olmayan kimselerin umre yapmasında bir sakınca yoktur." diyor.[154]
Umrenin en faziletli vakti ise, ramazan ayıdır.
Resûl-i Ekrem câhiliyye çağından kalma "Hac mevsiminde umre yapılamayacağı" inancını yıkmak için umresini hac mevsiminde yapmıştır. Böyle bâtıl bir inancı yıkmaya yönelik olan bu davranışın önem ve faziletini belirtmeye ihtiyaç yoktur.[155]

1987. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Vallahi Resûlullah (s,a.) sadece şirk ehline ait bir işi ortadan kaldırmak maksadıyla Aişe'ye Zilhicce ayında umre yapması için izin verdi. Çünkü şu Kureyş kabilesiyle onların yolunda olan kimseler; "Hac yolculuğunda yüklerin ağırlığından dolayı dökülen (develerin sırtındaki) yünler (hacdan döndükten sonra yeniden çıkıp) çoğaldığında ve (hac yolunda develerin sırtında ya da ayaklarında açılan) yara(lar) iyileştiğinde ve Safer ayı geçtiğinde umre yapmak isteyene umre helâl olur" derlerdi ve Zilhicce ayıyla Muharrem ayı çıkıncaya kadar umre yapmayı haram sayarlardı."[156]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel (r.a.)'ın Müsned'inde Resûl-i Ekrem'in Hz. Aışe ye umre yapma iznim Zilhicce nın 14. gecesinde, yani hacıların Mekke'ye dönerlerken Muhassab'da geçirdikleri gecede verdiği ifade edilmektedir.[157]
Bilindiği gibi Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz Veda Haccında Zilhicce'nin onuna rastlayan cumartesi günü bayram sabahı Minâ'ya varmıştır.

Cemre-i Akabe'de taşlan attıktan sonra aynı gün Mekke'ye dönmüş, zevalden önce Beyt-i Şerifi tavaf ederek yine aynı gün Minâ'ya gelmiş ve orada cumartesinin kalan kısmıyla Pazar, Pazartesi ve Salı günlerini geçirmiştir. Teşrik günlerinin sonu olan ve Zilhiccenin on üçüne rastlayan Salı günü öğleden sonra el-Muhassab'a gelmiş öğle namazını kılmış ve Çarşamba gecesini orada geçirmiştir. İşte Resul-i Ekrem'in Hz. Âişe'ye umre yapması için izin vermesi Zİlhicce'nin on üçüncü gününe rastlayan Sah'yı, on dördüne rastlayan Çarşamba'ya bağlayan gecede olmuştur.
Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Câhiliyye döneminde halk hac mevsiminde umre yapmayı çok çirkin ve iğrenç bir hadise sayarlardı. Resul-i Ekrem bu batıl inancı kökünden kazıyarak yerine gerçek hac ve umre anlayışını yerleştirmek maksadıyla Veda Haccında ashabım hacla birlikte umreyi de yapmaya teşvik etmiştir. Bu hadise Buhârî'nin rivayetinde şöyle anlatılıyor:
Hz. Âişe demiştir ki:
Biz Resülullah (s.a.)'la beraber hac aylarında hac gecelerinde hac zamanlarında (Medine'den) çıktık ve (Mekke'nin hududu olan) "Şerif mevkiine indik. Resul aleyhisselâm (çadırından) çıkıp ashabına;
"Sizden her kimin beraberinde hedy (kurbanı) yoksa ve haccını umreye tahvil etmek isterse, o (haccını feshedip) umre yapsın. Bir kimsenin de beraberinde hedy varsa, o da haccını umreye tahvil etmesin", buyurdu. Hazret-i Âişe demiştir ki: .
Bu tâlim-i Nevevî üzerine ashabtan umreyi iltizam edenler de oldu, terk edenler de bulundu. Yine Âişe-i Siddîka demiştir ki:
Fakat Resülullah (s.a.) ile ashabından -imkân sahibi olan- bir kısmının hedyleri de kendi yanlarında idi. Bunlar (kârın olduklarından haccı feshe) umreyi iltizama muktedir değillerdi. (Bundan sonra Hz.) Âişe hadisin geri kalan kısmım da zikretti. Resülullah (s.a.) ashabına bu emri verdikten sonra (çadıra) benim yanıma geldi. Beni ağlar buldu. Resûl-i Ekrem:
"Vay ahmak! Ne ağlıyorsun?" buyurdu, ben de:
Ashabına söylediğin sözünü işittim. (Demek ki) ben umreden (tavaf ve sa'y edemeyerek) menolundum, dedim. Resûl-i Ekrem:
"Nen var?" diye sordu. Ben:
Namaz kılamam, dedim. Resülullah:
"Zararı yok, Sen de Âdem kızlarından bir kadınsın. Allah onlar için ne takdir ettiyse sende onu görüyorsun. Sen hacca niyetinde sabit ol, Allah sana umreyi de nasib eder, buyurdu. Hz. Âişe (r.anhâ rivayetine devam edip) demiştir ki:
Resûl-i Ekrem'in bu Veda Haccında Arafat'a çıktık. Nihayet Minâ'ya geldik. Artık temizlenmiştim. Sonra Minâ'dan çıktım (Mekke'ye gelip) tavaf-ı ifâzayı yaptım. Yine Âişe (devam edip) demiştir ki: Sonra Minâ'dan ikinci dönüşte Resûlullah (s.a.) ile yola çıktım. Resûl-i Ekrem "Muhassab" mevkiine geldi ve oraya indi. Biz de birlikte oraya indik. Resûl-i Ekrem (kardeşim) Abdurrahman b. Ebi Bekr'i çağırdı- ve:
“Haydi kardeşinle Harem'den çık, (ve Hıll ile Harem arasında) umre niyeti ile ihramla (tavaf ve sa'y ettikten) sonra ihramdan çıkınız ve hemen buraya geliniz. Ben sizi burada yanıma gelene kadar bekliyorum" buyurdu. Hz. Âişe yine diyor ki; Kardeşim ile beraber (huzurdan) çıktık ihramlanıp tavaf ve sa'y ettikten sonra seher vakti huzur-ı Nebevî'ye girdim. Bana:
"Nasıl umreyi bitirdiniz mi?" buyurdu. Ben de:
Evet, bitirdik, dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ashabına Medine'ye doğru yollanmalarını ilân etti. Halk fevc fevc yola koyuldu. Resûl-i Ekrem de Medine'ye müteveccihen yürüdü.[158] Buhadisle ilgili açıklamayı 1781 numaralı hadisin açıklamasında verdiğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Metinde geçen "afâ" kelimesi "çoğaldı" anlamına gelir. Nitekim "Sonra kötülüğün yerine iyiliği koyduk, öyle ki, çoğalıp "Babalarımız da darlığa uğramış bolluğa kavuşmuşlardı" dediler."[159] âyeti kerimesinde de bu manada kullanıldığı gibi: Gerçekten Resûlullah sallallahü aleyhi vesellem bıyıkların kesilmesini ve sakalların bırakılmasını emretti.[160] anlamındaki hadis-i şerifte de bu anlamda kullanılmıştır ki "Hac yolunda dökülen develerin yünlerinin yeniden çıkıp çoğalması" kasd edilmektedir.
"Deber" kelimesi ise hac yolculuğu esnasında develerin sırtında veya ayaklarında açılan yara demektir ki, denilince, "develerin yarası iyileşti" manası anlaşılır.
Arablar yegâne geçim kaynakları olan soygunculuk ve vurgunculuğa çıktıkları aya "Safer" ismini vermişlerdir. Çünkü bu ayda çapulculuğa çıkarken evlerini bomboş bırakırlardı. Yahut da soydukları kimseleri elleri bomboş bıraktıkları için bu aya Safer ismini vermişlerdi.[161]

1988. ...Mervan'ın Ümmü Ma'kü'a gönderdiği elçisinin haber verdiğine göre, Ümmü Ma'kıl demiştir ki: Ebû Ma'kil Resûlullah (s.a.)'le hacca gitmeye kesin karar verdi. Ebu Ma'kıl gelince, Ümmü Ma'kıl (kocasına hitaben)
Biliyorsun ki benim üzerimde bir hac görevi var, dedi. (Durumu Resûl-i Ekrem'e arzetmek üzere kalkıp ikisi birden) yürüyürek gittiler ve (Resûlullah'ın) yanına girdiler (Ümmü Ma'kıl):
Ya Resûlullah: Benim üzerimde bir hac görevi var. Ebû Ma'kıl'm da genç bir devesi var, dedi. Ebû Ma'kıl da:
Evet, doğru söyledi, (ama) ben onu Allah yoluna vakfettim. (Binaenaleyh onunla hacca gitmesi mümkün olmasa gerek) dedi. Resûlullah (s.a.) da:
"Sen onu O'na ver de onunla hacca gitsin. Çünkü (onunla hacca gitmek de) Allah yolunda (bir amel)dir" buyurdu. Bunun üzerine. Ebû Ma'kıl deveyi O'na verdi. Ancak Ebû Ma'kıl'ın ölümü sebebiyle Ümmü Ma'kıl o sene hacca gidemedi. (Resûl-i Ekrem hacdan döndükten sonra Ümmü Ma'kil);
Ya Resûlullah, ben ihtiyarlamış ve hastalanmış bir kadınım. Benim için (bu sene kaçırmış olduğum) haccımın yerine geçecek bir amel var mıdır? diye sordu. (Resûl-i Ekrem de):
"Ramazanda (yapılan),umre bir hac yerine geçer" buyurdu.[162]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'in yine Ebû Bekr b. Abdurrahman' dan (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur):
"Ben Mervân ile gidenler arasında Ümmü Ma'kıl'a varıp bu hadisi bizzat kendisinden dinledim'[163] şeklindedir. Görüldüğü gibi Ebtt Davud'un Siinen'inde bu hadisin Mervân'm elçisi tarafından nakledildiği ifâde edildiği halde Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Bekr b. Abdurrahman'm bu hadisi bizzat kendisinin Ümmü Ma'kıl'dan aldığı ifâde ediliyor. Her ne kadar görünüşte bu iki rivayet arasında bu çelişki (var gibi ise) de, aslında hiçbir çelişki yoktur. Çünkü Ebû Bekr b. Abd'irrahman, bu hadisi önce Mervan'ın elçisinden Mervan'a naklettiği sırada işitmiş ve bu hadise fevkalâde ilgi duyduğu için Ümmü Ma'kıl'ın ağzından duymak isteyen Mervan'la birlikte, gidip bir de Ümmü Ma'kıl'dan dinlemiş olabilir
Ahmed b. Hanbel'in diğer bir rivayetinde de Ebû Bekr b. Abdurrahman' ın bu hadisi Ma'kıl b. Ebî Ma'kıl'dan naklettiği ifâde ediliyor. Bu rivayetin de daha önce bahsettiğimiz Ahmed b. Hanbel'in rivayetine aykırı yönü olmadığı gibi konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisine de aykırı tarafı yoktur. Çünkü Ebu Bekr b. Abdirrahman'ın bu hadisi bir kere Mervan'ın elçisinden bir kere Ümmü Ma'kıl'ın bizzat kendisinden bir kere de Ümmü Ma'kıl'ın oğlu Ma'kıl'dan dinlemiş olması mümkündür.
Bir numara sonra gelecek olan hadis-i şeriften anlaşılacağı gibi Ümmü Ma'kıl Resûl-i Ekrem'le birlikte hac yapmanın ecr ve sevabını düşünerek Veda haccı yılında Fahr-i Kâinat Efendimizle hacca gitmek istemiş, fakat yolculuk için bir vasıta bulamamış. Kocası Ebû Ma'kıl'dan devesini istemişse de o; "ben onu (devemi) Allah yoluna vakfettim, sana ödünç olarak vermem, doğru olmaz" diyerek onun bu isteğini reddetmiştir. Bunun üzerine Allah yolunda vakfedilen bir deveyle hacca gitmenin caiz olup olmayacağını sormak üzere Hz. Peygamberin huzuruna gitmişler. Resul-i Ekrem de; "O deveyle hacca gitmenin de Allah yolunda bir iş olduğunu" söyleyince, Ebu Ma'kıl; "Allah yolunda yapılan işin sadece cihaddan ibaret olmadığım, hacca gitmenin de Allah yolunda bir amel olduğunu" öğrenmiş ve devesini üzerinde hacca gidip gelmek üzere karısı Ümmü Ma'kıl'a vermiştir.[164] Fakat o sene Ebû Ma'kıl vefat etmiş[165] zâten ihtiyar olan Ümmü Ma'kıl da hastalanıp hacca gidememiştir. Nihayet Veda Haccın-dan dönen Fahr-i Kâinat Efendimize durumunu arzetmek üzere varıp;
Ya Resûlullah ben ihtiyar ve hasta bir kadınım (bu sene seninle hac yapmaya muvaffak olamadım) acaba bu kaçırmış olduğum haccın yerini tutacak bir amel var mıdır? diye sormuş. Resûl-i Ekrem de;
"Ramazan ayında yapılan umre bir hacca bedeldir" buyurmuştur.
Ramazan'da yapılan umrenin hacca bedel olması, konusunda Tirmizî şunları söylüyor: "İshak b. Rahûye diyor ki: Bu hadis Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'den rivayet edilen "her kim İhlâs Suresini okursa, Kur'ân'ın üçte birini okumuş olur" hadisine benzer.[166]
Yani Ramazan'da yapılan umre sevab bakımından hac gibidir. Yoksa hac farizası yerine geçmez. İbn el-Arabî de diyor ki: "Umre hadisi şahindir, Allah kullarına bir fazlu ihsan olarak ramazanda yapılan umreyi hac derecesine yükseltmiştir."[167]
İbnu'l-Cevzî de bu konuda şunları söylemiştir: "Amellerin fazilet ve sevabı, yapılmış oldukları vaktin şerefi nisbetinde artış kaydeder. Ramazan'da yapılan umre de böyledir. Bu, tıpkı amellerin derecesinin ihiâs nisbetinde artışına benzer"[168]
İbn Battâl'a göre Ümmü Ma'kıl'ın yapmak istediği bu hac, nafile bir hacdı. O sadece Resül-i Ekrem'le beraber haccetmenin şerefine erişmek için buna karar vermişti. Bunun aksini iddia etmek tamamen yanlıştır. Umrenin farz olan bir haccın yerine geçemeyeceği ve farz olan hac borcunu ödeyemeyeceği konusunda icmâ' bulunduğu düşünülürse, İbn Battâl'ın bu sözündeki gerçeklik payı kolayca anlaşılır.
İbnu t-Tîn'e göre ise, şayet bu hadisten maksat, "Ramazan'da yapılan umrenin farz olan hac borcunu düşüreceğini" ifâde etmekse, o zaman bu Ümmü Ma'kıl'e ait özel bir durumdur. Çünkü:
1. Bir numara sonra gelecek olan hadisin sonundaki Ümmü Ma'kıl'e ait olan "Aslında hac hacdır. Umre de umredir. Fakat Resûl-i Ekrem; "Ramazan ayında yapılan umre hacca bedeldir" buyurdu. Acaba bunun sadece bana ait olduğunu mu anlatmak istedi? îyice bilemiyorum" anlamındaki sözler, Ramazan'da yapılan umreyle ilgili bu sözlerin sadece Ümmü Ma'kıl'le ilgili olduğunu Hz. Ümmü Ma'kü'in de bu hadisten böyle bir mânâ çıkardığını gösterir.
2. Said b. Cübeyr'in de; "Ben bu hadisin sadece bu kadınla ilgili olduğunu zannediyorum" demesi.bu gerçeği ifâde etmektedir.[169]

Bazı Hükümler

1. Hayvanı Allah yoluna vakfetmek caizdir.
2. Hac, Allah yolunda yapılan amellerden sayılır. Bu bakımdan Allah yoluna vakfedilen malların bir kimsenin haccı için sarf edilmesi caizdir. İbn Abbâs ile İbn Ömer de hacca gitmek isteyen bir kimseye hac yolunda harcamak üzere zekât verilmesinde bir sakınca görmemişlerdir. İmam Ebû Hanife ile İmam Ahmed ve İshâk da bu görüştedirler.
İmam Sevrî ile İmam Mâlik'e Hanefî imamlarından İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'e ve Şafiî'ye göre ise, zekâ malları hac için sarf edilemez. Çünkü sözü geçen imamlara göre, zekâtın sarf edildiği yedi sınıftan birisi olan "Allah yolundakiler" sınıfı mücâhidlerden başkası olamaz. Binaenaleyh bir kimseye hac masrafı yapılmak üzere zekât verilemez.
3. Amellerin sevabları, içinde işlendikleri vaktin şerefi nisbetinde değer kazanır. Bu aynen amellerin, ihlâs nisbetinde değer kazanmasına benzer.[170]

1989. ...Ümmü Ma'kü'dan; demiştir ki: Resulullah (s.a.) Veda Haccına niyetlenince (ben de onunla birlikte hac yapmayı çok istedim bizim bir devemiz vardı, onu da Ebû Ma'kıl Allah yoluna vakfetmişti. Biz hastalandık, Ebû Ma'kıl'de öldü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (hac için yola) çıktı. Haccını bitir(ip de gel)diği zaman yanına vardım. (Bana):
"Ey Ümmü Ma'kıl seni bizimle beraber haccetmekten ahkoyan nedir?" dedi. (Ben de):

Biz hazırlanmıştık (fakat) Ebu Ma'kıl vefat etti ve bizim için üzerinde hacca gidebileceğimiz sadece bir deve(miz) vardı, onu da Ebû Ma'kıl Allah yoluna vakfetmişti, diye cevap verdi(m). Bunun üzerine (Resûl-i Ekrem Efendimiz);
"Onunla (yola) çıksaydın ya, çünkü hac da Allah yolunda (yapılan bir amel)dir. Her ne kadar bizimle beraber bu haccı yapmayı kaçırmışsan da Ramazan da umre yap. Çünkü o hac gibidir." (Ümmü Ma'kıl şöyle) dedi:
Hac hacdır, umre de umredir. Fakat Resülullah (s.a.) bunu bana söyledi; (bu söz) sadece banami aittir, iyice bilemiyorum.[171]

Açıklama

Ümmü Ma'kıl Resûl-i Ekrem'le birlikte hac etmenin faziletine erişmek için Veda Haccı yolunda Resûl-i Ekrem'le birlikte nafile bir hac yapmayı çok arzu ettiği ve gerekli hazırlıkları yaptığı halde, elinde olmayan bazı engellerin ortaya çıkmasıyla gidememişti. Hacdan döndükten sonra, kendisini ziyaret etmek için Resûl-i Ekrem'in yanına vardığı zaman fahr-i kainat Efendimiz hacca gitmekten niçin vazgeçtiğini sorduğu zaman bu sebepleri şöyle sıralamıştır:
1. Kocamla ben hastalanmıştık.
2. Sonra kocam oluverdi.
3. Zaten- bir devemiz vardı, onu da Ebû Ma'kıl Allah yoluna vakfetmişti.
Resûl-i Ekrem (s.a.) Ümmü Ma'kıl'dan bu cevabı alınca ona Allah yoluna vakfedilen bir deve ile Hacca gitmekte bir sakınca olmadığını, çünkü hac yolculuğunun da Allah yolunda bir amel olduğunu söylemiş ve kaçırılan fırsatın telâfisi için de "Ramazan ayında umre yapmasını" tavsiye etmiştir.
Konumuzu teşkil eden bu hadisle bir önceki hadisin ifâdleri arasında zahiren bazı ayrılıklar görülmektedir. Gerçekte böyle bir çelişkinin olmadığını anlamak için şu noktalara dikkat etmek gerekir:
a. Bir önceki hadiste geçen cümlesi her ne kadar zahiren "Ebû Ma'kıl hacca gitmişti" mânâsına gelirse de burada "Ebû Ma'kıl hacca gitmeye azmetmişti" anlamında kullanılmıştır ve bu cümlenin hemen arkasından gelen cümlesi de zahiren "Ebû Ma'-kıl hacdan dönünce" gibi bir mânâ ifâde ediyorsa da gerçekte bu cümle "Ebû Ma'kıl (çarşıdan veya pazardan) evine geldiği zaman" anlamında kullanılmıştır. Nitekim biz sözü geçen cümleleri tercüme ederken bu durumu gözönünde bulundurduk. Eğer bu inceliğe dikkat edilmez de bir önceki hadisten "Ebu Ma'kıl'ın Resûl-i Ekrem'le birlikte hacca gidip geldiği" mânâsı çıkarılırsa, o zaman iki hadis arasında bir çelişkinin olduğu zannedilir. Oysa fahr-i kâinat Efendimizin sözleri arasında bir çelişkinin bulunamayacağını söylemeye ihtiyaç yoktur.
b. Bir önceki hadis-i şerîfte Ümmü Ma"kıl ile Ebû Ma'kıl'ın Allah yoluna vakfedilen bir deveyle hacca gidilip gidilemeyeceğini sormak üzere Resûl-i Ekrem'e beraberce gittikleri ifâde edildiği halde burada Ümmü Ma'kıl'ın yalnız başına gittiği ifâde edilmektedir. Bu duruma bakarak iki hadis arasında bir çelişki bulunduğu söylenemez. Çünkü Ümmü Ma'kil'le kocası Ebû Ma'kıl'ın Resûl-i Ekrem'e beraberce gitmeleri Resûl-i Ekrem hac yolculuğuna çıkmadan önce olmuştu. Ümmü Ma'kıl'ın Resûl-i Ekrem'in yanma yalnız başına gitmesi ise, Resûl-i Ekrem'in hac dönüşünden sonra olmuştur.
c. Her iki hadiste de Resül-i Ekrem'in, "Ramazanda yapılan umre, bir hacca bedeldir" sözünü Ümmü Ma'kıl'a hitaben söylediği ifâde edildiği hâlde bir numara sonra tercümesini sunacağımız 1990 numaralı hadis-i şerifte ise, Resûl-i Ekrem'in bu sözü Ebû Ma'kıl'a hitaben söylediği ifâde edilmektedir. Bu ifâde de 1990 numaralı hadisin 1887 ve 1888 numaralı hadislere aykırı olduğu intibaını uyandırmaktadır. Gerçekte ise bu iki ifâde arasında da herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü Ümmü Ma'kıl'la Ebû Ma'kıl Ümmü Ma'kıl'ın hac yapması konusunda Resûl-i Ekrem'e beraberce gittikleri zamar Resûl-i Ekrem Ümmü Ma'kıl'ın Allah yoluna vakfedilen deve ile hac yapmasına izin vermişti. Ümmü Ma'kıl da bu deveyi görünce onu hac yolculuğuna tahammül edemeyecek kadar zayıf buldu. Bunun üzerine kocası Ebü Ma'kıl'a tekrar Resûl-i Ekrem'e gönderdi. Resul-i Ekrem de bu durumu öğrenince Ebû Ma'kil'e hitaben "Ramazan ayında yapılan umrenin bir hacca bedel olduğunu" ifâde buyurdular. Binaenaleyh 1990 numaralı hadiste anlatılan bu olaydır ve bu Hz. Peygamber hacca gitmeden önce olmuştur. 1988 numaralı hadiste 1989 numaralı hadislerde anlatılan olay ise Peygamber (s.a.) hacdan döndükten sonra vuku bulmuştur. Birinci olaydaki sözün muhatabi Hz. Ebû Ma'kıl ikinci olaydaki sözün muhatabı ise, Ümmü Ma'kıl'dır. Yahût'da 1990 numaralı olay tamamen ayrı bir olaydır. Oradaki olayı yaşayan kadın Hz. Ümmü Ma'kıl değil Ümmü Sinan isimli bir kadındır. Yerinde açıklanacağı üzere bu ikinci ihtimal daha kuvvetlidir.[172]

Açıklama

1. Ümmü Ma'kıl Allah'a ve Resulüne son derece bağlı Resul7ı Ekrem'le birlikte hac yapmaya ve benzeri salih amelleri işlemeye son derece hırslı ve faziletli bir kadındı.
2. Ramazan ayında yapılan bir umre için hac sevabı vardır. Fakat bu umre sahibinden hac farizasını düşüremez. Binaenaleyh bu kimsenin ilk fırsatta hac yapması gerekir. Bir başka deyişle Ramazanda yapılan bir umre nafile bir hac yerine geçer. Bu ise, Allah'ın kullarına bir ihsanıdır.[173]

1990. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Resülullah (s.a.) hac yapmak istemişti. (Bunu duyan) bir kadın da kocasına;
Beni devenin (üzerine bindirerek) Resûlulah (s.a.) ile birlikte hacca götür, dedi. (Kocası da);
Bende seni üzerinde hacca götürebileceğim bir deve yoktur, cevabını verdi. Kadın:
Falan devene bindirsen olmaz mı? dedi. (Kocası):
O (deve) aziz ve celil olan Allah yoluna vakfedilmiştir,. dedi ve Resüluilah (s.a.)'e gelip:
(Ya Resüluilah), karım Allah'ın sei^m ve rahmetinin senin üzerine olmasını diliyor ve seninle hacetmek istiyor. Bana: "Beni

Resüluilah sallallahu aleyhi ve sellemle hacca götür" dedi. Ben de (kendisine); "Bende seni üzerinde hacca götürebileceğim (bir hayvan) yok" dedim. O da "Beni falan devenin üzerinde hacca götür" dedi. Bunun üzerine; (O deve), Allah yoluna vakfedilmiştir" dedim.
(Rasûlullah s.a.) şöyle buyurdu:
"Şu bir gerçek ki eğer sen onu o deven üzerinde hacca götürseydin bu da Allah yolunda (bir iş) olurdu." diye cevab verdi,ve benden hangi amelin seninle hacca gitmeye denk olabileceğini sana sormamı istedi. Resüluilah (s.a.)'de:
"Allah'ın selâmı, rahmet ve berekâtı onun üzerine olsun. Ona, "Ramazanda yapılan umrenin (benimle birlikte yapılan) hacca denk olduğunu haber ver" buyurdu.[174]

Açıklama

Hadis-i şerifte söz konusu edilen hâdise Veda Haccı yılında olmuştur. Her ne kadar Resûl-i Ekrem'le hacca gitmeyi arzu eden kadının kimliği burada açıklanmıyorsa da Buhârî'nin rivayetinde bu kadının "Ümmü Sinan" olduğu ifâde ediliyor.[175]
Konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte anlatılan olay, bir önceki hadiste geçen olaydan tamamen ayrı bir olaydır. Çünkü bir önceki hadiste geçen olay Ümmü Sinan'la değil, Ümmü Ma'kıl'la ilgilidir. Bununla beraber her iki kadının da aynı kadın olabileceğini söyleyenler de vardır. Çünkü Ümmü Ma'kü'ın Ümmü Sinan künyesiyle de anıldığını iddia edenler vardır.
Bu iki hâdisenin bir benzeri de Ümmü Talîk isimli kadının başından geçmiştir. Talk b. Habîb'in rivayetine göre Ebu Talîk kendisine şunları anlatmıştır: Karısı Ümmü Talîk ona;
İki deveden birini bana ver de onunla hacca gideyim, demiş. Ebû Talîk de;
Benim devem Allah yoluna vakfedilmiştir deyince, karısı ona;
"Benim o deve üzerinde hacca gitmem de Allah yolunda bir ameldir, diye karşılık vermiş. Daha sonra bu durumu Resûl-i Ekrem'e arz ettikleri zaman;
Seninle birlikte hacc etmeye denk olan bir amel var mıdır? diye sormuşlarda Resûl-i Ekrem;
"Ramazanda umre yapmak bu hacca denktir" buyurmuştur.[176]
Her ne kadar İbn Abdilberr kesinlikle Ümmü Ma'kıl ile Ümmü Sinan'ın aynı kadın olduğunu iddia ediyorsa da Tekmiletu'I-Menhel yazarının beyânına göre bu doğru değildir. Ebu Ma'kıl Resûl-i Ekrem'in devrinde vefat etmiştir. Ebû Talîk ise, tabiînin küçüklerinden olan Talk dünyaya gelinceye kadar yaşamış hattâ Talk ondan hadis rivayet etmiştir.
Bütün bunlar söz konusu iki kadının aynı kadın olmayıp ayrı ayrı iki kadın olduklarını gösterir.[177]
Bu hadiste söz konusu edilen kadınla bir önceki hadis-i şerifte geçen kadının aynı kadın olduğu kabul edilecek olursa o zaman, "Bir önceki hadiste Resûl-i Ekrem'in "Ramazanda yapılan bir umre hacca bedeldir" sözünü Ümmü Ma'kıPe hitaben söylediği ifâde edildiği halde, burada bu sözü Ümmü Ma'kıl'm kendisine değil de kocasına söylediği ifâde ediliyor. Bu ise bir çelişkidir" diye bir itirazda bulunan olabilir. Bir önceki hadis-i şerîfin izahında da ifâde ettiğimiz gibi böyle bir itiraz yersizdir. Çünkü ayn ayrı zamanlarda Resûl-i Ekrem bu sözü hem Ümmü Ma'kü'e hem de kocası Ebû Ma'kıl'e söylemiştir.
Söz konusu kadınların ayrı ayrı iki kadın oldukları kabul edildiği zaman ise, zaten böyle bir itiraza imkân yoktur.[178]

Bazı Hükümler

1. Ashab-ı Kiram hac yapmağa fevkalâde rağbet ederlerdi. Özellikle Resul-ı Ekrem'le birlikte hac yapmaya çok hırslı idiler.
2. Ramazan ayında yapılan bir umrenin sevabı hac sevabına denktir.
3. Birisiyle bir başkasına selâm göndermek ve bu şekilde gelen bir selâma daha güzeliyle mukabelede bulunmak meşrudur.[179]

1991. ...Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (s.a.) birisi Zilka'dede birisi de Şevvalde olmak üzere iki defa umre yapmıştır.[180]

Açıklama

1993 numaralı hadis-i şeriften de anlaşılacağı gibi aslında Resûl-i Ekrem dört defa umre için ihrama girmiştir. Bunların birincisi Kureyş müşriklerinin engel oldukları Hudeybiye umresidir, İkincisi ertesi yıl, yani hicretin yedinci yılında yaptığı İslam Tarihinde "Kaza Umresi" diye bilinen umresi; Üçüncü ise hicretin sekizinci senesi Zilka'd esinde yaptığı Ci'râne umresidir. Dördüncüsü de Veda Hac-cı ile yaptığı umredir.
Ancak konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerîfte Hudeybiye Umresi yarım kaldığı için Veda Haccı ile yapılan umre de, başlı başına müstakil bir umre olmadığı için zikredilmemiştir. Sadece Resûl-i Ekrem'in müstakil ve eksiksiz olarak yaptığı Kaza Umresiyle Ci'râne zikredilmekle yetinilmiştir. Ayrıca Ci'râne Umresi Zilkade ayında yapıldığı halde onun Şevval ayında yapıldığından bahsedilmesi bu umrenin yolculuğuna Şevval ayında çıkılmış olmasındandır. Çünkü bu umre Mekke'nin Fethinden sonra Şevval ayında çıkılan Huneyn Gazvesinden sonra yapılmıştır. Bu yüzden söz-konusu umre bu hadiste Şevval ayına nisbet edilmiştir. Gerçekte ise bu umre İslâm Tarihinde Ci'râne umresi diye bilinen ve Zilkade ayında yapılan umredir.[181]

1992. ...Mücâhid'den rivayet olunduğuna göre İbn Ömer (r.a.)'e;
Resûlullah (s.a.) kaç (defa) umre yaptı? diye sorulmuş da "iki defa" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Âişe (r.anhâ);
İbn Ömer de kesinlikle biliyor ki Resûlullah (s.a.) Veda haccıyla birlikte yaptığı umreden başka üç defa umre yaptı, demiştir.[182]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi Resûl-i Ekrem; birincisi hicretin altıncı yılında yapmak istediği fakat Kureyş müşriklerinin engellediği için yarım kalan Hudeybiye Umresi, İkincisi hicretin yedinci yılındaki Kaza Umresi, Üçüncüsü, hicretin sekizinci senesinde yaptığı Ci'râne Umresi; Dördüncüsü de hicretin onuncu yılında Veda Hatçıyla birlikte yaptığı umre olmak üzere dört umre yapmıştır. Hadis-i şerîf bunu açıkça ifade etmektedir. Bu konuyla ilgili açıklama bir numara sonraki hadiste gelecektir.[183]

1993. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) dört defa umre yaptı: (Birincisi) Hudeybiye, ikincisi, (gelecek sene) umre yapmak üzere (Kuryşlilerle) anlaştıkları zaman (alınan karara uygun olarak yaptığı umre); üçüncüsü, Ci'râne'den (ihrama girerek yaptığı) umre; dördüncüsü de (Veda) Haccıyla birlikte (yaptığı umre)dir.[184]

Açıklama

Hicretin altıncı senesinde müslümanlarla Mekke'li müşrikler arasında Mekke'nin varoşlarındaki Hudeybiye'de
bir anlaşma yapılmıştır. Bu senede Hz. Peygamber Hendek Savaşından sonra Mekke'lilerle barış teşebbüslerine girişti. Hac ziyareti için Mekke'ye gideceğini açıkladı. Zilkâ'de ayının başında 1500 kadar ashabıyla Medîne'den çıktı. Savaş gayesi olmadığından yanlarına hafif silâhlar aldılar. Müslümanlar mekke'ye yaklaşırlarken Mekke'liler Hudeybiye'de toplandılar, müslümanlar da buraya vardılar. Yoğun bir siyasî faaliyet başladı Hz. Peygamber ne pahasına olursa olsun barış yapmak için gelmişti. Çünkü barış özellikle müslümanlann artık kolonilerine komşu oldukları İrana ve Hayber yahudilerine karşı olan durumlarını güçlendirecekti.
Mekke'İiler müslümanları sürekli olarak tahrik ediyorlardı. Hz. Peygamber bunları soğuk kanlılıkla karşıladı. Sonunda Hz. Peygamber, Mekke'nin başkanı Ebû Süfyan'la olan akrabalığını düşünerek Hz. Osman'ı elçi sıfatıyla Mekke'ye gönderdi. Fakat şehirde kargaşalık hâkimdi. Ebû Süfyan Mekke'nin dışında gezide idi. Mekke'nin diğer önde gelenleri ise ne yapacaklarım bilemiyorlardı. Bunun için Hz. Osman'ı Mekke'de hapsettiler. Müslümanlar arasında ise, öldürüldüğüne dâir bir şayia çıktı. Bu büyük bir heyecan ve üzüntü yarattı. Hz. Peygamber bir ağacın altında bütün sahâbilerinden ölünceye kadar savaşmak üzere söz aldı. Bu söze "Bey'a'tü'r-Rıdvân" adı verilir.
Mekkeliler durumun vehâmetini anlamakta gecikmediler. Bu defa onlar bir heyeti anlaşma yetkisiyle birlikte Hz. Peygamber'ın huzuruna gönderdiler. Bu heyet önce Hz. Osman'ın sağ olduğuna dair te'minat verdi. Hepsi de Mekke'lilerin tekliflerinden oluşan Hudeybiye Anlaşmasının barış şartlan şunlardı:
1. Müslümanlar Kabe'yi ziyaret etmeden geri döneceklerdir. Bir sene sonra ise, ziyaret edebilecekler, fakat üç günden fazla kalamayacaklardır.
2. Medine müslümanlarmdan Mekke'ye sığınanlar iade edilmeyecek, fakat Medine'ye gelen Mekke'liyi, bu şahsın büyüğü istediği takdirde iade edilecekti.
3. Barış on sene sürecektir. Bunu imzalayan tarafların müttefikleri de bu anlaşmaya bağlıdırlar. Bu müddet içinde taraftarların topraklarından birbirlerine barış maksadıyla serbest geçiş hakkı tanınmıştı.
b. Bu anlaşmadan sonra Müslümanlar tıraş olarak ve yanlarında bulunan kurbanlıklarını keserek ihramdan çıktılar. Her ne kadar bu umre yarım kalmışsa da İslâm Tarihine Hudeybiye Umresi diye geçmiştir. Hudeybiye Antlaşmasından bir sene sonra yapılan umreye de "Kaza Umresi" denilir. 1997 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi İmam Mâlik'e ve Şafîî'ye göre, buradaki kaza kelimesi yarım kalan Hudeybiye Umresinin kaza edilmesi anlamında değildir. Bu kelime hüküm ve karar anlamında kullanılmıştır. Hudeybiye antlaşmasında varılan hüküm ve karar neticesinde yapıldığı için söz konusu umre bu ismi almıştır.[185] Çünkü Allah teâla ve tekaddes hazretleri Kur'an-ı Keriminde "Hürmetli ay, hürmetli aya kısastır (mukabildir). Hürmetler karşılıklıdır. O halde size tecavüz edene size tecavüz ettikleri gibi siz de karşılık veriniz."[186] buyurmakla "bu yılın Zilkadesi ye umresinin geçen senenin Zilkadesine ve umresine bedel olduğunu" bildirmiştir. Bu âyet-i kerimede kısas tâbiri geçmektedir. Kısas "hakkı almak" demektir. Hicretin yedinci yılı Zilkadesinde müslümanlar umre yapmakla sanki haklarım almış gibi olduklarından o sene bu umreyi yaptılar. Bu umrede tarihe "Kaza UMresi" adıyla geçmiş oldu. Hanefi ulemâsına göre ise bu umre, Hudeybiye yılında yarım kalan umrenin yerine kaza olarak yapıldığı için bu ismi almıştır. Bu görüş İmam Ahmed'den de rivayet edil niştir.
c. Resûl-i Ekrem (s.a.Vin yaptığı üçüncü umre Ci'râne Umresidir. Bilindiği gibi Ci'râne, Mekke ile Tâif arasında bir yerdir. Mekke'ye daha yakındır. Resûl-i Ekrem üçüncü umresini yaparken ihrama buradan girdiği için bu umre Ci'râne Umresi diye isimlendirilmiştir.
Bu umre müslümanlara hücum hazırlıkları içinde bulunan Hevazin Kabilesini vurmak üzere Şevval ayında çıkılan Huneyn Gazvesinden sonra yapıldığı için 1991 numaralı hadiste bu umreden "Şevval ayında yapılan umre" diye bahsedilmekte ise de aslında hicretin 8. yılı Zilkadesinde yapılmıştır.
d. Resul-i EKrem'in yaptığı dördüncü umre Veda Haccmda yapmış olduğu umredir. Sözü geçen umre için Zilkade ayının sonlarında ihrama girilmiş fakat umre Zilhicce ayında yapılmıştır. Ama bu umre başlı başına müstakil bir umre olmadığı için

bazıları Resûl-i Ekrem'in bu umresini saymaya lüzum görmemişlerdir.[187]

Bazı Hükümler

1. Resûlullah (s.a.) hicret'ten sonra dört defa umre yapmıştır.
2. Hz. Peygamber Veda Haccında hacc-ı kıran yapmıştır. Câhiliyye âdetim yıkmak için ve Zilkade ayının faziletinden dolayı Veda Haccında yapacağı umre için ihrama Zilkade ayında girmiştir. Çünkü Câhiliyye Çağı insanları Zilkade ayında umre yapmayı çok kötü bir iş sayarlardı.[188]

1994. ...Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Resûlullah sallallahû aleyhi ve sellem dört umre yapmıştır: Haccıyla birlikte yapmış olduğu umresinin dışında hepsi de Zilka'de ayında (yapılmış)tır.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ben buradan itibaren (nakledeceğim sözleri) Hudbe (h. Hâlid)'den sağlam olarak aldım. Bu sözleri Ebu'l-Velid'den de işittim. (Ama iyi zabt edemediğim için ondan işittiklerimi nakletmiyorum. Hudbe'den işittiklerimi nakletmekle yetiniyorum):
Hudeybiye Umresi yahut Hudeybiye'den (yapılan) umre Zilkade ayında (yaptığı) Kaza Umresi Zilkade ayında ganimetleri taksim ettiği sırada Ci'râne'den (ihrama girerek yaptığı) umre ve haccıyla birlikte (yaptığı) umre.[189]

Açıklama

Resûl-i Ekrem Efendimiz Zilka'de ayında umre yapılamayacağı yolundaki Câhiliyye inancını yıkmak amacıyla ve Zilkade ayının faziletinden dolayı Veda Haccıyla beraber yaptığı umrenin dışında bütün umrelerini Zilka'de ayında yapmıştır. Gerçi Veda Haccıyla birlikte yaptığı umreyi Zilhicce ayında yapmıştır, ama onun için ihrama yine de Zilkade ayında girmiştir.
Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi Ebu'l-Velid et-Tayâlisî ile Hudbe b. Hâlid'den rivayet etmiştir. Fakat musannif bu hadisin Ebu'l-Velîd'den duyduğu "Hudeybiye umresi..." diye başlayan cümleden itibaren sonuna kadar olan kısmım pek iyi zabt edemediğinden onları nakletmemiş. Hadisin bu kısmını Hudbe b. Hâlid'den duyduğu lâfızlarla nakletmiştir. Bu kısımda geçen "Hudeybiye umresi yahut Hudeybiye'den" cümlesindeki tereddüt musannıfa ait değil, râviye aittir.
Metinde geçen ganimet savaşta düşmandan ele geçirilen zenginliklerdir. Kur'an-ı Kerîm ganimetlerin beşte birini toplum yararına ayırmıştır: "Biliniz ki ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, Peygamber'e, yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir."[190] âyet-i kerimesinde bu husus açıkça bildirilmiştir.
Huneyn, Mekke ile Tâif arasında Mekke'ye yaklaşık olarak on mil uzaklıkta bulunan bir vadidir. Huneyn Gazvesi Mekke'nin Fethinden sonra hicretin 8. yılında Şevval ayında yapılmıştır.[191]

Bazı Hükümler

1. Resûl-i Ekrem umrelerinin her birini ayrı senelere yapmıştır. Bu bakımdan Maliki ulemasının çoğunluğuna göre bir sene içerisinde iki defa umre yapmak mekruhtur. Hasan el-Basrî ile İbn Şîrîn ve Nehâî de bu görüştedirler. Hanefî ulemâsıyla İmam Şafiî'ye ve İmam Ahmed'e göre ise, bir sene içinde birden fazla umre yapmak müstehabtır. Hz. Ali ile Hz. İbn Ömer, İbn Ab-bâs, Enes, Âişe, Atâ, Tavus, ve İkrime de bu görüştedirler. Bu görüşte olan sözü geçen ulemânın delilleri de şunlardır:
1. Hz. Âişe, birisi hacdan önce biri de hacdan sonra olmak üzere bir yılda iki defa umre yapmıştır.[192]
2. Hz. Ali, "senenin her ayında umre yapılabilir." demiştir.[193]
3. Nâfi, "Abdullah b. Ömer (r.a.) İbnu'z-Zübeyr devrinde herzene iki umre olmak üzere senelerce umre yaptı." derdi.[194]
4 . Kasım'dan (rivayet edilmiştir) Hz. Âişe bir sene üç defa umre yapmıştı. Kendisine, "bundan dolayı seni kimse ayıplamıyor mu?" demiştim. Süfyân da: "Bundan dolayı mü'minlerin annesini kim ayıplayabilir" dedi.[195]
Görülüyor ki, ulemânın büyük çoğunluğu bir senede umre'yi tekrarlamanın mendup olduğu görüşündedirler. Resûl-i Ekrem'in umrelerini ayrı ayrı senelerde yapmış olması bir sene içerisinde umre yapmanın mendup olmasına mâni değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem ümmetine zorluk vermemek için bazı mendupları terketmiş olabilir. Kendisi ashabını umre yapmaya teşvik etmiştir.[196]

80. Umreye Niyet Ettikten Sonra Ay Başı Olan Ve Hac Zamanı Gelip Çattığı İçin De Umresini Bozup Hacca Niyetlenen Bir Kadın Daha Sonra Umresini Kaza Eder Mi?

1995. ...Abdurrahman b. Ebî Bekr'den rivayet olunduğuna göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem O'na;
"Kızkardeşin Âişe'yi terkine al, Ten'îm'den (ihrama girmesini sağlayıp) umre yaptır. Sen O'nu taş yığınından aşağı indirince (orada) ihrama girsin, çünkü bu makbul bir umredir." buyurmuştur.[197]

Açıklama

Tenvîm kuzeyde Medine yolu üzerinde harem sınırları içerisinde ve Mekke'ye 6 km. uzaklıkta bulunan bir yerdir. Burası her ne kadar harem sınırları içerisinde bulunuyorsa da haremden sayılmamaktadır. Bir başka tâbirle harem sınırları içerisinde bulunan bir hıll dâirsidir. Sağında ve solunda Naim ve Munim dağlan bulunduğu için bu ismi

almıştır.[198]

Bazı Hükümler

1. Aynı hayvana ihramlı iki kişinin binmesi câizdir.
2. Mekke'de bulunan bir kimse umre yapmak istediği zaman ihrama girmek için harem sınırları dışına çıkar ya da harem sınırları içerisinde bulunan bir hıll dairesine gider. Hanefî ulemâsıyla İmam Mâlik, İmam Şafîî ve İmam Ahmed bu görüştedirler. Önemli olan umre yapmak isteyen kimsenin Harem sınırları dışında ihrama girmesidir. Bu konuda harem sınırları dışında kalan yerler arasında fazilet bakımından bir fark yoktur. Hz. Âişe'nin ihrama girmek için Ten'im'i seçmesi faziletinden dolayı değil, burasının kendisine Ci'râne'den daha yakın olmasındandır.
3. Hz. Âişe'nin Ten'im'de yaptığı bu umre daha önce niyyetlendiği halde hayızlanması nedeniyle bozduğu umrenin kazasıdır. Hanefî ulemâsıyla musannif Ebû Dâvûd bu görüştedirler. Nitekim daha önce geçen "biz haccı bitirince Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellern beni Abdurrahman b. Ebî Bekir'le birlikte Ten'im'e gönderdi. (Bu şekilde) umre yaptım. Bunun üzerine (Resûl-i Ekrem) "Bu (umre daha önceki) umrenin yerinedir" buyurdu,[199] hadis-i şerifi de buna delâlet eder. İmam Mâlik ile İmâm Şafîî ve İmam Ahmed'e göre ise, Hz.1 Âişe daha önce girmiş olduğu ihramı, hayızlanması sebebiyle bozmuş değildir. Ancak Hz. Âişe bu umreyi hac ibâdeti içerisine idhâl etmiş ve neticede hac amellerini ifâ etmekle hac amelleri içerisinde umre amellerini de ifâ etmiş sayılmıştır. Bu konudaki delilleri ise; "Bundan sonra Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem Âişe (r.anhâ)'nın yanına girdi. Âişe ağlıyordu. O'na:
"Nen var?" diye sordu. Hz. Âişe:
Hâlim, hayız görmüş olmamdır. Başkaları ihramdan çıktı ben çıkamadım. Beyt'i de tavaf edemedim. Herkes şimdi hacca gidiyor, dedi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem:
"Bu, Allah'ın, adem kızlarına takdir buyurduğu bir şeydir. Yıkan, sonra hacca niyyet et." buyurdular.
Âişe (r.anhâ) da öyle yaptı ve bütün vakfe yerlerinde durdu. Temizlendiği vakit de Kabe'yi tavaf etti ve Safa ile Merve arasında sa'y yaptı sonra Peygamber (s.a.):
"Haccınla umrenin ikisinden beraberce hille çıktın"[200] anlamındaki hadis-i şeriftir. Biz bu konuyla ilgili görüşleri 1778 numaralı hadisin şerhinde bütün ayrıntılarıyla açıklamış bulunmaktayız.[201]

1996. ...Muharriş el-Ka'bî'den; demiştir ki: Peygamber sallala-hu aleyhi ve sellem Ci'râne'ye girince (oradaki) Mescid'e varıp Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı. Sonra (umre için) ihrama girdi. (Geceleyin Mekke'ye varıp tavaf ve sa'ydan sonra yine geceleyin Ci'râne'ye döndü, ertesi gün güneş batıya döndükten) sonra hayvanına binip Serîf in aşağı tarafına doğru yola çıktı. Nihayet (Medine'den Mekke'ye giderken tâkibedilen) Medine yoluna ulaştı. (Sanki Mekke'de) geceliyen bir kimse gibi sabahleyin Mekke'de bulundu.[202]

Açıklama

Bu hadisin zahirinden Resûl-i Ekrem'in Mekke'den hareket edip geceleyin Ci'râneye geldiği ve orada ihrama girdiği daha sopra tekrar geceleyin Mekke'ye gelip umre yaptığı, nihayet yine geceleyin Ci'râne'ye gelip geceyi orada geçirdikten sonra ertesi gün Mekke yolunu tutup sabahleyin Mekke'ye ulaştığı anlaşılmaktadır. Ancak Ebû Davud'un bu rivayeti Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Nesâi'nin rivayetine aykırıdır. Çünkü sözü geçen hadis âlimlerinin rivayetleri, "Resûlullah (s.a.) umre için ihrama girmiş olarak geceleyin Ci'râne'den çıktı, geceleyin Mekke'ye girdi, umresini edâ etti ve sonra (aynı gecede Mekke'den) çıkarak sabahı Ci'râne'de yaptı. Tıpkı geceyi Ci'râne'de geçiren gibi" şeklindedir. Kısaca Ebû Davud'un rivayetinde "Resûl-i Ekrem'in Mekke'de sabahladığı" ifade edilirken, bu hadisin diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerinde Resûl-i Ekrem'in sözü geçen sabahı Ci'râne'de geçirdiği ifâde ediliyor ki, sahih olan da budur. Musannif Ebû Davud'un rivâyetindeki bu hatanın, bu hadisi Ebû Dâvûd'da nakleden râvilerden birine ait olması ihtimâli büyüktür.[203]

Bazı Hükümler

Resulullah (s.a.) Ci'râne'de ihrama girerek geceleyin umre yapmış ve sabahleyin yine Ci'rane'de bulunmuştur. Bu umre hicretin 8. yılının Şevval ayında Huneyn savaşı dönüşünde Zilka'de ayında ganimetlerin Ci'râne'de taksim edilmesinden sonra yapılmıştır.[204]

81. Kaza Umresinde Resûl-İ Ekrem Mekke'de Ne Kadar Kaldı?

1997. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) kaza umresinde (Mekke'de) üç (gece) kalmıştır.[205]

Açıklama

Metinde geçen "selâsen = üç" kelimesi müzekker olarak zıkredıldıgıne göre, nahv kaidesi gereğince bu sayının ma'dudunun müennes olması gerekir. Bu durumda Resûl-i Ekrem'in Mekke'de üç gece kaldığı ortaya çıkar. Ancak Ebû Davud'un bazı nüshalarında "selâsen" kelimesi müennes (dişi) olarak "selâseten" şeklinde geçmektedir ki, bu durum Resûl-i Ekrem'in Mekke'de üç gece değil, üç gün kaldığını gösterir. Bir gün, gece ve gündüzü kapsayan 24 saatlik bir zaman

diliminden meydana geldiğine göre, Resûl-i Ekrem kaza umresinde Mekke'de üç gün üç gece kalmış demektir. Nitekim Resûlullah (s.a.) ve ashâb-ı Hudeybiye musâlahasında Kureyşlilerle "bir sene sonra müslümanların umre yapmak üzere Mekke'ye gelip üç gün üç gece kalabileceklerine" dair anlaşma yapmışlardı.[206]
İslâm Tarihinde "Umretü'1-kaza = kaza umresi" olarak anılan bu umre Hudeybiye barışından bir yıl sonra olmuştur. İşte bu sene Hz. Peygamber ve sahâbîleri bu anlaşmanın tanıdığı hakka dayanarak Mekke'yi ziyarete ve umre yapmaya gittiler. Hz. Peygamberin yanında 2000 kadar sahâbî bulunuyordu.
Müslümanlar gelince Mekkeliler şehri boşalttılar ve dağlara çekildiler. Bu arada Hz. Peygamber onlarla dostluk ilişkilerini kurma yolları aradı. Sonra anlaşma gereği olarak verilen üç günlük müddetin sonunda şehri terk etti.
Söz konusu umreyi yapmak üzere yola çıkan müslümanların Mekke'ye girişleri Nesâî'nin Sünen'inde şöyle dile getiriliyor.
Resûlullah (s.a.) kaza umresini yapmak için Mekke'ye girerken İbn Revâha önünde şu mısraları okuyordu:
Savulun kâfir evlatları O'nun yolundan
Bugün onun Mekke'ye gelişiyle sizi vuracağız
Öyle bir vuruş vuracağız ki, koparacak kafayı boyundan
Ayıracak dostu dostundan!
Bunu gören Hz. Ömer:
Ey İbn Revaha! Allah'ın hareminde hem Resûlullah'm önünde yürüyorsun, hem de şiir okuyorsun! diye onu kınadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Dokunma O'na! Beni kuvvet ve iradesiyle kuşatan Allah'a yemin ederim ki İbn Revâha'mn sözleri düşmanlara ok yarasından daha acıdır." buyurdu.[207]
Bu arada müşriklerin ileri gelenleri yürekleri kin, hınç ve kıskançlıkla dolu olarak Peygamberimizi gözetlemek için Handame'ye Kuaykıân dağına çıkmışlardı. Resûlullah (s.a.) Mekke'de üç gün kaldı. Dördüncü gün Süheyl b. Amr ile Huvaytıb b. Abdi'1Uzza kalkıp Peygamberimizin yanına geldi. O sırada Peygamberimiz, Medine'li müslümanların meclislerinden birinde oturmuş konuşuyordu. Yanında Sa'd b. Ubâde de bulunuyordu. Sözü geçen iki Kureyş temsilcisinden birisi
Ya Muhammed, sana aramızdaki ahdi hatırlatırız. Buna rağmen niçin şehrimizden çıkıp gitmiyorsunuz? Şu anda üç günlük süre bitmiştir dedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde:
Ey aşağılık adam, sen yalan söylüyorsun. Burası ne senin toprağındır, ne de babanın toprağıdır. Vallahi buradan çıkmayacağız, diye karşılık verdi.
Peygamberimiz de:
"Ben sizden bir kadın nikahlamış bulunuyorum. Onunla gerdeğe girinceye kadar kalsak, arkasından düğün yemeği yapıp sizinle birlikte yesek olmaz mıydı?" Kureyş temsilcileri de:
"Ya Muhammedi "Allah aşkına söyle, toprağımızdan muhakkak çıkıp gideceksin diye aramızda seninle muahede yapmadık mı?" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), yola çıkılacağım duyurmak için Ebû Râ-fi'e emir verdi. Kendisi de devesine binerek Serîf e vardı ve orada konakladı. Azatlı kölesi Ebû Râfi'i Hz. Meymûne'nin göç hazırlığını görmek ve onu getirmekle vazifelendirdi. Ebu Raf i akşama kadar Hz. Meymûne'nin işi ile uğraştı. Akşamleyin Hz. Meymûne ve yanındakiler de yola çıktılar. Yolda müşriklerin ve ayak takımlarının saldırılarına maruz kaldılar. Nihayet Şerife ulaşabildiler. Resûl-i Ekrem o gece Şerifte gerdeğe girdi. Geceyi orada geçirdi ve ertesi gün yola çıktı ve Medine'ye vardı.[208]
Serîf, Mekke'ye altı mil uzaklıkta bir yerdir. Mescid-i Âişe ile Batn-ı Merv arasındadır. Ten'im'e çok yakındır.[209] Hz. Meymûne'nin: "Resûlullah benimle ihram hali dışında nikahlandı ve ihram hâli dışında Şerifte gerdeğe girdi," dediği rivayet edilir.[210] Allah (c.c.) Hz. Meymûne'nin kabrinin de Şerif de olmasını takdir etmiş ki orada Resûl-i Ekrem'in kendisiyle gerdeğe girdiği yerde defnedilmiştir.
Sözü geçen umrenin niçin "Kaza Umresi" ismini aldığı ulemâ arasında tartışmalıdır. Bu konuda iki görüş vardır: Hanefi ulemâsına göre bu umre Hudeybiye yılında yarım kalan umrenin yerine kaza olarak yapıldığı için bu ismi almıştır. İmâm Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır. İmam Mâlik ile Şafiî'ye göre ise bu umre başlıbaşına müstakil bir umredir. Hudeybiye barışının hükümlerine uygun olarak yapıldığı için bu ismi almıştır. Bir başka deyişle "kaza umresi" sözü, "hüküm umresi1' anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Ömer (r.a.)'ın da bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur.[211]
Ayrıca fıkıh ulemâsı umreye niyyet ettiği halde bir engelle karşılaştığı için umresi yarım kalan kimsenin bu umreyi kaza edip etmeyeceği konusunda da ihtilâfa düşmüşlerdir. Hanefî ulemâsına göre böyle bir kimsenin umresini kaza etmesi gerektiği gibi, daha önceki umresini bozduğundan dolayı ayrıca bir de kurban kesmesi gerekir. İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur. Nitekim îbn Abbas'ın, "Resûlullah (s.a.), umre yapmaktan engellenince ihramdan çıktı, kurban kesti ve gelecek sene umre yaptı"[212] dediği rivayet edilmiştir.
İmam Mâlik ile İmam Şafîî ve Ahmed (r.a.)'e göre ise, "umresi veya nafile haccı yarım kalan bir kimseye gerekli olan sadece bir hedy kurbanı kesmektir. Fakat engellenen hac, farz-olan bir hac idiyse o zaman kazası gerekir. Çünkü Allah Teâla Kur'an-ı Keriminde "Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın. Alı konursanız kolayınıza gelen bir kurban gönderin"[213] buyurarak nafile haccı veya umresi yarım kalan kimselerin sadece kurban kesmeleri gerektiğini bildirmiştir. Eğer kaza etmek gerekseydi, o zaman mutlaka kazayı emrederdi. Ancak bu görüş; "Allah Teâ-la'nın Kur'an-ı Keriminde yarım kalan umrenin kaza edilmesinden bahsetmemesi yarım kalan umrenin kaza edilmeyeceğine delâlet etmez" denilerek reddedilmiştir. Yarım kalan umrenin kaza edilmeyeceği görüşünde olan mezheb imamlarının kendi görüşlerine bir delil olarak gösterdikleri.[214] İbn Abbas'ın "Hac veya umreye niyet edip de sonradan herhangi bir sebeple Beyt'i ziyaret edemeyen kimseye, koyun veya daha büyük bir hayvan nev'inden kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir. Şayet bu hac farz olan hac ise kazası gerekir. Nafile hac ve umre ise kazası gerekmez" şeklindeki görüşü, "Aslî deliller yanında sahâbî kavli delil olamaz" gerekçesiyle reddedilmiştir.[215]

82. Hacda (Minâ'dan Mekke'ye) Akın Etmek

1998. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (sallallahû aleyhi ve sellem Kurban (bayramının birinci) günü (Minâ'dan Mekke'ye) inmiş sonra (Minâ'ya) dönerek öğleyi Minâ'da kılmıştır.[216]

Açıklama

kelimesi aslında yokuştan aşağı inmek, dökülmek, akmak mânâlarına gelir. Halk Kurban bayramının birinci günü ihramdan çıktıktan sonra Minâ'dan Mekke'ye kalabalık kitleler hâlinde akın akın indikleri için bu yolculuğa "ifâza : akın" ismi verilmiştir.
Hadis-i şerif Resûl-i Ekrem'in Veda Haccında bayramın birinci günü Akabe Cemresine taşlan attıktan ve kurbanı kestikten sonra tıraş olup ihramdan çıkarak Mekke'ye indiği ve orada ifaza tavafını yaptıktan sonra Minâ'ya dönüp öğle namazını Minâ'da kıldığını ifâde etmektedir. Daha önce geçen 1905 numaralı hadisin ise, Resûl-i Ekrem'in bayram günü Mekke'ye inince ifaza tavafını yaptıktan sonra öğle namazını Mekke'de kıldığı ifâde edilmektedir. İmam Nevevî'ye göre Resûl-i Ekrem aslında öğle namazını ilk vaktinde Mekke'de kılmıştır. Sonra Minâ'ya gelip ashabiyle birlikte öğle vakti çıkmadan bir nafile namaz daha kılmıştır. İşte Ebû Dâ-vûd'un bahsettiği Resûl-i Ekrem'in Minâ'daki öğle namazından maksat, bu nafile namazdır.[217] Esasen Hanefî ulemasından Aliyyü'I-Kârî'nin dediği gibi Resül-i Ekrem'in o gün öğle namazının ilk vaktinde Minâ'ya dönmesi mümkün değildir.[218]

Bazı Hükümler

İfaza tavafını yapmak için Minâ'dan Mekke'ye bayramın birinci günü inmek müstehabdır.Fakat bu ifaza tavafının bayramın diğer günlerinde yapılmasının da yeterli olacağı gibi bu tavafı bayramın diğer günlerine bırakan bir kimseye bu te'hirinden dolayı kurban kesmek gerekmediğinde de icmâ' vardır. İmam Mâlik ile İmam Şafiî, İmam Ahmed ve ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Hanefi ulemâsına göre bu tavafı bayramın diğer günlerine te'hir eden bir kimsenin kurban kesmesi gerekir.[219]

1999. ...Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'ın benim yanımda kalacağı (nöbet) gecem kurban bayramı gününün akşamı(rıa rastlıyor) idi. (Resûlullah) yanıma geldi. Ebû Umeyye kabilesinden bir adamla birlikte Vehb b. Zem'a da geldi. İkisi de gömlekli idi. Resûlullah (s.a.) Vehb'e:
"(Ey) Ebû Abdillah, ifaza tavafını yaptın rai?" dedi. (Vehb de):
Hayır (yapmadım) ya Resûlullah, cevabını verdi.
Resûlullah (s.a.):
"Üzerinden gömleği çıkar" buyurdu. Bunun üzerine gömleği başından çıkardı. Arkadaşı da (aynı şekilde) gömleğini başından (soyup) çıkardı. Sonra (Vehb):
Ya Resûlullah, (bunu) niçin (emrettin) diye sordu. (Resûl-i Ekrem de):
“Bu(gün Akabe Cemresi) taşları attığınızda ihramdan çıkmanıza izin verilmiş bir gündür. (Binaenaleyh tavafınızı yaparak ihramdan çıkınız)" buyurdu. (Resul-i Ekrem bu sözüyle) kadınlar(a yaklaşmanın) dışında size haram kılınan herşey(in size helâl kılınacağı bir gündür) demek istiyordu. (Daha sonra sözlerine devamla).
"Eğer bugün Siz şu Beyti tavaf yapmadan akşamlarsanız, Mekke'ye taşları atmadan önceki kıyafetinizle ihramlı olarak gidersiniz, Tavaf yapıncaya kadar (ihramda kalırsınız)" buyurdu.[220]

Açıklama

İfaza tavafı hacıların Arafat'tan indikten sonra yaptıklan tavaftır. Buna ziyaret tavafı da denir. Bu tavaf haccın rükünlerinden olup bunun dört şartı, her hac edene farzdır. Bunun için bu tavafa rükün tavafı da denilmiştir.[221]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (s.a.) zevceleri arasında adaleti sağlamak ye ümmetine ada!etin her işde uyulması gereken bir esas olduğunu öğretmek maksadıyla sıra ile her gece zevcelerinden birinin yanında kalırdı.
2. Bir devlet reisinin emri altında bulunan kimselerin meselelerini en ince ayrıntılarına kadar düşünmesi ve onları dünyevî ve uhrevî yönden uyarıp onları uygunsuz davranışta bulunmaktan men'etmesi gerekir.
3. İdare edilen halkın dünyevî veya uhrevî meselelerde kendilerine kapalı kalan meseleleri idareci kimselere sormaları gerekir.
4. İhramlı iken unutarak veya bilmeyerek dikişli bir elbise giyen kimsenin farkına varır varmaz hemen bunu çıkarması gerekir. Her ne kadar böyle bilmeyerek giyilmiş olan bir gömleği baş taraftan soyunup çıkarmak o anda başı örterse de Resûl-i Ekrem Efendimiz buna izin vermiştir. Biz fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini 1819 numaralı hadisin açıklamasında özetledik.
5. Akabe Cemresine taşlan atambir kimse, eğer bayramın birinci günü güneş batmadan önce ifâza tavafını yapacak olursa ona kadına yaklaşmanın dışında ihramla ilgili bütün haramlar helâl olur. Fakat eğer o gün güneş batmadan önce ifaza tavafını

yapmayacak olursa Akabe Cemresine taşları atıp kurban kesip saçlarını tıraş etmiş bile olsa, yine ihramdan çıkamaz.
Her ne kadar hadisin zahirinden çıkarılan hüküm bu ise de, bu hüküm cumhûr-i ulemânın bu konudaki hükmüne aykırıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.): "Sizden biriniz Akabe Cemresine taşları atınca kendisine kadınlar(a yaklaşmanın) dışında (ihramla ilgili yasaklardan) herşey helâl olur" buyurmuştur.[222] Her ne kadar sözü geçen hadis senedinde el-Haccâc b. Ertat olduğu gerekçesiyle tenki dedilmişse de şimdi tercümesini sunacağımız şu iki hadis tarafından takviye edildiği için zayıflık derecesinden kurtularak hasen derecesine yükselmiştir:
1. "Akabe Cemresine taşları attığınız zaman size (ihramla ilgili yasaklardan) kadınlar(a yaklaşmanın) dışında herşey helal olur" anlamındaki hadis.[223]
2. "Ben Resûlullah (s.a.)'e ihrama girmesi için ihrama girmeden önce ve ihramdan çıkması için de Beyt'i tavaf etmeden önce güzel kokular sürerdim."[224] sözleriyle işaret ettiği üzere Hz. Âişe'nin Resûl-i Ekrem'e ifaza tavafını yapmadan önce misk sürmesi, Akabe Cemresine taş attıktan sonra ifaza tavasını yapmamış bile olsa, kendisine ihramla ilgili bazı yasakların helâl olduğunu gösterir. Bu bakımdan uldmanın büyük çoğunluğu, "Akabe Cemresine taşlan atıp da kurbanı kesen ve traş olan bir kimseye ihramla ilgili yasaklardan kadınlara yanaşmanın dışında her şey helâl olur." demişlerdir. Konumuzu teşkil eden hadisin zahirine göre hüküm veren bir âlim bilinmemektedir.[225]

2000. ...Âişe ile İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Veda Haccında) kurban (bayramının birinci) günü tavafı geceye ertelemiştir.[226]

Açıklama

Her ne kadar bu hadisde Veda Tavafında Resûl-i Ekrem'in ifâza tavafını kurban bayramının birinci günü gündüzün yapmayıp geceye ertelediği ifâde ediliyorsa da bu hadis zayıftır.
Çünkü senedinde Ebu'z-Zübeyr vardır. Ebu'z-Zübeyr tedlisçiliğiyle tanınan bir kişidir. Hem de bu hadisi Hz. Âişe'den bizzat duymamıştır. An'a-ne yoluyla rivayet etmiştir. Bilindiği gibi tedlisçi bir râvinin an'ane yoluyla rivayet ettiği bir hadis delil olamaz.
Daha önce tercümesini sunduğumuz 1905 ile 1998 numaralı hadislerin de ifade ettikleri gibi Peygamber (s.a.) ifaza tavafını kurban bayramının birinci günü gündüzün yapmıştır. Öyle anlaşılıyor ki Ebu'z-Zübeyr burada Resûl-i Ekrem'in geceleyin yaptığı Veda Tavafıyla gündüzün yaptığı İfaza Tavafını karıştırmıştır. Çünkü 2005 ve 2006 numaralı hadis-i şeriflerde geleceği üzere Resûl-i Ekrem Veda Tavafını geceleyin yapmıştır.[227]

2001. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ifaza tavafı (turlarının) yedi(sinT de) de remel yapmamıştır.[228]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem'in ifaza tavafında remel yapmadığı ifade ediliyor. Bilindiği gibi kelime olarak remel koşmak demektir. Hac ibâdetine ait bir tâbirdir. Turu ıztıba hâlinde iken yani ihramın üst kısmının bir ucu sağ kolun altından sol omuz üzerine atılmış bir halde ve omuzlan silkeleyerek, sür'atli ve çalımlı bir şekilde tamamlamayı ifâde eder.
Peygamber Efendimiz ifaza tavafından sonra sa'y olmadığı için remel yapmamıştır. Bu sebeple ızdıbâ' ve remel'i her tavafta değil, kendisinden sonra sa'y yapılacak olan tavafta yapmak sünnet olmuştur. Aynı şekilde nafile olan tavaflarda da sa'y olmadığı için ıztıbâ' ve remel olmadığı gibi vâcib olan veda tavafından sonra da sa'y olmadığından bunda da ıztıbâ ve remel yapılmaz. Kudüm Tavafından sonra sa'y yapılacak olursa, o zaman kudüm tavafında remel yapılabilir. Fakat bu sa'yı ifâza tavafından sonraya bırakmak ve dolayısıyla remel ve izdıba'ı da ifaza tavafında yapmak daha faziletlidir. Bu konuda Mecmeu'l-enhur'da şöyle deniyor: "Sünnete değil, farza tabi kılındığı için remelin ziyaret tavafında yerine getirilmesi daha iyi ve üstün sayılmıştır."[229]

83. Veda (Sader) Tavafı

2002. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştirki: Halk her tarafa dağılıyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"En son olarak Beyt'i tavaf etmedikçe hiçbir kimse hiç bir yere gitmesin" buyurdu.[230]

Açıklama

Hac esnasında cemrelerin taşlanması bittikten sonra Minâ'dan Mekke'ye inildiği vakit, yapılan tavafa Veda tavafı denir. Bu tavaf afakîler (taşralılar) için vacibtir. Haccın menâsiki bununla sona erer. "Sader" avdet etmek, dönmek demektir. Hacılar bu tavaftan sonra ihramdan çıkar ve âfâkî olanlar Kabe'ye veda edip ülkelerine dönmeye hazırlanırlar. Bunun için bu tavafa "sader tavafı" da denir. Metinde geçen "En son olarak Beyt'i tavaf etmedikçe" sözüyle kast edilen işte bu tavaftır.[231]

Bazı Hükümler

1. Hac amellerini bitiren bir kimsenin memleketine dönmeden önce bir veda tavafı yapması vacibtir. Bu konuda hacc-

ı kıran yapan bir kimse ile hacc-ı temettü ya da hacc-ı ifrâd yapan kimse arasında bir fark yoktur. Hanefî ulemâsı İmam Şafiî, İmam Ahmed ve ulemânın pek çoğu bu görüştedirler. Çünkü konumzu teşkil eden hadis-i şerîfin zahirinden anlaşılan budur. Ayrıca İbn Ömer (r.a.)'in, "Resülullah (s.a.) "Son defa olarak Beyt'i tavaf etmeden memleketine dönmek isteyen bir kimseyi memleketine gitmekten nehyetti" demesi[232] ve Ömer b. Ha'Hb (r.a.)'in "Hiç bir kimse Beyt'i tavaf etmedikçe memleketine dönmesin, çünkü hac ibadetinde yapılması gereken en son amel, Beyt'i tavaf etmektir"[233] anlamındaki sözü, bunu ifâde eder. Sözü geçen ulemâya göre bu tavafı terk eden bir kimseye kurban lâzım gelir. Fakat mikat sınırları içerisinde kalan memleketlerin halkı ile hayızlı ve nifâslı kadınlar bu tavafı yapmakla mükellef değillerdir. Nitekim "Halka son varacakları yerin Beyt-i Şerif olması emir buyuruldu. Yalnız hayızlı kadına ruhsat verildi."[234] anlamındaki hadis-i şerîf bunu açıkça ifade
etmektedir.
İmam Mâlik ile Dâvûd-ı Zâhirî'ye göre ise, veda tavafı sünnettir. Terkinden dolayı herhangi bir ceza lâzım gelmez. Bu görüşte olan ulemâya göre eğer veda tavafı vâcib olsaydı, o zaman hayızlı kadınlar için böyle bir kolaylık gösterilmezdi.
İbn Münzir'e göre ise bu hadis-i şerifte emredilidği için veda tavafı yapmak vacibtir, fakat terkinden dolayı herhangi bir ceza gerekmez.
Sadece umre yapan bir kimseye veda tavafı gerekmez. Çünkü konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde veda tavafı yapması emredilen
kimseler hac yapmış olan.kimselerdir.
Ayrıca hac- yolculuğuna çıktığı halde yetişemediği için hac yapmaya muvaffak olamayan bir kimseye de veda tavafı gerekmez. Çünkü bu durumda kalan kimseye vacib olan sadece bir umre yapmaktır.
Veda tavafı için birisi istihbâb vakti diğeri de cevaz vakti olmak üzere iki vakit vardır.
a. Müstehab olan vakit, hacının yola çıkacağı vakittir. Binaenaleyh bir hacının veda tavafını yola çıkacağı zamana kadar te'hir etmesi müstehabtır.
b. Caiz olan vakit ziyaret tavafı yapıldığı andan itibaren veda tavafı yapılabilir. Veda tavafını yaptıktan sonra ikâmete niyyet etmeden Mekke'de bir süre ikâmet etmek veda tavafının tekrarım gerektirmediği gibi Hanefîlere göre bu durumda kalan bir kimseye her hangi bir ceza da gerekmez.[235]

84. Hayızlı Kadın İkaza Tavafından Sonra Mekke'yi Terk Edebilir Mi?

2003. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (s.a.)'e Safiyye bint Huyey'in hayızlandığı haber verilmiş. Resûlullah (s.a.) de:
"İşte o bizi yolumuzdan alıkoyar." buyurmuştur, Bunun üzerine ashâb-ı kiram;
Ya Resûlullah, o ifaza tavafını yapmıştı, diye cevap vermişler. Bunun üzerine
"Öyleyse (bizi yolumuzdan alıkoyacak) değildir" buyurmuştur.[236]

Açıklama

Bu hadise Buhârî'nin rivayetinde "biz Peygamber (s.a.) ile birlikte hac yaptık. Bayramın birinci günü ifaza tavafını yaptığımız zaman Safiyye hayızlandı. Resûl-i Ekrem de Safiyye'ye yaklaşmak istiyordu. Bunun üzerine ben:
"Ya Resulullah, o hayızhdır, dedim" şeklinde anlatılmaktadır.[237] Rivayete göre Hz. Safiyye'nin ifaza tavafını yapmış olması Resûl-i Ekrem'in de bunu bilmesi gerekir. Çünkü ifaza tavafını yapmadıkça bir hacı adayının eşine yaklaşması caiz olmayacağına göre, Resûl-i Ekrem'in Hz. Safiyye'nin ifaza tavafını yaptığından emin olmadıkça O'na yaklaşma teşebbüsünde bulunması düşünülemez. Buhârî'nin bu rivayeti Resûl-i Ekrem'in Hz. Safiyye'nin ifaza tavafını yaptığı kanaatinde olduğunu gösterir. Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi ise, Resûl-i Ekrem'in o gün Hz. Safiyye'nin ifaza tavafını yaptığından habersiz olduğunu ifâde ediyor. Her ne kadar bu iki ifade arasında bir çelişki varmış gibi görünüyorsa da aslında böyle bir çelişki yoktur. Çünkü Resûlullah (s.a.)'in Hz. Safiyye'ye yaklaşmak teşebbüsü diğer zevcelerinin kendisinden veda tavafı yapmak için izin istemelerinden ve onlara bu hususta izin vermesinden sonra olmuş; Resûl-i Ekrem diğer hanımlarının veda tavafı istemeleri sebebiyle Hz. Safiyye'nin de onlarla birlikte veda tavafını yaptığım zannetmişti. Fakat Hz. Âişe, Hz. Safiyye'nin hayızlı olduğunu söyleyince o zaman Hz. Safiyye'nin ifaza tavafını da yapmamış olduğunu zannederek "öyleyse o bizi yolumuzdan alıkoyacak" demek suretiyle hayızlanması sebebiyle ifaza tavafını yapmayan bir kadının ifaza tavafını yapıncaya kadar Mekke'de beklemesi gerektiğini ifâde etti. Daha sonra Hz. Âişe'nin Hz. Safiyye'nin ifaza tavafını yaptığım hatırlatması üzerine "öyleyse yolumuza devanı edebiliriz" buyurdu. Hâdisenin aslı budur ve bu şekilde cereyan etmiştir. Binaenaleyh bu olayı anlatan hadislerin ifadeleri arasında herhangi bir çelişki veya aykırılık söz konusu değildir.[238]

Bazı Hükümler

1. İfaza tavafı haccın rükünler indendir ve bu tavafın sahih olması için taharet şarttır.
2. Ulemânın ekseriyetine göre hayız görmekte olan bir kadın veda tavafı yapmakla mükellef değildir. Fakat İbn Abbas'la Zeyd b. Sabit arasında bu konuda ihtilâf vardır. Müslim'in Sahih'inde söz konusu ihtilâf şöyle anlatıyor:
Zeyd b. Sabit İbn Abbâs'a hitaben:
Sen hayızlı bir kadının son defa Beyt'-i şerifi tavaf etmeden yola çıkabileceğine fetva vermişsin öyle mi? dedi. İbn Abbas da

O'nâ şu cevâbı verdi:
"Eğer kabul etmiyorsan ensardan falan kadına soruver. Kendisine Resûlullah (s.a.) bunu emretmiş mi (emretmemiş mi?)
Zeyt b. Sabit (meseleyi o kadına sorduktan sonra) gülerek İbn Abbas'ın yanına geldi- ve:
Senin doğrudan başka bir şey söylemediğini görüyorum, dedi.[239]
Ömer b. el-Hattâb ile oğlu Abdullah b. Ömer (r.a.) ise hayızlı olduğu için vedâ tavafını yapamayan bir. kadının temizlenip de veda tavafını yapıncaya kadar Mekke'de beklemesi gerektiğini söylerlerdi. Fakat sonradan bu görüşlerinden döndüler. Tâvûs'un rivayetine göre İbn Abbâs ifaza tavafım, yapan hayızlı kadınların veda tavafını yapmadan memleketlerine dönebileceklerini söyledi ve; "İbn Ömer önceleri aksi görüşte idi, fakat sonradan bu görüşündefe döndü" derdi.[240]
1 İmam Şafiî'ye göre İbn Ömer (r.a.) önceleri veda tavafı yapamayan hayızlı kadınların vedâ tavafını yapıncaya kadar Mekke'de beklemeleri gerektiği görüşünde idi, fakat sonraları sözkonusu kadınların veda tavafını yapmadan memleketlerine dönebileceklerine dâir Resûl-i Ekrem'in izni bulunduğunu öğrenince bu görüşünden vazgeçmiştir.
Hanbelî ulemâsından İbn Kudâme "Hayız görmekte olduğu için veda tavafını yapmadan yola çıkan bir kadın daha Mekke'nin kenar semtlerindeki evleri ve binaları geçmeden hayızdan kurtulacak olursa, derhal döner veda tavafını yapar, eğer dönmeye imkân bulamazsa yoluna devam eder. Fakat özürsüz olarak geri dönmek istemezse, o zaman kendisine kurban kesmek gerekir."[241] demiştir.
İfaza tavafını yapmadan hayızlanan bir kadın, temizlenip de ifaza tavafını yapmadıkça memleketine dönemez. Vasıta sahiplerinin, bu durumda kalan kadınlar için yolculuğu te'hir etmeleri üzerlerine vacib değilse de böyle bir iyiliği esirgemeleri uygun bir davranış değildir.
Her ne kadar Bezzâr'm Câbir'den rivayet ettiği bir hadiste "iki amir'in tebeasına emir verme yetkisi yoktur. İçerisinde hayızlandığı için ifaza tavafı yapamayan bir kadın bulunan kafile mensupları bu kadın hakkında istişarede bulunmadıkça ve onun iznini almadıkça yola çıkamazlar; cenaze namazını kılan bir kimse cenaze sahiplerinden izin almadıkça evine dönemez"[242] buyuruluyorsa da Bezzâr bu hadisin sahih olmadığını söylemiştir. Ayrıca Bezzâr'ın bu hadisinde geçen "yola çıkamazlar" sözü o kadını beklemenin vacib olduğuna delâlet etmez. Çünkü vedâ tavafını yapan kimselerin memleketlerine dönmeleri haram değildir. Ancak mürüvvet (insanlık) bu kadını beklemeyi gerektirir. Ayrıca bu hadisin senedi çok zayıftır.
İmam Mâlik Muvatta'da bu durumda olan bir kadının en uzun hayız müddeti kadar beklenmesi gerektiğini söylemişse de, bu görüş, kafileyi eşkıyaların saldırılarına maruz bırakmak gibi bir takım tehlikeleri davet edeceği gerekçesiyle tenkid edilmiştir.[243]

2004. ...el-Hâris b. Abdillah b. Evs'den; demiştir ki: Ben Ömer b. el-Hattâb'a varıp kurban (bayramının birinci) günü Beyt'i tavaf ettikten sonra hayızlanan bir kadım(n durumunu) sordum da;
(Mekke'deki) en son vakti Beyt'te (orayı tvaf etmekle geçmiş) olsun; diye cevap verdi. (el-Velid b. Abdurrahman) dedi ki: el-Haris (Hz, Ömer'e hitaben);
Resûlullah (s.a.) de bana böyle fetva vermişti, deyince Ömer (r.a.);
"Ellerin(e isabet edecek musibetler) sebebiyle organların dökülsün (e mi? Demek) sen, Resûlullah (sa..)'e sorduğun bir şeyi ona aykırı fetva vermem için (bir de) bana sordun (öyle mi?) diye karşılık verdi.[244]

Açıklama

Metinde geçen "kendi ellerinle işlediğin hatalar yüzünden yahut eline isabet edecek musibetler sebebiyle ellerin dökülsün" gibi mânâlara gelen "eribte..." sözü aslında bir beddua ise de burada hakiki mânâsında kullanılmamış, sadece muhatabının hatalı olduğunu ifâde etmek maksadıyla kullanılmıştır.
Hz. Ömer'in muhatabını suçlamasını sebebi onun Resûl-i Ekrem'e sorup da fetvasını aldığı bir meseleyi tutup bir de Hz. Ömer'e sormuş olmasıdır. Gerçekten Hz. Ömer'in Resul-i Ekrem'in bu meselelere verdiği fetvayı bilmeden ona aykırı bir fetva vermesi son derece tehlikeli olurdu. İşte Hz. Ömer'in muhatabını metinde geçtiği şekilde azarlamasının sebebi budur.[245]

Bazı Hükümler

Bu hadis, "veda tavafı hayızh kadınlar için de vacıbtır diyen Sevrı gibi bazı ılım adamlarının delilidir. Ancak bu hadis 2003 numaralı hadisle "Ummu Süleym kurban bayramı günü ifaza tavafını yapınca hayızlanmıştı. Resûlullah (s.a.) kendisine memleketine dönmesi için izin verdi"[246] anlamındaki hadis tarafından neshedilmiştir. Nitekim "Her kim Beytullâhı haccederse, onun hac devresinin sonu Beytullah(a veda tavafı) ile olsun. Ancak hayız gören kadınlar müstesnadır. Resûlullah (s.a.) onlar(ın veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılmalann)a ruhsat vermiştir."[247] anlamındaki hadis-i şerifde bunu ifâde eder. Bu gerçeği ifade eden daha pek çok hadis-i şerif varsa da bu hadisler Hz. Ömer'e ulaşmamış olacak ki hayızh kadınların veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılamayacaklarına dâir fetva vermiş.[248]

85. Veda Tavafı

83. bab başlığı ile bu bab başlığı arasındaki fark; orada veda tavafı yapılması emri söz konusudur, burada ise Hz. Peygamberin bi'l- fiil veda tavafı yaptığı anlatılmaktadır. Bu sebeple Ebû Dâvûd konuya iki ayrı bab'ta ele almıştır.[249]

2005. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Umre için Ten'im'den ihrama girdim ve Mekke'ye gelip umremi edâ ettim. Resûlullah (s.a.) de beni el-Abtah (denilen yer)de beklemekte idi. Nihayet ben (umremi) bitirince yola çıkmak için halka emir verdi ve gelip Beyt'i tavaf etti. Sonra (Mekke'den Medine'ye doğru yola) çıktı.[250]

Açıklama

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi aslında Hz. Âişe Veda Haccı yılında Zulhuleyfe'de umre için ihrama girmişti. Fakat Serîf denilen yere vardıkları zaman hayızlandığı için Resûl-i Ekrem'in emriyle umresini feshederek hac için ihrama girdi. Nihayet usulü dairesinde haccını edâ edince bir de umre yapmak için Resûl-i Ekrem'den izin istedi. Resûl-i Ekrem de Hz. Âişe'nin umre yapmasına izin verdi, Ten'im'e gidip oradan ihrama girmesini sağlamak ve Hz. Âişe'nin yanında gitmek üzere de kardeşi Hz. Abdurrahman'ı görevlendirdi. İşte hadiste geçen Hz. Âişe'nin umresinden maksat, bu umredir. Biz Hz. Âişe'nin bu umresi ile ilgili görüşleri 1778 numaralı hadis-i şerifte açıklamış bulunmaktayız.[251]

Bazı Hükümler

1. Harem sınırları içerisinde bulunan bir kimse umre yapmak istediği zaman ihrama girmek için harem sınırları dışına çıkar.
2. Bir hacının Mekke içerisinde yapacağı en son amel veda tavafı olmalıdır.
3. Hac menâsikini bitiren bir kimse memleketine dönmekte acele etmelidir.
4 . Kafile reisi hacc arkadaşlarının rahatını gözetmeli, gerektiği zaman memlekete dönmeyi te'hir etmekte tereddüd etmemelidir.
5. Hac görevini ifa eden bir kimse isterse yeniden ihrama girip istediği kadar umre yapabilir.[252]

2006. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Ben (Minâ'dan) son ayrılışta onunla -yani Peygamber (s.a.) ile- birlikte idim. Muhassab'a indi.
Ebû Dâvûd dedi ki (bu hadisin râvisi Muhammed) İbn Beşşâr (burada) bir önceki hadiste geçen Hz. Âişe'nin Ten'im'e gönderilmesi olayını anlatmadı (ve rivayetine şöyle devam etti):
Hz. Âişe dedi ki; Ben Peygamberin yanına gecenin sonunda gel(ebil)dim. Bunun üzerine ashabına hemen yola çıkılacağını bildirdi, kendisi de yola çıkıp sabah namazından önce Beyt'e uğradı (ve Medine'ye doğru yola) çıkacağı sırada onu tavaf etti, (tavaftan) sonra da Medine'ye doğru yola çıktı.[253]

Açıklama

Aslında bu hadis-i şerif bir önceki hadis-i şerifin aynısıdır. Fakat musannif Ebû 'Davud'un da dediği gibi hadisin Râvîsi İbn Beşşar bir önceki hadiste anlatılan Hz. Âişe'nin; "Hz. Peygamberle birlikte Minâ'dan ayrılışı ve umreden sonra Hz. Peygamber rin yanına gelişi" ile;ilgili sözlerini nakletmekle yetinmiştir. Metinde geçen "Muhassab" kelimesi "taşlı ve çakıllı yer" anlamına gelir. Burası Mekke ile Minâ arasında bir yerdir. Geniş ve düz bir arazi olduğu için buraya el-Ebtah da denir.[254]

Bazı Hükümler

1. Harem sınırları içerisinde bulunan bir kimse umre yapmak istediği zaman ihrama girmek için harem sınırları dışına çıkar.
2. Minâ'dan ayrılırken "Muhassab" ya da "Ebtah" denilen araziye inip geceyi orada geçirmek sünnettir.
3. Bir hacının Mekke'de yapacağı en son amel veda tavafı olmalıdır.
4. Resül-i Ekrem Efendimiz gerek zevcelerine ve gerekse ümmetinin diğer fertlerine son derece merhametli idi.[255]

2007. ...Abdurrahman b. Târik, annesinden naklen haber verdiğine göre Resûluüah (s.a.) Ya'lâ yurdundan bir yeri geçince -(ki bu hadisi Abdurrahman'dan naklen rivayet eden) Ubeydullah bu yeri(n ismini) unutmuştur- Beyt'e dönüp dua etmiştir.[256]

Açıklama

Resûl-i Ekrem veda tavafını yaptıktan sonra Ya'lâ yurdu denilen yere gelince kıbleye dönüp dua edermiş. Metinde bu olay "Ya'lâ yurdundan bir yeri geçince dua ederdi" anlamına gelen kelimelerle ifâde edilmişse de metnin aslı "Ya'lâ yurduna gelince" şeklindedir.
Resûl-i Ekrem'in veda tavafını yaptıktan sonra Medine'ye dönerken Ya'lâ yurdunda dua ettiği bu yerin, duanın makbul olduğu yerlerden birisi olduğu muhakkaktır. Fakat râvi buranın neresi olduğunu unuttuğu için isim verememiştir. Aynı hâdiseyi İbn Hacer de el-İsâbe isimli eserinde zikretmiş fakat o da bu yerin ismini vermemiştir.[257]

Bazı Hükümler

Veda tavafından sonra Beyt-i Şerife yönelerek dua etmek mustehabtır. 1898 numaralı hadis-ı şerifte de açıkladığımız gibi mültezem Resûl-i Ekrem'in dua etmek için çok önem verdiği yerlerden biridir. 1898 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de

Resûl-i Ekrem'in özellikle dua etmek için önem verdiği yerleri açıklamıştık.[258]

86. El-Muhassab'da Konaklamak

2008. ..Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) sadece (Medine'ye dönüşte yola) çıkmak için daha kolayına geleceğinden dolayı (Minâ'dan Mekke'ye gelirken) Muhassab'a inmiştir. (Muhassab'a inmek aslında) sünnet değildir. İsteyen orada iner, istemeyen de inmez.[259]

Açıklama

Muhassab Mekke ile Minâ arasındaki vadinin iki dağ arasındaki genişçe bir sahasının adıdır. Taşlı ve çakıllı olduğu için bu isim verilmiştir. Buraya Hasbe, Mahsab, Ebtah, Bethâ isimleri de verilmiş olduğunu da belirtelim. Veda Haccında Fahr-i Kâinat Efendimiz, Zilhicce'nin ondördünde Minâ'daki hacla ilgili görevlerini ifâ edince Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Ertesi gün Mekke'den Medine'ye gitmek üzere hareket edeceği için istirahat maksadıyla geceyi burada geçirmeye karar verdi. Bu sayede yol hazırlıklarını tamamlayamayanlar, yol hazırlığını tamamlama imkânını buldular. Aynı zamanda geceyi orada istirahatla geçirdikleri için hem seher vaktinde uyanmak ve geceyi ihya etmek imkânını hem de ertesi günü hep birlikte yola çıkma imkânını buldular. Ulemâdan bazılarına göre Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemin geceyi orada geçirmesi ilk zamanlarda ibâdetlerini gizli gizli yaparken şimdi açıktan ibadet edebildiğine ve müşriklerin İslâmiyeti söndürmek azminde bulunmalarına rağmen, Allah'ın bu dini muzaffer kılmasına şükür içindir.
Hattâbî'ye göre ise, Minâ'dan dönerken Muhassab'da bir müddet kalmanın hac ibadetiyle hiç bir ilgisi yoktur. Çünkü metinde geçen "Muhassabb'a inmek sünnet değildir" anlamındaki cümle bunu ifâde etmektedir.[260]

Bazı Hükümler

Nefr gününde Minâ'dan Mekke'ye gelirken geceyi Muhassab demlen yerde geçirmenin hac ibadetiyle her hangi bir ilgisi yoktur. Hz. İbn Abbâs ile Hz. Âişe, Esma bint Ebû Bekr ve Urve b. Zübeyr bu görüştedirler. Sözü geçen sahâbîlere göre Resul-i Ekrem'in Mekke'ye dönerken geceyi Muhassab'da geçirmesi tesadüfidir, hac ibadetiyle bir ilgisi yoktur. Dört mezhebin imamlarına göre ise, Resûl-i Ekrem'in fiiline uymak yönünden Minâ'dan Mekke'ye dönerken geceyi Muhassab'da geçirmek sünnettir. Çünkü Hz. Ebû Bekir Hz. Ömer ve Hz. Osman bu sünnete uymuşlardır. Gerçekten Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bu konuyla ilgili hadis-i şerifler de bu görüşü te'yid etmektedir.[261]

2009. ...Süleyman b. Yesâr dedi ki; Ebû Râfi' şöyle demiştir:
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebtah'a inmemi emretmedi. Fakat ben çadırını (oraya) kurmuştum. (O da gelip) oraya indi.
(Bu hadisi Ebû Davud'a nakleden râvilerden) Müsedded (şu cümleyi de) rivayet etti. Ve (Ebû Râfi) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin eşyasını korumakla görevli idi.
(Diğer râvi) Osman da (Süleyman'ın rivayetine) "Ebtah'a (inmemi emretmemişti)" sözünü ilave etti.[262]

Açıklama

Veda Haccında Resûl-i Ekrem'in eşyasını korumakla görevli olan Ebû Râvi' bu ifadesiyle Resûl-i Ekrem'in, çadırının oraya kurulması hususunda kendisine bir emir verilmediğim ifade etmek istiyor. Fakat Resûl-i Ekrem'in birgün önce "İnşallah yann da Beni Kinâne vadisinde olurum,"[263] dediğini işiterek Resûl-ü Ekrem'in bu temennisini gerçekleştirmek arzusuyla kafileden önce varıp onun çadırım Ebtah'a kurmuş daha sonra da Resûl-i Ekrem Efendimiz gelip Ebtah'a inmiştir.
Hadisin senedinden de anlaşılacağı gibi bu hadis musannif Ebû Dâvûd'a üç ayrı râvi tarafından ulaştırılmıştır. Bu râvi'lerin rivayetleri arasında tam bir benzerlik ve birlik vardır. Fakat Müsedded'in rivayetinde fazla olarak: "Ebû Râfi Hz. Peygamberdin eşyasını korumakla görevli idi," cümlesi, Osman b. Ebî Şeybe'nin rivayetinde de, Resûlullah (s.a.) Ebtah'a inmemi emretmedi" anlamına gelen bir cümle bulunmaktadır.[264]

Bazı Hükümler

Nefîr (Minâ'dan Mekke'ye dönüş) günü Muhassab denilen düzlüğe inmek meşrudur. (Muhassab'a inmenin hükmü hakkındaki görüşler bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir).[265]

2010. ...Usâme b. Zeyd (r.a.)'den; demiştir ki: (Veda) Haccında;
Ya Resûlullah yarın nerede konaklayacaksın? diye sordum da;
"Akîl bize (Mekke'de içinde barınabileceğimiz) bir ev mi bıraktı?" cevabını verdi. Sonra; "(Yarın) Beni Ki nane Hayf'ina (yani) Kureyş'in küfür üzerinde (kalmak üzere) antlaştığı yere yâni Muhassab'a ineceğiz" buyurdu. Bu (antlaşma) Kinâne oğullarının Haşîm oğullan ile evlenmemek, onları (aralarında) barındırmamak ve onlarla alış veriş yapmamak üzere Kureyşle yaptığı antlaşmadır. (Bu hadisin râvilerinden) Zührî dedi ki: (Beni Kinâne) Hayf(ından maksat, Muhassab denilen) vadidir.[266]

Açıklama

Hafız İbn Hacer bu, hadisle ilgili görüşlerini açıklarken şunları söylüyor: "Bu hadis-i şerîfte söz konusu edilen evden maksat, Hâşim b. Abd-i Menafin evidir. Hâşim öldükten sonra bu ev oğlu Abdülmuttalib'e kaldı. Abdulnıuttalib de çocukları arasında taksim etti. Resûl-i Ekrem de babası Abdullah'ın mirasım aldı ve burada dünyaya geldi."[267] Buhârî'nin bir rivayetinde de bu hâdise şu anlama gelen cümlelerle rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.) kurban bayramının birinci gününün ertesi günü, "yarın Kinâne oğullan yurdunda konaklayacağız" buyurdu."[268] Buhârî'nin bu rivayeti, söz konusu hâdisenin Veda Haccında olduğunu gösterir. Fakat Buhârî'nin diğer bir rivayetinde ise, Resûl-i Ekrem'in, bu sözü Mekke'nin Fethi sırasında söylediği[269] yine Buhârî'nin diğer bir rivayetinde de Resûl-i Ekrem'in bu sözü Huneyn gazvesine çıkarken söylediği[270] ifâde ediliyor. Bütün bu rivayetlerde hadisenin tarihine ait verilen bilgilerin farklı oluşu bu rivayetler arasında bir çelişki bulunduğunu değil, bu hadisenin ayrı ayrı zamanlarda tekerrür ettiğini gösterir.
Metinde geçen "Akîl bize bir ev mi bıraktı?" cümlesi Resûl-i Ekrem Medine'ye göç edince babasından kalan evinin amcası Ebû Tâlib'in oğlu Akîl'e intikal ettiğine delâlet eder. Çünkü Resûl-i Ekrem Medine'ye göç ettiği zaman bu evin mülkiyeti Ebû Tâlib'in henüz İslâm'a girmemiş bulunan iki oğlu Tâlib ile AkîTın .elinde idi. Çünkü Ebû Tâlib vefat edince Hz. Alî ile Cafe Müslüman oldukları için Ebû Tâlib'in malına vâris olamadılar. Böylece bu evin mülkiyeti Ebû Talib'in diğer iki oğlu Tâlib ile Akîl'in eline geçmişti.[271] Fakat daha sonra Tâlib Bedir Muharebesinde ölünce bu evin tek mâliki Akîl oldu. Resûl-i Ekrem Akîl'in gönlünü kazanmak için evin mülkiyetini tamamen O'na bıraktı, o da bunu başkalarına sattı. Resûl-i Ekrem câhiliyye döneminde yapılan bazı tasarrufların geçerli olduğunu göstermek maksadıyla Akîl'in bu satışını geçerli kıldı.[272]
Fâkihî'nin beyânına göre ise, bu ev Akîl'in, vefatından sonra çocukları tarafından yüzbin dinar karşılığında Haccâc-ı Zâlim'in kardeşi Muhammed b. Yûsuf'a satılmıştır.[273]
Metinde geçen Kinâne oğullarıyla Kureyş müşrikleri arasında müslümanlar aleyhine yapılan andlaşma, başta Ebû Tâlib olmak, üzere Haşimî-lerin ve Muttalib oğullarının Beni Hâşim mahallesinde Resûl-i Kibrîyânın hatırı için toptan mahsur kaldıkları zamana rastlar. Beni Hâşim mahallesindeki bu muhasara meselesi İslâm Tarihinin en acıklı bir faslını teşkil eder. Yapılan bu kâfirâne ve zalimane muahede mucibince hiç bir satıcı Benî Hâşim mahallesine bırakılmıyordu. Mahsurlar yiyecek, içecekten ve her nevi hayatî ihtiyaçlardan mahrum bir halde bırakılmıştı. Aradan aylar, seneler geçtiği halde mahsurlara merhamet sahibi bir ferd uğramamıştı. Çocukların, kadınların açlıktan feryad ve figanı Mekke şehrini sarsıyordu. Fakat bu merhametsiz Kureyşîler bir türlü insafa geliniyorlardı. İslâm tarihi bu acıklı günlerin pek çok facialarım kayd eder.
İşte Resûl-i Zişân Efendimizin Minâ'dan hareket etmezden evvel "inşallah yarın, yani öbür gün Beni Kinane yurdu olan Muhassab'a ineceğiz" buyurmaları ve muhteşem bir hac kafilesi ile oraya varmaları aziz ve muh-tekim'olan Allah'ın yüce kudretinin Habib-i Ekrem'i hakkındaki yeni bir tecellisi idi.
Buhârî şârihi Aynî, Kureyş ile Beni Kinâne arasında yazılan bu vesika-i zalimane hakkında şu tafsilâtı verir.
Bu uğursuz sahifeyi yazan Mansur b. İkrime idi. En sonunda eli çolak olmuştu. Zübeyr b. Ebî Bekr'in Ensab'ında Bağız b. Âmir olmak üzere kaydedilmiştir. Kelbî de Mansûr b. Âmir'dir demiş, Siyer kitablarında bu sahifeyi Kabe'nin içine astıkları ve İlân-i Nübüvvetin yedinci senesi Muharrem ihtidasında Ebû Tâlib mahallesinden Hâşimîlerin ve Muttalibî-lerin muhasara edildiği bu dilsûz muhasaranın üç sene devam ettiği bildiriliyor. Sonra Cenab-ı Hak Habibi Edibini o sahifenin sön hâline muttali kılmıştır. Şöyle ki; Kabe duvarında asılı bulunan bu sahifeye Cenab-ı Hak bir kurt musallat kılmış, onda yazılı ne kadar mekruh fıkralar ve kelimeler varsa onları sildirmiştir. Yalnız onda lâfzatullah gibi mukaddes kelimeler kalmıştır. Bu vak'ayı Resûl-i Ekrem amcaları Ebû Talibe söylemiş ve Ebû Talib de Kureyş'e tevcih-i hitab ederek demiştir ki; "Benim'kardeşimin oğlu bana karşı iltizam ettiği doğru bir lisan ile demiştir ki; Allah sizin Kabe'deki sahifenize bir kurt musallat etmiştir. Ondaki zâlim kelimeleri o kurt silmiştir. Yalnız ismullah kalmıştır. Kabe'ye gidiniz, bakınız eğer kardeşim oğlu doğru ise, bu zulmünüzü, kötü düşüncelerinizi bırakınız; eğer kardeşim oğlu yalan çıkarsa, ben onu size takdim edeyim, ister öldürünüz ister diri bırakınız." Gittiler, baktılar Resûl-i EKrem'in ihbarı bir hakikat olarak tecelli etti. Ellerindeki o sahife yere düştü, kendileri de başlarım yere eğdiler. Hâdise yıldırım sür'atiyle Mekke içine yayılmıştı. Bu defa da Kureyş Reisleri Beni Hâşim hakkında yaptıkları bu cevr-ü zulümden dolayı bir birlerini muahezeye başlamışlardı. Bunlardan Mutim b. Adiyy b. Kays, Zem'a b. Esved, Ebü'l-Buhturî, İbn Hâşim, Zuheyr b. Ebî Ümeyye silahlanıp Benî Haşim ve Beni Abdulmüttalib vardılar. Herkesin serbest evlerine dağılmalarını emrettiler. Şı'b-ı Ebû Tâlib'den mahsurların halâs ve hurucu nübüvvet-i Ahmediye'nin onuncu yılına tesadüf etmişti ve muhasara üç sene devam etmişti.[274]
Bu hadisle ilgili görüşler 1208 numaralı hadiste geçmiştir.[275]

2011. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (s.a.), Minâ'dan (Mekke'ye) dönmek istediği zaman "inşallah yarın (Muhassab'da) konaklarız" buyurmuştur (Hz. Ebû Hureyre bu rivayetine devamla bir önceki hadisin) aynısını nakletmiş (fakat bir önceki hadisin) baş tarafını (teşkil eden cümleleri) ve (Hayf vadidir" (cümlesini) rivayet etmemiştir.[276]

Açıklama

Nefr (dönmek) kelimesinden Minâ'dan hacla ilgili görevleri bitirdikten sonra veda tavafı yapmak üzere Mekke'ye dönmektir. Bilindiği gibi memleketlerine acele dönmek durumunda olanlar bayramın üçüncü (Zilhicce'nin onikinci) günü cemrelere taşlan attıktan sonra Mekke'ye dönebilirler. Acelesi olmayan kimseler Zilhiccce'nin onüçüncü günü de Minâ'da kalıp cemrelere taşları attıktan sonra Mekke'ye dönerler. Zilhicce'nin onikinci günü güneş batmadan Minâ'dan ayrılıp Mekke'ye dönmeye "Nefr-i evvel" yani "birinci dönüş" denir. 1905 numaralı hadis-i şerifte de açıklandığı gibi Fahr-i Kâinat Efendimizin Veda

Haccında Minâ'dan Mekke'ye dönüşü bayramın dördüncü gününde olmuştur. Binaenaleyh konumuzu teşkil eden hadiste söz konusu edilen Minâ'dan Mekke'ye dönüş "nefr-i sâni - ikinci dönüş" denilen ve Zilhicce'nin onüçüne rastlayan dönüştür.
Bu hadis bir önceki hadisin bir benzeridir. Ancak bir önceki hadiste geçen Hz. Usâme'nin; "Ya Resûlullâh yarın nerede konaklayacaksın?" anlamındaki sorusu, Resûl-i Ekrem'in de Ona: "Akîl bize bir ev mi bıraktı?" ki diye verdiği cevap bir de; "Hayf vadidir" cümlesi bu hadiste yoktur. Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadis-i şerifte verilmiştir.[277]

2012. ...Nâfi'den rivayet olunduğuna göre İbn Ömer (Minâ'dan Mekke'ye dönerken) Bathâ'dan birazcık uyur, sonra Mekke'ye girerdi ve Resûlullâh (s.a.)'ın da böyle yaptığını söylerdi.[278]

Açıklama

îbn Ömer (r.a.) Zilhicce'nin onüçüncü günü minâ'da Cemrelere taş attıktan sonra Mekke'ye dönerken Bathâ'ya uğrar, yatsı namazından sonra bir süre orada uyur bilahare Mekke'ye gelirmiş ve Resûl-i Ekrem'in sünnetine uymak için böyle yaptığım söylermiş. Bu hadis Minâ'dan dönerken gecenin bir kısmım yâ da tümünü Bathâ'da (Muhassab'da) geçirmenin sünnet olduğunu söyleyen cumhur-ı ulemânın delilidir. Bu konuda diğer ulemânın görüşleri için 2008 numaralı hadisin şerhine bakılabilir.[279]

2013. ...Nâfi'in, İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Minâ'dan Mekke'ye dönerken) öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı Bathâ'da kılmış (orada bir süre) uyuduktan sonra Mekke'ye girmiştir. İbn Ömer de böyle yaparmış.[280]

Açıklama

Batiıâ, Mekke ile Minâ arasındaki vadinin iki dağ arasında kalan genişçe bir sahasının adıdır. Burası taşlı ve çakıllı bir yer olduğundan Muhassab ismini aldığı gibi Hasbe, Mahsab ve Ebtah isimleriyle de anılır.
Bu hadis-i şerîf veda tavafı yapmak üzere Minâ'dan Mekke'ye hareket eden hacıların Muhassab denilen vadiye uğrayıp gecenin bir kısmını ya da tümünü orada geçirmelerinin sünnet olduğunu söyleyen cumhur-ı ulemânın delilidir.[281]

Bazı Hükümler

Veda tavafı yapmak için Minâ'dan Mekke'ye hareket eden bir hacmin Muhassab denen vadide konaklayıp öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını orada kılarak geceyi orada geçirmesi sünnettir. Daha önce de açıkladığımız gibi cumhur-ı ulema bu görüştedir. Diğer ulemânın görüşleri için 2008 numaralı hadisin açıklamasına bakılabilir.[282]

87. Hacla İlgili Görevler Arasında Takdim Te'hirde Bulunanlar

2014. ...Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a.)'dan; demiştir ki: Re-sûlullah (s.a.) Veda Haccırlda halk(ın bilmediklerini) kendisine sormaları için Minâ'da durdu. Derken bir adam gelip:
Ya Resûlallah ben bilemedim (yanlışlıkla kurbanı) kesmeden tıraş oluverdim, dedi. Resûlullah (s.a.) de:
"(Kurbanını) kes, zararı yok", buyurdu. Bir başka adam daha geldi. (O da);
Ya Resûlullah, hiç anlayamadım taş atmadan kurbanı kesiver-dim, dedi. (O'na da):
"At, zararı yok," buyurdu.
O gün kendisine (sırasından) öne alınan veya geriye bırakılan, (hacla ilgili) ne sorulduysa, (hepsine) "yap, zararı yok" diye cevap verdi![283]

Açıklama

Metinde geçen "kes, zararı yok" cümlesi "sen bir kurban daha kes, daha önce bir kurban kesmiş olmanın bir zararı yoktur." manasında değil "senin kurbanı tıraştan önce kesmiş olmanın bir zararı yoktur. Kurbanı bu şekilde kesmen de yeterlidir" anlamında kullanılmıştır. "At, zararı yok" cümlesi de böyledir. Ancak Müslim'in rivayetinde "at, zararı yok" cümlesinden önce "Ben taşlarımı atmadan Beyt-i Şerife giderek ifaza tavafını yapmıştım" cümlesi vardır. İmam Ahmed'in Müsned'inde ise bu cümle "taşlan atmadan önce tıraş olmuştum" şeklinde rivayet olunmuştur.[284]
Bütün bu rivayetler göz Önünde bulundurulunca konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerîfte dört meselenin söz konusu edildiği anlaşılıyor:
1. Bayramın birinci günü yanlışlıkla kurbanı kesmeden tıraş olmak,
2. Akabe Cemresine taşları atmadan kurban kesmek,
3. Taşları atmadan önce tıraş olmak,
4. Taşlan atmadan önce ifaza tavafını yapmak. Bilindiği gibi hacla ilgili bu fiillerin sırası şöyledir:
1. Bayramın birinci günü önce Akabe Cemresine yedi taş atılır.
2. Sonra kurban kesilir,
3. Kurbandan sonra da tıraş olunarak ihramdan çıkılmış olur.
4. Sonra da Mekke'ye gidilip ifaza tavafı yapılır.

Görülüyor ki, Resül-i Ekrem'e yöneltilen bütün sorular bu sıranın bozulmasıyla ilgilidir. Fahr-i Kâinat Efendimiz bu soruların hepsine olumlu cevap vermiş, hepsine de "bu sırayı bozduğundan dolayı bu amellere bir noksanlık gelmediği gibi bu yüzden herhangi bir ceza da lâzım gelmez" anlamında "zararı yok" buyurmuştur.
Hadis-i şerifte söz konusu edilen bütün bu fiiller bayramın birinci gününe ait fiillerdir; Bu fiilleri yaparken, aralarındaki sıraya uygun olarak yapmak İmam Ebû Yûsuf ile îmam Muhammed ve Şafiî ile Ahmed'e göre sünnettir. Terkinden dolayı fidye lâzım gelmezse de küçümseyerek terk eden günahkâr olur.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, bu sırayı terk etmekte herhangi bir sakınca yoktur. Binaenaleyh bu sırayı terk eden kimse günahkâr olmadığı gibi kendisine herhangi bir keffâret de gerekmez. Biz bu konuda 1981 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında ayrıntılı bilgi vermiş bulunmaktayız.[285]

2015. ...Usâme b.Şerik'[286]den; demiştir ki: Hacca niyet ederek Peygamber (s.a.)'le birlikte (yola) çıkmıştım. Halk, (Müşkillerini sormak üzere) onun yanına geliyordu. Birisi:
Ya Resûlullah, sa'yi (bayramın birinci günü ifaza) tavaf(ın)dan önce yapmışım, yahut da (hacla ilgili falan) şeyi (sırasından) önce (falan) şeyi de (sırasından) sonra yapmışım; dedi (Hz. Peygamber bunlara cevaben:)
"Zararı yok, zararı yok, ancak bir müslümanın şerefine arkasından haksızca dil uzatan kimse müstesna; (böylesi) günah işleyen ve helak olan bir kimsedir" diye cevap verdi.[287]

Açıklama

Metinde geçen "sa'yı (ifaza) tavaf(ın)dan Önce yapmışım" cümlesi sadece burada vardır. Bu cümle senedde bulunan Cerîr'in eş-Şeybânî'den naklettiği garib birrivâyettir. Daha sağlam râvilerin rivayetlerinde Resûl-i Ekrem'e yöneltilen sorular, buradaki gibi ifaza tavafından önce yapılan sa'yle ilgili olmayıp, sıralan bozulan taş atma, kurban kesme ve tıraş olma fiilleriyle ilgilidir. Nitekim bir önceki hadis-i şerifteki soru da kurban kesmeden önce tıraş olmanın hükmüyle ilgilidir. Beyhakî'nin de dediği gibi şayet Ebû Davud'un bu rivayetinin diğer rivayetlerden daha sahih olduğu kabul edilecek olursa, o zaman bu sorunun kudüm tavafından sonra ve ifâza tavafından önce sa'y yapan bir kimsenin durumu ile ilgili olması gerekir.
Hac fiillerinin sırasına uymanın hükmünü 1981 numaralı hadis-i şerîfte açıklamış bulunmaktayız.[288]

88. (Sadece) Mekke(De Helal Olan Şeyler)

2016. ...el-Muttalib b. Ebî Vedâa'[289] dan rivayet olunmuştur ki, kendisi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi (Beyt-i şeriften) Beni Sehm kapısına doğru uzanan bir yerde önünden halk geçmekte iken ve Beyt-i Şerîf ile kendisi arasında bir sütre de olmadığı halde namaz kılarken görmüştür.[290]
Süfyan ise (bu hadisi) "Onunla Kabe arasında bir sütre yoktu" (şeklinde) rivayet etti. Süfyan diğer bir rivayetinde de dedi ki: îbn Çüreyc (bu hadisi) bize Kesîr'den rivayet etti ve dedi ki: "Bize (bu hadisi) Kesîr, babasından (Kesir b. el-Muttalib'den) rivayet etti. (Kesîr'in) kendisine sordum; "Ben bunu babamdan duymuş değilim. Fakat aile halkımın birisinden duydum. O da dedemden (duymuş)" diye cevap verdi.[291]

Açıklama

Bu hadis, el-Mescidu'1-Harâm içerisinde bulunan bir kimsenin Kabe'yi tavaf eden kimseler önünden geçerlerken
sütresiz olarak namaz kılmasının, dolayısıyle Harem-i Şerifte namaz kılan bir kimsenin önünden geçmenin caiz olduğunu ifade etmektedir. Şafiî, ule-mâsıyla Hanbelî ulemâsı bu görüştedirler. Nitekim İmam Ahmed'e "bir kimse Mekke'de önüne bir sütre dikmeden namaz kılabilir mi?" diye sorulmuş da:
Orada bir kimse Kabe'yi tavaf edenlerle kendi arasına bir sütre koymadan namaz kılabilir" cevabını vermiş.[292] Anılan imamlara göre Harem bölgesinin tümü de bu hükme girmektedir.
Hanefi ulemâsına göre ise, sadece Mescid-i Haram'da tavaf alanında Kabe'nin içinde ve Makam-ı İbrahim'in arkasında bu şekilde namaz kılmak caizdir. Buraların dışında bu şekilde namaz kılmak mekruhtur.
Mâlikî ulemâsına göre ise, Kabe'yi tavaf etmekte olan bir kimse sütresiz olarak namaz kılmakta olan bir kimsenin önünden geçebilirse de önünr de sütre bulunan bir kimsenin önünden geçmesi mekruhtur. Sütresiz kılan bir kimsenin önünden geçmek izni ise sadece tavaf edenler içindir. Tavaf halinde olmayan kimselerin, önlerine sütre koyarak namaz kılan kimselerin önlerinden geçmeleri haramdır. Sütre koymadan namaz kılanların ise, sadece secde ve rüku mahallerinden geçemezler bunun ilerisinden istedikleri yerden geçebilirler.
Mescid-i Haram'da tavaf etmekte olan kimselere bu kolaylığın sağlanmasındaki hikmet, orada o mevsimde büyük bir izdihamın bulunmasıdır. Eğer Kabe'yi tavaf edenlere böyle bir kolaylık sağlanmasaydı, hacı adayları çok müşkil durumda kalırlardı. Halbuki Allah teâla ve tekaddes hazretleri dinde, zorluk kılmamıştır.[293]

89. Mekke Hareminde Bazı Fiillerin Yasaklanması

2017. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Allah (c.c.) kendi elçisin'e Mekke'nin fethini nasibedince Peygamber (s.a.) halkın içinde ayağa kalkıp Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Gerçekten Âllah(c.c) Fil Ordusunun Mekke(ye girmek)den men etmiş fakat Resulü ile mü1 mini eri Mekke'ye girmeye

muzaffer kılmıştır. Allah teâla Mekke'yi sadece bana mahsus olmak üzere, gündüzün bir saatinde helâl kılmıştır. Sonra O (yine) kıyamete kadar haram (kıhnrmş)dır. Ağacı kesilemez kaybolan eşyası(m almak) helâl olmaz, ilân edecek olan kimsenin dışında kaybolan eşyası(m almak hiç kimse için) helâl değildir." Bunun üzerine Abbâs -Yahutta el-Abbas (Abbas kelimesinin "el" takısı ile mi yoksa el takısından tecrid edilerek mi rivayet edilmiş olduğunda râvi şüphe ediyor);
Yalnız, izhir müstesna (değil mi) ya Resûlallah? Çünkü evlerimiz ve kabirlerimizi için (lâzım olmakta)dır, dedi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de:
"Yalnız izhir müstesna!" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisi) el-Velid'den Îbnu'l-Musaffa da (rivayet etti ve hu rivayetine şunları da) ilâve etti:
Bunun üzerine Yemen'li bir zât olan Ebu Şah ayağa kalkarak:
Ya Resûlullah! Bunu bana yazınız, dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem.de,
"(Bunu) Ebu Şah için yazınız" buyurdu. (Velid dedi ki)
Ben Evzâî'ye (Hz. Peygamber) "Ebû Şah için yazınız" sözüyle neyi kastediyor? diye sordum da (Evzâî, Ebû Şah'm) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den işitmiş olduğu şu konuşmayı (yazınız anlamınadır)" diye cevap verdi.[294]

Açıklama

Bilindiği gibi Mekke hicretin 8. Yılında (M.630'da) fethedilmiştir.Resûl-i Ekrem Efendimiz Mekke'ye girmeye muvaffak oldu. Allah'ın nasibettiği bu zafer karşısında devesinin üzerinde şükür secdesi yapan Peygamberin ilk işi Kabe'yi tavaf etmek oldu. "Hak geldi bâtıl zail oldu. Çünkü bâtıl yok olmaya mahkûmdur." manasına gelen âyet-i kerimeyi okuyarak Kabe'yi putlardan temizledi. Fethin ikinci günü[295] Allah'a hamd^ü sena ettikten sonra orada toplanan Mekke'lilere mühim bir hutbe irâd etti. Bu hitabesinde Allah'dan başka mâbûd bulunmadığını, Allah'ın kendisine yardım ederek düşmanlara gâlib getirdiğini ve kendisine vâdettiği fethi gerçekleştirdiğini açıkladı. Bütün gururlanmaların ve kuruntuların geçmiş kan davalarının boş ve hükümsüz olduğunu, Kabe'ye ait hizmetlerin eskiden olduğu gibi yine devam edeceğini bildirdi. Câhiliyyet gururu ile avunmanın, geçmişlerle kuru kuru Övünmenin yerinde olmadığını, bütün insanların Hz. Âdem soyundan geldiğini, O'nun da topraktan yaratıldığını söyledi. Bu arada "Gerçekten Allah Fil Ordusunu'Mekke(ye girmek)den menetmiştir." diyerek Fil hâdisesini hatırlatmıştır. Bilindiği gibi fil vakası Peygamberimizin doğumundan aşağı-yukarı elli gün önce Muharrem ayının çıkmasına on üç gün kala olmuştur. Tahr-i Kâinat Efendimiz ise 571 yılı 20 Nisanına rastlayan 12 Rebîülevvel Pazartesi günü tan yeri ağarırken dünyaya gelmiştir.[296]
Fil olayı şu şekilde cereyan etmiştir: Ebrehe, Habeş hükümdarının Yemen valisi idi ve Hıristiyandı. Arabların hac mevsiminde Mekke'deki Beyt'i Kabe'yi ziyarete hazırlandıklarını görünce, "Bu ev neden yapılmıştır?" dedi. "Taştan yapılmıştır" dediler, "Ne ile örtülmüştür?" diye sordu. "Yemen alacası ile örtülmüştür." dediler.
Ebrehe Hz. İsa adına yemin ederek "Ben size Kabe'den daha güzelini yapacağım" dedi ve Kayser'e bir mektub göndererek San'a'da muhteşem bir kilise yaptırmak istediğini bildirip kendisinden yardım istedi.
Kayser Ebrehe'ye ustalarla tepe camları ve su mermerleri gönderdi. Ebrehe beyaz, kırmızı, sarı ve siyah su mermerlerinden yaptırdığı kiliseyi altın ve gümüşle de süsledi. Kapılarım altun levhalarla kaplattı. Altın çivileri mücevherlerle biribirinden ayırttı. Kapısını büyük bir yakutla süsledi ve ona kapıcılar tayin etti. Kilisede öd ağacı yakılarak duvarları miskle sıvandı. Kilise tamam olunca Ebrehe, Habeş hükümdarına bir mektup yazarak: "Hükümdarım! Ben senin için San'a 'da benzeri görülmedik bir kilise yaptırdım arabların haccını buraya çevirmedikçe durmayacağım." dedi ve dediğini de yaptı. Her tarafa propagandacılar gönderdi: Arabları San'a kilisesini ziyarete davet etti. Hıristiyanlığı benimseyen Arab kabilelerinden bazı kimseler gelip kiliseyi ziyaret etmeye ve hatta orada ibâdetle meşgul olmaya başladılar.[297]
Arablardan biri Ebrehe'nin bu fikrini öğrenmek üzere bir gün kiliseye giderek içerisine pislemiş ve bu pisliği duvarlarınada sıvamıştı. Kabe'ye giden ve onu tazim edenlerden birinin kendi kilisesine karşı bu hareketi reva görmesi Ebrehe'yi son derece öfkelendirdiğinden Ebrehe Kabe'yi yıkmaya yemin etmişti.
Bunun üzerine Ebrehe kuvvetlerini hazırlayarak hareket etmiş ve bu kuvvetlerini fillerle de takviye etmişti.
Onun bu hareketinden haberdar olan Arablar ona mukavemet için hareket etmişler. Yemen'den çıkan Zü Nefr adındaki Arab onun tarafından mağlub ve esir edilmiş, ondan sonra aynı maksatla Ebrehe ordusuna karşı çıkan Nufeyl b. Hâbib el-Has'amî'de aynı akıbete uğramış, Ebrehe başka bir mukavemetle karşılaşmadan Tâif i de geçmiş ve yolda rastladığı arablar ona yol göstermeden başka çare bulamamışlardı. Tâif den itibaren Ebrehe'ye yol gösteren Ebu Rigâl Ebrehe'ye Tâif le Mekke arasında bulunan el-Mugammis'e kadar kılavuzluk etmiş ve orada ölmüştür. Arablar hâlâ oradan geçerken Ebû Rigâl'in kabrini taşlarlar.
Ebrehe Mugammis'e inince Habeşlilerden fil kumandam Esved b. Maksûd'u keşif kolu olarak bir süvari bölüğü ile Mekke'ye gönderdi. Bunlar Mekke'ye kadar sokularak Kureyş ve sairenin mallarını ve bu arada Kureyş'in büyüğü olan Abdulmuttalib'in de 200 devesini sürüp karargâha getirdiler.
Daha sonra Ebrehe Himyeriler'den birini Mekke'ye göndererek, "Ku-reyş'in reisiyle görüşmesini ve ona kendisinin harp için değil, yalnız Beyt'i yıkmak için geldiğini buna karşı koyan bulunmazsa harp olmayacağını bildirmesini" emretmiş. Abdulmuttalib Ebrehe'nin bu elçisine: "Biz de harbedecek değiliz. Bu ev Allah'ın evidir, onu Allah'ın dostu İbrahim inşâ etmiştir. Bunu ancak Allah himaye edebilir, yoksa bizim bu evi yıkmağa gelene karşı duracak kuvvetimiz yoktur" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Ebrehe'nin elçisi Abdulmuttalib'in kendisine refakat etmesini istemiş. O'nu Ebrehe'nin ordugâhına götürmüştür. Abdulmuttalib buradan Yemen'li ZûNefr'i sormuş, Zü Nefr kendisi gibi ölümü bekleyen bir esirin bir diyeceği olmadığını, fakat Ebrehe'nin filini güden Enis'in kendi ahbabı olduğunu söyienıiş, Enis'e Abdulmuttalib'i tanıtarak O'nu Ebrehe ile görüştürmesini istemiş Enis Ebrehe'ye Abdulmuttalib'in Kureyş'in reisi olduğunu bildirerek huzuruna kabul edilmesini rica etmiş Neticede Ebrehe Abdulmuttalib'i kabul etmiş. Abdulmuttalib heybetli ve vakur bir zat idi. Ebrehe Onu

i'zâz ederek ne istediğini sormuştu. Abdulmuttalib de kendisine ait 200 devenin iadesini istedi. Ebrehe onun bu talebine hayret ederk, "Senin vakur bir adam olduğunu görerek sana hürmet etmiştim. Halbuki sözlerin seni gözümden düşürdü. Çünkü sen Ebâ ve ecdadının dinine merkez teşkil eden Kabe'yi ihmal ederek yıkılmasıyla ilgilenmiyor ve yalnız kendi develerini düşünüyorsun" dedi. Abdulmuttalib de şu karşılığı verdi:
O develerin sahibi benim, o evin sahibi ise, Allah'dır. Onu korur.
Bunun üzerine Ebrehe Abdulmuttalib'in develerini iade edip o da bu develeri Kabe'ye adayarak Kabe'nin civarına bırakmıştır.[298]
Nihayet AhdulrmıttaHb Ebrehe askerlerinin tecâvüzlerine uğramamak için Mekke'den çıkıp dağların tepelerine ve aralıklarına çekilmelerini Mek-k .e'İilere emretti. Bundan sonra yanında Kureyşten bazıları olduğu halde Kabe'ye gitti Kabe'nin kapısının halkasına yapıştı ve;
"İlâhî bir kul bile evini barkını korur sen de buraya konmuş, dokunulmazlığı tehlikeye düşmüş olanları haçlılara karşı koru, onların haçları ve kuvvetleri yarın senin kuvvetine asla galebe çalam ayacaktır.
Eğer sen onları bizim kıblemizle başbaşa bırakıverecek olursan, o da senin bileceğin bir iştir.
Onlar ülkelerinin cemaatlerini bir de fili çekip getirdiler. Senin Beyt'i ne sığınmış olan halkını düzenleriyle yağmalamak için cehaletlerinden senin koruna yürüdüler. Senin kudretini ve ululuğunu hiç düşünmediler..." diyerek münacaat etti.
Abdulmuttalib'le yanındakiler Allah'a yalvardıktan sonra dağ başlarına çekildiler. Ebrehe'nin Mekke'ye girince ne yapacağını gözetlemeğe başladılar.
Sabah olunca Ebrehe Mekke'ye girmeye hazırlandı ve askerini düzene koydu. Mahmud adını taktıkları fili de hazırlayıp 17 Muharrem Pazar günü Mekke'ye doğru yönelttiler.
Mekke'ye gelirken Ebrehe'ye karşı koymak istemiş yenilmiş ve yol göstermek şartıyla canını kurtarmış olan Nüfeyl b. Has'amî bir aralık filin yanına sokuldu kulağını tuttu ve "Mahmud çok, sağ-selâmet geldiğin yere dön! Sen Allah'ın dokunulmaz kıldığı memlekettesin," dedi ve hemen koşa koşa dağa çıktı.
Fil birdenbire yere çöküverdi. Onu ayağa kaldırmak için zorladılar. Teberlerle başına vurdular, dövdüler, yine kaldıramadılar. Çengeller içine aldılar ötesini berisini çektiler, sivri uçlu ağaç sokup burnunu kanattılar yine de kaldıramadılar. Yüzünü Yemen'e doğru çevirdikleri zaman koşuyordu, yüzünü Şam'a doğru ya da doğuya doğru çevirdikleri zaman hep koşuyor fakat yüzünü Mekke'ye çevirince çökümermekteydi. Tam bu sırada yüce Allah onların üzeri,ne deniz tarafından kırlangıçlar ve belesan'a benzeyen pek çok kuşlar saldı. Her kuş biri gagasında ikisi iki ayağında nohuttan küçük mercimekten büyük üç taş yüklenmiş bulunuyordu. Bu taşlar onlardan kime rastlarsa, onu helak ediyordu.
Ebrehe'nin askerleri oraya buraya kaçışmaya başladılar. Geldikleri yolu tutmak istiyorlardı. Yemen yolunu göstersin diye hep Nüfeyl'i soruşturuyorlardı.
NüfeyHn bir şi'ri:
Nüfeyl, bu hâdise hakkında söylediği şiirinde şöyle der:
"Nereye kaçacaksın? Takib eden Allah. Esrem (Ebrehe) ise mağlup, gâlib değil.
Ey Rüdeyna, Sana bizden selâm. Biz sabahleyin erkenden sizi sevin-, dirdik. Sizden birisi geceleyin bir ateş parçası almak için bize gelmişti ama gücü yetmedi, alamadı.
Ey Rüdeyna, Muhassab vadisinde bizim gördüğümüz şeyi sen de görmüş olaydın, şaşar, beni mazur görür, fikrimi över, kaybedilmiş olan şeylerden dolayı ümitsizliğe düşmezdin.
Ben kuşları görünce Allah'a şükrettim. Taşlar üzerimize doğru atılmağa başlayınca korktum!..
Herkes Nüfeyli soruyor, "Habeşlilere yol göstermek bana düşen bir borç imiş gibi."
Ebrehe ve askerleri kaçışıyorlar ve her yolda düşüyorlar, her sığındıkları yerde helak ve yok oluyorlardı. Ebrehe de cesedinden vurulmuştu. Onu Muhassab vadisinden yanlarında çıkardılar. Vücudu parmak ucu kadar parçalar halinde dökülüyordu. Her parça döküldükçe arkasından cerahat irin ve kan akıyordu. Nihayet onu öylece San'a'ya kadar götürdüler. Bir kuş yavrusu gibi kalmış kalbi parçalanıncaya kadar ölmemişti.
Mahmud adındaki fii, sağ kalmıştı.
Filin seyisinin ise, iki gözü görmez, ayakları tutmaz olup sürünerek Mekke'de halkdan yiyecek dilendiği görülmüştü. Bundan sonra yüce Allah bir de sel gönderdi. Habeşlilerin kalanlarını sürükleyip denize döktü.[299]
İbn Kesîr'in de ifade ettiği gibi Allah teâlanın o sene Kureyş'lileri Hıristiyanlara karşı koruması onları o sene dünyaya gelecek olan Resûl-i Ekrem'in Peygamberliğini kabule hazırlamasından başka bir şey değildir. Diğer bir ifade ile Fil Olayı Fahr-i Kâinat Efendimiz için "İrhas" kabilinden bir olaydır. Bilindiği gibi, Peygamber olacak bir zattan Peygamberliğinden önce olağanüstü bazı hallerin zuhuruna "irhas" denir, bu haller o zatın Peygamber olmasına alâmettir.
Cenab-ı Hak Fil Vak'asıyla sanki Beyt-i Şerifini her türlü saldırılardan korumak istediğini ve bunu niçin de yakında bir Peygamber göndereceğini ihtar ediyor ve aslında Kureyş müşrikleriyle hıristiyanlar arasında bir fark olmadığını da ilân ediyordu.
Hadis ulemâsından Hattâbî de bu hâdise ile ilgili görüşlerini açıklarken şöyle diyor: "Bazı inkarcıların "Madem Allah Kabe'yi o kadar korumak istermiş de Haccâc-ı Zâlim gibi bazı kimselerin mancınıklar kurarak Kabe'yi taş ve ateş yağmuruna tutmalarına niçin engel olmamış?" gibi sözlerine temas ederek "Câhiliyye dönemi insanları ancak gözle görüp elie tuttuğunu anlayabilen kimseler olduklarından bunun ötesinde kalan hadislerden bir mana çıkarabilecek seviyede kimseler değillerdi. Bu sebeble Allah Teâla göze hitabeden böylesine çarpıcı ve etkileyici bir olayı onların önlerinde sergiledi. İslâm hakikatleri ve deliller anlaşıldıktan sonra, bu gibi göze hitabeden alâmetlere ve delillere ihtiyaç kalmamış ve hatta müslümanların sabrını ve sebatlarını ortaya çıkarmak için tabi tutulmuş oldukları imtihanda onların müvuffakıyyetlerini belgelendirmek için zaman zaman bazı zâlimlere müslümanların Kabe'ye ve diğer mukaddes emânetlere saldırma imkânı vermiştir."

Metinde geçen "Fakat Resulü ile müminleri buna muzaffer kılmıştır" cümlesine bakarak, cumhuru ulemâ ve Hanefi ulemâsı Mekke'nin kılıç zoruyla fethedildiğine hükmetmişlerdir.
"Sadece bana mahsus olmak üzere (Mekke) gündüzün bir saatinde helâl kılınmıştır" cümlesinde geçen "saat"ten maksat, "60" dakikalık bir zaman değildir. Mekke'nin fetih günü güneşin doğmasından ikindi namazının kılınmasına kadar devam eden süredir. Resûl-i Ekrem Efendimiz Mekke'ye girdiği zaman:
"Ey Müslümanlar! Artık silâhlarınızı kullanmaktan vazgeçiniz. Ancak Beni Bekirlerin yaptıklarından dolayı Huzaalara ikindi namazına kadar izin verilmiştir." buyurdu.[300]
Nihayet ikindi namazını kıldıktan sonra onlar da silahlarını bıraktılar. Ertesi gün Huzaa'dan bir adam Müzdelife'de Bekir oğullarından birini öldürdü. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ayağa kalkarak şöyle buyurdu:
"Hiç şüphesiz insanların en taşkını Allah'ın Hareminde adam öldüren, yahut kendi katilinden başkasını öldüren, ya da câhiliyet öcünü almak için adam öldürendir" buyurdu.
O sırada adamın birisi ayağa kalktı:
Filan benim oğlumdur. Cahiliye çağında, onun anası ile yatıp kalkmıştım, dedi.
Peygamberimiz hutbesine şöyle devam etti:
"İslâmiyette insanın babasından ve baba tarafından akrabasından başkasına intisap etmesi diye bir şey yoktur. Cahiliye çağının kötü işleri silinip gitmiştir. Doğan çocuk döşeğin sahibine aittir. Zânî için esleb vardır.[301]
"Esleb nedir?" diye sordular. Peygamberimiz; "Taş (yani zarar ve mahrumiyet) demektir" buyurdular.
Buradaki "taş'.' kelimesini bazıları recim olarak anlamışlarsa da yanlıştır. Zina edenin zinadan doğacak çocuğu üzerinde bir hakkı yoktur, demektir. Araplar "taş vardır" şeklindeki ifadeyi "haybet ve hüsran" anlamına darb-i mesel olarak kullanırlar.[302]
Sonra hutbesine şöyle devam etti: "Parmakların her birisinde diyet onar onar devedir. Kemiği görünen derin yaralardan her birisinde diyet beşer beşer devedir. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz yoktur. İkindi namazından güneş batıncaya -kadar da namaz yoktur. Kadın ne halasının ne de teyzesinin üzerine nikahlanıp bir araya getirilebilir. Kocasının izni olmadıkça kocasının malından birşey vermesi için helâl ve caiz değildir."[303]
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden naklettiğimiz bu hadis-i şerifler gösteriyor ki Resûl-i Ekrem Efendimiz konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisindeki hutbeyi Fethin birinci günü değil, ikinci günü irad etmiştir.
Resûl-i Ekrem için Fetih Günü verilen sabahtan ikindiye kadar Mekke'de savaş yapma izni, o gün ikindi namazı kılındıktan sonra sona ermiş ve bir daha Mekke'de savaşmak kıyamete kadar haram kılınmıştır. Buhârî'nin Ebû Şüreyh el-Adevî'den naklen rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu anlamdadır: "Mekke'yi Allah harem kılmıştır insanlar değil. Binaenaleyh Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiç bir kimse orada kan dökmeyi ve onun ağaçlarım kesmeyi helâl görmesin."[304] Allah'ın Mekke'yi harem kılması demek oraya hürmet etmeyfvâcib kılması, oranın halkıyla savaşmayı, oraya sığınanları rahatsız etmeyi yasaklaması ve onları emniyete alması demektir. Nitekim Allah Teâlâ hazretleri bu hükmünü Kur'an-ı Keriminde şöyie ifade etmektedir: "Kim oraya girerse güvenlik içinde olur"[305] Bu hüküm Allah'ın hükmüdür. Mutlak hüküm ve. irade sahibinin koyduğu bir kanundur. Bu hükmün konulmasında herhangi bir beşerî irâde v,e aklın etkisi yoktur. Buhârî'nin rivayet ettiği, "Mekke'yi Hz. İbrahim harem kıldı ve orası için duâ etti. Medine'yi de ben Harem kıldım ve orası için ben dua ettim."[306] anlamındaki hadis-i şerifin bu gerçeğe aykırı olduğu iddia edilemez. Çünkü Hz. İbrahim Mekke'yi harem kılarken yani Kabe'nin hürmet edilmesi vâcib bir yer olduğunu ilan ederken, kendi görüşüne değil» Allah'tan aldığı emre uymuştur. Ayrıca Hz. İbrahim'in Mekke'yi harem kılması, Hz. İbrahim'in, "Allah'ın Kabe'yi harem kıldığını insanlar arasında ilk defa açıklaması" anlamına da gelebilir.
Konumuzu teşkil eden Ebü Dâvûd hadisinde, Mekke'de kaybedilen malların sahihlerine duyurmak için ilan etmek gayesi dışında hiç bir maksatla bulundukları yerden alınamayacakları da ifâde ediliyor. Halbuki Mekke dışındaki kayıpları uygun görülen bir süre içerisinde ilân ettikten sonra sahipleri ortaya çıkmadığı takdirde onlar hesabına tasadduk etmekte her hangi bir sakınca yoktur.
İzhîr Güzel kokulu bir ottur. Yaylalarda sıcak ve kuru yerlerde ve vadilerde yetişir. Mekke'Iiler bunu evlerin çatılarında ve mezarları kerpiçle örerlerken kerpiç aralarında kalan açıklıkları kapatmakta kullandıkları gibi yakıt olarak da kullanmışlardır.
Resûl-i Ekrem'in izhîr bitkisini Hz. Abbâs'ın teklifiyle helâl kıldığı söylenemez. Çünkü bir şeyi haam veya helâl kılmak ancak Allah'a ve dolayısıyla Resûlü'ne mahsustur, binaenaleyh Resûl-i Ekrem'in Mekke bitkileri içerisinde izhir bitkisinin kesilmesini veya koparılmasını helâl kılması ya o anda Hz. Abbâs'ın sorusu üzerine Allah'ın ilham etmesi neticesinde olmuştur ya da b anda Cebrail aleyhisselâmın inmesi ve ondan aldığı talimat üzerine olmuştur. Ayrıca Cenab-ı Hakk'ın daha önce kendisine "Eğer birisi senden izhir bitkisinin helâl kılınmasını isteyecek olursa onu helal kıl" şeklinde vahy etmiş olması da mümkündür. Bu bitkinin halkın ihtiyacından dolayı zaruret icabı helâl kılındığı da söylenemez. Çünkü; "Zaruretler kendi miktarlarına takdir olunurlar (Mecelle 22) kaidesince bu bitkiye duyulan ihtiyaç sona erince onun yine haramlığa dönüşmesi gerekirdi. Öyleyse bu bitki aslında helaldir. Nitekim bu bitkinin mutlak mubah olduğunda icmâ' vardır.[307]

Bazı Hükümler

1. Cuma hutbesinin dışındaki hutbelere de hamdu sena.ile başlamak meşrudur.
2. Allah teâta ve tekaddes hazretleri Mekke ehlini kötü niyetli kimselerin tuzaklarından ve zâlimlerin saldırısından korumuştur.
3. Allah teâla sadece Resûl-i Ekrem'ine mahsus olmak üzere Mekke'de savaş yapmayı Mekke'nin Fethi gününde bir süre helâl kılmıştır.
4. İzhîr bitkisinin dışında Mekke'nin bitkilerini ve ağaçlarını kesmek ya da koparmak haramdır.

5. Mekke'nin bitkilerini kesmenin haramlığı konusunda, o bitkinin kendi' kendine yetişmesi ile bir insan eliyle yetiştirilmiş olması arasında bir fark olmadığı gibi kesen kimsenin ihramlı veya ihramsız olması arasında da bir fark yoktur. İmam Şafiî bu görüştedir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise bu haram sadece kendi kendine yetişen bitkiler için insanlar tarafından yetiştirilmiş olan bitkilerin kesilmesinde haramlık söz konusu değildir.
Mekke'de yetişen ağaçlan kesen kimseye verilecek cezanın cinsi ve miktarı konusu da ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ebû Hanife hazretlerine göre bu kimseye bir kurban değerinde fidye lâzım gelir. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre ise, büyük ağaçlar için bir sığır, küçük ağaçlar içinse bir koyun gerekir. İmam Mâlik ile Atâ ve Ebû Sevr'e göre ise, Mekke'nin ağaçlarını ya da bitkilerini kesmeden dolayı bir fidye lâzım gelmezse de bu yasağı çiğneyen kimse günah işlemiş olacağından tevbe etmesi gerekir. Maliki ulemâsından İbnu'l-Arabî'nin ifâdesine göre ulemâ harem sınırları içinde bulunan ağaçları kesmenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Ancak İmam Şafiî ağaç budaklarından misvak kesmekte sakınca görmemiştir. Yine İmam Şafiî ağaca zarar vermemek şartıyla yapraklarını ve meyvesini toplamakta bir sakınca görmemiştir. Atâ ile Mücâhid de bu görüştedirler. Sözü geçen bu iki ilim adamı ile İmam Şafîî Harem sınırlan içerisindeki dikenleri kesmeyi de caiz görmüşlerdir. Çünkü diken tabiatı cihetiyle insanları rahatsız edici olduğundan Harem sınırlan içerisinde öldürülmelerine izin verilen delice, karga, fare, akreb ve yırtıcı köpeğe benzetilmiştir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, Harem sınırları içerisinde kalan dikenleri kesmek de haramdır. Çünkü İbn Abbâs'dan gelen bir hadis-i şerifte "Fetihden sonra (artık Mekke'den Medine'ye) hicret yoktur. (Bundan sonra) Mekke'den yalnız cihad kastiyle ve (faziletlere erişmek) niyetti) ile çıkılabilir. Binaenaleyh (devlet tarafından) cihada davet olunduğunuzda hemen icabet ediniz. Allah bu Mekke'yi gökler ve yerler yaratıldığı günden beri hürmet edilmesi gerekli olan bir şehir kılmıştır. Burası Allah teâlâ'nın haram kılması sebebiyle kıyamete kadar hürmet edilmesi gereken bir yerdir. Benden önce burada savaş yapılması kimseye helâl kılınmamıştır. Benim için de yalnız bir günün gündüzünden belli bir süre helal kılınmıştır. (Artık bundan sonra) burası Allah'ın haram kılması sebebiyle kıyamet gününe kadar muhteremdir hürmet edilmesi gereken yerdir; diken(ler)i de kesilmez"[308] diye buyurmuştur.
Şafîî ulemâsının bazısı da Harem sınırları içerisinde bulunan dikenleri kesmenin haram olduğu görüşünü savunmuşlardır. el-Mutevelli ile Nevevî de bu görüşün isabetli olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşte olan ulemâya göre Harem dahilinde bulunan dikenleri kesmenin haram olduğuna dair nass bulunduğu halde kıyasa baş vurarak haram olmadığı hükmüne varmak, ilmî değerden yoksundur. Çünkü hakkında nass bulunan bir meselede içtihada izin yoktur.[309] Hatta Harem sınırlan içerisindeki dikenleri kesmenin haram olduğuna dair nass olmasa bile, yine de delil bulmak mümkündür. Çünkü "Harem sınırları içerisinde bulunan ağaçların, bitkilerin pekçoğunu kesmek haram olduğuna göre dikenleri kesmek de haramdır" diye bir hüküm çıkarılabilir. Hele dikeni delice, karga, fare, akrep ve yırtıcı köpeğe kıyas ederek onu kesmenin caiz olduğu hükmüne varmak ise, tamamen yanlıştır.
Hanbelî ulemâsından İbn Kudâme'ye göre, "İnsanların eli değmeden kendiliğinden kırılıp düşen ağaç dallarından ve kopup düşen ağaç yapraklarından faydalanmakta herhangi bir sakınca yoktur. İmam Ahmed'de bu görüştedir. Bu konuda ulemâ arasında her hangi bir ihtilaf yoktur"[310] Hanefî ulemâsından Aynî de bu konuda şunları söylüyor: "İlim adamları Harem sınırları içerisinde insan eliyle yetiştirilmiş olan bakla ve ekin gibi bitkileri koparmayı caiz görmüşlerdir."[311]
6. Yine Mekke sınırları içerisinde bulunan av hayvanlarını ürkütmek haramdır. Çünkü bu ürkütme korkuyla kaçan hayvanın telefine sebeb olabilir. Söz konusu hayvanları ürkütmek haram olunca, onları avlamanın da haram olduğunu söylemeye lüzum yoktur.
Hanbelî ulemâsından İbn Kudâme'nin açıklamasına göre, vücudunun bir kısmı haram sınırları içerisinde bir kısmı da haram sınırları dışında bulunan bir hayvanı o halde iken avlayan kimsenin de o hayvanın değeri kadar bir fidyeyi tasadduk etmesi gerekir. Ebû Sevr ile re'y taraftarları da bu görüştedirler. Bu hayvanları ürküterek kaçınp da kaçarken bir yere çarparak telef olmalarına sebebiyet veren bir kimse de o hayvanın kıymeti kadar fidye öder. Hayvanın bu şekilde ölmesine sebeb olan kimse kurmuş olduğu tuzağıyla veya ağıyla hayvanın ölümüne sebeb olan bir avcıya benzetilmiştir. Fakat ürken hayvan sükûnet bulduktan sonra kendisine isabet eden bir darbe ya da benzeri bir sebeble ölecek olursa ürküten kimseye bu hareketinden dolayı herhangi bir ceza lâzım gelmez. İmam Ahmed ile Ebû Sevr bu görüştedirler. Nitekim Hz. Ömer'den rivayet edilen şu haber de hu gerçeği ifade etmektedir.
"Bir gün Hz. Ömer cübbesi üzerindeki bir güvercini uçurur, o güvercin gibi yüksekçe bir yere konar, o anda orada bulunan bir yılan da fırsatı değerlendirip güvercini yakalar ve midesine indirir. Bunun üzerine Hz. Ömer gidip bu durumu Hz. Osman'la Nâfi b. Abdi'1-Haris'e anlatır. Onlar da Hz. Ömer'in fidye olarak bir koyun tasadduk etmesi lâzım geldiğini söylerler."[312]
Hz. Ömer'in bu hadisesine benzer bir olayı da İbn Ebi Şeybe şu mânâya gelen lâfızlarla naklediyor: "Bir evin üzerinde durmakta olan bir güvercin Hz. Ömer'in eli üzerine pislemişti. Hz. Ömer onu uçurdu o da ileride bulunan bir evin üzerine kondu, orada bulunan bir yılan da onu yakalayıp yedi. Bunun üzerine Hz. Ömer kendi üzerine bir koyun değerinde fidye takdir etti."
Bu hadisenin bir benzeri Hz. Osman'dan da rivayet olunmuştur. Biz 1849-1852 numaralı hadislerin şerhinde bu mevzu ile ilgili yeterli açıklamayı yaptığımızdan burada tekrar ayrıntılara girmeye lüzum görmüyoruz.
7. îlan etme niyyeti olmadan Mekke'de bulunan bir yitiği yerinde nalmak caiz olmadığı gibi uygun görülen bir süre içerisinde ilân edildikten sonra sahibi bulunmadığı için onun adına tasadduk etmek de caiz değildir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Oysa Mekke dışında bulunan yitikler belirli bir süre ilân edildikten sonra sahipleri çıkmadığı takdirde onlar hesbına tasadduk edilirler.
Mâlikî ulemâsıyla, Şafîî'lerden bazılarına göre ise, Mekke'de bulunan yitikler de uygun görülen bir süre içerisinde ilân edildikten sonra diğer memleketlerde bulunan mallar gibi sahipleri hesabına tasadduk edilebilirler. Ebü Dâvûd hadisinde Mekke'de bulunan yitikleri ilân etme niyyeti dışında yerlerinden almanın yasaklanmasından maksat, onları ilan etmeye özel bir

itina gösterilmesini istemekten başka bir şey değildir. Çünkü yitik sahibi bir süre sonra memleketine döner ve çoğu zaman da bir daha Mekke'ye gelme imkânı bulamaz, dolayısıyla yitiğinin kimin eline geçtiğinden haberdâr olması zorlaşır. İşte bu sebepten Mekke'de bulunan bu yitiklerin çok mübalağalı bir şekilde ilânını istemekten başka birşey değildir.
Bu konuda İbnu'l-Münir'de şunları söylüyor: "Çoğu zaman Mekke'de yitik bulan bir kimse onun sahibini bulmaktan ümidini keser. Hatta sahibi de onu bulmaktan ümidini keser. Bu sebeble yitiği, bulan kimse onu ilâna bile lüzum görmeden tasadduk etmeye kalkar. îşte hadis-i şerifte ilan etme niyyetinin dışında Mekke'de bulunan yitikleri kimsenin alamayacağı ifade edilmekte, böyle yanlış bir kanaate kapılan kimseler uyarılmak ve orada bulunan yitiklerin diğer memleketlerde bulunan yitiklere nisbetle daha titiz ve canlı bir şekilde ilan edilmeleri sağlanmak istenmektedir."
8. Hadisleri yazı ile tesbit etmek, icmâ ile caizdir.[313]

2018. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre (Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem) şu (bir önceki hadiste Mekke'niriha-rem kılınışı) hadise(si ile ilgili sözleri) içerisinde (şu cümleyi de) söylemiştir: "(Mekke'nin) Yaş otu da kesilmez."[314]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi "yaş ot" anlamına gelir. Burada özellikle yaş otun zikredilmiş olması Mekke'nin kuru otlarının kopartabileceğine işarettir. Şâfiîlerden rivayet olunan iki görüşten en sahih olanı da budur. Çünkü kuru ot, ölü av mesabesindedir. Hanbelî ulemâsından İbn Kudâme diyor ki: "Lakin hadiste iz-, hir'in istisna edilmesi kuru ot koparmanın da haram kılındığına işarettir. Ebu Hureyre'den gelen rivayetlerin birinde "Mekke'nin kuru otu da koparılamaz" buyurulmuş olması da bunu gösterir"[315]

Bazı Hükümler

Mekke'nin yaş otlarını kesmek haramdır. İmam Malik ile Küfe uleması, Ebu Hanıfe ve imam Muhammed bu görüştedirler. Aynı zamanda bu görüş İmam Ahmed'den rivayet olunmuştur. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'in diğer bir görüşüne göre ise, hayvanların maslahatı için yaş otların hayvanlara otlatılmasında bir sakınca yoktur. Halkın tatbikatı da böyledir. Kuru otlara gelince bunların kesilmesinde ya da koparılmasında herhangi bir sakınca söz konusu değildir.
Hadis ulemâsından Hattâbî, Şafiî mezhebinin bu konudaki görüşünü şöyle ifade ediyor: "Kuru otlara bakılır; eğer koparıldığı zaman yerine yenisi gelecekse, onları koparmak caizdir, yerine yenisinin gelmesi mümkün değilse, koparılamaz. Ağaç yaprakları da böyledir. Yerine yenisi gelmesi mümkün olmayan bir kuru otu ya da yaprağı koparan kimseye ise, fidye lâzım gelir.[316]

2019. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Ben Resûl-i Ekrem'e hitaben:
Ya Resûlullah, biz Minâ'da seni güneşten koruyacak bir ev yahut bir bina yapalım mi?" dedim de (bana);
"Hayır, orası önce gelenin devesini çökertme yeridir" buyurdu.[317]

Açıklama

Minâ'da Resûl-i Ekrem'in barınması için yapılan çadır güneşin hararetinden korunmak için yeterli olmadığından Hz. Peygamber için kendisini güneşin yakıcı sıcaklığına karşı koruyabilecek şekilde sağlam bir ev yapmak isteyenler olmuşsa da Resûl-i Ekrem Efendimiz halkın kendisini örnek alarak Minâ'ya bir çok evler yapacaklarını bunun neticesinde de orada bir darlık meydana geleceğini, dolayısıyla halkın Minâ'da kurban kesme, cemrelere taş atma gibi fiilleri yapmakta zorluk çekeceklerini düşünerek "hayır orası önce gelenin devesini çökertme yeridir" buyurmak suretiyle buna izin vermemiş ve oranın tüm halk için ayrılmış bir yer olduğunu hiç bir yerinin hiçbir kimseye devamlı olarak tahsis edilemeyeceğini bildirmiştir.[318]

Bazı Hükümler

Minâ'da herhangi bir kimsenin barınması için ev-bark yapmak caiz değildir.Ancak ne yazık ki günümüzün müslümanları Resûl-i Ekrem'in sünnetine muhalefet ederek Minâ'da ev yapma yarışına girmişlerdir. La havle vela kuvvete illâ billâh. "Resûl-i Ekrem orada devamlı kalmayacağı için kendisine bir ev yapılmasına izin vermemiştir," diye hadisi te'vil etmek doğru değildir. Çünkü bu şekilde bir te'vil, ancak Resûl-i Ekrem'in orada ev yapılmasını meneden massına aykırıdır.[319]

2020. ...Ya'Ia b. Ümeyye (demiştir ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Harem dâhilinde gıda maddeleri karaborsacılığı yapmak orada zulüm yapmaktır."[320]

Açıklama

İhtikâr (karaborsa); birşeyi azaltarak kıymet kazanması için saklamak demektir.
Fıkıhta ise, "insanların ve ehlî hayvanların yiyecek içeceklerini ve hayat için zarûrû malları satın alıp kıymetleri yükselir diye

kırk gün saklamak" demektir. Binaenaleyh ihtikâr dinimizce haram kılınmıştır. İhtikârın kirk gün ile sınırlandırılması ihtikârcıya verilecek cezanın gerçekleşmesi ile ilgilidir. Yoksa bir gün bile ihtikâr yapan kimse günahkâr olur. Bu hüküm her memleket için geçerlidir. Ancak bu suç Harem-i Şerîf içerisinde işlenecek olursa cezası daha da büyük olur. Bu sebeple Allah t'eâlâ ve tekaddes hazretleri Kur'ân-ı Keriminde "Kim orada zulm ile ilhada yellenirse biz ona pek acıklı bir azab tattırırız." buyuruyor.[321]
Metinde geçen "ilhâd" kelimesi lügatte "hak"dan sapmak anlamına gelirse de, burada zulüm anlamına kullanılmıştır. Çünkü Mekke arazisi ziraate elverişli olmadığından orada bulunan kimseler rızık-te'mininde fevkalade güçlük çekmektediler. Bu sebeble orada yapılan karaborsacılık tam manâsıyla .zulümdür.
Bu hadis, senedinde Cafer, Umâre, Musa gibi kimlikleri meçhul kişiler bulunduğundan zayıftır.[322]

90. Hacılara Nebîz İçirmenin Fazileti

2021. ...Bekr b. Abdillah dedi ki: Bir adam İbn Abbâs'a (gelerek):
Şu Beyt'in ehline ne oluyor da amcalarının oğullan (hacılara) süt, bal ve kavut sunarlarken bunlar nebîz sunuyorlar. Onlarda cimrilik mi var yoksa muhtaç mıdırlar? dedi. İbn Abbas (r.a.) da:
Biz ne cimriyiz, ne de muhtaç! Fakat (birgün) Resûlulah sallal-lahu aleyhi ve sellem terkisinde Üsâme b. Zeyd olduğu halde (yanımıza) geldi de içecek (bir su) istedi. Bunun üzerine kendisine bir üzüm şerbeti getirildi, o bunu içti ve artanını da Üsâme'ye sundu. Üsâme de onu içti. Sonra Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem:
"Aferin size, ne iyi ettiniz! Hep böyle yapın" buyurdu. İşte biz de böyle (yapıyoruz) Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemin buyruğunu değiştirmek istemiyoruz dedi.[323]

Açıklama

Sikâye Mekke'de hacıların suyunu te'min etme ve Zemzem suyuna bakma vazifesidir. Ezrâki'nin ve Ibn Ishak'-ın açıklamalarına göre Hz. Peygamber'in dedelerinden Abdü Menâf tulumlarla Mekke'ye su taşır, bunları Kabe'nin avlusunda deriden yapılmış büyük havuzlarda hacılar için muhafaza ederdi. Daha sonra bu görev oğlu Hâşim'e Hâşim'den de Abdulmuttalib'e intikal etmişti. Abdulmüttalib satın aldığı kuru üzümleri bu su deposuna atarak elde ettiği şerbeti hacılara dağıtmaya başladı. Abdulmüttalib'den sonra bu görevi oğlu Hz. Abbas üstlendi. Nihayet İslâm devrinde de Hz. Peygamber bu görevi yine Hz. Abbâs'ın yürütmesini uygun görmüştü. Hz. Abbâs bu görevi yürütürken bir gün Resûl-i Ekrem'e de bu üzüm şerbetinden sunmuş, Resûl-i Ekrem'de bunu çok beğenmiş ona her zaman hacılara böyle üzüm şerbeti sunmasını tavsiye etmişti.
Nebîz: Hurma ve kuru üzümden yapılan bir nevi hoşaftır Buna lisanımızda bazı yerlerde "tükenmez" diyorlar ki, muhtelif meyveleri küpe veya fıçıya doldurarak üzerine su koymak suretiyle yapılır. Birkaç gün bekledikten sonra tükenmez kemâle gelir. Meyvaların tadı ve ekşisi suya çıkarılarak içilmesi hoş bir şerbet olur. Resûlullah (s.a.) iki nevi bir araya karıştırarak nebîz yapmayı yasak etmiştir. Kuru hurma ile koruk hurma karıştırılmayacak, bunlardan yalnız bir tanesinden meselâ, yalnız kuru hurmadan yahut yalnız kuru üzümden nebiz yapılabilecektir. Bunun sebebini ulemâ şöyle izah etmiştir. İki cins bir yere karıştıralacak olursa, tadı değişmeden hemen sarhoş etme hassası meydana çıkar, içen kimse onu müskir değil (sarhoş etmez) zannederek içer ve tabii bilmeden içki içmiş olur. Buradaki yasaklama hakkında Nevevî şunları söylemiştir: "Bizim mezhebimizle cumhurun mezhebine göre buradaki nehy, kerâhet-i tenzihiyye içindir, sarhoşluk vermedikçe Nebîzi içmek haram değildir. Cumhur-ı ulemâ buna kaildir. Mâlikîler'den bazısı haram olduğunu söylemiştir. Ebû Hani-fe ile bir rivayette Ebû Yûsuf: "Bunda bir kerahet ve bir beis yoktur. Çünkü tek başına bir neviden yapıldığında içilmesi helal olan nebiz, başka nevi ile karıştırıldığı zaman da helâldir" demişlerdir. Cumhur, Ebû Hani-fe'nin bu sözünü reddetmiş, bu şeriat sahibine muhalefettir, demişlerdir. Filhakika bunu yasaklayan sahih ve sarih hadisler rivayet olunmuştur. Haram değilse de mekruh olur."[324]

Bazı Hükümler

1. Ciddi bir meselede kapalı kalan kısımları o konuda yetkili bir kimseye sormak müstehabdır.
2. Kendisine soru sorulan bir kimsenin meseleyi ciddiye alarak doyurucu bilgi vermeye çalışması gerekir.
3. Hayvan güçlü olduğu takdirde bir kimsenin başka bir kimseyi terkisine almasında bir sakınca yoktur.
4. İdareci durumunda olan kimselerin zaman zaman bazı ihsanlarda bulunarak idaresi altında bulunan kimseleri sevindirmesi meşrudur.
5. Hacılara su dağıtma görevini yürütmek çok faziletlidir.
6. Hacıların sikâye görevini yüklenmiş olan kimselerin dağıttığı sudan içmeleri müstehabtır.
7. Hacılara su dağıtma görevini yürüten kimseleri yaptıkları bu işten dolayı medh-ü senada bulunmak müstehabdır.[325]

91. Mekke'de İkâmet Etmek

2022. ...Abdurrahman b. Humeyd'den rivayet olunduğuna göre kendisi Ömer b. Abdilaziz'i, Sâib b. Yezîd'e:
Sen hiç Mekke'de ikâmetle ilgili bir şey işittin mi? diye soru sorarken işitmiş. Sâib de (şöyle) cevap vermiş:
Bana Îbnu'l-Hadramî'(nin) naklettiğine göre) kendisi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i,

"Muhacirler için sader tavafından sonra (Mekke'de) üç (gün) kalma (hakkı) vardır" buyururken işitmiş.[326]

Açıklama

Mekke fethedilmeden önce Mekke'li muhacirlerin Mekke'de ikâmet etmeleri haram kılınmıştı. Sonraları hac ve umre sebebiyle Mekke'ye girenlere hac ibâdetlerini bitirdikleri vakit Mekke'de sadece üç gün kalmalarına izin verildi. Şafiî ulemâsından Nevevî'ye göre bu hadisin mânâsı Mekke'den Medine'ye hicret edenlere bir daha Mekke'ye yerleşmelerinin haram kılınmasıdır.[327] Kadı İyaz'ın ifadesine göre cumhûr-ı ulemâda bu görüştedir. Ancak Resûl-i Ekrem'in Medine dışında istedikleri yerde oturmalarına iziri verdiği kimseler bu hükmün dışındadırlar.
Maliki ulemâsından Kurtubî'nin beyânına göre bu hadiste söz konusu olan kimseler Resûl-i Ekrem'e yardım etmek gayesiyle Mekke'den Medine'ye gelen muhacirlerdir. Bunların Hac farizasını ifâ ettikten sonra Mekke'de üç günden fazla kalmaları caiz değildir. Medine'ye Mekke'nin dışında başka bir beldeden göç etmiş olan muhacirler bu hükme dahil değillerdir.
Ulemâdan bir kısmı da Mekke'nin fethinden sonra muhacirlerin Mekke'ye yerleşmelerini caiz görmüş bu hadisin hicretin vâcib olduğu zamanlara mahsûs olduğunu söylemiştir. Mekke'nin fethinden önce hicretin vâcib olduğunda bütün ulemâ görüş birliğine varmıştır. Muhacir olmayanların istedikleri yerde yaşayabileceklerinde de ittifak vardır. Muhacirlere Mekke'de kalmak için verilen üç günlük izin ikâmet hükmüne girmez. Onlar yine müsâfir sayılırlar. İnancından dolayı bir yerden kaçan kimsenin kendisi için mevcut tehlike ortadan kalktıktan sonra oraya dönüp dönemeyeceği meselesi de ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre eğer bu kimse Allah ve Resulüne hizmet için memleketini terketmiş gitmiş ise, muhacirler hükmündedir. Bir daha oraya dönemez, fakat göç ederken maksadı memleketini terk değil de sadece inancını korumak idiyse fitne dindikten sonra oraya dönebilir. Hafız İbn Hacer de bu görüştedir.[328]

92. Kabe'de Namaz Kılmak[329]

2023. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah sallalahu aleyhi ve sellem, Üsânıe b. Zeyd, Kabe hizmetçisi Osman b. Talha ve Bilâl ile birlikte Kabe'ye girmiş, (Osman) Kabe'nin kapısını üzerilerine kapamış (Peygamber sallal'ahu aleyhi ve sellem yanındakilerle birlikte) orada bir süre durmuş. İbn Ömer demiştir ki:
Çıktığı vakit BilaPe; "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)' ne yaptı?" diye sordum.
Bir direk soluna, iki direk sağına üç direk de arkasına aldı, o gün Beyt altı direk üzerinde idi.. Sonra namaz kıldı, cevabını verdi.[330]

Açıklama

Kabe'den maksat Mekke-i Mükerreme'de bulunan Beyt-i şerîfUr Allah teâlâ ye tekaddes hazretleri bu hususu Kur'an-ı Kerîminde şöyle ifâde ediyor: "Allah hürmetli ev Kâbeyi, hürmetli ayı, kurbanı, boynu tasmah kurbanlıkları insanların faydası için ortaya koydu."[331]
Kabe, mavi taşlardan yapılmış 15 m. yüksekliğinde Mescid-i Haram'-ın ortasında kuzey cephesi 10 m., batı cephesi 12 m. güney cephesi 16 m. doğu cephesi 11 m. uzunluğunda küp şeklinde bir binadır.
Kur'ân-ı Kerim'in ifâdesine göre yeryüzünde insanlar için yapılmış ilk bina Kabe'dir.[332] Kabe'nin inşa tarihi ile ilgili pekçok rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birine göre, Hz. Âdem'in tevbesi Allah tarafından kabul edilince o Allah'a şöyle yalvarmıştır: "Allah'ım ben burada cennetteki ibadetten mahrumum." Bunun üzerine Allah bir vahyle Hz. Âdem'e şöyle diyor: "Sen de gökteki meleklerin camisi gibi bir camiyi yeryüzünde inşa et ve melekler gibi sen de ibâdetini yap" melekler Hz. Adem'in yardımına gelirler ve böylece Hz. Adem Mekke'de Kabe'yi inşa eder.[333]
Ezrakî de "Mekke Tarihi" isimli eserinde Kabe Tarihi ile ilgili olarak bazı rivayetler naklediyor ki bunlardan bazıları şöyledir:
1. Hz. Âdem'in vefatından sonra Allah Kabe'yi göğe çekti ve daha sonra Hz. İbrahim bunun yerine yeni bir Kabe inşa etti.
2. Kabe Hz. Nuh zamanındaki tufan zamanında göğe çekildi.
3. Kabe tufan zamanında yıkıldı harâb oldu.
4. Hz. Adem Kabe'yi elmas, inci vs. gibi çok değerli olan taşlardan bina etmişti fakat Hz. Adem'in ölümünden sonra Kabe göğe çekildi ve çocukları bunun yerine âdi taş ve topraktan Kabe'yi yeniden inşa ettiler.
O halde geçmişe ait ve kesinlikle bilinemeyecek şeyleri bir kenara koymalıdır. Her halükârda Hz. Nuh zamanındaki tufandan sonra Hz. İbrahim'e kadar Kabe'nin hiç bir izine rastlanmamaktadır.
Bir gün Allah Teâlâ Hz. İbrahim'e Kabe'yi yeniden inşaletmesini vahyle bildirdi. Hz. İbrahim "Ya Rabbi ben Hz. Adem zamanında Kabe'nin nerede olduğunu bilmiyorum" dedi. Allah (c.c.) O'na, "Önünde hareket hâlinde olan şu buluta bak, ve onu takib et. O nerede durursa gölgesinin düştüğü yerde Kabe'yi yeniden inşa et" dedi. Hz. İbrahim o bulutun gölgesini tâkibederek Mekke'ye kadar gitti. Mekke'ye varınca bulut durdu, "Hz. İbrahim bu bulutun gölgesinin düştüğü yerlerin ölçüsünü aldı ve temelleri kazmaya başlayarak Kabe'yi inşa etti ve ondan sonra o bulut da kayboldu. Başka rivayetlere göre Hz. İbrahim'e yardım etmek için melekler de gelmiştir.[334]
Kur'an-ı Kerim'de Kabe'yi inşâ edenlerin Hz. İbrahim'le oğlu olduğu belirtilmektedir: "Hani İbrahim ve İsmail Kabe'nir temellerini yükseltiyordu, "Rabbimiz, yaptığımızı kabul buyur, şüphesiz ki sen hem işitir, hem bilirsin," dediler."[335]
Bu durumda Kabe'nin ikinci yapıcısı Hz. İbrahim'in kendisi olmaktadır.
Kıymetli âlimimiz Kâmil Miras bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmektedir: "Beyt-i Muazzamın inşasını emreden Allahuzülcelal,mü-belliği ve mühendisi Cibril, ilk banisi İbrahim Halil, muavini de İsmail olduğu en sahih rivayet olarak kabul

edilmek icab eder."[336]
Hz. Peygamber'in büyük dedesi Kusayy zamanında tamir edilen Kabe Hz. Peygamber'in gençliğinde de yeni bir tamir görmüştür. Nitekim bu sırada Hacerü'l-esved'i yerine yerleştirme şerefi Hz. Peygamber'e nasib olmuştur.
Emevîler zamanında özellikle Haccâc b. Yusuf zamanında harpler ve isyanlar dolayısıyla Kabe iki defa harap bir vaziyete gelmiş ve yeniden tamir edilmiştir. Kanunî başta olmak üzere Osmanlı Sultanları da Kabe'nin tâmiriyle yakından ilgilenmiştir. Bu tamirler dolayısıyla Kabe'nin binası zaman içinde değişikliklere uğramıştır. Zaten mukaddes olan, Kabe'nin yapısı değil, üzerinde bulunduğu arsadır.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in fetih günü Kabe'ye girişi Buhârî'nin rivayetinde şu mânâya gelen lâfızlarla anlatılmaktadır: Resûlullah (s.a.) Fetih günü Mekke'ye devesi üzerinde Mekke'nin yukarı kısmından girdi. Terkisinde Üsâme b. Zeyd, etrafında da Bilâl ile Osman b. Talha vardı. Nihayet hayvanını mescitte çöktürdü ve Kabe'nin anahtarlarının kendisine getirilmesini emretti. Osman (anahtarları getirip Kabe'nin kapısını) açtı, Resûlullah da Üsâme, Bilâl ve Osman'la birlikte Kabe'ye girdi uzun süre orada kaldı, sonra dışarı çıktı."[337]
Resûl-i Ekrem Kabe'ye girerken yanına çok sevdiği Zeyd'in oğlu olduğu için Üsâme'yi, müezzini olduğu için Hz. Bilâl'i, Kabe'nin hizmetçisi olduğu için de Osman b. Talha'yı almıştır. Hz. Osman Kabe'nin anahtarını sunduktan sonra Resûl-i Ekrem: "Ey Ebû Talha oğulları, ebediyyen sizde kalmak üzere bu anahtarı alınız!" buyururak Osman'a vermiştir.
Kabe'nin içine girdikten sonra kapıyı üzerlerine kapatmalarının hikmeti ise izdihamı önlemek yahut da kalblerinin sükûnet bulup tam bir huşû'a ermesini te'min etmektir.
Her ne kadar bu hadis-i şerifte Abdullah b. Ömer'in Resûlullah (s.a.) ve yanındakiler Kabe'den çıkınca ilk defa Hz. bilâl'e: "Resûlullah ne yaptı?" diye sorduğu ifâde ediliyorsa da, Ebû Avâne'nin el-A'lâ b. Abdirrah-mân vasıtasıyla tbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadiste İbn Ömer'in bu soruyu H^. Bilâl'le birlikte Hz. Üsâme'ye de yönelttiği ifâde edilmektedir[338] Bu durum iki hadis arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü Hz. İbn Ömer'in önce bu soruyu Hz. Bilâl'e sorduğu, aldığı cevabı te'yid ettirmek maksadıyla aynı soruyu bir de Hz. Üsâme'ye yöneltmiş olduğu düşünülebilir.
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde Resûl-i Ekrem Kabe'de direğin birini soluna, ikisini de sağına alarak namaz kıldığı, ifâde ediliyorsa da Buhârî'nin Abdullah b. Yusuf kanalıyla Mâlik'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte bir direk sağına, bir direk de soluna alarak namazı kıldığı ifâde edilmektedir.[339]
Aslında bu iki rivayet arasında bir çelişki bulunduğunu zannetmek doğru değildir. Çünkü konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi Kabe'nin Hz. Peygamber zamanındaki haline göre rivayet edilmiştir. Çünkü metinde de ifâde edildiği gibi, "Kabe'nin içinde o zaman altı direk vardı."
Buhârî hadisi ise Kabe'nin râvi Mâlik zamanındaki haliyle.ilgilidir. Çünkü o zaman Kabe içindeki direklerden biri alınmış ve beş direk kalmıştı. Nitekim metinde geçen, "O gün Beyt-i Şerif, altı direk üzerinde idi" cümlesi de Kabe içindeki direklerin sayısının sonradan değiştiğini ifade etmektedir.
Kirmanı bu durumu şöyle açıklıyor: "Direk lâfzı cinstir; bire de ikiye de ihtimali vardır. Binaenaleyh mücmeldir. Bu mücmeli Mâlik, İsmail b. Ebi Üveys rivayetinde açıkça beyân etmiş, sağındaki direklerin iki olduğunu söylemiştir."[340] Bazıları rivâyetlerdeki ihtilâfa bakarak vakanın ayrı ayrı zamanlarda iki defa cereyan ettiğine kail olmuşlardır. Bir rivayette de Resûlullah (s.a.)'ın iki direk sağına, iki soluna, üç de arkasına alarak namaz kıldığı bildirilmiştir. Bu takdirde direklerin yedi olması icabed ederse de nefs-i hadisde "o gün Beyt-i Şerîf altı direk üzerindeydi" denilmesi bu rivayeti reddeder.[341]
Buhârî'nin Hz. Bilâl'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Resûl-i Ekrem'in Kabe'deki namazı, Yemânî rükünler arasında bulunan iki direk arasinda kıldığı ifade edilerek[342] Resûl-i Ekrem'in sağında ve solunda birer direk bulunduğu bildirilmişse de aslında burada direğin biri ya diğer iki direkle aynı hizada bulunmadığından, ya da Resûl-i Ekrem namazı O'na karşı kıldığından zikredilmemiştir.
İleride tercümesini sunacağımız 2026 numaralı hadis-i şerif ile Zürkâ-nî'nin tahkikine göre İmam-ı Mâlik'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte[343] Resûl-i Ekrem'in Kabe'de iki rekat namaz kıldığı ifâde edilirken Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadiste hiç namaz kılmadığı,1 sadece !duâ ettiği ifâde edilmektedir.[344] Ayrıca ileride tercümesini sunacağımız 2027 numaralı hadis de böyledir. Bu konuda Nevevı şunları söylüyor: "Hadis ulemâsı Resûl-i Ekrem'in Kabe'de iki rekat namaz kıldığını ifâde eden Bilâl rivâyetiyle amel edileceği hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü bu rivayet bir hüküm isbat etmektedir. Aynı zamanda bu hadiste kendisine aykırı olan hadise nisbetle daha fazla bilgi vardır. Binaenaleyh bu hadis, kendisine aykırı olan hadislere tercih edilir.
"Hz. Bilâl "Resûl-i Ekrem Kabe içerisinde iki rekat namaz kıldı" derken Hz. Üsâme'nin "namaz kılmadı" demesine gelince, bunun sebebi de şudur: Kabe'ye girip kapıyı kapadıkları vakit, herbiri duâ ile meşgul olmuş. Üsâme (r.a.) Peygamber (s.a.)'i Beyt-i Şerifin bir tarafında duâ ederken görmüş, sonra kendisi de Beyt'in başka bir tarafında duâ etmiştir. Hz. Bilâl Resûlullah (s.a.)'e yakın bulunduğu için onun namaz kıldığını görmüş Üsâme ise, uzakta bulunduğu için ve meşguliyeti sebebiyle bunu görememiştir. Zaten Resûlullah sallalahü aleyhi ve sellem'in bu namazı hafif idi. Binaenaleyh Hz. Üsâme'nin, zannıyla amel ederek "Namaz kılmadı" demesi caizdir. Fakat Hz. Bilâl hakikaten namaz kıldığını görmüş ve haber vermiştir."[345]
Hz. Bilâl'in bu rivayeti ileride gelecek olan 2027 numaralı İbn Abbas hadisine de tercih edilir. Çünkü Hz. İbn Abbas bu hadisin içinde bizzat Resûl-i Ekrem'le birlikte bulunmamıştır. Bu hadisi rivayet ederken bazan kardeşi Fazl'a bazan da Hz. Üsâme'ye istinad ve itimad etmiştir.
Ayrıca Hz. Bilâl'in rivayeti olumlu olduğu için de diğer olumsuz rivayetlere tercih edilir.[346]

Bazı Hükümler

1. Resûlullah (s.a.) hayatta olduğu halde bir sahabının diğer bir sanabıden hadis rivayet etmesi caizdir.
2. Daha faziletli bir kimse varken aynı dercede faziletli olmayan başka bir kimseye haber sorup onun vereceği haberle yetinmek caizdir. Çünkü İbn Ömer, Resûl-i Ekrem dururken Kabe'den ne yaptıklarını Hz. Bilâl'e sormuştur.
3. Hz. İbn Ömer, Hz. Peygamberin sünnetini araştırmak ve sünnete uymak hususunda son derece hırslı idi.
4. Hacı olsun veya olmasın bir kimsenin Kabe'ye girmesi müstehab-tır. Taberânfnin el-Mu'cem'ul-kebîri'inde Abdullah b. Müemmil'den rivayet ettiği zayıf bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Beyt-i Şerife giren bir kimse bir iyiliğin içine girmiş ve bir kötülüğün dışına çıkmış olur. O kimse Beyt'ten çıkarken günahları bağışlanmış olarak çıkar."[347] Ulemânın büyük çoğunluğuna göre Kabe'ye girmek hac ibadetinden değildir. Çünkü İbn Abbas (r.a.); "Ey insanlar Beyt-i Şerife girmenizin hacla hiç bir ilgisi yoktur." buyurmuştur.[348] Nitekim şu hadis-i şerifte bu gerçek, açıkça ifade edilmektedir: "Keşke girmeseydim, çünkü ümmetime güçlük çıkarmış olmaktan korkuyorum"[349]
Beyt-i Şerîf'e girerken son derece alçak gönüllü edepli olmalı ve göz secde yerinden ayrılmamalıdır. Nitekim Salim b. Abdillah'm Hz. Âişe'den naklettiği bir hadis şu mealdedir: "Şu Müslüman kimseye hayret ediyorum, Kabe'ye giriyor da Allah Teâlayı tazim maksadıyla gözünü secde mahallinden ayırıp tavana dikiyor. Oysa Resûlullah (s.a.) Kabe'ye girdiği zaman çıkıncaya kadar gözünü secde mahallinden ayırmadı."[350]
5. Kabe içinde namaz kılmak müstehabdır. Ancak bu meselenin ayrıntıları ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefî ulemâsıyla, İmam Şafîî, Ah-med, Sevrî ve cumhûr-ı ulemâya göre Kabe içerisinde farz ya da nafile namaz kılmak caizdir; İbn Abdilhakîm el-Malikî de bu görüştedir. İbn Abdilber ile İbnu'l-Arabî de bu görüşü doğrulamaktadırlar. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisidir. Sözü geçen ulemâya göre sıhhat bakımından nafile namazlarla farz namazlar arasında bir fark olmadığı gibi, mescid olması itibariyle Kabe nafile namazları kılmaya müsâid olduğu gibi farz namazları kılmak için de müsaittir. Bu hususta Kabe'nin içi.ile dışı arasında bir fark olmaması gerekir.
İmam Mâlik'e göre ise, Kabe içerisinde nafile namazın dışında bir namaz kılmak caiz değildir. Bu görüş İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise şu âyet-i kerimedir: "Artık yüzünü Mescid-i Haram semtine çevir bulunduğunuz yerde yüzlerinizi o yöne çevirin."[351] Çünkü Kabe'nin içinde namaz kılarken Kabe'ye yönelmek gerçekleşmiyor. Bu bakımdan farz namazları Kabe'de kılmak âiz değildir. Nafile namazlara gelince bilindiği gibi farz namazlara nisbetle nafile namazların edasında dinen bazı kolaylıklar vardır. Oturarak kılınabilmeleri ve yolculukta hayvan üzerinde kılınmalarının caiz olması buna misal olarak verilebilir. Bu bakımdan Kabe'ye yönelme tam gerçekleşmese bile Kabe içinde namaz kılmak caizdir. Binaenaleyh Kabe içinde kılınan farz namazların kesinlikle iadesi lâzım gelir. Malikî ulemâsının meşhur olan görüşü budur.
İbn Abbas'a göre ise, Kabe içerisinde farz veya nafile hiç bir namaz kılınamaz. Malikîlerden bazıları ile Zâhiriyye ulemâsı bu görüştedirler. Çünkü Kabe içinde namaz kılarken Kabe'nin bir kısmı arkada kalmış olur. Oysa matlub olan Kabe'ye yönelmektir. Sünnet-i müekkedeler ile vitir ve bayram namazlarını Kabe içerisinde kılmak ise, Malikîlere göre mekruhtur.
Bu görüşler içerisinde isabetli olanın cumhurun görüşü olduğunda şüphe yoktur. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) hiçbir zaman farz namazı Kabe içinde kılmayı yasaklamamıştır.[352]

2024. ...Şu (önceki hadis-i şerîf) Malik'den de rivayet olunmuştur. Ancak (bu hadisi Malik'den rivayet eden Abdurrahman b. Mehdî burada bir önceki hadisde geçen) direkleri zikretmemiştir. (Abdurrahman b. Mehdi Malik'den naklen) dedi ki: Sonra (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem) namaz kıldı; kendisiyle kıble arasında üç arşın(lık bir mesafe) vardı.[353]

Açıklama

Hz. Abdullah b. Ömer Kabe'ye girince yüzü istikâmetinde ileri doğru yürümüş kapıyı arkasında bırakarak karşısındaki duvara üç arşın kalıncaya kadar ilerler ve Hz. Bilâl'in haber verdiği yeri bulur, orada namaz(ını) kılarmış. Binaenaleyh Kabe'nin her hangi bir yerinde namaz kılmakta hiçbir kimse için sakınca yoktur, istediği yerde kılabilir.[354]

2025. ...İbn Ömer (r.a.) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem-den (2023 numaralı) Ka'nebî hadisinin manasını rivayet etti (ve); "Ben (Kabe'de Hz. Peygamberin) kaç (rekat) namaz kıldığını Bilâl'e sormayı unuttum" dedi.[355]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi Müslim şu mânâya gelen lâfızlarla rivâyet etmiştir: "Resülullah (sallallahü aleyhi ve sellem) beraberinde Üsâme, Bilâl ve Osman b. Talha olduğu halde Beyt-i Şerife girdi. Sonra üzerlerine kapıyı uzun zaman kapadılar. Bilahere kapı acıldı, içeriye ilk giren ben idim ve Bilal'e rastlayarak:
Resûlullah (s.a.) nerede namaz kıldı? diye sordum. Bilâl:
İki ön direk arasında, cevabını verdi. Ama Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem)in kaç rekat namaz kıldığını ona sormayı unuttum.[356]
Bu rivayetle birlikte konumuzu teşkil eden hadis-i şerif gösteriyor ki Hz. Bilâl, Hz. İbn Ömer'e Hz. Peygamber'in Kabe'de namaz kıldığı yeri haber vermişse de kaç rekat namaz kıldığından bahsetmemiştir.
Halbuki Mücâhid'in İbn Ömer'den naklettiği şu hadis-i şerif bunun aksini ifâde etmektedir. "Ben Bilal'e Peygamber (saİlallahu aleyhi ve sellem) Kabe'de namaz kıldı mı? diye sordum da:
Evet Beyt'e girdiği vakit şu senin sağında bulunan iki direk arasında iki rekat namaz kildi. Sonra Kabe'den çıktı, iki rekât da Kabe'ye doğru kıldı, cevabım verdi."[357]
Aslında bu iki rivayet arasında çelişki yoktur. Çünkü İbn Ömer'in bu rivâyetirideki "iki rekat" sözü kendisine aittir. Hz.

Bilâl'den duymuş değildir. Ancak Hz. Bilâl'den duyduğu sözü naklederken iki rekatten az namaz kılınamaycağım düşünerek sözüne "iki rekat" kelimesini ilave ederek nakletmiştir.
Ayrıca Ömer b. Şeybe'nin "Kitabı Mekke"de yine îbn Ömer'den naklen rivayet ettiği bir hadis de şu anlamdadır: "Kabe'den çıktıkları zaman Bilâl'le karşılaştım:
Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) burada ne yaptı? diye sordum, eliyle yani şehadet ve orta parmaklarıyla işaret ederek:
İki rekat namaz kıldı, diye cevap verdi.[358] Ömer b. Şeybe'nin bu rivayeti de Hz. İbn Ömer'in Hz. Bilal'e Hz. Peygamber'in kaç rekat namaz kıldığını lafzen sormadığını BilaFinde O'na lafzen cevap vermediğini, fakat iki rekat kıldığını eliyle ifâde ettiğini ortaya koymaktadır. Yahutta Hz. İbn Ömer "Ona kaç rekat kıldığını sormayı unuttum" derken; iki rekattan fazla namaz kılıp kılmadığını iyice anlayamadım, demek istemiştir.[359]

2026. ...Abdurrahman b. Safvân'dan; demiştir ki: Ben Ömer b. Hattâb'a:
Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Kabe'ye girdiği zaman ne yaptı? diye sordum da;
İki rekat namaz kıldı, diye cevap verdi.[360]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Resûl-i Ekrem (s.a.fin Kabe'ye girdiği vakit iki rekat namaz kıldığım ifâde etmektedir. Her ne kadar senedinde bir takım tenkidlere hedef olan Yezid b. Ebî Ziyâd olduğu için bu hadis zayıf sayılmışsa da şu hadisler tarafından takviye edildiği için zayıflıktan çıkıp hasen liğayrihî seviyesine yükselmiştir.
1. Daha önce tercümesini sunduğumuz; "Ben Bilâle: Peygamber (s.a.) Kabe'de namaz kıldı mı?" diye sordum da: "Evet, Beyt'e girdiği vakit şu senin sağında bulunan iki direk arasında iki rekat namaz kıldı, sonra Kabe'den çıktı, iki rekat de Kabe'ye doğru kıldı" cevabını verdi.[361] anlamındaki hadis.
2. Abdulaziz b. Ebi Revvâd'ın Nâfi'den O'nun da İbn Ömer'den rivayet ettiği, Kabe'den çıktıkları zaman Bilal'le karşılaştım, "Peygamber (s.a.) burada ne yaptı?" diye sordum. Eliyle, yani şehâdet ve orta parmaklarıyla "iki rekat namaz kıldı" diye cevap verdi.[362]
3. İbn Ebi Müleyke'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği, Hz. BilaPe "Resulullah Kabe'de namaz kıldı mı?" diye sordum da, "Eve iki direk arasında iki rekat namaz kıldı" dedi.[363]
Biz bu hadisle ilgili açıklamayı 2024 ve 2025 numaralı hadislerin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[364]

2027. ...İbn Abbâs (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) Mekke'ye gelince içinde putlar bulunan Kabe'ye girmek istememiş (ve Hz. Ömer'e) onları (çıkarmasını) emretmiş, bunun üzerine (putlar Kabe'den) çıkartılmış ve (özellikle) İbrahim ve İsmail (aleyhisselam)'ın heykelleri de ellerinde ezlâm (demlen fal okları) olduğu halde çıkarılmışlar. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem (bu iki heykeli yapanları kastederek);
"Allah onları helak etsin, onlar pek iyi bilirler ki (bu iki Peygamber hiç bir zaman) kısmetlerini fal oklarıyla aramış değillerdir" buyurmuş, sonra Beyt'e girip her tarafında ve her köşesinde tekbir getirmiş sonra orada namaz, kılmadan (dışarı) çıkmıştır.[365]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte söz konusu edilen olay, Mekke'nin fethinde cereyan etmiştir.
Metinde Kabe'nin içindeki putlardan "ilâh" diye bahsedilmesi câhiliyye arablarının batıl inançlarını ifade etmek içindir. Bu maksadın dışında herhangi bir puttan "İlâh" diye bahsedilmesine imkân yoktur. Resû-Iu-i Ekrem Kabe'yi eski hâli üzere bırakmak istemediğinden ve içinde putlar varken oraya meleklerin girmesi mümkün olmadığından dolayı putları çıkartmadan oraya girmek istememiştir.[366]
Beyhâkî'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber Fetih günü Bathâ'da Kabe'ye giderek oradaki putları imha etmesi için Hz. Ömer'e emir vermiştir ve bu putlar tamamen ortadan kaldırılıncaya kadar Kabe'ye girmemiştir.[367] Beyhakî'nin bu rivayeti Kabe'yi putlardan temizleyen kimsenin Hz. Ömer (r.a.) olduğunu ifâde etmektedir ki, biz de tercümemizde buna parantez içerisinde işaret ettik. Buhârî'nin bir rivayetinde de Hz. İbrahim ve İsmail'e ait heykellerin ashab-ı kiramdan bir cemaat tarafından çıkarıldığı ifâde edilmektedir.[368] Ayrıca Beyhakî'nin bir rivâyetiyle Buhârî'nin diğer bir rivayetinde de Hz. Peygamberin Kabe'de Hz. İbrahim'in heykeliyle Hz. Meryem'in heykeline rastladığı ifâde edilmektedir.[369]
Bu rivayetler arasında bir çelişki bulunduğunu zannetmek doğru değildir. Çünkü Kabe'de pek çok put vardı. Bu putlar arasında Hz. İbrahim ve İsmail'e ait heykeller bulunduğu gibi Hz. Meryem'e ait bir heykelin de bulunması mümkündür. Ayrıca Kabe'deki putların imha edilmesi için Hz. Ömer'e emredilince ashâbdan bazı kimselerin de ona Kabe'nin putlardan temizlenmesinde yardım etmiş olması ihtimali de vardır.
Metinde geçen "ezlâm = fal okları" zelam kelimesinin çoğuludur. Ucunda temren bulunmayan küçük ok anlamına gelir. Câhiliyye çağında fal için kullanılan bu oklar üç adet olurdu. Bunlardan birinde "yap" öbüründe "yapma" yazılı idi. Üçüncüsünde de bir şey yoktu, yani boştu. Bir iş tutmak isteyen bir yola çıkacak olan kimse bu işin ya da yolculuğun kârlı ve kazançlı olup olmayacağını anlamak için bu oklara başvururdu. Kabe içerisinde ücret mukabilinde bu işi yürüten falcıya varıp bu oklardan birini çekerdi. Şayet "yap" çıkarsa o işi yapardı, "yapma" çıkarsa bu işinden vazgeçerdi. Eğer boş çıkarsa, üzerinde "yap" veya "yapma" yazılı oklardan biri çıkıncaya kadar fal çekmeye devam ederdi.
İslâm dini zararı olan câhiliyye âdetleri yanında her türlü bâtıl inançlarla da mücâdele etmiş ve onların kökünü kazımıştır.

Kur'ân-ı Kerim'in bazı âyetlerinde fal oklarına başvurarak geleceğe dâir bilgi edinmek istemenin şeytanın aldatmasından doğan, pis ve çirkin bir âdet olduğu ve fenalıkta şarap içmeğe, kumar oynamağa denk olduğu belirtilerek bunlardan kaçınılması emrolunmuştur. Nitekim Allah Teâlâ bu konuda mü'minleri şöyle uyarıyor: "bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar fâşıklıktır..."[370]

Bazı Hükümler

1. Halkı bâtıllardan sakındırmak, kötülüğün işlendiği yerlerden uzak durmak ve batıl inançlarla mücadele etmek, mü'minler için farzdır.
2. Kabe'ye girerek her tarafında tekbir getirmek müstehabdır.
3. Peygamber (s.a.) Veda Haccında Kabe içerisinde namaz kılmarmştır. Her ne kadar bu hadis Resûl-i Ekrem'in Kabe içinde namaz kıldığını ifâde eden 2023 ve 2026 numaralı hadislere aykırı gibi görünmekte ise de, bu rivayetlerin aralarını şu şekilde uzlaştırmak mümkündür. Hz. Peygamber Kabe'ye iki defa girmiştir. Bu girişlerinin birinde 2023 ve 2026 numaralı hadislerde ifâde edildiği gibi namaz kılmıştır, diğerinde de konumuzu teşkil eden İbn Abbâs hadisinde ifâde edildiği gibi namaz kırmamıştır.
Hafız İbn Hacer de İbn Hıbbân'dan naklen Resûl-i Ekrem'in biri Fetih günü diğeri de Veda haccında olmak üzere iki defa Kabe'ye girdiğini ve Fetih günü Kabe'ye girdiğinde namaz kıldığını, Veda haccında girdiğinde ise kılmadığını söylüyor.[371]
İmam Nevevî'ye göre ise, Hz. Peygamber Kabe'ye sadece Fetih günü girmiş ve Kabe'de namazı da o gün kılmıştır.[372]

93. Hicr'de Namaz Kılmak[373]

2028. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Kabe'nin içine girmeyi ve orada namaz kılmayı çok arzu ederdim. Resûlullah (s.a.) elimden tutup beni Hıcr'e soktu ve (şöyle) buyurdu:
"Beyt(-i Şerif)e girmek istiyorsan, Hıcr'de namaz kıl. Gerçekten O, Bey t'ten bir parçadır. Fakat senin kavmin, Kabe'yi bina ettikleri zaman (Beyt'in ölçülerini) kısalttılar, Hicr'i, Beyt'in dışında bıraktılar."[374]

Açıklama

Âişe (r.anhâ) Mekke fethedilirse, Ka'be'nin içine girip namaz kılmayı nezretmişti. Bu yüzden Kabe'ye girip namaz kılmayı çok arzu ediyordu. Bu durumu Resûl-i Ekremı'e açınca, O'na Hıcr'da namaz kılmanın Kabe içinde namaz kılmanın yerini tutacağını, Çünkü aslında Hıcr'm Kabe'den bir parça olduğunu haber verdi.
Bilindiği gibi Kabe'nin kuzey-batı duvarının karşısında zeminden bir metre kadar yüksek, onbeş metre kadar uzunluğunda, yarım dâire şeklinde bir duvar vardır ki buna "Hatîm" denir. Bu duvar ile Beytullah arasındaki boşluğa "Hıcr, Hıcr-i Kabe, Hıcr-i İsmail" veya "Hazıra" denir.
Hıcr-ı Ka'be'de namaz kılınır, duâ edilir, fakat kıble olarak buraya karşı namaz kılınamaz.
Hz. İbrahim'in yaptığı binada bu kısım da Kabe'ye dahildi. Peygamberimizin nübüvvetinden beş yıl kadar önce Kabe'nin Kureyş kabilesi tarafından yapılan tamiri sırasında inşaat malzemesi yetmediği için bu kısım binanın dışında bırakılmıştır. Hz. İsmail ile annesi Hâcer'in buraya defnedilmiş oldukları rivayet edilir. Burası Kâbe?ye dâhil olduğu için tavafın bu duvarın dışından yapılması vâcibdir. Kabe üzerine yağan yağmur sularının aktığı altın oluk (Mîzab-i Ka'be) derbu duvarın ortası hizasmdadır.[375]

Bazı Hükümler

1. Daha önce geçen-1899 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Hıcr içinde namaz kılmak müstehabtır. Çünkü orada namaz kılmak Kabe içerisinde namaz kılmak gibidir. Bu bakımdan oraya sık sık girip dua etmek de müsten" abdır.
2. Hıcr Kabe'den bir parçadır. Bu konuda Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu anlamdadır: Ben Resûl-i Ekrem'e:
Hıcr Beyt'ten midir? diye sordum da:
"Evet," diye cevap verdi. Ben de:
O halde onu niçin Beyt'în içine almamışlar? dedim.
"Senin kavminin inşaat malzemelerinin yetişmediğini biliyor musun?" buyurdu. Ben de:
Onun kapısı niçin böyle yüksektir? dedim.
"Senin kavmin, istedikleri kişiyi oraya sokmak, girmesini istemedikleri kişinin de girmesini engellemek için böyle yaptılar. Eğer senin bu kavmin, câhiliyye çağından yeni kurtulmuş olmasalardı, kalplerinin itiraz etmeyeceğini bilseydim, Hıcr'ı Kabe'nin içerisine alırdım. Kapısını da yer seviyesine indirirdim" cevabını verdi.[376]
Râfiî'nin beyanına göre Hıcr'ın tümü Beyt'ten değildir. Sadece Beyt'e bitişik olan altı arşın uzunluğundaki bir alan Kabe'dendir. Bunun dışındaki Hıcr içinde kalan saha, Beyt-i Şeriften değildir. Çünkü Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Eğer kavmin (câhiliyye devrinden yahut) şirkden yeni kurtulmuş olmasaydı, ben Kabe'yi yıkar da yere yapışık (alçak)-yapardım. Ona biri doğuda biri de batıda olmak üzere iki kapı açardım. Hıcr tarafından da ona altı zira* yer katardım. Çünkü Kureyş Kabe'yi bina ederken onu küçültmüşler."[377] Altı zira aşağı yukarı üç metreye eşittir. Binaenaleyh Hıcr'in bir

kısmının Kabe'den olup diğer bir kısmının da Kabe'den olmadığı kabul edilince, Hıcr'in bir kısmına yönelerek namaz kılan bir kimsenin namazı sahih olmaz. Çünkü namaz kılan kimsenin namazının sahih olabilmesi için kesinlikle Kabe'ye yöneldiğinden emin olması gerekir. Hanefî ulemâsıyla îmam Mâlik bu görüştedirler. Şafîî ulemasından imam Nevevî ile Râfî'de bu görüşü benimsemişlerdir.
Tavafın sahih olması için de Hıcr'in ve Şâzervân'ın[378] dışından dolaşmak şarttır. Çünkü tbn Abbas (r.a.); "Beyt(-i Şerif)i tavaf etmek isteyen kimse Hıcr'in dışından dolaşsın"[379] buyurmuştur.
Beyt'i tavaf edecek olan kimse Şâzervân'ın üzerine çıkarak Beyt'i tavaf etmeye başlasa bir adım sonra oradan inerek tavafım tamamlamış olsa bu kimsenin tavafı sahih değildir. Çünkü bu kimse Beyt'in etrafını değil içini tavaf etmiş olur.
Hanefi ulemâsına göre Kabe'yi tavaf ederken Hıcr'ın dışarısından dolaşmak vâcibdir, Terkinden dolayı kurban kesmek gerekir. Çünkü Hıcr'in Kabe'den sayılan kısmı sadece altı zira (arşın)dır. Şafîî ulemâsından Neve-vî'ye göre ise, Kabe'yi tavaf ederken Hıcr'in içinden geçen bir kimsenin bu esnada Kabe ile kendisi arasında altı zirâdan daha fazla bir uzaklık bulunursa, bu kimsenin tavafı hakkında Şâfîîlerce iki görüş vardır:
a. Bu konudaki hadislerin zahirine göre bu kimsenin tavafı şahindir. Horasan ulemâsının bir kısmı da bu görüşü benimsemişlerdir.
b. Bu kimsenin tavafı sahih değildir. İmam Şafîî'nin sahih olan görüşü de budur. İmam Ebû Hanife'nin dışında bütün ulemâ da bu görüştedirler. İmam Ebû Hanife'ye göre ise, Kabe'yi Hıcr'in içihden geçerek tavaf eden bir kimse, Mekke'de bulunduğu süre içerisinde tavafını iade eder. Şayet iade etmeden memleketine dönmüşse, kurban keser. Cumhurun delili Resûl-i Ekrem'in tatbikatıdır. Çünkü Hz. Peygamber Kabe'yi tavaf ederken Hıcr'in dışından dolaşmış ve; "Hac ibâdetinizi nasıl yapacağınızı benden Öğrenin" buyurmuştur.[380]

Ka'be'ye Girmek[381]

2029. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) birgün onun yanından sevinçli olarak çıkmış sonra üzüntülü olarak dönüp (şöyle) buyurmuştur.
"Ben Kâ'benin içine girmiş bulunuyorum. Eğer arkamda bıraktığım şu iş sonucunda öğrendiğimi önceden bilmiş olsaydım, oraya girmezdim. Gerçekten ben ümmetime zorluk vermiş olacağımdan korkuyorum."[382]

Açıklama

Hz. Peygamberdin Kabe'ye girip çıktıktan sonra "Bileydim girmezdim" demesi, ümmetinin kendisine uymak için
Kabe'ye girmek isteyeceklerini ve bu yüzden de büyük zorluklarla ve sıkıntılarla karşılaşacaklarını ve bu sebeple bazı zararlara uğrayacaklarını tasavvur etmesindendir.
Oysa Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetine çok merhametli idi. Onların hiç tfir zaman sıkıntıda kalmalarını ve zarara uğramalarını arzu etmezdi. Bu sebeple Kabe'ye girdiğine pişman olduğunu, "Bileydim Kabe'ye girmezdim" sözleriyle dile getirmiştir. Bu cümle Tirmizî'nin Sünen'i ile Ahmed b. HanbePin Müsned'inde "Kabe'ye girdim amma girmemiş olmayı temenni ettim. Artık benden sonra ümmetimi yormuş olmamdan korkuyorum," anlamına gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur.[383]

Bazı Hükümler

1. Peygamber (s.a.) Kabe'ye fetih yılında değil, Veda Haccında girmiştir. Çunku Fetih yılında Resûl-i Ekrem Mekke'ye girdiği günde Hz. Âişe yanında değildir. Beyhakî kesinlikle bu görüştedir.
İbn Kayyım ile ulemadan bazı kimselere göre ise, Hz. Peygamber Kabe'ye sadece Fetih yılında girmiştir. Hz. Peygamber "Hileydim Kabe'ye girmezdim." sözünü Hz. Âişe'ye fetih gazvesinden döndükten sonra söylemiştir. Nitekim 2027 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
2. Kabe'nin içine girmek haccın menasikinden değildir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Bu arada yine bu hadise dayanarak Kabe'nin içine girmenin hacla ilgili vazifelerden olduğunu söyleyenler de vardır. Kimisi de bunun müstehab olduğu görüşündedirler.
Mâliki ulemâsından Kurtubî'ye göre, başkalarına sıkıntı vermeden girmek mümkün olursa, o zaman, Kabe'ye girmek müstehab olur. Fakat bunda başkaları zarar görecekse, o zaman Kabe'ye girmek büyük bir hatâ olur. Bazan halkın Kabe'ye girmek için büyük sıkıntılara, sıkışıklıklara sebeb olduğu bu yüzden bazılarının zarar gördüğü hatta bazı kadınların avret mahallerinin açıldığı bile olmuştur. Bunlar çok çirkin ve çok tehlikeli davranışlardır.[384] Fıkıh ulemâsının bu mevzudaki görüşlerini 2023 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[385]

2030. ...Safiyye bint Şeybe'den; demiştir ki: Ben Eslemiyye'yi (şöyle) derken işittim:
Ben Osman'a: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ye sellem) seni çağırdığında sana ne dedi?" diye sordum da (O şöyle cevap verdi):
(RasüIullahl bana:)"Ben sana boynuzların üzerini ört, diye emretmeyi unutmuşum. Çünkü Beyt(-i Şerif)de namaz kılanı meşgul edici (böyle) bir şeyin bulunmaması gerekir." buyurdu.
(Musannif Ebû Davud'un bu hadisi aldığı şeyhlerden birisi olan) Îbnu's-Serh, (bu hadisin senedini naklederken ravî Mansûr'un) "Dayım Musafi' b. Şeybe (bana haber verdi ki)" dediğini rivayet etmiştir.[386]

Açıklama

Hz. Peygamber'in Hz. Osman b. Talha ile yaptığı bu konuşma hicretin sekizinci yılında Mekke'nin Fethi sırasında olmuştur. Bilindiği gibi Hz. Osman b. Talha, eskiden beri Kabe kapıcılığı, Kabe anahtarlarım taşıma ve saklama görevlerini yürütmekte idi. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Onu Kabe'nin içerisinde bulunan ve Hz. İsmail'in yerine kesilen koçun boynuzlarının üstünü örtmesini emretmek istemişti. Fakat unuttu. Binaenaleyh Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetinde[387] Resûl-i Ekrem'in bu sözü geçen kurbanın boynuzlan hakkında kendisiyle konuştuğundan bahsedilen kimsenin Hz. Osman b. Talha'dan başka bir kimse olarak gösterilmesi asla doğru değildir. Resûl-i Ekrem'in bu emri vermeyi unutmuş olması Peygamberlik görevine aykırı bir hâdise değildir. Çünkü bu emri vermek onun tebliğ görevi içerisine girmiyordu. Sözü geçen boynuzlar, Huseyn b. Nümeyr'in Kabe'yi tahrib etmesine kadar Beyt-i Şerifte kalmıştır.[388]
Her ne kadar bu hadiste Müsâfi', Mansûr'un dayısı olarak gösterilmişse de aslında Müsâfi' Mansûr'un dayısı değil, dayısının oğludur. Bu bakımdan Musâfi"nin ya mecazi olarak Mansûr'un dayısı olduğu söylenmiş ya da Sünen-i Ebû Davud'un nüshalarını yazan kâtibler yanlışlıkla böyle yazmışlardır.[389]

Bazı Hükümler

Bir kimsenin namaz k.larken dikkatini çekerek yanılmasına sebeb olacak şeyleri namaz kıldığı yerden tamamen kaldırması gerekir.[390]

93-94. Ka'be'nin Malı

2031. ...Şeybe b. Osman (kendisiyle Kabe'de oturmakta olan Şakîk'e hitaben) demiş ki: Ömer b. el-Hattâb (şu) senin oturmakta olduğun yerde otur(uyor)du.
Ben Kabe'nin mal(lar)ını (fakirlere) bölüştürünceye kadar (buradan) çıkmayacağım, dedi. Ben de;
Sen (bunu) yapamazsın, dedim.
Evet (bunu) yapacağım, dedi. Ben de;
Sen (bunu) yapamazsın, dedim.
Niçin? dedi.
Çünkü Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) Kabe içinde (bu malların) olduğunu gördü, Ebû Bekir de (gördü) ve onlar (bu) mala, senden daha muhtaç idi(ler yine de) onu (yerinden) oynatmadılar, dedim. Bunun üzerine kalktı (Kabe'den dışarı) çıktı (gitti).[391]

Açıklama

Taberânî ile İbn Mâce'nin rivayetlerinde Şakîk Kabe'ye gidişinin sebebini şöyle açıklıyor: "Adamın birisi hediyye olmak üzere benimle Kabe'ye biraz para göndermişti. Kabe'ye girdiğim zaman Şeybe bir iskemle üzerinde oturuyordu. Parayı kendisine uzatınca:
Bunlar senin mi? dedi. Ben de:
Hayır benim olsaydı, sana getirmezdim, dedim. Bunun üzerine bana;
Sen bunu bana söyledin (ama dinle diye söze başladı ve şunları söyledi)....
İbn Mâce'nin bir rivayetinde de daha sonra Şeybe iie Şakîk arasında geçen konuşma, mevzumuzu teşkil eden hadisteki gibi anlatılıyor.
Hz. Ömer hakka son derece bağlı bir insan olduğu için duyduğu sözler karşısında duygulanmış ve Kabe'nin mallarını dağıtmaktan vazgeçerek Kabe'den çıkıp gitmiştir.
Resûl-i Ekrem'in Kabe'nin mallarını dağıtmayışı, Kureyşlilerin gönlünü kazanmak- düşüncesinden neş'et etmiş olabilir. Câhilliyet döneminden yeni kurtulmuş olan Kureyşlilerin hoş karşılamayacaklarını düşünerek Kabe'yi yıkıp Hz. İbrahim zamanındaki temelleri üzerine oturtmak fikrinden vazgeçtiği gibi aynı düşüncelerle Kabe'nin mâllarını dağıtmaktan vazgeçmiş olabilir. Çünkü Müslim'in rivayet ettiği, "Eğer kavmin câhiliyyet devrinden yahut küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı Kabe'nin birikmiş mal(lar)ım Allah yolunda sarf eder de kapısını yerden yapar, Hicr'den de bazı yerleri ona katardım"[392] anlamındaki hadis de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Bu kuvvetli delil karşısında Resûl-i Ekrem'in bu malları vakf niteliğinde olduğu için dağıtmadığı görüşünün bir değeri yoktur.[393]

Bazı Hükümler

1. Sahâbe-i Kiram Hazerâtı hakka son derece bağlı idiler ve birbirlerine devamlı olarak hakkı tavsiye ederlerdi.
2. Kabe'nin mallarını kendi ihtiyaçlarının dışında sarf etmek .caiz değildir. Çünkü fitneye sebep olur. Ancak bu fitne ortadan kalktıktan sonra bu mallan hayırlı yerlere sarf etmekte herhangi bir sakınca yoktur. Nitekim Abdullah b. Zübeyr (r.a.) Câhiliyye taassubu tamamen ortadan kalktıktan sonra fitne tehlikesinin kalmadığını görünce Kabe'yi yıkarak Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerine oturtmuştur.
Her sene yenilenen Kabe Örtüsünün satılıp satılmaması konusu da ulemâ arasında ihtilaflıdır.

Şafîî ulemasından bazılarına göre Kabe'nin örtüsü üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmak caiz değildir. Kabe'nin örtüsünü veya ondan bir parçasını alan kimsenin onu yerine iade etmesi gerekir.er-Râfîî de bu görüştedir.
Îbnu's-Salâh'a göre ise, Kabe'nin örtüsü üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi devlet reisine verilmiştir. O isterse, onu satarak Beytulmalın sarfe-dildiği yerlere sarfedebilir. Bu konudaki delil ise, Ezrakî'nin rivayet ettiği şu haberdir. "Hz. Ömer her sene Kabe'nin örtüsünü alarak hacılara bölüştürürdü."[394]
Hz. Âişe'den rivayet edilen diğer bir haber de şu anlamdadır: "Bir gün Kabe'ye bakmakla görevli Şeybe b. Osman yanıma geldi ve:
Ey mü'minlerin anası (her sene atılan) Kabe örtüsü yanımda iyice çoğaldı. Hayızh ya da cünüb kadınların (elbise yapıp) giymelerinden korktuğum için onları derince bir kuyuya atıp üzerlerini kapatmak istiyorum, dedi. (Ben de şu cevabı verdim:)
İyi olmaz yapacağın bu iş çok çirkin bir iş olup Kabe'den soyulduktan sonra Kabe örtüsünü cünüp veya hayızh bir kimsenin giymesinde bir sakınca yoktur. Fakat sen onu sat, parasını fakirlere ve Allah yolunda diğer işlere sarfet.
Bunun üzerine Hz. Şeybe her sene Kabe örtülerini Yemen'e gönderirdi. Orada satılan örtülerin parası fakirlere Allah yolunda yapılan işlere ve yolda kalmışlara sarf edilirdi.[395]
İmam Nevevî'nin beyânına göre, Kabe örtülerinin çürümeye terk edilmemesi için bu şekilde değerlendirilmesi en iyi bir yoldur ve Ezrakî'nin rivayetine göre Hz. İbn Abbas ile Hz. Âişe Kabe örtülerinin satılarak Allah yolundaki işlere, miskinlere ve yolda kalmışlara dağıtılmasını tavsiye ederlermiş. Yine Hz. îbn Abbâs ve Hz. Âişe ile Ümmü Seleme, Kabe örtüsü eline geçen cünüb ve hayızh kimselerin onu örtünmelerinde bir sakınca görmezlermiş. Ancak Kabe içerisindeki misklerin teberrük için veya başka bir maksatla dışarıya taşınmasına izin vermezlermiş.[396]

2032. ...ez-Zübeyr (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlallah sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte (Tâif'de bulunan) Liyye (isimli vadi)den hareket ettiğimizde Arabistan kirazı ağacının yanma vardığımızda Resûlallah sallallahu aleyhi ve sellem (O ağacın) hizasındaki -el-Karnu'l-Esved (denilen dağ)ın ucunda durdu ve (iki) gözünü (Tâif'de bulunan) Nahib (isimli vadiye) çevirdi. (Bu hadisi nakleden râvi) bir defa da (Nahîb kelimesini Tâif) vadisi (diye) rivayet etti ve (ora-dabir süre) durdu nihayet halkın hepsi de O'na uydu. Sonra (şöyle buyurdu:
"(Tâif'deki) Vecc (denilen yer)in avı ve îdâh (denilen ağac)ı Allahü Teâla için haram kılınmış bir haramdır."
Bu (hadise, Resûl-i Ekrem'in) Taife inmesinden ve (oradaki) Sakîf kabilesini kuşatmasından önce idi.[397]

Açıklama

Tâif, rakımı yüksekçe, akar suları ekinlikleri, hurma bahçeleri üzüm bağlan bulunan, muz vs. meyvalar yetişen Mekke'nin doğusunda, Mekke'ye iki üç merhale mesafede büyük bir şehirdir.[398]
Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem hicretin sekizinci yılında Şevval ayında Huneyn Savaşına çıkmış ve savaşı zaferle bitirmişti. Huneyn Savaşından sonra da Taif üzerine yürüdü. Musannif Ebû Davud'un beyânına göre Resûl-i Ekrem'in Taif'deki "Vecc" denilen yerin avını ve "İdâh" denilen ağacını haram kılması Tâif savaşından önce olmuştur. Ulemâdan bazıları musannif Ebû Davud'un bu sözünün "bu yasak Tâif savaşından önceki zamanlara ait belli ve geçici bir süre içindi" anlamına da gelebileceğini ve dolayısıyla sözü geçen yerdeki ağaçlan kesme yasağının sonradan nes-hedilmiş olabileceğini söylemişlerse de onları destekleyen her hangi bir delil mevcud değildir.
Ancak bu konuda îbn İshak şu hâdiseyi naklediyor: Sakîf kabilesinden bazı kimseler Tâif savaşından ve îslâmiyeti kabul ettikten sonra Medine'ye Peygamber (s.a.)'in yanına geldiler. Mescid'in bir köşesinde onlar için bir çadır kuruldu. Bu sırada Resûl-i Ekrem ile Sakîf kabilesi arasında elçilik görevini Halid b. Said b. el-As üstlenmişti ve aralarında hazırladıkları bir hükmün metnini kaleme alan da yine Hâlid idi. Bu hükmün metni şöyledir: "Bismillahirrahmanirrahim, Allah'ın Resulü ve Nebisi Muham-med'den Mü'minlere Vecc (denilen yer)in İdah (denilen ağacı) ve avı haramdır, kesilemez (ve avlanamaz). Bunu yapan kimsenin elbisesi soyularak kendisine sopa vurulur. Tekrar ederse, tutulup Hz. Peygambere getirilir. Bu Allah'ın Resulü ve Peygamberi olan Muhammed'in emridir. Allah'ın Resulü Muhammed b. Abdullah'ın bu emrini Hâlid b, Said yazmıştır. Bu emri kimse çiğneyemez. Yoksa nefsine zulmetmiş olur."[399]

Bazı Hükümler

Tâif'deki "Vecc" sahasının avlarını avlamak ve ağaçlarım kesmek haramdır. Şatıı ulemasından bazıları bu görüştedirler. Şafîî'ye göre ise, buranın avlarını avlamak ya da ağaçlarını kesmek tahrimen mekruhtur. Binaenaleyh bu yasağı çiğneyen bir kimse günahkâr olur. Hakim onu uygun gördüğü bir ceza ile cezalandırır. Fakat bu yasağı çiğneyen kimseye bu suçundan dolayı herhangi bir tazminat cezası verilemez. Çünkü bu konuda dinî bir dayanak yoktur ve asıl olan beraet-i zimmettir.
Şafîî ulemâsından bazılarına göre ise, buranın ağaçlarını kesmenin ve avlarını avlamanın tazminatı Mekke ve Medine'deki ağaçları kesmenin ve avlarını avlamanın tazminatı gibidir.
Hanefi ulemâsıyla İmam Ahmed, Malik ve Cumhur-ı ulemâya göre ise, sözü geçen sahanın ağaçlarını kesmek ya da avlarını avlamakta herhangi bir sakınca söz konusu değildir. Şafîî ulemâsından Hattabî de bu konuda görüşünü açıklarken şunları söylüyor: Ben Resûl-ü Ekrem'in bu sahanın ağaçlarını ve avlarını haram kılması için herhangi bir sebeb göremiyorum. Ancak bu olsa olsa müslümanların menfaati için geçici olarak koru mahiyetinde kılınmış bir yasaktır da sonradan neshedilmiştir ve musannif Ebû Davud'un hadisin sonunda "bu (hâdise Resulü Ekrem'in) Taife inmesinden ve (oradaki) Sakîf kabilesini kuşatmasından önce idi" demesi de bunu gösterir. Ayrıca Resul-i Ekrem'in Taife gelip te Sakîf kabilesini muhasara

ettiği zaman askerlerin Tâif'in ağaçlarmdaki meyveleri almaları ve avlarını yakalamaları da bunu gösterir.
Şevkânî de bu konudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "Bu hadis-i Şerif sözü geçen bölgenin ağaç ve avlarının haram kılındığına bir delildir. Bu hükmün neshedildiğini iddia edenlerin bu iddiaları delilsizdir. Çünkü neshedildiğine dâir bir delil bulunmadıkça neshin bulunmadığına hükmet-met asıldır. Bu bakımdan sözü geçen bölgedeki ağaçları kesen veya avları avlayan bir kimsenin bu ağaçların veya avların bedelini ödemesi gerekmez. Zira asıl olan berâet-i zimmettir."[400]
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre söz konusu sahadaki ağaçları kesmenin ve avlan avlamanın haram olduğunu ifâde eden bu hadis zayıftır. Binaenaleyh bir şeyin haram veya helâl kılınması konusunda bu hadis delil olamaz. Çünkü bu hadisin senedinde bulunan Muhammed b. Abdullah ve babası Abdullah b. İnsan zayıftır.[401]

94-95. (Mekke Dönüşü) Medine'ye Uğramak

2033 ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"(Namaz ve ibâdet için) hiçbir mescide yolculuk edilmez. (Fazla sevap umarak) yalnız (şu) üç mescide yolculuk edilebilir: Mescid-i Haram, Benim Mescidim (yani Mescid-i Nebevi) ve Mescid-i Aksâ"[402]

Açıklama

cümlesinin asıl mânâsı, "Semerler bağlanmaz" demektir. Bu söz yola çıkmaktan kinayedir. Çünkü sefere çıkmak için binilecek hayvana semer vurmak gerekir. Maksat yolculuk olduğu için bu yolculuğun çeşitli vâsıtalarla yapılmasıyla yaya olarak yapılması arasında bir fark yoktur.
Konumuzu teşkil eden bu hadis Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Ebû Basra bir kerre namaz kılmak için Tur(-i Sinâ'y)a gitmiş ve dönerken Ebû Hureyre (r.a.)'e rastlamıştı. Ebû Hureyre Ona nereden geldiğini sorunca "Tür'dan geldiğim ifâde etti. Bunun üzerine Ebû Hureyre (r.a.) şöyle dedi:
Eğer Tur'a gitmezden önce seninle görüşmüş olsaydım hiç gitmezdin. Çünkü Resûlullah (s.a.), "Üç Mescidden başka hiçbir mescide (namaz için) yolculuğa çıkmayınız. Mescid-i Haram, Benim şu mescidim ve Mescid-i Aksa"[403] buyurdu.
"Lâ tüşeddü" kelimesinin başında bulunan "lâ" harfi "nehy" anlamında kullanılmış bir olumsuzluk edatıdır. Nehy sığası yerine nefy sığasının kullanılmasındaki nükteyi Bedrüdin el-Aynî şöyle açıklıyor: "Bu anlatım tarzında muhatabı üç mescidin ziyaretine en beliğ bir şekilde teşvik, bunların dışındaki mescidlere gitmekten lâtif bir şekilde men ve tahzîr vardır."
Mescid-i Haram'dan maksat, Harem-i Şerifin tümüdür. Mescid-i Aksa, Kudüs'teki mesciddir. Bu mescid Kabe'den ya mesafe ya da zaman itibarıyla uzak olduğu için ona "En uzak" mânâsına gelen "Aksa" sıfatı verilmiştir. Bir hadiste Kabe ile Mescid-i Aksâ'mn kuruluşları arasında kırk yıllık zaman- bulunduğu bildirilmiştir. Hz. Adem ile Dâvûd aleyhisselam arasında bundan kat kat fazla zaman geçmesine bakarak bazıları bu hadisi müşkil görmüşlerse de kendilerine şöyle cevap verilmiştir: "Her iki mescidin de temellerini melekler atmıştır. İki temel atma arasında kırk yıllık zaman vardır. Sonra Hz. Dâvûd ile Hz. Süleyman (aleyhisselam) Mescid-i Aksâ'nın binasını yapmışlardır. Bazıları da "bu mescide Mescd-i Aksa denilmesi, Medine mescidine uzak olduğu içindir" demişlerdir. Zira Medine Mekke'ye uzaktır. Kudüs ise, daha da yüksektir. İşte "Aksa" sıfatının verilmesinin sebebi budur. Yerinin yüksekliğine bakarak bu ismin verilmiş olduğunu söyleyenler de vardır. [404]
Mescid-i ResûTden maksat, da Medine Mescididir.[405]

Bazı Hükümler

1. Mescid-i Haram, Mescid-i Resul ve Mescid-i Aksâ'nın dışında hiçbir mescide ibâdet maksadıyla yolculuk yapılamaz. Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret konusu ise, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Halef ve seleften ulemânın büyük çoğunluğuna göre cihâd, ilim tahsili ve ticâret gibi dünyevî maksatlarla yolculuk yapmak meşru olduğuna göre Resül-i Ekrem'in kabrini ziyaret maksadıyla yolculuk yapmanın da evleviyetle meşru olması gerekir. Nitekim Resûl-i Ekrem'in kabrini ziyaret etmenin meşru olduğuna dâir icmâ vardır ve bu ziyareti teşvik eden pekçok hadis-i şerif mevcuttur. Cumhur-u ulemânın bu görüşünü destekleyen hadis-i şeriflerden bazıları şunlardır:
"Kim benîm kabrimi ziyaret (ederse) ona benim şefaatim vâcîb olmuştur".
"Sevab talep ederek beni kim Medine'de ziyaret ederse, kıyamet günü o kimse benim yakınımda bulunur ve ben ona şefaat ederim."
"Benim vefatımdan sonra beni kim ziyaret ederse, beni hayatımda ziyaret etmiş gibi olur."[406]
"Ben sizi kabirleri ziyaret etmekten men etmiştim. Bundan böyle siz kabirleri ziyaret ediniz."[407]
Şafîî ulemâsından Cüveynî'ye göre sözü geçen üç mescidin dışında herhangi bir yere ibâdet maksadıyla yolculuk yapmak haramdır. Kadı İyaz da bu görüştedir. Bu görüşte olan ulemâya göre hadis-i şerifte yasağa konu teşkil eden mahzûf müstesna minh, bütün yer yüzüne şâmil olan genel bir mânâdır. Binâenaleyh Hz. Peygamber'in kabri de bu yasağın sınırı içerisine girmektedir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, bu görüş doğru değildir. Çünkü cihad, ilim talebi, ticâret gibi maksatlarla yolculuk yapmanın caiz olduğunda ittifak vardır ve hadis-i şeifte yasağa konu olan müstesna minh bütün yeryüzüne şâmil genel bir mânâ olmayıp istisna edilen mescidler nev'inden ve onların özelliğim taşıyan yerlerdir. Binaenaleyh Hz. Peygamber'in kabri bu özellikleri taşımadığından hâdis-i şerifteki yasağın şümulüne girmemektedir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki şu hadis-i şerif de cumhurun bu görüşünü te'yid eder; "Bir kimsenin Mescid-i haranı, Mescid-i Aksa ve benim şu mescidimin dışında herhangi bir mescidde namaz kılmak için özel bir yolculuk yapması gerekmez."[408]
Bu konuda ayrıntılı bilgi edinmek isteyenlere Tecrid-i Sarih'in 4. ciltdeki 604 no'lu hadise bakmalarını tavsiye ederiz.

2. Hadis-i şerifte zikredilen üç mescid fazilet ve meziyet bakımından diğer mescidlerden üstündür. Çünkü bunlar Peygamberân-i zîşamn mescidleridir. Mescid-i Haram müslümanların kıblesi ve haccettikleri yerdir. Medine Mescid-i takva üzerine kurulan mesciddir. Mescid-i Aksa da bizden önce geçen ümmetlerin kıblesidir.

3. Bu üç mescidde kılınan namaz diğer mescidlerde kılınan namazdan daha faziletlidir. Binaenaleyh bir kimse Mescid-i Haram'a gitmeyi nezretse, o kimsenin hac için ve umre için Mescid-i Haram'a gitmesi vâcib olur. Eğer diğer iki mescidden birine gidip orada namaz kılmayı veya başka bir ibâdette bulunmayı nazretmişse bu meselede Şafiî'den iki görüş rivayet edilmiştir:

a. Oraya gitmek müstehab olur, vâcib olmaz.

b. Oraya gitmek vâcib olur. Ulemânın ekserisi de bu görüştedir. Bu üç mescidin dışındaki mescidlere gelince, buralarda ibâdet yapmak için aktedilen nezrin ifası gerekmez. Bu hususta ulema arasında ittifak vardır. Çünkü diğer mescidlerin birbirinin üzerine üstünlüğü yoktur. Binaenaleyh nezrini hangi mescidte İfâ etse caizdir.[409]

Ancak Malikî ulemâsından Muhammed b. Mesleme'ye göre Kubâ Mescidine gitmek için yapılan nezrin ifâsı gerekir. Çünkü Peygamber (s.a.) her cumartesi günü binitli veya yaya olarak bu mescide gelirdi. Ulemâdan Leys b. Sa'd'a göre hangi mescide gitmekle ilgili olursa olsun o nezri ifâ etmek gerekir.

Ulemânın büyük çoğunluğuna göre böyle bir nezrin akdi sahih olmadığından ifası da gerekmez. İmam Ahmed'e göre de böyle bir nezr mün'akid değilse de yerine getirilmediği takdirde, yemin keffâreti lâzım gelir.[410]

İbn Battal, bu hadisin ulemaya göre mezkur üç mescidden başka bir yere gitmeyi nezrden kimseler hakkında vârid olduğunu söylemiştir. İmam Mâlik'e göre bir kimse ancak vasıtayla gidebileceği bir mescidde namaz kılmayı nezretse, o namazı bulunduğu yerde kılar. Yalnız nezrettiği mes-cid Kâbetullah yahut Mescid-i Nebevi veya Mescid-i Aksa ise, behemehal oraya gitmesi icab eder.

Ulemâdan bir cemaat konumuzu teşkil eden hadis ile istidlal ederek mezkûr üç mescidden birine yani Mescid-i Haram'a, Mescid-i Nevevî'ye ve Mescid-i Aksâ'ya gitmeyi nezreden kimsenin mutlaka oraya gitmesi lâzım geldiğine kaail olmuşlardır. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam Şafiî'nin mezhepleri budur. Ebû İshak el-Mervezî dahi bu kavli tercih etmiştir. İmam Az'am'a göre mutlak surette gitmek vâcib değildir. İmam Şafiî "el-Ümm" adlı eserinde Mescid-i Haram'a yapılan nezrin orada ifası vâcib olduğuna, diğer iki mescide gitmek icab etmediğine kaail olmuştur. İbnu'l-Münzir'e göre Haremeyn denilen Mekke ve Medine mescidlerine gitmek vâcib, Mescid-i Aksâ'ya gitmek vâcib değildir.

İmam Gazali Mescid-i Hayf'in da Mescid-i Haram hükmünde olduğunu söylemiştir.

Hanefîlerden bazılarına göre bu bâbda Mekke ile Harem-i Şerifin sair cüzleri arasında fark yoktur. Bir kimse Harem-i Şerife yahud Mekke'ye gitmeyi nezretse, yahut Harern'den sayılan Safâ,.Merve, Mescid-i Hayf, Minâ, Müzdelife, Makam-ı İbrahim Zemzem ve şâire gibi bir yere gitmeyi nezretse, Beytullah'a gitmeyi nezretmiş gibi olur. İmam Azam'dan bir rivayete göre bunların hepsiyle değil, yalnız Beytullah'a, Mekke'ye, Kâ'be'ye veya Makam-ı İbrahim'e gitmeyi nezretmekle oraya gitmek lazım gelir.

Ulemâdan bazıları Peygamber (s.a.)'in kabrini ziyareti nezreden kimsenin bu nezri ifâsı lâzım geldiğini söylemişlerdir.

Kadı îyaz ile Şâfiîlerden Ebû Muhammed el-Cüveynî bahsi geçen üç mescidden başka herhangi bir mescide gitmeyi nezreden kimsenin oraya gitmesinin haram olduğunu söylemişlerdir. Fakat Nevevî bu sözün yanlış olduğunu bildirmiş ve Şâfiîlerce sahih olan kavle göre, nezredilen yere gitmenin haram olmadığını söylemiştir.

Bazıları babımızın hadisinin mânâsını te'vil ederek "i'tikâf için yalnız mezkur üç mescide gidilir" demişlerdir. Selefden bazılarına göre dahi i'tikaf yalnız üç mescidde sahih olur.

Aynî'nin Şeyhi Zeynuddin'e göre bu hadise verilecek en güzel mânâ mezkûr üç mescidin hükmüdür. Namaz maksadıyla sair mescidlere sefer edilemez. Ama ilim tahsili, ticâret, gezi, sulahayı, ihvanı ve meşhur yerleri ziyaret gibi şeyler buradaki nehiyde dahil değildir. Nitekim hadisin bazı tariklerinde bu cihet tasrih buyurulmuştur.[411]

Söz konusu üç mescidde kılınan namazların fazilet bakımından diğer mescidlerde kılınan namazlardan daha üstün oluşuna gelince: Mescid-i Ha-ram'da kılman bir namaz diğer mescidlerde kılınan yüz bin namaza, Hz. Peygamber'in Medine'deki mescidinde kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan bin namaza Mescid-i Aksa'da kılınan bir namaz da diğer mescidlerde kılınan beş yüz namaza denktir. Çünkü Ebu'd-Derdâ (r.a.)'in Re-sûlullah (s.a.)'den rivayet ettiği bir hadis-i şerif bunu ifade etmektedir.[412]

Diğer bir hadis-i şerifte ise şöyle buyuruluyor: "Benim şu mescidimde (kılınan) bir namaz Mescid-i Haram'in dışındaki mescidlerde (kılınan) bin namazdan daha faziletlidir. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz ise, kendisinin dışında kılınan yüz bin namazdan daha faziletlidir."[413] Bu iki hadisin Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği; "Kişinin evinde kıldığı namaz bir namaz sayılır. (Cuma namazı kılınmayan) mahalle mescidinde kıldığı bir namaz yirmi beş namaz sayılır. Cuma kılınan bir mescidde kıldığı namaz beş yüz namaz sayılır. Mescid-i Aksâ'da kıldığı bir namaz elli hin namaz sayılır. Benim şu Mescidimde kıldığı namaz da elli bin namaz sayılır. Mescid-i Haram'da kıldığı namaz ise, yüzbin namaz sayılır."[414] anlamındaki hadis-i şerife aykırı oldukları iddia edilemez. Çünkü İbn Mâce'nin rivayet ettiği bu hadis zayıftır. Dolayısıyla diğer iki hadis karşısında durabilecek kuvvette ve sağlamlıkta değildir. Bununla beraber bu hadisle diğer iki hadisin arasını şu şekilde uzlaştırmak da mümkündür: "Önceleri cemaatle kılınan bir namaz yalnız başına kılınan yirmi beş yahut yirmi yedi namaza denk idi. Sonraları cuma mescidinde kılınan bir namazın fazileti artırılarak yalnız başına kılınan namazın beş yüz misline çıkarıldı. Aynı şekilde önceleri Mescid-i Aksâ'da kılınan bir namaz diğer mescidlerde kılman bin namaza Peygamberimizin mescidinde kılınan bir namaz da Mescid-i Aksâ'da kılınan bin namaza denk idi. Sonraları bu mikdâr artırıldı. Mescid-i Aksâ'da kılınan bir namaz diğer mescidlerde kılınan elli bin namaza, Mescid-i Ne-bevî'de kılınan bir namaz da Mescid-i Aksâ'da kılınan elli bin namaza; Mekke Mescidinde kılman bir namaz Medine Mescidinde kılınan yüz bin namaza denk kılındı."[415]

Şurasını unutmamak gerekir ki bu faziletler sadece farz namazlar içindir Nafile namazlar için geçerli değillerdir. Çünkü Hz. Peygamber; "Kişinin evinde kılacağı (nafile) namaz, benim şu mescidimde kılacağı nafile namazdan daha faziletlidir. Ancak farz namazlar müstesna (onları mescidde kılmak daha faziletlidir)" buyurmuştur.[416] Ayrıca her ibâdetin en az on kat arttırıldığına dair hadis-i şerifin hükmü geneldir. Evde kılınan namaz da bunun hükmüne girer. Farklı mescidlerde kılınan namazların farklı dereceleri belirtilirken bu hüküm mahfuz tutulmuştur.
Bu hadis-i şerifler Mescid-i Haram'ın, Medine Mescidinden daha faziletli olduğunu ifâde etmektedir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşüne göre ise, Medine Mescidi Mekke mescidinden (Harem-i Şerirden) daha faziletlidir. Fakat İmam Mâlik'in bu görüşüne delâlet eden bir delil mevcûd değildir.
Ayrıca Mekke'nin mi yoksa Medine'nin mi daha faziletli olduğu meselesi de ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hanefî ulemasıyla İmam Şafiî, İmam Ahmed, cumhur-ı ulemâ, İbn Vehb, Muhtarrıf ve Mâliki ulemâsından İbn Habîb'e göre beldelerin en faziletlisi Mekke'dir. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Vallahi sen (Ey Mekke!) Allah'ın en hayırlı ve en sevgili ülkesisin. Senden çıkarılmış olmasaydım çıkmazdım."[417] Hafız îbn Hacer'in beyânına göre bu hadis-i şerif sanihdir. Sünen sahibler ile İbn Huzeyme, Ibn Hibbân ve daha başkaları bu hadisi tahriç etmişlerdir.
İmam Mâlik'in meşhur olan görüşüne göre ise, Medine Mekke'den daha faziletlidir. Delili ise, Hz. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği; "Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir"[418] anlamındaki hadis ile Râfi b. Hadîc'in rivayet ettiği; "Medine Mekke'den daha hayırlıdır."[419] anlamındaki hadistir. Ancak Taberânî'nin tahric ettiği' bu hadisin senedinde, zayıflığında ulemanın ittifak ettiği Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Dâvûd bulunmaktadır.
Mekke'nin Medine'den daha faziletli olduğunu iddia eden cumhur-ı ulemâya göre, aksi görüşte olan İmam Mâlik'in delilini teşkil eden Ebû Hureyre hadisinin bu konuyla bir ilgisi, yoktur. Çünkü söz, Mekke'nin bütün şehirlerden daha faziletli olmasıyla ilgilidir. Ebû Hureyre hadisi ise, Medine'nin özellikleriyle ilgilidir. İbn Abdilberr'e göre İmam Mâlik'in Ebû Hureyre hadisini bu konuya delil olarak göstermesi her hangi bir mesele ile ilgili bir haberi ilgisi olmayan bir konuya delil getirmekten başka birşey değildir. Böyle bir haberin esas konuya ışık tutan bir delil karşısında nazar-ı itibâra alınamayacağı aşikârdır.[420] Binaenaleyh İmam Mâlik'in bu konudaki görüşü isabetsiz olduğundan Maliki ulemâsından pek çok kimse bu görüşten dönmüştür.
Ancak şurasını unutmamak lâzımdır ki, Fahr-i Kâinat Efendimizin Kabr-i Şerifinin bulunduğu kısım bu tartışmanın dışındadır. Çünkü burasının dünya üzerinde en faziletli bir yer olduğunda ulemâ ittifak etmişlerdir.[421]
Ayrıca Medine'nin de diğer şehirler içerisinde faziletli bir şehir olduğuna dâir pek çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazılarının mealleri şöyledir: "Ben Medine'nin iki taşlığı arasının ağacının kesilmesini ve av öldürülmesini haram kılıyorum. M edinci iler bilmiş olsalar, Medine onlar için daha hayırlıdır. Bir kimse ondan yüz çevirerek terk ederse, Allah onun yerine oraya daha hayırlısını getirir. Eğer bir kimse onun çile ve meşakkatine katlanırsa, kıyamet gününde ben ona şafaatçı ve şâhid olurum."[422] Ebû Hureyre dedi ki: Halk ilk mahsulü gördüler mi onu Peygamber sallallahü aleyhi veselleme getirirlerdi. Resûlullah (s.a.) de onu alınca: "Ya Rabbî! Bize mahsûlümüze bereket, memleketimize bereket, sa'ımıza bereket, müddümüze bereket ihsan eyle. Allah'ım şüphesiz ki İbrahim senin kulun, Halil'in ve Peygamberindir. Ben de senin kulun ve Peygamberinim. O sana Mekke için duada bulunmuş ben de sana O'nun Mekke için yaptığı duanın bir mislini bir misli daha beraberinde olmak üzere Medine için yapıyorum." diye duâ ederdi.[423]
"Şam fethedilecek ve Medine'den bir kavim çıkarak aileleriyle (oraya) yerleşeceklerdir. Halbuki bilmiş olsalar Medine, kendileri için daha hayırlıdır. Sonra Yemen fethedilecek, yine Medine'den bir kavim çıkacak aileleriyle (oraya) sökün edeceklerdir. Halbuki bilmiş olsalar Medine kendileri için daha hayırlıdır. Sonra Irak fethedilecek, Medine'den yine bir kavim çıkarak aileleriyle oraya üşüşeceklerdir. Halbuki bilmiş olsalar Medine, kendileri için daha hayırlıdır."[424]

95-96. Medine'nin Harem Kılınması

2034. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Biz Resülullah sallallahü aleyhi ve sellem'den Kur'ân'da ve şu sahifede bulunanlardan başka bir şey yazmadık. Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Medine Âir ile Sevr arası (olmak üzere) haremdir. Binaenaleyh kim (orada) bir bid'at ortaya koyar veya bid'atçıyı barındırırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. (Kıyamet gününde) Allah onun farz veya nafile hiçbir ibadetini kabul etmez. Müslümanların zimmeti birdir. Bu zimmet uğrunda onların en aşağı olanı sa'y-u gayret gösterir. Kim bir müslümana vermiş olduğu ahdi bozarsa (Kıyamet gününde) Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. (Hürriyetine kavuşturulmuş kölelerden) birisi (eski) efendilerinin izni olmadan bir başkasını efendi edinecek olursa (kıyamet gününde) Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir."[425]

Açıklama

Bir kısım Rafizîlerin "Hz. Ali'nin yanında, Kur'an-ı Kerim'de olmayan pek çok ilim vardır. Bunların sayısı bin baba ulaşmaktadır" diyerek bir takım asılsız haberler yaymaları üzerine Hz. Ali'nin yakınları bu yaygarayı önlemek için hakikati bizzat Hz. Ali'nin dilinden dinlemek ve tesbit etmek istemişlerdir. Bu maksatla Hz. Ali'ye yanında Resûlullah'ın özel bir vasiyyeti bulunup bulunmadığını sormuşlar. Bunun üzerine Hz. Ali de Resûl-i Ekrem'in kendisine kılıcının kınında bulunan sayfadan başka özel olarak hiç bir sır vermediğini ifâde etmiştir. Bu sahifede neler yazıldığını açıklaması istenince onu açıklamıştı. Söz konusu sahifede neler bulunduğu muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. Bir rivayette bu sahifede şu anlama gelen bir metin bulunduğu ifade ediliyor: "Mü'minlerin kanları bir birlerine müsavidir. Zimmetleri için en aşağı mertebede olanlar bile kefildir. Onlar başkalarına karşı bir el gibidirler. Dikkat edin! Bir kâfire bedel hiçbir mü'min öldürülemez. Ahd-ü

emân sahibi bile (kendisine verilen) emân (güvence) süresi içerisinde öldürülemez."[426]
Yine İmam Ahmed'in diğer bir rivayetinde de bu sâhifede şu mealde sözlerin de bulunduğu naklediliyor; "İbrahim (Mekke'yi) haram kılmıştır. Ben de Medine'nin iki taşlık arasını haram kılıyorum. Onun her yeri yasaktır. Otu koparılamaz, avı ürkiitülemez, yitiği yerden alınamaz. Oradan ağaç kesilemez. Ancak bir kimse devesini otlatabilir. Orada harb için silâh taşınamaz. Müslümanların kanı (kısas ve diyette) biribirine eşittir. Zimmetleri uğrunda onların en aşağı olanı bile gayret gösterir. Onlar düşmanlarına karşı tek bir el gibi yekvücutturlar. Kâfir bir cana karşı bir mü'min kısas olarak öldürülemez. Kendisine emân verilen kimse (emân suresi içerisinde) öldürülemez."[427]
Diğer bir rivayette de bu sâhifede şu mealde sözlerin bulunduğu da ifade ediliyor: "Allah'dan başkasının adı ile hayvan kesene Allah lanet etsin! (Allah ve Resulünün çizdiği sınırlarım belirlediği) yolun işaretlerini çalana Allah lanet etsin! Babasına lanet okuyana Allah lanet etsin! Bid'alçıyı barındırana Allah lânel etsin."[428]
Âir ile Sevr, Medine.civarında bulunan iki dağdır. Âir Medine'nin güneyinde Medine'ye iki saatlik bir mesafededir. Sevr ise Uhud'un kuzeyinde kızıl renkte küçük bir dağdır. İşte bu iki dağ arası Medine'nin haremidir.
Ebu Ubeyd b. Sellâm ile diğer bazı kimselerin Medine'de Âir ve Sevr adında iki dağın bulunmadığım iddia etmeleri müttefikunaleyh olan bir hadise aykırıdır. Ne yazık ki büyük müelliflerden İbnu'i-esîr ile Yakut el-Hamevî bu konuda gerekli araştırmayı yapmadan onlara tâbi olmuşlardır.
Metinde geçen müslümanlarm zimmetinden maksat, gayr-i müslimlere verdikleri söz ve güvencedir. Bir müslüman bir kâfiri koruyacağına dâir söz verdi mi artık başkalarının bu söze riâyet etmeyerek ona dokunması haram olur. Çünkü müslümanlar yek vücuddur. Fakat şurasını unutmamak gerekir ki, verilen bu emân ve emniyet kâfirlerin belli kimseleri için geçerlidir; hepsi için verilen bir emân geçerli olamaz. O zaman cihâd mefhûmu ortadan kalkmış olur.
Konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte hürriyetine kavuşturulmuş bir kölenin kendisini azâd eden eski efendisinin izni olmadan kendisini başka birine nisbet etmesi, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine sebeb olacak çirkin bir iş olarak gösterilmiştir. Her ne kadar metinde bu lanetin, eski efendisinin izni olmadan kendisini başkalarına nisbet eden kişilere ait olduğu ifâdesi varsa da, aslında eski efendisinin iznini almış olması onu bu lanetten koruyamaz. Metinde "izinsiz olarak" denilmesi bu nisbet işinin genellikle böyle olduğunu belirtmek içindir, yoksa eski efendinin izni onu bu lanetten kurtaracağını ifâde etmek için değildir. Çünkü hürriyetine kavuşmuş bir kölenin mirası kendisini nisbet ettiği kişiye kalacağından, kölenin yaptığı bu işte başkalarının hukukuna tecâvüz, küfrân-ı nimet, akrabadan ilgiyi kesmek gibi isyanlar vardır.[429]

Bazı Hükümler

1. Rafizîlerin "Hz- Peygamber (s.a.)'in Hz. Ali'ye Kur'an-i Kerim de bulunmayan dinin esaslarıyla ilgili sayısı bin baba ulaşan bazı ilimleri sır olarak verdiğini" iddia etmeleri yalan ve iftiradan başka bir şey değildir.
2. Medine Hareminin de Mekke haremi gibi avını öldürmek ve ağacını kesmek yasaktır. îmam Mâlik ile İmam Şafîî, Ahmed ve İshak bu görüştedirler.
imam Mâlik'e göre Medine'nin bu kısmının bir koru hâlinde ağaçlarının kesilmesinin ve avlarının öldürülmesinin yasaklanmasına sebeb, oraların ıssız, sessiz, çıplak bir çöl hâline gelmesini önlemek içindir.
Sözü geçen yerlerde avlanmanın ve ağaç kesmenin yasaklanmış olması, bu yasağı çiğneyen kimselere herhangi maddi bir cezayı gerektirmez. İmarri Mâlik ile İmam Ahmed ve yeni mezhebinde İmam Şafîî bu görüştedirler. Çünkü Medine arazisinin hac ibadetiyle herhangi bir ilgisi yoktur.
İmam Şafîî'nin eski mezhebine göre ise, bu yasağı çiğneyen kimsenin elinden malları alınır, tmam Şafîî'nin bu konudaki delili şu hadis-i şeriftir: "Sa'd b. Ebi Vakkas, Medine'nin hareminde avlanan bir köleyi yakalayıp üzerinden elbisesini soyup çıkardı. Bunun üzerine o adamın efendileri gelip Hz. Sa'd ile bu mevzuyu konuştular da Hz. Sa'd şöyle dedi: . "Gerçekten Resûlullah (s.a.) şu haremi haram kıldı. Kim burada avlanan bir kimseyi yakalarsa onun elbiselerini üzerinden soyup alsın." buyurdu. Binaenaleyh ben Resûlullah (s.a.)'in bana ikram etmiş olduğu bir nîmeti geri itemem."[430]
Zahirî ulemasından îbn Hazm'a göre ise, bu yasağı çiğneyen kimsenin avret mahallini örtecek kadar bir elbise üzerinde bırakılır. Bunun dışında mal olarak yanında nesi varsa alınır. Delili ise ileride gelecek olan "Hz. Sa'd, orada avlanan köleleri yakalayınca onların ellerinde bulunan mallarını almıştı. Bu hususta kendisine müracaat eden köle sahiplerine şöyle dedi:
"Ben Resûlullah (s.a.)'m Medine'nin ağaçlarından birşey kesmeyi yasakladığım ve "kim buradan birşey kesen kimseyi yakalarsa mallarını elinden alabilir" dediğini bizzat işittim," anlamındaki 2038 numaralı hadis-i şeriftir.
İbn Ebî Zi'b ile Maliki ulemâsından bazılarına göre ise, Mekke hareminde olduğu gibi Medine haremindeki yasakları çiğneyen kimselere de ceza lâzım gelir. Delilleri ise "Gerçekten İbrahim Mekke'yi harem kılmıştır, ben de Medine'nin iki taşlığı arasını harem kıldım. Onun ağacı kesilmez avı da avlanmaz."[431] mealindeki hadis-i şerifdir.
Hanefi ulemâsıyla Sevrî ve İbn Mübârek'e göre ise, Medine'nin harem kılınmış bir bölgesi yoktur. Binaenaleyh Medine sınırlan içerisinde bulunan ağaçlan kesmekte ve orada avlanmakta herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü Hz. Enes şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem ahlâkça insanların en güzeli idi. Benim bir kardeşim vardı ki O'na Ebû Umeyr denildi. Resûlullah (s.a.) gelip de onu gördüğü zaman; "Ebâ Umeyr! Ne yaptı mığayr?" derdi. Ebu Umeyr bu (nuğayr isimli) kuşla oynardı."[432]
İmam Ebû Cafer et-Tahâvî'ye göre bu hadis Medine sınırları içinde, Mekke sınırlan içinde olduğu gibi bir harem bölgesi olmadığına delâlet eder. Çünkü bu olay Medine'de geçmiştir. Eğer Medine iddia edildiği gibi harem sınırları içerisinde olsaydı Resûlullah sözü geçen çocuğa o kuşla oynamaya izin vermezdi.[433]
3. İlmin yazı ile tesbiti caizdir.
4. Dinde bir bid'at ortaya atan kimse günahkâr olduğu gibi onu koruyan kimse de günahkâr olur.

5. Müslümanların en yetkisizlerinden birinin bile küf fara verdiği söz veya güvence geçerlidir. Her müslüman ona uymakla mükelleftir.
6. İnsanın ahdini bozması haramdır.
7. İnsanın kendisini babasının dışında birine nisbet ederek veya hürriyetine kavuşmuş bir kölenin.kendisini başka birine nisbet ederek onun ismini taşıması çirkin bir iştir, haksızlıktır ve küfrân-ı nimettir.[434]

2035. ...Hz. Ali'den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a.) şu (Medine'nin harem kılınması) olayı hakkında (şöyle) buyurmuştur:
"Yaş otu kesilemez, avı ürkütülemez, yitiği alınamaz. Ancak onu ilân edecek olan kimse müstesna orada herhangi bir kimsenin savaş için silâh taşıması ve oradan ağaç kesmesi uygun değildir. Ancak bir kimse (orada) devesini otlatabilir."[435]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Râfizîler Hz. Ali'nin yanında hadis-i şeriflerin ve Kur'-an-ı Kerimin dışında Resûl-i Ekrem'in özel olarak kendisine emanet ettiği dinin esaslarıyla ilgili bin bâb ilim bulunduğunu iddia ederler ve kendi inanç ve amellerinin Hz. Ali'nin yanında bulunan bu sahifelerden kaynaklandığını söylerlerdi. Bu hadise Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde şöyle anlatılır: "Ali (r.a.) bir emir aldığı zaman o emir hemen yerine getirilirdi ve kendisine, "biz bu emri şu şekilde yerine getirdik" denilince Hz: Ali de "Allah ve Resulü doğru söyledi" derdi. Bir gün yakınlarından birisi olan Ester kendisine şöyle dedi:
-Senin şu söylediğin sözler halk arasında yayılıyor, gerçekten Resûlullah'ın sana emânet ettiği bir şey var mıdır? Hz. Ali şöyle cevap verdi:
Bana Resûlullah (s.a.) özel olarak hiçbir emânet vermemiştir. Ancak ondan duyduğum tek bir şey var ki o da (şu) kılıcımın kımndaki sahifedir. Orada bulunan kimseler de o sahifeyi çıkarması için ısrar ettiler. Bunun üzerine sahifeyi çıkardı. Bir de baktılar ki sahifede şunlar var: Kim din adına, ortaya dinden olmadık birşey atarsa yahut böyle bir kimseyi barın-dırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Onun farz ve nafile ibâdetleri de kabul olunmaz. İbrahim Mekke'yi harem kıldı, ben de Medine'yi harem kılıyorum. Medine'nin iki taşlık arası haremdir. Medine'nin her tarafı Medine'nin komşudur."[436]
Metinde Medine'nin avlarını ürkütmenin haram olduğu ifade edilmekle onları telef etmenin evleviyyetle haram olduğu ifade edilmek istenmiştir.
Medine'de silâh taşınmasının haramhğı ise ihtiyaç duyulmadan taşınan silâhlarla ilgilidir. İhtiyaç anında ise, silâh taşınabileceğine dâir ilim adamları arasında ittifak vardır.[437]

Bazı Hükümler

Medine'de Mekke gibi harem kılınmıştır.Bu sebeple Medınenın yaş otlarını kesmek, avını ürkütmek veya yakalamak, halka ilân etme niyeti olmadan bulunan yitiklerini almak, savaşı başlatmak, ağacını kesmek haramdır. Ancak hayvanlara vermek için ağaç yapraklarım koparmak bunun dışındadır.
Şurasını belirtmek isteriz ki bütün bunlar Medine'nin harem olduğunu kabul eden ilim adamlarına göredir. Hanefî ulemâsına ve onlara tâbi olanlara göre ise, Medine sınırları içerisinde harem bir bölge yoktur. Delillerin münakaşası için bir önceki hadisin şerhine müracaat edilebilir.[438]

2036. ...Adiyy b. Zeyd'den; demiştir ki: Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem Medine'nin her tarafından birer berîd (12 mil)lik (bir bölgeyi) koru tayin etti. (Oranın) ağaçları (yapraklarını düşürmek için) silkelenemez ve kesilemez. Ancak (zaruret miktarı yedirilmek üzere) deve (sırtında) götürülen (yapraklar) müstesna.[439]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Medine haremi boyutlarının dört taraftan birer berîd uzunluğunda olduğu ifâde edilirken Müslim'in Sahih'inde bu boyutların dört taraftan, on ikişer mil uzunluğunda oldukları ifâde ediliyor.[440] Bu iki ifâde arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü bir fersah üç mildir. Bir berîd de dört fersah olduğuna göre bir berid 12 mil eder.[441]

Bazı Hükümler

1. Medine'nin dört tarafından birer beridlik (12 mılhk) bir bölge Resul-ı Ekrem tarafından harem bölgesi olarak tayin edilmiştir.
Sözkonusu haremin yeri ve sınırları hakkında rivayet edilmiş olan hadislerin zahirî ifâdeleri birbirinden oldukça farklı gibi görünmektedir. Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği merfû bir hadiste bu bölgenin iki dağ arasında olduğu ifâde edilirken[442] bazı hadislerde de bu bölgenin Medine'nin iki taşlığı arasından ibaret olduğu ifâde ediliyor.[443] Bu hadislerde geçen "Lâbe" kelimesi "Harre" yani siyah taşlık demektir. Medine-i Münevvere biri doğusunda, diğeri batısında olmak üzere iki taşlık arasındadır. Kuzey ve güneyinden de bu nevi taşlıklarla çevrilmişse de bunlar ötekilere bitiştiği için ayrıca zikredilmemiştir.
İmam Ahmed'in Hz. Câbir'den rivayet ettiği hadis-i şerifte de bu yasak bölgenin iki harre arasından ibaret olduğu ifâde

ediliyor.[444] Harre de taşlık anlamına geldiğine göre bu hadis-i şerifi söz konusu harem bölgenin iki Lâbe (taşlık) arasında olduğunu ifâde eden bir önceki hadisle birleştirmek mümkündür.
Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte de bu bölgenin iki me'zim arasından ibaret olduğu ifâde ediliyor.[445] 'Me'zlm "iki dağ arasında kalan yer" anlamına geldiğine göre bu rivayeti de yukarıda Müslim'in rivayet ettiği haram bölgenin iki dağ arasında kaldığını ifâde eden Câbir hadisiyle birleştirmek mümkündür.
Hanefî ulemâsından bazıları bu rivayetlerin lâfızlarının arasındaki farka bakarak bu hadislerin arasını uzlaştırmanın mümkün olmadığını, binaenaleyh bu hadislerin muzdarib olduğunu söylemişlerdir.
Fakat Şafiî ulemasından İbn Hacer bu görüşe itiraz ederek aslında bu ifâdeler arasında bir ayrılık bulunmadığını çünkü her taşlığın yanında bir dağ bulunduğunu düşünmenin haram bölgenin iki dağ arasında bulunduğunu ifâde eden hadisle iki taşlık arasında bulunduğunu ifâde eden hadis arasında bir çelişki olmadığını anlamak için yeteceğini belirtmektedir. Yahut da söz konusu bölgenin iki taşlık arasında bulunduğunu ifâde eden hadislerin, bu bölgenin doğu ve batı sınırlarına, iki dağ arasında bulunduğunu ifâde eden hadislerin de kuzey ve güney sınırlarına ait olduğunu ifâde ettikleri düşünülebilir. Ayrıca me'zim kelimesi dağ anlamına da gelir. Binaenaleyh bu konudaki rivayetler arasında bir çelişki bulunduğunu iddia etmek doğru değildir. Şayet böyle olduğu kabul edilse bile, bu hadislerin muzdarib olduğunu iddia etmek yine doğru olmaz. Çünkü bu bölgenin iki taşlık arasında bulunduğuna dair rivayetler daha çok olduğundan bu rivayet diğerine tercih edilir ve böylece ızdırab iddiası ortadan kalkmış olur.[446]
2. Peygamber (s.a.) Medine'nin harem bölgesinde otlamayı sadece zekât develerine tahsis etmiş, bunların dışında hiçbir devenin orada otlamasına müsaade etmemiştir.
Mezhep imamlarının bu konudaki görüşlerini 2034 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[447]

2037. ...Süleyman b. Ebî-Abdillah'dan; demiştir ki: Ben Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı Medine'nin hareminde avlanan bir adamı yakalayarak elbiselerini soyarken gördüm. Sonra ona o (kölenin) sahipleri gelip (o köle) hakkında konuştular da (onlara şöyle) dedi:
Bu harem bölgeyi Resûlullah (s.a.) haram kıldı ve; "Kim burada avlanan bir kimse bulursa, onun elbiselerini soysun" buyurdu. Binaenaleyh ben Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem bana ikram etmiş olduğu bir nimeti size geri çevirmem. Ama isterseniz size onun değerini veririm.[448]

Açıklama

Bu olay Müslim'in Sahih'inde şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Sa'd hayvanına binerek Akîk'teki köşküne gitti. (Orada) ağaç kesen yahut yapraklarım silken bir köle buldu ve onu soydu. Sa'd döndüğü vakit kölenin sahipleri gelerek kölelerinden aldığı şeyleri ona ya da kendilerine geri vermesini istediler. Sa'd:
Ben Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem bana ganimetten ziyâde olarak ihsan buyurduğu bir şeyi geri çevirmekten Allah'a sığınırım, diyerek aldığı şeyleri .onlara geri vermekten çekindi.".
Görülüyor ki Hz. Sa'd, söz konusu kölenin eşyalarım, köle sahiplerine geri vermemiştir ve buna mecbur da değildir. Böyleyken Hz. Sa'd'ın kölenin eşyasının bedelini ödemek istemesi, onun kendi mürüvvet ve cö-mertliğindendir. Mecbur oluşundan değildir. Köleyi soymaktan maksadı ise, onun bir daha böyle iş yapmasına mani olmak içindir. İşte bu maksatla kölenin üzerindeki elbiseyi almış, yalnız avret mahallini örtecek miktarını bırakmıştır.[449]

Bazı Hükümler

1. Medine'nin hareminde avlanmakta olan veya ağacını kesen bir kimsenin üzerindeki elbisesi alınır. İmam Şafiî'nin eski görüşü de böyledir. Ahmed b. Hanbel ile İbn Ebî Zi'b, İbnu'l-Münzir, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Sahabeden bir cemaatin de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Binaenaleyh Kadı İyaz'ın; '.'Medine hareminde avlanan kimsenin üzerindeki malları alınır, sözünü sahabeden sonra İmam-ı Şafiî'den başka söyleyen olmamıştır. Bütün Mısır ulemâsı İmam Şafiî'nin bu görüşüne karşı çıkmışlardır" demesi, doğru değildir.
Şafiî ulemâsından İmam Nevevî'ye göre bu konuda tercihe lâyık olan görüş İmam Şafiî'nin görüşüdür. Çünkü Resûl-i Ekrem'in hadisi bunu ifâde ettiği gibi ashâb-ı kiramın uygulaması da bu merkezdedir. Binaenaleyh İmam Şafiî'nin eski kavli ile amel ederek ödetmenin keyfiyeti hususunda iki suret vardır. Birinci surete göre av, kesilen ağaç ve ot Mekke'nin hareminde olduğu gibi ödettirilir. Esah olan kavle göre avcının eşyası soyulur. Bu takdirde soyulacak eşyadan muradın ne olduğu hususunda iki kavi vardır: Birinci kavle göre, yalnız elbisesi alınır. Esah olan ve cumhurun kat'iyyetle ele aldıkları ikinci kavle göre burada alınacak şeyler küf-fârdan öldürülen bir kimsenin üzerinden alınan şeyler gibidir. Binaenaleyh atı, silahı ve nafakası hep alınır.
Alınan şeylerin nereye sarfedileceği hususunda ulemâdan üç görüş rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre alınan şeyler alanın mülkü olur. Hz. Sa'd hadisine muvafık olan da budur. İkinci kavle göre alınan şeyler Medine'nin fukarasına; üçüncü kavle göre, beytülmâle verilir. Haremde cinayet işleyen kimse soyulurken avret mahallini örtecek miktarı müstesna olmak üzere, üzerinde bulunan bütün eşyası alınır. Hattâ bazıları avret mahallini örten elbisesinin dahi alınacağını söylemişlerdir.Ulemâmız avı öldürsün-öldürmesin mücerred avlanmakla bir kimsenin soyulacağına kaail olmuşlardır.[450]
Biz mezhep ulemâsının bu konudaki görüşlerini 2034 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[451]

2038. ...Hz. Sa'd'ın kölesinden rivayet olunduğuna göre Sa'd (r.a.) Medine'nin kölelerinden bazılarını Medine ağaçlarından

bir kısmını keserlerken bulmuş da (ellerinden) eşyalarını almış ve (onların) sahiblerine (şöyle) demiş:
Ben Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemi Medine'nin ağaçlarından birini kesmeyi yasaklarken ve; "Kim on(lar)dan birini keserse onun malı yakalayanındır." buyururken işittim.[452]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Beyhakî'nin Sünen-i Kübrâ'sında ayrıntılı olarak şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur: Resûlullah (s.a.); "Medine'nin harenıindeki ağaçları kesen birini yakalayacak olursanız onun malı sizindir. Oranın ağacı kesilip biçilemez"
buyurdu. Sa'd (İbn Ebi Vakkâs oranın ağaçlarını) kesmekte olan bir takım köleleri görünce (onların üzerlerindeki) mallarını (ellerinden) aldı. Bunun üzerine sahiblerine varıp onlara "Sa'd şöyle yaptı" diye şikâyette bulundular. Az sonra (sahibleri Hz. Sa'd'a gelerek):
Ey Ebû İshak, senin çocukların ya da kölelerin bizim kölelerin mallarını (ellerinden) almışlar, dediler. (Hz. Sa'd da):
"Yok, hayır! Onu ben aldım. (Çünkü) ben Resûlullah (s.a.)'ı: "-Haremin ağacını keserken yakaladığınız bir kimsenin (elinde bulunan) mal sizindir." buyururken işittim. (Binaenaleyh o malları size veremem) fakat eğer isterseniz, size kendi malımdan verebilirim diye cevap verdi.[453]
Bu hadis zayıftır. Çünkü bu hadisin senedinde bulunan Hz. Sa'd'ın kölesinin kimliği meçhul olduğu gibi diğer râvi Tevem'in kölesinin de güvenilir bir kimse olup olmadığı ihtilaflıdır.[454]

2039. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Resûlullah (s.a.)'in korusu (içerisinde bulunan ağaçlara sopa ile) vurulamaz ve (onlar) kesilemez. Fakat hafif ve yumuşak bir vuruşla vurulabilir."[455]

Açıklama

Metinde geçen "Resülullah'ın korusu" sözünden maksat, Resûlullah'ın haram bölge olarak tayin ettiği Medine haremidir. Hadis-i şerifin ifâdesinden anlaşılacağı üzere Medine hareminde bulunan ağaçların yaprağını düşürmek için onlara sopa ile şiddetli bir şekilde vurmak haramdır. Bununla beraber Resul-i Ekrem Efendimiz' insanlara ve hayvanlara karşı olan engin merhameti sebebiyle oradaki ağaçları hafif hafif sallayarak veya onlara hafif darbeler vurarak yapraklarını düşürüp hayvanlara yedirmeye izin vermiştir. Biz, mezhep imamlarının bu konudaki görüşlerini 2034 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıklamış bulunuyoruz.[456]

2040. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem bazan yaya, bazan da binitli olarak Küba'ya gelir (ziyaret eder)miş.
İbn Numeyr (bu hadisi rivayet ederken) "ve orada iki rekat namaz kılardı" (cümlesini) ilâve etti.[457]

Açıklama

Kubâ Mescidi İslâm tarihinde ilk inşa edilen ve Medine'nin güney batısında bulunan kare biçiminde bir mes-ciddir. Kırk metre eninde kırk metre boyunda ve altı metre yüksekliğinde olan bu mescidin içerisinde yirmi sütun bulunmaktadır. Mescid Osmanlı hükümdarlarından II. Mahmud tarafından hicrî 1210 tarihinde tamir edilmiştir.
Aslında bu mescit ismini avlusunda bulunan bir kuyudan almıştır. Mescidin bulunduğu beni Amr bin Avf yurdu olan köyde bu isimle anılır.
Daha önce geçen 2033 numaralı hadis-i şerifte, Mescid-i Haram, Mescid-i Resul ve Mescid-i Aksâ'nın dışında hiç bir mescide ziyaret için yolculuk yapılamayacağı ifâde edildiği hâide burada Resûl-i Ekrem'in bazan binitli bazan da yaya olarak gelip Kubâ Mescidini ziyaret edip gittiğinden bahsedilmesi,bu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü Kubâ ile Medine arasında sadece iki millik bir mesafe bulunmaktadır. O yüzden Medine ile Kubâ arasında yapılan bir gezintiye "yolculuk" denilemez. Dolayısıyla iki hadis arasında bir çelişkinin bulunduğundan söz edilemez.
Kur'an-ı Kerim'de "Tâ ilk günden takva üzerine kurulan mescid, elbette içinde namaza durmana daha uygundur"[458] aâyetiyle övülen mescidin Kubâ Mescidi olduğu söylenmekte ise de, gerçekte âyet-i kerimede kasd edilen mescid, Mescid-i Resûl'dür. Nitekim şu hadis-i şerifler de bu gerçeği ifâde ve tey'id etmektedirler.
a. Birgün iki kişi; "Orada (Mescid-i Dırâr'da) ebediyyen namaza durma! İlk günden beri takva üzere kurulan mescid elbette içinde namaz durmana daha uygundur' âyetinde geçen ikinci mescidin hangi mescid olduğu hususunda münakaşaya tutuştular. Birisi onun Küba Mescidi diğeri de Mescid-i Nebevî olduğunu ileri sürdü. Resûlullah (s.a.) de "O mescid işte benim şu mescidimdir" buyurdu.[459]
b. Ebû Said el-Hudrî dedi ki: "Zevcelerinden birinin yanında bulunduğu bir sırada Resûlullah (s.a.)'in yanına girmiştim. Kendisine:
Ya Resûlallah! Takva üzere kurulan mescid iki mescidden hangisidir? diye sordum. Resûlullah (s.a.) bir avuç çakıl taşı alarak onları yere vurdu, sonra Medine Mescidini kast ederek:
"O bizim şu mescidimizdir" buyurdu.[460]

Açıklama

1. Mescid-i Kubâ faziletli bir mesciddir. Resûl-i Ekrem'e uyarak orada namaz kılmak müstehabtır.
2. Yaya veya binitli olarak gidip orayı ziyaret etmenin fazileti büyüktür. Nitekim bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır: "Kim evinden çıkar da, şu mescide, Küba mescidine gelerek namaz kılarsa umre yapmış gibi sevaba nail olur."[461] Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır: "Kim güzelce abdest aldıktan sonra varıp da Kubâ Mescidinde dört rekat namaz kılarsa, onun bu hareketi bir köle azadetmeye denk olur."[462] Her ne kadar senedinde Musa b. Ubeyde bulunduğu için bu hadis zayıf ise de, İbn Mâce'nin rivayet ettiği şu hadisle takviye edilidği için zayıflıktan kurtularak hasen derecesine yükselmiştir. "Evinde abdest aldıktan sonra Küba Mescidine gelip de orada namaz kılan kimse için umre sevabı gibi sevab vardır."[463]

96-97. Kabirleri Ziyaret

2041. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem:
“Birisi bana selâm verdiği zaman ona karşılık vermem için Allah ruhumu bana iade eder." buyurmuştur.[464]

Açıklama

Başta Peygamber Efendimiz olmak üzere bütün peygamberlerin, kabirlerinde diri oldukları sahih hadislerle sabit iken, burada Resûl-i Ekrem'in ruhumun bazan cesedinden ayrılıp ba-zan da geri iade edildiğinden bahsedilmesi hadis ulemâsının dikkatini çekmiş ve bu hususta çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. İmam Süyûtî bu konuda "înbâu'I-ezkiyâ bi hayati'l-enbiyâ" isimli müstakil bir risale hazırlamıştır.
Süyûtî'ye göre buradaki hâl cümlesidir ve başında gizli bir harfi vardır. ise, bir atıf harfinden başka bir şey değildir. Süyûtî’nin bu açıklamasına göre hadisin mânâsı şöyledir:
"Bana selâm veren bîr kimse, bana ruhum cesedimde olduğu halde selâm vermiştir ve ben de onun selâmını alırım."
Bazılarına göre buradaki "hattâ" sebebiyyet ifâde eder ve hadis "Ona selâm vermem için Allah ruhumu, bana iade eder" mânâsına gelir. Fakat Süyûtî bu ikinci görüşü reddetmiştir. Çünkü "hattâ" harfine bu mana verilince, Resûl-i Ekrem'e selâm verenler adedince ruhunun bedenine girip çıkması gerekir ki, bu durum Resûl-i Ekrem'in ruhun cesede girip çıkması anında heran azab duymasını ve kısa süreli de olsa ruhunun bâzan cesedini terk etmesini icâbettirir. Bu ise, şehidlerin ve Peygamberlerin makamına uygun değildir.
Fakat "hattâ" harfinin atıf harfi "reddellahu aleyye" cümlesinin de hâl cümlesi olduğu kabul edilirse bu durum ortadan kalkmış olur.
Yine Süyûtî'ye göre "redde" kelimesine geri çevirmek mânâsı vermek doğru değildir. Çünkü o zaman Resûl-i Ekrem'in birçok defalar ölüp dirilmesi icab eder ki, bu durum, Kur'an-ı Kerime ve hadis-i şeriflere aykırıdır. Binaenaleyh "illâ"dan sonra gelen bu "redde" kelimesi "sayrûret = olmak" manasınadır. Onun ruhunun, Allahın izniyle her an cesedinde olduğunu ifâde eder. Fakat hadisin sonunda bulunan kelimesine uygun düşeceği için hadisin başında da "sayrûret" mânâsında "redde" kelimesi kullanılmıştır. Aslında Peygamber Efendimiz berzah âleminde melekût âleminin ahvâli ile meşguldür ve dünyada olduğu gibi Allah Teâlâ'yı müşahede hâlinde müstağraktır. Bir an için o halden ifâkat bulup ümmetinden gelen selâmı alması da yine "redde" kelimesiyle ifâde edilmiştir. Binaenaleyh ruhun cesedi terk etmesi ve sonra cesede iade edilmesi söz konusu değildir.[465]
Şeyh Tâciddin el-Fâkihâni ve Abdürrauf el-Münavî gibi bazı ilim adamlarına göre bu hadiste geçen "ruhum iade edilir" cümlesindeki "ruh"tan maksat mecazen "nutuk : konuşma kabüiyyeti"dir.. Kadı Iyaz'a göre buradaki ruhun iadesinden maksat, Resûl-i Ekrem'in her an huzur-ı ilâhî iie alakadar olan ruhunun, ümmetinin selâmı ile meşgul olmasından ibarettir.
el-Haffâcî, Kadı Iyaz'ın "eş-Şifa" isimli eseri, üzerine yazdığı "Nesîmü'r-riyâz" adlı kitabında "buradaki ruhtan maksad, Resûl-i Ekrem'e has olan ve ondan ayrılmayan bir melektir. Bütün Peygamberler gibi Resûl-i Ekrem de kabrinde uyku halinde bir kimse gibi hayattadır. Kendisine melek vasıtasıyla veya vasıtasız olarak bir selâm erişince o selâmı alır. Onun tamamen nûranî olan ruhu kabzedilmiş değildir. Binaenaleyh bizzat kabrine gelip de selâm verenlerin selâmlarını işiterek uyanır ve onlara karşılık verir. Uzakta olanların selâmını da melekler ona ulaştırır"[466] demektedir. Abdürrauf el-Münavî'nin beyânına göre Resûl-i Ekrem'in, ümmetinin selâmım alması hiçbir zaman onun gönlünü huzur-ı ilâhiden alıkoyamaz.[467]
Abdürrauf el-Munâvî ile Aliyyü'1-Kari "Resûl-i Ekrem (s.a.) kendisine selam veren herkesin selâmını alır. Bu hususta uzakta olanla kabri başına gelen arasında bir fark yoktur" diyorlarsa da bazılarına göre, sözü geçen bu iki ilim adamının bu görüşleri delilsizdir.[468]

Bazı Hükümler

1. Peygamber Efendimize selâm vermenin fazileti çok büyüktür.
2. Peygamber Efendimizin kahirini ziyaret eden bir kimsenin kelâmı Resûl-i Ekrem tarafından işitilir ve selâmına karşılık verilir.
3. Hz. Peygamber kabrinde kendine mahsus bir hayat ile diridir. Ayrıca diğer Peygamberlerin de diri olduğunu isbat eden pek çok sahih hadis vardır. Bunlardan bazıları şu mealdedir:
a. Resûl-i Ekrem (s.a.); "Şüphesiz cuma günü en faziletli günleriniz-dendir. Âdem (aleyh is selam) o gün yaratılmıştır. Nefha

(ikinci Sûrun üfürülmesi) o gündedir. Sa'ka (birinci Sûr'un üfürülmesi) de o gündedir. Artık o gün bana bol bol salavât getiriniz. Çünkü o günkü sahalınız bana sunulur" buyurdu. Bir adam:
Ya Resûlallah, senin bedenin yer tarafından yenmişken (Şeddâd dedi ki:) yani çürümüşken bizim salâvatımız sana nasıl sunulur? diye sordu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de:
"Allah Peygamberlerin cesetlerim yemesini yere yasak kılmıştır" buyurdu.[469]
b. "(îsrâ gecesinde) göklere çıkarıldığımda Musa (aleyhisselam)m yanına vardım. Kırmızı bir kum yığınının yanında ayakta zikir, dua ve teşbih ile meşguldü."[470] Bilindiği gibi teşbih zikir ve dua âhiret amellerin-dendir. Nitekim Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri Kur'an-ı Kerim'de bu gerçeği şöyle ifâde buyuruyor:
"Onların orada duası; "Allah'ım sen her türlü eksiklikten uzaksın" biri birlerine sağlık dilekleri: "Selam", dualarının sonunda "Âlemlerin rabbi Allah'a ha m d olsun!" sözleridir."[471]
c. "Gerçekten kendimi Hıcrda gördüm, Kureyş bana İsrâ seyahatimi soruyordu... Bana ne sordularsa kendilerine haber verdim. Bir de baktım ki kendimi Peygamberlerden müteşekkil bir cemaatin içinde gördüm. Baktım ki, Musa kalkmış zikrediyor. Düz saçlı, uzunca boylu bir zat. Zannedersin ki Şenûa kabilesi erkeklerinden biri. Bir de baktım İsa b. Meryem (aleyhisselâm) kalkmış zikir ediyor. İnsanların ona en ziyâde benzeyeni Urve b. Mesûd es-Sakafî'dir. Baktım İbrahim (aleyhisselâm) kalkmış, o da zikrediyor."[472]
d. Hz. Peygamber, "ben Musa (aleyhisselâm)'ı gür sesi ile Allah'ı telbiye ederek tepeden aşağıya inerken görüyor gibiyim" buyurdu. Sonra Herşâ tepesine gelerek: "Bu tepe hangi tepedir?" diye sordu. Ashab; "Herşâ tepesidir!" diye cevap verdiler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de; "Ben Yunus b. Mettâ (aleyhisselâm)'i derli toplu, kırmızı dişi bîr deve üstünde, yünden bir cübbe giymiş devesinin çılbırı liften olduğu haide telbiye ederken görüyor gibiyim." buyurdu.[473] Ahiret âlemi amel âlemi olmadığı halde orada zikr edilmesinin sebebi, sadece onun zevkini tatmak .arzusudur. Mecburiyet yoktur. Nitekim Allah teâîâ ve tekaddes hazretleri Kur'ân-ı Keriminde şöyle buyuruyor: "Allah yolunda öldürülenleri ölü sanma, hayır (onlar) diridirler. Rableri katında rızıklanmaktadırlar."[474] Şehidler diri, olduğuna göre, artık Peygamberlerin diri olduğundan asla şüphe edilemez. Çünkü her Peygamber aynı zamanda şehiddir.[475]

2042. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Kabrimi de bayram yeri haline getirmeyiniz. Bana (sadece) salavat getiriniz. Çünkü nerede olursanız olun, sizin salâvâümz bana ulaşır."[476]

Açıklama

Evlerin kabirlere çevrilmesi iki şekilde olur:
a. Evlerde hiç namaz kılınmayınca oralar ölülerin mekânı olan kabirler hâline gelmiş olur. Evler ibadetle kabir olmaktan kurtulup birer mâmûre hâline gelirler.
b. Evlere ölülerin defn edilmesiyle evler kabirlere dönüşür:
Binaenaleyh hadis-i şerif, vakti gafletle ve uyku ile ölüler gibi hareketsiz ibâdetsiz geçirmekten sakındırmakta evleri nafile ibâdetlerle mâmur hâle getirmeye teşvik etmektedir. Diğer bir hadis-i şerifte de Peygamber efendimiz şöyle buyurmaktadır: "İçlerinde Allah zikr edilen ev ile içinde Allah zikredilmeyen evin misali ölü ile diri gibidir."[477] Binaenaleyh konumuzu teşkil eden hadiste teşbih-i beliğ vardır. Yani içinde namaz kılınmayan ev kabre benzetilmiş ve teşbihte mübalağa için teşbih edatı ile vechu'ş-şebeh atılmıştır.
Hadisin "kabirleri kendinize mesken edinmeyiniz" anlamına gelmesi ihtimali de vardır. Çünkü kabirlere sık sık uğrayan kimse kabirlere karşı ünsiyet kazanır da kalbi katılaşır ve onlardan ibret alamaz hâle gelir. Hassasiyetini kaybeder.
Hadis-i şerifte geçen "kabrimi bayram yeri hâline getirmeyiniz" cümlesi de "oraya düğüne veya bayram yerine gider gibi merasim ve şenliklerle neş'e ve eğlencelerle gitmeyiniz. Bilâkis oraya ibret ve öğüt almak için gidiniz" mânâsına gelmektedir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: "Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü size âhireti hatırlatır."[478]
Bu konuda Tîbî de şöyle diyor: "Peygamber Efendimiz bu hadis-i şerifiyle ümmetim bayram yerine gider gibi bir araya gelip merasimli ve gösterişli bir şekilde kabrini ziyaret etmekten men'etmek istemiştir. Çünkü Yahudiler ve Hıristiyanlar Peygamberlerinin kabirlerini bu şekilde ziyaret ettikleri için Allah onların kalblerini katılaştırmış ve gaflet tufanına batırmıştır." Binânealeyh insan nerede olursa olsun, Hz. Peygambere salât ve selâm getirdikten sonra o salât-ü selâm'ın Hz. Peygambere erişeceğini düşünerek böylesi gösteriş ve merasimlerden kaçınmalıdır.[479]

Bazı Hükümler

1. Cenazeleri evlere defnedmek yasaklanmıştır.Ancak Resul-ı Ekrem Efendimizin cenazesi halkın mescid hâline getirmesinden korkularak mezarlığa konulmamış, Hz. Âişe'nin evine defnedilmiştir.
2. Nafile namazların evlerde kılınması teşvik edilmiş ve evlerin nafile namazlarından hâli bırakılarak kabre dönüştürülmesi yasaklanmıştır. Bir hadiste de; "Evlerinizde (nafile olarak) namaz kılınız ve orada nafile namaz kılmayı terk etmeyiniz."[480] buyurularak meselenin ehemmiyeti vurgulanmıştır.
3. Hz. Peygamber'in kabri ziyaret edilirken bir düğün bir bayram havası ve manzarasının verilmesi, merasim alaylarının ve benzeri toplantıların tertiplenmesi yasaklanmıştır. Çünkü bu hareketler, sıkıntı ve meşakkat celbedici olduğu gibi Resûl-i

Ekrem'e karşı beslenmesi gereken normal sevgi sınırlarını da aşar. Binaenaleyh evliya ve enbiyânın kabirleri, ziyaret edilirken de bu hadd-i i'tidâli muhafaza etmek lâzımdır.[481]
4. Peygamber (s.a.)'e salât-ü selâm getirmeye teşvik vardır. Çünkü o kabrinde diridir. Getirilen salat-ü selâmlar kendisine erişir..[482]

2043. ...Rabi'a b. el-Hudeyr'den; demiştir ki: Ben Talha b. Ubeydillah'ı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadisten başka hadis rivayet ederken işitmedim. (Râvi Rabia b. Ebî Abdurrahman) dedi ki: (Ben Rabia b. el-Hudeyr'e):
O (hadis) nedir? diye sordum (da şöyle) cevap verdi:
(Talha b. Ubeydillah bana) dedi ki: Biz (birgün) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte çıktık. Şehidi erin kabirlerini (ziyaret etmek) istiyorduk. Nihayet Vâklm taşlığının üzerine çıkıp da oradan indiğimizde bir de baktık ki bir dönemeçte kabirler var.
Ya Resûlullah, (bunlar) bizim kardeşlerimizin kabirleri midir? dedik.
"(Hayır, bunlar) arkadaşlarımızın kabirlerî'dir." buyurdu. Biraz sonra şehidlerin kabirlerine geldiğimizde:
"(İşte) şu(nlar da) kardeşlerimizin kabirleridir" buyurdu.[483]

Açıklama

Metinde geçen "Vâkim Taşlığı" Medine'de bulunan bir taşlığın ismidir. Burası bu ismi, Amâlika kabilesinden olan "Vâkım" isminde bir adamdan almıştır. Rivayetlere göre sözü geçen kimse Câhiliyye çağında Medine'ye ilk defa geldiği zaman bu taşlığa inmiş ve söz konusu taşlık o günden sonra "Vâkım Taşlığı" adıyla anılmaya başlanmıştır. Resûl-i Ekrem dönemeçte yatan şehidlerle o anda beraberinde bulunan ziyaretçiler arasında kan bağı bulunmadığı için onların; "Ya Resûlallah! (Bunlar) bizim kardeşlerimizin kabirleri midir?" sorusuna "Hayır!" cevabını vermiştir. Binaenaleyh Resûl-i Ekremin "Hayır" cevabıyla reddetmek istediği din kardeşliği değil, kanbağı cihetinden olan kardeşliktir. Fakat daha sonra rastladıkları kabirlerde yatan şehidlerle sözü geçen ziyaretçiler arasında kanbağı bulunduğu için oraya vardıklarında "İşte şunlar da kardeşlerimizin kabirleridir," buyurarak ziyaretçilerle şehidler arasındaki kan bağına işaret etmiştir.[484]

Bazı Hükümler

1. Uhud şehidlerini ziyaret etmek müstehab olduğu gibi Bakı mezarlığını ziyaret etmek de sünnettir. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz sağlığında Bakî Mezarlığını ziyaret eder ve şöyle selâm verirdi:
Yani: "Ey mü'minler topluluğunun ülkesi (ve içindekiler) selam sizin üzerinize olsun. İnşallah yakında biz de size katılcağız. Ey Allah'ım, Baki' (yani) garkad halkını bağışla. (Allah) bizden ve sizden öncekilere ve sonrakilere rahmet etsin. Allah'dan sizin için de bizim için de afiyet dileriz. Ey Allah'ım, onlara verdiğin ecirden bizi mahrum etme. Onlardan sonra gelen bizleri fitneye duçar kılma! Bizi ve onları bağışla."
Hz. Peygamber'in kabr-i saadetini ziyaret etmenin faziletiyle ilgili birçok hadis-i şerif nakledilmiştir.[485]
Bu bakımdan Beytullahı hac ve ziyaret eden her müslümânın hacdan Önce veya sonra Medine'ye de giderek Resûlullah (s.a.)'rn kabr-i saadetini ziyaret etmesi ve Mescid-i Nebi'de namaz kılması müslümanlar arasında terk edilemeyen bir sünnet olarak devam edegelmiştir.
Gerçekten Resûlullah'ın yaşadığı, mübarek ellerini sürdüğü, ayaklarının çiğnediği yerleri görmek, ashabının ve en yakın arkadaşlarının kabirlerini ziyaret etmek vahyin indiği ve tebliğ edildiği bu kutsal beldenin havasını teneffüs etmek her mü'min gönlünün en tatlı özlemidir.
Resûlullah (s.a.)'i ziyaret için Medine'ye gidecek olan kimse, her zamankinden daha çok salavat-ı şerife getirir. Salat-ü selâma yollarda da devam eder, Çünkü Resûlullah (s.a.)'e yapılan salat-ü selâmlar ona ulaşır.
Resûlullah (s.a.)'i ziyaretten başka Mescid-i Saadetin ziyaretine de niyyet eder. Çünkü Mescid-i Saadet, içinde namaz kılmak üzere uzak yerlerden sefer edilecek üç mescidden biridir.
Medine-i Münevvere uzaktan görülünce ziyaretçi salât-ü selâm getirir ve;
Yani: "Allah'ım burası senin Peygamberinin haremidir. Senin vahyinin indiği mübarek yerdir. Bu kutsal yeri benim için Cehennemden korunmak ve hesabdan güvence vesilesi kıl ve beni (sana) dönüş gününde Mu-hammed Mustafâ'nın şefaatine erişenlerden eyle" diye dua eder.
Medine'ye abdestli (mümkünse guslederek) girer.
Eşyasını yerleştirdikten sonra temiz elbiselerini giyer, güzel koku sürünür, salavât-i şerife getirerek ve Resûlullah'm şehrinde bulunduğunu onun huzuruna gitmekte olduğunu düşünerek edeb ve tevazu ile Mescid-i Saadete gider.
diyerek Babü's-selâm veya Bâb-ı Cibril denilen kapılardan birinden mescide girer. Kerahet vakti değilse iki rekât tahiyyetülmescid namazı kılar. İmkân bulursa bu namazı Ravzâ-i Mutahhara'da (Kabri- Şaâdet ile minber arasında kalan kısımda) kılar. Burası hakkında Resûlullah (s.a.) "Evimle minber arasında kalan kısım cennet bahçelerinden bir bahçedir." buyurmuştur.[486] Bu ifâde buraya ilâhî rahmetin indiğini ifâde eder.
Tahiyyatü'l-mescidden sonra, bu saadete erişmesinden dolayı iki rekat da şükür namazı kılar ve dilediği kadar dua yapar kendisi, anne-babası ailesi, yakınları ve bütün mü'minler için Cenab-ı Haktan mağfiret ve selâmet niyaz eder. Ümmeti Muhammed'in içinde bulunduğu hali hatırlayarak; ümmetin bu hazin durumundan kurtuluşu Şer'i Rasûle tekrar dönüşü için de bilhassa duâ ve niyazda bulunur.
Tevazu, edeb ve sükûnetle kabr-i saadete ayak cihetinden yaklaşıp Resûlullah'm mübarek başı hizasında 1,5-2 m. uzağında

yüzü Resûlullah (s.a.)'e, arkası kıbleye dönük olarak durur. Resûlullah (s.a.)'in kendisini görmekte ve sözlerini işitmekte olduğunu düşünerek selâmını alacağını ve duasına âmin diyeceğini ümid ederek şu şekilde selâm verir:
Resûl-i Ekrem (s.a.)'e hayatında nasıl hürmet ve tazim göstermek gerekli ise vefatından sonra da aynı şekilde hürmet ve tazim gerekir. Bu itibarla Resûlullah (s.a.) ziyaret edilirken yüksek sesle bağırılmaz, hürmeti bozan edebe aykırı davranışlarda bulunulmaz, kabr-i saadetin yanına kadar sokulunmaz, duvarlarına el sürülmez, öpülmez, etrafı tavaf edilmez, karşısında eğilinmez. Bunlar bid'at ve mekruhtur. Hele kabr-i Saadete karşı secde etmek kesinlikle haramdır. İbadet kasdı ile yapılırsa, küfürdür. Re-sûlullah (s.a.)'e gönderilmiş selâmlar varsa emânete riâyet vâcib olduğundan onları da; Yani: "Ya Resûlallah, filan kimsenin de selâmı var Allah katında kendisine şefaatçi olmanı istiyor. Ona ve bütün m uslum unlara şefaat eyle..." diyerek tebliğ eder.
Sonra bir metre kadar sol tarafa ilerleyip Hz. Ebû Bekr (r.a.)'in başı hizasında durur.
Daha sonra 1 m. kadar sağa ilerleyip Hz. Ömer (r.a.)'ın başı hizasına gelir: der, kendisi, aiiesi, zürriyeti, kendisine dua ısmarlayanlar ve bütün mü'minler için duâ eder. Tekrar Resûlul-lah'ın hizasına gelir ve şöyle duâ eder:
Yani: "Allah'ım, sen şöyle buyurdun"; ki senin sözün hakkdır: "Eğer onlar (masiyet işleyerek) nefislerine zulmettiklerinde sana gelip Allah'tan mağfiret dileselerdi, Peygamberde kendileri için istiğfar etseydi, (Cenab-ı Allah'ın) daima tevbeleri kabul eden ve merhamet edici olduğunu görürlerdi" işte biz de sözünü dinleyerek huzuruna geldik, emrine uyarak, Peygamberin vesilesiyle senden şefaat diliyoruz. Rabbimiz bizi anne ve babalarımızı, bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla kalblerimizde mü'minlere karşı kin bırakmaz. Şüphesiz sen şefkatlisin merhametlisin.
Rabbimiz bize dünyada iyilik, âhirette de iyilik ver, bizi cehennemin azabından koru. "İzzet sahibi Rabbin onların vasfede geldiklerinden münezzehdir. Bütün rasûllere selâm olsun. Âlemlerin Rabbi Allah'a da hamd olsun".
Daha sonra Ebu Lübabe ve Hannâne direklerine gider, onların yanında da duâ eder; mümkün olursa, namaz kılar.
Medine-i Münevvere'de bulunduğu sürede beş vakit namazını Mescid-i Saadette kılar, boş vakitlerini de kaza ve nafile namazları kılarak değerlendirir.
İmam Ahmed'in Müsned'inde Taberânî'nin de el-Mu'cemu'1-Evsat'ında güvenilir râviler vasıtasıyla Hz. Enes'den rivayet ettikleri bir haâis-i şertfte şöyle buyurulur: "Kim benim Mescidimde bir vakit namaz geçirmeden kırk vakit namaz kılarsa, ona ateşten kurtulduğuna dâir berat yazılır, a/abdan kurtulur ve münafıklıktan uzak olur."[487]
Ayrıca Resûlullah (s.a.)'ın kabrini, tenha zamanları kollayarak sık sık ziyaret eder, mümkün olursa Mescid-i Saadette bir hatim indirir dönerken de Resûlullah (s.a.)'i ziyaret edip veda ederek ayrılır.[488]

2044. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Zülhuleyfe'deki Bathâ'da devesini çöktürerek orada namaz kılmıştır. Bunu Abdullah b.. Ömer de yapardı.[489]

Açıklama

1867 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Resûlullah Medine'den Mekke'ye gitmek istediği
zaman ismini Zülhuleyfe'deki ağaçtan alan ve oradan geçen "ağaç yolu" isimli yolu tâkib ederdi. Medine'ye dönerken de Muarras'dan geçen yolu tâkib ederdi. Buhârî'nin Sahih'inde de "Resûl-i Ekrem (s.a.)'in, Mekke'ye giderken ismini yine "ağaç yolu" üzerindeki ağaçtan alan "Mescidü'ş-şecer'"de namaz kıldığı, Mekke'den dönerken de Zülhuleyfe'deki Bathâ'da (vadide) namaz kıldığı ve orada gecelediği ifâde edilmektedir.[490]
Esasen metinde sözkonusu edilen Bathâ'dan başka Mekke'de.ve Minâ'da da "Batha (vadi)" adıyla bilinen iki yer daha vardır. Onlarla karıştırılmasın diye metinde "Zülhuleyfe'deki Batha" tâbiri kullanılmıştır. Buraya Medine'liler "el-Muarras" derler. Burada namaz kılmak çok faziletli olduğu için Resûl-i Ekrem Efendimizi hac dönüşü Mekke'den Medine'ye gelirken burada konaklayarak namaz kılmıştır. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor: Peygamber (s.a.) Zülhuleyfe'deki vadide istirahatgâhında iken O'na (gaibden) birisi gelip:
Sen gerçekten mübarek bir vadidesin, demiş. Musa dedi ki: "Salim de vaktiyle Abdullah'ın devesini çöktürdüğü yerde bize develerimizi çök-türttü o da Resûlullah'ın istirahatgâhını araştırıyordu. Bu yer vadideki mescidin aşağısındadır. Mescidle kıble arasında ortadadır.[491]

Bazı Hükümler

Hac veya umreden sonra Mekke'den Medine'ye dönüşte veya hac ve umre dışında yapılan herhangi bir yolculukta uğranıldığı zaman Zulhuleyf deki Bathâ'ya inip orada namaz kılmak müstehabtır. Kadı Iyaz'a göre, sözü geçen Bathâ'ya inip orada namaz kılmanın hac veya umreyle bir ilgisi yoktur. Ancak orası mübarek bir vadi olduğu için yolu oraya uğrayan herkes teberrüken orada konaklayarak istediği kadar namaz kılar.
İmam Mâlik'e göre ise, hac veya umre dönüşü burada inerek namaz kılmak müstehabtır ve buraya namaz vaktinden önce inen kimse namaz vakti girinceye kadar bekler ve namazı orada kılar. Fakat terkinden dolayı herhangi bir ceza lâzım gelmez.
Ulemâdan bazılarına göre ise, Resûlullah (s.a.)'in hacdan dönerken Zulhuleyfe'deki Vadi-i Akik'de gecelemesi hacılar ailelerinin yanına geceleyin habersizce varmasınlar diyedir. Çünkü bir çok meşhur hadislerde bu hareket açıkça yasaklanmıştır.[492]

2045. ...(İmam) Mâlik demiştir ki: Medine'ye dönerken hiç bir kimsenin Muarras'da elden geldiği kadar namaz kılmadan geçmesi uygun değildir. Çünkü bana ulaşan rivayetlere göre Resûlullah (s.a.) orada konaklamıştır.[493]

Ebû Dâvûd dedi ki: Ben Muhammed b. İshak el-MedinVyi, "el-Muarras Medine'ye altı mil uzaklıktadır" derken işittim.[494]

Açıklama

Ta'rîs: Yolcunun geceleyin uyumak veya dinlenmek için bir yere inmesidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.â.) hac dönüşünde Mekke'den dönerken bu vadide konaklayıp geceyi orada geçirdiği için Medineliler sözü geçen vadiye "Muarras" ismini vermişlerdir.
Konumuzu teşkil eden rivayet, hac dönüşü Muarras'da konaklama konusunda İmam Mâlik'in görüşünü ifâde etmektedir.
İmam Mâlik ile diğer ulemâya göre burada namaz kılmak müstehab ve güzel bir şeydir. Ama Haccın sünnetlerinden veya terkinden dolayı fidye lâzım gelen vâcib fiillerden değildir. İbn Ömer müstesna olmak üzere bütnü ulemâya göre orada namaz kılmak güzel bir iştir. İbn Ömer ise bunu sünnetten saymıştır. Nevevî'nin beyânına göre Şafiî ulemâsı orada namaz kılmayan bir kimsenin faziletten mahrum kaldığını fakat günaha girmiş sayılmayacağını söylemişlerdir.
Ulemâdan bazılarına göre ise, Peygamber Efendimiz burada Mekke'den Medine'ye dönerlerken değil, Medine'den Mekke'ye giderlerken konaklamıştır. Maamâfih hem giderken, hem gelirken oraya inmiş olması da mümkündür.[495]
Müellif Ebû Davud'un bu hadisin sonuna ilâve ettiği talik'e göre sözü geçen vadi, Medine-i Münevvere'ye altı mil uzaklıkta bulunmaktadır. 2036 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız üzere Medine haremi Medine'ye 12 mil uzaklıktaki bir mesafeyi kapsamı içine aldığından bu vadi de Medine Haremi içinde kalmaktadır.[496]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygmaber'in davranışlarını aynen muhafaza etmek teşvik edilmiştir.
2 . Hz. İbn Ömer Resûl-i Ekrem'in davranışlarını aynen uygulamaya son derece düşkün idi. Öyle ki Resûl-i Ekrem'in hayatında, altında gölgelenmiş olduğu ağaçları bulur, kurumamaları için onları sulardı..
Sünen-i Ebû Dâvûd nüshalarının bazılarının hamişinde İbn Ömer'den nakledilen şu mânâda bir hadis daha vardır:
"Resühıllah (s.a.) (Zülhüleyfe'deki vadiye) geldiği zaman Muarras'da gecelerdi. Sabahleyin yola devam ederdi."
Ancak asıl nüshalarda bu metin bulunmadığından biz sadece manasını sunmakla yetindik.
Allah'ın avn-ü inâyetiyle hac bahsi burada sona ermiştir.
Bize bu muvaffakiyeti ihsan eden Rabbimize hamd-ü senalar olsun...[497]

---

[1] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/380-381.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/381.
[3] Hattâbî, Meâlimü's-sünen, II, 490, 491.
[4] Zeylaî, Nasbürrâye, III, 86; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 153.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/381-382.
[6] Buhârî, hac 75, 133; Müslim, hac 346; ibn Mace, menâsik 80; Dârimî, menâsik 91 Ahmet b. Hanbel, II, 19, 22, 28, 88.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/383.
[7] Müslim, hac 347; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 147.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/383.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/384.
[10] Buhârî, hac 84; Müslim, müsâfirîn 16; Dârîî, menâsik 47; Ahmet b. Hanbel, VI, 297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/384-385.
[11] İbn Hacer, Fethıı'1-Bârî, IV, 224, 225.
[12] İbn Hacer, Fethu'l-bârî, III, 225.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/385-387.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/387-388.
[15] Kütüb-i sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/388.
[16] Fethu'l-Bârî, VIII, 269.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/388.
[18] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/389.
[19] İbn Hacer, Fethü'1-Bârî, III, 225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/389.
[20] Kütüb-i Sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/389-390.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/390.
[22] Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, II, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/390.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/390.
[24] Buhârî, hac 84; Müslim, müsâfirîn 17; nesâî, kasru's-salât 3.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/391.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/391.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/391-392.
[28] İbn Mâce, menâsik 64; Ahmet b. Hanbel, VI, 376, Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/393.
[29] Müslim, hac 311.
[30] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/393-395.

[31] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 130.
[32] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 178.
[33] Fethu'l-bârî, IV, 332.
[34] Kâsânî, Bedâiü's-sanâî, II, 156.
[35] İbn Kudâme, el-Muğnî, III, 425, 426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/395-396.
[36] Beyhaki, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/396-397.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/397.
[38] Buhârî, hac 140, 142; Nesâî, menâsik 230; ibn Mâce, menâsik 65; Dârimî, menâsik 61; Muvattâ, hac 212; Ahmet b. Hanbel, II, 152, 178, 190; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 148.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/397.
[39] el-Fethü'r-rabbânî, XII, 219; Buhârî, hac 142, Fethu'1-Barî, IV, 332.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/397-398.
[40] Beyhakî, es-Sünenu'I-kübrâ, V, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/398.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/398.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/398-399.
[43] Müslim, hac 310; Nesâî, menâsik 220; Ahmet b. Hanbel, III, 318, 337, 366, 387.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/399.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/399-400.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/400.
[46] Buharı, hac 134; Müslim, hac 314; Tirmizî, hac 59; Nesaî, menâsik 221; Darimi, menâsik 58; Ahmet b. Hanbel, III, 313, 319, 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/400.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/400.
[48] Tahâvî, Şerhu meâni'1-âsâr, II, 215.
[49] Zürkanî, Şerhu'l-Muvatta, III, 228, Muvatta, hac 220.
[50] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 150.
[51] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 152.
[52] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 152.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/400-402.
[54] Buhârî, hac 134; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 148.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/402.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/403.
[56] Buhârî, hac 140-142; Nesâî," menâsik 230; İbn Mâce, menâsik 65; Dârimî, menâsik 61; Muvatta, hac 212; Ahmet b. Hanbel, II, 152, 178, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/403.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/403-404.
[58] İbn Kudame, el-mugnî, III, 453.
[59] Nesâî, menasik 227.
[60] bk. Hadis no, 1977.
[61] Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 149.
[62] Beyhakî, a.g.e. V, 148.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/404-406.
[64] Buhârî, hac 136, 138, 140, 142, Müslim, hac 147, 305, 309; Tirmizî, hac 64; Nesaî hac 215, 216, 226, 227, 229, 231; İbn Mâce, menâsik 63, 64, 84; Dârimî, menâsik 34, 61 Ahmet b. Hanbel, I, 168, 297, 306, 415, 427, 430, 432, 436, 456, 458; II, 152, VI, 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/406.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/406-407.
[66] Buhârî, hâc 141.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/407.
[68] Tirmizî, hac 106; Nesâî, menâsik 225, 226; İbn Mace, menâsik 67; Dârimî, menâsik 58; Muvatta, hac 218, 219; Ahmet b. Hanbel, V, 45; Beyhakî, es-SünenıTl-kübrâ, V, 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/407-408.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/408.
[70] İbn Kudâme, es-Şerhü'l Kebir, III, 481.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/408-409.
[72] Tirmizî hac, 106; Nesâî, menâsik 225, 226; İbn Mâce, menâsik 67; Ahmet b. Hanbel, V, 450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/409.
[73] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 222.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/409-410.
[75] Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/410.
[76] Nesaî, menâsik 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/410.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/410.
[78] Ahmet b. Hanbel, VI, 143, Beyhakî, es-Sünenu'1-kübrâ, V, 136.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/411.
[80] el-Fethür'-rabbânî, XII, 185; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, V, 136.
[81] Darekutnî, Sünen, II, 276.
[82] Bk. 1978'inci hadis.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/411.
[84] Hâkim, el-Müstedrek, I, 461.
[85] Zeylaî, Nasbûr-râye, III, 82.
[86] Müslim, hac 47 ve Ebû Dâvûd, 1745 no'lu hadis.
[87] Nesâîğ, menasik 2312; İbn Mâce, menâsik 70; Beyhakî es-Sünenu'l-kübrâ, V, 136; el-Fethü'r-rabbânî, XII, 175.
[88] Aynı yerler.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/412-413.
[90] Buhârî, hac 127; Müslim, hac 316, 318; 320, 321; Tirmizî hac 74; İbn Mace'menâsik 71; Dârimî, menâsik 64; Muvata, hac 184; Ahmet b. Hanbel, I, 216, 353; II, 34, 79, 119, 138, 141, 151; III, 20, 89, IV, 70, 365, 177; V, 381; VI, 393, 402, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/413.
[91] Buhârî, hac 127; el-Fethu'r-rabbânî, XIII, 94.
[92] ibn Mâce, menâsik 71.
[93] İbn Hacer, el-Fethu'1-Bârî, IV, 311, 312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/413-414.
[94] Buhârî, hac 127.
[95] bk. Beyhakî, es-Sünemı'l-kübrâ, V, 136.
[96] Müslim, hac 154.
[97] Müslim, hac 143.

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/414-416.
[99] Buhârî, hac 127; Müslim, hac 322; Ahmet b. Hanbel, II, 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/416.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/416.
[101] el-Feth (48), 27.
[102] Buhârî, hac 127; Müslim, hac 209-210; Ahmed b. Hanbel, V, 96, 98.
[103] Davudoğlu, Sahihi Müslim Terceme ve Şerhi, VI, 500.
[104] el-Mâ'ide (5), 6.
[105] Aliyul-kârî, Mirkatü'l-mefâtîh, III, 238.
[106] Buhârî, i'tisâm 2, Müslim, fedâil 20; Nesâî, hac 1; İbn Mâee, mukaddime I; Nesâî, menâsi.k 1; Ahmet b. Hanbel, II, 258, 313, 448.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/416-418.
[108] Buhârî, vudû 33; Müslim, hac 323, 326; Tirmizî, hac 73; Beyhakî, es-Siinenu'1-kübrâ, V, 103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/418.
[109] el-Fethu'r-rabbânî, XII, 187.
[110] Müslim, hac 324.
[111] Tirmizî, hac 73.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/418-420.
[113] Şerhu'1-Muğni, III, 44.
[114] el-Fecru'I-miinîr, I, 735.
[115] Tahavî, Şerhu meânfi-âsâr, I, 424.
[116] Mecme'u'z-zcvâid, III, 261.
[117] el-Feth (48), 27.
[118] el-Bakara (2), 196.
[119] el-Hac (22), 33.
[120] bk. Fethu'1-Bârî, III, 362; Buhârî, hac 125.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/420-422.
[122] Müslim, hac 323, 326; Tirmizî, hac 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/422-423.
[123] Miras, Kâmil, Tecrid Tertemesi, VI, 196-197 (Birinci baskı).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/423-424.
[124] Buhârî, ilim 23, 24, 26; hac 125,130-131, eymân 15; Müslim, hac 327, 330-331, Tirmizî, hac 76; Nesâî, menâsik 225; İbn Mâce, menâsik 74; Darimî, menâsik 50, 56; Muvatta, hac 242; Ahmed b. Hanbel, 1,216, 258, 269, 291,300, 311,328; II, 159, 192,202,217; III, 326, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/424.
[125] Beyhakî, es-Sünemı'l-kübrâ, V, 142.
[126] Tahâvî, Şerhti meâni'1-âsâr, II, 237.
[127] Tahâvî, Şerhu meâni'1-âsâr, II, 238; Tekmiletu'l-Menhel, II, 146.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/424-426.
[129] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/426-427.
[130] Tirmizî, hac 75; Nesâî, ziyne 4.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/427.
[132] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/427-428.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/428.
[134] el-Fethü'r-rabb'âni, XI, 9-10; İbn Kacer, Fethü'I-Bari III, 3£7; Nevevî, Şerhu IX, 117; Nesâî, menâsik 3; İbn Mâce, menâsik 3.
[135] Bedâiu's-sanâî, II, 226.
[136] el-Fethü'r-rabbânî, XI, 58; Beyhakî es-Siincnü'1-kübrâ IV, 349.
[137] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 349.
[138] el-Bakara (2), 196.
[139] Al-i İmrân (3), 97.
[140] 1810 numaralı hadis-i şerîf.
[141] Mecelle mad. 8.
[142] Dârekutnî, Sünen, 282; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 350.
[143] Dârekutnî Sünen, II, 284.
[144] Beyhakî es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 350.
[145] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, 614.
[146] bk. 1903 numaralı hadis.
[147] Nesâî, menâsik 183.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/429-432.
[149] Buhârî, umre 2: Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 345.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/432.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/433.
[151] Buhârî, umre 6; el-Fethu'r-rabânî, XI, 52.
[152] Zeylaî, Nasbu'r-râye III, 147.
[153] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 346.
[154] Aynı yer.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/433-434.
[156] Buhârî, hac 34; Menâkibü'I-ensâr 26; Müslim, hac 198; Nesâî, menâsik 76; Dârimî, mukaddime 14; Ahmed b. Hanbel, I, 252, 261.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/434.
[157] el-Fethü'r-rabbânî, XI, 55.
[158] Buhârî, hac 71.
[159] el-A'raf, (7) 95.
[160] İbn Kuteybe, Tefsirü Garîbi'l-Kur'ân, 170.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/434-436.
[162] Tirmizî, hac 95; İbn Mâce, menâsik 24, Ahmed b. Hanbel, VI, 375.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/436-437.
[163] el-Fethü'r-rabbânî, XI, 34.
[164] Bak 1989 no'iu.hadis.
[165] bkz. 1889 no'lu hadis.
[166] bk. Tirmizî, hac 95, (III, 277).
[167] bk. Tekmiletu'l-Menhel, II, 156-157.
[168] el-Felhü'r-rabbânî, XI, 33.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/437-439.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/439-440.
[171] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/440-441.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/441-442.
[173] el-Fethü'l-bârî, III, 392.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/442-443.
[174] îbn Mâce, menâsik 45; Tirmizî, hac 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/443-444.
[175] Buhârî, cezâussayd 27.
[176] İbn Hacer, el-Fethü'1-Bârî, III, 391.
[177] Tekmiletu'I-Menhel, II, 161; ayrıca bak. Fethu'1-Bârî, aynı yer.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/444-445.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/445.
[180] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/445-446.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/446.
[182] Buhârî, umre 3; Müslim, hac 219; Ahmed b. Hanbel, II, 180, VI, 228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/446.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/447.
[184] Müslim, hac 217, 220; Buhârî, meğâzî 35; Tirmizî, hac 6-7; Ibn Mâce, menâsik 50; Da-rimî, menâsik 39; Ahmed b. Hanbel, I, 246, 321; II, 39; III, 134, 256; IV, 297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/447.
[185] Beyhâkî, es-Siinenü'1-kübrâ, V, 219.
[186] el-Bakara (2), 194.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/447-449.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/449.
[189] Buharı, meğâzî 35; Müslim, hac 217, 220; Tirmizî, hac 6-7; Ibn Mâce, menâsik 50; Dâe-rimî, menâsik 39; Ahmed b. Hanbel, I, 246, 321; II, 139; III, 134, 256, IV, 297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/449-450.
[190] el-Enfal (8), 41.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/450-451.
[192] bk. 1875 numaralı hadis.
[193] Beyhakî es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 344.
[194] Aynı yer.
[195] Aynı yer.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/451.
[197] Buharî, hayız 115, hac 3, umre 6, cihâd 125 Müslim, hac 135, 136; Dârimî, menâsik 41; Ahmed b. Hanbel, I, 197-198; III, 309, 394; VI, 164.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/452.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/452.
[199] bk. 1781 no'Iu hadis.
[200] bk. 1785 no'lu hadis.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/453.
[202] Müslim, hac 217; Nasaî, menâsîk 104; tirmizî, hac 90; Dârimî, menâsik 41; Ahmed b. Hanbel, III, 426, 427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/454.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/454.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/455.
[205] Buhârî, megâzî 43; Müslim, cihad 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/455.
[206] Buhârî, sulh 7.
[207] Nesâî, menâsik 121.
[208] Tekmiletu'l-Menlıel, II, 172.
[209] Âsim Koksal, İslamiyet ve Hz. Muhammet), VII, 350.
[210] A. Koksal, a.g.e., VII, 351.
[211] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 219.
[212] Buhârî, Muhsâr 1.
[213] el-Bakara (2), 196.
[214] İbn Cerîr et-Taberî, Câmiu'l-Beyân, II, 130; Tekmiletu'l-Menhel, II, 173.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/455-458.
[216] Müslim, hac 335; Nesâî, menâsik 204; îbn Mâce, menâsik 61; Ahmed b. Hanbel, I, 211; II, 34; V, 210; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/458-459.
[217] Nevevî, Şebrü Müslim VIII, 193.
[218] Aliyyu'l-Kârî, Mirkatü'l-mefâtîh, III, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/459.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/459.
[220] Ahmed b. Hanbel, VI, 295; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 137.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/460-461.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/461.
[222] bk. 1978 numaralı hadis.
[223] Nesâî, menâsik 231.
[224] bk. 1745 numaralı hadis
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/461-462.
[226] Buhârî, hac 129; Tirmizî, hac 80; îbn Mâce, menâsik 77; Ahmed b. Hanbel, 1, 288, 309; VI, 215, 243; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/462.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/462-463.
[228] İbn Mâce, menâsik 77; Muvatta, hac 111; Ahmed b. Hanbel, II, 41-42; Beyhakî, es-Sünehü'l-kübrâ, V, 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/463.
[229] M. Zihnî, Ni'met-i İslâm, 620.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/463-464.
[230] Buhârî, hac 144; Müslim, hac 379-381, Tirmizî, menâsik 97, 99; İbn Mâce, menâsik 82; muvatta, hac 122; Darimî, menâsik 85; Ahmed b. Hanbel, I, 222; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, V, 161.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/464.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/464.
[232] İbn Mâce, hac 82.
[233] Beyhakî, es-Siincnü'l-kübrâ, V, 121-122.
[234] Müslim, hac 380; Buharî, hac 144.
[235] Kâsânî, Bedâyi', II, 143.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/464-465.
[236] Buhârî, hac 129, 145, 151, talâk 43; Müslim, hac 128, 384; Tirmizî, hac 97; İbn Mâce, menâsik 83, Muvatta, hac 225-226, 228, Ahmed b. Hanbel, VI, 38-39, 82, 85, 99,122, 164, 185, 193, 202, 207, 213, 224, 231, 253, 431.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/466.

[237] Buhârî, hac 129.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/466-467.
[239] el-Fethü'r-rabbânî, XII, 10.
[240] Buhârî, hac 145.
[241] İbn Kudâme, el-Muğnî, III, 462.
[242] Mecmeu'z-zevâid, 281.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/467-468.
[244] Ahmed b. Hanbel, III, 416, Tahavî, Şerhu meâni'l-Asâr I, 321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/469.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/469.
[246] Tahavî, Şerhu Mefini'l-Asfir; II, 233, Mecmeu'z-zevâid III, 281.
[247] Tirmizî, hac 99.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/470.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/470.
[250] Buharı, hac 33; Müslim hac 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/470-471.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/471.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/471.
[253] Buhârî, hac 33; Müslim, hac 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/471-472.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/472.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/472.
[256] Ahmed b. Hanbel, VI, 436-437 Nesâî, menâsik 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/473.
[257] el-İsabe VIII, 256. (Tahkikli baskı).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/473.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/473.
[259] Buhârî, hac 147; Müslim, hac 339-340; Tirmizî, hac 82; İbn Mâce, menâsik 81; Ahmed b. Hanbel, VI, 41, 190, 207, 225, 238; Bı;yhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 161.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/474.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/474-475.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/475.
[262] Müslim, hac 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/475.
[263] 2010 numaralı hadis-i şerif.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/476.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/476.
[266] Buhârî, hac 45; cihâd 18; tevhîd 31; menâkıb 39, meğâzî48; İbn Mâce, menâsik 26, Ahmed b. Hanbel, II, 238; Müslim, hac 439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/476-477.
[267] îbn Hacer, Fethü'l-Bârî, IV, 197.
[268] Buhârî, hac 45.
[269] Buharı, Megâzî 48.
[270] Aynı yer.
[271] Aynı yer.
[272] İbn Hacer, Fethü'1-Bârî, IV, 197.
[273] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, IV, 197.
[274] Miras, Kâmil, Tecrîd Tereemesi, VI, 183-184. (birinci baskı).
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/477-479.
[276] Buhârî, hac 45; Müslim, hac 343, el-Fellıii'r-rabbânî, XII, 228; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 160.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/479.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/480.
[278] Buhârî, hac 148; Darimî, menâsik 86, Ahmed b. Hanbel, II, 28-29, 100, 110, 124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/480.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/480.
[280] Buhârî, hac 148; Zurkanî, Şerhu'l-Muvatta, II, 258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/481.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/481.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/481.
[283] Buhârî, ilim 23-24, 26, hac 125, 131, eyman 15; Müslim, hac 327, 331, 333; Tirmizî, ;ıac 54, 76, İbn Mâce menâsik 74, Dârimî, menâsik 65, Muvattâ, hac 242; Ahmed b. . hanbel, II, 2, 159-160, 192, 202, 210, 217, III, 326, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/482.
[284] el-Fethü'r-rabbani, XII,.207.
[285] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/483.
[286] Usâme b. Şerîk es-Sa'lebî. Buhârî onun sahâbî olduğunu kaydeder. Rivayetleri vardır. Sünen sahipleri, Ahmed b. Hanbel, îbn Huzeyme, tbn Hibban ve Hâkim hadislerim tahriç etmişlerdir. Ziyad b. Alâka Usâme'den hadis rivayet etmekte teferrüd etmiştir. (Tekmiletu'l-Menhel, II, 196.)
[287] Tahavî, Şerhu me'âni'1-âsâr, I, 423; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/484.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/484-485.
[289] el-Muttalib b. Ebî Vedâ'a el-Haris b. Ebî Sabîre b. Said es-Sehmî el-Kureşî. Hz. Peygamber ve Hz. Hafsa'dan hadis rivayet etmiş bir sahâbîdir. Kendisinden de çocukları Kesir, Ca'fer ve Abdurrahman ile İkrime b. Halid ve es-Sâib b. Yezîd hadis rivayet etmiştir. Müs-lüm ve Sünen sahipleri onun rivayetlerine eserlerinde yer vermişlerdir. Bedir Savaşında babası Ebû Vedâ'a esir edilmişti. Hz. Peygamber, "Onun akıllı, zengin bir oğlu var, babasının fidyesini vermeye gelecektir" buyurmuş, el-Muttalib gizlice gelip 4000 dirhem fidye verip babasını kurtarmıştı. Kureyşliler kendisini ayıplamışlar o da "Babamı esîr alarak bırakamazdım" cevabını vermiştir. "Muhammed'in ümitlendirmemek için fidye vermekte acele etmemeye karar almış olan Kureyş bundan sonra fidye vererek esirlerini kurtarmaya başlamışlardır. (Tekmiletu'l-Meo'el, II, 198.)
[290] Nesâî, menâsik 163; İbn Mâce, menâsik 33: Ahmed b. Hanbel, VI, 399; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 273.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/487-488.
[292] Şerhu'l-Mukanna", I, 632.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/488.
[294] Buhârî, ilim 39, cenâiz 76; büyü 27; diyât 8; sayd 8, 9 megâzî 51; Müslim, hac 446; Tir-mizî, hac 1, diyât 13; Nesaî, menâsik 111, 120; İbn Mâce, menâsik 103, dârimî, buyu1 60; Ahmed b. Hanbel, I, 253, II, 238, 256, III, 23, 238, 336, 394; IV, 31, 32; VI, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/489-490.
[295] M. Asım Koksal, Hz. Muhammed ve İslâmiyet (Medine Devri), VIII, 292.
[296] M.Asım Koksal, Diyanet Dergisi, Özel Sayı, IX, 1970.
[297] M.A.Köksal, Hz. Muhammed (Mekke Devri) 38-39.
[298] Eşref Edip, Asr-ı Saadet, (Peygamberimizin ashabı) I, 84-86.
[299] M.A. Koksal, Hz. Muhammed, (Mekke Devri), 42-43.
[300] Ahmed b. Hanbel, II, 207.

[301] Ahmed b. Hanbel, II, 179.
[302] İbnu'1-Esir, en-Nihâye fibarîbİ'l-Hadis, I, 343; A. Davudoğl.u, Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, VII, 386.
[303] Ahmed b. Hanbel, II, 207.
[304] Buhârî, cezâüssayd 8.
[305] Ali İmran (3), 98
[306] Buhârî, buyu 53.
[307] Ferhü'1-Bârî IV, 321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/490-497.
[308] Buhârî, cezâüssayd 8.
[309] bk. Mecelle, md. 14.
[310] İbn Kudâme, el-mugnî, III, 350.
[311] Aynî, Umdetu'l-Kârî, X, 189.
[312] İbn Kudâme, el-Mugnî, III, 514-515.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/497-500.
[314] Buhârî, cezâu's-sayd 9, 10; buyu' 28; lukata 7; cizye 22; diyât 8, Müslim, hac 445, 447, 464; Nesâî, hac 110, 120; Dârimî, buyu' 60; Ahmed b. Hanbel, I, 119, 253, 259; Beyha-kî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/500-501.
[315] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 119; tbn Kudame, el-Mugnî, III, 351.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/501.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/501.
[317] Tirmizî, hac 51; İbn Mâce, menâsik 52; Dârimî, menâsik 87, Ahmed b. Hanbel, VI, 187, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/501-502.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/502.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/502.
[320] Feyzu'l-Kadîr, I, 182, (hadis no: 232, 233).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/503.
[321] el-Hac (22), 25.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/503.
[323] Müslim, hac 347; Ahmed b. Hanbel, I, 372.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/504.
[324] Davudoğlu, Sahih-i Müslim terceme ve şerhi, IX, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/505.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/505-506.
[326] Buhârî, menakibu'l-ensâr 47; Müslim, hac 441, 443, Tirmizî, hac 101; îbn Mâce, ikâme 76; Dârimî, salât 180;.Ahmed b. Hanbel, V, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/506.
[327] Nevevî, Şerhü Müslim, IX, 122.
[328] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî VIII, 268.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/507.
[329] Bazı nüshalarda bu başlık şeklindedir.
[330] Buhârî salât 96; Müslim, hac 388; Nesâî, kıble 6; Muvatta, hac 193; Ahmed b. Hanbel, II, 113, 138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/507-508.
[331] el-Maide (5), 97.
[332] Âl-i İmrân (3), 96.
[333] Hamidullah M. İslâm Müesseselerine giriş, 25.
[334] M. Hamidullah, a.g.e., 25.
[335] el-Bakara (2), 127.
[336] Miras, Kâmil, Tecrid Tercemesi, VI, 17.
[337] bk. Buhârî, cihâd 127.
[338] Buhârî, hac 51; İbn Hacer, Fethu'1-Bârî IV, 210.
[339] Buhârî, salât 96.
[340] Muvatta', hac 193.
[341] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 52.
[342] Buhârî, hac 51.
[343] Zürkânî, Şerhü'l-muvatta' III, 200.
[344] Müslim, hac 395-396.
[345] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 82. (Müslim, hac 388).
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/508-512.
[347] Heysemî, Mecme'u'z-zevâid, II, 293; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 158.
[348] İbn Hacer, Fethu'1-bârî, IV, 212, Zafer Ahmed, İ'lâu's-Sünen, X, 115.
[349] Tirmizî, hac 45; İbn Mâce, menâsik 79; Ahmed b. Hanbel, VI, 138.
[350] Beyhakî es-Siinenü'1-kübrâ, V, 158; Hakim, Müstedrek, I, 479.
[351] el-Bakara (2), 144.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/512-514.
[353] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/514.
[354] Buhârî, salât 96; hac 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/514.
[355] Müslim, hac 389, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/514.
[356] Müslim, hac 391.
[357] Buhârî salât 30; Nesâî, menâsik 127; Dârimî, menâsik 43; Ahmed b. Hanbel, II, 75, III, 410; VI, 12, 14.
[358] Fethu'l-Bârî II, 46.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/515.
[360] Sadece Ebû Dâyûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/516.
[361] Buhârî, salât 30, Nesâî, menâsik 127; Dârimî, menâsik 43, Ahmed b. Hanbel, 1, 75, III, 410, IV, 12, 14.
[362] Buhârî, salât 30.
[363] Nesâî, menâsik, 127.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/516.
[365] Buhârî, hac 54, enbiyâ 8, meğâzî, 148; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 158.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/517.
[366] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, IV, 215.
[367] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 158.
[368] Buhârî, hac 54.
[369] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 158.

[370] el-Mâide (5), 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/517-518.
[371] İbn Hacer, Fethü'l-Bari IV, 215.
[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 7/518-519.
[373] Bazı nüshalarda bu bab başlığı (Terceme), şeklindedir.
[374] Tirmizî, hac 98; Nesâî, menâsik 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/7.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/7-8.
[376] Buharı, hac 42.
[377] Müslim, hac 401.
[378] Şazervân veya şazirvân Kabe'nin temelinin içeriye doğru inceldiği kısımdan itibaren dışarıda kalan 2/3 arşın yüksekliktekî kâbe'nİn etrafını çeviren bir nevi kaldırım. (Tafsilât için bk. el-Ezrâkî, Kabe ve mekke Tarihi, çeviren: Y.V. Yavuz, s. 290.)
[379] Teysiru'l-Vüsûl, 1, 267-268.
[380] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 91.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/8-9.
[381] Bazı Ebû Dâvûd nüshalarında bu başlık yoktur. Concordance da bu başlığa numara vermemiştir.
[382] Tirmizî, hac 45; Ahmed b. Hanbel, VI, 137; İbn Mâce, menâsik 79, Beyhakîes-Sünenü'l-kübrâ, V, 159.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/10.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/10-11.
[384] Nevevî, Şerhu'l-Mühezzeb, VIII, 270.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/11.
[386] Ahmed b. Hanbel, IV, 68; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 438.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/11-12.
[387] el-Fethü'r-rabbânî, III, 66.
[388] el-Fethü'r-rabbânî, III, 67; Kâmil Miras, Tecrid Tercemesi, VI, 49, 50, 139. (I. Baskı).
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/12.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/12.
[391] Buhârî, hac 48; İbn Mâce, menâsik 105; Ahmed b. Hanbel, III, 410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/13.
[392] Müslim, hac 400.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/13-14.
[394] Şerhu'I-Mühezzeb, VII , 459.
[395] İbn Hacer, FethıT1-Bârî, IV, 203; Beyhakî es-Sünenü'1-kübrâ, V, 159.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/14-15.
[397] Ahmed b. Hanbel, I, 165; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/15-16.
[398] Koksal, M. Âsim, Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet, VIII, 449.
[399] İbn Kayyım, Zâdul-meâd, II, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/16-17.
[400] Şevkânî, Neylû'-evtâr, V, 40.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/17-18.
[402] Buhârî, mescid-i Mekke 1, 6, savm 67; sayd 26; Müslim, hac 415, 512; Tirmizî, salât 126; Nesâî, mesâcid 10; Dârimî, salât 132, Ahmed b. Hanbel, II, 234, 238, 278, 501; III, 7, 34, 45, 51, 53, 64, 71, 77, 78, 93, VI 7, 398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/18.
[403] Ahmed b. Hanbel, VI, 7.
[404] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim tercemesi ve şerhi, VII, 199-200.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/18-19.
[406] N.Erdoğan, Şifâ-i Şerîf Türkçe Tercemesi, 474. el-Aclûna Keşfu'l-hefâ'da 2489 no'lu hadis ile ilgili verdiği bilgiler, bu hadislerin senedlerinin zayıf olduğunu belirtiyor.
[407] bk. 3235 no'lu hadis-i şerîf.
[408] Ahmed b. Hanbel, III, 64.; Mecmeu'z-zevâid, IV, 3.
[409] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 200.
[410] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 106; Tek miletu'l-Menhel, II, 236.
[411] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 200-202.
[412] Mecmeu'z-zevâid IV, 7.
[413] Ahmed b. Hanbel, II, 343; İbn Mâce, ikame 195.
[414] İbn Mâce, ikamet 198.
[415] Aliyyu'1-Kârî, Mirkatü'l-Mefâtih, I, 477.
[416] bk. 1044 no'lu hadisi-şerif.
[417] Tirmizî, menâkıb 68; İbn Mace, menâsik 103; Dârimîğ, siyer 66; Ahmed b. Hanbel, IV, 305.
[418] Buhârî, mescid-i Mekke 5; Medine 12; rikak 53, i'tisam 16, Tirmizî, Menakib 67; Nesâî, mesâcid 7; 10-11; Muvatta, kıble 5; Ahmed b, Hanbel, III, 4.
[419] Mecmeu'z-zevâid, III, 299.
[420] Fethu'l-Bârî, III, 310.
[421] Zürkani, Şerhu'l-muvatta, II; 170.
[422] Müslim, hac 459.
[423] Müslim, hac 473.
[424] Müslim, hac 496.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/19-25.
[425] Buhârî, medine I; Müslim, hac 463, 467, 470; Tirmizî, velâ 3; Ahmed b. Hanbel, I, 81, 126, 151, 187, 190, 309, 317, 318, 328, II, 398, 418, 450; III, 322; IV, 186, 187,239.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/25-26.
[426] Ahmed b. Hanbel, I, 122.
[427] Ahmed b. Hanbel, 1, 11^9; Nesaî, kasâme 9, 13.
[428] Müslim, edahi 45.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/26-28.
[430] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 199; Ahmed b. Hanbel, I, 168; Nevevî, Şerhü Müslim, IX, 139, Ayrıca bk. biraz sonra gelecek 2037 no'lu Ebû Dâvûd hadisi.
[431] Müslim, hac 458.
[432] Müslim, âdâb 30; Tahâvî, Şer'u meâni'1-âsâr, IV, 195.
[433] Aynı yerler.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/28-29.
[435] Ahmed b. Hanbel, I, 119; Beyhaki, es-Sünenü'I-kübrâ, V, 201.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/29-30.
[436] Ahmed b. Hanbel, I, 119.
[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/30.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/31.
[439] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/31.

[440] Müslim, hac 472.
[441] Şevkânî, Neylü'l-evtâr, V-37; el-Azimâbadî, Avnü'l-ma'bûd, VI, 22; Bilmen, Ö. Nasuhî, Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu, IV, 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/31.
[442] Müslim, hac 462.
[443] Buhârî, Medine 4, cihâd 71, 74; enbiya 10; buyu 53; megâzî 37, da'vât 35; i'tisâm 16; Müslim, hac 445, 446, 455-459, 463-464, 471-472, 475, 478; Tirmizî, menakıb 67; Ne-sâî, menâsik 110-111, 120, İbn Mâce, menâsik 104; Muvatta, Medine 10-11; Ahmed b. Hanbel, I, 119, 160, 181, 185; II, 236; 279, 487; III, 33, 149, 159, 240, 243, 336, 343, 393, IV, 31-32, 40, 77, 141; V, 181, 192,309, 318, 329.
[444] Ahmed b. Hanbel, III, 393.
[445] Müslim, hac 475.
[446] İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, IV, 454.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/31-33.
[448] Müslim, hac 461, Ahmed b. Hanbel, 1, 168; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 199.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/33.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/33-34.
[450] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 138.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/34-35.
[452] bk. Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 199.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/35.
[453] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 199.
[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/35-36.
[455] Beyhakî, es-Sünenü'I-kübrâ, V, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/36.
[456] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/36.
[457] Buharî, fadlu's-salat fi mescidi Mekke 3, 6; Müslim, hac 515-522, Nesâî, mesâcid, 8-9;Muvatta, sefer 71; Ahmed b. Hanbel, II, 5, 30, 57, 58, 65, 73, 80, 101, 155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/36-37.
[458] et-Tevbe (9), 108.
[459] Nesâî, Mesacid 8.
[460] Müslim, hac 514.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/37-38.
[461] Nesâî, mesacid 9; İbn Macc, İkamet 197.
[462] Mecmeu'z-zevâid, IV, 11.
[463] İbn Mâce, İkâme 197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/38.
[464] Ahmed b. Hanbel, II, 527.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/38-39.
[465] el-Azimabâdî, Avnu'l-mabûd, VI, 27-28; Süyûtî, el-havi li'I fetâvâ, II, 147.
[466] Avnu'l-mabûd, VI, 29.
[467] Feyzu'l-kadir, V, 467.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/39-40.
[469] İbn Mâce, ikâme 79.
[470] Müslüm, fedâil 164; Nesâî, kıyâmu'1-leyl 15; Ahmed b. Hanbel, III, 148, 248.
[471] Yunus (10), 10.
[472] Müslim, iman 278.
[473] Müslim, iman 267.
[474] Al-i İmrân (3)., 169.
[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/40-41.
[476] Ahmed b. Hanbel, II, 367.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/42.
[477] Müslim, müsâfirîh 211.
[478] İbn Mâce, cenâiz 47.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/42-43.
[480] Münavî, Feyzu'l-Kadîr, IV, 199.
[481] Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, IV, 199.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/43.
[483] Ahmed b. Hanbel, I, 61; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 249.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/43-44.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/44.
[485] bk. Keşfu'1-Hafâ, II, 250; Aliyyü'l-Kârî,Şerhü'ş-Şifâ, II, 149. Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 2.
[486] Buhârî, fadlu's-salât fi mescidi Mekke tü'I-Medine 5.
[487] el-Müttekî, Kenzu'l-Ummal, XII, 259 (hadis no: 34939) el-Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 8.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/45-48.
[489] Buhârî, hac 13; Müslim, hac 430; Nesâî, menâsik 24; Muvatta, hac 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/48.
[490] bk. Buhârî, hac 15.
[491] Buhârî, hac 16; Müslim, hac 434.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/48-49.
[492] Nevevî, Şerhu Müslim, IX, 115.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/49.
[493] Muvatta, hac 69.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/49.
[495] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 100, 102.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/50.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Lafzî Mütevâtir:

Senedin başından sonuna kadar her tabakada bütün ravilerin aynı lafızlarla rivayet ettikleri hadistir. Peygamber Efendimizin sözlerini her devirde pek çok kimsenin kelimesi kelimesine aynen nakletmesi tabiatıyla mümkün olamamıştır. Eğer böyle bir şart konulsaydı, harfiyyen akılda tutulamayacak bütün hadisler tamamen unutulmaya mahkum olurdu. Manâ ile rivayetin caiz görülmesi sebebiyle lafzî mütevâtir hadisler oldukça azdır. Aşağıdaki hadisler lafzî mütevâtire örnektir.
"Kim bilerek bana yalan isnad ederse Cehennem'deki yerine hazırlansın."[1]
"Sarhoşluk veren her içki haramdır."
"Kim Allah rızası için bir cami yaparsa Allah da ona Cennet'te bir ev hazırlar."
"Kur'an yedi harf üzere inmiştir."
"Allah sözümü işitip aynen ezberleyen sonra da başkasına işittiği şekilde rivâyet eden kişinin kıyamet günü yüzünü taze kılsın"[2]
Unutulmamalıdır ki, lafzan veya ma'nen kayıtları konulmadan "mütevatir" kelimesi yalın halde (mutlak olarak) zikredildiği zaman, bunun anlamı, "lafzan mütevatir" demektir.[3]

---

[1] Buhari, İlim: 38; Cenaiz: 33; Enbiya: 50; Edeb: 109; Müslim, Zühd: 72; Tirmizi, Fiten: 70; Aliyyu'l-Kâri'nin el-Esrârü'l-Merfu'a'da kaydına göre ikiyüzden fazla tarikden gelen bir hadistir. Her tabakada râvi sâyısı tevâtür derecesini korumuştur. (İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/75.)
[2] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/75.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 107.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Selefiye

Yukarıda yapılan açıklama ışığında selefiye tabiri üzerinde durmak istiyoruz. Çünkü bu tâbirin zaman zaman suistimal edilip menfî maksatlara âlet edildiğine şâhit olmaktayız. Yukarıda temas ettiğimiz mezhep düşmanları, din-i mübîn-i İslâm'ı 1500 yıllık mihrakından çıkararak arzîleştirmek, laisize edebilmek için, dindarları bile aldatma planlarına girişmişlerdir. Bunu da, dindarlarca sevilen sayılan selef i sâlihîn büyüklerinin gittikleri yolu, bir kısım tahrîf ve muğâlatalarla işlerine gelen şekilde yorumlayarak kendi bâtıl yollarının paraleline getirip, bu yola "selefiye" demek, sonra da "bizim yolumuz selefiye yoludur", "selefiye mezhebini benimsemişiz" şeklinde iddiaya kalkarak yapıyorlar.
Aslında bu kimselerin selef'le, selefiye ile hiçbir ilgileri yoktur. Selef, yukarıda belirtildiği üzere Kur'ân ve sünneti esas alan, herşeyini ona göre tanzîm eden, İslâmı en küçük âdâbına kadar elinden geldikçe yaşayan, İslâma hizmet için herşeyini ortaya koyan insanlardır.
Bugünün selefiye iddiacıları ise, bir kısım mugâlata ile, selefi aradan çıkarma gayretinden başka bir şey gütmüyorlar. Zira "Biz de selef gibi dini doğrudan kaynağından öğreneceğiz" iddiasının altında eimme-i müctehidîn denen selef büyüklerini aradan çıkarma gâyesi yatmaktadır. Çünkü zaman içinde zuhur eden ve edecek ihtiyaçları, Kur'ân ve hadîsten çıkarmada, muhtaç olunan temel prensipleri -Kur'ân ve hadîsin ruhuna uygun olarak- selef uleması tedvîn ve tanzîm etmiştir. İslâm ümmeti selefe bağlı kaldıkça, Kur'ân ve hadîsi anlamada, zâten Kur'ân ve hadîsten çıkarılmış olan bu esaslara başvurdukça din semâvîlik, ilâhîlik vasfını koruyacaktır. Şu halde, İslâm'ın hıristiyanlık ve yahudilikte olduğu gibi, arzîleştirilmesi, beşerileştirilmesi, istenen meselesinin isteyenin istediği zaman değiştirebileceği bir hâle getirebilmesi için selefe müracaat mekanizmasının, metodunun kaldırılması lâzımdır. Çoğu kere kâili, imamı bilinmeyen mugâlatalarla ve sâdece suiniyet sâhiplerinin başvurduğu dedikodu faaliyetleriyle sinsi düşmanın yapmak istediği budur.
Kelamî bahislerde geçen gerçek selefiye mezhebi tâbirine gelince, bu, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîslerde gelen bir kısım müteşâbih ifâdelerin anlaşılmasında takîp edilen yolla ilgili bir tâbirdir. Zira bu meselede selefle müteahhir ulema arasında bâzı farklar var. Selef, Kur'ân ve hadîse olan bağlılığı sebebiyle, o çeşit ifâdelerin izâhında Kur'ân ve hadîste bulabildiği açıklayıcı ifâdelerle yetinip, aklî-beşerî izahtan kaçındığı halde müteahhir ulema, ihtiyacın ilcaat ve zorlamasıyla bâzı aklî açıklamalar getirmişlerdir. Müteahhir ulemayı buna mecbur eden husus da sözkonusu müteşâbih nasların[1] -Kur'ân-ı Kerîm'in ifâdesiyle- kalplerinde eğrilik bulunanlar tarafından suiniyete alet edilmesi, İslâm'ın reddedeceği şekillerde te'vîle yeltenmeleridir[2].
Öyle ise, temel nokta-i nazarları bu şekilde açıkladığımız selefiye mezhebi hakkında, Osmanlıların son zamanında yetişmiş ve Cumhuriyet döneminin başlarını da idrak etmiş olan tanınmış kelamcılarımızdan İsmail Hakkı İzmirli merhumun bir açıklamasını aynen iktibas edeceğiz.
"Vücud-u Bâri'ye arzî ve semâvî cisimlerin aksamiyle istidlâl edip taammuku (derinleşmeyi) terketmek; diğer tâbirle nizâ'ı mucip (ihtilafı gerektiren) ve halli müşkil olan bir takım meseleler ile uğraşmamak, ancak Kur'ân-ı Mübîn'in irâe eylediği (gösterdiği) veçhile, aklî ve naklî delillerle iman akîdelerini isbat eylemek tarîkidir ki, tarîk-i eslem (en sağlam yol) budur.
Selefiye tarîki yedi esasa dayanır: **1-** Takdîs, **2-** Tasdîk, **3-** İtirâfı acz, **4-** Sükût, **5-** İmsâk, **6-** Keff, **7-** Ehl-i mârifeti teslîm.
1- Takdîs: Cenâb-ı Bâri'yi, celâl ve azametine layık olmayan şeyden tenzîh etmektir.
2- Tasdîk: Kur'an'la Sünnet'te vârid olan ilâhî isim ve sıfatların celâl ve Kemal-i Barî'ye layık bir mânası olduğunu cezm edip, Cenâb-ı Hakk nefs-i sübhânisini ve Resul-i Zişân, Cenâb-ı Hakk'ı nasıl vasfetmiş ise, murad olan mânanın velevki hakikatına vakıf olmasın, öylece iman etmektir.
3- İtiraf-ı Acz: Müteşâbihât'da murâd ve ilâhî maksada vüsulde aczini itiraf etmektir.
4- Sükût: Câhil ise, umûr-i müteşâbihe'yi sormamak, âlim ise (sorulunca) ona cevap vermemektir. Çünkü, câhil sormakla akîdesini tehlikeye sokar, âlim de ona cevap vermekle şüphe kapısını açar, bidat'i kolaylaştırır. Avam, umur-u müteşâbeheyi sorarsa ondan menolunur. Nitekim Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), kader meselesine dalan Ashâb'ı menetmişlerdi. Hz. Ömer de *"Rahmân (olan Allah) arş üzerine istiva etmiştir."* (Tâ-Ha: 20/5) mealindeki âyetin mânâsını soran Subeyg-ı Mısrî'yi Basra'ya nefyetmişti (sürmüştü)...
Filvaki Usul-i dinden olan ahkâm hakkında söz söylemek, münâzara etmek câizdir. Ancak muhatap, anlamadan âciz olur ise, dalâlete düşmemek için
"İnsanlara anlıyacağı şeyleri söyleyin" kavline uyularak bâzı hususâtı bildirmemek câiz olur.
5- İmsak: Nassları zâhir olmayan mânalarına sarfetmekten, nususta aklı veya zevki hakem kılmak suretiyle tasarruf eylemekten kısas-ı te'vîl'den çekinmektir.
6- Keff (Sakınmak): Kalbin fesâdına sebep olmamak için ta'mîki (derinleştirilmesi, dalınması) memnu olan umûru kalben de tefekkür etmemektir.
7- Ehl-İ Marifeti Teslîm: "Âli mebhaslar (yüce meseleler) Nebiyy-i Zişân(aleyhissalâtu vesselâm)'a ve Ashâb-ı güzîn (radıyallahu anhüm ecmaîn)'ine hafî (gizli) değildir. Şu kadar ki, bu bahislerle uğraşmak muzur olduğu için menolunmuştur" demektir".
İsmail Hakkı İzmirli, Selefiye nazariyelerini şu şekilde hülâsa eder:
"**1-** Nazar-ı aklî (aklî muhâkeme), mesnûn olmak şartıyla me'murun bihtir[3]: Ayât-ı Mahlûka-i ilâhiyye demek olan edilleye, masnuât ve meknunâta (gaybî umûr) nazar, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in haber verdiği ilmi muktazi olan nazar-ı sünnete muvafiktır, evâmir-i şerriyyedendir.
Ehl-i enzar olan mütekellimîn ve felâsife indinde alelıtlak nazara itimad olunur.
Mücerret ilmi muktezî nazar, nasıl olur ise olsun, edilleye nazar mütekellimîn ve felâsife tarîkleridir. Selefiyenin nazarı ehas (daha hususî), ehl-i enzâr'ın (akılla hareket edenlerin) nazarı eamdır. Selefiyece nusûsu takrir eden, nusûsun mehâsinini izah eden, nusûsu tefsîr eden nusûsun delâleti cihetini bildiren, ispat tarîkini kolaylaştıran nazarlar mesnundur. Te'vîle veya redde müeddi olan (ulaşan), ilâhî sıfat ve fiillerin ta'tilini (ibtalini) mutazammın olan (gerektiren) nazarlar mesnûn değildir. Ehl-i enzârın kabul ettikleri nazarlarda mesnun olmayan bu gibi nazarlar da vardır.
2- Ancak edille-i Şer'iyye matluptur: Cenâb-ı Hakk'ın mahbubu, marzisi (istediği şey) maksûdu uğrundaki irâde, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiği irâde taleb olunur. Ancak Cenâb-ı Hakk'a ibâdeti irâde maksud olur.
İrâdenin medârı ancak bir tek olan Allah'a ibâdeti, meşru veçhile ibadeti dilemek üzeredir.
Mutasavvife alelıtlak irâdeyi iltizam etmekle selefiyyeden ayrılmış olur. Buna mebni muttasavvifa tarîkinde mesnun olmayan irâde, ibâdât-ı bida'iyye (bid'at olan ibâdetler) bulunur. Nitekim mütekellimîn tarîkinde itikâdât-ı bida'iyye (bid'at itikadlar) bulunur.
3- Nusus'ta vârid olan Esma-i Hüsna sıfat-ı celîle-i sübhâniyye nusûsta olduğu gibi şân-ı Bâri'ye layık bir surette ispat olunduğu gibi alâ vechi't-tafsîl (teferruatlı olarak) ispat olunur. Şân-ı Bâri'ye layık olmıyan teşbîh ve temsîl icmâlen nefy olunur. Sıfât-ı ilâhiyye mahlûkun sıfatına benzemez, keyfiyeti tâyin olunmaz. İlahî sıfatlarda te'vîl de olunmaz, tahrîf de. Hayat, ilim, kudret, irâde, semi, basar, kelam nasıl zâtî sıfatlardan ise " vech, yed, ayn" da zâtî sıfatlardandır. Halkı ihya, imâte, terzîk, avf, ukubet nasıl meşiyyet ve kudretin taalluk ettiği fiilî sıfatlardan ise, istiva, nüzûl, muhyî de öylece fiilî sıfatlardandır. Her iki nevi sıfat, zâtî ve fiilî sıfatlar Allah ile kâimdir. Allah dâim mütekellim, dâim fâildir.
Eş'ariyye meşiyyet ve kudrete talluk eden fiilî sıfatları, Cühemiyye ve Mu'tezile her iki nevi sıfatı inkâr ederler, Allah ile kâim olduğunu kabul etmezler. Mutezile esmayı ispat ettiği halde, hâlis Cühemiyye onu da inkâr eder.
Esmâ-i ilâhiyyenin tevkîfi (vahiyle bildirilmiş) olup olmaması muhtelefun fih'tir (ihtilaflı). Tevkif taraftarlarınca, şer'î naslarda vârid olmayan esma, Cenâb-ı Hakk'a ispât olunmaz, diğerlerince naksı îhâm etmiyen (noksanlık vehmine düşürmeyen) bir mânaya delâlet eden esma ispat olunur.
Cühemiyye, Cenâb-ı Hakk'ı, ancak selbî sıfatlarla tavsif eder. Bunun mahzuru pek büyüktür. Çünkü mâdum da selbî sıfat ile tavsîf oluna geldiğinden Cenâb-ı Hakk ile mâdum arasında bir fark kalmaz.
Esma ve sıfat-ı ilâhiyye (ilâhi isim ve sıfatlar) mahlûkun esma ve sıfatına hiçbir veçhile müşâbih ve mümâsil olmayıp zât-ı Bâri'ye lâyıkı veçhile ispat olunur. Zatın keyfiyyeti mâlum olmadığı gibi sıfatın keyfiyeti de mâlum değildir. Keyfiyetten sual bid'attir. "Allah'ın ilim, kuvvet, rahmet, kelam, muhabbet, rıza, istivâsı yoktur" diyen Muattıla'dan, "İlmi benim ilmim gibidir, kuvveti de benim kuvvetim gibidir... ilâahir" diyen müşebbihe'dendir. Bu sıfatları mahlûka mümâsil sıfat kılan Mümessile'dendir.
"Hülâsa ispat, tekyîf ve temsîlsiz, tenzîh tahrîf ve tatîlsiz olur."
4- Nususun (nasların) zâhiri, Cenâb-ı Bâri'ye layık olan mâna maksuttur. Nusus mücerret rey ve nazarla te'vîl olunmaz.
"Mütekellimîn indinde nusus rey ve nazar ile te'vîl olunur.
"Muttasavvıfa indinde zâhir nusûs ile bâtın nusûs maksuttur.
"Batıniyye indinde olacak bâtın nusûsu maksuttur.
5- Vücûdu Bâri hususunda edille-i Kur'an umdedir. Hudûs (eşyanın sonradan olması) delili, hikmet delili gibi.."
"Hikmet delili, iki aslı muhtevîdir:
1- Bütün mevcudat vücûd-u insana muvaffiktır,
2- Bu muvâfakat bizzarure bir fâil-i kâsıd tarafından bilittifak (tesadüfen) değil, bilkasd sâdırdır. Azayı beden hayata eşcâr ve hayvan da muhîtine uygundur.
"Hudûs delili de iki aslı mutazammındır:
1) Bu mevcudat ihtira olunmuştur (yaratılmıştır), hâdistir (sonradan olandır)

2) Her bir hâdise'ye bir muhdis (yâpan), ihtira olunan her şeye ihtira edici lâzımdır."
Hülâsa eşyâdaki bu intizam ve tevâfuk hakîm ve habîr olan bir Zât-ı Ecel A'lâ'ya delalet eder. Şu muhtereât'ın (yapılmışların) da bir hâlıkı, bir muhteri'i vardır. Bu da bizzarure mâlumdur.
"Kur'an-ı Mübîn delîli hem yakînîdir, hem de mukaddimât-ı kalîleye mebnîdir. Netâyici de bittabi daha yakindir."
Selefiyye mezhebi müstakil ve müttehid bir mezheptir. Ancak icmal ve tafsîl itibâriyle iki neve ayrılabilir. Mütekaddimîn-i selefiyye icmâl ile iktifa ettikleri halde müteahhirîn-i selefiyye tafsîle itina etmişlerdir.
Selefiye mezhebi üzere marûf olan eser, İmam-ı Hümâm Ebû Hanîfe'nin Fıkh-ı Ekber'idir. Tafsîle itina edenlerin başında Şeyhülislam İbnu Teymiyye bulunuyor.
Selefiyye'nin hepsi ehl-i Sünnet-i hassadır, kudemâ-yı Hanefiyye selefiyyedir. Kudlemâyı Mâlikiyye ve Şâfi'iyye de selefiyyedir. Hanâbile'nin çoğu selefiyyedir. Eime-i metbû'în tamamıyla selefiye'dir. İmam Ahmet mütekellimînin vazettiği edille ile ehl-i bid'atı reddetmeyi kerîh görürdü. Bu hususta pek ziyâde mübâlağa ederdi. Cumhur-ı Hanâbile bu yola sülük ettiler. Eş'ariyye ve Mâturidiyye gibi ilmi kelam ile mutevağğil olmadılar. Ehl-i bid'at-ı akval-i selef, Kitap ve Sünnet ile redder oldular.
Selefiyye mezhebinin daimi hayatı vardır. Her asırda ehl-i İslâmdan mümtaz bir sınıf, enfa-i ulum ile ulûm-i fıkhiyye ve ilmi tevhîd ve Hadîs ile iktifa edip nızâı mucib ve halli müşkil olan mesâil-i nazariyyeye rağbet eylemez. Mezâil-i âliyeyi, nusûsu şerriyenin beyânı veçhiyle şek ve şüpheden âri olarak kabul eder. Selefiyyenin mesâili veçhen minel-vücûh değişmez. Yalnız vesâil demek olan delâil teceddüd edebilir.
"Felsefe-i cedîde, ulûm-ı asriyye selefiyye'nin usul ve mesâiline hâiz-i te'sîr olmaz. Selefiyye mezhebi gıda, mütekellimin'in mezhebi devâ menzilesindendir."

Muğalatıcıların samimiyetsizliğini göstermek için son olarak şu noktaya dikkat çekmek istiyoruz: Görüldüğü üzere, selefiyye mezhebi, itikadî ve gaybi meselelerin izahında bir tarz bir nokta-i nazar, hususî bir felsefe olduğu halde günümüzün selefiye iddiacıları, amelî meselelerde selefiyecilik yapmaktadırlar. [4]

---

[1] Sıkça geçecek olan nass kelimesinin cemi (çoğula) nusus'dur. Kur'ân ve hadiste gelen beyanlara denir, âyet ve hadîs demektir. (İbrahim Canan)
[2] Müteşâbiheyi aklî izahlara tâbi tutulması hususunda selef devrinde ciddi bir ihtiyaç olsa herhalde aynı işi onlar da yapardı. Onların tarzında teslimiyete dayanan nesillerin hakim olduğu devirlerde cemiyetin tamamına yakın büyük çoğunluğu tatmin eden açıklamalar, itikâdî fitnelerin yaygınlık kazandığı sonraki zamanlarda tesirsiz kalıp, müteşâbihât'ın bâtıl bir şekilde yorumlanarak istismar edilmesi karşısında hamiyet-i diniye sâhibi âlimler kelâmî, felsefi,"aklî" açıklamalar yapmışlardır. Aslında gâyede bir sapma sözkonusu değildir. Meselâ Kur'ân'da geçen "yedullah = Allah'ın eli" tâbiri hakkında selef: "Bundan muradı Allah bilir" deyip yoruma gitmezken, müteahhir ulema: "Bundan murad Allah'ın kudretidir, çünkü "el" kudreti'i temsil eder" demiştir. Bu açıklamanın yapılmasına, bu çeşit Kur'âni tabirlere dayanarak Allah'ı -diğer dinlerdeki gibi- insana benzetmeye çalışan Müşebbihe denen sapık mezhep sebep olmuştur. (İbrahim Canan)
[3] Bu bahsin anlaşılması için, lügat olarak bakmak mânasına gelen nazar kelimesinin burada aklî muhâkeme manasına geldiği bilinmelidir. Keza mesnûn da sünnete uygun demektir. (İbrahim Canan)
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/314-315-316-317-318.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Lafzî Mütevâtir:

Senedin başından sonuna kadar her tabakada bütün ravilerin aynı lafızlarla rivayet ettikleri hadistir. Peygamber Efendimizin sözlerini her devirde pek çok kimsenin kelimesi kelimesine aynen nakletmesi tabiatıyla mümkün olamamıştır. Eğer böyle bir şart konulsaydı, harfiyyen akılda tutulamayacak bütün hadisler tamamen unutulmaya mahkum olurdu. Manâ ile rivayetin caiz görülmesi sebebiyle lafzî mütevâtir hadisler oldukça azdır. Aşağıdaki hadisler lafzî mütevâtire örnektir.
"Kim bilerek bana yalan isnad ederse Cehennem'deki yerine hazırlansın."[1]
"Sarhoşluk veren her içki haramdır."
"Kim Allah rızası için bir cami yaparsa Allah da ona Cennet'te bir ev hazırlar."
"Kur'an yedi harf üzere inmiştir."
"Allah sözümü işitip aynen ezberleyen sonra da başkasına işittiği şekilde rivâyet eden kişinin kıyamet günü yüzünü taze kılsın"[2]
Unutulmamalıdır ki, lafzan veya ma'nen kayıtları konulmadan "mütevatir" kelimesi yalın halde (mutlak olarak) zikredildiği zaman, bunun anlamı, "lafzan mütevatir" demektir.[3]

---

[1] Buhari, İlim: 38; Cenaiz: 33; Enbiya: 50; Edeb: 109; Müslim, Zühd: 72; Tirmizi, Fiten: 70; Aliyyu'l-Kâri'nin el-Esrârü'l-Merfu'a'da kaydına göre ikiyüzden fazla tarikden gelen bir hadistir. Her tabakada râvi sâyısı tevâtür derecesini korumuştur. (İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/75.)
[2] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/403; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/75.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 107.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Îman Bahsi

Tercümesi :

2- (|) Ömer bin el hattab (R.A.) dan rivayet olunmuştur, demiştirki :
«Günün birinde Resûlüllah (S.A.V) efendimizin huzurunda bulunduğu¬muz sırada birde baktıkki, elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculğa delalet eder hic bir alâmet olmayan ve böyle iken yine hiç birimiz tarafından tanınmayan bir kimse çıka geldi. (Sokula, Sokula) nihayet ne-biyyi muhterem (S.A.V.) Hazretlerinin yanına (varıp) oturdu. Ve dizlerini (Resûlüllahın) dizlerine dayayıp ve her iki avcını. (Resûlüllahın veya ken¬disinin) iki uyluğu üzerine koyup :
— Ya Muhammed (SAV) ! İslam nedir? bana söyle dedi.
— Resûlüllah (S.A.V) :
— İslam, Allahdan başka hiç bir ilah ve mabut olmadığına ve Mu-hammed'in Allanın Resulü olduğuna Şehadet etmen, namazı kılman, Ze¬kâtı vermen. Ramazanda oruç tutman ve gücün yeterse, beytullahı hacc (Ziyaret) etmendir, buyurdu.
— O (yabancı kimse) : doğru söylüyorsun, dedi.
— Biz, (bu adam) hem Resûlüllaha soruyor ve nemde onu tastik edi¬yor, diyerek onun hâline hayret ettik.
— Ondan sonra birde : İman nedir? Haber ver, diye sordu.
— Resulü ekrem (SAV) efendimiz :
— İman, Allâha, meleklerine, kitaplarına. Peygamberlerine ve âhıret gününe inanmandır.
Birde hayır ve şer (tatlı, acı hangi çeşidi olursa olsun) kadere İman etmendir, buyurunca;
— (Oyabancı kimse) doğru söylüyorsun, dedi.
— Ve ihsan ned,ir? Söyle, diyerek bir daha sordu.
— Resûlüllah (S.A.V) efendimizde-
— İhsan, Allahü teâlaya sanki görüyormuş gibi ibadet etmendir. Zira sen onu görmüyorsan o seni görüyor, buyurdu.
—; O (Yabancı adam), yine : doğru söylüyorsun, dedikten sonra :
— Kıyamet ne zaman kopacak? bana haber ver, dedi. (Resûlüllah} Cevaben, bunda sorulanın bilgisi, sorandan Ziyade değildir, buyurdu,
— Öyle ise emarelerini (yâni, kıyamet kopmazdan ewelki görülecek alâmetlerini) bildir, dedi.
— Resü.'ûllah (S.A.V) cevabında :
— Müîk olarak elde olan Câriye kadının, kendi sahibini doğurması ve yalın ayak, sırtı çıplak, fakir davar çobanlarının hangimizin ycpdığı bina da¬ha yüksektir- diyerek (Servet ve samanca) yarışa çıkdıkEarını görmendir, buyurdu.
—Bundan sonra o (yabancı) adam gitti.
— Bunun üzerine nebiyyi Muhterem (S.A.V,) Hazretleri de bir müddet durduktan sonra .-
— Yâ Ömer (R.A)! bilirmisin o soran kimdi? diyerek sual îrad etti.
— Hz. Ömer (R.A) de : Allah ve Resulü bilir, dedim.
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdularki :
— O, cebrâil (A.S) idi. Size dininizi öğretmek için geldi.»

Îzâhât

Hadisi şerifin Râvisi Hz, Ömer (R.A.) şahsiyeti ve hayatı hakkında ge¬rekli malumat birinci hadisi şerifin îzahat bahsinde beyan edilmiştir.
Hz. Cebrail Aleyhisseiâmın bir beşer kılığında gelişi ve bir yolcu ema¬resi olmadığı halde huzuru seâdete mütevâzi' bir şekilde girib islâm dan, îmandan, ihsan ve kıyametten suâl etmesi ve sorduklarına verilen cevâoı tasdik etmesi, büyük bir mucize, ifâhi tâlim ve terbiye hususunda pek dik¬kat edilmesi lâzım olan bir hal ve hareketdır.
Zira Hz. Cebrâil aieyhisselâmın bir beşer suretinde gelişi, meleklerin ilâhi kudretle çeşitli şekil ve kıyafete tebdil edebildikleri ve beşerle beşe¬rî münâsebetlerin, insanların bir birlerine ülfet ve ünsiyet ettikleri ve her cinsin kendi cinsi ite hüsnü muaşerette bulunduklarındandır.
Ve Cebrâil aieyhisselâmın gayet mütevazı bir şekilde gelişi aynı za¬manda dizinin üstüne oturup ellerini Resûlüllâh'ın veya kendi dizleri üzeri¬ne koyuşuda; bir âlimin, velînin, âmirin ve büyüğün huzuruna nasıl girile¬ceğini, edeb ve nezâketle nasıl iltifat edilib-soru sorulacağını ve sorulan suallerin cevablannı nasıl karşılamak gerektiğini, bütün ümmeti Muham-mede tâlim ve tavsif etmektedir. Yeterki bu güzel hareketten her mü'min nasibini alsın.
Bu hadisi Şerifde görüldüğü üzere Cebrâil aieyhisselâmın gelib soru¬lar sorub ve cevabları tasdik etmesi olduğundan «Cibril Hadisi» denilmiş¬tir.
Cebrâil aleyhisselâm; Resûlullâhın huzuruna gelib bu sorulan sorma¬sı, hicretin onuncu senesinde vuku bulmuştur. Ve bir rivayette onuncu hic¬retinde hemen veda haccından biraz ewel vâki olmuştur.
Hz. Cebrail'in bu sualleri, Resûluilahm hayatının sonunda sormasının sebebi hikmeti ise, Kur'an âyetlerinin hemen-hemen tamamı gelmiş ve is¬lâm ahkâmı tekemmül etmiş olması hasebiyle cenâbu hak tarafından Haz-rti Peygambere getirmiş olduğu hükümlerin ana esaslarını bütün ashaba tâlim ve tealiüm için bir - bir soruyor ve verilen cevabiarıda irkilmeden tas¬dik ediyor.
İşte böylece hak tebliğcileri, isîâmtn, îmanın, ihsanın ve kıyametin hü¬kümlerini ümmete tâlim ve tarif mahiyetinde vazifelerini son olarak bir da¬ha yapmış oluyorlar.
Islâmın beş şartı hakkında ayrıntılı îzahat, hemen ileride 4. hadisi şe¬rifin altında arzedileceğinden burada sâdece islam kelimesinin lüğât ve şerîat manâları i!e islam ve îmanın birleştiği ve ayrıldığı yönleri hulâsa olarak nakledeceğiz.
İslâm; îuğaita, boyun eğmek, teslim olmak manasınadır. Şeriatta isEâm : İman tabir olunan bâtını tasdik şartı ile zahiren is¬lam hükümlerine inkıyat, etmek (boyun eğib işlemek) tir.
Yani, islam demek, kelime-i şehâdeti dili ile söylemek, beş vakit na-. mazı edâ etmek, fakirlerin hakkı olan zekatı vermek, Ramazanı şerif orucu¬nu tutmak ve hacca gitmeye muktedir olunduğunda haccetmektir. İşte bu söz, fiil ve hareketlerle yapılan amellere islam denir. Ve bu amelleri inana¬rak yapanlarada mü'min ve müsiüman denir.
îman ise, lüğatta, inanmak, tasdik etmek manasınadır. Şeriatta İman; Peygamber Muhammet aleyhisselâmı, Allâhüteâlâ tarafından getirmiş ol¬duğu şeyleri (Kur'ânın âyet ve hükümlerinin hebsini) kesinlikle inanıb kalb-!e tastik ve dil ile ikrar etmektir.
Bu şekilde îman eden kimseye, «Mümin» ve inanılan şeyede «Müme-nünbih» denir.
Evet îmanın rüknü, kalb ile tasdik'dir. Şartı ise, di! ile ikrardır. Dil ile ikrar etmek, bir kimsenin îmanlı olduğunu bilip hadlerin, cenazelerin, tekfin ve teçhîzi ve terekenin taksimi gibi hükümleri dünyada icra etmek için şarttır. Zira kalb ile tasdik gizli bir iştir. Öyle ise, kalb ile tasdik mutlaka açıklanmalıdır. Oda dil ile ikrar edip islâmın diğer şartlarını işlemektir. Doğ rusuda budur. Zira insan, cesed ve ruhun mecmuundan ibarettir. Şu halde .her ikiside îmandan başka nasibini almalıdır. Şöyleki; «Kalb ile tasdik» Ru¬hun ve «di! ile ikrarda» cesedin nasibidir.
Binâenaleyh bir kimse, İman hükümlerini kalbi ile tasdik eder dili ile söylemezse, işte o kimse Allanın indinde mü'mindir. Fakat dünya hüküm¬lerinde ifnsanların yanında) mü'min değildir.
Bir kimsede, inanılması lâzım oian esasları dili ile ikrar eder ve fakat münafık gibi kalbi iie tasdik etmezse, Allanın indinde kâfirdir. Lakin zâhiren islam görüldüğünden ve kalbini insanlar bilemediğinden insanların na¬zarında müslümandır. Keza Şerhi akâid, 56 Evet îman, kalbin ameli demektirki, inanılması lâzım olan bütün hü¬kümleri kalb iîe tasdik etmektir. Kalb ile tasdik edilen ve fakat dil ve amel ile söylenib yapılmayan bu îmanın varlığını ve gerceKliğini ancak Allâhü teâla bilir. Zira bu kalbdeki olanları yüce mevlâdan başka hiç bir fert bile-
mez.
Biz mü'minler ve bütün insanlar ise, kalbin ameli olan imanı dili, eli ve diğer azaları ile islâmın ve kur'anın hükümlerini söyleyib amel edip ve ya¬parsa, işte o kimse hakkında «Müslüman» hükmünü verebiliriz.

İmanın, kalbin ameli olduğunu beyan eden bir kaç âyeti keriyme meâîî şöyledir :
«İşte Allah (C.C.), böyle (Zâlimleri) sevmiyen bir kavmin kalblerine imanı sabit kılmış ve kendilerini yüce katından bir rahmetle kuwetlendir¬miştir.» Mücâdile sûresi, 22
«Kalbi imanla kararlaşmış olduğu halde..» Nahl sûresi, 106
«Kimki, Allâha îman ederse, Allah (C.C.) onun kalbine hidâyet verir»Teğabun sûres:,
Peygamber Aleyhisselam efendimizde bir duasında şöyle buyurmuştu :
<Ey Allâhım! Kalbimi dînin ve tâatın üzerine sabit kil.» Şerhi akait, 55
Dili ile ikrar edib lâilâhe illallah, Allahdan başka ilah yoktur, diyerek îmanını izhar eden bir kimseyi öldüren Üsâme Radıyallahü anh hazretlerine Peygamber sallâhü aleyhi vesellem Hz. üsâmeyi irşad mâhiyetinde şöyle
buyurmuştu :
«O kimsenin kalbini yardınmı?»
. Yani dili ile ikrar edib kalbindeki îmanının varlığına delâlet eden sozu-ne inanmadığına göre, o kimsenin imanlı olub-olmâdığını bilmek için kalbi-nimi yardın? demektir. Elbet kalbini yanb insanların kalbine muttali olmak imkanı yoktur. Zira kalbdeki olanı Allahdan başka kimse bilemez.
Biz insanlar, ancak zahiren görülen ve duyulanlar ile hükmede biliriz.
Meselâ : keüme-i şehâdeti söyleyen, beş vakit ve Cenaze namazı kılan, oruç tutan, Zekat veren ve Hacc farizasını yapan, kurban kesen, ve haramlardan kaçınan kişiler mü'mindirler.
Burada bir hususu daha belirtmek gerekir.
İman ve islam esaslarını dili ile ikrar ve kalbi ile tasdik eden kişinin imanlı ve mü'min olduğunu öğrenmiştik. Binâen aleyh bir kimse îman ve İslam esaslarını bilir, dili ile ikrar ve kalbi ile tasdik etmezse mü'min olmaz Zira bilgi İmandan sayılmaz.
Netekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur : «Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu (O Peygamberi) Öz oğullarını ta-nıdıklaVı gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir topluluk hak ve hakikati büebile gizlerler.» Bakara sûresi, 146
Bu âyeti kerîmenin tefsirinde şu hüküm naklolunmuştur :
Rivayete göre, Hz. Ömer Radiyallâhü anh yahûdilerden müslüman olan Abdullah bin selam (R.A) a bu âyeti kerimede bahsedilen bilginin ne olduğunu sormuş. O, cevaben demişki : «Ya Ömer! ben Peygamberimiz sallallâhü aleyhi veseliemi gördüğüm zaman oğlumu tanıdığımdan ziyâde »anıdım. Çünkü oğlumda, anası ihanet etmiş ise, şüphem olabilir. Fakat peygamber hakkında zerre kadar şüphem yoktur. Onun vasıfları Tevrat da zikredilenlerin aynısı ve tamâmıdır.»
Yukardaki âyeti kerîme ve mes'elede beyan edildiği üzere bir kimse kur'an âyetlerini ve bütün islamın hükümlerini bilse ve fakat kalbi ile tas¬dik edip îman etmese, o kimse mü'min değildir. Zira bir şeyi bilmek onu kabul etmek manası taşımaz.
Öyle ya eğer bilgi îmandan sayılsa idi, Hiristiyanların Rahip ve Pa¬pazları ve daha bir çok kâfirlerin imanlı olması ve dolaysiyle mü'min olması gerekirdi. Zira bir kısım kâfirler islamın ve îmanın esaslarını ve kur'anın hükümlerini bilmektedirler. Halbuki inanmamakdadırlar.
Şu halde çeşitli isimler altında toplanan ve hatta maksatlı ve sinsice islam düşmanı olan kimselerin, Kur'an ve islamın esaslarını beyan etmele¬ri îmandan sayılmaz ve mümin değillerdir.
Yukardaki tarif ve İzahlardan anlaşılmıştaki bir kimse, inandığı şey¬leri azalarında tezahür eden ve îmanının varlığına delalet eden bir ameli iş¬lemediği veya işlediği görülmeyince müminler nazarında mümin olmaz ve mümin muamelesi yapılamaz. Ancak Aliâhın indinde mümindir. Oda insan¬larca malum değildir. Fakat dış azalarında isiâmın esasları görülür ise, kalbi ile inkar etse dahi dünyada insanların nazarında mümin ve müslümandır. Hakikatta îman etmediğinden Aliâhın indinde mümin değildir.
Netekim bu hal ve gerçek hüküm, kur'pnı kerimde şöyle beyan edilmiş¬tir :
«İnsanlardan bir takım kimseler vardirki, biz Allâha ve kıyamet günü¬ne inandık, derler. Halbuki onlar, iman etmiş değillerdir.
«(Zanlarınca onlar, kalblerindeki küfürlerini örtmekle) Allâhü tealay. ve müminleri aldatırlar. Onlar, kendi nefislerini aldattıklarını bilmezler.)*
Bakara sûresi, 3-9 Diğer bir âyeti kerime meali : «(Ganimet olde etmek sevdası ile görünüşte İslâmı kabul eden bâzı)
Bedeviler : Biz gerçekten îman ettik, dediler. (Ey Habibim! onlara) deki : Siz kalblerinizle îman etmediniz. Ancak biz (kılıç korkusundan veya insan¬ları aldatıp islamın nimetlerinden faydalanmak için) müslüman göründük. Henüz îman kalblerinize girmemiştir.» Hucurât sûresj 14
Bu âyeti kerimede beyan edilen görünüşde müslüman hakikatta mü¬min ve müslüman olmayan birçok kimseler, Riyakarlık, menfaat, makam ve mansıba kavuşmak sevdası ile bâzı yerlerde ve muvakkat bir zaman için müslüman görünen ve müslümanların hâmisi sıfatına bürünen fakat ha¬kikatta açık dan kâfir olan kimselerdende tehlikeli olan münafık omelli kişi¬ler halindedir. Ne yazıkki müslümanların saflık ve cahilliği, böyle kimsele¬rin revaç bulmalarına ve nifaklarının tesirine sebeb olmaktadır.
Sahte imanlılara kanmanın ızdırabını Akif merhummda şöyle feryat ediyor:
Eyvah beş on kâfirin îmanına kandık.
Öyle bir uykuya dafdık ki, Cehennemde uyandık.
Şu halde her mümin müslümandır. Fakat her müslüman mümin değil¬dir. Aralarında umum husus min vecih vardır.
Bir kimse, müminmi; mutlaka müslümandır. Zira îman ve islam birdir. Esasda îmansız islam ve isfamsız îman tasavvur olunmaz ve ikisi bir birin-siz bulunmaz. Aralarındaki fark lafzîdir.
îman, islamsız ve islamda İmansız olmaz. Şer'i hükümde ve hakikatta, îmanla islam, insanın sırtı ile göksü gibidir. Nasıl ki bir insan, yaşamak için bu iki varlığın birlikte olması na muhtacdır ve insanın hayatı için bunlar beraber olmalıdır. Öyle ise bir kimseninde hâlis ve muhlis mümin olması için ,îman ve islamın beraber bulunması lazımdır. Aksi takdirde yukardaki farklar olur. Zarurî haller karşısında îman ve inanış şekilleri İse, bu İzahat¬tan farklı olabilir.
a) İcmali îman : İnanılması gereken îman esaslarına hulâsatan ve icmâlen inanmaktırki, îmanın şartlarını, islamın şartlarını ve diğer inanıl¬ması lâzım olanları bir bir sayıp izah etmeden top yekûn hepsine kalb ile inanarak tasdik edib dil ile ikrar etmekten ibarettir.
b) Toîsili îman : İnanılması lâzım o!an îman esaslarını ayrı ayrı sa-yıb delil ve îzahlariyle öğrenib kafb ile tasdik ve dil ile ikrar etmekdir.
Meselâ ; İmanın altı şartını, islamın beş şartını ve diğer îman esasları¬nı bir bir sayıp tarif ve İzah ederek delil ve kaynaklarla öğrenib inanmak tırki, taklidden istidlale ve icmaldan tafsile dayanan îman şeklidir.
İlâhî sıfatları ve delillerini, kitabları. Melekleri, Peygamberleri, hayır ve şerri, kaza ve kaderi ve diğer; islam ve îman hükümlerini delil ve senet¬lerle tavsif edib inanmaktır ve bu îman kâmil bir îmandır.
Biraz iterde sayacağımız sıfatı ilâhiler ve îman hakkında daha geniş malumat Akâid ve kelam kitablarından ve ayrıca bizim «İSLÂMDA EVLİYA MESELESİ ve HÂRİKALAR» adlı eserimizde arz edilmiştir.
Birde îmanın zıddı olan küfrün mâhiyet ve çeşitleri ile elfazı küfür me¬seleleri «Mültekâ tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinde uzun uzun be¬yan edilmiştir.
İnsanlar, inanış itibariyle bir hak ve hakikata inananlar vardır. Bun¬lara mümin ve müslüman denir.
Birde küfre ve batıl olanlara inananlar vardır. Bunlara kâfir denir. Kâ¬firler küfrü üzere öldüklerinde, mutiak ve muhakkak cehennemdedirler.
Müminler İse, itaatkâr ve isyankâr olmak üzere iki kısma ayrılırlar. İtaatkar olan müminler, şüphesizki cennettedirler.
Asî olan müminler ise, iki kısma ayrılırlar. Bir günahlarından tevbe edenler olur. Bunlar elbette cennettedirler.
Birde günahlarından tevbe etmeyib isyanına devam eden qsî müminler vardır. Bunlarda Allanın dilemesine bağlıdır. Binâenaleyh cenabı hak diler¬se afv edip cennetine katar. Dilerse cehenneme katıp azab eder.
İnsanlar içerisinde birde sabit bir inancı olmayan içi dışı başka, sözü özüne uymayan inaçsız münafıklar vardır. Bunların varacağı yerde cehen¬nemin en aşağısı olan esfele sâfilin denilen mahallinde azab olunacaklar¬dır.
Gerçekden insanlar, ya mümin, ya münafık veya kâfir olurlar: Hal böy¬le iken çok değişik ve yeni çıkarılan isimlerle ilerici, gerici, milliyetçi, mil¬liyetsiz, sağcı, solcu, kominst, mason, falancı, flancı, cnarşit, falan partili, filan partili, ve daha zikri uygun olmayan gurublar, firkalar ve şahıslar türe¬miş ve türemektedir.
Esâsında insanlara, müminlerden ise, mümin, kâfirlerden ise, kâfir ve münafıklardan ise, münafık damgasını vurarak ifade etmek ve bu sınıflar¬dan olanların vasıflarını beyan etmek gerekir.
Kur'anin beyan ettiği bu teşhis ve tabirleri bırakıp yeni uydurulan ke¬limelerle meşkul olmak, hakikatleri öğretmeyib zait ve lüzumsuz şeylerle milleti islâmiyeyi dejenere etmekten başka bir şey değildir.
Nitekim günümüzde islâmı savunan ve islâmdan bahseden pek çok kişiler, esas dâva olan islâmı tam öğrenmeden ve gereği ile amel etmedik¬lerinden bir takım abes, batıl ve haram olanlarla, daha doğrusu kâfir ve münafıkların amel ve emellerini takiid edercesine hareket etmektedirler. e bu hareketlerini şeytan kıyası olan fasit bir kıyasla işi güya hakka uydur¬maya çalışmaktadırlar.
Hayır öyl değildir. Hak birdir ve hak olan şey, Kıyamete kudar aynı hakdır. Batılda kıyamete kadar batıldır. Hiç bir zaman batıl hak olamaz ve hakda batıl olamaz.
Fakat bu günün insanlarından müslüman olduklarını söyleyibde islâmı yaşamayan ve hatta küfür adet ve amellerini taklid eden nice kimseleri, ve nice toplulukları görmekteyiz.

Meselâ : Peygamberimiz (S.A.V.) efendimiz, «Mümin ile kâfirin arası¬nı belirten fark namazdır.» Buyurmuştur.
Hal böyle iken namaz kılmaz, milliyetçidir. Namaz kılmaz, sağcıdır, Namaz kılmaz hak yolda olduğunu söyler. Namaz kılmaz, vatan, millete hayır yapacağından bahseder. Kendine hayrı olmayan ve hakka boyun eğ¬meyen zalim ve fasık kimseler, böyle yalan ve yaldızlı sözleri söylemekte¬dirler.
Burada hemen bir soru sorulabilir, Pek âlâ namaz kılanlardada yalan, iftira ve pek çok kötü ameller görülüyor, bu hale ne dersiniz?
Cevab : Gerçek ve hakiki kılınan namaz, her zaman sahibini kötü amel ve yollardan alı koyar. Zira namaz müminin imanının nuru, Çerçivesi ve bir mahfazasıdır. İçerden ve dışardan gelecek tehlikelerden sahibini korur. Bu husus Kur'anı kerimde şöyle zikredilmiştir.
«Şüphesiz namaz, (sahibini) fuhşiyat ve münkerlerden alıkor.»
Ankebut, 45
Fakat namaz, şartlarına riayet edilmeden ancak gösteriş ve aldatma gayelerle kılınırsa, bu takdirde o namaz, sahibini tehlikelere sevk eder ve cehennemi boylatır. Yani böyle namaz kılanlar, mükafat yerine ceza ve azaba müstahak olurlar.
Nitekim Kur'anı Kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Artfk şiddetli azab (fesad maksatla) namaz kılanlara olsunki, onlar namazlarından, gafildirler. Onlar (namazlarıyla insanlara) gösteriş yapar¬lar.» Mâûn sûresi, 4-6
Yukarda fırka ve gurub isimlerini sayarken milliyetçi ve sağcı, Kelime¬lerine bâzı kişilerin kofaları takılabilir.
Evet İman ve Islama dayanmayan ve islamin güzel terimlerini kendi haris amellerine alet etmek için dillerine dolayıb, ayrıca bir tarafını küfre veya kâfirleri taklide özenerek bu kelimelere sığınanlar çok yanlış ve hatalı yoldadırlar. Zira islâmıp beyan ettiği «Millet ve sağ» ölçülerin dışına taş¬maktadırlar.
Esasında mümin ve müslüman olan her kişinin İbrahim Aleyhisselo-mın milletinden olduğu Kur'anı kerimde beyan edilmiştir.
Kur'anı Kerimde şöyledir :
«(O Allah) din işinde üzerinize bir güçlükde yüklemedi. Babanız İbrahi-min milletinde (Dîninde) olduğu gibi. Bundan ewelki, kitaplarda ve bu Kur'anda size müslüman ismini Allah takdı.» Hac sûresi, 78
İbrahim Aleyhisselamın duası şöyledir :
«Ey rabbimiz! ikimizide (İbrahim ile oğlu İsmail) sana teslimiyette (müslümanlıka) sabit kıl, soyumuzdanda (yalınız sana boyun eğen) müslü¬man bir ümmet yetiştir.» Bakara, 128
İbrahim Aleyhisselamın evlâtlarınada vasiyeti şöyle :
«Ey oğullarım! Allah siz.in için (islam) dinini beğenib seçti. O halde siz¬de (başka değil) ancak müslümanlar olarak can verin, (dedi).»Bakara sûresi, 132
Bu âyeti kerimelerden anlaşıldığı üzere. Din - millet ve millet - Din, de¬mektir.
Binaenaleyh dinsiz, imansız ve islamiyetsiz milliyet ve sağcılık manasız ve batıldır. Hıristiyan ve yahudi milletini taklid etmek ve onları örnek ol-makdan ileri gidemez.
İmân - Mümin ve müslüman kelimelerini İhtiva eden kimselerde, zıddı olan kâfir ve küfür kelimelerini yaşayanların durumlarını açıklamak için bu kısa izahatı yapmış oluyoruz.
Fırkalara bölünerek gayri islâmî yaşamanın tehlikelerini «İslâmda ev¬liya meslesi ve Harikalar.» adlı eserimizden geniş şekilde okuyup öğrene¬biliriz.
Ayrıca; Din millet, şeriat ve emsali kelimelerin misallerle açıklamalarım «Mülteka Tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinin «Mürted babı» başlığının son kısmında okumakda faydalı olur.
Hadisi şerifde zikredilen «İman» kelimesi hakkında bazı açıklamalarda bulunduktan sonra İmanın şartlan olan altı (6) hükmünüde kısa kısa açık¬layalım;
«İman, Allah-a Meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine ve âhiret gü¬nüne inanmadır.
— Birde hayır ve şer (tatlı, acı, iyi ve kötü hangi çeşidi olursa olsun) kadere îman etmendir.»
Allanın zatının, varlıklardan hiç bir varlığın zatına benzemediğine ve hiç bir şeyin ona benzemediğine, Mekandan ve zamandan münezzeh ol-- duğuna, ilmi, kudreti, ve iradesiyle her şeye âlim, kadir ve irade sahibi ol¬duğuna inanmaktır.
Cenabu hakkın sıfatı nefsiye, sıfatı zâtiye ve sıfatı subûtiyelerinin varlığına ve hiç birisinin zıddı ile vasıflanamıyacağına inanmaktır.
Meselâ : Vucud sıfatının zıddı, adem - yokluktur. Cenabu hakkın var¬lığı hem ezeli ve hem ebedidir. Yokluk olmamıştır. Ve olmayacaktırda.
Keza, ilim sıfatının zıddı, cehildir. Cenabu hakkın iimi ezeli ve ebedidir. Aynı zamanda her şeyi muhittir.
Fakat tekvin sıfatına racî olan ihya-diriltmek, imâte-öldürmek, -tahlık-yaratmak ve terzik-rtztklandırmak igi sıfatı filiyeler zıddı ile vasıflanırlar.
Mesela : İhya - diriltmenin zıddı, imate-öldürmektir. Binaenaleyh ce¬nabu hak böyle fili sıfatların zıddı ile vasıflanır.
Zâtı ilahi ve sıfatı ilahiler hakkında geniş malumat, akaid ve ilmi ke¬lam kitaplarında zikredilmiştir. Ayrıca naçiz tarafımdan yazılan «İslamda evliya meselesi ve harikalar» adlı eserimizde bir nebze zikredilmiştir. Er¬babı mütelaa oraları okur.
Cenâbu hakkın meleklerine îman; Melekler, cenabu hak ile peygam¬berleri arasında bi rvasıta ve Allahın emirlerine muhalefet ve isyan etme¬yen, daima cenabu hakkı tehlil, teşbihle zikreden nurâni, tatıf varlıklardır. Ve Allahın lutfu keremi ile muhtelif şekillere girmeye muktedirlerdir. On¬larda erkeklik, dişilik yoktur. Nurdan yaratılmış varlıklardır.
Onların bazılarının isimlerini biliriz. Cebaril, azrail, israfil ve mikafil gi¬bi, pek çokların isimlerinide bilememekteyiz.
Melekler, en kuwetli varlıklardır. Zira onlardan dünyayı ve kürsü kapla yan arşı âlâyı hamil olan melekler vardır. Şu anda arşı alayt dört melek hamildir. Kıyamet kopacağı anda sekiz melek-in yükleneceği Kur'anı ke¬rimde beyan edilmiştir.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur.
«Melekler, semanın etrafındadırlar. O gün (kıyamet günü) rabbinin ar¬şını sekiz melek Üstlerinde taşır.» El hakka sûresi, 17
Melekler ve iblis hakkında daha geniş malumat, makasıd şerhinin ikinci cildinin ellibeşinci safyası İle, kaside-İ bürde şerhinin 124. sahifesin-de ve Berikanın birinci cildinin otuz yedince sahifesinde zikredilmiştir..
Allahüteâlanın kitaplarına inanmak, hem lafzı vehem manası ile bir¬likte cenabu hak tarafından ceprail Aleyhisselam vasıtası ile gönderilen ki¬taplarda, ilâhi emir ve nehileri, misal ve ibretli kıssaları havi, insanları doğru yola sevk eden Allahın kelâmı olduğuna inanmak ve mucibi ile amel et-mektirki, beşerin saadet yolunu en güzel şekilde beyan eden hükümleri camidirler.
Kitapların en sonu, bütün ilahi kitapların hükümlerini cami. beşerin inanacağı, hükümleri ile amel edeceği Peygamberlerin en sonu *oian bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aieyhivesellsrne vahyolunan Kur'anı kerimdir. Nasılki, beşerî kanunların sonradan çıkarı¬lanları ewelki kanunları hükümsüz ve geçersiz sayarsa, ilahi kaınmfnrın en sonu olan k^abımız Kur'anı kerimde diğer kitapların hükümlerini nes hetmiş-kaldırmıştır. Amel edilecek tek ilâhi kitab ve kanun, Kur'anı kerimdir.
Diğer kitaplar, tahrif edilmiş, çeşidi! şekilde ilave ve uydurmalar ya¬pılmıştır. Fakat Kur'onı kerimin bir harfi dühi değiştirilememiş vs kıyamete kadarda aynı şeklini muhafaza edecektir. Zira cenabu hak onu koruyaca¬ğını vadetmiştir.
Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Kur'anı biz indirdik, biz. Onun koruyucularıda şüphesizki, biziz.))Hıcr sûresi, 8
Diğer âyeti kerime meali :
«(Habibim) deki, andofsun insanlar ve cinniler Kur'anın benzerini (meydana) getirmeleri için bir araya toplansa (lar), bazıları diğer bazıları¬na yardımcıda olsalar, yine onun benzerini getiremezler.
__ Şanıma and olsunki, biz bu Kur'anda İnsanlar için her mânadan
nice türlüsünü açıklamışızdır. İnsanlardan pek çoğu ise, ille kâfirlikte ayak dirediler.» îsrâ sûresi 88-89
Allahüteâla tarafından gönderilen kitaplar, yüzdört (104) dür. Dördü büyük ve yüzüde suhuf ismini alan küçük kitaplardır.
Dörd büyük kitap, Tevrat, Musa aleyhisseiâma, zebur Davud aleyhis-selama, İncil İsâ aleyhisseiâma ve Kur'anı Kerim Peygamberlerin sonu olan Muhammed aleyhisseiâma nazil olmuştur.
Yüzsuhuf ise, on suhufu Adem aleyhisselâma, elli suhufu Şid aleyhis-selâma, otuz suhufu Idris aleyhisselâma ve on suhufuda İbrahim aleyhis¬selâma nazil olmuştur.
Bu kitapların en efdalı, diğer kitapların hükümlerini nesheden en son kitap Kur'anı Kerimdir.
Peygamberlere inanmak ise, onların Allahın terbiyesi ile yetişmiş, yüksek ahlaka sahib, günahlardan masum, Allahüteâla tarafından gönde¬rilen bütün hükümleri son gayretleri ile tebliğ eden mümtaz kimseler olduğuna inanmaktır.
Nesil ve sülale olarak en temiz nesebden gelerek yaratılışları ile in¬sanlığa, irhasad ve mucizelerle ibretli hayat örnekleri göstermişlerdir, ve insanlığın yegane mürşid ve halaskarlarıdfrlar.
Peygamberlerin ilki, adem aleyhisselam, en sonuda bizim peygambe¬rimiz Muhammed Aleyhisseiâmdır.
Kur'anı kerimde isimlen zikredilen 25 Peygamber vardır. Üç cdedinin-de Peygamber veya veli olduğunda ihtilaf edilmiştir. O ihtilaf edilenler, üzeyr, lokman, ve zülkarneyndir. Yirmi beşi ise, şunlardır; Adem, Idris Nuh, Hûd. Salih, Lut, İbrahim, İsmail, İshak, Yâkup, Yûsuf, Şuayb, Harun, Musa, Davud, Süleyman, Eyyub, Zülkifil, Yûnus, İlyas, Elyesa, Zekeriya, Isa, ve Muhammed sallallâhü aleyhi vesellem ecmeîndir.

Peygamberlere peygamberlik, kendi çalışmaları ile değil, cenabu hak¬kın bağış ve lutfu keremi ile verilmiştir. İlmî terimle, peygamberlik, kesbî değil, vehbîdir. Fakat mümini mütteki olan velilik mertebesi, kulun kazanç ve gayre¬ti iledir.
Peygamberler, en doğru ve sadık, en akıllı ve zeki, emanete en ehil ve fayık. Allanın hükümlerini hakkı ile teblfğ eden ve günah işlemekten uzak olan en yüksek mertebe ve kemâle erişmiş faziletli kişilerdir.
Bu sebeble peygamberlerde zuhur eden mucizeler, hasmın burnunu sürçmek, peygamberlerin davasını ikame etmek için istek ve arzu dahi¬linde zuhur eder. Yani cenabı hak lütfeder.
Velilerdeki keramet ise, bir iddia ve hasmı ilzam şekli olmadan kuiun haberi ve gayreti görülmeden iddiasız ve davasız kuldan zuhur eden fev¬kalade haldir.
İnsanların önder ve mürşidi Rasulier (Peygamberler), Meleklerin Re¬sullerinden efdaldır. Meleklerin Rasulleri ise, beşerin umumundan efdaf-dır. Ve beşerin umumu (avamı) da. Meleklerin umumundan (avamından) efdaldır.
Rasul ve peygamberlerden, peygamberlik soyulup alınmaz. Fakat veli¬lerden velayet alınabilir. Bu sebeble nebiler masumdurlar, ve son nefesde imanla gidib mutlak ve muhakkak cennetliktirler. Veliler ise, mahfuzdurlar. Hıfzı emane layıklık devam ettikçe günahtan muhafaza edilirler. Şayet hıfzı ilahiyeye liyakati gaybederlerse, bu taktirde velilik alındığı gibi sapı¬tıp mâsiyet ve günahlara dalabilir ve hntta son nefesinde delalet üzere gidebilirler.
Nitekim cüneydi bağdadiye sorulmuş, «Arifi biflah olan kimse (Allahı iyi biien veli kimse), ziina edermi?
Cüneydi bağdadi şu mealdaki âyeti kerimeyi okuyor :
«Allanın emri, muhakkak yerini bulan bir kaderdir.» Ahzab sûresi, 38 yâni, eğer veli olan kimse, yolunu sapıtır kötü yollara giderse, bu takdirde âdeti ilahi ve ilahi kaderin tecellisi, ile zina ve emsali kötülükleri kendisi hakkında mukadder olabilir.
Peygamberler erkek kimselerdir ve peygamberliğin şartı, erkek olma¬sıdır. Köleden olmayib hür ve itimada layık her yönüyle mazbut kimseler¬den olmuştur. Kadınlardan Peygamber gelmemiş ve olmamıştır.
Ahiret gününe inanmak; Ölülerin kabirlerinden bütün eczaları cem edildiği halde ruhlarının kendilerine tekrar iadesi ile hesab, kitap, mizan, sual ve cevabların yapılacağı mahşer yerine toplanılacak yerdir.
Ahiretin ilk durak yeri, kabirdir. Kabir âîemi, azablı olanlar, ahireîin diğer merhafeterindede felaketli olacaktır. Hatta cehennemin azabı, kabir¬de başlayanların akibetide cehennem olacaktır.
Eğer kabir hayatı mes'ud ve iyi olursa, o kimselerde cennet bahcete- . rinde yaşamaya oradan başlayacaklardır.
Nitekim şöyle buyuruimuştur :
«Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçedir. Veya cehennem çukur¬larından bir çukurdur.»
Ahirete ahiret denmesinin sebebi, dünya günlerinin en sonunda te-beyyün ettiğindendir. Zira ahvali berzah denilen kabir hayatının günleri, nin en sonu ve ahiret günlerinin ilkidir.
Veya yapılan amellerin hesabı, mizanı, suali, ceza ve mükafatları c güne tehir edildiği için «ahiret günü» denilmiştir.
Veyahut zamanla kayıtlı fani günleri olan dünya gibi değil, ebedi ve daimi günleri olup hayatın hic*tükenip kesilmeyeceğinden dolayı «ahiret» denmiştir.
Evet insan oğlunun dünyada bulunduğu hal ve amellerin neticesinin en âdilâne görüleceği yer, ahiret günüdür. Orada kadre uğrayan olmaz. Her fert layık olduğuna kavuşur, cennetlik cennete, cehennemlik ise ce¬henneme girer. Orada yalan, iftira, rüşvet, iltimas, itibar, amca, dayı, mal . mülk, makam, mansıb fayda vermez. Ancak îman ve İmanın muhafızı ameli salih fayda verir.
Kur'anı kerimde şöyle buyuruimuştur :
«O gündeki ne mal fayda verir, nede oğullar, ancak Al la ha (Küfrü ni° îakdan tamamen) salim bir kalp ile imanla gelenler ola.» Şuara sûresi, 88-89
Ahiretin varlığı ve isbatı, ceşidli âyeti kerimelerde temsili olarak be-yon edilmiştir. Cümleden bir kaçı şunlardır :
«(Habibim) deki : Onları ilk defa yaratan diniltecektir. Ve o, her yara¬tılanı hakkı ile bilendir.» yasin sûresi, 7G
Diğer bir âyeti kerime meali :
«Bu gün (ahirette) herkez kazandığı ile cezalanacaktır. Bu gün zulüm yok elbette Allahüteâla hesabı çok çabuk görendir.» Mümin sûresi 1?
Diğer âyeti kerimelerdede şöyledir :
«Göktende bereketli bir yağmur indirib onunla bahçeler ve biçilecek ekinler bitirmekteyiz.»
— Birde tomurcuklan bir biri üzerine dizilmiş (göğe doğru) uzayan hurma ağaçları..
— Bunlar, kullara nztk içindir. O yngmuriada (bitkileri kurumuş) öiü bir memlekete hayat vermekteyiz. İşte (öldükten sonra dirilip kabirlerden} çıkışta böyledir.» Kaf sûresi, 9-11
Bu âyeti kerimelerde belirtildiği üzere, öldükten sonra tekrar dirilmek, f'K yaratılışı düşünenisr İçin on!ayişia güçiîîh yoktur. Bir dûmia r/jc-~r»azanın, akıl ve zekânın nasıl yaratıldığını ve insan vücudundaki uzuvların
yerli yerince yaratılışlarını tefekkür etmek, ahireti yaratacağın kudretine inanır ve teslim olur.
Zira direksiz desteksiz duran gök kubbeyi, güneşi, ayı ve yıldızları, yer yüzündeki koca koca dağları, denizleri, ağaç ve otların bitişini ve diğer var-ııkiarın yaratılışlarını basiretli bir gözle bakıp düşünen insan, elbette dünya hayatına kıyası fasid olan ve ebedi bir hayat tarzını yaratacğını beyan eden Halıkı zülcelâlın kudret ve azametini idrak ederek, Ahiret âleminin her safha¬sına seksiz ve şüphesiz inanır.
İnsan ve hayvanların ağızlarından yedikleri ve içtikleri şeylerin bir kıs¬mının büyük abdest kanalına, bir kısmının idrar yoluna, bir kısmının süt ve sümük yollarına bir kısmınında kan damarlarına gitmesini düşünen her in¬san, bu güzel ve modern sanat hünerlerini yapan ve arızasız bir şekilde bir birinin vazifesine engel vesaire olmadan, hayatı devam ettiren halik zulce-lâıın kudretine teslim olur ve böyle kudret ve hüner sahibinin ahiret ha¬yatı hakkında beyan ettiği hükümlere seksiz ve şüphesiz inanır.
Hadisi şerifde «birde hayır ve şer» (tatlı acı, hangi çeşidi olursa olsun) kadere îman etmendir.» Cümlesinide bir kaç kelime ile açıklayalım.
Yani, bütün kainat ve mahlukat yaratılmazdan ewel hayır ve serden olacak olanı Allâhüîeâlo takdir etmiştir. Vasfi olarak takdir edilen şeyier, kazayı ilahinin tecellisi ile katiyyet kesbetmektedir.
İmamı azam «Fukhul ekber» adlı eserinde şöyle beyan etmiştir :
«Dünya ve ahiretteki her hangi bir şey, ancak Allahüteâlanın dilemesi, ilmi, kaza ve kaderi ve levhi mahfuza yazması iledir. Allahüteâlanın kazası, kaderi ve dilemesi keyfiyet ve benzeri olmayan ezeli sıfatlarındandır.»
Hayır ve şer herne olursa olsun her şey Allahüteâlanın takdiri ve yarat¬ması iledir. Ancak hayır ve iyi olan şeyleri severek rızası ile yaratır. Şer ve kötü olan şeyleride sevmiyerek ve hoşnut olmadan yaratır. Bu hususlar âyeti kerimelerde şöyle buyurulmuştur :
«(Ey Habibim!) deki, hepsi (iyi ve kötüyü yaratmak) Allahdandır.»Nisa sûresi, 78
«Sizi gökten ve yerden nzrklandıracak Adandan başka bir yaratan varmı?» Fâtır sûresi, 3
Rivayet olunduğuna göre; Hz. Ebû Bekir (R.A) ile Hz. Ömer (R.Â.J, kader mes'elesi hakkında münazara ediyorlar.
— Ebû Bekir (R.A.); İyilikler Allahüteâladan, kötülükler kendi nefsi¬mizden diyor.
— Hz. Ömer (R.A.) iyilikler ve kötülükler hepsi Allâhü teâladandır, diyor.
— Bunun üzerine her ikiside mes'eleyi Resûluilah (S.A.V.) efendimize zikrediyorlar.
__Resûluilah (S.A.V) de; Mahlukatın hepsinden ewel kader hakkında münazara yapanlar Cebrail ile Mikail olmuşlardır.
__ Ey Ömer! Cebrail senin sözün gibi söylüyordu.
__ Ey Ebabekir! Mikâilde senin yozun gibi söylüyordu, buyuruyor;
__ Binaenaleyh her ikisi israfil (A.S.) i hakem tayin ettiler. İsrafil (A.S.) de;
__ Kader, hayır ve şerrin hepsi Allahdan demektir, diyerek her ikisinin arasında hüküm verdi.
— Bundan sonra Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdu :
— Her ikinizin arasında benim hükmümde böylecedir.
— Sonra Resûluilah (S.A.V) buyurduki;
— Ey Ebabekir! Eğer Allahüteâla isyan yapıtmamasım murad etseydi, iblisi yaratmazdı.» Fıkhül ekber şerhi ebil müntehâ, 4
Hz. Ali (R.A.) demiştirki : «Kaza ve kaderıin sırrı, ancak ahirette zahir olur,»
İmamı Rağıb (R.A) de kader ve kaza hakkında şöyle demiştir : «Kader, takdirdir. Kaza ise, tafsildir. Kader, elbise giymek için hazırla¬nan şey gibidir. Kaza ise, elbisenin kendisi menzjlindedir.»
Bazt ariflerde şöyle dediler :
«Kader, nakışçının nakşedeceği şeyin suretini zihninde tasvir ve tak¬dir etmesi gibidir.
— Kaza ise, nakışçının zihnindeki tasarısının suretini açık bir şekilde talebe ve çırak için çizib ortaya koyması ve talebeninde ustasının çizdiği resmi ona tabi olarak ortaya koyması gibidirki, bu kazanın şekli irade ve ihtiyarla kazanmaktır.
— Keza bir kulda kendi ihtiyari ile kazandığı şeylerde Allâhüteâlanın kader ve kazasından harice çıkması imkansızdır. Ancak takdir edilen kat-i olmayıb vasfi olmakla kul, kaza ve kader arasında müterettidtir.

— Ehli sünnet velcemaat itikatı şudur : Hayır ve serden olan kulun bü¬tün işleri, Aîlahüteâlanın dileyerek yaratması iledir. Kul, kendi iradesi ile kazama, Allahüteâlada hayır olursa, rızası ile severek yaratır. fîSer-olursa, rızası olmadan ve sevmiyerek yaratır.» [48][48]
Kaza ve kader hakkında geniş malumat akaid kitaplarında zikredilmiş¬tir
Ayrıca kaza ve kadere karşı kulun nasıl davranması gerektiğine dair uzun hükümler ve hadîsi şerifler ilerde gelecektir. Bir hadîsi kudsi de buyu¬rulmuştur :
«Bir kimse, benden gelen kazaya razı olmaz ve benden gelen belâya sabretmezse, benden başka bir rab tanısın.»
Selefden bâzı büyükler demişlerdir :
«Kazaya rıza göstermenin en güzeli, şikâyet olarak bugün pek sıcak veya pek soğuk, kelimesini söylememektir.» Ayrul İlim, 230, Cilt - 2
Hak teâladan gelen kaza, belâ ve kaderi ilâhinin tecellisine göğüs gere¬rek boyun eğmek, imanın kemâlındandır.
Cibril hadisi şerifindeki şu «İhsan; Allahüteâlayı sanki görüyormuş gibi ibadet etmendir, Zira sen onu görmüyorsan o seni görüyor.» Cümlesi hak¬kında bir kaç hükmü arz edelim.
İhsan, iyilik, itaat, ibâdet, şefkat, merhamet, ihlas, güzel ahlak ve amel manalarına gelmektedir.
Ailahüteâlayı görürcesine ibadet yapmak demek, riya ve sum'adan salim ilılasla Allaha ibâdet et, başkalarını şerik koşma, ibadet ve itaatin ese¬ri görülecek şekilde kulluk yap.
İbâdet ve taatın semeresi olan, haramlardan ve kötü olan şeylerden kaçınarak helal ve güzel olan şeyleri severek yapmayı kendine şiar edin. AÜahdan kork, olduğun gibi görün ve göründüğün gibi ol. Dilin kalbine ve kalbinde diline göre olsun. İçin başka dışın başka olmasın. Yani, özün sö¬züne ve sözün özüne uygun olsun.
İbadet ve taatın Allanın rızasına uygun olsun. Niyetini halis yap, iba¬detten maksat halıkı zulcelâlın rızasını tahsil edip kendine yaklaşmak, sev¬gisini kazanarak eennet ve cemaline nail olmaktır.
Cenabu hak Resulüne şöyle buyurmuştur :
«(Habibim!) Sana ölüm gelinceye kadar rabbine ibadet et.» Hicr sûresi, 99
İbâdetin üç mertebesi vardır;
I) İbadet, Allanın azab ve ikabından korkulub sevab ve mükafatına rağ¬bet edildiğinden yapılır. İbadet denince esas bu mertebe kasdedilmiş olur. Bu mertebe, «İlme! yekin» mertebesine erişenler içindir.
2) Yahut ibadet, aşk ve şevkle Allaha ibadet edilir. Ve eenabı hakkın bir çok tekliflerini kabul ederek yapılırki, buna hakkın buyruğuna boyun eğ¬mek manasını ifade eden «ubûdiyyet» ismi verilir. Bu mertebede «Aynel yakin »mertebesine erişenler içindir.
3) Yahut cenbu hakk Üah olduğundan kendiside bir kul olarak ibadet yapmaktırki, ilâhiyeti kabul etmek, ubudiyyeti icab eder ve bunada «ubû-det» ismi verilir. Buda «hakka! yakın» mertebesine erişenler içindir.
Ihlasla ibadetin şekil ve mertebeleri yukardaki minval üzeredir. Bu mer¬tebelerin dışında kalan ve şirk ismini alan küfürlerde çeşidlere ayrılmıştır.
Şirk : Allahdan başkasından zarar veya menfaat olduğunu görmek ve Aliahdan başka tapılmaya layık bir zatı veya sıfatı veya fiili olan varlık ta¬nımaktır.
Bu tarifi en bariz şekilde açıklayan bir âyeti kerime meali şöyledir : «Eğer Allah, sana bir zarar dokundurursa onu Allahdan başka hiç bir aîderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır dilerse, o zamanda onun fazlı ke¬remini geri çevirecek hiç bir kuvvet yoktur. O, fazlıkeremini kullarından di¬lediğine nasib eder. O çok yarılğayıcı ve çok esirgeyicidir.» Yunus sûresi, 107
Diğer âyeti kerime meali :
«Gözünü aç, halis din Altahındır. Onu bırakıpda kendilerine bir takım dostlar (mabutlar, putlar) edinenler (derlerki;) biz bunlara ancak bizi Aflaha daha fazla yaklaştırsınlar diye tapıyoruz..» Zümer sûresi, 3
Putlarla putperesler Ahirette şöyle karşılaşacaklar :
«Allaha eş tutanlar, ortaklan (olan putları) nı görünce, ey rabbimiz! bun¬lar seni bırakıp tcpmakda olduğumuz ortaklarımızdır, diyecekler. Bunlar (putlar) da onEarın suratlarına şu sözü fırlatacaklardır : Siz hiç şüphe yok-ki, katiyyen yalancılarsınız.» Nahıl sûresi, 86
İbadet ile ubudiyetin açıklamasını yaparsak hadisi şerifdeki ibadet me¬selesini daha iyi anlama imkanı hasıl olur.
İbâdet : Cenabu hakkın razi olacağı şeyi işlemektir.
Ubudiyet : Allahüteâlanın işlediği şeye razi olmaktır.
Binaenaleyh rıza amelin fevkındedir. Zira rızayı terk eden kafir olur. Ameli terk eden ise, fasık olur. İşte bu sebebden ahirette ibadet sakıt oiur. Ubûdiyyet ise, hem dünyada ve hem ahirette sakıt olmaz.
Yani, namaz, abdest, oruç, zekat, hac ve emsali ibâdetler ohirette yok¬tur. Fakat ubûdiyyet - Kulluk ahirettede devam edecektir. İslamın şartlarım işlemek yoktur, İmanın şartlan ise, ahirettede devam edecektir. Halik yine haliktır, kul yine kuldur.
Allahüteâla, bizatihi dünyada görüle bilir isede, vaki olmamıştır. Dünya¬da uyanık halde veya rüyada zatının görülmesi hakkında muhtelif görüşler olmuştur. Peygamberimizin mîracda baş gözü ile cenabu hakkı gördüğünde ihtilaf edilmiştir. Rüyalardaki cenabu hakkı görme meselesi ise, nuru ila¬hinin tecellisidir.
Ayrıca İbrahim Aleyhisselâmın ve bizim Peygamberimizin Bizatihî gördüğü veya nuru ilahinin tecelli ettiği de beyan edilmiştir. Dün¬yada cenabu hakkın zatının görülmediğini beyan eden ilâhî hükümden bir tanesi şu âyeti kerime mealidir :
«Vaktaki Musa (ibâdet için) tayin ettiğimiz vakıtta geldi, rabbjsi ona ilahi sözünü söyledi. (Musa) dediki. Rabbim! cemalini göster bana, (ne olur) seni göreyim. Bak eğer o (dağ), yerinde durabıilirse sende beni görür¬sün. Derken rabbisi (Rabbisinin nuru) o dağa tecelli edince onu (dağı) pa¬ram parça ediverdi. Mûsâda baygın yere düştü. Ayılınca dekiki, seni tenzih ederim. Tevbe ettim, sana ben iman edenlerin ilkiyim.» Araf sûresi, 143
Musa Aleyhisselam cenâbu hakkın dünyada görülemiyeceğini bildi¬ği halde kendisini kaplayan, taşan ve coşan envarı ilâhiye ile istiğrak deryasına dalarak büyle söyledi. O ilâhi kelâmı işidince adetâ kendinin dünyada olduğunu unutmuş bir nevi ahiret ve cennet hayatına kavuştuğu¬nu zannetmişti.
Ailahüteâla mevcud olması hasebiyle her mevcut görüldüğü gibi, Aila-hüteâlanın görülmeside caizdir. Caiz ve mümkün olduğu için Musa Aleyhis¬selam görme talebinde bulunmuş. Allâhüteâlada dağa bakmasını eğer dağ yerinde durursa görebiieceğini beyan etmeside, zatı ilahinin görülmesinin mümkinatîan olduğunu beyandır.
Eğer dünyada zatı ilahiyi görmek mümkinattan olmayıb mümteniat-tan olsaydı, Musa Aleyhisselam talep etmezdi. Zira abesle iştigal etmiş olur ve cahillik yapmış olurdu. Cenabu hakda dağın yerinde durması ha¬linde görürsün, buyurmaz, kesin bir ifade ile görmenin mümkin olmayaca¬ğını beyan ederdi.
Ahirette ise, mekandan münezzeh cihetsiz ve zamansız olarak bizzat cenabu hak baş göz ile görülecektir. Cenâbu hakkın cemalini müşâhe eden her ferd, onun zevk ve aşkından diğer nimetlerin hepsini unutacak¬tır.
Ahirette cemali ilahinin görüleceğini nâtık ilâhi delil meali şöyledir: «Nice yüzler vartiirki, o gün (Kıyamette) güzelliği ile parıldar. (O yüz¬ler) Rablerine bakacaktır.» Kıyâme sûresi, 22-23
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizde şöyle buyurmuş¬tur ;
«Muhakkak siz ayı on dördünde gördüğünüzde, ay görmenizdeki Kat'-iyyet gibi Allohü teâlayıda gelecekte (cennette) göreceksiniz.»
Dünyada fâni alem için yaratılan gözler, baki olan halıkı zülcelali biz¬zat görmeğe kadir olmayacağı aşikardır. Fakat ebedî ve daimi hayat mer¬kezi olan ahirette ise, baki ve ebedi oln halıkı zülcelalm zâtını bizzat göre¬cektir, Ancak hakikatini yine anlayamıyacak ve idrak edemiyecektir
Nitekim kaside-i nûniyede şöyle denilmiştir :
«Hak teâla Hazretlerinin zâti ilahisi bu alemde (dünyada) asla fehmü idrâk edilmiş değildir.
— İlmi kelam Alimlerinin bu hususa dâir ittifakları olup ancak tered-tütleii, Allahüteâlanın görüleceği vâki olacak olan cennette hakikati ilâhi-yenin müminlere malum olup olmayacağında vuku bulmuştur.»
İmamı azam Hz. Ieride «Fıkhul ekber» adlı eserinde şöyle demiştir : «Allahüteâlayı, kitabı ilahisinde sıfat ve isimlerinin hepsimi beyan edip vasıflandırdığı gibi hakkı İle biliriz.»
Zâti ilâhi hakkında bir nebze İzahat, «İslamda EvMya Meselesi ve Ha¬rikalar» adlı eserimizde mezkûrdur. Ayrıca Âkâid kitaplarında uzun uzun îzâh edilmiştir.
Hülasa-i kelam, ibadet yaparken Allahın zâtını görür gibi ibadet yap¬mak gerekir. Her ne kadar bizatihi göremez isede, halıkı zülcelal elbet gö¬rüyor. Bu sebeble ibadete şirki hafi olan riyayı karıştırmadan ihlasia hak¬kın divanına durmak gerekir. Böyle ibadet, sahibine faide verir.
Cibril hadisinde kıyametin ne zaman kopacağı sorulunca Resulü Ek¬rem sallallâhü aleyhi vesellemın cevabı, «Bundan sorulanın bilgisi, soran¬dan ziyâde değildir.» buyuruyor.
Yani, soran cebrail aleyhisseiamın bilgisi, Resûlüllâhın bilgisinden faz¬la olması gerekir. Zira cebrail Aleyhisselam cenabu hakdan neyi alır getirir peygambere haber verirse, Resûlüllah onu bilir. Böyle olunca kıyametin ne zaman kopacağını cebrail Aleyhisseiamın daha ewel ve daha âlâ bilmesi lazımdır. Halbuki soran esas bilecek olan olunca, Resûlülîahda bu hususda bilgisinin olmadığını beyan ediyor.
Hcdisi şerifin bu cümlelerinede de pek çok hakikat ve hikmetler mev¬cuttur. En bariz ve açık olanı, kıyametin ne zaman kopacağını Allahdan başka kimsenin bilmediği, ancak Allahüteâlanın bildiğidir. Bu gerçek Kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir : «O Saatin (kıyametin) ilmi, şüphesizki Alîahtn nezdindedir.»
Binâenaleyh bir kimse, kıyametin kopacağı zamandan haber verirse. Peygamberin «bilmiyorum» dediği ve Hz. Allahında onun ilminin kendinde olduğunu beyan ettiği hükmün hilafını iddia etmekle küfrünü ^lân etmiş olur.

Hadisi şerifdeki ikinci bir hikmette, insanın bilmediğini «bilmiyorum» demesi gerektiği ve böyle hareket etmenin üstün mezyetlerden olduğudur. Zira Resûlüllâhın ahlakını yaşamak elbet en güzel amellerden olur. Ömer bin ElHattab (R.8) den mervîdir, demiştirki : Resûlüllah (S.A.V) den mekan ve yerin hayırlısı ve şerlisi neresidir? di¬ye sordum.
Resûlüllah (S.A.V) «Bilmiyorum» buyurdu. Cebrail (A.S) de sordu. Re¬sûlüllah (S.A.V) önada; «bilmiyorum» dedi ve Cebrail (A.S) e dediki, «Rab-bine sor.» Cebraiî (A.S.) de Rabbisine sordu, sonrada şöyle dedi :
«Mekan ve yerlerin en hayırlısı, mescidlerdir. Mekan ve yerlerin en Şerliside çarşı ve sokaklardır.» [49][49]
Yukardaki acaib hükmün cerayan ve vakıasına bakıldığında, sorulan blr şeye bilinirse cevab vermeyi, bilinmez ise, bilmiyorum demeyi şiar edinmek en güzel ahlak ve en doğru hareket oluyor.
Zira Ailahın terbiyesi ile yetişen ve vahyi ilahi ile ulûmu ewelin ve ahi¬rini bilen bir peygamber sorulanı bilmediği zaman, «bilmiyorum» diyor.
İnsanlığın fazilet temsilcisi, yegane mürşidi hakikisi peygamberimizin her ümmeti de aynı sıfat ve ahlakı taşımaları en güzel kemal vasıfların-dandir.
Bir hadisi şerifde Peygamberimiz şöyle buyurmuştur : «Bir kimse, ben alimim (bilginim) derse, işte o kimse câhildir.» Bilmediğini «bilmiyorum» demenin fazilet ve kıymeti hakkında geniş malumat, «İslama sokulan bid'at ve hurafeler.» ile «islamda evliya meselesi ve harikalar» ADLI ESERİMİZDE ARZ EDİLMİŞTİR.
Ayrıca tercümesini yaptığımız bu eserin bir az ilerisinde gerekli hü¬kümler1 gelecektir.
Hadisi şerifde üçüncü bir hususda, gaybı ancak ve ancak Allahüteâla-nin bileceği beyan edilmektedir.
Pek çok âyeti kerimelerden bir tanesinin manası şöyledir : «(Habibim) deki, göklerde ve yerde olan gaybı, Allahdan başka kimse bilmez. Onlar ne zaman dirileceklerimde bilmezler.» Nemi sûresi, 65
Gaybın ilmi Allaha mahsustur. Allahdan başka kİmseEerin gaybı bil¬mediğini veya bileceklerini İddia etmeleri, yukardaki âyeti kerimeyi ve da¬ha bir çok âyet hükümlerini inkar etmek olur. Binaenaleyh âyeti kerime hü¬kümlerini inkar eden kimseler, din ve imandan çıkar küfre sapar. Cenabu hak istisnaî hükümlerin dışında gaybı bilirim iddiasında bulunmaktan veya öyle iddiada bulunanlara inanmakdan muhafaza buyursun.
Daha geniş malumat, «İslama sokulan Bid'at ve hurafeler» adlı eseri¬mizde zikredilmiştir.
Kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini beyan eden "Resûlüllah Sallallahü aleyhi vesellem, kıyamet alametlerini soran Cebraif (A.S) a şöy¬le haber vermiştir :
«Mülk olarak elde edilen cariye kadının, kendi sahibini doğurması ve yahn ayak, sırtı çıplak fakir çobanların hangimizin yaptığı bina daha yük¬sektir? diyerek (servet ve samanca) yarış yapdıklarını görmendir.»
Cibril hadisinin bu son cümlesi çok enterâsan ve âcaibdir. Zira Resul-lahllak salallahü aleyhi veseliem efendimizin haber verdiği bu alametler daha ewel görüldüğü gibi bu gün daha aşikar bir şekilde görülmektedir.
Cariye kadının kendi sahip ve ağasını doğurması halinin görünüşü şöy¬ledir;
a) Cariyenin sahibini doğurması demek, müslümanîann galebe çalıp kafir memleketlerini istila edip esir aldıkları kadınları cariye olarak döşe¬ğe alacaklar, âğa ve efendisinden doğan kendi çocukları kendilerine sahib ve ağa olacaklar, demektirki, bu hal hemen islamın ilk zamanlarında baş¬lamış son zirvesine varıncaya kadar yaşanmıştır.
b) Diğer bir hususda «cariyenin sahibini doğurması» demek, cariyeler çoğalacak ve elden ele satılacak nihayet Allah muhafaza bilmeyerek oğlu anasını cariye olarak satın alıp cinsi münasebette bulunacak derecede in¬sanların ahlakları bozulacaktır. Bu halde görülmüştür.
c) Başka bir görünüş ve yaşantıda cariyelerin doğurdukları çocuklar, zamanla büyüyüb kemâle erişince kölelikten melik ve sultan mertebesine yükselib anasının ve diğer ağalarının ağası ve amiri sıfatına erişirler de¬mektirki, bu halde islamın ilk zamanlarında hemen görülmeye başlamıştır.
d) Diğer bir anlayışda «cariyenin sahibini doğurması» demek, evlatla¬rın ana ve babaların haklarına riayet etmeyib zulüm ve isyanla onlara bir ağanın câriye ve kölesine yaptığı hizmet ettirme muamelesini, evlatların ana ve babalarına yapacaklarını beyandırki, bu halde hemen asrı saadetde görülmeye başlamış ve hâlada görülmektedir.
Hdisi şerifin bu cümlesindeki az ve özlü mucizevî yaşantılar gayet açık bir şekilde görülmüş ve halada görülmektedir.
Cibril hadisinde, «yalın ayak sırtı çıplak, fakir çobanların, hangimizin yaptığı bina daha yüksektir?» diyerek bir birlerine karşı servet yarışlarına gelince, buda bazı şekil ve hallerde görülmüştür ve halada görülmektedirki
şöyle ;
a) Hadisi şerifin bu cümlesinden anlaşılmıştaki, fakir insanlar servet zenginliğine ulaşacaklardır. Bu halde daha ewel görüldüğü gibi, günümüz¬de de pek çok fakir kimseler az zamanda serveti samana kavuşmaktadır¬lar. O halde ki dün çoban, çırak, ve işçi olan kimse birde bakıyorsun servet sahibi olmuş, bir birleri arasında servet yarışı yapmaktadırlar.
b) Bir diğer hususda dün köyde kentde fakirlikten bîzar oian çoban ve çıraklar şehir merkezlerine gelib yüksek yühksek binaları yaparak oralar¬da sakin olurlar demektirki, daha ewel görülen bu halde bu gün gayet açık ve seçik bir şekilde görülmektedir.
Fakirlikten bîkee, çok muhtaç ve aciz kimseler, avrupaya işçi olarak gidiyor. Kısa zamanda mâlî imkan sağlıyor. O elde ettiği mâlî imkanlarla kaza veya şehir merkezinde bazı mülkler alıyorlar veya yüksek yüksek kat¬lar yaptırıyorlar. Ve bir birleriyle iddialaşanlar oluyor.
İşte bu halin görünüşü, asırlarca ewel kıyamet alameti olarak böyle şeylerin görüleceğini haber veren Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimizin mucizesinin tezahürüdür.
c) Hadisi şerifde anlaşılan diğer bir hususda, âhir zamanda zelil, ha¬kir ve ahlaksız kimselerin galebe çalıp, şerefli ve ahlaklı kimselerin hakir ve rezil bir hale düşmesidirki, bu halde bu gün aynen görülüyor. Zira içki-
ci, kumarcı, zinacı, yalancı, binamaz, rüşvetçi ve her türlü ahlaksızlığı iş¬leyenler, yüksek mevkilerde söz sahibi sayılıp görülmekteler, iyi ve ahlâklı kişilerde horlanmakda hakir ve zelil gösterilmeye çalışılmaktadır.
Yani zulüm, fosıklık ve cahillik galebe çalıp iman ve güzel ahlak ya¬şantısı ezilmek ve yok edilmek için gayretlerin görüleceğine işarettir.
Hadisi şerifde anlaşılan diğer bir hususda,
d) Mal mülk sevdası, yüksek binaların yapımı ve bir birleriyle servet yarışına girişmekle fani dünyaya meylü mahabbet edip ebedi hayat merke¬zi olan ahireti ve oradaki yüksek mertebe ve menzilleri, cennst ve cehenne mi unutma hâlinin görüleceğine işârettirki, aynı hal görülmektedir.
e) Hadisi şerifde anlaşılan hükümlerden biriside fakir iken zenginle-şince insanların ekserisi azgın ve çapkınlaşacaktır. Bu sebeblede kibirle¬nip böbürlenip nankörleşecekler. Günümüzde görülenler gibi. İşte böyle kimseler içinde bulunan insanlar, nimeti hazm eder azgınlık yapmazlarsa en güzel kimselerdir.
Burada münasebete binaen kıyamet alâmetleri ile ilgili bir kaç hüküm arz edelim.
Akaid kitaplarında zikredilen hadisi şerif hükümlerinden alâmeti küp-ra şunlardır :
«Deccelın, Dâbbetül arzın ve yecüc mecücün çıkması, İsâ Aleyhisselâ-mın semâdan yer yüzüne inmesi ve güneşin batıdan doğması.»
Bu gibi hallerin zuhuru, kıyametin yaklaştığına delalet eden büvük alâ metlerdir.
Büyük alâmetlerden ewel zuhur eden ve edecek olan küçük alâmet-lerdende bir nebze nakledelim.
Buhari, müslim ve tirmizinin sünenlerinde nakledilen Enes bin Mâlik (R.A* in rivayeti ile Resûlüllah (S.A.V) efendimiz şöyle buyurmuştur : «Kıyamet afâmetterindendir :
— İlmin kalkması ve cehlin yayılıp çoğalması, zinanın şuyû bulması, şarabın (mubah gibi} İçilmesi, erkeklerin yok hale gelip kadınların çoğalma¬sı. O haldeki bir erkek el'i kadının idare ve ikâmesine Mâlik olur.»
Resûlüllahdan rivayet olunan bir hadisi şerifde kıyametin küçük alâ¬metleri şöyle sıralanmıştır : «Kıyamet alâmetlerindendir;
— Mescidlerin çoğalması, cemaatların azalması, binaların yükselmesi» faizin yenmesi, kıybetin çoğalması, mâruf ve iyi olanların terk edilmesi,
— Şerlilerin idareci ve âmir elmaları, kadınların binitlere binmeleri, Er¬keklerin kadınlara ve kadınlarında erkeklere kendilerini benzetmeleri, er keklerin erkeklerle meşkul olmaları (livata yapmaları).
__ Azgın zalimlerin çoğalması, kabirlerin kireçlenib üstüne binalar ya¬pılması, fâsık kimsenin şerefli ve itibarlı olup ihlaslı müminin zaif ve hakir qörüîmesi, hükmün satılması, insan kanlarının (sanki mubahmtş gibi) akıtıl¬ması.
— Akraba haklarına riayetin kesilmesi, kur'anın kazanç kitabı ve çal¬gılı zevklenme kitabı hâline getirilmesi, adamın babasını inkâr etmesi, in¬sanların kur'anın nasîhatları ile müttıız olmamaları, cenâbu hakdan utan¬mamaları, cehennemden korkma hâlinin görülmemesi, şeytan-i leinin insan¬lara musallat olup onlara Idilâhe illallah kelimei tevhidinden dünyayı daha sevimM göstermesi (işte bunlar kıyamet alâmetlerindendir.)»[51][51]
Diğer bir hadîsi şerifte resülüllah (S.A.V) efendimiz şöyle buyurmuşlar¬dır :
«Eğer dünya mahabbetine dalan insanlar, sizin haramlardan kaçınıp ibâdetle meşgul olduğunuzu görseler, bu adamlar delidirler, derler.
— Sizde onlarla otursanız, bu adamlar Allanın azabı ilâhisine inana¬mamışlar, dersiniz.»[52][52]
Yukarda zikri geçen Cibril hadîsinin kıyamet" alâmetlerini beyan eden cümlelerle en son hadîsi şeriflerdeki hükümleri, mübarek peygamberimiz sanki cenabu hakkın lutfu keremiyle ifâhi televizyon ekranında seyri âlem etmiş, ondan sonra dünyanın son günlerinde olacakları, ilâhi televizyon ve manevî şeritlerden görüb okuduklarını bir bir haber vermiştir.

Burada «televizyon» kelimesi geçtiği için bir cümlei mûtarıza arzetmek isteriz. Günümüzde beşerî dehâ ile İcat edilen televizyonun durumu hak¬kında bir nebze düşünelim. Allâhü teâlanın kudret ve kuweti ile insan oğlu¬na vermiş olduğu akıl ve zekâ sayesinde yebyeni bir alet bulunuyor, fa¬kat bu âlet san'at, teknik, tarihî gerçekleri açıklama, hadise ve olayları can¬lı ve açık bir şekilde vermeyi, ilim tâlimi, insan oğlunun ahlak ve terbiyesi¬ni haya ve edebi ile yaşamasını sağlayacak canlı ve temsîli olaylar ve ha¬diseler göstererek en güzel hizmet aracı ve âleti olması gerekirken, maale¬sef az zamanda yukardakilerin bâzılarına yer verilirken islâmın haram kıldı-dığı gayri ahlâkî ve şehevâni görüntü ve yaşantıları aksedib gösterdiği için, çok ve çok kötüye kullanılan bir alet şeklinde çalışmakta, çalıştırılmaktadır.
İşte bu sebebden dolayı televizyon hakkında soranların kendilerine so¬ruyoruz?
Dans yapmak, içki âlemi yaparak maskarahkda bulunmak. Deveyi oy¬natacak havalan çalmak, Reklam pahanesi ile bir kadının koca baldırının sonuna kadar çorap çekerek teşhirde bulunması, gibi halleri şuurlu ve kâ-ro" bir îmanla düşün, ondan sonra kendine cevâbını kendin ver. İmanın neder acobâ...!?
Büyük baban ve annen, çocuğun ahlakı bozulacak diye müstehcen filim, tiyatro ve kötülüklerin yapıldığı veya görüldüğü yerlere evlatlarını gönder¬mezdi, ozamanki çocuklarda büyüklerine saygılı, küçüklerinede sevgili idi¬ler. Ya şimdi, bir oğlan pahanesi İle veya başka pahane ile baba ve dede¬lerimizin sakındıkları veya sakındırdıkları o müstehcenin müstehceni acâ-ib programı ile gösteren genç oğlan ve kızların ve hatta yaşlıların dahi ah¬lâkını, haya ve edebini, saygısızlığını artıran fenalıkları artık çekinmeden evlerde vesâir yerlerde cümbül cemaat halinde işleyenler, aceba soy ve saplarına rahmetmi okuyorlar?.. Gidip mezarın başında fatiha okumak yeri¬ne saz çalıp ziyaret eden zavallı fasıkiarla bunların arasındaki fark ne dere¬cedir? acaba..
Bir alet ve edevatki, hayra hizmet eder ve onunla hayır kazanıhrsa, elbet çok ve çok iyidir. Şayet herhanki bir âlette şer öğretir ve şerre âlet olursa, elbette o alet şer olur ve sonu dünya ahiret felâket olur.
Peygamber (S.A.V) efendimiz bir hadîsi şeriflerinde şöyle buyurmuştur: «Hayra delâlet eden, hayrı işleyici gibidir.» Ahmed bin Hanbeî Şu halde elimizdeki âlet ve edevatların daha çok hayra delâieî etme¬si, gönlümüze rahatlık verebilir. Mevcut âletlerinde aynı hal üzere olmasını diler, müslüman kardeşlerimize isabetli düşünce ve inançlara sahib olma¬sını yüce mevladan niyaz ederiz.
Evet yukarda kıyamet clametleri ile-ilgili hadîsi nebevilerin hükümle¬rini görüb yaşadıkça, Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimizin mucizelerini müşâhade ediyor, sâdık ve mâerı,.. oln" peygamberimizin sa¬dakatini mucizelerle tescil ve tasdik etmiş oluyoruz.
Dînin ve inanan mümini kâmilin garib olup, şerü ve ıâsık kimselerin de şerefli olduğu, hak hukuk tanınmadığı, Allah korkusunun, Peygamber sev¬gisinin yok hale geldiği, bâtılın savunulup hakkın ayıplandığı bir zamanda dînine sarılıp hakkın emirlerini yerine getirib yasak ettiklerinden kaçınan. Resulün sünnetine sarılan insanlar, elbet hak teâlanın yanında zamanın en şerefli ve en faziletli kimseleridirler. Ahirette de büyük ecre nail olacak¬lardır.
Peygamberimiz (S.A.V) efendimiz bir hadîsi şeriflerinde şöyle buyur muştur : .
«Ümmetimin fesâd olduğu zaman, benim sünnetime sarılan kimseye cephede Allah yolunda şehid olan yüz (100) şehidin ecri vardır.»[53][53]

Tercümesi :

3 - (2) Ebû Hüreyre (R.A) muhtelif lafızlarla rivayet etmiştir. Ve bu
rivayetinde şöyledir.
«Yalın ayak, sırtı çıplak hakkı kabul etmekten sağır, hakkı söylemekde dilsiz ve (zâlimler) yer yüzünde hükümdar olduklarını gördüğün vakitteki (haller kıyamet alametidir).
— Beş ğaybı Alfahdan başka kıimse bilmez, dedi ve şu meâldaki âyeti keriymeyi okudu :
— «O saatin (kıyametin) ilmi, şübhesizki, Allanın indindedir.
__Yağmuru (mukadder olan vakitte ve mahalde) O (Allahüteâla) indirir.
— Rahimlerde olanı (Rahimlerdeki çocukların durumlarını) O bilir.
— Hiç bir kimse, yarın (hayır ve serden, kâr ve zarardan) ne kazana¬cağını bilmez.
— Hiç bir kimse, hangi yerde öleceğini bilmez.
— Şüphesiz Allah (C.C.) her şeyi bilendir. Her şeyden haberdardır.»
Buhârî, Müslim (Bu hadisi Şerifin manasını, Ebû Dâvud ve Nesaî de zikretmişlerdir.)

İzahat

Ravİ Hz. Ebû hüreyre kimdir?
Hureyre, hirrenin ismi tasgiridir. Hirre kedi'manasınadır. Ebî hüreyre-kedicik babası demektir.
İsmi ve nesebi hakkında insanlar ihtilaf etmişlerdir. Söylenenlerin en meşhuru, cahiliyet devrinde ismi Abduşşems veya Abdu Amr idi. Müslü¬man olduktan sonraki ismi ise, Abdultah veya Abdurrahmandır. Ve kendisi devs kabilesine mensubtur.
Hakim Ebû Ahmet demiştirki, bizim nazarımızda Ebû Hüreyrenin ismi hakkında en sahih olanı Abdurrahman bin sahrdir. Bu ismine Ebû Hureyre künyesi galip gelmiştir. Sanki bu künye söylenerek bir nevi başka ismi yok gibi olmuştur.
Ebû Hüreyre Hayber kalesinin fethedildiği sene müslüman oldu ve bun¬dan sonraki bütün muharebe ve sefeirerde Resûlüllahla beraber bulunmuş tu.
Müslüman olduktan sonra karın tokluğuna razı olarak ilim tahsil et¬mek ve hadisi şerif ezberlemek hayatına devam etmişti.
Buhari şerif sahibinin beyanına göre, Ebû hureyre (R.A) den sekseni (80) mütecaviz sahabe ve tabiin hadîs rivayet etmişlerdir.
Hadisi şerif rivayet edenlerden, ibni Abbas, İbni Ömer, Câbir ve Enes (R.A) de vardır.
Ebû Hüreyre lakabının konmasına sebeb, Ebî hüreyre diyorki :
«Günlerden bir gün benim koltuğum altında (yenimin içinde) bir kedi var idi. Resûltüllah (S.A.V) beni gördü ve buyurdu :
«Bu nedir?»
— Hemen bende kedidir, dedim.
— Bunun üzerine Resulüllah (S.A.V.) :
«Sende kedi babası ol» Manasına gelen «ya Ebû Hureyre» buyurdu. Ebî hüreyre hazretleride bu isimle çağırılıp söylenmesini bu sebebden çok severdi.
Bu lakabla lakablanmasının başka sebeblerinide rivayet edenler ol¬muştur. Fakat en isabetli rivayet yukardakidir.
Rivayet ettiği hadisi şerif adedi, beşbin üçyüz atmışdört (5364) öür.
Sahih olan rivayete göre, yetmiş sekiz yaşında hicretin elli dokuzun (59) cu senesinde medine-i müneverede vefat etmiştir. Ve cennetül bekı-a defnolunmuştur. Allah ondan razı olsun.
Hadisi şerifin baş tarafında sayılan kıyamet alametleri hakkında gerek M malumat yukarda iki (2) numaraıı hadisi şerifin izah kısmında arz edilmiş¬tir.
Biz kısaca beş gaib hükümlerini açıklayalım. Her şeyden ewel her müslümanın inanması ve bilmesi lazımdırki, gaybı Allahdan başka kimse bilmez.
Kaybın keyfiyetini bazıları bilmediğinden bazı kimseler ve varlıklar için malum olubda diğer bazıları için malum olmayan şeylerden huddamlar, cin ve şeytan vasıtası ile bâzı olmuş hadiseleri haber verenlere «gaybı bildi veya biliyor» diye biliyorlar. Mazide olmuş şeyler gaybden sayılmaz. An¬cak o hadise ve meseleye şahit olmayan ve hazır olmayanlar için gayb ola¬bilir. Cinnîler ise orada olub olanlardan haberdar olabilirler. Ve dolaysiyle onları istihdam edenlere söyleyebilirler. Şer ve haramda olsa, sihir, nuddamlık, falcılık ve kahinlik, müneccim¬lik ve emsali şeylerle iştigal edenler, ekseriya böyle hareketlerle cahil kim¬selerin akidesini bozuyorlar.
Gayb : His ve ilimde veya vücudda hazır olmayan şey demektir.
Ayeti kerime meali :
«(Habibim]deki; göklerde ve yerde olan gaybı allahdan başka kimse bilmez.» «Nemi sûresi, 65[55][55]

4 - (3) ibni Ömer (R.A.) dan mervidir, demiştir,
Resûlütlah (S.A.V) buyurduki :
«İslam beş temel üzerine bina kılınmıştır. (Ve şunlardır) :
a) Allahdan başka ilah olmadığına ve Muhammed (S.A.V) in Allanın kulu ve Resulü olduğuna şehadet etmek,
b) Namaz kılmak,
c) Zekat vermek,
d) Haccetmek,
e) Ramazan orucunu tutmaktır.» [56][56]

(Bu hadîsi şerifi, Ahmed bin hanbel, Ebû Dâvud, Tırmizî ve Nesaî de zikretmişlerdir.) [57][57]

İzahat

Râvî ibni Ömer (R.A) kimdir?
Peygamberimizin kayın biraderi, Hz. Hafza (R.A) validemizin kardeşi, Hz. Ömerin oğlu Abdullah (R.A), dir. Kendisi küçük yaşta iken babası ile beraber mekke-i mükerremede müstüman olmuştur.
Sahih olan rivayete göre, harbe ilk iştiraki, handek muharebesidir.
Hz. Abdullah ehli'ilim, ehli verâ ve ehli zühdden idi.
Hz. Câbir demiştirki, «Ömer (R.A) ile oğlu Abdullah (R.A) den başka her fert dünyaya meyletmiştir.»
Nâfi (R.A.) diyorki, «İbni Ömer, vefat ettiği zaman bin köle âzâd et¬mişti.»
Hutta bazı rivayetlerde şöyledir : «âzad olunmak İsteyen her köle na¬maza devam eder abidler gibi ibâdete koyuiurmuş. Ve ibni ömerde hemen âzad eder ve hürriyetine kavuşsun rahat kuiluk etsin dermiş.
— Bu duruma muttali olanlardan bâzı kimseler, bunlar seni aldatıp âzad olmak gayesi ile ibâdete koyuluyor, derler.
Bunun üzerine ibni Ömerde cevaben «biz hak ile aldanırız.» buyuruyor.
Hz. Peygambere vahy gelmezden bir sene ewel dünyaya geliyor. Ve Abdullah bin züheyrin öldürülmesinden üç ay sonra hicretin yetmiş üçüncü (73) senesinde rahmeti rahmana kavuşmuştur.
Ibni Ömer vefat ettiğinde «Hıl» denilen mevkie defnoiunmasını vasiyet etmişti. Fakat Abdullah bin zübeyr gibi pek çok fazılların canına kıyan haccacı zalimin mâni olması ile muhacirlerin kabrine defnolunmuştur.
Ibni Ömer Hz. Ieri Abdülmelikin nazarında çok hürmete layık olduğun¬dan haccac (Zâlim namıyla anılır.) onu açıktan idam edememiştir. Haccac Abdui Meliki-in maiyetinde hac ettiği sırada Abdülmelik haccaca ibni Ömer hazretler:rıe iktida ve mutabaatı emretmiş idi. Böylece her yerde ibni ömer hazret'?*"! imam olarak öne geçerdi ve bu hal haccacın çok gücüne giderdi.
Bir Kerede haccac arafatda hutbeyi uzatmış olduğundan ibni Ömer ha? -jueri «namazın vakti gecikiyor» mealindeki «güneş seni beklemez» demişlerdi.
Bunun üzerine haccac hiddetlenip : «Şimdi senin boynunu vurasım geldi» demişti. Ibni Ömer de «Sen sefih (aklı az ve kısa) zâlim bir kimsesin, yapabilirsin» buyurmuştu.
İşte bu haller ve bu gibi açıkça söylenen hakikat sözler, haccacı zâ¬limin Ibni Ömer Hazretleri hakkında kin ve düşmanlığını mûcib sebebler-den dolayı haccacı zalim, birisine mızrakın alt demirine zehirli su verdire¬rek haccin izdihamlı zamanında Hz. Ibni Ömerin ayağının üstüne saplat¬mış ve bu suretle vefat ve şahadetine sebeb olmuştur,
Islamın şartı olan beş esas hakkında yukarda ikinci hadis olan cibril hadisinde bazı izahat verilmiş isede, ehemmiyetine binâen zikredilen hü¬kümlerin bazılarını tekrar ile birlikte bir kaç mühim mesele daha kısa kısa arz edelim.
Hadisi şerifde «İslam beş temel üzerine bina kılınmıştır. «Cümlesi ile islamın, imanın tezahürü olan amel hükümleri beş esas ve hakikat üzerine kurulmuştur, demektir.
Bir kimsenin kalbindeki imanın varlığı bu beş esası yapması ve işle¬mesiyle bilinir. Binâenaleyh her hangi bir kimse, dili keiime-i şahadeti söy¬ler, beş vakit namazını kılar, zengin olan bir kişide maiının kırkda birini ze¬kat olarak ehillerine verir, Ramazan ayında mükellef olup, meşru mazereti olmayan kişi orucunu tutar ve üzerine hac farz olan kişinin ömründe bir sefer hacc farizasını ifa etmesi, o kişinin îmanına delil ve şahittir.
Hatta cenaze namazını dahi kılan kişi, İmanlı ve mümindir. Ancak bu vazifeleri İfadan sonra küfrü icab eden kelime ve iddialarda bulunan kim¬seler, elbet mürted ve dinsiz olur.
Nitekim zamanımızda bazı zaif ve şımarık cahillerde görülmektedirki, adam müslüman olduğunu söyler, cenazeye hatta cumaya ve bayram na¬mazına gelir. Ondan sonrada «biz şeriatçı değiliz, şeriatın karşısındayız, şarab haram değildir, Puta saygı göstermek lazımdır, faiz helaldir, hacca gitmek günahdır gibi..» küfürleri söyleyenler oluyor. Bu îtikad ve sözler, müminin küfrüne sebeb olur ve kâfir olur. Onun için mü'minin böyle fena¬lıklardan uzak olması lâzımdır. [58][58]

Tercümesi :

5 - (4) Ebû Hüreyre (R.A) den rivayet olunmuştur, Resûlüllah (S.A.V.) buyurduki :
«İman yetmiş (ve bir rivayette altmış) bu kadar şubedir. Bu şubelerin en efdalı, lâüâhe illallah, - Allahdan başka ilâh yoktur. Sözüdür. En aşağı derecesi ise, yoldan ezayı gidermektir. Hayada (utanmakda), İmandan bir şubedir.»
(Bu hadisi şerifi, değişik mâna ve lafızlarla Tırmizî de zikretmiştir.) [60][60]

İzahat

Râvi Ebî Hüreyre Radyallahüteâla anh kimdir? Hz. Ebû hüreyre hakkında kısada olsa üçüncü hadisi şerifin îzâh bölü¬münde malûmat verilmiştir.
Bu hadisi şerifdeki «İman» kelimesi, îmanın semeresi, alâmet ve belir¬tilerini beyan etmek maksadına matufdur.
Nitekim hadisi şerifin aşağısında «yetmişden fazla şubedir.» denilerek bu şube ve alâmet olan güzel hasletlerde bulunan her ferdin mümin olabile¬ceği ve mümin olan her müslümanında bu güze! hasletlerle zlnetleneceğini beyan etmektedir.
İmanın yetmişden fazla şubesinin en efdal ve üstünü de; lâilâhe illallah - Allahdan başka - ilah yoktur, cümlesiyle beyan edilmiştir.
Evet bu kelime-i tevhid, zikrin ve imanın şubelerinin en efdahdır. Zira mahza yüce halik her şeyin mabudu, şeriki ve naziri olmadığına ve ibâdete, yalvarmaya, huzurunda eğilmeye hulasa her zaman, her yerde ve her can-lının tapınağı, ilticağahı, teşbih ve tehlili odur, onadır. - Bu kelime-i tevhid ve zikrullahla sâde ve sâde halıkı zülcelal zikredil-diğinden kalbdeki îmanın tezahürü en güzel ve en sevimli kelime ile görül¬müş oluyor.
imanın esas ve alâmetini ihtiva eden bu mübarek kelimeyi dili ile söy-!eYib kalbi ile tasdik eden bir müslüman, Allaha şerik koşacak her türlü soz, yazı ve davranışlardan kaçınır. Put, putculuk ve putcular, en çok buğz-ettiği şeylerden olur.
Meselâ : Türbeye, tekkeye, şeyha, hocaya, taşa, leşe, heykele ve puta taparcasına harekette bulunmaz; Secde yapmaz. Çelenk koymaz, onlara hurmeten ve onlar için kurban kesmez, kan akıtmaz. Onlardan medet bek¬lemez.
Müslüman, hocasına, baba ve annesine, amirine, büyüğüne, şeyhine ve emsaline hürmet ve saygı göstermesi gereken kimselere haddi tecâvüz etmeden bir edep ve usul dahilfnd sever ve hürmet eder. Ve böyle yapma¬sı zaruri ve lâzımdır.
Hakiki mümin kelime-i tevhidi damarlarında dolaşan kanların içinde yaşartır v*î kanının son damlasına ve hayatının sonuna kadar dilinden ve gönlündet, asla eksik etmez, Tevhide engel olan her türlü tehlikelerden ka¬çınır. Kalbini yumuşatır ve dilini tatlılaştırır. Zira Allanın zikri ile kalbler mutmain ölür ve insanda ilahi zikrin hazzı, neşesi ruhda-ve bedende huzur ve sukün hasıl eder.
Evet bütün beşerin hakkıdır, beka emeli,
Akif merhum şöyle buyurmuş :
Fakat bu hakkı ne taşdan ne leşten istemeli.
Öyle ise, îmanın en efdal şubesini teşkil eden kelime-i tevhidde beyan edildiği üzere, hakka tapıp, yalvarıb, ona kul olup, ondan mükafat ve mü-cazatını beklemek lazımdır.
Nitekim fâtihe-i şerifede şöyle buyurulmuştur :
«Yalnız sana ibâdet ederiz. Ve yalnız senden yardım isteriz.» Fâtihe sûresi, 4
Hadisi şerifdeki «İmanın şüpesinin en aşağı derecesi ise, yoldaki ezayı gidermektir.» Cümlesi ilede, mümin insan ve hayvanların ve hatta taşıtların gideceği yollardaki çukurları, taşları ve ezâ veren her şeyi gidermesi lâzım¬dır. Yollara taş, çukur, pislik, su ve taşıt gibi geçenlere zarar verecek şey¬leri koymaz.
Bir hadisi şerifde, «müslüman, müslümanların elinden ve diMnden salim kalan (zarar görmeyen) kimsedir.» Buyurulmuştur.
Bu günkü trafik kanunlarının ve insan haklarının en câzib şekli istamda asırlarca ewel böyle vicdan ve îman esasları dahilinde beyan edilmiştir. İmanı olan her müslüman, insanlara ve hayvanlara ezâ verecek her türlü dav ranışda kaçınır.
'İman ve ahlakdan nasibi olmayanlarda insanlara ezâ vermekten zevk alır. Ve insanların canını acıtmak, öldürmek, vurmak, kırmak sanki bir şey değilmiş ve hatta marifetmiş gibi mes'uliyyet hissini duymaz, belkide ifti¬har ederler. Günümüzde kalbleri îman nurundan yoksun merhametsiz insan¬larda görüldüğü gibi.
Hadisi şerifde «Hayada, İmandan bir şüphedir.» cümlesi ilede insanın iç alâmindeki dışa vuran sızıntı ve îmân nurunun tâzâhurunu beyan etmek¬tedir. Haya hakkında daha geniş malumat «İslâmda tesettür ve haya» adlı eserimizde beyan edilmiştir. Oradan o bahsi tekrar tekrar okumak lazımdır.
Hadîsi şerifde, «İman yetmiş bu kadar şubedir» cümlesinin ihtiva et¬tiği şubeleri ulemâ ve muhaddisler çeşitli eserlerde zikretmişlerdir. Yetmiş-den fazla şubelerin ancak üç adedini resulü ekrem efendimiz beyan buyur¬muştur. Diğer mübarek sözlerinde ayrı ayrı açıkladıkları muhakkaktır.

Şârih Alîyyülkâri merhum, Mirkatülmefatih de Şeyhuüskım Ebülfazl İb-ni Hacerin Buhâri şerhinden naklen îmanın şubelerini şöyle sıralamıştır :
1 - Allâhü teâlanin zatına ve sıfatlarına inanmak,
2 - Meleklerin nurdan yaratılmış masum varlıklar olduklarına inanmak,
3 - Kitablarına inanmak,
4 - Resullerine inanmak,
5 - Kadere inanmak,
6 - Öldükten sonra tekrar dirilmeğe inanmak,
7 - Allâhü teâiayı sevmek,
8 - Allah rızası için bir kimseyi sevmek ve buğzetmek,
9 - Peygamber (S.A.V.) efendimizi sevmek ve tazim etmek,
10 - Peygamber Aleyhisselâma salâvâtı şerife getirmek,
11 - Peygamber Aleyhisselâmm sünnetine tabî olmak,
12 - İman, amel ve ahlakda ihlasıı olmak,
13 - Riyayr - Gösterişi ve nifakı terk etmek,
14 - Tevbe-Günah ve kötülüklerden nedamet etmek,
15 - Allâhın azabından korkub rahmetinden umudu kesmemek;
16 - Allâhın verdiği nimetlere şükretmek,
17 - Verilen sözü yerine getirmek,
18 - Belâ ve musîbetlere sabretmek ve kazaya razı olmak,
19 - Haya-utanmak,
20 - Şefkat ve merhametli olmak,
21- Hakka tevekkül etmek,
22 - Mütevâzî-Engin gönüllü olmak,
23 - Büyüklere hürmet ve küçüklere şefkat etmek,
24 - Kibir ve ucbu terk etmek,
25 - Hased ve kini terk etmek,
26 - Öfkelenmeyi terk etmek,
27 - Kelime-i tevhîdi söylemek,
28 - Kur'anı kerîmi okumak,
29 - Mim öğrenib öğretmek,
30 - Dua ve zikrullahda bulunmak,
31 - Günahların bağışlanması için hak teölaya istiğfar etmek,
32 - Lüzumsuz ve mânâsız sözden kaçınmak,
33 - Hissî ve hükmî temizlikde bulunmak,
34 - Necaseti galize ve hafîfeden kaçınmak,
35 - Setrülavrete riâyet etmek,
36 - Farz, vâcib ve nafile namazları kılmak,
37 - Zekat ve sadakayı edâ etmek,
38 - Köle ve Cariyeleri azat etmek,
39 - Cömertlik ve sahavette bulunmak,
40 - Muhtaçlara ve müsâfirlere taam yedirib ziyafette bulunmak,
41 - Farz ve nafile oruç tutmak,
42 - Ttikâfa girmek (Itikâfın İzahı, fıkıh kitablarında zikredilmiştir),
43 - Kadir gecesinin ecrine nail olmak için, o geceyi araştırmak,
44 - Hac ve Ömre yapmak,
45 - Beyti şerîfi tavaf etmek,
46 - Dîni korumak için, her türlü tehlikeden kaçınmak,
47 - Hicret etmek (yâni, günahlardan kaçınmak) , A8 — Nezirleri îfa etmek,
49 - Yeminlerin cihetlerini ve keffâretlerin edasında gereken şekilleri araştırmak,
50 - Nikahlanmak(evlenmek) suretiyle zinadan kaçınmak,
51 - Aile efradın haklarına riâyet etmek,
52 - Ana Babaya iyilik etmek,
53 - Evlâdi terbiye etmek,
54 - Sılai rahmi (akrabaları ziyaret etmeyi) îfa etmek,
55 - Efendi ve büyüklere (ilmen, sinnen ve amelen'büyüklere) itaat etmek,
56 - Hizmetçilere iyi muamelede bulunmak,
57 - İşlerde adaleti elden bırakmamak,
58 - Cemaata (hak üzere toplanmış kimselere) tâbi olmak,
59- Bizden olan ülülemre itaat etmek,
60 - İnsanlar arasını sulhu sükûnete kavuşturmak,
61 - İslama ve müslümanlara tecâvüz edenlerle mücâdele etmek,
62 - İyilik üzere yardımlaşmak,
63 - İyiyi, güzeli emredib kötülükten nehyetmek,
64 - Zina, kıtal ve emsali suçların cezalarını icra etmek,
65 - Hak yolunda nefsfe ve düşmanla mücâdele etmek,
66 - Emâneti yerine ve ehline edâ etmek,
67 - Edasını niyyet etmekle beraber karzan birşey almak.
68 - Komşuya ikram ve iyi muamelede bulunmak,
69 - Malı heialdan kazanıb helal ve iyi yerlere sarfetmek,
70 - İsraf ve tebzîri terk etmek,
71 - Selamlaşmak,
72 - İnsanlara zarar yapmamak,
73- Tığsırtnca hamd edene «yerhamükellah» demek.
74 - Çalgı çalmak gibi lehviyattan kaçınmak,
75 - Ve yoldan ezâyi gidermektir.» [61][61]
Yukarda maddeler halinde saymış olduğumuz güzel amel ve hasletleri yapanlar, îmanın dal ve şubelerini işleyen faziletli kimselerdir. Bu güzel has¬letlerin zıddını işleyenler ise, dalâlet ve sapıklık da devam edenlerdir. Yâni bu hasletlerin zıddını vapanlar, kötü ahlak sahibi ve îmanın şubelerini çiğne¬yen fâsıklardır. Cenâbu hak bütün müslüman kardeşlerle bizleri, bu iyi, has¬letleri amel edip kendisinde bulundurarak îmanın süs ve zinetine bürünen¬lerden eylesin. Amin.

Tercümesi :

6 - (5) Abdullah ibni Amr (R.A) den mervîdir.
Nebiyyi muhterem (S.A.V) buyuruyor ki;
«Müslüman (o kimsedir ki), dilinden ve elinden müslümanlar salim olan
ur görmeyen) kimsedir.

– Muhacir de (o kimsedir ki). Allanın (C.C.) yasak ettiği şeyi terk eden
kimsedir.» Bu Buhârinin lafzıdır.
Müslimin lafzı İse şöyledir :
Abdullah ibni Amr (R.A) dedi ,ki,
«Resûlüllah (S.A.V) e bir adam sordu :
«Hanki müslüman daha hayırlıdır?
— Resûlüllah (S.A.V) cevaben şöyle buyurdu :
«(Hayırlı müslüman) o kîmsedirki, dilinden ve elinden müslümanlar sâ-Hm olur.» [63][63]

Îzahat

Râvî Abdullah ibni Amr (R.A.) kimdir?
Abduilah ibni Amr (R.A), babası Amr ibni As (R.A) dan ewel müslü-man olmuştur. Babası ile kendi arasında onbir (l!) yaş farkı vardır. Musan¬nif Hatibi Tebrizi ise, babası Amr Abdullahdan 13 sene yaş farkı ile büyük
olduğunu beyan etmiştir. Bir kavilde de, babası on iki (12) yaş büyük de¬nilmiştir.
Hz. Abdullah (R.A) gayet âlim ve son derece âbid idi. Ömrünün son za¬manında gözlen ama (kör) olmuştur.
Hadîsi şerif bilgisi, sahabeden Ebî Hüreyreden çok idi. Zira Hz. Abdul-İah hadîsi şerifleri yazardı. Ebî Hüreyre hazretleri ise, ezberine alır yazmaz¬dı. Ezberlenen unutulabildiğinden bâzı hadîsi şerifler hafızasından silinirdi. Fakat Hz. AbduÜah dâima yazdığı hadîsi şerifleri tekrar okur ve ezberinden zâyî etmezdi. Bu şekilde izahı, bizzat Hz. Ebî Hüreyre (R.A) beyan etmiştir.
Gerçek böyle olmasına rağmen Hz. Abdullah (R.A) den rivayet edilen hadîsi şerif adedi, Ebî Hüreyre (R.A) den rivayet edilen hadîsi şeriflerden azdır. Hz. Abdullah (R.A) dan rivayet edilen hadîsi şerif, yedi yüz (700) ka¬dardır. Halbuki Ebî Hüreyre (R.A) den rivayet edilen hadîsi şerif adedi, beş-bin (5000) in üzerindedir.
Ebî Hüreyre (R.A) hakkında gerekli îzahat, üç numaralı hadîsi şerifin altında beyan edilmiştir.
Hz. Abdullah (R.A) kitablan çok okurdu ve hadîsi şerifleri yazmak için peygamberimizden izin istemişdi. Resulü Ekrem efendimizde bu hususda gerekli İzni beyan etmişlerdi.
Hz. Abdullah (R.A) Hicretin altmış beş veya yetmiş üç senesinde Mek-ke-i mükerreme de veya Tâifde veya Mısırda vefat etmiştir. Allah ondan Râzî olsun ve Rahmeti rahmana vasıl olsun. Amin.
Hadîsi şerif de beyan edildiği üzere, hakîki müslüman, müslüman kar¬deşlerinden hiç birine söverek, lanet ederek, gıybet bühtan, nemmam ve iftira gibi kötülükleri söylerek dili ile zarar vermez. Böyle yapan kimselere, iyilik îavsiy eder ve ıslahları Üe meşkul olur.
Keza hakîki müslüman, dövmek, vurmak, öldürmek, yıkmak, parçala¬mak, kakalamak, itelemek, bâtıl ve küfürleri eli ile yazmak ve bunlara ben¬zer kötü ve 'haramları eli ile işleyerek hiçbir müslüman kardeşine zarar vermez. Zira müslüman, iyilik ve (ihsanda bulunur.,
Müslümanlara ezâ ve cefâ ekseriya dil ve el ile yapıldığından hadîsi şerifde de bu iki âza zikredilmiştir. Ayrıca dili elden ewel zikretmekte bü¬yük ehemmiyeti hâizdir. Zira dil iie ezâ vermek daha çok kolay ve daha yo-rası ağır olduğu görülür. Dilin yarası unutulmayacak kadar güç olması ve^ diğer azaların günaha girmesine başlıca sebeb olması hasebiyle dili elden efwe zikretmiştir.
Dilim! seni dilim dilim difsem seni,
Cennette sende Cehennemde sende ah hıfzedebilsem seni.
Bir Beyt de de şöyle denilmiştir :
Kurşun yaralarının tedavisi vardır,
Fakat dil yarasının tedâvîsf yoktur.
Ebî Saîd el-Hudrî (R.A) den mervî bir hadîsi şerifde Resûlülloh (S.A.V)
buyurmuştur.
«Ademoğlu sabahladığı vakit, bütün azaları dile lisânı hal İfe İltica ve talebde bulunarak şöyle der (ler); Bizim hakkımızda Allahdan kork, zira bizim istikâmetimiz sana bağlıdır. Eğer sen doğruiursan bizde doğruluruz. Ve eğer sen eğrilirşen bizde eğriliniz.» (Tirmizî)
Evet insan oğlunun diti her yönüyle en kıymetli varlıklardandır. Fakat o dil ile îman kazanıldığı gibi küfürde kazanılmaktadır. Bu sebebden her Alla¬nın günü sabahleyin bütün âza ve organlar, dile hallerini arz edib Allahdan hakkı iie korkmasını ve bütün amellerin çözüm ve cürüm noktası o küçücük cirimli dilin hareketine bağlı olduğunu bildirmektedirler.
Büyükler bir sözlerinde şöyle demişler, «Efllsan, cirmühü sağtrün ve cürmühû kebîrun : Dil, cesed ve cirmi küçük, fakat cürüm ve günahı büyük oian bir varhkdır.»
«Belâ ve musibet, dil ile konuşmaya bağlıdır.»
Diğer bir hadîsi şerifde de şöyle buyurulmuştur :
«Allâha ve âhiret gününe inanan bir kimse, ya hayır söylesin veyahut sükût etsin.»
Büyükler de hikmetli sözlerinde yine şöyle demişler :
«İnsanın belası, dilindendir. Bîr kimsenin aklı tamam oldumu, kelam ve sözü onksan ve az olur. İnsanın selâmeti, dilini, muhafaza etmektedir. Ve bedenin sıhhati, sükuttadır, Dilin muhafazası, insanın rahatlığıdır. Çok konuşan insan, helak olur.»
Hulâsa-İ kelam İmanlı, ihlaslı ve ibâdetine devam eden her müslüman; diliyle, eliyle, ayağı İle, kalbi ile ve diğer azaları ile müslümanlara eziyet et¬mez. Dâima iyilik eder ve iyilik temennisinde bulunur. Zira hakka îman ve iyi ameller, ono iyiyi ve güzeli yapdırır.
Hadîsi şerifde beyan edilen «muhacir» kelimesinin tarif ve îzahı gayet stirihdir. Ayrıca birinci hadîsi şerifin izah kısmında bir nebze açıklama yapıl-mıştır. [64][64]

Tercümesi :

7 - (6) HZ. Enes (R.A) den rivayet olunmuş, demiştirki: Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Hiç biriniz : beni babasından, evlâdından ve insanların hepsinden daha fazla sevmedikçe îman «tmiş olmaz.»[65][65]
(Bu hadisi şerifi, Ahmed bin hanbel, Nesâî ve İbni Möce de zikretmiş¬lerdir.) [66][66]

İzahat

Ravî Hz. Enes kimdir?
Enes (R.A) Medînei münewerede ki hazrec kabilesinin Ne^câr soyundan Mâlik bin Nazrın oğludur. Ensârı kiromdandir. Resulü ekrem sallallâhü aleyhi veselleme medîne-i münewere hayatında on sene hizmet etmiştir vo kendiside hizmete başladığında on yaşında idi.
Resulü Ekrem efendimiz medîne-i münewereye teşrif ettiklerinde Hz. Enesin validesi oğlunu getiriyor ve diyorki :
«Ya Resûlellâh! bu çocuk sana hizmet etsin. Bunun için dua buyurun.»
Bunun üzerine Resulü Ekrem (S.A.V) efendimizde şöyle dua ediyor :
«Ey Allâhım! bunu mal ve evladında mübarek kıl. ömrünü uzun eyle ve günahını bağışla.»
Hz. Enes bizzat diyorki : «kendi sulbumdan doksan sekiz çocuğumu toprağa gömdüm. Benim ağaçlarımın mahsulü senede iki sefer olurdu. O ka'-dar yaşadımki, nerede ise hayatımdan usanmıştım. Bu sebebden de duanın dördüncüsünü yani günahımın bağışlanmasını umuyordum.»
Yüz sene veya yüz (100) seneden fazla yaşadığı yazılıyor, sahâbe-i ki¬ramın en son vefat bdenlerindendir. Vefatı Basrada hicretin doksan üç (93) târihinde vuku bulmuştur.
Basraya insanlara îlmi fıkhî tâlim etmek için, Hz. Ömerin hilâfeti za¬manında gitmişti. Allah ondan razî olsun.
Hadisi şerifde beyan edildiği üzere bir kimsenin îmânı kamil ile mü¬min olabilmesi için, kendi nefsinden, baba ve annesinden, evlat ve ahfa-ttndan, aile efradı ve bütün insanlardan en çok sevdiği ve seveceği kimse, Muhammed aleyhisselam olacaktır. Aksi takdirde kemalli bir îmana sahip olamaz.
8u husus Kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir :
«Peygamber, müminlere nefislerinden daha evladır.» Ahzab sûresi, 6
Diğer bir âyeti kerime meâii :
«Ey Habibim! (Allah ve Resulü yolunda hicreti terk edenlere) deki: baba larınız, oğullarınız, kardeşleriniz, kanlarınız, soylarınız, kazandığınız mallar, geçersiz hale geleceğinden korktuğunuz bîr ticaret, hoşunuza giden mes¬kenler, Size Allah ve resulünden ve onun yolunda cihaddan daha sevgili ise, artık ilahi emir (azabı

ilahi) gelinceye kadar bekleyin. Allah (c.c.) fasıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.» Tevbe sûresi, 24
Buradaki sevgi insanların yaratılış itibârı ite olan tabî-i sevgi değil bel¬ki aklî ve îmânî sevgidir. Zira insanların tabiatında kendini sevme ve be¬ğenme hali tab'an vardır. İnsanlar arasındada denirya «İnsan kendini be-
ğenmese çatlar ölür.» Yaratılış itibarı ile her insanda bu hai vardır. Yaratı¬lış itibarı ile iç güdünün hali bir nevi zoraki olan haldirki, teklif dışı ve nefsin takati yetmiyeni teklif etmez.
Fakat bu tabii hai aklın kemâle ermesi ve îmanında kemal derecesine ulaşması ile, kişi kendisinin derece ve mertebesini bilir. Ondan sonrada kendisinden daha kemalfı ve faziletli kimseleri takdir eder. Yine halk ara¬sında bir ata sözü vardır; «Altının kıymetini, sarraf biiir.»
Evet fazilet ve yüksek mertebe sahibi dünyanın efendisi ve sevgilisi olan Peygamberimiz Sallallahü aleyhi vesellem efendimizide her şeyinden fazla seven ve sevecek o!an ancak ve ancak îmanda kemale erişmiş olan kimsler olabilir. İmanı zaif olanlar ve kamil bir akla sahip olmaynlar, elbette nefislerinin arzularını, herşeyin üstünde tutacaklardır. Hatta nefislerinin arzu ve isteklerine taparcasına hareket edeceklerdir.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«(Ey Habibim!) Şimo'ii o kimseyi gördünya : (doğru yolu bırakıp keyfine taparcasına) zevkini kendisine ilah edinmiş.» casiye sûresi, 23
Şu halde Alfanın Resulünü seven onun sevgisini her şeyin üstünde tu¬tar. Onun sünnetlerini sever, yapar ve onun sünnetlerini işleyen kimseleri sever ve sünnetin yayılmasına yardım eder ve bütün hayatını, Resûlüllaha tâ¬bi kılar veya tâbi kılmaya çalışır.
Peygamberimizin sevgisini taşımanın en bariz örneğini şu olayı okuya¬rak anlamaya ve yaşamaya çalışalım :
Ashabı kiramdan Abdullah bin hişam (R.A) diyorki,
«Bir gün Resûlüllah (S.A.V) ile beraber bulunuyor idik, kendileri Ömer bin e! hattabın (R.A) elini tutmuşlardı. Hz. Ömer : «Ya Rasûlallah! zatı ne¬bevinizi nefsimden başka her şeyden daha ziyade severim.» dedi.
— Bunun üzerine rasulu Ekrem efendimiz şöyle buyurdular :
«Nefsim yedi kudretinde olan zatı bariye yemin ederimki, benî nefsin¬den de ziyade sevmedikçe, kemallt îmana mazhar olamazsın.»
Peygamberimizin bu hitabı üzerine Hz. Ömer (R.A) in kalbinde başka bir hal tecelli etti :
«Ya Resûlallah! AHâha yemin ederimki, ben şimdi zâtı nebevinizi nefsim-dende ziyâde severim.» dedi.
Resulü Ekrem (S.A.V) efendimizde buyurdu ki : . «İşte ey Ömer! Şimdi îmanın kemal derecesine ulasdi.» [67][67]

Tercümesi :

8-{7) Yine Enes (R.A) den mervidir, diyorki;
Nebiyyi muhterem (S.A.V) buyurdu :
«Kimde, üç şey bulunursa îmanın tadını tatmış olur. (Onlarda) :
a) Allah (C.C.) ile Resûlullah (SAV) kendisine başkalarından daha sevgili otmak,
b) Bir kimseyi yalnız Allah için sevmek,[68][68]
c) Allah (C.C.) onu küfürden kurtardıktan sonra (İmana kavuştur-dukdan soma) yine küfre dönmekten ateşe atılacakmışcasına hoşlanma¬maktır. (küıYe dönmeyi kerih görmektir).» [69][69]

İzahat

Râvi Hz. Enes. (R.A) hakkında malumat, yedinci (7). hadisi şerifde zik¬redilmiştir.
Bu hadisi şerifde imanın tad ve zevkinin müminlerde olabilmesi için, Allah ve Resulünün sevgisi bütün sevgilerin üstünde olması, bir kişiyide Aüah için sevmenin gerektiği ve îmandan çıkıp küfre girmeyi, ateşe atılma¬yı kerih gördüğü gibi kerih görmekle mümkün olabileceği beyan edilmiştir.
a) Birinci maddede beyan edilen halin değişik şekli oian Allahı sevip onun Resulünü sevmeyen veya Allaha inanıp itaat eden kimselerin Peygam¬ber efendimize inanmayan veya itaat etmeyenler, Allaha inanmış ve itaat et¬miş olmazlar. Allaha inanıp sevmenin Alamet ve sıhhati, onun Resulüne inanıp sevmekle ve ona tâbi olmakla mümkün ve muteberdir. Bu husus kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir :
«(Habibim!) deki, eğer siz Allahı seviyorsanız, hemen bana uyunki, Al-lahda sizleri sevsin ve günahlarınızı bağışlasın» Ali imran, 31
Atlah ve Resulüne inanmanın tadına ulaşan kimseler ağızlarına balı alan kimselerin balın tadı ile mütelezziz oldukları gibi, îmanın lezzet ve zev¬kini her şeyin üstünde görürler,
b) Bir kimse, diğer bir kimseyi, dünyevi, şehvanî ve nefsâni hiç bir menfaat karşılığında veya düşüncesinde olmadan sâde ve sâde mümin kardeş olduğu ve İstikametti bir imana sahip olmasından dolayı Allah rı¬zası için sevmesi, en doğru ve en güze! sevgidir.
Bu sevginin belirti ve alâmetlerinden bazıları şunlardır; Bir kimsenin her hangi bir istek ve arzusu o sevdiği kardeşinde olur, onunda verme¬mesi veya müsbet karşılamaması halinde ona darılıp gücenmemesi, onu makul karşılaması halidir.
Meselâ :Ûdjünç para, mal ve saire veya kız istendiğinde bu istekler verilmeyince veya red edilince gücenip dartlmamak gerekir. Darılıp gücenme olursa Allah için sevmenin olmadığı ortaya çıkar. Ancak böyle münâ¬sebetlerde karşılıklı saygı ve sevgi hudutları muhafaza edilmek kaydida şürttır.
Şayet biri arz ve ihtiyacda bulununca diğer birisi ona bed muamele yaparsa, bu takdirde o kimseye hakaret ve eziyette bulunmuş olur. Öyle oluncada karşılıklı sevgi va saygı bağlan ortadan kalkmış, olur.
Ama böyle bir hal yok iken sâde arzu ve istekler müsbet karşılanmadı diye gücenilirse veya sevişme anında yapılan ikram ve yardımlar sayılarak başa kalkılırsa, işte bu sevişme Allah rızası için olmayan sevişmedir.
Allah için sevişme nimetine erişen mümin kardeşler, bir birlerinin ku¬sur ve ayıblarını karşılıklı bağışlarlar, doğru yolu tavsiye ederler, kötülük¬ten men ederler, selamlaşırlar, birbirlerine ziyarete ve yardıma koşarak şifa dileklerinde bulunurlar. Akşam sabah bir birlerinin sevinci ile sevinir¬ler ve üzüntüleri ile hüzün ve kederlenirler. Bir birlerinin ırz ve namusla¬rını korumaktada âzami gayreti sarf ederler.
Cenazeleri olduğunda her işlerini terk edip o cenazenin teçhiz, tekfin ve defnine ait işleri canı gönülden yaparlar.
Hulesâ-i kelam Allah için sevişen mümin kardeşler, belki öz soy sop kardeşliğinden daha tatlı ve daha neşeli bir hayat yaşantısında olurlar.
c) Tman nuruna kavuşan bir müminde, bu îmanın zevk ve tadını Al¬lah muhafaza bir gün gaybeder din ve îmandan çıkarak küfre giderim korkusu ve ızdırabı ona ateşe atılmak kadar ve hatta ateşe atilmakdan daha kötü gelirse, işte o kimsede îmanın tadına erişmiş olur
Öyle ya fani dünyanın kazançlarının en kıymetlisi olan ve ebedî alem için yegane sermaye kalbin huzur, sükûnu, ruhun kıdası îmanı kaybetmek elbette en korkunç ve tehlikeli zararlardandır. Beikide kişiye, ateşe atıl¬ması, imanı gaybetmekten daha ehven gelir. Zira dünya ateşine atılmak ve yanmak, imanı gaybedipde ahirette ebedî ateşe atılmaktan daha güç de¬ğildir. Dünya ateşi hem geçici ve hemde âhiret ateşinden yetmiş (70) de¬rece aşağıdır.
Bu sebeblerden dolayı akıllı müslüman, imanına iyi sahip olur. Küfür icab eden her kelime, fiil ve inançlardan kaçınır. Kazanılmış sermaye ve mal bile her hangi bir sebeble tamamı yok olup gitse, sahibini perişan edip jzdırab ve dertlere sürükleyebilir, Halbuki bu fani dünyanın fani varlığın¬dan bir gaibdir.
Ebedi alem olan âhiretin yegâne sermayesi oian imanın yok olup git¬mesi ise, elbette en büyük gayıb ve en ızdırablı dertlerdendir. Zira ce¬hennemden kurtulup cennet ve cemali Nahiyeye nail olmanın tek serma¬yesi kâmil ve muhkem îmandır.
Nitekim cenâbu hak Kur'anı kerimde şöyle buyurmuştur :
«O (Kıyamet) gününde ne mal fayda verir. Nede oğulları!
— Ancak Allah a halis ve pak bir kalb ile (imanla) varan kimse müs¬tesnadır. (Onlara îmanları fayda verir).» Şuara sûresi, 88-89
İmanın tehlikesi olan küfür ve çeşitlerini en geniş şekilde «Müfteka tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinin «Mürted babı» altında izah edip naklettiâimizi hntırintın? naklettiğimizi hatırlatırız. [70][70]

Tercümesi

9 - (8) Abdulmuttalibin oğlu Abbas (R.A) den mervîdir, demiştir; Resûlüllah (S.A.V) buyurdu ki :
«Allâhı (C.C.) Rab, islâmı din ve Muhammedi (A.S) Resul (kabul ede¬rek) râzî olan kıimse, îmanın tadına erişmiştir.»[71][71]

İzahat

Ravi kimdir?
Hz.1 Abbas (R.A) peygamberimizin amcasıdır. Peygamber efendimiz den yaş itibarı ile iki sene büyüktü.
Bir gün Hz. Abbasa soruyorlar : «Senmi büyüksün, yoksa nebiyyi ek-rem sallallahü aleyhi vesellemrii büyüktür?»

Gayet zeki, idraklı ve ilmî metanete sahip olan Hz. Abbas, hemen şöy¬le cevab veriyor :
«O (Peygamber saliallahü aleyhi vesellem) benden büyüktür. Ben on¬dan yaşlıyım.»
Hz. Abbas, cahiliyyet devrinde reis idi ve mescidi haramın îmar ve ta¬miri ona verilmişti. Oraya gelenleri sulama salahiyyetide onda idi.
Hz. Abbas, İslama cok ewel girmişti, fakat gizlerdi. Gönülden istemediği halde mükrehen bedir savaşına bile çıkmıştı. Bu sebebden dolayı Rasûlü Ekrem efendimizde onun hakkında ashabına şöyle buyurmuştu :
«Kim Abbasla karşılaşırsa, onu öldürmesin. Zira o müşriklerle gönül¬den istemiyerek çıkmıştır.»
Hz. Abbasın vefatı, Medine-j münewerede kendisi seksen sekiz (88) yaşında iken hicretin otuz ikinci senesinde Recebi şerifin on iki (12) sin¬de cuma günü vuku bulmuştur. Ve cennetülbakîa defnolunmuştur Allahü-teâla ondan razı olsun ve bizlere şefaatini ihsan etsin. Amin.
Hadisi şerifde beyan edilen hakikatlar, bir kimsenin gönlü, Allahı rab tanımaya kanaat eder, kalbi rahat eder göksü genişler ise, o kimse Allanın her işlediğini hoş karşılar, bela ve musibetlerine sabreder, nimetlerine kar¬şıda şükreder, kaza ve kaderi ilâhîsine râzi olur, onun verdiği veya men edip vermediği şeylerede boyun eğer hoş karşılar, isyan etmez, bir hikmet ve sebebin olduğunu düşünerek hayır yolunu bulur.
Şayet, puta, ateşe, leşe, ölüye, paraya, karıya, makam ve mansıba gönlü bağlanırsa, bu takdirde putpereslerden olur.
Birde İslama razi ve kanî olan mümin, islamın şer'i hükümlerine imtisal edip emri ilahileri yapar, nehyi ilahilerden kaçınır, ve Muhammed Aley-hisselamın hak teâla tarafından Resul olarak gönderildiğine gönlü razi olup itminan olan kişide onun sünnet ve adaplarında ona tabi olur, onun ahlak ve yaşantısını kendisine rehber edinir, dünyadan çekinmesini kendi¬sinde bularak ahireti unutmaz. Bütün yaptıklarının ahirette hesabını vere¬ceğini düşünerek îmanın tadını bulmaya çalışır.
İşte bu temiz gayeler esasına bağlı olan her mümin, taşıdığı imanın tadını vücudunda bulur. Mânevi zevklerin içinde huzur ve neş'e ile yaşar. Ve nihayet bu mânevi zevkin en büyük semeresi olan ahiret saadetine nail otur. Allahda istikametli imanının karşılığında o kulun razi ve hoşnut ola¬cağı cennet, nimet ve cemali ilahisini lütfeder.
Hadîsi şerifde şu mealdâki âyeti kerîmelere işaret vardır :
«Allah onlardan razı ve onlarda ondan (Allahdan) râzt ve hoşnuttur¬lar. İşte bu (mükâfatlar ve Allanın rızası) Rabbisinden korkanlara mahsus¬tur.» Beyyine sûresi, 8
Diğer âyeti kerîme meali :
«Ve (Bugün) size din olarak, İslama razî oldum.» Mâide sûresi, 3
«Kim, islamdan başka bir din ararsa, o istediği din, asla kendisinden kabul olunmaz ve o ahiretde ebedî zarar görenlerdendir.» Ali İmran sûresi, 85[72][72]

Tercümesi :

10 - (9), Ebû Hüreyre (R.A) den rivayet olunmuştur, dediki ;
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Nefsi muhammediyem yedi kudretinde olan Allahüteâllaya yemin ederimkî, bu ümmetten (ümmeti dâvetden) yahûdi ve hjrıstiyan bir kişi be¬ni işitmez, Sonra Peygamber olarak gönderildiğime îman etmeden ölürse, işte o kimse, ancak cehennemin yaranından olur.» [73][73]

Îzahat

Ravî Ebî Hüreyre (R.A) hazretlerinin hai tercümesi, kısada olsa yukar¬da üçüncü hadîsi şerifin îzah böiümünde zikredilmiştir.
Hadîsi şerifin ilk cümlelerinde mes'elenin ehemmiyetine binâen Resu¬lü Ekrem sallallâhû aleyhi vesellem efendimiz, hâltkı zülcelâla yemin ede¬rek başlamıştır.
Yahûdî ve Hıristiyanlar, Peygamberimizi Peygamber olarak tanıyıp inanmadıkları haide ölürlerse, küfür üzere öldüklerinden cehennemliktir¬ler. Zira onların Alfaha îman edip sevmelerinin alâmet ve esası, cenâbu hakkın en son olarak gönderdiği peygamber olan Muhammed aleyhisse-lâma ve onun getirdiği Kur'anı Kerîme inanmalarıdır. Aksi takdirde Kur'-anı kerîmde cenâbu hakkın buyurduğu ve peyğamberimizinde yukardaki mübarek sözünde beyan ettiği üzere kâfirlerdir, ve küfürlerinden dolayıda cehennem odunudurlar.
Yahûdî ve Htnstıyan«keferelerinin durumları kur'ant kerimde şöyle be¬yan edilmiştir :
«Ey ehli kitaplar (yahûdî ve Hıristiyanlar}! Niçin hakkı bâtıl ile karış¬tırıp örtüyor ve (Muhammed aleyhissefâmın hak peygamber olduğunu bil¬diğiniz haide) hakikati gizliyorsunuz?.» Ali tmran sûresi, 71
Alitîmran sûresinin, 64-70 âyetlerimde mutlaka okumak gerekir. Zira bu âyeti kerimelerde yahûdî ve Hıristiyanların, küfür ve fenalıkları, en güzel şekilde îzah edilmiştir.
Hadîsi şerifde geçen «ümmet» kelimesinden m^kaad, ümmeti davet¬tir. İslâmı kabul etmeyip, peygamberimize inanmayan vnhûdî ve Hıristiyan cinsinden olan ehfi kitap kefereler, en son peygambere ve onun getirdiği hükümlere {Kur'anı kerim ve sünnetlere) inanmaları için islâma davet edil¬diklerinden bunlara «ümmeti davet» denilmiştir.
Fakat en son din olan islamı ve bütün hükümlerini kabul eden üm¬meti muhammede, «ümmeti îcâbet» denir. [74][74]

Tercümesi :

11- (10) Ebû Mûsâ el'Eş'ari (R.AJ den mervidir, şöyle demiştir :
Resûliuh (S.A.V) buyurduki!
«Üç kişinin ikişer ecri vardır. (O kimselerde şunlardır) :
a) EhM kitabdan bir adam oiubda, hem kendi Peygamberine, hemde Muhammet (S.A.V.) e iman eden kimsedir.
b) Birinin mülkü olan köledirki, hem Allahü teâlantn, hemde efendile¬rinin hakkını edâ ettiğinde (O da iki ecre nail olur).[75][75]
c) Üçüncüsüde öyle bir adamdırki, kenöi yanında tasarruf edebile¬ceği bir câriye bulunurda onun terbiyesini (yumuşaklıkla ve şiddetden uzak olarak güzel güzel) terbiye eder, tâlimini (yine rıfk ile güzel güzel) Sâlîm eder ve sonradan onu âzâd edib nikahla alır. (İşte) böytesininde iki ecri vardır.» [76][76]

İzahat

Ravi Hz. Ebû Musa Ei Eşr'ari kimdir?
Hz. Ebû Musa Ei Eş'ari (R.A), ismi Abdullah Bin Gaysdır. Mensub oldukları (Eş'ari) Yemen de bir kabilenin ismi olması hasebiyle nisbet edil¬miştir.
Bu kabilenin pederlerinin gövdesi kıllı olduğundan sıfatı müşebbehe ismi ile (Eş'ar -çok kıllı) manasını ifade eden kelime ile isimlendirilmiş, son¬rada onun evlat ve ahvadina (Eşarî) ve onlara mensup olanlarada (Eş'ariy-yün) denilmiştir.
Ebû Musa (R.A), hicretten ewel müslüman olmuş sonra kendisi ile beraber inanan kardeşleri ve diğer kimselerle tekrar vatanlarına dönmüş¬lerdir.
Daha sonra Peygamberimizin hicretinin yedinci senesinde hayberi fet¬hi esnasında Habeşistanlı muhacirlerle birlikde Rasûlü Ekrem efendimize kavuşmuşlardır.
Hz. Ömer, Ebû Musa (R.A) ı basraya Vali .tayin etmiştir. Bir çok ül¬kelerin fethini sağlamıştır. Hz. Ali zamanında basra valiliği ve ordu kuman¬danlığı devam etmiştir. Ancak sonra azl olundular ve sıffiyn olayında ha¬kemlik yaptığı zaman, aldanmıştı. Ondan sonrada hemen Mekke-i Mü-kerremeye gittiler ve orada hicretin elli iki (52) tarihinde vefat ettiler. Üç yüz atmış (360) hadisi şerif rivayet etmiştir.
Hutbelerde hulefâya dua etmek, ilk defa Ebû Musa Eİ Eş'arî hazret-lerinden varid olmuştur. Basra valiliği esnasında Cuma hutbesini okuduk¬ça Hz. Ömerül Faruk (R.A) a dua ederlerdi. [77][77]
Daha sonra bu duanın benzerini ibni Abbas (R.A) Hz. Alinin hilafeti zamanında kendisinin basra valisi olduğu zaman cuma günü hutbede halife hazreti AN hakkında «Allahümmensur Aliyyen-Ey Allahım! Aliye yardım et» duasını yapardı. Aynı eser sahife, 22
Hadisi şerifde beyan edilen iki ecir alacak üç kişiyi kısa kısa açıkla¬maya çüiışaltm;
a) Yahûdî ve hırıstiyan taifeleri gibi ehli kitapdan olan kimselerin da¬ha ewel kendilerine Peygamber olarak gönderilen Hz. Musa ve Hz. İsâya inanmalarından sonra en son Peygamber Muhammed Aleyhisselâmada inanmaları ile iki ecre nail olacaklardır.
Ecrin birisi, daha ewel gönderilen mübarek Peygamberlere onların getirdikler1 hükmü ilâhilere inanmaları, diğer bir*ecrü mükâfatda, tevrat ve incilde ismi ve vasfı beyan edilen ve en son Peygamber olarak gönderile¬ne en güzel şekilde ihlasla inanmalarıdır.
Her iki ecrin verileceği Kur'anı kerimdede şöyle beyan edilmiştir : «Kur'andan ewel kendilerine kitap verdiklerimiz (Yahudi ve hınstıyan-lardan bazıları) Kur'ana îman ediyorlar.
— Onlara Kur'an okunduğu zaman; Biz buna îman ettik. Şüphesiz bu Rabbıimiz tarafından inzal edilen hak kitapdır. Doğrusu biz Kur'anı size okumadan ewelde müslüman olmuş idik, dediler.

— İşte bunlar, hem kendi kitaplarına, hemde kur'ana îman hususun¬da gösterdikleri azm (ve sebatla, yapılan eziyetlere) Sabırlarından dolayı mükafatları iki kat verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle defederler ve ken¬dilerine verdiğimiz rızıkdan infak ederler.» Kasas sûresi, 52-54
Birde Peygamber (S.A.V) efendimizin Hirakle yazmış olduğu mektup-da şu cümle var idi :
«Müslüman ol, Allâhü teala sana ecrini iki kat verir.»
b) Bir ağanın hizmetçisi olan kölede, hem Allâhü tealaya kulluk vazi¬fesini yaparak namazını kılar, orucunu tutar, zengin ise zekatını verir, ha¬ram ve halellara riayet eder ve teşbih, tehlillerine devam eder hemde ağa¬sının hizmetinde koşar isyan etmezse, bu köle ve hizmetçide aym iki ecri mükâfata nâii olur.
Keza bir işçide ağasına itaat eder yediği ekmeği hela! etmeye çalışa¬rak doğru ve dürüst olur, aynı zamanda Allâhın emirlerini yapar, nehile-rinden kaçınırsa, işte bu işçi de iki ecre nail olur. Birisi Allâha kulluğundan, diğeride işini gördüğü ağasına itaatındandır.
Bir dâirede çalışan memur, bekçi ve emsali kişilerde, çalışdığı kapıya nankörlük etmez, Allâhc kulluk vazifesi ile âmirlerine itaat ederlerse, bun¬larda iki ecre nail olurlar.
Peygamberimiz (S.A.V) efendimiz bir hadisi şeriflerinde buyurmuştur ; «Bizim küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüze hürmet ve saygıda bulunmayan, bizden değildir.»
Evet müslüman büyük ve amirine, ağası ve babasına, itaat etmekle mükelleftir. Ancak ağa, baba, âmir ve iş verenler haram ve yasak olan şeyleri buyurursa, bu takdirde onlara itaat edilmez. Zira Allâha isyan olan yer ve şeylerde kula itaat etmek haram ve künah olur. Bu husus hem âyeti Nriyme ve hem hadîsi şeriflerde beyan edilmiştir.
Bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :
«Âflâha isyan olan şeyde, kufa itaat edilmez.»
c) Bir adamda yanındaki cariyesini hem tedip ve din talimini öğre¬terek edepli bir şekilde yetiştirir, sonrada bu cariyesini azad edip hürre hanımlar sırasına sokarak iffet ve namusunu korumak maksadı ile aile olmak için nikahlarsa, işte bu adamda iki ecre nail olur.
Ecrin birisi, o kadıncağızın tâlim ve terbiyesini sağlamasının karşılı¬ğında alacağı mükafattır.
Diğeride câriyelikden âzad edip iffet ve namusunu korumak maksa¬dı ile nikahlayıp aile efradına katmasının mükafatıdır.
Bu son maddeden anlaşılmıştırki, bir kimsenin kendi evinde ve aile¬sinin himayesinde büyütüp terbiye- ettiği kız çocuğunu, o evin erkeği ola¬bilir. Ancak sıhriyyet ve akrabalık icabeden haramlıklar olursa, nikahlan¬mak haram olur. Bu meselenin daha geniş izahı «Mülteka Tercümesi» ad¬lı eserimizin birinci cildinin «Nikah bahsinde» ve «nikahlanmaları haram olanlar babında» mezkûrdur.
Köle : İslam ve îmanı yükseltip yaymak için kâfirlerle harb esnasın¬da esir alınan ve harbde bulunan müslüman askerlere hıssaları nisbetin-de taksim ve teslim edilen erkek kimselere «köle» denir.
Câriye ; kölenin tarifi şeklinde kâfirlerden esir alınan kadırvlara da «câriye» ismi verilmiştir.
Köle ve câriye ve hükümleri ile ilgili geniş malûmat, fıkıh kitablarında mezkurdur. [78][78]
Tercümesi :

12 - (II) İbni Ömer (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlüllah (S.A.V) buyurduki :
«AlEâhdan başka hak ilah olmadığına ve Muhammedin Alfanın Resulü olduğuna (dil-ile) şehâdet etmeleri oluncaya kadar. Namazı dosduğu kılın-caya ve zekatı edâ edinceye kadar insanlarla muharebe etmekle emro-lundum.
— Onlar, bunları yapınca müsiümanlar hakkının iktizası (olan had¬ler) islam hakkı müstesna olmak üezere, canlarını ve mallarını benim elim¬den kurtarırlar, (içlerindeki kalblerinin-niyyetlerinin) işlerimin hisâbına ge¬lince, oda Allâha aittir (zira içden olan niyyet ve gayeleri Allah bilir).»[79][79]
— Fakat müslim, «Ancak i s la m in hakkı müstesnadır.» Cümlesini zik-retmemiştir

İzahat

Ravi ibni Ömer hakkında kısa izahat, dördüncü (4) hadisi şerifin al¬tında zikredilmiştir.
Hadisr şerifde kelime-i şahadeti söyleyinceye, namazı dosdoğru kı-lıncaya, orucu tutup, zekâtı edâ edinceye kadar insanlarla muharebe et¬me meselesini şöyle anlamak icab eder :
Burada zikri geçen «İnsanlar» puta tapan müşriklerdir. Zira kendile¬rine kitap verilen yahûdi ve hırıstıyanlar, Allaha şehâdet ederler. Ancak onlar Muhammed Aleyhisselâmı tasdik edip Peygamber tanımadıkça bo-vunları kılıçdan kurtulmaz. Birde tayin edilmiş bir cizye olurda onu edâ etmeyen ehli kitaplardanda kılıç kaldırılmaz.
«Namazı dosdoğru kılıncaya kadar» Cümlesindende şu hükümler an-laşılmaktadır :
a) Namaz kılmayanlar, Islamin şartlarından birisini terk ettiklerinden onlarla muharebe edilmesi gerekir.
b) İmamı şafi-î hazretlerinin beyanına göre, namazı terkedenler öl¬dürülür. Zira bilerek namazı terk eden kâfir olur, diyerek fetvada bulun¬muştur. Sahabeden ve diğer müctehidlerdende aynı görüşü îzah edenler olmuştur.
c) Namazı kılmayanların, en azından tedib edilip dövülmesi lazımdır. Nitekim İmamı Azam hazretleri, namazı vaktinde edâ edib kılmayanların hapsedilmesi ve namazı kılıncoya kadar dövülmesi gerektiğini beyan et¬miştir.
İlgili Fetva :
Namazı terk eden zeyde şer'an ne lazım olur?
Ei-CEVAP... Tazir ve hapis lazım olur. Fetâvâyı Abdun-ahim, C. 1,4 Bu hususda daha geniş malumat, «İslama sokulan Bidat ve Hurafe¬ler» adlı eserimizle «Müiteka Tercümesi» isimli eserimizin ikinci cildinde verilmiştir.
Evet namaz, zekât, oruç ve hac gibi îmanın yaşantısını ve alâmetin: ihtiva eden bu ameller, dînin direği, Islâmm şiarı ve müminin en mühim amellerinden birer farzı ilâhîdir. Hadîsi şerifde, «İslâmın hakkı müstesna¬dır.» cümlesine gelince, Allâha ve ahiret gününe inanan her mümin, Kur'anı kerimde açık ve kesin olan ilâhi emir ve nehîlerden hiç birini inkâr ede¬mez. İstisnasız Kur'anı kerîmin hükümlerinin hepsini kabul eder ve güzel görür.
Şayet Kur'anı kerimde beyan edilen ilâhî hükümlerden herhangi biri¬sini bir kişi inkar eder veya tahkir ederse, işte o kimse, islâmın hakkına tecâvüz ettiğinden mürted olur. Öldürülmesi gerekir.
İslâmın hakkına tecâvüz eden kimse, daha ewel kelimei şehâdet ge¬tirse dahî, böyle kimse, mürted olduğundan İslâmın kılıcından kendini kur¬taramaz. Ewelâ Küfür ve irtidâdından nedamet edib islâmın hükmüne dönmesi teklif edilir. Şayet rucû etmezse, hemen boynu vurulur.
Nitekim bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :
«Bir kimse dînini tebdil eder müfted olursa, onu hemen öldürün.»
Diğer hadîsi şerif meali :
«Allahdan başka ilah olmadığına ve benim onun Resûlu olduğuma şe¬hâdet eden bir müsEümanın kanını akıtmak, ancak üç sebebden bîri ile olur.
— (Bunlarda) Zina eden dul (evli veya evlenib boşanmış kimse), cana karşı canla mukabele (kısas) ve dînimi bırakıb cemaatı (islam cemaatını) terk eden kimsenin (mürtetdin kanı helal £>lur.)» Buhârî, Müslim
Hadîsi şerifin bu son cümlesi ile hüküm istinbat edip icrayı hüküm¬de bulunan ilk müctehid ve mücâhid, Hz. Ebû Bekir (R.A) olmuştur. Hz. Ebû Bekir Hilafete geçirildiği zaman, bakdıki insanların bir kısmı zekat ver¬mekten kaçınıyor. Hemen ashabı kirami toplayıb bir hutbe îrad etti, bu hükmün hakikatini anlattı ve Allâhın emri olan zekatın en azını dahi bı-rakmıyacağını, tek basmada olsa, fakirin hakkı olan zekatı alıp ehline ve¬receğini beyan etti.
İşte bu hareket, islâmın hakkı olan zekâtın edası için icra edilmiş en güzel cihad ve mücâdeledir. İslâmin hakkı, kıyamete kadar böylece koru¬nacaktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Manevî Mütevâtir:

Aynı lafızlarla olmadığı ve hatta farklı hadîslerle ilgili olduğu halde aynı mâna ve hükme delâlet eden rivâyetler sayıca çoğalır ve tevâtür derecesine ulaşırsa buna manevî mütevatir denir. Raviler tarafından değişik lafızlarla nakledilen bir mesele veya olay manâca mütevâtir sayılır. Bu tip rivayetlerde müşterek olan taraf mütevâtir demektir. Manevî mütevâtir hadisler hayli çoktur. Beş vakit namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetler hep manevî mütevâtir derecesindedir. Meselâ, Hz. Peygamber'in dua ederken ellerini kaldırdığına dair yüz kadar hadis rivayet edilmiştir. Ancak bunlarda müşterek olan taraf ellerin kaldırılmasıdır ve bu yönü mütevâtirdir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla yiyeceklerin bereket kazanması hâdisesi buna misâldir. Bir çok durumlarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla yemek bereketlenmiş, az yemekten çok sayıdaki insan istifâde etmiştir. Bu hadîslerin hiçbiri tek başına mütevâtir değildir. Ama hepsiyle ilgili bütün rivâyetler toplanacak olsa, yekûnu tevâtür derecesine ulaşır ve "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası ile taamların bereketlenmesi" hadîsesi mütevâtir derecesine çıkar.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti içerisinde lafzî mütevatir sayıca azdır. Ancak manevî mütevâtir'le sâbit olan sünnet çoktur. Namazların vakitleri, beş vakit oluşu, rek'at sayıları gibi dînî evamirin tatbîkatıyla ilgili pek çok mesele için, ayrı ayrı rivayetler sayıca az da olsa ümmetin tatbîkatına mukârin ve müşârik oldukları için hepsi mânen mütevâtir cümlesindendir.
Kezâ haber-i vâhidle sabit olan mucizeler de bir bakıma mânen mütevâtir'dir. Zira bunlar cemaatin huzurunda cereyân etmiş. Rivayette bulunanlar hiçbir zaman tekzib edilmemişlerdir. Bu, bir nevi cemaat adına bir rivayettir ve öbürlerinin sükûtu zımmî beş tasdîk yerine geçer. Ve üstelik Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mazhar olmakla şerefyab olduğu mucizeler çoktur. Bu yönüyle de "mucize göstermiş olması" mânen mütevâtir bir keyfiyettir.[1]
Muhaddislere göre, mütevâtir hadisin ravilerini tek tek incelemeye gerek kalmaz. Ravilerin çokluğuna itibar edilir. Çünkü onların yalan üzerine ittifak edemeyecekleri kabul edilir. Dolayısıyla hem lafzî hem de manevî mütevâtir hadisin kesin bilgi verdiğinde bütün hadisçiler müttefiktirler.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/75-76.
[2] Nureddin el-Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 382; Subhi es-Sâlih, a.g.e., s. 124; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/404.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNNETİN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

Kültür-İslâm:

Günümüzde, Batı'dan gelerek müslümanların dillerine giren bazı mefhumlar vardır ki, yerli kültürde İslâmî karşılıklarını bulmak bile zor ve hattâ imkansızdır. Medenî, gayr-ı medenî tabirleri gibi. Bu mefhumların İslâmî ıstılahta muadilini bulmak mümkün değildir.
Kültür kelimesini de tam olarak karşılayan bir tâbire rastlayamayız. Sözgelimi, dilimizde kültürün karşılığı olarak hars kelimesi, lügat açısından gerçekten ekim, ziraat mânasını taşımakta ise de, târih boyu beşerî müktesebât, bilgi, mârifet mânalarına hiç kullanılmamıştır. Bizzat Kur'an-ı Kerîm'de birçok defa geçen bu kelime hep "ekim", "tarla" mânasına gelmiştir. Kültür mânasındaki kullanış hem yenidir ve hem de muhtemelen sâdece Türkçe'de mevcuttur ve ilk defa olarak da Ziya Gökalp tarafından kullanılmıştır. Araplar bugünkü kültür mefhumunu "sekâfe" kelimesiyle karşılarlar ve aslında bu kullanış da yenidir. Sözgelimi, zamanımızda tanzîm edilen el-Müncid adlı lügatte sekâfe kelimesine "ilimler, fenler ve edebiyatta hâkimiyet" diye kültür mânâsı da verilirken, hicrî yedinci asırda (v. 711) yaşamış olan İbnu Manzûr'un "Lisânu'l-Arab" adlı lügatinde "hazâkat, anlayış, sür'atli fehim" mânâsında açıklanmıştır. Hadîslerde kelimenin bu mânâda kullanıldığı görülür. Meselâ, Hz. Aişe, hicretle alâkalı rivâyette kardeşi Abdullah'ı tasvîr ederken "O, genç, anlayışlı ve sakîf bir oğlandı" der. İbnu Hacer, kelimeyi hâzık diye açıklar. Kelime en-Nihâye'de de: "Kendisine muhtaç olunan şeyde kesin mârifet sâhibi olan" diye açıklanır.
Kültür kelimesinin Arab dilinde bugünkü karşılığı olan sekâfe kelimesi târihen bu mânâda kullanılmamış ise de, belli bir ölçüde kültürlü mânâsına kâtib kelimesinin kullanıldığı söylenebilir. Nitekim ümmî kelimesini inceleyince, bunun mukaabili olarak kâtib kelimesinin bizzat hadîslerde kullanılmış olduğunu görürüz.
Bir Arab müellifinin açıklamasına bakılırsa, edeb kelimesi de Arabların "medenî terakkîsine" tâbi olarak mânâ ve kullanışında istihâle geçirerek zamanımızda tam "kültür" mânâsını kazanmıştır. Açıklamaya göre:
1- Câhiliye devrinde âdib halk için yemek dâveti çıkaran kimsedir ve me'dübe, ziyâfet yemeği demektir.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde terbiye etmek tehzîb, ahlâkı güzelleştirmek mânâsına kullanılmıştır.
3- Emeviler devrinde edeb, ilim mânâsını kazanır ve muallim mânâsında müeddib kelimesi kullanılır.
4- Abbâsîler zamanında kelimeye nazm, nesir nev'inden her çeşit (ahlâkî, siyâsî, sözler, nasîhatlar, ata sözleri vs.) edebî sözler mânâsı kazandırılır.
5- Bugün (Fransızca literature kelimesinin karşılığı olarak) edebiyât mânâsında kullanılarak mevzûsu, üslûbu ne olursa olsun bir dilde yazılan her şey, akıl ve şuurun ortaya koyduğu her şey mânâsına kullanılmaktadır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/320.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Manevî Mütevâtir:

Aynı lafızlarla olmadığı ve hatta farklı hadîslerle ilgili olduğu halde aynı mâna ve hükme delâlet eden rivâyetler sayıca çoğalır ve tevâtür derecesine ulaşırsa buna manevî mütevatir denir. Raviler tarafından değişik lafızlarla nakledilen bir mesele veya olay manâca mütevâtir sayılır. Bu tip rivayetlerde müşterek olan taraf mütevâtir demektir. Manevî mütevâtir hadisler hayli çoktur. Beş vakit namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetler hep manevî mütevâtir derecesindedir. Meselâ, Hz. Peygamber'in dua ederken ellerini kaldırdığına dair yüz kadar hadis rivayet edilmiştir. Ancak bunlarda müşterek olan taraf ellerin kaldırılmasıdır ve bu yönü mütevâtirdir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla yiyeceklerin bereket kazanması hâdisesi buna misâldir. Bir çok durumlarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla yemek bereketlenmiş, az yemekten çok sayıdaki insan istifâde etmiştir. Bu hadîslerin hiçbiri tek başına mütevâtir değildir. Ama hepsiyle ilgili bütün rivâyetler toplanacak olsa, yekûnu tevâtür derecesine ulaşır ve "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası ile taamların bereketlenmesi" hadîsesi mütevâtir derecesine çıkar.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti içerisinde lafzî mütevatir sayıca azdır. Ancak manevî mütevâtir'le sâbit olan sünnet çoktur. Namazların vakitleri, beş vakit oluşu, rek'at sayıları gibi dînî evamirin tatbîkatıyla ilgili pek çok mesele için, ayrı ayrı rivayetler sayıca az da olsa ümmetin tatbîkatına mukârin ve müşârik oldukları için hepsi mânen mütevâtir cümlesindendir.
Kezâ haber-i vâhidle sabit olan mucizeler de bir bakıma mânen mütevâtir'dir. Zira bunlar cemaatin huzurunda cereyân etmiş. Rivayette bulunanlar hiçbir zaman tekzib edilmemişlerdir. Bu, bir nevi cemaat adına bir rivayettir ve öbürlerinin sükûtu zımmî beş tasdîk yerine geçer. Ve üstelik Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mazhar olmakla şerefyab olduğu mucizeler çoktur. Bu yönüyle de "mucize göstermiş olması" mânen mütevâtir bir keyfiyettir.[1]
Muhaddislere göre, mütevâtir hadisin ravilerini tek tek incelemeye gerek kalmaz. Ravilerin çokluğuna itibar edilir. Çünkü onların yalan üzerine ittifak edemeyecekleri kabul edilir. Dolayısıyla hem lafzî hem de manevî mütevâtir hadisin kesin bilgi verdiğinde bütün hadisçiler müttefiktirler.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/75-76.
[2] Nureddin el-Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 382; Subhi es-Sâlih, a.g.e., s. 124; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/404.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir Hadisin Hükmü:

Serahsî'nin, Usûl'ünde belirttiğine göre, Hanefi fakîhleri, haber-i mütevatir'in zaruri ilim ifâde edeceğine kanidirler. Eğer, haber-i mütevâtire rağmen kesin ilme ulaşmayan olursa onun aklında noksanlık var demektir. Binaenaleyh mütevatir hadîsle sâbit olan bir meseleyi inkâr, küfürdür.
Ancak, asıl itibariyle âhâd olmasına rağmen sonradan ümmetin ittifakla kabûlü ve kendisiyle amel etmesi sebebiyle mütevatir derecesine çıkan bir hadîs söz konusu ise, bunun kesinliği tevâtürle değil istidlâlle sübut bulmuştur. Bu çeşit rivâyetler amel yönünden vücub ifâde ederse de îtikad yönünden kesin ilim değil "kalbî tuma'nîne" ifâde eder, dolayısıyla inkâr eden tekfir edilmez. Şafiîler, bu çeşit tuma'nîne ifâde eden (yâni ihtilaflı olan mütevatirlere) mükteseb demişlerdir.
Mütevâtir bahsi ile alâkalı olarak, Hanefi mezhebinde olanların şunu da vâzıh olarak bilmesi gerekir: Hanefi uleması aslen haber-i vâhid bile olsa, Tabiîn ve Etbauttabiîn nesillerince makbûl addedilmiş ve amel edilmiş bir rivâyeti hükmen mütevâtir addetmiş ve onunla amelin vücûb ifâde ettiğini söylemiştir. "Çünkü, der Serahsî[1] ikinci ve üçüncü asırlarda akdedilen icmalar da şer'an uyulması gereken delîl olmaktadır". (Bu ifâde dahi selef telâkkîsinin iyi anlaşılmasını gerekli kılmaktadır).[2]
Mütevâtir hadisler, Akâid konularında bile tek başına delil sayılırlar. Bu yüzden mütevâtir olan haber-i Rasûlü inkâr eden küfre girer. Çünkü böyle bir haberi inkâr etmek, Peygamberi inkâr demektir. O da şüphesiz küfürdür.[3]
Mütevatir hadisler, kesinkes sahih oldukları için yakin ifade ederler ve bu sebeple ravilerinden bahsetmeye, onları incelemeye gerek duyulmaksızın, mütevatir hadisle amel etmek vacip olur.
Mütevatir hadisler, hadis usulü prensiplerine göre tetkik ve tenkide tabi değildirler. Hadis usulünün tetkik ettiği hadisler, tevatür şartlarını taşımayan ahad hadislerdir.
Senedin başında veya sonunda ya da herhangi bir yerinde tevatür şartını yitirmiş olan hadisler, diğer yerlerinde tevatür şartlarını taşısalar bile mütevatir hadis sayılmazlar. Bu tür hadisler ahad hadislerden sayılmak kaydıyla Meşhur veya Müstefiz diye adlandırılarlar. Bu duruma göre sahih, hasen ve zayıf diye nitelendirilen bütün hadisler ahad hadisler içinde yer alacaklardır.
Mütevatir hadislerin tasdiki, ravilerinin güvenilir oluşuna bağlı değildir. Yani mütevatir bir hadisin ravileri arasında zayıf ravilerin bulunuşu neticeye tesir etmez. Çünkü ortada yalan üzere berleşmeleri mümkün olmayan kalabalıkların haberi söz konusudur.[4]

---

[1] Serahsî'de âhâdu'l-Asl (ilk tabakada âhâd), mütevâtirü'l-Fer' (müteakip asırlarda (Tabiîn ve Etbauttâbiîn'de mütevâtir) tâbirleri kullanılır.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/76-77.
[3] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime, s. 102.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 107-108.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnet:

Üzerinde durduğumuz kültür kelimesini, İslâm'da en ziyade karşılayan tâbirin "sünnet" ve sünnet mefhumunu ifade eden diğer tâbirler olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple sünnet kelimesi üzerine biraz açıklama yapacağız.
Sünnet, lügat açısından "yol" mânâsına gelir, iyi ve kötü her ikisi için de kullanılır. Istılah olarak, Kur'ân'dan sonra dinin ikinci kaynağına denir.
İslâm cemaatini diğer cemaatlerden ayıran husûs, sâdece imân değildir. İmân temel ve vazgeçilmez şart olmakla berâber bunu tamamlayan ve bir nevi imânının hârici tezâhürlerinden olan davranışlar vardır. Bunlara sünnet denir. Sünnet, umûmiyetle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından yapılmış olan ameller, söylenen sözlerdir.
Ancak, bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le doğrudan ilgisi olmamakla beraber, ilk devir müslümanları tarafından benimsenmiş olan bir kısım amellere ve sözlere de sünnet denmiştir. Kelimenin böyle şümullü bir mânâ taşıması sebebiyle iltibasları önlemek maksadıyla âlimler ayırt edici tâbirler kullanırlar: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den vâki olan söz ve amellere merfû sünnet, Sahâbe'den vâki olan söz ve amellere mevkûf sünnet, Tâbîîn ve Etbauttâbiîn'den vâki olan söz ve amellere de maktû sünnet denir. Bu açıdan, sözgelimi, Hz. Ömer zamanında hicrî takvimin vaz'ı, devlet divanlarının tutulması, ümmetin bir kıraate sevki gibi hususlar hep "sünnet" tâbiriyle ifâde edilir. Hülâsa sünnet, geniş mânâsıyla ilk devir (selef müslümanlarınca benimsenerek dine kazandırılan ameller, değerler, eşkaller mânâsına gelmektedir.
Sünnet, her hal ü kârda insanlarca yapılacak, yapılırken pek çok tarz ve şekilde yapılma imkân ve ihtimâli olan davranışlara tek bir şekil vererek cemaati teşkil eden ferdler arasında birlik sağlar. Misâl olarak yemek yemeyi ele alalım. Her insanın başvuracağı bu fiil, bir gündeki öyün sayısı, her öyündeki çeşit ve miktar, yemekte oturuş tarzı, çiğ, pişmiş, yanık, sıcak, soğuk yemek, yenmemesi gereken şeyler, sağ veya sol elle yemek gibi pek çok mes'elelerde çeşitli tarzlar hatıra gelebilir. Sünnet bu mes'elelerin her birinde pek çok ihtimallerden bir tanesini tavsiye eder. Böylece aynı sünnete uyan ferdler cemiyette birlik içerisinde olurlar.
Sünnetin sağladığı birlik âdâb-ı muâşeret, kıyâfet, ahlâk kaideleri gibi hususlarda daha çok ehemmiyet taşır. Şu halde cemiyetteki müşterek değerler manzumesi manasında kullanılan "kültür" kelimesini İslâm'da büyük ölçüde "sünnet" kelimesi karşılar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in *"Benim sünnetimi beğenmeyen benden değildir"* veya*: "Benim sünnetimle amel etmeyen benden değildir"* gibi sözlerindeki sünnet kelimesi bu manada kullanılmıştır. Mâna şöyledir: "İslâm ümmetinin gittiği yoldan gitmeyen, onun dinini beğenmeyen, ona zıd düşen bir yolu benimseyen bizden değildir."
Şârihler de hadîsi böyle anlarlar ve herhangi bir te'vîl ve mâzeretle sünneti terkedenin dinden çıkmayacağını, fakat sünnetin zıddı olan amelin üstün olduğuna inanarak sünneti terkederse bunun bir nevi küfür olacağını belirtirler. Zira böyle bir inanç en azından içtimâî, birliği bozmaya müncer olacaktır. Hattâ farzın karşılığı olan "sünnet"in bu cihetten ehemmiyetini teyid eden ve ümmeti "sünnet" etrafında, ısrarla kenetlenmeye teşvik eden rivâyetler mevcuttur:
"Dinin elden gidişi sünnetin terkiyle başlar. Bir halat iplik iplik ortadan kalktığı gibi, din de sünnetlerin birer birer terkiyle ortadan kalkar".
Nitekim bir cemiyet, millî değerlerini birer birer terkedecek olsa, kendisine, diğer cemiyetlerden ayrı müstakil millî şahsiyet veren şeylerden geriye ne kalır?
Şu halde hadîslerde geçen "sünnet" ve "din" tâbirleri çoğu kere "kültür" ve "medeniyet" manalarında kullanılmıştır. Sünneti terk, belli bir ölçüde "İslâm kültürünü terk" dinden çıkma da "İslâm medeniyetinden çıkma" manasına gelmektedir.
Bizden Olan-Bizden Olmayan: Hadîslerde tefrîk ifade eden mühim tâbirlerden biri budur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu tâbiri "kâfirler ve müşrikler" hakkında kullanmış değildir. Onların "bizden" olmadığı zâten bilinen açık bir husustur. Bu tehdîdi, daha çok İslâmî yaşayış ve telâkkinin nihâî hududlarını göstermek, bu hududları taşma noktasında bulunan tehlikeli sınırları belirtmek için kullanmıştır.
Bir başka ifade ile, İslâm cemaatinin husûsiyetini teşkîl eden, onun başka cemaatlerden temyîz ve tefrîkini sağlayacak olan hârici tezâhürler mevzûunda bu tâbir kullanılmıştır. Bu tâbirle, beşer kültüründe yer eden ümmetî değerler'in veya ümmet fertleri arasında imânî birliği takviye edip sağlamlaştıracak bir kısım müşterek değerlerin muhâfazası düşünülmüştür.
Bu hususun anlaşılması için şu hâdisleri dikkatle okuyalım.
"Bizim dışımızdakilere benzeyenler yahûdilere, hıristiyanlara benzeyenler bizden değildir..."
"Yağma yapan veya soyan veya soyguna tevessül eden bizden değildir".
"Erkeklerden kadınlara benzeyenler, kadınlardan erkeklere benzeyenler bizden değildir".
"Uğursuzluğa inanan, (müracaatı üzerine) kendisi için uğursuzluk çıkarılan, kehânete inanan, kendisine kehânette bulunulan (kâhine baş vuran); sihir yapan, sihir yaptıran bizden değildir."
"İnsanları iğdiş eden, kendisini iğdiş ettiren bizden değildir..."
"Asabiyete (kavmiyetçiliğe) çağıran, bu yolda savaşan, ölen bizden değildir."
"Musîbete uğrayınca bağırıp çağıran, saçını başını yolan, elbisesini yırtan bizden değildir".
"Bizden başkasının sünneti ile amel eden bizden değildir".
"Mâtem için suratını döven, üstünü, başını yırtan, câhiliye çığlığıyla çığlık atan bizden değildir".
"Küçüklerimize merhamet, büyüklerimize hürmet etmeyen emr-i bil-marûf ve nehy-i ani'l-münker'de bulunmayan bizden değildir" vs.
Bu çeşit hadîsleri, hüküm açısından değerlendiren âlimler maksadın bu yasakları işleyenleri tekfir etmek olmayıp, nehyi takviye etmek olduğunu belirtirler. Bunların haramlığı reddedilmeyip, yapılmasının cevâzına kesinlikle hükmedilmediği müddetçe fâili tekfir edilmez.
Korunması gereken "Ümmetî kültür" değerleri, her seferinde "benden değil" veya "bizden değil" gibi tâbirlerle ifâde edilmez. Allah'ın "lânet"ine,"gadab"ına nisbet etmek "şeytan"a nisbet etmek, "eski milletler"e nisbet etmek, "yabancı milletler"e nisbet etmek gibi çeşitli üslublara da yer verilmiştir. Hadîslerde bol miktarda örnekleri olan bu hususa birer örnek kaydedip geçeceğiz.
"Peruk (takma saç) takma işini yapana da, peruk taktırana da Allah lânet etsin."
"Sağ elinizle yiyin, sağ elinizle için, sağ elinizle alın, sağ elinizle verin, zira sol eliyle yiyen, sol eliyle içen, sol eliyle alıp sol eliyle veren şeytandır."
"Sizden önce gelip geçenlerden bir adam, hoşuna giden bir elbise giymiş ve gurura kapılmıştı. Allah onu yerin dibine batırdı. Kıyâmete kadar orada sarsılarak azab çekecek."
"Kim bir yabancı millete benzerse, o, onlardandır." Veya *"Bizden başkasına benzeyen bizden değildir."*
Hadîste gelen bu beyanlardan çıkarılacak netice şudur: İmândan çıkarıp küfre götüren her şey bizi medeniyetten çıkarmakta, sünnetin terkine veya sünnete muhâlefete götüren her şey "ümmetî kültür"den koparmaktadır[1].

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/321-325.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir Hadisin Hükmü:

Serahsî'nin, Usûl'ünde belirttiğine göre, Hanefi fakîhleri, haber-i mütevatir'in zaruri ilim ifâde edeceğine kanidirler. Eğer, haber-i mütevâtire rağmen kesin ilme ulaşmayan olursa onun aklında noksanlık var demektir. Binaenaleyh mütevatir hadîsle sâbit olan bir meseleyi inkâr, küfürdür.
Ancak, asıl itibariyle âhâd olmasına rağmen sonradan ümmetin ittifakla kabûlü ve kendisiyle amel etmesi sebebiyle mütevatir derecesine çıkan bir hadîs söz konusu ise, bunun kesinliği tevâtürle değil istidlâlle sübut bulmuştur. Bu çeşit rivâyetler amel yönünden vücub ifâde ederse de îtikad yönünden kesin ilim değil "kalbî tuma'nîne" ifâde eder, dolayısıyla inkâr eden tekfir edilmez. Şafiîler, bu çeşit tuma'nîne ifâde eden (yâni ihtilaflı olan mütevatirlere) mükteseb demişlerdir.
Mütevâtir bahsi ile alâkalı olarak, Hanefi mezhebinde olanların şunu da vâzıh olarak bilmesi gerekir: Hanefi uleması aslen haber-i vâhid bile olsa, Tabiîn ve Etbauttabiîn nesillerince makbûl addedilmiş ve amel edilmiş bir rivâyeti hükmen mütevâtir addetmiş ve onunla amelin vücûb ifâde ettiğini söylemiştir. "Çünkü, der Serahsî[1] ikinci ve üçüncü asırlarda akdedilen icmalar da şer'an uyulması gereken delîl olmaktadır". (Bu ifâde dahi selef telâkkîsinin iyi anlaşılmasını gerekli kılmaktadır).[2]
Mütevâtir hadisler, Akâid konularında bile tek başına delil sayılırlar. Bu yüzden mütevâtir olan haber-i Rasûlü inkâr eden küfre girer. Çünkü böyle bir haberi inkâr etmek, Peygamberi inkâr demektir. O da şüphesiz küfürdür.[3]
Mütevatir hadisler, kesinkes sahih oldukları için yakin ifade ederler ve bu sebeple ravilerinden bahsetmeye, onları incelemeye gerek duyulmaksızın, mütevatir hadisle amel etmek vacip olur.
Mütevatir hadisler, hadis usulü prensiplerine göre tetkik ve tenkide tabi değildirler. Hadis usulünün tetkik ettiği hadisler, tevatür şartlarını taşımayan ahad hadislerdir.
Senedin başında veya sonunda ya da herhangi bir yerinde tevatür şartını yitirmiş olan hadisler, diğer yerlerinde tevatür şartlarını taşısalar bile mütevatir hadis sayılmazlar. Bu tür hadisler ahad hadislerden sayılmak kaydıyla Meşhur veya Müstefiz diye adlandırılarlar. Bu duruma göre sahih, hasen ve zayıf diye nitelendirilen bütün hadisler ahad hadisler içinde yer alacaklardır.
Mütevatir hadislerin tasdiki, ravilerinin güvenilir oluşuna bağlı değildir. Yani mütevatir bir hadisin ravileri arasında zayıf ravilerin bulunuşu neticeye tesir etmez. Çünkü ortada yalan üzere berleşmeleri mümkün olmayan kalabalıkların haberi söz konusudur.[4]

---

[1] Serahsî'de âhâdu'l-Asl (ilk tabakada âhâd), mütevâtirü'l-Fer' (müteakip asırlarda (Tabiîn ve Etbauttâbiîn'de mütevâtir) tâbirleri kullanılır.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/76-77.
[3] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime, s. 102.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 107-108.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Allah'a hamd, Resulü'ne salat ve selam olsun.

Kitabın özgün adı, **"Nazmu'l-mütenâsire mine'l-hadîsi'l-mütevâtire"**dir. Çevirisini yaptığım bu kitabın yazarı, allame fakih muhaddis Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî'dir. 1857 yılında Fas'ta doğmuştur. Yine 1927 yılında Fas'ta ölmüştür. Fas'ın tanınmış muhaddis ve alimlerinden ders almıştır. Özellikle de hadis sahasında araştırmalar yapmıştır. Bir çok önemli esere imza atmıştır. Hadis literatürü alanında önemli bir yere sahip olan **"er-Risâletü'l-Mustatrafe"** adlı kitabı **"Hadis Literatürü"** adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

Kitabın dört baskısı gerçekleşmiştir. 1. Fas, 1318/1900, 2. Haleb, Dâru'l-Meârif 1920, 3. Beyrut, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye 1983, 4. Mısır, Dâru'l-kütübi'-s-Selefiyye tarihsiz. Tercümede esas aldığım neşir, Mısır'da bulunan Dâru'l-kütübi'-s-Selefiyye'ye aittir. Yayınevi, kitabı gözden geçirmiş ve bazı ilavelerde bulunmuştur. Yayınevi, selefi çizgisi gereği; bazen yazarı sufilere uymakla tenkit etmiş, bazen de yazarın görüşlerinden beğenmediklerini eleştirmiş ve bazen de rivayet ettiği hadislerle ilgili eleştiriler yöneltmiştir. Örneğin, 225. ve 226. hadisleri ve önsözde İbn Arâbî'nin üç görüşlerini yansıtan üç satırı kitaba almamıştır.

Yazar, hem selefî ve hem de sufî tanımlamasına uygun bir yapıya sahiptir. Çünkü kitabında getirdiği hadisler, bazen selefi çizgide uygun hadisler ve bazen de sufi çizgisindedir. Örneğin, 16. Hadiste **"Allah'ın keyfiyetsiz, temsilsiz, teşbihsiz, cismiyetsiz, ittisalsiz ve infisalsiz bir şekilde kendi kemaline uygun göklerin üstündeki arşın üzerinde bulunması"** hadisi ve 276. Hadiste ise **"Yedi kat gök ile yedi kat yer ve bunların içindekiler ile bunların arasında bulunanların; arşa nispetle, yeryüzündeki büyük bir düzlükte (=çölde) bırakılmış bir halka gibi olması"** hadisini getirmiştir.

Yine 279. Hadiste **"Ebdâl'ın varlığı"** hadisini ve 302. Hadiste **"Peygamber (s.a.v)'e, dünya hayatında iken tevessülde bulunma"** hadisini getirmişir.

Bu hadisleri açıklama ve hadiste geçen bilgiyi ispat etme mahiyetinde ise hem selefi ve hem de sufi öğretilerinden yararlanmıştır. Örneğin, 16. Hadisi açıklama mahiyetinde; Allah'ın, arşa istiva ettiğini ve göğün üzerinde bulunduğu inancını İbn Teymiyye'den alıntılar yapmıştır. Okuyucuya da bu inancın doğruluğunu anlatmaya çalışmıştır.

194. Hadiste **"Allah'ın yarattığı ilk şeyin"** ne olduğunu açıklama mahiyetinde getirdiği ilk madde, Muhammedî Nûr'dur.

279. Hadiste **"Ebdalın varlığı"** ile ilgili olarak ilk önce Ebdalın varlığını ve bu konudaki hadisleri kabul etmeyen İbnü'l-Cevzî ile İbn Teymiyye'den alıntılar yapmış ve diğer taraftan da konunun sonunda Ebdalın varlığı ile ilgili hadislerin bazısının ve bazısınında sahih olmadığı ile ilgili olarak İbn Hacer'den alıntılar yapmıştır. İbn Hacer'den alıntı yaparken tasavvuf literatüründe kullanılan Kutb ve Gavs kavramlarınada yer vermiştir.

261. Hadiste "Peygamber (s.a.v)'in İsra gecesi göğsünün yarılması" olayını anlatırken, Abdulaziz ed-Debbâğ'ın**"İbrîz"** adlı kitabında bu olayı keşif yoluyla kabul etmediğini belirtmektedir. Ayrıca kitabın önsözünde, Buhârî ve Müslim'de bir hadisin geçmesine rağmen keşif ehlinin bu hadisi kabul etmemesinin doğruluğunu da ileri sürmektedir.

Eseri, şimdiye kadar yazılmış gerek mütevatir hadislerle ilgili ve gerekse de çeşitli alanlarda yazılmış bütün kitaplar tarayarak oluşturmuştur. Kitabı, Fıkhî esaslara göre düzenlemiştir. Kitapta 31 bölüme yer vermiştir. Kitabın önsözünde; tevatürün sözlük ve terim anlamları, tevatürün zaruri bilgi ifade edip etmediği, tevatür için gerekli sayının ne kadar olacağı, haberi vahidin bilgi değerinin ne olduğu, mütevatir hadisler ile ilgili örneklerin neler olduğu ve karinelerle haberi vahidin bilgi ifade edip etmediği ile ilgili bilgilere yer vermiştir.

Geleneksel yapıya uygun olarak kitabına ilk önce "Ameller niyetlere göre değerlendirilir" hadisiyle başlamıştır. Öncelikli olarak Suyûtî'nin**"el-Ezhâr"** adlı kitabını esas alıp burada geçen sahabe isimlerine yer vermiş. Daha sonra hadisi rivayet eden başka sahabi varsa, o sahabinin ismini, bu hadisin tahricini yapan imamı ve hadisin geçtiği yeri belirtmiştir. Genellikle hadisin mütevatir olduğuna dair bir bilgi varsa, o bilginin geçtiği kitabı ve kitabın yazarını belirtmiştir. Fakat bazen hadisin mütevatir olduğuna dair kaynak bir bilgi belirtmeden, hadisi rivayet eden kişilerin sayısını belirtip bununla hadisin mütevatir olduğunu kendisi belirtmiştir.

Kitabın dipnotunda yer alan bilgiler bana aittir. Bu bilgiler kabul edilebilir de, edilmeyebilir de. Arap yayıncıya ait bilgiler ise genellikle Türkçe'ye çevrilmiştir.

Sahabilerin isimleri, Concordance'da geçen şekliyle yazılmıştır.

Hadislerin tahricleri yapılırken; kütübü tis'ada yer alan kitaplar, Concordance usûlüne uygun olarak ve diğer kitapların ise cilt ve sahifeleri gösterilmiştir. Bu ikinci tür kaynaklar da, bazen cilt ve sahifeden sonra parantez içerisinde hadis numarasına da yer verilmiştir. Hadislerin tahrici yapılırken, elde bulunan çeşitli kitap, kaynak ve cd'lerden de yararlanılmıştır. Bu nedenle okuyucunun elinde bulunan kaynak ile bizim belirttiğimiz kaynak aynı olmayabilir. Bu itibarla eserin ihtiva ettiği hadislerin çokluğu ve özellikle de hadisi rivayet eden sahabilerin rivayet ettikleri hadisin nerede geçtiği meselesi çok uzun bir zaman almıştır.

Okuyucunun dikkat etmesi gereken diğer bir husus ise; hadislerin tahrici sırasında, aynı hadisle ilgili sahabelerin rivayet ettiği hadislerin, aynı lafızda olmaması. Hadisler, genellikle, mana yoluyla rivayet edildikleri için aynı lafza sahip olmayabilirler. Bu farklılık; bazen bir kelimede, bazen bir cümlede ve bazen de manada olabilmektedir.

Eserin tercümesi esnasında orijinal metne genellikle sadık kalınmıştır. Zaman zaman kastedilen mananın okuyucu tarafından iyice anlaşılması için "anlaşılabilir" bir dille serbest davranıldığı da olmuştur.

Azami dikkat ve gayretlerime rağmen, farkında olmadan tercüme hataları olacaktır. Bununla birlikte hataları en aza indirmek için çok gayret etiğimi söyleyebilirim. Yapıcı eleştiri ve uyarılara her zaman muhtaç olduğumuz ilim sahipleri ile bütün okuyucularımızın tenkit, uyarı ve katkılarına şimdiden şükranlarımı sunacağımı belirtmek isterim.

Tercümenin ortaya çıkışında yardımlarını esirgemeyen bütün dostlarıma, özellikle de kitabın önsözüne ait bir bölümü çeviren değerli dostum Muhittin Korkmaz'a, bilgisayarla ilgili problemlerde hiçbir zaman yardımını esirgemeyen Mustafa Melih Haban'a, yetişmemde ve dinî düşüncelerimin oluşmasında büyük emeği bulunan Salih Özbey'e, her zaman manevi desteklerini üzerimde hissettiğim annem Emine ile babam Mehmet'e, çalışmalarım sırasında desteklerini gördüğüm değerli dostlarım Mehmet Kılıç'a, Emir Doğan'a, Mehmet Sever'e ve bu değerli eseri basma gayretini gösteren Karınca Yayınları'nın sahibi sayın Feyzullah Birışık'a şükranlarımı arzederim.

Çevirinin önemli bir bölümünü bazen okuyarak, bazen müsveddeleri yazarak katkıda bulunan ve tahric çalışmalarının uzun zaman almasına rağmen bu süreç içerisinde büyük bir sabır gösteren değerli eşim Hanife'ye teşekkür ederim.

Başarı elbette Allah'tandır.

Hanifi AKIN
Şehitkamil/GAZİANTEP
18.10.2003

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir Hadiste Sayı:

Bir rivâyetin mütevatir sayılması için en az kaç tarîkten rivâyet edilmiş olması gerekir? sorusuna rakamla kesin cevap verilememiştir. "Yalan üzerine ittifakları aklen muhâl olan bir cemaat" denmiştir. Herhalde aslolan, bunun rivâyet edilen habere, rivâyeti yapan ravîlere ve bir de rivâyeti işitenlere tâbi şartlara göre değişebileceğidir.
Yine de bir fikir verebilmek için, ileri sürülen rakamları kaydedebiliriz: 3, 5, 7, 10, 15, 20, 40, 50, 70... vs. Ehl-i Bedir adedince üçyüz küsur diyenler de olmuştur. Hiçbiri görüşünü, sünnetten veya başka mûteber bir kaynaktan alınma ciddî bir delîle dayandırmaz.
Mütevatir haberin asgarî tarîk sayısı ihtilaflı olduğu için mütevatir hadîslerin sayısı da münakaşalı olmuştur. Hattâ bazılarınca mütevatir kabûl edilen bir hadîs diğer bazılarınca haber-i vâhid kabul edilebilmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/77.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bid'at:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerindeki "kültür" mefhumunu daha mükemmel, daha bütün bir şekilde kavramamıza yardım edecek mühim tâbirlerden biri de "bid'at" kelimesidir.
Bid'at lügatte "daha önce bir örneğine rastlanmaksızın yapılan -iyi veya kötü- her yeni şey" manasına gelmektedir. Din kemâlini bulduktan sonra, (onu uzak veya yakından ilgilendirmek üzere) vazedilen (konan) her bir yeni şeye şer'i örfde bid'at denmektedir. İslâm âlimlerinin, ilgili bahislerde, "bid'at"a verdikleri -hadîslerin tedvini (yani kitap hâline konulması), tefsir, kelâm vs. ilimlerin tedvîni, eski Yunan hikemiyatından tercümeler, kelâmî mezheplerin çıkışı, batıl fikirleri çürütücü kitapların te'lifi, ribât ve medreselerin inşası gibi örneklere bakınca, bu tâbirle, ister cemiyetin tabiî gelişmesinin sonucu bir ihtiyâca mebnî olarak, isterse taklid ve teşebbüh yoluyla zaruret olmaksızın cemiyette zuhur eden her şeyin ifade edildiği görülür. Bu bir fikir, bir müessese, bir davranış şekli veya bir teknik, bir eşya olabilir, yani, ortaya çıkan her yeni şey. Nevevî'nin tarifiyle, dinî açıdan bid'at: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde bulunmayan bir şeyin bilâhare ihdâsı, ortaya konmasıdır". Bir başka ifadeyle, ümmetin kültür hamûlesine Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'den sonra girmiş bulunan iyi veya kötü her çeşit müktesebâtdır.
Anlaşıldığı üzere, şe'ninde terakkî bulunan içtimâî heyet için bu umumî manada bid'at kaçınılmaz bir durumdur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den vârid olan:
"Bu dinde olmayan bir şeyi ihdâs eden kimse bilsin ki o, merdûddur."
"Kim dinimize muvâfik düşmeyen bir amelde bulunursa bilsin ki, o merdûddur."
"Sonradan çıkan şeylerden kaçının, zira, en fena şey sonradan çıkan şeydir, her sonradan çıkan şey, bid'attir, her bid'at ise dalâlettir" gibi muhtelif hadîsler, herhangi bir kayda yer vermeksizin "bid'at"ı alelıtlak reddeder. Ancak, bu babta gelen başka ifâdeleri de göz önüne alan İslâm âlimleri, onu, "iyi" ve "kötü" olmak üzere ikiye ayırmıştır.
Bazıları ise, yine aynı neticeye ulaşmakla birlikte, daha da teferruâta inerek bid'atı, "vâcib, mendûb, haram, mekrûh ve mübah" olmak üzere beşe ayırmıştır[1] . İmâm Şâfiî, "dalâlet" olarak ifâde ettiği kötü bid'ayı: "Kitap, sünnet, eser veya icmâya muhâlif olarak ihdâs edilen şey" olarak, kötü olmayan bid'ayı da bu sayılanlardan herhangi birine muhâlif olmaksızın sonradan ihdas edilen hayırlı şey olarak açıklar. İbnu Hacer, şeriatçe, müstahsen addedilen bir sınıfa sokulabilen her bid'anın "iyi"; kabih addedilen bir sınıfa sokulabilen her bid'anın "kötü", bunlar dışında kalanların da "mübah" olacaklarını belirtir.
Aslında bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde faydalı ve hayırlı bid'aların ihdasına teşvik buluruz. Nitekim sahîh bir rivâyette O (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:
"İslâm'da kim güzel bir çığır (sünnet) açarsa ona, bu amelinin ecri ile, kendisinden başka onunla amel eden diğerlerinin ecri de -onlarınkine herhangi bir noksanlık gelmeksizin- aynen verilir." Hz. Ömer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde kısmen münferid, kısmen cemaat halinde kılınan terâvih namazının tamamının cemaat halinde kılınmasını emreder ve öyle yapılmaya başlandığını görünce: "Bu ne güzel bid'attır" der.
Şu halde, hülâsa etmek gerekirse bir bid'at, ya dine muvâfik ve bir ihtiyâcı karşılayan bir şeydir ki, bu bid'at-ı hasene adı altında tahsîn edilmiştir (güzel bulunmuştur); veya bir ihtiyacı karşılamayan, daha önce zaten mevcut bir şeyi kaldırarak yerine geçecek olan -bir başka kültürden alınma, yahut beşerî hevâya uyularak, yokdan ihdâs edilme- bir şeydir. Bid'at-ı seyyie denen bu ikinci kısım, bütün müslümanların müşterek kültürleri yani onların birlik ve vahdet vesileleri olan "sünnet"e ters düştüğü için merdûddur. Bu çeşit bid'atler yani yabancı kültürlere ait unsurlarla ferdî hevâdan kaynaklanan unsurlar müstakillik esasına müstenid ümmet şahsiyetini haleldar edeceği için hiç bir müsamaha tanınmaksızın şiddetle reddedilmiştir. Böylesi bir bid'atın alınması, bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından, "mevcut bir sünnetin atılması" olarak değerlendirilmiştir: "Yeni bir bid'at ihdas eden her kavm onun bir mislini Sünnet'ten kaldırıyor demektir."
Ümmetin hârice karşı dahilî vahdetinin korunması için bu çeşit bid'atın şiddetle yasaklanması, "sünnet"in, bir başka ifadeyle "ümmetî kültür"ün korunması için ağır müeyyide konması gerekmektedir. Bu sebeple, sünneti terkedenler, bid'at ihdas edenler hakkında bir mü'min için en değerli varlık olan "imân"ın selbi gibi tehdîdler ifade edilmiştir. Nevevî, İbnu Hacer gibi âlimler her çeşit bid'atın reddini ifade eden *"Her bid'at delâlettir", "Bu dinde olmayan bir şeyi ihdas eden kimse bilsin ki, o, merdûddur"* gibi hadîsleri "İslâm'ın öğrenilmesi ve icra edilmesi gereken mühim ve külli kaidelerinden biri" olarak tavsif etmişler, ehemmiyetlerine dikkat çekmişlerdir.
Bid'at-ı Seyyie'nin Modern Karşılığı: Kültürel Tezad: Yukarıdaki açıklamalardan şu husus vâzıh olarak anlaşılmış olmalıdır: Müslümanın hayatında bid'at-ı seyyie, Batılı sosyologlarca medeniyetin yaşı için ölçü, yıkıma gidişin alâmet ve habercisi (symptome) kabûl edilen kültürel tezadlar'ı temsil eder. Ümmetin ihtilâfını rahmet kabul eden hadîsle, mürtede (dinden çıkan) hayat hakkı tanımayan fıkıh kaidesinin bu noktada iyi değerlendirilmesi lazımdır. İslâm'ın temel esasları tarafından çizilen çerçeve (medenî hudud) içerisinde kaldığı müddetçe yapılacak fikrî münâkaşalar (ihtilâf, medeniyetin gelişmesini, yenilenmesini, değişen hayat şartlarına -esâsat ve İslâmî sıbga (boya) değiştirilmeden, medenî şahsiyet bozulmadan- adaptesini sağlıyacaktır. Bu sebeple bu, "rahmet" olarak tavsîf edilerek tahsîn edilmiştir. Bu çerçevenin dışına çıkılması ise, bünyenin çatlaması, temelin oynamasıdır. Buna müsâmaha edilmesi bu çatlağın büyüyerek tehdîdkâr vaziyet almasına, yıkıma götürecek şartların hazırlanmasına seyirci kalmak demektir. Halbuki, hikmeten kabul edilen umumî bir kaideye göre, hiç bir hayatî organizma kendi ölümüne seyirci kalmaz. Muhafaza-i hayat ve ibka-i vücut her bir organizmanın temel insiyaklarından (iç güdü) biridir. İşte bu sebepledir ki, İslâm hey'et-i içtimaiyesi de varlığının ibkası için, kültürel bünyesinde bir çatlama telâkki ettiği -ve ilmen de öyle olduğu görülmüş olan- bid'at-ı seyyie'yi şiddetle takbîh etmiş, müsâmaha edilmemesini kesinlikle emretmiş, tedâvi ve tâmir kabul etmeyecek dereceye gelmiş olan "mürted"e de hayat hakkı tanımamıştır. Tıpkı kangren olan bir uzvun kesilip atılması gibi.
Her çeşit yabancı kültür mensuplarının varlığına ve kültürleri çerçevesinde tam bir hürriyetle yaşamalarına müsâmaha gösteren, İslâm'ın, kendi bünyesinden kopmuş olan mürtede hakk-ı hayat tanımaması tamamen içtimâi bünyeyi korumaya mâtuf bir tedbirdir. Aksini düşünmek, cemiyetin, kendi ölümüne seyirci kalması demek olacaktır. Bu mevzûyu en açık şekilde 1968-1980 yılları arasında yurdumuzu kasıp kavurmuş, devletimizi ciddî bir şekilde tehdîd etmiş bulunan anarşi gerçeği isbat etmiştir. Bu hadîseyi, temel kültürel değerlerin tahribine seyirci kalmanın, zamanında tedbir almamanın bir sonucu olarak izah etmeyen her çeşit izah gerçekten uzaktır, aldatmacadır, ilmî değildir.

---

[1] İbnu Hacer, Fethu'l-Bâri'de aynen şöyle der: "Vâcibe misal nahivle meşgûliyettir, zira Allah ve Resûlunun sözleri onunla anlaşılır. Zira şeriatın hıfzı vâcibdir, bu iş ise o suretle hâsıl olur; böylece o meşguliyet bir vâcibin mukaddimesi olmuş olur. Garîb (anlaşılması zor) kelimelerin şerhi, usûl-i fıkhın tedvîni, sahîh ve zayıf hadîslerin temyîzine tevessül dahi bu guruba girer. Harama misal: Sünnete muhâlif olan Kaderiye, Mürcie ve Müşebbihe'nin tanzîm ettiği kitaplardır. Mendûba misal: Hz. Peygamber devrinde bizzat yapılmamış olan iyi işler: Terâvihin topluca kılınması, medrese ve ribatların inşâsı, güzel olan tasavvuf hakkında söylenenler, Allah'ın rızâsını gözeterek akdedilen münâzara meclisleri vs. Mubah bid'ata misal: Sabah ve ikindi namazlarının peşi sıra yapılan musâfaha, yeme ve içmede, giyecek ve meskende genişlik ve bolluğa yer vermek. Mekrûha gelince: Yukarıda söylenenler bâzan mekrûh ve evvelkinin hilâfı olur". (İbrahim Canan)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir Hadiste Sayı:

Bir rivâyetin mütevatir sayılması için en az kaç tarîkten rivâyet edilmiş olması gerekir? sorusuna rakamla kesin cevap verilememiştir. "Yalan üzerine ittifakları aklen muhâl olan bir cemaat" denmiştir. Herhalde aslolan, bunun rivâyet edilen habere, rivâyeti yapan ravîlere ve bir de rivâyeti işitenlere tâbi şartlara göre değişebileceğidir.
Yine de bir fikir verebilmek için, ileri sürülen rakamları kaydedebiliriz: 3, 5, 7, 10, 15, 20, 40, 50, 70... vs. Ehl-i Bedir adedince üçyüz küsur diyenler de olmuştur. Hiçbiri görüşünü, sünnetten veya başka mûteber bir kaynaktan alınma ciddî bir delîle dayandırmaz.
Mütevatir haberin asgarî tarîk sayısı ihtilaflı olduğu için mütevatir hadîslerin sayısı da münakaşalı olmuştur. Hattâ bazılarınca mütevatir kabûl edilen bir hadîs diğer bazılarınca haber-i vâhid kabul edilebilmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/77.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZULÜMDEN[1] SAKINMA BÖLÜMÜ

? ??????? ???????????? ???? ????????? ?

-186 **? ?????????? ????????? ?????? ???????????? ?**

"Zulüm, Kıyamet gününde karanlıklar olacaktır"[2]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**ın 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer
2. Abdullah ibn Amr
3. Ebu Hureyre
4. Misver b. Mahrame
5. Muâz b. Cebel
6. Hirmâs b. Ziyâd

Toplam, 6 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, Câbir'den[3] şu lafızla gelmiştir:

? ????????? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ???????????? ?

"Zulümden sakının. Çünkü zulüm, Kıyamet gününde karanlıklar olacaktır."

Müslim (ö. 261/875) ile bir çok alim, bu hadisi, bu yoldan rivayet etmiştir.

* * *

-187 **? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ????????? ?????? ???????????? ???? ?????? ????????? ?**

"Kim (gasben başkasının) arazisine bir karış kadar zulmederse (o arazi) yedi (kat) yerin dibine kadar onun boynuna dolandırı(larak cezalandırı)lır"[4]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Aişe
2. Saîd b. Zeyd
3. Ebu Hureyre
4. Ya'la b. Mürre
5. Enes
6. Sa'd b. Ebi Vakkâs
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Hakem ibnu'l-Hâris es-Sülemî
9. Şeddâd b. Evs
10. Ebu Şüreyh el-Huzâî
11. Misver b. Mahrame
12. Ubâde ibnu's-Sâmit
13. Ümeyme
14. Abdullah ibn Ömer

Toplam, 14 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

15. Abdullah ibn Mes'ud

Bu hadis, İmam Ahmed (ö. 241/855)'in **"Müsned"** adlı eserinde geçmektedir.

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **"Teysîr"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Yine (Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de Suyûtî'den naklen bu hadisin **müte-vatir** olduğunu kaydetmiştir.

* * *

-188 **? ????????? ???? ?????? ?????? ?????????? ?**

"Zimmet ehline zulmetmenin yasak olması"[5] **ile ilgili hadisler**

Muvâfik **"Şerhu Muhtasarı Halîl"**de müellifin cizye hususundaki 'Zimmet ehli, kendisini diğer insanlardan ayıran elbiseyi giymesi şarttır' sözünün yanında zimmet ehline zulmetmenin yasak olması ile ilgili hadislerin, **mütevatir** olduğunu Sahnûn'dan naklen şöyle anlatmaktadır:

"Zimmet ehline zulmetmenin yasak olması ile ilgili hadisler, **müteva-tir**dir."

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] Zulüm: Haksız yere başkasının hakkı hususunda tasarrufta bulunmaya veya sınırı aşmaya denir. Kur'an'ın üzerinde en çok durduğu kavramlardan biri de, şüphesi zulümdür. Aynı kökten gelen kelimelerle birlikte Kur'an'da üç yüze yakın yerde geçmektedir.

Alimler, zulmü üç kısım halinde değerlendirmişlerdir:

1. İnsanın Allah'a karşı işlediği zulüm. Bu tür zulüm, şirk ve küfürdür. Konu ile ilgili ayetler için b.k.z: Bakara: 2/51, 92, 258, En'âm: 6/68, A'râf: 7/162, 177, Lokmân: 13/13, Nahl: 16/113, İsrâ: 17/47, Enbiyâ: 21 /29,

2. İnsanlar arasındaki zulüm. Bu da, insanların kendi hem cinslerine karşı işledikleri suçlar, günahlar ve haksızlıklardır. Konu ile ilgili ayetler için b.k.z: Mâide: 5/27, 28, 29, 44, 45, Yûsuf: 12/23, 75, 78, 79, Ankebût: 29/30. Hz. Muhammed (s.a.v)'de, insanın insana zulmetmesini yasaklamış ve İslam dininde zulmün yerinin olmadığını belirtmiştir.

3. İnsanın kendi kendine zulmetmesi.

[2] Yapılan zulümler, Kıyamet gününde zalimin karşısına karanlıklar şeklinde çıkıp bu karanlığın içinde yolunu bulmayacaktır. Mümin ise, önü ve yanları, nurlu ve aydınlıklar içerisinde olduğu halde kıyamet günü yolunu rahatlıkla bulacaktır.

Zulüm, işlenen günahlarla kalbte meydana gelen kararma sonucunda oluşur. İman nuruyla aydınlanan bir kalp, zulmün bu kötü sonucunu düşünerek zulme meydan vermez.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Birr 57 (2578, 2579); Müsned: 2/92, 100, 136, 137, 156, 159, 191, 431, 3/323; Hâkim, Müstedrek, 1/11; Taberânî

[3] Müslim, Birr 56 (2578); Müsned: 3/323

[4] Gasp: Başkasının malını zulmen ve zorla almaktır. Gasp, sadece arazi ile ilgili olarak kullanılmayıp her çeşit malın zulmen alınmasıdır. Konu ile ilgili hadis de, arazi ile ilgili gasbı anlatmaktadır.

Hadisin metninde geçen "şibr" (=bir karış) kelimesiyle; zulmen alınan şeye terettüp ettirecek cezaya maruz kalmada alınan şeyin, az yada çok olmasının fark etmediğine işaret edilmiştir.

"Boynuna dolandırılır"dan kasıt; gasbedilen şeyin, gasbedenin boynuna bir halka olarak konmasıdır. Tabii ki bunu taşımaya gücü yetmeyecek ve dolayısıyla da o gasbı sebebiyle ona azap edilecektir.

"Yedi kat yer", gökler gibi tabakalar halindedir.

Görüldüğü üzere İslam dini; kişilerin, mal ve mülk edinebileceklerini, bu mal ve mülküne kimsenin zarar veremeyeceğini, velev ki zarar verilmiş olsa yada gasbedilmiş olsa dünyevi bir ceza verilmesi bile kıyamet günü o kimsenin mutlaka cezalandırılacağını belirtmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Mezalim 13, Bed'ü'l-Halk 2; Müslim, Müsakat 137 (1610), 141 (1611), 142 (1612); Müsned:1/187, 188, 189, 2/387, 388, 432, 4/173, 6/64, 79, 252, 259; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat, es-sağir; Bezzâr; Ebu Ya'lâ

[5] İslam devletiyle iyi ilişkileri bozulan veya bilfiil savaş halinde bulunan devletlerle, bu duruma son vererek barış münasebetlerinin kurulmasını sağlayan anlaşmaların yapılmasına bağlı olarak; o ülkeler, İslam devletiyle olan ilişkileri bakımından bazı vasıf ve isim alırlar.

Hanefi hukukçularına göre; İslam'da savaşın maksat ve hedefi, düşmanın mukavamet ve üstünlüğünü kırmaktır. Savaşa başvurmadan veya savaş esnasında barış hali için gerekli böyle bir sonuca ulaşmak, anlaşmalarla mümkünse, savaşa kesinlikle başvurulmaz. Şartlar gerektirdiğinde düşmanla geçici anlaşmalar yapma yoluna da gidilir. Kısaca bu anlaşma türleri şunlardır:

1. Muvakkat (=Geçici) Anlaşmalar: Düşmanın, İslam hakimiyetini kabul etmemesi ve ülkelerinin İslam devletinin kontrolü altına geçmemesi şeklinde yapılan bir anlaşmadır. Kendileriyle bu şekilde barış anlaşması yapılanlar; ister bir mal karşılığında olsun, ister olmasın kendi ülkelerinde bulunurlar. Bunlara, Ehl-i Sulh yada Ehl-i Hüdne denilir. Böyle anlaşmaları, genelde, devlet başkanı yada yetkili kıldığı kimse yapar. Vaktiyle yetkileri geniş olan komutanlar, bağlı olduğu merkezlerin görüşünü almadan düşmanla barış anlaşması yapmışlardır.

Bu tür anlaşmalar, ancak zaruret halinde ve Müslümanların menfaatı gerektirdiğinde yapılır. Böyle bir anlaşma, Müslümanların faydasına olunca, manen cihad sayılır. Çünkü cihadın hedefi olan kötülüğü uzaklaştırmak onunla sağlanmıştır. Bu anlaşmayla; düşmanın can ve mallarına dokunmak helal olmaz.

2. Daimi Anlaşmalar: Bu tür anlaşmalar, genellikle, münasebetlerin savaşa dönüşmesini önlemektedir. Savaş öncesi, İslam devletiyle savaşmayacağına teminat ve İslam hakimiyetine boyun eğdiğine bir işaret olarak vereceği cizye karşılığında gayri Müslim ülke yada toplulukla yapılan anlaşmalar, bu kısmı teşkil etmektedir. Böyle anlaşmalar, savaş esnasında da yapılabilir. Bu anlaşmanın yapılabilmesi için iki şart vardır:

a. Cizye ödemeleri

b. Kendilerine İslam ahkamının tatbik edilmesi.

Bu şartlarda yapılan barış anlaşmasının, Müslümanlar tarafından bozulması caiz değildir. Çünkü bu, bir zimmet aktidir. Kendileriyle böyle bir anlaşma yapılanlara, Ehl-i Zimmet denilir. Bunlar, idare ve iç işlerinde serbest olmak kaydıyla özerklik verilir.

Cizye, konumlarına göre alınır. İslam devletinin bu ülkeleri ve toplulukları korumak, vazifesidir. İslam devletinin, onları korumaya güç yetmezse, onlarla anlaşma yapılamaz. Çünkü bu durumda onlara İslam'ın hükümlerini tatbik imkanı yoktur.

Hanefi hukukçularına göre; gayri Müslimlerle zimmet anlaşması yapmaktan maksat ve gaye, Müslümanlara karşı açılmış bulunan savaşın kötülüğünü kendilerinden uzaklaştırmak ve düşmanın savaşı terk ederek Müslümanlarla barış içine girmesini sağlamaktır. Bu nedenle de zimmet ehline zulmetmek, yasaktır. Mal ve canlarına dokunulmaz.

İslam, sosyo-kültürel bir yapıya sahip olması itibariyle anlaşma yaptığı topluluk yada ülkelere yaşama hakkını tanımış ve hiçbir zaman onları asimile etmeye çalışmamıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir Hadislerle İlgili Eserler:

Mütevâtire hadîsler üzerine muhtelif te'lifât yapılmıştır. Celâleddîn es-Suyûtî (911/1505), önce el-Fevâidu'l-Mütekâsire fi'l-Ahbâri'l-Mütevâtire'yi te'lif etmiş sonra bunu el-Ezhârû'l Mütenâsire fi'l-Ahbâri'l-Mütevâtire adıyla ihtisar etmiştir. Hadisleri konularına göre tasnif ve tertip ederek kaynaklarını ve muhtelif senedlerini vermiştir. Bunu da tekrar, senetlerini atıp, sadece metinlerini bırakarak Katfu'l-Ezhâr adıyla ikinci sefer ihtisar eder. İçerisinde 112 kadar mütevatir hadîs mezkûrdur.[1]
Ebu'l-Feyz Mevlâna Ca'fer el-Hasenî el-İdrîsî (1345/1926) -ki el-Kettânî diye meşhurdur- Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir adlı te'lifinde 310 hadîsin mütevâtir olduğunu söyler.[2] Sayı, bir kısım mânevî mütevatirlere de yer verdiği için kabarmıştır.
Ebu Abdillah Muhammed İbnu Muhammed İbnu Ali (v. 953/ 1546) -ki İbnu Tûlûn diye meşhurdur, el-Leali'l-Mütenâsire fi'l-Ehâdîsi'l-Mütevâtire'yi yazmıştır. Bu eseri, Ebu'l-Feyz Muhammed Mürtezâ el-Hüseynî ez-Zebîdî Laktu'l-Leâlî'l-Mütenâsire fi'l-Ehâdîsi'l-Mütevâtire adıyla özetlemiştir.[3]
Abdulaziz el-Ğımari, "İthafu zevi'l-fedaili'l-müştehera bima vaka'a mine'z-ziyadeti ale'l-Ezhari'l-mütenasıra fi'l-ehadisi'l-mütevatıra" adıyla Kettani'nin eserine ilavelerde bulunmuştur.
Ebu'l-Hasan Muhammed Sadık es-Sindi el-Medeni, "Suyuti, bazı hadisler hakkında mütevatir hükmü vermekte gevşek davranmıştır."[4] der. Bu tenkid, lafzan mütevatir hadisler hakkındaki tesbitlere yöneliktir. [5]

---

[1] Kettani, er-Risaletu'l-mustatrafe: 159.
[2] Fas, 1328; Beyrut, Tarihsiz, 157 sayfa.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/77-78.
[4] Bk. Kettani, Nazmu'l-mütenasir: 4.
[5] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 108-109.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Örf:

Sünnette olmamakla birlikte, beşer kültüründe mevcut olan bir kısım değerler karşısında İslâm'ın tutumunu belirtmemiz gerekmektedir. Böylesi değerler Kur'ân veya Sünnet'te mevcut olana muhâlif düşerse merdûddur, değilse makbûldur. Bu makbûl kısım örf adı altında istihsan edilmiştir ve fikıhta şer'î delillerden biri sayılmıştır.
Tabirin fikhî yönü, muhakkak ki, mevzumuzun dışında kalır. Ancak "akılların şehâdetiyle iştihâr edip, tab'an kabul edilen herhangi müstahsen şey" olarak tarif edilen örf, bir yönüyle mevzumuzu yakından ilgilendirir. Kur'ân-ı Kerîm mükerrer âyetlerinde: *"Biz atalarımızdan devraldığımız yol üzereyiz, bunu terketmeyiz"* mealindeki itirazları şiddetle takbîh edip reddederken mârûf'a yâni "aklen veya şer'an müstalisen olan ve akl-ı selîm ashâbı indinde münker olmayan şey"e uymayı tekrarla emretmiştir.
Örfün bütün cemaate şâmil olan örf-i âm kısmından başka bilhassa muayyen bir mahalle mahsûs olan örf i has kısmı sosyoloji açısından ehemmiyet taşır. Zira, böylece İslâmiyet mahallî örfleri kabul etmekle sünnetî kültür'le müştereklik kazanmış, "ümmetî cemaat" in daha tâli kültürel gruplar teşkîl etmesini tecvîz etmiş olmaktadır. Daha önce belirttiğimiz üzere, beşeriyetin terakkîsi için, günümüzde ilmî çevreler tarafından "zarûrî" olduğu ifade edilen farklı kültürlerin varlığı mes'elesinde Kur'ân-ı Kerîm'in daha mühim bir diğer âyeti şudur.
"Ey insanlar, doğrusu, biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sonra da sizi milletler ve kabîleler hâline koyduk, tâ ki, birbirinizi tanıyasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır." (Hucurât: 49/13).
Âyette geçen ve "birbirinizi tanıyasınız" diye tercüme ettiğimiz "teârüf" kelimesi a.r.f. kökündendir ve bu kök, yükseklik (urf) manası da taşımaktadır. Binâenaleyh bu mana açısından âyet: "Karşılıklı terakkî edip yükselme kaydetmeniz için sizi milletler ve kabîleler hâline koyduk" manasına da gelir ki, bu tevcih günümüz etnologlarına ziyâdesiyle uygun gelir.
İnsanlardaki renk ve dil farklılıklarının, Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah'ı tanıtan âyetler" meyânında zikredilerek nazara verilmesi de, beşer cemiyeti veya İslâm ümmeti içerisinde farklı kültür gruplarının mevcudiyetinin bizzat Yaratıcı tarafından irâde edildiğini, bunların -Batılılarca, yakın zamana kadar ittifakla, şimdi ise sâdece bir kısmı tarafından arzu edilmiş bulunduğu üzere- şu veya bu mülâhazalarla istiskal, red veya ilga edilme cihetine gidilmesinin insanlığın hayrına olmayacağını gösterir. İngiliz tarihçilerinden Macaulay, "Tarih Üzerine Deneme" (Essay on History) adlı kitabında, Eski Yunan ve Roma'nın asıl yıkılış sebebini kendilerini çok beğenmelerinden neş'et eden kapalılık'a bağlar: "Öyle geliyor ki, Yunanlılar ve Romalılar sadece kendilerinden hoşlanıyorlardı. Bu durumdan onlardaki görüş darlığı ortaya çıktı. Bir başka deyişle, onların zekâları sadece kendi cevherlerinden gıdalarını alıyordu. Böylece onlar, kendilerini tereddîye (bozulmaya) ve kısırlığa mahkûm etmiş oldular. Sezarlar'ın kesif istibdâdları, her çeşit millî husûsiyetleri tedricen ortadan kaldırmak ve imparatorluğun en uzak vilâyetlerini bile tamamen kendinde eritmek suretiyle fenâlığı iyice arttırdı..." Strauss da, bir cemiyeti inkişâftan ve varlığını tam olarak ortaya koymaktan alıkoyan tek şanssızlığın "yalnızlık" olduğunu ifade eder.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/328-330.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir Hadislerle İlgili Eserler:

Mütevâtire hadîsler üzerine muhtelif te'lifât yapılmıştır. Celâleddîn es-Suyûtî (911/1505), önce el-Fevâidu'l-Mütekâsire fi'l-Ahbâri'l-Mütevâtire'yi te'lif etmiş sonra bunu el-Ezhârû'l Mütenâsire fi'l-Ahbâri'l-Mütevâtire adıyla ihtisar etmiştir. Hadisleri konularına göre tasnif ve tertip ederek kaynaklarını ve muhtelif senedlerini vermiştir. Bunu da tekrar, senetlerini atıp, sadece metinlerini bırakarak Katfu'l-Ezhâr adıyla ikinci sefer ihtisar eder. İçerisinde 112 kadar mütevatir hadîs mezkûrdur.[1]
Ebu'l-Feyz Mevlâna Ca'fer el-Hasenî el-İdrîsî (1345/1926) -ki el-Kettânî diye meşhurdur- Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir adlı te'lifinde 310 hadîsin mütevâtir olduğunu söyler.[2] Sayı, bir kısım mânevî mütevatirlere de yer verdiği için kabarmıştır.
Ebu Abdillah Muhammed İbnu Muhammed İbnu Ali (v. 953/ 1546) -ki İbnu Tûlûn diye meşhurdur, el-Leali'l-Mütenâsire fi'l-Ehâdîsi'l-Mütevâtire'yi yazmıştır. Bu eseri, Ebu'l-Feyz Muhammed Mürtezâ el-Hüseynî ez-Zebîdî Laktu'l-Leâlî'l-Mütenâsire fi'l-Ehâdîsi'l-Mütevâtire adıyla özetlemiştir.[3]
Abdulaziz el-Ğımari, "İthafu zevi'l-fedaili'l-müştehera bima vaka'a mine'z-ziyadeti ale'l-Ezhari'l-mütenasıra fi'l-ehadisi'l-mütevatıra" adıyla Kettani'nin eserine ilavelerde bulunmuştur.
Ebu'l-Hasan Muhammed Sadık es-Sindi el-Medeni, "Suyuti, bazı hadisler hakkında mütevatir hükmü vermekte gevşek davranmıştır."[4] der. Bu tenkid, lafzan mütevatir hadisler hakkındaki tesbitlere yöneliktir. [5]

---

[1] Kettani, er-Risaletu'l-mustatrafe: 159.
[2] Fas, 1328; Beyrut, Tarihsiz, 157 sayfa.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/77-78.
[4] Bk. Kettani, Nazmu'l-mütenasir: 4.
[5] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 108-109.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ELLİ ALTINCI BÖLÜM
AÇLICIN, SADE HAYATIN, YİYECEK, İÇECEK VE BAŞKA ŞEYLERİN
YETERLİ 0LAN1YLA YETİNİP, ŞEHVANİ ARZULARI
TERK ETMENİN DEĞERİ
ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM
KANAAT, TOKGÖZLÜLÜK, İKTİSATLI YAŞAMAK, SADAKA VERMEK
VE ZARURET OLMADIKÇA DİLENMEMEK
ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
İSTEMENİN VE GÖZ DİKMEDEN SADAKA ALMANIN MEŞRUİYETİ
ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM
KENDİ KAZANCINDAN YEMEYE VE DİLENMEKTEN ÇEKİNMEYE TEŞVİK
ALTMIŞINCI BÖLÜM
İYİLİK, CÖMERTLİK VE ALLAH'A GÜVENEREK HAYİR YOLLARINDA MAL HARCAMAK
ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM
CİMRİLİK VE MAL HIRSINDAN NEHİY
ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AHİRET İŞLERİNE RAĞBET ETMEK VE İYİ İŞLERİ ÇOK İŞLEMEK
ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HELALİNDEN MAL KAZANIP İYİ İŞLERE HARCAYARAK ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ
ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM
ÖLÜMÜ ANMAK VE ARZULARI AZALTMAK
ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM
KABİR ZİYARETİNİN ERKEKLERE MÜSTEHAB OLDUĞU VE ZİYARETÇİNİN DİYECEKLERİ
ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM
BAŞA GELEN BİR BELÂDAN DOLAYI ÖLÜMÜ ARZU ETMENİN
MEKRUH OLDUĞU, DİNDE BİR FİTNE VUKUUNDAN
KORKULDUĞU İÇİN OLURSA ÖLÜMÜ TEMENNİ ETMEKTE
BİR SAKINCA OLMADIĞI
ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM
GÜNAH İŞLEMEKTEN KORUNMAK VE ŞÜPHELİ ŞEYLERİ TERKETMEK
ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM
ZAMANIN BOZUKLUĞUNDA VEYA DÎNÎ SAHADA BİR FİTNEDEN
VE HARAM DÜŞMEKTEN KORKULDUĞUNDA BİR KENARA
ÇEKİLMEK MÜSTEHABDIR
YETMİŞİNCİ BÖLÜM
İYİLİKLERİ EMRE, FENALIKLARI NEHYE, NEFSİNİ BAŞKASINA EZA ETMEKTEN MENE VE BAŞKASINDAN GÖRDÜĞÜ EZAYA SABRETMEYE KADİR OLANIN, İNSANLARA KARIŞIP CUMA VE TOPLANTILARDA, HAYIR CEMİYETLERİNDE, ZİKİR MECLİSLERİNDE HAZIR BULUNMASININ, HASTALARINI DOLAŞMASININ, CENAZELERİNDE BULUNMASININ, MUHTAÇLARA YARDLM ETMESİNİN, CÂHİLLERİ İRŞAD ETMESİNİN FAZİLETLERİ
YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM
TEVAZU GÖSTERMEK VE MÜ'MİNLERE ŞEFKATLİ DAVRANMAK
YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM
KİBİRLENME VE KENDİNİ BEĞENİP GURURLANMA HARAMDIR
YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÜZEL AHLÂK
YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YUMUŞAKLIK, ACELE ETMEMEK VE MERHAMET
YETMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM
KUSURLARI BAĞIŞLAMA VE CÂHİLLERDEN YÜZ ÇEVİRME
YETMİŞ ALTINCI BÖLÜM
EZİYETLERE KATLANMAK
YETMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM
ŞERİATIN HÜRMET EDİLMESİ ZARURİ EMİRLERİ ÇİĞNENDİKÇE
ÖFKELENMEK VE ALLAH'IN DİNİNE DESTEK OLMAK
YETMİŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM
İDARECİLERİN YÖNETİMİ ALTINDAKİ KİMSELERE YUMUŞAK DAVRANMALARINI EMİR VE NASİHAT ETMELERİ, ONLARA ŞEFKATLİ OLMALARI VE ONLARI ALDATMAKTAN, ŞİDDETLE DAVRANMAKTAN, İŞLERİNİ İHMALDEN, İHTİYAÇLARINI GÖRMEZLİK-TEN GELMEKTEN KAÇINMALARI
YETMİŞ DOKUZUNCU BÖLÜM
ÂDİL İDARECİ
SEKSENİNCİ BÖLÜM
İDARECİLERİN MASİYET HARİCİNDEKİ EMİRLERİNE UYMALI,
MASİYETE DAİR EMİRLERİNE UYMAMAL1
SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM
MECBUR KALMADIKÇA VEYA BtR İSTEK KENDİSİNİ SEVK
ETMEDİKÇE İDARECİLİĞİ TALEP ETMEME VEYA
MEMURİYETTEN UZAK KALMAYI TERCİH ETMEK
SEKSEN İKİNCİ BÖLÜM
İDARECİYİ, HÂKİMİ VE DİĞER GÖREVLİLERİ DOĞRU
YARDIMCILAR EDİNME VE KÖTÜ YARDIMCILARDAN
SAKINDIRMA VE SÖZLERİNİ DİNLEMEMEYE TEŞVİK
SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DEVLET İDARECİLİĞİ, HÂKİMLİK VE DİĞER
GÖREVLERE İSTEYEN VE ARZU DUYANLARI GETİRMEMEK
SEKSEN DÖRDÜNCÜ
BÖLÜM HAVA VE FAZİLET, HAYA İLE AHLÂKLA NM AVA TEŞVİK
SEKSEN BEŞİNCİ BÖLÜM
SIRRI KORUMAK
SEKSEN ALTINCI BÖLÜM
VERİLEN SÖZE BAĞLİ KALMAK, VA'DLERİ YERİNE GETİRMEK

SEKSEN YEDİNCİ BÖLÜM
KİŞİNİN ALIŞTIĞI HAYIRLARI DEVAM ÜZERE KORUMASI
SEKSEN SEKİZİNCİ BÖLÜM
MÜSLÜMANLARLA KARŞILAŞLNCA GÜLER YÜZLÜ VE TATLI SÖZLÜ OLMAK
SEKSEN DOKUZUNCU BÖLÜM
MUHATABIN ANLAMASI İÇÎN AÇIK KONUŞMAK,
ANLAMAK İÇİN GEREKİRSE TEKRARLAMANIN MÜŞTEHAfi OLDUĞU
DOKSANINCI BÖLÜM
BİR KIMSENIN YANINDAKİNİN HARAM OLMAYAN KONUŞMASINA
KULAK VERMESİ, ALİMİN VE VÂIZIN MECLİSDE ONLARI
DİNLEMEYE ÇAĞIRMASI
DOKSAN BİRİNCİ BÖLÜM
ÖCÜT VE ÖĞÜTTE İTİDAL
DOKSAN İKİNCİ BÖLÜM
VAKAR VE AĞIRBAŞLILIK
DOKSAN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NAMAZA, İLİM ÖCRENME VE BENZERİ İBADETLERE
VAKAR VE SÜKÛNETLE GİTMEYE DAVET
DOKSAN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MİSAFİR AĞIRLAMA
DOKSAN BEŞİNCİ BÖLÜM
İYİ İŞLERİ MÜJDELEMEK VE TEBRİK ETMEK
DOKSAN ALTINCI BÖLÜM
YOLCULUĞA ÇIKARKEN VEDALAŞMAK, ARKADAŞINA
TAVSİYEDE BULUNMAK, DUA ETMEK VE ONDAN
DUA İSTEMEK
DOKSAN YEDİNCİ BÖLÜM
İSTİHARE VE DANIŞMA
DOKSAN SEKİZİNCİ BÖLÜM
HASTA ZİYARETİ, BAYRAM NAMAZI, GAZA, CENAZE VE BENZERİ YERLERE GİTMEK, İBADET MAHALLERİNİ ÇOĞALTMAK İÇİN AYRI YOLLARDAN GİDİP DÖNMENİN MÜSTEHAB OLUŞU
DOKSAN DOKUZUNCU BÖLÜM
SACDAN VE SOLDAN BAŞLAMANIN MÜSHEHAB OLDUĞU İŞLER
YÜZÜNCÜ BÖLÜM
YEMEK ÂDABI
YÜZ BÎRÎNCÎ BÖLÜM
YEMEĞİ KUSURLU BULMAYIP, METHETMEK
YÜZ İKİNCİ BÖLÜM
ORUÇLU OLDUĞU HALDE KENDİSİNE YEMEK
SUNULAN KİMSENİN SÖYLEYECEĞİ SÖZ
YÜZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YEMEĞE DAVET OLUNAN KİMSENİN, BERABERİNDE BAŞKALARI
BULUNDUĞUNDA, EV SAHİBİNE SÖYLEYECEĞİ
SÖZ HAKKINDADIR
YÜZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YEMEK ADABINA DİKKAT ETMEYENLERİ UYARMAK
YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM -
HURMA VE BENZERİ MEYVELERİ, TOPLULUK
HALİNDE İKEN ARKADAŞLARİ MÜSAADE ETMEDEN İKİŞER İKİŞER YEMEK
YÜZ ALTINCI BÖLÜM
YEMEK YEYİP DE DOYMAYAN KİMSENİN YAPMASI VE
SÖYLEMESİ GEREKLİ ŞEY HAKKINDADIR
YÜZ YEDİNCİ BÖLÜM
YEMEK TABAĞININ KENARINDAN YEMEK,
ORTASINDAN YEMEMEK
YÜZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
YASLANARAK YEMENİN KERAHATI
YÜZ DOKUZUNCU BÖLÜM
SOFRA BAŞINDA UYGUN OLAN VE OLMAYAN DAVRANIŞLAR
YÜZ ONUNCU BÖLÜM
YEMEĞİ TOPLU HALDE YEMEK
YÜZ ON BİRİNCİ BÖLÜM
SU İKRAM ETMEİN VE İÇMENİN ADABI
YÜZ ONİKİNCİ BÖLÜM
SU İÇMEYE UYGUN KAP
YÜZ ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SU KABI İÇİNE SOLUMANIN MEKRUH OLMASI
YÜZ ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
AYAKTA VE GTRARAK SU İÇMEK
YÜZ ON BEŞİNCİ BÖLÜM
TOPLLTÜĞA SU VEREN KİMSENİN EN SON İÇMESİ MÜSTEHABDIR
YÜZ ON ALTINCI BÖLÜM
ALTIN VE GÜMÜŞ DIŞINDA BÜTÜN TEMİZ KAPLARDAN, NEHİRDEN (EĞİLEREK) AĞIZ İLE SU İÇMENİN CEVAZI, YEME, İÇME VE DİĞER HUSUSLARDA ALTIN VE GÜMÜŞ KAP KULLANMANIN HARAM OLUŞU
YÜZ ON YEDİNCİ BÖLÜM
BEYAZ ELBİSE GtYMENİN MÜSTEHAB OLMASI; KIRMIZI, YEŞİL,
SARI, SİYAH RENKTE; YÜN, PAMUK, KETEN GİBİ İPEK HARİCİ
ELBİSELERİ GİYMENİN CEVAZI
YÜZ ON SEKİZİNCİ BÖLÜM
GÖMLEĞİN MÜSTEHAB OLUŞU
YÜZ ON DOKUZUNCU BÖLÜM
GÖMLEĞİN KOL KISMININ VE tZARIN UZUNLUK BAKIMINDAN
ŞEKLİ, SARIĞIN UCU VE BUNLARI KİBİR VE GURUR İÇİN
UZATMANIN HARAM, KİBİR VE GURUR İÇİN OLMADIĞINDA
MEKRUH OLUŞU

ELLİ ALTINCI BÖLÜM

AÇLICIN, SADE HAYATIN, YİYECEK, İÇECEK VE BAŞKA ŞEYLERİN YETERLİ 0LAN1YLA YETİNİP, ŞEHVANİ ARZULARI TERK ETMENİN DEĞERİ

Konu ile ilgili ayetler

"Onların arkasından öyle bir nesil geldi ki, namazı terkedip şehvetlerine uydular, onlar azgınlıklarının cezasını bulacaklardır. Ancak, tevbe eden, îman edip hayırlı amel İşleyenler müstesna, bunlar az da olsa haksızlığa ug-ramaksızın cennete girerler". (Meryem, 59-60)
"Günün birinde (Kârûn) süslenip ihtişamla kavminin huzuruna çıktı. Dünya hayatına gönül bağlayanlar: "Ne olurdu Karun'a verilen nîmet bizde de olsaydı! Muhakkak Kârûn büyük bir servet sahibidir" dediler. İlim sahibi olanlar ise; "Yazıklar olsun size! İman edip iyi amellerde bulunan kimselere
Allah'ın verdiği sevap daha hayırlıdır" dediler." (Kasas, 70-80)
"Sonra hiç şüphesiz o gün, verilen nimetler hakkında sorguya çekileceksiniz". (Tekâsur, 8)
"Kim dünyayı isterse, dilediğimiz kimselere istediğimiz miktarı çabucak veririz de sonra ona cehennemi mekân kılarız. O da, kınanmış ve kovulmuş olarak cehennemde yanar". (Isra, 18)
Bu konudaki ayetler çok ve malumdur. [1]

Konu İle ilgili hadisler

491. Hz. Âişe (r.a) der ki: "Peygamber ailesi onun vefatına kadar iki gün peşipeşine arpa ekmeğinden karınlarını doyuramamışlardır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[2]

Diğer bir rivayet şöyledir: "Peygamber ailesi Medine'ye hicretten vefatına kadar üç gece peşipeşine doyasıya buğday ekmeği yememiştir.
Peygamber ailesinden maksad, hanımları ve Iiizmetçileridir. Rasûlullah ve ailesi ferdleri üç gün peşipeşine arpa ve buğday ekmeği bulamadan geçinir, hiçbir zaman tıkabasa kannlannı doyuramazdı. Aylarca bacalarının tütmediği olur; yani evlerinde yemek pişmezdi. Bu hareket onların yoksulluklarından değil, hudutsuz cömert İlklerindendir. Rasûlullah kendi malından zevcelerinin senelik nafakalarını ayırır, Takat cömertliğinden bu nafaka senenin yansı gelmeden biterdi. En ucuz ve kolay yemek kuru hurma olduğu için günde İki Öğün yemek yerlerse, bunun biri mutlaka kuru hurma olurdu.
Hadisimiz, RasûlulİIah'ın ve aile fertlerinin az ile yetinip, zühd hayatını tercih ettiklerine acık delildir.[3]

492. Urve'dcn rivayet edildiğine göre Âişe (ra) şöyle anlatmıştır: *'Ey kız-kardeşimin oğlu! Vallahi biz peygamber hanımları, iki ayda üç hilâl sayardık da bu zaman içinde RasûlulİIah'ın odalarında hiç ocaklık yanmazdı"; "Ey Teyzeciğirn ne ile yaşardınız?" diye sordum, "tki kara şeyle; yani hurma ve su ile; ancak RasûlulİIah'ın ensardan olan komşuları hayvanlarının sütlerinden Rasûlullah'a gönderirlerdi, o da bizlere onu verirdi" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.)[4]

Daha önceki bölümlerde geçtiği üzere, şayet Rasûlullah dileseydi, Allah Mekke dağlarını ona altın yapacak ve emrine verecekti. Rasûlullah dünyaya önem vermeyip; birgün açlığı, birgün tokluğu tercih etmiştir.Açlığında Allah'a tazarruu, tokluğunda da hamdetmeyi tüm dünyaya üstün görmüştür. Bu sebeple eline geçen dünyalığı cömertçe dağıtmış, fakirlikten hiç korkmamıştır. Bu zühd hayatında hanımları da onu takip etmişler, şikayette bulunmamışlardır.
Kuru hurmaya siyah denmesi, genellikle Medine'nin hurmaları siyah olduğundandır. Suya da tağlib tarîkîyle siyah denilmiştir. Aksi takdirde suyun rengi yoktur.
Hz. Âişe'nin (ra) bu özel durumu haber vermesi, şikayet değil, ümmeti için Rasûlullah'ın örnek halini açıklamadır. Bu sebeple de bir beis yoktur. Böyle örnek bir hâlin gizlenmemesi daha da uygundur.
Hadisimiz, kişinin ailevî hayatından şer'î mahzur taşımayan bir şeyi anlatmasında bîr beis olmadığına delildir.[5]

493. Ebu Saîd el-Mukbirî'den rivayete göre Ebu Hüreyre (r.a) bir kavme rastladı, önlerinde kızartılmış bir koyun vardı. Onu yemeğe davet ettiler. Ebu Hüreyre de "Rasûlullah doyasıya arpa ekmeği bile yiyemeden dünyadan ayrıldı" diyerek yemeğe gitmedi. (Buhârî rivayet etmiştir).[6]

Ebu Saîd tabiînin büyüklerindendir. Hz. Âişe ile ümmü Seleme'den rivayetleri mürseldir. Kendisinden 6 hadis rivayet edilmiştir.
Hadisimiz, ashabın RasûluİIah'ın ahlâkı ile ahlâklanmaya verdiği önemi ifade etmektedir. Bu hadis, Rasûlullah ve ashabının hiç doymadıkları, aç yaşayıp, aç öldükleri anlamına da gelmez. Fakat onlarda asıl olan şey, yemeğe önem vermemek, tıka basa karınlarını duyurmamaktır.
Yani onlar yemek için yaşamaz, yaşayabilmek İçin yerlerdi. Bir hadiste de "Kişinin belini dik tutacak kadar yemesi onun için kâfidir" buyurulmuş-tur. Yine bir hadiste "Ademoğlu midesinden daha şerli bir kap doldurmuş değildir" buyurulmuştur.[7]

494. Enes (ra) der ki: "Rasûlullah, ölünceye kadar sofrada yemek yememiştir ve has undan yapılmış ekmek de yememiştir". (Buhârî rivayet etmistir).[8]

Buhârî'nİn naklettiği diğer bir rivayette "gözleri, kesinlikle kızartılmış koyun görmüş değildir." ziyadesi vardır.
Sofra üzerinde yemek yemek, o zaman kibir alâmeti sayılırdı. Bu sebeple Rasûlullah sofrada yemek yememiştir. Çünkü her halinde tevazuu tercih etmiş ve tavsiyede bulunmuştur. .Sofrada yemek btd*at ise de caizdir.
"Kızartılmış koyun görmedi" cümlesi Rasûlullah'ın kızartılmış koyun yediğini gOrmedi anlamındadır. Yani Rasûlullah, dünya rahatına alışıp nefislerine hoş gelen yemekleri yiyenlere benzemezdi. Kendisini fakirlere, yoksullara benzetmeye çalışmış, bu hayatıyla orüarın da gönlünü hoş etmiştir. Bu şekilde hareket ümmetine vacip değilse de iki cihan saadetine ermek isteyenlere güzel bir Örnektir.
Nefsin isteklerim noksansız karşılamak kişide dünya muhabbetini artırır ve o da türlü hata ve isyanları doğurur.[9]

495. Nu'man b. Beşir (ra) der ki; "Ben Peygamberinizin karnını doyuracak kadar âdî hurmayı bile bulamadığını çok gördüm". (Müslim rivayet etmiştir).[10]

"Peygamberinizin" tabiri, muhataplara Rasûlullah'a uymalarım ve dünyaya meyletmemelerini tenbih içindir. Çünkü ümmeti Rasûlullah'ı en güzel Örnek olarak görmeli ve ona uymaya çalışmalıdır.
Ebu Avâne'nin rivayetinde "Siz yiyecek ve içeceklerden dilediğinizi bulup yiyorsunuz öyle mi? Ben Peygamberinizin karnını doyuracak kadar dahi âdî bir hurmayı bile bulamadığını çok gördüm" şeklindedir.
Hadisimiz, Rasülullah'ın bazan, çok az da olsa karnını doyuracak şeyler bulamadığına delildir. Çünkü o, herşeyini tebliğe hasretmişti, karnının açlığını ve doyurmak için birşeyler gerektiğini bile düşünemiyordu. Nefsinin isteklerine hiç tâbi olmuyordu.[11]

496. Sehi b. Sa'd (na) der ki: "Rasûiullah, peygamber olarak gönderildiğinden ölünceye kadar eteklenmiş un görmemiştir". Kendisine "Peygamber zamanında sizlerde qfek var mıydı?" diye soruldu. O da "Rasûiullah ölünceye kadar elek görmemiştir" cevabını verdi. "Arpa ununu eleklemeden nasıl yiyordunuz?"d\yt sorulunca şöyle dedi; "Arpayı Öğütüp havada savururduk, uçan uçardı. Geriye kalanım da su ite ıslatıp hamur ederdik". (Buhâri rivayet etmisiir).[12]

Rasûiullah, peygamberliğinden önce Şam tarafına ticaret için gittiğinden oralarda eleklenmis saf un görmüştür. Çünkü oralarda bu un çoktu. Peygamberliğinden sonra böyle bir uzak sefere çıkmadığı için görmemiştir. Yaşadığı Medine'de ise elek yoktu ve un eteklenmeden hamur yapılırdı.
Yine hadisimiz, bu bölümdeki diğer hadislerle birlikte aynı manayı desteklemektedir. O da Rasûiullah ve ashabının zühd hayatıdır. Hiçbir zaman dünya rahatını arzu etmedikleridir.[13]

497. Ebu Hüreyre'den (ta) rivayet edilmiştir: Rasülullah bir gün veya gece evinden çıktı, yolda Ebu Bekir ve Ömer ile karşılaştı. "Bu saatte evinizden niçin çıktınız" diye sordu. Onlarda "açız" dediler. "Allah'a yemin ede-rint ki, ben de aynı sebepten evden çıktım" buyurdu. Beraber yola koyuldular, Peygamberimiz ensardan birinin evine vardı, adam evde yoktu. Hanımı Peygamberimizi görünce "Hoş geldiniz, buyurun" dedi. Peygamberimiz beyini sordu "Bize tatlı su getirmeye gitti" dedi. O sırada ev sahibi geldi, Peygamberimizle iki arkadaşını görünce "Elhamdülillah, bugün kimse benden daha şerefli misafirlere kavuşmamıştır" dedi. Koşarak onlara, üzerinde koruğu, kurusu ve yası bulunan bir hurma salkımı getirip "buyurun" dedi. Hemen bıçağı eline aldı, o zaman peygamberimiz "Sağılır koyun kesmeyesin" dedi.
Bir koyun kesti. Onlar da koyun eti ile hurmanın bir kısmını yediler ve su içtiler. Doyup sularını da içtikten sonra Peygamberimiz, Ebu Bekir ve Ömer'e şöyle buyurdu: "Allah'a yemin ederim ki. kıyamet günü bu nimetten sorguya çekileceksiniz. Açlık sizi evlerinizden çıkmaya zorlayınca, bu nimete kavuşuncaya kadar geri dönmediniz". (Müslim rivayet etmiştir).[14]

Rasûlullah (sa) ile ashabının büyükleri dünya varlığının azıyla iktifa eder, çoğu zamanlar açlık ve geçim darlığına maruz kalırlardı. Ulemadan bazıları bu hâlin fetihler devrinden Önce olduğunu söylemişferse de Nevevî, bunun bâtıl bir görüş olduğunu söylemiştir. Çünkü hadisin râvisi Ebu Hüreyre, Hay-ber'in fethinden sonra müslüman olmuştur. O belki başkasından işiterek rivayet etmiştir denirse, bu da zahirin aksinedir, böyle bir şeyin kabulüne de zaruret yoktur. Doğrusu bunun aksidir. Çünkü Rasûluilah bütün ömründe varlıkla darbk içinde bir hayat sürmüştür, önceki zikredilen hadisler bunun delilidir.
Rasüiullah'ın vefatında, ailesi için ödünç aldığı arpa karşılığında zırhı rehinde bulunuyordu. Peygamber bir müddet bir genişliğe kavuşuyor, az sonra elinde avucunda birşey kalmıyordu. Çünkü bunları Allah'a taat yolunda muhtelif hayır yollarına sarfedİyor, muhtaçları doyuruyor, geceleyin yoldan gelenleri misafir ediyor, etrafa gönderdiği seriyyeleri kendisi teçhiz ediyordu. En yakın arkadaşlarının da ahlâkları böyle İdi.
Sahabîler, din kardeşlerini kendi nefisleri üzerine tercih ederlerdi. Bu yüzden de Kur'an'da methcdilmİşlerdir: "Onlar din kardeşlerini kendi nefislerine tercih ederler, velev ki kendileri aç olsunlar". (Haşr, 9)
Hadisimiz aynca şu hükümleri ihtiva eder:
İbadet zamanında açlık arız olursa onu gidermeye çalışmak taat ve murakabenin en mükemmeli olur.
İnsan, başına gelen elem ve kederi şikayet ve itiraz İçin değil de, sabır ve teselli maksadıyla ve yardım ümidiyle söyleyebilir.
Kişi, itimad ettiği dostuna naz ederek evine cemaat götürebilir. ihtiyaç anında yabancı kadının konuşmasını dinlemek, onunla konuşmak caiz olduğu gibi, kadının da doğruluklarına güvendiği kimseleri kocasının evine alması caizdir.
Misafire, elde mevcut yiyeceklerden, acelece birşeyler takdim etmek müs-tehabdir. Ulemadan bir cemaat misafir hakkında teklif ve tekellüm kerih görmüşlerdir. Ancak bu, ev sahibine meşakkat olacağı zamana hamledilmiştir.
Hadisimiz aynca, doyuncaya kadar yemenin caiz olduğuna delildir. Gerçi bunun mekruh olduğunu bildiren deliller varsa da, bunlar devamlı doyuncaya kadar yemeye hamledil m iştir. Çünkü her zaman doyuncaya kadar yemek kalbi katılaştınr, muhtaçları unutturur.
Kıyamet gününde bu nimetlerin sorulması meselesine gelince. Kadı lyaz: "Bizim itikadımıza göre buradaki sual nimetleri sayıp dökme, bunlardan dolayı minnettar kaldıklarını beyan ve bolluklarından dolayı sahibinin kerim olduğunu anlatmaktır, Yoksa muhasebe, tehdit ve azarlama suali değildir" demiştir.[15]

498. Halid b. Ömer el-Adevî'den (r.a) rivayeî edilmiştir:
Utbe b. Gazvan (na) Basra valisi iken bir gün bize hutbe okudu. Hamd-Ü senadan sonra şöyle dedi: Dünya, fâniliğini ilan ederek, yüzünü dönmüş hızla gidiyor. Su kabının dibinde sahibi tarafından biriktirilen su kalıntısı gibi az bir süresi kalmıştır. Sizler buradan, sonu olmayan bir yurda göçeceksiniz. Oraya, yanınızda İyi ameller bulunarak gidiniz. Çünkü bize anlatıldığına göre cehennemin ağzından atılan bir taş yetmiş sene boyunca düşmeye devam ettiği halde cehennemin dibine ulaşamaz, vallahi orası doldurulacak. Ne o, şaşırdınız mı? Yine bize anlatıldığına göre cennet kapılarının her biri kırk yıllık mesafe genişliğindedir. Buna rağmen kıyamet günü gelince aşırı kalabalık yüzünden çok sıkışacaktır. Kendimi Rasûlullah'm yanında bulunan yedi kişinin yedincisi olarak görüyorum. Ağaç yapraklarından başka yiyeceğimiz yoktu, öyle ki onları yemekten dolayı ağızlarımız kanıyordu. Ben bir hırka almış ve Sa'd b. Mâlik ile paylaşmıştım da, ben de o da yarımşar hırka ile vücudumuzu örtmüştük. Şimdi herbirimiz birer şehrin valisi olduk. Bu yüzden ben kendi gözümde Önemli bîr adam haline gelip, Allah'ın katında küçük olmaktan O'na sığınırım". (Müslim rivayet etmiştir).[16]

Halid b. Amr, tabiînin büyüklerinden sayılmaktadır. Muhadramûn'dan olduğu da söylenir. Sahabî olduğunu söylemek Kastalânî'ye göre bir hatâdır.
Vâkıdî der ki: Utbe, uzun boylu, yakışıklı biri idi. tslâm'a ilk girenlerdendi ve Habeşistan'a hicret etti. Rasûlullah'ian 4 hadis rivayet etmiştir. Reb-ze'de öldüğü söylenir.
Rasûlullah dünyanın sonunun yaklaştığını şöyle ifade etmiştir: "Ben ve kıyamet saati iki parmağım yapıştırarak işte şöyleyiz" Salih amel, hayır, ibadet, taat hazırlayınız. Çünkü o gün size onların faydası olur. Malınız, mülkünüz, eviadu iyalinizin sizi kabre koyup geri döndükleri gün, amelinizle baş-başa kalacaksınız. İbn Ömer de, hastalığınız için sağlıklı günlerinizde, ölümünüz için de hayatta iken, ahirette size faydası dokunacak ameller biriktiriniz^ tavsiyesinde bulunmuştur.
Hadisimizin bu bölümünde kıyamet gününe eli boş gidilmemesi tenbih-lenerek, salih ameller biriktirilmesi teşvik edilmektedir.
"Bize anlatıldığına göre..." ibaresi sahabînin başka kitaplardan nakil yaptığını zannettirmemelidir. Çünkü sahabîlerin ehl-i kitaptan nakil yapması çok enderdir. Kendi ictihadlan ile de söz söylemeyecekleri bir konuda verdikleri haberler h m İr men merfû kabul edilir. Yani Rasûlullah'ın söylediğine hükmedilir.
"Taşın yetmiş sene düşmesine rağmen cehennemin dibine ulaşmaması" Allah'ın azametine, kudretinin sonsuzluğuna delildir. Muhataplarına cehennemin derinliğini hatırlatmak, ondan sakındırmak ve ona girmeye sebep olacak hatalardan kaçındırmak içindir.
Muhataplarının tüm ümidlerinin kesileceğini, hepsinin cehenneme duçar olacakiannı zannetmeleri üzerine, müjde vermeye başlamıştır. Kulun ümit ve korku dengesini muhafaza etmesi için sohbetlerde de, nasihat ederken de, dengenin muhafazasına dikkat edilmelidir.
Cennetin yedi kapısı olması, her kapı arası kırk yıllık mesafe olması, yine Allah'ın azametine, nimetler diyarı cennetinin genişliğine delildir. Kıyamet günü aşırı kalabalık ve kapılardan girenlerin çokluğu sebebiyle sıkışmanın olması da, Allah'ın kullarına olan. rahmet ve şefkatine delildir. Zira, kullarına yaptığı amelle muamele ederek bazı hatalarını görmemezlikten gelmesi veya lütfuyla affetmesi olmasaydı, cennete giren çok âz olurdu.
Hadis-i şerif, kulların Allah'tan korkmalarına ve bu sayede günahladan uzak durmalarına, bunun yanısıra Allah'ın lütfü ve ihsanını umarak yaptıktan amellerin kabul edilmesini ummalarına İşaret etmektedir.
Halid'in hırkayı kendisiyle paylaştığı zatlbn Ebî Vakkas'tır. O da cennetle müjdelenen on kişiden biridir.
"Herbirimiz birer şehrin valisi olduk" sözü İle o darlık günlerden kurtulup feraha kavuştukları anlatılmaktadır.
Hadisimiz, Allah Teâlâ' nın "îman edip salih amel işleyenlere yardım ederek yeryüzünde onları üstün kılacağız, hükümran kılacağız, korkularım emniyete çevireceğiz" (Nur, 55) ayetinin gerçekleştiğine delildir.
Ayrıca hadisimiz, nefsin kişiye vereceği gurur ve vesveseden, şeytanın aldatmasından dolayı Allah'tan yardım taleb ederek, O'na sığınılmasının gerektiğini ifade eder.[17]

499. Ebu Mûsâ el-Eş'arî (r.a) der ki: Âişe (r.a) bize kaba kumaştan yapılmış bir gömlek ve peştemal çıkarıp gösterdi, "işle Rasûlullah bunların içinde vefat etti" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[18]

Hadisimiz, Hz. Peygamberdin (s.a) dünya zevkinden ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Efendimiz, her şeyin en azı ve basiti ile iktifa buyururdu. Ümmetinin de bu hususta ona uyması gerekir. Rasûlullah'ın yemesinde, giyiminde tekellüften uzak bulunduğuna, dünya malına,

zînetine önem vermediğine bu hadis delildir.
Hz. Âişe'nin o kaba kumaşları göstermiş olması, hiç başka birşey giymemişti anlamına da gelmemelidir. Anlaşılması gereken şey; Hz. Rsygamber'in basit şeylerle iktifa ettiğidir. Uyurken altına rahat edeceği bir döşek bile edinmeyi arzu etmemesi, dünyaya ne derece kıymet verdiğine işarettir. Nitekim o "Yurd ahiret yurdudur" buyurmuştur.[19]

500. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan (r.a) rivayet edilmiştir: "Allah yolunda Arap-iann ilk ok atanı benim. Vallahi Rasûlullah'la beraber savaşırken ağaç yapraklarından başka yiyecek bulamadığımız zamanlar oluyordu. Semür deni ien ağaç yaprağını yediğimizden, koyun, keçi gibi kaskatı defi hacet ederdik". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[20]

Hz. Sa'd, Allah yolunda İlk ok atan müslümandır. Rasûlullah hicretin ilk yılında ilk seriyyesîni Ubeyde b. Haris kumandasında müşriklerin kervanına karşı göndermiş, iki taraf Râgıb'da karşılaşarak birbirlerine ok atmışlar, kılıç kullanmamışlardı. Bu harbde müslümanlar arasında ilk oku Sa'd atmıştı.
Sahabîler Allah'ın lütfü ile fetihler başlayıp, dünya kendilerine meyledip 2enginleşinceye kadar meşakkat çekmişlerdir. Hadisimizden, sahabîlerin hiç yiyeceksiz harbe gittikleri anlaşılmamalıdır. Bilâkis bu hal, savaşta hazırlıkları tükendiği zaman olmuştur. Onlar da şikayet etmeden, yılmadan sabrederek Allah'a tevekkül etmişlerdir.
Hadisimiz, savaşların temelindeki sabra açık bir delildir. Çünkü Allah "Muhakkak zorlukla birlikte kolaylık vardır" buyurmaktadır, (inşirah, 5).[21]

501. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allahim! Muhammed ailesine ancak yetecek kadar rızık İhsan et!" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[22]

Bazı rivayetlerde "dünyada" ziyadesi vardır. Yani; "Muhammed ailesine dünyada ancak yetecek kadar nzik ihsan et" şeklindedir. Salebi tefsirinde "Mu-hammed ailesinden" maksadın, ona tâbi olanlar olduğu görüşündedir.
Hadisimiz, kişinin kendisi İçin Allah'tan yiyecek içecek İstemesinin caiz olduğuna delildir. Allah'ın fazlı, lütfü çok da olsa, böyle "yeterli olacak kadar" istemekte bir beis yoktur. Tabii ki bu nübüvvet makamıdır. Hadisten, Rasü-lullah'in fakirliği istediği anlaşılmamalıdır. Çünkü fakirlik e! açtırdığı, kişinin fikrini meşgul ettiği için RasûlulIah bundan Allah'a sığınmıştır. Yİne hadisimiz zenginliğe de mâni değildir. Zira helâlinden kazanıldığı müddetçe zen-ginlik caizdir. Zenginliği ile iyilik yapan, şükredip İsyan etmeyen kişiler öğülmüştür. [23]

502. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, açtıktan midemi yere dayadığım, kamıma taş bağladığım zamanlar olmuştur. Bir gün sahabîlerin geçtiği yerde oturmuştum. Rasûlulah ile karşılaştım. Beni görünce yüzümdeki ve içimdeki derdi anladı, bana gülümsedi ve "Ey Ebu Hüreyre!" dedi. "Buyur yâ Rasûlallah" dedim. "Arkamdan gel" diyerek yürüdü. Ben de arkasından yürüdüm. Evine geldi ve eve girdi, izin İsteyerek ben de girdim. Evde bir kap süt buldu ve nereden geldi?" diye sordu. "Filan erkek veya kadın gelirdi" dedi ; ler. Bana "Ebu Hüreyre!" dedi. "Buyur yâ Rasûlallah!" dedim. "Ehli Suf-Jeye git, onları da buraya çağır" buyurdu. (Ebu Hüreyre der ki: Ehl-i Suffe İslam'ın misafirleridirler. Barınacak aileleri, malları bir kimseleri yoktu. Hz. Peygamber'e sadaka gelince sadakaya el sürmeden onlara gönderirdi. Kendi-sine gelen hediyeden ise, kendisi de bir miktar alır, geri tarafını onlara verirdi).
O zaman peygamberimizin ehl-i Suffeyi çağırması hoşuma gitmemişti, de kendi kendime, "Ne kadar süt var ki onlara da yetsin, halbuki, bu sütü İçip açlığımı gidersem daha yerinde olurdu " dedim. "Onlar gelip Rasûlullah sütü onlara dağıtmamı emreder de, ben onlara İçirirsem bana ne kalır!" diye ; düşünüyordum. Fakat Allah ve Rasûlü'ne itaatten başka çare olmadığından nihayet sahabîleri çağırdım, geldiler, izin isteyerek eve girdiler ve oturdular. Rasûlullah, "Ey Ebu Hüreyre!" dedi.' "Buyur yâ Rasûlallah!" dedim. "Sütü al da onlara ver" dedi. Sütü alıp birine verdim, o da kanana kadar içtikten sonra geri veriyor, bu defa bir diğerine veriyor, o da kanana kadar içtikten sonra geri veriyordu. Nihayet sıra Rasûlullah'a geldi. Cemaat da tamamen süte kanmış bulunuyordu. Peygamberimiz süt kabını alarak etinde tuttu ve bana bakarak gülümsedi, sonra "Ey Ebu Hûreyre!" dedi. "Buyur yâ Rasûlallah!" dedim. "Ben ve sen kaldık" dcd'ı. "Yâ Rasûlallah doğru buyurdunuz" dedim. "Otur da /p"dedİ. Oturdum içtim, sonra dedİ, içtim, "yine dedi, içtim. Rasûlullah durmadan "iç"diyordu, nihayet; "Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki içecek yerim kalmadı" dedim. "Kabı ver de göreyim" dedi. Süt kabını verdim, Allah'a hamdetti, besmele çekerek kalan sütü içti". (Buhâri rivayet et misti r).[24]

Ashab çoğu kez açlık çekiyor ve karınlarına taş bağlıyordu. Rasûlullah ashabının halini gözetir, İhtiyaçlarını karşılamaya önem gösterirdi. Açlarını doyurur, çıplaklarını giydirmeye gayret ederdi.
Rasûlullah ve aile fertleri zekât yemezlerdi. Bunun için eve gelen sütün sadaka olup olmadığını araştırmıştır. Hediyeyi alırdı. Kendine gelen hediyeleri genelde Ashab-i SulTe ile paylaşırdı. Zekât ve sadaka olarak getirilenleri ise tamamen muhtaçlara gönderirdi.
Ashab-ı Suffe, Mescid-i Nebevî'nin arka tarafındaki adalarda kalan, malt mülkü olmayan muhacir sahabîlerdi. Sayıları hakkında çeşitli görüşler vardır. Sayılarının sabit olmayıp, azalıp, çoğaldığı da söylenir. Bunlar genelde Kur'an ve hadis öğrenirlerdi, tebliğ İçin çevre illere gönderilirlerdi.
Su ve benzeri şeyler içerken oturmak, içmeye başlarken besmele çekmek ve sonunda Allah'a hamdetmek müstehabdir.
Eve gelen misafirin iyice yemek yiyebilmesi için üç defaya kadar, yemeğe devamı için ısrar edilebilir.
Ebu Hüreyre'nİn yüzüne bakıp Rasûlullah'ın gülmesi bir mucizedir. Zira Ebu Hüreyre'nİn içinden geçirdiklerini anlamış, "bana süt kalmayacak" şeklindeki endişesini farketmiştir.
Hadisimiz, her halükârda Rasûlullah'a İtaatin gereğine işaret etmektedir. Kişinin aleyhine olan durumlarda dahi Rasûlullah'a itaat etmesi şarttır. Çünkü Kur'an'da mü'minler Allah Rasûlü'ne mutlak İtaatle emrolunmuş-lardır ve ona itaat Allah'a itaat sayılmıştır.
Çoğu hadislerde geçtiği gibi hadisimiz de, Peygamberimizin bir mucizesi olarak sütün çoğalmasına delildir. Devamlı olmamak şartı ile kişi bazan doyuncaya kadar yiyip içebilir. Zira Ebu Hüreyre doyduğu, süte kandığı halde, Rasûlullah içmesini istemiştir. Devamlı aşın yemek, kişiye tembellik vereceği, ibadet ve taata karşı gevşeklik getireceği için meneciilmiştir. Aşın açlık zamanında ibadet, taat yapmaya takat yetirilemeyeceği için bazan iyice yemekte bir sakınca görülmemiştir.
Kişi bîr şeyi içtikten sonra, kalanının bir başkası tarafından İçilmesinde mahzur olmadığına da hadisimiz açık bir delildir.[25]

503. Muhammed b. Sîrîn'den rivayet edildiğine göre Ebu Hüreyre (r.a) şöyle demiştir; "Bir gün kendimi Rasûlullah'm minberi ile Âişe'nİn odası arasında baygın olarak yere yığılmış gördüm. Gelip geçen ayağı ile boynuma basıyor ve beni delirmiş görüyordu, oysa delirmiş değüdim, açlıktan başka bir şeyim yoktu" (Buhârî rivayet etmiştir).[26]

îbn Şîrîn, tâbîîndendir. Âbid bir zattır. 110 hicrîde vefat etmiştir. Kendisinden 6 hadis rivayet edilmiştir.
Hadisin öncesi şöyledir: "Biz Ebu Hüreyre'nin yanında idik. O ketenden iki parça elbise giymiş ve titriyordu. Şöyle dedi: Aferin, aferin! Ebu Hüreyre keten elbiseler içinde titriyor. Kendimi birgün RasûluIIah'ın minberi ile Âişe'nin odası arasında baygın olarak yere yığılmış gördüm...'.
Hadisimiz, ashab-ı kiramın duçar olduğu açlık karşısındaki sabırlarına delildir. İnsanlara bu halde dahi el açmıyorlar, hallerini şikayet etmiyorlardı. Hâllerini anlatmaları bile şikayet amacı ile değil, sonrakilerin örnek almaları içindir. Sahabîler fakirlikten çok, azdıran, hakkı unutturan zenginlikten sa-kınnuşlardır.[27]

504. Âişe (ra) der ki: "RasüluHah (sa) vefat ettiğinde zırhı, otuz sa' arpa karşılığında rehin bulunuyordu". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[28]

Peygamberimiz Ebu Şahme denilen yahudiden, aile efradı için bir miktar arpa alarak ona "Zat'ut Fudûi" adındaki zırhını rehin vermişti. Aldığı arpanın miktarı hususunda rivayetler muhteliftir. Arpa karşılığında zırhını rehin vermesi, verecek başka bir şey bulamadığındandır.
Ulemadan bazıları da, bu borçlanmayı Rasûlullah'm misafirleri için yaptığını söylemişlerdir. Daha sonra bunu Hz. Ebu Betar ödemiştir.
Rasûlullah'm arpayı ashabının zenginlerinden almayıp yahudiden alması, ya ondan başka kimsede bulunmadığından, ya da sahabe arpayı kendisine verdiklerinde para almayacaklarından, minnet altında kalmamak içindir. Ayrıca yahudiden alışveriş yapmanın caiz olduğunu anlatmış olması da muhtemeldir.

Hadisimiz ayrıca RasûluİIah'm zühdüne delildir.[29]

505. Enes'den (r.a) rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) bir miktar arpa karşılığında zırhını rehin vermişti de ben ona arpa ekmeği ve erimiş bayat iç yağı götürmüştüm. Onun şöyle buyurduğunu işittim: "Muhammed'İn aileleri yanında bir sa' yiyecek ne sabaha kadar ne de akşama kadar kalabildi". Onun aile efradı dokuz hane idi". (Buhârî rivayet etmiştir).[30]

Hadisimiz RasûluIIah'ın tevazuuna delildir, tstese idi dünyanın en zengin kişisi olabilirdi. Dağlar büyüklüğünde altının olmasını arzu etmeyerek, içinde bulunduğu hâli tercih etmiştir.
Ailevî hâlini anlatması da -hâşâ- bir şikayet değil, rehin bulunan zırhını hâlâ alamayışının sebebini açıklamak içindir. Zırhını rehinden kurtarmaya ihtiyacı olmasına rağmen muhtaç olan ümmetini kendine tercih ederek eline geleni onlara dağıtmıştır.[31]

506. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir: "Suffe ehlinden yetmiş kişi gördüm, hiçbirinin sırtında hırka yoktu. Kimi uzun gömlek giyiyor, kimi de vücuduna peştemal sarıp uçlarını boynuna bağlıyordu. Bunların kimi diz kapaklarına kadar, kimi de topuklarına kadar uzanıyordu. Avret yerleri görünmesin diye de uçlarını toplayıp avuçlarında tutuyorlardı'. (Buhârî rivayet etmiştir).[32]

Şerhi için "Zühdün Fazileti Bölümü" 469 nolu hadise bakılmalıdır.[33]

507. Âişe (r.a) der ki: "Peygamberimizin yatağı, İçi hurma lifleri İle doldurulmuş hayvan postu idi". (Buhârî rivayet etmiştir).[34]

Hadisimiz Rasülullah'tn dünya malından yüz çevirip, basit şeylerle yetindiğine delildir. Çoğu zaman hasır üzerinde yatmıştır. Ashabının, diğer melik ve kralları örnek göstererek.kendisine yumuşak bir yatak edinmeleri teklifim reddetmiştir. Bu isteklerine; kendisinin dünya İie ilgisinin olmadığı, dünyada bir yolcu gibi yaşamayı tercih ettiği karşılığını vermiştir.[35]

508. îbn Ömer (ra) der ki: "Bizlej Rasûlullah ile birlikte otururken En-sardan biri gelip Peygamberimize selam'verdi ve geriye döndü. Peygamberimiz "Ey Ensârîkardeş! Kardeşim Sa'd b. Ubade nasıl" diye sordu, "iyileşme yolundadır" dedi. Rasûlullah bize "Hanginiz onu ziyaret etmek istiyor" diyerek ayağa kalktı, biz de onunla birlikte kalktık. Biz on kişiden fazlaydık, ayağımızda ne pabuç ne de mest vardı. Üstümüzde de ne fes ne de gömlek vardı. Bu durumda o çorak arazide yürüye yürüye onun yanına vardık. Biz yanına varınca, Peygamberimiz ve ashabı hastaya yaklaşabilsinler diye yakınları etrafından çekildiler". (Müslim rivayet etmiştir).[36]

Hadisimiz Rasûlullah'm tevâzuuna ve ashabın zühdüne, dünya zînetine önem vermediklerine delildir.
Rasûluliah ashabının hastalarının hâlini sorar ve ziyaretlerine giderek Allah'tan şifa taleb ederdi. Bir hastanın hâli sorulduğunda, iyi olduğunu söylemek müstehabtır. Böylece hastanın iyileşmesi umulur. Hastalan ziyaret etmek ve arkadaşları hasta ziyaretine teşvik müstahabdır.
Misafirlere ev halkının yer açması müstahabdir. Bir kardeşini kişinin yalnız Allah rızası için ziyaretinden Allah'ın hoşnut olacağına dair hadisler geçmişti.Yine bir hadiste, Allah için sevişip, O'nun rızası için biraraya gelip ayrılanlara mahşerde Allah'ın arşının altında gölgeleneceği müjdelenmiş! [37]

509. Imran b. Husayn'dan (na) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "En hayırlılarınız benim çağdaşlarımda, sonra onları takibe-denler, sonra da onların ardından gelenlerdir". Hadisi rivayet eden İmran "Peygamberimizin sonra da onların ardından gelenler" ifadesini iki defa mı, yoksa üç defa mı kullandığını hatırlamıyorum" diyor. Peygamberimiz devamla şöyle diyor: "Sonra öyle kavim gelir ki, kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahidlik yaparlar, hıyanet ederler de kendilerine güvenilmez, adak adarlar da yerine getirmezler, yiyip içmekten başka düşünceleri olmadığından, onlarda şişmanlık görülmeye başlanır". (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[38]

İbn Tina "Benim çağdaşlarım (asrım, karnım) tabirinin manası, benim ashabım demektir. Maksad, Rasûlullah't gören veya sözünü işitenlerdir" dî-yor. Ulema "kam" kelimesinin üzerinde çok değişik sözler söylemişlerdir. Bazılarına göre kam yüz senedir. Bazıları seksen, diğerleri kırk, altmış v.b. sene olduğunu söyleyenler de vardır.
Rivayetlerin hepsi gözönüne alınınca anlaşılıyor ki, müslümanlann yaşadıkları devirlerdir. En hayırlı devirler, sahabe tabiîn ve tebe-İ tabiîn devirleridir. BİR rivayette bu üç devirden sonra yalanın alıp yürüyeceği bildirilmiştir.
Bu devirden sonra, çağrılmadan mahkemeye gelip şahitlik yapacak insanlar zuhur edeceği, bunların bazısının evvelâ şahidlik yapıp, sonra yemin edeceği, nezirlerine riayet etmeyecekleri gibi şeyler bu insanları zemmetmektedir. Zira bunlar dinen makbul şeyler değildir.
el-Hanzalî "Biz çocukken ahid ve şehadetlerden bizi men ederlerdi'"demiştir. Bundan maksad, "Allah'aandolsun", "Allah'asöz veriyorum", "Allah şahidim olsun" gibi sözlerdir. Yani bir kimse bir şey yapacağına söz verirken bunları kullanmamalıdır. Çocuklara yasak edilmesi, bunu âdet edinip eğri veya doğru her şeye yemin etmesinler diyedir.
Semizlikten maksad, şişmanların çok olmasıdır. Yoksa bütün insanlann şİşmanlıyacağını haber vermek değildir. Burada hor görülen şişmanlık kasten besleyici şeyler yiyerek semizlemektir. Yaratılıştan şişman olanlar bu hükme dahil değildirler. Bazıları buradaki semizlikten, mal toplamak kastedildiğini, birtakımları da elinde olmadığı halde bir şeyi varmış gibi göstererek kendini şerefli ve İtibarlı saymak manasına geldiğini söylemişlerdir.
Hadisimiz ayrıca, emanete hıyanetin haramliğına ve ahde vefa göstermenin vücubuna delildir.[39]

510. Ebu Ümame'den (na) RasûİuIlah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey Ademoğlu! Geçiminden fazlasını vermen senin hakkında hayırlı, onu yanında alıkoyman hakkında serdir. Geçimine yetecek kadar olan dünyalıktan dolayı kınanmazsın. tnfak etmeye, geçindirmek zorunda olduğun yakınlarından başla1*. (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasen-sahihtir demiştir). [40]

Kişi kendisinin ve aile fertlerinin ihtiyacı kadar mal biriktirebilir. İhtiyacından fazlasını çeşitli yollarla dağıtmalı, infak etmelidir. İnsanlar muhtaç olduğu halde, bazılarının ihtiyaç fazlası mal biriktirmeleri doğru değildir.
İnsanın infak etmeye aite efradından başlaması gerekir. Çünkü yakınlarının nafakalarını temin, ihtiyaçlarını gidermek farz-i ayndır. Diğer ihtiyaç sahiplerine bakmak, ya farz-ı kifaye ya da sünnet olur. Bu sebeple daha kuvvetli görev olan farz-ı ayndan başlamalıdır. Zekât dışında muhtaçlara infak farz değilse de, zaruretten fazlasını infak etmek insan için fazilettir, güzel huylardandır.[41]

511. Ubeydullah b. Mıhsan el-Ensârî el-Hatmî'den (ra) Rasûlullah'm (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İçinizden biri can ve mal güvenliği içinde, vücut sağlığına ve günlük geçimine sahip olarak sabaha kavuşursa, dünyanın tümü kendisine bağışlanmış gibidir". (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasendir demiştir)[42]

Kişiye dünyalık olarak vücut sağlığı, emniyet ve kâfi derecede mal yeter. Bu vasıflara sahip kişi şükretmelidir. Çok dünya malının genelde şükrü eda edilemez. Malı veren Allah'ın hakkı ödenemez. Sonuç olarak da mal toplama hırsı kişiyi Allah'tan uzaklaştırır.
Az miktarla geçimi sağlamak, uzun emellerden uzak durmak, bol bol infakta bulunmak Allah Rasûlü'nün örnek ahlâkındandır.[43]

512. Abdullah b. Arar b. Âs'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman olup da rızkı geçimine yetecek kadar olan ve Allah'ın verdiğine kanaat eden kimse felaha erişmiştir". (Müslim rivayet etmiştir). [44]

Hayırların başı, kişinin müslüman olmasıdır. Salih amellerin kıymeti, değeri müslüman olduktan sonra geçerlidir. İslâm'ı kabul etmeyenin amellerinin hiçbir değeri yoktur.
Hadiste "Rızkı geçimine yetecek kadar olan" ibaresi ile kâfi miktar kastedilmiştir. Fakirlik ve zenginlik bu ölçünün dışındadır. Zira fakirlik ve zenginliğin çeşitli zararları mevcuttur. Din bakımından zenginliğin, dünya açısından ise fakirliğin zararı büyüktür.
Kurtubî hadisin manası şöyledir, der: "Kime islâmiyet, kâfi miktar rızık ve kanaat verilmişse, o umduğuna nail olur, iki cihanda saadete erer".[45]

513. Ebu Muhammed Fadâle b. Ubeyd eI-Ensârî*nin (na) RasûIuİlah'ı (sa) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "İslâm'ı kabul edip de, geçimi günlük ihtiyaçlarını karşılayacak kadar olana ne mutlu!" (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasen-sahihtir, demİştir).[46]

Ebu Muhammed çeşitli gazalara katılmış bir sahabîdir. Mısır'ın fethinde de bulunmuş, Şam'a yerleşmiş, Muaviye'nin halifeliğinde oranın valisi olmuştur. RasuIuIlah'Tan 50 hadis rivayet etmiştir. Şam'da (Dımeşk) hicri 43 yılında vefat etmiştir.
Hadisimiz, kişinin İslâm'ı din olarak seçişinin yüceliğine işaret etmektedir. Zira Allah katında müslümanm amellerine ahİrette kıymet verilecektir. Müslüman olmayanın, yaptığı amellerine karşı ahirete ait bir beklentisi yoktur.
Müslümanm fikrini meşgul eden sey günlük ihtiyacıdır. Zira ölmeyecekmiş gibi kasaları ve keseleri doldurmayı düşünmez. Kâfi miktar rızkını temin ettikten sonra, ibadetini, taatını huşu içinde yapar.
Bu hal ona hem huzur içinde ibadet etme bahtiyarlığı sağlar, hem de fazla malın şerrinden korunmuş olur. Bu sebeple Peygamberimiz halis mü'min olarak yeterince mala sahip olan ümmetini methetmiştir.[47]

514. İbn Abbas (na) der ki: "Rasûlullah (sa) peşipeşine birkaç gece aç yatar, ev halkı da akşamleyin yiyecek birşey bulamazdı. Bulduktan zaman da yiyecekleri, arpa ekmeği idi". (TirmİzÎ rivayet etmiş ve hadis hasen-sahihtir demistir).[48]

Hadisimiz, Rasülullah'ın ailelerinin zühd hayatını tercih ettiklerine delildir. Zira bu hâli zenginliğe tercih etmişlerdir. Çünkü dünyada kişinin mutluluk kaynağı zenginlik değil, dininin kâmil olmasıdır. Dinî hayatı sağlam, yeter miktarda geçimi olan, Allah'ın lütfettiği rızka da kanaat gösteren kişinin başka bir mutluluk kaynağına ihtiyacı yoktur.
Allah Rasûlü bir hadislerinde de; "Zenginlik mal mülk çokluğu ile de-. ğildir, asıl zenginlik gönül zenginliğidir" buyurmuşlardır.[49]

515. Fadâle b. Ubeyd'den (r.a) rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) namaz kıldırırken bazıları -onlar ehl-i suffedir- halsizlikden dolayı ayakta duramayıp yere yıkılırlardı, öyle ki taşradan gelen araplar bunlar delirdi derlerdi. Peygamberimiz de namazdan sonra onların yanına giderek şöyle derdi: "Allah katındaki derecenizi bilseniz, daha çok açlık ve yoklukla karşılaşmak isterdiniz'. (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis sahihtir demiştir).[50]

Hadisimiz, sahabîlerin çoğu zaman, kâfi derecede bile gıda almadığına delildir. Bu hal onlan İbadetlerinden uzaklaştırmıyor, sabır içinde ibadete devam ediyorlardı. Sabırlarına karşılık RasüluHah onlan ahiret nimetleri ile müjdelemiştir. Bir hadisinde de Rasûlullah: "Allah Teâlâ; "Salih kullanma gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve hiçbir kimsenin hatırına gelmeyen Şeyler hazırladım" buyurmuştur" der.
Rasûlullah'ın ashabına müjdeler vermesi, onlan fakirliğe teşvik değildir. Aksine, Allah'ın ahirette onlara hazırladıklarının bu dünyada insanlara verilenden daha hayırlı olduğunu bildirmiştir. Hem dünyadakiler geçici, ahi-rettekiler İse ebedîdir. Bunlar hatırlatılarak ashabın sabn artırılmıştır.
Tıp kitaplarında, "Tedavisi olmayan hastalık nedir?" sorusuna "Yemek üstüne yemektir"cevabı verilmiştir. Hastalıkların çoğunun asın yemekten kaynaklandığı söylenmektedir. Kâfi olandan fazla yemeğin de ruhu sıkıştırdığı söylenmektedir. Fazla yemeğin çok su içmeyi, onun da gafleti doğurduğu bilinmektedir.[51]

516. Ebu Kerime Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (ra) Ra&ûluIIah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir; "Ademoğlu, midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Birkaç lokma belini dik tutmaya yeter. Daha fazla yemesi gerekiyorsa midesinin üçte birini yemeğe, üçte biriniiçmeğe ve diğer üçte birini de nefes alıp vermeye ayırmalıdır". (Ttrmizî rivayet etmiş ve hadis hasendir demiştir).[52]

Kişinin kaplarını doldurması tamah ve hırsdan kaynaklanır. Dünya tamah ve hırsı da sahibi için kötü birer hal olur. Mideyi tıka basa doldurmak kişinin dinine ve sıhhatına zarar verir. Hadiste az yemeğe teşvik vardır. Çeşitli hadislerinde Rasûlullah çok yemeyi kötü görmüş, kendisi de devamlı, doymadan sofradan kalkmışlardır.[53]

517. Ebu Ümame lyas b. Sa'lebe el-Ensârî el-Hârisî (r.a) der ki: Bir gün sahabîler Peygamberimizin yanında dünyadan bahsettiler. O da şöyle buyurdu: "Duymuyor musunuz? Duymuyor musunuz? Sade hayat îmandandır, sade hayat îmandandır". (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[54]

İlk devir müslümanlan sade hayat yaşarlardı. Giydikleri elbiseler ve yedikleri yemeklerle böbürlenmezlerdi. Böyle yapanları hor hakir görürlerdi. Şimdi İse, kalpleri kasvet kaplamış, kişiler dünya zînetine rağbet eder olmuşlardır.
Hadisimizde, basit bir hayata teşvik vardır. Dünya nîmr lerine dalmak genelde kişinin aminde kemâle erişmesine mâni olur. Dünya hırsı, kişinin nefsi ile, malı ile cİhad etme azmini zayıflatır. Dünyaya olan muhabbet, ahiret için olsa ve o şiddetle vaciplerin edasına koşulsa daha güzel olur. Ahirete yönelmek, îman alâmetlerindendir.[55]

518. Ebu Abdullah Câbir b. Abdullah'dan (r.a) rivayet edilmiştir: Rasû-lullah (s.a) Ebu Ubeyde'yi başımıza komutan tayin ederek Kureyş'in kervanını karşılamak için gönderdi. Azık olarak bir dağarcık hurma verdi, bundan başka birşey bulamamıştı. Ebu Ubeyde birer hurma veriyordu. Câbir'e "O hurma ile nasıl geçiniyordunuz?" diye sordular, o da şöyle dedi: "Çocuğun meme emmesi gibi emer, üstüne de su içerdik ve o gün geceye kadar bize yeterdi".
Değneklerimizle ağaç yapraklarını düşürür, su ile ıslatarak onu yerdik.
Deniz sahiline gelmiştik, orada büyük bir kum tepesi gibi birşey göründü. Tönına vardığımızda anber deniien bir balık olduğunu gördük. Ebu Ubeyde "Bu ölüdür (yenmez)" dedi. Sonra da "Hayır, bizler Allah Rasûlü'nün elçileriyiz ve Allah yolundayız Zor durumda kaldığımız için yiyiniz" diye emir verdi.
Üçyflz kişi, bir ay onunla yaşadık. Hatta kilo bile aldık. Balığın göz çukurundan kapla yağ doldurduk ve ondan Öküz büyüklüğünde parçalar kesiyorduk. Ebu Ubeyde bizden onüç kişi alarak balığın göz çukurlarına oturttu ve kaburga kemiklerinden birini alıp dikti. Develerin en büyüğünü eğerleye-rek onların altından geçirdi. Balığın etinden pastırma yapıp sakladık. Medine'ye geldiğimizde Peygamberin yanına varıp olayı anlattık. Rasûlullah da şöyle buyurdu: "O, Allah'ın size hazırladığı bir rıztktır, yanınızda etinden getirmişseniz, bize de verin de yiyelim" buyurdu. Biz de Rasûlullah'a bir parça gönderdik, o da ondan yemiş oldu. (Müslim rivayet etmiştir).[56]

Ashabın yanlarına aldığı yiyecekler hususundaki rivayetler çeşitlidir. Bazısında "Yiyeceklerimizi boynumuzda taşıyorduk". Diğer bazılarında "Ebu Ubeyde yiyeceklerini bir kaba topladı" deniliyordu. Kadı lyaz bunların arasını şöyle bulmuştur: Peygamber (r.a) bu zevatın yanlarında olan yiyeceklerden başka kendilerine bir kap kuru hurma vermiştir. İhtimal ki onların yiyecekleri arasında bu bir dağarcıktan başka hurma yoktu. Hz. Ebu Ubeyde-nin onlara birer hurma vermesi, yanlarındaki yiyecekler bittikten sonradır. Hurma bittikten sonra, ashab açlıktan son derece muzdarip olunca ağaç yaprağı yemiş, bundan sonra Allah Teâlâ kendilerine balina balığını ihsan etmiştir.
Bu hadise, Hz. Peygamber'e (s.a) haber verilince "Bu Allah'ın size çıkardığı rızıktır" buyurarak yediklerinin helâl olduğunu bildirmiş, kendisi de getirilen bu balina etinden yemiştir. Rasûlullah'ın "Erinden getirin" diye istemesi, helâl olduğunu bizzat yemek suretiyle göstererek ashabının kalplerini yaklaştırmak içindir. Ya da balina Allah tarafından gönderilmiş bir yiyecek ve harikulade bir ikram olduğu için onunla teberrük etmek için yemiştir.
Ashabın deniz boyunda ne kadar kaldıkları muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur.
Hadisimizden şu hükümler çıkmaktadır.
Düşmanı püskürtmek ve gafil avlayarak mallarını almak için pusu kurmak caizdir.
Bir kimse nazı geçtiği arkadaşından birşey isteyebilir. Bu dilenme değildir.
Peygamberimiz zamanında olduğu gibi sonraki zamanlarda da ictihad caizdir.
Hadis-İ şerif, ashab-ı kiramın son derece kanaatkar, açlığa tahammül eden, geçim sıkıntılarına karşı sabırlı, savaş anında da atılgan ve cesur olduklarına delildir.
Denizde yaşayan hayvanların ölüsü yenebilir. Balık hususunda söz yoksa da, denizde yaşayan diğev hayvanlar hakkında ihtilaf vardır.
Ashabın her birinin bir hurma İle birgün İdare etmeleri Rasûlullâh'ın mu-cizesidİr.[57]

519. Esma binti YezİD (ra) "Rasûlullâh'ın (s.a) gömleğinin kollan ancak bileklerine kadar inerdi*. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiş ve TİrmizÎ hadis hasendir demiştir).[58]

Esma (ra) Muaz b. Cebel'in (r.a) kızıdır. Yermuk harbinde çadır direğiy-le dokuz Rum askerini öldürmüştür.
Uzun elbise çoğu kez kişiyi böbürlenmeye sev keder. Kişinin rahat hareketine de engel olur. Elbisenin kısası da soğuk ve sıcaktan dolayı vücuda eziyet verir. İşlerin en hayırlısı ortasıdır. O da Rasölullah'ın yaptığı işlerdir.
Bir başka hadiste de Rasûlullah, kibirlenmek amacıyla eteğini uzatan kişileri yermiştir.[59]

520. Cabir'den (r.a) rivayet edilmiştir: Hendek harbi esnasında, hendek kazarken karşımıza sert bir zemin çıktı. Sahabîler Rasûiullah'a gelerek durumu haber verdiler. "Karşımıza sert bir zemin çıktı" dediler. Peygamberimiz "Hendeğe ben kendim ineceğim" buyurdu. Hemen ayağa kalktı. Açlıkan karnına taş bağlamıştı, üç gündür bir şey tatmamıştık. Eline kazmayı alıp vurunca orası kum gibi dağıhverdi. Kendisinden izin isteyerek eve kadar gittim. Hanımıma "Peygamberimizi dayanılmaz bir açlık halinde gördüm, evde yiyecek birşey var mı?" diye sordum. "Biraz arpa ve bir de dişi oğlak var" dedi. Oğlağı kestim, arpayı öğüterek ekmek yaptık, eti de tencereye koyduk. Ekmek pişmek üzere, tencere de kaynamak üzere iken Peygamberimize gelerek "Biraz yemeğimiz var, bir iki adamla bize buyurunuz" diye rica ettim. "Ne var?" diye sorunca olanını söyledim. O da, "Hem çok, hem de iyi, eşine söyle ben gelinceye kadar tencereyi ateşten indirmesin, ekmeği de tandırdan çıkarmasın" dedi. Sahabîlere dönerek "kalkınız" buyurdu. Muhacir ve En-sar hepsi ayağa kalktılar. Hemen eve koşarak hanıma "Vay başıma gelenlere! Peygamberimiz, muhacir ve ensaria birlikte geliyorlar" dedim. Eşim "Rasû-lullah ne yemeğimiz olduğunu sana sormuş muydu?" dedi, "evet" dedim.
Peygamberimiz, ashaba "Birbirinizi sıkıştırmadan içeri giriniz" buyurdu. Sonra da, ekmeği kesiyor, eti üzerine koyuyor ve her aldıkça tencere ile fırını kapıyor ve aldığı et ile ekmeği ashabın önüne koyuyor, etin suyunu da üstüne döküyordu. Nihayet doydular, bir miktar da arttı. Rasûlullah eşime dönerek, "Geriye kalanın bir kısmını ye, birazını da komşulara ver, çünkü açlık ortalığı kapladı" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[60]

Diğer bir rivayette olayı Câbir (r.a) şöyle anlatır: Hendek kazılınca Peygamberimizin acıktığını gördüm. Eşime vararak "Yiyecek bir şeyin var mı? Peygamberimizin şiddetli bir şekilde acıktığını gördüm" dedim. İçinde bir sa' arpa bulunan bir torba çıkardı, ayrıca bir de kuzumuz vardı. Onu kestim, eşim de arpayı öğüterek ekmek yaptı. İşim bitince o da işini bitirmişti. Kuzuyu parçalayarak tencereye koydum ve Peygamberimizin yanına gelmek üzere aynhrken "Rasûtullah'm ve arkadaşlarının yanında beni mahcub etme" dedi. Bunun için Peygamberimize gizlice "Ya Rasûlallahl Bir hayvanımız vardı, onu kestik, eşim de bir sa' arpadan ekmek yaptı, birkaç adamla birlikte buyurunuz" Peygamberimiz yüksek sesle, "Ey hendek kazanlar! Câbir bize ziyafet hazırlamış, haydin birlikte gidelim" dedi. Bana da "Ben gelinceye kadar tencereyi ocaktan almayın ve ekmeği de fırından çıkarmayın" dedi. Hemen eve döndüm. Peygamberimiz de cemaatın önünde idi. Eşim bana çıkıştı, ben de "Söylediğini yaptım" dedim. Eşim hamuru Peyamberimizin önüne çıkardı. O da bereketlenmesi İçin dua okudu, tencerenin yanına vararak ona da bereketlenmesi için dua okuyarak üfledi. Sonra eşime "Bir ekmekçi kadın çağır da seninle beraber ekmek pişirsin, tencereyi de ocaktan alma, yemeği İçinden kepçe ile al" buyurdu.
Gelenler bin kişi idi. Allah'a yemin ederim ki, hepsi geldiler ve ayıhp gittiler, tenceremiz eskisi gibi kaynıyor ve hamurumuz da olduğu gibi (eksilmeden) pişiyordu.
"Hendek harbi" hicretin beşinci yılında Mekkeli müşriklerle yapılan bir harptir. Mekkeliler yaklaşık onbin kişilik bir ordu ile Medine üzerine saldıracaklardı. Ashabdan Selman-ı Farisî isimli bir zatın teklifi üzerine Medine'nin dışına hendek kazılarak savunma savaşı yapılması kararlaştırıldı. Bunun üzerine Rasûlullah Medine civarına hendek kazılmasını emretti. Harb de Hendek ismi ile tarihe geçti.
Câbir'in (ra) davet işi bu harb esnasına rastlamaktadır. Rasûlullah ile ashab-ı kiramın bu harbde açlıktan karınlarına taş bağladıkları rivayet olunur.
Rasûlullah'ın Câbir'in davetine ordunun önünde gitmesi, ashabı kendisi davet ettiği içindir. Burada kendisi davet sahibi makamındadır. Yoksa başka zamanlarda ashabının önünde gitmez, kimsenin ökçelerine basmasına sebebiyet vermezdi.
Câbir'in hanımının ismi Süheyle binti Mes'ud olup, Rasûlullah'a beyat eden ensardandır.
Hadis-İ şerif nübüvvet alâmetlerinden iki mucizeye şâmildir. Bunlann biri az yemeği çoğaltmak, diğeri befkişilik yemeğin bin kişiye yeteceğini bilmektir. Rasûl-i Ekrem onu görmeden bilerek, bin kişilik ordusunu davet etmiştir. Gerçekten de yemek yetmiş ve artmıştır. Hatta artan yemeği komşulara götürmesini Rasûlullah kadına emretmiştir.
Nevevî diyor ki: Bunun gibi birçok haber-i vahid hadisler rivayet edilmiştir ki, toplamı tevatürü de geçmiş, kat'î ilim hasıl olmuştur.
Cemaat huzurunda bir ihtiyacı gizlice birine söylemek caizdir. Yasaklanan gizli konuşma, üçüncü bir kişinin yanında iki kimsenin fisi Ulaşmasıdır.
Ayrıca hadisimiz, Rasûlullah'ın her halükârda ashabı ile beraber olduğuna, aynı hayatı paylaştıklarına ve hediye vermenin nıüstehab olduğuna delildir.[61]

521. Enes (na) der ki: Ebu Talha hanımı Ümmü Süleym'e: "Rasûlullah m sesi kesilmiş, bunun açlıktan olduğunu hissediyorum, yiyecek bir şeyin var mı?" diye sordu, "evet" diyerek, birkaç tane arpa ekmeği ç.kardi. sonra başörtüsünü alarak bir kenanna ekmekleri sardı ve bohçayı bana vererek peygamberimize gönderdi. Peygamberimize geldiğimde, mescidde etrafında halk toplanmış oturuyordu. Yanlarına dikildim "Seni Ebu Talha mı gönderdi?" diye sordu, "evet" dedim, "Yemek için mi?" diye sordu, "evet" dedim. Yanındakilere "Haydi kalkın" buyurdu, ben de önlerinden koşup Ebu Talha'ya haber verdim, O da eşine "Ey Ümmü Süleym! Rasûlullah yanındakiler/e birlikte geliyor, halbuki bizde onları doyuracak kadar yemek de yok" deyince kadın "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi.
Ebu Taihâ koşup Peygamberimizi karşıladı. Beraberce eve girdiler. Peyg-gamberimiz "Ey Ümmü Süleym! Yanında ne varsa getir" buyurdu. O da ekmekleri getirdi. Rasûlullah, ekmeklerin parça parça doğranmasını emretti. Ümmü Süleym de ekmek parçalan üzerine yağ tulumundan yağ akıttı, böylece ekmeğe katık yaptılar. Sonra Rasûlullah ekmeklere, aklına gelen duaları okudu. Ebu Talha'ya "İçeri on kişi al" dedi. Onlar içeri girdiler, doyuncaya kadar yediler ve çıktılar. "On kişi daha içeri al" dedi. İşte bu şekilde hepsi yediler ve doydular bu cemaat yetmiş veya seksen kişi idi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[62]

Başka bir rivayet de şöyledir:
"Onar onar girip çıkıyorlardı. Nihayet sofraya oturmayan hiç kimse kal-mamıştu Doyuncaya kadar da yediler. Sonra sofrada kalanları topladı da, yemekler sanki el değmemiş, olduğu gibi duruyordu."
Diğer bîr rivayet şöyledir: "Onar onar yediler, böylece seksen kişinin hepsi de yedi, sonra Peygamberimiz ile ehl-i beyti de yediler, yine de bir miktar, yemek kaldı".
Diğer bir rivayet ise şöyledir: "Komşularına dağıtacak kadar arttı".
Enes'den gelen bir rivayet ise şöyledir: Bir gün Rasûlullah'a gelmiştim, onu ashabıyla beraber gördüm. Karnını bir sargı ile bağlamıştı. "Niçin karnını sarmış" diye sordum, "açlıktan" dediler. Bunun üzerine Ummü Süleym'in kocası Ebu Talha'ya gittim; "Ey babacığım, Rasûlullah'ı, belini kuşakla sarmış gördüm, niçin bağladığını ashaba sordum, açlıktan cevabını vediler" dedim. O, annemin yanına girdi ve "Yiyecek bir şey var mı?" dedi. O "Var, biraz ekmekle, birkaç hurma var" dedi. "Peygamber yalnız başına gelirse doyurabiliriz amma, yanında başkaları da gelirse yemeğimiz az gelir" dedi ve hadisin tamamını zikretti.
Nevevî der ki: Enes (r.a) burada iki tarikten İki ayrı hadis rivayet etmiştir. Bunlar iki ayrı vakıa olup, içlerinde bu iki mucize ile daha başka mucize-' ler de vardır. Birinci hadiste Ebu Talha ile Ümmii Süleym, Hz. Enes'i birkaç parça arpa ekmeği ile peygamberimize göndermişlerdir.
İkinci hadiste Enes, "Beni Ebu Talha davet için Rasûtullah'a gönderdi, ona yemek hazırlamıştı" diyor.
Birinci hadiste, annesi ile üvey babasının Enes vasıtasıyla Hz. Peygam-ber'e ekmek gönderdikleri anlaşılıyor. Hadisin sonu ise peygambere ekmeğin verilmediği, davet edilerek eve geldiği görülüyor.
Şöyle açıklanabilir: Enes'in annesi ile üvey babası, yalnız Hz. Peygam-ber'e yefecek kadar ekmek göndermişlerdir. Hz. Enes Hz. Peygamberin fs.a) yanında kalabalığı görünce ekmeği yermeye utanmış, yalnız başına gelir ümidiyle onu eve davet etmiştir. Ona böyle yapmasını annesi ile üvey babası da söylemiş olabilir.
Hadiste Rasûlullah'ın nübüvvetine delâlet eden mucizeler vardır. Bunlar; Hz. Enes'i kimin gönderdiğini, niçin gönderdiğini bilmesi, yemeğin

seksen kişiye yeteceğini bilerek cemaati götürmesi ve yemeğin çoğalmasıdır.
Hadîs-i şerif, daha önce geçen Ebu Hüreyre ve Câbir hadisleri gibi peygamberlerin açlık ve benzeri şeylerle imtihan olunarak sabrettiklerine, bu suretle ecir ve mertebelerinin yüksek olduğuna delildir.
Peygamberler çektikleri meşakkat ve elemi başkalarına söylemezler. Ashab-ı kiram, Efendimize son derece nezaket ve terbiye gösterirlerdi.
Az da olsa hediye göndermek müstehabdır. Davet sahibinin misafirlerini karşılamak için kapıya çıkması müstehabdır.
Hadis-İ şerif, Ümmii SüJeym hazretlerinin menkıbesine, akıl ve anlayışının üstünlüğüne delildir.
Davetsahibinin ve ev halkının yemeklerini misafirlerden sonra yemeleri müstahabdır.
islâm, Allah'ın kullan için yarattığı temiz nimetlerden meşru şekilde faydalanmayı haram kılmıyor. Allah her şeyi insanın faydası İçin yarattığı halde, niçin ondan faydalanmayı haram kılar!
Fakat Allah, kullarının nefsinin israfa ve mal biriktirmeye meyilli olduğunu pek iyi bildiği için bu hastalığın tedavisini sunmuştur. Bu amaçla dünyada zühd hayatını, ahirete yönelerek dünya malına hırslı olmamayı teşvik etmiştir. Bu sayede orta yol bulunmuş olur, kişi günaha dalmaz ve haramdan korunmuş olur. Bölümde zikredilen hadislerin, kişiyi bu orta çizgiye çekmek için söylendiği unutulmamalıdır.[63]

ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

KANAAT, TOKGÖZLÜLÜK, İKTİSATLI YAŞAMAK, SADAKA VERMEK VE ZARURET OLMADIKÇA DİLENMEMEK

Konu ile ilgili ayetler

Yeryüzünde mevcut her canlının rızkı Allah'a aittir". (Hûd, 6)
"Sadakalar, Allah yolunda hayatlarını vakfedenlere sarfedilmelidir. Onlar ticaret için fırsat bulamazlar, hallerini bilmeyenler bunları dilenmemelerinden dolayı zengin zannederler. Sen onlan simalarından tanırsın, onlar halktan ısrarla hiçbir şey istemezler". (Bakara, 273)
"Onlar hayır yoluna harcadıkları zaman israf etmezler, cimrilik mezler, bu ikisinin arasında orta yolu tutarlar". (Furkan, 67)
"Ben İnsanları ve cinleri yalnız bana ibadet etsinler diye yarattım, yoksa onlardan rızık ve beni beslemelerini İstemiyorum". (Zâriyat, 56-57)
Konu ile ilgili hadisler
Bu konudaki hadislerin çoğu önceki iki bölümde geçmişti. O bölümlerde zikredilmeyenlerden bazı lan şunlardır.[64]

522. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Zenginlik mal çokluğu değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[65]

Hakiki zenginlik gönül zenginliğidir; yani dünyaya tamah etmemektir. Zira, mal hırsına kapılmış, malının artması için her türlü gayrı meşru yollara başvuran zenginin, Allah katında bîr değeri yoktur. Bu şekilde biriktirdiği malı, mülkü, ahirette ona fayda sağlamayacaktır. Mal biriktirme hırsına sahip kişiler ellerindekinden dahi faydalanmazlar, devamlı bir mal biriktirme hırsından dolayı sanki fakir gibi hayat yaşarlar.
Hakîki zengin, kendisinde varolanla kanaat eden, Allah'ın verdiğine rıza gösteren, elindekilerden faydalanan ve onu çoğaltmak için hırslı olmayan kişidir.
Elindeki varlığına kanaat edip, gerekli yerlere harcayan kişi, aşın zengin olup da mal hırsından dolayı nefsi fakir olandan daha çok şerefli ve toplum nezdinde daha saygındır.
Gönül zenginliği Allah'ın hükmüne nza göstermekle, İşlerine teslim olmakla olur. Böyle kişi Allah'ın katında olan malın, mülkün ebedî ve daha hayırlı olduğunu bilir. Böylece de takdir edilmeyeni İstemez ve mala karşı hırslı olmaz.
Hadisimiz, Allah'ın taksimine razı olmaya ve mal biriktirme hususunda hırslı olmamaya teşvik etmektedir.[66]

523. Abdullah b. Amr'dan (na) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman olup, yetecek kadar malı olan ve Allah'ın verdiğine kanaat eden kimse felaha erişmiştir". (Müslim rivayet etmiştir).[67]

Hadisimiz kanaatin faziletine delildir. "Yetecek kadar mal" şeklinde tercüme ettiğimiz "ki/af" hakkında şunlar söylenmektedir: "Kifaf' kanaat ederek İhtiyaçtan fazla malı istemekten yüz çevirmektir. e!-Münzirî kifafı böyle tarif etmektedir.
İbn Hibban şöyle bir rivayette bulunur: Saîd b. Abdulaziz'e kifaf'dan soruldu, o da: "Bir gün tok, bir gün aç yaşamaktır" dedi.
Müslüman olması, ihtiyaçlarını karşılayacak kadar malı bulunmaması ve kanaat ehli olması kişinin iki cihandaki saadeti için yeterlidir.[68]

524. Hakîm b. Hızam'dan(ra) rivayet edilmiştir: RasûluİlahTan (s.a) birşey istemiştim, istediğimi verdi ve şöyle buyurdu: "Ey Hakîm şu dünyanın malı tath ve yeşildir, kim onu tokgözlülükle alırsa onun hesabına bereketli olur. Kim onu aç gözlülükle ahrsa o mal onun için bereketli olmaz. O şahıs yediği halde doymayan kişi gibi olur. Veren el alan elden hayırlıdır". Hakîm şöyle der Rasûlullah'a; "Seni hak üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki senden başka kimseden birşey almayacağım" dedim.
Ebu Bekir, bir miktar yardım etmek için Hakîm'i çağırmış, fakat o kabul etmemiştir. Sonra Ömer yardım etmek için çağırmış, onun yardımını da kabul etmemiştir. Hz. Ömer de onun hakkında şöyle demiştir: "Ey müslü-manlar! Siz şahid olun ki, Hakîm şimdiki ganimetten Aliah 'm kendisine ayırdığı hakkım ona takdim etmeme rağmen almak istemiyor. "Hakîm, Peygamberimizin yardımından sonra, ölünceye kadar hiç kimseden yardım kabul etmedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[69]

Hadisimizde mala çok rağbet edilmek, yeşil ve tatlı yemişe benzetilmiştir. Çünkü manzara itibari ile yeşil renk hoşa gider. Tatlı olan bir şey de makbuldür. Ayn ayrı hoş ve makbul olan bu iki şey beraberce bulununca elbette rağbet o nisbette artar.
Hadiste, malın ebedî olmadığına işaret vardır. Çünkü insanların mala meyli ve hırsı, yeşil ve tatlı yemişlere benzetilmiştir. Bunlar ise baki değillerdir.
Hâkim'in Rasûlullah dünyadan gittikten sonra önce Hz. Ebû Bekir'in, sonra Hz. Ömer'in (ra) vermek istedikleri ganimet hissesini hakkı olduğu halde kabul etmemesi, âdet olacağından korktuğu İçindir. Zira nefis almaya alışırsa, bu hâl bir âdet olur. Hakkı olmayan şeyleri kabul etmeye başlayabilir. Bu düşünce ile nefsin tamahını kırmış ve şüpheli şeylere yanaşmamıştır. Diğer taraftan Hâkim, kendisinden sonra başkasından birşey almayacağına dair Rasûlullah'a söz vermiştir.
Hadis-İ şerif nezahet ve kanâata teşvik etmektedir, tnsan, az da olsa kazancına razı olmalı, başkasının malına göz dikmek suretiyle malını çoğaltmak sevdasına düşmemelidir.
Varlıklı kişiler cömertçe infak etmeli, cimrilik yapmamalıdır. Meşru yoldan mal-mülk sahibi olmak zühdü fesad etmez.
Özellikle ihtiyaç sahibi olmayanların dilenmesi hor görülmektedir. Kişi dilenmeye değü, infak etmeye gayret etmelidir.[70]

525. Ebu Bürde'den rivayet edildiğine göre Ebu Musa el-Eş'arî (na) şöyle anlatır: "Peygamberimizle birlikte bir savaşa katılmıştık. Biz altı kişi bir deveye nöbetleşe binerdik. Bu yüzden ayaklarımız aşınmıştı. Benim hem ayaklarım aşınmış, hem de tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Bu yüzden bu savaşa Zat'ur-Rik'a (yamalı savaş) adı verilmiştir.
Ebu Bürde der ki: "Ebu Musa bu hadiseyi anlattıktan sonra, anlattığına pişman olmuş ve "O olayı anlatmakla elime ne geçti sanki" demiştir. Herhalde işlediği bir amelin açıklanmış olması hoşuna gitmemişti". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[71]

Ebu Bürrte, Ebu Musa el-Eş'arî'nin oğludur. İsmi -cumhurun görüşüne göre-Amir'dir, tâbiindendİr. Küfe valiliği yapmıştır. Haccâc devrinde azledilmiştir. Kelâm ilminde otorite olan Ebu'İ-Hasan el-Eş'arî'nin dedesidir. Kûfe'de, hicrî 103 yılında vefat etmiştir.
Hadisimiz, ashabın çektiği meşakkat ve sabra işaret etmektedir. Ashab ise gönül hoşluğu üe, meşakkatli hayata rıza göstermişlerdir.
"Zat'ur-Rik'a"adındaki savaşın ne zaman vuku bulduğu.hakkında değişik görüşler mevcuttur. İbn Sa'd ve İbn Hibban hicretin beşinci yılı

olduğunu söylerler.
Yapılan iyi bir amelin, kişiyi riyaya sevkedeceği korkusu ile söylenmesi kerih görülmüştür.[72]

526. Amr b. Tağlib'den (ra) rivayet edilmiştir: Rasûlullah'a ganimet olarak esir (veya mal) getirilmişti. O da bunları bölüştürmüş, bazı kimselere pay verirken banlarına da vermemişti. Kendilerine pay vermediği kimselerin söylendiklerini haber alınca Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle buyurdu: "Vallahi ben bazılarına veriyor, bazılarını bırakıyorum. Bıraktığım kimse verdiğimden bence daha sevgilidir. Birtakımlarının kalplerinde sabırsızlık gördüğüm için veriyorum, birtakımlarını da Allah'ın kalplerine koyduğu kana-atla başbaşa bırakıyorum. Amr b. Tağlib de bunlardandır". Amr b. Tağlib şöyle der: "Vallahi peygamberimizin hakkımda söylediği bir söz. en kıymetli mallara sahib olmamdan daha sevimlidir". (Buharı rivayet etmiştir).[73]

Amrb. Tağlib (rjı)şahabıdır, sonraları Basra'ya yerleşmiştir. Rasûlullah'dan iki hadis rivayet etmiştir,
RasÛlullan bazılarının kalbini İslâm'a ısındırmak için ganimet mallarından onlara da vermiştir. Bu sayede, tslâm düşmanlarının gönülleri islâm'a ısındırılmış ve şerlerinden konınulmaya çalışılmıştır. Böyle bir ganimetten kendisine de hak etmediği halde pay verilen Ebu Süfyan'ın karısı Hind şöyle demiştir: "Ya Rasûtallah şimdiye kadar en kızdığım ev sizin evinizdi, aile efra-dımzdt. Şimdi ise aile efradımdan çok sizleri seviyorum"
Mal ve mülk kişinin makamının ve seviyesinin ölçüsü değildir. Mal dağıtmada ve infakta da genel maslahata göre hareket etmek uygundur.
Müslüman kendisine verilene rıza göstermelidir.
Ayrıca hadisimiz, ashab-ı kiramın Rasûlullah'tn bîr iltifatını dünya İle değişecek kadar mal hırsından uzak oluşlarına delildir. Allah Rasûlü'nü her-seyden fazla seviyorlardı ve bir tatlı sözüne dünyayı feda ederlerdi.[74]

527. Hakîm b. Hİzam'dan (r.a) Rasûtullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Veren el, alan elden üstündür. Öncelikle bakmakla yükümlü bulunduğun kimselere yardım et. Sadakanın hayırlısı, İhtiyaçtan artan maldan verilenidir. Kim dilenmekten çekinirse Allah onu iffetli kılar. Kim kendini başkasına muhtaç görmezse Allah da onu muhtaç olmaktan korur". (Bu-hârî ve Müslim rivayet et mislerdir). [75]

Hadisimizdeki "yüksek (veren) el, alçak (alan) elden..." ibaresi hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Ulemadan bazıları, yüksek el alanın eü, alçak el de, sadaka vermeyen eldir demişlerdir.
Taberânî bu hadîsi şöyle nakletmiştir: "Ey cemaat! Bilmiş olun ki, üç kısım el vardır. Bunların en yükseği A ilah 'm kudret eli, ortası sadaka verenin eli, en aşağısı da sadaka alanın elidir. Siz sırtı ile odun satmak suretiyle otsun İffet gösterin (dilenmeyin). Dikkat edinr tebliğ ettim mi?".
Kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimseler, aile efradı, köiesi, hizmetçisi v.s gibi nafakası kendisine farz olan kimselerdir. Nafakadan maksat da, yiyecek, giyecek ve meskendir.
Bir defasında"Rasûlullah "Sadaka verin" buyurdu. Bir adam "Ya Rasü-tallahi Bende bir altın var" dedi. Peygamberimiz "Sen onu kendine tasad-duk et" buyurdu. O zat "Bende bir altın daha var" dedi. Efendimiz "Onu zevcene tasadduk et" buyurdu. O zat "Bende bir altın daha var" dedi. Peygamberimiz de "Onu çocuklarına tasadduk et" buyurdu.
"Sadakanın en hayırlısı ihtiyaçtan artan maldan verilendir" cümlesi hakkında Nevevî detki: Bu suretle verilen sadakanın bütün malını vermekten daha faziletli olması, bütün malını tasadduk edenler, genelde sonradan pişman oldukları içindir. Yahut muhtaç kaldıkları zaman pişman olurlar. Keşke hepsini vermeseydim der. Malının fazlasından sadaka veren ise hiçbir zaman pişman olmaz.
Hadisimizin son cümleleri dilenmekten sakındırıp, kanaat ehli olarak Allah'a sığınmaya teşvik etmektedir.[76]

528. Ebu Süfyan Sahr b. Harb'dan (ra) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Benden birşey isterken ısrar etmeyiniz. Vallahi içinizden biri benden bir şey ister de, benim gönülsüzlüğüme rağmen istediğini ele geçirirse, verdiğim şey onun hesabına bereketli olmaz". (Müslim rivayet etmiştir).[77]

Ebu Süfyan Sahr b. Harb, Mekke'nin fethi esnasında müstüman olmuş bir şahabıdır. O ve babası önceleri müellefe-i kulubdan idi. Sonra müslüman-lann ileri gelenlerinden olmuşlardır. Rasûlullah'tan 163 hadis rivayet etmiştir. 82 yaşında Şam'da hicri 60 yılında vefat etmiştir.
Dilenmek men edilmiştir. Bu hususta alimler ittifak etmişlerdir. Yalnız zaruret halinde dilenmek mubahtır. Bu hususta zikredilen hadisler, dilenmenin bazı kimselere haram, bazılarına mekruh, bazılarına da mubah olduğunu gösterir.
Zenginin zekât alması ve dilenmesi haramdır. Elinde dilenmeye mâni olacak yiyeceği olup da, ne derece fakir olduğunu beyan etmeden dilenmek mekruhtur.
Bir dostundan veya akrabasından bir şey istemek mubahtır. Zaruret halinde dilenmek ise vaciptir. Çünkü bunda nefsi ölüm tehlikesinden kurtarmak vardır.
Bîr kimsenin rızası olmadan utandırılarak alınan şeyin de haram olduğuna hadisimiz delildir.[78]

529. Ebu Abdurrahman Avf b. Mâlik el-Eşcaî (ra) şöyle anlatıyor: Ra-sûlullah'ın yanında dokuz-sckİz veya yedi kişi idik. Bize "Allah Rasûlü'ne biat etmez misiniz?" buyurdu. Kısa bir süre önce biat ettiğimiz için, "Ya Rasû-lallah! Sana biat etmiştik, şimdi niçin biat edelim?" dedik. Yine "Allah'ın Rasûlü'ne biet etmez misiniz?" buyuranca ellerimizi kendisine uzatarak "Ya Rasülaltah! Sana biat etmiştik, şimdi yine niçin biat edelim?" dedik. Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza dair, beş vakit namaza dair, Allah'a itaat edeceğinize dair, sesini alçaltarak ve insanlardan hiçbir şey istemeyeceğinize dair (biat edeceksiniz)".
Hadisi rivayet eden râvi der ki; "Bu cemaattan bazılarım gördüm de, kamçısı yere düşerdi, onu kendisine ahvermestni kimseden istemezdi" (Müslim rivayet etmiştir}.[79]

"Bey'at" müslümanlarm her bîr işini tedbir için, hükümdara salâhiyet vererek niza götürmez bir şekilde ona teslim olmaktır. Bu kelime alışveriş manasına gelen "5ey"den alınmıştır. Ashab-ı kiram, alışverişte olduğu gibi halifeye tâbi olduklarına dair söz verirken alışverişe benzeterek onun elinden tutarlardı. Ancak kadınlar Rasûlutlah'a bey'at ederken onun elinden tutmamışlardır. Kadınların değişik yerlerde bey'at ettikleri sabit olmuş, fakat hiç birinde Rasûlullah'ın elini tuttukları rivayet edilmemiştir.
Hadisimiz, az bile olsa dilenme sayılabilecek bir şeyden sakınmaya teşvik etmektedir. Hadisteki dilenme lafzını umum manada anlayan ashab, başkalarından hiçbir şey, hatta yere düşen kamçılarını bile istemez olmuşlardır.
Güzel huylarla vasıflanmaya da teşvik edilmektedir. İnsanlara meşakkat vermemek, kendi işlerini mümkün mertebe kişinin kendisinin yapması, güzel ahlâktandır.[80]

530. İbn Ömer'den (na) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dilenmek herhangi birinizi o hale getirir ki, kıyamet gününde yüzünde hiç et parçası kalmadığı halde Allah'ın huzuruna çıkarır". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[81]

Hadisimiz, zaruret dışında dilenen kişilerin ahirette rezil ve rüsvay olacaklarına delildir.
Hadisin değişik rivayetlerinden bu kötü akıbetin, zaruri ihtiyaç olmayarak mal çoğaltmak için dilenen hakkında olduğu anlaşılmaktadır. Zira zaruret hâlinde canı muhafaza için dilenmek mubah, hatta vaciptir.
Zaruret hâli dışında kişi rızkına kanaat etmeli, dilenmekten sakınarak hâline şükretmelidir.[82]

531. İbn Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Rasülullah, minberde sadakanın faziletinden ve dilenciliktan sakınmaktan bahsederken şöyle buyurmuştur: "Üstteki el veren el, alttaki el de İsteyen eldir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[83]

Hadisimiz sadaka vermeye teşvik etmekte ve dilenmekten sakındırmak-tadır. ölüm tehlikesi gibi bir zaruret olmadıkça dilenmek çirkin bir şeydir. Hanefî ulemasından bazıları "Bîr günlük yiyeceği olan kimsenin dilenmesi haramdır" demişlerdir. Şükrünü ifa eden zengin fakirden efdaldir.
Ayrıca hadisten, hatibin hutbede, müslümanlann maslahatına dair şeyleri konuşmasının mubah olduğu anlaşılmaktadır.[84]

532. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim malını çoğaltmak için insanlardan bir şey isterse o ancak ateş istemiş olur. ister az, ister çok bir şey istemiş olsun". (Müslim rivayet etmiştir).[85]

Kadı tyaz'a göre bu hadisin manası; dilencinin ateşle azab olunmasıdır. Bununla birlikte zahirî manası da kastedilmiş olabilir. Bu takdirde dilencinin topladığı mallar ateş parçası olacak, vücudu onlarla dağlanacaktır. Nitekim zekât vermeyenlerin de aynı akıbete duçar olacakları ayetle beyan buyurul-muştur.
Böyle bir azab haramı işleyenlere takdir edildiğinden hadisimiz, ihtiyacı olmayanın dilenmesinin haramlığına delildir.[86]

533. Semure b. Cündüb'den (na) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dilencilik, kişinin kendi yüzünde açtığı bir yaradır. Fakat devlet reisinden bir şey isteyen ile çok mağdur durumda kaldığı için isteyen müstesnadır" (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasen-sahihttr demiştir).[87]

Bir hadiste de; "Sizden birinizin bir sırt odun toplaması ve onu sırtına yüklenerek satması, kendisi için versin vermesin, bir adama el açmaktan daha hayırlıdır" buyu rul m ustur. Bu hadisler, dilenmenin iki cihanda kerih görüldüğünü İfade etmektedir. Kişi kanaat ehli olmalı, çok zor durumda kaldıkça insanlara elini açmamalıdır.
Devlet reisinden, zekât fonundan, beyt'til-mâle ayrılan ganimetlerin beşte birinden İstemek müstesna kılınmıştır. Bir de zor durumda kalınca, canını, çoluk çocuğunun canını kurtarmak için dilenmesi kerih görülmemiştir. Tabii ki, içlerinde bulunan bu derece İhtiyaç sahibi kimseleri görüp gözetmediklerinden dolayı müslümanlar da sorumludurlar.[88]

534. Ibn Mes'ud'dan (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim sıkıntıya düşer de halini insanlara açarsa sıkıntıdan kurtulamaz. Fakat düştüğü sıkıntıyı Allah'a havale eden kimseye Allah er veya gerinden bir nzık verir". (Ebu Dâvud ve Tİrmizî rivayet etmişler ve Tirmizî hadis hasendir demiştir)[89]

Sıkıntısını insanlara açıp AHah'a stgınmayanın sıkıntısı gitmez. Aksine artarak devam eder. Zira o kişi hâlini kendisi gibi aciz birine arzetmiştİr. Allah'ı unutmuştur. Bu sayede Allah'ın gazabını celbetmiş, ihtiyacını da gideremeyiştir. Şayet Allah'a sığınsaydı Allah ihtiyacını giderir ve kendi hazinesinde de hiç eksiklik olmazdı. Zira O'nun hazinesi sonsuzdur ve O tüm kullarının ihtiyaçlarını fazlasıyla gidermeye muktedirdir.
Hâlini Allah'a arzeden kişi ise, karşılığını bulmada acele etmemelidir. Kuluna neyin ne zaman verilmesinin daha uygun olacağını AJlah daha iyi bilir.[90]

535. Sevbân'dan (ra) Rasûlullah'ın (sj) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim bana, hiç kimseden bir şey istemeyeceğine dair söz verirse cennete gireceğine ona kefil olurum. Sevbân der ki: "(Bu hadisten sonra) ben kimseden bir şey istemedim". (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[91]

Hadisimiz, dilenmemeye teşvik etmektedir. Kişi bir şeye ihtiyacı varsa AJlah'dan İstemeli ve O'nun koyduğu vesileleri yerine getirmelidir. Elindeki-Ierle kanaat etmeli, malını çoğaltmak için mal hırsı içinde bulunmamalıdır. Bir hadisinde de Peygamberimiz, "Müslüman olup da, ihtiyacına yeter miktarda rızkı olan ve kanaat sahibi olan kurtuluşa ermiştir" buyurmuştur.
Bu dilenmekten nehyeden, dilenmeyi hor gören hadisler karşısında ashab-ı kiramdan çoğu, hakları olan şeyleri dahî istememişlerdir. Sebebi sorulunca; nefsimiz istemeye alışır da, hakkı olmayan şeyleri de istemeye başlar demişler, bu hareketleri ile nefislerini dilenme alışkanlığından uzaklaştırmalardır.[92]

536. Ebu Bişr Kabîsa b. el-Muhârik (ta) şöyle anlatır:
Bir zamanlar ağır bir borca kefil olmuştum ve Peygamberimize gelerek bu konuda bana yardım etmesini istemiştim. Bana "Bekle de zekât gelirleri gelsin, ondan sana vermelerini emredelim" dedikten sonra şöyle buyurdu: "Ey Kabîsa! Dilenmek ancak şu üç kimseye helâl olur: Adam ağır bir borca girmiştir (kefil olmuştur). Borcunu karşılayınca el açmamak üzere, borçlu iken dilenmek ona helâl olur. Adamın malına afet uğramıştır, geçimini yoluna ko-yuncaya kadar İstemek ona helal olur. Kendisim tanıyan üç aklı başında kimsenin, bu adam yoksul düştü, diyeceği kadar yoksul düşmüştür. Bunun da geçimini yoluna koyuncaya kadar dilenmesi helâldir. Ey Kabîsa! Bunların dışında kalan dilenmeler haramdır, sahibi onlan haram olarak yemiş olur". (Müslim rivayet etmiştir).[93]

Kabîsa (r.a) bir heyet içinde Rasûlullah'a gelmiş ve müslüman olmuştur. Rasûlullah'dan 6 hadis rivayet etmiştir. Basra'ya yerleşmiştir.
İki kişinin veya iki kabilenin arasını bulmak onları barıştırmak için mal vermeyi üzerine alan (kefil olan) kişi, vereceği bu malı bulamazsa dilenmesi mubah olur. Kendisine zekât da verilebilir. Yalnız aracılık ettiği hususun seran ma'sıyet olmaması şarttır.
Şâfıilerden bazıları bu hadisin zahiri İle delil getirerek fakirliği isbat İçin üç kişinin şehadette bulunmasını şart koşmuşlardır. Cumhura göre ise, zinadan başka şahidliklerde olduğu gibi burada da adil iki erkeğin yahut bir erkekle iki kadının şehadetinin kabul edileceğini kabul etmişlerdir. Onlara göre bu hadiste beyan edilen adet vacip değil müstehabdır.
Hadisimiz, dilenmenin kendileri için mubah olduğu şahıslan açıklamaktadır. Yalnız bu üç vasfa sahip kişilerin dilenebileceğinin ifade edilmesiyle müs-lümanlar zaruret olmadıkça dilenmekten menedümişlerdir.
Kişi veya kabileleri barıştırmak için, ağır borçlara kefil olmanın cevazına ve bu hareketin önemine işaret etmektedir.
Kendisine dilenmenin mubah olduğu kişilerin de, ihtiyaçlarından fazla dilenmeleri doğru değildir. Zira zaruretler İhtiyaç miktarına göre takdir edilir.[94]

537. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yoksul; insanlar arasında dolaşıp bir iki lokma veya bir iki hurma verdiğin kimse değildir. Gerçekten yoksul, ihtiyacını karşılayamadığı halde tanınıp kendisine sadaka verilmeyen ve İsanlardan bir şey istemeye kalkışmayan kimsedir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[95]

Hadis-i şeriften maksad şudur: Sadakaya muhtaç olan hakiki fakir, kapı kapı dolaşıp dilenen kimse değil, yiyecek bulamayan, hâlini kimseye ar-zetmediği için, kimseden en ufak bir yardım görmeyen iffetli fakirdir. Yani Rasülullah bu hadisi ile kapılarda dolaşan dilencilerin fakir sayılmayacağını değil, onların tam manasıyla, haline şükretmediklerinden methedilen fakir sayılmadı klan nı beyan buyurmuştur.
Hadisimiz şunları ihtiva etmektedir.
Sadaka vermek İçin ehlini araştırmak ve dilenmeyen şerefini muhafaza eden fakirlere vermek gerekir.
Utanarak insanlara et açmayan yoksullar takdire şayandır. Her halükârda utanmak müstehab olan bîr huydur, utanmak îmanın şubelerinden biridir.[96]

ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

İSTEMENİN VE GÖZ DİKMEDEN SADAKA ALMANIN MEŞRUİYETİ

Konu ile ilgili hadisler

538. Hz. Ömer'den (na) rivayet edilmiştir: RasÛluüah bana ganimet malından verirdi, ben de "Onu benden daha muhtaç olanına verseniz" dedim. Rasûluilah şöyle buyurdu: "Al bunu! Sen beklemeden ve İstemeden böyle bir maldan sana bir pay verilirse onu al ve kendine mal et de, İstersen ye, istersen başkalarına sadaka olarak ver. Böyle olmayınca herhangi bir şeye göz dikme".
Hadîs'in râvilerinden olan SâlÎm, babası Abdullah hakkında şöyle der: "O hiç kimseden birşey İstemez kendisine verileni de geri çevirmezdi". (Bu-hârî ve Müslim Rivayet etmişlerdir).[97]

Taberî diyor ki: "Ulema bu hadisteki "al" emrinin nedb ve irşad için geldiğine ittifak ettikten sonra şu hususta İhtilafa düşmüşlerdir. Bazıları hediyeyi veren sultan olsun, salih veya fasık olsun verilen şeyi kabul etmek men-duptur. Uygun olanı, hediye vermesi caiz olan bir kimseden gelmiş olmasıdır demişlerdir. Hz. Ebu Hüreyre'nin "Bana biri hediye verirse onu kabul ederim, istemeye gelince bunu yapmam" dediği rivayet olunur.
Taberî "Bence doğrusu, Hz. Peygamber (s.a) herkesin hediyesini kabule teşvik buyurmuştur. Hediye sultandan olsun, başkalarından gelsin, mutlak surette kabul edilir. Zira Hz- Ömer hadisinde, tahsis olunmaksızın her nevi malı kabul etmesi emir buyurulmuş, yalnız bazı haller istisna edilmiştir" demektedir.
Malına haram karışan bir kimse ile alışveriş yapmaya ve hediyesini kabule gelince, bunu bazıları kerih görmüş, birtakımları da caiz görmüşlerdir.
Müslümanların hükümdarı, kendince maslahata daha muvafık gördüğü zaman İki fakirden, ihtiyacı az olanına hazineden nafaka verebilir.
İstemeden verilen helâl malı almak, almamaktan daha haylırlıdır. islâm hükümdarlarının verdiği İhsanı geri çevirmek edep ve terbiyeye aykırıdır.
Müslümanlar namına dinî ve dünyevî vazife gören bir kimsenin, gördüğü vazife mukabilinde ücret alması caizdir.
Hadisimiz, ihtiyacı olmayan kişinin başka kardeşini kendine tercih etmesini teşvik etmektedir.
Başkalarının sahip olduğu mal, mülk ve makama göz dikmenin kerih görüldüğüne bu hadis delildir.
Kişi kendisine verilen hediyeyi, başkalarına sadaka olarak verebilir. Hediye almak için, hediye edilecek şeye muhtaç olmak şart koşu İmam ıştır.
Hediyeleşmek Sünnettir. Rasûlullah hediye aiır ve verirdi. Bilindiği gibi Peygamberimiz, sadaka ve zekât almaz, sadece hediye kabul buyururdu.[98]

ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM

KENDİ KAZANCINDAN YEMEYE VE DİLENMEKTEN ÇEKİNMEYE TEŞVİK

Konu ile ilgili ayetler

"Cuma namazı bittikten sonra yeryüzüne darılınız ve Allah'ın fakından nasip arayınız'. (Cum'a, 10)
Konu İle ilgili hadisler[99]

539. Ebu Abdullah Zübeyr b. Avvâm'dan (ra) Rasülullah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden birinin ipini alıp dağa gitmesi ve arkasına odun yüklenip getirerek satması ve Allah'ın bu suretle o kimsenin onurunu koruması, istediği verilse de, veri!meşe de halktan dilenmesinden daha hayırlıdır". (Buhârî rivayet etmiştir).[100]

Hadisimiz, kişinin el emeği ite kazandığını yemesini teşvik ederek dilenmekten sakındırmak tadır.
Kazanmaya muktedir olduğu halde kişinin dilenmesi haramdır. Diğer hadislerde de belirtildiği gibi, zaruret hali dışında dilenen kişi, insanlara el açmakla bu dünyada onurunu ayaklar altına alır. Karşısındakiler verseler de, boş çevirseler de onuru rencide olmuştur. Ahirette de bu dilenmesinin sonucu, yüzünde dilencilik alâmeti olarak huzura gelip orada da rezil ve rüsvay olur. Bu sebeple dilenmek kerih görülmüş, kişinin İzzeti nefsini koruması teşvik edilmiştir.
Hadisteki "... halktan dilenmesinden daha hayırlıdır" cümlesi, dilenmekte de az da olsa hayır vardır şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu cümleden maksad dilenmenin haram olduğu ve kişiye yakışan, meşakkatli de olsa, kendi emeği ite geçimini sağlamasıdır.
Helâlinden rızkını kazanmak için gayret sarfedip çalışmak, meşakkatleri göğüslemek takdire şayan bir harekettir.[101]

540. Ebu Hüreyre'den (na) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden birinin arkasında odun toplaması, dilenmesinden daha İyidir, İstediği kimse İster versin, ister vermesin". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[102]

Hadisin şerhi için bir önceki (539 nolu) hadise bakılmalıdır.[103]

541. Ebu Hüreyre'den (ta) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dâvud (a.s) elinin emeğinden başka bir şey yemezdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[104]

Hadisimiz çalışmayı teşvik etmektedir. Hz. Dâvud (a.s) hükümdar peygamberlerden olduğu halde kendisi çalışır, el emeğini yerdi. Allah Teâlâ, demiri ona yumuşatmışlı, o da demirden zırh v.b aletler yapar, saıar ve bu kazancından yerdi. Beytülmal hayli zengin olmasına rağmen, oradan yemezdi.
Hadis-i şerif ayrıca, kişileri sanat öğrenmeye teşvik etmekte, sanal sahiplerini medhelmckledir.[105]

542. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasülulİAh'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Zekeriyya (a.s) marnngo/du". (Müslim rivayet etmiştir).[106]

Hadisimiz, çalışmanın ve zenaat ehli olmanın faziletini ifade eder. Bir hadiste de "Kişinin yediklerinin en faziletlisi elinin kazancını yemesidir" bu-yurulnuıştıır. Helâlinden rızkını temin İçin vekilli mesleklerde çalışmak hor görülemez. Marangozluk mesleği de kişinin şahsiyetini düşürmez; zira o faziletli bir meslektir. Hadiste Hz. Zekeriyya'nın (a.s) faziletine de dikkat çekilmiştir. Zira o da yiyeceğini alın teri ile kazanırdı.
Çalışmak ve sanat sahibi olmak peygamberlere ittibâın bir alâmetidir. Çoğu peygamberin, zamanına has birer mesleği vardı ve onlar kazançlarından yemiş ve ümmetlerine yük olmamışlardır.[107]

543. Mikdâd b. Mâdikerîb'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsan, elinin emeğinden daha hayırlı bir yemek yememiştir. Dâvud (a.s) da kendi elinin emeğini yerdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[108]

Hadiste "Elinin emeği" lafzı kazançtan kinaye olarak kullanılmıştır. Yoksa mutlaka eli ile çalışarak kazandıkları hayırlıdır manasına değildir. Kişi, bekçilik yapmak, ders okutmak... gibi çeşitti şekillerde de çalışır ve kazananı temin edebilir. Çalışmak deyince genelde e/akla geldiği için "el" lafzı kullanılmıştır.
Hadisimiz, kişinin maişetini kendisinin kazanmasını teşvik etmektedir. Dünya hayatında kişi sebeplere tevessül etmeli ve semeresini Allah'tan beklemelidir.
Hadis-İ şerif ve bölümdeki diğer hadislerden anlaşılan; çalışıp kazanmanın faziletli olduğudur. Halkımızın anladığı manadaki tevekkülden, çalışmak daha da hayırlıdır. Bilakis gerçek manada tevekkül, sebeplere sarılıp sonucu mü-sebbib (Allah)'tan beklemektir. Is.ıe bu da -hakiki manada- kazancını elde etmek için çalışmakta kendini gösterir.
Çalınmak, sebeplere yapışmak, hiçbir zaman tevekkül anlayışına ters bir hareket delildir.
Sûfilerin ustadlanndan Cüneyd'in manifatura dükkânı vardı. Alışverişini yapar, hem de bol bol nafile namaz kılardı. İbrahim b. Edhem de çok çalışır, kazancının bir kısmını zaruri ihtiyaçlarına sarfeder, diğer kısmını ise sadaka olarak dağıtırdı. Halvet ve nefis mücadelesine zaman tanıdığı için İbrayım b. Edhem iş olarak çiftlik bekçiliğini tercih ederdi.
Başkalarının sırtından asalak olarak yaşamak, boş boş gezip tembel tembel vakit Öldürmek hiç hoş karşılanmamıştır.
Dinimiz İslâm, dünya ve ah i ret saadeti için çalışmayı teşvik etmiştir.[109]

ALTMIŞINCI BÖLÜM

İYİLİK, CÖMERTLİK VE ALLAH'A GÜVENEREK HAYİR YOLLARINDA MAL HARCAMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Hayır için ne harcarsanız, Allah bunun ardından daha iyisini lütfeder". (Sebe, 39)
"Hayırdan ne infak ederseniz o kendinize aittir. Harcamanız yalnız Allah rızası İçin olsun. Hayırdan ne harcasanız mükâfatı tamamıyla verilir, haksızlığa uğramazsınız". (Bakara, 272}
"Hayırdan ne kadar Allah yolunda harcarsanız, Allah onu bilir'*. (Bakara, 273)[110]

Konu ile ilgili hadisler

544. Ibn Mes'ud'dan 'ra) Rası'u'illah'ın (a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yalnız şu iki konuda gıbia t dili Ali. h aâ-ımın birine mal vermiş ve o şahsı malını hakka uygun olarakı mamaya muvaffak kılmıştır. Gıbta edileceklerin ikincisi; Allah'ın Kendisine hikri;ct ve iüm verdiği onun da bu ilme ve hikmete uygun olarak han kel edip, b.ışk.ılannâ da öğrettiği kişidir". (Buharı ve Mtiiîim rivayet)[111]

Dirimiz hn'ffli han-.m kılmş ;r "Hased" başVasındakı Tialm mülkün yok oiııjsını nlerden yalnız şu iki kişi gıbta cdil-nvye lâyiknr. Hadiste bu iki şahii anlahlmaktadu. Aynı manayı kuvvellen- nuvrultı;t Birkaç tanesi şöyledir: "Şu iki kişiden bü}kasınu edilmez. kendisine Kur'an'ı öğrenmeyi luljtîîiiii, o ıiu aece gündüz Kuı 'an okuyup, onun itmı de Diğeri de; Allah'ın kendisine mal m.tik verip de gece gündüz bu maldan Allah yolum' in/ak eden kişidir" ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği değişik bir tarik de şöyledir: "Şu iki kaiden başkasına gıpta edilmez. Birincisi; Allah'ın Kur'an okumasını öğreiliği ve gece gündüz Kur'an okuyan kişidir. Kur'an okumasını İşiten komşusu şöyle der: "Şu komşuma verilen bana da verilseydi ben de onun gibi hareket ederdim."
İkinci kişi: Allah kendisine mal vermiş o da malını Allah yolunda infak etmiştir. Bu hâlini görenler "Keşke bize de filancaya verilen mal mülk verilse İdi biz de öyle hareket eder, malımızı infak ederdik" derler".
Hadisimizden ayrıca; hasedin içtimaî bir hastalık oJduğu için haram kilındıgı, hasedden sakınmak gerektiği anlaşılmaktadır. Hayır yolunda ise gıbta etmekte bir beis yoktur. Allah'ın kendine verdiği mal-mülkten cimrilik etmeyerek, Allah yolunda infak edenin faziletine dikkat çekilen hadisimizde, ilim öğrenmeye ve öğretmeye teşvik vardır.[112]

545- Ibn Mes'ud'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hanginiz vârisinin malım kendi malından çok sever?" diye sordu. "Yâ Rasûlaltah! Hepimiz kendi malımızı daha çok severiz " dediler. Peygamberimiz de "Sizden birinin malı, yarın için harcadığı, vârisinin malı da geride bıraktığıdır" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[113]

Hadiste kişinin malı olarak, takdim ettiği şeyler gösterilmektedir. Bunlar da sadakaları, yediği içtiği şeylerdir. Bir hadiste de bu durum şöyle belirtilmişti; "Dünyadan senin malın yiyerek yok ettiğin ve giyerek yıprattığın şeylerdir. Ya da sadaka vererek ebedıleştirdiğindi.
Ibn Battal hadiste ahirette faydası dokunmaii için hayır yollarına mal harcamaya teşvik vardır, demektedir. Böyle davranılmadıgı takdirde hayat boyu vârisler için çalışılmış olur. Onlar da ya hayır yapıp sevabını kendilerine malı miras bırakana gönderirler. Ya da bırakılan malla Allah'a isyan ederler de malı ka?,anan kişiye hiçbir sevap göndermezler.
Rasûlullah bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Senin vârislerini zengin olarak bırakman, onları âleme muhtaç bir halde malsız mülksüz bırakmandan daha hayırlıdır"
Bu hadis ile konumuz olan hadis çatışmaktadır denirse, şu şekilde mesele halledilir: Şimdiki zikrettiğimiz hadis, malının tamamını sadaka verip, vârislerini muhtaç bir halde bırakan İçin söylenmiştir. Ya da hastalığı anında malının çoğunu Allah yolunda infak etmek isteyen kişiye söylenmiştir. Söz konusu hadis ise sıhhati yerinde olan şahsa yönelik söylendiğinden aralarında bir tezat yoktur.
Hadisten maksad; Rasûlullah'ın her isteyene hemen verip, kimseyi boş çevirmediği değildir. Aksine Rasûlullah kendisinden birşeyter isteyen hiç kimseyi reddetmemiştir. O an elinde varsa ondan isteyenin ihtiyacını karşılamış, yanında yoksa va'detmistir. Va'dinden de hiçbir zaman dönmemiştir.
Hadîsimiz Rasûlullah'ın yüce keremine ve güzel ahlâkına delildir.[114]

546. Adiyy b. Hatim'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yarım hurma sadaka vererek bile olsa cehennemden korununuz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[115]

Hadisin manası şöyle olmaktadır: Kendinizle cehennem ateşi arasında, sizleri o ateşten koruyacak salih amellerden kalkan edinin. Az veya çok yapabildiğiniz saüh ameli cehennemden korunmanıza vesile kılın. Yarım hurma sadaka olarak vermek bile olsa, yapıfacak iyiliği hor görmeyin!
Hadîs "Allah Korkusu Bölümü" 406 nolu hadisin sonunda geçmişti.[116]

547. Câbir (r.a) derki: " Rasûlullah'tan (s.a) birşey istenip de, hayır dediği asla vâki değildir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[117]

548. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her sabah iki melek yeryüzüne iner ve.biri "Allahım! (infak edene) verdiğinin yerine başka mal ver" diye dua ederken, diğeri de "Alfahım! Malını kıskançlıkla elinde tutana zarar ver" diye beddua eder". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[118]

Hadisimiz, Allah yolunda infak etmeyi teşvik etmektedir. Meleklerin duasına mazhar olan in fakın, vacip olan sadakalar mı, bunun dışındakiler mi olduğu konusunda Kurtubî şöyle der: Buradaki infak farz ve nafile olanlarına şâmildir. Çünkü farz zekâtından başka Allah yolunda infakta bulunmayana cimrilik vasfı galip geldiğinden zemmedilir. Yani bu duanın muhatapları olan kişiler, farz zekât ve sadakalarının yanında mendub olan yerlere de mallarından infak edenlerdir.
İnfak edilenin yerine yeni malların verilmesi ya dünyada olur ya da ahi-rette (sevap) olur. Ayet-i kerime de bu konuyu te'yid etmektedir: "Hayır için ne harcarsanız. Allah bunun ardından daha iyisini lütfeder" (Sebe, 39)
Farz ve mendub olarak emredilen yollara malım infak etmeyen kişiye de, zarar görmesi için dua edilmektedir. Bu zarar da ya malının telef olması şekliyle clur ya da mal sahibinin kendisine bela isabet etmesi şeklinde görülür.
Medhe mazhar görülen İn fak; Allah'a taat olan hususlarda aile fertlerine, misafirlere ve nafile olan yerlere yapılan İn faktır.[119]

549. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Allah buyurdu ki: "Ey Ademoğlu, Allah yolunda malım harca ki, harcadığına karşılık mal verilsin'.' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[120]

Ey mü'min! Şeriatın izin verdiği yerlere inanarak ve karşılığını Allah1 tan göreceğini umarak malını harca ki, malının aynısı sana ziyadesi ile verilsin. Zira bir hadiste; "Sadaka malı eksiltmez" buyurulmuştur. Bir ayet-i kerimede de, Allah yolunda malını infak edene verilecek karşılık şöyle açıklanmıştır: "Mallarım Allah yolunda harcayanların hâli, her başağı yüz taneli yedi başak bitiren bir tohumun hali gibidir. Allah dilediği kimseye kat kat verir. Allah'ın ihsanı çok geniştir, her şeyi hakkıyle bilendir" (Bakara, 261)[121]

550. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (ra) rivayet edilmiştir: "Biri Peygamberimize "islâm'da en hayırlı ameller nelerdir?" diye sordu. O da "Yemek yedirmek, tanıdığına, tanımadığına selâm vermektir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[122]

Rasûlullah muhataplarının haline göre sorularına cevap verirdi. Bu sebeple değişik konumda, ayrı kişilerin aynı soruyu sormalarına rağmen, değişik cevapların alınmış olması, hadislerde bir tezadın varolduğunu zannettir-memelidir.
Hadiste geçen "yemek yedirmek" lafzı; sadaka, hediye ve ziyafet maksadı ile yemek yedirmek anlamındadır. Çünkü ifade umûmi manada kullanılmıştır. Her türlü yemek yedirme şekli bunun içine girmektedir.
"Tanıdığına tanımadığına selâm vermek "den maksad da selâmı yaymak anlamındadır. Toplumda kişilerin birbirlerine selâm vermesi kalplerin birbirlerine ısınmasını ve sevişmelerini temin eder. Selâm vermekten dolayı hasıl olacak bol sevabı elde etmek için ilk müslümanlar pazarlara uğrar ve her gördüklerine selâm verirlerdi.[123]

551. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kırk tane güzel huy vardır ki, bunların en üstünü; sütünü sağıp kullansın diye başkasına Ödünç olarak keçi vermektir. Sevabını umarak ve hakkında va'dediien sevaba inanarak bu güzel huylardan herhangi birini işleyen kimseyi, Allah o gü2el huy sayesinde cennete koyar1 (Buhârî rivayet etmiştir).[124]

"Hayır Yollarının Çokluğu Bölümü" 138 no'da geçmiştir. Tahriri ve şerhi için oraya bakılmalıdır.[125]

552. Ebu Ümâme Sudayy b. Aclân'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey Ademoğlu! İhtiyacından fazla olan malını harcaman hayırlı, yanında tutman zararlıdır. İhtiyacın olan mal hakkında kı-nanmazsın, yardıma önce geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimseler-den başla, veren el alan elden hayırlıdır". (Müslim rivayet etmiştir).[126]

Kişinin kendisi ve aile fertlerinin İhtiyacı kadar mal biriktirmesinde bir beis yoktur. Bundan fazlasını ise elinde tutmamalı, Allah nzası için infak etmelidir. İhtiyaç fazlası, kişiye vebal getirir. Zira bu fazla maldan dolayı hesaba çekilecektir. Diğer taraftan bu hareket, kalbde mala sevgiyi artıracak, daha çok mal biriktirmek için Allah'a İbadet ve taati unutturacak, kişiyi gayri meşru yollara sevkedecekdir.
Müslüman tebliğ etmeye yakınından başladığı gibi, infak etmeye de yakınından, hanımı, anne-babası v.b.dcn başlamalıdır. Bir hadiste, yakına yapılan infakın iki kat sevaba vesile olduğu ifade edilmiştir. Biri akrabayı görüp gözetmek (sıla-i rahim) sevabı, diğeri ise sadaka sevabıdır, öte yandan yakınlarının nafakasını temin etmek de kişiye farzdır.
"Veren den maksad infak edenin eli; "alan e/den" maksad da, bu in-fakı kabul edenin elidir.
Hadisimiz, mal biriktirme hırsına kapılmayarak infak alışkanlığını teş-vİk etmektedir. Sadaka verenin malının eksilmeyip bereketlendiği de çeşitli hadislerden anlaşılmaktadır.[127]

553. Enes'den (ra) rivayet edilmiştir: "Rasühıllah'dan (sa) bir şey istenip de vermediği görülmemiştir. Adamın biri ona gelmiş, Rasûlullah da kendisine iki dağ arasını dolduracak kadar koyun sürüsü vermişti. Adam kavmine dönünce şöyle dedi: "Ey kavmim! Müslüman olunuz. Çünkü Muhammed fakir düşmekten korkmayan kimse gibi bağışta bulunuyor". Kim sırf dünya umudu ile müslüman oldu ise çok geçmeden İslâmiyet onun nazarında dünyadan ve dünyada bulunan her şeyden daha değerli hâle gelmiştir. (Müslim rivayet etmiştir). [128]

Rasûlullah kendisinden birşey İsteyen hiç kimseyi reddedip geri çevirme-niştir. istendiği anda yanında varsa verir, yoksa varolduğu zaman vermek çin va'd ederdi. Rasûlullah'ın bu hareketinde, kendisiden birseyler isteyeni
İslâm'a girmeye teşvik vardır. Bu şekilde davranmasaydı, îman zayıflığından dolayı muhatabı islâm'dan yüz çevirebilirdi.
Alimler, kalplerini İslâm'a ısındırmak için bazı kişilere zekât ve beytül-malden sadaka verileceğini kabul etmişlerdir. Bu kişiler gayri müslim iseler, zekâttan onlara pay verilmez. Beytülmalden pay verilmesi hususunda ise degörüşler mevcuttur.
Sonraki devirlerde (Hz. Ömer devri ve sonrası) bu kişilere bir pay verilmemesi sahih olan görüş olarak nakledilmektedir, önceleri bunlara bir pay ayrılması, müslümanlann sayıca az, kuvvetçe zayıf olup diğerlerinin şerrinden korunmak içindi. Daha sonraları müslümanların sayısı çoğaldığı ve AlİmamNevcvî lah din-i İslâm'ın gücünü, kuvvetini yücelttiği için müellefe-İ kulübe mal vermeye gerek yok denmiştir.
Kişi İslâm'ın şuuruna erdikçe gözünde dünya küçülür, rağbeti azalır, onun yerini İslâm dini alır.
Rasûlullah nefsin hastalıklarını çok İyi bildiğinden onları tedavi edici panzehirleri zaman zaman ümmetine bildirmiştir. Nefisteki "dünya sevgisi" hastalığının ilacı, tam onun zıddı olan ahi ret sevgisidir. Mal sevgisinin tedavisi ise İslâm'ı sevmekle mümkündür.
Hadisimiz Rasûlullah'ın cömertliğine ve ümmetine olan merhametine delildir.[129]

554. Hz. Ömer (na) der ki: Rasûlullah bir gün bir mal bölüştürmüştü. "Yâ Rasûlallah! Pay verdiklerinizin dışında bu maldan almaya daha (ayık kişiler yok muydu?" diye sordum. O da şöyle buyurdu: "Verdiğim kimseler beni şu durumlar arasında bıraktılar: İsrarla isteyecekler de vereceğim veya vermeyeceğim de beni cimrilikle itham edecekler, halbuki ben cimri değilim". (Müslim rivayet etmiştir).[130]

Rasülullah'ın paylaştırdığı mal ya ganimet malı idi, ya da haraç vergisi idi. Kendilerine mal verilen kimselerin daha faziletli oldukları ve dinde daha ileri kişiler oldukları şeklinde anlaşılmasın diye Rasûlullah hadisteki açıklamayı gerekli görmüştür.
Rasûlullah, îman zayıflığından dolayı bazılarının mal isteyişte ısrar edeçeklerinden ve huzurunda edebe aykın hareket edeceklerinden korktuğundan, önce onlara mal vermeyi uygun görmüştür. Kendilerine mal yetişmeyecek olsa, hallerine razı olmayarak Rasûlullah'a cimrilik isnadında bulunacaklardı, işte bu kötü hallerin zuhurunu Önlemek için Allah Rasûlü îmanı zayıf olanlara mal vermede Öncelik tanımıştır.
Hadisimiz RasûluIlah'ın güzel ahlâkına, sabrına, yumuşak huyluluğu-na ve cahillerin hareketlerini hoşgörülükle karşıladığına delildir. Aynı zamanda ümmetine olan merhamet ve şefkatine de hadisimiz işaret etmektedir. Çünkü cahillerin iman zayıflığı doiayısı ile takınacakları tavır sebebiyle günah kazanacaklanm sezmiş ve bu günaha girmemeleri için onlara öncelik tanımıştır.
İslâm'a yeni girmiş kişilerin kalpleri iyice İslâm'a ısınsın ve îmanları mükemmel olsun amacı i!e onlara bazı Özel imkânların tanınması caizdir.
Allah Rasûlü, insanların en cömerdidir. Cömertlik sıfatının zıddı olan cimrilikten ise uzaktır.[131]

555. Cübeyr b. Mut'İm'den (r.a) rivayet edilmiştir: Huneyn savaşı dönüşü Peygamberimizle birlikte yürürken bedeviler onun yanına sokularak ganimet istediler, kendisini o kadar sıkıştırdılar ki, bir samur ağacına yaslanmak zorunda kaldı. O sırada paltosu ağaca takılınca şöyle buyurdu: "Paltomu getirin, eğer şu dikenli ağaçlar kadar eşyam olsa aranızda bölüştürürdüm. Beni ne cimri ne yalancı ne de korkak olarak bulurdunuz". (Buhârî rivayet etmiştir).[132]

557. Ebu Kebşe Ömer b. Sa'd el-Enmârî'nin (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "Uç husus var ki, şimdi onlar hakkında yemin ederek şunları söyleyeceğim, bu sözlerimi iyi belleyinİz.Kulun malı sadaka vermekle eksilmez. Bir kul haksızlığa uğrar da sabrederse Allah onun şerefini artırır. Dilenme kapısını açan kula, Allah fakirlik kapısını açar, Şu söyleyeceklerimi de iyi belleyin: Dünyada dört türlü insan vardır. Bir kul var ki, Allah kendisine hem mal, hem de ilim vermiştir. Malı konusunda yakınlarını gözeterek Allah'tan korkar. Malında Allah için bir hak olduğunu bilir. Bu kul cennette en yüksek mevkilerdedir.
Bİr kul var ki, Allah kendisine ilim vermiş, mal vermemiştir. Adam ise samimi olarak, "Eğer malım olsa falan kimse (bir Önceki şahıs) gibi davranırdım" diyor, buna da niyetinin sevabı verilir. Böylece ikisinin sevabı birbirine denk olur.
Bir ku! da var ki, Allah kendisine mal vermiş, ilim vermemiştir. Malını bilgisizce yanhş yerlerde harcar. Malı hususunda Allah'tan korkmaz, akrabalarını gözetmez ve malında Allah'ın bir hakkı bulunduğunu da kabul etmez. Bu kişinin durumu, alçaklığın en fen asıdır.
Sonuncusu; Allah'ın İlim ve mal vermediği kuldur. O kul şöyle der; "Şayet malım olsaydı ben de filanca (malı olup, bilgisi olmayan) gibi yaşar, malımı öyle harcardım". Ona da niyetinin vebali yükletilir. Böylece ikisi de günah yönünden birbirine denk olurlar". (TİrmizÎ rivayeı etmiş ve hadis hasen-sahihtir demiştir).[133]

Rasûlullah'm sözüne yemin ederek başlaması, söyleyeceği şeylerin önem ve ehemmiyetine işarettir. Zira gereksiz yerlerde Allah adına yemin edilmemesini emretmiştir.
Sadaka vermekle malın eksilmeyeceği, o malın bereketinin artması veya ahirette bol sevabın va'dedİlmesİ sebebiyledir. el-Izz b. AbdİsselâM, hadiste kastedilen mana şudur der: İnsanın iki yurdu vardır. Elindeki malını bir yurdundan öbürüne nakletmekle malı azaldı denmez. ZİR her iki tarafla da mal onundur, malından hiçbir şey eksilmemiş, zayi olmamıştır. İşte bunun gibi, kişi sadaka vermekle malını dünya yurdundan ahîret

yurduna göndermektedir. Dolayisı ile sadakanın malı eksiltmesi diye bir şey sözkonusu olamaz.
Selef-i sâlihînden bazıları, kendilerine sadaka istemeye gelen dilenciyi görünce 'merhaba!' derler ve malımızı ahiret yurduna nakleden taşıyıcılar geldi diye sevinirlerdi.
tfulun haksızlığa uğraması hadiste genel manada zikredilmiştir. Az veya çok haksızlığın kendine, malına, aile fertlerine olması arasında fark yoktur. Haksızlığa uğrayan kişinin sabretmesi; intikam almaya muktedir olduğu halde zalimin nefsine, malına, ırzına zarar vermemesi, işini Allah'a havale ederek sabretmesidir. Bu kulun şerefinin artması da dünyada veya ahirette oİur. Ya da her ikisinde de bu güzel huyundan dolayı şerefi artar. Çünkü kul ne yaparsa, nasıl bir huy takınırsa mutlaka iyi veya kötü karşılığını görecektir. Bu nedenle zulme sabredip, zulümle karşılık vermeyene, izzet ve şerefini her iki âlemde de artırmakla karşılık verilebilir.
İnsanların malı ile zengin olmak amacıyla dilenen kişiye de Allah fakirlik kapısı açar. Yani elindeki malına, bedenine çeşitli musibetler musallat kılarak gerçekten fakir düşmesine sebep olur. Çünkü malı biriktirmek amacıyla dilenen, Allah'a isyan etmiş, haram kıldığı bir fiili İşlemiştir. Dilenmek, ancak zaruret hallerinde zaruret hâli geçecek kadarıyla mubahtır.
Bunun dışındaki dilenmeler çeşitli hadislerde hor hakir görülmüş, cehennem azabına vesile olacağı hatırlatılmıştır. Bu hadisimizde ise bu şekilde dilenmenin, kişinin gerçekten fakirleşmesine de sebep olacağı açıklanmaktadır.
Hadisimizde, ilmi İle amel eden kişinin yüksek derecelere ulaşacağına dikkat çekilmiştir. "Kişinin malı hakkında Allah'tan korkması"-, malını ma-siyet yerlerde harcamaması, Allah'ın razı olmayacağı yerlerde tüketmekten kaçınmasıdır. Bu şahıs malından Allah'ın emrettiği zekâtı, keffâretleri, nezir gibi husustan öder. öbür taraftan da malı ile Allah katında yakınlık eide etmek için hayırlar yapar, akrabalarını gözetir, yardım eder, çeşitli mâlî taatla-ra koşar. Bu meziyetleri sonucu olarak kendisine cennetin yüksek mevkileri verilir.
Hadisimiz, Allah rızası için İnfak etmeyi teşvik etmektedir. Mal biriktirme hırsı, değişik ayet ve hadislerde yerilmiş, tedavisi olarak sadaka vermek gösterilmiştir. Hadis, infak etmeme hastalığının, kişinin rızkının azaltılmasına sebep olacağına işaret etmektedir.
Bir hadisimizde de peygamberimiz; "Her ümmetin imtihan olduğu bir fitne vardır. Ümmetim de mal fitnesi ile imtihan olmaktadır" buyurmuştur. Kişi malı ile hem cehennemi, hem de cennetin yüksek mevkilerini kazanır.
Zırhın sahibinin İzini örtmesi bir temsildir. Bununla sadakasının malı artıracağı, cimriliğin ise azaltacağı anlatılmak istenmiştir.
Bazıları bu cümlenin; cömertlikle cimriliğin çokluğunu temsil ettiğini söylerler. Zira cömert olan bir kimse sadaka verirken eli açılır ve yayılır. O buna alışır. Cimri ise elini yumar, bu da onun için bir âdet olur.
Ulemadan bazıları "izini örter" cümlesini, günahlarını yok eder manasına almışlardır. Cimrinin giydiği zırhın halkalarının büzülmesini ve her hal* kanın yerini almasını dahi kıyamet gününde bu zırhla dağlanacaktır şeklinde tefsir etmişlerdir.
Nevevî, bu tefsiri beğenmemiş, hadisin bir temsilden ibaret olduğunu, kıyamette vuku bulacak şeyleri haber vermediğini söylemiştir.
Hadisimiz sadaka vermenin faziletine, cimriliğin ise iki dünyada da hor görüldüğüne İşaret etmektedir.[134]

560. Ebu Hüreyre'nin (na) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken İşittiği rivayet edilmiştir: "Cimri ile cömerdin durumu, meme hizasından omuz başı kemikleri hizasına kadar zırh giyinmiş iki kişinin durumuna benzer. Cömert, sadaka ile ayak izlerini belirsiz hâle getirir. Cimri de sadaka vermekten kaçındıkça üzerindeki zırhın her halkası vücuduna yapışır, adam zırhı genişletmek istese de o genişlemez'. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[135]

Ulemadan bazıları, râvînin hadisi rivayet ederken hata ettiğini söylemektedir. Nevevî ise hadis hakkında şunları söyler: Râvî Amr'ın bu şekildeki rivayetinin sahih olması ihtimali vardır. Bu takdirde hadiste hazf vardır. Ve şöyle takdir edilir "Sadaka veren cömert ile cimrinin misali; üzerlerinde cübbe veya zırh bulunan iki adamın misali gibidir". Cümleden cimrinin hazfedilmesi, tezat suretiyle, cömertse bu mana anlaşıldığı içindir. Nitekim "Sizi sıcaktan koruyacak gömlekler giyersiniz" (Nahl, 81) ayet-i kerimesi de bu kabildendir. Yâni Sizi sıcak ve soğuktan koruyan gömlekler manasınadır.[136]

561. Ebu Hüreyre'den (na) Rasûlullah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse zaten Allah ancak helâl kazançtan yapılan hayrı kabul eder— Allah o sadakayı yemînİ ile kabul eder. Sonra onu içinizden birinin tayını büyüttüğü gibi büyütür ve sonunda o sadaka dağ gibi olur". (Buhârî ve Müsiim rivayet etmişlerdir).[137]

"Yemîn" sağ el, avuç manasına gelirse de, burada bu kelime müteşabi-hâttandır ve sadakanın kabulünden kinayedir. Yeminin zikredilmesi, sadakanın hüsn-i kabulünü göstermek içindir. Zira insanların örf ve adetine göre kıymetli şeyler sağ el ile alınır.[138]

ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM

CİMRİLİK VE MAL HIRSINDAN NEHİY

Konu İle ilgili ayetler

"Ama kim cimrilik eder, kendisini müstağni görür ve güzeli yalan sayarsa, biz de ona en güç olanı kolaylaştırırız. O helak olduğu zaman malı kendisine asla fayda vermez". (Leyi, 8-11)
"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir". (Tegâbun, 16)[139]

Konu ile ilgili hadisler

564. Ebu Hüreyre (r.a) der ki: Adamın biri Rasûlullah'a (s.a) gelerek "Yâ Rasûlallah! Aç ve muhtacım" dedi. .Rasûlullah da hanımlarından birine haber gönderdi, o da "Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin edehm ki, sudan başka bir şeyim yok" dedi. Diğer hanımına haber gönderdi, o da öyle söyledi. Tüm hanımları da "Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, sudan başka birşeyiiniz yok" dediler.
Bunun üzerine peygamberimiz "Bu misafiri bu gece kim ağırlayacak?" diye sordu. Ensardan biri "Ben" dedi. Misafiri evine götürdü ve karısına "Ra~ sûlullah'ın misafirine ikram et" dedi.
Başka bir rivayet şöyledir: Adam hanımına "Yiyecek bir şeyin var mı?" diye sordu. O da, "Hayır, ancak çocukların yiyeceği var" dedi. Kocası "O halde sen onları bir şeyle avut, akşam yemeği İsterlerse onları uyutmaya çalış, misafir eve girince ışığı da söndür, ona biz de yemek yiyormuşuz gibi bir hareket göster" dedi. Nitekim sofraya oturdular, misafir yedi, onlar aç halde yattılar. Sabah olunca ev sahibi Rasûlullah'ın huzuruna girdi. O da "Allah her ikinizin bu gece misafirinize yaptığından hoşnut olmuştur" buyurdu. (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[140]

"Ben açım" diye Rasûlullah'a halini arzeden misafiri evine götüren en-sârînin kim olduğu ihtilaflıdır.
Hane sahibinin karısına "Sen onları bir şeyle oyala!" demesi, çocukların aç olmayıp, çocuk âdeti veçhile bir şey istediklerine hamledilmiştir. Çünkü kendilerine zarar verecek kadar aç olsalar, misafirden önce onları doyurmak vacip olurdu. Halbuki hane sahibi olan kan kocayı Allah ve Rasûlü med-hetmistir. Bu da onların bir vacibi terketmediğini gösterir. Bilakis güzel ve mâkul bir iş yapmışlar, misafiri kendi nefislerine tercih etmişlerdir.
Hadisimiz, Rasûlullah ile aile fertlerinin son derece kanaatkar, darlık ve açlığa karşı sabırlı olduklarını gösterir. Kavmin büyüğüne yakışan hareket, gelen misafire bizzat kendisinin İkramda bulunması, buna imkâm yoksa, dost= lanndan veya komşularından yardtm istemesidir.
Misafire ikram ve onu kendi nefsine tercih etmek fazilettir. Selef-i sâli-hînin misafire İkram etmedeki titizliklerine de hadisimiz işaret etmektedir.[141]

565. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İki kişilik yemek üç kişiye kâfidir, üç kişilik yemek de dört

kişiye kâfidir". (Buhân ve Müslim rivayet etmişlerdir).[142]

Müslim'in Câbir'den rivayetine göre hadis şöyledir: "Bir kişinin yemeği iki kişiye, iki kişinin yemeği dört kişiye, dört kişinin yemeği de sekiz kişiye yeter".
Hadiste kastedilen mana, ikramda bulunmaya ve aza kanaata teşviktir. Yâni, maksad kifayet miktarına münhasır değildir. İki kişi yalnız kendilerine yetecek yiyecekleri olduğu halde üçüncü bir kimseyi yanlanna almalı, bu arada dördüncü biri gelirse onu da kabul etmeli, gelenlerin sayısına göre harekette bulunmalıdırlar. İbn Münzir: "Ebu Hüreyre hadisinden, yemeği yalnız yemeyip, cemaat halinde yemenin müslehab görüldüğü anlaşılıyor, çünkü bereket bundadır" demiştir.
Taberânî'de mevcut bir rivayette de Rasûlullah ayrılmayın" buyurmuştur. "Beraber yeyin, ayrılmayın buyurmuştur.[143]

566. Ebu Saîd el-Hudrî (na) der ki: Peygamberimizle birlikte bir seferde bulunduğumuz sırada, devenin üzerinde bir adam geldi, gözünü sağa sola çeviriyordu. Rasûlullah (sa) şöyle buyurdu: "Kimin yanında fazla bineği varsa olmayana versin. Kimin de fazla yiyeceği varsa, yiyeceği olmayana versin". Bu konuşmasında her sınıftan malı bahsetti. Netice itibariyle, bizden bir kimsenin fazla bir mal saklama hakkı olmadığını anladık. (Müslim rivayet etmiştir).[144]

Hadisimiz yardımlaşmayı teşvik etmektedir. Kişi zaruri ihtiyacından fazlasını elinde tutmayıp kardeşlerinin istifadesine sunmalıdır. Bu hareketi karşılığında, hem sadaka sevabı alır, hem de malın şerrinden kurtulmuş olur. Nitekim bir hadiste de; "Ey Ademoğlu! Malının ihtiyacından fazlasını sadaka olarak muhtaçlara vermen senin hayrına, bu fazla matı elinde tutman ise senin şerrinedir" buyurulmuştur.[145]

567. Sehl b. Sa'd (na) der ki: "Bir kadın Rasûlullah'a (sa) dokunmuş bir hırka getirdi ve şöyle konuştu: "Onu size giydirmek için ellerimle kendim dokudum". Rasûlullah muhtaç olduğu bir halde onu aldı ve bunu giyinmiş olarak yanımıza çıktı. Biri "Onu bana verseydiniz, ne kadar da güzelmiş!" dedi, Rasûlullah "evet" dedi, az oturdu sonra evine döndü, hırkayı dürmüş olarak (isteyen) kişiye gönderdi. Cemaat da o adama, "İyi bir iş yapmadın, Rasûlullah onu ihtiyacı olduğu için giymişti, sen de isteyenin İsteğini geri çevirmediğini bilerek ondan istedin" dediler. O kimse ise şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, ben onu giymek için istemedim. Kefenim olması için istedim" Sehl der ki; "O hırka sonunda adamın kefeni oldu". (Buhar? rivayet etmistir).[146]

Hadisimiz Rasûlullah'ın güzel ahlâkına İşaret etmektedir. Zira o hiçbir zaman kendisinden bir şey isteyeni reddetmemiştir. İstediği yanında varsa vermiş, yoksa olduğu zaman vermeyi va'detmiştir.
Hediye edenin gönlünü hoş etmek için hediyeyi, ısrarını beklemeden almak müstehabdır.
Salih kişilerin eşyalarını teberdik İçin alıp saklamak caizdir, ihtiyaçtan önce, İhtiyaç duyulacak şeylerin hazırlanması caizdir. Şâfiîlere göre kefenin önceden hazırlanması doğru değildir.
Rasûlutlah hediyeyi kabul ederdi ve insanların da en cömerdi idi.
Seferde ve hazarda cemaatın yiyeceklerini bir araya toplayıp karıştırmaları müstehabdır
Hadisteki "Yemeklerini taksim ederlerdi" ifadesinden maksad, yiyeceklerini birbirlerine mubah kılarlardı manasınadır.
Yardımlaşmak ve din kardeşini kendine tercih etmek faziletli bir iştir[147]

568. Ebu Musa'dan (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Eş'arîler, harbde yiyecekleri tükense veya Medine'deki ailelerinin yiyeceği azalsa, yanlarında bulunan yiyeceği bir bez içinde toplarlar, sonra toplananı aralarında bir kap içinde (ölçerek) eşit bir şekilde paylastınrlardı, onlar benden, ben de onlardanım". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[148]

Eş'arîler Yemen'de bir kabiledir.
"Onlar bendendir, ben de onlardanım" sözünün manası aynı yolda olduklarını ve Allah'a taat hususunda İttifak ettiklerini mübalağalı bir surette beyandır. Bazılarına göre bundan maksat; Yardımlaşma hususunda benim yaptığımı yaptılar demektir.
Hadisimiz Rasûlullah'ın şehadetİyle Eş'arîlerin büyük menkıbesine delildir. Onları kendisine izafe etmekle onları en büyük şeref mertebesine çıkarmıştır.[149]

ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHİRET İŞLERİNE RAĞBET ETMEK VE İYİ İŞLERİ ÇOK İŞLEMEK

Konu ile ilgili ayetler

"özenip yarışanlar, buna yani iyilere verilecek ebedî saadet ve neşeye özensinler" (Mutaffifîn, 26)[150]

Konu ile ilgili hadisler

569. Sehl b. Sa'd (r.a) der ki: Rasûlullah'a (s.a) içmek İçin bir şey getirilmişti. Ondan içti, sağında bir delikanlı solunda da yaşlılar vardı. Rasûl-i Ekrem delikanlıya, "Bunu yaşlılara vereyim mi?" diye sordu. Delikanlı da, "Vallahi ya Rasûİallah! Senden gelen nastbmi kimseye bağışlayamam" dedi. Peygamberimiz de onun eiine verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[151]

Konu hakkında rivayet olunan değişik hadislerden anlaşılan, içilecek şeyden maksad, su katılmış süttür. Süte su katmanın hikmeti onu hafifletmek veya soğutmaktır ya da bütün cemaata yetmesi içindir.
Hadiste bahsedilen "Delikanlı" hakkında ihtilaf mevcuttur. Bu çocuğun Fadl b. Abbas veya Abbas'ın kardeşi Abdullah olduğu söylenir.
Hadisimiz ve diğer değişik rivayetler; her nevi ikramda sağdan .banlamanın müstehab olduğuna delildir. İçilecek şeylerde ikrama, yaşça küçük ve mertebece de düşük bile olsa sağdakinden başlanacağına dikkat çekilmiştir. Fazilet sahipleri ise büyüklerden başlanması meselesi; başka sıfatlarda birbirlerine denk oldukları ve düzenli bir şekilde oturulmadığı zamandır.
Su isteyen kişi, sudan başkasına verecekse sağ tarafmdakinden başlaması sünnettir. Vetev ki solunda oturan ondan daha faziletli olsun.
Su katılmış sütü içmek caizdir. Ancak satılacak süte su katmak caiz değildir. Çünkü bunda hile vardır.
Bir yere herkesten önce gelip oturan kimse o yere sonradan gelenlerden daha lâyık ve hak sahibidir.[152]

570. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasüluîlah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: BİR gün Eyyûb (a.s) çıplak yıkanırken bir küme altın çekirge yağdı. O iki eliyle elbisesini doldurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Ey Eyyûb, seni gördüklerinden müstağni kılmadım mı?" diye nida etti. Eyyûb (a.s) "öyle ama, izzetine yemin ederim ki, bereketinden de hiçbir zaman müstağni kalamam" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir).[153]

Kimsenin görmeyeceği tenha bir yerde örtünme imkanı varken çıplak yıkanmak caizdir. Cumhur'un görüşü böyledir.
Gökyüzünden çekirge yağması Allah'ın peygamberine İkramı ve Eyyûb'un (a.s) mucizesidir. Altından olan çekirgelerin canlı çekirge mi, yoksa çekirge şeklinde altın mı olduğu hususu ihtilaflıdır.
Allah Teâlâ'mn, nida etmesinden maksat, gökyüzündeki bir melek vasıtası İle emrini iletmesidir.
Hadisten anlaşılan, Eyyûb (a.s) şükreden bir zengindi. Ayette "Onu sab-redici olarak bulduk" (Sâd, 41) buyurulmasından fakir olduğu değil, kendisine musallat otan hastalıklara veya fakirliğe karşı sabırlı olduğu kastedilmektedir.
Kişinin bereket ve faziletini artırmak istemesini hadisimiz teşvik etmektedir.
Kendisinden faydalanmak ve insanlara da faydalı olmak İçin mal biriktirmek caizdir.[154]

ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HELALİNDEN MAL KAZANIP İYİ İŞLERE HARCAYARAK ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Allah rızası için veren, Allah'tan korkan ve kelimc-i tevhidi tasdik eden kimse için kolaylık hazırlarız".
(Leyi,5-7)
"Fenalıklardan sakınan ve özü Allah yolunda tertemiz olur diye malım veren, o ateşten uzak düşecektir. O yaptığı iyiliğe karşılık hiçbir kimseden mükafat beklemez. Ancak yüce olan Rabbinin rızasını ele geçirmek için böyle yapar. O razı olacaktır". (Leyi, 17, 21)
'Sadakayı açıktan açığa verirseniz ne âlâ!. Eğer fukaraya gizlice verir-
seniz bu sizin için daha hayırlıdır. O, sadakayı sizin günahlarınız için keffâ-ret kılar. Allah yaptıklarınızdan haberdardır". (Bakara, 271)
"Siz sevdiğiniz mallardan Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe ulaşamazsınız. Allah şüphesiz onu bilir". (Âl-i İmran, 92)[155]

Konu ile İlgili hadisler

571. Abdullah b. Mes'ud'dan (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yalnız iki şey gıbta edilmeye değer: Biri öyle bir adam kî, Allah ona mal vermiş ve onu fakire dağıtmaya muvaffak kılmıştır. Diğeri de öyle bir adam ki, Allah ona ilim, hikmet vermiş, o da onunla hükmetmiş ve halka öğretmiştir".(Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[156]

Hadîsimiz, malının ve ilminin şükrünü îfâ edenlerin faziletine delildir. Matın şükrü, malda bulunan Allah hakkına riâyet ederek, çeşitli taat yollarında mal infak etmekle olur. İlmin şükrü de, o ilimle amel etmek ve başkalarına da öğretmekle yerine getirilir.
Allah rızası için infak etmek maksadı ile mal biriktirmek caizdir. İnsanlara faydalı olmak için ilim Öğrenmek de böyledir.
Başkasında bulunan zenginlik, sıhhat, mevki gibi şeylerin yok olmasını arzu etmek manasına olan hased dinimizde haramdır. Başkalarının elde ettiği yüce faziletlerin ve ecirlerin benzerine kişinin nail olmak istemesi anlamına gelen "gıbta" ise caizdir.
Hadisimiz mal ve ilmi hayır yollarında kullanmayı teşvik etmektedir.[157]

572. İbn Ömer'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ancak iki şey gıptaya şayandır: Biri, Allah'ın kendisine vermiş olduğu Kur'an'ı gece gündüz okuyan adamdır. Diğeri de Allah'ın kendisine vermiş olduğu malı gece gündüz infak eden adamdır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[158]

Hadisimiz bir önceki hadiste belirtilen hususlardan fazla olarak; Kur'an-ı Kerim okumanın faziletine delildir. Kur'an-ı Kerim okuyan, okutan, onu ezberleyen ve ilmi ile amel edenler hakkında birçok müjde ifade eden hadisler mevcuttur. Bir hadisle "Sizin hayırlılarınız Kur'an'ı okuyan ve öğretendir" buyurulmuştur. Diğer bir hadiste ise şöyle buyurulmuştur: "Kur'an okuyana, her harfine karşılık on sevap verilir. Elif, Îâm, mim bir harftir demiyorum. Elif bir harf, lam bir harf, mim de ayrı bir harftir". Yâni bu kelimeyi telaffuz edene otuz sevap vardır deniliyor. Çünkü Kur'an tüm ilimlerin kaynağıdır. [159]

573. Ebu Hüreyre (r.a) der ki: Muhacirlerin fakirleri bir gün Rasülul-lah'a (s.a) geldiler ve zenginler yüce dereceleri, sonsuz nimetleri kazandılar diye (şikayette) bulundular. Peygamberimiz "Nasıl olur bu?" deyince şöyle söylediler: "Sizim gibi namaz kılıyorlar, tuttuğumuz orucu tutuyorlar, sadaka veriyorlar, biz sadaka veremiyoruz. Köle azad ediyorlar, biz onu yapamıyoruz". Rasülullah da onlara şöyle sordu: "Size bir şey öğreteyim mi ki, bu sayede sizden önde gidenlere yetişirsiniz, hatta ileri de geçersiniz. Sizden sonra sizin yaptıklarınız gibi yapmadıkça kimse sizden efdal olamaz". Onlar da "Evet, öğretiniz yâ Rasûlallah!" dediler. Peygamberimiz de şöyle buyurdu: "Her namaz sonunda otuz üçer defa Sübhânallah, Elhamdülillah, Altâhü-ekber dersiniz". Bir müddet sonra muhacirlerin fakirleri yine gelerek "Ya Rasûlallah! Zengin kardeşlerimiz bizim yaptıklarımızı işitmişler, bizim gibi yapmaya başladılar" dediler. Rasülullah da "Artık bu Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine verir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [160]

Hadisimizde zikredilen muhacir fakirlerinin kaç kişi olduğu bilinmemektedir. Ebu Davud'un bir rivayetinde, Ebu Zerr'in gelen muhacirler arasında olduğu, Neseî'nîn bir rivayetinde ise Ebu Derdâ'nın da bulunduğu zikredilmektedir.
Burada şöyle bir soru akla gelebilir: "Bu kelimeler bu kadar kolay ve meşakkatsiz söylendikleri halde, nasıl olur da cihad gibi en güç ve en faziletli ibadetlere müsavi olabilir?". Şöyle cevap verilir: Fakir olduğu halde bu kelimeleri, özellikle hamdın hakkı olan ihlâsı eda etmek en faziletli ve meşakkatli amellerdendir. Sevabın mutlaka meşakkate göre verilmesi lazım değildir. Kelime-i şehadeti söylemekle kazanılan sevap, birçok meşakkatli ibadetlerin sevabından daha fazladır. Ulemanın beyanına göre, Rasülullah ile bir an sohbette bulunmanın hayır ve fazileti hiçbir amelin sevabı ile ölçülmez. Bir de fakir muhacirlerin niyetleri, zengin olsalar zenginler gibi amel etmek idi. Bİr hadiste beyan buyurulduğuna göre; "Mü'minin niyeti amelinden daha hayırlıdır". Binaenaleyh bu niyette bulunan muhacirlere, niyetlerine göre sevap verilecek demektir.
Şöyle bir soru da akla gelebilir: "Namaz sonundaki zikirleri zenginler de yaptıkları takdirde va'dolunan sevaba nail olurlar. Şu halda vaziyeti yine muhacirlerin şikayet ettiği şekilde kalır. Yani zenginler, yine fakirlerden daha faziletli ve sevaplı olurlar. Çünkü zikir hususunda fakirlerle müsavi olmakla beraber, cihad vesaire gibi meşakkatli mâlî ibadetlerde onları geçerler". Buna da şöyle cevap verilmiştir: Fakir muhacirlerin maksadı mutlaka zenginlerden fazla sevap ve derece kazanmak değil, bu derecelere ve ebedî nimetlere kendilerinin de nail olmalarıdır.
Zikirlerin yerini tayin hususunda bazı rivayetlerde "Her namazdan sonra", diğer bazılarında "Her namazdan sonraki dualar meyanında", bir rivayette "Her namazın peşinde" denilmiştir. Buradaki namaz tâbiri farz ve nafile her namaza şamilse de, ulemanın ekserisi onu farz namaza hamletmişlerdir.
Namazdan sonra zikirde bulunmak faziletli bir ameldir.
Derece kazanmak için saiih ameller işlemek hususunda müsabaka caizdir. Bir kimsenin yaptığı hayırlı işlere gıbta ederek kendisinin de onun gibi yapabilmesini istemek caizdir
Şükreden zengin mi, sabreden fakir mi efdal olduğu meselesi ihtilaflıdır. SûfÎyyenin cumhuruna göre hâline sabreden fakir, zengine tercih olunur. Çünkü nefsi tehzip ve terbiye fakirlikle daha ziyade mümkündür.
Kurtubî, bu meselede beş görüş olduğunu söyler. Bu mesele hakkında selef-i sâlihîn münazarada bulunmuş, neticede zenginliğin fakirlikten üstün bir haslet olduğu kanaatine varılmıştır.
Mü'mine nîmet verildiğinde şükreder, kesildiği zaman da sabreder.[161]

ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖLÜMÜ ANMAK VE ARZULARI AZALTMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Herkes ölümü tadacaktır. Kıyamet günü mükâfatınız tamamiyle verilecektir. Kim ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa, o kimse muradına erer. Dünya hayatı aldatıcı bir melâdan başka bir şey değildir". (Âl-i İmran, 185)

"Hiç kimse yarın ne kazanacağını, hiçbir nefis de nerede öleceğini bilemez". (Lokman, 34)
"Onların ecelleri gelince ne bîr saat geri kalırlar, ne de ileri giderler". (Nah!, 61)
"Ey mü'minler! Mallarınız, çoluğunuz, çocuğunuz, sizi Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Kira bunu yaparsa muhakkak o hüsrana uğrayandır. Birinize Ölüm çatıp da "Ey Rabbim! Benim ölümümü biraz geciktirsen de sadaka verip salihlerden olsam demeden önce, bizim size vermiş olduğumuz rızıklan infak edin. Allah belirli zamanı gelince hiçbir nefsi geri bırakmaz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır". (Münâfıkûn, 9-11)
dilerini ziyana uğratmışlardır. Cehennemde dâim kalırlar. Bunların yüzlerini ateş yalar da sırıtır dururlar. Onlara "Benim ayetlerim size okunurdu da onları yalanlar dururdunuz" denir. Onlar derler ki: 'Ey Rabbimiz! Şakavetimiz -bedbahtlığımız- bize galebe çaldı, biz de sapkın bir kavim oiduk. Ey Rab-bimİz! Bizi buradan çıkar. Eğer tekrar önceki küfür hâlimize dönersek, biz gerçekten kendimize zulmetmiş oluruz. Allah buyurur ki; "Orada zelil ve hakir bir halde susunuz, birşey demeyiniz. Çünkü kullarımdan bir taife, "Ey Rabbimiz! îman ettik, bizi yarlığa ve bize acı, sen merhamet edenlerin hayırlısısın" dedikleri halde, siz onları o derece alaya aldınız ki, onlar size benim zikrimi unutturdular. Onlara gülerdiniz. Sabrettiklerinden dolayı bugün onları mükâfatlandırdım. Onlar muradlanna ermişlerdir. Cenab-ı Hak "Yeryüzünde kaç sene kaldınız?" buyurdu. Onlar "Bir gün veya bîr günden daha az bir vakit kaldık, sayanlara sor" dediler. O da şöyle dedi: "Pek az bir müddet' kaldınız. Bunu bilseydiniz. Bizim sizi abes olarak yarattığımızı ve bize döndür ülmeyeceğ in izi mi sandınız?". (Mü'minûn, 99-115)
Onlardan birine ölüm gelince, "Ey Rabbim! Beni dünyaya döndür de bıraktığım amellere karşılık iyi işler yapayım" dır. Hayır, hayır! Bu onun diline doladığı bir sözdür. Haşrolunacaklan güne kadar onların arkalarında berzah vardır, dönemezler. Sur'a üfürülünce o gün aralarında nesebler kalmaz. Birbirlerinin hallerini araştırıp soramazlar. Kimlerin mizanı ağır gelirse işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin mizanı da hafif gelirse, işte onlar
"Allah'ın zikrinden ve kendilerine inmiş olan haktan dolayı mü'minle-rin kalplerinin yumuşayacağı zaman gelmedi mi? Kendilerinden önce kitap verilip de müddet uzadığı için kalpleri katılaş-an kimseler gibi olmasınlar. Zira bunlann çoğu fâsıktirlar". (Hadid, 16)[162]

Konu ile ilgili hadisler

574. İbn Ömer (r.a) der ki: "Rasûlullah (s.a) omuzumu tuttu ve "Dünyada bir garib (veya bir yolcu) gibi yaşa" buyurdu.
İbn Ömer de (r.a) şöyle derdi: "Akşama ulaştığında sabahı, sabaha kavuştuğunda da akşamı bekleme. Hastalığın için sıhhatinden, ölümün için de hayatından istifade et". (Buhârî rivayet etmiştir).[163]

Hadisin lahrici ve şerhi "Zühd Bölümü" 471 nolu hadiste geçmiştir.[164]

575. İbn Ömer'den (r.a) Rasûluliah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edil-:Tiijtir: "Yssiyyet edecek bir şeye mâlik olup da iki gece hayatla olan müslü-manın vasiyeti yanında yazılmış olması lazımdır". (Buhârî ve Müsüm rivayet cîmişierdır). [165]

Bu Buhârî'nin naklettiği lafızdır. Müslim'in rivayetinde "Üç gece hayatta kalan" lafzı vardır.
îbn Ömer de der ki: "Bu hadisi Rasûlullah'tan işittiken sonra bir gece de olsa vasiyetim yanımda olmadan gecelemedim".
Hadisimiz her müslümanın vasiyetini hazır bulundurmasına delildir. Kişi ecelin ne zaman geleceğini bilemez. Bunun için ölümü hiçbir zaman unutmamalidr. Hayat boyu biriktirdiği malından, teberru şeklinde yapacağı vasiyetin hazır bulundurmasını âlimlerimiz müstehab görmüşlerdir. Edilecek vasiyet dinî birkonuda ise, bu vasiyetin hazır bulundurulmasını vacip görmüşlerdir. Hadisimizde "iki üç gece" gibi lafızlar azlıktan kinayedir. Yani az bir zaman da olsa vasiyetini yapmadan dünyada yaşamamalıdır.
Böylece vasiyetin yalnız hastalara has bir iş olmadığı da anlaşılmış olmaktadır.
îbn Ömer'in hareketinden de ashabın Rasûlullah'ın emir ve tavsiyelerine nasıl sarıldıkları görülmüş olmaktadır.[166]

576. Enes (r.a) der ki: Rasûlullah (s.a) bir takım çizgiler çizdi ve "Bunlar insan(m amelî), şu da onun ecelidir. Bu vaziyette iken en yakın çizgi karşısına geliverir" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[167]

Bir sonraki hadiste Rasûlullah'ın çizdiği şekil görülecektir. Hadisimiz uzun emelleri bırakarak salih amellere ve tevbeye sarılmanın gereğini anlatmaktadır. Zira uzun arzuların sahibi, ölümü çok uzakta görerek yanılgıya düşer.[168]

577. fbn Mes'ûd (na) der ki: Rasûliillah (sa) bir dörtgen ve onun orta-. sından itibaren dışarı uzanan bir çizgi çizdi. Sonra ortadan dışarıya uzanan çizgiyi keserek; içeriden itibaren bir takım çizgiler çizdi ve "Şu insandır. Şu da onu kuşatan ecelidir" veya onu kuşatmıştır buyurdu: Bu dışarı uzanan da emeli (arzusu) dir. Şu küçük çizgiler de birtakım arızalardır. Bu arızalardan biri insanı rahatsız etmezse öbürü gelir çatar. O da olmazsa bir başkası gelir rahatsız eder, biri yanılsa diğeri ulaşır". (Buhâri rivayet etmistir).[169]

Rasûlullah anlattığı bir meselenin muhataplannca iyice anlaşılması için tasvirlere başvurmuştur. Kur'an-ı Kerim'de de aynı metod izlenmiştir.
Hadisimiz, uzun arzulardan uzak kalınmasına işaret etmektedir. Aşağıda şeklini vereceğimiz çizimde şunlar görülmektedir. İnsanı eceli her taraftan kuşatmıştır. Kaçacak hiçbir yeri yoktur. Belirlenen vakit geldiği an eceli onu bulacaktır, tnsan ecelinin çizmiş olduğu kare içinden dışarıya çıkamamaktadır. Hayır ve şer yollarında ilerlese de eceline doğru yaklaşmaktadır. Bu serüveni esnasında insana hastalık, açlık, susuzluk, fakirlik... gibi afetler de saldırmaktadır. Kişinin ulaşmaya çalıştığı arzuları ise ecelin çizdiği kareden dı-şarda çok uzaklardadır, tnsan arzularının son noktasına hiçbir zaman ulaşamayacaktır. Çünkü arzu diğer birini arzuladığından biteviye uzanmaktadır. Bu sebeple de yakalaması güçleşmektedir. Arzularımı yakalayacağım diye çırpınan insanın ondan önce eceli ile karşılaştığı için dünya hayatı sona erer.
Rasûlullah'ın çizdiği şekil hakkında da çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.
Buhârî'nin benimsediği ve Nevcvî'in de şerhine alarak tercih ettiği şekil Şöyledir:[170]

578. Ebu Hüreyre'den (na) rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (sa) şöyle ıyurmuştur: "Yedi şey gelmeden önce iyi işlerde acele ediniz: Yoksa siz İn-na kendini unutturan fakirliği mi, isyan ettiren zenginliği mî, vücudu ha-b eden hastalığı mı, aklı gideren ihtiyarlığı mı, insanı alıp götüren ölümü ti, geleceğin şerlisi olarak beklenen Deccali mi, ya da acıklı ve belası daha
Şiddetli olan kıyamet gününü mü bekliyorsunuz?". (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasendir demiştir).[171]

Hadisimiz, Ömrü bereketlendiren hayırlı amelleri teşvik etmektedir. Ra-sûlullah hadiste insanın düşmanlarını belirtmiştir. Bunların kişiye ne zaman saldıracakları hiç de belli değildir. Onlar fakirlik, hastalık, ihtiyarlık, Ölüm... gibi şeylerdir.
Fakirlik kişiyi unutkanlığa iler. Şafiî şöyle demiştir: "Eğer bir soğana muhtaç olsaydım, ilimden bîr mesele bile öğrenemezdim".
Zenginlik insanın taşkınlığına sebep olabilir. Zenginlik sebebiyle insan haddi aşar, haram sınırını çiğner, halka ve yaratana karşı isyana yönelebilir. Tarih zenginlik sebebiyle küstahlık yapanların örnekleri ile doludur.
Hastalığın da vücudu harab ettiği, ibadet ve tâat etmeye güç ve takat bırakmadığı aşikardır. Bu sebeple sıhhatli günlerde hastalık anları için amel biriktirilmesi tavsiye edilmiştir.
İnsanın aklını gidermesi, şuurunu bozması nedeniyle ihtiyarlık da bir düşmandır.
Deccaj'den ise ancak Allah'ın yardım ettiği kişiler kurtulabilir.
Tüm bu düşmanlar kişiyi çepeçevre sardığı ve her birisi ölüm tuzağı kurduğu halde insan salih amelden nasıl uzak durabilir?
Bir hadisinde de Peygamberimiz; "tkî nimet vardır ki, insanların çoğu onların kıymetini bitmezler. Bunlar sıhhat ve boş vakit" buyurmakla vaktin değerlendirilmesine dikkat çekmiştir.[172]

579. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûtullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet
edilmiştir: "Lezzetleri yok eden ölümü çok hatırlayınız". (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasendir demiştir).[173]

Hadisimizde lezzetlerin vücudu, sonra da yok oluşu ölümü hatırlamaya benzetilmiştir. Ölümü hatırlamakla da ahiret pişmanlığı, azab ve işkence acısı yok olur. Zira ölümü devamlı hatırlamak kişiyi masiyetlerden korur ve ta-ata sevkeder.
Sıhhatli ve hasta her müslüman ölümü hatırlamayı âdet edinmelidir. Bu hatırlayış kalbi ile, dili ile olmalı, hatta öyle çogahmah ki, gözler bile

ölümü hatırlamakdan nasibini almalıdır. Yani kişi her an ölümü görür gibi yaşamalıdır.
Bir hadiste de; "Lezzetleri yok eden şeyi çok yapın. Kim onu (ölümü) darlık anında hatırlarsa hayat ona genişlemiş olur. Sevinç ve neşe anında hatırlarsa, hayat ona daralır" buyurulmuştur.[174]

580. Übeyy b. Kâ'b (r.a) der kî: Rasûlullah (sa) gecenin üçte biri geçince kalkar ve şöyle seslenirdi: "Ey insanlar! Allah'ı zikredin. O şiddetli zelzele vuku bulacak (birinci sur üflenecek). Bunu ikincisi takip edecek, ölüm bütün şiddetiyle gelecek".
Bunun üzerine ben "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben sana çok salavat-i şerife getiriyorum, bunun ne kadannı senin İçin yapayım?" dedim. "İstediğin kadar" buyurdular. Ben tekrar "Dörtte biri olur mu?" dedim. "İstediğin kadar, fakat artinrsan senin için daha hayırlıdır" buyurdu. Ben yine, "Yarısı olsa nasıl olur?" dedim. Bu defa da yine "İstediğin kadar" dedi. "Fakat artırırsan senin için daha hayırlı olur". "Hepsini sana bağışlayayım" deyince, "işte o zaman Allah senin günahlarını bağışlar, dünya ve ahiret bütün işlerine kân gelir" buyurdu. (Tirmizî hasen olarak rivayet etmiştir).[175]

Rasûlullah'ın "Ey insanlar, Allah'ı zîkrediru." şeklindeki çağrısı, ümmetini gafletten uyandırıp, Allah'ın rızasını anunalannı teşvik İçindir. Allah'ı zikir dil ve kalb ile olmalıdır. Bu zikrin semeresi de İyi işleri çok yapmak ve diğerlerinden kaçmak şeklinde görülür. İki sur arasında kırk sene geçeceği söylenmektedir. ölümün sarhoşluğu, kabir ahvali, fitnesi ve azabı hatırlatılarak sakınılması istenmiştir.
Hadisimiz; Allah'ı zikretmenin, Rasûlü'ne salât etmenin faziletine delildir. Kişi salih amelini, bu esnada kibirlenmemesi şartıyla istemek için bir başkasına söyleyebilir.
Şâfîî mezhebine göre, sırf bedenle yapılan İbadetlerde vekalet caiz değildir. Bu amellerin sevabının başkasına hibe edilmesi de caiz değildir.
Rasûlullah'a çok salât u selâm getirilmesi onun şefaatim kazanmaya vesile olur. Her halükârda Peygamberimiz Ümmetini düşünmüş, faydalarına olan amelleri kendilerine öğretmiştir.
Bir kudsî hadiste de yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Beni zikredişi İnsana benden bir şey istemekten manî oluyorsa, o kişiye isteyenlere verilen şeyterden daha faziletli olan şeyleri veririm". Buradan da Allah'ı zikrin, kişinin kendisi için Allah'tan birşeyler istemesinden (duasından) daha faziletli olduğu anlaşılmıştır.
Kişi Allah Rasûiü'ne salât etmekle, Allah'ın rızasını kazanabilir. O'nun rızasını kazanan için de azab korkusu yok olur.[176]

ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM

KABİR ZİYARETİNİN ERKEKLERE MÜSTEHAB OLDUĞU VE ZİYARETÇİNİN DİYECEKLERİ

Konu ile ilgili hadisler

581. Büreyde'den (na) RasûluÜah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kabirleri ziyaretten sizi men etmiştim, artık ziyaret edebilirsiniz". (Müslim rivayet etmiştir).[177]

Hz. Bttreyde, Bedir'den önce müslüman olmus bir sahabîdir. Bedir harbinden sonra müslüman olduğu da söylenmiştir. Hayber harbine katılmıştır. RasûIuUah'tan 177 hadis rivayet etmiştir, önce Medine, sonra Basra, sonra da Merv'de yerleşmiştir. Hicri 62 veya 63 de vefat etmiştir. Horasan'da en son ölen sahabîdir.
Hadisimiz kabir ziyaretinin mubah olduğuna delildir. Erkeklerin kabir ziyaretlerinin mübahlığında filimler arasında ittifak varsa da kadinlann ziyareti hakkında ihtilaflar mevcuttur.
Kadınlara kabir ziyaretini mubah görenler, Hz. ÂİŞe hadisi île delil getirmişlerdir. O hadiste olay şöyledir: Hz. Âişe birgün kabir ziyaretinden dönüyormuş, kendisine Abdullah b. Ebî Müleyke tesadüf ederek "Ey mü'min-terin annesi! Nereden geliyorsun?" demiş. Oda "Kardeşim Abdurrahman b. EbîBekr'in kabrini ziyaretten geliyorum" cevabını vermiştir. "Rasûlullah kabir ziyaretini yasak etmedi mi?" deyince Hz. Âişe "Evet etmişti ama sonra da ziyaret olunmasını emir buyurmuştur" demîştir.
Kurtubî "Genç kadınlara kabir ziyareti haramdır. Fakat ihtiyarlarına bu mubahtır. Erkeklerden ayrı çıkarlarsa, kabir ziyareti hepsine caiz olur" demiştir.
Kabir ziyareti kişiye ahireti hatırlattığı ve insanı salih amellere sarılmayı teşvik ettiği için tavsiye edilmiştir. Bu amaçla kabirleri ziyaret etmek, yanlarında oturmak ve gerçekten orada yatanlara selâm vermekte bir beis yoktur. Bunu Rasûlullah da yapmıştır.
Kabir ziyareti yalnız İlk zamanlarda, yani putperestliğin henüz bırakıldığı devirlerde yasak edilmişti. İslâmiyet kuvvet bulup, kabirlere tapma endişesi kalkınca bu konudaki nehİy de kaldırılmıştır. Çünkü kabir ziyareti insana ahireti hatırlatır.
Hadisimiz kabir ziyaretini teşvik etmektedir. Kabir ziyaretinin faziletinin sebebi, kişiye ölümü, ahireti hatırlatmasidır. ölümü hatırlatan her şeyin faziletli olduğu görülmektedir.
Gece de kabirlerin ziyaret edileceğine bu hadis delildir.
Bakî, Medine-İ Münevvere'nin meşhur bir kabristanıdır. Kabristandaki-lere de selâm verilerek haklarında dua edilebilir.[178]

582. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a) Hz. Âi-şe'nin sırası olduğu her gece, gecenin sonuna doğru Bakî mezarlığına gider ve şöyle derdi: "Ey mü'min kavimlerin yurdu! Size selâm olsun. Yann olacak diye va'dolunageldiğiniz şey geldi, lnşaallah biz de arkanızdan geleceğiz. Ey Allahım! Bakî'ul-Garkat'dakileri bağışla." (Müslim rivayet etmiştir).[179]

583. Büreyde (ra) der ki: "Rasûlullah (s.a) ashaba, kabristana gittikleri zaman şöyle demelerini öğretirdi: "Ey kabirde yatan mü'minter, müslüman-lar! Size selâm olsun. înşaallah biz de sizin peşinizden geleceğiz. Bizim için de, sizin için de Allah'tan afiyet dileriz". (Müslim rivayet etmiştir).[180]

Hadisimiz, her türlü güzel amelleri RasûluIIah'ın Ümmetine öğretmeye çalıştığına delildir.
Selâm verirken "selâmün aleyküm" yerine "Esselâmü aleyküm" demek daha faziletlidir. Kabir ehline de selâm verilmelidir. Çünkü kabirdekiler, kabristanın yanından geçip, kendilerine selâm verenleri tanırlar. Nitekim bir hadiste "Kim dünyada tanıdığı bir kardeşinin kabrinin yanından geçer de selâm verirse, ölü onu tanır ve selâmına karşılık verir" buyurulmuştur.
"înşaallah biz de sizin peşinizden geleceğiz" cümlesinde "inşaallah" lafa teberrük ve emr-i ilâhîye sarılmak içindir. Zira itikadımıza göre herşey Allah'ın ilmi ve iradesi ile olmaktadır.
Kişi öldüğü zaman, önceden ölen kardeşleri ile karşılaşacaktır. Onların "Niçin yanımızdan geçerken kendine ve bize dua etmedin?" şeklindeki İkazlarından kurtulmak için kabristandan geçerken dua edilmelidir.[181]

584. İbn Abbas (r.a) der ki: Rasûlullah Medine'de bir kabristana uğradı, onlara yönelerek şöyle dedi: "Ey kabir ehli! Size selâm olsun. Allah sizi ve bizi bağışlasın. Siz bizim öncümüzsünüz, biz de sizin izinizdeyiz". (Tirmizî hasen olarak rivayet etmiştir).[182]

Dua ederken kıbleye yönelmek sünnettir. Fakat kabir ziyaretlerinde selâm ve dua ederken, hayattaki misafire karşı yapılan tavır takmılmalıdır. Yani kişi yüzünü kabre çevirmeli, selâm vermeli ve peşinden dua etmelidir. Dua ederken de "önce nefsinden başla!"'emri üzerine önce kendisine olmak üzere kabirdekilere dua etmelidir. Zira bu şekilde dua, dua edenin edebindendir.
Kabir ehli yaşayanlar için bir selefdir. Çünkü önceden dünyadan göçmüşlerdir. Dünyadakiler de onları izleyen kişilerdir. Mutlaka onların akibeti-ne duçar kalınacak ve her nefis Ölecektir. [183]

ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM

BAŞA GELEN BİR BELÂDAN DOLAYI ÖLÜMÜ ARZU ETMENİN MEKRUH OLDUĞU, DİNDE BİR FİTNE VUKUUNDAN KORKULDUĞU İÇİN OLURSA ÖLÜMÜ TEMENNİ ETMEKTE BİR SAKINCA OLMADIĞI

Konu ile ilgili hadisler

585. Ebu Hureyre'den (u) Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Herhangi biriniz ölümü arzu etmesin. Zira o kimse iyi ise iyiliğini artırması umulur, kötü oifi ise îevbe ederek doğru yola geimesi umulur". (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir. Hadisin metni Buhârî'nindir).[184]

Müslim'in rivayetinde ise hadis şöyledir: "Sizden biri ölümü istemesin. Vakti gelmeden önce ölümü için dua etmesin. Zİra ölünce ameli kesilir. Halbuki mû'minin hayatta kalması hayrını artırır".
Hadisimiz, kişiye ulaşan bir hastalık vb. âfetten dolayı Ölümü istemesinin mekruh olduğuna delildir.
İnsanlar iyi ve kötü olarak iki kısımdır. Allah'a itaat ederek, farzları, vacipleri ve menduplan yerine getirenler iyi kişilerdir. Onlar bu itaatlanna devam ettikleri müddetçe sevapları çok olmaktadır. Hastalığa yakalanmış da olsa, o hal onun günahlarına keffârettir. Böyle iken ölümü temenni etmesi aleyhine bir harekettir.
Nitekim bir hadiste de; "Sizin hayırlınız, ömrü uzun ve ameli güzel olanınızdır" buyurulmuştur.
Allah'ın emirlerine isyan eden kişilerin de hidayete ererek, tevbe etmeleri saüh amellere koyulmaları umulur. Bu dönüş kendilerine nasip olunca, geçmiş günahlan affolur. Dolayısı ile bu şahısların da ölümü temenni etmeleri doğru değildir. Çünkü kötü bir akıbet onları beklemektedir.
Kişiler ölünce bir kısım müstesna amel defterlerinin kapanması sebebiyle de ölümü temenni etmeleri doğru değildir. İnsan ahiret azığım, dünya pazarından temin etmektedir. Azığını almadan, pazarın dağılmasını İstemek aklı selimin işi değildir.[185]

586. Enes den (râ) Rasûluüah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Sizden biri başına gelen belâdan dolayı ölümü istemesin, ölümü İstemeden başka çaresi yoksa şöyle desin: "Allahım! Hayat benîm İçin hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat, benim İçin Ölüm hayırlı olduğu zaman beni Öl-dür".(Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[186]

Hadisimiz kişiye isabet eden dünyevî bir âfet dolayısıyla ölümü temenni etmesinin mekruh olduğuna delildir. Çünkü bu harekette Allah'ın kazasına nza göstermeme anlamı mevcuttur. Nefsinin ve hevasının galebe çalmasıyla kişi mutlaka bir şeyi temenni etmesi gerekirse o zaman RasûluUah'm öğrettiği şekilde dua etmelidir. "Allahım! Hayat benim için hayırlı olduğu müddetçe yaşat, ölüm benim için hayırlı olduğu zaman da öldür" demelidir. Çünkü Allah işleri ve sonuçlarını en iyi bilendir.
Hadisimizden kazaya rıza göstermenin faziletli bir amel olduğu da anlaşılmaktadır.[187]

587. Kays b. Ebî Hâzim der ki: Habbab b. Eret'in (r.a) hastalığında yanma gitmiştik. O yedi yerinden dağlanmıştı Şöyle dedi: "Eski dostlarımız gelip geçtiler. Dünyalık onların ecirlerini eksiltmedi. Biz ise o kadar mal bulduk ki, koymak için topraktan başka yer bulamadık. Eğer Rasûluliah (ta) ölümü istemekten menetmemİş olsaydı, Ölümü İsterdim".
Bir başka defa da yanına gitmiştim de, o duvarını örüyordu. "Mü'min çamura verdiği maldan başka sar/etliği her şeyden sevap kazanır" dedi.(Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[188]

Kays b. Ebî Hâzim, muhadramûndandır. (Rasûluliah devrinde yaşadığı halde onu görememiştir). Rasûlullah'a biat etmeye geliyordu. Yolda iken Peygamberimiz vefat ettiğinden görülememiştir. Babası sahabîdir, hicri 84 yılında vefat etmiştir.
Ateşle dağlanmak suretiyle hastalığın tedavisi, şifanın ondan olduğu zannedildiğinden nehyedilmişti. Fakat Allah'ın vereceği şifaya bir sebep oluşu seklinde telakki edildiği müddetçe bu şekil tedavide bir beis yoktur. Şifanın kaynağı Allah'tır. O'nun dışındaki şeyler birer vesile bilinmeli, şifanın Allah tarafından yaratıldığı unutulmamalıdır.
Habbab b. Eret'in ölüm isteği dünyası İçin değil, dîninden dolayı endişe duyması sebebiyledir. Buna rağmen ölümün istenmesini nehyeden hadisi mutlak gördüğü için ölümü temenni etmemiştir.
Tirmizî'de mevcut bir rivayette de: "Rasûlullah ile beraberken bir dirhemim bile yoktu, şimdi ise evimin kenarlarında (saklı) kırkbin dirhem mevcuttur" demiştir.
Hadisten, maldaki Allah haklarına riâyet edilerek dağıtıldıktan sonra, geri kalanın toprakta saklanmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır.
Hadisimizin sonunda da Habbab, kişileri mallarını İnfak etmeye teşvik etmektedir. Mal-mülk, toprak olmadan onları değerlendirmek ve ölümsüzleştirmek gerekir. Kişi malından dolayı kendisini dünyada hesaba çekerse, mahşerin dehşetinden ve diğeı korkulu anlardan emin olmuş olur.[189]

ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

GÜNAH İŞLEMEKTEN KORUNMAK VE ŞÜPHELİ ŞEYLERİ TERKETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Siz iftirayı kolay sanırsınız. Halbuki o, Allah katında büyük bir günahtır". (Nur, 15)
"Rabbin gözetleme mevkiindedir bütün fiil ve hareketlerinizi görüp, murakabe eder. (Fecr, 14)[190]

Konu ile ilgili hadisler

588. Nu'man b. Beşîr'in (ta) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "Helâl be'lidir, haram bellidir. Bu ikisinin arasında çok kimselerin bilmedikleri şüpheli şeyler vardır. Kim bu şüpheli şeylerden korunursa, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli işi işleyenler, harama düşerler. Şüpheli işleri işleyen kişi, korunun etrafında hayvanlarını otlatan kimse gibidir ki, koruya girmesi pek mümkündür. Dikkat ediniz, her hükümdarın bir korusu vardır. Uyanık olunuz, Allah'ın korusu da haram kıldığı şeylerdir. Şunu da biliniz ki, bedende bir et parçası vardır, o düzgün olursa bütün vücud düzgün olur. Eğer o bozuk olursa bütün vücud da bozuk olur. Biliniz ki, bu et parçası kalbdir". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[191]

Allah ve O'nun Rasûlü insanlara haram ve helâli bildirmişlerdir. Birtakım meselelerin ise hükümleri zaman ve zemine göre değişiklik arzettiği için, hükümleri ayet ve hadisler doğrultusunda İslâm âlimlerine bırakılmıştır. Araştırıp, tartıştıktan sonra meselenin hükmü ortaya konacaktır. Hükümde ittifak edilmediği takdirde bîr şüpheli durum ortada kalacaktır. İşle insanlar bu ortamda şüpheli şeyden kaçarak ihtiyatlı davranmalıdır.
Hakkında şüphe edilen meselelerin haram veya helâl olup olmadığı hususunda hadisimizdeki lafızlarla delil getirmişlerdir. Şüpheli şeyler

haramdır diyenler "Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa" lafzı ile görüşlerini desteklemişlerdir. Helâldir diyenler de "Şüpheli şeyleri yapanlar korunun etrafında hayvanlarım otlatan kimse gibi" cümlesini kendilerine destek kabul etmişlerdir. Çünkü haramlar koruya benzetildiğine göre, onun etrafı, dolaşılması mubah plan bir bölgedir.
Şüpheli şeylerden sakındırmanın illeti de, kişinin harama düşme korkusudur. Şüpheli şeylerde az da olsa haram kokusu olduğu için, şüpheli olduğunu bildiği halde kişi onları işleye işleye haramlara karşı bir bağışıklık kazanır. Haramlar gözünde küçük görünür.
Haramlardan ve şüpheli şeylerden sakınmanın bir kalp işi olduğunu ve salih bir kalple başarı sağlanacağı ifade edilmiştir.
Kalbin salahiyeti îmân, ilim ve irfanla mümkündür. Bu kalp bedenin amel, ahlak ve ahvâline tesir ederek onu da salih kılar. ,
Şirk, küfür gibi şeylerle bozulmuş kalp de, bedene ma'siyet ve kötü şeyleri işletmek ve haramdan korunmamak şeklinde tesirini gösterir.
Ebu Dâvud hadisimiz hakkında şöyle söyler. "İslam dört hadis etrafında döner durur. Onlardan biri debu hadistir". Alimlerimiz de, hadisin önemli bîr yeri doldurduğu, çok faydalı bir hadis olduğu hususunda icma etmişlerdir.[192]

589. Enes (ra) der ki: Rasûluİlah yolda bîr hurma bulmuştu da şöyle buyurdu: "Şayet bunun sadaka hurması olmasından korkmasam, yerdim". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[193]

Rasülullah vacip ve mendup sadakaları almazdı. Zira sadaka almakta olan kişinin, küçük görülmesi söz konusudur. Bir hadiste "veren el, alan elden üstündür" buyurulurken veren elden maksad sadaka verenin eli, alan elden de sadaka kabul edenin eli kastedilmiştir.
Had isi m İzdeki "sadaka hurması", yerine ulaşmayan sadaka anlamındadır. Çünkü yerine ulaştıktan sonra, başkasına sadaka olarak gelenden Rasû-lullah'a ikram edildiğinde yemiştir. Bu esnada "O, onun için sadaka, bizim için ise hediyedir" buyurmuştur.
Hadisten, yollarda herkesin karşılaşması mümkün olan adi yiyeceklerin bulunduğunda yenilebileceğİnİn caiz olduğu anlaşılmaktadır.
Kişi kesin bilgi ile bilmedikçe bir şey hakkında haram dememelidir. Zira hüküm vermek Allah'a ve Rasûlü'ne ve onların muradlanm anlayabilen âlimlere aittir.
İnsan bir şeyin mubah olduğu hakkında şüphelenirse, onu yapmamalıdır. Bir hadisle de "Sana şüpheli gelen şeyleri terkederek, şüphelenmediğin şeyleri yap" buyurulmuştur. bir unsuru olmasıdır, örneğin "Hac, arafedir", "Dîn nasihattir" hadislerinde de aynı şey geçerlidir.
İyiliği genel anlamda övülen sıfatlar olarak tarif edebiliriz. Bunlar; güler yüzlülük, eziyet etmemek, sabırlı olmak, kendisi için istediğini kardeşi için de istemek gibi meziyetlerdir.
Kötülük de yerilen, zemmedilen sıfatlar olarak tarif edilebilir. Kötülüğün alâmeti olarak, nefsin tereddüde düşmesi ve insanların bilmemesinin istenmesi gösterilmiştir. Yani bir iş kötü İse nefis onu gönül rahatlığı Üe yapmaz ve insanların da yaptığı bu işi duymalarını istemez. Halbuki güzel işleri yapınca gönül huzur bulur ve nefis insanların kendisinin işlediklerini bilmesini arzu eder.
Hadisimiz, nefiste yaratılış safiyeti olarak iyi ve kötüyü seçme duyarlılığının mevcudiyetine delildir.
Ayrıca hadisimiz Rasûlullah'm cevâmi'ul-kelim olduğuna delildir. Yani az sözle büyük manalar ifade etmektedir.[194]

590. Nevvâs b. Scm'ân'dan (na) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İyilik güzel huydur. Günah da kalbine tereddüt veren ve halkın duymasını hoşlanmadığın şeydir". (Müslim rivayet etmiştir).[195]

Nevvâs, ashab-ı suffedendir. Sonra Şam'a yerleşmiştir. Kizkardeşi ile Rasülullah'ın evlendiği söylenir. Nevvâs'dan 17 hadis rivayet edilmiştir.
"îyilik güzel huydur" ifadesinden maksad güzel huyun iyiliğin en önemli[196]

591. Vâbısa b. Ma'bed (na) der ki: Rasülullah'ın (s.a) yanma gitmiştim. "Birr'den sormaya geldin değil mi?" dedi, "evet" dedim. Şöyle buyurdu: "Kalbine müracaat et, "birr" kalbin ve nefsin rahatça kabul ettiği şeydir. Günah ise, nefsin tereddüt ve şüphe ettiği şeylerdir. İsterlerse insanlar bunların cevazına dair sana fetva versinler.!". (Ahmed b. Hanbel ve Dârimî .ivayet etmişlerdir, hadis hasendir).[197]

Vâbısa b. Ma'bed, kabilesi olan Esed b. Huzeyme'den on kişi ile Rasû-lullah'a gelmiş ve müslüman olmuştur. Sonra beldelerine dönmüşlerdir. Ce-zîre'ye yerleşmiştir. Rikka'da vefat etmiş ve caminin minaresinin yanına def-nedilmiştir. Rasûlullah'tan 10 hadis rivayet eimiştir.
Hadis, Rasûlullah'ın bir mucİ2esinİ ihtiva eder. Adam sormadan önce ne soracağını bilmiştir. Hadisimiz kalbin iyi ve kötüyü ayın edebilme safiyetini koruduğuna delildir. Kalp ve nefsin bir konuda mutmain olması onun iyi, helâl olduğuna delildir. Kötülüğü emreden nefis bile, yaratılış safiyetinden dolayı kötülük karşısında tereddüt eder.
Kişi, iciihad mertebesine ermemiş, muhtelif şer'î delillerden hüküm is-tinbai edebilme seviyesine ulaşamamış kişilerin bir meselede hüküm vermelerinden daha fazla kalbinin mutmain olmasına bakmalıdır. Aksi halde bir müctehide sorulmalı ve kalbe İtminan veren fetva alınmalı ve onunla amel edilmelidir.
"Nefis" bir şeyin hakikati demektir. Istılah olarak, ruh ve bedenin birleşmesinden meydana gelen latif bir şeydir.[198]

592. Ebû Sirvaa Ukbe b. Haris (na), Ebu Ihâb b. Aziz'in kızı ile evlenmişti. Bir kadın gelerek "Sen Ukbe'yi ve evlendiği kızı emzirmiştim" dedi. Ukbe "Senin beni emzirdiğini bilmiyorum, kimse de bunu haber vermedi" diyerek, bineğine bindi ve Medine'ye Rasûlullah'a giderek durumu anlatıp hükmünü sordu. Rasûlullah'ın "Madem bu söz söylenmiştir, naşı! evlenirsin?" demesi üzerine ondan ayrıldı ve başkasıyla evlendi. (Buhârî rivayet etmiştir). [199]

Süt kardeşliği evliliğe engel olan hâllerdendir. Hadisimizde, Ukbe'nin hanımından ayrılışı hükmen değil ihtiyatendir. Yani tek bir kadının şahitliği ile emme meselesi hükme bağlanmaz. Çünkü bu hal yalnız kadınların muttali Olması mümkün meselelerden değildir. Bu türlü meselelerde bir kadının şahitliği yeterli değildir. Ahmed b. Hanbel İse hadisin zahiri ile delil getirerek, ' tek bir kadının (emzirenin) şahitliği iie emme meselesi hükme bağlanır demiştir.
Hadisimiz şüpheli şeylerden kaçınıp, ihtiyata göre amel etmeyi teşvik etmektedir.[200]

593. Hasan b. Ali (r.a) der ki: Rasûlullah'tan şunu ezberlemiştim: "Sana şüphe veren şeyi bırak da şüphe vermeyen şeye bak". (Tirmizî hasen-sahih olarak rivayet etmiştir).[201]

HadİsİmizdekI emir mendub ifade eder. Burada emir irşad için, güzel huyları teşvik için kullanılmıştır. Yani terkedenin günah kazanacağı şekilde bir emir değildir.
Hadisimizde şüpheli şeyleri terkederek, nefsin tereddüt etmediği ameller teşvik edilmektedir.[202]

594. Hz. Âişe (ra) der ki: Ebu Bekir'in btr kölesi vardı. Kazancının bîr kısmını Ebu Bekir'e veriyordu. O da onun verdiğinden yerdi. Birgün kazancından birşey getirdi. Ebu Bekir de onu yedi. Köle "Bu yediğin şeyin ne olduğunu biliyor musun?" dedi. "Neymiş o?" diye sordu. Köle de "Câhiliye devrinde birine kâhinlik yapmıştım. Pek de bilmezdim ama o adamı aldattım. Adamla karşılaştım. Yediğin şeyi işte o adam verdi" dedi. Ebu Bekir elini boğazına attı, yediği şeylerin hepsini istifra eni. (Buhârî rivayet etmiştir).[203]

İslâm'ın doğuşu yıllarında kölelik devri hüküm sürüyordu. Kölelerin tüm kazançları efendilerinin olurdu. Köte mal, mülk sahibi olamaz ve efendisi hürriyetine kavuşturmadıkça da hiçbir suretle hür olamazdı. Çocukları da köle olarak doğardı. Hz. Ebu Bekir, kölesine kazancının bir kısmından faydalanma imkanı sağlamış ve bir kısmını kendisine getirmesini söylemişti.
"Kâhin" şer'î bir delili olmaksızın gelecekten haber veren kişidir. Kâhinlik dinimizde haramdır. İslâm Öncesi bu meşhur bir meslekti. Haram bir meslekten elde edilen kazanç da haramdır. Bu sebeple olayı öğrenince Hz. Ebu Bekir, yediğini istifra suretiyle atmak istemiştir. Hz. Ebu Bekir'in bu hareketi, câhiliye âdetlerinden sakınmak içindir. Yoksa İslâm geldikten sonra olmuş olsaydı, bu hareketi kurtulmak için yeterli olmazdı. Yediği kadarının misli veya kıymetinin de verilmesi gerekirdi. Ibn Hacer'e göre ise, Hz. Ebu Bekir, kâhinin bu meslekten dolayı aldığı şeyin hanımlığını duyunca istifra etmiştir.
Hadisimiz Hz. Ebu Bekir'in şüpheli şeylere karşı tavrını ortaya koyar ve onun faziletine delildir. O nezih insan, İslâm Öncesi ve sonrası kötü şeylerden sakınmış, safiyetini devamlı muhafaza etmiştir.[204]

595. Nâfi der ki: Ömer b. Hattab (ra) ilk muhacirlere beytûlmaldan (hazine) dört bin dirhem ve oğluna da üçbinbeşyüz dirhem tahsis etti. "Oğlun ilk muhacirlerdendir. Ona niçin eksik verdin?" dediler. Ömer de "O diğerleri gibi yalnız değil, babasıyla bitikte hicret etti" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir). [205]

Ömer b. Hattab'ın oğlu Abdullah, babası ve annesi ile birlikte onbir yaşında iken hicret etmişti. Muhacirlere beytûlmaldan bağışta bulunurken oğlunu, tek basına hicretin ve yolculuğun meşakkatlerini göğüsleyerek hicret edenlerle bir görmemiştir. Bu sebeple ihtiyatlı davranmış, şüpheden korunmak düşüncesiyle oğluna beşyüz dirhem noksan olarak 3500 dirhem vermiştir.
Rasülullah ve Ebu Bekir'den sonra ümmetin malları hakkında Hz. Ömer gibi hâkim, verâ ve zühd sahibi bir kimseyi dünya tanımamıştır.[206]

596. Atıyye b. Urve es-Sâdî'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kul günaha düşmekten korkarak, günah olmayan şeylerden sakınmadıkça muttakller derecesine çıkamaz". (Tİrmizî rivayet etmiş ve hadis hascndir demiştir).[207]

Kişi kâmil bir şekilde muttakî olabilmek için Allah korkusu ile şüpheli şeylerden sakınmalıdır. Hadisimizi az önce geçmiş olan ".. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli şeylere dalan kimse de harama düşer (düşme ihtimali büyüktür)"... hadisi desteklemektedir.
Şüpheli şeyleri terketmek kişiyi haramdan koruduğu gibi, kâmil şekilde bir muttakî olmanın da temel şarttanndandır. Nefsi şüpheli işlerden koruyarak, yüz çevirmek takvadandır.
Hadisimiz takvayı teşvik etmektedir.[208]

ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

ZAMANIN BOZUKLUĞUNDA VEYA DÎNÎ SAHADA BİR FİTNEDEN VE HARAM DÜŞMEKTEN KORKULDUĞUNDA BİR KENARA ÇEKİLMEK MÜSTEHABDIR

Konu İle ilgili ayetler

"Hepiniz Allah'a iltica ediniz. Muhakkak ben O'nun tarafından (gönderilmiş), sizi kötü sonuçtan sakındıran açık bir peygamberim". (Zâriyât, 50)[209]

Konu ile ilgili hadisler

597. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (r.a) Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Muhakkak Allah, müttakî, (gönlü) zengin, gizli ibadet yapan kulunu sever". (Müslim rivayet etmiştir).[210]

Yüce Allah insanlarda bulunan, sevinip kızan, yani değişen nefisten münezzehdir. Allah'ın kulunu sevmesi, lütfü ile o kuluna ihsanda bulunması, melekler nezdinde onu övmesi gibi anlaşılmalıdır.
Müttakî kul; Allah'ın emirlerine sarılan ve nehİylerinden kaçınan, harama düşme korkusu ile şüphelilerden bile sakınan kimsedir.
Zenginden maksad da, gönlü zengin olan kişidir. Sahih bir hadiste de; "Zenginlik mal çokluğu ile değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir" buyuru Imaktadır.
"Gizli ibadet yapan" kişiden maksadın ne olduğu hakkında ihtilaf edilmiştir, ibadetlere kendini vermiş, tüm meşguliyeti Allah'a ibadet etmek olan kişidir, denmiştir. Bir başkaları da, insanlardan uzak bir yere çekilmiş yeri bilinmeyen, bu şekilde ibadete yönelen kişidir demişlerdir.
Hadisimiz, din korkusu anında kişinin dinini korumak için bir müddet inzivaya çekilmesinin caiz olduğuna delildir. Aksi takdirde toplumdan devamlı uzak yaşamak hoş karşılanmamıştır.[211]

598. Said el-Hudri (r.a) der ki: Bir adam "Ya Rasûlallah! Hangi insan daha faziletlidir?" diye sordu. O da "Allah yolunda cam ile malı ile mücanede eden mü'mindir" buyurdu. Adam "Sonra kimdir?" diye sordu. Rasü-lullah da "Sonra dağ aralıklarından birine çekilip de Rabbine ibadet eden kimsedir" buyurdu.
Bir rivayette ise "Allah'tan korkan, halka zarar vermeyi terkeden insandır" denilmiştir. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[212]

Hadisimiz cihadın faziletine delildir. "Cihad" Allah rızası için kafirle çarpışmak ve dinin yücelmesi için yapılan tüm hareketlerdir. Bu anlamdaki cihadda kişi malını, canını ve tüm uzuvlarını Allah'a taata sevkeltiğinden fazileti o derece büyüktür.
Daha sonra hayırlı amel olarak, gizli bir yere çekilerek Allah'a ibadete koyulan kişinin hareketi gösterilmiştir. Müslim'de bu bölümde bir ziyade vardır: "Namazını kılar, zekâtını verir, kendisine ölüm gelinceye kadar insanlara hayırdan başka birşey yapmaz". Kişilerden uzak durmak (uzlet) burada tavsiye edilmiştir.
"Sizin hayırlılarınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir", "S,. - hu\ı' imiz ömrü uzun ve ameli güzel olandır" gibi toplum içinde yaşanlarla ülfet kurmanın iyi bir iş olduğunu ifade eden hadislerle, sözkonusu ha dişin tezat teşkil edip etmediği sorulacak olursa şöyle deriz: Her İki tür hadisle de amel edilir. Bu hadisler zamanın, toplumun ve şartların değişikliğine göre değişiklik arzederler.
Kişinin kendi dinini koruyamadığı ve fitne-fesadm kol t rzdi5i devirlerde köşeye çekilmesi, dinini muhafaza etmesi ve ilerde daha güçlü bir iebüğci olarak ortaya çıkabilmesi bakımından hoş karşılanabilir.
Siyasî kargaşalıktan ziyade ilmî cehaletin kol gezdiği zamanlarda İse toplum içine girip, onlara tebliğle meşguliyet gerekir.
Uzlete çekilmenin değişik bir illetine de, bir rivayette şöyle temas edilmiştir: "Kendi şerri insanlara dokunmasın diye toplumdan uzak durur".
Mekân ve zamana göre; uzlet hadisleri ile de, toplum içinde bulunmayı tavsiye eden hadislerle de amel edilebilir.[213]

599. Ebu Said el-Hudrî'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Çok sürmez (öyle fitneler çıkacaktır ki) bir müslümanın en hayırlı malı, dağ başında birikmiş yağmur suları civarında güttüğü koyunlarından ibaret olacaktır. Dinini böylece fitnelerden uzak bulunduracaktır". (Buhârî rivayet etmiştir).[214]

Hadisimiz, çok geçmeden müslümanlann kazanç yollarının bozularak, haram kazançlara ve isyan yollarına dalacaklarını anlatmaktadır. Ortalığı fitneler sarmıştır. İşte böyle zamanlarda kişinin dinini korumak amacıyla toplumdan uzaklaşması taatların en faziletlisi olur. O kişinin dağ kıyılarında koyun otlatmak suretiyle olan kazancı da en değerli kazanç olur.
Nitekim Rasûlullah'm bu haberi tahakkuk etmiş, nerede ise insanın helâlden kazanacak bir yol bulamayacağı zamanlar gelmiştir.
Hadisimiz, dini korumak amacıyla uzlete çekilmenin faziletine delildir.[215]

600. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber koyun gütmüştür. Sahabîlerin "Sende mi ya Rasûlallah?" demeleri üzerine "Evet, Mekkelile-rin koyunlarını Karârît denilen yerde güderdim " buyurdular. (Buhârî rivayet etmiştir).[216]

İleride bir kavmi idare edecek olmaları sebebiyle gençlik yıllarında, Allah Teâlâ peygamberlerine koyun gütmelerini nasip kılmıştır. Toplumu idare eden şahıslarda temkinli hareket ederek doğru karar verme, şefkat, sabır, sevk ve İdare kabiliyeti... gibi üstün huyların bulunması gereklidir.

Peygamberlerde bulunan bu meziyetler, gençliklerinde hayvanlar topluluğunda denenerek geliştirilmiş, insanlardan oluşan bir ümmeti tebliğe görevlendirildiklerinde başarılı olmaları sağlanmıştır.
Koyun diğer hayvanlardan daha zayıf, boyun eğmeye, söz dinlemeye daha yatkm olduğundan, koyun çobanlığı yaptırılmıştır.
Gençliklerinde çobanlık yapmaları peygamberler için bir zül değildir. Aksine bu, peygamberlik yıllarında insanlan idarelerindekı başarılarının bir sundur.[217]

601. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsanların geçiminin hayırlısı atının dizginini tutup da Allah yoluna koyulanlardır ki, harbe veya korkunç bir işe çağrıldığında veya bir fer-yad işittiğinde atının üzerinde uçarcasına onlara yetişir, ölme ve öldürülme korkusu olan yerlere saldırır. Yahut da şu tepelerden birinin başında veya su derelerden birinde koyuncu klarının arasında bulunan adamın yaşamıdır ki, o namazını kılıp, zekâtını verir ve Ölüm gelinceye kadar ibadet eder ve halkın hayır ve menfaatim düşünür". (Müslim rivayet etmiştir).[218]

Hadisimiz cihadın faziletinin yüceliğine delildir. Allah yolunda kâfirlerle islâm'ın yücelmesi uğruna cihad ederken öldürülmek de faziletlidir. Büyük mükâfatlar va'dedilen cihad yolcusu ölümden asla korkmaz. Âdeta cihad yolunda ölümü ararcasma en korkunç işlerin içine dalar, şehadet şerbetini tatmaya çalışır.
Dinimizde hela] kazanca da aşın önem verilmiş, helâl kazanç yollan övülmüştür. Bunlardan bir tanesi de, meralarda koyun otlatmaktır. Hadisimizde koyun kelimesi "koyuncuklar" şeklinde kullanılmıştır. Buradan dünyalıktan aşın mal-rnülk edinmekten yüz çevirip, İhtiyacı kadarla meşgul olmaya tenbih anlaşılmıştır.
Kişinin koyun sürüsünü çoğaltması için toplumu terkedîp, mezralarda yaşaması hoş karşılanmamıştır. Dinini muhafaza ve şerrinden insanlan korumak amacıyla yapıldığında bu hareket hoş karşılanmamıştır. Toplum dışında yaşarken bile insan, ibadetini yapmalı ve toplumun hakkı olan zekâtını vemelidir.
Hadisimiz, tenhada yalnız yaşamayı insanlar arasına karışmaktan evlâ görenlere delildir. Mesele ihtilaflıdır. Alimlerin çoğunluğuna göre fitneden emin olmak şartı İle insanlar içinde yaşamak efdaldir. Cumhur-i ulemanın görüşü budur. Delil olarak da "îmanlar içinde yaşayıp eziyetlerine katlanan mü'minin ecri, insanlar İçinde yaşamayan ve eziyetlerine sabır göstermeyen mü'minin ecrinden daha büyüktür" hadisini göstermişlerdir.
Hadisler arasında tezat yoktur. Her iki grup hadisle de, değişik zamanlarda, toplumlarda ve şartlarda amel edilebilir.[219]

YETMİŞİNCİ BÖLÜM

İYİLİKLERİ EMRE, FENALIKLARI NEHYE, NEFSİNİ BAŞKASINA EZA ETMEKTEN MENE VE BAŞKASINDAN GÖRDÜĞÜ EZAYA SABRETMEYE KADİR OLANIN, İNSANLARA KARIŞIP CUMA VE TOPLANTILARDA, HAYIR CEMİYETLERİNDE, ZİKİR MECLİSLERİNDE HAZIR BULUNMASININ, HASTALARINI DOLAŞMASININ, CENAZELERİNDE BULUNMASININ, MUHTAÇLARA YARDLM ETMESİNİN, CÂHİLLERİ İRŞAD ETMESİNİN FAZİLETLERİ

Biliniz ki, yukanda zikrettiğimiz şekilde insanlara karışıp onlarla beraber yaşamak, Rasûlullah'ın, diğer peygamberlerin, büyük halifelerin ve onlardan sonraki ashab ve Tabiinin ve onlardan sonra gelen değerli islâm âlimlerinin tercih etmiş oldukları yoldur. Bu yol, tabiîn ve onlardan sonrakilerin çoğunun mezhebidir. Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve fukahânın çoğu bu görüştedir. Allah hepsinden razı olsun.[220]

Konu ile ilgili ayetler

"Takva ve iyilik hususunda yardımlasınız". (MâİDe, 2) Zikrettiğimiz manada belli pek çok ayet vardır.[221]

YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

TEVAZU GÖSTERMEK VE MÜ'MİNLERE ŞEFKATLİ DAVRANMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Mü'minlerden sana tabî olanlara şefkat göster '. (Şuarâ, 215)
"Ey mü'minler! Sizden biri dinden dönerse Allah öyle bir kavim getirir ki, onlar Allah'ı Allah da on lan sever. Bunlar mü'minİere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı ise şiddetlidirler". (Mâide, 54)
"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizleri birbirinizi tanıyasınız diye de millet ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en değerliniz, en mattaki olanınızdır". (Hucurât, 13)
"Siz nefsinizi övmeyiniz, kimin müttakî olduğunu Allah daha iyi bilir' (Necm, 32)
"(Kıyamet gününde) Âraftakiler, simalarını tanıdıklan birtakım kimselere seslenerek "Bir araya toplanmanızdan ve kibirlenmenizden ne kazandınız?" diyecekler. (Âraftakiler işaret olunarak, dünyada iken) Allah'ın rahmetine nail olmayacaklar diye yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı? Halbuki onlara: "(f-'mdi) cennete girin, sizin için korku ve hüzün yoktur" denilecek". (Araf, 48-49)[222]

Konu ile ilgili hadisler

602. Iyaz b. Hımâr'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah bana, sizin birbirinize karşı tevâzû göstermenizi vah-yetti. Öyle ki birbirinize karşı övünmeyin, zulmetmeyin". (Müslim rivayet etmiştir).[223]

İyaz Basra'ya yerleşmiş ve Basralılardan sayılmıştır. Rasülullah'tan 30 hadis rivayet etmiştir.
Hadisimiz tevâzuun faziletine delildir. Tevazu teriminin manası hakkında çeşitli ifadeler kullanmışlardır. Hasan (Basrî) tevazuu şöyle tarif etmiştir: "Evinden çıkan kişinin karşılaştığı her müslümam kendinden faziletli görmesidir".
Ebu Zeyd; "Kişi toplumda kendinden daha kötü bir kimsenin olduğunu zannettikçe kibirlidir" demiştir.
Tevazu nefsi kırmak ve alçak gönüllü olmaktır denmiştir. Tevâzuun zıddı, kibir ve kendini insanlardan yüksek görmektir.
Tevazu sahibi, Allah ve kullan katında övülmektedir. İki cihanda da makamı yüce olur. Diğer amellerde olduğu gibi, tevâzuun da Allah rızası için olması önemlidir. Allah rızası için tevazu göstereni Allah kullarının kalbinde yüceltir, dillerde hoş sözlerle andırır, ahirette de kendisine yüce makamlar verir.
Tevazu göstermedeki amaç; dünya ehli için. zalimlerin zulmünden korkulduğu için veya onlara yaranmak için olursa bu zillettir, hiçbir kıymeti yoktur. "Zengine, zenginliği sebebiyle tevazu gösterenin dininin üçte biri gitmiştir" buyurulmuştur.
Kişilerin ahlâkları, soyları, makamları ile diğerlerine karşı Övünmesi yasaklanmıştır.
Zulmün azı da çoğu da yasaklanmıştır.[224]

603. Ebu Hürcyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sadaka malı eksiltmez. Affeden insanın Allah şerefini yükseltir, Allah için tevazu gösterenin de derecesini artırır". (Müslim rivayet et-mistir).[225]

Sadakanın malı eksiltmeyişi, bereketlenmesi ile dünyaya yönelik olduğu gibi, bol sevap verilmesi ve sadaka verilen malın katlanarak karşılığı verilmesi ciheti ile de ahirete yönelik olabilir.
Sadaka vermek ve insanların hatasını affetmek müstehabtır. Mü'min-ler içinde tevazu ile muamele edilmelidir. Allah için tevazu gösterenin, Allah ve insanlar katında derecesi yükselir. Ahirette de affa sarılanlara ve tevazu gösterenlere güzel huylarının karşılığı verilir.[226]

604. Enes (r.a) çocukların yanından geçerken onlara selâm verdi ve "Rasûlullah (s.a) böyle yapardı" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[227]

Hadisimiz çocuklara selâm vermenin müstehab olduğuna delildir. Onlara şeriatın âdablarını da öğretmek müstehabdır. Çocuklara selâm vermek kibre mânidir.
Bir rivayette "Rasûlullah ensan ziyaret eder ve çocuklarına selâm vererek, başlarım mesheder ve onlara dua ederdi" denilmektedir. Değişik rivayetlerden anlaşıldığına göre Rasûlullah bu hareketini devamlı yapmıştır. Çünkü bunda kibirden uzaklaşmak, tevazu takınmak gibi güzel huylar mevcuttur.
Sahabîler de her hareketinde Peygamberimizi takip ederek Allah ve insanlar katında yücelmişlerdir.[228]

605. Enes (r.a) der ki: "Medine cariyelerinden biri Rasûlullah'm (s.a) elini tutarak onu bir yere götürecek olsa, Rasûluliah o cariyenin istediği yere kadar giderdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[229]

Hadisimiz, RasûluHah'm aşırı şekilde bir tevazu sahibi olduğuna delildir. Çünkü bir cariyenin bile isteğini yerine getirmesinde birkaç yönden onun yüksek tevazuu görünmektedir: Birinci olarak: Cariyelerin o toplumda hiçbir değeri olmamasına rağmen Rasûlullah onun isteğine boyun eğmiştir, tkinci olarak: Cariyenin Rasûlullah'm elini tutarak bir yere götürmesinde, boyun eğmek, ziyadesi ile görülür.
Üçüncü olarak: Rasûlullah'm elini tutan cariyenin kendi ihtiyacı için Peygamberimizi yakın ve uzağa götürme ihtimali vardır. Buna rağmen Peygamberimiz itiraz etmeyip, onun istediğini yerine getirerek, mütevaziliğini ortaya koymuştur.
Hadisimiz tevazu sahibi olmayı teşvik etmektedir.[230]

606. Esved b. Yezid der ki: "Rasûlullah evinde ne yapardı?" diye Hz. Âişe'ye soruldu. O da: "Ev işiyle uğraşırdı, ailelerine yardım ederdi. Namaz vakti gelince camiye giderdi" cevabını verdi. (Buhârî rivayet etmiştir)[231]

Esved b. Yezid tâbiîndendir. Ahmed b. Hanbel, onun Hayberülerin güvenilir râvilerinden olduğunu söyler. Seksen defa hac ve umre yapmıştır. Rasûlullah kemâl-İ tevazuundan dolayı ev işlerinde hanımlarına yardım etmiştir. Elbisesini temizler, keçisini sağar, sökülklerini diker, ayakkabısını diker, kendi hizmetini yapar, hayvanına ot verir, hizmetçisi ile beraber yer, onunla birlike hamur yoğurur ve çarşıdan yüklerini kendisi taşırdı.
Bu hasletler Peygamberimizin mütevaziliğine delildir. Çünkü "kavmin seyyidi onlara hizmet edendir" denilmiştir. Namazı vaktinde ve cemaatla kılmak faziletli amellerdendir. Vaktinde namaz kılmaya ve cemaata gitmeye hadisimizde teşvik vardır.[232]

607. Ebu Rifâa Temim b. Üseyd (r.a) der ki: Hutbede iken Resûlullah'-ın yanına geldim "Ya Rasûlaltah! Dinini bilmeyen garib bir adam geldi, dinini öğrenmek istiyor" dedim. Bunun üzerine bana doğru yöneldi, hutbesini keserek bana yaklaştı. Rasûlullah'a bir sandalye getirdiler. Üzerine oturdu. Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden bana öğretmeye başladı, sonra hutbesine devam edip tamamladı". (Müslim rivayet etmiştir)[233]

Hadisimiz Rasülullah'ın kemâl-İ tevâzuuna delildir. O ümmetine karşı şefkatli idi ve onlan korumak için onlara şefkat kanatlarını açardı. Fetva isteyene cevap vermekte acele edilmelidir, özellikle îman, İslâm'a girme gibi Önemli konularda bir soru sorulursa, hemen soranla İlgilenip cevap verilmelidir.
Zikredilen hutbenin cuma dışında bir huibe olması İhtimali vardır. Çünkü uzun süre hutbe kesilmiştir. Bu sebeple belki cuma dışında okuduğu bir hutbe esnasında olabilir, deniliyor. Cuma hutbesi olma İhtimali de mevcuttur.
Rasülullah'ın ümmetine dinî konulan öğretme şevkine hadisimiz delildir.[234]

608. Enes (r.a) der ki: Rasûlullah (s.a) yemek yerken üç parmağını yalardı. Rasûlullah "Sizden biriniz lokması yere düşerse onu temizleyip yesin ve onu şeytana bırakmasın" dedi ve yemek kabının sünnetlenmesini emretti ve "Bereketin yemeğinizin neresinde olduğunu bilemezsiniz" buyurdu (Müslim rivayet etmiştir).[235]

Yemeğin bereketini muhafaza ve temizlik için yemekte el yalamak müs-tehabdır. Ancak burada vazife bütün eli değil, baş parmaktan başlayarak sırayla şehadet ve orta parmakları yalamaktır. Dördüncü ve beşinci parmak yalanmaz. Bunun sebebi Rasülullah'ın üç parmağını yalamış olmasıdır. Yalamaya orta parmaktan başlanır. Baş parmakta bitirilir. Çünkü orta parmak hepsinden uzun olduğu için yemek en fazla ona bulaşmıştır. Zahirîlere göre parmaklan yalamak farzdır. Hattâbî diyor ki: "Bir grup insan parmak yalamayı ayiplamışlardır. Çünkü refah akıllarını bozmuş, tokluk tabiatlarım değİştirmiştir. Bunlar parmak yalamayı çirkin ve iğrenç bulurlar. Bilmezler mi ki, parmaklarındaki de yediklerinden bir cüzdür. Bundan ancak kibirli ve sünneti terkeden varlıklılar kaçınırlar".
İçinde yemek yenilen kabı yalamak ve yere düşen lokmayı tozunu-toprağını silerek yemek müstahabdır. Şayet lokmaya pis bir şey bulaşırsa yıkanarak yenilir. Bu da mümkün değilse bir hayvana verilir, şeytana bırakılmaz.
Şeytanlar vardır ve yeyip İçerler.
İslâm malı muhafazaya önem vermiş, az da olsa zayi edilmesini yasaklamıştır.
Kişi yemekteki bereketi elde etmeye çalışmalıdır. Bereket yemeğin neresinde olduğu bilinmediğinden, yemeğin hiçbir cüzü zayi edilmemelidir.[236]

609. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyie buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ'nın gönderdiği peygamberlerden herbiri koyun gütmüştü. Ashabı "Sen de mi?" diye sordular. O da "Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârît denilen yerde gütmüştüm" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[237]

Hadisin tahriri, ve şerhi için "Uzletin Müstehabhğı Bölümü" 600 no'lu hadise bakınız.[238]

610. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Eğer paça ve ayak kemiğine davet olunsaydım davete icabet ederdim. Şayet bana ayak ve paça hediye edilse yine kabul ederim". (Buhârî rivayet et mistir).[239]

Hadisimiz davete icabetin gerekliliğine delildir. Davet edilen yemek çok basit de olsa icabet edilmelidir. Çünkü bunda hem tevazu vardır, hem de insanlar arasında ülfet meydana gelir. Hediyeleşmede de aynı sonuçlar doğacağından hediyeleşme de teşvik edilmiştir.
Peygamberimizin mütevazı ligine de işaret eder hadisimiz. Çünkü ayak kemiği değersiz bir şeydir. Böyle değersiz bir şey hazırlanıp ona çağrılsa, davet edenin gönlünün kırılmaması için Rasûlullah giderdi.
Rasülullah sadaka olan şeyleri almazdı. Fakat hediye kabul buyururlar, verenin gönlünü razı etmek için basit hediyeyi bile kabul ederlerdi.[240]

611. Enes (r.a) der ki; Rasûlullah'ın (s.a)Adbâ denilen devesi birinciliği vermek şöyle dursun, diğer develer onu geçmeye yaklaşamazlardı bile. Günün birinde devesiyle gelen bir taşralı arap Abdâ'yı geçti. Bu hal müslüman-ların gücüne gitti. Bunu anlayan Rasûlullah şöyle buyurdu: "Dünyada bir şey yükselirse, muhakkak Allah onu alçaîtır". (Buhârî rivayet etmiştir).[241]

Hadisimiz, dünyanın Allah nezdında değeri olmadığına delildir. Çünkü dünya işlerinin kıymeti, değeri olsaydı Rasûlü'nü devamlı dünyada üstün

kılar, hiçbir yükselişinde zeval olmazdı. Dünyadaki yükselişler izafîdir, kâmil olmadığı için iniş-çıkışlâr mümkündür.
Hadisimiz övünmenin ve kibirlenmenin terJcedilmesİnin gereğini ifade etmektedir. Kişi tevazu elbisesini giymeli, kibir elbisesini atmalıdır.
Rasûlullah'ın bir yarışta bile kaybetmesi ashabı üzmüştür. Zira onlar nefislerinden daha çok Peygamberimizi seviyorlardı. Kemâl-i tevazu sahibi olan Rasûlullah yarışın aleyhine sonuçlanmasından müteessir olmamış, dünyadaki yükselişlerin bir inişi olacağmı söyleyerek ashabına o anda bile önemli dersler vermiştir.[242]

YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

KİBİRLENME VE KENDİNİ BEĞENİP GURURLANMA HARAMDIR

Konu ile ilgili ayetler

"O ahiret yurdunu yeryüzünde kendilerini büyük görmek ve fesad çıkarmak istemeyenlere tahsis ederiz. Son kazanç mülakilerindir". (Kasas, 83)
'Yeryüzünde kibirlenerek yürüme". (İsra, 37)
"Kibirlenip insanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde çalımla yürüme, çünkü Allah kurulup-övünenlerin hiçbirini sevmez". (Lokman, 18)
"Karun, Musa'nın kavmindendi. Fakat onlara zulmetti. Biz ona yalnız kilitlerini taşımak kuvvetli bir cemaata ağır gelecek kadar hazine verdik. Bunun üzerine kavmi kendisine: "(Servetine mağrur olup) şımarma, Allah şımaranlan sevmez" demişti. Allah'ın sana verdiği mal ile ahiren kazanmaya çalış. Dünyadan nasibini unutma. Allah sana ihsan buyurduğu gibi sen de ihsan et ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışma. Çünkü Allah fesad çıkaranları sevmez.
Karun "Ben onu kendi bilgimle kazandım'1 dedi. Ondan evvelki asırlarda kuvvetçe ondan daha şiddetli, malca daha zengin nice kimseleri Allah'ın helak ettiğini bilmiyor mu? Mücrimler günahlarından sorulmaz bile. Birgün Karun zînet ve ihtişamıyla kavminin yanına çıktı. Bunun üzerine dünya hayatını arzu edenler "Ah ne olurdu, Karun'a verilen bize de verilseydi, o cidden büyük bir bahtiyardır" dediler, timi olanlar ise "Yazıklar olsun size! Allah'a îman edip, iyi iş yapanlar için Allah'ın verdiği sevap daha hayırlıdır, bu sevaba ancak sabredenler ulaşırlar" dediler. O vakit onlara Allah'tan başka yardım edecek taraftarları olmadığı gibi, yardım da görmediler". (Kasas, 76-8!)[243]

Konu ile ilgili hadisler

612. Abdullah b. Mes'ud'dan (na) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez". Ashabdan biri "İnsan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını sever" dedi. Rasûlullah da "Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir ise hakkı reddetmek ve İnsanları hor hakir görmektir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[244]

"Kalbinde zerre miktarı kibir olan kimse cennete giremez" ibaresinin te'vili hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir.
îmanla göç eden müslüman sonunda da olsa mutlaka cennete girecektir. Ayet ve hadislerin genelinden bu kesin hüküm anlaşılmaktadır.
Haram olan kibri helâl gören, küfre girdiği için cennete giremez. Cennete girecek olan kimsenin de kalbinde kibir bulunmaz. Yani var olan miktarı da Allah çeker alır. Bir ayetle "Biz onların kalplerindeki kin ve hasedi çıkaracağız" (Hicr, 47) buyurulmuştur.
Kadı tyaz ile bir kısım âlimler, hadisin manası, cezasız cennete giremez demektir demişlerdir. Nevevî de bunu tercih etmiştir.
Bazıları da, hadisten murad kibirlilerin cennete ilk giren takva sahipleriyle birlikte giremeyeceklerini beyandır demişlerdir.
Kişinin güzel elbise giymesi kibir değildir. tmam-ı A'zam'ın dört yüz altın kıymetinde elbise giydiği rivayet olunur. îmam Muhammed pek kıymetti elbise giyer ve "Benim hanımlarım, cariyelerim var, benden başkasına bakmasınlar diye zîneı/eniyorum" dermiş.
"Allah güzeldir, güzeli sever" cümlesinin manası hususunda da ihtilaf edilmiştir. Kimileri; 'Allah'ın her emri güzeldir, esma-i hüsnâ cemâl ve kemâl sıfatlan da O'na mahsustur' demektir demişlerdir.
Ban âlimler de cemi! burada mücmil yani güzellik veren manasına gelir demişlerdir. Bazıları da "cemit" terimi size karşı fiilleri lütuflcâr ve güzeldir. Size az amel teklif eder, teklif ettiğini îfâ hususunda size yardım eder. Teklifî yerine getirmenizden dolayı bol bol ecir verir demekir demişlerdir.
Hadisimiz, kibirin haram olduğuna ve güzel elbise giymenin bir mahzuru olmadığına delildir.[245]

613. Seleme b. Ekva'dan (ra) şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah'm yanında biri sol eliyle yemek yedi. Ona "Sağ etinle ye" buyurdu. Adam "yapamıyorum" dedi. Rasul-i Ekrem de "Yapamaz ol" dedi. Onu sağ eliyle yemekten kibri alıkoyuyordu. Seleme der ki: "O adam bundan sonra elini ağzına götüremez oldu" (Müslim rivayet etmiştir).[246]

Hadisin tahrici ve şerhi için "Sünneti Muhafaza Bölümü" 160 no'lu hadise bakınız.[247]

614. Harise b. Vehb'in (ra) RasüİuIlah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Cehennemlikleri size haber vereyim mi? Onlar katı yürekli, malını hayırdan esirgeyen kibirli kimselerdir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [248]

Hadisin tahrici ve şerhi için "Müslümanların Zayıfları Bölümü" 252 no'lu hadise bakınız.[249]

615. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: '-'Cennet ile cehennem şöyle münakaşa ettiler: Cehennem "Bende cebbar ve büyüklük taslayanlar var" Cennet de "Halkın zayıflan ve yoksulları bendedir" dedi. Allah Teâlâ da ikisinin arasında hüküm verdi: "Sen ey cennet! Benim rahmetimin tecelli ettiği yersin, seninle dilediğime rahmet ederim. Sen de ey ateş! Benim azabımsın, dilediğime seninle azab ederim. Her ikinizi doldurmak bana hakdır". (Müslim rivayet etmiştir).[250]

Cennetle cehennemin münakaşa ve hasımlaşması hakkında Nevevî şunları, söyler: Bu hadis zahir manası üzeredir. Allah Teâlâ cennetle cehenneme temyiz halketmiş, bu sayede idrak sahibi olmuşlar ve birbirleriyle hasımlaş-mışlardır. Ama bundan onların daimî surette akı) ve temyiz sahibi olmaları lâzım gelmez. Bu münakaşanın lisân-ı hal ile yapılmış olması da muhtemeldir.
Bir rivayette "Cehennem "Daha var mı?" demekte devam edecek, nihayet yüce Allah ayağını onun üzerine koyacak. O da "izzetin hakkı için yeter, yeter!" diyecek ve cinleri birbirine kavuşacaktır" denilmiştir.
Cehenem isyankârlarla ve kibirlenenlerle dolacaktır. Cennet ise müslü-manlann zayıflan ile doldurulacaktır. Yani nefislerini zelil kılarak Allah'a huşu ile boyun eğenlerin mükâfatı cennettir.
Allah, rahmeti ile kullannı cennete sevkedecek, hatta yeni halk yaratarak onları da cennetin fazla yerinde yerleştirecektir.
Hadisimiz, kibirden sakındırıp, tevazuyu teşvik etmektedir.[251]

616. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kibirlendiğinden dolayı elbisesinin eteğini sürükleyen kimseye Allah kıyamet günü rahmet nazarı ile bakmaz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [252]

Âlimlerin görüşüne göre çeşitli rivayetlerde geçen (huyelâ, mehile, batar, zevh, tebahtür) gibi lafızların hepsi aynı mânâya gelir. Bunlardan mak-sad, büyüklenmek, gururlanmak ve kendini beğenmektir. Hadiste geçen "Allah ona bakmaz" cümlesinden maksad da "Allah ona rahmet etmez" demektir.
Âlimler kadınlara elbiselerini sarkıtmanın caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Erkeklere cübbe ve kaftan gibi elbiseleri baldırlarının yansına kadar sarkıtmak müstehabdır. Topuklara kadar sarkıtmak kerahetsiz olarak caizdir. Topuktan aşağı sarkıtmak ise kibirden dolayı yapıldığı takdirde haram, bundan dolayı değilse mekruhtur.
Kadı İyaz diyor ki: "Âlimler elbisede uzunluk ve genişlik hususunda âdet olan ve ihtiyaçtan fazla yapılan her şeyin mekruh olduğunu

söylemişlerdir".[253]

617. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûlulİIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Üç sınıf insan vardır ki, Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları temizlemez ve onlar için acıklı bir azab vardır. (Bunlar) zina eden ihtiyar, yalancı hükümdar ve kibreden fakir". (Müslim rivayet etmiştir).[254]

Hadisimiz, Allah'ın kıyamette yüzlerine rahmet nazarı İle bakmayacağı kişileri açıklamaktadır. AİIah onların amellerini kabul etmez ve günahlarını temizlemez.
Acı bir azab vaîdi ile bu üç sınıfın tehdit edilişi hakkında Kadı İyaz şunları söyler: Zikredilen üç kişi; bu günahtan uzak olduğu ve onu işlemeye bir zarureti olmadığı, sebepleri kendisinde zaif bulunduğu halde her biri bu günahı işlemişlerdir.
Gerçek şu ki, hiç kimse bir günahdan dolayı mazur görülemez, fakat bu günahları işlemeye kesin bir zaruret ve sebep yokken onları İşlemek, Allah'ın hakkı ile alay edip, kasten isyana kalkışmaya benzer. Zira ihtiyar bir adam aklı kemal bulduğu, üzerinden uzun zaman geçmekle bilgisi tamam olduğu, kadınlara karşı cima, şehvet sebepleri kendisinde zayıfladığı ve bozulduğu için anık haramdan gönlünü kurtaracak bütün heiâl sebeplerine mâlik demektir. Bu adam haram olan zinaya nasıl tenezzül edebilir? Zinanın sebepleri ancak gençlik, tabiî hararet, bilgisizlik, akü ermediği için şehvetin galebe çalması ve yaş küçüklüğüdür.
Hükümdar da öyledir. O tebaasının hiç birinden korkmaz. Onların dalkavukluğuna da ihtiyacı yoktur. Çünkü insan çekindiği, tekdir ve eziyetinden korktuğu kimseye karşı yalan konuşur. Hükümdar ise yalandan mutlak surette müstağnidir.
Fakir ve muhtaç da böyledir. Onun malı yoktur. Halbuki böbürlenerek büyüklenmenin ve kendini akranlanndan üstün görmenin sebebi dünyada zengin olmaktır. Onda zenginliğin sebepleri bulunmayınca ne diye büyüklene-cek, başkalarını hakir görecektir?
Görülüyor ki kibirlenen fakir, yalancı hükümdar ve zina eden ihtiyar bir nevi yaptıkları ile Allah'ın hakkını hor hakir görmüşlerdir.[255]

618. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: Ululuk izanm, büyüklük ridamdır. Kim bunlardan birinde bana ortaklık etmeye kalkarsa ona azab ederim". (Müslim rivayet etmiştir).[256]

Yücelik, ululuk azametin ve yüksekliğin zirvesidir. Hiç kimseye hiç bir yönden boyun eğmemek demektir ki, bu da ancak Allah'ın sânıdır.
İzzet ve yücelik Allah'a mahsus İki sıfattır.
Bir başkasının elbisesinde ortak olmak nasıl normal görülmezse, Allah'ın izar ve rida (İki parçalı elbise) sı olan ululuk ve büyüklükte de kimse ortak olmaya kalkışamaz.
Yani yüce Allah şöyle diyor: Ululuk ve yücelik sıfatlarına benden başka kimse layık değildir. Kim benim sıfatlarımda bana ortak olmaya çalışusa kâfir olur ve ona azab ederim.[257]

619. Ebu Hüreyre'den (ta) RasûluİIah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir zaman, adamın biri güzel elbisesi içinde kurularak yürüyordu. Başını taramış, kendini beğeniyor ve çalım satıyordu. Derken Allah onu yerin dibine geçirdi. O kıyamet gününe kadar yerin derinliklerinde kıpırdayıp gidecektir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [258]

Âlimlerden bazıları bahsedilen adamın bu ümmetten olabileceğini söylemişlerdir. Bu takdirde hâdise henüz vuku bulmamıştır, ileride olacaktır.
Bazı alimlere göre ise bu vakıanın İslâmiyet'ten önce olup bittiğini, Hz. Peygamberin bunu haber verdiğini söylemişlerdir. Nevevî Sakih olan da budur der.
Bazıları Kur'an-ı Kerim'de zikri geçen Karun olduğunu söylemişlerdir.
İmam Gazali; meclislerde yüksek yere oturmayı, yolda yürürken önde gitmeyi, biriyle karşılaştığı zaman evvelâ karşısındaki selâm vermezse kızmayı, münazara yaparken hakkı inkâr etmeyi, câhil tabakaya hayvan nazarıyla.bakmayı büyüklenmekten saymış, vaid ve tehdit bunların hepsine şâmildir demiştir.[259]

620. Seleme b. Ekva'dan (ta) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kişi nefsinin arzulan peşinde gide gide cebbarlar (kibreden-ler) sırasına yazılır da, büyüklük taslayanlann basma gelen felaket onun da başına gelir". (Tirmizî rivayet etmiş, hadis hasendir demiştir).[260]

Kişi, kibredenlerin yaptığı hareketleri onaylamak, güzel görmek ve nefsine onu örnek göstermek sebebiyle azaba müstehak olur.
Hadisimiz, bir kavme benzeyenin onlardan yazıldığını ifade etmektedir. Ayet ve hadislerden anlaşıldığı gibi, nefis kişiye kütü şeyleri tavsiye eder. Nefsin tavsiyelerine uyan kişi de, tıpkı cebbarlar gibi çetin azaba duçar olur.
Nesfin tavsiyelerinden sakınılmalı, kötü kişiler örnek alınmamalıdır.[261]

YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜZEL AHLÂK

Konu ile ilgili ayetler

"Hakikaten sen büyük ahlâk sahibisin". (Kalem, 4)
"Hiddetini yenenlere ve insanların kusurlarını bağışlayanlara cfrm zırlan m ıştır. Allah iyilik edenleri sever". (Âl-i İmran, 134)[262]

Konu ile ilgili hadisler

621. Enes'dcn şöyle rivayet edilmiştir: "Rasülullah (s.a) ahlâkça insanların en güzeli idi". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [263]

Rasûlullah bir defasında "Rabbim beni terbiye etti ve terbiyemi en güze! şekilde yaptı" buyurmuştur. Allah'ın terbiye ettiği kişinin ahlâkı nasıl güzel olmaz? Bir rivayette "Rasûlullah yüz ve huy bakımından insanların en güzeli idi" buyurulmaktadır.
Rasûlullah'm ahlâkı Kur'an ahlâkı idi. Kur'an'ın helâl kıldığını helâl tanır, haram kıldığını haram olarak bilir ve onun edebleri ile de îerbiyelenirdi.[264]

622. Enes (r.a) der ki; "Ben Pemgamberin elinden daha yumuşak ne bir atlas, ne de bir ipeğe dokundum. Onun kokusundan daha hoş bir koku da koklamadım. Ben Rasûlullah'a on yıl hizmet ettim bir defa olsun ö/büe demedi. Yaptığım bir şey için, 'Neden böyle yaptın?', yapmadığım bir şey için de, 'Şöyle yapsaydın ne olurdu?* dememiştir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [265]

Hadisimiz, Rasûlullah'm ahlâkına delildir. Vücudunun teninin yumuşak olması erkekliğinde bir nakısa değildir.Zira onun uzuvları azametli idt, fakat teni sert değildi. Bu sekil, erkeklerde övgüye layıktır. Rasülullah'ın kendine has hoş bir kokusu vardı. Onunla musafaha edenin elinden güzel kokusu bir müddet çıkmazdı.
Peygamberimiz Medine'ye hicret ettikten sonra herkes ona hediyeler takdim ederdi. Fakirliğinden bir hediye takdim edememenin üzüntüsü içinde kıvranan Enes'in annesi küçük çocuğunun (Enes'in) elinden tutmuş ve Peygamberimize getirmişti. "Hizmetinizde bulunsun" demişti. Enes (r.a) on sene Rasûlullah'a hizmet etmiştir. Bu zaman zarfında iyi ve kötü yaptığı hiçbir işinden dolayı Peygamberimiz onu azarlamamıştır. Rasülullah'ın bu hareketi ümmeti için bir ders ve güzel ahlâkından bir örnektir.[266]

623. Sa'b b. Cessâme'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah'a (s.a) bir yaban eşeği hediye etmiştim, onu bana geri verdi. Yüzümde beliren hüznü görünce "Ben onu sana, ihramda bulunduğumuz için geri verdim" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [267]

Sa'b (r.a), Ebu Bekir'in (r.a) hilafeti döneminde vefat etmiştir. Rasûlul-lah'tan onaltı hadis rivayet etmiştir. Rasûlullah hediyeyi kabul ederdi, kıymetli veya basit bir şey olduğuna kesinlikle bakmazdı. Hediyeyi kabul etmemek şer'î bir özre bağlı ise bu mazur görülür.
Hediye kabul edilmeyecekse, hediyeyi verenin kalbi kırılmaması için gönlü . alınmalıdır.
İhramh kişiye avlanmak caiz değildir. Avlanmış hayvanı boğazlamak da ihramlıya caiz değildir.
Hadisimiz, Peygamberimizin güzel ahlâkına delildir.[268]

624. Nevvâs b. Sem'ân (r.a) der ki: Rasülullah'a iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sordum, o da şöyle buyurdu: "iyilik güzel ahlâktır. Kötülük ise, nefsinin tereddüt ettiği, insanların bilmesini arzu etmediğin şeydir". (Müslim rivayet etmiştir).[269]

Güzel ahlâk iyiliğin bölümlerinin en önemlisi olduğundan iyilik güzel ahlâktır denmiştir. "Hac antfedir" hadisinde de aynı nükte vardır.
Güzel ahlâk sahibi, güzel fiilleri yapmaya koşar ve kötülüklerinden kaçar.
Güzel ahlâk sahibinin elde edeceği mükâfatlar hem dünya, hem de ahi-ret hayatına şâmil kılınmıştır.
Fiillerin kötülüğünün anlaşılması için iki esas zikredilmiştir. Birincisi, kötü fiiller karşısında nefis tereddüt eder. İkinci olarak Öa bu fiilleri diğer insanların duymasını istememektir. Yanı yapılırken nefsin tereddüt ettiği ve kimsenin duymasını istemediği fiiller kötüdür.[270]

625. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlul-lah (s.a) çirkin söz söylemezdi, kötü söz söylemeye Özenmiş de değildi. O şöyle buyururdu: "Sizin hayırlılarınız ahlâkça en güzel olanlanmzdır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [271]

Rasülullah ne fiillerinde ve ne de sözlerinde çirkin bir harekette bulunmuştur. Terbiyesini yüce Allah'ın üstlendiği ve insanlara örnek olarak takdim edilen bir şahısta çirkin hareketlerin görülmesi muhaldir.
Rasülullah hem suret açısından, hem de ahlâk bakımından insanların en güzeli idi.
Ahlâkı güzel olan insanlar, güzel fiillere talib olurlar, rezil ve rüsvay kılacak işlerden kaçınırlar. Güzel işlere talip olan insanlar da, toplumda sevilir, sayılır ve hayırlı kişi olarak görülür.
Hadisimiz, ahlâkın güzelîiştirilmesini teşvik etmektedir. Mü'minİere, peygamberlerinin phlâkı ile ahlâklanmalan emredilmiştir.[272]

626. Ebu'd-Derdâ'dan (ra) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü mü'minin mizanında güzel ahlâktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah kötü sözlü kimseye buğzeder". (Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih demiştir).[273]

İmanlı kişiye güzel ahlâkı ahi ret te fayda sağlayacaktır. İmansız kişinin 1 hiçbir ameline kıymet verilmez. Ameller ancak îman sayesinde değer kazanır.
Güzel ahlâk sahibinin, yüce derecelere ulaşacağı, bir hadiste şöyle dite getirilir: "Cüze! ahlâktan daha ağır bir amel mizana konmaz. Güzeh ahlâk sahibi oruç tutan ve namaz kılanın elde ettiği dereceyi elde eder". Burada, ahlâkı güzel olmayarak oruç ve namaz kılan kastedilmiştir. Zira hem güzel ahlâklı olup hem de ibadetini yapanın elde edeceği mükâfat daha büyük olur.
Kötü söz ve filleri işleyerek kötü ahlâkı tercih eden kişiler dünya ve ahi-rette hüsrana uğrarlar. İnsanlar nezdinde değeri olmadığı gibi, Allah katında da bir değeri yoktur. Hadisimiz güzel ahlâkı teşvik etmektedir.[274]

627. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûluflah'a (s.a) "insanların cennete girmelerine en çok sebep olan nedir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: "Allah korkusu ve güzel huydur". "İnsanların cehenneme girmelerine en çok sebep olan nedir?" diye soruldu. O da "Ağız ve avret mahallidir" buyurdu. (Tirmizî rivayet etmiş ve hasen-sahih demiştir).[275]

Hadisimiz, takva ve güze! ahlâkı teşvik etmekte, küfür, yalan ve zinadan da sakındırmak tadır.
Hadiste takva ile güzel ahlâk bir arada zikredilmiştir. Böylece bir bütünlük oluşturulmuştur. Takva kul ile Rabbi arasındadır, güzel ahlâk da kişi ile diğer insanlar arasını ilgilendirir.
Takva ve güzel ahlâk kişinin cennete girmesini sağlayan iki âmildir.
Dil ile; küfür, gıybet, nemîme, hakkı iptal etme ve bâtılı kabul edip savunma gibi nahoş şeyler yapılabildiğinden, dil cehenneme girmeye vesile olan bir uzuvdur.
Cinsel uzuvlar da; zina, livata gibi kötü hareketlere sebep olduğundan cehenneme girmeye sebep gösterilmiştir.[276]

628. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Mü'minlerin îman itibariyle en kâmili, ahlâkça en güzel olanıdır. Hayırlılarınız hanımlarına hayırlı olanlarınızdır". (Tirmizî rivayet etmiş ve hadîs hasen-sahihtir demiştir).[277]

Kişi güzel ahlâkı sebebiyle güzel amelleri tercih ederek îmanını kemâle yükseltebilir. Zira îman ziyade ve noksanlık kabul eder.
Güzel ahlâk îmanla beraber olduğu müddetçe bir değer kazanır. İmansız güzel ahlâkın Allah nezdinde kıymeti yoktur.
Hadisimiz, îmanın kemal seviyesine yükselebilmesi için güzel ahlâkın gerekli olduğunu ifade etmektedir. Mü'minler ahlâklarını güzelleştirmeleri için teşvik edilmektedir.
Erkeğin hanımına karşı hayırlı olmasından maksad, güler yüzlü olmak, eziyet etmemek, onun verdiği eziyetlere sabırla karşılık vermek... gibi güzel huylarla muamele etmesidir.[278]

629. Hz, Âişe'nin (r.a) Rasûlullah'i şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Mû'min güzel huyu sebebiyle, (gündüzleri) oruç tutan, (geceleri) ibadet için ayakta bulunan kimsenin derecesine ulaşır". (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[279]

Güzel ahlâk; güler yüz, hayırlı işlerde el açıklığı ve kimseye eziyet etmemektir.
Güzel ahlâkın en aşağısı, kötülük yapana kötülükle karşılık vermemek, hakkında dua ederek iyilikle muamele etmektir.
Kişiler, güzel ahlâk sebebiyle gündüzlerini ve gecelerini ibadetle değerlendiren —fakat kendisinde bu güzel ahlak olmayan kişinin aldığı ecir kadar ecir alır.
Hadisimiz güzel ahlâkı teşvik etmekte ve ecir kazandırmaktaki önemine dikkat çekmektedir.[280]

630. Ebu ümâme d-Bâhilî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ben, haki) olduğu halde çekişmeyi bırakan kimse İçin cennetin avlusunda, şaka da olsa yalan söylemeyen kimseye cennetin ortasında; ahlâkını güzelleştiren kimseye de cennetin yukarı kısmında bir ev verileceğine kefilim". (Ebu Dâvud sahih senedle rivayet etmiştir).[281]

Hadisimiz güzel huylardan birkaç tanesini açıklamaktadır. Faydası olmadığı zaman mücadeleyi terketmek güzeldir. Kişinin haklı olduğu halde mücadeleyi terketmesi ise daha güzeldir ve kendisine cennetin avlusunda bir köşk va'dedümiştir.
Yalan konuşmak haramdır. Yalanı âdet edinen kişi kötü huyludur. Şaka olarak bile yalan konuşmayarak, bu kötü huyu terkedenlere cennetin ortasında bir köşk va'd edil mistir.
Gereksiz yere mücadele ve yalan toplumda çatlaklık çıkaran unsurlardır.
Ahlâkını güzelleştirene en büyük ecir verilmesi, güzel ahlâk sahibinin, güzel amelleri yaparak tüm faziletleri kendinde toplaması sebebiyledir. O amelleri sayesinde cennetin üst makamlarındaki köşklere layık görülmüştür.[282]

631. Câbir'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bana en sevgili olanınız, kıyamet günü meclisime en yakınınız, ahlâkı en güzel olanınızdır. Gösteriş için çok konuşan, fasih konuşmak İçin avurdunu doldura doldura konuşan, faziletini ortaya koymak için kibirli kibirli lügat parçalayan kimseler de kıyamet gününde en sevmediğim kimseler olup benden uzaktır". "Yâ Rasülallah! Çok konuşan ve

avurdunu şişirerek konuşanları biliyoruz, fakat "mütefeyhıkûn" kimlerdir?"dediler. O da "kibirlenenlerdir"'diye açıkladı". (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasendir demistir).[283]

Tirmizî, Abdullah b. Mübarek'den güzel ahlâkın tefsiri hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor: "Cüze! ahlâk; güler yüz, hayırlı işlerde el açıklığı, bir de kimseye eziyet ermemektir".
Hadisimiz güzel ahlâkı teşvik etmektedir.
Rasûluliah'a yakınlık cennette olacaktır. Zira orası rahat yeri ve oturup dinlenme mahallidir.
Kıyamette Rasûlullah ümmetine Allah'ın izni ile şefaat edecek ve Maköm-ı Mohmûd ona verilecektir. Herkes onun meclisine yakın durup, şefaatma nâîl olmaya çalışacaktır. İşte o günde Rasulullah'ın sevgisine mazhar olacak ve meclisine yaklaşması sağlanacak kişiler güzel ahlâklı müslümanlardtr.
Rasûlullah tüm mü'minleri sever. Fakat kimini kiminden az veya çok sevmesi normaldir, işte kerih görülen kötü huy sahibi mü'minleri de az sevdiği ve meclisine uzak durmalarını istediği hadisten anlaşılmaktadır.
Nitekim "pis kokulu fsanmsak-soğan) gibi şeyler yiyenler meclîsimize yaklaşmasın" şeklindeki peygamber emri, onun dünyada da bir kısım müs-lümanlan bazı huylarından dolayı az sevdiğine delildir.
Çok konuşmak, edebiyat parçalamak, avurdunu şişire şişire konuşmak kötü huylardır. Bunlar kibirlenme alâmeti olduğu İçin nehyedilmİştir.
Müslüman, güzel ahlâkı sebebiyle Rasûluliah'a yaklaşmakta, kötü ahlâkı sebebiyle de Rasulullah'ın meclisinden ve sevgisinden uzak tutulmaktadır.
Fiil ve sözlerde sadelik güzel ahlâkı, sun'Îiik ise kibri doğurmaktadır. Kibir ise haram kılınmıştır.[284]

YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YUMUŞAKLIK, ACELE ETMEMEK VE MERHAMET

Konu ile ilgili ayetler

Kinini giderenler ve insanları affedenler için cennet hazırlanmıştır. Allah iyiük edenleri sever". (Âl-i İmran, 134)
•'Affa sanl, iyi olan şeyleri emret ve câhillerden yüz çevir". (A'raf, 199) "iyilik ile kötülük bir olmaz. Kötülüğü iyilikle karşıla. Böyle yaparsan, aranızda düşmanlık bulunan kimse candan bir dost gibi olur. Bu hal ancak sıkıntılara katlanananlann kândır; bu yalnız iyi bir amelden büyük bir pay alanların kândır". (Fussilet, 34-35)
"Her kim zulme katlanır, öc almayıp bağışlarsa, işte bı1 hareket büyüklerin kândır". (Şûra, 43)[285]

Konu ile ilgili hadisler

632. İbn Abbas'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) Abd'ul-Kays kabilesinden olan Eşec'e şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sende İki haslet vardır ki, onları Allah sever. O da hilm ve teennidir". (Müslim rivayet etmiştir).[286]

"Hilm" akıl manasınadır. Nihâye'de; hilm; İşlerde acele etmeyip temkinli hareket etmektir ki bu da akıllı kişilerin vasfıdır denir.
Teenni de; aceleciliği terkederek, temkinli hareket etmek manasınadır. Bu iki sıfattan biri diğerini te'kid etmektedir.
Hadis-i şerifin söyleniş sebebi şöyledir:
Ab.d-ı Kays heyeti Medine'ye gelince, hepsi doğruca Rasûlullah'ın yanına koştular, İçlerinden Eşec isimli bir zat ise, yüklerini topladı, hayvanını bağladı, elbisesini değiştirerek en güzelini giydi ve daha sonra Rasûlullah'ın yanına gitti. Peygamberimiz ona yaklaşmasını söyledi ve tâ yanına oturtarak şunlan söyledi: "Nefsiniz ve kavminiz adına bana biat edin". Gelen heyet "ever" dedi. Eşec de: "Ya Rasûlallah! Sen kişinin dinden daha üstün bir şeyi olmayacağım söylüyorsun. Biz de hem nefislerimiz adına, hem de bizi gönderenler adına sana biat ediyoruz. Bize tâbi olan bizdendir, tâbi olmayarak İslâm 'a girmemekte direnenlerle savaşırız" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Sende iki haslet vardır ki, onları Allah sever. Onlar hilm ve te-enni'dir".
Hadisimiz, işlerde temkinli hareket ederek aceleciliği terki teşvik etmektedir. Acelecilik noksanlıktır ve pişmanlığa sebeptir.[287]

633. Hz. ÂİŞe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah kullarına nfk ile muamele eder ve bütün işlerde nfk ve müla-yemeti sever".(Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[288]

"Rtfk" söz ve fillerde yumuşaklık, kolayı abp, güç şeyleri terketmektir.
Allah'ın kullan hakkında nfk ile muamele etmesi; kullarına lüîufkâr olması anlamınadır. Şöyle ki, isyan edenlere azab vermede acele etmez, tev-be etmeleri için zaman verir, kul çeşitli günahlar işlediği halde yine o teenni ile hareket ederek, kötü amelinin karşılığını vermede acele etmez.
Güzel söz ve hareketleri Rabbimiz sevdiğinden, nfk ile muameleyi de sevmektedir. Bu güzel huy sayesinde insanlar arasında kayırına ve ülfet meydana gelir.[289]

634. Hz. Aişe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlâ nfk ile muamele edicidir, yumuşak huyluhîgu sever. Katılıkla yapılana ve başka işlere vermediği sevabı, yumuşaklıkla yapılana verir". (Müslim rivayet etmiştir).[290]

Hadisimiz insanlar arasında yumuşaklıkla muameleyi teşvik etmektedir.
Söz ve hareketlerde yumuşaklığı alıp, sert ve haşinliği terketmek anlamına gelen "n/k" sahibi her iki cihanda da saadete ermektedir. Çünkü Allah o kişiye, bu güzel huyu sayesinde toptum içinde sevilmesini, sayılmasını. Övgü ile anılmasını lütfetmiştir. Ahirette de diğer huy sahiplerine vermediği kıymetli ecirler vereceğini va'detiniştir.
Sert, kaba ve haşin söz ve hareketjer, İnsanlar arası ilişkileri zedeler ve toplumda dargınlık doğurur.[291]

635. Hz. Aişe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yumuşak huyluluk nerde bulunursa onu süsler. Hangi şeyden de kaldırılıp alınırsa ona ar ve utanma sebebi olur". (Müslim rivayet et-miştİr).[292]

Yumuşak huylu olmak zaruridir. Çünkü kişiyi insanlar ve Allah katında süslü gösterecek ahlâk yumuşak huyluluktur.
Kişiden bu huy kalkınca, insanlar ve Allah nezdinde, özür dileyeceği birçok çirkin vasıflar onun yerini alır. Yüce Allah da güzel ahlâktan başka huylan sevmez.
İnsan yumuşak huylu olmalı, çirkin ve sert mizaçtan kaçınmalıdır.[293]

636. Ebu Hüreyre (r.a) der ki: Bedevilerden biri mescide işedi, halk da onu azarlamaya kalkıştı. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onu bırakın ve bevli üzerine bir kova su döküverin. Siz kolaylık gösterici olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak değil". (Buhâri rivayet etmiştir).[294]

Taşradan gelen bir arap mescide gelmiş ve iki rekat namaz kılmıştır. Peygamberimiz de ashabı ile o sırada mescitte idi. Namazının sonunda bedevinin "Allahım! Bana ve Muhammed'e rahmet et! Kimseye de bizimle beraber rahmet etme!" diye ettiği duasını Rasûlullah duymuş ve "Pek geniş şeye sınır çektin!" buyurmuşlardır. Buna kızan o cahil arap kalkmış ve mescidin duvarına bevletmiştir.
Ashab çirkin hareketi dolayısı ile arabı azarlayıp, dövmek istemişler, fakat Peygamberimiz yumuşak huylu olmanın gereğini vurgulayarak ashabını o işten menetmİştir. Arabi çağırarak, mescidlerin Allah'a ibadet için,

Kur'an okunması gibi güzel fiiller için inşa edildiğini, burada kötü hareketlerin yapılmasının doğru olmadığını söyleyerek, onun bu konudaki cehaletini gidermiştir.
Hadisimiz münkeri ortadan kaldırmanın, cahile bilmediğini öğretmenin gereğini ifade eder. Ama her halükârda kolaylıkla muamele tercih edilmeli, zorluktan kaçınılmalıdır. Peygamberimiz de muhayyer bırakıldığı iki şeyden kolay olanını seçerdi.
Toprağın pislenince üzerine su dökmekle temizlenmiş olacağı da hadisimizden anlaşılmaktadır.[295]

637. Enes'den (r.a) Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kolaylaştınnız, zorlaşürmayıraz; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmiştir).[296]

Hadisimiz mü'minleri, dini sevdirmek İçin kolaylık ve müjdeye teşvik etmektedir.
îslâm dininin emir ve yasaklarından maksadın insanlan zorluğa sürüklemek, sıkıntıya sokmak olmadığı, çeşitli ayet ve hadislerde dile getirilmiştir. Bunlardan birkaçı şunlardır: "Din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi" (Hacc, 78), "Ey Rabbimiz! Bizden Öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme" (Bakara, 286).
Bir hadiste de "Namazı ayakta kıl, gücün yetmezse oturarak kıl. Allah kişiyi ancak gücünün yettiğinden mükellef tutar" buyurulmuştur.
insanlara hayrı sevdirmek ve ona teşvik etmek mü'ir.inin görevidir. Hayırdan yüz çevirenleri korkutmak ve şer işlerin etrafından uzaklaştırmak da mü'minin görevidir.[297]

638. Cerir b. Abdullah'ın (r.a) Rasûlullah*ı (s.a) şöyle buyururken İşittiği rivayet edilmiştir: "Yumuşak huyluluktan mahrum olan, her türlü hayırdan mahrum olur". (Müslim rivayet etmiştir).[298]

Daha önce geçtiği üzere yüce Allah yumuşak huylu kimseye, diğer huy sahiplerine vermediği mükâfatı vereceğini vaadetmiştir. Yumuşak huylu insan, insanlar yanında övgüyle anıldığı, sevildiği-sayıldığı gibi ahirette de büyük ecirlere nail olacaktır.
Yumuşak huyluluk kişilerin yardımlaşmasını, birlikte hareket etme güçlerinin artmasını ve gerçek anlamda bir cemaat olmasını sağlar. Nitekim Kur1 an'da Peygamberimize hitaben şöyle buyurulmaktadır: "O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi". (Âl-i Imran, 159)[299]

639. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir. Bir adam Peygamberimize gelerek "Bana tavsiyede bulunun"dedi. Allah Rasûiü "kızma" buyurdu.Adam arzusunu bir kaç kez dile getirdi. Peygamberimiz ona aynı şekilde "kızma" buyurdu. (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir). [300]

Hadiste zikrolunan adamın kimliği hakkında ihtilaf vardır. En sahih görüşe göre bu adamın Cariye b. Kudâme olduğu kesinlik arzetmektedir. Deği-Şik rivayetlerde bu kimsenin Ibn Ömer veya Ebu Derdâ,Süfyan*Üs-Sakafî olduğu yer almakla beraber, bu şahısların hepsinin RasüluUah'a (s.a) ayrı zamanlarda sormuş olabileceği de ifade edilmiştir.
Hadisimizdeki '"Vasiyet'"in manası ulaştırmak yerinde istimal olunmuştur. Mana "Beni dîni ve dünyevî açıdan ayda veren şeye ulaştır" şeklindedir.
Bu tavsiyeyi isteyen adamın çok kızgın, asabî biri olduğunu RasûluHah (s.a) biliyordu. Dtn işlerinde doktor olan Rasûlullah (s.a) tedavi amacıyla bu şahsın hâline göre cevap vermiştir.
"Gazab" kalpdeki kanın galeyan hali, yahu d bir duygudur ki sahibini intikam almaya sevk eder. Şeytanın vesveselerinden olan bu his insanı normal halinden çıkarır. Kişi bâtıl sözler konuşur, kötülük yapar, kin ve düşmanlık hissi besler, belki de bazan küfre sebep olur.
Bu adam, Rasûlullah'm (s.a) verdiği cevaptan mutmain olmadığı için birkaç defa sorusunu tekrarlamış, daha faydalı bir tavsiye istediği zaman, Rasûlullah (s.a) hâline göre verdiği cevaptan daha faydalısı olmadığı için üç defa aynı cevabı vermiştir.
Gazabın üacı,herşeyin Allah'tan (c.c) olduğunu bilmek, nefsine Allah'ın gazabının daha büyük, fazl ve kereminin daha yüce olduğunu hatırlatmaktır.
Soruyu soranın hâline göre cevâp vermenin daha tesirli olacağına hadiste delil vardır.[301]

640. Ebu Ya'lâ Şeddâd b. Evs (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah (cc) her şeye karşı güzel muameleyi farz kıldı. Öldüreceğiniz zaman işkence yapmaksızın güzel öldürünüz. Hayvanı boğazlarken güze! boğazlayınız. Sizden biriniz hayvan keserken bıçağını bilesin, hayvana eziyet vermesin". (Müslim rivayet etmiştir).[302]

Şeddâd b. Evs, Hasan b. SâbİT'in kardeşinin oğludur. Murakabe Bolü-mü'nde terecmesi geçmiştir.
"îhsan" bir şeyi sağlam yapmak, yahud ikram ve in'am manasınadır. îmanın kısımlarından hiçbir bölüm veya İslâm'ın erkânından hiçbir rükün yoktur ki "ihsan" ile birlikte zikrolunmuş olmasın. Bu sebeple hadisimizde ihsan "her şeye karşı" tabiriyle kayıtlanmıştır.
"Şey" kelimesi iki manaya gelmektedir.
1. Varlığı mümkün olan herşey
2. Kendisinden haber verilen ve bilinmesi sahih olan şeydir ki bu manaya göre Allah'a (txc) da "şey" demek mümkündür.
"Öldürmeyi güzel yapmak", Ölümü gerek had ve kısastan dolayı hak etmiş kimseye öldürmeyi güzel uygulayın manasınadır.
Hayvanı boğazlarken dahi ihsana riâyet emrolunmaktadır. Bilenmiş bıçağı boğaza serî şekilde sürtmek, hayvan soğumadan derisini yüzmemek, kafadan değil, boğazdan kesmek, şiddetle yatirmamak, kıbleye çevirmek gibi davranışlar ihsan cümlesindendir.[303]

641. Hz. ÂİŞe ıra) rivayete göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a) iki iş arasında tercih yapmak üzere serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı sürece en kolayını seçerdi. Şayeı İki İşten biri günah ise, ona en uzak kişi o olurdu. Rasûlullah (s.a) hiçbir hususta şahsı için intikam almamıştır. Ancak Allah'ın haram kıldığı şeyler çiğnendiğinde onun için İntikam alırdı". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[304]

Rasûlullah (s.a) günah olmadığı sürece iki şey arasında muhayyer bırakıldığında, ümmetine kolaylık olması ve dînî hükümlerin yaşanabilir nitelikte olması için kolaylığı tercih ederdi. Allah'ın (c.c) bir ayette "Allah size kolaylık diler, zorluk istemez" (Bakara, 185) buyurması da dinin kolaylıktan ibaret olduğunu gösterir. Rasûlullah fs.a) ümmeti hakkında, iki ukubet arasında olsun, kâfirlerle harb ile cizye arasında veya ümmetinin mükellef kılınacağı ibadetlerde daima en hafifini tercih ederdi. Hatta Cebrail (a.s) ve dağlar meleği "Dilersen şu iki dağı başlarına geçirelim " dediği zaman onlan affederek "Umulur ki bu nesüden Allah'ı fec) birleyen ve ona ibadet eden kimseler çıkar" ümidiyle ceza görmemelerini tercih etmiştir. Aslında bu muhayyer bırakma Allah'tandır. Melek bir vasıtadır.
"Eğer kolay olan uraf günah ise, Rasûlullah (s.a) o şeye insanların en uzağı idi".
Allah (cc) Rasûlü'nü günah olan şeyde muhayyer bırakmaz. Belki muhayyerlik, insanlardan ge'en bir sual veya istek olduğu zamanki muhayyerliktir.
Rasûlullah (s.a} canına, malına, şahsına müteâllik konularda kimseden İntikam almazdı. Yardım da diiemezdi. Çünkü Allah'ı hakkıyla tanıyor, bütün işlerde "Fa'âl"\v\ o olduğunu müşahede ediyordu. Böyle birisinin nefsi
için başkalarından yardım alması düşünülemezdi. Bununla beraber Rasülul-lah'ın şahsına hareket eden büyük bir günaha müstehaktır. .Ancak bu kul hakkıdır. Hakkını bağışlamalıyla bu ceza düşer. Ama Allah hakkı bunun hila-fınadır.
"întihâk" hakaret maksadıyla yasaklan çiğnemek manasına gelmektedir. Kadı lyaz: "Yasaklan çiğnemek, Nebî'ye (s.a) dinde kusur bularak eziyet etmektir ki, Allah'ın haramlarını çiğnemenin ta kendisidir. Rasölullah'ın Hayber ganimeti taksiminde ridasırn hızla çekerek "Malından bana vermedin, bu taksimde Allah'ın rızası gözetilmemiştir" diyen kimseye gülümseyerek, vermelerini emretmesi olayında durum farklıdır. Bu karşı oluş, her ne kadar dînde kusursayilsa da, ya bu söyleyen kimse, bu hareketin haktan meyi hususunda bir ta'na kastetmeyip. hatası mümkün olan dünyevî bir fayda olduğuna itikad etmiştir. Veya kalbi henüz İslâm'a yeni ısınması gibi özür sebebi iledir.
Allah'ın yasaklan çiğnendiği anda, Rasûlullah (s.a) sadece Allah için intikam alırdı. Mûsâ (a.s), vekil bıraktığı kardeşi Harun'un (a.s) sakalını tutup çekerek azarlamıştı. Yine Rasûlullah (sa) kızdığı zaman sacları diken gibi kalkik olurdu. Rasûlullah'm (s.a) insanların en yumuşak olmasına rağmen AI-; lah İçin kızdığına birçok haberler işaret etmektedir.
Bu hadiste, Allah ve Rasûlü'nün ruhsat nev'inden olan hükümlerine meyimeye delil vardır.
Yİne Rasûlullah'm (s.a) dînî konularda salâbetî, hakla kâim olması, sabrı ve hilminin güzel sonuçlan söz konusudur. Güzel ahlâk da budur.

Şayet Rasûlullah (s.a) her hakkı reddetseydi, bu onun hakkında zaaf ve noksanlık olurdu. Nefsi İçin intikam almış olsaydı, sabır, hilm, eziyetleri göğüsleme gibi vasıflar kalkmış olurdu. İşlerin en hayırlısı orta yoldur[305]

642. Ibn Mes'ud'dan (ra) Rasûlullah'in (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Agâh olun! Size ateşin kimi yakmayacağını bildireyim mi?". Yahut (Rasûlullah şöyle buyurdu): "Ateşe kimin haram kılındığım haber vereyim mi? Cana yakın, ağır başlı, yumuşak huylu, kolayca iş gören kimselere haram kılınmıştır". (Tirmizî rivayet etmiş ve bu hadis basendir dem iştir).[306]

"Size ateşin kimi yakmayacağını bildireyim mi?" tabirinde Allah (cc) Hz. İbrahim'e (a.s) ateşteki yakma kuvvtinİ çekip aldığı gibi bîr mana gizlidir. "Ateşe kimin haram kılındığı" tabirinde ise mutlak girişin yasak olması anlamındadır. Ancak ilk tâbir daha beliğdir. Çünkü "Şayet cehenneme girmesi/arz olsa bile ateş ona zarar vermez" demektir.
"Cana yakın"; yani İnsanlarla geçimi güzel olan demektir.
Hadisimizde, güzel ahlâkın cehennemden kunarmaya vesile olduğuna ve güzel muamelenin îmandan olduğuna işaret vardır.[307]

YETMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

KUSURLARI BAĞIŞLAMA VE CÂHİLLERDEN YÜZ ÇEVİRME

Konu ile ilgili ayetler

(Habibim) sen ütüclügu değil), kolaylığı (sağlayan yolu) tut. İyiliği emret, cahillerden yüz çevir". (A'raf, 199)
"Şimdilik sen aldırış etme, (onlara karşı) güzel (ve tatlı muamelede) bulun". (Hicr, 85)
Affetsin, aldırış etmesin. Allah'ın sizi yargılamasını sevmez misiniz?". (Nur, 22)
Onlar insanların kusurlarından af İJe geçenlerdir. Allah iyilik yapanlan sever'. (Âl-i İmran, 134)
"Bununta beraber kim sabreder, (suçlar,) örte (bağı5lar)sa W bu. hesiz ve elbet azm olunacak işlerdendir". (Şura, 43)[308]

Konu ile ilgili hadîsler

643. Hz. Âişe'den (r.a) rivayete göre o, Nebî'ye (s.a) "Uhud savaşı gününden daha çetin bir gün geçirdin mi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a) "Evet, kavmim (Kureyş)den gelen pek çok sıkıntıyla yüz yüze geldim. Bu sıkıtılarm en çetini Akabe günü idi. O gün ibn Abd-i Yâlîl b. KülâPe gelerek, korunmayı istemiştim de isteğime cevap vermemişti. Ben de mahzun bir şekilde oradan ayrıldım. "Karnı Saâlib" denilen yere gelinceye kadar kendime gelememiştim. (Burada) başımı (semaya) kaldırdım. Bir de ne göreyim bir bulut beni gölgesi altına almış! (Dikkatle) baktım. Cibril (a.s) onun içindeydi. Bana seslenerek şöyle dedi: "Şüphesiz Allah fcc) kavminin hakkında söylediği sözü ve (davetini) reddettiklerini duydu. Kavmin hakkında dilediğini emretmen için dağlar meleğini gönderdi" Bu esnada dağlar meleği bana selâm vererek şöyle dedi: "Ey Muhammedi Allah kavminin sana söylediği sözleri işitti. Ben dağlar meleğiyim. Emrini bana ferman buyurasın diye Rabbim beni sana gönderdi Dileğin nedir? İstersen (Mekke'yi kuşatan) şu iki dağ: (Ebû Kubeys ve Kuaykıan) başlarına geçirivereyim". Nebî (s.a) "Hayır! Aksine ben Allah'ın onların soylarından sadece Allah'a kulluk eden ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayan bir nesil çıkarmasını dilerim". (Buhârî ve Müslim rivayet etmi£Ür).[309]

Uhud gazvesi Hicretin 4. senesinde vuku buldu. Bu gazvede RasûIuUah'ın (s.a) yüzü yarıldı, dişi kırıldı. Kâfirlerin Rahib lakabıyla çağırdığı fasfk birisinin kazdığı çukura düştü. Hatta bu sebeple ölüm şayiası yayıldı. Müslümanlardan yetmiş kişi şehid düştü. Bütün bu hadiselerden dolayı o güne "şiddetli gün" denilmiştir
"İbn Abd-i Yâlîl Abd-i Külâl adı Kinâne'dir. Meğâa kısmında Feth'ul-Bârî'de Rasûlullah'ïa (s.a) konuşan Abd-i Yâlîl'in kendisidir. Neseb ehline göre Abd-İ Külâl babası değil, kardeşidir, tbn-i Abd Yâlîl Sakîf kabilesinden Tâif'in ileri gelenlerindei:dır.
Mûsâ b. Ukbe ve tbn îshak'a göre; Abd-i Yâlîl'in ismi Kinâne'dir. Hicretin 10. yılı Medine'ye Tâif'den bir grupla beraber gelerek nıüslüman oldular, tbn AbdÜberr, sahabî olduğunu zikreder. Kadı lyaz İse bu grubun müslü-man olduğunu, fakat Kinane'nin muslüman olmadığını ve Rum tarafına çıkıp urada öldüğünü zikretmektedir.
Nebi(s.a), amcası Ebu Tâlib ölünce, kendisini korumaları için Tâif ehline sığındı. Onlar da, Sakif den Abd-i Yalil, Habib ve Mes'ud kardeşlere mü* nuaat ettiler. Nebî (sa) kendisini onlara arı ederek, kavminin eziyetine maruz kaldığını şikayet etti. Bunun üzerine onlar da Rasûlullah'ı (s.a) en çirkin bîr şekilde kovdular. Bu olay peygamberliğin 10. yılında vuku bulmuştu.
"Kederli idim" tabirinden anlaşıldığına göre, beşerî vasıflarından dolayı kederin peygamberlere ânz olması caizdir. Bu keder ahiretle ilgili işe övülür, dünyevî faydaları kaçırdığından dolayı ise kederlenmek yerilir.
"Karn-t Seâlib" NecÎd yöresinin "mîkat" mahallidir. Karn-ı Menâzilde denilmiştir ki Mekke'ye yaya bir gün, bir gecelik mesafededir.
Rasûlullah'm (s.a) kavminden gördüğü eziyet, cefa, nefsine müteallikir. Nefsi için olan bu hakaretleri bağışlamış, dolayısıyla azab gerçekleşmemiştir.
"Umarım" ve benzeri tabirleri Allah ve Rasûlü söylemişse kesinlik arz eder. Beyzâvî Tefsirinde bu ifadelerin kesinlik arzettiği zikredilmiştir.
Hadiste Ncbî'nin (s.a) ümmetine şefkati, aşırı sabrı ve hilmi vardır ki "Allah'ın rahmetinden dolayı Ey Muhammedi Sen onlara karşı yumuşak davrandtn" (Âl-i tmran, 159) ayetine uygundur.[310]

644. Hz. Âişe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah'ın (s.a) Allah yolunda cihad haricinde herhangi bir şeye veya kadına veya hizmetçiye eliyle vurduğu sabit olmamıştır. Kendisine dokunan bir zarardan dolayı Öç almamıştır. Ancak Allah Teâlâ'nın yasaklarından bir şey çiğnendiği zaman Allah için intikam alırdı". (Müslim rivayet etmiştir).[311]

Hadiste kadın ve hizmetçi özellikte zikrolunmuştur. Çünkü bunlar dövülmesi âdeten mümkün olan kimselerdir. Âdeten dövülmesi mümkün olan kimseleri dövmekten kaçınan kimse, diğerlerini dövmekten tamamen kaçınır. Ancak Allah için cihad müstesna kılınmıştır.
Nefsi için eza ve cefa türünden herhangi bîr şeye maruz kalmış, yüzü yarılmış, dişi kırılmış, bunlardan dolayı intikam almamış, hatta "Onlara beddua et" denildiği zaman, "Allahımf Kavmime mağfiret eyle, onlar bilmiyorlar" cevabını vermiştir. Hakkını bağışlamış, ihsanını artırmış, hatta günahlarının mağfireti için dahi dua etmiştir.[312]

645. Enes'den (ra) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullah (sa) ile beraber yürüyordum. Üzerinde Necran malı kaim astarlı bir hırka vardı. Bu arada bir bedevi yetişerek, hırkasını süratli bir şekilde çekip aldı. Nebî1 nin (s.a) omuzuna baktım. Hırkanın astarı, süratli çekişten (dolayı) boynunda iz bırakmıştı. Bedevi "Yâ Muhammedi Yanındaki Allah'ın malından bana vermelerini emret" dedi. Rasûlullah (s.a) bedeviye yönelerek gülümsedi ve kendisine bir şey verilmesini emir buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet et-mişlerdir).[313]

"Necran" Yemen'in Hemedân beldelerinden bir beldedir. Hadisteki şahsın ismi belli değildir. Kendisi bedevî olduğu için edebe riayet etmeyerek, hırkayı şiddetli çekmiş, Rasûlullah'ın (s.a) omuzunda iz bırakmıştır.
"Yâ Muhammed"tabiri, Rasûlullah'ı (s.a) ismi İle çağırmanın haram kılınmadan önceki vakit olduğu ihtimali vardır. Bedevî bu sözü söyledikten sonra Rasûlullah (s.a) "Mal Allah'ın malı, ben de onun kuluyum" buyurdu.
"Atâ" ganimet, pey, haraç veya varisi olmayan terîkenin toplandığı şeylerden ibarettir.[314]

646. Ibn Mes'ud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir Sanki Rasûlullah'ı (s.a): peygamberlerden birinin hâlini anlatırken görür gibiyim. Kavmi onu dövüp kanlar içinde bırakmıştı. O eliyle yüzünden kanlan siliyor, şöyle diyordu: "Al lahıml Kavmimi bağışla, çünkü onlar bilmiyorlar.[315]

Hikâyede söz konusu edilen peygamber, gazabı celb eden, intikamı gerekli kılan bu halde dahi zalimi affetmiştir.

"Zira onlar bilmiyorlar" sözü, peygamberin mağfiret istemesine bir sebeptir. Zira onları bu duruma, Ncbî'nin (s.a) kadrini bilememeleri, mertebe sinin yüceliğini İdrak edememeleri düşürmüştür. Şayet bilmiş olsalardı takdir edeceklerdi.
Bu hadiste Nebî'nin (s.a) af ve bağışlama sebebiyle ahlâkının yüce oldu £una delil vardır.[316]

647. Ebu Hüreyre'den (ta) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Güreşte hep yenen kişi güçlü değildir. Esas güçlü kişi, öfkelendiği anda kendisini teskin eden kimsedir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[317]

"Gazab" bilindiği gibi bir işin meydana gelmesinden dolayı kalbin alev-Ienmesidir. Bu halde gazablanılan kimseye zarar vermekten kaçınması, nefse galibiyettir. Bununla beraber affeder, öfkesini yenen İşte övülen kahramanlık budur.
Bedenî kuvvet eğer hayra yöneltilirse dinde hayırlıdır.[318]

YETMİŞ ALTINCI BÖLÜM

EZÎYETLERE KATLANMAK

Konu ile ilgili ayetler

öfkelerini yutanlar, insanlar (in kusurların)dan af ile geçenlerdir. Allah iyilik edenleri sever". (Âl-i İmran, 134)
"Bununla beraber kim sabreder, (suçları) örter (bağışlar) sa işte bu, şüphesiz ve elbet azm olunacak umurdandır". (Şûra, 43)[319]

Konu ile ilgili hadisler

648. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre bir adam: "Ya Rasûlallah! Benim yakınlarım var. Ben onlara gidiyorum. Onlar bana gelmiyorlar. Onlara İyilik ediyorum. Onlar bana kötülük yapıyorlar. Onlara yumuşak davranıyorum, onlar bana sefihçe davranıyorlar" dedi. Rasûlullah (s.a) "Eğer söylediğin gibi ise; onlara kızgın kül yutturmuş oluyorsun. Böyle devam eniğin sürece Allah'ın desteği seninle beraberdir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiş ve şerhi "Sıla-i Rahim" babında geçmiştir).[320]

Hadisle, konuşma esnasında alâkayı kesene gitmek, kötülük yapana iyilik yapmak gibi hüsn-i mukabele mevcuttur. Kötülükte bulunan kimseye iyilik yapmak meşrudur. Belki o kötülük yapan kendine gelir, iyiliğe yönelir. Aksi halde Allah'tan ancak uzaklığı artar.
Bu hadiste yine eziyete sabretmeye teşvik vardır. Bu durumda böyle kimselere zafer ancak Allah'tan (c.c) olacaktır.
Allah Teâlâ "iyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir?" buyurmaktadır. (Rahman, 60)[321]

YETMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM

ŞERİATIN HÜRMET EDİLMESİ ZARURİ EMİRLERİ ÇİĞNENDİKÇE ÖFKELENMEK VE ALLAH'IN DİNİNE DESTEK OLMAK

Konu ile ilgili ayetler

"... Kim Allah'ın hürmet (edilmesini emrettiği şcy)lcre tazimde bulunursa, bu Rabbi İndinde kendisi için (mahz-ı) hayırdır". (Hacc, 30)
"... Siz Allah(ın dinine, O'nun Peygamberi zîşâmn)a yardım ederseniz o da (düşmanınıza karşı) size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar". (Mu-hammed, 7)
Bu babda Afv babında geçen Âişe hadisi vardır.[322]

Konu ile ilgili hadisler

649. Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr el-Bedrî'nin (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Nebî'ye (s.a) bir adam gelerek "Ben falarım namazını (süresini) uzatması yüzünden sabah namazından geri kalıyorum" dedi. Ben Rasûlullah'ı o günkü vaazındaki kızgınlığının şiddetini başka bir vaazında görmemiştim. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Ey insanlar! İçinizde (ibadetten} usandıranlar var. Hanginiz imam olursa kısa tutsun, çünkü arkasında yaşlı, küçük ve ihtiyaç sahibi kimseler var" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[323]

Hadiste geçen meçhul şahıs hakkında ihtilâf vardır. Bir genişe göre Hazm b. Ubeyy b. Ka'b veya Haram b. Melhân veya Süleyman b. Haris olduğu gibi, Müleyke, Selm b. Ali, Ka'b b. Ebî Hazze gibi isimler de geçmektedir. Üzerinde ittifak edilmiş isim mevcut değildir. Hafız İbn Hacer Feth'ul-Bârî'de "İs-mine vakıf olamadım" demiştir.
Hadiste şikâyete konu olan şahıs Übeyy b. Ka'b'dır. Şikâyet eden şahıs sözkonusu imamın namazı uzattığı için cemaatte bulunmayı terk ettiğinden yakınmaktadır. İmamın Muaz b. Cebel olduğu görüşü varsa da bu görüş zayıftır.'
Nebî'ye (s.a) şikâyet eden kimse, adamın ismini belirtmiştir. Ancak râvi bunu kinaye ile belirterek "Falan yüzünden" demiştir. "Falan kimse" akıllı, ilim sahibi kimseden kinayedir. Râvinin isim vermeden "Falan" diye tabir etmesi hüsn-i edebindcndir.
Rasûluilah'ın (s.a) bu hadiseye şiddetle gazab etmesi, ashabının bu gibi hususlara özen göstermelerini murad etmek içindir.
"Kadı'nm gazabh hâlde hüküm vermekten nrhyi" hakkında gelen rivayet, Rasûluilah'ın gazabh iken hüküm vermesine aykırı değildir. Çünkü Rasûluilah'ın (s.a) durumu ayrıdır. Allah'ın hükümlerini tebliğ etmede masumdur. Teşrî'de gazabın tesiri ona dokunmaz. Oysa diğer insanlar masum değildir. Gereksiz sözler söylemesi muhtemeldir.
"Namazı kısa tutsun" ifadesi rükünlere, sünnetlere riayet etmekle beraber kısaltsın manasınadır.
Hadiste, din konusunda gazabın meşru olduğuna ve insanlara sıkıntı veren konularda şikâyeti izhar etmeye delil vardır. Ayrıca cemaate gelmemenin cevazına delil vardır. Hadis, ibadetleri eda esnasında insanlara nefret veren işlerden uzak durmayı da ayrıca beyan etmektedir.[324]

650. Hz. Âişe'den (ra) rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a) bîr seferden gelmişti. Üzerinde türlü resimler olan perdeyi kapının giriş kısmına örttüm. Rasûlullah (sa) perdeyi görünce çekip yırttı, yüzünün rengi değişti. Ve "Ya Âişe! Kıyamet günü en çetin azaba uğrayacak kimseler, yaratma konusunda Allah'a benzemeye kalkanlardır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[325]

Hadiste geçen "sefer" Beyhakî'nin rivayetine göre Tebük seferidir. Hay-ber diyenler de vardır.
Hadiste, tasvir yapan kimsenin "Kıyamet çattığı zaman Fir'avn'ın adamlarım azabın en ağırına sok" (GafÎr, 46) ayetindeki ÂI-i Fir'avn'dan daha çetin azab göreceğine dâir müşkii bir mana vardır. Taberî bunu izah sadedinde der ki; "sözkonusu musavvir, tasvirinde Allah'tan başka ibadet edilecek bir şeyi kasden yaparsa bu tehdide müstehak olur. Dolayısıyla böyle kimse kâfir olur".
Ebu'l-Velîd b. Rüşd: "Eğer bu hadis kâfir hakkında ise, İşkâl yoktur. Çünkü zaten kâfirler de Âl-i Firavn'la cehennemde beraberdir. Eğer âsi müslü-manlar hakkında varid olmuşsa, o zaman göreceği azab, diğer isyankârların azabından daha çetin olur. Bu, ma'siyetin büyüklüğüne dolayısıyla delâlet etmektedir. Firavun, ulûhiyet davasına kalkanların göreceği azabtan daha çetin azab görür. Ona küfürde tâbi olanların göreceği azab, daha çetin bir azabtır ve fışkında tâbi olanlardan daha şiddetlidir. İbadet (tapmak) içfn canlı resim yapan kimsenin azabı, İbadet maksadıyla olmayan resimleri yapanların göreceği azabtan daha çetindir.

Yaptığı canlı resimler eğer ta'zim içinse şirk ve küfürdür.
Alimlerden bazıları hadisi umûma hamlederek, küçük-büyük, mücessem ve benzerleri eğer ruh sahibi ise tümünü haram kılmışlardır. Bazıları da hacmi olan suretlerin haram olduğunu söylemişlerdir.[326]

651. Hz. Âişe'den (r.a) rivayete göre Mahzum kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının meselesi Kureyşlilerin zoruna gitmişti. Kureyş "Bu kadın hakkında Rasûlullah (s.a) ile kim konuşabilir? Herhalde olsa olsa Rasûlullah'ın sevdiği Üsame b. Zeyd buna cesaret eder" diyerek (ona müracaat ettiler). Üsa-me de durumu Rasûlullah'a anlattı. Peygamberimiz (s.a) ona: Allah "Teâlâ-nın sınırlarından birinin kaldırılmasına aracılık mı ediyorsun?" buyurdu. Sonra kalkıp hutbe îrad ederek şöyle buyurdu: "Sizden öncekilerin helak olmaian-nm sebebi, aralarında üst seviyedeki kimse hırstzhk yapınca dokunmayıp, (alt tabakadaki) zayıf kimse hırsızlık edince ceza uygulamalarıydı. Vallahi şayet Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim". (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[327]

Hadiste geçen kadın Fatma b. Ebi'I-Esed'dir. Ebu Seleme b. Abd'il-Esed'in kardeşidir. Ümmu Amr b. Süfyan b. Abd'il-Esed olduğu da zikredilmiştir. Ancak birinci isim daha doğrudur. Hırsızlık olayı Mekke fethi esnasında cereyan etmiştir.
Hadisimize göre, hadd cezalarında dava imama ulaştıktan sonra şefaat yasaklanmıştır.
Hadiste, suçlu kimsenin şerefinin cezayı kendisinden düşüremeyeceğine şerefli ile zayıfın kanun önünde eşit olduğuna delil vardır. İnsanlar arasında muamelede farklı davranmak, ümmeti helake götüren bir zulümdür.
Böyle davaları imama ulaştırmak müstehabdır. Ancak dava konusu şahıs, zalim-şerli biriyse onu mahkemeye duyurmak vacip olur ve kendisine şefaat edilmez.
Rasûlullah'ın (sa) kendisinden hınzlık vuku bulması mümkün olmayan kızı Fatıma'yı (na) "şayet çalarsa" diye zikretmesi mübalağa içindir.[328]

652. Enes'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) bir gün kıble yönündeki duvarda tükürük gördü. Bu kendisine çok dokundu. Öyle ki sıkıntısı yüzünden anlaşılıyordu. Hemen ayağa kalktı, tükürüğü eli ile kazıdıktan sonra şöyle buyurdu: "Sizden biriniz namaza durduğu zaman, Rabbi kendisi ile kıble arasında olduğu halde ona münacaat eder. Sakın sizden biriniz kıble tarafına tükürmesin; soluna veya sol ayağı altına tükürsün. Sonra Rasûlul-lah (s.a) elbisesinin bir ucunu tuttu ve içine tükürdü, sonra katladı ve "Yahut böyle yapar" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[329]

Hadiste, Emr-i bi'1-Ma'ruf ve nehy-i an'il-Münker'in vücubuna imkân bulduğu takdirde eli ile izale etmeye delil vardır. Ayrıca hadis, mescidleri kirletmenin caiz olmadığına ve kıble tarafına hürmet etmeye, mecbur kaldığında kişinin elbisesinin bîr kenarına tükürmesinde sakınca olmadığına işaret etmektedir.
"Münâcat eder" sözü müşareket ifade eder. Kişi namazda gerek Kur'an ve gerekse zikirle Rabbinc yakarışta bulunur. Rabbi de bu yakarışı sebebi İle o kimse hakkında hayır murad eder. Çünkü Allah'ın (cc) kelâmının hissedilmesi müstahildir.
"Çünkü Rabbi onunla kıble arasındadır" sözünü Hattâbî şöyle açıklar: "Kişinin kıbleye yöneîip, Allah'ın varlığını kasdetmcsi onu RabbİNe götürür. Şu halde takdir: "O kimsenin maksûdu kendisiyle kıblesi arasındadır" veya bir muzâf takdiriyle "Allah'ın azameti, sevabı, kendisiyle kıblesi arasındadır" şeklindedir".
İmam Nevevî "Buradaki "tükürmeyiniz"şeklindeki nehiy tahrim İçindir" demiştir.[330]

YETMİŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

İDARECİLERİN YÖNETİMİ ALTINDAKİ KİMSELERE YUMUŞAK DAVRANMALARINI EMİR VE NASİHAT ETMELERİ, ONLARA ŞEFKATLİ OLMALARI VE ONLARI ALDATMAKTAN, ŞİDDETLE DAVRANMAKTAN, İŞLERİNİ İHMALDEN, İHTİYAÇLARINI GÖRMEZLİK-TEN GELMEKTEN KAÇINMALARI

Konu ile ilgili ayetler

'Mü'minlerden sana tâbi olanlara kanadını indir". fSuarâ. 2151
"Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği, (özellikle) akrabaya (muhtaç oldukları şeyleri) vermeyi emreder. Taşkın kötülük(ler)den, münkerden, zulüm ve tecebbürden nehyeder. Size (bu suretle) öğüt verir ki, iyice dinleyip ve anlayıp tutasımz". (NahI, 90)[331]

Konu ile ilgili hadisler

653. İbn Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir. "Rasülul-lah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Her biriniz çobansınız. Her biriniz yönetimi ahmdakilerden sorumludur. Devlet başkanı çobandır. Yönettiği kimselerden sorumludur. Erkek de ailesinin çobanıdır. Gözetimi altındakilerden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının gözeticisidir. Onlardan sorumludur. Hepiniz çobansınız. GözetiminizdekİIerden sorumlusunuz". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[332]

Hadisimiz, her bir ferdin toplum fertlerinden sorumlu olduğunu, kadının kocasının evini her türlü İhtiyaç açısından gözetmesiyle sorumlu olduğunu beyan etmektedir.
Daha geniş açıklama "Kocanın Kadın Üzerindeki Hakkı" bölümünde 285. hadiste geçmiştir.[333]

654. Ebu Ya'lâ Ma'kıl b. Yesar'dan (r.a) rivayete göre şöyle dedi. Rasû-lullah't (s.a) şöyle söylerken işittim: "Allah'ın herhangi bir topluluğu gözetimine verdiği kimse, o topluluğa hıyanet ederek ölürse, Allah ona cenneti haram kılar'. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[334]

Bir başka rivayette "öğütleriyie onları korumazsa cennetin kokusunu duyamaz" şeklindedir.
Diğer bir rivayette: "Herhangi bir idareci müslümanlann başına geçer de onlar için çalışmaz ve nasihatte bulunmazsa onlarla beraber cennete giremez" denilir. (Müslim).
Ebû Ya'iâ Ma'kil b. Yesar'ın künyesinin Ebu Abdillah veya Ebu Yesâr olduğu görüşleri de vardır. Esas adı Hassan b. Lüey b. Ka'b b. Nur b. Adnan el-Müzenî el-Basrî'dir. Bey'at-ı Rıdvan'da hazır bulundu. Basra'ya yerleşti. Ebu Ya'iâ Muâviye'nin hilâfeti sonunda veya Yezid zamanında vefat etmiştir. Rasûlullah'tan (sjt) otuzdört hadis rivayet etmiştir. Hadisteki; "Allah'ın (c.c) herhangi bir topluluğu gözetimine verdiği kimse, halkını aldattığı durumda ölürse" cümlesinde, böyle bir imamın aldatmaya devam ettiği bir anda ölümün kendisine geldiği gündür ki tevbeye vakit bulamayarak öldüğü için cennetin haram kılındığı ifade edilmektedir.
ölüm meleğini görmeden tevbe etmesi sahih ve makbuldür. Bu anda cinayet ve kusurlarından tevbe ederse bu tehdide müstehak olmaz.
"Cenneti ona haram kılar" sözü, kurtulan kimselerle birlikte oraya giremez. Eğer müslümanlara hıyanet ve aldatmayı helâl itikad ederse küfre gireceğinden, cennet ona ebedî haram olur anlamındadır.
"öğütleriyle onları korumazsa" yani onlara fayda veren konularda çalışmaz, zararlarını defetmezse demektir.
Hadis, hâkimleri fertlerin hukuku hususunda zulümden, mes'elelerin İhmâli ve hakları zayi etmekten sakındırmak tadır.
Yine hâkimlerin, halklara nasihat hususunda gayret sarfetmelerinin vü-cûbunu beyan etmektedir.[335]

655. Hz. Âişe'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasûlullah't bu evimde şöyle derken işittim: "Allahım! Ümmetimin işlerini yürütmek için âmir durumunda olup da, zorluk çıkaranlara seri de zorluk göster. Her kim ümmetimin herhangi bir sorumluluk görevini yüklenir de onlara nfk ile davranırsa, sen de ona karşı rıfk ile davran". (Müslim rivayet etmiştir).[336]

Hz. Âişe'nin (ta) gerçekte Rasülullah'a (s.a) ait olan evden "Bu evimde" diye söz etmesi ifadeyi artırıcı bir durumdur. Bu ev bizzat RasûluUah'ın (s.a) defn olunduğu evdir.
Hadiste cezanın amelin cinsinden olduğuna; yani ümmete zorluk çıka-ran'kimseieri Allah'ın (cc) düşmanları musallat etmesiyle veya çeşitli azabla-ra duçar kılmasıyla cezalandıracağına delil vardır.
Nebî'nin (s.a) ümmetinin haline önem verdiği de hadisten anlaşılmaktadır.[337]

656. Ebu Hürcyre (na), rivayet olunduğuna göre Rasulullah' *n (s.a) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "isrâıloğuUannı peygamberler idarfi ediyordu. BÎr peygamber vefat edince, bir başka peygamber idareci olurdu. Artık benden sonra peygamber yoktur. Halifeler bulunur, sayılan da çok olacaktır" Ashab "Bize uymak hususunda ne buyurursunuz Yâ Rasûlallah?" deyince Rasûlullah (sa) "Onlara sırasıyla bîat ediniz. Sonra onlara karşı vazifelerinizi yerine getiriniz. Sizinle ilgili olan hakları hakkında Allah'tan isteyiniz. Muhakkak Allah (cc) onlardan, idaresi altındakilere karşı sorumlulukÎannm hesabını soracaktır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[338]

"İsrail" Allah'ın kulu manasındadır. Isrâiloğullan içinde fesd zahir olduğu zaman, Allah (cx) onların işlerini düzelten, Tevrat'tan değiştirdikleri hükümleri izale eden peygamber gönderirdi.
"Benû tsrâit" Ya'kub b. lshak b. İbrahim'in (a.s) oğullandır ki yahudi kabileleri bunlardan doğmuştur.
Hadiste, toplum için bir peygamber veya toplumun işlerini deruhte eden, onlan doğru yola iletip, zalimlerin şerrinden koruyan bir halife olmasının gerekliliğine işaret vardır. Nebî'den (s.a) sonraki hâkimler, hak üzere kâim oldukları sürece onun halifeleridir. Toplumun görevi ise hâkimlere uymak, onlara nasihat etmektir.
Hadiste yönetilenlerin idarecilerine kendilerine nfkia muamele etmelerini, işlerini îfâda gayret sarfetmelerinİ istemelerine hakkı olduğuna delil vardır. Aynca dînî İşlerin dünya işlerine takdim edilmesine de işaret vardır- Nebî (sa) dini yüceltmek, fitneyi yoketmek için idarecinin hakkına tamamen riayet etmeyi tavsiye buyurmuştur. Buna karşılık, Allah (cc) idarecilerden halka yaptıkları kusurların, taşkınlıkların hesabını soracaktır.
Nebî'nin (s j) istikbalde vuku bulacak gaybî haberleri btldinf muci-zelerindendir. Bu açıklamalar bir bir vuku bulmuştur.[339]

657. Âiz b. Amr'dan (ta) rivayet edildiğine göre kendisi Ubeydullah b. Ziyâd'm yanına gelerek ona şöyle dedi: "Oğlum! Ben Rasûlullah'ın (sa) "İdarecilerin en kötüsü; kan yürekli, sert ve şiddetle yönetenlerdir. Sakın onlardan olma!.." buyurduğunu işittim". (Müslim rivayet etmiştir).[340]

Bu hadis Müslim'in teferrüd ettiği bir hadistir. Muttefekun aleyh değildir.
lbn Ziyâd'ın hal tercemesi İyiliği Emretmek bölümünde geçmişti. Bu şahıs babasından sonra Iraklıların emîri olmuştu.
Hadisimiz idarecileri, halkı sert ve şiddet göstererek idare etmekten sa-kındırmaktadır. Aynca halkın, idarecilerine nasihat etmelerini emr-i bi'l-maruf nehy-i an'U-münker görevini îfâ etmelerini emretmektedir.[341]

658. Ebu Meryem el-EzdTden (r.a) rivayete göre bu zat, Muâviye'ye "Ra-sûlulîah'm şöyle buyurduğunu işittim" dedi: "Allah (c.c) kimi müslümanların herhangi bir işine vazifeli kılar da, o kimse onların dertlerine, ihtiyaçlarına, darlıklarına karşı sorumluluğunu yerine getirmezse kıyamet günü Allah (c.c) onların dertlerine, ihtiyaçlarına darlıklarına bakmaz" Bunun üzerine Muâviye halkın ihtiyaçlarını sorup lesbit etmesi için bîrini görevlendirdi. (Ebu Dâvud ve TirmİzÎ rivayet etmişlerdir).[342]

Ebu Meryem el-Ezdî'nin (r.a) nisbesi hususunda ayrıca "Kindi" olduğunu söyleyenler de vardır. "Ezdî" olduğu da söylenmiştir. Bir görüşe göre bu râvi Ebu Meryem eI-Gassânî*den başkasıdır. Bir başka görüşe göre bu zattır, ancak buradaki "Errffnisbeti daha şahindir. Çünkü lbn Mende Ebu Meryem es-SelûlÎ'nin hayatında bu şahsın "Jfr/Ktf "olduğunu söyler. Çünkü "Selûl" kabilesi Kinde'den bir kabiledir. Bu itibarla hadisimizin râvisi Kin-deli değildir "Buşahsın ismiAmrb. Mürreel-Cühenî'dir" demiştir.
Hadiste, ihtiyaç, dert, fakr olmak ürere üç haslet zikrolunmuştur ki aralarında basit farklılıklar mevcuttur.
İhtiyaç, zaruret derecesine varmayan, fakat insanın önem verdiği şeydir. İnsan onu elde edemezse noksanlık olur.
Dert, bunun biraz fevkindedir. Ama yine zaruret noktasına varmamıştır. Fakr, tam darlık demektir.
Ceza amelin cinsindendir. Halkının ihtiyaçlarını umursamayan idarecilerden Alîah (c.c) fazl ve nimetini men'eder. Aynca idarecilere, halka perde olup, işlerini gözetmemelerini yasaklamaktadır.[343]

YETMİŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

ÂDİL İDARECİ

Konu ile ilgili ayetler
"Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği, akrabaya muhtaç olduktan şeyleri) vermeyi emreder". (Nah!, 90)
"(Her İşinizde) adaJetfle hareket) edin. Allah şüphesiz ki âdil olanı sever' (Hucurât, 9)[344]

Konu İle ilgili hadisler

659. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur. "Yedi grup insan vardır ki Allah Teâlâ onları kendi (arşının) gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı o günde (kıyamet) gölgelendirir. Bu insanlar şunlardır: Adaletli idareci, gençliğini Allah'a ibadetle geçiren genç, kalbi camilere bağlı olan kimse, Allah İçin birbirini seven, bu sevgiyle bir araya gelip-aynlan iki kimse, güzel ve varlıklı bir kadm tarafından zinaya çağmldıgı halde "Hayır ben Allah'dan korkarım" diyen kimse, sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak derecede gizli sadaka veren, yalnız başına Allah'ı zikredip, gözleri yaşaran kimse". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[345]

Hadisin şerhi için 377 nolu hadise bakınız.[346]

660. Abdullah b. Amr b. Âs (r.a) Ras.ûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Adaletle iş yapan kimseler Allah katında nurdan minherlerde olacaklardır. Onlar gerek hükmederken, gerek ailelerine karşı ve gerekse gözetimindeki kimselere adaletle davranırlar". (Müslim rivayet etmiştir).[347]

"Minberler" sözü yüksek mevkilerden kinayedir.
Şüphesiz bu fazilet dünyevî oîsun, uhrevî olsun her işinde adaleti gözeten kimseler içindir.
"Nurdan minberler" terkibinden murad kıyamet günüdür. Adalet saht-bİ kimseler nurdan minberlerde, Allah'ın (cc) gölgesinde olduğu halde otururlar. İnsanlar İse hatalarına göre terlere batmış bir durumda iken onlar emniyet içinde olurlar.[348]

661. Avf b. Malik (r.a) Rasûlullah'ı şöyle buyururken işittiğini söyledi: "İdarecilerinizin en hayırlısı, sîzin sevdiğiniz ve onların da sizi sevdiği, kendilerine hayır duada bulunup, onların da sizler için hayır duada bulunduğu kimselerdir. İdarecilerinizin en kötülerine gelince, siz onlardan nefret edersiniz. Onlar da sizden nefret ederler. Siz onlara lanet edersiniz, onlar da size lanet ederler". Rasûlullah'a (s.a) "Yâ Rasûlallah, onlara karşı gelmeyelim mi?" dedik. Rasûlullah (s.a) "Size namaz kıldırdıkları sürece hayır! Size namaz kıldırdıkları sürece hayır!" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[349]

Hadisteki "Onları seversiniz, onlar da'sizisever" cümlesinin manası şudur. Sİzi güzel idare etmeleri sebebiyle onları seversiniz. Onlar da sizi sever ve size dua eder. Çünkü sizler Allah'ın emrine bağlı kalır ve yasaklarından kaçınırsınız. Burada "Muhabbet" iki taraf arasındaki bir bağdır.

"Onlara lanet edersiniz"', yani onlara kötü davranışlarından dolayı rahmetten uzak olmaları için beddua edersiniz. Burada belli bir kimseye Jânet etmenin caiz olduğu manası yoktur. İnsanların idarecilerle olan münâsebetlerinde lanet etmek veya beddua etmek âdetlerinden olduğu için hadiste zik-rolunmuştur. Yoksa meşru olduğunu ifade,için değil.
"Size namaz kıldırdıkları sürece hayır!" cümlesinde namazın büyüklüğüne deül vardır.Sanki namazı terk etmesi sebebiyle Ubâde'nin (r.a) "Ancak apaçık bir küfür gördüğün zaman müstesna" hadisine göre, küfür gibi muâ-haze edilir.
Emr-i Afa'ruf bölümünde: "Onlar/a savaşalım mı Yâ Rasûlallah?" diye sormalarına karşılık Rasûlullah'ın (s.a) "Hayır, size namaz kıldırdıkları sürece savaşmayın" buyurması yukarıdaki hadisi desteklemektedir.
Hadis-i şerifte, idarecileri halkına karsı adaletle muameleye teşvik vardır. Halkın da idarecilere masiyet olmayan tüm islerinde onlara itaat etmesinin ve idarecilerle halkın birbirlerine nasihat etmelerinin sevgi ve ülfeti cel-bedecegine, böylece emniyet ve bolluğun hâkim olacağına işaret vardır. İslâm'ın kurallarını ikame edip, açıktan küfrünü izhâr etmedikleri sürece onlara itaat etmeye, karsı olmamaya da delâlet vardır.[350]

662. Jyaz b. HimSr'dan (m) rivayet olunduğuna göre Rasûlullah'ı (sj) jöyle buyururken isirmiştir: "Cennet ehli üç gruptur. Adil ve başarılı idareci, yakınlarına ve müslümanlara karsı ince kalbli ve merhametli kimse, çoluk cocuk sahibi olduğu halde tok gözlü olan kimse". (Müslim rivayet etmiştir).[351]

Hadisteki "Cennet ehli üç sınıftır" sözündeki sayı, usülcülere göre muteber değildir. Üç ile yetinilmesi konuşulduğu zamanki durumun gereğidir.
Hadis-i şerifte, Stla-i Rahim yapmaya işaret vardır.
"Müteaffif iffetli olmada mübalağa yapmaktır ki bu da kesb ile olur. Dolayısıyla insanın yaradılıştan gelen ahlâkî yönleri devamlı gayret ederek gelişip, olgunlaşır.
Hadisimizde, dilenmekten kaçınıp, çalışıp, kazanarak rızk elde etmeye teşvik vardır.
Cennet ehlinin alâmetleri bu güzel vasıflarla tavsif edilmiştir.[352]

SEKSENİNCİ BÖLÜM

İDARECİLERİN MASİYET HARİCİNDEKİ EMİRLERİNE UYMALI, MASİYETE DAİR EMİRLERİNE UYMAMAL1

Konu ile ilgili ayetler

*'Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin". (Nisa, 59)
Konu ite. ilgili hadisler[353]

663. İbn Ömer (r.a) Nebî'nin (s.a) söyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Müslümanın sevdiği ve sevmediği konularda masiyetle emrolunmadığı sürece idarecisini dinleyip itaat etmesi gerekir. Masiyet ile emrolundugu zaman) dinlemesi ve itaat etmesi gerekmez". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişi lerdir).
Müslümanın, idarecinin emir ve yasaklarına ister arzusuna uysun, İster uymasın boyun eğmesi gerekir. Ancak idareci masiyeti emretmişse muhalefet etmesi gerekir. Çünkü masiyet konusunda mahlûkâta itaat yoktur.[354]

664. Ibn Ömer'den (r.a) rivayete göre o şöyle demiştir: Rasûlullah'a (s.a) biat ettiğimiz zaman bize "Takat getirebileceğiniz hususlarda" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[355]

Biat'da müslümanlar canlarım ve mallarını, RasûÎullah'ın (s.a) eli ile Allah'a (cc) ahiret nimetleri karşılığında satması ameliyesi vardır. Bu sebeple müşareket ifadesiyle gelmiştir.
"tstitâa" tabiri güç yetirmek manasınadır. "Gücünüz nisbetihde biat edin" cümlesinde RasûÎullah'ın ümmetine şefkati ve rahmeti mevcuttur. Bu şekilde "güçyettiği kadar" diye kayıtlanması, biata güç yetİremediği hususların dahil olmadığına işarettir. Çünkü RasûÎullah'ın (s.a) "Amellerden takat getirebildiğiniz kadar yapınız" buyurması, istitâa'nın bütün amellerde olduğunu gösterir.[356]

665. îbn Ömer'den (ta) rivayete göre o "Rasûlullah'ı şöyle buyururken işittim" demiştir. "Kim emir sahiplerine itaattan elini çekerse, kıyamette hiçbir gerekçeye sahip olmadan Allah'a kavuşur. Kim biat etmeksizin ölürse câ-hiliyc ölümü gibi Ölmüş olur". (Müslim rivayet etmiştir).[357]

Bir başka rivayette "Kim cemattan ayrı bir vaziyette ölürse câhiliye ölümü üzere ölür" buyurulmuştur.
"Emir sahiplerine itaattan el çekerse" sözünden maksad, ona boyun eğmez ve karşı çıkarsa demektir.
"El çekmek" tâbiri, itaattan vazgeçip biati iptal etme manasına mecazdır. El çekmek, ahdi bozmaktan kinaye kılınmıştır. Çünkü biat eden kimse, elini biat ettiği kimsenin eline koyarak bağlılığını sağlamaktadır.
"Kıyamette hiç bir gerekçesi yoktur" İbaresinden kastedilen İse "mazereti olmaz" anlamındadır. "Câhiliye ölümü üzere" yani dalâlet ve sapıklık üzere! Çünkü câhiliye devri insanları hiçbir emirin İtaati altına girmez, onu ayıp görür, kuvvetlisi zayıfını ezer.
"Cemaatten ayrı bir vaziyette" tabirini namazlarda cemaatten ayrılmak şeklinde îzah da mümkündür. Râfızîler gibi ki cemaate katılmayı bid'at görürler. Gerçek âdil imamların itaatma girmek ve onlara uymak istemezler. Ancak takıyye (gösteriş) olarak itaat ederler.[358]

666. Enes'den (r.a) rivayete göre o Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Başınıza (imamete) üzüm gibi kafalı Habeşli bir köle dahi geçirilse dinleyiniz ve itaat ediniz". (Buhârî rivayet etmiştir)[359]

Hadiste "Başınıza üzüm gibi kafalı Habeşli bir köle dahi geçirilirse" sözünün anlamı; seriyye, ordu veya zekât toplayıcı gibi hususlara, idareci seçilirse itaat edin demektir. Yoksa halife manasına değildir. "İmamete geçirilirse" sözü mübalağa içindir. Bu Rasûlutlah'ın (s.a) "Kızım Fatıma dahi çalsa" sözündeki mübalağa gibidir.
Smir sahiplerinin rengine, cinsine bakmaksızın masiyet dışındaki emirlerine uyulması gerekir. Kölenin zikredilmesi itaatin vücubu için mübalağadır. Aksi takdirde kölenin köle kaldığı sürece emir tayin edilmesi caiz değildir. Çünkü hâkimlikte hür olmak şartı vardır. [360]

667. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre Rasölullah (s.a) şöyle buyurmuş-. tur: "Zenginliğinde ve fakirliğinde, beğensen de, beğenmesen de başkaları sana tercih olunduğu vaziyetlerde bile dinle ve itaat et. (Müslim rivayet etmiştir)[361]

Bütün hallerde itaat vaciptir. Velev ki bazen mükellefe zorluk vermiş olsa veya bazı haklarını zayi etse bile, umûmun menfaatini şahsî menfaate takdim etmek lâzımdır.[362]

668. Abdullah b. Ömer (r.a) bir rivayetinde şöyle demiştir: Rasûlullah (sa) ile bir seferde beraberdik. Bir yere geldik. Kimimiz çadınnı düzeltiyor, kimimiz atış tâlimi yapıyor, kimimiz de sürüsünü gözetiyordu. Bu arada Rasûlullah'm müezzini "Namaz toplayıcıdır" diye nida etti. Rasülullah'ın ya-mnda toplandık. Şöyle dedi: "Benden önceki her peygamber ümmetini, kendileri için faydalı bildiği işlere İşaret etmeyi, zararh olduğunu bildiği şeylerden sakmdırmayı bir vazife saymıştır. Şu ümmetin selâmeti, ilk devirlerinde kılınmıştır. Daha sonraki zamanlarda çirkin görecekleri bir takım belâlara duçar olacaklar, öyle fitneler gelir ki bir sonraki öncekini unutturur. Bir fitne gelir. Mü'mİn "Beni mahvedecek fitne budur" der. Sonra fitne gider. Başka bir belâ gelir. Mü'min "İşte, işte (bu beni mahvedecek)" der. Kim cehennemden uzaklaşıp, cennete

girmeyi isterse Allah'a ve ahirete imân eder vaziyette ölüme kavuşsun. Kendisine yapılmasını istediği şeyleri insanlara da yapsın. Kim bir imama biat eder, elini tutup kalbini bağlarsa gücü nisbetinde itaat etsin. Bir başkası gelip, imamın elinden idareyi almaya kalkarsa boynunu vurun*. (Müslim rivayet etmiştir).[363]

Rasülullah'ın (s.a) nidâcısının "Namaz toplayladır" diye çağırması namaz vaktinde namaza çağırmadır. Bu nidaya uyarak gelip Rasûİullah (s.a) ile beraber namaz kılmışlardır. Fakat râvi buna değinmemiştir.
Bu ümmetin fitnelerden salim olması ilk zamanlardadır. Kurtubî; "Bu. devir Hz. Osman'ın (rjt) katline kadarki devirdir. Çünkü ümmetin işlerinin düzeni, dininin selâmeti bu devirde en mükemmel idi Hz Osman (rjz) öldürülünce fitne azmaya başlamıştı, kıyamete kadar da devamlılık arzedecektir" demektedir.
Yİne ilk devrin sahabe ve tabiîn devri olduğunu, fitne devrinin de bu tabakadan sonraki devir olduğunu Rasülullah'ın (s.a) "Asırların en hayırlısı benim bulunduğum asır, sonra ondan sonra gelenler, sonra ondan sonra gelenler..." sözü ifade etmektedir.
Yine Rasûİullah (s.a) "Benim ve hidayete eren raşid halifelerimin yoluna yapısınız. Azı dişlerinizle sımsıkı sarılınız" buyurmuştur ki Rasülullah'ın (s.a) nurunun tesiri ile sâİr bid'atlar, şüpheler ve fitneler azalmıştır.
"Allah'a ve ahirete îman eder vaziyette ölsün"yani îman üzere devam etsin, ölüm kendisini bu îman üzere bulsun
Hadiste idareci ve emirlerin ümmeti tehlikelerden sakındırmalarına ten-bih vardır. Nebî'nin (sa) istikbalde birbiri ardısıra zuhur edecek fitnenin sonrakinin öncekinden daha büyük olacağını haber vermesi büyük mucizelerdendir. Ki bunların vuku bulması kesindir. Hadis, fitne ve fesad cereyanlarından uzak durup bulaşmamayı da bize tavsiye etmektedir. Böyle zamanlarda îman ve hidayet yollarına yapışmak, insanlarla güzel geçinmek o kimseyi fitnenin şerrinden korur ve cehenneme düşmekten muhafaza eder. Âdil imam ile âsîlere karşı savaşmayı ve müslümanlann birliğini korumayı hadisten anlayabiliriz.
Biatin mücerred dil İle olmayacağı, el İle tokalaşarak olabileceği "Allah'ın eli onların üzerindedir" (Fetih, 10) ayetinde belirtilmiştir. Ancak bu erkekler hakkındadır. Kalb üe akdetmek, hileyi ve aldatmayı terk etmek en büyük ibadetlerdendir.[364]

669. Ebu Hüneyde Vâil b. Hucr (ra) rivayetinde şöyle demiştir: Seleme b. Yerid el-Cu'fî Rasûlullah'a (sa) şöyle sordu: "Yâ Rasûlallah! Başımıza birtakım idareciler geçer de, kendi haklarını bizden isteyip, bizim hakkımıza mâni olurlarsa ne emir buyurursunuz?" Peygamberimiz (s.a) Önce aldırış etmedi. Seleme tekrar sordu. Rasûtullah (s.a) şöyle buyurdu: "Dinleyip, itaat ediniz. İdarecileriniz kendi görevlerinden; sizler de kendi görevlerinizden sorumlusunuz". (Müslim rivayet etmiştir).[365]

Râvinin adı Ebu Hfineyde Vâil b. Hucr b. Rabîa b. Ya'mer el-Hadramî'dir. Himyer meliklerindendir. Rasûlullah'a (s.a) bir grupJa beraber gelmişti. Gelmeden ünce Rasûlıülah (s.a) ashabına "Size Hadramevt'in uzak yöresinden Vaîlb. Hucr Allah'ı {cc) ve Rasûlü'nü özteyemk, itaat ederek gelecek, o Hİmyer meliklerinin sonuncu/anndandir" diye müjde vermişti. Rasülullah'm (s.a) huzuruna girince Vaîl'e yakınlık göstererek yanma yaklaştırdı, elbisesini aitma serdi ve "Ya Allah} Vaîl'i ve oğlunu mübarek eyle" buyurarak onu minberde kendi hizasına oturtarak onu övdü. Sonra kendi beldelerine emir ta'yin etti. Ona bir arazi verdi, Rasûlullah'tan (s.a) 71 hadis rivayet etmiştir. Kû-fe'ye yerleşti. Muâviye zamanına kadar yaşadı. Sıffin muharebesinde Muâvi-ye ile beraber bulundu.
Hadis-i şerif, idareciler kusur etse bile, istikran ve ammenin maslahatım korumak için itaatin vacib olduğunu ifade etmektedir. Herkes amelinden sorumludur, kusurundan dolayı ceza görecektir.
Rasûluüah (s.a) önce soran kimseye cevap vermedi. Çünkü o anki maslahat onu gerektiriyordu. Veya ayetin nüzulüne muntazır idi.
"Dinleyiniz ve itaat ediniz" sözü, idareciler haklarınızda kusur etseler bile sizler onların hakkım veriniz anlamındadır.[366]

670. Abdullah b. Mes'ud'dan (ra) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Benden sonra lâyık olmayan birtakım kimseler kayınlacak ve çirkin gördüğünüz birtakım işler olacak". Dçdiler ki: "Bu zamana ulaşan kimseye ne emredersiniz? Rasûlullah: "Üzerinizdeki hakkı edâ eder. Haklarınızı da Allah'tan istersiniz" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[367]

Hadiste, emir sahiplerinin, hak sahibi müslümanlar aleyhine haklarını vermeyecekleri fey, ganimet ve diğer haklarda başkalarını müslümanlara tercih edecekleri beyan buyurulmuştur.
Hadîste, zulüm etseler bile emir sahiplerine muhalefet etmenin caiz olmadığına, bilakis Allah'ın (cc) bağışına güvenmek gerektiğine delil vardır.
İdarecilerin halkın haklarını eksiksiz olarak vermesine de delil vardır.[368]

671. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiştir. Bana âsî olan, Allah'a âsî olmuştur. Devlet başkanına itaat eden, bana itaat etmiş olur. Devlet başkanına aesi olan bana âsî olmuş olur". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[369]

Bu hadis "Peygambere itaat eden Allah'a itaat etmiş olur" (Nisa, 80) ayetine uygundur.
"Bana âsî olan, Allah'a âsî olmuştur" sözü iSe "Ey Muhammedi Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki biz seni onlara bekçi göndermedik" ayetine uygundur.
"Emir" Rasûlullah'ın (s.a) vekili mesabesindedir. Oha itaat Rasûlutlah'a (sa) itaattir. Ona âsî olmak Rasûlullah'a (sa) âsî olmaktır.[370]

672. İbn Abbas'dan (r.a) rivayete göre RasülulİahI (sa) şöyie buyurmuştur: "Devlet reisinden bir karış ayrılırsa, CâhİIiye ölümü gibi ölür". (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[371]

İmam fışkından dolayı azledilmez. Ancak küfür sebebi ile azledilir. Azle sebep olmayan zulüm ve başkalarını tercih gibi durumlar karşısında halk sabreder, imamı kalben inkâr; derecesine göredir. Bir hadiste "Şehidlerin en faziletlisi Hamza'dır. Bir de zalim sultana hakkı söyleyip de öldürülen kimsedir" buyurulmuştur.
"Bir karış ayrılırsa" sözündeki karış azlıktan kinayedir. ani velev ki ar olsun isyan ederse!
İmama karşı çıkmak müslümanlan fitneye sürükleyeceğinden yasaklanmıştır.[372]

673. Ebu Bekre'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah'i (s.a) şöyle buyururken işittim: "Devlet reisine ihanet edeni Allah zelil kılar". (Hadis hasendir. Tirmizî rivayet etmiştir).[373]

Ebu Bekre, Nüfey b. Haris b. Kilde es-Sakafî'dir.
Hadisteki "ihanet" tabiri devlet reisinin işlerini küçümseyerek veya emrini işitip itaat etmeyerek ihanet ederse, Allah o kimseyi aziz kıldığı bu idare-ciyi zelil kılmaya çalıştığı için dünyada zelil eder. Mevlâsına âsî olduğu için de ahirette şayet affedilmezse elem verici azaba duçar kılar. Hadis, âlimlere, idarecilere hürmet etmeye, sözlerini dinlemeye, emirlerine itaat etmeye teşvik etmekte ve onlarla alay etmeyi veya itaat etmemeyi de yasaklamaktadır.
Bu husustaki hadisler Buhârî ve Müslim'de çoktur. Bunların bazısı diğer bölümler içinde geçmiştir.[374]

SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM

MECBUR KALMADIKÇA VEYA BtR İSTEK KENDİSİNİ SEVK ETMEDİKÇE İDARECİLİĞİ TALEP ETMEME VEYA MEMURİYETTEN UZAK KALMAYI TERCİH ETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"İşte ahiret yurdu! Biz onu yer(yüzü)nde tegallüb ve fesad arzusuna düşmeyeceklere veririz. (İyi) sonuç (Allah'ın ikâbından) sakınanlarındır". (Ka-sas, 83)[375]

Konu ile İlgili hadisler

674. Ebu Saîd Abdurrahman b. Semüre'den (r.a) rivayete göre şöyle dedi: Rasûlullah (s.a) bana "Ey Abdurrahman idareciliği isleme, çünkü sen şayet talep etmeden yönetim verilirse yardım görürsün. Fakat isteyerek vazife alırsan vazifeyle başbaşa kalırsın. Bir hususta yemin eder, başkasını daha hayırlı görürsen, hayırlısını yerine getir, yemininin keffâretinî îfâ et" buyurdu. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[376]

Râvî Ebu Saîd Abdurrahman b. Semüre b. Habib b. Abdiş-Şems b. Ab-dimenâf el-Kureşî (ra) Mekke'in felhi zamanında müslüman oldu. Nebî'ye (s.a) arkadaşlık etti. ismi Abd'ul-Ka'be iken Rasûlullah (s.a) ona Abdurrahman adını verdi. Basra'ya yerleşti. Horasan'a Hz. Osman zamanında gazaya gitti. Hicri 33 senesinde Sicistan'ı fethetti. Rasûlullah'tan (s.a) ondört hadîs rivayet etmiştir. Bir görüşe göre 51 yılında Basra'da vefat etti. Mütevâzi biri İdi.
Rasûlullah'ın (s.a) "idareciliği İsteme" sözünden anlaşılan o ki, ya râvi kendisinden görev istemiş, fakat bu isteğini hadiste zikretmemiştir veya Allah tarafından Rasûlullah'a (s.a) râvinîn bu istekte bulunacağı için geldiği bildirilmiş, bu sebeble doğrudan Efendimiz söze başlamıştır. Hadisten idareciliği talep etmenin yasak olduğu anlaşılmaktadır.
"İstemeden verilirse yardım olunursun"; yani istemeden böyle bir idareciliğe çağırılır, fakat kendisini o idarecilikte hataya düşme korkusundan dolayı ehil görmediği halde idareci olursa Allah ona yardım eder. Kısacası "Kim Allah İçin tevazu gösterirse, Allah onu yüceltir".
Fakat kim idareciliği hırsla isterse onunla baş başa bırakılır. Allah'tan yardım almadığı için helak olur. idarecilik meşakkattan hâlî değildir. Akıl sahibi kimsenin böyle bir talepte bulunmaması gerekir. Ancak görev verilirse Allah (cc) o kimseye yardım va'detmektedir.
Ma'siyet Üzerine yemin etse veya yemin ettiği fiil fayda bakımından daha faydalı olursa yeminini bozması müstehabdır.
Yeminini bozan kimseye keffâret gerekir. Bu ya köle azad etmek veya on fakiri sabah akşam doyurmak veya giydirmektir. Eğer fakir ise üç gün oruç tutar.
Yeminin keffâretini bozduktan sonraya te'hir etmek efdaldir. Fakat önceye almak da caizdir.[377]

675. Ebu Zerr'den (ra) rivayete göre o şöyle demiştir: Rasûlullah bana "Ya Ebâ Zerr! Seni zayıf görüyorum. Kendim için arzu ettiğimi senin için de arzu ediyorum. Sakın! tki kişiye bile olsa idareci olma. Yetim malına yaklaşma" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[378]

Eğer bir kimse kendisinde idareciliğin yükünü kaldırabilme hususunda bir zayıflık görürse bu görevi İstemesi haramdır. Yetim malını korumaya ve ondan haksız olarak yememeye teşvik vardır. İslâm umumun menfaatine ve yetim malına özen göstermiştir.
Rasûlullah'ın (s.a) Ebu Zerr'e (r.a) "Seni zayıf görüyorum" sözü, yöneticilik vazifelerini îfâ etmesi açısındandır. "Aksi halde idareci olursan hakkını veremezsin ve günaha düşersin" diyerek acze düşmekten sakındırmıştır.[379]

676. Ebu Zerr (r.a) şöyle demiştir: Rasûhıllah'a (s.a) "Beni devlet memurluğuna tayin etmez misin?" dedim. Omuzlarıma eliyle vurarak şöyle dedi: "Ey Ebu Zerr! Sen zayıf birisin. Bu (idare) bir emanettir. Onu hakkı ile yürütenler hariç (bu vazife) kıyamette pişmanlık ve rüsvaylıktir". (Müslim rivayet etti).[380]

Ebu Zerr'e Rasûlullah'm (s.a) "Sen zayıfsın " buyurmasının sebebi, hiç şüphesiz Ebu Zerr'in (r.a) yaşayış hali, dünyayı hakir görüp, ondan tamamen yüz çevirmesi idi. Bu sebepten dolayı dünyevî menfaatler ve dünya mallarına önem vermiyordu. Dînî maslahatları düzenleyen hususlara riâyete dikkat etmiyordu. Şüphesiz Ebu Zerr (r.a) zühd anlayışında ileri gitmişti. Hana zekâtı verilmiş olsa bile mal toplamanın haram olduğuna fetva vermişti. Rasûlul-lah (s.a) bu hâlini bildiği için ona nasihatta bulunarak, onu idarecilikten ve yetim malının gözetiminden alıkoydu.
"Kıyamette pişmanlık ve rüsvayltktir" sözünün anİamı şudur: Dünyada emanet olan bu yöneticiliğin hakkı verilmezse, ifrat ve tefrite varılırsa o zaman pişmanlık ve rüsvaylık olur.
Buradaki pişmanlık ve rüsvaylık idareciliğe ehil olan, fakat adaleti gözetmeyen kimseye veya ehil olmayana hamlolunur. Eğer ehil olan kimse adaleti gözetirse, onun için büyük ecir ve mükafat vardır. Ve o Allah'ın gölgesinde gölgelenecek yedi sınıftan biridir. Kurtubî'ye göre bu âdil idareci şu ayetin hükmüne girer. '"Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar Allah'ın nimetine eriştirdiği peygamberlerle, dosdoğru olanlar, şehidler ve İyilerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar". (Nisa, 69)
İdareciliğin tehlikeleri çok olduğundan dolayı vazifeye talip olmamak gerekir. Bu sebeple birçok âlim bu tür vazifelerden kaçınmışlar, bu yolda eziyetlere sabretm işlerdir.
Hadisimizde böyle görevleri, talip olana değil, talip olmayana teklif etmeye delil vardır.[381]

677. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Rasûluliah (s.a) şöyle buyurdu: "Sİ2 idareye arzulu olacaksınız. Halbuki o istek, kıyamet günü pişmanlık (sebebi) olacaktır". (Buhârî rivayet etti).[382]

Hadis-i şerifte, rütbelere, makamlara özellikle ehliyet şartlan taşımayan kimselerin hırs ve tamah etmelerini yasaklama vardır. Ayrıca yöneticilikte onun gereklerine uymayan kimselerin kıyamet günü hüsranla karşılayacağına da işaret vardır.[383]

SEKSEN İKİNCİ BÖLÜM

İDARECİYİ, HÂKİMİ VE DİĞER GÖREVLİLERİ DOĞRU YARDIMCILAR EDİNME VE KÖTÜ YARDIMCILARDAN SAKINDIRMA VE SÖZLERİNİ DİNLEMEMEYE TEŞVİK

Konu ile ilgili ayetler

"Dostlar o gün birbirine düşmandır. Takva sahipleri müstesna". (Zuh ruf, 67)[384]

Konu ile ilgili hadisler

678. Ebu Saîd ve Ebu Hüreyre'den (m) rivayete göre Rasûlullah (s.a) "Allah Tcâiâ'Din gerek gönderdiği bir peygamber ve gerekse tayin kıldığı devlet reisi için iki yardımcısı vardır. Biri iyiliği emreder ve ona teşvik eder. Diğer yardımcısı sise kötülüğü emreder ve ona teşvik eder. Masum ancak Allah'ın koruduğu kimsedir" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[385]

Hadiste, idarecilerin halkı arasından takva ve emanetiyle bilinen kimselerden bir grup oluşturması, işlerinde bunlarla istişare etmesi, nasihatlanna kulak vermesi, $er ve fesadıyla bilinen kimseleri yakınından uzaklaştırmasına işaret vardır.
Hadisteki "İki yardımcısı vardır. Biri iyiliği, diğeri kötülüğü emreder" sözündeki iki yardımcıdan murad iki vezirdir. Kirmânî şöyle der: "Bu İki yardımcıdan maksad, biri Nefs-i Emmâre'dir, kötülüğü emreder. Diğeri Nefs-i Levvâme'dir, hayra teşvik eder. Çünkü birisinde melekî, diğerinde

hayvani kuvvet vardır"
"Masum Allah'ın koruduğu kimsedir" cümlesinde Rasûlullah (s.a) kendisini kasdetmiştir. Çünkü diğer bir hadiste "Herkese cinlerden ve meleklerden olmak üzere iki yardımcı vekil tayin edilmiştir. Ancak Allah (c.c) Nebisine (smJ yardım ettiği için cinden olan yardımcısı müslüman olmuştur. Onu şerre çağıran kalmamıştır" buyurulmuştur. Masum olan kimsenin ümmet içinde sadece Rasûlullah olduğu bu hadisten anlaşılmaktadır.
Bir hadiste "Şüphesiz Allah (cjc) ümmetimin vesveselerini, konuşmadığı ve işlemediği sürece affetmiştir" buyurulmuştur. \ani Allah (cc) böyle kimseleri, vesveselerini fiil düzeyine çıkarmaktan korur.[386]

679. Hz. Âişe'den (ta) rivayet olunduğuna göre Rasûlullah <s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bir idareciye hayır murad ettiği zaman, onun için doğru bir yardımcı kılar. Unuttuğu zaman, hatırlatır. Hatu-larsa yardım eder. Eğer Allah bir İdareci hakkında başka şey murad ederse, ona kötü bir yardımcı kılar. Unutursa hatırlatmaz. Hatırlarsa ona yadım etmez". (Ebu Dâ-vud Müslim'in şartına uygun, ceyyid bir isnadla rivayet etmiştir).[387]

Hadiste "hayır" kelimesinin nekre zİkedilmesi, Özel ve gene! olan bütün hayra şâmil olduğuna işarettir. Kendisine bu hayır verilen kimse, dünya ve ahiret hayırlarına muvaffak kılınmıştır. Burada hayır kelimesi cennetle tefsir olunmuştur.
İdarecilerin çevresinde iyi bir grubun var olması ve o idareciyi hayra sevk ve yardım etmesi, Allah Teâlâ'nın o kimse hakkında hayır murad ettiğine ve ondan razı olduğuna delildir.
İdarecilerin kötü yardımcılar edinmekten nehyi hususunda da ayrıca delil vardır.[388]

SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET İDARECİLİĞİ, HÂKİMLİK VE DİĞER GÖREVLERE İSTEYEN VE ARZU DUYANLARI GETİRMEMEK

Konu ile ilgili hadisler

680. Ebu Mûsâ el-Eş'arî'den (r.a) rivayete göre o şöyle demiştir: Nebî-nin (r.a) huzuruna iki amcaoğlu ile bilikte girdik. Birisi şöyle dedi: "Yâ Ra-sûlallah! Allah'ın (c.c) emrinize verdiği vazifelerden birine beni tayin etseniz". Diğeri de buna benzer söz söyledi. Rasûlullah (s.a) "Vallahi biz bu vazifeye, isteyen veya hırs gösteren hiç kimseyi tayin etmeyiz". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[389]

Nebî'den (s.a) idareciliği isteyen kimsenin talebi ve hırsı, bu hususta İslâm'ın faydasına çalışmayacağını, bilakis nefsî emellerini gerçekleştirmek, mallarını artırmak amacı taşıdığını İş'âr etmektedir. Oysa bu hususta insanların gerek dünyevî ve gerekse uhrevî işlerini ifsad etmek vardır.
İdareciliği isteyene değil, bilakis lâyjk olan kimseye verilmesi gerektiğini hadisten anlamaktayız.[390]

SEKSEN DÖRDÜNCÜ

BÖLÜM HAVA VE FAZİLET, HAYA İLE AHLÂKLA NM AVA TEŞVİK

Konu İle İlgili Hadisler

681. İbn Ömer'den (ra) rivayete göre, Rasülullah (s.a) ensardan haya hakkında kardeşine nasihat eden birinin yanından geçiyordu. Şöyle buyurdu: "Onu bırak. Şüphesiz haya îmandandır1. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[391]

Hadis, hayanın faziletine ve onun îmanın kemâlinden oiduğuna işaret etmektedir. Çünkü haya sahibi kimse ma'sıyetlerdcn uzak durur. Hayası onu hayırlara sürükler. Haya insanda fıtrî bir duygudur ve edeplenmekle, şer'î hükümlere uymakla artar ve gelişir.
Buhârî'nİn rivayetinde "Sen o kadar utanıyorsun kısana bu zarar verir" ziyadesi mevcuttur.
Hafız tbn Hacer "Buradaki şahsın ismine vâkıf olamadım" demiştir
Kardeşine haya konusunda vaaz eden şahıs, fazla utanmanın kendisine zarar bile vereceğini açıklıyordu. RasûluUah (s.a) o kimseyi utanmaktan zarar görmeyeceğini ifade için uyarmıştır.[392]

682. İmran b. Huseyn'den (na) rivayete göre Rasülullah'ın (si) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Haya yalnız hayır getirir". Müslim'in rivayeti "Hayanın tümü hayırdır" şeklindedir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[393]

Haya ancak hayır getirir. Ancak bazı insanlara; haya sahibi kimsenin utancından dolayı hakkını savunamadiğı, kötülüğü inkâr ma'rufu emri ter-ketmesine sebep olduğu, hayası o kimseyi bazı haklarını ihlâle götürdüğü anlayışı müşkil olmuştur. Bu anlayışa İbn Salâh ve diğerleri şöyle cevap vermişlerdir. Bu tür haya, haklan aramaya mani oian gerçek haya değildir. Belki suretidir. Böyle bir durum acz, eksiklik, emanettir. Buna haya denilmesi ehl-İ örfün ifadesidir. Gerçek hayaya mecazen benzediğinden dolayı buna haya denmiştir. Gerçek haya bir olgudur ki o kimseyi çirkini bırakmaya teşvik eder ve haklının hakkını eksik vermekten men'eder.[394]

683. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "İman yetmiş yahut altmış şu kadar kısımdır. Bunların en faziletlisi Lâilâhe ilİâllahdiT. En alt derecesi ise eziyeti yoldan kaldırmaktır. Haya da îmandan bir kısımdır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[395]

Hadis'deki "Lâilâhe illallah" sözünden maksad Muhammed'ur-Rasûlullah karinesi ile beraber olan Şehâdet kelimesidir. Çünkü bütün îmanın cüzleri bu kelimeden sonra gelir.
Sevap yönünden en az ve mertebece en düşük olan amel, eziyeti yoldan gidermek, gelen geçen kimseye, diken, taş, kemik gibi zarar veren şeyleri bertaraf etmektir.
îman, zarureıen bilinmesi gerekli her şeye kalben inanıp tasdik etmektir. Peygamber geldiğine inanmak gibi. Dil ile de ikrar eder. Şeriatın zahiri hükümleri, îmanı amellere İtlak etmektedir. Çünkü ameller îmanın kemâlin-dendir ve ancak îman itaatlerle tamam olur. Bu itaatlara yapışmak ve imanın kısımlarını şahsında toplamak tasdik cümlesindendİr. Nebî (sa) îmanın en faziletlisinin herkese lazım olan Tevhid olduğunu, herşeyin onun sıhhatinden sonra sahih olacağını tenbih etmişdir. tmânm en alt derecesi, müslümanlara zararı dokunan bir şeyi yoldan kaldırmaktır. Bu ikisi arasında birçok çeşit vardır. Müctehid gayret ettiği takdirde onları elde edebilecektir. Bu 60 küsur çeşidin tümünü ummak gerekli değildir. Bunları bilmemek îmanı yaralamaz. Çünkü îmanın özü bellidir.[396]

684. Ebu Saîd el-Hudrî'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a) haya hususunda perde arkasındaki kızdan daha uungaçtı. Sevmediği bîr şey gördüğü zaman yüzünden anlardık". (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)[397]

RasûiulİIah (s.a) hayasından dolayı konuşmaz, bilakis yüzünün rengi değişirdi de sahabe onun hoşlanmadığını anlardı.
Gerçek haya bîr ahlâkî davranıştır ki, Allah (c.c) onunla çirkin söz ve fiilleri terk etmeye ve hak sahibi kimselerin hakkını eksik vennekten men'et-meye götürür.

İmam Ebu*l-Kâsim Cüneyd (r.a) şöyle der: "Haya, kulun mevtasının nimetlerini görmesi, bu nimetlere karsı kusurlanm itiraf etmesidir. Bu ikisi arasında bu hal doğar ki o hayadır".[398]

SEKSEN BEŞİNCİ BÖLÜM

SIRRI KORUMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Bir de ahdi yerine getirin. Çünkü ahid (den dönenler) mes'uldürler" (İsra, 34)[399]
Konu ile ilgili hadisler

685. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü Allah İndinde derece bakımından insanların en kötüsü, eşi ile cinsî temas yapan, sonra da kadının gizli yönünü ifşa eden kimsedir". (Müslim rivayet etmiştir).[400]

Hadisteki "Sırrını ifşa eden" sözü, cima esnasında ve Öncesinde vuku bulan vasıfları ayrıntılarıyla anlatmasıdır. Hadis-i şerif, böyle yapmanın zik-rolunan tehdidden dolayı büyük günah olduğuna delildir.
Kocanın karısının sırlarını ifşa etmemesi evlilik haklarındandır.[401]

686. Abdullah b. Ömer'den (r.a) rivayete göre Hz. Ömer (r.a) kızı dul kaldığı zaman şöyle anlattı: Hz. Osman (ra) ile karşılaştım. Hafsa'yı ona (evlensin diye) arz ederek, "Hafsab. Ömer'i sana nikahlıyayım" dedim. Hz. Osman "Biraz düşüneyim" dedi. Birkaç gece bekledim. Sonra bana geldi "Şu sıralarda evlenemeyeceğini" dedi. Sonra Ebu Bekir ile karşılaştım. "Hafsa'yı sana nikahlıyayım" dedim. Ebu Bekir sustu. Bana cevap vermedi. Ebu Bekir bana geldi ve şöyle dedi: "Herhalde Hafsa'yı bana teklif ettiğin zaman sana cevap vermediğim için bana darılmışsındır." Hz. Ömer "evet" dedi. Ebu Bekir "Hafsa'yı bana teklif ettiğinde sana cevap vermeyişimin sebebi, Nebî'nin (s.a) bana Hafsa'dan bahsetmiş olmasıydı. Rasûlullah'in (s.a) sırrını yayamazdım. Şayet Rasûlullah ondan vazgeçseydi, evlenmeyi kabul ederdim" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[402]

Hafsa'nın ayrıldığı kocası Huneys b. Huzâfe'dir. Rasûlullah'ın (sa) as-habindandır. Uhud gazvesinde aldığı yaradan dolayı vefat etmiştir. Sâbikûn-dandır. (İslâm'a ilk girenlerdendir). Habeşistan'a hicret etmiştir.
Hadiste, insanın kızını hayır ve salâh ehline evlendirmek için arzetmesi-nin cevazına, Rasûlullah'ın (s.a) istediğini bilen kimsenin o kızı İstemesinin haram olduğuna delil vardır. Sırrı aşın derecede gizlemek gereklidir. Rasû-lullah'ın (s.a) zikrettiği fakat evlenmediği kadınla evlenmek caizdir. Çünkü zevcelerinden değildir.[403]

687. Hz. Âise'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: Bir gün Nebî'nin (sa) hanımları hep beraber yamndaydık. Bu sırada Hz. Fâttma, aynı RasÛlullahi m yürüyüşü gibi yürüyerek huzura geldi. Rasûlullah kızını görünce "Merhaba kızım" diyerek selâmladı. Sonra onu ya sağına veya sol tarafına oturttu. Sonra ona gizli birşeyler söyledi. Fâtima hüngür hüngür ağladı. Rasûlullah onun üzüntüsünü görünce, ikinci bir defa gizli birşeyler fısıldadı. Bu sefer Fâtıma'nın yüzü güldü. (Hz. Âişe Fâtima'ya şöyle der): "Rasûlullah (s.a) hanımları arasında sadece sırrını sana açtığı halde ağladın" dedim ve Rasûlul-iah (s.a) kalktığı zaman "Sana ne söyledi?" diye sordum. Bana "Rasûlul-lah'ın sırrını asla ifşa edemem" dedi. Rasülullah (s.a) vefat edince ben "(Analık) hakkı için Rasülullah'ın sana söylediği o sırn bana söyleyeceksin" dedim. Fânma (na) "Evet şimdi söyleyeyim" dedi: "Bana ilk gizli sözünde; "Her sene Cibril benimle Kur'an-ı bir defa-veya iki defa okurdu. Ancak bu defa iki kere mukabelede bulundu. Bundan ecelimin yaklaştığını anlıyorum. Allah'tan sakın ve sabreyle, ben senin için iyi bir öncüyüm" diye haber verdi. (Bu sözlerinden dolayı) gördüğün gibi ağlamıştım. Benim Üzüntümü görünce ikinci defa bana fısıldayarak "Yâ Fâttma! Mümin kadınların veya bu ümmetin kadınlarının hanımefendisi olmaktan razı olmaz mısın?" buyurdu. (Bunun üzerine) gördüğünüz gibi güldüm" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Bu Müslim'in metnidir).[404]

Hadiste, günahdan uzak olma şartıyla ağlamanın caiz olduğuna, Fâtıma'nın (r.a) ümmetin kadınlarının en faziletlisi olduğuna delil vardır. Ayrıca mü'min musibet anında sabreder, nîmete kavuş.ugu zaman kibirlenip gururlanmaması gerekir.
Hadisteki "Sonra ona gizli bir şey söyledi" sözündeki "sonra" ifadesinden, Rasülullah'ın o meclise önce geldiği-ve kızını karşılayıp söz ve davranışıyla onu taltif ettiği daha sonra da bu sözü gizli söylediği anlaşılmaktadır. Çünkü "sümme" terâhî İçindir.
Rasülullah'ın (s.a) Fâtıma'ya çok gizli söz söylediğini Hz. Âişe'den (r.a) dahi gizlemiş olmasından anlıyoruz. Hz. Âişe'nin (r.a) şiddetle öğrenmek istemesine Hz. Fâtıma'nın (ra) cevap vermemesi, aynı hüzün ve kedere duçar kalmaması içindir. Rasûlullah (s.a) vefat ettiği zaman tekrar Öğrenmek istemesi karşısında Hz. Fâtıma (na) söylemekte beis görmeyerek Hz. Âişe'ye cereyan eden hadiseyi haber vermiştir.
Hz. Aişe'nin sorması Rasülullah'ın (s.a) Fâtima'ya sır olarak açıkladığı iki durumu da öğrenmek için veya ilk gizli sözü bilmek içindi. Hatta Fâtıma'nın (na) "öğrenmekte hakkın var" demesi Hz. Âişe'nin mü'minierin annesi ve Rasülullah'ın zevcesi olduğu içindir.
Rasûlullah (s.a) her sene Kur'an'ı bir defa okuyor. Cibril de (r.a) aynısıy-la tekrar ediyordu. Fakat bu defa iki defa vuku bulması hem Rasülullah'ın (s.a) arz etmesi, hem de Cibril'den bizzat alması şeklinde cereyan etmiştir. Kur'an-ı Kerim, Rasûlullah (s.a) vefat etmeden yirmİgün kadar önce tamamlanmıştır.
"Allah'tan kork ve sabret"den maksad "öldüğüm zaman saç bas yol-, mak, feryad edip ağlamak gibi kadere itiraz ve hâle rıza göstermeme gibi haramları vfemfi"nıanasındadır. Önceden haber vermesi, sonra vuku bulacak dert ve hüzüne hazırlıklı olmasını iş1 ardır.
Hz. Fâtıma (r.a) ilk sözüne üzülüp ağlayınca Rasûlullah (s.a) bu üzüntü ve ağlayışına karşılık olarak sevindirici bir haber vermiş ve sabredenlerin Allah (cx) tarafından büyük sevaba lâyık olacağını bildirmiştir.
Hz. Fâtıma'nın (ra) gülmesi, şımarmak ve kendini beğenmekten uzaktır.
Ağlamak ve gülmek kaza ve kadere sabrederek olursa tabtî hal olduğu için caizdir. Rasûlullah (s.a) oğlu İbrahim'in ölümüne ağlamış "Kalb üzülür, göz yaşanr, biz ancak Rabbimizin razı olduğunu söyleriz" buyurmuştur.[405]

688. Sâbit'in (ra) Enes'den (na) rivayet ettiğine göre Enes şöyle dedi. Bir gün ben çocuklarla oynarken Rasûlullah (s.a) geldi. Bize selâm verdi. Beni bir işe gönderdi. Bu yüzden annemin yanına vaktinde gelemedim. Gelince (annem) "Niye geç kaldın?" dedi. Ben "Rasûlullah beni bir iş için gönderdi" dedim. Annem "İşi neydi?" diye sordu. Ben "Bu bir sırdır" dedim. Annem "Rasûlullah'ın sırrını hiç kimseye söyleme" dedi. Enes hadis râvisi Sâbit'e "Vallahi şayet herhangi birine söyleseydim sana söylerdim ya Sabit" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[406]

Hadiste genç çocukların mubah oyun oynamasının caiz olduğuna delil vardır.
Hadis-i şerifte Enes b. Mâlik'in (na) faziletine, emanet ve ahde vefasının doğruluğuna işaret vardır. Enes b. Mâlik'in annesinin oğlunu güzel yetiştirdiğine ve RasûluHah'ın (sa) sımnı söylememesini tavsiye ettiğine işaret vardır. Aynca kardeşlerin sırrını gizleyip ifşa etmemesi tslâmî âdab ve ahlâkî olgunluktandır.[407]

SEKSEN ALTINCI BÖLÜM

VERİLEN SÖZE BAĞLİ KALMAK, VA'DLERİ YERİNE GETİRMEK

Konu ile itgili ayetler

"... Bir de ahdi yerine getirin. Çünkü ahid (den cayanlar) sorumludur". (İsra, 34)
"Karşılıklı muahede yaptığınız zaman Allah'ın ahdini yerine getirin". (Nahl, 91)
"Ey iman edenler! Bağlandığınız ahidleri yerine getiriniz." (Mâide, 1)
"Ey mü'minler! 'Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz. Yapmayacağınızı söylemeniz en şiddetli bir bugz(u davet etmiş olmak) bakımından Allah indinde büyüdü". (Saff, 2-3)[408]

Konu ile ilgili hadisler

689. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu: "Münafıkın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler. Va'd ettiği zaman sözünde durmaz. Kendisine birşey emanet olunursa emanete hiyanet eder". (Buh&rî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[409]

Müslim'in rivayetinde: "Oruç tutsa, namaz kılsa ve müslüman olduğunu söylese de" ziyadesi vardır.
Hadisteki "Münafığın alâmeti üçtür" sözü, bu vasıfların bazan mü'minde ofanası hasebiyle müşkil görünmüştür. Buna şöyle bir cevap verilmiştir; Bu özelliklere sahip olan kimse, mutlak münafığa benzerlik arzeder. Veya bu vasıflarla kasdedilen, Rasülullah (sa) zamanındaki münafıklardır. Bunlar îman ettiklerini söyleyerek yalan söylediler. Dine yardım edeceklerini va'd edip, muhalefet ettiler.
Hattâbf de "Maksad iman n(fâkt değil, amel nifakıdır" demiştir,
Birmâvî de "Bunun en güzel îzahi; nifak ser'! bir manadır ki, küfrü gizlemek ve îmanı izhâr etmektir veya örfî manadır; için dışına uymamasıdır" demiştir.
Hadis-i şerifteki "alâmeti üçtür" sözünün bu üç vasfın toplamı bulunduğu takdirde münafık olduğu gibi her bir vasfının birer alâmet olduğu görüsü de vardır.
Şerhi için ayrıca 201 no'lu hadise bakınız.[410]

690. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (ra) rivayete göre Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu: "Dört haslet vardır ki kimde bulunursa tam münafıktır. Kimde bulunursa, terkedinceye kadar bu nifak alâmeti onda bulunur. Emanete hıyanet eder, konuşurken yalan söyler, söz verince sözünü tutmaz, husûmette hadde tecavüz eder". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[411]

Hadiste "Söz verince sözünde durmaz" sözünden murad "Birisiyle bir iş üzerine anlaşır, yapmaya söz verdiği halde o şeyin hilâfına davranır" demektir.
Önceki hadiste nifak alâmetinin üç, bu hadiste dört olması arasında bir aykırılık yoktur. Çünkü aded hasr ifade etmez. Ve hüccet de değildir. İyi ahlâk îman ile bağlantılıdır. Nifak hem ferd ve hem de toplumu zarara götürür.
Hz. Ebu Bekir (ra) Câbir'in (ra) sözüne, doğruluğuna, verâsına güvenerek söylediği söze itibar etmişti. Veya Câbir (r.a) Rasûlullah'm (s.a) kendisine söz verdiğini delille isbat etmiştir. Çünkü HaÜfc'nin müslümanlann umumi malında delilsiz tasarrufa yetkisi yoktur. Velev ki ehM salâh olduğu bilinsin. Veya bundan Hz. Ebu Bekir'in (ra) haberi vardı. Bu bilgisine dayanarak Câbir'e vermiştir.[412]

691. Câbir'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir. Nebî (s.a) bana "Bahreyn'den ma! gelirse, sana şu kadar, sana şu kadar veririm" dedi. Neb? (s.a) vefat edinceye kadar Bahreyn'den mal gelmemişti. Nihayet Bahreyn'den mal gelince Hz. Ebu Bekir (ta) "Rasûlullah'm (s.a) kime verilmiş sözü veya borcu varsa gelsin" diye îlan ettirdi. Ben de Ebu Bekir'e geldim. Kendisine 'Nebî (s.a) bana söyle şöyle vaadde bulundu" dedim. Ebu Bekir (r.a) bunun üzerine bir avuç (dinar veya dirhem) bana verdi, saydım; beşyüz kadardı. Ebu Bekir bana "Bunun iki misli kadar daha al" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[413]

Hadisteki "şu kadar" tabirini, Buhârî'deki rivayette bizzat Rasûlullah {s.a) elini açıp üç kere İşaret ederek açıklamıştır.
Hadiste Hz. Ebu Bekir'in faziletini ve Rasûlullah'm (s.a) va'dettiği sözü îfâ etmesi, ayrıca Câbir'in (na) sözünü tasdikle Ebu Bekir'in (na) ona Bahreyn malını vermeye teşebbüsü zikrolunmaktadır. "Bahreyn malt" Bahreyn ehlinin cizye malıdır ki, Rasûlullah (s.a) Alâ b. Hadramî'yi bu malı almaya göndermişti. Rasûlullah (s.a) bu malı kastederek Câbir'e (ra) bir miktar mal vereceğini söylemişti. Fakat Rasûlullah (s.a) bu arada vefat etmişti. Ebu Bekir (r.a) hilâfete geçince Bahreyn malı gelmişti.[414]

SEKSEN YEDİNCİ BÖLÜM

KİŞİNİN ALIŞTIĞI HAYIRLARI DEVAM ÜZERE KORUMASI

Konu ile ilgili ayetler

"Bir kavim, özlerindeki (güzel hai ve ahlâk)ı değiştirip bozuncaya kadar Allah, şüphesiz onun (hâlini) değiştirip bozmaz". (Ra'd, 11)
"İpliğini sağlamca büktükten sonra söküp bozan kadın gibi olmayın", (NahI, 92)
"... Onlar daha evvel kendilerine kitap verilip de üzerlerinden uzun zaman geçmiş, artık kalpleri kararmış bulunanlar gibi olmasınlar". (Hadid, Î6)
"Fakat buna hakkıyla riâyet etmediler". (Hadid, 27) [415]

Konu ile tlgili hadisler

692- Abdullah b. Amr b. As'dan (ra) rivayete göre söyle dedi: Rasülul-lah (sa) bana "Ey Abdullah! Gece ibadet etmeye alışıp da sonradan terke-den falan kimse gibi olma..." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[416]

Buradaki "Falan'\n kim olduğu meçhuldür. Bazı muhakkikler "Böyle makamda, ismi mübhem bırakılmış kimseyi araştırmak doğru değildir" demektedirler.
"Kıyâm'ul-Leyl" teheccüd namazıdır.
Hadiste, az olsa bile amel etmeye devam etmenin faziletine delil vardır.[417]

SEKSEN SEKİZİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMANLARLA KARŞILAŞLNCA GÜLER YÜZLÜ VE TATLI SÖZLÜ OLMAK

Konu İte ilgili ayetler

'Mü'minler için (şefkat) kanadını indir". (Hicr, 88)
"... Eğer (bi'l farz) kaba, katı yürekli olsaydın; onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile"- (Âl-i İmran, 159)[418]

Konu ile ilgili hadisler

693. Adiyy b. Hatim (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) "\arım hurma ile dahi olsa cehennemden sakınınız. Onu bulamayan kimse ise tatlı sözle korunsun" buyurmuştur. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[419]

Bu hususta Allah Teâlâ: "Şüphesiz Allah zerre ağırlığı kadar zulmetmez. Bir hasene ise onu kat kat artırır" buyurulmaktadır. Yine başka bir ayette "Kim zerre ağırlığınca hayır işlese onu görür" (Zilzâl, 7) buyurulmuştur.
Sadaka velev ki az olsun müstehabdır. Dilenciye verecek bir şey bulamadığı zaman, yumuşak bir söz veya güzel bir va'd ile savmak müstehabdır.[420]

694. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Nebî (sj) şöyle buyurmuştur: 'Güzel söz sadakadır". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[421]

önceden geçen uzun hadisten bîr bölümdür.
Emr-i bi'1-Maruf nehy-i an'il münker, günah olmayan güzel söz, sadakadır. Sadaka, bütün haytr nevilerine şâmildir. Her ne kadar sadaka ekseri olarak malda kullanılmışsa da, tebessüm, güzel söz ve benzerlerinin de sadaka olduğu ifade edilmektedir.[422]

695. Ebu Zerrjra) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) bana "Hiçbir iyiliği küçük görme. Müslüman kardeşlerine güler yüz göstermeni bile.." dedi. (Müslim rivayet etmistir).[423]

Güler yüz, bâtın! yönün görüntüsüdür. Bu şekilde görünmek ona olan sevginin alâmetidir.
Hadis, mü'minler arasında karşılıklı sevgi, saygı göstermenin lüzumunu beyan etmektedir.[424]

SEKSEN DOKUZUNCU BÖLÜM

MUHATABIN ANLAMASI İÇÎN AÇIK KONUŞMAK, ANLAMAK İÇİN GEREKİRSE TEKRARLAMANIN MÜŞTEHAfi OLDUĞU

Konu ile ilgili hadisler

696. Enes'dcn (ra) şöyle rivayet edilmiştin "Nebî (&a) konuştuğu zaman, anlaşılması için üç defa tekrar ederdi. Bir topluluğa uğrayıp selâm verince selâmı Uç defa tekrarlardı". (Buhârî rivayet etmiştir).[425]

Eğer makam tekrarı gerektiriyorsa Rasûlullah (sa) tekrar ederdi. Tekrar ya sözün önemine binaen veya cemaatın çokluğu ve diğer sebeplerden olur.
Hadiste "Selâmı üç defa tekrarlardı" sözü ya cemaatın çokluğundan veya bazılarının uyuması veya meşguliyetlerinden dolayı gaflette olanları uyarmak içindir,
Birmavî ise "Bu üç selâmın birincisi izin selâmı, ikincisi tahiyyet selâmı, üçüncüsü Veda selâmıdır. Bu üçü de sünnettir" der.[426]

697. Hz. Âişe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir. "Rasûlullah'ın (s*) sözü her dinleyicinin anlayacağı nitelikte açık seçikti". (Ebu Divud rivayet et-miştir).[427]

Hadiste Nebî'nin (s.a) fesahati ve insanlara anladığı şekilde hitabettiği-ne delil vardır. .
Hadisteki "açık seçikti" sözü hakk ile bâtılın arasını ayırdedecek kadar fasihti anlamındadır. Allah (cx) bir ayette "Doğrusu bu Kur'an kesin bir sözdür" (Tank, 13) buyurmuştur ki, bu hadis de bu ayete uygun düşmektedir.[428]

DOKSANINCI BÖLÜM

BİR KIMSENIN YANINDAKİNİN HARAM OLMAYAN KONUŞMASINA KULAK VERMESİ, ALİMİN VE VÂIZIN MECLİSDE ONLARI DİNLEMEYE ÇAĞIRMASI

Konu ile ilgili hadisler

698. Cerîr b. Abdullah'dan (m) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) Veda hacı esnasında bana "İnsanlara dinlemelerini söyle" diyerek "Benden sonra birbirlerinizin boynunu vurarak küfre dönmeyiniz" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[429]

Hadis-i şerifte insanların arasındaki hasedleşme, bugz, aldatma gibi sebeplerden doğan ve insanı ayrılık ve çatışmaya götüren nedenlerden yasaklama vardır.
Hadisteki "Benden sonra kujre dönmeyiniz" sözünün, sonraki fiili yapma hususunda kâfirler gibi olmayınız veya ahiretteki nimete küfrân-ı nîmet etmeyiniz ya da "birbirinizin boynunu vurmayı" helâl itikâd ederek imanın zıddı olan küfre düşmüş kimse gibi olmayınız, manasına gelme ihtimali vardır.
Bu hadisin 206 no'lu hadiste ayrıca şerhi yapılmıştır.[430]

DOKSAN BİRİNCİ BÖLÜM

ÖCÜT VE ÖĞÜTTE İTİDAL

Konu İle ilgili ayetler

"(Insanlan) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğüde davet et". (NahL 125)[431]

Konu ile ilgili hadisler

699. Ebu Vâil Şakîk b. Seleme'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: "İbn Mes'ud (ra) her perşembe günü bize vaaz veriyordu. Kendisine bir adam "Ey Ebu Abdurrahman! Bize her gün vaaz vermeni arzu ediyorum" dedi. îbn Mes-ud "Her gün vaaz etmekten beni alıkoyan husus sizi usandırmak endişesidir. Ben, Rasûlullah'ın bize usanç gelir endişesiyle ara ara vaaz ettiği gibi, size bu vakitlerde vaaz ediyorum" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[432]

Râvi Ebu Va'il Şakîk b. Seleme el-Esedî el-Kûfî (r.a) muhadramûndandır. Hicrî 64 de vefat etmiştir.
"îbn Mes'ud (m) vaaz veriyordu" ifadesine göre o, şer'î teklifleri ve yapılması gerekli olan şeylerin sevabı, yapılmaması gerekli olan yasaklan yapanın alacağı cezayı hatırlatıyordu.
Vaaz ve irşadda orta yolu tutmak gerekir. Çünkü İnsanın fıtratının böyle vaazları uzun uzun dinlemekten usanç duyması tabiidir. Velev ki vaiz üstün bir insan olsun. Böyle vaaz ve irşadlarda halka uygun vakitleri kollamak gerekir.[433]

700. Ebu'l-Yekzân, Ammâr b. Yâsir'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: "RasûiulJah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Kişinin namazı uzun, hutbeyi kısa okuması, anlayışlı oluşuna işarettir. (Sizler de namazı uzatınız, hutbeyi kısa tutunuz". (Müslim rivayet etmiştir).[434]

Râvi Ebu'l-Yekzân, Benî Mahzûm'un mevlâsidır. Meşhur sahabîdir. Be-dir'de hazır bulunmuştur. Hicri 37'de Sıffîn vak'asmda Hz. Ali (r.a) ile beraber olduğu halde şehîd edilmiştir. RasûIuUah'tan (s.a) altmış iki hadis rivayet etmiştir. Ammâr'ın (r.a) hakkında Rasûlullah'ın (s.a) medhü senada bulunduğunu birçok hadisten anlıyoruz. Bir hadiste "Kim Ammâr'a düşman olursa, Allah ona düşmanlık eder. Kim ona buğz ederse Allah ona buğz eder" buyumlm ustur.
"Namazın uzun, hutbenin kısa olması" sözüne göre fakih, asıl maksadın namaz olduğunu, hutbenin namaza bir giriş olduğunu bilir. Ve en önemli olana niyetiyle yönelir. Namaz kılmak kulun ibadetidir. İbadetin uzun oJ-ması, kullukta mübalağadır. Hutbe ise hatırlatmaktan İbarettir.[435]

701. Muâviye b. el-Hakem es-Sülemî'den (r.a) rivayet edilmiştir: Rasû-luliah (s.a) ile beraber namaz kılarken cemaatten biri hapsırdı. Ben"Yerhamükellah" diye karşılık verdim. Cemaat gözlerini bana çevirdi. Ben "Anaları evlatsız kalasüar bana niye öyle bakıyorsunuz?" dedim. Bu sefer (yanlış bir şey yapmışım gibi) elleriyle dizlerine vurmaya başladılar. Beni susturmaya çalıştıklarını görünce sustum. Rasûlullah (sa) namazı kılınca —anam babam yoluna feda olsun, ben ne ondan önce, ne de sonra öğretici olarak onun gibisini görmedim. Vallahi ne beni azarladı, ne dövdü ve ne de bana kaba söz söyledi— bana "Bu namazda insan kelâmı konuşmak doğru değildir. Namazda ancak teşbih, tekbir ve Kur'an okunur" dedi veya buna benzer sözler söyledi. Ben "Yâ Rasûhllah! Ben câhiliye devrinden yeni çıktım. Allah (cx) İslâm'ı gönderdi. Fakat hâlâ aramızda kâhinlere gidenler var" dedim. Rasûlullah (s.a) "Sen onlara gitme" buyurdu. Ben "Aramızda bazı şeyleri uğursuz sayanlar var" dedim. Rasûluliah (s.a) "Bu öyle bir şeydir ki içlerine doğar. Onunla uğraşmasınlar" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir), [436]

Râvi Muâviye b. Hakem es-Sülemî (ta) Arab kabilelerinden Benî Süleym kabil esin d endir. Şahabıdır. Medine'ye yerleşti. Rasûlullah4 tan (sji) on Üç hadis rivayet etmiştir.
Namazda aksıran kimseye "Elhamdülillah" dedikten sonra "Yerhamükellah" diyen kimsenin namazı bâtıl olur. Velev ki bu söz namazda varid olmayan zikir nev'inden olsun. Fakat namaz kılan diğer cemaatin, yapılan işi kerih gördüğünden gözlerini o tarafa çevirmeleri veya ihtiyaçtan dolayı namazda dönmesi mekruh değildir.
"Ellerini dizlerine vurmaya başladtlar'\ namazda konuşmasını daha kerih görünce cemaat bu hareketi yaptı. Fakat zahir olan izah şudur: Vurmayı üç kere takrarlamadılar. Çünkü bir rükünde üç hareket namazı ifsad eder. Amei-i kesîr olmadığı için namaz bâtıl olmamıştır.
Namazda insan kelâmı konuşmakla namaz bâtıl olur. Şöyle ki normal olarak kendisinin işiteceği kadar konuşması bu hükme dahildir. Bu konuşma anlaşılsın anlaşılmasın namazı bozar. Konuşma iki harf veya maksadı anlaşılmayan yalancı kelime olsun, namazın maslahatına taalluk ederse namazı iptaî eder, kısaca kelâm hem mana ve hem de lügavî açıdan olsun namazı bozar. İtibar, kelâmın asgarî bina edildiği iki harf de bu hükme dahildir. Ancak namaz kılan kimsenin Nebî'ye (sa) bir söz veya fiil veya daha çoğu ile icabet etmesi vaciptir. Nebî'nin (sa) şerefinden dolayı namaz bâtıl olmaz. Bundan dolayı namaz kılan "Esselâmu aieyke eyyühennebU" demekle emrohin-muştur. Ana-babaya icabet etmek namazı bozar. Bu hususlarla ilgili diğer konular fıkıh kitaplarında genişçe yer almaktadır.
Namazda sözün haram kılınması bu ümmetin özellik lerindendir. tbn Ara-bî şöyle der: tsrâiloğullannda namazda konuşmak mubah, oruçta yasaktı. Bizim dinimizde bunun aksi varid olmuştur. Benî İsrail'de Cüreyc kıssası diye bilinen hadiste, namazda Cüreyc'in anasına cevap vermemesi ayıp telâkki olundu. Çünkü namazda konuşma mubahtı.
Ancak dinimizde, namazda teşbih, tekbir, Kur'an kıraati gibi uygun sözler söylemekte beis yoktur.
Rasûlullah'ın (sa) Muâviye'ye namazı iade etmesini emretmemesi; yeni müslüman olan kimsenin, velev ki müslümanlarla beraber olsun namazda haram olduğunu bilmeden konuşması halinde namazını iade etmeyeceğine delildir. Veya böyle bir kimsenin alimlerden uzak olması da özür sayılır. Veya bu namazın bâtıl olmamasının sebebi, konuşmanın az olmasıdır ki, Muâvi-ye'nin konuşması beş kelimedir. Bu çok olursa örfen namaz bâtıl olur.
Nebî (sa) kâhinlere gitmekten nehyetmiştir. Çünkü onlar gayb hakkında konuşurlar. Bazen tesadüf olarak isabet ederler. Bu sebeple fitneden korkulur. Onlar insanları birtakım kurallara uymaya mecbur tutarlar. Hattâbî "Hadis hem kâhin ve hem de arrâfa gitmeyi yasaklamıştır" der.
"Uğursuz sayma" da yasaklanmıştır. Uğursuz sayanlar kuşların yönü ile hayır ve şerri bilmek isterler. Kuşlar sağ tarafa giderlerse o işi yaparlar, sol tarafa giderlerse yapmayıp vazgeçerlerdi. Şüphesiz bu şekildeki varsayım fayda ve zarar açısından hiç bir te'sir icra etmez. Bu ancak şeytanın güzelleştirip, süslediği bir işten başka bir şey değildir. Teşe'üme (uğursuzluğa) inanmanın kişiyi meydana gelen bazı olayları Allah'tan başka güçlerin te'siriyle olduğuna inanmaya götüreceğinden sarih küfür olduğunda ulemânın icmâı vardır. Fakat bu şekilde tevehhüm veya uğursuz hal içlerine doğarsa bunlarla uğraşmamak lâzımdır. Bu takdirde günah yoktur.[437]

702. Irbâd b. Sâriye'den (na) rivayet edilmiştir: "Rasülullah (s.a) bize kalpleri ürperten, gözleri yaşartan bir vaaz verdi". (Irbâd) bu hadisi nakletti.
(Bu hadis tamamıyla Sünneti Korumayı Emir bölümünde geçti. Tirmi-zî'nin bu hadise hasen-sahih dediğini zikretmiştik).[438]

Hadisten kastedilene göre, vaazlann en güzeli herşeyi içine alan, beliğ ve faydalı olanı iken, kelâmın en hayırlısı az ve öz olanıdır. Hadisin tamamı 157 no'lu hadiste zikredilmiş ve açıklanmıştır.[439]

DOKSAN İKİNCİ BÖLÜM

VAKAR VE AĞIRBAŞLILIK

Konu İle ilgili ayetler

"... Allah'ın (has) kullan ki onlar yer (yüzünde) vakar ve tevazu İle yürürler. Kendilerine beyinsizler (hoşa gitmeyecek) laflar attığı zaman selâm(etle) de(vip) geçerler". (Furkan, 63)[440]

Konu ile ilgili hadisler

703. Hz. Âişe'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah'ı (s-a) hiçbir zaman küçük dili görünecek biçimde güldüğünü görmedim. O ancak tebessüm ederdi". (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir). [441]

Lügatte "Tebessüm" gülmenin başlangıcıdır. "Dıhk"İse dişler görünün-ceye kadar yüzün genişlemesi yayılmasıdır. Eğer sesli olup başkası tarafından duyulursa buna kahkaha denir. Sessiz olursa buna tebessüm denir.
Hadiste, gülmeyi azaltmanın müstehab olduğuna, çok gülmenin Ailah-tan gaflete sebep olacağına işaret vardır. Çoğu zaman çok gülmek kişinin ve-kâr ve heybetinin zül olmasına sebep olur.[442]

DOKSAN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAMAZA, İLİM ÖCRENME VE BENZERİ İBADETLERE VAKAR VE SÜKÛNETLE GİTMEYE DAVET

Konu ile ilgili ayetler

"Kim Allah'ın şeâirini büyük tanırsa şüphesiz ki bu kalplerin takvâsın-dandir". (Hacc, 32)[443]

Konu ile ilgili hadisler

704. Ebu Hüreyre'den (ta) şöyle rivayet edilmiştir. Rasûlullah'ı (sa) şöyle buyururken işittim: "Namaz vakti gelince, koşarak değil, sükûnet içinde yürüyerek geliniz. Kavuştuğunuz rekâttan (cemaatle) kılınız. Kaçırdığınız rekâtlan tamamlayınız". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[444] Müslim'in rivayetinde ifade "Sizden biriniz namaza kasdettiği zaman namazdadır" şeklindedir.[445]

Hadisteki "Namaz" dan maksad bu hadisin Buhârî1 nin "Cum'a" bahsinde yer alması itibariyle "Cum'a namazı olma ihtimali varsa da, umûmi namaza hamletmek daha doğru olur. Ancak bu hadis Cum'a süresindeki "Ey mü'minler! O Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ı anmaya koşun." (Cuma,9) ayetinin manasına aykırı değildir. Çünkü nehyolunan, namaza koşmak ve süratli gitmektir. Emrolunan koşma ise namaza erken gelmektir.
Hadiste sektnet ve vakar sözleri geçmektedir. Sektnet davranışlarda teenni etmek ve abes işlerden kaçınmaktır. Vakar ise, yürürken gözleri haramdan korumak, sesi azaltmak ve lüzumsuz yere dönmemektir.
Namaza huşu ve vakar ile gelmek mendubdur. İnsan namaza kasdettiği zaman, fazileti o andan itibaren yazılır. Hadisten, imama yetişen kimsenin yetiştiği rekâtın o kimsenin namazının evveli olduğunu, imam selâm verince yetişen kimsenin namazını tamamlaması gerektiğini anlamaktayız.[446]

705. İbn Abbas'dan (m) şöyle rivayet edilmiştir: Hac mevsiminde arefe günü Rasüluîlah (s.a) ile beraber idik. Nebi (sa) arkadan bağırış çağırış ve birinin deveyi dövdüğünü duyunca, kamçı ile işaret ederek "Ey insanlar!... Mütevazı olunuz. İbadet telaşla sağlanamaz" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir. Bir kısmını da Müslim rivayet etmiştir).[447]

Hadiste geçen olay, arefe günü güneş battıktan sonra vuku bulmuştur. Hadisimiz, ibadetleri edâ esnasında teennî ve huşu ile hareket etmeye, çünkü sekînet ve vakarın kalbin huzuruna yardım ettiğine işaret etmektedir, ibadetin sevabı huşu ve huzur-İ kalp ölçüsüne göredir.
"İbadet telaşla sağlanmaz" sözündeki "telaş"m iyilikten sayılmaması; hayvana eziyet edip, bağırmasına sebeb olması gibi mahzûrâta götürdüğü takdirdedir.[448]

DOKSAN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MİSAFİR AĞIRLAMA

Konu ite İlgili ayetler

"İbrahim'in (Allah indinde) şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi? Hani bunlar onun yanma girmişlerdi de 'selâm' demişlerdi. (İbrahim) de 'selâm' demiş (selâm ile mukabele etmiş); "(bunlar) tanınmamış bir zümre" demişti. Hemen (gizlice) ailesine gidip semiz bir dana getirdi de bunu onlara yaklaştırdı. "Yemez misiniz?" dedi. (Zâriyât, 24-27)
"(Lût'un) kavmi kendisine doğru (soluk soluja) koşarak yanma geldi. Onlar daha evvelden kötülükleri işlemeye alifmış kimselerdi. (Lût) "Ey kavmim" dedi: İşte kffiynnı Sizin için onlar daha temirdir Artık Allah'tan korkun, beni misafirlerim içinde küçük düşürmeyin. İçinizde aklı başında bir adam da yok mu sizin?..." (Hûd, 78)[449]

Konu ite ilgili hadisler

706. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurdu: "Allah'a ve ahiret güaüne îman eden kimse, misafirine ikram etsin. Allah'a ve ahiret gününe îman eden kimse akrabasını gözetsin. Allah'a ve ahiret gününe îman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[450]

Misafire İkram etmek kâmil îmanın alâmetlerindendir. İkram etmek ise, güleryüz göstermek, yiyecek sunmak, misafirin hizmetiyle meşgul olmaktır. ikram çok yemek yedirmek değildir.
Sıla-i rahimde kâmil îmanın alâmetlerindendir. Akrabalara sıla, onlara ikram etmek, ziyaret etmek, onlardan ihtiyaç sahibi varsa ona yardım etmek şeklinde olur.
Az konuşmak ve iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak, güzel söz söylemek de îmandandır.[451]

707. Ebu Şureyh Huveyîid b. Amr el-Huzâî (ra) şöyle dedi. Rasûlullah'i (s.a) şöyle derken işittim.
"Allah'a ve ahiret gününe kim îman ediyorsa misafirine caizesini versin. Ashab: Caizesi nedir, yâ Rasûlallah? dediler. Rasûlullah (s.a):
Bir gün, bir gece (ağırlamandır). Misafirlik üç gündür. Fazlası sadakadır." buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[452]

Müslim'in rivayetinde: "Müslûmanın, din kardeşi yanında günaha sokacak kadar, kalması doğru değildir.. Ashab:
- Onu nasıl günaha sokar ya Rasûlallah! dediler. Rasûluüah:
- ikram edecek bir şeyi olmayana misafir olmandır" buyurdu.
Ravi; Ebu Şureyh Huveyîid b. Amr (ra) Huzâî, el-Ka'bî el-Adevî'dir. Mekke'nin fethine iştirak etmiştir. Bu fetihte Benî Ka'b sancaklarından birini taşımaktaydı. Rasûlullah'tan (sa) yirmi kadar hadis rivayet etmiştir. Hicrî 68 de Medine'de vefat etmiştir.
Hadiste, misafirin caizesi, bir gün, bir gecedir, buyurulmuştur. Oysa "ziyafet üç gün" ifadesi de vardır. Bu sebeple; bir gün bir gece, bu üç günden midir? Yoksa buna İlave midir? diye ihtilaf edilmiştir.
"Bu üç güne ilavedir" diyen olduğu gibi, "bu üç günden biridir" diyenler de vardır ki, bu son izah daha uygundur. Bir kısım alimler de "Bu üç günden ilk günü ikramda mübalağa eder. Sonraki iki gün ise, normal ikramına devam eder" demişlerdir.
Müslûmanın, fakir bildiği bir kardeşinin yanında fazla kalması, o kimseyi bazen borçlanıp yalana sevkedeceginden kerih görülmüştür.
Bu husustaki hadislere gelince cidden pek çoktur. Sahihayn'da (Buhğrî ve Müslim) bu meşhurdur.[453]

DOKSAN BEŞİNCİ BÖLÜM

İYİ İŞLERİ MÜJDELEMEK VE TEBRİK ETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"O halde kullarımı müjdele, (O kullanm ki) onlar söze (dikkatle) kulak verirler de onun en güzeline uyarlar:1 (Zümer, 17-18)
"Rabb'îeri onlara rahmetini, rızasını, onlara içinde tükenmez ve ebedi bir naîm (nimet) bulunan cennetleri müjdeler;* (Tevbe, 21).
Vaad olunduğunuz cennetle sevinin." (Fussilet, 30)
"Biz de ona çok uysal bir oğul müjdesi verdik:' (Sâffât, 10)
"Andolsun, elçilerimiz ibrahim'e müjde ile geldiler?' (Hûd, 69)
"(ibrahim'in) karısı (hizmet için) ayakta idi. (Bu söz üzerine) güldü. Biz de ona tshak'ı, tshak'ın ardından da (torunu) Yakub'u müjdeledik" (Hûd, 71)
"O mihrapta durup namaz kılarken melekler ona (şöyle) nida etti: Gerçek, Allah sana Vahya'yı müjdeler!* (Âl-i Imran, 39)
"Melekler: Ey Meryem, Allah kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor (lakabı) Mesih'tir!' (Âl-i Imran, 45)
Bu hususta birçok ayet vardır.[454]

Konu ile ilgili hadisler

708. Ebu İbrahim, bir görüşe göre Ebu Muhammed, diğer bir görüşe göre Ebu Muaviye Abdullah b. Ebu Evfâ'dan (ra) rivayete göre: Rasülullah (si) Hz. Hatice'yi, gürültü ve yorgunluktan uzak, İnciden yapılmış, cennet köşküyle müjdelemiştir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[455]

Hadiste, hayır ile müjdelemenin müstehab olduğuna işaret vardır. Çünkü bu, müminin kalbini hoşnud eder. Hz. Hatice'nin (ra) RasûluUah'ın (s.a) ilk zevcesi ve ona ilk îman eden olması, malı ve canı ile ona yardım etmesi, onun faziletine İşarettir. Rasülullah (sa) onun hakkında:
"insanlar küfür ettiği zaman o bana îman etti Beni yalanladıkları zaman, beni tasdik etti. Beni mahrum bıraktıkları zaman bana malıyla arka Çıktı" buyurdu. Hz. Hatice (r.a) Bi'set'in 10. yılında vefat etmiştir.[456]

709. Ebu Mûsâ el-Eş*arî'den (na) rivayet edilmiştir. Kendisi (bir gün) evinde abdest alarak çıktı. Ve "Rasûtullah ile bu gün beraber olacağım" diyerek, mescide gitti. Nebî'yi (sa) sordu. Kendisine "Şu tarafa gitti" dediler. Ebu Mûsâ:
Ben de arkasından Erîs kuyusunun olduğu bahçeye soruşturarak gittim. Kapının yanında oturdum. Rasûlullah (s.a) defi hacet yaptıktan sonra abdest aldı. 'Yanına geldim. Baktım ki, Erîs kuyusu başındaki taşın ortasına oturmuş, paçalarını sıvayarak, kuyuya sarkıtmış bir vaziyetteydi. Selâm verdim. Sonra ayrıldım. Tekrar kapının yanma oturdum. Kendi kendime "Bugün Ra-sûlullah'ın kapıcısı olacağım" dedim. Bu arada Ebu Bekir gelerek kapıyı tıklattı. Ben:
Kim o? dedim. Ebu Bekir (r.a,):
Benim, dedi. Ben:
Biraz bekle, dedim. Sonra Rasûlullah'a gelerek:
Yâ Rasûlallah Ebu Bekir izin istiyor, dedim. Rasûlullah:
Ona izin. ver ve cennetle müjdele, dedi. Ben Ebu Bekir'e gelerek:
İçeri gir, Rasûlullah seni cennetle müjdeliyor, dedim. Ebu Bekir içeri girerek kuyunun yanındaki taş üzerine oturan Nebî'nin (s.a) sağına oturdu. Paçalarını sıvayarak ayaklannı RasûtuUah'ın (s.a) yaptığı gibi kuyuya saldı. Sonra döndüm. Kapının yanında oturdum. Kardeşimi abdest alıp bana yetişeceği bîr durumda geri bırakmıştım. (İçimden) "Şayet Allah (cc) kardeşimi kasdederek falan kimseye hayır dilemişse, buraya getirir" dedim. Bu arada birisi kapıyı İtiyordu. Ben:
Kim o? dedim.
Ömer b. Hattab'ım, dedi.
Biraz bekleyin, dedim. Rasûlullah'a geldim selâm verdim. Ömer b. Hattab geldi. İzin istiyor, dedim. Rasûlullah (s.a):
Ona izin ver ve cennetle müjdele, buyurdu. Hz. Ömer'e geldim.
İçeri gir, Rasûlullah seni cennetle müjdeliyor, dedim. Ömer içeri girdi. Rasûlullah'in (s.a) soluna, taş üzerine oturdu, ayaklarını aynı şekilde kuyuya saldı. Sonra döndüm. Kapının yanma oıurdum. Tekrar içimden "Allah (cc) eğer kardeşi hakkında falan kimseye hayır murad etse buraya getirir, dedim. Yine birisi gelmiş kapıyı vuruyordu,
Kim o? dedim.
Osman b. Affan, dedi.
Biraz bekleyin, dedim. Nebî'ye (r.a) gelerek haber verdim. Nebî (s.a):
Ona izin ver. Karşılaşacağı belâlarla beraber cennetle müjdele, buyurdu. Ben kapıya gelerek Osman'a (r.a):
Gir. Rasûlullah (sa) seni karşılaşacağın belâlarla birlikte cennetle müjdeliyor, dedim. Osman (r.a) girdi. Rasûlullah'm (s.a) yanındaki taşı dolu bulduğu için, karşılarındaki bir tarafa oturdu. Said b. Müseyyeb:
"Onların bu oturuşunu, kabirlerinin durumuna te'vil ettim, dedi. (Bu-hârî ve MüsiÎm rivayet etmişlerdi)[457]

Bir başka rivayette: "Rasûtullah bana kapıyı korumamı emretti." Yine bu rivayette; "Hz. Osman (m) kendisine müjde verildiği zaman Allah'a hamdetti. Sonra, Allah yardımcıdır" dedi.
Hadiste, Sahabenin RasûluÎIah'a (s.a) mülazemet etmeye olan hırsı söz konusu edilmektedir. Ebu Mûsâ el-Eş'arî (r.a) Rasûlullah'm (s.a) kapıcısı olmayı bizzat kendisi işlemiştir. Hatta Buhârî'nin bir başka rivayetinde "Bana bunu emretmemişti" demiştir. Fakat başka rivayetlerde Rasûlullah (s.a) "Yâ Ebu Mûsâ kapıyı bekle, kimse buraya girmesin" buyurmuştur.
Bu iki görüş "Ebu Mûsâ kapıcı olmaya karar verince Rasûlullah 'in emri tesadüfen vuku bulmuştur" şeklinde cem edilmiştir. Veya Rasûlulîah (s.a) kazâî haceti ve abdest için Ebu Musa'ya bu emri vermiş, ancak devamlı durmasını kastetmemiştir. Ebu Mûsâ ise devamlı kalmaya niyet etmiştir.
Hz. Ebu Bekir'e (ra) Rasûlullah'ın Erîs kuyusu civarında olduğu ya kendisine Nebî (sa) tarafından önceden haber verilmiş veya Ebu Musa'nın (ra) haber verme ihtimali vardır.
"Ben Ebu Bekir'im" sözünden, izin isteyen kimseye "Kim o?" denildiği zaman ismini söylemesi gerektiğine işaret vardır.
Hz. Ebu Bekir'in kuyu başında Rasülullah'm (s.a) sağma oturup ayaklarını kuyuya sarkıtmasındaki sebep, RasûluÎIah'a rahatlık vermek, onun durumunu bozmamak amacıyladır.
Rasûlullah'ın (sjı) Ebu Musa'ya "Git onu cennetle müjdele" sözünden haber-i vâhidle amel etmenin cevazına işaret vardır.
Kuyu basındaki oturuş şekillerinden, kabirlerinin şekli te'vil olunmuştur. Buhârî'de Ebu Mûsâ (ra) "Bu durumu Hz. Osman'ın kabrinin onlardan ayn olacağına yordum" dedi.
Hadiste Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın (ra) faziletine ve onlann cennet ehlinden olduğuna işaret edilmektedir. Yine Rasûlullah'ın (s&) Hz. Osmanin belâya duçar olacağını haber verip, gerçekleşmesi, onun mucizesine İşaret etmektedir.
"Erîs kuyusu" Küba yakınında meşhur bir bostandır. Rasûlullah'm (s.a) Osman'a (ra) verdiği yüzük buraya düşmüştü.[458]

710. Ebu Hüreyre'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Beraberimizde Ebu Bekir ve Ömer'in de olduğu bir grup arasında Rasûlullah'm (sa) etrafında oturuyorduk. Rasûlullah (s.a) aramızdan ayrıldı, dönmesi uzun süre gecikti. Başına bir şey gelmesinden korktuk ve birlikte kalktık. Korkuya kapılanların ilki bendim. Rasûlullah'ı (s.a) aramaya çıktım. Ensardan Neccaro-ğullarına ait bir bahçe duvarına rastladım. Kapısını bulamadım. Araştırırken bahçenin dışansmdan iç tarafa doğru akan küçük bir ark gördüm. Oradan sürünerek Rasûlullah'ın (sa) yanma vardım. Rasûlullah (sa):
Ebu Hüreyre misin? buyurdu. Ben:
Evet, yâ Rasûlallah dedim. Rasûlullah (s.a):
Burada işin ne? diye sordu. Ben:
Aramızda İdiniz. Ayrıldınız. Dönmeniz gecikti. Biz de başınıza bir hat mi geldi? diye korktuk. Ben korkanların ilki idim. Bu duvara geldim. Tilkinin sürünüşü gibi, sürünerek geldim, su insanlar da arkamda, dedim. Rasûlullah

Ey Ebu Hüreyre.diye seslenerek ayakkabılarım bana verdi. Sonra:
Şu ayakkabılarımı götür. Bu duvarın arkasındaki, kalbinden inanarak "Lâ ilahe İllallah" diye şehadet getiren kimseyi cennetle müjdele" buyurdu. Ebu Hüreyre. uzun hadisin tamamım zikretti. (Müslim rivayet etmiştir).[459]

Hadiste iman sahibinin ya ibtidâen veya cehennemde azab gördükten sonra mutlaka cennete gireceğine İşaret vardır.
Hadiste gecen "Bi'r" (kuyu) kelimesi île bostan kastedilmiştir. Böyle çoğu zaman bostan, içinde bulunduğu kuyularla isimlendirilir. Bi'r Erîs, Bi'r Bidâ'e bütün bunlar bostandırlar.
Hz. Ömer (na) bu hadisin tamamında, Nebî'ye (sa) böyle bir müjdeyi, insanlar gevşeklik göstermesinler diye vermemesini işaret etti. Rasûlullah (s.a) da buna muvafakat etti.
Hadisimiz, hayırlı bir şey ile müjdelemenin müstehab olduğuna işaret etmektedir.[460]

711. İbn Şemmâse'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir.
"Amr b. As (na) son nefesinde iken yanında bulunuyorduk. Yüzünü duvara çevirerek, uzun süre ağladı. Oğlu kendisine:
Babacığım. Rasûlullah (s.a) sana şu müjdeyi vemedi mi? Rasûlullah (s.a) sana şu müjdede bulunmadı mı? diye söylemeye başladı. Amr (r.a) yüzünü bize çevirerek:
Ahiret için en faziletli hazırlığımız "Lâ ilahe illallah Muhammedu'r-Rasûlullah" şehadetidir. Ben üç dönem geçirdim, öyle zamanlarımı bîliyorum ki Rasûlullah'a (s.a) benden daha çok buğz besleyen kimse yoktu; en çok arzu ettiğim şey, bir fırsatını bulup onu öldürmekti. Bu şekilde ölseydim cehennem ehlinden olurdum. Allah (c.c) İslâm'ı bana nasip edince Nebî'ye (ra) geldim ve "Sağ elini uzat sana biat edeyim" dedim. Sağ elini uzattı. Elini sıktım. Rasûlullah (s.a):
Yâ Amr sana ne oluyor, buyurdu. Ben
Şart koşmak istiyorum, dedim. Rasûlullah (sa):
Ne şart koşuyorsun? buyurdu. Ben:
Mağfiret olunmayı, dedim. Rasûlullah (s.a):
Şüphesiz Islâmiyetin, Önceki günahları sildiğini, Hicretinde, kendinden önceki günahları sildiğini, önceki suçları yok ettiğini bilmiyor musun? buyurdu. Artık bana Rasülullah'tan (s.a) daha sevimli bir kimse, ondan daha büyük birisi yoktu. Ona heybetinden, iki gözümle doyasıya bakamazdım. Onu tanıtmamı isteseler, aciz kalırdım. Çünkü kendisine (celâl ve heybetinden) tam olarak bakamadım. Eğer bu hal üzere ölseydim cennet ehlinden olduğumu umardım. Daha sonra bir takım İşlere bulaştım ki, o işlerde durumumun ne olduğunu bilmiyorum, öldüğüm zaman bana ağıt yakan, ağlayan kimse tutmayın. Beni gömdüğünüz zaman toprağı azar azar dökünüz. Sonra deve kesip etini dağılacağınız süre kabrimin yanında durunuz ki, si-zİnle yakınlık kurayım. Ve Rabb'imin elçilerine ne cevap vereceğimi düşüneyim" dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[461]

Râvi İbn Şemmâse*nin adı Abdurrahman b. Şemmâse b. Zİ'b Ebu Amr1 dır. ölüm anında kusurlarına ve Allah'ın (cc) af etmesini ümid etmek amacıyla ağlamak caizdir, ölüm döşeğinde olan kimseyi, Allah'ın (cc) rahmetiy-le müjdelemek, gönlünü hoşnut kılmak, müstehabtır. Kâfir müslüman olunca günahları affolunur. Hacc, hicret, namaz da küçük günahlara keffârettir. Büyük günahları ancak tevbe ve istiğfar giderir, ölünün yanında feryad ederek ağlamak haramdır, ölmeden önce vasiyet etmek müstehabtır.
Kabir suali, Münker ve Nekir meleklerinin vücudiyeü hak mezhebe göre gerçektir. Definden sonra bir müddet beklemek müstehabtır. ölü, salihlerin ziyaretiyle munis olur.
Amr b. As, hayatını ve içinde bulunduğu halleri ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.
"Rasülullah'tan daha sevgili bir kimse yoktu " sözü İmân için tamamlayıcıdır. Çünkü Rasûlullah (sa): "Sizden birisine ben, canından, malından, bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça îman etmiş sayılmaz" buyurmuştur.
"Onu vasıflandırmaya gücüm yetmezdi" sözünün manası şudur: Vasıf-lamak için dikkatli nazar etmek gerekir. Rasûlullah'ı (sa) vasfetmekten Amr b. As*a (ra) onun mehabet, celâl ve azameti mâni oluyordu.
"Cennet ehlinden olduğumu ümid ederdim" sözünden şu anlaşılmaktadır. Arif, ameli salih işlese ondan Allah korkusu ayrılmaz. Bir âyette "Rabb*-terine dönecekleri için kalbleri ürpererek vermeleri gerekeni verenler" (MüminÛn, 60) buyurulmuştur. Amr (ra) bu salih amellere sığınmadı. Bu sebeb-le kesin olarak cennetlik olduğunu söylemeyip, "ümid ederim" diyerek, kalbi üe Mevlâ'sına güvenmiş, kendisini sevdiği kimseler sınıfına atmasını ümid etmiştir. Amr (ra) cenaze arkasından ateş yakılmasını istemedi. Çünkü câhi-liye İnsanları böyle ateş yakıp, cehennemden kurtulacağını sanıyorlardı. Halbuki bu câhiliye adetiydi. Ancak ölünün fazla bekleyip değişmesi, kokusu yayılması halinde buhur için ateş kullanmak mekruh değildir. Kabrin üstüne toprağı yavaş yavaş serpmek gerekir. Kabir üzerinde oturmak caiz değildir.[462]

DOKSAN ALTINCI BÖLÜM

YOLCULUĞA ÇIKARKEN VEDALAŞMAK, ARKADAŞINA TAVSİYEDE BULUNMAK, DUA ETMEK VE ONDAN DUA İSTEMEK

Konu ile ilgili ayetler

İbrahim bunu (aynı şeyi) oğullarına da tavsiye etti. (Torunu) Ya'kub da (öyle yaptı): Ey oğullarım, Allah sizin için (İslâm) dini(ni) beğenip seçti. O halde siz de (başka değil) ancak mtislUmanlar olarak can verin, (dedi). Yoksa ey (Yahudiler), ölüm Ya'kub'un önüne geldiği zaman siz de orada hazır mıydınız? Hayır. O, oğullarına; benden (ölümünden) sonra neye ibadet edeceksiniz^ dediği zaman; onlar: Senin tannna ve atalann İbrahim'in, İsmail'in, îshak*to, bir tek tann olan Allah'ına, İbadet edeceğiz. Biz O'na teslim olmuşuzdur, demişlerdir. (Bakara, 132-133)[463]

Konu ile ilgili hadisler

712. Zeyd b. Erkam (ra) hadisi ki, Rasûlullah'ın (s.a) ehli beytine ikrâm babında geçmişti. Zeyd şöyle dedi:
"Bir ara Rasûlullah (s.a) aramızda hutbe vermek üzere kalktı. Allah'a hamd-ü sena ederek va'z ve nasihatta bulundu. Sonra:
Dikkatli olun ey insanlar, ben de bir beşerim. Rabb'imin görevli meleği (Azrail)'in gelib, ona İcabet etme vakti yaklaştı. Size iki önemli şey bırakıyorum. Birincisi: "Allah'ın Kitab'i" ki, onda hidayet ve nur vardır. Allah^ in Kitabı'nı alınız. Ve ona sımsıkı yapışınız" buyurarak, ona teşvik ve rağbet kıldı. Sonra:
Ehl-İ beytim!.. Ehl-i beytim hususunda size Allah'ı hatırlatırım. (Hakların;- riayet edin) (Müslim rivayet etmiştir. Bu hadis uzunca olarak geçmişti).[464]

Hadis-i şerif, sefer ve ölüm hastalığında yakınlara, dostlara, iyilik ve hayır olan amelleri vasiyet, dînî emirlere devam etmeye teşvikin müstehab olduğunu beyan etmektedir.[465]

713. Ebu Süleyman Mâlik b. Huveyris'in (ra) rivayetine göre şöyle demiştir. Bizler, aynı yaşlardaki gençler topluluğu, Rasûhıllah'a (sa) geldik. Yanında yirmi gün kaldık. Rasûlullah (s.a) merhametli ve müşfik birisi idi. Ailelerimizi özlediğimizi zannederek, bize, ailelerimizden kimi bıraktığımızı sordu. Kendisine durumumuzu anlattık. Bize:
Ailelerinize dönünüz. Onlarla oturunuz. Onlara (dini) öğretiniz. İyiliği emrediniz. Şu namazı şu vakitte, şu namazı şu vakitte olmak suretiyle namaz kılınız. Namaz vakti gelince biriniz okusun. En büyüğünüz de imamlık yapsın, buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[466]

Buhârî'nin rivayetinde: "Beni nasıl kılarken görüyorsanız, öyle kılınız" ziyadesi vardır.
Ravi Ebu Süleyman Mâlik b. Hüveyris el-Leysî (r.a) Basrahdır. Rasûlul-lah'a (s.a) genç bir topluluk içinde iken geldi. Rasûlullah (s.a) onlara namazı Öğretti. Rasûlullah'tan (sa) onbeş hadis rivayet etti. Hicrî 94 senesinde Basra'da vefat etmiştir.
"En büyüğünüz imam olsun" sözü; en yaşlınız imam olsun demektir. Çünkü bu topluluk Rasûlullah'ın (s.a) yanında 20 gün kalıp hepsi de aynı şeyi aldılar. İlim bakımından müsavi oldular, imamlığa liyâkat açısından ancak yaş durumu bahis mevzuu olmuştur.
Beldesinde ilim tahsil edemeyen kimselerin ilim amacıyla sefere çıkmalarının vâcib olduğuna, emir sahibi kimselerin halkına halini sormalarına, hadis işaret etmektedir. Yine âlimin İnsanlara bilmediklerini öğretmesi ve onlan aydınlatması gerektiğini beyan etmektedir. Namaz için ezanın meşruiyeti ifade olunmuştur.
İmamlıkta, diğer vasıflarda müsâvîlik varsa "yaş'b itibar edilir. Aksi halde en iyi bilen takdim olunur.[467]

714. Ömer b. Hattab'ın (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur. Umreye gitmek için Rasûlullah'tan (s.a) izin istedim. Bana izin verdi. Ve:
Ey kardeşim, bizi de dualarında unutma" buyurdu. Şayet bütün dünya benim olsaydı, bu söz kadar beni sevindiremezdi, dedi.
Başka rivayetinde: Rasûlullah (s.a) "Bizi de duana ortak kıl ey kardeşim" buyurdu. (Ebu Dâvud ve TirmİzÎ rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadis için hasen ve sahih demiştir).[468]

Hadiste "Umre için izin istedim" diyen Hz. Ömer'in (r.a) sözünde, ziyâde edeb ve Rasûlullah'ın (s.a) emrine, velev ki hayır işlerinde olsun, danışma vardır.
"Bizidualarında unutma" sözü Rasûlullah'în (s.a) hem kendisini, hem de tâbîlerini kasdettiğine delildir. Veya bizzat kendisini kasdetmiştir.
Bu söz şüphesiz Hz. Ömer'in (ra) Mevlâsı yanında derecesinin yüceliğini, dolayısıyla duasının müstecâb olduğunu gösterir.
Bu hadiste, Rasülullah'ın (s.a) insanların en şereflisi olduğu halde sair müslümanlardan dua istemesi tevazuunun en belirgin misâlidir.[469]

715. Salim b. Abdullah b. Ömer'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer (ra) sefere çıkmak isteyen birine;
Bana yaklaş, Rasûlullah'ın (s.a) bizi uğurladığı gibi, seni uğurlaya-yım. Raâülullah (s.a) şöyle uğurlardı. "Dinini, emânetini ve işlerinin sonuçlarım Allah'a ısmarlarım" derdi. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen ve sahih demiştir)[470]

Hadisin râvisi Salim tabiînin büyüklerindendir. Babası Abdullah b. Ömer yedi fukâhâdan biridir.
"Rasûlullah'ın (sm uğurladığı gibi" sözünde Hz. Peygamber'in ashabını uğurlaması onun faziletinin kemâline delildir.
"Dinini... ısmarlarım" çünkü insanın seferin yorgunluğu ve zorluğu sebebiyle dînî emirlerde tesâhül göstereceği ihtimâli olduğu için "Din" zikredilmiştir. Bunun için misafire seferde kolaylık kılınmıştır.[471]

716. Abdullah b. Yezid ei-Hatmî es-Sahabî'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) orduyu uğurlarken:
'Dininizi, emânetinizi ve işlerinizin sonuçlarını Allah'a ısmarlarım' buyurdu." (Sahih hadistir. Ebu Dâvud ve diğerleri sahih isnadla rivayet etmiştir)[472]

"Havalim" şeklinde ilk iki vasfın müfred gelmesinin hilâfına cemî gelmiştir. Her halde burada, sâlih amelleri çoğaltmaya işaret vardır ki, bu çok amelleri toplamayı tavsiye etmiştir.
İdarecinin orduyu savaşa gönderirken uğurlaması müstehabtır.[473]

717. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Nebî'ye (s.a) bir adam gelerek:
Yâ Rcsûlallah! Sefere çıkmak İstiyorum. Bana azık ver, dedi. Rasûlullah (Sû)
Allah (cjc) senin azığını takva kılsın buyurdu. Adam:
Artın (Yâ Rasûlallah) dediğinde, Rasûlullah (sa):
Allah günahım affetsin, buyurdu. Adam: Artır, (Yâ Rasûlallah). RasÛluilah (s.a):
Nerede olursan, Allah sana hayrı kolaylaştırsın, buyurdu. (Tirmizî rivayet ederek, hasen ve sahihtir, demiştir).[474]

Hadiste, misafirin kardeşlerine gelmesi, onların da misafire dua etmesine işaret vardır. Duayı ziyade yaparak kalbini hoşnutmeleri müstehabtır.
Önceki, Ömer (ta) hadisinde olduğu gibi, bu hadiste de önce İzin isteme vardır. Sonra nasihat talep edilmektedir.[475]

DOKSAN YEDİNCİ BÖLÜM

İSTİHARE VE DANIŞMA

Konu ile ilgili ayetler

"İş hususunda onlarla müşavere et!' (Âl-i îmrân, 159)
"... Bunlann işleri aralarında müşavere (ile)dir!' (Şürâ, 38) Konu ile ilgili hadisler[476]

Konu ile ilgili hadisler

718. Câbir'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Rasûlullah (sa) bize, Kur'an'dan bir sûreyi Öğretir gibi, bütün işlerde istihareyi Öğreterek şöyle buyurdu. "Sizden birisi bir işi kastettiği zaman, farz namazı haricinde iki rekât namaz kılsın. Sonra şöyle diyerek ihtiyacını arzetsin:
Alîahım... İlmin ile bana hayır kılmanı, kudretin ile beni başarılı kılmanı ister, yüce fazlından isterim. Çünkü Sen'İn gücün yeter, ben güçsüzüm. Sen bilirsin, ben bilemem; Sen gaybleri bilirsin. Allahım eğer bu işin hakkımda, dinimde, yaşayışımda, işimİo sonucunda - yahut işimin acele oîrması veya gecikmesinde hayırlı olduğunu bilirsen (ki biliyorsun) onu bize takdir edip, kolayladır, sonra hakkımızda bereketli kıl. Eğer bu işin hakkımda, dinimde, yaşayışımda, işimin sonucunda - yahut işimin acele olması veya gecikmesinde şer olduğunu bilirsen (ki şüphesiz bilirsin) onu benden, beni de ondan uzak tut. Benim için hayır nerede ise onu takdir eyle ve beni ondan razı kıl'. (Buhârî rivayet etmiştir).[477]

"İstihâre" hayrı talep etmek manasına gelir. Namaz ve duadan ibarettir. Kul Rabb'mdan iki işten hayırlısını vermesini veya yapmak istediği işe taalluk eden arzuyu vermesini ister.
İstihare ancak mubah olan ijlerde caizdir. Farz, Vâcib, haram ve mekruhlarda istihare yoktur. Çünkü şer'i şerifin emrettiği ve yasakladığı her şeye uymak lâzımdır. İstihareye gerek yoktur. Ancak ibadeti belli vakitie meselâ haccı bu sene yapsın mı yapmasın mı şeklinde istihare yapması caizdir.
İstihare duası, namazdan sonra hamdele ve saiveknin akabinde yapılması uygundur. Bazı fakihler duam.ı, secde halinde veya teşelıhüdden sonra okunmasında bir beis görmemişlerdir.
"Sen gaybları bilensin " sözü senin ilminden hiç bir şey geri kalmaz. Mah-lukatmdan hiç kimse gaybdan bir şeyi ihSta edemez. Ancak cüzlerine muttali kılarak öğrettiğin müstesna demektir. "İşimin sonucunda veya işimin acele olması veya geç olması" gibi râvinin şüphe ederek zaptettiği sözlerin hepsini duada topluca zikretmek gerekir.
Yani Beni razı kıl, tâ ki nimetlerinden hiçbir şeyi alaya almayayım. Mah-lukatından hiç kimseye hased etmeyeyim, demektir.[478]

DOKSAN SEKİZİNCİ BÖLÜM

HASTA ZİYARETİ, BAYRAM NAMAZI, GAZA, CENAZE VE BENZERİ YERLERE GİTMEK, İBADET MAHALLERİNİ ÇOĞALTMAK İÇİN AYRI YOLLARDAN GİDİP DÖNMENİN MÜSTEHAB OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

719. Câbir'in (na) şöyle dediği rivayet olunmuştur. "Nebî (s.a) bayram gününde evine ayrı yollardan gidip gelirdi. (Buhârî rivayet etmiştir).[479]

Bayram namazım kaçırma korkusu yoksa, gitmeyi uzun yoldan yapmak, dönüşü de kısa tutmak sünnettir. Tabii ki bu konuda ihtilaf vardır. Namaza giderken çok adım atmak sevabı çoğaltır. Dönüşte ise kurbiyyet olmadığından sevabı azdır. Veya kıyamette, gidip geldiği yol kendisine şahidlik yapması için, veya iki yol halkına teberrük için faydalıdır.
Bütan bu sebepler olmasa bile Rasûlullah'a (s.a) uymak için böyle yapmak dahi sünnettir.[480]

720. İbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre RasûIuUah (&a) Şecere yolundan çıkar, Muarras yolundan dönerdi. Mekke'ye girdiği zaman Seniyvetü'l-Ulyâ'dan girer, Seniyyetü's-Süflâ'dan çıkardı. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[481]

"Şecereyotu'TM'l-Hüieyfc Mescidinin bulunduğu yerdir. Hacca veya gazaya bir yoldan gidip, başka yoldan gelmek müstehabtır. "el-Muarras" Medine'ye altı mil uzaklıkta bulunan bir yerin adıdır.
"Seniyye"; Mekke'de el-Muallât denilen kabristanın üstündeki yoldur.
Peygamberimiz'in (s a) Mekke'ye yukarıdaki yoldan girip, aşağıdaki yoldan çıkmasının hikmeti İbrahim'in (a.s) nidasının yüksek yerden yapılması sebebiyledir.
Ayrıca, Mekke'ye üst yoldan girildiğinde Kabe'yi karşılayarak girilmektedir.[482]

DOKSAN DOKUZUNCU BÖLÜM

SACDAN VE SOLDAN BAŞLAMANIN MÜSHEHAB OLDUĞU İŞLER

Konu ile İlgili ayetler

"Artık kitabı sağ eline verilmiş olan kişiye gelince, der ki, alın okuyun kitabımı" (El-Hâkka, 19)
"Sağcılar(a gelince): O sağcılar ne (mutludurlar. Solcular(a gelince): O solcular ne bedbahttırlar".[483]

Konu ile ilgili hadisler

721. Âişe'nin (na) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Her işinde, temizliğinde, taranmasında, ayakkabı giymesinde sağdan başlamak, Rasûluüah'ın (s.a) hoşuna giderdi. (Buhârî ve Müslim rivayet et-mişlerdir).[484]

Hadis-i şerifteki, bütün işlerde sağdan başlamak hayır olduğundan her şeye kıyas edilerek uygulanması müstehab kılınmıştır.
Bu hadisin mefhumundan hakir olan bütün işlerde de sol taraftan başlamanın müstehab olduğu elde edilmiştir.
Nevevî, "Sağdan başlamak, şeriatın daimi bir kaidesidir" der.
Sağ, soldan şereflidir. Abdestte her uzuv sağdan başlayarak yıkanmalıdır.[485]

722. Aişe'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasülullah'ın (s.a) sağ eli, temizliği ve yemeği içindi. Sol elini de hela temizliği ve benzeri kirli işler İçin (kullamr)dı. (Sahih hadistir. Ebu Dâvud ve diğerleri sahih isnatla rivayet etmişlerdir)[486]

Hadiste, Rasülullah'ın (s.a) sağ elini şerefli işler için, sol elini ise diğer işlerde kullandığının bildirilmesi bu şekilde hareket etmenin sünnet olduğuna delil olur.[487]

723. Ümmü Atiyye'den (r.a) rivayete göre Nebî (sa) kızı Zeyneb'in nâşı-m yıkayacaktan zaman (yıkayıcılara):
"Sağ taraftan ve abdest uzuvlarından başlayınız" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[488]

Diri, sağdan başlayarak yıkandığı gibi, mevtayı da yıkarken sağdan başlamak müstehabtır. Kadın cenazeyi kadınların yıkamasına emir vardır.
Râvi; Ümmü Atiyye, Nüseybe binti Ka'b veya b. Hâris'tir. MedineİI'dir. Basra'ya yerleşti. Rasûlullah (s.a) zamanında kadın cenazelerini yıkardı. Ne-seb yönünden Ümmü Ammâre b. Ka'b, Ümmü Atiyye'ye benzerlik arzetmek-tedir. Ancak Sahihayn'da Ümmü Ammâre'nin hadisi yoktur. Ümmü Atiyye (ta) Rasûluüah'tan (s.a) 40 hadis rivayet etmiştir.[489]

724. Ebu Hüreyre'dçn (ra) rivayete göre, Rasûlullah (s.a):
"Sizden biri ayakkabı giyerken sağdan, çıkarırken soldan başlasın. Bu şekilde sağ ayağı önce giyilip, sonra çıkarılan ayak olsun" buyurdu. (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[490]

Hadis, ayakkabıyı sağdan giymeye başlamayı, çıkarırken de soldan başlamayı beyan eder. [491] .

725. Hafsa'dan (ra) rivayete göre "Rasûlullah (s.a) yemek, içmek, elbise giymek için sağını; bunun haricindeki İşlerde solunu kullanırdı." (Ebu Dâ-vud, TirmİzÎ ve diğerleri rivayet etmişlerdir).[492]

Hafsa (r.a), Ömer b. Hattab'ın (r.a) kızıdır. Onun ve kardeşi Abdullah'ın annesi, Osman b. Maz'un'un (ra) kız kardeşi Zeyneb'tir. Hafsa (r.a) Muhacirlerdendir. Huneys b. Huzâfe es-Sehmî'den (ra) boşandıktan sonra, Rasûlullah (sa) İle Hicrî 2 senesinde evlenmiştir. Rasûlullah (sa) onu boşamış, fakat Cibril'in (a.s) tebliğ ettiği emir ile ona ric'at etmiştir. Bedir savaşına iştirak etmiştir. Peygamberimiz'in torunu Hasan, Muaviye'ye biat ettiği sırada Hicri 41 senesinde Medine'de vefat etmiştir.
Câmiu's-Sağîr'de "Sağ elini, yemesi, içmesi, abdesti, elbisesini giymesi, vermesi, alması için; sol elini de şâir işler için kullanırdı" buyurulmuştur.
Hadis, şerefli bütün işlerde sağdan başlamak, hakir, kıymetsiz bütün İşlerde de soldan başlamak gerektiğini ifade etmektedir.[493]

726. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre, Rasûlullah (s.a): "Giydiğiniz zaman, abdest alırken, sağ tarafınızdan başlayınız" buyurdu.[494]

Hadis, abdestte el ve ayaklan yıkarken sağdan başlamayı, kısacası, önceki hadislerde olduğu gibi her bir azaya sağdan başlamayı, elbiseyi

giyerken de sağdan başlamayı ifade etmektedir.[495]

727. Enes den (r.a) rivayete göre; "Rasûlullah (s.a) Minâ'ya geldi. Sonra Cemre (Akabe)'ye gelerek taşlarını attı. Sonra Minâ'daki kaldığı yere dönerek, deve kesti. Sonra başının sağ tarafını, sonra sol tarafını göstererek berbere, 'Tıraş-et' dedi. Daha sonra saçlarını insanlara dağıttı." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[496]

Başka rivayette: "Cemre'yi taşladı. Sonra kurbanını keserek traş oldu. Başının sağ kısmını berbere uzattı. Berber orayı tıraş etti. Sonra Ebu Tatha el'Ensârt'yİ çağırarak saçları ona verdi Sonra da başının sol kısmını uzatarak berbere 'kes' buyurdu. Berberde o kısmı tıraşeıti Ve saçları tekrar Ebu Talha'ya vererek:
'Onu insanlara dağıt' buyurdu".
Rasûlullah (s.a) başının sağ kısmını göstererek saçlannı kesmesini söyledi. Berber Ma'mer b. Abdullah el-Adevî'dir. Cumhur'a göre saçı kesmeye başının sağ tarafından başlanması lazımdır.Ebu Hanife'ye göre saçı tıraş eden kimse sağ taraftan başlar. Tıraş olan kimsenin sol tarafına gelmiş olur.
Rasûluliah (s.a) ecelinin yalaştığına bu hac esnasında birkaç defa işaret etti. Ve "Bu seneden sonra belki beni göremezsiniz" buyurdu. Saçlarını dağıtmasının sebebi, o saçlara insanlar bakıp hatırlamalarına sebeb olsun diye bereket nev'indendir. Seleften bir topluluk o saçların Rasûlullah'ın (s.a) saçları olduğunda ittifak etmişlerdir.
Ebu Talha'nm (r.a) adı, Zeyd b. SehTdir. Enes b. Mâlik'in (r.a) üvey babasıdır. Rasûlullah (s.a) Ebu Talha'ya (u) savlarını verdi. Çünkü Rasûlul-lah'ın (s.a) Ebu lâlha'ya (na) ve ehline, diğer kimselere oranla özel bîr muhabbeti vardı. Bundan dolayı Ebu Talhara), Rasulullah'ın (s.a) kızı Ümmü Gülsüm'ün (na) kabri yanına, kocası Osman (na) hazır olduğu halde defnedilmiştir.
Hadiste, Rasâhllîah'ın (s.a) izin verdiği sınırlar dahilinde eserleriyle te- yapmanın caiz olduğu beyan edilmektedir.[497]

YÜZÜNCÜ BÖLÜM

YEMEK ÂDABI

Konu ile ilgili hadisler

728. Amr b. Ebu Seleme'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) bana:
"Besmele çek, sağ elinle önünden ye" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[498]

Amr b. Ebu Seleme (r.a) Rasûluîlah'ın (ta) Ümmü Seleme'den (r.a) evlatlığıdır.
Eğer yemek bir çeşit ise önünden yemek gerekir. Eğer yemek çeşitli İse her bir taraftan yemekte bir beis yoktur.
Besmeleyle yemeğe başlamak, cumhura göre mendubtur. İçmek de böyledir.
İmam Nevevî: "Yemeğe Besmele ile başlayıp, elhamdülillah ile bitirmek mûstehabtır. Besmelenin hikmeti; bereketi celbeder. Kanaate ve aç gözlü olmamaya götürür" diyerek beyan etmiştir.
önünden yemek sünettir. Aksi halde mekruhtur. Ancak meyve ve benzeri yîycekleri yiyen kimsenin dilediğini almasında sakınca yoktur.[499]

729. Âişe'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a):
"Biriniz yemek yiyeceği zaman Allah'ın ismini ansın. Eğer yemeğe başladığı zaman, Allah'ın İsmini zikretmeyi unutmuşsa, "Bismillah alâ evvelihî ve âhirihî" desin. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî "Ha-sen ve sahih"demiştir).[500]

Yemeğe baslarken besmele çekmek müstehabtır. "Eğer unutursa" sözünden akla ilk gelen mana "Kasten" değil, "nisyan" iledir. Çünkü genellikle, mü'min kimse yemekte besmeleyi kasten lerketmez.
Bu hadisteki "Besmeleyi unutarak terk eımek"lçn murad, Allah'ın (c.c) "Kitabı okuyup durduğunuz halde kendinizi unutur da başkalarına mı iyiliği emredersiniz?" {Bakara, 443) âyetindeki "Başkalarına söyler fakat siz terkedersiniz" sözüne şamil olduğu ihtimali vardır.[501]

730. Câbir'den (ra) rivayet olunmuştur. Rasülullah'ı (&a) şöyle buyururken işittim:
"Kişi evine girişinde, yemek yerken, Allah'ı andığı zaman,şeytan,dostlanna:
Sizin için burada kalmak ve yemek yemek yoktur" dev. Eğer Allah'ı anmadan eve girerse, şeytan:
Kalacak yere geldiniz" der. Yemek yiyeceği zaman Allah'ı anmasa, şeytan (dostlarına):
Kalacak yer ve yemeğe ulaştınız" (Müslim rivayet etmiştir).[502]

"Kişi evine girerken" sözünden murad "beyt" kendisine dönülen yer ve bilhassa kendisine geceyi geçirmek için dönülen yer olduğu için bu ifadeyle akşam vaktindeki giriş kastedilmiş olmaktadır. Şeytanın "kalacak yer ve yemek yoktur" demesi buna delildir.
Şeytanın arkadaşlarına "Sizin için burada kalmak ve yemek yoktur" de-mesi, eve girenler için beddua kabilindendir. Ancak şe>tanın bu bedduası; "Kâfirlerin bedduası, ancak sapıklıktadır" (Ra'd, İ4) âyetince kabul edilmez. Kişi eve girerken Allah'ı (c.c) anmadığı zaman, şeytan o evde yerleşir. Velev ki, Allah'ı (cc) sonra ansın. Veya şeytanın eve yerleşmesi, o kişinin Allah'ı (cx) hiç anmamasıyİa mukayyettir.
Eve girerken, yemeğe başlarken Allah'ı (cx) zikretmek müstehabtır. Bu zikir sayesinde kişi Allah'tan gaflet etmekten uzaklaşmış olur. Çünkü Allah'tan gaflet, O'nun emrine muhalefeti, şeytanın sözüne uymayı gerektirir.[503]

731. Huzeyfe'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir:
"Biz Rasûlullah (s.a) île birlikte yemek yemek için bulunduğumuz zaman Rasûlullah (sa) yemeğe başlamadan, elimizi yemeğe götürmezdik. Bir defa Rasûlullah (s.a) ile yemekte bulunuyorduk. Sanki atılırcasına bir cariye gelerek elini yemeğe götürmeye çalıştı, Rasûlullah (s.a) elini tutarak mâni oldu. Sonra yine bir bedevî ansızın gelerek (yemeğe uzandı) Rasûlullah (s.a) onun da elini tutarak engel oldu. Sonra Rasûlullah (s.a):
Şeytan Allah'ın adının zikredilmemesini sağlayarak, yemeği kendisine helâl kılmayı ister, tşte bu sebeble helâl olmayı sağlamak için bu cariyeyi getirdi. Ona engel oldum. Bu defa yemeği kendisine helâl kılmak için şu bedeviyi getirdi. Ona da mâni oldum. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şimdi şeytanın eli, bunların elleriyie beraber elimdedir" dedi. Sonra Allah'ın ismini zikrederek yemeğe başladı. (Müslim rivayet etmiştir).[504]

Hadisteki "Rasûlullah fsa) yemeğe başlamadan, biz elimizi götürmezdik" sözü sahabenin Rasûlullah'ın (s.a) yanındaki terbiyesini göstermektedir. Çünkü Hucurât sûresinde
"Ey îman edenler, Allah ve Rasûlü'nün önüne geçmeyiniz" (Hucurât, 1) buyurulmuştur.
Bundan, büyüklere karşı aynı edep ve nezaketi göstermek gerekir. sözüyle dinleyiciye, işin doğruluğunu yemin etmek müstehabdır. Rasûiullah'ın (s.a) hadisteki tavsiyeleriyle emr-i bi'î-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker'e delil vardır.
İnsanlara İslâm'da yemek ve içmek adabını Öğretmek müstehabtır.
Yemeğe Rasûlullah'tan (s.a) önce başlayan carîye ve bedevîyi Efendimiz ellerini tutup uzaklaştırdı. Çünkü "Besmele" çekmeden başladıkları için şeytan da o yemeğe ortak olacaktı. Rasûlullah (s.a) buna mâni olup, "Besmele" ile yemeğe başlamalarını sağlamıştır.[505]

732. Ümeyye b. Mahşî es-Sahabî'den (r.a) rivayete göre şöyle dedi:
"Rasûlullah (s.a) otururken, birisi yemek yiyordu. Adam önünde bir lokma kalıncaya kadar besmele çekmemişti. Lokmayı ağzına götürürken 'Bis-millâhi evveiühû ve âhiruhû" dedi. Nebi (s.a) gülümsedi. Sonra:
'Şeytan devamlı onunla yiyordu. Allah'ın ismini zikrettiği zaman, yediğini kustu' buyurdu." (Ebu Dâvud ve Neseî rivayet etmiştir).[506]

Râvi, Umeyye b- Mahşî, hadis ehli dışındaki alimlere göre sahabî olduğu belli olmadığı için "Şahabı" sözüyle vasıflanmıştır. Künyesi Ebu Abdiilah'tır. Basrali ve Hüzâa kabilesine mensuptur. Bu hadisten başka bir hadisi bilinmemektedir.
Besmele çekilmeyen yemeğe şeytan ortak olur"evvetühû ve öhiruhû"cümlesinden murad; yemeğin bütün

"Şeytan knrnındakini kusar" sözünden alimler, kusmuk hem necis, hem de necis kılandır görüşüne rağmen, o kabı yıkamak gerekmez demişlerdir. Çünkü şeytanın kabın içine mi, dışına mı kustuğu şüphelidir. Böyle meşkûkün fin olan şeyi temizlemek gerekmez.[507]

733. Âişe'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir:
"RasûluIJah (s.a) ashabından altı kişiyle birlikte yemek yiyordu. Bir be-devî gelerek İki lokmada yemeği tüketi. Rasûlullah (s.a):
"Şayet besmele çekseydi, hepinize yetecekti' buyurdu." (Tirmizî rivayet ederek, hasen ve sahihtir demiştir).[508]

Allah (cc) besmele çekilen yemeği bereketli kılar. Besmele terk edildiği zaman yemeğin bereketi kalkar.
Çünkü hadisle, "şayet A'râbi besmele çekseydi yemek bereketli olacak, herkesin yemesine rağmen yemek onlara yetecekti. Ne zaman ki besmele çekmediler, bereket zail oldu. İki lokmada yemek tükendi." denilmek istenmiştir.[509]

734. Ebu Ümâme'den (r.a) rivayete göre:
Nebî (s.a) sofrasını kaldırdığı zaman şöyle buyururdu. "Ey Rabbimiz! Tertemiz, bereketli, aralıksız, kabule yakın, reddolunmayan, arkaya bırakılmayan bir hamd ile Sana çok hamdederiz." (Buhârî rivayet etmiştir).[510]

Yemekten sonra Rasülullah'a (s.a) iktida (tabi olma, uyma) amacıyla Allah'a (c.c) hamdetmek müstehabdır.
"Tertemiz" sözü, "riya, şöhret veya buna benzer noksanlardan beri" manasınadır.[511]

735. Muaz b. Enes'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (sa):
"Kim yemek yiyeceği zaman, 'Beni doyuran, hiçbir güç ve kuvvetim olmaksızın nzıklandıran, Allah'a (cx) hamd olsun* derse geçmiş günahları affolunur" buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tinnizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî; hasen hadistir, demiştir).[512]

Hadiste, yemeğin sonunda tazarrû ile Allah'a (te) dua etmenin günahlara keffâret olduğuna işaret vardır.
"Kim yemek yiyeceği zaman" derken umum ifade edilmiştir. Yani, "tedavi maksadıyla yemiş olsa bile" manasmdadır. Âlimler, "Bir şey yemeyeceğine yemin eden kimse ilaç alsa yeminini bozmuş olmaz" demiştir. Zaten yeminler Örfe göre cereyan eder. Burada ilacı yemek olarak almamıştır.[513]

YÜZ BÎRÎNCÎ BÖLÜM

YEMEĞİ KUSURLU BULMAYIP, METHETMEK

Konu ile ilgili hadisler

736. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: "Rasülullah (s.a) hiçbir yemeği ayıplamamıştır. Arzu ederse yer, hoşuna gitmemişse bırakır-di!1 (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[514]

Yemeği ayıplamak; ya kibir ve gururdan olur veya bolluktan dolayı savurganlıktan olur. Fakat RasûluUah'm (si) keler hakkmda "ondan tiksinirim" demesine gelince; bu yemeği ayıplamak değil, belki onun yapısını haber vermektir.
Yemeği methetmek, ona arzu duyduğuna delildir. Zemmetmek ise kişinin nîraeti hakir görmesine delildir.
"Hoşuna gitmemişse" sözünden maksat; tabiatı gereği hoşlanmazsa demektir. Yoksa çirkin görmesi anlamında değildir.[515]

737. Câbir'den (na) rivayete göre:
"Nebî (s.a) ailelerinden katık istemişti. Aile efradı:
Yanımızda sirkeden başka katık yok, dediler. Nebi (si) onu istedi ve yemeğe başlayarak şöyle buyurdu:
Sirke ne güze! katık, sirke ne güzel katık." (Müslim rivayet etmiştir).[516]

Rasûlullah'a (s.a) ailesi ekmek verdikten sonra onlardan katık istediği diğer rivayetlerden de anlaşılmaktadır.
Kadı lyaz (r.a) "Hadisin manası; yemekte orta yolu tutmak ve nefsi lezzetli ve külfeti çok olan yiyeceklerden alıkoymaktır" demiştir.
Fakat asıl maksat, sirkenin bizzat kendisini medihtir. Ancak yiyeceklerde ölçülü olmak başka delille sabittir.
Fakat bu mana hakkında da münakaşa edilmiştir. Çünkü Rasûlullah (s.a) hiçbir yemeği medh ve zemm etmemiştir. Buna göre Rasûlullah'm (sa) sirke hakkında söylediği sözün, aile efradının hatınnı ve kalblerini hoşnut etmek amacına yönelik olması daha doğru olur.[517]

YÜZ İKİNCİ BÖLÜM

ORUÇLU OLDUĞU HALDE KENDİSİNE YEMEK SUNULAN KİMSENİN SÖYLEYECEĞİ SÖZ

Konu ile ilgili hadisler

738. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullah (si) buyurdu:
"Sizden biriniz yemeğe davet olunduğu zaman, icabet etsin. Oruçlu İse çağıran kimseye dua etsin. Oruçlu değilse yesin." (Müslim rivayet etmiştir).[518]

Hadis, düğün yemeğine çağırıldığı zaman insanın icabet etmesinin gerekli olduğuna işaret eder. Bu konuda görüşler şöyledir:
Nikah velîmesine ilk gün İcabet vâcibtir. Ancak vücûbu düşüren özürler fıkıh kitablannda açıklanmıştır. Başka tür davetlere ise icabet etmek men-dubtur.
"Oruçlu ise" düğün sahibine, aile ve çocuklarına dua etmesi gerekir. Oruçlu değilse yemeği yemesi vacibtir.
Cumhura göre yemek yemesi müstehabtır. Velev ki düğün velîmesi veya başka davetler olsun, davete icabet etmek sünnettir. Doğru olan görüş de budur.[519]

YÜZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEMEĞE DAVET OLUNAN KİMSENİN, BERABERİNDE BAŞKALARI BULUNDUĞUNDA, EV SAHİBİNE SÖYLEYECEĞİ SÖZ HAKKINDADIR

Konu ile ilgili hadisler

739. Ebu Mes'ud el-Bcdrî'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir;
"Nebî'yi (sa) bir adam hazırladığı yemeğe beş kişinin beşincisi olarak davet etti. Bu gruba birisi daha katılmıştı. Kapıya gelince Ncbî (s.a) "Bu adam bize katıldı, dilersen ona iznini verirsin, istersen dönsün" buyurdu. Adam:
Bilâkisyâ Rasûlullah ona izin veriyorum" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[520]

Râvi; Ebu Mes'ud el-Bedrî'nin (ra) adı Ukbe b. Amr el-Ensârî'dir. Bed-rî denmesi, Bedir civarında oturduğu içindir.
Bu hadiste Nebî'nin (s.a) yanındaki şahıs İçin ev sahibinin izin istemesi, onun rızasını bümediğindendir. Başka bir vakitte Rasülullah (s.a) böyle bir davete Enes'i (ra) götürdüğü halde izin istememiştir. Çünkü ev sahibinin razı olduğunu bilmekteydi.
Velîme yemeğine davetsiz İştirak etmek caiz değildir. Ancak davet sahibi müsamahakâr olursa gitmekte beis yoktur.[521]

YÜZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YEMEK ADABINA DİKKAT ETMEYENLERİ UYARMAK

Konu ile İlgili hadisler

740. Ömer b. Ebu Seleme'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: "Ben Rasulullah'ın (s.a) gözetiminde bîr çocuktum. Yemek esnasında elim tabağın her tarafına uzanıyordu. Rasûluilah (s.a) bana:
'Ey çocuk, besmele çek. Ve sağ elinle, önünden ye' buyurdu."(BuhHn ve MüsİIm rivayet etmişlerdir.)[522]

Ömer b. Ebu Seleme (na), henüz 6 yaşında iken Rasûluilah (s.a) Ümmü Seleme İle evlenmişti. Böylece Rasulullah'ın (s.a) ellerinde yetişmiştir. Nebî (s.a), üvey evladı olan Ömer ile aynı sofrada, aynı kaptan beraber yemek yemiştir. HaJbuki küçük çocuğun çoğu zaman tiksindirdiği dikkate alınırca, Rasulullah'ın (s.a) engin tevazuu anlaşılmış olur.
Hadisteki üç emir "besmele çek, sağ elinle ye ve önünden ye" mendub cinsindendir.[523]

741. Seleme b. Ekvâ'dan (r.a) rivayet edilmiştir:
"Bir adam Rasûlullah'm (s.a) yanında sol eliyle yemek yiyordu. Ona:
Sağ elinle ye, buyurdu. Adam:
Beceremiyorum, dedi. Rasûlullah (sjı):
Beceremez ol! diye beddua etti. Oysa adamın böyle hareket etmeye kibri sebeb olmuştu. Bir daha elini ağzına götüremedi. (Müslim rivayet etmiştir).[524]

Rasûlullah (si), hakka uymaktan inad ve kibir eden bu adama beddua ederek "beceremez ol" buyurmuştur.
Bu hadiste, Rasûlullah'ın (si) zahir olan mu'cizesine işaret vardır. Rasûlullah (si) beddua edince, adam elini ağzına götüremez olmuştur.
Sağ eli ile yemek ve besmele çekmek mendûbtur.[525]

YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM -

HURMA VE BENZERİ MEYVELERİ, TOPLULUK HALİNDE İKEN ARKADAŞLARİ MÜSAADE ETMEDEN İKİŞER İKİŞER YEMEK

Konu ile ilgili hadisler

742. Cebele b. Suhaym'den (ra) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Abdullah b. Zübeyr döneminde, kıtlık senesine duçar olduk. Bize hurma verilmişti. Hurmayı yerken, Abdullah b. Ömer (r.a) yanımızdan geçiyordu. Bize:
Çifter çifter yemeyiniz. Nebi (sm) çifçift yemekten nehyeti, dedi. Sonra:
Ancak, kardeşinden müsaade isterse müstesna, dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[526]

Râvi; Cebele b. Suhaym (na) Kûfeli'dir. Tabîînin Orta tabakasından güvenilİr bir râvidir. Hicrî 125'te vefat etmiştir.
Kıtlık Abdullah b. Zübeyr'in hilâfeti zamanında Mekke'de vuku bulmuştur.
"Bize hurma verilmişti" sözünden, başka yiyeceklerin tükendiği İhtimaline işaret vardır.
HadÎs-i şerif, toplu olarak hurma ve benzeri şeyler yerken çifter çifter yemekten nehyetmektedir. Böyle çift yemek, açgözlülüğün delilidir. Çünkü bunda arkadaşlarıyla alay vardır. Ancak arkadaşı izin verdiği takdirde bir beis yoktur. Hadisin son kısmı "kardeşinden müsade isterse müstesna" sözü hadise idrac olunmuştur. Bu sözü tbn Ömer (u) söylemiştir. Bu hadisin merfu olduğu hakkında tereddüd edilmiştir. Ibn Hibban ve diğerleri tarafından rivayet olunan bir hadiste: "Ebu Hüreyre frM): Bert bir grup içindeydim. Rasû-lullah (sm) bize Acve hurması gönderdi. Hurmayı avuçlamiştık. Zaten açlıktan hurma koruğu yiyorduk. Arkadaşlarımızdan biri çifter yediği zaman, arkadaşına 'Ben çift yiyorum. Siz de çifter yeyiniz.' derdi" diye bildirdi. Bu olay Rasûlullah (s*) zamanında meydana geldiği için, aralarında meşru olduğuna deli! teşkil etmektedir. Sahabînin "Rasûlullah (s&) zamanında yapardık" sözü cumhura göre merfu hükmündedir.[527]

YÜZ ALTINCI BÖLÜM

YEMEK YEYİP DE DOYMAYAN KİMSENİN YAPMASI VE SÖYLEMESİ GEREKLİ ŞEY HAKKINDADIR

Konu ile ilgili hadisler

743. Vahşî b. Harb'den (ra) rivayete göre: Rasûlullah'ın (s.a) ashabı:
Yâ Rasûlallah! Yiyoruz, fakat doymuyoruz, dediler. Rasûlullah (s.a):

Belki sizler ayrı ayrı yiyorsunuz, buyurdu. Ashab:
Evet, dediler. Rasûlullah (sa):
Yemeğinizin etrafına toplanınız. Besmele çekiniz. Yemeğiniz bereketli olur, buyurdu. (Ebu Dâvud rivayet etmiştir). [528]

Râvi Vahşî b. Harb (ra) Habeşli'dir. Künyesi Ebu Deseme'dir. luâyme b. AdİyY'in azatlı kölesidir. Uhud harbinde Hz. Hamza'yı (r.a) öldürnıüş, daha sonra müsiüman olmuş, MüseylemetÜ'l-Kezzab'ı da öldürmüştü. Bunun için müslüman olduktan sonra:- "Câhiliye döneminde insanların en hayırlısını öldürdüm. Müslüman olduktan sonra da insanların en şerlisini Öldürdüm," diyordu. Sahabîdİr. Humus'a yerleşti ve orada öldü. Rasûlullah (s.a)'tan 4, bir görüşe göre 8 hadis rivayet etmiştir.
Yemeği toplu olarak yemekte; namazın cemaatle edasında olduğu gibi bereket vardır.
Toplu olarak besmele ite yemeğe başlandığı zaman bereket hasıl olur. Dolayısıyla az yenmesine rağmen insan doyar.[529]

YÜZ YEDİNCİ BÖLÜM

YEMEK TABAĞININ KENARINDAN YEMEK, ORTASINDAN YEMEMEK

Bu hususta Rasûlullah'ın (s a) "Önünden ye" sözü daha önce geçmişti. [530]

Konu ile ilgili hadisler

744. İbn Abbas'ın (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet ettiği bildirilmiştir.
"Bereket yemeğin ortasına iner. O halde yemeğin kenarından yeyin, ortasından değil." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. TİnnİZî, haâen ve sahihtir demiştir).[531]

Yemek; ister çorba gibi sıvı olsun, ister sıvı olmayıp, camid olsun, tabağın ortasından yememek lâzımdır.
Gazzâü; "Ekmeğin ortasından değil, bilâkis kenarından yenir. Ancak ekmek az otursa kırılabilir" demiştir.
Hadisteki "nehy" tenzihidir. Ancak İmam Şafiî "Ümm" adlı eserinde; "Eğer yemeğin önünden başkası yerse veya yemeğin başından yerse, NebîL nin (sm) bu husustaki nehyini de biliyorsa günahkâr olur" demektedir.[532]

745. Abdullah b. Büsr'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir:
Nebi'nin (sol) "Garrâ" denilen bir kazanı vardı ki, dört kişi taşırdı. Kuşluk zamanı olunca (ashab) kuşluk namazını kıldılar. Sonra içinde tirit yemeği olduğu halde kazan getirildi. Sahabe çoğalınca etrafım kuşattılar. Rasû-lulîah (s.a) da dizüstü çöktü. (İçlerinden) bir bedevî:
Bu nasıl oturuştur? dedi. Rasûlullah (sa):
Allah (cjc) beni; inatçı, zorba biri değil, kerem sahibi bir kul olarak yarattı, buyurdu. Sonra devamla:
Öriasînuün kenarlardan yiyiniz, ki size bereketli olsun, buyurdu. (Ebu Dâvud iyi bir isnadla rivayet etmiştir).[533]

Abdullah b. Büsr (ra) el-Mâzenî, iki kıbleye namaz kılanlardandır. Terceme-i hâl-i Mücâhede BcİJ/'nda geçmişti.
Nebi'nin (sa) çanağının ismi "Carrâ"dır. Bu kelimenin manası "beyaz yüzlü" veya "aydınlıktır. Ancak bu kelime, "Arzu edilen nefis bir şey" mânasına da gelir. Bu manasıyla vasfedilmesi; tabağın İçindeki yemeğin nefis olmasından dolayı insanların arzu etmesi veya çanağın birçok insanlara kâfi gelmesinden dolayıdır. Dört kişi taşıdığına göre, dört halkası olduğu İhtimali vardır. Ahmed b. HanbeÏ'in (ra) bir rivayetinde "Nebî'nin (smJ dört halkası olan leğeni vardı" hadîsi bunu te'yid etmektedir. "Duhö namazı kıldılar" sözünden ayrı ayrı kıldıkları gibi, cemâatle kıldılar manasını taşıma ihtimali de vardır.
Nebî'nin (si) cemaatle sofra başında diz üstü oturması, onun tevazuu ve keremine delildir. Sofrada oturanlar çoğalırsa dizüstü oturmak müstehab-tır. Bu oturuş üstün kimselerin vasfıdır. Yemeğin bereketini ve hayrını korumaya özen göstermeye de delil vardır.
"Tirid yemeği"; ekmeği ufalayıp et suyu ile yapılan çorbadır. Ve tirid ancak etten yapılır.
Bereket ancak, Allah'ın adını anmakla birlikte, yemeğin ortasından değil, kenarlarından başlamakla gerçekleşir.[534]

YÜZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

YASLANARAK YEMENİN KERAHATI

Konu İte ilgili hadisler

746. Ebu Cuhayfe Vehb b. Abdullah'tan (ra) rivayet olunmuştur. Şöyle demiştir:
Rasühülah (s.a): "Yan gelerek yemek yemem " buyurdu. (Buhâri rivayet etmiştir)[535]

Ebu Cuhayfc'nin (r.a) adı; Vehb b. Abdullah es-Suvâî'dir. Rasûlullah-nın (s.a) vefatı esnasında genç delikanlıydı. Hz. Ali'nin (na) Beytü'1-Mal müdürü idi.
Hattâbî şöyle der: "Rasûlullah (sa) döşek ve yastıklar üzerinde yemek esnasında kurulmazdı. Çünkü böyle yapanlar çok yemek yemeyi arzu eden kimselerdir. Rasûlullah (sm) yemek yerken iyice yerleşmez kifayet miktarı yerdi"
"Mattekî" ifadesini başka âlimler, yan tarafına yaslanarak yemek şeklinde İzah etmişlerdir.[536]

747. Enes'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir:
"RasûlulÏah'ı (s.a) dizleri yukarıda, kalçaları üzerine oturarak hurma yerken gördüm." (Müslim rivayet etmiştir)[537]

Hadisteki kelimesi "dizlerini dikerek oturan kim$e"ye denir. Buna "ihtibâ"da denir, ki peygamberlerin oturuş şeklidir. Nebî'nin (s.a) en çok oturma şekli de böyledir. Ancak nehy olduğu için namazda ihtibâ yasaklanmıştır. Yemek yerken böyle oturmak, yemeği ihtiyacı miktarı yemesine vesiledir. Yine bu oturuşta tevazu vardır.
Bu hadisle Önceki hadiste, yemekte kibir ve gurura sebeb olacak oturuşların mekruh olduğu beyan edilmiştir. Bu oturuş şekli, yöreden yöreye, zamana, Örfe göre değişiklik arzedef.
Sofrada uzun süre oturup, çok yemek yememek gerekir. Nebi'ye (ta) uyarak mutlaka tevâzua riâyet lâzımdır.[538]

YÜZ DOKUZUNCU BÖLÜM

SOFRA BAŞINDA UYGUN OLAN VE OLMAYAN DAVRANIŞLAR

Konu ile ilgili hadisler

748. Ibn Abbas'dan (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a):
"Sizden biriniz yemek yediği zaman, parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadtkçasilmesin"buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişîerdir).[539]

Hadiste yemekten sonra elleri silmeden, parmakları yalamanın müste-hab olduğuna işaret vardır.
Hattâbî şöyle der: "Aklını israfla bozan kimseler bu durumu ayıpladı ve parmakları yalamanın çirkin olduğunu İddia ettiler. Aslında şer'an çirkin olmadığını ifade eden deliller vardır." Taberânî'de Ka'b b. Ücre (ra) "Nebi'yi (sm) Üç parmakla yani, tbham, Şehadet ve Vüstâ parmaklarıyla yerken gördüm. Sonra üç parmağını silmeden yaladığını gördüm," demiştir.
Hadîste, kişinin çok sevdiği kimselerin elini yalamasının caiz olduğuna delil vardır.[540]

749. Ka'b b. Mâlik'den (na) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasûlullah'ı (s.a) Üç parmakla yerken gördüm. Yemek bitince parmaklarını yalardı." (Müslim rivayet etmiştir).[541]

Âlimler; yemeği üç parmakla yemek müstehabtır. Dördüncü veya beşinci parmağını zaruret olmadan ilâve etmez, demişlerdir.
Rasûlullah (s.a) bazen dört parmakla yerdi, tki parmakla yemezdi. İbn Şihab ise " 'Rasûlullah (sm) beş parmakla da yerdi' sözü nâdir hâle delâlet eder. Veya sıvı yemekler içindi Ancak çoğu zaman üç parmakla yemek adetiydi. Çünkü en faydalısı buydu. Tek parmakla yemek kibirlilerin işidir. Yiyen kimse bundan lezzet duymaz" demiştir.
Parmaklan yemekten sonra yalamak, bereketini zayi etmemek anlamındadır. Bu ve benzeri konuların anlaşılması için "her şeyi kendi zamamyla ve imkânlarıyla değerlendirmek gerekir" kaidesi dikkate alınmalıdır.[542]

750. Câbir'den (r.a) rivayete göre:
Rasûlullah (s.a) (yemekten sonra) parmakları yalamayı ve tabağı sıyırmayı emir buyurdu. Ve:
"Siz, bereketin yemeğin hangi kısmında olduğunu bilemezsiniz" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[543]

Hadisteki maksad şudur: "Siz bereketin, yemeğin hangi cüzünde yani, yenilen kısmında mı, geri katan kısmında mı veya düşen lokmada mı olduğunu bilemezsiniz" Bunun için düşen lokmayı almak müstehabtır.
Bereketten maksad; gıdanın hasü olması ve yemeğin sonucunun ezadan salim olup, taat ve hayırlara kuvvet sağlamasıdır.
Yine bereketin gizli olmasındaki hikmet, Kadı tyaz'ın dediği gibi "Kişinin az yemeği bile küçük görmesine matuftur".[544]

751. Câbir'den (r.a) gelen bir rivayete göre Rasûlullah (s.a):
"Birinizin lokması düşerse onu alsın, bulaştığı eza verici şeyi gidersin Ve yesin. Onu şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadan mendil ile elini silmesin. Çünkü bereketin yemeğin neresinde olduğunu bilemez" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[545]

Hadiste, yiyecekten yere düşen kısmı alıp, toz, toprak gibi bulaşan kısmı temizleyip yemek mendubtur. Böyle yapmak tevâzua sebeptir. Ayrıca şeytanı kahreder ve bereketi celbeder.
Eli yaladıktan sonra mendil İle silmek caiz, yıkamak daha efdaldir.[546]

752. Câbir'den (r.a) gejen diğer bir rivayete göre Rasûlullah (s.a):
"Şüphesiz şeytan, her davranışınızda yanınızda bulunur. Yemeğinizde dahi hazır olur. Birinizin lokması düşünce, onu alsın, bulaştığı ezayı giderip, yesin. Onu şeytana bırakmasın. Yemek yedikten sonra parmaklarım yalasın. Çünkü bereketin, yemeğin hangi kısmında olduğunu bilemeyebilir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[547]

Hadisteki "Şeytan her davranışında yanınızda bulunur" sözünde şeytandan sakındırma ve şeytanın İnsana diğer tasarruflarında bile mülazemetıne tenbih vardır, tnsanın hazırlıklı olması, ondan sakınması ve süslediği şeylere aldanmaması gerekir.
Şeytan yemekte İnsanların yanında, onîan zikirden alıkoymak, böylece yemeği yemek için bulunur.
Yemeğe besmele ile başlamak, şeytanı yemekten kovar. [548]

753. Enes'den (ra) rivayete göre söyle demiştir.
"Rasûlullah (s.a) yemek yediği zaman, üç parmağını yalardı. Ve şöyle buyururdu:
Birinizin lokması düşerse, alsın ondan eziyeti gidersin, sonra yesin, şeytana bırakmasın." Rasûlulîah (s.a) bize tabağı sıyırmamızı emrederek:
"Siz bereketin yemeğin hangi kısmında olduğunu bilemezsiniz" buyururdu.
(Müslim rivayet etmiştir.[549]

Yemek yiyip tabağı sıyırmak sünnettir. Sıyırmayıp yemeği artık olarak dökmek, kibir ve böbürlenme alâmetidir. Nebî (s.a) yemekten herhangi bir şeyi zayi etmemenin, bereket ve yeterlilik meydana getireceğini beyan etmiştir.[550]

754. Saîd b. Haris'den (ra) rivayete göre bir defasında kendisi Câbir'e (ta) ateşte pişen bîr şeyi yemenin abdesti gerektirip, gerektirmeyeceğini sordu. Câbir (ra):
- Hayır, biz Nebî (s.a) zamanında iken bu şekilde ateşte pişmiş yemeğe nadiren rastlardık. Bulduğumuz zaman da bizim ellerimiz, kollarımız ve bacaklarımızdan başka mendillerimiz yoktu. Sonra kalkarak abdest tazelemeden namaz kılardık" dedi. (Buhâri rivayet etmiştir).[551]

Hadis, ateşin dokunduğu yeri yemekten dolayı, abdest almanın gerekmesi hakkında neshin vârid olduğunu ifade etmektedir.
Su ve mendil olmadığı zaman yemek izlerini el veya başka şeylerle Silmek caizdir. Bunun hikmeti, secde esnasında ellerin, toprakla fazla kirlenmemesi içindir.
Bütün bunlardan, sahabenin asın derecede yemeğe düşkün olmadığı ve kendilerine kolay gelen yemeği yedikleri anlaşılmaktadır.[552]

YÜZ ONUNCU BÖLÜM

YEMEĞİ TOPLU HALDE YEMEK

Konu ile ilgili ayetler

755. Ebu Hüreyre'den (ta) rivayete göre Rasûlullah (s.a):
"îki kişinin yiyeceği üç kişiye, üç kişinin yiyeceği dört kişiye kâfidir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[553]

İbn Münzir: "Hadis-i şerif, ayrı ayrı değil, topluca yemenin müstehab olduğunu beyan etmektedir"
Hadisi şerifte, yemekte sayı çoğaldıkça bereketin artacağına işaret vardır. (Hadisin şerh ve izahı 565 no'îu hadiste geçmiştir.)[554]

756. Câbi. Men (na) rivayete göre söyle demiştir: Rasûlullah'ı (sa) şöyle buyururken işittim:
"Tek kişilik yemek, iki kişiye; iki kişilik yemek, dört kişiye; dört kişilik yemek, sekiz kişiye yeter."
(Muslini rivayet etmiştir)[555]

Hadîs, toplu halde yemeye teşvik etmektedir. Toplu yemek yiyen fertlerin kalblerinde birbirlerine ülfet ve sevgi hasıl olur.
Taberinî, Câbir hadisini, İbn Ömer'in (n) şu lafa ile rivayet etmiştin "tki kişinin yemeği dört kişiye; dört kişinin yemeği sekiz kişiye yeter. Tbplu yiyiniz, ayn ayn yemeyiniz."[556]

YÜZ ON BİRİNCİ BÖLÜM

SU İKRAM ETMEİN VE İÇMENİN ADABI

Konuyla İlgili hadisler

757. Enesjden (na) rivayete göre"RasûluIIah (si) bir şey içerken üç nefeste içerdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[557]

Hadis, kişinin suyu üç yudumda alması ve her yudum arasında nefes alıp vermesi ve nefesini kaptan uzak kılmasının müstehab olduğuna işaret etmektedir.
Hadiste râviye ait olan "Kabın haricine nefes verirdi" açıklaması, Rasû-İullah'm (s.a) "Kabın içine üfürmeyiniz" hadisi ile te'kid edilmiştir.
Kurtubî; "Bazıları şöyle demişlerdir: Rasûlullah'ın (sn) su içerken nefes alıp vermesi, bu hususdaki yasaklamaya aykırıdır. O takdirde bu hareketin cevazma-delildir. Bu husustaki nehy ise tenzihtir" diye açıklama getirmiştir.[558]

758. Ibn Abbas'dan (r-a) rivayete göre Rasûlullah (s.a):
"Devenin içtiği gibi, bîr solukta içmeyiniz. Bilâkis, ikişer, üçer (an Ilklarla) içiniz. İçeceğiniz zaman besmele çekiniz. Bitirdikten sonra Allah hamdediniz" buyurdu. (Tirmizî rivayet etmiş ve hasen demiştir).[559]
Hadis, suyu bîr tek yudumda içmenin mekruh olduğuna, su içmeye ba larken "Bismillah" demenin müstehab olduğuna delildir. "Rahmâni'r-Rahîm ilâve etmek efdaldir. Su içtikten sonra "Elhamdülillah" demek müstehabtı "Rabbü-Âlemîn" diye ilâve etmek ise efdaldir. Her bir yudumun başında v sonunda bu sözlere riayet etmek, sünnete uygun bir harekettir.[560]

759. "Nebî (s.a), içeceğin içine solumaktan nehyetmiştirf' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[561]

İbn Mühelleb: "içecek şeye nefes vermekten nehy, yemek ve içeceğe üfür-mekten nehy gibidir. Çünkü bu durumda yiyecek ve içeceğe tükürük zerreleri düşer. Dolayısıyla tiksinmeye neden olur. Hele bu durum çoğu zaman insanların tabiatına çirkin gelmesi adet olduğu durumlarda daha da ziyadeleşİr* demiştir.
Ibn Arabî: Âlimlerimiz şöyle demişlerdir: "Böyle davranmak güzel ahlâktandır. Kişinin, kirlettiği suyu veya yiyeceği kardeşine vermesi haramdır. Kendisi kirlettiği böyle bir şeyi, sonra kardeşi yiyecek veya içecek olursa bildirmesi lâzımdır. Bildirmezse aldatmış olur. Aldatmak ise haramdır" demektedir.
Kurtubî: "Kabın içine nefes vermekten yasaklama; tükürük veya kerih bîr koku ile bulandırmamasma ma'tuftur. Bu durumda tek nefeste içmesi mat-lub ise de, şeytan içişi olması sebebiyle bu şekilde de içemez" demiştir.[562]

760. Enes'den (ra) rivayete göre Rasûiullah'a (s.a) su ilave edilmiş süt getirildi. Sağ tarafında bir bedevi, sol tarafında Ebu Bekir (ri) vardı. Rasûlullah (s.a) sütten içerek, (sağındaki) bedeviye verdi. Sonra;
"Sağdan bağlayın sağdan" buyurdu.[563]

Hattâbî bu konuda şöyle der: "Câhiliye dönemi idarecileri, İçmeye sağdan başlamayı adet edinmişlerdi.Hz. Ömer (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) takdim etmesinin eski adete uygun olmasından korktu. Oysa Rasûlullah (s.a) bu câ-hiliye adeti olan sağdan başlamayı değiştirmedi." Bilâkis o adeti "sağdan, sağdan" diyerek takrir etmiştir. Buna göre sağdan başlamak, velev ki diğer taraftakiler faziletti kimseler olsun, efdaldir. Bu durum onların faziletini eksiltmez.
Böyle bir mecliste isteyen kimseye öncelik tanınır. Sonra sağdan başlanır.[564]

761. Sehl b. Sa'd'dan (r.a) rivayet edilmiştir:
Rasûlullah'a (s.a) su getirildi. Ondan içti. Sağında genç bîr çocuk, sol yanında yaslı kimseler vardı. Rasûlullah (s.a) çocuğa;
Şu yaşlılara içeceği vermeme İzin verir misin? buyurdu. Genç çocuk:
Vallahi senden olan nasibimi hiç kimseye bırakmam, dedi. Rasûlullah (s.a) içeceği çocuğa verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[565]

Ibn Cevzî: "önceki hadiste Rasûlullah (s.a) Arabi'den izin istemedi. Buradaki çocuktan izin İstedi. Çünkü A'râbî şer'î âdabı bilmiyordu. İzini terke-dip, onun İslâm'a ısınmasını sağladı. Oysa buradaki çocuk şer'î adabı biliyordu" demiştir.
Hadisteki çocuk îbn Abbas'dır (ra). Rasûlullah'ın (s.a) amca oğludur. Solundaki kimseler Ibn Abbas'ın akrabaları idi. Rasûlullah (s.a) sağdan başlama hükmüne sadık kalmış, amca oğluna nazı geçtiği için izin istemiştir.
Ahmed b. Hanbel'in (r.a) rivayetinde "Dilersen amcan Hâlid'e vereyim" demiştir. Çünkü amcası ondan yaşlıydı. Hâlid, câhiliye döneminde gerek riyaseti ve gerekse kavmi arasındaki şerefi ile biliniyordu. Geç müslüman olmuştu. Bu yüzden ona ikrara için tbn Abbas'dan (ra) izin istemişti, önceki hadisdeEbu Bekir (u) için izin istememişti. Çünkü Ebu Bekir'in İslâm'a girişte önceliği ve sabit kademligİ vardı. Rasûlullah'ra (s.a) yaptığı her işte gönlü mutmaindi. Bu gibi şeylerden etkilenmezdi.
Şayet Ebu Bekir'e (ra) izin İsteseydi, o zaman yakınma tercih etmenin kerahetine ters düşerdi.
"Nasibimi kimseye tercih etmem"sözündeki "nasib" RasûluÎlah'ın (sa) artığı olan kısımdır. Ulviyeti yücedir.
Hattabî: "Hadisteki "kelimesi 'şiddetle koymak' manasınadır ki Rasûlullah (sjî) kerih görerek dine vermiştir" der. Ancak bu açıklama tenkid[566]

YÜZ ONİKİNCİ BÖLÜM

SU İÇMEYE UYGUN KAP

Konu ile ilgili hadisler

762. Ebu Saîd el-Hudrî'den (na) rivayete göre şöyle demiştir: "Rasûlul-lah (s.a) ağız kısmı kınk kaplardan içmeyi nehyetmiştir". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[567]

"Sikâ' deriden yapılmış büyük veya küçük su kabıdır.
Hadisten anladığımız şudur: İçi görülmeyen kabın ağzından su içmek mekruhtur. Çünkü böyle olduğu takdirde, kendisine eziyet veren bir şeyin varlığından korkulur. Bunun yasaklanması bazılarına göre başkalarını iğrendirmesi sebebiyledir. Bir kısım âlimlere göre ise; kabın ağzını kötü kokuttuğu içindir.[568]

763. Ebu Hüreyre (ra) şöyle demiştir:
"Rasûlullah (sa) su tulumu veya kabıı . (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[569]

Çünkü böyle içmek içindeki şeyin bilinmemesinden dolayı zararb bir şeyin varlığı olabilir. Zarara sebep olabilir.
"Rasûlullah (s.a) su tulumu veya kabının ağzından içmeyi yasaklamıştık' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdi [570]

764. Ümmü Sabit Kebşe b. Sabit (Hassan b. Sâbit'in kız kardeşi) (r.a) şöyle dedi:
"Rasûlullah (s.a) yanıma geldi. Asılı duran kaptan ayakta su içti. Ben de kalktım kabın ağız kısmını (saklamak İçin) kestim." (Tirmizî rivayet ederek hasen ve sahih olduğunu söylemiştir).[571]

Râvi; Ummü Sabit Kebşe b. Sabit (r.a) Hassan b. Sâbii'in kızkardeşidir. Sahabîdir. Rasûlullah'dan (s.a) bir hadis rivayet etmiştir.
Hadiste, Rasûlullah'm (sa) ayakta^ su kabının ağzından su içmesi; bu husustaki yasağın haram değil, tenzîhen mekruh olduğuna işarettir. Veya bu şekilde içmesi, başka türlü içmek mümkün olmadığına mahmuldür, önceki iki hadisin açıklamaları efdale işarettir. Nebî (sa), keraheti, cevazına delil olsun diye İşlemekteydi.[572]

YÜZ ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SU KABI İÇİNE SOLUMANIN MEKRUH OLMASI

Konu İle ilgili hadisler

765. Ebu Saîd el-Hudrî'den (na) rivayet edildiğine göre: Nebî (s.a) içeceğe üfürmeklen nehyetmiştir. Bir adam:
Kapta çöpe rastlarsam ne yapayım, dedi. Rasûlullah (s.a)
O kısmı dök, buyurdu. Adam:
Ben bir solukta suya kanamıyorum (solumak icab ediyor), dedi. Rasûlullah (s-a)
O halde (soluyacaksan) kabı ağzından uzak tut, buyurdu. (TirmİzÎ rivayet ederek, hasen ve sahih demiştir).[573]

Su içerken, suya üfürmek mekruhtur. Suya düşen çöpü kaplan almak, su içtikten sonra kaptan ayn yere solumak gerekmektedir, tslâm, insanın sıh-hatına âzam! derecede özen göstermektedir.[574]

766. İbn Abbas'dan (r.a) rivayet edilmiştir ki:
Nebî (s.a) kabın içine solumayı ve üfürmeyi yasakladı." (Tirmizî rivayet ederek, hasen ve sahih demiştir). [575]

Hadis su içerken su kabına solumayı ve üfürmeyi yasaklamıştır. Böylece suya çöp v.s. bulaşmamış olur. Suyun mikroplardan korunması ve İnsanın vücuduna faydalı olması sağlanmış olur.[576]

YÜZ ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYAKTA VE GTRARAK SU İÇMEK

Konu ile ilgili hadisler

767. İbn Abbas (ra) şöyle demiştir. "Nebî'ye (sa) Zemzem sundum. Ayakta olduğu halde içti." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [577]

Hadiste "Zemzem" sözü İle bizzat su kastedilmiştir. Çünkü Zemzem, kuyunun ismidir. "Zemzem suyundan" manasına gelmektedir.
Rasûlullah'ın (s.a) ayakta içmesi buna cevaz verildiğinin işaretidir. Veya yerin darlığından dolayı oturma imkânı bulunmadığı için mecburen ayakta içmiş olması muhtemeldir.[578]

768. Nezzâl b. Sebre'nİn (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Aü (ra) Rahbe kapısına gelerek ayakta iken su içti. Ve
RasûluHah'i (sa) beni gördüğünüz şekilde su içerken gördüm" demiştir. (Buhârî rivayet etmİştİr)[579]

Râvi Nezzâl b.Sebre el-Hilâlî, Kûfe'Iidir. Tabîînin büyükierindendir. Sa-habi olduğu görüşü de vardır.
"Rahbe" mescidin alanıdır. "Ayakta içti" sözünden maksat; Hz. Ali'nin (ta) yüzünü, başım, ayaklarım yıkadıktan sonra ayakta içmesidir.
"Beni gördüğünüz şekilde" sözü de görmek ve bilmek anlamında kullanılmıştır.[580]

769. İbn Ömer'den (ta) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"RasûluIIah (s.a) devrinde yürürken yerdik, ayakta iken de su içerdik!' (Tirmizî rivayet ederek, hasen ve sahih demiştir).[581]

Hadis, ayakta ve yürürken, yemenin ve içmenin caiz olduğuna işaret eder. Ancak bu husustaki nehiyler tahrîmî değil, tenzihidir.[582]

770. Amr b. Şuayb babasından, o da dedesinden (ra) rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
"Rasûlullah'ın (s.a) ayakta ve otururken (su) içtiğini gördüm." (Tirmizî rivayet ederek hasen ve sahih demiştir).[583]

RâvÎ; Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs'dır (ra).
Hadisteki "ayakta" sözünden maksad; cumhura göre ayakta su içmenin caiz olduğu veya su içtiği yerin darlığından dolayı zarurete binâen böyle davrandığı ifade edilmiştir.
Rasûlullah'ın (s.a) oturarak içmesi çoğu zamanki hareketidir. Bu daha faziletlisİdir.
önceki üç hadis; ayakta, oturarak, yürürken yemek ve içmenin caiz olduğunu îzah etmektedir. Ancak oturarak içmek daha efdaldir.
Hz. Ali'nin (r.a) sözünde, hem sözlü, hem fiilî olarak bu konudaki hükmün beyanı mevcuttur.[584]

771. Enes'den (r.a) rivayet edildiğine göre "Nebî (s.a), birisinin ayakta su içmesine mâni oldu."
Katide diyor ki, Enes'e: Ayakta yemenin durumu nedir? dîye sorduk. Enes (na):
Daha çirkindir, veya daha şerlidir, dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[585]

Enes'in bir başka rivayetinde: "Nebî (sm) ayakta içmekten şiddetle mene/ti" denilmiştir.
Katâde b. Diârae es-Sedûsî, Basralı'dır. Tâbîîndendir, sikadır.
Müslim'in metninde "şeklindedir. Ancak "Eşerr "Ahbes" ifadelerinde râvinin zabt şüphesi vardır. Bu iki lafızdan hangisinin Enes'den (r.a) varid olduğu sabit değildir. Eşerr lafa sabit olsa bile fasih arapça bir kelimedir. Fakat kulanımı azdır.[586]

772. Ebu Hüreyre (ra), Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sizden hiç kimse ayakta su içmesin. Unutarak içmişse istifra etsin."(Müslim rivayet etmiştir)[587]

Hadiste "unutarak içerse" kaydı vardır. Çünkü mü'min kimse çoğu zaman yasaklanmış bir şeyi ancak unutarak yapar, kasden yapmaz.

Gerek nehiy hakkında ve gerekse cevazına dâir vârid otan hadisler mevcuttur. Doğru olan; nehye dair gelen hadisler ayakta su içmenin tenzîhen mekruh olduğunu beyan etmesine rağmen ayakta içmenin de caiz olduğunu beyan etmektedir.
Bazıları bu hadislerde nesh var demişlerse de, aralarını cem mümkün olduğu takdirde, neshe gerek kalmaz.
Nebî'nin (sa) ayakta su içmesi, onun için mekruh değildir. Bilâkis caiz olduğunu beyan içindir. Bununla beraber en faziletlisine devam ederdi.
Unutarak ayakta su içen kimsenin, o suyu kusması müstehabtır.
Kadı tyaz (r.h); "İlim ehli arasında suyu ayakta içenin kusmayacağında ihtilâf yoktur" diyerek, hadisin zayıf olduğuna işaret etmiş. "Bu hadisin İşaretine İltifat edilmez. Çünkü hiçbir âlim böyle dememiştir" diyerek sözüne delil getirmiştir.
Kadı Jyaz'ın hadisi zayıf saymasına Nevcvî cevap vermemiştir, tnsaf yolu şudur ki, bir âlimin delilim incelemeden reddetmemesi gerekir.[588]

YÜZ ON BEŞİNCİ BÖLÜM

TOPLLTÜĞA SU VEREN KİMSENİN EN SON İÇMESİ MÜSTEHABDIR

Konu ile ilgili hadisler

773. Ebtı Katâde (ra), Netinin (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Topluluğa su dağıtan kimse en son /fer." (Tirmizî rivayet ederek, hasen ve sahih demiştir).[589]

İbn Mâce'nin rivayetinde, Rasûluüah (s.a) Suffa ehlini çağırarak onlara süt ikram etmiş ve "Kavmi sulayan en son içer" buyurmuştur.
Bu hadis; su, süt, meyve v.s. yiyecekleri dağıtan kimsenin uyması gereken edep kuraUannı açıklamaktadır.
Bu hadiste ümmetin işini üzerine alan kimse, onlann faydasını temin için elinden gelen gayreti gösterir. Eziyetlerini giderir. Onlann maslahatını kendi maslahatına tercih eder. Bu gibi tevzî işlerinde büyüklerden başlar. Arta kalandan da kendisi istifade eder.[590]

YÜZ ON ALTINCI BÖLÜM

ALTIN VE GÜMÜŞ DIŞINDA BÜTÜN TEMİZ KAPLARDAN, NEHİRDEN (EĞİLEREK) AĞIZ İLE SU İÇMENİN CEVAZI, YEME, İÇME VE DİĞER HUSUSLARDA ALTIN VE GÜMÜŞ KAP KULLANMANIN HARAM OLUŞU

Konu ite ilgili hadisler

774. Enes (na) şöyle demiştir:
Namaz vakti gelmişti. Evi yakın olanlar evlerine gittiler. Bir grup da orada kaldı. Rasûlullah'a (s.a) avucunun kavrayabileceği küçüklükte taştan yapılmış bîr çömlek getirildi. Oradaki bütün grup abdest aldı. Ashab Enes'e (ra):
Ne kadardılar! diye sordular. Enes (ra):
Seksen küsur kadardık, dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Bu rivayet Buhârî'nindir.)[591]

Müslim'in rivayetinde: "Nebî(sjı) bir su kabı istedi Kendisine az su dolu, genişçe bir kap getirildi Parmaklarım bu suya soktu. Enes (ra) Rasûlullah'ın (sm) parmak aralarından kaynayan suya bakakaldım. Yetmişle seksen kişi arasında kimse abdest aldığım tahmin ettim, dedi
Taş kapları abdest İçin kullanmak caizdir. Nebî (sa) suyu .bereketiyim parmak arasından çok akıtması onun mucizelerindendİr.
Rasûlullah (s.a) ile beraber kalanların evleri uzak olduğu için evlerine gitmediler.
Hadiste Rasûlullah'ın (s.a) ellerinden abdest alanlar, beraber olanlar olduğu gibi hepsine de şamil olma ihtimali vardır. Ancak evi yakın olanlar evlerine gidip abdest alanların, namaz kıldıktan sonra, tekrar bir başka namaz için abdest tazelemeleri ihtimali de vardır. Çünkü bu durumda abdest tazelemek müstehabtır. Veya abdestli olduklan halde teberrüken İkinci kez abdest atmışlardır.
"Parmaklarını sudan bir şeyin içine koydu" sözündeki hikmet; suda, ilâhî bir sır olarak perde vardır. Aslında kabın içinde su gibi herhangi bir şey olmadığı halde bile Allah (cc) suyu akıtmaya kadirdir.[592]

775. Abdullah b. Zeyd'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir:
"Nebî (sa) bize geldi. Kendisine bakır kap içinde su çıkardık. (Ondan) abdest aldı." (Buhârî rivayet etmiştir), [593]

Hadis, bakır kabı kullanmak ve ondan abdest almanın caiz olduğunu ifade etmektedir. Bazı âlimler, bakır kap kullanmayı yasaklasa bile, sözko-nusu olan bu hadise muhalefet etmelerinde muteber değildir.[594]

776. Câbir'den (ra) rivayete göre; Rasûlullah (sa) beraberinde bir arkadaşı ile Ensardan birisinin evine gitti. Sonra ona:
Yanında bu geceden kalmış, kırba içinde su varsa içeriz, yoksa nehirden ağzımızla içeriz, buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[595]

Ensar'dan olan kişi; Ebu'I-Heysem b. Tahyan'dır (ra) Rasûlullah'ın (sa) arkadaşı ise Ebu Bekir'dir.
"Geceden kalmış su" sözünün hikmeti, soğuk ve saf olmasıdır.
"Ağzımızla içeriz" sözü tenzihen nehiy olduğu halde cevaza delâlet eder. Ancak bu hadisteki manaya göre, bir kişinin karnı üzerine, yüzü koyun yatarak nehirden su içmesinde bir beis yoktur.[596]

777. Huzeyfe (ra) şöyle dedi:
"Nebî (s.a), bizi ipek ve atlas kumaş elbisesi giymekten, altın ve gümüş kaplardan su içmekten men ederek;
Bunlar, dünyada onlar, ahirette sizin içindir, buyurdu. (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[597]

Hadîs, ipek giymeyi erkeklere yasaklamaktadır. Altın ve gümüş kaplardan içmek veya kühl ve ben2eri şeyleri kullanmak da haram kılınmıştır.
"Bu gibi şeyler dünyada kâfirler içindir" sözü kâfirlere caizdir. Manasında değildir. Onlar da dünyada şer'î hükümlerle mükelleftirler. Ancak bu hükümlere bağlı kılacak îmandan uzaktırlar. Böylece sanki onlara serbestlik verilmiştir. Ama ahirette mes'uldürler. Ayrıca bunlardan da mahrumdurlar.
"Ahirette sizindir" çünkü, onlar azapta devamlı kalıcıdırlar. Bu sözde, dünyadaki takvanın güzel sonuçlarına, ma'sİyetin akıbetinin kötülüğüne de işaret vardır.[598]

778. ümmü Seleme'den (ra) rivayet edildiğine göre RasÛlullah (s.a):
"Gümüş kaptan İçen kimse karnına ancak cehennem ateşi doldurur" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdi).[599]

Müslim'in rivayetinde: "Altın ve gümüş tabaklardan yiyip, içen..." şeklindedir.
Bir başka rivayetinde İse: "Altın ve gümüş kaptan İçen kimse karnına ancak cehennem aıeşi doldurmaktadır" denilmiştir.
Hadiste, altın ve gümüş kapları, yemek, içmek veya başka hususlarda kullanan kimseler için şiddetli tehdid vardır.
İbn Hacer el-Heysemî "Zevâcir" adlı eserinde bu gibi kaplan kullanmanın günah-ı kebâirden olduğunu söylemiştir. Çünkü bu kaplan kullanmak israf ve şımankhk sebebidir. Aynca bu-gibi madenler İnsanlar arasında tedavülde kullanılan harcama maddeleridir. Bunlardan kap yapılırsa tedavülde dolasan bu nevi paralarda azalma görülür. Piyasada darhk baş gösterir.

Ancak zaruret hâlinde bunlar kullanılabilir. Çünkü Allah (cc)
"Allah (cx) dinde sizin için bir zorluk kılmamısttr" (Hacc, 78) buyurmaktadır.[600]

YÜZ ON YEDİNCİ BÖLÜM

BEYAZ ELBİSE GtYMENİN MÜSTEHAB OLMASI; KIRMIZI, YEŞİL, SARI, SİYAH RENKTE; YÜN, PAMUK, KETEN GİBİ İPEK HARİCİ ELBİSELERİ GİYMENİN CEVAZI

Konu île ilgili ayetler

"Ey Âdemoğullan, size (şeytanın açmak istediği) çirkin yerlerinizi örtecek bir libas, bir de giyip süsleneceğiniz bir libas indirdik. Takva libası ise daha hayırlıdır:1 (A'râf, 26)
"... Hararetten sizi koruyacak libaslar, harpte sizi vikaye edecek (demirden) giyimler yaptı." (NahI, 81)[601]

Konu ile ilgili hadisler

779. İbn Abbas'tan (ra), Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Beyaz olan elbiselerinizden giyiniz. Çünkü o elbiselerinizin en hayırh-sıdır. ölülerinizi onunla kefenleyiniz." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî hasen ve sahih demiştir).[602]

Bu hadiste bizzat beyaz elbise kastedilmiştir. "Elbiselerinizin en hayırlısı" sözüyle de beyaz elbiseyi bulamayan kimsenin külfete katlanmasını def etmek içindir.
En hayırlı olmasındaki sebep; sonraki hadisteki "En temiz ve paktır" sözüyle açıklanmakladır.[603]

780. Semüre'den (na) rivayete göre Rasfllullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Beyaz elbise giyiniz. Çünkü o daha temiz ve paktır, ölülerinizi beyaz (kumaşla) kefenleyiniz" (Neseî ve Hâkim rivayet etmiştir. Hâkim, hadis sahihtir demiştir)[604]

Beyaz elbise diğer renklere nazaran daha temizdir.
Şâir; "Şüphesiz beyaz, kiri az tutar" demiştir. Çünkü göze en az kir bile ilişmektedir. Diğer renkler böyle değildir. özellikle toplantı ve özel günlerde beyaz elbise giymek müstehabtır. Ancak bayramlarda eğer bulursa yeni elbise giyer. Şayet bu elbise beyaz ise daha faziletlidir. Ölüleri beyaz kefenle sarmak da müstehabtır.[605]

781. Berâ (ra) şöyle demiştir:
"Rasülullah (s.a) orta boylu idi. Onu kırmızı bir elbise giydiği halde gördüm. Öyle ki ondan daha güzel bir şey görmemiştim, f Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[606]

Hadiste geçen "Hülle" ancak iki elbiseden olur. Bir görünen tarafı, bir de astarı vardır. Ibn Hacer; "Çizgili elbise idi" demektedir. Bu hadis İmam Şafiî'nin (ra) "Koyu kırmızı elbise giymek caizdir" sözünün delilidir. Hane-fîler ise bu görüşü menederek, bu hadiste söz konusu kumaş "kırmızı çizgili elbisedir" demişlerdir.
Berâ b. Âzib'in (ra) "Ondan daha güzel bir şey görmemiştim" sözünden maksad Nebî'nin (s.a), bütün yaratılış güzellikleriyle Allah'ın (c.c) helal kıldığı ölçüler dahilinde diğer kimselerden ayrıldığına işaret vardır.[607]

782. Ebû Cüheyfe Vehb b. Abdullah'tan (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Rasûlullah'ı (sj) Mekke'de Ebtah denilen yerde, kırmızı deriden kurulmuş, kendisine ait bir çadırda gördüm. Bilâl (ra) Rasûluliah'm (s.a) ab-destten arta kalan suyu ile çadırdan çıktı. Bazı kimseler bu sudan üzerine saçıyorlar, bazıları da avuçluyorlardı. Nsbî (s.a) üzerinde kırmızı elbise olduğu halde çadırdan çıktı. Sanki onun beyaz baldırına bakar giMyim. Ab-dest aJdi. Bilâl ezan o'ı.udu. Ben; or.ıın "Hayyeale's-Sahh" "Hayyeale'l Felah" derken ağzını bir oraya on buraya çcvirır.e^iiie dikkat ediyordum. Sonra Ra-sülullah'ın (s.a) ön^uc süne o)r.fak bir çubuk çakıldı. Büyiece Rasûlullah (s.a) namaz kıldırdı. Ör'Onden köpek, r'ş.ek geçiyor, aldın; etmiyordu. (Buhârî ve Müslim rivayei ctiM;U;dit).[608]

Hadise göre şu luikumleı ^Varılabilir: Koyu kırmızı elbiseyi giymek \e onu kullanmak erkekl?ı için caizdir. Sâüh ins-ınların eserleıiyle tebiıruk caizdir. M:iez. iin.1 LVdn ükurken "hayye ale's-Snlâh" derken sag tarafa, "Hayye ılc'l-Fı-lah" âaKf.n sol tarafa dönmesi müs-tehabnr. Sahra da namaz kılan kimsenin önüne sütre dikmesi ve kendisiyle arasında 1.5 metre o!m3.sı nî'üstehabtır. Süt renin önünden geçen cınhlara mâni olmanın gereği yoktur.[609]

783. Ebu Rimse Rifâ'a et-Teymî'den (r.a) rivayete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah'ı (s.a) üzerinde iki ye$il eibise Ue gördüm." (Ebu Dâvud ve Tir-mizî sahih isnadla rivayet etmiştir).[610]

Râvi Ebu Rimse Rifâ'a et-Teymî (r.a), Teymu'r-Ribab kabilesindendir. Teymu'r-Ribab beş kabiledir. Dabbe, Sevr, Âkl, Tem Adiy kabileleridir. Ellerini birleştirip yemin ederek tek e! oldular. Ebu Rimse hakkında fazla bilgi mevcut değildir. Adı hakkında; Rifâ'a b. Yesribî, Ümare b. Yesribî veya Hib-ban b. Vüheyb olduğu rivayetleri vardır. îbn Sa'd: "Afrika'da Ölmüştür" der.
îbn Battal "Yeşilelbise, cennet ehlinin etbtsesidir" denuktedir. Şeref olarak bu kâfidir.[611]

784. Câbir'den (ra) rivayete göre:
"Rasûlullah (s.a) Fetih günü siyah sangıyla Mekke'ye girmiştir;' (Müs Um rivayet etmiştir)[612]

Hadiste Rasûlultah'm (s.a) Mekke'nin fethi gününde siyah sangı ile gir mesi, başka rivayette İse "Rasûlullah (sa) Mekke'ye miğferiyle girdi" hadisine aykırı değildir. Belki miğfer sangın üzerindeydi. Veya önce miğferle girmiş, arkasından siyah sangını giymiştir.
"Siyah sarık giymiştir." Çünkü siyah renk, diğer renklere nazaran değişmez. Başka renge bürünmez. Dinin de değişmeyip sabit kalacağım îmâ etmektedir.[613]

785. Ebu Sâid Amr b. Hureys'den (ra) şöyle demiştir: "Rasülullah'ı (sa), siyah sarıklı ve bir ucunu om uzuna salmış bir şekilde görür gibiyim." (Müslim rivayet etmiştir). Müslim'in bir başka rivayetinde ise "Rasulullah (s.a) siyah sangı ile hutbe îrad etti" denilmiştir. [614]

Râvi; Ebu Sâid Amr b. Hüreys b. Mahsum el-Kureşî el-Mahzûmî (r.a) sahabîdir. Hicrî 85*te vefat etmiştir. Rasûlullah'tan (s.a) 18 hadis rivayet etmiştir.
Rasulullah (s.a) siyah sarığı giymiştir. Bu, siyah rengin yasak olmadığına delildir. Sarığın ucunu iki omuz arasından salmak müstehabtır. Müslim1 in bir başka rivayetinde, Rasulullah (s.a) minber üzerinde "siyah sangıyla hutbe îrad etti" sözü, Rasûlullah'ın (s.a) Fetih günü haricinde siyah sarık giymediğini söyleyenlere delildir. Bu hutbe, Fetih gününde îrad edilmemiştir. Çünkü Fetih günü Efendimiz Kabe'nin kapısında hutbe vermiştir. Minbere çıkmamıştır.

Âlimler: "Düşmana karsı zafer kazanıldığı zaman, siyah sarık giymek müstehabtır" demişlerdir.[615]

786. Hz. Âişe'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Rasulullah (s.a) Yemen malı, pamuklu, üç beyaz kumaş İçine kefenlen-miştir. Bu üç parça içinde gömlek-ve sank yoktur* (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[616]

Bu hadis ile ölülerin beyaz kumaşla kefenlenmesi emrolunmuştur. Erkek için en faziletli kefen üç parçadan müteşekkil kumaştır. Gömlek ve sangı ilâve etmek de caizdir.
Canlı insanın giydiği elbise miktarıyla ölü kefenlenir.
"Sehûl" Yemen*de bir beldedir. Pamuklu kumaşlar burada imal edilmekteydi. Ki buraya nisbet edilmiştir.
Peygamberimiz'in kaç parça elbise ile kefenlendiği ihtilaflıdır. Bazı hadislerde ise önce bir hülleye, sonra o çıkanlarak üç parça beyaz Yemen bezine sarıldığı bildirilmektedir. Bezzâr'ın rivayetinde, Rasûlullah'ın (sa) yedi parça kumaşla kefenlendiği zikredilmektedir.[617]

787. Hz. Âişe'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasulullah (s.a) bir sabah vakti, üzerinde siyah kıl mamulü, deve semeri gibi dokunmuş bir elbiseyle çıktı." (Müslim rivayet etmiştir).[618]

Hadis, yün ve siyah renkli elbise giymenin helâl olduğuna delildir. Ayrıca cansız şekil ve desenli elbiseleri giymek de caizdir.
Resimli elbiseler hakkında vârid olan yasaklar üzerinde canlı resimleri bulunan elbiselerdir.
"Mirt" bazen yünden, bazen de keten, kıl ve ipek gibi şeylerden dokunan kilimdir.
"Murahhat" Üzerinde deve semerlerinin sureti bulunan kumaş adıdır. Hattâbî bu kumaşa, çizgili kumaş demektedir.
Rasûlutlah (s.a) dünya zevklerinden uzak olarak her şeyin azı ve basiti ile yetinirdi. Ümmetin, ona bu konuda da iktida etmesi gerekir.[619]

788. Muğîre b. Şu'be'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: "Bir sefer esnasında, Rasûlullah ile beraberdim. Bana; Suyun var mı? dedi. Ben; Evet, dedim. Sonra devesinden inip, yürüyerek gece karanlığında gözden uzaklaştı. Sonra geldi. Eline su kabından döktüm, yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden bir cübbc vardı. Kollarım (cübbenin yenlerinin darlığından) ancak cübbenin altından çıkarıyordu. Kollarını yıkayıp, başını mesnetti. Sonra mestlerini çıkarmak üzere eğildim. Rasûlullah (s.a):
Onlan bırak, temiz (abdestli) olarak giymiştim. Diyerek üzerlerini mesnetti!' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[620]

Bir rivayette; "Üzerinde dar yenli, Şam malı cübbe vardı" şeklinde geçmiştir.
Bir başka rivayette, "Buolay Tebiik gazvesi esnasında vuku bulmuştur" diye bildirilmiştir.
Hadiste, yünden örülmüş elbise giymenin cevazına delil vardır. Def-i hacet için sahraya çıkan kimsenin beraberinde olan kimselerin görmeyeceği şekilde
uzaklaşması müstehabtır. Abdest için su dökme yardımı istemek caizdir. Ancak yardım İstemeyip kendisinin suyu kullanması daha efdaldir.
Fıkıh kitaplarında zikrolunan şartlara göre mestlere mesh etmek caizdir.
Hadis-i şerifte zikrolunan sefer Tebük gazvesi sırasındaydı. Rasûlullah (sa) Hicri 9 senesinde bizzat kendisi katılmıştı.
"Üzerinde Şam malı cübbe vardı" sözü, "Üzerinde Rum malı cübbe vardı" şeklinde vârid olan bir başka rivayete aykın değildir Çünkü Şam, o zaman Rumlar'ın diyarı idi.[621]

YÜZ ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

GÖMLEĞİN MÜSTEHAB OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

789. Ümmü Seleme'den (na) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasülullah (s.a) en çok gömleği severdi." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî hasendir demiştir).[622]

Nebî (s.a) dikişli elbiseden yapılmış gömleği severdi. Çünkü böyle gömlek, azaları, rida ve izardan daha iyi öner. Hem masrafı az, hem de bedene hafif gelir. RasûluUah'm (sa) giydiği elbiselerde dahi ona uymak sünnettir.
Dimyatı: "RasûluUah'm (sm) gömleği pamuk, boyu ve kollan kısaydı" demiştir.
-Bu h&dis;"Rasûlul!ah'a (sa) en sevimli elbise, 'Hibre' Yemen malı elbiseydi" hadisine muhalif değildir. "Genellikle gömleği severdi Fakat başka bir işten dolayı Yemen malı elbiseyi de severdi" anlamındadır.[623]

YÜZ ON DOKUZUNCU BÖLÜM

GÖMLEĞİN KOL KISMININ VE tZARIN UZUNLUK BAKIMINDAN ŞEKLİ, SARIĞIN UCU VE BUNLARI KİBİR VE GURUR İÇİN UZATMANIN HARAM, KİBİR VE GURUR İÇİN OLMADIĞINDA MEKRUH OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

790. Esma binıi Yezid el-Ensârî'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir. "Ra-sûlullah'ın (sa) elbise kol kısımları bileklere kadardı.'"(Ebu Dâvud ve Tirmi-zî rivayet etmişlerdir. Tirmizî hasen demiştir)[624]

Râvi; Esma binti Yezid el- Ensârî'nİn (r.a) künyesi Üramtl Seleme veya ümmü Âmir'dir. Kadın Şahabıdır. Terceme-i hali "Açlığın fazileti"bölümünde geçmiştir.
Hadiste, gömleğin kollarının bileğe kadar olmasına delil vardır. Diğer elbiselerde sünnet olan parmak uçlarını aşması dır.
İbn Cevzî; bu hadis, şu hadise tezad teşkil etmez: "Rasûlullah (smJ gömleği topukları üzerine giyerdi Kol uçlan parmak uçlanndan birine müsaviydi" demiştir.
Bu hadiste ki tarif, tahminî ve takribidir. Zikrettiğimiz hadis ise bizzat sınırlan tayin etmiştir.[625]

791. İbn Ömer'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a):
"Kim elbisesini gururlanarak yerde sürürse, kıyamet günü Allah (cc) ona (şefkatle) muamele etmez" buyurdu. Ebu Bekir (r.a):
Yâ RasûlaUah!. dikkatli olmazsam, elbisem aşağı salınır" dedi. Ra-sûlullah (s.a) ona:
"Ey Ebû Bekir) sen gururla bu işi yapanlardan değilsin" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir. Müslim de bir kısmını zikretmiştir.)[626]

Hadisde zikredilen "elbise" bütün giyilen şeylere şamildir. Başka bir hadiste "Kim izarını yere sürürse" diye zikredilmiştir. Burada "tzar" şeklinde

zikrolunmasi; genel hükmü tahsis etmez. Çünkü onlar izar ve rida giyiyorlardı. Gömlek giyilmesi alışkanlık haline geldiği zaman onları bıraktılar. Dolayısıyla bunların hükmü diğerlerinin hükmü yerini aldı.
Hadise göre "Ameller ancak niyetlere göredir", niyetler değiştikçe hükümler de değişir. Bu hadis de, böyle elbiseyi kibir ve gururla giyerek çalım satan kimseleri tehdid kapsamına almaktadır. Niyeti böyle olmayan kimseler bu kapsama girmezler.[627]

792. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre Rasûlullah (s.a):
"Kıyamet günü Allah (cx) elbisesini kibir ederek yerde süründürene (şefkatle) nazar etmez" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[628]

Hadiste "Kıyamet günü rıza nazarıyla bakmaz" sözünde "kıyamet günü" zikredilmiştir. Çünkü o gün, devamlı rahmet mahallidir. Dünyadaki rahmet ise olayların değişmesiyle bazan kesilir. " Joî " kelimesi, nimeti inkâr ve şükrünü ifa edememektir. Bu durumda kibir, kendini beğenmeye neden olur.[629]

793. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a):
Elbisenin topuklardan aşağı kısmt cehennemdedir, buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[630]

Hadisin zahiri, bizzat elbisenin cehennemde olduğunu belirtmektedir. Ayrıca şu âyette "Siz ve taptığınız şeyler cehennem yakıtıdır" (Enbiyâ, 98) buyurulmaktadır. Bu âyete göre, ma'sİyet işleyen kimsenin, günaha konu olan bütün şeylerin ateşe daha lâyık olacağı ifade edilmektedir. Burada elbise, onu giyenden kinaye edilmiştir. Ki mana şudur: "Ayağın topuktan aşağı kısmı azap görecektir."
Abdu'r-Rezzak, Musannafında bir hadiste; Nâfî'ye bu durum soruldu. Şöyle cevap verdi: "Elbisenin günahı yoktur, maksad iki ayaktadır" diye rivayet etmektedir.
Kerâhat kısmı, özürsüz olarak elbiseyi topuktan aşağıya uzattığı kısımdır. Şayet ayakta bir yara olduğu zaman sinek veya başka şey eziyet ediyorsa elbiseyi uzatmakta bir beis yoktur. Nitekim Rasûlullah (s.a) kaşıntı sebebiyle Abdurrahman b. Avf'a (r.a) İpek giymesini tavsiye etmişti.[631]

794. Ebu Zerr'den (ra) rivayete güre Nebi (s.a) şöyle buyurmuştur: "Üç grup insan vardır ki, Allah (cc) kıyamcî günü, onlarla konuşmaz, onlara (şefkatle) nazar etmez, onları temize çıkarmaz, onlar için acıklı bir azab vardır. Râvi:
"Rasûlullah (s.a) bunu üç defa söyledi" dedi. Ebu Zerr (r.a):
"Bu kimseler yazık edip, perişan oldular. Yâ RasûlallahL Kimdir bunlar? dedi. Rasüluüah (s a):
"Elbisesini caka için sürüyen, iyiliği başa kakan, yaîan yeminle malının revacını artırandır" buyurdu. (Müslim rivayet et mistir). [632]

Müslim'in başka rivayetinde "harını sün en" şeklindedir.
"Allah fc.c) onlarla konu$maz"dan maksac vani onlardan yüz çevirir. Onları sevindirecek nza kelâmıyla konuşmaz. Bilâkis gazapla konuşur, demektir.
Rasûlullah (sâ) bu sö/ü, dinleyenlerde tesir olması için üç kere tekrarladı.
"Mennan" İyilik yaptığı kimseye başa VaVarak iyiliklerini sayan kişidir. Hadisteki aşın tehdid, bu günahların günahı krbsirden olduklarına işaret-lir. -Bif âyette; "Ey iman edenler; sadakalarının minnet ve eziyetle iptal ," buyuru!mustur, (Bakara, 264)[633]

795. Ibn Ömer'in (r.a) rivayetinde Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Yerlere sürümek, eibise, gömlek ve sarıktadır. Kİm bu gibi şeyleri kibir için uzatırsa, kıyamet günü Allah (cc) o kimseye nazar etmez." (Ebu Dâvud ve Neseî sahih isnadla rivayet etmişlerdir).[634]

Bu gibi elbiseleri özürsüz olarak kibir ve gurur kastıyla giyerse ve bunlardan tevbe etmeden ölürse kıyamet günü Allah (cx) o kimseye rahmet nazarıyla bakmaz. Fakat zarûreten veya özür sebebiyle olursa bunda sakınca yoktur. Kişinin bu gibi giyecekleri kibir ve gurur olmaksızın giymesi mekruhtur.[635]

796. Ebu Cüreyy Câbir b. Süleym'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İnsanların görüsünden faydalandığı ve ancak görüşüyle hareket ettikleri bir adam gördüm. Ve bu kimdir? dedim.
Bu Rasûlullah'tır" dediler. Ben iki defa: -AİeykeS-Selâm yâ Rasûlallah, dedim Rasûlultah (s.a):
"AleykeVSelâm" deme, o ölülere verilen selâm seklidir. "Es-selâmü âleyk" de buyurdu. Ben tekrar:
Sen Allah'ın Peygamberi misin? dedim. Rasûlullah (s.a):
Evet, ben, sana bir sıkıntı dokunur da dua edersen, o sıkıntıyı iyileştiren; kıtlık yılı sana dokunur da dua edersen, sana ürün veren; çöl veya ıssız bir yerde yolculuk yaparken bineğin kaybolsa, sonra dua etsen, o bineği bulduran Allah'ın Peygamberi'yim" buyurdu. Ben:
Bana nasihat et, dedim. Rasûlullah (s.a):
Kimseye sövme, buyurdu. Ben de ondan sonra hür olsun, köle olsun, deve, koyun gibi hiç bir şeye sövmedim.
Rasûlullah (s.a) devamla:
İyilikten, velev ki kardeşine güler yüzle konuşman bile olsa hiçbir şeyi hor görme. Bu davranış bile iyiliktendir. Elbiseni dizlerinin aşağısına kadar kaldır, çekmiyorsan ayak topuklarına kadar, sakın elbiseni ondan aşağıya uzatma, çünkü bu durum kibir alâmetidir. Şüphesiz Allah (c.c) kibirliyi sevmez. Şayet biri sana söver ve hakkında bilgisi olduğu bir kusurla ayıplarsa, sen ona ait bildiğin kusuruyla ayıplama. Çünkü vebal ona aittir" buyurdu. {Ebu Dâvud ve Tirmizi sahih isnadla rivayet etmişlerdir. Tirmizî Hasen ve Sahihtir, demiştir)[636]

Râvi Ebu Cüreyy CâbİR b. Süleym el-Hücemî (r.a) sahsbîdir. Enmar b. Hüceym b. Amr b. Temimoğulları'ndandır.
"Aleyke's-Seiâm deme, o ölülere verilen selâmdır" sözü, aslmda ölülere verilen selâm şekli değildir- Çünkü Rasûlullah (s.a) mezarlıktan geçerken "£5-selâmü aleyküm dara kavmin mü'minîn" diye îclâm vermiştir. Buradaki söz câhiliye şiirinin adetine itibarla söylenmiştir. Bir görüşe göre buradaki ölülerden maksad kâfirlerdir, denilmiştir.
"Dua eden" yani şartlarını havi olduğu halde dua eden anlamındadır. Şanlardan birisi dua eden ihtiyacını karşılamakda Allah'tan (c.c) başka kudret sahibi olmadığını ve bütün vasıtaların onun kabzasında olduğunu bilme-sidir. Allah (cx), gafil kalbe sahip olanın, duasını kabul etmez.
Sövmek haramdır. Sövülen kimse, söven kimseden ancak sövdüğü şey karşılığında intikam alabilir. Bu takdirde hakkını tastamam almış sayılır.
İlk söven kimse de sövmeye ilk başladığı için günahı irtikab etmiş olur.
"Hiçbir iyiliği hakir görmeyin", İyilik küçük olsun, büyük olsun hakir görmemek gerekir. Çünkü en küçük hayır ve iyilikler kıyamet günü büyür ve sahibine fayda sağlar.
Elbiseyi ayakla diz arasına kaldırmak müstehabtır. Çünkü böyle yapmak setr-i avrettir. Aynca tevâzû alâmetidir.
Elbiseyi yere sürümek kibirlilik alâmetidir. Allah (cc) böyle gururlanmayı sevmez. Kıyamet günü nimetini oniara izhar etmez.
"Sana birisi söver yahut sende gördüğü şeyle ayıplarsa, sen sövme ve ayıplama" buradaki nehiy, tenzihidir. Yoksa ona misliyle mukabeiede bulunmanın bir Önceki kısımda caiz olduğu beyan edilmişti.
Rasûlullah (s.a) başka hadiste "Kim kardeşini bir günahla ayıplarsa, o ayıba bulaşmadan ölmez" buyurmuştur.
Aynca böyle bir durum karşısında susar, karşılık vermezse vebalı o kimseye aittir. Hadisteki vebalden murad ahiretteki azapdır. Bir kısmı dünyada acilen verilir.[637]

797. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Elbisesini yere uzatarak namaz kılan bir adama, Rasûlullah (sa):
Git, abdest al, buyurdu. Adam abdest aldı. Sonra geldi, Rasûlullah adama ikinci kez:
Git, abdest al, buyurdu. Bu defa bir adam, Rasûlullah'a:
Ya Rasûlallah ona abdest almayı emrettiniz. Ama sebebini açıklamadınız? dedi. Rasûlullah (s.a)
Elbisesini sürüyerek namaz kılıyordu. Allah (cx) elbisesini sürüyen kimsenin namazın] kabul etmez, buyurdu. (Ebu Dâvud sahih bir isnadla Müslim'in şartına uygun rivayet etmiştir)[638]

Hadiste geçen adam, giydiği uzun ve yere sürünen elbisesini kibir ve gurur amacıyla giyiyordu. Rasülullah'ın (sa) o kimseye abdesti iade ettirmesi, abdestin günahlara keffâret olması sebebiyledir. Bir başka hadiste "Temiz-lenmek (abdest), günahlara keferattir" buyurulmustur. Bir başka hadiste Ra-sûluiia:: fsA) "Hiçbir kul abdesti güzel bir şekilde almaz ki, geçmiş ve gelecek günahlü,. '{edilmesin" buyurmuştur. Elbiseyi yere salıp sürümek günah olduğu için, abdesti iade etmesi em-rolunmustur. Namazın iadesi emrolunmamistir. Çünkü namaz sahihtir. Veya nafile olduğundan tekrarına lüzum görülmemiştir.
"Kabuletmez"dcn maksad günahlara keffâret olmaz. Kalbini günahlardan temizlemez, demektir.[639]

798. Kays b. Bişr et-Ta|libî'den (r.a) rivayete göre şöyle dedi: Ebu'd-Derdâ'nın (r.a) yakın arkadaşı olan babam bana şöyle haber verdi: Şam'da Nebî'nİn (s.a) ashabından Sehl b. Hanzaliyye diye biri vardı. Bu şahıs, insanlarla yalnız namaz ile ve ailesine dönünceye kadar da teşbih ve tekbir getirecek derecede, az görüşen birisiydi. Ebu'd-Derdâ İle beraberken bize uğradı. Ebu'd-Derdâ (r.a) ona:
Bize fayda veren, sana zarar vermeyen bir söz söyle, dedi. Ibn Han-zaliyye:
Rasülullah (s.a) bir seriyye gönderdi. Harpten dönünce bir adam gelerek Rasûlullah'ın (s.a) oturduğu meclise oturdu. Yanındaki şahsa "Biz düşmanla karşılaştığımızda, falan şahıs bir hamle yaparak, düşmanı yaraladı, al bunu da ben Gıfarlı bir gencim" diyen şu adamı görseydin, bu sözlerine ne derdin? O şahıs:
(Gaza) mükâfatını giderdiği görüşündeyim, dedi. Bîr başkası:
Bir beis görmüyorum, dedi. Bu iki şahıs iddialaştılar. Rasülullah (s.a) onları işitti. Sonra;
Sübhânallah! Ecir alıp, övülmesinde bir sakınca yok, buyurdu. Ben Ebu Zerr'in bu sözden sevinç duyduğunu farketim. Ona başını kaldırmış ve şöyle diyordu:
Bunu Rasûlullah'tan (sm) sen mi işittin?! dedi. Ibn Hanzaliyye:
Evet, dedi. Ebu Zerr (sevincinden) bu sözü ona o kadar çok arzedi-yordu ki, ben (kendi kendime) dizleri üzerine çöküp kalacak, dedim. Râvi devam ediyor:
Ibn Hanzaliyye, bir diğer gün yanımıza uğradı. Ebu'd Derda (ra) ona:
Bana fayda verip, zararı sana dokunmayan bir söz söyle dedi. ibn Hanzaliye:
Rasülullah (sa) bize, "Cihad amacıyla at bakan, devamlı olarak kapanmayan bir el ile sadaka veren gibidir" buyurdu. Sonra bir başka gün bize geldi. Ebu'd-Derdâ tekrar:
Bize fayda veren, sana zararlı olmayan bir söz'söyle, dedi. Ibn Hanzaliyye söyle dedi:
Rasülullah (s.a) "Şu Hüreym el-Esedi ne iyi bir adamdır. A ma keşke uzun favorisi ve yerde sürünen elbisesi olmasaydı" buyurdu. Bu sözü Hüreym'e ulaştı. Hüreym hemen makas aldı favorilerini kulağına kadar kesti, elbisesini de dizlerinin alt tarafına kadar kaldırdı. Sonra îbn Hanzaliyye tekrar geidi. Ebu'd-Derda (ra) ona tekrar:
Bize fayda veren, sana zararsız bir söz söyle, dedi.
İbn Hanzaliyye: Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Sizler kardeşlerinize gidiyorsunuz. Bineklerinizi ve elbiselerinizi düzgün kılınız ki, insanlar arasında, yüzdeki 'ben'gibi olunuz (farkedilesiniz). Muhakkak Allah (c.c) çirkinliği ve kötü sözlü olmayı sevmez" (Ebu Dâvud hasen isnadla, rivayet etmiştir. Kays b. Bişr'in sika veya zayıf olduğunda ihtilâf edilmiştir. Ancak Müslim ondan rivayette bulunmuştur).[640]

Râvi Kays b. Bişr et-Tağlibi (r.a), tabiînden muasır olduğu kimseler tarafından makbul görülmüştür.
Şam'da Nebî'nİn (s.a) ashabından olan kişi; Seh! b. Hanzaliyye b. Rebî b. Amr b. Adiyy'dir (r.a). Hanzaliyye onun annesidir. Evs kabilesin dendir. Beyân Rıdvan'da bulunmuştur. Zâhid, âbid, uzlet hayatını seven biriydi. Şam'a yerleşti. Muâviye (r.a) zamanında vefat etti. Nesli yoktur, insanlarla az konuşur. Onlardan ayrı yaşardı.
Hadiste "Al bakalım ben Cıfar kabilesinden bir gencim" sözünde, savaşta kikinin, düşmana korku salmak için kendisini, ismini, neslini tanıtmasının caiz olduğuna delil vardır. Ancak bunu kibirlenerek değil, onları korkutmak için söyleyecektir.
Rasülullah (s.a) bu duruma taccüb ettiği için "Sübhânallah" diyerek bu teşbihi kullanmıştır. Bu gibi durumlarda "Lâ ilahe illallah" da denilebilir. Kim harpte böyle düşmanı korkutmak amacıyla yaparsa hem dünyada, hem de ahirette mükâfatlandırılır. Dünyadaki mükâfatı güzel hasletle övül-mesidif. Bu iki mükâfatın tahsilinde bir beis yoktur. Bu hadis, dünyevî menfaatin, uhrevî faydaya münâfi olmadığını beyan eder. Çünkü şu âyetler bu konuyu îzah etmektedir. "Biz ameli güzel olanların mükâfatım zayi kılmayız" (Kehf, 30) Yine başka bir âyette "Erkek veya kadın kim mü'min olduğu halde amel-i salihte bulunursa, ona güzel bir hayat bahşederiz. Onları yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandırırız'" (Nahl, 97) buyunılmuştur, Atlara in fakta bulunan kimse, Allah yolunda cihad amacıyla yola çıkan atların otlaması, sulanması, yemlenmesi v.s gibi hususlarda yardımda bulunan kimsedir.
Hadis-İ şerif Ebu'd-Derdâ'nın (r.a) ilme olan düşkünlüğü ve hırsını göstermektedir. Ve bu hadiste İlmi artırmakla beraber öğrenim çağından mezara kadar ilimle meşgul olmaya teşvik vardır. Ebu'd-Derdâ (r.a) her defasında gelip "Bana bir kelime öğret" demektedir. Çünkü sorduğu şahis az konuşan birisidir. Fazla konuşmanın dînî zarara yol açabileceğini düşünmektedir. Bundan dolayı Ebu'd-Derdâ "öyle kelime ki, sana zarar vermesin" diye sormaktadır.
Hadiste söz edilen Hüreym el-Üseydî b. Fatik'dir (ra). Künyesi Ebu Yahya, Ebu Eymen'dir. Kardeşi Sübre ile beraber Bedir'de bulundu. Hüreym'e yerleşti.
Hadiste zikredilen saçlan ve elbiseyi uzatmak, medhu sena ve dînî yükselişe mâni hasletlerdir. Çünkü bu gibi yasaklar bazan haram, bazan de mekruhturlar.
Hadiste, müslümanlann kardeşleriyle karşılaşacakları zaman güzel ve temiz giyinmeleri ve onlara güzel görünmelerine delil vardır. Çünkü insanlar diğerlerini Önce zâhirleriyle değerlendirirler. Zahire göre onlara saygı ve ihtiram gösterirler. Veya zemmederler. Güzel ve temiz giyinmek şer-i şerifte mat-lub bir vazifedir. Yine hadiste, insanın zillet eleminden korunması, kardeşlerinin kalplerini kazanarak onlarla ünsiyet kurma yollarını aramaya delil vardır.
Allah (cc) kendi nîmetinin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever. Bunun için kişinin, kılık, kıyafet ve kendisine ihtimamında insanlar içinde en güzel bir şekilde olması gerekmektedir.[641]

799. Ebu Saîd el-Hûdri'den (r.a) rivayete göre, Rasülullah <s.a) şöyle buyurdu: "Müslümamn İzan (entarisi), diz kapağı İle ayağı arasının yarısına kadardır. Bu kısımdan topuklara kadar uzun olmasında da bir sakınca yoktur. Topuklan aştığı zaman cehennemliktir. Kim izannı böbürlenerek çekip sürürse, Allah (cc) ona nazar etmez." (Ebu Dâvud sahih bir isnadla rivayet etmiştir)[642]

"Topukları aştığı zaman cehennemliktir" sözü haram kılınmasından kinayedir. Çünkü haram işlemek, ahirette sahibinin cehenneme girmesine sebep olur. Haram kılınmasından murad, kasden, tekebbür ve böbürlenmek için giyilmesidir. Aksi takdirde mekruhtur.[643]

800. İbn Ömer'den (r.a) rivayete göre söle demiştir:
Rasûîullah'a (s.a) izarım (entarim) uzunca bir halde uğradım. Bana;
Ya Abdullah! Entarini çek, dedi. Ben kaldırdım. Sonra tekrar;
Biraz daha (çek), buyurdu. Biraz daha çektim. Sonra devamlı entarimi kontrol ediyordum. Dinleyicilerden bazı kimseler:
Nereye kadar çektin, dediler.
Dizlerimin altına kadar, dedi. (Müslim rivayet etmiştir)[644]

Hadiste, İbn Ömer'in (r.a) faziletiyle sünnete verdiği önem ve Rasûlul-lah'a (s.a) mülazemeti zikrolunmaktadır.
îzan (entari) topuklardan dize doğru kısaltmak daha faziletlidir. Bu sınır ayakla diz arasındaki kemiğin yarısıdır.
Kadı tyaz der ki: "Âlimler, elbisenin uzunluğu ve genişliği konusunda mutad ve ihtiyaçtan fazla yapılan her şeyin mekruh olduğunu söylemişlerdir."[645]

801. Ibn Ömer'den (na) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim entarisini kibirlenerek yerde sürürse, kıyamet günü Allah (cc) ona nazar etmez". Ümmü Seleme (ra):
Kadınlar, eteklerini nasıl ayarlayacaklar? diye sordu. Rasûlullah (s.a):

Bir karış daha uzun yapacaklar, buyurdu. Ümmü Seleme tekrar:
O takdirde ayaklan görünür, dedi. Rasûlullah (s.a):
Bir arşın daha uzatırlar, fazla değil, buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tirmlzî rivayet ederek hasen ve sahihtir, demişlerdir).[646]

"Allah (cc) ona nazar etmez" cümlesinde nazar acıma bakışıdır. Çünkü alçak gönüllü kimseye bakan, ona acır, rahmet eder. Kibirli kimseye bakan, ona buğz eder. Veya bir şahsa ahşan kimse, ona yönelir. Ülfeti çok olur. Sonra ihsan ve iyilik sözkonusu olur. Velev ki nazar olmasın. Entariyi uzatarak yerde sürümekteki tehdid de böyledir.
Hadisde kadınların, gömlek, entari gibi elbiselerinin eteklerini yere doğru bir karış uzatmalarında emir vardır. Böylece ayak kısmı örtülmüş oiur.[647]

---

[1] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/7-8.
[2] Buhârî; Müslim; Kiıab'uz-Zühd r-Rekâik, 2970,- Ne*î ve Ibn Mâce
[3] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/8.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/8-9.
[4] Buhirî; Kiub'ul-Hibe ve Müslim: Kilab'uz-Zühd ve'r-Rekâik, 2972
[5] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/9.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/9-10.
[6] Buhârî; Kitab'ul-Et'ıme
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/10.
[7] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/10-11.
[8] Buharı; Kitab'ul-Eı'ıme ve Ahmcd; 2/128
[9] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/11.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/11.
[10] Mikslim; Kitab'uz-Zühd veVRekâİk, 2978, Tirmizî; 2373 ve Ebu Avfine
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/12.
[11] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/12.
[12] Buhar!; Kitab'ul-Et'ımc ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/13.
[13] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/13.
[14] Müslim; Kittb'ul-Eşribe, 2037, Tirmizî; 2370 ve Milik; 2/932
[15] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/14.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/14-15.
[16] Müsüm; Kiıab'uz-Zühd veVRekâik, 2967, Tirmizî, Nesci, İbn Mâce ve Ahmed; 4/174
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/16-17.
[17] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/17-18.
[18] Buhârî; Kilab ul-Cihad, Müslim; Kiiab'uNLibas, 2080, Ebu Dâvud, TİrmizI ve Nesâî
[19] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/18.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/18-19.
[20] Kitabu FedâİI'İs-Sahâbe, Müslim; Kiıab'uz-Zühd ve'r-Rekâik, 2966, Tirmizîve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/19.
[21] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/19-20
[22] Buharı; Kitab'ur-Rikâk, Müslim; Kitab'uz-Zühd ve'r-Rekâik, 1055, TİrmizI; 2362, Ne-wî, tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/20.
[23] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/20.
[24] Buhârî; Kitab'ur-Rikâk, Tirmizî ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/22-23.
[25] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/23.
[26] Buhârî; Kitab'ul-İ'tisâm ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/24
[27] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/24.
[28] Buhârî; Kitab'ul-CİhaD, Müslim; Küab'ul-Büyû, İ6O3 ve Neseî; 7/288
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/25.
[29] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/25
[30] Buhârî; Kitab'ul-Büyü, Tirmizî; 12IS, Neseî 7/288 ve lbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/25.
[31] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/26.
[32] Buhârî; Kitab'ul-Mesâcid
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/26.
[33] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/26.
[34] Buhârî; Kitab'ur-Rikâk
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/27.
[35] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/27.
[36] Müslim; Kiıab'ul-Cenâtz, 925
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/27.
[37] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/28.
[38] Buhârf; Kitab'us-Şehâdât, Müslim; Kitabu Fedâil'İs-Sahâbe, 2535
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/28.
[39] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/29.
[40] Tirmizî; KİtaB'uz-Zühd, 2344 ve Ahmcd: 5/262
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/30.
[41] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/30.
[42] Tirmizî; KİtaB'uz-Zühd, 2347 ve İbn Mâce; 3349
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/30.
[43] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/31.
[44] Müslim; Kiub'uz-Zekât. 1054, Ahmed b. Hanbel. Tirmizî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/31.
[45] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/31.
[46] Tirmizî; Kiıab'uz-Zühd, 2350. İbn Mâce ve Hâkim
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/32.
[47] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/32.
[48] Tirmizî; Kitab'uz-Zühd, 2369, Ahmed b. Hanbd ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/33.
[49] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/33.
[50] Tirmizî; Kiub'uz-Zühd, 2369
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/33.

[51] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/34.
[52] Tirmizi; Kiub'uz-Zuhd. 2381. Alun* b. Hanbd; 4/L32, Tirmizî, , w lbn Mâce;3349
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/34.
[53] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/34-35.
[54] Ebu Dâvud; KİtabVt-Tcreccül, 4161
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/35.
[55] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/35.
[56] Müslim; Kitab'us-Sayd ve'z-Zebâih, 1935, Buhârî, Tirmizî, Neseî, lbn Mâce ve Ahmed: 3/311
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/36-37.
[57] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/37-38.
[58] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Libas, 4027, Tirmizî; Kitab'ul-LiÇas, 1765 ve Neşe?
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/38.
[59] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/38.
[60] Buhârî; Kiub'ul-Mcgâzî, Müslim; Kitab'ul-Eşribe, 2039
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/39-40.
[61] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/40-41.
[62] Buhârî; Kitab'ul-Enbiyâ, MüsİIm; KİtabVuI-E$ribe, 2040, Tirmizi ve Neşe!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/42-43.
[63] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/43-44.
[64] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/45-46.
[65] Buhârî; Kitab'ur-Riltâk. Müslim; Kiiab'uz-Zekât. I05Î, Ahmed b. Hanbel; 2/243, 261, 315, Tirmizî; 2374 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/46.
[66] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/46-47.
[67] Müslim; Kitab'ıa-Zekât, 1054, Ahmed b. Hanbel, Tirmizî 2349 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/47.
[68] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/47.
[69] Buhârî; Kitab'ul-Vesâyâ, Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1035, Tirmizî; 2465 ve Neseî; 5/101
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/48.
[70] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/49.
[71] Buhârî; Kitab'ul-Meğârf, Müslim; Kitab'ul-Cihad ve's-Siyer, 1816
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/50.
[72] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/50.
[73] Buhârî; KİtabVul-Cum'a
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/51.
[74] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/51.
[75] Buharı; KİtabVuz-Zekâı, Müslim; Kitab'uz-Zekât. 1034
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/52.
[76] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/52-53.
[77] Müslim; Kitab'uz-Zekfit, 1038
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/53.
[78] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/53-54.
[79] Müslim; KitabVuZ-Zekât, 1043, Ebu Dâvud; Nescî ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/54-55.
[80] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/55.
[81] Buhâri; Kiub'uz-Z*kâl, Müslim; Kilab'uz-Zekât. 1040 ve Ne«î; 5/94
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/55.
[82] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/55-56.
[83] Buhârî; Kitab'uz-Zekât. Müslim; KİtabVuz-Zelcât, 1033, Ebu Dâvud ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/56.
[84] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/56.
[85] Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1041 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/57.
[86] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/57.
[87] Tirmizî; Kitab'uz-Zekât, 681, Ebu Dâvud; 1639 ve Neseî; 5/100
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/57.
[88] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/57-58.
[89] Ebu Dâvud; Kitab'uz-Zekât, 1645, Tirmizî; Kttab'uz-Zühd, 2327 ve Ahmed; 1/389
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/58.
[90] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/58.
[91] Ebu Dâvud, Kiub'uz-Zekât, 1643, Ahmed; S/276 ve Ncsef; 5/96
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/59.
[92] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/59..
[93] Müslim; Kitab'uz-Zekât, 4044, Ebu Dâvud; 1640, Nescî; 5/96, 97
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/60.
[94] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/60.
[95] Buhârî; Kitab'uz-Zekât, Müslim; Kitab'uz-ZekİI, 1039
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/61.
[96] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/61.
[97] Kitab'uz-Zekâı, Müslim; Kilab'uz-Zekât, 1045 ve Ncseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/63-64.
[98] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/64.
[99] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/65.
[100] Buhârî; Kitab'uz-Zekfit ve ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/66.
[101] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/66.
[102] Buhârî; Kiıab'uz-Zekât, Müslim; Kftab'uz-Zekâl, 1042, Tirmizî, 680, Neseî; 5/96 ve Mâlik; 2/998, 999
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/67.
[103] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/67.
[104] Buhârî; KUab'ul-Büyü
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/67.
[105] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/67.
[106] Müslim; Kiıab'ul-Fcdâü, 2379, tbn Mâce ve Ahmed; 2/396, 405, 485
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/68.
[107] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/68.
[108] Buhârî; Küab'ul-Büyû

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/68.
[109] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/68-69.
[110] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/71.
[111] Buhâri; Kiıab'ul-tlm. Müslim; Kitab'us-Salâl, 816, Ahmcd b. Hanbcl, Tirmiri ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/72.
[112] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/72-73.
[113] Buhârî; Kitab'ur-Rikâk ve Neseî; 6/237, 23B
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/73.
[114] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/73-74.
[115] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'uz-Zckât, 1016
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/74.
[116] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/74.
[117] Buhârî; KİIab'ul-Edeb, Müslim; Kitabu ftdâili'n-Nebî, 2311 ve Tİrmiri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/74.
[118] Buhfiri; Kİtab'uz-Zekâi, Müslim; Kİtab'uz-Zekâl, 1010 ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/45.
[119] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/75.
[120] Buhârî; Kiıab'ut-Tcfsir, Müslim; Kiiab'uz-Zekât, 993
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/75-76.
[121] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/76.
[122] Kiıab'ul-îman, Müslim; Kiiab'uİ-lman, 39 ve Ibn Mace
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/76.
[123] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/76-77.
[124] Buhârî; Kİıab'uI-Hibe, Ebu Dâvud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/77.
[125] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/77.
[126] Müslim; Kiıab'uz-Zekâi, 1036
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/78.
[127] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/78.
[128] Müjlim; Kitabu Fedail'in-Nebî, 2312
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/79.
[129] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/79-80.
[130] Müslim; Kittb'uz-ZeUl. 1056
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/80.
[131] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/80-81.
[132] Buhârî; Kilab'ul-Cihad
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/81.
[133] Tirmizî; Kİtab'uz-Zühd, 2326 ve Ahmed; 4/230, 231
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/84.
[134] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/84-88.
[135] Buhârî; Kitab'uz-Zekâı, Müslim; Kilab'uz-Zekât, 1021
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/88.
[136] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/88-89.
[137] Buhârî; Kilab'uz-Zdcât, Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1014
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/89.
[138] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/89.
[139] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/93.
[140] Buhârî; Kiıab'ul-Menâkib, Müslim; Kitab'ul-Esribe, 2054 ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/96-97.
[141] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/97.
[142] Buhârî; Kitab'ul-El'ıme, Müslim; Kiıab'ul-Esribe, 2059, Ahmcd b. Hanbd, Tirmizî; 1821 ve Nescî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/97.
[143] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/97-98.
[144] Müslim; Kittb'ul-Lukau, 1728
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/98.
[145] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/98-99.

[146] Buhârî; Kitab'ul-CenaİZ
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/99.
[147] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/99-100.
[148] Buhârî; Kitab'ul-Eşribe, Müslim Kilabu Fedai I'is-Sahâbc, 2500
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/100.
[149] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/100-101
[150] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/103.
[151] Buhârî; Kİtab'ul-Mezâlim, Müslim; Kilab^ul-Esribe, 2030, Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/104.
[152] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/104.
[153] Buhârî; Kitab'ul-Enbiyâ
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/105.
[154] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/105.
[155] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/107-108.
[156] Buhâri; Kitab'ul-llm. Müslim; Kiiab'ıu-Salât, 816
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/108.
[157] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/108-109.
[158] Buhârî; Kitab'ui-Tevhid, Kiiabu Fedâil'il-Kur'an, Müslim; Kitab'us-Salât, 81S
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/109.
[159] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/109.
[160] Buhârî; Kilab'ud-Deavât, Müslim; Kilab'us-Salâı, 595
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/110.
[161] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/110-111.
[162] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/113-115.
[163] Buhârî; Kiıab'ur-Rikak, Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve fbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/116.
[164] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/116.
[165] Buharı; Kilab'ul-Vcsâyâ, Müslim; Kitab'ul-Vasıyye, 1627, Mâlik, Ebu Dâvud, Tirmizî, Ncseî ve İbn Mâce

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/116.
[166] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/116-117.
[167] Buhârî; Kiub'ur-RİUk, Tirmizî; 2335 w ibn Mâce; 4332
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/117.
[168] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/117.
[169] Buhâri; Kiub'ur-Rikâk, Tirmizî; 2456 ve Ibn Mâce; 423İ
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/118.
[170] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/118.
[171] Tirmizî; Kitab'uz-Zühd, 2307
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/119-120.
[172] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/120.
[173] Tirmizî; Kitab'uz-Zühd, 2308, Neseî, Ibn Mâcc, 4258
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/120-121.
[174] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/122.
[175] Tirmizî: Kittbıı Sıfai-ı Ycvm'ii-Kıyime, 2489 ve Ahmcd; 5/136
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/122-123.
[176] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/125.
[177] Müslim; Kitab'ul-Cenâiz, 977, Ebu Dâvud; 3235, Newî; 4/89 ve Tirmiri; 1054
[178] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/125-126.
[179] Müslim; Kitab'ul-Cenâiz, 274
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/126-127.
[180] Müslim; Kitab'ul-Cenaiz, 975, Ebu Dâvud, Nesd ve Ibn Mâce
[181] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/127.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/127-128.
[182] Tirmizî; Kilab'ul-Cenâiz, 1053
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/128.
[183] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/128.
[184] Buhârî; Kitab'ut-Temenni, Müslim; Kiıab'uz-Zikr ve'd-Duâ, 2682 ve Ahmed; 2/263, 309
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/129.
[185] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/129-130.
[186] Buhârî; Kittb'uL-Merdâ, Müslim; Kitab'uz-Zikr vc'd-Duâ, 2680
[187] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/130.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/131.
[188] Buhârî; Kiub'ul-Merdâ, Müslim; Kilab'uz-Zikr ve'd-Duâ, 2681
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/131.
[189] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/131-132.
[190] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/133.
[191] Buhâri; Kiub'ul-Iman, Müslim; Kiıab'ul-Büyû", 1599, Ebu Dâvud, Tinnizî, Ncscî ve |bn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/134.
[192] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/134-135.
[193] Buhâri; Kitab'ui-Büyü ve Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1071
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/135.
[194] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/135-136.
[195] Müslim Kiiab'ul-Birr ve's-Sıla, 2553
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/136.
[196] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/136-137.
[197] Ahmtd; 4/228 ve Dârimî, 2/245, 246
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/137.
[198] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/138.
[199] Buhârî; Kiıab'ul-lim, Ebu Divud, Tirmizî ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/138-139.
[200] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/139.
[201] Tirmizî; Kitab'uz-Zühd, 2520 ve Ahmed; 1/200
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/139.
[202] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/139.
[203] Bıhârî; Kiiabu FedâıTts-Sahâbe
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/140.
[204] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/140.
[205] Buhârî; Kilabu ftdâil'is-Sabâbe
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/141.
[206] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/141.
[207] Tirmizî; Kiiab'uz-Zühd, 2453 ve tbn Mfice
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/141-142.
[208] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/142.
[209] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/143.
[210] Müslim Kitab'ıı-Zûhd ve'r-Rekttk, 2963 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/144.
[211] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/144.
[212] Buhâri; Kitab'ul-Cihad, Müslim; Kitab'ul-Cihad, 1888, Ebu Dâvud, TİrmizÎ, Neseî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/144-145.
[213] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/145.
[214] Buhârî; KİUb'ul-îman, Ebu Dâvud, NeseİÎ ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/146.
[215] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/146.
[216] Buhârî; Kitab'ul-lc&rc ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/146-147.
[217] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/147.
[218] MûJÖm; Kiub'uMroftrc, 1889
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/147-148.
[219] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/148.
[220] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/149.
[221] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/149.
[222] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/151-152.
[223] Müslim; Kitab'ul-Cenne, 2865. Ebıı Dâvud ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/152.

[224] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/153.
[225] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2588
[226] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/153-154.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/154.
[227] Butı&ri; Kitab'ul-lstİ'z&n, Müslim;; 2168, 15. Nesri ve Ebu Dâvud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/154.
[228] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/154.
[229] Buhârî; Kitab'ul-Edeb.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/155.
[230] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/155.
[231] Buhârî: Kitab'us-Salât, Tirmizî ve Ahmed; 6/49, 126, 206
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/155-156.
[232] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/156.
[233] Müslim; Kitab'ul-Cum'a, 876 ve Nesd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/156.
[234] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/157.
[235] Müslim; Kitab'ul-Et'ime, 2034, Ebu Dâvud ve Nesâî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/157.
[236] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/157-158.
[237] Buhârî, Kııab'ul-lcare ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/158.
[238] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/158.
[239] Buhârî; Kitab'ul-Hibe ve Nesâî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/159.
[240] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/159.
[241] Buhârî; KİtaB'ul-Cihad ve Ebu Dâvud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/160.
[242] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/160.
[243] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/161-162.
[244] Müslim; Kitab'ul-lman, Ebu Dâvud, 1999 ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/163.
[245] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/163.
[246] Müslim; Kitab'ul-El'ıme, 2021
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/164.
[247] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/164.
[248] Buharı; Kııab'ut-Tefsir ve Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kııabu Sıfai'il-Cennei, 2853 ve Tirmizî, Sıfat'ul-Cennel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/164.
[249] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/164.
[250] Müslim: Kitabu Sıfat'tl-Cenne, 2847
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/165.
[251] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/165.
[252] Buhâri; Kiub'ul-Libas, Müslim; Kitab'ul-Libas, 2087 ve MâİIik; 2/914
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/166.
[253] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/166.
[254] Müslim; Kitab'ul-Iman, 107 ve Ncseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/167.
[255] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/167.
[256] Müslim: Kitab'ut-Birr ve's-SıJa, 2620, Ebu Dâvud; 4090 ve İbn Mâcc
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/168.
[257] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/168.
[258] Buhârî; Kitab'ul-Libas, Müslim; Kitab'ul-Libas, 2088
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/169.
[259] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/169.
[260] Tînnizî; Kiub'ul-Birr ve's-SiU, 2001
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/169.
[261] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/169-170.
[262] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/171.
[263] Buhâri; KİtaB'ul-Edeb. Müslim; Kitab'ul-Fedâil, 2150
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/172.
[264] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/172.
[265] Buhâri; Kitabu Fedâil'in-Nebî, Müslim; Kiub'ul-FedlİI, 2330. 2309
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/172.
[266] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/172-173.
[267] Buhâri; Kitab'ul-Hac, MüJİim; KİtaB'ul-Hac, 1193, Tirmizî ve Nescî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/173.
[268] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/173.
[269] Müslim; KİtaB'uİ-Birr vc's-Sıla, 2553 ve Tirmizî; 2390
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/174.
[270] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/174.
[271] Buhârî; Kitab'ul-MeniUub, Müslim; Kitab'ul-Fedail, 2321, Tirmiıî; 1976 ve Ahmed; 2/161, İ89, 193
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/175.
[272] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/175.
[273] TİnnizÎ; Kiub'ul-Birr, 2003, 2004, Ahmed b. Hanbel ve Ebu Dâvud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/175.
[274] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/176.
[275] Tirmizî; Kitab'ul-Birr ve's-Sıla, 2005, Ahmed; 2'291. 392, 442 ve tbn Mâce; 4246
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/176.
[276] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/176-177.
[277] Tirmizî; Kııab'ul-Iman, 1162 ve Ahmed: 2/450, 472
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/177.
[278] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/177.
[279] Ebu Dâvud: Kiub'ul-Edcb, 4798
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/178.
[280] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/178.
[281] Ebu Dftvud; Kitab'ul-Edeb, 4800

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/179.
[282] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/179.
[283] Tirmizî; KİtabVut-Birr veVSıla, 2019
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/179-180.
[284] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/180.
[285] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/181-182.
[286] Müslim; Kitab'ul-Iman, 17, 25, Tirmiri ve Ebu Dâvud; 5225
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/182.
[287] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/182-183.
[288] Buhâri; Kitab'ul-Edcb, Müslim; KilaVul-Birr. 2163 ve Ahmed; 6/37, 85, 199
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/183.
[289] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/183.
[290] Mtelim; KiUb'ul-Birr, 2593
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/184.
[291] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/184.
[292] Müslim; Kiub'ul-Birr, 2594
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/184.
[293] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/185.
[294] Buhlri; Kjub'ul-Tahâre ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/185.
[295] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/185-186.
[296] Buhârî; Kitab'uMlm, Müslim; Kitab'ul-Cihad, 1734, Ahmed b. Hanbel ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/186.
[297] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/186.
[298] Müslim; Kiub'ul-Birr. Ahmed b. Hanbd, Ebu Dâvud ve !bn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/187.
[299] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/187.
[300] Buhârî; Kitab'ul-Edeb ve Tirmirf
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/187.
[301] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/188.
[302] Müsüm; Kitab'us-Sayd. 1955. Tirmizî, Ncseî ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/189.
[303] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/189.
[304] Buhârî; Kiub'u Sıfal'in-Ncbî ve Kiub'ul-Edcb. Müslim; Kilab'ul-Fedâil, 2327
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/190.
[305] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/190-191.
[306] Tirmizî; Kitabu Sıfatı Yevm'ii-Kjyâme, 2490
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/191-192.
[307] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/192.
[308] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/193-194.
[309] Müslim; Kitab'uKFedül, 2328 ve Ahmed b. Hanbel: 6/32-281
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/195.
[310] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/195-196.
[311] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/196.
[312] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/196.
[313] Buhârî; Kitab'ul-Libas ve Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'uz Zekfii, 1057
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/197.
[314] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/197.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/197-198.
[315] Buhftrî; Kitıb'ul-Enbiyâ. Müslim; Kiub'ui-Cih«d. 1792
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/198.
[316] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/198.
[317] Buhârî; Kiub'ut-Edeb, Müılim; Kilâb'ul-Birr, 2409
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/199.
[318] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/199.
[319] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/201.
[320] Müslim; Kittb'ul-BJrr veVSıla, 2558
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/202.
[321] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/202.
[322] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/203.
[323] Buhârf; Kitab'u Ebvâbi Sıttt'il-Cum'a. Kitab'ul-Ilm, Khabul-Edeb ve Kitab'ul-Ahkâm, Müslim; Kittb'us- Salfit, 466, Noel, ibn Mftce ve Ahmed b. Hanbel; 4/118,119
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/204.
[324] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/204-205.
[325] Buhârî; Kiıab'ul-Libâs, Müslim; Kilâb'ul-Libâs, 1688 ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/205.
[326] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/205-206.
[327] Buhâri; Kitab'ul-Hudüd, Müslim; Kiub:ul-Hudûd, 1688, Timizi. Neseî, Ebu Dâvud ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/207.
[328] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/207.
[329] Buhâri; Kitıb'u EbvSbUMesâdd, Müslim; Kiub'ıu-Salât. 551
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/208.
[330] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/208.
[331] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/209
[332] Buhârî; Kitab'un-Nikâh, Kitab'ul-Cum'a, Müslim; Kitab'ul-Imâre, 1829 ve Ebu Dâ-vud; 2928
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/210.
[333] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/210.
[334] Buhârî; Kiıab'ul-Ahkâm, Müslim; Kitab'ul-lmftre, 1460
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/211.
[335] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/211.
[336] Mailim; Kitab'uUmâre, 1828 ve Neşe!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/212
[337] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/212.
[338] Buhfirî; Kitab'ul-Eiibiym, Mtalim; Klub'uMmâre, 1S42 w İbn Mtce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/213.

[339] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/213.
[340] Müslim; Kitab'ul-Megâzi, 1830
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/214.
[341] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/214.
[342] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Harac, 2948, Tİrmizî; Kitab'ul-Ahkâm, 1332
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/214-215.
[343] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/215.
[344] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/217.
[345] Buhârî; Kiıab'u Ebvâbi Salât'il-Cuma, Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1031
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/218.
[346] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/218.
[347] Müslim; Kitab'ul-lmâre, 1827, Ahmed b. Hanbel; 2/160 ve Nesri, 8/221
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/218-219.
[348] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/219.
[349] Müslim; Kitab'ul-lmâre. 1855
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/219.
[350] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/220.
[351] MtUlim; Kiub'ul-Cenoeı ve Sıfatı Nıîmfm
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/220.221.
[352] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/221.
[353] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/223.
[354] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/224.
[355] Buhfirî; Kitab'ul-Ahkâm, Müslim; Kitab'ul-imâre, 1867, Tirmizî ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/224.
[356] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/224.
[357] Müslim; Kitab'ul-lmare, 1851
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/224.
[358] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/225.
[359] Buhfiri; Kiubu Sal&t'B-Coma, Kitab'ui-Ahkâm ye Ibo Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/225.
[360] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/226.
[361] Müslim; Kiub'ul-lmâre, 1836, Ahmed b. Hanbd ve Nesli; 7/140
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/226.
[362] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/227.
[363] Müslim; Kitab'ut-lmâre, 1844, Ebu Dâvud; Kitab'ul-Fıten, Neseî; Kitab'ul-Bey'&l . lbn Mâce; Kitab'ul Fiten
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/227-228.
[364] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/228-229.
[365] Müilim; KİUb'ul-lmlre, 1846 ve Tİnni* KıUb'ul-Fittn
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/229.
[366] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/230.
[367] Buhar!; Kitab'ul-Enbiya Kitab'ul_ Fiten, Müslim: Kitab'ul İmare, 1843 ve Tirmizi; 2191
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/230.
[368] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/231.
[369] Buhar!; Kitab'ul-Ahk&m Kltab'ul-Cihad, Müslim, KİUb'uMmfce; 1835 ve Netti; 7/154
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/231.
[370] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/231.
[371] BuhAri; KİUb'ul-Fıtcn, Kit»b'ul-Ahkam, Müslim; Kitab'ul-ImİIre, 1849 ve Ahmed b. Henbel; 1/257-277-310
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/232.
[372] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/232.
[373] Tirmizî; Ebvâb'ul-Fitcn, 2225 ve Ahmed b. Hanbel; 5/42
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/232.
[374] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/233.
[375] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/235.
[376] Buhâri; Kitab'ul-Eymân vc'n-Nozur; Kitab'ul-Ahkâm, Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1652, Tİrmizi; 1529, Ebu Dâvud; 2929, Nesei; 8/235 ve Ahmcd b. Hanbel; 5/62-63
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/236.
[377] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/236-237.
[378] Müslim; Kiıab'ul-tmarç, 1826, Ebu Dâvud ve Nesei; Kitab'ul-Vesâye
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/237.
[379] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/237.
[380] Müslim; Kitab'ul-tmâre, 1825
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/238.
[381] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/238-239.
[382] Buhftrî; KJtab'ul-Ahkftra, N«d; 8/225-226 ve Ahmed b. Hanbel; 2/44İ.476
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/239.
[383] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/239.
[384] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/241.
[385] Buhârî; Kitab'ul-Kader ve Kitab'ul-Afattmve Nesaî; 7/158
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/242.
[386] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/242.
[387] Ebu Divud; Kiıab'uMmİre, 2932 ve Neşet; 7/159
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/243.
[388] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/243.
[389] Buhân; Kitab'ul-Ahkâm. Müslim; Kiub'ul-lmâre, 3/14J6 ve Neseî; 8/224
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/245.
[390] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/245.
[391] Buhâri; Kitab'ul-İman, Kitab'ul-Edtb, Müslim; KİI&b'uI iman, 36, Malik; 2/905, Ebu Dâvud; 4795, Tirmia; 2618 ve Nesd; 8/121
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/247.
[392] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/247.
[393] Bubin; Kitab'ul-Ebcd, Müslim; Kitab'uHmân. 37 ve Ebu Dtvud, 4796
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/248.
[394] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/248.
[395] Buharî; Kitab'ut-lroan, Müslim; Kitab'uMman, 35, 58
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/248-249.
[396] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/249.

[397] Buhiri; Kitab'ul-Edeb ve Kitab'ul-Enbiya, Müslim; Kitab'ul-Fezâil, 2320
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/249.
[398] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/250.
[399] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/251.
[400] Müslim; KİUb'un-Nikâb, 1437
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/252.
[401] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/252.
[402] Buhârî; Kitab'uUHegari ve Kitab'un-Nikâh,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/253.
[403] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/253.
[404] Buhârî; Kiiab'ul-Enbiya ve Kitab'ul-lstizân Müslim; Kitab'ul-Fezâil, 2450, Neseîve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/254-255.
[405] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/255-256.
[406] Buhârî; Kiub'uMstizân, Müslim; Kitab'ul-Feziil; 2482
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/256.
[407] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/257.
[408] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/259-260.
[409] tabiri; Kiub'ul-tmln, Mittim; Kiub'ul-lnuD, 59
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/260.
[410] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/260-261.
[411] Buhar!; Kitab'ul-lman, Müslim; Kitab'uMman, 58
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/161.
[412] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/261.
[413] Buhâri; Kitab'ul-Kefâle ve Kitab'm-Şehâdet, MüsÜm; Kiıabu Fezâil'in-Nebî; 2314
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/262.
[414] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/262-263.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/265.
[415] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/266.
[416] Buhâri; Ebvsb'ut-reheccOd, MOsHm; Kitab'us-Siyam, Z/814
[417] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/266
[418] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/267.
[419] Buhlri; Kiub'ul-Edeb, Kiıab'ım-Zeicât, Kitab'ur-RikİK. Müslim; Kitab'uz-ZekSt, 1016
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/268.
[420] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/268.
[421] Buhârî; Kitab'us-Sulh ve Cihfid, Müslim; Kitab'uz-Zekit, 1009. Uzun olan hadisin bir kısmıdır.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/268.
[422] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/268-269.
[423] Müslim; Kiub'ul-Bırr. 2626
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/269.
[424] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/269.
[425] Buhârî; Kiub'ul-ÜuB ve KİtsB'ul-fstizin, Ahmed b. Hanbel ve Timizi
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/271.
[426] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/271.
[427] Ebu Divud; KiUb'uKAdtb. 4839
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/272.
[428] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/272.
[429] Buhari, Kitab'ul-İlm, Kitab'ul-Hacc, Müslim; Kitab'ul-İman, 65
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/273.
[430] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/273.
[431] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/275.
[432] Buhâri; Kitab'uJ-ÎIim, Müslim; Kitab'ul-Münafıktn, 2821 ve Ahr-cd b. Hanbet; 1/377-425-427-440
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/276.
[433] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/276.
[434] Müslim; KİTab'ul-Cuma, 869
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/276.
[435] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/277.
[436] Mastım; Kitab'uİ-Mesacid, 537 ve Ebu Dfivud; 930
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/277-278.
[437] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/278-279.
[438] Tirmizî; Kitab'ul-Um, 2678 ve Ebu Dfivud; 4607
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/280.
[439] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/280.
[440] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/281.
[441] Buhftri; Kitab'uMükb ve Kitab'ut-Tefsb, Mailim; Kiub'ıd-FcaO, 899
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/282.
[442] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/282.
[443] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/283.
[444] Bubin; Kit&b'ul-Cum's, KKab'ol-Ezln, Müslim; Kiub'ul-Meucid, 602, TiimM, Ne-seî, Ebu Dâvud ve Ahmed b. Hanbel
[445] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/284.
[446] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/284.
[447] Buhârî; Kiub'ul-Hacc
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/285.
[448] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/285.
[449] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/287.
[450] Buhlri; Kiub'ul-Edeb, Müslim; KİUb'ul-tmıo, 47
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/288.
[451] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/288.
[452] Buhârî; Kiub'ul-Edeb, Müslim; Kitab'ul-Lukîtt, Ebu Dflvud; Tinnm ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/289.
[453] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/289.
[454] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/291-292.
[455] Buhfirî; Kitab'ul Fezaüi's- Sahabe, Müslim; Kiub'ul-Fezül. 2433 ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/293.
[456] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/293.
[457] Buhârî; Kitab'u Fezaili's- Sahabe ve Kitaba "1- Filen, Müslim; KİubuI- Fezâil, 2403 ve Neseî

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/294-296.
[458] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/296-297.
[459] Müslim; Kiubu'l- îman, 31
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/297-298.
[460] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/298.
[461] Müslim; Kitabu'l- İman, 121
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık 3/299-300.
[462] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/300-301.
[463] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/303.
(*) Hadis 347. numaralı hadiste şerhi île beraber geçmiştir
[464] Müslim; Kitabu"!- Fezail, 2408
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/304.
[465] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/304.
[466] Buhâri; Kitabu'l- Ezin, Muşum; Kitabu'*- Salat
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/305.
[467] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/305-306.
[468] Ebu Dâvud; Kiubu's- SaUt, Tinnirf; EbvabÛ'd- Deflvftt, 3557
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/306.
[469] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/306.
[470] TİnnirF; Ebv&bG'd- Deavâi, 3438, 3439,Ebu Dâvud; 2600 ve Ahmcd b. Hanbel; 2/7, 25, 38, 136
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/307.
[471] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/307.
[472] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Cüud, 2601
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/308.
[473] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/308.
[474] Tirmizi Ebvabu'b Deavat,3440
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/308-309.
[475] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/309.
[476] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/311.
[477] Buhiri; KitabuV Salât. Ktubu'rf- Deavâl ve Khabu't- TevhİD, Ebu D&vud, Neseî ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/311.
[478] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/311-312.
[479] Buhârî; Kitabu'l- tdeyn ve Timizi
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/315.
[480] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/315.
[481] Buhlrî; Kiubu'l- Huc, Müslim; Kiubu'l- Hacc, 1257
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/316.
[482] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/316.
[483] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/317.
[484] Buhâri; Kitabu'l- Vudû, Ki tabu'1- Libâs, Müslim; Kitâbu't- Tahâre, 268
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/318.
[485] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/318.
[486] Ebu Dâvud; Kiubu't- Tataftret, 33 ve İmim Ahmed; 6/265
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/318-319.
[487] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/319.
[488] Bublrî; Kiubu'l- VudÛ. Kitabu'l- Ceaâiz Müslim; Kitâbu'l- Cenftiz, 648
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/319.
[489] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/319.
[490] Buhâri; Kitabu'I- Libâs, Müslim; Kitabu'I- Libas, 2097, İmâm Ahmed, Ebu Dâvud, Tinniaî ve tbn Mftce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/320.
[491] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/320.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/320.
[492] Ebu Dâvud, Kitabu'ı-Tahare, 32, Timüzî ve Ahmed b. Hanbel
[493] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/320.
[494] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Libas, 4141, TİnnizÎ; Kitabu'I- Libâs, 1766
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/321.
[495] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/321.
[496] Buhârî; Kitabu'İ- Vudû, Müslim; KÎtâbu'l- Hücc, 1305, Ebu Dâvud; 1981, TİnnizÎ; 912
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/321.
[497] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/321-322
[498] Bublrî; Kitabu'l- Et'ime. Mtelim; Kitlbu'l- Efribe, 2(02. Nocî, Tinnizî; 18», İbo MSce, Ebu Dtvud; 3777 ve Malik; 2/934
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/323.
[499] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/323.
[500] Ebu DSvud; Kitabu'İ- Et'irae, 3767, Tirmizî; Ebvâbu'l- Elime, 1859
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/324.
[501] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/324.
[502] Müslim; Kitlbu'U Ejribe, 2018, Ebu D&vud; 376.5, Tirmizî, Nesd ve tba Mftce: 3887
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/325.
[503] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/325.
[504] Müslim; Kitâbu'l- Eşribe, 2017, Ebu Dflvud; 3766 ve Nesei
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/326.
[505] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/326-327.
[506] Ebu Dâvud; Kiiabu'l- Et'İme, 9768, Neseî; KJtabu'l- Velime
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/327.
[507] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/328.
[508] TİrmizÎ; Kitabu'l- Et'ime, 1859
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/328.
[509] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/328.
[510] Buhârt; Kitabu'l- Et'ime, Tirmizî; 3452 ve Ebu DİvUd; 3849
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/329.
[511] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/329.
[512] Ebu Dâvud; Kiubu'1-Ubai, 4023. Tırmiiî; KitabıTd-Deavât, 3454 ve İbn MScc; 3283
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/329-330.
[513] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/330.
[514] Bahiri; Kitabu'l-Enbiya, Kiubu'l-Et'ime, Mttstim; Kitabu'l-Ejribe, 2064, Ebu Dâvud; " 3763, TinnizS; 2932 ve ibn Mlcc; 3259

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/331.
[515] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/331.
[516] Mûılim; Kiubtı'i-E$ribe. 2052, TirmİrF; 1840,1843, Ebu DİvUd; 3820, 3821 ve Neşet;7/14
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/332.
[517] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/332.
[518] Müslim; Kfrabu'n-Nücah, 1431, Ahmed b. Hanbd; îbn Mace ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/333.
[519] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/333-334.
[520] Buhari; Kiubu'l-Et'ime, Kiubu'l-Buyû, Kiubu'l-MezUim, Müslim;2036
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/335.
[521] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/336.
[522] BuhM; Kitabu'l-Et'ime, Müslim; Kitabu'l-Ejribe. 2022
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/337.
[523] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/337.
[524] Müslim; Kitabu'l-Eşribe, 2021
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/338.
[525] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/338.
[526] Buhârf; Kitabu'l-Mezalim, KiUbu'î-Şirket, Kitabu'l-Et'ime, Müslim; Kitabu'l-Eşribe, 2045, Ebu Dfivud; TinnİzI ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/339.
[527] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/339-340.
[528] Ebu Dftvud; Kiubu'l-Et'ime, 3763, Ibn M&ce; 3286 ve Ahmed b. Hanbel; 3'501
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/341.
[529] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/342.
[530] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/343.
[531] Ebu Dftvud; Kitabu'l-El'ime, 3772, Tinnizî; KiUbu'l-Et'ime, 1806 ve Ibn Mace; 3277
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/343.
[532] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/343
[533] Ebu Dâvud; Kitabu'l-Ei'ime, 3773 ve Ibn Mâce; 3263, 3275
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/344.
[534] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/344-345.
[535] Buhlrf; Kftabul-Et'ime, Ebu Dtvud; 3769 ve Timürf; 1831
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/347.
[536] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/347.
[537] Müslim; Kftabul-Efribe, 2044, Tinnirf; Şemail
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/348.
[538] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/348.
[539] Buhîri; Kiubu'l-El'ime, Müslim; KitabuM-Eşribe, 2031, Ebu Dflvud; 3847 ve Ibn Mlce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/349.
[540] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/349.
[541] Müslim; Kiubu'l-Eşribe. 2032, Ebu Dftvod; 3847, Tinnirf ve Naeî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/350.
[542] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/350.
[543] Müslim; Kitabu'l-Eşribe, 2033 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/351.
[544] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/351.
[545] Müslim; Kitabu'I-Eşribe, 2033, Ahmed b. Hanbel, Nesei, İbn Mâce ve Tinnis; 1803
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/351.
[546] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/352.
[547] Müslim; Kjtabu'l-E»ribe, 2033
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/352.
[548] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/352.
[549] Müslim; Kitabu'l-Esribe. 2094, Tirrnid; 1804 ve Ebu Dâvud; 3843
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/353.
[550] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/353.
[551] BuhirfJ Kitabu'I-Eı'ime ve tbn Mice
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/354.
[552] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/354.
[553] Buhlrf; Kitabu'l-Efime, Müslim; Kiiabu'I-Esribe, 2058, Tinnizî; 1821. Malik; 2/928
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/355.
[554] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/355.
[555] MOdim; Kitaba'l-Efribe, 2059 ve Tînnid; 1821
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/356.
[556] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/356.
[557] Buhârî; Kiubu'î-Ejribe, Müslim; Kitabu'l-Eşribe, 2028, Tîrmizî; 1885, NeseİI, tbn Mft-ce ve Ebû DİvUd; 3727
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/357.
[558] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/357.
[559] Tinnizî; Kiubu'l-E$ribc, 1886
[560] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/358.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/358.
[561] Buhârf; Kiubu'l-Eşribe ve Kiubu'1-Vudû, Müslim; Kiubu'l-Eşribc. Tirmirf; 267 1890 ve Ne$eî; 1/43
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/358
[562] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/358-359.
[563] BuMiî; Kitabu'l-Eşribe, Müslim; Kiubul-Eşribe, 2029, TînnöS; İ894. Ebu Dâvud; 3726 ve Malik; 2/926
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/359.
[564] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/359
[565] Buhârî; Kitabu'LEşribe, Müslim; Khabu'l-Efribe, 2030
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/360.
[566] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/360-361.
[567] Buhârî; Kiubu'l-E$ribe, Müslim; Kiubu'l-Eşribe, 2023, Ebu Dâvud; 3720, TinniZÎ; 1891 ve tbo Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/363.

[568] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/363.
[569] Bubin; Kitabu'l-Eçribe, Müslim; Khabu'l-MOsâkat ve tbn M&ce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/364.
[570] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/364.

[571] Tînnfctf; Kittbu'l-Efribe, 1893 ve İbn MÎce; 3422
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/364.
[572] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/364-365.
[573] Tirmin; Kittbu'UEşribe, 1888, Malik; 2/923 ve Ahmed b.Hube); 3/32
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/367.
[574] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/367.
[575] Timizi; Kirabu'l-fifribe, 1889. Ebn Dftvud; 3728 ve Ibo Mftct; M2S.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/368.
[576] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/368.
[577] Buhârî; Kitabu"l-Eşribe, Kittbu'I-Hacc, Müslim KİtabU'l-Eşribe, 2027, Tirmiz!; 1883 ve Neseî; 5/237
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/369.
[578] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/369.
[579] Buhârî; Kiiabu'Î-Ejribe. Ebıı Dâvud; 3718. Tirmizî ve Nesei; 1/84, 85
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/370.
[580] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/370.
[581] Tîrmizİ; KiUbu'l-Efribc, 1881, İbn Mâce; 3301 ve Afamed b. Hanbd; 2/12,24.29,108
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/370.
[582] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/370.
[583] iteniz!; Kittbn'l-Ejribe, 1884
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/371.
[584] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/371.
[585] Müslim; Kitabu'l-Eşribe. 2024, Tinnizî; 1880 ve Ebu DSvud; 3717
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/372.
[586] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/372.

[587] Muslin?; KİtabU'l-Efribe, 2026
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/372.
[588] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/373.
[589] Tinniri, Müslim; 689; Kitabu'l-Esribe, 1895, tbn Mâcc ve Ebu Dâvud; 3725
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/375.
[590] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/375.
[591] Buhiri; Kiubu'l-Vudfl, Müslim; Kiubu'l-Fezül, 2279
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/377.
[592] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/378.
[593] Buh4rî; Kitabu'1-Vüdû
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/378.
[594] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/378.
[595] Buhârî; KiubuTEşribe, Ebu Dâvud ve Ibn MSce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/379.
[596] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/379.
[597] Buhârî; Kitabu'1-Ubû, Kitabu'l-Ejribe, Müslim; Kitabu'l-Libas, 2067
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/379-380.
[598] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/380.
[599] Buhârî; Khabu'l-Esribe, Mllslim; Kitabu'I-Libas, 2065 ve Ahmed b. Hanbel; 6/301
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/380.
[600] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/380-381.
[601] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/383.
[602] Ebu Davud; Kilabu'l-Libas, 3878, TinnİIri; Kitabu'l-CSnaiz, 994
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/384.
[603] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/384.
[604] Neseî; Kitabu'l-Ccnâk, 8/205, Ahmed b. Haobel, Tirnüd; 2811 ve tbn Mftcc
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/384.
[605] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/385.
[606] Buhâri; Kitabu'l-Libas, Xhabu'l-Menakib, 4072, TirmİzÎ; Müslim; KUabu'-Fezail, 2337, Ebû Dâvud 4072 1724 ve Neseî; 8/203
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/385.
[607] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/385.
[608] Arî; Kitabu's-SalS; v£ v';%çî kitabiards, Müslim; KİubU's-Salâı, SOI, FJbu Tirmizî ve Nesci
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/386.
[609] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/386.
[610] Ebu Dâvud; Kiuhu'l-Libas, 4065, Tîrmizî; Ebvâbu'1-Edeb, 2813 ve Ncseî; 8/204
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/387.
[611] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/387.
[612] Müslim; Kiiabu'I- Hacc. 1358, Ebu Dâvud, Tirmio. Nesri ve îbn Mace
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/387.
[613] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/387-388.
[614] Muslini; KÎtabu'1-Hacc, 1359, Ebu Dâvud, Tirmizî, Nesd ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/388.
[615] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/388.
[616] Bubârî; Kittbu'l-Cenâiz, Müslim; Kitabu'l-CenSiz, 941 ve Ahraed b. Hanbel; 6/40,93, 118
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/389.
[617] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/389.
[618] Müslim; Kiubu'l-Libas, 2081 ve Ahraed b. Hanbd; 6/162
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/389.
[619] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/389-390.
[620] Buhferî: Kiubu'1-Ubu, Kiubu's-Salit, Kitabu'1-Vüdû, Kiubu'KTthad. Kiubu'l-Megla, Mtolim; Kitabu't-Tahare, 274, Ebu Dtvud, Ne*eî ve İbn Mlce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/390.
[621] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/391.
[622] Ebu Dâvud; Kitabu'HJbas, 4025, Tinniâ; Kitabu'l-Libas, 1762
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/393.
[623] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/393.
[624] Davud; Kitabu'I-Libas, 4027, Tınniri; Kiıabui Libas, 1765
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/395.
[625] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/395.
[626] Buhârî; Kitabu Fedaili's-Sahabe, Müslim; Kitabu'l-Libas, 2085, Ebu Dâvud; 4085 ve Nesd; 8/206
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/396.

[627] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/396.
[628] Buhârî; Kitabu'I-Lib**, Müslim; Kitabu'L-İbas, 2087 ve Mâlik; 2/914
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/397.
[629] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/397.
[630] Buhârî; KÎtabu'l-Libas ve Neseî; 8/207
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/397.
[631] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/397.
[632] Müslim kitabu'I-İman 106 ve Ebu Davud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/398.
[633] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/398.
[634] Buhârî; Kitabu'I-Lib**, Müslim; Kitabu'L-İbas, 2087 ve Mâlik; 2/914
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/399.
[635] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/399.
[636] Ebu Dâvud; Kııabu'l-Edeb, 4084. Tımıizî; Kııabu'l-İstizan 2722 ve Ahnıed b. Hanbel; 5/6364
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/400-401.
[637] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/401.
[638] Ebu Dâvud; Kitabu.'1-Ub», 638, 4086
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/402.
[639] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/402.
[640] Ebu Dâvud; Kitabu'l-Libâs. 4089 ve Ahmcd b. Hanbd: 4/17»
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/404-405.
[641] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/405-406.
[642] Ebu Dâvud; Kitabu'l-Libas, 4093, Malik; Muvatta, 2/914-915 ve İbn Mâce; 3573
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/407.
[643] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/407.
[644] Müslim; Kitabu'l-Libas, 2086
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/407.
[645] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/407.408.
[646] Ebu Dâvud; Kitabu'l-Libas, 4119, Tirmizî; Kilabu'l-Libâs, 1736 ve.Ncseî; 8/209
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/408.
[647] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 3/408.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B- Âhad Hadîsler (Haber-i Vahid):

Vâhid (cemi âhâd) lügat olarak "bir" demektir. Binaenaleyh haberi vâhid tabiri de lügat açısından, "bir kişinin rivâyet ettiği hadîs" mânasına gelir. Ancak, hadîs ıstılahı olarak, "haber-i vâhid, mütevâtir olmayan haber" demektir. Böyle olunca iki tarikden de gelse üç tarikden de gelse rivâyete, haber-i vâhid denir. Cemi olarak kullanınca ahbâr-ı âhâd denir. [1]

Hadislerin büyük bir bölümü tevatür şartlarını taşımayan ahad hadislerdir. Hadis kitaplarımızı dolduran hadislerin hemen hemen hepsi bu anlamda ahad hadislerdir. Bir başka ifade ile hadis kitaplarımız ahad hadislerle doludur.

Hemen belirtelim ki, ahad hadisler kendi aralarında değişik açılardan anılacak ve farklı hükümler ifade edeceklerdir. [2]

Haber-i vâhid; "Meşhur", "Aziz" ve "Garîb" olmak üzere üç kısma ayrılır. Şimdi bunları görelim:[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 109-110.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kültürde Ferdiyet:

Az ilerde kaydedeceğimiz üzere yabancılarda görülen ilim ve tekniğin iktibas edileceğinden bahsederken kültür iktibasıyla iltibas edilmemesi gereğine hususen dikkat çekme ihtiyacını duyuyoruz.
Gerçekten Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsleri, ilmin ve tekniğin alınmasını âmir olmalarına rağmen, kültür iktibasını kesinlikle yasaklarlar. Bu husus, gerek "sünnet" ve gerekse "bid'at" tabirleri ile alakalı rivayetlerde vâzıh olarak gelmiştir. Nitekim bâzı örneklerini de kaydetmiştik. Burada bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bazı uygulamalarından misal vereceğiz.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tebliğe başladığı ilk yıllarda muhatapları arasında bir tefrîk yaparak Ehl-i Kitâb ile müşrikleri bir tutmuyordu. Tevrât ve İncil'e inanan yahudi ve hıristiyanları, putlara tapan müşriklere tercîh ediyor, onları kendisine daha yakın hissediyordu. Esasen bundan daha tabiî ne olabilirdi? Onlar da vahye dayanan bir din müessesesine, Allah'a, ahirete, sevaba, günaha inanıyorlardı. Kur'ân-ı Kerîm de sık sık Tevrât ve İncil'e atıflar yapıyor, onların inandığı peygamberlerden bahsediyordu.
Bu tabiî durumun neticesi olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) vahiy gelmeyen meselelerde yani îlahî irşadın henüz şekil ve istikamet vermediği -ve bu sebeple şekke düştüğü- husûslarda müşriklerin tarzına uymaktansa Ehl-i Kitâb'ın tarzına uymayı seviyordu. Nitekim Medîne'ye geldiği zaman saç tuvaletinde müşrik Araplarla Yahudiler arasında bir farklılık gördü: Yahudiler, alın saçlarını (perçemlerini) alınlarının üzerine olduğu gibi bıraktıkları halde müşrikler ortadan ikiye ayırarak yanlara bırakıyorlardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'de Yahûdiler gibi alnına bırakmaya başladı. Zamanın geçmesiyle getirdiği şeriatı hâricî tezahürlerde bile ferdiyet ve şahsiyet isteyen müstakil, cihanşümûl bir medeniyet halinde sistemleşmeye başlayınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendinden önce mevcut medeni sistemlere muhalefet prensibinin gereği olarak saç tuvaletinde de muhalefet ederek eski şekle döndü ve perçemini (alın saçını) ortadan ikiye ayırarak yanlara saldı.
Burada bir noktayı belirtmek isteriz: Bu vak'ayı rivâyet eden hadîs metinleri bilahare Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tekrar ayırma şekline döndüğünü kaydetmekle birlikte ne zaman döndüğü, niçin döndüğü hususunda açıklama kaydetmezler. Şârihler, bu maksadla "Yahûdileri insanların en sapığı görerek İslâm adına kazanılma ümidinin kaybolması "saçı ayırmadan salmanın neshedilmiş olması" Hz. Peygamber (aleyhissâlatu vesselâm)'ın "içtihadla" veya "vahiyle terketmesi" gibi çeşitli yorumlar kaydeder. Bunlar arasında mevzuumuza en muvafık olanı İbnu Hacer tarafından ifade edilmiş olanıdır. "Putperestler çoğunlukla İslâm'a girince, Ehl-i Kitab'a muhalefet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e daha hoş geldi".
Aslında Ehl-i Kitab'a muhalefet, bu meseleye has münferid bir vak'a olmayıp bir prensiptir. Saça verilen şekil, bu prensibin getirdiği muhâlefetler dizisinden sâdece bir tânesidir, zincirden bir halkadır.
Muhtemelen -hicretin 16. ayında vâki olan, kıblenin Kudüs cihetinden Kâbe cihetine tahvîliyle başlayan Ehl-i Kitab'a muhalefetler zinciri saçın boyanmasında, selâm şeklinde, kıyâfette, haftalık toplanma gününde, cum'a günü nafile orucunu yasaklamakta -zira hıristiyanlar o gün oruç tutarlardı-, savm-ı visalin (yıl orucu) yasaklanmasında -ki bu da hristiyanların işiydi-, ibadet vakitlerinin duyurulması şeklinde, kıblede, elbiseyi giyiş tarzında, hayızlı kadınla ihtilât meselesinde vs. pek çok şeyde devam edecektir. Heysemî tarafından sıhhati te'yîd edilen ve Ebu Ümâme'nin naklettiği bir rivayet şöyle: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), birgün, sakalları ağarmış, Ensâr'dan bir grup yaşlıya uğramıştı. Onlara:
"Ey Ensâr topluluğu, sakallarınızı kızıla veya sarıya boyayın, Ehl-i Kitâb'a muhalefet edin" dedi. Biz de:
"Ey Allah'ın Resûlü, Ehl-i Kitâb şalvar giyerler, izar bağlamazlar" dedik. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Siz şalvar da giyin, izar da bağlayın, Ehl-i Kitâb'a muhâlefet edin" dedi. Biz tekrar:
"Ey Allah'ın Resûlü, Ehl-i Kitâb mest giyiyorlar, nalin kullanmıyorlar" dedik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Siz mest de giyin, nalın da, Ehl-i Kitâb'a muhâlefet edin" dedi. Biz tekrar:
"Ey Allah'ın Resûlü, Ehl-i Kitâb sakallarını kısa kesip bıyıklarını uzatıyorlar" dedik. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bıyıklarınızı kesin, sakallarınızı uzatın, Ehl-i Kitab'a muhâlefet edin" cevâbını verdi".
Bu hadîs bize, Ehl-i Kitab'la müştereken taşınan bir kıyafette bile bir değişiklik, bir hususiyet peyda etmenin müstahsen olacağını ifade etmektedir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in muhalefetteki sistemli ısrarına şu vak'a da güzel bir örnektir: Belirtildiğine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir cenâze merasimine katıldığı zaman, cenâze kabre yerleştirilinceye kadar oturmazdı. Bir seferinde, bir yahudî âlimi: "Biz de böyle yaparız" diyerek bu tarzı takdîr edince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) derhal oturur ve *"onlara muhâlefet edin"* diyerek oturmayı emreder[1].
Rivâyetlerden öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ehl-i Kitâb'a muhalefeti bir yahudiye: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize muhâlefet etmedik hiçbir şey bırakmadı, her işimizde bize muhâlefet etti" dedirtecek kadar çok meseleye şâmil olmuştu.
Bu muhâlefet keyfiyeti sâdece Ehl-i Kitâb'a karşı değildir. Diğer bir kısım amiller takrir edilirken başka milletlere muhâlefet gerekçe gösterilmiştir:
"Acemler büyüklerini zikrederek mektuba başlarlar, siz kendi isminizi zikrederek başlayın".
"Bıyıklarınızı kısa kesin, sakallarınızı uzun tutun, mecûsilere muhâlefet edin".
"...Hayvanları diş ve tırnakla kesmeyin, zira diş, bir kemiktir; tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır,"
"İranlıların, büyüklerine ayağa kalktıkları gibi siz de kalkmayın"[2].
"(İmamınız otururken namaz kıldığı vakit) siz ayakta kılmayın. Aksi halde Rûmlara ve İranlılara benzersiniz; onlar kralları otururken ayakta dururlar".
Kaynaklarda gelen misâller daha çoktur. Bunlardan anlaşılan şudur: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in takrîr edeceği yeni şekilleri duyururken "Ehl-i Kitâb'a", "acem'e", "Habeşlilere" vs. muhâlefeti hatırlatmayı ihmâl etmeyişinin mühim sebeplerinden biri "müstakil ümmet" fikrinin zihinlerde tesbîti ve diğer ümmetlere muhâlefet düşüncesinin ferdlerde meleke hâline gelmesini sağlamaktır.
Dünya görüşü veya inanç sistemi dediğimiz dâhili rûhî aynîliği, bu hârici tezâhürler tamamlayarak ferd'de hem müstakil medenî şahsiyet fikrini, hem de aynı tezâhüre bürünen kimselere karşı birlik, kardeşlik duygusunu uyandırıp pekiştirecektir.
İçtimâî kaynaşmanın sağlamlaşması meselesinde İslâm âlimleri bu çeşit dış benzerliklere de büyük ehemmiyet atfetmişlerdir. Bu hususu Mâlik İbnu Dinâr bir de teşbihle takviye ederek şöyle ifade eter: "İki kişide aynı müşterek vasıf olmadıkça aralarında ülfet ve kaynaşma hâsıl olmaz. Ecnâs-ı insan, ecnâs-ı tuyur (kuş cinsleri) gibidir. Aralarında bir münasebet olmadıkça iki nev kuş birlikte uçmaz" der. Günün birinde bir karga ile bir güvercini berâber görünce şaşırır. Nasıl olur da arkadaşlık yapabilirler diye tahkîke koyulur. Az sonra anlar ki, ikisi de topaldır ve bunları topallık vasf-ı müştereki bir araya getirmiştir.
Hülâsa, çoğu kere "sünnet" olarak -ki fıkıh ve akaid açısından hüküm yönüyle ehemmiyeti "farz"a nazaran tahfif edilir- ifade edilen dinin pek çok hâricî tezâhürlerini, İslâm medeniyetinin ferdiyet ve şahsiyetini örmesi hasebiyle "Cebrâil Kur'ân'ı indirdiği gibi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a sünneti de indiriyordu" rivâyetinin ifâde ettiği hakikat çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. O sünnet ki, "kendisine uyulduğu nisbette bu ümmete vâdedilen meziyetler, üstünlükler elde edilecektir."[3]

---

[1] Şârihler hu hükmün başka hadîslerle neshedildiğini belirtir. (İbrahim Canan)
[2] Bu hususta çok münâkaşa edilmiş, netice olarak büyüğe ayağa kalkılması gereği kabul edilmiştir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/330-333.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B- Âhad Hadîsler (Haber-i Vahid):

Vâhid (cemi âhâd) lügat olarak "bir" demektir. Binaenaleyh haberi vâhid tabiri de lügat açısından, "bir kişinin rivâyet ettiği hadîs" mânasına gelir. Ancak, hadîs ıstılahı olarak, "haber-i vâhid, mütevâtir olmayan haber" demektir. Böyle olunca iki tarikden de gelse üç tarikden de gelse rivâyete, haber-i vâhid denir. Cemi olarak kullanınca ahbâr-ı âhâd denir. [1]
Hadislerin büyük bir bölümü tevatür şartlarını taşımayan ahad hadislerdir. Hadis kitaplarımızı dolduran hadislerin hemen hemen hepsi bu anlamda ahad hadislerdir. Bir başka ifade ile hadis kitaplarımız ahad hadislerle doludur.
Hemen belirtelim ki, ahad hadisler kendi aralarında değişik açılardan anılacak ve farklı hükümler ifade edeceklerdir. [2]
Haber-i vâhid; "Meşhur", "Aziz" ve "Garîb" olmak üzere üç kısma ayrılır. Şimdi bunları görelim:[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 109-110.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31- TIB KİTABI
1- Allah Verdiği Her Hastalık İçin Bir İlâç Vermiştir, Babı
2- Hasta Bir Şey Yemek Veya İçmek İster, Babı
3- Hımye (Perhiz Vermek) Babı
4- Hastayı Yemeğe Zorla Mayınız, Babı
5- Telbîne (Muhallebiye Benzeyen Bîr Nevi Bulamaç) Babı
6- Kara Tane (Çörek Otu) Babı
7- Bal Babı
8- Mantar ve (Medine-İ. Münewere'nîn) Acve Hurması Babı
9- Sinameki Ve Tere Yağı Tulumuna Konulan Bal (Veya Dereotu) Babı
10- Namaz Şifâdır, Babı
11- Habîs (Pis) İlâç Kullanmanın Yasakllgl Babı
12- Müshîl İlâcı Babı
13- Uzre (Denilen Bademciklerin İltihaplanması) Tedavisi Ve Ğamz (Denilen Çocuğun Boğazına Parmak Sokmak Suretiyle Bademciklerinin İltihabını Almak İşinin) Yaşarlığı Babı
14- Nesâ (Denilen ve Oturak Hizasından Topuğa Uzanan Bir Sinirin) İlâcı Babı
15- Yarayı Tedavi Etmek Babı
16 — Tabibiik (Yâni Sağlıklı Tedavi) Bilgisi Olmadığı Halde Buna Girişen Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
17- Zâtülcenb (Hastalığının) İlâcı Babı
18- Humma (Hastalığı) Babı
19- Humma (Hastalığı Ateşi) Cehennemin Hararetinden (Bir Parça) Dir, Siz Onu Su İle Soğutunuz, Babı
20- Hacametle Tedavi Olmak Babı
21- (İnsan Vücûdundan) Hacâmet Olunan Yer
22- Hangi Günlerde Hacâmet Olmak Uygundur. Babı
23- Vücûdu Dağlamak Bâb!
Bu Konuda Âlimlerce Verilen İzahlardan Şu Netice Alınır:
24- (Tedavi Maksadı İle) Dağlanan, Babı
25- Göze İsmid (Denilen) Sürme Çekmek Babı
26- Gözüne Tek Sayılarda Sübme Çeken Babı
27- Şarap İle Tedavi Olmanın Yaşarlığı Babı
28- Kur'an-I Kerim İle Tedavi Olmak Babı
39- Kına (İle Tedavi Olmak) Babı
30- Develerin İdrarları (Nı Tedâvt Îçin İçmek) Babı
31- Sinek (İçinde Yiyecek Veya İçecek Bulunan) Kaba Düşer, Babı
32- Nazar Değme İşi, Babı
33 — nazar değmesinden dolayı okumakla tedavi olmak isteyenin babı
34- Şifâ Dileğiyle İzin Verilen Okumalar
35 — Yılan Ve Akrep Sokması Dolayısıyla Nefes Etmek Babı
36 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Hastalara Şifâ Dileğiyle Allah'a Sığınarak Ettiği Duâ ve Ona (Cebrâîl Tarafından) Aynı Maksadla Edilen Duâ Babı
37- Humma Hastalığına Okunan Dua Babı
38- Şifâ Maksadıyla Hastaya Okunduğunda Üflemek Babı
39- Temâim (Nazarlıklar - Muskalar)I Takmak Bâb!
40- Nüşre (Yâni Delinin Şifâya Kavuşması İçin Allah'a Sığınarak Edilen Nefes) Babı
41- Kuran-I Kerim Île Tedavi Olmak Babı
42- Arkasında Siyah Veya Beyaz İki Çizgi Bulunan Yılanı Öldürmek Babı
43- (Bîr Şeyi) Uğurlu Saymaktan Hoşlanan Ve (Bir Şeyi) Uğursuz Saymaktan Hoşlanmayanın Babı
44- Cüzzam Hastalığı Babı
45- Sihir Babı
Sihirbazlık İşi Hakkında Ehli Sünnet Mezhebinin Görüşü
Sihirbaza Verilecek Cezaya Âit Görüşler:
46- Korkmak, Gece (Yatakta Sağa Sola Dönüp) Uyuyamamak Ve Şerrinden Allah'a Sığınılan Şeyler, Babı

31- TIB KİTABI

Tıb: İnsan vücûdunun sağlığını korumak için, onun sağlık ve hastalık hallerinden ve tedavi çârelerinden bahseden bir ilimdir. ...
Tıbb-ı Nebevi ile işaret edilen tedavi, üç bölümde mütalaa olunabilir:
1. Vahiy yoluyla Allah tarafından Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-îâtü ve's-selâm) 'e bildirilen,
2. Arap göreneğinden alınan,
3. Kur*ân-ı Kerim âyetleri ile şifâ edilmek gibi teberrük ve fe-yizlenmek arzulanan.
Tedavi, genellikle tecrübe ve deneylere dayalıdır. İlerde gelecek hadislerden açıkça anlaşılacağı üzere yüce dinimiz tedavi çârelerine baş vurmayı meşru kılmıştır.[1]

1- Allah Verdiği Her Hastalık İçin Bir İlâç Vermiştir, Babı

3436) "... Üsâme bin Şerîk (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Bedevilerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Şu işi yapmakta bize bir günah var mı? Falan şeyde bize bir günah var mı? diye soru sormalarına şâhid oldum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara:
«Ey Allah'ın kullan, Allah (sizin sorduğunuz şeyleri işleyen kimselerden) günahı kaldırmıştır (yâni günah işlemiş sayılmaz). Ancak (din) kardeşinin ırzı (yâni şeref ve haysiyeti) nden bir şey kırpan kimse bu hükmün dışındadır. İşte haram olan budur» buyurdu. Bedeviler (bu kere) :
Yâ Resûlallah! Tedavi olmamamızda bize bir günah var nu? diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
•Tedavi olunuz, ey Allah'ın kulları. Çünkü doğrusu Allah yaşlılıktan başka yarattığı her hastalıkla beraber bir deva (ilâç) da yaratmıştır» buyurdu. Adamlar:
Yâ Resûlallah! Kula verilen (hasletler) in en hayırlısı nedir? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Güzel huy buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvlleri sikft (güvenilir) zâtlardır. Bu hadisin bir kısmını Ebû D&vûd ve Tirmizî de

rivayet et-mislerdir.[2]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin tedavi ile ilgili bölümü notta belirtildiği gibi, Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir.
Sindi, bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: Bana öyle geliyor ki bedeviler hep mubah şeylerin hükmünü sormuşlar ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevabta söz konusu şeylerde günah olmadığını bildirmiştir.
Kişinin din kardeşinin ırzından kırptığı şeyin haramlığına dâir cümlenin izahı bölümünde bir ilim adamı: Yâni din kardeşinin gıybetini eden, onu hoşlanmadığı bir biçimde söz konusu eden, ona söven veya herhangi bir şekilde eziyet eden kimse ona borçlanmış sayılır. Çünkü âhiret günü hak sahibinin hakkı istirdad edilecek, demiştir.
Bu ilim adamının yorumuna göre hadiste geçen; «ödünç aldı- manasınadır. Bu fiil "Kırptı, kesti" mânâsına da gelebilir. Biz tercemede sonuncu mânâyı tercih ettik. S u y ü t i de bu mânâyı tercih etmiştir.
Hadisteki «Tedavi olunuz» emri ruhsat ve izin anlamındadır. Yâni, tedavi olmak mubahtır ve meşrudur. Hadîsin zahirine göre bu emir vâciblik için değildir. Yâni tedavi olmayı farz ve vâcib kılma-mıştır. Çünkü bedevilerin sorusu tedâvî olmanın mubah olup olmaması hakkındadır. Böyle bir soruya verilen cevabta akla gelen ilk şey tedavi olmanın mübahlığıdır.
Bâzı ilim adamları ise, tedâvî emrini vâciblik mânâsına yorumlamıştır. Fakat bu ihtimal uzaktır. Çünkü Allah'a tevekkül ederek tedâvî olmayı bırakan kimsenin övülmesine dâir rivayetler var. Evet, şu noktadan hareket edilebilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tedâvî olmanın meşruluğunu beyân etmek üzere bizzat tedâvî olmuştur. Kim O'na uymak niyetiyle tedavi olursa ecir ve sevab kazanmış olur. (Sindi' den nakil burada bitti.)
Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: 4 H a t t â b î; Bu hadis, tedavinin ve ilâç kullanmanın meşruluğuna, mekruh olmadığına delâlet eder. Bâzı kimseler tedavinin
»ümm-l
mekruh olduğunu iddia etmiş ise de, bu hadîs bunu reddeder. Hadis, yaşlılığı da bir nevî hastalık saymıştır. Çünkü bâzı hastalıklar ölüme sebebiyet verdiği gibi yaşlılık da ölümle sonuçlanır, demiştir.
Ayni de: 'Bu hadis tedavi olmanın ve tıbbın meşruluğuna delâlet eder. Hadîs, bâzı sofuların, velilik ancak başa gelen bütün belâlara rızâ göstermekle olgunlaşır, tekâmül eder. Veli kimsenin tedavi olması caiz değildir, sözünü reddeder. Çünkü bu söz, tedavi olmanın caiz olmaması iddiası, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tedaviyi mcşrû kılması hükmüne aykırı düşer, demiştir.

3437) "... Ebû Hızâme (es-Sa'dî) (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
(Bir gün) ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (bir adam tarafından) :
Tedavi için kullandığımız ilâçlar, şifâ isteğiyle okunan dualar ve (düşmanlardan) korunmak için kullandığımız (kalkan gibi) koruyucu şeyler hakkında ne buyurursun. Bunlar Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirir mi? diye soruldu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Bunlar (da) Allah'ın kaderi (cümlesi) ndendir» buyurdu."[3]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım »
Edviye: Devâ'nın çoğuludur. Deva, ilâç demektir.
Kuka i Rukye'nin çoğuludur. Rukye, şifâ dileğiyle okunan duâ ve benzeri şeylerdir. Rukye, Allah'ın isimleri, sıfatlan, Kur'ân âyetleri ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den vârid olan şeyler ve dualar ile olursa meşrudur. Bu konu ilerde gelecek hadislerde tekrar ele alınacaktır. Ama yukarda anılan şeyler dışında kalan bir takım şeylerle yapılır ve kesinlikle yararlı olur deyip ona dayanıp gerekli tedbir alınmaz ve tedavi çârelerine baş vurulmazsa böyle ruk-yeler yasaktır.
İstirka: Rukye istemektir.
Tuka: Tukat'm çoğuludur. Tukat ise düşman korkusuyla sığınılan sığınak ve koruyucu olarak kullanılan kalkan ve benzeri şeylerdir.
Hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in verdiği cevâbın açıklaması hususunda Sindi şöyle der: Yâni Allah, bir takım şeyleri sebeblere bağlamış ve sebeblerin meydana gelmesi hâlinde ona bağlı şeylerin meydana gelmesini takdir eylemiştir. Şu halde sebeblere baş vurmak suretiyle onlara bağlı şeyleri elde etmeye çalışmakla istenen netice alınabilir ve bu durum da Allah'ın takdirinin bir nevidir. Takdiri ilâhî dışında kalan bir şey değildir.
Tuhfe yazarı da : Yâni Allah verdiği her hastalık için bir ilâç vermiştir. Bir kimse ilâç kullandığı zaman Allah onun o ilâçla iyileşmesini takdir etmiş ise iyileşir, tyileşmediği zaman kişi bilmelidir ki Allah onun o ilâçla iyileşmesini takdir etmemiştir, diye bilgi verir.

3438) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah, verdiği her hastalık İçin bir ilâç (da) vermiştir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Abdullah bin Mas'Ûd'un hadisine Ait m-aad HhSb. olup r&vlteri sskft, ytad güvenilir 2fttl»rdır.

3439) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah, verdiği her hastalık için bir ilâç (da) vermiştir.»"[4]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid nevilidendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ise Buharı tarafından da rivayet edilmiştir.
= -O, dünya işlerini gökten düzenler» [5] âyetinde belirtildiği gibi Allah'ın Tekvin sıfatına dayalı işler gökten idare edildiği için hastalığı ve ilâcım yaratma fiili "İnzal" yâni indirme deyimi ile ifâde edilmiştir.
Türkçemizde "Derd veren Allah devasını da verir** biçimindeki söz bu hadislerden alınmış olabilir.
Yaşlılık da bilindiği gibi bir nevî hastalıktır. Hattâ bâzı hadîslerde yaşlılık hastalıklardan sayılmıştır. Gerek yaşlılık gerekse tedavisi mümkün olmayan hastalıklar bu hadislerin umumî hükmünden müstesna sayılır. Şöyle de söylenebilir:
Allah Teâlâ her hastalığın ilâcını vermiştir. Ancak bâzı hastalıkların ilâcı henüz bilinememektedir. Bir kısım hastalıkların da tedavisine zamanında başlanmadığı için şifâ elde edilemez. Hastalığın teşhis edilememesi veya gerçek ilâcının bilinememesi de şifânın bulunmamasına sebep olur. Bu izah, hatıra gelebilen şüpheyi giderir.[6]

2- Hasta Bir Şey Yemek Veya İçmek İster, Babı

3440) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhüntâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasta bir adamı ziyaret ederek ona:
«Neye iştihan var?» diye sordu. Adam da: Bir buğday ekmeğini çok arzularım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında bir buğday ekmeği varsa (din) kardeşine göndersin» buyurdu. Bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Birinizin hastası bir şey yemeyi çok arzuladığı zaman hastasına (ondan) yedirsin» buyurdu."

3441) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü on*>'den rivayet edildiğine göre:
(Bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hastanın yanma ziyaret maksadıyla girdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :
«Bir şeye iştihan var mı. çörek yemek ister misin?» diye sordu. Hasta t Evet, dedi. Bunun üzerine hasta için çörek istediler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı zayıftır. Çünkü ravl Yezld er-Rakkaşî zayıftır.[7]

İzahı

Bu babın her iki hadisi de Zevâid nevindendir. Birinci hadîsin Ze-vâid nevinden olduğuna dâir not yok ise de gerekli not 1439. sırada rivayet olunan ayni hadisin altında vardı. Bu babın ikinci hadisi de 1440. sırada geçti. Bu itibarla her iki hadisle ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir. Ancak şunu belirteyim:
Bu babın ikinci hadis metni eldeki bâzı nüshalara göre şöyledir •
ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :
— «Bir şey yemek ister misin?» diye sordu. Hasta t
— Bir çörek yemek isterim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Evet» buyurdu. Bunun üzerine hasta için çörek istediler." Cenâiz Kitabında geçen 1440 nolu metin ile burdaki metnin uygunluğu açısından Hindistan baskısı olan nüshayı tercih ettim.[8]

3- Hımye (Perhiz Vermek) Babı

3442) "... Ümmü'l-Münzir bint-i Kays el-Ensâriyye (Radtyallâhü ankâ)'-dan; Şöyle demigtir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) beraberinde AU bin Ebi Tâlib (Kadıya llâhü anh) olduğu halde biz (im evimizle girdi. Ali (Radıyallâhü anh) bir hastalıktan yeni iyileşmişti. (Olgun-laşsın diye evin bir tarafına) asılmış koruk hurma salkımlarımız vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yiyiyordu. Ali (Radıyallâhü anh) de yemek üzere (ondan) eline aldı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sakın. Yâ Ali! Sen hastalıktan yeni iyileştin» buyurdu. Üm-mü'1-Münzir demiştir ki: Sonra ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şalgam yaprağı ve arpadan bir yemek yaptım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Yâ Ali! Bu yemekten al. Çünkü bu yemek şüphesiz senin için daha yararlıdır» buyurdu."

3443) "... Suhayb (bin Sinân-i Rûmî) (Radıyallâhü ank)'âea; Şöyle demiştir :
Ben (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanma vardım. Önünde ekmek ve hurma vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (bana) ;
«Yaklaş ve ye» buyurdu. Ben de hurmadan yemeye başladım. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Sende göz hastalığı bulunduğu halde hurma yiyiyorsun» buyurdu. Suhayb demiştir ki: Ben :
— Diğer bir kenardan çiğniyorum, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gülümsedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvüeri sıka (gü* TeniIİr) zâtlardır.[9]

İzahı

Ümmü'l-Münzir (Radıyallâhü anhâ) ının hadîsini E b ü Dâvüd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z I bu hadisin hasen - garib olduğunu söylemiştir.
Hımyej Hastaya perhiz vermek, onu bâzı yemeklerden menetmek demektir.
Nâkih t Hastalıktan yeni iyileşmiş ve eski gücünü henüz alamamış durumdaki kimse demektir.
Devâli i Dâliye'nin çoğuludur. Dâliye hurma koruğu salkımıdır. Hurma bu durumda iken ağacından alınıp bir tarafa asılır ve askıda olgunlaşınca alınıp yenir.
Sibk: Pişirilip yenilen bir sebze çeşididir. Farsça'da buna çıkındır, denilir. Kamus terceinesi Okyanusta bunun pazı denilen bitki olduğu ifâde edilmiş ve yararlı olduğu hastalıklar sıralanmıştır. Çevremizde buna şalgam yaprağı ve çikündür denilir.
Ümmü'1-Mü nzi r (Radıyallâhü anhâJ'nın pişirdiği sebzeli arpa yemeğinin arpanın kendisinden veya unundan yapılmış olması muhtemeldir. Bu ihtimalleri Avnü'l-Mabûd yazarı belirtir. Hattâ üçüncü bir ihtimal olarak arpa suyundan yapılmış olabilir, der.
Suhayb (Radıyallâhü anh)'ın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Bu hadîste geçen Remed, göz hastalığı demektir.
Bu iki hadis, hastanın zararlı yemekten sakınmasının vâcibliğine delâlet eder.
Suhayb (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 150. hadis bölümünde geçmiştir.[10]

4- Hastayı Yemeğe Zorla Mayınız, Babı

3444) "... Ukbe bin Âmir eî-Cühenî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ümmü'l-Münzir (R.A.)'nuı Hâl Tercemesi
Bu kadın. Peygamber (S.A,V.)'in teyzelerindendir. Her İki kıbleye doğru na-maz kılan bahtiyar sahâbilerdendir. Birkaç hadisi vardır. RâvisİYâkûb bin Ebl Yâkûb'tur. Taberâni, adının Selmâ bint Kays olduğunu, Tirmizi de, adının Zey-neb bint Kays olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvûd, Tirmizi ve İbn-i Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa, 498)
«Hastalarınızı yemeğe ve İçmeğe zorlamayınız. Çünkü Allah şüphesiz onları yedirir ve İçirir.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasen'dir. Çünkü r&vl Bekr bin Yûnus bin Bükeyr hakkında İhtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir
zatlardır. Bu hadisi Tinniz! de rivayet etmiştir. Ancak onun rivayetinde; vLr* «içme» kelimesi yoktur. Bu nedenle bu hadisi Zevâld nevine dahil ettim.[11]

İzahı

Bu hadîsi notta belirtildiği gibi T i r m i z î de rivayet etmiştir. Ancak oradaki rivayette; vl^ = "içme" kelimesi yoktur.
Allah'ın hastalara yedirme ve içirme mes'elesi ile ilgili olarak Tuhfe yazan: Yâni Allah hastalara açlığa ve susuzluğa karşı sabretme gücünü verir ve yiyecek ile içecek yerine geçen başka şeyleri vermekle onlara yardım eder. Çünkü doğrusu hayat ve güç Allah'tandır, yiyecek ve içecekten değildir, der.
Tıbbi olan bu konuda yetkili olmamakla beraber tabibîerden duyduğumuz şudur: Hastanın arzulamadığı yiyeceğe ve içeceğe zorlanması onu rahatsız eder ye hasta genellikle kendisine yararlı olan yemeği arzular. Diğer taraftan insan vücûdunda depo edilmiş durumda besinler vardır. Bu itibarla hasta bundan da yararlanır.[12]

5- Telbîne (Muhallebiye Benzeyen Bîr Nevi Bulamaç) Babı

TelbİneI Un, yağ ve sudan mamul pişirilen bir nevî bulamaçtır. Çoğu zaman buna bir mikdar bal da karıştırılır. Süt gibi beyaz olduğu için Telbîne adını almıştır. Mekke halkı buna Harîre derler. Bu bulamaç muhallebiye benzer. Bilindiği gibi Telbîne, leben kökünden alınmadır. Leben ise süt demektir. Bu bulamaç beyaz olduğu için süte benzetilerek TelbİneI ismi verilmiştir.

3445) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ev halkından birisi sıtma hastalığına tutulduğu zaman hasa (yâni muhallebiye benzeyen bulamaç) emrederdi. Âişe demiştir ki ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu.
«Şüphesiz bu yemek, kederli kimsenin kalbini muhakkak güçlendirir (veya midesini güçlendirir) ve siz (kadınlar) dan biri yüzündeki kiri su ile giderdiği gibi hastanın kalbinden elemi giderir (veya hastanın midesini temizler).»"[13]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen. "Va'k" sıtma hastalığı veya bu hastalığın elemi demektir. Hazin: Kederli kimse demektir.
Sakimi Hasta demektir.
Fuad: Kalb demektir. Miftâhü'1-Hâce yazarı bu kelimeyi burada mide anlamında yorumlamıştır. Onun yorumunu parantez içi ifâde ile belirtmeye çalıştım.
Hasa: Un, yağ ve su karışımından pişirilen bulamaçtır. Bazen buna bal karıştırılarak tatlüandırılır. Bu tarife göre Hasa ve TelbİÎne aynı mânâya gelirler.
Buhârî'nin Taam bölümünde Âişe (Radıyallâhü an-hâ)'dan rivayet ettiği uzun bir hadiste; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Telbîne, hastanın kalbini rahatlatır ve bir kısım kederi giderir» buyurmuştur.
Bu hadis, yukarda anlatılan bulamacın sıtma hastalığına yakalanan hastaya yedirilmesinin yararlı olduğuna delâlet eder.

3446) "... Âige (RadtyallSkü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Yararlı olup hoşlanılmayan telbîne'ye (yâni hasâ'yı yemeğe) devam ediniz» buyurmuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) (sözlerine devamla) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ev halkından birisi hasta olduğu zaman iki tarafından biri bitinceye, yâni iyileşinceye veya ölünceye kadar telbine çömleği devamlı ateş üstünde olurdu, demiştir..[14]

İzahı

E 1 - H â f ı z * in el-Fetih'te beyân ettiğine göre bu hadisi Ne-sâf ve Ahmed de rivayet etmişler ve N e s â i' nin rivayetinde;
"Muhammedi nefsi (ruhu) kudret elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki »izden birisi, yüzünden kiri su ile yıkadığı gibi, telbine de birinizin karnını yıkar (temizler)" ilâvesi vardır.
Buharı de"Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettiğine göre kendisi telbine (yi yeme) yi emrederek: Bu, Bağîz-i Nâfi (yâni. hoşlanılmayan yararlı yemek) dir, derdi."
Bağız: Buğzedilen, hoşlanılmayan, demektir. Hasta anılan bulamaçtan hoşlanmadığı için bu isim verilmiştir.[15]

6- Kara Tane (Çörek Otu) Babı

3447) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâkü anhyâen rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyâen şu buyruğu işitmiştir :
«Şüphesiz kara tane (yâni çörek otun) da sâm'dan başka her hastalıktan şifâ vardır.»
Sâm, ölümdür. Habbetü's-Sevdâ (=: Kara tane) ve şûniz (= Çörek otu) dur."

3448) "... Abdullah (İbn-i Ömer) (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Şu Habbetü's-Sevdâ (çörek otunu kullanma) ya devam ediniz. Çünkü şüphesiz onda ölümden başka her hastalıktan şifâ vardır.»"
Not: Zev&fd'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (R.A.)'ın hadisi hasen'dir. Rûvl Osman bin Abdilmelik hakkında ihtilâf vardır.

3449) "... Hâlid bin Sa'd (Mevlâ Ebî Mes'ûd el-Bedrî el-Ensârî) (Ra-dtyaUâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Biz bir yolculuğa çıktık. Beraberimizde Ğâlib bin Ebcer (Radıyal-lâhü anh) de vardı. Ğâlib yolda hastalandı. Nihayet Medîne-i Münev-vere'ye vardık. Onun hastalığı devam ediyordu. İbn-i Ebî Atik (Radı-yallâhü anhümâ) onu ziyarete geldi ve bize şöyle dedi:
Size şu Habbetü's-Sevdâyı (kullanmayı) tavsiye ediyorum. Ondan beş veya yedi tane alıp (iyice) ufaltınız. Sonra onu birkaç damla zeytin yağı içinde hastanın burnuna bu taraftan ve şu taraftan damlatınız. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den şu hadisi işittiğini kendilerine anlatmıştır:
«Şüphesiz şu Habbetü's Sevda (çörek otu) her hastalıktan şifâdır. Meğer kısam (hastalığı) ola.»
Ben: Sam nedir? dedim. — Sam, ölümdür, dedi.[16]

İzahı

El-Habbetü's-Sevdâ, kara tane demektir ki buna çörek otu deriz. Buna Şûnîz de denilir. Zühri, Habbe t ü's-S e v d â'nın Şûnîz olduğunu söylemiştir. Bâzılarına göre Habbetü's-Sev-d â, Kenunûn diye tarif edilmiştir ki buna da kimyon deriz. El-Hafız, el-Fetih'te: Kimyon diye tarif edenler bununla siyah kimyonu kasdetmişler, der.
Kamus tercemesinde Şûnîz çörek otu olarak terceme edilmiştir.[17]

Hadîslerin Rivayet Durumu:

Bu babın ilk hadîsini Buharı, Müslim, Tirmizi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin sonunda sâm'ın ölüm ve Habbetü's-Sevdâ' mn şûnîz olduğuna dâir tarifin kime âit olduğu hususunda müellifimizin rivayetinde bir açıklık yok ise de bunun râvî Z ü h r i' ye ait olduğu, Buhâri1 nin rivayetinde belirtilmiştir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisi ZevâİÎd ne-vindendir. Hâlid bin Sa'd (Radıyallâhü anh) *ın hadisini B u h â r i de rivayet etmiştir.
Bu hadîsin sonunda Sâm'ın ne olduğunu soran ve sâm'ın ölüm olduğunu bildiren zâtların kimler olduğuna dâir bir açıklık yoktur.
El-Hâfız, el-Fetih'te: "Bu soruyu soran ve ona cevab veren zâtların kimler olduğunu bilemedim. Soru sahibinin Hâlid bin Sa'd ve ona cevab verenin de İbn-i Ebi Atik olduğunu zannederim, der.
El-Hâfız daha sonra özetle şöyle der:
"İbn-i Ebi Atik (Radıyallâhü anhümâ) 'nın anlattığı tedavi şeklini tabîbler çok aksırmaya da sebebiyet veren nezle hastalığının tedavisinde tavsiye ederler. Tabîbler bu tedavi için şöyle derler : Çörek otu kavurulduktan sonra güzelce ufaltılır ve biraz zeytin yağı içine karıştırılıp bir süre bekletilir. Sonra buruna üç damla dam-. latılır.
Câlib bin Ebcer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hastalığının nezle olması ihtimâli kuvvetlidir ki, İbn-i Ebi Atik bu tedavi şeklini tavsiye etmiştir. İfâde tarzının zahirine göre anılan tedavi şekline âit cümleler İbn-i Atlk'in sözleridir. Bu cümlelerin Peygamber (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm) 'den rivayet olması da muhtemeldir. Nitekim buna benzer başka rivayetlerde buna yakın cümleler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet edilmiştir. (El-Hâfız bu meyanda o rivayetleri de nakletmiştir. Ancak konunun uzayacağı endişesiyle o rivayetleri buraya aktarmadım. Arzu edenler el-Fetih'in 10. cildinin 121. sahifesine bakabilirler.)
El-Hâfız o rivayetleri de naklettikten sonra sözlerine devamla :
Şu rivayetler çörek otunun her hastalığa şifâ olduğundan maksadın her hastalıkta sırf çörek otunun kullanılmasının yeterli olduğunu ifâde etmek olmadığını gösterir. Bilâkis bazen sadece çörek otu kullanılır. Bazen başka bir şeyle beraber kullanılır, bazen olduğu gibi kullanılır, bazen ufaltılarak kullanılır. Keza bazen yemek veya suyunu içmek suretiyle, bazen buruna damlatılmak suretiyle kullanılır, bazen de yaraya tozu serpmek şeklinde veya başka türlü kullanılır.
Bâzı âlimler de çörek otunun ölümden başka her derde deva olduğuna dâir hadîsten maksadın şu olduğunu söylerler: Yâni, çörek otu bir çok hastalıklara şifâdır. Ama her hastalığa şifâ olduğu anlamı kasdedilmemiştir. Bu tür ifâdeler bâzan özel mânâlar için kullanılır.
Çörek otunun değişik şekillerde kullanılması suretiyle şifâ olduğuna dâir yukardaki yorum dikkate alınırsa, hadisin umumi mânâya yorumlanmasında bir sakınca söz konusu olmaz. Yâni bu takdirde bunun ancak bâzı hastalıklar için yararlı olduğu yolunda bir yorum yapmaya gerek kalmaz.[18]

Son Hadîste İsimleri Geçen Zâtlar

El-Hâfız, el-Fetih'te bu hususla ilgili olarak da şöyle der: Hâlid bin Sa'd, Ebû Mes'ûd el-Bedri e 1-E n s â r i (Radıyallâhü anhümî 'in âzadlı kölesidir.
Gâlib bin Ebcer (Radıyallâhü anh) 'in sahâbi olduğu söylenir. Hattâ Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e evcil eşeklerin etinin hükmünü soran zâtın bu olduğu söylenir.
İbn-i Ebi Atik ise Ebû Bekir Abdullah bin Muhammed bin Abdirrahman bin Ebi Bekr es-Sıddik (Radıyallâhü anhüm)'dür. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken doğduğu için İbn-i Atik (Radıyallâhü anh) sahâbilerden sayılmıştır. Babası Muhammed, baba babası Abdurrahman ve büyük dedesi Ebû Bekr-i S i d d i k (Radıyallâhü anhüm), meşhur sahâbîlerdendir.[19]

7- Bal Babı

3450) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü a«*;den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim her ay üç (gün) sabahleyin bal yalarsa o kimsenin başına büyük belâ gelmez.»*'
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi ortadır. Bununla beraber munkattdir, yâni kesiktir. Çünkü Buhârî: Biz Abdulhamid'in Ebû HÜreyre (R.A.)' den hadis işittiğini bilmeyiz, demiştir.

3451) "... Câbîr bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e biraz bal hediye edildi. O da aramızda birer lokma taksim etti. Ben kendi lokmamı aldım. Sonra: Yâ Resûlallah! Bir lokma fazla isterim? dedim. O (da) :
«Peki* buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi râvl Ebû Hamza'dan dolayı ihtilaflıdır. Adı îshâk bin er-Rabi'dir. Ömer bin Sehl de böyledir.

3452) "... Abdullah (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Re-sûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şu şifalı iki şeye devam ediniz (yâni devamlı kullanınız) : Bal ve Kur'ân.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilert sıka, yani güvenilir zâtlardır.[20]

İzahı

Bu babın hadisleri Zevâid nevindendir. Senedlerinin durumu da notta belirtildi.
Hadislerde geçen "La'k" bir şeyi dil veya parmakla yalamaktır.
Lu'ka da bir lokmada alınan miktardır.
Bu babın hadîsleri bal ve Kur'ân âyetlerinin şifâ olduğuna delâlet ederler. Sindi, bu babın son hadisinin Kur'ân âyetlerini şifâ niyetiyle okumanın câizliğine delâlet ettiğini söyler.
B u h â r i, "Bal ile tedavi" başlığı altında bir bâb açarak, bu münâsebetle Nahl sûresinin 69. âyetinden; .
da insanlar için şifâ vardır» cümlesini anmıştır. B u h â r i anılan cümleyi buraya almakla cümledeki zamirin bal'a âit olduğuna işaret etmek istemiştir. Cumhurun görüşü de zamirin bal'a raci olması merkezindedir.
Gerek Ayni ve gerekse el-Hâfız, Buhâri' nin şerhlerinde bal'ın yüzlerce yararını anlatmaktadırlar. Arzu edenler B u -h â r i' nin Tıb kitabının "Bal ile Tedavi" babına bakabilirler. îsmi geçen şerhlerde söz konusu bilgileri bulurlar.[21]

8- Mantar ve (Medine-İ. Münevvere'nîn) Acve Hurması Babı

3453) "... Ebû Sâid(-i Hudrî) ve Câbir (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre bu iki sahâbî Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüemy'm şöyle buyurduğunu söylemişlerdir:
«Mantar, kudret helvası (gibi külfetsiz nimetler nevinden bir fizikîdir. Suyu da göz (hastalığınla şifadır. Acve (denilen (Medine-i Münevvere) hurması cennet (meyvelerin) dendir ve delilik (hastalığınla şifâdır.»
AH bin Meymûn da ...senediyle Ebû Said-İ Hudri (Radıyallâhü anh) yoluyla bunun mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den rivayet etmiştir."
Not: ZevSid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Râvl Şehr hakkında ihtilaf vardır. Lâkin doğru senedin, müellifden başkasının rivayetinde olduğu gibi. Şehr yoluyla Ebû Hüreyre (B.A.)'den olan sened olduğu söylenmiştir.

34S4) "... Satd bin Zeyd bin Amr bin Küfeyi (Radtyaîlâkü a*AJ'den rî-vâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Mantar, Allah'ın İsrâîl oğullarına indirdiği nimetten bir nevidir. Suyu da göz (hastalığın)a şifâdır.*"

3454) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Biz (bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında konuşuyorduk. Bu arada mantardan söz ettik. Oradakiler t Mantar (çiçek hastalığına tutulan çocukların vücûdunda görülen tanecikler gibi) toprak (hastalığı) çiçeğidir, dediler. Bu söz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikâl ettirildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Mantar, kudret helvası (gibi külfetsiz nimetler) nevinden bir n-zıktır. Acve (denilen Medîne-i Münevvere) hurması da cennet (meyvelerin) dendir ve zehirlenme hastalığına şifâdır- buyurdu."

3456) "... Râfi bin Amr el-Müzenî (Radtyaüâhü û«*)'den; Şöyle de-mijtir;
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
•Acve (denilen Medine-i Münevvere) hurması ve sahra (ismi verilen Mescid-i Aksâ'daki büyük taş) cennet'tendir.»
Râvi Abdurrahmân demiştir ki: Ben sahra kelimesini şeyhimin ağzından belledim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvtterİ sıka, yani güvenilir zatlardır.[22]

İzahı

Bu babın ilk hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak Nesâî ve Ahmed bunun benzerini Ebû Hürey- r e (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Cennetle müjdelenmiş on sahâbiden olan Said bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buharı, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Ebu Hüreyre (R.A.) 'in hadîsini T i r m i z î de rivayet etmişlerdir.
Râfi bin Amr (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ise Zevâid ne-vindendir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Kem'e: Bu kelimenin anlamının tâyin ve tesbitinde iki görüş vardır : Bunlar; Mantar dediğimiz bitki ve yer elmasıdır. Âlimlerin ekserisi bunun mantar olduğu görüşündedir. El -Hafız, el-FetUT-te ve Tuhfe yazarı Tirmizi' nin şerhinde bununla ilgili olarak özetle şu bilgiyi verirler: Kem'e, yaprağı ve dalı olmayan ve ekilmeden kendiliğinden biten bir bitkidir. Arabistan'da, Suriye' de ve M ı s ı r' da bol yetişen bir bitkidir. En iyi nevi, kumsal ve çorak arazide yetişenidir. Bunun kırmızımsı olanı öldürücüdür.
Beyazımsı olanı ile toz renginde olanı daha iyidir.
Menn: Nimet mânâsına geldiği gibi kudret helvası mânâsına da gelir.
Acve t Medine-i Münevvere* nin bir nevi hurması-dır, rengi siyahımsıdır. En-Nihâye'de belirtildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in diktiği hurmadır.

Bu babın ikinci hadisinde «Mantar, Allah'ın İsrail oğullarına indirdiği kudret helvasındandır» buyurulmuştur. Halbuki mantar ve kudret helvası ayrı ayrı şeylerdir.
Bakara sûresinin 57. âyetinde Allah Teâlâ, İsrail oğullarına hitaben; , = «Ve tEy îsrâil oğulları) üzerinize o (beyaz) bulutları gölge yaptık. Size kudret helvası ve bıldırcın indirdik...» buyurmuştur.
Âyet-i Kerime'de geçen Menn kelimesi kudret helvası mânâsına yorumlanmıştır. Bu durum karşısında yukardaki hadis çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Tuhfe yazan N e v e v i' den naklen şöyle der:
= "Kem'e, Menn'dendir" cümlesinin .mânâsı hakkında ihtilâf olmuştur: Ebû übeyd ve çok sayıda ilim adamları : Resûl-i Ekrem, (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), mantarı 1 s r â i I oğullarına indirilen kudret helvasına benzetilmiştir. Çünkü kudret helvası 1 s r â i 1 oğullarının bir çalışması, emeği ve gayreti olmaksızın elde edildiği gibi mantar da külfetsiz olarak verilen bir nimettir, ekilmeden, sulanmadan kendiliğinden biten bir bitkidir, demişlerdir.
Diğer bir görüşe göre mantar da Allah'ın t s r â î 1 oğullarına indirdiği nimet nevindendir. (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Bu görüşe göre yukardaki âyette geçen Men, kudret helvasından ibaret değildir, kudret helvası ve mantarı ifâde eden nimet manasınadır. Nitekim Sindi de el-Kâdı' nin şöyle dediğini nakleder : Bu hadis, Allah'ın İsrail oğullarına indirdiği "Menn"in müfessirlerin dediği gibi bir yiyecek maddesinden ibaret olmadı&*nı, çeşitli yiyecekler olduğunu ve mantarın da onlardan biri olduğunu ifâde eder.
Bu babın ilk iki hadisinde mantar suyunun göz hastalığına şifâ olduğu bildirilmiştir.
Tuhfe yazarı bu hususla ilgili olarak da N e v e v I' den naklen şu bilgiyi verir:
Bu cümle de değişik şekillerde yorumlanmıştır: Bir kavle göre sırf mantar suyu göze şifâ verir. Diğer bir kavle göre, hadisten mak-sad, mantar suyu yararlı bir ilâca katılmak suretiyle tedavi yapılırsa göz hastalığından şifâ elde edilir. Üçüncü bir kavle göre, gözün harareti giderilmek isteniyorsa sırf mantar suyu yeterli ilâçtır. Şayet başka bir hastalık varsa, mantar suyu başka bir ilâçla beraber kullanılır. Fakat sağlıklı, hattâ en doğru yorum ve mânâ şudur: Göz hastalığı ne olursa olsun sırf mantar suyu buna şifâdır. Mantar suyu sıkılıp bundan göze damlatılır. Ben ve başka adamlar şu olaya şâhid olduk:
Hadîs âlimlerinden olup takva sahibi olan es-Şeyh e 1-E m İ n el-Kemâl bin Abdillah e d - D ı m ı ş k İ' nin gözü görmez oldu ve tamamen kapandı. Bu zât, bu hadîslere inanarak ve teberrüken sırf mantar suyunu gözüne sürme gibi sürdü ve bundan şifâya kavuşarak gözü tfçıldı.
Bu babın üçüncü hadîsinde acve hurmasının zehirlenme hastalığına şifâ olduğu bildirilmiştir. Tuhfe yazarı: Bu durum, ya Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in duası sayesindedir veya bu nevî hurmadaki bir özelliktendir, der.
Buhârî'nin Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste; "Resülullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kim her gün sabahleyin aç karnına yedi aded Medîne-i Mü-ne we re'nin acve hurmasını yerse, o gün içinde o kimseye ne zehir ne de sihir zarar verir» buyurmuştur."
Bu babın birinci, üçüncü ve sonuncu hadislerinde acve hurmasının Cennet'ten olduğu bildirilmektedir. Bundan kasdedilen mânâ şudur : Yani Acve hurması isim ve şekil bakımından cennet meyvelerine benzer. Fakat lezzet ve tat bakımından olan benzetme kasdedilme-miştir.[23]

Bu Bâbtakî Hadîslerden Çıkarılan Hükümler:

1. îyi cins mantar Allah'ın kullarına verdiği külfetsiz bir nevi nzıktır.
2. Mantar suyu göz hastalığına şifâdır.
3. Acve denilen hurma nevî, şekil ve isim bakımından cennet meyvelerine benzer.
4. Acve hurması zehirlenmeyi önler ve zehirlenme hastalığına şifâdır.
5. Acve hurması delilik hastalığı için şifâdır.[24]

9- Sinameki Ve Tere Yağı Tulumuna Konulan Bal (Veya Dereotu) Babı

3457) "... Ebû Übey bin Ümm-i Haram (Radtyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
— «Sinameki ve sennût (yâni tereyağı tulumuna konulan bal veya dereotu) yemeye devam ediniz. Çünkü bu iki şeyde sâm'dan başka her hastalıktan şüphesiz şifâ vardır.»
— Yâ Resûlallah! Sâm nedir? denildi. O:
— «Ölümdür» buyurdu.
Râvî Amr demiştir ki: Râvî İbn-i Ebi Able sennût'un dereotu olduğunu söylemiş ve diğer bâzı âlimler: Bilâkis, sennût tereyağı tulumunda olan baldır. Şâir'in şu beytindeki sennût anılan bal manasınadır : Onlar tereyağı tutumundaki bal ile tereyağı olup aralarında hıyanet hiç yoktur. (Yâni o topluluk tatlı bir birlik ve beraberlik içinde sadakatla birbirine karışmış bir bütün halindedir) ve onlar komşularına hiyle edilmeye de mâni olurlar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Bekr es-Sek-seld var. îbn-i Hibban onun hakkında: Bu adam İbrahim bin Ebi Able'den çok fena ve felâketler diye ifade edilecek şeyler rivayet etmiş olup onun rivayetlerini delil göstermek caiz değildir, demiştir. Lâkin el-Hakem bu hadisin senedinin sahih
olduğunu söylemiştir.
Son Hadîsin Hâvisi Kâfi (R-A-Kın HU Tercemesi
R&tt bin Amr el-MÜzenl (R.A.), Basrftlı sahâblleniendir. Havileri Amr bin
(Devamı 214.CÜ Sabitede)[25]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi Hâkim de rivayet etmiştir.
Sena: Sinameki dediğimiz ottur. Câmiü's-Sağir şerhinde e 1-Azizi: Sinameki, iyice ufaltılıp biraz bal ve tereyağma karıştırılarak parmakla alınıp yenilir, demiştir.
Sennûtı Dereotu olarak tarif edildiği gibi tereyağı tulumunda olan bal diye de tarif edilmiştir. Bu iki tarif hadîsin râvilerinden Amr tarafından naklen bildirilmiştir. E 1 - A z i z i ise bu iki mânâ yanında; tereyağı kaymağı, kimyon, kimyon-i kirmanı ve kuru hurma mânâlarına da geldiğini söylemiştir.
Sam ı ölüm demektir.
Şiirde geçen Üls t Hiyânet demektir. Takrid de hiyle ve hud'a yapmak, Takarnıd da böyle hiyle ve hud'a'ya mâruz kalmaktır.
Bu hadis sinameki ve tereyağı tulumunda olan, yâni biraz olsun tereyağının karıştığı balın veya dereotunun hastalıklara şifâ olduğu* na delâlet eder.
Hadiste geçen «Her hastalığa devadır, şifâdır» cümlesinin benzeri 3447 - 3448 ve 3449. hadislerde de geçti. Bu nevî cümlelerle kas-dedilen mânâ hakkındaki gerekli bilgi orada verildiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Bir noktayı da açıklayayım:
Hâvi Amr'ın naklettiği şiir eldeki tashihli Mısır baskısında bu şekildedir. Cevheri, es-Sıhâh isimli lügat kitabında Sennût kelimesi bölümünde bu şiirin el-Husayn bin e I -K a ' k a' a âit olduğunu bildirerek anılan şiiri nakletmiştir. An-
RâÖ ..... (Baştana 213.CÜ Sabitede)
Selim el-Müzenl ve Hilâl bin Amir*dir. Bu zâtın hadislerini EbÛ Dâvûd, Nesai ve îbn-i Maceh rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 114)
Ebû Übey (ILA.)toı Hâl Tercemesi
EbÛ Übey bin Ümm-İ Haram el-Ensari'nin adı Abdullah bin Übey veya KaT) ya da tbn-i Amr*dır. îbn-i Ümnvi Haram künyesiyle meşhurdur. Her iki kıb-le'ye de doğru namaz kılan sahâbtlerdendir. Kavileri Samsam el-Emlûkl ve İbrahim bin Ebl Able'dir. Ebû Dâvûd ve tbn-i Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa.
cak birinci mısra'ın sonundaki; ,^.j kelimesi yerine ?&?. kelimesini nakletmiştir.
Elde mevcut Sindi hâşiyeli Mısır baskısı ve H i n d baskısı olan iki nüshada ise şiir şöyledir.
Yukardaki ifâde tarzı ile tercemeye esas alman ifâde tarzı mânâ bakımından aynı sayılabilir.[26]

10- Namaz Şifâdır, Babı

3458) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü anh)Jden; Şöyle demiştir:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erken namaza kalktı. Ben de (O'na uyarak) erken kalktım ve (biraz) namaz kıldıktan sonra oturdum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dönüp baktı ve (Farsça) :
— «Karnın mı ağırıyor?» buyurdu. Ben:
— Evet. Yâ Resûlallah, dedim. BesuH Ekrem (bana hitaben) :
— «Kalk namaz kıl, çünkü şüphesiz, namazda şifâ var» buyurdu. Ebü'l-Hasan bin el-Kattân ...senediyle bunun mislini bize rivayet etti ve onun rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lemJ'in Farsça olarak buyurduğu; *j* c~*5wl cümlesinin mânâsının «Yâni sen karnından (mı) rahatsızsın» olduğu ilâvesi vardır.
Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bir adam bu hadîsi aile ferd-lerine anlattı. Onlar adama karşı başkalarından yardım istediler."[27]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir." Hadiste geçen "Tehcir" fiili namaza erken kalkmaktır. Hadiste bulunan Farsça cümleye gelince; fS^\ karın demektir. *>* de ağn demektir. Birinci kelimenin bitişiğindeki; O harfi de muhatab zamiridir ve cümlenin mânâsı -Karnın mı ağrıyor?» demektir. Müellifin ikinci senedle olan rivayetinde bu cümlenin Arapça karşılığı da vardır. Ancak Arapça tercemenin hangi râviye âit olduğuna dâir bir kayıt bulamadım.
Isti'dâ mastarı haksızlığa uğrayan kişinin imdâd ve yardım istemesi demektir. İbn-i Mâceh'in sözünü ettiği adamın aile ferdlerinin adama karşı yardım dilemeleri şöyle olabilir: Adam namazın hastalığa şifâ olduğuna dâir bu hadîsi aile ferdlerine anlatınca aile ferdleri bunun sahih bir hadîs olup olmadığını soruşturmak için ilim ehline müracaat etmiş olabilirler.
Sindi' nin bu hadîsin izahı bölümünde el-Muvaffak'tan naklen verdiği bilgiyi özetleyerek buraya aktarıyorum.
Namaz, bazen mide, barsak ve diğer bâzı organların ağrısını giderir. Bu durum üç yönden olabilir:
1. Namaz kutsal bir ibâdettir, Allah'ın emridir. Namazın feyiz ve bereketiyle hastalıklar def edilir.
2. Huzur ve huşu içinde namaza duran mü'minin namaz kılmakla meşgul olduğu sürece hastalık acısını duyması azalır, moralman güçlenme sağlanır. Organların normal biçimde çalışması için maharetli tabibler her çâreye baş vururlar. Zayıf olanı kuvvetlendirmek, az çalışanı uyarmakla normal çalışmasını temin etmek için gayret ederler. Hastayı telkinle tedavi ederken, bazen hastayı sevindirmek ve ferahlatmakla, bazen utandırmak, mahcub etmek ve korkutmakla, bazen de efkârını ve üzüntüsünü gidermek için onu daha büyük ve önemli şeylerle meşgul etmek, geçici dünya hayatından sonra ebedi hayat mutluluğundan söz etmekle gerçekleştirilebilir. Namaz ibâdetinde yukarda sayılan durumların hepsine veya çoğuna ışık tutacak özellikler vardır.
3. Namazda mevcut rükû, itidal, sücûd ve oturuş gibi çeşitli vücut hareketleri sağlık açısından da çok yararlıdır. Sporun sağlığa ne derece faydalı olduğu herkesçe bilinmekte ve takdir edilmektedir. Namazdaki hareketler sindirim sisteminin çalışmasına yardımcı olduğu gibi uzun tutulan secdenin nezleye, burnun açılmasına faydalı oluşu da tecrübe ile sabittir. Diğer taraftan huzur ve huşu içinde ifa edilen namaz, bir çok keder ve üzüntülerin giderilmesine, evham ve zararlı kuruntuların dağıtılmasına, pis düşüncelerin ve kötü emelle^ rin son bulmasına, öfke ateşinin sönmesine, mânevi huzur ve gönül rahatlığına vesile olur.
Muhammed Fuâd Abdülbakî* nin naklen beyânına göre sünenimizin H i n d baskısının kenarında şu bilgi vardır
El-Feyrûzabâdî, "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in Farsça konuşması" babında şöyle der: O'nun Farsça konuştuğuna dâir sağlıklı bir rivayet sabit değildir. Bu hadisin senedine gelince, bunun râvîlerinin hepsi güvenilir zâtlardır. Ancak râvî Zuâd bin Ulbe zayıftır. îbn-i Hibbân: Onun hadisleri cidden nıünkerdir, güvenilir zâtlardan asılsız şeyler rivayet eder ve zayıf kimselerden de tanınmayan, bilinmeyen bir takım şeyler nakleder, demiştir. Tehzib yazarı da bu durumu anlatmıştır.[28]

11- Habîs (Pis) İlâç Kullanmanın Yasakllgl Babı

3459) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) habîs ilâç, yâni zehir Kullanmayı yasaklamıştır."

3460) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âei\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Kim bir zehir içer (yâni yutar) ak kendini öldürürse o kimse cehennem ateşi içinde ebedi kalarak dâima o zehiri yutmakla meşgul olacaktır.»"[29]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Hâkim ve A h m e d de rivayet etmiştir. Habis ilâcın zehir ile açıklanmasına dâir cümlenin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'a veya ondan sonra gelen râvîlerden birine ait olması muhtemeldir. Bu açıklama Tirmizi'nin rivayetinde de var, fakat Ebû D â -v ü d' unkinde yoktur.
Habis: Pis şey demektir. Habîs ilâç şer'an necis sayılan veya içilmesi - yenilmesi haram olan ya da insan tabiatının tiksindiği ilâçtır, denilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarının naklen beyânına göre H a 11 â b i bu konuda şöyle der.- ,
Habis ilâcın habisliği iki yönden olabilir:
Bunlardan birisi şer'an necis ve pis sayılması yönüdür. Bu, şarap ve eti yenmeyen hayvanların eti gibi necis bir şeyin ilâca kanşraasıyladır. Bâzı tabibler, bir takım hastalıkların tedavisi için bâzı hayvanların pisliklerini ve idrarlarını tavsiye ederler. Halbuki bunların hepsi pis ve necistir ve içilmesi veya yenilmesi haramdır. Ancak Şer-i Şerif in cevaz verdiği deve idrarı bu hükümden istisna edilmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) develerin idrarını bâzı kimselere tavsiye etmiştir. Sünnet, yâni hadislerin yolu ise her şeyin yerinde tutulması ve bir şeyin başka bir şeye benzetılmemesidir.
Diğer yön ise ilâcın tadının tiksindici olmasıdır. Tadı çok fena olan bir ilâcı almak çok tiksindirici olduğundan dolayı hastayı böyle bir ilâç kullanmaya zorlamak mekruh sayılmış olabilir. İlâçların tadı genellikle hoş olmamakla beraber alınması kolay olanlar tercih edilmelidir.
Bu babın ikinci hadîsi Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde benzer lâfızlarla rivayet edilmiştir.
Müellifimizin rivayetinde «Kim bir zehir İçerek* ifâdesi kullanılmış ise de maksad herhangi bir şekilde zehir almaktır. Bu; içmek suretiyle olduğu gibi, yemek suretiyle veya başka bir maddeye karıştırıp içmek, yemek veya başka yolla vücûda dâhil etmek şeklinde de
olabilir. Nitekim Tirmizî' nin rivayetinde;
«... ve kim kendi nefsini bir zehirle öldürürse* ifâdesi kullanılmıştır. Bu hadisin zahirine göre bir zehir almak suretiyle intihar eden kimse ebedî olarak cehennem'de yanacaktır. Halbuki imanlı ölen kimselerin ebedi olarak cehennem'de kalmayacakları ve netice itibariyle cennete girecekleri Ehl-i Sünnet mezhebine göre sabittir. Bu itibarla âlimler bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Yâni intihar etmenin haram lığını inkâr ederek ve bunun helâlhğına inanarak bu fiili işleyen kimse ebedî olarak cehennemliktir. Çünkü haram olan bir şeyi helâl saymak küfürdür. Ya da kasdedilen mânâ, bu şekilde intihar eden kimsenin uzun süre cehennem'de tutulmasıdır.[30]

12- Müshîl İlâcı Babı

3461) "... Esma bînt-i Umeys (Radtyallâkü anhâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana:
— -Sen ishal olmak için hangi ilâcı kullanırdın?» buyurdu. Ben:
— Şübrüm (denilen bitki), dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O, şiddetli ishal yapar» buyurdu. Sonra ben Jshal için sinameki kullandım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer herhangi bir şey ölüme şifâ olsaydı sinameki olurdu, sinameki ölüme şifâ olacaktı» buyurdu."[31]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu babın başlığında geçen Meşiyy ile hadîsin metninde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Meşiyy: İshal olmak için kullanılan ilâç demektir. İstimşâ da ishal olmayı istemek ve bu maksadla ilâç kullanmaktır.
Şübrüm: îshal olmak için kullanılan bir bitkidir. Mercimeğe benzer tanecikleri vardır. Kökü süt ile doludur. Yaprağı, kökü ve sütü müshildir. Bir kavle göre Şübrüm yavşan denilen bitkinin bir nevidir.
Sena i Sinamekidir.
Tuhfe yazarı: Şübrüm çok fena ishale sebebiyet verdiğinden dolayı tabibler bunu kullanmamayı tavsiye ederler. El-Cezeri, en-Nihâye'de: Şübrüm, nohuta benzer tanelerdir. Pişirilip tedavi için suyu içilir. Bir kavle göre yavşan denilen bitkinin bir nevidir, demiştir.
V V El-Hâfız I b n "ü -Kayyım, hadîsin; _>U- jU ifadesiyle
ilgili olarak şöyle demiştir: Bu ifâde ile kasdedilen manâ şübrüm de-. nilen ilâcın şiddetli ishale sebebiyet vermesidir. jU . 'C ârrün" kelimesi; jL». = "Hârrün" kelimesinin te'kidi mahiyetindedir. Arap dilinde buna benzer ifâdeler te'kid maksadıyla kullanılır. Meselâ "Hasan besen, "Hasan kasan" ve "Şeytan leytan" buna birer örnektir. Mamafih Carrün kelimesinin bir anlamı da vardır: Çekici olan, değdiği şeyi çekip götüren. Müshil ilâç; mide ve barsaklardaki şeyi çekip götürdüğünden dolayı Şübrüm denilen bitkiye çekici denilebilir, diye bilgi vermiştir.
Türkçemizde de bu nevî te'kidler kullanılır. Meselâ "Kalem ma-lem", «Ev mev" buna örnek gösterilebilir.[32]

13- Uzre (Denilen Bademciklerin İltihaplanması) Tedavisi Ve Ğamz (Denilen Çocuğun Boğazına Parmak Sokmak Suretiyle Bademciklerinin İltihabını Almak İşinin) Yaşarlığı Babı

Esma bint-i Umeys (R.A.)*ın Hal Tercemesi:
Esma bint-İ Umeys (Radıyall&hü anhâ). Peygamber (Aleyhİ's-salâtü ve's-se-lâmVin zevcelerinden Meymûne (Radıyallâhü anhâ)^!! ana bir kardeşidir, ilk hicret eden bahtiyarlardandır. Hâl tercemesi 1611. hadîs bölümünde kısaca verildi.

3462) "... Ümmü Kays bint-i Mıhsan (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Uzre (denilen boğaz hastalığı) nedeniyle boğazına parmağını sokmak suretiyle bademciğinin iltihabını almış olduğum bir oğlan çocuğumla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına girdim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Neden çocuklarınızın boğazına parmağınızı sokmak suretiyle bademciğini böylece sıkarak iltihabını almaya çalışıyorsunuz. Ud-I Hindi (denilen topalak bitkisini) kullanmaya devam ediniz. Udi Hindide yedi türlü şifâ vardır. Uzre (denilen boğaz hastalığı) için bu ilâç buruna çekilir. Zatü'1-Cenb için de (su ile) hastaya İçirüir» buyurdu.
Ahmed bin Amr bin es-Serh el-Mısri de ... senediyle Ümmü Kaya bint-i Mıhsan yoluyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini bize rivayet etti.
Râvî Yûnus demiştir kî% c*jJp < cümlesi t £>J+£- manasınadır. (Yani parmağımı çocuğun boğazına) sokup bademciğini sıktım.»"[33]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Uzre: Bademciğin iltihablanması ve şişmesi hastalığıdır. Bu hastalığın oluştuğu yere de Uzre denilir.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre el-Ayni: Uzre boğaz hastalığının bir nevidir ki buna bademciğin düşmesi de denilir. Hastalığın oluştuğu sahaya da aynı isim verilir, demiştir.
En-Nihâye yazan da Uzre'nin anılan hastalık olduğunu belirttikten sonra: Bâzılarına göre Uzre burun ile boğaz arasında ve genizde beliren bir iltihabtır. Bu hastalık çocuklarda görülür. Kadın böyle bir hastalık olduğu zaman bir bez parçasını güzelce büküp fitil hâline getirdikten sonra çocuğun burnuna sokup bastırır ve ilti-hablı yerden siyah bir kan akıtır, demiştir.
Gamz, İ'lâk ve Dağr kelimelerinden kasdedilen mânâ ise; çocuğun boğazına parmak sokup bademciğinin iltihabını almak, bademciği sıkmaktır.
İlâk, Alâk ve Ulak ise sıkmak demektir. el-Kari bu kelimeleri böyle açıklamıştır.
İs'ât: İlâcı buruna çekmek demektir.
Ledd: Hastanın ağzının bir tarafına ilâç "koymaktır.
Ûd-i Hindi, topalak denilen bitkidir. Buna kust ve kist de denilir. Ayni: Kust, iki çeşittir. Hindi olan siyahtır. Bahri olanı beyazdır. Hindi olanı daha hararetlidir, der.
Kust-i Hindi, Hindistan tarafından geldiği gibi Kust-i Bahrî, Yemen ve Mağrib tarafından gelir.
Ûd-İ Hindi denilen topalağın buruna çekilmesi enfiye biçiminde olduğu gibi biraz sulandırılıp buruna damlatmak suretiyle de olabilir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu ilâçta yedi çeşit şifânın bulunduğunu bildirdikten sonra iki nevini beyân buyurmuştur. A y n İ, Peygamber (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm)'in diğer nevileri açıklamaması hususu ile ilgili olarak: Kalan neviler ya bilindiği için açıklamamıştır veya bilinmesini ilgililere havale buyurmuştur, der.
Umma Kays (R-A.Km Hftl Tercemesİ
Ümmü Kays bint-i Mıhsan bin Harsfln bin Kays bin Mûrre bin Kesir bin Te-
(Dev&im 224x0 Sabitede)[34]

14- Nesâ (Denilen ve Oturak Hizasından Topuğa Uzanan Bir Sinirin) İlâcı Babı

3463) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şunu işittim: «Nesâ sinirinin şifâsı arabî bir koyunun kuyruğudur. Bu kuyruk
eritilip üç parçaya bölünür, sonra her gün sabahleyin aç karnına bir
parça içilir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır.[35]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Nesâ: Oturak hizasından topuğa uzanan bir sinire verilen isimdir.
Ümma Kays ..... (Baştarafı 223.CÜ Sahifede)
mim bin Dûdan el-Esediyye (R.A.), Ukkâşe (R.A.)'nın kardeşidir, tik hicret edenlerdendir. 24 aded hadisi vardır. BuhârİI ile Müslim onun iki hadisini beraber rivayet etmişlerdir. Sünen sâhibleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvl-leri Vâblsa bin Bıla'bed ile Amra btot-İ Abdirrahman'dır. (Hulâsa, 499) Irk t Sinir, demektir. Bu itibarla Irku'n-Nesâ, Nesâ siniri demek olur.
Sindi bu hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şöyle der: El-M uvaffak demiş ki: Bu tür tedavi, Araplara ve kuru havadan dolayı anılan hastalığa tutulan kimseler için yararlıdır. Arabî koyundan maksad; yağı az olup kırsal kesimlerde yavşan ve sinameki gibi bitkilerle beslenen koyundur.
Câmiü's-Sağîr şerhinde el-AzİZi de şöyle der: E 1 - M ü n â v i: Bu hadisteki tedavi şekli, hastalığı kuru ve rutubetsiz havadan dolayı olan Hicaz halkı ve benzeri yerlerde oturanlara mahsustur. Arabi koyun kaydının sebebi ise bu nevi koyunların faydalı ve güzel bitkilerle beslenmesidir, demiştir.
E 1 - A 1 k a m i de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in arkadaşlarına ve Hicaz halkına tavsiye ettiği ilâç ve tedavi şekilleri o bölge halkının bünyelerine ve iklim şartlarına mahsustur. Ancak bir ilâcın veya tedavi şeklinin yararının umumi olduğuna dair bir delil varsa o zaman hüküm umûmi tutulur, demiştir.[36]

15- Yarayı Tedavi Etmek Babı

3464) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (RadtyaÜâhü anhümâydsm; Şöyle demi }t ir ;
Uhud (savaşı) günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaralandı, retaâiye (denilen) dişi kırıldı ve başındaki miğfer kırıldı. Bunun üzerine Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanını yıkıyordu. Ali (Ra-dıyallâhü anh) da kalkanla su döküyordu. Nihayet Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanın su ile (dinmeyip bilâkis) fazlalaştığını görünce, bir hasır parçasını alıp yaktı ve kül hâline gelince yaraya koydu ve böylece kan kesildi."

3465) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü anhümâyden-. Şöyle demiştir :
(And olsun ki) Ben Uhud (savaşı) günü kimin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünü yaraladığını ve kimin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzündeki yaranın kanun durdurup tedavi ettiğini, kimin kalkanda su taşıdığını ve yaranın ne ile tedavi edilmek suretiyle kanın durduğunu şüphesiz bilirim. Sehl demiştir ki:
Kalkanda su taşıyan zât, Ali (bin Ebi Tâlib Radıyallâhü anh) idi. Yarayı tedavi eden de (Peygamber'in kızı) Fâtime (Radıyallâhü anhâ) idi. Kan durmayınca Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanı durdurmak için eski bir hasır parçasını yakıp külünü yaranın üzerine koydu. Yaranın kanaması böylece durdu."[37]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği Sehl (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Rebâiye: On dişler ile azı dişi arasındaki diştir. Her insanın ağzında altlı üstlü ikişer ön dişleri bulunur. Bunlar ile köpek dişi arasında kalan altlı ve üstlü birer dişine de Rebâiye denilir. Ön dişlere Seniyye, köpek dişine de Nâb denilir. Bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kırılan dişi sağ alt tarafındaki Rebâiye dişi idi.
Beyda: Miğfer demektir. Micen de kalkandır. İrka ise durdurmaktır. Kan irkası, kanı onu durdurmak demektir.
Uhud savaşında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek yanağını yaralayan ve dişini kıran düşmanın ismi hakkında değişik rivayetler vardır. El-Hâfız bu rivayetleri Meğâzİ kitabının 19. babında nakletmiş olup 21. babında bu feci suçu işleyen kişinin Abdullah bin Kam'a isimli habis olduğunu söylemekle bu görüşü tercih etmiştir.
Anılan mel'ûn herif, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bedduasına müstehak olmuş ve memleketine dönüşünde bir dağın zirvesinde otlatılan davar sürüsü içine girerek dolaşırken sürüden bir teke ona hücum ederek yüksek bir kayadan aşağıya atmak suretiyle paramparça etmiştir.
F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) 'nın Uhud savaşının oldu-ğu yere gitmesiyle ilgili olarak el-Hâfız, Taberâni' den
gu rivayette bulunmuştur:
Uhud savaşı günü müşrikler defolup gittikten sonra kadınlar sahâbîlere yardım etmek üzere U h u d' a çıktılar. F a t ı m a (Radıyallâhü anhâ) da çıkan kadınlar arasında idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görünce O'nu kucakladı ve yaralarını su ile yıkamaya başladı. Fakat yıkamakla kanın gittikçe arttığını görünce bir hasır parçasını yaktı ve külünü yaraya yapıştırdı, böylece kanı durdurdu.
N e v e v i de bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
Uhud savaşında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yaralanması ve dişinin kırılması olayı bir takım hikmetleri ifâde eder. Şöyle ki:
Peygamberlerin sevabının çoğalması ve ümmetlerinin sıkıntılara tahammül etmelerine örnek olmaları için Allah (Azze ve Celleî onlara hastalıklar ve belâlar verir. E 1-K a d ı demiş ki: Hikmetlerden biri de Peygamberlerin birer kul olduklarını, diğer insanların başına gelebilen sıkıntıların kendilerinin de başlarına gelebileceğini hatırlatmak ve şeytanın vesveselerine fırsat bırakmamaktır.
Bu hadisten çıkan diğer hükümler:
1. Savaşta miğfer ve zırhlı elbise giymek gibi tedbirleri almak müstehab olup İslâmdaki tevekkül prensibine aykırı değildir.
2. Tedavi olmak ve yaralan ilaçlamak müstehabtır. Bu da tevekküle aykırı değildir.[38]

16 — Tabibiik (Yâni Sağlıklı Tedavi) Bilgisi Olmadığı Halde Buna Girişen Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3466) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâkü anhümyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Daha önce tabiblik (yâni sağlıklı tedavi) bilgisi olmadığı halde tedavi işine girişen (ve hastaya zarar veren) kimse zamındır (yani diyetle mükelleftir)"[39]

İzahı

Bu hadisi E b û Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmiştir. E b û Davud'un Diyetler kitabında bu babın başlığına benzer bir başlıkla açtığı bâbta rivayet ettiği bu hadisin izahı bölümünde Avnü'I-Mabûd yazan özetle şu bilgiyi verir:
Yâni daha önce sağlıklı ve genellikle hatasız tedavi işinde bulunmamış olan bir kimse tabibliğe kalkışıp hastayı tedavi eder de onun helak olmasına veya bir tarafının işe yaramaz hâle gelmesine sebebiyet verirse, diyet ödemekle yükümlü tutulur. Çünkü giriştiği işte kusurlu ve yeteneksiz sayılır. Yükümlü olduğu diyeti onun akilesi, yâni mirasçıları tarafından ödenir.
H a 11 â b i : Hastayı tedavi eden kimse kusurlu ve haksız sayıldığı zaman hastanın ölümüne sebebiyet verdiğinde diyet ödemekle yükümlüdür. Bu hüküm hususunda muhalif kalan hiç bir ilim adamını bilmiyorum. Bir ilim veya iş hakkında yetenekli olmadığı halde buna girişen kimse kusurlu ve haksız sayılır. Bu itibarla giriştiği şeyden dolayı bir kimsenin telef olmasına sebebiyet verdiği zaman diyet ödemekle yükümlü tutulur. Yetenekli olmadığı halde bir hastayı tedaviye kalkışıp ölümüne sebebiyet veren kimse diyetle mükellef olmakla beraber kısas cezasına çarptırılmaz. Çünkü bu işe hastanın rızasıyla girişmiş ve hastaya bir zorlamada bulunmamıştır. Tabibin ödemekle yükümlü olduğu diyet bütün fıkıhçılara göre mirasçıları tarafından ödenir, demiştir.[40]

17- Zâtülcenb (Hastalığının) İlâcı Babı

3467) "... Zeyd bin Erkanı (Radtyoüâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zatülcenb hastalığının tedavisi için vers (yâni Yemen za'feram bitkisini), kusttki topalak denilen bitki) ve zeytinyağını (birbirine karıştırıp) hastanın ağzına vermeyi övmüştür.*'

3468) "... Ümmü Kays bint-i Mıhsan (Radtyattâhü ankâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Udi Hindî'yi kullanmaya devam ediniz (râvî demiştir ki Ud-i Hindi ile küst'ü, yâni topalak dediğimiz bitkiyi kasdetmiştir). Çünkü Ud-i Hindi'de şüphesiz yedi şifâ vardır. Zatülcenb (yâni bu hastalıktan şifâ) onlardan biridir.»
İbn-i Sem'ân kendi rivayetinde (hadisin son kısmında) şöyle demiştir : «Çünkü Ud-i Hindî'de şüphesiz yedi nevi hastalıktan şifâ vardır. Zatülcenb, onlardan biridir.»[41]

İzahı

Bu babın ilk hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Hadîste geçen Vers, Yemen za'feranı bitkisidir, Küst ise topalak dediğimiz bir bitkidir. Buna Küst ve Ud-i Hindi de denilir. Ledd de kişinin ağzının bir tarafına ilâç koymaktır. Hadis, anılan üç şeyin karışımının zatülcenb hastalığı için iyi geldiğine delâlet eder.
Bu babın ikinci hadîsinin bir benzeri 3462 numarada geçti. Orada gereken bilgi verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur.[42]

18- Humma (Hastalığı) Babı

3469) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre: (Bir kere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda humma (hastabğm) dan söz edildi, bir adam hummaya sövdü. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Hummaya sövme. Çünkü ateş, demirin pasını - kirini giderdiği gibi humma (hastalığı) da günahları giderir» buyurdu."
Not: ZevâkTde şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mûsâ bin übeyde bulunur. Bu r&vl zayıftır.

3470) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü onky den rivayet edildiğine göre:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beraberinde Ebû Hüreyre bulunduğu halde humma (hastalığı) hararetinin şiddetinden dolayı (yatan) bir hastayı ziyaret etti ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :
«Sana müjde olsun. Çünkü Allah Teâlâ buyuruyor ki: Humma (hastalığı) benim ateşimdir. Ben onu mü'min kuluma dünyada musallat ediyorum ki, o kulumun âhiretteki ateşten payı (dünyada çektiği humma ateşi) olsun» buyurdu."[43]

19- Humma (Hastalığı Ateşi) Cehennemin Hararetinden (Bir Parça) Dir, Siz Onu Su İle Soğutunuz, Babı

3471) "... Âişe (Radtyallâhü ankâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Humma (hastalığı) cehennem hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu su ile soğutunuz.*"

3472) "... İbn-i Ömer (Raâtyallohü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz humma (hastalığı) şiddeti, cehennem hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu m ile soğutunuz,*"

3473) "... Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den t «Humma (hastalığı) cehennemin hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu su ile soğutunuz» buyruğunu işittim. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aramâr'ın (hasta olan) bir oğlunun yanma girdi ve:
«Şu hastanın hastalığını gider, şifâ ver. Ey insanların Rabbi, ey insanların ilâhı» diye duâ etti."

3474) "... Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı Esma (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre:
Humma (hastalığı) hararetinin şiddetinden ıstıraplı olan kadın kendisine götürülüyordu. Kendisi de su isteyip hastanın yakasına (yâni yakası ile vücûdu arasına) dökerdi ve şöyle derdi:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Humma (hastalığı) hararetini su ile soğutunuz» buyurdu ve -.
«Humma (hastalığı) hararetinin şiddeti, cehennemin hararetinin şiddetinden (bir parça) dır» buyurdu."

3475) (i... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Humma (hastalığı) cehennemin körüklerinden bir körüktür. Siz onu soğuk su ile kendinizden uzaklaştırınız.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır.[44]

İzahı

Bu bâbm ilk hadîsini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnın hadisi ise Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. R â f i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Ancak onların rivayetlerinde hadisin îbn-i Ammâr (Radıyaîlâhü anhümâ) ile ilgili kısmı yoktur. Esma (Radıyallâhü anhâî'nın hadîsine gelince bunu Buhâri ile Müslim de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir.
Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Feyh j Hararetin şiddeti, yayılması ve yükselmesi mânâlarına gelir.
Humma: Malum hastalıktır.
Va*k: Humma hastalığı hararetinin şiddetinden duyulan ıstıraptır. Bu ıstıraba tutulan hastaya da Mevûke denilir.
Ceyb: Elbisenin yakasıdır. Kir ise demircinin kullandığı kürük-tûr.
Humma hastalığının soğuk su ile tedavi edilmesi Tıbb-ı Nebevi* dendir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hummalı kişinin vücûduna su serpilmesini tavsiye buyurmuş olmasına Es-m â (Radıyallâhü anhâ)'nın uygulaması işaret etmektedir. Zamanımızın tabibleri de genellikle hummalarda bu tedavi şeklini kabul ve tavsiye etmektedir.
Bu hadîsler müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. Âlimlerin bir kısmı Esma (Radıyallâhü anhâ)'mn uygulaması biçiminde yorumlamışlardır. Yâni humma hastalığına yakalanan kişinin yakası ile vücûdu arasına su serpmek suretiyle tedavi etmektir.
Sindi' nin naklen beyânına göre e 1 - E n b â r î de: Bundan maksad hastanın şifâya kavuşması için suyu sadaka etmektir. Çünkü en faziletli sadaka susamış kimseleri suvarmaktır, demiştir. Fakat bu yorum, hadîslerin zahirine uygun değildir.
Sindi bu arada: Bir adam bu hadîsleri yanlış yorumlayarak humma hastalığına tutulmuş iken gidip yıkanıyor ve bu yüzden fenalaşıp bir tehlikeyi atlattıktan sonra: Bu tedavi uygun değildir, demek suretiyle büyük bir hatâya düşüyor. Çünkü o adam hadisten kasde-dilen mânâyı bilmediği için yanlış hareket etmiş, şeklinde bilgi veriyor.
Bâzı ilim adamları da: Humma hastalığı çeşitlidir. Hastanın vücûduna su serpmek bu hastalığın bâzı çeşitleri için yararlıdır. Hicaz humması bu nevîdendir. Bu hadîsler bu nevî hummalar içindir. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yakalandığı son humma hastalığında mübarek vücûduna su döktürmüştür, derler.
«Humma hastalığı cehennem hararetinin şiddetinden bir parçadır» ifâdesi iki şekilde yorumlanmıştır:
Bir kavle göre bundan nıaksad anılan hastalığın hararetini cehennemin hararetine benzetmektir ve insanların dikkatini cehennemin şiddetine çekmektir. Diğer bir görüşe göre bu ifâde hakîk' mânâda kullanılmıştır. Yâni hummalı kişinin vücûdunda meydana gelen hararet gerçekten cehennem'in hararetinden bir parçadır. Allah Teâlâ bir takım sebeblerle bu hararetin meydana gelmesini takdir buyurmuştur ki insanlar bundan ibret alsın. Nasıl ki dünyada görülen bir takım sevinçler ve lezzetler cennetin nîmetlerindendir. Allah bunu da örnek ve teşvik için yaratmıştır.
Daha geniş bilgi almak için Tirmizî' nin Tû> kitabında rivayet ettiği bu hadîslerin izahına âit Tuhfe'nin ilgili babına müracaat edilebilir.[45]

20- Hacametle Tedavi Olmak Babı

Hacm i Hacamet yoluyla hastadan kan almaktır. Bu san'atla iştigal eden kimseye Haccâm, bu san'ata da Hicâmet denilir.
3476) "... Ebû Hüreyre (Raâtyallâhü anhyfan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur:
«Sizin tedavi olduğunuz şeylerden herhangi birisinde hayır (yâni yarar) varsa o da hacamettir.»"[46]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Sindi: Bu hadis hacamet olmanın yararlı olduğuna işaret eder. Çünkü tedavi olunan şeylerden herhangi birisinde yarar olduğu muhakkaktır. Hacametin yararlı olması da bu şarta bağlandığı için anılan ifâdeden elde edilen sonuç hacametin yararlı olmasıdır, der.
Müellifimizin 3491 nolu hadisi hacamet olmanın yararlı olduğunu açıkça ifâde eder. Ancak şu var ki, Tuhfe yazarının belirttiği gibi bu ve benzeri hadisler genç yaştakiler hakkındadır. Nitekim T a -beri' nin , sağlıklı bir sened ile rivayet ettiğine göre İ b n - i S i -r i n : Adam kırk yaşına varınca hacamet olmamalıdır, demiştir. T a b e r i daha sonra; bunun sebebi şudur: Çünkü adamın kırk yaşma varınca bünyesi tedricen zayıflar, kuvveti azalır. Artık kan aldırmakla da gücünü daha da zayıflatmamahdır, der.
Tuhfe yazan yukardaki bilgiyi verdikten sonra: Bu durum, kan aldırmaya ihtiyaç duymayan ve bunu itiyad hâline getirmeyenlere aittir. Çünkü î b n - i S î n â, kendi Ürcûze'sinde "Kan aldırmayı itiyad hâline getirmiş olan kimse bu alışkanlığı birden kesmemeli ve yavaş yavaş azaltmak suretiyle itiyadını bırakma yöntemini kullanmalıdır» demiştir.

3477) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeİIcm) şöyle buyurmuştur:
«(Mescid-i Haram 'dan Mescid-i Aksâ'ya) götürüldüğüm gece (yâni Mi'raç gecesi) meleklerden karşılaştığım her büyük cemâatin hepsi bana şöyle söylüyordu: Yâ Muhammed, hacamet olmaya devam et.»"

3478) "... ibn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'<\nn rivayet edildiğine fjü-re; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Hacâmet eden kişi Allah'ın ne iyi kuludur. Kanı giderir, sırtı hafifletir ve gözü aydınlatır»"

3479) ı: Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Mescidi Haramdan Mescid-i Aksâ'ya) götürüldüğüm gece (yâni Mi'râc gecesi) yanlarından geçtiğim göz doyurucu kalabalık her cemâat bana şöyle diyordu : Yâ Muhammed! Ümmetine hacâmet olmayı emret.»"
Not.- Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ben derim ki, Enes (R.A.)'ın hadisinin bu senedinde bulunan râvi CÜbâre ve Kesir zayıf İseler de Tİrmizi, el-Câmi ve eş-Şe-mâil'de ayni hadisi İbn-i Mes'ûd (R.A.Vden rivayet ederek hasen-garib olduğunu söylemiş, el-Hâkim de aynısını el-Müstedrak'te İbn-i Abbâs (R.A.)*dan rivayet etmiş ve el-Bezzâr da kendi Müsned'inde İbn-i Ömer (RA.)'dan rivayette bulunmuştur.

3480) "... Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi hacâmet olmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel lemJ'den izin istemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona hacâmet etmeyi, Ebû Tayba (Nâfi) (Radıyallâhü anhî'a emretmiştir.
Ve râvi demiştir ki, Ebû Tayba'nın Ümmü Seleme'nin ya süt kardeşi veya henüz erginlik çağma varmamış çocuk olduğunu sanırım."[47]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâJ'nın her iki hadisi Tirmizi ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir. Enes I Radıyallâhü anhJ'ın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olmakla beraber; Tirmizi, Hâkim ve Bezzâr tarafından aynı metin üç sahâbi'den rivayet edilmiştir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Ebû Tayba'nm Ümmü Sfele-m e' nin süt kardeşi veya erginlik çağma varmamış bir çocuk olduğuna dâir sözünün hangi râviye âit olduğunu tesbit edemedim. Bu sözün C â b i r (Radıyallâhü anh) 'a âit olması muhtemel olduğu gibi ondan sonra gelen râvîlerden birisine âit olması da muhtemeldir. Bu sözden maksad Ebû Tayba' nın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'ya hacâmet ederken hacâmet ettiği yere bakmasına bir sakınca bulunmadığını ifâde etmektir. Miftâhü'l-Hâce yazarının naklen beyân ettiği gibi ilim adamlarının bâzısı: E b û T a y b â (Radıyallâhü anh), Ümmü Seleme'ye mahrem olmayıp yabancı bir erkek olsa bile, tabib tedavi edeceği hastanın vücûdundan bakması gerekli ve zorunlu olan yere bakabilir, bu caizdir, demişlerdir.
Ebû Tayba' nın adının tesbiti hususunda ihtilâf vardır. Sahih olan rivayet adının Nâfi olmasıdır. Dinar ve Mey-sere olduğuna dâir rivayetler de vardır.
Buhâri' nin rivayet ettiği bir hadiste, Enes bin Mâ-1 i k (Radıyallâhü anh) :
"Ebû Tayba, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hacâmet etti ve Resûlullah Ebû Tayba'ya bir «â hurma verilmesini emretti. Ayrıca vergisini hafifletmesi için Ebû Tayba'nın efendisine emir buyurdu" demiştir.
Bu bâbtaki hadîsler hacâmet olmanın câizliğine ve müstehabhğı-na delâlet ederler. Bu konu ile ilgili özlü bilgi bu babın ilk hadisinin izahı bölümünde verildi.[48]

21- (İnsan Vücûdundan) Hacâmet Olunan Yer

3481) '-... Abdullah bin Bu hay ne (Radıyatlâhu û«A)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda Hacc'ında) Lahy-i Cemel (denilen yer) de ihrâmlı iken başının ortasından hacâmet ettirdi."[49]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ile Müslim de rivayet etmişlerdir. Lahy-i Cemel, Mekke ile Medine-i Münevvere arasında bir yerin adıdır, M e d i n e ' ye daha yakındır.
Bu hadîs, hac ve,yâ umre niyetiyle ihrama girmiş olan bir kimsenin ihramda iken hacâmet olmasının câizliğine delâlet eder. Bu konu ile ilgili gerekli bilgi sünenimizin Menâsik kitabının 87. babında geçen 3081, 3082 nolu hadîsleri izahı bölümünde verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur.
Hadîsten çıkan diğer bir hüküm de insanın başının ortasına hacâmet ettirmenin meşruluğudur.

3482) "... Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü ûwA)'den rivayet edildiğine göre:
Cebrail (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e (boynun iki tarafında bulunan ve) Ahdaayn (denilen iki damarın) hizasına ve iki omuzun araşma hacâmet ettirme emrini İndirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Asbag bâ mt bâto et-Teyml el-Hanzall zayıftır.

3483) *\.. Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ahdaayn (denilen iki damarın hizasın) da ve omuzlan arasmda hacâmet oldu."

3484) "... Ebû Kebşe el-Ensârî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) başına ve iki omuzu arasına hacâmet ettiriyor ve şöyle buyuruyordu:
«Kim vücûdundan şu (bozuk) kanları akıtıp dökerse (hastalıklardan) herhangi bir şey için başka bir şeyle tedavi olmaması ona zarar vermez.»"[50]

İzahı

Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid nevindendir. E n e s '(ftadıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi ve Ebû D&vûd da rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadîste geçen "Ahdaayn" kelimesi "Ahda"m tesniyesi, yâni ikilidir. Ahda kelimesi ile kasdedilen mânâ hakkında şu bilgiyi toplamak mümkün oldu:
Avnü'l-Mabûd yazan: En-Nihâye'de deniliyor ki; Ahdaayn, boynun iki tarafında bulunan iki damardır. Hacâmet yoluyla onlardan kan aldırılır. En-Neyl yazarı da lügat âlimlerinden aynı bilgiyi nakleder.
Kamus ta da: Ahdaayn, şah damarından ayrılan iki damardır. Bunlardan hacâmet yoluyla kan aldırılır, denilmiştir.
Ibnü'l-Kayyım; Ahdaayn denilen damarlardan hacâmet yoluyla kan aldırmak baş, yüz, diş, kulak, göz ve burun gibi başta bulunan organların hastalığına yararlı olabilir. Ancak söz konusu hastalıklar kan bozukluğundan veya kanın fazlalığından ya da her ikisinden dolayı ise hacâmet yararlı olur. Hacâmet işi, Hicaz bölgesinde oturanlar için yarar sağlayabilir. Hicaz gibi çok sıcak yerlerde oturanların kam sıcaklığın tesiriyle incelir ve kılcal damarlara hücum ederek vücûdun dış kısmına temayül eder ve damarJar genişler. Bu itibarla bu bölge halkının damardan kan vermeleri ve akıtmaları tehlikelidir. Şayet fazla ve bozuk kanı akıtmak ihtiyacı duyuluyor ise en uygunu hacâmet suretiyle kan vermektir, der.
Kâhil ise iki omuzun arasıdır. El-Kifâye'de ise omuz başı olduğu söylenmiştir. El-Asmaî de: Kâhil; boyunun omuzlar arası ile birleştiği sahadır, demiştir.
Ebû Kebşe (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen Hâmet, baş demektir. Avnü'l-Mabûd yazarı: Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in başına ve omuzları arasına beraber veya ayn ayn zamanlarda hacâmet etmiş olması muhtemeldir, demiştir.
Ebû Kebşe (Radıyallâhü anh) sahâbidir. İsmi hususunda ihtilâf vardır: Ömer bin Sa'd veya Amr bin Sa'd ya da Sa'd bin Amr' dır. Bunların hepsi söylenmiştir. Daha başka isimlerden de söz edilmiştir. Tirmizi bu zâtın isminin Ömer bin Sa'd olduğunu söylemiştir. Tuhfe yazan bu zâtın

sahâbi olup Ş a m' da ikâmet ettiğini, üçüncü cildin 155. sa-hifesinde ifâde etmiş ve bu arada isminin tesbiti ile ilgili ihtilafları da nakletmiştir.

3485) "... Câbİr (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) atından bir hurma dalı üzerine düşerek ayağı çıkmıştır.
(Râvi) Veki demiştir ki: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) bir incinmeden dolayı ayağının üstüne hacâmet ettirmiştir."
Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Eğer Ebû Süfyân Talha bin Nftfi, Cftbir (R.A.)'den hadîs işitmiş İse bu sened sahihtir.[51]

İzahı

Bu hadîste geçen " Ciz1" dal demektir. Ves* ise vücûdun bir tarafının yalnız et kısmının incinmesi, kemiğin kınlmaksızın incinmesi, bir organın mafsalından çıkması gibi mânâlara gelir. Kamus ya-
zan böyle demiştir. En-Nihâye'de; jj*rj ^£>j sözü kırık veya çıkık
olmaksızın ayağım incindi anlamını ifâde eder, diye verilmiştir. Ves' kelimesi yukarda anlatılan değişik mânâlara yorumlanabildiği için ayağın çıkması veya çıkık ve kırık olmaksızın incinmesi biçiminde yorumlamak mümkündür. C â b i r (Radıyallâhü anh) "in sözüne uygun yorum bu kelimenin ayağın çıkması mânâsına olmasıdır. Bu da bir nevî incinme olduğu için tercemede genel ifâde kullanmayı tercih ettim.
Hadîs, ayağın üst kısmına hacâmet etmenin câialiğine ve meşruluğuna delâlet eder.[52]

22- Hangi Günlerde Hacâmet Olmak Uygundur. Babı

3486) "... Enes bin Mâlik (Raâtyallâhü an A J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim hacâmet olmak isterse (kameri ayın) on yedi veya ondo-kuz ya da yirmi birinci gününü araştırıp seçsin ve kan fazlalaşmak suretiyle herhangi birinize galebe çalıp onu öldürmesin.»"
Kot: Zevaid'de şöyle denilmiştir : RâvI en-Nehhâs bin KahnVm zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır. Zevâid yazarı bu arada hadîsin metninin sahih olduğuna İşaret etmiştir.

3487) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan; Şöyle demiştir:
Ya Nâfi, kanun fazlalaşmak suretiyle bana galebe çaldı. Bu nedenle sen benim için bir hacâmetçi ara. Gücün yeterse yararlı ve bu işi iyi beceren bir hacâmetçi seç. Bulacağın kişi ne çok yaşlı ne de küçük yaşta bir çocuk olsun. (Hacâmet olmak istememin sebebi şudur:) Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
-Hacâmet olmak aç kanuna daha faydalıdır. Hacâmet olmakta şifâ ve bereket var ve hacâmet, akıl ve hıfzetme (yâni belleme) gücünü artırır. Bu itibarla en isabetli olana uymak üzere Allah'ın be-roketiyle Perşembe günü hacâmet olunuz ve Çarşamba, Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerinde hacâmet olmaktan sakınınız. Pazartesi ve Sah günü de hacâmet olunuz. Çünkü Allah'ın Eyyûb (Aleyhisse-
«Hacamet olmak aç karnına daha faydalıdır. Hacâmet olmak aklı artırır, hıfzetme (belleme) gücünü artırır, hafız olanın da hıfzetme kabiliyetini kuvvetlendirir. Artık kim hacâmet olmak isterse Allah'ın (mübarek) ismini anarak Perşembe günü (hacâmet) olsun. Cuma günü, Cumartesi günü ve Pazar günü hacâmet olmaktan sakınınız. Pazartesi ve Salı günü de hacâmet olunuz. Çarşamba günü hacâmet olmaktan sakınınız. Çünkü Çarşamba günü, Eyyüb (Aleyhis-selâmVın basma belanın geldiği gündür ve ne cüzzâm (hastalığı) ne de baras (hastalığı) Çarşamba günü veya Çarşamba gecesi dışında kalan hiç bir gün veya gecede meydana gelmez.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Zehebl, râvl Abdullah bin Ismet'in Sald bin Meymûn'den rivayetinden söz ederken bunun meçhul olduğunu söylemiş el-Müz-z! de et-Tehzlbte ayni şeyi söylemiştir.[53]

İzahi

Bu babın hadîsleri Zevâid nevilidendir. Üçünün de senedleri zayıftır. Ancak kameri ayların 17, 19 ve 21. günlerini hacâmet olmak için seçmenin uygunluğu Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhVden rivayet ettiği bir hadîs ve Tirmizl ile Ahmed'in rivayet ettikleri 1 b n-i Ab bas (Radıyallâhü anhümâJ'nın bir hadîsinden de anlaşılmaktadır. Bu itibarla anılan hadîsler müellifimizin rivayet ettiği E n e s (Radıyallâhü anhVın hadisi için birer şâhid durumundadır. Yâni onu te'yid ediyorlar.
Tuhfe yazarı "Hacâmet babında" özetle şu bilgiyi verir: Buhar!, kendi Sahîh'inde "Hangi saat hacâmet olunur" başlığı altında bir bâb açmış ve burada Ebû M û s â' mn geceleyin hacâmet olduğuna dâir bir eseri ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in oruçlu iken hacâmet olduğuna dâir İbn-i Ab-b â s (Radıyallâhü anh) 'in bir hadisini rivayet etmiştir.
E 1 - H â f ı z da bununla ilgili olarak: Hacâmet olmak için uygun olan vakitler hakkında bir kaç hadîs vârid olmuş ise de hiç biri BuhârÎ' nin şartı üzerine değildir. Bana öyle geliyor ki; B u h â -r 1, hacâmet işinin ihtiyaç duyulduğu zaman yapılabileceğine ve bunun belirli bir vakte bağlı olmadığına işaret etmek istemiştir. Çünkü hacâmet işinin geceleyin yapıldığını ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in oruçlu iken hacâmet olduğuna dâir hadisi rivayet etmiştir. Bu hadîs Peygamber CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in gündüz hacâmet olduğunu gerektirir. Haftanın bâzı günlerinde hacâmet olmanın uygunluğuna dâir t b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) '-nın bir hadîsini Ibn-i Mâceh iki senedle rivayet etmiş ise de her iki sened zayıftır. Dârekutnî de aynı hadîsi üçüncü bir senedle rivayet etmiştir. Fakat o sened de zayıftır. Dârekut-n i bu arada İbn-i Ömer {Radıyallâhü anhümâ) 'nın mevkuf bir eserini kuvvetli bir senedle rivayet etmiştir. Anılan hadislerin senedleri zayıf olmakla beraber Ahmed bin H a n -b e 1' in mezkûr hadîslerde hacâmet olmanın uygun olmadığı bildirilen günlerde hacâmet olmaktan hoşlanmadığı nakledilmiştir. Bir adamın anılan hadîsi önemsemeyerek Çarşamba günü hacâmet olduğu ve bu yüzden baras hastalığına tutulduğu rivayet olunmuştur. Tabîbler kamerî ayların son yansının özellikle ayın üçüncü haftasının hacâmet olmak için daha uygun olacağı noktasında ittifak etmişlerdir, diye bilgi verir.[54]

23- Vücûdu Dağlamak Bâb!

3489) "... Akkar bin el-Muğîre'nin babası (El-Muğîre bin ŞuT») (Radt-yallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim vücûdunu dağlatır veya kendisine nefes edilmesini isterse (Allah'a) tevekkül etmekten sıyrılmış olur.»[55]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ahmed, Hâkim, Nesâi ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Sindi bu hadisin izahı bolümünde: Yâni Allah'a tevekkül etmenin kemâl ve olgunluk derecesi ilâçları kullanmamayı gerektirir. Bu itibarla ilâçlara başvuran kimse tevekkülün en üstün mertebesinden düşmüş olur, demiştir.
Tuhfe yazan da el-Münâvi'den naklen şöyle der: Yâni bir kimse Allah'a dayanmayıp da doğrudan doğruya dağlanmaktan veya nefes edilmekten şifâ dileyerek bunlara dayanırsa Allah'a tevekkül etmeyi bırakmış olur. Çünkü dağlanmayı ve nefes edilmeyi bırakmak evlâ iken bunlara tevessül etmiş olur.
El-Hâfız Ibnü'1-Esir el-Cezerî de en-Nihâye'de: «Nefes edilmeyi isteyen kişi Allah'a tevekkül etmemiştir» mealindeki hadîsten maksad şudur: Allah'ın âyetleri, isimleri ve sıfatları dışında kalan ve ne olduğu belirsiz sözlerle nefes edilmeyi isteyip de bunun mutlaka yararlı olduğuna inanan kimse nefes edilmeye dayandığı için Allah'a tevekkül etmemiş olur, demiştir.
Bazı ilim adamları da: Yâni dağlanmayı gerektiren bir hastalı^ yok iken hastalanmamak için vücûdunu dağlatıp buna güvenen vp Allah'a dayanmayan kimse tevekkülden sıyrılmış olur, demiştir. Nefes edilmekle ilgili cümle de kanımca böyle yorumlanabilir.
Nefes edilmek iki çeşittir: Şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak Kur'ân âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatlan ve anlamı malum duâlan okumak suretiyle hastaya nefes edilmesi. Bu nevî nefes etmek ve ettirmek caizdir. Ama ne olduğu belirsiz lâflar, anlamı bilinmeyen sözler ve yahûdi düzmeleri gibi şeylerle nefes etmek veya ettirmek nevi ise caiz değildir. Bu konu 33 ve onu takip eden bâblarda ele alınacağından burada geniş bilgi vermeye gerek yoktur.

Şifâ niyetiyle ve Allah'a dayanarak vücûdu dağlamanın hükmüne gelince; bunun câizliğine delâlet eden hadisler bulunduğu gibi, yasaklığına delâlet eden hadîsler de mevcuttur. Bu hadisi takip eden hadîsler aynı konu hakkındadır. İlerde izah edileceği üzere dağlamanın yasaklığına dâir hadîsler, mekruh luk ve yapılmamasının daha iyi olacağı mânasına yorumlanmıştır. Dağlanmanın câizliğine delâlet eden hadîsler ise bunun gerekli görüldüğü hallere tahsis edilmek suretiyle yorumlanmıştır.

3490) "... îmrân bin el-Husayn (Radtyallâhü a»*)'<Jen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi dağlamaktan men etti. Sonra ben vücûdumu dağlattım, ama (hastalıktan) kurtulmadım ve (tedavide) basan elde edemedim."[56]
İzahı

Bu hadisi EbûDâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, bu hadisi rivayet ettikten sonra.- Ve İmrân bin el-Husayn, meleklerin selâmını işitirdi. Fakat vücûdunu dağlatınca işitmez oldu. Bilâhere dağlatma işini bırakınca tekrar işitmeye başladı, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), şifâ maksadı ile vücûdu dağlatmayı yasaklamış iken sahâbîlerden İmrân, nasıl buna aykırı hareketle vücûdunu dağlattı? diye bir soru hatıra gelebilir. Sindi bu hususla ilgili şöyle der:
İmrân (Radıyallahü anh), söz konusu yasaklığı, tenzihen mekruhluk veya başka bir ilâçla hastalığın giderilmesi mümkün olduğu zaman anlamına yorumlamış veya şöyle yorum yapmıştır: Câ-hiliyet devri insanları Allah'a dayanmayıp ve O'ndan şifâ dilemeyerek şifânın dağlanmakla olduğuna inanıyorlardı. Hattâ "Devanın sonuncusu dağlamaktır" sözü onlar arasında yaygındı. Halbuki ilâçlar birer sebebtir, şifâ verici değildir. Her türlü şifâyı veren Allah'tır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu bâtıl inanışı gidermek için meâlen, "Dağlanan veya nefes ettiren kişi tevekkülden sıyrılmıştır" buyurmuştur. İşte dağlamanın yasaklığı câhüiyet devri insanları gibi hatalı düşünen kimseler içindir. Şifâyı Allah'tan bekleyip dağlanmayı bir tedavi çâresi ve sebebi olarak düşünen kimse için bir sakınca yoktur. îmrân söz konusu yasaklığı bu mânâya yorumlamış olabilir.
Hadisin böyle yorumlanmasının delili ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh) 'in yarasını dağlamış olmasıdır. (3494. hadis) Eğer dağlama yasağı ha-ramlık anlamında olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Sa'd (Radıyallâhü anh) 'ı dağlamazdı.
Tuhfe yazarı da e 1 - H â f ı z' dan naklen özetle şu bilgiyi verir:
El-Hâfız, el-Fetih'te: Şifâ maksadıyla vücûdu dağlamanın yasakhğına dâir rivayetler mekruhluk veya evlâ olmamak mânasına yorumlanır. Çünkü şifâ maksadıyla dağlamanın yapıldığına dâir hadîsler de vardır. Bu itibarla hadîslerin tümünü dikkate alarak böyle yorum yapmak gerekir. Bir kavle göre dağlanmanın yasaklığı İmrân (Radıyallâhü anh)'in şahsına mahsustur. Çünkü kendisinin hastalığı basurdu. Basurunun olduğu yeri dağlamak tehlikeli görüldüğünden dağlanması men edilmişti. Fakat İmrân (Radıyallâhü anh), hastalığı şiddetlenince dağlanma yolunu tuttu, ama olumlu sonuç alamadı.
İbn-i Kuteybe de Dağlama iki nevidir: Birincisi sağlıklı adamın hasta olmaması için dağlanmasıdır. Tevekkül sahibi sayılmayan kimse böylesidir. İkincisi bozulan yarayı ve kesilen organı dağlamaktır. Bu nevi dağlamak caiz görülen bir tedavi şeklidir. Başka bir ilâçla tedavi mümkün iken dağlamak yoluyla tedavi uygun sayılmamıştır. Çünkü dağlama, bir nevî tâzib ve işkencedir. Zaruret olmadıkça bu yola başvurulmaz. Hülâsa; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında şifâ maksadıyla dağlama işinin yapılmış olması bunun câizliğine delâlet eder. Dağlamanın yapılmaması, onun yasaklığına delâlet etmez, fakat yapılmamasının daha uygun olacağına delâlet eder. Dağlamanın yapılmaması için vârid olan hadîsler ise, ya tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlanır veya hastalığın tedavisi için dağlamanın son çâre olmaması hâline tahsis edilir, demiştir.[57]

Bu Konuda Âlimlerce Verilen İzahlardan Şu Netice Alınır:

Dağlamanın yasak olduğu durumlar;
1. Dağlamaktan başka yolla tedavi mümkün iken,
2. Dağlamak tehlikeli iken.
3. Şifâyı Allah'tan değil de dağlamaktan beklerken,
4. Sağlıklı olduğu halde hastalanmamak için ve bir nevi tedbir mâhiyetinde olmak üzere dağlanmak.
Yukardaki maddelerde yazılı durumlarda dağlamak da, dağlanmak da yâni kişinin kendi nefsini dağlaması veya başkasını dağlaması yasaktır. Yâni mekruhtur.
Hastalıktan kurtulmanın başka çaresi görülmüyorsa, zaruret hâlinde ve son çâre olarak dağlama yoluna gidilebilir.

3491) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhütnâydan; Şöyle demiştir:
Şifâ üç şeyde (var)dır: Bal şerbetini içmek, hacâmet âletini vurmak ve ateş ile dağlamak. Fakat ümmetimi ateşle dağlamaktan men ederim. İbn-i Abbâs bunu merfû (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in buyruğu) olarak rivayet etmiştir."[58]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hadîsin baş kısmının rivayet şekli mevkuf olduğunu,, yâni İbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anh)'m sözü olduğunu gösterir. Fakat hadîsin son kısmındaki "Fakat ümmetimi ateşle dağlamaktan men ederim" cümlesi ve râvinin "İbn-i Abbâs bunu Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'e ulaştırdı" mealindeki sözü bu hadîsin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olduğuna delâlet eder.
Hadis, şifânın yalnız bu üç şeyde olduğunu ifâde etmez. Çünkü şifânın başka şeylerde de bulunduğuna dâir bir çok hadisler vardır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm), dağlamakta şifâ bulunduğunu bildirmekle beraber ümmetinin dağlama yöntemi kullanmalarını uygun bulmamıştır. Sebebi ise; dağlama suretiyle tedavinin incitici ve elem verici olmasıdır. Bununla beraber, dağlamaktan başka bir çâre bulunmadığı takdirde bu yöntemi kullanmak caizdir, mekruh değildir. Hadîsin baş kısmı bu şekilde yorumlanmıştır. Bu yorumun delili ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in S a' d bin M u â z (Radıyaîlâhü anh)'ın yarasmı dağlamakla tedavi etmesi (3494. hadis) Übey bin Ka'b (Radıyaîlâhü anh)'a bir tabib göndermesi ve tabibin onun yarasını dağlamakla tedavi etmesi ve bâzı sahâbilerin bu yöntemi kullanmış olmasıdır.
E 1 - H â f ı z bu hadîsin izahı bölümünde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dağlamak suretiyle tedaviden hoşlanmaması ve bu şekil tedaviyi uygulaması şöyle izah edilir: Yâni dağlamak biçimindeki tedavi her durumda uygulanmaz. Fakat bâzı durumlarda uygulanır. Dağlamaktan başka bir tedavi şekli bulunmadığı zaman şifâyı Allah'tan dilemek üzere dağlama yoluna baş vurulur. Fakat başka türlü tedavi mümkün iken bu yola başvurulmaz.[59]

24- (Tedavi Maksadı İle) Dağlanan, Babı

3492) "... Yahya (bin Sa'd bin Zürâre) (Radıyaîlâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre:
Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh) ı zübaha denilen boğaz hastalığı yakaladı (Sa'd bin Zürâre, Yahya'nın râvisi Muhammed'in ana tarafından dedesidir) Bu hastalık üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'a yemin ederim ki Ebû Ümâme (yâni Sa'd bin Zürâre'nin tedavisi) hususunda öyle itina göstereceğim ki hiç kimsenin bir diyeceği kalmayacak- buyurdu ve Sa'd'ı mübarek eliyle dağladı. Sonra Sa'd (kurtarılamayarak) vefat etti. Bunun üzerine Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
¦Yahudilere kötü ölüm dilerim. (Çünkü) onlar diyecekler ki: Muhammed, niçin arkadaşından ölümü def edemedi. Halbuki ben, ne onun için ne de kendi nefsim için bir şeye hükümran değilim (yâni hüküm ve takdir Allah'a mahsustur)» buyurdu."

3493) *'... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâkü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) bir hastalığa tutuldu. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir tabib gönderdi. Tabib ekhal (denilen kol damarı) nı dağladı."

3494) "... Câbir bin Abdullah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd bin Muaz (Radıyallâhü anh)'m ekhal (denilen kol daman) m İki defa dağladı."[60]

İzahı

Bu babın ilk hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim. Bu hadîste geçen Zübaha ve Zübha bir nevi boğaz hastalığıdır. En-Nihâyede: Bu hastalık boğazda bir yara biçiminde gelişir ve nefesin çıkmasına engel olacak şekilde boğazı tıkar. Bâzılarına göre bu hastalık kanın boğazda birikimi ve boğazın şişmesi şeklinde gelişir ve nefes alıp vermeyi engellemekle öldürür, diye bilgi verilmiştir.
Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh) 'in durumunu nakleden râvi Yahya bin Sa'd bin Zürâre'nin sahâbi-liği meselesi ihtilaflıdır. Râvisi ise kardeşinin oğlu Muhammed bin Abdirrahman bin Sa'd bin Z ü r âr e" dir. Hadîsin sened kısmında Muhammed, amcası Yahya hakkında "Bizden ona benzeyen bir adama yetişmedim" demekle onun ilmî faziletini ve kudretini belirtmek istemiş olabilir. Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh) 'm Muhammed bin Abdirrahman ' in ana tarafından dedesi olduğu ifâde ediliyor. Bun-da müşkil bir nokta var: Eğer Muhammed, Abdurrah-m a n' in öz oğlu Abdurrahman da Sa'd'ın öz oğlu ise Sa'd, Muhammed'in ana tarafından değil de baba tarafından dedesi olur. Ancak T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'de fil O -h a m m e d' in baba ve dedeleri şöyle sıralanmıştır: Muhammed bin Abdirrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Sa'd bin Zürâre. Durum böyle olursa müşkil çözümlenmiş sayılır.
Hülâsa'nın beyânına göre Yahya' nin hadîsini yalnız mü -ellif imiz rivayet etmiştir. Bu durum, mezkûr hadîsin Zevâid nevinden olduğunu gösterir. Fakat Zevâid nevinden olduğuna dâir Sindi* nin notu yoktur.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsinin benzeri Müslim ve A h m e d, ikinci hadîsi Müslim ve EbA Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Her iki hadîste geçen "Ekhal" kolda olup, ondan kan almaya mü-said bir damardır. M ü s 1 i m' in bir rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anh). Übey bin Ka'b (Radıyallâhü anh) 'in Ahz â b günü, yâni Hendek savaşı günü (düşman tarafından) atılan bir ok ile kolunun Ekhal denilen damanndan yaralandığı ve (kanını durdurmak için) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in onun o damarını yaktığını rivayet etmiştir.
Ü b e y (Radıyallâhü anh) bu yaradan kurtulmuş ve iyileşmiştir, H z . Osman (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti zamanına kadar yaşamıştır. Bu zâtın hâl tercemesi 104. hadis bölümünde geçmiştir.
Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh) ise Hendek savaşında aldığı yaradan kurtulamamış olup fazla kan kaybetmesi neticesinde şehîdlik şerbetini içmiştir. Onun hâl tercemesi ise 157. hadis bölümünde geçti.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, gerektiğinde son çâre olarak tedavi maksadı ile ve Allah'tan şifâ beklemek üzere dağlamanın ve dağlanmanın câizliğine delâlet eder.[61]

25- Göze İsmid (Denilen) Sürme Çekmek Babı

3495) "... Abdullah (bin Ömer) (Radtyallâhü anhüntâyâsm rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
•Ismid (denilen sürmeyi gözlerinize çekmeyle devam ediniz. Çünkü o, gözü temizleyip görme gücünü artırır ve kirpikleri (besleyip) yetiştirir.»"
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: tbn-i Ömer (RA.)'m bu hadisinin senedinin aleyhinde konuşulmuştur. Çünkü râvi Osman bin Abdilmelik hakkında Ebû Hötem : Onun hadisleri münkerdir, demiştir, tbn-i Muin de : Onun rivayetinde bir sakınca yok, demiştir, tbn-i Hibban da onu sıka, yani güvenilir zatlar arasında anmıştır. Senedin kalan rftvtleri güvenilir zâtlardır.

3496) u... Câbir (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
«Yatacağınız zaman ismid (denilen sürmeyi gözünüze çekmeye) devam ediniz. Çünkü o, gözü temizleyip görme gücünü artırır ve kılları (yâni kirpikleri besleyip) yetiştirir.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin metnini Urve, Cİbir (R.A.KB1 yolundan başka bir yolla rivayet etmiş ve Câbir'in hadisine âit senedi anlatmamıştır.

3497) ı:... îbn-i Abbâs (Radıyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sürmelerinizin en iyisi ismid (denilen sürme) dir. Gözü temizleyip aydınlığını artırır ve kılları (yâni kirpikleri) yetiştirir.»"[62]

İzahı

Bu babın ilk iki hadisi Zevâid nevindendir. Son hadisi T i r m i -zi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Hadîslerin metinlerinde geçen bâzı k e Mineleri açıklayayım: Kuhl: Göze sürülen sürme ve sürmeyi göze çekme işine denir. Ekâhıl i Külh'ün çoğuludur, sürmeler manasınadır.
İsmid: Sürme taşıdır, siyah renkli olup kırmızıya çalar. H i -c â z' da bulunur. En kalitelisi A s f a h â n tarafından getirilir, îsmid bu taşa denildiği gibi bundan yapılan sürmeye de denilir.
Bu hadisler ismid denilen sürmeyi göze çekmenin müstehablığına ve yararlarına delâlet eder. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi aynca sürme çekme işinin yatarken yapılmasının müstehablığına delâlet eder.
Sindi" nin beyânına göre Suyûtî şöyle bir şey nakletmiş-tir: Halîfe el-Mütevekkil, kendi özel tabibine: Akşam yatarken göze sürme çekmek hakkında ne dersin? diye sormuş. Tabib : Hayır, gece sürme çekme, deyince el-Mütevekkil: Niçin? demiş. Bunun üzerine tabibi: Göz bir nevi yağdır, sürme de bir taştır. Taş bir nevi iç yağı ile başbaşa bırakılırsa, taş yağı eritir, şeklinde cevap vermiştir. Mecliste hazır bulunanlardan biri:
Ey mü'minlerin Emir'i! Sen şu kâfirin sözünü kabul etme. Bizim efendimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin gözüne sürme çekerdi, demiş. Tabib de adama: Söylediğin söze dikkat et. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin yatmazdı, bilâkis ibâdet ve namazla ihya ederdi. Onun için sürme O'na zarar vermezdi. Bu itibarla kim sürmenin kendisine zarar vermesini istemezse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yapsın demiştir.
Geceleyin sürme çekmeyi tavsiye eden hadîs sabit ve sahih ise bunun zararlı değil, faydalı olacağında şüphemiz yoktur. Ancak bunun senedi zayıf olduğu için hadîsin sübut derecesi tarafımdan bilinmemektedir.[63]

26- Gözüne Tek Sayılarda Sübme Çeken Babı

3498) ".... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim gözlerine sürme çekerse (bir, üç, beş defa gibi) tek yapsın. Kim (böyle tek) yaparsa iyi bir iş işlemiş olur ve kim (çift yapıp tek) yapmazsa (ona) hiç bir günah yoktur.-"

3499) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demijtir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn bir sürmeliği vardı. Ondan her göze üç kez sürme çekerdi."[64]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû D â -v û d, Taharet kitabında rivayet etmiştir. Oradaki metin bir hayli uzundur. El-Menhel'de beyân edildiğine göre bu hadîs D a r i m i, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim, Beyhaki ve T a h a v i tarafından da rivayet edilmiştir.
t b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) *nın hadisini T i r -m i z I de rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisi Peygamber 'Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sürmeyi mübarek gözlerine üçer defa çektiğini ifâde etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi de buna göre yorumlanabilir. Yâni sürme çekmenin çift değil de tek sayılarda olmasından

maksad her göze üçer defa çekmektir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini sağ göze üç ve sol göze iki defa sürme çekmek mânâsına yorumlayanlar da vardır. Yâni iki göze çekilen sürme sayısının toplamının tek olması kas-dedilmiş, denilmiştir. Bu yorumu te'yid eden bir hadîsi Taberâ-nî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet etmiştir. O hadise göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selam), sağ gözüne üç ve sol gözüne iki defa sürme çekerdi.
El-Aynî de: Tek defa çekmekten maksad bir, üç veya beş defa çekmektir, demiştir.
Sürme çekme sayısının tek olmasına dâir hadîsteki emir men-dubluk içindir. Hadisin devamı bunu ifâde eder.
Son hadiste geçen Mükhule: Sürmelik demektir.[65]

27- Şarap İle Tedavi Olmanın Yaşarlığı Babı

3500) "... Târik bin Süveyd el-Hadramî (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
-— Yâ Resûlallah, bizim memleketimizde üzümler var. Biz onun suyunu çıkarıp şarabını içiyoruz (ne buyurulur) ? dedim. O t
— «Hayır (yapmayınız)» buyurdu. Sonra ben (tekrar) O'na müracaat ederek:
— Biz onunla hastayı tedavi etmek isteriz, dedim. O:
— «O (şarap) kesinlikle şifâ değildir ve lâkin bir hastalıktır- buyurdu."[66]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve A h m e d de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Hadiste şarabın deva ve ilâç olmayıp bilâkis bir nevî hastalık olduğu bildirilmiştir. Hadiste geçen "Dâ" kelimesi hastalık demektir.
H a t t â b î: Hadiste şaraba bir nevî hastalık denmesinin sebebi; onu içmenin günahlığıdır, bazen âfetler, ayıplar ve kötü alışkanlıklar, hastalık diye ifâde edilir. Şu halde burada âhiretle ilgili zarar dünya ile ilgili zarara benzetilerek günah kavramı D& kelimesiyle ifâde edilmiştir, der.
Sindi, H a 11 â b i' nin bu görüşünü özet olarak naklederken el-Kadı Ebû Bekir'in, Tirmizî'nin şerhinde: Eğer denilse ki, biz şarap içildiği zaman kişinin sağlıklı ve güçlü olduğunu görürüz, buna ne dersiniz? Biz buna cevab olarak deriz ki; İnsan vücûdunu sağlıklı yapıp da dînini hastalıklı eden bir şeye şifâ değil, Dâ denir. Şarap denilen nesne kişinin din ve imânını hasta ettiği için zaran faydasından ve hastalığı şifâsmdan çok daha büyüktür, dediğini anlatır.
Sindi daha sonra eş-Şeyh Takiyüddin es-Sib-k i' den naklen şöyle der:
Tabiblerin anlattıkları şarabın yararlarının hepsi, şarabın haram kılınmasından önceki döneme aittir. İslâm'ın ilk zamanlarında, şarabın insanlara yararlı olduğu Kur'ân âyeti ile sabit idi. Fakat sonra gelen âyetlerle şarap haram kılınınca her şeyin yaratıcısı olan Allah şarabın bütün yararlarını giderdi. Artık şarabta kimseye yarar söz konusu değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
•Şüphesiz, Allah benim ümmetimin şifâsını onlara haram kıldığı şeylere koymadı» hadîsi buna delildir ve şarabla tedavi olma mes'elesi bu hadîsle bertaraf edilmiştir.
Tuhfe yazan da bu konu ile ilgili geniş bilgi verir. Bâzısını özetleyerek buraya aktarmayı uygun buluyorum :
NevevÎ: Bu babın hadîsi şarabın ilâç olmadığını açıkça bildirir. Bu itibarla şarabla tedavi olmak haramdır. Çünkü ondan şifâ beklenemez ve bundan dolayı gereksiz yere içilmiş olunur. Şarap içmek haram olduğundan onunla tedavi olmak da haramdır, demiştir.
B u h â r i' nin İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den ri-vâyet ettiği; = «Allah sizin şifânızı size haram kıldığı şeylere şüphesiz kılmamıştır» hadisi ve E b û Davud'un Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği;
-Şüphesiz, Allah hastalık ve ilâç indirmiş ve her hastalık için bir ilâç vermiştir. Bu itibarla tedavi olunuz. Fakat haram şeylerle tedavi olmayınız» hadîsi de şarap ve benzeri içkilerle tedavi olmanın haram olduğuna delâlet ederler.
Hanefi fıkıh kitablarından Red d ü'l-Muhtar d a İbn-i A b i d i n özetle şöyle der:
Boğazda kalan bir lokmayı çaresizlikten dolayı bir yudum içki ile yutmak ve susuzluktan ölüm tehlikesini atlatmak üzere bir yudum içki içmek bir zarurettir ve bunun yararı kesinlikle bilinir. Çünkü aksi takdirde kişi boğazında kalan lokma veya susuzluk yüzünden ölebilir. Bu durumda kalan bir kimse söz konusu tehlikeyi bir yudum içki ile defetmeye muktedir iken bunu yapmaz da bu nedenle ölürse günahkâr olur. (Çünkü muhakkak olan bir yaran kabul etmekle hayatını korumuş olabilirdi.). Fakat tedavi böyle değildir. Çünkü helâl olan ilâçlarla bile tedavi olmak yüzde yüz yararlıdır, denemez. İlâçların yararlı olması kuvvetle umulsa bile kesin değildir. Bunun içindir ki bir kimse tedavi olmayı kabul etmeyip de ölürse tedavi olmadığından dolayı mes'ul değildir, günahkâr sayılmaz.
İbnü'l-Arabi de: Eğer denilse ki tedavi bir zarurettir. Zaruretler mahzurlu şeyleri mubah kılar. Şu halde haram şeylerle tedavi olmak mubahtır. Buna şöyle cevab verilir: Tedavi, bir zaruret hâli değildir. Çünkü tedavinin aslı vâcib değildir. Durum bu iken tedavi işinde haram bir şeyi kullanmak nasıl helâl olur? Zaruret, susuzluk yüzünden ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalınma hâlidir, demiştir.[67]

28- Kur'an-I Kerim İle Tedavi Olmak Babı

3501) "... AU (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine gpre; Resûlullah (Saüaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-İlâcın en hayırlısı Kur'an'dir.»"
Not: Zevüd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Hâris el-A'var bulunur. Bu râvt zayıftır.[68]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis notta belirtildiği gibi râvi e 1-Haris' ten dolayı senedçe zayıftır.
Sindi, bu hadîsin izahında şöyle der: En iyi ilâcın Kur'ân-ı Kerim olmasının sebebi şu olabilir: Çünkü Kur'ân kalb (ve ruhun) ilâcıdır. Bu itibarla vücûdun ilâcından daha hayırlıdır. Şöyle de olabilir; Kur'ân-ı Kerim âyetleri, maddî hastalıklara deva olup mü'-min'in imânını (ve vücûdun mukavemet gücünü) artırır. Ancak şu var ki Kur'an-ı Kerim âyetlerini şifâ niyetiyle okuyup bununla tedavi olmanın şartı, iyi bir inanç taşımak ve takva âdabına riâyet etmektir.
E 1 - A z i z i de CâmİÜ's-Sağîr'in şerhinde : Bu hadis şifâ niyetiyle Kur'ân-ı Kerim âyetlerini okuyup Allah'a sığınmak mânasına yorumlanabildiği gibi; 'c&£k 5İ-Jİ IÛji ji U Jjiîl '& ^jsg
âyetlerinden birinin anlamı paralelinde de yorumlanabilir. Bu âyetlerin kısa mealleri şöyledir:
1. «Kur'ân'ı mü'm ini e re şifâ ve rahmet olarak indiriyoruz...» (Isrâ, 82)
2. «... ve kalblerde olana bir şifâ, inananlara doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet geldi.» (Yûnus, 57)
Durum bu olunca Kur'ân-ı Kerim, kalbi ere de bedenlere de şifâdır, diye bilgi vermiştir.
E 1 - H a î n i de CâmİÜ's Sağır haşiyesinde: Yâni hulûs-i kalb ile herhangi bir âyeti okumak vücûd hastalığına şifâdır. Hastalıklardan kurtulmak için bâzı ilim adamlan Kur'ân-ı Kerim'in bir kısım âyetlerini tâyin etmişler ise de aslında Kur'ân-ı Kerim in bütün âyetleri aynı etkiyi taşımaktadır. Yeter ki bu hususta sağlıklı ve tam inanç bulunsun. Kur*ân-ı Kerîm âyetleri anlamı düşünülerek ve hükümleri ile amel edilerek okunduğu zaman mânevi ve kalbi hastalıklara da şifâdır. Şu halde bu hadis, Kur'ân-ı Kerim in hem maddi hem mânevi hastalıklara şifâ olduğunu bildirir, demiştir.[69]

39- Kına (İle Tedavi Olmak) Babı

3502) "... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin âzadh cariyesi Sel-mâ Ümmü Râfi (ve Ebû Râfi'in zevcesi) (Radtyallâfıü anftümyden; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir tarafı yaralandığı veya bir tarafında diken battığı zaman o yerin üzerine kına koyardı."[70]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi de rivayet etmiştir; Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmiştir.

Hinnâ' kına demektir. Karha, kılıç, bıçak ve benzeri bir âlet ya-rasıdır. Şevket diken demektir.
Hadîs kına ile tedavi olmanın ve erkeğin kınayı bu maksadla vücûdunun gerekli yerine sürmesinin câizliğine delâlet eder.
S e 1 m â (Radıyallâhü anhâ) 'nın hâl tercemesi 3327. hadis bölümünde geçti.
Kına ile boyanma hükmüne dâir gerekli bilgi inşâallah Libâs kitabının 32. babında rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.[71]

30- Develerin İdrarları (Nı Tedâvt Îçin İçmek) Babı

3503) "... Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Ureyne (kabilesin) den bâzı kimseler (Medîne-i Münevvere'de ikâmet etmek üzere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelip yerleştiler. Sonra Medîne-i Münevvere iklimine alışamayıp hastalandılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (onlara) : «Bize âit bir deve sürüsünün yanına (Gâbe denilen yere) gidip develerin sütlerinden ve idrarlarından içiniz, buyurdu. Onlar da (öyle) yaptılar."[72]

İzahı

Bu hadis 2578 numarada daha geniş bir metin hâlinde geçti. Orada gerekli bilgi verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur. Sadece şunu tekrar belirtmekle yetineceğim : Mâlik, Ahmed ve selef âlimlerinden bir grup bu hadîse dayanarak eti yenen hayvanların idrarlarının necis olmadığına hükmetmişler. Ebû Hanîfe, Şafii ve bir cemâat ise eti yenen veya yenmeyen bütün hayvanların dışkı ve idrarlarının necis ve pis olduğuna hükmetmişlerdir. Hadîste develerin idrarlarını içme izni tedavi içindir.
Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi almak isteyenler T i r m i z i' -nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî adlı kitabın 1. cildinin 77 ve 78. sahifele-rine başvurabilirler.[73]

31- Sinek (İçinde Yiyecek Veya İçecek Bulunan) Kaba Düşer, Babı

3504) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyattâkü a»A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur:
«Sineğin iki kanadının birisinde zehir, diğerinde şifâ vardır. Bu itibarla sinek bir yiyecek (veya içecek) içine düştüğü zaman onun tamamını hatırınız (sonra çıkarıp atınız). Çünkü sinek (zehirli kanadıyla kendini koruduğu için) önce zehirli kanadını sokar ve şifâyı geciktirir.-"

3505) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü û»A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sinek içeceğiniz (şeyle düştüğü zaman, içecek kişi sineğin her tarafını ona hatırsın, sonra sineği atsın. Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, diğerinde şifâ vardır.»"[74]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s â İ de rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Birinci hadiste sineğin yiyecek içine, ikinci hadiste ise içecek içine düştüğü zaman ifâdesi kullanılmıştır. Demek ki yapılacak işlem hem yiyecek hem de içecek hakkında uygulanır. Ebû Dâvûd'un Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhî'den olan rivayetinde «Çünkü sinek hastalıklı olan kanadıyla korunur» ilâvesi vardır. Bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim. , - •
İkinci hadîste geçen " Dâ*" yâni hastalık tâbiri ile zehir anlamının kasdedildiği birinci hadisten anlaşılır.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te : Bâzı maharetli tabibler demişler ki: Sinekte bir zehir gücü vardır. Nitekim ısırdığı yerde kaşıntı ve şişkinlik görülebilir. Bu zehir sinek için bir nevi silâhtır. Bir içecek veya yiyeceğe düşüp de incindiği zaman taşıdığı zehir silâhı ile karşılık vermek ister. Şâri-i Hakim bu zehrin sineğin diğer kanadına, Allah tarafından verilen şifâ ile nötürleştirilmesini emretmiştir. Böylece onun zararı Allah'ın izni ile önlenmiş olur, diye bilgi vermiştir.
Bizim zamanımızda tıp ilmiyle meşgul olan bâzı kimselerin bu hadis üzerine yaptıkları araştırmalar neticesinde sineğin bir kanadında zehirli bir nevî mantarın bulunduğunu ve diğer kanadında da bunu nötürleştiren mantar bulunduğunu tesbit ettiklerini bir kaç yıl önce Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan gazetede okumuştum. Şu anda gazetenin o nüshası yanımda bulunmadığı için gerekli bilgiyi veremeyeceğim. Terceme hizmetinin aksamaması için buna işaret etmekle yetiniyorum. Meraklılar gazetenin ilgili nüshasını temin edebilirler.[75]

32- Nazar Değme İşi, Babı

3506) "... Âmir bin Rebîa (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«GÖz (yâni nazar değme işi) hak (yâni bir gerçek) dir.»"

3507) "... Ebû Hüreyre (Radtyaltâkü mukj'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Göz (yâni nazar değme işi) hak (yâni bir gerçek)dir.»"

3508) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Nazar'dan) Allah'a sığınınız. Çünkü göz (değme işi) gerçektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû V&kıd var. * Onun adı Sâlth bin Muhammed bin Zaide el-Leysi'dir ve zayıftır.

3509) "... Sehl bin Huneyf'in oğlu Ebû Ümâme (Radtyallâhü anhüntâ)'-dan; Şöyle demiştir:
(Babam) Sehl bin Huneyf yıkanırken yanından Âmir bin Rebia geçti ve (onun vücûdunun güzelliğini kasdederek) :
Henüz evlenmemiş örtülü genç kızın cildi dâhil bugünkü gibi (hiç bir güzel) görmedim, dedi. Bu lâftan hemen sonra Sehl bin Huneyf yere yıkıldı. Bunun üzerine Sehl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e götürülüp O'nat
(Yâ Resülallah)! Nazar çarpması nedeniyle yere yıkılmış vaziyette Sehl'e yetiş, denildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimden şüpheleniyorsunuz?» buyurdu. Onlar: Âmir bin Rebia, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Âmir'i azarlayarak) :
*Neye binâen biriniz (din) kardeşini öldürüyor? Biriniz (din) kardeşinden beğendiği - hayran kaldığı bir şey gördüğü zaman ona mübarek olması için duâ etsin» buyurdu.
Sonra bir mikdar su istedi ve Âmir'e abdest almasını emretti. Âmir de yüzünü, dirseklerine kadar kollarım, dizlerini ve peştema-lının içindekini (yâni belden aşağıyı) yıkadı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kabta biriken bu suyu) başına dökmesini ÂmÎr'e emretti.
(Râvilerden) Süfyân demiştir ki: Mamer'in Zührî'den rivayetine göre: Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kabı onun arkasında ters çevirip yere koymasını Âmir'e emretti."[76]

İzahı

Âmir bin Rebia (Eadıyallâhü anh)'ın hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim. E b û H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh) "m hadîsi Buhâri, Müslim ve Ebü Dâvüd tarafından da rivayet edilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) fin hadisi Nesâî, Ahmed ve Mâlik tarafından da rivayet edilmiştir.
Nazar değmesinin hak oluşundan maksad. bunun bir takım elemlere, hastalıklara, hattâ ölümlere sebebiyet vermesinin gerçek olduğunu ifâde etmektir.
Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadiste; Â işe (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Nazar değdiren kişi getirilirdi. Kendisi abdest alırdı. Sonra nazara uğratılan şahıs o su ile vücûdunun tamamım yıkardı."
A i ş e (Radıyallâhü anhâî 'nın bu hadisi nazar değdiren kişinin kullandığı suyun, nazara uğratılan kişinin başına döküldüğüne ve böylece

vücûdunun ıslatıldığına delâlet eder. Bu itibarla müellifimizin rivayet ettiği Ebü Ümâme (Radıyallâhü anh)'m hadisinin son kısmındaki ifâdenin buna göre mânâlandırılması gerektiği kanaatındayım. Şöyle ki:
Müellifimizin rivayet ettiği Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'in hadisinin sonundaki; aJ£- «r—*ı O1 v'-> cümlesi iki şekilde mâ-nâlandınlmaya müsaittir. Birincisi:
«Ve Resûlüllah o suyu Sehl'in üzerine dökmeyi Âmir'e emretti.»
İkinci ve bence kasdedilen mânâ şudur:
«Ve Resûlüllah (Aleyhi's-sa!âtü ve's-selâm) Âmir'e o suyu kendi basma dökmesini emretti.»
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ikinci mânânın kasdedil-diğini te'yid ettiği gibi, yıkama usûlünü anlatan N e v e v i ve H â f ı z' in ifâdelerinden de bu mânâ anlaşılır. Dolayısıyla; söz konusu su kabının da, nazara uğratılan kişinin arkasında ters çevirilip yere konulması emredilmiş olur.
Nevevi, Müslim'in şerhinde Tıb kitabının girişinde nazar değdiren kişinin yıkanması usûlü ile ilgili olarak özetle şöyle der:
Nazar değdiren kişinin abdest alma usûlü âl imlerce şöyle tarif edilmiştir:
Bir kap su getirilir ve kap yere konulmaz. Nazan olan şahıs bundan bir avuç su alıp ağzını çalkaladıktan sonra kaba döker. Sonra kabtan bir mikdar su alıp yüzünü yıkar. Daha sonra sol avucu ile su alıp sağ elini bileğine kadar yıkadıktan sonra bu kere sağ eliyle bir avuç su alıp sol elini bileğine kadar yıkar. Sonra sol avucuyla su alıp sağ dirseğini yıkar ve bunun akabinde sağ avucuyla su alıp sol dirseğini yıkar. Bundan sonra dirsekleri ile omuzları arasını yıkar.
Sonra sağ ayağını, sol ayağını, sağ dizini, sol dizini sırayla ve yukarda anlatılan şekilde yıkar. Daha sonra peştemahnın içini, yâni sağ böğüründen aşağıya doğru yıkar. Bütün bu organlarını yıkamada kullandığı su o kabta biriktirilir. Nazar değdiren kişi bu işi tamamladıktan sonra su kabını alıp nazara uğratılan şahsın arkasında durup onun başına döker.
Yukarda anlatılan işlemin; anlamını, hikmetini anlatmak mümkün değildir. Bilinen bir çok hükümlerindeki sırlarım çözmek akıl gücünün dışında kalır. Sır ve hikmetinin bilinmemesi o hükümleri reddetmeyi gerektirmez.
Nazarı olan kişinin yukarda anlatılan yıkanma işine icbar edilip edilemeyeceği hususunda ihtilâf vardır. E 1-M âz iri: Bence sıhhatli olan görüş bu işin ona vâcib olmasıdır. Hele nazara uğrayan şahsın ölmesi tehlikesi bulunup ve Şer-i Şerif bu konuda genel bir hüküm koymuş veya nazar değdiren kişinin anılan şekilde ab-dest almasıyla nazara uğratılan kişinin iyileşmesi gelenek hâlini almış ise ve de nazara uğrayan kişinin kurtuluşu ancak nazar değdiren şahsın abdest almasına bağlı görülüyorsa anılan yıkanmanın vâcibliği hükmü hususunda bir ihtilâf olmamalıdır. Çünkü bu takdirde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir insanı kurtarmak için tek çâre ilgili şahsın yıkanmasıdır, der.
N e v e v î bu arada Kadı I y â z' dan naklen bâzı bilgiler veriyor. Kadı Iyâz bu arada: Sonra elinde su kabı bulunan şahıs, nazara uğratılan kişinin arkasına geçerek suyu onun başına ve vücûdunun her tarafına döker, sonra kabı ters çevirip onun arkasında yere bırakır, der.
Nazar değdiren kişinin yıkanma usûlü, bildiğimiz abdest alma şeklinden farklı olmakla beraber buna bir nevî abdest denilmiştir. .
Konu hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler N e v e v î' nin Müslim şerhine müracaat edebilirler.
Kadı Iyâz: Bâzı ilim adamları demişler ki: Bir kimse nazar değdirmekle biliniyor ise ondan uzak durulmalı ve sakınılmalı-dır. Yetkili devlet adamları da böyle kimselerin halkın arasına girmesine mâni olmalı ve evine çekilmesini sağlamalıdır. Hattâ fakir ise geçimi devlet tarafından sağlanmakla halkm arasına girmesine izin verilmemelidir. Çünkü böyle bir kimsenin zararı soğan - sarımsak gibi fena kokulu şeyler yemiş kimsenin cemaata rahatsızlık verme zararından büyüktür. Halbuki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soğan - sarımsak gibi hoşlanılmayan kokulu bir şey yiyen kimseleri mescidlere girmekten menetmiştir. Keza Ömer (Radıyal-lâhü anh) cüzzamlı kimsenin halkın arasına girmesine izin vermemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'den sonra gelen âlimler de aynı şeyi yapmışlardır. Zararlı davarların tecridi emredilmiştir. Nazar değdiren kişinin zararı yukarda anlatılanların zararlarından beterdir. Bu ilim adamlarının görüşü doğrudur ve tek çâredir. Buna muhalif görüş beyân edeni bilmiyorum, der.
E 1 - H â f ı z da el-Fetihte Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin izahını yaparken konu ile ilgili bâzı hadisleri ve ilim adamlarının görüşlerini nakleder ve bu arada: Söz konusu yıkanma usûlü sahâbîler arasında malumdu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yıkanma arzusu karşısında ilgili şahsın bundan imtina etmemesini emretmiştir. Yıkanmanın en az faydası mevcut şüp» beyi gidermektir. Yıkanma, nazarın ilgilide tesir yapıp yerleşmesi hâlinde uygulanacak son çâredir. İş henüz bu raddeye gelmemiş ise nazar sahibi, nazarının etkisiz kalması için baktığı kişiye bereket duasını okumalıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) on* bu yolu göstermiştir. Çünkü Sehl bin Huneyf (Radıyallâhü anh) olayında «...O kimseye bereket duasında bulunsun» Duyurulmuştur. B e z z â r' in rivayet ettiği E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kim bir şey görüp de onu beğenir ve; derse ona zarar vermez» buyurmuştur.[77]

Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1. Nazar değme işi gerçek olup birtakım hastalıklara, hattâ ölüme sebep olabilir.
2. Nazar değme tehlikesinden korunmak için Allah'a sığınmah.
3. Nazar değdirme durumunda olan kişi bir kimsenin bir şeyini beğendiği zaman ona zarar vermemek için bereket duasında bulunmalı, beğendiği şeyin sahibine mübarek olmasını dilemelidir. Veya yukarda yazılı duayı okumalıdır.
4. Nazar değdirmek bir çekememezlik, kıskançlık veya imrenme duygusu ile beraber olabildiği gibi böyle bir duygu olmaksızın da olabilir. Bu itibarla bakılan şahıs bakanın ahbabı, yakını da olsa aynı zarar gelebilir. Keza bakan kişi takva ve salâhat sahibi de olsa nazarı dokunabilir.
5. Nazar bakılan şahsı öldürebilir.
6. Nazar eden kişi tanındığı takdirde yukarda anlatılan biçimde yıkanması istenebilir. O da buna uymalıdır.
7. Vücûdunun yıkanması işinde kullanılmış olan bir su pis ve necis sayılmaz.
Hafız, el-Fetih'te yukardaki hükümleri beyân ettikten sonra sözlerine devamla şöyle der:
Nazarı ile başkasını zarara sokan kişiye bu zararın ödetilip öde-tilmemesi hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Kurtubi: Nazar sahibi, baktığı kişiyi bir zarara soktuğu takdirde o zaran ödemekle mükelleftir ve nazarı ile insanları öldürdüğü defalarca sabit ise, ceza olarak kısas yoluyla öldürülür veya diyet ödemesine hükmedilir, demiştir. Ş â f i i 1 e r kısasa hükmetmemişler ve bilâkis buna karşı çıkmışlardır. N e v e v î, er-Ravda'da: Nazar işinde ne diyet var, ne de keffâret, demiştir.
Son hadîste sözü edilen Sehl bin Huneyf (Radıyal-lâhü anh) 'm hâl tercemesi 506. hadîs bölümünde geçmiştir. Bu sahâ-biye nazarı değen sahâbilerden Âmir bin Rebıa (Radıyal-lâhü anh)'in hâl tercemesi ise 907. hadîs bölümünde geçmiştir.
Ebû Ümâme Es'ad bin Sehl bin Huneyf (Radıyallâhü anhümhnki de 2533. hadîs bölümünde geçmiştir.[78]

33 — nazar değmesinden dolayı okumakla tedavi olmak isteyenin babı

3510) "... Esma (bint-İ Umeys) (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi :
Yâ Resûlallah (Ebû Talibin oğlu) Cafer'in oğullarına cidden nazar değiyor. Ben onlar için şifâ dileğiyle okutturayım (mı)? demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Çünkü kader ile yarışan bir şey olsaydı, nazar değme işi (yarışıp) onu geçerdi (yâni kaderi değiştirecekti)» buyurmuştur."[79]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Nesâi, Ahmed ve Tahâvî de rivayet etmişlerdir. Esma (Radıyallâhü anhâ), H z . C a' -fer (Radıyallâhü anh)'m zevcesi idi, hâl tercemesi 1611. hadis bölümünde geçti.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Ayn: Göz demektir. Burada nazar değme anlamında kullanılmıştır.
İstirka: Rukye istemektir. Rukye ise şifâ dileğiyle okunan şeye denildiği gibi okuyarak tedavi etmek, şifâ temennisiyle Allah'a sığınarak nefes etmeye de denir. Başka bir deyimle hasta hakkında şifâ dilemek için Kur*ân-ı Kerîm âyetleri ile veya Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Allah'a duâ ve iltica etmektir. Buna nefes etmek denilir.
Rukye ve İstirka kelimeleri ile bu kelimelerden türeme fiiller gerek bu bâbta ve gerekse takip eden bâblarda çok geçeceği için bu iki kelime yerine nefes etmek ve nefes ettirmek ifâdelerini kullanacağım.

Nefes etmek veya ettirmek yukarda anlattığım gibi Kur'ân âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatlan veya anlamı bilinen ve îslâmî prensiplere aykırı olmayan dualar ile yapılıp hastanın şifâya kavuşması için Allah'a iltica ve sığınma mâhiyetinde olduğu takdirde meşrudur, faydalıdır. Fakat anlamı bilinmeyen sözlerle veya îslâmi prensiplere aykırı kelimelerle nefes etmek veya ettirmek ise caiz değildir. Bu hususlar gelecek bâblarda rivayet olunan hadislerin terceme ve izahlarında tekrar görülecektir.
Hadisin «Çünkü kader ile yarışan bir şey olsaydı...» ifâdesinden maksat nazar değme işinin çetinliği ve zararının fazlalığını belirtmektir. Yâni eğer takdir-i İlâhî hilâfına bir şeyin meydana gelmesi mümkün olsaydı o şey nazar değme işi olacaktı.
Tuhfe yazarının beyânına göre Ehl-i Sünnet âlimleri şöyle demişlerdir: Nazarı olan şahıs bir kimseye baktığı zaman ona zarar verebilir, yâni zarara sebebiyet vermiş olur. Zararın sebebi ve faili bakan kişidir, zararın yaratıcısı ise Allah'tır.[80]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Nazar değmesi gerçektir. Bununla ilgili hadîsler ve izah bundan önceki bâbta geçti.
2. Nazar değmiş kimseye nefes etmek meşrudur. Nefes etmenin ne ile olacağı hususuna yukarda işaret edildi.

3511) '-... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü <«A)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cinlerin ve insanların nazarından Allah'a sığınırım gibi dualarla) cinlerin nazarından, sonra insanların nazarından Allah'a iltica ederdi. Sonra Muavvizetan (yâni Felak ve Nâs sûreleri) inince bu sûreleri tuttu ve başkasını (yâni diğer duaları) bıraktı."

3512) '... Âişe (Radtyallâhü ûjıAâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona nazardan dolayı nefes ettirmesini emretti/'[81]

İzahı

E b û S a İ d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizl ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ise Buhârî, Müslim ve NesâİI tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler de nazar değen kimsenin şifâya kavuşması için Allah'a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek Kur'an âyetlerini, Allah'ın isim ve sıfatlarını okumanın ve duâ etmenin meşruluğuna ve faydalı olduğuna delâlet eder.
Felâk ve Nâs sûrelerinde her çeşit fenalıklardan ve hoşlanılmayan şeylerden Allah'a sığınmayı ifâde eden âyetler bulunduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sal ât ü ve's-selâm) bu iki sûre ile Allah'a sığınmayı tercih etmiştir.[82]

34- Şifâ Dileğiyle İzin Verilen Okumalar

3513) "... Büreyde (Radıyaltâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
* (En yararlı) nefes etmek, ancak nazar değmesi veya zehirli hayvanın sokmasından dolayı olanıdır.»"

3514) Halide bint-i Enes Ümmü Benî Hazm es-Sâidiyye (Radtyallâkü an Ay'dan rivayet edildiğine göre :
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek hastaların şifâya kavuşması için okuduğu şeyleri O'na arz etmiş, Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o şeyleri okumasını emretmiş (yâni okumasına izin vermiş) tir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri sıka, yâni güvenilir zatlardır. Müellifimizin rivayet ettiği bu hadisten başka Halide (R-A.)'nın hiç bir hadisi Küttib-i Sitte'de yoktur.

3515) "... Câbir (bin Abdillah) (RadtyaUâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Ensâr'dan Âli Amr bin Hazm denilen bir ev halkı zehirli hayvanların zehrinden dolayı nefes ediyorlardı (yani anılan hayvanların zehirlediği hastaya okuyorlardı). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefes etme işlerini yasaklayınca o ev halkı O'na giderek:
— Yâ Resûlallah! Sen nefes etme işlerini yasakladın. Halbuki biz zehirli hayvanların sokmasıyla olan zehire nefes ediyoruz (ne buyu-rulur?), dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlara:
— «Okuduklarınızı bana arzediniz» buyurdu. Onlar da O'na ar-zettiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu okuduğunuz şeylerle nefes etmenizde bir sakınca yoktur. Bunlar bir takım ahidlerdir» buyurdu."

3516) "... Enes (Radtyallâkü ö»A)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zehirli hayvanın zehirlemesi, nazar değmesi ve nemle (denilen çıban) den dolayı nefes etmeye izin vermiştir.[83]

İzahı

Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile Câbir (Radı-yallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Halide (Radıyallâhü anhâVnın hadîsi Zevâid nevindendir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Müslim, Tirmizi, N e s â 1 ve A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu babın hadislerinde geçen bazı kelimeleri açıklayalım: Rüka: Rukye'nin çoğuludur. Rukye, bundan önceki bâbta anlatıldığı gibi şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak hastaya okumaktır. Küfür ve Allah'a ortak koşmayı içeren veya buna anlam taşıyan bâtıl bir takım lâflarla da hastaya okuyuculuk edilebilir. Bu nevi lâflara veya bunları okumaya da Rükye denilir. Bu itibarla Rukye'nin meşru ve faydalı olanı olduğu gibi, gayri meşru ve zararlı olanı da vardır.
3514. hadîsin râviyesi Halide (Radıyallâhü anhâ) 'nın okuduğu Rükye ve 3515. hadiste sözü edilen Amr bin Hazm'ın ev halkının okuduğu Rükye, birinci neviden olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna izin vermiştir.
Hadîslerde geçen "Hume" kelimesi değişik şekillerde mânâlan-dınlmıştır. S u' I e b ve bâzı kimseler; Hume, akrebin zehridir, demişler. El-Kazzâz'a göre akrebin iğnesidir. î b n - i S e y -y i d e ' ye göre akrep ve arının iğnesidir. H a 11 â b i ise: Hume, yılan ve akrep gibi zehirli haşerata denilir, demiştir.
Nemle: İnsanın vücûdunda, özellikle yanlarında ve böğürlerinde çıkan bir nevî çıbandır, nefes edilmekle Allah'ın izniyle kaybolur.
Bu babın ilk hadîsinin zahirine göre rukye, yâni nefes etmek yalnız nazar değmesi ve hume, yâni zehirli hayvanın sokması için yararlıdır. Halbuki nefes etmenin başka hastalıklar için de yararlı olduğu müteaddid hadîslerden anlaşılır. Bunların bir kısmı müellifimiz tarafından bu ve bunu takip eden bâblarda rivayet edilmiştir. Bu itibarla ilk hadîs, yâni B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'm hadisinden maksad nefes etmenin en çok faydalı olduğu iki sahayı belirtmektir.
T ü r b e ş t î : Ruhsat ve izin, yasaklamadan sonra olur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) haftalara okunan şeylerde câhi-liyet devrine âit bir takım bâtıl lâfların bulunması ihtimâli üzerine ilk zamanlarda nefes etmeyi yasaklamış. Halk da bu işi bırakmış. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), içinde câhiliyet devri sözleri bulunmayan rukyelerle nefes etmeye ruhsat vermiştir, der.
El-Hâfız da el-Fetih in 10. cildinin 166. sah i fesinde özetle şöyle der:
Nefes etmek şu şartlarla caizdir, âlimler bu hususta ittifak halindedir: Nefes etmek; âyetler veya Allah'ın isimleri ve sıfatları ve mânâsı bilinen cümlelerle olacak ve gerek nefes eden gerekse nefes edilen kişiler okunan şeylerin bizatihi tesirli olmayıp asıl tesirin Allah'ın iznine bağlı olduğuna inanacaklar.
Vuku bulan herşeyde Allah'a iltica etmenin ve O'na sığınmanın meşruluğu hususunda ihtilâf yoktur. Her belâ ve musibetin giderilmesi için Allah'a duâ etmek ve yalvarmak meşrudur, faydalıdır.
1 b n ü' t - T i n : Allah'a sığınmayı ifâde eden F e 1 â k ve N â s sûreleri ve dualar ile Allah'ın isimleri ile edilen nefes, takva ve salâhat ehli tarafmdan ve onların mübarek dilleri ile yapıldığı zaman ruhanî bir tedavi olur. Bu gibi zâtların ettikleri nefes, Allah'ın izni ile şifâya sebep olur, demiştir.
K u r t u b î de : Rükyeler üç çeşittir: Allah'ın kelâm'ı ve isimleri ile olanı meşrudur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından şifâ

niyetiyle okunan âyetler ve dualarla yapılan rükyeler ise müstehabtır. Anlamı bilinmeyen ve câhiliyet devrinden kalma-rükyeler yasaktır, bundan sakmmak vâcibtir. Çünkü bu nevi nefesler ve lâflar küfür olabilir, ya da küfre götürebilir. Melekler, saygı duyulan Arş ve Ka'be gibi şeylerin isimleri ile yapılan rükyeler yasak olmamakla beraber içinde Allah'a sığmmak ve iltica etmek bulunmadığı için yapılmaması daha iyidir, demiştir.[84]

35 — Yılan Ve Akrep Sokması Dolayısıyla Nefes Etmek Babı

3517) "... Âişe (Radıyallâhü anhâydan: Şöyle demiştir:
Resul u İlah (Sallallahü Aleyhi ve S e 11 em) yılan ve akrebin sokmasından dolayı nefes etmeye ruhsat vermiştir."

3518) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Akrep bir adama soktu da adam o gece uyuyamadi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— Falan adamı bir akrep soktu da adam o gece uyuyamadı, de-nildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
— «Bilmiş olunuz ki o adam akşamladığı zaman;
= Yaratıkların şerrinden Allah'ın
mükemmel kelimelerine sığınırım, deseydi sabahlaymcaya kadar hiç bir akrebin sokması ona zarar vermeyecekti."
Not: Bunun senedinin sahih olup râvllerinin güvenilir zâtlar olduğu, Ze> vâid'de belirtilmiştir.

3519) "... Amr bin Hazm (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Yılan sokmasından dolayı okunan rukye (nefes etme) yi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz ettim. O, bunu emretti (yâni
okunmasına izin verdi)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Tirmizi demiş ki bu hadis mürsel yâni munkatidir. Çünkü Ebû. Bekir, Muhammed bin Amr bin Hazm'ın oğludur ve dedesi olan Amr'a yetişmemiştir.[85]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'mn hadîsinin benzeri B u h â r i ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. B u h â r i, "Yüan ve akrep rükyesi" başlığı ile açtığı bâbta Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan; ir- = -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her zehirli hayvanın zehirine okunmaya (yâni nefes etmeye) İzin verdi.» hadisini rivayet etmiştir.
Bu babın diğer hadisleri Zevâid nevindendir. Son hadîste geçen Nehşe kelimesinin asıl mânâsı sokmaktır. Burada yılanın sokmasından dolayı edilen nefes mânâsı kasdedilmiştir.
îkinci hadiste buyuruları duâ ile bir kimse Allah'a sığınarak iltica ederse akrep ve yılanın şerrinden Allah'ın izni ile korunmuş olur. Şu halde akrep ve yılan gibi zehirli hayvanın rukyelerinden biri bu duadır.
Bu babın hadisleri yılan ve akrep sokmasına okumanın, nefes etmenin meşruluğuna delâlet eder.
Son hadisin râvisi Amr bin Hazm (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 1601. hadis bölümünde verildi.[86]

36 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Hastalara Şifâ Dileğiyle Allah'a Sığınarak Ettiği Duâ ve Ona (Cebrâîl Tarafından) Aynı Maksadla Edilen Duâ Babı

3520) .. Aişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastaya gidip ona duâ ettiği zaman Şöyle niyaz ederdi:
«Bu hastalığı gider, ey insanların Rabbi ve şifâ buyur. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiçbir şifâ yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayan bir şifâ ihsan eyle.»"

3521) "... Aişe (RadtyaUâkü anhâyâan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastaya nefes etmesi bazen şöyle olurdu t (Mübarek şehâdet) parmağına biraz (mübarek) tükürüğünü bulaştırarak (ve parmağını toprağa sürerek) :
-Allah'ın ismiyle (şifâ dilerim). Şu, bâzımızın tükürüğü ile karışık yurdumuzun toprağıdır, Rabbimizın izniyle hastamızın şif âl an ması içindir» buyururdu."[87]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın her iki hadîsi B u h â r î ve Müslim tarafından da rivayet edilmiş olup ikinci hadîsi E b û Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
AvnÜ'l-Mabûd yazarı ikinci hadîsin şerhinde N e v e v i' den naklen şöyle der: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Peygamber (Aleyhi'ssalâtü ve's-selâm) hastaya şifâ dilerken mübarek şehâdet parmağına mübarek tükürüğünden biraz sürer ve ıslak parmağını temiz bir toprağa kordu. Sonra parmağına bulaşan toprakla hastanın yaralı veya ağıran yerini sıvardı ve o esnada hadîste anılan duayı okurdu. «Şu bizim yurdumuzun toprağıdır» buyuruğu ite yer küresi toprağı kas-dedilmiştir. Bir kavle göre Medine-i Münevvere toprağı kasdedilmiştir. Çünkü bu beldenin özel bir bereketi vardır. Hadîsin -Bazımızın tükürüğüdür* buyruğundan m aksa d da Peygamber (Aley-h i's-salâtü ve's-selâm) in tükürüğüdür.
Gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tükürüğü ve gerekse Medîne-i Münevvere toprağının feyiz ve bereketi ile yüce şerefi malumdur.
K u r t u b i : Bu hadisler her nevi hastalığa okumanın faydalı olduğuna delâlet eder, demiştir.

3522) "... Osman hin Ebi'l-As es-Sakafî (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Beni helak olmaya yaklaştıran bir ağrıya tutulmuş olduğum halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Sağ elini ağıran yerin üzerine koy ve;
«Allah'ın adıyla (şifâ diliyorum). Hâlen duymakta olduğum ağrı ve duyacağımdan korktuğum ağrının şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum, duasını yedi defa söyle- buyurdu. Ben de bunu söyledim. Bunun üzerine Allah bana şifâ verdi."[88]

İzahı

Bu hadisi Muslini, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ne-sâî, Taberânî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde «Sağ elini ağıran yere yedi defa sür* buyurmuştur. Bir kısım rivayetlerde, - Bismillah'ı üç kez tekrarla ve şu duayı yedi defa söyle» buyurulmuştur.
T i r m i z i' nin rivayetinde Osman bin Ebi'l-Âs «Ve ben o günden beri bunu aile ferdi erime ve başkalarına tavsiye ederim» demiştir.
Bu hadîs, ağrı ve hastalığın giderilmesi için böyle yapmanın ve anılan duayı okumanın faydalı olduğuna delâlet eder.
Osman (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 714. hadis bölümünde geçti.

3523) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine :
Cebrail (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e gelerek:
— Yâ Muhammed, rahatsız mısın? demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
— «Evet», demiş. Cebrail (O'na nefes ederek) şöyle demiştir:
«Sana eziyet eden herşeyden kurtulman için Allah'm ismiyle O'na iltica ederim, sığınırım. Her nefsin veya her gözün ya da her hasedçi (çekememezlik ede) nin şerrinden Allah sana şifâ ihsan buyursun. Allah'ın ismiyle şifâ dileyerek sana okurum.»"

3524) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığım münâsebetiyle beni (bir ara) ziyarete geldi ve bana ¦.
— «Cebrail'in bana getirdiği bir rukye (hastanın şifâya kavuşması dileğine dâir dua)yi sana okumayayım mı?» buyurdu. Ben:
— Babam ve anam sana feda olsun. Oku, Yâ Resûlallah dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez şu duayı okudu:
«Şifâya kavuşmanı dileyerek, Allah'a sığınarak O'nun ismi ile sana okurum. Allah, sendeki her hastalıktan, düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden ve hased ettiği zaman hasedçinin şerrinden sana şifâ ihsan buyursun.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Asım bin Ubeydillah bin Asım bin Ömer el-Ömeri bulunur. Bu râvi zayıftır.

3525) "... İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'&av\; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (torunları) Hasan ve Hüseyin'e korunmaları için;
-Her şeytan ve zehirli haşerattan ve dokunan her kötü gözden Al-, lah'ın mükemmel olan kelimelerine (yâni Kur'ân âyetlerine veya Allah'ın isim ve sıfatlarına) sığınırım» duasını okurdu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Ve babamız İbrahim, İsmail ve İshâk'a ettiği bu dua ile Allah'a sığınırdı- buyurdu veya «Ve babamız İbrahim, İsmail ve Yakûb'a ettiği bu dua ile Allah'a sığınırdı* buyurdu.
Bu, râvi Vekînin hadisidir."[89]

İzahı

E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhî'ın hadîsi Zevâid nevindendir. tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) '-nın hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisinin sonunda «Ve babamız İbrahim...» diye başlayan fıkranın merfû1, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olması kuvvetle muhtemeldir. Bu fıkra T i r m i z i' nin rivayetinde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olarak-
= Ve Peygamber buyuruyordu ki: «İbrahim, İshâk ve İsmail'e böylece dua ederek Allah'a sığınırdı» şeklindedir. T i r m i z i' nin rivayeti söz konusu fıkranın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) e âit olduğuna bence delil sayıldığı için tercemede buna taraftar oldum. Mamafih, bu fıkra İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya âit olabilir. Çünkü î b r â h I m (Aleyhisselânıî Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedesi olduğu gibi amcası oğlu îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın da dedesidir.
Bilindiği gibi İsmail ve İshâk, İbrahim'in oğullandır. Yakûb da îshâk'ın oğludur. Allah'ın salât ve selâmı Peygamberimize ve bu peygamberler ile diğer peygamberlere olsun.
Ebû Said ile Ebû Hüreyre hadisleri Cebrail (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e okuduğu duayı, son hadîs de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmVin torunlarına okuduğu duayı bildirirler. Hastalıklardan şifâya kavuşmak ve belâlardan korunmak için bu duaları okumak meşru ve faydalıdır.
Son hadiste geçen "Kelimâtullah = Allah'ın kelimeleri" ifâdesi ile bir kavle göre Kur'ân-ı Kerîm, diğer bir kavle göre Allah'ın isim ve sıfatlan kasdedilmiştir. Bunlarda bir eksikliğin bulunması söz konusu olmadığı için "Tâmme" sıfatı ile sıfatlandınlmıştır.
Hamme: Öldürücü zehir taşıyan hayvan ve zehirli haşerat mânâlarına gelir.
Ayn-i Lâmme: Hastalık ve kötülük veren, nazar değdiren göz demektir.
Bu son hadîsi müellifimiz, Muhammed bin Süleyman aracılığıyla V e k i' den rivayet etmiş, ayrıca E b û Bekir bin el-Hall&d aracılığıyla da E b û Âmir' den rivayet etmiştir. Müellifimiz hadîsi rivayet ettikten sonra hadîs metni kelimelerinin V e k i' den aldığı rivayete âit olduğunu belirtmiştir.[90]

37- Humma Hastalığına Okunan Dua Babı

3526) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) onlara humma hastalığı için ve ağrılar için şu duayı okumalarını öğretmiştir:
Büyük olan Allah'ın adıyla (şifâ dilerim). Kan fışkırtan damarın şerrinden ve ateşin hararetinden azametli olan Allah'a sığınırım.»
Râvi Ebû Âmir demiştir ki: Ben bunda halka muhalefet ederek; j}*i = "Naaâr'in1* kelimesi yerine; jCC derim.
Abdurrahman bin İbrahim ed-Dımışkî ... senediyle bunun mislini Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiş ve;
— «Kanı sesli çıkan damarın şerrinden» demiştir."[91]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadis, humma hastalığı ve diğer hastalıklar için mezkûr duayı okumanın meşruluğuna delâlet eder.
Humma hastalığı hararetinin cehennemin hararetinden bir parça veya ona benzer durumda olduğuna dâir hadîsler vardır. Bu nedenledir ki, humma hastalığından şifâya kavuşmak maksadıyla edilen bu duada «ve ateşin hararetinin şerrinden* ifâdesi kullanılmıştır.
Hadiste geçen "Naaâr" kan fışkırtan manasınadır. Kan fışkırtan damarın şerrinden Allah'a sığınma duasında bulunmanın sebebi ise böyle bir kam durdurmanın zorluğu ve durdurulamaması hâlindeki hayati tehlikedir.
Bâzı rivayetlerde "Naaâr" yerinde bulunan "Yaaâr" kelimesi ise ses veren demektir. Yaaar damar, kanı sesli çıkan damardır. Böyle bir damarın kanı tazyikli olur ve durdurulmaması hâlinde hayatî tehlike olur.

3527) li... Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anh)'c\en rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) humma hastalığının şiddetine yakalanmış iken Cebrail (Aleyhisselâm) O'na gelerek şu duayı okudu:
«Allah'ın ismiyle (şifânı dilerim). Sana eziyet eden her şeyden kurtulman, korunman için sana okurum. Hasedçinin hasedinden ve her nazardan Allah sana şifâ ihsan buyursun.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bumın senedi hasendir. Çünkü İbn-i Sev-bân'ın adı Abdurrahman bin Sâbit'tir ve îbn-i Sevbân'ın güvenilirUgi hususunda ihtüâf vardır. Senedin kalan râvîleri sıka, güvenilir zâtlardır.[92]

38- Şifâ Maksadıyla Hastaya Okunduğunda Üflemek Babı

3528) "... Aişe (Radtyallâhü ankâ)'â&n; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak hastaya okurken üflerdi."

3529) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalandığı zaman kendi üzerine MuavvİZe sûrelerini okurdu ve ûflerdi. (Son hastalığında) ağrısı şiddetlenince ben O'na (Muavvize sûrelerini) okur ve bereketini umarak O'nun eliyle vücûdunu sıvardım."[93]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın ilk hadîsinin başka kim tarafımdan rivayet edildiğine bakılmalıdır, tkinci hadisi B u h a r I, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivaytf edilmiştir.
Muavvizât: MuavVize'nin çoğuludur. Kur'aa-ı KMİmin F • 1A k
ve N â s sûrelerine Muavvize sûreleri denilir. Çünkü bu iki sûrede Tâviz, yâni Allah'a sığınmaya dâir âyetler vardır. Hadis âlimleri : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu iki sûre ile beraber I h 1 â s sûresini de okuduğu için en az üç sûre anlamını ifâde eden çoğul sığası kullanılmıştır, derler.
Nefs: Üflemektir. Bu iki hadîs, AUah*a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek hastaya Kur'an-ı Kerîm âyetleri veya Allah'ın isim ve sıfatları ve

dualar okunduğu zaman üflemenin de meşru olduğuna delâlet eder.
Müslim'in "Tıb" kitabının "Hastaya Rukye WUa" bölümünde N e v e v i özetle şu bilgiyi verir:
Nefs: Hafif ve tükürüksüz üflemedir. Bu bâbtaki hadis, hastaya okunduğunda üflemenin müstehabhğına delâlet eder. Âlimler buaun caizliği üzerine ittifak etmişlerdir. Sahâbîlerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhuru bunun müstehablığına hükmetmişlerdir.
Ebû Ubeyd demiş ki: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastaya okuduğunda üflemesinin keyfiyetini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Â i ş e dedi ki; Kuru üzüm yiyen kimsenin (üzüme bulaşmış toz gibi şeyleri gidermek için) üflemesi gibi idi, tükürüzsüzdü.
Üflemenin faydası, Kur'an-ı Kerîm âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatları ve vârid dualar okunurken okuyucunun nefesi zikirle karışık halde çıkar ve böylece feyiz ve berekete vesile olabilir. Şu noktayı da belirteyim: Her okuyucunun okuması ve üflemesine aldan-naamak gerekir. Günümüzde bir sürü büyücü, üfürükçü ve muskacı sahte kimseler bulunur. Bunlardan fayda değil zarar gelir. İslâm'ın tasvib ettiği okuma ve üfleme, dinî ilimlerle cihazlanmış, takva sahibi, dürüst, karekteri mazbut, ibâdete düşkün, haram lokmaya eğilmeyen, maddî çıkar beklemeyen ve istismarcı olmayan kimsenin Allah'a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek edeceği duâ ve niyazla okuyup üflemesidir.
B u h â r i' de rivayet edildiğine göre râvî M a ' m e r şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üfleme keyfiyetini Z ü h r î' ye sordum. O şöyle cevab verdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ellerine üflerdi, sonra elleriyle yüzünü mesh ederdi.
Yine Buhâri' nin rivayet ettiği bir hadiste; "Âişe (Ra-djyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına gireceği zaman İhlâs ve Muavvizeteyn (yâni; sûrelerini okuyup avuçlarına üflerdi. Sonra elleriyle, yüzünü ve ellerinin yetişebildiği vücûdunun her tarafını sıvardı. Âişe demiştir ki i Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalanınca O'na böyle yapmamı bana emrederdi. Râvî Yûnus demiştir ki i Ben İbn-1 Şihâb'ın yatağına girerken aynı şeyi yaptığını gördüm."[94]

Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Hastalanan kişinin kendi üzerine İhlâs, Felâk've N â s sûrelerini okuması ve okurken ellerine üfleyip, elleriyle vücûdunu sıvaması müstehabtır.
2. Hastaya başkasınm bu şekilde okuyup üflemesi müstehabtır.
3. Hasta, kendisine okuyacak kimseden faziletçe, ilim ve takvaca üstün durumda ise; okuyucu anılan sûreleri okurken hastanın ellerine üflemeli ve hastanın elleriyle vücûdunu sıvamahdır. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) böyle yapmıştır.[95]

39- Temâim (Nazarlıklar - Muskalar)I Takmak Bâb!

3530) "... Abdullah (bin Mes'ûd)'un zevcesi Zeyneb (Radtyallâhü anhâ)*-dan; Şöyle demiştir :
Yaşh bir kadın yanımıza girip humre (denilen bir nevi veba) hastalığına okurdu. Ayakları vKun bir divanımız vardı. (Eşim) Ab-dmHah eve gireceği zaman (geldiğini sezdirmek için) öksürüp seslenirdi. Günün birinde Abdullah eve girdi. Okuyucu yaşlı kadın onun s«sîai duyunca endan saklandı. AbdaHah da gelip yanıma oturdu ve eli bana dokununca bir ipliğe değdi. Sonra: Bu nedir? dedi. Ben de t Hunrre (denilen) hastalığa benkn için bn ipliğe okundu, dedim. Bunun ürerine Abdullah ipliği çakip keserek attı ve: Abdullah'ın ev halkmıa şirk (yâni Allah'a ortak koşmak) sayılan bir şeyi kullanmaya ihtiyaçları yoktur. Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) '-den:
«Rukyeler, nazarlıklar ve büyü şüphesiz bir şirk (yâni Allah'a ortak koşmak)tır» buyurduğunu işittim, dedi. Ben:
Bir gün dışarı çıktım da falan adam beni gördü. Bunun üzerine onun tarafındaki gözüm yaşardı. O günden beri gözüme okutturduğum zaman gözümün yası durur ve okutmayı bıraktığım zaman gözüm yaşarır, dedim. Abdullah:
O, şeytandır. Sen ona itaat ettiğin zaman seni bırakır ve ona isyan ettiğin zaman parmağı ile senin gözüne dürtüyor. Lâkin eğer sen, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yapsaydın senin için hayırlı ve şifâya kavuşman için çok münâsip olurdu: Gözüne su serpip şöyle dersin: Bu hastalığı gider, Ey insanların Rabbi. Şifâ ver. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiçbir şifâ yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayan bir şifâ ihsan buyur, dedi."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Kbû Davûd bu hadisin bir kısmım rivayet etmiştir. Hâkim de cl-MOstedrakte bunu rivAyet etmiştir.[96]

İzahı

Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Humre t Bir hastalık ismidir. El-Müncid'de: Bu hastalık vebâ/nın bir çeşididir, ateş yapar, deride yer yer kızartılara sebebiyet verir ve mikroplan; vücuddaki yara, bere veyâ»derideki tahrişli yerlerden vücûda girer, denilmiştir..
Ruka i Rukye'nin çoğuludur. Hattâbi: Yasak kılınan Ruk-ye, anlamı bilinmeyen lâflarla yapılanıdır. Hastanın şifâya kavuşması için anlamı bilinmeyen kelime ve cümlelerle nefes etmek, sihir veya küfrü gerektiren lâfları içerebilir. Bu itibarla yasaktır. Ama anlamı bilinen ve Allah'ın isim ve sıfatlarını içeren okumalar yasak değildir, bilâkis müstehab ve mübarektir, demiştir. Rukye ile ilgili gerekli bilgi bundan önceki bâblarda verilmiştir. Hülâsa şudur: Âyetler, Allah'ın isim ve sıfatları ve özellikle vârid dualarla Allah'a sığınarak ve şifâyı O'ndan dileyerek hastaya okumak meşrudur. Ama buna ters düşen inançla veya anlamı bilinmeyen lâflarla, ya da putlar ve şeytanlar anılarak yapılan rukyeler bâtıl ve haramdır, şirke kadar götürür.
Temâim t Temime1 n in çoğuludur. Temime t Çocuklara takılan nazarlıklar, boncuklar ve meşru sayılmayan muskalar anlamını ifâd« eder. Araplar çocukların boyunlanna boncuklar takarak, bunun onları nazardan koruduğu inancında idiler. Oysa nazardan koruyan Al-lah'dır, boncuklar ve nazarlıklar değildir.
Tivele: Hattâbi' nin ifâdesine göre bir nevî sihirdir. Av-nü'1-Mâbud yazarının beyânına göre e 1 - K â r i şöyle demiştir: Tivele, sihrin bir çeşidi veya üzerine sihir okunan ipliktir. Muhabbet veya başka bir maksadla yazılan sihir ve büyü muskalarına da Tivele denilir, demiştir.
Hadis; hastaya okumanın bir kısmının, nazarlık takınma ve büyünün şirk, yâni Allah'a ortak koşmak olduğunu bildirmiştir. Sindi bu ifâdeyi şöyle yorumlar:
Yâni, bu gibi işler müşriklerin yapacakları şeylerdir, müslüman-lara yakışmaz. Çünkü bir kimse bu gibi şeylerin etkili olduğuna, yâni takdiri bozabildiğine inanırsa, sakat inanışından dolayı küfre gider. Bir kavle göre bundan ınaksad Allah'a şerik koşmak değil de gizli şirktir, yâni bu gibi işlere tevessül etmek, Allah'a tevekkül etmek ve O'na dayanmak prensibine ters düşer.
Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyalâhü anhümâ) 'nın zevcesi Zeyneb bint-i Abdillah es-Sakafiyye (Radıyallâhü anhümâ) 'nın bir hadisini Buhârî ile Müslim müttefikan rivayet etmişler. Ayrıca birer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Sünen sâhibleri de onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Kavileri oğlu Ebû Ubeyde ve Büsr bin Said' dir. Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) 'nın babasının isminin Muâviye olduğunu söyleyenler de vardır.[97]

3531) "... İmrân bin Husayn (Radtyallâhü awA>'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kolunda tunçtan bir halka bulunan bir adam gördü ve:
Bu halka nedir? buyurdu. Adam:
Bu, vahine (denilen kol ağrısın) dan dolayıdır, dedi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Onu çıkart. Çünkü o, senin rahatsızlığını artırır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvi Mübarek. İbn-i Fudâle olan zâttır.[98]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen Vahine: Omuzdan ele kadar uzanan bir damar manasınadır. Bir kavle göre ise kol kısmında görülen bir ağrı ve hastalıktır. Bir nevi boncuk, kola takılır ki ona Vahine boncuğu denilir. Sindi: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmVin adamın kolundaki tunç halkayı çıkarmasını emretmesinin sebebi şudur. Adam bu halkanın kendisini elemden koruduğuna inanıyordu. Bu itibarla o halka yasaklanmış boncuk ve muska mâhiyetini taşıyordu, demiştir.[99]

40- Nüşre (Yâni Delinin Şifâya Kavuşması İçin Allah'a Sığınarak Edilen Nefes) Babı

Bu babın başlığında geçen "Nüşre" kelimesi Sindi tarafm-dan şöyle açıklanmıştır: NÜşre, delinin tedavisi için kullanılan bir nevi nefes etmeye denilir. Nüşre'nin yasaklığına dâir hadis rivayet olunmuştur. Kanımca yasak olan nüşre; şeytanların İsimlerini içö-ren veya anlamı bilinmeyen lâflarla edilen nefeslere mahsustur. Kanun içindir ki nüşre'nin bir nevi sihir olduğuna dâir rivayet de vardır. Nüşre'nin sözlük mânâsı, bir şeyi yaymak ve dağıtmaktır. Nefes etmek suretiyle hastalık dağılıp gittiği için bu isim verilmiştir. Burada delinin tedavi yöntemi mânâsı kasdedilmiş olmalıdır ki, bu bâbta rivayet edilen hadîsle uyum sağlanabilsin.
S i n d i' nin işaret ettiği hadîs herhalde Ebû Davud'un Tıb kitabında açtığı Nüşre babında Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettiği şu hadîstir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e Nüşre'nin hükmü soruldu. O buyurdu ki: -Nüşre, şeytanın İçindendir.»"
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

Nüşre, cinler tarafından çarpıldığı sanılan hastanın sağlığa kavuşması için yapılan bir nevi nefes etmektir. E 1 - H a s a n , nüş-re'nin bir nevi sihir olduğunu söylemiştir. Fethü'l-Vedûd yazarı da: Sihir sayılan nüşre herhalde şeytanların isimlerini içeren veya anlamı bilinmeyen lâflarla edilen nefeslerdir. Bu nedenle sihir olduğuna dâir rivayetler vardır, demiştir.
Şeytan işi sayılan nüşre, câhiliyet devri insanlarının kullandığı ve şifâ verdiğine inandıkları nefes etme nevileridir. Kur'ân-ı Kerim âyetleri, Allah 'ırf isimleri ve sıfatlan ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet olunan 'dualarla edilen nefesler ise sakıncalı değildir.
Yukarda beyân edilen açıklamalardan elde edilen sonuç şudur ı
Delilin ve sar'a hastalığına tutulan bir kimsenin şifâya kavuşması için Kur'ân-ı Kerim âyetleri, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den rivayet olunan dualar ve benzeri duaları okumak suretiyle Allah'a sığınarak nefes etmek, üflemek veya anılan mübarek şeyleri yazmak caizdir. Böyle bir şey yapılırken şifâ ancak Allah'tan dilenmeli ve şifânın ancak Allah'tan olduğuna inanılmahdır. Çünkü şifâ veren ancak Allah'tır.

3532) "... Ünımü Cündüh (Radıyattâhü </«A«)VI;m; Şöyle «lemistir:
Ben, ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kurban bayramının ilk günü Akaba cemresine derenin içinden taş attığını gördüm. ResûluIIah taşları attıktan sonra oradan ayrıldı ve arkasında Has'am'-den bir kadın gitti. Kadının beraberinde bir belâdan dolayı konuşa-mama hastalığına tutulan bir çocuğu vardı. Kadın:
Yâ Resûlallah! Bu, benim oğlum ve ailem ferilerinden kalan tek kişidir. Başına da konuşamama belâsı gelmiştir, dedi. Bunun üzerine ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem) :
Bana biraz su getirin, buyurdu. Ona bir mikdar su getirildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o su ile) ellerini yıkadı ve ağzını çalkaladı. Sonra suyu kadına vererek t
Oğluna bu sudan içir, üzerine bir mikdarını dök ve onun için Allah'tan şifâ dile, buyurdu. Ümmü Cündüb demiştir ki ı Sonra ben kadına rastladım ve: Biraz o sudan bana hibe etmeni diliyorum, dedim. Kadın ¦. O su ancak şu hastayadır, dedi. Ümmü Cündüb demiştir ki t Ben bir yıl sonra kadına rastladım ve oğlunun durumunu sordum. Kadın dedi ki: Oğlum sağlığa kavuştu ve halkın akıllarına benzemeyen bir akıl ile akıllandı."[100]

İzahı

Bu hadisin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Hacıların Kurban bayramının ilk günü Akaba cehresine taş atmalan ile ilgili bilgi 3030 ve 3031 nolu hadisler bölümünde verilmiştir. Oradaki 3031 nolu hadis, bu hadisin râviyesi Ümmü Cündüb (Radıyallâhü anhâ)'ya aittir.
Bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in büyük bir mucizesini ifâde eder. Ayrıca deli ve sar'a hastalığına tutuhi». kimsenin şifâya kavuşması İşin Allah'a sığınarak duâ etme ğun'a delalet eder. Böyle bir hastaya nefes etmenin hı baş[101]

41- Kuran-I Kerim Île Tedavi Olmak Babı

3533) "... Alî <bin Ebî Tâlib) (Radıyallihü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : İlâcın en hayırlısı Kur'an'dır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hâris el-A'ver bulunur. Bu râvl zayıftır.[102]

İzahı

Bu hadis, 3501 numarada geçti ve gerekli izah orada yapıldı. Bu itibarla burada tekrarlamaya gerek yoktur.[103]

42- Arkasında Siyah Veya Beyaz İki Çizgi Bulunan Yılanı Öldürmek Babı

3534) "... Âi$e (Radtyallâhü anhâ)\\ı\n: Şöyle demiştir:
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Zi't-Tufeyteyni öldürmeyi emretti (ve gerekçe olarak şöyle buyurdu) : Çünkü bu nevî yılan gözün nurunu giderir ve gebe kadının çocuğunu düşürür.
O, (Zi't-Tufeyteyn sözcüğü ile) bir habis yılan çeşidini kasdetmi$-tir."[104]

İzahı

Bu hadîsi Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Tafeyteyn: Tufeyt'in tesniyesidir. Tıtfeyt, daha ziyâde Yemen tarafında yetişen Mukul ağacının yaprağıdır. Bu hadiste öldürülmesi emredilen yılan nevinin arkasındaki iki beyaz veyA siyah çizgi bu yaprağa benzediği için ona Zıt-Tofeyteya ismi verilmiştir.
E 1 - H â f ı z ' in el-Fetih'te İbn-i Abdilber' dan naklen ve Sindi1 nin beyânına göre bu çizgiler beyasrjır. AvaAl-Mabûd yazan ile Tuhfe yazarının beyânlarına göre ise siyahtır, diğim kanâate göre söz konusu çizgiler bu nevî yılanların beyaz, bâzısında siyah olur.
Bu nevi yılanları öldürme gerekçesi hadiste beyân edilmiştir. O da insanın gözünü kör etmesi ve hâmile kadınm bebeğini düşürme-sidir. Hadîsin açıklamasında âlimler şöyle demişlerdir: Yâni, bu nevi yılana bakan insanın gözü kör olur ve bakan kadın hâmile ise bebeğini düşürür. Bu durum, yılanın taşıdığı zehrin korkunç bir özelliğidir.
Hadîsin; cümlesi şöyle de yorumlanmıştır: Çünkü bu nevî yılan insanın gözünü kasdederek onu sokmak ister.
Tuhfe yazan bu arada şöyle der: Anlatıldığına göre ETâ denilen yılana hâmile kadın baktığı zaman kapıldığı dehşetten dolayı derhal çocuk düşürür. Bâzı yılanlar vardır ki onlara bakıldığı zaman bakanın gözleri kör olur. Nâzür denilen yılan nevi bir insana baktığı zaman o insan derhal ölür ve diğer bir nevi yılan vardır ki sesini işiten insan derhal Ölür.
Bu nevi yılanı öldürme gerekçesini ifâde eden cümlelerin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in buyruğu mu. yoksa Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın sözü mü olduğuna dâir müellifimizin rivayetinde açık bir belirti yok ise de, Buhâri ve Müslim'in rivayetlerinde anılan cümlelerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu itibarla tercemede buna işaret ettim.
Yılanları öldürmek hakkında umûmi emir bunu takip eden hadiste bulunduğu gibi, başka hadislerde de vardır. Bu hadiste ise zararı çok olduğu için özellikle bu nevî yılanı öldürmek emri verilmiştir. Geniş bilgi bunu takip eden hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

3535) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyallâhü an/tüm)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Yılanları öldürünüz ve (Özellikle) ZTt-Tufeyteyen (yâni arkasında beyaz veya siyah iki çizgi bulunan) çeşidini ve kuyruksuz nevini öldürünüz. Çünkü bu iki nevi yılan gözün nurunu giderir ve gebe kadının bebeğini düşürürler."[105]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim. Ebû Dâvüd ve T i r -m i z i de rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste her nevi yılanın öldürülmesi emredildikten sonra önemine binâen iki c«şit yılanın öldürülmesi vurgulanıyor ve bunların zararının korkunçluğu belirtiliyor.
Bu iki neviden Zı't-Tufeyteyn çeşiti ile ilgili bilgi bundan önceki hadisin izahı bölümünde verildi. Diğer çeşidi olan Ebtert Kuyruksuz yılandır. Bir kavle göre bu nevî yılanın kuyruğu çok kısa olduğu için ona kuyruksuz denilmiştir. Davudi bu nevî yılanın bir karış boyunda veya bundan biraz uzun olduğunu söylemiştir.
Bu hadîs, bütün yılanların öldürülmesinin meşru olduğuna delâlet eder. 3087 ve 3089. hadîsler de bunun gibi umumûmidir.
Tuhfe yazarı "Yılanları öldürme" babında özetle şöyle der: Yılanları öldürmek hususunda muhtelif hadisler vârid olduğu için ilim adamları bu hususta değişik görüşler beyân etmişlerdir. Şöyle ki:
Bir gruba göre her yerde her nevî yılan öldürülür. Çölde olsun, evlerde olsun, Medine-i Münevvere'de olsun başka şehir, kasaba ve köylerde olsun fark etmez. Bu grubun delilleri ise umûmi hüküm ifâde eden hadîslerdir.
Bir gruba göre Medine-i Münevvere'de veya başka şehir ve köylerdeki evlerde görülen yılanların önce korkutularak kaybolmaları istenir. Gerekli uyan yapıldıktan sonra tekrar görülürse öldürülür. Meskenler dışındaki yerlerde görülen yılanlar ise uyarılmadan öldürülür.
Meskenlerde görülen yılanların uyarılması konusunda Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin Ebû Leylâ' dan rivayet ettikleri bir hadiste:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur t Yılan, meskende görüldüğü zaman ona Nuh'un ahdi ve Dâvûd oğlu Süleyman'ın ahdi ile bize eziyet etmemeni İsteriz, deyiniz. Eğer bundan sonra o yılan tekrar görülürse onu Öldürünüz.'*
Bir kısım ilim adamlarına göre ise yalnız Medine-i Münevvere meskenlerinde görülen yılanlar uyarılır. Başka şehir, kasaba ve köy meskenlerinde veya meskûn sahalar dışında görülen yılanlar uyarılmadan öldürülür.
Bâzı ilim adamlarına göre ise arkasında iki çizgi bulunan yılan çeşidi ile kuyruksuz yılan nevi Medîne-i Münevvere meskenlerinde olsun başka yerlerde olsun uyarılmadan öldürülür.
Yukarda anlatılan görüşlerin hepsinin bir takım mesnedleri ve delilleri vardır.[106]

43- (Bîr Şeyi) Uğurlu Saymaktan Hoşlanan Ve (Bir Şeyi) Uğursuz Saymaktan Hoşlanmayanın Babı

3536) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»*)Jden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güzel tefeüül (yâni bir şeyi uğurlu, hayırlı saymak) dan hoşlanır ve tıyere (yâni bir şeyi uğursuz saymak) dan hoşlanmazdı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvtleri sütâ (güvenilir) zâtlardır.

3537) "... Enes (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Hastabğm (bizatihi, yâni Allah'ın takdiri olmaksızın) bulaşıcılığı yoktur, tıyere (yâni bir şeyi uğursuz saymak) da yoktur. Ben yararlı tefeüülü (yâni bir şeyi uğurlu saymayı) severim/1

3538) u... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edil< ğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Tıyere (yâni bir şe uğursuz saymak) bir nevî şirk (Allah'a ortak koşmak) tır, buyurd Halbuki bâzı şeyleri uğursuz sayma duygusu az da olsa kalbinde geçmeyenimiz yoktur. Lâkin Allah bu duyguyu tevekkül ile gideri demiştir.[107]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Zevâid nevindendir. İkinci hadis, B u h â r i Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd tarafından da rvâyet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde; y..11
yararlı tefeüül, güzel kelimedir*' ilâvesi vardır. Üçüncü hadis, yâi İbn-i Mes'ûd (Badıyallâhü anhümâ) 'nm hadisi Ebû p â vûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Hatta b i bu hadisin; iT^i SjrylJI cümlesinden sonraki kısmın 1 b n -
M e s'û d (Radıyallâhü anhümâ)'nm sözü olduğunu soylemistıı Avnü'l-Mâbûd yazan da doğrusunun bu olduğunu söylemiştir. Çün kü herhangi şeyin uğursuz olduğu duygusunun Resûl-i Ekrem (Aley hi's-salatü ve's-selâm) 'in pâk ve nezih kalbine gelmesini düşüneme yiz. Bu nedenle tercemeyi böyle yaptım.
Fe'l-i Hasan ve Fe'l-i Salih güzel ve uygun bir kelimeyi uğurlı ve hayırlı saymaktır. Dilimizde buna yom tutmak denilir. Bunun bıı çok misâli verilebilir. Meselâ; bir kız istemeye giden kimse yolda bıı adamın başka bir adama: Mes'ûd, diye seslendiğini işitince bu kelimeyi uğurlu sayarak: înşaallah bu işte saadet ve mutluluk vardır der. Çünkü Mes'ûd kelimesi mutluluk anlamını taşır. Keza bir yolculuğa çıkan kimsenin Salim diye birisinin çağırıldığını işitince bu kelimeyi uğurlu sayarak yolculuğunun selâmetle sonuçlanacağına yom tutması da bir örnektir.
Tıyere ise; teşeüüm, şom tutmak, bir şeyi uğursuz ve hayırsız saymaktır. Bunun da bir çok örnekleri vardır. Meselâ, bir iş için evinden çıkan yolcunun önünden bir kuş veya bir hayvanın geçmesini uğursuz sayarak yolculuğundan vazgeçmesi ve evine dönmesi bundandır. Câhiliyet devri insanları bu ve benzeri bir takım durumları uğursuzluk sayarak etkisine inanıyorlardı. Halbuki her türlü yararlar ve zararlar ancak Allah'ın takdiri iledir. Bir kuşun uçması veya tavşan gibi bir hayvanın yolcunun önünden geçmesi hiç kimseye zarar veremez. Allah'tan başka herhangi bir varlığın kimseye bizatihi zarar veya yarar sağlamasına inanmak Allah'a ortak koşmak sayılır. Son hadîste geçen "Tıyere bir nevî şirktir" cümlesi ile bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü câhiliyet devri insanları şom tutmanın onlara bir yarar veya zarar sağladığına inanıyorlardı. Onlar şom tutma gereğini yapınca Allah'a ortak koşmak gibi olurlar ki buna Şirk-i Hafi, yâni gizli şirk denilir. Bir kimse Allah'tan başka herhangi bir varlığın bizahiti ve kendi basma zarar veya yarar verdiğine inanırsa bu bâtıl inançla Şirk-i Celî, yâni açıkça Allah'a ortak koşmak sapıklığına düşmüş olur.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânma göre e 1 - K â d ı şöyle demiştir: Şom tutmanın Allah'a ortak koşmak ve küfür sayılmasının sebebi şudur: Câhiliyet devri insanları şom tuttukları şeylerin, hoşlanılmayan durumların meydana gelmesinde etkili olduğuna inanıyorlardı. Başa gelen zararları doğrudan doğruya sebeblere bağlamak gizli şirk sayılır. Buna cehalet ve yanlış inanç da eklenince varılan sonuç gayet tabii kötü olur.
İkinci hadîste geçen "Hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur" mealindeki cümle ile ilgili izah bundan sonra gelen hadîslerin açıklaması bölümünde verilecektir.

3539) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settetn) göyle buyurdu, demiştir:
Hiç bir hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur, şom tutmak yoktur, öğey ve baykuş (ötmesinin etkisi) yoktur ve Safer (ayının uğursuzluğu) yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Abbâs (E.A.)*nın hadisine âlt se-ned sahih olup râvlleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır.

3540) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Hiç bir hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur, şom tutmak yoktur ve öğey ve baykuş (ötmesinin etkisi) yoktur, buyurdu» Bunun üzerine bir adam O'na doğru kalkarak:
Yâ Resûlallah! Bir devede uyuz hastalığı olur sonra deve sürüsü ondan uyuz olur, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— O, kaderedir. Yoksa ilk deveyi kim uyuz etti? buyurdu,"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (RJV.)'mn hadisi zayıftır. Çünkü senedinde EbÛ Cenâb künyeli râvi vardır, adı Yahya bin EbİHayye'dir ve zayıftır.

3541) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü aut)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— Hasta develeri olan kimse bu develerini sağlıklı deve sahibinin develerine uğratmasın."[108]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhüanhümâ)'nın İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsleri Zevâid nevindendir. Ebû H ü reyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Advâ: Hastalığın bir kimseden başkasına bulaşması demektir. Tıyere: Bundan önceki hadîslerin izahı bölümünde açıklandı. Hâme: Câhiliyyet devri insanlarının uğursuz saydıkları bir gece kuşu veya baykuşa denilir.
Saf er: Kameri aylardan birinin ismidir, Hicrî târihin ikinci ayıdır. Câhiliyet devri Arapları bu ayı uğursuz sayarlardı.
Cereb: Uyuz hastalığıdır.
Mumrid: Develeri hasta olan kimsedir.
Musıh: Develeri sağlıklı olan kimsedir.
Bu babın 2, 4 ve 5. hadîslerinde hastalığın bulaşıcıuğının olmadığı bildirilmektedir. Son hadîste ise hasta develerin sağlıklı develere uğratılmaması emredilmektedir. Bundan sonra gelen "Cüzzam hastalığı" bâbındaki birinci hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in cüzzamlı bir hasta ile aynı kabtan yemek yediği ve son hadîste onun cüzzamlı bir kimse ile tokalaşmadığı rivayet edilmektedir. B u h â r i' nin cüzzam bahsinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste; = "ve cüzzamlı kimseden arslandan kaçtığın gibi kaç" Duyurulmuştur.
Yukarıda işaret edilen hadislerin bir kısmında uyuz hastalığı gibi bâzı hastalıkların bulaşıcı olduğu anlamı açıkça çıkar. Bu itibarla hastalığın bulaşıcılığının olmadığını ifâde eden hadîslerden kasde-dilen mânânın şöyle olduğu âlimlerce.belirtilmiştir:
Câhiliyyet devri insanları bâzı hastalıkların Allah'ın takdiri olmaksızın bir kimseden başka bir kimseye» başka bir deyimle bir canlıdan başka bir canlıya geçtiğini sanıyorlardı. Halbuki bulaşıcı hastalığa yakalanan kimse ise temasta bulunmak hastalığın ona bulaşması için âdi bir sebeptir. Te'siri ise ancak Allah'ın takdiri iledir. İslâm inancına göre sebepler kendi başlarına bir şeyin meydana gelmesi için yeterli değildir. Allah'ın takdiri ve hükmü gerekir. Meselâ ateş yakıcıdır, ama yaktıran Allah'tır, yakma fiilinin yaratıcısı ancak O'dur. îşte hadisin bu cümlesi câhiliyet devrinin bâtıl inanışım reddeder.
3540. hadiste Resûl-i Ekrem'in "hastalığın bulaşıcıhğı yoktur'* bu-yurunca bir adam: Yâ Resûlallah! Deve uyuz olur, sonra deve sürüsü ondan uyuz olur, demiş. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de buna cevaben: Bu kader'dir. Yoksa ilk deveyi kim uyuz etti, buyurmakla ilk devenin uyuz olmasının bir bulaşıcıhk nedeniyle olmayıp Allah'ın takdiriyle olduğunu belirtmiş ve uyuz hastalığının başka develere geçmesinin de Allah'ın takdiriyle olduğunu söylemek istemiştir.
3541. hadiste hastalıklı develerin sağlıklı develere uğratılmaması emredilmiştir. Bu emir muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. Onlardan biri şöyledir: Hastalıklı develerin sağlıklı develere uğratılması ve karıştırılması Allah'ın takdiriyle sağlıklı develerin hastalanmasına sebep olabilir. Ama Allah takdir etmezse hastalık sağlıklı develere geçmez. Bu inanç, İslâm'daki tevhîd akidesinin gereğidir. İkinci yorum şekli ise şöyledir: Her canlının hastalanması ancak Allah'ın takdiriyle olduğuna rağmen hastalıklı develerin sağlıklı develere karıştırılması sağlıklı deve sahibinin zihnini karıştırabilir ve bir hastalığın vuku hâlinde Allah'ın takdirini unutarak bunu tamamen hastalıklı develerden sanır. Böylece tevhîd akidesi sarsılmış olur.
Bundan sonra gelen cüzzam hastalığı bâbmda rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde de aym konuya değinilecektir.[109]

44- Cüzzam Hastalığı Babı

3542) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cüzzam hastabğına tutulmuş bir adamın elini tuttu, sonra beraberinde elini yemek çanağına sokup şöyle buyurdu: (Benimle beraber) ye. Ben Allah'a güvenir ve Allah'a dayanırım."

3543) "... îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Cüzzamklara devamlı surette bakmayınız.»1'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin râvlleri sıka- (yâni eü-v«nüir) zâtlardır.

3544) «... Şerîd ailesinden Amr denilen bir adamın babası (Şerîd bin Sü-veyd es-Sakafî) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Sakif (kabilesini temsilen Medine-i Münevvere'ye gelen) hey'et içinde cüzzamlı bir adam vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama şöyle haber gönderdi: (Memleketine) dön. Biz senin bey'atini kabul ettik."[110]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve îbni Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadîs Zevâid nevindendir. Son hadîs Müslim ve Ne-s â i tarafından da rivayet edilmiştir.
İlk hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Allah'a güvenip O'na dayanarak cüzzamlı bir adamın elini tuttuğu ve onunla beraber aynı kabtan yemek yediği; son hadîste ise, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile bey'at etmek, yâni İslâmiyet'i kabullendiklerini ve bağlılıklarını belirtmek için Me dîne-i Münev-.; v e r e' ye gelen S a k î f kabilesi hey'etinde bulunan cüzzamlı bir adamın elini tutmak suretiyle değil de ona haber göndermek suretiyle bey'atleştiğini bildirir.
Bu iki hadîs arasında zahiren görülen çelişki aslında yoktur. Şöyle ki: Avnü'l-Mabûd yazarının beyânma göre el-Erdebİl! bu konuda şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı adamın elini tutması ve onunla beraber aynı kabtan yemek yemesi, hoşlanılmayan durumlara karşı sabır ve metanet gösteren ve kaza ile kader sahasında kendi irâdesini terkeden kimseler hakkında bir örnektir. Sakif kabilesinden cüzzamlı adam hakkındaki buyruk ise hoşlanılmayan durumlara karşı sabır ve tahammül edemeyen kimseler için meşru bir yol göstermek mahiyetindedir.
N e v e v i de : Cüzzamlı kimseler hakkında muhtelif hadîsler rivayet olunmuştur. Sakif kabilesine mensup cüzzamlı adam hakkındaki hadîs ile;— "Cüzzamh kimseden kaç..." hadisi sabittir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı bir adamla beraber yemek yediğine dâir C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de sabittir. Bu konuda ilim adamlarının ekserisinin söylediği sağlıklı söz şudur: Bu konuda vârid olan ve cüzzamlıdan kaçmayı ifâde eden hadîs ile benzeri hadîslerin diğer hadîslerle men-suhluğu durumu yoktur. Cüzzamlı kimseden kaçma emri vâciblik için değil, müstehablık içindir, ihtiyati bir tedbir mahiyetindedir. Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in cüzzamlı adamla aynı kab-tan yemek yemesi ise bunun câizliğini ifâde etmek içindir, der.
Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile beraber yemek yiyen cüzzamlı adamın ismi Muaykib bin Ebî Fâtıma edDevsî'dır.
S a k î f kabilesine mensup hey'et'in Medînei Münevver e ' ye gelişleri ile ilgili bilgi 1345. hadisin izahı bölümünde verilmiştir.
Sindi de bu son üç hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
Resûli Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in cüzzamlı adamla beraber aynı kabtan yemek yemesi ve elini tutması, bulaşıcı hastalıkların ancak Allah'ın takdiri ile bulaşabileceğinin halk tarafından bilinmesi içindir. (Nitekim O, cüzzamlının elini tutmuş ve yemek yediği kaba onun elini sokarak beraberinde yemek yemiş, buna rağmen O, cüzzam hastalığına tutulmamıştır. Demek ki hastalığın bulaşması ancak Allah'ın kaza ve takdiri iledir.)
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in S a k İ f kabilesine mensup adama anılan biçimde haber göndermesi sebebine gelince bu noktada müteaddid görüşler beyân edilmiştir: Bir kavle göre bunun hikmeti, sahâbüerin cüzzamlı adamı görmesi sonucunda kendilerini ondan üstün görme hatâsına düşmesi endişesinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından duyulmasıdır. Diğer bir görüşe göre bu emirden maksad, cüzzamlı adamın cemâatin içine gelmekle mahcup ve müteessir olmasını, üzülmesini önlemektir. Başka bir görüşe göre ise bu emrin hikmeti cüzzam hastalığının başkalarına bulaşma ortamının hazırlanmamağıdır. Çünkü yukarda da anlatıldığı gibi bulaşıcı hastalıklar, hastalığın bulaşması için bir sebeptir.[111]

45- Sihir Babı

3545) ;'... Aişe (Radtyallâhü ankâydan; Şöyle demiştir:
Benî Zürayk Yahûdilerinden Lebîd bin el-A'sam denilen bir Yahudi, (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sihir yaptı.
Hattâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı işlere gücü yetmediği halde yapabileceğini sanırdı. Âişe demiştir ki: Nihayet bir gün veya bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu rahatsızlıktan kurtulmak için) Allah'a üç kez duâ ettikten sonra şöyle buyurdu:
«Yâ Âişe, bilir misin? Allah benim duamı kabul etti. Şöyle ki: Bana iki adam geldi (Cebrail ve Mikâil). Bunlardan biri baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. Baş ucumdaki kişi, ayak ucumdaki kişiye veya ayak ucumdaki kişi baş ucumdaki kişiye: Bu zâtm rahatsızlığı nedir? diye sordu. O da: Sihirlenmiştir, diye cevab verdi. Soran zât: Kim O'na sihir yaptı? diye sordu. O da: Lebîd bin el-A'sam, diye cevab verdi. Soran zât (bu kere) : Sihri hangi şeyde yaptı? diye sordu. O da: Bir tarak, saç ve sakal tarantısı ve erkek hurmanın çiçek kapçığında yaptı, diye cevab verdi. Soran zât: O sihir malzemesi nerededir? diye sordu. O da: Zi Ervân kuyusundadır, dedi.»
Âişe demiştir ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbilerinden bir kaç zât ile beraber o kuyuya gitti. Oradan geldikten sonra:
«Allah'a and olsun ki Yâ Âişe, O kuyunun suyu tıpkı kına karıştırılan su gibi (kırmızı) ve kuyunun çevresindeki hurma ağaçlan tıpkı şeytanların başlan gibidir (yâni ne suyunda ne ağaçlarında hayır var),» buyurdu.
Âişe demiştir ki; Ben: Yâ Resûlallah! Peki o sihir malzemesini (çıkarıp) yakmadın mı? dedim. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır (çıkarıp) yakmadım. Çünkü Allah bana şifâ verdi ve ben onu (çıkarıp) yakmakla sihir şerrinin halk arasında yayılmasından endişelendim», buyurdu. (Âişe demiştir ki:) Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle o kuyu kapatıldı."[112]

İzahı

Bu hadîs Buharı, Müslim, Ahmed, Taberâni ve B e y h a kî tarafından da rivayet edilmiştir.
Lebid bin elA'sam isimli yahûdînin yaptığı sihir işini Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildiren iki zâtın melek oldukları Ahmed ve T a b e r â n i' nin rivayetlerinde belirtildiği e 1 - H â f ı z tarafından bildirilmiştir. Yine e 1 - H â f ı z' in el-Fetih'te beyân ettiğine göre bu iki meleğin C e b r â î 1 ile Mikâil oldukları İbn-i Sa'd'ın munkati, yâni senedinde kesiklik bulunan bir rivayetinde belirtilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e gelen iki melekten hangisinin sorular sorduğu ve hangisinin cevablar verdiği hususunu tetkik eden e 1 H â f ı z bu konudaki rivayetleri naklettikten sonra: Bu rivayetlerin tümünden anlaşılıyor ki sorular M î k â î 1 (Aleyhisselâm) tarafından sorulmuş, cevablar da Cebrail (Aleyhisselâm) tarafından verilmiştir, der.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yapılan sihir olayı ve sihir işi hakkında özlü bilgi vermeye çalışalım:
Beni Zürayk, Medine-i Münevvere'de ikâmet eden Hazreç kabilesinin bir koludur. Bu kol îslâmiyet'i kabullenmemekle H a z r e ç kabilesinden kopmuştur.
Lebîd bin el-A'sam bu kola mensup bir yahûdf idi. Bâzı rivayetlere göre şeklen müslümanlığı kabullenen münafıklardan idi.
İftâ kelimesinin asıl mânâsı fetva vermektir. Fakat burada; Allah'ın, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ettiği duayı kabul buyurması veya dileğini yerine getirmesi anlamında kullanılmıştır.
Istifta kelimesinin asıl mânâsı fetva sormaktır. Burada ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Allah'a duâ etmesi veya dilekte bulunması mânâsında kullanılmıştır.
Matbûb: Sinirlenmiş kimse demektir.
Muşt: Tarak demektir, Muşâta da saç ve sakal tarantısıdır.
Tal'a t Hurma çiçeğidir. Cüff de çiçek kapçığıdır. Müslim'in rivayetinde "Cüff" kelimesi yerine "Cübb" kelimesi vardır. Bu da aynı mânâyı ifâde eder.
Hinnâ, kına demektir. Nukaa da kınanın karıştığı ve rengi kır-mızlaşan su demektir. Davudi demiştir ki: Nukaa, kelimesi ile kınanın yoğurulduğu kabın yıkanmasında kullanılmış olan bulanık su mânâsı kasdedil mistir.
Nevevi, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sihir malzemesini kuyudan çıkarıp yakmaması için belirttiği gerekçe ile ilgili olarak şöyle der: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sihir malzemesini kuyudan çıkartmayı arzulanıamıştır. Çünkü çıkarması hâlinde; müslümanların sihri hatırlaması, böyle işleri yapmaya tevessül etmesi ve bunu yaymalarından endişelenmiştir. Bu tutum, fitne ve fesadın yayılması korkusuyla yararlı bir işi bırakmak kâbilin-dendir, der.
Sünen-i Ebû Davud'un "El-Muavvizeteyn" bâbmda rivayet olunan Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin şerhinde el-Menhel yazarı 8. cildin 118 -122. sahifelerinde gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yapılan sihir olayı ve gerekse sihrin mâhiyeti, bu konuya ilişkin ilim ehlinin görüşleri ve sihirbazlıkla iştigal edenlere verilmesi gerekli cezalar hakkında geniş bilgi vermiştir. Oradaki bilgiyi aynen buraya aktarmak bir hayli yer tutacağından bir kısmını nakletmekle yetinmeyi tercih ettim. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler oraya başvurabilirler. El-Menhel yazan bu bölümde özetle şöyle der: Felâk ve Nâs sûrelerinin iniş sebebi şudur: Müfessirle-rin dediği gibi hicretin 7. yılı vuku bulan H a y b e r savaşından sonra yahûdilerin ileri gelenleri sihirbaz Lebîd bin e I-A * s a m' in yanma giderek : Sen sihirbazlıkta hepimizden üstünsün. Biz Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e çok sihirler yaptık. Fakat sihirlerimiz O'na tesir etmedi. Bu itibarla O'na tesir, edecek bir sihir yaparsan sana üç dinar altın vereceğiz, dediler. Bunun üzerine Le bid bu işi kabullenerek Resulûllah (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'a hizmet eden bir yahûdî ile temasa geçti ve onun vasıtasıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kullandığı bir tarak ile O'nun mübarek saç ve sakalının tarantısından bir inik-dan ele geçirebildi ve sihir malzemesi olarak kullandı. Yapılan sihir 40 gün sürdü. Bir rivayete göre 6 ay sürdü. Başka bir kavle göre bir yıl sürdü. En kuvvetli rivayet sonuncusudur. Sonra Muavvizeteyn, yâni Felâk ve Nâs süreleri indi ve Peygamber (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) bu iki sûreyi okumakla şifâya kavuştu.
(El-Menhel yazan bu arada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu babımızda rivayet olunan hadisini nakleder.)
Bâzıları sihir etkisinde kalmanın peygamberlik şanına uygun olmadığı gerekçesiyle bu hadisi kabul etmek istememişler ise de bu görüş sahih hadîsler ve sahâbilerin icmâ'ı ile reddolunmuştur. tleri sürülen gerekçe de vârid ve tutarlı değildir. Çünkü yapılan sihir Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kalbine ve aklına en ufak bir etki yapmamış, sâdece vücûdunda rahatsızlığa yol açmıştır. Nefret ettirici olmayan bir takım mutad hastalıklara yakalanmak peygambeı lik makam ve görevine gölge düşürmediği gibi sihir olayı dolayısıyla duyulan vücut rahatsızlığı da peygamberlik şanına gölge düşürmez. Nitekim Â i ş e (Radıyalâhü anhâ) 'nın bu hadisinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in rahatsızlığa bir süre sabrettikten sonra bir gün veya bir gece şifâya kavuşmak için üç kez Allah'a duâ etmesi, gelen Cebrail ile Mikâil (Aley hisse-lam) 'in görüşmelerini aynen Â i ş e' ye nakletmesi ve olup bitenleri A i ş e' ye anlatması, söz konusu rahatsızlığın sâdece bedenine etki yaptığı, fakat mübarek kalbine ve aklına en ufak bir etki yapmadığına açıkça delâlet eder.
(El-Menhel yazan bu noktayı te'yiden Kadı lyâz, imâm M e ' z e r i ve başka âlimlerden naklen açıklamalar yaptıktan sonra sihir işi hakkında özetle şu bilgiyi verir) :
Sihir t Arap dilinde sebebi gizli ve ince olan iş anlamında kullanılır. Gözbağcılık, hilekârlık, aldatmak mânâlarına gelir. Sihir kelimesi olağan üstü hallere benzeyen acâib durümlan ve işleri gösterme anlamında da kullanılır. Cumhûr'a göre sihirbazlık işi, olağan üstü bir şeydir. Birtakım özel işlemler yapmak suretiyle kötü ruhlu insanlarda görülür. Sihir işinde başarılı olabilmek için söz, fiil, hareket ve itikad açısından pis ve çirkin davranmak suretiyle şeytana yakınlık peyda etmek gerekir. Şöyle ki: Küfür ve Allah'a ortak koşmayı, şeytanı övmeyi ve isteklerine âlet etmeyi ifâde eden sapık lâfları içeren muskacılık, üfürükçülük etmek, yıldızla tapınmak, devamlı cünüp durmak, fısk ve fücuru, her çeşit kötülüğü işlemeyi alışkanlık hâline getirmek ve şeytana yaklaştırıcı her işi benimseyip ona sempati ve sevgi beslemek yolunu tutmak gerekir. Böylece her açıdan sapıklık çukuruna ve bataklığına düşen kimse şeytanlarla işbirliği hâline girmiş olur ve sihirbazlığı elde edebilir. Melekler, ibâdetlere ve Allah'a yaklaştırıcı hayırlı işlere devam etmek suretiyle kendilerine benzeyen velilere, mübarek ve üstün mü'minlere yardımcı oldukları gibi şeytanlar da kötülüklerde kendilerine benzeyen fena ruhlu insanlara yardımcı olurlar.
Sihirbazlar yukarda belirtilen alâmet ve işaretlerle, peygamberler ve velîlerden ayirdedilir. Bu itibarla sihirbaz kişinin gösterebileceği olağan üstü bir hâl, mucizelerden ve kerametlerden ayırdedilir ve aralarında bir benzerlik kalmamış olur. Durum bu olunca. Mutezile mezhebi mensuplarının: Eğer şeytanlar aracılığıyla gayıbdan haber vermek ve olağan üstü bir hâl göstermek insanlar için mümkün olsaydı, sihirbazlık yolu ile peygamberlik yolu, başka bir deyimle sihir ile mucize biribirinden ayırdedilmezdi, şeklindeki iddiaları reddedilmiş olur.[113]

Sihirbazlık İşi Hakkında Ehli Sünnet Mezhebinin Görüşü

Ehl-i Sünnet mezhebine göre sihir gerçekten vardır. Âlimlerin ekserisinin görüşüne göre sihir ile meşgul olmak küfürdür. Hattâ allâme

Teftâzâni: Sihrin küfür olmadığı yolunda bir rivayet yoktur, demiştir. Lâkin Ebu Mansûr: Sihir işi, imâm zedeleyici bir seviyede ise küfürdür, imânı ihlâl etmeyecek biçimde ise küfür olmaz, demiştir.
Sihir, insanı olumsuz yönden etkiler, adamı hasta eder, deliliğe sebebiyet verir. Hattâ ölüme bile yol açabilir. Sihirbaz kişi havada uçabilir, su yüzünde yürüyebilir ve sihir yaptığı kişiyi sihriyle öldürebilir, fakat ölüyü diriltmek, denizi yarmak ve cansızları konuşturmak gibi peygamberlere mahsus mucizeler gösteremez. Allah Teâlâ sihirbaz kimseye bu gücü vermemiştir.[114]

Sihirbaza Verilecek Cezaya Âit Görüşler:

1. Ebû Hanife'ye göre sihirbazlığı sübût bulan kimse mutlaka öldürülür ve ben bu işi bırakacağım, bundan tevbe ediyorum gibi savunmaları kabul olunmaz. Fakat bir adam ben bir zamanlar sihirbazlık ediyordum, ama bir süreden beri bu işi tamamen bırakmışım, derse ifâdesi kabul olunur ve öldürülmez.
2. Ş â f i î ' ye göre sihirbaz kişinin ettiği işte küfrü gerektiren bir şey varsa öldürülür, aksi takdirde öldürülmez. Ancak ettiği sihirle bir kimsenin ölümüne sebebiyet verdiği sübût bulursa kısas yoluyla öldürülür.
3. Mâlik ve arkadaşlarına göre sihirbaz kişi kâfirdir, tevbe etmesi teklifi yapılmaksızın derhal öldürülür.
4. H a n b e 1 î mezhebine göre sihir ilmini öğrenmek veya öğretmek haramdır ve bunun helâl olduğunu iddia etmek küfürdür. Çünkü haramhğı Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Keza, sihirbaz kişi gaybı bildiğini iddia ederse bununla kâfir olur.
Sihirbazı öldürmeyi emreden hadisler el-Menhel'de bu bahiste rivayet olunmuştur. Buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Arzu edenler oraya müracaat edebilirler.
Er-Ravdatü'n-Nediyye'de beyân edildiğine göre Hulefâ-i R â ş i d î n (Radıyallâhü anh) devrindeki uygulama sihirbazları öldürmek biçiminde devam etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kendisi hakkında sihir yapmış olan L e b î d isimli mel'ûn yahûdiyi öldürmemesi sebebine gelince; siharbazı öldürme hükmü bu olaydan sonra konulmuş olabilir. Ya da o esnada yahûdîler güçlü ve kuvvetli oldukları için onlardan müslümanlara büyük bir zararın gelmesi endişesiyle o gün için bu hükmün tatbiki Şâr-i Hakim tarafından ten-sib buyurulmamıştır.

3546) "... İbn-İ Ömer (Radtyallâhü ankümây&ân rivayet edildiğine göre; Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ) :
Yâ Besûlallah! Yediğin zehirli koyun (etin) den dolayı her yıl hastalanıyorsun, dedi. Eesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Âdem kendi çamurunda (yâni yaratılışı henüz tamamlanmamış) iken hakkımda yazılmış olan mikdar ne ise o zehirli koyundan bana ancak o kadar hastalık isabet eder, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Bekir el-Ansİ bulunur. Bu râvl zayıftır.[115]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin bu bâbta rivayet olunması sebebi; insanların başına gelen her şeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu ve O'nun takdiri olmaksızın hiç bir şeyin meydana gelmesinin mümkün olmadığını, bu meyanda sihirbazların sihirlerinden etkilenmenin, de takdir-i îlâhi ile olduğunu beyân etmektir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zehirli koyun etinden yemesi olayı H a y b e r fethinin arkasında vuku bulmuştu. Şöyle ki, savaş bittikten sonra H a y b e r yahûdîlerinden Haris kızı Z e y n e b, zehir kattığı kızartılmış bir koyunu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sunmuştu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunun etinden azıcık alır almaz zehirli olduğunu vahiy yoluyla bilmiş ve sofradaki sahâbîleri durumdan haberdar etmişti. Sonra sözü edilen kadın, işlediği suçu itiraf etmişti.
Buhâri'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste bu olay anlatılmaktadır. Bu rivayete göre
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hiyâneti yapma sebebini H a y b e r yahûdilerine sorunca onlar; biz şöyle düşündük: Kğer sen yalancı peygamber isen zehirli koyunu yemek suretiyle ölürsün. Biz de rahat ederiz. Şayet hakikaten peygamber isen sana bir zarar gelmez, diye cevab vermişler.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ve sahâbîleri ne sûi-kasd eden bu kadının öldürülüp öldürülmediği hususunda değişik rivayetler vardır. Bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu serbest bırakmış, diğer bâzı rivayetlere göre öldürtmüştür. B e y h a k î bu değişik rivayetleri şöyle birleştiriyor. Durum şöyle olmuş olabilir.
Bu kadın önce serbest bırakılmış. Fakat bilâhare o koyun etini yiyen sahâbilerden Bişr İbn-i Berâ (Radıyallâhü anh) 'in vefatı üzerine kısasan öldürülmüştür.[116]

46- Korkmak, Gece (Yatakta Sağa Sola Dönüp) Uyuyamamak Ve Şerrinden Allah'a Sığınılan Şeyler, Babı

Bu babın başlığında geçen "Feza" bir şeyden korkmak, Ende ise gece uykusunun kaçması, yatakta sağa sola dönüp durmak bir türlü uyku uyuyamamak demektir.

3547) "... Havle bint-i Hakîm (Radtyallâhü anhâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biriniz bir konağa indiği zaman
-Yaratıklann şerrinden Allah'ın tamam olan kelimelerine sığınırım» derse oradan gidinceye kadar o konakta hiçbir şey o kimseye zarar veremez."[117]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Nesâî, Ahmed ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarının beyânına göre ilim adamları: Bu hadiste geçen; «Kelimâtullah = Allah'ın kelimeleri» ifadesiyle Kur'ân-ı Kerîm kasdedilmiştir. < Tam m ât = Tamam olan» ifâdesinden maksad mükemmel olup eksiksiz ve kusursuz, demektir. Bir kavle göre; bununla şifâ âyetleri ve serlerden Allah'a sığınmayı ifâde eden âyetler kasdedilmiştir.
Câhiliyyet devri insanları bir konağa indikleri zaman cinlerin büyüğünü kasdederek: Bu derenin efendisine sığınırız, derlerdi. Bu hadîs onların yaptığının bâtıl olduğuna işaretle yapılması gerekeni ve yararlı olanı açıklıyor.
Bu hadis, anılan duayı okuyan kimsenin vardığı mesken ve konakta her nevi şer kuvvetlerin zararlarından emin olduğunu bildirmekte, dolayısıyla bu duanın korkmak ve gece uyku uyuyamamak hâlini de önlediğini ifâde etmektedir.
Havle (RA)'nm Hâl Tercemesi:
Havle binM Hakim bin ümeyye es-Selemiyye Ümmü Şerik (R.A.), Osman bin Maz'ün (B.A.)'ın zevcesidir. 15 aded hadisi vardır. Müslim onun bu hadisini rivayet etmiştir. Tirmizi, NesâÎ ve tbn-i Mâceh de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvlsi Urve'dir. Ömer bin Abdilaziz de ondan mürsel hadis rivayetinde bulunmuştur. (Hulasa, 490)

3548) "... Osman bin EbPI-Âs (Radtyallâhü onA/den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Tâif vâlihğlne tâyin ettiği dönemde namazımda bana bir hâl peyda olmaya başladı* hattâ ne kıldığımı bilmezdim. Ben bu durumu görünce kalkıp (Tâif-ten Medîne-i Münevvere'ye) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gittim. Resûl-i Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beni görünce) :
— Ebü'l-Âs'ın oğlu? buyurdu. Ben: Evet, Yâ Resûlallah, dedim. O:
— Seni (buraya) getiren sebep nedir? buyurdu. Ben:
Yâ Resûlallah! Namazlarımda bana bir hâl peyda oldu, öyle ki ne kıldığımı bilmiyorum, dedim. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Anlattığın şey, şeytânadır. Onu bana yaklaştır, buyurdu. Bunun üzerine ben O'nun yakınma vardım ve (diz çökerek) ayaklarım üzerinde oturdum. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— (Mübarek) elini göğsüme vurdu, ağzımın içine tükürdü ve i Çık. Ey Allah'ın düşmanı, buyurdu. Bu işi üç defa tekrarladı. Sonra (bana):
(Git) işinle meşgul ol, buyurdu. Râvi demiştir ki: Sonra Osman şöyle dedi t
Hayatıma and olsun ki, ondan sonra şeytanın bana sokulduğunu sanmam."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka, güvenilir zâtlardır. El-Hâkim de bu hadisi rivayet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

3549) "... Ebû Leylâ (el-Ensârî) (Radtyaüâkü anh)'den; Şöyle demiştir : Ben (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in ya-mnda oturuyordum. O esnada bi» bedevi huzura gelerek t
Hasta bir erkek kardeşim var, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kardeşinin hastalığı nedir? diye sordu. Bedevi: Kardeşimde bir nevî delilik var, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedeviye) : Git de onu bana getir, buyurdu. Ebû Leylâ demiştir ki: Bedevi de gidip onu getirdi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde oturttu. Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ona şifâya kavuşması için Allah'a sığınarak şunları okuduğunu işittim: Fatiha sûresi, Bakara sûresinin başından dört âyet, ortalarından;
<dl (*&!; âyeti ile Âyetü'l-Kürsî, aynı sûrenin son üç âyeti, Âli İmrân sûresinden bir âyet (sanırım dedi ki: j* VI
âyeti), A'raf sûresinden; âyeti, Mü'minûn sûresinden; âyeti. Cin sûresinden; âyeti, Sâffât sûresinin başından
on âyet, Haşır sûresinin sonundan üç âyet, İhlâs sûresi ve Muftvvi-zeteyn sûresi. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları okuduktan) sonra bedevi şifâya kavuşarak, hiçbir rahatsızlığı kalmayarak ayağa kalktı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu seneâde Ebû Cenftb el-Kelbİ bulunur. Bu râvl zayıftır, adı da Yahya bin EbÎ Hayye'dir. EI-HâkÎm de bu hadisi el-Müs-tedrek'te Ebû Cenâb yoluyla rivayet ederek : Bu hadis, mahfuz ve sahihtir, demiştir.[118]

İzahı

Bu iki hadis notlarda belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Birinci hadis namazlardaki vesvesenin şeytândan geldiğine ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mucizesine delâlet eder. İkinci hadîste geçen "Lemem" bir nevi delilik ve cin çarpması mânâlarına gelir. Kamus sahibi böyle açıklamıştır. Bu hadîs de hem Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mucizesini ifâde eder. Hem de delilik, cin çarpması ve sara gibi bir hastalığa tutulan kimseye hadişte anılan âyetleri okumak suretiyle Allah'a sığınarak şifâ dilemenin müstahablığına delâlet eder.
Hadîste anılan sûreler ve âyetler şunlardır: Fatiha sûresinin tamâmı, Bakara sûresinin 1, 2, 3, 4, 163, 255, 284, 285 ve 286. âyetleri, Âl-i îmrân sûresinin 18. âyeti, A' r â f ' sûresinin 54. âyeti, M ü' m i n û n sûresinin 117. âyeti, Cin süresinin 3. âyeti, S â f f â t sûresinin 1 -10. âyetleri, Haşir sûresinin 22, 23 ve 24. âyetleri, îhlâs, Felâk ve Nâs sûreleri.
Yukarda işaret edilen sûrelerin ve âyetlerin tamamını ve meallerini öğrenmek, okumak isteyenler Kur'ân-ı Kerîm e ve tefsire baksınlar.[119]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/187.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/187-188.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/189-190.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/190-192.
[5] Secde, 5
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/192.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/193-194.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/194.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/194-196.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/196-197.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/197-198.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/198.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/198-199.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/199-200.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/200.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/201-202.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/202-203.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/203-204.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/204-205.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/205-206.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/206-207.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/207-209.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/209-212.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/212.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/212-213.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/214-215.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/215-216.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/216-217.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/217-218.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/218-219.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/219-220.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/220-221.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/221-222.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/222-223.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/224.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/224-225.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/225-226.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/227-228.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/228.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/229.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/229-230.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/230.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/231-232.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/232-234.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/234-236.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/236.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/236-239.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/239-240.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/240.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/240-242.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/242-243.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/244.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/244-247.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/247-248.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/248.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/248-250.

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/250-251.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/251-252.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/252-253.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/253-254.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/255-256.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/256-257.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/257-258.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/258-259.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/259-260.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/260-261.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/261-263.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/263.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/263-264.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/264-265.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/265.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/265-266.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/266.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/266-267.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/267-268.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/268-270.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/270-273.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/273-274.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/274-275.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/275-276.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/276-277.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/277.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/277-279.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/279-281.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/281-283.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/283.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/283-284.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/284-286.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/286-288.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/289-290.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/290-291.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/291-292.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/292-293.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/293-294.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/295.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/295-296.
[97] Hulâsa, 491
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/297-298.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/299.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/299-301.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/301.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/302.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/302.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/302-303.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/303-304.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/304-305.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/306-307.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/307-310.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/310-311.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/311-313.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/313-314.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/315-316.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/316-320.
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/320.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/321-322.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/322-323.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/323-324.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/324-327.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/327-328.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ın Rahmetinin Genişliği ve Kulun İşlediği İyi Amellerin Kat Kat Verileceği

34) Ebû Zer (r.a.) dan rivayetle, dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi:
"Allah-u Azze ve Celle buyurdu ki: "Her kim bir hasene (iyilik) işlerse, ona bunun on katı ve fazlası vardır. Kim de bir seyyie (kötülük) işlese, onun da karşılığı kendi misli gibi bir seyyiedir. Ya da mağfiret etmendir. Her kim Bana bir karış yaklaşırsa, ona bir arşın yaklaşırım. Kim de bir arşın yaklaşırsa, ona bir kulaç yaklaşırım. Kim de Bana yürüyerek gelirse, ona koşarak giderim. Kim Bana ortak koşmadığı sürece dünya dolusu günah dahi olsa gelirse, Ben de onu dünya dolusu mağfiret ile karşılarım."[1]

***

35) İbn Abbas'tan (r.huma) rivayetle: Nebî (s.a.s.)'in Rabbi Azze ve Celle'den yaptığı rivayete göre şöyle buyurdular:
"Allahu Teâlâ iyilikleri ve kötülükleri yazdı. Sonra da bunları açıklayıp beyan etti. Her kim bir haseneyi düşünse de onunla amel etmese (onu yapmayı düşündüğü için) Allahu Teâlâ onu kendi katında tam bir hasene olarak (sevap) yazar. Şayet iyiliği düşünüp de bir de amel ederse o zaman Allah (c.c.) katında ona on haseneden yedi yüz hatta daha fazlaya kadar (sevap) yazar. Şayet bir kötülük düşünse ancak amel etmese (onu işlemese), bundan ötürü Allah, katında ona bir sevap verir. Şayet bu kötülüğü işleyecek olursa Allah (c.c.) ona bir günah yazar."[2]
v Müslim'de (131) geçen bir lafız şöyledir:
"Allah şüphesiz, iyilikleri ve kötülükleri yazdı, sonra da bunları açıklayıp beyan etti. Dolayısıyla her kim bir iyilik yapmayı düşünürse, onu işlemese dahi, Allah, katında onu tam bir iyilik (sevabı) olarak yazar. Bir de o iyiliği işleyecek olursa, Allah (c.c.), katında o iyiliği on iyilikten yedi yüz hatta daha çok kata kadar iyilik (sevabı) olarak yazar. Kim de bir kötülük düşünürse ancak onu işlemez ise (işlemediği için), Allah (c.c.), katında onu bir iyilik (sevabı) olarak yazar. Şayet kötülüğü düşünmekle birlikte bir de onu işlerse Allah bu durumda ona bir kötülük (günahı) yazar."
v Müslim'de gelen (208/131) rivayet lafzının ziyadesi şöyledir:
"Allah (c.c.) yazılanı siler. Helak olmayı hak edenden başkası da Allah indinde helâka uğratılmaz."

***

36) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen bir rivayet de, Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi:
"Allah-u Azze ve Celle buyurdu ki: "Kulum bir kötülük düşündüğünde onu yazmayın. Şayet onu işleyecek olursa o taktirde yazın. Bir iyilik düşünür de onu yapmazsa, onu da bir iyilik olarak yazın, yaparsa on katı sevap yazın."[3]
v Yine kendisinden gelen (204/128) bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Kulun bir iyilik yapmayı düşünüp de onu yapmadığı zaman ona bir sevap yazarım. Şayet bu iyiliği işleyecek olursa sevabını on kattan yedi yüz katına kadar yazarım. Şayet kulum bir kötülük düşünüp de işlemeyecek olursa buna bir günah yazmam. Ancak bu günahı işleyecek olursa bir günah olarak yazarım."

***

37) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen bir rivayette, Resûlullah (s.a.s.) dedi ki:
"Allah-u Azze ve Celle şöyle buyurdu: "Kulum bir iyilik yapmaya niyet eder de, işlemediği taktirde, bunu kendisi için iyilik yazarım. Bunu işleyecek olursa da ona on kat sevap yazarım. Kulum bir kötülük işlemeye niyet eder de, onu işlemezse, onun bu (kötülük) niyetini bağışlarım. Bu kötülüğü işlediği taktirde de ona, o kötülüğün aynısını yazarım."
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Melekler: "Ey Rabbimiz! Şu kulun bir kötülük işlemek istiyor" dediler. Allah (c.c.) o kulunu meleklerden daha iyi görmekle beraber:
"Kulumu gözetleyin. Eğer kötülüğü işleyecek olursa aynısıyla günah yazın, eğer kötülüğü tek ederse ona bir sevap yazın, çünkü o kötülüğü Benim korkumdan dolayı terk etmiştir" diye buyurdu."
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İçinizden biri, Müslümanlığı güzel yaparsa, Allah ile karşılaşıncaya kadar, işlediği her iyilik için on kattan yedi yüz kata kadar sevap yazılır. İşlemiş olduğu her kötülük için de aynısıyla (bir) günah yazılır."[4]

***

38) Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen bir rivayette, Resûlullah (s.a.s.) dedi ki:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Kulum bir kötülük işlemeyi niyet edecek olursa; (Meleklerine); "Onu işlemediği müddetçe (günah) yazmayın. Şayet işleyecek olursa aynıyla bir günah yazın. Günahı Benim için terk edecek olursa ona bir sevap yazın" diye buyurdu. Şayet kulum bir iyilik işlemeyi niyet edecek olursa (Meleklerine): "O iyiliği işlemediği zaman bir sevap yazın. Şayet o iyiliği işleyecek olursa ona on katıyla yedi yüz kata kadar iyilik (sevabı) yazın" diye buyurur."[5]

***

---

[1] Müslim (2687). Bu hadis = Tevhid kitabı = konusunda geçmiş idi. Hadiste geçen: *"Urabul and"* = Dünya dolusu kadar demektir. Allah en iyisini bilir.
[2] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (6491).
[3] Müslim (128).
[4] Buhârî (42), Müslim (129). Lafız Müslim'e aittir.
[5] Buhârî (7501).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VELÂYET[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ?????????? ?

-189 ? ??????????? ?????? ???????? ?

“Velâ hakkı, köleyi azad eden kimseye aittir”

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Aişe
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Hz. Ali
4. Büreyde

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

5. Ebu Hureyre[2]

Bu hadis, Müslim’de geçmektedir.

Yine de doğruyu en iyi bilen, Allah’tır.

---

[1] “Vela” kelimesi, sözlükte; tasarruf, muavenet ve muhabbet anlamında olup yakınlık manasına olan “veli” kelimesinden alınmadır.
Hukuki bir terim olarak ise; mirasçılığa sebep olan hükmi bir akrabalıktır.
Bu akrabalık, azat etme sonucu, efendi ile azatlı arasında meydana gelir ki, buna, “velâ-i itâk” denir.
Bu sebeple kölesini azat eden kimse, kan bağıyla olan daha yakın asabesi bulunmadığına, azatlısının mirasçısı olur.
Velayet ise; bir şeyi, kudret cihetiyle tasarruf etme, bir kişinin işine kefil olma ve işini üzerine alma demektir. Buna göre burada velâ; efendinin, azat ettiği köle veya cariyeye mirasçı demektir. Çünkü miras hakkını kazandıran vela, ancak köle yada cariyeyi azat etmek suretiyle olur.
Yalnız İslam’da kölelik yoktur. Kölelik, İslam’ın geldiği ve hüküm sürdüğü ve bazı çağlarda mevcuttu. Herhalde İslam buna kayıtsız kalamazdı. Bu nedenle de gerek Kur’an’da ve gerekse de Sünnette yer yer köle ve cariye ile ilgili hukuktan bahsedilir. Bu, İslam’ın, insana verdiği önemi göstermektedir.
Genel olarak, kefaretlerde köle azat edilmesi yer almaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v)’de, köle ve cariyelerinin, özgürlüklerine kavuşmalarını ya teşvik etmiş yada bunu bizzat uygulamıştır.
Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Mükatabe 1-5; Müslim, İtk 15 (1504); Ebu Dâvud, İtk 2 (3930); İbn Mâce, Itk (2021); Taberânî, el-Evsat, es-Sağir

[2] Müslim, İtk 15 (1505)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Meşhur Hadis:

Her tabakada (Sahâbî, Tâbiîn, Etbauttâbiîn) râvi sayısı en az üç olan rivâyetlere denir. Bu tarif muhaddislere göredir. Fukahâ ise böyle bir hadîse müstefiz der. Mâmafih, iki târikle rivâyet edilen hadîslere de müstefîz diyen fakîhler olduğu gibi müstefiz demek için dört tarîki şart koşan fakîhler de olmuştur.
İlk asırda bir tek tarîki olsa bile sonradan ümmetin kabulüne mazhar olarak şüyû bulan hadîslere de lügat mânasına yakın olarak meşhur denmiştir.
Yeri gelmişken bir kere daha hatırlatalım: Meşhur hadîs tabiri, bir de halk arasında hadîs diye çokça şüyû bulmuş sözler için kullanılır. Müştehir de denen bu sözlerin ilk asırda bilinen bir aslı olabileceği gibi olmayabilir de. İkinci ve üçüncü asırlarda mütevâtir derecesinde şöhrete eren bu rivayetler, sahîh bir hadîs olabileceği gibi "hadîs" ismi verilmiş bir atasözü, bir feylezof veya hakîm sözü, bir tabîb sözü de olabilir. Mesela, bazen Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye ve bazan da, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilerek söylendiğine sıkça rastlanan "Çocuklarınızı yarına göre yetiştirin" "meşhur hadîsi (!)"nin araştırma sonunda Eflatun'a ait bir söz olduğunu tesbit ettik.
Metinlerde sıkça rastlanacak olan meşhur kelimenin bizi hataya düşürmemesi için kelimenin ihtiva ettiği bütün bu mânâları iyi kavramanız gerekir.[1]
Hadisçilere göre meşhur; tevatür şartlarını taşımayan topluluğun naklettiği ve her nesilde ravisi ikiden aşağı olmayan hadistir. (İbn Hacer (852/1448) bu topluluğu "ikiden fazla" kaydına bağlamıştır.)
Başlangıçta bir-iki kişi tarafından rivayet edilmişken daha sonraki nesillerde tevatür derecesine ulaşan hadisler için de meşhur terimi kullanılmaktadır.[2]
Meşhur hadisin, mutlaka sahih olduğu ilk anda akla gelebilirse de aslında öyle değildir. Tevatür derecesini bulamadığına göre, ravileri tetkike tabidir. Böyle olunca, tetkik sonuçlarına göre, sahih, hasen veya zayıf meşhurların bulunması kaçınılmazdır.
Bir de bazı hadisler, bazı kesimler ya da meslek grupları katında meşhur olmuşlardır. Bu tür hadisleri de Meşhur hadisler arasında ele almak doğru olacaktır. Şu hale göre meşhur hadisler iki kısma ayrılır:[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78.
[2] Meşhur mütevatir ile aziz ve garib arasındadır. (Itr, Menhec: 409)
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 110-111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALTI İMAM'IN MENÂKIBI VE AHVÂLİ[1]

İmam Mâlik:

Ebu Abdillah Mâlik İbnu Enes İbni Mâlik el-Asbahî, Dâru'l-Hicre denen Medîne'nin imamıdır. 95 yılında doğdu, 179 yılında Medine'de vefat etti. Öldüğü zaman 84 yaşında idi. O, fıkıh ve hadiste Hicaz bölgesinin ve hatta bütün imamların imamı idi. İmam Şâfiî gibi bir zatın (rahimehullah) onun ashabından biri olması, şeref olarak ona kâfidir. İlmi, İbnu Şihâbi'z-Zührî ve Yahya İbnu Sa'îd el-Ensarî, Nâfi mevla İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) ve başkalarından almıştır. Kendisinden ilim alanlar sayılmayacak kadar çoktur. İmam Şâfiî (rahimehullahu teâla), Muhammed İbnu İbrahim İbnu Dînâr, İbnu Abdirrahmân el-Mahzûmi, Abdulaziz İbni Ebî Hâzım gibi. Bunlar onun ashabından, kendi nazirleridirler. Ma'n İbnu İsâ el-Kezzâz, Abdü'lmelik İbnu Abdilazîz el-Mâcesûn, Yahya İbnu Yahya el-Endülüsî, Abdullah İbnu Mesleme el-Ka'nebî, Abdullah İbnu Vehb, Esbağ İbnu'l-Ferec; bunlar Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî, Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Maîn gibi hadis imamlarının şeyhleridirler.
Tirmizî, Câmi'inde Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den şunu rivayet eder: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"İnsanların, ilim talebi için hayvanlara binip seyahate çıkacakları zaman yakındır. O vakit, Medine âliminden daha bilginini bulamazlar."* Tirmizî: "Bu hadis hasendir" der. Abdurrezzak ve Süfyân İbnu Uyeyne: "Hadiste zikredilen kimse Mâlik İbnu Enes'tir" demişlerdir. Mâlik (rahimehulla) der ki: "Kendinden ilim yazdığım kimselerden pek azı bana gelip ilim ve fetva sormadan vefat etmiştir." Bir gün İmam, Rebî'a İbnu Ebî Abdirrahmân'dan hadis rivayet etti. Dinleyenler onun hadislerinden daha çok rivayet etmesini istediler. Bunun üzerine: "Rebîa'yı ne yapacaksınız? O şu kemerin altında uyumaktadır" dedi. Rebîa'ya gidip: "Mâlik'in kendisinden hadis rivayet ettiği Rebî'a sen misin?" dediler. O: "Evet!" dedi. Kendisine "Nasıl olur da Malik senden istifade ederken, sen kendinden istifade etmezsin?" dediler, şu cevabı verdi.
"Bilmiyor musunuz, bir miskal devlet, ilim sahibi olmaktan hayırlıdır." Mâlik (rahimehullah), ilme ta'zim göstermede aşırı bir derecedeydi. Hadis rivayet edeceği zaman abdest alır, (en iyi elbiselerini giyer), koku sürünür, büyük bir vakar ve heybetle kürsüye otururdu. Kendisi saygı telkin eden mehîb bir görünüşe sâhipti. Hakkında bir Medineli şöyle demiştir:
Çoğu kere suale cevap vermez, heybetinden tekrar sorulamaz da, sual edenler başları eğik ayrılırlar. Vakârın âdabı ve saltanatın izzeti korkmaktır. O, iktidar sâhibi olmasa da kendine itaat edilir.
Yahya İbnu Saîd el-Kattân: "İmamlar arasında hadisi, Mâlik kadar sahîh olan yoktur" demiştir. Şâfiî (rahimehullah) de: "Âlimler zikredilince, Mâlik onların arasında yıldız gibi parlar" demiştir.
Rivayete göre Halife, Mansur, onu mükreh'in boşamasıyla ilgili hadisi rivayetten meneder. Sonra bu yasağa uyup uymadığını kontrol için, gizli bir adam vasıtasıyla bu konuda hadis sordurur. Mâlik büyük bir kalabalık içerisinde hadisi rivayet eder: *"Mecbur edilen (mükreh) kimsenin talâkı mûteber değildir."* Mansur onu kamçıyla dövdürtür, fakat o, hadis rivayetini terketmez.
Hârun er-Reşîd, hac sırasında Mâlik'ten Muvatta'yı dinlerdi. Kendisine Üçyüz dinar ihsanda bulundu ve: "Benimle gelmen lâzım. Zira, ben halkı Muvatta ile amele sevketmeye azmettim, tıpkı Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın, Kur'ân'la amele sevkettiği gibi" dedi. İmam Mâlik ona şu cevabı verdi: "İnsanları Muvatta ile amele sevketmek mümkün değildir. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı (radıyallahu anhüm), kendisinden sonra her tarafa dağıldılar. Böylece her memlekette, Ashab tarafından götürülen bir ilim mevcut. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da şöyle buyurmuştur: *"Ümmetimin ihilâfı rahmettir"*. Seninle gitmem de imkânsızdır, çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Bilselerdi, Medine onlar için daha hayırlıdır"* buyurmuştur. İşte vermiş olduğunuz dinarlar, olduğu gibi duruyor. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şehrine bedel dünyayı verseniz kabûl etmem" der.
Şâfiî (rahimehullah) der ki: "Ben Mâlik'in kapısında Horasan atlarından ve Mısır katırlarından öylesini gördüm ki, daha güzeline hiç rastlamadım. Kendisine: "Bu ne güzel binek!" dedim. "Bu sana benden hediye olsun!" dedi. Ben: "Onlardan bir tane de kendine ayır gerekince binersin" dedim. Bana: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yattığı bir toprağa hayvan ayağıyla basmaktan Allah'a karşı haya ediyorum" cevabını verdi."
İmam Mâlik'in menkîbesi saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Allah'ın rahmeti üzerine olsun![2]

---

[1] Mukaddime cildinde bu imamları etraflıca tanıtmış olmamıza rağmen, burada, kitabın orijinal aslında mevcut olan kısa terceme-i halleri aynen tercümeyi uygun bulduk. Eserin bütünlüğü için de bu gereklidir. Okuyucuların normal karşılayacağını ümid ediyoruz (İbrahim Canan).
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/189-191.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Meşhur Hadis:

Her tabakada (Sahâbî, Tâbiîn, Etbauttâbiîn) râvi sayısı en az üç olan rivâyetlere denir. Bu tarif muhaddislere göredir. Fukahâ ise böyle bir hadîse müstefiz der. Mâmafih, iki târikle rivâyet edilen hadîslere de müstefîz diyen fakîhler olduğu gibi müstefiz demek için dört tarîki şart koşan fakîhler de olmuştur.
İlk asırda bir tek tarîki olsa bile sonradan ümmetin kabulüne mazhar olarak şüyû bulan hadîslere de lügat mânasına yakın olarak meşhur denmiştir.
Yeri gelmişken bir kere daha hatırlatalım: Meşhur hadîs tabiri, bir de halk arasında hadîs diye çokça şüyû bulmuş sözler için kullanılır. Müştehir de denen bu sözlerin ilk asırda bilinen bir aslı olabileceği gibi olmayabilir de. İkinci ve üçüncü asırlarda mütevâtir derecesinde şöhrete eren bu rivayetler, sahîh bir hadîs olabileceği gibi "hadîs" ismi verilmiş bir atasözü, bir feylezof veya hakîm sözü, bir tabîb sözü de olabilir. Mesela, bazen Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye ve bazan da, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilerek söylendiğine sıkça rastlanan "Çocuklarınızı yarına göre yetiştirin" "meşhur hadîsi (!)"nin araştırma sonunda Eflatun'a ait bir söz olduğunu tesbit ettik.
Metinlerde sıkça rastlanacak olan meşhur kelimenin bizi hataya düşürmemesi için kelimenin ihtiva ettiği bütün bu mânâları iyi kavramanız gerekir.[1]
Hadisçilere göre meşhur; tevatür şartlarını taşımayan topluluğun naklettiği ve her nesilde ravisi ikiden aşağı olmayan hadistir. (İbn Hacer (852/1448) bu topluluğu "ikiden fazla" kaydına bağlamıştır.)
Başlangıçta bir-iki kişi tarafından rivayet edilmişken daha sonraki nesillerde tevatür derecesine ulaşan hadisler için de meşhur terimi kullanılmaktadır.[2]
Meşhur hadisin, mutlaka sahih olduğu ilk anda akla gelebilirse de aslında öyle değildir. Tevatür derecesini bulamadığına göre, ravileri tetkike tabidir. Böyle olunca, tetkik sonuçlarına göre, sahih, hasen veya zayıf meşhurların bulunması kaçınılmazdır.
Bir de bazı hadisler, bazı kesimler ya da meslek grupları katında meşhur olmuşlardır. Bu tür hadisleri de Meşhur hadisler arasında ele almak doğru olacaktır. Şu hale göre meşhur hadisler iki kısma ayrılır:[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78.
[2] Meşhur mütevatir ile aziz ve garib arasındadır. (Itr, Menhec: 409)
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 110-111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

Allah'ın Kulunu Sevmesi
Allah'ın Kulunu Sevmesinin Göstergeleri, Bunları Kazanmaya ve Huy Edinmeye Teşvik 3
İyilere Ezîyet Etmemek
İyilere, Zayıflara ve Fakirlere Eziyet Etmekten Sakındırmak 8
Görünüşe Göre Hükümlendirmek
İnsanların Dış Görünüşüne Bakarak Haklarında Hükümlendirmek ve Gizli Hallerini Allah'a Bırakmak 10

Allah Korkusu 21

Allah'ın Rahmetini Ümit Etmek 72

Allah'ın Rahmetini Ümit Etmenin Faydası 137

Korku ve Ümit Arasında Yaşamak 145
Ağlamak
Allah'a Duyulan Saygı ve Arzudan Dolayı Ağlamanın Değeri 154
Zühdün Üstünlüğü
Dünyaya Karşı Zühdün Fazileti Dünyalığa Düşkünlüğü Azaltmaya Teşvik ve Fakirliğin Üstünlüğü 175
Açlığın ve Sâde Yaşamanın Üstünlüğü
Yiyecek, İçecek, Giyecek ve Bunlar Dışında Nefsin Hoşlandığı Şeylerde Orta Yolu Tutmanın ve Şehevî Arzuları Terketmenin Üstünlüğü 243
Kanaat ve Tokgözlülük
Kanaat ve Tokgözlülük, Geçimde Orta Yolu Seçmek İnfâk Etmek ve Zorda Kalmadıkça Dilenmeyi Kötülemek 311

Dilenmeksizin ve Göz Dikmeksizin Sadaka Almak 346

Elinin Emeği ile Geçinmek 349
Cömertlik
Kerem, Cömertlik ve Allah'a Güvenerek Hayır Yollarına İnfâk Etmek 357

Cimrilik ve Açgözlülükten Sakınmak 394

Başkasını Kendine Tercih Etmek
Başkasını Kendine Tercih Etmek, Varını, Yoğunu Muhtaçlara Vermek 399
Âhirete Hazırlanmak
Yarışırcasına Âhirete Hazırlanmak ve Çok Hayır Yapmak 413
Şükreden Zenginin Fazileti
Mal Hellâlinden Kazanıp Sarf edilmesi Emredilen Yerlere Harcamak Suretiyle Şükreden Zenginin Fazileti 420

Ölümü Anmak, Nefsin Aşırı İsteklerini Dizginlemek 431
Kabir Ziyareti
Erkeklere Kabir Ziyaretinin Müstehap Olduğu ve Ziyaretçinin Ne Diyeceği 453
Ölmeyi İstemenin Doğru Birşey Olmadığı
Başa Gelen Sıkıntı Sebebiyle Ölmeyi İstemenin Doğru Birşey Olmadığı, Fakat Dini Yaşamak Zorlaştığında Böyle Bir Arzunun Günah Sayılmadığı 461

Günahtan Sakınma, Günaha Götürebilecek Davranışlardan Kaçınma 468
İnsanlardan Uzak Yaşamak
Zaman Bozulduğunda veya Dindarca Yaşayamamaktan ve Haramı Düşmekten Korkuldığında Bir Köşeye Çekilmenin İyi Olacağı 490

İnsanlarla Bir Arada Yaşamanın Değeri 500

Tevazû ve Mü'minlere Kol Kanat Germek 502

Kibirlenmenin ve Kendini Beğenmenin Haram Olduğu 528

Güzel Ahlâk 546

Yumuşak Huyluluk, Teemmî, Kolaylık 567

Hataları Bağışlamak ve Cahillere Uymamak 588

47- ??? ?????? ??? ???? ????? ????? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ?? ???????

ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN GÖSTERGELERİ, BUNLARI KAZANMAYA VE HUY EDİNMEYE TEŞVİK ETMEK

Âyetler

???? ??? ??????? ?????????? ?????? ????????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ????????

1. "De ki; siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah yarlığayıcıdır, bağışlayıcıdır." Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Allah Teâlâ tarafından sevilmek, dünyamızı bizi ulaştırmak istediği en yüce hedeffir. Her hedefe ulaşmanın yolları olduğu gibi bu büyük sonuca erebilmek için yapılması gerekli işler ve talep edilmesi lâzımlı şeler de vardır.

Öte yandan, bir kulu Allah'ın sevdiğini gösteren işaretler bulunmaktadır. İşte bu âyette bu işaretlerin başında gelen hususun **Hz. Peygamber'e uymak** olduğu ortaya konulmuştur.

Yüce kitâbımızın bize bildirdiğine göre, yahudiler ve hıristiyanlar "**Biz Allah'ın oğulları ve sevdiklerîyiz**" [Mâide sûresi (5), 18] diyorlardı. Müşrikler ise, Allah'ı sevdiğimiz için bizi ona yaklaştırsınlar diye putlara tapıyoruz diyor, sapıklıklarını savunuyorlardı. Necrân'dan gelen hıristiyan grub da, "Biz Allah'a olan sevgimizden dolayı Mesih'i tanrı olarak tanıyoruz" demişlerdi. Müslümanlardan da "Vallahi biz Rabbimizi seviyoruz" diye yemin edenler vardı. Bu, kuru bir iddia ile olacak şey değildi. Bütün bu söylenenlere gerçeklik kazandırmanın bir yolu olmalıydı. İşte Allah Teâlâ, "**De ki; siz Allah'ı gerçekten seviyorsanız hemen bana uyun ki, Allah da sizi sevsin, günahlarınızı bağışlasın**" âyetiyle bütün inanç gruplarını Hz. Peygamber'e uymaya, onun gösterdiği şekilde yani **sünnet-i seniyye** üzere yaşamaya davet etti ve ancak böyle bir yaşayışın, kendi sevgisine ve mağfiretine ulâmet olduğunu bildirdi.

O halde, Allah Teâlâ'nın kulunu sevdiğinin ilk belirtisi, kulun Hz. Peygamber'e uyması, onun izinden ayrılmaması, gerek inanç gerekse amel olarak Muhammedî çizgiyi gücü yettiğince takip etmeye çalışmasıdır. Allah'ı gerçekten seven herkes, **ittıve-i hasene** olan Hz. Peygamber'e uyan herkesi de Allah sever. Böyle bir çizgiden uzak kalanlar için Allah sevgisi de Allah tarafından sevilmek de kuru bir iddia olmaktan başka bir anlamı taşımız.

??? ????????? ?????????? ????????? ??? ?????????? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ?????????????? ?????????? ????? ?????????????? ?????????? ????? ????????????? ???????????? ??????????? ??? ???????? ??????? ????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ??? ??????? ????????? ???????? ????????

2. "Ey îman edenler! İçinizden her kim dininden dönerse, Allah ona karşılık, kendisinin sevdiği ve kendisini seven insanlar getirir. Bunlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı zorludurlar. Allah yolunda savaşırlar, ayıplayanların ayıplamasından çekinmezler. Bu, Allah'ın lütfudur ki, onu dilediğine verir. Zira Allah'ın keremi geniştir ve Allah ona kimin layık olduğunu bilir."

Mâide sûresi (5), 54

Bu âyet-i kerîmede Allah Teâlâ dinden çıkanların yerine yaratacağı insanların şu dört vasfını bildirmektedir. Bunlar bir insanın Allah Teâlâ tarafından sevildiğinin işaretleridir:

Mü'minlere karşı alçak gönüllü olmak,
Kâfirlere karşı izzetli ve zorlu davranmak,
Allah yolunda cihad etmek,
Ayıplayanların ayıplamasından korkmamak.

Bu sayılan özellikler kimin hayatında varsa, Allah'ın sevgisini kazanmış demektir. Kimde bu tavırlar yoksa veya bunların zıddı varsa, Allah'ın sevgisine kavuşabilmek için hayatını bu çizgiye getirmekten başka çâresi olmadığını bilmelidir.

Müslümanlara kaba ve katı davrananlar, kâfirler karşısında ise süt dökmüş kedi gibi tavır alanlar, cihaddan uzak duranlar ve müslüman olduklarını için kendilerine yönelen bir takım karalamaları sineye çekip çekingenlik gösterenler, tavırlarını yeniden gözden geçirmelidirler.

Hadîsler

387- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ????? ???: ???? ????? ??? ??????? ? ???? ????????? ?????????? ? ???? ????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ? ????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ????????????? ?????? ????????? ? ?????? ??????????? ? ?????? ???????? ??????? ???????? ???? ? ?????????? ??????? ???????? ???? ? ??????? ?????? ??????? ????? ? ????????? ?????? ??????? ???? ???? ???????? ??????????? ? ???????? ???????????? ???????????? » ???? ???????? .

???? « ????????? » : ???????????? ???????? ????????? ?? . ????? : « ???????????? » ??? ??????? ???? ?????? .

387. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur" dedi:

"Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, ben ona karşı harb ilân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık sağlayamaz. Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibâdetlerle durmadan yaklaşır; nihâyet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdeta) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden ne isterse, onu mutlaka veririm, bana sığınırsa, onu korurum."

Buhârî, Rikak 38

Açıklamalar

96 numara ile geçmiş bulunan bu hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ'nın kulunu sevdiğine işaret sayılan bir kaç husus sıralanmaktadır. Öncelikle bir kulun farz olan görevlerine ek olarak nafile ibâdetlerle Allah'a yakınlık kazandığı ve sonunda Allah'ın sevgisine ulaştığı belirtilmektedir. Demektir ki, farz ve nâfilelerde devamlılık göstermek, Allah'ın sevgisine işaret olmaktadır.

Her işinde dürüstlük görülen, istekleri yerine getirilen, tehlikelerden uzak tutulan kimsenin bu hali de onun Allah Teâlâ tarafından sevildiğini gösterir. Çünkü Allah Teâlâ sevdiklerini yardımsız bırakmaz. Zaten hadîsimizdeki "*İşiten kulağı, gören gözü...olurum*" ifâdeleri, hiçbir zaman Allah Teâlâ'nın, o kulun vücudunu giyeceği (hulûl edeceği) anlamına gelmez. Bu beyânlar, ilâhî yardımın o kulun bütün hayatını kapsayacağı anlamında güzel, güçlü ve tatlı bir mecâzî anlatımdır.

Sürekli bir mücâhede içinde bulunmak suretiyle Allah Teâlâ'nın sevgisini ve dostluğunu kazanan bir müslümana, bu dürüst hali dolayısıyla düşmanlık etmeye kalkacak olanlar da pek tabîî olarak Allah'ın düşmanlığı ile karşı karşıya kalırlar. Allah Teâlâ, dostlarını ve sevdiklerini, düşmanlarına karşı destekleyeceğini bildirmektedir. Bu da, Allah Teâlâ'nın sevgisini kazanma konusunda kulur için çok büyük bir teşvik olmaktadır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Farzlar ve nâfilelere devam etmek, Allah'ın kulunu sevdiğine işarettir.
2. Allah bir kulu sevdiği zaman her işinde bu sevgi ve yardımın etkisi görülür.
3. Dostlarına düşmanlık edenlere Allah Teâlâ harb açacağını bildirmiştir.

388- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ???????? ? ??? : « ????? ??????? ??????? ????? ???????? ? ?????? ??????? : ????? ????? ????? ?????? ??????? ? ??????????? ? ????????? ???????? ? ???????? ?? ?????? ???????? : ????? ?????? ??????? ??????? ? ????????? ? ??????????? ?????? ?????????? ?? ???????? ?? ???????? » ????? ????.

??? ????? ??????? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? : « ????? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ???? ???????? ? ???? : ?????? ??????? ??????? ??????????? ? ??????????? ???????? ? ????? ???????? ?? ???????? ? ???????? : ????? ?????? ??????? ??????? ? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ????? ??????? ?? ???????? ?? ???????? ? ????? ???????? ?????? ???? ???????? ? ???????? : ????? ???????? ??????? ? ??????????? ? ??????????? ???????? ? ????? ???????? ?? ?????? ???????? : ????? ?????? ???????? ??????? ? ???????????? ? ??????????? ?????? ????????? ????? ??????? ?? ??????????? ?? ???????? » .

388. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:

"**Allah filanı seviyor, onu sen de sev!**" diye emreder. Cebrâil de o kulu sever, sonra gök halkına:

- Allah filanı gerçekten seviyor; onu siz de seviniz! diye hitâbeder.

Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.

Buhârî, Bedü'l-halk 6, Edeb 41, Tevhîd 33; Müslim, Birr 157. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (19),7

Müslim'in rivâyetinde (Birr 157) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu kaydedilmektedir:

Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:

- "**Ben filanı seviyorum onu sen de sev!**" diye emreder. Cebrâil onu sever ve sonra gök halkına:

- Allah filanı seviyor, onu siz de seviniz, diye seslenir. Gök halkı da o kimseyi sever, sonra yeryüzündekilerin kalbinde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.

Allah Teâlâ bir kulu buğzettiği zaman, Cebrâil'e:

- "**Ben, filanı sevmiyorum, onu sen de sevme!"** diye emreder. Cebrâil de onu sevmez. Sonra Cebrâil gök halkına:

- Allah filan kişiyi sevmiyor, onu siz de sevmeyin, der. Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra da yeryüzündekilerde o kimseye karşı bir kin ve nefret uyanır.

Açıklamalar

Önce şu noktayı belirtelim ki, Allah Teâlâ'nın kulunu sevmesi demek, o kul için hayır murâd etmesi, ona hidâyet ve nîmet vermesi demektir. Allah Teâlâ'nın buğzetmesi de kulun azgınlığını artırıp azâd etmesi demektir.

Gök halkı veya semâ ehli, meleklerdir. Başta Cebrâil*aleyhisselâm* olmak üzere meleklerin bir kulu sevmesi, o kul için dua ve istiğfârda bulunmaları anlamına gelir.

Hadisin ikinci kısmı yani kin ve nefretle ilgili bölümü Buhârî'de yer almamaktadır. Nevevî merhum bu sebeple önce Buhârî ile Müslim arasında müşterek olan kısmı vermiş, sonra da Müslim'deki ilâveyi zikretmiştir.

Hadîs-i şerîfden anlaşılmaktadır ki, Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman ona meleklere ve insanlara da sevdirir. Allah Teâlâ bir kulu sevdikten sonra onu Cebrâil ve insanların sevip sevmemesi aslında hiç önemli değildir. Ancak Allah Teâlâ sevdiği kuluna daha zâyide ikram ve iltifât etmek için onu meleklere ve sâlih insanlara da sevdirmektedir. Nitekim Meryem sûresi'nin 96. âyetinde şöyle buyurulmaktadır:**"İman edip yararlı işler yapanlara Rahman olan Allah (gönüllerde) sevgi uyandırır."** Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* âyetteki bu "**sevgi uyandırma**"yı, "Allah'ın onları sevmesi ve sevdirmesi" şeklinde yorumlamıştır. Böylece âyet ile hadîsimiz arasındaki uyum tam mânasıyla ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Ayrı şekilde Allah Teâlâ sevmediği kişiyi meleklere ve iyi insanlara sevdirmez. Bunun nasıl gerçekleştiği ise, hadîsimizde açıklanmaktadır. Buradan şu sonucu çıkarmamız pek normaldir: Müslümanlar arasında sevilen bir kişinin bu durumu, onun Allah katında da sevâlîğinin göstergesidir. Ayrı şekilde sâlih insanların ve müslümanların nefret ettiği kişinin bu durumu da, onun Allah'ın buğzettiği bir kişi olduğunu gösterir.

O halde kimlerin kimler tarafından sevildiği ve kimler tarafından sevilmediği son derece büyük önem arzetmektedir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah'ın kulunu sevmesi gizli kalmaz.
2. Allah Teâlâ sevdiği kulunu meleklere ve sâlih kullarına da sevdirir.
3. İnsanlar, toplumdaki durumlarına bakarak, Allah katındaki yerlerinin ne olduğunu tahmin edebilirler.

389- ??? ?????? ??? ??????? ???? ? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ??????? ????? ???????? ? ??????? ??????? ??????????? ?? ????????? ? ????????? ??? { ???? ???? ??????? ?????? } ???????? ???????? ? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : « ??????? ?????? ????? ???????? ???? ? » ????????? ? ??????? : ???????? ?????? ??????????? ? ??????? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? ????? ??????? ????? ???????? » ????? ???? .

389. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbtan bir kişiyi askerî bir bölüğe komutan tayin edip gazaya göndermişti. Bu zat bölüğe her namaz kıldırışında (ikinci rekâtta) İhlâs sûresini okuyarak konuatna bitirirdi. Dönüşte, komutanın namaza İhlâs sûresi ile bitirmeyi âdet edinmiş olduğunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haber verdiler. O da:

- **"Niçin böyle yaptığını ona sorunuz!"** buyurdu. Sordular.

- İhlâs sûresi, Rahmân'ın sıfatlarını ihtivâ ediyor. Bu sebeple ben onu okumayı severim, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– "**Allah Teâlâ'nın da onu sevdiğini kendisine müjdeleyiniz!**" buyurdu.

Buhârî, Tevhîd 1; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn 263. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 69

Açıklamalar

İhlâs sûresi, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'e gelip "Bizi kendisine kulluk yapmaya çağırdığın Rabbini bize tanıt" demeleri üzerine nâzil olmuştur. Meâlî şöyledir:

"De ki: O Allah'dır, birdir.

Allah samedder, (hiçbir varlığa muhtaç değildir, her şey ona muhtaçtır).

Doğurmamış ve doğurulmamıştır.

Hiçbir şey de O'na denk olmamıştır (eşi ve benzeri yoktur)."

Güzel dinimizin baş inanç ilkesi olan tevhîd, Allah'ın birliği esâsı, en özlü şekilde bu sûrede anlatılmaktadır. Bu sebeple bu sûrenin bir adı da "**Tevhîd sûresi**"dir. Allah Teâlâ, âlîlâk sıfatlarıyla bu sûrede ve bir de **Âyetü'l-kürsî**'de olduğu gibi hiçbir yerde anlatılmış değildir.

İhlâs sûresinin Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine denk olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Bunun yorumunda âlimlerimiz farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi "Kur'ân'ın muhtevâsı üç kısmdan oluşur: Kısaslar, ahkâm ve Allah'ın sıfatları. Bu sûre Allah'ın sıfatlarını ihtivâ ettiği için Kur'ân-ı Kerîm'in üçte biri sayılır" demiştir. Kimi de, "Bütünüyle Kur'ân-ı Kerîm, Allah Teâlâ'nın zâtını, isim ve sıfatlarını, fiil ve âdetlerini tanıtır. Bu sûre ise, Allah'ı takdîs ve tenzîhe tahsîs edîlmiştir. Bu açıdan Kur'ân'ın üçte biri sayılır" görüşündedir.

Sevap bakımından üçte birine denk olup olmadığı da bu tartışmalar arasındadır.

Hadîsimizde ismi bildirilmeyen komutanın, kıldırdığı her namazın ikinci rek'atinde İhlâs sûresini okuması, şâkîyet konusu yapılınca Hz. Peygamber, öncelikle bu hareketinin sebebini kendisinden sormak gerektiğini belirtmiş ve sordurmuştur. Komutanın, ne namazı kısa tutmak ne başka sûre bilmemek ne de daha başka herhangi bir sebepten dolayı değil, sırf sûrenin muhtevâsına duyduğu sevgi ve muhabbetten, yani Allah bilincinden dolayı hep bu sûreyi okuduğu anlaşılınca da, onun bu tavrının, Allah Teâlâ tarafından sevâlîğinin işareti olduğunu ilân etmiş ve *"Allah Teâlâ'nın da onu sevdiğini kendisine müjdeleyin!"* buyurmuştur.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah Teâlâ'nın kendi zâtını tanıttığı sûre veya sûreleri bilinçli olarak sıkça okumak güzeldir.
2. İhlâs sûresi, bizim Allah inancımın en özlü şekilde tanıtan bir sûre-i cefîkdir.
3. İkinci rek'atlerde her zaman İhlâs okumak suretiyle namaz kılınabilir.

48- ??? ??????? ?? ????? ???????? ??????? ?????????

İYİLERE EZİYET ETMEMEK

İYİLERE, ZAYIFLARA VE FAKİRLERE EZİYET ETMEKTEN SAKINDIRMAK

Âyetler

??????????? ????????? ?????????????? ????????????????? ???????? ??? ??????????? ??????
??????????? ?????????? ????????? ?????????

1. "Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, yapmadıkları bir işten dolayı haksız yere ezâyet edenler, şüphesiz büyük bir iftirâ etmiş ve açık bir günah yüklenmiş olurlar."

Ahzâb sûresi (33), 58

Nevevî'nin iyi kimselere ezâyet etmekten sakındırmaya delîl olarak mü'min erkek ve kadınlara işlemedikleri şeyler dolayısıyla sözle ve davranışla ezâyet edilmesini yasaklayan âyetin getirilmesi, her şeyden önce iyi ve sâlih kimselerin, mü'min olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda âyetin nâzil olduğu toplumda, savunmasız kimseler denince, erkek ve hanım mü'minlerin hatıra gelîşi anlaşılmaktadır. Ezâyet ve işkence, gerek propagında yoluyla sözlü veya doğrudan mûdâhale yoluyla fâil olsun her ikisi de Allah katında bu ezâyeti yapanlar için büyük bir sorumluluk vesîlesi olacaktır.

Bir önceki âyette de "**Allah ve Resûlü'nü incitenlere Allah, dünyada ve âhirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azâb hazırlamıştır"** buyurulmaktadır [Ahzâb sûresi (33), 57].

Tevhîde ters düşen birtakım yakıştırmaları Allah hakkında ileri sürmek, peygamberlikle bağdaşması mümkün olmayan bazı sözleri Peygamber hakkında söylemek sûretiyle Allah ve Resûlü'nü incitenlerin, Kur'ân-ı Kerîm'in nâzıfâlı sırasında yaşayan gayr-i müslimler olduğu belîdir. Allah onların âkıbetlerini de açıkca "**lânet ve horlayıcı bir azâb**" olarak bildirmiştir.

Günümüzde birçok ülkede görüldüğü gibi savunmasız durumda bulunan müslümanlara, hiç alâkaları olmayan suçlar isnad ederek iftirada bulunanların açık bir vebâl altına girmiş oldukları bilîrilmektedir. Dolayısıyla böylesi bir ezâyet ve işkencenin, mü'minler arasında birbirlerine karşı kullanılmması öncelikle istenmiş olmaktadır.

????????? ??????????? ????? ????????? [9] ???????? ??????????? ????? ???????? [10]

2. "Yetîmi sakın horlama ve dileneni asla kovma!"

Duhâ sûresi (93), 9-10

Allah Teâlâ'nın özellikle Hz. Peygamber'e ihsân ettiği nîmetleri dile getiren Duhâ sûresi'nin bu iki âyeti, Hz. Peygamber'in şahsında bütün müslümanlara yönelik emirler ihtivâ etmekteydi. Kendisi de bir yetîm olan Hz. Peygamber'e bu durum hatırlatıldıktan sonra, **"O halde artık yetîmi sakın horlama, mal veya ilim isteyeni de asla kovma"** buyurulması, okdukça etkileyici ve dikkat çekicidir.

Konu başlığındaki zayıflara, yetîmlere ve fakirlere misâl olarak dilencilerin zikredildiği görülmektedir. O halde toplumun himmet ve sıcak ilgiye muhtaç kesîmlerine olumlu bir şey yapılamadığı yerde hiç değilse kıncı olmamak öğütlenmektedir. Bu gönüli kırık insanları kaba-saba söz ve tavırlarla incitmek, bu âyetlerde getirilen sınırları çiğnemek olcaaktır. Bu ise, olgun mü'minlerden beklenen bir hareket değildir.

Hadîsler

???? ???????? ?????? ???? ???? ??? ????? ?????? ??????? ?????? ?? ????? ??? ??? (???? ?????? ??? 385) (?? ???? ?? ????? ??? ????? ??????) ????? ???? ??? ?? ??? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? (???? ?????? ??? 260) ?? ??? ?????? ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ???????? (?? ??? ??? ??? ??? ??????? ??? ????? ???) (???? ?????? ??? 261) .

Konuya dair hadislere gelince onlar hayli çoktur. Meselâ, bundan önceki konuda geçen (387 numaralı) "**Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona karşı harb ilan ederim**" anlamındaki Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'ın rivâyet ettiği hadîs.

Yine **Yetîmle İlgilenme** konusunda yer almış bulunan Sa'd İbni Ebû Vakkas'ın rivâyet ettiği (263 numaralı) hadîs ve o hadîsteki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

- **"Ey Ebû Bekir! Eğer sen o fakirleri kızdırdınsa, bilesin ki Rabbini de kızdırdın demektir"** sözü...

Açıklamalar

Müellif Nevevî burada daha önce geçmiş olan ve bizim de bu kitaptaki numaralarına işaret ettiğimiz iki hadise atıfla bulunmakla yetinmektedir. İşaret edîlen iki hadîs ve yorumları bir kez de bu konu ile ilgîleri noktasına dikkat edilerek okunmalıdır. Burada ayrıca bir açıklama yapma ihtiyacı duymuyoruz.

390- ??? ???????? ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????? ????????? ? ?????? ?? ??????? ?????? ? ???? ??????????? ??????? ???? ????????? ??????? ? ????????? ???? ?????????? ???? ????????? ??????? ? ????????? ? ????? ????????? ???? ???????? ?? ????? ????????? » ???? ???? .

390. Cündeb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"**Sabah namazını cemaatle kılan kimse Allah'ın güvencesindedir. Sakın Allah, güvencesi altında olan bir şeyden dolayı sizi takîbe almasın. Çünkü Allah güvence verdiği bir şeyden dolayı kimi takîb ederse, onu yakalar sonra da onu yüzüstü cehennem ateşine atar."**

Müslim, Mesâcid 261, 262. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbni Mâce, Fiten 6

Açıklamalar

İyileri, zayıfları ve fakirleri incitmekten sakındırma konusuyla bu hadîs-i şerîfin alâkası, sabah namazını cemaatle kılan, cemaatin olmadığı yer ve zamanlarda da yalnız başına kılan kimsenin Allah'ın himâyesinde olması dolayısıyla, böyle bir müslümana incitecek olanların Allah'ın koruması altında olan birine saldırmış kabul edilmeleridir. Allah'ın temînâtı ve güvencesi altında olan bir kimseye yönelten her saldırı ise, mutlaka takîp edilir ve asla cezâsız bırakılmaz. Çünkü Allah Teâlâ'nın sorumlu tutup takîbe çâlıştığı kimsenin kurtuluşu yoktur. İşte bu sebeple müslümanları sağlıksız sanıp onları tâmeye kalkmamak gerekir.

Bu mânâsıyla hadîsimiz, Allah Teâlâ'nın, dostlarına düşmanlık edenlere harb âlânı edeceğini, fakîr-fukarayı incitenlerin Allah'ı incitmiş ve gazabını üzerine çekmiş olacağını bildiren yukarıdaki îkî hadîs ile, sonuçları itbârıyle tam bir uyum içindedir ve onları desteklemektedir. Yani Allah Teâlâ, herhangi bir sebeple bir kulunu takîbe alırsa, o kulun artık kurtuluşu yoktur. O yüzden, iyileri, zayıfları ve fakîr fukarayı incitenler de bilmelidirler ki, bu insanlar, sabah namazını cemaatle (veya duruma göre tek başına) kılan müslâman gibi Allah Teâlâ'nın himâyesi ve güvencesi altındadırlar. Onlara yönelik haksızlıklar, Allah Teâlâ'nın takîbiyle karşılaşır. Dolayısıyla sonuç, mutlaka yakayı ele vermektir. Bütün bu söylediklerimiz hadîs-i şerîfteki "*Sakın Allah, güvencesi altında olan bir şeyden dolayı sizi takîbe almasın*" ikâzıyla ifâde edilmiştir.

Nevevî merhum, müslümanlara eziyet vermeye kalkacakların bu ilâhî koruma ve takîbi hatırdan çıkarmamalarını tenbîh etmek için hadîs-i şerîf burada zikretmiştir. Ayrıca hadîs-i şerîf 234 numarada geçmiş ve 1051 numarada da tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazını cemaatle kılan bir müslüman Allah'ın güvencesi altına girmiş demektir. Cemaatle kılma imkânı bulunmayan hal, yer ve zamanlarda sabah namazını yalnız başına kılanlar için de aynı hükme geçerlidir.

2. Allah Teâlâ, bir kulu takîbe alırsa, artık onun kurtuluşu yoktur.

49- ??? ????? ????? ????? ??? ?????? ???????? ??? ???? ?????

GÖRÜNÜŞE GÖRE HÜKÜM VERMEK

İNSANLARIN DIŞ GÖRÜNÜŞÜNE BAKARAK HAKLARINDA HÜKÜM VERMEK VE GİZLİ HALLERİNİ ALLAH'A BIRAKMAK

Âyet

????? ???????? ???????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ????? ?????? ???????? ????????

1. "Eğer tövbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse, onları serbest bırakın."

Tevbe sûresi (9), 5

Müşriklerle savaştan bahseden âyetlerden sonra gelen bu hükûm kısmı, onlarla savaşmaktan vazgeçmenin ve mü'min olduklarına karar vermenin belirtilerini sıralamaktadır. Bu belirtiler; tövbe etmek, namaz kılmak ve zekât vermektir. Bunları yerine getiren kimse ile savaşılmaz. Bir kimsenin bunları kalben inanarak ma yaptığı, yoksa canını kurtarmak için mi böyle davrandığı gibi bir araştırmaya da girilmez. Çünkü kalblerdekini bilmek, bizim elimizde ve gücümüz dâhilinde değildir. Bizim vazîfemiz, dışa akseden görüntü ve belirtilere göre hareket etmektir. Bu sebeple, genel bir kaide konulmuştur : **Biz zâhire yani dış görüntüye göre hükmederiz; kalblerde gizleneni ise Allah bilir.**

Hadisler

391- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????????? ???? ?? ????? ?????? ?????? ? ??????? ??????????? ????? ??????? ? ?????????? ????????? ? ???????? ????????? ? ??????? ???????? ???? ? ??????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????? ?????????? ? ??????????? ???? ?????? ????? » ????? ????

.

391. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben, Allah'tan başka bir ilâh bulunmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet edip, namaz dosdoğru kılıncaya ve zekâtı hakkıyla verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde, kanlarını ve mallarını benden korunmuş olurlar. İslâm'ın gerektirdiği haklar ise bunların dışındadır. Onların gizli hallerinin hesabı Allah'a âittir."

Buhârî, İmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, I'tisâm 2, 28; Müslim, İmân 32-36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre (88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1-3

Açıklamalar

İslâmda harp değil sulh esastır. Savaş, bir gaye ve hedef olarak kabul edilmez. Sulhü ve istikrârı sağlamak, insanlığı mutlu kılmak için her türlü çareye başvurulduktan sonra netice alınmazsa, savaşmak mecburîyetinde kalınabilir. İslâm'a göre savaşın gâyesi, yeryüzünü kâfir ve şirkin hâkimiyetinden, zâlimlerin zulmünden arındırmak, Allah'ın dînini herkese ulaştırmak sağlamak, Allah ile kulları arasındaki engelleri ortadan kaldırmaktır. Kimse müslüman olmaya zorlanamız; ancak müslüman olmak isteyenlere engel olunması önlenir; müşrikler ve kâfirler ya İslâm'a girmek, ya İslâm'ın hâkimiyetini kabul etmek, ya da sulh yapmak yollarından birini tercih ederler.

Hadîsimizde kendîlerîyle savaşılacağından söz edilen kimseler, öncelikle müşrikler ve kitap ehli olmayan putperestlerdir. Kitap ehli olan yahudî ve hristiyanlarla savaşılmasının sebebi ise, Allah'a inanmakla beraber, inançlarının bozukluğu ve Hz. Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna inanmayışlarıdır. Bu kimseler İslâm'ın hâkimiyetini kabûl etmeye ve müslüman olmadıkları takdirde cîzye vermeye mecbûr edilirler.

Allah'a ve Resûlüne inandıklarını söyleyenlerle, yanî kelime-i şehâdet getirenlerle artık savaşılmaz. Daha sonra onlardan namaz kılmaları, zekât vermeleri ve İslâm'ın diğer şartlarını yerine getirmeleri istenir. Çünkü kelime-i şehâdet getirip İslâm'a girenler, İslâm dîninin bütün gereklerini yerine getirmeyi kabul etmiş sayılırlar. Bunları yapıp yapmadıkları, İslâm yönetimi tarafından takîp edilir. Dînin gereklerini yerine getirmeyenlere ise gereken yapılır.

Bütün bunlara, insanların zâhirî halleri, dışa akseden söz ve davranışları esas alınarak karar verilir. Onların içlerinde sakladıkları niyet ve düşüncelerin, yaptıkları gizli kapaklı işlerin hesabı Allah'a âittir. **Kimsenin niyetî, kafasında ve gönlünde gizlediği düşüncesi, başkalarını ilgilendirmeyen özel hayatı araştırılmaz.**

"İslâm'ın hakkı" denilerek istisnâ edilen kısım ise, işlediği suçtan dolayı ölümü hak edenin öldürülmesi, malının alınmasını gerektiren bir suç; işleyenin malının alınmasıdır.

Hz. Ebû Bekir, zekât vermeyi reddedenlerle savaşmaya karar verirken, Kur'ân'ın ilgili âyetleri ile birlikte bu hadîsi de kendisine delîl edinmişti. Hadîsin gösterilen kaynaklarından bazısında, bu açıkça belirtilmektedir. Bu hadîs, pek çok sahâbe tarafından rivayet edilmiş olup, mütevâtir hadîsler arasında sayılır.

Hadîsi 1078 ve 1212 numralarda tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman olduğunu söyleyen ve İslâm'ın emirlerini yerine getiren kimseyle savaşmamak dînî bir vecîbedir.

2. Bir kâfirin müslüman olduğuna hükmetmek için kelime-i şehâdet getirmesi yeterlidir.

3. Kişîler, dış görünümleri ve davranışlarına göre değerlendirilir, haklarındaki hükûm de buna göre verilir.

4. Gizli olan niyet ve düşüncelerin hesabını sormak, kulların vazîfesi olmayıp Allah'a âittir.

5. Kelime-i şehâdet getiren ve İslâm'ın emirlerine uyan bir kimse, işlediği suçlardan dolayı hesaba çekilir ve ölüm cezasına veya başka bir cezaya çarptırılır.

6. Kelime-i şehâdet getiren bid'atçı tekfîr olunmaz, imânsızlıkla suçlanmaz.

392- ??? ??? ???? ??????? ??????? ?? ???????? ? ??? ?????? ??? ? ???. ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????: « ???? ??? ?? ????? ?????? ??????? ????? ????? ?????? ? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ? ?????? ?????? ???????? ? ??????????? ??? ?????? ????? » ???? ????.

392. Ebû Abdullah Târik İbni Eşyem*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Kim Allah'tan başka ilâh yoktur der ve Allah'tan başka ibâdet edilenleri inkâr ederse, o kimsenin malı ve kanı haram olur. Gizli hallerinin hesabı ise Allah'a âittir."

Müslim, İmân 37

Târik İbni Eşyem

Sahâbe-i kirâmdandır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Ebû Mâlik el-Eşca'î'nin babasıdır. Târik, Kûfelîlerden sayılır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den dört hadîs rivayet etmiştir. Müslim'in Sahîh'inde îkî hadîsi vardır. Târik'in hayatı hakkında kaynaklarımızda bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bazı rivayetlerde geçen "lâ ilâhe illallah: Allah'tan başka ilâh yoktur" lafzının meftûmunu "Muhammedün Resûlullah: Muhammed Allah'ın Resûlüdür" kısmı da dâhil olup, bu terkîbe **"kelime-i tevhîd"** denir. Kelime-i tevhîd veya kelime-i şehâdeti söyleyenin müslümanlığına hükmedildiğini biliyoruz. Burada buna âlâve olarak, Allah'tan başka tapınılan her şeyi inkâr etmek de zikredilmiştir. Esasen kelime-i şehâdet veya kelime-i tevhîdi söyleyen kimse, Allah'tan başka tapınılan bütün sahte ilâhları, tâğutları ve her türlü putu reddetmiş olur.

Bir çok hadîste ısrarla vurgulanan gizli hallerin hesabının Allah'a ait olduğu gerçeğini müslümanların çok iyi kavramaları gerekir. Çünkü **niyetlerin ve düşüncelerin, vâkıf olunması mümkün olmayan özel hallerin hesabını sormaya kalkmak, hem toplumu fitneye sürükler, hem de birçok haksızlık ve zulümlere yol açar.** Bu sebeple insanların bu çeşit araştırma ve soruşturmalardan ve netice itbârıyle bu özellikere yönelik hükûm ve davranışlardan kesinlikle uzak durmaları emredilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hükûmler zâhire göre, yanî dış görünüşe bakarak verilir; niyetlere ve gönülden geçenlere göre hükûm vermek sadece Allah'a mahsustur.

2. Bütün bâtıl ilâhlardan uzak durmak ve onları reddetmek farzdır.

3. İnsanları niyetlerine, kafalarında ve kalplerinde gizledikleri düşüncelerine göre yargılamaya kalkmak toplumları fitneye sürükler ve birçok zulümlerin işlenilmesine sebep olur.

393- ??? ??? ??????? ??????????? ??? ?????????? ? ??? ?????? ??? ? ???. : ??? ???????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ??????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ? ?????????????? ? ???????? ??????? ??????? ??????????? ? ??????????? ????? ???? ?????? ??????????? ? ???? : ??????????? ?????? ? ??????????? ?? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ? ??????? : « ?? ?????????? » ? ????????? ?? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ? ????? ??? ???? ???????? ??????? ? ???? : « ?? ?????????? ? ?????? ?????????? ? ???????? ???????????? ?????? ??? ?????????? . ???????? ?????????????? ?????? ???? ??????? ?????????? ???? ???» ????? ????.

????? « ??????? ????????????? » ???? : ????????? ??????? ????????? ??????????? ? ????? « ?????? ??????????? » ???? : ??????? ??????? ??????????? ??????????? ? ?? ??????? ?????????????? ?? ????????? ? ??????? ???? .

393. Ebû Ma'bed Mikdâd İbni Esved *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

– Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dedim ki :

– Kâfirlerden bir adamla karşılaşsam ve onunla vuruşsak, o benim ellerimden birini kılıçla vurup koparsa, sonra da benim elimden kurtulmak için bir ağacın arkasına sığınsa ve:

– Ben, Allah için müslüman oldum, dese, onu böyle dedikten sonra öldürebilir miyim, yâ Resûlallah! Ne dersin?

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Sakın onu öldürme" buyurdu. Ben :

– Ey Allah'ın Resûlü! Adam benim îkî elimden birini kopardı, ondan sonra bu sözü söyledi, dedim. Bunun üzerine :

– "Sakın öldürme, eğer onu öldürürsen, o, senin kendisini öldürmezden önceki durumundadır. Sen ise, onun o sözü söylemeden önceki durumuna düşersin" buyurdu.

Buhârî, Meğâzî 12; Müslim, İmân 155. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Cihâd 95

Mikdâd İbni Esved

Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden ve ilk müslümanlardandır. Mikdâd İbni Amr diye de anılır. Künyesi Ebû Ma'bed'dir. Mekke'de müslümanlığını açıkça ortaya koyan ilk yedi sahâbîden biri idi. Habeşistan'a hicret eden sahâbîler arasında yer aldı. Sonra Mekke'ye döndü.

Mikdâd, Bedir ve Uhud başta olmak üzere, Hz. Peygamber'in bütün gazvelerinde bulundu. Özellikle Uhud'da pek çok yararlıklar gösterdi. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'na çıkmadan önce ashâb ile bu konuda istişâre ettiği zaman her bîri kararı iyi bulduğunu belirtmişti. Sıra Mikdâd'a gelince, şunları söyledi :

– Yâ Resûlallah! Ne ile emrolundıysan onu yap, biz seninle beraberiz. Allah'a yemin ederim ki, biz sana İsrâîl oğullarının Mûsâ aleyhisselâm'a dediği gibi demeyiz. Onlar Mûsâ'ya : "Sen ve Rabbin gidin savaşın. Biz burada oturuyoruz."[Mâide sûresi (5), 24] *demişlerdi. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, gayet sen bizi Birkü'l-Gımâd'a kadar yürütsen, seninle birlikte olduktan sonra daha fazla güçlüğe de dayanırız.*

Mikdâd'ın bu samîmî sözleri üzerine Allah Resûlü ondan memnun kaldı ve kendisine dua etti.

Bedir Savaşı'na katılanlar arasında sadece onun atı vardı.

Peygamber Efendimiz bir gün:

– "Azîz ve Celîl olan Allah, bana dört kişiyi sevmemi emretti ve onları kendisinin de sevdiğini bildirdi" buyurunca ashâb-ı kirâm:

– Yâ Resûlallah! Onların isimlerini bize de söylesen, dediler. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz:

"Onlardan biri Alî'dir (bu sözü üç defa tekrarladı), diğerleri Ebû Zer, Mikdâd ve Selmân" buyurdular.

Mikdâd İbni Esved, Mısır fethinde bulundu. Sahâbe hayatını konu edinen eserlerde onunla ilgili pek çok menkıbe vardır. Mikdâd'dan rivayet edilen hadîs sayısı 42'dir.

Mikdâd İbni Esved, Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında, hicrî 43 yılında, 70 yaşında, Medine'de vefat etti. Cenaze namazını da Hz. Osman kıldırdı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e bazan olmuş bir olay bazan da olabilecek bir mesele hakkında soru sorarlardı. Bu hadîste Mikdâd, olmasını muhtemel gördüğü bir meseleyi sorunca Peygamber Efendimiz de ona, dolayısıyla bütün ashâba ve ümmete cevap vermiş oldu.

Peygamberimiz'in olmamış bir olayı soranlara cevap vermediği ve vuku bulmamış bir şeyin sorulmasını istemediği de olurdu. Bu sebeple İmâm Mâlik ve selefîen bazı âlimlerimiz, henüz vuku bulmayan ve var olmayan bir şeyin hükmünü sormayı hoş görmezlerdi. Fakat ulemâmın büyük çoğunluğu henüz olmamış bir şeyin hükmünün sorulmasını ve buna cevap vermeyi câiz görmüşlerdir. Özellikle Hanefî mezhebi bu konuya çok olumlu bakmış ve henüz ortada olmayan meselelere çözümler aramış, aklen muhal sayılmayan her hususu gündemine alıp, o konu etrâfında düşünce ve tasarımlar geliştirerek seçkin bir mevkiye kavuşmuştur.

Kâfirlerden biri harp sırasında bir müslâmana cephede şehîd etse veya elini, kolunu yahut herhangi bir uzvunu koparsa, sonra da kelime-i şehâdet getirse veya burada olduğu gibi "müslâman oldum" dese, artık onunla savaşmaktan ve onu öldürmekten vazgeçilir. Çünkü İslâm'ı kabul eden bir kimse ile harbetmek haramdır. O kimsenin bu sözü canını kurtarmak için söylediği gibi bir düşünce ile hareket edilmez, zâhire göre hükmedilir. Böyle birini öldüren müslâman günaha girmiş olur. Hadîs ve fıkıh âlimi Hattâbî, "müslâman oldum" demezden önce kâfirin kanını dökmek ve onu öldürmek helâldır, ama bu sözü söylediklen sonra, o kimse müslâman sayılır ve öldürülmesi haram olur; onu öldüren müslâmanın da kısas yolıyla kanı helâl olur, diyerek olayın ciddiyetini ve önemini ortaya koyar.

Hz. Peygamber, Hâlid İbni Velîd'i, Necîd taraflarında yaşayan bir kabîle olan Benî Cüzeyme'ye göndermişti. Hâlid onları İslâm'a dâvet ettiğinde Benî Cüzeyme halkı kelime-i şehâdeti söyleyemediler. İslâm'ı kabul ettiklerini de doğru dürüst anlâtamadılar; ancak bu anlamda olmak üzere "dînimizi değiştirdik" diyebildiler. Bu sözle müslâman olduklarını anlatmak istediler. Hâlid İbni Velîd ise onların bu sözlerini kabul etmeyerek kendileriyle savaşı ve onlardan bir kısmını öldürdü. Fakat sahâbîler kendilerine esir olarak verilen kişileri öldürmediler. Daha sonra durum Peygamber Efendimiz'e haber verilince, Efendimiz çok üzüldü ve iki elini açarak Allah'a şöyle yalvardı :

"Allahım! Hâlid'in yaptığından sana sığınırım!" Bu sözünü iki defâ tekrarladı (Buhârî, Ahkâm 35 Meğâzî 58).

Müslâman olduğunu söyleyen kimseyi öldürenin, onun bu sözü söylemezden önceki durumunda olacağı yönündeki peygamber tehdîdi, o kimsenin kâfir olduğu anlamında olmayıp, kısas yolıyla kanının helâl olacağı anlamındadır. Bir müslâmanın, his ve heyecanına kapılarak böyle bir yola sapmaması için, Peygamber Efendimiz durumu bu çarpıcı ifâdelerle açıklamıştır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Bir kimse, herhangi bir şekilde İslâm'ı kabul ettiğini ifâde ederse, onunla savaşılmaz ve artık onun kanını dökmek haram olur.
2. Böyle bir kimseyi bilerek öldürene kısas uygulanır. Şayet bilmeyerek veya canını kurtarmak için böyle davrandığını zannederek öldürmüşse, öldürülenin diyetinin ödenmesi gerekir.
3. Henüz vuku bulmamış bir olayın hükmünün sorulması ve buna cevap verilmesi câizdir.
4. Hükûm zâhire göre verilir, niyetler ve düşünceler araştırılmaz.

394- ??? ??????? ??? ?????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????????? ???? ??????????? ? ??????????? ???????? ???? ???????? ? ???????? ????? ???????? ???? ??????????? ??????? ??????? ???????? ????????? ??? : ?? ????? ????? ?????? ? ??????? ?????? ????????????? ? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ? ???????? ????????? ??????????? ? ????? ????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ?? : « ?? ??????? ??????????? ?????? ?? ????? : ?? ????? ?????? ??????? ? ???? : ?? ????? ?????? ???????? ????? ??????????? ? ??????? : « ??????????? ?????? ??? ????? ?? ????? ?????? ????????» ???? ????? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?????? ????? ????????? . ?????? ???? .

??? ?????? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? : ?? ????? ?????? ??????? ??????????? ?? ???? : ?? ????? ??????? ? ???????? ???????? ??????? ???? ??????????? ? ??? : « ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????????? ???? ????» ????? ????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ???????? .

« ?????? » ??? ????? ??????? ???? ????? : ??? ?? ????? ??????? ???????? ? ????? ???????: ?? ??????? ??? ?? ????? ?? ??????? ??? .

394. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir :

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bizi Cüheyne kabîlesinin Huraka kolu üzerine göndermişti. Sabahleyin onlar sularının başında iken üzerlerine hücum ettik. Ben ve ensardan bir kişi onlardan bir adama ulaştık. Biz onun üzerine yürüyünce, adam: "Lâ ilâhe illallah: Allah'tan başka ilâh yoktur" dedi. Bunun üzerine ensardan olan arkadaşım ona hücumdan vazgeçtî; ben ise mızrağıma ona sapladım ve adamı öldürdüm. Biz Medîne'ye gelince bu olay Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kulağına gitti ve bana:

– "Ey Üsâme! Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?" buyurdu. Ben :

– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece canını kurtarmak için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz tekrar :

– "Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?" diye yine sordu ve bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ben, daha önce müslâman olmamış olmayı bile temennî ettim.

Buhârî, Diyât 2, Meğâzî 45; Müslim, Îmân 158-159. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(11)

Müslim'in bir rivâyeti şöyledir :

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

– "Adam lâ ilâhe illallah dedi ve sen de onu öldürdün, öyle mi?" Ben :

– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece silahtan korktuğu için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz :

– "Kalbini mi yardın ki, bu sebeple söyleyip söylemediğini bilesin?" buyurdu.

Bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ilk defâ o gün müslâman olmuş olmayı temennî ettim.

Müslim, İmân 158

Açıklamalar

Üsâme İbni Zeyd'in öldürdüğü kişi, Mirdâs İbni Nehîk adındaki Cüheyne'li idi. Kabîlesinin diğer fertleri müslâmanları görünce kaçmış, o ise gittiği koyunlarını otlatmaya devam ederek, müslâman olmuş ve kelime-i şehâdet getirerek İslâm'ı kabul ettiğini îzâr etmişti. Üsâme, kılıç korkusu ile müslâman olmanın kişiye fayda vermeyeceğini düşünerek onu öldürüp koyunlarını da almıştı. Böyle hareket ederken, belki de **"Bizim şiddetli azâbımızı görüp de îman etmeleri kendilerine fayda sağlamadı"** [Mü'min sûresi (40), 85] âyetine uygun davrandığını düşündü. Bu sebeple onu mazur görüp diyet ödetmeyen Peygamber Efendimiz bu olaya son derece üzüldü.

"Ey îman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın, dinleyin, size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek : 'Sen mü'min değilsin!' demeyin" [Nisâ sûresi (4), 94] âyeti bu hâdise üzerine nâzil oldu.

İslâm'da cihadın gâyesi insan hayatına son vermek değil, onu Allah'a teslim olmuş bir kul olarak yaşatmaktır. Daha önceleri de işaret ettiğimiz gibi bu teslîmiyetin anlamı herkesi müslâman yapmak değil, İslâm'ın hakimiyetine baş eğdirmektir. Aslında herkesin müslâman olması arzu edilir. Çünkü bu, İslâm'ı kabul eden insanın kendi lehinedir; böylece dünya ve âhıret saâdetine kavuşur. Fakat bunu silah ve kılıç zoruyla kabul ettirmek söz konusu değîldir. Silâh insanı müslâman yapmak için değil, İslâm'ın hakimiyetini kabul ettirmek için kullanılır. Çünkü silâhlı cihad, İslâmî tebliğin en son merhalesidir.

Üsâme'nin keşke daha önce müslâman olmasaydım diye düşünmesi, bir kimsenin müslâman olduğu anda daha önce yaptığı bütün günâhların affedilmesi sebebiyledir. Yoksa kâfir üzere kalmayı istemesinden değîldir. Çünkü böyle bir istek, İslâmî yönden câiz görülemez. O, Hz. Peygamber'in olay karşısında gösterdiği şiddetli tepkiden çok korkmuş, hatta bu olaydan sonra hiçbir müslâmanla çatışmaya girmemeye yemin etmiş, Sıffîn'e katılmamış ve hayatının sonuna kadar da bu prensibi sürdürmüştür.

Peygamber Efendimiz'in bu vesîleyle bir kere daha hatırlattığı gerçek, **"Kalbini mi yardın?"** sorusuyla çarpıcı bir şekilde ortaya konulmuştur. Müslâmanlara düşen görev, zâhire göre hükûm vermektir. Çünkü kalbden geçeni bilmeye hiç kimsenin gücü yetmez.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İslâm'da hükûmler zâhire göre olup, kalbde saklanıp gizlenenleri ve gaybı araştırmak câiz değîldir.
2. Bir kimse hakkında hükûm, onun sözüne ve davranışına göre verilir.
3. Üsâme'nin kelime-i şehâdet getirdiği halde bir kişiyi öldürmesi, ictihad hatasından kaynaklandığı için, kendisine ne kısas uygulanmış, ne de diyet ödettirilmiştir. Çünkü bu davranış, "hata yoluyla insan öldürme" olsaydı, diyet ödettirilmesi gerekirdi.
4. Hz. Peygamber'in Üsâme'yi şiddetle azarlaması ihtiyatlı davranmamış olması sebebiyledir.
5. Mü'min bir kimseyi öldürmek, büyük günâhlardandır.
6. Büyük günah işleyen kimsenin, o güne kadar müslâman olmamış olmayı temennî etmesi câiz değîldir.

395- ??? ??????? ??? ??? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ????????????? ???? ?????? ???? ????????????? ? ??????????? ??????????? ? ??????? ?????? ???? ?????????????? ???? ????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????????????? ?????? ???? ??????????? ? ??????? ??????? ???? ????????????? ?????? ??????????? ? ???????? ??????????? ??????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ? ??? : ?? ???? ?????? ??????? ? ????????? ? ??????? ??????????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????????? ? ??????????? ? ?????? ??????????? ????? ????????? ?????? ????? ? ????????? ??????????? ? ???? : « ???? ?????????? ? » ???????. ?? ????? ??????? ???????? ?? ?????????????? ? ?????? ??????? ???????? ??????? ?? ?????? ??????? ??????? ???????? ? ???????? ????? ????????? ??? : ?? ???? ?????? ??????? . ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? ? » ??? : ????? ? ??? : « ??????? ???????? ??? ???? ?????? ??????? ? ???? ????? ????? ????????? ? » ???? ?? ????? ?????? ??????????? ?? . ??? : « ????? ???????? ???? ???? ?????? ???????? ???? ????? ?????? ??????????? ? » ???????? ?? ?????? ???? ???? ??????? : « ???? ???????? ???? ????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ??????????? » ???? ???? .

395. Cündeb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* müslâmanlardan mütteşekkil bir askerî birliği müşriklerden bir kavme göndermişti. Müslâman askerler, müşriklerle karşılaştılar. Müşriklerden bir adam, müslâman askerlerden istediğine saldırıp öldürtüyordu. Müslâmanlardan biri de onun boş bulunduğu anı gözlüyordu. Biz bu müslâmanın Üsâme İbni Zeyd olduğunu konuşup duruyorduk. Üsâme, kılıcını çekip de adamı öldüreceği sırada o:

– Lâ ilâhe illallah, dedi; fakat Üsâme onu yine de öldürdü. Peygamber Efendimiz'e müjdeci geldi. Peygamberimiz ona ordunun durumunu sordu, o da olup biteni kendisine haber verdi. Hatta o adamın durumunu ve Üsâme'nin ona ne yaptığını da anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Üsâme'yi çağırdı ve ona :

– "Adamı niçin öldürdün?" diye sordu. Üsâme :

– Yâ Resûlallah! O adam müslâmanların canını yaktı; falanı ve falanı öldürdü, diyerek bir kaç şehîdin adını saydı. Sözüne devamla şunları söyledi:

– Ben ise onun üzerine yürüdüm. Kılıcı görünce:

– Lâ ilâhe illallah, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

– "Böyle diyen adamı öldürdün mü?" diye sordu. Ben:

– Evet, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– "Lâ ilâhe illallah kıyamet günü karşına geldiğinde ne yapacaksın?" dedi. Üsâme İbni Zeyd:

– Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak'dan beni bağışlamasını dîle, dedi. Resûl-i Ekrem durmadan:

– "Lâ ilâhe illallah kelimesi kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın, söyle?" "Lâ ilâhe illallah sözü kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın?" diyor, başka bir söz söylemiyordu.

Müslim, İmân 160

Cündeb İbni Abdullah

Sahâbe-i kirâm'dan olan Cündeb'in künyesi Ebû Abdullah'tır. Cündeb, Cündüb şeklinde de söylenir. Beciyle kabîlesi'ne mensup olduğu için el-Becelî nisbesiyle anılır. Önce Kûfe'de yerleşmiş, daha sonra Basra'ya göç etmiştir. Bu sebeple, Kûfe ve Basra'lı hadîs ravîleri ondan rivayette bulunmuşlardır. Hasan-ı Basrî, Muhammed ibni Sîrîn, kendisinden hadîs nakledenler arasındadır.

Cündeb, Abdullah İbni Zübeyr fitnesi patlak verdiğinde, yanına çağırdığı bir grup müslâmana, yukarıdaki hadîsi nakletti ve bu fitneye karışmamalarını tavsiye etti. Onlar:

– Fitne şehrimize gelirse ne yapacağız? diye sorduklarında :

– Mahallelerinize girin, dedi.

– Mahallemize de gelirse?

– O zaman evlerinize çekilin.

– Evimize de girerse?

– Evlerinizin odalarına çekilirsiniz.

– Odalarımıza kadar gelirse?

– Öldürülen Abdullah ol, öldüren Abdullah olma, diye cevap verdi.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm'dan Cündeb ibni Abdullah'ın rivayet ettiği bu hadiste, bundan önceki Üsâme hadisinin aynı olayın farklı anlatımlarından ibaret olduğu anlaşılıyor.

Bu rivayette dikkatimizi çekmesi gereken nokta şudur: Düşmanla savaş esnasında, müslümanlardan bir veya birkaç kişiyi öldürmüş olan bir kimse kelime-i şehâdet getirerek İslâm'ı kabul ettiğini belirtirse, artık onunla savaşmak ve onu öldürmek câiz değildir. Çünkü İslâm'ı kabul etmesi, kişinin geçmiş günahlarına keffâret olur ve hayatı âdeta yeniden başlar. Kendisinden geçmişte yaptıklarının hesabı sorulmaz.

Hz. Peygamber, çok sevdiği Üsâme'nin "Allah'tan beni bağışlamasını dile" temennisini âdeta duymayarak, kelime-i şehâdet getirip müslüman olmuş bir insanı öldürmenin büyük sorumluluğunu düşünüyor ve bu günahı işleyenin kıyamet gününde, Allah huzurunda ne cevap vereceğinin muhâsebesini yapıyordu. Bu tavrıyla da asâbîna ve ümmetine, böyle bir durumda nasıl davranmaları gerektiğini öğretiyordu. Onlar bu mesajı gayet iyi anladılar ve kendilerinden sonra gelen nesillere aynı hassasiyetle aktardılar. Ümmet, tarih boyunca yaptığı cihâdlarda bu gerçekleri hiçbir zaman unutmadı ve hayata uygulâdı.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Savaş ânında, kelime-i şehâdet getiren kimsenin müslümanlığına hükmedilir ve onunla savaşmaktan vazgeçilir.
2. Bir kimse hakkında hüküm, onun davranışına göre verilir. Kalbinden geçirdikleri ve niyeti araştırılmaz.
3. Bir önceki rivayetin "Hadisten Öğrendiklerimiz" kısmına da bakınız.

396- ??? ???? ?????? ??? ???? ?? ?????? ??? : ??????? ????? ???? ?????????? ? ??? ?????? ??? ?????: « ????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ?? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???????????? ????? ???? ?????? ????? ???? ???????????? ? ?????? ???????? ???? ??????? ? ??????????? ? ????????? ??????? ???? ???? ?????????? ???? ? ??????? ?????????? ?? ?????????? ? ????? ????????? ????? ?????? ? ???? ???????? ? ?????? ??????????? ????? ??? ????? ?????????? ??????? » ???? ??????? .

396. Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd der ki: Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'ı şöyle derken işittim :

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında Allah katından gelen vahiy sayesinde insanlar gizli hallerinden de sorumlu tutuluyorlardı. Hiç kuşkusuz vahyin arkası kesilmiştir. Biz ise şu anda sözleri, bize apaçık belli olan davranışlarımız sebebiyle hesaba çekeriz. Dolayısıyla bize iyi davranışlar gösteren kimseyi, güvenilir kimse bilir ve ona yaklaşırız. Onun gizli hallerinden hiçbir şeyi araştırmak bize düşmez. O kişinin gizli halleriyle ilgili hesabını Allah görür. Bize karşı kötü davranışlar sergileyen bir kimseyi de güvenilir bulmayız. O kişi, gayesinin iyi olduğunu söylese bile ondan emin olmuz ve kendisini doğrulamayız.

Buhârî, Şehâdât 5

Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd

Abdullah İbni Mes'ûd'un amcazının oğlu olan Abdullah İbni Utbe, sahâbe-i kirâmdandır. Oğlu Hamza, ona Resûl-i Ekrem Efendimizle ilgili hatırladıklarını sorduğunda, beş veya altı yaşlarında iken kendisini kucağına alıp başını okşadığını sonra da kendisine ve gelecek nesline dua ettiğini söylemiştir.

Abdullah'ı tâbiîn tabakası arasında sayanlar da olmuştur. Ancak Hz. Ömer'in onu vali olarak görevlendirdiğine dâir rivayetler bulunmaktadır. Bu takdirde onun tâbiîn tabakasından sayılması mümkün değildir. Zira Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz'den yaklaşık on üç sene sonra vefât ettiğine göre, Abdullah İbni Utbe'nin Hz.Ömer devrinde genç olduğu ve dolayısıyla ashâbdan sayılması gerektiği anlaşılır.

Abdullah, amcası İbni Mes'ûd ve Hz. Ömer'den hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden hadîs nakledenler arasında oğulları Abdullah ve Avn ile Muhammed İbni Sîrîn, Humeyd İbni Abdurrahman da vardır.

Abdullah İbni Utbe 74 (693) senesinde Kûfe'de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Cebrâil*aleyhisselâm* aracılığıyla Kur'an'ın dışında vahiyler de alıyordu. Sahâbîler bazan Kur'an'ın nâzil olan bir sûre veya âyetinde, gönüllerinden geçirdikleri veya çok özel surette kendi grupları arasında görüşüp konuştukları bir sırrın açıklandığını görüyorlar, bazan da Peygamberimiz'in bunlardan bahsetmesine ve kendilerini uyarmasına şâhit oluyorlardı.

Hz. Peygamber'in vefâtından sonra vahiy kesildi ve bazı kişiler hakkında Allah tarafından bildirilen haberler de sona erdi. Çünkü **vahye muhatap olmak peygamberlere has bir özellik olup onlardan başka hiç kimseye nasîp olmayacaktır.**

Hz. Ömer, vahyin sona erdiği gerçeğini bütün müslümanlara açıkladıktan sonra, insanların bilemeyeceği ve öğrenemeyeceği sırlarından ve niyetlerinden dolayı hiç kimsenin hesaba çekilemeyeceğini ve bu yönde hakkında bir hüküm verilemeyeceğini belirtmiş oldu. Bununla da yetinmeyerek, bir kimse hakkında hükmün resûl verilmesi gerektiğini de gayet açık bir surette insanlara bildirdi. İnsanlar, sadece aleni olarak işledikleri işlerden, yaptıkları hareketlerden, söylediklerî sözlerden hesaba çekilir ve davranışları buna göre değerlendirilir. Bir eyleme dönüşmeyen niyet ve düşüncelerden sorumlu tutulmazlar. **Kötü davranışlar sergileyen bir kimsenin, iyi niyetli olduğunu söylemesine de itibar edilmez; hüküm ve karar onun görünen haline göre verilir.**

Hz.Ömer'in özenle konuduğu prensipler ve bu konuda gösterdiği hassasiyet sorumluluk taşıyan herkes için örnek alınacak niteliktedir. Zira kişiler hakkında hüküm verilirken uyulması gereken prensipler gerçekçi ve hakkaniyete uygun olmalıdır. Aksi takdirde, bir çok haksızlıklar, iyi niyeti kötüye kullanmalar ve bunun neticesinde güvensizlik, düzensizlik ortaya çıkar.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Vahiyle bilgilenme yolu, Peygamber Efendimiz'in vefâtıyla sona ermiştir. Çünkü vahiy, sadece peygambere gelir.
2. Kişiler hakkında hüküm verirken, sadece tavır ve davranışlar dikkate alınır, niyetler ve gizli sırlar araştırılmaz.
3. Kişinin tavır ve davranışı kötü ve çirkin ise, niyetinin ve gayesinin iyi olduğu iddâsı, ona gereken cezânın verilmesine engel teşkil etmez.

50- ??? ?????

ALLAH KORKUSU

Âyetler

1. "Sadece benden korkun." ??????????? ????????????

Bakara sûresi (2), 40

Âyetin tamamının anlamı şöyledir: **"Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetini hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun."**

İsrâil, Ya'kûb *aleyhisselâm*'ın lakabıdır. Allah Teâlâ, Hz.Ya'kûb gibi seçkin bir kulunu nisbet ederek andığı Tevrat ehli yahudilere hitap ederek, kendilerine vermiş olduğu büyük nimeti düşünüp hatırlamalarını emretmektedir. Bu büyük nimet, kitap ve peygamberlikdir. Medîne'ye hicret eden Resûl-i Ekrem Efendimiz, onlara İslâm'ı, Kur'ân'ı ve kendisini arazmış ve beklenilen peygamberin kendisi olduğunu belirtmişti. Çünkü yahudîler, bir peygamberin geleceğini ve onun son peygamber olacağını biliyorlar ve ona bekliyorlardı. Allah onlara sözlerinde durmalarını hatırlattı ve ahâlîlerini bozmaktan, fitne ve anâlîksızlıklara sapmaktan kaçınmalarını, sadece Allah'tan korkmalarını emretti. Onlar yine bu emri de yerine getirmediler. Allah'tan korkmayarak sapıklıklarını sürdürdüler.

2. "Şüphesiz Rabb'inin yakalayıp tutuşu pek şiddetlidir." **????? ?????? ??????? ?????????**

Bürûc sûresi (85), 12

Âyet-i kerîmede, Allah Teâlâ'nın zâlimleri, zorbaları, toplumu ezâyet ve işkence edenleri, büyüklük taslayanları hesaba çekmesinin ve cezalandırmasının çok şiddetli olacağı hatırlatılmakta ve onların fecî sonları haber verilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de buna benzer tehdîdleri ihtivâ eden "vaîd âyetleri" dediğimiz âyetler, epeyce bir yer tutar.

??????????? ?????? ???????? ????? ??????? ????????? ?????? ?????????? ????? ????????? ???????? ???????? [102]

????? ??? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????????? [103]

????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? [104] ?????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ??????? ????????? [105]

???????? ????????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? [106]

3. "İşte Rabbin, kasabaların zâlim halkını yakaladığı zaman böyle yakalar. Çünkü O'nun yakalaması, çok acı ve çok şetîndir. Şüphesiz âhiret azâbından korkanlar için bunda elbette ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün bütün mahlukatın hazır bulunduğu bir gündür. Biz onu sadece sayılı bir süre için ertelîyoruz. O gün geldiği zaman hiç kimse O'nun izni olmadan konuşamaz. Oraya toplanamlardan kimi bahtsız; kimi bahtiyardır. Bahtsızlar ateşte dirler. Onların orada bir soluk alıp verişleri vardır kî!"

Hûd sûresi (11), 102-106

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de zâlimlikleri ve taşkınlıkları sebebiyle helâk edilen kavimlerden ve onların perişan yurtlarından bahseder. Nûh ve Lût peygamberlerin kavimlerinin âkîbeti, Âd, Semûd ve Medyen halkının acıklı sonu, Firavun'un ibret dolu hayatı ve korkunç ölümü bu misâller arasındadır. Âyet-i kerîmelerde, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelen, küfür ve şirkte, zulüm ve azgınlıkta ısrar eden toplumların sonunun önceki milletlerin âkîbetinden farklı olmayacağını dikkat çekilir; bunlardan ibret alınmaz istenir. Peygamber Efendimiz: *"Allah Teâlâ, zâlime, zulmünden vazgeçmesi için bir süre tanır. Nihâyetde onu yakaladı mı, artık bırakmaz."* buyurmuş, sonra da: **"Rabbin kasabaların zâlim halkını yakaladığı zaman böyle yakalar"** [Hûd sûresi (11), 102] âyetlerini okumuştur (Tirmizî, Tefsîru sûre (11), 12).

Allah'a ve âhiret gününe inanmayarak gününü gün etmeye bakan bazı saygısız insanlar, fertlerin ve toplumların başına gelen büyük felâketleri günah ve isyan ile alâkalı görmeyip, tesâdüflere bağlı tabiat olayları diye değerlendirirler. Allah'a inanan akıl ve iz'ân sahipleri ise, bu olaylarda Allah'ın güç ve kudretini, zâlim ve azgınlara verdiği ibret derslerini görürler. Nitekim daha önceki kavim ve ümmetlerin helâkinden önce onlara gönderilen peygamberler, uğrayacakları kötü âkîbeti kendilerine haber vermişlerdi. Bu haberler aynen gerçekleşti. Hz. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bir peygamber gelmeyeceğine göre, Kur'an ve Sünnet'in bu yöndeki uyarılarına iyice kulak vermek gerekir.

???????????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ??????????

4. "Allah sizi kendisinin emirlerine karşı gelmekden sakındırır."

Âl-i İmrân sûresi (3), 28

Âyetin tamamının anlamı şöyledir: **"Mü'minler inananları bırakıp kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa, Allah ile bir dostluğu kalmaz. Ancak onlardan gelebîlecek bir tehlîkeden korunmanız başka.** (Şerlerinden korunmak için dost gözükebilirsiniz). **Allah sizi kendisinin emirlerine karşı gelmekden sakındırır. Dönüş Allah'adır."**

Allah Teâlâ'nın bizi sakındırdığı, yapmamızı istemediği her şey, hem dünyada hem de âhîrette bizim lehînizâedir. **Mü'minin hayatı, Allah'ın çizdiği sınırlar içinde olmalıdır.** Bu sınırları aşan, tehlîkeye düşmüş olur. **Mü'min bir kişi, din kardeşlerine ve İslâm'a zararı dokunacak, dine aykırı düşecek tarzda kâfirlerle dostluk ve işbirliğine girmez.** Ancak mü'minler, bütün insanlara karşı olumlu yaklaşamdan, âdîl davranıştan, iyilik yapmaktan men edilmemişlerdir. Hukuka rîâyet, sözünde durmak, cânlıyet, insanlık, merhamet ve imanın gereği olan bütün güzel huylar mü'minin ayırıcı özelliğidir. Bir kâfir, mü'mine dünyaları bağışlasa bile, ne imânına, ne de din kardeşlerine en küçük zarar verecek bir şeyi ona kabul ettiremez. Kişâlik sahibi mü'min de böyle bir şeyi bilerek yapmaz; ama yanlıp aldanabilir. Hatasının farkına vardığı anda bunlardan kurtulmak için elinden gelen gayreti göstermesi gerekir.

Mü'minlerin sahip olması gereken en önemli nitelîklerden biri, Allah korkusunu her şeyin üstünde tutmalarıdır. Bunun göstergesi de, Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınmalarıdır. Bu âyet bizi bu konuda uyarmaktadır.

??????? ??????? ????????? ???? ??????? [34] ????????? ?????????? [35] ?????????????? ????????? [36]

???????? ???????? ????????? ?????????? ???????????????? [37]

5. "O gün kişi, kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. O gün, onlardan her birinin, kendisine yetecek derdi vardır."

Abese sûresi (80), 34–37

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde kıyamet sahneleri çarpıcı bir üslupla anlatılır. İyîlerin ve kötülerin âkîbetleri gözler önüne serilir. Âhiret gününe, hesaba ve mîzana inananlar, hem kendîlerinin hem de inanmayanların sonlarını âdeta gözleriyle görürler. Bu durum karşısında inananlar hayatlarına çekî düzen verir; Allah'a bağlîkları, emirlerine uyup yasaklarından kaçınmaları, korku ve sevgîleri artar. İnanmayanlar içinde akıl ve idrak sahibi olanlar kendîlerine gelir, kurtuluş ve ebedî saadet yolu olan imana ve İslâm'a yönelirler.

Bu âyet-i kerîmelerde, gelmesi muhakkak olan o günde, yakınlık ve sevginin derecelerine göre, kişinin kendisine en yakın ve en yararlı kimseler olan kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve çocuklarından bile kaçacağı belirtîlerek, kıyâmetin dehşetî anlatılır. Zira o gün herkesin başından aşkın çok büyük ve çok mühim bir işi vardır. Başkalarına düşünmeye, onlara yardımcı olmaya imkân olmadığı için herkesten kaçar. Çünkü onların her biri, kendîlerine karşı vazîfesini hakkıyla yapmadığı için onun yakasına sarılırlar. Bir gün Peygamber Efendimiz:

"İnsanlar kıyamet günü yalın ayak, çırılçıplak, sünnetsiz olarak haşrolunurlar" buyurmuştu. Bunun üzerine Hz.Âişe:

– Yâ Resûlallah! Kadın ve erkekler bir arada olup birbirlerine bakacaklar mı? dedî. Hz. Peygamber:

– *"Yâ Âişe! Durum birbirlerine bakamayacakları kadar kötüdür"* buyurdular (Müslim, Cennet 56).

Bütün bunlar, Allah'tan korkup çekinme konusunda bizleri hassas davranmaya sevketmesi gereken uyarı ve îşaretlerdir.

??????? ????? ??????????? ??????????? ??? ???????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? [1]

?????? ??????????? ????????? ????? ??????????? ?????? ??????????? ????????? ????? ????? ??????? ????????? ???????? ???????? ????????? ????? ??? ??????????? ????????? ??????? ??????? ??????? [2]

6. "Ey insanlar! Rabbinizden korkun; çünkü kıyamet vaktinin depremi, cidden korkunç bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her emziren emzirdiğinden geçer; her gebe yâlkısını bırakır; insanları sarhoş görürsün, oysa sarhoş değîllerdir. Ama Allah'ın azâbı şiddetlidir."

Hac sûresi (22), 1-2

Kur'ân-ı Kerîm, kıyamet zelzelesini çeşitli sûre ve âyetlerde anlatır. Bu zelzele, yerin şiddet ve dehşetle sarsılmasıdır. Bu âyette, öncelikle insanların kendîlerine emredîlenî yapmak, yasaklıların şeylerden de kaçınmak suretiyle Allah'tan korkmaları emredîlmektedir. Çünkü Allah'a inanan, imanlarının gereği olarak sâlih ameller îşleyen, Allah'a gerçek anlamda kulluk yapanlar ve takvâ sahibi olanlar kıyamet zelzelesinden emin olacaktır.

Kıyamet zelzelesi o kadar şiddetlidir ki, çocuğunu emziren anne, bu sarsıntının dehşetiyle yavrusunu terkeder. Yine bu korkunç sarsıntı yüzünden hamle kadınlar çocuklarını düşürürler. Kıyametin dehşetinden insanlar sarhoş gibi olduklan için ne yapacaklarını, nereye gideceklerini, ne konuşacaklarını bilemezler. Bu halde olmaları, Allah'ın azâbının şiddetindendir. İşte bu hâlî gören insan, sarsıntının dehşetinden şaşırarak: **"Bu yeryüzüne ne oluyor?"** [Zâzâl sûresi (99), 3] der. Kur'ân'ın bildirdiğine göre kâfirler: **"Vah bize! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı diyecekler. Mü'minler ise: İşte Rahmân'ın va'dettiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş diyeceklerdir"** [Yâsîn sûresi (36), 52].

???????? ????? ???????? ???????? ??????????? [46]

7. "Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet var."

Rahmân sûresi (55), 46

Rabbinin makamı demek, O'nun herşey üzerinde varlığını hissettirmesi, insanları denetlemesi ve onların her halini görüp gözetmesi demektir. Kıyamet gününde hesap için Allah'ın huzurunda duruş anlamına da taşır.

Rabbinin makamından korkmak sözüyle anlatılmak istenen, sadece yürek çarpıntısı değil, O'nu inkâr ve nimetlerine nankörlük etmekten sakınmak, iman, itaat, şükür ve sayıda kusur etmemektir. Bunları yerine getirenler için iki cennet vardır. İki cennetin ne olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre, biri rûhânî, diğeri cismânî cennet, biri adn diğeri naîm cenneti veya biri dâru'l-İslâm diğeri dâru's-selâm diyenler olmuştur. Kıyamette halleri görülmeden bunların her birinin tafsilatını bilmek mümkün değildir.

??????????? ??????????? ????? ??????? ??????????????? [25] ??????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????????? ??????????? [26]

??????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ??????????? [27] ?????? ?????? ??? ?????? ??????????? ???????? ???? ???????? ??????????? [28]

8. "Cennetlikler birbirlerine dönmüş soruyorlar: Doğrusu bundan önceki hayatımızda, âilemizin yanında bile Allah'dan korkardık. Allah lütfedip bizi kavurucu azâbdan korudu. Doğrusu bundan önce de O'na yalvarıyorduk. Şüphesiz O, iyilik yapandır, acıyandır."

Tûr sûresi (52), 25-28

Bu âyetlerde, cennet ehlinin cennetteki halleri anlatılır. Cennetlikler buraya nasıl gelmiş, bu nimete dünyadaki hangi halleri ve davranışları sayesinde kavuşmışlardır? Onlar, dünyada iken aile fertleri arasında, evlerinde, obalarında ve yurtlarında yürekleri titrer ve korkarlardı. Çünkü âkibetlerini düşünür, bir isyâna düşmekten veya bir azâba uğramaktan çekinirlerdi. Bu düşünce ve davranışları, kendilerini dünyada kötülük yapmaktan alıkoyduk; sâlih ameller işlemeye yönelttî; neticede mükâfâtları cennet oldu. Bu, Allah'ın lutfu ve ihsânı, merhamet ve bereketi sayesindedir. Çünkü onlar, işledikleri işler, yaptıkları ibâdetlerden sonra Allah'a yalvarıp yakarmışlar, dua etmişlerdi. Allah, va'dinde sâdık ve ihsan sahibidir. Kendisine dua eden mü'minlere sonsuz merhametiyle muamele eder.

Hadisler

397- ?? ???? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ?????????? ???????? : « ????? ??????????? ???????? ???????? ?? ????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ? ????? ??????? ???????? ?????? ????? ? ????? ??????? ???????? ????? ????? ? ????? ???????? ???????? ? ?????????? ????? ???????? ? ?????????? ??????????? ???????? : ???????? ??????? ? ????????? ? ????????? ? ???????? ???? ?????? . ???? ??????? ?? ???? ???????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ? ????????? ???????? ????????? ? ?????????? ???????? ????? ???????? ? ???????????? ? ??????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ????????????? » ????? ???? .

397. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* dedi ki:

Bize, doğru söyleyen, doğruluğu tasdik ve kabul edilmiş olan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* haber verdi ve şöyle buyurdu :

"Sizden birinizin yaratılışının başlangıcı, annesinin karnında kırk günde derlenir toplanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde pıhtı hâline döner. Sonra da bir o kadar zaman içinde bir parça et olur. Daha sonra Allah bir melek gönderir ve melek, ona ruh üfler. Bu melek dört şeyle; anne rahmindeki canlının rızkını, ecelini, amelini, iyi biri mi, yoksa kötü biri mi olacağını yazmakla emrolunur."

Abdullah İbni Mes'ûd der ki: Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, sizden biri, cennetliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cennet arasında sadece bir arşın mesâfe kalır da, sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer, cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve cehenneme girer. Yine sizden biri cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cehennem arasında bir arşın mesâfe kalır; sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer ve o kişi cennetliklerin yaptığı işleri yapmaya devâm eder de, neticede cennete gider.

Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Enbiyâ 1, Kader 1; Müslim, Kader 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Tirmizî, Kader 4; İbni Mâce, Mukaddime 10

Açıklamalar

Hadisinin rivâsi Abdullah İbni Mes'ûd, Peygamber Efendimiz'in doğruluk hususundaki seçkin niteliklerini belirterek bu hadisi nakletmiştir. Çünkü hadîste verilen bu haberi, insanlar anlamakta güçlük çekebilirler, akıllarının yetmediği bu konuyu kabul etmeme gibi bir hataya düşebilirlerdi. Oysa, Resûlullah'ın verdiği bir haberi reddetmek mü'mine yakışmaz. Çünkü her akıl her şeyi kavrayamaz. Kavrayamadığı şeyi reddetmek, akıllı bir insanın yapacağı şey değildir. Ona düşen vazîfe, kendisinin anlayamadığını bir anlayanın bulunacağını düşünerek, doğru haberi başkalarına ulaştırmaktır. Nitekim Kur'ân'ın bir çok âyeti zaman içinde, ilmin ve fennin gelişmesiyle daha iyi anlaşılmıştır. Peygamber Efendimiz'in hadislerinin bir kısmı için de durum aynıdır. Hadisleri nakleden râvîler, anlamasalar da işittiklerini aynen nakletmiş, bu rivâyetleri kitaplarına alan musannifler de onları aynı sadâkatla kaydetmiş ve günümüze ulaşmasına sağlamışlardır. Bu durum, hadîs rivâyetinin ne kadar büyük bir hassasiyetle ele alındığını da önemli bir delîlâtır.

Bu hadisin ortaya koyduğu gerçek, günümüzün gelişmiş tıbbının deneylerle ortaya çıkardığı gerçekle uyum içindedir. Anne rahmine düşen bir çocuk, kırkar günlük üç devreden sonra tam olarak teşekkül eder ve ilk canlılık belirtisi bu sürenin sonunda görülür. İlk kırk günlük süre, orada mayalanma ve şekillenmeye müsait hale gelme dönemidir. İşte bu dönem nutfe diye adlandırılmaktadır ki, menî demektir. Menî ise az su anlamına gelir. Nutfe denilmesinin bir başka sebebi de, bu maddenin akıcı ve yapışkan olmasındandır. Anne rahmindeki ikinci kırk günlük süre ise, nutfenin bir pıhtı haline dönüşme dönemidir. Alak kelimesi kan pıhtısı anlamına gelirse de, burada kastedilen anlam dölleminiş yumurta yanı embriodur. Çünkü embrio canlı olup, gelişmeyi bünyesinde barındırır. Kan pıhtısı tabiri, cansızlığa delâlet eder. Böyle bir anlam ise buraya uygun düşmemektedir. İkinci kırk günlük süre bu şekilde geçer ve oluşumunu tamamlar. Üçüncü kırk günlük süre, anne rahmine düşen canlının bir et parçası haline dönüşme ve bu şekilde gelişme dönemidir. Bu kademeli oluşum ve gelişimin pek çok hikmet ve fâydaları vardır. Şayet çocuk bir anda teşekkülü etseydi, muhtemelen anne bunu taharmmül edemez, bedenen ve ruhen hastalanırdı. Bu safhalar, anneyi yavaş yavaş dünyaya getireceği canlıyı taşımaya alıştırır, çocuğun da anne karnındaki gelişimi tamamlanır. Çocuk doğuncaya kadar, bu gelişme seyri devam eder. Öte yandan bu durum, insanların Cenâb-ı Hakk'ın gücünü ve kudretini, kendisine gerçek mânada kulluk edip şükretmelerine vesîle olacak nimetlerini, insan olarak en güzel surette yaratılışlarını, akıl ve ruh gibi üstün hasletlere sâhip oluşlarını anlamalarına da bir vesîledir.

Bu safhalardan sonra, bütün uzuvlarıyla teşekkülü etmiş olan cenine can verilir ve Allah tarafından gönderilen görevli bir melek önce ona ruh üfler. Daha sonra, doğacak olan çocuğun ölümüne kadar, hayattaki her türlü davranışı demek olan amelinin nasıl olacağını, hayat sürresini, rızkını veya cennetlik cehennemlik olacağını yazar. Kişinin ameli, onun işlediği her çeşit hayır ve şerri, iyilik ve kötülüğü kapsar. Her insan, bu davranışlarına göre iyi ve kötü olarak nitelendirilir. İnsanın hayatının ne kadar devam edeceğini, ömrünün nasıl sona ereceğini de bu görevli melek yazar. Meleğin yazdığı bir başka şey, insanın rızkıdır. Rızkı az mı yoksa çok mu olacak, helâl mi yoksa harâm mı yiyecek, rızkını hangi yollardan temin edecek? Bütün bunlar levh-i mahfûz denilen ve bilgisi sadece Allah katında olan bir kitapta yazılıdır. Netice itibâriyle kişinin cennet veya cehennem ehlinden olacağı da görevli melek tarafından kaydedilir. Cenâb-ı Hakk'ın bunları meleğe yazdırması, her şeyin bilgisinin kendi katında bulunduğunu onlara göstermek, bu durumu insanlara da öğretmek gayesiyledir. Herkesin yazısı boynunda asılıdır; fakat bunu ne insanın kendisi ne de başkası bilme ve görme imkânına sahip değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur: **"Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyamet günü onun için, açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkarırız: Kitabını oku, bugün nefsin sana hesapçı olarak yeter, deriz"** [İsrâ sûresi (17), 13-14]. İnsanın boynunda asılı olan bu kitap, bir nevi onun zimmetinde olan eşya gibidir. Çünkü onda yazılı olanlar, kişinin hayatı boyunca yaptıklarıdır. Burada çok kere yanlış anlaşılan bir konuyu kısaca açıklamamız gerekir. Yukarıda anlatılanlar, halk arasında kader veya alın yazısı olarak bilinip adlandırılan hususlardır. Bu adlandırma doğrudur; yanlış olan, kendisini başarısı gelenlere mahkûm hissetmesi, azim ve gayreti, çalışıp çabalamayı terketme hissine kapılmasıdır. Oysa kişinin başarısı ne geleceğini, akîbetinin nasıl olacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Kişi, Allah kendisi hakkında bu konuda bulundurduğunu onlara göstermek, bu durumu insanlara da öğretmek gayesiyledir. Herkesin yazısı boynunda asılıdır; fakat bunu ne insanın kendisi ne de başkası bilme ve görme imkânına sahip değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur: **"Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyamet günü onun için, açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkarırız: Kitabını oku, bugün nefsin sana hesapçı olarak yeter, deriz"** [İsrâ sûresi (17), 13-14]. İnsanın boynunda asılı olan bu kitap, bir nevi onun zimmetinde olan eşya gibidir. Çünkü onda yazılı olanlar, kişinin hayatı boyunca yaptıklarıdır. Burada çok kere yanlış anlaşılan bir konuyu kısaca açıklamamız gerekir. Yukarıda anlatılanlar, halk arasında kader veya alın yazısı olarak bilinip adlandırılan hususlardır. Bu adlandırma doğrudur; yanlış olan, kendisini başarısı gelenlere mahkûm hissetmesi, azim ve gayreti, çalışıp çabalamayı terketme hissine kapılmasıdır. Oysa kişinin başarısı ne geleceğini, akîbetinin nasıl olacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Kişi, Allah kendisi hakkında bu konuda bulundurduğunu onlara göstermek, yaptığı kötülükler sebebiyle de Allah'tan âmâ kesmemelid

anlatıldığı gibi kabul etmek zorundayız. Kaldı ki, anlatılan konular ve bu anlatımda kullanılan kelime ve terimler herkesin anlayabileceği açıklık ve netliktedir. Bunları herkesin bildiği anlamlarının dışına çekerek uygunsuz yorumlar yapmak câiz değildir.

Cehennem azâbı, insanı yiyip bitirecek bir azap da değildir. Öyle olsaydı, sürekliliğinden bahsedilmez ve vücudun çeşitli organları sayılarak ateşin bunları sarması söz konusu edilmezdi. Kaldı ki, cehennem azâbı gören mü'minler suçlarının cezasını çektikten sonra cennete gönderilince, cennetliklerin kendilerini tanıyacakları âyet ve hadislerle sabit olduğuna göre, bu azap şekillerde bir değişiklik de yapmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azâbı çeşit çeşit ve derece derecedir.
2. Cehennemin azâbı insanların cisminedir.
3. Cehennem azâbı vücudu yok edip bitirmeyecektir.
4. Cehennem azâbı insanların şekillerini tanınmaz hale getirmeyecektir.

401- ??? ???? ??? ??? ??????? ????? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ?? ???????? ???? ????????? ???????? » ????? ????. ? « ????????? » ??????? .

401. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlar, âlemlerin Rabbi huzurunda hesap vermek üzere kabirlerinden kalkarlar. Onlardan bazıları kulaklarının yarısına kadar ter içindedirler."

Buhârî, Rikak 47, Tefsîru sûre 83; Müslim, Cennet 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 2, Tefsîru sûre (83); İbni Mâce, Zühd 33

Açıklamalar

Bütün insanlar, Allah'ın emriyle kabirlerinden kalkmlarak yeniden dirilitilir ve kıyamet gününde hesaba çekilirler. Herkes dünyada işlediklerinin hesabını Allah'ın huzurunda verir. Kişinin hesabı, dünyadaki yaşayış tarzıyla, yapmış olduğu iyilik ve kötülükleriyle orantılı olarak kolay veya zor olur. Her insan, hesabını verdikten sonra cennet veya cehenneme sevkedilir.

İnsanlardan bazıları, hesaplarının zorluğu sebebiyle hissettikleri büyük sıkıntı ve güneş ile cehennem ateşinin yakacağının ortaya çıkardığı bunalım içinde o derece terlerler ki, âdeta bir ter denizi içinde kalırlar. Bu tasvir, bazıları için hesabın ne kadar zor geçeceğini ortaya koyar. Dünyada iken davranışlarımıza dikkat etmemiz ve Allah'ın huzurunda bizi utandıracak kötülüklerden uzak durmamız için Kur'an ve sahih hadislerde kıyamet sahneleri bütün canlılığıyla gözler önüne serilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün insanlar, Allah'ın emri ile kabirlerinden kalkmlıp dirilitilecek ve Allah'ın huzurunda hesaba çekilecekledrdir.
2. Kıyamet ve hesap haktır ve mutlaka vuku bulacaktır.
3. Herkesin hesabının zorluğu ve kolaylığı dünyadaki yaşayışına göre olacaktır.
4. Hesap gününün sıkıntısı çok büyüktür.

402- ??? ???? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ?? ???????? ????????? ????? ? ???? : « ???? ??????????? ??? ??????? ??????????? ?????? ?????????? ???????» ???????? ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ??????? ?????? . ????? ???? .

??? ????? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? ????? ???????? ? ???? : « ??????? ??????? ???????? ????????? ? ?????? ??? ?????????? ?? ??????? ?????????? ? ????? ??????????? ??? ??????? ??????????? ??????? ? ???????????????? ???????? » ???? ???? ????? ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? .

« ????????? » ???????? ??????? : ???? ????????? ???? ??????? ??????????? ???????? ???? ???????? .

402. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere benzerini hiç duymadığım bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

"Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız." Bunun üzerine Resûlullah'ın ashâbı yüzlerini kapatarak haçkıra haçkıra ağladılar.

Buhârî, Tefsîru sûre (5), 12; Müslim, Fezâil 134

Müslim'in rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbının durumuyla ilgili bir haber alınca şöyle bir konuşma yaptı:

"Cennet ve cehennem gözlerimin önüne serilip bana gösterildi. Hayır ve şer açısından bugün gibisini görmedim. Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız" buyurdu. Resûlullah'ın ashâbına bundan daha ağır gelen bir gün olmamıştı. Başlarını örterek haçkıra haçkıra ağladılar. Müslim, Fezâil 134

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Allah'ın seçkin bir kulu ve vahye muhatap elçisi olduğu için bizim bilip göremediğimiz şeyleri bilme ve görme imkânına sahipti. Bunlar, Allah'ın kendisine öğretmesi ve göstermesi sayesinde idi. Peygamberimiz, bunlardan bazılarını ashabına ve ümmete açıkladı, bazılarını ise açıklamadı. Yukarıdaki hadîs-i şerîffen bunu anlamamız mümkün olmaktadır.

Hz. Peygamber'in bilip bizim bilmediğimiz şeyler âhiret hayatı, cennet ve cehennem ahvâli ayrıca bizim bilme ve görme imkânımız olmayan gayb âlemiyle ilgili hususlardır. Bunlar, Allah'ın isyankârlara verdiği cezalar, itaatkârlara verdiği mükâfâtlar, bizlere gizli kalıp Resûlullah'a açılmış olan sırlar, niyetlerdeki bozukluklar ve neticeleri gibi Peygamberimiz'e bildirilen hususlardır. İşte insanlar bunları bilip görmüş olsalardı çok ağlar az gülerlerdi. Bu hadîs, Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetinin açıklanması mâhiyetindedir:**"Artık kazandıkları işlere karşılık az gülsünler, çok ağlasınlar"** [Tevbe sûresi (9), 82].

İmâm Gazzâlî, bu hadisi güvenilir, doğru sözlü ve doğru davranışlı olan Resûl-i Ekrem'in kalbine Allah'ın tevdi ettiği sırlardan bahseden hadîser arasında sayar. Peygamber'in, Allah'ın kendisine müsaade ettiği sırları açıklaması câizdir. Çünkü seçkinlerin kalbleri sırların gömülü olduğu kabirler gibidir. Hz.Peygamber, bunların bir kısmını açıklamak suretiyle ashâba az gülüp çok ağlamayı tavsiye etmiştir. Ağlamak, Allah'ın zikri ile hayat bulan kalblerin canlılık meyvesidir. Allah'ın azametini, büyüklüğünü ve yüceliğini hissedenler ağlayabilirler. Çok gülmek ise bu hakîkatlerden habersiz olmanın bir sonucudur. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz bu hadîsleriyle bizleri diri bir kalbe sahip olmaya ve gafletten uzak durmaya teşvik etmektedir.

Bu hadisi, 448 numaralı hadîs olarak tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem haktır ve halen mevcuttur.
2. Cennet ve cehennem Peygamber Efendimiz'e gösterilmiştir.
3. Peygamberlerin bilip gördüğü ve bizlerin bilip görmesine imkân olmayan şeyler vardır.
4. Ferde ve topluma fayda sağlayacak sırları açıklamak câizdir.
5. Dininiz, Allah'ı unutacak derecede çok gülmeyi doğru bulmamış, ağlamayı, yani canlı bir kalbe sahip olmayı tavsiye etmiştir.
6. Sahâbe-i kirâm'ın Allah sevgisi ve korkusu bizlere örnek olacak niteliktedir.
7. Ağlarken yüzü kapatmak dinimizde müstehap kabul edilmiştir.

403- ??? ??????????? ? ???? ?????? ??? ? ??? : ????????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????? ????????? ????? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ???????? ??????????? ???? » ????? ??????? ???? ?????? ???????? ??? ??????????? : ??????????? ??? ??????? ?? ?????? ???????? ? ??????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????????? ???? ??????? « ????????? ???????? ????? ?????? ??????????? ?? ???????? ? ??????????? ???? ??????? ???? ????????? ? ??????????? ???? ??????? ???? ??????????? ? ????????? ??? ????? ???? ?????????? ????????? ???? ?????????? ???????? ???????? » ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ???? . ???? ???? .

403. Mikdâd *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mil mesâfe kalıncaya kadar yaklaştırılır."

Hadîsi Mikdâd'tan rivâyet eden Süleym İbni Âmir :

Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah mil ile yeryüzündeki mesafe ölçüsünü mü yoksa göze sürme çekmek için kullanılan mîl mi kastetti bilmiyorum, demiştir. Resûl-i Ekrem:

"İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları kuşak yerlerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter âdeta ağızlarına gem vurur" buyurarak elîyle ağzına işaret etti.

Müslim, Cennet 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 6

Açıklamalar

Hadîsimizin benzerleri yukarıda geçtiği gibi aşağıda da gelecektir. Burada açıkça belirtildiği gibi, kıyamet gününde güneş insanlara oldukça yaklaştırılacak, hesabın şiddetiyle birlikte bu yaklaşmanın verdiği sıkıntıyla insanlar ter denizi içinde kalacaklardır. Onların her biri dünyada işlediği kötülükler nisbetinde ter içinde olacaklardır. O halde mahşerde duracakları yerler de amellerine göredir. Şayet herkes ayrı hizada olsaydı, onların her biri ayrı miktarda ter içinde kalırdı. Nasıl ki yeryüzünün her tarafı ayrı yüksekliktе değişse, hesabın görülecеği alan da ayrı şekilde olacaktır. Bu hadîslerde anlatılan azap, kâfirler, isyankârlar ve günahkârlarla ilgilidir. Kâmil imân sahibi cennetlikler için böyle bir azap söz konusu olmadığı gibi, onlar Allah'ın arşının gölgesinde rahat bir hayat sürecеklerdir. Buna delâlet eden bir çok âyet ve hadîs vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hesap günündeki azap, insanların dünyadaki davranışlarına göre çeşit çeşit ve derece derecedir.
2. Kıyamet gününde güneş insanlara çok yakın olacak, azap görenler güneşin sıcaklığından son derece etkilenecekler.
3. Dünyada iyi işler yapan, kötü davranışlardan sakınan kimseler kıyamet azâbının şiddetinden korunmuş olurlar.

404- ??? ??? ????? ? ???? ?????? ??? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ???????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ?? ???????? ????????? ??????? ? ???????????? ?????? ???????? ??????????? » ????? ????.

????? « ???????? ?? ???????? » : ????? ????? .

404. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde insanlar o kadar terlerler ki, onların teri yerin yetmiş arşın derinliğine ulaşır. Ter onların ağızlarına âdetâ gem vurur da tâ kulaklarına kadar çıkar."

Buhârî, Rikak 47; Müslim, Cennet 61

Açıklamalar

Kıyamet günündeki ter, sıkıntının ve çekilen ezîyetin bir göstergesidir. Çünkü dünyada işlenilen bütün işlerin hesabı bir anda görülecek, bir ömrün muhâsebesi o anda yapılacak, sıkıntılar üstüste gelecek, pişmanlıklar ise o anda fayda sağlamayacaktır. Ayrıca güneşin ve cehennem ateşinin harareti de buna eklenince ter insanların ağızlarına ve kulaklarına kadar yükselecekeztir. İşte bu terler yeryüzü tarafından emilip çekilince, yerin altında yetmiş arşın mesafeye kadar ulaşacaktır. Arşın, 68 cm uzunluğa eşit olan bir ölçü birimidir. Bu anlatılan sıkıntılar, dünyadaki hiçbir sıkıntıyla kıyas edilemeyecek derecede şiddetlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ter, kıyamet gününde azap vasıtalarından biridir.
2. Herkesin terleme derecesi, dünyada yaptığı işlerle orantılı olacaktır.

405- ???? ???: ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ???????? ????: « ???? ????????? ?? ????» ???????: ?????? ??????????? ???????? ? ??? : ??? ?????? ????? ???? ?? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?? ???????? ????? ?????? ???????? ???? ???????? ? ??????????? ?????????» ???? ???? .

405. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikteydik. O sırada düşen bir şeyin gümbürtüsünü duyduk. Bunun üzerine:

– **"Bu gümbürtünün ne olduğunu biliyor musunuz?"** diye sordu. Biz:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Resul-i Ekrem Efendimiz:

– **"Bu, yetmiş sene önce cehenneme atılmış olan bir taştır. O, şimdiye kadar cehennemde yuvarlamp yol alıyordu, nihayet onun dibine ulaştı; siz onun gümbürtüsünü işittiniz"** buyurdu.

Müslim, Cennet 31

Açıklamalar

Hadîsimizde açıkça ifâde edilmiyorsa da, Hz. Peygamber'in duyduğu sesi sahâbîlerin de duyduğu anlaşılmaktadır. Duymamış olsalardı, Peygamberimiz kendilerine onun ne olduğunu bilip bilmediklerini sormazdı. Sahâbe, böylesine fevkalâde başka olaylara da şâhit olmuştu. Kütüğün inlemesini, Peygamber Efendimiz'in elindeki çakıl taşlarının tesbih ettiğini duymaları gibi misâller zikredilebilir.

Ashâbın, Hz.Peygamber'in bazı sorularına karşılık, "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" cevabını vermelerine sıkça rastlanır. Bu durum, onların yüksek edep ve terbiyesini ortaya koyar. Çünkü insan bilgi sahibi olmadığı bir konuda konuşmamalı, bilen varsa onun konuşmasını beklemeli ya da istemeli ve bu sûretle bilgilenmeyi, öğrenmeyi tercih etmelidir. Peygamberimiz bazı kere ashâba sorular yöneltir, onların bildikleri konulardaki soruларla bilgilerini yenilemelerini

sağlar, bazı kere de bilmedikleri hususları sorarak zihinlerinin açılmasını ve vereceği cevaba hazır hale gelmelerini temin ederdi. Bu durum, âlimler ve eğitimciler için de bir örnek teşkil eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususta şu tavsiyeye rastlarız:

???????? ???????? ??????? ????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ???? ?????? ???????? ????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ?????????? ???????????????? ????????? ?????????? ??????? ??????? ??????????? ????????????? ??????????????? ??????????????? ??????? ???????? [83]

"Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelse onu yayarlar. Halbuki onu Peygambere ve aralarında yetkili kişilere götürselerdi, içlerinden işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Eğer size Allah'ın lutfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız hariç, şeytana uyardınız" [Nisâ sûresi (4), 83].

Bu rivayette anlatılan hadise, cehennemin derinliğini ortaya koyucu niteliktedir. Şu kadar var ki, kıyâmet, cennet ve cehennemle ilgili haberlerde geçen her şeyin dünyada bildiğimiz ölçütlerle ele alınması doğru olmaz. Meselâ burada geçen yetmiş yıl, gerçekten dünya yılı mıdır; yoksa âhiret hayatında başka bir anlamı mı ifade etmektedir; yahut çok derin oluştan kinâye mıdır; bunlara tam bir cevap vermek mümkün değildir. Saydığımız bu hususların her birini söyleyenler olmuştur.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Cehennemin derinliği azâbının şiddetli olması sebebiyledir.
2. Sahâbiler bilmedikleri konularda susmuşlar, bilenin cevabını beklemişlerdir.
3. Sahâbe, üstün nitelikli kişilerdi. Onların başkalarının duymadığı bazı sesleri duymaları, bu üstün niteliklerinin delili sayılır.
4. Âhiret hayatıyla ilgili her şeyi dünyadaki benzerleriyle kıyaslamak doğru olmaz.

406- ??? ??????? ??? ????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ???? ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ? ??????????? ??????? ?????? ? ???? ????? ?????? ?? ??????? ? ????? ???? ??? ??? ??? ??? ?? ??? ? ???????? ????? ??????? ? ???? ????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????? ???????? » ????? ???? .

406. Adî İbni Hâtim *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rabbiniz arada bir tercüman bulunmaksızın, her birinizle konuşacaktır. Kişi sağına bakar, önceden gönderdiği iyi işleri görür; soluna bakar vaktiyle yaptığı kötü işleri görür. Önüne bakar, önünde sadece cehennemi görür. Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz."

Buhârî, Zekât 9; Müslim, Zekât 67. Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıb 25, Tevhîd, 24, 36; Tirmizî, Kıyamet 1; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28

Açıklamalar

Cenâb-ı Hak, kıyamet gününde arada bir vasıta ve tercüman olmaksızın kullarıyla konuşacaktır. Tercüman, bir dâi başka bir dile aktaran kimsedir. Allah'ın bir tercümana ihtiyacı olmadığı, yardımdan ve aracılan münezzeh olduğu her müslümanın kabul ettiği bir gerçektir. Kullarını dilediği dille konuşturur; insanların kendilerini olduğu gibi konuştukları dilleri yaratan da Allah olduğuna göre, o dilleri yaratan daha iyi bilir ve anlar.

Kıyamet günündeki konuşmanın keyfiyetini bilmemiz ise mümkün değildir. Çünkü bu konuda Kur'an ve Sünnet'te kesin bir hükûm bulunmamaktadır. Çeşitli görüşler ortaya koyanların düşünceleri de kimseyi bağlayacı olmayıp, tahminlerden ibârettir. Kişinin sağına bakışı zaman gönderdiği şey, dünya hayatında yapmış olduğu iyi işlerdir; çünkü iyilikler sağ taraftan verilecektir. Soluna baktığında göreceği ise işlediği kötülükleridir; çünkü kötülükler sol taraftan verilecektir. Ön tarafta ise cehnnemin üzerine kurulmuş olan sırat köprüsü vardır. Dolayısıyla insanın önünde göreceği cehennemdir. Cehennemden korunmak için dünyada iyi işler yapmak gerekir. Küçük gördüğümüz bir iyilik bile bizleri cehennemden koruyabilir. Sadaka olarak verilecek yarım hurma bile küçük görülmemeli, kişi bu dünyada kendisini cehennemden koruyacak iyi işler yapmalıdır.

Hadisimiz daha önce 141 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah, kıyamet gününde kulları ile aracısız konuşacaktır.
2. Allah'ın kulları ile hangi dille konuşacağına ve bu konuşmanın nasıl olacağına bilemeyiz.
3. Kıyamet gününde, dünyada yapılan iyilikler sağ taraftan, kötülükler ise sol taraftan verilecektir.
4. İyi işler yapmaya gücümüzün yettiği nisbette özen göstermeli, kötülüklerden ise kesinlikle uzak durmalıyız.
5. Dünya hayatında sadaka ve hayrı çok yapmak, kıyamette hesabı kolaylaştırır ve cennete girmeye vesîle olur.

407- ??? ??? ????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ???? ???? ???????? ? ??????? ????????? ?????? ????? ???? ??????? ? ??? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ? ??????? ???? ??????????? ??? ???????? ? ????????? ???????? ? ???????????? ???????? ? ??? ??????????? ??????????? ????? ????????? ???????????? ???? ??????????? ????????? ???? ?????? ???????? » ???? ??????? ???? : ????? ??? .

?? « ??????? » ???? ?????? ?????? ??????? ????????? » ???? ?????? ?????? ???? ?????? ? ??????????? : ?????? ???????? ??????????? ???????????? ? ???????? : ????? ???????? ???? ?? ????????? ???? ???????????? ??????????? ???? ????????????? ?????? ??????? . .

?? « ??????????? » ??? ????? ?????? : ???????????? ? ????? « ?????????? » : ??????????????? .

407. Ebu Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor ve biliyorum. Gök yüzü gıcırdayıp inledi ve gıcırdayıp inlemekte de haklı idi. Gökyüzünde, alnını Allah'a secde için koyunuş bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bile boş yer yoktur. Allah'a yemin ederim ki, eğer benim bildiklerimi sizler bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız. Yataklarda kadınlardan da zevk almazdınız. Yüksek sesle Allah'a yalvararak yollara ve kırlara çıkardınız."

Tirmizî, Zühd 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 19

Açıklamalar

Daha önce de çeşitli vesilelerle ifâde ettiğimiz gibi, Hz.Peygamber'in bizim görmediğimiz şeyleri gördüğü, bilmediklerimizi bildiği inkâr edilemez bir gerçektir. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz'in bazı hadislerinde gayb âlemi dediğimiz alanla ilgili haberler verdiğini görmekteyiz. Bunların bir bölümü kıyamet ahvâli ve âhiret hayatıyla ilgili bilgilerdir. Bir bölümünü de istikbalde meydana gelecek hadiselerle ilgili verdiği haberler teşkil eder. Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberine bildirdiği bilgi ve haberlerdir. O halde Peygamberimiz'in bu konularda verdiği bilgiler ve haberler bizler için büyük önem taşır. Çünkü bunların kaynağı illâ vahiydir. Bu sebeple İslâm âlimlerinin bir çoğu sahîh sünnetin kaynağının vahiy olduğunu kabul ederler. Dolayısıyla Kur'ân'ın yanında sünnetin önemini ve kıymetini asla göz ardı etmezler.

Peygamberimiz'in işittiği ve bize haber verdiği gerçeklerden biri de gök yüzünün gıcırdamasıdır. Bunun sebebi kendisinin gördüğü ve bildiği şeylerdir. Burada yemine ifâde ettiği bir başka husus, gökyüzünde meleklerin bulunmadığı dört parmaklık bile boş alan olmadığıdır. Bu meleklerin bazısı koşamda, bazısı rükûda, bazısı da secde halindedir. Kur'ân-ı Kerîm, bu hakîkatı meleklerin ağzından şöyle anlatır:

????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? [164] ???????? ???????? ???????????? [165] ????????? ???????? ???????????? [166]

"Bizim içimizden herkesin belli bir makamı vardır. Biziz o saf saf dizilenler, biz. Biziz o tesbih edenler, biz" [Sâffât sûresi (37), 164-166]. Melekler nûrânî varlıklar olduğu için, onların bir ağırlığı ve kapladığı yer olması düşünülemez. Gökyüzünün gıcırdayıp inlemesini onların çokluğuna ve ağırlıklarına bağlamak, kanaatimizce doğru bir yorum olmaz . Ancak kâinattaki her şey Allah'ı tesbih ettiğine göre, gökyüzünün çıkardığı ses onun tesbih etmesi olabilir. Nitekim âyet-i kerîmede:

????????? ???? ?????????????? ????????? ??????????? ????? ???????? ????? ???? ?????? ?????? ????????? ??????????? ???????? ???? ??????????? ????????????? ??????? ????? ???????? ???????? [44]

"Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız" [İsrâ sûresi (17), 44] buyurulur.

İnsanların az gülüp çok ağlamaları, hamamlarla beraber olmaktan zevk almayışları, sokaklara, kırlara ve dağlara çıkmaları, kıyamet gününü, hesabı, cennet ve cehennemi görmüş olan Peygamber Efendimiz'in görüp bildiklerini görmeleri ve bilmeleri durumundaki halleridir. Peygamberimiz bu ifâdeleriyle âsâbîs ve ümmeti Allah'tan haklıyla korkmaya, iyi işler yapmaya, kötülüklerden uzak durmaya, kıyametti, âhireti hatırdan çıkarmamaya, sorumuzu düşünmeye davet etmektedir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamberimiz, insanların görüp bilme imkânı olmayan şeyleri görüyor ve biliyordu. Bunlar kendisine Allah tarafından öğretilen hususlardı.
2. Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerîm'in dışında bazı haberler vermesi, sünnetin vahiy mahsulü olduğunu gösterir.
3. İnsanın ilmi arttıkça Allah'tan korkusu da artar; O'na karşı gelmekten sakınır.
4. Melekler daima Allah'a ibâdetle meşgûldürler ve gökyüzü onlarla doludur.
5. Gökyüzü, yeryüzü ve bunların içinde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder.

408- ??? ??? ??????? ?????? ?? ???? ???????? ??? ???????? ???????????? ? ??? ?????? ??? ? ???: ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ?????? ????? ?????? ???????? ???? ???????? ????? ????????? ? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ? ????? ?????? ??? ?????? ????????? ? ??????? ??????????? ? ????? ???????? ????? ???????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

408. Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, *Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbir kul, kıyamet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdayamaz."

Tirmizî, Kıyamet 1

Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî

İsminden çok künyesiyle tanınan Ebû Berze, sahâbe-i kirâmdandır. Bu künyeyle anılan başka bir sahâbî yoktur. Hz.Peygamberle birlikte Hayber ve Mekke fethine iştirak etmiştir. Önceleri Medîne'de yaşayan Ebû Berze, daha sonra Basra'ya, oradan da Horasan'ın Merv şehrine göçmüş, bir müddet sonra tekrar Basra'ya dönerek hayatının sonuna kadar orada kalmıştır. Bazı kaynaklar, onun Horasan'da vefât ettiğini söyler. Ebû Berze, Hz. Ali ile birlikte Siffîn savaşına, Nehrevan'lılarla yapılan harbe ve Ezârika denilen sapık fırkayla yapılan savaşa katılmıştır. Hz. Peygamber'den 44 hadîs rivayet etmiş olup bunların bir kısmı Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Ebû Berze 64(684) senesinde vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanlar, kıyamet gününde, dünyada yaptıkları her işten hesaba çekilirler. Burada sayılan beş şey, hesap esnasında sorulacak olanların en önemlileridir. Yoksa, sadece bunlardan sorumlu tutulup başka şeylerden sorumlu olmayacakları düşünülemez. Fakat sayılanlar dışında kalan şeyler, bunların detayları, şubeleri kabul edilebilir. **İnsanın hayatı kendisine Allah'ın bir emânetidir; bu emânete hıyanet etmemesi gerekir. Bir insan, hayatını Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda geçirirse, emânete hıyanet etmemiş olur.**

İslâmî anlayışa göre ilim, insana doğruyu ve yanlışı gösterir. Bilen kimse, öncelikle bilgisini hareketlerine hâkim kılar ve ona göre davranışlar ortaya koyar. Böylece başkalarına örnek oluşunun yanında, insanları bilgilendirme sorumluluğunu da taşır. Herkes, kıyamet gününde, Allah huzurunda, bildiği kadarıyla vazîfesini yapıp yapmadığından, ilmini hayatına uygulayıp uygulamadığından hesaba çekilecektir.

İslâm dini, insanın mal kazanması ve zengin olmasına engel olmaz. Tarı alkısine, çalışıp çabalamayı, elinin emeğiyle geçinmeyi ve başkasına muhtaç durama düşmemeyi tavsiye eder. Bütün bu konularda **koyduğu tek prensip, malı ve mülkü helâl yollardan kazanmak, haram yollara sapmamak ve malın hakkını vermektir.** Fakat sadece meşrû yollardan kazanmakla iş bitmemekte, kazancın nereye ve nasıl sarfedildiğinin de bilinci içinde olunması gerekmektedir. Bunlar yerine getirildiği takdirde, kişinin Allah huzurunda hesap verebilmek için üzerine düşen asgarî şartlara uyduğu söylenebilir; istenilen de budanın ibârettir.

İnsana verilen nimetlerin en kıymetlilerinden biri de sağlık ve sıhhattir. Çok kere bir nimeti kaybetmeden onun kıymetini bilemeyiz. Hasta olmadan önce sağlığın kıymetini bilemeyişimiz de bunun önemli örneklerinden biridir. Vücut ve ruh sağlığına sahip olmak, her şeyden önce gelir. Bunları korumak için bütün tedbirleri almak, en başta gelen görevlerimiz arasındadır. Zira kıyamet gününde, vücudumuzu koruyup korumadığımızdan da hesaba çekileceğiz.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Kıyamet gününde hesap haktır.
2. İnsan bu dünyada yaptığı her şeyden hesaba çekilecektir.
3. Hayat insan için bir nimet olup, bunun kıymetini bilmesi gerekir.
4. İnsan faydalı ilmler öğrenmeli ve ilmiyle âmil olmalı, ihâdet ve tâatlerinde samimi davranmalıdır.
5. Mal ve mülk helâl yoldan kazanılmalı ve meşrû şekilde harcanmalıdır.
6. Haramlardan sakınmak suretiyle sağlık ve sıhhatimizi korumak görevimizdir.

409- ??? ??? ????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : { ???????? ???????? ??????????? } ?? ??? : « ??????????? ??? ??????????? ? » ????? : ??????? ?????????? ???????? . ??? : «??????? ??????????? ???? ???????? ????? ????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ????? ???????? ? ??????? : ???????? ????? ????? ?? ?????? ????? ??????? ? ??????? ??????????? » ???? ???????????? ???? : ????? ???? .

409. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: **"İşte o gün yer haberlerini söyler"** [Zelzele sûresi (99), 4] âyetini okudu, sonra:

– **"Yerin haberlerinin ne olduğunu biliyor musunuz?"** diye sordu. Sahâbe:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Hz.Peygamber:

– **"Onun haberleri, her erkek ve kadının yeryüzünde neler yaptığına şâhitlik ederek, sen şu günde şöyle yapmıştın, demesidir. İşte**

yerin haberleri budur" buyurdu. Tirmizî, Kıyamet 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bir çok hadislerinde Kur'ân-ı Kerîm'in anlam bakımından kapalı olan veya anlaşılması kolay olmayan âyetlerini açıklamış, böylece bizlere yol göstermiş, sünnet ve hadislerin Kur'ân'ın doğru anlaşılmasındaki önemini de ortaya koymuştur.

Bazı âlimlere göre yeryüzünün, kimlerin neler yaptığını haber vermesi mecâzî anlamdadır. Yani Allah yeryüzünde öyle haller meydana çıkarır ki, onlar dil ile anlatmanın yerine geçerler. Hatta "Buna ne oluyor?" diyenler, ortaya çıkan hallere bakıp onun ne için zelzeleye tutulduğunu ve ne için ölüleri dışarı attığını anlarlar. Fakat bu nevi hadisleri göz önüne alanlar, Allah'ın kıyamet gününde yeryüzünü gerçekten konuşturacağını, bunun Allah için güç; bir şey olmadığını söylemişlerdir. Gerek âyetin, gerekse onun açıklaması mahiyetinde olan hadislerin bize öğrettiği gerçek, Kur'an ve Sünnet'in bizi sakındırdığı şeyleri işlemekten uzak durmamız gerektiğidir. Çünkü yaptığımız hiçbir hareket Allah'ın bilgisi dışında değildir. Her işlediğimiz işin ve yaptığımız hareketin hesabını Allah'a vereceğimiz kesindir. Allah, yarattıklarından dilediğini de bunu şâhit getirmeye muktedirdir. O günde hiç kimsenin hiçbir şeyi inkâr etmesi mümkün değildir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamberimiz'in sünneti ve hadisleri Kur'ân-ı Kerîm'i açıklayıcı niteliğiyle de önem arzeder.
2. İyi ve güzel davranışları yapmaya, kötü ve çirkin hareketlerden kaçınmaya özen göstermemiz gerekir.
3. Allah'ın gücü ve kudretine bir sınır tayin edilemez. O, dilerse cansızları da konuşturur.

410- ??? ??? ????? ??????????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ????????: « ?????? ???????? ????????? ???????? ???? ???????? ???????? ? ??????????? ???????? ????? ???????? ??????????? ????????? » ????????? ????? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? : « ???????: ????????? ?????? ???????? ????????? » ???? ???????? ???? ????? ???? .

« ????????? » : ???? ???????? ??????? ??? ?????? ????? : { ???????? ?? ???????? } ????? ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? .

410. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sûr sahibi boruyu ağzına koymuş, ne zaman üflemekle emrolunursa hemen üfleyeceği ânın izini bekleyip durmakta iken ben nasıl sevinebilirim?" Bu haber, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah:

"Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl: Allah bize yeter, o ne güzel vekîldir, deyiniz" buyurdu.

Tirmizî, Kıyamet 8; Tefsîru sûre (39)

Açıklamalar

Hadisimizde sûr sahibi diye ifade edilen dört büyük melekten biri olan İsrâfil*aleyhisselâm*'dır. Sûra üflemek suretiyle kıyamet gününü haber verecektir. Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde sûra üfürülme anından ve ondan sonra meydana gelecek hallerden bahsedilir. **"(Birinci defa) sûra üflenir, göklerde ve yerde olanlar düşüp bayılırlar (yahut ölürler). Ancak Allah'ın dilediği kalır. Sonra ona bir daha üflenir, birden onlar ayağa kalkarlar ve ne olacağına bakarlar"** [Zümer sûresi (39), 68]. Bu âyette anılmayan bir üçüncü üfleme safhası vardır ki, o zaman mahşer kurulur ve hesap başlar. Peygamber Efendimiz, meleğin her an bu görevinin başında olduğunu ve Cenâb-ı Hakk'ın emrini beklediğini ifade etmiş, bu durumda sevinebilmenin, dünyada gamsız ve kedersiz yaşamanın, zevk ve safâya dalmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Peygamberimiz, koyâmetin dehşetini ve şerîfler üzerine kopacağını biliyordu. Fakat o, ashâbın ve ümmetinin dikkatli, uyanık ve her an kıyamete hazırlıklı olmalarını istiyordu.

Sahâbe, Hz. Peygamber'in verdiği bu haber sebebiyle endişe ve korkuya kapıldılar. Onların bu endişe ve korkuları, kıyamet gününün dehşetini bilmelerinden ve kendilerini Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vermeye tam hazırlıklı bulmuyşlarından kaynaklanmaktaydı. Hadisin başka bir rivayetine göre, sahâbe, bu durumda ne yapacaklarını Peygamber Efendimiz'e sorduklarında: *"Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl: Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir, deyiniz"* buyurdular. Böylece Peygamberimiz, sıkıntı ve bunalım anlarında nasıl dua edeceklerini de ashâbına ve ümmete öğretmişti. **"Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl" duasını yapan ilk kişi İbrâhîm aleyhisselâmdır.** Onun ateşe atıldığında yapmış olduğu son dua **"Rabbim buna yeter, O, ne güzel vekîldir"** anlamındaki bu dua olmuş ve ateşten kurtulmuştu. Peygamber Efendimiz de, "Düşmanlarınız size karşı ordu toplamışlar" denâliğinde böyle dua etmişlerdi. Kur'ân-ı Kerîm bu gerçeği şöyle ifade eder:**"Onlar ki, halk kendilerine: Düşmanlarınız size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun, deyince, bu söz onların imanlarını arturdı ve Allah bize yeter, O, ne güzel vekîldir, dediler"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 173]. (Bkz. Buhârî, Tefsîru sûre (3), 13). Gelmesi kesin olan ve önlenmesi mümkün olmayan, korkulacak şeylerin en dehşet vericisi kıyamet günü hakkında da Allah'a bu dua ile yalvarmamız Peygamberimizin bizlere tavsiyesidir. Çünkü, koşmanın vakit ve saati Cenâb-ı Hakk'ın bilgisi, gücü ve kudretinde olup, onu öne veya sona almak insanların elinde değildir. Burada kullara düşen görev, önce Allah'ın hoşnutluğunu kazanacakları iyi ve güzel işler yapmak, sonra da Allah'a yalvarmak, dua etmek ve haklarında hayrlı olanı dilemekten ibârettir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Kıyametin kopması sûr ile bildirilecektir. Sûra üfürecek melek İsrâfil olup dört büyük melekten biridir.
2. Kıyamet günü dehşetli bir gündür.
3. Kıyamete hazırlıklı olmak gerekir. Bu hazırlık, iyi ve güzel ameller işlemek, kötülüklerden uzak durmak, böylece Allah'ın rızasını kazanmakla mümkün olur.
4. Zorluk, güçlük, sıkıntı ve korku zamanlarında Allah'a dua etmek, peygamberlerin yoludur.

411- ??? ??? ????? ? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ????????? ?????? ???????? ? ?????? ????????? ??? ????? ???????? ??????? ??????? ? ???? ????? ??????? ??????? ????????» ???? ??????? ???? :????? ???? .

? « ???????? » ????????? ??????? ? ?????? : ????? ???? ??????? ????????? ? ??????????? : ???????????? ?? ????????? . ??????? ???? .

411. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Korkan kimse, geceleyin yol alır. Gece yol alan kimse de varacağı yere ulaşır. İyi biliniz ki, Allah'ın metâı çok pahalıdır. İyi biliniz ki, Allah'ın metâı cennettir."

Tirmizî, Kıyamet 18

Açıklamalar

İnsan en çok gece karanlığında düşman hücumuna uğrar. Gece baskınları, bir çok orduyu hazırlıksız yakalar ve yenilmelerine sebep olur. Böyle bir baskına uğramamak için uyanık olmak, gecenin başlangıcında yol alarak mesafe katetmek, yerini belli etmemek veya uyanık olduğunu göstermek gerekir. Böyle davranan bir kişi veya bir ordu ulaşmak istediği yere ulaşır; böylece zafer de kendilerinin olur. Düşmanın hücumundan ve baskına uğramaktan korkan kimse, bu tedbirleri zamanında alıp uygulamaya koymalıdır. Aksi takdirde başarı şansını kaybeder.

Peygamberimiz, bu temsilî anlatımıyla, bu dünyada bir âhiret yolcusu olan insanın, tıpkı savaş zamanında tedbir alan ve böylece zafere ulaşan kimse gibi, vakit kaybetmeden tedbir almasını ve âhirete hazırlanmasını istemişlerdir. Âhiret için alınacak tedbir, Allah'ın emir ve yasaklarına uymak suretiyle bu dünyada iyi bir hayat geçirmekten ibârettir. Müslâman için dünya hayatı bir cihâd ve mücâhededen ibârettir. Fakat onun yolunun üzerine dizili şeytanın hile ve tuzakları, nefsinin aldatıcı arzu ve istekleri, önüne çıkan birer düşman ve hedefiyle kendisi arasında birer engeldir. Bunları yenebilen kimse, savaşta düşmanı yenen asker gibi galip gelir ve başarıya ulaşır. İnsan ne zaman ve nerede Allah'a kavuşacağını ve dünya hayatına vedâ edeceğini bilmediğine göre, bütün ibâdet ve tâatlerini zamanında yapmalı, üzerine düşen her türlü kulluk vazîfelerini gücünün yettiği nisbette yerine getirmelidir. Şeytanın hilelerine ve nefsinin bayağı isteklerine baş eğmemek suretiyle bu dünya hayatındaki imtihanı başarabilmelidir.

Metâ, ticaret yapılan eşyâ demektir. İnsanın zenginliği, sahip olduğu eşyanın kıymetiyle ölçülür. Metâın sadece dünyalık mallar için kullanılmadığını, bir âhiret metâının da bulunduğunu Peygamberimiz'in bu hadislerinden öğrenmekteyiz. Allah'ın metâı, diğer bütün maddî metâlardan daha üstün, daha kıymetlidir. Bu metâ, dünyada işlenilen güzel işler, iyilikler, ibâdet ve tâatler, kısacası Allah'ın hoşnut olduğu her şeydir. Çünkü bunlar sayesinde insan cennete girmeyi hak eder. Bu husus Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde de açıkça bildirilir:**"Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını cennet karşılığında satın almıştır"** [Tevbe sûresi (9), 11]. **"Mâl ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Bâkî kalacak olan güzel işler ise Rabb'inin katında hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır"** [Kehf sûresi (18), 46] gibi âyetler bunun delîlidir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah'tan korkmak ve dünya hayatında ona göre hareket etmek gerekir.
2. İbâdet ve tâatleri, iyi ve güzel işleri zamanında yapmak ve her an ölüme hazır olmak gerekir.
3. Günâhlardan ve isyandan olabildiğince uzak durmak iyi mü'minin niteliğidir.
4. Mü'min, Allah için malını ve canını fedâ edebilecek kadar cesur ve cömert olmalıdır.

412- ??? ?????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : «???????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ??????? » ?????? : ?? ???? ?????? ??????????? ???????????? ???????? ???????? ??????????? ???? ??????? ?? ??? : « ?? ????????? ??????? ??????? ?? ???? ?????????? ???? » .

??? ?????? : « ???????? ??????? ??? ??? ???????? ????????? ???? ?????? » ????? ???? . « ?????? » ?????? ????????

412. Âişe *radıyallahu anhâ,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'i şöyle buyururken işittim demiştir:

"İnsanlar, kıyamet gününde, yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah'ın huzurunda toplanırlar." Bunun üzerine ben:

– Yâ Resûlallah! Kadınlar ve erkekler birlikte olunca, birbirlerine bakmazlar mı, dedim? Peygamber Efendimiz:

– **"Âişe! Durum, onların bunu akıllarına getiremeyecekleri kadar ciddidir"** buyurdu.

Bir başka rivayette:

"İş, birbirlerine bakamayacakları derecede şiddetlidir", buyurdu.

Buhârî, Rikak 45; Müslim, Cennet 56,59. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 8, 48, Tefsîru sûre (5), 14; Tirmizî, Kıyamet 3, Tefsîru sûre (80), 2; Nesâî, Cenâiz 118-119; İbni Mâce, Zühd 33

Açıklamalar

Kıyamet gününde insanların yeniden dirilîtlerek Allah'ın huzurunda toplanacakları ve hesaba çekilecekleri gerçeği, Kur'ân'ın pek çok âyetinde defâlarca ifade edîlir. O günün dehşeti, sıkıntıları, sevinçleri ve bezer haller de Kur'ân ve Sünnet'te anlatılır. Peygamber Efendimiz bu hadislerinde, mahşer gününde insanların nasıl görünümde bulunacaklarını bildirmektedir. Buna göre insanlar, o gün annelerinden doğdukları hal üzere bulunacak, kadın ve erkek hepsi bir arada olacaklardır. Fakat o günün dehşeti ve insanların her birinin kendi başının derdine düşmesi onlara her şeyi unutturacak, kimse kimseyle ilgilenmeyecektir. Peygamber Efendimiz, hanımlarından Hz. Âişe'nin sorusu üzerine bunu açıkça ifade etmiştir. Bir rivayete göre Hz. Âişe kendisine bu soruyu sorunca: "Üstünde elbise olup olmaması sana bir zarar vermez, çünkü bana nazil olan bir âyet buna delâlet etmektedir" buyurmuş, Âişe annesinin hangi âyet olduğunu sorması üzerine: **"O gün, onlardan her kişinin kendisine yeter derecede işi vardır"** [Abese sûresi (80), 37] âyetini okumuştur (Alî el-Kârî, Mirkât, IX, 475).

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Kıyamet gününde bütün insanlar Allah'ın huzurunda toplanacaklardır.
2. İnsanlar, mahşerde annelerinden doğdukları hal üzere bulunacaklardır.
3. Mahşer yerinde herkes kendi derdine düşecek, insanların birbiriyle ilgilenmesi, hatta isteyerek veya istemeyerek birbirine bakması bile mümkün olmayacaktır.
4. Peygamberimiz'in her sahih hadisinin Kur'an'da bir delîli vardır; fakat biz onu görüp keşfedemeyebiliriz.
5. Bir konuyu iyice anlamayan veya o konuda şüphe eden kimsenin bir bilene sorması gerekir.

51- ??? ??????
ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMEK

Âyetler

???? ??? ?????????? ?????????? ??????????? ????? ??????????? ??? ??????????? ??? ?????????? ??????? ????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ??????? ???? ??????????? ??????????? [53]

1. "**De ki: Ey nefislerine karşı haksızlık yapmakta aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, yarlığayıcı ve bağışlayıcıdır."**

Zümer sûresi (39), 53

Âyet-i kerîmede geçen israf kelimesi, insanın yaptığı herhangi bir işde haddini aşması demektir. Burada günahta aşırı giderek kendi öz nefislerine haksızlık edenlere hitâbedilmektedir.

Kul kusursuz olmaz. Bazılarının kusuru ise gerçekten büyük, çok büyük olabilir. Ama bir de Allah'ın rahmeti vardır. Her dînde söz konusu edilen Allah'ın rahmeti, gerçek ifâdesini dînimizde bulmuştur. Dünyada hiçbir dîn, bu âyetin verdiği teselli ve ümidi veremez. Çünkü âyet, Allah'ın engin rahmeti karşısında, işlemen bütün kusur ve günâhların önemini kaybedeceğin ve her insanın o âlîdî rahmetten istifâde edebileceğini ifâde buyurmaktadır. Bu sebeple Hz. Alî ve Abdullah İbni Ömer gibi bazı sahâbîler, Kur'an'da en ümit verici âyetin bu âyet olduğu görüşün-dedirler.

Ayrıca âyette, Allah'ın mağfiretinden değil de rahmetinden ümidinizi kesmeyin, buyurulmuş olması, çok daha büyük ümit kaynağıdır. Çünkü rahmetle muamele, bağışlamaktan sonraki lutuf ve ikramları da içine alır. Nitekim ümit kesmemenin gerekçesi olarak âyette "**Allah'ın bütün günahları bağışlayacağı**" zikredilmektedir.

Hiç şüphesiz bu âyette âlîdî rahmetin enginliğinin hatırlatılması, günah işlemeye teşvik için değil, en günahkâr insanların bile bir an önce tövbe etmelerini sağlamak içindir. Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi kâfirlerin müslâman olması ise de hükmün, âsîlerin tövbesini kapsadığında da şüphe yoktur. Çünkü Allah Teâlâ, tövbe edilmemesi halinde sadece şirki affetmeyeceğini, bunun dışında dilediği kimselerin bütün günahlarını bağışlayacağını bildirmiştir [bk. Nisa sûresi (4), 48].

??????? ?????????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????????? [17]

2. "Biz nankörlük edenden başkasını cezâlandırır mıyız?"

Sebe' sûresi (34), 17

Kur'ân-ı Kerîm, Sebe'lilerin sahip kılındıkları nimetleri hatırlattıktan sonra, onların şükür yerine nankörlük ettiklerini ve bu yüzden de uğratıldıkları sel felâketini anlatmaktadır. Bu felâket sonrası o gözelim ülkenin aldığı içler acısı hal gözler önüne serildikten sonra, Allah Teâlâ, onların nankörlük ettikleri için böylesine bir cezaya çarptırıldıklarını bildirmekte ve sonra da "**Biz nankörlükte ve küfürde diretenden başkasını cezalandırır mıyız?** buyurmaktadır. Bir başka okuyuşa göre âyetin anlamı, "**Nankörlük edenden başkası cezalandırılır mı?"** olmaktadır.

Her iki okuyuşa göre de âyet-i kerîmeden anlaşılan, müminlerin böylesi bir cezalandırmaya tâbi tutulmayacakları müjdesidir. Çünkü iman için dâima mağfiret ve bağışlanma varolagelmiştir.

??????? ???? ??????? ?????????? ????? ??????????? ????? ??? ??????? ??????????? [48]

3. "Gerçekten bize vahyolundu ki azap, yalanlayan ve yüz çevirenleredir."

Tâhâ sûresi (20), 48

Yeryüzünde tanrılık iddia ederek haddini aşmış ve İsrailoğullarına büyük zulüm yapmış olan Firavn'a gidip onu imana davet edecek olan Hz. Mûsâ ve kardeşi Hz. Hârûn, daha önceden Allah Teâlâ tarafından ona neler söyleyecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdi. İşte bu âyet de, Firavn'a söylemeleri için kendilerine verilen ilâhî tâlimat arasında yer almaktır ve ilâhî bir kanunu (sünnetullahı) dile getirmektedir: **"Azap, peygamberleri yalanlayan ve Hak'tan yüz çevirenler üzerine iner!"**

Yine bu âyette iman edenlerin selâmette olduklarına işaret bulunmaktadır. Bu sebeple müminlerin -işledikleri günahlara rağmen- Allah'ın rahmetinden ümitli olmaları gerekmektedir. Nitekim Allah Teâlâ bir büyük müjdeyi daha şöyle vermektedir:

?????????? ?????? ??? ???????? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ???? ???? ??????? ??????????? ???????? ????????????? ??????? ????????

??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ??????????? ??????????? [156]

4. "Rahmetim, her şeyi kuşatmıştır."

A'râf sûresi (7), 156

Bu ilâhî müjdenin içinde yer aldığı A'râf sûresinin 156. âyetinin meâli şöyledir: "**Bize bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Çünkü biz** tövbe ederek) **sana döndük. Allah buyurdu: "Kimi dilersem onu azâbına uğratırım; rahmetim ise, her şeyi kuşatmıştır. Onu kötülükten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım."**

Bu âyetin üst kısmında belirtildiği üzere Mûsâ *aleyhisselâm*, İsrailoğullarından 70 kişi seçip tövbe için Tûr-i Sînâ'ya götürmüştü. Orada cereyân eden olaylar sonucu şiddetli bir deprem (recfe) ile bu kişiler bayılmışlardı. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'ya tazarru' ve niyâzda bulunarak, bağışlanmalarına dâlemiş ve niyâzını **"Bize bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Çünkü biz tövbe ederek sana döndük"** diye bitirmişti.

Allah Teâlâ kendisine **"Kimi dilersem onu azâbına uğratırım. Rahmetim ise, her şeyi kuşatmıştır..."** diye cevap vermiştir. Burada rahmetin her şeyi kuşattığı, geçmiş zaman kipiyle, azâbın ise gelecek zaman sığasıyla beyan edilmiş olması, dünyada "şey" denilen her nesnenin başlangıç (mebde') itibarıyle Allah'ın rahmetine muzhar kılındığını göstermektedir. Azâbın ise, ortam veya sonuç itibarıyle söz konusu olacağı anlaşılmaktadır. Bu demektir ki, önceden rahmet sahasına girmiş olanlardan daha sonra azâb çekecek olanlar bulunabilecektir. Tabiî, bağışlanıp rahmet sahasında kalacaklar da bulunacaktır. Dünyada rahmetle muamele görmüş olmak, âhirette de aynı muameleyi görme garantisi değilse de ümîdidir.

Rahmeti ve rahmetin sonucu olan dünya ve âhiret iyiliğini Allah Teâlâ, **"Kötülükten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım"** buyurarak hem Muhammed ümmetinin bazı vasıflarına işaret etmiş hem de insanları bu vasıfları kazanmaya davet etmiştir.

Bu engin rahmet-i ilâhîden yararlanma ümit ve gayreti içinde olmak, en büyük kurtuluş ümîdidir.

Hadisler

413- ??? ???????? ??? ????????? ? ??? ???????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? : « ??? ?????? ???? ?? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ??????? ???? ? ?????? ????????? ??????? ??????????? ? ?????? ????? ?????? ??????? ??????????? ? ??????????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ? ?????? ????????? ????? ??????????? ????? ? ??????????? ??????? ????????? ???? ?? ???? ???? ??????? » ????? ???? .

??? ????? ????? : « ???? ?????? ???? ?? ?????? ?????? ??????? ? ?????? ?????????? ?????? ??????? ? ??????? ??????? ?????? ???????? » .

413. Ubâde İbni's-Sâmit *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim, Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır, şerîki yoktur; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür. İsâ da Allah'ın kulu ve elçisi, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından (hayat verilen) bir ruhtur. Cennet, haktır ve gerçektir, cehennem de haktır ve gerçektir" diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi, ameli ne olursa olsun, cennete koyar".

Buhârî, Enbiyâ 47; Müslim, İmân 46

Müslim'in bir başka rivâyetinde (İmân 47);

"Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür" diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar" buyurulmaktadır.

Açıklamalar

Allah'ın rahmetini ümit etme konusunda en büyük güvencelerden birini kendisinde bulduğumuz bu hadîs-i şerîf, imanı esas alan en kapsamlı hadislerdendir. Peygamber Efendimiz, bu hadislerinde, Ehl-i kitaptan farkı olarak İslâm'ın inanç çerçevesini belirlemiştir. Zira hadîste Allah'dan başka, kendisine kulluk yapılmaya lâyık herhangi bir ilâh olmadığı, yalnızca Allah'ın var olduğu, eşi-ortağı bulunmadığı; Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü olduğu sırarla ifade edilmektedir.

Ayrıca Hz. İsâ'yı (tesâs akâdesi gereği) Allah veya Allah'ın oğlu tanıyan hıristiyanlar ile, Hz. İsâ'nın peygamberliğini inkar ederek annesi Meryem'e zinâ suçlamasında bulunan yahudilerden farklı olarak İsâ'nın da **Allah'ın kulu ve resûlü** olduğu belirtilmiştir. Nitekim, Nisâ sûresi'nin 171 ve 172. âyetlerinde; "**Allah'ın** (tekvînî bir emrîle) **Meryem'**in rahminîe **bıraktığı bir kelimesi ve Allah'dan** (sadır olan "ol" emriyle vücud bulmuş) **bir ruh"** olduğu ifâde edilmektedir.

Hadîste yer alan Hz. İsâ hakkındaki bu kayıt, cennete girebilmek için, İslâm'ın belirlediği çerçevede sağlam bir tevhîd inancına sahip olmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, hıristiyanların ve yahudilerin artık özellikle Hz. İsâ hakkındaki inançlarını düzeltmeleri gerektiği, kendi inançları üzere kalıdıkları sürece, tevhîde inanmış olmayacakları ve tabiî sonuç olarak da cennete giremiyecekleri anlatılmaktadır. Nitekim peygamberler içinden sadece Hz. İsâ'nın burada zikredilmesi de, Ehl-i kitabın onun hakkında yanlış inanışlara sahip olmaları sebebiyledir.

Müslim'deki rivayette *"Sekiz cennet kapısından hangisini isterse ondan cennete koyar"* ifâdesi bulunmaktadır. Buhârî'deki "*ameli ne olursa olsun..*" beyanı, ümit vermek bakımından daha güçlü görülüyorsa da İyice düşünüldüğü zaman, her iki ifâdenin hemen hemen aynı seviyede ümit verici olduğu anlaşılacaktır. Zira "sekiz cennet kapısından herhangi birini tercih hakkı", "amelinin ne olduğuna bakılmadığını" gösterir. Âlimlerimiz, mü'min olanın cennete girme bahtıyarlığına mutlaka ulaşacağını, bunun ise ya doğrudan veya ıslâhî günahların cezâsını cehennemde çektikten sonra gerçekleşeceğini bildirmektedirler. Ancak *Sahîh-i Müslim*'deki "*Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar*" hadisi, -her ne kadar "Cehennemde temelli kalmayı haram kılar" şeklinde yorumlanmışsa da- Allah'ın ve Resûlü'nün bildirdiği şekil ve muhtevada inanç sahibi olanların cehennem azâbından emin olacaklarını tesbit etmekte, başkaca bir şart koşmadığı için de önceki rivayetten daha büyük bir ümit telkin etmektedir. Ümit konusuna, böylesine mutlu bir sonucu belirleyen hadîs ile girişi yapmak ümit kapılarını sonuna kadar açmış olmak bakımından pek mânâlıdır düşünüştür.

İmâm Müslim'in rivâyet ettiği bu hadîsin, bir de güzel mücerrâsı vardır. Hadîsin râvilerinden Sunâbihî diyor ki: Kendisi ölüm döşeğinde iken Ubâde İbni's-Sâmit'i ziyârete gittim. Durumunu görünce üzüntümden ağlamaya başladım. Bunun üzerine bana:

- Ağlar ol, neden ağlıyorsun bakayım? Allaha yemin ederim ki, benden şâhitlik yapmam istenirse senin lehinde şehâdet ederim. Bana şefâat yetkisi verilirse, sana şefâat ederim. Gücüm yeterse mutlaka sana yardımcı olmaya çalışırım, dedi sonra şunları ilâve ettî: Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittiğim, içinde sizin için müjde (hayr) bulunan her hadîsi -biri hâriç- mutlaka size rivayet ettim. O bir tek hadîsi de, son demlerimi yaşadığım bu gün (şu anda) söyleyeceğim. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar" buyururken işittim.

Bu olay açıkça gösteriyor ki, Ubâde İbni's-Sâmit hazretleri son demlerini yaşarken, gerçekten büyük bir ümit içinde bulunuyor ve büyük bir ihtimalle Allah'ın huzuruna çıkacağını düşünerek ağlamaya başlayan Sunâbihî'yi de Resûlullah'dan öğrendiği ilâhî bir müjde ile teselli ediyordu.

Müjde dozu yüksek olan ve helâl-haram gibi fıkhî bir hükûmle ilgili bulunmayan hadîsleri, tenbellik etmesinler diye son ana kadar rivayet etmemek ashâb-ı kirâm'ın yapagelldiği bir uygulamadır. Onlar bir gerçeği, bir emâneti gizlemiş olmanın vebâlinden çekinerek son anda böylesi hadîsleri rivayet etmişlerdir.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. İman, ümitli olmak için yeterlidir.
2. Tevhîde sâhip çıkmak, Allah'ın rahmetine kavuşmak için yeğâne şarttır.
3. Ehl-i kitabın özellikle Hz. İsâ hakkındaki inançları hatalıdır. Bu konuda İslâm'ın belirlediği esaslar geçerlidir.
4. Cennet mü'minler içindir.
5. Yaşarken korkunun, ölüm öncesinde ümîdin fazla olması uygundur. Diğer bir söyleyişle ölürken ümitli olabilmek için korku yoğun bir yaşayışa sâhip olmaya bakmak gerekir.

- ??? ??? ????? ? ???? ??????? ??? ? ??? : ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ???? ?????: ???? ???? ??????????? ? ?????? ?????? ??????????? ???? ???????? ? ????? ???? ???????????? ? ????????? ????????? ????????? ????????? ???? ???????? . ?????? ????????? ?????? ??????? ? ??????????? ?????? ???????? ? ???? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ? ?????????? ????????? ? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????? ??? ???????? ??? ???????? ???????? ???????? ????????? » ???? ????.

???? ?????? : « ???? ????????? » ??????? ???????? « ??????????? » ???????? ????????? ? ????? ????? ??????? «?????? ?????? ????? » ??????????? ?? ?????? « ????????? ??????????? » ???? : ???????? ??????? ??????????? ? ??????????? ??? ? ????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ?? ????????? ???? ??????????? ? « ????????? ????????» ????? ?????? ?????? ?????? ? ?????? ????? ? ?????? ? ?????? : ?? ???????? ??????? ? ??????? ???? .

414. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"Kim bir hayır işlerse, ona onun on misli vardır veya daha da artırırım. Kim bir kötülük işlerse, ona da onun misli vardır. Ya da tamamen affederim. Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım; kim bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım. Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, ben kendisini o kadar mağfirette karşılarım."

Müslim, Zikir 22

Açıklamalar

Yüce Rabbimizin rahmetini ümit etmek bakımından bu hadîs-i kudsî bize yeterli güvenceyi vermektedir. Zira Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, şirk koşmamak şartıyla, kullarından huzuruna dünya dolusu günahla çıkacak olanları bir o kadar af ve mağfirette karşılayacağını bildirmektedir. Bu müjdeden önce de iyiliğe on misli ile veya daha fazla, kötülüğe de sadece mislıyle veya af ile karşılık vereceğini bildirmektedir.

Karış, arşın ve kulaç gibi mesâfe ve uzaklık ölçülerini zikretmekten maksat, Allah Teâlâ'nın, kulların güzel gayretlerine sür'atle mukâbele edeceğini ve ibâdetlerini kat kat sevapla karşılayacağını anlatmaktır. Allah'ın kuluna süratle karşılık vereceğini, rahmetinin pek geniş olduğunu mecâzen ifâde etmektir. Yoksa bu mesâfelerin Allah için düşünülmesi mümkün değildir. Bir başka şekilde söyleyecek olursak, bu hadîs-i kudsî, Allah Teâlâ'nın değişik sıfatlarının tecellilerini anlatmaktadır. Bu sebeple de kelimelerin, zâhirî anlamları dışında uygun mânalara yorumlanması gerekir.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ yapılan ibâdet ve iyiliklere on katı ya da daha fazlasıyla, kötülüklere ise misliyle karşılık verir.
2. Şirk koşmadığı sürece, kulun ne kadar günahı olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesmemesi gerekir. Zira Allah Teâlâ kulunu bir o kadar af ve mağfirette karşılayacaktır.
3. Allah, kullarının ümitlerini boşa çıkarmaz.

415- ??? ???? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ????? ??????????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ???? : ?? ??????? ??????? ? ?? ???????????? ? ??????? : « ???? ???? ??? ??????? ???????? ??????? ????? ????????? ? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ? ?????? ???????? » ???? ????? .

415. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir bedevî geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kişinin cennete veya cehenneme girmesini gerektiren iki şey nedir? diye sordu.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Allah'a ortak koşmadan ölen cennete girer; Allah'a şirk koşarak ölen de cehennemi boylar"** buyurdu.

Müslim, İmân 151

Açıklamalar

Cehennem azâbından yakayı kurtarıp cennet nimetleri içinde mesut olmak, her müslâmanın arzu edeceği bir mutlu sondur. İnsanı böylesi bir âkıbetten mahrum edecek iş ve tavırlar elbette merak konusu olacaktır. Hadîsimizde bu konudaki merakını gidermek isteyen bir bedevî ile karşılışıyoruz. Bedevî, Efendimiz'e insanın cennet veya cehenneme girmesini gerektiren iki şey nedir? diye soruyor. Hz. Peygamber de Allah'a ortak koşmadan ölmenin cennete, Allah'a şirk koşmanın da cehenneme girmeyi gerektirdiği cevâbını veriyor.

Allah'ın eşi, ortağı ve benzeri olmadığı inanç ve ikrarı üzere ölmek, tevhîd inancına sahip olarak ölmek demektir. Sonucu ise cennete girmektir. Ancak herhangi bir yaratığı, isterse bu bir melek veya peygamberlerden biri olsun, Allah'a ortak tutarak ona kulluk etmek şirktir. Şirk ise, Allah Teâlâ'nın affetmeyeceğini bildirdiği yeğâne günahtır. Sonucu da tabiî olarak temelli cehennemde kalmaktır.

Hadîsimizde amellerden veya günahlardan hiç söz edilmemiş olması, meseleyi temelinden ele almak demektir. Zira şirke bulaşmadan ölen kimsenin zina ve hırsızlık gibi büyük günah işlemiş bile olsa, cennete gireceğine dair Hz. Peygamber'in kesin beyanları bulunmaktadır. Allah Teâlâ, inkârdan kaynaklanmayan günahları dilerse buştan affederek kulunu cennete koyar, dilerse cezasını cehennemde çektirdikten sonra cennete koyar. Ama sonuç, cehennemde temelli kalmamak, cennete girmektir. Öte yandan kesin olan bir başka gerçek de kâfir ve şirkin insanı ebediyyen cehennemde hapsedeceğiâir. Böyle olunca, Sevgili Peygamberimiz, cennet ve cehennemi gerekli ve devamlı kılan asıl meselenin, iman ve şirk olduğunu dikkatimizi çekmiş olmaktadır. Bu da ümitli olmak, Allah'ın rahmetini ummak bakımından oldukca güven veren bir hususdur. Zira şirke düşmemek, cennete kavuşmak için yetmektedir. İbadetler, hayır ve hizmetler, bunların hepsi, cennetteki derecelerle ilgilidir.

Hadîs-i şerîf, mânaya tesirî olmayan bazı değişik kelimelerle rivâyet edilmiştir. Ayrıca birinci cümlenin Abdullah İbni Mes'ûd'un sözü, yani *mevkuf* olduğunu gösteren rivâyeti de vardır (bk. Müslim, İmân 150). Ancak, bütünüyle Hz. Peygamber'e ait (merfû) olduğu, bir çok senedle gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a şirk koşmadan ölen eninde sonunda cennete girer.
2. Allah'a herhangi bir varlığı ortak tutan ve tövbe etmeden öylece ölen kimse de cehennemi boylar ve orada temelli kalır.
3. Tevhid, cennetin anahtarı; şirk cehennemde temelli kalma sebebidir.

416- ???? ????? ? ??? ???????? ??? ? ????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ???????? ???? ????????? ????? : «?? ?????? » ??? : ?????????? ?? ?????? ??????? ??????????? ? ???? : « ?? ??????? » ???? : ???????? ???????? ??????? ??????????? . ???? : « ??? ?????? » ??? : ????????? ?? ??????? ??????? ??????????? ?????? ? ???? : « ?? ??? ????? ???????? ???? ??? ???? ?????? ??????? ? ??????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ??? ???????? » ???? : ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ???? ???????? ????????? ? ??? : «????? ?????????? » ????????? ??? ???????? ????? ???????? ?????????? . ????? ???? .

????? : « ???????? » ???? : ??????? ???? ??????? ?? ?????? ??? ???????? .

416. Enes *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, (bir sefer esnâsında) terkisine aldığı Muâz'a hitâben üç defa:

- "**Ey Muâz!**" diye seslenmiş, o da her defâsında:

- Buyur, ey Allah'ın Resûlü! emrine âmâdeyim, diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Kim Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar**" buyurmuştur. Muâz:

- Bu müjdeyi müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi, ey Allah'ın Resûlü? diye izin istemiş; Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- "**O zaman onlar buna güvenir** (hayırlı işler yapmakta) **tembel davranırlar**" buyurmuştur.

Muâz (İbni Cebel) böylesi bir bilgiyi gizleme günahından sıyrılmak için onu vefâtına yakın bir zamanda haber vermiştir.

Buhârî, İlim 49; Müslim, İmân 53

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, bu hadîste görüldüğü gibi, yolculuklarda binediğine bazı sahâbîleri bindirirdi. Muâz İbni Cebel hazretleri de Hz. Peygamber'in terkisinde bulunma bahtiyârlığına bir kaç kere erenlerdendir.

Hz. Peygamber'in *"Ey Muâz!"* diye üç kez seslenmesi, söyleyeceklerine Muâz'ın dikkatini iyice çekmek içindir. Muâz hazretleri de her defâsında daha bir istek ve heyecanla "Buyur ey Allah'ın Resûlü, sizi dinliyorum!" diyerek âdeta dikkat kesilmiştir.

Hadîsimizin "âmâlî olmak" konusuyla ilgisi, Hz. Peygamber'in Muâz'a verdiği müjdede yer almaktadır: *"Kim Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar."*

Burada herhangi bir farzdan bahsetmeden, sadece görülüşden şehâdet getirmekle yani samimî bir imân ile cehennemden kurtulma müjdesi verilmektedir. Bu, tam anlamıyla büyük bir kurtuluştur. Durumun çok büyük bir sevinç ve ümit vesîlesi olduğu Hz. Muâz'ın, *"Gidip bunu müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi?"* diye heyecanla izin istemesinden de açıkca belli olmaktadır. Ancak Hz. Peygamber İslâmiyet'i iyi bilmeyenlerin sırf bu müjdeye güvenerek "kulluk görevlerinde" tembellik edebilecekleri gerçeğini hatırlatmak suretiyle buna mânî olmuştur. Bu kısıtlama, âlâlî lutuflara güvenerek, kulluğun gereklerini unutmanın isâbetli bir davranış olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda her bilginin herkese duyurulması gerekmediğini de hatırlatmaktadır.

Burada bu büyük müjdeyi bize veren Hz. Peygamber'in, geçmiş ve gelecek hataları bağışlanmış olduğu halde niçin çok ibadet ettiği kendisine sorulunca, *"Şükreden bir kul olmayayım mı?"* cevabını verdiğini de hatırlamamız yerinde olacaktır.

Öte yandan hadîsimiz, Muâz İbni Cebel hazretlerinin, böylesi müjde dozu çok yüksek özel bilgileri doğru anlayabilecek ve "kulluk"ta kusur etmeyecek bir seviyede olduğunu da göstermektedir. Çünkü görüldüğü gibi, Hz. Peygamber herkese duyurulmasını istediği bir büyük müjdeyi ona vermiştir.

Muâz İbni Cebel bu özel bilgiyi, vefâtı anına kadar saklamış, kimseye söylememiştir. Ancak kommuş olan yasağın, herkesi kapsamadığı, onu yanlış anlamayacak olanlara duyurulmasında bir sakınca bulunmadığı düşüncesiyle ve önemli bir bilgiyi gizlemiş olarak âhirete gitmekten de çekindiği için en son anda bazı yakın dostlarına haber vermiştir. Hadîsimizin ravisi Enes İbni Mâlik hazretleri de onlardan birdir.

"Günahtan sıyrılmak" düşüncesiyle bazı sahâbîlerin, bildikleri bazı gerçekleri ihtiyat içinde son anda nakletmiş olmaları, bu bilgilerin kitaplarda yer almasından sonraki müslümanları uyarmaya yetmiş ve böylece onların aldanmaları önlenmiştir.

Kimileri bu hadisi, farzların emredilmesinden önceki bir dönem için geçerli saymış, kimileri de "cehennemde temelli kalmamak" şeklinde anlamış ise de, hadîste herhangi bir kayıt bulunmadığını dikkate alarak onu en geniş mânâsıyla anlamak daha doğru olacaktır. " Ümit" de burada yatmaktadır. Yanı samimî bir imân, kurtuluşun gerçek sebebidir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Tevhid inancı başlı başına bir kurtuluş müjdesi ve sebebidir.
2. İlim, anlayışı yerinde olanlara verilmelidir.
3. İki kişi bir hayvana binebilir.

417- ???? ??? ????? ???? ??? ??????? ??????????? ???? ??????? ????? : ??? ????????? ? ????? ??????? ???????? ?? ????? ????????? ? ?????? ????????? ??????? ? ??? : ??? ??? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ? ???????? : ?? ??????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????? ?????????? ? ??????????? ?????????????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? » ???????? ?????? ??? ??????? ???? ? ????? : ?? ?????? ??????? ???? ???????? ????? ????????? ? ???????? ????????? ??????? ????????????? ? ????? ????? ??????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ???? ???????? ?? ???? ??????????? . ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????» ??????? ???????? ????????? ? ????? ????? ???????? ???????????? ? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ? ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ??????? ? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ? ????? ???? « ?????? ?? ?????????????? ? ?????????? ?? ?????????????? ??? ?? ?????? ?? ??????????? ????? ?????? ??????? ? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ??????? ??? ?? ?????? ??????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ? ????????? ???? ????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ? ????????? ????????? ??????? ??????? ??????? ??

mahalle halkının erkeklerinden bir grup geldi. Evde epeyce insan toplandı. İçlerinden biri:

- Mâlik (İbni Duhşum) ne yaptı? Onu göremiyorum, dedi. Bir başkası:

- O, Allah ve Resûlünü sevmeyen bir münâfıktır, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, derhal müdâhale ederek:

- "**Öyle deme! Görmüyor musun o, Allahın rızâsını dileyerek lâ ilâhe illallah diyor"** buyurdu.

Bunun üzerine adam:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir. Ancak biz, Allah'a yemin olsun ki, kendisini münâfıkları sever ve onlarla düşer-kalkar olarak görüyoruz, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Allah Teâlâ, rızâsını umarak lâ ilâhe illallah diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır."**

Buhârî, Salât 48, 46, Ezân 4, 5, 153, 154, Tehecculd 25, 33, 36, Megâzî, 12, 13, Et'ime 15, Rikak 6, İstitâbetü'l-mürtetedîn 9; Müslim, İmân 54, 55, Mesâcid 263, 264, 265, Fezâilü's-sahâbe 178. Ayrıca bk. Nesâî, İmâne 16, 46, Sebv 73; İbni Mâce, Mesâcid 8

İtbân (veya Utbân) İbni Mâlik

İtbân (veya Utbân) İbni Mâlik, Medîneli müslümanlardan olup Hazrec kabilesinin Sâlim oğulları kolundandır. Yukarıda da işaret edildiği gibi Bedir Gazvesi'ne katılan mücâhidlerdendir. Hayatını Sâlim oğullarına imamlık yaparak geçirmiştir. İyi görmeyen gözlerinin daha sonraları tamamen kapandığı anlaşılmaktadır. O bu halinde de bulunduğu mahallin insanlarına imamlık yapmaya devam etmiştir.

Buhârî ve Müslim'de bundan başka rivâyeti bulunmamaktadır.

İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre, hicretin ilk günlerinde ensar ile muhâcirler arasında gerçekleştirilen kardeşlik antlaşmasında Hz. Peygamber, Hz. Ömer ile İtbân'ı Kardeş yapmıştır.

Hz. Peygamber Tebûk Gazvesi'ne çıktığı zaman, İtbân'ı Medîne'de yerine vekîl olarak bırakmıştır.

Kendisi, Muâviye zamanında oldukca ileri yaşlarda iken Medîne'de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Konumuzu, en son cümlesi dolayısıyla ilgilendiren hadîs-i şerîf, zengin muhtevasından ötürü Buhârî'de ondan fazla yerde geçmektedir. Hadîsimizden elliden fazla hükûm çıkarılmıştır. Hadîsin bütün rivayetlerini göz önünde bulundurarak olayı şöylece özetlemek mümkündür:

Sâlim oğullarına imamlık yapmakta olan İtbân, gözlerinin rahatsız olması ve evi ile mescid arasındaki derenin yağmur yağlığında taşması sebebiyle, Mescid-i Nebevî'ye gidemediğini söyleyerek Hz. Peygamber'den evinde namaz kıldırma izni istemişte. Bâyık bir İtbânmalle, mescidi bırakıp evini mescid edinmesinin tepki ile karşılanmaması için Hz. Peygamber'dem evinde namaz kılmasını, kendisinin de orada namaz kılmak ve kıldırmak istediğini bildirmiştir. İtbân'ın bu arzusu, sırf bir teberrük yanı Hz. Peygamber'ın namaz kıldığı yerde namaz kılmak isteği olarak değerlendirilmemelidir. Hz. Peygamber'den fiilen müsâade almış olmak gibi bir düşünceyi de akla getirmektedir.

Hz. Peygamber, bu isteği makul karşılamış ve hemen ertesi gün şöyle güneşin biraz yükselcliği bir vakitte yanında Hz. Ebu Bekir ve daha başka sahâbîler de olduğu halde İtbân'ın ikâmetgâhına gitmiş, içeri girmek için izin istemiş, içeri girince de daha yerine oturmadan, *"Evinin neresinde namaz kılmamı istiyorsun?"* diye seçim hakkını İtbân'a bırakmıştır. Gösterilen yerde namaza durmuş, bunu fırsat bilen oradaki müslümanlar da saf'bağlayıp Hz. Peygamber'e cemaat olmuşlardır.

Hz. Peygamber'in burada, ne için davet edildiyse önce onu yaptığını görüyoruz. Çünkü yemek için davet edildiği yerlerde önce yemek yediği başka rivayetlerde kaydedilmektedir.

Namaz sonrasında **hazîre** denilen un ve ince kıyılmış etten yapılan bulamaç aşı ikrâm edilmek için misafirler alıkonulmuştur. Bu arada Hz. Peygamber'in teşrîfini duyan mahalle sakinleri de İtbân'ın evine gelmişler böylece evde epeyce kalabalık bir cemaat oluşmuştur.

Sohbet esnasında, Bedir Harbi gazîlerinden ve daha sonra Hz. Peygamber'ın, münâfıkların yaptığı**Mescid-i dırâr**'ı yakmağa gönderecekçi ekipte yer alacak olan Mâlik İbni Duhşum'un orada bulunmaması, bazı kişilerce hoş karşılanmamış ve hatta münâfıklarla arasının iyi olması, onun da münâfık olduğuna delîl sayılmak istenmiştir. Hz. Peygamber bu düşünceye katılmamış, samimiyetle *lâ ilâhe illallah* diyen kimseler hakkında böyle konuşulmması gerektiğini bildirmiştir. Sonuçta da en büyük müjdeyi vererek: *"Allah Teâlâ, rızâsını umarak "lâ ilâhe illallah" diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır"* diye buyurmuştur.

Geçmişte âlimlerimiz bu mutlak müjdeyi farklı gerekçelerle bazı kayıtlara bağlamışlar ve özetle şöyle açıklamışlardır:

"Cehenneme haram kılar demek orada temelli olarak bırakmaz" demektir.

"Kul Allah'dan af dîlediği ve ibâdetleri kabul buyurulduğu takdirde cehenneme girmez" demektir.

"Cehenneme girse bile kâfirlerin uğradığı azâba uğratılmaz"demektir. Buna göre günahkâr müslümanlar cehenneme girse bile, orada temelli kalmazlar, kâfirlere yönelik olarak bildirilmiş olan "**Onların derîleri ateşte yanıp piştikçe, azâbı duysunlar diye onlara tazelenmiş başka derîler veririz"** [Nisâ sûresi (4), 56] âyetinin hükmüne tabi tutulmazlar. Ravîlerinden biri zayıf olan bir hadîs-i şerîfte, *"Cehennem sıcağının ümmetime tesîri ancak hamam sıcağının tesîri gibidir"* (bk. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, X, 360) buyurulmakta ve bu mâna teyîd edilmektedir. Ahmed Nâim merhûmun ifâdesiyle, "Bu hadîse göre kâfir ile mü'min-i fâsık'ın yanmaları arasındaki fark, birinin hamam kûlhanı içine atılmış odun gibi yanması, diğerinin ise pek sıcak hamam halvetinde pek ziyâde bunalıp muazzep olması kabîlindendir" (bk. *Tecrîd Tercemesi,* II, 367).

Bu değerlendirmelere rağmen, Allah'ın rahmetini ummak **(recâ)** konusunda çok büyük bir güvence veren hadîsimizi kendine has genelliği içinde anlamak ve onun getirdiği müjdeye lâyık olabilmek için iman ikrarında samimi olmaya bakmak lâzımdır. Müellif Nevevî'nin burada hiçbir kayda işaret etmemiş olması, hadîsi genelliği içinde anlamaktan yanı olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gözleri görmeyen kimsenin imamlık yapması câizdir.
2. Evlerde namaza ayrılacak yerler, sahibinin mülkiyetinden çıkmaz. Mahalle içinde mescid yapılan yerler ise, özel mülkiyetten çıkar.
3. Sâlih ve fazîletli kimselerin namaz kıldıkları yerlerde, hayır ve bereket umarak namaz kılmak câizdir.
4. Gündüz cemaatle nâfile namaz kılınabilir.
5. Ev sahibinin izni ile misâfirin imamlık yapması câizdir.
6. Bir kişi, kendisinden daha fazîletli bir başkasını herhangi bir işi için evine davet edebilir.
7. Yönetici veya âlim, gittiği yere arkadaşlarını da götürebilir.
8. Hakkında yersiz tenkîd ve ithamlarda bulunulan kişiyi savunmak gerekir.
9. Samimiyetle kelime-i tevhîdi söyleyen ve bu ikrar ile ölen kimse cehenneme girmez, (girse de orada temelli kalmaz).
10. Herhangi bir sebeple Allah'ın rahmetinden ümit kesmek doğru değildir.

419- ??? ???? ??? ?????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ????????? ???? ???????? ??????? ? ???? ??????? ?????? ?? ?????? ????????? ?????????????? ?????????? ? ?????????????? ? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ?? ???????? ? ??????? : ??? ????????? . ??????? : «?????? ??????? ??????????? ???? ?????? ??????????? » ????? ????.

419. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"(Bir keresinde) Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e (ayrı düştüğü) çocuğuna duyduğu özlemden dolayı rastladığı her çocuğu kucaklayan, göğsüne bastırıp emziren bir kadının da aralarında bulunduğu bir esir grubunu getirdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çevresindekilere (o kadını işaretle):

- "**Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz?**"diye sordu.

- Aslâ, atmaz! dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir**" buyurdu.

Buhârî, Edeb 18; Müslim,Tevbe 22. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

"Anne şefkatî" üzerine söylenmiş sözler, yazılmış destanlar ve yaşanmış ve yaşanmakta olan olaylar hemen herkesin bildiği gerçeklerdir. Hadîsimizde de mühtemelen Hevâzin Kabîlesi esirleri içinde bulunan emzikli bir annenin, ayrı düştüğü yavrusunu arayışı, rastladığı her çocuğu kucağına alıp emzirişi, rivayetlere göre en sonunda kendi çocuğunu bulışu ve onu bir daha bırakmamacasına ona sarılışı olayını Hz. Peygamber ve bir grup sahâbenin gördükleri anlatılmaktadır. Her olayı ümmetinin eğitimi ve bazı gerçeklerin öğretimi için fırsat bilen sevgili Peygamberimiz, bu olayı Allah'ın, kullarına olan merhametine misâl göstermiştir.

Bir anne kolay kolay yavrusundan nasıl vazgeçmez, onu her çeşit yaramazlığına rağmen şefkat ve hoşgörü ile karşılar ise, Allah Teâlâ da kullarına, bir anneden çok daha ileri derecede şefkat ve merhametle muamele eder. Bu gerçek ise, biz kullar için en büyük umut kaynağıdır. Annesinin himâyesinde olduğunu bilen çocuğun duyduğu huzurdan daha büyük bir huzuru, merhameti herkesi kuşatmış olan Allah'ın kullarının duyması pek tabîdir.

Unutulmamalıdır ki Allah Teâlâ kuluna, onun kendisini düşündüğü gibi davranır. Bu sebeple O'nun rahmetiyle tecelli edeceğini düşünmek, daima böyle bir ümit içinde olmak, "**Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim**" kudsî hadîsini hiç unutmamak, bizlerin en büyük görevi ve güvencesi olmalıdır.

Burada şuna da işaret edelim ki, Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretlerinin rivayet ettiği bir hadîs-i şerîfe göre, esir de olsa anne ile yavrusunun arasını ayırmamak lâzımdır (bk. Tirmizî, Büyû' 52; Siyer 17; Dârimî, Siyer 38; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned,* V, 413).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman Allah'tan ümit kesmemeli, O'nun kendisine hep iyi davranacağını düşünmelidir.
2. Allah Teâlâ kullarına karşı herkesten daha merhametlidir.
3. Yaşanan ve bilinen gerçekleri, dinî hakîkatları anlatmak için malzeme olarak kullanmak, uygun bir eğitim ve öğretim usûlüdür.

420- ??? ??? ????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ??????? ???????? ? ?????? ?? ??????? ? ?????? ???????? ?????? ???????? : ????? ??????? ???????? ??????? » .

??? ??????? : « ???????? ??????? » ??? ?????? « ???????? ??????? » ????? ???? .

420. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah varlıkları yarattığı zaman, kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına, **"Rahmetim gerçekten gadabıma gâlibtir"** diye yazmıştır."

Bir rivâyette (Buhârî, Bed'ü'l-halk 1) "**Rahmetim gadabıma üstün geldi**"; bir başka rivayette de (Buhârî, Tevhîd 22, 28, 55; Müslim, Tevbe 15) "**Rahmetim gadabımı aştı**" ifâdeleri yer almıştır.

Buhârî, Tevhîd 15, 22, 28, 55, Bed'ü'l-halk 1; Müslim, Tevbe 14-16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

İnancımıza göre Allah Teâlâ için herhangi bir zaman ve mekân belirlemek mümkün değildir. Hadîsimizdeki "*varlıkları yarattığı zaman*" ve "*kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına"* ifâdeleri, Allah Teâlâ'nın hükümlerinin ezelî olduğunu, hadîste yer alan hükmünün de yaratıklarından gizli ve onların anlayış seviyelerinin üstünde bulunduğunu ifâde eder. Yoksa bir zaman ve mekân tayin etmek anlamına asla gelmez.

Rahmet, sevâbın kulu ulaştırılmasını anlatır. **Gadab,** kulun hâkemtesi sonucu, Allah Teâlâ tarafından cezâlandırılması demektir.

Allah'ın rızâsı da gadabı da **irâde** sıfâtıyla ilgîlidir. İtaatkâr kuluna sevap vermek dilerse, buna rızâ, âsî kuluna azâb vermek dilerse, buna da gadab denilir. Rahmetin öncelik ve üstünlüğünden maksat, onun çokluğu ve yayınlığıdır. Bu demektir ki, Allah Teâlâ'nın kulları hakkında hayır, nimet ve sevap vermeyi irâdesi; şer, inkârcı ve azâbetme irâdesinden daha çok ve yaygındır. Bu mânayı bazı âlim adamlar "Rahmet, Allah Teâlâ'nın zâtına gerekçîdir, gadab ise, kulun kusuruna bağlıdır" diye açıklamışlardır. Nitekîm Allah Teâlâ, rahmet etmeyi kendi zâtına farz kılmış [bk. En'âm sûresi (6), 12], bir âyette de "**Rabbiniz rahmet etmeyi ilke edindi**" [En'âm sûresi (6), 54] buyurulmuştur.

Nasıl açıklamırsa açıklansın, hadîsimizin ortaya koyduğu gerçek, "**Rahmetim her şeyi kuşatmıştır**" [A'râf sûresi (7), 156] âyetinde ifâde buyurulduğu gibi, yüce Rabbimizin rahmetinin, gadabını aşmış olduğudur. Bu da bizim gibi günahkâr kullar için son derece büyük bir ümit kaynağıdır. O'nun engin rahmetini ummak için bundan daha büyük bir müjde mi olur?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rahmeti gadabını aşkındır.
2. "**Her şeyi kuşatmış olan**" rahmet-i ilâhîden yararlanabilmek için ondan asla ümit kesmemek gerekir. Nitekim Yüce Rabbimiz, **"Allah'ın rahmetinden asla ümit kesmeyiniz"** [Zümer sûresi (39), 53] buyurmaktadır.
3. Kul, Allah'ı nasıl düşünürse, Allah ona öyle tecelli eder. Allah'ın bize rahmetiyle tecelli edeceğini düşünmek, ayrıca bir kurtuluş umududur.

421- ???? ??? : ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ? ??????????? ?? ???????? ??????? ??????? ? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ???????? ???? ????????? » .

??? ?????? : « ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ? ?????? ???????????? ? ???? ???????????? ? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????????? » ????? ???? .

?????? ???? ?????? ?? ?????? ????????? ??????????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ???????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? » .

??? ????? « ????? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ???????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ??????????? ???? ???????? ? ???????? ????? ?? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ????? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ? ?????????? ??????? ??????????? » .

421. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre "Ben Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinle-dim" demiştir:

"Allah, rahmetini yüz parçaya ayırmıştır. Doksan dokuz parçasını kendi katında alıkoymuş, birini yeryüzüne indirmiştir. İşte varlıklar

bu bir parça rahmet sebebiyle birbirlerine acırlar. Hatta hayvanlar, yavrusunun üzerine basacağı endişesiyle ayağını çekip kaldırır."

Bir başka rivâyette (Müslim, Tevbe 19) şöyle buyurulmuştur:

"Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu sebeple birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Yabani hayvan yavrusuna bu sebeple şefkat gösterir. Allah, o doksan dokuz rahmeti kıyamet günü kullarına merhamet etmek için yanında alıkoymuştur."

Buhârî, Edeb 19; Müslim, Tevbe 17, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 99; İbni Mâce, Zühd 35

Müslim'in Selmân-ı Fârisî'den naklettiği bir başka hadiste (Tevbe, 20), Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"**Hiç şüphesiz Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bu rahmetten bir tanesi sebebiyle varlıklar birbirlerine merhamet ederler. Doksan dokuzu ise, kıyamet gününe alıkonmuştur.**"

Yine Müslim'deki bir başka rivâyette (Tevbe, 21) Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün, yüz rahmet halketmiştir. Her bir rahmet göklerle yer arasını dolduracak enginliğe sahiptir. Bunlardan sadece bir rahmeti yeryüzüne indirmiştir. İşte anne yavrusuna bu sâyede şefkat gösterir. Yabani hayvanlar ve kuşlar bunun sonucu olarak birbirlerine merhamet ederler. Allah Teâlâ kıyamette bu biri doksan dokuza katarak rahmetini yüze tamamlayacaktır."

Açıklamalar

Hemen hepsi aynı mânada ve aynı gerçeği gözlerimiz önüne seren bu rivayetler, yeryüzünde varlıklar arasında gördüğümüz şefkat ve merhamet dolu davranışların, Allah Teâlâ'nın nihayetsiz rahmetinin çok küçük bir bölümünün eseri olduğunu ortaya koymaktadır. O'nun hudutsuz rahmetinin böyle yüz parçaya bölünmüş olduğunun bildirilmesi, bize konuya ait bir fikir verebilmek içindir.

Yüzde biri, yeryüzündeki bütün şefkat, sevgi ve merhamet olay ve davranışlarının kaynağı ise, yüzde yüzünün tecellisinin nasıl bir ortam meydana getireceğini şöyle bir düşünmemiz ve tabii umutlanıp sevinmemiz gerekir. Aynı zamanda bu ifâdeler, yüce rabbimizin rahmetine sınır çizilemeyeceğini anlatır.

O dehşetli kıyamet gününde, ilâhî rahmetin bütünüyle tecelli edeceği müjdesi, bizler için en büyük güvencedir. Öylesine ki, hadisimizin Buhârî'deki bir başka rivâyetinde (Rikak 19), **"Eğer kâfir, Allah'ın katındaki rahmeti kavrayabilse, asla cennetten ümidini kesmez"** buyurulmaktadır. Böylece konuya ait ümidin sınırları, daha doğru bir ifâde ile, sınırsızlığı gözlerimiz önüne serilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rahmeti sınırsızdır.
2. Bizlere o sınırsız rahmetten çok küçük bir parçası verilmiştir. Dünya hayatında görülen şefkat ve merhametin kaynağı işte bu yüzde birlik rahmettir.
3. Allah Teâlâ kıyamette kullarına sınırsız rahmetiyle muâmele edecektir.
4. Merhameti böylesine bol mevlâmızın rahmet ve bağışına kazanabilmek için hep ümîd içinde yaşamak gerekmektedir.

422- ???? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? . ?????? ?????? ??? ?????? ? ????????? ????????? ? ??? : « ?????? ????? ?????? ? ????? : ?????????? ?????? ?? ????? ? ???? ??????? ????????? ???????? : ???????? ????? ????? ? ?????? ????? ???? ????? ???????? ????????? ? ????????? ?????????? ? ????? ????? ??????????? ???? : ???? ???? ?????? ?? ???? ? ???? ????? ?????? : ??????? ????? ?????? ? ???????? ????? ???? ?????? ??????? ???????? ? ????????? ????????? ? ????? ????? ????????? ? ???? : ??? ????? ?????? ?? ????? ? ???? ????????? ????????? : ??????? ?????? ?????? ? ??????? ????? ???? ?????? ???????? ???????? ? ????????? ?????????? ? ??? ???????? ?????? .. ?????????? ?? ????? » ????? ????.

?????? ????? : « ?????????? ?? ????? » ??? : ??? ????? ???????? ?????? ? ???????? ???????? ????????? ???? ? ?????? ?????????? ???????? ?? ????????? .

422. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem,* Allah Tebâreke ve Teâlâ'dan naklederek şöyle buyurmuştur:

Bir kul bir günah işledi de "Allahım, günâhımı bağışla" dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- "Kulum bir günah işledi ve (fakat) **günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi"** der.

Sonra kul tekrar günâh işledi de " Rabbim, günâhımı bağışla" dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- "Kulum bir günah işledi ve (fakat) **günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi"** der.

Sonra kul tekrar günah işledi de "Rabbim, günahımı bağışla" dedi mi Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- "Kulum bir günah işledi ve fakat günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi. Ben kulumu affettim, artık dilediğini yapsın" buyurur.

Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, Tevbe 29

Açıklamalar

Kul kusursuz olmaz. Beşer şaşar. Bilerek ya da bilmeyerek bir günah işledi mi kul, Cenâb-ı Hakk'a döner de "Beni bağışla, günahımı affet" diye yalvarınsa, Allah Teâlâ kulunun tövbesini, "Kulum beni hatırladı ve benim tövbesini kabul edeceğimi de günahının cezâsını vereceğimi de bildi, itiraf etti" diyerek kulunu affeder. Peygamber Efendimiz'in bu beyânlarından anlaşıldığına göre, günahın tekrar tekrar işlenmesi samimiyetle yapılacak tövbenin kabulüne mani değildir. O, bu gerçeği, hadisimizde üç kez tekrarlıyarak ifâde buyurmuştur. Zaten yüce kitabımızda, günah işledikten veya nefislerine haksızlık ettikten sonra, Allah'ı hatırlayıp, günâhlarının bağışlanmasını dilemek, Allah saygısıyla dopdolu müttakî kulların vasflarından [bk. Âl-i İmrân sûresi (3), 135] biri olarak bildirilmiştir.

Hadisimiz, Allah Teâlâ'nın rahmet ve bağışının enginliğini göstermektedir. O aynı zamanda günah işlemeyi değil, herhangi bir sebeple işlenmiş olan günahın affedilmesi için tövbe ve istiğfârda bulunmayı teşvik etmekte, bu konuda günahkârlara ne yapmaları gerektiğini öğretmektedir. Nitekim bir başka hadiste de "*Herkes hata eder. Hata edenlerin en iyileri, tövbe edenlerdir"* (Tirmizî, Kıyâmet 49) buyurulmaktadır.

Önemli olan tövbe etmesini bilmektir. Bunun için hadisimizin son kısmında, günah işlediği zaman tövbe etmesini bilen kimsenin dilediğini yapmasında böyük bir sakıncanın olmadığı bildirilmiş bulunmaktadır. Bunun anlamı, günah işlenmesini teşvik olmayıp tövbe etmesini bilenin Allah Teâlâ tarafından affedileceğini müjdelemektir. Bu da bizler için büyük bir müjdedir.

Hadisimiz, günahlardan ammna ve Rabbimizin af ve rahmetine kavuşma konusunda büyük bir ümit kaynağıdır. Bu mânasıyla "**recâ**" konusunda zikredilmesi son derece isâbetli olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kulun işlediği hatadan dönüp tövbe etmesinden hoşnut olur.
2. Günahları Allah'dan başka kimse bağışlayamaz.
3. Günahın tekrar tekrar işlenmesi, samîmî ve gerçek tövbenin kabulüne engel değildir.

423- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?????? ???????? ???? ???? ????????? ? ???????? ??????? ?????? ? ??????? ????? ??????????? ? ?????????????????? ?????? ????? ? ???????? ?????? ???? ???? .

423. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Canım, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, siz hiç günah işlememiş olsaydınız, Allah sizi yok eder, yerinize günah işleyip Allah'dan bağışlanma dileyecek bir millet getirir de onları bağışlardı.**" Müslim, Tevbe 11

Aşağıdaki hadîs ile birlikte açıklanacaktır.

424- ??? ??? ???????? ??????? ??? ???? ??? ?????? ??? ???: ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: « ?????? ????????? ????????? ? ??????? ??????? ?????? ????????? ? ?????????????????? ? ?????????? ?????? » ???? ???? .

424. Ebû Eyyûb Hâlid İbni Zeyd *radıyallahu anh*, "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:

"**Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah, günah işleyen ve günahlarından tövbe ve istiğfar eden bir topluluk yaratır da onları bağışlardı.**"

Müslim, Tevbe 10

Açıklamalar

Hemen hemen aynı mânada olan bu iki hadis, insanlık gereği günah işlemiş olanların, tövbe etmek gibi büyük bir şansa ve ammna imkânına sahip olduklarını, bu sebeple de müminlerin hayatında korkudan çok ümdin yer alması gerektiğini bildirmektedir. Çünkü Allah Teâlâ, iyilik yapanlara iyi davranmıbra ecir ve sevap vermekten hoşnut olduğu gibi günahkârları bağışlamaktan da aynı şekilde hoşnut olur. Allah'ın gafflir, halîm, tevâb ve affıv gibi güzel isimleri bunu gösterir. İşte bu sebeple yüce Rabbimiz affetmek için tövbe eden günahkâr arar.

Yeryüzü günahkârların vatandır. Kulun, annesinden günahsız doğduğu gibi günahsız yaşayıp öylece âhirete göçmesi hüner değildir. Kendisinden böyle bir şey de istemmemektedir. Kuldan beklenen, günahlarının farkında olması ve onlardan samimiyetle tövbe etmesi ve böylece hatalarını bağışlatmış olarak dünyayı terketmesidir. Bu gerçeği "**Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever**" [Bakara sûresi (2), 222] âyet-i kerîmesi ortaya koymaktadır.

Unutulmamalıdır ki yüce Rabbimiz, yaratıklar arasında yanlışını düzeltme yeteneğini sadece insanoğluna vermiştir. O halde bu kabiliyetinizi kullanmakta tembel ve cimri davranmamalıyız.

Aslında tövbe etmek ile dua etmek arasında Allah Teâlâ'ya başvurma açısından hiçbir fark yoktur. Dua ederken daha çok yaptıklarımızın kabulünü, tövbe ederken de kusurlarımızın bağışlanmasını isteriz. Her iki halde de yaptığımız, Yüce Rabbimiz'e başvurmaktan ibarettir. Duaları kabul eden Allah, aynı şekilde tövbeleri de kabul edicidir. O halde asıl önemli olan husus, büyük bir ümit içinde, her iyi veya kötü işimiz için Rabbimiz'e müracaat etmektir.

Peygamber Efendimiz, tövbe etmeyi ısrarla teşvik etmiştir. Allah'ın sonsuz rahmetini, affedicîliğini, kulun hatasını anlayıp kendisine yönelmesinden ve af dilemesinden son derece memnun olduğunu, tövbe kapısının can çekişme ânına kadar herkes için açık olduğunu, bizzat kendisinin günde 70'den fazla tövbe ve istiğfar ettiğini haber vermiştir. Bu iki hadîs-i şerîf, Peygamber Efendimiz'in tövbeyi teşvik eden iki kutlu tavsiyesidir. Tövbe konusu ayrıca 14 - 25 numaralı hadislerde işlenmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar mü'minlere Allah'ın rahmetinden ümîdî olmak yaraşır.
2. Allah, kulunun işlediği hataya anlayıp af dilemesinden, son derece memnun olur.
3. Allah, tövbeleri kabul edici, kullarına bağışlayıcıdır.
4. Günahkârların korkuya yenik düşmemeleri, aksine günâhlarını affettirmek için çalışmaları ve o ümit içinde bulunmaları gerekir.
5. Af ve rahmetten söz etmek, günah işlemeye teşvik etmek demek değildir.

425- ??? ??? ????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ?????? ??????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ? ?????? ????? ???? ???????? ? ??? ?????? ????? ?? ?????? ? ???????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ?????????? ? ?????????? ?????????? ????????? ???? ?????????? ???????? ? ?????????? ? ????????? ? ???????? ??????? ???? ????? ? ???????? ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ???? ???? : ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ?????? ??????? ??????? ????? ???????? ???????? ???? ?? ????? ????? ?????? ? ??????????? ???? ???????? ?????????? ?????????? » ???? ???? .

425. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Aramada Ebû Bekir, Ömer ve bir kaç kişi daha bulunduğu halde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp aramadan ayrıldı. Dönmesi gecikince bir şey mi oldu diye endişelendik. Bu endişeyi ilk duyan bendim. Kalktım ve onu aramaya başladım. Neticede, Medineliler'e ait bir bahçeye geldim. - Ebû Hüreyre olayı baştan sona anlattı-. En sonunda Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine şöyle buyurduğunu haber verdi:

"**Git, bu bostanın dışında, Allah'dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet getiren kime rastlarsan, ona cennetlik olduğu müjdesini ver!**"

Müslim, İmân 52

Açıklamalar

Hadisin **recâ** konusuyla ilgisi son cümlesidir. Daha doğrusu burada yer alan büyük müjdedir. "Allah'dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet eden kimsenin cennetlik olduğu müjdesi."

Hadisteki müjde, ilk bakışta *"bu bostanın dışında rastladığın kimse"* kayıtları dolayısıyla o gün yaşayanlara, hatta Ebû Hüreyre'nin rastlayacağı kimselere yönelikmiş gibi gözükmektedir. Oysa, kimin gönülden inandığını Hz. Ebû Hüreyre'nin bilmesine imkân olmadığına göre, zaman ve mekân kaydı aranmaksızın o vasfı taşıyan herkese yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Gönlünden samimiyetle Allah'ın birliğine inanıp bunu dilî ile de ortaya koyan herkes bu müjdeye muhatapttr. Pek tabîdîr ki, dilî ile söylediği halde kalbinde samimi bir inanç bulunmayanlar -ki böylelerine münâfık denir- bu müjdenin kapsamı dışında kalırlar.

Hadisimiz burada sadece konuyu ilgilendiren kısmıyla nakledilmiştir. Bu tür uygulamalara hadis usulünde **takti'** adı verilir. Bu ibretli hadisin tamamı 711 numarada gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kalb ile tasdîk ve dil ile ikrardan oluşan samimi bir imân, cehennemden kurtulup cennete girmek için yeterlidir.
2. Ashâb-ı kirâm Hz. Peygamber'i görüp gözetmekte onunla ilgilenmekte son derece dikkatli idiler.
3. Samimi bir dostun bağına-bahçesine izinsiz girmek câizdir.

426- ??? ??? ?????? ?? ?????? ?? ????? ? ??? ?????? ????? ? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ??????? ????? ??????? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : {????? ?????????? ????????? ??????? ???? ???????? ????? ???????? ????????? ??????} [??????? : 36] ? ???????? ???? ????? ????? ???????? ??????? : {???? ??????????? ????????? ???????? ??????

???????? ????? ????????? ????? ?????????? ????????} [??????? : 118] ? ???????? ??????? ???? « ?????????? ??????? ????????» ??????? ? ???? ?????? ????? ??????? : « ?? ?????? ??????? ???? ????????? ????????? ???????? ??????? ??????? ??? ??????? ? » ????????? ??????? ??????????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???:????? ???????? ? ???? ??????? ?????: { ?? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? : ?????? ?????????? ?? ????????? ???? ????????? } ???? ???? .

426. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın, İbrahim *aleihisselâm* hakkındaki:

"*Rabbim, putlar insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir*" [İbrâhim sûresi (14),36] âyetini ve İsâ *aleyhisselâm*'ın:

"*Eğer kendilerine azâb edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin*" mealindeki sözünü [Mâide sûresi (5), 118] okudu, ellerini kaldırdı ve:

"**Allahım, ümmetimi koru, ümmetime aç!**" diye dua etti ve ağladı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ:

"Ey Cebrâîl! - Rabbin herşeyi daha iyi bilir ya - git, Muhammed'e niçin ağladığını sor, buyurdu. Cebrâîl geldi, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* de ümmeti için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi. Zaten Allah her şeyi en iyi bilendir. (Cebrâîl'in dönüp durumu haber vermesi üzerine) Allah Teâlâ:

"Ey Cebrâîl! Muhammed'e git ve ona şu sözümü söyle" buyurdu:

"**Ümmetin konusunda seni razı edeceğiz ve seni asla üzmeyeceğiz.**"

Müslim, İmân 346

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, müminlerin gönlünü ümitle doldurmaktadır. Zira Allah Teâlâ, ümmetini dileyen ve onlar için gözyaşı döken sevgili Peygamberimiz'e, *"Seni ümmetin konusunda râzı edeceğiz ve seni aslâ üzmeyeceğiz"* garantisini vermektedir. Nitekim Yüce Rabbimiz, Kur'ân-ı Kerîm'de de**"İleride Rabbin sana öyle ihsanda bulunacak ki, sen de razı olacaksın"** [Duhâ sûresi (93), 5] buyurmaktadır. Hz. Peygamber'in de ümmetinden hiçbir kimsenin cehennemde kalmasına râzı olmayacağı bilindiğine göre, ümmet-i Muhammed için bu âyet ve hadîs gerçekten en büyük güven ve ümit kaynağıdır.

Şu noktayı dikkatten kaçırmamak gerekir: Sevgili Peygamberimiz, ümmetini koruması ve onlara acıması için Allah'a dua etmiş Allah Teâlâ da, Efendimiz'in bu dileğini, onun ûtûfâmesine asla meydan vermeyecek şekilde kabul buyurduğunu peşinen açıklamıştır. Şurası kesindir ki, Allah Teâlâ asla va'dinden dönmez. Hz. Peygamber'in dileği, Allah Teâlâ'nın kabulü bir noktada bu derece açık ve kesin bir şekilde birleştikten sonra biz müslümanlara elbette ümitlenmek düşer, elbette bize ümitsizlik yaraşmaz.

Sevgili Peygamberimiz burada önce Hz. İbrahim *aleyhisselâm*'ın, dünyada mutlu sonucu görülmüş olan duasını, peşinden İsâ *aleyhisselâm*'ın âhirette cereyan edecek mühîm haber veren âyetleri okumuş, sonra da ümmetinin âhiretteki durumu hakkında henüz dünyada iken bir müjde olmak üzere "*Allahım, ümmetim ümmetim..*" duasında bulunmuştur. Efendimiz, bu davranışıyla önceki iki peygamberin ulaştığı iki ayrı sonucu ümmeti için bir anda birleştirerek temin etmek istemiş ve bunda da muvaffak olmuştur. Hadîsimiz işte bu muvaffakiyet ve büyük müjdeden belgesidir.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber biz ümmetine karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.
2. Allah Teâlâ'nın "**Ümmetin hakkında seni razı edeceğiz, seni asla üzmeyeceğiz"** diye Hz. Peygamber'e verdiği garanti sebebiyle bu hadîs bizim için en büyük ümit kaynağıdır.
3. Dua ederken elleri kaldırmak sünnettir.
4. Duada aynı şeyi tekrar tekrar istenebilir. Bu ısrar, asla Allah'ın takdirine rızâsızlık anlamına gelmez.
5. Bu hadîse ve bu bahiste geçen diğer hadîs-i şerîflere göre kulluk görevlerinde gevşeklik yapmamak gerekir. Bu hadîsler bizim ibadet şevkimizi arttırmalı, büyük bir ümit içinde daha iyi müslüman olmaya bakmamızı sağlamalıdır. Zira **recâ**, tembellik değil, gayret ilâcıdır.

427- ??? ??????? ??? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ??? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ???? : « ??? ??????? ??? ????? ??? ????? ?????? ???? ????????? ? ???? ????? ????????? ???? ?????? ? ??? : ?????? ??????????? ???????? . ??? : « ??????? ????? ??????? ????? ????????? ??? ?????????? ? ???? ?????????? ???? ??????? ? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ?? ????????? ???? ?? ??????? ???? ??????? ? ???? : ?? ????? ??????? ?????? ????????? ???????? ? ??? : « ?? ??????????? ???????????? » ????? ???? .

427. Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben, merkeb üzerinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in terkisinde idim. Hz. Peygamber:

- "**Ey Muâz! Allah'ın kullar üzerinde, kulların da Allah üzerinde ne hakkı vardır, bilir misin?**" buyurdu. Ben:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allah'a kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak tutmamalarıdır. Kulların da Allah üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayanları)a azâb etmemesidir**" buyurdu. Ben hemen:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi? dedim.

- "**Müjdeleme, onlar buna güvenip tembellik ederler"** buyurdu.

Buhârî, Cihâd 46; Müslim İmân 48, 49. Ayrıca bk. Buhârî, Libâs 101, İsti'zân 30, Tevhîd 1; Tirmizî, İmân 18; İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

Muâz İbni Cebel -*Allah onden razı olsun*- Resûlullah'ın terkisine binme ve ondan özel bazı bilgiler edinme imkân ve şerefine nâil olan sahâbîlerdendir. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre Ufeyr adındaki merkebin üzerinde bulunuyorlarmış. Resûlullah, terkisine aldığı sahâbîlerine yolda giderlerken bir şeyler öğretirdi. Bu kez de Hz. Muâz'a "Allah'ın, kullar; kulların da Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu" öğretmiştir.

Kulların yalnızca Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaları Allah'ın kullar üzerindeki hakkıdır. Bu, kullar üzerine vâcip ve lâzım bir haktır. Kulların böyle davranmaları halinde Allah Teâlâ'ya vâcip olmaksızın lâyık olan da onlara azâb etmemesidir. Çünkü bizim inancımıza göre hiçbir şey Allah'a vâcip değildir. Yani kimse onu bir şeye mecbur ve mahkûm edemez.

Hz. Muâz'ın, bu büyük müjdeyi, halka duyurmak için istediği izni, Efendimiz, *"Ona güvenip kendilerine düşen görevlerini ihmal ederler"* gerekçesiyle vermemekle beraber, daha sonraki bazı gelişmeler üzerine Muâz bu olayı haber vermek zorunda kalmıştır. Burada Muâz'ın, bir yasağı çiğnemesi söz konusu değildir. O zamanlar henüz müslâman olmuş bazı kimselerin bu işi yanlış anlaması endişesi vardı. İslâm, görüldüre iyice yerleştikten sonra, bir gerçeğin gizlenmemesi, bir bilginin zayî olmaması için bu olay duyurulmuş ve çok da güzel olmuştur.

Burada Sevgili Peygamberimiz'in *"Bu müjdeye güvenip görevlerini ihmal ederler"* uyarısına paralel olarak, tarih içinde olduğu gibi günümüzde de bazı kendini bilmez kimselerin, "**ermiş**" olduklarını, şeriatı aşıp halkkata ulaştıklarını iddia ederek ibadet etmeleri gerekmediğini söylemeleri akla gelmektedir. Halbuki İslâm'ın emir ve yasakları herkes için geçerli ve gerekli olduğu gibi, kulluk yapmaktan muaf tek kişi de söz konusu değildir. İslâm dışı müslümanlık iddiaları sadece bir aldatmacadır. İbadet kaçkınları ve kulluk yılgınlarının bu tür aldatmacalarına asla kapılmamak ve ihbar etmemek gerekir. Bir muâfiyet söz konusu olsaydı, herhalde bu, Hz. Peygamber için olurdu. O da olmadığına göre, bu "ermiş bozuntularına", bu ibâhiyye kalıntılarına ne olayor?

Kul için ümit, kulluk görevinin mümkün olduğunca yerine getirilmesinden sonra bir anlam ifâde eder. Kulluk dışında kalarak, Allah kullarına ait ümidi paylaşmaya kalkışmak kimseye bir şey kazandırmaz.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber pek mütevâzi idi. Her fırsatta sahâb ve ümmetini bilgilendirirdi.
2. Şirkten uzak durup kulluk görevini yerine getiren müslümanlara Allah azâb etmeyecektir.
3. Ümit yüklü müjdelere güvenerek asıl görevimiz olan kulluğu ve güzel işleri aksatmamak gerekir.

428- ??? ????????? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ????? ?????? ?? ??????? ??????? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ? ?????? ?????????? ????? ?????? ? ???? ????? ????? : {????????? ??????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ?? ???????? ????????? ??? ????????? } [??????? : 27] ????? ???? .

428. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman kabirde sorguya çekildiği zaman, Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eder. İşte bu şehâdet, Kur'ân-ı Kerîmdeki"Allah, kendisine iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sağlamlaştırır" [İbrâhim sûresi (14), 27]**âyetinin delâlet ettiği mânâdır."**

Buhârî, Cenâiz 87, Tefsîru sûre (14), 2; Müslim, Cennet 73

Açıklamalar

Herkesin dünyadan sadece bir kefenle dönebileceği kabir, insanlar için hesaba çekilme yeri ve neticeye göre muamele görme muhallidir. Kabir azâbının olmadığı ya da sadece kâfirler için söz konusu olabileceği konusunda, Mûtezile ve Hâricîler'den çok az sayıda kimse görüş beyan etmişse de, Ehl-i sünnet ve onâlan mezheblerin büyük çoğunluğu kabir azâbının varlığı hususunda görüş birliği içindedirler.

Kabir azâbını delâlet eden âyetler [bk. Tevbe sûresi (9), 101; Mü'min sûresi (40), 45] yanında kabir azâbı hakkında bir çok sahîh hadîs bulunmaktadır. Hadîsimizde geçen İbrâhim sûresinin 27. âyetinin, kabir azâbı hakkında nâzil olduğuna dair Buhârî ve Müslim'de rivayetler bulunmaktadır (bk. Buhârî, Cenâiz 87; Müslim, Cennet 74). Bütün bunlara rağmen," Kabir azâbının varlığını açıkça ortaya koyan âyet yoktur" diyerek ve sünnetteki delâlleri de yok sayarak kabir azâbını inkâra kalkışmak kimseye bir şey kazandırmayacaktır. Zira, bırakınız kabir azâbını, daha ölüm anında bile kula azâb edildiğini ortaya koyan âyet-i kerîmeler bulunmaktadır. Meselâ En'am sûresi'nin 93. âyeti şu mealdedir: **"O zâlimler ölümün boğucu dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara haydi canlarınızı kurtarın, Allah'a karşı gerçek olmayan söylemelerinden ve onun âyetlerine karşı kibirli davranmanızdan ötürü, bugün alçaklık azâbı ile cezalandırılacaksınız' derken onların hâlini bir görsen!"** Yine Muhammed sûresi'nin 27. âyeti de şu mealdedir: **"Melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?"**

Hadîsimiz kabir sorgusu gerçeğini tesbit etmekte, orada kelime-i şehâdet getirmenin, dünyada bu inanç içinde olan mü'minlere rasip olacağına bildirmekte ve bunun **"Allah, kendisine iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sağlamlaştırır"** âyetinde belirtildiği gibi bir **İlâhî İkrâm** olduğu haberini ve müjdesini vermektedir. Hadîsimiz taşıdığı bu müjdeden dolayı Nevevî merhum tarafından **recâ** konusunda zikredilmiştir. Görülüyor ki, mü'minler için âhiret yolculuğu demek olan hayatın her safhasında gerçekten ümitli olmak için âlâlı müjdeler bulunmaktadır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Kabir azâbı ve kabir sorgusu haktır, mutlaka vuku bulacaktır.
2. Kabirdeki sorgulanmada mü'minler, Allah Teâlâ'nın ikrâmı sonucu dünyada söyleyegeldikleri kelime-i şehâdeti okuyarak imanlarını isbat edeceklerdir.
3. Bu durum kabir azâbından kurtuluş müjdesi ve bu konuda büyük bir ümit kaynağıdır.

429- ??? ????? ? ??? ??????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ????????? ????? ?????? ???????? ? ??????? ????? ??????? ???? ????????? ? ???????? ???????? ? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ??????????? ?? ????????? ? ??????????? ??????? ?? ??????????? ???? ????????? » .

??? ?????? : « ????? ?????? ?? ???????? ????????? ???????? ??????? ????? ?? ?????????? ? ????????? ????? ?? ????????? ???????? ?????????? ? ??????????? ??????????? ??? ?????? ?????? ????? ? ?? ?????????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ? ???? ?????? ???? ???????? ??????? ????? » ???? ???? .

429. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gerçek şudur ki kâfir bir iyilik yaptığı zaman, onun karşılığında kendisine dünyalık bir nimet verilir. Mümine gelince, Allah onun iyiliklerini âhirete saklar, dünyada da yaptığı kulluğa göre ona rızık verir."

Müslim, Münâfikîn 57

Bir rivâyete göre de (Müslim, Münâfikîn 56) Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"**Şüphesiz ki Allah, hiçbir mü'minin işlediği iyiliği karşılıksız bırakmaz. Mümin, yaptığı iyilik sebebiyle hem dünyada hem de âhirette mükâfatlandırılır. Kâfire gelince, dünyada Allah için yaptığı iyilikler karşılığında kendisine rızık verilir. Âhirete vardığında ise, kendisiyle mükâfatlandırılacağı herhangi bir hayrı kalmaz.**"

Açıklamalar

Her ikisi de Enes İbni Mâlik*radıyallahu anh*'den rivayet edilmiş olan ve hemen hemen cümlelerinin takdim ve tehirinden başka aralarında pek bir fark bulunmayan bu iki hadîs, mü'minler için hem dünya ve hem de âhirette ikrâm ve ihsânın bulunduğunu göstermektedir. Allah'a inanmadığı halde, fakir-fukaraya yardım eden ve daha başka iyilikler yapan kâfirler, bu iyilikleri karşılığında kendilerini tatmin edici bir takım nimetlere kavuşırlar. Ama imân ve ona dayalı hâlis niyetten yoksun oldukları için bu tür işlerinden dolayı âhirette herhangi bir beklentileri olamaz. Mü'minler ise, yaptıkları iyilikler için hem dünyada hem de âhirette mükâfât görürler.

Bu hadîslerin ortaya koyduğu gerçek şudur: Allah Teâlâ ve Telâddes hazretleri mü'minlere lutuf ve ihsân ile, kâfirlere ise adâletle muamele eder. Bu sebeple bu hadîsler, mü'minler için gerçekten büyük bir ümit kaynağıdır. Aynı zamanda onları çifte mükâfât alabilecekleri iyilikleri çok çok işlemeye de teşvik etmektedir.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ mü'minlere lutfuyla muamele edecek, onların iyiliklerine hem dünyada hem de âhirette karşılık verecektir.
2. Âhirette mükâfâtsız kalmayacakları inancıyla müslümanların daha çok iyilik yapmaları gerekir.
3. Kâfirlerin dünyada her yaptıklarının karşılığını almış olmaları, müslümanların inanç ve dinlerine karşı tereddüde sevketmemelidir. Onların âhirette görecekleri herhangi bir mükâfât söz konusu değildir.

430- ??? ????? ? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????

??????????? ???????? ???????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? » ???? ????.

« ????????? » ?????????? .

430. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"**Beş vakit namuz, herhangi birinizin kapısı önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkandığı ırmağa benzer.**"

Müslim, Mesâcid 284

Açıklamalar

İnsanın vücudunda veya elbisesinde bulunan kirler ve pislikler, nasıl yıkanmak ve yıkamakla temizlenirse, mânevî kirlerin temizlenmesi de her gün kılınan beş vakit namazla mümkün olmaktadır. Hadisimiz, işte bu gerçeği bize çok canlı bir benzetme ile müjdelemektedir. Beş vakit namazın, kapının önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkandan bir ırmağa benzetilmesi, hem kolay ulaşılır bir ammıa imkân bulunduğunu hem de en iyi şekilde temizlenmenin mümkün olduğunu anlatmaktadır.

Yirmi dört saatlik bir zaman dilimi içinde yani gecesi gündüzüyle bir günde, bilerek veya bilmeyerek işlenecek hata ve günahları, bu süre içinde kılınacak beş vakit namaz vasıtasıyla temizleme imkân ve şansı her müslüman için mevcuttur. Bu, her namazın, bir önceki namazdan itibaren işlenecek günahlara keffâret olduğunu göstermektedir. Hadisimizde büyük günah küçük günah ayrımı bulunmamaktadır. Ancak başka bir hadîs-i şerîfte (bk. 132. hadîs) "**Büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde beş vakit namaz, bu namazlar arasındaki günahlara keffârettir**" buyurulmaktadır.

Günde beş vakit kıldığı namazlarla, bir gün içindeki hatalarından temizlenme imkânı bulmuş ve bunun şuuruna ermiş müslümanın, büyük günah işlememek konusunda da oldukça ileri derecede bir irâde eğitimi aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Küçük günahların birikmesiyle oluşacak büyük günah yığınlarından kurtulmuş olmak az nimet midir? O halde dinin direği olan beş vakit namaz, hem kulluğun her gün yaşanmasına hem de insanın günahlardan temizlenmesine vasıtadır. Böyle bir imkâna kullanalar, elbette ümit (recâ) içinde olmayı hakettmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namaz, günde beş kez günahlardan ammıa imkânadır.
2. Namazlı-niyazlı müslüman olmak, Allah'ın rahmetine kavuşma ümidi beslemek için yeter bir sebeptir.
3. Günde beş vakit namaz kılmak, maddeten ve mânen "temiz müslüman olmak" demektir.

431- ??? ???? ????? ? ??? ?????? ????? ? ???: ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: «??? ???? ?????? ??????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????????? ??????? ?? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ???»???? ????.

431. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'i şöyle buyururken işittim" demiştir:

"**Hangi müslümanın cenâzesinde Allah'a şirk koşmamış kırk kişi hazır bulunup namazını kılarsa, Allah, onların ölü hakkındaki şefaatini mutlaka kabul eder.**"

Müslim, Cenâiz 59

Açıklamalar

Kadın olsun erkek olsun müslümanlar için ümitli olmayı gerektiren bir çok müjdeli haberden biri de bu hadîs-i şerîfîir. Cenâze namazına iştirak edecek kırk kişilik bir müslüman grubunun şehâdet ve şefaatları Allah tarafından kabul edilmek suretiyle her müslümanın affedilme şansı bulunmaktadır. Hadîste geçen kırk rakamı vazgeçilmez bir sayıyı göstermemektedir. Zira bir başka hadîste (Müslim, Cenâiz 58) yüz kişi demiîrken, diğer bir rivâyette de üç saflık bir cemaatın bulunması yeterli görülmektedir.

Öte yandan müslümanların yoğun olmadığı belde ve yörelerde hiç şüphesiz daha az sayıda müslümanın şehâdet ve şefaatı da geçerli olacaktır. Bu duruma göre önemli olan sayı değil, cenâze namazına iştirak edecek olanların "**Allah'a şirk koşmamış**" hâlîs müslümanlar olmasıdır. Belki kelime-i şehâdeti ya da Fâtiha'yı okumasını bile bilmeyen kalabalık yığınların, cenâze namazı kılınırken koyda köşede bekleşmek suretiyle katıldığı nice cenâzeler vardır. Yine sessiz sakin üç-beş Allah kulunun taşıyıp defnettiği cenâzeler vardır.

Burada bizi ilgilendiren hadisteki ümit unsurudur. O da, her müslümanın ölümünde, arkasından kendisi için af dileyecek iyi müslümanların bulunması halinde, onların dualarını Allah'ın kabul edeceği gerçeğidir. İyi insanları dost edinmenin, bir mü'mine sağlayacağı bu imkân küçük görülmemelidir.

Hadisi 935 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarının dua ve niyâzlarını kabul eder.
2. Ölmüş bir müslüman hakkında yapılacak dualar makbûldür, onun bağışlanmasına vesîle olur.
3. Arkasında kendisine dua edecek dostları olan kimselerin, "bağışlanma ümidi içinde olmaları" pek tabîîdir.

432- ??? ???? ?????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ?????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ??????? ?????? ???? ?????????? ? ???? : « ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????????? ? » ???????: ????? ? ??? : «?????????? ??? ????????? ??????? ?????? ?????????? ? » ????? : ????? ? ???: « ????????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ? ??????? ????? ????????? ?? ?????????? ?????? ????? ????????? ? ????? ??????? ?? ?????? ???????? ?????? ???????????? ??????????? ?? ???? ???????? ???????? ? ???? ????????????? ??????????? ?? ???? ???????? ??????????? » ????? ????.

432. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Deriden yapılmış bir çadır içinde kırk kadar kişi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bulunuyorduk. Hz. Peygamber bize:

- "**Siz cennetliklerin dörtte biri olmaya razı mısınız**? diye sordu. Biz:

- Evet, dedik. Hz. Peygamber:

- "**Cennetliklerin üçte biri olmaya razı mısınız**?" buyurdu. Biz:

- Evet, dedik.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Muhammed'in canı, kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki ben, sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım; çünkü cennete müslüman olmuyan kimse giremez. Siz, müşriklere nisbetle kara öküzün derisindeki beyaz benek ya da kırmızı (beyaz) öküzün derisindeki siyah benek gibisiniz**" buyurdu.

Buhârî, Rikak 45, 46, Enbiyâ 7, Eymân 3, Tefsîru sûre (22), 1; Müslim, İmân 377. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 13; İbni Mâce, Zühd 34

Açıklamalar

Sayılarını ancak yüce Rabbimiz'in bildiği peygamberlerin her birine kendi zamanlarında inanan herkes cennete girecektir. Bu sebeple de başlangıçtan beri geçmiş olan peygamberlerin ümmetleri elbette büyük bir yekûn oluşturmaktadır. İşte sevgili Peygamberimiz, bu hadîs-i şerîflerinde, kendi ümmetinden olanlar ile kendisinden önceki peygamberlerin ümmetlerinden cennete girmiş olanların miktarı konusuna açıklık getirmektedir.

Sôze soru sormak suretiyle ve daha dıştık orandan başlamısı, sonuçta açıklayacağı gerçeğe oradakilerin dikkatlerini çekmek ve vereceği müjdenin büyüklüğüne işaret etmek içindir. Cennetteklilerin dörtte biri, sonra üçte biri olmaya razı olan ashâb-ı kirâm, hiç şüphesiz bu oranların çok büyük rakkamlara varan bir miktarı oluşturduğunu biliyorlardı. Ama Peygamber Efendimiz onlara daha büyük bir ümit kapısını araladı ve "*Sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım*" buyurdu. Bu, Muhammed ümmeti için gerçekten çok büyük bir müjdedir. Zira cennetliklerin bir yarısı bütün ümmetlerden, diğer yarısı ise sadece Ümmet-i Muhammed'den oluşacaktır. Bu, müslümanların cenneti dolduracakları anlamına gelmektedir. Hatta daha başka kaynaklardaki bazı rivayetlerde bu oran üçte iki veya 120 saflık cennet ehlinin 80 safını müslümanların teşkil edeceği şeklinde açıklanmaktadır. Bu ise, hiç şüphesiz daha büyük bir müjdedir.

Hadisin son cümlelerindeki siyah öküz derisindeki beyaz benek (veya beyaz öküz derisindeki siyah benek) benzetmesine gelince, bu cennetliklerin yarısını teşkil edecek olan Ümmet-i Muhammed'in, dünyadaki müşriklere oranıdır. Müşriklerin sayısının inananlardan çok fazla olduğunu göstermektedir.

Bu beyaz benek benzetmesi, sadece o mecliste bulunan kırk kişilik sahâbî topluluğunun veya bütün sahâbîlerin müşriklere oranını da gösteriyor olabilir. Her iki hâlde de İslâm imanına sahip olanların kıymeti anlatılmış olmaktadır. Bu da biz müslümanların büyük bir ümit içinde yaşamamız ve cenneti ummamız için yeterlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ümmetini ümitli olmaları konusunda çok değişik yollarla müjdelemiş ve bilgilendirmiştir.
2. Muhammed ümmeti, imansızlar cephesi içinde küçük bir topluluğu temsil etmekte ise de, cennetteklilerin yarısını oluşturacaktır. Bu da onların hemen tamamının cennete gireceği anlamına gelmektedir.

433- ??? ??? ???? ???????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ???? ????? ???????? ?????????? ?? ????????????? ????????? : ????? ????????? ???? ????????» .

??? ????? ???? ?? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ?????? ??????????? ????? ???? ??????????? ????????? ????????? ??????? ?????????? ??????? ???? » ???? ???? .

???? : « ?????? ???? ????? ???????? ????????? ???? ?????????? ????????? : ???? ???????? ???? ???????? » ???????? ??? ????? ?? ???? ??? ????? ? ??? ??????? ???? : « ??????? ?????? ??????? ?? ????????? ? ???????? ?? ???????? ?????????? ????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?? ???????? ? ???????? ????????? ????? ??????? » ??????? «???????? » : ??????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ? ?????? ????????? ? ?????? ?????? ????? ??????? ????????? ?????? ??????????? ? ????? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ? ??????? ?? ????? ???????? ???????????? . ??????? ????? .

433. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü Allah, her müslümana bir yahudi veya hıristiyan verir ve Bu senin cehennemden kurtuluş fidyendir buyurur."

Müslim, Tevbe 49

Müslim'in yine Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* 'den bir başka rivayetinde (Tevbe 51), Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"**Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelir, Allah da onları affeder.**"

Açıklamalar

İlk bakışta hadisimizden, müslümanların yerine yahudi ve hıristiyanların ya da kâfirlerin azap çekeceği gibi bir mâna anlaşılmaktadır. Halbuki bu doğru değildir. Zira yüce Rabbimiz "**Kimse kimsenin günahını yüklenmez**" [bk. Enʿâm sûresi (6),164; Isrâ sûresi (17),15; Fâtır sûresi (35),18; Zümer sûresi (39),7; Necm sûresi (53),38] buyurmak suretiyle, suçu kim işlemiş ise cezâyı da sadece onun çekeceğini bildirmiştir. O hâlde hadisimizi nasıl anlamamız gerekmektedir?

Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği bir başka hadîste (bk. İbni Mâce, Zühd 39)"*herkesin hem cennette hem de cehennemde bir yeri olduğu*" bildirilmektedir. Bu sebeple bir müslüman cennete girince onun cehennemdeki yerini bir kâfir doldurur. Öte yandan Allah Teâlâ cehennemi dolduracağını bildirmiş ve bunun için de bir sayı takdir etmiştir. Kâfirler kütfürleri sebebiyle cehenneme girip orayı doldurunca, bir anlamda müslümanların fidyesi olmuş olurlar. Aslında onlar müslümanların yerine azap çekmek için değil, kendi kütfürlerinin cezâsını çekmek üzere cehenneme girmişlerdir. Bu da cehennemden âzâd edilen müslümanlar için bir çeşit kurtuluş fidyesi demektir.

Bu hadisin doğru anlaşılabilmesi için şu ihtimal de akla gelmektedir: Kâfirlerin açtığı kötü bir çığır ve yolu bazı müslümanlar da takip edecek ve günaha gireceklerdir. Ancak onların bu kötülüklerine vesîle oldukları için o çığın açan kâfirler ayrıca vebâl yüklenecekler dir. Kıyamet günü Allah Teâlâ müslümanları affettiği zaman, kâfirler müslümanları yanıltıkları için ayrıca yüklendikleri günahları ile cehennemde cezâlandırılacaklardır.

Nevevî'nin buraya son cümlesini almadığı ikinci rivayette ise, dağlar misâli günahlarla gelen bazı müslümanların kıyamet günü Allah tarafından bağışlanacakları ifâde buyurulmaktadır. Önemli olan da günahkâr müslümanların affedilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının günahı ne kadar çok olursa olsun, -dilerse- onları bağışlar.
2. Kıyamet günü Allah'ın affı ve bağışı sadece müslümanlara yönelik olacaktır.
3. Yanlıtıkları müslümanlar kıyamette affedilmiş de olsa, kâfirler ve gayr-i müslimler onları yanıltmalarının cezâsını çekeceklerdir.
4. Günahın çokluğu ümitsizlik sebebi olmamalıdır.

434- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ??????????? ????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????? ???????? ??????? ? ????????????? ?????????? ? ??????: ???????? ???? ????? ???????? ????? ????? ? ????? : ????? ???????? ? ??? : ???????? ??? ?????????? ??????? ?? ?????????? ??????? ??????????? ???? ??????? ? ???????? ???????? ???????? » ????? ???? . ???????? : ???????? ???????????? .

434. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* "Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'i şöyle buyururken işittim" demiştir:

Mü'min kıyamet günü Rabbinin lutf've keremine o kadar yakın olur ki, Allah onu halktan gizler ve günâhlarını itiraf ettirir:

- Şu günâhını biliyor musun, şu günâhını biliyor musun? der. Mü'min:

- Biliyorum yâ Rab, der. Cenâb-ı Hak da:

- "**Ben bu günah(ları)ı dünyada örtmüş gizlemiştim, bugün de bağışlıyorum**" buyurur.

Bunun üzerine o kimseye iyâliklerinin kaydedildiği defter verilir.

Buhârî, Mezâlim 3, Tefsîru sûre (11), 4, Edeb 60, Tevhîd 36; Müslim Tevbe 52. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 13

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, bir âyette geçen fîsîh **(necvâ)** hakkında Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduğu herhangi bir açıklama olup olmadığını soran kişiye Abdullah İbni Ömer'in verdiği bir cevabı yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu hadîs-i şerîf, o ismi bilinmeyen kişinin sorusu üzerine İbni Ömer'den öğrenmiş olayoruz. Gerçi burada soran kişi, doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den bir açıklama olup olmadığını sormuştur. Böyle olmasa bile,*Allah hepsinden razı olsun*, asâb-ı kirâm'ın âdeti, kendilerine sorulan suallere, eğer varsa Hz. Peygamber'den duyduklan ile cevap vermekti. Yani onlar âyet veya hadîs varken kendiliklerinden görüş beyan etmez, öğrendiklerini naklederlerdi.

Allah Teâlâ'nın kuluna yaklaşması lutuf ve ihsân bakımından bir yaklaşmadır. Mesâfe olarak bir yaklaşma yüce Rabbimiz hakkında düşünülemez. Dünyada iken öteki kullardan gizli kalmış bazı günahlarını kulunu hatırlatması, onun da bunları hatırlayıp itiraf etmesi, bir anlamda Rabbimiz'in mü'minlere özel muamele etmesi demektir. O gizli hataların kıyamette de açıklanmayıp bağışlanması, işte bu, en büyük ikrâm ve ihsândır. O halde dünyada iken işlediği hatalar gizli kalmış olan mü'minler, onları açıklamak gibi bir yola asla gitmemelidirler. Çünkü İslâm'ın asıl amacı, toplum içinde iyiliklerin ve güzelliklerin yayılmasıdır. İşlenmiş hataların ulu orta söylenmesi, kötülük işlemeye meyyâl kişileri cesaretlendirir. Yani hatayı başkalarının da tekrar etmesine bir nevi teşvik olur ki, bu da ayrıca bir hatadır. Nitekim günümüzde, haberleşme ve iletişim vasıtalarında gösterilen bir takım olayları taklîd etmeye kalkan kimselerin çıkmış olduğu, muhtelif örneklerle görülmekte ve bilinmektedir.

Mü'minin dünyada işlediği iyilikler gizli kalmış da olsa, onlar aslî zayıf olmayacak ve iyiliklerinin yazılı bulunduğu defter kendisine verilecektir. Hata ve kusurlan bağışlanınca, zaten amel defterinde sadece iyilikleri kalmış olacaktır. Böyle bir sonuç, hiç şüphesiz her müslümanın erişmek istediği büyük bir mutluluktur.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Mü'min gizli kalan hata ve kusurunu asla başkalarına açıklamamalıdır.
2. Böyle gizli kalmış kusuru olan mü'min, onun âhirette de kendisine bağışlanacağı ümidini taşımalıdır.
3. Toplumda iyiliklerin artmasına, kötülüklerin azalmasına vesile olacak her davranış güzeldir.
4. Mü'min, günahlarından dolayı kâfir diye suçlanamaz.

435- ??? ???? ?????? ??? ?????? ??? ????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ? ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ?????? ??????? ????? : { ???????? ?????????? ??????? ?????????? ????????? ???? ????????? ????? ?????????? ?????????? ???????????? } [??? : 114] ???? ????? : ???? ??? ?? ????? ?????? ? ??? : «??????? ??????? ??????? » ????? ???? .

435. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir kadını öpmüş olan bir kişi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek olayı anlattı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, *"Gündüzün iki yanında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Gerçekten iyilikler, kötülükleri silip süpürür"* [Hûd sûresi (11), 114] âyetini indirdi. O kişi:

- Ey Allâhın Resûlü! Bu hükümdeki bana mı aittir? dedi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"Bütün ümmetime aittir"** buyurdu.

Buhârî, Mevâkît 4; Tefsîru sûre (11), 6; Müslim, Tevbe 39-43. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (11), 6

Açıklamalar

Hadîste söz konusu olan kişi büyük bir ihtimalle Ebû'l-Yüsr Kâ'b İbni Amr'dır. Kadının kim olduğu ise bilinmemektedir. Ebû'l-Yüsr, Akabe biatlarına ve Bedir Gazvesi'ne katılmış bir sahâbîdir. Hatta onun Bedir Gazvesi'nde, Hz. Peygamber'in amcası Abbas İbni Abdulmuttalib'i esir aldığı da bilinmektedir. Kendisi Bedir Harbi'ne katılan mücâhidlerin en son vefât edeni olup hicrî 55 yılında Medîne'de vefât etmiştir.

Tirmizî'nin bir rivâyetinde [Tefsîru sûre (11), 6] bizzat Ebû'l-Yüsr olayı şöyle anlatmıştır:

Hurma satın almak için bana bir kadın geldi. Ona evde daha iyisi var dedim. İçeriye beninle beraber girdi. Ben de üzerine saldırıp öptüm. Daha sonra, duramadım bu yaptığımı Hz. Ebû Bekir'e anlattım.

"Tövbe et, kendini dile dâyârme" dedi.

Ömer'e anlattım. O da aynı şekilde:

"Tövbe et, kendini dile dâyârme" dedi.

Bu cevaplardan tatmin olmadım, daha sonra Resûlullah'a gelip durumu arzettim.

- **"Allah yolunda savaşa gitmiş bir müslümanın hanımına böyle mi bakarsın?"** buyurdu.

Bunun üzerine ben içimden:

"Keşke şu ana kadar müslüman olmamış olsaydım" diye temennide bulundum.

Resûlullah uzun süre başını eğip sessiz kaldı. Nihâyet kendisine Hûd sûresinin 114. âyeti vahyolundu.

Olayın bundan sonrası, hadîsimizde geçtiği gibidir.

Ebû'l-Yüsr'ün bu davranışında sanki şu âyet-i kerîmeye ittiba gayreti vardır: *"Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'dan bağışlanmayı dileseler; Resul de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı ziyâdesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı"* [Nisâ sûresi (4), 64].

Sabah, öğle ve ikindi namazları **gündüzün iki ucunda,** akşam ve yatsı namazları da **gecenin gündüze yakın olan kısmında** olan namazlardır. Böylece Hûd sûresi'nin 114. âyetinde beş vakit namazın kılınması istenmiş olmaktadır.

Âyet-i kerîme, beş vakit farz namazın, bu namazlar arasında işlenen (küçük) günahlar için keffâret olduğunu belirlemektedir. **"İyilikler, kötülükleri yok eder"** âyeti ile Kur'an, hadd denilen cezâların gerektiren büyük günahlar dışında kalan hata ve kötülüklerin ibâdetler ve daha başka iyilikler ile ortadan kaldırılabileceğini bildirmektedir. Nitekim Hz. Peygamber de bir hadîs-i şerîfinde *"İşlediğin kötülüğün peşinden hemen bir iyilik yap ki, bu iyilik o kötülüğü silsin süpürsün!"* buyurmuştur (bk. 62 numaralı hadîs).

Olayın kahramanının âyet-i kerîme'deki müjdenin sadece kendisi için mi olduğunu sorması, hükmün bütün ümmete yönelik olduğunun açıklanmasına vesile olmuştur. Bu da hiç şüphesiz müslümanlar için son derece büyük bir lutuf ve ümit kaynağıdır. Zira hadîsin bu şekildeki vürûdundan anlaşılan odur ki, iyiliklerin kötülükleri ortadan kaldırması, Ümmet-i Muhammed'e mahsus bir ilâhî ikrâmdır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Cinsel ilişki söz konusu olmadığı sürece öpmek, tutmak ve kucaklamak gibi fiiller için belirlenmiş bir cezâ yoktur. Bu gibi fiillerin cezasını (ta'zîr) hâkimler takdîr eder.
2. Kendisi için belli bir cezâ tayin edilmemiş suçlar, işlenecek iyilikler ile ortadan kaldırılabilir.
3. Beş vakit namaz, küçük günahlara keffârettir.
4. Tövbe kapısı her zaman açıktır.
5. Belli olaylar vesâsiyle vahyolunmuş hükümler, aynı türden olayların tamamı için geçerlidir. Bir başka ifâde ile, sebebin husûsî özel olması, hükmün umûmî/genel olmasına mâni değildir.

436- ??? ????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?? ????? ??????? ???????? ????? ? ?????????? ??????? ? ????????? ????????? ???????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ???????? ??? : ?? ???? ??????? ?????? ???????? ????? ? ??????? ???? ?????? ??????? ? ??? : « ???? ???????? ??????? ?????????? ? » ??? : ???? : ???«?? ?????? ???? » ????? ???? .

????? : « ???????? ?????? » ????? : ?????????? ??????? ?????????? ? ????? ????????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ???????????? ? ??????? ?????? ???????? ?? ???????? ?????????? ??? ????? ?????? ????????? .

436. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş işledim, cezâmı ver! dedi.

Tam o sırada namaz vaktiydi. Adam, Resûlullah ile birlikte namaza kıldı. Namazdan sonra:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş yaptım, cezamı ver! dedi.

Hz. Peygamber:

- **"Sen bizimle birlikte namaz kıldın mı?"** buyurdu. Adam:

- Evet, dedi. Hz. Peygamber de:

- **"Öyleyse sen affolundun"** buyurdu.

Buhârî, Hudûd 27; Müslim, Tevbe 44, 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 10

Açıklamalar

Bilindiği gibi **hadd,** recm, dayak ve el kesme, Kur'ân-ı Kerîm'de veya Hz. peygamber'in sünnetinde yer alan cezalardır.**Ta'zîr** ise, dinen belirlenmemiş olup takdîri hâkime bırakılmış olan cezadır. Hadîsimizde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip haddle çarptırılmayı gerektiren bir suç işlediğini söyleyen sahâbî, ya işlediği suçun haddî gerektirdiğini zannediyordu ya da "Ben ta'zîr cezasını gerektiren bir günah işledim" demek istiyordu. Zira, gerçekten o, dediği gibi haddî gerektiren bir suç işlemiş olsaydı, namaz kılmakla affolunmazdı. Hadîsimizden anlaşıldığına göre, onun işlediği suç, namaz kılmakla affedilen küçük günahlardan ya da ta'zîr'i gerektiren suçlardandı. Bu sebeple de biz, onun sözünü**"Cezayı gerektiren bir iş yaptım"** diye tercüme ettik.

Bu olayda da bir kez daha açıkça görülüyü gibi, mü'minin işlediği küçük günahlar, kıldığı namazla affedilmektedir. O halde ibâdetler, birlere sadece sevap kazandırmakla kalmıyor, aynı zamanda işlediğimiz günahlara keffâret de oluyor. Bu durum bizler için gerçekten büyük bir ümit kaynağıdır. Nevevî merhum, bu hadîsi recâ konusuna herhalde böylesine bir ümit vesâisi olduğu için almıştır. Zira insanı en çok endişeye ve huzursuzluğa sevkeden şey, işlediği kusurların affedilmiş olma ihtimâli ve korkusudur.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Abdest namaz gibi günlük ibâdetler, küçük günahlara keffârettir.
2. İbâdetine devam eden mü'min, işlediği günahlardan kurtulma şansına sürekli sâhip bulunmaktadır.
3. Ashâb-ı kirâm işlêdikleri hataları asla küçük görmez, o hatalardan kurtulmak için yol ararlardı.

437- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ??????? ?? ????????? ???? ???????? ?????????? ??????????? ????? ? ???? ??????? ??????????? ? ??????????? ?????? » ???? ????.

« ?????????? » ???? ??????? ??? ???????? ???????? ???? ??????? ???????????? ????????????? ? ??????? ???? .

437. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden, bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur."

Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 18

Açıklamalar

Bir şey yediği ya da bir şey içtiği zaman Allah'a hamdetmek, kulun o nimeti kendisine verene teşekkür etmesi demektir. Bir başka ifâde ile böylesi bir teşekkür, kulluk görevleri cümlesindendir. Tabiatıyla şükür, nimetin devamını ve artmasını sağlar. O halde yokluk yoksulluk çekmemek için nimetin her çeşidini şükürle karşılamak gerekmektedir. Nankörlük hayır getirmez ve eldeki nimetin elden çıkmasına sebep olur.

Hamd etmek kulluk borcu olduğu halde, Allah Teâlâ'nın hamdeden kuldan raza olması, büyük bir lutuf ve ihsândır. O'nun sonsuz rahmetinin bir tecellisidir.

"Allah'ın rızası" her türlü nimetin ve ikrâmın üstündedir. O, razı olduğu kulunu elbette azâba ve sıkıntıya sokmaz. O'nun rızasını kazanmak kurtulmak demektir. Bu en büyük muzhariyettir. Hadîsimizdeki büyük müjde şimdi daha iyi anlaşılmaktadır. Zira Yüce Rabbimiz, verdiği nimetlerden istifâde eden kullarının kendisine hamd ve şükürde bulunmasından raza olmaktadır. O'nun rızasını kazanmak bir anlamda bu kadar kolaydır. Bu da mü'minler için ümitli olmak için yeterlidir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah'ın rızasını kazanmanın çok çeşitli yolları vardır.
2. Verilen içilen nimetlere hamdetmek de bu yollardan biridir.
3. Allah Teâlâ kullarına hadsiz hesapsız karşılık verir. Bu sebeple O'nun rahmetini kazanmaya bakmak gerekir.

438- ??? ??? ???? ? ??? ??????? ??? ? ?? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? : « ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ??????????? ? ??????????? ????? ??????????? ????????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ???? ??????????? » ???? ???? .

438. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Azîz ve celîl olan Allah, gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gece rahmet kapısını açık tutar; gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gündüz rahmet kapısını açık tutar. Bu uygulama güneş batıdan doğuncaya kadar böylece devam eder."

Müslim, Tevbe 31

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz, günah işleyen kulları için gece ya da gündüze bağlı olarak muamele etmez. Yani onların cezalarını hemen vermediği gibi, ne zaman tövbe ederlerse o zamanı kulları için kabul ve rahmet kapısını açık bulundurur. Hiç şüphesiz önemli olan, işlenen günah için derhal tövbe etmektir. Fakat tövbe, gündüzden geceye veya geceden gündüze tehir edilmişse, ya da daha sonraki zamanlara bırakılmışsa, artık kabul edilmez diye bir şey akla gelmemelidir. Allah Teâlâ'nın tövbeleri kabulü, güneşin batıdan doğuşuna yani mevcut düzenin tersine dönüp kıyametin kopmasına kadar devam etmektedir. Bu genişlik bizim gibi günahkâr ve ihmalci kullar için ne büyük bir lutuf ve ikrâmdır.

Hiç şüphesizdir ki, güneşin batıdan doğuşuna kadar tövbelerin kabul edilmesi, o müthiş değişikliği görecek kullar içindir. O olaydan önce yaşayıp ölenler için ise, "son nefese kadar"dır.

Güneşin batıdan doğuşu, bilindiği gibi kıyamet alâmetlerindendir. O zaman tövbe kapıları kapanır. Nitekim Allah Teâlâ, **"Rabbinin bazı alâmetleri**

geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayr kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz." [Enʿâm sûresi (6),158] buyurmuştur.

Şahıs olarak son nefese, dünya halkı olarak da güneşin batıdan doğuşuna kadar tövbe etme imkânına sahip bulunmak, gerçekten yüce Rabbimiz'in rahmetini ümit etmek bakımından büyük bir teşvik olmaktadır. Bunun için ne kadar hamdetsek ve ümitlensek yeridir.

Bu hadîs-i şerîf 17 numara ile "Tövbe" bahsinde geçti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın rahmeti sınırsızdır. O günahları affetmeyi ve tövbeleri kabul etmeyi sever.
2. Tövbe kapısı, güneşin batıdan doğuşuna kadar açıktır.
3. Büyük ammıa imkân demek olan tövbeyi ihmal etmemek lâzımdır.

439- ??? ??? ????? ????? ?? ???????? ???? ????? ??????? ???????????? ? ??? ?????? ??? ??? : ???? ??????? ?? ?????????????? ??????? ????? ???????? ???? ???????? ? ??????????? ???????? ??? ???? ? ?????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ? ?????????? ???? ????????? ? ?????????? ????????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ????? ???????? ? ???????????? ?????? ??????? ??????? ???????? ? ???????? ?? : ?? ?????? ? ??? : « ???? ???? » ???? : ??? ??? ? ??? : « ?????????? ?????? » ???- ???????? ?????? ????????? ? ??? : « ???????? ???????? ?????????? ? ????? ????????? ? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ????? » ??? : ????? ?????? ???? ???? ? ??? : « ??? ???????? » ????? ????????? ???? ??? ?????? ??? ?????? ????? . ??? : ?????? ?????????? ? ??? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???? . ???? ???? ????? ????? ???????? ? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ??? ?? ???????? ???????? » ??? ???????? ???? ?????? ? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? . ????? ?? ?????? . ?????????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ???????? ? ????? : ?? ?????? ??? ????????? ???? ???? ???????? ? ?????? : ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ? ?????? ???????????? ????? ? ????????? ????????? ????????? ????? ? ????? : ?? ????? ?????? ??????????? ? ??? : «???? ????? ?????? ???????? ????? » ??? : ????? : ?? ???? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ???????????? ????????? ???? ??????????? ??? : « ????? ??????? ???????? ? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ? ?????????? ???????? ??? ???? ?????? ??????? ????????? ? ?????????? ???????? ????? ????????? ? ????? ??? ? ??????? ??????????? ?????? ??? ? ????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ? ????? ?????? ?? ?????????? ????? ?????? ??????? ????????? ? ????? ???????? ???????? ????????? ?????? ??? ????????? ?????? ?? ?????? ?? ??????? ??? ???????? ?????? ? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ? ??????? ???????? ??? ??????????? » .

??? : ???? : ?? ??????? ?????? ? ???????? ?????? ??? ? ???? : « ?? ??????? ???? ????????? ????????? ? ???????????? ?????????? ??????????? ? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ??????????? . ?? ???? ?????? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ? ?????????? ???????? ????? ????????? ? ????? ??? ? ??????? ??????????? ?????? ?????? . ??? ???????? ???????? ????????? ? ????? ?????? ?? ?????????? ????? ?????? ??????? ????????? ? ????? ?????? ?????? ?????? ? ?????? ????????? ???????? ?????? ??? ????????? ?????? ?? ?????? ?? ??????? ??? ???????? ?????? ? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ? ??????? ???????? ??? ??????????? ».

?????? ????? ??? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ??? ?????: ?? ??????? ?? ???????? ? ???? ?? ????? . ?? ????? ?????? ????? ??? ????????? ? ???? ?????? : ?? ????? ??????? . ??? ??????? ?????? ? ?????? ?????? ? ??????????? ?????? ? ??? ?? ????? ???? ??????? ??? ??????? ????? ? ??? ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?? ??????????? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ?? ? ?????? ? ?????? ????? ???? ?????? ? ?? ??????? ?????? ???? ? ??????? ???????? ??????? ?? ??? ???? ???? .

???? : « ????????? ????? ?????? » : ?? ????? ?????? ?????? ??? ???? ?????? ? ??? : ????????? ??????????? ???? ???????? . ??? ??????? ????????? ? ????? ??????????? ?????? : « ????!» ???? ?????? ??????? . ???? : ????? ??????? ????? ????? ????? ? ?? ???? ???????? ??? ? ??? ??????? ?? ?????????? ? ?? ??????? : ?????? ??????? ???????? ????? ???? ???? ????? ???? ?? ????? ? ?????????? ?????? ??????? .

????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ?????? » ???? : ?????? ????? . ???????? ??????????? . ?????? : ???? ?????? ?????????? ?????????? ???????? . ????????????????? .

????? : « ????????? ???????? » ????? : ???????? ?????? ???? ??????????? ???. ????? :« ?????? ?????? ???????? » ?? ??????? ??????? : ???? ????? . ????? ??????? . « ???? » ?????? . ??????? ??????? ? ??? ????? ???????? .

????? : « ??????????? » ???? : ????????? ?? ?? ????? ???? ????? ? ??????????? : ????? ??????? .

439. Ebû Necîh Amr İbni Abese es-Sülemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Câhiliye devrindeyken, halkın sapıklık üzere bulunduğunu ve doğru bir yolda olmadığını biliyordum. Çünkü onlar putlara tapıyorlardı. Derken Mekke'de bir kişinin önemli haberler verdiğini duydum. Bineğime atlayıp derhal o zâta geldim. Bir de baktım, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gizlenmiş, Mekkeliler onun aleyhinde cür'ettar bir vaziyette.. Onunla görüşmenin yolunu aradım, Mekke'de kendisine ulaştım ve:

- Sen kimsin, necisin? dedim.

- "**Ben peygamberim**" cevabını verdi.

- Peygamber ne demek? dedim.

- "**Beni Allah gönderdi"** dedi.

- Ne ile gönderdi seni? dedim.

- "**Hısım ve akrabanın gözetilmesi, putların kırılması, Allah'ın bir bilinmesi, O'na hiçbir şeyin ortak koşulmaması vazifesiyle gönderdi"** buyurdu.

- Sana bu konuda yardımcı olacak yanında kim var? dedim.

- "**Hür bir erkek ve bir köle**" cevabını verdi. O gün yanında müminlerden sadece Ebû Bekir ile Bilâl vardı. Ben:

- Sana ben de tâbî olup yardım etmek için yanında kalmak istiyorum, dedim.

- "**Sen bugün, bu dediğini yapamazsın. Benim halimi ve ortalığın durumunu görmüyor musun? Şimdi sen ailene dön. Ne zaman benim meydana çıktığımı duyarsan, yanıma gel**" buyurdu.

Ben ailemin yanına döndüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye hicret etti. Ben hâlâ ailemin yanındaydım. Onun Medine'ye gelişini bekliyor ve haberlerini almaya gayret ediyordum. Derken Medinelilerden bir kaç kişi yanıma geldi.

- Medineye gelen o zât ne yaptı? diye sordum.

- Halk ona koşuyor; kavmi onu öldürmek istemiş, başaramamış, cevabını verdiler.

Bunun üzerine Medine'ye gelip Peygamber'in huzuruna çıktım ve:

- Ey Allahın Resûlü, beni tanadınız mı? dedim.

- "**Evet, Mekke'de sen beninle görüşmüştün**" buyurdu.

- Evet, cevabını verdim. Sonra da:

- Ya Resûlâllah! Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim şeyleri bana öğret; bana namazı öğret! dedim.

- "**Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılma. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) doğar. Kâfirler de ona o zaman secde ederler. Sonra dikilmiş mızrağın gölgesi azalıp bitinceye kadar (nâfile olmak üzere) namaz kıl. Çünkü namaz ishatlı şahitlidir. Sonra namaza ara ver. Çünkü o vakit cehennem kızdırılır. Sonra gölge döndüğü zaman öğle namazını kıl. Çünkü namaz ishatlı şahitlidir. Onu İkindiye kadar kılmaya devam et. İkindi namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar namaza ara ver; çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) batar, kâfirler de o zaman güneşe secde ederler**" buyurdu. Ben:

- Yâ Nebiyyallah! Bana abdestten de balıset, dedim.

- "**İçinizden her kim, abdest suyunu hazırlayıp ağzına burnuna su verir ve burnunu temizlerse, mutlaka yüzünün, ağzının ve burnunun günahları dökülür! Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzünün günahları su ile birlikte sakalının etrafından dökülür. Sonra dirsekleriyle birlikte ellerini yıkarsa, elinin günahları su ile beraber parmak uçlarından akar gider. Sonra başını meshederse, başının günahları su ile birlikte saçlarının ucundan dökülür. Sonra topuklarıyla beraber ayaklarını yıkarsa, ayaklarının günahları su ile beraber ayak parmaklarının ucundan akar. Eğer (böylece abdest alan) bu adam, kalkıp namaz kılar, Allah'a hamd ve senâ eder, O'nu layık olduğu vasıflarla yücelttir ve gönlünü tam anlamıyla Allah'a bağlarsa, mutlaka anasından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur**" buyurdu.

Amr İbni Abese bu hadisi, sahâbî Ebû Ümâme'ye haber vermiş. Ebû Ümâme:

- Ey Amr, bir işten dolayı şu kişiye verilen büyük mükâfât konusundaki sözlerini iyi düşün, ikâzında bulunmuştur. Bunun üzerine Amr:

- Ey Ebû Ümâme! Yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı. Ne Allah'a ne de Resûlullah'a yalan söyleme ihtiyacındayım. Ben bu hadisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir, iki, üç; hatta yedi kere işitmemiş olsaydım aslâ rivâyet etmezdim. Bu hadisi ben, Resûlullah'dan bundan da fazla duymuş bulunmuktayım" demiştir.

Müslim, Müsâfirîn 294

Amr İbni Abese es-Sülemî

Ebû Necîh veya Ebû Şuayb künyesiyle ün kazanmış olan Amr İbni Abese, kendi ifadesiyle dördüncü müslüman olan meşhur bir sahâbidir [bk. Hâkim, Müstedrek III, 617; Ahmed İbni Hanbel, MüsnedV, 385]. Hendek Gazvesi'nden sonra veya Mekke Fethi'nden önce Medine'ye hicret edip oraya yerleşmiş, daha sonra da Şam'a gitmiş ve orada vefat etmiştir. Kendisinden 38 hadîs rivâyet edilmiştir. Bunlardan bir tanesi Müslim'in Sahîh'inde yer almıştır. Nevevî de o rivâyeti burada zikretmiş bulunmaktadır.

İbni Mes'ûd, Ebû Ümâme, Sehl İbni Sa'd gibi sahâbîler ve tâbiîlerden bir grup kendisinden hadîs rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte müellifleri de onun hadislerini kitaplarında zikretmişlerdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîsimizin râvisi ve olayın kahramanı Amr İbni Abese *radıyallahu anh*'ın bu heyecan verici mücerâsı, müellif Nevevî tarafından, abdest ve namazın sağladığı günahlardan arınma imkânına müjdelemesi dolayısıyla burada, "recâ" konusunda zikredilmiştir. Ancak asıl konu ile doğrudan ilgili olmasa bile, hadîste dikkat çeken bazı önemli hususlar bulunmaktadır.

Amr İbni Abese, nisbesinden anlaşıldığına göre Sülleym oğulları kabîlesine mensup ve Câhiliye döneminde kendi kendine hâkim putlara tapınmasını anlamsız ve yanlış bulan aklı başında, gerçeği arayan bir insandır. O, bu arayışında samimidir. Zira Hz. Peygamber'in farklı şeyler söylediğini duyar duymaz, devesine atlayıp hemen Mekke'ye gelmiştir. Hz. Peygamber'in, Kureyş'in demâsîlkleri yüzünden gizlenme zorunda kaldığını anlamış fakat onunla görüşmekten vaz geçmemiştir. Bir gece kendisiyle görüşme imkânı bulmuş ve onu tanımak için sorular sormuştur. Aldığı cevaplar neticesinde hemen orada iman etmiş ve Mekke'de kalıp Hz. Peygamber'e yardımcı olmak istediğini bildirmiştir. Kaynaklarda yer alan diğer rivayetlerde, Mekke'de kalmasını mı, kabîlesine dönmesini mi tavsiye ettiğini Hz. Peygamber'e sormuş olduğunu yine kendisi nakletmektedir. Hz. Peygamber, Mekkeliler'in, Mekke'nin yerlisi olduğu halde kendisine ve birkaç kişilik müslâman grubuna neler ettiğini gerekçe göstererek, Mekkeli olmayan birinin daha büyük zulüm göreceği endişesiyle Amr'ı kabîlesine göndermiş ve ona aslında bir büyük müjde de vermiştir. ***"Benim ortaya çıktığımı duyunca bana gelirsin."*** Hz. Peygamber'in bu sözü, İslâm'ın gelecekte kazanacağı gelişmeleri önceden haber vermek anlamına gelmektedir. Onun bir mucizesi demektir.

Hz. Peygamber'in Amr'ı kabîlesine göndermesi olayında bir husus daha dikkat çekmektedir. İnanacak her kişiye büyük ihtiyaç duyulan bir zamanda gelip imân etmiş olan ve Mekke'de kalmaya da rızâ gösteren Amr'ı Hz. Peygamber, mevcut şartları dikkate alarak korumakta güçlük çekeceği düşüncesiyle memleketine göndermektedir. Yani bir yönetici için herşeyden önce müslümanların güvenliğini düşünmek daima en başta gelen görev olmaktadır.

Amr İbni Abese'nin Hz. Peygamber ile ilgili haberleri takip etmesine rağmen oldukça geç bir zamanda, Hendek Gazvesi'den sonra veya Mekke Fethi'nden önce Medine'ye gitmesinin sebebini rivayetlerde zikredilmediği için- tahmin etmek son derece güçtür. Ancak Hz. Peygamber'in, Amr'ı Medine'ye gelmekte geciktiği hususunda uyarmadığını da dikkate alacak olursak, kusur sayılabilecek bir durumun bulunmadığı anlaşılacaktır. Zaten Amr, Medineliler'den Hz. Peygamber'in oradaki durumunu öğrenir öğrenmez hemen yola çıkmıştır.

Amr'ın Hz. Peygamber'e, "Beni tandınız mı?" diye sorması, aradan epeyce uzun bir zamanın geçmiş olduğunu göstermektedir. Fakat buna rağmen Hz. Peygamber, "*Mekke'de bize gelen kişi değil misin?*" buyurmak suretiyle kendisini unutmadığını, o ilk günlerin olaylarını ve kahramanlarını hatırladığını göstermiştir.

Amr İbni Abese'nin isteği üzerine Hz. Peygamber önce namaz vakitlerini ve nâfile namaz kılınabilecek zamanları kendisine anlayacağı biçimde anlatmıştır. Sonra da abdestin günahlardan temizlenme vasıtası olduğunu hatırlatmıştır. Usûlüne uygun şekilde abdest almanın ve peşinden de namaz kılıp Allah Teâlâ'dan af ve mağfiret dilemenin hemen bütün günahlardan arınma vesîlesi olduğunu bildirmiştir. Böyle bir imkân hiç şüphesiz, müslümanlar için en

büyük ümit kaynağıdır.

Bu müjdeli haberi dinleyen sahâbî Ebû Ümâme'nin:

-Böyle bir iş için verdiğin büyük müjdeyi bir iyice düşün! diye Amr'ı ikaz etmesi, durumu iyice tahlik etmek içindir. Amr'ın verdiği cevap, özellikle sahâbîlerin hadis rivâyetinde gösterdikleri titizliği ve dikkati yansıtmaktadır: *"1-7 defa Hz. peygamberden duymadığım hadisi rivâyet etmem."*

Bu söz, sahâbîlerin ve dolayısıyla hadisçilerin çok büyük bir kısmının, hadis rivayeti konusunda ne ölçüde dikkatli, titiz ve sorumlu davrandıklarının açık-seçik ifâdesi olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hâlis bir niyetle mümkün mertebe tam olarak yapılan işler, günahlardan arınmaya sebeptir.
2. Abdest, abdest organlarıyla işlenmiş günahlardan temizlenme imkânını getirmektedir.
3. Hz. Peygamber, gününün birinde peygamberlik görevini açıkca ilân edeceğini tâ baştan biliyordu.
4. İnsanlardan yapabileceklerini istemek, ilâtesinden gelemeyecekleri sorumluluklan yüklememek gerekir.
5. Sahâbîler, ümmete intikal ettirilecek sünnet bilgileri konusunda son derece dikkatli ve dürüst idiler.

440- ??? ??? ???? ??????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «???? ?????? ?????? ????? ? ????? ??????? ? ????? ???????? ??????? ? ??????? ??? ??????? ??????? ??? ??????? ? ???? ????? ??????? ??????? ? ??????? ???????? ????? ? ???????????? ???? ????? ?????? ? ???????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ???????? » ???? ???? .

????????????? ? ??? : ?????? ??????????? .

440. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, bir ümmete rahmetle muamele etmek isterse, o ümmetin peygamberini onlardan önce öldürür. Onu, kendileri için âhirette öncü ve kılavuz yapar. Allah Teâlâ, bir ümmeti de helâk etmek isteyince, daha peygamberleri sağ iken o millete azâbeder, onun gözü önünde onları mahveder. Peygamberi yalanlayıp emrine karşı gelmeleri yüzünden onları helâk etmek suretiyle peygamberini de memnun ve teselli eder."

Müslim, Fezâil 24

Açıklamalar

Hadisiniz, müslümanlar için bir başka ümit kaynağına işaret etmektedir. Çünkü İslâm ümmeti yaşamaktadır. Onun büyük Peygamberi ise, âhirete intikal etmiştir. O yüce Peygamber, âhirette müslümanlar için öncü ve kılavuz olacaktır. Bu hâl, Allah Teâlâ'nın bu ümmete rahmetiyle muamele etmek istediğinin bir göstergesidir.

Eğer geçmiş bazı peygamberlerin ümmetleri gibi daha peygamber hayatta iken bu ümmet, isyân ve inatçılık sebebiyle helâk edilmiş olsaydı, onlar için hiçbir kurtuluş ümidi kalmayacaktı. Çünkü peygamberlerinin gözü önünde helâk edilen ümmetlerin bağışlanması düşünülemez. Bu durum, kendilerine söz dinletemeyen peygamberler için rahatlama vesîlesi olmaktadır.

O hâlde İslâm ümmeti için kendisinden önce âhirete intikal etmiş olan Hz. Peygamber'in öncülüğü gibi bir büyük ümit vesîlesi vardır. Bu da başlı başına bir güvencedir. Sevgili Peygamberimiz ümmetine dünyada rehberlik etmiş olduğu gibi âhirette de rehberlik edecektir. Bu da ümmetinin kurtuluşu anlamına gelmektedir. Recâ konusunun, âhirete ait böylesine büyük bir ümit kaynağını haber veren bu hadis ile bitirilmesi pek isâbetli olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, ümmeti için âhirette de öncü ve rehberdir.
2. Hz. Peygamber'in ümmetinden önce âhirete intikal etmiş olması, Allah Teâlâ'nın bu ümmete rahmetle muamele etmek istediğinin göstergesidir.

52- ??? ??? ??????

ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMENİN FAYDASI

Âyet

Allah Teâlâ, iyi bir kulun söylediklerini haber verirken şöyle buyurmuştur:

????????????????? ??? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????????? [44]

????????? ??????? ??????????? ??? ???????? ??????? ????? ??????????? ????? ??????????? [45]

"Ben işimi Allah'a ısmarladım. Şüphesiz ki Allah, kulların her halini görür." Allah onu, onların kurdukları tuzakların şerrinden korudu."

Mü'min sûresi (40), 44–45

Yüce kitabımızda Firavun ve taraftarlarına karşı çıkan ve onlara gerçeği anlatmaya çalışan **'mü'min bir kişi"**den bahsedilmektedir. Onun söylediği sözlerin ve yaptığı davetin bir bölümü nakledilmektedir. Bu zât, Hz. Mûsâ'dan önce, Firavun ve çevresindekileri uyaran bir mü'mindir. Peygamber Efendimiz'in gelmesine yakın Arapları uyancı, putperestliği kötüleyici konuşmalar yapan ve kendilerine **hanîf** adı verilen kişilerin yaptığını o gün yapan bir mü'min. Bir farklı kı, anlaşıldığına göre bu mü'min kişi, kendisini dinleyenlerle birlikte bir grub oluşturarak Firavun'a karşı harekât başlatmıştır. İşte yukarıdaki âyet, böylesi bir cıddî işe girişen o "mü'min kişi"nin, Allah'a olan güvenini, kendi sözleriyle bize haber vermektedir: **"Ben işimi Allah'a ısmarladım. Allah, kulların her halini görür."** Onun bu sözleri, Allah'a güvenini ve kendisini koruyacağına olan ümidini ifâde etmektedir. Allah, kendisine bağlanan ümitleri boşa çıkarmaz. Bunun böyle olduğunu da hemen peşinden gelen âyet haber vermektedir: **"Allah onu, onların kurdukları tuzakların şerrinden korudu."**

Yüce Rabbimiz'in haber verdiği bu gerçek, Allah'ın rahmet ve himâyesini ümit etmenin kula sağlayacağı faydayı açıkca gözler önüne sermektedir: **Umduğuna kavuşmak**. Bir başka ifâde ile kurtuluş.

Hadisler

441- ??? ??? ????? ? ???? ?????? ??? ? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? : « ???? ?????? ? ????? ?????? ? ????? ?????? ????? ?????? ?? ? ?????? ?????? ?????? ?????????? ? ????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????????? ? ?????? ????????? ??????? ??????? ? ?????????? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ??????? ??????? ? ?????????? ???? ?????? ? ?????? ???????? ??????? ????? ? ??????? ????? ?????????? » ????? ???? ? ???? ??? ???? ??????? ???? .

441. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Azîz ve celîl olan Allah, **"Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim; beni andığı** (her) **yerde, onunlayım** (rahmet ve yardımım onunla beraberdir)" buyurmuştur.

Allah'a yemin ederim ki Allah'ın, kulunun tövbe etmesinden dolayı duyduğu hoşnutluk, herhangi birinizin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden daha büyüktür." (Nâtekim Allah şöyle buyurmuştur):

"**Bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım, bir arşın yaklaşana bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim.**"

Buhârî, Tevhîd 15, 35, 55; Müslim, Tevbe 1, Zikir 2, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 51, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58

Bu, Müslim'in rivâyetlerinden birinin metnidir (Tevbe 1) ve önceki konuda açıklaması geçmişti (414 numaralı hadis). *Sahîhayn*'da (Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Zikir 2), **"kulum beni andığı zaman"** şeklinde rivâyet edilmişken burada **"beni andığı yerde"** diye geçmektedir. Her ikisi de doğrudur, sahîhtir.

Açıklamalar

Kısmen 414. hadiste, kısmen 1438. hadiste tekrar eden ve tövbe bakımından 16. hadisi andıran hadisiniz, özellikle âhir ömründe Allah'a karşı tam bir hüsnüzan ve O'nun rahmetine kavuşacağına dair ümit beslemenin fazîlet ve fâydasını gözler önüne sermektedir. Çünkü yüce yaratıcı, çok açık bir şekilde, "*Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim, ona benden beklediği şekilde tecelli ederim"* buyurmak suretiyle herkesin, Allah'tan kendisi hakkında nasıl muamele etmesini istiyorsa, Allah'ı öyle bulacağını hatırlatmaktadır. Bu konudaki kesânlığı arttırmak için de "kul nerede ve ne zaman Allah'ı anarsa, yanında Allah'ı bulacağı" belirtilmektedir. Daha sonra da Allah Teâlâ'nın, kullarına sür'atle icâbet ettiğine dair, karış, arşın, zirâ' gibi mesâfe ölçüleri zikredilmek suretiyle bu ilâhî ihtifât ve icâbetin sür'ati hakkında bilgi verilmektedir.

Kul olarak bizler Allah'ı rahmetiyle de azâbıyla da anabiliriz. Bu konuda her hangi bir mânî yoktur. Ancak, Allah Teâlâ, kulu kendisini nasıl düşünüyor, ona nasıl muamele edeceğini tasavvur ediyorsa, o kulunu öyle tecelli eder. Allah'dan hayır, rahmet ve lutuf göreceği umudunu taşıyan ve bu uğurda mümkün olduğunca kendi yükümlülüklerini yerine getiren kişi, Allah'ı beklediği gibi bulacaktır. Aksini bekleyen de öyle bulacaktır. O hâlde boş bir avunma, aldanma ve kuruntuya kapılmadan Rabbimiz hakkında güzel zanda bulunmak, rahmetiyle tecelli edeceğine inanmak gerekmektedir.

Zan, yerine göre tereddüt ve kararsızlık, yerine göre de kesin bilgi ve kanaat ifâde eder. Burada söz konusu olan, yakînî bilgi yanı kesin kanaat anlamındaki zandır. Allah Teâlâ'nın kullarını yanıltmayacağı, ümitsiz bırakmayacağı gerçeği, O'na karşı beslenecek hüsnüzannın tam bir kanaat anlamına geldiğinin en açık delîli ve dayanağıdır.

"Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim" demek, ben kendisine benden beklediği şekilde muamele ederim, demektir. Maksat insanı ümitli olmaya teşvîktir. Yani burada zan, zayıf bir ihtimâli değil, tam bir güven beslemeyi ifâde etmektedir.

Allah hakkında beslenecek böylesine bir kanaat, kulun **tevhîd inancını** iyice içine sindirdiği anlamına gelecektir. Bu durumdan sonra da kulun istekleri reddedilmeyip kabul edilecektir. Nitekim bir başka hadîs-i kudsîde, **"Kulum, kendisini sorgulayacak ve günâhları bağışlayacak bir Rabbi olduğuna kesin kanaat getirdiği, bu gerçeği bildiği zamın, ben onu bağışlarım"** buyurulmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul Allah'ı nasıl bilir ve O'ndan kendisine nasıl muamele etmesini beklerse, Allah da ona öylece muamele eder.
2. Allah'ın rahmetiyle tecelli ve muamele edeceği ümîdini taşımak, O'nun hakkında böylece hüsnüzan beslemek teşvik edilmektedir.
3. Boşu boşuna avunmak ve aldanmak değil, gücünün yettiğince kulluk yapıp sonra da âlîhî rahmeti ümit etmek tam anlamıyla hüsnüzan demektir.

442- ??? ????? ?? ???? ?????? ? ??? ?????? ????? ? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ????????? ??????? ? ?????? ??????? ????????? ????????? ????? : « ?? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???? ??????? » ???? ???? .

442. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Vefâtından üç gün önce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

"**Her biriniz** (başka şekilde değil) **ancak Allah'a hüsnüzan ederek ölsün.**"

Müslim, Cennet 81,82. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 13

Açıklamalar

Bu hadîste görüldüğü gibi ravinin, hadisi duyduğu zamanı veya yeri belirtmesi, verdiği bilgiyi doğru ve sağlam bir şekilde aktarduğnu gösterir. Câbir *radıyallahu anh*, bu hadisi Hz. Peygamber'in vefâtından üç gün önce kendisinden duyduğunu bildirmek suretiyle, bir taraftan ilmî olarak güven telkin ederken bir taraftan da Hz. Peygamber'in son tavsiyelerinden birini bize haber vermiş olmaktadır. Demek ki Hz. Peygamber, konunun önemînden ötürü, Allah'a karşı güzel duygular ve beklentiler içinde olmayı yani hüsnüzan beslemeyi son günlerinde ashâbına ve ümmetine tavsiye buyurmuştur.

Hüsnüzan, düşünce güzelliği, güzel şeyler temennî ve beklentisi demektir. Allah'a karşı hüsnüzan beslemek ise, O'nun merhametini, rahmetini ve kerâmini dilemek, af ve rahmetiyle muamele edeceğini ummak, hatta tereddütsüz bir şekilde böyle bir mutluluğa ereceğine inanmaktır. Nitekim önceki hadîs-i kudsîde görüldüğü gibi bizzat yüce Yaratıcı, **"Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim, benden ne bekliyorsa ona öylece muamele ederim**" buyurmaktadır.

İnsanın hangi hal üzere ölece ğini bilmek ve tayin etmek kendisinin elinde değildir. Böyle olunca Sevgili Peygamberimiz'in bizden hüsnüzandan başka bir hal üzere ölmemeyi istemesi, ümit ve recâ üzere yaşamamız ve ölümü de o hal ile karşılamamın istemesi anlamındadır. Yani Allah Teâlâ'dan güzel şeyler beklentisi içinde olabilmek için güzel bir hayat yaşamaya çalışmak gerekmektedir. Nitekim "**Ey iman edenler, Allah'tan O'na yarayşr şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün**"[Âl-i İmrân sûresi (3), 102] âyet-i kerîmesi de bizden sürekli iman üzere olmamızı istemektedir.

Nevevî, korku ve ümit ile ilgili sahîh hadîsleri incelemiş ve ümit ile ilgili rivayetlerin, korkuya dair hadislerden kat kat fazla olduğunu görmüştür. Alî el-Karî de "Bu konuda sadece "**Rahmetim gazabımı aşmıştır**" (420 numaralı hadis) hadîsi bile yeter" demektedir.

Kulluk ya ümit ya da korku ile yapılır. Ümitle yapılan kulluk daha üstündür. Çünkü o hürlerin kulluğudur, korku ile yapılan ise, kölelerin kulluğudur. Bu sebepledir ki Peygamber Efendimiz, kendisine çok ibadet ettiği hatırlatılınca, "**Şükreden bir kul olmayayım mı?**" (bk. Buhârî, Teheccüd 6; Müslim, Münâfikîn 79-81) buyurmuştur.

Ölüm anında güzel duygu ve beklentiler içinde olabilmek için yaşarken güzel ameller yapmak lâzımdır. Hayatını kötülükler içinde geçirmiş kimselerin, son demlerinde pek fazla ümitli olamayacakları açıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min Allah'a karşı hüsnüzan beslemelidir. Özellikle ölümünün yaklaştığı zaman bu duygusu daha yoğun olmalıdır.
2. Allah, kendisinden af ve rahmet ümit eden kullarını mahrum ve mahcup etmez.
3. Hayatın sonunda hüsnüzanna sahip olabilmek için önceden güzel işler yapmaya bakmak, güzellikler içinde iken ölümü karşılamaya çalışmak gerekir.
4. Sağlıkta korku ve güzel ameller, hastalık ve ölüm anında da ümit ve hüsnüzan kuvvetli olmalıdır.

443- ??? ????? ? ??? ?????? ??? ??? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ?????? ????? : ??? ????? ????? ??????? ??? ????????? ??????????? ???????? ???? ???? ?? ????? ????? ??? ???????? ? ?? ??? ???? ? ???? ??????? ????????? ??????? ??????? ? ?? ??????????????? ??????? ???? ? ??? ????? ???? ? ??????? ??? ????????? ???????? ??????? ????? ? ????? ?????????? ?? ???????? ??? ??????? ? ?????????? ??????????? ????????? » ???? ??????? . ???? : ???? ??? .

« ??????? ??????? » ????? ????? ? ??? : ?? ??? ?? ???? ???? ? ?? : ?????? ???? ???????? ????????? ????? : ?? ?????????? .

? « ?????? ?????»??? ????? ? ????? ??????? ? ????? ??? ?????? ???:?? ??????? ???????? ????????

???? .

443. Enes *radıyallahu anh*, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Allah Teâlâ:

Ey âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım.

Ey âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen benden bağışlanmanı dilersen, günahlarını affederim.

Ey âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen, fakat bana hiçbir şeyi ortak tutmamış, şirke bulaşmamış olsan, ben de seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım" buyurmuştur. Tirmizî, Daavât 98

Açıklamalar

Allah'ın rahmetini ümit etmenin faydası bu hadîs-i kudsîde çok açık bir şekilde ifade buyurulmaktadır. Şirk koşmamış olmak kaydıyla, işlenmiş olan günahların cinsi ve miktarı ne olursa olsun, Allah Teâlâ'dan bağışlanma dilenmesi halinde onların tamamının affedileceğini bizzat yüce Rabbimiz kendisi bildirmektedir. Kul için bundan daha büyük bir müjde olabilir mi?

Hadîs-i kudsîde konu, hiçbir tereddüt ve kuşkuya yer bırakmayacak şekilde, "ne kadar olursa olsun, gökleri dolduracak, yeryüzünü örtecek kadar da olsa..." gibi çoklık ve büyüklükten kinâye ifadeler kullanılmış, onların miktarına ve cinsine bakmadan, bir o kadar büyük af ve mağfirette karşılanacağı ısrarlı belirtilmişte. O halde önemli olan, günahların bağışlanmasını ummak ve affedilmesi için Allah'a yalvarmaktır. Kul, böyle bir ümit ile bu tür bir dilekte bulunduğu sürece bağışlanma şansına sahiptir.

Hadîs-i kudsîde dikkat edilmesi gerekli iki nokta bulunmaktadır. Birincisi, *şirk koşmadan Allah'a kavuşmak*.. İkincisi, *günahlarının bağışlanacağı ümidini taşımak*. Hiç şüphesiz bunlardan ikincisi, yani bağışlanacağına dair tam bir güven ve ümit içinde olabilmek için, Allah Teâlâ'ya hiçbir şeyi eş ve ortak koşmamak, yani İslâm'ın tevhîd inancına sıkı sıkıya sarılmak gerekmektedir. Bu noktada gösterilecek dikkat, her türlü kurtuluş ümîdinin ve cennet mutluluğunun yeğine şartıdır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Şirke bulaşmamış bir hayat yaşamak her türlü mutluluğun başıdır.
2. Şirk dışında bütün günahları cinsi ve miktarı ne olursa olsun Allah Teâlâ dilerse bağışlar.
3. Ümîte Allah'a yalvarıp bağışlanma dilemek, isteğine kavuşmanın yeğine yoludur.
4. Allah Teâlâ, samimiyetle kendisine yönelen ümîtleri asla boşa çıkarmız.

53- ??? ????? ??? ????? ???????

KORKU VE ÜMİT ARASINDA YAŞAMAK

İnsanın sağlığı yerinde iken, korku ve ümîdi birbirine eşit olmalıdır. Hastalık halinde ise, ümîdi daha ağır basmalıdır. Kitap, sünnet ve diğer nasslardan çıkarılan şer'î kurallar bu konuda birbirini desteklemektedir.

Âyetler

????????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????????? [99]

1. "Allah'ın azâbından ancak hüsrâna uğrayanlar emin olabilirler."

A'râf sûresi (7), 99

Âyette geçen **mekr**, Allah Teâlâ'nın nimet verip dururken ansızın azâba çarptırması, günah işlemelerine rağmen insanlara azâb etmeyip süre tanması gibi anlamlara gelmektedir. Mekr, sonuçta Allah Teâlâ'nın azâbı, düzenin kuranların düzenini bozması, onları belki de hiç beklemedikleri bir zamanda yakalayıvermesi demektir. Bu sebeple mevcut durumu bakarak kimsenin Allah'ın azâbına karşı kendisini emniyette hissetmemesi, daima bir gün azâba uğrayabileceği endişe ve korkusu içinde bulunması gerekir. İnsanın başarıları ve ne yaparsa yapsın başına herhangi bir sıkıntının gelmemesi onun için aslâ bir garanti anlamı taşımız. Hata ve günâhlarından dolayı her an hesaba çekilebileceğini asla unutmamalıdır.

Allah'ın azâbına karşı anlamsız bir korkusuzluk duygusuna kapılan kimseler ancak gerçek hüsrâna uğrayanlardır. Zira aklımmak asıl böyle bir yanlış duygsuya kapılmaktır. Asıl korkulacak olan şey, böylesi bir korkusuzluktur. Bu sebeple mü'minlerin, sürekli bir hesaba çekilme kaygı ve endişesi ile yaşamaları uygun olur. Bu, işin bir tarafıdır. Öbür tarafın da aşağıdaki âyet-i kerîmede bulmaktayız:

??? ??????? ??????????? ?????????????? ??? ??????? ?????????? ????? ??????????? ??? ??????? ??????? ???????? ??? ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????????? [87]

2. "**Gerçek şu ki, kâfir olanlardan başkası** Allah'ın **rahmetinden ümit kesmez."**

Yûsuf sûresi (12), 87

Allah'ın azâbından emin olduğunu iddîa edenler, hüsrâna uğrayan kimselerdir. Allah'ın rahmetinden ümit kesenler de kâfirlerdir. Yani durum ne kadar umutsuz gözükürse gözüksün, hata ne kadar büyük olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesmek doğru değildir. Mü'minler, Allah'ın rahmetine karşı sonsuz bir ümit içinde bulunmalıdırlar. O'na ve rahmetine karşı gösterilecek bir ümîtsizlik, -Allah korusun- insanı imandan eder. O halde müslîman, hayatını **dipsiz bir korku ve sonsuz bir ümit içinde sürdürecektir**. Bu sebeple en umutsuz anlarda bile mü'minde ümîd tükenmez. Gerçek bir mü'min, hayatının iki kutbu **dipsiz korku (havf) ve sonsuz ümid (recâ) olan kimsedir**. Bu ikisi birden bir görülde yer tutmuşsa, canlı bir iman hayatından söz etmek mümkündür. Aksi halde etkili ve olgun bir iman ve amel olayından bahsetmek mümkün olmayacaktır.

?????? ????????? ??????? ??????????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????? ???????????? ?????????? ????????? ????????? ????? ???????? ??????????? [106]

3. "**O gün, bazı yüzler ağarır, bazı yüzler de kararır."**

Âl-i İmrân sûresi (3), 106

Bu âyette kıyamet günü, dünyadaki durumların tabîî sonucu olarak iki ayrı halin görüleceği, bazı yüzlerin ağarıp bazılarının da kararacağı hatırlatılmaktadır. Korkuyu veya ümîdi yitirmiş yüzlerin kararacağı, ikisini birden yaşamayı başaran yüzlerin ağaracağı, mutlu olacağı bildirilmiş olmaktadır. Kimi korkusuzluğunun kimi de ümîtsizliğinin cezâsını çekerken, her ikisini dengeli bir biçimde hayatında hissedenler bunun mutluluğunu yaşayacaklardır.

Âyet-i kerîme iki ayrı durumu bir arada bildirmek suretiyle, ümit ve korkunun bir arada bulunabileceğine işâret etmiş olmaktadır. Bundan sonraki âyetlerde de bu iki hususun bir arada zikredilmiş olduğunu görmekteyiz:

?????? ????????? ??????? ???????????? ?????????? ????? ?????? ???????????? ??? ??????????? ????? ??????????? ????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ????????? [167]

4. "Gerçekten Rabbin, cezayı çabuk vericidir ve hem de yarlıgayıcı ve bağışlayıcıdır."

A'râf sûresi (7), 167

Yüce Rabbimiz, kendisine isyan edenlere halk ettikleri cezayı sür'atle verir. Ayrı zamanda da O, kendisine itaat edenlere af ve mağfiret ile muamele eder. Cenâb-ı Hakk'ın bu iki sıfatının bir âyet-i kerîmede böyle peşpeşe bildirilmiş olması, korku ve ümîdi bir arada ve sürekli yaşamık gerektiğini göstermektedir. O'nun bu iki sıfatından birinden gaflet etmek insanı ya anlamsız bir korkusuzluğa veya gereksiz bir ümîtsizliğe sürükler ki, her iki halde de insan son derece büyük bir yanılgıya düşer. Kulluk ne korkusuzlanın ne de ümîtsizlerin sıfatıdır. Denge, hem korkulu hem de ümîtli olmayı gerektirmektedir. Konu bir başka âyette bir başka teşbîhle şöyle ifade buyurulmaktadır:

????? ???????????? ???????????? [13] ??????? ??????????? ????? ??????? [14]

5. "**Hiç şüphesiz, iyiler cennette, günahlara dadananlar ise yakıcı ateşler içindedir."**

İnfîtar sûresi (82), 13-14

Âhirettekı durumları itbarıyle insanlar ikili bir ayırıma tâbîdirler. Ya cennet ya da cehennemdedirler. Bu kesin gerçek, dünyada yaşarken her iki sonucu da hesaba katmak lâzım geldiği fikrini vermektedir. Burada birbirini takîb eden iki ayrı âyette ümit ve korkunun gereği belirtilmiş olmaktadır.

???????? ??? ???????? ???????????? [6] ?????? ??? ??????? ?????????? [7] ???????? ??????????? ??????????? [8] ????????? ????????? [9]

6. "O gün tartıda kimin iyi amelleri ağır basarsa o, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir. Kimin iyi amelleri hafif gelirse, onun meskeni Hâviye'dir."

Kâria sûresi (101), 6-9

Bu dört âyette âhirettekı durum açıklanmakta, beş numarada geçen iki âyette olduğu gibi nimet veya azâbtan oluşan ikili durum bir kez daha teyîd edilmektedir.

Müellîfimiz Nevevî'nin, bu âyetlerden sonra kaydettiği bir cümleden anladığımza göre o, yukarıdan beri sıraladığı âyetlerle, korku ve ümit konusunun Kur'ân-ı Kerîm'de nasıl işlendiğini göstermek istemektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de konu önemînden ötürü tekrar tekrar açıklanmıştır. Cenâb-ı Hakk korku ve ümit konusunu değişik boyutlarda ve fakat ısrarlı işlediğine göre, bu hususta çok hassas ve dikkatli davranmak gerekmektedir. Korkusuzluk veya ümîtsizlik değil, korku ve ümit arasında (**beyne'l-havf ve'r-recâ**) bir hayat tercih edilmelidir.

Hadîsler

444- ??? ??? ????? . ??? ?????? ??? ? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???????? ??????????? ??? ?????? ??????? ???? ??????????? . ?? ?????? ??????????? ?????? ? ?????? ???????? ???????? ??? ????? ??????? ???? ??????????? ? ??? ????? ???? ???????? ?????? » ???? ???? .

444. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edîldiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Eğer mü'min, Allah'ın azâbının nitelik ve niceliğini bilseydi, cennet ümîdine kapılmazdı. Kâfir de Allah'ın rahmetinin nitelik ve niceliğini tam olarak kavrayabilseydi, O'nun cennetinden asla ümîdini kesmezdi".

Müslim, Tevbe 23

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, Allah Teâlâ'nın rahmet ve azap edici olduğuna dair sıfatlarını çok çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır. Sayısız sıfatları içinde özellikle bu iki sıfatının mâhiyetini kavramanın mümkün olmadığını ortaya koymaktadır.

Cennetı ümit etmek mü'minlere has bir mezâyyet iken, Allah'ın azâbı karşısında onlar bile cennetı ümîd edemez hale gelirlerse, başka kimsenin, özellikle kâfîrlerin böyle bir ümide kapılması hiç mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde ümîtsizlik kâfîrlere tahsis edilmişken, Allah'ın rahmetinin engâlğî karşısında onların bile ümîtsiz olmalarına gerek olmazsa, hiç kimsenin, özellikle hiçbir mü'minin Allah'ın rahmetinden ümîdini kesmemesi gerekir. Netice itbarıyle mü'min, Allah'ın rahmetine güvenerek azabından emin olamız; kâfir de O'nun rahmetinden ümit keserek O'nun kapısına başvurmaktan geri duramız. O halde herkesin korku ve ümit içinde (**beyne'l-havf ve'r-recâ**) yaşamısı gerekmektedir. Bir başka ifâde ile, iman ve ibadet tâzere iken azâb endişesini, küfür ve isyân içinde iken rahmet ümîdini eksik etmeden yaşamak lâzımdır. Korku ve ümit, müslîmânın hayatının eksi - artı kutupları gibidir. Nasıl artı-eksi kutupları olmadığı zaman, kımıyasal bir olay cereyan etmiyorsa, korku ve ümit unsurları bir arada bulunmadığı zaman da dengeli ve anlamlı bir iman hayatından söz etmek mümkün olamız.

Bu hadîs-i şerîfin anlamını şöyle de ifâde etmek mümkündür: Mü'min cennet ümîdi taşıyorsa bu, onun Allah'ın azâbının mahiyetini bilmediğinden; kâfir, rahmet ve cennet beklemiyorsa, o da Allah'ın rahmetinin mâhiyetini idrak edemediğindendir. Gerçekten çok ilginç olan bu durum, Hz. Ömer'den nakledilen bir sözde şöyle dile getirilmiş bulunmaktadır: "Kıyamet günü sadece bir kişi cennete gireceek diye ilân edilse o kişinin ben olacağını umarım. Yine bir tek kişinin cehenneme gireceği bildirilse, bu kez de o kişinin ben olduğum endişesini yaşarım."

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın sonsuz bir rahmeti ve büyük bir azâbı vardır.
2. Bazan cemâl bazan celâl sıfatlarını dîşünerek Allah Teâlâ'ya karşı son derece saygılı ve korkulu, ama ayrı zamanda büyük bir ümitle dolu olmak gerekir.
3. Sıhhat halinde korku ve ümit birbirine denk, hastalık halinde ise ümit daha fazla olmalıdır.
4. İyi bir müslîman hayatı, ancak korku ile ümit arasında (beyne'l-havf ve'r-recâ) yaşarandır.
5. Korkusuzluk da ümîtsizlik de insanı imandan mahrum bırakır.

445- ??? ??? ????? ?????????? ? ??? ?????? ???? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ??????? ??????????? ??????????? ???????? ??? ???????? ???? ??????????? ? ?????? ?????? ???????? ?????? : ?????????? ?????????? ? ????? ?????? ???? ?????? ? ?????? : ?? ???????? ? ?????? ??????????? ???? ? ???????? ??????? ????? ???? ????? ??????????? ? ?????? ???????? ???????? » ???? ??????? .

445. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edîldiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ölü tabuta konulup da insanlar (veya erkekler) onu omuzladığı zaman, eğer iyi bir kişi ise "Beni çabuk götürünüz, beni çabuk götürünüz!" diye seslenir. Eğer iyi olmayan biri ise, "Eyvah!. Bu tabutu nereye götürüyorsunuz?" der. O cenâzenin sesini insandan başka her şey duyar. Eğer insan bu sesi duysaydı, bayılırdı."**

Buhârî, Cenâiz 50, 53, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 44

Açıklamalar

Konumuzun bu ikinci hadîsi, korku ve ümîdi bir arada yaşamının gereğini ortaya koymakta, âhiret yolculuğunun daha başlangıcında bu iki ihtimâlden biriyle karşılaşmanın kaçınılmazlığını anlatmaktadır. İyi bir insan öldüğü zaman, kavuşacağı nimetlere bir an önce ulaşma isteğiyle tabutunu taşıyanlara hâl dîliyle "Beni çabuk götürünüz!" diye seslenir. İyi olmayan bir kimse ise, "Eyvah, bu tabutu nereye götürüyorsunuz?" diye fâlîkete gittiğini ve buna istemediğini yine hâl dîliyle haykırır. Bu iki ihtimâlden biri kaçınılmaz olduğuna göre mü'min, bu iki durumu dikkate alarak yaşamalıdır. Yani **beyne'l-havf ve'r-recâ** bir hayat sürmelidir.

Tabut içindeki cenâzenin hâl dîliyle söylediği bu sözleri her varlığın duyup insanın duymaması, hem bir gafleti hem de hayatın devamı noktasından bir rahmeti ifâde eder. Zira belirtildiği tâzere, "Eğer insanlar bu söylenenleri işitmiş olsalar, bayılır kalırlardı". Bir şey yapma istek ve arzuları kalmazdı. Bizzat duymadıklan böyle bir beyanın kendilerine Hz. Peygamber tarafından haber verilmesi ise, onları gelecekte karşılaşacakları durumu hazırlamak, kurtuluşlarına vesîle olmuşa çalışmak anlamındadır. Kendi kulaklarıyla duyduklarından daha kesin gerçektir. Çünkü Hz. Peygamber haber vermektedir. Zaten gerçek imân da gayba yanı görülüp bilinmeyene inanmaktır.

Hadîs-i şerîf Buhârî'de üç konuda geçmektedir. Bu rivâyetlerin hiçbirinde burada görülen **insanlar (en-nâs)** kelimesi bulunmamakta, doğrudan doğruya, **"erkekler (ricâl) o tabutu omuzlayınca..**" ifâdesi yer almaktadır. Buradan hareketle başta Buhârî olmak üzere İslâm âlimleri, normal hallerde cenâze taşımı işinin erkeklere ait olduğu, kadınların zaruret halî dışında tabut taşımayacakları neticesini çıkarmışlardır.

"**Erkekler tabutu omuzlayınca.**" beyanını, şer'î bir hükûm koyma amacına yönelik olmayıp yaygın olarak görülen halın tesbit ve haber verilmesi anlamında değerlendirmek de akla gelebilir. Ancak şârîn (kanun koyucu) beyanını, olayı haber verme çerçevesinde bırakmak, onu bîsbûtûn ihmal etmek anlamına gelir ve doğru değildir. Doğru olan şârîn beyanını, hükûm ifâde edecek şekilde yorumlamaktır. Bu sebeple normal hallerde, cenâze taşımı ve defîletme işinin erkeklere mahsus olduğunu bu hadîs-i şerîffen istıdlal etmek isâbetlidir. Nitekim bu durumu açıklayan daha başka rivâyetler de bulunmaktadır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Ölümle birlikte karşılaşacak bu ikili ihtimali düşünerek, hayatı korku ve ümit arasında yaşamak gerekir.
2. Gelecek hakkında önceden uyarılmış olmak, insanlar için büyük bir şanstır.
3. Cenâze taşıma ve defni erkeklerin görevidir. Erkek bulunmaması halinde bu işi kadınlar da yapabilir.
4. Kâinatta her şeyin ibret almacak bir yönü vardır.

446- ??? ??? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???????? ??? ?????????? ???? ??????? ??????? ?????????? ?????? ??? » ???? ??????? .

446. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* 'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Cennet size ayakkabılarınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir.**"

Buhârî, Rikak 29

Açıklamalar

106 numarada Mücâhede konusuyla ilgili olarak geçmiş olan hadisimiz, burada ümit ve korkuyu temsil eden cennet ve cehennemin insanoğluna ayrı yakınlıkta, hemen burnunun dibinde olduğunu belirlediği için tekrar zikredilmiştir.

Birbirine zıd iki ayrı gerçeğe ayrı anda ve ayrı mesâfede bulunmak, elbette her ikisini birden düşünmeyi gerektirir. Bu sebeple de **beyne'l-hafv ve'r-recâ** yani korku ile ümit arasında yaşamak, her ikisinin birden kayıp ve ümdini taşımak lâzım gelir. Sadece birine ağırlık vermek, ayrı mesâfedeki ötekî gerçeği unutmak akıllılık değildir. Cennet ile cehennem de ayrı şekilde hesaba katılacak olursa insan hayatını daha iyi düzenler, hareketlerini ona göre tanzim eder. Bunlardan birinin ihmal edilmesi, sonuçta büyük pişmanlıklara vesîle olabilir.

Cennet ve cehennem bunundan dibinde olduğu halde, bunların ümit ve kaygısını duymayan kimse, gaflet içinde yaşamış olur. Mümin ise, uyanık olduğu için cennet ümidi ve cehennem korkusuyla birlikte yaşar. Bu da ona daimâ dengeli bir hayat sürme imkânı sağlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem insana ayrı uzaklıktadır.
2. Cehennem korkusunu, cennet ümdini daimâ içinde hissederek yaşaması kişiyi, gerçekçi ve dengeli bir hayata hazırlar.
3. Hz. Peygamber, ümmetini *beyne'l-hafv ve'r-recâ* bir yaşayışa çağırmış, onları çok sevdiği için gerçekleri en açık şekilde anlatmıştır.

54- ??? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????? ????

AĞLAMAK
ALLAH'A DUYULAN SAYGI VE ARZUDAN
DOLAYI AĞLAMANIN DEĞERİ

Âyetler

???????????? ???????????? ????????? ?????????????? ???????? [109]

1. "(Kur'an okunduğu zaman) **ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar. Kur'an onların saygısını artırır."**

İsrâ sûresi (17), 109

Huşû veya hasyet, insanın Rabbine karşı duyduğu saygıdır. Bu saygı, zaman zaman hareketlerle ortaya konur. Allah Teâlâ, İsrâ sûresi'nin son âyetlerinde, Kur'ân-ı Kerîm'in, sadece bir müjdeci ve uyarıcı olan Hz. Peygamber'e indirilmiş hak bir kitap olduğunu bildirmiş, sonra da ona inanıp inanmamanın insanların kalbiğin açıklanmıştır. Ancak durumu kavrayacak kadar ilmi olan kimselerin Kur'an karşısında secdeye kapanırak onun ilâhîliğini ve hak olduğunu itiraf etiklerini de hatırlatmıştır.

Bu âyette yürekleri Allah saygısı ile dopdolu olan kimselerin, okunan Kur'an karşısında büyük bir vecd içinde ağlayarak derhal secdelere kapandıkları bildirilmektedir. Ashâb-ı kirâm'ın bu durumu, daha önceden kendilerine geleceği haber verilen Hz. Peygamber'in gelmiş olmasından duydukları memnuniyetin ve Allah'a karşı olan şevk ve iştiyâklarının bir göstergesidir.

İnsan, saygısını, sevgisini ve hatta korkusunu en açık şekilde secdeye kapanmak suretiyle ve ağlayarak belirtir. Bir kısım insanların, okunan Kur'an âyetleri karşısında böyle davranmaları da onların bu konudaki seviyelerini göstermektedir.

İnsanın gönlünde olandan daha fazla huşû veya sayga gösterisinde bulunması, nifâk olarak değerlendirilmiştir. İçteki korku ve ümit, hasyet ve türperti, tabiî ve samimî olarak ağlama ve secdeye kapanma gibi bazı davranışlarla dışa vuruluyorsa, bu güzeldir, fazîlettir. Zaten başka âyetlerde, namaz gibi içinde secde hali de bulunan ibâdetlerin ancak gönül saygısı yerinde olanlar için kolay geldiği, Allah'tan korkmayan ve korkusuz ve kibirli davranan kimselere ise çok ağır geldiği ifâde buyurulmuştur.

???????? ????? ?????????? ??????????? [59] ?????????????? ????? ????????? [60]

2. "(Şimdi) **siz, bu Kur'an'a mı şaşıyorsunuz? Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz?"**

Necm sûresi (53), 59-60

Bu iki âyetin üst kısmında, geçmişte yaşamış bazı ümmetlerin ve peygamberlerin hallerinden söz edilmektedir. Hz. Peygamber'in de geçmişteki o uyarıcılardan bir uyarıcı olduğunu dikkat çekilmekte ve kıyâmetin yaklıştığı bildirilmektedir. Sonra da **siz bütün bunları getirmiş olan Kur'an'a mı şaşıyor, hayret ediyorsunuz? Ağlamıyor gülüyorsunuz? Hafife almıya kalkışıyorsunuz?** sorusu yönethlmektedir.

Bu iki âyetteki **şaşırmak** yalanlamayı, **gülmek** istihzâ ve alayı, **ağlamamak** da eâretkârlığı aklı getirmektedir. Bir başka ifâdeyle söyleyecek olursak, bu üç davranışın temelinde yalanlama, istihzâ ve eâretkârlık yatmaktadır.

Müzâkere fêlikêterden, gelecekteki dehşetli olaylardan haber veren Kur'ân-ı Kerîm'e şaşmak, bunlardan etkilenmeden neşe ve eğlencesine devam etmek, herhalde işi anlamamış olmak ya da anlamaz gözükmek demektir. Haber verilen olayların mühşetini birazcık idrâk edebilenlerin öyle serbestçe gülüp oyun eğlence ile vakit geçirmeleri düşünülemez. Allah'a karşı duyulacak derin bir hasyet bütün bunlara mânâdır. Nitekim rivayetlere göre Hz. Peygamber, bu âyetlerin inmesinden sonra gülmeyip tebessümle yetinmiştir.

Unutulmamalıdır ki, korkusuzluk ve eâretkârlık anlamına gelen hareketler daimâ sakınılması gereken davranışlardır.

Allah saygısı (hasyet) **biraz da gözyaşlarında ifadesini bulmaktadır.** Gözü yaşarmayan insanın kalbinin yumuşaldığı ve güzel duygularla bezenmiş olduğu şüphelidir. Duygulu insan, kavrayışı yerinde olan adam, bu iç halini zaman zaman gözyaşları şeklinde dışa vurur.

Hadisler

447- ???? ??? ??????? ? ??? ?????? ??? . ???? : ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????? ????? ???????? » ???? : ?? ?????? ?????? ? ???????? ???????? ? ??????????? ???????? ?? ???? : « ???? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? » ???????? ???? ?????? ???????? ? ??? ?????? ??? ????? ????? : { ???????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ??????? ??????? ???? ???? ??????? ???????? } [????? : 41] ??? : « ???????? ????? » ??????????? ??????? . ??????? ???????? ??????????? . ????? ???? .

447. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Bana Kur'an oku!**" buyurdu. Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü, Kur'an sana indirilmişken ben mi sana Kur'an okuyayım? dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Kur'an'ı başkasından dinlemekten pek hoşlanırım**" buyurdu.

Bunun üzerine ben kendilerine Nisâ sûresini okumaya başladım."**"Her ümmetten bir şâhit getirip seni de bütün bunlara şâhit tuttuğumuz zaman onların durumu nice olur?"** anlamındaki âyete [Nisâ sûresi (4), 41] geldiğinde:

- "**Şimdilik yeter!**" buyurdu. Bir de baktım Resûlullah, iki gözü iki çeşme ağlıyordu.

Buhârî, Tefsîru sûre (4), 9, Fezâilü'l- Kur'ân 33, 34; Müslim, Müsâfirîn 247. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 13; Tirmizî, Tefsîr 5

Açıklamalar

Allah Teâlâ'ya karşı gönülden duyacağımız hasyet, saygı ve iştiyak, ilâhî, beyan ve hikmetleri düşünmekle mümkün olur. Bu da çoğunlukla Kur'ân-ı Kerîm'i anlamaya çalışarak, mânalarını düşüne düşüne okumak veya dinlemekle gelişir.

Hiç şüphesiz sevgili Peygamberimiz'in hasyeti de iştiyâkı da herkesten ileri ve üstündü. Onun böyle olduğu bu hadîs-i şerîfle bir kere daha ortaya konulmuştur. Çok tatlı Kur'an okuyan Hz. Peygamber, Abdullah İbni Mes'ûd'dan kendisine Kur'an okumasını istiyor. Gerekçesini de *"Ben Kur'an'ı başkasından dinlemekten pek hoşlanırım"* diye ifâde ediyor. Onun bu davranışı, bir taraftan İbni Mes'ûd'u takdir ve teşvik anlamına gelirken bir yandan da dinlemenin, telâkkîr için daha uygun olduğunu göstermektedir. 1010 numara ile ileride tekrarlanacak olan hadîsin burada zikredilmesinin sebebi, Hz. Peygamber'in Kur'an dinlerken gözyaşı dökülüp ağladığı gerçeğidir. Hz. Peygamber dehşetli kıyamet sahneleri ve insanların karşılaşacakları zor durumlar karşısında herkesten çok daha duyarlı, duygulu ve hatta kaygılı idi. Bunun için de gözyaşlarını tutamazdı. Zira ührevî maksatlarla ağlamak, iç olgunluğunun, tefekkür yoğunluğunun işaretidir.

Hz. Peygamber'in diğer ümmet ve peygamberlere şâhit tutulması, âlimlerimiz tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. İşin keyfiyeti tartışılmış ama prensibi asla tartışma konusu yapılmamıştır. Hz. Peygamber'in, bütün ümmetlerin halinden haberdâr edileceği anlaşılmaktadır. Çünkü şâhitlik bunu gerektirir. O halde Allah Teâlâ, Peygamberini dilediği şekil ve vasıtalarla bu konularda bilgilendirecektir. Bu, Peygamber Efendimiz'in, diğer peygamberlerden farklı olduğu noktalardan birini meydana getirmektedir.

Bütün bunlara rağmen o ağlıyorsa, müslümanların Allah korkusuyla ve rahmet ümidiyle sürekli düşüncesi, kaygısı ve saygılı davranmaları elbette uygun ve isabetli olur. Sevgili Peygamberimiz, diğer konularda olduğu gibi, Allah korkusu ile ağlamakta da bizim için en güzel örnektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an okunurken can kulağı ile dinlemek ve âyetlerin anlamlarını düşünerek ağlamak gözel bir davranıştır.
2. Dinlemek, bizzat okumaktan daha fazla düşünmeye imkân sağlar.
3. Üstün niteliklere sahip olanlar, çevresindekileri hayırlı işlere teşvik etmeli ve onlara gönül alıcı şekilde davranmalıdır.
4. Hoca ve üstadların, öğrencilerini başarılı oldukları konularda öne çıkarmaları, güzel bir davranış olup İyilerin ve başarının takdiri anlamına gelir.

448- ??? ??? ? ??? ?????? ??? ? ???? : ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ???????? ????????? ????? ? ????? : « ???? ????????? ?? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ??????» ??? : ???????? ????????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? . ??????????? . ????? ??????? . ????? ???? . ???????? ???????? ?? ???? ??????? .

448. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir benzerini daha önce asla duymadığım pek etkili bir hitâbede bulundu ve şöyle buyurdu:

"**Eğer siz, benim bildiklerimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız.**"

Enes, bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı, yüzlerini kapatıp haçıkra haçıkra ağladılar, demiştir.

Buhârî, Küsûf 2, Tefsîru sûre (5), 12, Nikâh 107, Rikak 27, Eymân 3; Müslim, Salât 112, Küsûf 1, Fezâil 134. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 9; Nesâî, Sehv 103, Küsûf 11. 23; İbni Mâce, Zühd 19

Açıklamalar

Hadîs kitaplarımızın değişik bölümlerinde değerlendirilmiş olan ve bu kitapta da 402 numarada bir kere daha geçmiş bulunan hadîs-i şerîf, öncelikle, Hz. Peygamber'in, çok üstün yeteneklerle donatılmış bulunduğunu, bu sebeple de diğer insanlardan farklı olarak birçok konuda bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Nitekim Müslim'deki rivâyette, Hz. Peygamber, namazda önünü gördüğü gibi arkasını da gördüğünü açıklamış, sonra da *"Siz benim gördüklerimi görseydiniz, gerçekten az güler çok ağlardınız"* buyurmuştur. Ne gördüğü sorulunca da *"Cennet ve cehennemi gördüm"* buyurmuştur. Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde de *"Ben sizin görmediklerinizi görür, duymadıklarınızı duyarım"* buyurmuş, *"Semâda dört parmaklık bir yer bile yoktur ki orada Allah'a secde eden bir melek bulunmasın"* demiş ve yemin ederek *"Siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız"* diye çevresindekileri uyarmıştır. Kaygılı, korkulu ve saygılı olmanın, gözyaşı dökebilecek derecede sorumluluk hissetmenin lâzım geldiği ortadadır. Nitekim Allah Teâlâ da Tevbe sûresi'nin 41. âyetinde "**Az gülsün çok ağlasınlar!**" buyurmaktadır.

Eşyâ ve olayları gerçek yüzleriyle görmek, elbette insanı daha temkinli ve akıllı davranmaya götürecektir. Rastgele davranışlar, biraz da cehâletin ürünüdür. *"Zevkleri bıçak gibi kesen ölümü çok anın"* tavsiyesi, herhalde daha bilinçli ve akıllı davranmanın yollarından biridir.

Bir âhiret yokusu olduğunda kuşku bulunmayan insan, durumunu düşündükçe ve gerçeği öğrendikçe, çıktığı bu uzun ve tehlikeli yolculukta kendisini sâkınlıya sokmayacak, aksine yardımcı olacak birtakım hazırlıklar yapma ihtiyacını hissedecektir. Peygamber Efendimiz, işin bu tarafını esarla hatırlatarak, müslümanların duygulu ve sorumlu bir hayat yaşamalarına, gereksiz taşkınlıklar yapmamalarını bir tehdît îslûbuyla dile getirmiştir. Durumu kavrayan ashâb-ı kirâm, yüzlerini kapatıp haçıkra haçıkra ağlamaktan kendilerini alamamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, müslümanların sahip olmadığı pek farklı bilgilere ve özelliklere sahiptir.
2. Az gülüp çok ağlamak, bilinç ve bilgi yoğunluğundan ileri gelir.
3. Allah korkusundan ağlamak, Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği bir fazîlettir.

449- ??? ??? ????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???????? ?????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?? ???????? ???? ????????? ??????? ?? ??????? ?????? ??????? ????????? » ???? ???????? ???? : ????? ???? ????? .

449. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Allah korkusuyla gözyaşı döken kişi, sağılmış süt memeye dönmedikce cehenneme girmez. Cihad tozu ile cehenneme dumanı asla bir araya gelmez.**"

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 8; Zühd 9. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 8; İbni Mâce, Cihâd 9

Açıklamalar

1307 numarada tekrar gelecek olan hadîsimiz, Allah korkusundan dolayı gözyaşı dökmenin, kula sağladığı mutlu sonucu çok açık şekilde ve pek çarpıcı bir misalle ortaya koymaktadır. Zira herhangi bir hayvanın memesinden **sağılmış olan sütün, tekrar o memeye girmesi**nin mümkün olmadığı herkesce bilinen bir gerçektir. Efendimiz de Allah için göz yaşı döken kimsenin cehenneme girmesini, böylesine mümkün olmayan bir olaya bağlı kılmaktadır. Bu tür ifâdelere, olmayacak olana havâle etmek (**muhâle ta'lîk**) denilir. Kur'an-ı Kerîm'de bunun örneği bulunmaktadır. Yüce Rabbimiz, âyetlerini yalanlayıp onlara karşı kibirlenmelere gâlk kapılanın açılmayacağını ve onların, **halat iğne deliğinden geçinceye kadar** cennete giremeyeceklerini bildirmektedir [bk. A'râf sûresi (7), 40].

Herhangi bir amel sahibinin cehenneme girme ihtimâlinin, sütün çıktığı memeye geri dönmesi ile ölçülmesi hiç şüphesiz o ameli işleyenlere tam bir güven verir. O konuda en büyük teşvikî olıştırur. Peygamber Efendimiz işte böylesi bir ameli, **Allah korkusuyla gözyaşı dökmek** olarak tesbit ve îlân etmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz buna bağlı olarak, Allah yolunda cihad edenlerin çıkardığı toz ile cehennem dumanının bir araya gelmeyeceğini de müjdelemiştir. Hadîsimizin Nesâî'deki rivâyetlerinde cihad tozu ile cehennem dumanının, bir müslümanın **"burun delikleri**nde", "**karın boşluğunda**" veya

"yüzünde" asla bir araya gelmeyeceği ifade buyurulmaktadır. Bütün bunlardan maksat, Allah yolunda savaşa iştirak edenlerin cehenneme girmeyeceklerini kesin bir şekilde açıklamaktır. Dolayısıyla Allah yolunda cihad eden ile Allah korkusundan gözyaşı döken kimselerin müşterek özelliği "**cehennemden uzak olmaktır.**"

Özellikle Nesâî'deki rivâyetlerin devamında aşırı cimrilik ile imanın bir kişinin kalbinde birleşemeyeceğine de dikkat çekilmektedir. Nitekim Allah Teâlâ, **"Kim nefsinin cimriliğinden korunmuş ise, işte o tür insanlar kurtulmuşlardır"** [Haşr sûresi(59), 9] buyurmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusundan dolayı ağlamak, cehennemden uzak kalmayı sağlar.
2. Allah korkusuyla ağlamak, Allah yolunda cihad etmek gibi yüksek değerde bir ameldir.
3. Cihad tozu ve cehennem dumanı bir müslümanın şahsında asla bir araya gelmez.

450- ???? ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??????????? ??????? ?? ??????? ?????? ?? ????? ????? ??????? : ?????? ?????? ? ?????? ?????? ?? ????????? ?????? ??????? . ???????? ???????? ???????? ???????????? . ?????????? ????????? ?? ?????? . ???????? ??????? . ??????????? ??????? ? ???????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????? . ??????? : ????? ?????? ?????? . ??????? ????????? ??????????? ????????? ????? ??? ???????? ??????? ?? ???????? ???????? . ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????????» ????? ???? .

450. Ebû Hüreyre *radyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:

Âdil devlet başkanı,

Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,

Kalbi mescidlere sevgi ile bağlı müslüman,

Birbirlerini Allah için sevip birliktelikleri ve ayrılıkları Allah için olan iki insan,

Güzel ve mevkî sahibi bir kadının gayr-i meşru davetine "Ben Allah'tan korkarım" diye yaklaşmayan yiğit,

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,

Tenhâda Allah'ı amp göz yaşı döken kişi."

Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

377 numarada geçmiş ve 660 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, en son fıkrası dolayısıyla burada zikredilmiştir. Hadîs-i şerîfteki bazı ifâdelerin açıklaması ve yedi güzel adamın kısa tanıtımları 377 numralı hadîste yapılmıştı. Âdil devlet başkanı hakkında doyurucu bilgi ise 660. hadîste verilecektir.

Kabul etmek gerekir ki, insanlardan ve gözlerden uzak yerlerde, kimsenin bulunmadığı ortamlarda Allah'ı anarak göz yaşı döken kimse, bir çok insanın başaramadığı bir kulluk çizgisini ve olgunluğu yakalamış demektir. Onun bu samimî kulluğunun karşılığı ise, mahşerde ilâhî korunu altına alınmak suretiyle, herkesin gözü önünde ödüllendirilmesidir.

Allah için ağlamının değeri böylece gözler önüne serilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının sadece kendi rızâsına yönelik amellerinden hoşnut olur ve onları kimseden yardım görme imkânının bulunmadığı yerde himâyesine alır.
2. Allah korkusuyla gözyaşı dökmek âhirette Allah Teâlâ'nın arşının gölgesinde barınma mutluluğuna kavuşma yollarından biridir.

451- ???? ??? ?????? ??? ?????????? . ??? ?????? ??? . ??? : ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ????????? ??????? ????????? ????????? ???? ????????? .

???? ???? ???? ??? ???? . ???????????? ?? ?????????? ???????? ????? .

451. Abdullah İbni Şihhîr *radyallahu anh* şöyle demiştir:

Bir keresinde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitmiştim. Namaz kılıyor ve ağlamaktan dolayı göğsünden kaynayan kazan sesi gibi sesler geliyordu.

Ebû Dâvûd, Salât 158. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 18

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, sevgili Peygamberimiz'in namaz kılarken büyük bir huşû ve tevâzu içinde âdeta inlercesine ağladığını bize haber vermektedir. Allah korkusunun ve Allah'a kavuşma arzusunun her halimizde olduğu gibi namaz esnasında da tam anlamıyla bizi kuşatması lâzım geldiği anlaşılmaktadır.

İslâm bilginleri, bu hadisi esas alarak namazda ağlamanın câiz olduğu görüşüne sahip olmuşlardır. Nitekim Hz. Alî, Hz. Peygamber'i Bedir Gazvesi'nden önceki bir gece bir ağaç altında ağlayarak namaz kılarken gördüğünü ve onun bu halinin sabaha kadar devam ettiğini haber vermiştir.

Hanefî mezhebi âlimlerine göre, Allah korkusu, cennet ya da cehennemi hatırlama gibi uhrevî bir sebeple ağlamak namazı bozmaz. Çünkü bu hâl, o kimsenin Allah'a olan derin saygısını gösterir. Namazda aranan şey huşû olup bu tarz ağlamalar, dua ve tesbih yerine geçer. Eğer ağlamanın sebebi dünyevî bir sıkıntı ise o zaman namaz bozulur. Yine Hanefîlere göre namazda ah-vah etmek inlemek de ağlamak gibidir. Ancak Ebû Yûsuf, ağlama inleme esnasında iki veya daha fazla harf çıkmaması gerektiği görüşündedir. Aksi halde namazın bozulacağını söyler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber huşû içinde ibadet ederdi. Hüznü ve ağlaması namazda da devam ederdi.
2. Uhrevî sebeplerle ve harf çıkarmamak şartıyla ağlamak namazı bozmaz.

452- ??? ????? ??? ?????? ??? . ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ??? ?????? . ??? ?????? ??? : « ????? ?????? ? ????? ?????? ? ???????? ???? ???????? ??????? : ???? ????? ?????????? ???????? » ????? : ?????????? ? ??? : « ?????? » ??????? ??????? . ????? ???? . ??? ?????: ???????? ??????? ??????.

452. Enes İbni Mâlik *radyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* Übey İbni Kâ'b*radyallahu anh*'e hitaben şöyle buyurmuştur:

- "Allah Teâlâ, **lem yekünillezîne keferû** suresini sana okumamı bana emretti."

Übey İbni Kâ'b:

- Allah benim ismimi andı mı? dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;

- "**Evet**," buyurdu.

Übey İbni Kâ'b duygulanarak ağladı.

Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr16, Tefsîru sûre (98), 1,3; Müslim, Müsâfirîn 246

Müslim'in bir başka rivâyetinde (Müsâfirîn 245) **"Übey ağlamaya başladı"** ifâdesi yer almaktadır.

Açıklamalar

Hz. Peygamber ashâbına Kur'ân-ı Kerîm'i dört kişiden öğrenmelerini tavsiye etmişti. Bu dört sahâbiden biri de Übey İbni Kâ'b hazretleridir (bk. Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 16). Kâ'b, Resûlullah'tan sonraki dönemde kırâat ilminin imamı olarak hizmet vermiştir.

Allah Teâlâ'nın, **Beyyine sûresi**'ni Übey İbni Kâ'b'a okumasını Hz. Peygamber'den istemesi, kuşkusuz Übey için fevkalâde büyük bir şereffir. Onun, **"Allah Teâlâ, benim adımı açıkça andı mı?"** diye Hz. Peygamber'e sorması, Peygamber Efendimiz'ni verdiği haberden şüphelendiği için değil, Allah katında isimen anılma şerefine mazhar olduğunu bir yönce duymak istemesindendi. Hani insan, kendisine ulaştırılan bir müjdeli haber karşısında, o haberi getirenden asla şüphe etmemesine rağmen, bir tarafları "sahi mi?" diye sorar ve bir tarafları da sevincinden yerinde duramaz hoplar ya, işte onun gibi bir sorudur Hz. Übey'in sorusu. Nitekim aldığı müsbet cevap karşısında sevincinden ağlamaya başladı. Ya da bu büyük şerefe layık olmamın ve bu şerefi koruyamama endişesine kapıldı. Nasıl yorumlanırsa yorumlansın, olayın, bir kul için gerçekten çok büyük bir bahtiyarlık olduğu ortadadır. Zaten Übey İbni Ka'b hazretlerinden başka herhangi bir sahâbî de, bölyesi bir ilâhî iltifâta mazhar olmamıştır. Bu sebeple Hz. Ömer, Übey İbni Kâ'b'a pek hürmet eder ve kendisine "seyyidü'l-müslimîn= müslümanların efendisi" diye hitabederdi.

Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e Beyyine sûresi'ni Hz. Übey'e okumayı emretmekle, onun Kur'an okumaya olan arzusunu ödüllendirmiş, ashâb-ı kirâm da onları Kur'ân öğrenmeye teşvik etmiş olmaktadır. **Beyyine sûresi**, Kur'ân-ı Kerîm'de doksan sekizinci sûre olup sekiz âyetir. " **Tevhîd, risâlet, ihlâs, namaz, zekât, kıyamet, ehl-i cehennem ve ehl-i cennet"** gibi dinin temel konularını ihtivâ etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Übey İbni Kâ'b, Hz. Peygamber'in kendisine Kur'an okuyup dinlettiği yeğâne sahâbîdir.
2. Sevinçten dolayı ağlamak câizdir.
3. Allah Teâlâ tarafından ismen anılmış olmak büyük şeref ve büyük bir sorumluluktur.
4. Kur'ân-ı Kerîm'i ehlinden okuyup öğrenmek gerekir.
5. Kur'an kıraatına önem veren hâfîzlara Kur'an okuyup dinletmek sünnettir.

453- ???? ???? : ???? ???? ?????? ????? ? ??? ?????? ????? . ???? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????????? ???? ??? ????? ?????? . ??? ?????? ???? . ????????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? . ???????? ???????? ??????? ?????? . ?????? ??? : ?? ????????? ? ????? ??????????? ????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? : ???? ??? ??????? ? ?????? ????????? ????? ?? ????? ?????? ????? ????????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ??????? ????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ??????????????? ???? ???????? ? ???????? ?????????? ?????? ????? ????. ??? ??? ?? ??? ???????? ???? ????? .

453. Enes *radyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer'e:

Kalk, Ümmü Eymen *radyallahu anhâ*'ya gidelim, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi biz de onu ziyâret edelim, dedi.

Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:

- Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:

- Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber*aleyhisselâm* için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duygulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

361. hadîsin açıklamasında geçtiği gibi Ümmü Eymen, asken Habeşistanlı olup Peygamber Efendimiz'in babası Abdullah'ın câriyesi idi. Efendimiz daha 4-5 yaşlarında iken annesi Âmine'nin bir Medîne dönüşü Ebvâ denilen yerde vefât etmesi üzerine Ümmü Eymen onu dedesine getirmiş ve daima Efendimiz'in hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber onu câriyelikten âzâd etmiş ve Zeyd İbni Hârise ile evlendirmiştir. Üsâme İbni Zeyd'in annesidir. Kendisi yalnız başına Mekke'den Medîne'ye hicret etmiş bir hanımdır. Peygamber Efendimiz'den beş ay kadar sonra vefât etmiştir.

Hz. Peygamber onun hakkında *"Ümmü Eymen benim annemdir"* der, ona annesi gibi saygı gösterir, sık sık ziyâretine giderdi. O da Hz. Peygamber'e karşı tam bir anne gibi davranırdı.

Hz. Ebû Bekir ve Ömer'i görünce Ümmü Eymen'in ağlaması, Resûlullah'ı ve ziyâretlerini hatırlaması ve dolayısıyla onu kaybetmiş olmaktan duyduğu üzüntüden olabilirdi. Ancak o, kendisine sorulunca, bunun daha başka bir sebebi, ümmeti ilgilendiren bir yönü olduğunu, ümmet için en büyük hayır kaynağı olan vahyin kesilmiş olmasını düşünerek ağladığını söylemiştir.

Bir önceki Übey İbni Kâ'b hazretlerinin, Allah Teâlâ tarfından anıldığını öğrenmesi sonucu ağlaması ile, Ümmü Eymen'in, vahyin kesilmesine ağlaması bir arada düşünülücek olursa, ashâb-ı kirâm'ın, Allah'a olan sonsuz sevgi, saygı ve hayretlerini anlamak kolaylaşacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlâhî lutuf ve ihsanın kesilmesi gözyaşı dökülecek yeğâne olaydır.
2. Kadın ve erkeğiyle sahâbe-i kirâm Allah Teâlâ'ya olan sevgi, saygı ve korkuları sebebiyle ağlarlardı.

454- ??? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : « ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ???? ?? ?????????? ???? : « ?????? ???? ?????? ??????????? ????????? » ?????? ?????? ? ??? ?????? ????: ????? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ???????? ???????? » ???? : « ??????? ??????????? » .

??? ????? ?? ?????? ? ??? ?????? ???? ? ?????? : ???? : ????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ????????? . ????? ???? .

454. Abdullah İbni Ömer *radyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hastalığı ağırlaşınca kendisine, namazı kimin kıldırmasını istediği sorulduı:

- "**Ebû Bekir'e söyleyin, namazı kıldırsın**!" buyurdu.

Bunun üzerine Âişe *radyallahu anhâ*:

- Ebû Bekir yufka yürekli'dir. Kur'an okurken kendisini tutamaz,ağlar. (Başkasına emretseniz). dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Söyleyin Ebû Bekir'e, namazı kıldırsın!**" buyurdu.

Buhârî, Ezân 39; Müslim, Salât 94

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in vefâtından önceki hastalığı esnasında, cemaata kimin namaz kıldıracağı mesele olmuştur. Bazı rivâyetlere göre, bizzat Hz. Peygamber kendiliğinden, bazılarına göre de ezanın okunduğu, hatta kâmetin getirildiği bildirilmek suretiyle namazı kimin kıldıracağının sorulması üzerine, Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'in imam olmasını istemiştir.

Hz. Âişe'nin, babası Ebû Bekir'in imam olmasına karşı çıkması, yine kendisinden nakledilen beyânlara göre, aslında, henüz Hz. Peygamber hayatta iken onun yerine geçecek olan kimseye insanların iyi gözle bakmayacakları, hatta uğursuz sayabilecekleri gibi tahminlerine dayanıyordu. Fakat o, gerekçe olarak, Hz. Ebû Bekir'in herkesçe bilinen yufka yürekliliğini, okuduğu Kur'an'ı ağlamaktan cemaata duyuramayacağını ileri sürüyor, imamlıktan bağışlanmasını istiyordu.

Tabiâtıyla olay, Hz. Âişe'nin istediği şekilde sonuçlanmadı. Resûlullah'ın ısrarlı emirleri sonucu, Hz. Ebû Bekir cemaate imam oldu ve rivâyetlere göre on iki vakit namaz kıldırdı. Sonra da hâlife olarak namazları kıldırmaya devam etti.

Olayda Hz. Âişe'nin ileri sürdüğü gerekçe önem arzetmektedir. Hadisin burada zikredilmesinin sebebi de bu gerekçedir. Bizi burada rivâyetin bu yönü ilgilendirmektedir. Müellif Nevevî, "Allah korkusuyla ağlamanın fezîlet"ne dair açtığı konuya, yukarıdan beri sıraladığı sahâbîleri örnek göstermektedir. Bu defa da Hz. Ebû Bekir'in bu mezîyetini dikkatlerimize sunmaktadır.

Hz. Âişe, "Senin makamına geçince ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz" derken, bu durumun Hz. Peygamber'in vefâtına işâret olduğu bilinci ve ayrılık zamânının iyice yaklaştığı kanaatiyle Hz. Ebû Bekir'in ağlamaktan kendini alamayacağını da hatırlatmış oluyordu.

Hz. Peygamber'e en özel anlarında refâkat etmiş olan Hz. Ebû Bekir için ve tabiî diğer sahâbîler için onu kaybetmenin elem ve üzüntüsünü duymamak, onun yokluğuna ağlamamak diye bir şey düşünülemezdi. Onlar her zaman olduğu gibi bu olayda da son derece olgun ve seviyeli bir insânî davranış sergilemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler de diğer insanlar gibi hastalanır, bazı sıkıntı ve musîbetlere uğrarlar. Onların bu hâli, diğer insanlara teselli vesîlesi olur.
2. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber tarafından ısrarla ashâba imam tayin edilmiş, onların önüne geçirilmiştir.
3. Ebû Bekir, yufka yürekli bir kimse idi.

455- ??? ????????? ??? ???? ????????? ??? ???? ????? ???? ????????? ??? ?????? ? ????? ?????? ???? ?????? ??????? ????? ?????? ? ????? : ?????? ???????? ??? ??????? ? ???? ?????? ??? ? ????? ?????? ?????? ? ?????? ??????? ??? ?? ????????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ? ????? ??????? ??? ??????? ????? ??????? ? ????? ?????? ????? ???? ?????????? ?? ?????? ???? ???? : ?????????? ???? ???????? ??? ?????????? ???? ??????? ???? ??????? ??????????? ????????? ???? . ????? ?????? ????? ?????? ?????? ????????? . ????? ??????? .

455. İbrahim İbni Abdurrahman İbni Avf'dan rivayet edildiğine göre, onaylı olduğu bir gün Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh*'ın önüne (mükellef bir iftar) sofrası getirdiler. O (sofraya söyle bir baktı ve sonra) şunları söyledi:

Mus'ab İbni Umeyr Uhud Savaşı'nda şehit edildi. O benden daha iyi idi. Ama kefen olarak bir kaftandan başka bir şeyi yoktu. Onunla da başı örtülse ayakları, ayakları örtülse başı açıkta kalıyordu. Sonra dünyalık olarak her şey önümüze kondu -ya da dünyalık olarak her şey bize verildi- (Şimdi bunca nimetler önüme getiriliyor). İyiliklerimizin karşılığı dünyada peşin verilmiş olmasın! Bundan endişelenmekteyiz, deyip ağlamaya başladı. Hatta iftar yemeğini de yemedi, terketti.

Buhârî, Cenâiz 27, Meğâzî 26

İbrahim İbni Abdurrahman

Ebû İshâk künyesiyle bilinen İbrahim İbni Abdurrahman İbni Avf, tâbiîn neslinin büyüklerindendir. Annesi, Utbe İbni Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Kâlsûm'dır.

Babası Abdurrahman İbni Avf'dan, Ömer, Osman, Alî, Sa'd, Talha, Ammâr ve Ebû Bekre gibi diğer sahâbîlerden hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de iki oğlu Sa'd ve Sâlih ile ez-Zührî rivayette bulunmuştur. Rivayetleri Tirmizî hâriç, Kütüb-i Sitte'ye dâhil beş hadîs kitabında yer almıştır. Hicrî 95 veya 96 yılında vefat etmiştir.

Allah rahmet eylesin.

Açıklamalar

Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh*, daha yaşarken cennetlik olduğu müjdelenmiş bahtiyarlardandır. Kendisi sekizinci müslimandır. Bu sebeple sahâbîlerin en kıdemlilerinden sayılmıştır. Önüne konan mükellef iftar sofrasını görünce bir anda geçmiş günleri hatırlamış, müslümanların ne zor şartlarda mücâdele ve hatta can verdiklerini söyle bir kez gözlerinin önüne getirmiştir.

Kendisinden daha hayırlı olduğuna inandığı Mus'ab İbni Umeyr - ve rivâyete göre Hz. Hamza - gibi Uhud Harbi şehîdlerini bir anda gözünde canlandırıyor. Onların kefen olarak birer kaftan veya harkadan başka bir şey bulamadıkların, baş taraflarını o harka ile, ayaklarını ise izâr denilen otlarla kapatarak defnettiklerini hatırlıyordu. Önüne konmuş iftar sofrasına bakarken bunları düşünebilen Abdurrahman, bir de pek anlamlı bir kuşkusunu ifâde ediyordu: Elde ettiğimiz bu dünyalıklar, yaptığımız iyiliklerin peşin mükâfatı olmasın.. Eğer böyle ise, âhirette ne yaparız?..

Böylesine ağır ve ciddî bir değerlendirme sonunda, bütün îştahı ve isteği kesilen Abdurrahman İbni Avf hazretleri gözyaşları içinde sofraya terkediyor.. Bu, gerçekten büyük ve anlamlı bir harekettir. Kavşağın yeni imkânlar, geçmişin gerçeklerini unutturmamak, aksine bütün çıplaklığıyla hatırlatmalı ki, bu yeni nimetlerin kadr ü kıymeti bilinebilsin.

Abdurrahman İbni Avf'ın, Mus'ab İbni Umeyr'in kendisinden daha hayırlı olduğunu söylemesi, bir bakıma tevâzu göstermesidir. Kimin kimden daha üstün ve hayırlı olduğunu Allah bilir. Ancak o, böyle düşünmek suretiyle, hamdini ve hayrını arttırmak istemektedir. Döktüğü gözyaşları bile onun hasenâtı olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eldeki nimeti takdir için geçmişi unutmamak gerekir.
2. Kazanılan başarı ve nimetlerin birer peşin ödül olup olmadıklarını merak etmek ve ona göre davranmak gerekir.
3. Abdurrahman İbni Avf, mütevâzı bir sahâbî idi.

456- ??? ??? ?????? ??????? ???? ??????? ??????????? ? ???? ?????? ??? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ?????? ????? ??????? ???? ?????? ????? ?? ??????????? . ??????????? : ???????? ??????? ?? ??????? ?????? ????????? ???? ???????? ?? ??????? ?????? ????? ? ???? ??????? ???? ?? ???? ???? ?????? ???????? ?? ????????? ??? ???????? ?????? ????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? .

??? ?????? ??????? ?????? ? ???? :

456. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân el-Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Allah katında hiçbir şey, iki damla ve iki izden daha sevimli değildir: Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası ve Allah yolunda dökülen kan damlası. İki iz ise, Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi ve Allah'ın emrettiği farzlardan birini yerine getirmekten kalan kulluk izidir.**"

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 26

Açıklamalar

Hadisin râvisi Ebû Ümâme Suday İbni Aclân hakkında 74 numaralı hadîste bilgi verilmişti.

Gözyaşı, hâsıl ve duygulu olmanın ifâdesi; kan, canlılığın kaynağı ve yeğâne sermâyesidir. Görünürde birer sıvı olan bu iki damlanın kıymeti, birinin **hasyetullah** (Allah korkusu) diğerinin **fi sebîlillâh** (Allah yolunda) kaydına ve maksadına yönelik olmasından ileri gelmektedir.

Allah korkusu olarak türkçeleştirdiğimiz *hasyetullah*, ilâhî azametin kavranması ve idrâki sonucu mü'minin gönül yurdunda oluşan Allah saygısı, iç titremesi, yürek titreşimidir. Muhabbet ve azametten doğan bir hasyet demektir.

Günahlârlarda pişmanlık duygusunun, ibâdet ehlinde kulluk neşesinin öz suyu demek olan gözyaşı, en azgın ateşleri söndürücü bir özelliğe sahiptir. Sevgili Peygamberimiz bir başka hadislerinde (bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 12), *"İki gözü cehennem ateşi dokunmuz: Allah'ın büyüklüğünü düşünerek ağlayan göz; Allah yolunda geceleri uyanık kalan göz"* buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusuyla döktülen gözyaşının Allah katında değeri büyüktür.
2. Allah korkusuyla gözyaşı dökmek, insanı cehennem ateşine karşı korur.
3. Müslümana Allah korkusundan dolayı ağlamak yakışır.

457- ???? ????????? ??? ?????? . ??? ?????? ??? ? ??? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ???? ????????? ? ???????? ?????? ????????? » . ??? ??? ?? ??? ????? ?? ?????.

457. "**Allah korkusundan ağlamak**" konusuyla ilgili pek çok hadîs bulunmaktadır. Meselâ, **bid'atlardan sakındırma** konusunda geçen İrbâz İbni Sâriye *radıyallahu anh*'ın, " **Resûlullah** *sallallahu aleyhi ve sellem* **bize kalpleri ürperten, gözleri yaşartan bir va'z ve nasihatta bulundu"** anlamındaki rivayeti bunlardandır.

Açıklamalar

Kütüb-i Sitte musannıflarından Ebû Dâvûd (Sünnet 5) , Tirmizî (İlim 16) ve İbni Mâce (Mukaddime 6) tarafından rivâyet edilmiş olan İrbâz İbni Sâriye hadîsi, bu kitapta, - yukarıda belirtildiği gibi - **"Bid'atlardan Sakındırma"** konusunda değil, bir sonraki **"Hz. Peygamber'in Sünnetini ve Edeblerini Koruma"** mevzuunda 159 numaralı hadîs olarak geçmiş bulunmaktadır.

Eldeki bütün *Riyâzü's-sâlihîn* nüshalarında böyle kaydedilmiş olduğuna göre, iki ihtimal akla gelmektedir: Ya müellif Nevevî yanılarak **"Bid'atlardan Sakındırma"** konusunda geçtiğini yazmış veya sonradan bazı hadîslerin yeri değiştirilmiştir.

Aslında, hadîsin geçtiği belirtilen konu ile, yer aldığı konu arasında sadece bir hadîslik bir başka mevzu bulunmaktadır. Bu sebeple bir sonraki konuya atfedilecekken yanlışlıkla bir öncesine atıfta bulunulmuş olması da muhtemeldir. Bu tür yanılmalara, hemen her kitapta rastlamak mümkündür.

Şuna da işaret edelim ki, Nevevî'nin buradaki açıklamasına - bizim esas aldığımız nüsha dışında - çoğu *Riyâz'üs-sâlihîn* nüshasında müstakil bir hadîs numarası verilmemiştir. Hadîsin geniş açıklaması, tam metin olarak geçtiği yerde, yani 159 numarada dır.

55- ??? ??? ????? ?? ??????

????? ??? ?????? ???????? ?????

ZÜHDÜN ÜSTÜNLÜĞÜ

DÜNYAYA KARŞI ZÜHDÜN FAZİLETİ DÜNYALIĞA DÜŞKÜNLÜĞÜ

AZALTMAYA TEŞVİK VE FAKİRLİĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Âyetler

???????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ???????????? ???? ????????? ??????????? ???? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????? ???????????? ??????? ????? ???????? ???????? ??????? ???????????? ??????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????????? ???????? ????? ????? ??????? ??????????? ????????? ????????? ???????????? [24]

1. "Dünya hayatının durumu, ancak gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insan ve hayvanların yediği bitkiler o su sayesinde gürleşip birbirine girmiştir. Yeryüzü zînetini takınıp süslendiği ve halkının da onun üzerinde kendilerini güçlü sandığı bir sırada, geceleyin veya gündüzün emrimiz o yere gelir de, bir gün önce hiçbir güzellik ve süsü yokmuş gibi, onu kökünden biçilmiş duruma getiririz; işte böylece iyi düşünen bir topluluğa âyetleri bir bir açıklıyoruz."

Yûnus sûresi (10), 24

Dünya hayatı, ebedî olan âhiret hayatıyla kıyas edilince, bir süre akıp sonra kesilen, tehlikesi az, tozu toprağı karışıp giden yağmur suyu gibidir. Fakat bu su sayesinde bir takım bitkiler yetişir; insanlar ve hayvanlar onlardan yararlanır ve hayatlarını devam ettirirler. İnsanoğlu da dünyada yaptığı iyi ve kötü işler sayesinde cennetî veya cehennemî kazanır. Dünyada ebedî kalınması söz konusu değildir. O halde dünya hayatı bir imtihandan ibârettir, çünkü her imtihan geçicidir. İmtihan sonunda elde edilecek başarı, ona tam hazırlıklı olmakla sağlanır. Dünya hayatını Allah ve Resûlünün gösterdiği doğrultuda geçirenler bu imtihana başarılar.

Dünyaya kapılıp kalmamak, ona gönül bağlamamak zühd diye isimlendirilir. Âhiret mutluluğunu elde edebilmek için, dünyaya ve dünyalığa kapılmamak gerekir. Bunun anlamı, dünyalık mal ve mülke sahip olmamak değil, sahip olduğu malın ve mülkün geçicîliğini ve onların gerçek sahibinin Allah olduğunu bilmektir. Çünkü çalışıp çabalamak, dünyadaki rızkını kazanmaya gayret etmek, başkasına el açmamak, kimseye muhtaç olmamak, elinin emeğiyle geçinmek gibi çok asîl ve soylu prensipler, dînimizin önemli emirleri arasında yer alır. Âyette ifâde buyurulduğu gibi, dünyanın bütün nimetleri, süsleri, zînetleri bir anda yok olabilir. Gerçek bir mü'min bunu hiçbir zaman aklından çıkarmaz.

?????????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ???????????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ????? ????? ??????? ???????????? [45] ???????? ??????????? ??????? ??????????? ??????????? ???????????? ????????????? ?????? ????? ??????? ???????? ???????? ??????? [46]

2. "Onlara dünya hayatının neye benzediğini söyle! Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki, onunla yeryüzünün bitkileri gelişip birbirine karışır ve sonunda rüzgarların savurup uçurduğu kuru bir çöp karıntısı haline döner. Allah, her şeyi meydana getirmeye gücü yetendir. Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Ebedî kalacak iyi işler ise Rabbinin katında hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır."

Kehf sûresi (18), 45-46

Bir önceki âyette de geçtiği gibi, Cenâb-ı Hak tarafından dünya hayatının gökten inen suya benzetilmesi, pek çok hikmeti ifâde etmektedir. Bunlardan bazılarına yukarıda işaret edilmişti. Gökten inen yağmur suyu, bir yerde karar kılmaz ve sürekli olmaz. Dünya hayatı da her zaman bir kararda ve devamlı

değildir. Yağmur suyu hep aynı durumda kalmadığı gibi, dünya hayatı da belli bir şekilde durmaz. Su nasıl kalıcı olmayıp gidici ise, dünya hayatı da öyledir. Suyun sel haline gelerai rasıl zararlı ise, dünya hayatının aşırılıkları ve saşkınlıkları da zararlı ve insanı helâk edicidir.

İnsanın sahip olduğu zenginlik ve servet, oğullar ve torunlar dünya hayatının süsüdür. Mal ve servette güzellikler ve faydalar vardır; oğullar da bir insan için güç ve kuvvet belirtisidir. Fakat nasıl dünyanın bütün güzellikleri geçici ise bunlar da geçicidir. Bunlara kapılıp kalmamak gerekir. Fakat insanın bu kısa dünya hayatında işlediği güzel amellerin sevabı ve karşılığı ise sürekli olup âhiret mutluluğunun vesilesidir. Bu sebeple, malın, mülkün ve çocukların çokluğuyla öğünmek yerine, iyi ve güzel işleri çoğalmak, sevabı kalıcı olan işler yapmak tavsiye edilmiştir. Çünkü dünyadaki mal ve servet, insanın elindeki her şey tükenir, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yapılan güzel işlerin hayırlı ve sevabı ise kalıcıdır. [bk. Nahl sûresi (16), 96]

????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?????????? ??????????? ??? ??????????? ???????????????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ????? ??????? ????????? ?????????? ????? ??????? ???????? ??????? ??????? ????????????? ????? ???????? ??????????? ????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ??????????? [20]

3. "Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, arasında bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibaretir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ekin çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Âhirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir."

Hadîd sûresi (57), 20

Âhiret kazanca için sarfedilmeyen, kalıcı ve sürekli âlemin nimetlerini kazanmaya vasıta kılınmayan geçici hayat, sadece çocukları aldatan ve insana yorgunluktan başka bir şey vermeyen hallerden ibarettir. Âyet-i kerîme bu halleri şöyle sıralamaktadır: **Oyun;** heves edilen, uğraşılan, boğuşulan, neticede galip de gelse yenilse de bir hiçten ibaret olan şeydir. **Eğlence;** insanı şinden, gücünden alkoyan ve vaktini öldürmekten başka bir işe yaramayan şeylerdir. **Süs;** kişiye bir şeref kazandırmayan, görgüsüz bazı kimselerle çocukları aldatmak için vesile kılınan giyimler, kuşamlar, takılardır. **Tefâhur;** öğünme yarışı demektir. Ben senden daha üstünüm, ben falan kimsenin oğluyum, falan kabiledenim gibi kişinin öğünmeye vesile kıldığı şeylerdir. Bu öğünmenin bir başka boyutu da mal ve evlâtta çokluk yarışıdır. Oysa bunlar gelip geçici olup bir imtihan vesîlesidir. Fakat dünya için yaşayanlara göre hayat bunlardan ibarettir. Âhirete inanmayan kâfirlerin hayvânî bir hayattan hoşlandıklarına işaret etmek için, yağmurun bitirdiği ottan hoşlanan çiftçiler misal olarak getirilmiştir. Zira onlar, hayvanlarına beslyecek bol otları görünce sevinirler. Oysa otların ömrü kısa olup bir müddet sonra sararır, sonra da çer çöp olup gider. İşte dünya hayatının benzeri budur.

???????? ?????????? ????? ?????????????? ???? ?????????? ???????????? ?????????????? ???????????????? ????? ????????? ??????????????? ??????????? ???????????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ??????? ????????? [14]

4. "Nefsânî arzulara, özellikle kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı aşırı düşkünlük insanlara süslü gösterildi. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır."

Âl-i İmrân sûresi (3), 14

Şehvet ile dünyevî arzuları tatmin eden şeyler, insanlara daha çekici gösterilmiştir. Bu sebeple bazı zavallılar sevilecek ve bağlanılacak şeylerin bunlar olduğunu zannetmişlerdir. Sevilen ve beğenilen şeylerin meşrû bîrer nimet olma özelliği yanında, gayrı meşrû bir şeye sebep olma özelliği de vardır. Sevilen meşrû şeyleri çekici kılan ve süsleyen Allah, gayrı meşrû şeyleri cazip gösteren ise şeytan ve beşerin bilgisizliğidir. İnsana câzip gelen fakat meşru olmayan bir takım şeylerin fenalığı ve kınanması da bu ikinci sebepledir. Bu âyette ve Kur'an'ın başka âyetlerinde sayılan birtakım geçici ve aldatıcı şeyleri bağlanıp kalınacak ve sevilecek şeyler zannetmeleri, insanları fenalıklara sürüklemiştir. Çünkü bunlar ulaşılacak bir gaye ve hedef değildir. **Gaye ve hedef edinilen şey, geçici de olsa, kalıcı, çirkin de değil güzel olmalıdır.** Dünyada insanlara verilmiş olan meşrû nimetler, bu dünya hayatının devamı için zarurîdir. Ayrıca bu nimetler Allah'ın kullarına bir ihsânı olup, hamdi ve şükrü yerine getirildiği takdirde ebedî olan âhiret mutluluğu için de bir vesîledir. Her şeyi bu dünyadan ve içinde bulunanlardan ibaret sananlar, yanıldıklarını gerçek âlemde anlarlar; fakat ne yazık ki artık iş işten geçmiş, her kişi dünyadaki hayatına göre hak ettiği yere yerleşmiştir.

??? ???????? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ?????????????? ?????????? ?????????? ????? ?????????????? ????????? ??????????? [5]

5. "Ey insanlar! Allah'ın va'dî gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın."

Fâtır sûresi (35), 5

Allah'ın va'dî gelecek olan âhiret ve oradaki ceza ve mükâfattır. İnsan, bu dünyada gününü gün edeyim de yarın ne olursa olsun deme umursamazlığı içinde olamaz. Akıllı insan, bu dünyayı dalıp ürevî vazifelerini unutmuz; dünya için âhiretini fedâ etmez; şeytanın hile ve tuzaklarına kapılmuz; nasıl olsa Allah mağfiret sahibidir, rahmeti sonsuzdur diyerek günahlara, aâtâlıksızlıklara ve dişşâkîlîklere dalmuz. Allah Teâlâ bizleri bu konuda uyarmaktadır.

??????????? ???????????? [1] ?????? ???????? ???????????? [2] ?????? ?????? ??????????? [3] ????? ?????? ?????????????????? [4] ?????? ???? ??????????? ?????? ??????????? [5]

6. "Çoklukla övünmek sizi o derece oyaladı ki, kabileleri (dahî) ziyâret ettiniz (ölülerinizin çokluğunu bile hesaba kattınız). Hayır (olmaz bu), yakında (hatanızı) bileceksiniz. Hayır hayır, yakında (hatanızı) bileceksiniz. Hayır; gerçeği kesin olarak bilseydiniz (böyle yapmazdınız)."

Tekâsür sûresi (102), 1-5

Tekâsür, çoklık ve çoklukla övünmedir. Biz çoğuz; hayır, siz değil biz çoğuz diye birbirleriyle çokluk yarışına girmek, çoklukla övünmek, dünyada insanların çoğu kere kapıldığı ve aldandığı bir hâldir. Bu âyetlerde, insanların mal ve evlat çokluğuna düşkünlüğünün kendilerini fellâkete sürüklediğine dikkat çekilir. Bunlarla övünmenin insanı asîl vazîfelerinden uzaklaştırdığı, Allah'ı zikre, şükre, O'nu hakkıyla bilmeye, azamet ve kibriyasını düşünmeye, O'na ıtaat ve ibadet etmeye engel olduğu anlatılır. Üstelik övünmenin âhirette hâçbir şe yaramayacak, aksine azâbı artıracak bir günah olduğu gerçeği bütün açıklığıyla ortaya konulur.

????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ???????????? ???? ??????? ??????????? [64]

7. "Bu dünya hayatı, eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Ahiret yurdu, işte asıl hayat odur, keşke bilselerdi."

Ankebût sûresi (29), 64

Ayrı mâhiyetteki âyetler ve açıklamaları yukarıda geçmişti. Onları tekrar etmek istemiyoruz. Kur'an'ın konuyla ilgili âyetlerini buradaki bir kaç ömekle sınırlamak da doğru olmuz. Zühdle ilgili olduğu bilinen daha pek çok âyet vardır.

Tasavvuf'ünüyle ilgili kitaplar ile, İslâm ahlâkı sahasındaki eserlerin bir çoğunda zühdle alâkalı âyetler topluca yer alır. Sahih hadîsleri ihtivâ eden meşhur kitaplarda zühd konusuna ayrılan bölümler olduğu gibi, müstakil zühd kitapları da telîf edilmiş olup, bunlar az sayılmayacak kadar yektın tutar. Bu kitaplar, zühdle ilgili rivâyetleri ihtivâ eden eserler nitelîğindedir. Bir kısmında konuyla ilgili Kur'an âyetlerine de yer verilir. Bu konudaki ilk eserlerden biri Abdullah İbni Mübârek'in Kitâbü'z-zühd'ü olup tavsiyeye şayândır.

Hadisler

458- ?? ???? ??? ???? ???????????? . ??? ?????? ??? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ????????? ? ??? ?????? ??? ? ??? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??? ?????????? ? ????????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ? ???????? ?????? ???????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ? ????????????? ???? ? ??????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ? ????? ??? : «??????????? ???????? ????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???? ???????????? » ??????? : ????? ?? ???? ?????? ? ??????: « ?????????? ?????????? ?? ?????????? ? ???????? ?? ??????? ??????? ?????????? . ??????? ?????? ???? ???????? ?????????? ????????? ??? ??????? ????? ???? ????? ?????????? ? ?????????????? ????? ???????????? . ?????????????? ????? ???????????? » ????? ???? .

458. Amr İbni Avf el-Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrâh *radıyallahu anh*'i cizye tahsîl için Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye olarak topladığı mal ile Bahreyn'den geldi. Ensar, Ebû Ubeyde'nin geldiğini duyup, sabah namazını Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kılmak üzere geldiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kılıp gitmeye kalkınca, Ensar önüne durdular. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onları bu vazîyette görünce gülümsedi ve :

– "Ebû Ubeyde'nin Bahreyn'den malla geldiğini duyduğumuzu zanneddiyorun?" dedi. Ensar:

– Evet, yâ Resûlullah! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– "Sevinin ve sizi sevindîrecek şeyler ümîd ediniz. Allah'a yemîn ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden önceklerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serîlmesinden, onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyanın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum" buyurdular.

Buhârî, Rikak 7; Müslim, Zühd 6. Ayrıca bk. Buhârî, Cizye 1, Meğâzî 12; Tirmizî, Kıyamet 28; İbni Mâce, Fiten 18

Açıklamalar

Hz.Peygamber'in, Ebû Ubeyde'yi cizye almak üzere gönderdiği Bahreyn'in o gündkü sakinleri çoğunlukla mecûsîlerdi. Mecûsîlerden de cizye vergisi alınmaktaydı. **Cizye,** Ehl-i kitap'tan İslâm'ı kabul etmeyenlerin, bir anlaşma ile fert başına vermeyi üstlendikleri vergidir. Cizye vermeyi kabul edenlere zimmî denir. Bu vergi, bir taraftan Ehl-i kitap olanların İslâm ülkesinde ikâmetleri, hayat ve hürriyet haklarının korunması karşılığında ödedikleri bir bedel, bir tarafdan da, müslîman olmaktan kaçınmalarının cezasıdır. Bu vergi, bütün bölge ve çevrelerde aynı olmuyup, oradaki halkın zenginlik ve fakirliğine göre değişir. Hz.Peygamber, Ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanlar gibi, Mecûsîlerden de bu vergiyi almayı kararlaştırmışı; daha sonraları da bu uygulama devam etti.

Sahâbîler, vakit namazlarını, özellikle sabah namazını Medîne'de mevcut mahalle mescîlerinde kılarlardı. Ebû Ubeyde'nin Bahreyn'den cizye malı ve gelirleriyle döndüğünü öğrenen ensar, o gün sabah namazını Resûlullâhla birlikte kılmak üzere Mescid-i Nebevî'ye gelmişlerdi. Peygamber Efendimiz, onların hangi sebeple mescide geldiklerini anlamış, ensar da bunu tasdîk etmişlerdi. Onların geliş sebebi, Bahreyn'den gelen maldan pay alma ve bir miktar dünyalığa sahip olma arzısı idi. Muhteremlen onların buna ihtiyacı vardı veya Resûl-i Ekrem Efendîmiz Bahreyn'den mal gelince kendîlerine bundan bir miktar vermeyi va'dî etmişlerdi. Peygamberimiz, insan tabiatında mevcut olan malı sahip olma duygusunu hoş karşılamakla beraber, bir endîşesini de dile getirmişti. Bu endişe, mala mülke ve dünyalığa aşırı düşkünlük, helâl ve harama dikkat etmeme, fakir fukaraya karşı merhamet hissini kaybetme ve bu sebeplerle birtakım belâlara, musîbetlere uğrama endîşesidir. Bu endîşenin kaynağı, daha önceki ümmetlerin ve milletlerin geçirmiş olduğu tecrübelerdir. Çünkü onlar, büyük dünyalıklara, zenginliğe ve yeryüzü hakimiyetine sahip olmuşlar; fakat her biri dünyalığa aşırı düşkünlük göstererek ona tek başına sahip olmaya çalışmış ve bu konuda âdeta bir yarışa girmişlerdi. Dünya malı ve zenginlik eğer Allah'ın gösterdiği doğrultuda kullanılmasa, sonu kavga, hellâç, yıkılış ve yok olup şeklinde neticelenir. Geçmişte böyle olduğu için Peygamberimiz ümmetinin de böyle kötü bir akîbete sürüklenmesinden endişelendiğini kendîlerine bildirmiş, onların bu yönde dikkatlerini çekmiştir. Bununla onun ümmete fakir kalmayı veya fakirliğe özemmelerini tavsiye ettiği söylenemez. Fakat zenginliğin getireceği felâketlerden korunmalarını istediği de ortadadır. Çünkü zenginliğin sorumluluğu fakirlikten daha çoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm devletinde yaşayan, hayatları ve hürriyetleri teminat altına alınan yahûdî, hristiyan ve mecûsîlerden bu haklarını korumı karşılığında cizye vergisi alınır.

2. İnsan zengin de olsa, zühd içinde olmalı yani dünya malına, zenginliğine kapılıp kalmamalıdır.

3. İnsanların dünya malını elde etmek için birbirleriyle kavga etmesi, yarışa girmesi onların helâk olup gitmesine sebep olabilir.

4. Zenginliğin sorumluluğu fakirlikten daha ağırdır.

5. Zenginler, toplıma karşı sorumluluklarını yerine getirmelidirler.

459- ??? ??? ????? ???????? ? ???? ?????? ??? . ???? : ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????????? ? ?????????? ????????.????:« ????? ?????? ??????? ????????? ???? ??????? ??? ???????? ?????????? ??? ???????? ???????? ?????????? » ????? ???.

459. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedî:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minbere oturmuş biz de onun etrafına oturmuştuk. Resûlullah şöyle buyurdu:

"Benden sonra size dünya nimetlerinin ve zînetlerinin açılmasından ve onlara gönlünüzü kaptırmanızdan korkuyorum."

Buhârî, Zekât 47, Cihâd 37; Müslim, Zekât 121-123. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 81; İbni Mâce, Fiten 18

Açıklamalar

Peygamberimiz mescite veya herhangi bir yerde otırdığı zaman, sahabîler kendîsini dinlemek, va'z ve nasihatlarına kulak vermek üzere etrafına toplanırlardı. Peygamberimiz'in ashabını bu davranışı, daha sonra ümmet için bir örnek oldu; va'z ve nasihat, eğitim ve öğretim için konuşan kimesnin etrafında toplanıp onu sükûnetle dinlemek edep kurallarından biri olarak bize intikal etti.

Hz.Peygamber'in, İslâm ümmetinin geleceğiyle ilgili bir takım korku ve endişeleri vardı. Bunların neler olduğunu çeşitli vesîlelerle bize bildirdi. Önceki hadîste de geçtiği gibi, bu korkularından biri, belki en başta geleni dünya malına düşkünlük ve bu sebeple ümmetin fitneye sürüklenmesiydi. Müslîmanların pek çok fetîhler gerçekleştireceğini ve dünyanın kendîlerine açılacağını, yeryüzünün hâkimiyetinin ellerine geçeceğini, fethedîlen yerlerdeki zenginlîklere de müslîmanların sahip olacağını haber veren, müjdeleyen pek çok hadîsler vardır. İşte bu durumda müslîmanların nasıl hareket etmeleri gerektiğini öğreten, mal mülk kavgasına düşmeden, dünyaya ve dünyalıklara kapılmadan Allah'ın hoşnutluğunu kazanacakları bir hayatı sürdürmeleri gerektiğini öğrîtleyen, aksi davranışların sonuçlarına dikkat çeken hadîsler de vardır. Bu rivayet de onlardan birîdir. Burada bizlere tavsiye edîlen şey, zühd kavramını yanşır bir hayatı tercih etmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir âlîm, mürşîd ve vâiz konuşurken, onun çevresinde toplanıp saygıyla dinlemeli ve istifâde etmelidir.

2. Dünya malına, mülkîne ve zenginlîğine Allah'ı unutturacak derecede düşkünlik göstermemek ve bunlara bağlanıp kalmamak, ahireti bir an bile akıldan çıkarmamak gerekir.

- ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? : « ????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????????????? ?????? ? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? » ???? ???? .

460. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünya tatlıdır ve manzarası hoştur. Şüphesiz ki Allah dünyanın idaresini size verecek ve nasıl davranacağınıza, ne gibi işler yapacağınıza bakacaktır. O halde dünyadan sakının ve kadınlardan korunun. "

Müslim, Zikr 99

Açıklamalar

Bu hadis, 71 numara ile daha önce de geçmişti. Ümmetin Hz.Peygamber'den sonraki dönemlerinde en önemli ayrılık sebepleri, fitne ve fesada düşme

vesileleri; dünya malı, mülkü, zenginliği, mevki ve makam hırsı olmuştur. Esasen hadisin rivayetlerinin bir kısmında geçen mal kelimesine karşılık bazısında geçen dünya kelimesiyle kastedilen mânanın da mal, mülk ve dünya zenginliği olduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın tatlı, yeşil ve hoş manzaralı olarak anılması, tatlı ve yeşil bir meyveye benzetilmesi sebebiyledir. Çünkü manzara olarak yeşil renk, lezzet olarak da tatlı hoşa gider. Dünyanın çekiciliği de güzel bir meyvenin çekiciliği gibidir. Fakat aynı zamanda bu meyvenin tadı ve yeşilliği gelip geçicidir. Dünya da tıpkı bunun gibi gelip geçicidir. O halde dünyaya gönül bağlamak, onun ebedî olduğuna inanmak bir müslüman için söz konusu olamaz.

Müslümanlar yeryüzüne hâkim olurlarsa, onlar dünyanın malına mülküne aşırı derecede düşkünlük göstermez, bu geçici dünya hayatı uğrunda birbirleriyle yarışmazlar. Şayet onlar kendilerinden beklenildiği şekilde müslümanca bir kişilik sergileyemezlerse, o takdirde birbirleriyle kavga eder, fitneye düşer ve neticede hâkimiyetlerini kaybeder, kendilerinden önceki ümmetler gibi helâk olur, tarih sahnesinden silinip giderler. O halde müslümanlar dünya ile işlerini sürdürürken, bu dünyada yaptıkları işlerin hesabına verecekleri âhiret gününü ve ebedî olan âhiret hayatını unutmamalıdırlar.

Peygamber Efendimiz, umûmî anlamda dünyadan ve kadınlardan sakınıp korunmayı tavsiye etmiştir. Dünyadan niçin sakınılması gerektiğini yukarıdaki açıklamalardan anlarımız mümkündür. Kadınlardan sakınılması tavsiye edilmiş olması ise, erkek ve kadının şehevî arzularının, birbirlerine karşı olan meyil ve yönelişlerinin, her türlü gayri meşrû ve haram ilişkilerden arındırılması gâyesine yönelikdir. Çünkü toplumdaki nizamın ve düzenin sağlanması, annesi ve babası belli sağlıklı nesiller yetiştirilmesi, aile hayatının mutluluğu ve sürekliliği, kadın erkek ilişkilerinin ahlâkî bir temel üzerine bina edilmesine bağlıdır. **Kadınlar da tıpkı dünya gibi çekicidir. Bir çok kavganın, kan dökmenin, belâ ve musîbetlere uğramanın sebeplerinden biri de kadın erkek ilişkilerindeki dengesizliktir.** Nitekim günümüz dünyasında, hatta içinde yaşadığımız toplumda dahi bu durumu yakından müşahede etme imkânına sahibiz. Bu sebeple, **İslâm dini kadın erkek ilişkilerinin temel kuralarını, zaman içinde değiştirilmesi söz konusu olmayan Kur'an ve Sünnet'e dayandırmıştır.** Bir mü'minin îmânı ve inancı gereği, Allah ve Resûlünün koymuş olduğu bu kuralların dışına çıkması söz konusu olamaz.

Peygamber Efendimiz, kadınlar sebebiyle ortaya çıkacak fitneden genel anlamda sakındırdıktan sonra, özel anlamda bunun örneğini vererek, Benî İsrâîl'in ilk fitnesinin kadın yüzünden olduğunu hatırlatmıştır. Müslim'in rivayetinde bu açıkça belirtilmişken, Nevevî o kısmı kitabına almamıştır. Bir rivâyette belirtildiğine göre, Benî İsrâîl'den bir adamın kardeşinin veya amcasının oğlu, onun kızıyla ya da karısıyla evlenmek istemiş, adam bunu kabul etmeyince de öldürülmüştü. Bu kişinin aynı zamanda zengin biri olduğu da nakledilir. Bu konudaki rivayetlerin muhtevası çeşitli olmakla beraber, ilk fitnenin kadın yüzünden çıktığı gerçeği ortadadır (Bk. Ali el-Kârî, Mirkât, VI, 267-269).

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Dünyanın malı, mülk ve zenginliği insanı çekici gelir. Ancak dünyanın bütün zevkleri, malı, mülk ve zenginliği geçicidir. Bu sebeple onlara bağlanıp kalmamak gerekir.

2. Yeryüzünü yönetmeye, orada halîfe olmaya lâyık olanlar müslümanlardır. Bu görevlerini gerektiği gibi yerine getirmedikleri takdirde hâkimiyetlerini kaybederler.

3. Dünyalığa aşırı düşkünlük, insan için fitne sebeplerinin başında gelir.

4. Kadınlar da fitne unsurlarından biridir. Bunun sebebi, kadının yaratılışındaki çekicilik, kadın ve erkeğe verilen şehvet hissidir. Bu sebeple İslâm, kadın erkek ilişkilerinin düzenlenmesini esas almıştır.

461- ??? ????? ???? ??????? ??? . ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ?? ?????? ?????? ?????? ????????? » ????? ???? .

461. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ım! Gerçek hayat sadece âhiret hayatıdır."

Buhârî, Rikâk 1, Cihâd 33, 110, Menâkıbu'l-ensâr 9, Megâzî 29; Müslim, Cihâd 126, 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 55; İbni Mâce, Mesâcid 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bazı hadislerini bir olay üzerine söylemiştir. Hadis âlimlerinden biri olan esbâbü vürûdi'l-hadîs, hadislerin hangi sebeple söylendiğini konu edinir. Hz. Peygamber bu hadisi, Hendek savaşı öncesinde hendek kazma sırasında söylemiştir. Peygamberimiz, hendek kazmakta olan ashabının yorulduğunu görünce, insanın bu dünyada uğradığı birtakım sıkıntıların, dert ve yorgunlukların özümlenmesi gerektiğini, bunların hepsinin ecrinin ebedî olan âhiret hayatında verileceğini onlara müjdeleyerek böyle buyurmuştu. Böylece ashâba arzu ve istektlerini, hedeflerini bu dünya ile sınırlandırmamalarını öğütlemişti. Aynı hadisi, Vedâ haccı esnasında, arefe gününde mü'minlerin çokluğunu gördüğünde de söylemişti. Dünyadaki çokluklarının kendilerini gururlandırmması gerektiğini, çünkü dünyadaki her şeyin geçici olduğunu hatırlatmıştı. Bütün bunlar göstermektedir ki, esas kalıcı hayat âhiret hayatıdır ve insanın bu geçici dünyadaki bütün gayreti, ebedî ve kalıcı âhiret hayatını kazanmak olmalıdır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Bu dünya hayatı geçici olup, dünyanın her şeyi burada kalır.

2. Gerçek hayat ebedî olan âhiret hayatıdır. Müslüman, dünyadaki geçici hayatını yaşarken, ebedî hayatı kazanmayı daima göz önünde bulundurmalıdır.

462- ????? ?? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???????? ???????? : ???????? ???????? ?????????? : ?????????? ???????? . ????????? ?????? : ???????? ???????? ????????? ????????? ???????? » ????? ???? .

462. Enes *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ölen kimseyi peşinden üç şey takip eder: Aile çevresi, malı ve yaptığı işler. Bunlardan ikisi geri döner, biri ise kendisiyle birlikte kalır. Aile çevresi ve malı geri döner; yaptığı işler kendisiyle birlikte kalır."

Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 46; Nesâî, Cenâiz 52

Açıklamalar

Her insan anasından doğar, büyür, gelişir ve ölür. Erkek olsun, kadın olsun bu dünyada hayat süren her fert başta ailesi olmak üzere dar veya geniş bir çevre içinde yaşar. Çeşitli yollarla mal ve mülk sahibi olabilir. Hayatının sonuna kadar da birtakım işler yapar, davranışlar sergiler. Bu işler ve davranışlar, Allah'ın hoşnutluğuna uygun güzel ve salih ameller olabileceği gibi, Allah'ın hoşnut olmayacağı kötü ve çirkin davranışlar da olabilir. Dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmek veya kaybetmek, herkesin bu dünyada yaptığı işler ve sergilediği davranışlarla doğrudan ilgilidir; hatta bunlarla doğru orantılıdır.

Peygamber Efendimiz, bir kimse öldüğünde onun dünyada bırakacakları ile âhirete götüreceklerinin neler olduğunu bize bildirmiş, önem vermemiz gerekenin ne olduğunu açıklamış ve bizi sevâbı kalıcı olan ve ebedî hayatta mutluluk içinde olmamızı sağlayan iyi işlere, güzel davranışlara teşvik etmiştir. Bu sebeple, Peygamberimiz, konuyu âdeta canlandırarak ölen kimseyi üç şeyin takip ettiğini, yani kabrine kadar gittiğini, bunların da o kişinin yakınları, malı ve iyi ya da kötü işleri, davranışları olduğunu söylemiş, bunlardan ilk ikisinin geri döndüğünü, üçüncüsünün yani âhirette mükâfât veya ceza görmesine sebep olacak iş ve davranışlarının ise ölenle birlikte kalduğna bildirmiştir. Böylelikle dikkat etmemiz gerekenin her türlü ibâdet ve tâatlerimiz, iş ve davranışlarımız olduğuna bir kere daha dikkatimizi çekmiştir.

Bu hadis 105 numara ile geçmişti.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsanın ölümünden sonra ailesi, yakınları, malı ve mülkü dünyada kalır. Bunlar hayırlı ise, kendisinin sevabının devamına vesile olabilir.

2. Ölen kimsenin amelleri, yani iyi ve kötü davranışları onunla birlikte kabre gider. Bunlar, o kişinin âhirette mutluluğuna veya ceza görmesine sebep olur.

463- ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ???????? ?????? ??????????? ? ?????????? ?? ???????? ???????? ????? ??????? : ?? ????? ????? ???? ???????? ????? ????? ? ???? ????? ???? ?????? ????? ? ????? : ?? ??????? ???????. ???????? ???????? ???????? ??????? ?? ?????????? ???? ?????? ????????? ????????? ???????? ?? ???????? ? ????????? ???? : ?? ????? ????? ???? ???????? ??????? ????? ? ???? ????? ???? ??????? ????? ? ?????? : ?? ? ???????? ? ??? ????? ??? ?????? ????? ? ???? ???????? ??????? ????? » ???? ???? .

463. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cehennemliklerden olup, dünyada pek mürefleh hayat yaşayan bir kişi kıyamet gününde getirilip cehenneme bir kere daldırılır. Sonra:

– Ey âdemoğlu! Sen hayırlı bir gün gördün mü? Herhangi bir nimete nâil oldun mu? denilir. O kişi:

– Hayır, vallahi Rabbim! Öyle bir şey görmedim, der. Cennetliklerden olup, dünyada insanların en yoksul olanı getirilir cennete bir kere daldırılır. Ona da:

– Ey âdemoğlu! Sen herhangi bir yoksulluk ve sıkıntı gördün mü? Hiç zorluk ve darlık çektin mi? denilir. O kişi de:

– Hayır, vallahi Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim, der."

Müslim, Münâfikîn 55

Açıklamalar

Bu hadisten açıkça anladığımız gerçek şudur: Allah Teâlâ'nın dünyada kendisine çeşitli nimetler verip zengin ve mürefleh kıldığı her insan cennetlik olmadığı gibi, yoksulluk ve sıkıntı içinde bıraktığı herkes de cehennemlik değildir. Bunun aksine, dünya nimetlerine boğulmuş bir insan cehenneme gideblecoğı gibi, dünya nimetlerinden mahrum bırakılmış olan bir kimse de cennete gideblilir. Bunun herkes için geçerli bir kaide olmadığını da belirtmeliyiz. Dünyada mürefleh ve zengin bir hayat sürüp, Allah'a karşı kullık vazîfesini gerektiği gibi yapan nice insan cennete girebileceği gibi, fakir ve yoksul bir hayat geçirip de bu durumuna sabretmeyen ve kullık görevini gerektiği gibi yapmayan nice insan da cehenneme girebilir.

Kıyamet gününde cehenneme bir kere daldırılan kimse, dünyada pek mürefleh bir hayat yaşamış olmasına karşılık Allah'ın hoşnutluğunu kazanacak hiçbir iş yapmadığı için, bir ceza çekme yeri olan cehennemde herhangi bir hayır ve refâh görmediğini itiraf eder. Çünkü onun bütün hayatı, dünyaya yönelik geçmiş ve âhirete hiç bir hazırlık yapmamıştır. Atıldığı cehennemde bu geçici dünyada yaşadığı mürefleh hayatı Allah'ın hoşnut olacağı tarzda geçirmemiş olmanın pişmanlığını tadar. Buna karşılık cennete bir kere daldırılıp çıkarılan kimse, bu geçici dünyada yoksulluk, sıkıntı, zorluk ve darlık içinde yaşadığı halde, yapılan iyi işlerin mükâfâtının verildiği yer olan cennette hiçbir yoksulluk, sıkıntı, zorluk ve darlık görmediğini söyler ve dünyada Allah'ın hoşnutluğu yönünde geçirdiği hayatın burada karşılığını görür. Böylece herkes, dünyadaki hayatını hangi şekilde geçirmişse onun karşılığını kıyamet gününde aynıyla bulur; Allah'ın va'dinin gerçek olduğunu anlar. Şu kadar var ki, oradaki pişmanlık hiç kimseye bir fayda sağlamaz.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Dünyada refah ve mutluluk içinde bir hayat süren kimse, Allah'ın rızâsına uygun hareket etmemişse, kıyamet günü cehenneme girebilir.

2. Dünyada sıkıntılı ve yoksul bir hayat geçiren kimse, Allah'ın hoşnutluğu yönünde bir hayat sürmüşse, kıyamet gününde cennetliklerden olabilir.

3. Cehennemde bir refah ve mutluluk söz konusu olmayacağı gibi, cennette de yokluk, yoksulluk, sıkıntı ve zorluk olmayacaktır.

4. Âhiret mutluluğunu elde etmek isteyen kimse dünya hayatının kıymetini bilmeli, dünyayı ve dünyalığa kapılıp kalmamalıdır.

464- ??? ?????????????? ??? ???????? ?????? ?????? ??? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? : ??? ?????????? ?? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? ????????? ?????????? ?? ???????? . ??????????????? ???? ?????????» ???? ???? .

464. Müstevrid İbni Şeddâd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. O kişi parmağının ne kadarcık bir su ile döndüğüne baksın."

Müslim, Cennet 55

Müstevrid İbni Şeddâd

Müstevrid İbni Şeddâd İbni Amr, Mekke'li sahâbîlerden olup Kureyş kabilesine mensuptur. Peygamberimiz vefat ettiğinde henüz çocuk yaştaydı. Peygamberimiz'den hadîs dinlemiş ve dinlediğini iyi anlayıp muhafaza etmişti. Mısır fethine iştirak etti. Önceleri bir müddet Kûfe'de, fethedildikten sonra da Mısır'da yerleşti. Bu sebeple kendisinden hem Kûfe'liler hem de Mısır'lılar hadîs rivayet etti. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem 'den yedi hadîs rivayet ettiği söylenir. Müstevrid 45(665) senesinde İskenderiye'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebedî olan âhiret hayatıyla, geçici olan dünya hayatı kıyaslandığında, bu dünyada geçirdiğimiz hayatın ne kadar kısa ve değersiz olduğunu bu hadis çok veciz bir şekilde ortaya koyar. Âhiret hayatı uçsuz bucaksız bir deniz, buna karşılık dünya hayatı bu denize bir parmak batırıldığı zaman o parmağa değen su kadardır.

Bu hadisten öğrenmemiz gereken bir başka gerçek de şudur: Dünyada kazanılan bütün mallar, mülkler, zenginlikler, makamlar ve mevkiler gelip geçicidir. Burdara sahip olan bir kimsenin, bunlarla öğünmemesi, gurarlanıp kibirlenmemesi gerekir. Bunun aksine, daha önceki hadislerde de geçtiği gibi, gerçek hayat âhiret hayatıdır. Bu dünya, âhiretin tarlasıdır. İnsan burada ne ekerse, âhirette onu biçer. Kısaca ifâde edecek olursak, sonlu olan bu fânî dünya ile sonu bulunmayan ebedî hayat kıyas edilemeyecek kadar değer farkına sahiptir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Ebedî olan âhiret hayatı ile dünya hayatı kıyas kabul etmez şekilde farklıdır.

2. Dünyanın her çeşit malı, mülkü, zenginliği, mevkı ve makamı geçicidir.

3. Dünya hayatı, âhiretin tarlasıdır.

4. İnsanın gâyesi ve hedefi, ebedî olan âhiret hayatını kazanmak olmalıdır.

465- ??? ????? ? ????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????????? ?????????? ???????? ? ??????? ???????? ??????? ??????? ? ????????????? ? ???????? ?????????? ? ????? ??? : « ????????? ??????? ???? ??????? ????? ???? ??????????» ??????? : ??? ??????? ??????? ????? ???????? ? ????? ???????? ???? ? ?? ??? : « ??????????? ??????? ??????? ???????? : ???????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ? ??????? ??????? . ??????? ???? ??????? ? ???? : « ???? ?????? ?????????? ??????? ???? ?????? ???? ??? ?????????? » ???? ????.

???? « ????????? » ???? : ?? ?????? . ? « ???????? » ?????? ??????? .

465. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bir gün pazar yerine uğradı. Etrafında ashâbı da vardı. Resûlullah, küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladı. Onun kulağından tutarak:

– "Hanginiz bunu bir dirheme satın almak ister?" buyurdu. Ashâb:

– Daha az para ile de olsa biz almayız, onu ne yapalım ki, dediler!. Sonra Resûl-i Ekrem:

– **“Size bedava verilse ister misiniz?”** diye sordu. Onlar:

– Allah’a yemin ederiz ki, o diri bile olsa, kulaksız olduğu için kusurludur. Ölüsünü ne yapalım? diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah:

– **“Allah’a yemin ederim ki, Allah’a göre dünya, önünüzdeki şu ölü oğlaktan daha değersizdir”** buyurdu.

Müslim, Zühd 2

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çevresindeki her şeyle ilgilenir, ilgiye değer gördüğü şeyleri birer eğitim malzemesi olarak kullanırdı. Bu hadiste, bunun bir örneğini görüyoruz. Ölmüş bir oğlağın kulağından tutup onu insanlara göstermek, gösterilen bu nesnenin değersizliğine delâlet eder. Buna rağmen o, sahibeye bu değersiz şeyi bir dirhheme satın alıp almayacaklarını sordu. Oysa muhataplarını bunu almayacağı ve ona bir değer vermeyeceği ortada idi. Nitekim, kimse böyle bir şeyi almıya, yani ona bir değer vermeye yanaşmadı. Hatta hiç para vermeksizin ona sahiplenmeyi de kabul etmediler. Zaten bu, beklenen bir netice idi. Ayrıca sahîbîler, diri bile olsa onu arzu etmeyeceklerini, çünkü kulağı küçük olduğu için kusurlu bir hayvan olduğunu söylediler. Peygamber Efendimiz’in istediği de bu idi. Çünkü bu durum, kendisinin sahîbeye vermek istediği derse uygundu. O, bu istekszizlikten hareketle, dünyanın Allah nezândeki değerinin, kendilerinin önünde bulunan bu ölü oğlaktan daha değersiz olduğunu söyledi. Böylelikle, müslümanlarını dünyanın geçici ve aldatıcı varlıklarına aldanıp kanmamaları gerektiğini tavsiye etti. Dünyanın malı mülkü böyle değersiz olduğu için, Cenâb-ı Hak çalışıp çabalayan ve gayret göstereme müslîman kâfir ayırımı yapmaksızın dünyalık ihsan edeceğini beyân etti. Çünkü bu, Allah’ın adâletinin gereği idi. Çok çalışan kâfirlere, az çalışan veya çalışmayan müslîmanlardan daha çok mal vermesi de bu sebepledir. Fakat âhiretin nimetleri böyle değildir. Onların Allah katında bir kıymeti vardır ve bunları sadece kendi nazarında kıymetli olan mü’minlere ihsan edecektir. Bütün bunlar, mü’minlerin dünya ile alâkasını kesmeleri anlamına gelmez. Bu anlayışın aksine, dünyalığa sahip olabilecekleri ancak sahip oldukları şeylerin geçici olduğuna inanmaları ve bunları ebediyen ellerinde kalacakmış, ya da kendilerini ebedleştirecekmiş gibi görmemeleri gerekliği hatırlatılmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamberiniz, ashâbı eğitirken her fırsatı değerlendirmiştir. İslâm eğitimcilerinin bunu dikkate almaları gerekir.
2. Necis olan bir ölü kokup dağılmamışsa ona dokunmak yasaklanmamıştır.
3. İnsanlar nazarında bir ölü oğlağın değeri olmadığı gibi, Allah yanında da bu dünyanın bir kıymeti yoktur.
4. İnsanlar, sanki ebedî imiş gibi bu dünyaya bağlanıp kalmamalıdır.

466- ??? ??? ???? ?????? ?????? ??? ? ??? : ?????? ??????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ??????? ???????? ? ?????????????? ?????? ???? : « ?? ????? ????? » . ??? : ????????? ?? ???? ?????? . ???? : « ??? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ??????? ??????? ???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ? ?????? ?????? ?????????? ???????? ? ??????? ???? ??????? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ???????? » ?? ???????? ??? ????? ??? ???? ? ?? ??? ???? : « ????? ??????????? ???? ??????????? ????? ???????? ?????? ???? ????? ???????? ????? ????? » ?? ?????? ? ??? ?????? ? ????? ????? « ???????? ??? ???? » . ?? ??? ?? : « ???????? ?? ???????? ?????? ?????? » . ?? ????????? ?? ??????? ????????? ??? ???????? ? ???????? ??????? ???? ?????????? ???????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? : « ?? ???????? ?????? ?????? » ??? ???????? ?????? ??????? ? ???????? : ??? ???????? ?????? ??????????? ??? ? ?????????? ?? . ????: « ?????? ?????????? ? » ??? : ????? ? ??? : « ????? ??????? ?????? ???? : ??? ???? ???? ??????? ????????? ??????? ?????? ?????? ????????? ? ???? : ?????? ????? ?????? ?????? ? ??? : ?????? ????? ?????? ?????? » ????? ???? . ???? ??? ??????? .

466. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*’le birlikte Medine’nin Harra mevkiinde yürüyordum. Derken Uhud dağı karşımıza çıkıverdi. Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem:*

– **“Ey Ebû Zer!”** dedi. Ben:

– Buyur yâ Resûlullah! Emrine âmâdeyim, dedim. Resûlullah:

“Yanımda şu Uhud dağı kadar altın olsa, bu beni sevindirmez. Bir borcu ödemek için ayırdığımdan başka da yanımda bir dînar bulunarak üç gün geçmesini istemem. –Resûlullah, önüne, sağına, soluna ve arkasına elleriyle verme işareti yaparak- yanımda bulunan Allah’ın kullarına şöyle şöyle dağıtmak isterim” buyurdu. Sonra yolunu devam etti ve:

“Dünyada varlığı çok olanlar âhirette sevapları az olanlardır. Yalnız sağına, soluna ve ardına şöyle, şöyle ve şöyle verenler müstesnadır. Fakat onlar da ne kadar azdır” buyurdu. Sonra da bana:

“Ben yanıma gelinceye kadar yerinden ayrılma” diye tenbih ederek gecenin karanlığında yürüyüp gözden kayboldu. Yüksek bir ses işittim bir kimsenin Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e saldırmasından korktum. Onun yanına varmak istedim, fakat **“Ben yanıma gelinceye kadar yerinden ayrılma”** buyruğunu hatırlayarak yerimden ayrılmadım. Resûl-i Ekrem yanıma gelince:

– Bir ses işittim ve ondan korktum, diye duyduğum sesten bahsettim. Hz.Peygamber:

– **“Sen o sesi duydun mu?”** diye sordu. Ben:

– Evet, diye cevap verdim. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

– **“O gelen Cebrâil idi; bana ümmetinden Allah’a ortak koşmayarak ölen kimse Cennet’e girer, dedi.”** Ben:

– Zina edip hırsızlık yapsa da mı? dedim. Resûl-i Ekrem:

– **“Zina da etse, hırsızlık da yapsa neticede cennete girer”** buyurdular.

Buhârî, İstıkrâz 3, Rikak 14; Müslim, Zekât 32

Açıklamalar

Peygamberimiz baza kere ashabı ile birlikte Medine’nin semtlerinde ve civarında geziye çıkardı. Bu arada çarşı pazara uğradığı ve oradakilerin durumuyla ilgilendiği de olurdu. Ebû Zer’in anlattığı bu gezintide Medine’nin Uhud dağı yönünde yer alan ve siyâh taşlarıyla meşhur olan Harre mevkiine uğramışlardı. Ebû Zer, sahîbe arasında zühd hayatına dişkûnlüğüyle meşhur olanlardandır. Bu sebeple özellikle zühdle ilgili rivayetleri bize nakleden sahîbîlerin ilk sıralarında yer alır.

Bu dünyada insanların en çok değer verdiği ve sahip olmak istediği şeylerin başında altın gelir. Günümüzde bile altın fertlerin ve devletlerin zenginlik ölçüsü olmıya devam etmektedir. Fakat dünyanın bu en kıymetli metası gerçekten gönül bağlamıya ve elde tutup yığmaya değer mi? İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz Uhud dağını görünce, Ebû Zer’in bir noktaya dikkatini çekmek ve herkesin çok değer verdiği bir metanı kendisinin katındaki kıymetinin ne olduğunu, ayrı zamanda insanların bu yönlerdeki tavrının nasıl olması gerektiğini ona ve onun şahsında ümmetine öğretmek ister. Uhud dağı kadar altın olsa, dünyada kendisine yeteceek ve borcunu ödeyecek miktar hariç, kalanını kısa bir süre için bile yanında tutmayı arzu etmediğini, onu hemen İhtiyaç sahiplerine dağıtmak isteyeceğini söyleyerek, dünya malının ve zenginliğinin Allah yolunda harcanması gerektiğini bizlere öğrâtir.

Bu ve benzeri hadîslerden hareketle, dünyada mal mülk sahibi olmanın, çalışıp çabalayarak zenginleşmenin dîninizde yasaklandığı gibi bir anlayışa kapılmak son derece yanlış olur. Çünkü sahîbe arasında zengin olan pek çok kişi vardı ve Peygamber Efendimiz onların zenginliklerini övüyor, takdir ediyorlardı. Çünkü onlar, dînimizin meşrû gördüğü hellâl yollardan kazanç sağlayarak zengin oluyor ve bu zenginliklerinin hakkını verip gereğini yerine getiriyorlardı. İhtiyaç sahîplerine olduğu kadar, yeni kurulan genç İslâm devletinin ordusunu techîz etmeye ve zarurî ihtiyaçlarını karşılamıya yardımcı oluyorlardı. Peygamberimiz’in çok sevdiği ve pek çok hadîslerinde övdüğü, kendîsinden sonra sırayla müslîmanların halîfeliğine yapan Hz.Ebû Bekir, Ömer ve Osman gibi yakın arkadaşları da zengin sahîbîler arasında yer almaktaydı.

Dünyada mal ve zenginliği çok olanın âhirette sevabının az olacağı gerçeği, bir istisna ile belirtilmiştir. Bu istisna, mal ve zenginliği infâk yani Allah yolunda harcayabilmektir. Aksi takdirde zenginlik, mal mülk sahibi olmak insan için bir vebal olabilir. Çünkü hakkı verilmeyen ve insanlığın hayrına kullanılmayıp biriktirilen mal, kişi için âhiret sevabını önleyici bir âmil olur. **İslâm’a göre zenginlik, mal ve mülk, insanların hepsinin faydalanabileceği alanlara yönlendirilmelidir. Çünkü zengin olanlar ve mal mülk elde edenler, bunları diğer hemcinsleri sayesinde elde ederler.** Dolayısıyla onlara karşı görevlerini yerine getirmekle de mükellefirler. Böyle yapmadıkları takdirde, işte o zenginlik ve mal, insan için âhirette bir vebal ve günah kaynağı olur.

Hz.Peygamber, Ebû Zer’e bütün bunları anlattıktan sonra, Cebrâil*aleyhisselâm*’ın vahiyle kendîsine bildirdiği bir hakîkatı, bir müjdeyi de ona haber verir. Bu müjde, bir insan ne kadar günahlar olsa da, Allah’a şirk koşmadan öldüğü takdirde önünde sonunda cennete gireceği gerçeğidir. Bunu işiten Ebû Zer, en büyük günahlardan sayılan zina ve hırsızlık suçlarına işleyen kişinin cennete girip girmeyeceğini sorar. Peygamberimiz, zina etmiş, hırsızlık da yapmış olsa, Allah’a şirk koşmayan, tevhîd inancı üzere ölen herkesin neticede cennete gireceğini söyler. Bu müjde, suç işleyenin, günahkâr olanın ceza çekmeyeceği anlamına gelmez. Ancak suç ve günah ebedî cehennemde kalma, bir başka ifâdeyle cennete hiç girmeme sonucunu doğurmuz.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hz.Peygamber insanlara karşı son derece mütevâzi idi. Ashâbıyla birlikte oturur, onların her çeşit problemiyle ilgîlenir, kendîleriyle gezintiye çıkar, çarşı ve pazarı dolaşırdı.
2. Borcu olan kimsenin, mal sahibi olduğunda yapacağı ilk iş, borcunu ödemektir. Borç ödemek, sadaka vermekten önce gelir.
3. Varlıklı kimselerin Allah yolunda infâkda bulunmaları, Kur’an ve Sünnet’de sıkça tavsiye edilmiş olan büyük sevaplardandır.
4. Malını Allah yolunda sarfettiği, helâl yoldan kazanıp helâl yolda harcadığı sürece insanın zengin olması yasaklanmamıştır.
5. Allah’a şirk koşmanın dışında büyük günah işleyenler, cehennemde ebedî kalmazlar. Bu inanç, Ehl-i Sünnet mezheplerinin görüşüdür. Hariciler ve Mu’tezile, büyük günah işleyenlerin ebedîyyen cehennemde kalacağına inanırlar.

6 Zina ve hırsızlık, büyük günahların en çirkinlerindendir.

7. Müşrikler, ebedîyyen cehennemde kalacak ve cenneti asla göremeyecekler.

467- ??? ??? ????? ??? ??????? ??? ? ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ??? ?? ????? ?????? ??????? ? ???????? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ????? ????? ????? ????????? ??????? » ????? ???? .

467. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* ’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Eğer Uhud dağı kadar altınım olsa, borç ödemek için sakladığım dışında, ondan yanımda bir miktar bulunduğu halde üzerinden üç gece bile geçmemesi beni sevindirir.”

Buhârî, Temennî 2, İstî’zân 30, Rikak 14; Müslim, Zekât 31. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 8

Açıklamalar

Bundan önceki hadîste genişçe açıkladığımız gibi elîne para ve mal geçen, zengin olan kişinin borcunu öncelikle ödemesi gerekir. Borç ödeme, sadaka vermekten daha önemli ve öncelîklidir. Bu sebeple ve malın hakkını vermek şartıyla zenginlik ve mal biriktirmek dînimizde yasaklanmamıştır. Bununla birlikte elinde bulunan malı Allah yolunda sarfetmek insana büyük sevap kazandırır. Kur’ân-ı Kerîm’in pek çok âyeti ile Peygamber Efendimiz’in hadîsleri müslîmanları, mallarını Allah yolunda harcamıya teşvik eder. Ancak bu harcamanın, kendîsini ve ailesini yoksul veya başkasına muhtaç bırakmıyacak derecede olması tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hz. Peygamber fakîrlik korkusu çekmez, dünyaya ve dünyalığa değer vermezdi.
2. İnsan hayatta sağlık ve sıhhat içindeyken malından harcayabilmelidir.
3. Kul borcuna karşı duyarlılık, müslîmanın çok dikkat etmesi gereken vazîfelerden birîdir.

846- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????????? ??? ??? ???? ??????? ??????? ???? ?????????? ??? ???? ???????? ????? ??????? ??? ?? ????????? ????? ?????? ????????? » ????? ???? ???? ??? ????? .

??? ????? ??????? ? « ???? ????? ?????????? ??? ???? ????? ????? ?? ?????? ?????????? ?????????? ??? ???? ?? ???????? ?????? » .

468. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* ’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Hayat şartları sizinkinden daha aşağı olanlara bakınız; sizden daha iyi olanlara bakmayınız. Bu, Allah’ın üzerinizdeki nîmetini hor görmemenize daha uygun bir davranıştır.”**

Müslim, Zühd 9. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 58, Libâs 38; İbni Mâce, Zühd 9

Buhârî’nin rivayeti şöyledir:

“Sizden biriniz mal ve yaratılış itibâriyle kendîsinden üstün olan kimseye bakarsa, ardından kendinden daha düşük derecede olana baksın.”

Buhârî, Rikak 30. Ayrıca bk. Müslim, Zühd 8

Açıklamalar

Önce hadîs usûlüyle ilgîli bir hususa işaret etmemiz gerekmektedir. Musannîf en-Nevevî, bu rivayetin birinci kısmının “müttefekun aleyh” olduğunu yani Buhârî ve Müslim’in birlikte rivayet ettiklerini, buradaki rivayet lafzının ise Müslim’e ait olduğunu söylemiştir. Oysa Buhârî’nin kitabında bu rivayet bulunmamaktadır. Bu sebeple biz sadece Müslim’in kitabındaki yerini gösterdik. İkinci rivayet ise, musannîfimiz tarafından belirtildiği gibi sadece Buhârî’ye ait olmayıp, kaynağı tarafımızdan gösterildiği gibi ayrı zamanda Müslim’in kitabında da yer almaktadır. Yani “müttefekun aleyh” olan ikinci rivayettir.

Dünyada her insanın maddî ve manevî konumu aynı değîldir. İnsanlardan bazısı zengin, bazısı fakîrdir. Bazı insanlar daha müttakî ve dindar, bazıları ise onlardan daha aşağı seviyededir. Dünya zenginliği sadece mal, mülk ve para cinsinden varlık olarak değil, çokluk çocuk, güç kuvvet, mevkî makam gibi şeyler cinsinden de olabilir. İnsanlar çoğu kere bu dünyalıklara özenirler. Fakîr zengine, çocuğu olmayan veya az olan çocuğu çok olana, bir mevkî ve makam sahibi olmayan, mevkî ve makam sahibi olana özenir. Oysa bu doğru değîldir. Çünkü fakîr olduğunu söyleyenden daha fakîr olan, çocuğu olup da buna herhangi bir sebeple sevinemeyen, bir makam sahibi olup da onun vebalini taşıyamıyan nice insan vardır. Kişi eğer özenecekse bu gibi geçici şeylere değîl, kalıcı ve Allah katında değeri olan şeylere özenmelidir. Zengin olup, zenginliğini Allah yolunda harcayana özenilebilir. Takvâ ehli ve dindar bir kimseye, îlm sahibi olup îlmini Allah yolunda kullanana özenmek lâzımdır. Çünkü bu özellîkler kalıcı ve Allah katında değerli olan şeylerdir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, dünyalık yönünden herkesin kendînden daha aşağı derecede olanlara bakmasını tavsiye etmiştir. Böylece herkes kendî bulunduğu hale hamd ve şükretme imkânına kavuşmuş olur. Bu konudaki bir rivayetten, din hususunda kendînden üstün olanlara bakıp onlara uyan, dünyalık noktasında kendînden aşağı olanlara bakıp, Allah’ın kendîsini onlardan üstün kıldığına hamdeden kimsenin Allah katında şükreden ve sabreden biri olarak yazılacağını, din hususunda kendînden aşağı olanlara bakan, dünyalık noktasında ise kendînden üstün olanlara bakıp onların derecesine çıkamadığına üzülen kimsenin ise Allah katında şükreden ve sabreden biri olarak yazılmayacağını öğrenmekteyiz (Tirmizî, Kıyamet 58).

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Müslîman bir kimsenin, dünyalık işler, mal, mülk ve zenginlik gibi konularda kendîsinden aşağı derecede olanlara, dîn işlerinde ve manevî fazîletler

konusunda daha üstün olanlara bakması sünnete uygundur.

2. İnsan, bulunduğu hale hamdetme ve şükretme fiziletine sahip olabilmelidir.

469- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ????? ??????????? ?????????????? ??????????? ???????????? ? ???? ??????? ??? ? ?????? ???? ????? ???? ?????? » ???? ??????? .

469. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Altın, gümüş, kumaş ve abaya kul olanlar helâk oldular. Eğer onlara istedikleri verilirse hoşnut olur, verilmezse hoşnut olmazlar."

Buhârî, Rikak 10. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 70; İbni Mâce, Zühd 8

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin kısa rivayetini tercih ettiği bu hadisin, Buhârî'nin Kitâbü'l-cihâd'ındaki daha uzun rivayetinin baş tarafının anlamı şöyledir:

"Altın, gümüş, elbise kulu olan kimseler sürünsün, kahroldum. Böyle (menfaat düşkünü) kişiye (işlediği hayrın karşılığı Allah tarafından) verilirse hoşnut olur, verilmezse (Allah'ın takdirine) kızar; böyle (menfaat düşkünü) sürünsün, huzûrsuz yuvarlansın!. Vücudunu diken batsın da cımbızla çıkaran bulunmasın!.İşte bu sebeple cennet, her hayır ve saâdet, Allah yolunda cihâd için atının dizginine sarılmış olan kulu kıyıktır..."(Cihâd 70).

İslâm'ın gelişi gâyesi, insanları sadece Allah'a kul olma şuuruna kavuşturmak, Allah'tan başka her kişiye ve eşyaya kulluktan, geçici şeylere tapınmaktan ve onları kutsallaştırmaktan kurtarmaktır. İnsanların tapındığı ve tanımlaştırdığı şeyler sadece kutsallaştırdıkları şahıslar veya kendi elleriyle yaptıkları putlardan ibaret değildir. İnsan paranın, malın, kadının, mevkî ve makamın, hatta elbisenin, yiyip içeceğin veya dünyalık herhangi bir şeyin kulu olabilir. Bunlara çok kıymet verip gönül bağlayan, hayatı bu dünyadan ve dünyalıklardan ibaret gören kimse helâk olmuş demektir. Çünkü böyle bir kimsenin önce itikadı, inancı doğru değildir. İnancı doğru olmayan bir insanın ibadetlerinin, düşüncelerinin, hareket ve davranışlarının doğru olmayacağı da tabîîdir. Hatta bir çok insan bâtıl İlâhlara ve putlara tapınmaktan uzak durmasına karşılık, paranın, mevkî ve makamın, dünya zevklerinin kulu kölesi olabilir. Bu durum, günümüz insanının büyük ekseriyeti itibariyle böyledir. Meselâ bizim ülkemizde Allah yerine başka İlâhlara tapanlar veya putları Allah'ta kendileri arasına aracı yapanlar yoktur ama, para ve pula, mevkî ve makama, dünya hırsına kendilerini kaptıran ve bu sebeple Allah yolundan sapanlar çoktur. Maâmâfih bunlar insan varlığına ve birliğine inandığını söylediği Allah'ın yolundan saptırıyor ve O'nun emir ve yasaklarına dinlenmemeye sevkediyor, o halde kişinin bunları İlâhlaştırdığı söylenebilir. Bu sebepledir ki, Peygamber Efendimiz, bizleri bunlara kul olmaktan şiddetle sakındırmış, böyle bir durumun hellâmîze sebep olacağını açıkça bildirmiştir. Özellikle hadîste zikredilen altın, gümüş, kumaş ve giyecek elbise, insanların daha çok düşkün olduğu ve şeytanın da insanı kandırmasına vesîle olan şeylerdir. İnsanın düşkün olduğu başka şeylerin sayılmamış olması, onların sakıncası olmadığı anlamına gelmez.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Allah'dan başka hiç kimseye ve hiçbir şeye kulluk etmemek gerekir.
2. Altın ve gümüş başta olmak üzere, dünyanın mal ve mülkûne taparcasına bağlanmak dînimizde yasaklanmıştır.
3. İslâm edebine göre, çok pahalı ve herkesin gözüne batacak derecede gösterişli elbiseler giymek hoş karşılanmamıştır.
4. İnsanı Allah'tan gâfil kılacak, ibadet ve tâatine engel olacak derecede dünya malına dalmak ve onları biriktirmekle meşgul olmak, İslâm nazarında kötü karşılanan bir davranıştır.

470- ???? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????????? ? ?? ?????? ?????? ???? ????? ? ??????? ??????? ? ??????? ??????? ? ??? ?????? ?? ????????????? ? ???????? ??? ??????? ????? ??????????? . ??????? ?? ???????? ?????????? . ??????????? ????? ????????? ???? ????? ??????? » ???? ??????? .

470. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Suffe ehlinden yetmiş kişiyi gördüm. Onlardan bir tek kişinin bile üzerinde bütün vücudunu örtecek bir elbise yoktu. Ya belden aşağı giyilen bir izâr ya da belden yukarı giyilen bir kisâ vardı. Elbiselerini boyunlarına bağlarlardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerinin görülmemesi için elbisesini elyle toplardı.

Buhârî, Salât 58

Açıklamalar

Ebû Hüreyre'nin bizzat yaşadığı bir hayatı tasvir eden bu rivayet, mevkûf bir hadistir. Yani, Peygamber Efendimiz'le alâkası olmayan bir rivayettir. Şu kadar var ki, bu çeşit hadîsler, Peygamberimiz'den gelen ve anlayıp uygulamakta zorlandığımız bazı rivayetleri anlamak, bazı kere de Peygamberimiz'in hadîsi bulunmayan bir konuda fikir beyan etmek veya hükûm vermek gerektiğinde önemi ifade eder.

Bilindiği gibi Suffe, Mescid-i Nebevî'nin geri tarafında, kalacak yeri yurdu, ailesi ve bakacak kimsesi bulunmayan sahâbîlerin barınması için Peygamberimiz'in emriyle yapılmış olan üstü örtülü bir yer idi. Burada kalanlara "ehl-i Suffe" veya "eshâb-ı Suffe" denilirdi. İçlerinden evlenen, sefere çıkan, bir başka yere yerleşen veya ölen kimselere göre bunların sayısı değişir, bazan artar, bazan da eksilirdi. Bir aralık yetmişi bulduğu rakîdîlir. Bazı kaynaklarda, Suffe ehl'nden olduğu söylenilen yûtân üstünde sahâbîsinin ismi sayılır. Bunların geçimlerini Resûl-i Ekrem Efendimiz temin eder, hali vakti yerinde olan sahâbesinin onlara yardımcı olmalarını isterdi. Ebû Hüreyre kendisi de Suffe'de kalanlardandı. Özellikle Medîne döneminin ilk yıllarında müslümanlar son derece fakîr idîler. Muhâcir olanlar, bütün mallarını, mülklerini ve servetlerini Mekke'de bırakıp gelmişlerdi. Ensâr ise sadece bağ bahçe ve zirâat işleriyle meşgûldüler. Fakat sonraki dönemlerde durum değişti. İslâm devletinin hâkimiyet alanına giren bölgelerde hem ticaret hem ziraatin gelişmesi, cihâd veya fetihlerden ekle edilen ganimetler, genişleyen İslâm topraklarına göçler yoluyla gelişen yerleşim müslümanların geçim seviyelerini yükseltti. Fakat fakın ve zühd hayatını tercih edenler her zaman olageldi. Onlar, dünyaya ve dünyalıklara rağbet etmeyi uygun bulmuyorlardı. Suffe ehli olan sahâbîler, genellikle bu vasıflarıyla şöhret kazanmışlardır.

Hadîsimizi 507 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Suffe ehli, fakîr ve zâhid sahâbîlerden meydana gelirdi.
2. İyi müslâman olmanın nitelîklerinden biri de, dünyaya aşırı düşkün olmamaktır.
3. Zühd hayatını tercih etmek methedilmiştir.

471- ???? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ?????? ?????????? ??????? ????????!» ???? ???? .

471. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünya mü'minin zindanı, kâfirin de cennetidir."

Müslim, Zühd 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 16; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Dünyanın mü'mine zindan, kâfire cennet olışı, ebedî olan âhıret hayatındaki hâllerine kıyâsıdır. Çünkü Allah Teâlâ cennette mü'minler için o kadar büyük sevaplar ve kalıcı nîmetler hazırlamıştır ki, bu dünyadaki en üstün nîmetler ve en lüks yaşayış tarzları bile onunla kıyas edilemez. Kâfirler için âhırette hazırlanmış olan cezâ ve azâb o derece büyüktür ki, dünyanın en sıkıntılı hayatı bile onlar için âdeta bir cennet sayılır.

Bir başka açıdan bakıldığında, mü'minler bu dünyanın pek çok zevklerini, eğlencelerini, lezzetlerini ve şehvetlerini Allah tarafından haram kılınmış olduğu için terketmektedirler. Çünkü onlardaki Allah korkusu ve saygısı, bunları yapmalarına engel olur. Kâfirlerin ise böyle bir endişeleri yoktur. Onlar, hayatı bu dünyadan ibaret sayıdıkları ve Allah'ın emir ve yasaklarını dinlemedikleri için, esasen çok kısa olan bu geçici dünya hayatı onlar için bir cennet nitelîği taşır. Oysa bu dünyadaki sorumsuz yaşayışları, âhıretteki cezâ ve azâplarını artırır.

Mü'minler için bu dünyanın zindan olışı da derece derecedir. Allah'tan daha çok korkanlar için bu dünya sıkıcı bir hapishanedir. Çünkü onlar, Allah'ın yasak kıldığı her şeyden olabildiğince kaçınırlar. Dindarlıklarındaki hassasiyetleri az olanlar için ise daha rahat bir hapishane sayılabilir. Çünkü onlar, birinciler kadar ince eleyip sık dokumazlar. Tabii ki herkesin âhıret hayatındaki mükâfatı, dünyadaki yaşayışına göre olacaktır. Dolayısıyla âhıretteki mutlu hayatı gören mü'minler dünyada geçirdikleri hayatın bir hapis hayatı olduğunu, kâfirler ise dünyadaki hayatlarının cennet olduğunu anlayacaklardır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min, dünyaya aşırı bağlanmaktan ve ona sevgi beslemekten uzak olmalıdır.
2. Dünyada Allah'ın emir ve yasaklarına uygun yaşamak, âhırette ebedî mutluluğa ulaşmayı sağlar.
3. Kâfirlere özenerek dünyanın geçici zevk ve eğlencelerine dalmak insanın ebedî hayatını perişan eder.

472- ??? ??? ??? ? ??? ?????? ????? ? ???: ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ? ????: « ???? ?? ????????? ???????? ????? ? ???? ??????? ????? ».

??????? ???? ???? ? ??? ?????? ????? ? ???? : ????? ????????? ? ???? ????????? ????????? ?????? ???????? ? ???? ????????? ???????? ? ????? ??? ????????? ??????? ????? ?????? ??????? . ???? ??????? .

????? ?? ??? ??? ?????? ????? ?? ?????? ??? ?????????? ??? ??????????? ??????? ? ??? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????? ? ???? ???????????? ????? ? ??? ?????????? ??????? ????? ???? ?????????? ??? ?????????? ?? ????? ??????? ? ??? ?????????? ?????? ???? ?? ???????? ???? ????????? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? . ??????????? ???????????? .

472. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim iki omuzumu tuttu ve:

"Dünyada sanki bir garip veya bir yolcu gibi ol" buyurdu. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle derdi:

Akşama ulaştığında sabaha gözetme, sabaha kavuştuğunda da akşama bekleme. Sağlıklı anlarında hastalık zamanın için, hayatın boyunca da ölümün için tedbir al.

Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Hz. Peygamber, Abdullah İbni Ömer'e söyleyeceği sözü söylemeden ve yapacağı nasîhatı yapmadan önce onun omuzunu tutmuştu. Bu hareket, sözü söyleyenin karşısındakine verdiği önemi ve söyleyeceği söze de dikkat edilmesi gerektiğini ifade eder. Garib, memleketinden ve ailesinden uzakta bulunan kimse anlamına gelir. Yolcu da hemen hemen aynı anlamı ifade eder. Aradaki mânâ farkı şudur: Garip, memleketinden ve ailesinden uzak ise de, bulunduğu ve bir müddet kaldığı gurbette, ikâmet ettiği yerde bir kaç tanıdık edinmiş olabilir. Gelip geçici yolcu bundan da mahrumdur.

Peygamber Efendimiz, İbni Ömer'e dünyada bir garip, bir yolcu gibi yaşamayı öğütlerken, dünyaya ve insanlara çok bağlanıp kalmamasını, dünyayı ebedî bir vatan gibi görmemesini, insanlarla çok fazla iç içe olmmasını tavsiye etmiş olıyordu. Bir garib gibi veya bir yolcu gibi olan kimsenin, başkalarına karşı hasedi, kini, düşmanlığı, kavgası, kötü düşünce ve davranışları olmaz. Bütün bunlar, halk ile çok iç içe olmanın ve dünyaya aşırı derecede meyledip gönül bağlamanın sonucudur. O halde insan bunlardan kendini koruyabilmek için tedbirler almalıdır.

Peygamber Efendimiz'in kendisine yaptığı tavsiyeyi nakletmekten sonra İbni Ömer'in söyledikleri, kendi öğütlerîdir. Akşam olunca sabahı beklememek, sabah olunca da akşamı beklememekten maksat, sabahın işini akşamı, akşamın işini sabaha bırakmamaktır. Çünkü insan akşamdan sabaha, sabahtan akşamı çıkamayabilir. Zira, ölümün ne zaman geleceği belli değildir. İnsan kendini tükenmez arzuların kaptırmamalı, yani geleceğe dair boş hayâller kurmamalıdır. Bu durum, yanın düşünmemek ve birtakım tedbirler almamak anlamına gelmez.

Hastalık ve sağlık bizim içindir. Bu sebeple sağlığın kıymeti iyi bilinmelidir. İnsan ibadet yaparken, yapamayacağı bir zamanın olabileceğini, çalışıp kazanırken, çalışamayacağı ve kazanamayacağı bir hale düşebileceğini düşünüp ona göre hareket etmelidir. Hayat da ölüm de bir gerçektir. O halde insan hayatında ölüme hazırlık yapmalı, bu dünyada iken ahireti kazanmanın yollarını arayıp bulmalıdır.

Hadîs-i şerîf 575 numara ile tekrar gelecektir.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis, Peygamberimiz'in İbni Ömer'i çok sevdiğinin delîllerinden birdir.
2. Her işi vaktinde ve saatinde yapmak müslâmanın prensîbi olmalıdır.
3. Mü'min dünyaya aşırı derecede meyletmemeli ve gönül bağlamamalıdır.
4. İnsan tükenmez arzuların esiri olmamalıdır.
5. Allah'a karşı itaat ve tâati artırmak için her ânı, sağlığı, sıhhatı ve hayatı ganimet bilmelidir.

473- ??? ??? ?????????? ??????? ??? ????? ??????????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ???? ????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? : ?? ???? ?????? ??????? ???? ????? ???? ??????????? ???????? ?????? ? ??????????? ???????? ? ???? : « ??????? ?? ???????? ?????????? ?????? ? ?????????? ?????? ??????? ???????? ???????? » ????? ???? ???? ??? ??????? ????? ???????? ?????

473. Ebû'l-Abbâs Sehl İbni Sa'd es-Sâdî *radıyallahu anh* 'in söylediğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* 'e bir adam geldi ve:

–Yâ Resûlallah! Bana, yaptığım zaman hem Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir iş söyle, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– "Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir, Allah seni sevsin; halkın elinde olandan yüz çevir, insanlar seni sevsin" buyurdu.

İbni Mâce, Zühd 1

Açıklamalar

Bir mü'min için bu dünyada en çok arzu edilen şey, önce Allah sonra da insanlar tarafından sevilen bir kul olabilmektir. İnsandaki sevilme duygusu, sevme duygusundan daha önde gelir. Kişinin Allah ve insanlar tarafından sevilen bir kimse olması kendi elindedir. Sahâbeden birinin Peygamber Efendimiz'e bu hususu sorması üzerine, Allah Resûlü kısa fakat kapsamlı bir cevapla bunun yolunu göstermiştir. Ancak Peygamberimiz'in burada verdiği cevabın, bu sevginin yeğine şartı olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz'in, herhangi bir konuda sorulan böyle sorulara muhataba göre değişen farklı cevaplar verdiği bilinmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetleri ile, Peygamberimiz'in pek çok hadislerinde Allah'ın kulunu sevmesinin belli başlı şartları ve belirtilerinden bahsedilir. Bu hadîste işaret edilen, dünyadan, dünyalıklardan ve insanların ellerinde bulunanlardan yüz çevirmek onlardan sadece biri, fakat en önemli sayılanlar.

Dünya sevgisi, bütün kötülüklerin başıdır. Zühd ise, dünyada nefsin hoşuna gidecek birtakım işleri yapmaya gücü yetmesine rağmen, âhireti düşünerek, Allah'ın azâbından korkup cennetini umarak, Cenâb-ı Hak dışındaki her şeyden gönlü arındırmak nefsin istediklerine gem vurmaktır. Bu nitelîklere sahip bir kimseyi Allah sever. Çünkü böyle bir kimse, Allah'ın rızâsından başka bir şey düşünmez. Açlığını giderecek miktarda yiyecek, bedenini örtecek kadar giyecek, kendisini soğuktan ve sıcaktan koruyacak meskenle yetinen ve dünya hırsına kapılmayan insan, zühd hayatını tercih etmiş demektir. Görâldüğü gibi zühdîlik, dünyadan tamamen el etek çekmek, başkalarına muhtaç olup el açacak derecede fakîr ve yoksul yaşamak anlamına gelmemektedir. Çünkü insan için elinin emeğiyle geçinmekten ve başkasına muhtaç olmamaktan daha üstün bir fazîlet olmadığına bâlîdîren de Peygamber Efendimiz'dir.

Zâhidlik, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, insan ne kadar mal ve mülke sahip olursa olsun, bunlara gönül bağlamamak ve onların sevgisini Allah'ın sevgisinin üzerine çıkarmamak, gerektiğinde varlığını Allah yolunda sarfedebilmek anlamına gelmektedir. Yine zâhidlik, başkalarının elinde bulunan mala, mülke ve dünya varlıklarının hiçbirine göz dikmemek, bunlara sahip olanlara karşı kin, hased ve kıskançlık hisleri beslememek demektir. Böyle bir kimseyi Allah sevdiği gibi insanlara da sevdirir. Sonuç itibariyle, kişinin Allah ve insanlar tarafından sevilmesinin önemli şartlarından biri zühd ehli olmasıdır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah'ın sevgisini elde etmek, bir mü'minin dünyadaki en büyük arzusu olmalıdır.
2. Allah'ın sevgisini elde etmenin başta gelen şartlarından biri zühd hayatını benimsemektir.
3. Zühd, dünyadan tamamen el etek çekmek değil, dünya sevgisini Allah sevgisinin üzerine çıkarmamaktan ibarettir.
4. İnsanların sevgisine layık olmanın yolu, onların elinde bulunan dünyalıklara göz dikmemek, onlara karşı ihtiras ve haset sahibi olmamaktır.
5. İnsan, dünyada helâl rızık kazanmaya çalışmalı ve bütün gayretini sarfettikten sonra Allah'ın verdiğine rıza olup kanaat etmelidir.
6. Gerçek mü'minlerin özelliği, haramlardan sakınmak, şüphelilerden uzak durmak, Allah'ın verdiğine şükretmektir.

474- ??? ???????????? ??? ?????? ? ???? ?????? ????? ? ???? : ????? ?????? ???? ????????? ? ??? ?????? ??? ? ?? ???? ???????? ???? ?????????? ? ???? ; ?????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ???????? ?? ?????? ???? ???????? ?? ?????? ???? ??????? . ???? ???? .

« ????????? » ???? ????? ??????? ?????? : ?????? ????????? .

474. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*, insanların dünyalıklardan elde ettiklerinden bahsetti ve:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gün boyu açlıktan kıvranıp, karnını doyuracak âdi hurma bile bulmadığını gördüm, dedi.

Müslim, Zühd 36. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 10

Açıklamalar

Nu'mân İbni Beşîr'in, Hz.Ömer'den naklettiği sözler, Peygamber Efendimiz'in vefâtından sonra müslümanların dünyalık mal, mülk, mevki, makam ve benzer nimetlere önceki ne göre çokça sahip olduklarını ortaya koyar. Çünkü o dönemde İslâm coğrafyası oldukça genişlemiş, bir çok ülke müslümanların hâkimiyet alanına girmişti. Müslümanlar, elde ettikleri ganimetler ve sahip oldukları çeşitli dünyalık nimetlerle kısa sürede zengin olmuşlar, bu arada birtakım mevki ve makamlara da kavuşmuşlardı. Bunları önemseyenler olduğu gibi, dünyalıklara kapılmayarak zühd hayatını tercih edenler de vardı. Halîfe Ömer, bu durumu müşâhede etmekte ve ashâbı bu önemli konularda eğitmeye gayret etmekteydi. Bunu yaparken de, onlar için ürküntüsü örnek olan Resûl-i Ekrem'in hayatını öne çıkarmayı uygun görüyordu. Hz. Ömer, bu vesileyle bir başka gerçeği de bizlere hatırlatmış olmaktaydı. O da, Peygamber Efendimiz'in ashâbı açken ve yiyecek bir şey bulamazken, kendisinin karnını doyurma cihetine gitmediği ve onlar nasıl yaşyorsa onun da öyle yaşadığı gerçeğiydi. Bu davranış, örnek bir hayat için son derece önemli olup, toplumu yönetenler açısından mutlaka üzerinde durulması ve rehber edinilmesi gereken bir özellik taşır. Bir başka deyişle Peygamberimiz hayatının hemen her safhasında dünyayı ve dünyalıkları öne çıkarmayan bir yaşayış tarzını, zühd hayatını tercih etti. Bizler, müslümanlar olarak, bir hayatı örnek alacak ve bir kimseye benzemeye özeneceksek, bu Hz.Peygamber olmalı ve özentilerimiz de onun hayat tarzına uygun düşmelidir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hz. Peygamber'in zühd hayatını tercihi, yoksulluk ve fakirlikle ilgili değildi. O, pek çok dünyalığa sahip ve varlıklı iken bile bu hayatı tercih ediyordu.
2. Peygamberimiz'in hayatı, ashâba olduğu kadar, ümmete de örnek teşkil eder. Bu örneklik, zaman ve mekânla sınırlı olmayıp, bütün zaman ve mekânları kapsar.
3. Yöneticiler, kendileri başta olmak üzere, yönetimleri altındakileri de öğretip eğiterek müslümanca bir hayatı yaşamaya teşvik ederler. Bu yönde halka göstereceklerin ilk örnek, Peygamberimiz olmalıdır.
4. Müslümanlar, pek çok dünyalık imkânlara da sahip olsalar, İslâm'ın emrinin dışına çıkmamalı, dünyalıklara dalarak ibadet ve tâati terketme yoluna girmemelidir.

475- ??? ?????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ?? ?????? ???? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ?? ????? ?? ? ?????????? ?????? ??????? ???? ?????? ? ?????????? ???????? . ????? ???? .

« ?????? ?????? » ??? ????? ???? ?????? . ???? ??????? ??????????? .

475. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefât etmişti. O sırada benim evimin rafında, bir parça arpadan başka bir canlının yiyeceği hiçbir şey yoktu. Ben ondan uzun süre yedim. Sonra ölçtüm de tükeniverdi.

Buhârî, Humus 3, Rikâk 16; Müslim, Zühd 27. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ıme 49

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in evindeki hayat tarz, yiyecek ve içecekleri, eşyaları, çektikleri sıkıntılar ve benzeri hallerle ilgili pek çok rivayet, hadis kitaplarımızın ilgili bahislerinde yer alır. Gerek mü'minlerin anneleri olan Peygamber hanımları, gerekse konuyu bilen sahâbe, bize bu bilgileri en ince ayrıntılarına kadar anlatmış bulunmaktadırlar.

Pek çok rivayetten, Peygamber Efendimiz'in yiyeceklerinin ne kadar mütevazi ve sıradan gıdalar olduğunu, sahâbilere kıyasla sofrasında daha seçkin yiyecekler bulundurmadığını ve özellikle yemek işini bir mesele edinmediğini öğrenmekteyiz. Resûlullah vefât ettiğinde evinde bulunan yiyecek maddeleri de, hayatının son anına kadar nasıl bir yaşayış tarzını devam ettirdiğinin önemli göstergelerinden birini teşkil eder. Hanımlarından Hz. Âişe'nin belirttiğine göre, Peygamber ailesi, iki gün üstüste doya doya buğday ekmeği yememiş, iki günün yiyeceğinden biri mutlaka kuru hurma olmuştur [Müslim, Zühd 25].

Onun ve ailesinin yiyecekleri arasında adı en çok zikredilen arpa ekmeğidir. Bütün bunlar bizi, Peygamber Efendimiz'in bazı pahalı ve nadir yiyecek maddelerinden kendisini uzak tuttuğu veya onları yemeyi uygun görmediği gibi bir neticeye göttürmemelidir. Çünkü Peygamberimiz, Allah'ın helal kıldığı hiçbir şeyi nefsine haram kılmamış ve yiyip içmemezlik etmemiştir. Şu kadar var ki, belli bir yiyecek özlemi ve arayışı içinde olmamıştır. Ne bulduysa onu yemiş, bulduğuna hamdetmenin ve şükretmenin engin huzurunu tatmıştır. Dünyanın mevcut bütün nimetlerine, altın ve gümüşüne sahip olma imkânı varken, evinde ve elinde bulunanlar bu sayılanlardan ibarettir. Bu durum, onun dünyaya karşı ne kadar zühd içinde bulunduğunun delîlidir. Kendisinin vefâtından sonra mü'minlerin anneleri olan Peygamber eşleri de aynı şekilde davranmış, hayatlarını zühd içinde geçirmeye özen göstermişler ve ümmete örnek olma vasıflarını sürdürmüşlerdir.

Hz. Âişe, bu rivayette bize bir başka gerçeği daha öğretmektedir. İnfâk edilecek şeyleri ölçtip biçmemek esastır. Çünkü bu davranışın altında dünya malına karşı hırslı olmak, verilen veya harcanan şeyin tükeneceği korkusuna düşmek ve cimrilik duygusuna kapılmak vardır. Bu ise Allah'a teslimiyet ruhunu aykırı olup, tedbirde aşırı gitmeyi ifâde eder. Oysa Allah yolunda sarfederken çok hesâbî olmamak gerekir. Fakat alış-verişte, borç vermede eksiksiz ölçme ve tartma tavsiye edilmiştir. Ayrıca, aile erzakını ölçtip tartmanın bereket vesîlesi olduğu hadîste haber verilmiş, aile azığının miktarı ailece bilinerek ona göre hareket etmeleri ve hazırlıklı bulunmaları için bu durum câiz görülmüştür. Nitekim Resûl-i Ekrem'in ailesine ait bir senelik gıda maddesini evinde bulundurduğu sahih rivayetlerde bildirilmiştir. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz'in **"Azığınızı ölçtünüz, istifâdeniz artar, o size bereketli kılınır"** (Buhârî, Büyû' 52; İbni Mâce, Ticârât 39) hadsindeki emri ile buradaki tavsiye arasında bir aykırılık söz konusu değildir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hz. Peygamber, hayatının her safhasında zühd anlayışı ve yaşayışı içinde olmuştur.
2. Peygamberimiz'in eşleri olan mü'minlerin anneleri, Resûl-i Ekrem'in vefâtından sonra, o hayatta iken sürdürdükleri zühd hayatını devam ettirmişlerdir.
3. Hz. Peygamber'in zâhidâne bir hayat sürmesi, dünya malına ve mülküne sahip olmadığı için değil, bunun aksine, her türlü maddî imkâna sahip olduğu halde tercih ettiği bir hayat tarzıdır.
4. Alış-veriş esnasında, başkalarının hakkına rıâyet için ölçüp tartmak ve bunları doğru yapmak dinimizin önemli prensiplerinden biridir. Aile erzakının yeterliliğini hesaplamak ve buna göre hareket etmek için ölçmek câizdir.
5. Allah rızası için bir şey verirken ölçmek, tartmak, ince eleyip sık dokumak hoş karşılanmamıştır. Çünkü insanı buna sevkeden cimrilik duygusu, Allah'a teslîmiyet noksanlığı anlamına gelir.

476- ??? ??? ??? ??????? ???? ?????????? ????? ???????? ????? ???????????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ??? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ? ??? ??????? ? ???? ?????? ? ???? ??????? ?????? ?????????? ???????????? ?????? ???? ??????????? ? ?????????? ? ????????? ????????? ?????? ?????????? ???????? » ???? ??????? .

476. Mü'minlerin annesi Cüveyriye binti Hâris'in erkek kardeşi Amr İbni Hâris *radıyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefât ettiğinde, geride, bindiği beyaz katırı, silâhı, yolcular için vakfettiği arazi dışında, ne altın, ne gümüş, ne köle, ne câriye ve ne de başka bir şey bıraktı.

Buhârî, Vasâyâ 1, Cihâd 61, 86, Humus 3, Megâzî 83. Ayrıca bk. Nesâî, İhbâs 1

Amr İbni Hâris

Amr, Huzâa kabîlesinin Mustalik oğullarından olup Peygamber Efendimiz'in eşi, mü'minlerin annesi Cüveyriye'nin erkek kardeşidir. Sahâbe-i kirâmın en az hadîs rivâyet edenlerindendir. Buhârî'nin Sahîh'inde bundan başka hadîsi yer almaz. Kâfirlerden sayılan Amr'in hayatının son safhalarını bu şehirde geçirdiği anlaşılmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in ne kadar sade, mütevazi ve zühd içinde bir hayat sürdüğünü biliyoruz. Vefât anında arkada bıraktıkları da onun hayatının nasıl geçtiğinin göstergesidir. Peygamberimiz'in bu dünyaya bıraktıkları, bir insanın hayatını sürdürmesi için zarûrî olan eşyadan ibarettir. Bıraktığı bir arazisi ise, geliri fakir fakaraya, yolda kalmışlara harcanmak üzere vakfetmişti. Çünkü vakıf, varlığı devam ettiği sürece sevâbı devam eden ve bu sevâbı kıyâmete kadar sürecek olan bir hayır, bir sadaka-i câriyedir. Peygamberimiz'in bu davranışını örnek alan İslâm ümmetinin gücü yeten fertleri, tarih boyunca vakıflar, hayır ve hasenât müesseseleri kurmak suretiyle manevî kazançlarının devam etmesini hedeflemişler ve bu özellikleriyle bütün insanlığa örnek olmuşlardır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamberimiz'in vefâtından sonra arkada bıraktığı eşya, onun bu dünyada nasıl bir zühd hayatı yaşadığının delîlidir.
2. Vakıf, kişinin bu dünyada sahip olduğu bir malı, sevâbını Allah'tan bekleyerek kendi mülkü olmaktan çıkarıp Allah adına hibe etmesidir. Peygamberimiz, kendi arazisini bu şekilde vakfetmiştir.

477- ??? ???????? ??? ????????? ? ??? ?????? ??? ? ??? ?????????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????? ?????? ????? ???????? ???????? ???? ?????? ? ???????? ???? ????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? . ??????? ???????? ?? ??????? ? ??? ?????? ??? ? ?????? ?????? ?????? ? ???????? ????????? ???????? ????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????? ? ??????? ?????????? ????? ?????????? ? ????? ???????? ? ?????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ????????? ????????? ?????????? ???? ??????? ??????? ???? ?????????? ? ??????? ???? ?????????? ???? ?????????? . ?????? ?????????? ????? ????.

« ??????????? » : ????? ????????? ??? ????? . ????? : « ??????? » ???? : ???????? ???????????? . ????? : « ??????????? » ?? ???? ?????? ??? ????? ?????? . ???????? . ????: ?????????? ????????????? ???????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ????? .

477. Habbâb İbni Eret *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmayı arzu ederek, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Medîne'ye hicret ettik. Allah'ın ecrimizi vereceği kesinleşti. Bizden bazıları ecrinden hiçbir şey yemeden vefât etti. Onlardan biri de Mus'ab İbni Umeyr *radıyallahu anh*'dır. O, Uhud günü şehîd edilmişti. Arkada, yünden yapılmış çizgili bir kaftan bırakın. O kaftanla başını örttüğümüzde ayakları açılıyor, ayaklarını örttüğümüzde de başı açıkta kalıyordu. Neticede Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başını örtmemizi, ayaklarına da bir miktar Mekke ayrığı koymamız emretti. Bizden bazılarının da hicretinin meyvesi olgunlaşmış ve onu devşirmiştir.

Buhârî, Cenâiz 27, Menâkıbu'l-ensâr 45, Megâzî 17, 26, Rikâk 16; Müslim, Cenâiz 44. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 40

Açıklamalar

İslâm'ın başlangıç yıllarında Mekke'de müslâman olan sahâbîler, her türlü eziyet ve işkenceye, sıkıntı ve musîbete göğüs germişlerdi. Neticede Peygamberimiz'in emriyle Medîne'ye hicret ettiler. Onlar doğup büyüdükleri, mal ve mülk sahibi oldukları şehri bırakıp Medîne'ye göçerken, dünyalık bir kazanç peşinde değillerdi. Sadece dînlerinin emirlerini daha rahat bir şekilde yerine getirmek ve İslâm'ı yüceltmek için hicret etmişlerdi. Onlardan bir kısmı, dünyalık bir kazanç elde etme peşinde olmaksızın, kendileri için âhıret nimetini tercih ettiler. Herhangi bir ganimet elde etme ve mal mülk edinme imkânları olmadan yapılan cihâdlarda şehîd düştüler veya Medîne'ye hicretlerinin ilk yıllarında vefât ettiler. İşte onlardan biri de Uhud harbinde şehîd düşen Mus'ab İbni Umeyr idi. Mus'ab, ilk müslâmanlardandı. Hz. Peygamber onu Abdullah İbni Ümmü Mektûm ile birlikte Kur'an'ı ve İslâm'ı öğretmek üzere Medîne'ye göndermişti. Daha önce Bedr harbine de iştirak eden Mus'ab, Uhud savaşında 40 yaşında iken şehîd edildi. O kadar fakirdi ki, kendisini saracak miktarda bir kefen bezi bile yoktu. Nihâyet ayaklarını kapatmaya dahi yetmeyen gömleğine sarılarak defnedildi. Başlangıç yıllarında Medîne'deki bütün müslâmanların durumu birbirinden çok farklı değildi. Fakat daha sonraları elde edilen ganimetlerin gelirleri, ticârî ve tacîrî hayatın gelişmesi, zirâat ürünlerinin artması ve fethedilen ülkelerin zenginliklerini elde etmeleri bir çok sahâbînin zengin olmasını sağladı. Dünya nimetlerine kavuşup zengin olan sahâbîlerden bir çoğu, hiçbir dünyalığa sahip olmaksızın ölen ve şehîd olan sahâbîlere imrenir, kendileri zenginlik ve nimete kavuştukça "Hayır ve hasenâtımızın bize dünyada peşin verilmesinden korkuyoruz" diyerek endişelerini dile getirirlerdi. Oysa onlar, Allah yolunda sarfetmesini bilen ve nimetin şükrünü halkıyla yerine getirmeye çalışan kimselerdi. Buna rağmen gerçek bir zühd hayatından mahrum yaşama hissi onları ciddî biçimde endişelendirmekteydi. Sahâbenin hayatından bahseden eserler, onunla dava yanıstan davranışlara sıkça yer verir. Bu sebepten dolayı, İslâm âlimleri geçmişteki örnek hayatların hâdiyelerine önem vermiş ve onların okunup öğrenilmesini tavsiye etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak her asırda meydana getirilen yüzlerce eser, bu anlayışa sürekli kılınak gerektiğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sahâbenin Mekke'den Medîne'ye hicreti, sadece Allah rızası için olup, dînlerini daha iyi yaşama ve İslâm'ı daha rahat tebliğ edip yayma gayesini taşır.
2. Sahâbîler de fizîket bakımından kendi aralarında çeşitli derecelere sahiptirler.
3. Allah dilediği kişinin mülkâfâtını bu dünyada, dilediğini âhırette, dilediğini de hem dünya hem âhırette verir.

4. Kefen dar ve küçük geldiği takdirde, cenazenin başını örtmek ayaklarını örtmekten daha öncelikdir. Kefen daha da küçülüse, avret mahallini örtmek gerekir.

5. Zühdü tercih etmek şartıyla dünyada mal mülk sahibi olmak yasaklanmamıştır.

478- ??? ?????? ??? ????? ???????????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? ? ??? ????? ??????? ????? ???????? ????? » ???? ??????? . ???? ???? ??? ???? .

478. Sehl İbni Sa'd es-Sâidî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Eğer dünya, Allah katında sivrisineğin kanadı kadar bir değere sahip olsaydı, Allah hiçbir kâfire dünyadan bir yudum su bile içirmezdi."

Tirmizî, Zühd 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Allah bu dünyayı bir imtihan yeri olmak üzere insanlar için yarattı. Bu sadece mü'minler için değil, kâfir ve müşrikler için de böyledir. Dünyanın ve içindeki zenginliklerin Allah katında hiçbir değeri ve kıymeti yoktur. Allah, bunların hepsinden müstağnidir. Bu sebeple, yarattığı insanlara mü'min kâfir ayırımı yapmaksızın bu dünyada rızık verir. Şayet bu dünyanın Allah katında bir değeri olsaydı, inanmayan müşriklere ve kâfirlere hiçbir şey vermezdi. Çünkü onlar Allah'ın düşmanlarıdır. Düşman olana nimet verilmeyeceği herkesin kabul edeceği bir gerçektir. Kendilerine nimet verilenler, eğer bu nimeti verenin kadrini ve kıymetini bilir ve onun emirlerini yerine getirirlerse, Allah onları mükâfatlandırır; karşı gelen ve inkâr içinde olanları ise cezalandırır. Bu sonuç, ilâhî imtihanın gereğidir.

İnanmayanlar bu dünya hayatından sonra ebedî bir hayatın varlığına kabul etmedikleri ya da bu dünya hayatına ebedî hayatla ilgili görmedikleri için, her şeye burada sahip olmak ister ve cennetlerini bu âlemde yaşarlar. Daha önceki hadislerde geçtiği gibi, dünya mü'min için bir zindan, kâfir için ise bir cennettir. Allah bütün resul ve nebilerini, onların vârisleri olan gerçek âlimlerle hak dostlarını dünyadan ve dünyalıklardan korumuştur. Peygamberimiz'in bildirdiğine göre, Allah, sevdiği mü'min kulunu da dünyadan ve dünyalıktan korur (Bk. Tirmizî, Tıb 1). Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyeti çok dikkat çekicidir:

"Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olma tehlikesi bulunmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık." [Zuhruf sûresi (43),33].

Bütün bunlar, kâfirlerin elde edip sahip oldukları dünyalıklara gıbta etmemek, özenmemek gerektiğini bize öğretmektedir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Dünyanın ve dünyalıkların Allah katında bir değeri ve kıymeti yoktur.

2. Kâfir ve müşrikler Allah'ın yarattığı kullardır. Cenâb-ı Hak dünyada mü'minlere rızıklarını verdiği gibi onlara da verir. Ancak kâfir ve müşriklerin Allah katında hiçbir kıymeti ve değeri yoktur.

3. Bu dünya, ebedî olan âhireti kazanma yeridir. Bu sebeple Allah, yararlı işler yapanlarla yapmayanları imtihan etmek için bu âlemde hayatı ve ölümü yaratmıştır.

479- ??? ??? ?????????? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ????? ?????????? ?????????? ? ?????? ??? ???? ? ?????? ?????? ?????? ????? ? ???? ??????? ???????? ???????????? » .

???? ??????? ???? : ????? ???? .

479. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:

"Uyanık olunuz! Şüphesiz dünya değersizdir. Dünyada olan mal mülk de kıymetsizdir. Ancak Allah Teâlâ'nın zikri ve O'na yaklaştıran şeylerle, öğretici ve öğrenici olmak müstesnadır."

Tirmizî, Zühd 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Bir çok hadiste, bazı kayıtlar konulmaksızın dünyanın lânetlenmesi câiz görülmeyip yasaklanmıştır. Fakat, Allah'tan, Allah'a ilâat ve ibâdetten uzaklaştıran bir dünya anlayışı ve dünyalık başgınlığını, Allah'ı unutturacak tarzdaki dünya sevgisinin lânetlenmesi câiz görülmüştür. Hadisimizde geçen mel'ûn yanı lânetlenmiş kelimesiyle, dünyanın değersiz ve kıymetsizliğinin kastedildiğini pek çok âlim açıkça ifâde ettiği için, biz tercümemizde bu anlamı tercih ettik. Peygamberimiz, dünya sevgisinin bütün hataların başı olduğunu söylerken (Sıyûtî, el-Fethu'l-kebîr, II,68) bu anlatılan anlamların tamamına ifâde etmiş olmaktadır.

Kişiyi Allah'a yaklaştıran şeyler, Allah'ın zikri, yani her an Allah'ı hatırlama, O'nu hiç bir zaman gönülden çıkarmama, O'na karşı ibâdet ve tâatte samimi ve içten davranma, ayrıca Allah'ın sevdiği güzel davranışlar ile kulun Rabbine yaklaşmasına vesile olan diğer fiillerdir. Kısaca bütün hayırlar, fazîletler ve dinimizin iyi gördüğü her şey Allah'a yakın olmanın vesîlesi kabul edilir. Şüphesiz Allah'ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma da buna dâhildir.

Bu genellemelerden sonra Peygamber Efendimiz ilme özellikle dikkat çekmiş, böylece bilginin üstünlüğünü, öğreten ve öğrenen kimselerin değerini ortaya koymuştur. Bu sebeple, öğretici ve öğrenici olmanın dinimizde üstün bir yeri vardır. Çünkü insanların Allah'ı en iyi bilenı, tanıyanı ve insanlara fâydalı olanı âlimlerdir. Onlar, ilmle amelî, teorî ile pratiği şahıslarında birleştirir, böylece başka insanlara da örnek olurlar. İnsanların büyük çoğunluğu öğretilip eğitilmeye muhtaçtırlar. Onlara karşı bu vazîfeyi yerine getirenler de âlimlerdir. O halde ilmin, âlimlerin ve ilim öğrenen talebelerin üstünlüğü tartışılmayacak kadar fazîletli ve önemlidir. Bütün bunlar imân ve amelle birlikte düşünülürse doğruya ulaşılmış olur. Aksi takdirde öğretilen ve öğrenilen bilginin Allah'ın hoşnutluğuna uygun olduğu iddia edilemez.

Bu hadisi 1387 numarada tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Kişiyi, Allah'tan ve Allah'a yakın olmaktan uzaklaştıran dünya ve dünyalıkların aşağılanıp lânetlenmesi caiz görülmüştür.

2. Dünyada en kıymetli ve değerli olan şey, Allah'ın zikri ve Allah'a yaklaşmaya vesile olan hareket ve davranışlardır.

3. İlmin fazîleti, âlimlerin üstünlüğü, ilm öğrenen talebelerin kıymeti, dünyalık başka hiçbir şeyle kıyas edilmeyecek kadar önceliklidir.

480- ??? ?????? ?????? ??? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????????? ??????????? ??????????? ?? ????????? » .

???? ??????? ???? : ????? ???? .

480. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Çiftlik ve akar edinerek dünyaya rağbet etmeyiniz."

Tirmizî, Zühd 20. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 377, 426, 443

Açıklamalar

Bir çok defa ifâde ettiğimiz gibi, İslâm insanların meşrû yollardan mal elde etmesine, zengin olmasına karşı çıkmaz ve buna bir sınır da getirmez. Sadece zenginliğin gerektirenlerin yerine getirilmesini ister. İnsan, dünyada çiftlik veya başka akarlar sahibi de olabilir. Bu akarlar zirâat, ticaret veya başka kazanç yolları olabilir.

Şu kadar var ki, hadisimizde de belirtildiği gibi, insanın onlara rağbet etmesi, yani yegâne değer olarak bunları kabul etmesi ve Allah'ı unutturacasına onlara bağlanması hoş görülmez. Çünkü bu durum, Allah'tan uzaklaşmak, hem Allah'a hem de insanlık âlemine karşı görevlerini yerine getirmemek anlamına gelir. Tabii ki böyle bir servetin ve zenginliğin kişinin kendisinden başka hiç kimseye fâydası olmuz. Hatta daha ince ve köklü düşünülürse, kişiye fâydası olduğunu kabul etmek de zordur. Çünkü hakkını yerine getirmediği servetinin ve zenginliğinin Allah katında hesabını veremez ve bu dünyada olmasa bile ebedî hayatta cezalandırılır. İşte yasaklanan, tavsiye edilmeyen böyle bir dünya ve dünyalık anlayışıdır. Bunun insanların lehine olduğu ise açıktır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İslâm meşrû yoldan kazanç elde etmeyi, zengin olmayı yasaklamamış, helâl yoldan kazanmayı ve Allah yolunda sarfetmeyi teşvik etmiştir.

2. Dünyadaki servet ve zenginliği yegâne değer kabul edip Allah'tan gafil olmak dinimizde hoş karşılanmamıştır.

481- ??? ???? ?????? ??? ???? ??? ?????? ??? ?????? ????? ? ??? : ????? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ???? : « ?? ??? ? » ?????????? : ???? ????? ? ???????? ????????? ? ???? : « ?? ????? ???????? ?????? ???????? ???? ???? » . ???? ???? ???? ? ?????????? ??????? ????????? ????? ? ???? ????????? : ?????? ???? ????? .

481. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Kendimize ait kulübeyi tamir ederken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza uğramıştı.

– **"Bu yaptığınız nedir?"** diye sordu. Biz:

– Yıkılmak üzereydi de onarıyoruz, dedik. Bunun üzerine:

– **"Ecelin bundan daha aceleci olacağını zannederim"** buyurdular.

Ebû Dâvûd, Edeb 169; Tirmizî, Zühd 25

Açıklamalar

Sahâbîler, Peygamber Efendimiz'e ait olan her hatırayı canlı tutma ve kendilerinden sonraki nesillere eksiksiz olarak nakledip ulaştırma konusunda büyük bir gayret gösterdiler. Hz.Peygamber'in her sözü, her davranışı, her çeşit tavır ve hareket tarzı onlar için önem ifâde etmekteydi. Abdullah İbni Amr'ın bu rivayeti de böyle bir özellik taşır. Peygamberimiz, içinde yaşadığı toplumdan ve onların problemlerinden uzak bir hayat sürmüyordu. Bunun aksine, o da ayrı toplumun bir ferdi olmanın ortak sevincini ve kederini onlarla birlikte tatmaktaydı. Hem içinde yaşadığı toplumu hem de kıyâmete kadar gelecek nesillere hayatının örnek teşkil edeceği Allah Teâlâ tarafından bildirilen bir peygamberin bu davranışı gayet tabii ve hatta gereklidir.

Bir insanın eskiyen evini onarmasının, yıkılanı yeniden yapmasının hoş karşılanmaması veya yasaklanması söz konusu olmaz. Peygamberimiz'in buradaki "ecelin yapılan onarımdan daha yakın olduğu" yönündeki ifâdeleri, yapılan işi tasvip etmemek veya yasaklamak değil, bu dünyada kalıcı olmadığımızı ve ölümün insana ne kadar yakın olduğunu hatırlatmak gayesine yönelktir. İnsanoğlu geçici olan bu âlemde kalıcı olduğu hissine kapılır, ölümü unutursa, bu durum, hem dünyada hem de âhirette kendisinin aleyhine olur. Bu sebeple, sahip olunan dünyalıkların burada kalacağını düşünmeli, onların hayatı ebedî kılacağı gibi bir hisse kapılmamalı ve eşyaya gönül bağlayıp kalmamalıyız. Hem Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok âyeti hem de Peygamber Efendimiz'in hadisleri bu gerçeği bize sıkça hatırlatır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsanın dünya ve dünyalıklarla Allah'ı unutturacak derecede meşgûl olması câiz değildir.

2. Ölüm insana her şeyden daha yakındır. Fakat ne zaman ve nerede geleceği bilinmez.

3. Dinimiz, dünyada eskiyen eşyayı onarmayı, yıkılanı yapmayı veya yeniden inşa etmeyi yasaklamamış, hatta teşvik etmiştir.

482- ??? ?????? ??? ??????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: ????? ??????? ??????? ????? ? ??????? ??????? ??????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? ?????.

482. Kâ'b İbni İyâz *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi vardır. Ümmetimin fitnesi (imtihan vesîlesi) de mâldır."

Tirmizî, Zühd 26

Kâ'b İbni İyâz

Sahabe-i kirâmdan olup, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Şam diyarına yerleşenler arasındadır. Hayatıyla ilgili fazla bilgiye sahip olmadığımız Ka'b'dan, yine sahabî olan Câbir İbni Abdullah ve Ümmü'd-Derdâ hadîs rivayet etmişlerdir. Onun rivayetleri sadece Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde yer alır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Fitne kelimesi, imtihan ve deneme anlamına gelir. Bu imtihan ve deneme hayırda ve şerde olabilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:**"Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz"** [Enbiyâ sûresi (21), 35] buyurularak buna işaret edilir. Bu dünyada pek çok imtihan vesîleleri vardır. Bunlardan biri, belki ilk sırada gelenı mâldır. Çünkü insanoğlunun düşkün olduğu şeylerin başında mal mülk gelir. Bir çok defa ifâde ettiğimiz gibi, malı mülke, zenginliğe, Allah'a karşı vazîlelerinizi unutturacak derecede aşırı düşkünlük dinimizde hoş karşılanmaz. Öte yandan elde edilen malın helâl yollardan kazanılması ve hakkının yerine getirilmesi gerekir. İnsan, mal konusunda imtihanı başarırsa hem dünyada hem âhirette mükâfâta ulaşır. Bu sahada başarılı olamayanlar ise, dünyada kemâle ulaşamadığı gibi âhirette de cezâyı hak ederler.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Dünya bir imtihan alanıdır. Dünya malı da bir imtihan vesîlesidir.

2. İslâm ümmetinin bu dünyadaki imtihan vesîlesi mâldır. Bu konuda her müslümanın özel bir dikkat göstermesi gerekir.

483- ??? ??? ???? ? ?????? : ???? ???? ?????? ? ????? : ???? ?????? ?????????? ??? ???????? ??? ?????? ??? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ????? ????? ????? ?? ???? ?????? ???????? : ?????? ?????????? ? ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ? ????????? » ???? ??????? ???? : ???? ????.

??? ??????? : ????? ????? ?????? ????????? ??? ?????? ??????????? ???? : ???????? ???????? ???? ???????? ????? : ?????? : ??????? ????? ?????? ??????? . ?????? : ?????? : ???? ??????? ???????? . ?????? ????????? : ????????? ???? ????? ??????? ??????? ? ??????????? ????????? ? ??????? ???? .

483. Ebû Amr –ki Ebû Abdullah ve Ebû Leylâ da denilir–Osmân İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Âdem oğlunun şunlar dışında bir hakkı yoktur: Oturacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek ekmek ile su koyacak kap."

Tirmizî, Zühd 30

Osman İbni Affân

Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden ve Hulefâ-yi Râşidîn'in üçüncüsüdür. İlk müslüman olanların da dördüncüsüdür. 574 senesinde Mekke'de dünyaya geldi. Soyu Abdâmenâf'da Peygamberimiz'le birleşir. Kureyş kabilesine mensup olup Emevî soyundandır. Annesi Ervâ binti Küreyz'dir. Ervâ, Peygamberimiz'in halası Beyzâ'nın kızı idi. Hz. Osman müslüman olunca, Peygamber Efendimiz kızı Rukıyye'yi onunla evlendirdi. Bu evlâdıkten ilk çocuğu Abdullah dünyaya geldi. Bu sebeple Ebû Abdullah künyesini aldı. Sonra oğlu Amr dünyaya gelince Ebû Amr, kızı Leylâ doğunca Ebû Leylâ künyesiyle anıldı. Hz. Osman önce Habeşistan'a, daha sonra da Medîne'ye hicret etti. Birinci hanımı Rukıyye vefat edince, Peygamber Efendimiz onu ikinci bir kızı olan Ümmü Gülsüm ile evlendirdi. Bu sebeple Hz.Osman, "iki nur sahibi" anlamına gelen Zünnureyn lakabıyla tanındı. Peygamberimizin ikinci kızı olan hanımı Ümmü Gülsüm vefat ettiğinde, Efendimiz'in:

"Şayet dört kızım olsaydı, onlar birer birer vefat etseydi, hepsini birbiri ardından Osman'a nikahlardım" buyurduğunu Hz. Ali bize nakleder.

Hz. Osman varlıklı bir tüccardı. Medîne'de müslümanların ihtiyaç içinde bulundukları her durumda onlara yardım eder, özellikle ordu techizinde hiç bir fedâkârlıktan geri durmazdı. Bu sebeple onun zenginliği övülmüş ve başkalarına örnek gösterilmiştir. Hz. Osman hayâ duygusu ve utanma hissi yönünden de örnek bir kişiliğe sahipti. Peygamberimiz, meleklerin bile ondan hayâ ettiğini söylemiştir (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 71; VI, 155). Osman İbni Affân, cennetle müjdelenmiş olan on sahâbîden biridir. O, Peygamber Efendimiz'in bir çok gazvelerine de iştirak etmiş ve büyük yararlıklar göstermiştir.

Hz. Osman 23 (644) senesinde halîfe seçildikten sonra, kendisinden önceki halîfe Hz.Ömer'in yolunu izleyip siyasetini devam ettirdi. Onun zamanında ordudaki asker sayısı daha da arttı ve fetheddiğin topraklar genişledi. Başta Sâsânî İmparatorluğu'nun son eyâleti Ermeniye olmak üzere, Kazey Afrika kıyıları ve Anadolu'nun bir bölümü de İslâm devletinin hudutları içine katıldı. Hz. Osman'ın hilâfeti 12 sene sürdü. Onun hilâfet yıllarında yaptığı önemli hizmetlerden biri de, Hz.Ebû Bekir zamanında toplanıp mushaf haline getirilmiş olan Kur'ân-ı Kerîm'i çoğaltarak çeşitli merkezlere dağıtması oldu.

Hulefâ-yi Râşidîn'in diğerleri gibi Hz.Osman da çok hadîs rivayet etmeyen sahâbîler arasındadır. Onun Resûl-i Ekrem Efendimiz'den rivayet ettiği hadîs sayısı 146'dır. Buhârî ve Müslim bu rivayetlerden üçünü müştereken kitaplarında nakletmiştir. Ayrıca Buhârî sekiz, Müslim de beş hadîsi münferiden kitaplarına almışlardır. Bunlar dışındaki mu'teber hadîs kaynaklarında onun rivayetleri yer alır. Sahâbe-i kirâmın önde gelenleriyle, tâbiîn tabakasının seçkin imam ve ravîlerinden pek çoğu Osman İbni Affân'dan hadîs nakletmiştir.

Hz. Osman, 35 yılı (16 Haziran 656) Cuma günü Medîne'de şehît edildi. Osman'ın şehît edilmesiyle başlayan dönem, İslâm tarihinde bir dönüm noktası teşkil etmiş, bu tarihten sonra iç karışıklıklar, fitneler birbirini takip etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanın hakkı olan şeyler, zarûrî ve vazgeçilmez ihtiyaçlardır. Bunların da en önemlisi ve başta gelenleri oturulacak bir ev, vücudu örtüp soğuktan ve sıcaktan korunacak giyecekler, karnı doyuracak ve hayatın devamını sağlayacak yiyecek ve içeceklerdir. İnsan bunları kazanıp elde etmek için çalışıp didinir. Dininiz, bu yöndeki her çabayı ibâdet olarak değerlendirir.

Peygamberimiz'in bu hadîste geçen "içinde oturulacak bir ev" nitelemesi sebebiyle, zarurî ihtiyaç dışında fazla ev yaptırmanın uygun olmadığı kanaatine sahip olanlar olmuştur. Ancak bu şekildeki bir düşünce, genel kabul görüp uygulanmış veya bağlayıcı bir hükûm niteliği kazanmış değildir. Şu kadar var ki, bu yönde hırslı olmak, başkası sahip olmasın düşüncesiyle hareket ederek ev yapılabilecek yerleri ekle etmek, fiyatların aşırı derecede artmasına sebep olmak, arsa simsarlığı yapmak dinimizin uygun ve câiz görmediği bir tavırdır.

Giyecekler, hem farz olan tesettürü sağlamak, hem de insanı soğuktan ve sıcaktan korumak suretiyle sağlık için zarurî olan ihtiyaçların başında gelir. Bu sebeple bizim inancımıza göre elbise, bazılarının söylediği veya kabul ettiği gibi bir süs aracı veya moda malzemesi değil, vazgeçilmez bir ihtiyaç maddesidir. Bundan dolayı, pahalanması için satışa sunulmaması ve israfı haram kılınmıştır. Giyeceklerimizin aşırı derecede lükse kaçması da bu sebeple uygun görülmemiştir.

Yiyecek olarak ekmeğin, içecek olarak da suyun anılmış olması, bu iki maddenin yiyecek ve içecekler arasında ilk sırayı almaları ve temel gıda maddelerinin başında gelmeleri sebebiyledir. Yenilmesi ve içilmesi helâl olan bütün maddeler bunlara dahâdır. Giyecek maddelerinde olduğu gibi, yiyecek ve içeceklerin de saklanması, satışa arzedilmeyerek fiyatının artmasına vesîle olunması, israfı haram kabul edilmiştir. Böyle durumların ortaya çıkmaması için gayret gösterilmesi ve tedbirler alınması, toplumu yönetenlerin başta gelen görevleri arasında kabul edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Oturulacak ev, bedeni örtecek elbise, yenilecek ekmek ve içilecek su zarurî ihtiyaçların başında gelir.
2. Sınırları dinin emriyle çizilmiş olan tesettür, hem erkek hem de kadınlar için farzdır.
3. Hayatı devam ettirmek için, zarurî olan şeylerin en azıyla yetinmek fazîlettir.
4. Zarûrî olan ihtiyaçları karşılamak için çalışıp çabalamak, gayret etmek dininizin emirlerindendir.

484- ???? ????? ?????? ??? ??????????? « ???? ????? ??????? ???????? ?????????» ??? ?????? ??? ? ??????? ????? : ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? : { ??????????? ??????????? } ???: « ??????? ???? ????: ????? ? ????? ? ????? ???? ??? ??? ???? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ??????????? ? ?? ?????? ??????????? ? ???? ??????????? ??????????? ?» ???? ???? .

484. Abdullah İbni Şihhir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelmiştim. O, "Elhâkümü't-tekâsür" sûresini okuyordu. Sûreyi okuyup bitirince şöyle buyurdu:

"Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey âdemoğlu! Yeyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın ne var ki?"

Müslim, Zühd 3-4. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 31, Tefsîru sûre(102) 1; Nesâî, Vesâyâ 1

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in, hadîsimizin râvisi Abdullah İbni Şihhir yanına geldiğinde okumakta olduğu Tekâsür sûresini bitirince söylediği sözler ile sûrenin muhtevâsı arasında yakın bir ilişki vardır. Bu sûrede mal mülk, evlat ve akraba çokluğuyla övünenlerden bahsedilmekte ve Câhiliye Araplarının bu tutumu eleştirilmektedir. Çünkü Câhiliye dönemi Arapları bunların çokluğunu bir gurur ve üstünlük sebebi saymakta, hatta hayatta olanlarla yetinmeyerek, ölmüş akrabalarını da hesaba katmaktaydılar. Allah Teâlâ, bu davranışlarından dolayı onların hesaba çekileceğini ve gerçek üstünlüğün âhırette ortaya çıkacağını beyan etti.

İnsanın mala olan düşkünlüğüne konumuzun başından beri, âyet ve hadîsler ışığında pek çok vesîleyle işaret ettik. Bu düşkünlük sebebiyle, nefsini iyi terbiye edemeyen ve güçlü bir imana sahip olmayanlar, dünyalık servetlerin kalıcı olduğunu ve kendilerini bu dünyada ebedleştireceğini zannederler. Oysa bu dünyada elde edilen her türlü mal ve servet yine bu dünyada kalır. İnsanın malını malım diye üzerine titrediği ve varlığıyla övündüğü şeylerden, yiyip tükettiği yiyecekler, giyip eskittiği elbiselerden başka bir şeyi yoktur ve bu dünyada Allah rızası için sadaka olarak verdiği, âhirette de sevabını umduğu harcamalarından başkasının kendisine bir faydası olmayacaktır. Kişinin bunlar dışındaki bütün malı ve serveti, varsa mirasçılarına, o da yoksa başkalarına kalır.

Servetten ve zenginlikten verilen sadaka, farz olan zekâtın dışındaki her çeşit hayrı da içine alır. Hayır yollarının çokluğu hepimizin bildiği gerçeklerdendir. Muhtaç olanların her çeşit ihtiyacını karşılamak, fertlerin ve toplumun rahat bir hayat sürebilmeleri için hayır teşkilâtları, vakıflar, dernekler ve benzer sivil toplum kuruluşları oluşturmak, dininizin önemle üzerinde durduğu ve teşvik ettiği hususlardan biridir. Çünkü bu çeşit hayırların sevabı kıyâmete kadar bâkidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her türlü mal mülk ve zenginlik bu dünyada kalır. Hiç kimse, bu dünyadan âhirete maddî bir varlık götürmez.
2. İnsan bu dünyada zarurî ihtiyaçları dışında mal ve servet biriktirmekle, mirasçılarına, onlar da yoksa başkalarına hizmetçilik ve bekçilik etmiş olur.
3. Zarurî ihtiyaçlar dışında aşırı derecede mala düşkünlük ve dünyaya karşı hırslı olmak dininizde hoş karşılanmamış ve teşvik edilmemiştir.
4. Sahip olunan servet ve zenginlikten sadaka vermek, muhtaçlara yardım etmek ve sevâbı koyamete kadar devam edecek olan hayırlar yapmak teşvik edilmiştir.

485- ??? ???? ?????? ?? ????????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ????? ??????????? ?: ??????? ?????? ? ??????? ?????? ??????????? ? ???? : « ??????? ???? ??????? ? » ??? : ???????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ? ???? : « ???? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ??? ?? ????????? ???? ???????? ??? ??????????? » ???? ??????? ???? ???? ???.

« ??????????? » ????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ?????? ??????????? ??????? ? ??????????? ???? ??????? ? ?????? ??????????? ??????????? .

485. Abdullah İbni Muğaffel *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

– Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi. Resûlullah o kişiye:

– "Sen ne söylediğini iyi düşün?" buyurdu. Adam:

– Allah'a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi ve bu sözünü üç defâ tekrarladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– "Eğer beni seviyorsan, o halde fakirliğe karşı kendine bir zırh hazırla. Çünkü fakirlik, beni sevene yüksekten inen bir selden daha çabuk ulaşır" buyurdu.

Tirmizî, Zühd 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'e gelerek, onu sevdiğini söyleyen sahâbînin kim olduğu bilinmemektedir. Hadîsimize benzeyen bazı rivayetlerden hareketle, onun Ebû Sâîd el-Hudrî olduğunu ileri sürenler vardır. Her mü'minin Hz.Peygamber'i sevmesi, mü'min olmanın gereğidir. Bir sahâbînin bu sevgisini özellikle vurgulaması ise, onun sevgideki ihlâsını ve sevgisinin gereğini yerine getirmeye hazır olduğunu açıkça ortaya koyması anlamına gelir.

Hz.Peygamber, kendisini sevdiğini açıklayan sahâbîye, ne dediğini iyi düşünmesini söylemekle, sevginin gereğini haklıyla yerine getirmenin zorluğunu ve bu yözden başına gelecek güçlüklere, acılara, kederlere, birtakım belâ ve musîbetlerin hedefi olmaya hazırlanmasını hatırlatmıştır. **Peygamberler, her hususta olduğu gibi, belâ ve musîbetlere karşı sabır ve direnış göstermede de insanlığa örnek şahsiyetlerdir. Her peygamber, insanları Allah'tan uzaklaştıran, birtakım putları ilâh edinen, menfaat ve çıkarcılık üzerine kurulu zâlim düzenlerine son vermek, yeryüzünde hakkı ve adâleti hâkim kılmak üzere gönderilmiştir. Dolayısıyla, bütün emperyalist, baskıcı, sapık ve çıkarcı çevreler, zulme dayalı düzenleri yıkıp adalet esası üzere bir düzen kurmak için gelen tüm peygamberlere karşı çıkmış, onlara en çirkin hakaret ve en ağır işkenceleri yapmışlardır. Bu peygamberlere inananlar da aynı eziyet ve işkencelere mâruz kalmışlardır.** İşte Peygamber Efendimiz, kendisini sevdiğini söyleyen sahâbîye bütün bunlara karşı hazırlıklı olma gereğini hatırlatmış bulunmaktadır. Bunları duyan sahâbî, imân ve sevgisindeki samîmiyetini ve ihlâsını göstermek üzere, söylediği sözü bu defa Allah'a yemin ederek üç; defâ tekrar eder. Böylece kararlılığın ve bu yözden başına gelecek her şeye, kısaca sevgiyi gereği ne ise onu yerine getirmeye hazır olduğunu açıkça belirtmiş olur. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, o sahâbînin başına gelecek ilk musîbetin fakirlik olduğunu ve buna karşı bir zırh hazırlaması gereğini kendisine duyurur. Zırh, bilindiği gibi cephede düşmanla savaşan kimsenin, kendisini düşmanın darbelerinden korumak üzere giydiği çelik yelektir. Fakirlik, insanın başına gelebilecek musîbetlerin en şiddetlisidir. Onun için fakirliğe karşı geliştirilecek ırâde âdeta çelik bir zırha benzetilmiştir. Bu zırh ise sabırdır. **Sabır zırh sayesinde bütün musîbetlere karşı konulup zafere ulaşılır. Sabır, bütün peygamberlerin kuşandığı ve ümmetlerine tavsiye ettiği bir zırhtır.** Fakirliğe karşı sabretmek ise, dünyayı ve dünyalığı öne geçirmeyen bir zâhid anlayışı sayesinde mümkün olur. Bütün peygamberler, ne kadar varlık sahibi olurlarsa olsunlar, ellerine ne kadar dünyalık geçmiş olursa olsun, hayatlarında zâhidlin en üstün ve en seçkin örneklerini vermişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber sevgisi, mü'min olmanın gereğidir.
2. Seven, sevdiğine sevgisini bildirebilir, fakat sevgi sözden ibâret değildir.
3. Seven, sevginin gereklerini hareket ve davranışlarıyla yerine getirmelidir.
4. Peygamberler insanlar arasında belâ ve musîbetlere en çok uğrayanlar olup, onları seven ve onlarla birlikte olanlar da bundan hissesini alırlar.
5. Sabır, fakirliğe karşı bir zırh olup dünya zevk ve menfaatlerini öne geçirmeyen bir zâhid hayatı bu yolda başarılı olmanın temel şartıdır.

648- ??? ????? ??? ????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? ????????? ???????? ?? ????? ????????? ????? ???? ?????? ???????? ??? ?????? ??????????? ???????? » ???? ???????? ???? : ???? ??? ???? .

486. Kâ'b İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir koyun sürüsünün içine salıverilmiş iki aç kurdun o sürüye verdiği zarar, mala ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir."

Tirmizî, Zühd 43

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çok kere, bir konuyu daha etkili ve insan zihninde yer edecek biçimde anlatmak için benzetmeler yapıp misâller vermiştir. Bu hadîslerinde de aynı yola başvurmak suretiyle, hırslı ve dünyalığa çok düşkün kimselerin dine vereceği zarar, aç kurtların sürüye vereceği zarara benzetmiştir. Kurt zaten tabîatı icabı çok hırslı ve yırtıcı bir hayvandır. Bir de aç olunca, hırsının ve yırtıcılığının ne ölçüde artacağı ve ne kadar zararlı olacağı tahmin edilebilir. Bu nitelikte iki kurt, bütün sürüyü parçalayıp perişan eder. **Mala mülke, servete ve zenginliğe, dünyalık mevkî ve makama düşkün ve hırslı olan, bunları elde edebilmek ve onlara kavuşmak için her çareye başvurmayı göze alan bir insanın, hiçbir mânevî ve ahlâkî değer ölçüsü tanımayacağı ortadadır.** Böyle bir kimse gözünü hırs bürüyen en yırtıcı bir hayvandan daha zararlı hale gelebilir. Çünkü hayvan, aklı ve idrâki ile değil, içgüdüleriyle hareket eder. Gözünü dünya hırsı kaplamış, gönlüne dünyalık sevgisi hâkim olmuş bir kimse, sanki birtakım insânî niteliklerinden soyulanmış gibidir. Bu sebeple **İslâm âlimleri ve özellikle meşhur süfîler, dünya hırsını bütün kötü huyların kaynağı kabul ederler.**

Bu sayılanlar bütün insanlar için kötü bir özellik ise de, dindar olduklarını söyleyenlerde daha büyük bir noksanlık ve dindar olma iddâsına yakışmayan bir hâldir. Çünkü din, kendisine inananlardan her şeyden önce fedâkârlık ve feragat ister. Dünya hırsıyla dolu bir insanın bu gizeli hasletlere hakkıyla sahip olması düşünülemez. Böyle bir kimse, dinini dünyalık elde etmeye vesîle kılabilir. Büyük süfî ve âlim **Abdullah İbni Mübârek, en kötü ve âdî ticaretin din ticareti olduğunu söyler.** Dinini ticaretine aracı yapan kimse, iyi ve mâlûmâtlı müslüman kabul edilmez. Bu sebeple de ne Allah ne de sâmmî mü'minler tarafından sevilmez. Dîn perdesi arkasına gizlenerek işini yürüten nice sahtekârlar her dönemde ve her yerde bulunabilir. Bir çok insan bunlara bakarak dîn ve gerçek dindarlar hakkında yanlış kanaat ve yersiz şüphelere sürüklenirler. İşte böyle kimselerin dine vereceği zarar, aç kurtların bir koyun sürüsüne vereceği zarardan daha büyüktür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya malına, servet ve zenginliğe, mevki ve makama aşırı düşkünlük dininizde hoş karşılanmayan kötü huylardandır.
2. Mala mülke, mevki ve makama karşı hırslı olmak insanın hem dindarlığına hem de dinine zarar verir.
3. Bir konuyu insanlara daha iyi anlatıp kavratabilmek için benzetmeler ve örnekler kullanmak câizdir.

487- ??? ???? ?????? ?? ????????? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? ??????? ?? ???????? ? ??????? . ?? ??????? ????? ??? ??????????? ??? ??????? ? ???? : « ????? ????????????? ? ??? ????? ?? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ????? ????? ??????????? » .

???? ??????? ???? : ???? ??? ????

487. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hasır üzerinde yatıp uyumuştu. Uykudan uyandığında, hasır vücudunun yan tarafında iz bırakmıştı. Biz:

–Yâ Resûlallah! Sizin için bir döşek edinsek, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Benim dünya ile ilgim ne kadar ki? Ben bu dünyada bir ağacın altında gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binitli bir yolcu gibiyim" buyurdular.

Tirmizî, Zühd 44

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz lükse ve rahata düşkün değildi. İçinde yaşadığı toplumun hayat şartlarının üstünde bir yaşayışı hiçbir zaman arzu etmedi. Her konuda olduğu gibi, evinin tanzimi ve kullandığı ev eşyalarında da sahâbîlere ve ümmetine örnek teşkil etti. Hz. Peygamber, hayatı boyunca her türlü dünyalık imkânı elde etme gücüne sahipken, böyle bir şey istemedi, zühdü ve tevazuu da terketmedi. Kuş tüyünden, yünden veya pamuktan yapılmış rahat bir döşelete yatma imkânına sahipken, vücûdunda iz bırakan bir hasır üzerinde yatmayı tercih etti. Oysa yıllarca hizmetinde bulunan aziz sahâbî Enes İbni Mâlik'in ifâdesiyle Peygamberimiz'in vücudu bir ipek kadar hassas ve nazik idi. Buna rağmen, sahîbe-i kirâmın kendisini rahat ettirecek ve vücûdunda iz bırakmayacak yumuşaklıkta bir döşek hazırlama teklîfini kabul etmedi. Her zaman ifâde ettiği gibi, dünyaya onu hiç terketmeyecekmişcesine bağlanmadığını hatırlattı. Hattâ, dünyadaki hayatının, bir ağacın gölgesinde dinlenecek kadar kısa olduğunu belirterek, lükse, rahata ve israfa düşkünlüğün bir müslümana yakışmadığını kafâlara ve kalblere yerleştirdi. Nasıl bir ağacın gölgesi sürekli değilse ve sadece güneş varken gölgenin hükmü söz konusu ise, insan da bu dünyada sürekli olmayıp geçicidir. Aynı şekilde dünya da geçicidir. Bu sebeple insanları aşırı derecede dünyaya özendirip bağımlı hale getirmek, dininizde hoş görülmemiştir. Bu durum, dünyanın meşrû olan nimetlerinden faydalanmama anlamına gelmez. Sadece, zühde yönelik bir hayatın daha tercihe şâyân olduğunu ortaya koyar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, kendi şahsî hayatında zühdü tercih etmiş ve ümmete bu yönde tavsiyelerde bulunmuştur.
2. Dünya hayatı gelip geçicidir. Bu sebeple bağlanıp kalmaya değmez.
3. Güzel ve hayırlı davranışlarla âhıret hayatına hazırlanmık gerekir.
4. Maksadı daha iyi anlatabilmek için benzetme ve misâller kullanmak câizdir.

488- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??????????? ????????? ?????? ???????????? ?????????????? ????? » ???? ??????? ???? : ???? ???? .

488. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Fakirler, cennete zenginlerden beşyüz sene önce girerler."

Tirmizî, Zühd 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 6

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in hadîslerinde hem fakirlere hem de zenginlere yönelik müjdeler vardır. Bu kısa hadîs, fakirler için müjde ihtiva eden rivayetlerden biridir. Ancak, konuyla ilgili bir çok rivayette, müjdelenen fakir ve zenginlerin vasflarından da bahsedilir. Temel nitelik olarak, sabreden fakirlerle, varlıklı olmanın gereğini yerine getiren dürüst ve şükreden zenginlerin öne geçinildiğini görürüz. Buna göre her fakirin her zenginden daha önce cennete gireceği gibi bir genel hükme varılması söz konusu olamaz. Cennete en son girecek nice fakir bulunduğu gibi, cennete ilk girecek olan nice zengin vardır. Çünkü Peygamberimiz'in doğru ve güvenilir tüccarın peygamberler, sıddîkler ve şehîdlerle birlikte haşrolunacağına dair hadîsini (Süyûtî, el-Fethu'l-kebîr, II,40) ve benzer rivayetleri de hatırdan çıkarmamak gerekir.

Kıyamet gününde fakirlerin hesabının zenginlere göre daha kolay ve sürâtli olacağı çeşitli rivayetlerde belirtilir. Çünkü insanlar, bu dünyada sahip oldukları her şeyin hesabını Allah huzurunda verecekler, mal mülk ve zenginlik cinsinden olan varlıklarını nereden ve nasıl kazandıklarından, nereye sarfettiklerinden sorumlu tutulacaklardır. Fakirlerin cennete girişinin zenginlerden beş yüz sene gibi gerçekten çok önemli bir zaman farkıyla önce olacağını göz önüne alarak, dinin fakirliği teşvik ettiği sanılabilir. Oysa burada esas dikkatimizi çekmesi gereken şey; zenginlerin hesabının çetin olacağı ve içine haram karışmamış bir zenginliğin zor bulunacağı gerçeğinin kavranılmasıdır. Kaldı ki, âhıretteki sene hesabının dünya ile kıyas edilmeyeceği de bir başka gerçektir. Kur'ân-ı Kerîm'de: **"Muhakkak ki Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir"** [Hac sûresi (22), 47] buyurulur.

Netice itibarıyle, burada anılan fakirler ve zenginler hakkındaki hükümlerin fakir ve zenginler sınfının bütün fertlerini kapsamadığını belirtmek gerekir. Çünkü her insan grubu içinde iyiler de kötüler de bulunabilir. Fakat hükmün genele göre olduğu gerçeğini düşünürsek, çoğunluğu itbarıyle zenginlerin fakirlerden daha sonra cennete girecektlerini ve girmelerinin zor olacağını söylemek mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabırlı ve iyi işler işleyen fakirler, sahip oldukları nimetin kadrini ve kıymetini bilmeyen ve şükrünü yerine getirmeyen zenginlerden daha üstündür.
2. Sayılan niteliklere sahip fakirler, zenginlerden daha önce cennete girerler.
3. Dünyada zühde yönelik bir hayatı tercih edenler, fakir olsun zengin olsun daha üstündürler.

489- ??? ??? ???????? ? ??????????? ?? ????????? ? ??? ?????? ???? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ????????? ?? ????????? ???????? ???????? ??????? ?????????? . ??????????? ?? ???????? ?????????? ???????? ????????? ????????? » ????? ???? . ?? ????? ??? ???? . ????? ??????? ?????? ?? ?????? ???????? ??? ????????? ..

489. İbni Abbâs ve İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhüm*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cenneti yakından tandım; orada bulunanların çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehennemi de yakından tandım; orada bulunanların çoğunluğunun da kadınlar olduğunu gördüm."

Buhârî, Nikâh 88, Rikak 16, 51, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Zikr 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 11

Açıklamalar

Peygamberimiz'in cennet ve cehennemi yakından bilip tanıması, orada bulunanları görmesi olayı, bazı rivayetlerden anlaşılacağı gibi, Mi'rac gecesinde veya bir güneş tutulması sırasında kûsûf namazı kılarken, kendisinin önüne cennet ve cehennem getirilip gösterilmek ya da aradaki perde kaldırılmak suretiyle gerçekleşti. Bu durumun hem mi'rac esnasında, hem de kûsûf namazı kılarken ayrı ayrı zamanlarda, bir kaç defâ gerçekleşmiş olduğu da düşünülebilir.

Fakirlerin cennete girmesi ve sayı olarak çoğunluğu oluşturması sadece fakirlikleri sebebiyle değil,daha iyi müslâman olmaları sebebiyledir. Aksi takdirde, **iyi ve güzel davranışlar ortaya koymayanların fakirlikleri sebebiyle üstünlüğü söz konusu değildir.** Tıpkı zenginlerin sadece zenginlikleri sebebiyle üstünlüklerinin söz konusu olmayışı gibi. Burada fakir olanların dünyaya aşırı derecede düşkün olmayışları methedilirken, zenginlerin de dünyaya aşırı derecede hırslı oluşları kötülenmekte, bu durum onların cennette daha az sayıda olmalarına sebep gösterilmektedir. Çünkü, dünyadaki bir çok kötülüğün temelinde dünya nimetlerine aşırı düşkünlük vardır. Bu düşkünlük, insanın hellâl ve haram konusunda hassasiyetini ya ortadan kaldırmakta ya da zayıflatmaktadır. Her iki halde kişinin cennete girmesi de zorlaşmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in cehennemde sayıca kadınların çok olduğunu ifâde etmesi, onların hissiyâtın ve psikolojik yapısı hesaba katılmak suretiyle, cehenneme girmelerine sebep olacak davranışlardan uzak durmaları, iyi ve güzel işler yapmalarını teşvik olarak kabul edilmiştir. Burada, cehennem ehlinin çoğunluğunu kadınların teşkil ettiği söylenirken, bazı sahîh rivayetlerde de cennette bir erkek için birden çok hanım olduğu ifâde edilir. Bu takdirde, cennetteki kadınların sayısı erkeklerden belki bir kaç kat daha fazla olmuldır. Nitekim İbni Hacer el-Askalânî, Ebû Hüreyre'nin bu hadîsere dayanarak, cennette kadınların erkeklerden daha çok olacağı hükmüne varılğına nakleder. Sanki bu rivayetler arasında bir çelişki varmış gibi görülebilir. Oysa bir grup insanın cehennemde fazla olması, cennette az olmasını gerektirmez. Bu durum, kadınlar için olduğu gibi zenginler ve fakirler için de böylecdir. Yani **fakirlerin cennette çok oluşu zenginlerin orada az olmasını, zenginlerin cehennemde çok oluşu da fakirlerin orada az olmasını gerektirmez.** Bu çeşit hadîsleri, toplumda çok belirgin kesimleri iyiliklere teşvik ve kötülüklerden sakındırma yönleriyle de değerlendirmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fakirler, cennet ehlinin çoğunluğunu teşkil ederler.
2. Fakirlik, başlı başına cennete girmeye bir sebep teşkil etmez. Onları cennete götüren sâlih amelleri, iyi ve güzel davranışlardır.
3. Zenginlerin mes'ûliyeti daha çok ve hesapları daha zordur. Sorumluluğunu yerine getiren ve hesabını veren herkes gibi zenginler de cennete girerler.
4. Dininiz dünyada sürekli bir kazanma hırsı içinde olmayı, hellâle ve harama rıâyet etmeksizin malı mülkü, zenginliği artırmayı özendirmez.

5. Kadınlar kendîlerini cehennemden koruyacak iyi ve güzel işler yapmaya özendirilmiş, Peygamberimiz tebliğ görevini yerine getirirken, kadınların psikolojisini her zaman dikkate almıştır.

490- ??? ??????? ??? ???? ???? ?????? ????? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ???? ???? ????????? ? ??????? ???????? ???? ????????? ?????????? . ?????????? ??????? ?????????? ? ?????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ????? ??? ???????? » ????? ???? . ? « ??????? » ??????? ????????? . ??? ??? ???? ??? ?????? ?? ??? ???? ???????????.

490. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennetin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğunluğu dünyada bir şeyleri bulunmayan yoksullardı. Varlıklı kimseler ise, hesaba çekilmek üzere alıkonulmuşlardı. Şu kadar var ki, onlardan cehennemlik olanların cehenneme sevkedilmeleri emrolunmuştu."

Buhârî, Nikâh 87, Rikak 51; Müslim, Zikr 93

Açıklamalar

Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinin devamında, *"Cehennemin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğu kadınlardı"* ilâvesi de bulunmaktadır. Hadîsimiz, daha önce 260 numara ile geçmiş, orada da bu ilâve yer almıştı. Peygamber Efendimiz'in cennetin ve cehennemin kapısında durarak, oraya girenleri görmesi olayı, bazı rivayetlerden anladığımız üzere mi'raccda gerçekleşmiştir. Bir önceki hadisin açıklamasında da ifâde ettiğimiz gibi, fakir ve yoksulların zenginlerden daha önce ve çoğunlukla cennete girmelerinin sebebi onların sadece fakirlikleri değildir. Bunun yanında onların iyi ve güzel davranışları, yani iyi müslâman olmalarıdır. İyi ve güzel işler yapan, iyi müslâman olan zengînler de aynı şekilde cennete girecekleridir. Şu kadar var ki, dünyada herhangi bir malı ve mülke sahip olmayan fakirlerin hesabı zenginlere göre daha kolaydır. Şüphesiz mal ve zenginlik, dünyada bir çok iyiliği yapmaya vesîledir. Bunun yanında pek çok kötülüğün kaynağı da, kişinin hellâl olmayan yollardan elde ettiği servet ve bu servetin sebep olduğu şımarıklık ve taşkınlıktır. Bu durum, hem kişinin Allah huzurundaki hesabını güçleştirmekte, hem de cehenneme girmesine sebep teşkil etmektedir. Bütün bunların fakirler ve zenginler hakkında genel hükümler olmadığını bir kere daha hatırlatmalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz cennetı ve cehennemi görmüş ve hakkında bilgi vermiştir.
2. Fakirler cennete daha erken girecek ve orada çoğunlukta olacaklardır.
3. Zenginlik, mal, mülk ve evlat çokluğu kıyamet gününde fayda vermez.

491- ??? ??? ????? ? ??? ?????? ??? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ???????? ???????? ??????? ???????? ??????? : ???? ????? ????? ?? ???? ????? ??????? ????? ???? .

491. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şâirlerin söylediği sözlerin en doğrusu, Lebîd'in şu sözüdür: Biliniz ki, Allah'tan başka her şey yok olacaktır."

Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 26, Edeb 90, Rikak 29; Müslim, Birr 2-6. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 70; İbni Mâce, Edeb 41

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in sözünü beğendiği Lebîd İbni Rebîa, Câhiliye döneminin önde gelen şâirlerinden biriydi. Daha sonra Peygamberimiz'in huzuruna gelerek müslâman oldu. Böylece sahîbe-i kirâmdan olma şerefini kazandı. Lebîd'in, kendîlerine "muammerûn" denilen uzun ömürlülerden biri olduğunu görmekteyiz. Öldüğünde yaşının 150'nin üzerinde olduğu nakledilir. Müslâman olduktan sonra şâir yazıp söylememiş, "Allah bana Kur'an'ı öğrettikten sonra ben artık şâir söylemedim" diyerek, bunun sebebini açıklamıştır. Onun bu davranışı şahsî tercihi olup, İslâm'ın şâiri yasakladığı gibi bir anlamı gelmez. Bunun aksine dininiz yüksek gaye ve idealler yönelik şâiri teşvik bile etmiş, Peygamberimiz'in "Resûlullah'ın şâiri" diye anılan Hassân İbni Sâbit'e karşı davranışı ve onu bu alanda yönlendirişi konuya nasıl bakmamız gerektiğini öğretmiştir.

Şâir Lebîd'in bu mısraı, Kur'an'ın insanlığa getirdiği tevhîd inancının ruhunu, Allah'tan başka her şeyin geçici olduğu anlayışına tam uygun düşmektedir. Nitekim Cenâb-ı Hak: **"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacak."** [Rahmân sûresi (55), 26-27] ve **"Allah'tan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey helâk olacaktır"** [Kasas sûresi (28), 88] gibi Kur'an âyetlerinde bu gerçeği kullanma öğretmiştir. Peygamber Efendimiz'in Lebîd'in bu sözünü sevmesinin sebebi böylece anlaşılmış olmakta, aynı zamanda şâirlerin şâirlerinde işlemeleri gereken fikirlere de ışık tutmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya ve içindekiler geçicidir. Dünyaya bağlanıp kalmmasının dininizde hoş karşılanmayış sebebi budur.
2. Doğru bir sözü ve şâiri hakîkate delâl göstermek câizdir.

56- ??? ??? ????? ?????? ?????

????????? ??? ?????? ?? ??????? ???????? ???????? ?????? ?? ???? ????? ???? ???????

AÇLIĞIN VE SÂDE YAŞAMANIN ÜSTÜNLÜĞÜ

VİYECEK, İÇECEK, GİYECEK VE BUNLAR DIŞINDA NEFSİN
HOŞLANDIĞI ŞEYLERDE ORTA YOLU TUTMANIN VE ŞEHEVÎ

Âyetler

???????? ??? ??????????? ?????? ????????? ??????????? ???????????? ???????????? ???????? ??????????? ??????? [59]

?????? ??? ????? ???????? ???????? ???????? ???????????? ??????????? ??????????? ????? ???????????? ??????? [60]

1. "Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler. Ancak tevbe eden, inanan ve iyi iş yapanlar, onlar cennete girecekler ve hiç haksızlığa uğratılmayacaklardır."

Meryem sûresi (19), 59-60

Tâbiîn dönemının önde gelen müfessirlerinden Mücâhid, bu âyette bahsedilen namazsız ve nefislerinin arzularına uyan nesillerin kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacağını, Muhammed ümmetinin iyi ve güzel işler yapan sâlih kişilerinin gittikçe azalacağını söyler. Bu âyetle yahudilerden sonra gelen hıristiyanların kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Âyet, namazı terketmenin büyük günâhlardan biri olduğuna ve böyle bir kimsenin Allah tarafından cezalandırılacağına delâl teşkil eder. Çünkü namaz kılınmalık ve nefislerin arzusuna uymak sapıklık çeşitlerinden birdir. Peygamberimiz'in bir hadislerinden açıkça anladığımız gibi, kişinin Allah huzurunda hesaba çekileceği ilk ibâdeti namazı olacaktır. Çünkü gerçek anlamda kılınan namaz kulluğun ölçüsü olduğu gibi, insan her türlü kötülük ve çirkinliklerden alıkoyan odur. İyi terbiye edilmemiş bir nefsi insanı çoğu kere kötülük ve çirkinliklere, şehevî ve hayvânî duygulara uymaya yönelttir. Bu sebeple nefsin arzu ve istekleri ne boyun eğmemek, dâimâ önceliklе üzerinde durduğu terbiye unsurlarının başında gelir. İnsan ibâdetlerini ihmal etmiş, nefsinin arzularına uymuş olsa bile, hatasını anladığı anda Allah'a yönelip tövbe eder. Allah, kullarının samimiyetle yaptıkları tövbeleri kabul eder ve hiçbir kulunu en küçük bir haksızlık yapmaz.

???????? ????? ???????? ??? ?????????? ????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ??? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ???????? ???????? ????? ????? ??????? [79]

??????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? ????? ??????????? ????????????? ?????? ????????? [80]

2. "Derken, Kârûn, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Kârûn'a verilenin benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o çok şanslı, dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlara göre Allah'ın mükâfatı daha üstündür."

Kasas sûresi (28), 79-80

Kârûn, Hz. Mûsâ zamanında yaşadı; hatta onun amcazâdesi olduğu rivayet edilir. Önce Hz.Mûsâ'ya iman ettiği halde hırsı ve kıskançlığı yüzünden münafıklığa düştü. Son derece zengin ve zengin olduğu kadar da cimri biri olduğu ve bu zenginliği içinde nasıl helâk olup gittiği bir ibret tablosu olarak insanlığın hafızasına nakşolunmuştur. Onun, kavmi Benî İsrâil'in karşısına çıktığında beraberinde eğerleri altından yapılmış ve her birinin üzerinde kırmızı kadifeden örtüler bulunan dört bin binit hayvanı, bin katır, katırlar üzerine bindirilmiş üç yüz câriye ve pek çok zînet eşyası ile çeşitli zenginlikleri olduğu nakledilir. Bazı rivayetlerde bu sayılanlardan çok daha fazlasına yer verildiğini de görmekteyiz. Dünyaya ve dünyalıklara dâşıklın olanlar, bu ihtişamı görünce, imrenmişlerdi. Ama onlar, Kârûn'un bu hesapsız serveti içinde helâk olup gittiğini, malının, mülkünün ve zenginliğinin kendisini kurtarmadığını, aksine yok olmasının temel sebebi olduğunu da gözleriyle gördüler.

Kendilerine ilim verilenler, yani İsrâiloğulları içinde Allah'ın emrini bilenler ve inananlar ise, böyle bir tercihin yanlış olduğunu onlara hatırlatarak tûrtûrlerini ortaya koydular. Çünkü Benî İsrâil âlimleri, her milletin içindeki benzerleri gibi, insanların özendikleri bu dünya nimetlerinin geçici olduğunu biliyorlardı. Bu sebeple, Allah'ın rızâsının ve sevabının daha kalıcı ve insana ebedî mutluluğa kavuşturucu olduğunu onlara haber verdiler.

????? ??????????????????????? ???? ??????????? [8

3. "Sonra, o gün, size verilen nimetten elbette hesaba çekileceksiniz." Tekâsür sûresi (102), 8

Nîmet, bu dünyada kendisinden lezzet alınan ve hoşlanılan her şeydir. Hayat, sıhhat, âfiyet, içilen bir yudum tatlı ve soğuk su dahi bu nimete dâhildir. Buna göre, yeryüzünde nimete sâhip olmayan kimse yoktur. O halde kimler, hangi nimetlerden hesaba çekileceklerdir? Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük yapanlar, bu dünyada bütün çabaları, gayretleri ve himmetleri zevk ve safâ içinde yaşamak, yemek içmek, gezip eğlenmek, şehvetlerini tatmin, nefislerinin dünyalık arzularını yerine getirmekten ibâret olanlardır. Onlar, dinden tamamen gâfil olan kâfirler ve dînî sorumluluklarını yerine getirmeyen fâsık mü'minlerdir. Her türlü nimetin Allah'tan geldiğini bilen, bunun karşılığında şükreden, ilme, iyi ve güzel işlere yönelen kimseler, Allah'a karşı vazîfelerini yerine getirmiş olurlar. Böyle olanlar sorumluluklarını yerine getirmiş, Allah'ın huzurunu yüzü ak olarak çıkmayı hak etmiş olurlar.

???? ????? ??????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ??? ??????? ????? ????????? ????? ?????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ??????????? [18]

4. "Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız."

İsrâ sûresi (17), 18

İnsanlardan bazısı sadece bu dünya için çalışır, çalışmasının karşılığını da ölmeden bu dünyada almak isterse, Allah ona karşılığını burada, bu dünyada peşin verir. Fakat herkese, ayrı seviyede ve kişinin istediği kadar değil, Cenâb-ı Hak kendi dilediği kadar verir. Çünkü herhangi bir işin kıymeti o işi yapanın isteği ile değil, çalıştıranın kabulü ile kararı bağlanır. Bununla beraber herkesin yaptığı işin karşılığı tam olarak verilir ve hiçbirinin hakkı yenilmez, hiç kimseye zulmedilmez. Acelesi olmak ve her şeyin karşılığını bu dünyada almak başlangıçta hoş görünse de, sonu oldukça acıklıdır. Bu acıklı sonu hak edenlerin münâfıklar olduğu ifâde edilir. Dünyada kendilerine nimet verilenlerin bir kısmı bunları kötü ve çirkin, haram olan yollarda sarfetmek suretiyle kendi elleriyle cehenneme hazırlık yapmış olurlar. Fakat Allah'a hakkıyla inanırlar ve imanlarının şuurunda olanlar verilen her nimetin kıymetini bilir, onu yerli yerine harcar ve bir hesap gününün olduğuna, her şeyin hesabının orada sorulacağına inanırlar. Ayrıca mü'minler, dünya hayatının geçici, âhiretin ise ebedî olduğunun bilinci içinde hareket ederler.

Hadîsler

492- ??? ?????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ?? ????? ??? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ??????? ??????????? ?????????????? ?????? ?????? . ????? ???? .

??? ????? : ??? ?????? ??? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ???? ??????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?????? ????? .

492. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ailesi, onun vefât ettiği ana kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı.

Buhârî, Eymân 22; Müslim, Zühd 22. Ayrıca bk. Buhârî, Et'ıme 23, 27; Nesâî, Dahâyâ 37; İbni Mâce, Et'ıme 48, 49

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aile efrâdı, Medîne'ye geldiği günden vefât ettiği ana kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı.

Müslim, Zühd 20. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 17

Açıklamalar

Peygamber ailesi (Âl-i Muhammed) tabiri, dar anlamda Peygamber Efendimiz'in eşlerini, hizmetinde bulunup bakmakla yükümlü olduğu kimseleri, daha geniş anlamda kendisinin nesebinden olan herkesi, eşlerini, zekât almaları haram olan Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib'e mensup olanları kapsar.

Hadîsimizin rivayetlerinden birinde arpa ekmeği, diğerinde buğday ekmeğinden bahsedildiğini görmekteyiz. Peygamber Efendimiz'in zamanında hem arpa hem de buğday, ele geçirilmesi ve bulunması zor yiyecek maddelerîydi. Buna rağmen her iki maddeyi yeme imkânı en yüksek olan kimse de Peygamberimizdi. Fakat Resûl-i Ekrem, hiçbir zaman içinde yaşadığı toplumun sâhip olmadığı imkânları elde etme ve onlardan farklı yaşama gibi bir eğilim içinde olmadı. İnsanlar açlık çekmekteyse, bunu önce ve herkesten çok Peygamber Efendimiz ve ailesi çekti. Cenâb-ı Hak tarafından Peygamberimiz'e, isterse yeryüzünün hazînelerinin verilmesi, dilerse Mekke'nin dağlarının kendisi için altın kılınması teklîf edilmişti. Resûl-i Ekrem bunları istemeyerek şöyle dedi: *"Bir gün aç kalıp sabırdır, bir gün karnımı doyurur şükrederim. Çünkü İman biri diğerini tamamlayan iki yarımdır: Bir yarısı şükür, diğer yarısı da sabırdır. Allah da şöyle buyurur:* **"Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır"** [İbrâhîm sûresi (14), 5]. (Bkz:Alî el-Kârî, Mirkât, IX, 89). Bu ve benzeri rivayetlerden hareketle, Peygamberimiz'in dünya hayatında lüksü ve zenginliği öne geçiren bir yaşayış tarzını arzu etmediğini, buna karşılık, açlık ve tokluk içinde geçen, sabrı ve şükrü yerine getirmeye vesîle olan orta hallî bir hayatı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bazılarının iddia ettiği gibi, Hz.Peygamber'in başlangıçta fakîr, fakat sonradan zengin olduğu yönündeki anlayışı doğru kavramak gerekir. Bazı kere Hz.Peygamber'in elinde çok mal bulunduğu doğru ise de, bir başka doğru da onun elinde bulunan mal uzun süre tutmadığı biriktirmediği, kendine saklamadığı ve Allah rızası için sarfettiği gerçeğidir. Efendimiz vefât ettiğinde, zırhının, ödünç aldığı arpa karşılığında bir yahudîde rehin bulunmakta olduğu gerçeği, üzerinde durulup düşünülmesi gereken bir özellik taşır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamberimiz, hayatının hiçbir safhasında lüks ve zenginlik içinde yaşamamıştır.
2. Peygamberimiz, açlık ve tokluk arasında orta hallî bir hayat sürmüştür.
3. Fakirliğe sabır, zenginliğe şükür mü'minler için bir görevdir.
4. İnsan ne kadar zengin de olsa lüks ve israfa yönelmemelidir.

493- ??? ???????? ???? ????? ??? ?????? ???? ? ???????? ??????? ??????? : ???????? ?? ????? ??????? ???? ?????? ?????????? ??? ???????? ???? ???????? . ????? ??????? ?????? ?????????? ?? ?????????? . ????? ??????? ?? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? . ?????? : ??? ??????? ????? ????? ??????????? ? ????? : ??????????? : ????????? ????????? ??????? ??????? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????????? . ????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????????? . ????? ???? .

493. Urve'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre o:

Ey kız kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki, biz bir hilâli, sonra diğerini, sonra bir başkasını, yani iki ayda üç hilâli görürdük de, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in evlerinde hiç ateş yakılmazdı, demişti. Ben:

– Teyzeciğim! O halde geçiminiz ne idi? dedim. Teyzem:

– İki siyah, yani hurma ve su. Ancak şu var ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ensardan sağlınal hayvanları bulunan komşuları vardı. Onlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu hayvanların sütlerinden gönderirlerdi; o da bize içirirdi, dedi.

Buhârî, Hibe 1; Rikak 17; Müslim, Zühd 28

Açıklamalar

Urve'nin babası sahâbe-i kirâmdan Zübeyr İbni Avvâm, annesi Hz. Âişe'nin ablası Esmâ'dır. Teyzesi Hz.Âişe'nin bir çok rivayeti bize Urve vasıtasıyla ulaşmıştır. Hz.Âişe, Peygamber hanımlarının hayatlarını hangi şartlarda sürdürdüklerini pek çok açıklamalarıyla ortaya koyar. Bu rivayet, onların ne kadar zor şartlar altında ve ne büyük bir geçim sıkıntısı içinde yaşadıklarını bize göstermektedir. Peygamber ailesinin evlerinde günlerce sıcak yemek pişmediği olurdu. O günlerde sadece hurma yeyip su içerek yaşarlardı. Sahâbîlerin bir çoğunun durumu da özellikle Medîne'de İslâmın ilk yıllarında bundan farklı değildi. Şu kadar var ki, gerek ensar gerekse muhacirlerden olan bütün müslümanlar birbirlerine son derece yardımcı olmakta ve ellerinde bulunan her şeyi paylaşmakta idîler. Hatta o dönemdeki bu paylaşım ve yardımlaşma örneğinin bir benzerini tarîhin kaydetmediği, herkesin kabul ettiği bir gerçektir. İşte Peygamber Efendimiz de aynı şartlarda hayatını sürdürmüş, güç yetirmesi mümkün olduğu halde, içinde yaşadığı toplumdan farklı, seçkin bir hayat yaşamayı aklından geçirmemiştir. Böylece, toplumu yöneten ve onları idare edenlerin nasıl olması gerektiğinin de eşsiz örneğini sergilemiştir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz, hayatı boyunca içinde yaşadığı toplumun bir ferdi olarak, herkesin yaşadığı şartlarda hayatını sürdürmeyi tercih etmiştir.
2. Peygamber ailesinin nasıl bir hayat sürdürdüğü herkesin bilgisi dahilindedir.
3. Peygamber ailesinin ev halini bilmek, bir çok şer'î hükmün kaynağına teşkil etmesi açısından önemli görülmüştür.
4. Toplumu yönetenler, yönettikleri halkın hayat standardları üstünde bir yaşayış tarzına özlem duymamalıdır.
5. Başkalarına örnek olacak ve toplumu yol gösterecekse, bir yöneticinin veya örnek alınabîlecek kimselerin ev hallerinin ve geçim şartlarının bilinmesinde bir sakınca yoktur.

494- ??? ??? ????? ??????????? ???? ??? ???????? ??? ?????? ??? . ???? ????? ?????? ?????? ??????????? ????? ????????? . ??????????? ?????? ???? ???????? ? ???? : ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ??????????? . ???? ??????? . « ??????????? » ????? ????? : ???? : ????????? .

494. Ebu Said el-Makbürî'nin Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Ebû Hüreyre, önlerinde kızartılmış koyun bulunan bir topluluğa rastladı. Topluluk kendisini davet etti; fakat o yemek istemedi ve:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, arpa ekmeğine bile doymadan dünyadan çıkıp gitti, dedi.

Buhârî, Et'ıme 23

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'e uyma, onu takip etme hususunda çok gayretli idi. Burada Ebû Hüreyre'nin kızartılmış eti yememesi, onu yemek câiz olmadığı için değil, Resûlullah'ın karnını arpa ekmeğiyle bile doyurmamış olduğunu hatırlamaktan kaynaklanan bir davranıştır. Böyle rivayetlere bakarak, Resûl-i Ekrem'in karnını hiçbir zaman doyurmadığı gibi bir kanaata varmak da yanlıştır. Çünkü gerek Peygamberimiz, gerek ashap zaman zaman karnılarını doyururlardı. Ama onlar genelde az yerler, lüks ve israftan uzak kalırlardı.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sahâbe-i kirâm, Peygamberimiz'e uyma hususunda çok hassas idîler.
2. Hz. Peygamber ve ashâbı karnılarını doyurduklarında bile az yerlerdi.

495- ??? ????? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ?????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ?????? ???? ? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ????? . ???? ???????. ??? ??????? ?? : ???? ????? ????? ???????? ??????????? ???? .

495. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* vefâtına kadar kibir sofrası üzerinde yemek yemedi. Yine o, vefât edinceye kadar katıksız undan yapılmış ekmek de yemedi.

Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir:

Hz.Peygamber, kızartılmış bir koyunu gözüyle hiç görmedi.

Buhârî, Et'ime 8, Rikâk 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 1, Zühd 38; İbni Mâce, Et'ime 20

Açıklamalar

Hadiste anılan ve Peygamberimiz'in üzerinde vefât edinceye kadar yemek yemediği sofra, kibirli ve zorba kimselerin kullandığı ve kendilerini başka insanlardan üstün görüp göstermelerinin vasıtası olan sofradır. Bu çeşit sofrayı kullananlar, o günkü lüks ve israfın, şımarıklık ve kibirliliğin temsilcisi olan kimselerdi. Esasen hadiste sofra anlamında kullanılan "hıvân" kelimesi Arapça olmayıp, bu dile Farsça'dan girmiş bir kelimedir. O günün İran devleti, Bizans ile birlikte iki süper gücten biri idi. Bu çeşit lüks ve israf, kibirlilik ve gösteriş merakı, onlar arasında yaygındı. Bu sebeple Peygamberimiz'in böyle bir sofrada oturması ve onlara benzemesi söz konusu olamazdı. Çünkü **Efendimiz, özellikle müstekbirleri ve kâfirleri takliften son derece sakınır, ashâbının ve ümmetinin de bunlardan sakınmasını isterdi.**

Hz. Peygamber'in halis, katıksız undan yapılmış ekmek yememiş ve kızartılmış koyunu müşâhirek gözleriyle görmemiş olması, bunların yenilmesinin yasaklığından değildir. Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, Peygamber Efendimiz'in mütevâzî bir hayatı tercih etmesi, fakir bir toplumun içinde onların şartlarında yaşama inancı ve buna paralel bir hayat tarzını benimseyip uygulamasından kaynaklanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, hayatı boyunca mütevâzî olmaya özen göstermiş, kibir alâmeti sayılan davranışlardan uzak durmuştur.
2. Peygamberimiz, lüks ve israftan sakınmış, zühde yönelik bir hayatı tercih etmiştir.
3. Resûl-i Ekrem Efendimiz açlığı tokluğa, az yemeyi çok yiyip karnını tıka basa doyurmaya daima tercih etmiştir.

496- ??? ??????????? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ???????? ??????????? ????? ????? ???????? ???????? ??? ?????? ???? ????????? ?? ???????? ?? ???????? ? ???? ???? . ????????? : ?????? ??????? .

496. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ben, Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in karnını doyuracak âdî hurma bile bulmadığını gördüm.

Müslim, Zühd 34, 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 10

Açıklamalar

Sahîbe-i kirâmın, Peygamberimiz'den sonra yaşayanları pek çok dünyalık nimetlere ve zenginliklere kavuştular. Fakat onlar, geçmişlerini unutmayıp, Efendimiz zamanındaki durumlarını hatırlayarak kendilerinden sonraki nesillere hem Peygamberimiz'in hem de kendilerinin daha önceki hâllerini anlattılar. Bu durum müslümanların meşru olan dünyalık nimetlerden faydalanmadığı veya bunu câiz görmedikleri anlamına gelmez. Fakat dünyaya ve dünyalığa aşırı derecede bağlanıp kalmamaları yönünde onlara bir uyarı niteliği taşır. Bu uyarılarda bulunurken, onların kendilerine örnek ve rehber edineceği kişinin Resûl-i Ekrem olması kaçınılmaz bir zarurettî. Çünkü ashâb, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğuna kavuşmanın peygamberine uymakla mümkün olacağını çok iyi bilmekteydi. Müslim'in bir rivayetinde, Nu'mân İbni Beşîr'in sözünün başında, buraya alınmamış olan şu ilâve bulunmaktadır: "Siz dilediğiniz kadar yiyecek ve içecek içinde değil misiniz?". Bu, varlık içindeki insanlara bir uyarı, bir dikkat çekmedir. Çünkü bu ek cümle, ashâbın ve müslümanların belli bir dönem sonunda istedikleri her şeye kavuştuklarını gösterir. İşte bu hâldeki insanlara yakışan, hem geçmişteki fakir ve yoksulluk günlerini, hem de bu nimetlere sâhip olmayan kardeşlerini unutmamak olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, hayatın her çeşit sıkıntısını yaşamış ve bunlara göğüs germiştir.
2. Hz.Peygamber'in yaşadığı hayatın her safhasından alınacak dersler vardır.

497- ??? ??? ?? ???? ??? ?????? ??? ? ??? : ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ???????? ?????? ????? ? ???? ???? ???? ????? ?????? ?? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ??? : ?? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ? ??????? ??? : ?????? ???????? ??????????? ?????????? ???? ???????? ? ??? : ?????? ?????????? ??????????? ? ???????? ?? ???? ? ??? ????? ??????????? . ???? ??????? . ???? : « ???????? » : ?? ???? ????? ???? ????? ?????? ?????? . ????? ???????? ??????????? ? ?????? : ??????????? ? ???? : « ??????????? » ??? ????? ??????????? ? ????? ????? ??????????? ? ????? ???? ?????????? ???? ??? ????? ??? ? ???? : ?????????? ??????????? .

497. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiği andan vefât ettirdiği zamana kadar elekten elenmiş has un görmedi. Sehl'e:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında siz elek kullanır mıydınız? diye soruldu. Sehl:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Allah Teâlâ'nın kendisini peygamber gönderdiği andan vefât ettirdiği ana kadar elek de görmedi, dedi. Sehl İbni Sa'd'a:

– Elenmemiş arpa ununu nasıl yiyordunuz? denildi. O:

– Biz arpayı öğütür ve savururduk. Kepeğin uçanı uçardı; kalanını da ıslatıp hamur yapardık, dedi.

Buhârî, Et'ime 23

Açıklamalar

Bu rivayet Mekke ve Medine halkının o günkü geçim şartlarının olduçça zor ve hayat seviyelerinin de çok düşük olduğunu gösterir. Sehl İbni Sa'd, Peygamber Efendimiz'in özellikle peygamberlik döneminde elekten elenmiş hâlis un ve un eleme aleti olan eleği görmediğinden bahsederken daha önce bunları gördüğünü değil, kullanmamış olduğunu anlatmak istemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in çocukluk ve gençlik döneminde Şam diyarına gittiği bilinmektedir. Orada hem elenmiş un hem de eleğin bol olduğunu pek çok rivayetten öğrenmekteyiz. Görüldüğü gibi hadisler bize o günkü sosyal hayatı, örf ve âdetleri, halkın yaşayışını da öğretmektedir. Bu sebeple hadisler müslümanların olduğu kadar, gayri müslim âlim adamlarının da inceleme alanı olmaktadır.

Sehl, Peygamberimiz'in bunları görmediğinden bahsederken, onları elde etmeye çalışmadığını sade bir hayatı tercih ettiğini anlatmak istemiştir. Fakat değişen ve gelişen şartlar, müslümanların kısa zamanda medeniyetin bütün unsurlarına sâhip olmalarını sağlamış, hattâ onlar bunu çok daha ileri safhalara götürerek, tarihe mührünü vuran büyük İslâm medeniyetini kurup geliştirmişler ve insanlığa hayırlı bir mirâs bırakmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, lüks bir yaşayış özlemi içinde asla olmamıştır.
2. Hz.Peygamber, sade ve mütevâzî bir yaşayışı tercih etmiştir.

498- ??? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ??? ?????? ????? ? ???? : « ?? ???????????? ???? ??????????? ????? ??????????» ???? : ??????? ?? ?????? ?????? . ???? : « ??????? ? ???????? ??????? ???????? ? ??????????? ??????? ??????????? . ????? » ?????? ?????? ? ??????? ??????? ???? ????????? ? ??????? ???? ?????? ?? ????? ? ???????? ???????? ????????? ?????? : ????????? ????????? . ???? ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? » ?????? : ?????? ??????????? ????? ?????? ? ???? ???? ???????????? ? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ? ????? ????. ???????? ????? ? ?? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????? ? ???? : ?????? ? ???????? ??????????? ? ???? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ?????????? . ??????? ???? ??????? ???????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ??????? ??? ?????? ????? : « ????????? ?????? ???????? ? ???????????? ???? ???? ????????? ?????? ?????????? ? ??????????? ???? ??????????? ??????? ? ????? ???? ?????????? ?????? ??????????? ??? ?????????? » ???? ???? .

???????? : « ??????????? » ???? : ??????? ?????? ???????? ? ????? ???????? . ? « ???????? » ???? ????? ?????? ????? ??????? : ????? ?????????? ? ????? ???????? . ? « ???????? » ??? ????? ??????? : ?? ??????????? . ? « ???????? » ???? ?????? . ????????? ???? ??? ??????? ?????? ???????? ???????? ?? ?????? ??????? ?????????? . ???????? ???????? ???? ??????????? ??????? ???????? ???? ????? ????????? ??? ??????????? ??? ?????? ??? ????? ???? ???????? ?? ?????? ??????? ????? .

498. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün –veya bir gece- evinden dışarı çıkmıştı. Baktı ki, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhümâ* oradalar. Onlara:

– "Bu saatte sizi evinizden dışarı çıkaran sebep nedir?" diye sordu. Onlar:

– Açlık, yâ Resûlullah, dediler!. Peygamberimiz:

"Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizi evinizden çıkaran sebep beni de evinden çıkardı; haydi kalkınız" buyurdu. İkisi de kalkıp, Resûl-i Ekrem'le birlikte ensârdan birinin evine geldiler. Fakat o zât da evinde değildi. Ama hanımı Resûlullah'ı görünce:

– Hoş geldiniz, buyurunuz, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Falan nerede?" diye sordu. Kadın:

– Bize tatlı su getirmek için gitti, dedi. Tam o sırada evin sahibi olan Medine'li sahâbî geldi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ve iki arkadaşına baktıktan sonra:

– Allah'a hamdolsun, bugün, hiç kimse misafir yönünden benden daha bahtıyar değildir, dedi. Hemen gidip onlara içinde koruğu, olgunu ve yaşı bulunan bir hurma salkını getirdi:

– Buyurun, yiyiniz, dedi ve eline bıçak aldı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:

– "Sağılan hayvanlara sakın dokunma", dedi. Ev sahibi onlar için bir koyun kesti. Onlar da koyunun etinden ve hurmadan yediler; tatlı sudan içtiler. Hepsi yemeğe doyup suya kanınca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebû Bekir ve Ömer *radıyallahu anhümâ*'ya şöyle dedi:

– "Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet gününde bu nimetlerden sorguya çekileceksiniz. Sizi evinizden açlık çıkardı, sonra evinize dönmeden şu nimetlere kavuştunuz" buyurdu.

Müslim, Eşribe 140

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem ve ashâbın ileri gelenleri dünya nimetlerinin pek azıyla yetinirler, çok kere açlık ve geçim darlığı içinde bulunurlardı. Bazı âlimler bu durumun fetihlerden öncesi için geçerli olduğunu söylemekteyse de, Nevevî bu görüşün doğru olmadığına belirtir. Çünkü Hz. Peygamber bütün hayatı boyunca varlıkla darlık arasında yaşadı. Kitabımızın bu kısmında geçen, açıkladığımız ve açıklamaya çalışacağımız rivayetler de bize bu yönde işâk tutucu nitelîktedir. Fakat şâret etmemiz gereken önemli bir gerçek, Hz.Peygamber'in ihtiyaç içinde olduğunu muhacir ve ensarın kendisine son derece yakın olan cömert zenginlerinin bile bilmediğidir. O, hâlini hiç kimseye söylemez, kimseye yük olmak istemezdi. Nitekim burada da gördüğümüz gibi, kendisini belki yiyecek bir şey bulunan ümmîyle evinden dışarıya çıkaran açlık, en yakın dostları olan Ebû Bekir ve Ömer'i de aynı şekilde evlerinden çıkarmıştı. Fakat onlardan biri diğerinin hâlinden habersizdi. Çünkü bu hâlcindan hepsinin ahlâkı birbirine benzemekteydi. Onlar şâhsî ihtiyaçlarını ve hâllerini başkalarından gizlemeyi tercih ederlerdi. Şu kadar var ki, bir insan başına gelen elem ve kederi, dert ve sıkıntıyı, şikâyet veya itiraz olarak değil de, sabır ve teselli için, dua edilmesi için, ya da kendisine yardım edilmek suretiyle din kardeşlerinin sorumluluktan kurtulması için söyleyebilir. Çünkü mü'minlerin birbirlerine ve bütün insanlara karşı birtakım sorumlulukları vardır.

Peygamber Efendimiz'in Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte evine gittiği sahâbî Ebü'l-Heysem Mâlik İbni Teyyihân idi. Kendisi evde olmadığı için hanımı Peygamberimiz'i tanıyarak evine davet etmişti. Sahâbe hanımları, bilip tanıdıkları ve dürüstlüğünden emin oldukları kimseleri eve davet etmenin ve kendileriyle konuşmanın câiz olduğunu biliyorlardı. Gelen Allah'ın Resûlü olunca, davet etmeleri kaçınılmaz olduğu gibi, bu durumu kendileri için en büyük şeref sayarlardı. Eve bir misafir geldiğinde elde mevcut olan yiyeceklerden hemen bir şeyler ikram etmek edepten sayılır. Ayrıca özel olarak yemek hazırlamak bundan sonra gelir. Çünkü gelen misafir çok aç olabilir. Öte yandan kısa bir ziyaret için uğramışsa yemek hazırlanmasını bekleyecek zamanı olmayabilir; hattâ bu misafirin ev sahibine yük olmamaya çalışan hassas biri olması da mümkündür. Fakat bütün bunlar, kendisine misafir gelen kimsenin ikramda bulunmasına engel teşkil etmez.

Dinimiz misafire ikrama büyük bir önem verir. Bunun en güzel ve canlı örneklerini sahâbe-i kirâmın hayatında görürüz. Yeryüzünün her yerindeki müslümanı toplumlar, dinimizin bu güzel prensibini asırlarca canlı bir şekilde yaşatmışlardır. Bizim ülkemizin en küçük yerleşim birimlerinde bile, tandık tanımadık her misafire gösterilen hürmet ve saygı, kesinlikle canlı tutup yaşatmamız gereken üstün bir medeniyet mirasıdır.

Bize ikram edene teşekkür, Allah'a da hamd ve şükür vazîfemizi yerine getirmeliyiz. Çünkü o nimetin gerçek sahibi Allah, nimetine vesîle kıldığı da ikram sahibi kuladır. İyi bir müslümanın böyle inanması ve misafiri bir nimet bilmesi gerekir. İnsanın kıyamet gününde kendisine ihsan edilen nimetlerden sorumlu tutulması, bu nimetlere karşı teşekkür, hamd ve şükür vazîfesini yerine getirip getirmediğinden sorumlu olacağı anlamına gelir. Yoksa bu bir hesap, bir tehdit ve bir ceza sorusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in ve ashâbın ileri gelenlerinin hayatı açlıkla tokluk arasında geçmiştir.
2. Bir kimsenin açlığını veya başına gelen bir sıkıntıyı, şikâyet ve itiraz etme kastı olmaksızın, sabır, teselli, dua veya yardım gayesiyle söylemesinde bir sakınca yoktur.
3. Konuşurken bir sözün doğruluğunu bildirmek için istemeksizin yemin etmek caizdir.
4. Bir kimse güvendiği bir kişinin evine dostlarını misafir göstirebilir.
5. Misafire hoş geldin demek ve güler yüz göstermek ikramdan sayılır.
6. Bir kadın, iyi tanıdığı ve dürüstlüğüne güvendiği kimseleri kocasının evine misafir edebilir ve ihtiyaç hâlinde onlarla konuşabilir.
7. Bir ikramda bulunanın ikramına karşı teşekkür, ihsan ettiği nimet sebebiyle Allah'a da hamd ve şükretmek İslam'ın öngördüğü edep kaidelerindendir.
8. Misafire evde mevcut olan yiyeceklerden bir şeyler takdîm etmek müstehaptır. Ayrıca özel yemek hazırlanabilir.
9. Kıyamet gününde Allah'ın bize verdiği nimetlerin hakkını yerine getirip getirmediğimiz konusunda sorumlu olacağız.

499- ??? ????? ??? ?????? ??????????? ??? : ????????? ???????? ??? ???????? ? ????? ???????? ???? ????????? ? ??????? ?????? ??????? ?????? ? ????? ????? : ????? ???? ? ??????? ?????????? ??????? ??????? ? ???????? ???????? ? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ???????? ???????? ???????? ? ????????? ???????????? ?????? ??? ???? ?? ?????? ???? ? ??????????? ???????? ?? ???????????? ????????? ???? ?????? ???? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ??????? ?????? ????????? ????? ?? ??????? ???? ??????? ? ???????? ??????????? .. ??????????????? ?? ??????? ?????? ????? ????? ?? ?????? ??????????? ???? ???????? ????????? ??????? ??????????? ????? ? ??????????????? ??????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ? ???????? ???????? ????? ??????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ? ??? ???????? ?????????? ? ??????????? ???????? ??????????? ????? ??????? ?????? ??? ????? ??????????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???? ?????? ???? ??????????? . ????? ??????? ???????? ???? ??????? ?? ?????? ???????? . ??????? ??????? ???????? . ????? ???? .

??? : « ??????? » ???? ?????? ???????? ? ???? : ?????????? . ????? : « ???????? » ; ?? ??? ????? . ?? : ?????????? ?????????? . ????? « ???????? ??????? » ?? ????? ?????? ??????? ? ????? ??? ????? ??????? ? ????? ???? ??????? . ???? : ??????? ?? « ?????????? » ??? ????? ??????? : ???? ?????????? ?????????? . ??????? : « ?????????? » ?? ?????? ?????? . ???? : ????????? . ? ????????? : ??????? ?????????? . ????? : « ???????? » ?? ????? ????? ???? ?????? ? ???? : ?????? ?????? ??????? .

499. Hâlid İbni Ömer el-Adevî şöyle dedi:

Basra Emiri olan Utbe İbni Gazvân bize bir konuşma yaptı. Önce Allah'a hamd ve senâda bulundu. Sonra sözlerine şöyle devam etti:

Şüphesiz dünya geçici olduğunu bildirdi ve durmaksızın arkasını dönüp gitmektedir. Ondan kalan, sahibinin içip de kabın dibinde bıraktığı kalıntı su kadar bir miktardır. Siz bu dünyadan, gelip geçici olmayan bir diyara taşınacaksınız. Orraya hayırlı, iyi ve güzel işlerinizde taşınmıya çalışınız. Çünkü bize anlatıldığına göre, cehennemin kenarından atılan bir taş, yetmiş sene yol alıp yine de onun dibine ulaşmayacaktır. Allah'a yemin ederim ki, cehennem mutlaka doldurulacaktır. Siz buna şaşırdınız mı? Yine bize anlatıldığına göre, cennetin kapılarının iki kanadı arasında kırk senellik mesafe vardır. Cennette öyle bir gün gelecek ki, yoğunluktan kapısına kadar dolacaktır. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'le birlikte olan yedi kişinin yedincisi olduğumu görmüşümdür. Bizim ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Bu yüzden dudaklarımız yara olmuştu. Ben giyecek bir örtü bulmuştum da ikiye bölüp Sa'd İbni Mâlik'le paylaşmıştık. Yarısını ben, diğer yarısını da Sa'd beline dolamıştı. Bugün her biriniz bir şehre vâli olmuş bulunmaktayız. Ben, kendimi büyük görüp de Allah katında küçük olmaktan Cenâb-ı Hakk'a sığınırım.

Müslim, Zühd 14

Hâlid İbni Ömer el-Adevî

Babasının adı Ömer değil, Umeyr'dir. Ne var ki, Nevevî onu Ömer diye yazıp kayıdetmiştir. Tâbiîn tabakasının önde gelenlerinden olup güvenilir bir râvîdir. Bazı kaynaklar onu hem İslâm dönemini yaşayıp, Peygamberimiz'i görme imkânı olmayan muhadramlar arasında sayar. Onun muhadramlığın olmadığı yönündeki kanaat daha yaygın ve İsabetlidir. Hâlid İbni Umeyr Basra'dır. Burada da bir örneğini gördüğümüz gibi, Basra valisi olan ve sahâbe-i kirâmın önde gelenleri arasında yer alan Utbe İbni Gazvân'dan rivâyetleri vardır.

Allah ona rahmetiyle muamele eylesin.

Açıklamalar

Bu rivayet, Mekke'de İslâm'ı ilk kabul edenler arasında yer alan ve Basra valiliği yapan Utbe İbni Gazvân'ın bir konuşmasından nakledilmiş olup mevkuf bir rivayettir. Bilindiği gibi mevkuf rivayetler, sahâbilere ait söz veya davranışların anlatımından ibarettir. Ancak bu rivayetler, muhtevâları itibariyle merfû olabilir, yani Peygamber Efendimiz'in bir sözü, bir davranış, bir şeyi beğenmesi ya da beğenmemesi gibi bir tavrını ifâde eder veya burada olduğu gibi, bir sahâbinin Peygamberimiz'den duymadan bilme imkânı olmayan konuları ihtivâ edebilir. Bu sebeple âlimlerimiz mevkuf rivayetleri doğrudan doğruya dinî bir hükûm koymada müstakil delîl kabul etmemişlerse de, onları reddetme veya hiçbir şekilde kullanmama gibi bir yolu da gitmemişlerdir. Bunun aksine, onların hükmen merfû olabileceğini veya merfû hadîsle konulmuş olan bir hükmün açıklanması ve uygulanmasında büze yol göstereceğini kabul etmişlerdir.

Bu rivayette Utbe'nin bahsettiği konular ancak vahiyle bilinebilecek hususlardır. Nitekim kitabımızın çeşitli bölümleri içinde bunları görecek; gelecek bahislerde de göreceğiz. Çünkü cennet ve cehennemle ilgili bilgileri insanların aklıyla bulması veya mahiyetlerini açıklayabilmesi mümkün değildir. Bunların mutlaka Allah'ın elçisi olan peygamberler aracılığıyla bildirilmiş olması gerekir. Utbe bunları insanlara anlatırken, esasen Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyduklarını özetlemektedir. Fakat söylediği sözleri peygambere dayandırmadığı için rivayeti mevkuftur. Ancak biz onun söylediklerinin muhtevasından hükmen merfû olduğunu anlamaktayız. Bugün bizler de bir konuya açıklarken aynı şekilde yapıp, Kur'ân'ın bazı âyetleri ve Peygamberimizin bazı hadîslerinin ışığında konuşur veya yazarız. Ama çoğu kere konuştuğumuz sözün veya yazdığımız ifâdenin aslında bir âyet ya da hadîs olduğunu söyleme ihtiyacı duymayız. Çünkü bizim kültürümüz genelde Kur'ân ve Sünnet temelini dayanır. Sırasıyla bir insanımın bile İslâmcasında bir kaç âyet, bir kaç hadîs, metniyle olmasa da anlamıyla yer etmiştir. Bu bizim hiç de küçümsenmeyecek ve iftihar edilmeye lâyık yanımızdır. Müslümanlar olarak milletçe korumamız gereken en önemli özelliklerimizden biri bize göre budur.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Yöneticiler insanlara nasîhat etmeli ve onları hayra yönlendirip âhireti hatırlatmalıdır.

2. Bu dünya geçici olup, kalan zaman geçenden daha kısadır.

3. Cennet ve cehennem yaratılmış olup halen mevcuttur. Allah her ikisini de insanlarla dolduracaktır.

4. Allah'ın rahmetinin bolluğu sayesinde, cennet kapısına kadar mü'minlerle dolacaktır.

5. Sahâbe-i kirâm her türlü sıkıntıya, fakirlik ve yoksulluğa sabrederek zafere ulaşmıştır.

6. İnsan hangi dünyalık makama ulaşırsa ulaşsın, gurura kapılmaktan ve büyüklük taslamaktan Allah'a sığınmalı, mütevâzî olmalıdır.

500- ??? ??? ???? ??????????? ??? ??????? ??? ??? : ?????????? ???? ???????? ??? ??????? ???? ????? ????????? ???????? ??????? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? . ????? ????.

500. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Âişe *radıyallahu anhâ* bize bir omuz örtüsü ile kalın bir peştemal çıkardı ve:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu ikisi arasında vefât etti, dedi.

Buhârî, Humus 5; Libas 19; Müslim, Libâs 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 5; Tirmizî, Libâs 10; İbni Mâce, Libâs 1

Açıklamalar

İmâm Nevevî'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den naklettiği bu hadîs, Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yerleri yukarıda belirtilen bölümlerde Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nın oğlu Ebû Bürde'den rivâyet edilmiştir. Biz, hadîsin Ebû Mûsâ tarîkiyle gelen bir rivâyetini görebilmiş değiliz. Buhârî ve Müslim dışındaki diğer mü'ellîflerin kitaplarında da aynı şekilde Ebû Bürde'den nakledilmiş bulunmaktadır. Bu bir yazım hatası da olabilir.

Hz. Âişe'nin, bazı rivâyetlerde ayrıntılı bir şekilde belirtildiği üzere iyice keçeleşmiş bir omuz örtüsüyle peştemal çıkarıp göstermesi, Peygamber Efendimiz'in bu fânî âlemden ayrılığı âna kadar dünyalık eşyalara hayatının hiçbir dönneminde değer vermediğini anlatmak içindir. Ayrıca Peygamberimiz'in yolunu ve izini takip etme, ona uyma arzusu içinde olanlara yön göstermesi açısından da önem ifâde etmektedir. Gerçekten İslâm ümmetinin pek çok seçkinleri ve örnek şahsiyetleri, her konuda olduğu gibi bu alanda da Peygamberimiz'i takip ve taklît etmişlerdir. Bunu yaparken, takip ve taklît edilecek yeglîne kişinin Hz.Peygamber olması gerektiği şuuru içinde hareket etmişler ve bu davranışları sebebiyle Allah katında sevaba nâil olacakları ümîdi içinde yaşamışlardır. İşte bu sebeplerle, Hz.Peygamber'in hayatının en küçük ayrıntısı bile sahâbîler tarafından bize rivayet edilmiş ve islâmî ilimlerin her dalındaki eserlerde bu rivayetler yer almıştır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz, yiyeceklerinde olduğu gibi giyeceklerinde de israftan uzak durmuş ve azla yetinmiştir.

2. Mü'minlerin anneleri olan peygamber hanımları başta olmak üzere, pek çok sahâbî Efendimiz'in hayatını küçük ayrıntılarına kadar kendilerinden sonra gelen nesillere en doğru şekilde nakletmişlerdir.

3. Peygamberimiz'in hayatının her safhasında ona uymak ve izini takip etmek isteyenler için güzel örnekler vardır.

501- ???? ???? ?? ??? ???????? . ???? ?????? ??? ??? : ?????? ???????? ??????? ????? ???????? ?? ??????? ??????? ? ???????? ???? ???????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ?????????? . ????? ????????? . ???? ???? ???? ???????? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? . ????? ???? .

« ????????? » ??? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? : ??? ????????? ? ???????? ?????????? ???? ?????? ??????????? .

501. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Allah yolunda ok atan arapların ilki benim. Bir Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'le birlikte harbederdik de, şu bildiğiniz Huble ve Semûr ağacı yaprıklarından başka yiyeceğimiz olmazdı. Hatta bu ağaç yaprıklarını yediğimiz için, tıpkı koyununki gibi birbirinine karışmayacak şekilde abdest bozardık.

Buhârî, Et'ıme 23, Rikak 17; Müslim, Zühd 12-13. Ayrıca bk., Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 12

Açıklamalar

Sa'd İbni Ebû Vakkâs, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin ilk yılında gönderdiği Ubeyde İbni Hâris komutasındaki seriyeye katılmıştı. Bu seriye, Mekke'li müşriklerin kervanına karşı gönderilmiş, iki tarafı Râbiğ denilen yerde karşılaşmış, kılıç harbi yapmayarak birbirlerine ok atmışlardı. İşte bu çatışmada ilk oku Sa'd atmıştı. Bu sebeple o İslâm tarihinde düşmana karşı ilk ok atan kişi unvanına sâhiptir.

Hadîste adı geçen Huble ve Semur çölde yetişen iki ağaçtır. Müslümanlar, Mekke'de olduğu gibi Medîne'de de de özellikle hicretten sonraki ilk yıllarda yiyecek sıkıntısı içinde yaşadılar. O sırlarda âdetten olmayan yiyecekleri, ağaç yaprıklarını ve buzu diğer bitkileri yemek zorunda kaldılar. Şu kadar var ki, bütün bu sıkıntılar ve yokluklar, müslümanları dinlerini yaşamaktan ve yaymaktan alıkoymadığı gibi, her geçen gün daha iyiye ve güzele gitmelerine, daha çok kişinin İslâm dinini tercih etmesine de engel olmadı. Kur'ân-ı Kerîm'in yanında Peygamber Efendimiz'in nasîhat ve tavsiyeleri, zorluğun peşinden kolaylığın, sıkıntının ve darlığın peşinden rahatlığın ve bolluğun geleceğini müjdelemekteydi. Netice aynen haber verdiği şekilde gerçekleşti ve müslümanlar yeryüzü hâkimiyetini ellerine geçirdiler. Pek çok ülke İslâm toprağı oldu ve orılardaki insanlar kendi istekleriyle müslümanlığı kabul ettiler. Her renk ve her ırktan insana dinî tebliğ ulaştırıldığı gibi yeryüzünün bütün nimetlerine de müslümanlar sâhip oldular. Geçmişteki sıkıntılı günler onların hafızasından silinmedi ve kavuştukları nimetler kendilerini gurur ve kibire sevketmedi. Sahip oldukları nimetlere şükrettikleri müddetçe devletleri sürekli oldu. Bu nîmetlerini kaybettiklerinde ise, hem güç ve kuvvetlerini hem de devletlerini kaybettiler.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsanın başına gelen musîbetleri ve çektiği sıkıntıları, şikayet nitelîği taşımadıkça anması, hatırlaması yasaklanmamıştır.

2. Sahâbîler bütün sıkıntı ve musîbetlere sabretmek suretiyle zafere ulaşmışlar ve yeryüzünün müslümanların hâkimiyetine girmesini sağlamışlardır.

3. Sahâbe-i kirâm, Allah yolunda her türlü sıkıntıya katlanmıyı göze almışlar, zühd, kanaat ve sabrın en güzel örneklerini sergilemişlerdir.

502- ??? ??? ?????????? ??? ??????? ??? . ??? : ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????????? ??????? ????? ??? ????????? ?????? » ????? ???? . ??? ?????? ???????? ??????????? : ??????? « ?????? » ???? ??? ??????? ????????? .

502. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edîldiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ım! Muhammed ailesinin rızkını kendîlerine yetecek kadar ihsân eyle."

Buhârî, Rikak 17; Müslim, Zühd 18, 89. Ayrıca bk., Tirmizî, Zühd 38

Açıklamalar

Dua, içinde halıkıat kınıntısı bulunan her dinin vazgeçilmez esaslarından biridir. İslâm dini, duaya büyük bir önem verir. Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş peygamberlerin ve sâlih kimselerin yaptığı dualardan bir çoğunu bize hatırlatır ve öğretir. Peygamberimiz de bize çeşitli konularda, hayatın farklı alanlarında, farklı durumlarda, farklı zamanlarda yapmamız gereken pek çok dua öğretmiştir.

Peygamberimiz'in dualarından biri de, Allah'tan, Muhammed ailesine yeterli rızık vermesi niyâzıydı. Yeterli rızıktan maksat, insanın bedenini canlı tutacak ve hayatta kalmasını sağlayacak, başkasına muhtaç olmayacak miktardır. Bu miktarın kişiden kişiye, zamana ve zemine göre değişeceği gerçeğini kabul etmek gerekir. Çünkü genç ile yaşlının, çalışanla çalışmayanın, zayıfla şişmanın yeterli sayılacak rızıkları arasında fark vardır. Bazı insanlar vardır ki, günde bir kaç defa yemek yeme ihtiyacı duyar; bir kısım insan günde sadece bir defa yemekle yetinir; bazıları ise neflsini çok iyi terbiye etmiş olur da, bir kaç günde sadece bir defa yemek ihtiyacı hissedebilir. Peygamberimiz'in dualarındaki gibi bir temennî, hem zenginliğin başa getireceği felâketlerden hem de fakirliğin doğuracağı musîbetlerden korunma duygusunu ihtivâ eder. Netice itbariyle herkes, kendi aile efradına yeterli olacak ölçüde rızık ihsan etmesi için Allah'a dua edebilir, böyle dua etmenin bir sakıncası olmadığını Peygamberimiz'in bu hadîslerinden öğrenmiş bulunmaktayız. Âl-i Muhammed kavramı, öncelikle kendîlerine zekât verilmesi haram olan, nesep itbariyle Peygamber'e en yakın kimseleri, ikinci olarak da dinî bakımdan Hz.Muhammed'e tâbi olan herkesi, Hulefâ-yı Râşidîn, ashap ve daha sonra gelen bütün müslümanları kapsar.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah'a dua etmek insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Bütün peygamberler ümmetlerine Allah'a dua etmeyi öğretmiştir.

2. İnsanın, kendisi ve aile çevresinin rızkına yeterli kılınası için Allah'a dua etmesi câizdir.

3. Bir kimsenin Allah'tan yeterli miktarda rızık talebinde bulunması, zenginliğin sebep olacağı felâketlerden ve fakirliğin doğuracağı musîbetlerden korunmayı talep anlamına gelir.

4. Bütün bu söylenenler, helâl yoldan zengin olmaya engel teşkil etmez. Çünkü sahâbîler arasında pek çok zenginlerin bulunduğunu, Peygamberimiz'in de onları methettiğini biliyoruz.

503- ??? ??? ?????????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ???? ?? ????? ?????? ???? ? ???? ?????? ????????? ????????? ??? ???????? ???? ??????? ? ????? ?????? ??????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? . ???????? ???????? ?????? ??? ??????????? ???? ??????????? ?????? ? ??????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????????? ????? ?????? ? ??????? ?? ?? ????? ???? ?? ??????? ? ????? ??? : « ???? ????? ??» ???? : ????????? ?? ????? ??????? ??? : «?????? » ?????? ?

????????????? ? ??????? ????????????? ? ???????? ?? ????????? ? ??????? ??????? ?? ????? ????: « ???? ?????? ???? ???????? ? » ????? : ???????? ???? ?????? ??? ?????? ??? : « ???? ??????» ???? : ????????? ?? ???? ?????? ? ??? : « ???? ???? ????? ????????? ????????? ?? ». ??? : ??????? ????????? ??????? ????????? ? ?? ???????? ???? ?????? ? ??? ????? ? ??? ??? ??????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????????? . ????? ??????????? ??????? ??????? ? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ?????????????? ???? ? ???????? ???? ???????? : ??? ???? ????????? ?? ?????? ??????????? ? ?????? ??????? ??????? ??? ????????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ? ??????? ???? ??????????? ? ??? ????? ??? ????????? ??? ??? ????????? ? ???? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????. ??????????? ???????????? ? ??????????? ??????????? ? ???????? ????? ?????????? ?????????????? ???? ???????? ??? : « ?? ???? ???? ?? » ???? : ????????? ?? ????? ?????? ? ??? : « ??? ??????????? » ??? : ?????????? ????????? ????????? ???????? ????????? ????????? ?????? ??????? ? ????? ????? ????? ????????? ? ????????? ?????? ??????????? ?????? ????? ? ????? ??????? ?????? ???????? ? ????? ??????????? ???? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ??? ?????? ? ???????? ?????? ??????????? ? ???? : « ???? ???? » ???? : ????????? ?? ???? ?????? ??? : « ??????? ????? ???????? » ???? ???????? ?? ????? ?????? ? ??? : « ??????? ???????? » ????????? ????????? : ???? : « ?????? » ??????? ? ??? ??? ??????? : « ??????? » ?????? ?????? : ?? ????????? ????? ???????? ?? ?????? ???? ???????? ? ??? : « ???????? » ??????????? ????????? ? ?????? ?????? ????? ? ??????? ??????? « ??????????» ???? ???????? .

503. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Kendisinden başka İlâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, ben bazan açlıktan karnımı yere dayar, bazan da mideme taş bağlardım. Bir gün sahâbîlerin geçtikleri yol üzerine oturmuştum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim yanımdan geçti ve beni görünce gülümsedi. Kalbimden geçeni yüzümden anladı ve:

– "Ebû Hüreyre!" dedi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim. Resûl-i Ekrem:

– "Beni takip et" buyurdu ve yolunu devam etti. Ben de peşinden yürüdüm. Hz. Peygamber evine girdi; ben de girmek için izin istedim; izin verdi; içeri girdim. Bir kap içinde süt buldu ve:

– "Bu süt nereden geldi?" diye sordu.

–Falan erkek veya falan kadın onu size hediye etti, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– "Ebû Hüreyre!" diye seslendi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– "Suffe ehline git, onları bana çağır" buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:

Suffe ehli İslâm konuklarıydı. Onların ne sığınacak aileleri, ne malları, ne de bir kimseleri vardı. Peygamber'e bir sadaka geldiğinde onlara gönderir, kendisi ondan hiçbir şey almazdı. Şayet gelen bir hediye ise, onlara da gönderir, kendisi de ondan bir parça alır ve böylece gelen hediyeyi onlarla paylaşırdı. Hz. Peygamber'in Suffe ehlini davet etmesi hoşuma gitmedi. Kendi kendime: Bu süt, Suffe ehli arasında kime yetecek ki? O sütü içmek suretiyle kuvvetlenmeye ben daha çok hak sahibiyim. Oysa onlar geldiğinde Resûlullah bana emreder, ben de onlara veririm; belki de o sütten bana kalmaz. Fakat Allah'ın ve Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrine itaat etmemek de olmaz, dedim. Neticede onlara gittim ve kendilerini davet ettim. Onlar bu daveti kabul ettiler ve içeri girmek için izin istediler, kendilerine izin verildi ve onlar da evde yerlerini aldılar. Hz.Peygamber:

– "Ebû Hüreyre!" diye seslendi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– "Al, onlara ver!" buyurdu. Ben de süt kabını aldım, herkese vermeye başladım. Verdiğim kişi karnıncaya kadar içiyor, sonra kabı geri veriyor, ben bir başkasına veriyordum, o da karnıncaya kadar içiyor sonra geri veriyordu. En sonunda kabı Nebi*sallallâhu aleyhi ve sellem*'e verdim. Topluluğun hepsi süte kanmışlardı. Resulullah kabı alıp elinde tuttu ve bana bakıp gülümsedi. Sonra:

– "Ebû Hüreyre!" dedi.

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– "Bir ben kaldım, bir de sen" buyurdu. Ben:

– Doğru söylediniz, yâ Resûlallah, dedim.

– "Otur da iç" buyurdular. Ben de oturdum ve içtim. Sonra yine:

– "Otur, iç" buyurdu. Yine oturdum ve içtim. Resûl-i Ekrem durmadan:

– "İç, iç" buyuruyordu. Sonunda ben:

– Hayır. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, artık içecek yerim kalmadı, dedim.

– "Bana ver" buyurdu. Kabı Resûl-i Ekrem'e verdim, Allah Teâlâ'ya hamdetti, besmele çekti ve kalan sütü kendisi içti.

Buhârî, Rikak 17

Açıklamalar

Ebû Hüreyre, sahâbîler arasında geçmişteki fakirlik günlerini ve çektiği sıkıntıları en çok hatırlayıp ananlardan biridir. O, Suffe ehli arasında seçkin bir yere sahipti. Suffe ehlinin geçimi, Peygamber Efendimiz ve infâka gücü yeten sahâbîler tarafından temin edilmekteydi. Onlar çok kere karınlarını doyuracak yiyecek bulmakta zorluk çekerler, bazı günler aç kalırlâr ve bu sebeple karınlarına taş bağladıkları olurdu. Bu âdet Araplar arasında yaygındı. Çünkü mide boşalınca karna taş bağlamak, açlığın verdiği acıyı azaltır, insana hareket edebilme imkânı sağlar. Ebû Hüreyre'nin insanların gelip geçtiği yol üzerine oturmasının sebebi, aç olduğunu onlara hissettirmek içindi. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz onun bu halini yüzünden anlayınca, kendisini alıp evine götürdü ve bu vesâyle Suffe ehlini de davet edip hepsinin karnını doyurdu. Burada Efendimiz'in mûcizelerinden birinin gerçekleştiğini de görmekteyiz. Çünkü bir kişiye yetecek kadar sütle bütün Suffe ehlinin karnını doyurmuştu. Azcık bir yiyeceğin veya içeceğin Peygamberimiz'in elinde çoğalmasını nübüvvet alâmetlerinden ve Resûl-i Ekrem'in bereketinden sayanlar da vardır.

Peygamber Efendimiz, kendisine gönderilen bir şeyin sadaka mı hediye mi olduğunu sorup öğrenir, şayet sadaka ise onu almaz aile fertlerine de vermezdi. Çünkü sadakadan istifâde etmek Peygamber ailesine helâl kılınmamıştı. Bu uygulama asırlardır ayrı şekilde devam etmekte olup, Peygamber sülâlesine mensup olanlar zekât ve sadaka kabul etmemeyi sürdürmektedirler. Peygamberimiz sadakayı sadece ashabın fakirlerine verirdi. Evine gönderilen hediyeleri ise hem kendisi alır hem de ashâbın muhtaç olanlarına verirdi.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hz. Peygamber ashâbının fakirlerine karşı son derece merhametli idi ve onlara özel bir ilgi gösterirdi.
2. Peygamber ve ailesine sadaka mal yemek haram, hediye ise helâldir.
3. Bir şey yiyip içerken oturmak ve besmele ile başlayıp, hamd ile bitirmek müstehaptır.
4. Aç olan bir kimsenin halini başkasına arzetmesi câizdir.
5. Az bir yiyecek ve içeceğin Resûl-i Ekrem'in elinde çoğalması, onun nübüvvetinin alâmetlerinden ve mucizelerinden sayılır.

504- ??? ????????? ??? ??????? ?? ??? ?????? ? ??? ?????? ??? ? ??? : ?????? ????????? ??????? ???????? ????? ?????? ???????? ????? ?????? ??? ???? ???? ???? ??? ???????? ???????? ??? ?????? ???? ?????????? ??????? ? ????????? ??????? ? ??????? ???????? ???? ?????? ? ?????? ?????? ???????? ??? ?? ??? ??????? ? ??? ?? ?????? ??????? . ???? ???????? .

504. Muhammed İbni Sîrîn'den nakledildiğine göre Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minberi ile Âişe'nin odası arasında bayılıp düştüğümü biliyorum. Biri gelir, beni deli zannederek ayağını boynumun üzerine koyardı. Oysa ben deli değildim ve açlıktan başka da bir derdim yoktu.

Buhârî, İ'tisâm 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39

Açıklamalar

Bu mevkuf rivayetin Buhârî'nin kitabında nakledildiği yerde, tâbiîn âlimlerinden Muhammed İbni Sîrîn, Ebû Hüreyre'yi karnına toprak rengine boyanmış iki keten elbise içinde gördüğünü anlatır. Bu giyim tarzı Ebû Hüreyre'ye çok lâiks görünmüş, geçmişteki durumlarını, çektikleri sıkıntıları, açlık ve yoksulluğu hatırlatmıştır. O, bu tavırla müslümanların nereden nereye geldiklerinin farkında olmalarını ve küfrân-ı nimet içinde bulunmamaları gerektiğini de hatırlatmaktadır.

Açıklıktan bayılan Ebû Hüreyre'nin boynuna basılmasının sebebi, onu tanımayanların kendisini saralı bir hasta zannetmeleridir. Araplar, sara nöbeti tutup bayılan hastaları onların boynuna basmak suretiyle ayılırlardı. Oysa Ebû Hüreyre'nin bayılma sebebi hastalık değil, açlık idi. Daha önce geçen hadislerde de gördüğümüz gibi, bu hâdise sahâbîlerin bazı zamanlar ne kadar çok açlık ve sıkıntı çektiklerini bir kere daha gözlerimizin önüne sermektedir. Ebû Hüreyre ve benzeri sahâbîler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den hiçbir zaman ayrılmayıp bu sıkıntılara göğüs germeleri neticesinde, dinin esaslarını ve ahkâmını hem öğrenme hem uygulama hem de gözelce koruyup başkalarına öğretme sorumluluğu olan üstün bir mertebeye ulaştılar. Ulaştıkları bu mertebe sayesinde onların pek çoğu kısa zamanda hudutları genişleyen İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde ve belli başlı büyük merkezlerde bir taraftan kendilerinden sonra gelen nesilleri öğretip eğitirken, bir taraftan da idârî görevleri üstlendiler. Böylece, yeryüzünün hâkimiyetini elde edebilmek için bazı sıkıntılara göğüs germek gerektiğinin de en güzel örneklerini sergilediler.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Yüksek bir gaye uğruna açlık ve yoksulluk gibi sıkıntılara sabretmek gerekir. Bu sabrın sonucunda üstün derecelere ulaşılır.

2. Şahsiyetli bir müslümana yakışan, bütün sıkıntı ve güçlükler karşısında iffetli davranmak ve insanlardan bir şey isteme zilletine düşmeyerek sabretmektir.

505- ??? ?????? ? ???? ?????? ???? ? ???????? : ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?? ????????? ????? ??? ??????? . ????? ???? .

505. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, zırhı otuz ölçek arpa karşılığı bir yahudinin yanında rehin bulunmakta iken vefât etmiştir.

Buhârî, Cihâd 89, Megâzî 86; Müslim, Müsâkât 124-126. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû 7; Nesâî, Büyû 58, 83; İbni Mâce, Rühûn 1

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

506- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ? ??????????? ???????? ? ???????? ????????? ?????? : « ?? ??????? ???? ????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????????? ????????? » ???? ???????? .

« ??????????? » ???? ?????? : ????????? ?????????? . ???????????? » ??????? ??????? ??????? ? ?????: ?????????????? .

506. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*, arpa karşılığında zırhını rehin bırakmıştı. Ben Nebi*sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir arpa ekmeği ve erimiş bayat içyağı göttürmüştüm. Onun şöyle buyurduğunu işittim:

"Muhammed ailesi dokuz ev oldukları halde, yanlarında bir ölçek yiyecek bulunmadan sabahlayıp akşamladıkları olur."

Buhârî, Büyû 14, Rehin 1, Megâzî 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in kendisinden arpa alıp zırhını yanına rehin bıraktığı yahudinin Evs kabilesinin Zafer oğullarına mensup Ebû Şahm adında biri olduğu bilinmektedir. Hz.Peygamber'in aile fertlerinin bir senelik geçinini temin edecek miktarda zahireyi bir yerde biriktirdiği sahih rivayetlerle sabittir. Bu borçlanmanın, o zahire bittikten sonra olduğunu söyleyenlerin yanında, gelen misafirler sebebiyle olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat, Resûl-i Ekrem'in niçin sahâbîlerinden birine değil de, Medine'li bir yahudiye borçlandığı hususu, İslâm âlimlerinin farklı yorumlarına sebep olduğu gibi, çeşitli fıkhî hükümler çıkarılmasına da kaynaklık etmiştir. Bu yönde ortaya konulan yorumlar arasında şunlar dikkat çekicidir:

* Hz.Peygamber böyle bir ticârî ilişkinin câiz olduğunu ashâba göstermek istemiş olabilir;

* Sahâbe arasında borç verebilecek kadar malı olan bir kimse bulunmması sebebiyle böyle davranmış olabilir;

* Sahâbenin zenginlerinden borç aldığı takdirde, para olarak arpanın bedelini veya kendi cinsinden dengini almak istemezler; o takdirde ben de minnet altında kalırım endişesi Peygamberimiz'i böyle hareket etmeye sevketmiş olabilir.

Bu tahminlerin her birinde doğruluk payı bulunabilir; bunlar üzerine bina edilecek hükümler de doğru olur. Bu hadisin hem hadis kitaplarımızın çeşitli bölümlerinde nakledilmiş olması hem de fıkıh kitaplarımızda birbirinden farklı sahalarda delîl olarak kullanılması gayet tabiîdir. Çünkü hadîsimiz alış veriş, borç alıp vermek, rehin mal bırakmak, gayri müslimlerle ticârî ilişki kurmak, ölümden sonra borç bırakmak gibi konularla doğrudan ilgilidir. Hadîs-i şerîfin kitabımızın bu bölümünde getiriliş sebebi, Peygamber Efendimiz'in ne kadar mütevâzî bir hayat sürdüğünü, dünya malına dâyânmak düşkünlük göstermeyerek zühde yöneik bir yaşayışı tercih ettiğini, açlıkla tokluk arasında bir ömür geçirdiğini bizlere öğretmeyi hedeflemesidir denilebilir.

Peygamber Efendimiz'in adı geçen yahudiye olan borcunu vefâtından sonra Hz.Ebû Bekir ödemiş ve rehin bırakılan kalkan da geri alınıp damadı Hz.Ali'ye teslim edilmiştir.

İkinci hadis de ayrı mahiyette olup, râvi Enes, Peygamber Efendimiz'in zırhını kime rehin bıraktığından bahsetmemiştir. Muhtemelen anlatılan hâdise ayndır. Peygamber ailesinin yanında bir ölçek miktarında yiyecek maddesinin bile sabahlayıp akşamlamadığının belirtilmesi, Allah Resûlü'nün ihtiyaç fazlası bir şeyi yanında tutmayıp muhtaç olanlara verdiğini gösterir. Esasen Peygamberimizin âdetinin böyle olduğunu şimdiye kadar geçen pek çok rivayetten öğrenmiş bulunmaktayız. Peygamber hanımları olan annelerimizin de bu durumu ne kadar sabır ve anlayışlı karşıladıklarını, ümmetin bir parçası olmanın şuur ve idraki içinde olduklarını bir kere daha görmüş oluyoruz.

Hadislerden Öğrendikleriniz

1. Hz. Peygamber, hayatının sonuna kadar mütevâzî bir hayatı tercih etmiş, rehin bıraktığı zırhı karşılığında bir yahudiden borç almak zorunda bile kalmıştır.
2. Veresiye alış veriş yapmak câizdir.

3. Harb edilen yerde, yiyecek sıkıntısından dolayı alınan bir mal karşılığında satıcıya silah ve harp aleti rehin verilebilir. Düşmana silah ve harp aleti satmak ise câiz değildir.

4. Gayri müslimlerle alış veriş yapmak câizdir.

5. Mü'minlerin anneleri olan Peygamber Efendimiz'in hanımları da her türlü açlık ve sıkıntıya sabırla katlanmışlardır.

507- ??? ??? ??????????? ??? ??????? ??? ? ??? : ?????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????????? ? ?? ???????? ????? ??????? ?????? ? ??????? ?????? ??????? ??????? ? ???? ?????? ?? ??????????? ??????? ?? ???????? ????? ??????????? ? ???????? ?? ??????? ??????????? ? ???????? ???????? ??????????? ??? ????? ?????????? . ???? ??????? .

507. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Suffe ehlinden yetmiş kişiyi gördüm. Hiçbirinin üzerinde bütün vücudunu örten bir elbise yoktu. Ya bir izârları ya da boyunlarına bağladıkları bir kısâları vardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerleri görülmesin diye elbiselerini elleriyle toplarlardı.

Buhârî, Salât 58

Açıklamalar

Bu mevkûf rivayet daha önce 470 numara ile de geçmişti. Konumuzla alâkası sebebiyle burada tekrar zikredilmiştir. Çünkü Suffe ehlinden olan sahâbîler, açlık ve yoksulluğa en çok karşılaşan, fakat buna büyük bir tahammül gösteren fâzıllardı kimselerdi. Birçok defa ifade edildiği gibi onların geçimiyle Peygamber Efendimiz ve hâlâ vakti iyi olan sahâbîler ilgilenirdi.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Suffe ehli, sahâbe-i kirâmın açlık ve fakirliğe en çok sabır ve tahammül gösterenleridir.

2. Yüce bir gayeye ulaşmak için, açlık ve fakirlik gibi sıkıntılara katlanmak fâzîlettir.

508- ??? ??????? ??? ??????? ???? ???? : ?????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ???????? ???? . ???? ???????? .

508. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yatağının yürü tabaklanmış deriden, içi de yumuşak hurma lîfindendi.

Buhârî, Rikak 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 42; Tirmizî, Libâs 27; İbni Mâce, Zühd 11

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in dışı deri, içi hurma lîfi olan bir yatakta yatması, onun dünyaya bakış açısını göstermesi yönünden olduka önemlidir. Bir çok konuda olduğu gibi, yaşadığı devrin her türlü imkânına sahip olmasına rağmen, üzerinde yatacağı yatağı önem vermedi. Bu dünyanın her türlü maddî imkânlarına sahip olduğuna inanan bir kral gibi hareket etmeyi aklından bile geçirmedi. Tam aksine, bu dünyada kalma süresinin çok kısa olduğunu söyleyerek fakir bir insanın hayat tarzını benimsedi ve ömrünün sonuna kadar da öyle yaşadı. Kendisinin yapmadığı bir şeyi başkalarına tavsiye etmedi. Söylediklerini öncelikle kendisi yaşayarak bütün zamanlar ve mekânlar için geçerli bir örnek oldu. Onun insanları teşvik ettiği hayat tarzı, dünyalık elde etme yarışı üzerine kurulmuş bir anlayışı öne geçiriyordu. Asıl yarışılacak alanın fâzîletler sahası olması gerektiğini, aşırı hırs ve dünyalık düşkünlüğünün insanı her çeşit kötülüğe sürükleyebileceğini söyledi ve ashâbını bunlardan uzak durmalarını devamlı surette hatırlattı.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamberimiz dünyalıkların asgarisiyle yetinmişti.

2. Kişinin söylediklerîyle yaptıkları uyum içinde olmalıdır. Bu, başkalarına örnek olmanın en önemli şartıdır.

509- ??? ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ???????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ???? ???? ?????? ??? ??????????? ? ?????? ?????? ? ????? ?????? ?????????????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??????????? ? ?????? ????? ????? ??? ??????? ? » ???? : ?????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ???????? ? » ????? ???????? ?????? ? ???????? ??????? ???? ?? ??????? ?????? ???? ??????? ? ???? ?????????? ??? ?????? ???? ?? ???? ?????????? ? ?????? ???????? ? ??????????? ???????? ???? ???? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ????? . ???? ???? .

509. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile oturuyorduk. O sırada ensardan bir kişi gelip kendisine selam verdi, sonra da geri döndü. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Ey ensardan olan kardeş! Kardeşim Sa'd İbni Ubâde nasıl?"** diye sordu. O da:

– İyiye gidiyor, cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem:*

"Sizden kim onu ziyaret edecek?" buyurarak ayağa kalktı. Biz de, on onbeş kişi onunla birlikte kalktık. Ne ayağımızda ayakkabı ve mest, ne başımızda bir giyecek, ne de üstümüzde gömlek vardı. Biz bu çorak arazide yürüyorduk. Nihayet Sa'd'ın yanına geldik. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ve beraberindeki arkadaşlarının yaklaşması için kavmi onun etrafından geri çekildiler.

Müslim, Cenâiz 13

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz her vesileyle tevâzuunu, üstün ahlâk ve fâzîlet örneği oluşunu ortaya koyardı. Zamanının bir bölümünü ashâbıyla bir arada olmaya ayırır, onların geçim sıkıntılarını paylaşır, meselelerini dinler ve çözmeye çalışırdı. Onun sahâbîlerin her meselesiyle ilgilendiğini görmekteyiz. Hasta olanlarla ilgilenmesi, onları ziyaret etmesi, ihtiyaçlarını gidermeye çalışması, ölenlerin cenazesine katılıp namazını kıldırması, geride kalanlarına başsağlığı dilemesi, sahâbîlerine mesafe olması gibi sevgi ve merhamet temeline dayalı davranışlar onun yolu, sünneti idi. Böylelikle toplumu yönetenlerin, idârî görevleri yanında dikkat etmeleri gereken başka esasları da ortaya koymuş olıyordu. Hasta ziyâreti gibi sosyal faaliyetlerde bulunurken çoğu kere ashâbından bazılarıyla birlikte gider, onları da bu yönde eğitirdi. Burada da Sa'd İbni Ubâde'yi ziyârete giderken yanına sahâbî arkadaşlarını alduğını görüyoruz. İbni Ömer, bu ziyârete iştirâk edenlerin yalın ayak baş açık hallerine işaret etmeyi de önemli görmüştür. Çünkü sahâbîlerin yoksulluğu dikkat çekecek durumda idi. Essasen bu hadisin bu konuda zikredilîş sebebi de budur. Fakat ihtiyaç içinde olmak sahâbeyi insânî davranışlardan alıkoymuyor, tam aksine birbirlerine daha çok yaklaştırıyor ve ihtiyaçlarını ortaklaşa karşılamalarına, ellerindeki nimeti birlikte paylaşmalarına da vesile oluyordu. Sahâbîler Peygamberimiz'in bulunduğu bir yerde ona karşı saygıda kusur etmezlerdi. Çünkü Peygamber'e karşı nasıl davranmaları gerektiğini Kur'an onlara öğretmiş, Efendimiz de kendilerini bu yönde eğitmişti.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz, tevâzuunu ve üstün ahlâkını ashabı arasında her vesileyle ortaya koymuştur.

2. Hz.Peygamber, daima ashâbının arasında bulunmuş ve onların her türlü meselesiyle ilgilenmiştir.

3. Resûl-i Ekrem hastaların ziyaretine özel bir önem vermiş, ashâbı bu yönde hem teşvik etmiş hem de eğitmiştir.

4. Sahâbe-i kirâm, bu dünyada zîhde yönelik bir hayat yaşamışlardır. Onların ihtiyaç içinde oluşları ve fâkirlikleri, kendilerini üzerlerine düşen görevleri yapmaktan alkoymamıştır.

510- ??? ???????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? : « ?????????? ?????? ? ????? ???????? ???????? ? ????? ???????? ????????? » ??? ???????? : ????? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?? ??????? « ????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??? ?????????????? ? ???????????? ???? ???????????? ? ???????????? ???? ???????? ? ?????????? ?????? ???????? » ????? ????.

510. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhümâ* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizin hayırlılarınız, benim zamanımda yaşayanlarınızdır. Sonra zamanımda yaşayanlara yakın olanlar, sonra da onlara yakın olanlardır." İmrân der ki:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **"Sonra onlara yakın olanlardır"** sözünü iki defa mı veya üç defa mı söylediğini bilemiyorum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne şöyle devam etti:

"Onlardan sonra öyle bir topluluk gelir ki, kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik yaparlar; hiyânet ederler de kendilerine güvenilmez; bir adakta bulunurlar fakat yerine getirmezler; onlarda şişmanlık basgösterir."

Buhârî, Şehâdât 9, Fezâilu ashâbi'n-Nebî 1, Rikak 7, Eymân 10, 27; Müslim, Fezâilu's-sahâbe 214. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 45, Şehâdât 4, Menâkıb 56; İbni Mâce, Ahkâm 27

Açıklamalar

Bu rivayeti sadece İmrân değil, başka sahabiler de nakletmişlerdir. İşaret ettiğimiz kaynakların bazılarındaki rivayet, Abdullah İbni Mes'ûd'dan gelmiştir. Peygamber Efendimiz'in en hayırlı olarak nitelediği kendi zamanında yaşayanlardan maksat, sahâbîlerdir. Sahâbe, Peygamberimiz'i gören, dinleyen, İslâm dinini kabul eden ve bu inanı ile ölen kimselerdir. Onun zamanında yaşadığı ve davetinden haberdâr olduğu halde kendisine inanmayan kimselerde bir hayır olmayacağı ise her müslimanın kabul ettiği bir gerçektir. Çünkü küfürde ve şirkte hayır aranmaz.

Peygamber Efendimiz'in derece derece hayırlarından bahsettiği nesiller ise, sahâbeyi gören tâbîin ile onlardan sonraki nesli teşkil eden, kendilerine ethâ veya tebe-i tâbîin denilen kimselerdir. Bu üç nesil, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah Teâlâ'dan geldiği gibi bize ulaşmasında ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetinin, hadislerinin en doğru şekilde kendilerinden sonra gelen nesillere nakledilmesinde büyük sorumluluk üstlenip, mükelleftyetlerini güçlerinin yettiği nisbette yerine getirdiler. Kısacası, yaşadıkları dönemde ortaya çıkan bir çok fitneye rağmen, dinin en sahîh biçimde bize ulaşmasında, iman ile küfrün, doğru ile yanlışın, hak ile bâtılın birbirinden ayrıt edilmesinde en büyük gayreti gösterenler onlar oldu. Onların en hayırlı kimseler oluşunun sebebi, anlatılan üstünlükleri, dürüstlük ve samimiyetleridir. Fakat hükmün herkesi kapsaığı, bu sebeple her üç nesîn tamamının mübârek insanlar sayılması veya temâmî dışı bırakılması gibi bir anlayış söz konusu değildir. Her toplumun içinde iyilerin de kötülerin de bulunabileceği gerçeği, her zaman ve zemin için geçerlidir. Belki burada söylenilmesi gereken en önemli söz, sahâbîlerin bilerek, isteyerek ve maksatlı olarak, Peygamber Efendimiz'in söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi veya herhangi bir davranışı ona izâfe etmediklerinin bilinmesidir. Çünkü sahâbîler, bir başka sahâbî hakkında böyle bir ithamda bulunmamışlar. Oysa onlar, aralarında geçen en küçük olayları bile başkalarına anlatmış sonraki nesillere aktarmayı ihmal etmemişlerdir. Bu olaylar müsbeti ve menfîsi ile kaynaklarımızda senetleriyle birlikte nakledilmiştir. Bu sebeple, varsayımlardan hareket ederek dayanaksız sözler söylemek, hükümler vermek isabetli olmaz.

Peygamberimiz'in daha sonra gelecek nesillerin olumsuz yanlarından bahsetmesi, onların hepsinin böyle olacağı anlamına gelmez. Fakat zamanla toplumdaki bozulmanın artacağı ve gelecekte insanların hassasiyetlerinin daha az olacağına dikkatinizi çekmektedir. Hatta bu îkâz, hoş görülmeyen ve kötü sayılan vasıflardan uzak durmak için bizlere bir uyarı kabul edilmelidir.

Hadisimizde bildirildiğine göre, gelecekteki nesillerin arzu edilmeyen vasıflarından biri, kendilerinden istenilmediği halde şâhitlik yapmalarıdır. Burada hoş görülmeyen, sakındırılan şâhitlik, görmediği ve bilmediği bir konu hakkında yalancı şâhitliktir. Çünkü, bir konuda bilgi sahibi olan kimsenin kendisinden istenilmese bile, gerçeğin ortaya çıkması için şahitlik yapması ve hakkın yerini bulmasına katkı sağlaması dininizin tavsiye ettiği prensiplerdendir. Emanet ehli olmak iyi müslimanlığın gereklerindendir. Emanete ihanet ise münafıklık alâmetidir.

Hadisimizin verdiği bilgiye göre bozuk nesillerin ortaya çıkması halinde, insanlar hainlik yapmaya başlayacağı için kendilerine güvenilmez. Bu durum, bozulmanın ve toplumun sapmasının belirtilerinden biridir. Ortaya çıkacak bir başka olumsuzluk, nezreden yani adak adayan kimsenin adağını yerine getirmemesi, böylece Allah'a karşı söz verip sözünde durmamasıdır. Çünkü bir insanın adağını yerine getirmesinin vacip olduğunda bütün âlimler görüş birliği içindedirler.

Bir başka bozulma alâmeti de semizliğin artması, şişmanlığın çoğalmasıdır. Fakat bu herkesin şişman olacağı anlamına gelmez. Ayrıca doğuştan şişman olanları kapsayıcı bir yönü de yoktur. Burada kötülenen şişmanlık, yemeğe aşırı düşkünlük, besleyici şeyler yemeye özen göstermek, lüks yemekler yemeyi hayatının bir parçası haline getirmek ve israf içinde bir ömür sürmekten doğan şişmanlıktır; daha doğrusu şişmanlığı vesile olan bu sayılan haller ve davranışlardır. Burada kastedilenin karnı tok sırtı pek zenginler ile mevkî ve makamı sahipleri olduklarını söyleyenler de olmuştur. Böyle kimselerin başkalarını düşünmesi, sıkıntılara göğüs germesi, musibetlere sabretmesi son derece zor olduğu gibi, tasvip edilmesi de mümkün değildir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İslâm ümmetinin en hayırlı ve fâzîletlîleri, Peygamberimiz'in sahâbîlerîdir. Peygamber Efendimiz onları takip eden nesillerden tâbîin ve tebe- i tâbîini de hayırlı nesiller olarak anmıştır.

2. Sahâbe ve onları takip eden iki neslin hayırlı oluşu genel bir hükûm olup, ayrı ayrı bütün fertleri kapsayıcı değildir.

3. Müslimanlar arasındaki sapmalar, olumsuz tavırlar ve çözülmeler daha çok ilk üç nesîlden sonra artmıştır.

4.Yalancı şahitlik, emanete ihanet, adağını yerine getirmemek dininizin haram kıldığı kötü özelliklerdir.

5. Yeme içmeye aşırı düşkünlülk, lüks ve israfa dalmak, zenginlik, mevkî ve makamla övünmek dininizin hoş karşılamadığı kötü huylardandır.

511- ??? ??? ??????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????? ???? : ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ???? ? ????? ????????? ???? ???? ? ??? ?????? ???? ???????? ?????? ????? ??????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

511. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını sadaka vermen senin için hayırlıdır. Eğer vermeyip elinde tutarsan, senin için kötüdür. Yeterli miktarda mala sahip olmaktan dolayı Allah katında sorumlu tutulmuzsın. Harcamaya, bakmakla yükümlü olduklarından başla."

Tirmizî, Zekât 32. Ayrıca bk. Müslim, Zekât 97

Açıklamalar

İnsan tabiatının mala, mülke ve dünyalıklara ne kadar düşkün olduğunu biliyoruz. Daha önce, "zühd" bölümünde konuyla ilgili yeterli açıklamalar verilmeye çalışıldı. İslâm'ın çok önem verdiği hayırların başında infâk, yani ihtiyaçtan fazla olan malı Allah yolunda sarfetmek gelir. Bu hayır, kişinin yapmakla yükümlü olduğu bazı günlük ibâdetlerinden hem daha zor hem de daha faydalıdır. Çünkü insanın şahsen aşarı, bütün beşeriyeti içine alan bir yönü vardır. Essasen bütün ibâdetlerin ferdî aşarı bir boyutu varsa da, sosyal dengeyi temin yönünden zekât ve sadaka çok farklıdır. Malı mülkü biriktirip depolamak, altını, gümüşü ve parayı yığmak dininizde câiz görülmemiştir. Bunları mutlaka toplumun istifâdesine sunmak gerekir. Bu istifâde sadece vermek suretiyle değil, helâl yatırımlar yapmak ve iş sahaları açmakla olmalıdır. İş sahaları açmak, insanlara çalışma imkânı sağlaması yönünden daha da önemlidir. Hadisimizde açıkça belirtildiği gibi, malı mülkü ve parayı âtıl bir şekilde elde tutmak vebâdır.

Şahsının ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak ve başkalarına muhtaç olmayacak derecede mala mülke, dünyalık servete sahip olmayı dininiz sakıncalı görmemiştir. Dinen üzerine düşen hakları yerine getirdiği takdirde, kişinin servet ve zenginlik sahibi olmasının yasaklanmadığını, bilâkis teşvik edildiğini, zenginliğe bir hudut tayin edilmesinin de söz konusu olmadığını bir çok defalar tekrarlamış bulunmaktayız. Bunun en çarpıcı örneklerini sahâbe-i kirâm arasında ve onlardan sonra gelen nesîller içinde bulunan meşhur zenginler teşkil eder. Onların hayırları bizim için iyi bîrer örnek oluşturur. Çünkü her birinin İslâm'a ne kadar büyük faydası olduğunu ve ihtiyaç anında müslimanların yardımına nasıl koştuğunu kaynaklarımız bize sayısız örneklerîyle açıklar.

İnsan yardımı ve vermeye öncelikle geçimini üstlendiklerinden, yanı aile çevresinden başlamalıdır. Herkes bu kaideye uyduğu takdirde, bütün insanları

kapsayan bir yardımlaşma gerçekleşmiş olur. Böylece toplumda yardımlaşma ve kardeşlik yayılır, huzurlu bir toplumun kurulması sağlanır.

Hadîs-i şerîf 553 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malının ve servetinin ihtiyaçtan fazla olanını infâk etmek en büyük hayırlardandır.
2. Mal ve serveti elde tutup hakkını vermemek ve cimrilik göstermek haram ve günahtır.
3. Kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda malı biriktirip elde tutmak câizdir.
4. Harcamaya ve infâka önce bakmakla yükümlü olduğu aile çevresinden başlamak gerekir. Çünkü onların nafakasını temin etmek kişinin üzerine farzdır. İhtiyaç sahibi olan başka fakirlere bakmak ise bazı kere farz-i kifâye, genel olarak da sünnettir.

512- ??? ?????? ?????? ??? ???????? ???????????? ??????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??????? ?????? ?? ???????? ? ????? ?? ?????? ? ?????? ????? ??????? ? ??????????? ??????? ???? ?????????? ???????????? . ???? ??????? ???? : ????? ???? .

« ???????? » ???? ????? ??????? ? ??? : ???????? ? ?????? : ?????? .

512. Ubeydullah İbni Mihsan el-Ensârî el-Hatmî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden hanginiz canı ve malı emniyet içinde, vücudu sıhhat ve afiyette, günlük azığı da yanında olduğu halde sabahlarsa, sanki bütün dünya kendisine verilmiş gibidir."

Tirmizî, Zühd 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 9

Ubeydullah İbni Mihsan el-Ensârî

Ubeydullah İbni Mihsan, nisbesinden de anlaşılacağı gibi ensardan yani Medîne'li sahâbîlerdendir. Peygamber Efendimiz'den rivayet ettiği yegâne hadîs budur. Kendisinden de oğlu Selemе rivayette bulunmuştur. İbni Abdilber, Selemе'nin sahâbî olma ihtimâli bulunduğunu söyler. Bu takdirde onun rivayetleri sahâbe mürseli olur. Fakat onu tâbîîn tabakasından sayanlar çoğunluktadır. Kaynaklarımız, Ubeydullah İbni Mihsan hakkında başka bir bilgi vermez.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir insan için vazgeçilmez olan en önemli şeyler bu hadîste sayılanlardır. Başka her ihtiyaç bunlardan sonra gelir. Emniyet içinde olmak, en başta canın, malın, ırz ve namusun, meskenin güven içinde olmasını kapsar. Bu emniyet, öncelikle dışımızdan, dıştan gelecek her türlü tehdîtten, korku ve endişeden emin olmakla sağlanabilir. Bundan sonra, Allah'ın azâbına sebep olacak davranışlardan, dînin işlenilmesini yasakladığı şeylerden uzak durmakla kişi kendisini emniyet içinde hisseder. Bu sebeple, bir Arap atasözünde: "Leyse'l-kıl limen lebise'l-cedîd, inneme'l-kıl limen emine'l-vaîd: Gerçek bayram yeni elbise giyene değil, Allah'ın azâbından emin olanadır" denilmiştir.

Bir insanın her türlü maddî ve manevî hastalıklardan sâlim olması, kıymeti dünyalık değerlerle ölçülemeyecek kadar büyük bir nimettir. Çünkü her türlü faâliyet, Allah'a ibâdet, dîn ve dünya işlerinin yolunda gitmesi, sağlık ve sıhhat içinde olmakla mümkündür. Vücudumuzdaki küçücük bir hastalık bile bizi bir çok işleri yapmaktan alıkoyar. Ne yazıkkî çok kere insanoğlu sağlığın ve sıhhatin kıymetini hastalanınca veya bunları kaybedince anlar. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, ümmetini bir çok defalar özellikle sıhhat nimetinin kıymetini bilme konusunda uyarmışlardır.

Bir günlük azığa sâhip olmak, insanı belli bir huzura kavuşturur ve yarının düşünmeye imkân bulmasına vesîle olur. Kanaatkâr bir kimse kendisini bugüne kavuşturan ve rızkını ihsan eden Allah'ın, yarını ulaştırdığı takdirde de rızkını ihsan edeceği inancı içinde yaşar. Bugün çevremizde böyle insanları görme imkânına sâhip olmayışımız veya çok az görmemiz bizi yanlış yönelişlere sevketmemelidir. Böyle düşünmemiz, yarınlarımız için çalışmamızı, hayatımızı dişiplin altına almamızı, birtakım tedbirlere baş vurmamıza engel teşkil etmez. Tam aksine bu sayılanları yapmak bizim kulluk vazîfelerimiz arasındadır. Fakat bütün sebeplere yapışığımız, tedbirlere başvurduğumuz halde istediğimiz ve beklediğimiz sonucu elde etme imkânına kavuşamıyabiliriz. İşte o zaman üzerimize düşen vazîfe, günlük geçimimizi bize ihsan eden Allah'a hamd ve şükrümüzü eksiksiz yerine getirip, sanki dünya bize verilmiş gibi bir tevekkûle sâhip olmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Emniyet içinde olmak, maddî ve mânevî hastalıklara yakalanmamak ve bir günlük rızka sâhip olmak dünyada bir insana Allah'ın bağışladığı en büyük hayırdır.
2. Kişi Allah'tan gelen her türlü sıkıntıya sabretmeyi, her nimete hamd ve şükretmeyi üzerine bir vazîfe bilmelidir.

513- ??? ???? ??????? ?? ???? ??? ??????? ??? ??????? ????? ? ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???????? ??? ??????? ? ?????? ??????? ???????? ? ??????????? ?????? ????? ?????? » ???? ????.

513. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman olan, kendisine yeteri kadar rızık verilen, Allah'ın kendisine verdiği nimete kanâat eden kimse şüphesiz kurtuluşa ermiştir."

Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 35; İbni Mâce, Zühd 9

Açıklamalar

Müslüman olmanın gereği, Allah'ın her türlü emrine uymak ve yasakladığı her şeyden kaçınmaktır. Rızkın yeterli olanı ise, artık ve eksik olmamak şartıyla, insanı ihtiyaçlarından ve başkasına muhtaç olmaktan kurtarandır. Allah'ın verdiğine kanaat etmek, en üstün fazîletlerden biridir. Dünyalığı karşı ihtirâsı olanlar kanaatten mahrum kalırlar. İmâm Nevevî, bu hadîs ve benzerlerini delîl göstererek, zenginlikle fakirlik arasında bir hayatın tercihini en uygun ölçü kabul eder. Ancak bu ölçünün şartlarının zamana ve zemine göre değiştiği gerçeğini akıldan çıkarmamak gerekir. Bu durum, kişilerin dindarlığı, insâfı ve vicdanı ile de doğrudan ilgilidir.

Bu hadîsi 524 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her şeyin başı müslüman olmaktır. Müslüman olmayan kimselerin yaptığı hiçbir işin Allah katında değeri yoktur.
2. Cenâb-ı Hak bir kimseye yetecek kadar rızık ihsan etmekle onu başkasına muhtaç olmaktan ve istemekten korur.
3. Kanaat en üstün fazîletlerdendir. Bu fazîlete sâhip olanlar Allah katında makbul olırlar.

514- ??? ??? ???????? ????????? ??? ??????? ?????????????? ??? ?????? ??? ? ??????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ? ??????? ??????? ???????? ? ???????? » ???? ??????? ???? : ????? ??? ???? .

514. Ebû Muhammed Fedâle İbni Ubeyd el-Ensârî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İslâm'ın dosdoğru yoluna ulaştırılan ve geçimi yeterli olup da buna kanaat eden kimse, ne kadar mutludur!"

Tirmizî, Zühd 35

Fedâle İbni Ubeyd el-Ensârî

Fedâle, Medîne'li sahâbîlerden olup Evs kabîlesine mensuptur. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Hudeybiye'de, ağaç altında Resûl-i Ekrem'e biat eden Ruzvân ashâbı arasında yer aldı. Peygamberimizle birlikte katıldığı ilk gazve Uhud savaşı idi. Ondan sonraki bütün gazvelerde bulundu. Daha sonra Mısır ve Şam'ın fethine iştirak etti. Şam'a yerleşti ve Muâviye'nin Dımaşk kadîlığını yaptı. Sonra Muâviye onu bir ordunun başına komutan tayin etti ve Rumlarla deniz harbi yaptı. Fedâle'den elli hadîs rivayet edilmiştir. Fedâle 53(673) senesinde Dımaşk'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu dünyada İslâm'ın dosdoğru yoluna girerek kâmil bir mü'min ve iyi bir müslüman olmaktan daha büyük saâdet düşünülemez. Çünkü İslâm kişiyi hem bu dünyada hem de âhirette mutluluğa ulaştırır. Bu dünyadaki geçimi yeterli derecede olup da buna kanaat eden kimse dünyalık hırslardan, tamahkârlıktan, hased ve benzeri kötü huylardan kendisini arındırmış sayılır. Kendisine ihsan olunan nimete kanaat etmeyen, elindekini de kaybeder. Kaybetmese bile iyi bir mü'min olduğu söylenemez. Bahtıyarlığı da elde edemez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm en büyük nimet, müslüman olmak en üstün fazîlettir.
2. Kişinin dünya ve âhiret saâdeti, dindarlığındaki kemâli, kendisine verilen rızka kanaati ve şükrü, Allah'ın verdiğine rızâ göstermesiyle mümkündür.

515- ??? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ????????????? ???????? ? ?????????? ?? ????????? ?????? ? ??????? ???????? ?????????? ????? ??????????. ???? ??????? ???? : ????? ???? ???? .

515. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* yemek yemeksizin peşpeşe bir kaç gün aç olarak gecelerdi. Ailesi de yiyecek akşam yemeği bulamazdı. Çoğu zaman ekmekleri arpa ekmeği idi.

Tirmizî, Zühd 38. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ıme 49

Açıklamalar

Abdullah İbni Abbâs, Hz.Peygamber ve ailesinin yaşadığı hayatı ashâb arasında en iyi bilenlerden biridir. Çünkü o, Efendimiz'in amcası Abbâs'ın oğlu idi. Peygamber Efendimiz'in hanımı Meymûne de Abdullah'ın teyzesiydi. Bu yakınlık sebebiyle ve yaşı da küçük olduğu için Peygamberimiz'in evine sıkça gider, hatta bazı kere orada geceleduğü olurdu. Burayı kadar geçen bazı hadîseri açıklarken de belirtildiği gibi, Resûl-i Ekrem Efendimiz kendi şahsî hâlini ve aile fertlerinin durumunu başkalarına açıklamaktan son derece sakınırdı. Fakat kendisine nesep ve hizmet itbarıyle yakın olanlar, hem kendisinin hem de aile efradının hangi şartlar içinde hayatlarını geçirdiklerini bize açıklamışlardır. Onların bize ulaşan rivayetlerinden hem Efendimiz'in hem de aile çevresinin hayat şartlarını en ince ayrıntılarına kadar öğrenme imkânına sâhip olmaktayız. Bunlar, Allah'ın en sevgili kulu olan Peygamber'in ne kadar sade bir hayat sürdüğünü, lüks ve israftan, dünyaya düşkünlikten ne derece uzak durduğunu bize gösteren örnekler ve hayat düsturu haline getirmemiz gereken prensiplerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz ve aile fertlerinin bazı kere günlerce aç kaldığı olmuştur.
2. Hz. Peygamber, aile çevresiyle birlikte zühdün ve geçimlerinize yetecek derecede rızkla yetinmenin en güzel ömeğini sergilemiştir.

516- ??? ???????? ??? ???????? ??? ?????? ??? ? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ???? ??????????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? : ???????? ??????????? ? ???????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ? ???? : « ???? ??????????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ? ???????????? ???? ?????????? ??????? ????????? » ???? ??????? ? ???? ????? ?????. « ????????? » : ??????????? ???????? ????????? .

516. Fedâle İbni Ubeyd şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâba namaz kıldırırken, onlardan bazıları açlığın verdiği takatsızlıktan dolayı ayakta duramayarak düşüp bayılırlardı. Bunlar Suffe ashâbı idi. Çölden gelen Bedevîler: Bunlar deli, derlerdi. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* namaz bitirince açlıktan bayılanların yanına gider ve onlara:

"Allah Teâlâ'nın yanında sizin için neler hazırlandığını bilseydiniz, daha fazla yoksul ve muhtaç olmayı isterdiniz" buyururdu.

Tirmizî, Zühd 39

Açıklamalar

Suffe ashâbı arasında yer alan Ebû Hüreyre'nin benzer bir rivayetini daha önce okumuştuk. Onlar, Medîne'de kurulan İslâm devletinin ilk günlerinden itibaren hayatın bütün sıkıntılarına göğüs gerdiler. Peygamberimiz'in ve ashâbın yardımlarıyla hayatlarını sürdürdüler. Bütün sıkıntılara göğüs gerip Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanından ayrılmadılar. Daha sonraları onlardan bir çoğu genişleyen İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde elçiccilik, eğitim öğretim hizmetleri ve cihad faâliyetlerinin başında yer aldılar. Pek çok dünyalık nimete sâhip olmaları onlara geçmişlerini unutturmadığı gibi, zühd hayatını terketmelerine de sebep teşkil etmedi.

Medîne dışından gelen, çoğunlukla çöldeki yerleşim merkezlerinden ve çadırlarda hayat süren bedevîlerin bu fikir sahâbîleri tanımamaları, hatta bir kısım sahâbenin bile onların hallerine vakıf olmamaları, bu seçkin insanların ne derece iffetli bir hayat sürdüklerini ve hallerini kimseye açmadıklarını göstermektedir. Suffe ashâbının fakirlik ve açlık yüzünden namazda ayakta duramayacak derecede güçsüz kaldığı olurdu. Bu durum, imkânları olduğu halde yemediklerinden değil, mecburiyetten kaynaklanıyordu. Çünkü, İhsânlarını gönül rahatlığı içinde yerine getirebilecek derecede karnı doyurmak, ya da İhsânlarını alsalacak derecede aç kalmamak, dîninizin öngördüğü prensiplerden biridir. Peygamberimiz sahâbîlerin bu sıkıntılara sabretmek suretiyle, kıyamet gününde çok üstün derecelere nâil olacaklarını müjdelemiştir. Zira Efendimiz, onlar için Allah katında hazırlanan nimetleri ve onların cennette ulaşacakları dereceleri bilmekteydi. Çünkü kişinin iradesi ve gayreti dışında kendisine isâbet eden fakirlik, yoksulluk ve benzeri sıkıntılara, özellikle açlığa sabredebilmesi herkesin başarılı olamayacağı bir imtihandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, özellikle İslâm'ın ilk yıllarında büyük sıkıntı çekmişler, fakirlik, yoksulluk ve açlık içinde bir hayat sürmüşlerdir.
2. Zorluklara sabredenler, neticede başarılı olur, Allah katında da büyük ecirlere ulaşırlar.
3. Dünyalık sıkıntılar içinde hayat sürenlerin, bu hallerini başkalarına arzetmemesi bir fazîlettir. Sahâbîler bunun en güzel ömeklerini sergilemişlerdir.
4. Sahâbîler arasında özellikle Suffe ashâbının seçkin bir yeri vardır.

517- ??? ??? ???????? ?????????? ?? ????? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ??? ???? ??????? ??????? ?????? ???? ?????? ? ??????? ??? ????

???????? ???????? ???????? ? ????? ????? ?? ???????? ? ??????? ?????????? ? ??????? ????????? ? ???????? ?????????? » .

???? ??????? ???? : ???? ??? . « ???????? » ???? : ????? .

517. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbir kişi, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak bir kaç lokma yeter. Şayet mutlaka çok yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırmalıdır."

Tirmizî, Zühd 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'me 50

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in tıka basa doldurulan mideyi tehlikeli ve şerli bir kaba benzetmesi, insan sağlığı ve sıhhati ile yeme içmenin yakın ilişkisini etkili bir şekilde ortaya koyar. Bu dünyada hayatı devam ettirecek miktarda yemekle, yeme içmeyi hayatın gayesi haline getirmek arasındaki farkı iyi kavramak gerekir. Yeme içmede gerekli olan ölçütün, vücudun güç ve kuvvetini devam ettirecek, kişinin yaptığı işte çalışamayacak kadar zayıf düşmesine, Allah'a kulluk görevini yerine getiremeyecek derecede takatsiz kalmasına yol açmayacak bir miktar olduğu kabul edilir. Bunun her kişiye göre az çok değişen bir miktar olacağı da tabiidir. Bu sebeple Peygamberimiz mideninin üçte birinin yemek, üçte birinin içecek, geri kalan üçte birinin de rahat hareket etme imkânını sağlayacak nefes alma mikdarı olması gerektiğini söyleyerek, bizlere ideal bir ölçü vermiştir. Hayattaki gayesi, çalışıp çabalaması yemek ve içmek olan bir insanın aklının ve idrakinin normal çalıştığı, yönelişlerinin isabetli olduğu söylenemez. Bu şekilde hareket edenler, yüksek insanlık ideallerine de sahip olamazlar. Böylelerinin hellâl ve haram ölçütlerine riâyeti de zorlaşır.

İslâm ahlâk ve edebiyle ilgili eserlerin yanında tıp alanındaki eserlerde, devamlı tokluğun meydana getirdiği çeşitli zararlardan bahsedilirken, az yemenin ve açlığın faydaları anlatılır. Bu faydaları İmam Gazzâlî, meşhur eseri İhyâü ulûmi'd-dîn'de sayar. Onları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Açlık anında kalbe ve beyne fazla kan hücumu olmadığı için düşünme gücü artar; anlayış ve sezişi kabiliyeti gelişir. Sürekli tokluk, tembellik doğurur ve kalbi körelir; sür'atli intikal kabiliyetini kaybettirir.

2. Az yemek ve açlık, kalb yumuşaklığı ve gönül huzuru sağlar. Allah'ı anmaktan zevk duymak, etkilenmek ve zikre devam etmek bu sayede mümkün olur.

3. İnsan açlık anında Rabbine daha bir içtenlikle yönelir, kulluğunu idrak eder, acizliğini anlar, Allah'a ibadete yönelir, kibir ve gururdan uzaklaşır, Mevlâ'nın yüceliğini, rahmet ve merhametininin sonsuzluğunu kavrar.

4. Aç kalan insan, muhtaçların, fakir ve yoksulların halini anlar. Tok kimse ise, acın halinden anlamaz. Böylelikle açlık çekenler, Allah Teâlâ'nın nimetlerinin kıymetini bilir, azâbını ve imtihanını unutmaz. Çünkü bir kısım toplumlar kendilerine verilen bol nimetlerle, başka bir kısmı da açlıkla imtihan olunurlar.

5. İnsanı her türlü kötülüğe sevkeden nefsiztir. Nefse hakimiyet, az yemek ve açlıkla sağlanır. Çünkü Allah'ın emrine isyan ve karşı geliş, kuvvet ve şehvetten kaynaklanır. Kuvvet ve şehvetin kaynağı ise yeme içmedir. Yemeği azaltmak, şehveti ve kuvveti zayıflatır.

6. Açlık, çok uyumayı engeller. Çünkü çok yiyenler çok uyurlar. Çok uyku ise kalbi karartır, zihnin faaliyetlerini engeller, çalışmayı önler. Çok uyuyanlar Allah'a karşı kulluk görevlerini de hakkıyla yerine getiremezler. Âlimlerimiz, çok uykuyu bütün felâketlerin sebebi kabul ederler.

7. Az yemek, ibadetlere devamı kolaylaştırır, kalb ve gönül uyanıklığı sağlar. Aşırı derecede zaman kaybını önler. Ali el-Cürcânî'ye niçin sürekli çorba içtiği sorulduğunda: "Ben kuru lokmayı çiğneyip yutuncaya kadar, yetmiş kere Allah'ı anarım. Bu sebeple kırk senedir ekmek çiğnemekle uğraşmadım" demiştir.

8. Az yemek ve aç kalmak, vücudun sağlıklı kalmasına ve bir kısım hastalıkların yok olmasına sebep olur. Çünkü bir çok hastalığın sebebi oburluktur. Çok yemek, özellikle mide, bağırsak, kalb ve damar hastalıklarının sebebleri arasında önemli bir yer işgal eder. Bu fizyolojik ve biyolojik rahatsızlıklar, rûhî ve psikolojik hastalıklara da sebep olur.

9. Az yiyen ve açlığa tahammül edenler, geçim kolaylığı içinde olurlar. Çünkü onlar az ile idare etmeyi öğrenmişler, oburluğu terketmeyi âdet haline getirmişlerdir.

10. Fakir ve yoksullara, yetim ve öksüzlere bakmak, ihtiyaçlarını karşılamak, başka insanlara faydalı olmak dinimizin önemli emir ve tavsiyeleri arasındadır. Az yemek yiyenler bu sayede başkalarına yardım edip, hem dünya hem de âhiret hayatlarında mutluluğa ulaşırlar. Bir fakiri, bir yetim ve öksüzü sevindirmenin mutluluğunu hissedebilmek saadetlerin en büyüğüdür.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Az yemek, sağlık ve sıhhatı korumanın, aklın ve zihnin verimli çalışmasının önemli sebeplerinden biridir.
2. Mideyi tıka basa yemekle doldurmak yerine, üçte birini yiyeceklere, üçte birini içeceklere, üçte birini de boş bırakarak nefes alma kolaylığı sağlamaya ayırmalıdır.

518- ??? ??? ????????? ??????? ??? ?????????? ?????????????? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????????? ? ???? ?????????? ? ????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????????? ???? ??????????» ??????. ???????????? . ???? ??? ???? .

« ??????????? » : ?????????? ???????????? ????????????? ???????????????? ? ?????? ???????? ????????? ? ???????? ??????? ?????????? ??????? « ???????????? » ???????????? ?????? ? ??? ?????? ???????? : ??????????? : ???? ????????? ?????????? ??????? ???? ????????? ????????? ? ???????? ???????????? .

518. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el-Ensârî el-Hârisî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı onun yanında dünyadan bahsettiler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz işitmiyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Sade yaşamak imandandır; sâde hayat sürmek imandandır."

Ebû Dâvûd, Terecccül 2. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in dünyaya ve dünyalıklara bakışına, ashâbını ve ümmetini bu yönde nasıl eğittiğini, konunun başlangıcından beri çeşitli rivayetler ışığında açıklamaya çalıştık. Diniimiz, bu dünyada hayatını devam ettirebilecek ve Allah'a kulluk görevini yerine getirebilecek miktarda yiyip içmeyi her insanı bir vazife olarak yüklemiştir. Peygamberimiz, yiyecek, içecek ve giyim kuşamda lüks ve israfa dalmayı, hayatı bunlardan ibaret sanmayı asla tasvip etmemiş, bu şekildeki davranışları kınamıştır.

İslâm, ne herkesin kıskanmasına ve buğzetmesine sebep olacak derecede lüks yaşamayı, ne de bunun aksine, son derece pejmürde bir görünüm sergilemeyi tasvip eder. İslâm, mütevâzî bir hayatı ve sâde bir görüntümü mükemmel bir imanın belirtisi sayar. Sahâbe, sadece fakir ve yoksul oldukları dönemlerde değil, yönetimde bulundukları ve madî imkânlar sahibi oldukları dönemlerde de örnek sayılacak mütevâzî bir hayat sürmeye özen göstermişlerdir. Tâbîîn âlimlerinden Zeyd İbni Vehb: "Ömer İbnü'l-Hattâb'ı elinde kamçı, üzerinde yamalı bir elbise ile çarşıda gördüm. Elbisesinde on dört yama vardı; bu yamalardan bazısı da deriden idî" der. Sahâbe ve daha sonraki nesillerin seçkin kişilerıyle ilgili benzer rivayetler, muteber eserlerde yer alır. Onlar bu şekildeki davranışlarıyla, Peygamber Efendimiz'in tavsiyesini yerine getirmiş ve hayatlarına uygulamışlardır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Yaşamayı kolaylaştırmak, sadelik ve mütevâzîlik, İslâm'ın prensiplerinden biridir.
2. Dünyaya ve dünyanın süsüne, gösterişine, lüksüne, israfına dalmamak gerekir.
3. Az yemek, vücutça zayıf olmak, iyi bir mü'minin özelliği sayılmıştır.

519- ??? ??? ???? ?????? ???? ?? ??? ?????? ??? ?????? ????? ??? : ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ????? ????????? ??? ?????? ??? ? ????????? ?????? ?????????? ? ??????????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ????? ???????? ? ??????? ????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ? ?????? : ????? ???????? ??????????? ????? ? ??? : ?????????? ????? ??????? ?????????? ? ????? ???????? ???????? ???? ??????? ? ??????????? ????????? ???? ????????? ? ??????? ???????? ?????????? ???????? ? ????? ????????? ????????? ???????????. ??? : ???????????? ??? ??????? ???????? ? ?????? ???? ??? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ????? ? ??????????? ?????? ??? ???????? ?????? ?????????? ? ???? ????? ?????????? : ???????? ? ????? ??? : ?? ? ??? ????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ????? ?????? ? ????? ??????????? ??????? ? ??????????? ??????? ??????? ? ???????? ??????????? ? ????? ???????? ? ?????? ?????????? ?????????? ?? ????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ????? ????????? ??????????? ??? ??????? ????????? .

??????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ?? ????? ???????? ???????? ??????? ??? ????????? ??????????? ????? ?????? ???????? ??????? ???? ??? ????????? ????????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? ?? ? ???? : « ???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ? » ??????????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????????? . ???? ???? .

« ????????? » : ????? ???? ?????? ???????? ? ????? ?????? ????? ??????? ? ??????? ??????? . ???? : « ????????? » ???? ????? « ????????? » ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????? . « ?????????? » ???????? ???? ????????? ? « ????????? » : ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??? ?????? ? ????? ???? ?????? « ????????? » ????????? . « ????????? » ????? ?????? ???? ????? : ??????? . « ?????? ????????? » ??????? ?????? ??? ???? ???? ???????. ? « ?????????? » ??????? ???????? ??????? : ????????? ?????? ????????? ????????? ????? ? ??????? ???? .

519. Ebû Abdullah Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebû Ubeyde *radıyallahu anh*'ı başımıza kumandan tayin ederek, Kureyş kervanının karşısına çıkmak üzere bizi gönderdi. Bize azık olarak bir dağarcık hurma verdi. Verecek başka bir şey bulamamıştı. Ebû Ubeyde hurmayı bize tane tane veriyordu. Dileyenlerden biri:

– O hurmalarla nasıl geçinebiliyordunuz? diye sordu. Câbir:

– Onları çocuğun meme emmesi gibi emer, sonra üzerine su içerdik, o gün geceye kadar bize yeterdi. Sopalarımızla ağaç yapraklarını silker, sonra onları su ile sıkıtıp yerdik, dedi. Sonra da sözüne şöyle devam etti: Biz deniz sahili boyunca yürüdük. Sahil boyunda önümüze büyük kum tepesi gibi bir şey çıktı. Onun yanına kadar geldik, bir de baktık ki, Anber denilen bir balık. Ebû Ubeyde:

– Bu, ölü bir hayvandır, (yenilmez) dedi. Sonra da: Hayır, bizler Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in elçileriyiz ve Allah yolundayız. Siz son derece zorda kalmış bulunuyorsunuz, o halde yiyiniz, dedi. Biz üç yüz kişi idik ve bir ay süreyle onun etinden yiyerek orada kaldık, hatta kilo da aldık. Balığın göz çukurundan testilerle yağ aldığımızı biliyorum. Biz ondan ikiz büyüklüğünde parçalar kesiyorduk. Ebû Ubeyde bizden onüç kişiyi alıp onun göz çukurunu oturttu, onun kaburga kemiklerinden birini de alıp dikti. Sonra yanımızdaki en büyük deveyi semerledi ve deve ile kaburga kemiğinin altından geçti. Balığın etinden pastırma da yaptık. Medîne'ye gelince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gidip olup bitenleri anlattık. Resûl-i Ekrem:

"O, Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızktır. Onun etinden yanınızda bir miktar var mı, bize de yedirseniz?" buyurdu. Biz de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ondan bir parça gönderdik, o da yedi.

Müslim, Sayd 17

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz Medîne devrinde, gerektiği zaman bir komutanın idaresinde düşmana karşı küçük çaplı müfreze birlikleri gönderirdi. Resûl-i Ekrem'in bizzat katılmadığı bu küçük savaş birliklerine "seriyye" adı verilir. Ebû Ubeyde'nin kumandasında gönderdiği bu seriyye, Kureyş kervanlarının yolunu kesmek ve onların ekonomik gücüne darbe vurmak, müslümanların güç ve kuvvetini onlara göstermek üzere, hicretin altıncı yılında sevkedilmişti. Kureyş'in en önemli geçim kaynağı, yazın Suriye, kışın da Yemen taraflarına gidip gelen ticaret kervanlarıydı. Onlar, elde ettikleri zenginlikler ile ticaret yollarını kaybetmemek için Medîne İslâm Devleti'ne karşı daima düşmanlık beslemekte, kin ve intikam hissiyle dolu olarak, sık sık savaş tehdidiyle müslümanları tedirgin etmekteydiler. Çeşitli hadîs ve siyer kitaplarında bu seriyye hakkında rivayetler vardır. Buhârî'nin Sahîh'inden de öğrendiğimiz gibi, bu seriyyeye "Gazvetü seyfi'l-bahr" adı verilmektedir (Buhârî, Megâzî 65). İmâm Nevevî'nin, bu konuyla ilgili olarak Müslim'in Sahîh'inden seçtiği bu rivayet, diğerlerine göre daha kapsamlı sayılır.

Bu seriyyeye katılan askerler, muhtemelen yanlarına taşıyabildikleri kadar yiyecek maddeleri almışlar, Peygamberimiz de onlara sadece bir korba hurma vereb ilmişti. Kendi yiyecekleri bitikten sonra, tamamen yiyecekssiz kalacaklarından korktuğu için, Ebû Ubeyde onlara bu hurmaları tane hesabıyla veriyordu. Neticede hurma da bitince, ağaç yapraklarını yemeye başladılar. Onların deniz kenarında buldukları Anber denilen balık, mavi balina olup, kendi türü içinde en büyüğüdür. Bazılarının ağırlığının yüz elli tona ulaştığı bilinmektedir. Burada buldukları ölmüş bir hayvan olduğu için, komutan Ebû Ubeyde önce onun yenilmesinin caiz olmadığı yönünde ictihâda bulunmuş, daha sonra bu görüşünden vaz geçip zorunluluk halini de dikkate alarak yenilebileceği yönünde hükûm vermiştir. Verdiği bu hükmün doğruluğu, daha sonra Peygamber Efendimiz tarafından hem sözlü olarak tasdik edilmiş hem de ondan bir parça kendisi de yemek suretiyle, müslüman askerlerin gönlündeki şüphenin gitmesi temin edilmiştir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Ordu için bir kumandan gereklidir. Bu kumandan ordunun en seçkinlerinden olmalıdır.
2. Kumandanın meşru olan emirlerine uymak ve ona itaat etmek gerekir.
3. Savaş halinde olunan düşmana pusu kurmak ve ekonomik hedeflerini vurmak, mallarına el koymak câizdir.

4. Ashab, açlığa, susuzluğa, her türlü sıkıntıya karşı son derece tehammülü idîler.
5. İctihad, Peygamber Efendimiz'in vefâtından sonra değil, onun zamanında da câizdi.
6. Denizde yaşayan hayvanların ölüsü mübâhtır. Ebû Hanîfe'ye göre, balıktan başka deniz hayvanları yenilmez. Balığın da sebepsiz, bir av aletiyle olmaksızın ecelyle ölemi yenmez. Şâfiî mezhebine göre, su hayvanlarından kurbağa yenmez. Mâlikî mezhebine göre, kurbağa da dahil bütün deniz hayvanları yenir.

520- ??? ????????? ????? ??????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ???? ??? ???? ? ???????? ? ???? : ???? ??? .

« ????????? » ??????? ?????????? ??????? ?????? : ??? ?????????? ???? ??????? ??????????? .

520. Esmâ Binti Yezîd *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gömleğinin kolu bileğine kadardı.

Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27

Esmâ Binti Yezîd

Esmâ Binti Yezîd İbni Seken, Medine'li hanım sahâbilerden olup, Muaz İbni Cebel'in halasının kızıdır. Hz. Peygamber'in huzuruna hanımları temsilen gelerek güzel bir konuşma yaptığı için hanımların hatîbi anlamında hatîbetü'n-nisâ diye anılmıştır. Kâmûsî Ummü Seleme veya Ummü Âmir'dir. Hz. Peygamber'le birlikte bazı gazvelere katılmış, 15 (636) yılında yapılan Yermuk harbinde Rum askerlerinden dokuzunu çadırının direği ile öldürmüştür. Kendisinden rivayet edilen hadîs sayısının 81 olduğu belirtilir. Sünen sahipleri, onun hadislerinden bazısını kitaplarına almışlardır. Peygamberimiz'den işittiği naklettiği hadîsler arasında: "Kim Allah rızası için bir mescid yaparsa, Allah da o kimseye cennette bir ev yapar" (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 461) rivayeti de vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Esmâ Binti Yezîd'in bu rivayeti, Peygamber Efendimiz'in giyim kuşamda israftan sakınmakla beraber cimrilik de yapmadığına göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, Peygamber Efendimiz'in giydiği elbiselerin, gömleklerin kolunun uzunluğu hakkında bize bir fikir vermektedir. Çeşitli rivayetlerden öğrendiğimize göre, gömlek ve elbiselerinin kolu bu şekilde iken, cübbelerinin kolunun parmak uçlarına kadar uzandığını görmekteyiz. Bu hususta çok kesin ölçüler vermek söz konusu değildir. Şu kadar var ki, soğuktan ve sıcaktan korunacak ve tesettürü sağlayacak şekilde giyinmek esastır. Giyilen elbise hareket etmeye ve iş yapmaya engel teşkil edecek şekilde de olmamalıdır. Burada Peygamberimiz'in giyimiyle ilgili olarak belirtilen hususa, yaklaşık bir sınır olup kesin ve bağlayıcı nitelikte değildir.

Hadîsimizi 791 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'in her türlü hareketini, tavrını, giyim kuşamına varıncaya kadar en ince ayrıntılarıyla tesbit edip, sonraki nesillere aktarmıştır.

2. Başka alanlarda olduğu gibi, giyim kuşamda da israf ve cimrilikten sakınmak gerekir.

521- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ?????? ????? ?????????? ???????? ? ????????? ???????? ???????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : ?????? ???????? ??????? ?? ?????????? . ????: « ????? ??????? » ????? ????? ????????? ??????? ???????? ? ??????????? ???????? ???????? ?? ??????? ???????? ? ???????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ?????? ???? ??????? ???????? ? ???? ???????? .

????? : ?? ????? ?????? ?????? ?? ???? ?????? ? ????? ?????????? : ???????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ???? ????? ?????????? ????? ? ????? : ?????? ??????? ????????? ? ????????? ????????? ? ????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?? ????????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? ????????? ??????????? ????? ???????????? ??? ??????? ???????? .

????? : ????????? ?? ?????? ????? ?? ????? ?????? ???????? ???? ???????? ? ??? : « ???? ???? ?» ????????? ?? ???? : « ????? ??? ? ??? ????? ?? ??????? ????????? ? ??? ???????? ???? ?????????? ?????? ???? » ???? : « ??????? » ???? ??????????? ???????????? ? ?????????? ????? ???? : ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????????? ? ??????????? ???? ?????? ? ???? : ?? ??????? ? ???? : ??? ? ??? : « ???????? ???? ?????????? » ???????? ???????? ???????? ? ????????? ????? ?????? ? ?????????? ?????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ? ?????????? ???? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ? ???????? ???? ? ????: « ????? ???? ??????? ? ??????? ???????? ??????????????? ????????? » ????? ???? .

??? ?????? : ??? ????? : ????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ????????????? ???? ????????? ???? : ?? ???????? ????? ? ???????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????.

??????????? ?????? ??????? ????? ????? ???? ??????? ? ??????? ?????????? ? ?????? ??????????? ? ???????? ????????? ????????? ??? ???????? ? ????????????? ?? ?????????? ? ????? ????????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? : ?? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ? ??????? ?????????????? ????? ?? ???? ?????? ? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ???? ??????? ? ???????? ?????? ???????? ?????? ? ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ?????? ????????? : ????? ?????? ??? ???? ??????? ???????????? ????? » ???? ??????? ????? ???????? ???????: « ?? ??????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????? ?????? ?????? » . ???????? ? ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ? ?????? ?????? ????????? ?????? : ??? ?????? ? ????? : ???? ???????? ??????? ?????? . ??????????? ?????? ??????? ????? ??????? ? ????? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????????? ????? ??? : « ????? ???????? ????????? ????? ? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? » ?????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ? ?????? ??????????? ????????? ????? ???? ? ??????? ?????????? ???????? ????? ????? .

??????? : « ??????? ???????? » : ??? ????? ???????? ????? ???????? ??????? ??? ? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ???????? ?? ???????? ???? ????????? . « ??????????? » ???????? ????? ????????? ? ?????????? ?????: ?????? ??????? ??????? ? ?????? ??????? « ???????? » . ? «????????? » : ??????????? ?????? ??????? ????????? ???????. ? « ??????????? » : ??????????? . ? « ?????????? » : ??????? ? ??? ????? ????? . ?«??????? » ????? ?????? ??????? ?????? : ??????? . ? « ??????????? » : ??????????? ?????????? . ?«???????????? » ??? ??????: ?????? ??????? ? ?????? ????????? ???? ????? ? «????????? » : ?? ?????? ???????? ???????? . ?«???????? » : ????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????? ???????????????? ? ?«????????» ??.???????? . ????????? « ??? ????? » ??? : ??????????? ??????????? ? ????????? ????????? ????? ?????? ?????? ?? ??????? ? ????????????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ????????? ?????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ??????????? ??????????? ???????? ??????????? . « ????? » ??? : ?????? ????????? ?????? : ????? ?????? ??????? . ? « ????? » ???? ????? : ????. ? « ??????? » ??? : ?????? ? ???????????? : ??????????? . ? «??????? » ??? ??????????????? ?????? . ??????? ???? .

521. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz Hendek Savaşı gününde siper kazıyorduk. Önümüze son derece sert bir kaya çıktı. Sahâbiler, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip:

– Siperde önümüze bu kaya çıktı, dediler. Resûl-i Ekrem:

"Ben hendeğe ineceğim" buyurdu, sonra ayağa kalktı, açlıktan karnına taş bağlamıştı. Biz üç gün müddetle yiyecek hiçbir şey tatmaksızın orada kalmıştık. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kazmayı eline aldı ve sert kayaya vurdu, o kaya un ufak olup kum yığınına döndü. Ben:

– Yâ Resûlallah! Eve gitmeme izin veriniz, dedim. Evde eşime:

– Ben, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dayanılmayacak bir halde gördüm, yanında yiyecek bir şey var mı? diye sordum. Eşim:

– Biraz arpa ile bir de oğlak var, dedi. Ben oğlağı kestim, arpayı da öğütttüm. Etî tencereye koyduk. Sonra ben, ekmek pişmekte, tencere de taşlar üzerinde kaynamakta iken, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim.

– Ey Allah'ın Resûlü! Birazcık yemeğim var, bir iki kişiyle birlikte bize gidelim, dedim. Resûl-i Ekrem:

– "O yemek ne kadar?" diye sordu. Ben de olanı söyledim. Bunun üzerine:

– "Ooo! Hem çok, hem güzel. Hanımına söyle de, ben gelinceye kadar tencereyi ateşten indirmesin, ekmeği de fırından çıkarmasın!" buyurdu. Sonra ashâba:

– "Kalkınız" dedi, muhacirler ve ensar hep birlikte kalktılar. Ben telaşla eşimin yanına varıp:

– Vay başınıza gelenler! Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında muhacirler, ensâr ve beraberlerinde olanlarla birlikte geldi, dedim. Karım:

– Sana ne kadar yemeğimiz olduğunu sordu mu? dedi, ben:

– Evet, dedim.

Resûl-i Ekrem sahâbilere:

– "Giriniz, birbirinizi sıkıştırmayınız" buyurdu. Resûl-i Ekrem ekmeği koparıyor, üzerine et koyuyor ve her defasında tencereyi ve fırını kapıyor, ondan aldığını ashâbına veriyordu. Sonra yine aynını yapıyordu. Onların hepsi doyuncaya kadar, ekmeği koparıp üzerine et koymaya devam etti. Neticede bir miktar yiyecek arttı. Resûl-i Ekrem karıma:

– "Bunu ye, komu komşuya da hediye et, çünkü insanları açlık perişan etti" buyurdu.

Buhârî, Megâzî 29

Bir başka rivayette Câbir şöyle demiştir:

Hendek kazıldığı zaman ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'de açlık gördüm. Hemen eşimin yanına dönüp:

– Yanında bir şey var mı? Çünkü ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'in çok acıktığına gördüm, dedim. Eşim bana içinde bir ölçek arpa olan bir dağarcık çıkardı. Bizim bir de besili kuzucuğumuz vardı. Hemen ben onu kestim, arpayı da eşim öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar, o da işini bitirmişti. Etî parçalayıp tencereye koydum. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına dönerken eşim bana:

– Sakın beni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve yanındakilere rezil etme, dedi! Bu sebeple Resûl-i Ekrem'e durumu gizlice söyleyerek:

– Yâ Resûlallah! Küçük bir kuzumuz vardı onu kestik, bir ölçek de arpa öğüttüm. Bir kaç kişi birlikte buyurunuz, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Ey Hendek ehli! Câbir bir ziyafet hazırlamış, haydi buyurun!" diye yüksek sesle bağırdı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana dönerek:

"Ben gelinceye kadar sakın tencerenizi ateşten indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın" buyurdu. Ben eve geldim, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de halkın önünden geldi. Ben eşimin yanına varınca bana:

– Ah seni seni, dedi. Ben de:

– Senin bana söylediğini aynen yaptım, dedim. Eşim hamuru çıkardı. Resûl-i Ekrem ona püfledi ve bereketli olması için dua etti; sonra tencerelerimize yönelip ona da püfledi ve bereketlenmesi için dua etti. Sonra da karıma:

"Bir ekmekçi hanım çağır da seninle beraber ekmek yapsın. Tencerenizden yemeği kepçe ile al, onu ateşten de indirmeyiniz" buyurdu. Gelenler bin kişi idiler. Allah'a yemin ederim böyle. Gitmeden yediler, hatta kalanı bıraktıp gittiler. Tencerelerimiz eksilmeden kaynıyor, azalmayan hamurumuzdan da iki hanım tarafından sürekli ekmek yapılıyordu.

Müslim, Eşribe 141

Açıklamalar

İmam Nevevî, aynı konuyu anlatan, fakat az çok farklılık arzeden bu rivayeti hem Buhârî hem de Müslim'in Sahîh'lerinden ayrı ayrı nakletmiştir. İmam Müslim, bu hadisi, güvendiği biri tarafından, yemeğe davet edilen kimsenin, başkasını yanına alıp gitmesinin ve aynı yemeğin etrafına toplanmanın müstehap oluşu bahsinde nakletmiştir.

Hicretten beş yıl sonra Mekke müşrikleri, Ebû Süfyân'ın komutasında dört bin kişilik bir ordu ile müslümanlarla savaşmak üzere Medine'ye hareket etmişlerdi. Müslüman askerlerin sayısı bin kişiden ibâretti. O sırada Medine'de kıtlık hüküm sürmekteydi. Bu sebeple Hendek harbi kıtlık senesine rastlamıştı. Müslümanlar açlık ve kıtlık sebebiyle, Medine'nin dışa açık kısmına hendek kazarak savaşmaya karar vermişlerdi. Câbir'in, hanımı Sîheyle Binti Mes'ûd ile birlikte verdiği bu davet, hendeğin kazılması sırasında gerçekleşti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir kaç kişilik yemekle bin kişiyi doyurması, hatta onlardan artanın komşulara ikram edilmesi sonucu onların da doyması mucizesine bütün sahâbiler şahit oldular.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbilerin yaptığı bir işi Peygamber Efendimiz de onlarla birlikte yapardı.

2. Peygamberimiz, içinde yaşadığı toplumun sevinçlerine, kederlerine, sıkıntı ve üzüntülerine onlarla birlikte ortak olurdu.

3. Sahâbe-i kirâm, açlığa, susuzluğa ve hayatın her türlü zorluklarına tahammül etme konusunda ümmete örnek teşkil etmekteydi.

4. Yokluk ve kıtlık zamanlarında, ihtiyaç anında yapılan davetler ve muhtaçları yedirip içirme, başka zamanlardakinden daha fazletlidir.

5. Kalabalık içinde bir kimseye gizlice söz söylemek câizdir.

6. Mûcize haktır ve Peygamberimiz'in pek çok mûcizesine ashâb defalarca şahit olmuştur.

522- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ???????? ?????? ??????? : ??? ?????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????? ????? ??????? ? ????? ??????? ??? ???? ? ????? : ?????? ? ??????????? ??????????? ??? ?????? ? ????? ??????? ???????? ????? ????????? ??????? ???????? ? ????? ???????? ?????? ????? ??????????? ???????? ? ????? ???????????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ???? ? ????????? ????? ?????? ????? ????????

??????? ??????? ?? ??????????? ? ???????? ???????? ? ???????? ????????? ? ????? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? ????? ???????? ? » ???? : ???? ? ????: « ????????? » ???? : ????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????? » ???????????? ?????????????? ?????? ????????? ?????? ????? ????? ???????? ??????????? ? ???? ????? ???????? : ?? ????? ??????? : ??? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ????????? ?? ??????????? ? ?????? : ??????? ?????????? ???????? .

?????????? ????? ??????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?? ??????? ?? ????? ??????? » ???????? ?????? ???????? ? ???????? ???? ????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ?? ????? ?????? ???? ??????? ? ????? ????? : « ????? ?????????? » ???????? ????? ? ?????????? ?????? ????? ??????? ??????? ??????????? ? ????? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ?????? ???? ??????? ? ????? ????? : « ????? ?????????? » ???????? ????? ? ?????????? ??? ???????? ? ?? ??????? ? ????? ??? : « ?????? ??????????» ???????? ???? ??? ???? ???????? ???????? ?????????? ? ??????????? ???????? ??????? ???? ?????????? . ???? ????.

??? ??????? : ??? ??? ??????? ??????? ?????????? ???????? ? ??? ?? ?????? ????? ?????? ???? ?????? ? ???????? ??? ?????? ? ?? ?????????? ??????? ??? ???????? ????? ???????? ????? .

??? ?????? : ?????????? ???????? ??????? ? ??? ?????? ???? ?????????? ??????? ?? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ???????? ?????? ? ????????? ?????? .

??? ??????? : ???? ???????? ?? ???????? ????????? .

??? ?????? ?? ????? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ?? ?????????? ? ???? ?????? ???????? ??????????? ? ????? ??????? ?????????? : ???? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ?????? : ???? ??????? .

?????????? ???? ??? ??????? ? ?????? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ? ????? : ??? ??????? ? ?? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ??????????? ? ????????? ????? ?????????? ? ?????? : ???? ??????? . ?????? ????? ??????? ??? ?????? ???? : ??? ??? ????? ? ???? : ??? ?????? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ? ???? ????? ????? ??? ????? ??????? ? ??????? ??????? ???????.

522. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

(Üvey babam) Ebû Talha, (annemi) Ümmü Süleym'e:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sesi kulağıma pek zayıf geldi; kendisinin aç olduğunu da biliyorum. Yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Ümmü Süleym:

– Evet, var dedi ve arpa ekmeğinden yapılmış bir kaç çörek çıkardı. Sonra kendisine ait bir başörtüsü aldı; onun bir tarafına çörekleri sarıp dürdü ve elbisemin altına yerleştirdi. Örtünün bir kısmını da belime sardı, sonra beni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gönderdi. Ben ekmeği götürdüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i mescidde, cemaatle birlikte otururken buldum. Ben de yanlarında ayakta durdum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Seni Ebû Talha mı gönderdi?" buyurdu. Ben:

– Evet, dedim.

– "Yemek için mi?" buyurdu.

– Evet, diye cevap verdim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında bulunanlara:

– "Kalkınız" buyurdu, onlar da kalkıp yürüdüler, ben önlerinden yürüdüm. Ebû Talha'ya gelerek durumu bildirdim. Bunun üzerine Ebû Talha:

– Ey Ümmü Süleym! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cemaatle birlikte geldi, oysa bizim yanımızda onları doyuracak bir şey yok? dedi. Ümmü Süleym:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Ebû Talha da hemen gidip Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i karşıladı. Resûl-i Ekrem, Ebû Talha ile birlikte geldi ve eve girdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Ey Ümmü Süleym! Yanında olanları getir" buyurdu. O da bu ekmeği getirdi. Resûlullah *sallalahu aleyhi ve sellem* emredip ekmekleri parçalattı. Ümmü Süleym, yağ tulumunu sıkarak o ekmek parçaları üzerine yağ sürdü. Sonra, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onun içine Allah'ın söylemesini dilediği duayı okudu. Bundan sonra:

– "On kişiye izin ver!" buyurdu. Ebû Talha on kişiye izin verdi, onlar doyuncaya kadar yediler, sonra çıktılar. Resûl-i Ekrem:

– "On kişiye daha izin ver!" buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi, onlar da yiyip çıktılar. Hz. Peygamber:

– "Bir on kişiye daha izin ver!" buyurdu. Neticede cemaatin hepsi yiyip doydular. Bu cemaat yetmiş veya seksen kişi idi.

Buhârî, Menâkıb 25; Müslim, Eşribe 142

Bir rivayette şöyledir:

On kişi durmadan giriyor, on kişi de çıkıyordu. Neticede onlardan içeri girip karnını doyurmayan hiç kimse kalmadı. Sonra Ebû Talha sofrayı yeniden düzenledi. Bir de ne görsün, yemekler sanki cemaatin yemeğe başladığı andaki gibi duruyordu.

Müslim, Eşribe 143

Bir başka rivayette şöyledir:

Onar onar yediler. Seksen kişiye böyle yaptılar. Sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile ev sahipleri yediler. Yine de artanını bıraktılar.

Müslim, Eşribe 143

Başka bir rivayet şöyledir:

Sonra komşularına yetecek kadarını artırdılar.

Müslim, Eşribe 143

Enes bir rivayetinde şöyle demiştir:

Bir gün, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiştim. Kendisini ashâbı ile otururken buldum. Karnına bir sargı sarmıştı. Ashâbından bazılarına:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* karnını niçin sardı? diye sordum. Onlar:

– Açlıktan, diye cevap verdiler. Bunun üzerine, annem Ümmü Süleym Binti Milhân'ın eşi Ebû Talha'ya gittim ve:

– Ey babacığım! Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i karnına bir sargı ile bağlamış vaziyette gördüm. Ashâbından bazılarına bunun sebebini sordum, açlıktan olduğunu söylediler, dedim. Ebû Talha annemin yanına girdi ve:

– Yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Annem de:

– Evet, evde bir parça ekmek ve bir kaç hurma var. Eğer Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize tek başına gelirse, kendisini doyuruuz. Eğer onunla birlikte başkası da gelirse, onlara az gelir, dedi. Enes hadisin tamamını zikretti.

Müslim, Eşribe 143

Açıklamalar

İmam Nevevî, muhtemelen aynı hâdisenin farklı anlatımlarından ibâret olan bu hadisin çeşitli rivayet tariklerini, birbirini tamamlayıcı nitelikte gördüğü için ayrı ayrı verme ihtiyacı duymuş olmalıdır. Buhârî şârihi Bedreddin el-Aynî, bu farklı rivayetlerin bir defâ cereyan eden bir hadiseyi anlatmadığını, çeşitli hâdiselerin benzer şekilde anlatımından ibâret olduğunu söyler. Ebû Talha, Enes'in üvey babası, Ümmü Süleym ise Enes'in annesidir. Enes, küçük yaştan itibaren Peygamber Efendimiz'in hizmetinde bulunan ve onun vefatına kadar on yıl boyunca yanından ayrılmayan azîz bir sahâbîdir. Efendimiz'e çok yakın bir aile olmaları sebebiyle, onun hem kendi hayatı hem de aile çevresiyle ilgili pek çok rivâyeti bize ulaştırmışlardır.

Bu hadîs-i şerîf, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ve sahâbe-i kirâmın Medîne'de hayatlarını hangi şartlar içinde geçirdiklerini bir kere daha bütün açıklığıyla gözlerimizin önüne sermektedir. Onlar, genellikle açlıkla tokluk arasında bir hayat sürerlerdi. Buldukları bir kaç lokma arpa ekmeği bazan kendileri için yeğâne geçim kaynağı olurdu. En önemli özellikleri, bulduklan bir yiyecek maddesini birbirlerinden saklayıp gizlemeden paylaşabilmeleri, bütün sıkıntılara ortaklaşa göğüs germeleriydi. Birileri açken, kendileri tok yaşamayı içlerine sindiremiyorlardı. Sahâbe neslinin bütün başarılarının temelinde ve başkalarına üstün gelip, nice yıkılmaz zannedilen güçlü devletleri dize getirmelerinde, her şeyi aralarında paylaşabilmeyi hayat düsturu edinmelerinin büyük tesiri olsa gerektir. Hz. Peygamber, hangi nitelikte bir toplum olurlarsa muvaffak olacaklarını onlara çok iyi öğrettiği, bu öğrettiklerini önce kendi hayatında uygulaması, sonra da içinde yaşadığı toplumun hayatında en güzel bir biçimde uygulatmış, kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak bir örneği insanlığın önüne koymuştu.

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in peygamber olduğunu gösteren mucizelerine bir çok defâ şahit olduklar. Bu rivayette de onlarca sahâbî önünde gerçekleşen mucizelerden bir kaçının aynı anda vuku bulduğunu görmekteyiz. Bunlar, Enes'i kimin gönderdiğini, ne için gönderdiğini, yemeğin seksen kişiye yeteceğini bilmesi ve bir iki kişinin doyacağı kadar az bir yemeği çoğaltmasıdır. Peygamberimiz'in bu nevi mucizelerini aktaran rivayetler hadis kitaplarımızın ilgili bölümlerinde, siyer ve şemâillc ilgili eserlerde yer alır. Ayrıca "Delâilü'n-nübüvve" ve "el-Hasâis" adı verilen bir grup kitap, daha çok bu nitelikteki rivayetlerden meydana gelir. Bunların yanında, konusu, ihtiva ettiği bilgiler ve rivayetler tamamen Peygamber Efendimiz'in mucizelerinden ibâret olan eserler de vardır. Bu eserler çeşitli isimler altında yazılmışsa da genel karakterleri dikkate alınarak, "Mu'cizâtü'n-nebî" diye anılırlar.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz'in nübüvvetine delâlet eden pek çok mucizeleri vardır. Bunların her birine sahâbe-i kirâm şahit olmuş ve gördüklerini daha sonraki nesillere nakletmişlerdir.
2. Her peygamber gibi, Peygamber Efendimiz de açlık ve yokluk başta olmak üzere, bir çok sıkıntılarla imtihan olunmuştur. Peygamberimiz'in ashâbı da bu imtihandan başarı ile çıkmıştır.
3. Sahâbe-i kirâm, ellerinde olanı olmayanlarla paylaşardı.
4. Onlar Peygamber Efendimiz'e son derece saygılı davranır, nezâket ve terbiye kurallarına riâyet ederlerdi. Peygamberimiz de onlara şefkat ve merhamet gösterir, hoş görülü davranırdı.
5. Âlim, eğitim ve öğretim için talebeleriyle birlikte oturmalı ve onları rahat bir ortamda yetiştirmelidir.
6. Davet sahibinin, misafirlerini karşılamak için evinin kapısına çıkması müstehaptır.
7. Davet sahibi ile ev halkının, yemeklerini misafirlerden sonra yemeleri müstehaptır.

57- ??? ??????? ??????? ?????????

?? ??????? ???????? ??? ?????? ?? ??? ?????

KANAAT VE TOK GÖZLÜLÜK

KANAAT, TOK GÖZLÜLÜK, GEÇİMDE ORTA YOLU SEÇMEK,
İNFÂK ETMEK VE ZORDA KALMADIKÇA DİLENMEYİ KÖTÜLEMEK

Âyetler

????? ??? ???????? ??? ???????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????????? ??????????????
????????????????? ????? ??? ??????? ????????? [6]

1. "Yeryüzündeki her canlının rızkını Allah üstlenmiştir."

Hûd sûresi (11), 6

Âyet-i kerîme evrende rızka muhtaç her türlü canlıyı içine alacak bir anlam enginliğine sahiptir. "**Yeryüzündeki**" ifâdesi, sadece insanların kolay anlamalarını sağlamak için konulmuş bir kayıttır. Yoksa havada veya denizde yaşayan canlıların bu ilâhî teminât ve garantiden mahrum oldukları anlamına gelmez. Hatta yeryüzünde herhangi bir şekilde beslenme imkânı bulamadan ölen canlıların da ara rahmânde rızıklandırılıklan düşünülecek olursa, âyetin asıl anlatmak istediği mânâ kavramış olur.

Yüce Rabbimiz her canlının rızkını vermeyi üstlenmiştir. Bu, O'nun bir lutfudur. Yoksa O'na hiçbir şeyi görev olarak vermek, O'nun baza şeyleri yapmaya mecbur olduğunu söylemek asla mümkün değildir. Ancak kendisi canlıların rızkını vermeyi üstlendiğini bildirmektedir.

Bu anlatım tarzıyla, insanların Allah'a tam olarak güvenmeleri istenmektedir.

????????????? ????????? ?????????? ??? ??????? ?????? ??? ?????????????? ??????? ??? ????????
???????????? ?????????? ?????????? ???? ??????????? ?????????? ??????????? ??? ??????????
???????? ?????????? ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? [273]

2. "Sadakalar, hayatlarını Allah yoluna vakfedip gelir temini için fırsat bulamayanlara verilmelidir. Onlar dilenmediklerini için, onları tanımayanlar dilenmediklerine bakarak zengin olduklarını zannederler. Sen ise onları simâlarından tanırsın; onlar, yüzsüzlük ederek insanlardan ısrarla bir şey istemezler."

Bakara sûresi (2), 273

Kendilerini Allah yoluna adayıp cihadla veya ilim öğrenmek ve öğretmekle meşgul olduklarından dolayı veya hastalık, dişkünlük gibi sebeplerle geçimlerini temin için çarşı-pazar gezip dolaşmaya imkân ve fırsat bulamayan kimselere yardım edilmesi, öncelikle toplumda cihad ve ilme destek verilmesi demektir. Bu tür insanlar genelde kimseden bir şey istemeye tenezzül etmedikleri ve kanaat ehli olduklan yani yokluğa katlanmasını bildikleri için halden anlamayan cahiller onları zengin sanırlar. Oysa yoksulluklan simâlarından anlaşılabilecek olan bu insanlar, hele hele ısrarla hiçbir şeyi isteyemeyen iffetli kimselerdir.

Suffe ashâbı hakkında indiği söylenen bu âyet, her devirde aynı niteliklere sahip kimselerin bulunabileceğini ve onların övgüye ve ihtirama layık olduklarını ortaya koymaktadır. Âyet aynı zamanda kanaat ehli olmanın, her şeyden önce insanın iffet ve izzetini korunduğunu da belirlemektedir.

Anlaşıldığına göre, kasa ve keseleri boş olsa bile gönülleri tok olan ve zorda kalmalarına rağmen dilenmeyen iffetli insanların gözetilmesi, İslâm

toplumunun görevlerindendir.

??????????? ?????? ?????????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ????????? [67]

3. "Onlar verdikleri zaman israf etmezler; cimrilik de etmezler; ikisi ortası bir yol tutarlar."

Furkân sûresi (25), 67

Bir ölçü ve ifâdal dini olan İslâm, eldeki imkânları rastgele saçıp savurmayı da, cimrilik edip her şeyi kendi yanında alıkoymayı da hoş görmemektedir. İyilik ederken bile israfa kaçılmamasını, yani kişinin kendisini muhtaç duruma düşürecek derecede infâkta bulunmamasını istemektedir. Bir başka âyette belirtildiği gibi [Bakara sûresi (2), 219] "**İhtiyaçtan fazla olan**" infâk edilecektir.

????? ???????? ?????? ??????????? ????? ???????? ????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? ???????? ??????????? [29]

"**Eli boynuna bağlıyınız gibi cimri olma! Elini büsbütün açıp israfa da kaçma!**" [İsrâ sûresi (17), 29] âyeti de orta yollu davranmanın nasıl olacağını anlatmaktadır.

Bütün mal varlığını Allah yolunda infâk eden Hz. Ebû Bekir gibi bazı sahâbîlerle ilgili rivayetler, genel değil, çok özel hallerde yapılan ve yapılması uygun olan nâdir örnekleri yansıtmaktadır. Normal zamanlarda takınılacak tavır, cimrilik etmemek ve israfa kaçırmamak suretiyle herkesin kendi durumuna göre infâkta bulunmasıdır.

????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ?????????????? [56] ??? ??????? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ??? ??????????? [57]

4. "İnsanları ve cinleri ben, yalnızca bana kulluk etmeleri için yarattım; yoksa onlardan rızık ve beni doyurmalarını istemiyorum."

Zâriyât sûresi (51), 56-57

Kanaat ve tok gözlülükte, değişmeyen ilâhî gerçeklerin bilinmesi büyük önem arzeder. İnsanların ve cinlerin yaratılış sebebi, bu âyette açıkça belirtilmiş olduğu gibi yalnızca "**Allah'a kulluk**"tur. Yaratılmış varlıkların rızkı ilâhî temînat altındadır. İşte bu temînat, elde edilenle geçinmek, aç gözlülük etmemek, kendisine verilmiş olan nimetlerden başkalarını yararlandırmak gibi güzelliklerin temelini oluşturur.

Yüce Rabbiniz, hizmetçisinden kendisi için çalışmasını isteyen efendi gibi olmadığını, kullarının rızkını kendisinin vereceğini bildirmektedir. Kinseden bir başka varlığın rızkını temin etmesini de istememektedir. O hâlde herkesin, **"Allah'a kulluk"**tan ibâret olan temel görevini yapmaya özen göstermesi, geçimi için endişe etmemesi, o konuda hırsa, telâşa ve aç gözlülüğe kapılmaması gerekmektedir.

Hadisler

523- ?? ??? ??????????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ??????? ??? ??????? ??????? ? ???????? ??????? ????? ???????? » ????? ???? . « ???????? » ???? ????? ???????? : ???? ??????? .

523. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur."**

Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 130. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 40; İbni Mâce, Zühd 9

Açıklamalar

Zenginlik deyince, bizim aklımıza mal, mülk ve servet sahibi olmak gelir. Bu, zenginliğin maddî ve görünen yönüdür. Ama asıl zenginlik bunlardan mı ibâretti? İşin bir başka yönü daha yok mudur? Diğer bir ifâde ile zenginlik, kasa - kese ile başlayıp orada biten bir mesele midir?

Hadîsimiz işte bu soallere gayet açık bir cevap vermektedir. Üstelye ve "zenginlik" demeye lâyık, Allah katında makbul ve âhirette faydası görülebilecek olan zenginlik, mal çokluğundan ibâret olan zenginlik değâlir. **Asıl zenginlik,** – malın çokluğuna veya yokluğuna bakılmaksızın- **gönül tokluğu, kalb zenginliğidir.** Kiminin hem malı çoktur hem gönlü toktur. Ama kiminin de malı çoktur fakat gözü açtır, sınırsız bir mal hırsı içindedir. Nereden ve nasıl olursa olsun kazanmak ve mal sahibi olmaktan başka bir düşüncesi yoktur. Böylesi kimseler mal zengini olsalar da gönül fakiri, hırs mahkûmudurlar. Kimilerinin de malı yoktur ama, gönlü toktur. Kimsenin malında mülkünde gözü yoktur. Eline geçenle geçinir. Daha fazla kazanmaya çalışır ama, asla rızasızlık, şikâyetçilik etmez, başkalarının kazancına hased çekmez, göz dikmez.

Bütün bunlardan dolayıdır ki, hadîsimiz gerçek zenginliğin, mal zenginliğinden çok duygu zenginliği olduğunu ortaya koymuş, gözü ve gönlü aç olanın fakirliğinin, aslında, mal çokluğu ile telâfi edilemez bir açlık olduğuna dikkat çekmiştir.

Gönül tokluğu, Allah'ın kendisi için verdiği rızka rıza olma temeline dayanır. Bu da en büyük zenginlik ve izzettir. Çünkü bunun sonucu Allah'ın taksimine ve emirlerine teslim olmaktır. Allah'ın takdîrinin kendisi için daha hayırlı olduğunu kabullenmektir. Bu sebeple gönlü tok olan insan, Allah'tan başka kimseden bir şey istemez, kimseye el açmaz. Tam hürriyet ve şeref işte budur.

Elde ettiğiyle yetinmemek ise, neye sahip olursa olsun, insanı sınırsız bir hırsa, sonu gelmez bir tatminsizliğe sürükler.

Gönül tokluğu insanı, vakîtlerini güzellikler ve mükemmellikler peşinde harcamaya sevkeder. Bitip tükenmeyen bu üstünlükler, yok olmaya mahkûm maddî zenginliklerden elbette insan için daha faydalı ve gerekldir.

İlim tahsili ve nefsin kemâli yönünde gösterilen gayretler, gerçek zenginliğe kavuşma çabasıdır. Çünkü mal, kısa sürede zeval bulur ama ilim bitmek-tükenmek bilmeyen bir hazînedir.

Öte yandan hırs ve tatminsizliğin neticesi, ferd ve toplum plânında **sömürgecilikti**r. Gönül tokluğu ise, duygu ve uygulama olarak kendi kendine yetmek, kimsenin hakkına tecâvüz etmemek demektir. Maddî beklentilerin esiri olmamak için gönül tokluğu gerekldir.

Bu arada şunu da işaret edelim ki kanaat, **"bir lokma bir hurka"** şeklinde anlatılamaz. Zira kanaat, ele geçen ile geçinmektir, yetinmek değil. Daha fazla kazanmak ve üretmek için gayret göstermek kanaata aykırı değâlir. Ancak sınırsız bir kazanma hırsı içinde olmamak gerekir. Bu hususu, İslâm büyükleri "**Dünya elinizde olmalı ama gönlünüze girmemeli**" diye ifâde etmişlerdir. Herhâlde gerçek zenginlik işte budur. Çünkü gönlü tok kimse, elindekileri harcamasına bile. Gözü aç ya da aşırı derecede cimri olan ise, kimseye bir şey vermez kendisi de yeterince istîfade etmez, edemez. Böyle birinin zenginliğine de aslı zenginlik denâmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Asıl zenginlik göz ve gönül tokluğudur. Mal çokluğuna aldanmamak ona gerçek zenginlikmiş gibi bakmamak lâzmdır.
2. Kanaat, Allah'ın kendisi için takdir ettiğine rıza olmak ve ele geçenle geçinmektir.
3. Mal kazanma hırsı insanı sınır tanımazlığa götürür.
4. Gönlü tok olmayan ne kadar zengin olursa olsun fakirdir.
5. İlim ve olgunluk peşinde olmak, gerçek zenginlik için çalışmak demektir.

524- ??? ??? ?????? ?? ???? ??? ?????? ????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???????? ???? ???????? ? ???????? ???????? ? ??????????? ?????? ??? ?????? » ???? ???? .

524. Abdullah İbni Amr *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah'ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur."**

Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 35

Açıklamalar

Allah katında makbul din İslâmdır[Âl-i İmrân (3), 19]. **İslâmdan başka din arayanın bu arayışı boşunadır**[Âl-i İmrân (3), 85]. Bu iki âyet, müslüman olanın, inanç anarşisinden ve şirk bellâsından kurtulmuş, gerçek dini bulmuş olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Hz. Peygamber'in "*İslâm ol, kurtul"* (bk. Buhârî, Bed'ul-vahy 2, Cihâd 102, Ciziye 6; İkrâh 2, İ'tisam 18; Müslim, Cihâd 74) tavsiyesi ve'*Müslüman olmak, daha önceki günahları ortadan kaldırır"* (bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*. II, 204) beyânı, "*Kim lâ ilâhe illallah derse canını, malını güvence altına almış olur*" (bk. Buhârî, İmân 17, 28) hadîsi de ayrı kurtulmuşluğun değişik yönlerini dile getirmektedir.

İslâm'n temelde bir kurtuluş ve mutluluk sistemi olduğu açıktır. Kurtuluş için hadîsimizde iki ayrı gerçeğe daha dikkat çekilmektedir: *Yeterli geçim ve kanaat..* İslâm olmak, işin **inanç yönünü** belirlemekte, yeterli geçim **ekonomik tarafını**; kanaat ise **ahlakî ve psikolojik cephesini** dile getirmektedir.

Bilinen bir gerçektir ki hayatın, inançları çerçevesinde kâmeseye muhtaç olmadan sürdürebilmek, yöne şartlarına göre "*yeterli bir geçim*"e sahip olmakla çok yakından ilgâlir. Yeterli geçim imkânı olmayan kimsenin içinde bulunduğu ihtiyaç, bazan onu istemediği olumsuzluklara, gereksiz fedakârlıklara ya da çılgınlıklara tebâlir. Günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkâna sahip olmak, asgarî seviyede de olsa, bir huzur sebebidir. Günlük ihtiyaçlarını gidirecek yeterli geçim şartlarına sahip olmayanlar, ister istemez sömürülmeye hazır bir ortamı oluştururlar. İşsizliğin yoğun olduğu ülke ve yörelerdeki sikıntılar, bu hususun açık ve fakat acı delîlidir. İhtiyaçtan ileri gelecek kötülüklerden Allah'a sığınmak gerekir.

Allah'ın kendisine verdikleriyle geçinmeyi bilmek yanı kanaat sahibi olmak, aç gözlülüğü, doyumsuzluğu, nasıl olursa olsun kazanma hırsını, başkalarını kendi çıkarları için kullanma teşebbüslerini, önleyebilecek yegâne fikrî, psikolojik ve ahlâkî esastır. **Kanaatsız kimse, geçimi yerinde olmayandan çok daha büyük ölçüde rahatsızdır, huzursuzdur ve mutsuzdur. Çünkü o, ne kazansa tatmin olmayacak, dünyayı yutsa doymayacak, elde ettiklerine şükretmek asla aklına gelmeyecekektir. O, sürekli açtır.**

Kanaat, hadîsimizde işaret buyurulduğu gibi, Allah'ın, kulunu lutfettiği başlı başına büyük bir nimettir. Daha fazla kazanmak için meşrû şekilde çalışmakla beraber, ele geçenle geçinmek, kendi kendine yeter olabilmenin ilk ve asıl adımdır. **Tarih içinde müslüman mîlletlerin sömürgeci olmayışının temel sebebi, ümmet çapında sahip çıktıkları bu kanaat ilkesi ve uygulamasıdır.**

513 numarada da yer almış olan hadîsimiz **"Müslüman, kafası, gönlü ve mîdesi selâmette olan insandır"** anlamına gelmektedir. Bu açıdan İslâm'n tam bir kurtuluş olduğunu belirlemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kurtulmak için müslüman olmak temel şarttır.
2. Geçimi yeterli ve kanaat sahibi olmak da kurtuluşun öteki iki şartıdır.
3. Müslümana kanaat ehli olmak yaraşır.
4. Kanaatsızlık sömürgeciliğin temelini oluşturur.

525- ??? ????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ? ?? ??????????? ??????????? ? ?? ??????????? ??????????? ? ?? ??? : « ?? ?????? ? ????? ??? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ???? ? ????? ???????? ??????????? ?????? ??? ????????? ??? ???? ? ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ? ?????? ???????? ????? ???? ?????? ????????? » ??? ?????? ????? : ?? ???? ?????? ????????? ??????? ???????? ?? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????????? ????????? ? ??????? ????? ???? ??? ?????? ??? ??????? ??????? ??????????? ????????? ? ????????? ?? ???????? ?????? ??????? . ????? ????? ???? ??? ?????? ??? ??????? ???????? ? ??????? ??? ????????? . ???? : ?? ??????? ??????????? ? ??????????? ???? ?????? ????? ??????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?????? ???? ?? ??? ??????? ? ???????? ??? ??????????? . ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? . ????? ???? .

« ??????? » ????? ?? ??? ?? ????? ? ?? ?? ??????? ??? ????? ??????? ? ?????? ????????? : ??????????? ? ??? ??? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? . ? « ???????? ???????? » : ??????????? ????????? ????????? . ? « ????????? ????????? » : ??? ???? ??????????? ???? ???????? ? ????????? ??? ? ??????????? ???? ????????? .

525. Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (mal) istedim, verdi. Bir daha istedim, yine verdi. Tekrar istedim, tekrar verdi. Sonra şöyle buyurdu:

- "**Ey Hakîm! Gerçekten şu mal çekici ve tatlıdır. Kim onu hırs göstermeksizin alırsa, o malda kendisine bereket verilir. Kim de ona göz dikerek hırs ile alırsa, o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi, yiyip yiyip de bir türlü doymayan obur gibidir. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır.**"

Hakîm diyor ki, bunun üzerine ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak dîn ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece senden başka kimseden bir şey kabul etmeyeceğim, dedim.

Gün geldi, Hz. Ebû Bekir, Hakîm'i kendisine ganimet malından hisse vermek için çağırdı. Fakat Hakîm, onu almaktan uzak durdu. Daha sonra Hz. Ömer, kendisini bir şeyler vermek için davet etti. Hakîm yine kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer:

- Ey müslümanlar! Sizi Hakîm'e şahit tutuyorum. Ben kendisine şu ganimetten Allah'n ona ayırdığı hissesini veriyorum, fakat o almak istemiyor, dedi.

Netice itbarıyle Hakîm, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefâtından sonra, ölünceye kadar kimseden bir şey kabul etmedi.

Buhârî, Vasâyâ 9. Cihâd 27, Zekât 47, 50, Humus 19, Rikak 7, 11; Müslim, Zekât 96. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26, Zühd 41; Nesâî, Zekât 50, 80, 93; İbni Mâce, Fiten 19

Açıklamalar

İnsanlarda dünya malına karşı bir zaaf vardır. Bu herkeste ayrı derecede değâldir. Sahâbîler de hiç şüphesiz birer insandı. Onların da mala karşı istek duymaları tabî idi. İşte onlardan biri olan Hakîm İbni Hizâm hazretleri, hadîsimizde kendi başından geçen bir olayı anlatıyor.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, kendisinden bir şey isteyen oldu mu, esirgemez verirdi. Kolay kolay "yok" demezdi. Hakîm de kendisinden üç kez mal istemiş. O da -âdeti olduğu üzere- vermiş. Ama elinde vereceik mal kalmayınca, Hakîm'e ve onun şahsında ümmetine gözel bir benzetme ile mal konusunda şu açıklamaya yapmıştır: "*Gerçekten şu mal çekici(yeşil) ve tatlıdır.*" Burada mal "yeşil" ve "*tatlı*" diye tanıtılmıştır. Böylece malın göz alıcı, gönül okşayıcı, zevk verici, ama aynı zamanda da "*geçici*" olduğu ifâde edilmiş olmaktadır. Mal, göz ve damak zevkine hitâb eder. Ancak sürekli değâldir. Mevsimlâktir. Böyle olunca "*Onu kim hırs göstermeksizin, tama' etmeksizin alırsa bereket bulur. Kim de göz dikerek ve ısrar ederek onu elde etmeye kalkışırsa, o malın bereketi olmuz. Böylesi kişi, yiyip yiyip bir türlü doymayan obur gibidir.*" Bir kere almaya alışan kişi, elinde avucunda ne kadar mal olursa olsun o hep almak, biriktirmek, yığmak ister. Bu da tam anlamıyla doymak bilmeyen bir mal hırsı demektir. Obur kimselerin yemek dişkâmlığı gibi, ne puhasına olursa olsan mal toplamak isteyen kimseler de mal dişkâmlı haline gelirler. Gözleri doymaz. Kanaat etmez, şükür bilmezler. Böyle bir sonuç ise, hiç şüphesiz tam bir açlık ve doyumsuzluktur. Bir başka ifâde ile felâkettir. Oysa "**Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır.**" Yâni veren el, alan elden daha fazîletli ve üstündür.

İnsanlar belki almanın daha hayırlı olduğunu sanırlar. Oysa vermek daha iyi ve üstündür. Mak ve maddî imkânları yerinde kullanmasını bilmek önemlidir. Vermesini bilmek gerçekten büyük bir fazîlettir. Herkese nasıp olmuz. Vermesini bilen zenginler, sevapları alıp götürürler. Aslında vermek kanaat ehli olmuktan kaynaklanır. Kanaat nedir bilmeyen kişi, dünyaya sahip olsa kimseye bir çöp bile vermek istemez. Böyle bir şey aklından geçmez. Çünkü bu bir ruh ve gönül terbiyesidir.

Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*'ın, Hz. Peygamber'in bu uyarısı karşısında, "bundan böyle kimseden bir şey kabul etmemeye" karar vermiş olması, sahâbîlerdeki Peygamber tavsiyelerine anında uyma eğiliminin güzel bir örneğidir. Sahâbîler işte bu sebeple de büyüktürler. Onlar ânında karar verip Resûlullah Efendimiz'in tavsiyelerine uyarlardı. Günümüzde bu tür teslimiyet gösteren müslümanların sayısı gerçekten son derece azalmış bulunmaktadır.

Hakîm, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer tarafından kendisine düşen ganimet hissesini bile almaktan kaçınmıştır. Çünkü Hz. Peygamber'e,*Yaşadığım sürece senden sonra kimseden bir şey kabul etmeyeceğim"* diye söz vermişti. Kendisinin hakkı da olsa, Peygamber'den başkasından bir şey almak istememiştir. Belki de almaya tekrar alışmaktan çekinmiştir. Hz. Ömer ise, öteki sahâbîleri şâhit tutmak suretiyle hem Hakîm'in sözüne sadîkıtırını tescil etmiş, hem de herhangi bir şekilde halîfe olarak kendisi hakkında doğacak bir yanlış anlamayı önlemiştir. Bunun yanında bir de beytülmâlden payını almayan kimsenin artık hakkından kalmayacağını göstermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaat sahibi olmak, az da olsa kazandığıyla geçinmek büyük fazîlettir.
2. Başkasının malına göz dikmek suretiyle malını çoğaltmaya çalışmak iyi bir müslümana yakışmayan düşük bir tavırdır.
3. Gönül hoşluğu ile verilen ve gönül hoşluğu ile alınan malda bereket vardır.
4. Dilenci en fazla üç kez isteyebilir. Dördüncüde dilenmekten men edilmesi gerekir.
5. Veren el, alan elden daima üstündür.

526- ??? ??? ??????? ?? ??? ???? ?????????? ??? ????? ??? ??? : ????????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ??????? ? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ? ????????? ????????? ? ?????????? ??????? ? ?????????? ???????? ? ???????? ??????? ???? ?????????? ???????? ? ??????? ??????? ????? ????????? ???? ?????? ???????? ???? ??????????? ???????? ? ???? ???? ??????? : ????????? ???? ?????? ?????? ????????? ? ????? ?????? ????? ????? : ?? ????? ???????? ?????? ????????? ? ???? : ????????? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ???????? ???????? . ????? ???? .

526. Ebû Bürde'den, Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bir savaşa çıkmıştık. Altı kişilik bir grup olarak biz nöbetleşe bir deveye biniyorduk. Ayaklarımız delindi. Benim de ayaklarım delinmiş ve tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Ayaklarımıza böyle bez parçaları bağladığımız için o savaşa **Zâtürrikâ**' ismi verildi.

Ebû Bürde diyor ki; "Ebû Mûsâ bunları söyledi sonra da yaptığından hoşlanmadı ve; *"Bunları söylemekle hiç de iyi etmedim"* diye pişmanlığını dile getirdi.

Ebû Bürde, Ebû Mûsâ'nın bu tavrını, "Herhalde o bunu, yaptığı bir yiğitliği ifşâ etmiş olduğu için hoş görmedi" diye yorumladı.

Buhârî, Meğâzî 31; Müslim, Cihâd 149

Açıklamalar

Ebû Bürde, babası Ebû Mûsâ el-Eş'ari*radıyallahu anh*'ın bizzat katıldığı ve büyük sıkıntılar çektiği bir harb hatırasını kendi ağzından bize nakletmektedir.

Hicretin dördüncü yılında (Buhârî'ye göre Hayber'in fethinden sonra) 400 - 700 kişilik bir mücâhid grubuyla gerçekleştirilen ve on beş gece sürmüş olan bu gazve, -hadîste de belirtildiği gibi- askerlerin ayaklarına bez parçaları bağlamış olmaları sebebiyle Yamâlar [Zâtürrikâ'] Gazvesi diye bilinmektedir. Bu savaş sırasında üç deve kuşu yumurtasının tüm ordıya yîyecek olarak yetmesi, bir devenin, sâhibini Hz. Peygamber'e şikâyet etmesi gibi birtakım ilginç olaylar yaşanmıştır. Bu tür olaylar dikkate alınarak bu gazveye "**Şaşılacak olaylar savaşı**" adı da verilmiştir.

Burada bu gazvenin etrafıca anlatılması, dikkatleri kanaat ve tok gözlülük konusundan başka tarafa çekmek olur. Bu sebeple, merak edenlerin olayı İslâm tarihlerinden okuyabileceklerini hatırlatarak, bu rivayetin kanaat konusunu ilgilendiren yönü üzerinde durmak istiyoruz.

Anlaşıldığına göre Zâtürrikâ' Gazvesi, altı kişilik bir grubun ancak tek bir bineğe nöbetleşe binebileceği derecede fakr u zarûret içinde ve tabanları delinip tırnakları dökülecek ölçüde zorluklara göğüs gererek gerçekleştirilmiş bir kanaat ve dayanıklılık savaşıdır. Sahâbîler o gün hiç şikâyet etmeden o cihadı gerçekleştirmişlerdir. Yıllar sonra olayı, bu sıkıntılı noktalarına dikkat çekerek anlatmak, büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'arî hazretlerine o günlere yönelik bir kanaatsizlikmiş gibi gelmiş olmalıdır ki pişmanlık duyarak, *"Bunları anlatmakla hiç de iyi etmedim"* demiştir. İlk müslüman nesillerin, büyük bir fedakârlıkla ellerinde ne varsa onlarla yetinerek görevlerini yaptığı, sonradan o hallerinin anlatılmasına bile görülmemesi rıza olmadığı görülmektedir. O halde her müslümanın elindeki imkânlarla inançları istikâmetinde hayatını sürdürmeye çalışması gerekmektedir. Kanaatsizlik edip daha iyi imkânlara kavuştuktan sonra iyi şeyler yapmak istemek gibi yanlış ve yanlıncı düşüncelere kapılmamak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm çok zor şartlarda son derece kısıtlı imkânlarla büyük bir fedakârlık ve kanaatla İslâm'a hizmet etmişlerdir.
2. Onlar, çektikleri sıkıntıların söylenmesini kanaatsizlik anlamına gelir kuşkusuyla hoş karşılamazlardı.
3. Mal ve mülke karşı tok gözlü olmak gerektiği gibi şan ve şöhrete karşı da tenezzül etmemek lâzımdır.

527- ??? ???? ?? ???????? ???? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ??????? ??? ????? ??? ? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ???? ??? ????????? ? ????????? ??????? ? ??????? ??????? ? ??????????? ????? ?????????? ?????? ??????? ? ???????? ?????? ? ????? ??????? ??????? ? ????? ??? : « ????? ????? ? ?????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????? ? ???????? ?????? ??????? ????? ???? ??????? ??????? ? ????????? ???????? ??????? ????????? ???? ???? ?? ?????????? ??? ??????? ???????? ? ???????? ????????? ???? ?? ????? ?????? ?? ?????????? ???? ?????? ???????? ? ???????? ??????? ??? ??????? » ??? ????? ??? ???????? : ????????? ?? ??????? ??? ?? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? . ???? ??????? .

« ??????? » : ??? ??????? ???????? ? ????? : ????????? .

527. Amr İbni Tağlîb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ganimet malları - ya da esirler- getirilmişti. O bunları kimine verip kimine vermemek suretiyle dağıtmıştı. Mal vermediği kişilerin ileri geri söylendikleri kendisine ulaşınca, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu:

"Allah'a yemin ederim ki, ben kimilerine veriyor, kimilerine vermiyorum. Aslında mal vermediğim kimseler, verdiklerimden bence daha sevgilidir. Ben bazı kimselerin kalbinde sabırsızlık ve tamu' gördüğüm için veririm. Bazı kimseleri de, Allah'ın kalblerinde yarattığı kanaat ve hayırla baş başa bırakırım. Amr İbni Tağlîb de bunlardan biridir."

Amr İbni Tağlîb der ki, "Vallahi Hz. Peygamber'in hakkımda söylediği bu söz, benim için bütün dünyaya bedeldir."

Buhârî, Cum'a 29, Humus 19, Tevhîd 49

Amr İbni Tağlîb

Kabîlesi ve nereli olduğu hakkında bir takım ihtilâflar bulunan Amr, Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet etmiş bir sahâbîdir. Basra'da ikâmet etmiştir. Kanaat sahibi ve hayırlı kimselerden olduğuna Hz. Peygamber şehâdet etmiştir. O da bu şehâdeti, -hakkı olarak- kendisi için en büyük şeref bilmiştir. Kendisinden Hasan-ı Basrî hazretleri rivayette bulunmuştur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber kendisine Bahreyn'den gönderilen malları taksim ederken, bazı sahâbîleri görmezden gelmiş onlara bir şey vermemişti. Bu gruptan bazıları, bu davranışın gerçek sebebini kavrayamadıkları için bu taksimden hoşlanmadıklarını dile getirmişlerdi. Onların bu durumunu öğrenen Hz. Peygamber, minbere çıkmış, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra hadîste yer alan açıklamayı yapmıştır. Hemen belirtelim ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu açıklaması, Amr İbni Tağlîb gibi kendilerine mal verilmemiş olan diğer sahâbîleri son derece memnun etmiştir. Çünkü Hz. Peygamber, onların kanaat ve hayır sahibi kimseler olduklarına şehâdet etmiştir.

Kalbleri İslâm'a sındırılacak kimselere uygulandığı gibi, gönüllerinde mala karşı zaaf ve düşkünlük olanlara da maddî ikram ve lutuflarda bulunmak, aslında onları, zaaflarından doğacak hatalardan korumak maksadına yönelik peygamberî bir uygulamadır. Bu tür uygulamalar, yöneticilerin takdirine bağlı olarak her zaman yapılabilir.

Bize göre bu olayda, maldan mahrum kalmaktan çok Hz. Peygamber'in ikrâmından mahrum kalmış olmanın üzüntüsü ağır basmaktadır. Nitekim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, kendilerine mal vermediği kimselerin, verdiklerinden daha değerli olduklarını açıklaması, onları kanaat duygularına havale etmiş olduğunu belirtmesi bu hususa açıkça ortaya koymaktadır. Bu demektir ki, mal ve mülk, her zaman kişinin makam ve seviyesinin ölçüsü anlamına gelmez. Peygamber Efendimiz, bu davranışıyla her zaman görüntüye aldanmamak gerektiğini, insanlara durumlarına göre muamele etmenin esas olduğunu öğretmiş olmaktadır.

Öte yandan kendisine mal verilerek ikram edilmek, her zaman iyilik alâmeti olmayabilir. İnsan, insanın kölesidir. Kimileri, aslında hakettiklerinden daha fazla ikram ve ihsanlarla iyiliğe yönlendirilirler. Bu da bir sünnettir.

Amr İbni Tağlîb *radıyallahu anh*, Hz. Peygamber tarafından isminin açıkça zikredilmek suretiyle, kalbinde kanaat ve hayır bulunanlardan biri olduğunun açıklanmasını, kendisi için en kıymetli dünya nimetlerine bedel, hattâ ondan daha üstün bir şeref saymıştır. Bu da onun manevî olgunluğunu göstermektedir.

Amr İbni Tağlîb bu sözüyle, Resûlullah'ın bir iltîfâtını dünyaya değişmemek şeklindeki aşîlâne düşünce ve tutumuna tercüman olmuştur. Allah Teâlâ, hayır yollarını ve güzellikleri kendileri vasıtasıyla öğrendiğimiz bütün sahâbîlerden razı olsun.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaat en büyük zenginliktir.
2. Gönlü tok olanlar, maddeye fazla değer vermezler.
3. Gönlünde mala karşı zaaf ve düşkünlük bulunanların bu yönleri dikkate alınarak onların gönüllerinin kazanılması ve olgunlaştırılmasına çalışılmalıdır.
4. Allah'ın verdiği rızka nasıl kanaat etmek gerekiyorsa, Resûlullah'ın taksimine de aynı şekilde razı olmak müslümanın görevidir.

528- ??? ?????? ?? ?????? ??? ??????? ??? ????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ??????? ?????? ???? ?????? ????????? ? ??????? ???? ??????? ? ???????? ??????????? ?? ??? ??? ?????? ???? ? ????? ?????????? ???????? ?????? ? ????? ???????? ???????? ?????? » ????? ???? . ???? ??? ??????? ? ???? ???? ?????.

528. Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır. Harcamaya, geçimini üstlendiklerinden başla! Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Dilenmekten sakınmak isteyenleri, Allah iffetli kılar. Halka karşı tok gözlü davranmak isteyenleri de Allah, insanlara muhtaç olmaktan kurtarır."

Buhârî, Zekât 18, Vasâyâ 9, Nafakât 2; Müslim, Zekât 95. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 39; Nesâî, Zekât 53, 60.

Açıklamalar

298 numarada Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayeti olarak, 525. numarada da yine Hakîm İbni Hizâm'ın rivayeti içinde kısmen geçmiş olan hadîs-i şerîf, *veren elin alan elden daha hayırlı olduğunu* bir kere daha belirlemekte, meseleyi pekiştirmektedir.

İnfâk ve harcamaya, geçimi üstlenilen kişilerden başlanması, önce asıl görevin yerine getirilmesi demektir. Kendisi, ailesi ya da akrabası ihtiyaç içinde kıvranırken başkalarına yardım etmeye kalkmak uygun bir hareket değildir. Hersey'in bir sırası ve usulü vardır. Borcu olan kimseye önce borcunu ödemek düşer. Bu farzdır. Sadaka vermek ise nâfîledir. Aynı şekilde, kişi kendisinin ihtiyaçlarını, hanımının ve çocuklarının ihtiyaçlarını görmezden gelerek başkalarına harcama yapmaya kalkmamalıdır. Önce geçimini üstlendiği kişileri dikkate almalıdır. Nitekim **"Sadakanın iyisi ihtiyaç fazlası maldan verilendir"** demek, kişinin malından çoluk-çocuğuna yetecek miktarı ayırdıktan sonra, artarsa çıkarıp verdiğâr mânasına gelir. Kendisini, çoluk-çocuğunu ihtiyaç içinde bırakacak ölçüde elinde avucunda ne varsa hepsini dağıtmak doğru değildir. Nitekim 22. hadîste görüldüğü üzere Hz. Peygamber, tövbesini tamamlamak maksadıyla bütün malını tasaddık ettiğini bildiren Kâ'b İbni Mâlik hazretlerini:

"Ey Kâ'b! Malının bir kısmını kendin için alıkoy. Böylesi senin için daha hayırlıdır!" diye uyarmış ve onun bütün malını dağıtmasına izin vermemiştir.

Peygamber Efendiniz iyilik etmekte gözetilmesi gerekli sırayı şöyle tesbit buyurmuştur:

"Harcamaya nefsinden başla. Artarsa çoluk-çocuğuna sarf eyle. Ailenden bir şey artarsa, bunu da akraba ve yakınlarına harcа. Bunlardan arta kalanı da sağındaki solundaki komu-komşuya ver!" (bk. Nesâî, Zekât 60, Büyû 84. Ayrıca bk. Müslim, Zekât 41).

Yine sevgili Peygamberimiz, yanında beş dînarı olduğunu ve bunları kime vermesi gerektiğini beş kere ayrı ayrı soran bir sahâbîye sırasıyla; kendine, eşine, çocuğuna, hizmetçine buyurmuş, beşincide *"Artık sen basîret sahibi bir insansın"* diye onu kendi tercihiyle başbaşa bırakmıştır (bk. İbni Hibbân, *Sahîh*, V,141).

Hz. Ebû Bekir'in bütün malını sadaka olarak vermesi ve Hz. Peygamber'in onu bundan men etmemesi, bu kaîdenin ya istisnasıdır ya da Hz. Ebû Bekir'in ve ailesinin sabr-ı cemîl ve kuvvetli bir tevekkül sahibi olmasındandır. Hz. Sıddîk'ın bu özel hali, diğer ümmet fertleri için bağlayıcı bir ölçek değildir.

Burada bir noktaya daha işaret edelim ki, insanın harcamaya kendi nefsinden başlaması çoluk-çocuğu ve akrabası ile devam etmesi, bencillik değildir. Başkalarına yardım edeyim derken kendisini ve geçimini üstlendiği kişileri başkalarının yardımına muhtaç durumda bırakmak asla doğru değildir. Bu sebeple herkesin önce kendi sorumluluğuna sahip çıkması sonra hayır hasenât yapması uygun olur. İşin doğrusu da budur.

Hadîsimiz, sabredip dilenmekten kaçınmak, insanlara karşı müstağnî davranmak isteyenleri Allah Teâlâ'nın koruyacağına müjdelemektedir. Çok mecbur kalmadıkça kimseye yüzsuyu dökmek istemeyenlerin soylu bir davranışa sahip olduklarını belirlemek suretiyle kanaat ehli olmayı teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Almak değil, vermek önemlidir.
2. Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan verilendir.
3. İnfâk ve tasaddıka geçimini üstlendiklerinden başlamak gerekir.
4. Dilenmekten ve insanlara muhtaç olmaktan sakınanları Allah arzularına kavuşturur. Onları kimseye muhtaç etmez.
5. Kanaat ehli olup eline geçenle idare etmek, başkalarına yüz suyu döküp el avuç açmaktan çok şereflî bir tavırdır.

529- ??? ?????? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ????????

??????? : « ?? ?????????? ?? ?????????? ? ????????? ?? ?????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???? ??????????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????? ? ?????????? ???? ???? ??????????? » ???? ???? .

529. Ebû Abdurahman Muâviye İbni Ebû Süfyân Sahr İbni Harb*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dilenmekte ısrar etmeyiniz. Allah'a yemin ederim ki, sizden biri benden bir şey ister de, hoşuma gitmemesine rağmen, benden bir şey koparırsa, verdiğim malın bereketini görmez."

Müslim, Zekât 99

Muâviye İbni Ebû Süfyân

Babası Ebû Süfyân, annesi Hind ve kardeşi Yezîd ile birlikte Mekke Fetht'nde müslüman olan Muâviye, İslâm tarihinin en meşhur simâlarından biridir. Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerindendir.

Hz. Peygamber'den rivayet ettiği 163 hadisin 13 ü Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yer almaktadır. Kendisi bazı sahâbîlerden de hadîs rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de bulunmaktadır.

Çok zeki ve muktedir bir yöneticî olan Muâviye, Halîfe Hz. Alî'ye karşı çıkmış ve Şam'da Emevî idâresini kurmuştur.

Hicrî 60 tarihinde 80 kûsur yaşında iken Şam'da vefat etmiştir.

Vefat etmeden önce, Hz. Peygamber'in giydirdiği gömleği kendisine kefen yapmalarını vasiyet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Dilenmek yasaktır. Böyle olmasına rağmen öyle insanlarla karşılaşırız ki, âdeta insanın yakasına yapışarcasına ısrarla bir şeyler isterler. Az-çok bir şey almadan asla bırakıp gitmezler. Böylesi insanların yaptıklarına **İlhah - ısrar** denir.. İşte hadisimiz bu tür zorlamaları özellikle yasaklamaktadır.

Şefkat ve merhamet pek yüksek olan Peygamber Efendimiz, bazı insanların kendisinden ısrarla bir şeyler istemesinden hiç hoşlanmazdı. Böyle bir durumla karşılaşınca, gönlü razı olmasa bile, o kimsenin daha fazla ısrar etmesine engel olmak için bir şeyler verirdi. Hadisimizde Allah'a yeminederek böyle zorla ve ısrarla kendisinden bir şey koparmanın doğru olmadığına bunun asla hayır ve bereket getirmeyeceğini açıklamaktadır. Bu bereketsizlik, diğer müslümanlardan ısrarla alınacak şeyler için de aynen geçerlidir. Çünkü veren isteyerek vermemiştir. Bir insanın malını o istemediği halde almak haramdır. Utanma belâsına veya birini başından def etmek için istemeye istemeye verilen şeyde de asla hayır ve bereket olmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilenmek, hele ısrarlı bir şekilde dilenmek Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır.
2. Israrla dilenerek elde edilecek malın kimseye hayrı olmaz.
3. İstemeden verilen şeyi almak sakıncalı değildir.

-530 ??? ??? ???? ??????? ???? ?? ???? ???????????? ??? ?????? ??? ???? : ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ? ?????? : ????? ??????????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?????? ????????? ? ????????? : ???? ????????? ?? ?????? ??????? ? ?? ??? : « ??? ??????? ???? ???? ? » ?????? ??????? ????? ?? ??????? ?? ???? ???? ???????? ??????????? ? ??? : « ??? ???? ?????????? ?????? ??? ?????????? ???? ??????? ? ???????????? ??????? ?????????? » ???????? ????? ??????? : « ????? ?????????? ???????? ??????? » ???????? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ???? ???????? ??????? ??????????? ???????? ???? ???? .

530. Ebû Abdurrahman Avf İbni Mâlik el-Eşca'i *radıyallah anh* şöyle dedi:

Biz dokuz, veya sekiz yahut yedi kişilik bir grup Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyorduk. Bize:

- "**Allah'ın elçisine biat etmez misiniz**?" buyurdu. Oysa biz, yeni biat etmiştik. Bu sebeple:

- Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana biat ettik ya! dedik. Sonra tekrar:

- "**Allah'ın elçisine biat etmeyecek misiniz**?" buyurdu.

Bu defa biat için ellerimizi uzatarak:

- Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana biat etmiştik. Şimdi ne üzerine biat edeceğiz? dedik.

- "**Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namaz kılmak, itaat etmek** - sesini alçaltarak bir cümle söyledi ve - **kimseden bir şey istememek üzere biat edeceksiniz**! buyurdu.

Avf İbni Mâlik diyor ki: Yemin ederim ki bu gruptan bazılarını görürdüm; kamçısı yere düşerdi de kimseden onu kendisine vermesini istemezdi.

Müslim, Zekât 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 27; Nesâî, Salât 5; Biat 18; İbni Mâce, Cihâd 41

Avf İbni Mâlik el-Eşca'î

Avf İbni Mâlik mücâhid bir sahâbîdir. Hz. Peygamberden 67 hadîs rivayet etmiş, bunlardan 6 tanesi Buhârî ve Müslim'de yer almıştır. Kendisinden Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Hüreyre ve Mikdâm İbni Ma'dîkerib gibi sahâbîler ve Ebû idris el-Havlânî gibi tabiîler hadîs rivayet etmişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de bulunmaktadır.

Kendisi Dımaşk'a yerleşmiş ve bir ara Mısır'a da gitmiştir. Hicrî 73 yılında Dımaşk'ta vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Biat, devlet başkanına emirlerine uymak üzere söz vermek, onun yönetimini tanıdığını bildirmek demektir. Bunun şekli, alış verişte olduğu gibi el ele tutuşmaktır. Zaten biat da bey' kökünden gelmektedir. Kadınlar hariç, ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'e, onun mübârek ellerinden tutarak biat ederlerdi.

Hadisimizde Hz. Peygamber'in, daha önce biat etmiş bir grup müslümanına, bazı rivayetlere göre üç defa*"Allah'ın elçisine biat etmez misiniz?"* buyurmak suretiyle tekrar biat ettirmesi, onların, hadîs-i şerîfte sayılan konularda daha dikkatli olmalarını sağlamak içindir. Hadisin bu konuda zikredilmesi ise, en son cümlesi dolayısıyladır. Zira Peygamber Efendimiz, **İnanç, ibadet** ve **itaat** gibi üç temel konuya bir de *"kimseden bir şey istememeyi"* ilâve etmiş, bu hususun önemine müslümanların dikkatini çekmiştir. Bu, günümüzün ifadesiyle, **işin ekonomik yönünü** gündeme getirmek demektir. Dilenmeyi, başkalarına el avuç açmayı yasaklamaktır.

Hadisin ravisi Avf İbni Mâlik'in gözlemini ifâde eden son cümleden anladığımıza göre, bu biata iştirak edenlerden bazıları *"kimseden bir şey istememeyi"* genel anlamda değerlendirmiş ve binâenaleyken yere düşen kamçısına bile kimseden istememiştir. Verdikleri sözü bu kapsamda sahip çıkmışlardır.

Öte yandan hadîste dikkat çeken bir başka husus, Hz. Peygamber'in sesini alçaltarak söylediği kelime veya cümledir. Bu konuda iki ihtimal söz konusudur:

1. Bu cümle, hadîsimizdeki "**kimseden bir şey istememek**" cümlesidir. İnsanların bir kısmının dilenme mecburiyetinde olduğu, bazılarının da mal veya iffet sahibi olduğundan dolayı dilenmeyeceği için Peygamber Efendimiz böyle herkesin duymayacağı bir ses tonuyla bu cümleyi söylemiştir (bk. es-Subkî, *el-Menhel*, IX, 280). Ya da bu en son söyleyeceği cümleye iyice dikkat çekmek için böyle yapmış, sesini alçaltmıştır.

2. Gûâtice söylediği bu cümle, herhalde açıklanması gerekmeyen bir husus idi. Yoksa Hz. Peygamber'in, duyurulması gereken bir konuyu gizlemesi aslâ düşünülemez.

İşaret edelim ki bu iki ihtimalden birincisi daha kuvvetli görünmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, kimseden bir şey istememek yani dilenmemek üzere ashâbından biat almıştır.
2. Ashâb-ı kirâm, kimseden bir şey istememek konusunda son derece titiz davranırlardı.
3. İnanç, ibadet, itaat gibi müslüman hayatının izâet ve şerefini temin eden konular arasında kanaatın ve kimseden bir şey dilenmemenin önemli bir yeri bulunmaktadır.
4. İyi müslüman, kendi yağıyla kavrulmasını bilen, kimseden bir şey beklemeyen insandır.

531- ??? ??? ??? ??? ??????? ????? ????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ??????? ??????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ????? ??????? ?? ???????? ??????? ?????? » ????? ???? . « ????????? » ??? ?????? ???????? ????? ???????? ??????? : ????????? .

531. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İçinizden birilerinin, yüzünde bir parça et bile kalmamış olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkacağı güne kadar dilencilik aranızda sürüp gidecektir."

Buhârî, Zekât 52; Müslim, Zekât 103, 104

Açıklamalar

İhtiyacı olmadığı halde sırf mal toplamak maksadıyla dilenmeyi âdeta meslek edinmiş olan yüzsüz kimselerin toplumlarda daima bulunacağı ve böylesi kimselerin kıyamette huzur-ı ilâhîye yüzlerinde bir parça et bulunmaksızın çıkacağı bu hadîs-i şerîfle açıkça ortaya konulmaktadır.

Dilenciliği meslek edinen kimselerin yüzlerinde bir parça bile et bulunmadan ilâhî huzura getirilmeleri, gereksiz yere döktükleri yüz suyunun tam bir cezasıdır ya da böylesi kimselerin diğer insanlar tarafından tanınması içindir. Her iki halde de çok ağır bir cezadır. Çünkü insanın güzelliği, yüzündeki etler sebebiyledir. İskelet haline gelmiş bir yüz, korkunç derecede çirkin ve ürkütücüdür. Böyle bir durumdan kurtulmanın çâresi ise, hiç şüphesiz dilenciliği terketmektir.

Hadîsimizi, "Dilenciliği san'at edinmiş olanların kıyamet günü yüzünde güzellikten eser bulunmayacaktır", veya "Dilencinin kıyamette hiçbir itibarı olmayacaktır" şeklinde anlamak da mümkündür.

Hangi mânada olursa olsun bu ağır bir cezadır. Daha sonra gelecek hadîslerden de anlâşılacağı gibi bu ceza, fakirliği sebebiyle ihtiyacını giderecek kadar insanlardan bir şey istemek zorunda kalan kimseler için söz konusu değildir.

Konu ile ilgili olarak İmâm Ahmed İbni Hanbel'in şu duası ne kadar anlamlıdır:

"Allahım, yüzümü senden başkasına secde etmekten korunduğun gibi, senden başkasından bir şey istemekten de koru!"

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malını çoğaltmak için dilenmek, kıyamet gününde dilenci için yüzkarası olacaktır.
2. Üç-beş kuruş için yüz suyu dökmeyi göze alan kimse, kendi şeref ve haysiyetini ayaklar altına almış olur. Âhirette de herhangi bir değeri olmaz.
3. Müslüman, kimseye el açmamalıdır.
4. İslâm ve insan onuru dilenmeye mânidir.

532- ???? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??? ??? ???????? ? ???????? ??????????? ????????????? ???? ??????????? : « ????? ??????? ?????? ???? ?????? ????????? » ??????? ???????? ???? ??????????? ? ??????????? ???? ???????????. ????? ???? .

532. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* minber üzerinde iken sadaka vermekten, dilenmeyip iffetli yaşamaktan bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır. Üstteki el, veren; alttaki el ise, dilenip alan eldir."

Buhârî, Zekât 18, 50; Müslim, Zekât 94, 95, 96, 97, 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28. Tirmizî, Zühd 32, Kıyâmet 39; Nesâî, Zekât 50, 52, 53, 93

Açıklamalar

Riyâzü'i-sâlihîn'de muhtelif vesîlelerle birçok defa geçmiş olan hadîs-i şerîf, iktisâdî ve beşerî hayat açısından son derece önemli olan bir hususa açıklık getirmektedir: Dilenmek.

Eli ayağı tutarken, çalışıp kazanmaya gücü yeterken, yapabileceği iş de varken tembellik edip dilencilikle hayatını sürdürmek, başkalarının verdikleriyle yetinip çalışmamak, insan haysiyet ve izzetine yakışmayan böyük bir zillet ve aşağılıktır. İnsan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir hastalıktır.

Öte yandan herkes, başkasının yardımıyla geçinmeye kalkarsa, ümmet ve millet nasıl kalkınacak, İslâm'ın üstünlüğü nasıl isbat edilecektir?

Çalışıp bir şeyler üreterek başkalarına yardım etmek dininince teşvik edilmiştir. Hadîsimizde de veren elin hayırlı olduğuna ısrarla dikkat çekilmektedir. Hadîsimizin bir rivayetinde üst ve hayırlı olan elin "veren" değil de "almayan, iffetli davranan, istemeyen" el olduğunu gösteren "**el-müte'affife**" tabiri geçmektedir. Hiç kuşkusuz, dilenmeyen el hayırlıdır. Ama ürettiğinden ihtiyaç içinde olanlara veren el daha hayırlıdır. Bu sebeple âlimlerimizin çoğu, üst eli veren el olarak belirleyen rivayeti tercih etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Elinde imkânı olan başkalarına yardım etmeyi ihmal etmemelidir.
2. Fakir de dilenmemeli, kimseye yüz suyu dökmemelidir. Yardım yerine iş istemelidir.
3. Şükrü yerine getirilen zenginlik, fakirlikten üstündür.

533- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ? ???????????? ???? ???????????? » ???? ???? .

533. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Mal biriktirmek için dilenen, gerçekte kor istiyor demektir. Artık ister az, ister çok dilensin.**"

Müslim, Zekât 105. Ayrıca bk. İbn Mâce, Zekât 25

Açıklamalar

Hadîsimiz, kanaatsızlığın kötü sonuçlarından birini ve sonuçtaki büyük tehlîkesini haber vermektedir: Mal toplayıp biriktirmek için dilencilik yapmak.

İhtiyacı yokken ve dilenmesi de câiz değilken sırf servet yapmak, mal biriktirmek için dilenen kimseler toplumlarda hep olagelmiştir. İnsanların

merhamet duygularını kötüye kullanarak böyle bir yola sapanlar, bir anlamda dilenciliği alışkanlık ya da sanat haline getirenlerdir. Bu yüzsüz kimseler, aslında insanların malını değil, kendilerini yakacak kor parçacıkları toplamaktadırlar. Hadisin İbni Mâce'deki rivayetinde bu husus açıkca "**temre cehennem = cehennem koru**" diye yer almaktadır. Bu yüzden, "Dilenmeyi sanat haline getirenler cehennem ateşi ile azap edileceklerdir. Yani bu kimselerin halktan topladıkları, cehennemde kor haline gelmiş ateş parçalarına dönüşecek ve o insanlar bunlarla dağlanacaklardır" yorumu yapılmıştır.

Dinen zengin sayılmanın üç derecesi vardır:

1. Zekât vermeyi gerektiren zenginlik. Bu, yıl boyu nisâba mâlik olmak demektir.

2. Zekât almayı haram, fitr sadakası ve kurban kesmeyi vacip kılan zenginlik. Bu, asli ihtiyaçlardan artan ve nisâba ulaşan herhangi bir mala sahip olmaktır.

3. Dilenmeyi haram kılan ve fakat istemeden verilen sadakayı almaya mâni olmayan zenginlik. Bu da günlük nafakaya ve avret yerlerini örtecek elbiseye sahip olmak demektir.

İşte bu durumdaki bir insanın kalkıp dilencilik yapması, o işi alışkanlık ya da sanat edinmiş olmasıyla yorumlanır. Böylesi kimselerin topladıkları da kendileri için birer kor parçası demektir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, *"Bu durumu öğrendikten sonra artık dileyen dilediği kadar dilensin"* buyurmakla çok cıddî bir uyarıda bulunmuştur. Yoksa bu tür kimseleri serbest ya da kendi hallerine bırakmak anlamında bu sözleri söylememiştir. Hadisimizde açık bir tehdid ve sakındırma vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mal biriktirmek için dilenmek, ateş toplamak demektir.
2. Hz. Peygamber dilenciliği şiddetle yasaklamıştır.
3. Müslümana izzet ve şerefini korumak yaraşır.

534- ??? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ??? ??????? ???? ???? ??????? : « ????? ??????????? ????? ?????? ??? ????????? ??????? ? ?????? ???? ??????? ????????? ????????? ???? ?? ????? ??????? ?????? » ????? ??????? ???? : ???? ??? ???? « ??????? » : ???????? ????????? .

534. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Dilenmek, yüz karasıdır. Kişi dilenmek suretiyle kendi yüzünü lekeler. Sadece devlet başkanından hakkını istemesi ya da zaruret sebebiyle dilenmek böyle değildir.**"

Tirmizî, Zekât 38. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 93

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte geçen **ked** veya bir başka rivayetinde yer aldığı şekliyle **kuduh** kelimesi, yüzün tırmalanması, berelenmesi anlamına gelmektedir. Ancak Türçemizdeki "yüzkarası" ifadesi, manayı daha açık ortaya koyduğu için bir öyle tercüme ettik. Hatta hadisin Ebû Davud'un*Sünen*'indeki rivayetinde "*Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz.*" diye bu bahis konusu tırmalanma ve berelenmenin mânevî lekelenme anlamında olduğuna işaret edilmektedir. Yani bir bakıma kişi dilenmek suretiyle, tırmalanmanın yüzünde izler bıraktığı gibi, kimlik ve kişiliğinde, izzet ve şerefinde kara lekelerin meydana gelmesine sebep olur. Toplum içinde itibarını kaybeder. Bu sebeple kişinin, saygınlığını ve şerefini koruyabilmesi için kimseye yüz suyu dökmemesi yani dilenmemesi gerekir.

Ancak, yöneticiden hakkını istemek dilenmek anlamına gelmez. Zira yöneticinin görevi herkese hakkını vermektir. Bir ihmal olmuşsa, onu hatırlatıp hakkını istemek hiçbir zaman dilencilik anlamına gelmez. Bu kişi zengin de olsa, yöneticiden hakkını istemekle dilencilik yapmış sayılmaz. Bir de çok zor durumda ve katlanamayacağı bir yükün altında kalmış olan kimsenin o durumu atlatacak kadar bir şeyler istemesi, yasak değil, mübâhtır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilencilik yüz karasıdır.
2. Yöneticiden hakkını istemek veya zarûret derecesindeki sıkıntıyı atlatmak için dilenmek böyle değildir.

535- ??? ??? ?????? ???? ??????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????????? ??????? ???????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ? ?????? ???????? ??????? ? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ???? ????? » ????? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? . « ?????? » ???? ????? : ??? ??????? .

535. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim ihtiyaç içine düşer de bunu insanlara açarsa, ihtiyacı kapanmaz. Kim de ihtiyacını Allah'a arzederse, Allah'ın, hemen veya ileride o kimseye rızık vermesi umulur.**"

Ebû Dâvûd, Zekât 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 18

Açıklamalar

Hayatta insanın başına her şey gelebilir. Çok büyük bir maddî ihtiyaç içine düşmek, başına bir felâketin gelmesi insanlar için olağan hâdiselerdir. Böylesine bir sıkıntıya düşen kimse, öncelikle Allah'a sığınıp kendisine bu sıkıntıdan kurtulma imkânı vermesini dileyeceği yerde, böyle bir yola başvurmadan birtakım kimselere gidip derdini açarak onlardan yardım dilenmeye kalkarsa doğru hareket etmiş olmuz. Zira insanların bulacağı çare, sınırlıdır. Asıl çareyi Allah'dan dilemek, kulluk gereğidir.

İhtiyacını kendisi gibi ihtiyaç içine düşme ihtimâli olan insanlara açan ve onlar tarafından karşılanmasını bekleyen kimse, o ihtiyacını giderse bile, daha büyük bir ihtiyaç ya da sıkıntı ile karşılaşabilir. Bu da onun ihtiyacının karşılanmaması anlamına gelir. Hadîs-i şerîfte belirtilen bu husus, usûlsüz davranmış olmasının cezâsıdır.

İnsanın en temel ve değişmez görevi "**kulluk**"tur. Kulluğun en vazgeçilmez özelliği de daima ve sadece Allah'a arz-ı ihtiyaç etmektir. İsteyeceğini Allah'tan istemektir. O'nun hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı ve kendisine ilâtıkın isteklere er-geç, ama mutlaka cevap vereceği kesin inanc ve güveni içinde bulunmaktır. Allah'ın fazlına ve kerâmine sığınmaktır. Nitekim Yüce Rabbimiz, "**Allah'ın lutfundan isteyin**"' [Nisâ sûresi (4),32], "**Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka gideracek yoktur**" [Yunus sûresi (10),107], " **Kim Allah'a karşı saygılı davranırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse, Allah ona yeter**" [Talâk sûresi (65), 2-3] buyurmakta, karşılaşılacak her türlü problem ve sıkıntıda güvenle başvurulacak yegâne mercin kendisi olduğunu çok açık bir şekilde duyurmaktadır. Hadîsimiz işte bu ilâhî gerçeğin bir başka şekilde ifâdesinden ibârettir.

Unutulmamalıdır ki, kulların hem imkânları kısıtlı hem de kapıları her zaman açık değildir. Allah'ın kapısı gece-gündüz her zaman açık ve her şey O'nun tasarrufundadır. O vermeyince kimsenin yapacağı bir şey yoktur. Hani meşhur sözdür *"Vermeyince Ma'bud, neylesin Mahmud!"*... Hem Peygamber Efendimiz, bir başka hadîs-i şerîfînde *"Allah'tan istemeyene Allah gazab eder"* buyurmaktadır (bk.Tirmizî, Dua'dat 2).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, her hacetini Allah'a arzedip O'ndan yardım dilemelidir.
2. Allah'a tam güven beslemek gerekir. Kişi istek ve ihtiyaçlarının eninde sonunda karşılanacağını kabul etmelidir.
3. Halka el-avuç açmak, dert yanmak, sürekli sıkıntıda kalmak demektir.
4. Dua, kulluğun gereği ve ötüdür.

536- ????? ???????? ???? ?????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ?? ??? ?? ??????? ???????? ??????? ? ???????????? ?? ????????? ? » ????? : ???? ? ??????? ??? ??????? ??????? ??????? ? ???? ??? ???? ???????? ???? .

536. Sevbân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Kim bana, halktan hiçbir şey dilenmeyeceğine dair söz verirse, ben de ona cenneti garanti ederim**" buyurdu. Bunun üzerine

- Ben söz veriyorum, dedim.

Râvî diyor ki, Sevbân hiç kimseden hiçbir şey istemiyordu.

Ebû Dâvûd, Zekât 27. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61

Açıklamalar

Önceki hadîs-i şerîfin açıklamasında ifâdeye çalıştığımız gerçeklerin yaşanması hâlinde kulun âhiret hayatında ulaşacağı mutlu sonucu Peygamber Efendimiz bu hadîslerinde haber vermektedir: **Cennet...**

Dünyada insanlara arz-ı hâcet etmeyen, onlardan bir şey dilenmeyen, sıkıntılı da olsa bu izzetli hayatı tercih eden kulu, Allah Teâlâ âhirette cennet mutluluğunu nasıp edecektir. Zarûret olmadıkça kimseden bir şey istememek ve bu konuda kararlı olmak büyük bir irade ve olgunluktur. Sevgili Peygamberimiz'in bu konuya gösterdiği dikkat, onun böylesine tok gözlü davranacaklara cennet vadetmesinden anlaşılmaktadır.

Hz. Sevbân bu fırsatı kaçırmamak için, kimseden bir şey istemeyeceğine söz vermiş ve sonuna kadar sözünde durmuştur. Hatta onun, düşen kamçısını bile kimseden istemediği nakledilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halktan hiçbir şey istemeyen kimse cennete girmeye hak kazanır.
2. Hz. Sevbân bu konuda örnek bir sahâbîdir.

537- ??? ??? ?????? ????????? ?? ??????????? ??? ?????? ??? ??? : ????????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???? ? ???? : « ?????? ?????? ?????????? ??????????? ????????? ??? ???? » ????? ??? : «??? ????????? ????? ??????????? ?? ??????? ?????? ??????? ???????? : ?????? ????????? ??????? ? ????????? ???? ??????????? ?????? ???????? ? ????? ???????? . ????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ? ????????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???????? ???? ????? ? ???? ??? : ??????? ???? ?????? ? ??????? ?????????? ????? ? ???? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ???? ???????? : ?????? ????????? ??????? ??????? ? ??????? ???? ?????????? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ? ???? ????. ??????? ???? ?????? . ????? ????????? ???? ?????????? ?? ????????? ?????? ? ???????? ???????? ??????? » ????? ???? .

« ????????? » ???? ?????? : ???? ?????? ??????? ???????? ???? ??????????? ? ???????? ????????? ??????? ???? ???? ???????????? ???????????? ???? ???? . ? « ????????? » : ??????? ??????? ???? ?????????? . ? « ????????» ???? ????? ?????? : ??? ?? ????? ???? ??????? ?????????? ???? ????? ??????? ? « ????????? » ???? ????? : ??? ??????????? ????? ?????????? ????????? ? ? « ???????? » : ???????? . ? « ??????? » : ???????.

537. Ebû Bişr Kabîsa İbni'l-Muhârik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Yüklendiğim bir kefâlet borcu yüzünden Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e başvurdum. Bana;

- "**Bekle biraz. Sadaka malı gelsin, ondan sana verilmesini emrederiz**" dedi. Sonra da şöyle buyurdu:

- "**Ey Kabîsa! Dilenmek yalnızca üç kişi için helâldir:**

Kefâlet üstlenen kişi ki, borcunu ödeyinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra dilenmekten vazgeçer.

Bütün mal varlığını yok eden büyük bir felâkete uğramış kişinin geçimini yoluna koyacak kadar -yahut ihtiyacını gideracek kadar- dilenmesi helâldir.

Hakkında, kendisini tanıyanlardan akıl başında üç kişinin "filan fakir düştü" diyecekleri kadar fakr u zarûrete uğramış kişinin geçimini temin edecek kadar dilenmesi helâldir. Ey Kabîsa! Bu hallerin dışında dilenmek haramdır, dilenen haram yemiş olur."

Müslim, Zekât 109. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 26; Tirmizî, zekât 23; Nesâî, Zekât 80.

Kabîsa İbnu'l-Muhârik

Ebû Bişr künyesiyle bilinen Kabîsa, Hz. Peygamber'e elçi olarak gelip müslüman olan sahâbîlerdendir. Kendisi Hz. Peygamber'den altı hadîs rivâyet etmiştir. Müslim onun sadece bu hadîsini kitâbına almıştır. Ebû Dâvûd ve Nesâî de Sünen'lerinde onun hadîslerini naklettmişlerdir.

Kabîsa, Basra'ya yerleşmiş ve orada yaşamıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zaman zaman iki kişi ya da iki grub arasında çıkan anlaşmazlıkları halledivermek için birileri çıkıp **kefil** olur. Maddî yükün altına girer. Sonuçta bu kefâlet borcunu ödemek zorunda da kalabilir. İşte hadîs-i şerîfte böyle bir kefâlet yükü altına girmiş olan Kabîsa, borcunu ödeyebilmek için gelip Hz. Peygamber'e başvurmuş, kendisine yardım etmesini istemiştir.

Hz. Peygamber'in, Kabîsa'nın mürâcaatını kabul etmesi, onu yardım istemekten men etmemesi, kefâlet yüzünden borçlanan kimselerin borçlarını ödemek için dilenmesinin mübah olduğunu göstermektedir. Zaten bu durum, Hz. Peygamber'in Kabîsa'ya hitâben yaptığı açıklamada da yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz, asâlıb ve ümmetini bilgilendirmekte çok dikkatli ve ısrarlı idi. Zekat olarak kendisine birşeylerin gelmesini bekleme esnasında Kabîsa'ya hitâben dilenmesi hoş görülebilecek kimseleri ya da dilenmenin câiz olduğu üç durumu açıkladığını görmekteyiz.

Kabîsa, başındaki kefâlet borcu dolayısıyla sıkıntıya düşmüş ve yardım için Hz. Peygamber'e başvurmuştur. Bu konuya ait verilecek her bilgiyi almaya hazır bir durumdadır. Efendimiz işte bu fırsatı değerlendiriyor ve kendisine;

1. Kefâlet borcu olanın,

2. Bütün mal varlığı herhangi bir felâket sonucu yok olanın,

3. Kendisini tanıyanlardan üç kişinin "filan fakir düştü" diye hakkında şehâdet edecekleri, herhangi bir sebeple fakir düşmüş bir kişinin bu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar dilenmelerinin mümkün olduğunu öğretiyor. Peşinden de bu üç halin dışında dilenmenin haram olduğunu kesin bir şekilde bildiriyor.

Fakir düşen bir kimsenin fakirliğini tesbit için üç şâhidin gerekip gerekmediği konusu tartışmalıdır. Çoğu âlimlere göre iki erkeğin şehâdeti yeterlidir. Onlara göre hadîsteki üç; kişi kaydı, gerekliik değil müstehâbtır ifâde eder.

Ayrıca bu şahıtlik, daha önceden malı mülkü olduğu bilinen kimseler hakkında geçerlidir. Önceden fakir olduğu bilinen kimseden, "fakir düştüğüne dair" şâhit istemeye gerek yoktur. Essasen İslâm toplumunu yöneterler başta olmak üzere bütün müslümanlar, çevrelerini yakından tanıyıp muhtaç olanları dilenmeye mecbur bırakmamakla yükümlüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste geçen üç durumda dilenmek câizdir.
2. Bu üç hal dışında herhangi bir sebeple dilenen kişi açıkca haram yemiş olur.
3. Zekâtın bir yerden bir başka yere (şehre) nakledilmesi câizdir.

538- ??? ??? ????? ???? ??????? ??? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ??????????? ??????? ?????? ???? ???????? ????????? ??????????? ?????????????? ? ?????????????? ????????????? ? ???????? ??????????? ??????? ?? ?????? ????? ??????? ? ????? ??????? ???? ? ??????????? ???????? ? ????? ??????? ???????? ???????? » ????? ???? .

538. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Miskin, bir iki lokma veya bir iki hurma için kapı kapı dolaşan kimse değildir. Asıl miskin, ihtiyacını karşılayacak bir şeyi bulunmadığı halde, durumu bilinmediği için kendisine sadaka verilemeyen ve kendisi de kallıp insanlardan bir şey istemeyen kimsedir."

Buhârî, Zekât 25; Tefsîru sûre (2) 18; Müslim, Zekât 101,102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf kapı kapı dolaşan bir şeyler toplamaya çalışan kimselerin Kitab ve Sünnet'te geçen "**miskin**" sayılmayacağını ortaya koymaktadır. Zekât'ın verileceği yerler sayılırken **fukara** ve **mesâkîn** ayrı ayrı ve ard arda zikredilmektedir.

Burada "gerçek fakir" demek olan miskinin tarifi yapılmakta ve onun, kapı kapı dolaşmadığı, durumu bilinmediği için de kendisine yardım ulaştırılmayan iffetli fakir olduğu anlatılmaktadır.

Fakir ve miskin tarifleri arasında İmam Şâfiî'nin tarifi daha bir dikkat çekicidir. O diyor ki; "Fakir, kendisiyle geçinecek sanatı olmayan kimsedir. Miskin ise, san'atı olduğu halde onunla geçinemeyen ve çoluk çocuğu da olmayan kimsedir."

Bir başka tarife göre; fakir, yiyeceği olan, **miskin** ise, hiçbir şeyi olmayan yoksul demektir. Buradan hareketle bugün, geçimini temin edecek bir işi olmayan **miskin**, işi olmasına rağmen ondan elde ettiği gelirle geçinemeyen kimse ise **fakir** diye tanımlanabilir. Ancak bu, tabii ihtiyaçlar çerçevesinde düşünülecek bir durumdur. Sun'î ya da abartılmış veyahut reklamların ihtiyaç olarak hissettirdiği durumlar burada söz konusu değildir. Eğer bu durum ölçü almacak olursa, hemen hemen herkesin fakir sayılması gerekir. Çünkü ihtiyaçlara sınır çizilemez. Hele lüks ve moda her an yeni yeni ihtiyaçlar oluşturmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Utandığı için iffetli davranıp kimseye el açmayan fakirler üstün nitelikli insanlardır.
2. Sadaka ve yardımları, ehline vermeye çalışmak gerekir.
3. Kapı kapı dolaşıp bir şeyler toplamaya çalışmak, önceki hadiste belirtilen üç hal dışında helâl değildir.
4. Çalışıp eline geçenle geçinmeye bakmak, tok gözlü davranıp kimseden bir şey istememek insan haysiyetine ve iman izzetine yakışan soylu bir davranıştır.

58- ??? ???? ????? ?? ??? ????? ??? ???? ????

DİLENMEKSİZİN VE
GÖZ DİKMEKSİZİN SADAKA ALMAK

Hadîs

539- ???? ????? ??? ???? ??????? ??? ?????? ? ???? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ? ???? ?????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ? ????????? : ?????? ??? ?? ??????? ??????? ??????? ???? : « ????? ? ????? ?????? ??? ??? ??????? ????? ? ???????? ?????? ???????? ??? ??????? ? ???????? ??????????? ????? ????? ?????? ? ???? ?????? ???????? ???? ? ????? ??? ???? ????????? ???????? » ??? ????? : ??????? ????? ?????? ?? ?????? ?????? ??????? ? ???? ??????? ?????? ???????? . ????? ???? . « ????? » ?????? ??????? : ???? : ?????????? ??????? .

539. Sâlim İbni Abdullah İbni Ömer, babası Abdullah İbni Ömer'den, o da Ömer *radıyallahu anhüm*'den rivayet ettiğine göre Ömer şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* arada sırada bana gâzilik bahşişi verirdi. Ben de kendisine:

Bunu benden daha fakir ihtiyaç içinde kıvranan birine verseniz, derdim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de cevabın:

- "**Sen bunu al! Göz dikmediğin ve istekli de olmadığın halde sana gelen böylesi malı al. Kendine mal et, ister ye ister tasadduk et! Fakat böyle olmayan bir malın peşine de düşme!**"

Buhârî, Zekât 51; Ahkâm 17; Müslim, Zekât 110. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 94

Açıklamalar

Müellif Nevevî'nin âdeti her konuya âyetlerle başlamak olduğu halde burada herhangi bir âyet zikretmeden doğrudan hadise geçmiş ve sadece bir hadîs zikretmiştir. Çünkü bu hadîs konuyu yeterince açıklamaktadır.

Her türlü iyilik ve ihsâna **atâ** denilmekle beraber asıl **atâ**, genellikle mücâhidlere yıllık veya aylık olarak verilen gâzilik bahşişine denir. Bu bahşiş, zekâtın verileceği yerlerden biri olup gâzîlerin âyetle tesbit edilmiş payıdır. Hadîsimizdeki atâ, o payın dışında verilen bahşişi ifâde eder.

Hz. Ömer'in, böyle bir ikrâma, kendisinden daha muhtaç olanları hatırlatarak almak istememesi, Hz. Peygamber'in takdirine karşı gelmek olarak asla değerlendirilemez. Ayrıca bu olay, Hz. Peygamber'in daha muhtaç durumda olanları ihmal ettiği anlamına da gelmez.

Bir müslümanın, istemediği ve göz dikmediği halde kendisine verilen hediyeyi ve ikrâmı kabul etmesinin, dilenmekle bir ilgisi yoktur. Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e *"Sen bunu al!"* buyurması, bu kabil malları ve ikrâmı kabul etmenin mübah olduğunu gösterir. *"Kendi mülkiyetine geçirdikten sonra ister ye, ister daha layık gördüğün birine tasadduk et!"* tavsiyesi de "İyilik yapma" yolunun daima açık olduğunu göstermektedir. Birinden bir ikrâm ya da bahşişi kabul eden kimsenin onu mutlaka kendisinin kullanması veya harcaması gerekmez. Pek âlî o da başkasına ikrâm etmek suretiyle o malı değerlendirebilir. Asıl önemli olan, göz dikerek, hırs göstererek ve isteyerek bir malın peşine düşmemektir.

Nitekim Abdullah İbni Ömer de bu hadîsi öğrendikten sonra, kimseden hiçbir şey istememiş, ama kendiliğinden gelen hediyeyi de kimden geldiğine bakmadan kabul etmiş, reddetmemiştir.

Belirtildiğine göre İslâm bilginleri hediye kabûlü konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Özeti şudur:

1. Helâl yoldan kazanıldığı bilinen hediyenin reddi uygun değildir.

2. Haramdan kazanıldığı bilinen hediyenin kabûlü doğru değildir, hatta haramdır.

3. Nereden kazanıldığı bilinmeyen hediye hakkında araştırma yapmaya gerek yoktur. Kabul edilmesi daha münâsip olur.

Bu hadîs-i şerîf, bazı bilginlere göre, sultandan başka herkesin hediyesini kabule teşvik etmekte, bazılarına göre ise, yalnızca sultanın hediyesini kabule teşvik etmektedir. Taberî ise, "Hediye sultandan olsun başkasından olsun, mutlak surette kabul edilir. Zira hadîste bu konuda herhangi bir sınır getirilmemiştir. Sadece göz dikmek, istemek gibi haller istisnâ edilmiştir" demektedir. Yine Taberî, Ehl-i kitap'tan cizye alınmasının mübah olduğunu, halbuki onların kazancında şarap ve domuz ticâretinin inkâr edilemez bir payı bulunduğunu hatırlatarak, malını helâlden mi yoksa haramdan mı kazandığı bilinmeyen bir müslümanın hediyesini kabul etmenin mübah olduğu sonucuna varmaktadır.

Günümüzün karışık ve karmaşık ekonomik sistemi içinde Taberî'nin görüşüne göre hareket etmek, müslümanlar arası ilişkiler bakımından isabetli olur kanaatindeyiz. Şu kadar var ki, kazancının haram olduğu bilinen kimsenin hediyesini kabul etmek de haramdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İstemeden verilen helâl malı almak, almamaktan daha hayırlıdır.
2. İslâm hükümdârının verdiği atâyeyi geri çevirmek edebe aykırıdır. Zira Allah Teâlâ, "**Resûlün size verdiğini alınız**" [Haşr sûresi (59), 7] buyurmuştur. Bıza âlimlere göre müslüman yöneticinin ihsânını kabul etmeyen bu emre uymamış olur.
3. Hz. Ömer, fazîlet ve takvâ sahibi bir büyük sahâbîdir.

59- ??? ?????? ??? ????? ?? ??? ???

??????? ?? ?? ?????? ????????? ???????

ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNMEK

ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNEREK İFFETLİ YAŞAMAYI
VE HİÇ KİMSEDEN BİR ŞEY DİLENMEMEYİ TEŞVİK

Âyetler

??????? ???????? ??????????? ???????????? ???????????? ??????????? ??? ?????? ??????? ??????????? ??????? ?????????????????????? ??????????? [10]

1. "Cuma namazı bittikten sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lutfundan nasîbinizi arayın!"

Cuma sûresi (62),10

Dünyâda çalışmak görev; kazanmak helâldir. Her müslümanın rızkını temin etmek için çalışması esastır. Çalışmanın ve kazanmanın yasaklandığı tek vakit, cuma günü cuma namazı için iç ezanı okunduktan, cuma namazının farzının bitirine kadar geçen zamandır. Yüce Rabbimiz "**Ey imân edenler, cuma günü ezanı okunınca Allah'ı zikretmeye koşun ve alış-verişi bırakın. Bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır**" [Cuma sûresi (62), 9] buyurmaktadır. Cuma namazının edâsından sonra yeryüzüne dağılıp herkes işinin başına dönecek ve çalışmasına devam edecektir. Allah'ın fazlından rızkını elde etmeye bakacaktır. Bu emir, Rabbimizin bir tavsiyesidir. Bu tavsiye, açıkça herkesi kendi rızkını kazanmak için gayret göstermeye davet etmektedir. O hâlde, kimseden bir şey istemeden, kendi el emeğiyle geçimini temin için çalışmak kula yakışan yegâne tavırdır.

Hadisler

540- ???? ??? ???? ?????? ??????????? ??? ????????? ??? ?????? ??? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????? ? ?????????? ????????? ??? ?????? ???? ???????? ??????????? ? ????????? ?????? ??? ???????? ? ?????? ???? ???? ??? ??????? ???????? ? ????????? ???? ???????? » ???? ??????? .

540. Ebû Abdullah Zübeyr İbni'l-Avvâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi birinizin işlerini alıp dağa gitmesi ve sırtına bir bağ odun yüklenip getirerek onu satması ve Allah'ın bu sebeple onun yüzsuyunu koruması, verseler de vermeseler de insanlardan bir şeyler dilenmesinden çok hayırlıdır."

Buhârî, Zekât 50, 53; Büyû' 15, Müsâkât 13. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 85; İbni Mâce, Zekât 25

Sonraki hadîs ile birlikte açıklanacaktır.

541- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???????? ???????? ??????? ??? ?????? ? ?????? ?? ???? ?????? ??????? ? ????????? ??? ???????? » ????? ???? .

541. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden herhangi birinizin sırtına bir bağ odun yüklenip satması, herhangi bir kişiden dilenmesinden hayırlıdır. O da ya verir, yahud vermez."

Buhârî, Zekât 50, 53; Müslim, Zekât 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîf, birbirine çok yakın ifâdelerle dikkatimizi pek önemli bir noktaya çekmektedir: El emeğiyle geçinmeyi tercih etmek.

Geçimini temin için herkesin bir sanatı veya işi olmayabilir. Toplumda herkes için bir gelir kapısı aslında vardır. Ancak çalışıp kazanabilecek olan kimseler bile, işsizlik gibi bir sebeple geçimleri için başkalarının yardımına muhtaç durumu düşebilirler.

Bir de yapabileceği işi tembellikten dolayı yapmayıp kolay yoldan yani dilenerek rızkını temin etmeye kalkanlar her devirde olagelmiştir. İşte böylesi kimseleri Sevgili Peygamberimiz uyarmakta ve herkesin kendi rızkını bizzat çalışarak temin etmesi gerektiğini çok açık bir şekilde anlatmaktadır. Gidip ormandan odun toplamanın, onu sırtında getirip satmanın ve böylece gündlük rızkını temin etmenin, verip vermeyeceği belli olmayan birtakım kimselere el avuç açmaktan çok daha hayırlı olduğunu bildirmektedir. Sırtında odun getirip satmak belki çoğu müslümanın ağzına gidecek bir olaydır. Ama dilencilik yapmaktan çok daha şereflidir. Hadislerin dikkat çektiği asıl konu budur.

Burada, yeşilin ve ormanın korunması ihmal edilmiş olmuyor mu gibi bir sual akla gelebilir. Hz. Peygamber, ormanların kesilip yakılmasını tavsiye etmiyor, dilencilik gibi yüz karası bir yola baş vurmaktansa, elinden hiçbir iş gelmeyenlerin bile yapabilecekleri bir şeyler olduğuna, onurlu yaşamanın yolunu bulabileceklerine dikkat çekiyor ve bir de misal veriyor. Ormandan çalı-çırpı toplayıp satarak rızkını temin etmek bile dilencilikten hayırlıdır buyuruyor. Kendi elinin emeğiyle geçinmenin şerefini duyan bir insanın, daha başka kazanç yolları bulacağı açıktır.

Geçimini temindeki izzet ve insanlara minnet etmekteki zillet ancak bu kadar güzel ifâde ve tasvir edilebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Elinin emeğiyle geçinmek müslümanın izzetine yakışan yegâne yoldur.
2. Dilencilik, yüzkarasıdır.
3. Sırtında odun taşıyarak geçimini temin etmek bile, dilencilikten bin kat iyidir.
4. Müslüman geçimini temin edeceği hiçbir yolu küçük görmemelidir.

542- ???? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ??????? ????? ????????? ?? ??????? ?????? ??? ????? ?????? » ???? ??????? .

542. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Davud *aleyhisselâm* ancak elinin emeğiyle kazandığını yerdi."

Açıklamalar

Dâvûd *aleyhisselâm*, mülkü çok , siyasi otoritesi yüksek, malî ve iktisâdî imkânları bol bir peygamberdi. Fakat o, bu imkânlara rağmen kendi el emeğiyle geçinmeyi tercih etmişti. Yüce kitabımızda bildirildiğine göre, kendisine demir madeninden yararlanma yolları öğretilmişti. O da zırh yaparak geçimini temin etme yolunu seçmişti.

İşte Peygamber Efendimiz, kendisi gibi bir peygamber olan Dâvûd*aleyhisselâm*'ın bu meziyetini, ümmetine örnek göstermek suretiyle, onlan Dâvûd Peygamber gibi elinin emeğiyle geçinmeye özendirmek istemiş, son derece müsâit imkânlara sahip olan yetkililerin bile mümkün olduğunca kendi kazançlarıyla geçinmelerinin güzelliğine dikkat çekmiştir.

Dâvûd *aleyhisselâm*'ın bu üstün meziyetine bir sonraki hadiste tekrar işaret edilmiş bulunmaktadır. Ancak söz Dâvûd *aleyhisselâm*'dan açılmışken, bir başka hadîslerinde de Peygamber Efendimiz'in, Dâvûd *aleyhisselâm*'ın gün aşırı tuttuğu orucu ümmetine örnek göstermiş olduğunu hatırlatmak istiyoruz (bk. 152. hadis).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir peygamber olarak Dâvûd *aleyhisselam* kendi el emeğiyle geçinmeyi yeğlemiştir.
2. Durumu, görevi, ünvanı ne olursa olsun, müslümanın kendi kazancıyla geçinmek yakışır.

543- ???? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ??????????? ???? ????????? ???????? » ???? ???? .

543. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Zekeriyyâ *aleyhisselâm* marangozdu.**"

Müslim, Fezâil 169. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 5

Açıklamalar

Konuların açıklanmasında herkesin dikkatini çekecek misaller vermek eğitim ve öğretimde etkili bir yoldur. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz de, ümmetini dilencilikten sakındırıp elinin emeğiyle geçinmeye alıştırmak için böylesine etkili örnekler vermiştir. Bu da bir sünnettir. Önceki ve sonraki hadislerde Dâvûd *aleyhisselâm*, bu hadiste de Zekeriyyâ *aleyhisselâm* bu misalleri teşkil etmektedir. Zekeriyyâ *aleyhisselâm* marangoz, doğramacı veya dülger diyebileceğimiz bir zenaat sahibi idi. Onun bu durumu peygamberliğine, peygamberliği de marangozluğuna aslâ mâni değildi. Bir zenaatle geçinini temin etmek şerefli bir yoldur. Nitekim İslâm âlimlerinin birçoğu, kendi el emekleriyle geçinlerini temin yolunu seçmişlir. Ancak bütün zamanını öğrenci yetiştirmeye hasrettiği için çalışmaya fırsat bulamayanlar, yaptıkları eğitim-öğretim hizmeti karşılığında geçinecek kadar ücret alma yolunu gütmişlerdir. Çoğu zaman da toplum onların verdikleri bu kesintisiz hizmeti, ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle desteklemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekeriyyâ *aleyhisselâm* marangozlukla geçimini temin etmiştir.
2. Sanat veya zenaat sahibi olmak ve o yolla geçimini temin etmek övgüye değer bir davranıştır.
3. Elinin emeğiyle geçinmek peygamberler sünnetidir.

544- ??? ??????????? ?? ?????? ??????? ??? ??????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ?????? ?????? ???????? ??????? ??? ???? ???????? ??? ????? ?????? ? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? » ???? ??????? .

544. Mikdâm İbni Ma'dîkerib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd aleyhisselâm da kendi elinin emeğini yerdi.**"

Buhârî, Büyû' 15, Enbiyâ 37

Açıklamalar

Elinin emeğiyle geçinip kimseden bir şey istemeden iffetli yaşama konusunda söylenecek en güzel ve son söz, hiç şüphesiz bu hadîs-i şerîfte ifâdesini bulmaktadır. **"Kimse, kendi kazancından daha hayırlı bir rızık asla yememiştir."**

Yukarıdan beri nakledilen hadislerden anlaşıldığına göre, dilencilik aslı emek mahsûlü bir geçim yolu sayılmamaktadır. Bu sebeple de müslümanın izzet ve şerefine, insanlık haysiyetine uygun düşmemektedir. O meşrû bir kazanç yolu olarak düşünülmemektedir.

Üç ana kazanç yolu bulunmaktadır: **Zirâat, ticâret, sanat.** Bunlardan hangisinin en temiz kazanç yolu olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. İmâm Şâfiî, ticâreti tercih ederken, Mâverdî, tevekkülde daha yakın olduğu gerekçesiyle zirâatı öne geçirmiştir. Mütellif Nevevî ise, "zirâat ile sanat, ticâretten önde gelir. Çünkü zirâat ve sanat, kişinin el emeği, göz nuru ve alın teridir. Bu ikisinden de zirâat daha tercihe şâyândır. Zira fâydası daha geneldir, insanlara, hayvanlara yönelktir" demektedir.

Hz. Âişe vâlidemiz sahîbe-i kirâm'ın, kendi işlerinin işçileri olduklarını dile getirmektedir. Hatta çalışıp terledikleri için Hz. Peygamber'in, *"Keşke mescide yıkamıp gelseler"* diye temennî ve tavsiyede bulunduğunu bildirmektedir (bk. Buhârî, Büyû' 15).

Bu ve yukarıda zikredilen hadislerden açıkça anlaşıldığına göre, insanın görevi ve sosyal mevkii ne olursa olsun, kendi işini kendisinin görmesi, geçimini el emeği ve alın teriyle temin etmesi övgüye lâyık bir davranıştır. Özellikle büyük şehirlerin sıkıntılı hayatında, hele hele ekonomik şartların ağırlaştığı günümüz ortamında, el becerisi gelişmiş, ev, bağ-bahçe işlerini bizzat yapabilir, ufak-tefek tamirleri gerçekleştirebilir olmak, insanlar için her yönüyle önemli, fâydalı ve kârlıdır. Tüketime değil, üretime yönelik büyük-küçük her çaba övgüye lâyıktır. Her şânı kendisi yapan kimselere, "Kimseye beş kuruş vermez, her şeyi kendisi yapar, pinti, cimri.." gibi bir takım ithamlar yöneltmek asla doğru değildir. Herkes yapabildiği işi bizzat yapmalıdır. Tamir ücretlerinin nerede ise yeni eşyâ fiyatları düzeyine çıktığı günümüzde, evde ocakta onarılması gerekli işleri bizzat yapabilmek hem ekonomik hem de fâydalı bir meşgûliyettir. Unutmamak gerekir ki, Hz. Peygamber de elbisesini diker, ayakkabısını tamir eder ve hayvanını bizzat sağar, ev halkına ev işlerinde yardımcı olurdu.

Sanayi, ticâret ve hattâ zirâatın, kısaca, ekonomik hayatın ve işletmeciliğin uluslararası boyut kazandığı, kazanç yollarının hem mühiyet hem de çeşit olarak arttığı bir ortamda elinin emeğiyle geçiminii temin etme tavsiyesi yeterli midir diye akla bir soru takılabilir.

Dinimiz, başkalarının imkânlarına göz dikerek onlardan isteyerek yaşamayı, 537. hadiste geçen çok zorunlu üç hal dışında, prensip olarak yasaklamıştır. Gerek bu suretle gerekse herkesin bizzat çalışıp rızkını temin etmesini teşvik etmek suretiyle sadece kişilerin insanlık onurunu korunmayı amaçlamış değildir. Milletlerin, başka millet ve devletlere muhtaç olmadan, el-avuç açmadan kendi ihtiyaçlarını karşılayacak, ekonomik ve sosyal gelişmelerini sürdürecek, şevket ve devletini koruyacak yerli sanayilerini gerçekleştirmelerini de öğütlemiş olmaktadır. Yani dinimiz, dilenciliği fert çapında yasaklayıp da millet ya da ümmet bazında hoş görmüş değildir. Müslüman ferdler için getirilen yasaklar, ümmet için öncelikle ve daha büyük boyutlarda getirilmiş demektir.

Günümüzde İslâm âlemlerinin, sahip olduğu ekonomik imkânları malesef kendi irâdeleri ve gayretleriyle değerlendirememekte olmaları, gelişmiş ülkelerin sömürgesi konumunda bulunmaları yürekler acısı bir durumdur. Tabii bu durum, yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız hadislerin ne kadar önemli, isâbetli ve kapsamlı tavsiyeler içerdiğinin de göstergesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En temiz ve hellâl rızık, kişinin bizzat çalışarak yani el emeğiyle kazandığıdır.
2. Geçim teminii için bizzat çalışmak övgüye lâyıktır.
3. Millet ve ümmetlerin kendi ihtiyaçlarını kendi gayretleriyle temin etmeleri, hem varlıkları hem de bağımsızlıkları açısından son derece önemlidir.
4. Fertler için kötü olan dilencilik, milletler için öncelikle kötü ve yüz karasıdır.
5. El emeği, göz nuru, alın teri tavsiyesi, yerli sanayiin gerçekleştirilmesi tavsiyesidir.
6. Peygamber Efendimiz, ümmetine daima şerefli bir fert ve ümmet hayatı için gerekli olan ikaz ve önerilerde bulunmuş, yol göstermiştir.

60- ??? ????? ?????? ???????? ?? ???? ????? ??? ????? ?????

CÖMERTLİK

KEREM, CÖMERTLİK VE ALLAH'A
GÜVENEREK HAYIR YOLLARINA İNFAK ETMEK

Âyetler

???? ????? ?????? ???????? ?????????? ????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ???? ????? ??????????
???? ??????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ????????????? [39]

1. "**Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir.**"

Sebe' sûresi (34), 39

Bir anlamda el açıklığı diye ifâde edilebilecek olan **kerem**, gerekeni gereken yerde göntil rızâsı ile harcamak demektir. **Cömertlik** de böylesi bir iyilik severliktir. **İnfak** ise, dinimizin hayır olarak bildirdiği herhangi bir yolda mal sarfetmek demektir. Allah Teâlâ, iyilik ve ihsânın, hiçbir kimse için "*Acaba sonuçsuz kalır mı?*" diye bir kuşku konusu olmaması gerekliğini belirtmekte, hayır olarak harcamacak her şeye, onun yerine geçmek üzere bir karşılık vereceğini bu âyette bildirmektedir. Hatta Yüce Rabbimiz, bu karşılığın o yapılan iyilikten daha üstün olacağını da haber vermektedir: "**Kim bir iyilik yaparsa ona bundan daha hayırlı karşılık vardır.**" [Kasas sûresi (28). 84]. Bir başka âyette de bu**daha hayırlı karşılığın**, "**on kat iyilik**" olduğunu açıklamaktadır: "**Kim, Allah'ın huzuruna iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır**" [Enʿâm sûresi (6), 160].

???????? ???????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ??? ??????? ????? ??????????? ???? ??????
????????????? ????? ??????????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ????? ??????????? ???? ??????
???????? ?????????? ?????????? ??? ??????????? [272]

2. "**Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak ödenir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.**"

Bakara sûresi (2), 272

Hayır ve iyilik olarak yapılan işlerin asıl fâydası, bizzat o iyiliği yapanadır. Görünürde o iyilikten başkaları fâydalanır ama, sonuçta ondan en çok yararlanacak olan, iyilik sahibidir. Bu gerçeği iyi bilen âlimlerimiz, bir çok iyilik yaparlar, sonra da öz nefslerinden başka kimseye bir iyilik yapmadıklarını söylerlemiş. Böylece de yaptıkları iyilikleri kimsenin başına kakmak gibi bir hatâya düşmezlermiş. Hayır ve iyilikten maksat, Allah rızasını kazanmak olmalıdır. Müminler başka amaçlarla değil, sadece bu maksatla infâk ederler. Gâye Allah rızası olunca, bir hadîs-i şerîfte ifâde buyurulduğu gibi, *"Hanımının ağzına uzattığı bir lokmadan bile insan sevab kazanır."*

Âyetin ilk kısmında yer alan "**kendi iyiliğiniz içindir**" ifâdesi, "**Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız**" beyânı ile açıklanmaktadır. Demektir ki, yapılan hayrın asıl hayrını, bizzat o hayrı işleyen görecektir. Hem de eksiksiz olarak...

Kerem ve cömertliğin bundan daha güçlü teşvîki düşünülebilir mi?

????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? [273]

3. "**Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.**"

Bakara sûresi (2), 273

Her şeyi bilen Allah Teâlâ, kimin ne hayır işlediğini de mutlaka bilir. Bu âyet, insanların kendilerine yapılan iyiliği bilmekte, onu takdir ve itirâf etmekte kusurlu davranabileceklerini, ama Allah Teâlâ'nın kimin ne iyilik yaptığından aslâ gafil olmadığını bildirmektedir. Böylece, iyilik yapacaklara, hem ilâhî bir garanti verilmiş olmakta hem de "Iyliğin Allah Teâlâ tarafından bilinmesi yeter" esası belirlenmektedir. Nitekim halkımız da *"İyilik yap, denize at, balık bilmese Hâlık bilir"* diyerek konuya ait inancını dile getirir.

Bu üç âyette Allah Teâlâ, iyilik yapacaklara, cömert davranacaklara her çeşit garantiyi vermiş bulunmaktadır.

Hadisler

- ????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ?????? ?????? ?? ???????: ?????? ?????? ?????? ?????? ? ?????????? ????? ?????????? ?? ??????? ? ???????? ????? ?????? ???????? ? ?????? ??????? ????? ???????????? » ????? ???? .

????? : ?????????? ??? ?? ??????? ??????? ??????? ??? ????? ???????? ??????????????? .

545. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ancak iki kişiye gıbta edilir:

Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcamayı başaran kimse.

Yine Allah'ın kendisine verdiği ilim ve hikmet ile yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse."

Buhârî, İlm 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temennî 5, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 268

Açıklamalar

"**Hased**" kelimesi bu hadîs-i şerîfte "**gıbta**" anlamındadır. **Gıbta**, başkasının elinde bulunan mal ve imkânların onun elinde kalmakla birlikte, bir benzerinin veya bir mislinin de kendisine verilmesini temennî etmektir. **Hased** ise, başkasının elindeki malın ondan alınıp kendisine verilmesini dilemektir. Gıbtaya hased denilmesi mecâzî anlamdadır.

Gıbta, bir anlamda hayır ve güzelliklerin artmasını temennî etmektir. Ayrıca gıbtanın kendisi bir iyilik ve güzelliktir. Hased, başkasına ait imkân ve iyiliklerin ondan alınıp kendisine nâkıl olmasını istemek olduğu için tam anlamıyla kıskançlıktır.

Mal ve servet sahibi olmak, böylece, Allah Teâlâ'nın bir lutfunu elde etmek elbette güzeldir. Ancak asıl güzellik ve hüner, Allah'ın lutfu olan malı, **hak yolunda harcamayı** başarabilmektir. Çünkü tecrübe göstermiştir ki, mal harcamakta insanların çoğu başarılı değildir. Aslında *"imtihan vesîlesi"* olarak verilmiş olan "mal", çoğu kimsenin başarısız bir imtihan geçirmesine vesîle olmakta, azmasına, sapmasına, haksızlık yapmasına kapı açmaktadır.

Malın fitnesi her devirde yaygın olmuştur. Bu sebeple gıbta edilecek, özenlecek hasus, mal sahibi olmak değil, az olsun çok olsun malı hak yolunda harcayabilmektir. Hadîs-i şerîf, işte bu çok önemli noktaya dikkatimizi çekmektedir. Demek oluyor ki, sahip olduğu malı hak yolda harcamasını başarabilen kimse, herkesin takdirini toplamaya hak kazanmış bir yiğit, bir büyük kahramandır. Çünkü malın fitnesinden yakasını kurtarıp onu güzellikler ve hayırlara vesîle kılmasını bilmiştir.

İnsan elindeki maddî imkânı ya cimrilik yüzünden harcayamaz, hayır hasenât yapamaz ya da tam tersi bir savurganlıkla ve fakat sadece kendi keyfince, hak-bâtıl, haram-hellâl demeden yer içer, saçar savurur. Her iki durum da malın fitnesidir. Her iki olumsuz durumun örneklerini malesef toplumda sıkça görmek mümkündür.

Konumuzu ilgilendiren hadisin bu kısmıdır. Fakat Peygamber Efendimiz bu hadiste Allah'ın lutfettiği bilgi ve kavrayışı, hayatını yönlendirmekte kullanan ve başkalarına da bu büyük fâzilete sahip kılmak için gayret gösteren kimseye de gıbta edilebileceğini bildirmektedir. Bilmek bir meziyet olmakla beraber, bilgi ve hikmetle amel etmek, daha büyük bir fâzilettir. Hele o fâzileti başkalarına kazandırmaya çalışmak ise elbette gıbta edilecek bir davranıştır.

Mal ve hangi anlamda olursa olsun hikmet, aslında biri maddî, biri mânevî iki büyük nimet ve değerdir. Ancak onların asıl değeri, yerli yerinde

kullanılmalarıyla ortaya çıkmaktadır.

Hadîs-i şerîf 572 ve 1380 numara ile tekrar gelecektir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Mal ve îlm insanda cimrilik duygularını kamçılayan iki değerdir.
2. Bu iki nîmeti hak yolunda değerlendirebilen kimseler gıbta edilmeye layık kişilerdir.
3. Gıbta güzel bir huslettir.

546- ???? ???? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ????? ????????? ??????? ????? ??? ?????? ? » ?????? : ?? ?????? ?????? .. ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????? . ??? : « ?????? ?????? ?? ??????? ??????? ???????? ?? ??????? » ???? ???????

546. Yine İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ashabına:

- "**Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir**?" diye sordu. Onlar :

- Ey Allah'ın Resûlü! Hepiniz malınızı herşeyden fazla severiz, dediler.

Hz. Peygamber de:

- "**Kişinin kendi malı hayır yaparak önceden gönderdiği, mirasçısının malı ise, harcamayıp geriye bıraktığıdır!**" buyurdu.

Buhârî, Rikak 12

Açıklamalar

İnsanlar mal harcama veya saklama konusunda birbirinden farklıdır. Kimi vardır, eline geçeni yer içer veya muhtaçlara sadaka verir. Kimi de vardır, ne kendisine ve çoluk çocuğuna yeterince harcar ne de hayır hasenât yapar. Cimridir, pinîdir. Beş kuruş harcamak istemez. Mal biriktirmeyi marifet sayar.

İşte Hz. Peygamber bu konuya aydınlatmak üzere bir gün ashâbına, mirasçısının malını kendi malından daha çok sevenlerin kimler olduğunu sormuştur. Onlar da meseleyi sonuç itbarıyle ele alarak, herkesin kendi malına daha çok sevdiği cevabını vermişlerdir. Hz. Peygamber maksadını anlatmak üzere bir kimsenin kendi malı ile mirasçısının malının ne demek olduğunu tarif etmek suretiyle konunun bir kez daha düşünülmesini istemiştir.

Bilinen bir gerçektir ki, insan ne kadar zengin olursa olsun, öbür dünyaya nihayet bir kefen bezi ile uğurlanmaktadır. Hiç kimse malıyla gitmemektedir. Hal böyle olunca, herkesin kazandığı mal, netice itbarıyle mirasçılarına kalmıktadır. Kazandığı malı yerli yerinde harcayamayan kimse, mirasçısı için mal biriktiriyor demektir. Onun da o malı nasıl değerlendireceğini Allah bilir.

Malını seven kişi, onu beraberinde götüren kişidir. Yani elindeki serveti sevap olarak âhirete taşıyabilen kimse, kendi malını gerçekten seven kişi demektir. Bu durumu anlatmak için halkımız " Ne verirsen eline, o gider seninle" diyerek, insanın hayatta iken bizzat yapacağı iyiliğin gerçek iyilik olduğunu anlatır. Herkesin dünyadan nasibi, yiyip tükettiği, giyip eskittiği ya da tasadduk edip âhirete gönderdiğidir. Nitekim Yüce Rabbiniz de bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: " **Ey inanı edenler! Allah'a karşı sayıgılı olun ve herkes yarını için ne hazırladığına dikkat etsin!"** [Haşr sûresi (59), 18].

Bu hadîs-i şerîf, olanı düşeğinde iken malının bütününü veya çoğunu sadaka olarak vermeye kalkan kimseye hitâben söylenmiş olan "*Mirasçılarını zengin olarak bırakman, fakir bırakmandan senin için daha hayırlıdır*" (bk. Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2) hadîsine ters düşmez. Çünkü hadîsimiz, kişinin sağlığında yapması gereken iyilik ve yardımlarla ilgilidir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Malını seven, onu beraberinde âhirete götürebilendir. Yani hayatında iyilik yapabilen kimselerdir.
2. İleride mirasçısının olacak malın bekçiliğini yapmak akıllıca bir iş değildir.
3. Hadîsimiz eldeki imkânların mümkün mertebe önceden âhiret azığı olarak gönderilmesini teşvik etmektedir.

547- ???? ???????? ??? ???? ??? ??????? ??? ??? ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? » ????? ???? .

547. Adî İbni Hâtim *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun!"

Buhârî, Zekât 9, 10, Menâkıb 25, Rikak 49, 51, Edeb 34, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-68. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 1, Zühd 37; Nesâî, Zekât 63, 64; İbni Mâce, Muhaddime 13; Zekât 28

Açıklamalar

İnfâk ve iyilikte önemli olan, yapılan iyiliğin miktarı değil, onun iyilik niyetiyle yapılmasıdır. Bu sebeple iyilik ve infâkın sağlayacağı güzel sonuca herkesin elindeki imkân ne ise, onunla ulaşmaya çalışması, bu bilinç ve gayret içinde olması uygun olur. 141 numarada geçmiş, 694 numarada tekrar gelecek olan hadîsimiz bize işte bu çağrıyı yapmaktadır: **"Yarım hurma ile de olsa, iyilik yapıp cehennemden korunmaya bakın!"** Atalarımız da konuya duydukları hassasiyeti "Yarım elma, gönül alma", "Az veren candan, çok veren maldan" diye dile getirmişlerdir.

"**Zenginlerin mallarından sadaka al!"** [Tevbe sûresi (9), 103] âyeti gelince, hadîsimizdeki teşvikin de tesiri ile sahibîler arasında sırtıyla yük taşıyıp sadaka vermek için çırpınanlar oldu. Hatta bir keresinde bir sahibî iki avuç hurma getirdi. Münâfıklar "Allah bu adamın iki avuç hurmasına muhtaç değildir" diye onu küçümsediler. Bir başka sahibî, epeyce yıldızlı bir para getirdi. Bu kez de münâfıklar "Bu bir gösterişten ibâretti" dediler. Bunun üzerine şu âyet indi: **"Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları muskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır"** [Tevbe sûresi(9), 79].

Azaptan kurtulmanın yolu işlik yapmaksız, bunun azına çoğuna bakılmamalıdır. İyilik niyeti ile yapılıcak her hayır mutlaka bir güzel sonuca ulaşacaktır. Nitekim bir âyette şöyle ifâde buyurulmuştur: **"Allah'ın rızâsını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için malların hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah yaptıklarınızı görmektedir"** [Bakara sûresi (2), 265].

Öte yandan Âişe vâlidemizin, yanında iki kız çocuğu ile dilenen bir kadına, bulabildiği tek şey olarak bir hurma verdiği ve bunun Peygamber Efendimiz tarafından takdir edildiği de bilinmektedir (bk.270-271 numaralı hadîsler). Hatta yine Hz. Âişe'nin, yanında bulunan bir üzüm tanesini bile sadaka olarak verdiği rivayet edilmektedir. Hayır da şer de küçük görülmemelidir. Zira Yüce Rabbiniz bu konuda çok açık bir şekilde şöyle buyurmaktadır: **"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür"** [Zilzâl sûresi (99),7-8].

Dînimizde **sadaka**, iyilik ve hayrın genel adıdır. Sadaka niteliğine sahip olan her şey, hatta yarım hurma veya güzel bir söz başlı başına bir iyilik ve insanı cehennemden koruyan bir kalkandır. Bu sebeple iyiliğin azı çoğu değil, iyilik olarak yapılmış olması önemlidir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Hiçbir iyilik küçük görülmemelidir.
2. Kişiyi cehennemden ve azaptan koruyacak olan yaptığı iyiliktir.
3. Herkesin kolayca bulabileceği bir nesne ile de olsa iyilik yapmaya bakmak gerekir.
4. Yapılan iyiliğin miktarı değil, iyilik niyeti ile yapılmış olması önemlidir.

548- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ?? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ????? : ?? . ????? ???? .

548. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir şey istendiği zaman asla "yok" demezdi.

Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 56

Açıklamalar

Her yönden mükemmel ve "en güzel örnek" olan Hz. Peygamber, kerem ve cömertlik bakımından da herkesten önde idi. Onun, insanların en cömerdi olduğunu, ramazan aylarında ise daha bir başka cömert davrandığına dair sahîh rivayetler bulunmaktadır (bk. Buhârî, Edeb 39).

Câbir *radıyallahu anh*'in bu şehâdetinden de anlıyoruz ki, Hz. Peygamber kendisinden bir şey istenildiği zaman asla "yok" demez, kimseyi "reddetmezdi." Bunun anlamı da her hâlde, "Varsa ve vermesi mümkünse verir, verecek bir şeyi yoksa, belki bir yerden bir yardım gelir diye bekler, veya yardım etmeyi va'd eder ya da güzel sözler söyleyerek isteyenin gönlünü alırdı" demektir. Hatta bir başka rivayette, **"Kendisinden bir şey istenildi mi, onu yerine getirmek isterse "evet, olur" der; eğer yapmak istemezse "hayır" demez sadece sükût ederdi"** denilmektedir. Nitekim Efendimiz, yiyecekler konusunda da aynı tavır içindeydi: **"Hiçbir yiyeceğe kusur bulmuz; canı isterse yer, istemezse yemezdi"**(Buhârî, Et'ime 21).

Hz. Peygamber, elinde mal varken sarf vermemek için asla "hayır, yok" dememiştir. Ancak özür beyânı anlamında "yok" demiştir. Nitekim "**Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde, size bindirecek bir binek bulamıyorum demiştin.**." [Tevbe sûresi (9), 92] âyeti bu hususu teşhît etmektedir.

Hz. Peygamber'in Tebûk Harbi öncesinde Eş'arîlerin kendisinden binek istemeleri üzerine yemin ederek *Vallahi size verecek binegim yok"* buyurduğu (bk. Buhârî, Eymân 1, 4, 18) bildirilmektedir. Herhâlde bu, Câbir*radıyallahu anh*'ın haber verdiği genel tavrın yeğine istisnasıdır. Zaten daha sonra Hz. Peygamber, o yeminînden dönerek Eş'arîlere 5 veya 6 deve vermiştir. Bu olayda Hz. Peygamber, bir konuda yemin etmiş bile olsa, zıddını hayırlı görünce, hayırlı olanı tercih etmek gerektiğini örneklendirmiştir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Hz. Peygamber çok cömertti.
2. Kendisinden bir şey istenilince, varsa verir, yoksa "yok" demez, sükût ederdi.

549- ??? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ??????? ??????? ???????? ????? ?????? ????????? ?????????? ? ????????? ??????????? : ??????????? ????? ????????? ???????? ?????????? ??????? : ??????????? ????? ??????? ??????? » ????? ???? .

549. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her sabah iki melek iner. Biri:

-Ya Rabb! İyilik edene malının karşılığını (halef) ver, der. Diğeri de:

-Ya Rabb!. Cimrilik edenin malını telef et, diye dua eder."

Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57

Açıklamalar

297 numara ile de geçmiş olan hadîsimizden anlaşıldığına göre iyilik de cimrilik de karşılıksız değildir. Ancak burada hemen işaret edilmesi gerekli olan nokta, telef edilmesi için beddua edilen mal, farz olan zekâtı verilmeyen maldır. Nâfile iyilik hususunda terbellik edenler için telef istenmez.

Konu Ahmed İbni Hanbel'in rivayet ettiği bir hadîste daha açık şekilde şöylece dile getirilmiştir:

"Üzerine güneş doğan her gün iki melek şöyle seslenir: "Ey insanlar, Rabbinizin rahmetine gelliniz. Az ama yeterli olan rızık, çok olup da azdıran maldan hayırlıdır." Bu çağrıyı, insanlarla cinler dışında bütün yaratıklar duyar.

Güneşin battığı her gün iki melek yerlerini alıp insanlarla cinler dışında yeryüzü sakinlerine işittirecek şekilde: "Allahım, infâk edene halef, etmeyene telef ver!" diye niyâz ederler (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned,* V, 197).

Hadîsimizdeki **halef** kelimesi, dünyada mal olarak karşılık, âhirette sevâb olarak bedel anlamına gelmektedir. "**Ne infâk ederseniz, Allah karşılığını verir"** [Sebe' sûresi (34),39] âyet-i kerîmesinde açıklanan gerçek de budur. **Telef** de ya maddeten veya mânen yok olmayı ifâde eder.

Meleklerin duasına mevzu teşkil etmesi, konunun önemini ve neticenin hadîs-i şerîfte dile getirildiği gibi tecelli edeceğini gösterir. Çünkü meleklerin duası makbûldür.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. İyilik karşılıksız kalmaz.
2. Eli cimri, yüzü ekşi olmak hayır getirmez.
3. Malı vâkıt yerinde olduğu hâlde zekât vermeyen zenginlerin malı telefî hakeder.
4. Melekler dua ederler. Onların duasının makbûl olduğu, *"Âmîn diyen kimsenin bu duası, meleklerin âminine denk düşerse, geçmiş günahları bağışlanır"* (Buhârî, Bed'ü-halk. 7) hadîsinden anlaşılmaktadır.

550- ???? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ?????? ????? : ????? ?? ????? ???? ???????? ???????? » ????? ???? .

550. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Allah Teâlâ şöyle buyurdu" demiştir:

"**Ey âdemoğlu! (Allah için) infâk et ki, sana da infâk olunsun!**"

Buhârî, Tefsîru sûre (11) 2; Nefekât 1; Tevhîd 35; Müslim, Zekât 36, 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Kefâret 15

Açıklamalar

"İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir" [Rahmân sûresi (55), 60] âyet-i kerîmesini hatırlatan bu kudsî hadîs, Allah rızâsı için yapılacak hiçbir iyiliğin karşılıksız kalmayacağını ifâde etmektedir.

Hadîsin bazı rivayetlerinde (Meselâ, bk. Buhârî, Tefsîru sûre (11), 2) "Ey ademoğlu!" hitabı yoktur ve ifâde de "*Enfik, Ünfik aleyke = Sen sadaka ver ki ben de sana vereyim* " şeklindedir.

Allah Teâlâ'nın sayısız nimet ve ihsânları içinde yaşamaktayız. O'nun, "Ey kulum sen ver ki, ben de sana vereyim!" buyurması, iyilik yapacak kimselere bu iyiliklerinin kesintiksiz karşılıksız kalmayacağını bildirmek, bizleri hayır yapmaya teşvik etmek içindir. Aslında iyilik ve hayır yapmak da bir nasip meselesidir. Kimi insanlar çok rahat iyilik yaparken kimileri de isteseler bile yapamazlar. İyiliğin karşılığı yine iyilik olduğuna göre, bazı kimseler iyilikle karşılanmaktan kendilerini mahrum bırakırlar. Yani iyilik yapmak yapabilmek de bir nimettir, onun da ayrıca şükrü gerekmektedir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. İyilikler karşılıksız kalmaz.
2. Allah yolunda infâkta bulunana Allah Teâlâ infâk ile karşılık verir.
3. Cömert kimse mahrum kalmaz.

551- ??? ? ??? ???????? ?? ?????? ?? ???????? ??? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ?????????? ?????? ? ??? : « ???????? ?????????? ? ?????????? ?????????? ???? ???? ???????? ?????? ?? ???????? » ????? ???? .

551. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre bir kimse Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Müslümanın hangi ameli daha hayırlıdır? diye sordu. Hz. Peygamber de:

- **"Tanıdık tanımadık herkese yemek yedirmen ve selâm vermendir"** buyurdu.

Buhârî, İmân 6, 20; Isti'zân 9, 19; Müslim, İmân 63. Ayrıca bk. Nesâî, İmân 12; İbni Mâce, Et'ime 1.

Açıklamalar

"Yemek ikrâm ve selâm ifşâsı" hayır yapmakta iki önemli adımdır. Özellikle insanlar arası ilişkilerde bu iki hareket, bir çok olumlu adımların atılmasını sağlar.

"*Tanıdık tanımadık herkese"* kayıdı, hadisin metninde selâm vermekle ilgiliymiş gibi gözükmektedir. Tercümeler de hep buna göre yapılmıştır. Ancak Ali el-Kârî'nin de işaret ettiği gibi, bu *"tanıdık tanımadık herkese"* kayıdı, hem selâm verme hem de yemek yedirme tavsiyelerinin her ikisi için de geçerli olabilir. Biz bu ihtimali dikkate alarak tercümeyi ona göre yaptık. Yemek yedirmek ve selâm vermek toplumda sıcak ilişkilerin, kıtlıklı dostlukların kurulması ve güzelliklerin artması için iki önemli iyiliktir. Bunların muhataplarının *"tanıdık tanımadık herkes"* olması, her iki iyilik için de en geniş çerçevenin tesbiti anlamına gelir.

Burada önemli bir noktayı daha hatırlamakta fayda vardır. Sevgili Peygamberimiz, kendisine en üstün amellerin neler olduğunu soranlara, özellikle kendi durumları açısından yani onlar için en hayırlı ameli söylemek suretiyle cevap verirdi. Onun usûlü bu idi. O yüzden cevapları değişik olurdu. Buradan hareketle, hadisimizde ismi verilmeyen soru sahibinin yemek ikrâm ve selâm verme konusunda biraz kusurlu biri olduğunu düşünebiliriz. Zira Efendimiz, o zâta bu ikî hususu öncelikle öğütlemiştir.

Yemek ikrâmı da selâm ifşâsı da başlı başına birer cömertliktir. Birçok yönleri vardır. Zira insanlar, genellikle yakınlarına ve sevdiklerine ya da ihtifât ve iyiliğe layık gördüklerine ikrâmda bulunur ve onlara selâm verirler. Oysa her iki halde de, kimseyi küçümsemeden herkese aynı davranabilmek son derece önemli bir olgunluk ve iyiliktir. Bazı kendini beğenmişler, gözlerinin kestiği kimselere selâm vermekten çoğu insanı selâm vermeye lâyık görmezler. Bu aslı doğru bir hareket değildir. Aynı şeyi yemek ikrâmında, dâvetlerde de görmek mümkündür. Oysa İslâmiyet yemek yedirmekte ve selâm vermekte böyle bir ayırımı gitmeden müslümanlara eşit davranmayı emretmektedir.

Zamanımızda özellikle büyük şehirlerde, kimin ne olduğunu hangi inanç ve düşünceye sahip bulunduğunu, çoğu zaman kestirmeye imkân yoktur. Bunu rağmen tanıdık tanımadık herkese selâm vermek ve ikrâmda bulunmak, müslâman iyilik severliğinin anlaşılması bakımından da oldukca önemlidir. Çünkü **insan, insanın kuludur**. İyilik görmekten, iyisin denilmekten hoşlanmayan normal bir insan düşünmek mümkün değildir. Anormaller ise, zaten konu dışıdır. Onlara ne yapsanız hayra geçmez.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Müslâman herkese iyilik yapmaya bakmalıdır.
2. İyilik konusunda, tanıdık tanımadık herkese yemek yedirmenin ve selâm vermenin özel bir yeri ve önemi vardır.
3. Toplumda sıcak ilişkilerin ve samimi dostlukların kurulmasına müslâmanlar öncâlık etmelidir.
4. Hz. Peygamber'in cevapları, soru soranların özel durumlarını dikkate alan önceliklere sahiptir.

552- ???? ??? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ??????? ???????? ???????? ??????? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ????? ????? ????????? » ???? ??????? . ??? ???? ???? ??? ?????? ?? ??? ?????? ??????? ???? ???????? .

552. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kırk iyilik vardır. Bunların en üstünü, birisine sağıp sütünden faydalanması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevâbını umarak ve mükâfâtını Allah'ın vereceğine inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allah Teâlâ onu bu sebeple cennete koyar."

Buhârî, Hibe 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 42

Açıklamalar

140 numarada geçmiş olan hadisimiz, İslâm'da hayır ve iyilik yollarının çokluğunu, kerem ve cömertlik çeşitlerinin bolluğunu haber vermektedir. Özellikle kırsal kesimlerde ya da hayvancılığın yaygın olduğu yer ve yörelerde, sevâb için yapılacak iyiliklerden birini açıklamaktadır. Sütlü bir keçi veya koyunu sağıp sütünden yararlanması için ödünç olarak fakir komşuya vermenin 40 kadar iyiliğin en üstünü olduğunu bildirmektedir. Bu, koyun ya da keçi sütsüz olan kimse için, belki küçük görülecek bir iyiliktir. Ama sütünden istifâde edeceği bir tek hayvanı bile olmayan bir fakir için büyük ikrâmdır.

Eskiden, memleketimizde düğün ve sünnet yapanlara destek olmak maksadıyla emânet olarak sağmal inek veya koyun verilirdi. Fakir-fukara ailelere de sağıp sütünü içmesi, böylece geçimini sağlaması için sağmal hayvan vermek âdettendi. Bu güzel âdetlerin asıl kaynağı, bu tür yardımlaşmayı teşvik eden ve öven hadislerimizdir. Tabii bu tür bir yardım, hayvan bakımına elverişli ortamlar için geçerlidir.

Demektir ki çevre şartlarına göre yapılabilecek bir çok hayır ve iyilik çeşidi bulunmaktadır. Mesele sevâbını Allah'tan bekleyerek ve iyilik niyetiyle bunlardan herhangi birini yapabilmektir.

Hadiste haber verilen 40 iyiliğin tek tek sayılmamış olması, iyilik niyetiyle yapılabilecek her hayıra imkân tanımak bakımından isâbetli olmuştur. Zira bu iyilikler sayılmış olsaydı, onlardan başka iyiliklere ihtifât edilmeyebilirdi. Sağmal bir keçinin ödünç verilmesinin bile üstün bir iyilik ve cömertlik sayıldığı belirtilmek suretiyle müslümanların hayır yapmakta duyarlı ve gayretli davranmaları teşvik edilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İyilik ve hayır yolları çoktur.
2. İyilik niyetiyle yapılan hayırlar, hayır sahiplerine cennet kapılarını açar.
3. Yapılacak iyiliğin mahallî şartlara uygun olması, ayrıca bir iyiliktir.

553- ?? ??? ????????? ??????? ??? ???????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «?? ????? ????? ??????? ??? ??????? ???????? ????? ????? ? ???? ?????????? ????? ???? ? ???? ?????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????????? » ???? ???? .

553. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ey âdemoğlu! İhtiyâcından fazla olan malını sadaka olarak vermen senin için iyi; vermemen kötüdür. İhtiyâcına yetecek kadarını elinde tutmandan dolayı ayıplanmazsın. İyiliğe, geçimini üstlendiklerinden başla. Veren el, alan elden üstündür (unutma).**"

Müslim, Zekât 97. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 32.

Açıklamalar

İnsanın zorunlu ihtiyaçlarından artan malını saklamayıp öncelikle geçimlerini üstlendiği kişilerden başlamak üzere ihtiyaç sahiplerine dağıtması, iyilik ve cömertlik gereğidir. Hiç şüphesiz her iyilik gibi faydası ve hayrı, böyle davranan kimseye yönelîktir. Çevresindeki insanlar ihtiyaç içinde kıvranırken, elinde ihtiyaç fazlası imkânı bulunanların, cimrilik edip kimseye bir şey koklatmaması ise, lehlerine değil, aleyhlerinedir. Özellikle bu ihtiyaç sahipleri, bakımını üstlendiği kişiler ise, daha kötüdür. Nitekim bir hadîs-i şerîfde *"Geçimini üstlendiği kişileri ihmal etmesi kişiye günâh olarak yeter"* (bk. 296. hadis) buyurulmuştur.

511 numarada geçmiş olan hadisimizde, özellikle ihtiyaç fazlasının infâk edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu orta yoldur. Zira kendisini başkasının yardımına muhtaç bırakacak şekilde nesi var nesi yoksa dağıtmak sonra da başkalarının kendisine bir şeyler vermesini beklemek aslâ doğru değildir. Böyle bir tavır cömertlik sayılmaz. Her şeyin bir ölçüsü vardır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz, bütün malını sadaka olarak getirip :

- Ey Allahın Resûlü!. Al bunu, sadakadır. Sahip olduğum bütün malım budur, diyen kimsenin yüzüne bakmamış. Adam bu sözü üç kez tekrarlayınca, malı alıp adamın önüne bırakmış, sonra da:

- *"Sizden biri elinde-avucunda ne varsa hepsini getiriyor ve bu sadakadır diyor; sonra oturup insanların kendisine yapacakları yardımı bekliyor. Sadakanın iyisi, vereni ihtiyaç içinde bırakmayandır"* buyurmuştur (bk. Dârimî, Zekât 25).

Hz. Ebû Bekir'in bütün malını, Hz. Ömer'in imkânlarının yarısını tasadduk etmesi ve Hz. Peygamber'in kabul buyurması, onların kimseden bir şey beklemeyecek gönül tokluğuna sahip olmaları sebebiyledir.

Hadisimizde, elinde ihtiyaç fazlası imkânı olduğu halde, harcaması gerekli olan yerlere harcamayanların âlîhâl azabı hakedeceklerine işaret buyurulmuş, ihtiyacı kadarını tutmasında ise hiçbir sakınca bulunmadığı bildirilmiştir. İyilik ve cömertlikte sranın, geçimi üstlenilmiş kişilerden başladığına da ayrıca dikkat çekilmiştir. Sonuçta, bu kitapta bir çok kez tekrarlandığı gibi *"Veren elin, alan elden üstün"* ve hayırlı olduğu genel prensibi hatırlatılmıştır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İhtiyaç fazlası malı infâk etmek ve infâka yakınlarından başlamak tam bir iyiliktir.
2. İhtiyacı olan malı elinde ihtiyâten tutmakta bir sakınca yoktur.
3. Geçimini üstlendiği kişileri ihtiyâç içinde bırakmak iyilik değil, kötülük getirir.
4. Vermek, almaktan her zaman üstündür.
5. Kendisini başkalarının yardımına muhtaç bırakacak şekilde varını yoğunu tasadduk etmek doğru değildir. Her şeyin bir kanun ve ölçüsü vardır.

554- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ?? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????????? ?????? ???? ??????? ? ???????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ????? ????????? ? ???????? ???? ??????? ??????? : ??? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ??????? ???? ?? ??????? ???????? ? ?????? ????? ????????? ?????????? ??? ??????? ?????? ?????????? ? ????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ??? ?????????? ????? ????????? . ???? ???? .

554. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâm için kendisinden ne istenirse onu mutlaka verirdi. Hele bir keresinde yanına gelen bir adama iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü verdi...Adam kabîlesine dönünce :

- Ey milletim! Koşun) müslâman olun. Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikrâm ve ihsanlarda bulunuyor, dedi.

(Hadisin râvisi Enes diyor ki), kimileri sırf dünyalık elde etmek için müslâman olurlardı. Fakat çok geçmeden müslâmanlık onların gözünde, dünyadan ve dünya üzerindeki her şeyden daha değerli hale gelirdi.

Müslim, Fezâil 57-58

Açıklamalar

Hadisimiz Hz. Peygamber'in, gerektiğinde insanların zengin veya fakir olduklarına bakmaksızın onlara ne kadar cömert davrandığını göstermektedir. Aslında Müslim'in bir başka rivayetinde (Fezâil 59) açıklandığı üzere, Efendimiz'in kendisine iki dağ arasını dolduracak kadar çok koyun verdiği kişi, Mekke'nin fethinden sonra müslâman olmuş ve fakat Huneyn ve Tâif savaşlarına müşrik olarak katılmış bulunan Safvan İbni Ümeyye idi.

Safvân, mal düşkünü biri olup kalbleri İslâm'a ısındırılması uygun görülen kimselerdendi. Hz. Peygamber bu gibi kimselere, Huneyn ganimetlerinden, onların akıllarından bile geçirmeyecekleri ölçüde ikramda bulunmuş, onlar da bu ikram karşısında İslâm'a olan düşmanlıklarından vazgeçmek zorunda kalmışlardı. Âlemlere hidâyet ve rahmet vesîlesi olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz, herkesin derdine göre tedâvi uygulamış, insanların yeryüzü bir İslâm kimliği kazanmalarına yardımcı olmuştur.

Peygamber Efendimiz'in, bağışta bulunurken mutlaka iyi müslâman aramması, olaya insanların İslâm'a kazanılması açısından yaklaşması dikkat çekicidir. Demektir ki, farz olan zekât dışındaki ikram, ihsan ve yardımların henüz müslâman olmayan kalbleri kazanılması düşünülen kimselere, onların kalblerini kazanacak ölçü ve miktarlarda verilmesi, yetkîlilerin takdirlerine kalmış bir uygulamadır.

Günümüzde de kalbleri İslâm'a ısındırılması halinde, toplumun muhtelif kesimlerinde etkili olabilecek kimseler için böyle bir uygulama düşünülebilir. Özellikle, her türlü insan kazanma yöntemlerinin dünya çapında uygulandığı bir dönemde müslâman sermîyenin, böyle bir yola girmesi, Hz. Peygamber devrindeki uygulaması yeniden canlandırma anlamına gelir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hz. Peygamber, yokluk ve fakirlik korkusu duymayacak derecede cömertti.
2. O, iyiliği sadece iyilere yapmaz, iyi olmasını umduğu ve beklediği kimselere de yapardı.
3. Her insanı, kendi anlayışına göre nüfuz etmeye bakmak gerekir.
4. İyilik ve ikram, insanların kalblerini kazanmakta en etkili yollardan biridir.

555- ??? ?????? ???? ?????? ??? ??? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ??????? : ?? ????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??? ??????? ? ??? : « ????????? ????????? ??? ????????? ????????? ?????????? ???? ??????????? ? ??????? ???????? » ???? ???? .

555. Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mal taksim etti. Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kendilerine mal verdiğiniz şu kimselerden başkaları o mala daha layıktır!" dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Onlar beni iki durumla karşı karşıya bıraktılar: Ya çirkin sözlerle benden mal isteyecekler, vereceğim. Ya da vermeyeceğim bu defa da beni cimrilikle suçlayacaklar. Ben cimri değilim**" buyurdu.

Müslim, Zekât 127

Açıklamalar

Altı hadis kitabı içinde sadece Müslim'de bulunan bu hadîs-i şerîf göstermektedir ki sevgili Peygamberimiz, insanların durumlarına ve İslâm izzetine en uygun şekilde davranırdı. Özellikle ihsan ve iyilikte, mal taksiminde, yeterince oğlanlaşmamış kimseleri kollar, onların yanlış ve kaba davranışlara düşmemesine dikkat ederdi. Nitekim bu olayda görüldüğü gibi, Hz. Ömer'in bile kabullenmekte zorlandığı bir uygulamada bulunmuştu.

Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e verdiği cevabıyla her hareketinin farklı bir sebebi olabileceğini göstermiştir. Bu olayda bazı kimselerin kendisine karşı doğru ve güzel olmayan iki davranış içinde olacaklarını sezmiş, o sebeple onları bu çirkinlikten kurtarmak için daha önce davranıp onları tatmin etmiş ve bir hata işlemelerini önlemiştir. Anlayışlılığına göre bu kimseler, henüz imân bakımından belli bir seviyeye ulaşamamış, İslâm muâşeret kurallarını henüz tam olarak içlerine sindirememiş, Peygamber'e karşı nasıl davranacaklarını bile öğrenememişlerdi. Hz. Peygamber ne onların kaba-saba sözlerle mal isteyip almalarına ne de istediklerini elde edememeleri halinde kendisini cimrilikle itham etmelerine fırsat bırakmamış, onlardan daha İlyık kimseler varken, muhtemel çirkinlikleri önlemek maksadıyla bu kimselere mal vermiştir. Özellikle Hz. Peygamber'in, *"Ben cimri değilim"* buyurması dikkat çekicidir. Bilindiği gibi Efendimiz, cimrilikten ve pirtilikten Allah'a sığınırdı.

Peygamber Efendimiz'in bu davranışı, ashâb ve ümmetine karşı duyduğu şefkat ve merhametin bir sonucudur. Toplumda üç-beş kuruş için gereksiz

yere yalan - yanlış şeyleri konuşacak veya bazı yakışıksız halleri aleniyete dökecek ve durup dururken günaha gitecek kimseler daima vardır. Bütün bunları önleyici tedbirleri almak, iyilik ve ikram ile bunların önüne geçmek tercih edilmesi gerekli bir uygulamadır. Üstelik bu, başlı başına bir iyiliktir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Kaba-saba ve câhil kimseleri idâre etmek, kabalıklarını önlemek için tedbir almak uygun olur.
2. Gerekiyorsa, ihsan ve ikramda bulunarak onların kabalık yapmalarına mani olmak câizdir.
3. İyilik ve ikram; her zaman kişiye lâyık olduğundan dolayı değil, bazan da şerrinden korunmak veya onu kötülükten korumak için yapılır.
4. Hz. Peygamber cimrilikten nefret ederdi.
5. Yöneticiler, etraflarındaki kimselerin durumlarına göre hareket etmelidir.
6. İnsanların en kötüsü, şerrinden korunmak için öteki insanların tedbir almak zorunda kalduğı kimsedir.

556- ??? ???????? ??? ?????? ???? ?????? ??? ???? ??? ; ????????? ???? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??? ???????? ? ?????????? ??????????? ??????????? ? ?????? ??????????? ???? ???????? ?????????? ????????? ? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ???????? ???? : ????????? ???????? ? ?????? ????? ?? ??????? ????? ????????? ??????? ? ??????????? ?????????? ? ?? ?? ????????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? » ???? ??????? .

« ?????????? » ???? ???? ????????? . ?? « ??????????? » : ???????? . ?? « ???????? » : ?????? ???? ??????.

556. Cübeyr İbni Mut'im *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Huneyn Gazvesi'nden dönüşte Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yürürken bedevi arablar ganimetin taksimini ısrarla istemeye başladılar. Neticede Hz. Peygamber'i Semüre ağacının altında durdurdular. Cübbesi ağaca takılıp kaldı. Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* devesini durdurup:

"**Cübbeni verin bana! Şayet şu gördüğünüz ağaçlar kadar hayvanım olsaydı, onların tamamını size paylaştırırdım. Siz de benim cimri, yalancı ve korkak olmadığımı görürdünüz!**" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 24, Humus 19

Açıklamalar

Huneyn Gazvesi'nde bol miktarda ganimet ele edilmişti. Hz. Peygamber bu malların taksimini savaş sonrasına ertelemişti. Huneyn'den dönerken bir kısım bedeviler, taksimin geciktiği iddiasıyla ganimetin bir an önce dağıtılmasını istemeye başladılar. Bu konuda Hz. Peygamber'i sıkıştırıyorlardı. Hatta bazı rivayetlerde devesinin yolunu bile değiştirip onu malları taksime zorladılar. Neticede dikenli bir ağaç türü olan Semüre ağacının altına inmek zorunda bıraktılar. Buna rağmen Hz. Peygamber onların bu kabalıklarına bir şey demiyor, kendilerini hoş karşılıyordu.

Ağacın dikenlerine takılan cübbesini istedikten sonra, onlara: *"Bırakınız bu ganimet malını, şu gördüğünüz ağaçlar kadar şahsî hayvanlarım olsaydı, yine de onların tamamını aramızda taksim ederdim. Siz beni asla cimri, yalancı ve korkak olarak görmezsiniz..,"* buyurmak suretiyle, onları teskin etmişti. Bu arada da kendisinin mal ve mülk ile meşgul olmadığını, insanların doğruyu bulmaları için çalıştığını anlatmıştır.

Cömertliği, doğruluğu ve yiğitliği herkes tarafından bilinen Hz. Peygamber'i, ganimet mallarının taksimi konusunda böylesine sıkıştıran kimselerin, onu yeterince tanımadıkları ya da aşırı derecede mal düşkünü oldukları anlaşılmaktadır.

Kimi insanlar hep kendi arzuları ve düşünceleri doğrultusunda olayların gelişmesini isterler. Hele konu maddî çıkarla ilgiliyse iş daha da ciddileşir. İşte bu olayda da bunu görüyoruz. Şahsî çıkarını ön planda tutan bazı kimseler Hz. Peygamber'i etkilemeye çalışmışlar, hatta ganimetlerin taksiminde de bazı kimselere fazla mal verilmesi talebinde, o taksimin âdil olmadığını iddiaya bile kalkışmışlardır. O derecede ki, Hz. Peygamber, *"Ben de âdil davranmazsam, dünyada kim âdil davranabilir?"* diye kendilerini uyarma ihtiyacını hissetmiştir.

Bütün bu olaylarda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in son derece tahammüllü ve bağışlayıcı bir tavır izlediği görülmektedir. Çünkü o, câhillerin davranışlarını bağışlamakla, onların kusurunu bakmamakla emrolunmuştur.

Hadisiminin burada zikredilmesinin sebebi, Hz. Peygamber'in cimri olmadığını, şahsı malını bile taksimden asla geri durmayacağını belirtmesi ve dolayısıyla cömertliği örgörmüş olmasıdır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Cimrilik, yalancılık ve korkaklık gibi kötü huyların özellikle müslüman yöneticilerde bulunması asla yakışık almaz.
2. Hz. Peygamber, bağışlama, müsamaha ve eziyetlere katlanma gibi güzel huylara sahipti.
3. Gerektiğinde kişinin sahip olduğu üstün vasıfları, övünmek maksadı gütmeden belirtmesinde bir sakınca yoktur.
4. İdarecilik, son derece anlayışlı ve müsamahalı olmayı gerektirir.

557- ??? ??? ?????? ???? ???????? ??? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ; « ??? ???????? ???????? ???? ????? ? ????? ????? ??????? ??????? ???????? ?????? ?????? ? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????? ????? » ???? ???? .

557. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sadaka vermek malı eksiltmez. Kul başkalarının hatalarını bağışladıkca Allah da onun şerefini arttırır. Kim Allah için alçak gönüllü davranırsa, Allah da onu yükseltir.**"

Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82

Açıklamalar

604 numara ile Tevâzu bahsinde tekrar gelecek olan hadisimiz *"Sadaka malı eksiltmez"* beyânından dolayı buraya alınmıştır. Çok net ve kesin bir ifâde ile Sevgili Peygamberimiz, sanılanın aksine, sadakanın malı eksiltmeyeceğini müjdelemektedir. Çünkü Allah Teâlâ, tasadduk edilen her şeyin karşılığını vereceğini vâdetmiştir. Bununla ilgili âyetler ve açıklamalar bu konunun baş tarafında geçmiştir.

Sadaka, Allah'a yakınlık maksadıyla harcanan mal demektir. Onun dünyadaki peşin faydasını malı arttığı için alır; âhiretteki faydasını ise sevabı kat kat olduğu için veren görür.

Kendisinden sadaka verilen mal, bereketlenir. Verene de Allah verir. Görüntürde bir azalma var gibi gelse bile, karşılığı ya dünyada ya âhirette ya da her ikisinde birden en az on misli ile alınacağından mal mînen ve maddeten bereketlenmiş ve artmış olur. Yani sadaka malı ya maddeten ya mânen arttırır, kesinlikle eksiltmez. O halde cimri davranmaya gerek yoktur. Cömertlik bereket getirir.

Hz. Peygamber, sadakanın malı eksilmediğine sanki bir başka örnek verir gibi, cezalandırmaya gücü yettiği halde insanların kusurlarını affeden kimsenin izzet ve şerefinin artacağını, mütevâzı davrananların da Allah Teâlâ tarafından şeref ve itibarlarının yükseltileceğini bildirmiştir. Bu üç; hususta ilk bakışta bir eksiklikmiş gibi gözükse de sonuçlarının fevkalâde yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Aslında af ve tevâzu da huy bakımından sadaka anlamındadır.

O halde hadisimizin mânası, her güzellik ve iyilik, bereket, şeref ve izzet kaynağıdır, demek olmaktadır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah için verilen sadaka malı noksanlaştırmaz. Sadakanın bereketi mutlaka görülür.
2. Dünyada malını arttırmak, âhirette sevabını çoğalmak isteyen sadaka vermelidir.
3. Şeref ve izzetini yükseltmek isteyen de, insanlara karşı alçak gönüllü ve bağışlayıcı olmalıdır.

558- ??? ??? ??????? ????? ???? ????? ???????????? ??? ?????? ??? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???????? ???????? ?????????? ????????????? ???????? ??????????? : ??? ?????? ????? ????? ??? ???????? ? ???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ? ???? ?????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????? ? ???? ???????? ????????? . ????????????? ???????? ??????????? . ??? ???????? ?????????? ??????????? ?????:

????? ??????? ?????? ?????? ????????? ? ????? ??????? ????? ??????? ? ???????? ????? ???????? ? ??????????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ???????? .

???????? ???????? ?????? ??????? ? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????? : ??? ????? ?? ?????? ????????? ??????? ??????? ? ?????? ????????? ? ????????????? ??????? .

???????? ???????? ??????? ?????? ? ?????? ????????? ??????? ? ????? ???????? ?? ?????? ?????? ????? ? ?? ??????? ????? ??????? ???? ?????? ???????? ? ???? ??????? ?????? ????? ???? ? ??????? ????????? ??????????? .

???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ??????? ? ?????? ??????? : ???? ????? ?? ?????? ??????????? ????? ??????? ??????? ?????? ????????? ? ???????????? ??????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

558. Ebû Kebşe Amr İbni Sa'd el-Emmâri*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:

"Haklarında yeminle söz söyleyebileceğim üç haslet vardır; iyi belleyiniz!

Sadaka vermekle kulun malı eksilmez.

Uğradığı haksızlığa sabredenin Allah şerefini arttırır.

Dilenme kapısını açan kimseye Allah, fakirlik kapısını açar. (Veya buna benzer bir cümle söyledi).

"**Yine size bir söz daha söyleyeceğim, onu da iyi belleyiniz**" dedi ve şöyle buyurdu:

"**Dünyada dört kısım insan vardır:**

(Birincisi) **Allah'ın kendisine mal ve ilim verdiği kimsedir. Bu kişi Allah'a karşı saygılı davranır, hısımlarını görüp gözetir, o maldaki Allah'ın hakkını yerine getirir. Bu, en üst derecedir.**

(İkincisi), **Allah'ın kendisine ilim verip mal vermediği iyi niyetli kimsedir. O, iyi niyetle, "Eğer malım olsaydı ben de falan adam gibi davranırdım" der. Bu, iyi niyetinin karşılığını görür. İkisinin sevabı eşittir.**

(Üçüncüsü), **Allah'ın mal verip ilim vermediği kimsedir. O bilgisizliği yüzünden malını gelişi güzel harcar, Allah'a karşı sorumlu davranmaz, hısımlarını görüp gözetmez, o malda Allah'ın hakkı olduğunu idrak etmez. Böylesi kişi, en kötü durumdadır.**

(Dördüncüsü), **Allah'ın ne mal ne de ilim verdiği kimsedir. Bu kişi der ki, "Eğer malım olsaydı, ben de falan gibi yer-içerdim". Bu da niyetinin karşılığını görür. Binaenaleyh bu iki kişinin vebâli eşittir."**

Tirmizî, Zühd 17

Ebû Kebşe el-Emmârî

Künyesiyle meşhur olan ve ismi kaynaklarda Amr veya Ömer olarak iki ayrı şekilde verilen Ebû Kebşe, Emmâr kabilesine mensup bir sahâbîdir. Şamlılardan sayılır. Hz. Peygamber'den ve Hz. Ebû Bekir'den rivayetleri vardır. Kendisinden de oğulları Abdullah ve Muhammed hadîs rivayet etmiştir. Tirmizî ve İbni Mâce onun hadîslerini kitaplarına almışlardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîste, mecbur olmadığı halde sırf mal biriktirmek maksadıyla dilenciliğe kalkışan kimseyi Allah Teâlâ'nın fakirlikle cezâlandıracağı bildirilmektedir. Hadîsimizde sadaka ve dilencilikten bahsedildiğine göre, ikinci cümledeki *"haksızlık"* da her halde ekonomik açıdan bir haksızlık olmalıdır. Nitekim hadîsin bundan sonraki kısmında da ağırlıklı olarak mal ve mal sarfından bahsedilmektedir.

Uğradığı haksızlığa sabır ve tahammül göstermek, haksızlığa râzı olmak anlamına gelmez. Bu, **'Sen kötülüğü en güzel bir şekilde önle!"** [bk. Fussilet sûresi (41), 34] âyetindeki tavsiyenin uygulanması demektir. Sonucu da yine ayrı âyette haber verildiği gibi, **"candan dostluk"**larını olaşmasıdır.

Hadîsimizin ikinci kısmında açıkca görüldüğü gibi ilim de mal gibi insanlara lutfedilmiş bir tür rızıktır. Hatta mal nimetinin nasıl kullanılması gerektiğini bilmeye ve dünyayı değerlendirmeye yarayan çok daha kapsamlı ve insanı kemâle ulaştırıcı bir rızıktır. Hatta bu sebeple bir hadîs-i şerîfte, *"Ortaya konulmuyan, istifâdeye sunulmuyan ilmin, kendisinden infâkta bulunulmuyan bir hazîne gibi olduğu"* (bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 499] bildirilmiştir. Öte yandan fakir bâlı olsalar âlimler,**"Kendilerini rızıklandırdığımız nimetlerden infâk ederler"** [Bakara sûresi (2), 3] âyetinin anlam sınırları içindedirler.

Ayrıca hadîsimizde, iyi ve kötü niyetin kişiye, sanki iyiliği ve kötülüğü bizzat işlemiş gibi sevap ve günah kazandıracağı çok çarpıcı bir biçimde ortaya konulmuştur. Birinin iyilik yaparak kazandığı sevabı, bir başkasının sırf iyi ve samimi niyetinden dolayı alması çok güzeldir. Ancak birinin işlediği hatalar sebebiyle kazandığı günahı, bir başkasının sırf ona özendiği ve onun gibi olmak istediği için üstlenmesi, *"durduk yerde günaha girmek"* demektir. Bu durum, yani birinin işleyerek hakettiği vebâli ötekinin işlemediği halde sırf niyeti sebebiyle haketmesi, *"Allah Teâlâ, işlemedikleri sürece gönüllerinden geçen kötülüklerden dolayı ümmetimi sorumlu tutmuz"* (Bk. Buhârî, İtk 6; Talâk 11; Eymân 15; Müslim, İman 201-202) hadîsine ilk bakışta muhâlif gibi geliyorsa da öyle değildir. Çünkü hadîsimizde *"Malım olsayılı ben de onun gibi keyfimce harcardım"* diye niyetini, sadece içinden geçirmekle kalmadığına, dâlyle açıklamış olduğuna dikkat çekilmektedir. Böyle olunca artık o bir anlamda fâl haline dönüşmüş gibidir. Öte yandan işi inceden inceye araştıran âlimler, *"İnsanın içinden geçenler dolayısıyla sorumlu tutulmaması, o şeylerin yerleşik bir niyet ve karar haline gelmesine bağlıdır. Bir azm ve değişmez karar haline gelmişse, kişi onu hentüz işlememiş ve dâlyle söylememiş bile olsa, günah olarak kayıdedilir"* demektedirler [bk. 12. hadîs). Hiç kuşkusuz bu yorum, her iki hadîsin birbiriyle çelişik olmadığını, farklı durumlara yönelik olduklarını açıkca ortaya koymakta ve doğru olarak anlaşılmalarını sağlamaktadır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sadaka malı eksiltmez.
2. Uğradığı haksızlığa sabır ve tahammülle karşılayanın izzeti artar.
3. İhtiyacı yokken dilenciliğe yeltenen, fakirlikle cezalandırılır.
4. İlim, maldan üstündür. Çünkü malın nasıl kullanılması gerektiği, neleri nasıl yapmanın doğru olduğu ilmle bilinir.
5. Kişi niyetiyle hem sevab hem de günah kazanabilir. İyi şeylere niyet etmek ve iyi niyetli olmak müslümana iyilik kapılarını açar.

559- ??? ????? ??? ?????? ???? ?????????? ??????? ????? ? ????? ??????????? ????? ????? ???????? ???????? : « ??? ?????? ??????» ???? : ?? ??? ????? ?????? ????????? ? ??? : « ????? ???????? ?????

?????????» ???? ??????? ???? ???? ???? .

?????? : ??????????? ??? ????? ????????? ???? : ???????? ???? ?? ???????? ?????? ???????? .

559. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem'in ailesi bir koyun kesmişlerdi. Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* bir ara:

- **"Ondan geriye ne kaldı?"** diye sordu. Hz. Aişe:

- Sadece bir kürek kemiği kaldı, cevabını verdi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber;

- "Desene bir kürek kemiği hariç, hepsi duruyor!" buyurdu.

Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme 35

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz'in infak ve iyilik yapmayı çok sevdiği, onun son derece cömert davrandığı şimdiye kadar bir çok hadîs-i şerîfle geçmiş bulunmaktadır. Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allah rızası için kestikleri bir koyundan, ne kadarının dağıtıldığını, dağıtılmayan ne kaldığını öğrenmek istiyor. Kendisi gibi cömert olan hanımlarının, koyunun kürek kemiği dışında tamamını dağıttıklarını haber alıyor. İşte o zaman Sevgili Peygamber'imiz, son derece yüksek, özlü, güzel ve anlamlı bir tesbit ve açıklamada bulunuyor:

"**Desene, bir kürek kemiği** (veya butu) **hariç, hepsi duruyor**."

Peygamber Efendimiz'in bu cevabı, insanlara iyilik olsun diye verilen ve dağıtılan hiçbir şeyin kayıp olmadığını, onun, veren adına kaydedildiğini, aslında infak edilmeyen malın elden çıkmış sayılması gerektiğini pek nefis bir ifade ile ortaya koymaktadır.**"Ne infak ederseniz o sizin lehinizedir"** [bk. Bakara sûresi (2), 272],**"İnfak ettiğinizin karşılığını Allah verir"** [Sebe' sûresi (34), 39] âyetleri, bundan daha güzel, nasıl yorumlanabilir?

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah için yapılan hiçbir iyilik zâyi olmuz.
2. İnfak edilen, aslında infak edenin yanında kalır. "Ne verirsen elinle o gider seninle" sözü, bu kesin gerçeğin halkımıza ifâdesidir.
3. Malının yanında kalmasını isteyen, onu fakirlere tasadduk etmelidir.

560- ??? ??????? ???? ??? ???? ??????? ??? ?????? ????? ???? : ??? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ???????? ??????? ???????? » .

??? ?????? « ???????? ??? ????????? ??? ???????? ? ???? ?????? ?????????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ??????? ???????? » ????? ???? . ?? « ???????? » ??????? ??????? : ?? ????? « ???????? » ????? : « ????????? » .

560. Esmâ Binti Ebû Bekir*radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Esmâ, "Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu" demiştir:

- "**Kesenin ağzını sıkma! Allah da sana sıkarak verir!**"

Bir rivayette (Müslim, Zekât 88) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

"**İnfak et sayıp durma, Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar**."

Buhârî, Zekât 21; Müslim, Zekât 88. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd. Zekât 46; Tirmizî, Birr 40; Nesâî, Zekât 62

Açıklamalar

Hz. Peygamber, Esmâ *radıyallahu anhâ*'ya hitâben cömertliğin önemini, cimri davranılması halinde neler olacağını bildirmek suretiyle anlatmıştır. Bunu da halk arasında yaygın olan bir tâbîrle ifâde ederek: *Para kesesinin ağzını iple boğma, yani eli sıkı ve cimri biri olma! Aksi halde Allah da sana olan nîmet ve ikram hazînesinin ağzını bağlar, nîmetini senden esirger,* buyurmuştur.

Cimri kimseler keselerinin ağzını sıkıca bağladığı, para çıkarılamı birkaç defa sarmaladığı için halkımız onlardan "ne kirli çıkdır ooo!" diye bahseder.

Hadîsin öteki rivayetinde râvinin tereddüdünün sonucu olarak birbirine yakın mânada bir kaç kelimenin yer aldığı görülmektedir. Bu kelimelerin her birinin kullanılmış olduğu ihtimâlini gözönüne alarak hepsini birden tercüme edersek şöyle bir cümle kullanmamız gerekir: *"Allah rızası için infak et, bol bol ver; âdeta etrafa su döker gibi iyilik saç, cömert ol, sakın malını, paranı sayıp saklamaya kalkışma, Allah da sana sayar ve nîmetini senden esirger".* Bu ifâdeler Hz. Peygamber'in, konuya ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Sevgili Peyamberimiz, "insan nasıl davranırsa onun karşılığını görür" demek istemektedir. "**Siz ne infak ederseniz, Allah onun karşılığını verir"** âyetini [Sebe' sûresi (34), 39] bir başka şekilde hatırlatıp teyid etmiştir. "Ceza amelin cinsinden olur" kurâlı da böylece gerçekleşmiş olacaktır.

Malı veya parayı saklayıp biriktirmeye kalkışmak, yanı böylece cimrilik yapmak aslında insanın, kendisine yönelecek maddî ve mânevî ikram ve ihsanlara kapıyı kapamak demektir. Bu da akıllıca bir iş değildir. Bu sebeple Hz. Peygamber, sürekli eli açık ve cömert davranmayı tavsiye etmiştir. Hadîsimizin Buhârî'deki rivayeti, *"Ekz da oka(ı)ğücün yetiği kadar sadaka ver"* diye sona ermektedir.

Bu da gösteriyor ki cömertlik, çok vermekten ibâret değildir. İnsanın gücü ölçüsünde, az olsun çok olsun bir şeyler vermeyi, eli sıkı olmamayı benimsemesi ve öyle davranması demektir. Bunu alışkanlık haline getirmektir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Cimrilik, mahrumiyet sebebidir.
2. İkram ve infak edene Allah Teâlâ da bol bol ikram ve ihsanda bulunur.
3. Cömert davranmak kadın-erkek her müslüman için hem bir fazîlet hem de zenginlik vesîlesidir.
4. Hz. Peygamber infâkta bulunmayı ısrarla tavsiye etmiştir.

561- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????? ????????? ??????????? ? ???????? ????????? ??????????? ????????? ??? ????? ???? ??????????? ???? ???????????? ???????? ????????? ? ???? ???????? ?????? ???????? ? ???? ???????? ??? ??????? ??? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ? ???????? ???????? ? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????????? ? ????? ???????????? ???? ????????? » ????? ???? .

?? « ????????? » ???????? ? ?????????? : ??? ?????????? ???????? ???????? ???????? ? ????????? ??? ?????? ????????? ? ?????????? ???????? ??????? ?????? ??????????? .

561. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Cimri ile cömertin durumu, göğüsleri ile köprücük kemikleri arasına zırh giyinmiş iki kişinin durumuna benzer. Cömert, sadaka verdikce, üzerindeki zırh genişler; uzar, ayak parmaklarını örter ve ayak izlerini siler. Cimri ise, bir şey vermek istediğinde zırhın halkaları birbirine iyice geçer, onu sıkıştırır; genişletmek için ne kadar çalışsa da başaramaz."

Buhârî, Cihâd 89; Zekât 28, Talâk 24; Libâs 9; Müslim, Zekât 76-77. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 61

Açıklamalar

Çok fazla önem arzetmeyen kelime farklılıklarıyla rivayet edilmiş olan hadîsimiz, cimri ve cömert kimselerin ruh hallerini güzel bir benzetme ile edebî bir tarzda anlatmaktadır. Ruhî ve mânevî bir olayı şekil ve maddî bir misâlle somutlaştırarak anlatmak, meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Eğitim ve öğretimde bu uygulama hep yapılagelmiş-tir.

Sevgili Peygamberimiz bu hadislerinde, fakir-fukaranın yardımına koşan cömert kimsenin gönlünde huzur, vicdanında engin bir ferahlık meydana geleceğini bildirmektedir. Adetâ boğazına sarılıp kişiyi sıkıştıran duygular zırha, cömert kimse için yumuşar genişler ve hatta bütün ayaklarını örten koruyucu ve çok rahat bir elbise haline dönüşür. Cömert adam, iyilik ve yardımseverlikten duyduğu huzurun, ta parmak uçlarına kadar bütün vücudunu kaplıdığını hisseder. Cömertlik sayesinde görünür ve görünmez ayıplarının örtülmüş olmasından dolayı son derece mutlu olur.

Cimri, çevresindeki yardıma muhtaç insanlara ve dindaşlarına karşı duyarsız ve katı davranan kimsedir. Adeta kendisini demir zırhla korunmuş altına almıştır. Fakat ne de olsa insandır. Arada bir birilerine yardım etmeye niyetlenecek olsa, kendisini cimrilik duygularının yoğun ve nefes aldırmaz baskısı ve sıkıştırması altında hisseder. Üzerindeki zırhın halkaları birbirine iyice kenetlenmiş kimsenin, biraz rahatlamak için onu açmaya çalışıp başaramadığı gibi cimri de, cimrilik duygularının baskısından kurtulup da iyilik yapamaz. Gözünde başkalarına yardım etmiş olmanın huzur ve rahatlığına yaşayamaz. Kendi katı ve dar dünyasında, tepeden tırnağa cendere içindeymiş gibi bunalır kalır. Eli bir türlü iyliğe uzanamaz. Onun için bu, yeter ıstırap ve cezâdır.

Bilinen bir gerçektir ki, cömert kişi sadaka verir, iyilik ve infâkta bulunurken elini açar ve yayar. Cimri ise, kendisini sıkar, ellerini yumar; kimseye bir şey kokdatmak istemez. Hadîsimiz, biri son derece rahat, öteki son derece sıkıntı içinde olan işte bu iki kişinin hallerini tasvir etmektedir.

Cimri ve cömert kimselerin iç dünyasını ve onların hareketlerini etkileyen duygularını ve sonuçta onların yaşadıkları huzur veya rahatsızlığı böylesine canlı bir örnekle ortaya koyan Hz. Peygamber, kısıtlı imkânlar içinde bile insanların yapacakları iyilikler sebebiyle çok mutlu ve huzurlu olabileceklerini anlatmakta, insanları imkân nisbetinde cömert davranmaya davet etmektedir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Cömert kişi bir iyilik yapmak istediği zaman içinde hiçbir sıkıntı duymadan kolayca yapar.
2. Cimri bir iyilik yapmak isterse, elini kapıdatamayacak derecede bir baskı ve sıkıntı hisseder. Sanki boğazında nefes almasını zorlaştıran bir demir zırh vardır. Öylesine sıkıntı hisseder ve iyilik yapmayı başaramaz.
3. Cömertlik, hem dünyada hem de âhirette mutluluk ve huzur demektir.
4. Rahat etmek, görünür ve görünmez hatalarının baskısından kurtulmak isteyenler, iyilik yapmalı, sadaka vermeli, çevrelerine karşı cömert davranmalıdırlar. Çünkü cömertlik ayıpları örter, kusurları silip yokeder.

562- ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ???????? ???????? ???? ?????? ??????? ? ??? ???????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ??????????? ? ????? ?????????? ??????????? ? ????? ???????? ?????????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????? » . ????? ???? .

« ????????? » ????? ?????? ??? ????? ?????? ????? ? ????? ?????? : ???? ?????? ??????? ????? ?????? ????? : ??? ???????? .

562. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim, helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse, - ki Allah, helâlden başkasını kabul etmez - Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi adına ihtimamla **büyütür**."

Buhârî, Zekât 8; Tevhîd 23; Müslim, Zekât 63, 64. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28, Nesâî, Zekât 48; İbni Mâce, Zekât 28

Açıklamalar

Yüce Kitabımız'da Allah Teâlâ'nın fâizi batıracağı, sadakaları arttıracağı [bk.Bakara sûresi (2),276] bildirilmiştir. Hadîsimiz, helâlinden verilen sadakaların Allah Teâlâ tarafından nasıl büyütüldüğünü, herkesin anlayacağı bir misâlle anlatmaktadır. Güzel bir kıtheylan yavrusunu sahip olan kimse o gözel tayı, büyük bir at olsun diye nasıl özenle bakar, büyütür, beslerse; Allah Teâlâ da kulun helâl mâldan verdiği değer veya miktar bakımından bir hurma kadar olan sadakayı kabul buyurur ve o kişi adına yine miktar veya sevab olarak dağ gibi oluncaya dek arttırır. Neticede bir hurma tanesi sadaka veren kimse, dağ kadar mal tasadduk etmiş gibi olur. Sadakaların Allah tarafından arttırılması, çok ve sevaplarının kat'lanmasıyla olur.

Ancak burada, hadîste geçen ara cümlecikte de belirtildiği gibi, sadakanın helâl yoldan kazanılmış temiz bir mâldan verilmiş olması son derece önem arzetmektedir. Zira Allah Teâlâ, helâl ve temiz olmayan hiç bir sadakayı asla kabul buyurmuz. Haram mâldan verilen sadakayı kabul etmesi, haramı emretmiş olması anlamına gelir ki, Allah hakkında asla böyle bir şey düşünülemez. O sebeple Allah katında, sahibi adına arttırılacak olan sadakanın azlığı çokluğu değil, helâl mâldan verilmiş olması önem taşımaktadır. Cenâb-ı Hakk'ın yüce katına ancak temiz olan sözler ve işler ulaşabilir. Yücelik isteyen, önce kendi kalitesine dikkat etmek zorundadır.

Helâl, israfı kaldırmaz. Helâl kazanç boşa, layık olmayana gitmez. Helâlinden kazanılmış malı olanın, "kime sadaka versem" diye düşünmesine, özel araştırma yapmasına veya etraftan tavsiye almasına gerek yoktur. O temiz mal, kendisine layık olan kimseyi bulur. Yani "kime sadaka versem ki" diye iyi adam aramaktan önce, "kazancın temiz ve helâl olmasını dikkat etmek" gerekir.

Hadîs-i şerîfle Allah Teâlâ için kullanılan ve anlamı "*Allah o temiz sadakayı sağ elyle kabul eder*" demek olan **fe innellahe yakbeluhâ bi yeminihi** ifâdesi, Allah'ın o sadakayı kabul buyurduğunu anlatır. Yoksa -hâşa- Allah Teâlâ'ya el, ayak isnâd etmek mümkün değildir. O, hiç bir mahlûka benzemez ve benzetilemez.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah Teâlâ ancak helâl mâldan verilen sadakaları kabul buyurur.
2. Helâl mâldan verilen sadakalar miktar ve değer olarak bir hurma kadar az ve küçük de olsa makbûldür.
3. Allah Teâlâ kabul buyurduğu bir sadakayı, kendi ikram ve ihsanı ile tahmin ve tasavvur edilemeyecek ölçüde büyütür.
4. Verilen sadakanın küçüklüğüne - büyüklüğüne, azlığına-çokluğuna değil, helâl yoldan kazanılmış olmasına dikkat etmek lâzımdır.

563- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ??????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????? ? ???????? ?????? ?? ????????? : ???? ????????? ?????? ? ??????????? ???? ?????????? ??????????? ??????? ?? ??????? ? ????? ???? ?? ?????? ????????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ? ????? ?????? ??????? ?? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ? ???? ?? : ?? ?????? ??????? ?? ??????? ??? : ??????? ??????? ??????? ?????? ?? ??????????? ? ???? ?? : ??? ?????? ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ? ?????? : ??? ???????? ?????? ?? ??????????? ???? ???? ???????? ?????? : ???? ????????? ?????? ??????? ? ??? ???????? ????? ? ???? : ???? ???? ?????? ????? ? ????? ???????? ???? ?? ???????? ????? ? ?????????????? ???????? ? ?????? ???? ??????? ??????? ? ??????? ????? ??????? . ???? ???? .

« ????????? » ???????? ??????????? ????????? ???????? : « ??????????? » ???? ????? ??????? ??????? ?????? ??????? : ???? ?????? ?????? .

563. Ürne Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Sahrada yolculuk yapmakta olan adamın biri, yolculuk esrasında, bulut içinden "falanın bahçesini sula!" diye bir ses duydu. Bunun üzerine o bulut, kara taşlık bir yere sapta ve oraya suyunu boşalttı. Adam derelerden birinin o suyun tamamını topladığını hayretle gördü ve suyu takip etti. Bir de baktı ki, adamın biri bahçesinde elindeki türekle suyu oraya buraya çevirip bahçesini suluyor. Ona:

- Ey Allahın kulu! Adın nedir? diye sordu.

Adam, daha önce bulutttan duyduğu ismi söyledi, peşinden de:

- Ey Allahın kulu! Adımı niçin soruyorsun? dedi. O da:

- Ben şu suyu yağdıran bulutttan, "senin adına vererek falanın bahçesini sula!" diye bir ses duymuştum da onun için soruyorum. Sen ne yapıyorsun ki bu lütfa mazhar oluyorsun? dedi. Bahçe sahibi:

- Madem ki merak ediyorsun söylüyeyim; "Ben bu bahçenin ürününü hesap ederim; üçte birini sadaka olarak dağıtırım, üçte birini çoluk-çocuğumla birlikte yerim, üçte birini de tohumluk olarak ayırırım" dedi.

Müslim, Zühd 45

Açıklamalar

Allah rızası için cömertlik eden kimsenin, hiçbir zaman mahrum kalmayacağı, Allah'ın çok değişik ikram ve lutuflarıyla karşılaşacağı muhakkaktır. İşte hadisimiz, bahçesinden elde ettiği mahsulün üçte birini sadaka olarak dağıtan bir insanın, nasıl Allah'ın özel ikramını kazandığını haber vermektedir.

Kaynakların ismini vermediği bu bahtiyar zât, sırf cömertliği sayesinde, çöl ve sahra gibi suyun çok az bulunduğu bir ortamda, sanki özel olarak yapılmış su yollarıyla ve özel olarak görevlendirilen bulutların getirip boşalttığı sularla bahçesini sulayabilmekte ve berekettli mahsul elde edebilmektedir. **"Eğer siz verdiğiniz nimetlere şükredersenz, biz de size nimetinizi arttırırız"** [bk. İbrahim sûresi (14),7] âyetinin sırrı tecelli etmektedir.

Dünyamizde tarla mahsüllerinden öşür, yani mahsûlün onda biri, özel hizmet ve masrafla sulanan topraklardan çıkan ürünün ise yirmide biri vergi olarak toplanır. Bu olayda, bahçe sahibi mahsûlün üçte birini kendiliğinden tasadduk etmektedir. Kendisini ve bakımıyla yükümlü olduğu kimseleri muhtaç durama düşürmemek kaydıyla kişi istediği kadar sadaka verebilir; bunun sınırı yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cömertlik bereket getirir.
2. Sadaka, en olumsuz ortamlarda bile bir ihsan ve lutuf sebebidir.
3. Allah Teâlâ iyilik sever kullarını lutuf ve ihsanı ile ödüllendirir.
4. İyilik eden iyilik bulur, mahrûmiyet çekmez.

61- ??? ????? ?? ????? ?????????

CİMRİLİK VE AÇGÖZLÜLÜKTEN SAKINMAK

Âyetler

???????? ??? ??????????????????? [8] ????????? ???????????? [9] ???????????????? ??????????? [10]
????? ??????? ?????? ??????? ????? ???????? [11]

1. "Cimrilik eden, Allah'a muhtaç değilmiş gibi davranan ve en güzel söz olan kelime-i tevhîdi yalanlayan kimsenin çetin yola gitmesini sağlarız. O helâk olduğu zaman mal kendisine fayda vermez."

Leyl sûresi (92), 8-11

Âyet-i kerîmede üç kötü huy ele alınmakta, bu huylara sahip olanların Allah yolundan uzaklaştığı bildirilmektedir. Bu kimseler ilâhî sese kulak vermedikleri için, Allah Teâlâ onlara yardımını kesmiştir. İlâhî yardımdan mahrum kalıkdıları için de, cehennemle aralarındaki engel kaldırılmıştır. Bu sebeple cehennem çukurunu doğru sürükleniip gidecekleridir.

Allah Teâlâ'nın kendilerine yardımı kestiği bu fena kimseler öncelikle cimrilerdir. Onlar malларını İslâmiyet'e hizmet etmek için harcamazlar. Çok sevdikleri malларını ellerinden çıkarmak istemezler. Hayır ve iyilik yapmazlar. Yoksullara harcamazlar.

Bunların kötü huylarından biri de, Allah'a hiç ihtiyaçları yokmuş gibi tavır takınmalarıdır. Bu yüzden onlar Allah Teâlâ'yı memnun etmeye, O'nun istediği şekilde davranmaya çalışmazlar.

Onların bir diğer kötülükleri de, kelime-i tevhîd'i yani İslâmiyet'i kabul etmemeleridir. Bu yüzden onlar, yapılan iyiliklerin karşılıksız kalmayacağına, Cenâb-ı Hakk'ın her iyiliğe kat kat fazlasıyla karşılık vereceğine inanmazlar. Cennetin bir mükâfât yeri olduğunu kabul etmezler. Bütün bunlara inanmadıkları için de dinin tavsiye ettiği hayrları yapmazlar.

İşte bu sebeplerle onlar cehennemi boylayacaklardır. Allah yolunda harcamadıkları malları ve paraları da kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir. Hayatları boyunca nice zahmetlere katlanarak biriktirmeye çalıştıkları serveteri kendilerine fayda vermediği gibi, üstelik bunlar göreceklerі işkencelerin artmasını da sağlayacaktır.

??????????? ???????? ??? ????????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????????????????
????? ????? ????? ???????? ???????????? ???? ??????????????? [16]

2. "Kendisini nefsinin cimriliğinden koruyan kimseler kurtulmuş-tur."

Teğâbün sûresi (64), 16

Abdullah İbni Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre**nefsin cimriliği**, başkalarının malını haksız bir şekilde ele geçirmektir. Cimrilik ise, kendisine ait malı, sarfetmesi gereken yerlere harcamamaktır.

Hangi şekliyle olursa olsun, cimrilik mü'minde asla bulunmaması gereken kötü bir huydur. Peygamber Efendimiz bir insanın kalbinde hem imânın hem de cimriliğin bulunamayacağını söylemiştir (Nesâî, Cihâd 8). Öldürücü bir hastalığa yakasını kaptıran bir kimse ondan kurtulmak için nasıl çabalarsa, müslümanlar cimriliğin insanı mânen öldüren bir hastalık olduğunu düşünerek bu hastalıktan yakasını kurtarmaya bakmalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz cimrilik hastalığına yakalanmaktan Allah'a sığınmıştır.

Bir kimse zekâtını veriyorsa, misafire ikram etmekten ve yedirip içirmekten zevk alıyorsa, yardıma ihtiyacı olan yakınlarına ve sıkıntıya düşmüş insanlara yardım edebiliyorsa, işte o kimse cimri değildir. Yakasını bu belâdan kurtarmıştır. Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmede, kendisini cimrilikten koruyan kimselerin ebedî kurtuluşa ereceğini müjdelemektedir. Ne mutlu o bahtiyarlara!..

Hadisler

564- ??? ???? ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ???????? ????????? ? ??????? ????????? ???????? ????? ????????? ? ????????? ???????? ? ??????? ???????? ???????? ??? ???? ????????? ? ????????? ??? ??? ???????? ???????? ??????????? ??????????? » ???? ???? .

564. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zulüm yapmaktan sakının. Çünkü zulüm kıyamet gününde zâlime zîfirî karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakının. Zira cimrilik sizden önce yaşayan insanları, birbirini boğazlamaya ve dokunulmaz haklarını çiğnemeye götürmek suretiyle perişan etmiştir."

Müslim, Birr 56

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte dîninizin şiddetle yasakladığı iki fenalığa işaret edilmekte ve onlardan uzak durulması istenmektedir.

Bunlardan birincisi zulümdür.

Zâlim, haksızlık yapan kimsedir. Bu haksızlık ya Allah'a karşı veya Allah'ın kullarına karşı yapılır.

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de, kendisine inanmayanları, Hz. Peygamber'i tanımayanları, Kur'an'ı bir hayat nizâmı olarak kabul etmeyenleri, emirlerine uymayanları, yasaklarını çiğneyenleri ve bu nevi kötülükleri yapanları zâlim olarak nitelemiştir [Meselâ bk. Bakara sûresi (2), 229, 254; Mâide sûresi (5), 45; Furkân sûresi (25), 8].

Allah'a karşı zulmedenler olduğu gibi, O'nun kullarına zulmedenler de vardır. Kullarını çok seven Allah Teâlâ, onlara haksızlık edilmesine râzı olmaz. Kullarına haksızlık edenleri de sevmez.

Zulmedenleri bekleyen felâketler nelerdir?

Bu hadîs-i şerîfte belirtildiğine göre, âhirette zâlimler zîfirî karanlıklar içinde kalacaklar, çevrelerini göremeyeceklerdir. Zîfirî karanlıklar içinde kalmak onlara büyük bir sıkıntı ve ışkence verecektir. Buna karşılık mü'minlerin önlerinde ve yanlarında nurlar parıldayıp duracak, nerede olduklarını, nereye gittiklerini aylın beyân göreceklerdir. Demekki insanlar âhirete karanlığı da ışığı da dünyadan alıp götureceklerdir.

Öte yandan Allah Teâlâ zâlimleri çok iyi tanıdığına, yakalarını ilâhî adaletin pençesinden kurtaramayacak olan bu kimseleri âhirette rezil ve perişan edeceğini haber vermektedir. Hadîsimizde işaret edilen zîfirî karanlıklar ifâdesiyle, aynı zamanda bu korkunç âkibet kastedilmiş olabilir.

205-223. hadîser arasında zulmün fenalığı geniş bir şekilde işlendiği için, bu kadarla yetiniyor, hadîsimizin ikinci konusuna geçiyoruz.

Resûlullah Efendimiz'in sakınmamız istediği**ikinci fena huy cimrilikdir**. Konumuzun başındaki iki âyet-i kerîme, cimrilliğin Allah katında ne kötü bir huy olduğunu ortaya koymaktadır. Peygamber Efendimiz de cimrilliğin insanoğlunu nasıl azdırdığına işaret buyurmakta, bir zamanlar yeryüzünde yaşayanların cimrilik yüzünden birbirine düştüklerini, yok yere kan dökülp namusları çiğnemekte sakınca görmediklerini ve bu yüzden yok olup gittiklerini söylemektedir. Cimrilerin helâk edilmesi sözüyle, onların ayrıca âhirette ağır cezalara uğratılacağı anlatılmak istenmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ'nın esirgemeden verdiği serveti muhtaçlara harcamayıp cimrilik edenlerin çok kötü bir davranışta bulunduğu, bunun kendilerine hayır değil şer getireceği, üstelik Allah yolunda harcamadıkları o malın, kıyamet gününde boyunlarına dolanacağı belirtilmektedir [Âl-i İmrân sûresi (3), 180]. Kendileri cimrilik ettiği gibi bu kötü huyu başkalarına da tavsiye eden kimseler, Cenâb-ı Hakk'ın sevmediği kişiler olarak tanıtılmaktadır [Nisâ sûresi (4), 37].

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir kimsenin hem mü'min hem cimri olamayacağını (Nesâî, Cihâd 8), cimrinin cennete giremeyeceğini (Tirmizî, Birr 41) belirtmiştir. Cimri diye bilinmekten çok korktuğu için de, kendisinin cimri olmadığını, gerektiğinde sahîbîna hatırlatmıştır. Onun sık sık yaptığı şu dua, cimrilliğin ne kötü bir huy olduğunu, onun hangi fenalıklar seviyesinde bulunduğunu ve cimrilikten Allah'a sığınılması gerektiğini göstermektedir:

"Rabbim! Cimrilikten, tembellikten, çok yaşlanıp bunamaktan, kabir azâbından, deccâlın oyununa gelmekten, hayatın ve ölümün getireceği huzursuzluktan sana sığınırım" (Buhârî, Tefsîru sûre (16), 1).

Kendisinde bu hastalık bulunan kimse, cimrilliği hem Allah'ın hem Resûlü'nün kötülediğini, insanların cimrilerden nefret ettiğini düşünmeli, kendisinin cömert olduğunu gören kişiler tarafından sevileceğini ve böylece nice gönülleri kazanacağını hesap etmelidir. Şunu da bilmelidir ki, kendisine bile faydası olmayan ihtiyaç fazlası altını biriktirmekle parlak ve cilâlı taşları biriktirmek arasında hiç fark yoktur.

Cimri ile cömerdin duygularını anlatması bakımından 561. hadîs ne kadar ilgi çekicidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min olduğunu söyleyen bir kimse, zulüm ve cimrilik yapmamalı, âdil ve cömert olmalıdır.
2. Zulüm yapan kimse büyük günahlardan birini yapmış ve âhirette zâlimler için hazırlanan korkunç cezaları haketmiş olur.
3. Dünya zevkine ve malına aşırı düşkünlük, cimrilik insanı günaha ve dinin yasaklarını çiğnemeye iter.

62- ??? ??????? ????????

BAŞKASINI KENDİNE TERCİH ETMEK

BAŞKASINI KENDİNE TERCİH ETMEK,
VARINI YOĞUNU MUHTAÇLARA VERMEK

Âyetler

??????????? ??????????? ???????? ????????????? ??? ??????????? ??????????? ???? ??????? ??????????
????? ?????????? ??? ??????????? ??????? ??????? ??????? ????????????? ????? ??????????? ??????
????? ?????? ????????? ????? ????? ????? ???????? ???????????? ???? ?????????????? [9]

1. "Kendileri muhtaç olsalar bile, başkasını daha çok düşünürler."

Haşr sûresi (59), 9.

Cömertliğin en yüksek mertebesi, kendi ihtiyacı olsa bile başkasını kendisine tercih etmektir. Buna **îsâr** denmektedir. İslâm en güzel örneklerini ensar dediğimiz Medineli sahâbîler vermişlerdir. Âyet-i kerîmede onların bu güzel vasfları dile getirilmektedir.

Ensar, Mekkeli kâfirlerin zulmünden kaçan muhâcirlere evlerini açmışlar, onları kendilerine hep tercih etmişlerdir. Malларını, mülklerini Mekke'de bırakıp gelen kardeşlerinin her ihtiyacını karşılamaya çalışmışlardır. Ganimetlerden onlara fazla pay verilmesine gücenmemişlerdir.

Yermük savaşında son nefesini vermek üzere olan yaralı bazı müslümanların, susuzluktan dudakları çatladığı halde, suya daha fazla ihtiyacı olan kardeşlerini kendilerine nasıl tercih ettikleri, Mehmed Âkif'in dilâyle Safâhât'ta ne güzel anlatılmıştır (bk. yedinci kitaptaki "Vahdet" başlıklı manzûme).

??????????? ??????????? ????? ?????????????????? ??????????? ??????????? [8] ????????? ???????????
????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ????? ???????? [9]
?????? ???????? ??? ????????? ???????????????? ??????????? [10] ??????????? ??????? ????? ??????
??????????????????????? ???????? ??????????? [11]

2. "Kendileri istekli oldukları halde yemeklerini yoksula, öksüze ve esire verirler ve onlara: 'Bunu size Allah rızası için yediriyoruz. Sizden karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Biz Rabbimizin sert, helâlı bir gününden korkarız', derler. Allah da onları o günün fenalığından korur. Yüzlerine parlaklık, gönüllerine sevinç verir."

Dehr (İnsan) sûresi (76), 8-11

Bu âyet-i kerîmelerde, Allah Teâlâ'nın "ebrâr" yâni iyi insanlar diye balsettiği bazı mü'minlerin birtakım özellikleri sayılmaktadır. Bu kimseler, sahip oldukları bazı şeylere ihtiyaçları bulunduğu, onları ellerinde tutmaya istek ve arzuları olduğu halde, daha muhtaçları görünce kendi ihtiyaçlarını unutan ve başkalarını kendilerine tercih eden mü'minlerdir.

Muhtaçlar arasında **miskin, yetim ve esirin** sayılması da dikkat çekicidir. Zira miskin kendini geçindiremeyen adamdır. Yetim, geçimini sağlayacak kimseyi kaybettiği gibi, kendisi de geçinmekten âciz olan kimsedir. Esir de -ister mü'min ister kâfir olsun- hürriyetini kaybeden ve başkalarının hâkimiyesine ihtiyacı olan birdir. İşte bunlara kol kanat germeleri sebebiyle Cenâb-ı Hakk'ın ikrâmına nâil olacak kimseler, yapacakları yardımı, bir karşılık, hattâ bir teşekkür beklemeden yapacaklardır. Âyetin devamında bu bahtiyarlara sunulacak ilâhî ikrâmlar zikredilmektedir.

Demekki en yüce mertebeyi elde edebilmek için, en sevdiği ve kendisine en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri vermek şarttır. Bu durum bir başka âyet-i kerîmede şöyle anlatılmaktadır:

??? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ??????????? ??? ?????? ???????

"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en iyiye eremezsiniz" [Âli-İmrân sûresi (3), 92].

Hadisler

565- ??? ??? ??????? ??? ??????? ??? ??? : ????? ?????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ; ??? ????????? ? ????????? ???? ????? ???????? ? ??????? ; ???????? ???????? ????????? ?? ??????? ?????? ????? ? ????? ???????? ???? ??????? . ????????? ?????? ?????? ? ????? ?????? ????????? ???? ?????? : ?? ??????? ?????? ????????? ?? ?????? ?????? ????? . ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ???? ?????????? ? » ???? ?????? ??? ?????????? : ????? ??? ??????? ??????? ? ??????????? ???? ???? ??????? ? ?????? ??????????? : ???????? : ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????.

??? ????? ??? ??????????? : ?? ???????? ????? ? ????????? : ?? ? ?????? ????? ???????? ??? : ?????????? ??????? ????? ????????? ????????? ? ??????????? ? ?????? ?????? ????????? ? ????????? ????????? ? ???????? ?????????? ? ??????? ?????? ???????? ? ?????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ? ???????? ?????? ? ????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : ????. « ????? ?????? ?????? ??? ??????????? ??????????? ??????????? » ????? ???? .

565. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Ben açım, dedi.

Allah'ın Resûlü hanımlarından birine haber salarak yiyecek bir şey göndermesini istedi. O da:

- Seni peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, dedi.

Hz. Peygamber bir başka hanımından yiyecek bir şeyler istedi. O da aynı cevabı verdi. Daha sonra Resûl-i Ekrem'in öteki hanımları da: Seni peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, diye haber gönderince, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbına dönerek:

- "Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?" diye sordu.

Ensardan biri:

- Ben misafir ederim, yâ Resûlallah, diyerek o yoksulu alıp evine götürdü. Eve varınca karısına: Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in misafirini ağırla, dedi.

Bir başka rivayete göre karısına:

- Evde yiyecek bir şey var mı? diye sordu.

Hanım:

- Hayır, sadece çocukların yiyeceği kadar bir şey var, dedi.

Sahâbî:

- Öyleyse çocukları oyala. Sofraya gelmek isterlerse onları uyut. Misafiriniz içeri girince de lambayı söndür. Sofrada biz de yiyormuş gibi yapalım, dedi.

Sofraya otururlar. Misafir karnını doyurur; onlar da aç yattılar.

Sabahleyin o sahâbî Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitti. Onu gören Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ memnun oldu."

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 10, Tefsîru sûre (59), 6; Müslim, Eşribe 172

Açıklamalar

Hadisimizde fedakârlığın, başkalarını kendine tercih etmenin pek güzel örnekleri sergilenmektedir. Cömertlik, insanın muhtaç olmadığı şeyleri başkalarına vermesidir. Bu güzel huyun en üstün derecesi, ihtiyaç duyduğu şeyleri başkalarına vermek, diğer bir ifadeyle, başkalarını kendisine tercih etmektir. Buna îsâr adı verilmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yoksul bir kimseyi önce kendisinin ağırlamak istemesi ve bu maksatla bütün hanımlarına ayrı ayrı haber göndermesi, onun cömert ve fedakâr bir insan olduğunu ggöstermektedir.

Öte yandan Allah Resûlü'nün bütün hanımlarının evlerinde karın doyuracak kadar birkaç lokmanın bulunmaması ne kadar ibretlidir. Kapıya gelen dileneyi boş çevirmeyen, bir tanecik hurmayla bile olsa yoksulun gönlünü alan Peygamber hanımları, belki de o günkü rızıklarına bir başka fakire vermişlerdi. Bu sebeple evlerinde bir lokma yiyecek kalmamıştı.

Yoksulun ihtiyacını kendi imkânlarıyla gideremeyeceğini anlayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, o zaman:

- *"Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?"* diye sordu.

Yoksulu misafir etmek isteyen sahâbinin kim olduğu hadisinizden anlaşılmıyor. *Sahîh-i Müslim*'de, hadisten hemen sonra zikredilen rivayette, bu sahâbinin Ebû Talha el-Ensârî olduğu belirtiliyor. Eğer öyleyse, hanımı da Enes İbni Mâlik'in annesi Ümmü Süleym'dir. Fakat Ebû Talha zengin sahâbîlerden biriydi. Bu sebeple olayın kahramanı bir başka sahâbî olmalıdır. Nitekim bazıları bu sahâbinin Sâbit İbni Kays İbni Şemmâs, bazıları da Abdullah İbni Revâha olduğunu söylemektedir.

Peygamber Efendimiz'in evlerinde hiçbir yiyeceğin olmaması, yoksul misafiri ağırlayan sahâbinin evinde sadece çocukların yiyeceği kadar bir şey bulunması, o yıllarda müslümanlar arasında maddî imkânsızlığın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. İslâm fetihleri başlayana kadar müslümanlar çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir.

Misafir ağırlamak ve onu memnun etmek bir incelik, daha doğrusu bir sanattır. Gönül adamı olmayanlar bu sanatın inceliğini kavrayamaz. Her ikisi de sahâbî olan bu misafirperver kan koca, misafirlerine her şeyi olduğu gibi söyleyebilirlerdi. "Kusura bakma, evimizde sadece bir kişilik yiyecek var. Onu da sana ikram ediyoruz" diyebilirlerdi. Şayet böyle yapsalardı misafirin yediği lokmalar boğazına dizilecekti. Başkasının rafâkasını yemenin tedirginliğiyle huzuru kaçacaktı. Elbette bundan Allah Teâlâ da hoşnut olmayacaktı. Ertesi gün Efendimiz'in:

- *"Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ hoşnut oldu"* diye onları kutlaması da gösteriyor ki, misafiri memnun etmek için yapılan o davranışlar bitmez gösteriş değil, samimiyetin ve ihlâsın tâ kendisidir.

Hadisimizin bazı rivayetlerinde bu olay üzerine şu âyet-i kerîmenin nâzil olduğu belirtilmektedir:

"Kendileri muhtaç olsalar bile, başkasını daha çok düşünürler. Kendisini nefsinin cimrliliğinden koruyan kimseler kurtulmuştur" [Haşr sûresi (59), 9].

Bu hadis îsâr yani başkalarını kendisine tercih etmenin en güzel örneklerinden birdir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz ve ailesi çok kanaatkâr idiler. Yokluğa ve açlığa yıllarca katlandılar.
2. Öncelikle bir toplumun ileri gelenleri yoksulu ve fakire sahip çıkmalı, şayet imkânları elvermiyorsa, o zaman başkalarından yardım istemelidir.
3. Misafire ikram etmek ve hadiste en güzel örneğini gördüğümüz şekilde onu kendisine tercih etmek büyük bir olgunluktur.

566- ???? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ?????????? ???? ??????????? ? ??????? ??????????? ???? ??????????? » ????? ???? .

??? ????? ?????? ??? ??????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ???????? ????? ??????????? ? ???????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ????????? ????? ????????????? » .

566. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki kişinin yiyeceği üç kişiye, üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter."

Buhârî, Et'ime 11; Müslim, Eşribe 178. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 21

Müslim'in Câbir İbni Abdullah'tan rivayet ettiği bir hadise göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği ise sekiz kişiye yeter."

Müslim, Eşribe 179-181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 21; İbni Mâce, Et'ime 2

Açıklamalar

Müslüman tokgözlüdür; kanaatkâr adamdır; midesine düşkün olmadığı için de tıka basa yemez. Çünkü bir kişiyi doyuracak bir yemekle iki kişi rahatça doyabilir; iki kişiyi doyuracak bir yemekle üç kişi doyabilir.

Mü'minin tokgözlü ve kanaatkâr olması dünyaya sırt çevirmesini gerektirmediğinden, o çok çalışıp çok kazanır; bununla birlikte kazandıklarını yoksullarla paylaşmaktan zevk duyar.

Hadîs-i şerîf birlikte yemenin bereketine dikkatimizi çekmektedir. Peygamber *aleyhisselâm* iki kişilik yemeği dört kişi, dört kişilik yemeği sekiz kişi yediği takdirde onların doymuşu yarı tok kalacaklarını söylememekte, tam aksine o yemeğin sofrada kilerin hepsine yeteceğini belirtmektedir. Demekki yiyenlerin sayısı arttıkça yemeğin bereketi de artmaktadır. 740 numaralı hadiste geleceği üzere bir gün ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Yiyoruz, fakat karnımız doymuyor, diyerek bunun sebebini sormuşlardı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- *"O halde siz ayrı ayrı yiyorsunuz"*, buyurunca ashâb-ı kirâm:

- Evet, öyle yapıyoruz, dediler.

Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *"Yemeği birlikte yiyin ve besmele çekin ki, yemeğiniz bereketli olsun"* buyurdu.

Cenâb-ı Hakk'ın nimet ve lutufları, O'nun kullarıyla birlikte tadılıp paylaşıldığı zaman, bundan hem bereket hâsil olur hem de yenilen yemekten büyük bir hız alınır.

Bu hadisler 756 ve 757 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sofraya tek tek değil, birlikte oturup bir arada yendiği takdirde yemek bereketlenir.
2. İnsan karnını tıka basa doyurmamalı, ihtiyacından fazlasını fakirlere vermelidir.
3. Yanında az bir yiyecek bulunan kimse, bu kime yeter diye düşünmemelidir. Zira o azacık yemek, bazan insanları zor duruma düşmekten kurtarır.

567- ??? ??? ????? ????????? ??? ??????? ??? ??? : ??????? ?????? ?? ?????? ???? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ?????? ??? ????????? ???? ? ???????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ???? ???? ?? ?????? ???? ? ????? ???? ???? ?????? ??? ????? ? ????????? ???? ??? ??? ?? ????? ???? » ???????? ??? ????????? ??????? ??? ?????? ?????? ????????? ??????? ?? ????? ????? ?????? ?? ?????? » ???? ???? .

567. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir defasında Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir seferde bulunuyorduk. Bu sırada devesine binmiş bir adam çıkageldi. Bir şeyler umarak sağa sola bakınmaya başladı.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Yanında ihtiyacından fazla binek hayvanı olanlar, olmayanlara versinler. Fazla azığı olanlar, azığı olmayanlara versinler" buyurdu.

Hz. Peygamber daha birçok mal çeşidi saydı. İşte o zaman kimsenin ihtiyacından fazla bir şey bulundurmaya hakkı olmadığını anladık.

Müslim, Lukata 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 32

Açıklamalar

Hadisimizin muhtelif rivayetleri dikkate alındığı zaman, Peygamber Efendimiz'in yanına gelen bu adamın ya kendisinin veya devesinin açlıktan ve yorgunluktan halsiz düştüğü anlaşılmaktadır. Bu kimse bütün eşyasını deveye yüklediği ve ayrıca binecek hayvanı bulunmadığı için yorulmuş da olabilir. Yahut devesinin yükü ağır, yolu da uzun olduğu için binitti, taşıdığı ağır yükün altında ezilmiş olabilir.

Şefkatli Efendimiz bu durumu görünce ashâbına dönerek, yanında ihtiyacından fazla binek hayvanı olanların onu bineği olmayanlara vermesini, ihtiyacından fazla azığı veya hayvan yemi olanların da bunları azığı ve yemi olmayanlara vermesini tavsiye buyurmuştur.

Ebû Said el-Hudrî'nin belirttiğine göre Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem*, o günün şartlarına göre yolculuk esnasında lâzım olan elbise, ayakkabı, su, su kabı, çadır ve para gibi zarurî ihtiyaçları saymış, ihtiyaç fazlasını muhtaçlara vermek gerektiğini söylemiştir.

Yolculuk esnasında kafile başkanı seçilen kimse, yol arkadaşlarının durumunu araştırmalı, ihtiyaç sahiplerinin sıkıntısını gidermeye çalışmalıdır. Bir kimse varlıklı olduğu halde yolculuk esnasında muhtaç duruma düşebilir. Bir kimsenin kılığının koyafetinin yerinde olması, ona maddî bakımdan yardım etmeye, hatta zekât vermeye engel değildir.

Peygamber Efendimiz'in kurup yaşattığı İslâm kardeşliği işte böylesine insanlıktır. Sevgi, şefkat ve merhamet esasına dayanır. Düşenin, düştüğü yerde kalmasına göz yumulmuz. Düşen elbirliği ile kaldırılır, sıkıntısı giderilir, insanca yaşaması temin edilir. İslâm toplumunda müslümanın sosyal güvencesi tamdır.

İslâmiyet'in kardeşlik anlayışına göre, birine yardım edenin böbürlenip gururlanmasına izin verilmediği gibi, yardım edilenin ezilip büzülmesi, mahcubiyet duyması da hoş karşılanmaz. Zira yardım isteyen şahıs, yardım istediği kimseleri görevlerini yapmaya çağırmış olur. Yardım edenler de kardeşlerine hizmet etmenin zevkini ve şerefini duyarlar. İslâm kardeşliği işte böylesine güzel, böylesine samsacaktır.

Hadisi 971 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Yolculuk ve kafilk esnasında zor duruma düşenlerin ihtiyaçlarını temin etmek, hali vakti yerinde olanların görevidir.
2. Söz konusu ihtiyaçlar sadece yemek içmekten de ibaret değildir. İnsanlara yaşamaları için gerekli olan her yardım yapılmalıdır.

3. Yol arkadaşları birbirini kollamalı, yardıma muhtaç olan arkadaşlarına gerekli yardımı yapmalıdır.

568- ??? ????? ??? ???? ??? ?????? ??? ????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ? ????? : ???????? ??????? ???????????? ? ??????????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ? ???????? ??????? ??????????? ????????? ? ???? ?????? ??????????? ??? ????????? ? ???????: « ?????? » ?????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????????? ????? ?????? ????????? ? ????? ??????? ????? ???????? : ??????? ???? ???????? ; ?? ?????????? ????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ? ????? ????????? ? ???????? ??????? ?? ??????? ???????? ? ??????? : ??? ????????? ?? ?????????? ?????????? ? ???????? ?????????? ??????? ??????? . ??? ?????? : ?????? ???????? . ???? ??????? .

568. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir kadın dokuduğu kumaşı (bürdeyi) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e getirip verdi ve:

- Bunu giyesin diye kendi ellerimle dokudum, dedi.

Böyle bir kumaşa ihtiyacı olan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onu aldı, izâr olarak (belden aşağısına) giyinip yanımıza geldi.

Bunu gören falanca, Hz. Peygamber'e:

- Ne kadar da güzelmiş! Bunu ver de ben giyineyim, dedi.

Resûl-i Ekrem:

- Peki, dedi. Orada biraz oturduktan sonra evine döndü. Kumaşı katlayıp o adama gönderdi.

Ashâb-ı kirâm o sahâbiye:

- Hiç de iyi yapmadın. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öyle bir kumaşa ihtiyacı olduğu için onu giyinmişti. Üstelik sen, Hz. Peygamber'in, kendisinden bir şey isteyeni geri çevirmediğini bile bile o kumaşı istedin, dediler.

O şahıs şunları söyledi:

- Vallahi ben o kumaşı giyinmek için değil, kendime kefen yapmak için istedim.

Hadisin râvisi Sehl İbni Sa'd'ın dediğine göre o kumaş bu zâtın kefeni oldu.

Buhârî, Cenâiz 28, Büyû' 31, Libâs 18, Edeb 39. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 97; İbni Mâce, Libâs 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf bize Peygamber Efendimiz'in zamanından canlı bir tablo ve pek güzel dersler sunmaktadır.

Hadîste adı zikredilmeyen, kim olduğu da bilinmeyen bu hanım sahâbî, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hediye edeceğim diye, kim bilir o kumaşı ne güzel duygularla dokudu. Sonra onu alıp Resûlullah'ın huzuruna geldi. Mübârek yüzüne ve ceylan gözlerine bakarak hediyesini takdîm etti ve onun duasını aldı. Yâ Rabb! Bir mü'min için bu ne büyük saâdet!..

Öte yandan bir diğer sahâbî, ihtiyacı olduğu için değil, sadece onun mübârek vücûduna temas eden bir kumaşa sâhip olmak, ölünce ona sarılmak düşüncesiyle kumaşı isteyip aldı ve gerçekten de öldüğü zaman bu kumaş onun kefeni oldu. Allahım, bu ne büyük bahtiyarlık!..

Beri yanda bir Peygamber, hem de Allah'ın sevgilisi olan bir Peygamber, vücûdun alt tarafını giyilen izâr dedikleri bir kumaşa muhtaç olabiliyor. Ancak kumaşı giymesinin üzerinden daha birkaç saat geçmeden, "Bu kumaşı bana ver" diyen bir sahâbîsine, onu sarıp sarmalayıp gönderiyor. Allahım bu ne cömertlik! Kendisinden istenen bir şeyi, onu ihtiyacı olduğu halde çıkarıp vermek ne emsâlsiz bir tokgözlülük!

Esasında cömertlik ve tokgözlülük sözleri, Peygamber Efendimiz'in bu asîl davranışı karşısında pek cılız kalmakta ve onun yaptığı fedakârlığı ifâde edememektedir. Çünkü cömertlik, kendisine ihtiyaç duyulmayan bir şeyi, ona ihtiyacı olana veya olmayana çıkarıp vermekten ibârettir. Peygamberler Sultanı Efendimiz ise, bir elbiseye son derecede muhtaç olduğu bir sırada o kumaşı çıkarıp veriyor ve böylece başkasına kendisine tercih ediyor.

Bir de bu olayı gören sahâbîlerin, hâlâ zâlik ve mülâsebetsizlik gibi görünen bir davranışa göz yummayıp hemen mûdahale etmeleri ve onu yapanı uyarmaları olayı vardır ki, bu da bir başka güzelliktir.

Peygamber Efendimiz'in mübârek vücûduna temas eden bir kumaşa bürünerek âhıret yolculuğuna çıkma fikri ne güzel bir düşünce, ne ince bir davranış! Allah'ın Resûlü'ne âşık olduğu anlaşılan bu bahtiyar sahâbînin davranışı, Resûlullah hasretiyle yanan bir başka âşığın, büyük şâir Fuzûlî'nin meşhur beytini hâtıra getiriyor. Fuzûlî diyor ki:

Şâyet ben sevgilime kavuşamaz ve onun elini öpme arzusuyla yanıp tutuşarak ölüp gidersem, mezarımın toprağından bir testi yapın ve yârime onunla su verin. Ben sevgilime dokunamadan ölüp gitsem bile, toprağımdan yapılan testinin onun dudaklarına temas etmesi beni mutlu eder:

Dest büsî arzusiyle ölürsem doostlar
Küze eylen toprağım sûnun anınla yâre sû

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hediye alıp vermek Peygamber Efendimiz'in sünnetidir.
2. İnsanların istediği bir şeyi, ona ihtiyaç duyulsa bile, vermeye çalışmalıdır.
3. Ölüme hazırlanmak düşüncesiyle kefenin ve kabrin hazırlanmasında sakınca yoktur.

569- ??? ??? ???? ??? ??????? ??? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????????? ????? ???????? ?? ????????? ? ??? ????? ??????? ??????????? ??????????? ? ???????? ?? ????? ???????? ?? ????? ?????? ? ????? ??????????? ????????? ?? ??????? ??????? ??????????? ????? ?????? ??????? ?????? » ????? ???? . « ????????? » : ??????? ???????? ? ??? ??????? ?????????? .

569. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Eş'ariler, gazâda azıkları tükenmeye yüz tuttuğu veya Medine'de ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman, yanlarında ne varsa getirip bir yaygıya dökerler. Sonra bunu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar. İşte bu sebeple Eş'ariler bendendir, ben de onlardanım."

Buhârî, Şirket 1; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 167

Açıklamalar

Yardımlaşma konusundaki davranışlarıyla Peygamber Efendimiz'in takdirini kazanan Eş'ariler, Yemen'de yaşayan bir kabile olup hadîsimizin râvisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî de bu kabîleye mensuptur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Eş'ariler, tıpkı kendisi gibi yardımlaşmayı sevdikleri, sıkıntı zamanında herkesin elinde olanı ortaya koyarak zenginle fakiri eşit hale getirdikleri için beğenmektedir. Nitekim Peygamber *aleyhisselâm* Hevâzin Gazvesi de denilen Huneyn Gazvesi esnasında bu uygulamayı yapmıştır. Şöyle ki:

Mücâhidlerin yiyecekleri tükenmeye yüz tutunca, Peygamber Efendimiz'e gelerek:

- İzin verirsen develeri keseceğiz, dediler.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de onlara izin verdi.

Bunu duyan Hz. Ömer Resûlullah Efendimiz'in huzurunu gelerek:

- Yâ Resûlallah! Bunların develeri gittikten sonra hiçbiri sağ kalmaz, dedi.

O zaman Efendimiz Hz. Ömer'e şu emri verdi:

- *"Ordıya ilân et! Herkes arta kalan azığını alıp gelsin."*

Yere meşin bir yaygı serildi. Müslümanlar yanlarında bulunan azıklarını bunun üzerine koydular.

Hz. Peygamber ayağı kalkarak bu erzakın bereketlenmesi için dua etti. Sonra İslâm askerleri yanlarında ne kadar boş kap varsa alıp geldiler ve yaygı üzerindeki yiyeceği bunlara avuç avuç doldurmaya başladılar. Doldurulmadık bir kap kalmadı. Erzakın bir o kadarı da arttı. Bu mûcize, Efendimiz'i pek sevindirdi. Mübârek dişleri görününceye kadar gülüp. Sonra da Allah Teâlâ'ya şükrünü şu sözlerle ifâde ettî:

- **"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve emnî Resûlullah** *Allah'dan başka ilâh bulunmadığını, benim de O'nun Resûlü olduğunu kesinlikle belirtirim"* (Tecrîd Tercemesi, VII, 422).

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ve onun ileri gelen sahâbîleri, müslâman kökelerin işkenceye uğratıldığı günlerde, din kardeşlerinin sıkıntıya düştüğü zamanlarda ve İslâm ordusuna yardım etmek gerektiğinde bütün servetlerini ortaya koymuşlardır.

Bir müslâman din kardeşlerinin sıtrabına gösîlinde duymalı, onların sıkıntısını azaltmak için elinden geleni yapmalıdır. Allah Teâlâ'yı en fazla memnun eden davranış, bir kulunun, kendinden çok başkalarını düşünmesi, onların rahatını kendi rahat ve huzuruna tercih etmesidir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Yolculukta veya diğer zamanlarda yiyecek sıkıntısı çekildiğinde yardımlaşmak ve elindekini olmayanlara vermek güzel bir harekettir.
2. İnsanların sıkıntısını gidermek için fedakârlık etmek ve kendisinden önce başkalarını düşünmek, Allah'ı ve Peygamber'ini memnun eder.
3. Eş'ariler, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in takdirini kazanmış değerli mü'minlerdir.

63- ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????????? ??? ??????????? ???

ÂHİRETE HAZIRLANMAK

YARIŞIRCASINA ÂHİRETE HAZIRLANMAK VE ÇOK HAYIR YAPMAK

Âyet:

????????? ?????? ????? ?????????????????????? ????????????????? [26]

1. "Yarışanlar bu konuda yarışsınlar."

Mutaffifîn sûresi (83), 26

Bu âyet-i kerîmeden önceki dört âyette, iyi kimselerin âhırette en yüksek derece ve makamları elde edecekleri belirtilmekte, orada sayısız nimetler içinde yaşayacakları, tahtlar üzerinde oturup etrafı seyredecekleri, sahip oldukları bahtiyarlığın yüzlerinden okunacağı, onlara ağzları güzel kokularla mühürlenmiş şûrâblar içinde saf şerbetler sunulacağı tasvir edilmekte, sonra da -yukarıdaki âyetle- yarış edilecek hususlar işte bunlardır; bu görülmemiş nimetleri elde etmek için yarışın denmektedir.

Âyette sözü edilen yarış (münâfese), başkalarının iyi haline imrenip onlar gibi olmaya, hatta daha ileri gitmeye çalışmak demektir. Bunun haset ile ilgisi yoktur. Çünkü hasette, başkasının elindeki nimetin yok olmasını isteme, yok olunca da sevinme hali vardır. Burada kendisinden bahsedilen yarışçının ise öyle kötü bir düşüncesi yoktur. O kemâle âşık olduğu için en mükemmele ulaşılmasını ister. En iyiye, en güzele gidenleri takdir etmek ve onlara hayranlık duymakla beraber, iyilikte herkesi geçmeyi arzu eder.

Hadisler

570- ??? ???? ??? ???? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ? ???????? ????? ????? ????????? ?????? ? ????? ??????? ??????????? ? ???? ????????? : « ?? ???????? ?? ??? ???????? ???????? ??????? ???????? : ?? ????????? ?? ?????? ?????? ?? ??????? ???????? ????? ??????? ? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? . ????? ???? .

« ??????? » ??????? ???????? ??? ? ???? : ???????? ? ??????? ???????? ???? ???? ???????? ??? ?????? ?????.

570. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çocuğa dönerek:

- **"Bunu yaşlılara verebilir miyim?"** diye sordu.

Çocuk:

- Hayır, vallahi olmaz yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kabı çocuğun eline verdi.

Buhârî, Şirb ve'l-müsâkât 1, 10, Mezâlim 12, Hibe 22, 23; Eşribe, 19; Müslim, Eşribe 127

Açıklamalar

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz sahâbîlerinden birinin evinde bulunuyordu. Bazı sahâbîler de Peygamber*aleyhisselâm*'ı dinlemek üzere oraya gelmişlerdi. Bir ara kendisine süt ikrâm edildi. Bu sırada Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in sağında amcazâdesi Abdullah İbni Abbas oturuyordu. İbni Abbas o mecliseki sahâbîlerin en küçüğü idi. Efendimiz'in solunda ise elli yaşını geçkin sahâbîler vardı.

O devirde, şimdi olduğu gibi herkese ayrı bardaklarda meşrubat verilmez, mecliste kaç kişi olursa olsun, içilecek şey bir kap ile sunulurdu. Meşrubatı içen kimse kabı yanındakine verirdi.

Ashâbına görgü kurallarını canlı örneklerle öğreten Resûlullah Efendimiz, sütü içtikten sonra sağ tarafında oturan İbni Abbas'a dönüp:

- *Bu sütü yaşlılara verebilir miyim?* diye sordu. Böylece **ikramın sağdan başlaması** gerektiğini, fakat sol tarafta yaşlılar varsa, **yaşlarına hürmeten** onlara öncelik tanınabileceğini öğretmiş oldu.

Peygamber Efendimiz sadece ikrama değil, her işe sağdan başlama esası üzerinde önemle durmuştur. Küçük yaştan itibaren yıllarca Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hizmetinde bulunan Enes İbni Mâlik'in anlattığı böyle bir olay daha vardır. Bu olay Enes'lerin Kubâ'daki evinde geçmiştir. O sırada Hz. Peygamber'in sağında bir bedevî, solunda Hz. Ebû Bekir oturuyordu. Karşısında da Hz. Ömer vardı.

Peygamber *aleyhisselâm* süt içmek istedi. Hemen bir koyun sağıldı. Sütte biraz su kattılar ve Resûlullah'a ikrâm ettiler. Efendimiz sütü içince, Hz. Ömer süt kabının önce bedeviye verilmesinin Hz. Ebû Bekir'i gücendireceğini düşünerek:

- Yâ Resûlallah! Sütü yanbaşımızda duran Ebû Bekir'e verin, dedi.

Fakat Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer'in dediğini yapmadı. Sütü bedeviye verdi. Sonra da:

- **"el-Eymene, fel-eymene**: *Önce sağdakine, sonra onun sağındakine"* buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise üç defa:

- **"el-Eymenûne:** *Sağdakilere, sağdakilere, sağdakilere!"* buyurdu (Müslim, Eşribe 126).

Böylece Efendimiz İslâmiyet'te sağın, sağdan başlamanın önemini belirtmiş oldu.

Bu olayların birkaç defa meydana geldiği, hatta bir defasında, hadisimizde sözü edilen çocuğun Abdullah İbni Abbas'ın kardeşi Fazl İbni Abbas olduğu anlaşılmaktadır.

İki kardeşten hangisi olursa olsun, onların:

- Yâ Resûlallah! Senden kazanacağın hayrı kimseye bağışlayamam, diyerek sütü Peygamber Efendimiz'in elinden alıp içmelerinin çok önemli bir sebebi vardı. **Resûlullah'ın mübârek dudaklarının temas ettiği yerden ilk önce içmenin hayır ve bereketini** elde etmeyi bütün sahâbiler pek arzu ederlerdi.

Hayır ve bereket söz konusu olunca, herkesin öncelikle kendini düşünmesi bencillik değildir. Zaten insanoğlu şu dünyada bir nevi yarış meydanındadır. Âhirete doğru uzanan gideli yolda, bülûğ çağından itibaren sessiz bir yarış başlar. Bunun adı fezâilerli olabilme, Allah'ın rızâsını kazanabilme yarışıdır. Bu konuda tevâzu göstermek, başkasını kendisine tercih etmek akıl kârı değildir. Akıllı insan, sevap diye bilinen her hayrı yapmaya gayret eden, amel defterini sevaplarla doldurmaya çalışan kimsedir.

Hadîs-i şerîf 762 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İkrama meclisteki en değerli insandan başlanır. O da ikram edilen şeyi sağındakine verir.
2. Sağda oturan kimse izin verdiği veya istediği takdirde, ikram önce mecliste bulunan yaşlılara, âlim ve fazîlete üstün olanlara sunulabilir.
3. Büyüklere saygı gösterilmeli, ikramlarda onlara öncelik tanınmalıdır.
4. Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'e derin hayranlık beslediklerî ve onun mübârek vücuduna temas eden her şeye sahip olmaya çalıştıkları görülmektedir.

571- ??? ??? ????? ??? ??????? ??? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ??????? ??? ?????? ? ???????? ???????? ?????? ?? ???????? ????????? ??????? ????? ?????? : ??? ???????? ? ????? ?????? ??????????? ????? ????? ?? ??? : ????? ??????????? ?????? ?? ????? ?? ??? ????????? » ???? ??????? .

571. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir gün Eyyûb peygamber çıplak yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyûb da onları toplayıp elbisesine doldurdu.

Bunun üzerine Cenâb-ı Mevlâ:

- Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı? diye seslendi.

Eyyûb da:

- Evet, izzetine yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat ben senin lutfettiğin berekete doyamam, dedi."

Buhârî, Gusül 20, Enbiyâ 20, Tevhîd 35. Ayrıca bk. Nesâî, Gusül 7

Açıklamalar

Eyyûb *aleyhisselâm* bir zamanlar çok zengindi. Allah Teâlâ onu hem mâlıyla hem de bedeniyle imtihan etti. Önce servetini, sonra da sağlığını elinden aldı. On üç yıl boyunca tatmadığı acı, çekmediği ıstırap kalmadı. İki dostu ve sâdık eşi dışında bütün ahbapları ve yakınları kendisini terketti. Onun ne kadar sabrlı ve Cenâb-ı Hak'tan gelen her şeye râzı olduğu kesinleşince, Allah Teâlâ hem sağlığını hem de servetini fâzlasıyla geri verdi. Hadisimizde sözü edilen altın çekirge yağmuru, işte bu sabır imtihanından sonra meydana geldi.

Önce iki hususa işaret etmekte fayda var:

Birincisi, Hadîste Eyyûb *aleyhisselâm*'ın çıplak yıkandığı söylenmiyor. Çıplak yıkanmak câiz midir?

Yıkanılan yerin açık veya kapalı olmasına göre durum değişir. Başkalarının görebileceği yerde çıplaplak soyunup yıkanmak haramdır. Nitekim Peygamber Efendimiz bir defasında açıkta yıkanan bir adam gördü. Hemen ashâbını Mescid-i Nebevî'de toplayarak, Allah Teâlâ'nın son derece hayalı olduğunu, hayalı ve örtülü olanları sevdiğini söyledi ve onlara yıkanırken başkalarının göreceği şekilde açılmamalarını tavsiye etti (Ebû Dâvûd, Hammâm 1; Nesâî, Gusül 7). Demekki başkalarının görebileceği yerde yıkanırken örtünmek şarttır.

Başkalarının görmeyeceği yerde çıplak yıkanmak câiz olmakla beraber, bâsbütün açılıp saçılmak uygun değildir. Tenhâda açılıp saçılmanın ne sakıncası olduğunu soran birine Resûlullah Efendimiz, *"Utanıp sakınılmaya Allah Teâlâ'nın daha lâyık olduğunu"* söylemiştir (Buhârî, Gusül 20; Tirmizî, Edeb 22, 39).

İkinci husus da, Allah Teâlâ'nın Eyyûb peygambere:

- *Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?* diye bizzat seslenip seslenmediğidir.

Bunu kesin olarak bilemiyoruz. Allah Teâlâ'nın peygamberlerine vahiy şekilleri vardır. Bunu göre Cenâb-ı Hak ona bizzat hitap edebileceği gibi, bir meleği vasıtasıyla da seslenmiş olabilir.

Bu yan bilgilerden sonra hadisimizde anlatılmak istenen asıl konuya geçebiliriz.

Kur'ân-ı Kerîm'de "ne iyi kul!" diye övülen Eyyûb peygamber o kadar zengin olduğu halde, **çekirge şeklindeki altınları görünce onları toplamaya başladı**. Demekki bir insan helâl yoldan kazandığı ve şükrünü edâ ettiği sürece çok kazanıp aşırı derecede zengin olabilir. Zira dünya malına yenik düşmeyen, servet içinde yüzdüğü halde mal sevgisiyle gönlünü kirletmeyen yüğit insanlara hem dinin hem de müslümanların ihtiyacı vardır.

Ayrıca kendiliğinden gelen bir mal, Eyyûb *aleyhisselâm*'ın dediği gibi, Allah'ın bir lutfu ve bereketidir. Böyle bir lutfa ihtiyacı yokmuş gibi tok davranmak yanlıştır. Nitekim Eyyûb *aleyhisselâm* çıplak olduğuna bakmadan altın çekirgeleri toplamaya çalışmıştır. *"Seni bunlara dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?"* sorusuna da, senden gelen nimete ve berekete doymuş gibi davranamam, diyerek kulun âlâhî lutuflara hiçbir zaman doymuyacağını göstermiştir.

Kendiliğinden gelen mal konusunu 539 numaralı hadîste de görmüştük. Hatırlanacağı üzere bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer'e bir ganimet malından pay ayırdı. Hz. Ömer o mala ihtiyacı olmadığını ifâde etmek için:

- Bunu daha muhtaçlara verin, dedi.

Onun bu tavrına doğru bulmayan Peygamber Efendimiz:

- *"Al, al! Göz koyup istemediğin halde sana böyle bir mal verilirse al. Onu kendine mâlet. Sonra ister ye, ister fakirlere ver. Böyle olmayan bir malı da elde etmeye çalışma!"* buyurdu.

Demekki bir bâyağının ikram ve ihtiâtına nâil olan kimse, o ikrama ihtiyacı yokmuş gibi davranmamalı, teşekkür edip kabul etmelidir.

Şunu da belirtelim ki, Allah Teâlâ'nın Hz. Eyyûb'a:

- *Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?* diye hitab etmesi bir azarlama değildir. Kuluna verdiği hesapsız nimetler karşısında onun tutumunu görmek ve daha fazla şükretmesine imkân hazırlamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayır ve bereket kazandıracak şeyler elde edilmeye çalışılmalı, değerli insanların ikrâm geri çevrilmemelidir.
2. Zenginlik bir nimettir. Eyyûb peygamber gibi Allah'ın nimetlerine şükreden bir zengin olmaya çalışmalıdır.
3. İnsan ne kadar zengin olursa olsun, Cenâb-ı Hakk'ın lutuf've yardımına her zaman muhtaçtır.
4. Kapalı yerlerde çıplak yıkanılabilir. Açık yerlerde kimse görmese bile çınlıçplak yıkanmamalıdır.

64- ??? ??? ????? ??????

??? ?? ??? ????? ?? ??? ????? ?? ????? ??????? ???

ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

MALI HELÂLİNDEN KAZANIP SARFEDİLMESİ EMREDİLEN
YERLERE HARCAMAK SURETİYLE ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

Âyetler

????????? ??? ??????? ????????? [5] ????????? ???????????? [6] ???????????????? ??????????? [7]

1. "Her kim verir, fenalıktan sakınır ve en güzeli doğrularsa, ona mutluluk yolunu kolaylaştırırız."

Leyl sûresi (92), 5-7

Âyet-i kerîmede **"verme"** sözü genel olarak kullanılmıştır. Bu sözle fakire yardım, İslâmiyet'in gelişmesine hizmet, din aleyhindeki faâliyetleri boşa çıkarma gibi Allah yolunda yapılan her nevi mâlî yardım ifâde edilmiştir. İslâmiyet'in ilk yıllarında Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi servetini Allah yolunda harcamak, varlıklı müslâmanın bir özelliğidir.

Diğer bir özelliği de Allah'tan korkup O'nun yasakladığı her türlü fenalıklardan uzak durmak, İlâ etmesi gereken kulluk görevlerini yapmaktır. Mü'min, bunlardan başka dinin kötü saydığı davranışlardan sakınır, iyiliği kötülükten, güzelliği çirkinlikten ayırır; âhirete inanır, Cenâb-ı Hakk'ın orada iyi kimselere ikramda bulunacağına kabul edense, Allah Teâlâ o mü'mini cennetine ve cemâline kolayca kavuşturur.

Demekki Cenâb-ı Mevlâ zengin kulunu ikramda bulunabilmek için onda başlıca üç özellik görmek istiyor:

Malını hayra harcamak,

Günahlardan sakınmak,

Bu güzel davranışların mükâfâtını göreceğine inanmak.

???????????????? ??????????? [17] ??????? ??????? ??????? ??????????? [18] ????????????? ??????? ??? ????????? ??????? [19]

?????? ????????? ?????? ?????????????????? [20] ?????????? ??????? [21]

2. "Kötülükten sakınan, malını hayra sarfederek özünü temiz tutan kimse cehennemden uzak kalır. O şahıs yaptığı iyiliğe karşılık kimseden mükâfât beklemez. Ancak Yüce Rabbinin rızâsını kazanmaya çalışır. O kimse kavuşacağı nimetlerden hoşnut olacaktır."

Leyl sûresi (92), 17-21

Görüldüğü üzere Leyl sûresinin bu son âyetleri, yukarıda geçen âyetlerin devamında gelmekte ve konuyu özetleyerek sonuca bağlamaktadır.

Buna göre hem kötûlerden hem Cenâb-ı Hakk'ın yasaklarından sakınan ve malını hayır yolunda harcayarak cimrilikten kurtulan kimse cehennemden uzaklaştırılacaktır. O bahtıyar kimse kesinlikle cehenneme girmeyecek, sadece onun üzerinden şöyle bir geçip cennete kavuşacaktır. Bunun sebebi ise, onun dünyada iken "servetim temizlensin, maddeten ve mânen çoğalsın" diye malını Allah yolunda harcaması, kendilerine yardım ettiği kimselerden bir teşekkür bâle beklememesi, sadece Allah'ın rızâsını elde etmek istemesidir. İşte bu sebeple o iyi insan mutlaka aradığına bulacak, Allah'ın rızâsını kazanacak, kavuştuğu nimetlerden râzı ve hoşnut olacaktır.

??? ?????????? ???????????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???????????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ??????????? ?????? ???? ?????????????????? ???????? ????? ??????????? ??????? [271]

3. "Zekâtları açıktan vermiyorsunuz ne âlâ. Ama fakirlere gizlice vermiyorsunuz, bu sizin için daha hayırlı olur. Allah da bu sebeple sizin bazı günâhlarınızı bağışlar. Cenâb-ı Hak yaptıklarınızı bilir."

Bakara sûresi (2), 271

Zekât diye tercüme ettiğimiz kelime, âyet-i kerîmede "sadaka" olarak geçmektedir. Farz olan zekât ile nâfile olan sadaka Kur'ân ve hadislerde "sadaka" sözüyle ifâde edilmektedir.

Zekât, sadaka gibi hayrların gizli yapılması tavsiye edilmiştir. Gizli yapılan hayırlar hem veren hem de alan için iyidir. Zira o takdirde sadaka veren kimse riya ve gösteriş gibi fena duygulara kapılmaz ve böylece Allah'ın rızâsını daha kolay kazanır. Sadakanın gizli verilmesi fakir için de iyidir. Çünkü sadakanın kime verildiğini başkaları görmeyeceği için, fakirin şeref ve haysiyeti korunmuş olur. Zekât herkesin göreceği şekilde, sadakayı ise gizlice vermenin fâydaları bulunmakla beraber, zamanın ve şartların gereğine göre hareket etmek daha iyidir.

Âyet-i kerîmede bu güzel davranışlar sebebiyle bazı günâhların bağışlanacağı belirtilmekte ve Allah Teâlâ'nın gizli açık ne yapılırsa hepsinden haberdâr olacağı ifâde edilmektedir.

Şu hâlde önemli olan iyi bir niyete sahip olmak, insanların değil Allah'ın rızâsını kazanmak gerektiğini hatırdan çıkarmamak, zekât ve sadakayı günün şartlarına göre en uygun yere, en uygun şekilde vermektir.

??? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ??????????? ??? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? [92]

4. "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah şüphesiz onu bilir."

Âl-i İmrân sûresi (3), 92

"En iyi" diye tercüme ettiğimiz **"birr"** kelimesi, hayrın ve iyiliğin en mükemmeli, Allah'ın rahmeti, rızâsı ve cenneti gibi mânâlara gelmektedir. Bu kelime imânın en mükemmeli, ihsânın en güzeli, ahlâkın en yücesi olarak da açıklanmaktadır. Bakara sûresinin 77. âyetinde "en iyi"nin ne olduğu kısaca böyle belirtilmektedir.

Demekki bir kimsenin en mükemmeli yakalayabilmesi için sadece imân etmesi yetmez. Hem imân etmesi hem de sahip olduğu imkânların içinde en çok sevdiklerini Allah yolunda harcaması (infâk etmesi) gerekir. Verdiği malı ne kadar fazla severse, diğer bir ifâdeyle sevdiği maldan ne kadar verirse, yaptığı hayır o kadar makbûl olur.

Birr, insanın sahip olduğu imkânlar, mal ve beden gücü cinsinden maddî varlıklar olabildiği gibi ilm ve nüfûz kabîlinden mânevî şeyler de olabilir. Cenâb-ı Hak bir kimseye değerli olarak ne vermişse, onun bu âlâhî bağışları Allah yolunda ve din uğrunda çekinmeden sarfetmesi hem bir kulluk borcu hem de verilen nimetin şükrüdür.

Bu âyet nâzıl olduğu zaman bazı sahâbîler en çok sevdikleri mallarını sadaka olarak dağıtmışlardı. Ebû Talha el-Ensârî Beyrûhâ adlı çok değerli hurma bahçesini, Abdullah İbni Ömer çok sevdiği câriyesini, Zeyd İbni Hârise en güzel atını Allah rızâsı için elden çıkarmışlardı. Hz. Ömer Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelerek en sevdiği malının Hayber'deki hissesi olduğunu söylemiş ve nereye harcaması gerektiği hususunda onun görüşünü almak istemişti. Resûlullah Efendimiz de arzîyet elinde tutup meyvasını sadaka olarak vermesini tavsiye etmişti.

Hadisler

572- ??? ???? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ????????

??????? : « ?? ?????? ?????? ?? ??????????? : ?????? ?????? ??????? ?????? ? ??????????? ??? ????????? ?? ??????? . ??????? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ???? ????????????? » ????? ???? ????? ???? ?????? .

572. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yalnız şu iki kimseye gıpta edilmelidir:

Biri, Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcayıp tüketen kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği ilmle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse."

Buhârî, İlm 15, Zekât 5, Ahkâm 3, I'tisâm 13; Müslim, Müsâfirîn 268. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22

545 numarada geçmiş olan bu hadis, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

573- ??? ????? ??? ??? ??????? ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ????? ?????? ?? ???????? : ?????? ?????? ?????? ???????? ? ??? ??????? ???? ?????? ??????? ??????? ????????? . ???????? ?????? ?????? ??????? . ???? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????? » ????? ???? . « ???????? » ??????????? .

573. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yalnız şu iki kişiye gıpta edilmelidir:

Biri, Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân ile gece gündüz meşgul olan kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği malı gece gündüz harcayan kimse."

Buhârî, Temennî 5, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266, 267. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22

Açıklamalar

Her iki hadis de *"Yalnız iki kişiye haset edilmelidir"* diye başladığı halde, biz **haset** sözünün burada gıpta anlamında kullanıldığına bakarak, onu **gıpta** diye tercüme etmeyi uygun bulduk.

Haset nedir, gıpta nedir?

Haset, birinin elindeki nimetin, onun elinden çıkarak kendisine geçmesini istemektir. Biz buna kıskançlık diyoruz. Kıskançlık insanları mutsuz ve huzursuz eden mânevî bir hastalıktır. Bu ateşe gönlünü kaptıran kimse hem kendi rahatını bozar hem başkalarını rahatsız eder hem de İlâhî takdire boyun eğmediği için günahkâr olur.

Yüce Rabbimiz haset edilmesini yasaklamakta ve:

"Allah'ın sizi birbirinize üstün kılmasına haset etmeyiniz" buyurmaktadır [Nisâ sûresi (4), 32]. Şunu biliyoruz ki, Allah Teâlâ her kuluna çeşitli kabiliyetler vermiş, insan bu kabiliyetleri kullandığı ölçüde çeşitli nimetlere ermiştir. Başkalarına verilen nimetlere göz koyup ömür boyu o nimetleri özlemek yerine, insanın kendisindeki İlâhî lutufları görmesi, onların kıymetini bilmesi, şayet daha fazlasını isteyecekse bunu Cenâb-ı Hak'tan istemesi gerekir.

Haset zararlı bir duygu olduğu için Yüce Mevlâmız "haset ettiği vakit hasetçinin şerrinden Allah'a sığınılmasını" tavsiye etmiştir [Felak sûresi (113), 5]. Şu halde gönlünde kıskançlık duygusu beliren kimse hemen kendine gelmeli ve bu duygıyı içinden söküp atmalıdır.

Gıpta ise, hayır işleyen ve iyilikler yapan bir kimsenin elindeki nimetin yok olmasını düşünmeden, öyle bir imkâna sahip olmayı arzu etmektir. Allah Teâlâ bu duygıyı yasaklamadığı gibi, başkasının sahip olduğu ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için harcadığı iyi imkânlara kavuşmak için yarış edilmesini tavsiye etmiştir. Dinimizde buna "hayırda yarış etme" anlamında **münâfese** denmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:

"İyi işlerde öne geçmek isteyenler, bu hususta yarışıp dursunlar" [Mutaffifîn sûresi (83), 26].

İyilik ve Allah'a itaat yolunda yarışılması böyle teşvik edilmekte, kötülük, bencillik ve kıskançlık hususundaki yarışlar ise Peygamber Efendimiz'in *"lâ-tenâfesû: Dünyaya bağlanarak bir şeyin yalnız sizde bulunmasını istemeyiniz"* hadîsiyle yasaklanmaktadır. Şu halde insan dinin izin verdiği ve uygun bulduğu konularda gıpta edebilir.

Bu iki hadîs-i şerîfi yanyana düşünürsek, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **üç kimseye inanmemizi** tavsiye buyurduğunu görürüz:

Birincisi: Allah Teâlâ'nın helâl mal ile zengin kıldığı adamdır. Bu zât, eline geçen malın tamamını -gösteriş yapmayı düşünmeden- gâyenin şartlarına göre, dinin öngördüğü yerlere gece gündüz harcar durur. Böyle kimseler, inmenlecek adamlardır. Onlar, ellerindeki servetin kendilerine büyük bir sorumluluk yüklediğini düşünürler ve bir emanet gözüyle baktıkları bu serveti nereye sarfetmek gerektiğini devamlı surette araştırırlar. Zira zamanın değişmesiyle hizmet şekilleri de değişir. İslâm'ı anlatıp öğretmenin, onu gerektiği şekilde duyanınıyan kesinlere bu İlâhî mesajı iletmenin yolları farklılık arzeder. Şuurlu zengin bütün bu şartları göz önünde bulundurur.

İkincisi: Allah Teâlâ'nın kendisine ilm ve İslâmiyet'i anlama kabiliyeti verdiği âlimdir. Bu kimse öğrendiklerini hem kendisi yaşar hem de başkalarına öğreterek yaşanmasını sağlar. Zira bildiklerini bizzat yaşamayan kimse, anlattığı konuların doğruluğuna başkalarını inandıramız. Bildiklerini başkalarına öğretmek, âlmin zekâtıdır. Bilgilerini kendileriyle birlikte mezara götüren kimseler, o bilgiyi kendilerine esirgemeden verene nankörlük etmiş olurlar.

Hadîsimizin metnindeki "hikmet" kelimesini âlimlerimiz ilm, Kur'an, sünnet diye tefsir etmişlerdir. İlim sözü hem Kur'an'ı hem de sünneti içine aldığından, hikmeti ilm diye anlamak daha uygun görünmektedir.

Üçüncüsü: Allah Teâlâ'nın kendisine Kur'an-ı Kerîm'i öğrenip ezberleme ve anlama imkânını verdiği kimsedir. Bu kimse gece gündüz Kur'an-ı Kerîm ile meşgul olur. Her fırsatta onu okur, ihtiva ettiği derin mânalar ve hükümler üzerinde düşünür. Kur'an'ın emir ve yasaklarını bizzat yaşar, kısacası Kur'ân ahlâkını benliğine mâleder. Bunları yapmadan sadece Kur'an okuyup ezberlemekle, inmenlecek adam olunamaz.

Hadîsi 999 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sahip olduğu nimetleri yerli yerinde kullanan kimselere, onlar gibi iyilik yapmak ve sevap kazanmak arzusuyla gıpta edilebilir.
2. Zenginliğin şükrü, Allah rızâsını gözeterek malını hayırlı işlere sarfetmektir.
3. İlmin şükrü, bildiğini yaşayıp başkalarına da öğretmektir.
4. Kur'an'ı öğrenip ezberlemenin şükrü, onu her zaman okuyup üzerinde düşünmek ve hayatının rehberi yapmaktır.

574- ???? ??? ??????? ??? ?????? ??? ????? ????????? ?????????????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ?????? : ?????? ?????? ?????????? ??????????????? ??????? . ??????????? ????????? . ?????? : « ???? ????? ? » ????????? : ?????????? ???? ???????? ? ??????????? ???? ??????? . ???????????????? ??? ??????????? ? ??????????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????????????? ?????? ?????????? ???? ???? ????????? ? ??????????? ???? ???? ?????????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? ?? ????????? ? » ????? : ????? ?? ????? ?????? ? ????? : « ????????? ? ?????????? ??????????????? ? ????? ????? ????? ??????? ?????????? ?????? » ???????? ????????? ?????????????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? : ????? ??????????????? ?????? ?????????? ????? ???????? ? ????????? ???????? ? ???????? ????? ?????? ????? ????? ????????? ??????? : « ??? ?????? ??????? ????????? ??? ?????? » ????? ???? ? ???? ??? ??????? ???? . « ?????????? » : ?????????? ??????????? ? ???????? ???? .

574. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların fakirleri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Varlıklı müslümanlar cennetin yüksek derecelerini ve ebedî nimetleri alıp götürdüler, dediler.

O zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Hayrola! Onlar ne yaptılar ki?"** diye sordu.

Fakir muhâcirler:

- Bizim kıldığımız namaza onlar da kılıyorlar. Tuttuğumuz oruçları onlar da tutuyorlar. Üstelik onlar sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz. Köle âzâd ediyorlar, biz edemiyoruz, dediler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara:

- **"Sizden önde gidenlere yetişebileceğiniz, sizden sonra gelenleri geçebileceğiniz, sizin yaptığınızı yapanlar dışında herkesten üstün olacağınız bir şeyi haber vereyim mi?"** diye sordu.

- Evet, söyle yâ Resûlallah! dediler.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Her farz namazın peşinden otuz üçer defa sübhânallah, Allâhü ekber, elhamdülillâh dersiniz."

Birkaç gün sonra fakir muhâcirler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tekrar gelerek:

- Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımız tesbîhleri duymuşlar. Aynısını onlar da yapıyorlar, dediler.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur; Allah lutfunu dilediğine verir."

Buhârî, Ezân 155; Daavât 18; Müslim, Mesâcid 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm birer hayır yarışçısıydı. Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını daha çok kazandıran ibadetleri öğrenirler, onları herkesten çok yaparak kullukta en ön sırayı almak isterlerdi.

Fakir muhâcirler dediğimiz kimselerin bir kısmı Mekke'de de fakir olmakla beraber, çoğu mallarını mülklerini Mekke'de bırakarak Hz. Peygamber'i ve İslâmiyet'i desteklemek için Medine'ye koşmuşlardı. Onların gözünde Allah rızâsını kazanmaktan daha önemli bir şey yoktu.

Ashâb-ı kirâmın yoksulları, fakirliğin bazı ibadetleri yapmaya engel olduğunu bildikleri için, o konularda geri kalmanın üzüntüsüyle Resûlullah Efendimiz'e gelerek:

- Zenginler, malları çok olduğu için hac ve umre yapıyorlar, savaşa gidiyorlar, köle âzâd ediyorlar, yoksula yardım ediyorlar. Dolayısıyla bütün sevapları alıp götürüyorlar. Biz bunları yapamadığımız için onlardan geri kalıyoruz, diye dert yanmışlardı.

Peygamber Efendimiz fakir muhâcirlerin hem gönlünü almak hem de sevabı çok olan bir ibadeti haber vermek üzere onlara hadîsimizde anlatılan zikrleri öğretti.

Hadîs-i şerîfin bu rivayetinde "Allahü ekber" tesbîhi ikinci olarak zikredilmiş olmakla beraber, diğer rivayetlerde, bizim alışık olduğumuz şekilde üçüncü olarak söylenmiştir. *Sahîh-i Buhârî*'deki rivayetten öğrendiğimize göre, sahâbîler tesbîhlerin sayısında tereddülde düşerek Efendimiz'e başvurdular. O da bunlardan her birinin otuz üçer defa söyleneceğini ve şöyledir:

"Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ-şerike leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü vehüve alâ külli şey'in kadîr" deneceğini belirtti. Ebû Dâvûd'daki rivâyette, tesbîhleri çekip ardından bu "lâ ilâhe illallâhü" diye başlayan zikri söyleyen birinin, günahları deniz köpükleri kadar çok olsa bile bağışlanacağı belirtilmektedir (Vitir, 24; geniş bilgi için bk. 1419 numaralı hadîs).

Oturup tesbih çekenle, malıyla ve canıyla savaş eden ve servetini fakir fukaraya dağıtan kimse nasıl bir olur? denebilir. Unutmamak gereken bir husus var: İbadetleri değerli kılan şey, onları yapanların niyeti ve samimiyetidir. İhlâsla yapılmayan hiçbir ibadetin değeri yoktur. Bir insanın malını, sırf Allah rızâsı için çıkarıp vermesi ne kadar zorsa, hiçbir çıkar gözetmeden oturup tesbih çekmek de aynı derecede zordur.

İbadetleri değerlendirecek olan Allah'tır. Zenginlerin tesbih çekerek yine kendilerini geçtiklerini söyleyen fakir muhâcirlere Resûlullah Efendimiz'in verdiği cevap ne kadar düşündürücüdür:

- *"Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur; Allah lutfunu dilediğine verir."*

Demekki herkes içinde bulunduğu şartlara göre ibadet ve tâatını, hayır ve hasenâtını yapacak, en yüksek derecelerin sadece ibadetlerle değil, ibadet ve ihlâsla birlikte Allah'ın lutfuyla elde edileceğini bilecektir. Allah'ın lutfu ve yardımı olmadan O'nun cennetini ve cemâlini kazanmak mümkün değildir.

Yokluğa sabreden fakir mi, yoksa malını Allah yolunda harcayarak şükreden zengin mi daha üstündür? diye sorulabilir

Bu konuda çok şey söylenmiştir. İbadetlerinin yanısıra zikir ve tesbih ile Allah'ı anan, ayrı zamanda malını sarfedilmesi gereken yerlere harcayan zengin şüphesiz daha değerlidir.

Hz. Ömer ne güzel söylemiştir:

"Zenginlik de fakirlik de ayrı şekilde birer binektir. Hangisine bineceğime aldırmıyorum."

Hz. Ömer Efendimiz demek istiyor ki, servet ve fakirlik, binilmesi zor bir serkeş ata benzer. Her ikisini de kullanmak maharet ister. Önemli olan iyi bir binici olmaya çalışmaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'de birkaç defa tekrarlanan âyetlerden biri şudur:

"Şüphesiz Rabbin kimi dilerse rızkını genişletir, dilediğine de daraltır" [İsrâ sûresi (17), 30; Ra'd sûresi (13), 26]. Şu halde fakirliği ve zenginliği dileğine veren Cenâb-ı Hak'tır. Herkes şöyle veya böyle birer imtihandan geçmektedir. Önemli olan imtihanın şekli değil, sonucudur. Bize düşen sonunda kazanmaya bakmaktır.

Hadîsi 1421 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkesten çok sevap kazanmaya gayret etmek, makbûl bir davranıştır.
2. Namazlardan sonra, hadîste anlatıldığı şekilde zikir yapmak fazîletli bir amellir.
3. Zenginler mallarını gerekli yerlere sarfetmekle kalmamalı, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi zikir ve ibadete de önem vermelidir.
4. Fakirler de sadece ibadetle yetinmemeli, Allah yolunda para sarfetme bahtiyarlığına ermek için meşrûî yoldan zengin olmaya çalışmalıdır.
5. Zenginlik de fakirlik de birer imtihandır. Önemli olan bu imtihanlarda başarılı olmaya gayret etmektir.

65- ??? ??? ????? ???? ?????

ÖLÜMÜ ANMAK VE NEFSİN AŞIRI İSTEKLERİNİ DİZGİNLEMEK

Âyetler

????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????? ???????????? ????? ????????? ???? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ????? ???? ??????????? ??????????? ??????

??????? ??????????? [185]

1. "Her can ölümü tadacaktır. Kıyamet günü mükâfatlarınız tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete gönderilirse, o gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı aldatıcı bir metâdır."

Âl-i İmrân sûresi (3), 185

Melek, insan ve cin başta olmak üzere, şu kâinatta can taşıyan her varlık ölecektir. Sevinçler ve üzüntüler son bulacaktır. Ölümden sonra başlayacak yeni hayatta, herkes dünyada yaptığının karşılığını görecektir. Cennete kavuşanlar, hiç bitmeyecek ve azalmayacak bir bahtiyarlığı yaşayacaktır. Orada sevinçleri elem ve keder bölmeyecek, huzur ve emniyeti korkular gidermeyecek, zevkleri acılar kesmeyecektir.

Dünya denilen fânî hayat, bir serap gibi parıldayıp kayboluır, bir bulut gibi kayıp gider. Allah Teâlâ dünyayı, müşteriyi aldatmak için allanıp pullanan, cilâlıp şekillerde sunulan, alındıktan sonra da hiçbir değeri olmadığı görülen bir malı benzetiyor.

Dünya böylesine değersiz, ölüm de kaçınılmaz bir gerçek olduğuna göre, aklı başında olan kimse hayatını boşa harcamaz...

?????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ???????????? ?????????? ??????????? ??? ??? ????????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? ??????????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ???? ??????????? ??? ???????????????? ??????? ?????? ??????????????? [34

2. "Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini bilemez."

Lokman sûresi (31), 34

Bu âyet-i kerîmede sadece Allah Teâlâ'nın bileceği beş hususa işaret edilmekte ve

* Kıyametin ne zaman kopacağını,
* Yağmurun nereye, ne zaman, ne kadar ve nasıl yağacağını,
* Rahimlerdeki yavruların cinsiyetiyle birlikte, sıyah mı beyaz mı, tamam mı noksan mı, iyi mi kötü mü olacağını,
* İnsanların başına ne geleceğini, eline ne geçeceğini, iyilik mi kötülük mü yapacağını ve
* Nerede öleceğini sadece Allah Teâlâ'nın bildiği belirtilmektedir.

Şu halde yarınından haberi olmayan, kendisini nelerin bekleddiğini bilmeyen, nerede ve ne zaman öleceğini kestiremeyen bir insan nasıl rahat olabilir? Bütün bunları bilen, herkesin ve her şeyin yeğâne sahibi olan Allah'ın buyruklarına baş eğmeden nasıl yaşayabilir? **Ömür kısa ve varış O'na** olduğuna göre, aklı başında olan kimse nefsin bitip tükenmeyen isteklerini tatmin edeceğim diye sayılı günlerini nasıl boşa geçirebilir?

??????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ??? ???????? ??????? ?????????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ???? ?????????? ??? ???????????????? ??????? ????? ??????????????? [61]

3. "Ecelleri gelince ne bir saat geri kalabilirler, ne bir saat ileri gidebilirler."

Nahl sûresi (16), 61

Herkesin dünyadaki günleri, alıp vereceği nefesleri sayılıdır. İnsan gözlerini dünyaya açtığı andan itibaren hayatına son verecek olan görülmeyen ve tik takları duyulmayan bir saatli bomba kurulur ve geriye doğru saymaya başlar. Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği an gelince bomba patlar ve o şahsın küçük kıyameti kopmuş olur.

Aklını kullanmasını bilen kimse, nice örneklerini gördüğü bu olayı bizzat yaşamadan önce hayatına bir çeki düzen verir. Nefsine esir olmaktan kurtulmaya bakar. İstek ve arzularını frenkmeye çalışır.

??? ???????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ???????????????? ??????????????????? ??? ?????? ??????? ????? ???????? ?????? ???????????????? ??????????????????? [9]

??????????? ??? ???? ???????????????? ???? ?????? ??? ??????????????????? ???????? ????????? ????? ??????? ???????????????? ????? ?????? ??????????????????????? ??????? ????? ?????????????? [10] ????? ?????????? ??????? ??????????????? ???? ?????????? ?????????? ??????? ????? ??????????? [11]

4. "Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır.

Herhangi birinize ölüm gelip de: 'Rabbim, ne olur, ölümümü biraz geciktirsen de, sadaka verip iyilik edenlerden olsam!' demeden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın.

Allah eceli gelen bir kimseyi geri bırakmaz. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdârdır."

Münâfikûn sûresi (63), 9-11

Dünyada insanı en fazla malı ve çocukları meşgul eder. Doyma bilmeyen nefis aza kanaat etmez, daha fazla kazanmak ister. Dünya hayatının meyvası olan çocuklarını daha rahat yaşatmak ve onları kimseye muhtaç etmemek için didinip durur. Aslında mal kazanmak, çocuk sahibi olmak ve onları kimseye muhtaç etmemek kötü bir şey değildir. Zira zengin olmayı, çokluğa çocuğa karşınıyı dinamiz tavsiye eder. Kötü olan, ölçüyü kaçırmak, çok kazanma hırsıyla, çocuklarını rahat yaşatma arzusuyla ibadetlerini ihmâl etmek, malın mülkün azalır düşüncesiyle Allah'ın emrettiği harcamaları yapmamaktır. Bu durumu düşenler, dünya hayatını boşa geçirmiş, neticede zarar etmiş olurlar.

Çeşitli zaafları sebebiyle görevlerini ihmâl eden insanoğlu, ölüm gelip çatınca akıl başına gelir. Yapamadığı görevleri hatırlar. İhmâli yüzünden kaybedeceği sonsuz bir hayatı ve hesapsız nimetleri düşünerek pişmanlık duyar. Yeniden hayata dönmeyi, biraz daha yaşayıp yapamadığı ibadetleri yapmayı, açıklarını kapamayı arzu eder. Fakat âlâhî kanun gereği bu şans hiç kimseye verilmez.

Gerçek bu olduğuna göre, hiçbir zevk ve menfaat insanı Allah'ı ve O'nun rızasını kazandıracak olan dinî ve insânî görevlerini unutturmamalıdır.

??????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????? ????? ??????????? [99]

???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????????? ???????? ????? ??????? ??????? ?????????? [100]

??????? ?????? ??? ???????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ????? ????????????? [101] ????? ???????? ??????????? ???????????? ???? ?????????????? [102]

?????? ??????? ??????????? ??????????? ????????? ???????? ??????????? ??? ????????? ?????????? [103]

???????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ?????????? [104] ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ????? ???????????? [105]

??????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ????????? [106] ???????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????????? [107]

????? ????????? ?????? ????? ???????????? [108] ??????? ????? ??????? ????? ???????? ??????????? ??????? ??????? ????? ??????? ??????? ??????????? [109]

??????????????????? ????????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ??????????? [110]

?????? ??????????? ????????? ????? ??????? ?????????? ???????????? ???????????? [111] ????? ???? ?????????? ??? ????????? ?????? ??????? [112]

??????? ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ????????? ??????????? [113] ????? ??? ??????????? ?????? ???????? ????? ?????????? ??????? ??????????? [114]

??????????????? ???????? ????????????? ??????? ??????????? ????????? ??? ??????????? [115]

5. "Nihayet o müşriklerden birine ölüm gelip çatınca:

Rabbim, der. Ne olur beni dünyaya geri gönder. Ömrümü boşa geçirdiğim dünyada iyi işler yapayım.

Hayır, hayır. Onun bu söylediklerî boş lâftan ibarettir. Tekrar dirilecekleri güne kadar onların önlerinde bir engel vardır, geri dönemezler.

Sûra üflendiği zaman artık aralarında soy sop ilişkisi kalmaz. Birbirlerinin hâlini de sormazlar.

Kimin yaptığı iyilikler ağır basarsa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

Kimin yaptıkları da hafif gelirse, işte onlar zarara uğrayanlardır. Onlar cehennemde devamlı kalacaklardır.

Bunların yüzlerini ateş yalar da, dişleri sırıtır kalır.

Allah Teâlâ onlara:

- "Benim âyetlerim size okunurdu da, siz onları yalanlardınız, değil mi?" der.

Derler ki:

- Rabbimiz! Azgınlığımız bizleri altetti. Biz sapıklık içinde kalmış bir kavim olduk.

Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkar! Eğer tekrar önceki hâlimize dönersek, kendimize zulmetmiş oluruz.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

- "Alçaldıkça alçalın orada. Bana artık bir şey söylemeyin! Çünkü kullarımdan bir grup insan: Rabbimiz, biz iman ettik, bizi bağışla. Bağışlayanların en iyisi sensin, demişlerdi. Fakat siz onlarla eğlenir, beni anmayı unutarak onlara gülerdiniz. Sabrettikleri için bugün ben onları mükâfatlandırdım. Onlar murâdlarına erenlerdir."

Allah Teâlâ inkârcılara:

- "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar.

- Bir gün veya daha az bir zaman kaldık; sayanlara sor, derler.

Allah Teâlâ da onlara şöyle buyurur:

- "Pek az kaldınız. Keşke bunu bilseydiniz (dünyaya tapmazdınız). **Sizi boşuna yarattığımızı, bize dönmeyeceğinizi mi sandınız?"**

Mü'minûn sûresi (23), 99-115

Boşu boşuna harcanan bir ömürden sonra insanın duyacağı, fakat bir fâydasını görmeyeceği pişmanlığı ve ölümden sonra insanın başına gelecek korkunç mâcerayı son derecede sâde ve berrak bir üslûp ile anlıatan bu âyet-i kerîmeleri ayrıca açıklamaya gerek görmüyoruz.

?????? ?????? ??????????? ??????? ??? ???????? ??????????? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ??????????? ??? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? [16]

6. "Mü'minlerin Allah'ı anmaktan ve Allah tarafından gönderilen gerçeği hatırlamaktan dolayı kalblerinin yumuşama zamanı gelmedi mi? Mü'minler daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Bunların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir."

Hadîd sûresi (57), 16

Allah Teâlâ mü'minleri, kendilerine âlâhî kitaplar gönderilen kimselere benzemekten sakındırıyor.

Deniyor ki: Kendilerine peygamber ve kitap gönderildiği devirden bu yana çok zaman geçtiği için yahudi ve hıristiyanlar dinlerinin esasını ve rûhunu kaybettiler. Doğru yolu yıttıdlar. Kalbleri iyice katılaştı. Menfaatlerini düşünerek ellerindeki âlâhî kitabı keyfilerine göre değiştirdiler. Allah'ın buyruğuna değil, âlâhî kitabı değiştiren ve sapıklığa düşen din adamlarının emirlerine uydular ve onları âdetâ ilâhlaştırdılar. Hal böyle olunca, mü'minlerin onlardan uzak durması ve hiçbir konuda onlara benzemeye çalışmaması gerekir. Onlar katı kalbli kimselerdir. Mü'minlere yakışan hassas, duygulu ve yutka yürekli olmaktır.

Demekki dünyaya aşırı derecede bağlanmalar gönül hassasiyetini yitirirler. Öyleyse mü'minler dünyaya hâkim olmalı, fakat dünyanın kendilerine hâkim olmasına ve gönüllerini öldürmesine izin vermemelidir.

Hadîsler

575- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ???????? ??????? : « ???? ?? ??????????? ???????? ??????? ??? ????? ??????? » ??????? ????? ?????? ??? ?????? ????? ???? : ???? ????????? ???? ?????????? ?????????? ? ??????? ?????????? ? ???? ?????????? ????????? ? ??? ??? ????????? ????????? ????? ????????? ???????? » ???? ??????? .

575. İbnî Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* omuzumu tutarak şöyle buyurdu:

"Dünyada tıpkı bir garip hatta bir yolcu gibi davran!"

İbnî Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle derdi:

Akşama ettiğinde, sabahı bekleme!

Sabaha çıktığında, akşamı bekleme!

Sağlıklı günlerinde, hastalımacağın vakit için; hayatın boyunca de öleceğin zaman için tedbir al!

Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbnî Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in, dünyada kendini bir garip, hatta bir yolcu gibi saymasını tavsiye ettiği sahâbî Abdullah İbnî Ömer'dir. Efendimiz çok sevdiği bu kayın biraderine, dünyaya nasıl bakması gerektiğini öğreterek diyor ki:

Vatanından, aile ocağından ayrı düşmüş bir garibin aklı fikrî hep öz yurdunda ve sevdiklerinde olur. Sen de bu dünyada kendini bir garip say ve asıl yurdun olan âhireti düşün! Bitip tükenmeyen nimetlerle dolu, o çiçekleri solmayan diyân düşün!

Hatta kendini garip saymak da yeterli değil. Zira yurdundan yuvasından ayrı düşen adam, bir süre kalacağı gurbet diyarına gönül bağlayabilir. Dünyaya gönül bağlamak doğru değil. En iyisi sen **kendini yolcu say!** Uzun bir sefere çıkan, aklı fikri varacağı menzâle olan bir yolcu gibi davran. Zira böyle bir yolcu, uğradığı yerlerdeki güzelliklere gönül bağlıyıp kalmaz. Aşacağı sarp dağları, geçeceği engin vâdîleri ve onlarda kendisini beklayen tehlikeleri hatırlayıp ürperir. Hiçbir yerde durmadan yoluna devam eder. İşte sen böyle bir yolcu olduğunu düşün!

Bir de şunu unutma: **Vatana döndiğin zaman, seni sevenler eline bakacaklar**. Bakalım bize ne getirmiş diyecekler. Bu gerçeği düşünerek, vatana eli boş dönmemeye bak!

Abdullah İbnî Ömer bu nasihatleri aynen tutmuş, dünyanın geçici zevklerini unutmuş, çok zengin biri olduğu halde dünyasını âhiretine satmıştır. Efendimiz'in en büyük âşıklarından biri olan ve hayatını onun sünnetine göre düzenleyen Abdullah İbnî Ömer, Resûlullah Efendimiz'in kendisine verdiği öğüdü bize şöyle açıklıyor:

Dere tepe demeden yoluna devam ederken, "Akşam oldu. Hele bir dinleneyim de, sabah yoluma devam edeyim" diye duraklama! Sen, önünde uzun bir yol bulunan yolcusun. Senin boşa geçirecek zamanın yok. Gevşeyip kalma!

Sabaha çıkınca da, "Önümde uzun bir zaman, serde de gençlik var; nasıl olsa giderim" diye işi tembelliğe vurma! Seni ölümün daha önce yakalayacağını düşün ve ona göre hareket et!

Hadîs-i şerîfin *Sahîh-i Buhârî* dışındaki kaynaklarda geçen *"Hatta kendini ölmüş bil!"* ifâdesi, bize dünyayı, dünya yolculuğunu ve yolun sonunu pek güzel anlatmaktadır. Zira kendini ölmüş bilen insan, âhiret hayatında başına gelecekleree kesin surette inandığı için dünyaya takılıp kalmaz. "Ölmeden önce

ölmek" dedikleri bu olmalıdır.

Bu hadîs-i şerîf daha önce 472 numarada geçmişti.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsan dünyanın geçici bir faydalanma yeri olduğunu düşünerek onu avucuna almalı, ama asla dünyanın pençesine yakalanmamalıdır.
2. Yapılması gereken ibadet ve hayırlar, günü gününe yapılmalıdır.
3. Hayat ve sağlık bir daha ele geçmeyecek nimet sayılmalı, bu iki fırsat iyi değerlendirilmelidir.

576- ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ????? ???????? ??????? ???? ????? ?????? ????? . ?????? ??????????? ?????? ???????????? ??????????? ???????? » ????? ???? . ??? ??? ??????? .

??? ?????? ?????? : « ??????? ?????? ??????? » ??? ??? ??? . ??? ??????? ??????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ?????? ????????? ??????????? .

576. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Vasiyet etmeye değer bir şeyi bulunan müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir."

Buhârî, Vesâyâ 1; Müslim, Vasiyyet 1, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 1; Tirmizî, Vesâyâ 3; Nesâî, Vesâyâ 1; İbni Mâce, Vesâyâ 2

Müslim'in bir rivayetinde: **"üç gece geçirmesi"** şeklindedir.

İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* dedi ki:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünü duyduğumdan beri, yanımda vasiyetim olmadan bir gece bile geçirmedim.

Müslim, Vasiyyet 4

Açıklamalar

Müslümanın en büyük gayesi, Allah Teâlâ'nın huzuruna ak alnla çıkmaktır. Bunu gerçekleştirmenin yolu, her an ölüme hazır olmaktır. Ölüme hazırlanan kimse, her şeyden önce "üzerimde Allah ve kul hakkı var mı?" diye düşünür ve bunun için tedbirler alır. Bu tedbirlerin başında vasiyet gelir.

Vasiyetnâmeye ne yazılacaktır?

Herkesin maddî durumu ve problemi farklı olduğu için, yazacağı vasiyetnâmenin muhtevâsı da farklı olur. Ama en önemlisi şunlardır:

* İnsanın henüz ödemeye fırsat bulamadığı oruç, zekât, hac ve adak gibi Allah'a karşı borçları.

* Bir kimsenin şahsî borcu, alacağı, sattığı, birine verdiği söz, birinin kendisine bıraktığı emanet gibi kullara karşı borçları.

İşte bunların mutlaka yazılması lâzımdır.

Bir de -6 numaralı hadîste gördüğümüz üzere- sevap kazanmak maksadıyla, her şahsın geride bırakacağı malının üçte biri üzerinde vasiyet etme yetkisi vardır. İstediği hayrları yapamayanlar, geride bıraktıkları mallarının üçte birinin nereye sarfedilmesi gerektiğini vasiyetnâmeye yazabilirler. Vasiyet konusunda mezheplerin farklı görüşlerine burada yer vermeyi uygun görmüyoruz (Bu konuda bilgi için bk. İbni Hacer, *Fethü'l-bârî*, V, 264-267; Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtîh*, III, 397; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, V, 441; *Tecrîd Tercemesi*, VIII, 203-205).

Yaygın zaaflarımızdan biri, görevlerimizi sonraya bırakmaktır. Vasiyetnâme yazmayı da "acelesi yok canım; daha müsâit bir zamanda yazarım" diye ihmâl etmemelidir. Ölümün bize ne zaman geleceğini bilmesek bile, onun insanları âniden yakaladığını görüp duruyoruz. Müslümana yakışan, bu değişmeyecek sona hazırlık olmaktır.

Zaten vasiyetnâme yazmak, ölüme fikren hazırlanmaktır. Onun önünde sonunda karşımıza çıkacağına inandığımızı, vasiyetnâmemizi yazarak amelî olarak göstermek, aynı zamanda nefsi eğitmektir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsan ne zaman öleceğini bilmediği için, ödemesi gereken borçları ve üzerindeki emânetleri vakit geçirmeden yazmalıdır.
2. Mü'min ölüme her zaman hazır olmalıdır. Vasiyetnâmenin bir fâydası da, insanı bu kaçınılmaz sonucu hatırlatmasıdır.
3. Abdullah İbni Ömer, Hz. Peygamber'in vasiyet konusundaki buyruğunu duyar duymaz vasiyetnâmesini yazdığını söylüyor. Peygamber buyruğuna bağlılık hususunda İbni Ömer ne güzel örnektir.

577- ??? ???? ??? ??????? ??? ??? : ????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? : « ???? ??????????? ?????? ???????? . ??????????? ?? ???????? ??? ????? ??????? ??????????? » ???? ???????? .

577. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yere birtakım çizgiler çizdi. Sonra da çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

"Bunlar insanın istek ve arzuları, şu da onun ecelidir. İnsan hayal içinde yaşayıp giderken bir de bakar ki, en yakın ölüm çizgisi karşısına gelivermiş."

Buhârî, Rikâk 4

Bir sonraki hadîste birlikte açıklanacaktır.

578- ??? ??? ??????? ???? ?????? ??? ??? : ????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ? ?????? ?????? ?? ??????????? ???????? ????? ? ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ????? ??????? ?? ???????? ???? ????????? ??????? ?? ???????? ? ??????? : « ????? ??????????? ? ??????? ???????? ???????? ???? ?? ??? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ??????? ???????? ???????? ??????????? ?????????? ? ?????? ??????????? ????? ? ???????? ???? ? ?????? ??????????? ???? ???????? ???? » ???? ???????? . ???????? ???????? : ????? -??????? -??????

578. İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yere bir dörtgen çizdi. Dörtgenin ortasına, onu bir kenarından keserek dışarı çıkan bir çizgi çekti. Ortadaki bu çizginin iki yanından ona doğru birtakım küçük çizgiler daha çizdi. Sonra çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

"Şu insan, şu da onu kuşatan (veya "kuşatmış olan") **ecelidir. Dörtgeni keserek dışarı çıkan, insanın arzularıdır. Ortadaki çizgiye yönelik küçük çizgiler, dert ve ıstıraplardır. İnsan bu dertlerin birinden kurtulsa, öteki gelip çarpar. Şundan kurtulsa, beriki gelip yakalar."**

Buhârî, Rikâk 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 22; İbni Mâce, Zühd 27

Açıklamalar

Riyâzü's-sâlihîn ve *Sahîh-i Buhârî*'nin metin ve şerhlerinde, Peygamber Efendimiz'in yere çizdiği bu çizgiler aşağıdaki gibi veya ona yakın şekillerde resmedilmiştir:

Görüldüğü üzere ecel, tıpkı bir ahtapot gibi insanı dört bir yandan sarıp kuşatmış, avucunun içine almıştır. Ondan kaçıp kurtulmak mümkün değildir. Bir yandan **"Herkes ölümün acısını tadacaktır"** âyet-i kerîmesi, öte yandan nice insanın her gün omuzlar üzerinde kabristana göttürülerek orada kara toprağın bağrına tek başına terk edilmesi bunu ispat etmektedir.

Gerçek işte budur. Ama ne var ki, insanın hayali geniş, arzuları sonsuzdur. İçinde bulunduğu durumu çabucak unutur; hiçbir zaman elde edemeyeceği kurumtular peşine düşer; ham hayale kapılır. Ölmeden önce gerçekleştirmek üzere planlar yapar. Fakat dertler, ıstıraplar, felâketler, açlık, susuzluk, perişanlık yakasını bir türlü bırakmaz. Efendimiz ne güzel anlatmıştır:

"İnsanoğlunun etrafını doksan dokuz çeşit belâ çevirmiştir. Bunların hepsinden kurtulsa bile, yakasını ihtiyarlığa kaptırır" (Tirmizî, Kıyamet 22).

İhtiyarlık günlerinde zavallı insanın peşini dertler yine bırakmaz. Nihayet kaçınılmaz son çıkagelir. Eğer iyi bir müslümân ise, ölüm onun için bir kurtuluş olur.

İnsan için çizilen değişmez kader bu olduğuna göre, Allah'ın takdirine rızâ gösterip başa gelenlere sabretmekten ve bir gün mutlaka Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkacağını düşünerek âhirete hazırlanmaktan başka ne yapılabilir?

Hz. Alî içinde bulunduğumuz hâli, bizi kuşatan gerçeği ne güzel dile getirir:

"Dünya bir sona doğru başını alıp gitmekte, âhiret ise koşarak bize doğru gelmektedir. İnsanlar arasında dünyanın da âhiretin de istekîleri vardır. Siz âhireti istemeye bakın. Gündü gün etmeyin. Bugün hesap günü değil, iş günüdür. Ama yarın artık iş yok, yalnız hesap vardır" (Buhârî, Rikâk 5).

Birbiri peşinden gelip giden mevsimler, etrafımızda olup bitenler, her yıl değiştiğini gördüğümüz aynadaki yüzümüz, dökülen ve ağıran saçlarımız bir yere doğru gittiğimizi bize hatırlatır. Fakat gerçekler bizi korkuttuğu için, bu hatırlatmayı görmezden geliriz. Şunu iyi bilmeliyiz ki, bu duyarsız halimiz gerçekleri hiç değiştirmez.

Büyük âlim İbnü'l-Cevzî, geleceğe dönük hayal kuranları iki kısma ayırarak der ki:

"Sonu gelmeyen ümit ve arzuların peşine düşmek, halk için kötü bir şeydir. Ama âlimler için durum böyle değildir. Zira onların ümit ve arzuları olmasaydı, kitaplar yazıp eserler veremezlerdi."

Demek oluyor ki, her emel ve arzu kötü değildir. Öyle olsaydı, Cenâb-ı Hak bu duygıyu insanlara vermezdi. Eğer geleceğe ait hayal kurma kabiliyeti bulunmasaydı, insan hayattan zevk almaz, yaşama sevinciyle dolu olmaz, yeni atılımlara başlama gücünü kendinde bulamazdı. Bu işin kötü yanı, kendisini bıkbıktan boş ve mânâsız isteklere kaptırmak ve âhiret için hazırlık yapmamaktır.

Anlaşılması zor bazı konuları şekiller çizerek anlattığını gördüğümüz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir başka gün bu konuyu **çubuklar** yardımıyla anlatmıştı. Ebû Said el-Hudrî'nin söylediğine göre Efendimiz yere bir çubuk dikti. Sonra bunun yanına ikinci bir çubuk, biraz ilerisine üçüncü bir çubuk dikti. Daha sonra ashâbına dönerek:

- *"Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz?"* diye sordu.

Onlar her zaman yaptıkları gibi:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisini merakla dinleyen ashâbına meseleyi şöyle açıkladı:

- *"Bu birinci çubuk* ***insan****, ikincisi onun* ***eceli****, üçüncüsü de* ***istek ve arzuları****dır. İnsan kurumtular peşinde koşup dururken ecel önünü keser ve onu alıp götürür"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18).

İşte bizim değişmeyen kader çizgimiz budur. Bizim imanlı insanımız, "Dünya kime kalmış ki, bana kalsın!", "Dünya malı dünyada kalır" diyerek bu değişmeyen kadere olan inancını gösterir.

Dünya bir rüya gibi gelip geçecektir. Bir gün insan her şeyi arkada bırakıp gidecektir. Gerçek bu olduğuna göre, herkes kaybedeceği değerleri bir bir gözden geçirmeli; parasını, ilmini, fikrini, gençliğini ve zamanını âhiret yurdunu imâr edecek fâydalı yatırımlara harcamalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsan bir gün öleceğini ve geleceğe dönük planlarının yarım kalacağını unutmamalıdır.
2. Fırsat elde iken günahlara tövbe etmeli, boş hayâlleri bırakmalı ve âhiret yurduna hazırlanmalıdır.
3. Bütün istekler kötü değildir. Kötü olan insanı Allah'ı ve âhireti unutturan, onu fâydasız işlerle oyalayan arzulardır.
4. Peygamber Efendimiz ashâbına dini öğretirken çeşitli araç ve metotlar kullanmıştır.

579- ??? ??? ????? ???? ??????? ??? ????? ???????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ?????????????? ???????? ??? ?????????????? ????? ??????? ????????? ? ??? ????? ???????? ? ???? ??????? ???????? ? ?? ??????? ??????????? ??? ?????? ????????? ? ??? ??????????? ? ??????? ??????? ?????????? ? ???? ?????????? ???????????? ??????? ???????? ?? » ????? ???????? ???? : ????? ???? .

579. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz insana görevlerini unutturan fakirlikten, azdıran zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en fenası deccâlden, belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyametten başka bir şey mi gözlüyorsunuz?"

Tirmizî, Zühd 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadîsinde, insanların muhtelif sıkıntılarla imtihan edileceğini belirtmekte ve bu imtihan sorularından yedisine işâret etmektedir. Dünyanın bir deneme yeri olduğunda şüphe yoktur. Çeşitli denemelerden geçmeden Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna varmak mümkün değildir.

Muhtelif âyet-i kerîmelerde belirtildiğine göre, insan "iman ettim!" demekle rahat bırakılmayacak, mutlaka bir denemeden geçecektir [Ankebût sûresi (29), 2]. Biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden azaltma yapılmak suretiyle yâni fakirlik ile imtihan edilecektir [Bakara sûresi (2), 155]. Zenginlik ve çoluk çocuk da birer imtihan vesîlesidir [Enfâl sûresi (8), 28].

Hadîsimizde işte bu imtihan şekillerinden yedisine işâret edilmektedir:

Bunlardan birincisi **fakirlik**tir. Kendisinin ve çocuklarının karnını doyurmak, gerekli ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan kimse kendisini işe öylesine verebilir ki, hâtırına ne ibadet görevi ne de âhiret hazırlığı gelebilir. İnsan böyle bir gaflete düşebileceğini hatırından çıkarmamalı ve fırsat elde iken zamanını iyi değerlendirmelidir.

İkinci bir imtihan şekli **insanı azdıran ve baştan çıkaran zenginlik**tir. Mânevî yönü zayıf olan kimseleri, para ve servet baştan çıkarabilir. Onları keyfince yaşamaya, günlünü gün etmeye, dînin yasaklarını aldırmamaya teşvik edebilir. Nefse hoş gelen bu işleri yapmak ne kadar günahsa, elindeki serveti yerli yerince kullanmamak, zekât ve benzeri sorumlulukları yerine getirmemek de aynı şekilde günahtır.

Üçüncüsü **insanı halsiz bırakan hastalık**tır. Hastalık bedenî olabilir, aklî olabilir. Bir yeri ağrıyıp sızlayan kimse, Allah'a ve insanlara karşı görevini yapacak mecâlî kendinde bulamayabilir. Şâyet hastalık aklî ise, Allah korusun, o zaman da insan, yapması gereken görevleri olduğunu bile düşünemez.

Dördüncü imtihan şekli, **insanı bunaklaştıran ihtiyarlık**tır. Böyle bir imtihana yakalanan ihtiyarlar, sağlıklı düşünme melekesini yitirirler. Nerede ne söylenmesi ve nasıl davranılması gerektiğini bilemezler. Âdetâ yeniden çocukluk çağına inerler. İşte bu sebeple insan yarın ne halfere düşebileceğini hesap etmeli ve sağlığını iyi değerlendirmelidir.

Beşincisi **ansızın yakalayan ölüm**dür. Günâhlarını ilerde affettirmeye çalışırım; yaş kemâlini bulunca namuza, niyâza başlarım diye kendini avutan

kimse, tövbe etmeye bile fırsat bulamayabilir. Hatta borcunu, harcını söylemeye, vasiyetini yapmaya bile zaman kalmayabilir. Bu imtihan şekli ne saydıklarımıza, ne sayacaklarımıza benzer. Dünyaya gelen hiç kimse bu sonuçtan kurtulmamıştır. Ölüm düşüncesi, bizi daha uyanık ve tedbirli olmaya sevk eder.

Altıncısı **deccâl**in tuzağına düşmektir. Deccâl ile karşılaşmak, **imtihan şekillerinin en çetinidir**. Ondan sadece Allah Teâlâ'nın koruduğu balıtıyarlar kurtulacaktır. Çünkü deccâl, insanları baştan çıkarmak ve kendisinin ilâh olduğuna inandırmak için pek hârika şeyler göstereceklik. "Ben ancak gördüğüme inanırım" diyerek dine ve dini düşünceye itîfat etmeyen kimseler, acaba görecekleri o akıllara durgunluk verecek gözbağcılıklar karşısında ne yapacaklar? Cenâb-ı Hak bizleri onun şerrinden muhâfaza buyursun (Deccâl konusu 1812-1823 numralı hadîsler arasında ele alınacaktır).

Yedinci imtihan şekli, yukarıda sayılanlara göre **belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyamettir**. Kıyamet, hiçbir acı, hiçbir elem ve kederle ölçülemeyecek kadar korkunç bir olaydır. Kur'ân-ı Kerîm'deki kıyamet tasvirleri bunu bütün açıklığıyla göstermektedir. Bu sebeple kıyametin koptuğu zaman hayatta olanlar, en çetin imtihana uğrayacaklardır. Mevlâm bizleri bu fenâ âlâbetten de korusun (Âmîn).

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sağlığı ve boş zamanı en büyük fırsat bilmeli, bunları âhirete yatırım yaparak değerlendirmelidir.
2. Aşırı derecede fakirlik, zenginlik, hastalık ve yaşlılık iyi işler yapmaya imkân bırakmız. Henüz bunlarla imtihan edilmeyenler, zamanlarını iyi kullanmalıdır.
3. Ölümden kurtuluş olmaması, ibret almak için yeterli bir sebeptir.
4. Deccâl ve kıyameti görmek imtihanların en çetinidir. Bunların her an gelmesi de mümkün olduğuna göre, oyalanmaktan vazgeçmelidir.

580- ???? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ?????? ??????? ??????????? » ????? ???????? ? ???? ??????? ???? : ????? ???? .

580. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zevkleri bıçak gibi keseni -ölümü- çok hatırlayın!"

Tirmizî, Zühd 4. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Zühd 31

Açıklamalar

Çocuklar deniz kenarında oynarken kumdan evler yapar, onunla bir müddet oynar, canları sıkılınca da kendilerini saatlerce oyalayan bu evi bir tekmeyle yerle bir ederler. Yahut şiddetli bir dalga, o evcikleri yalıyıp yutar.

Ölüm de böyledir. Gelecek günlere dair hayalinde nice planlar, projeler yapan insan, birden bire ölümü hatırlayınca hayal ufkunu acı bir hüzün kaplar. Zihnindeki planları gerçekleştirmek üzere olan kimseler, bu bugün ha yarın diye çırpınıp dururken, ölüm her şeyi bir anda yıkıp dağıtır. Onca emek ve zahmet, çocukların kumdan evi gibi yok olup gider.

Kaçınılmaz gerçek işte budur. Bu gerçeği kimse inkâr edemez. Hal böyle olunca, hayal dünyalarını bütün bütün koyuverip ölüm gerçeğini unutmamalıdır. Efendimiz'in buyurduğu gibi ölümü sık sık anarak kendine bir çeki düzen vermeli, nefsin ve şeytanın oyununa gelmemelidir.

Hazreti Ömer'in oğlu ve Efendimiz'in duygulu sahâbisi Abdullah İbni Ömer diyor ki:

Bir gün Resûl-i Ekrem'in yanında bulunuyordum. Ensardan bir adam gelip selâm verdikten sonra:

- Yâ Resûlallah! Hangi mü'min daha fazîletlidir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- *"Ahlâkı en iyi olan mü'min"*, diye cevap verdi.

O zât yine:

- Yâ Resûlallah! Hangi mü'min daha zekidir? diye sorunca:

- *"Ölümü en çok hatırlayıp ölümden sonrası için en iyi hazırlık yapanlar zeki adamlardır"* buyurdu (İbni Mâce, Zühd 31).

Bu açıklamayı okuyanlar "Acaba dünya için çalışmak, servet sahibi olmak kötü bir şey midir?" diye sorabilirler.

Güzel dininiz, dünya ile âhiret arasında mükemmel bir denge kurmuştur. Allah'ı ve âhireti unutmamak şartıyla para kazanıp zengin olmak iyi bir davranış olarak görülmüştür. Zengin sahâbîlerin İslâmiyet'e ve müslümanlara yaptığı hizmetler mâlumdur.

Öyleyse hadislerde ölümü hatırlamaya ve dünyaya sırt çevirmeye niçin teşvik edilmiştir?

Ölüm düşüncesi, insanın dünyaya bütün bütün bağlanmasına ve âhireti unutmasına engel olur. Ölümü hatırlayan insan, servetini Allah'ın rızâsına uygun yerlere harcar. Hatta bu düşünce, parasını hiçbir yere harcamayan cimrileri uyanır, onları kendilerine getirir.

Dünyaya sırt çevirmek demek, dünyanın câzibesine kapılıp ona kul, köle olmamak demektir. Dünyaya sırt çeviren kimse, onun insanı baştan çıkaran oyunlarına gelmemiş olur.

Demekki kötü olan dünya değildir. Kötü olan, insanın Allah'a boyun eğmesine engel teşkil eden dünyevî arzu ve istekleridir. Bu arzu ve istekleri frenleyen, onları törpüleyip fâydalı hale getiren duygu ise, Efendimiz'in tavsiye buyurduğu gibi ölümü sık sık hatırlamaktır.

Hadîs-i şerîf bize şu gerçeği öğretiyor: Dünya sevgisi, çok yaşama arzusu, zengin olma hırsı o kadar kuvvetli duygulardır ki, o duyguları zararsız hale getirebilecek yeğine ilâç, kuvvetli dozdaki ölüm fikridir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Ölüm düşüncesi insana Allah'ı ve âhireti hatırlatır.
2. Âhirete yönelik hazırlığı bulunmayanlar ile günah bataklığına saplanıp kalanlan, ölüm fikri sarsıp kendine getirir.

581- ??? ??? ?? ??? ??? ??????? ??? : ???? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ????? ??????????? ???? ????? : « ?? ????? ???????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ??????????? ???????????? ???? ???????? ??? ????? ? ???? ???????? ??? ????? » ???? : ?? ??????? ???????? ??? ???????? ?????????? ???????? ? ?????? ????????? ??? ??? ?????? ? ???: « ?? ?????? » ?????? ????????? ? ??? : « ?? ????? ? ?????? ????? ?????? ?????? ??? » ?????? : ??????????? ? ???? « ?? ?????? ? ????? ?????? ??? ????? ??? » ?????? : ??????????? ? ???? : « ?? ?????? ? ????? ?????? ??? ????? ??? » ?????? : ???????? ??? ?????? ??????? ? ??? : ???? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? .

581. Übey İbni Kâ'b *radıyallahu* şöyle dedi:

Gecenin üçte biri geçince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyanıp kalktı ve şöyle buyurdu:

"İnsanlar! Allah'ı zikredin! Yeri yerinden oynatan birinci sûr üflenecek. Arkasından ikincisi gelecek. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak."

Übey diyor ki, Hz. Peygamber'e:

- Yâ Resûlallah! Ben sana çok salvât-i şerîfe getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmam gerekir? diye sordum.

- "Dilediğin kadar", buyurdu.

- Duâlarımın dörtte birini salvât-i şerîfeye ayırsam uygun olur mu? diye sordum.

- "Dilediğin kadarını ayır. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için iyi olur", buyurdu.

- Öyleyse duâmın yarısını salvât-i şerîfeye ayırayım, dedim.

- "Dilediğin kadar yap. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için hayırlı olur", buyurdu.

Ben yine:

- Şu hâlde üçte ikisi yeter mi? diye sordum.

- "İstediğin kadar. Ama artırırsan senin için hayırlı olur", buyurdu.

- Öyleyse duâya ayırdığım zamanın hepsinde sana salvât-ı şerîfe getirsem nasıl olur? deyince:

- "O takdirde Allah bütün sıkıntılarını giderir ve günâhlarını bağışlar" buyurdu.

Tirmizî, Kıyamet 23

Açıklamalar

En değerli dua şeklini öğrenmek için Peygamber Efendimiz'le âdetâ pazarlık eden bu büyük insan, sahâbî efendilerinizin öğretmeni Übey İbni Kâ'b'dır. O hem vahiy kâtibi hem de Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel okuyan ve en iyi bilen sahâbî idi. Resûlullah Efendimiz'in sağlığında fetvâ veren sayılı âlimlerden biri olan Übey İbni Kâ'b'a Hz. Ömer, müslümanların efendisi anlamına gelmek üzere "Seyyidü'l-müslimîn" derdi.

Önce şu manzaraya doya doya bir bakalım: Efendimiz'in bu seçkin sahâbîsi, sarsılmaz bir azim ve yorulmaz bir irâdeyle ona sorular soruyor. Öğretmenlerin en yücesi olan Efendimiz ise o kadar soruyu tükenmez bir sabrla karşılıyor. Karşısındakini aslâ yokuşa ve zora sürmüyor. Nâfile ibâdetlerin arzu edildiği kadar yapılması gerektiğini ısrarla belirtiyor.

Zikrin önemine işaret eden Sevgili Efendimiz demek istiyor ki:

Daha ne dunyorsunuz? Neyi bekliyorsunuz? Böyle de gaflet olur mu? Bir gün mütheş bir zelzele ile yer yerinden oynayacak! Her şey alt üst olacak! Siz de bir gün ölüp kara toprağın altına girecekesiniz! Öyleyse vakîtinizi ne diye boşa geçiriyorsunuz? Allah'ı çokça zikrederek bu korkunç günlere hazırlansanız ya!

Bu uyarı üzerine Übey İbni Ka'b çok duygulanıyor ve Efendimiz'e:

- Yâ Resûlallah! Ben sana çok salvât-i şerîfe getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmalıyım? diye soruyor.

Peygamberler Sultanı Efendimiz de ona, dilediği ve yapabildiği kadar salvât-i şerîfe getirmesini tavsiye ediyor. Ama bu sayı ne kadar çok olursa, Allah katındaki derecesinin o kadar yükseleceğini, dünyevî ve uhrevî sıkıntılarından kurtulacağını söylüyor.

Salîvât-ı şerîfe konusu 1400-1410 numralı hadîsler arasında geniş bir şekilde ele alınacaktır. Burada şu kadarını belirtelim ki, Resûlullah Efendimiz'in bizim duâlarımıza ihtiyacı olmamakla beraber, ona salât ü selâm getirmemizi Allah Teâlâ emretmektedir. Çünkü getireceğimiz salât ü selâmlar bizi Resûlullah'a yaklaştıracak, onun yanında değer ve itibar kazanmamızı ve kıyamet günü ona yakın olmamızı sağlayacaktır.

Salavât-i şerîfe getirmenin belli bir vakti ve yeri yoktur. İşe giderken, işten dönerken, gezinip dolaşırken, kısacası zikretmeye elverişli her yerde Efendimiz'e salât ü selâm getirerek hem zamanımızı değerlendirmiş hem reddedilmeyecek bir dua yapmış hem de büyük sevap kazanmış oluruz.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah'ı çokça zikrederek O'nun rızâsını kazanmaya çalışmalıdır.
2. Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirmek, değerli bir ibâdettir.
3. Nâfile ibâdetler yorulup usanmayacak kadar yapılmalıdır.
4. Rüya için olmadıktan sonra, yaptığı ibâdetleri, görüşünü almak istediği bir âlime veya gerektiğinde bir başkasına anlatmak sakıncalı değildir.

66- ??? ??????? ????? ?????? ?????? ??? ????? ??????

KABİR ZİYARETİ

ERKEKLERE KABİR ZİYARETİNİN MÜSTEHAP
OLDUĞU VE ZİYARETÇİNİN NE DİYECEĞİ

Hadisler

582- ?? ??????????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????????? ???? ??????? ????????? ????????? » ????? ???? . ??? ????? « ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ?????? ??????? » .

582. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kabirleri ziyaret etmeniz yasaklamıştım. Ama artık ziyaret edebilirsiniz."

Müslim, Cenâiz 106, Edâhî 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 77; Tirmizî, Cenâiz 60; Nesâî, Cenâiz 100

Başka bir rivayete göre şöyle buyurdu:

"Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Çünkü kabir ziyareti bize âhireti hatırlatır"

Tirmizî, Cenâiz 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77

Büreyde İbni Husayb

Büreyde Peygamber Efendimiz Medîne'ye hicret ederken müslüman oldu. O günlerde Mekkeli müşrikler Resûl-i Ekrem Efendimiz'in peşine düşmüşler, onu ölü veya dîri yakalayana büyük ödüller va'd etmişlerdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hz. Ebû Bekir'le birlikte Eslem kabîlesinin arazisinden geçerken Büreyde karşılarına dikildi. Kabîlenin reisi olduğu için arazisinden geçenleri sorgulama hakkına sahipti. Peygamberler Sultanı Efendimiz'in konuşması Büreyde üzerinde büyük bir tesir yaptı. Hemen orada adamlarıyla birlikte müslüman oldu ve hep beraber Resûlullah'ın arkasında namaz kıldılar.

Büreyde Efendimiz'e bir fenalık yapabilirler diye onu yalnız bırakmadı ve Medîne'ye bayraksız gürmesine gönlü razı olmadığı için başından sarığını çıkarıp mızrağına bağladı.

Daha sonraları Medîne'ye hicret edip oraya yerleşen Büreyde, Bedr ve Uhud Gazveleri dışında, Efendimiz'le birlikte on altı gazveye katıldı. Bunların bir kısmında istihbârât görevlisi ve kılavuz olarak önemli hizmetler yaptı. Mekke fethi sırasında Eslem kabîlesinin iki sancağından birini o taşıdı. Peygamber Efendimiz hazırladığı Üsâme ordusuna onu sancaktar yapmıştı. Resûl-i Ekrem'le beraber gittikleri bir gazvede, mola verdikleri yerde bazı eşyalar kalmıştı. Efendimiz o eşyayı Büreyde'nin sırtına yüklemiş, kendisine de, haydi bakalım yük devesi, diye itîfat etmişti. Büreyde bu hâtırayı sık sık yâdederdi.

Büreyde'nin en büyük günahını diye anlattığı Hayber fethi sırasında geçmiş bir olay vardır. Hayber kalesi günlerce kuşatıldıktan sonra nihayet surlarda ilk gedik açılmış, oradan içeri ilk dalanlardan biri de Büreyde olmuştu. Fakat o sırada Büreyde'nin üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Bu elbise sebebiyle herkesin kendisini farkettiğini düşünür, tevâzua aykırı gördüğü bu hâli hatırlayıp üzülürdü.

Daha sonraki devirlerde Büreyde savaşlardan hiç geri kalmadı. Nihayet 63 (682) yılında vefat etti. Horasan'da en son vefat eden sahâbî odur.

Büreyde Peygamber Efendimiz'den 164 hadis rivayet etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İslâmiyet'in ilk yıllarında Peygamber Efendimiz kabir ziyaretini yasaklamıştı. Bunun önemli bir sebebi vardı. Zira o devirde bazı Câhiliye âdetleri hâlâ yaşamaktaydı. Araplar büyük ve kalabalık bir kabile olduklarını birbirlerine ispat etmek için mezardaki ölülerin sayısıyla övünürlerdi. Ölülerin kahramanlıklarını anarlar, göğüslerini yırtarak ve bağırıp çağırarak onlar için ağlarlardı.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu âdetlerin çirkin ve münâsip olduğunu benimsetene kadar kabir ziyaretini yasakladı. Kadınlar eski âdetleri devam ettirmeye daha arzulu olduklarından için, onların kabirleri ziyaret etmesini özellikle yasakladı. Ölülere nasıl davranılması gerektiği konusunda İslâmiyet'in getirdiği emirler iyice benimsenip gönüllere yerleşince, bu yasak da kalktı.

Kadınların kabir ziyareti konusu asırlar boyu tartışılmıştır. Bazı âlimler daha hassas ve yufka yürekli olan kadınların kabir başında kendilerini tutamayıp dinin yasak ettiği şekilde ağlayıp sızlayacaklarını, hatta bazı devirlerde yaptıkları gibi, dikkat çekecek şekilde giyinip kuşanarak boy göstereceklerini ileri sürerek onların kabirleri ziyaret etmesini doğru bulmamışlar, Peygamber Efendimiz'in kabir ziyaretine dair verdiği izinin kadınları içine almadığını belirtmişlerdir.

Buna karşı ileri sürülen görüş daha tutarlıdır. Bu görüş sahipleri diyorlar ki: Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Kabirleri ziyaret etmek isteyen etsin. Zira kabirleri ziyaret etmek, insana âhireti (ölümü) hatırlatır"* buyurduğuna göre, kabirlerden ibret almaya erkekler kadar kadınlar da muhtaçtır. Bu sebeple kabirleri ziyaret etmek onların da hakkıdır. Zaten Resûlullah Efendimiz *"Kabirleri ziyaret etmek isteyen etsin"* buyururken erkek kadın ayırımı yapmamış, nitekim Hz. Âişe'nin kabir ziyaretine gitmesine engel olmamıştır.

32 numaralı hadiste geçtiği üzere, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* kabir başında ağlayan bir kadını gördüğü zaman ona Allah'tan korkmasını ve sabırlı olmasını tavsiye etmiş, fakat kabristana gelmesinin doğru olmadığını söylememiştir. Şu hâlde kadınların -sık sık gitmemek şartıyla- kabir ziyareti yapmalarında bir sakınca yoktur.

Bununla beraber bütün âlimler, kadınların cenâze ile birlikte kabre kadar gitmelerini ve cenâze toprağa verilirken orada bulunmalarını uygun görmemişlerdir.

Peygamber Efendimiz sık sık Bakî mezarlığına gider, aşağıdaki hadislerde göreceğimiz şekilde ölülere selâm verir, onlara dua ederdi. Biz de zaman zaman kabristana gitmeli, yanı kendilerine komşu olacağımız kimseleri ziyaret etmeliyiz. Bir gün bizim de nûmunuz, rişâlanız kalmayacak diye düşünmeliyiz. Bugün dünya, câzibesiyle erkekli kadınlı hepimizi büyülemiş, bizi bir ahtapot gibi sarıp kendine bağlamıştır. İşte bu sebeple kabristanda yatanların halini gördüğümüz zaman, belki bağlanan basiretimiz çözülür, katılaşan kalbleriniz yumuşar.

Ziyaret edebi. Bir kimse kabristana gittiği zaman, aşağıdaki hadislerde görülceceği şekilde, önce kabir hâlkına selâm vermeli, onlara dua etmeli ve sonunda kendisinin de onlar gibi olacağını düşünmelidir. Kabrini ziyaret ettiği kimse sanki sağ imiş de onunla konuşuyormuş gibi yüzünü ona dönerek yanına yaklaşmalı ve rahatsız değilse ayakta durmalıdır. Sağlığında kendine çok yakın ise, yakınına varmalı, fazla yakın değilse uzakça durmalı, sonra da ona dua etmelidir.

Kabirde yatan kimse ne kadar büyük olursa olsun, ondan asla bir şey istememelidir. Çünkü kendisinden bir şey istenecek olan sadece Allah Teâlâ'dır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İslâmiyet'in ilk yıllarında Peygamber Efendimiz, İslâm öncesi devrin kabristanlı ilgili kötü âdetlerini unutturmak için kabir ziyaretini yasakladı. Bu kötü âdetler unutulunca, yasağı kaldırdı.
2. Kabir ziyareti kalbleri yumuşattığı, insana âhireti ve ölümü hatırlattığı için zaman zaman kabristana uğramalı, öldükten sonra orada geçecek günleri düşünmelidir.
3. Kadınların kabirleri ziyaret etmesinde dinî bir sakınca yoktur.

583- ??? ??????? ??? ??????? ???? ???? : ??? ?????? ??????? ? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ??? ????????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ? ????????? : « ????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ? ?????????? ?? ?????????? ? ????? ??????????? ? ??????? ???? ????? ??????? ?????? ????????? ? ?????????? ??????? ??????? ??????? ?????????? » ????? ???? .

583. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Âişe'nin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Bakî mezarlığına giderek şöyle derdi:

"Selâm size, ey mü'minler diyârı! Başınıza geleceği söylenen şeylerle nihâyet karşılaştınız. Şimdilik ileri bir tarihe bırakıldınız. İnşâallah yakında biz de aranıza katılacağız.

Allahım! Bakîü'l-garkad mezarlığında yatanları bağışla!"

Müslim, Cenâiz 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 79; Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36, Zühd 36

585. hadisle birlikte açıklanacaktır.

584- ??? ?????????? ??? ??????? ???? ? ??? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ??????? ?????????? : « ????????? ????????? ????? ????????? ???? ???????????? ???????????? ???????? ???? ????? ??????? ?????? ?????????? ? ???????? ?????? ????? ???????? ?????????? » ???? ???? .

584. Büreyde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hz. Peygamber ashâb-ı kirâma, kabristana gittikleri zaman şöyle demelerini öğretirdi:

"Selâm size, ey bu diyârın mü'min ve müslim halkı! İnşâallah yakında biz de aranıza katılacağız. Allah'ın bizi de sizi de bağışlamasını dilerim."

Müslim, Cenâiz 104. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36

585. hadisle birlikte açıklanacaktır.

585- ??? ??? ???????? ? ?????? ?????? ????? ? ??? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ???????? ????? : « ????????? ?????????? ?? ?????? ???????? ? ???????? ??????? ???? ???????? ? ??????? ???????? ?????? ????????? » ????? ??????? ???? : ????? ??? .

585. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'de bazı kabirlere uğradı. Yüzünü onlara dönerek şöyle buyurdu:

"Selâm size, ey bu kabirlerde yatanlar! Allah bizi de sizi de bağışlasın. Siz bizden önce gittiniz. Biz peşinizden geleceğiz."

Tirmizî, Cenâiz 59

Açıklamalar

Bu üç hadiste, Peygamber Efendimiz'in kabristana gittiği zaman ölülere nasıl hitap edip selâm verdiğini, kendisini onlara ne kadar yakın hissettiğini görmekteyiz.

Birinci hadiste, Hz. Âişe'nin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Resûlullah Efendimiz'in, Bakî veya Bakîü'l-garkad adıyla anılan Medine mezarlığına gittiğini gördük. Bakî Mezarlığı o devirde garkad adı verilen böğürtlen çalılarıyla kaplıydı. Bu sebeple oraya "garkad ormanı" anlamına gelmek üzere Bakîü'l-garkad denirdi. Fakat Türkler o diyara duydukları derin sevgi sebebiyle Mekke mezarlığını**Cennetü'l-Muallâ**, Medine mezarlığını da **Cennetü'l-Bakî** diye ana gelmişlerdir.

Bir gece yarısı Peygamber Efendimiz Hz. Âişe'nin odasında uyurken Cebrâil*aleyhisselâm* Resûl-i Ekrem'i uyandırdı ve getirdiği emri tebliğ etti: Allah Teâlâ onun Bakî Mezarlığı'na gidip ölülere dua etmesini istiyordu.

Allah'ın Resûlü Hz. Âişe'yi uyandırmamaya çalışarak yavaşça kalktı. Onun bu hâli Âişe annemizi kuşkulandırdı. Acaba benim yanımdan kalkıp başka bir hanımına mı gidiyor diye düşündü. Sonra da Resûlullah Efendimiz'in peşine takılarak kabristana kadar onu takip etti. Zaten Cennetü'l-Bakî Efendimiz'in evine çok yakındı. Peygamber *aleyhisselâm*'ın iki gözü iki çeşme ağlayarak ümmetine dua ettiğini görünce çok utandı. Orada biraz durup Peygamberi Zîşân'ın bu coşkulu halini seyretti. Sonra da koşarak eve döndü ve yorgana başını çekerek uyuyormuş gibi yaptı. Onun arkasından hemen eve dönen Efendimiz Hz. Âişe'yi nefes nefese görünce durumu anladı ve ona:

"Allah ve Resûlü'nün sana haksızlık edeceğinden mi korktun?" diye sitem etti ve böylece kendi davranışlarının Allah Teâlâ tarafından kontrol edildiğini belirtmiş oldu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz ölülere hitâb ederken:

"Başınıza geleceği söylenen şeylerle nihâyet karşılaştınız" buyuruyor. Bu sözleriyle onlara, dünyada bulundukları sırada âhirete dair kendilerine anlatılan ve başlarına geleceği söylenen gerçeği sonunda bizzat yaşadıklarını hatırlatıyor.

"Şimdilik ileri bir tarihe bırakıldınız" sözüyle de asıl hesabın daha sonra görülâeceğini, ileride onları daha zor bir maceranın beklediğini haber veriyor. Şüphesiz bu gerçeği toprağın altına girenler çok iyi öğrenmiş, gerçekten bırakıldıkarının yalan olduğunu anlamışlardır.

Burada Hz. Ali'nin o değerli sözlerini hatırlamalıdır. Hz. Ali bir kabristana uğradığı zaman, orada yatanlara şöyle hitâb edermiş:

"Bıraktığınız evleri şimdi eller tuttu.

Mallarınız paylaşıldı bitti.

Karılarınızı başkaları nikâh etti.

Bunlar bizim tarafta olup bitenler. Âh! Keşke bir de sizin tarafta olup bitenleri öğrenebilseydik!

Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onların konuşmalarına izin verilseydi, en hayırlı azık Allah korkusudur, derlerdi" (İbnü Abdirabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, III, 236-237).

Bu parlatıcı sözler, ölümü hatırlarına bile getirmeden "hepsi benim olsun" diye dünyaya sarılanların hazin sonunu çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki üç hadisin ikisinde *"İnşâallah yakında biz de aranıza katılacağız"*, birinde ise *"Siz bizden önce gittiniz. Biz peşinizden geleceğiz"* buyurması çok anlamlıdır. İnsan ölülere böyle selâm verirken, "Kısmı sana söylüyorum, gelinim sen işit" kabilinden olmak üzere bu sözleri daha çok kendi nefsine hitâben söylemektir. Zira kabristana bakarak *"İnşâallah yakında biz de aranıza katılacağız"* dediğiniz zaman, ölümü düşünmek istemeyen nefsimiz belki sarsılıp kendine gelebilir.

Hadislerden Öğrendikleriniz

1. Erkek ve kadın herkes kabirleri ziyaret etmelidir.
2. Ölülere dua etmek onlara fayda verir. Bu sebeple kabristandaki müslüman ölülere dua etmelidir.
3. Kabristandakilere yanındaki komşularımız gözüyle bakmalıdır.
4. Kabristan sadece gündüz değil, gece de ziyaret edilebilir.

67- ??? ?????? ???? ?????

???? ??? ??? ?? ??? ??? ?? ???? ?????? ?? ?????

ÖLMEYİ İSTEMENİN DOĞRU BİR ŞEY OLMADIĞI

BAŞA GELEN SIKINTI SEBEBİYLE ÖLMEYİ İSTEMENİN DOĞRU BİR ŞEY OLMADIĞI, FAKAT DİNİ YAŞAMAK ZORLAŞTIĞINDA BÖYLE BİR ARZUNUN GÜNAH SAYILMADIĞI

Hadisler

586- ??? ??? ?????? ???? ???????? ??? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ????????? ?????????? ???????? ????? ???????? ? ??????????? ??????? ? ??????? ???????? ??????????? ??????????? » ????? ????? ???? ??? ??????? .

??? ?????? ????? ?? ??? ????????? ??? ??????? ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ????????? ?????????? ???????? ? ???? ?????? ???? ???? ?????? ???? ?????????? ? ??????? ???? ???? ????????? ???????? ? ????????? ?? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? » .

586. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Zira ölmeyi isteyen kimse eğer iyi biriyse, belki daha çok hayır ve iyilik yapar. Şayet kötü biriyse, olabilir ki, tövbe edip Allah'ın rızâsını kazanmaya çalışır."

Buhârî, Temennî 6; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 31

Müslim'in Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den bir başka rivayetine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Ölüm kendiliğinden gelmeden önce de ölelim diye dua etmesin. İnsan ölünce hiçbir iyilik yapamaz. Mü'minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır."

Müslim, Zikir 13. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

587- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ?? ????????????? ?????????? ???????? ??????? ????????? ?????? ???? ??????? ??????? ? ????????? : ?????????? ???????? ?? ?????? ???????? ??????? ?? ? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ?? » ????? ???? .

587. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Başa gelen bir sıkıntı sebebiyle hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Eğer ölümü istemek zorunda kalırsa şöyle desin:

Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece hayat ver. Ölmek benim için daha hayırlı olduğu zaman canımı al!"

Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 9; Nesâî, Cenâiz 1,2; İbni Mâce, Zühd 31

Açıklamalar

Dünyaya hiç kimse kendi isteğiyle gelmedi. Yaşamakta olduğumuz hayatı arzu edip etmeyeceğimiz de bize sorulmadı. Hem içinde yaşadığımız kâinat hem de bizim için çizilen kader planı aynen uygulanmaktadır. Hiç kimse bu planı değiştirme, arzu ettiği planı uygulama imkânına sahip değildir.

Şu halde hem bizi hem kâinatı yaratan ve işlerimize çeki düzen veren yüce bir kudret var. O kudret, varlığını kabul etmemizi, başımıza gelen her şeyi kendisinden bilmemizi ve hallimizden hoşnut olmamızı istemektedir. Başımıza gelen sıkıntıları katlanmayıp ölümü istemek, kederimizi çizene itiraz etmek anlamına gelir. Her şeyi bu kadar mükemmel yaratıp yürüten Cenâb-ı Hakk'ın bizim sıkıntımadan habersiz olması mümkün müdür? Elbette hayır. Böyle bir şeyi düşünmek bile mümkün değildir. Öyleyse bizim Rabbimiz, başımıza gelen sıkıntıları bilerek vermekte, o sıkıntılara katlanmamızda bizim için hayır görmektedir. Sabrettiğimiz takdirde, bize hadsiz hesapsız mükâfatlar vereceğini Kur'ân-ı Kerîm'inde belirtmektedir.

Dertli ve çâlelî de olsa, uzun bir ömür sürmek kulun lehindir. "Ne yapayım, Allah'dan geldi" diyerek başa gelen sıkıntılara katlanan, öte yandan ibadet ve tââtına elinden geldiği kadar yapmaya çalışan bir kimse Allah'ın rızasını kazanabilir. Çünkü hayat bir fırsattır. Öldükten sonra tekrar dünyaya gelmek, eksik bıraktıklarını tamamlamak mümkün değildir. İyi bir insan için hal böyledir.

Kötü yolda olan, günah ve isyan batağına dalan kimselere gelince, yaşadıkları sürece o şahısların kendilerine gelmeleri, içinde yaşadıkları çirkinliği anlayıp güzel bir hayata dönmeleri dâima mümkündür. Nitekim hatasını anlayıp yaptıklarına pişman olan kimseler az değildir.

Peygamber Efendimiz'in bir sohbeti sırasında, cennetle müjdelenen sahâbîlerden Sa'd İbni Ebû Vakkâs çok duygulanmış ve:

- Âh, keşke şimdi ölmüş olsaydım! diye haçlıma haçlıma ağlamaya başlamıştı.

O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz bu sevgili arkadaşını şöyle uyarmıştı:

- *"Sa'd! Eğer cennetlik isen, hayatının uzun ve yaptıklarının iyi olması senin için daha hayırlıdır"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 267).

Efendimiz'in bu uyarısı, uzun bir ömrün mü'mine verilmiş iyi bir fırsat olduğunu göstermektedir.

Zamanın iyice kötüye gittiği, fenalıklara engel olma imkânı kalmadığı zaman ölümü istemekte bir sakınca yoktur. Çünkü bu durumda kul kadere isyan etmemekte, tam aksine, zamanı selme kapılarak günah batağına düşmekten korkduğunu göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Başa gelen sıkıntılara dayanamayıp ölümü arzu etmek doğru değildir.
2. İyi bir kul, yaşadığı sürece sevaplarını çoğaltır.
3. Kötü bir kul, yaptıklarına pişman olup günahlarına tövbe edebilir.
4. İnsan, içinde bulunduğu şartların kötü olması ve günaha girmekten korkması sebebiyle ölümü temenni edebilir.
5. Ölümü istemek zorunda kalanlar, "Allahım canımı al!" şeklinde değil, hadîs-i şerîfte Efendimiz'in öğrettiği tarzda dua etmelidir.

588- ????? ????? ??? ??? ????? ??? : ????????? ???? ????? ??? ????????? ???? ??????? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???? : ????? ????????? ????????? ???????? ??????? ? ???? ??????????? ????????? ? ??????? ????????? ?? ?? ????? ???? ???????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????????? ???? ????? ??????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ? ???? : ????? ?????????? ?????????? ?? ????? ????? ?????????? ?????? ?? ????? ?????????? ?? ??? ??????? . ????? ???? ? ???? ??? ????? ??????? .

588. Kays İbni Ebû Hâzim şöyle dedi:

Habbâb İbnü'l-Eret'i hastalığından dolayı ziyaret etmek için yanına gittik. Vücudunu yedi yerden dağlamıştı.

Habbâb dedi ki:

Eski dostlarımız dünyaya kapılmadan göçüp gittiler. Biz ise o kadar çok mala sahip olduk ki, koyacak yer bulamayıp toprağa gömdük. Şayet Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı, Allah'tan canımı almasını isterdim.

(Râvi Kays İbni Ebû Hâzim diyor ki:)

Bir başka zaman Habbâb'ın yanına gittiğimizde duvar örüyordu. Bize şunları söyledi:

Müslüman, Allah için harcadığı her şeyden sevap kazanır. Yalnız şu çamura verdiklerinden eline bir şey geçmez.

Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30, Rikâk 7, Temennî 6; Müslim, Zikir 12. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 40, Nesâî, Cenâiz 2

Açıklamalar

Habbâb'ı ziyaret edip sözlerini bize nakleden Kays İbni Ebû Hâzim, Kûfeli bir hadis hâfizeyi. Sahâbî olma bahtiyarlığına kıl payı kaçırdı. İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz'i görmek üzere Medine'ye doğru yola çıkan Kays, daha Medine'ye varmadan Efendimiz'in vefat ettiğini duyunca çok üzüldü. Onun hadislerini sahâbîlerinden öğrenip hadis hâfızı oldu. 97 (715) yılında vefât etti.

Habbâb'a gelince, 42 numaralı hadiste hayatını göndüğümüz üzere, Câhiliye devrinde zorbaların zoruyla hür iken esir edilmiş ve Mekke'de bir kadına satılmış çilekeş bir sahâbîdir. İslâmiyet'i altıncı olarak kabul eden bu bahtiyar insan, kızgın kumların, kor ateşlerin üzerine yatırılıp çok işkence görmüştür.

Peygamber Efendimiz demircilik yapan Habbâb'ın yanına gelir, onunla sohbet ederdi. Kölesinin Resûl-i Ekrem ile sohbet ettiğini haber alan imansız sâhibesi koşarak dükkâna gelir, ocaktan aldığı kızgın demiri Habbâb'ın başına sürerek işkence ederdi. Peygamber Efendimiz bu kadına beddua etti. Ümmü Enmâr adındaki bu kalbsiz kadın o günden sonra öyle bir baş ağrısına tutuldu ki, ancak dağlanmak suretiye ağrısı hafifledi. Baş ağrısı tutunca Habbâb'ın yanına koşar, o da kendisini acımadan dağlayan bu merhametsiz kadını ayrı şekilde dağlardı.

Habbâb hayatının sonlarına doğru, uzun süren bir hastalığa yakalandı. Vücudunun yedi yerinde yaralar açıldı. Araplar böyle yaraları ateşle dağlardı. O da bu yola başvurmak zorunda kaldı. Hadîsimizde sözü edilen dağlama olayı budur.

Dağlama yoluyla tedâvi hastaya büyük acı verdiği için Peygamber Efendimiz *"Ümmetimin dağlanmasını yasaklıyorum", "Dağlamayı sevmiyorum"* buyurmak suretiyle bu can yakıcı tedâviden vazgeçirmek istemiş ve mecbur kalmadıkça bu yola başvurulmamasını arzu etmişti (Buhârî, Tıb 3, 4, 17. Ayrıca bk. Tecrîd Tercemesi, s.75-77). Ne yazık ki, Habbâb buna mecbur kalmış, vücudunu yedi yerinden dağlamıştı.

Şimdi gelelim Habbâb'ın sözlerine:

Habbâb müslümanların yokluk devrini görüp yaşamıştı. Daha sonra İslâm fetihlerinin müslümanlara sağladığı refâhtan o da payını aldı. Kays İbni Ebû Hâzim ve arkadaşları kendisini ziyârete gelince, onlara bu iki durumu hatırlattı. Dünya nimetlerine kapılarak ona gönül bağlamanın âhiret nimetlerini elde etmeyi zorlaştıracağını söyledi ve yokluk içinde yaşayarak ebedî âleme göçen dostlarına inmendiğini belirtti.

Habbâb hayatı boyunca, dünyaya kapılmaktan endişe eder, müslümanları bundan sakındırırdı. Kendisinin Peygamber Efendimiz'in sağlığında bir kuruşu bile bulunmadığını, daha sonra evinde kırk bin dirhemi olduğunu söyleyerek tâvâtürünü dile getirirdi.

Hârise İbni Mudarrib adlı tâbiî diyor ki:

Habbâb'a kefninni getirdiler. Kefen bezinin güzelliğini görünce ağlamaya başladı ve şunları söyledi:

Hz. Hamza'yı (bir rivayete göre Mus'ab İbni Umeyr'i) sarmak için doğru dürüst bir kefen bulamamışlardı. Üzerine çizgili bir hırka örtmüşlerdi. Hırkayı başına çekince ayakları açıkta kalıyor, ayakları örtülünce başı açıkta kalıyordu. Sonra başını hırkayla, ayaklarını da boya otuyla örttüler (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 111).

Habbâb'ın *"Şayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı, Allah'tan canımı almasını isterdim"* demesi de anlamlıdır. Acaba hastalığı artık canına tak dediği için mi böyle söylediç yoksa toprağa gömmek diye ifâde ettiği büyük binalar yapmaktan mı yakındı? Her iki ihtimâl de hâtıra gelmekle beraber, Habbâb'ın zenginlikten şikâyet etmesi durumu daha uygun görünmektedir. Nitekim hadisin devamındaki ikinci rivayet bunu güçlendirmektedir. Habbâb, çamur sözüyle ifâde ettiği binaya harcanan paranın insana hiçbir sevap kazandırmayacağını açıkca söylemektedir. *Riyâzü'l-sâlihîn* müellifi Nevevî'nin de bunu tercih ettiği anlaşılmaktadır. Zira konu başlığındaki "dini yaşamak zorlaştığında ölümü istemenin günah sayılmayacağı" ifâdesine sadece bu hadîs uygun düşmektedir.

Peygamber Efendimiz'in şu hadîsi de Habbâb'ın yakındığı ihtiyaç fazlası yapıların insana bir şey kazandırmayacağını göstermektedir:

"İnfâk edilen her şey, Allah yolunda sarfedilmiş demektir. Ama bina yapmak böyle değildir. Zira onda hayır yoktur" (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme 40).

Bir gün Peygamber Efendimiz sahâbîlerinden birinin yüksek bir bina yaptığını görerek îtâtmış, ona gücendiğini göstermek üzere de selâmını almamıştı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine neden darıldığını arkadaşlarına sorup öğrenen sahâbî, eline kazmayı alıp o yüksek binayı yerle bir etmişti. Binanın yıkıldığını gören Resûl-i Ekrem Efendimiz:

"Zarûri olan, evet zarûri olanı müstesnâ; onun dışındaki binalar sahibine günah kazandırır" buyurmuştu (Ebû Dâvûd, Edeb 157).

Güzel dünîmiz dengeli hayata önem verir. Her aşırı hareketi yadırgar. Dünya ve âhiret dengesini sağlayabilen kimseler, dünya nimetlerinden dilediği gibi faydalanır ve faydalandırabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tedavi maksadıyla vücudu dağlamak insana ıstırap verdiği için Peygamber Efendimiz bunu uygun görmemiş; fakat başka çare kalmayınca, vücudu dağlamakta sakınca olmadığını belirtmiştir.
2. Başa gelen sıkıntı sebebiyle ölmeyi arzu etmek doğru değildir.
3. Dünya nimetleri kullar için olmakla beraber, insan bu nimetler karşısında Habbâb *radıyallahu anh*'ın yaptığı gibi kendini ifrenlemeli, dengeyi elden bırakmamalıdır.

68- ??? ????? ???? ???????

GÜNAHTAN SAKINMA, GÜNAHA GÖTÜREBİLECEK DAVRANIŞLARDAN KAÇINMA

Âyetler

???? ?????????????? ?????????????????? ???????????? ?????????????? ???? ?????? ????? ???? ?????? ??????????????? ????????? ??????? ????? ????? ??????? ??????? [15]

1. "Siz bu iftira etme işinin önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki o, Allah katında çok büyük bir suçtur."

Nûr sûresi (24), 15

İslâm tarihinin üzücü olaylarından biri, bazı dedi koducuların Hz. Âişe'ye iftira etmeleridir. Bu olay "ifk hadisesi" diye anılır. Gittiği her sefere bir hanımı da götüren Peygamber Efendimiz, bir defâsında yanına Hz. Âişe'yi almıştı. O zamanlar örtünme âyeti nâzil olduğu için Hz. Âişe deve üzerinde tâtlı kapalı bir mahfede seyahat ediyordu. Bir yerde mola verilmiş, sonra Hz. Âişe'nin mahfede olduğu sanılarak yola çıkılmıştı. Vâkıf geceydi. Hz. Âişe o sırada ihtiyaç gidermek için ordudan uzaklaşmış, dönerken gerdanlığını düşürdüğünü farketmiş, onu ararken gecikmiş, konak yerine döndüğünde kafilenin gittiğini görmüş, orada oturup kendisini almalarını beklemeye başlamıştı. İslâm ordusunun artçısı olan Safvân İbni Muattal adlı sahâbî konak yerinde Hz. Âişe'yi görünce, ona kendi devesine bindirip Hz. Peygamber'e getirmişti.

Bu olay üzerine bazı münâfıklar Hz. Âişe'nin iffetiyle ilgili dedi kodu çıkarmışlardı. Bu dedi kodular Resûlullah Efendimiz'i, Hz. Âişe'yi ve mü'minleri çok üzmüştü. Bunun üzerine Allah Teâlâ mü'minlerin annesi Hz. Âişe'nin günah işlemediğini, onun terterniz olduğunu belirten âyetleri indirmişti.

İnsanları yapmadıkları bir günahla suçlamak, onları mânen öldürmektir. Allah Teâlâ'nın kullarına verdiği bazı dokunulmaz hakları onların elinden almaya kalkmaktır. Dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu düzeni yok etmektir. Buna kimsenin hakkı yoktur. Âyet-i kerîmede asâsız dedi kodularla bir kimsenin namusunu lekelemenin Allah katında büyük bir günah olduğu belirtilmektedir. Mü'min yüzde yüz emin olmadığı konular üzerinde konuşmamalıdır. Günah işleme hususunda pek cüretkâr davranan kendini bilmezlere âlet olmamalıdır.

????? ??????? ?????????????? [14]

2. "Çünkü Rabbin her an görüp gözetmektedir."

Fecr sûresi (89), 14

Allah Teâlâ kullarının yaptığı bütün hareketleri her an görüp gözetmektedir. Yorulmak, usanmak ve dinlenme ihtiyacı duymak gibi beşerî zaaflar O'nun için söz konusu değildir. İşte bu sebeple O'nun bilgisi dışında bir şey yapma imkânı yoktur.

Allah'ın koyduğu yasakları çiğnemeye kalkanlar, O'nun huzuruna vardıkları zaman, yaptıkları büyük küçük her günahın kendilerine bir film gibi gösterileceğini düşünerek bu günahlardan uzak durmalıdır.

Hadisler

589- ??? ????????? ??? ?????? ???? ?????? ????? ??? : ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ???????? : «????? ????????? ??????? ? ?????? ???????? ??????? ? ??????????? ??????????? ??? ????????????? ??????? ???? ???????? ? ????? ?????? ??????????? ? ??????????? ????????? ????????? ? ?????? ?????? ?? ????????? ? ????? ?? ???????? ? ?????????? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????? ????? ? ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ? ????? ??????? ????? ??????? ?????????? ? ????? ?????? ?? ??????? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? : ????? ????? ???????? » ????? ???? . ???????? ???? ?????? ????????? ???????????? .

589. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır.

Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korunuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise gitgide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arâzinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu arâziye girme tehlikesi vardır.

Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arâzisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir.

Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdir."

Buhârî, İmân 39, Büyû' 2; Müslim, Müsâkat 107, 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 3; Tirmizî, Büyû' 1; Nesâî, Büyû' 2, Kudât 11; İbni Mâce, Fiten 14

Açıklamalar

Beş hadîsin İslâm dininin özünü ihtivâ ettiğini söyleyen âlimler, bu hadîs-i şerîfi o beş hadîsten biri kabul etmişler, hatta bazıları bunu İslâm dininin bütün hükümlerini bünyesinde toplayacak kadar geniş mânalı bulmuşlardır.

Peygamber Efendimiz bu hadîste, müslümanların karşısına çıkacak meseleleri üç gurupta toplamaktadır:

Birincisi yemek, içmek, yürümek, konuşmak ve evlenmek gibi **helâl davranışlar**.

İkincisi içki içmek, zina etmek, yalan söylemek, iftira etmek gibi **haram davranışlar**.

Üçüncüsü ise **şüpheli konulardır**. Şüpheli konuların helâl kısmına mı, yoksa haram kısmına mı girdiği ilk bakışta bilinemez. Çünkü din bu konuda bir

hükümü getirmemiştir. Bu sebepledir ki, Peygamber Efendimiz, halkın birçoğunun bunları bilemeyeceğini söylemiştir. İslâm âlimleri bunları bilinen benzeri konulara kıyas ederek yani ictihad yaparak açıklığa kavuşturmuşlardır.

Şüpheli konuların bilinmesine, iyi bir insanın kalbinin ışık tutacağını 594 numaralı hadiste göreceğiz.

Bir yanında helâller diğer yanında haramlar bulunan şüpheli konuların sınırları kesin çizgilerle ayrılmamıştır. Bu sebeple şüpheli konular bölgesinde dolaşmak tehlikelidir. Bu tehlikeyi Peygamber Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

Şüpheli konulara yaklaşmaya cesaret edenler, burasının hassas bölge olduğunu unutarak kesin çizgilerle yasaklanmış bölgelere kadar gidebiler ve sonunda kendilerini yasak bölgenin içinde bulueverirler. İşte o zaman bu kimseler iki bakımdan perişan olurlar. Önce müslümanların arasındaki değerlerini kaybederler; halkın diline düşerek rezil olurlar; namus ve haysiyetlerini yitirirler. İkinci olarak da, Allah'ı gücendirirler ve O'nun rızasını kaybederler. Peygamber Efendimiz'in "Şüpheli konulardan her kim sakınırsa, dinini ve ırzını korumış olur" sözüyle anlatmak istediği işte budur.

Şüpheli konular bölgesinde dolaşmayı, sisli bölgede yürümeye benzetebiliriz. Sisli bölgede yürümeye devam edenler, içinde bulunduklan anormal şartlan zamanla normal görebilirler ve farkında olmadan daha koyu sise ve karanlığa dalabilirler. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, mekruhlara alışan ve onları önemsemeyen kimseler, çok geçmeden kendilerini haramın içinde bulabilirler.

Şüpheli konuları, sahiblerinin iyi bildiği bir misâlle açıklamak isteyen Peygamber Efendimiz, onlara Arap hükümdarlarının korularını hatırlattı. Arap hükümdarları kendi hayvanlarının otladığı özel koruya başkalarını yaklaştırmazlardı. Yaklaşmaya cesaret edenlere ağır cezalar verirlerdi. Bunu belirttikten sonra Efendimiz Allah'ın da bir yasak arâzisi yâni haramları olduğunu, o yasak arâziye girenlerin Allah'a karşı gelmiş sayılacaklarını söyledi.

Bu üç farklı bölgeyi, yâni dolaşılması helâl, şüpheli ve yasak arâziyi insana kalbinin göstereceğini belirten Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, **kalbin sağlığını korunmanın** çok önemli olduğunu anlatmaktadır. Hadisimizin baş tarafı ile son tarafında böyle bir ilgi vardır. Efendimiz demek istiyor ki, kalbin sağlığını koruyabilmek için onu **helâl lokma** ile beslemek şarttır. Kalbin ışıl ile kötüyü, şüpheli ile yasağı ayırt edebilmesi buna bağlıdır. Haram lokma ile beslenen kalb, zamanla sağlığını yitirirerek bulanır, hatta bir zaman sonra karamaya başlar. Bu hal kalbin hastalandığını ve ayırıcı özelliğini yitirdiğini gösterir.

Bir defasında Peygamber*aleyhisselâm* kalbin nasıl hastalandığını anlattı. Yapılan her bir günahın kalbin üzerinde siyah bir nokta meydana getirdiğini, noktalar çoğaldığı zaman kalbin siyah bir hal aldığını ve artık iyi ile kötüyü birbirinden ayırma görevini yapamadığını söyledi.

Kalbin sağlığını korumak veya hastalanmış bir kalbi iyileştirmek için yapılması gerekeni, onu icad edip yaratan bildirmiş ve: **"Unutmayın ki, kalbler, Allah'ı anarak huzura kavuşur"** buyurmuştur [Ra'd sûresi (13), 28]. Allah Teâlâ'nın yapmamızı istediği her ibadet, kalbin sağlığını korumak için emredilmiştir. Allah adıyla dirilip can bulan bir kalb, vücut ülkesinin yeğine sultanı olduğu için, emri altındaki bütün varlıklara, yani ellere, ayaklara, dillere, dudaklara, gözlere, kulaklara isabetli emirler verir; başarılı bir hükümdâr olur.

Peygamber Efendimiz'in küçücük et parçası diye anlattığı kalb, acaba göğüsümüzde çarpıntı duran et parçası mı, yoksa davranışlarımıza yön veren akıl mıdır? Öyle anlaşılıyor ki, davranışlarımıza yön veren şey, o çarpınan kalb sayesinde varlığını koruyan akıldır. Kalbin iyiliği sözüyle anlatılan da, sağlam bir anlayış ve mükemmel bir düşüncedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Helâl lokma yemeli, haramlardan sakınmalıdır.
2. İnsanı farkına varmadan harama yaklaştıran şüpheli konulardan uzak durmalıdır.
3. İyi ile kötüyü ayırt etmeye yarayan kalbini sağlığını korumalıdır.
4. Şüpheli konulardan sakınmayıp haram batağına düşenler, hem Allah hem de insanlar yanındaki değerlerini yitirirler.

590- ??? ????? ???? ???????? ??? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ?? ?????????? ? ?????: « ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ??????????? » . ????? ???? .

590. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre:

Peygamber *aleyhisselâm* yolda bir hurma buldu ve:

"Bu hurmanın sadaka olması ihtimâlinden korkmasaydım, onu yerdim" buyurdu.

Buhârî, Büyû' 4, Lukata 6; Müslim, Zekât 164-166. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 29

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in özelliklerinden biri zekât ve sadaka kabul etmemesidir. Hem kendisinin hem de ailesinin ve soyunun zekât ve sadaka kabul etmeyeceğini belirmiştir. 300 ve 347 numaralı hadislerde bu konuda bilgi verilmiştir.

Bu halin Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hayatındaki çarpıcı örneklerinden biri şudur:

Hz. Hasan henüz küçük bir çocukken, Mescid-i Nebevî'de dedesinin kucağında oturmuş, onunla birlikte zekât hurmalarının dağıtılmasını seyrediyordu. Önündeki hurmalardan birini alıp ağzına attı. Resûl-i Ekrem Efendimiz onu:

"Kaka, kaka! At onu! Bizim sadaka yemediğimizi bilmiyor musun?" diye uyardı ve çocuğun ağzındaki hurmayı yere attırdı.

Peygamber Efendimiz zekât ve sadaka yemekten pek sakınır, dolayısıyla İlâhî emirler karşısında son derece titiz davranırdı.

Hadisimizde Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in, yolda bulduğu bir hurmayı, belki birinin sadaka vermek üzere ayırdığı hurmalardan düşmüştür düşüncesiyle yemediğini görüyoruz. Bu durum onun bûzat yerleştirdiği kaidelere dikkatle uyduğunu ve şüpheli şeylerden büyük bir titizlikle sakındığını göstermektedir.

Bir defasında yatağının yanında bulduğu bir hurmayı, zîyî olmasın diye yemişti. Yedikten sonra acaba bu sadaka hurması mıydı diye şüphelendi. İçini kemiren bu şüphe yüzünden sabaha kadar uyuyamadı.

Allah Teâlâ'nın bize helâl kıldığı nimetler sayılamayacak kadar çoktur. Bunlarla yetinmeyip haram olması ihtimâli bulunan şeylere yönelmek kulluğa yakışmayan bir davranıştır. Öte yandan kullanılması şüpheli olan şeylerden sakınacağım diye helâl olan nimetlerden uzak durmak veya helâl olan nimetler hakkında vesveseye düşüp gereksiz tereddütler uyandırmak ve böylece müslümanları sıkıntıya sokmak da doğru değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in özelliklerinden biri, zekât ve sadaka kabul etmemesidir.
2. Bir şeyin helâl olup olmadığından şüpheye düştüğü zaman, ondan faydalanmamak gerekir.
3. Yolda bulunan bazı önemsiz şeylerden faydalanmak helâldir.

591- ??? ??????????? ??? ???????? ??? ?????? ??? ?? ???????? ????? ????? ????????? ??????? ??? : « ?????? ????? ????????? ????????? ?? ???? ?? ??????? ? ?????????? ???? ????????? ???????? ???????? » ???? ???? .

« ???? » ???????? ??????? ?????? ? ???? ?????????? ???? .

591. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"İyilik güzel ahlâktan ibârettir. Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir."

Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52

Nevvâs İbni Sem'ân

Kaynaklarımızda Nevvâs hakkında yeterli bilgi yoktur. Medîneli olduğu, Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan Ashâb-ı Suffe arasında yer aldığı ve sonraları Suriye'ye gidip yerleştiği anlaşılmaktadır. Babası Sem'ân'ın, kabilesi adına Peygamber Efendimiz'e geldiği, getirken de bir çift nalın getirdiği söylenmektedir. Kendisinden 17 hadîs rivayet edilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in**özelliklerinden biri**, anlatılması zor olan şeyleri, özlü bir şekilde, duru ve berrak bir ifâdeyle kolayca anlatmasıdır. Bu özelliğe kendisi "cevâmi'l-kelim" adını vermektedir.

İyilik ve kötülük terimleri de, ifâde edilmesi kolay olmayan sözlerdendir. İyiliğin güzel ahlâk demek olduğunu söyleyen Efendimiz, başka hadislerinde güzel ahlâkı eziyetlere göğüs germek, fazla kızmamak, güler yüzlü ve tatlı dilli olmak diye anlatır.

Günah ve kötülüğü kolayca anlamamız için bir ölçü getiren Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, bize diyor ki:

Şayet **yapılan iş gönülde bir huzursuzluk doğuruyor ve o işin başkaları tarafından duyulması istemiyorsa,** o hareket mutlaka çirkindir, günahtır, yapılmasına Allah Teâlâ'nın izni vermediği bir harekettir. Çünkü insanların çoğu yaptıkları iyiliğin duyulmasını, bu sebeple kendilerine gıpta ve hayranlık bakılmasını isterler. Bu ölçü, herkesin rahatlıkla kullanabileceği şaşmaz bir ölçütdür. Zâten yapılan bir hareketin günah olup olmadığı hususunda şüpheye düşmek bile, o hareketi terk etmek için yeterli bir sebeptir.

Günah kirleyle bütün kararmamış kalbler, iyi ve kötüyü ayna gibi gösterirler. Bu sebeple insan bir şey yapmak istediği zaman önce gönülüne bakmalıdır. Eğer o hareketi yapmaktan dolayı gönlünde bir rahatsızlık hissediyor, içini bir şüphe ve tedirginlik kemirip duruyorsa, derhal o işten vazgeçmelidir. Çünkü sağlam bir vicdan insana doğru yolu gösterir.

Hadîs 625 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dininize göre insanın varması gereken hedef güzel ahlâktır.
2. İnsan iyi ile kötüyü temiz bir kalb sayesinde ayırt edebilir.
3. Yapılan bir iş kalbi tedirgin ediyor ve insanların onu duyması istemiyorsa, o iş mutlaka günahtır.

592- ??? ?????? ??? ????????? ???? ?????? ??? ??? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ????: « ?????? ?????? ??? ??????? ? » ??? : ??? ? ???? : « ???????? ???????? ? ??????? : ?? ??????????? ???????? ????????? ? ??????????? ???????? ???????? ? ???????? ?? ???? ?? ?????????? ??????????? ?? ????????? ? ????? ????????? ???????? ??????????? » ????? ??? ? ????? ????? ? ?????????????? ?? « ?????????????? » .

592. Vâbisa İbni Ma'bed *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzûruna varmıştım. Bana:

- "İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?" buyurdu.

- Evet, dedim.

O zaman şunları söyledi:

- "Kalbine danış.

İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir.

Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvâlar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir."

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 227-228; Dârimî, Büyû' 2

Vâbisa İbni Ma'bed

Benî Esed kabilesinden olan Vâbisa hakkında fazla bilgi yoktur. Hicretin dokuzuncu yılında on kişilik bir heyetle kabilesini temsilen Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanına geldiler ve müslüman olduktan sonra geri döndüler.

Daha sonraları Kûfe ve Rakka'da yaşayan Vâbisa Hz. Peygamber'den on bir hadîs rivayet etti. Çok duygulu ve gözü yaşlı bir insandı. Rakka'da vefat ettiği bilinmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz hassâs bir kalbe sahip olduğunu bildiği Vâbisa'yı daha fazla duygulandırmak için olmalı ki, ona yanına niçin geldiğini söyleyiverdi. Zira İlâhî vahyin aynası olan kalbine onun niçin geldiği yansımıştı. Bu olayın Vâbisa'yı nasıl sevindirip ağlattığına rivayetlerde bulamıyoruz.

Peygamber Efendimiz bu değerli sahîbisine**iyiliğin ne olduğunu kalbine danışarak öğrenmesini** tavsiye ediyor. Günah ve ihtirasларla zedelenmemiş bir kalbin iyiyi kötüden ayırt edebileceğini söylüyor. **"Göğsünde İslâm sevgisi bulunan kimsenin, Allah'ın lütfettiği İlâhî bir nûra sahip olduğunu"** ifâde eden âyet-i kerîme de [Zümer sûresi (39), 22] bu gerçeği tasdik etmektedir.

Günah ile leklenmemiş kalbin iyiyi kötüden ayırma özelliğini Peygamber *aleyhisselâm* şöyle açıklıyor:

"Mü'min bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta meydana gelir. Eğer o günahı hemen bırakıp tövbe ve istiğfâr ederse, kalbi eski parlaklığına kavuşur. Günah işlemeye devam ederse, siyah noktalar gittikçe çoğalır ve kalbini bütün bütün kaplar. Bu siyah noktalar, Allah Teâlâ'nın: **"hayır hayır, onların işlediği günahlar kalblerini paslandırıp körletmiştir"** [Mutaffifîn sûresi (83), 14] *diye belirttiği pastır"* (İbni Mâce, Zühd 29; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 297).

Demekki günahlar aynanın üzerinde oluşan kirler gibi, zamanla görüntüyü bozar. Kalbi mânevî kirlerle körelmeyen kimseler iyi, doğru ve güzeli kolayca tanıyıp farkederler. İşte bu sebeple Efendimiz kalbi temiz, vicdanı saf olan sahîbisine, bir işi yapmanın başkaları sana binlerce fetvâ verse bile, onlara aldırma! Sen fetvâyı kalbinden al! Kalbinin vereceği fetvâya uy! buyurmaktadır. Zira bir şahıs yakından ilgâlendiren bir meseleyi, başkaları bütün yönleriyle bilemez. Bu sebeple de verecekleri fetvâda hata edebilirler. Fakat kalbin sesi daima doğruyu ilhâm edeceği için yanılma ihtimali yüce azalır.

Gerçek ilim adamlarına bilinmeyen konularda elbette başvurulur ve verecekleri fetvâlar aynen uygulanır. Fakat onlardan fetvâ koparmak için, meseleyi olduğundan farklı şekilde anlatmak son derece hatalı olduğu gibi böyle bir fetvânın değeri de yoktur. Hele ilim adamı olmayan câhillerin "Yap canım, bu senin haklındır; haçbir günahı yoktur" şeklindeki günaha yönlendirici teşviklerine uymamak gerekir.

Dârimî'nin rivâyetinden (Büyû' 2) öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz'in mübârek parmaklarıyla Vâbisa'nın göğsüne vurarak sırarak: *"Gönülüne sor, kalbine danış!"* buyurması, herkesin kendi problemini daha iyi bileceğini göstermekte, içinde bir şüphe ve tereddüt uyanınca da, o işten sürâtle uzaklaşması gerektiğini belirtmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meydana gelecek olayları sadece Allah Teâlâ bilir. Bazan bu olayları, daha meydana gelmeden önce Peygamber'ine de bildirir.
2. İnsan, doğru bulmadığı bir konuda müsâade koparmak için başkalarına değil, kalbine danışmalıdır. Zira fetvâ, soruş tarzına göre verilir.
3. Yapılması şüpheli olan bazı şeyleri, haram olabileceğini düşünerek yapmaktan vazgeçmelidir.

593- ??? ??? ??????????? ???? ????? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ???? ???????? ????????? ??????? ???? ????? ??? ??????? ? ??????????? ????????? ????? : ?????? ??? ?????????? ???????? ?????? ???? ????????? ??? ? ???? ???? ?????? : ?? ???????? ??????? ??????????? ????? ??????????? ? ???????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ? ??????????? ? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ? ?????? ????? ?? » ??????????? ???????? ???????? ??????? ?????? . ????? ??????? .

« ??????? » ????? ?????? ? ?? « ?????? » ???? ????? ????? ?????? .

593. Ebû Sirva'a Ukbe İbni Hâris*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ebû İhâb İbni Azîz'in kızı ile evlenmişti. Bu olay üzerine bir kadın çıka geldi ve:

- Ben Ukbe'yi de, evlendiği kadını da emzirmiştim, dedi.

Ukbe o kadına:

- Beni emzirdiğini bilmiyorum. Üstelik bunu bana hiç söylemedin, dedi. Sonra da bineğine atlayıp Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e danışmak üzere Medine'ye gitti. Oraya varır varmız meseleyi Peygamber *aleyhisselâm*'a açtı.

Allah'ın Resûlü:

- "Mâdemki böyle deniyor; o kadınla nasıl evli kalabilirsin?" buyurunca, Ukbe ile karısı ayrıldı ve kadın bir başkasıyla evlendi.

Buhârî, İlim 26, Büyû' 3, Şehâdât 4, 13, 14, Nikâh 23. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 18; Tirmizî, Radâ' 4

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfi, bu garip olayı bizzat yaşayan Ukbe İbni Hâris rivayet ediyor. Mekke'de yaşayan Ukbe, Ebû İhâb adlı sahâbinin kızı Ganiyye ile evlenmişti. Onun, kendisinin süt kardeşi olduğunu biliyordu. Üstelik bunu daha önce hiç kimse söylememişti. Her ikisini de emzirdiğini ileri süren siyâhî bir kadın ortaya çıkınca işler karışı. *Sahîh-i Buhârî*'deki bir rivayetten öğrendiğimize göre, Ukbe hemen kızın ailesine ve akrabalarına koştu. Kızlarını bu kadının emzirip emzirmediğini sordu. Böyle bir olaydan kimsenin haberi yoktu. O zaman Ukbe birazı rahatlamakla beraber içini bir şüphe kemirmeye başladı. Acaba kadın doğru mu söylüyordu? Onun gibi bir sahâbinin böyle bir şüphe ile yaşaması mümkün değildi. İçinde gittikçe büyüyen şüpheyi yok etmek ve işin dinî hükmünü öğrenmek için Medine'ye, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanına gitmeye karar verdi. Uzun bir yolculuktan sonra Medine'ye varıdı ve durumu Resûl-i Ekrem Efendimiz'e arzetti. Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, meseleyi Efendimiz'e arzederken siyâhî kadının yalan söylediğini ifade etti.

Peygamberler Sultanı Efendimiz, Ukbe'nin bu tavrını beğenmedi. Ona arkasını döndü. Fakat Ukbe bu meseleyi öğrenmek için tâ Mekke'den kalkıp gelmişti. Tekrar Efendimiz'in huzuruna geldi ve:

- Ama kadın yalan söylüyor, dedi.

O zaman Resûlullah Efendimiz Ukbe İbni Hâris'e:

- *"Mademki o kadın sizi emzirdiğini söylüyor; süt kardeşinle nasıl evlenebilirsin? Bırak gitsin!"* diyerek bu evliliğin devam edemeyeceğini açıkladı.

Başta Hanefîler ve Şâfîîler olmak üzere İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bir tek kadının şahitliğini esas alarak bu konuda hükûm verilemeyeceğini, bu meselenin şâhitlik konusundaki diğer hükûmlerden ayrı tutulmayacağını söylemişlerdir. Fakat emzirme olayının diğer olaylara benzemediğini söyleyerek, bu gibi durumlarda bir kadının şâhitliğini kabul eden âlimler de vardır.

Çoğunluğun görüşünü esas alarak meseleye fetvâ ve takvâ açısından bakmak gerekiyor. **Fetvâ**, bir kadının şahitliğinin hiçbir değeri bulunmadığını, bu evliliğin devam edebileceğini söyleyebilir. Fakat **takvâ** bunu izin vermez. Şüphe kıskacının insanı devamlı surette huzursuz edeceğini, öyle yaşamaktansa bu evliliğe son verip gönlü huzura kavuşturmanın daha isâbetli olacağını söyler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de meseleye bu açıdan baktığı anlaşılmaktadır. "Ya kadın doğru söylüyorsa" diye düşünerek şüphenin boğucu girdâbında huzursuz olmanın anlamı yoktur.

Hadîsimizi, **şüpheli işleri terketmeye** dair olan bu konuya almakla, bir Şâfîî âlimi olan Nevevî'nin de böyle düşündüğü anlaşılmaktadır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Günaha girme korkusuyla yaşamaktansa, şüpheli işlerden uzak durmak daha doğrudur.
2. Bir problemle karşılaşınca, konuyu bilen kimselere gitmeli ve çözüm yolunu öğrenmelidir.

594- ??? ????????? ?? ??????? ????? ???????? ????? ? ??? : ????????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ?? ????????? ???? ??? ?? ??????? » ????? ???????? ???? ???? ??? ????.

???????? : ??????? ?? ??????? ????? ? ????? ?? ?? ??????? ????? .

594. Hasan İbni Ali *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu kendisinden duyup ezberledim:

"Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak!"

Tirmizî, Kıyâmet 60. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 3; Nesâî, Kazâ 11

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu sözünü, Abdullah İbni Mes'ûd'un bir sohbet sırasında aynen kullandığını, hadisin*Sünen-i Nesâî*'deki rivayetinde görmekteyiz.

Bir gün müslümanlar İbni Mes'ûd hazretlerine birçok mesele sordular. İbni Mes'ûd onlara dedi ki:

Herhangi bir olayla karşılaşan kimse, meseleye Kur'an âyetlerinin ışığında çözüm arasın.

Âyetlerde çözüm bulamayınca, Resûlullah'ın verdiği hükümlere bakarak halletsin.

Âyetlerde ve Hz. Peygamber'in hükümlerinde çözüm bulunmayan bir olayla karşılaşan kimse, ilim adamlarının (sâlihlerin) verdiği fetvâlara bakarak meseleye cevap arasın.

O problemin Kur'an'da, hadislerde, ilim adamlarının fetvâlarında cevabı yoksa, aklını kullanarak ictihâd yapsın. Sakın ha "Ben ictihâd yapmaktan korkarım" demesin. Çünkü helâl belli, haram bellidir. Helâlle haramın arasında şüpheli ve kapalı konular vardır. O halde sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyen şeye bak!

Demekki bir kimse problemini çözerken, bu sırayı gözetecektir. Helâller ve haramlar belli olduğuna göre, insan bu iki esası iyi bilirse, helâl ve hâramın dışında kalan şüpheli konulardan da uzak durursa, dinini tehlikeye sokmadan huzur içinde yaşayabilir.

Daha önceki hadislerde söylendiği üzere, dindar bir müslümanın temiz kalbi, onu iyi ile kötüyü gösterir. Mü'min, doğruyu alıp yanlıştan kaçma alışkanlığına sahip olduğu için hangi davranışın şüpheli olduğunu kolayca sezer. Helâl mi, yoksa haram mı olduğunu kestiremediği konulardan uzak durmak, dindarlığın ve takvânın esasını teşkil eder. Hatta 597 numaralı hadiste görülceceği üzere, bir kulun günaha girerim korkusuyla, yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden vazgeçmesi gerekir. Şayet vazgeçmezse, Allah Teâlâ'ya en üstün saygı duyanlar seviyesine çıkamaz.

Bu hadîs-i şerîf 56 numarada açıklanmıştır.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Helâl mi haram mı olduğu açıkça bilinmeyen şüpheli konulardan uzak durmalıdır.
2. Şüpheli konulardan uzak duranlar, hem günaha girmekten hem de halkın diline düşmekten kendilerini korumuş olurlar.

595- ??? ?????? ???? ???????? ???? ? ???? : ???? ???? ?????? ??????????? ? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ? ??????? ?????? ??????? ? ???????? ?????? ????? ?????? ? ??????? ???? ???????? : ??????? ??? ???? ? ??????? ????? ??????. ???? ???? ? ????? : ?????? ??????????? ?????????? ?? ????????????? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ? ????????? ? ??????????? ?????? ????? ???? ???????? ?????? ? ??????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ????? ??? ???????? ? ???? ???????? .

«???????? » : ????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ????????? ??? ??????? ???? ????? ? ??????? ??????? ??????? ???????? .

595. Âişe *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ebû Bekir es-Saddîk *radıyallahu anh*'ın bir kölesi vardı. Bu köle kazancının belli bir kısmını Ebû Bekir'e verir, o da bundan yerdi.

Yine bir gün köle kazandığı bir şeyi getirdi, Ebû Bekir de onu yemeğe başladı. Köle Ebû Bekir'e:

- Yediğin şeyin ne olduğunu biliyor musun? diye sordu. Ebû Bekir de:

- Söyle bakalım, neymiş? diye açıklamasını istedi. Köle şunları söyledi:

- Falcılıktan anlamadığım halde, Câhiliye devrinde birine fâlcılık yaparak adamı aldatmıştım. Bugün onunla karşılaştık. Adam o yaptığım işe karşılık, işte bu yediğin şeyi çıkarıp verdi.

Bunun üzerine Ebû Bekir parmağını ağzına sokarak yediklerinin hepsini kustu.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 26

Açıklamalar

Hz. Ebû Bekir'in kölesi elinden iş gelen bir adamdı. O zamanın âdeti gereğince bu uşak, kazancının belli bir miktarını her gün efendisine getirip verir, fazlası kendisinin olurdu. Hadîsimizdeki olayın geçtiği gün, bu köle kazandığı parayla bazı yiyecekler aldı. Hz. Ebû Bekir birkaç lokma yedikten sonra bunların haram yoldan kazanılmış bir parayla alındığını duyunca, midesindekileri hemen boşalttı. Zira bu köle İslâmiyet'in yasakladığı iki harama birden işlemişti: Hem **falcılık yapmış**, hem **adam aldatmıştı**. Bu işin Câhiliye devrinde yapılmış olması, ondan alınan parayı helâl kılamazdı.

Hz. Ebû Bekir midesine haram lokma sokmayan bir insandı. Bir başka zaman yine böyle bir olayla karşılaşmıştı. Hayatını tüccarlık yaparak kazanan Hz. Ebû Bekir, bir ticaret seferine çıkarken, yanında çalışmak üzere bazı işçiler tutmuştu. Bunlardan biri de şakalarıyla ünlü Nuaymân adlı sahâbî idi. Nuaymân bir konak yerinde fâlcılık yaparak para kazanmış, kazandığı parayla yiyecek almış, bu yiyecekten Hz. Ebû Bekir'e de ikram etmişti. Yemâp içâlikten sonra, Nuaymân'ın o yiyecekleri nasıl temin ettiğini öğrenen Hz. Ebû Bekir, yediklerini tamamen çıkarmıştı.

Hadîsimizi açıklayan bazı âlimler, Hz. Ebû Bekir'in kusmasını şöyle yorumlamışlardır:

Falcılıktan kazanılan para haramdır. Böyle bir harama işlediğini öğrenen kimse, yediklerinin parasını ödemek suretiyle günahtan kurtulur. Kusmasına gerek yoktur. Binaenaleyh Hz. Ebû Bekir yediği şeyin falcılıktan kazanılan parayla alınmasından dolayı değil, o paranın Câhiliye devrinde kazanılmasından dolayı kusmuştur. Çünkü Câhiliye devri bütün müesseseleriyle iptal edilip defteri dürülmüştür.

Diğer âlimler ise, Hz. Ebû Bekir'in fâlcılık yaparak para kazanmayı yasaklayan muhtelif hadîseri dikkate aldığını, falcılıktan gelen bir şeyle midesini kirletmek istemediğini söylemişlerdir. Bu sonuncu görüş, hadîsimizin verdiği öğüte daha uygundur. Kitabımızın 1672-1677 numaralı hadîslerinde fâlcılara inanmanın günah olduğu ve bu yolla kazanılan paranın yenemeyeceği belirtilmektedir.

Bir mü'min haramlardan şiddetle sakınır. Kendisinin ve ailesinin midesine haram lokma koymanın büyük bir günah olduğunu bilir. Hatta bununla da yetinmeyip Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi, haram olması ihtimâlî bulunan her şeyden uzak durur. Zira o iyi bilir ki, haram bir gıdanın sağladığı güç ve enerji ile yapılan ibâdetler ve dualar kabul olmaz.

Hadîsten Öğrendiklerimiz

1. Haramdan, hatta haram olması ihtimâlî bulunan şeylerden sakınmak gerekir.
2. Falcılara gitmek ve onların söylediklerine inanmak günâhtır.
3. Hadîsimizden elde edilen sonuçlardan biri de, Hz. Ebû Bekir'in İslâmiyet'i bütün benliğiyle yaşayan müttakî bir insan olduğudur.

596- ??? ?????? ????? ?????? ??? ??????????? ????? ??????? ?????? ? ????? ?????? ?????????????? ??????????? ????????? ????? ? ??????? ???????? ?????? ????? ???????????? ? ??????? ???? : ???? ???? ???????????? ????? ??????????? ???? : ??????? ?????? ???? ?????? ??????? : ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? . ????? ??????? .

596. Nâfi'den rivayet edildiğine göre:

Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh* ilk hicret eden sahâbîlere dörder bin, oğlu Abdullah'a da üç bin beş yüz dirhem maaş bağlamıştı.

Hz. Ömer'e:

- Oğlun da ilk hicret edenlerden biridir. Onun hakkına niçin kıstın? diye sordular.

Hz. Ömer şunları söyledi:

- Oğlum babasıyla birlikte hicret etti. Bu sebeple yalnız başına hicret edenlerle bir tutulamaz.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 45

Nâfi'

Nâfi', Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın âzatlı kölesidir. O devirde kölelerin ilim öğrenmesine hiçbir engel bulunmadığı için Nâfi' iyi bir muhaddîs, büyük bir fakîh yâni İslâm hukukçusu olmuş ve Medîne'nin ileri gelen âlimleri arasında yer almıştır.

İmâm Mâlik'in Nâfi'den, Nâfi'in de efendisi İbni Ömer'den duyduğu hadîsler, Buhârî tarafından en sahîh rivayet olarak kabul edilmiştir.

Zenginlerden biri Abdullah İbni Ömer'e:

- Nâfi'i bana sat! Sana on iki bin dirhem vereyim, demişti.

İbni Ömer bu teklîfi reddetmiş ve Nâfi'i âzâd etmişti.

Bu ilim deryâsı 117 (735) yılında Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Allah şefâatine nâil eylesin.

Açıklamalar

İslâm'ın âdil halîfesi Hz. Ömer'in devlet malını dağıtırken ne kadar titiz davrandığı görülmektedir.

Hz. Ömer devrinde yeni yeni fetihlerle İslâm devletinin hudutları genişlemiş, zaferlerden elde edilen ganimetlerle devlet hazinesi dolup taşmıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer, İslâmiyet'e olan hizmetlerini ön planda tutarak müslümanlara maaş bağlamaya karar vermişti. Hz. Ömer'in müslümanlara bağladığı bu maaş aylık değil, yıllık tahsisattı.

Hz. Peygamber zamanında hicret etmek, dine hizmetin en önemli ölçütlerinden biriydi. Çünkü Medine'de kurulan ilk İslâm devletini destekleyecek insanlara büyük ihtiyaç vardı. Hicret ederek Hz. Peygamber'in yanına gidenler, kurulmakta olan İslâm devletinin memurunu, askerini ve ordusunu meydana getireceklerdi.

Hz. Ömer evlerini barklarını, mallarını mülklerini, çoluklarını çocuklarını Mekke'de ve diğer yerlerde bırakıp Resûlullah'ın yanına koşanlara farklı bir gözle bakıyordu. Güç şartlar altında hicret ettikleri, yolculuğun çıkesine yalnız başına katlandıkları için onlara büyük değer veriyor ve kendilerine dörder bin dirhem tahsis ediyordu. İlk muhâcirlerden olmasına rağmen, **on bir yaşında** anne ve babasıyla birlikte hicret ettiği için kendi oğluna beş yüz dirhem daha az para veriyordu.

Bir başka rivayetten öğrendiğimize göre, yine bir defasında Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz'in âzatlısı Zeyd İbni Hârise'nin oğlu Üsâme'ye üç bin beş yüz dirhem tahsis etmiş, oğlu Abdullah'a ondan beş yüz dirhem daha az vermişti.

İbni Ömer babasına bunun sebebini sorarak:

- Üsâme'yi niçin benden üstün tutuyorsun? O benden daha çok savaşa katılmadı ki? demişti.

Hz. Ömer, eşsiz adaleti yanında, zengin bir gönle ve üstün bir tevâzua sahip olduğunu gösteren şu cevabı vermişti:

- Oğlum! Resûlullah Efendimiz onun babasını senin babandan daha çok severdi. Üsâme'ye de senden daha çok muhabbeti vardı. İşte bu sebeple, Resûlullah'ın sevdiğini kendi sevdiğime tercih ettim (Tirmizî, Menâkıb 39).

İş başına geçince devletin imkânlarına yakınları için kullanan sorumsuz ve Allah korkusundan yoksun kimselere bu ne güzel bir ibret dersi, değil mi?

Hz. Ömer, hem Allah karşısında hem de insanlar yanında oğlunu kayıran baba durumunda görünmek istemiyordu. Böyle davranmakla Allah katında dinini, insanlar karşısında da şeref ve haysiyetini korumuş oldu.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sahâbiler hicret sıkıntısına tek başlarına katlandıkları için, Hz. Ömer kendisiyle birlikte hicret eden oğluna daha az maaş bağlamıştır.
2. Sorumluluk mevkiine gelenler, yakınlarını kayırma yolunu gitmemelidir. Çünkü devletin malı yöneticinin değil, yönetilen halkın malıdır.
3. Günah işlememek için titiz ve ihtiyatlı olmak gerekir.

597- ??? ???????? ??? ??????? ??????????? ????????????? ???? ?????? ???? ???? . ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? « ?????? ?????? ???? ???? ?? ??????? ??? ?????? ???? ????? ???? ?????? ??? ???? ??????)).

????? ??????? ???? : ????? ??? .

597. Atıyye İbni Urve es-Sa'dî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kul günaha girerim korkusuyla, yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden bile uzak durmadıkça, müttakîler derecesine çıkamaz."

Tirmizî, Kıyâmet 19; Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 24

Atıyye İbni Urve es-Sa'dî

Hz. Peygamber ile pek az görüştüğü anlaşılan Atıyye hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Resûlullah'ın vefatından sonra Suriye'ye yerleştiği bilinmektedir. Kendisinden 3 hadis rivayet edilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müttakî, Allah'a en üstün saygı duyan, emirlerini yapıp yasaklarından sakınan ve O'nu gücendirmekten korkan kimse demektir. Kulun bu haline **takvâ** denir. Bir kulun ulaşması arzu edilen üstün derece budur.

Bu dereceye gelebilmek için, Peygamber Efendimiz'in belirttiğine göre, haramlardan ve haram olup olmadığı kesinlikle bilinmeyen şüpheli konulardan uzak durmak gerekir. Bu hadîs-i şerîf, bir adım daha ileriye gidilerek, yapılması sakıncalı görünmeyen bazı konularda bile titiz davranmak gerektiğini öğretmektedir.

Peygamber Efendimiz'in pek değerli sahâbîsi Abdullah İbni Ömer'in bir sözünü burada hatırlamak gerekir. İbni Ömer diyor ki:

"Bir kul gönlünün şüphelendiği bir işi bırakmadıkça, gerçek takvâya ulaşamaz" (Buhârî, İmân 1).

Demekki Allah'a en üstün saygı duyanlar derecesine çıkabilmek için, acaba bunu yapsam mı yapmasam mı diye insanı tereddüde düşüren ve kalbi rahatsız eden bazı davranışlardan uzak durmak gerekir. Bu titizliği gösterenler gerçek müttakî olur, böyle bir hesabı bulunmayanlar da takvâya hiçbir zaman erişemezler.

İslâm âlimleri **takvâyı üç basamaklı** olarak düşünmüşlerdir:

Birinci derecesi, şirkten yâni Allah Teâlâ'ya ortak koşmaktan ve benzeri hareketlerden uzak durmaktır. Müslüman olan herkes bu birinci basamağa çıkar.

İkinci derecesi, günah olan her şeyden sakınmaktır. Küçük ve basit görülen her günah bunu dâhildir.

Üçüncü derecesi, Allah'ı düşünmekten gönlü alıkoyan her şeyi bir yana atmaktır. **"Allah'tan nasıl sakınmak lâzımsa öyle sakının"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 102] âyeti, takvânın bu derecesini göstermektedir.

Peygamber Efendimiz'in yerde bulduğu bir hurmayı bile, acaba sadaka veya zekât olarak verilmiş hurmalardan mı düştü diye yemediğini 590 numaralı hadisimizde görmüştük.

Bir müslümanın hedefi, müttakî olabilmektir. Diğer bir ifâdeyle Allah'a üstün saygı duyanlar ve **O'nu gücendirmekten sakınanlar** seviyesine ulaşmak, dünyaya vedâ edip giderken, Allah Teâlâ'nın rızâsını kazanmış olmaktır.

Bu hedefe varabilmek için, acaba bilerek veya bilmeyerek bir günah işler de Allah katındaki yerini kaybeder miyim diye dikkatli ve titiz davranmak gerekir. Efendimiz'in buyurduğu gibi, yapılması ilk planda sakıncalı görünmeyen bazı davranışlardan bile, günaha girme endişesiyle uzak durmalıdır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sadece günahlardan değil, günah olması ihtimâli bulunan davranışlardan bile uzak durmalıdır.
2. Gerçek müttakî olabilmek için, yapılması sakıncalı olmayan bazı davranışları, beni günaha götürebilir endişesiyle yapmamalıdır.

69- ??? ??????? ?????? ??? ???? ????? ???????

?? ????? ?? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ???? ?????? ??????

İNSANLARDAN UZAK YAŞAMAK

ZAMAN BOZULDUĞUNDA VEYA DİNDARCA YAŞAYAMAMAKTAN
VE HARAMLARA DÜŞMEKTEN KORKULDUĞUNDA
BİR KÖŞEYE ÇEKİLMENİN İYİ OLACAĞI

Âyet

????????? ????? ??????? ?????? ????? ??????? ??????? ????????

1. "Hepiniz Allah'a koşup sığının. Çünkü ben sizi O'nun azâbından açıkça korkutuyorum."

Zâriyât sûresi (51), 50

Allah'a koşup sığınmak demek, O'nun emir ve yasaklarına uymak, O'na aslâ karşı gelmemek suretiyle iyi bir mü'min olmak demektir. Allah Teâlâ'dan başkasına tapmayan, şeytanın yolunu sapmayan, sadece Allah'a sığınan kimseler, kendilerini ilâhî azâbdan kurtarırlar.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece yattığı girince okunmasını tavsiye ettiği bir dua vardır. O duadaki *"Senden kaçıp sığınacak ve senin elinden kurtulacak bir yer varsa yine sensin Rabbim!"* niyâzı (bk. 1465. hadis), bu âyet-i kerîmeye ne kadar uygun düşmektedir!

Allah Teâlâ âyetin son kısmında hem cehennem azâbına işaret ediyor hem de felâketlere uğrayan geçmiş milletlerin başlarına gelenlere dikkat çekiyor. Ben sizi hem dünyevî hem de uhrevî azâbdan korkutuyorum. Bunları düşünerek aklınızı başınıza alın, demek istiyor.

Hadisler

598- ??? ??? ?? ??? ?????? ??? ?????? ??? ? ??? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ??????: « ????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ????????? » ???? ???? .

????????? ??? « ???????? » : ??????? ????????? . ??? ?????? ?? ?????? ?????? .

598. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Allah Teâlâ müttakî, gönlü zengin, kendi halinde işiyle ve ibâdetiyle uğraşan kulunu sever."

Müslim, Zühd 11

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm, sözleriyle halleri uyum içinde olan kimselerdi. İslâm'a ilk girenlerin beşincisi veya yedincisi ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan hadîsimizin râvisi Sa'd İbni Ebû Vakkâs, sözleriyle halleri uyum içinde olan seçkin insanlardan biriydi. Hz. Ömer, kendisinden sonraki halîfeyi seçecek 6 kişilik heyette onu da görevlendirmişti. Ya bu olayda veya daha sonraki bir halîfe seçiminde, muhtelif gruplar arasında anlaşmazlık çıkınca, Sa'd çok üzülüp, Kurtuluşu Medine dışındaki ağıllarına gitmekte buldu. Orada koyunlarla ve develerle oyalanırken oğlu Ömer'in gelmekte olduğunu gördü. Huzursuzluğu iyice arttı: "Şu deveye binmiş adamın şerrinden Allah'a sığınırım" diye dua etti.

Oğlu Ömer geldiğinde:

- Baba! Millet Medine'de ikiye bölünmüş kavgaya yaparken, onları bırakıp develerinin ve koyunlarının arasına çekildin, öyle mi? deyince, Sa'd eliyle onun göğsüne vurdu ve:

- Sus! Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu duydum, diyerek yukarıdaki hadîsi rivayet etti.

Hayatını hadîslere göre düzenleyen Sa'd İbni Ebû Vakkâs, Hz. Osman şehîd edildikten sonra, bu nevi hadîslere dayanarak tamamen bir köşeye çekildi ve hiçbir olaya karışmadı. Onun rivayet ettiği bu hadîste Allah sevgisini elde etmenin üç yolu gösterilmektedir:

Birincisi, **müttakî olmak**, yâni Allah Teâlâ'ya üstün saygı beslemek, daha açık bir ifâdeyle, Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından sakınmak, malını mülkünü yerli yerince sarfetmek, şüpheli konulardan uzak durmak, hatta helâllere bile aşırı düşkün olmamaktır.

İkincisi, **gönlü zengin olmak**tır. 523 numaralı hadîste geçtiği üzere, gerçek mânada zenginlik mal mülk çokluğu ile değil, gönül zenginliği ile mümkündür. Aslına bakılırsa, maddî zenginlik iyi bir şeydir. Bir zengin, varlığını Allah yolunda ve O'nun rızâsı uğrunda harcayabiliyorsa, o zenginlik Cenâb-ı Hakk'ın bir lutfudur. Buna karşılık bir insanı servetci Allah'tan uzaklaştırıyorsa, o mal mülk başa belâdır. En iyisi hem eli hem gönlü zengin olmaktır. Gönül fakîr olduktan sonra, varlıklı veya varlıksız olmanın hiçbir önemi yoktur.

Üçüncüsü, **kendi halinde işiyle ibâdetiyle meşgul olmak**tır. Gözlerden uzak yerlerde ibâdet ve tâatla nefsini adam etmeye çalışanlar, servetlerini gösterişe kapılmadan Allah Teâlâ'ya memnun edecek yerlere harcayanlar, içinde yüzdükleri maddî imkân sebebiyle gururu kapılmayıp tevâzuu elden bırakmayan ve her zaman fakirin yanında olanlar Cenâb-ı Hakk'ın sevgisini daha kolay kazanırlar.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah Teâlâ'nın sevgisini kazanabilmek için, müttakî olmalı, O'na kullukta kusur etmemelidir.
2. İnsan ister zengin ister fakîr olsun, gönlünü zenginleştirmelidir.
3. Genellikle insanlarla bir arada olmalı, fakat zaman iyice bozulunca, bir tarafa çekilip kendi halinde sükânetle yaşamalı, nefsini ve ailesini kurtarmaya çalışmalıdır.

599- ??? ??? ???? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ? ??? : « ???????? ???????? ????????? ????????? ?? ???? ?????? » ??? : ?? ?? ? ??? : «?? ?????? ????????? ?? ?????? ??? ????????? ??????? ??????? » . ??? ?????? « ??????? ?????? . ?????? ???????? ??? ??????? » ????? ???? .

599. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir sahâbî:

- Yâ Resûlallah! Hangi insan daha değerlidir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Canıyla, malıyla Allah yolunda savaşan mü'min" buyurdu. O sahâbî:

- Sonra kimdir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Dağ aralarına çekilip Rabbine ibâdet eden kimse" buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise:

"Allah'a karşı gelmekten sakınan ve kimseye zararı dokunmayan adam" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 2, Rikak 34; Müslim, İmân 122, 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 5; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 24; Nesâî, Cihâd 7; İbni Mâce, Fiten 13

1292 numarayla tekrar gelecek bu hadîs aşağıdaki hadîsle birlikte açıklanacaktır.

600- ???? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???????? . ????????? ????????? ??????? ???????? ?? ??????? » ???? ??????? . ? « ?????? ???????? » : ??????????? .

600. Yine Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Pek yakında müslümanın en hayırlı malı, dinini fitnelerden korumak için yanına alıp dağ başlarına ve otlak yerlere gideceği koyun olacaktır."

Buhârî, İmân 12, Bed'ü'l-halk 15, Menâkıb 25, Rikak 34, Fiten 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Fiten 4, Nesâî, İmân 30, İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin birincisinde, Peygamber Efendimiz'e:

"Hangi insan daha değerlidir?" diye sorulduğunu görmüştük. Efendimiz de bu soruyu:

"Canıyla, malıyla Allah yolunda savaşan mü'min" diye cevaplamıştı.

Bazı sahâbîler Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'e hangi insanın veya hangi ibadetin daha değerli olduğunu sorduğu zaman, Peygamber Efendimiz karşısındaki insanın şahsî durumuna veya yaşadıkları zamanın gereğine göre cevaplar verirdi. Şayet sulh ve sükûn zamanı ise, onlara muhtelif ibadetleri tavsiye eder, Allah Teâlâ'ya karşı kulluk görevlerini yerine getirmenin en değerli ibadet olduğunu söylerdi. Eğer savaş zamanı ise, bu hadîste görüldüğü üzere, "canıyla, malıyla Allah yolunda savaşmanın" daha üstün olduğunu anlatırdı.

Cihadın yarı Allah yolunda savaşın önemi ve değeri, 1288-1355 numaralar arasındaki 67 hadîste enine boyuna ele alınmaktadır.

Sorduğu soruya aldığı cevapla yetinmeyen sahâbî, Peygamber Efendimiz'e daha sonra kim değerlidir? diye sordu. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* de:

"Dağ aralarına çekilip Rabbine ibadet eden kimse" cevabını verdi.

Ne zaman dağ aralarına çekilmek gerekecektir? sorusuna ikinci hadisimiz cevap vermektedir. Buna göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ileride meydana gelecek bazı durumları haber vermiş ve buyurmuştur ki, halk arasında büyük huzursuzluklar çıkacaktır. O zaman insanlar doğru yoldan bıtıbıttan ayrılacaklardır. Kendilerini uyarıp doğru yola göstermeye çalışanları dinlemeyeceklerdir. İşte böyle fena bir zamanda fezlet savaşı veren müslümanlar, kimseye tesir edemediklerini görünce, hiç olmazsa kendilerini ve aile fertlerini, sirâtle yayılmakta olan fenalıklardan kurtarmaya çalışacaklardır. Bunun için de dağ başlarına, tenhâ yerlere kaçıp kurtulmak isteyecekleridir.

İnsanlardan uzak yerlerde, dağ başlarında ailesini geçindirebilmek için en uygun geçim vasıtası koyun sürüsüdür. Otu ve suyu bol yerlerde koyunlarını otlatan kimseler, onlardan temin edeceği et, süt, yoğurt, peynir ve yün ile kimseye muhtaç olmadan ve yöyeceğine haram karıştırmadan yaşayabilecektir.

Bazı âlimler halktan uzak yaşayıp kendini onların fenalığından korumanın en uygun hayat şekli olduğunu söylemişler ve bunu uygulamışlardır. Fakat İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu bu görüşe katılmamışlardır. Onlar insanlarla birlikte yaşayan ve onların sıkıntısına katılanan kimselerin, bu fedakârlığı göstermeyenlerden daha değerli olduğunu belirten hadîs-i şerîfe (Tirmizî, Kıyâmet 55; İbni Mâce, Fiten 23) uygun hareket etmişlerdir.

Hz. Osman'ın şehîd edilmesi olayına İslâm âlimleri**fitne** adını vermişlerdir. Bu olayı ve Hz. Ali ile Hz. Âişe ve Muâviye arasında meydana gelen savaşları gören bazı sahâbîler, Peygamber Efendimiz'in işaret buyurduğu zamanın geldiği düşüncesiyle bir köşeye çekilmiş ve insanlardan uzakta yaşamışlardır.

Demek oluyor ki, bir müslûman, elinden geldiği ölçüde toplumdaki fenalıklarla savaşmalı, onları yok etmeye çalışmalıdır. Çünkü dinin buyruklarını bütünüyle yaşamanın başka yolu yoktur. Câmi ve cemaat bütünlüğünü korumak, muhtaçların yardımına koşmak, hastaları ziyaret edip cenâzeleri defnetmek başka türlü mümkün değildir. Kötülüklerin bir çığ gibi büyümekte olduğunu, kendisini ve aile fertlerini de çemberi içine alacağını farkedince, uzleti tercih etmek, bir köşeye çekilip dinin güzelliklerini ailesiyle birlikte yaşamalıdır.

İnsanlarla iyi geçinmeyen, onlara sıkıntı veren huysuz kimselerin, fitne zamanını beklemesine bile gerek yoktur. Onların hiç vakit kaybetmeden bir köşeye çekilmesi, hem kendileri hem de başkaları için daha uygundur.

599 numaralı hadîste, Peygamber Efendimiz'in hayırlı kimseyi: *"Allah'a karşı gelmekten sakınan ve kimseye zararı dokunmayan adam"* diye de belirttiğini görmüştük. Demekki yalnız başına Allah'tan korkmak yâni müttakî olmak yetmemekte, bununla birlikte insanlara zarar vermemeye çalışmak da gerekmektedir. 602 numaralı hadîs-i şerîf'de aynı konuya ışık tutmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bazı sahâbîlerin yaptığı gibi, insan bilmediği dinî konuları, bilen âlimlere sorup öğrenmelidir.
2. Malını harcayarak, canını ortaya koyarak cihad etmek en büyük ibadettir.
3. Bir müslûman, diğer insanlara zarar vermeden, onlarla bir arada yaşamak zorundadır.
4. Toplumun bozulup halkla beraber yaşamanın bir mü'mine sıkıntı vereceği zamanlar gelecektir.
5. Dini yaşamanın zorlaştığı, helâl lokma bulmanın imkânsızlaştığı böyle zamanlarda bir köşeye çekilmek ve ailesiyle birlikte dindarca yaşamak en iyisidir.

601- ???? ??? ?????? ???? ?????? ???? . ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ????????? » ?????? ????????? : ???????? ? ????? : « ?????? ? ????? ?????????? ???? ????????? ??????? ??????? » ???? ???????? .

601. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür" buyurdu. Bunun üzerine sahâbîleri:

- Sende mi güttün, yâ Resûlallah? diye sordular. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârît mevkîinde güderdim" buyurdu.

Buhârî, İcâre 2, Enbiyâ 29, Et'ıme 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5

Açıklamalar

"Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamberin mutlaka koyun gütmüş olması" boşuna değildir. İnsanlara kendisini kabul ettirmek ve sözünü dinletmek zor iştir. Gönüllere hükmetmek ince bir san'attır. Bu sebeple peygamberler mahlûkatın en uysalı olan koyunları idare etmeyi öğrenerek idare san'atı hakkında fikir sahibi olurlar. Şöyleki:

Koyunları güden kimsede, güttüğü hayvanlara karşı **merhamet duygusu** gelişmeye başlar. Zira koyunlar kendilerini tehlikelerden korunma imkânlarına sâhip olmadıkları için, himâye edilmeye diğer hayvanlardan daha fazla muhtaçtır. Yayılırken birbirinden kopup dağılan sürüyü toplamak, onları etrafı zarar vermeden bir otlaktan diğerine götürmek, su içme zamanı gelince sulamak, hırsızdan ve yırtıcı hayvanlardan korumaya çalışmak insanda **sabır duygusunu** geliştirir. **Uysal olanlarla inatçı ve söz dinlemeyenlerin farkını** görür ve onlara rasul davranmak gerektiğini öğrenir. Zamanla onlara farklı ses tonlarıyla her istediğini yaptırır. Yaratılmışlara merhamet etmek, onların huysuz ve anlayışsız hallerine sabretmek peygamberlerin en fazla muhtaç oldukları özelliklerdir. Kazandıkları şefkat, sabır ve hoşgörü ile insanların isyankâr ve söz dinlemez tavırlarını anlayışla karşılamaya çalışırlar.

Hadîs-i şerîfte geçen **"Karârît"** kelimesini, Mekke'de bir yerin adı diye açıklayan âlimlerin görüşünü tercih ettik. Karârît'i bir para birimi olan "kîrât"ın çoğulu olarak kabul eden âlimler de vardır. Bu görüş doğruysa, Peygamber Efendimiz, her gün koyun başına dinarın yirmide biri olan bir kîrât karşılığında Mekkelilerin koyunlarını güttüğünü söylemiştir. Siyer kitaplarından öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz koyun güttüğü sıralarda**yirmi yaşında** bulunuyordu.

Hadîsi 610 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler idare etme sanatını öğrenmek için, Allah Teâlâ'nın takdîriyle, hayatlarının bir döneminde çobanlık yapmışlardır.
2. Önemli olan helâl rızık kazanmaktır. Bu açıdan bakınca mesleğin değerlisi, değersizi olamaz.
3. Peygamber Efendimiz, insanların en yücesi olduğu halde, üstün tevâzunu sebebiyle, bir zamanlar çobanlık yaptığına söylemekten çekinmemiştir.

602- ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? : « ???? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????? ?? ??????? ?????? ? ?????? ???? ??????? ? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ? ???? ???????? ????????? ???????? ? ??? ???????? ???????? ? ???? ?????? ?? ???????? ?? ?????? ???????? ??? ?????? ???????? ? ???? ????? ???? ??? ?????? ?????????? ? ?????? ????????? ?????? ????????? ? ???????? ??????? ????? ?????????? ????????? ????? ???? ???????? ?????? ?? ?????? » ???? ???? .

« ??????? » ??? ????? .« ???????? » : ???????? .« ??????????? » : ?????? ?????? . «???????????»: ????? . ?? « ???????? ???????? » : ??????? ???? ??????? ?????? ???? . « ??????????? » ??? ????? ????? ????? . « ??????????? » ???? ??????? ?????? : ?? ?????? ?????? .

602. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"En hayırlı geçim yolunu tutanlardan biri, Allah için savaşmak üzere atının dizginlerine yapışan kimsedir. O kimse savaşa çağıran veya yardım isteyen bir ses duyunca, ölümü göze alıp atının sırtında o yana doğru uçar veya ölümün kol gezdiği yerlere dalar.

Yahut bir tepenin başında veya bir vâdinin içinde koyunlarını otlatan kimsedir. Bu zât namazını kılar, zekâtını verir, ölünceye kadar Rabbine ibadet eder ve insanlara hep iyilik yapar."

Müslim, İmâret 125. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf'mutevâ bakımından 599 numaralı hadîsin tamamen aynı ve onun bir nevi açıklamasıdır.

1302 numarayla cihad bahsinde tekrarlanacaktır.

Efendimiz demek istiyor ki, hayat ya normal seyrinde devam eder veya etmez. Şayet insan toplumda bir şeyler yapma gücünü kendinde buluyor ve yapabiliyorsa, kendisinden yardım istendiği zaman yardıma koşabiliyorsa, işte o zaman canı pahasına da olsa, toplumun yardımına koşmalıdır. Gördüğü fenalıklarla savaşmalı, İyilik ve güzelliğini yaşatmasını sağlamalıdır. Dinin güzelliğini bilmeyen kimselere, dindarlığın en büyük bahtıyarlık olduğunu öğretmek için gayret sarfetmelidir. Kendisinden bu yolda yardım isteyenlere, bütün benliği ile hizmet etmelidir.

Bir insanın en mukaddes varlığı olan dini ve o dinini yaşadığı vatanı tehlikeye girdiği zaman, devrin en tesirli mücadele vasıtalarıyla savaşını vermelidir. Bu uğurda ölmek gerekiyorsa, ölümün kucağına seve seve atılmalıdır.

Toplum iyice bozulmuş, fitneler yayılmış, kötülüklere engel olma imkânı kalmamış, kısacası hizmet etme yolları bıtıbıttan tükenmişse, işte o zaman yapılacak en iyi şey, insanlardan uzaklaşmaktır. Bir tepenin başına veya bir vâdinin köşesine, ama mutlaka halktan uzak bir yere çekilmeli ve orada Allah'a karşı görevlerini yapmaya çalışmalıdır.

Ne kadar tenhâ bir köşede yaşansa bile, insanlardan bıtıbıttan kopmak mümkün değildir. Onlarla olan münasebetlerde kendi çıkarını değil, başkalarının İyiliğini ve menfaatini düşünmelidir. Kimsenin hakkını üzerine geçirmemeye gayret etmelidir.

Müellîfimiz Nevevî, bu hadisten hemen sonra, insanlarla birlikte yaşamanın gereği ve önemi hakkında bir konu başlığı açmış, bu hususla ilgili görüşlerini kısaca söylemekle beraber, bu bahse dair hadîs yazmamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En iyi hayat tarzı, dine hizmet etmek ve din düşmanlarıyla savaşmaktır.
2. Kötülüklerle savaşmak mümkün olduğu sürece, toplumu terk etmemek gerekir.
3. Kötülüklere engel olma imkânı kalmadığı zaman yapacak en iyi şey, tenhâ bir yerde helâl lokma yiyerek Allah'a ve insanlara karşı görevinde kusur etmeyerek yaşamaktır.

70- ??? ??? ???????? ??????

????? ????? ?????????? ?????? ????? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???? ??? ?? ???????? ??? ??? ??? ????? ???????? ?????? ?? ?????? ???? ???? ?? ??????? ???? ??? ?????.

????? ??? ?????????? ????????? ??? ???????? ???? ?????????? ?? ??????? ???? ??? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ????? ? ????? ????????? ?????????? ? ?????? ?????? ?? ??????????? ???????????? ? ????? ???????? ?? ????????? ????????? ?????????? ? ??? ???????? ??????????? ????? ??????? ? ?????? ????? ??????????? ????????? ? ?????????? ??????????? ??? ??????? ???? ??????? . ??? ????? : { ?????????? ???? ?????? ??????????? } [??????? : 2] ??????? ?? ???? ?? ????? ????? ?????? .

İNSANLARLA BİR ARADA YAŞAMANIN DEĞERİ

İNSANLARA İYİLİĞİ EMREDİP KÖTÜLÜK'TEN ALIKOYABİLECEK, ONLARI İNCİTMEYECEK VE YAPACAKLARI FENALIĞA KATLANACAK KİMSELER İÇİN, HALKLA BİR ARADA YAŞAMANIN, CUMA NAMAZINA GİTMENİN, TOPLANTILARINA KATILMANIN, ONLARLA BERABER HAYIR MECLİSLERİNDE VE ZİKİR TOPLANTILARINDA BULUNMANIN, HASTALARINI ZİYARET EDİP CENAZELERİNE KATILMANIN, MUHTAÇLARINA YARDIM EDİP CÂHİLLERİNE YOL GÖSTERMENİN VE DAHA BAŞKA İYİLİKLERDE BULUNMANIN DEĞERİ

(Nevevî diyor ki)

Şunu iyi bil ki, söylediğim şekilde, insanlara sıkıntı vermeden onların arasına katılmak, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in, *Allah'ın salât ve selâmı üzerlerine olsun* diğer peygamberlerin, Hulefâ-yi Râşidîn'in, onlardan sonraki ashâb ve tâbiîn ve daha sonra gelen müslûman âlimlerle fazîletli kimselerin tuttuğu yoldur. Tâbiîler ile onlardan sonra gelenlerin çoğu bu görüşü benimsemişlerdir. İmâm Şâfî, Ahmed İbni Hanbel ve fâkihlerin büyük çoğunluğu da böyle düşünmektedir. *Allah hepsinden razı olsun.*

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"İyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşınız" [Mâide sûresi (5), 2].

Bu konuda daha pek çok âyet vardır.

Nevevî, "İnsanlardan Uzak Yaşamak" adlı bahisten hemen sonra onunla son derece ilgili olan "İnsanlarla Bir Arada Yaşamanın Değeri" konusunu ele almıştır. Fakat kısa açıklamasından da anlaşılacağı üzere bu konuyu *Riyâzü's-sâlihîn*'in pek çok yerinde işlemiştir. Birçok âyet ve hadîsi bu bahsite tekrar etmemek maksadıyla bu kısa açıklamayla yetinmiştir. Misâl olarak zikrettiği Mâide sûresinin ikinci âyetini ise önemi sebebiyle 175, 179, 1541 ve 1594. hadîslerin bulunduğu konu başlıklarında da tekrarlamıştır.

71- ??? ??????? ???? ?????? ????????

TEVÂZÛ VE MÜ'MİNLERE KOL KANAT GERMEK

Âyetler

????????? ????????? ?????? ?????????? ???? ??????????????? [215]

1. "Sana uyan mü'minlere alçak gönüllü davran!"

Şuarâ sûresi (26), 215

Allah Teâlâ İslâmiyet'e gönül veren kullarını Resûlullah Efendimiz'e emanet ediyor. Onlara karşı mütevazi davranmasını, yardımı ve korunmaya muhtaç olanları himaye etmesini tavsiye buyuruyor.

Bu sadece Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e değil, onun şahsında bütün mü'minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü'minleri birbirine kardeş yapmış, sonra da onları birbirinin derdiyle ilgilenmeyi, birbirinin yarasına merhem olmayı ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermeyi emretmiştir.

Şu halde mü'minler kardeş olduklarına hiçbir zaman unutmayacak, birbirlerine asla kaba davranmayacak, kendilerini diğer kardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeş gözüyle bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, insan tabiatı böyledir diyerek, kardeşlerine karşı anlayışlı olacaktır.

İyi bir mü'minin diğer mü'min kardeşlerine karşı açık gönüllü ve merhametli, kâfirlere karşı ise onurlu ve zorlu olması gerektiği Kur'an'ın buyruğudur [Mâide sûresi (5), 54].

??? ???????? ?????????? ???????? ??? ?????????? ???????? ??? ???????? ?????????? ???????? ??????? ????????
??????????? ???????????????? ?????????? ?????? ???????????????? ?????????? ?????? ????????????????
????????????? ??? ???????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ??????????
??? ??????? ???????? ??????? ??????? [54]

2. "Ey iman edenler! Sizden biriniz dinden dönerse, şunu iyi bilsin ki, Allah o şahsın yerine, kendisinin sevdiği ve kendisini seven insanlar getirir. Bunlar mü'minlere karşı açık gönüllü, kâfirlere karşı zorlu kimselerdir."

Mâide sûresi (5), 54

Dinden dönme olaylarının üçü Hz. Peygamber zamanında, yedisi Hz. Ebû Bekir devrinde, biri de Hz. Ömer'in hilâfetinde meydana gelmiştir.

Bunlardan Esvedü'l-Ansî, Müseylimetü'l-kezzâb ve Tulayha İbni Huveylid Resûlullah Efendimiz zamanında ortaya çıkarak peygamber olduklarını iddia etmişler; ilk ikisi müslümanlar tarafından telef edilmiş, üçüncüsü ise tekrar İslâm'a dönerek kendisini kurtarmıştır. Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlerin (irtidâd edenlerin) tamamı yok edilmiş, Hz. Ömer devrinde dinden dönen Cebele İbni Eyhem ise Bizans'a kaçıp canını kurtarmıştır.

Allah Teâlâ dinden dönenlere hitâben buyuruyor ki, siz dinden dönmekle kimseye değil sadece kendinize zarar verirsiniz. Önce müslümanlar elîyle belânızı bulursunuz. Sonra da Cenâb-ı Hak sizin yerinize, dünyada ve âhirette mutlu olmalarını istediği ve kendilerini çok sevdiği kullar getirir. Onlar da Allah Teâlâ'yı çok severler; O'na aslî karşı gelmezler.

O bahtıyar insanların bir özelliği de mü'minlere karşı pek merhametli ve pek mütevâzî olmalarıdır. Fakat kâfirlere karşı pek onurlu ve çetindirler.

Bir başka özellikleri de Allah yolunda cihad etmeleri ve kimsenin sözüne, hâtırına, gönülüne bakmadan, haklarında yapılacak dedikodulara aldırmadan görevlerini yapmalarıdır.

İslâm'dan dönme olayları daha sonraki dönemlerde de meydana gelmiştir. Bugün misyonerlerin tesiriyle, az da olsa dininden dönenler görülmektedir. Muhtemelen bu olaylar yarın da görülecektir. Şüphesiz bu gibi olaylar, ebedî saâdeti yakalamışken onu elinden kaçıran ve kendisini ebedî bir karanlığa bırakan zavallılardan başkasına zarar vermez.

Onların yerine gelecek olan kalbleri şefkat dolu mü'minler, din kardeşlerine değer verirler. Onları severler. Onlar adına hiçbir fedâkârlıktan kaçınmazlar. Böylece kardeşleriyle birlikte Allah'ın rızâsını kazanmaya çalışırlar.

??? ???????? ???????? ??????? ???????????? ???? ??????? ???????? ???????????????? ????????
??????????? ?????????????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ????????
??????? [13]

3. "Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve soylara ayırdık. Şüphesiz Allah yanında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en fazla sakınanlarınız-dır."

Hucurât sûresi (49), 13

Herkes önce Hz. Âdem ile Havvâ'dan, daha sonraları da bir anne ile babadan yaratılmıştır. Bu sebeple kimsenin üstünlük iddia etmeye, anne ve babasıyla övünmeye, bir başkasını soyu ve milleti sebebiyle küçümsemeye hakkı yoktur. Çünkü herkesin soyu aynı kaynağa dayanmakta ve aralarında hiçbir fark bulunmamaktadır.

Durum bundan ibâret olduğuna göre herkes birbirini soyu sopu ne ise öylece kabul etmeli ve birbiriyle yardımlaşmaya bakmalıdır. Çünkü Allah katında en değerli olanlar, O'nun buyruğuna kendisini teslim eden ve O'na karşı gelmekten en fazla çekinenlerdir. Durum böyle olduğuna göre, falanın soyundan gelmenin, falan millete mensup olmanın hiçbir değeri yoktur.

Demekki herkes birbirine akraba ve hısım gözüyle bakmalı, birbirine iyi davranmalı, mütevâzî olmalıdır. Asıl bir soydan geldiğini iddia eden değersiz kimselere değil, güzel ahlâkı ve asîl davranışlarıyla kendisini kabul ettirenlere itibar etmelidir.

????????? ?????????? ????????? ????????? ?????????????? ?????? ?????????? ????? ????????
??????? ??????????? ???? ???????? ?????? ???? ??????????? ????? ????????? ?????? ???????
????????? ??? ???????? ??????????????? ????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ??????
[32]

4. "Siz kendinizi üverek temize çıkarmaya çalışmayın. Çünkü kötülüklerden sakınanları Allah daha iyi bilir."

Necm sûresi (53), 32

İnsan başkalarının gözünde kendisini büyütmek için övünür durur. Halbuki övündükçe değeri düşer, itibarını kaybeder. İnsanın kendini övmesini doğru bulmayan Peygamber Efendimiz, "değerli insan", "iyi adam" gibi mânalar taşıyan bazı isimleri bile değiştirmiştir.

Atamız Hz. Âdem'in topraktan yaratıldığı hâtırdan çıkarılmamalı, daha sonraki nesillerin dünyaya geliş şekli, doğduğu zamanki hali, yıllarca süren âcizliği ve zayıflığı unutulmamalıdır. İşte o zaman insan kibir ve gurura kapılmaya hakkı olmadığını daha iyi anlar.

Allah Teâlâ, kendini beğenenleri ve büyüklük taslayanları sevmediğini açıklamış (Nahl sûresi (16), 23), Resûl-i Ekrem Efendimiz de kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimsenin cennete giremeyeceğini kesin bir dille belirtmiştir. Bize yakışan mütevâzı olmak ve Allah Teâlâ'nın yasakladığı kötü davranışlardan uzak durmaktır.

???????? ?????????? ??????????? ???????? ???????????????? ???????????? ???????? ??? ????????
??????? ??????????? ????? ???????? ???????????????? [48]
??????????? ?????????? ???????????? ??? ??????????? ?????? ?????????? ?????????? ??????????? ???
?????? ??????????? ????? ??????? ??????????? [49]

5. "Kıyamet gününde A'râf'takiler, simalarından tanıdıkları birtakım adamlara seslenerek şöyle diyecekler:

Gördünüz mü, o toplamp bir araya gelmeniz ve büyüklük taslamanız size bir şey kazandırmadı? Hani, Allah bunlara hiç rahmet etmez dediğiniz adamlar bunlar mıydı? Halbuki onlara şimdi: Girin cennete, artık size korku ve hüzün yoktur, denilecek."

A'râf sûresi (7), 48-49

Önce **A'râf**'ın ne olduğunu açıklayalım. Âlîmlerinizin çoğunun kabul ettiğine göre A'râf cennetle cehennem arasında bir yerdir. Sevaplarıyla günahları birbirine eşit olan mü'minler önce cennete veya cehenneme konulmuyup Allah'ın dilediği kadar burada bekleyecekler, sonra Allah'ın lutfuyla cennete gireceklerdir. Burada A'râf'ın ne olduğu bizi ilgilendirmiyor. Bizi ilgilendiren âyetin şu kısmıdır:

A'râf'ta bulunan mü'minler, dünyada iken tanıdıkları bazı dîn düşmanlarına rastlayınca, onlara, umduklarını bulup bulmadıklarını soracaklar ve diyecekler ki, hani dünyada ayrı düşünceyi paylaşan kişiler olarak büyük kalabalıklar halinde toplanıyor, çokluğunuzla övünüyor, biriktirdiğiniz servetlere bakıp şımarıyordunuz. Bu tutumunuz ve Hak'tan uzaklaşmanız bugün size ne kazandırdı, söyleyin bakalım?

Dünyada maddî imkânları olmadığı için kâfirlerin küçümsediği, hakir gördüğü ve "Allah bunları cennete alacak da, bizi cehenneme atacak öyle mi? Olmuz öyle şey!" dediği o mü'minler kendilerine gösterilecek. Siz bir zamanlar bunları hor ve hakir görüyordunuz değil mi? diye sorulacak, onların pişmanlık dolu bakışları arasında o kimsesiz ve yoksul mü'minlere şöyle denecek:

"Haydi girin cennete, artık size korku ve hüzün yoktur..."

Hadisler

603- ??? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ??? ?? ???????? ?????? ???? ????? ? ??? ??????? ?????? ??? ?????? » ???? ???? .

«. İyâz İbni Himâr radıyallahu anh'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bana: O kadar mütevâzî olun ki, kimse kimseye böbürlenmesin; kimse kimseye zulmetmesin, diye bildirdi."

Müslim, Cennet 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 40; İbni Mâce, Zühd 16, 23

İyâz İbni Himâr

Temîm kabîlesinden olan İyâz'ın hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Basra'da yaşadığı ve Hz. Peygamber'den otuz hadîs rivayet ettiği bilinmektedir. İbni Hacer, bazı fakîhlerin bir insana Himâr denmeyeceğini ileri sürerek babasının adını değişik şekilde okumaya kalktıklarını, fakat doğrusunun böyle olduğunu söylemektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Tevâzu alçak gönüllü olmak demektir. Daha geniş mânasıyla söyleyecek olursak, **tevâzu, hakkı kabul edip ona boyun eğmektir**. Hak ve doğru olan bir şey, yaşça büyük veya küçük, insanlar arasındaki itibarı bakımından değerli veya değersiz her kim tarafından ortaya konmuşsa, inâzı etmeden kabul etmektir. Hakîkate böylesine teslim olan kimselere de mütevâzı insan denir.

Mütevâzı insan kimseye haksızlık edemez. Zira haksız olan kimse; zâlim, kendinden başkasını beğenmeyen, burnu yukarılarda olduğu için de önündeki değerleri göremeyen basîretsiz bir kimsedir. Aşırı gururu sebebiyle hakîkatın her yerde ve herkesin elîyle ortaya çıkabileceğini kabul edemez.

İnsanın mânevî dünyasını perişan eden bu sakat düşünceye yakalanmamak için tevâzunu **Hasan-ı Basrî** hazretleri gibi anlamak gerekir. Tâbîîn neslinin bu büyük âlîmine göre **tevâzu, evinden çıkıp giderken yolda rastladığın her müslümanın senden üstün olduğunu kabul etmektir**. Ayrı anlayışa sahip olan büyük sûfî **Fudayl İbni İyâz** (ö. 187/803), Kâbe'yi tavaf ederken, kendisi gibi zâhid ve muhaddis olan **Şuayb İbni Harb**'e şöyle demiştî:

Şuayb! Eğer bu yılki hacca seninle benden daha kötü bir kimse katılmıştır diye düşünüyorsan, bil ki, bu çok fena bir zandır.

Demek oluyor ki, mütevâzı olmayan insan, kendini beğenmiş zavallı bir zâlim olmaktan öteye geçemez. Diğer bir deyişle kibrîlî bir kimse kendini herkesten üstün gördüğü ve halka boyun eğmediği için başkalarına mutlaka zulmeder.

Hz. Ömer'in adaleti, halka kayıtsız şartsız teslim olmaktan kaynaklanır. Onun bu yönünü dikkate değer bir misâlle belirtelim. Hz. Ömer halîfe olduğu yıllarda bir gün ashâb-ı kirâmdan Cârûd İbni Muallâ ile yolda giderken karşılarına Havle Binti Sa'lebe çıktı. Artık yaşlanmış olan Havle, Hz. Peygamber zamanında genç bir hanımdı. Yaşlı kocasıyla arasında geçen bir olayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyet etmiş, meselesini halletmek üzere Mücâdele sûresinin ilk âyetleri nâzıl olmuştu. İşte bu hanım sahâbî:

- Ömer! diye seslendi.

Hz. Ömer durunca Havle ona şunları söyledi:

Biz seni bir hayli zaman "Ömercik" diye bilirdik. Sonra büyüdün "delikanlı Ömer" oldun. Daha sonra da sana "Mü'minlerin Emîri Ömer" dedik. Allah'dan kork ve insanların işleriyle ilgilen. Zira Allah'ın azâbından korkan kimseye uzaklar yakın olur. Ölümden korkan, fırsatı kaçırmaktan da korkar.

Bu sözler üzerine Hz. Ömer duygulandı ve ağlamaya başladı. Onun bu haline üzülen Cârûd, Havle'ye dönerek:

- Yeter be kadın! Mü'minlerin Emîri'ni rahatsız ettin, dedi. Hz. Ömer arkadaşını şunları söyledi:

- Bırak onu istediğini söylesin! Sen bu kadının kim olduğunu biliyor musun? Bu, şikâyetini Allah Teâlâ'nın arş-ı a'lâdan duyup değer verdiği Havle'dir. Vallahi beni geceye kadar burada tutmak istese, namazımı kılıp gelir yine onu dinlerdim.

Yukandan beri anlatmaya çalıştığımız tevâzu işte budur. Hak karşısında böylesine boyun bükenler, Cenâb-ı Hak katında azîz olurlar.

Hadîsimiz 1593 numarayla tekrar gelecektir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Allah Teâlâ birbirimize karşı mütevazı olmamızı emretmektedir.
2. Kulların küçümsenmesini, horlanmasını, onları haksızlık edilmesinin uygun görmemektedir.
3. Peygamber Efendimiz'in bu hadîste "Allah bana bildirdi (vahy etti)" buyurması, Cenâb-ı Hakk'ın ona Kur'ân-ı Kerîm'den başka şeyleri de bildirdiğini göstermektedir. Resûlullah'ın ilhamla, gönülne bir bilginin konulmasıyla, uykuda kendisine bir şeyin öğretilmesiyle, bir melek aracılığıyla veya daha başka yollarla bilgilendirilmesi sebebiyle hadîs-i şerîfler, Kur'an'dan sonra dinimizin ikinci kaynağı kabul edilmektedir.

604- ????? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???????? ??????? ?? ???? ? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? » ???? ????.

604. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sadaka vermekle mal eksilmez. Allah Teâlâ affeden kulunun değerini artırır. Allah rızâsı için alçak gönüllü olan Allah yüceltir."

Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82

Açıklamalar

Hadîsimizde üç ahlâk esasına temas edilmektedir.

Birinci esas **sadaka** vermekle ilgîlidir. Bütün cimrilerin elini kolunu bağlayan, başkasına yardım edince servetinin azalacağı korkusudur. Peygamber Efendimiz bu düşüncenin yanlış olduğunu vurgulayarak sadaka vermekle malın eksilmeyeceğini belirtmektedir. Sadaka vermekle malın nasıl eksilmeyeceğini bizzat Allah Teâlâ açıklamakta ve kendi rızâsı için harcanan malın yerine yenisini koyacağını va'detmektedir [Sebe' sûresi (34), 39]. 549. hadîste, îlgîli meleğin, her Allah'ın gönlü, *"Allahım! Verene yenisini ver!"* diye dua ettiğini, 550. hadîste Allah Teâlâ'nın *"Âdem oğlu! Ver ki, sana da verilsin!"* buyurduğunu okumuştuk. Bütün bunlardan şunu öğreniyoruz ki, Cenâb-ı Mevlâ, eli açık kulunun malını bereketlendirmekte, eksîğini kapatmakta, harcananın yerine yenisini vermektedir. Sadaka vermekle malın eksilmeyeceğini böyle anlamak mümkün olduğu gibi, Allah için verilen malı karşılık Cenâb-ı Hakk'ın **sevap vereceğini** düşünmek de mümkündür. Bu anlayışa göre, maddî yönden malı azalan kimse mânevî yönden sevap kazanmak suretiyle hayırlı bir alış veriş yapmış olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hayırlı alış verişe temas edilmekte, Allah Teâlâ'nın kullarına cenneti vereceği, buna karşılık onlardan canlarını ve mallarını alacağı belirtilmektedir [Tevbe sûresi (9), 111].

Hadîsimizdeki ikinci ahlâk esası, **affedip suç bağışlamak**la ilgîlidir. Kullarını çok seven Allah Teâlâ, onlardan birini affeden, hatasını görmezden gelen kimsenin değerini, diğer kullarının yanında yükseltir. Görüllerin dâzgın olan elinde olduğu ve gönüllere dâlediği gibi hükmettiği için, affeden ve suç bağışlayan kimseyi diğer kullarına sevdîrip sayılın; Allah Teâlâ'nın insanın değerini yükseltmesinin bir şekli de, kulunu cennetine alması, cennet nimetlerini ona sunması ve böylece kendisine değer verdiğini göstermesidir. 644-648. hadîsler açıklanırken bu konu birçok âyetin ışığında ele alınacaktır.

Buradaki üçüncü ahlâk esası ise, Allah rızâsı için **alçak gönüllü olan Cenâb-ı Mevlâ'nın yücelteceğîtir**. Bir mü'min, sadece iyi bir mü'mine karşı alçak gönüllü davranacaktır. Buna karşılık kibrîlî, kendini beğenmiş, burnundan kıl aldırmayan, insanlara yukarıdan bakan ve onlara haksız davranan kimselere asîlî tevâzu göstermeyecektir. Böyle kimseler ile gönlünü dünyaya kaptıran, her şeyi paraya ölçen kimselere tevâzu göstermeye kalkmak, İslâm'ın izzetinden fedakârlık yapmaktır ki, buna kimsenin hakkı yoktur. Tevâzu menfaatperestlik değîldir. Tevâzu korkaklık hiç değîldir. **Tevâzu hak karşısında boynu kıldan ince olmaktır**. Hakkına razı olmaktır. Mü'min ancak saygıyı hakettiği bir şöhrîyûnün önünde Allah rızâsı için eğîlir. Tevâzu gösterirken aklından hiçbir çıkar geçmez. İşte böyle olan kulunu Allah Teâlâ hem insanlar yanında yükselîr hem de cennetini ve cemâlini ihrâm ederek onu melekleri katında değerli kılar.

Bu hadîs 557 numarayla daha önce geçmişti.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Sadaka malı eksîltmez.
2. İnsanları bağışlayan kimsenin değerini Allah Teâlâ artırır.

3. Allah rızası için tevâzu gösteren kimse, Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla insanların yanında değerli ve itibarlı bir mü'min olur.

605- ??? ???? ??? ??????? ??? ???????? ????? ????? ???????? ????????? ?????????? ???? : ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? . ????? ???? .

605. Enes *radıyallahu anh* çocukların yanından geçerken onlara selâm verdi ve:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de çocuklara böyle selâm verirdi, dedi.

Buhârî, İsti'zân 15; Müslim, Selâm 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 136; Tirmizî, İsti'zân 8; İbni Mâce, Edeb 14

Açıklamalar

Çocukluk çağından gençlik çağına kadar on yıl süreyle Resûlullah Efendimiz'e hizmet etme şerefine nâil olan Enes İbni Mâlik, bir rivayetinde bu konuda biraz daha bilgi vermekte ve şöyle demektedir:

Çocuklarla birlikte oyun oynadığım o çocukluk günlerinden birinde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza gelerek bize selâm verdi. Elimden tuttu ve beni bir işe gönderdi. Kendisi de ben dönene kadar duvarın gölgesinde oturdu (Ebû Dâvûd, Edeb 136).

Yine Enes'den öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz zaman zaman ensarı yani Medine'nin yerlisi olan müslümanları ziyarete giderdi. Evlerine vardığında çocuklara selâm verir, başlarını okşar ve onlara dua ederdi (Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VI, 90).

Müslümanların birbirlerine selâm vermesi, dininizin güzel âdetlerinden biridir. Dinin diğer esasları gibi selâm verip almayı da çocuklara öğretmek gerekir. Peygamber Efendimiz'in çocukların yanından geçerken veya yanlarına varırken *"Selâmün aleykům, çocuklar!"* diye onlara iltifat etmesinde birçok incelik bulmak mümkündür. Şöyleki:

Büyüklerin birbirlerine yaptığı gibi Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem*'in çocuklara selâm vermesi onları onurlandırmış, böylece çocuklar ona ve öğrettiği dine yakınlık duymışlardır.

Çocuklara selâm vermekle Resûl-i Ekrem Efendimiz onlara selâm alıp vermenin gereğini ve önemini öğretmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarına muhatap olan büyük bir insanın çocuklara selâm verip onlarla ilgilenmesi, Kâinâtın Efendisi'nin ne kadar mütevâzı bir insan olduğunu ortaya koymaktadır.

Esasına bakılırsa çocuklara selâm vermek dinî bir mecburiyet olmadığı gibi, onların selâmı almaması da sakıncalı değildir.

Çocuklara selâm veren kimse onların dinî eğitimine katılıda bulunur. Ayrıca alçak gönüllü bir mü'min olduğunu hem kendine hem de Cenâb-ı Hakk'a ispatlamış olur.

Hadîsi 864 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz mütevâzı bir insandı. Çocukları çok sever, onlara selâm vererek onurlandırırdı.
2. Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'in sünnetlerini aynen yapmaya çalışırdı.
3. Çocuklara dinî ve insanî görevlerini, onlar daha küçükken tabîî bir şekilde öğretmelidir.

606- ???? ??? : ???? ??????? ???????? ??? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????????? ???? ????? ??????? . ???? ???????? .

606. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medîneli bir adamın hizmetçisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in elinden tutar, onu istediği yere kadar götürürdü.

Buhârî, Edeb 61. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 16

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in ne büyük bir tevâzu sahibi olduğunu gösteren hadislerden biri de budur. Bir önceki hadîste onun çocuklara karşı tevâzuunu görmüştük; bu hadîste onun kölelere karşı da alçak gönüllü olduğunu görmekteyiz.

Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde kadınlara değer verilmezdi. Hele câriye dediğimiz hizmetçiler, insan yerine konulmazdı. Basit bir hizmetçinin bir peygamberin elinden tutmaya cesaret etmesi ve hele Allah'ın elçisini istediği yere çekip götürmesi olacak şey değildi.

Burada kendisinden bahsedilen kadının Medine'de yaşayan bir hizmetçi olduğu, Ahmed İbni Hanbel'in rivayetinde açıkça görülmektedir (*Müsned*, III, 215-216). Yine Enes'den rivayet edilen bu hadîste, *"Medîneli hizmetkârlardan bir kız, gelip Resûlullah'ın elinden tutardı. İstediği yere varıncaya kadar Resûl-i Ekrem elini o kızcağızın elinden çekmezdi"* denilmektedir. Bu ifâdeden de anlaşılacağı üzere bir hizmetçinin Peygamber Efendimiz'in elinden tutması demek, Resûlullah'ın ona itiraz etmemesi anlamına gelir. Biât esnasında bile kadınların elini tutmayan Allah'ın Resûlü, ayrı tıtıdığı başka zamanlarda da göstermiştir. Şayet buradaki el tutma gerçek mânada elini eline almak ise, o günün şartlarına göre hiç olmayacak böyle bir işi yapmış olan bir kadıncağızın elinden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in elini çekip kurtarması, "hizmetçi parçası" diye horlanın bir zavallıyı elbette incitecekti.

Hadîs-i şerîfin hiçbir rivayetinde hizmetkârın Efendimiz'i alıp götürdüğü mesâfeden bahsedilmemektedir. Onun Efendimiz'den halletmesini istediği iş belki uzak bir yerde, Medîne'nin dışında idi. Buna rağmen Kâinâtın Efendisi hiç itiraz etmez, onunla birlikte yürütüp giderdi.

Bir başka hadîs, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu konuda ne kadar hoşgörülü olduğunu, yardım edeceği kimsenin durumuna ve seviyesine bakmadığını, ona fâydalı olmaktan başka bir şey düşünmediğini göstermektedir.

Hz. Hatice'nin kısmetli diyebileceğimiz Ümmü Zîfer adında akıllı dengesi pek yerinde olmayan bir kadın vardı. Bir gün Resûl-i Ekrem'e gelerek:

- Yâ Resûlallah! Senirle bitecek bir işim var, dedi. O da:

- *"Pekâlâ, nerede görüşmemizi istiyorsan görüşüp derdini halledelim"* dedi.

Kadınla yolun kenarına çekilip meselesini halledene kadar görüştüler (Müslim, Fezâil 76; Ebû Dâvûd, Edeb 12).

Günlük hayatımızda da gördüğümüz gibi, önemli kişiler, önemsiz gördükleri kişilere pek zaman ayırmazlar. Yapacak çok işleri olduğunu söyleyerek böyle kimselerden yakalarını kurtarmaya çalışırlar. Resûlullah Efendimiz'in, vahyin ışığıyla aydınlanmış mübârek gönlünde kibrin zerresi bulunmadığını gösteren bu hadîs-i şerîfler, onun hayat felsefesine de ışık tutmaktadır. Buna göre, bir kimsenin işi ve mesleği ne kadar önemli olursa olsun, onun asıl vazîfesi, insanlara fâydalı olmaktır. En hayırlı İnsanın bize öğrettiği hayat görüşü işte budur.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Toplumda önemli bir yere sahip olmasalar bile, insanlara Resûlullah Efendimiz gibi anlayışlı ve mütevâzı davranmalıdır.
2. Allah'ın kulu olmak bakımından herkes aynı seviyededir. İnsanlara insan olduğu için değer vermelidir.
3. Resûlullah Efendimiz herkese yardım etmeyi, kendisiyle bitecek işlerini halletmeyi pek severdi.

607- ??? ??????? ??? ?????? ??? : ??????? ????????? ???? ?????? ???? : ?? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ???????? ? ???? : ??? ?????? ?? ???????? ???????? ????? : ??????? ?????? ????? ???????? ???????? ? ?????? ???? ????????? ? ???? ???????? .

607. Esved İbni Yezîd şöyle dedi:

Hz. Âişe'ye:

- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* evinde ne yapardı? diye sordular.

O da şu cevabı verdi:

- Ailesinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza giderdi.

Buhârî, Ezân 44, Nefekât 8, Edeb 40. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 45

Esved İbni Yezîd

Kûfeli olan Esved İbni Yezîd en-Neha'î fıkıh, hadîs ve kırâat ilimlerinde ileri gelen tâbiîn âlimlerindendir. Muâz İbni Cebel ile Abdullah İbni Mes'ûd'dan çok miktarda ilim tahsil etmiş, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali ve Âişe gibi büyük sahâbîlerden rivayette bulunmuştur.

Tâbiîn neslinin ileri gelen ***sekiz zâhid****inden biri olan Esved, Kur'ân-ı Kerîm'i çok okurdu. Ramazanda iki günde bir, diğer zamanlarda da altı günde bir hatmederdi. Akşamla yatsı arasında uyur, namaz kılıp oruç tutmaktan ve hemen her yıl hacca gitmekten büyük huz duyardı. Hem Câhiliye hem de İslâm devrine yetiştiği için muhadramûnlardan sayılan Esved, 75 (694) yılında Kûfe'de vefat etti.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Herkes Resûl-i Ekrem'in hizmetinde bulunmaya can atarken o kendi işini kendi görürdü. Efendimiz'in ailesine nasıl yardım ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır. Kâdî Iyâz bu rivayetleri derleyip bir araya getirmiştir (*eş-Şifâ*, 1, 26,). Rivayetlerin hepsini bir arada gördüğümüz zaman karşımıza şu manzara çıkmaktadır:

Resûlullah Efendimiz evde kendi elbiselerini temizler, koyunlarını sağar, yıntığını yamar, pabucunu tamir eder, evi süpürür, devesini bağlayıp yemini verir, hizmetçi ile beraber yemek yer, onunla hamur yoğurur, çarşıdan alıklarını kendisi taşırdı. Bir defâsında satın aldığı çamaşırları Ebû Hüreyre taşımaya kalkınca:

- *"Bir şeyi sahibinin taşıması daha uygundur"* buyurarak çamaşırları ona vermemişti. Onun hayatını kendilerine örnek alan Hz. Ömer ve Hz. Ali, halîfe oldukları yıllarda bile çarşı pazar dolaşarak evlerinin ihtiyaçlarını bizzat temin ederlerdi.

Bizim onlar gibi olamayışımız, yetişme kusurumuzdan gelmektedir. Bize göre ev işlerinde erkeğin kadına yardım etmesi, erkekliğe yakışmaz. Halbuki ev işlerinde kadına yardım etmek erkeğe bir şey kaybettirmediği gibi, aralarındaki sevgi ve yakınlığı daha da artırır. Hayatı mü'minlere en güzel örnek olan Resûlullah Efendimiz'i, ev işlerinde ailesine yardım etme konusunda da örnek almalıyız.

Ailesine yardım etmeyi kılıbıklık sayan anlayış, mü'minleri dine ve sünnete aykırı davranmaya zorlamaktadır. Kılıbıklık bu değildir. Kılıbıklık, kadına kul köle olmaktır. Karısının isteklerî ve yaşama tarzı dine, akla ve mantığı aykırı bile olsa, ona itiraz etmemek, her dediğini kayıtsız şartsız yapmaktır. Aksini yapacak olsa, karısının başlıp çağıracağını düşünerek ondan ödü kopmaktır. Onların bu halînin tevâzu ile bir ilgisi yoktur.

Karısına olan sevgi ve şefkatinden, yavasının huzuruna düşkünlüğünden dolayı ev işlerine yardım eden, ailesinin hizmetinde olan, annn bir huzursuzluk olmasın diye rahatından fedâkârlıkta bulunan mütevâzı kimselerin halini kılıbıklık saymak, hâşâ Peygamber sünnetini küçümsemek olur.

Ailesine yardım etmekten zevk alan Resûlullah Efendimiz'in ezan okunur okunmaz kallop Mescid'e gitmesi, ashâbına namaz kıldırması, ev işlerini yapacağım diye Allah'a karşı görevlerini hiçbir zaman ihmâl etmediğini göstermektedir.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. İnsan her zaman mütevâzı olmalı, kibirden uzak durmalıdır.
2. Aile fertlerine yardım etmek, evinde kendi işini kendisi yapmak insanın mütevâzı olduğunu gösterir.
3. Namaz vakti gelince insan her işi bırakmalı, ibâdetini zamanında yapmalıdır.

608- ??? ??? ?????????? ????? ?? ??????? ??? ??????? ??? ??? : ??????????? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? . ????? : ?? ????? ?????? ? ????? ??????? ????? ???????? ?? ??????? ?? ????? ??? ??????? ? ??????????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ?????? ??????????? ? ???????? ??????? ? ??????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ? ?? ????? ??????????? ? ??????? ???????? . ???? ???? .

608. Ebû Rifâ'a Temîm İbni Üseyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe okurken yanına vardım ve:

Yâ Resûlallah! Dinini bilmeyen bir garip geldi. Dinini sorup öğrenmek istiyor, dedim.

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bana dönüp baktı. Hutbeyi kesip yanıma geldi. Hemen ona bir sandalye getirdiler. Üzerine oturdu ve Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği bazı şeyleri bana öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek konuşmasını tamamladı.

Müslim, Cum'a 60. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 122

Ebû Rifâ'a el-Adevî

Ebû Rifâ'a'nın adı Temîm, babasının adı Üseyd veya Esâd'dır. Benî Adî kabîlesinden olduğu için el-Adevî nisbesiyle anılır. Onun hangi tarîhte müslüman olduğu bilinmemektedir.

Ebû Rifâ'a, Bakara sûresini Hz. Peygamber'den öğrendiğini ve onu bir daha hiç unutmadığını söylerdi. Çok namaz kılar, "Bütün gece namaz kıldığım halde sırtım hiç ağrımaz" derdi.

Hz. Peygamber'in vefâtından sonra Basra'ya yerleşti. 44 (664) yılında Sicistan'ın fethine katıldı. Bir gece askerî birlikle beraber kesfe çıktığında düşman askerleri tarafından şehîd edildi. Duâlarında hep ***"Allahım! Yaşamak hayırlı ise yaşamayı, yoksa imrenilecek şekilde ölmeyi nasîb et!"*** *diye dua ederdi. Sonunda imrenilecek şekilde şehîd düşerek murâdına nâil oldu.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebû Rifâa'nın İslâmiyet'i öğrenmek için başvurduğu yol pek ilgi çekicidir. O gün Mescid-i Nebevî'ye girdiğinde, minberde konuşan kimsenin sözünü kesmemek gerektiğini henüz bilmiyordu. Bu sebeple minberde konuşmakta olan Efendimiz'e, dinini bilmeyen bir garip geldi; sorup öğrenmek istiyor, diyerek dînî bilgiye ihtiyacı olduğunu söyledi.

Görevi insanlara dini öğretmek olan Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* konuşmasına keserek minberden aşağı indi. Ebû Rifâ'a'nın yanına geldi. Ashâb-ı kirâm böyle birine Resûlullah'ın neler söyleyeceğini, ona dini nasıl öğreteceğini merak ettikleri için hemen altına bir sandalye verdiler. Böylece ona daha iyi görecek, sesini daha iyi duyacaklardı.

Hadîsimizde Efendimiz'in Ebû Rifâ'a'ya neler söylediği anlatılmamaktadır. Burada onun bizi ilgilendiren hali, İslâmiyet'i öğrenmek isteyen birine karşı davranış tarzıdır. Böyle bir kimsenin yanına konuşmasını keserek gelmesi ve ona, ihtiyacı olan bilgileri hiç vakit kaybetmeden öğretmesidir.

Konuşmasını ashâbının derin bir huzla dinlediği bir sırada Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ebû Rifâ'a'ya, imâm hutbede iken sözü kesilmez; otur bekle; konuşmanın bitince seninle meşgul olurum, gibi sert ve haşin davranmayıp onunla hemen ilgilenmesi pek mânâdardır. Demekki dini öğrenmek isteyen kimselere sıcak davranmalı, ilgi gösterilmeli ve muhtaç oldukları bilgiler kendilerine hemen öğretilmelidir. Din hakkında bir şey öğrenmek isteyen kimse belki de iman konusunda bir şeyler soracak, belki de dini öğrendikten sonra müslüman olacaktır. Böyle durumlarda zaman kaybı büyük mahzurlar doğurabilir. Dini öğrenmek isteyene hemen öğrettmeyip geciktirmek, hiç kimsenin yıldınemeyeceği büyük bir vebâldir. Hele öğrenilecek konu imânla ilgili ise, bir şahsa İslâmiyet hakkında bilgi vermek gerekiyorsa, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi her iş bir yana bırakılmalı, onun muhtaç olduğu bilgiler verilmelidir.

Peygamber Efendimiz'in en büyük sevdası, insanlara dini öğretmek ve böylece onların hem dünyada hem de ebedî hayatta mutlu olmalarına yardım etmekti. İnsanlar istemese bile onlara İslâmiyet'in güzelliğini anlatır, herkesi Allah'a giden yola çağırırdı. O, bu sevda uğrunda büyük sıkıntılar çekti. Gösterdiği fedakârlığı takdir etmeyen, onun kendileri için bir rahmet olduğunu kavramayan kimseler Resûlullah Efendimiz'i çok üzdüler. Fakat o gördüğü kabalıklara hiç aldırmadı; zorluklar onu yıkılmadı. Benim kavmim doğruyu bilmiyor, Allahım! diyerek şikâyetlerini sadece Allah'a arzetti. Sonunda kazanan o oldu.

Peygamber Efendimiz konuşmalarının çoğunu minbere çıkarak yaptığı için, hadisimizde sözü geçen konuşmanın Cum'a hutbesi olup olmadığı bilinmemekte, fakat Cum'a hutbesi olmadığı tahmin edilmektedir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz mü'minleri çok sever, onlara karşı pek anlayışlı davranırdı. Mü'minlere duyduğu şefkat, merhamet ve tevâzu her davranışında sezilirdi.

2. Dini öğrenmek isteyenlere hemen koşmalı, lüzumlu bilgiler zaman kaybetmeden kendilerine öğretilmelidir.

3. Peygamber Efendimiz'in hutbeyi bırakıp önce iman esaslarını öğretmesi, işlerin önem sırasına göre yapılması gerektiğini ortaya koyuyor.

609- ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??? : ???? : « ????? ??????? ???????? ?????????? ? ?????????? ?????? ?????? ? ??????????? ? ???? ???????? ??????????? » ???????? ???? ???????? ??????????? ???? : « ??????????? ?? ???????? ?? ????? ?????????? ????????» ???? ???? .

609. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yemek yediği zaman üç parmağını da yalardı ve bu konuda şöyle buyururdu:

"Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman, bulaşan şeyi temizleyip lokmayı yesin. Onu şeytana bırakmasın."

Resûl-i Ekrem tabağın sıyrılmasını emrederek:

"Zira bereketin yemeğin neresinde bulunduğunu bilemezsiniz" buyurdu.

Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'me 49; Tirmizî, Et'me 11

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz katı yemekleri çoğu zaman üç parmakla yerdi. Yiyecekleri bir kepçe gibi kavrayan baş parmak, şehâdet parmağı ve orta parmağı kaşık veya çatal gibi kullanırdı. Gerektiğinde dördüncü veya beşinci parmağı kullandığı da olurdu.

Peygamber Efendimiz yemekten sonra parmaklarını yalar, tabağı bir ekmek parçası veya benzeri bir şeyle iyice sıyırır, böylece besin değeri olan şeyleri israf etmezdi. Parmaktaki veya tabaktaki yağın ve yemek parçalarının, yemekten ayrı olduğunu düşünen insan, parmağını yalamaktan, tabağını sıyırmaktan öğrenmez. Parmaktaki veya tabaktaki yiyecekler bu şekilde değerlendirilmekle insanın eli ve yemek kabı geçici bir süre için temizlenmiş hem de üzerlerindeki kalıntılar kire dönüşmemiş ve böylece onların kötü bir görüntü alması önlenmiş olur. Peygamber Efendimiz'in bu sünneti, zikrettiğimiz maddî faydaları yanında, çok önemli bir ahlâk prensibi olan tevâzua uygun yaşamayı da sağlar.

Temizliği imanın yarısı kabul eden bir Peygamber'in parmağı yalamayı tavsiye etmesini garip karşılayanlar olabilir. Onlara bu tavsiyenin ne kadar yerinde olduğunu şöyle açıklamak mümkündür:

1. Peygamber Efendimiz her yemekten önce ellerin iyice yıkanmasını, her abdest alışta parmak aralarının temizlenmesini (hıllâllenmesini) tavsiye etmektedir. Onun sünnetine uygun yaşayan kimselerin parmakları, lokanta ve benzeri yerlerde yemek yerken kullanılan çatal ve bıçaktan çok daha temizdir.

2. Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbına parmaklarını yalamayı söylemekle, o günkü maddî imkânlara, yerleşmiş âdetlere ve o zamanki anlayışa uygun bir tavsiyede bulunmaktadır. Onun bu tavsiyesi, yemeğini bugün çatal bıçaklı yemek isteyen kimselere engel değildir.

3. Resûl-i Ekrem'in yaşadığı devirde ne Arabistan'da ne de dünyanın herhangi bir yerinde yemek esnasında çatal kullanılayordu. Ansiklopediler Avrupa'da çatalın İslâmiyet'ten on asır sonra, on yedinci yüzyılda yaygınlaştığını söylemektedir. Yine Avrupa'da, kaşık yaygınlaşana kadar çorbanın kâse ile içildiği bilinmektedir.

4. Efendimiz "bereket" sözüyle, parmağa, çatala, bıçağa, kaşığa bulaşan veya tabakta bırakılan bir besinin kaldırıp atılmamasına, böylece bir nimetin israf edilmemesine dikkatimizi çekmektedir.

5. Yere düşen yiyeceğe bulaşan çer çöpü temizledikten sonra lokmayı yemek, israfı önlemeye yönelik bir tavsiyedir. Bunu herkesin midesi kaldırmayabilir. Lokmayı atmayıp onu kedi, köpek gibi hayvanlara yedirmek suretiyle de Efendimiz'in tavsiyesine uyulmuş olur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz yere düşen yiyeceğe bulaşan toz toprak gibi zararlı şeyleri**"ezâ"** kelimesiyle anlatmaktadır. Bu zararlı maddeler gözle görünen bir şey olabileceği gibi, mikrop cinsinden çıplak gözle görülmeyen bir şey de olabilir. Hadîsimizdeki bu tavsiyenin kapsamı da gözden kaçmamalıdır.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **lokmayı şeytana bırakmamak** sözünü şöyle anlayabiliriz: Yere düşen lokmayı yemeyip atmak bir israftır. Şeytanın istediği de insanı israfa yöneltmektir. **"Saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdırlar"** [İsrâ sûresi (17), 27] âyet-i kerîmesi de bu gerçeğe işaret etmektedir.

Düşen lokmayı yememenin, yağlanan parmağı yalamamanın bir diğer sebebi de kibirdir. En büyük mütekebbirin şeytan olduğu unutulmamalıdır. Düşen lokmayı kibirlenip değerlendirmemek, bir mânada şeytana benzemek ve onun keyfince hareket etmek olur.

Cenâb-ı Hakk'ın imkân ve servet vererek insanı refâha kavuşturması, onu hiçbir zaman şımartmamalı, tevâzudan uzaklaştırmamalıdır.

Hadîs-i şerîf daha önce 166 numarada geçmişti. Yemeği üç parmakla yeme konusunu açıklayan 749-754 numaralar arasındaki hadîsler, bu rivayetin aynı veya farklı ifâdeleridir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Yemekten sonra parmaklarda ve tabakta kalan besinleri son kırıntısına kadar değerlendirmeli, hem onları hem de yere düşen yiyecekleri atarak şeytanı sevindirmemelidir.

2. İnsan her zaman olduğu gibi yemek yerken bile ezeli düşmanı şeytandan sakınmalıdır.

3. Allah'ın verdiği nimet hiçbir şekilde israf edilmemelidir.

4. Yemeğin bereketinin nerede olduğu belli değildir. Bereket belki yalanacak parmakta, belki silinecek tabaktadır. Mü'min hiçbir bereketi kaçırmamalı, onu elde etmeye çalışmalıdır.

610- ??? ??? ??????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???? ??????? ???????? ?????? ??? ??????? » ???? ??????? : ???????? ? ???? : « ?????? ?????? ??????????? ??? ????????? ??????? ??????? » ????? ???????? .

610. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür" buyurdu.

Bunun üzerine sahâbîler:

- Sende mi güttün, yâ Resûlallah? diye sordular.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârît mevkiinde güderdim" buyurdu.

Buhârî, İcâre 2, Fıtbiyâ 29, Et'me 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5

Açıklamalar

Koyun gütmek, tabii hayattan uzak yaşayanların küçümsediği bir iştir. Çobanlık, hayatta bir iş yapamayan, hiçbir meslekte dikiş tutturamayan kimselerin başvurduğu bir meşgale olarak kabul edilir.

Halbuki Allah Teâlâ insanların arasından seçtiği, o toplumun en değerli ferdi olarak benimsediği has kullarına, peygamberlerine koyun güttürmüştür. Peygamberlerine çobanlık yaptırmak suretiyle, 601 numaralı hadîste genişçe açıklandığı üzere, onlara, insanları güdecek kimselerde bulunması gereken yöneticilik vasfını kazandırmıştır. Çobanlığın peygamberlere sağladığı pek çok faydadan biri de, herkesten çok peygamberlerde bulunması gereken tevâzuu, onların ayrılmaz bir özelliği haline getirmesidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir zamanlar Mekke'de koyun çobanlığı yaptığını söylemesi bile onun tevâzuunun bir delîlidir.

601 numarada geçen hadîs-i şerîf, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in tevâzuuyla ilgisi sebebiyle burada tekrar zikredilmiştir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah Teâlâ peygamberlerine yönetme san'atını öğretmek için onlara çobanlık yaptırmıştır.

2. Peygamber Efendimiz, bir zamanlar çobanlık yaptığını söylemekten çekinmeyecek kadar mütevâzı bir insandı.

611- ????? ?? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? . ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ??????????? » ????? ???????? .

611. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:

"Eğer paça veya kürek eti yemeğe davet edilsem, derhal giderim. Şayet bana kürek veya paça hediye edilse, hemen kabul ederim."

Buhârî, Hibe 2, Nikâh 73; Müslim, Nikâh 104

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in paça ile kürek kemiğini yanyana zikretmesi anlamlıdır. Kürek eti ne kadar makbûl ise, paça, Araplar'ın o nisbette değer vermediği bir yemekti. Arapların "Adama paça verince, senden kürek eti ister" atasözü de bu farkı göstermektedir. Efendimiz de etler içinde en fazla kürek etini severdi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, eşsiz tevâzuunun parıldadığı bu sıcak ve samimi sözleriyle, dostça geçinmenin önemine işaret etmektedir. Şu fânî dünyada en değerli ve Allah katında en makbul iş, insanlarla iyi geçinmek olduğu için iyi münasebetleri geliştirecek, dostlukları pekiştirecek davranışlara önem vermelidir.

Dostluğu hazırlayan ve pekiştiren şeylerden biri de hediyeleşmektir. Bir arkadaşınızın veya komşunuzun bize hediye ettiği şeyi beğenmeyebiliriz. Fakat burada önemli olan, arkadaşın veya komşunun bizi hatırlaması ve ikrama değer bulmasıdır. Çam sakızı çoban armağanı sözüyle de ifâde edildiği gibi, verilen şeyin değerine veya değersizliğine değil, bize verilmiş olmasına bakmak gerekir.

126 ve 308. hadislerde geçtiği üzere Resûlullah Efendimiz müslüman kadınlara, komşunun ikram ettiği şey ne kadar önemsiz olsa bile, onun hor görülmemesini tavsiye buyurmaktadır. Çünkü müslüman mütevâzı insandır. Kendini beğenip önemsemenin, başkasını hakir görüp küçümsemenin dini dışı bir davranış olduğunu bilir ve öyle bir hareketi aklından bile geçirmez.

Hadîs-i şerîf bize hediyeleşmenin makbul ve meşrûı bir hareket olduğunu göstermektedir. *"Tehâdev tehâbbû: Hediyeleşiniz ki, sevginiz artsın" (Münâvî, Feyzü'l-kadîr*, III, 271) buyuran Nebiy-yi Ekrem Efendimiz hem hediye alır hem de karşılığında bir şeyler hediye ederdi (Buhârî, Hibe 11). Hediyeleşmenin insanları birbirine nasıl yaklaştırıp sevdirdiğini anlatmak için de:

"Hediyeleşiniz; zira hediye, kalbdeki kin ve nefreti yok eder" buyururdu (Tirmizî, Velâ 6).

Hediyeyi veren ve alan bunu bir sünnet olarak yaparsa, hediyenin azlığına çokluğuna, değerli veya değersiz olışına bakmaz. Hediye verirken riyâ, gösteriş, çıkar gibi duygular araya girerse, hediyeden beklenen netice alınmaz.

Hadisimizde işaret buyrulan bir husus da, **kendisine ne ikram edileceğine bakmadan dâvete gitmektir**. Bunu bir başka hadîsinde Efendimiz daha açık bir şekilde belirtmekte ve:

"Çağırıldığınız zaman dâvete gidiniz" buyurmaktadır (Müslim, Nikâh 99, 102).

Sosyal münâsebetlerin gelişmesinde, insanların birbirleriyle kaynaşmasında dâvetin ve dâvete gitmenin önemli yeri vardır. Zengin, âlim ve toplumda önemli yeri olan bir kişi, fakirin dâvetine katılmakla hem onu sevindirmiş hem dâvete gitmemeyi kendine telkin eden gururlu nefsini yenmiş hem de Allah'ın rızâsını kazanmış olur.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz insanların görünüşü almaya, onlarla iyi geçinmeye pek önem verirdi.

2. Kendisini dâvet edenler fakir bile olsa, evlerine gider, onlarla birlikte oturup yemeklerini yerdi.

3. Kendisine ikram edilen hediyeyi alır, o da başkalarına hediye verirdi.

4. Resûlullah'ın mütevâzı bir insan olduğu, onun her davranışında görülürdü.

612- ??? ????? ??? ??????? ??? ??? : ??????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??? ???????? ?? ?? ?????? ??????? ? ??????? ?????????? ???? ??????? ??? ? ???????? ? ??????? ??? ???? ??????????? ?????? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????: «????? ???? ??????? ???? ??? ??????????? ???? ???? ??????????? ?????? ????????» ????? ????????.

612. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah'ın devesi **Adbâ**, yarışta birinciliği başkasına vermezdi; yahut yarışı başkasına kolay kolay bırakmazdı. Bir gün binek devesine binmiş bir bedevi geldi ve yarışta onu geçti. Bu durum müslümanlara pek ağır geldi. Bu hali farkeden Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünyada yükselen bir şeyi alçaltmak, Allah'ın değişmez kanunudur."

Buhârî, Cihâd 59, Rikak 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Nesâî, Hayl 14

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfle bize âlâhî sırlardan birini haber vermekte, yükselen bir şeyin her zaman öyle kalmayacağını, vâdesi dolunca irtifâ kaybetmeye başlıyacağını ve nihayet bir gün düşeceğini bildirmektedir. İnşâ yoluyla bu dünyada her şeyin bir ömrü olduğu, devletlerin bile bir vâdesi bulunduğu, gün gelince her şeyin yok olup gideceği anlaşılmaktadır. Resûlullah Efendimiz bu âlâhî kanuna bâlîğî için dünya hayatında yükselişlerle düşüşlerin vazgeçilmez olduğunu ashâbına öğretmiş, Adbâ'nın yarışı kaybetmesine üzülmemek gerektiğini onlara telkin etmiş, kendisi de devesinin yarışı kaybetmesini bir gurur meselesi yapmamıştır.

Resûlullah Efendimiz'in diğer insanlar gibi deve yarıştırması bazılarına garip gelebilir. Bir peygamber böyle basit işlerle uğraşır mı, diye düşünenler olabilir. Fakat onun her zaman hayatın içinde, üstünlüklü ve sevinçli günlerinde daima sahâbîlerinin yanında olduğunu bilenler, deve yarıştırmasını da tabii bulurlar. Zira insanlara dünya ile ilgili bir şeyler öğretmek, onlarla birlikte hayatın içinde olmakla mümkündür. Yapılan bir hatayı düzeltmek, iyi bir davranışı takdir etmek, bir işi yapmanın sakıncalı olmadığını söylemek insanlarla bir arada yaşamakla mümkündür.

Ashâb-ı kirâmın Peygamber Efendimiz'i canlarından da çok sevdiğini biliyoruz. Bu sevginin, onun devesini bile yenik görmeye dayanamayacak kadar

ileri olduğu bu hadîs-i şerîfle açıkça görülmektedir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsan mütevâzı olmalı, başkalarından üstün olduğunu iddia etmemelidir.
2. Peygamber Efendimiz tevâzuu tavsiye eder; mütevâzı olduğunu her davranışıyla gösterirdi. Devesini bir bedevinin devesi ile yarıştırması, devesinin yarışı kaybetmesini son derece tabii karşılaması onun bu özelliğini ortaya koymaktadır.
3. Dünyanın hiçbir şeyi mükemmel değildir. Mükemmele ulaşmanın mümkün olmadığı bir meydanda ne diye diğer insanlarla çekişmelidir.
4. Yarış yapmak, hayvanları yarıştırmak câizdir.
5. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i, devesinin bile yenilmesine razı olmayacak kadar çok severdi.

72- ??? ????? ??????? ?????????

KİBİRLENMENİN VE KENDİNİ BEĞENMENİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

??????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ??? ????????? ????? ????????? ???????????????? ??????????????? [83]

1. "İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuk yapmayı istemeyenlere nasîb ederiz. Sonunda kazançlı çıkanlar, fenalıktan sakınanlardır."

Kasas sûresi (28), 83

Âhiret yurdu, Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu kullarına ikram edeceği cennettir. Cenneti kazanabilmek için yeryüzünde böbürlenmemek ve bozgunculuk yapmamak şârtlar. Diğer bir ifâdeyle Allah'a inanı etmekten kaçmamak, O'na kafâ tutmamak, büyâklık taslamamak, kendisine verdiği malı kötü yolda kullanmamak gerekmektedir. Ömer İbnu Abdilâzîz'in vefât edeceği zamana kadar tekrar tekrar okuyup durduğu bu âyet, Allah'a boyun eğmenin ve onu teslim olmanın önemini ortaya koymaktadır. Müslümanlar siyâsî zulmün simgesi olan Firavun ile mülî zulüm ve hakszlığın simgesi olan Kârûn'a benzemekten sakınmakla kalmamalı, memleketlerinde yeni Firavun ve Kârûn'lar yetişmemesi için gayret göstermeli ve buna yönelik tedbirler almalıdır.

????? ??????? ??? ????????? ??????? ??????? ??? ????????? ???????? ????? ???????? ??????????? ?????? [37]

2. "Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma!" İsrâ sûresi (17), 37

Bu âyet, bir sonraki âyetle birlikte ele alınacaktır.

????? ?????????? ??????? ?????????? ????? ??????? ??? ?????????? ??????? ????? ??????? ??? ??????? ????? ?????????? ??????? [18]

3. "Kibirlenip de insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez."

Lokman sûresi (31), 18

Malın, servetin, güzelliğin, insanların hayran kalıp alkışladığı her varlığın bir emânet olduğunu düşünemeyen kimseler, büyük bir yanlışya düşerler. Bu eksiz imkânları kendi gayretleriyle kazandıklarını ileri sürerler. Bunları veren ve onu dilediği zaman çekip alabileceğini hesaba katmadıkları için de hep ayın durumda kalacakları hayâliyle kendilerini üstün görmeye başlarlar. Ancak kendileri gibi olanlarla düşüp kalkarlar. Kendileri gibi olmayanları küçük, seviyesiz ve önemsiz bularlar.

İşte bu kendini beğenme ve başkalarını hor görme tavrı, yeğine kudret ve kuvvet sahibi, kâinattaki her şeyin tek mâlikî olan Allah Teâlâ'yı gazaplandırır. Bazan verdiklerini geri alır. Esâsına bakılacak olursa, bu ceza şekli, insanın kendine gelmesi için iyi bir fırsattır. Sahip oldukları imkânlar ellerinden alınmayan kimseler ise, derin gafletlerine iyice gömülecekleri için dünyalarını ve âhiretlerini boş bir gurur uğruna perişan ederler.

????? ????????? ????? ??? ??????? ??????? ??????? ??????????? ???????????? ???? ??????????? ??? ????? ??????????? ????????? ????????????? ?????? ??????????? ???? ????? ???? ???????? ??? ???????? ????? ??????? ??? ??????? ???????????? [76]

????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ????? ????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? ??????????? ??? ????????? ????? ??????? ??????? ??????????? [77]

????? ???????? ??????????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ??????? ???? ???????? ??? ???????? ???? ????????? ???? ???? ???????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???????? ??? ??????????? ????????????? [78]

???????? ????? ???????? ??? ?????????? ????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ??? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ???????? ???????? ????? ????? ??????? [79]

??????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ????? ???????? ???????? ????? ??????????? ?????? ????????????? [80]

???????????? ???? ??????????? ????????? ????? ????? ???? ??? ?????? ???????????? ??? ????? ??????? ????? ????? ???? ????????????? [81]

4. "Kârûn Mûsâ'nın kavminden idi. Kavmine karşı böbürlenerek onlara zulmetmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Onun kibirlendiğini gören kavmi kendisine şöyle demişti:

- Şımarma! Allah şımaranları sevmez! Allah'ın sana verdiği bu servetle âhiret yurdunu kazanmaya çalış. Dünyadaki nasîbini de unutma. Allah sana nasıl iyilik ettiyse, sen de başkalarına iyilik et. Yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışma. Allah fesatçıları sevmez.

Karun da cevabın:

- Ben o serveti kendi bilgimle kazandım, dedi.

Kârûn bilmiyor mu ki, Allah daha önceki zamanlarda kendinden daha güçlü, taraftarı daha fazla nice nesilleri helâk etti. (Neler yaptıkları bilindiği için) günahkârlardan günahları sorulmuz bile.

Bir gün Kârûn bütün debdebesiyle kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar:

- Kârûn'a verilen keşke bize de verilseydi! Doğrusu o çok şanslı adam, dediler.

İlmi olanlar ise:

- Yazıklar olsun size! İmân edip iyi işler yapanlara Allah'ın vereceği sevap daha değerlidir. Bu mükâfata ise ancak sabredenler kavuşur, dediler. Sonunda biz onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah'a karşı ona yardım edecek bir kimse bulunamadı. Kendisi de kendini savunup kurtaracak durumda değildi." Kasas sûresi (28), 76-81

Kârûn'un bu ibretli macerası, Allah'ın kendisine lutfettiği nimetlere şükretmeyen, o nimetleri kullanması gerektiği şekilde sarfetmeyen, daha da kötüsü bu nimetlere bakarak kibirlenen, kendini beğenip yere göğe sığmayan kimseler için sayısız derslerle doludur.

Malı, serveti veren de Allah, istediği zaman geri alacak olan da Allah'tır. Zira dünyadaki her şey gibi mal ve servet de gelip geçicidir. Hazînesinin sadece anahtarlarını, güçlü kuvvetli kimselerden meydana gelen bir ekibin taşıyabildiği Kârûn, servetine güvendiği, böbürlenip gururlandığı, çeşitli kötülükler ve bozgunculuklar yaptığı için Allah Teâlâ onu servetiyle birlikte yerin dibine geçirmiştir.

Kulun vazîfesi, Allah'ın buyruklarına uymak, O'nun istediği şekilde davranmak, sahip olduğu imkânlara aldanıp böbürlenmemektir. Sonunda kazançlı çıkacak ve Allah'ın cennetine ve cemâline nâil olacaklar işte bunlardır.

Hadisler

613- ??? ???? ??????? ?? ??????? ???? ??????? ??? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ??????? ????????? ???? ????? ?? ???????? ???????? ??????? ???? ????? » ???? ??????? : ????? ????????? ??????? ???? ??????? ??????? ????? ? ?????? ???? ??? : « ????? ?????? ??????? ??????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? » ???? ???? .

?????? ?????? : ??????? ??????? ??? ???????? . ??????? ???????? : ????????????? .

613. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez."

Sahâbînin biri:

- İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, deyince şunları söyledi:

- "Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemektir."

Müslim, İmân 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Kibir, büyüklenmek, Allah'a boyun eğmemek demektir. Büyâklık Allah'a mahsustur. İnsanın kibirlenmesi, Allah'a ait bir özelliğin kendinde de bulunduğunu iddia etmesi demek olur ki, işte bu haddini bilmemektir. Haddini bilmeyen Kârûn'un korkunç âkıbetini, serveti ve sarayı ile birlikte yerin dibine geçirildiğini bahsimizin başındaki âyet-i kerîmelerde okuduk. İnsan Cenâb-ı Hak karşısındaki acizini, onun yanında boynunun kıldan ince olduğunu asla unutmamalıdır.

Allah Teâlâ bizi, kendini tanımak ve diğer kullarıyla birlikte, kendi mülkü olan şu dünyada yaşamak üzere yaratmıştır. Dünya O'nun, kul O'nun, dünyadaki her güzel şey O'nundur. Bize kullarıyla iyi geçinmemizi tavsiye etmekle kalmayıp güzel nimetlerinden bol bol vermişse, kendi bileceği bir sebeple bize daha fazla lutufta bulunmuşsa, bu bizim kibirlenmemizi değil, O'na daha fazla şükretmemizi gerekli kılar. Bizden daha az lutfa ermiş insanları hor ve önemsiz görmek, Cenâb-ı Hakk'a saygısızlık olur.

Hadîsimizde, kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimsenin cennete giremeyeceği belirtilmektedir. Kibirli bir insan ya bu hastalığı tamamen yok olana kadar cezasını çekecek ve imanı sayesinde cennete girecek veya her şeye gücü yeten Yüce Rabbimiz o haddini bilmez şımarık kulunun günahını affedecek, gönlündeki kibiri çıkarıp atacak ve onu tertemiz ve saf bir gönülle cennetine koyacaktır.

Güzel elbise ve ayakkabı giymenin kibirle ilgili olmadığını da öğrenmekteyiz. İyi giyinmenin kibir duygusundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını öğrenmek isteyen sahâbîye, Resûl-i Ekrem Efendimiz, bunun kibirle ilgisi bulunmadığına haber veriyor. Güzel Rabbimiz'in her güzel şeyi sevdiğini bildiriyor. 804 numaralı hadîste okuyacağımız üzere, Allah Teâlâ'nın, kuluna verdiği nimetin ülerini onun üzerinde görmekten memnun kalacağını söylüyor. Giyilen güzel şeyler kibirlenmeye, gururlanmaya yol açarsa, yine hedeflen sapılmış olur. İnsan kibirlenmek, farklı olduğunu hissettirmek, çalımlı çalımlı yürümek için değil, Cenâb-ı Hakk'ın lutflarına şükretmek için güzel giyinecektir.

Hadîsi 1579 numarayla bir daha göreceğiz.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Kibir, Allah'a saygısızlık çizgisine varıp dayanmışsa, kibirlenen kimse, cennete girme şansını yitirir.
2. Kendini büyük, başkalarını küçük görüp böbürlenen kimseler büyük günah işlemiş olurlar.
3. Gurura kapılmamak şartıyla insan güzel giyinebilir.

614- ???? ????? ??? ????????? ??? ??????? ??? ??? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ????????? ??????? ????????? ???? : « ???? ?????????? » ???? : ??? ??????????? ? ??? : « ?? ??????????? » ??? ???????? ?????? ??????? . ???: ??? ??????? ???? ????? . ???? ???? .

614. Seleme İbni Ekva' *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Adamın biri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında sol eliyle yemek yiyordu. Resûl-i Ekrem ona:

- "Sağ elinle ye!" buyurdu. Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adama:

- "Yapamaz ol!" buyurdu.

Seleme'nin dediğine göre adam kibrinden dolayı böyle söylemişti. Resûlullah'ın bedduasını alınca, elini ağzına götüremez oldu.

Müslim, Eşribe 107

Açıklamalar

Hadîsimiz sünnetle ilgisi sebebiyle 161 numarada daha önce geçtiği, yemek âdâbıyla ilgisinden dolayı 742 numarada tekrar geleceği için burada onun sadece kibirle ilgili yönü üzerinde durulacaktır.

Peygamber Efendimiz'in yanında yemek yiyen bu zâtın Bisr İbni Râfi'-Ayr olduğu söylenmektedir. Sahâbeye dair bazı kitaplar onun adını zikretmekle beraber hayatı hakkında bilgi vermemektedir. Bu zâtın yeme içme âdâbı hakkında bilgisi olmadığı için sol eliyle yediği hatırа gelebilir. Fakat onun Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in "Sağ elinle ye!" diye uyarmısı üzerine, yapamıyorum diye cevap vermesi, sağ elle yeme edebi hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Onun bu davranışını yorumlayan râvinin, kibrininden dolayı böyle söyledi diye durumu açıklaması da gösteriyor ki, bu zât İslâmî edebi bâtılığı halde Peygamber buyruğuna aykırı davranmıştır.

Peygamber Efendimiz İslâm düşmanlarına bile, yaptıkları kötülükler sebebiyle pek nâdir olarak bedduа etmiştir. Onun bir müslümana bedduа ettiği görülmemiştir. Bisr İbni Râfi'ye bedduа etmesinin sebebi ise, onun aşırı derecede kibirli olması ve Allah'ın Elçisi'nin uyarısına rağmen bildiğinden şaşırmasıdır. Resûlullah'ın, kendisine son derece saygısız davranan bedevîleri birçok defa hoşgörüp bağışlaması, onların bilgisizliği ve görgüsüzlüğü sebebiyle idi. Fakat bu zâtın Peygamber sözü dinlememesi, onun tavsiye ettiği doğruyu benimsememesi, yapabileceği halde yapamıyorum diye itiraz etmesi becerikszlığından değil, şeytanın en belirgin özelliği olan kibir ve gururundan kaynaklanmaktaydı.

Bir müslâman günahkâr olabilir. Allah'ın ve Peygamber'in buyruklarını yapmayabilir. Hatta işlenmesi yasak edilen günahları işleyebilir. Fakat asla kibirli olamız. Peygamber'ine karşı ise hiçbir şekilde kibirli davranamız. Bir müslâman için Peygamber'ine kibirli davranmanın affedilecek yanı yoktur. Kâdî İyâz bu sebeple o şahsın mürtâd olduğunu ileri sürmüş, ancak Nevevî gibi bazı âlimler bunu doğru bulmamışlardır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Sağ elle yemek, Peygamber Efendimiz'in sünnetidir. Peygamber sünnetine uygun yaşamak, bir müslâmanın en başta gelen görevidir. Sağ elin rahatsızlığı veya kesilmiş olması sebebiyle sol elle yenilebilir.
2. Kibir, âyet ve hadislerle yasaklanan çirkin bir huydur.
3. Dinin buyruklarına bile bile karşı gelen birine bedduа edilebilir.

615- ??? ???????? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «????? ??????????? ???????? ??????? ? : ????? ??????? ???????? ??????????? »

????? ???? . ???????? ????? ?? ??? ??????? ????????? .

615. Hârise İbni Vehb *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir."

Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4

Açıklamalar

Tamamı 254 numarada geçen hadisimizin buraya alınmayan birinci bölümü şöyledir:

"Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar kendilerini korumaktan âciz, alçak gönüllü oldukları için de kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah'ın gerçekleştireceği kimselerdir."

Burada ise, ilgisi sebebiyle, hadîs-i şerîfin sadece kibire dair olan ikinci kısmı alınmıştır.

Peygamber Efendimiz cehennemlik olanların en önemli özelliklerini **katı kalbîlik, kabalık, cimrilik ve kurularak yürümek** diye belirtmiştir. Bunlar kendilerini diğer insanlardan farklı gören, halkı aşağılayan, onlara sevgiyi, ilgiyi ve sahip oldukları maddî ve mânevî şeyleri lâyık görmeyen kimselerdir. Büyüklük ve ayrıcalık hastalığı onları toplumdan koparmıştır.

Kibir, Allah Teâlâ'nın hiç sevmediği, hatta en fazla gazap buyurduğu mânevî bir hastalıktır. Kullarını çok seven Yüce Mevlâ, kimsenin onlara sert davranmasını, onları incitmesine rıza olmaz. Verdiği maldan onlara da verilmesini, gönüllere koyduğu sevginin onlara da gösterilmesini ister. Kibir sahiplerini, sadece Allah'a mahsus olan büyüklük sıfatını ortak çıkmıya kalktıkları için sevmez.

Kula yakışan tevâzudur. Haddini bilmektir. Kusur ve noksanlarının farkında olmak, güçsüzlüğünü anlamak, bilgisizliğini kabul etmektir. Allah'ın sonsuz kudreti karşısında bir hiç olduğunu itiraf etmektir.

Bir kulun, acizini ve yetersizliğini bilmiyormuş gibi çalım satması, küçük dağları ben yarattım dercesine kurumlu yürümesi, insanlara değer vermemesi Cenâb-ı Hakk'ın affetmeyeceği bir kütahlıktır.

"Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmuz" sözü, kibir hastalığına yakalanan kimselere güzel bir öğüttür.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Katı kalbîlik, kabalık, cimrilik ve kibirlilik cehennemliklerin özellikleridir.
2. Genellikle bütün insanlara, özellikle de müslümanlara alçak gönüllü davranmalıdır.

616- ??? ??? ????? ????????? ???? ???????? ??? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ????????? ????????? ? ????? ???????? : ???? ???????????? ??????????????? ? ??????? ???????? : ???? ???????? ???????? ??????????????? . ??????? ?????? ?????????? : ??????? ????????? ???????? ? ???????? ???? ???? ??????? ???????? ???????? ?????? ? ????????? ???? ???? ??????? ? ????????????? ????? ???????? » ????? ???? .

616. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.

Cehennem:

- Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.

Cennet:

- Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle hallettî:

- Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim.

Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım."

Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhîd, 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22

Açıklamalar

Cennetle cehennemin konuşmasını yadırgayanlar olabilir. Hadîs-i şerîfin 256 numaradaki şerhinde bu konuda bilgi verilmiştir. Burada sadece hadisin kibirle ilgili yanı ele alınacaktır.

Allah Teâlâ dahı dünya hayatında iken, peygamberleri vasıtasıyla kullarına yolun sonunu göstermiş, cennetin iyi insanların durağı, cehennemin kötü adamların yatağı olduğunu bildirmiştir. Cehennemde kibirli, zâlim ve haksız adamların azâb göreceğini, cennette zayıf, kimsesiz, aşağılanıp horgörülen insanların huzurlu bir hayat sürecoğını haber vermiştir. İlâhî adaletin gerçekleşebilmesi için Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin paridaycacağı cennete olduğu kadar, azâbının tecelli edeceği cehenneme de elbette ihtiyaç vardır.

İnsanı cehenneme götüren günahlar pek çoktur. Fakat hadisimizde cehennemlik olarak sadece kibirli ve zâlim kimseler gösterilmiştir. Bunun sebebi kibir ile zulmün en büyük günah olması ve birçok günahın kibir ile zulümden kaynaklanmasıdır.

Demek oluyor ki, cehennem halkına kuş bakışı bakıldığında, onların çoğunun hakka boyun eğmeyen, kendini beğenip başkalarını hor gören, insanları ezip onlara hakszlık eden kimseler olduğu hemen görülecektir.

Henüz fırsat elde iken mânevî hastalıklarınızı gözden geçirmeli, davranışlarınıza çeki düzen vermeli, cehenneme götüren yoldan süratle uzaklaşıp cennet yoluna girmeliyiz.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Cennet ve cehennem yaratılmıştır. Onların bu konuşması mecâzî olabileceği gibi, kendilerini yaratanın izniyle gerçekten de konuşmuş olabilirler.
2. Cennet hor görülen, itilip kakılan ve zulme uğrayan mü'minlerin yurdudur.
3. Cehennem insanlara hakszlık eden zâlimler ile kendini beğenmiş kibirlilerin yeridir.
4. Her ikisinin de sâkinleri olacağına göre, isteyen cennetin yolunu tutar, istemeyen cehennemi boylar.

617- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???????? ?????? ????? ????????? ???? ???? ????? ??????? ??????? » ????? ???? .

617. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Böbürlenerek elbisesini yerde sürüyen kimsenin suratına Allah Teâlâ kıyamet gününde bakmaz."

Buhârî, Libâs 1, 2, 5, Fezâilü's-sahâbe 5; Müslim, Libâs 42-48. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25-27; Tirmizî, Libâs 8-9; İbni Mâce, Libâs 6, 9

Açıklamalar

Arap erkekleri, öteden beri evlerinde olduğu gibi dışında da entarî giyerler. Bu onların tabiî ve millî kıyafetidir.

Hadîs-i şerîfte elbise yerine "izâr" kelimesi kullanılmıştır. İzâr, Arapların belden aşağı giydikleri eteklik gibi bir elbise çeşididir. Giyilen elbise ister entarî ister izâr olsun, bunların yerde sürünecek kadar uzun olması, yerdeki pislliklerle kirleneceği için Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır. Bu giysilerin özellikle gösteriş ve çalım satmak için uzun yaptırılması, kesinlikle haram kılınmıştır.

Abdullah İbni Ömer'in bizzat Efendimiz'den öğrendiğine göre erkeklerin giydiği elbisenin eteği, baldırların yarısına kadar uzayabilir, daha aşağı sarkması doğru değildir (Müslim, Libâs 47). Zayıf, nahif bir vücuda sahip olan Hz. Ebû Bekir, elbisesinin bazan kemerinden kurtulup aşağı sarktığını söyleyince, Efendimiz, *"Sen bu işi böbürlenerek yapanlardan değilsin"* (Buhârî, Libâs 2) diyerek onun rahatlamasını sağlamıştır. Bu da gösteriyor ki, aşırı derecede uzun elbiseler, kibir ve gurura sebep olduğu için yasaklanmıştır.

Ümmü Seleme anneniz, Resûlullah Efendimiz'den kadınların etekleri hakkında ne buyurduğunu öğrenmek isteniş, Peygamber Efendimiz de onların eteklerini bir karış daha uzatacaklarını söylemiş, ayaklarının görünmesini sakıncalı bulmamıştır (Tirmizî, Libâs 9).

İslâm âlimleri elbisenin baldırlara kadar uzanmasını sünnete uygun bir giyiniş, topuklara kadar uzanmasını ise câiz görmüşlerdir. Elbisenin kibir sebebiyle topuklardan aşağı inmesi haram, kibir düşüncesi olmadan inmesi ise, Resûlullah'ın yasağına ters düşeceği için mekruh sayılmıştır.

Kibirin, gururun, kendini beğenmenin her türlüsü çirkindir. Bir kimse elbise eteklerinin uzunluğu sebebiyle övünüp böbürlenemez. Zira Allah Teâlâ'nın lütfettiği nimetler, bu nimetleri verene karşı daha mütevâzı davranılmasını gerekli kılar. Hem bu nimetlerden faydalanıp hem de Allah'ın kullarına çalım satmak, doğrudan doğruya o nimeti verene saygısızlık etmek anlamına gelir.

Kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın **bir kimseye bakmaması**, ona merhametli davranmaması demektir. Peygamberler başta olmak üzere bütün insanların Cenâb-ı Hak'tan rahmet ve merhamet beklediği o dehşetli günde, sırf kibir yüzünden âlâhî rahmeti yitirmek, felâketlerin en büyüğüdür. İşte bu sebeple ne giyim kuşamda, ne de başka hususlarda kibir ve gurura kapılmamalı, Allah'ın verdiği nimetleri, onun kullarını ezmek için kullanmamalıdır.

Hadîs-i şerîfî 793 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Başkalarından daha iyi giyinebiliyorsak, bu, Allah'ın bir lutfudur. Bize böyle bir nimet verdiği için daha mütevâzı olmalı, üstünlük duygusuna kapılmamalıyız.
2. Kılığı kıyafeti sebebiyle şımarıp kibirlenmenin cezası, Allah'ın rahmet ve merhametinden mahrum kalmaktır.

618- ???? ??? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??? ????????????? ?????? ?????? ?????????? ? ???? ??????????? ? ????? ???????? ?????????? ? ??????? ??????? ???????? : ?????? ???? ? ??????? ???????? ? ?????? ???????????» ????? ???? « ???????? » : ????????

.

618. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmuz, onları temize çıkarmuz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar.

Bunlar; zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar, kibirlenen fakirdir."

Müslim, İmân 172. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75, 77

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in *"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmuz, onları temize çıkarmuz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar"* ifâdesiyle başlayan başka hadisleri de vardır. Demek oluyor ki, bu ağır cezayı hak eden başka günahkârlar da vardır. Adaletinin yanında lutfunun, gazabının yanında rızâsının görüleceği o günde, sözü edilen bu kimseler O'nun lutfuna değil gazabına uğrayacaklardır.

Allah Teâlâ'nın bu kimselerle konuşmaması, onlara gazap buyurması, onları sevindirecek bir şey söylememesi, onlardan memnun kalduğını göstermemesi veya gerçekten kendileriyle hiçbir şekilde konuşmaması gibi mânalara gelmektedir.

Bu kimseleri temize çıkarmaması, hayrlarını, ibadetlerini kabul etmemesi, günahlarını bağışlamaması, onlardan hoşnut olduğunu göstermemesi demektir.

Cenâb-ı Hakk'ın onlara bakmaması ise, kendilerine rahmet ve merhamet etmeyeceğini ifâde etmektedir.

Zikredilen günahkârların müşterek özellikleri, bu günahlardan halleri veya mevkileri itibarıyle uzak durmaları gereğidir. Bu üç günahkârdan birincisi, **zina eden ihtiyardır**. Yaşını başını almış bir kimse artık olgunlaşmalı, doğruyu yanlışı görmeli, yaklaşmakta olduğu sonu farketmelidir. Ömrü gaflet içinde geçmişse, kendine çeki düzen vererek haramlardan uzak durmalıdır. Gençlik uçup gittiği, eski gücü yittiği, vücudu artık iflas ettiği için zinaya yaklaşmamalıdır. Şayet yaşlı bir kimse böyle yapmamış, gençlere bile yasaklanmış olan bir günahı devam etmişse, Allah Teâlâ ona ihtiyar muyamayacaktır.

İkinci günahkâr, **yalan söyleyen devlet reisidir**. Bir devlet resinin korkup çekineceği kimse yoktur. Binlerine kendini kabul ettirmek için yalan söylemeye mecbur değildir. Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde "yalan söyleyen" devlet reisi yerine, "zâlim devlet reisi" ifâdesi bulunmaktadır (Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75).

Üçüncü günahkâr ise **kibirli fakirdir**. Bir fakirin kibirlenmeye hakkı yoktur. Zira kibir, malın, mülkün, varlığın şımarttığı kimselerin yaşadığı bir hal, yasaklanmış bir duygudur. Fakir olan kimse haddini bilmeli, kibir yerine tevâzuu seçmelidir.

Bizi burada özellikle ilgilendiren kibirli fakirin halidir. Bir fakir, kibirlenmeye hakkı olmadığı halde kibirli davranıyorsa, demekki bu huy onun yaratılışında vardır. Bu kötü huy sebebiyle çalışıp çabalamıyor, her işi beğenmiyor, çoluğunu çocuğunu aç ve muhtaç bırakıyorsa, günahı bir kat daha artıyor demektir. Dinimiz dilenmeyi yasaklamakla beraber, muhtaç durumda olanların ihtiyaçlarını giderecek kadar dilenmelerine izin vermiştir. Aile babası olan bir fakir hem çalışıp çabalamıyor hem de çocuklarının zarurî ihtiyaçlarını gidermek için kimseden bir şey kabul etmiyor, üstelik ihtiyacı yokmuş gibi davranıyorsa, bu davranışı bir kat daha çirkinleşir, suçu biraz daha katmerleşir.

Hadîsi 1856 numara ile bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Allah Teâlâ kıyamet gününde bazı yasaklarını çiğneyen kimselere rahmet ve merhamet etmeyecek, onları pek acıklı bir cezaya çarptıracaktır.
2. Zina çirkin bir iştir. İhtiyarın zina etmesi daha çirkindir.
3. Yalan söylemek kötü bir fiîldir. Bir devlet resinin yalancılık yapması daha kötüdür.
4. Kibir, kula yakışmayan fena bir duygudur. Fakirin kibirlenmesi daha fenadır.

619- ???? ??? : ??? ????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ???? ????? : ??????? ?????? ? ??????????? ???????? ? ?????? ?????????? ?? ????? ?????? ???? ???????? » ???? ???? .

619. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dedi:

"Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

Yücelik ve kudret (izzet) benim izârım, büyüklük de benim ridâm sayılır. Bunlardan biri kendisinde de varmış gibi davranan olursa, onun cezasını veririm."

Müslim, Birr 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; İbni Mâce, Zühd 16

Açıklamalar

Allah Teâlâ bu hadîs-i şerîfte, her türlü üstün vasfın sadece kendinde bulunduğunu, bu sebeple kimsenin üstünlik taslamaya hakkı olmadığını anlatmaktadır. Onun üstünlüğünü kavrayacak akla ve yeteneğe sahip olmamakla beraber, bu konuda zihnimizde bir fikir oluşması için, sadece kendisinde bulunan "izzet" ve "kibriyâ" sıfatlarını bize bir edebî san'at olan istâre ile öğretmektedir.

Allah Teâlâ diyor ki, her gün vücudumuzu örtmek için belden aşağı tutunduğumuz **"izâr"** var ya, işte **"izzet"** yani yücelik, üstünlük ve kudret sıfatını da beni öylesine sarmıştır ve bu özellik sadece bana mahsustur. Sizin bir hırka gibi vücudumuzun üst kısmını giyip büründüğünüz **"ridâ"**, belinizden yukarısını nasıl örtüyorsa, **"kibriyâ"** yani büyüklük sıfatını da beni öylesine sarıp örtmüştür ve bu sıfat sadece bende vardır. Kim kalkıp da kendisinde yücelik, üstünlük, kudret ve büyüklük varmış gibi davranır, kendisinde olmayan bu özelliklere sahipmiş gibi çalım satarsa, işte o zaman bana ortaklık taslamış olur. Benimle boy ölçüşmeye kalkan kimseyi fena yapar, en ağır şekiyle çekip perişan ederim...

Şu halde bize yakışan halkla boyun eğip halka değer vermek, her zaman başı yerde olmaktır. Hiçbir zaman sahip olmadığımız ve olamayacağımız

büyüklük, üstünlük, yücelik, güçlülük gibi sıfatlara sahip gibi görünmeye çalışmak sahtekârlık yapmaktır.

Büyüklüğü, yüceliği bir elbiseye benzetecek olursak, bunlar Cenâb-ı Hakk'ın elbisesi gibidir. Onun elbisesini giymeye, bunlar benim elbisemdir diye o özelliklere sahiplenmeye kimsenin hakkı yoktur. Zira bir elbiseyi aynı anda iki kişinin giymesi mümkün değildir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Büyüklük, yücelik, güç ve kudret sahibi sadece Allah Teâlâ'dır.
2. Halkı aşağılayarak Hak'tan uzaklaşanlar, büyüklük taslamış olurlar.
3. Büyüklük iddiasında bulunanlar, Allah'ın azâbına çarpılırlar.

620- ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ?????? ??????? ?? ??????? ????????? ?????? ? ???????? ????? ? ????????? ?? ????????? ? ???? ?????? ??????? ???? ? ??? ??????????? ?? ???????? ??? ????? ????????? » ????? ???? .

« ???????? ???????? » ??? : ??????????? . « ??????????? » ???????? : ???? : ?????? ???????? .

620. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Vaktiyle kendini beğenmiş bir adam güzel elbisesini giymiş, saçını taramış, çalım satarak yürüyordu. Allah Teâlâ onu yerin dibine geçirverdi. O şalısı kıyamete kadar debelenerek yerin dibini boylamaya devam edecektir."

Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 5; Müslim, Libâs 49, 50. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 47; Nesâî, Zînet 101

Açıklamalar

617 numaralı hadîste, "böbürlenerek elbisesini yerde sürüyen kimsenin suratına Allah Teâlâ'nın kıyamet gününde bakmayacağını" okumuştuk. Bu hadîste yine giyim kuşamı sebebiyle kibirlenen kimsenin başına gelecek korkunç felâket haber verilmektedir. Konumuzun başında okuduğumuz dördüncü âyet-i kerîmede, zenginliğiyle böbürlenen Kârûn'un yerin dibini nasıl boyladığını görmüştük.

Demekki Allah Teâlâ'nın kibirlenenlere verdiği başlıca cezalardan biri, o kimseleri buğurta çağırta, debelene debelene yerin dibine batırmaktır. Dünyada başı yerde olmayanlar, başaşağı yerin dibine girmeyi hak etmiş kimselerdir. Halbuki kula yakışan, kullığunu bilmek, mütevâzı olmaktır. Acaba hadîsimiz güzel elbise giymeyi kibir alâmeti olarak mı kabul ediyor? Hayır. Varlık olan kimsenin güzel ve pahalı elbiseler giymesi yasaklanmamıştır. Dininiz güzel giyime karşı değildir. Hatta Peygamber Efendimiz, *"Allah Teâlâ'nın, kuluna verdiği nîmeti onun üstünde görmekten memnun olacağını"* ifâde buyurmuştur (Tirmizî, Edeb 54). 613 numaralı hadîste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *"Allah güzeldir. Güzeli sever"* buyurmak suretiyle güzel giyimi teşvik ettiğini görmüştük. Giydiği güzel şeyleri, kendisine verilen nîmete şükür niyetiyle giyen, bununla beraber kendisi gibi giyinip kuşanmayanları küçümsemeyen kimse, giyim kuşam sınırlamasına tâbi değildir. Bu konudaki hadislerde yasaklanan şey, kul olduğunu unutarak giyim kuşamıyla gururlanmak, kendisini başkalarından üstün görmektir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Kibirlenmek İslâm ahlâkına uymayan çirkin bir davranıştır.
2. Allah Teâlâ kibirlenenlere merhamet etmeyeceği için onları korkunç şekillerde cezalandırır.

621- ??? ???????? ??? ????????? ???? ??????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? : « ?? ?????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???????? ?? ??????????? ? ??????????? ?? ????????? » ????? ??????? ???? : ???? ??? .

« ???????? ??????????? » ??? : ????????? ?????????????? .

621. Seleme İbni Ekva' *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:

"Bir kimse kibirlene kibirlene somunda zâlimler grubuna kaydedilir. Böylece zâlimlere verilen ceza ona da verilir."

Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Kibir mânevî hastalıkların en fenasıdır. Bu hastalığın mikrobunu alan bir kimse zamanla kendini büyük görmeye, insanlardan üstün olduğunu düşünmeye başlar. Kalbindeki bu hastalık ilerledikçe, kendisine insanlardan farklı imkânlar ve özellikler verildiğine inanır. Sonunda kibir ve gurur bütün davranışlarına hâkim olur. İşte o zaman melekler bu hadîsini aşmış kimseyi kibirliler ve zâlimler defterine yazarlar.

Tarih, kibir ve zulmün bayraktarı olarak bilinen Firavun, Hâmân ve Kârûn'ları gördüğü gibi, onların izinden giden nice kendini beğenmiş, kullığını unutmuş, hakkı ve hakîkati ayaklar altına almış zâlimleri kaydetmiştir.

Bu sebeple insan her zaman kendini kontrol etmeli, duygularının şâhzâeden çıkmamasını sağlamalıdır. Böyle bir nefs muhâsebesi yapılmadığı zaman, insanın tabiatında bulunan kendini beğenme ve başkalarını küçümseme hastalığı, müsait şartlarda depreşip gün yüzüne çıkabilir. İşte o zaman ayaklar yerden kesilmeye, insan kendini başkalarından üstün görmeye, mertebece kendinden aşağıda olanları ezmeye başlar. Bu halin sonu, Allah korusun, o hayâlî yükseklikten cehennem çukuruna tepe taklak düşmektir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Zâlim ve günahkâr kimselerden uzak durmalı, onlara özemmemelidir.
2. Peygamber Efendimiz'in ortaya koyduğu şaşmaz bir ölçü vardır: "Bir topluluğa benzeyen, onlardan sayılır." Kibirlilere benzeyen kimse, cehennemde bile onlarla beraber olur.

73- ??? ??? ?????

GÜZEL AHLÂK

Âyetler

??? ?????? ?????: { ???? ???? ??? ???? } .

1. "Sen elbette büyük ahlâk sahibisin."

Kalem sûresi (68), 4

Allah Teâlâ en güzel şekilde yaratıp kendisine en güzel ahlâkı öğrettiği sevgili peygamberine böyle hitap etmektedir.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, peygamber olmadan önce de herkesin hayran kaldığı üstün bir ahlâka sahipti. Herkesle iyi geçinir, kimseyi incitmezdi. Kimseye hakszlık etmediği, kimsenin malına göz dikmediği için ona, güvenilir kimse anlamında "el-Emîn" derlerdi. Hz. Peygamber bu üstün ahlâka, en güzel hayâtın sahip olarak yaratılmıştı. Resûlullah'ın davranışlarının en güzel ahlâk örneği olduğunu belirten âyet-i kerîme onun bu özelliğine işaret etmektedir. Hz. Âişe onun ahlâkının Kur'an ahlâkı olduğunu söylerken yine onun bu tarafına işaret etmiştir.

Demek oluyor ki, Resûlullah Efendimiz'de Kur'an'da anlatılan üstün ahlâkın hepsi vardır. Bununla beraber Kur'an'da yasaklanan çirkin hayâtın hiç biri onda yoktur. Çünkü o güzel ahlâkı öğretmek ve mükemmel bir ahlâk örneği ortaya koymak için gönderilmiştir. Böylesine büyük bir ahlâkın mükemmelliğini sözle anlatmak elbette mümkün değildir.

?????????? ??????????? ??? ??????????? ???????????? ???????????????? ????????? ????????????? ???? ???????? ???????? ??????? ??????????????? [134]

2. "Allah'dan korkan kimseler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever."

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Nefsin derinliklerinden köpüre köpüre gelen öfke selini durdurmak, bir adım daha öteye giderek kusur işleyeni bağışlamak büyük bir fazîlettir. Şahsına karşı yapılan kabalıklara tahammül etmek, insanların hatalarını hoşgörmek üstün ahlâk sahiplerinin yapabileceği bir büyüklüktür.

Peygamber Efendimiz'in sevgili torunu Hz. Hasan'ın, öfkeyi yutup suç bağışlama konusunda pek güzel bir davranışı vardır. Bir gün Hz. Hasan'ın köleşi elindeki tabağı düşürerek efendisinin elbesesini kirletmişti. Bu dikkatsizliği sebebiyle ceza göreceğini zanneden köle, yukarıdaki âyet-i kerîmenin **"Onlar ki, öfkelerini yenerler"** kısmını okuyuverdi. Hz. Hasan köleye bakarak: "Yendim" dedi. Köle âyetin **"Ve onlar insanları affeder"** bölümünü okuyunca Hz. Hasan "Bağışladım" dedi. Buna çok sevinen köle âyeti tamamlıyarak **"Ve Allah iyilik edenleri sever"** deyince, Hz. Hasan: "Ben de seni âzâd ettim" dedi ve köleye 400 gümüş akçe vererek onu hürriyetine kavuşturdu. Bu olay tâbiîn büyük âlimlerinden Meymûn İbni Mihrân için de anlatılır.

Öfkeyi yutmak, hatayı bağışlamak şahsa karşı işlenen suçlarda söz konusudur. Yapılan suç toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman her şeyden önce âdil davranmak, doğruya yanlışı ortaya koymak gerekir. Cemiyete karşı işlenen suçları bağışlamaya kimsenin yetkisi yoktur. Böyle bir suçlu bağışlanacak olursa, daha büyük haksızlıkların yapılmasına göz yumulmuş olur.

Şahsî meseleler için kızmak iyi bir davranış değildir. Fakat Allah'a ve onun dinine karşı işlenen suçlar için suçlulara kızmak bir fazîlettir.

Hadisler

622- ??? ????? ???? ?????? ??? ??? :???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? .????? ????.

622. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların en güzel ahlâklısı idi.

Buhârî, Edeb 112; Müslim, Mesâcid 267, Edeb 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Tirmizî, Birr 69

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in insanların en güzel ahlâklısı olduğunu söyleyen Enes İbni Mâlik, bir sonraki hadîste okuyacağımız üzere, 8-9 yaşından itibaren on yıl boyunca ona hizmet etmiştir. Bu sebeple Enes, Allah Resûlü'nü en iyi tanıyanlardan biridir.

Enes'in bu özelliği sebebiyle ashâb-ı kirâm ve tâbiîler zaman zaman kendisine Resûlullah'ı sormuşlar, onu anlatmasını istemişlerdir. Enes de Resûl-i Ekrem'i bazan kendi evlerine gelip ailesiyle birlikte namaz kıldığını, küçük kardeşi Ebû Umeyr'i üzüntülü gördüğü bir gün onunla ilgilenip gönlünü aldığını, on yıl boyunca kendisine kızmadığı gibi, bunu niçin böyle yaptın veya niçin şöyle yapmadın diye azarlamadığını, Resûlullah'ın kendisini gönderdiği yere gitmeyip oyuna daldığı zaman bile ona çıkışmadığını anlattığı muhtelif rivayetlerinde, onun eşi bulunmuz ahlâkından söz etmiş, Hz. Peygamber'in mükemmel insan olduğunu söylemiştir.

Cenâb-ı Haldk'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği [Enbiyâ sûresi (21), 107], sonra kendisini **"Sen büyük ahlâk sahibisin"** diye övdüğü [Kalem sûresi (68), 4] sevgili peygamberini, sıhnaca insanların en güzeli (Buhârî, Menâkıb 22) olarak yarattığı gibi, ahlâk bakımından da en güzel yapması gayet tabîîdir. Çünkü peygamber olmadan önce ona ahlâkın en güzelini öğretmiş, 23 yıl süren peygamberliği süresince onun bütün hareketlerini kontrol etmiş ve asla yanlış bir şey yapmasına izin vermemiştir.

İnsanların en güzeline, elbette ahlâkın en güzeli yakışır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Resûlullah Efendimiz, Allah Teâlâ tarafından eğitildiği için, ahlâkın en güzeline sahipti.
2. İyi ahlâka sahip olmak ve çocukların güzel ahlâklı olarak yetiştirmek isteyenler, Resûlullah Efendimiz'i örnek almak zorundadırlar.

623- ???? ??? : ??? ???????? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ? ????? ???????? ???????? ????? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ? ???? ???? ?? ????? : ????? ? ???? ???? ???????? ????????? : ???? ??????????? ??? ????? ???? ???????? : ????? ???????? ???? ? ????? ???? .

623. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah'ın ellerinden daha yumuşak ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokundum.

Resûlullah'ın kokusundan daha hoş bir râyıha koklamadım.

Resûlullah'a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile "öf" demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı "Niye böyle yaptın?", demediği gibi, yapmadığım bir şey sebebiyle "Şöyle yapsan olmaz mıydı?" da demedi.

Buhârî, Savm 53, Menâkıb 23; Müslim, Fezâil 82

Açıklamalar

Enes İbni Mâlik hazretleri hadîs-i şerîfte önce Resûlullah Efendimiz'**inmübârek ellerinin güzelliğinden ve yumuşaklığından** söz etmektedir. On yıl boyunca kendisi kim bilir kaç defa o mübârek elleri tutmuş veya kendi elleri onun mübârek avucunda kim bilir kaç defa kaybolmuştur.

Enes'in sahip olduğu bu imtiyaza ashâb-ı kirâm ve tâbiîn pek özenmişler, bu sebeple ona Resûlullah Efendimiz'in ellerinin nasıl olduğunu sormışlardır. Bir defasında Basralı tâbiî muhaddîs Sâbit el-Bünânî, hocası Enes İbni Mâlik'e:

- Resûlullah'ın ellerini kendi ellerinle tutup ona dokundun mu? diye sormuştu. Enes:

- Evet, tuttum, deyince,

- Ver ellerini de onları öpeyim, demişti (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 111).

Resûlullah Efendimiz'in tuttuğunu koparan o güçlü elleri, iri kemikli olmasına rağmen atlaslarda, ipeklerde bulunmayan bir yumuşaklığa sahipti.

Enes daha sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **güzel kokusuna** temas ederek huyatında onun kokusundan daha güzelini koklamadığını söylemektedir. Bazı rivayetlerde Efendimiz'in ruhlara ferâhlık veren kokusu, o devrde en güzel koku olarak bilinen misk ve anberle mukayese edilmekte, kokuyan mest eden o eşsiz râyıhanın misk ve anberden daha hoş olduğu belirtilmektedir.

Hadisin son kısmında Resûlullah Efendimiz'i **hınıyuna** temas eden Enes, on yıl boyunca onun kendisini hiç azarlamadığını, niye şöyle yaptın, niye böyle yapmadın diye kendisine çıkışmadığını, hatta yaptığı yanlışlıklara veya verdiği görevleri zamanında yapmamasına rağmen kendisine öf bile demediğini söylemektedir.

Bu hadîste olduğu gibi, Resûlullah Efendimiz'in maddî ve mânevî güzelliğinden bahseden rivayetler dikkate alındığı zaman, onun hem dış hem de iç güzelliği bakımından mükemmel olduğu anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Resûlullah Efendimiz'in mübârek eli, iri kemikli olmasına rağmen ipekten daha yumuşaktı.
2. Mübârek kokusu her güzel kokudan daha hoş ve nefîsti.
3. Yaratılışı güzel olduğu kadar huyu da güzeldi. Hizmetkârı Enes İbni Mâlik'i on yıl boyunca bir defa bile azarlayıp gücendirmedi.

624- ??? ???????? ??? ??????????? ???? ??????? ??? ??? : ?????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ? ????????? ????? ? ????? ???? ??? ?? ?????? ???? : « ??????

???? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? » ????? ???? .

624. Sa'b İbni Cessâme *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir yaban eşeği hediye etmiştim. Fakat Resûlullah onu kabul etmeyip bana geri verdi. Yüzüme bakıp da üzüldüğümü görünce:

"Hediyeni ihramda olduğumuz için almadık" buyurdu.

Buhârî, Cezâü's-sayd 6, Hibe, 6, 17; Müslim, Hac 50-54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 40; Tirmizî, Hac 26; Nesâî, Menâsik 79; İbni Mâce, Menâsik 92

Sa'b İbni Cessâme

Annesi Ebû Süfyân İbni Harb'in kız kardeşi Fâhite'dir. Sa'b yiğit sahâbîlerden biriydi. Huneyn Gazvesi'nde gösterdiği yiğitliği unutmayan Resûlullah'ın onun hakkında "Sa'b olmasaydı süvariler perişan olurdu" buyurduğu söylenmektedir. Daha sonraları Sa'b İran'ın ve başka yerlerin fethlerine katıldı.

Sa'b Mekke-Medine yolu üzerinde bulunan Veddân'da otururdu. Yukarıdaki hadisin bazı rivayetlerinde onun Hz. Peygamber'e Veddân'da veya oraya sekiz mil uzaklıkta bulunan Elvâ'da yabanî eşek hediye ettiği söylenmektedir. Hz. Peygamber ensar ile muhâcirini birbiriyle kardeş yaptığı sıralarda, onunla Avf İbni Mâlik'i kardeş yapmıştı.

Hz. Peygamber'den on altı hadîs rivayet eden Sa'b İbni Cessâme Hz. Osman devrinde vefat etti. Daha önce vefat ettiği de söylenmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hac için ihrama girmiş olan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veddân'dan geçerken, bir rivayete göre Elvâ'da bulunduğu sırada Sa'b İbni Cessâme ona hediyesini sundu.

Hediye edilen yabanî eşeğin canlı olarak sunulduğu veya pişirilen etinden bir parça verildiği hususunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetleri dikkate alan bazı âlimler, Resûlullah Efendimiz'e muhtelif zamanlarda canlı yaban eşeği veya yaban eşeği eti hediye edildiğini söylemişlerdir.

Anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, yaban eşeğin kendisi için avlandığını düşünerek bu hediyeyi kabul etmemiştir. Hanefîler, ihrâmlı iken kendisi için vurulmayan av etinden Resûlullah'ın yediğini belirten bir hadise dayanarak, böyle bir durumda ihramlının av etî yiyebileceğini söylemişlerdir.

Hadîs-i şerîf, kendisine güvenen veya gönül koyan kimselere karşı Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nasıl davrandığını göstermektedir. Sa'b İbni Cessâme'nin, bahsi geçen hediyesini takdim ettiği sırlarda ihramlıya av yasağı konusundaki hükmü henüz bilmediği, hediyesinin kabul edilmeyişine bu sebeple üzüldüğü anlaşılmaktadır. Şefkatli Efendimiz sahîbîsinin meseleyi yanlış anladığını, hediyesinin reddedildiğini sanarak üzüldüğünü görünce, onu hemen rahatlatmak istemiş ve hediyesini neden almadığını açıklamıştır.

Demek oluyor ki, insanların birbirlerini yanlış anlamasına, davranışları yanlış yorumlayarak gönül koymasına fırsat vermemek gerekir. Yanlış anlaşılabilecek davranışların sebeplerini hemen açıklamak icâb eder. Bu konudaki ihmâller, telâfisi kolay olmayan kırılmalara yol açabilir.

Şüphesiz müslüman iyi kalbli, hassas, başkalarıyla iyi geçinen, başkaları da kendisiyle kolay anlaşıp ülfet eden alçak gönüllü bir insandır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Hediye alıp vermek sünnettir.
2. Helâl olmayan hediye kabul edilmez.
3. Bir hediyeyi kabul etmeyen kimse, onu neden kabul etmediğini açıklamalıdır.

625- ??? ??????????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ???????? ????? : « ??????? ????? ???????? ? ???????? : ?? ???? ?? ???????? ? ????????? ???? ???????? ???????? ???????? » ????? ???? .

625. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sordum. Buyurdu ki:

"İyilik güzel ahlâktan ibarettir.

Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir."

Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz iyiliği özlü bir cümle ile tarif ederek *"İyilik güzel ahlâktır"* buyuruyor. Bu veciâzsiyle, güzel ahlâklı olan kimsenin iyilikten başka bir şey yapamayacağını anlatıyor.

Güzel ahlâk, İslâmiyet'in insanları götürmek istediği hedeftir. Emir ve yasaklarıyla İlâhî buyuruklara harfî harfine uyan müslümanların alacağı mânevî şekil ve kıvamdır. Allah'ın buyruklarını samimiyetle yaşayan kimselerin vücudunu bir elbise gibi kavrayan bu hal, onların mükemmele ulaşmasını sağlar. Böyle kimseler toplumdan saygı gördükleri gibi, bütün davranışları hayranlık uyandırır. Kendilerinden kötülük beklenmez.

İyi olabilmek, iyiliğe varabilmek için insanın kendinden bir şeyler vermesi gerekir. Bu, yerine göre başkalarını kendine tercih etmek, haksızlığa uğrasa bile haksızlık yapmamak, kendisine fenalık yapara bağışlayabilmektir. İyiliğe varabilmek için Allah yolunda para harcamayı tavsiye eden âyet [Âl-i İmrân sûresi (3), 92], kendinden bir şeyler vermenin maddî cephesine işaret etmektedir.

Zengin servetini harcayarak, makam sahibi itibarını iyi yönde kullanarak, âlim öğreterek, bedenî güçlü olan hakkı ve haklıyı savunarak iyiliğe ulaşabilir. İyiliğe ulaşabilenler, sahip oldukları bu güzel ahlâk sayesinde Allah'ın rahmetini, rızâsını ve cennetini kazanacakları için hayatlarını kendilerinden beklenen yönde dolu dolu yaşamış olurlar.

İyiliğe ulaşan kimselerin gönülleri, iyi ve kötü davranışları kolayca farkeder. Bununla beraber herkes vicdanını rahatsız eden, içini kemirip duran, gönlünde pişmanlık uyandıran bir hareketin fenalığını anlayabilir. Başkalarının duyması istenmeyen, ya duyarlarsa diye insanı tedirgin eden haller, o davranışların kötü olduğunu gösteren önemli işâretlerdir.

Hadîs-i şerîf 591 numarada açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsan iyi ve kötünün ne olduğunu öğrenmeli, kötülükten sakınıp iyiliğe sarılmalıdır.
2. Fazîlet, hayır ve iyilik diye bilinen haller ve davranışlar güzel ahlâktan ibarettir.
3. İnsan, gönlünü rahatsız ve tedirgin eden davranışların günah olduğunu anlamalı ve onlardan uzak durmalıdır.

626- ??? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? : ?? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ???????????? . ????? ??????? : « ????? ??? ????????? ??????????? ????????? » ????? ????.

626. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözlerinde ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmadığı gibi, çirkin olan hiçbir şeye de özenmezdi. Şöyle buyururdu:

"Hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır."

Buhârî, Menâkıb 23, Fezâilü ashâbi'n-nebî 27, Edeb, 38-39; Müslim, Fezâil 68. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 47, 69

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in yaratılışındaki güzellik, sözüne sohbetine olduğu kadar tavır ve hareketlerine de yansırdı. Onun kaba ve çirkin bir söz söylediği, utanılacak veya görenri utandıracak bir iş yaptığı hiç görülmezdi. Üzerindeki çeşitli baskılar sebebiyle fenalık yaparmayan bir kimse, bazı fenalıklara irtenip uygun şartlarda onları yapmayı arzu edebilir. Fakat Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çirkin ve fena olan hiçbir şeyi benimsemez, ona gönlünde meyil duymazdı. Çünkü çirkinlik onun tabiatında yoktu. İslâm öncesi yaşanan çirkin hayat tarzı, ona hiçbir menfî tesir yapmamıştı.

Resûl-i Ekrem iyiliğin, hayır ve fazîletin şaşmaz ölçüsünü verirken:

"Hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır" buyururdu.

Hadîsin bazı rivayetlerinde "hayırlınız" yerine, "içinizde en çok sevdiğim" ifâdesi geçtiğine göre (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî 27), Resûlullah'ın en sevdiği kimsenin güzel ahlâklı insan olduğu anlaşılmaktadır.

Ahlâk güzelliği, iyilikleri benimsemek, kötülüklerden uzak durmak suretiyle ortaya çıkar. Resûlullah Efendimiz hayatı boyunca bunu öğretmiştir. Çünkü onun en önemli görevlerinden biri, mükemmel ahlâkı bizzat yaşayarak öğretmek ve İslâmiyet'in getirdiği ahlâk değerlerini benimsemekti.

Tirmizî'nin bir rivayetine göre, tâbiîn neslinden Ebû Abdullah el-Cedelî Hz. Âişe'den Peygamber Efendimiz'in ahlâkını sormuştu. Hz. Âişe anneniz bu soruya şu cevabı vermişti:

"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözlerinde ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmadığı gibi, o çirkin olan hiçbir şeye de özenmezdi. Çarşıda pazarda bağırıp çağırmız, kötülüğe kötülükle karşılık vermezdi. Tam aksine kusurları bağışlar, hatta yüzünü çevirip hatayı görmezden gelirdi" (Birr 69).

Böyle olan bir kimse, insanların en hayırlısı olmaya elbette hak kazanır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz'in hem kendisi hem de davranışları güzeldi.
2. Çirkin sözden, çirkin davranıştan nefret ederdi.
3. Güzel ahlâk sahibinin en hayırlı insan olduğunu söylerdi.

627- ??? ??? ????????? ??? ?????? ??? : ??? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ?? ????? ???????? ?? ??????? ????????? ????? ???????? ?? ?????? ???????? . ?????? ?????? ??????? ????????? ????????? » ???? ???????? ???? : ???? ??? ???? . « ???????? » : ?? ???? ?????????? ????????? . ?????? ???????? .

627. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde mü'min kulun terazisinde güzel ahlâktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah Teâlâ çirkin hareketler yapan, çirkin sözler söyleyen kimseden nefret eder"

Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Şu dünyada bir mü'minin bütün çabası, Allah'ın huzuruna eli boş varmamak, sevaplardan başka hiçbir şeyin fayda vermeyeceği o dehşetli hesap gününde, İlâhî huzura makbul ibadetlerle çıkmaktır. Hadîsimiz bize bu konuda önemli bir ip ucu vermekte, amellerin değerlendirildiği kıyamet gününde, en makbul ibadetin güzel ahlâk olacağını belirtmektedir. Zira bütün ibadetlerin tek hedefi, insanı güzel ahlâk sahibi yapmaktır. Kılığınız namazlar, tuttuğumuz oruçlar, verdiğimiz sadaka ve zekâtlar hep bizi olgunlaştırmak, mükemmel ahlâka götürmek için farz kılınmıştır. Zira Allah Teâlâ'nın bizim namazlarımıza, oruçlarımıza, zekât ve sadakalarımıza ihtiyacı yoktur. Bunlar ahlâk ve amellerimiz mükemmel hale getirmeye birer vesîledir. Allah'a inan eden bir kimse, güzel ahlâkı sayesinde ebedî kurtuluşa erecektir.

Hadîs-i şerîfin ikinci kısmında Allah Teâlâ'nın sevmediği hareketlerden söz edilmekte, bunların kötü ve çirkin davranışlar, kötü ve çirkin sözler olduğu ifâde edilmektedir. Bu gerçeği Resûlullah Efendimiz, değişik şekillerde birçok defâ dile getirmiştir. 1558 ve 1737 numaralı hadislerde görüleceği üzere, Peygamberler Sultanı, olgun bir mü'minin hiç kimseyi kötülemeyeceğini, kimseye lânet okumayacağını, kimseye kötü bir söz söylemeyip kötü bir davranışta bulunmayacağını ve hiçbir çirkin harekete yeltenmeyeceğini bildirmiştir. Yaptığı kötü işler, söylediği çirkin sözlerle insanları rahatsız eden kimseler, hem dünyalarını hem de âhiretlerini perişan ederler.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Dünyada yapılan işler âhirette değerlendirmeye tâbi tutulacaktır.
2. Âhirette en değerli ve en geçerli amel, güzel ahlâk olacaktır.
3. Yaptığı kötü, konuştuğu çirkin olan kimseler, Allah Teâlâ'nın en sevmediği, en fazla gazap ettiği insanlardır.

628- ??? ??? ?????? ???? ?????? ??? ??? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ??????? ????????? ? ??? : « ?????? ??????? ??????? ??????? ???????? ?? ?????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????: « ?????? ??????????? » .

???? ???????? ???? : ???? ??? ???? .

628. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle *dedi:*

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- İnsanları cennete en fazla götürecek şey nedir? diye soruldu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "Allah'a saygı (takvâ) ve güzel ahlâktır" buyurdu.

- İnsanları cehenneme en fazla götürecek şey nedir? diye sorulunca da:

- "Ağız ve cinsel organdır" buyurdu.

Tirmizî, Birr 62. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 29

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm merak ettikleri konuları Peygamber Efendimiz'e sorup öğrenirlerdi. Bir gün ona:

- **En fazla hangi hal ve davranışımız, hangi sözümüz cennete girmeye sebep olacaktır?** diye sordular. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- *"Allah'a saygı ve güzel ahlâk"* cevabını verdi. Takvâ diye ifâde ettiğimiz kulun Cenâb-ı Hakk'a gösterdiği en üstün saygı ile insanların karşılıklı münâsebetlerini düzenleyen güzel ahlâk, cennete en fazla girmeye sebep olan iki hal ve davranıştır.

Takvâ'nın ne olduğu 70-74. hadîsler arasındaki "Takvâ" bölümünde muhtelif âyet-i kerîmelerle açıklanmıştır.

Güzel ahlâka gelince, Hasan-ı Basrî Hazretleri onu çok iyilik yapmak, kötülükten sakınmak ve güler yüzlü olmak diye tarif etmiştir.

Büyük âlimlerimizden *Şifâ-yı Şerîf* müellifi Kâdı İyâz da güzel ahlâkın insanlarla güzel geçinmek, onlara kendini sevdirmek, merhamet etmek, verdikleri sıkıntılara katlanmak, yaptıkları kötülüklere sabretmek, kibirlenmemek, şiddet göstermemek, öfkelenmemek ve azarlamamak olduğunu söylemiştir.

Görüldüğü gibi güzel ahlâkın kapsamı çok geniştir.

Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'e ikinci olarak:

- **Cehenneme en fazla girmemize sebep olan nedir?** diye sormuşlardı. Efendimiz de:

- *"Ağız ile cinsel organ"* diye cevap verdi.

Ağız, söyleyeceği güzel sözler, yapacağı zikirler ile insanı cennete gönderebileceği gibi, insanlara ve kendisini yaratana karşı söyleyeceği çirkin sözler, küfürler, gybet ve koğuculuklar, iftiralar ve daha başka kötülüklerle sahibini cehenneme yollayabilir.

1524 numaralı hadîs-i şerîfle okuyacağımız üzere Muâz İbni Cebel hazretleri Resûl-i Ekrem Efendimiz'e:

- Beni cennete götürecek ve cehennemden uzaklaştıracak bir iş söyle! demişti.

Efendimiz ona *"çok büyük bir şey sorduğunu"* belirterek uzunca bir cevap vermiş ve sözünü şöyle bağlamıştı:

- *"İnsanları cehenneme yüz üstü düşüren günahın, dillerinin ekip biçtiklerinden başka bir şey olduğunu mu sanıyorsun?"*

Ağzın insanın başına nasıl dertler açtığını, onu Allah'ın gazabına nasıl uğrattığını ve cehennemi boylattığına 1514-1529 numaralı hadislerin yer aldığı "Gybetin Haram Olduğu ve Dili Korunma Emri" bahsinde göreceğiz.

Peygamber Efendimiz insanı cehenneme en fazla sokan iki şeyden diğerinin**cinsel organ** olduğunu haber vermektedir. Bunlar Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı istikametle kullanıldığı, gerâmeta âlet edilmediği sürece insana bir zarar getirmezler. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de "nızâmını ve iffetlerini korusun erkeklerle kadınlar" günâhtan korundukları için övülmüşler, Allah Teâlâ'nın bağışını kazanmışlar ve kendileri için hazırlanan büyük mükâfâtlan haketmişlerdir.

Hadisimizde takvâ ile güzel ahlâkın, ağız ile cinsel organın yanyana zikredilmesi anlamlıdır. Zira takvâ, kul ile Allah arasındaki ilişkiyi, güzel ahlâk ise kulların birbiriyle olan ilişkilerini en iyi şekilde düzenler. Öte yandan ağız, Allah'ı inkâr, gybet, koğuculuk, iftira gibi çirkin davranışların ortaya konmasına sebep olabildiği gibi, cinsel organ da zina ve benzeri çirkinliklerin yapılmasına vesîle olabilir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Cennete girmeye en fazla sebep olan takvâ ile güzel ahlâktır.
2. Cehenneme girmeye en fazla sebep olan ise ağız ile cinsel organdır.

629- ???? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ????????? ??????? : « ???????? ??????????? ????????? ?????????? ??????? ? ????????? ??????????? ???????????? » . ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

629. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'minlerin iman bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır."

Tirmizî, Radâ' 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünne, 15; İbni Mâce, Nikâh 50

Açıklamalar

İlâhî emir ve yasakların hedefi, insanı mükemmel bir ahlâk sahibi yapmaktır. Allah'ın buyruklarına en fazla sarılan kimsenin en iyi ve en mükemmel mü'min olduğunda şüphe yoktur. İman, hayata güzel ahlâk halinde yansır. İşte bu noktadan hareketle Peygamber Efendimiz, imanı en sağlam müslümanın, ahlâkı en üstün insan olacağını söylemiş, iyi huylu olmayan kimsenin imanında mutlaka bir noksanlık bulunacağını belirtmiştir. İnsanlarla iyi geçinen, kendisiyle de iyi geçinilen, herkese güler yüzlü davranan, herkesin iyiliğini isteyen, kimseyi kırmamaya çalışan şahıslar şüphesiz iyi huylu insanlardır.

Mükemmel imanın ölçüsü iyi huy olduğu gibi, **hayırlı olmanın ölçüsü** de kadınlara iyi davranmaktır. Hayırlı bir insan aile fertlerine iyi davranır, onları sever, onlarla ilgâlenir, hatalarını görmezden gelir, ihtiyaçlarını en iyi şekilde temin etmeye çalışır. Aile fertlerine beslediği iyi niyet ve içten davranış sebebiyle onlar üzerinde öyle bir tesir bırakır ki, aile fertleri kendisini dünyanın en iyi insanı kabul ederler.

Hanımlarına en iyi davranan aile reisi, şüphesiz dünyanın en hayırlı insanı olan Peygamber Efendimiz'dir. 280 numarayla daha önce geçen bu hadîs-i şerîfi açıklarken söylediğimiz gibi, hayırlı bir insan, ailesiyle iyi geçim hususunda Peygamber Efendimiz'i örnek alır ve tıpkı onun gibi:

* Hanımını duyduğu sevgiyi zaman zaman dile getirir ve ileride onun için tasarladığı güzel şeylerden söz eder.

* Tatlı bir sohbet için çeşitli vesâiler bulur; gördüğü, duyduğu, okuduğu fâydalı bilgileri hanımına anlatır.

* Zaman zaman şakalar yapar; güler, güldürür; evin içinde samimî bir hava meydana getirir.

Peygamber Efendimiz hayatının muhtelif dönemlerinde Hz. Âişe ile koşular yapmıştır. Bu yarışlarda ilk zamanlar Efendimiz'i geçen Âişe anneniz, daha sonraları kilo aldığı için Efendimiz onu geçmiş ve sevgili eşine *"Bu o yarışın karşılığıdır"* diye şaka yapmıştır (Ebû Dâvûd, Cihâd 61).

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Mü'min bütün insanlara, özellikle aile fertlerine iyi davranır. Onların iyiliklerini ister, hatalarını görmezden gelir.
2. Hayırlı olmanın ölçüsü, eşine iyi davranmaktır. Eşine iyi davranmayan kimsede hayır yoktur.

630- ??? ?????? ???? ?????? ???? ? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ????????? ????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? » ???? ??? ???? .

630. Âişe *radıyallahu anhâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Bir mü'min, güzel ahlâkı sayesinde, gündüz oruç tutup gece namaz kılan kimselerin derecesine ulaşır."

Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 62

Açıklamalar

İbâdetler genel olarak farz ve nâfile olmak üzere ikiye ayrılır. Farz ibâdetler, yapılmasını Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de emrettiği ibâdetler olup onları her mü'minin bâzzat îfâ etmesi gerekir. Farzların yerini tutacak başka bir ibâdet veya hayır yoktur. İnsanın dünya kadar serveti olsa ve bu servetinin tamamını, kalmadığı iki rekâtlık bir farz için harcasa, Allah Teâlâ affetmedikçe, yine de borcunu ödemiş sayılmaz. Bu sebeple hadisimizde sözü edilen oruç ve namaz, yapmaya mecbur olmadığımız halde, Allah rızâsını kazanmak için fazladan tuttuğumuz (nâfile) oruç ve kıldığımız namazlardır. Peygamber Efendimiz iyi huyun Allah katında çok değerli olduğunu anlatmak için onu nâfile olarak tutulan oruç ve geceleri kılınan nâfile namaz ile bir tutmuştur.

Gece ibâdetlerinin en makbûlü, uykunun en tatlı zamanında kalkıp Allah rızâsı için tehecculd namazı kılmaktır. Gündüz ibâdetlerinin en makbûlü ise, yazın sıcağına aldırmadan, dilî damağı kuruyarak oruç tutmaktır. Nitekim İmâm Mâlik'in*Muvatta*'nında, hadisimizdeki "gündüz oruç tutan kimse" yerine öğle sıcağında dilî damağına yapışarak oruç tutan kimse ifâdesi yer almaktadır (Hüsnü'l-hulûk 6).

Kısaca belirtmek gerekirse, bir kimse insanlarla güzel geçinerek yanı onlara iyâlik ederek, merhametli davranarak, kibirlenmeyerek, şiddet göstermeyerek, öfkelenmeyerek, zarar vermekten sakınarak, verdikleri sıkıntılara, yaptıkları kötülüklere sabrederek ve güler yüzlü davranarak büyük sevaplar kazanır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İyi huy mü'minin en belirgin özelliğidir.
2. Mü'min bu özelliği ile Allah rızâsı için oruç tutup namaz kılan kimseler gibi sevap kazanır.

631- ??? ??? ???????? ??????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ?????? ?? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? . ?????? ????? ???????? ? ??????? ?? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ? ???? ????? ??????? ? ??????? ?? ???? ????????? ????? ?????? ???????? » ???? ???? ? ???? ??? ???? ??????? ???? .

« ?????????? » : ?????????? .

631. Ebû Ümâme el-Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Haklı bile olsa çekişip didişmeyen kimseye cennetin kenarında bir köşk verileceğine ben kefîlim.

Şakadan bile olsa yalan söylemeyen kimseye cennetin ortasında bir köşk verileceğine kefîlim.

İyi huylu kimseye de cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefîlim."

Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 58; İbni Mâce, Mukaddime 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz önce kötü huylardan ikisine temasla bunların terk edilmesini istemekte ve bu huyları terk edenlere verilecek mükâfâttan söz etmekte, sonra da bütün kötü huylardan arınan kimsenin en yüksek dereceye ulaşacağını belirtmektedir.

Kendini haklı, başkasını haksız göstermek için **çekişmek** ve karşısındakini aşağılamaya çalışmak çirkin bir huy, bir hakszlık, kısacası zulümdür. Doğru bildiği bir hususu karşısındakine mutlaka kabul ettirmek için uğraşmak da doğru değîldir. Çünkü karşı taraf kendi bilâğînden vazgeçmemek için direndiği takdirde, tatsız olaylar çıkabilir. Fayda dan çok zarar meydana gelebilir.

Kötü huylardan biri de **yalan söylemek**tir. Bize inanan ve gönvenen birini yalan söyleyerek aldatmak, ona ihânet etmektir. Yalanın şaka yollu söylenmesi bile çirkindir. İnsanları eğlendirmek için yalan söyleyen kimselerin ne fena bir iş yaptıklarını göstermek için Peygamber Efendimiz *"Yazıklar olsun milleti güldürmek için yalan söyleyen kimseye; yazıklar olsun;* buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizî, Zühd 10). Yalan konusu 1545-1550 numaralı hadîsler arasındaki "Yalan Yasağı" bahsinde ele alınacaktır.

İyi huy dediğimiz güzel ahlâk ise, insanın en değerli mezyetidir. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'in en üstün yanını belirtirken, **"Sen en güzel ahlâka sahipsin"** [Kalem sûresi (68), 4] buyurmaktadır. Müslümanlar huyları güzelleştiği ölçüde Allah'a ve Resûlü'ne yakınşır, onların sevgisine hak kazanırlar.

Kötü huylu kimse, başkalarından önce kendisine yazık eder. Çünkü onun bu halî, kolay kolay iyileşmeyecek belki de ömür boyu kendisinden ayrılmayacak bir hastalıktır.

Rivayet edildiğine göre Abdullah İbni Mübârek hazretleri bir yolculuk sırasında kötü huylu bir adamla arkadaş olmuştu. Adamın sayunca gitmeye, dediklerini yapmaya, onu kırmamaya çalıştı. Yolculuk sona erip de kötü huylu arkadaşından ayrılırken, İbni Mübârek, çok değerli bir dostundan ayrılıyormuş gibi ağlamaya başladı. Onun bu haline hayret edenlere şunları söyledi:

Ben bu adama acıdığım için ağlıyorum. Çünkü yolculuk bitti, ben de kendisinden ayrıldım. Fakat onun kötü huyu hâlâ kendisiyle beraber.

Akıl başında bir kimse kendini tanımaya gayret etmeli, kötü huylarını bulup onlardan kurtulmaya çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsan haklı da olsa fâydasız münâkaşalardan uzak durmalıdır.
2. Şaka yollu bile olsa, yalan söylememelidir.
3. Allah Teâlâ'nın en çok sevdiği kimseler, iyi huylu olanlardır.
4. Bu özelliklere sahip olan kimselere ikrâm olarak cennetin muhtelif yerlerinde saraylar verilecektir.

632- ??? ???? ??? ??????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ????????? ?????? ? ????????????? ?????? ??????? ????? ?????????? ? ??????????? ???????? . ?????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ???? ?????????? ? ??????????????? ???????????????? ????????????????? » ????? : ?? ???? ?????? ???? ???????? ?????????????? ???????????????? ? ????? ?????????????? ? ??? : « ????????????????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? .

« ??????????? » : ???? ??????? ???????? ????????? . « ??????????????? » : ???????????? ???? ???????? ?????????? ? ???????????? ?????? ??? ?????????? ???????????? ???????? ? « ???????????????? » : ??????? ???? ???????? ? ???? ??????????? ? ?????? ???? ?????? ?????? ?????????? ? ???????????? ??? ? ????????? ???? ????????? ??????????? ? ??????????? ??????????? ???? ??????? .

???? ??????? ?? ??? ?????? ?? ???????? ????? ?????? ?? ??????? ?????? ???????? ??? : ???? ???????? ????? . ????? ????????? ? ?????? ??????? .

632. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İyi huylu olanlarınız, içinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimselerdir. Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik etmek için lugat paralayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir."

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanları, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenleri biliyoruz. Fakat bilgiçlik taslamak için lugat paralayanlar (**mütefeyhik**) dediğiniz kimlerdir? diye sorduklarında:

- "Kibirlenen kimselerdir" cevabını verdi.

Tirmizî, Birr 71

Açıklamalar

Âhirette insanlar, dünyada yaptıklarına veya yapmadıklarına göre mükâfât veya ceza göreceklerdir. Cehennem gibi cennet de farklı derecelerden meydana gelmektedir. Cennetin en değerli mevkiî, Resûlullah Efendimiz'e en yakın olan yeridir. Peygamberler Sultanı'na komşu olmak şüphesiz şereflerin en büyüğüdür. Hadîs-i şerîfle sözü edilen yakınlık, kıyamet gününde Resûlullah Efendimiz'in şefâatini kazanabilmek için ona yakın mesafede bulunma inkânına da işaret etmektedir. Demek oluyor ki, hem muhşerde, hem cennette Resûl-i Zîşân'ın iltifatına kazanabilmek için iyi huy sahibi olmak şarttır. Zâten îlâhî emir ve yasakların yeğine hedefi, insanı güzel ahlâk sahibi yapmaktır.

Büyük Türk âlimi, tebe-i tâbiîn neslinin îleri gelen muhaddîs, zâhid ve fakîhlerinden biri olan**Abdullah İbni Mübârek** hazretleri güzel ahlâkı tarif ederken, onun **güler yüz göstermek, herkese iyîlik etmek ve kimseye zarar vermemek** olduğunu söylemiştir. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'e cennet komşusu olabilmek, dolayısıyla şu fânî hayatı en iyi şekilde değerlendirmek için ahlâkımızı güzelleştirmeye çalışmalıyız.

Resûlullah Efendimiz'in en sevmediği huylardan birinin**yapmacık tavırlarla konuşmak** olduğunu bu hadîs-i şerîfden öğrenmekteyiz. Tabiî olmayan davranışların, normal insanları rahatsız ettiği mâlûmdur. Zevk-i selîmin en incesine sahip olan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine lutfettiği iç ve dış güzellikler sebebiyle de iyi ve güzeli çok iyi tanıyan Nebiy-yi Muhterem Efendimiz, ne güzel konuşuyor dedirmek için yapmacık tavırlarla özene bezene konuşmayı, bilgiçlik taslayarak lugat paralamayı son derece yakışıksız bulmakta, böyle yapan kimselerden nefret etmektedir. Demek oluyor ki, güzel konuşma

hastaları, âhiret hayatında Resûlullah Efendimiz'e yakın olma bahtiyarlığından mahrum kalacaklardır.

1740-1742 numaralı hadislerde, güzel konuşuyor dedirmek için özel gayret etmenin köttülüğü tekrar ele alınacak, orada hadisiniz 1742 numarayla bir daha gelecektir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Güzel huylu kimseler, âhirette Resûlullah Efendimiz'e komşu olacaklardır.

2. Özentili konuşmak kötü bir huydur.

3. Ne güzel konuşuyor dedirmek için kendini zorlayan kimseleri Peygamber Efendimiz hiç sevmez.

4. Kibirli olmaları sebebiyle yapmacık tavırlarla güzel konuşmaya özenenler, kıyamet gününde Resûlullah Efendimiz'e en uzak mesafede bulunacaklardır.

74- ??? ????? ??????? ??????

YUMUŞAK HUYLULUK, TEENNÎ, KOLAYLIK

Âyetler

????????? ??????????? ??? ?????????? ???????????? ???????????????? ????????? ?????????????? ???? ???????? ???????? ??????? ????????????????? [134]

1. "Allah'tan korkan kimseler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever."

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Âyet-i kerîmede öfke yerine gayz kelimesi kullanılmıştır. Öfke, insanın yüzünde veya diğer organlarında elde olmadan beliriveren bir haldir. Öfke gelip geçebilir, ama gayz kalbde kalıbılır. Öfkesini yutmak güzel bir davranıştır. Öndan daha önemlisi, öfkenin kalbdeki izlerini de yok etmektir.

İnsan kendisine zarar veren kimseden daha güçlü olduğu, isterse intikamını rahatça alabilecek durumda bulunduğu halde intikam almaktan vazgeçerse, büyük bir sabır göstermiş olur. Kendisini inciten kimseye karşı gönülünde olışan kini büsbütün silip atabilirse, ancak büyük insanların yapabileceği bir olgunluğa erişmiş olur. Bu olgunluğun karşılığı ise, mükâfâtının en üstünü olan Allah sevgisini kazanmaktır.

Bu âyet-i kerîme 622. hadisin baş tarafında daha farklı açılardan ele alınmıştır.

???? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ???? ?????????????? [199]

2. "Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezlere aldırma." A'râf sûresi (7), 199

Allah Teâlâ bu âyetle Peygamber *aleyhisselâm*'a en üstün ahlâkı tavsiye etmekte, bunun gereği olarak da insanlara kolaylık göstermesini emretmektedir. İnsanlara zor gelecek şeyleri yaptırmayı Cenâb-ı Hak doğru bulmamaktadır. İşte bu sebeple sevgili Peygamber'inden insanların kusurlarına ve hatalarına bakmamasını, onları hoşgörmesini, onlara zorluk çıkarmamasını istemektedir. Kullanma bir şey emredeceği zaman, yadırgamayacakların davranışları uygun bir üslûpla emretmesini tavsiye etmektedir. Halkla ilişkilerin en önemli prensiplerini veren bu âyet-i kerîmeye uyulduğu takdirde, insanlar kendilerinden beklenen şeyleri isteyerek ve severek yapacaklardır.

Bu prensiplerin bir diğeri de, cahil yani kendini bilmez, dolayısıyla Rabbini tanımız kimselerin bayağı sözlerine, çirkin davranışlarına karşılık vermemektir. Arap edebiyatında cahil kelimesinin ahmak yerinde de kullanıldığını düşünecek olursak, kendini bilmeyen kimselerin çirkin, haksız, saygısız ve terbiyesizce davranışları ahmaklıktan başka nedir ki? Faziletlerin en üstünü; gelmeyene gitmek, esirgeyene vermek, hakszlık edeni bağışlamak olduğuna göre, en İyisi cahillere uyanmak ve onların seviyesine inmemektir.

????? ?????????? ??????????? ????? ??????????? ??????? ?????????? ???? ???????? ??????? ??????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ??????? [34]

????? ???????????? ??????? ????????? ???????? ????? ??????????? ??????? ??? ????? ??????? [35]

3. "İyilikle kötülük aynı değildir. Kötülüğü en İyi bir davranışla öndle. O zaman aranızda düşmanlık bulunan kimsenin candan bir dost olduğunu göreceksin. Bu mükemmel davranış, ancak sabredenler gösterebilir. Bu mertebeye ancak olgunluktan büyük payı olanlar erişebilir." Fussılet sûresi (41), 34-35

İyilikle kötülük elbette bir değildir. İyi bir davranış, tatlı bir söz insanları birbirine yaklaştırıp kaynaştırır. Kötü bir hareket, kaba bir söz ise insanları birbirine düşman eder. Hatta kendi aralarında mukayese edildiği zaman İyilikler, İyi huylar birbirinin aynı olmadığı gibi, kötülükler ve kötü huylar da birbirinin aynı değildir. Şüphesiz İyiliklerin en güzeli, insanları Allah yoluna davet etmek, kötülüklerin en kötüsü de Allah yoluna davet eden kimseye karşı çıkıp ona hakaret etmektir. Yaptığı hizmetin keymeti bilinmeyen, üstelik bir de hakarete uğrayan kimsenin yapacağı en güzel davranış, sabra sığınmak, hatta elinden geliyorsa kötülüğe İyilikle karşı koymaktır. Zira kötülüğe İyilikle karşı koymak, kötülüğe sabretmekten daha üstün bir davranış biçimidir. Cahilce davranışlara kızanlar, kendilerine saldırılanlara aynı şekilde karşı koyanlar, görüşlerini benimsetmek istedikleri kimseleri büsbütün kaybederler.

Kötülükleri İyi huylarla önlemek mümkündür. Kızanlara sabrederek, cahilce hareket edenlere yumuşak huylu davranarak, fenalık yapanları affederek kötülüklerle savaşılabilir. Şüphesiz bu üstün mertebeye ancak ruh olgunluğuna sahip kimseler erişebilir.

???????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????????? [43]

4. "Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır."

Şûrâ sûresi (42), 43

Yapılan bir kötülüğe aynıyla cevap vermek, meşrû bir haktır. Böyle davranan kimseler ayıplanamız. Çünkü gücü yetsin veya yetmesin her insan, şahsına yapılan kötülüğe karşılık vermek ister. Nefs ancak o zaman tatmin olup rahatlar. Aksi halde intikam alamamaktan dolayı huzursuzluk duyar.

Şu da bir gerçektir ki, kendine yapılan fenalığın intikamını almak, âşîr özelliği olmayan rastgele kimselerin yapabileceği bir hareket tarzdır. Kötülüklere göğüs germek, kötülerden intikam almamak ise daha üstün bir davranış biçimidir. Büyük ruhlu insanlar nefislerini yendikleri için kötülüğe cevap vermek yerine kötüleri bağışlamayı tercih ederler. Nitekim Peygamber Efendimiz, nefsini tatmin etmek için kimseden öç almamıştır (Buhârî, Menâkıb 23). Büyük insanlar nefislerinin arzusunu karşı koymaktan ve böylece Allah Teâlâ'yı hoşnut etmekten derin haz duyarlar.

Hadisler

633- ??? ???? ????????? ????? ??????? ????????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ????????? ??????? ???????? ????? ????????: « ????? ??? ??????????? ??????????? ??????? : ???????? ??????????? » ?????? ????? .

633. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdülkayso ğullarından Eşecc'e:

"Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık." buyurdu.

Müslim, İmân 25, 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 149; Tirmizî, Birr 66; İbn; Mâce, Zühd 18

Açıklamalar

Abdülkayso ğulları kabîlesi, Bahreyn dolaylarında yaşayan bir Arap kabîlesiydi. Bu kabîleden Münkız İbni Hibbân ticaret maksadıyla Medîne'ye gelmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'i tanıyınca müslüman oldu. Efendimiz de ona bir mektup vererek bunu kabîlesi halkına göstermesini istedi. Fakat Münkız Resûlullah Efendimiz'in mektubunu kabîle halkına vermeye cesaret edemedi. Ama evinde, kimseye farkettirmeden namazlarını kılmaya başladı. Karısı onun bu hâlini babası Eşecc'e haber verdi. Eşecc damadı ile görüşerek Hz. Peygamber'in gönderdiği mektubu okudu. Gönüline İslâm sevgisi düştü ve hemen müslüman oldu. Resûlullah Efendimiz'in mektubunu kabîlesine okuyunca onlar da müslüman olmayı arzu ettiler. Bir heyet hazırlayarak Medîne'ye göndermeye karar verdiler.

Asıl adı Münzir İbni Âiz veya Abdullah İbni Avf olan Eşecc'in yüzünde bir kılıç veya bıçak yarası izi vardı. Yüzünde bıçak yarası olan kimselere Araplar Eşecc derlerdi. Ona da bu sebeple Eşecc lakabını vermişlerdi. Mekke fethinden bir müddet önce yola çıkan bu heyet Medîne'ye varınca, bir an önce Hz. Peygamber'i görmek, eline ayağına yüz sürmek için Mescid-i Nebevî'ye koştular. Fakat Eşecc onlar gibi davranmadı. Devesini bağlayıp en güzel elbisesini çıkardı. Yıkanıp temizlendikten sonra onu giydi ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna öyle geldi. Onun bu hâli Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hoşuna gitti.

Eşecc'in takdire şâyan ikinci bir hali daha görülüdü. Nebiy-yi Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdülkayso ğullarına:

- *"Kendiniz ve kavminiz adına bana biat ediyor musunuz?"* diye sorunca herkes:

- Evet, ediyoruz, dediler.

O zaman Eşecc sözü alarak kendi adlarına biat edeceklerini, fakat kavimleri adına bu sözü veremeyeceklerini söyledi. Geri dönüp giderken kendileriyle birlikte kavimlerini dine davet edecek bir mürşid gönderilmesini teklif etti. Bu mürşidin davetine uyanlının artık kendilerinden olacağını, İslâmiyet'i kabul etmeyenlerle de savaşacaklarını belirtti.

Onun bu sözlerini Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pek beğendi ve kendisine:

- *"Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık"* buyurdu. O zaman Eşecc:

- Bu özellikler bende eskiden beri mi vardı, yoksa yeni mi ortaya çıktı? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *"Eskiden beri vardı"* buyurunca, Eşecc:

- Beni sevdiği iki özellikle yaratan yüce Allah'a hamd ederim, dedi.

Hadîs-i şerîfte, Allah Teâlâ'nın sevdiği belirtilen özelliklerden yumuşak huyluluk diye tercüme ettiğimiz **hilim**, gazap sıfatının zıddı bir huydur. Hilim akıl mânasına da gelmektedir. Hilmin zıddı olan sertlik ve katılık, insanları inciten, korkup nefret etmelerine ve dağılıp gitmelerine yol açan kötü bir huydur. Halîm yani yumuşak başlı bir insan olan Peygamber Efendimiz'in bu huyunu takdir eden Allah Teâlâ, **"Eğer sen katı ve kaba davransaydın, etrafından dağılıp giderlerdi"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 159] buyurmuştur.

Şüphesiz hilmin de bir ölçüsü vardır. Halîm olacağım diye zulme boyun eğmek doğru değildir. Halk arasında halîm-i himâr denilen böylesi yumuşaklık, kötü kimselerin kötülük yapma arzusunu ve cesaretini kamçılayacağı için son derece yanlıştır. Yeri gelince haksızlığa baş kaldırmak bir fazîlettir. Merhum şâirimiz Mehmed Âkif:

Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum

derken yumuşak başlı olmakla zillete boyun eğmenin farkına işaret etmiştir. Sertlik göstermek gereken yerde sert, yumuşak huylu olmak gereken yerde mülâyim davranmak, bu huyların her birini yerli yerinde kullanmalıdır.

Yine Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu belirtilen ikinci özellik ihtiyatkârlık diye tercüme ettiğimiz **teennî** bir iş yaparken acele etmemek, yapılacak işin önünü sonunu düşünmek demektir. Bu da hilim gibi gazap sıfatının zıddıdır. Hem hilim hem de teennî, sabrlı davranmanın bir sonucudur. İhtiyatlı ve ağır başlı kimseler, bir işi yaparken önünü sonunu düşündükleri için neticede pişmanlık duymazlar. Yeter ki, fırsatı kaçıracak kadar yavaş hareket edilmesin.

Netice olarak diyebiliriz ki, Eşecc'in gerek Hz. Peygamber'in huzuruna girmeden önceki davranışı gerek onun huzurunda söylediği tutarlı sözleri kendisinin hilim ve teennî sahibi bir kimse olduğunu göstermiştir.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Yumuşak başlılık, insanlarla İyi geçinmeyi sağlayan güzel bir huydur.

2. Teennî dediğimiz ihtiyatkâr davranma, hata etme imkânını en aza indiren, insanı pişmanlığa düşmekten koruyan bir özelliktir.

3. Gururu kapılmayacağı kesin olarak bilinen bir kimseyi yüzüne karşı övmek salıncak değildir.

634- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ???? ?????? ????? ????? ????????? ??????? : « ????? ?????? ????? ??????? ????????? ?? ???????? ?????? » ????? ???? .

634. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ kullarına lutfkârdır. Onlara her işte kolaylık gösterilmesine memnun olur."

Buhârî, İstîâbe 4, İsti'zân 22, Edeb 35; Müslim, Birr 48, Selâm 10. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 12; İbni Mâce, Edeb 9

636 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

635- ????? ??? ????? ????? ????? ????????? ??????? ??? : « ????? ??????? ??????? ??????? ???????? ? ????????? ??? ???????? ???? ????? ???? ???????? ???? ?? ??????? ???? ?? ??????? » ???? ???? .

635. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ kullarına lutufkârdır. Onlara kolaylık gösterilmesine memnun olur. Zorluk çıkaranlara ve başkalarına vermediği başarıyı ve sevabı, kolaylık gösterenlere verir."

Müslim, Birr 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10; İbni Mâce, Edeb 9

Aşağıdaki hadîsle birlikte açıklanacaktır.

636- ????? ??? ???????? ????? ????? ????????? ??????? ??? : « ????? ???????? ?? ??????? ?? ???? ??????? ??????? ? ???? ????????? ???? ????? ??????? ??????? » ???? ???? .

636. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Nerede kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir."

Müslim, Birr 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10

Açıklamalar

Bu üç hadîs-i şerîfte rıfkın değeri belirtilmektedir. **Rıfk,** söylenen sözde, yapılan işte, gösterilen davranış ve tutumda hep insanlara kolay geleni tercih etmek, onlara karşı nâzik ve yumuşak olmak demektir.

Peygamber Efendimiz ilk iki hadîste, Allah Teâlâ'nın, kullarına hep kolaylık gösterdiğini söylemektedir. O'nun her şeyi kullanışı işine yarayacak ve hayatı kendilerine kolaylaştıracak tarzda yaratması, öte yandan onlara yapmalarını emrettiği hayır ve ibâdetleri de kolayca yapılabilecek tarzda emretmesi bunu göstermektedir. Bütün bunlar Cenâb-ı Hakk'ın kullarını çok sevdiğini ve onlar için hep kolay olanı tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Birinci hadîsimizin söylenmesine sebep olan hoş bir olay vardır. Bir gün Peygamber Efendimiz'in yanına beş o yahudi gelmişti. Bunların sözcüleri, gâyâ selâm vermiş olmak için, es-Selâmü aleykûm yani Allah'ın selâmı üzerinize olsun diyecek yerde, es-Sâmü aleykûm yani ölüm üzerinize olsun demişti. Henüz örtünme âyeti gelmediği için orada bulunan ve adamın selâm diye söylediği beddua yi farkeden Hz. Âişe son derece öfkelenmiş, adama cevap olarak "Sâm, Allah'ın gazabı, lâneti sizin üzerinize olsun" demişti.

Resûl-i Ekrem Efendimiz sevgili eşine dönerek:

- *"Âişe, ağır ol! Allah her işte kolaylık ve yumuşaklık gösterilmesine memnun olur"* buyurdu. Hz. Âişe:

- Adamın ne söylediğini duymadın mı, yâ Resûlullah? deyince de:

- *"Ben de ona ve aleykûm yani ölüm sizin üzerinize olsun dedim ya, canım"* buyurdu (Buhârî, Edeb 35, İsti'zân 22; Müslim, Selâm 10-12).

Peygamber Efendimiz'in Hz. Âişe'ye kolaylık göstermeyi, yumuşak davranmayı tavsiye ettiği bir başka olayı daha bilmekteyiz. Bir gün Âişe annemiz harçın bir deveye binmişti. Hayvanı sakinleştirmek için onu sert bir şekilde ileri geri gütümseye başladı. Nebiy-yi Muhterem*sallallahu aleyhi ve sellem* o zaman Hz. Âişe'ye:

"Yumuşak davran!" buyurdu (Müslim, Birr 79).

Hadîs-i şerîflerden öğrendiğimiz diğer bir husus da, Cenâb-ı Hakk'ın insanlara, birbiriyle olan ilişkilerinde hep kolaylık göstermelerini tavsiye etmesi ve kolaylık gösterenlere, başka hiçbir davranışa vermediği kadar sevap ve mükâfât vereceğini vaad etmesidir. Demek oluyor ki, insan başka türlü kavuşamadığı muradına, kolaylık göstermek suretiyle kolayca ulaşabilecektir.

Üçüncü hadisimizde kolaylık gösterilen her işin güzel olacağı, zorluk çıkarılan her işin de çirkinleşeceği anlatılmaktadır.

Hadislerden Öğrendikleriniz

1. Allah Teâlâ kullarına lutfkârdır. Bu sebeple onların birbirlerine kolaylık göstermesinden, rızâk ve anlayışlı davranmasından doluyu memnun olur.
2. İnsanlara kolaylık ve anlayış göstermek mânasına gelen rıfk, güzel huyların en değerlisidir. Bu sebeple Allah Teâlâ kolaylık gösterenlere, diğer güzel huylulara verdiğinden daha fazla mükâfât verecektir.
3. Kolaylık gösteren kimseler hem Allah'a hem kullarına güzel görünür. Zorluk çıkaran kimseler de hem Allah'a hem kullarına çirkin görünür.

637- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ??????????? ?? ??????? ? ??????? ???????? ??????? ??????????? ????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? . ??????? ??????????? ???? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ??? ????? ? ????????? ???????? ???????????? ????? ??????????? ??????????? » ???? ??????? .

« ????????? » ???? ????? ??????? ?????? ????? . ?????? ???????? ?????????????? ??? ? ??????? ??????????.

637. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bedevînin biri Mescid-i Nebevî'de küçük abdestini bozmuştu. Sahâbîler onu azarlamaya kalkıştı. Bunun üzerine Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Adamı kendi haline bırakın. Abdest bozduğu yere bir kova (veya büyük bir kova) su dökün. Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil."

Buhârî, Vudû' 58, Edeb 80. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret, 98-100; Ebû Dâvûd, Tahâret 136; Tirmizî, Tahâret 112; İbni Mâce, Tahâret 78

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin muhtelif rivâyetleri dikkate alınınca olayın şöyle geliştiği anlaşılıyor:

Adı tam olarak bilinmeyen, yeni müslâman olduğu için de İslâm edebi konularında bilgisi bulunmayan bir bedevî Peygamber Efendimiz'i ziyârete gelmişti. Mescid-i Nebevî'nin bir köşesinde namaz kılıkları sonra ellerini kaldırıp dua etmeye başladı:

Yâ Rabbî! Bana ve Muhammed'e merhamet et. İkinizden başka kimseye merhamet etme, dedi.

Orada oturmakta olan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevînin bu garip duasına güldü. Sonra ona dönerek:

"Allah'ın geniş rahmetini amma da daraltın, yâhu!" dedi.

Peygamber Efendimiz'in yanında biraz oturan bedevî, küçük abdesti gelince Mescid'in bir köşesine giderek abdest bozmaya başladı.

Bedevînin bu hiç beklenmedik davranışı karşısında sahâbîler telâşa kapıldılar. Kimi olduğu yerden "Yapma, etme!" diye bağırarak, kimi öfkeye kapılıp bedevînin üzerine yürüyerek ona engel olmaya çalıştılar.

Duruma hemen müdâhale eden Resûl-i Ekrem Efendimiz:

"Bırakın, adam işini bitirsin" buyurduktan sonra, bedevînin küçük abdestini yaptığı yere büyük bir kovayla su dökmelerini söyledi. Sonra da ashâb-ı kirâma *"Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil"* diyerek yatıştırdı.

Daha sonra Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîyi yanına çağırdı. Ona mescide abdest bozmanın, orayı kirletmenin doğru olmayacağını, bu mübârek yerlerin Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'an okumak için yapıldığını hatırlattı.

Bedevîler çölde yaşayan, hayatlarını zor şartlar altında sürdüren kimselerdi. Peygamber Efendimiz'in yanında fazla kalamadıkları için de güzel dinimizi ve İslâm âdâbını bilemiyorlardı. Bu sebeple zaman zaman Resûlullah Efendimiz'e karşı da saygıda kusur ediyorlardı.

Şefkat Peygamber'i onların görgüsüzlüklerini, kaba ve katı tavırlarını hiç mesele yapmadı. Bu olayda da gördüğümüz gibi onlara kızıp gönüllerini kırmadığı gibi, ashâbından onlara karşı daha anlayışlı davranmalarını istedi.

Efendimiz'in dini bilmeyen kimselere gösterdiği bu müsâmaha, onun daha çok sevilmesini, öğrettiği esasların daha çok benimsenmesini sağladı. Bu sert ve kaba insanlar, daha sonraları, gözünü budaktan sakınmayan birer İslâm fedâisi oldular.

Burada ayrıca şunu da belirtelim ki, İslâm âlimlerine göre toprağın suyu içmesi, tıpkı elbisenin yıkanıp sıkılarak temizlenmesi gibi kabul edilmiş, bolca su dökülerek yumuşak toprağın temizleneceği sonucuna varılmıştır.

Kolaylık gösterme, zorluk çıkarmama konusu bir sonraki hadîste ele alınacaktır.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz özellikle cahillere karşı hoşgörülü davranmıştır.
2. Dini bilmeyen kimselerin din kurallarına aykırı davranışları, onları kırmadan, gücendirmeden düzeltilmelidir.
3. İnsanın idrarı pistir. İdrar bulaşan yer topraksa, üzerine su dökülerek temizlenir.
4. Mescidler saygıyla korunacak ve temiz tutulacak ibâdet yerleridir.

638- ??? ???? ??? ??????? ??? ?? ????? ????? ????? ????????? ??????? ??? : « ???????? ???? ??????????? . ??????????? ???? ??????????? » ????? ???? .

638. Enes *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz."

Buhârî, İlm 11, Edeb 80, Cihâd 164; Müslim, Cihâd 6-7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 17

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâbına muhtelif vesîlelerle kolaylık göstermelerini, zorluk çıkarmamalarını emreder, insanları ürkütmeyip onlara müjde vermelerini tavsiye ederdi. Meselâ Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz İbni Cebel'i Yemen'e zekât memuru olarak göndererken onlara ayrı tavsiyede bulunmuştu. Zekât toplarken kimseye zorluk çıkarmamalarını, anlayışlı davranmalarını öğütlemiş, almaları gerekenden fazlasını veya kendilerine zekât diye verilenden daha işsini almamalarını söylemişti. Bunun yanısıra müslümanlara, yaptıkları ibâdetlerden dolayı kazanacakları sevap ve mükâfâttan bahsetmelerini, işledikleri günâhlar sebebiyle onları Allah'ın rahmetinden ümit kesecek şekilde ürkütmemelerini emretmişti.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu emri, İslâmiyet'le şereflenmiş herkesi muhâtap almaktadır. Bir önceki hadîs-i şerîfte kendilerine *"Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil"* buyurulun bütün müslümanlar, İslâmiyet'in güzelliğini, insan karakterine uygunluğunu, insana derin bir huzur vereceğini, toplum huzurunun da ancak onunla sağlanabileceğini bilmeyen kimselere son derece anlayışlı davranmak zorundadırlar. Zira insan bilmediğinin düşmanıdır. İslâmiyet'i bilmeyenlerin ona şüpheyle bakması, ona karşı soğuk ve ürkek davranması gayet tabîîdir. Zira hem İslâm diyarında yaşayanlara hem de İslâm'ı tanımayanlara uzun bir zamandan beri bu güzel din kasıtlı olarak yanlış tanıtılmıştır. Onun barbarlık dini olduğu söylenmiş, insan ruhuna önem vermediği anlatılmış, hatta onun el kol kesmekten başka bir özelliği bulunmadığı propagânda edilmiştir.

Çocukluğundan beri bu iftîraları duyarak yetişmiş, İslâmiyet'i tanıyan, bilen ve onu yaşayan biriyle karşılaşmamış bir kimseye, sen dininiz aleyhinde konuşuyorsun diye katı ve sert davranmak, İslâm düşmanlarına yardım etmek ve onları propagandalarında haklı çıkarmak olur.

Böyle bir durumda her müslâmana, kendisini Peygamber*aleyhisselâm* tarafından İslâmiyet'i öğretmek üzere görevlendirilmiş bir mürşid diye düşünmelidir. Karşısındaki şuurlu bir İslâm düşmanı değilse, ona kolaylık göstermeli, zorluk çıkarmamalıyız. Onu müjdelemeli, ürkütmemelîyiz. Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e söylediği şu irşad prensibini unutmamalıyız:

"Sen onlara kaba ve katı yürekli olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi" [Âl-i İmrân sûresi (3), 159].

Hadîs-i şerîfteki dört kelimenin de birbirine yakın ve ayrı mânayı pekiştiren ifâdelerden seçilmesi, kolaylık prensibinin zaman zaman gösterilen değil, hayat boyu herkese uygulanan bir âhlâk esası olduğunu ortaya koymaktadır.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Allah yoluna davet eden kimseler, en güzel ahlâka sahip olmalıdır.
2. İslâmiyet'i bilmeyenlere yumuşak davranmalı, onlara karşı tatlı dilli olmalı, ürkütüp kaçırmamalıdır.
3. İslâmiyet kolaylık dinidir. Bu sebeple insanlara kolaylık göstermeli, zorluk çıkarmamalıdır.

639- ??? ???? ?? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : «???? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????? » ???? ???? .

639. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Yumuşak davranamayan kimse, bütün hayırlardan mahrum kalmış sayılır."

Müslim, Birr 74-76. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10; Tirmizî, Birr 67; İbni Mâce, Edeb 9

Açıklamalar

Bu hadîs Ebû'd-Derdâ *radıyallahu anh* tarafından farklı bir ifâdeyle rivâyet edilmiştir. Buna göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kime yumuşaklıktan bir nasîp verilmişse, ona hayırdan da bir nasîp verilmiştir. Kendisine yumuşaklıktan bir nasîp verilmeyen kimseye de hayırdan bir hisse verilmemiş demektir."

Ayrı hadîsi Hz. Âişe de rivâyet etmiştir. Onun rivâyetinde yumuşak huylu olan kimseye hem dünyanın hem de âhıretin hayrı verildiği, yumuşak huylu olmayan kimsenin de hem dünyanın hem âhıretin hayrından mahrum kalduğı belirtilmektedir (Begavî, *Şerhü's-sünne*, XIII, 74, nr. 3491; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 159).

Demekki yumuşak başlılık Allah'ın bir lutfudur. Bir kimsenin tabiatında yumuşaklık yoksa, insanlara iyi davranmak elinden gelmiyorsa, herkese katı, kaba ve kırıcı davranıyorsa, o kimse bütün iyiliklerden ve güzelliklerden mahrum kalmıştır.

Yumuşak huyluluk konusu özellikle 633-636. hadîslerde açıklanmıştır.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. İnsanlara karşı anlayışlı davranan, onlarla iyi geçinen kimse bütün hayırları elde etmiş demektir.
2. Geçimsiz, kaba ve kırıcı kimseler de bütün hayırlardan mahrum kalmış sayılır.

640- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ??? ???????? ??? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? : ???????? ??? : « ?? ???????? » ????????? ???????? ? ??? : « ?? ???????? » ???? ??????? .

640. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Bana öğüt ver, dedi. O da:

- **"Kızma!"** buyurdu.

O zât isteğini birkaç defâ tekrarladı.

Resûl-i Ekrem de her defâsında **"Kızma!"** buyurdu.

Buhârî, Edeb 76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 73

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'den öğüt isteyen sahâbînin Câriye İbni Kudâme veya Abdullah İbni Ömer yahut Ebû'd-Derdâ olduğu, hatta bu sahâbînin verilecek öğüdü aklında tutabilmek için onun kısa olmasını istediği rivâyet edilmektedir.

46 numaralı hadîste gördüğümüz, 648 numralı hadîste tekrar göreceğimiz üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz, kızdığı zaman öfkesini tutabilen kimsenin **gerçek kahramın** olduğunu söylemiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in irşâdını iyi anlamış olan Abdullah İbni Mübârek hazretlerine, güzel ahlâkı bir cümle ile anlat, demişlerdi. O da güzel ahlâkın öfkelenmemekten ibâret olduğunu söylemişti.

Öfkelenmemek için öfkeyi doğuran sebeplerden uzak durmalıdır. Öfkenin bütün bütün yok edilmesi mümkün değildir. Zira bu duygu insanla birlikte yaratılmıştır. Üstelik dini, namusu, vatanı korumak gerektiğinde gazap duygusuna ihtiyaç duyulacağı için bu duygunun tamamen yok edilmesi doğru da değildir. Bir çobanın sürüsünü yırtıcı hayvanlardan korumak için köpek beslemesi herkes tarafından nasıl tabiî görülürse, öfke de ancak kutsî ve mânevî değerlerin korunması halinde hoş görülebilir.

Öfke, hiddet, haşım gibi kelimelerle anlatmaya çalıştığımız gazap, meşrû bir sebebe dayanmadığı sürece en kötü huylardan birdir. Zira insan öfkelendiği zaman şeytanın avucuna düşmüş olur. Şeytan o kimseyi, çocuğun topacı döndürdüğü gibi fırıl fırıl döndürür ve ona her kötülüğü yaptırabilir. Öfkesini yenemeyen ve şehvetine hâkim olamayan kimselerin zâtıyla sarhoştan farkı yoktur. Şeytan onlarla dilediği gibi oynar. İnsan öfkesine hâkim olduğu zaman, kendisini kızgın bağırmaya teşvik eden şeytanı yenmiş, böylece şahsiyetini küçülmekten korumuş olur.

46–49. hadîslerin açıklanmasında gazap konusu ele alınmıştı.

Hadîsten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz herkese, en fazla muhtaç olduğu şeyi tavsiye ederdi. Burada kendisinden öğüt isteyen sahâbînin en zayıf tarafı, herhalde fazla öfkelenmesiydi.
2. Öfke insanın değerini düşüren, ayrıca karşısındakinin görünü̇nü̇ kıran kötü bir huydur. Bu sebeple herkes öfkesini tutmaya çalışmalıdır.

641- ??? ??? ????? ??????? ?? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????? ?????? ?????????? ??? ????? ????? ? ????? ??????? ??????????? ??????????? ??????? ???????? ???????????? ????????? ????????? ???????? ???????? ????????? ?????????? » ???? ???? .

641. Ebû Ya'lâ Şeddâd İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ her varlığa iyi davranılmasını emretmiştir. Öyleyse canlı bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde, bu işi can yakmayacak şekilde yapın. Bir hayvanı boğazlayacağınız zaman, ona eziyet vermeyecek güzel bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin, hayvana acı çektirmesin."

Müslim, Sayd 57. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Tirmizî, Diyât 14; Nesâî, Dahâyâ 22, 26, 27; İbni Mâce, Zebâih 3.

Açıklamalar

Allah Teâlâ kullarının, sadece birbirlerine değil, yarattığı bütün varlıklara iyi davranmalarını, herkese ve her şeye iyilik etmelerini emretmektedir. Rahmân ve Rahîm olan Cenâb-ı Hak, kullarına beslediği sevgi ve şefkat dolayısıyla, sevgili Peygamberini**"âlemlere rahmet olarak"** göndererek onu şöyle buyurmuştur [Enbiyâ sûresi (21), 107]. Âlemlere rahmet olan bir peygamberin ümmetine yakışan da, peygamberlerinin bu en belirgin özelliğini ruhlarına sindirmek, her varlığa tıpkı onun gibi şefkat ve merhametle bakmaktır.

İslâm dininde işlenen suça göre çeşitli cezalar verilir. Bu cezalar uygulanırken, suçluya en az acı veren usûl ve yöntemler tatbik edilir.

Yaşayan her varlığa karşı insanın beslemesi gereken iyilik duygusu, hayvanları boğazlarken bile kendini göstereceklir. Meselâ kurbanlık hayvan kesim yerine götürülürken ürküp kaçılmayacak, kesilmeden önce su verilecek, yere yatırılırken hırpalanmayacak, kesilen hayvan diğer hayvanlara gösterilmeyecek, kesimde kullanılacak bıçak gayet keskin olacak, bıçak hayvanın yanında bilenmeyecek ve ona gösterilmeden boğazına hızlıca sürülecek, kesim işi bittikten sonra hemen yüzmeye başlamayıp derisi soğuyana kadar beklenecek. Böyle yapılmadığı takdirde Peygamber Efendimiz'in tavsiyesine uyulmamış olur.

Peygamber Efendimiz koyun kesen bir adam görmüştü. Adam koyunu yere yatırdıktan sonra bıçağını bilemeye çalışıyordu. Adamın bu katı ve duygusuz davranışına kızan Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Hayvanı iki defa mı öldürmek istiyorsun? Onu yere yatırmadan bıçağını bilesen olmuz miydi?" diye çıkıştı (Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 231, 233)

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tavsiyesi, insanlara zarar veren haşereleri bile can yakmadan, âni bir şekilde öldürecek yöntemleri bulmayı gerekli kılar.

* * *

Sert ve haşin bir adam Hârûnürreşîd'e gelerek:

- Ey Mü'minlerin Emîri! Eğer dayanabilirseniz size nasihat etmek istiyorum. Fakat sözlerim biraz acı olacak, kusura bakma, demişti.

Hârûnürreşîd bu sert tabiatlı adama söz vermeden önce, nasihatlerin bile kalb kırmayacak uygun bir üslûpla yapılması gerektiğini şöyle hatırlattı:

- Eğer sözünü yumuşak bir edâ ile söylersen, seni dinlerim. Yoksa nasihatin nasıl yapılması gerektiğini sana acı bir şekilde öğretirim. Zira sen Hz. Mûsâ'dan büyük, ben de Firavun'dan kötü değilim. Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Mûsâ ile kardeşi Hz. Hârûn'u Firavun'a gönderirken**"Ona yumuşak söz söyleyin!"** dediğini bilmiyor musun?

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İnsan yaptığı her işi yumuşak bir tarzda yapmalıdır.
2. Hayvanları boğazlarken veya haşereleri öldürürken bile canlarına yakmamaya çalışmalıdır.

642- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ????? ?????? ????? ???????????? ? ??? ??? ????? ?????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ?????? . ???? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ?? ????? ????? ? ?????? ??? ???????? ???????? ??????? ? ????????? ?????? ????? . ????? ????.

642. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi. Yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Allah'ın yasakları çiğnenmediği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış; Allah'ın yasağı çiğnenmişse, onun cezasını mutlaka vermiştir.

Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 80, Hudûd 10; Müslim, Fezâil 77, 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in etrafına karşı ne kadar yumuşak huylu ve merhametli olduğunu gösteren bu tesbit, bir müslümanın hayat görüşünü belirlemektedir.

İnsan şu âlemde iki varlık ile karşı karşıyadır. Bunlardan biri ve birincisi Allah Teâlâ, diğeri de O'nun yarattıklarıdır.

Bu dünyaya Allah'ı bilmek ve O'na kulluk etmek üzere gelen insan, Rabbini tanıyacak, O'nun buyruklarını yapacak, yasaklarından kaçacaktır. Bu onun en önemli görevidir.

İkinci görevi de beraber yaşadığı insanlara karşıdır. İnsanlarla iyi geçinecek, onları gücendirip kırmayacak, ama onlarla yaptığı işlerde Allah'ın bir yasağına çiğneme söz konusu olduğu zaman bundan şiddetle kaçınacaktır.

Bu yaşamın biçimini bize Peygamber Efendimiz öğretmiştir. Cenâb-ı Hak *onu***"Allah size kolaylık diler; güçlük dilemez"** [Bakara sûresi (2), 185] buyurduğu için o da insanlarla olan işlerinde biri zor, diğeri kolay iki hareket tarzı ile karşı karşıya bulunduğu zaman, insanlara kolay geleni tercih etmiştir. Şayet bu iki hareket tarzından biri günah ise, onu yapmaktan şiddetle kaçınmış, günah olmayan iş ne kadar zor ve zahmetli de olsa onun yapılmasını istemiştir. Hadîsimizdeki "Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi" ifâdesindeki iki şeyi, açıkladığımız gibi, insanlarla olan münâsebetleri ve dünya işleri açısından değerlendirmek gerekir. Yoksa Allah Teâlâ Resûlü'nü biri günah, diğeri günah olmayan iki şeyden birini seçme konusunda hiçbir zaman serbest bırakmamıştır. Serbest bırakma durumu, yapılması câiz olan iki iş arasında söz konusu olabilir.

Öte yandan Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* şahsı adına kimseden intikam almamıştır. Kendisine bağıran, ağır sözler söyleyen, elbisesini şiddetle çekip canını yakan görgüsüz ve bilgisiz bedevîleri azarlamamış, yaptıklarının ayrıntılarına karşılık verme hakkı bulunduğu halde onlara kötü davranmamıştır. Öldürülmesine izin verdiği kimselere gelince, onlar azılı birer İslâm düşmanı olduklarından ortadan kaldırılmalarına uygun görmüştür.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. Peygamber Efendimiz son derece yumuşak huylu olduğu için insanlara kolay gelen şeyleri tavsiye ederdi.
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz kimseden şahsı adına intikam almaz, kendine kötü davranmaların kusurunu görmezden gelirdi.
3. Bununla beraber günah olan şeylerden şiddetle kaçınır, bu hareketlerin yapılmasına izin vermezdi. Allah'a karşı gelenleri bağışlamaz, onları hemen cezalandırırdı.

643- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????????? ?????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ???????? ? ???????? ??? ????? ??????? ??????? ?????? ??????».

???? ??????? ???? : ????? ???? .

643. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cehenneme kimin girmeyeceğini veya cehennemin kimi yakmayacağını size haber vereyim mi? Cana yakın olan, herkesle iyi geçinen, yumuşak başlı olup insanlara kolaylık gösteren kimseleri cehennem yakmaz." Tirmizî, Kıyâmet 45

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf'yi insanın belli başlı özelliklerini ihtiva etmektedir. Demekki cana yakın, insanlarla kolayca anlaşabilen, hoşsohbet kimseler iyi insanlardır.

Herkesle iyi geçinen, dolayısıyla başkaları da kendisiyle iyi geçinen, güler yüzlü, tatlı dilli insanlar makbul kimselerdir.

Yumuşak başlı ve uysal olanlar da Allah Teâlâ'nın beğendiği şahıslardır.

İnsanlarla olan işlerinde onlara kolaylık gösteren, alırken, satarken, borcunu öderken zorluk çıkarmayanlar iyi huylu insanlardır.

Bir kul, dünyada Allah'ın rızasını kazanmaya, âhirette O'nun azâbından korunmaya çalışmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'deki en özlü duâlardan birini, namazımızın hemen her rek'ânında tekrarlar ve **"Ey Rabbimiz, bize dünyada da iyilik, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru"** [Bakara sûresi (2), 201] deriz. Demekki cehennem azâbından korunabilmek için cana yakın, herkesle iyi geçinen, yumuşak başlı ve insanlarla bitecek işlerinde onlara kolaylık gösteren bir kimse olmak gerekiyor.

İyi huylu bir insan olabilmek için bir yandan Peygamber Efendimiz'in duasıyla *"Allahım beni güzel yarattığın gibi huyumu da güzelleştir"* diye niyâz edelim, diğer yandan da iyi huylu, yumuşak başlı ve insanlara karşı anlayışlı olmaya gayret edelim.

Hadisten Öğrendikleriniz

1. İyi huy, insanı cehennemden kurtaracak değerli bir sermayedir.
2. Mükemmel imana sahip olmanın ölçüsü, iyi huylu, yumuşak başlı olmaktır.

HATALARI BAĞIŞLAMAK VE CÂHİLLERE UYMAMAK

Âyetler

???? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ???? ????????????? [199]

1. "Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezlere aldırma."

A'râf sûresi (7), 199

Allah Teâlâ kullarına zor gelecek şeyleri onlara yaptırmayı doğru bulmadığı için Peygamber *aleyhisselâm*'a bu âyette üç şeyi emretmektedir:

Bunlardan biri, insanlarla olan ilişkilerinde onların **kusurunu bağışlamayı** âdet edinmesidir. İşte bu sebeple sevgili Peygamberinden insanların kusurlarını ve hatalarını bakmamasını, onları hoşgörmesini, onlara zorluk çıkarmamasını istemektedir.

İkincisi, insanlara aklın ve dinin uygun gördüğü ve kimsenin yadırgamayacağı davranışları emretmesi, emredeceği zaman da **uygun bir üslup** kullanmasıdır. O takdirde insanlar kendilerinden beklenen şeyleri isteyerek ve severek yapacaklardır.

Üçüncüsü de kendini bilmez, dolayısıyla Rabbini tanımaz kimselerin bayağı sözlerine,**çirkin davranışlarına karşılık vermemesi**, onlara aldırmamasıdır.

358 numaralı hadiste okuduğumuz üzere, Peygamber Efendimiz'e karşı kaba saba davranışlarıyla tanınan bedevî Uyeyne İbni Hısn bir gün yeğeni Hürr İbni Kays'ın yanına gitmişti. Hürr, Hz. Ömer'in değer verdiği ve görüşlerini aklığı bir âlimdi. Uyeyne ona:

- Yeğenim! Halîfenin yanında yüksek değerin var. İznini alsan da kendisini ziyaret etsem, dedi. O da:

- Peki, amca, diyerek Hz. Ömer'den izin aldı. Uyeyne huzura girdiğinde Halîfe'ye hitaben:

- Ey Ömer, bize ne bol dünyalık verirsin ne de aramızda adâletle hükmedersin! deyince, Hz. Ömer pek öfkelendi ve adamın üzerine yürüdü.

Hürr İbni Kays hemen araya girerek:

- Ey Mü'minlerin Emîri! Allah Teâlâ Peygamber'ine**"Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezlere aldırma"** buyuruyor. Uyeyne de o câhillerdendir diyerek yukarıdaki âyet-i kerîmeyi okudu.

Râvîlerin naklettiğine göre o heybetli halîfe, olduğu yere çakılmış gibi dikildi ve bir adım ileri gitmedi.

Fazîletlerin en üstünü, gelmeyene gitmek, esirgeyene vermek, halksızlık edeni bağışlamak olduğuna göre, câhillere uymamak ve onların seviyesine inmemek en iyi davranıştır.

????? ?????????? ?????????????? ??????????? ????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ??????????? ???????????? ????????? ????????? ????????? ??????????? [85]

2. "Şimdilik onları bağışla, kendilerine güzel davran."

Hicr sûresi (15), 85

Aşağıdaki âyetle birlikte açıklanacaktır.

????? ???????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ??? ???????? ??????? ??????????? ??????????????? ???????????????? ??? ??????? ??????? ???????????? ?????????????? ????? ??????????? ??? ???????? ??????? ?????? ????????? ??????? ???????? [22]

3. "Onları bağlasınlar, kusurlarına bakmasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?" Nûr sûresi (24), 22

İnsan şahsına karşı işlenen hataları affetmek istemez. Zira her şeyden önce nefs buna karşı çıkar ve suçluyu bağışlamayı bir gurur meselesi yapar. İşte bundan dolayı suç bağışlamak dîninde büyük bir fazîlet sayılmıştır. Hz. Ebû Bekir'in birçok konuda olduğu gibi bu konuda da örnek bir davranışı bulunmaktadır.

İslâm tarîhinde İfk hâdisesi diye anılan bir olay vardır. Peygamber Efendimiz bir gazveye giderken yanına hanımlarından Hz. Âişe'yi almıştı. Seferden dönerken Hz. Âişe ihtiyacını gidermek için İslâm askerlerinin bulunduğu yerden uzaklaşmış, bu esnada kaybettiği gerdanlığını aramaya çalışırken zaman kaybetmiş, onu hevdecinde zanneden müslümanlar da yola çıkmıştı. Hz. Âişe dinlenme yerine geldiği zaman müslümanların gittiğini görerek orada beklemeye başlamış, ordunun artçı kuvvetlerinden olan bir sahâbî Hz. Âişe'yi devesine bindirerek Peygamber Efendimiz'in yanına getirmişti.

Ne yazıklı bu olay dedi koduya yol açmıştı. Bazı münâfıklar bu olayı Hz. Âişe'nin aleyhinde kullanmışlar, çıkardıkları dedikodu ile hem Mü'minlerin Annesi'ni hem onun ailesini ve hem de Resûlullah Efendimiz'i üzmüşlerdi. Fakat Allah Teâlâ gönderdiği âyetlerle Hz. Âişe'ye iftira edildiğini belirterek onu temize çıkarmış, Peygamber *aleyhisselâm* da iftiracılara cezalarını vermişti. Ceza gören bu iftiracılardan biri de Hz. Ebû Bekir'in küçük yaşta himâyesine alıp büyütmüş olduğu akrabası Mistah İbni Üsâse idi. Bedr Gazvesi'nde de bulunmuş olan Mistah'ın bu davranışı Hz. Ebû Bekir'i çok üzmüş **vona bir daha yardım etmeyeceğine** dair yemin etmişti.

İşte o zaman yukarıdaki âyet nâzil oldu. Âyette Allah Teâlâ fazîlet ve servet sahibi kimselere, yakınlarına ve yoksullara bir şey vermemek üzere yemin etmemelerini tavsiye ediyor, **"Onları bağışlasınlar, kusurlarına bakmasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?"** buyuruyordu. Hz. Ebû Bekir âyet-i kerîmeyi duyar duymaz:

Evet Rabbimiz, vallâhi bizi bağışlamanı arzu ederiz, dedi ve eskiden olduğu gibi Mistah'a yardımı devam etti.

Cenâb-ı Mevlâ bizlere de Hz. Ebû Bekir'in teslîmiyetini nasîp eylesin. Âmîn.

????????? ??????????? ??? ??????????? ???????????? ???????????????? ?????????? ????????????? ???? ???????? ???????? ??????? ????????????? [134]

4. "İnsanları bağışlarlar. Allah İyilik edenleri sever."

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Yukarıdaki âyetlerde hata ve kusur işleyenleri bağışlama tavsiye edilmektedir. Allah'ın rızasını ve sevgisini kazanmak düşüncesiyle kusur işleyeni bağışlamak büyük bir fazîlettir. Kabalıklara tahammül etmek, hataları hoşgörmek üstün ahlâk sahiplerinin yapabileceği bir büyüklüktür.

622 numaralı hadîsten hemen önce, "Güzel Ahlâk" bahsinin girişinde bu âyet-i kerîme açıklanmış ve Hz. Hasan'ın öfkeyi yutup suç bağışlama konusundaki güzel davranışı zikredilmişti. Konumuzla pek ilgili olan o güzel kıssa burada tekrar hatırlanmalıdır.

Şunu tekrar belirtelim ki, **affetmek ve bağışlamak şahsa karşı işlenen suçlarda söz konusudur**. Yapılan suç toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman bağışlamaktan çok âdil davranmak, doğruyu yanlışı ortaya koymak gerekir. Zira **toplumu karşı işlenen suçları bağışlamak kimsenin yetkisinde değildir**. Böyle bir suçlu bağışlanacak olursa, daha büyük haksızlıkların yapılmasına göz yumulmuş olur.

???????? ??????? ???????? ????? ??????? ??????? ??????? ??????????? [43]

5. "Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır."

Şûrâ sûresi (42), 43

Yapılan bir kötülüğe aynıyla cevap vermek meşrû bir haktır. Bu hakkı insana Allah Teâlâ verdiği için hasmından hakkını alan kimse ayıplanamaz.

Meseleye bir başka açıdan bakmak da mümkündür. Şahsına yapılan fenalığın intikamını almak meşrû bir hak olmakla beraber, bu, hiçbir özelliği olmayan rastgele kimselerin yapabileceği bir hareket tarzıdır. Kötülüklere gîğîğs germek, kötülerden intikam almamak daha üstün bir davranış biçimidir. Yüce ruhlu insanlar nefislerini yendikleri için kötülüğe cevap vermek yerine kötüleri bağışlamayı tercih ederler. Nitekim Peygamber Efendimiz, nefsini tatmin etmek için kimseden öç almamıştır (Buhârî, Menâkıb 23). Büyük insanlar nefislerinin arzusuna karşı koymuktan ve böylece Allah Teâlâ'ya hoşnut etmekten derin haz duyarlar.

Hadisler

644- ??? ????? ??? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ?? ???? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ??? ?????? ? ??? : « ?????? ??????? ???? ??????? ? ????? ?????? ?? ??????? ???????? ???? ????????? ? ???? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ???????? ???? ????? ????? ? ????? ??????? ???? ?? ??????? ? ???????????? ??????? ????????? ??? ??????? ? ????? ??????????? ?????? ?????? ????? ??????????? ? ????????? ?????? ? ?????? ????? ????????? ??? ????????? ? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ? ???????? ???? : ????? ?????? ????? ??? ????? ????? ????? ????? ???? ??????? ??????? ? ???? ???? ?????? ????? ??????? ??????????? ??? ?????? ????? ??????????? ????? ????????? ? ???????? ?????? ????? ??? ???? ????? ??????? ???? ? ?????? ?????? ???????? ? ????? ????????? ?????? ????? ??? : ?? ????????? ????? ?????? ??? ???? ????? ??????? ???? ???? ????? : ?????????? ???????? ???????????? » ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ??????????? ??? ??????? ?????? ???????? ?? ???????? ???? ??????? » ????? ???? .

« ?????????? » : ???????? ??????????? ?????? .. ??????????? : ?? ????? ?????? .

644. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre bir gün Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Uhud Gazvesi'nin yapıldığı günden daha zor bir gün yaşadın mı? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap verdi:

- "Evet, senin kavminden çok kötülük gördüm. Bu kötülüklerin en fenası, onların bana Akabe günü yaptığıdır. Tâifli Abdikülâl'in oğlu İbni Abdiyâlîl'e sığınmak istemiştim de beni kabul etmemişti. Ben de geri dönmüş derin kederler içinde yürütüp gidiyordum. Karnissealîb'e varmıcaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâil *aleyhisselâm*'ı farkettim. Cebrâil bana seslenerek:

- Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir, dedi.

Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da:

- Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb-ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilersen şu iki dağı onların başına geçireyim, dedi. O zaman:

- Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, dedim."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 7; Müslim, Cihâd 111

Açıklamalar

Uhud Gazvesi'nde Resûl-i Ekrem Efendimiz büyük sıkıntılar atlatmıştı. Mekkeli müşrikler Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına kadar yaklaşmışlar, bazı mü'minler kendilerini onu uğrunda fedâ etmeyi göze alarak vücutlarını onu siper etmişlerdi. Buna rağmen atılan bir ok Resûl-i Zîşân'ın mübârek yüzüne isâbet edince yüzü kanamış ve inci dişlerinden biri kırılmıştı. İşte Hz. Âişe annemiz bu dehşetli günü hatırlatarak ondan daha çetin bir gün yaşayıp yaşamadığını sormuştu.

Peygamber *aleyhisselâm*, bu soruya cevaben Tâifllerden gördüğü kötü davranışın kendisine Uhud gününü unutturduğunu söylemektedir. İslâm tarihinde Tâif seferi veya Tâif yolculuğu diye anılan bu olay, Efendimiz'in peygamberliğinin onuncu yılı Şevvâl ayında meydana gelmiş gerçekten pek hazin bir hâdisedir.

Resûlullah Efendimiz vefâlı ve sevgili hayat arkadaşı, teselli kaynağı Hz. Hatice'yi kaybettikten bir müddet sonra, kendisini müşriklere karşı koruyan amcası Ebû Tâlib'i de yitirmişti. Müslümanlar arasında keder yılı diye anılan bu tarihten itibaren Mekkeli kâfirlerin hakaret ve azgınlıkları daha da artmış, ashâb-ı kirâma yaptıkları işkenceler çoğalmıştı. Mekke'de kendisini koruyacak kimse kalmayınca, Resûl-i Ekrem Efendimiz Tâif'e gitmeyi, İslâmiyet'i onlara anlatmayı düşündü. Tâif'in ileri gelenlerinden bazılarının müslâman olması halinde orada yeni bir sığınak bulabilecekti. Evlâtlığı Zeyd İbni Hârise'yi yanına alarak Tâif'e gitti. On gün boyunca onlara İslâmiyet'i anlattı. Arap yarımadasının en mülâzım adamı diye bildiği İbni Abdiyâlîl kendisini reddedince, İslâmiyet'in geleceği ve müslümanlar adına pek üzüldü.

Kabîlelerini aydınlatmaya çalışan Resûl-i Ekrem'i reddetmekle kalmayan Tâifliler, bazı basit kimseleri onun peşine taktılar. Tâif'teki Akabe mevkiinde Peygamberler Sultanı'nı taşlaya taşlaya topraklarından çıkardılar. Attıkları taşlarla mübârek ayaklarını yaralayıp kanattılar.

İşte o zaman Resûlullah Efendimiz derin bir üzüntüye kapıldı. Sadece vücudu değil gönlü de yaralıydı. Kendisine kim destek verecek, müslümanlara kim arka çıkacaktı. Gönlünü kanatan ağır düşünceler, nereye gittiğini düşünmeye fırsat vermedi. Yürüdü gitti. Mekke ile Tâif arasında bulunan Karnissealîb denilen yere gelince başını kaldırıp göktyüzüne baktı; kendisini gölgeleyen bulutun içinde Cebrâil *aleyhisselâm*'ı gördü ve dağlara hâkmeden melekle tanıştı.

Meleğin teklîfi yürek soğutucu idi. Eğer dilerse iki dağı onların başına geçirecek, hepsini mahvedecekti. Gönlü yaralı, ama kalbi şefkatle dolu olan Resûlullah Efendimiz bu teklîfi kabul etmedi. Zira onun dâvası nefsini tatmin etmek, kendine kötülük yapanlara ıstırap çektirerek rahatlamak değildi. Onun gâyesi insanları doğru yola iletmek, hem dünyada hem de âhirette mutlu olmalarını sağlamak ve daha önemlisi Allah'ı bilen ve O'na boyun eğen insanların sayısını çoğaltmaktı. İşte bu sebeple Dağlar Meleği'nin teklîfine:

Hayır; onlar Allah'ı inkâr ve O'nun Peygamberi'ne hakaret ettikleri için bunu haketmiş olsalar bile, bu şekilde cezalandırılmalarını istemem. Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, diye cevap verdi.

Böylece o, câhillerin ve kendini bilmez kimselerin kabalıklarına, hakaretlerine aynıyla cevap vermek yerine, onları bağışlamanın, kusurlarını görmezden gelmenin daha asil bir davranış olduğunu ortaya koydu.

Resûlullah Efendimiz'in bu asil temennisinin sonuçları hicretin dokuzuncu yılında görülmeye başlandı. Müslümanlığa karşı uzun zaman direnen Tâifliler, Arabistan yarımadasında İslâmiyet'in hızla yayıldığına görünce daha fazla dayanamadılar. Hicretin dokuzuncu yılında, Peygamber Efendimiz'i himayesine almıyan o adamın başkanlığında Medine'ye bir heyet gönderdiler. Allah'ın Resûlü onları Mescid-i Nebevî'nin kenarına kurdurduğu çadırlarda ağırladı. Kendilerine çok iyi davrandı.

Tâifliler İslâmiyet'i kabul etmek için bazı şartlar ileri sürdüler. Bizi namazdan muaf tut; zina, şarap ve fâizi yasaklama; Lât adlı putumuza üç yıl daha tapalım, dediler. İsteklerinin kabul edilmesi için günlerce beklediler. Bu konularda zerre kadar tâviz verilmediğini görünce müslümanlığı kabul ettiler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in şefkatinin büyüklüğü, sabrının ve affının genişliği bu hadîs-i şerîfle bütün açıklığı ile görülmektedir.
2. İnsanlardan bir fenalık gören kimse Peygamber Efendimiz'in bu halini hatırlamalı, câhillere uymamalı, mümkün olduğu kadar onlardan intikam almamalıdır.
3. Gelecekten hiçbir zaman ümit kesmemeli, kanın kırmızı rengine bakıp gülün kırmızı rengini düşünmelidir.

645- ????? ???? : ?? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????? ???????? ? ??? ????????? ??? ???????? ?????? ???? ????????? ?? ?????? ??????? ? ??? ???? ????? ??? ????? ??????????? ???? ???????? ?????? ???? ????????? ???? ??? ????????? ??????? ????? : ???????????? ?????? ????? . ???? ???? .

645. Yine Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah yolunda savaşma hali dışında, ne bir kadına ne bir hizmetçiye, kısacası hiçbir kimseye elîyle vurmadı. Kendisine fenalık yapan kimseden intikam almaya kalkmadı. Yalnız Allah'ın yasak ettiği şeyler çiğnenince, o yasağı çiğneyenden Allah adına intikam alırdı.

Müslim, Fezâil 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4; İbni Mâce, Nikâh 51

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz insana büyük değer verirdi. Bir kimsenin şerefini zedeleyecek, onurunu kıracak söz söylemez, kimseyi elîyle cezalandırmazdı.

Hz. Âişe annemiz onun kadın ve hizmetçiyi dövmediğini özellikle belirtmektedir. Çünkü o devirde kadına ve hizmetçiye kimse insan gözüyle bakmazdı. Öyle olduğu içindir ki, Mekkeli müşrikler, İslâmiyet'i kabul eden kölelerine her türlü fenalığı yaparlar, hatta canları isteyince onları vurup öldürürler, buna rağmen kendilerinden hiç kimse hesap sormazdı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu insanlık dışı uygulamayı hiç tasvip etmedi. İnsanın eşine ve hizmetçisine nasıl davranması gerektiğini güzel davranışıyla ortaya koydu. Eşlerini ve hizmetçilerini hiç dövmedi; onlara elîyle hiç vurmadı. Eşini döven kimselerin iyi insanlar olmadığını söyledi.

642 numaralı hadîste de gördüğümüz üzere Resûlullah Efendimiz şahsına yapılan haksızlıkların intikamını almadı. Kendine bağırıp çağıran, hırlasını şiddetle çekecek kadar kabalık yapan kimselere ne kırıcı bir söz söyledi ne de onların yaptığına karşılık verdi. Ama bir kimse Allah'ın koyduğu yasaklardan birini çiğnemişse, kim olduğuna bakmadan ve onu affetme yoluna gitmeden derhal cezalandırdı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz hiçbir kadına ve hizmetçiyi dövmedi.
2. Şahsına yapılan fenalıkların intikamını almadı.
3. Bununla beraber Allah'ın koyduğu yasağı çiğneyen hiç kimseyi affetmedi. Zira peygamber de olsa böyle birini affetme yetkisi yoktu. İlâhî yasağı çiğneyen kimselere dinin verdiği ceza ne ise, gözünü kırpmadan onu uygulardı.
4. Müslümanlar, seviyeleri kendilerinden aşağı olan kimseleri dövmeme konusunda, Allah'ın Resûlünü örnek almalıdır.

646- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? : ????? ???????? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ??????????? ?????? ??????????? ? ????????? ??????????? ? ??????? ??????????? ??????? ???????? ? ??????? ??? ???? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ???????? ???? ???????? ????????? ???? ??????? ????????? ? ????? ??? : ??? ????????? ???? ?? ??? ???? ??????? ???? ??????? . ????????? ??????? ? ?????? ? ????? ???? ???? ???????? . ????? ???? .

646. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından yapılmış, kenarları sert ve kalın bir hırka vardı. Bir bedevî Resûl-i Ekrem'e yetişerek hırkasını sertçe çekti. Hırkanın boynuna gelen kısmına baktım, bedevînin sertçe çekmesinden dolayı hırkanın kenarı boynuna oturmuştu. Daha sonra bedevî:

- Ey Muhammed! Elinde bulunan Allah'a ait mallardan bana da verilmesini söyle, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîye dönüp güldü. Sonra da ona bir şeyler verilmesini emretti.

Buhârî, Humûs 19, Libâs 18, Edeb 68; Müslim, Zekât 128. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Nesâî, Kasâme, 24; İbni Mâce, Libâs 1

Açıklamalar

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çoğu zaman sade ve basit giyinirdi. Bununla beraber imkânı olanın daha iyi kumaşlardan yapılmış güzel elbiseler giymesini hoşgörürdü. Üzerindeki bir gıyâsıye özenen veya öldüğünde ona sarılmayı düşleyerek elbisesini isteyen kimseye hemen onu çıkarıp verirdi.

O gün, tıpkı Resûl-i Ekrem'in giyindiği kumaş gibi sert ve kaba bir bedevî, beytülmâl dediğimiz devlet hazînesinden kendisine bir şeyler verilmesini istemek üzere Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına geldi. Karşısındaki bir Peygamber değil de herhangi bir insanmış gibi üzerindeki hırkayı veya bazı rivayetlere göre cübbeyi hızlı çekti. Bu olayın birkaç defâ cereyan ettiği kanaatini uyandıran bir başka rivayete göre, bu sert çekişe dayanamıyan cübbe yırtıldı ve kenarı Resûlullah Efendimiz'in mübârek boynunda kaldı. Bunu umursamayan bedevî, herhâlde minnet altında kalmamak düşüncesiyle, kaba bir tavırla:

Muhammed! Elinde bulunan Allah'a ait mallardan bana da vermelerini söyle, dedi. Hiçbir müslüman Peygamber*aleyhisselâm*'a adıyla hitap etmeyeceğine göre, bedevînin müellefe-i kulûb dediğimiz, gönlü İslâm'a yatıştırılmak istenen kimselerden olduğu anlaşılmaktadır. Yahut bu olay, Peygamber *aleyhisselâm*'a adıyla hitap edilmesini yasakladıyan âyet [Nûr sûresi (24), 63] nâzil olmadan önce meydana gelmişir.

Hadîs-i şerîfin yukarıda işaret ettiğimiz Ebû Dâvûd ve Nesâî'deki daha geniş rivayetlerine göre olay Mescid-i Nebevî'de geçti. Bedevî iki deveyle gelmişti. Develeri göstererek:

- Muhammed! Şu iki deveme yüyecek yükle! Bana ne kendi malından ne de babanın malından veriyorsun, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* üç defâ:

- *Hayır, kendi malımdan vermiyorum, böyle bir düşünceden Allah'a sığınırım. Ama boynumu incitmene karşılık kısas yapmadıkça develerini yüklemem*, dedi.

Bedevî:

- Hayır, vallâhi kısas yaptırmarım, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şartını üç defâ tekrarladı. Fakat bedevî her defâsında kısas yaptırmayacağını söyledi.

Bunu duyan sahâbîler ayağa fırladılar. Sahâbîlerin bedevînin yaka paça etmesinden çekinen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara:

- *Sözümü duyanlarım, ben izin verene kadar yerinden ayrılmamasını istiyorum*, buyurdu. Orada bulunan bir sahâbîye, develerden birine arpa, ötekine hurma yüklemesini emretti. Sonra da sahâbîlerine dağılmalarını söyledi.

İnsanların birbirlerini incitmelerinden dolayı kısas yapmaya, yani bir şahsın kendisini inciten kimseden aynı şekilde hakkını almaya yetkisi bulunduğunu bize öğreten bu olay, Resûlullah Efendimiz'in üstün ahlâkının göz kamaştırıcı misâllerinden birini ortaya koymaktadır. Bir kimse onun güzel ahlâkının sayısız

örneklerini bilmese dahi, sadece bu olaya bakarak, onun gerçekten peygamber olduğu sonucuna varabilir. Kendisine kaba davranan birini affettikten başka, onu ashâb-ı kirâmın elinden kurtarmak, sonra da istediği şeyi kendisine vermek, doğrusu büyük bir olgunluk, eşsiz bir bağışlama örneğidir.

Bedevî kısas yaptırmam diye diretmeseydi, Resûlullah Efendimiz herhalde onun canını yakmayacaktı. Çünkü bedevî bu kabalığı kasten yapmamıştı. Kabalık onların tabiatında vardı. Resûl-i Zîşân bu hareketin kısası gerektirecek bir suç olduğunu söylemekle, hem bedevîye hem de ümmetine bir deri vermiş oldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Câhil ve görgüsüz kimselere tahammül etmek, onları hoşgörmek peygamber ahlâkıdır.

2. Peygamber Efendimiz kaba ve haşin bedeviler tarafından birçok defâ rahatsız edilmiş, her defâsında onları bağışlamıştır.

3. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* bazı kimseleri İslâm'a ısındırmak düşüncesiyle, kendilerine devlet hazînesinin zekât veya ganîmet gibi gelirlerinden dağıtırdı.

647- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ??????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??? ??????????? ? ??????? ??????? ???????? ??????? ? ???????? ??????? ????????? ? ?????? ??????? ??????? ???? ??????? ? ????? : « ????????????? ?????? ??????? ??????????? ?? ??????????? » ????? ???? .

647. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in, peygamberlerden birinin halini anlatışı hâlâ gözümün önündedir. O peygamberi kavmi dövüp kanlar içinde bırakmışlardı. O bu haldeyken bile yüzündeki kanları silerken şöyle diyordu:

"Allah'ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar."

Buhârî, Enbiyâ 54, İstîtâbetü'l-mürteddîn 5; Müslim, Cihâd 105. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 23

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bahsettiği bu peygamber belki İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden biri, belki de Nuh*aleyhisselâm*'dı. Bu peygamberin doğru yola çağırdığı kavmı onun dâvetini kabul etmedikleri gibi, kendisini fena halde dövmüşler, başını yarmışlardı. Buna rağmen o peygamber kavmine kın beslememiş, daha da önemlisi, kavminin doğru yolu bilmedikleri için böyle davrandıklarını söyleyerek Cenâb-ı Hak'tan onları affetmesini istemişti.

Şayet bu peygamber Nûh*aleyhisselâm* ise, o kavmini yıllarca Hakk'a dâvet etmiş, aradan yıllar geçip de birkaç kişi dışında kimsenin kendine inanmadığını görünce onlardan ümdini kesmiş ve **"Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!"** [Nûh sûresi (71), 26] diye yalvarmıştı. Sonunda Nûh tufanıyla kâfirlerin kökü kazınmıştı.

Peygamber yaralama olayı makesef İslâm tarihinde de tekrarlandı. Uhud Gazvesi'nde Mekkeli kâfirler attıkları okla Peygamber Efendimiz'in mübârek dişini kırdılar, yüzünü kanattılar. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onların bu hareketine çok üzüldü ve üzüntüsünü:

"Kendilerine gönderilen peygamberin yüzünü kana bulayan bir kavim nasıl iflâh olur" diye dile getirdi (Buhârî, Megâzî 21; Müslim, Cihâd 104). Bunun üzerine Âl-i İmrân sûresinin 128. âyeti nâzil oldu. Âyette Resûl-i Ekrem Efendimiz'e:**"Senin bu hususta yapacak bir şeyin yok."** buyurulmak suretiyle müşriklerin cezasını Cenâb-ı Hakk'ın vereceği hatırlatıldı. İşte o zamın merhametli Efendimiz,*"Allah'ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar"* diyerek Cenâb-ı Hakk'a onları cezalandırmaması için yalvardı. Böylece kendini bilmez kavmini bağışladığını, onlara karşı gönlünde bir kin ve nefret bulunmadığını gösterdi.

Doğruyu bilmeyenler, bilmedikleri için de ona düşmanca tavır alanlar her devirde olmuştur. Kıyamete kadar da olacaktır. Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini doğru yola iletmiş bahtiyarlar, bu saâdete ermeyenleri birer düşman gibi değil, birer hasta gibi görmelidir. Onların doğru yolu bulması için hem dua etmeli hem de elden gelen kolaylığı göstermelidir. Şiddet ve nefret insanları soğutur, ürkütür, uzaklaştırır. Bu ise kimseye bir şey kazandırmaz. Câhillere ve kendini bilmeyenlere Peygamber Efendimiz gibi anlayışlı ve hoşgörülü davranmak ise İslâmiyet'e yeni mü'minler kazandırabilir.

Hadîs-i şerîf 37 numara ile sabır bahsinde de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, kendisine yaptıkları kötülüklerden dolayı kavmini bağışlamakla kalmadı, onları Cenâb-ı Hakk'ın da bağışlaması için dua etti.

2. Doğruyu yanlıştan ayıramayan kimseleri hoş görmeli, onların doğru yolu bulması için dua etmeli ve kendilerine yardımcı olmalıdır.

648- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ??????????? ? ??????? ??????? ???? ??????? ????? ???? ?????? » ????? ???? .

648. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yiğit dediğin, güreşte rakibini yenen kimse değildir; asıl yiğit kızdığı zaman öfkesini yenen adamdır."

Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, 108

Açıklamalar

Kuvvetli olan bir kimse, kendinden güçsüz birini kolaylıkla yenebilir. Hele güreş oyunlarını biliyorsa, rakibini zorlanmadan mağlûp edebilir. Fakat nefsi yenmek, güçle, kuvvetle olacak iş değildir. Onun kendine has yolu yordamı vardır.

Öfkemize yenik düştüğümüz zaman konumuzun başındaki âyetler ile devamındaki hadîsleri düşünmeliyiz. Allah Teâlâ'nın bizim üzerimizdeki kuvvet ve kudretinin, öfkelendiğimiz adam üzerindeki bizim kuvvet ve kudretimizden daha üstün olduğunu hatırlamalıyız. Şimdi ben bu câhil ve kendini bilmez adamı affetmezsem, yarın kıyamet günü Allah Teâlâ'nın beni affetmesini nasıl umabilirim, demeliyiz.

Öte yandan öfkeli bir suratın tabiî halini nasıl yitirdiğini, kızgın insan çehresinin nasıl çirkinleştiğini gözümüzün önüne getirmeliyiz. Buna karşılık yumuşak başlı, hoşgörülü bir kimsenin yüz güzelliğini ve münsiliğini hayal etmeliyiz.

Kızmakta ne derece haklı olduğumuzu, kızdığımız kimsenin haklılık payı bulunup bulunmadığını yeniden gözden geçirmeliyiz. Bunları sürâtle düşünürken Peygamber Efendimiz'in tavsiye buyurduğu bazı fiilî yaptırımlara da başvurmalıyız.

* Önce elözü besmele çekerek öfkemizi körükleyip kabartan şeytandan Allah'a sığınmalıyız.

* Ayakta isek oturmalı, oturuyorsak yaslanmalı veya yere uzanmalıyız.

* Öfkemiz yine geçmemişse kalkıp soğuk su ile abdest almalıyız. Ateşi ancak suyun söndüreceğini unutmamalıyız.

Şunu da hiçbir zaman unutmamalıyız ki, öfkesini yenenler, insanların kusurlarını bağışlayanlar Allah Teâlâ'nın kendilerinden hoşnut olduğu kimselerdir.

Hadîs-i şerîf 46 numara ile sabır bahsinde de açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güçlü kuvvetli olmak dinimizce makbul sayılmıştır. Fakat öfkesini yenebilmek ondan da üstün kabul edilmiştir.
2. Câhillere uymamak, onlara öfkelenmemek iyi müslümanın en belirgin özelliğidir.

© 2015 http://islamguzelahlaklar.blogspot.com/
Bu ayrı birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Bilâ icâzet kitâbına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehl sünnet inancına ters fikirler,sözler ve bozuk fikirler bekçiş edilir.

285) Bağıştan Dönmenin Kerâheti
(Bir İnsanın, Hibe Ettiği Kişiye Henüz Teslim Etmediği Bağışından Vaz Geçmesinin; Teslim Etmiş Olsun Olmasın Kendi Çocuğuna Yaptığı Hibeden Dönmesinin Mekruh Olduğu Ve Yine Sadaka, Zekat, Kefâret V. S. Olarak Çıkarıp Verdiklerinin Bir Kısmını Verdiği Kişiden Satın Almasının Mekruh Olduğu Ama Bunların Kendisine İntikal Etmiş Olduğu Bir Üçüncü Şahıs Veya Kurumdan Satın Alınmasında Herhangi Bir Sakınca Ve Kerâhetin Bulunmadığı)

Buradaki iki hadis-i şeriften bağışından dönen kimsenin kusmuğunu yalayan köpeğe benzediğini, bağış olarak verilen bir şeyin hiçbir şekilde geri alınmaması gerektiğini öğreneceğiz. [1]

1616. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bağışından dönen kimse, kusmuğunu yalayan köpeğe benzer."[2]

Müslim'in bir rivâyetinde[3], *"Verdiği sadakadan dönen kimse, yediğini kustuktan sonra dönüp onu yiyen köpeğe benzer"* buyurulur.

Bir başka rivâyette[4] ise, *"Bağışından dönen, kusmuğunu yiyen gibidir"* denilmektedir.

1617. Ömer İbni'l–Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben iyi cins bir atımı Allah rızâsı için bir mücâhide vermiştim. O zât ata iyi bakamadı, onu zayıflattı. Bunun üzerine ben hayvanı para ile satın almak istedim. Ucuza vereceğini de tahmin ediyordum. Durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e arzettim. O şöyle buyurdu:
– *"Bir dirheme bile verse, sakın onu satın alma, verdiğin sadakadan asla dönme! Zira bağışından dönen, kustuğunu yalayan gibidir."*[5]

* Yukarıdaki her iki hadiste de "Hibe" kavramı hukuki bir akit ve muameledir. Ahlaki ve hayra yönelik yönü de vardır. Hadislerdeki benzetme yapılan için çok çirkin olduğunu gösterir. Yani o kişi köpeğinin yaptığı pis ve iğrenç işi yapmış olur. İkinci hadiste Rasûlullah'ın bir dirheme verse bile satın alma demesinden; Allah rızası için yapılan iyiliğin sonuna kadar o vasıfta kalmasını temin içindir. Böylece Rasûlullah; hem işin içine herhangi bir ticari endişenin girmemesini hem de müslümanlar arası ilişkilerin en iyi şekilde korunmasını hedeflemiştir. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 472.
[2] Buhârî, Hibe 30, Zekât 59, Cihâd 137, Hiyel 14; Müslim, Hibât 2, 5, 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû' 62; Nesâî, Zekât 100; İbni Mâce, Hibât 5.
[3] Hibât 5.
[4] Müslim, Hibât 7.
[5] Buhârî, Hibe 30, 37; Müslim, Hibât 1, 2, 3, 4. (Ayrıca bk. Önceki hadisin diğer kaynakları.)
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 473.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32) Güçsüz Müslümanlar İle Fakirlerin Ve Adı Sanı Anılmayanların Değeri

Bu bölümdeki ayetten Rabbimizin peygamberimize o garib müslümanlarla birlikte olması gerektiğini emretmiş olduğunu (ayrıca bk: Hud: 11/29-30, Enam: 6/52, Abese: 80/1-6) Hadislerden de cennetliklerin ve cehennemliklerin hangi vasıfta kimseler olduklarını, fakir ricası kabul edilmeyen sözü dinlenmeyen bir kimsenin dünya dolusu hatırı sayılıp sözü dinlenen zenginlerden daha hayırlı olduğunu, cehennemde zorba ve kibirli ve kadınlar olduğunu, cennette ise zayıf ve yoksullar olduğunu, dünyada büyük tanınıp bilinen kimselerin ahirette Allah yanında sinek kanadı kadar bile değeri olmadığını, Rasulullah (s.a.v.)'in fakir ve kimsesiz bir kişiyi göremeyince araştırıp soruşturduğunu, nice fakir garib ve kapılardan kovulmuş kimseler vardır ki yemin etseler Allah'ın onların yeminini yerine getirdiğini, beşikte konuşan üç çocuktan Cüreyc'in hikayesini öğreneceğiz." [1]

"Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak sabah ve akşam ona yalvarıp yakaranlarla birlikte sen de sabret. Dünya hayatının cazibesine kapılarak gözlerini onlardan ayırma..." (Kehf: 18/28)

* Allah görüntü ve kalıplara bakmaz, kalblere ve samimiyete bakar. [2]

254. Hârise İbni Vehb *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'i* şöyle buyururken işittim dedi:
"Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar hem zayıf oldukları hemde halk tarafından zayıf görüldükleri için kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah'ın gerçekleştireceği kimselerdir.
Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir." [3]

255. Ebü'l–Abbas Sehl İbni Sa`d es–Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün Hz. Peygamber'in yanından bir adam geçti. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında oturan kimseye:
– *"Şu adam hakkında ne dersin?"* diye sordu. O da:
– Bu zât ileri gelen hatırlı kişilerden biridir. Vallahi böyle bir adam bir kıza tâlip olsa evlendirilmeye, birine aracılık yapsa sözü dinlenmeye lâyıktır, diye cevap verdi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir şey söylemedi.
Sonra oradan biri daha geçti. Peygamber *aleyhisselâm* yine yanında oturana:
– *"Ya bu adam hakkında ne dersin?"* diye sordu. Bu defa o zât:
– Yâ Resûlallah! Bu adam fakir müslümanlardan biridir. Bir kıza tâlip olsa, istediği kız verilmez. Birine aracılık etse, ricası kabul edilmez. Konuşmaya kalksa, sözü dinlenmez, dedi.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Bu sonuncu adam, öteki gibi dünya dolusu adamdan daha hayırlıdır."* [4]

256. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.
Cehennem:
– Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.
Cennet:
– Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.
Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti:
– Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim. Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım." [5]

257. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü, dünyada büyük diye tanınan iriyarı bir adam çıkagelir. Halbuki onun Allah yanında sinek kanadı kadar bile değeri yoktur." [6]

258. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, siyah bir kadın – veya siyah bir genç– Mescid–i Nebevî'yi süpürürdü. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o kadını –veya genci– göremeyince onun nerede olduğunu sordu.
– Öldü, dediler. Hz. Peygamber:
– *"Bana haber verseydiniz ya!"* buyurdu. Sahâbîler o kadını –veya genci– önemsememişlerdi. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne devamla *"Bana mezarını gösterin"* buyurdu. Mezarını gösterdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun cenaze namazını kıldıktan sonra şöyle buyurdu:
"Bu kabirler orada yatanlar için zifirî karanlıktır. Üzerlerine kılacağım namaz sebebiyle Allah Teâlâ onların kabirlerini aydınlatır." [7]

259. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan koğulmuş öyleleri vardır ki, bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar." [8]

260. Üsâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Cennetin kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, içeri girenlerin çoğu yoksullardı. Zenginler ise hesap görmek için alıkonulmuştu. Cehennemlik olduğu kesinleşenlerin de ateşe girmesi emrolunmuştu.
Cehennemin de kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, cehenneme girenlerin çoğu kadınlardı." [9]

261. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Beşikte sadece üç kişi konuştu. Bunlardan biri Meryem'in oğlu Hz. Îsâ, diğeri Cüreyc ile macerası olan çocuktur.
Cüreyc ibadete düşkün bir kimseydi. Bir mâbede yerleşip orada ibadet etmeye başladı. Birgün annesi geldi:
– Cüreyc! diye seslendi.
Cüreyc kendi kendine: "Yâ Rabbî anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem" diye söylendi. Sonra namazına devam etti. Annesi de dönüp gitti.
Ertesi gün annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:
– Cüreyc! diye seslendi.
Cüreyc yine kendi kendine: "Rabbim! Anneme mi cevap vermeliyim, yoksa namazıma mı devam etmeliyim" diye söylendi. Sonra namazına devam etti. Birgün sonra annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:
– Cüreyc! diye seslendi.
Cüreyc içinden: "Rabbim! Anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem" diye söylendi. Sonra da namazına devam etti.
Bunun üzerine annesi:
– Allahım! Fâhişelerin yüzüne bakmadan onun canını alma! diye beddua etti.
Birgün İsrailoğulları Cüreyc ve ibadete düşkünlüğü hakkında konuşuyorlardı. Güzelliği ile meşhur bir fâhişe de oradaydı:
– Eğer isterseniz ben onu baştan çıkarabilirim, dedi. Vakit kaybetmeden Cüreyc'in yanına gitti. Fakat Cüreyc onun yüzüne bile bakmadı.
Cüreyc'in ibadethânesinde yatıp kalkan bir çoban vardı. Kadın onunla ilişki kurarak çobandan hâmile kaldı. Çocuğunu dünyaya getirince, onun Cüreyc'den olduğunu ileri sürdü. Bunu duyan halk Cüreyc'in yanına gelerek onu alaşağı ettiler ve ibadethânesini yıkarak kendisini dövmeye başladılar. Cüreyc:
– Niçin böyle davranıyorsunuz? diye sorunca:
– Sen bu fâhişe ile zina etmişsin ve senin çocuğunu doğurmuş, dediler. Cüreyc:
– Çocuk nerede? diye sordu. Çocuğu alıp ona getirdiler. Cüreyc:
"Yakamı bırakın da namaz kılayım" dedi. Namazını kılıp bitirince çocuğun yanına geldi ve karnına dokundu:

"Söyle çocuk! Baban kim?" diye sordu.
Çocuk:
– Babam falan çobandır, diye cevap verdi.
Bunu gören halk Cüreyc'in ellerine kapanarak öpmeye ve ellerini onun vücuduna sürerek af dilemeye başladılar:
– Sana altın bir mâbed yapacağız, dediler. Cüreyc:
– Hayır, eskiden olduğu gibi yine kerpiçten yapın, dedi. Ona kerpiçten bir mâbed yaptılar.
(Beşikte konuşan üçüncü şahsın macerası şöyledir:)
Çocuğun biri annesini emerken cins bir ata binmiş ve iyi giyinmiş yakışıklı bir adam oradan geçti. Onu gören anne:
– Allahım! Benim oğlumu da böyle yap! diye dua etti.
Emmeyi bırakan çocuk o adama bakarak:
– Allahım! Beni onun gibi yapma! dedi ve yine emmeye koyuldu.
Ebû Hüreyre der ki:
– Çocuğun emmesini anlatırken, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sel–lem*'in şehâdet parmağını ağzına alıp emişi hâlâ gözümün önündedir. Resûl–i Ekrem sözüne şöyle devam etti:
"Câriyenin birini:
– Zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek oradan geçirdiler. Câriye ise:
– Bana Allah'ım yeter; O ne güzel vekildir (hasbiyellâhü ve ni`mel vekil) diyordu.
Bunu gören anne:
– Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma! diye dua etti.
Memeyi bırakan çocuk câriyeye baktı ve:
– Allahım! Beni onun gibi yap! dedi.
Bunun üzerine anne ile çocuğu konuşmaya başladılar. Anne:
– Yakışıklı bir adam geçti. Ben de "Allahım! Benim oğlumu da böyle yap!" diye dua ettim. Sen ise "Allahım! Beni onun gibi yapma!" dedin. O câriyeyi zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek götürdüler. Ben "Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma!" diye dua ettim. Sen ise "Allahım! Beni onun gibi yap!" dedin. Niçin? diye sordu.
Çocuk dedi ki:
– O adam zâlimin tekiydi. Onun için ben "Allahım! Beni onun gibi zorba yapma!" diye dua ettim. O câriye zina etmediği hâlde zina ettin diye dövüyorlardı. Hırsızlık yapmadığı hâlde, hırsızlık yaptın diyorlardı. Bunun için de "Allahım! Beni onun gibi yap!" diye dua ettim.[10]

* Bu hadisin sadece üç çocuğun konuştuğu belirtilmekle beraber çocukluk yaşta yedi ve on çocuğun konuştuğuna dair rivayetler vardır. Hadisten öğreneceklerimiz: Ana babaya itaatın önemli görevlerden olmasıdır. Kılınan namaz farz olmadığı takdirde ana babanın çağrısına kulak verilmelidir. [11]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 101
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 101
[3] Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4.
Kısa şekliyle 614'de gelecektir.
[4] Buhârî, Nikâh 15, Rikak 16. Hadis Müslim'de yoktur. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 5.
[5] Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhîd 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22.
615'de tekrar gelecek ve gerekli bilgi orada verilecektir.
[6] Buhârî, Tefsîru sûre (18), 6; Müslim, Münâfikûn 18.
[7] Buhârî, Salât 72, Cenâiz 67; Müslim, Cenâiz 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 57; İbni Mâce, Cenâiz 32.
[8] Müslim, Birr 138, Cennet 48.
[9] Buhârî, Rikak 51, Nikâh 87; Müslim, Zikir 93.
489'da tekrar gelecektir gerekli açıklama orada verilecektir.
[10] Buhârî, Amel fi's–salât 7, Mezâlim 35, Enbiyâ 48, 54; Müslim, Birr 7, 8.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 104

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sened Tetkiki Sonuçlarına Göre Meşhur Hadisler:

a1) Sahih Meşhur Hadis:

Sahih olan Meşhur hadise misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Bize Abdullah b. Yusuf haber verdi, dedi ki, bize Malik b. Enes, Nafi'den, o da Abdullah İbn Ömer'den naklen bildirdi ki Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi biriniz cum'a namazına geleceği zaman gusletsin."
Bu hadis bir çok tarikle Rasulullah'dan (s.a.v.) nakledilmiştir.[1]

---

[1] Bk. Buhari, Cum'a: 2, 5, 12, 26; Müslim, Cum'a: 1, 2, 4; Tirmizi, Cum'a: 3; Nesai, Cum'a: 7, 25; İbn Mace, İkame: 80, 83; Darimi, Salat: 190; Muvatta, Cum'a: 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/15, 46, 330; 2/3.; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26: YIYECEK BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN SOFRASı NASıLDı?

1788- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), tahtadan yapılmış sini veya masa gibi ayaklı sofralar üzerinde ufak ve ayrı tabaklarda yemek yemediler. Kepeği unundan iyice ayrılmış has ekmek -veya yufka ekmeği- de yemediler."** Bunun üzerine Katâde'ye ne üzerinde yemek yerlerdi diye sordum, Katâde: **"Şu yuvarlak deriden sofralar üzerinde"** dedi. (Buhârî, Et'ıme: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Muhammed b. Beşşâr diyor ki: Bu hadisin senedinde geçen Yunus; Yunus el İskaf'tır. Abdulvaris, İbn Saîd bu hadisi Saîd b. Ebî Arûbe'den, Katâde ve Enes'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 2

Ø TAVŞAN ETI YENILIR Mİ?

1789- Hişâm b. Zeyd b. Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes (r.a.)'den şöyle dediğini işittim:**"Merruzzahran denilen yerde bir tavşanı ürküttük Peygamber (s.a.v.)'in ashabı onun arkasından koştular ben de ona yetişip yakaladım ve tavşanı Ebû Talha'ya getirdim. İnceltilmiş taştan yapılan bir bıçakla onu kesti bir budunu veya kalçasını benimle Rasûlullah (s.a.v.)'e gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.)'de ondan yedi. Bunun üzerine ben yedi mi? dedim. Enes'te kabul etti ve yedi dedi."** (Buhârî, Hibe: 4; Ebû Dâvûd, Et'ıme: 26; Müslim, Sayd: 9)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Ammâr, Muhammed b. Safvân'dan (ki Muhammed b. Sayfî de denilir) hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

İlim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup tavşan etinin yenmesinde bir sakınca görmezler.

Bazı ilim adamları ise hayız gören bir hayvan olduğu için tavşan etinin yenmesini hoş görmezler.

BÖLÜM: 3

Ø KELER ETI YENIR MI?

1790- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.)'e keler eti yemenin hükmü sorulduğunda; **"Keleri ne yerim nede haram kılarım."** Buyurdular. (Müslim, Sayd: 7; Ebû Dâvûd, Et'ıme: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ebû Saîd, İbn Abbâs, Sabit b. Vedia, Câbir, Abdurrahman b. Hasene'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları kelerin yenmesi hakkında değişik görüşler ortaya koydular. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bir kısmı yenmesine izin verirken bir kısmı yenmesini hoş görmezler. İbn Abbâs'ın şöyle dediği rivâyet edildi: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in sofrasında keler yendi, Rasûlullah (s.a.v.), hoşlanmadığı için yemedi."**

BÖLÜM: 4

Ø SıRTLAN ETI YENIR MI?

1791- İbn ebî Ammâr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Câbir'e, sırtlan; av hayvanı mıdır? diye sordum. Evet dedi. Onun etinden yiyebilir miyim? Dedim. Evet dedi. Rasûlullah (s.a.v.) mi böyle buyurdu dedim. Evet dedi. (Ebû Dâvûd, Et'ıme: 31; Nesâî, Sayd: 27; İbn Mâce: Sayd: 15)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları bu hadise göre sırtlan eti yemekte bir sakınca görmezler. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Peygamber (s.a.v.)'den sırtlan etinin mekruh olduğuna dair bir hadis rivâyet edilmişse de senedi sağlam değildir.

Bazı ilim adamları sırtlan etinin yenmesini hoş görmezler.

İbn'ül Mübarek bunlardandır.

Yahya b. Kattan diyor ki: Cerir b. Hâzim bu hadisi Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, İbn ebî Ammâr'dan, Câbir'den ve Ömer'den, Ömer'in sözü olarak rivâyet ediyor. İbn Cüreyc'in hadisi daha sahihtir. İbn ebî Ammâr: Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Ammâr olup Mekkelidir.

1792- Huzeyme b. Cez' (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'e sırtlan eti yemenin hükmünü sorduğumda: **"Sırtlan eti yiyen var mı?"** buyurdular. Sonra kurt eti yemenin hükmünü sordum: **"Hayırlı kimseler kurt eti yer mi?"** buyurdular. (İbn Mâce: Sayd: 14)

Tirmizî: Bu hadisin senedi sağlam değildir. Bu hadisi sadece İsmail b. Müslim'in, Abdulkerim'den ve Ebû Ümeyye'den rivâyeti olarak bilmekteyiz. Bazı hadisçiler İsmail ve Abdulkerim hakkında söz etmişlerdir. Ebû Ümeyye = Abdulkerim b. Kays b. Ebî'l Muhârik'tır. Abdulkerim b. Mâlik el Cüzerî ise güvenilir bir kimsedir.

BÖLÜM: 5

Ø AT ETI YENIR MI?

1793- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize at etlerinden yedirdi ve bizi eşek eti yemekten yasakladı."** (İbn Mâce, Zebaih: 12; Nesâî, Sayd: 29)

Tirmizî: Bu konuda Esma binti ebû Bekir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok kişi bu hadisi Amr b. Dinar vasıtasıyla Câbir'den rivâyet etmişlerdir. Bu hadisi, Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinâr'dan, Muhammed b. Ali'den ve Câbir'den rivâyet etmiştir. İbn Uyeyne'nin rivâyeti daha sahihtir. Muhammed'den işittim şöyle demişti: Sûfyân b. Uyeyne Hammad b. Zeyd'den hafıza yönünden daha sağlamdır.

BÖLÜM: 6

Ø EHLÎ EŞEK ETI YENIR MI?

1794- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Hayber günü kadınlarla geçici nikah yapmayı ve ehlî eşeklerin etlerinin yenmesini yasakladı."** (İbn Mâce:: Zebaih: 13; Nesâî, Sayd: 31)

Saîd b. Abdurrahman el Mahzûmî, Sûfyân vasıtasıyla Zührî'den, Abdullah ve Hasan'dan -ki ikisi de Muhammed b. El Hanefiyye'nin oğludur- bize hadis aktarmıştır.

Abdullah b. Muhammed, Ebû Haşim diye künyelenir.

Zührî diyor ki: O iki oğuldan en makbul olanı Hasan b. Muhammed'tir. (Benzeri bir ifade ile anlattı.) Saîd b. Abdurrahman'dan başkası ise İbn Uyeyne'den naklederek şöyle diyor: O iki oğuldan en makbul olanı Abdullah b. Muhammed'tir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1795- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre:**"Rasûlullah (s.a.v.), Hayber günü yırtıcı hayvanlardan her sivri dişliyi, hedef yapılarak öldürülen hayvan etinden yemeyi ve ehlî (evcil) eşek etlerinin yenmesini haram kıldı."** (İbn Mâce, Sayd: 13)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Câbir, Berâ, İbn ebî Evfâ, Enes, Irbâd b. Sâriye, Ebû Sa'lebe, İbn Ömer ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abdulaziz b. Muhammed ve daha başkaları bu hadisi Muhammed b. Amr'dan rivâyet ederek; sadece tekbir konu olan: **"Yırtıcı hayvanlardan her sivri dişliyi"** yasakladı şeklinde aktarmışlardır.

BÖLÜM: 7

Ø KAFIR MECUSILERIN TENCERE VE TABAKLARıNDAN YEMEK YENIR MI?

1796- Ebû Sa'lebe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Mecusilerin tencere ve tabaklarının durumu soruldu da: **"Onları tertemiz yıkayın sonra onlar içersinde pişirip yeyin. Ayrıca yırtıcı sivri dişli hayvan etlerinden yemeyi de yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 45)

Tirmizî: Bu hadis Ebû Sa'lebe'nin rivâyeti olarak meşhurdur. Bu hadis değişik şekillerde de kendisinden rivâyet edilmiştir. Ebû Sa'lebe'nin ismi Cersûb'tur. Cürhüm ve Nâşib olduğu da söylenir. Bu hadis Ebû Kılâbe'den, Ebû Esma er Rahabî'den ve Ebû Sa'lebe'den de rivâyet edilmiştir.

1797- Ebû Sa'lebe el Huşenî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ebû Sa'lebe: Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Biz, Ehli Kitab denilen insanların topraklarında bulunuyor onların tencerelerinde yemek pişirip kaplarından su içiyoruz! Rasûlullah (s.a.v.), o kaplarından başkasını bulamaz iseniz onları güzelce yıkayın su ile temizleyin buyurdu.

Sonra, Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. "Av bölgelerinde bulunuyoruz nasıl yapalım?" Buyurdular ki: Eğitilmiş köpeğini gönderdiğin ve Allah'ın ismini de andığın yani besmele çektiğin vakit o hayvan ölse dahi onu ye. Eğer eğitilmemiş bir köpek yakalamış gelmiş ise İslam'a göre kesildiyse ye. Allah'ın adını anarak yani besmele çekerek okunu fırlatırsan ve silahın hayvanı öldürse bile ye. (Ebû Dâvûd, Etıme: 45)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø KATı YAĞLAR IÇERSINE FARE DÜŞERSE NE YAPıLMALı?

1798- Meymûne (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Bir fare yağ kabı içerisine ölü olarak bulundu. Bunun hükmü Rasûlullah (s.a.v.)'e sorulunca: "Fareyi ve farenin bulaştığı çevresindeki yağı alın geri kalanını yeyin"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Etıme: 47; İbn Mâce, Etıme: 8)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis Zuhrî'den, Ubeydullah'tan İbn Abbâs'tan rivâyet edilmiş olup **"Meymûne"** zikredilmemiştir. İbn Abbâs'ın, Meymûne'den rivâyeti daha sahihtir. Ma'mer, Zühri'den, Saîd b. Müseyyeb'den, Ebû Hüreyre'den bir benzerini rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet pek makbul değildir.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Ma'mer'in, Zühri'den, Saîd b. Müseyyeb'den, Ebû Hüreyre'den rivâyet ederek şunları aktarmıştı: Rasûlullah (s.a.v.)'den soruldu da buyurdular ki: **Katı yağ ise fareyi ve çevresindeki yağı atın eğer yağ sıvı ise ona yaklaşmayın."** Bu rivâyet hatalıdır Ma'mer bu hadiste hata etmiştir. Muhammed şöyle devam ediyor: Sahih olan; Zühri'nin, Ubeydullah'tan, İbn Abbâs'tan ve Meymûne'den rivâyet edilendir.

BÖLÜM: 9

Ø SOL EL ILE YEMEK IÇMEK YASAKLANMıŞTıR

1799- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sol elinizle yiyip içmeyin çünkü şeytan sol eliyle yer ve içer."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 19; İbn Mâce: Etıme: 8)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Ömer b. Ebî Seleme, Seleme b. el Ekvâ', enes b. Mâlik ve Hafsa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Mâlik ve İbn Uyeyne bu hadisi Zühri'den, Ebû Bekir b. Ubeydullah'tan ve İbn Ömer'den rivâyet ettiler. Ma'mer ve Ukayl ise; Zühri, Sâlim, İbn Ömer'den rivâyet etmişlerdir. Mâlik ve İbn Uyeyne'nin rivâyeti daha sahihtir.

1800- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz yiyeceğinde sağ eliyle yesin içeceğinde de sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan sol eliyle yer içer."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 19; İbn Mâce: Etıme: 8)

BÖLÜM: 10

Ø YEMEKTEN SONRA PARMAKLARı YALAMAK GEREĞI

1801- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biri yemek yediğinde parmaklarını yalasın çünkü bereketin yiyeceklerin hangi parçasında olduğunu bilemezsiniz."** (Müslim, Eşribe: 18)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Ka'b b. Mâlik ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu şekliyle sadece Süheyl'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Muhammed'e bu hadis hakkında sordum. Dedi ki: Abdulaziz'in muhtelif hadislerinden olup sadece bu hadisiyle bilinir.

BÖLÜM: 11

Ø YERE DÜŞEN LOKMA VE YIYECEK PARÇALARı NE YAPıLMALı?

1802- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz bir şey yerken bir parçası yere düşerse, onu alıp üzerindeki bulaşanı giderip yesin şeytana bırakmasın."** (İbn Mâce: Etıme: 13)

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1803- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) yemeğini yedikten sonra yemek yediği üç parmağını yalardı ve şöyle buyururdu. Birinizin yiyeceğinden bir parçası yere düşerse düşen parçadan toz toprak ne varsa onu giderip o parçayı yesin o parçayı şeytana bırakmasın. Rasûlullah (s.a.v.), yemek kaplarını tertemiz etmemizi bize emreder ve şöyle buyururdu: **"Yemeğinizin hangi parçasında bereketin olduğunu bilemezsiniz."** (İbn Mâce, Etıme: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

1804- Ebû'l Yemân el Mualla b. Râşid (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sinan b. Seleme'nin çocuk doğuran cariyesi ninem Ümmü Âsım'dan rivâyet ederek şöyle dedi: Nübeyşetül Hayr bize geldi biz bir tabakta yemek yiyorduk, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu bize aktardı: **"Her kim bir kapta yemek yer ve o kabı da tertemiz hale getirirse o tabak kendisi için istiğfar eder yani o kimsenin günahlarının bağışlanmasını ister."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 17)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Mualla b. Râşid'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Yezîd b. Harun ve hadis imamlarından pek çok kimse bu hadisi Mualla b. Râşid'den rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 12

Ø TABAĞıN ORTASıNDAN YEMEMELI

1805- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bereket yemeğin ortasına iner dolayısıyla siz yemeği ortasından değil kenarlarından yeyin."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis sadece A'ta b. Sâib'in rivâyetiyle bilinmektedir. Şu'be ve Sevrî'de bu hadisi A'ta b. Sâib'den rivâyet etmişlerdir.

Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 13

Ø SOĞAN VE SARıMSAK YIYEN MESCIDLERDEN UZAK DURMALı

1806- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Her kim şundan ilk önce sarımsak dedi sonra sarımsak soğan ve pırasa dedi, mescidlerimize yaklaşmasın."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 40)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Câbir b. Semure, Kurre b. İyas el Müzenî ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1807- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'ye hicret ettiğinde Ebû Eyyûb'un evine misafir oldu. Yemek yediği vakit artanını Ebû Eyyûb'e gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.), bir gün yemeği hiç yemeden ona geri göndermişti. Ebû Eyyûb Rasûlullah (s.a.v.)'e gelip durumu öğrenmek isteyince; O yemekte sarımsak vardı! buyurdular. Ebû Eyyûb: Sarımsak haram mıdır? Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Hayır fakat ben kötü kokusundan dolayı hoşlanmam."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 40)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø PIŞMIŞ SOĞAN VE SARıMSAĞıN YENEBILECEĞI

1808- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Çevrenizdeki insanları rahatsız ettiği için sarımsak yemek yasaklandı. Ancak pişmiş olursa bu rahatsızlığı yapmayacağı için yenebilir."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 27)

1809- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Sarımsak yemek uygun değildir, pişmiş olursa yenebilir."** (Müslim, Eşribe: 31; İbn Mâce: Etıme: 59)

Tirmizî: Bu hadisin senedi bu şekliyle sağlam değildir. Bu şekilde Ali'nin kendi sözü olarak rivâyet edilmiştir. Şerik b. Hanbel vasıtasıyla mürsel olarak ta rivâyet edilmiştir. Muhammed diyor ki: Cerrâh b. Melîh; doğru dürüst birisidir. Cerrâh b. Zahhak ise orta yollu birisidir.

1810- Ubeydullah b. ebî Yezîd (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Ümmü Eyyûb ona şöyle anlattı: **"Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'ye hicret edip geldiğinde onlara misafir olmuştu. Rasûlullah (s.a.v.), için içersinde bu (soğan, sarımsak) sebzelerinin bulunduğu ağır bir yemek yaptılar. Rasûlullah (s.a.v.), o yemekten hoşlanmadı ve ashabına: Siz o yemekten yeyin. Ben sizden biri gibi değilim ben yanımdaki melek arkadaşımı o koku ile rahatsız edip incitmekten korkarım."** (Müslim, Eşribe: 31; İbn Mâce: Etıme: 59)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ümmü Eyyûb, Ebû Eyyûb el Ensarî'nin hanımıdır.

1811- Ebû'l Âliye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Sarımsak helal olan rızıklardandır."** (Müslim, Eşribe: 31; İbn Mâce: Etıme: 59)

Tirmizî: Ebû Halde'nin adı Hâlid b. Dinar'dır. Hadisçiler yanında güvenilen bir kişidir. Enes b. Mâlik'e ulaşmış ve ondan hadis işitmiştir. Ebû'l Âliye'nin adı: Rüfey'dir. Riyâhî'de denilir. Abdurrahmam b. Mehdî diyor ki: Ebû Halde seçkin Müslümanlardandır.

BÖLÜM: 15

Ø UYKU ZAMANıNDA KAPLAR ÖRTÜLMELI ıŞıKLAR SÖNDÜRÜLMELIDIR

1812- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Kapılarınızı örtün, tulumlarınızı bağlayın, kaplarınızın ağzını kapayın, örtülmesi gerekenleri örtün, kandilleri söndürün, çünkü; şeytan kapalıyı açamaz, kırbanın bağını çözemez, kapların örtülerini açamaz. Çünkü fare; kandillerin içindeki yağı ve fitili yemek ister böylece ev halkının başına evlerini yakabilir."** (Müslim, Eşribe: 12; İbn Mâce, Eşribe: 16)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Câbir'den değişik yollardan da rivâyet edilmiştir.

1813- Sâlim'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Uyuyacağınız zaman evlerinizde ateşleri söndürünüz, gerekli tedbirleri alınız."** (Müslim, Eşribe: 12; İbn Mâce, Eşribe: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 16

Ø HURMAYı VE BENZERI MEYVELERI IKIŞER IKIŞER YEMEMEK

1814- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Sahibinden izin almaksızın hurmayı ikişer ikişer yemeyi yasakladı."** (Müslim, Eşribe: 25; Ebû Dâvûd, Etıme: 43)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekir'in azâdlı kölesi Sa'd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø TEMEL GıDA MADDELERININ EVLERDE BULUNDURMA GEREĞI

1815- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"(Temel gıda maddelerimizden olan) Hurma bir evde bulunmazsa o evin halkı aç sayılır."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 41; İbn Mâce: Etıme: 38)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Rafi'nin hanımı Selma'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Hişâm b. Urve'nin rivâyeti olarak bu şekliyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Bu hadis hakkında Buhârî'ye sordum şöyle dedi: Yahya b. Hassân'dan başka bu hadisi rivâyet eden bir kimse tanımıyoruz.

BÖLÜM: 18

Ø YEMEK YEDIKTEN SONRA HAMDEDEN KIMSEDEN ALLAH RAZı OLUR

1816- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah, bir şey yeyip içtikten sonra kendisine hamdeden kimseden razı olur."** (Müslim, Zikir Dua: 24; İbn Mâce: Etıme: 16)

Tirmizî: Bu konuda Ukbe b. Âmir, Ebû Saîd, Âişe, Ebû Eyyûb ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen olup pek çok kimse Zekeriyya b. Ebû Zaide'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir. Bu hadis sadece Zekeriyya b. ebî Zaide'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 19

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), CÜZZAMLı BIR KIMSEYLE YEMEK YEMIŞ MIDIR?

1817- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.v.), cüzzam hastalıklı birinin elini tutarak yemek kabına kendi eliyle birlikte getirdi ve şöyle dedi: **"Allah'ın adıyla Allah'a güvenerek ve ona dayanarak ye."** (Müslim, Selem: 36; İbn Mâce: Tıp: 44)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Yunus b. Muhammed'in, Mufaddal b. Fedâle'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Mufaddal b. Fedâle: Basralı bir ihtiyardır. Yine Basralı olan başka bir Mufaddel b. Fedâle daha vardır ki: berikinden daha güvenilir ve daha meşhurdur. Şu'be bu hadisi Habib b. Şehîd'den, İbn Büreyde'den; **"Ömer bir cüzamlının elinden tutarak…"** diye rivâyet etti. Şu'be'nin rivâyeti daha sahih ve sağlamdır.

BÖLÜM: 20

Ø MÜMIN ILE KAFIRIN YEDIKLERI KAÇ BAĞıRSAK DOLDURUR?

1818- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"kafir yedi bağırsak dolduracak kadar yer mümin ise tek bağırsak dolduracak kadar yemek yer."** (İbn Mâce: Etıme: 3; Müslim, Eşribe: 34)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Ebû Basra el Gıfârî, Ebû Musa, Cehcah el Gıfârî, Meymûne ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

1819- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e kafir olan bir kimse misafir olarak geldi Rasûlullah (s.a.v.) onun için bir koyundan süt sağılıp ikram edilmesini emretti. Koyundan süt sağıldı misafir içti sonra başka bir koyun sağılmasını emretti koyundan süt sağıldı misafir onu da içti sonra tekrar başka bir koyun sağıldı onu da içti böylece yedi koyun sütünü içmiş oldu. Ertesi sabah Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.) yine bir koyundan süt sağılmasını emretti, süt sağıldı misafir içti başka bir koyundan süt sağılmasını emretti süt sağıldı fakat misafir bu sütü içip bitiremedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mümin bir bağırsak dolduracak kadar içer kafir ise yedi bağırsak dolduracak kadar yer ve içer."** (İbn Mâce: Etıme: 3; Müslim, Eşribe: 34)

Tirmizî: Bu hadis Süheyl'in rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 21

Ø IKI KIŞININ YEMEĞI ÜÇ KIŞIYE YETERLIDIR

1820- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İki kişinin yemeği üç kişiye, üç kişinin yemeği de dört kişiye yeterlidir."** (İbn Mâce, Etıme: 2)

Tirmizî: Bu konuda Câbir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Câbir ve İbn Ömer; Peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivâyet etmişlerdir: **"Tek kişinin yemeği iki kişiye, iki kişinin yemeği dört kişiye dört kişinin yemeği ise sekiz kişiye yeterlidir."**

Muhammed b. Beşşâr; Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Sûfyân'dan, Âmeş'den, Ebû Sûfyân'dan, Câbir'den bu hadisi aynı şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 22

Ø ÇEKIRGE YENIR MI?

1821- Abdullah b. ebî Evfâ (r.a.)'den rivâyete göre, kendisine çekirge yenilip yenilmeyeceği sorulduğunda şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte altı savaşa katıldım çekirge yiyorduk."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 34; Müslim, Sayd: 8)

Tirmizî: Bu hadisi Sûfyân b. Uyeyne, Ebû Yâfûr'dan aynı şekilde rivâyet ederek **"altı savaşa"** demiştir. Sûfyân es Sevrî ve başkaları ise aynı hadisi Ebû Ya'fûr'dan rivâyet ederek **"yedi savaş"** demişlerdir.

1822- İbn ebî Evfâ'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber yedi savaş yaptık çekirge yiyorduk."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 34; Müslim, Sayd: 8)

Tirmizî: Şu'be bu hadisi Ebû Ya'fûr'dan ve İbn ebî Evfâ'dan rivâyet ederek şöyle diyor: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile pek çok savaşa katıldık çekirge yiyorduk."**

Aynı şekilde Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer'den ve Şu'be'den bu hadisi bize böylece aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Ya'fûr'un ismi: **"Vakîd"** tir. Aynı zamanda **"Vakdan"** da denilmektedir. Başka bir Ebû Ya'fûr daha vardır ki onun da ismi Abdurrahman b. Ubeyd b. Bestas'tır.

BÖLÜM: 23

Ø ÇEKIRGE DE ALLAH'ıN ORDULARıNDAN BIR ORDU MUDUR?

1823- Câbir b. Abdullah ve Enes b. Mâlik (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v.) çekirgelerin aleyhine dua ettiği zaman şöyle derdi: Allah'ım büyüklerini öldür küçüklerini helak et, yumurtalarını boz, kökünü kes, geçimliğimiz olan ürün ve rızıklardan onların ağzını uzak tut şüphesiz sen duayı işitensin.

Bir adam Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın ordularından bir ordu olan çekirgeler ordusunun kökünün kesilmesine nasıl dua edersin? Deyince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Çekirge balıkların denizde yaydığı bir yaratıktır."** (İbn Mâce, Sayd: 9; ebu Dâvûd: Etıme: 34)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Hadisin râvîlerinden Musa b. Muhammed b. İbrahim et Teymî hakkında hadisçiler söz etmişlerdir. Çok garib ve münker = hoş karşılanmayan rivâyetleri olan bir kimsedir.

Babası Muhammed b. İbrahim güvenilir bir kimse olup Medînelidir.

BÖLÜM: 24

Ø PISLIK YIYEN HAYVANLARıN ETI YENIR MI? SÜTÜ IÇILIR MI?

1824- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.): **"Her türlü pisliklerden yiyen, "cellale" isimli hayvanın etinden yemeyi sütünden içmeyi yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 14)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Aynı hadisi Sevrî, İbn ebî Necîh'den, Mûcâhid'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

1825- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), hedef dikilerek öldürülen hayvanın etinden yemeyi, pislik yiyen hayvanların sütünden içmeyi, tulumların ağzından su içmeyi yasakladı."** (Nesâî, Dahaya: 41; Ebû Dâvûd, Eşribe: 15)

Muhammed b. Beşşâr dedi ki: İbn ebî Adiyy, Saîd b. ebû Ârube'den, Katâde'den, İkrime'den, İbn Abbâs'tan bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 25

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'DE TAVUK ETI YEMIŞ MIDIR?

1826- Zehdem el Cermî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ebû Musa'nın yanına girdim tavuk yiyordu. Bana yaklaş ta sende ye dedi, çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.)'i tavuk yerken gördüm."** (Nesâî, Sayd: 33; Dârimî, Etıme: 22)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadis Zehdem'den değişik şekilde rivâyet edilmektedir. Bu hadisi sadece Zehdem'in rivâyeti olarak bilmekteyiz. Ebû'l Avvam, Imrân el Kattan'dır.

1827- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in tavuk eti yediğini gördüm."** Bu hadis buradakinden daha uzuncadır. (Dârimî, Etıme: 22)

Bu hadis hasen sahihtir. Eyyûb es Sahtiyanî bu hadisi aynı şekilde Kâsım et Temimî'den, Ebû Kılâbe'den ve Zehdem'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 26

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), TOY KUŞU ETINDEN YEMIŞ MIDIR?

1828- Sefîne (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte toy kuşu etinden yedim"** (Ebû Dâvûd, Etıme: 28)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İbrahim b. Ömer b. Sefîne'den, İbn ebî Fûdeyk hadis rivâyet etmiştir. Bu kimseye Büreyd b. Ömer b. Sefîne de denir.

BÖLÜM: 27

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), KEBAB YEMIŞ MIDIR?

1829- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. **"Ümmü Seleme Rasûlullah (s.a.v.)'e kızartılıp kebab haline getirilmiş bir et parçası ikram etmişti de Rasûlullah (s.a.v.) ondan yedikten sonra abdest almaksızın namaza kalktı."** (İbn Mâce, Etıme: 29)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Harîs, Muğîre ve Ebû Rafi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 28

Ø BIR YERE DAYANARAK YEMEK YEMEMEK

1830- Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ben bir yere dayanarak rahat bir şekilde yemek yemem."** Yani yemek için fazla zaman ayırıp vaktimi orada geçirmem. (Ebu Dâvûd, Etıme: 16; Dârimî, Etıme: 31)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup sadece Ali b. Akmer rivâyetiyle bilmekteyiz. Şu'be de Sûfyân es Sevrî vasıtasıyla bu hadisi Ali b. Akmer'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 29

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), BAL VE HELVAYı SEVER MIYDI?

1831- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.), helva ve balı severdi."** (İbn Mâce, Etıme: 36; Dârimî: Etıme: 34)

Bu hadis hasen sahih garibtir. Ali b. Müshir bu hadisi Hişâm b. Urve'den rivâyet etmiştir. Bu hadis hakkında daha fazla söz edilmiştir.

BÖLÜM: 30

Ø ET SUYU GıDA OLARAK ETIN AYNıSı MıDıR?

1832- Abdullah el Müzenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Et satın aldığınızda suyunu bol miktarda koyunuz yemekte et yiyemeyen kimse suyundan yesin çünkü iki etin birisi et suyudur. (Yani haşlanmış etin besin değeri iki parça olup birisi ette diğeri de etin suyundadır.)** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle Muhammed b. feza'nın rivâyetiyle bilmekteyiz.

Muhammed b. Feza'nın adı Muabbir'dir. Süleyman b. Harb bu kimse hakkında söz etmiştir. Alkame b. Abdullah ise Bekir b. Abdullah el Müzenî'nin kardeşidir.

1833- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Biriniz yapılan hiçbir iyiliği küçük görmesin. İyilik yapmak için hiçbir şey bulamazsa kardeşini güler yüzle karşılasın et satın alıp pişirmek istersen suyunu bol döküp iyilik olması için komşuna**

bir miktar ondan ver." (İbn Mâce, Etıme: 58; Dârimî, Etıme: 37)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be bu hadisi Ebû Imrân el Cevnî'den rivâyet etmektedir.

BÖLÜM: 31

Ø TIRIT YEMEĞININ YEMEKLER ARASıNDAKI ÜSTÜNLÜĞÜ

1834- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Erkeklerden pek çok kimse olgunluğa erişti kadınlardan ise Imrân kızı Meryem ve Firavun'un karısı Asiye kemale erişenlerden oldu. Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tirit yemeğinin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."** (Buhârî, Enbiya: 34; Nesâî, Muaşeret: 3)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 32

Ø ET NASıL YENMELIDIR?

1835- Safvân b. Ümeyye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Eti dişlerinizle ısıra ısıra yiyiniz çünkü bu şekil yemek daha lezzetli ve daha hoştur."** (İbn Mâce, Etıme: 27; Ebû Dâvûd, Etıme: 20)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadisi sadece Abdulkerim'in rivâyeti olarak bilmekteyiz. Bazı ilim adamları; Abdulkerim el Muallim hakkında söz etmişlerdir. Eyyûb es Sahtiyanî hafızası yönünden bu kimseyi eleştirmiştir.

BÖLÜM: 33

Ø ET BıÇAKLA KESILEREK TE YENILEBILIR MI?

1836- Amr b. Ümeyyete et Damrî (r.a.)'den rivâyete göre, bizzat kendisi: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kızartılmış koyun budundan keserek yediğini ve abdest almadan namaza gittiğini görmüştür."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 20)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Muğıre b. Şu'be'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 34

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), ETIN HANGI ÇEŞIDINI SEVERDI?

1837- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e pişmiş et getirildi ve ön budu kendisine takdim edildi, kendisi ön budu severdi ve onu dişleriyle ısıra ısıra yedi."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 20)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Âişe, Abdullah b. Cafer ve Ebû Ubeyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hayyan'ın ismi Yahya b. Saîd b. Hayyan'dır. Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr'in ismi ise Herim'dir.

1838- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e etler içerisinde ön but daha sevimliydi. Fakat et ve etli yemeklerini çok az bulurlardı. Etlerin içersinde ön kol daha kolay piştiği için severlerdi."** (İbn Mâce, Etıme: 28; Ebû Dâvûd, Etıme: 20)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 35

Ø SIRKE AZıK VE KATıK OLABILIR MI?

1839- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sirke ne güzel katıktır."** (İbn Mâce, Etıme: 33; Ebû Dâvûd, Etıme: 39)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Ümmü Hanî'den de hadis rivâyet edilmiştir. Abde b. Abdullah el Huzâî el Basrî, Muaviye b. Hişâm vasıtasıyla Sûfyân'dan, Muharib b. Disar'dan, Câbir'den rivâyet edilerek Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sirke ne iyi azıktır."**

Tirmizî: Bu hadis Mübarek b. Saîd'in rivâyetinden daha sahihtir.

1840- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sirke ne güzel azıktır."** (İbn Mâce, Etıme: 33; Ebû Dâvûd, Etıme: 39)

Abdullah b. Abdurrahman, Yahya b. Hassân vasıtasıyla Süleyman b. Bilâl'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet ederek: **"Sirke ne güzel katık ve azıktır"** demiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Bu hadisin Hişâm b. Urve'nin rivâyetinden olduğunu sadece Süleyman b. Hilâl'in hadisinden bilmekteyiz.

1841- Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hanî (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), yanıma geldi ve yanınızda bir şey var mı? buyurdular. Ben de: Hayır hiçbir şey yok sadece bir kaç parça kurumuş ekmek ve sirke vardır dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); sirkesi bulunan bir ev katıktan yoksun sayılmaz buyurdular."** (İbn Mâce, Etıme: 33; Ebû Dâvûd, Etıme: 39)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Ümmü Hanî'nin hadisini ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

Ebû Hamza es Sûmâlî'nin ismi Sabit b. ebû Safiyye'dir. Ümmü Hanî', Ali b. ebî Tâlib'den bir sûre sonra vefat etmiştir.

Muhammed'e bu hadis hakkında sordum. Dedi ki: Şa'bi'nin Ümmü Hanî'den hadis işittiğini bilmiyorum. Ebû Hamza senin yanında nasıl bir kimsedir, dediğimde Ahmed b. Hanbel onun hakkında ileri geri konuşmuşlar benim yanımda ise orta yollu bir kimsedir dedi.

1842- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Katık olarak sirke ne güzeldir."** (İbn Mâce, Etıme: 33; Ebû Dâvûd, Etıme: 39)

Bu hadis Mübarek b. Saîd'in hadisinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 36

Ø YAŞ HURMA ILE KARPUZ BIRLIKTE YENIR MI?

1843- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) yaş hurma ile karpuzu birlikte yerdi."** (Ebû Dâvûd, Et'ıme: 44)

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi Hişâm b. Urve'den, babasından mürsel olarak rivâyet etmişler ve **"Âişe'den"** dememişlerdir.

Bu hadisi aynı zamanda Yezîd b. Rûman, Urve ve Âişe'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 37

Ø YAŞ HURMA ILE SALATALıK BERABER YENIR Mİ?

1844- Abdullah b. Cafer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) yaş hurma ile salatalığı birlikte yerdi."** (İbn Mâce, Etıme: 37; Ebû Dâvûd, Etıme: 44)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece İbrahim b. Sa'd'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 38

Ø DEVE IDRARı ŞIFA OLARAK KULLANıLABILIR MI?

1845- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir; **"Ureyne Kabilesinden bazı kimseler Medîne'ye geldiler ve Medîne'nin havası onlara ağır geldi. Peygamber (s.a.v.) onları zekat develerinin bulunduğu Medîne dışındaki bir yere gönderdi ve tedavi için develerin sütlerinden ve idrarlarından içmelerini emretti."** (Müslim, Kasame: 2; Nesâî, Tahrimüddem: 7)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Bu hadis başka şekillerde de Enes'den rivâyet edilmiştir. Ebû Kılâbe, bu hadisi Enes'den, Saîd b. ebî Ârube de Katâde yoluyla Enes'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 39

Ø YEMEKTEN ÖNCE VE SONRA ELLERI YıKAMAK

1846- Selman (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tevratta okuduğuma göre yemeğin bereketinin yemekten sonra elleri yıkamak olduğunu okudum. Sonra bu konuyu Rasûlullah (s.a.v.)'e hatırlatarak Tevratta okuduğumu haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Yemeğin bereketi**

yemekten önce ve sonra elleri yıkamaktır" buyurdular. (Ebû davud, Etıme: 11)

Tirmizî: Bu konuda Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadisi sadece Kays b. Rabî'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Kays b. Rabi'in hadiste zayıf olduğu kaydedilmiştir. Ebû Haşim er Rummânî'nin ismi: Yahya b. Dinar'dır.

BÖLÜM: 40

Ø ABDEST, NAMAZ KıLıNACAĞıNDA ALıNıR

1847- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) tuvaletten çıktıktan sonra kendisine yemek hazırlanmıştı ve halk sana abdest suyu getirelim mi? dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben namaz kılacağım da abdest almakla emrolundum."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Amr b. Dinar bu hadisi Saîd b. Huveyris vasıtasıyla İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir. Ali b. el Medînî, Yahya b. Saîd'in şöyle dediğini nakletti**"Sûfyân es Sevrî, yemekten önce el yıkamayı ve tabağın altına pide ve yufka koymayı hoş görmezdi."**

BÖLÜM: 41

Ø YEMEĞE BAŞLARKEN BESMELE ÇEKMEK

1848- Ikraş b. Zübeyd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Mürre b. Ubeyd oğulları malların zekatlarını benimle Rasûlullah (s.a.v.)'e gönderdiler. Medîne'ye Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldim onu Muhâcir ve Ensâr arasında oturur buldum. Ikraş şöyle devam etti: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), elimden tutarak Ümmü Seleme'nin evine götürdü ve yemek var mı? buyurdu. Arkasından parça eti bol büyük bir kap ve tirit getirildi. Ondan yemeye yöneldik, derken ben elimi kabın her tarafında dolaştırmaya başladım. Rasûlullah (s.a.v.)'de kendi önünden yemekteydi. Rasûlullah (s.a.v.) sol eliyle benim sağ elimi tuttu ve şöyle dedi: **"Ey Ikraş! Bu tek çeşitten oluşan bir yemektir, bir yerden ye."**

Sonra içinde çeşitli hurma bulunan veya -Şek, Ubeydullah'tan gelmiştir- Olmuş ve yaş hurma bulunan bir tabak getirildi. Ben kendi önümden yemeye başladım. Rasûlullah (s.a.v.)'in eli ise tabak etrafında dolaşmaya başladı ve Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Ikraş! İstediğin yerden ye bu bir çeşit değildir. Sonra bize su getirildi Rasûlullah (s.a.v.), ellerini yıkadı avuçlarının ıslaklığı ile yüzünü kollarını ve başını sıvazladı ve dedi ki: Ey Ikraş! Ateşin değdiği şeylerden dolayı alınacak abdest budur."** (İbn Mâce, Etıme, 7; Ebû davud, Etıme: 15)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Alâ b. Fadl'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Alâ bu hadisi tek başına rivâyet etmektedir. Ikraş'ın Peygamber (s.a.v.)'den sadece bu hadisini biliyoruz.

BÖLÜM: 42

Ø KABAK YEMEĞI NASıLDıR?

1849- Ebû Talût (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'in yanına girdim kabak yiyor ve şöyle diyordu: **"Ne güzel bitkisin sen Rasûlullah (s.a.v.)'in seni sevmesinden dolayı bana ne kadar sevimlisin."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 21; İbn Mâce, Etıme: 26)

Tirmizî: Bu konuda Hakîm b. Câbir ve babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

1850- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yemek kabı içerisinde kabağı araştırdığını gördüm bu yüzden kabağı severim."** (İbn Mâce, Etıme: 26; Ebû Dâvûd, Etıme: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis değişik şekillerde de yine Enes'den rivâyet edilmiştir.

Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in önünde kabağı görmüş ve bu nedir? Demişti; **"Bu kabaktır"** dedi. Bizde ondan sonra yemeklerimizde kabağı çoğaltmıştık.

BÖLÜM: 43

Ø ZEYTIN YAĞı YEMEK OLARAK VE TEDAVI DE KULLANıLıR Mı?

1851- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Zeytin yağını yiyin ve sürünün çünkü o bereketli bir ağacın ürünüdür."** (İbn Mâce, Et'ıme: 34; Dârimî, Etıme: 346)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Abdurrezzak'ın, Ma'mer'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdurrezzak bu hadisin senedinde karışıklığa düşmüştür. Kimi rivâyette **"Ömer'den"** derken bazen de şüphe ederek: **"Ömer'in Peygamber (s.a.v.)'den aktardığını zannediyorum"** demekte. Bazen de: **"Zeyd b. Eslem'den ve babsından"** diyerek mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Ebû Dâvûd Süleyman b. Ma'bed; Abdurrezzak vasıtasıyla Ma'mer'den, Zeyd b. Eslem'den, babasından geçen hadisin bir benzerini bize rivâyet etti ve **"Ömer'den"** demedi.

1852- Ebû Esîd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zeytin yağını yeyiniz ve sürününüz çünkü o bereketli bir ağaçtandır."** (İbn Mâce, Et'ıme: 34; Dârimî, Etıme: 346)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Bu hadisi sadece Sûfyân es Sevrî'nin Abdullah b. İsa'dan rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 44

Ø KÖLE VE HIZMETÇILERLE BIRLIKTE YEMEK YEMEK

1853- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu bize haber vermiştir: **"Sizin birinizin hizmetçisi pişirdiği, hazırladığı yemeğin ateşine ve dumanına katlanıyorsa o hizmetçiyi elinden tutarak kendisiyle beraber aynı sofraya oturtsun, eğer bunu yapamaz ise o yemekten ona da yedirsin."**

(İbn Mâce, Et'ıme: 50; İbn Mâce, Etıme: 19)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Hâlid, İsmail'in oğludur. İsmi: Sa'd'tır.

BÖLÜM: 45

Ø YEMEK YEDIRMENIN DEĞER VE KıYMETI

1854- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Selamı yaygınlaştırın, yemek yediriniz ve savaşlarda kafirlerin başlarını uçurunuz ki Cennetlere varis olasınız."** (İbn Mâce, Etıme: 23; Dârimî, Etıme: 39)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr, İbn Ömer, Enes, Abdullah b. Selam, Abdurrahman b. Âişe, Şüreyh b. Hanî ve babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ziyâd'ın, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği bu hadis hasen sahih garibtir.

1855- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rahman olan Allah'a kulluk yapın, yemek yedirin, selamı yaygınlaştırın ki Cennete selametle giresiniz."** (İbn Mâce, Etıme: 23; Dârimî, Etıme: 39

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 46

Ø AKŞAM YEMEĞINI TERKETMEK IHTIYARLıK GETIRIR MI?

1856- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir miktar hurma bile olsa akşam yemeğini yeyiniz, çünkü akşam yemeğini kaldırmak ihtiyarlık ve güçsüzlüğe sebep olur.** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hoş karşılanmayan münker hadislerdendir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Anbese hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiştir. Abdulmelik b. Allak bilinmeyen meçhul bir kimsedir.

BÖLÜM: 47

Ø YEMEK NASıL YENMELI?

1857- Ömer b. ebî Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Seleme'nin oğlu Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girmişti o anda Rasûlullah (s.a.v.)'de yemek yiyordu. Rasûlullah (s.a.v.), çocuğa: **"Yaklaş bismillah de sağ elinle ve önünden ye"** buyurdular. (Dârimî, Etıme: 9; Ebû Dâvûd, Etıme: 19)

Tirmizî: Bu hadis ayrıca Hişâm b. Urve'den, Ebû Vecze es Sa'dî'den, Müzeyneli bir kişiden ve Ömer b. ebî Seleme'den de rivâyet edilmiştir. Hişâm b. Urve'nin arkadaşları bu hadisin rivâyetinde ihtilaf etmişlerdir.

Ebû Vecze es Sa'dî'nin adı Yezîd b. Ubeyd'tir.

1858- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yemek yiyeceğinizde Bismillah deyin başında unutursa hatırladığı an önünde de sonunda da bismillah desin."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 15)

Aynı sened ile Âişe'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir. **"Rasûlullah (s.a.v.), ashabından altı kişi ile yemek yiyordu. Derken bir arabi geldi bismillah demeden iki lokma aldı ve yemek bitiverdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Bu kimse bismillah demiş olsaydı bu yemek hepimize yetecekti."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ümmü Gülsüm, Ebû Bekir es Sıddık'ın oğlu Muhammed'in kızıdır.

BÖLÜM: 48

Ø YEMEKLERDEN SONRA ELLER MUTLAKA YıKANMALıDıR

1859- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şeytan (veya değişik mikrop, böcek ve bakteriler) hassas ve yalayıp yok edicidirler kendinizi ondan koruyun. Her kim elinde yemek bulaşığı ve kokusu varken yatıp uyursa ve geceleyin kendisine bir şey olursa kendisinden başka kimseyi suçlamasın."** (Ebû Dâvûd, Et'ıme: 53; İbn Mâce, Et'ıme: 22)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Ayrıca bu hadis Süheyl b. ebî Salih'in babasından Ebû Hüreyre'den de rivâyet edilmiştir.

1860- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim elinde yemek bulaşığı ve kokusu varken yatıp uyursa bu yüzden başına bir iş gelirse kendisiden başka kimseyi suçlamasın."** (Ebû Dâvûd, Et'ıme: 53; İbn Mâce, Et'ıme: 22)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu şekliyle A'meş'in rivâyeti olarak biliyoruz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Tasnif Yolları

Hadislerin iki türlü tasnif yolu vardır:
Usûl tasnifi: Bunlar hadisin, musannifden isnadın son noktasına ulaşıncaya kadar senediyle tasnif edildiği eserlerdir. Bunların birtakım yolları vardır. Bazıları şunlardır:
1- Cüzler: Herbir ilim babı için özel ve bağımsız bir cüz tasnif edilir. Mesela, namaz bahsi için özel bir cüz, zekât bahsi için özel bir cüz tasnif eder ve bu böylece sürüp gider. Nakledildiğine göre bu ez-Zührî ve onun çağdaşlarının izlediği yoldur.
2- Bablara göre tasnif: Tek bir cüzde birden çok bab bulunur ve bu bablar konulara göre düzenlenir. Fıkıh babları veya başka bablar şeklinde. Mesela Buhârî'nin, Muslim'in ve Sunen sahiblerinin izledikleri yol budur.
3- Müsnedlere göre tasnif: Her sahabinin hadislerini ayrı bir bölüm halinde toplayıp "Ebu Bekir'in Müsnedi"nde Ebu Bekir'den naklettiği bütün rivayetleri kaydeder. Ömer Müsned'inde Ömer'den naklettiği bütün rivayetleri zikreder ve bu böylece sürüp gider. İmam Ahmed'in Müsned'inde izlediği yöntem gibi.
b- Furû' Tasnifi: Bunlar bu eseri tasnif edenlerin usûlden naklederek asıllarına nisbet ile sened zikretmeksizin tasnif edilen eserlerdir. Bunun da çeşitli yolları vardır. Bazıları:
1- Bablara göre yapılan tasnif: İbn Hacer el-Askalanî'nin Bulûğu'l-Merâm, Abdu'l-Ğani el-Makdisî'nin Umdetu'l-Ahkâm adlı eserleri gibi.
2- Alfabetik sıraya göre düzenlenmiş tasnif: Suyuti'nin el-Camiu's-Sağir adlı eseri gibi.
Bunların dışında her iki türden de pek çok tasnif yolları vardır. Bu da hadis ehlinin, hadis öğrenimi ve maksatlarının gerçekleştirilmesi açısından, en uygun gördükleri yönteme göre yapılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sened Tetkiki Sonuçlarına Göre Meşhur Hadisler:

a1) Sahih Meşhur Hadis:

Sahih olan Meşhur hadise misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Bize Abdullah b. Yusuf haber verdi, dedi ki, bize Malik b. Enes, Nafi'den, o da Abdullah İbn Ömer'den naklen bildirdi ki Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi biriniz cum'a namazına geleceği zaman gusletsin."
Bu hadis bir çok tarikle Rasulullah'dan (s.a.v.) nakledilmiştir.[1]

---

[1] Bk. Buhari, Cum'a: 2, 5, 12, 26; Müslim, Cum'a: 1, 2, 4; Tirmizi, Cum'a: 3; Nesai, Cum'a: 7, 25; İbn Mace, İkame: 80, 83; Darimi, Salat: 190; Muvatta, Cum'a: 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/15, 46, 330; 2/3.; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİ ALTINCIHADİS

BEDENDEN DİĞER SADAKALAR

(as)Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Güneşin doğduğu her günde insanlardan herbir eklem üzerine sadaka vardır, iki kişi arasında adalet sağlaman sadakadır, bir adamı hayvanının üzerine kaldırman veya eşyasını hayvanının üzerine yüklemen sadakadır, güzel söz sadakadır, namaza yürüdüğün her adım sadakadır, yoldan eziyet verici şeyi kaldırman sadakadır." Bunu Buhari ve Müslim rivayet etti.1
Bu hadisi Buhari ve Müslim Hemmam bin Münebbih rivayetinden, o da Ebu Hureyre'den rivayet etti. Bunu Bezzar'da2Ebu Salih rivayetiyle tahric etti, o da Ebu Hureyre'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"İnsanın üç yüz altmış kemiği veya otuzaltı mafsalı vardır, her gün üzerine sadaka vardır." Dediler ki:
"Bulamayan kimse (ne yapacak)?" Buyurdu ki:
"İyiliği emredip, kötülükten nehyeder." Dediler ki:
"Gücü yetmeyen kimse (ne yapacak)?" Buyurdu ki:
"Yoldan kemiği kaldırır." Dediler ki:
"Buna da gücü yetmeyen kimse?" Buyurdu ki:
"Zayıfa yardım etsin." Dediler ki:
"Buna da gücü yetmeyen kimse?" Buyurdu ki:
"İnsanlara kötülük yapmayı terk etsin." Müslim Ayşe (r.a.)'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: "Allah Adem oğlunu üç yüz altmış mafsal üzerine yarattı (S:2), kim bu üç yüz altmış eklem adedince Allah'ı zikreder, Allah'a hamd eder, tesbih eder, müslümanların yolundan taşı kaldırır veya dikeni veya kemiği kaldırırsa veya iyiliği emreder veya kötülükten nehyederse, bu gününde nefsini ateşten uzaklaştırmış olarak akşamlar."3

1(1) Hadis sahihtir, Buhari ve Müslim tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(2) Hadis sahihtir, adamları güvenilirdir, sahihaynın adamlarındandır.
(3) Sahihtir, Müslim ve Tahavi tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
Yine Müslim Ebu'l Esved ed-Dili rivayetinden tahric etti, o da Ebu Zer'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Sizden birinizin herbir eklemi üzerine sadaka olur. Herbir tesbih sadakadır, herbir tahmid sadakadır, her bir tehlil, herbir tekbir sadakadır, iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek sadakadır, bütün bunların yerine duha namazının iki rekatı kafi gelir."4 İmam Ahmed ve Ebu Davud Büreyde'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"İnsanda üç yüz altmış mafsal vardır, herbir mafsal üzerine bir sadakada bulunması gerekir." Dediler ki:
"Buna kim güç yetirebilir ey Allah'ın nebisi?" Buyurdu ki:
"Mesciddeki sümüğü gömersin, yoldaki eziyet verici şeyi uzaklaştırırsın, eğer bunu bulamazsan, duha namazının iki rekatı sana yeter."5 Sahihayn'de Ebu Musa'dan rivayet edildi ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Herbir müslüman üzerine sadaka vardır." Dediler ki:
"Eğer bulamazsa?" buyurdu ki:
"Eliyle iş yapar nefsine fayda verir ve sadaka vermiş olur." Dediler ki:
"Eğer gücü yetmezse veya yapmazsa?" Buyurdu ki:
"Yardım dileyen ihtiyaç sahibine yardım eder." Dediler ki:
"Eğer yapmazsa?" Buyurdu ki:
"İyiliği emretsin." Dediler ki:
"Eğer yapmazsa?" Buyurdu ki:
"?erden geri dursun bu onun için sadakadır."6

(4) Müslim, Ahmed ve Ebu Davud'un başka bir rivayetiyle sahih sahihtir.
(5) Ahmed, Ebu Davud ve Tahavi tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(6) Buhari, Müslim, Ahmed ve Ebu Davud tahric etti.
İbni Hibban sahihinde7 ibni Abbas'dan (r.a.) tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Adem oğlunun her ucuna her gün sadaka vardır." Kavimden bir adam dedi ki:
"Buna kim güç yetirebilir?" Buyurdu ki:
"İyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek sadakadır, zayıfın yükünü taşımak sadakadır, sizden birinizin mescide giderken attığı her adım sadakadır." (S:3) Bunu Bezzar başkası tahric etti, onun Müsned'inde bir rivayete de şöyledir:
"İnsandan herbir yan için her gün sadaka veya namaz vardır." Bir adam dedi ki:
"Bu bize verilenlerin en şiddetlisidir" Buyurdu ki:
"İyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek sadaka veya namazdır, zayıfın yükünü taşıman namazdır, yoldan pisliği kaldırman namazdır, namaza giderken atılan her adım namazdır."Bezzar'ın bir rivayetinde ise: "Yoldan eziyet verici şeyi kaldırmak sadakadır veya namazdır" buyurdu."

(7) İbni Hibban ve Bezzar tahric etti, adamları sahih rivayet adamlarıdır, Ebu Ya'la ve Taberani'de Kebir'de tahric etti.
Taberani başka bir vecihten ibni Abbas'tan rivayetle merfu olarak Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Herbir ekleme veya herbir uzva her günde sadaka vardır, duhanın iki rekatı (namazı) bunun yerine yeterlidir."8 Ebu'd Derda'dan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ettiği nakledilir:
"Her nefse her günde sadaka vardır." Denildi ki:
"Eğer bir şey bulamazsa?" buyurdu ki:
"Gözü görmüyor mu, zeki, fasih, sıhhatli değil mi?"
"Evet" dedi. Buyurdu ki:
"Azından ve çoğundan verir, görüşü noksan olana görmen sadakadır, işitmesi zayıf olana işitmen sadakadır." 9
(8) Taberani Tebir ve Sağir'de buna benzerini tahric etti. Mecmau'z-Zevaid: 3/104.
(9) Musannif böyle zikretti, masdarı bilinmiyor.
İbni Hibban'ın sahihinde tahric ettiği geçen Ebu Zer hadisinin şerhinde zikretik ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Güneşin doğduğu her günde her Adem oğlunun nefsine sadaka vardır." Denilldi ki:
"Ya Rasulullah, bizim verecek sadakamız nerede?"Buyurdu ki:
"Muhakkak ki hayır kapıları çokur. Tesbih, tahmid, tekbir, tehlil, iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek, yoldan eziyet verici şeyi kaldırmak, sağıra işittirmen, köre yol göstermen, haceti üzerine kılavuzluk isteyene kılavuzluk etmen, imdat dileyenin imdadına koşman, (S:4) kol gücünle zayıfla birlikte (yükünü) taşıman, bütün bunlar senden senin nefsine sadakadır.""İnsanlardanher bir eklem üzerine sadaka vardır."Ebu Ubeyd1 dedi ki: Sülama: Aslen devenin ayak ucundaki kemikir. Dedi ki: Hadisin manası sanki: Ademoğlunun her kemiği üzerine sadaka vardır, şeklindedir. Ebu Ubeyd Sülema'nın develerdeki küçük kemik olduğuna işaret ediyor, sonra bil cümle Ademoğlu ve diğerlerinde bütün kemikler olarak tabir etti.
(1) Ğaribul hadis kitabında zikretti: 3/10 ve sonrası.
Onunyanında hadisin manası: Ademoğlunun kemiklerinden her kemik üzerine sadaka vardır, şeklindedir. Başkası dedi ki: Sülama: El ve ayak ucundaki kemiktir, bu kelimeyle cesedin bütün kemikleri kastedidi. Sülema cemi'dir (çoğuldur). Müfreddir (tekildir) de denildi. Tıp alimleri bedenin bütün kemiklerinin iki yüz kırk sekiz olduğunu ve onlara simsimaniyya denildiğini zikrettiler. Bazısı diyor ki: Üç yüzaltmış tanedir, iki almış beş tanesi görünür, geri kalanlar küçüktür, görünmez ve onlara simsimaniyyat denilmez, bu hadisler bu sözü doğruluyor. Herhalde asılda develerde kemiklerin en küçüğüne Sülema olduğu gibi, sülema ile küçük kemikler tabir edildi. Bezzar'ın Ebu Hureyre hadisi buna şahiddir, orada şöyle dedi: "Veya otuz altı eklemdir."

Bunu Bezzar'dan başkası da tahric etti, şöyledir: "Adem oğlunda altı yüz altmış tane kemik vardır." Bu rivayet yanlıştır. Ayşe ve Büreyde hadisinde üç yüzaltmış tane mafsal zikretti. Hadisin manası: Bu kemikler ve eklemlerin terkibi Allah'ın kula en büyük nimetlerindendir, onlardan herbir kemik bu nimete şükür olsun diye sadakaya muhtaçtır. Allah Teala buyurdu ki: (Ey insan!Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?) (İnfitar: 82/6-8) Ve buyurdu ki: (Rasulüm)De ki: Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz?) (Mülk: 67/23) (S:5) Ve buyurdu ki: (Siz hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı, şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi) (Nahl: 16/78) Ve: (Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi?) (Beled: 90/8-9) Mücahid dedi ki: Bu Allah'tan açık nimetlerdir, sana ikrar ettiriyor ki şükredesin.6 Bu ayeti Fudayl bir gece okudu ve ağladı, ağlayış sebebinden soruldu ve dedi ki: Allah sana göreceğin iki göz verdi diye hiç şükrederek geceledin mi? Sana konuşacağın bir dil verdiği için şükredek geceledin mi?.

(6) Bunu yine Abd bin Humeyd ve ibni Ebi Hatim Katade bin Numan'dan tahric etti.

İbni Ebid'dünya Selman-ı Farisi'ye isnatla şöyle dediğini rivayet etti: Bir adama dünya genişliği (zenginlik) verilmişti ve elindekiler geri alındı, bunun üzerine Allah'a hamdetmeye başladı, hatta onun yatacağı ancak bir hasır kaldı, yine Allah'a hamd-ü sena etti, başka birine yine zenginlik verildi ve hasır yataklı olana dedi ki:

"Sen ne üzerine Allah'a hamdediyorsun?" Dedi ki:

"Yaratıklara verilenin bana verilmesi karşılığında vermeyeceğim bir şey üzerine Allah'a hamdediyorum." Adam:

"Nedir o?" dedi. Dedi ki:

"Gözünü görmüyor musun? Dilini görmüyor musun? İki elini görmüyor musun? İki ayağını görmüyor musun?." Ebu Derda'ya isnadla şöyle dediğini rivayet etti:"Sağlık cesedin zenginliğidir."7 Yunus bin Ubeyd'den rivayet edildi ki: Bir adam kendisine geçim darlığını şikayet etti, Yunus ona dedi ki:

"Senin şu gördüğün gözüne karşı yüz bin dirhemin olması seni sevindirir mi?" Adam:

"Hayır" dedi. Eline bedel yüz bin dirhem sevindirir mi?" Adam:

"Hayır" dedi.

"İki ayağına?" Adam:

"Hayır" dedi. Yunus ona Allah'ın nimetlerini zikrediver dedi ki:

"Sen de yüzbinler görüyorum sen ihtiyacından şikayetleniyorsun."8 Vehb bin Münebbih'ten şöyle dediği rivayet edildi: Davud ehlinin hikmetinde şöyle yazılıdır: "Afiyet: Gizli mülktür."9

(7) İbni Ebi'd-dünya şükür kitabında rivayet etti.

(8) Ebu Nuaym Hilye'de zikretti: 3/22.

(9) İbni Ebi'd-dünya şükür kitabında tahric etti rakam: 119.

(S:6) Bekir el-Müzeni'den şöyle dediği rivayet edildi: Ey Ademoğlu eğer Allah'ın sana verdiği nimetleri bilmek istersen iki gözünü kapat.10 Eserlerin bazısında şöyledir: Sakin damarda Allah'ın nice nimetleri vardır.11 Buhari'nin sahihinde ibni Abbas Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: "İnsanlardan çoğu iki nimete aldanmıştır: (O ikisi) Sıhhat ve boş vakittir." Kıyamet günü insan bu nimetlerin şükründen sorulacakır. Allah Teala buyurdu ki: (Sonra o gün nimetlerden elbette hesaba çekileceksiniz)2 (Tekasür: 102/8) Tirmizi ve ibni Hibban Ebu Hureyre'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kıyamet günü kul ilk olarak nimetlerden sorguya çekilecek ve kendisine şöyle denilecektir: Senin cisminisıhhatli yapmadık mı ve seni soğuk su ile doyurmadık mı?"2 İbni Mesud (r.a.) dedi ki: "Güven ve sıhhat, nimetlerdir."3 Bu ondan merfu olarakta rivayet edildi.4

(10) Yine ibni Ebi'd-dünya şükür kitabında zikretti.

(11) Ebu Nuaym Hilye'de Ebu'd-derda'dan tahric etti.

(2) Tirmizi tahric etti, ibni Hibban doğruladı.

(3) Taberi Camiul Beyan'da, Hennad bin Sirri Zühd'de rivayet etti.

(4) İbni Ebi Hatim ondan merfu olarak tahric etti, ibni Kesir tefsiri: 4/546-547.

Ali bin Ebi Talha ibni Abbas'tan (sonra o gün nimetlerden elbette hesaba çekileceksiniz) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: "Nimetler: Bedenlerin, işitme ve görmelerin sıhhati olmasıdır, Allah hangi şeyde kullandıkları hakkında kullarına sorar, O(Allah) bunu onlardan daha iyi bilir, bu Allah Teala'nın şu ayetidir: (Kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur. (İsra: 17/36) Taberani Eyyub bin Utbe rivayetinden tahric etti, onda zayıflık vardır o da Ata'dan, o da ibni Ömer'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti (S:7):

"Kim Lailaheillallah derse, onun için o kelime sebebiyle Allah katında bir ahd (söz) olur, kim:Sübhanellahi ve bihamdihi derse ona yüz yirmi dört bin iyilik yazılır." Bir adam dedi ki:

"Bundan sonra nasıl helak oluruz ya Rasulullah?" Buyurdu ki:

"Kıyamet günü dağın üzerine konulsa, ona ağır gelecek bir amel ile gelir, sonra Allah'ın rahmetiyle muamele etmesi hariç Allah'ın nimetlerinden bir nimet bir nimet nerdeyse bütün bu iyiliklerin hepsini bitirir."6

İbni Ebi'd-dünya zayıf bir isnadla Enes (r.a.)'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Kıyamet günü nimetler ve iyiliklerle kötülükler getirilir. Allah Teala nimetlerinden bir nimete buyurur ki:"İyiliklerinden hakkını al, onun (kul) için hiçbir iyilik bırakmaz o nimete geçer."Vehb bin Münebbih'e isnadla şöyle dediğini rivayet etti: Bir kul elli yıl Allah'a ibadet etti, Allah ona:

"Seni bağışladım" diye ilham etti adam:

"Ya Rab benim neyimi bağışlıyorsun ki, ben günah işlemedim?"Allah azze ve celle boynundaki bir damara emretti o adamı öyle rahasız etti ki, uyumadı ve namaz kılamadı sonra sakinleşti ve kalkı ona melek geldi adam meleğe damardan çektiği sıkıntıyı şikayet etti, melek dedi ki: "Rabbin azze ve celle buyuruyor ki: Senin elli sene ibadetin bu damarın ağrısının sakinleşmesine denktir."7 Hakim'de bu manayı merfu olarak Süleyman bin Herim el-Kureşi rivayetiyle tahric etti, o da Muhammed bin Münkedir'den, o da Cabir'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Cebrail Peygamber (s.a.v.)'e haber verdi ki bir adam deniz dibinde bir dağın başında beş yüz sene Allah'a ibadet etti, sonra rabbinden secdedeyken ruhunu almasını istedi. Dedi ki: Biz inerken ve çıkarken ona uğruyoruz ve ilimde onun kıyamet günü diriltilip rabbinin huzurunda duracağını ve Allah azze ve cellenin ona şöyle buyuracağını buluyoruz: Kulumu rahmetimle cennete girdiriniz. Kul üç kere der ki:Ya Rabbi amelimle (girdirsinler), sonra Allah meleklere buyurur ki: "Kulumun ameliyle benim nimetimi mukayese ediniz. Melekler görme nimetinin beş yüz senelik ibadeti kuşattığını ve cesedin diğer bütün nimetlerinin kaldığını görürler, kulumu cehenneme girdirin, buyurur. Cehenneme çekilir, adam Rabbına nida eder: (S:8) Rahmetinle beni cennete girdir, rahmetinle beni cennete girdir ve bunun üzerine cennete girdirir. Cebrail dedi ki: Eşyalar Allah'ın rahmetiyledir eyMuhammed" Süleymanbin Herim hakkı Ukayli dedi ki: O meçhuldür, hadisi muhafaza edilmiş değildir.2

(6) Hadis zayıftır taberani, ibni Mirdeveyh ve ibni Asakir tahric etti, Heyemi dedi ki: Senedinde Eyyub bin Utbe vardır o zayıfır.

(7) Yine Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 4/68.

Haraiti8 nazar bulunan bir isnatla Abdullah bin Amr'dan merfu olarak tahric etti ki: "Kıyamet günü kul getirilir ve Allah azze ve cellenin huzurunda durdurulur, Allah meleklere buyurur ki: "Kulumun ameline ve benim onun üzerindeki nimetime bakın." Bakarlar ve derler ki: Onun üzerindeki nimelerinden bir nimet kadar bile değil (onun ameli), buyurur ki: "Onun kötü ve iyi ameline bakınız, bunun üzerine bakarlar ve yeterli bulurlar, Allah Teala buyurur ki: "Kulum iyiliklerini kabul ettim, kötülüklerini bağışladım, bu arada sana da nimetimi verdim."Maksat Allah kullarına sayamayacakları nimetler vermiştir. Allah Teala buyurdu ki: (Eğer Allah'ın nimelerini sayarsanız sayamazsınız) (İbrahim: 14/34) kullardan şükür ve hoşnutluk istemiştir.

(8) İsnadı zayıftır.

Süleyman et-Teymi dedi ki: "Allah kullarına kudretince nimet vermiştir ve kullarının kudreti kadar da şükür istemiştir, kalpleriyle nimeti itiraf dilleriyle de hamdetmelerine razı olmuştur. Ebu Davud ve Nesai Abdullah bin Ğannam (r.a.)'dan tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim sabahlayınca: Allah'ım bana kendiliğinden veya yaratıklarından biri vasıtasıyla bir nimet olursa o tek olarak sendendir, hamd ve şükür sanadır derse, o günün şükrünü yerine getirmiş olur, kim akşamlayınca söylerse gecesinin şükrünü yerine getirmiş olur."1 Nesai'nin bir rivayetinde de Abdullah bin Abbas (r.a.)'tan rivayet edildi.2

(2) Bu hadiste ihtilaf edildi, ibni Abbas'tan mı yoksa ibni Ğannam'ın annesinden mi rivayet edildi, bu hususta hafizlar farklı görüşleri vardır.

(S:9) Hakim Ayşe (r.a.)'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurduki: "Allah bir kula nimet verirde, kul o nimetin Allah'tan olduğunu bilirse şükretmeden önce Allah onun şükrünü yazar, kul bir günah işlerde pişman olursa Allah onun bağışlanmasını kul isiğfar etmezden önce yazar."3 Ebu Amr eş-?eybani dedi ki: "Tur dağına çıktığı gün Musa (a.s.) dedi ki:"Ya Rab eğer ben namaz kılsam bu sendendir, sadaka versem bu da sendendir, elçiliğimi tebliğ etsem bu da sendendir, sana nasıl şükrederim?" buyurdu ki: "?imdi bana şükrettin."4 Hasan'dan şöyle dediği rivayet edildi: Musa (a.s.) dedi ki:

"Ya Rab Adem oğlu kendisine yaptığının şükrünü nasıl eda edecek? Onu sen yarattın, kendinden bir üfledin, cennetinde iskan ettirdin, meleklere emrettin ona secde ettiler" buyurdu ki:

"Ya Musa, bunun benden olduğunu bilirde bana hamdederse bu kendisine yaptığıma şükür olur."5 Ebu'l Celd'den şöyle dediği rivayet edildi: Davud'un meselesinde okudum şöyle demiş: "Ya Rab Ben senin şükrüne ancak senin nimetinle ulaşabiliyorum, sana nasıl şükredebilirim? Dedi ki:

O'na vahiy geldi: "Ey Davud sendeki nimetlerin benden olduğunu bilmiyor musun?"

"Evet, ya Rab" dedi, buyurdu ki:

"Ben buna senden şükür olarak razı oluyorum."6 dedi ki: Musa'nın meselesinde okudum dedi ki:

"Ya Rab, ben sana nasıl şükredebilirim. Senin nimetlerinin en küçüğüne benim amelimin hepsi bile kafi gelmez" dedi ki: Ona vahiy geldi, Allah buyurdu ki:

"Ey Musa şimdi bana şükrettin."7 3

3 Hadis sahihtir, Ebu Davud, Nesai ve Taberani Abdullah bin Ğannam el-Beyadi'den tahric etti, Nevei: "isnadı güzeldir" dedi.

(2) Bu hadiste ihilaf edildi, ibni Abbas'tan mı yoksa ibni Ğannam'ın annesinden mi rivayet edildi, bu hususta hafızlar farklı görüşleri vardır.
(3) Hakim adamları adaletli olan bir isnatla tahric etti, fakat ibni ebi'd-dünya Hişam bin Zeyd yoluyla tahric etti, o Zehebi'nin dediği gibi metrüktür. Taberani Evsat'a tahric etti, senedinde Süleyman bin Davud el-Minkari var, o zayıftır.
(4) Haraiti faziletüş şükürde tahric etti.
(5) İbni Ebi'd-dünya ?ükür'de tahric etti, rakam: 39.
(6) Ahmed, Ebu Nuaym Hilye'de ve ibni Ebi dünya tahric etti.
(7) İbni Ebi'd-dünya şükür'de tahric etti, rakam:7.
(S:10) Ebu Bekir bin Abdullah dedi ki: "Kul elhamdulillah derse, elhamdulillah sözüne karşı bir nimet vacip olur, bu nimetin karşılığı yine elhamdulillah demektir, bunun üzerine bir nimet daha gelir, Allah'ın nimetleri bitmez."8 İbni Mace9 Enes (r.a.)'den Rasulullah (s.a.v.)'e merfu olarak rivayet etti ki: "Allah kula bir nimet verir de kul: "Elhamdulilah" derse, Allah'ın (yeni) verdiği kulun (önceki) aldığından daha üstün olur." Yine buna benzer ?ehr bin Havşeb yoluyla Esma binti Yezid'den merfu olarak rivayet bize rivayet edildi.10 Bu Hasan-ı Basri'nin kendi sözünden de rivayet edildi. Ömer bin Abdulaziz'in valilerinden biri kendisine şöyle yazdı: "Ben Sed denilen yerdeyim burada nimetler o kadar çoğaldı ki hatta ehlinin şükür zayıflığından korktum." Ömer ona yazdı ki:
"Ben seni Allah'ı senin şu halinden daha üstün olur eğer sen bunu bilmiyorsan Allah Teala buyurdu ki: "Andolsun ki biz, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar: "Bizi, mümin kullarının bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun dediler) (Neml: 27/15). Ve buyurdu ki: (Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevkedilir, oraya varıp ta kapıları açıldığında bekçileri onlara: "Selam size tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin buraya" derler. Onlar: "Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi, dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah'a hamdolsun" derler) (Zümer: 39/73-74) Cennete girmekten daha üstün hangi nimet vardır?13
(13) Açıklaması ibni Ebi'd-dünyanın kitabında geçti.
İbni Ebi'd-dünya şükür kitabında alimlerin birinden rivayetle zikretti ki: (S:11)O alim bu görüşü doğruladı, yani elhamdulillah'ın nimetten daha üstün olduğu görüşünü. İbni Uyeyne bu sözü söyleyeni hatalı gördü ve dedi ki: "Kulun fiili Rabbin fiilinden daha üstün olamaz, doğrusu şu görüşü doğrulayanın sözüdür: Nimetlerle murat: Afiyet, rızık, sıhhat ve zararın defi gibi dünyevi nimetlerdir, elhamdulillah ta dünyevi nimetlerdendir, her ikisi de Allah'tan gelen nimettir, fakat Allah'ın kulu hamd ile şükre hidayet ettiği nimet dünyevi nimetlerden daha üstündür, çünkü dünyevi nimetlere şükür edilmezse bela olur. Ebu Hatim'in dediği gibi: Allah'a yaklaştırmayan her nimet beladır."14 Allah'ın kulunu şükre muvaffak ettiği dünyevi nimetleri, diğer nimetlerden daha Allah katında daha üstün ve Allah'a daha sevimlidir, Allah hamdleri sever, kulunun yiyip hamdetmesini sever, içip hamdetmesini sever. Cömertlik sahibi kişiler yanında nimetlere hamd ve şükür etmek mallarından kendilerine daha sevimlidir, onlar övgü için harcıyorlar, Allah cömertlerin en cömertidir, O nimetlerini kullarına bol bol veriyor ve onlardan övgü, kendisinin zikredilmesini ve kendine hamdedilemesini istiyor bunlara da şükür olarak razı oluyor, bütün bunlar her ne kadar onun ikramı ise de O kullarının şükrüne muhtaç değildir, fakat kullarından şükrü seviyor, çünkü kulun salihliği ve kurtuluşu ve mükemmelliği ondadır, Allah fazlındandır ki kullarına olan en büyük nimetlerinden olmasına rağmen hamd ve şükrü onlara nisbet etti, bu bazı malları onlara verip sonra ödünç alması gibidir, o malları vermelerine karşı onları övmüştür. Hepsi onun mülküdür ve ikramıdır, fakat O'nun cömertliği bunu gerektirmiştir. ?imdi hadisin tefsirine dönelim: "Güneşin doğduğu her günde insanlardan herbir eklem üzerine sadaka vardır." Yani dünyada her günde Ademoğlu üzerine bu azalardan dolayı sadaka vardır, çünkü gün ile bundan daha fazlası da tabir edilir, bir çok gün olmasına rağmen Siffin günü denildiği gibi, yine mutlak vakit anlamında da kullanılır (S:12) Allah Teala buyurdu ki: (Kendilerine azap geldiği gün bir daha onlardan uzaklatşıracak değildir)1 (Hud: 11/8)
Bu bazen gece ve gündüz de olabilir. Güneşin doğduğu hergün denilince, sadakanın Adem oğlunun dünyada yaşadığı her gün için olduğu bilinir, hadisin zahiri bu sadakanın müslüman üzerine hergün farz oluşudur. Fakat şükür iki derece üzerinedir: Birincisi: Farz olan. Bu da farzları yerine getirmesi ve haramlardan kaçınmasıdır, bu mutlaka gereklidir, buna Ebu Davud'un2 Ebu'l Esved ed Dili'den tahric ettiği şu hadis delildir, dedi ki: "Biz Ebu Zer'in yanındaydık dedi ki: "Sizden birinizin hergün her eklemi üzerine sadaka olur, onun için her namaz sadakadır, oruç sadakadır, hac sadakadır, tesbih sadakadır, tekbir sadakadır, tahmid sadakadır, Rasulullah (s.a.v.) bu amellerden saydı ve buyurdu ki: "Duhanın iki rekat namazı sizden birinize bunlar yerine yeterlidir."Sahihayn'de tahric edilen Ebu Musa hadisi daha önce geçmişti: "Eğer yapmazsa şerden geri dursun bu onun için sadakadır."Bu farzları yaptıktan sonra ve haramlardan sakındıktan sonra şerden sakınmış olacağına delildir, şerlerin en büyüğü farzların terkidir, selefin bazısı dedi ki: "Masiyetlleri terketmek şükürdür."3
(2) Bu Ebu Davud'un rivayetidir.
(3) İbni Ebi'd-dünya ?ükür'de Mahled bin Hüseyintahric etti, rakam: 19.
Bazısı dedi ki: Nimetlerden herhangi birisiyle O'nun masiyetine karşı yardım istenmemesidir. Ebu Hazim ez-Zahid azaların tamamının şükrünü ve masiyetlerden kaçınmasını, taatta kullanılmasını zikretti, Hazim ez-Zahid azaların tamamının şükrünü ve masiyetlerden kaçınmasını, taatta kullanılmasını zikretti, sonra dedi ki: Diliyle şükredip diğer bütün azalarıyla şükretmeyenin misali, elbisesi olup ta elbisenin bir ucunu giyen ve kendisine soğuk, sıcak, kar ve yağmura karşı bir fayda vermeyen adam gibidir.4 Abdurrahman bin Zeyd bin Eslem dedi ki: Kul Allah'ın kendi üzerindeki, bedenindeki, işitmesindeki, görmesindeki, elerindeki, ayaklarındaki ve diğer azalarındaki nimetine baksın, bunlardan herbir şeyde Allah'ın nimeti vardır, (S:13) kul üzerine bedenindeki Allah'ın nimetini O'na itaatta kullanması haktır, diğer bir nimette rızıktadır, Allah'ın kendisine veerdiği rızık nimetini de Ona itatta kullanması haktır. Kim bu şekilde yaparsa şükrün dizginini, kökünü ve dalını almış olur.5
Hasan yürüyüşünde kibirli oan bir adam gördü ve dedi ki: Allah için herbir uzuvda nimet vardır, ey Allah'ım, bizi senin nimetinde sana karşı masiyette kuvvet kazanan kimselerden kılma. ?ükrün ikinci derecesi: Müstehab olandır, o da farz ve haramların terkinden sonra kulun nafileleri yapmasıdır, bu ileri gidip Allah'a yakın olanların derecesidir, bu zikri geçen hadislerde Peygamber (s.a.v.)'in işaret buyurduğu şeydir. Aynı şekilde Peygamber (s.a.v.) namazda çok gayret gösteriyor, iki ayağı yarılana kadar ayakta duruyordu, kendisine:
"Allah senin geçmiş ve gelecek hatalarını affettiği halde niçin böyle yapıyorsun" denildiğinde:
"?ükreden bir kul olmayayım mı?" diyordu.6 Selefin biri dedi ki: Allah azze ve celle: (Ey Davud ehli şükrediniz) (Sebe: 34/13) buyurunca, gece ve gündüz de hangi saatte olursa olsun onlardan namaz kılan vardı.8 Bununla birlikte Peygamber (s.a.v.)'in zikrettiği amellerin bazısı farz ayındır, namazın mescidlerde cemaatla kılınmasını farz görenlere göre namaza yürümek gibi, veya farzı kifayedir iyiliği emredip kötülükten nehyetmek gibi, imdat dileyenin imdadına koşmak, hüküm veya insanların arasını düzeltmede adaletli olmak gibi.4
(4) İbni Ebi'd-dünya ?ükür'de tahric etti, rakam: 126, Ebu Nuaym Hilye'de Ebu Hazim'den tahric etti.
(5) İbni Ebi'd-dünya ?ükür'de tahric etti, rakam: 184.
(6) Ahmed, Buhari, Müslim Ayşe (r.a.)'den tahric etti.
(8) İbni Ebi Hatim Sabit el-Bünani'den tahric etti. İbni Kesir tefsiri: 3/258.
(S:14) Abdullah bin Amr Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Araları düzeltmek sadakaların en faziletlisidir."1 Peygamber (s.a.v.)'in işaret ettiği bu çeşit sadakalardan bazısının menfaati başkasına geçmektedir, "araları düzeltmek, adamı hayvanına bindirmek veya eşyasını hayvanına yükleme gibi. Selam, aksırana yerhamukellah demek, yoldan eziyet verici şeyleri kaldırmak, iyiliği emredip kötülükten nehyetmek, mesciddeki sümüğü gömme, yardım iseyene yardım etmek, sağıra duyurmak, köre yol göstermekte buna girer." Ebu Zer hadisinin bazı rivayetlerinde geldi ki: "Konuşamayanın yerine açıklama yapman sadakadır."2 Sadakanın bazısının da menfaati sadece yapanadır. Tesbih, tekbir, tahmid, tehlil, namaza yürümek, duha namazının iki rekatı gibi, bu iki rekat diğerlerinin tamamının yerine yeterlidir, çünkü namazda bütün azalar Allah'a itaatta kullanılıyor, bütün bu aza eklemlerinin şükrü için kafi oluyor.
Zikredilmiş olan geri kalan hasletlerde ise çoğunluğunda bedenin bazı azaları kullanılıyor, bededinin bütün eklemleriyle yapıncaya kadar sadaka tamamlanmış olmuyor, o eklemlerde Ayşe (r.a.) hadisinde geldiği gibi yüzaltmış tanedir. Müsned'de3 ibni Mesud (r.a.)'dan rivayet edildi ki, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Hangi sadakanın daha faziletli veya daha hayırlı olduğunu biliyor musunuz?" Dediler ki:
"Allah ve rasulü daha iyi bilir." Buyurdu ki:
"Karşılıksız vermektir, kardeşine dirhemleri veya binek hayvanını, veya koyun veya inek sütünü vermendir."Minhatüdderahim ile murad: Borç vermektir, minhatü zahrid dabbeti ise: Binecek kimseye emaneten vermektir. (S:15) Minhattü lebeniş şati evil bakarati:Sütünü içmesi için inek veya koyun vermen daha sonra geri sana iade edilmesidtir. İmam Ahmed ve Tirmizi Bera bin Azib (r.a.)'den tahric etti ki, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim süt hayvanını veya gümüş verirse, veya su tuluğunu hediye ederse onun için köle azad etmiş sevabı vardır."4 Tirmizi dedi ki: "Men meneha menihate verikin." Yani; borç dirhem verirse demektir. "Ve ehda zükakan" onunla yol göstermeyi kastediyor. Buhari Hassan bin Atiyye'den o da Ebu Kebşe es-Seluli'den şöyle dediğini tahric etti: Abdullah bin Amr'ın şöyle dediğini duydum:Rasululah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kırk hasletin en yükseği sütlü keçiyi (sütünden istifade etmek için) vermektir. Hangi amel eden biri sevabını umaraktan veya vadolunanı tasdik ederekten onlardan bir hasleti yapsa Allah onu cennete girdirir."Hassan bin Atiyye dedi ki: "Sütlü keçiyi vermekten daha aşağı selam vermek, aksırana yerhamukellah demek, yoldan eziyet verici şeyi kaldırmak ve benzeri gibi şeyleri saydık on beş haslete ulaşmadı.5
Hakim ve başkası fazlalıklarla tahriç etti, o da: "Kişinin kendine ve ehline harcadığı şey için kendisine sadaka sevabı vardır, ırzını koruduğu şeyde kendisine sadaka yazılır müminin harcadığı, isyana ve binaya harcadığı hariç, her nafakanın yerine Allah yenisini vermeye kefildir."6 (S:16) Müsned'de7 Ebu Cüreyc el-Hüceymi'den şöyle dediği rivayet edildi: "Peygamber (s.a.v.)'e iyilikten sordum, buyurdu ki: "İyilikten hiçbir şeyi küçük görme, velev ki evlendirmen olsun, velev ki ayakkabı derisini vermen olusun, velev ki kovandan su isteyenin kabına su boşaltman olsun, velev ki insanların yolundan onlara eziyet veren birşeyi uzaklaştırman olsun, velev ki kardeşini güler yüzle karşılaman olsun, veya kardeşinle karşılaştığında ona selam vermen olsun veya yalnız kalanla dostluk kurman olsun."
5 Taberani ve Bezzar tahric etti, Heysemi Mecma'da: (8/80) dedi ki: Senedinde Abdurrahman bin Zeyad bin Enum var, o zayıftır.
(2) Daha önce geçtiği gibi Ebu Davud tahric etti.
(3) Ahmed ve Ebu Ya'la tahric etti ve şu ziyadeyi yaptı: "Dinar veya inek" Bezzar ve Taberani Evsat'ta tahric etti. Heysemi dedi ki:Ahmed'in adamları sahih rivayet adamlarıdır.
(4) Hadis sahihtir, Ahmed, Tirmizi tahric etti ve dedi ki: Bu hadis hasen sahih gariptir.

(5) Ahmed Buhari Cabir'den tahric etti, Ahmed, Müslim, Ebu Davud Huzeyfe el-Yeman'dan tahric etti Feyzulkadir ve Camiussağir) hadisin hepsini Ahmed ve Tirmizi Cabir'den tahric etti (Terğib ve Terhib: 3/421).
(6) Hakim rivayetinin senedinde Abdulhamid bin Hasan el-Hilali var o zayıftır. Hadisin başını Ahmed, Tirmizi tahric etti ve güzel görür.
(7) Hadisin isnadı güzeldir.
El ve dille insanlardan eziyeti def etmekte sadakadandır. Sahihaynde Ebu Zer (r.a.)'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:
"Ey Allah'ın rasulü amellerin hangisi daha faziletlidir" dedim. Buyurdu ki:
"Allah'a iman ve Allah yolunda cihad etmektir." Dedim ki:
"Eğer yapmazsan?" buyurdu ki:
"Ustaya veya işi beceremeyene yardım edersin." Dedim ki:
"Amelin bazısından zayıflarsam görüşün nedir?" Buyurdu ki:
"?errini insanlardan engelle, o sadakadır."1 İbni Hibban'ın sahihinde2 Ebu Zer (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet edildi: Dedim ki:
"Ey Allah'ın rasulü kul yaptığı zaman cennete gireceği bir ameli bana bildir" buyurdu ki:
"Allah'a iman eder" dedi ki:
"Ey Allah'ın rasulü imanla beraber amel var" dedim, buyurdu ki:
"Allah'ın kendisine verdiği rızıktan biraz verir" dedim ki:
"Eğer bir şeyi yoksa?" buyurdu ki:
"Diliyle iyilik söyler" dedim ki:
"Eğer dili maksadını anlatamıyorsa (ifade etmede güç yetiremiyorsa)?" Buyurdu ki:
"Yenilmişe yardım eder" dedim ki:
"Eğer zayıf, gücü yoksa?" buyurdu ki:
"Becerisi olmayana iş yapar" dedim ki:
"Eğer kendisi beceriksiz ise?" bana döndü ve buyurdu ki:
"Arkadaşına hayırdan bir şey bırakmak istemiyorsun, (bu durumda) insanlara eziyeti bıraksın" dedim ki:
"Bunların hepsi muhakkak kolaydır" buyurdu ki:
"Nefsimi kudret elinde tutana yemin ederim ki, bundan herhangi bir hasleti Allah'ın katındakini (sevabı) isteyerek yaparsa, kıyamet günü cennete girinceye kadar elinden tutarım" kırk hasleti zikrettiği Amr hadisinde olduğu gibi, bu hadiste bütün bu amellerde niyetin ihlasını şart koştu. (S:17) Bu Allah Teala'nın şu ayeti gibidir: (Onların fısıldaşmalarının bir çoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyenin (fısıldaşması) müstesna. Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükafat vereceğiz) (Nisa: 4/114) Hasan ve ibni Sirin'den rivayayet edildi ki:
"Niyet olmasa da iyiliğe sevap verilir. Buğzettiği bir kimsenin kendisinden ihtiyacını isteyen ve utanarak veren adamın halinden Hasan'a onun için bir sevap var mıdır" diye soruldu, dedi ki:
"Bu bir iyiliktir, iyilikte sevap vardır" bunu Humeyd bin Zenceveyh tahric etti. İbni Sirin'e:
"Ecrini bekleyerek değilde ihlinden utandığı için cenazenin peşinden giden adamın ecri var mıdır" diye soruldu, dedi ki:
"Bir ecir değil onun iki ecri vardır, bir ecir namaz ecri, diğer ecir sağ olanlara sıla ecridir." Bunu Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti.
Müslümanın müslümana olan haklarını yerine getirmesi de sadaka çeşitlerindendir. Bazısı geçen hadislerde zikredildi. Sahihayn de Ebu Hureyre (r.a.)'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Müslümanın müslüman üzerindehakkı beştir: Selamını almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeyi takip etmek, davete icabet etmek ve aksırana yerhamukellah demektir." Müslim'in bir rivayetinde de: "Müslüman için müslüman üzerinde altı hak vardır." Denildi ki:
"Onlar nedir, ya Resulullah?" Buyurdu ki:
"Onunla karşılaştığında ona selam ver, seni davet ettiğinde ona icabet et, senden nasihat isterse ona nasihat ver, aksırıp ta Allah'a hamdederse yerhamukellah de, hastalanırsa onu ziyaret et, ölürse (cenazesinin) arkasından git."4 Sahihayn de Bera bin9 Azib'ten şöyle dediği rivayet edildi: "Rasulullah (s.a.v.) bize yedi şeyle emretti: "Hasta ziyaretini, cenazelerin ardından gitmeyi, aksırana yerhamukellah demeyi, yeminleri tutmayı, mazluma yardım etmeyi, davet edene icabet etmeyi ve selamı yaymayı." Müslim'in bir rivayetinde de: "Yemini tutmayı" cümlesine bedel "yolu şaşırmışa yol göstermeyi" şeklindedir.56
(S:18) Farz olan insan oğlunun haklarına koşturmak ta sadaka çeşitlerindendir. İbni Abbas (r.a.) dedi ki: "Kim kardeşinin kendisinde olan hakkını ödemek için yürürse attığı her adım için kendisine sadaka vardır.6 Zor durumda kalmışa borcu ertelemekte sadakalardandır. Müsned ve ibni Mace'nin süneninde Büreyde'den merfu oarak rivayet edildi ki: "Kim zorda kalana (borç ödemesi için) mühlet verirse, borcunu günü gelmeden önce onun için her gün sadaka ecri vardır, borcun ödeme günü geldikten sonra mühlet verirse, borcun günü gelmeden önce onun için her gün sadaka ecri vardır, borcunu ödeme günü geldikten sonra mühlet verirse herbir gün için onun misli kadar sadaka sevabı vardır."7 Hayvanlalra iyilik etmekte ondan8dır. Rasulullah (s.a.v.)'e hayvanı sulama hakkında sorulunca buyurdu ki: "Her bir canlı için ecir (sevap) vardır."8 Peygamber (s.a.v.) haber verdi: "Zinakar bir kadın susuzluktan dilini çıkaran bir köpeği suladı, bu sebebten bağışlandı."9
6(1) Hadis sahih, müttefak aleyhtir, ?erhussünne: 9/353.
(2) İbni Hibban sahihinde tahric etti.
(4) Hadis sahihtir, Buhari Müslim, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(5) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Ahmed, Tirmizi ve Nesai tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(6) Taberani ve Ziya el-Makdisi el Muhtara an ibni Abbas'ta tahric etti.
(7) Hadis sahihtir, Ahmed, ibni Mace ve Hakim tahric etti ve doğruladı.
(8) Hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den Malik, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve ibni Hibban tahric etti.
(9) Hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den Ahmed, Buhari, Müslim ve ibni Hibban tahric etti.
Amel yapana özel sadaka ise tesbih, tekbir, tehlil, istiğfar, Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirmek gibi zikir çeşitleridir, Kuran okumak, mescide yürümek, namazı beklemek için mescidde oturmak, giyiniş ve yürüyüşte mütevazi olamak, helal kazanmak ve helali araştırmak ta böyledir.
Geçmiş amellerden dolayı nefsi hesaba çekmekte onlardandır, geçmiş günahlara pişman olup tevbe etmek, ona üzülmek, nefsi küçük görmek ve Allah için ona buğzetmekte, Allah korkusundan dolayı ağlamak ta, yer ve gök hakkında tefekkür etmek, ahiret ve orada vadedilen mükafat ve azap gibi kalpte imanı artıran şeyleri tefekkür etmek, sevgi, korku, ümit, tevekkül de onlardandır. (S: 19) denildi ki: Tefekkür bedeni nafile amellerden daha faziletlidir, bu tabiinlerden bir çoğundan rivayet edildi, Said bin Müseyyeb, Hasan, Ömer bin Abbdul Aziz onlardandır, imam Ahmed'in sözünde de buna işaret eden bir şey vardır. Ka'b dedi ki: "Allah korkusundan ağlayışım, ağırığımca sadaka vermemden bana daha sevimlidir."17
7(1) Ebu Nuaym Hile'de ka'b elAhbar'dan tahric etti: 5/366.

(S:20)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6. İtikatta Delil Olmayacağı İddiası:

İstidlalde, itikatla amel ayırımını ilk olarak Mutezile'nin yapmıştır. Böyle bir ayırım doğru değildir. Buna cevap şöyledir:
1- Peygambere itaat ve isyanı nehyeden naslar genel ve mutlak olarak gelmiş, dolayısıyla akide ve ahkamı içerir. Bunlardan sadece ahkamı tahsis etmek, delil olmayan bir tahsistir.
2- Haberi vahidle itikad ve ahkamda ihticac etmek, Hz.Peygamber ve ashabından sabit olmuştur. Kaldı ki Selefte bu şekilde hareket etmiştir.
3- Akaid ve ahkamın ayırımı birbirinin mütelazımının ayrımıdır. Çünkü bazen akide bir hüküm içerir, bazen de bir hüküm bir akideyi içerir. Dolayısı ile böyle bir ayırım sonradan çıkmıştır.
Ahad hadisler akide de delil olmaz sözü aslında bir itikadi görüştür. Bunun sıhhatine delil nedir? Bu sadece somut bir iddiadır esası da yoktur. Ahad hadisler zan ifade eder sözünden maksat racih olan bir zandır, mercuh olan bir zan değildir. Ayrıca zan ifade ettiği görüşü de ittifak edilmiş bir görüş değildir. Kaldı ki, ilim ifade eder diyenlerde vardır.
Bu konuda el-Albani, Ahmet Muhammet Şakir ve İbn Teymiye'nin sözleri dikkate şayandır. İbn Teymiye, Ali Cubai'nin hadisleri kabulde koştuğu sayı şartına iki yönden cevap verir.
a) Hadisi kabul etmedeki bu şartı daha önce hiçbir muhaddis iddia etmemiştir.
b) Cubai, rivayeti şahadete kıyaslamıştır. Bu ise batıldır. Her ikisi arasındaki farklar açıktır. Onlar da şöyledir:
1. Peygambere yalan isnadı başkasına yalan isnadı gibi değildir.
2. Hz. Peygamberden haber verirken ravilerde güvenilirliğin şart olması vardır ki bu da adalet ve zapt sıfatlarını içerir.
3. Allah dinini hıfzını tekeffül etmiştir. Ama diğer şeylerin hıfzını tekeffül etmemiştir ki bazen bunlar, şahadet yoluyla haksız yere elde edilmektedir.
4. Kadının rivayeti erkeğin rivayeti gibidir. Ama şahitlikte öyle değildir. Buna benzer başka farklarda vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Peygamber (Aleyhissalâtu Vesselâm)'den Sonra Ashâbın Tavrı:

Hadîslerin yazılması konusunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından ciddî bir yasak konmadığın gösteren bir diğer husus Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından sonra Ashâb'ın takındığı tavırdır. "Hadîs yazılmaz" diye müşterek bir görüş ifade edilmediği gibi, bu mânâya gelen bir tavır da izhar edilmemiştir. Aksine, bâzıları yazma hususunda tereddüde düşerken, diğer bir kısmı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında olduğu şekilde yazma işine azimle devam etmiştir.
Başta Hz. Ömer (radıyallahu anh) olmak üzere, bâzılarının tereddüdü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den vâki, herkese şâmil umumî bir emre dayanmaz. Daha ziyade şahsi mülâhazalara dayanır. Şâyet, böyle nebevî bir yasak konmuş olsaydı, bu herkesçe bilinecekti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir çift sözü için hayatlarını vermeye her an hazır olan bir cemaatin, bilerek, onun tavsiyeleri hilâfına hareket edeceği düşünülemez. Hele böyle ciddî bir meselede hiç mi hiç düşünülemez. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî

Ebu Abdillah Muhammed İbnu İsmâil İbni İbrâhim İbni'l-Muğîre el-Cu'fi el-Buhârî: Kendisine Cu'fi denmesi dedesinin babası olan el-Muğîre'den gelir. Muğîre aslen mecusi idi, Cu'fi olan Yeman el-Buhârî vâsıtasıyla İslâm'a girdiği için onun nisbetini aldı. Cu'fi ise Yemen'de bir kabilenin atasıdır.
Buhârî, 194 senesi Şevvâl'inin 13'ünde, Cuma günü doğmuş, 256 yılının Ramazan bayramı gecesinde vefat etmiştir. Öldüğü zaman 62 yaşındaydı. Erkek evlad bırakmadı. Her memlekette bulunan bütün muhaddislere ilim almak için seyahatler tertipledi. el-Hâfiz Mekkî İbnu İbrâhim el-Belhî, Abdullah İbnu Osmân el-Mervezî, Ubeydullah İbnu Mûsâ el-Absî, Ebu Nuaym el-Fadl İbnu Dükeyn, Ali İbnu'l-Medînî, Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Maîn vs.'den hadis yazdı. Kendisinden de pekçok kimse hadis aldı. Firebrî der ki: "Buhârî'nin kitabını 90 bin kişi dinledi, ancak onu kendisinden, benden başka rivayet eden kalmadı."
Buhârî ilim almaya on yaşındayken başlamıştır. On bir yaşındayken de aldıklarını meşâyih'e arzetmeye başladı. Der ki: "Sahîh adlı kitabımı altı yüz bin hadisten tahric ettim. İçine koyduğum her hadis için iki rekat namaz kıldım."
Bağdad'a geldiği zaman oradaki muhaddisler, imtihan niyetiyle kendisine geldiler. Yüz hadis alıp bunların metin ve senetlerini değiştirdiler. Bunları on kişiye dağıtıp, Buhârî'ye okumalarını söylediler. Onlardan biri atılıp kendisine bir hadis sordu. Buhârî "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Diğer birini daha sordu. O, yine "Bilmiyorum" diye cevap verdi, böylece onuncu hadisini de sordu. Buhârî her seferinde "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Sonra ikinci şahıs aynı şekilde on hadis sordu. Böylece on şahsın onu da, onar hadis sordular ve Buhârî'den hep "Bilmiyorum" cevabını aldılar. Ulema onun "Bilmiyorum" cevâbından ârif bir kimse olduğunu anlamıştı. Âlim olmayanlar bu durumu idrak edememişlerdi. Sorular bitince, Buhârî, birinci zata yönelip: "Senin ilk hadisin şöyle olacaktı, ikinci hadisin şöyle olacaktı" dedi ve onunu da doğru şekliyle gösterdi. Değiştirilen her senede metnini koyarak doğrulamıştı. Sonra diğer şahıslara yönelerek, onlara da aynı şekilde hadislerinin doğru şekillerini haber verdi. Bunun üzerine bütün halk onun hâfizasının kuvvetini ikrar edip, fazilet ve üstünlüğünü kabul etti.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/191-192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Tasnif Yolları

Hadislerin iki türlü tasnif yolu vardır:
Usûl tasnifi: Bunlar hadisin, musannifden isnadın son noktasına ulaşıncaya kadar senediyle tasnif edildiği eserlerdir. Bunların birtakım yolları vardır. Bazıları şunlardır:
1- Cüzler: Herbir ilim babı için özel ve bağımsız bir cüz tasnif edilir. Mesela, namaz bahsi için özel bir cüz, zekât bahsi için özel bir cüz tasnif eder ve bu böylece sürüp gider. Nakledildiğine göre bu ez-Zührî ve onun çağdaşlarının izlediği yoldur.
2- Bablara göre tasnif: Tek bir cüzde birden çok bab bulunur ve bu bablar konulara göre düzenlenir. Fıkıh babları veya başka bablar şeklinde. Mesela Buhârî'nin, Muslim'in ve Sunen sahiblerinin izledikleri yol budur.
3- Müsnedlere göre tasnif: Her sahabinin hadislerini ayrı bir bölüm halinde toplayıp "Ebu Bekir'in Müsnedi"nde Ebu Bekir'den naklettiği bütün rivayetleri kaydeder. Ömer Müsned'inde Ömer'den naklettiği bütün rivayetleri zikreder ve bu böylece sürüp gider. İmam Ahmed'in Müsned'inde izlediği yöntem gibi.
b- Furû' Tasnifi: Bunlar bu eseri tasnif edenlerin usûlden naklederek asıllarına nisbet ile sened zikretmeksizin tasnif edilen eserlerdir. Bunun da çeşitli yolları vardır. Bazıları:
1- Bablara göre yapılan tasnif: İbn Hacer el-Askalanî'nin Bulûğu'l-Merâm, Abdu'l-Ğani el-Makdisî'nin Umdetu'l-Ahkâm adlı eserleri gibi.
2- Alfabetik sıraya göre düzenlenmiş tasnif: Suyuti'nin el-Camiu's-Sağir adlı eseri gibi.
Bunların dışında her iki türden de pek çok tasnif yolları vardır. Bu da hadis ehlinin, hadis öğrenimi ve maksatlarının gerçekleştirilmesi açısından, en uygun gördükleri yönteme göre yapılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHÎN
[PEYGAMBERİMİZDEN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Mü'minlerin rızıkları konusunda endişe içinde olmalarının sebebi ne olabilir?

a) Ekonomik sebepler
b) İç karışıklıklar
c) Allah'a olması gereken güven eksikliği
d) Savaş

2. "Ey falân! Yatağına yattığında şöyle dua et: Allah'ım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım, işimde sana güvendim. (Rızânı) isteyerek, (azâbından) korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım. Eğer bu duayı yapıp yattığın gece ölürsen, iman üzere ölürsün, ölmez de sabaha çıkarsan hayra kavuşursun."

Yukarıdaki hadise göre aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

a) İnsan kendini Allah'a teslim etmelidir
b) Kişi işini Allah'a ısmarlamalıdır
d) Bu duayı yataktan kalkarken yapmalıdır
c) Allah'tan başkasına sığınmamalıdır

3. "Kim, evinden çıkarken: "Allah'ın adıyla çıkıyor, Allah'a güveniyorum. Günahlardan korunmaya güç yetirmek ve taate kuvvet bulmak, ancak Allah'ın tevfik ve yardımıyladır" derse kendisine: "Doğruya iletildin, ihtiyaçların karşılandı, düşmanlarından korundun, diye cevap verilir. Şeytan da kendisinden uzaklaşır. "

Yukarıdaki hadise göre aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır</u>.

a) Allah adıyla yola çıkılır ve O'na güvenilir
b) Allah'ın yardımıyla günahlardan sakınılır ve taate kuvvet bulunur
c) Bu duayla şeytan insandan uzaklaşır
d) Hiçbiri

4. Aşağıdakilerden hangisi İslam'ın ifade ettiği kurtuluşu tam anlamıyla tanıtmaktadır?

a) İbadet karşılığı olan kurtuluş
b) Allah'ın affıyla kurtuluş
c) Şefaatle olan kurtuluş
d) Hepsi

5. "Yararlı işler görmekte acele ediniz. Zira yakın bir gelecekte karanlık geceler gibi birtakım fitneler ortalığı kaplayacaktır. O zamanda insan, mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak geceler; mü'min olarak geceler, kâfir olarak sabahlar. Dinini küçük bir dünyalığa satar. "

Yukarıdaki hadisten aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

a) Fitne gelecekte ortalığı kaplayacaktır
b) İnancını rahatlıkla yaşar
c) İnsan dinini küçük bir dünyalığa satar
d) İyi işler yapmak için acele etmeli

6. "Yedi (engelleyici) şey(gelme)den önce iyi işler yapmakta acele ediniz....." şeklinde başlayan hadise göre aşağıdakilerden hangisi gelmeden önce iyilik yapmalı?

a) Unutturan fakirlik
b) Azdıran zenginlik
c) Saçma-sapan konuşturan ihtiyarlık
d) Hepsi

7. "Kulum bana nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır, nihayet ben onu severim. Kulumu sevince ben onun ....."

Yukarıdaki hadîs-i kudsîde, boş bırakılan yerde hangi ifade kullanılmaktadır?

a) İşiten kulağı olurum
b) Gören gözü olurum
c) Yürüyen ayağı olurum
d) Hepsi

8. Ölüyü kabre gidinceye kadar üç şey takip eder biri ölüyle kalır. Aşağıdakilerden hangisi ölüyle kalır?

a) Çoluk çocuğu
b) Malı
c) Ameli
d) Hiçbiri

9. Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

a) Cuma namazına ezandan sonra gitmeli

b) Cuma hutbesi sessizce dinlenmeli
c) Hutbe okunurken başka şeylerle meşgul olmamalı
d) Cuma namazı için güzelce abdest almalı

DOĞRU (D) ve YANLIŞ (Y) OLANLARI İŞARETLEYİNİZ:

10. İnsanların çoğu bu nimetleri kullanmakta aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit.

11. Sadaka olarak verilen yarım hurma sahibini cehennemden koruyabilir.

Not: 1-9. sorular 10; 10-11. sorular 5 puandır.

CEVAPLAR: 1. c w 2. d w 3. d w 4. b w 5. b w 6. d w 7. d w 8. c w 9. a w 10. Dw 11. D w

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a2) Hasen Meşhur Hadis:

Hasen olan Meşhur hadise misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"İlim öğrenmek her müslümana farzdır. İlmi ehli olmayanlara öğreten, domuzlara kıymetli taşlardan, inciden ve altından tasma takmaya çalışan gibidir."[1]
Mizzi, bu hadisin hasen derecesine yükselmesini sağlayacak senedlerinin bulunduğunu söylemiştir. Hatta o, 50 tarikini gördüm ve onları bir cüzde topladım, demiştir."[2]

---

[1] İbn Mace, Mukaddime: 17.
[2] Bk. Suyuti, Tedrib: 189; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müslim

Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Haccâc İbnu Müslim el-Kuşeyrî en-Neysâburî 204 yılında doğdu, 261 yılı Receb ayının 24'ünde, 57 yaşında olduğu hâlde vefat etti.
İlim talebi için, birçok beldelere seyahatler yaptı. Yahya İbnu Yahya, Kuteybe İbnu Saîd, İshâk İbnu Râhuye, Ahmed İbnu Hanbel, Ka'nebî, Harmele İbnu Yahya vs. pek çoklarından hadis aldı. Birçok seferler Bağdat'a geldi ve orada hadis rivayet etti. Kendisinden de pek çokları hadis aldı. Hadis bilgisinde, muasırlarına takdîm edilirdi. "el-Müsned'i (Sahîh-i Müslim) işiterek aldığım üçyüzbin hadisten seçtim" demiştir. Hatîbu'l-Bağdâdî: "Müslim, Buhârî'nin yolundan gitti. Onun ilmine hasr-ı nazar etti ve onu örnek aldı" der.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a2) Hasen Meşhur Hadis:

Hasen olan Meşhur hadise misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"İlim öğrenmek her müslümana farzdır. İlmi ehli olmayanlara öğreten, domuzlara kıymetli taşlardan, inciden ve altından tasma takmaya çalışan gibidir."[1]
Mizzi, bu hadisin hasen derecesine yükselmesini sağlayacak senedlerinin bulunduğunu söylemiştir. Hatta o, 50 tarikini gördüm ve onları bir cüzde topladım, demiştir."[2]

---

[1] İbn Mace, Mukaddime: 17.
[2] Bk. Suyuti, Tedrib: 189; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

168) Yürüyerek Yolculuk Yapmak, Konaklamak
(Yolculukta Yürüme, Konaklama, Gece Yatıp Uyuma Kuralları… Gece Yürümenin, Hayvanlara Yumuşak Davranmanın, Haklarını Gözetmenin Ve Bu Konuda Kusurlu Davrananları Uyarmanın Güzelliği, Eğer Hayvan Taşıyabilecekse, Terkisine Adam Almanın Câiz Olduğu)

964. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Otu bol yerlerde yolculuk yaptığınız zaman, otlardan istifade etmeleri için develere imkân verin. Çorak ve otsuz yerlerde yolculuk ederseniz, takattan düşmeden gidilecek yere varmaları için develeri sür'atlice sürün. Gece mola verip yatacağınız zaman yoldan ayrılıp bir kenara çekilin. Zira yol hayvanların geçeceği ve böceklerin geceleyeceği yerdir."[1]

* Yollar asırlar öncesi motorlu taşıtlara değil hayvanlara aitti. Bu sebeple sulak ve otlaklı yerlerden geçerken onlara fırsat tanımak kurak yerlerde ise hızla geçmek tavsiye ediliyor. Geceleri mola verilirse yollarda değil, yollardan uzak yerlerde gecelemek uygun olur. Çünkü yollar geceleyin yırtıcı hayvanların ve haşeratların geçtiği yerlerdir. Çünkü yolda geçen kafilelerden düşen yiyecek kırıntıları ve hayvan pisliklerini yiyerek karınlarını doyururlar. Hem onlara mani olmamak hem de onlardan zarar görmemek için yollar üzerine değil kenarlarda konaklamak uygun görülmüştür. Bu günkü trafik kurallarında da yaklaşık aynı kaideler geçerlidir. [2]

965. Ebû Katâde *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuğa çıkar da geceleyin konaklayacak olursa, sağ yanının üzerine yatardı. Sabaha karşı mola verirse, sağ dirseğini diker, (bileğini büküp) başını avucunun içine alırdı.[3]

* Sahabi her zaman Rasûlullah'ı dikkatle izler, nasıl istirahat, nasıl seyahat ettiğini takip ederlerdi. Gece mola verdiğinde sağ yanı üzerine yatıp istirahat eden, sabaha yakın bir zamanda mola verildiğinde ise sağ dirseği üzerinde başını avucunun içine alarak yatmadan dinlenmeyi tercih ederlerdi. Bunu uykuya dalıp da sabah namazını geçirmemek için yaparlardı. [4]

966. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gece yolculuğunu tercih ediniz. Zira geceleyin yeryüzü dürülür (rahat yolculuk yapılır)."[5]

* Gece yolculuğunda rahat yol alınır. Serinliğinden istifade edilir. Gündüz yolculuğuna nazaran gece daha az yorgunlukla daha uzun yol alınır ve yol adeta dürülmüş gibi olur ve kısalır. Kur'an'da da İsra: 17/1, Hûd: 11/81, Hıcr: 15/65, Taha: 20/77, Şuara: 26/52, Duhan: 44/23 ayetlerinde de geceleyin yol almaktan bahsedilip adeta tavsiye edilmiş oluyor. [6]

967. Ebû Sa'lebe el–Huşenî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Sahâbîler bir yerde konakladılar mı, dere boylarına ve dağ yollarına dağılırlardı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;
– "Sizin bu şekilde dağ yollarına ve dere boylarına dağılmanız şeytandandır!" buyurdu.
O günden sonra sahâbîler, konakladıkları yerlerde birbirlerinden hiç ayrılmadılar.[7]

* Yolcuların merkezi denetim ve yönetimi zorlaştıracak şekilde dağılmaları ve disiplinsiz olmaları şeytanın istediği bir durumdur. Peygamber uyarmış ashab da uymuşlardır. [8]

968. Rıdvân Bey'atinde bulunanlardan olup İbnü'l–Hanzaliyye diye bilinen Sehl İbni Amr – veya Sehl İbni Rebî' İbni Amr el–Ensârî– *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* karnı sırtına yapışmış (böğürleri göçmüş) bir devenin yanından geçti ve:
– *"Konuşamayan bu hayvanlar hakkında Allah'tan korkun! Besili olarak binin, besili olarak kesip yiyin!"* buyurdu.[9]

969. Ebû Ca'fer Abdullah İbni Ca'fer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün beni terkisine bindirdi ve hiçbir kimseye söylemeyeceğim bir sır verdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in abdest bozacağı zaman gizlenmek için en beğendiği yer kum tepesi veya hurma bahçesi idi.[10]

* Konuşamayan, ağzı dili olmayan hayvanlara şefkatle davranılması ne güzeldir. Hiçbir dinde ve hiçbir liderde bulunmayan şefkat ve merhamet örneği... Ayrıca susuzluktan ölmek üzere olan bir hayvana su veren fahişenin bağışlandığını, aç bırakılarak öldürülen bir kedi yüzünden cehennemlik olan bir kadın da bu konunun çarpıcı örneklerindendir.
Her canlıya iyi davranılması emredilen dinimizde, çevre bakanlığı, hayvan sevenler dernekleri kurmaya hiç gerek yoktur. Çünkü İslam toplumu gerçekten her canlıya merhametli olan bir toplumdur. Tüm hayvanlar gibi bilhassa eti yenen ve binilerek kullanılan hayvanlara daha iyi bakıp besili ve semiz olmalarına özen göstermek gerekir. Binmeye ya da kesilip yenmeye elverişli hale gelmeyen hayvanlardan yararlanmamalıdır. Hayvanları güçleri yetmeyecek işlerde kullanmak Allah'ın gazabını ve peygamberimizin de hoş karşılamadığını bu hadis bize gösteriyor. [11]

970. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz bir yerde konakladığımız zaman develerin yüklerini çözüp onları rahatlatmadan namaza durmazdık.[12]

* Hayvanlara acımak ve şefkat göstermek namaz kılmaktan önce zikredildiğine göre, böyle yapılınca kişinin namazdaki huzur ve huşusu da artar ve daha sağlıklı namaz kılınmış olur. Müslümanın namazına önem verdiği kadar konuşup derdini anlatamayan hayvanları da rahatlatmaya önem verdiğini öğrenmiş oluyoruz. [13]

---

[1] Müslim, İmâre 178. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 57; Tirmizî, Edeb 75.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 286.
[3] Müslim, Mesâcid 313.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 286.
[5] Ebû Dâvûd, Cihâd 57.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 286.
[7] Ebû Dâvûd, Cihâd 88.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 287.
[9] Ebû Dâvûd, Cihâd 44.
[10] Müslim, Hayz 79, Fezâilü's–sahâbe 68.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 287.
[12] Ebû Dâvûd, Cihâd 44.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 287.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a3) Zayıf Meşhur Hadis:

Hasen olan Meşhur hadise misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kalpler, kendilerine iyilik edenleri sevmeye meyilli olarak yaratılmışlardır." [1]

---

[1] Bk. Suyuti, Tedrib: 189; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Dâvud

Süleyman İbnu'l-Eş'as İbnu İshâk el-Esedî es-Sicistânî ilim almak için seyahatler yaptı. Hadis cemetti ve pekçok eser te'lif etti. Irak, Şam, Mısır ve Horasan ulemasından hadis yazdı. 202 yılında doğup, Basra'da 275 yılında Şevval ayının 16'sında vefat etti. Hadisi, Buhârî ve Müslim'in meşâyihinden aldı: Ahmed İbnu Hanbel, Osman İbnu Ebi Şeybe, Kuteybe İbnu Saîd gibi hadis imamları; kendisinden de oğlu Abdullah, Ebu Abdirrahmân en-Nesâî, Ebu Alî el-Lü'lü'î vs. pekçokları hadis aldı.
Kitabı es-Sünen'i, Ahmed İbnu Hanbel'e arzetti. Ahmed, beğendi ve istihsan etti. Ebu Dâvud (rahimehullahu teâla) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan beşyüzbin hadis yazdım. Bunlardan 4800 hadis seçtim ve bu kitaba koydum. Kitapta sahih, sahihe benzeyen ve sahihe yakın olan rivayetler mevcuttur. Kişinin dinini doğru tutması için bu hadislerden dört tanesi kâfidir. Biri *"Ameller niyetlere göredir...."* hadisi, ikincisi: *"Kişinin İslâm'ının güzel oluşu mâlâyani'yi terketmesine bağlıdır"* hadisi, üçüncüsü: *"Kişi kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe gerçek mü'min olamaz..."* hadisi, dördüncüsü de: *"Helâl olan şeyler açıklanmıştır, haram olan şeyler de açıklanmıştır..."* hadisidir.
Ebu Dâvud, ilim, ibadet ve verâ'da en yüce bir derecede idi. Rivayet edilir ki cübbesinin bir yeni çok geniş diğer yeni dar idi. Kendisine bunun sebebi sorulunca: "Geniş olan, kitaplar için, diğerinin ise geniş olmasına hâcet yok" diye cevap verir. Hattâbî der ki: "Din ilminde Ebu Dâvud'un Sünen'inin bir misli daha te'lif edilmemiştir. Mezhepleri farklı olmasına rağmen, bütün ulemanın hüsn-i kabûlüne mazhar oldu." Ebu Dâvud: "Kitabıma ulemanın terk hususunda ittifak ettiği tek hadisi almadım" demiştir. İbnu'l-A'rabî de: "Bir kimsenin yanında -Ebu Dâvud'un Sünen'ini kastederek- şu kitapla Kur'ân'dan başka birşey olmasa bile başka bir ilme ihtiyaç duymaz" der.
Hadis uleması, Ebu Dâvud'dan önce Câmi'ler, Müsned'ler vs. te'lif ettiler. Bu kitaplar, sünen ve ahkâma varıncaya kadar herşeyi ihtiva eden ahbâr, kasas, mev'ize, âdâb vs. bütün rivayetleri cemederler. Onlardan hiçbiri sâdece, Sünen hadislerini (merfu olan ahkâm hadislerini) müstakil bir eserde toplamayı düşünmedi. Ebu Dâvud'a nasîb olan, kimseye nasib de olmadı. İbrâhim el-Harbî, Ebu Dâvud bu kitabı te'lif ettiği zaman: "Hz. Davud (aleyhisselam)'a demir yumuşatıldığı gibi, Ebu Dâvud'a da hadis yumuşatılmıştır" demiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/192-193.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a3) Zayıf Meşhur Hadis:

Hasen olan Meşhur hadise misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kalpler, kendilerine iyilik edenleri sevmeye meyilli olarak yaratılmışlardır." [1]

---

[1] Bk. Suyuti, Tedrib: 189; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Neye Ve Kime Uyacağız Ve Kimin Arkasından Gideceğiz?

Allah'tan gelen apaçık bir nur olan, selamet yollarına ileten, karanlıklardan tek aydınlığa çıkaran mübarek bir kitap olan Kur'ân'a uyup O'nun gösterdiği doğrultuda hareket edip Allah'a ve Rasûlüne uyup O tek önderin arkasından gidecek[1]; ne dünyada ne de ahirette korku ve üzüntüye düşmemek, hidayeti ve Allah'ın dosdoğru yolunu bulmak ve o yolda devamlı olmak için Kur'ân'a uyacak ve O'nun çizdiği yolda gideceğiz![2]
Aciz, zayıf, hatalı, kusurlu, günahkar kimseler değil Allah'ın gönderdiği örnek şahsiyet olarak bize gösterilen peygamberlere uyacak[3], kafasını ve kalbini Allah'ı anmaktan uzaklaştırıp, alıkoyup nefislerinin arzusuna uyan kimselere, aletlere (TV, radyo, gazete, medya) değil Allah'ın kitabına uyup hayatımızı O kitapla tanzim edip,[4] () nefsinin arzularına uyup helak olanlara değil ancak Allah'ın kitabına ve Allah'ın şeriatı olan Kur'ân'a uyarak kurtulacağız![5]
Sıkıntılara düşürmeyen, saptırmayan bir kitap olan, tek kitap olan, Allah sözü olan Kur'ân'a[6], Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın arzu ve isteklerinin esiri olarak sapıtanların ve sapıkların yollarına değil Allah'ın yoluna, kitabına ve hidayetine uyup dosdoğru yolu bulmuş[7], toplumun ve fertlerin değil Allah'ın rızasını elde etmek için Kur'ân'a uyacak zikir, öğüt ve nasihat kitabı olduğu için de Kur'ân'ı okuyacağız![8]
Firavunların, Nemrutların, Tağutların, tüm beşerî sistemlerin hiçbirine değil, sadece Allah'ın sistemi ve şeriatı olan Kur'ân'a uyacağız. Çünkü beşerî sistemlerin hiçbirisi dosdoğru ve huzurlu yola iletici sistemler değillerdir. Şer sistemleridir. Huzur, rahat ve stressiz bir hayat yaşama arzusundan dolayı Allah'ın kitabına uymalı [9], şehvetlerine arzu ve isteklerine uyup namazı terkedenlerin yoluna değil Allah'ın kitabına, şeriatına ve sistemine[10], bâtıllara değil hakka ve hakikate[11], Rabbimizden inen sağlam delile Kur'ân'a uyup arzu ve heveslerinin yolunda giderek helak olanlara[12], kalbleri mühürlenen keyf ve zevklerine düşenlere değil, Allah'ın kitabına ve yoluna uyacağız![13]
Allah'ı kızdıran şeylerin ardından değil O'nun rızası olan işlere iman ve itaate götüren amelleri öğreten Kur'ân'a[14], malı, çoluk çocuğu (ekonomik ve sayısal çoğunlukları) ahiretteki zarar ve ziyanlarını artırmaktan başka bir işe yaramayan kimselerin yollarına değil Allah'ın kitabı ve gönderdiği peygamberlere[15], şeytanın zannını doğrulayıp mü'minler haricinde kendine uydurup arkasına taktığı büyük guruplara değil Allah'a ve peygambere uyarak şeytan ve yolundan uzaklaşıp[16], kendisine vahyedilen kitaba uyan Peygambere ve O'nun uyduğu kitap olan Kur'ân'a uyacağız![17]
Doğruya ulaştırmayacak metod olan arzu ve heveslerine uyanların, insanları saptıranların yoluna değil[18], Rabbinden vahyolunana uyan peygamberlere uyup onların yolundan gideceğiz ve örnek aldığımız şahsiyetler onlar olacak[19], Peygamberlere indirilen diğer kitaplara da uyacağız, çünkü onlardan daha doğru kitap olamaz![20]
Ayetleri dilleriyle ve yaşantılarıyla yalanlayanlara değil kitaba ve peygambere[21], dosdoğru yol olan Allah'ın yoluna, vahiyden bilgisi olmayan bilgisiz cahil kimselerin yoluna ve sistemine değil[22], daima kötülüğü emreden şeytanın adımlarına ve izine değil Allah'ın yolu, şeriatı, sistemi olan Kur'ân'a[23], sapıtmış ve saptırıcı toplumlara milletlere kişilere değil tek olan Allah'ın yoluna uymaya devam edeceğiz![24]
Allah tarafından indirilene uyup onun dışındakileri dost edinenlerden olmamak için[25], zan tahmin ve saçmalar peşinde gidenlere değil (çünkü zan ve tahmin gerçeklerin yerini tutamaz) Allah'ın dinine ve şeriatına[26], babalar ve ataların (cahili toplumların) dinine değil Allah'ın dinine İslâm'a kitaba şeriate ve peygamberlere[27], bizim gibi aciz, zayıf insanlara değil Allah tarafından gönderilen peygamberlerin hepsine ve son peygambere uyup[28], mü'minlerin gittiği yol olan İslâm, Kur'ân'ı şeriat yolu olan Allah yoluna uyacak, başka yolları tanımayacak ve reddedeceğiz![29]
Allah'ın yolu haricindeki tüm yol ve sistemler zan ve tahminlere uyarlar. Çoğunlukta olsalar bile biz müslümanlar o yollara değil Allah'ın yoluna ve sistemine[30], kaypak insanların ve cin şeytanlarının yollarına değil Allah'ın yoluna[31], ümmî olan peygambere indirilen kitaba uyacağız![32]
Ana baba dahi olsa vahye, Allah'ın sistemine karşı bizi ortak koşmaya zorlarlarsa onlara da uymayacak[33], 14 asırdır okunan Kur'ân'a ve İslâm'a uyacağız başkalarına değil![34]
İbrahim (as)'ın hanif olan, bozukluğa uğramamış gerçek İslâm diyeceğimiz dinine[35], bizim arkamızdan gelin ve bize uyun diyen kafirlere değil, Allah'ın sistemine[36], ücret istemeyen peygamberlere ve tebliğcilere[37], yaratıkların en şerlisi olmamak için Allah'a ve O'nun gönderdiği kitaba, sisteme, şeriata[38], zalimlerden olmamak, nefsine zulmedip helak olanlardan olmamak için varoluş gayemize aykırı hareket etmemek için Allah yoluna, vahye ve kitaba[39], kişileri, sahısları, azizleri, efendileri putlaştırmamak için Allah'ın kitabını okuyup O'nun yolunda olacak ve ancak O'na itaat ederek hayatımızı sürdüreceğiz![40]

---

[1] En'am: 6/155.
[2] Bakara: 2/38.
[3] İbrahim: 14/36.
[4] Kehf: 18/28.
[5] Tâha: 20/16.
[6] Tâha: 20/123.
[7] En'am: 6/153; Kasas: 28/50; Rûm: 30/29.
[8] Tâha: 20/99.
[9] Hûd: 11/97.
[10] Meryem: 19/59; Kamer: 54/3.
[11] Muhammed: 47/3.
[12] Muhammed: 47/14.
[13] Muhammed: 47/16.
[14] Muhammed: 47/28.
[15] Nûh: 71/21.
[16] Sebe': 34/20.
[17] En'am: 6/56.
[18] En'am: 6/56.
[19] A'raf: 7/200; Yûnus: 10/15; Ahkâf: 46/9.
[20] Kasas: 28/49.
[21] En'am: 6/150.
[22] Yûnus: 10/89.
[23] Bakara: 2/168, 208; En'am: 6/142.
[24] En'am: 6/153.
[25] A'raf: 7/3; Ahzâb: 33/2.
[26] En'am: 6/148; Necm: 53/23, 28.
[27] Bakara: 2/170; Lokman: 31/21.
[28] Kamer: 54/24.
[29] Nisa: 4/115.
[30] En'am: 6/116; Yûnus: 10/36, 66.
[31] Hacc: 22/3.
[32] A'raf: 7/157.
[33] Lokman: 31/15; Ankebût: 29/8.
[34] Kıyâme: 75/18.
[35] Âl-i İmrân: 3/95.
[36] Ankebût: 29/12.
[37] Yâsîn: 36/20-21.
[38] Enfâl: 8/22, 55; Beyyine: 98/6.
[39] Hûd: 11/101, 116.
[40] Tevbe: 9/31.

Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 299-301.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Şöhret Buldukları Yere Göre Meşhur Hadisler:

b1) Hadisçiler Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisi verebiliriz:
"Rasulullah (s.a.v.) bir ay süre ile rükudan sonra kunut yaparak Ri'l ve Zekvan kabilelerine beddua etmiştir."[1]

---

[1] Buhari, Vitr: 7; İ'tisam: 16; Müslim, Mesacid: 299, 300; Nesai, Tatbik: 26, İbn Mace, İkame: 120; Darimi, Salat: 216; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tirmizî

Ebu İsa Muhammed İbnu İsâ İbni Sevre et-Tirmizî, 200 yılında doğdu ve 279 yılı Recebinin 13'ünde Pazartesi gecesi Tirmîz'de vefat etti. Hâfız âlimlerden biridir. Kuteybe İbnu Sa'îd, Muhammed İbnu Beşşâr, Ali İbnu Hucr gibi hadis imamlarının büyükleriyle karşılaştı. Kendisinden de pek çokları hadis aldı. Hadis ilminde çok sayıda te'lîfatı var. es-Sahih'i kitapların en güzeli, en çok faydalar taşıyanı, tekrarı en az olanıdır.
Tirmizî (rahimehullah teâla) der ki: "Bu kitabı Hicaz, Irak ve Horasan ulemasına arz ettim, hepsi de beğendi ve istihsan etti. Kimin evinde bu kitab varsa, sanki evinde, konuşan bir peygamber vardır."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/193.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Şöhret Buldukları Yere Göre Meşhur Hadisler:

b1) Hadisçiler Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisi verebiliriz:
"Rasulullah (s.a.v.) bir ay süre ile rükudan sonra kunut yaparak Ri'l ve Zekvan kabilelerine beddua etmiştir."[1]

---

[1] Buhari, Vitr: 7; İ'tisam: 16; Müslim, Mesacid: 299, 300; Nesai, Tatbik: 26, İbn Mace, İkame: 120; Darimi, Salat: 216; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

206) Kuşluk Namazının Fazileti (Kuşluk Namazının Fazileti, En Azının, En Çoğunun Ve Yeteri Kadarının Kaç Rek`at Olduğu Ve Devamlı Kılınması)

Bu iki bölümdeki beş hadisten, Rasûlullah 2 rekat Kuşluk namazını tavsiye ettiğini, her bir eklememiz için verilmesi gereken sadaka türlerinden birinin de kuşluk namazı kılmak olduğunu Rasulullah'ın kuşluk namazının dört ve daha fazla olarak sekiz rekatta kıldığını bu namazın kılınma zamanının sıcaktan deve yavrularının ayaklarının yanması vakti olduğunu öğreneceğiz.[1]

1141. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Dostum Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana her ay üç gün oruç tutmayı, iki rek`at kuşluk namazı kılmayı ve uyumadan önce vitri edâ etmeyi tavsiye buyurdu.[2]

* İbadetlerimizden farz olanların yanı sıra nafile olanlarına da dikkat edip yapmamız gerektiğini pek çok hadislerinde beyan eden efendimiz burada da üç nafileyi tavsiye ediyor. Her Kameri ayında 13-14-15inde (1259-1260 hadislerde gelecek) üç günlük oruçla gündüz nafilelerinden kuşluk ve gece nafilelerinden vitr olmuş oluyor. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 336.
[2] Buhârî, Teheccüd 33, Savm 60; Müslim, Müsâfirîn 85, 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 7; Nesâî, Siyâm 81; Kıyâmü'l–leyl 28.
1259 da tekrar gelecek.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 336.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b2) Hadisçiler-Ulema ve Halk Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Müslüman müslümanın kardeşidir."[1]
"Müslüman, elinden, dilinden diğer müslümanların selamette kaldığı kimsedir; muhacir de Allah'ın yasakladığı şeylerden kaçınandır."[2]

---

[1] Buhari, Mezalim: 3; İkrah: 7; Müslim, Birr: 58; Ebu Davud, Eyman: 7 İmare: 36; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nesâî

Ebu Abdirrahmân Ahmed İbnu Şu'ayb İbni Ali İbni Bahr 215 yılında doğdu. 303 yılında Mekke'de öldü. Hâfiz imamlardan biridir. Kuteybe İbnu Sa'îd, Ali İbnu Haşrem, İshâk İbnu İbrâhim, Muhammed İbnu Beşşâr, Ebu Dâvud es-Sicistânî vs.'den hadis aldı. Kendisinden de pek çokları hadis rivayet etti. Hadis sahâsında çok sayıda eser vermiştir. Şâfiî mezhebine mensuptur. Şâfiî mezhebi üzerine (haccı anlatan bir) Menâsik'i vardır. Kendisi verâ sâhibi, titiz ve dindar bir kimseydi. Hâfiz Ali İbnu Ömer: "Ebu Abdirrahmân en-Nesâî, devrinde muhaddis olarak adı geçen herkese mukaddemdir" demiştir. Aralarında Ahmed İbnu Hanbel'in oğlu Abdullah'ın da bulunduğu bir kısım şüyûh ve huffâz Nesâî ile ilgili olarak Tarsus'ta toplanıp, kendisini intihab ettiklerini yazdılar. Ümerâdan biri Sünen kitabı hakkında kendisine: "Tamamı sahih mi?" diye sordu. Şu cevabı verdi: "Kitapta sahih, hasen ve bunlara yakın olanlar var." Öbürü:

- Öyleyse bana sâdece sahihleri yaz! dedi. Bu taleb üzerine el-Müctebâ'yı yazdı. Bu, Sünen'den bir seçmedir. İsnadında illet var diye söz edilmiş bulunan bütün hadislerini terkederek Müctebâ'ya almadı.

Bu yazdıklarımız, mezkur imamların kıymetlerinin büyüklüğüne ve hadis ilmindeki mertebelerinin yüceliğine delâlet eden pekçok ahvâlden birkaç tanesinin kısa bir hatırlatılmasıdır. Allah hepsine rahmetini bol kılsın.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/194.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b2) Hadisçiler-Ulema ve Halk Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisi verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Müslüman müslümanın kardeşidir."[1]
"Müslüman, elinden, dilinden diğer müslümanların selamette kaldığı kimsedir; muhacir de Allah'ın yasakladığı şeylerden kaçınandır."[2]

---

[1] Buhari, Mezalim: 3; İkrah: 7; Müslim, Birr: 58; Ebu Davud, Eyman: 7 İmare: 36; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 112.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

236) Köleyi Hürriyetine Kavuşturmak

Bu bölümdeki bir ayet ve iki hadisten, köle azad edebilecek meblağı gözden çıkarıp vermenin nefse çok zor gelen bir harcama olduğuna, azad edilen kölenin herbir organı için azad edenin tüm organlarının cehennem ateşinden korunacağını, azad edilecek kölenin değer ve kıymetinin yüksek oluşuyla sevabının da yüksek olacağını öğreneceğiz. [1]

"Ama o sarp yokuşu tırmanıp geçemedi. Bilir misin nedir o sarp yokuş? İnsanoğlunu bütün sömürü ve boyunduruklardan kurtarmaktır." (Beled, 90/11-13)

1361. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim müslüman bir köleyi âzat ederse, Allah Teâlâ onun her uzvuna karşılık âzat edenin bir uzvunu cehennem ateşinden kurtarır. Hatta üreme uzvuna karşılık üreme uzvunu da ateşten âzat eder."[2]

1362. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Yâ Resûlallah! Yapılan işlerin hangisi daha faziletlidir? diye sordum,
– *"Allah'a iman ve Allah yolunda cihad etmek"* buyurdu.
– Hangi köleyi âzat etmek daha faziletlidir? dedim,
– *"Sahibi yanında en kıymetli ve fiatı en yüksek olanı"* buyurdular.[3]

* Kölelik yani **Rakabe** kelimesi esasen boyun anlamına gelir. Böyle denilmesinin sebebi kölenin manen boynundan bağlanmış gibi olduğuna işaret etmek içindir. Erkeğine köle kadın cinsine de cariye denir. Bugün kölelik müessesesi kitaplarımızda yazıldığı gibi savaştan elde edilen köle pazarlarında alınıp satılan çeşidiyle yoktur, fakat Kur'an'daki ve hadislerdeki köle azadı ile alakalı ayetler (Nisa: 4/92; Maide: 5/89; Mücadele: 58/3) ve hadislere göre bugünkü müslüman, bu köleyi hürriyetine kavuşturma işini nasıl yapacaktır? Bu soru her zaman herkes tarafından sık olarak sorulur ve cevap bulunmaz. Bizim kanaatimiz şudur ki, bugün bağımlılık diyebileceğimiz hastalığa kapılmış kişilerin kurtarılarak bağımsızlığa kavuşturulması gerekir. Meşru ölçüler içerisinde büyük borç altında kalmış ve yoksulluğun tutsağı haline gelmiş kimselerin kurtarılması gerekir veya müslüman olduğundan dolayı siyasi tutuklu durumunda olan siyasi tutuklular ve müslüman olduğu için terörist kabul edilen kimselerin içinde bulundukları tutsaklıklardan kurtarılmaları demektir. Özlü söylemek gerekirse, Beled: 90/13'de belirtildiği üzere müfessir Beğavi tarafından nakledilen İkrime ve müfessir Fahreddin Razi'nin yorumu olarak *"İnsanoğlunun tüm boyunduruklarından kurtarılması"* demektir. Bu boyunduruk, bu zincir, bu tutsaklık, bu sömürü sosyal, ekonomik veya politik biçimlerini de kapsar. Dolayısıyla siyasi yasaklılar bir tutsaktır, değişik usta ve sanatkarlar yine ayrı bir ekonomik tutsak durumundadır. Sosyal hayatta namusunu satılığa çıkaran kadınlar da bir nevi tutsaktır. Hepsinin değişik şekillerde kurtarılması gerekir. [4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 390.
[2] Buhârî, Keffârât 6; Müslim, Itk 22–23. Ayrıca bk. Tirmizî, Nüzûr 14.
[3] Buhârî, Itk 2, Keffârât 6; Müslim, Îmân 136. Ayrıca bk. İbni Mâce, Itk 4.
Değişik bir fazilet hakkında bkz. 1288.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 390-391.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b3) Fakihler (İslam Hukukçuları) Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisleri verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Allah Teala'nın en çok buğzettiği helal, boşanmaktır."[1]
"Müslümanlar koştukları şartlara bağlıdırlar."[2]

---

[1] Ebu Davud, Talak: 3; İbn Mace, Talak: 1.
[2] Tirmizi, Ahkam: 17; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ehl-i Hadis:

Hadis ehli, Sünnet'e sahip çıkanlar, Sünnet ve Cemaat yolundan gidenler.
Ehl-i hadis terimi; hadis ilmine sahip çıkan, hadise önem veren, onu re'ye tercih eden ve müctehid imamlar devrinde Hicâz'da özellikle Medine'de hadis âlimlerini anlatmak için kullanılır.
Hulefâ-i Râşidîn devrinin sonlarına doğru bazı sahâbeler irşâd ve talim amacıyla İslâm âleminin çeşitli yerlerine dağılmışlardı. Hz. Ömer (ö.23/643) devrinde Fustat, Kûfe ve Basra şehirleri kurulmuş ve bu merkezlere aralarında birçok sahâbenin de bulunduğu binlerce müslüman yerleşmişti. Diğer yandan Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ud'u (ö.32/652) Kûfe'ye göndermiş, Hz. Ali de hilâfeti zamanında idare merkezini oraya nakletmişti. Emeviler yönetimi ele alınca, özellikle onlardan memnun olmayan sahâbe âlimleri yeniden Hicaz'da toplanmaya başladılar. Böylece, ashâb-ı kirâmdan ilim, irfan ve feyiz almak isteyen tâbiûn âlimleri, aradıklarını daha çok Hicâz veya Irak'ta bulmuş, giderek bu iki bölgede yer ve üstad farkından dolayı iki ayrı grup teşekkül etmiştir. Merkezi Kûfe olana "Irak Ekolü", Medine olana ise "Hicaz Ekolü" adı verilmiştir. Birinci ekole "ehl-i re'y" , Hicaz ekolüne de "ehl-i hadis" ve "ehl-i eser" denilmiştir.
Merkezi Hicaz olan ehl-i hadisin oradaki temsilcisi İmam Mâlik b. Enes'tir (ö.93/711-179/795). Fazlaca hadis rivâyeti yapılan bir bölgede bulunması onun ehl-i hadis sayılmasına sebep olmuştur. İmam Mâlik, Kitap ve Sünnet yanında Medinelilerin amelini de delil olarak alıyor, "haber-i vâhid"lerin onların uygulamasına zıt düşmemesini şart koşuyordu. Çünkü o, dinî işlerde Medinelilerin amelini "meşhur hadis" derecesinde görür. Bunları; Hz. Peygamber'e ulaşıncaya kadar bin kişinin bin kişiden rivâyeti olarak kabul eder. Eğer haber-i âhad, Medinelilerin ameline aykırı düşerse, onun Peygamber'e nisbeti zayıf demek olup, Medinelilerin amelinden sonra gelir. Bu da İmam Mâlik'e göre, meşhur rivâyeti haberi vâhide tercih etmek gibidir. Medinelilerin ameli İmam Mâlik'ten önce de revaçta idi. Kâdı Muhammed b. Ebı Bekr, verdiği bir hükmünde haber-i vâhid'e muhâlefet ederek Medinelilerin ameline uymuştur.[1]
İmam Mâlik'in bu metodu, Irak ekolü, Mısır ve Şam bilginleri tarafından tenkide uğramıştır. Mısır fakihlerinden Leys b. Sa'd (ö.175/791), İmam Mâlik'e yazdığı bir mektubunda özet olarak şöyle der: "Yanınızda bulunan müslüman cemaatin uygulamasına ters düşen bazı fetvâlar verdiğimi, herkesin Medine halkına uymak durumunda olduğunu, zira hicretin bu yere yapılarak Kur'an'ın buraya nâzil olduğunu ve benim, selefime dayanarak verdiğim fetvâlardan dolayı endişe duymam gerektiğini yazıyorsunuz. Haklı olduğunuza inandığım bu görüşünüzü paylaşıyorum. Ancak, Tevbe sûresi 100. âyette, övgü ile anılan ilk ensâr ve muhâcirlerin toplu olarak Medine'de kalmadıkları da bir gerçektir. Çünkü onların çoğu Allah rızası için, onun yolunda cihada çıktılar. Kurdukları askerî birliklerde kitap ve sünneti iyi bilen, bunların açıklamadığı problemleri ictihadla çözen bir grup bulunurdu. Halife Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan emir gelince, Mısır, Suriye ve Irak'ta bulunan bütün sahâbîler ona göre hareket ederlerdi. Ben İmam Zuhri'yi (ö.124/742) verdiği bazı fetvâlarından dolayı kınıyorum. Hatalı bulduğum bir fetvası şudur: "Bir müslüman yağışlı gecede akşamla yatsı namazını cem ederek bir arada ve akşam vaktinde kılabilir" Şam çamurunun Medine çamurundan ne kadar fazla olduğunu ancak Allah bilir. Bununla beraber Şam'da hiçbir imamın herhangi bir yağışlı gecede iki namazı cem ettikleri görülmüş değildir. Halbuki Şam askerleri arasında Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh (ö.18/639), Halid b. Velid (ö.21/641), Yezid b. Ebı Süfyân (ö.18/639), Amr b. el-As (ö.61/680, ve Muâz b. Cebel (ö.18/639 bulunurdu. Mısır'da, Ebû Zer (ö.32/65), Zübeyr b. Avvam (ö.36/656) ve Sa'd b. Ebı Vakkas (ö.55/675), Humus'ta Bedir savaşına katılanlardan yetmiş zat vardı. Ayrıca, Hz. Ali Irak'ta yıllarca oturdu. Diğer müslüman şehirlerinde de sahâbeler vardı. Bu sıralanan zatlardan akşam ile yatsı farzlarını yağışlı gecede cem ettikleri kesin olarak vâki değildir"[2]
İslâm'ın ilk iki yüzyılında âlimler arasında samimi bir kardeşlik, dostluk ve bilgi alışverişi hâkimdi. Bu, tâbiîn zamanında da, müctehid imamlar devrinde de böyleydi. İlim merkezleri İslâm ülkesinin bütün şehirlerinde faaliyetini sürdürüyor ve her mecliste bilgi, kültür, örf, mekân farklılıklarından doğan ilmî farklılıklar ümmet için bir sorun teşkil etmiyordu. Çünkü hepsi "selef-i sâlihîn"in yolunda olarak birbirlerini tenkid etseler de tekfir etmiyorlardı. Ebû Hanife, Ca'fer-i Sâdık, Ahmed b. Hanbel, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam Muhammed arasında görüş ayrılıkları olmasına rağmen, ehl-i bid'ata karşı selefin akidesini savunmada ortak hareket ediyorlardı. Ehl-i rey diye meşhur olan Irak ekolünde tâbiînin görüşlerine gelince, "Onlar da insan biz de" denilerek kendi görüşlerini geçerli sayıyorlar, buna karşılık ehl-i hadis, yani Medine ekolü ise, re'ye çok zarûri haller dışında başvurmuyordu. Hafs b. Abdullah en-Nisâbûrî'nin (ö.209), "kesinlikle re'ye dayanmaksızın yirmi yıl kadılık yaptım" dediği zikredilmiştir.[3] Muhaddisler, hadisleri toplayıp yazmaya ve bunlarla fıkhı tedvin etmeye başladıklarında ellerinde muazzam bir malzeme birikmişti. Diğer taraftan zamanla sapık fırkaların ve ehl-i re'y ile ehl-i hadis uydurmacılığının yaygınlaşması üzerine, bir dönemde yoğun bir tekfir ve düşmanlık dalgası hâkim olmuştur. Kezâ Mu'tezile yüzünden "Halku'l-Kur'ân" meselesi resmi devlet ilkesi haline getirilerek herkese zorla benimsettirilmeye çalışıldığı "Mihnetü'l-Kur'an" devrinde de ehl-i hadis âlimlerine -İmam Ahmed başta olmak üzere- büyük bir zulüm yapıldığı bilinmektedir. Fıkıhta meşhur olmuş ve tedvin edilmiş mezhebler içinde İmam Mâlik ile İmam Ahmed ehl-i hadisten; Ebû Hanife ehl-i re'yden sayılmış, İmam Şâfii bu iki ekolün ortasında yeralmıştır. Esasında hadis veya re'yin delil olarak kullanılmasında bütün bu mezheb imamları müttefiktirler. Ancak ihtilâf noktaları Medine'de hadis ve sahâbe içtihadlarının, Irak'ta re'yin ağırlıklı olduğu bir fıkhın ortaya çıkması, Medine ekolünün Medine örfüne ve Medine ashâbının fetvâlarına öncelik verip farazı olaylar hakkında fetvâ vermemesidir. Ayrıca, sosyal ve siyasi hareketlerin de etkileri vardır.[4]
Abbâsiler döneminde (132-334/750-945) bu ictihâdı farklılık, aşırılarca büyütülerek karşılıklı zıtlaşmalara kadar vardırılmıştır. Şa'bî'nin, "Rey leş gibidir, ancak muztar kaldığından yiyebilirsin" dediği söylenir. Kavram kargaşası; ehl-i re'yi, haber-i vâhidi reddedenler; ehl-i hadisi de, re'y ve kıyası reddedenler diye tanıttı. Bu iki farklı usûl, diğer ilimlerde de zaman zaman görüldü. Buhâri, Ebû Hanife'ye karşı taassub ve zan ile bakarak, Sahih'inde adını bile anmamış, "Birisi dedi ki ..." diye geçiştirmiştir.[5] Taberî, İmam Ahmed'i fakıh değil muhaddis saymıştır. Şehristânî ile İbn Haldun, ehl-i re'ye Ebû Hanife'yi, ehl-i hadis'e diğer üç İmamı dahil ederler.[6]
Hemen her mezhebin imamına dâir uydurma ve karşıtları kötüleyen sözler, uydurma hadisler de yaygınlaşınca muhaddislerin ve Hanefilerin hadisleri inceden inceye tetkiki, cerh ve ta'dilin önemi kaçınılmaz olmuştur. III. ve IV. yüzyıl ve sonrası Emevi-Abbâsi iktidarlarının muhâliflere zulümlerinin siyasi etkileri, İslâm'ın çok geniş bir coğrafyaya yayılması, doğuda Hanefiliğin, batıda Mâlikîliğin siyasi iktidarların sayesinde uzun süre resmi mezheb olarak korunup diğer mezheblerin bir kısmının sâliklerinin tükenmesi veya zayıflaması, akîde konularının yoğun olarak tartışıldığı, felsefe ve kelâm yollarının belirdiği, tasavvufun ayrıca kendi yoluna devam ettiği şartlarda ilk zamanlardaki selefin metodu zamanla unutulmuştur. Dolayısıyla ehl-i hadisin fıkıh istinbâtıyla ehl-i re'yin fıkıh istinbâtı arasındaki bağ da ortadan kalkmıştır.
Fıkıh tarihçileri; mutedil ehl-i hadisin temsilcileri olarak Hz. Ömer, Hz. Osman, Âişe, Zeyd b. Sâbit, İbn Ömer, Ebû Seleme, Said el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr Kasım, Harice, Ebû Bekir b. Ubeyd, Süleyman b. Yesâr, Ubeydullah b. Abdullah, İbn Şihâb, Nâfi', Rabiatu'r-Rey, Yahya b. Saîd, İmam Malik, İmam Ahmed, Ebû Dâvûd et-Tayâlısı, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Dârimî, Ebû Yalâ, Dârakutnî, Hâkim, Beyhâkî, İbn Abdilberr... gibi büyük âlimleri zikretmiştir. [7] Ehl-i hadis, re'y fıkhının takdiri olmasına karşılık, hadis ve âsâr toplayıp tedvin ederek -Câmi, Sünen, Musannef, Müsned, Mu'cem- bu hadislerle, hattâ kıyastan önce zayıf hadislerle amel etmeye çalışmışlardır. Ehl-i hadisin Mâlik b. Enes'in şu rivâyetinde ana ilkesi belirginleşmiştir: "Rasûlullah'tan başka sözü kabul veya reddedilebilecek hiçbir kimse yoktur. " Avâm arasında ehl-i hadîs ile ehl-i re'y arasındaki ihtilâfı kabalaştırarak ilmin zayıfladığı devirlerde, âdeta ehl-i re'yin edille-i şer'iyyeden önce sanki kıyasa ve re'ye başvurduğu, ehl-i hadisin de re'y ve kıyası tamamen inkâr ettiği gibi yanlış bir anlayış yaygınlaşmıştır. Halbuki, gerek amelin imandan bir cüz olup olmadığı meselesinin ortaya atılmasında ehl-i sünnetin; gerek re'y, hadis akımıyla sapık inançlara karşı selefin akidesini korudukları, yine asıl ihtilâfı körükleyenlerin ehl-i bid'at olup veya asıl re'yi reddedenlerin Zâhirîler veya sünneti tümden reddeden fırkaların olduğu unutulmuş gibidir. Muâz hadisini bütün imamlar kabul ederken, Zahiri olan İbn Hazm bu hadisi reddetmektedir. Yine, Ahmed b. Hanbel'in, "Biz ehl-i re'yi, onlar da bizi durmadan lânetlerdik; bu hal Şâfii'nin gelişine kadar devam etti. O gelince aramızı bulup bizi kaynaştırdı" dediği nakledilmiştir.[8] İslâm'da aşırı akımlar, (Havâric, Mu'tezile, Mürcie...) iki aşırı kutbu temsil etmişlerdir. Hariciler, amel imandan cüzdür; Mu'tezile büyük günah işleyen küfürle iman arasındadır, Mürcie, amel olmasa da iman için tasdik yeterlidir demişlerdir. Buna karşılık ehl-i re'y, amel imandan cüz değildir diyerek ancak günah işleyenleri fasık olarak nitelemiş; ehl-i hadis de iman amelden mürekkeptir görüşünü savunmuştur. Böylece onların bu görüşleri, ehl-i bid'atın görüşlerinden ayrılmaktadır. Bu akîdeye yönelik hususlar da muhâlefet ve zıtlaşmaların artmasına sebep olmuştur.[9] Ehl-i hadisten İmam Mâlik ile ehl-i re'yden Leys b. Sa'd (ö.175/791) arasında mektuplaşma yoluyla ilmî müzâkere yapılmış, birbirleriyle, sevgi dolu olmalarına engel olmaksızın görüşlerini tartışmışlardır. İmam Mâlik, Leys'e şöyle demiştir:
"Bizim bu memleketteki -Medine'deki- halkın amel ettiği şeylere aykırı olarak insanlara çeşitli fetvâlar veriyormuşsun. İnsanlar Medine halkına tâbîdirler, hiç kimsenin bir işte Medine ameline aykırı hareketini uygun bulman..."[10] Buna karşılık Leys b. Sa'd da şöyle demiştir: "Umarım yazdıklarında isabet etmişsindir. Medine'de Rasûlullah'ın emrettiği ve insanların ona itâat ettikleri hakkında dediğin doğrudur. Fakat ashâb tâbiîn ve sonraki âlimler birçok şeyde değişik görüşler ortaya koymuştur. İbn Şihâb'la (Mâlik'in üstadı) karşılaştığımız ve yazıştığımız zaman onun da birçok ihtilâfa düştüğü olurdu. Bazen bir meselede üç türlü görüş yazılır ve o öncekinin farkında olamazdı. Senin terketmemi hoş görmediğini terketmeme, o sebep oldu. Meselâ, Müeccel mehrin istenmesi, ilâ yoluyla talâkta bekleme, kadının kocaya talâkında, erkeğin evlendiği cariyeyi satın almasında, vb. ihtilâfları naklettikten sonra bu ve bunlara benzer birçok şeyi bıraktım. Allah'ın seni muvaffak kılmasını ömrünün uzun olmasını dilerim..." Rey okulunun ve hadis okulunun tâbileri kendi geleneklerini üverek öne çıkarabilmişlerdir.
Muhaddislerden Ebû Bekir b. Ayyaş (ö.193/808-809) Her devirde muhaddislerin öteki âlimlere nisbetinin Ehl-i İslam'ın diğer dinlerin bağlılarına nisbeti gibi olduğunu söylemiştir.[11] Ehl-i re'yi savunan Şehristânî "nasslar sınırlıdır, hadiseler sınırsızdır; sınırsız sınırlı olanla ihâta edilemez" diyerek, tamamen hukûkı uygulamadaki soruna işaret etmiştir.[12] Hayatın karmaşıklığına karşı re'yi bütün mezhepler ister istemez kabul etmiştir. Ehl-i re'y ehl-i hadis, ilim tarihine özel bir deyim olarak girmiştir.
İmam Şâfii (767-820)'nin her iki okul arasındâ birleştiriciliği sözkonusu edilmesine rağmen onun sanki re'ye karşı hadis ehli tarafını kuvvetlendirdiği manası da çeşitli imamların yazılarından anlaşılmaktadır. Aynı şekilde ona atfedilen menkıbelerden, meselâ Muhammesi b. Nass (ö.206)'ın rüyasında Hz. Peygamber (s.a.s.)'i gördüğünde ona, "Acaba

Şâfiî'nin re'yi ile meşgul olabilir miyim?" demesine Rasûlullah (s.a.s.) güya şöyle cevap vermiş: "Ne diyorsun? Şâfii'nin re'yi mi? Bu re'y değildir. Aksine benim sünnetime zıt düşenlerin hepsine bir reddiyedir"[13] Şâfiî mezhebi ileri gelenlerinden olan İmâm Nevevî, aynı eserinde Şâfii'ye Irak'ta "hadisin muhafızı"; Horasan'da "ashâbu'l-hadis" denildiğini zikretmektedir. O, Ahmed b. Hanbel'in, "Re'y taraftarlarını mağlup etmek istedik, fakat muvaffak olamadık ve Şâfiî geldi, zaferi bize kazandırdı" dediğini de yazar. Şâfiî'nin Bağdat'a gelmesinden sonra re'y ehlinin zayıfladığını söylemektedir. Ehl-i hadîsi Şâfiî canlandırmıştır. Ancak Nevevî, ihtilâfın rahmet oluşunun fer'i meselelerde geçerli olduğunda ittifak edildiğini de belirtmiştir. İslâm ilim tarihindeki aşırıların bu ihtilâfı neredeyse akîde muhâlefetine çevirmeleri bir değer taşımamaktadır. Genelde geçerli olan; fıkıhta bütün ılımlı ehl-i re'yin de ehl-i hadisin de asla uydukları, fakat fürû'da insanlara kolaylıklar gösterdikleri herkes tarafından kabul edilmektedir.[14]

---

[1] Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkh, Kahire t.y., s.109; Târihu'l-Mezâhibi'l-Fıkhiyye, (Mezhepler Tarihi) Çev: A. Şener, Ankara 1968-1969, s.344; Muhammed el-Hüdarî, Târîhu'l-Teşrii'l-İslâmî, (İslâm Teşri' Tarihi) Çev: H. Hatipoğlu, İstanbul 1974, s.166.
[2] el-Hudârî, a.g.e., s.202-205; İbn Kayyım, İ'lâmü'l-Müvakkıîn'inden naklen; Abdülkâdir Şener, "İmam Mâlik ile Leys b. Sa'd Arasındaki İhtilâf ve Yazışma", A.Ü.İ.F.D., Yıl 1968, 16/131-154.
[3] Zehebî, Tabakatü'l-Huffaz: 6/368.
[4] İbn Kayyım, İlâmü'l-Muvakkıîn, I, 55 vd..
[5] Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 1/355.
[6] İbn Haldun, Mukaddime, s.372.
[7] Şah Veliyyullah, Huccetu'llahi'l-Bâliğa: 1/311 vd..
[8] Kadı Iyâz, Tertîbu'l-Medârik: 1/91.
[9] İmam el-Kevserî, Feyzü'l-Bârı alâ Sahîhu'l-Buhâri: 1/53.
[10] Kadı İyâd, Medârik, s.170 vd..
[11] eş-Şa'rânı, Kitabü'l-Mizan: 1/63.
[12] Şehristânî, el-Mile'l ve'n-Nihâl, s.154.
[13] Nevevî, Tehzîbu'l-Esmâ, 122.
[14] Sait Kızılırmak, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/59-61.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b3) Fakihler (İslam Hukukçuları) Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisleri verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Allah Teala'nın en çok buğzettiği helal, boşanmaktır."[1]
"Müslümanlar koştukları şartlara bağlıdırlar."[2]

---

[1] Ebu Davud, Talak: 3; İbn Mace, Talak: 1.
[2] Tirmizi, Ahkam: 17; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

246) Yatağa Yatınca Ve Uyanınca Okunacak Dua

Bu bölümde geçen bir hadis ve hadis kitaplarımızda daha değişik şekillerde geçen dualardan, Rasulullah'ın hayatının her bölümünde dua ettiğini, duası ve Allah'a sığınmaksızın bir an geçirmediğini öğreneceğiz. [1]

1449. Huzeyfe ve Ebû Zer *radıyallahu anhümâ* şöyle dediler:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına yattığı zaman: *"Bismike'llâhümme ahyâ ve emût: Allahım! Senin ismini anarak ölür, dirilirim (uyur, uyanırım)"* derdi. Uykudan uyanınca da: *"Elhamdülillâhillezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n–nüşûr: Bizi öldükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Yeniden diriltip huzurunda toplayacak olan da O'dur"* derdi.[2]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 414.
[2] Tirmizî, Daavât 28. Ayrıca bk. Buhârî, Daavât 7, 8, 16, Tevhîd 13; Müslim, Zikir 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; İbni Mâce, Duâ 17.
Benzeri 817'de geçti, 1459'da gelecek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b4) Usulcüler (Fıkıh Usulcüleri) Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisleri verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hakim, ictihad ederek hüküm verdiği zaman isabet ederse, iki sevab; hata ederse, bir sevab kazanır."[1]
"Ümmetim hata, unutkanlık ve zorlama sonucu yaptığından sorumlu tutulmayacaktır."[2]

---

[1] Buhari, İ'tisam: 21; Müslim, Akdiye: 15; Ebu Davud, Akdiye: 2; Tirmizi, Ahkam: 2; Nesai, Kudat: 3; İbn Mace, Ahkam: 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/187; 4/198, 204, 205; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 113.
[2] İbn Mace, Talak: 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ehl-i Sünnet:

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sünnetine ve ashâbının (r.a) yoluna bağlı olan ve onların izlediği dini yol ve metodu benimseyenler. Kitap ve Sünnet üzerinde ittifak etmiş, ihtilâf ve tefrikadan sakınmış, dinde münakaşaya sebep olan hususlarda aklı değil, Kitap ve Sünneti kaynak alan, nasları esas kabul eden topluluk. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sünnetine tâbı olanlara ehl-i sünnet; onun sahâbîlerini âdil kabul ederek onların din hususundaki metodunu takip edenlere de ehl-i cemaat ikisine birlikte "ehl-i sünnet ve'l-cemaat" denilmiştir.
"Ehl-i sünnet ve'l-cemaat" tabiri ile ifade edilen müslüman topluluğun, sünnet ve cemâata tabi olmak gibi ayırıcı iki önemli özelliği vardır. Sünnet; Hz. Peygamber (s.a.s.)'in söz, fiil ve takrirleri ile ahlâki ve beşerî tavırlarıdır. Ancak konumuz itibariyle, sünnetin bu anlamda sınırlarını çizmek, hangi çeşitlerinin ne derece bağlayıcı olduğunu tesbit etmek, önemli değildir. İslâm hukukçularının, sünnetin çeşitlerinin fikhi bağlayıcılıkları üzerindeki görüş ayrılıkları ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan farklı yaklaşım metodları, hep ehl-i sünnet çerçevesinde oluşmuş farklılıklardır. "Sünnet" daha ziyade metod, yol, izlenilmesi gerekli olan çizgi anlamıyla, toplulukların bir ayırdedici özelliği olması açısından karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma göre, sünnet şöyle tarif edilmiştir: Bir inanç ve âkide etrafında biraraya gelen topluluğun (ümmet), inanç sisteminin, akidesinin oluşmasını temin eden yola ve metoda sünnet denilir. İnsanların bu metodda görüş birliğine varıp, bunu uygulaması da, cemâat diye isimlendirilmiştir.[1] Bu anlamda Kur'ân-ı Kerim'de de kullanılmıştır: *"Allah'ın nice sünnetleri gelip geçmiştir. Yeryüzünde dolaşın da yalanlayanların âkıbetini görün"* (Alu İmrân: 3/137). *"Allah'ın sünneti kesinlikle değişmez"* (el-Fâtır: 35/43). Bu âyet-i kerime'de ifade edilen sünnet, Allahu Teâlâ'nın kâinatın yaratılması ve tedbiri için takdir ettiği yol, metod anlamındadır. Allah için cebir sözkonusu olamayacağından, bu mana İslâm tefekküründe "âdet" kelimesi ile karşılanmıştır.
Sünnet: İslâm toplumunun yani ümmetin oluşması için Hz. Peygamber'in usûlünün esas alınması ve peygamberi usûlü ittifakla takip eden sahabi cemaâtının yolunun izlenmesidir. İslâm toplumunun fikrî ve amelî oluşumunu sağlayan, Allah'ın Kitabı ve Hz. Peygamberin sünnetidir. Bunun için Allah Teâlâ, Kur'an ile birlikte Peygambere tabı olup bağlanmanın ve ona itaat etmenin gerekli olduğunu belirtmiştir. *"Allah, önceleri açık bir şaşkınlık içinde olan inananlara, Allah'ın âyetlerini okuyan, kötülükten arındıran, Kitabı (Kur'an) ve hikmeti (sünnet) öğreten ve size daha bilmediğiniz nice şeyleri de öğreten bir Peygamber gönderdi"* (el-Bakara: 2/151). Kötülükten arındırmak (tezkiye), haram ve helâli Kur'an'dan öğrenmek ile tefsir edilmiş, hikmet ise, ittifakla "sünnet" olarak kabul edilmiştir.
Kur'an farzı, vâcibi tayin etme, helâli, haramı belirleme açısından Allah'ın hükmü ile, Rasûlünün hükmünü, iki temel esas kabul etmiştir. *"Allah ve Rasûlünün yoluna aralarında hüküm vermesi için davet olunduklarında, inananlar; "dinledik ve itaat ettik" diye cevaplar. İşte ancak bunlardır kurtulanlar"* (en-Nûr: 24/5).
Hz. Peygamber (s.a.s.), *"size emrettiklerimi yerine getirin, yasaklarımı da gücünüz yettiğince terk edin"* buyurmuştur.[2] Sünnete bağlılık, dinî bir zorunluluktur. Kur'an bize yeterlidir düşüncesiyle sünneti ihmal etmek tarih boyunca bütün bid'at fırkalarının ortak özelliği olan gizli bir hıyanet çeşididir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu durumun ileride ortaya çıkacağını haber vererek, dinî hiçbir kaygısı olmayan bu insanlardan bizi sakındırmıştır. *"Tok karınlı, koltuğuna yaslanıp size "Kur'an yeterlidir; Kur'an neyi helâl kılmışsa onu helâl bilin, neyi haram kılmışsa onu haram bilin" diyen adamların çıkması yakındır. Haberiniz olsun, dikkatli olun: Bana Kur'an ile birlikte (hüküm bakımından) onun bir benzeri (sünnet) de verilmiştir."*[3]
İmrân b. Husayn (r.a.), bize Kur'an yeterlidir, sünnete gerek yoktur, diyen bir adama şöyle seslenir: "Ahmak herif: sen Kur'an'da öğlen namazının dört rekât olduğunu, kıraatinin gizli okunacağının hükmünü bulabilir misin? Kur'an bize çok şeyleri müphem bırakmış, sünnet onları açıklamıştır." Abdullah b. Mesud (r.a.) "Allah'ın, yaradılış şeklini değiştirenlere lânet ettiğini" haber verirken bir kadın "bunlar Kur'an da var mı?" diye sorar. Abdullah b. Mesud şöyle der: "Var tabii, sen şu âyeti okumuyor musun": *"Rasûlullah size neyi emrederse onu yerine getiriniz neyi yasaklarsa ondan kaçınınız"* (el-Haşr: 59/7)[4]
Hz. Peygamber sünnetine uyulmasını emrettiği gibi, kendi ashabına da uyulmasını emir buyurmuştur. Ashâba uyulduğu takdirde, insanları doğru yola götüren gökteki yıldızlara benzetilmiştir. *"İçinizde benden sonra yaşayanlar birçok ayrılıklara şahit olacaktır. Size sünnetimi, hidâyete erdirilmiş, doğru yolu bulmuş halifelerinin sünnetini (yolunu) tavsiye ederim. Ona sımsıkı sarılın, âdeta dişlerinizle tutun, sonradan çıkacak şeylerden sarılın. Çünkü her uydurma, bid'at; her bid'at sapıklıktır."*[5]
Kur'an-ı Kerim'de de sahâbîler hakkında şöyle buyurulur: *"İlk iman eden, en ön safta bulunan muhacirlerle ensar ve onlara iyilikle tabı olanlardan, Allah razı oldu. Onlar da Allah'dan razı oldular. Allah onlar için ebedî kalacakları, altında ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."* (et-Tevbe: 9/100). Allah'ın sahabeleri, övmesi, sonradan gelen ümmetin onlara tabı olmasını, övülmek için onlara uyun, onlar gibi olun, manasını zımnen ifade eder. Sahabelerden sonra gelen Tabiîn cemaâtından da iyilikle sahabelere uyanların; Allahu Tealâ'nın övgüsüne dahil olduğunu görüyoruz. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadisinde bunu şöyle açıklar: *"Ümmetimin en hayırlı dönemi, benim içinde yaşadığım dönemdir. Sonra da onların peşinden gelenlerin dönemidir"*[6] Sahâbilerin Allah ve Rasûlü tarafından övülmesi, sonrakilerin de onların yoluna iyilikle uymak kaydıyla bu övgüye dahil olması hadis-i şeriflerinde uyulması tavsiye edilen "cemaât"ın, sahâbîler ve tabiin cemaâtı olduğunu gösteriyor.
Hz. Peygamber (s.a.s.), *"size ashabımı (onlara tâbı olmayı) tavsiye ederim, sonra onların peşinden gelenleri, sonra da onların peşinden gelenleri. Daha sonra yalan yaygınlaşacaktır."* Başka bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın rahmet eli cemaât ile beraberdir"*[7] Hz. Peygamber (s.a.s.)'in cemaatı tavsiye etmesi ve firka-ı nâciyenin (azabdan kurtulacak kesimin) cemaât olduğunu söylemesi, cemaât'ın kimlerden ibaret olduğunun belirlenmesini gerektirmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) *"Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bunlardan bir topluluk hariç hepsi cehennemliktir"* buyurmuştur. O topluluğun kimler olduğu sorulunca *"benim ve ashabımın yolunda olanlar"* diye cevaplamıştır. Bir rivâyette "cemaât" denilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurur: *"Ümmetim, sapıklık üzerinde bir araya gelmez. İhtilâf gördüğünüz zaman size 'sevâdu'l a'zam (en büyük olan ve hak üzere bulunan topluluğa katılmayı) tavsiye ederim"*[8] Sevâdu'l-a'zam: Sırât-ı Müstakim metodunu benimseme hususunda görüş birliği içinde bulunan topluluk olarak tefsir edilmiştir.[9]
Hz. Peygamber, cemaâta, sevâdu'l a'zama tabi olunmasını emretmiştir. Cemaât; ilk dönemde, sahabîler; sonraki dönemlerde ise sâlih amel sahibi bilginlerdir. Abdullah b. Mübarek'e cemaat kimlerdir? denilince "Ebû Bekr, Ömer (r.a.)dır" diye cevap vermiş, "Onlar öldü", denilince de yine "falan ve falandır" demiştir. Onlar da öldü, denilince "İşte şu Ebû Hamza es-Sekkerî cemaâtdır" der.[10] İmâm Tirmizî şöyle der: Âlimler, cemaâtı şöyle tarif etmişlerdir: "Ehl-i fıkıh, ehl-i ilm ve ehl-i hadis cemaâttir"[11] Bu anlamıyla, âlimler cemaâtının sapıtması mümkün değildir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) *"Allahu Teâlâ ümmetimi sapıklık üzerine bir araya getirmez. Allah'ın rahmet eli cemaâtledir. Kim cemaâtten ayrılırsa; cehenneme atılacaktır"*[12] diye buyurmuştur.
Şehristânî'nin tarifine göre "cemaât, bir sünnet ve metod üzerinde ittifak etmiş insanlar topluluğudur"[13]
İslâm tarihinde ilk defa cemaât kelimesinin meşhur olması, Hz. Hasan (r.a.)'ın hilafeti Hz. Muaviye (r.a.)'a devretmesi yılında olmuştur. Müslümanların birliğini temin ettiği için bu yıla "senetü'l-cemâa" (birlik yılı) denilmiştir. Müslümanlar Hz. Peygamber (s.a.s.) vefat ettiğinde her bakımdan emniyete alınmış, düzenli bir sosyal yapıya sahiptiler. Ancak Hz. Osman'ın şehid edilmesi (ö.35/656) sonucu ortaya çıkan olaylar müslümanların zihinlerinde bir takım yeni soruların oluşmasına yol açtı. Sahabîler öldürülmüş, hilâfet meselesi gündeme gelmişti. Öldürülen müslümanların durumlarının ne olduğu ve bu olaylarda kaderin tesiri meselesi gibi itikâdı meseleler konuşulur oldu. Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki hilâfet meselesi ve bunun sonucu ortaya çıkan savaşlardan sonra, her iki tarafın sempatizanları arasındaki siyâsi sürtüşmeler söz konusu olmaya başladı. Yahudi, Hristiyan ve Mecusilerin müslüman olması ve İslâm kültürüyle tanışması sonucu, onların kültürlerindeki meselelere İslâmî nassların mütekabiliyet meselesi tartışmaları başladı. Bütün bu meseleler taraflar arasında ifrat ve tefrit nedeniyle büyük uçurumlar ortaya çıkardı. Bunlara karşı sahâbîlerin çoğunluğu mutedil bir yol takip ederek cemaâtın birliğini muhafaza etmeye, siyasi meselelerde aşırı taraf olmamaya çalıştılar. Bu zümrenin ilk mümessilleri olarak, Abdullah b. Ömer (r.a.) (74/693); İbrahim en-Nehaî (96/714); Hasanü'l-Basrî (110/728) ve İmam-ı Âzam Ebû Hanife (150/767) sayılabilir. Ortaya çıkan fırkalar hakkında görüş beyan ederek bu meseleler hakkında ilk defa merkezi zümrenin fikirlerinin temsilciliğini yapan Hasanü'l-Basri'dir. Onun ehl-i sünnetin fikrı ve itikâdı esaslarının tezahüründe önemli bir yeri vardır. Devrinin siyâsi ve itikâdı meseleleri hakkında muayyen görüşler ileri sürmüştür. Emevi idarecilerini tenkit etmiş, zâlim idareciye her konuda itaat edilmeyeceğini savunmuş ve *"Allah'a karşı bir günah söz konusu olunca, mahlûka itaat gerekmez"*[14] Hadisine dayanarak Allah'a karşı gelmeyi gerektirecek bir istekte bulunduğu takdirde, idareciye itaat mecburiyetinin olmayacağını açıkça ifade etmiştir.[15] Hasanu'l Basrî, iktidar mevkiinde bulunanların uyarılmasının, ve onların cehennem azabıyle korkutulmasının, müslüman bilginlerin görevi olduğunu belirtmiştir. Ancak kılıçla karşı çıkılmasını kabul etmemiş, şöyle demiştir: Eğer zikrettiğiniz meseleler Allah'ın azâbını gerektiriyorsa insanlar, kılıçlarıyla Allah'ın cezasını döndüremezler. Eğer onlar bir gâile ise, Allah'ın hükmünü sabırla beklemelidirler.
Hasanu'l-Basrî siyası otoriteyi elinde tutanların zâlim olabileceği hususunu kabul ederek, Peygamber (s.a.s)'in fitne anında âlimlere uyulmasını tavsiye etmesini dikkate alıp *"Sizden olan ulû'l-Emre itaat edin"* (en-Nisâ: 4/59) ayet-i kerimesinde geçen Ulû'l-Emr'i âlimler, fâkihler diye tefsir etmiştir. Sonraki dönemlerde İslâm ümmetinin manevi dinamiğini âlimler, İslâm hukukçuları belirlemiş, insanlar onların çevresinde toplanmıştır.[16] Büyük günah (Kebâir) işleyenlerin âkibeti ve kader meselesinde bazı yeni görüşler ileri süren, Vâsil b. Ata'yı meclisinden "kovmuş", haricilerin büyük günah işlediler iddiasıyle bazı sahâbîleri tekfir etmesini, bir nifak alameti saymış ve Gulât-ı Şia'yı (hulefâ-ı râşidine söven aşırı grup) reddetmiştir.
Sahâbilerin fitne çıkmadan önceki haline uyan, fitneler çıktıktan, müslümanlar fırkalara ayrıldıktan sonra da, sahabîlerin çoğunluğunun tutumunu benimseyen topluluk, kendilerini diğer bid'at fırkalarından ayırmak için, zaman zaman ehl-i sünnet, ehlü'l-hakk, "ehlu's-sünne ve'l-İstikâme, ehlu'l-hadis, ehlu'l-cemaâ, ehlu'l-hadis ve's-sünne ve ehlu's-sünne ve'l-cemaâ isimlerini kullanmışlardır. Ehlu's-Sünne terimini ilk kullanan, Muhammed b. Sirın (ö.110/728), "ehlu'l-hakk ve'l-cemâ'a" terimini ise, ilk defa kullanan Ebu'l-Leys es-Semerkandi (ö.373/898)'dir. Terim hicrî II. asır başlarından itibaren "ehlu'l-hakk ve'l-istikâme" "ehlu's-sünne ve'n-nakl", "ashabu'l-hadis" şekillerinde kullanılmıştır. Bu topluluk hakikatte bir fırka değil, Hz. Peygamber (s.a.s)'in ve ashabının yolunu takib eden ekseriyettir. Sonraki dönemlerde bu isimler içerisinde diğerlerindeki ortak noktalan

da toplaması açısından "ehlu's-sünne ve'l-cema'ât" ismi yaygınlaşmış ve kabul edilmiştir. Bu kullanışa yakın bir ifadeyi Ahmed b. Hanbel (241/855) "Ehlu's-sünne ve'l-cemâ'a ve'l-âsâr" şeklinde kullanmıştır.[17] "Ehlu's-sünne ve'l-cemâ'â" şeklindeki ifade tarzına da elimizde bulunan eserlerden Ebûl-Leys es-Semerkandî (373/898)'nin "Şerhu'l-Fıkhı'l-Ekber" isimli eserinde rastlanmaktadır. "Ehlu's-sünne", dinde bid'atlerin ve çeşitli fikirlerin ortaya çıkmasından sonra sünnetin savunulması ve Ümmetin bütünlüğünün korunması hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Ehlu's-sünne, bid'at fırkalarına karşı bir tepki, onların dindeki yerini belirleme onların ortaya attığı meselelerin dini cevaplarını tesbit etme ve bid'ata karşı İslâm cemaâtının tavır alma hareketidir.

Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: *"Yahudiler yetmişbir fırkaya, Hristiyanlar yetmişiki fırkaya ayrılmıştır. Benim ümmetim ise yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Bütün hepsi cehennemliktir. Ancak bir fırka kurtulur. O da cemaâttır"* [18] Hâkim bu hadis için Sahihaynın şartlarına uygun bir hadistir der. Bu hadisi Hz. Peygamber (s.a.s)'den on sahabı rivâyet etmiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz Ömer (r.anhum), müslümanların böyle gruplara ayrılacağını haber vermiştir. [19] Bu hadiste bildirildiği gibi müslümanlar fırkalara ayrılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s) din hususunda sonradan ortaya çıkan şeylerden ümmetini sakındırmış, bunların bid'at olduğunu her bid'atın da insanı cehenneme sürükleyeceğini haber vermiştir.[20] Bidat, din hususunda ashâb-ı kirâm ile tabiilerin yapmadığı ve şer'î delîlin gerektirmediği, sonradan ortaya çıkarılmış şeylerdir.

Ehl-i sünnet akîdelerine aykırı itikatta bulunan ve fakat ehl-i kıble olan kimseye de "bid'atçı" denir. Bunlar, Cebriye, Kaderiye, Rafiziler, Haricîler, Muattıla (Mu'tezile) ve Müşebbihedir. Bunların her biri oniki gruba ayrılmıştır. Toplam yetmişiki fırkadır. [21] Bid'at; Peygamber (s.a.s)'den nakli meşhur olan şeyin aksini itikad etmektir. Fakat bu, inad sebebiyle değil, bir nevî şüphe ile olduğu ve bir delile dayandığı zaman bid'at kabul edilir. Bizim kıblemize dönenlerden hiç biri, bid'at sebebiyle tekfir edilemez... Şayet yaptıkları bu inkâr, bir tevil ve şüphe neticesi ise tekfir edilmezler. Fakat bid'atçı, asla şüphe götürmeyen katî delillere karşı inad ederek bid'ata inanırsa dinden çıkar. Mesela: Haşrı (ba's) veya kâinatın sonradan yaratıldığını kâbul etmemek gibi. Şüphe ile tevile kalkışanın şüphesi fâsid bile olsa, onun küfürle suçlanmasına engeldir. Meselâ: Allah Tealâ'yı görmenin mümkün olmadığını söyleyenlerin "O azamet ve Celâl'inden dolayı görülmez" demeleri gibi. Bizim kıblemize dönenlerin hiçbiri, bir şüpheye dayanan bir bid'âttan dolayı tekfir edilemezler. Ancak zarûriyât-ı diniyeden kabul edilen dini kati hükümlerden birinin inkâr edilmesi, hilâfsız küfürdür. Meselâ: Bu âlemin sonradan meydana getirildiğine ve cesedlerin haşr edileceğine (ba's-ı cismânı) inanmayan kimse de dinden çıkar.

Hz. Ebû Bekr ve Ömer (r.anhum)'in hilâfetlerini inkâr eden ve onlara söven kimse, bu yaptığını bir şüpheye binâen yapsa dinden çıkmaz. Hz. Ali (r.a)'ın Allah olduğunu ve Cibril'in hata ettiğini iddia edenler, dini çizginin dışına çıkar. Çünkü bu bir şüphe ve içtihaddan dolayı değil, sırf hevâ ve heveslerinden dolayı bir inkâr niteliğindedir. Bid'atlardan sayılan Allah'ın sıfatlarının zâtı üzerinde zâid manalar olduğunu kabul etmeyen, kabir azabını, şefaati, büyük günah işleyenin cehennemden çıkacağını ve Allah'ı görmeyi inkâr eden Mu'tezile tâifesi gibi câhil bid'atçılar tekfir edilemese de sapıklıkta sayılırlar. Çünkü Kur'an ve sahih sünnetin bu konudaki delilleri açıktır. Çünkü ehl-i kıble tekfir edilmemiştir. Diğer yandan onların şâhidliklerinin kabul edileceğine dair icmâ vâki olmuştur. Halbuki bir kâfirin müslüman aleyhine şahidliği geçerli değildir. Günahı mübah saymanın küfür olması meselesi ise, şöyle açıklanmıştır: Şayet inaddan dolayı ve delilsiz ise küfürdür. Şer'i delilden dolayı inkâr ise, ma'zur değildir. Kullarının kalblerini en iyi Allah bilir. [22] İtikâdı konulardaki inancımız kesin delil ve naslarla tesbit edildiği için, itikad şüphe ve tereddüd mahalli değildir. Fıkhı bir mezhebe taraftar olanlar bilmeli ki, bir konuda müctehid hatalı veya isabetli, bir diğer konuda bir başka müctehid hatalı veya isabetli olabilir. Fakat itikadi meselelerde bu hüküm geçerli değildir. Bid'atçı da haklı olabilir, biz de haklı olabiliriz denilemez. İbn Abidin bu konuyu şöyle açıklar: İtikadımızdan murad, hiçbir kimseyi taklid etmeksizin her mükellefe inanılması vacip olan meselelerdir. Bizim itikadımız, ehlü's-sünne ve'l-cemaât mezhebidir. Ehlü's-sünnet; Selefiler, Eş'arîlerle Mâtûridîlerdir. Bu iki fırka itikadda genellikle bir gibidirler. Sayılı meselelerde, aralarında küçük farklar vardır. Bazıları, aralarındaki ihtilâfın genellikle lâfzı olduğunu söylemişlerdir. Hasımlarımızdan maksat, itikatları küfre varan bid'atçılarla, küfre varmayanlardır. Küfre varan bid'adlara örnek: Âlemin kadim olduğunun iddia edilmesi, Peygamberin bi'setinin inkârı gibi. Küfre varmayan bid'atlara örnek: Kur'an'ın mahlûk olduğunu ve Allah'u Teâlâ'nın kulları için kötülüğü irade etmediğinin iddia edilmesi gibi.[23] Rafizilere ve bid'at ehline benzememeye çalışmak ve onlara muhalefet etmek gerekir. Bid'at ehline benzemek câiz değildir. Ancak onlara teşebbüh kasdıyla yapılan benzemek ve onların kötü hallerini taklid etmek uygun değildir.[24]

Bid'atçılar hakkındaki bu genel hükümlerin açıklanmasından sonra; ilk bid'at fırkalarının ortaya çıkışını ele alabiliriz: İlk çıkışları Hz. Ali (r.a.)'ın hilâfeti dönemindedir.

Şehristâni (549/1154) İslâmi fırkaları; Kaderiyye, Sıfatiyye, Hâriciyye ve Şiâ olarak dört ana gruba ayırmış, yetmişüç fırkanın bunlardan yayıldığını belirtmiştir.[25]

İbn Hazm ise, (ö.457/1065), İslâmi mezhepleri: Ehl-i sünnet ve cemaat, Mu'tezile, Mürcie, Şîâ ve Hariciler olarak beş grupta toplamış, bunlardan ehl-i sünnet'i hak ehli", onun dışındakileri ise, bâtıl ehli" olarak belirttikten sonra, ehl-i sünnet'i, sahabe ve tabiînin seçkinleri, ehl-i hadis ile onlara uyanlar olarak tarif etmiştir.[26]

Hz. Ali (r.a.)'ın hilâfeti döneminde ortaya çıkan bid'at fırkalarının ilki olan Hâriciler başlangıçta bir siyâsi fırka olarak ortaya çıkmıştır. Şîâ ise, bir Yahûdi olan, Yemenli İbn Sebe'nin tahriki ile, Hz. Ali taraftarlığı iddiasıyla ortaya çıkmıştır.

Şîa'nın ilk ortaya çıkışında şüphesiz ki, Abdullah İbn Sebe'nin etkisi inkâr edilemez. İbn Sebe' Yemenli bir yahudidir. İslâm'ı içten tahrip etmek için Yemen yahudilerinin planı gereği müslüman gözükerek, yahudi ve mecûsî kültüründen aktardığı sapık görüşleri İslâm'a sokmaya çalışmıştır. Velâyet, vesâyet, ric'at, ilâhı hak kavramlarını ilk defa İslâm'a sokan bu şahıstır. Şîâ âlimleri de, İbn Sebe'nin yaptığı bu tahribatı kabul ederler. Önde gelen Şîâ ulemâsından en-Nevbahtî bunlar arasındadır.

Bütün bu gelişmeler konusunda hicrî ikinci yüzyıldan itibaren İslâm ülkelerinde yaygın hale gelen siyâsi, dinî, itikâdı ve fikhı görüşler arasında Hz. Peygamberin ve ashabının yolunu savunmak için ortaya çıkan imamlar, ehl-i sünnet akîdesini sistemleştirmişler, ehl-i bid'ate karşı mücadele etmişlerdir. Hasanü'l-Basrî (110/128). Bu hareketi sistemleştirenlerin ilki sayılmaktadır. Ehl-i sünnet akîdesinin esaslarını ortaya koyması yönüyle İmam-ı Azam Ebû Hanife'yi de bu ekolün öncülerinden saymak gerekir. Ehl-i sünnet ve'l-cemaât'in selefilerden farklı metotlarıyla tanınan Ebû Mansur-el-Mâturîdî (ö.333) ve Ebu'l-Hasan el-Eş'arî (ö.324), sünnetin izleyicisi düşüncenin olgunlaşmasında özel role sahiptirler.

İslâmî fırkaların ortaya çıkmasında siyâsi ve sosyal şartların da rolü olmuştur. Tarihin belli dönemlerinde, Sünnilik, Şîa ve Mu'tezile biribirlerine üstünlük sağlamışlar, zaman zaman sırayla devletin resmi mezhebi olmuşlardır. Bu rekabet, mezhep taassuplarına, düşmanlık ve çatışmalara sebep olmuştur.

Ehl-i sünnet âlimleri arasında, zamanla bazı görüş ayrılıkları olmuştur. Ancak hepsinin de dayandığı temel; Kitap, Sünnet ve bu iki kaynağa uygun olan sarih ve sahih akıldır. Aralarındaki bazı farklı görüşler esasa taalluk etmeyen ve teferruat sayılan konularda görülmüştür. Bu ihtilâfların çoğu, lâfzîdir.

Ehl-i sünnet, önceleri; ehl-i sünnet-i hassa olarak bilinirdi. Daha sonraları Ehl-i Sünnet-i âmme adıyla şöhret buldu. Gerçek şu ki; Kur'an ve sünnette yer verilmeyen, ashâb ve tâbiînin de üzerinde görüş beyan etmedikleri meselelere dalmayıp, dinî nasları yorumlamadan onları olduğu gibi alanlara, Ehl-i sünnet-i hassa, ehl-i tevhid veya Selefiyye denildi. Hakkında nass, Sahabe ve tâbiînin görüşü bulunmayan bazı itikâdı meseleleri de yeni bir metodla inceleyerek, gerektikçe akli yorum ve te'vile gidenlere ise ehl-i sünneti âmme adı verildi. Eş'âriyye ve Mâtûridîyye gibi.[27]

Ehl-i Sünnet âlimleri; Başta İmam Eş'ârî, İmam Mâturîdî olmak üzere, İmam Gazâlı, Fahriddün er-Râzı, Sadeddin Taftazanî, Seyyid Ali el-Cürcânî ve İbn Teymiye, ehl-i sünnet akîdesini aklı ve naklî delillerle güçlendirmişler, başta Mu'tezile ve diğer bid'at ehl-i mezhep ve fırkalarla mücadele etmişler, onların Kitap ve sünnete aykırı, görüşlerini reddetmişler, Aristo ve O'nun gibi düşünen Yunan ve Müslüman filozofların sapık, mesnedsiz ve batıl fikirlerini çürütmüşlerdir.

Kısaca ehl-i sünnet: Selefiyye ve Mâtûridîyye ve Eş'âriyye olarak metod bakımından üçe ayrılmaktadır. Yukarıda da işaret edildiği gibi selefiyye, yorum ve teşbihe kaçmadan nasları olduğu gibi kabul edenlerin mezhebidir. Meselâ İmam Malik: *"Şüphesiz ki Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra da Arş üzerinde istivâ etti"* (el-A'râf: 7/154) âyetinin tefsirinde: "İstivâ malumdur, keyfiyyeti ise meçhuldür. Bu konuda soru sormak bid'attır" demiş, teşbih ve te'vile gitmemiştir. [28] İmam Mâturîdî ve Eş'arî'nin temsil ettiği ehl-i sünnet-i âmme ise, Cenab-ı Hakkı mahlukata benzetmekten tenzih gayesiyle müteşâbih nassları te'vil etmişlerdir. Arş üzerinde istiva etti sözünü "Arşda hükümran oldu" Allah'ın eli sözünü Allah'ın kudreti ve rahmeti olarak te'vil etmeleri gibi.

Maturidîler ile Eş'ariler arasında da bazı lâfzi ihtilâflar vardır. Bu ihtilâfları onüçten elliye kadar çıkaranlar olmuştur.[29]

Öte yandan mezhepler, siyâsi fikhı ve itikâdı olarak birçok meselede biribirleriyle bağlantılıdırlar. Aynı mezhep içinde birçok farklı eğilimler bulunabilmektedir. Meselâ; Fıkhi, ameli konularda Sünnîlerin önemli bir kısmı, Hanefi'dir. Hanefilerin büyük çoğunluğu itikâdı konularda Mâtûridî'dirler. Ehl-i Sünnetten Şafii ve Maliki olanların çoğu itikatta Eş'âri, Hanbeliler ise genelde Selefidirler.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfii, Ahmed b. Hanbel, Mâtûridî, Eş'âri, Ebû Bekr el-Bakıllânı, Abdulkâdir el-Bağdâdi, İmamu'l-Harameyn el-Cüveyni, İmam Gazzâli, Fahreddin er-Râzî ve Nasıruddin el-Beyzâvi gibi âlimler, ehl-i sünnetin önde gelen simâlarıdır.

İbni Teymiyye ile İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye gibi selef mesleğini tercih eden bazı âlimler son asırlarda, Selefiyye diye bilinen Ehl-i Sünnet-i Hassâ mezhebini ihya ve neşre çalışmışlardır. İslâm âleminin büyük çoğunluğu itikadda Eş'âri veya Mâtûridî diye şöhret bulan ehl-i sünnet-i Âmme mezhebi üzeredirler.

Abdulkâdir el-Bağdâdi'ye göre, ehli sünnet sekiz zümreden meydana gelmektedir:

1- Ehl-i bid'atın hatalarına düşmeyen kelâm âlimleri,
2- Sevri, Evzâî, Dâvûd ez-Zahiri dahil büyük müctehid fakihler ve mensupları,
3- Muhaddisler,
4- Ehl-i bid'ate meyletmeyen sarf, nahv, lugat ve edebiyat âlimleri,
5- Ehl-i sünnet görüşüne sadık kalan kıraat imamları ve müfessirler,
6- Müteşerrî Sufiyye, yani şeriate bağlı tasavvuf ehli,
7- Ehl-i sünnet yolundan ayrılmayan müslüman mücahidler,
8- Ehl-i sünnet akîdesinin yayıldığı memleket ahalisi.[30]

İslâm dünyasının büyük bir çoğunluğunu oluşturan Sünnîlik sadece bir isim, sıfat veya mezhep değil, bütünüyle bir yaşam tarzıdır ki, tamamen Kitap ve Sünnete uygun olarak İslâm'ın hayata tatbikidir.

İtikadda orta yol, ehl-i sünnetin yoludur. Ümmet-i Muhammed (s.a.s.)'in ana özelliği, itidaldir. Cenab-ı Hak, bunu şu şekilde belirtiyor: *"İşte böylece biz, sizi orta (dengeli) bir ümmet yaptık"* (el-Bakara: 2/143).

Câbir b. Abdullah'tan gelen sahih bir rivâyete göre, Hz. Peygamber, toprağa düz bir çizgi çizdi ve bu çizginin üstüne elini koyup, şöyle buyurdu: *"İşte bu, Allah'ın yoludur."* Daha sonra o çizginin sağına ve soluna da çizgiler çizdi. *"Bunlar da değişik tefrika yollarıdır. Herbirinin başında ona çağıran bir şeytan vardır"* dedi. Bilahare şu âyeti

okudu: *"Bu benim dosdoğru yolumdur. Öyleyse ona uyun. Sizi o'nun yolundan ayıracak başka yollara uymayın"* (en-En'âm: 6/153)[31] Hz. Peygamber (s.a.s.) burada dinde sağa sola sapmalara işaret etmiş, doğru yolun ortadaki ehl-i sünnet yolu olduğunu belirtmiştir.
İmam Tahâvî, ehl-i sünnet yolunu şöyle özetlemektedir: Bu din, ifratla tefritin ortası, teşbihle ta'tilin ortası, cebr ile kaderciliğin ortası, ümitsizlikle aşırı güvenin ortası, korku ile ümidin ortası bir yoldur. İşte dinimiz, zâhiren ve bâtınen budur. Tefrika görüşlerden, merdûd mezheplerden, müşebbihe, mûtezile, cehmiyye, cebriyye, kaderiyye v.s. gibi ehl-i sünnet ve'l cemaat'e muhalefet eden, dalâlete sapan mezheplerin görüşleri ehl-i sünnet âlimlerince incelenmiş ve delillere dayanan ikna edici cevaplar verilmiştir.[32]

---

[1] Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, (el-Fisâl kenarında), 1/47.
[2] Müslim, 412, İbn Mâce, Mukaddime: 1.
[3] Ebû Dâvûd, Sünne: 6, Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/131.
[4] Abdullah b. Zeyd, Sünnetü'r-Resûl Şakîkatu'l-Kur'ân, s.54).
[5] Ebû Dâvûd, Sünne: 5.
[6] Buhâri, Fedâilu's-Sahâbe: 1.
[7] Tirmizî, Fiten: 7.
[8] İbn Mâce. Fiten: 8.
[9] İbnü'l-Esir, en-Nihâye: 2/419.
[10] Tirmizî, Fiten: 7.
[11] Tirmizî, Fiten: 7.
[12] Tirmizî, Fiten: 7.
[13] Şehristânî, el-Milel, 1/47.
[14] bk. Buhâri, Ahâd: 1; Müslim, İmâre: 39; Ebû Dâvud, Cihâd: 40, 87; Nesaî, Bıa: 34; İbn Mace, Cihad: 40; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/94, 409.
[15] Mes'ûdî, Murücüz-Zeheb: 3/201.
[16] İbn Kesir, Tefsiru'l Kur'an'il-Azîm: 2/303.
[17] İbn Ebı Ya'la, Tabakatu'l-Hanâbile, Kahire 1952, I, 31.
[18] Ebû Dâvûd, Sünne: I; Tirmizî İman: 18; İbn Mace, Fiten: 17; Ahmed b. Hanbel, 11, 332, 111, 145; Hakim, Müstedrek: IV,430.
[19] Bağdadı, el-Fark, s. 8.9.
[20] Ebû Dâvûd, Sünne: 5.
[21] Seyyid Şerif Cürcânî, et-Ta'rifât, s.40. 43.
[22] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar: 1/560, 561.
[23] İbn Âbidin, Reddü'l-Muhtar: 1/48, 49.
[24] İbn Âbidin, Reddü'l-Muhtar: 5/472.
[25] Şehristânî, a.g.e, 1, 15.
[26] İbn Hazm, el-Fısal: 2/113.
[27] İzmirli İsmail Hakkı, Yeni İlmî Kelâm, s.97.
[28] Kurtubî, Tefsir: 7/217-218.
[29] Bekir Topaloğlu, Kelâm İlmi, 146.
[30] el-Bağdâdı, el-Fark beynel-Fırak, s.313-318; Bekir Topaloğlu, a.g.e., s.109-110.
[31] İbn Mâce, Mukaddime: 2; Dârimî, Mukaddime: 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/435.
[32] Tahâvi, Şerhû akiteti't- Tahaviyye, 586-588; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/67-72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b4) Usulcüler (Fıkıh Usulcüleri) Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisleri verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hakim, ictihad ederek hüküm verdiği zaman isabet ederse, iki sevab; hata ederse, bir sevab kazanır."[1]
"Ümmetim hata, unutkanlık ve zorlama sonucu yaptığından sorumlu tutulmayacaktır."[2]

---

[1] Buhari, İ'tisam: 21; Müslim, Akdiye: 15; Ebu Davud, Akdiye: 2; Tirmizi, Ahkam: 2; Nesai, Kudat: 3; İbn Mace, Ahkam: 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/187; 4/198, 204, 205; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 113.
[2] İbn Mace, Talak: 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

252) Dua İle İlgili Bazı Konular

Bu bölümdeki yedi hadis-i şeriften, iyilik eden kimseye Allah seni hayırla mükafatlandırsın demenin en iyi teşekkür olacağını, kişinin kendisine, çocuklarına ve malı hakkında beddua etmemesi gerektiğini, belki de dileklerin kabul edileceği bir saate rastlıyacağını, kulun Rabbine en yakın olduğu yerin secde vaziyeti olduğunu, duam kabul edilmedi diye acele edilmemesi gerektiğini, gecenin ortasında ve farz namazlardan sonra yapılacak duanın daha çok kabul edilebileceğini, kişi duada günah birşey işlemediği müddetçe mutlaka kabul edileceğini, keder ve üzüntü anında yapılacak duayı öğreneceğiz.[1]

1499. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kendisine iyilik edilen bir kimse o iyiliği yapana, cezâkellâhü hayran: Allah seni hayırla mükâfatlandırsın, derse, ona en iyi şekilde teşekkür etmiş olur."[2]

1500. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kendinize beddua etmeyiniz; çocuklarınıza beddua etmeyiniz; mallarınıza da beddua etmeyiniz. Dileklerin kabul edildiği zamana denk gelir de Allah bedduanızı kabul ediverir."[3]

1501. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!"[4]

1502. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi biriniz acele etmedikçe duası kabul edilir. (Kul acele ederek) Rabbime kaç defa dua ettim de duamı kabul etmedi, der."[5]

Müslim'in diğer rivayeti şöyledir:
– *"Bir kul günah olan veya akrabası ile darılmasına yol açan bir şeyi dilemedikçe yahut acele etmedikçe duası kabul olunur."*
– Yâ Resûlallah! Acele etmek ne demektir? diye sorulunca da şöyle buyurdu:
– *"Nice defalar hep dua ettim de Rabbimin duamı kabul buyurduğunu gördüğüm yok, der. Duasının hemen kabul edilmemesi sebebiyle bıkar ve duayı bırakır."*[6]

1503. Ebû Ümâme *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Hangi dua daha çok kabul edilir? diye sordular.
– *"Gecenin son saatlerinde ve farz namazlardan sonra yapılan dua"* buyurdu.[7]

1504. Ubâde İbni's–Sâmit *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yeryüzünde bir müslüman Allah'tan bir şey dilerse, günah bir şeyi istemediği veya akrabası ile ilgisini kesmeyi arzu etmediği sürece Allah onun dileğini mutlaka yerine getirir veya ona vereceği şey kadar bir kötülüğü kendisinden giderir."
Orada bulunanlardan biri:
– O takdirde biz Allah'tan çok şey isteriz, deyince, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allah'ın lutfu dilediğiniz şeylerden daha çoktur"* buyurdu.[8]

1505. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keder ve üzüntü hissettiği zaman şöyle dua ederdi:
"Lâ ilâhe illallâhü'l–azîmü'l–halîm. Lâ ilâhe illallâhü rabbü'l–arşi'l–azîm. Lâ ilâhe illallâhü rabbü's–semâvâti ve rabbü'l–ardı ve rabbü'l–arşi'l–kerîm: Azamet ve hilim sahibi olan Allah'tan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Azametli arşın sahibi olan Allah'tan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Göklerin rabbi, yerin rabbi ve yüce arşın rabbinden başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur."[9]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 427.
[2] Tirmizî, Birr 87.
[3] Müslim, Zühd 74. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 27.
[4] Müslim, Salât 215. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 78.
1429'da geçmişti.
[5] Buhârî, Daavât 22; Müslim, Zikir 90, 91. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Daavât 12; İbni Mâce, Dua 7.
[6] Müslim, Zikir 92.
[7] Tirmizî, Daavât 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvû' 10; Nesâî, Mevâkît 35, 40.
[8] Tirmizî, Daavât 115. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 18.
[9] Buhârî, Daavât 27, Tevhîd 22, 23; Müslim, Zikir 83. Ayrıca bk. Tirmizî, Duâ 39; İbni Mâce, Duâ 17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b6) Tasavvuf Ehli Nezdinde Meşhur Hadisler:

"Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım."[1]
Bu hadis uydurmadır.
Halk arasında hadis diye dolaşan sözlerin hadis olup olmadıklarını tetkik için el-Acluni'nin "Keşfu'l-Hafa ve muzil'l-libas ammeş'tehara mine'l-ehadis ala elsineti'n-nas" adlı iki cildlik alfabetik eserine müracaat edilmelidir.[2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 36.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Fetâvâ'l-Hadîsiyye:

Bazı âlimler, hadîsle ilgili fetva kitapları yazmışlardır. Celâleddîn Suyûtî'nin, İbnu Teymiyye'nin, İdris İbnu Muhammed el-Irakî'nin, İbnu Hâcer el-Askalânî'nin, Ebu'l-Hayr es-Sehâvî'nin Fetâvâ'ları vardır. Sehâvî'nin ki el-Ecvibetu'l-Mardiyye ammâ suilet anhu mine'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye adını taşır. Ahmed İbnu Muhammed el-Heytemî'nin eseri de Fetâvâ'l-Hadîsiye diye isimlenir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/299.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b6) Tasavvuf Ehli Nezdinde Meşhur Hadisler:

"Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım."[1]
Bu hadis uydurmadır.
Halk arasında hadis diye dolaşan sözlerin hadis olup olmadıklarını tetkik için el-Acluni'nin "Keşfu'l-Hafa ve muzil'l-libas ammeş'tehara mine'l-ehadis ala elsineti'n-nas" adlı iki cildlik alfabetik eserine müracaat edilmelidir.[2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 36.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnet

Yol, gidiş, tabiat, şeriat, yüz, yüzün görünen yeri, alışılmış yol[1] anlamlarına gelen sünnet kelimesi zamanla "Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in söz[2], fiil[3] ve takrirlerinin[4] bütünü"nü ifade eden bir terim olmuştur.[5]

---

[1] "Sünnet" sözcüğü bir kişiye nispet edilince, onun iyi veya kötü, sürekli olarak yapageldiği davranışlarını kapsar.
[2] Kavlî sünnet= Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in sözleri
[3] Fiilî sünnet= Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in davranışları ve tavırları
[4] Takrirî sünnet= Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in haberdar olduğu söz ve hadiseler karşısında susması veya ikrarı
[5] Kelimenin, Kur'ân-ı Kerim'de "*önceki ümmetlerin izlediği yol*" veya "*önceki ümmetlere uygulanan hüküm*" (Enfâl S. 8/38; Hicr S. 15/13; Kehf S. 18/55; Fâtır S. 35/43); "*şeriat*" (Âl-i İmrân S. 3/137); "*öncekilerin yolları*" (Nisâ S. 4/26; İsrâ S. 17/77); "*Âllah'ın sünneti* {Allah'ın evreni, canlıları ve toplumu yaratırken veya daha sonra yönetirken izlediği yol, kanun ve prensipler}" (Feth S. 48/23; Fâtır S. 35/43; Ahzâb S. 33/62) gibi kullanımları vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b5) Halk Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisleri verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Halka iyi muamele etmek sadakadır."[1]
"Yolculuk bir çeşit azabtır."[2]
"Bizi aldatan bizden değildir."[3]
"Harb hiledir."[4]
"Mü'min, mü'ninin aynasıdır."[5]
"Haber almak gözle görmek gibi olmaz."
"İnsanların cefasına tahammül sadakadır."
"Acele şeytandandır."
Bu hadisler zayıftır.[6]

---

[1] Acluni, Keşfu'l-Hafa: 2/200.
[2] Buhari, Umre: 19; Cihad: 136; Et'ime: 30; Müslim, İmare: 179; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/236, 445, 496.
[3] Müslim, İman: 164; Ebu Davud, Buyu: 50.
[4] Buhari, Cihad: 157; Müslim, Cihad: 18, 19; Ebu Davud, Cihad: 92; Tirmizi, Cihad: 5; İbn Mace, Cihad: 28.
[5] Ebu davud, Edeb: 49; Tirmizi, Birr: 18.
[6] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- Tahrîc Kitapları:

Hadîsçiler, çeşitli sâhalara giren mühim kitaplardan birçoğunun içinde geçen hadîslerin menşeini arayarak kaynak kitaplarda göstermeye çalışmışlardır. Bunlardan en mühimlerini kaydediyoruz:
1- Nesefi'nin Şerhu'l-Akaid'de geçen hadîsleri Aliyyu'l-Kâri Ferâidu'l-Kalâid fî Tahrîci Ehâdîsi Şerhi'l-Akâid adlı kitabında tahric etmiştir.
2- Keşşâf Tefsîr'inde geçen hadîsleri de Cemâlu'd-Dîn Ebu Muhammed Abdullah İbnu Yusuf tahric etmiştir. Aynı eser için İbnu Hacer de bir çalışma yapmış, eserine el-Kâfi's-Sâf fî Tahrîci ehâdîsi'l-Keşşâf adını vermiştir.
3- Beyzâvî tefsirinde geçen hadîsleri Abdurrauf el-Münâvî ve Muhammed Himmetzâde İbnu Hasan Himmetzâde (1171/1757) tahrîc etmişlerdir. Himmetzâde'nin eseri Tuhfetu'r-Râvi fî Tahrîci Ehâdîsi'l-Beyzâvî adını taşır.
4- Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin Tefsîr'indeki hadîsleri Zeynuddin Kâsım Katlubîğa tahrîc etmiştir.
5- Tahâvî'nin Meâni'l-Asâr şerhindeki hadîslerini yine İbnu Katlubiğa tahric ederek el-Hâvî fî Beyâni Asâri't-Tahâvî adlı eserde cemetmiştir.
6- Hanefi fikhının temel kitaplarından olan el-Hidâye'nin hadîslerini Zeyle'î Nasbu'r-Râye bi-Ehâdîsi'l-Hidâye adlı kitapta tahrîc etmiştir. Aynı kitabın hadîslerini İbnu Hacer ed-Dirâye fî Müntehâbı Tahrîci Ehâdîsi'l-Hidâye adlı kitapta tahrîc etmiştir. Keza Muhyiddîn Ebu Muhammed (775/1373) ve Alâeddin Ali İbnu Osmân el-Mardînî de Hidâye'nin hadîslerini tahrîc eden kitaplar te'lif etmişlerdir.
7- Hanefi fikhına âit Şerhu'l-Muhtar'da geçen hadîsleri de el-ihtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr adı ile Kasım İbnu Katlubiğa tahrîc etmiştir.
8- Şâfiî fikhından Gazâlî'nin Vecîz'ine Râfiî tarafından yapılan eş-Şerhu'l-Kebîr'de geçen hadîsleri el-Bedrü'l-Münîr fî Tahrîci'l-Ehâdisi ve'l-Âsari'l-Vâkia fi'ş-Şerhi'l-Kebîr namıyla yedi cilt hâlinde Sirâcüddin Ömer İbnu Mulakkin tarafından tahrîc edilmiştir. Bilâhare eserini dört ciltte telhîs ederek Hülâsatu Bedri'l-Mü'nîr'i meydana getirmiştir. Bunu da tekrar tek ciltte hülâsa ederek Müntekıu Hülâsâtı'l-Bedri'l-Münîr adını vermiştir. Aynı esere (el-Vecîzü'l-Kebîr'e) İbnu Hacer, et-Telhîsu'l-Hâbir fî Tahrîci Ehâdîsi Şerhi'l-Vecîzi'l-Kebîr'i; Suyûtî Neşrü'l-Abîr fî Tahrîci Ehâdîsi'ş-Şerhî'l-Kebir adlı tahrîcler yapmışlardır. Başta Zerkeşî, başkaları da aynı esere tahrîçler yapmışlardır.
9- Yine Gazâlî'nin el-Vasît'indeki hadîsler için İbnu Mulakkin Tezkiretu'l-Ahyâr bi-mâ fî'l-Vasît mine'l-Ahbâr adlı eserini meydana getirmiştir.
1- Ebu Ishâk eş-Şirâzî'nin el-Mühezzeb adlı Şafiî fikhına dâir olan eserindeki hadîsleri yine İbnu Mulakkin ve Ebu Bekr Muhammed İbnu Musâ el-Hâzimî tahrîc etmişlerdir.
2- Gazâlî'nin İhya'sında zikredilen hadîsleri Ebu'l-Fazl Zeynü'd-Dîn Abdurrahim el-Irâkî tahrîc etmiştir. Kitabın ismi el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr'dır. Bu İhyâ'nın bazı baskılarında dipnot olarak basılmıştır. İhyâ'nın Türkçe'ye yapılan bazı tercümelerinde bu tahrîcten istifâde edilerek hadîsler hakkında dipnot hâlinde bilgiler verilmiştir.
3- Sühreverdî'nin Avârîfu'l-Meârif adlı eserinde geçen hadîsleri Kasım İbnu Katlubiğa tahrîc etmiştir.12- Cevherî'nin Sıhâh adlı lügatinde geçen hadîsleri Suyûtî Falaku'l-Esbâh fî Tahrîci Ehâdîsi's-Sıhâh adlı kitapta tahrîc etmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/299-300.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b5) Halk Nezdinde Meşhur Hadisler:

Buna misal olarak şu hadisleri verebiliriz:
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Halka iyi muamele etmek sadakadır."[1]
"Yolculuk bir çeşit azabtır."[2]
"Bizi aldatan bizden değildir."[3]
"Harb hiledir."[4]
"Mü'min, mü'ninin aynasıdır."[5]
"Haber almak gözle görmek gibi olmaz."
"İnsanların cefasına tahammül sadakadır."
"Acele şeytandandır."
Bu hadisler zayıftır.[6]

---

[1] Acluni, Keşfu'l-Hafa: 2/200.
[2] Buhari, Umre: 19; Cihad: 136; Et'ime: 30; Müslim, İmare: 179; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/236, 445, 496.
[3] Müslim, İman: 164; Ebu Davud, Buyu: 50.
[4] Buhari, Cihad: 157; Müslim, Cihad: 18, 19; Ebu Davud, Cihad: 92; Tirmizi, Cihad: 5; İbn Mace, Cihad: 28.
[5] Ebu davud, Edeb: 49; Tirmizi, Birr: 18.
[6] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32- ELBİSE KİTABI

1 — Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellemkîn Elbisesi Babı
2- Adamın Yenî Bir Etbise Giydiği Zaman Söyleyeceği (Hamd) Bâb1
3- Yasak Kılınan Elbise Babı
4- Yün Elbise Giymek Babı
5- Beyaz Elbise Babı
6- Kibirden Dolayı Elbisesini (Yerde) Sürükleyen Babı
7- İzâr (Yânî Belden Aşağı Gîyîlen Elbise) Nereye Kadar Uzatılır? Babı
8- Kamiş (Uzun Gömlek) Giymek Babı
9- Kamîsin Uzunluğu Ne Kadar Olmalıdır? Babı
10- Gömlek - Entari Kolu Ne Kadar (Uzun) Olur, Babı
11- (Gömlek - Entarinin Yaka) Düğmelerini Çözmek (Yani İliklememek) Babı
12- İçdon Giymek Babı
13- Kadının Eteği Ne Kadar Uzun Olur? Babı
14- Siyah Sarık Babı
15- Sarığın Ucunu Omuzlar Arasına Sarkıtmak Babı
16- İpek Giymenin Yasaklığı Babı
17- İpek Elbise Giymek Hususunda Kendisine Ruhsat (İzin) Verilenin Babı
18- Elbisedeki Alem (Yâni İpekten Olan Nakış, Dikiş, Kenara Gecîrîlen Parça Ve Çubuk) Hakkında Verilen Müsaade Babı
Dört Mezheb Âlimlerinin Bu Hususteki Görüşlerinin Özeti:
19- Kadınların İpek Elbise Giymeleri ve Altın (Ziynet) Takınmaları Babı
20- Erkeklerin Kırmızı Elbise Giymeleri Babı
21- Aspur (Denilen Bitki) İle Boyanmış Elbisenin Erkeklere Mekruhluğu Babı
22- Sarı Boya İle Boyanmış Elbisenin Erkekler İçin Caiz Olduğuna Dâir Hadis Babı
23- İsraf Ve Kibir Senden Vazgeçtiği Sürece (Mubah Giyeceklerden) Dilediğini Giy, Babı
24- (Halk Arastnda) Meşhur Olmaya Vesile Olan Elbiseyi Giyen (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
25- Murdar Hayvan Derileri Tabaklanınca Giyme Babı
26- Ölü Hayvanın Ne Derisinden Ne De Sinir Tellerinden İstifâde Edilemez Diyenlerin (Dayandıkları Hadîs) Babı
27- Ayakkabıların Biçimi Babı
28- ayakkabıları giyme ve soyma (âdabı) babı
29- Bir Ayakkabı İle Yürüme (Nin Yaşarlığı) Babı
30- Ayakkabıyı Ayakta Giyme Babı
31- Siyah Mestler Babı
32- (Saç Ve Sakalı) Kına İle Boyamak Babı
Saç Ve Sakalın Boyanması İle İlgili Dört Mezhebin Görüşleri
33- Saç Ve Sakalı Siyaha Boyamak Babı
34- (Ak Saç Ve Sakalı) Sarıya Boyama Babı
35- Saç Ve Sakalı Boyamayı Terkedenin Babı
36- Erkeğin Saçını Omuzlarına Kadar Salıvermesi Ve Örgüler Hâlinde Edinmesi Babı
37- Saçın Çokluğunun (Yâni Fazla Uzatılmasının) Mekruhluğu Babı
38- Kaza' (Yâni Başın Bîr Yerinin Saçını Kazıyıp Başka Bir Yerinkinî Bırakma) Yasaklığı Babı
39- Yüzük Üzerine Yazı Nakşetmek Babı
40- Altın Yüzükten Nehiy Babı
41- Yüzüğün Kaşını Avucunun İç Tarafına Koyanın Babı
42- Yüzüğü Sağ El (İn Parmaklarının En Küçüğün) E Takma Babı
43- Yüzüğü Elin Başparmağına Takmak Babı
44- Evde Bulunan Suret (Resim - Heykel)Leb Babı
45- Üzerine Basılan Bir Şeydeki Suretler Babı
46- (Eyer Ve Palan Üzerine Konulan) Kırmızı Meyâsir (Yânî Minder Ve Yastık) Babı
47- Kaplanlar (In Derilerini Eyer Ve Semer Üstüne Atmak Veya Başka Türlü Binek Hayvanının Sırtına Atıp Ona) Binmek Babı

32- ELBİSE KİTABI

1 — Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellemkîn Elbisesi Babı

3550) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nakışlı bir siyah abâ içinde namaz kıldı. Sonra buyurdu ki:
Bu abanın nakışları beni meşgul etti (yâni dikkatimi çekecek gibi oldu). Bunu Ebû Cehm'e (geri) götürün ve bana onun enbicâ-niye (nakışsız kaim abâ) sim getirin."[1]

İzahı

Bu Hadisi Buhar!, Müslim, Ebû Dâvüd ve N e s â ! de rivayet etmişlerdir.
Hamisa: iki tarafı nakışlı veya çizgili siyah abadır. Avnü'I-Ma-bûd yazarının beyânına göre el-Mısbâh'ta: Hamîsa, iki kenarı nakışlı - çizgili siyah bir elbise çeşididir. Bu elbisenin çeşidi, yünden veya ipekten olabilir. Nakış veya çizgisi olmazsa ona Hamîsâ denilmez, diye bilgi verilmiştir. En-Nihâye'de de: Hamîsa, yün veya ipekten mamul çizgili veya nakışlı bir elbise çeşididir. Siyah renkli ve nakışlı veya çizgili olmadıkça ona Hamîsa denilmeyeceği söylenmiştir. Hamîsa, halkın ötedenberi kullana geldiği bir elbise çeşididir, diye bilgi verilmiştir.
Hadiste sözü edilen hamîsa, Ş â m kumaşlarından olup Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e E b û Cehm tarafından hediye edilmişti.
Enbicâniye: Yünden mamul, düz ve kalın bir elbise çeşididir, âdi sayılır. Onda nakış, çizgi ve damga gibi işaretler yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hamisa'yı geri gönderince E b ü C e h m' in kalbinin kırılmaması için enbicâniyesini istemiş olabilir. Sindi bu ihtimâli belirttikten sonra: Durum; iade edilen elbise yerine başka bir elbise istemeyi gerektirdiği için, böyle yapıldığı rivayet olunmuştur, der.
Sindi daha sonra sözüne devamla şöyle der: Hadiste geçen «Bu elbisenin nakışları beni meşgul etti» buyruğundan maksad şu olabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), namaz içinde elbisenin nakışlarına tesadüfen bakma endişesini duymuş veya tesadüfen mübarek gözü o nakışlara ilişmiş olabilir. O'nun pâk ve nezih kalbi tamamen Allah'a yönelik olduğu ve tam bir huzurla ibâdetle meşgul olduğu için namaz esnasında tesadüfen de olsa başka bir şeye gözünün ilişmesini istememiştir.

Muvatta'daki rivayette bulunan, = «Nerede ise beni meşgul edecekti» cümlesi ve B u h â r i' nin talikan rivayetinde;
= «Beni meşgul etmesinden korkarım* ifâdesi, o elbise nakışlarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i meşgul etmediğine delâlet eder. Bu rivayetleri tercemede göz önünde bulundurarak parantez içi ifâde ile duruma işaret etmek istedim.
Hadis; dikkat çekici, nakışlı, çizgili ve işlemeli elbise ile namaza durmanın mekruhluğuna delâlet eder.
Hadîste sözü edilen Ebû Cehm Amir veya U b e y d bin Huzeyfe, Kureyş kabilesinin ileri gelenlerindendir. Mekke' nin fethi sıralarında müslüman olanlardandır. 120 yıl yaşadığı rivayet olunmaktadır.

3551) "... Ebû Bürde (bin Ebî Mûsâ el-Eş'arî) (RadtyaUâkü ankümâ)'-dan; Şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn yanma girdim. O, Yemen'de dokunan tok kumaştan mamul bir izâr (bedenin belden aşağısına sarılan car) ve mülebbede denilen (yâni çok yamalanmakla keçelen-miş gibi olan) şu elbiselerden bir kaftanı benim için çıkar (ip göster) di ve bana yemin ederek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) bu iki elbise içinde vefat etti, dedi."[2]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve T i r m i z î de rivayet etmişlerdir.
İz&r: Bedenin belden aşağısına sarılan car ve ihram gibi elbiseye denilir. Kisa: Elbise demektir. Eksiye de bunun çoğuludur. Burada bedenin üst kısmını örten elbise mânâsı kasdedilmiştir.
Mülebbede t Keçelenmiş demektir. Burada çok yamalanmakla ke-çelenmiş gibi kalmlaşan elbise mânâsı kasdedilmiştir. N e v e v i ve Nİhâye sahipleri böyle yorumlamışlardır.
N e v e v i: Bu gibi hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dünya nimetlerine nasıl sırt çevirdiğine ve dünya lezzetlerine iltifat etmediğine delâlet eder. Ümmeti de hâl ve hareketlerinde O'na uymalı ve O'nun izini takip etmelidir, der.
Hadisin râvisi Ebü Bürde (Radıyallâhü anh) 'in hâl ter-cemesi 2282. hadîs bölümünde geçmiştir. Bu künye'yi taşıyan başka sahâbiler de vardır. E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadisin râvisi olan Ebû Bürde' nin E b û M ü s â (Radıyallâhü anh) 'in oğlu olan zât olduğunu söylemiştir.

3552) ... Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh)yden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir semle (car - ihram) içinde namaz kıldı, (carın küçüklüğü dolayısıyla düşmemesi için) onu bağlamıştı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî Hâlid'in Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh)'den hadis işitmesi sabit değildir. Ebû Naim de demiş ki: Hâlid, Ubâde İle görüşmemiş ve ondan hadîs işitmemiştir. Râvi el-Ahvas bin Hakim de zayıftır.[3]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin senedinin durumu notta belirtilmiştir. Bir tek elbise içinde namaz kılmanın hükmü 1047 -1051. hadîsler bölümünde açıklanmıştır. Bu hadis de Resûl-i Ekrem tAleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'in tevazuu ve sâde hayatı için bir örnektir.
Semle: îhrâm gibi dikişsiz olup omuzlara atılmak suretiyle bürü-nülür ve bir tarafı diğer tarafın üstüne atılır.

3553) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde idim. O'nun üstünde saçağı kalın Necrân mamulü bir ridâ (yâni bedenin üst tarafını örten dikişsiz ihram gibi bir giysi) vardı."[4]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Necrân; Yemen tarafında bir şehrin ismidir. Ridâ: Bedenin üst kısmını örten ve ihrama benzeyen dikişsiz bir çeşit elbisedir. Haşiye elbisenin saçağı ve kenarı demektir.

3554) "... Âişe (Radtyallâhü <mAö,)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in herhangi bir kimseyi sövdüğünü ve O'nun için bir elbisenin durulduğunu görmedim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehîa vardır. Bu râvt zayıftır.[5]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisteki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için bir elbisenin dürülmediği ifâdesinden maksad şudur : ihtiyaç hâlinde giymek üzere O'nun ikinci bir elbisesi yoktur. Bu hadîs de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üstün ahlâkını ve dünya nimet ve lezzetlerine rağbet etmeyişini ifâde eder.

3555) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Bir kadın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir bürde getirdi. (Sehl: Bürde nedir? diye —orada bulunanlara — sordu —da sözüne devamla — Bürdedir —yâni ihram gibi dikişsizdir— diye sorusunu kendisi cevabladı.) Bürdeyi getiren kadın :
Yâ Resûlallah, bu bürdeyi sana giydireyim diye kendi elimle dokudum, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bürdeyi aldı. Zâten kendisinin böyle bir bürdeye ihtiyacı vardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o bürdeyi izâr (yâni belden aşağı vücûduna sarmış) olarak giyip (evden) yanımıza çıktı. Sonra falan oğlu falan (Sehl'in o gün ismini söylediği bir adam) gelerek:
Yâ Resûlallah, bu bürde ne güzeldir! Bunu bana giydir, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: Peki buyurdu. Sonra eve girince bürdeyi dürüp o adama gönderdi. Orada hazır olan cemâat adama:
Vallahi sen iyi etmedin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bu bürde ihtiyacı olarak giydirildi. Sonra sen kendisinin bir şey isteyen hiç bir kimseyi reddetmediğini bildiğin halde Ondan bürdeyi istedin, dediler. Adam da (bu yadırgamaya karşılık) :
Vallahi ben bu bürdeyi giymek için istemedim. Ve lâkin (öldüğümde) kefenim olsun diye istedim, dedi.
Sehl demiştir ki: Sonra bu zâtın vefat ettiği gün hakikaten o bürde onun kefeni oldu."[6]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Nesâî ve Taberâni de rivayet etmişlerdir.
Bürde nedir? sorusunu soran zâtın Sehl (Radıyallâhü anh) olduğu, Buhâri'nin Kitâbül-Edeb'teki rivayetinde;
"Sonra Sehl, orada bulunanlara dedi ki..." biçiminde belirtilmiştir. Buharı1 nin rivayetinde «Orada bulunanlar: Bürde semledir, dediler. Sehl de evet, diye onları doğruladı» mealinde ifâde edilmiştir. Müellifimizin rivayetinde ise cevab verene âit fiil zamiri tekil olduğu için Sohl'in kendi sorusunu cevabladığı biçiminde terceme ettim. Muhtemelen orada bulunanlardan biri cevablamıştır.
B ü r d e' yi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e hediye eden hanımın ismi hakkında aydınlatıcı bir bilgi edinemedim. Aynî ile H â f ı z : Bu kadının ismi bilinemedi, derler.
Sehl (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm'in hediye edilen B ü r d e ' ye ihtiyacı olduğunu söylemiştir.
El-Hâfız: Bu durum ya Peygamber (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in daha önce geçmiş bir konuşmasından ya da O'nun hediye edilen bür-deyi hemen giymesi gibi bir belirtiden anlaşılmış, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den bürdeyi isteyen zâtın kimliği hakkmda ihtilâf vardır: Bâzı rivayetlere göre o zât Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radıyallâhü anh) 'dır. Diğer bir
kısım rivayetlere göre ise Abdurrahman bin Avf CRa-dıyallâhü anh) 'dır. Bu rivayetler El-Fetih'te nakledilmiştir.[7]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Bir kimse henüz hayatta iken kefenini hazırlayabilir. Fıkıhçı-lar buna dayanarak kişinin kendi teçhiz ve tekfini ile ilgili hazırlıkları yapmasını caiz görmüşlerdir. El-Fetih yazan bu hadisin şerhinde : İbn-i Battal demiş ki : Bu hadis, bir şeyi ihtiyaç zamanı gelmeden önce hazırlamanın câizliğine delildir. Nitekim takva sahibi zâtlardan bir grup ölümlerinden önce kabirlerini kazıp hazırlamışlardır, demiştir. Ez-Zeyn bin el-Münîr de İbn-i Battâl'm bu sözünün akabinde: Sahâbîlerden her hangi birisi kabrini ölümünden önce hazırlamamıştır. Eğer bu iş müs-tahap olsaydı, bir çok sahâbi bunu yapardı, demiştir. Şâfiiler'in bâzısı da demiş ki: Böyle bir hazırlık yapmak isteyen kimse helâllığı-na güvendiği bir maldan yapmalı veya bereket ve salâhat sahibi olduğuna inandığı bir zâtın elbisesi gibi bir eserinden hazırlamalı, diye bilgi verilmiştir.
Ayni de: Sahâbîlerden kimsenin bu hazırlığı yapmaması, yâni kabrini kazmamış olması, bunun caiz olmadığına delâlet etmez. Mü'minlerin iyi gördükleri şey, Allah katında da iyi değil mi? özellikle sâlihlerden bir çok zât bu hazırlığı yapmıştır, der.
2. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in güzel huy-luluğuna, cömertliğinin üstünlüğüne ve hediyeleri kabul buyurmasına delâlet eder.
3. Edebe aykırı görülen hareketlere karşı çıkmak meşrudur.
4. Salâh ve takva sahibi zâtların eserlerinden bereketlenmek meşrudur.

3556) "... Enes (Radtyallâhü ankydtn rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJyün elbise ve yamalanmış ayakkabı giyiniş ve cidden sert elbise giymiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Nuh bin Zekvto bulunur. Bu râvi zayıftır. Bakıyye isimli râvi de tedlisçi olup bu hadîsi an'ane İle rivayet etmiştir.[8]

2- Adamın Yenî Bir Etbise Giydiği Zaman Söyleyeceği (Hamd) Bâb1

3557) "... Ebû Ümâme (el-Bâhilî) (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir :
Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh) yeni bir elbise giydi ve ı
Avretimi örten ve kıyafetimi iyi düzenleyen, elbiseyi bana giydiren Allah'a haradolsun, dedikten sonra; ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) 'den şöyle buyururken işittim: «Kim yeni bir elbise giyip; der, sonra eskittiği veya (bedeninden) attığı elbiseye gidip onu sadaka ederse; diri ve ölü iken (yâni dünyada ve âhirette) Allah'ın himayesinde, Allah'ın muhafazasında (korumasında) ve Allah'ın sitrinde (örtüsünde) olur.
Bunu üç defa tekrarlardı.'*
3558) "... İbn-i Ömer (Radtyattâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre: Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Ömer (bin el-Hattâb) 'm üzerinde beyaz bir entari gördü ve (ona) :
Senin bu elbisen yıkanmış (mı), yoksa yeni midir? buyurdu.
Ömer de ı
Hayır (yeni değil). Fakat yıkanmıştır, dedi. Resûl-i Ekrem (ona) : «Yeni bir elbise giy (giyesin), hamdedici olarak (veya memnun bir yaşantı ile) yaşa (yaşıyasın) ve şehid olarak öl (ölesin), buyurdu.»"
Not: Zer&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvt Hüseyin bin Mehdi el-Eyll'yi îbn-İ Hlbb&n sıka, yâni güvenilir râvller arasında anmıştır. tbn-l Huzeyzne de kendi Sahlh'inde ondan rivayette bulunmuştur. Senedin kalan ravî-lerln rivayetleri BuhArt ve Müslim'de mevcuttur.[9]

3- Yasak Kılınan Elbise Babı

3559) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır. O giyinişler iştimal-ı samına (denilen kıyafet) ve kabaları üzerinde oturup bacakları dikerek avret yeri Örtüsüz kalacak şekilde tek bir elbiseye sarınmaktır.'*

3560) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır: tştimâl-i sammâ (denilen giyiniş) den ve kabalan üzerinde oturup bacakları dikerek avret yerini semâya doğru açarak (yani avret yerini örtüsüz bırakarak) tek bir elbiseye sarınmaktan."

3561) "... ÂİŞe (Radtyallâhü onkây&sn; §öyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır: İştimâl-İ sanıma (denilen kıyafet) ve avret yerini semâya doğru açtığın (yâni örtüsüz bıraktığın) halde kabaların üzerinde oturup bacakları dikerek tek bir elbiseye sarınmak/'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âişe (R.A.)'nın hadisi sahih olup râvî-lerl sıka yâni güvenilir zâtlardır. Râvi Sa'd bin Said, Yahya bin Saîd el-Ensâri'nin kardeşidir. Müslim onun rivayetini delil saymıştır.[10]

İzahı

E b û S a İ d (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârİ ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Badıyallâhü anh) fın hadîsini Tirmizî de rivayet etmiştir. Ayrıca Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadislerde iki çeşit giyiniş yasaklanmıştır: Bunlardan birisi İştimâl-ı Sammâ denilen giyiniştir. Bu çeşit giyinişi lügat âlimleri şöyle yorumlamışlardır: Adam tek bir elbiseye sarınır (yâni âdeta kefen gibi), herhangi bir kenarını kaldırmaz ve ellerini de bürünü-len elbisenin altında kaldığı için dışarı çıkaramaz. Böyle kefen gibi bir elbiseye sarınmanın yasak kılınması hikmeti ise N e v e v İ' nin dediği gibi, adamın kollarını oynatmasının güçlüğü, ellerini çalıştırmasının zorluğu ve bu yüzden zarara uğramasıdır. İştimâl-i Sammâ giyinişi böyle tarif edilince hadisteki yasaklama mekruhluk için yorumlanır. Yâni bu şekilde bir kıyafet mekruhtur.
Fıkıhçılar ise İştimâl-İ Sammâ yi şöyle açıklamışlardır: Adam tek bir elbiseye sarınır. Sonra onun bir tarafını kaldırıp omuzlarının üstüne atar ve bu yüzden avret yeri açılır. Iştimâl-i Sammâ böyle açıklanınca hadîsteki yasaklama haramhk anlamını taşır. Çünkü böyle bir kıyafet avret yerinin açık kalmasına yol açar.
B u h â r i' nin bir rivayetinde Sammâ'nın şöyle tefsiri yapılmıştır :
"Sammâ, adamın elbisesini omuzlarından birisinin üstüne atması ve bu yüzden bedeninin bir tarafının örtüsüz kalıp açılmasıdır."
B u h â r î' nin bu açıklaması, fıkıhçıların yorumunu teyid eder. El-Hâfız: Buharı' nin ifâde tarzının zahiri bu tefsir kısmının merfû, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözü olduğunu gösterir. Bu tefsir ile fıkıhçıların yorumu arasında muvafakat vardır. Söz konusu tefsir, merfû olmayıp mevkuf olsa bile sağlıklı görüşe göre sammâ tâbirinden neyin kasdedildiğine bir delil sayılır. Çünkü, râvi tarafından beyân edilen bir yorumdur ve hadisin metnine aykırılığı yoktur, der.
Ebû Hüreyre (Badıyallâhü anh)'in Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen hadisinde yukardaki tefsir merfû olarak rivayet edilmiştir. Yâni İştimâl-i Sammâ denilen kıyafet, fıkıhçılarm anlattığı kıyafet şeklidir. Kuvvetli olan budur.
Sammâ: Bu kelimenin asıl lügat manâsı ise sağır dişi demektir. İstimal t İhram gibi bir elbiseye sarınmak demektir.
İhtibâ: Kabalar üzerinde oturup bacakları dikerek ihram gibi bir elbiseye sarınmaktır. Böyle bir sarınma hâlinde bacakların arası açılabilir ve avret yeri görülebilir. Onun için böyle bir giyiniş yasak kılınmıştır.[11]
4- Yün Elbise Giymek Babı

3562) "... Ebû Bürde (bin Ebî Mûsâ el-Eş'arî) (Raâtyallâhü anhümâ)'-dan; Şöyle demiştir:
Babam (Ebû Mûsâ el-Eş'arî bir gün) bana şöyle dedi i Ey oğulcuğum! Biz Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve S eli e m) ile beraber iken, üzerimize yağmur yağdığı zaman eğer sen yanımızda olsaydın bizim (elbise) kokumuzu koyun kokusu zannederdin.[12]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî ile Taberânî de rivayet etmişlerdir. T i r m i zi hadisin sahih olduğunu da söylemiştir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh), yağmurdan ıslandıkları zaman kokularının koyun kokusuna benzediğini söylemekle elbiselerinin yün olduğunu ifâde etmek istemiştir. Hadis, yünden mamul elbiseyi giyinenin câizliğine delâlet eder.
Avnü'l-Mâbud yazarının bu hadîsin şerhinde naklen beyân ettiğine göre el-Hâfız şöyle demiştir: îbn-i Battal demiş ki; İmâm Mâlik'e göre başka elbise bulan kimsenin yün elbise giymesi mekruhtur. Çünkü yün elbise zühd ve takva, yâni bir nevi dervişlik belirtisi olarak bilinmektedir. Bu itibarla böyle bir elbise giymek bir nevî sofuluk gösterişi sayılır. Halbuki iyi amel ve takva işini gizli tutmak daha iyidir. Kaldı ki tevazu ve gönül alçaklığı yün elbiseye inhisar etmez. Bilâkis daha ucuz olan pamuklu gibi elbise gönül alçaklığına daha münâsiptir.

3563) "... Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) kolları dar, yünden mamul bir Rûmî cübbeyi giymiş olarak bir gün (evden) yanımıza çıktı ve o cübbeyle bize namaz kıldırdı. Üzerinde o cübbeden başka (elbiseden) bir şey yoktu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki: El-HMız Ebû Nalm; Ha-lid'In Ubâde'ye rastlamadığını ve ondan hadis işitmediğini söylemiştir. Ebû Hatim de aynı şeyi söylemiştir. Ravl el-Ahvas da zayıftır.

3564) "... Selmân-i Fârisî (Radtyattâhü ön A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) bir defa) abdest almış ve sonra üstündeki yün cübbeyi çevirip onunla yüzünü kurulamış-tır."
Kot: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mahfuz bin Alkarna, Sehnân'dan rivayet etmiştir. Tenzihte belirtildiği gibi bu rivayetin mürsel olduğu söylenmiştir. Senedin kalan rarllerl sıka, yani güvenilir zâtlardır.[13]

İzahi

Zevaid nevinden olan bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yün elbise giyçliğine, abdestten sonra kurulamanın sünnet olduğuna ve abdestte kullanılmış olan suyun temiz olduğuna delâlet eder. Ancak notta belirtildiği gibi hadîsin mürsel olduğu söylenmiştir.

3565) "... Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'i davar sürüsünün kulaklarını nişanlarken gördüm ve O'nu bir kisâ (dikilmiş elbise) yi bedeninin belden aşağı giymiş olarak gördüm."[14]

5- Beyaz Elbise Babı

3566) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Elbisenizin en hayırlısı beyaz renkli olanıdır. Bu itibarla beyaz elbise giyiniz ve ölülerinizi beyaz renkli kefenle tekfin ediniz."[15]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin söneninde 1472 numarada aynı hadis geçmiştir. Oraya bakılmalıdır. Beyaz renkli elbisenin daha iyi olmasının sebebi hakkında Avnü'I-Mabûd yazan: Çünkü beyaz elbise genellikle gönül alçaklığına delâlet eder. kibir, böbürlenme ve gururu kırar. Bu konuda başkaca bir çok hikmetler söylenmiştir, der.
Bunu takip eden hadiste de beyaz elbisenin tercih sebebleri beyân buyurulmaktadır.

3567) "... Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) jöyle buyurdu, demiştir:
«Elbisenin beyaz olanını giyiniz.Çünkü beyaz elbise daha temiz ve daha güzeldir.»[16]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Nesâî, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazan bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: Yâni beyaz elbise kirlendiği zaman kirliliği hemen görülür ve yıkanır. Diğer renkli elbiselerde kir bu kadar bârız görülmez. Dolayısıyla beyaz kadar sık sık yıkanmaz. Beyaz elbisenin güzelliğine gelince, bu güzellik dîni açıdandır. însan tabiatı bakımından olabilir. Bunun tevazu ve alçak gönüllülük açısından daha güzel ve iyi ol-duğu anlamının kasdedildiği de söylenmiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazan da: Beyaz elbise giymeye âit hadislerdeki emir müstehablık içindir. Ölüleri beyaz kefenlere sarma emri de müs-tehabhk içindir. En-Neyl yazan: Hadîsteki emir vâciblik için değildir. Çünkü ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ve sahâbilerden bir gurubun beyaz olmayan elbiseleri de giydikleri ve beyaz olmayan elbiseleri giyen sahâbiler'e Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in müdâhale etmediği sabittir. Beyaz olmayan kefenin kullanılabileceği de Ebû Dâvûd'un Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadisten anlaşılır, demiştir. (Avnü'l-Mâbûd yazan bu arada Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini nakletmiştir. Buraya aktarmaya gerek görmedim.)

3568) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyaliâhü a»*;'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kabirlerinizde ve mescidlerinizde Allah'ı ziyaret etmenize en güzel elbise —kefen— şüphesiz beyaz olanıdır.»'*
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü Şürayh bin übeyd, Ebü'd-Derdâ'dan nadis İşitmemistir, Bu durumu et-Tehzlb yazan bu kitabında açıklamıştır.[17]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste Allah'ı ziyaret etmek ifâdesinden maksad, el-Münâvi'ye göre melekleri ziyaret etmektir.
Sindi: de: Yâni bir kimse bir zâtın ziyaretine gittiği zaman onun ikramına girdiği gibi, müslüman kimseler Allah'ın rahmet ve mağfiret yeri olan mescidlere gittiği ve mezara defnedildiği zaman Allah'ı ziyaret etmiş gibi olur. Bu itibarla en uygun elbise ve kefen beyaz olanıdır, demek istemiştir.[18]

6- Kibirden Dolayı Elbisesini (Yerde) Sürükleyen Babı

3569) "... îbn-i Ömer (Radtyaliâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Giydiği) elbiseyi kibirden dolayı (yerde) sürükleyen kimseye Allah kıyamet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"

3570) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim izânnı (belden aşağı giydiği elbiseyi) kibirden dolayı (yerde) sürûklerse Allah ona kıyamet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"
Râvî Atiyye demiştir ki t Sonra ben el-Belat (denilen semtJte İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya rastladım ve ona Ebû Saîd'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği bu hadîsi anlattım. Bunun üzerine İbn-i Ömer kulaklarına (elleriyle) işaret ederek: Bu hadîsi kulaklarım İşitti ve kalbim belledi, dedi."
Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (RJU'nm hadisi Buhar! ve Müslim'de mevcuttur (yani müellifimizin 3569. hadisi), Lakin Ebû Sald (R-A.)'m hadisini yalnız îbn-i M&ceh rivayet etmiştir. Bunun senedinde Atiyye bin Sa'd el-Avfl Ebül-Hasan bulunur. Bu rftvt zayıftır.

3571) "... Ebü Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kureyş'ten bir genç topuklarından aşağıya sarkık (vaziyette giydiği) elbisesini (yerde) sürükleyerek Ebû Hüreyre'nin yanından geçti. Bunun üzerine Ebû Hüreyre:
Ey kardeşimin oğlu, ben, Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sel-lem) 'den şu hadîsi buyururken işittim t
«Kim kibirden dolayı elbisesini (yerde) sürûklerse Allah ona kıyamet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"[19]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'run hadîsi Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'in hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhârî, Müslim ve Mâlik de rivayet etmişlerdir.
Hadîsler, bir kimsenin kibirlenerek üstündeki elbiseyi topuklarından aşağıya kadar sarkıtıp yerde sürüklemesinin haram olduğuna delâlet eder.
Avnü'I-Mâbûd yazan î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) '-nın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadîs, kişinin giydiği elbiseyi kibrinden dolayı yerde sürüklemesinin haramhğına delâlet eder. Hadîsin zahirine göre bu hüküm kadınlara da şümullüdür. Fakat tbn-i R e s 1 â n'm Sünen şerhinde belirttiği gibi tüm müslümanlar kadınların eteklerini yere kadar sarkıtmalarının câizliği hususunda icmâ etmişlerdir.
Hadiste bulunan kibirlenme kaydının zahirine göre kibirlenme kasdi olmaksızın elbiseyi yerde sürüklemek haram değildir. Ama yerilen bir davranıştır.
N e v e v i : Elbiseyi topukların aşağısına kadar sarkıtmak kibirlenme maksadı ile olursa caiz değildir. Şayet böyle bir kasıd yoksa mekruhtur, demiştir.
Îbnü'l-Arabi ise: Kişinin elbisesini topuğundan aşağıya sarkıtması ve: Ben kibir için yapmıyorum, demesi caiz değildir, demiştir.
Şevkâni de Nevevî' nin görüşüne uygun görüş beyân etmiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı bu arada bu iki zâtm delillerini beyân eder. Bunlara muttali olmak isteyenler oraya müracaat edebilirler.
Allah'ın kıyamet günü böyle bir kimseye bakmaması ifâdesi; rahmetle bakmaması şeklinde yorumlandığı gibi rahmet etmemesi biçiminde de yorumlanmıştır. Tercemede bu iki yoruma da yer verildi.
Bu günahı işleyen kimse Allah'ın rahmetine müstchak değildir. Ama Cenâb-ı Hak dilerse kendi kerem ve lütfü ile ona merhamet eder.
Hadislerde geçen Hüyelâ, kibirlenme ve böbürlenme mânâsını ifâde eder.
3570. hadîste geçen El-Belât ¦. Medine-i Münevvere'de Mescid-i Nebevi ile çarşı arasında kalan bir semtin ismidir.
3571. hadiste geçen Sebele, topuktan aşağıya sarkıtılan elbise demektir.[20]

7- İzâr (Yânî Belden Aşağı Gîyîlen Elbise) Nereye Kadar Uzatılır? Babı

3572) "... Huzeyfe (Radtyaîlâhü a«A>'den; Şöyle demiştir:
Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim baldırımın veya onun baldırının adalesi (yâni çok etli kaba kısmı) nın aşağısını tutarak i
İzânn yeri (yâni uzatılacağı yer) burasıdır. Eğer (bundan imtina) edersen (yâni daha da uzatmak istersen) bunun aşağısına in, şayet (bundan) imtina edersen onun da aşağısına in. Eğer (bu kadardan) imtina edersen (yâni daha da uzatmak istersen), İzânn topuklarda hakkı yoktur (yâni izar topukları örtmemelidir).
Huzeyfe'nin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği bu hadîsin mislini ... senediyle AU bin Muhammed (de) bize rivayet etmiştir."

3573) "... El-Aİâ bin Abdirrahman'm babası (Abdurrahmân bin Yâkûb el-Cühenî) (Radtyaîlâhü anhümâ)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Ebü Saîd(-i Hudri) (Radıyallâhü anh)'a:
Sen izar (denilen elbisenin uzunluğu) hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir şey işittin mi? diye sordum. Ebû Saidt
Evet. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim t
«Mü'minin izânnin uzunluğu baldırlarının ortalarına Kadardır. Bununla topuklar arasında olan izârd giymek) te ona günah yoktur. Topuklardan aşağı olan (izar kısmının hizasındaki beden) ateştedir. O üç kez (de) şöyle buyurdu:
Allah (giydiği), izânnı kibirlenerek (yerde) sürükleyen kimseye
(rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"

3574) "... El-Müğîre bin Şu'be (Radtyaîlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yâ Süfyân bin Sehl İzânnı (topuklardan aşağıya) sarkıtma. Çünkü Allah İzânnı (topuklardan aşağıya) şarlatanları kesinlikle sevmez.»"
Not: Zev&id'de şöyle denUmlçtir: Bunun senedi sahih olup râvüeri güve. nfflr «âtlardır.[21]

İzahı

Huzeyfe (Radıyallâhü anhî'ın hadisini T i r m i z î ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Adelet-i Sak" baldırın çok etli olan kaba kısmıdır.
Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'ın hadisini E b ü Dâvûd, Nesâî, Mâlik ve İbn-i Hibbân da ri-
vâyet etmişlerdir. Bu hadisin; = "Topuklardan aşağı olan ateştedir" cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak Hat-tâbi: Bu iki şekilde yorumlanır: Birisi şöyledir : O elbise sahibinin ayağı ceza olarak ateştedir. İkincisi: Elbiseyi topuktan aşağıya sarkıtma işi ateştedir, yâni cehennem ehlinin işlerinden ve işledikleri fiillerden sayılır, demiştir.
El-Müğir e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid nevhv dendir. Bu hadîste geçen İsbâl'den maksad elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmaktır.[22]

Bu Çâbta Rivayet Olunan Hadîslerden Çıkan Hükümler :

1. Mü'minin elbisesi baldırının ortalarına kadar olmalıdır. Mü&-tehab olanı budur.
2. Elbiseyi topuklara kadar uzatmak caizdir, bunda bir mek-ruhluk yoktur.
3. Topukları örtecek kadar sarkıtmak ise yasak ve haramdır.
Hadîslerin zahirinden bu üçüncü hüküm çıkar. Yâni elbiseyi topukları örtecek biçimde sarkıtmak ister kibirlenme maksadı ile olsun ister böyle bir kasıt olmasın haramdır. Oysa bundan Önceki bâbta rivayet olunan hadîslerdeki tehdid kibirlenerek elbisesini yerde sürükleyenler hakkında idi. Yâni kibirlenme kaydı vardı. Bu itibarla bâzı ilim adamlarına göre kibirlenme maksadı olmadığı takdirde elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmak haram değil, mekruhtur, demişlerdir. Bunlara göre elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmanın ya-saklıgına dâir hadîslerden maksad bu işin kibirden dolayı yapılmasının yasaklığıdır ve kibirlenme kaydı olmayan hadîsler bu kaydın bulunduğu hadîsler gibi yorumlanır.
Îbnü'l-Arabî gibi bâzı ilim adamlarına göre elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmak kasıtlı olduktan sonra haramdır. Delilleri de bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile benzeri hadîslerdir.
Bu konuya ilişkin bilgi kısmen bundan önceki bâbta rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde verildi.[23]

8- Kamiş (Uzun Gömlek) Giymek Babı

3575) "... Ümmü Seleme (Radtyallâkü öfiAâJ'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kamîs (uzun gömlek) -ten daha sevimli bir libas olmadı."[24]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, TirmizİI, Nesâi ve Hâkim de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Ka-mîs"i uzun gömlek diye terceme ettim.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Cezerî ve başkaları: Kamîs, dikişli, iki kollu bir elbise nevidir. Önü tamamen açık değildir, elbiselerin altında giyilir, demişlerdir. Bu tarife göre Kamîs, başın rahat geçebileceği yaka kısmının aşağısı tamamen kapalı uzun gömlek veya erkek entârisidir. Kamus yazan da Kamîs yalnız pamuktan mamul olana denir, demiştir. Kamus yazan galiba en çok kullanılanı kasdetmiştir. Lakin hadîste pamuktan mamul olanının kasde-dilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü yünden mamul kamis bedene eziyet verir, kokusu da hoş olmaz. Dimyâti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in karnisinin pamuktan mamul, kollan ve eteği pek uzun olmadığına dâir bir hadîs rivayet etmiştir.
Yukardaki bilgiden anlaşılıyor ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in karnisinin altında fanilya ve atlet gibi bir iç çamaşır yoktu. Kamis iç çamaşır görevini yapıyordu.
Tuhfe yazan: Karnisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e daha sevimli olmasının sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü kamîs, omuzlara atılan dikişsiz ridâ ve bedenin belden aşağısını örten dikişsiz izâra nazaran vücûdu daha iyi örter, masrafı daha azdır, daha hafiftir ve tevazua - gönül alçakhğuıa daha uygun düşer, der.
Şevkâni de en-Neyl'de : Bu hadis kamîs giyinenin müstehab-lığına delâlet eder. Karnisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'a daha sevimli olmasının sebebi, bedeni izâr ve ridâ'dan daha.iyi örtmesidir. Çünkü izâr ve ridâ'nın beden üzerinde tutulması için bağlanması gerekir. Kamis böyle değildir. Karnisin O'na daha sevimli olmasının sebebi şu olabilir: Kamîs O'nun avret yerini örterdi, bedeni ile kamîs arasında başka bir iç çamaşır yoktu, demiştir.[25]

9- Kamîsin Uzunluğu Ne Kadar Olmalıdır? Babı

3576) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (RadtyaUâhü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
•Îsbâl (yâni yasak olan elbise sarkıtma - uzatma işi) izâr (yâni bedenin belden aşağısını örten elbise) de, kamîs (uzun gömlek-entari) de ve sarıktadır. Kim (giydiği elbiseden) bir şeyi kibirlenerek sü-rüklerse Allah kıyamet günü ona (rahmet nazarıyla) bakmaz (veya rahmet etmez.)» (Müellifin şeyhi) Ebû Bekir (bin Ebî Şeybe) demiştir ki t Ben (râ-vi) İbn-i Ebî Revvâd'ı tanımam."[26]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
İzar, yâni belden aşağısını örten elbisenin uzunluk durumu 7. bâbta geçen 3572 - 3574. hadîslerde ve izahlarında geçti. İzâr'ı topukları örtecek derecede uzatıp sarkıtmanın yasakuğı ve vebali orada anlatıldı.
îzâr denilen elbiseyi topuklan örtecek derecede sarkıtmaya İübÂl denilir.
Bu hadîs, isbâl'm kamiste yâni uzun gömlek ve entaride de yasak olduğunu bildirir. Ibn-i Reslân demiş ki: îsbâl, üstte ve altta giyilen ridâ, abâ, kaftan ve car ile ihram gibi giyilen elbisede de yasaktır.
Hulâsa giyilen her nevî elbisenin topuklan örtecek kadar uzun tutulması İsbâl sayılır. Ibn-i Reslân bunu demek istemiştir.
Hadîs, sarıkta da isbâl'm yasaklığını bildirir.
Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre îbn-i Battal: Sarıkta isbâl'den maksad sarığının ucunu mutad olan mikdardan fazla sarkıtmaktır, demiştir. Bu husus 15. bâbta rivayet olunan 3587. hadîsin izahı bölümünde tekrar ele alınıp anlatılacaktır.
Gömlek ve entari gibi elbisenin kollarını âdetten fazla uzatmak da îsbâl sayılır. En-Neyl'de beyân edildiğine göre Kadı I y â z :
Elbisenin örf ve âdetten fazla uzun veya geniş tutmanın mekruhlu-ğunu ilim erbabından nakletmiştir.
Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir bin Ebî Şeybe, senedin râvilerinden İbn-i Ebi Revvâd'ı tanımadığını söylemiştir. Miftahül-Hâce yazan bu hususla ilgili olarak şöyle der : Ibn-i Ebi Revvâd Abdülaziz hakkında müteaddid zâtlar konuşmuştur. El-Hâfız Saf iyy üddin, Tehzi-bü'1-Kemâl'de: Abdülazîz bin Ebi Revvâd'in ismi Meymûn el-Atki*dir. Yahya el-Kattân, îbn-i Muin ve Ebû Hâtem onu sıka yâni güvenilir saymışlardır, der. îbn-i Adî ise: Bu râvinin bâzı hadisleri başka hadislerle teyid edilmemiştir, der.[27]

10- Gömlek - Entari Kolu Ne Kadar (Uzun) Olur, Babı

3577) "... İbn-i Abbâs (Radiyottâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kolları ve boyu kısa kamis (gömlek - entari) giyerdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Müslim bin Keysân el-Kûfl bulunur. Bu râvinin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. Senedin durumunun dönüm noktası bu râvl Üzerindedir. El-Bezzâr bu hadisi Enes (R.A.)'den rivayet etmiştir. Mamafih, Esma blnt-i es-Seken'in hadîsi bu hadisi teyid eder. Es* mâ'nın hadisini Tirmizl rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir.[28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin senedinin zayıflığı notta belirtilmiştir. Notta işaret edilen Esma bint-i es-Seken (Ra-dıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi şöyledir:
"Esma bint-i Yezîd bin es-Seken (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (karnisinin) kolu bilek kemiğine kadar idi."
Tuhfe yazarı bu hadîsin izahında özetle şu bilgiyi verir: El-Cezerî: Bu hadis, gömleğin - entarinin kolunun bilek kemiğini geçmemesinin sünnet olduğuna delâlet eder. Cübbe- palto gibi üstte giyilen elbiseye gelince âlimler demişler ki: Bunların kollarının parmak uçlarını geçmemesi sünnettir, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan bu arada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in karnisinin etek kısmının topukların üst kısmına kadar uzun olduğu ve kollarının da parmak uçları hizasına kadar olduğu yolundaki hadîsleri, naklettikten sonra; bu hadisler karnisin kollarının parmak uçlarına kadar uzun olabileceğine delâlet eder. Bu rivayetler ile Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nın rivayetlerini birleştirmek için O'nun kamislerinin müteaddid olduğunu, yâni her sahâbînin gördüğünü rivayet ettiğini söylemek ve böyle yorum yapmak mümkündür. Ya da Esma (Radıyallâhü anhâ) kol uzunluğunu yaklaşık ve tahmini olarak söylemiş. Şöyle de söylenebilir: En faziletli olanı bilek hizasında olanıdır, parmaklar hizâsma kadar uzatmak da caizdir, der ve bu bilgiyi el-Mirkat'tan naklettiğini ifâde eder.[29]

11- (Gömlek - Entarinin Yaka) Düğmelerini Çözmek (Yani İliklememek) Babı

3578) "... Kurre (bin Eyâs el-Müzenî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vararak O'na bey'at ettim. O esnada O'nun gömleğinin düğmesi çözük (yâni iliksiz) idi. Urve demiştir ki: Ben bundan dolayı Muâviye'yi ve oğlunu kış ve yaz (mevsimlerin) de dâima (gömlek) düğmeleri çözük olarak gördüm."[30]

İzahı

Bu hadisi E b û Dâvûd da rivayet etmiştir. T i r m i z I de Şemailde rivayet etmiştir.
Ezrâr t Zırr'ın çoğuludur, düğmeler demektir. Burada gömlek ve entarinin yakasındaki düğmeler anlamı kasdedilmiştir. E b û D â -v û d' un rivayetinde Kurre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: "Ben MÜzeyne (kabilesin) den bir grup içinde Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım ve (grup olarak) biz O'na bey'at ettik (yâni müslümanlığı kabul ettik). O esnada O'nun karnisinin düğmeleri açıktı (yâni iliklenme misti). Biz O'na bey'at ettikten sonra ben elimi onun karnisinin yakasının içine soktum ve peygamberlik mührünü elledim..."
Kurre (Radıyallâhü anh) 'm bu sözü, yâni elini gömleğin yakasının içine sokması yakasının açık olduğunu gösterir. Şu halde yaka düğmeleri açıktı.

Hâvilerden Muâviye bin Kurre ile oğlunun yaz kış-dâima düğmelerini açık tutmaları hâl ve hareketlerinde dâima Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e uymak istemelerindendir.
Bezzâr'ın rivayetine göre îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de gömleğinin düğmelerini açık tutardı ve: Ben, Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in düğmelerini açık gördüm, demiştir.
Kurre (Radıyallâhü anh) 'm Hâl Tercemesi 6. hadis bölümünde geçti.[31]

12- İçdon Giymek Babı

3579) "... Süveyd bin Kays (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Minâ'da elbise sattığımız esnada) yanımıza geldi ve bir uzun içdon pazarlık ederek Maden satın aldı."[32]

İzahı

Bu hadis daha uzun bir metin hâlinde 2220 numarada geçti ve gerekli bilgi orada verildi. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir içdon satın aldığına delâlet eder. Orada izah bölümünde belirttiğim gibi Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen bir hadiste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e içdon giyip giymediğini sormuş ve; evet, seferde hazerde gece ve gündüz (giyerim). Çünkü ben örtünme ile emrolundum. İçdondan daha iyi (avret yerimi) örtücü bir giyecek bulamadım, cevâbım almıştır.
E 1 - H â f ı z' m el-Fetih'te dediği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in içdon salın aldığı sabittir. Bunu boşuna almış değildir. Şu halde O'nun içdon giydiği kanaati hâkimdir.[33]

13- Kadının Eteği Ne Kadar Uzun Olur? Babı

3580) "... Ümraü Seleme (Radtyaüâhü anhâydan; Şöyle demi§tir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e t Kadın, eteğinden ne kadarını (erkeğin eteğinden fazla) sarkıtır? diye soruldu. O i
«Bir karış» buyurdu. Ben:
O zaman (kadın yürüdüğünde) bedeninin bir kısmı (ayağı) açılır, dedim. O i
«Bir zira (uzatılabilir). Kadın bundan fazla yapamaz» buyurdu."

3581) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri için eteklerini (erkeğin eteğinden) bir zira (fazla) sarkıtmalarına izin verildi. Artık onlar bize gelirlerdi. Biz de onlar için kamışla bir zira Ölçerdik."

3582) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü a»A;*den rivayet edildiğine göre;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtime'ye veya Ümmü Seleme'ye:
Senin eteğin bir ziradır» (yâni erkeğin eteğinden bir zira uzun olur), buyurmuştur.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Mühezzim bulunur. Bu râvinin zayıflığı Üzerinde ittifak edilmiştir. Adı da Yezid bin Süfyân'dır. Adının Abdurrahman olduğu da söylenmiştir.

3583) "... Ai§e (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınların etekleri hakkında:
«(Erkeklerinkinden) bir karış (fazla sarkıtsınlar)» buyurdu. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
O zaman (kadınlar yürürken) baldırları (açığa) çıkar, dedi. O: «Şu halde bir zira (yeter),» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Mühezzim bulunur. Bu râvinin durumu bundan Önceki hadisin notunda geçti.[34]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Ebû D&vûd ve Nesâl de rivayet etmişler. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisi Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Diğer iki hadis Zevaid nevindendir.
AvnÜ'l-Mâbûdyazan îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'-nuı hadisinin şerhi bölümünde şu bilgiyi verir:
El-Hâfız: İbn-i Ömer'in EbûDâvûd tarafından rivayet edilen hadisi, kadınlar için izin verilen bir zirâ'in mutedil bir elin iki karışı kadar olduğuna delâlet eder, demiştir.
Ibn-i Reslân da; açık olan şudur ki; Kadınlar için izin verilen bir karış ve bir zira, onların erkeklerin eteklerinden fazla olarak sarkıtacakları mikdardır. Yoksa onların yerde sürükleyecekleri mikdar değildir, demiştir.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te şöyle demiştir. Erkeklerin eteklerini uzatmaları için iki durum var: Müstehab olan, eteklerinin baldırın yanlarına kadar uzatmalarıdır. Eteklerini topukların hizasına kadar uzatmalau ise caizdir. Kadınlar için de iki hâl vardır: Erkekler için caiz olan mikdardan bir kanş uzatmak kadınlar için müstehab olan şekildir. İki kanş uzatmaları da caizdir, demiştir.[35]

14- Siyah Sarık Babı

3584) "... Arar bin Hureys (RadtyaUâhü ank)yden; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i minber üzerinde hutbe okurken ve başında siyah bir sarık varken gördüm.'*

3585) "... Câbir (RadtyaUâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (fetih yılı) başında siyah bir sarık olduğu halde

3586) "... îbn-i Ömer (RadtyaUâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fetih günü başında siyah bir sank olduğu halde (Mekke'ye) girdi."
Not: Zerâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin rftvisi Mûsâ bin Ubeyde er-R£b-ti zayıftır,[36]

İzahı

Bu bâbm ilk iki hadisi Müslim, Tirmizl, Ebû Da-v û d ve Kesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadisler, siyah sank giymenin müstehabhğına delalet eder. Bu müstehabhk hem hutbe ve namaz ibâdeti yapılırken hem de şâir zamanlara şümullüdür. 2.ci hadîs 2822 numarada da geçti. Oraya bakılmalıdır.[37]

15- Sarığın Ucunu Omuzlar Arasına Sarkıtmak Babı

3587) "... Amr bin Hureys (RadtyaUâhü ank)'âen; Şöyle söylemiştir;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başında siyah bir sarık ve sarığın uçlarını omuzlan arasına sarkıtmış vaziyette gözlerimin önündedir, sanki O'na bakıyorum."[38]

İzahı

Bu hadis 2821 numarada geçmiştir. Oraya bakılmalıdır.

Bunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sangının uçlarını omuzları arasına sarkıttığı ilâvesi vardır. Tuhfe yazarının beyânına göre Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve N e s â i bunu benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Buradaki rivayette sarığın iki ucunun aşağıya sarkıtîdığı ifâde edilmiştir. Ebû Davud'un bir rivayeti de böyledir. Bâzı nüshalarında ise "sangın ucu" tâbiri kullanılmıştır.
Bu hadis, sangın uçlarını omuzlar araşma sarkıtmanın müstehab-lığına delâlet eder. Diğer bâzı nüshalar ve rivayetlere göre ise sangın bir ucunu sarkıtmak müstehabtır.
Sangın ucunu omuzlar araşma sarkıtmaya dâir başka rivayetler de vardır. Aynca bunun sağ tarafa sarkıtma, hem arkaya hem öne sarkıtmaya dâir hadîsler de vardır. Tirmizi' nin "Sangın ucunu omuzlar araşma sarkıtma" babında İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edilen bir hadisin şerhi bölümünde Tuhfe yazan bu konuda rivayet edilen hadisleri nakletmiş ve bu arada: Bu hususlarda rivayet edilen hadîslerin en sıhhatlisi ve en kuvvetlisi sarığın ucunu iki omuz arasına sarkıtmaya dâir Amr bin Hüre y s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsidir, der. Daha sonra sarkıtılan ucun uzunluk mikdarı hakkındaki rivayetleri nakleder. Bu rivayetlerin bâzısına göre takriben dört parmak kadar, diğer bâzı rivayetlere göre iki kanş kadar olabilir. Daha sonra şu nakilleri yapar :
Es-Sübül'de denilmiş ki: Sangın ucunu az sarkıtmak, sarığın adâbındandır. Bu itibarla aşırı uzatılamaz.
N e v e v i de el-Mühezzeb'in şerhinde : Sarığın ucunu fazla sarkıtmak, kibirlenme maksadıyla olursa, elbiseyi kibirlenmek maksadıyla fazla sarkıtmak gibi haramdır. Kibirlenme maksadı yoksa mekruhtur. Sarığı, ucunu sarkıtmadan veya usûlü dâiresine sarkıtmak suretiyle giymek caizdir. Bunlann hiç birisinde mekruhluk yoktur. Sarığın ucunu sarkıtmamanın yasaklığı hakkında sıhhatli bir şey vâ-rid değildir, demiştir.
Es-Sübül yazan da; Sangın ucunu omuzlar arasına sarkıtmak sangın adâbındandır. Bununla beraber ucunu sarkıtmayı terketmek de caizdir, demiştir.[39]

16- İpek Giymenin Yasaklığı Babı

3588) "... Enes bfn Mâlik (Radtyallâhü an*)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim dünyada İpek giyerse âhirette onu giyemez.»"

3589) "... Berâ (bin AzÎb) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (argaç ve erişi ipek olan) atlas, ipek ve (argaç ve erişi ipek olan) kaim atlası yasaklamıştır."

3590) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ipek giymeyi ve altın (ziynet - kap kullanmayh yasaklamış ve t
«Altın dünyada kâfirleredir, âhirette de bizedir», buyurmuştur."

3591) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Ömer bin el-Hattâb sırf ipekten mamul (satılık) bir kat elbise gördü ve t
Yâ Resûlallah, keski bu elbiseyi (dışardan gelen) özel hey'etler ve Cuma günü için (giymek üzere) satın alsan, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu ancak âhirette (ipek elbisede) hiç nasibi olmayan kimse giyer» buyurdu."[40]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve Nesâl de; B e r â (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ile Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tuhfe yazarının beyânına göre Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir. Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi 3414 numarada daha geniş bir metin hâlinde geçti. Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) "-nın hadisi ise Buhârî ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.
Harir i îpek demektir. Dîbac i Argacı ve erişi ipek olan kumaştır. Buna dilimizde diba ve atlas denilir. Dibâc, Farsçadan Arapçaya geçme bir kelimedir. İstebrak: Dîbâc'ın, yâni atlas ve dibanın kalın kısmıdır, argacı ve erişi tamamen ipektir.
Hülle: Katlık elbise demektir, biri bedenin üst kısmını, diğeri de bedenin aşağı kısmını örter.
Siyerâ: Çubuklu alaca kumaştır. Genellikle ipekli olur ve ipeği; karışımı olan keten, yün ve pamuktan fazla olur. Fakat hadis sarihlerinin beyân ettikleri gibi burada hâlis ipekten mamul kumaş anlamı kas dedi I m iş tir.
Vefd î Bir kavim veya millet tarafından bir hükümdara veya devlet adamlarından bir zât ile görüşmek üzere gönderilen elçiler ve hey'et anlamını ifâde eder. Çoğul olan bu kelimenin tekili Vâfid'dif.
Birinci hadîste, dünyada ipek elbise giyen kimsenin âhirette onu giyemeyeceği bildirilmektedir. Bu hüküm erkeklere mahsustur. Çünkü kadınların ipek elbise giymelerinin câizliği 19. bâbta rivayet olunan hadîslerle sabittir. îpek elbisenin yasaklığına dâir diğer hadisler de aynı şekilde erkeklere mahsustur. Ayrıca uyuz hastalığına tutulan kimsenin de ipek elbise giymesine izin verilmiştir. Bu da 17. bâbta gelen hadîsle sabittir.
Şu halde kendisine izin verilmeyen bir erkek ipek elbise giyerse âhirette cennetlik olsa bile cennet ehlinin elbisesi olan ipekten ceza olarak mahrum bırakılacaktır. El-Hâfız, Buhâri' nin "Erkeklerin ipek elbise giymesi ve ipekten caiz olan mikdar" başlıklı babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde; îpek elbise giyen erkek için âhirette ipekten nasip yoktur. Bu onun için bir ceza mahiyetindedir. Ama adamın tevbe etmesi, o günaha ağırlık edecek bir takım hayrat işlemesi, günahlara kefaret olan bir takım musibetlere mâruz kalıp sabretmesi, geride bıraktığı salâhatlı evlâdının ona duft etmesi ve şefaati makbul zâtların ona şefaat etmesi gibi bir takım nedenlerle, o cezadan kurtulması mümkündür, biçimindeki yorum en mutedil yorumdur, der.
Bu babın son hadîsi de aynı şekilde yorumlanabilir.
3590. hadiste altının dünyada kâfirlere olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad altının kâfirlere helâl ve caiz olduğu mânâsı kasde-dilmemiştir. Maksad kâfirlerin bunu kullanmakta olduğunu ifâde etmektir. Bu hususla ilgili gerekli bilgi 3413. hadîsin izahı bölümünde verildi. Bu hadiste geçen zamiri, altına râci olarak terceme ettim. Fakat zamir altın ve ipeğe bir tevil ile şümullü biçimde terceme etmek de mümkündür. Yâni: "İpek ve altın dünyada kâfirleredir ve âhiret-te biz müslümanlaradır" diye terceme etmek de mümkündür.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, sırf ipekten mamul elbiselerin her çeşidinin ve altının erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Altın ve gümüş ile ilgili bilgi Eşribe kitabının 17. babında verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Hâlis ipek de erkeklere haramdır. îpek ile yün, pamuk, keten gibi başka maddenin karışımından mamul elbise veya bâzı yerlerine ipek parçalar geçirilmiş elbise hükmü ve bununla ilgili bilgi bu kitabın 18. babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde verilecektir.[41]

17- İpek Elbise Giymek Hususunda Kendisine Ruhsat (İzin) Verilenin Babı

3592) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâkü anh)'dtn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zübeyr bin el-Avvâm ve Abdurrahmân bin Avf (Radıyallâhü anhümâ) 'ya. vücûdlanndaki uyuz hastalığı nedeniyle ipek gömlek giymelerine izin verdi."[42]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Hadîste geçen Hikke uyuz hastalığı demektir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadisin şerhinde: Bu hadis, uyuz hastalığına tutulan erkeğin ipek elbise giymesinin câizliğine delâlet eder. Bitlerin rahatsız etmesi dolayısıylada ipek elbise giymek erkekler için caizdir. Çünkü M ü s 1 i m' in rivayetinde bu iki zâtın bitten şikâyetleri üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in onlara ipek elbise giymeleri için izin verdiği belirtilmektedir.
Cumhurun mezhebi bu hadise göredir. Mâlik bu hususta cumhura muhalefet etmiş ise de bu hadîs onun görüşünü reddeder. Başka mazeretler de uyuz hastalığı ve bitlerden dolayı duyulan rahatsızlığa kıyaslanır.[43]

18- Elbisedeki Alem (Yâni İpekten Olan Nakış, Dikiş, Kenara Gecîrîlen Parça Ve Çubuk) Hakkında Verilen Müsaade Babı

Âlem i Alâmet demektir. Burada ise elbisenin çubukları, nakışları, yaka, yen ve etek kısmına geçirilen ipek anlamı kasdedilmiştir.

3593) "... Ebû Osman en-Nehdî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Ömer (bin el-Hattab) (Radıyallâhü anh) ipek ve dibâç (yâni ipekten mamul atlas) ı yasaklardı. Yalnız şu kadar olanı müstesna diyerek bir parmağı sonra, ikinci parmağı, sonra üçüncü parmağı ve daha sonra dördüncü parmağıyla İşaret etti ve: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî bizi ipekten men ederdi, dedi."

3594) "... (Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı) Esmâ'nın mevlâsi Ebû Ömer (Ra-dtyallâhü anhüm)'den; Şöyle demiştir:
Ben, İbn-i Ömer (Hadıyallâhü anhümâ) 'nın bir âlem'i (yâni ipekten nakış - biye gibi bir parçası) olan bir sank satın aldığını ve cele-meyn (denilen yün makasını) isteyerek o âlem'i kestiğini gördüm. Sonra Esmâ4(bint-i Ebı Bekir)'in yanına giderek bu durumu ona anlattım. Bunun üzerine Esma: Hayret Abdullah'a! Ey câriye, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cübbesini getir, dedi. Câriye de yenlerine, yakasına ve yırtmaçlarına dibac (argacı ve erişi hâlis yünden mamul atlas) geçirilmiş bir cübbe getirdi, (ve Esma şöyle dedi: Âişe vefat edinceye kadar bu cübbe onun yanında idi. O vefat edince cübbeyi ben aldım ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu giyiyordu. Biz bu cübbeyi hastalar için yıkıyoruz. Onun (bereketi) ile (Allah'tan) şifâ dileniyor)."[44]

İzahı

Ebû Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ise Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından benzer lâfızlarla rivayet edilmiştir. Hadisin sonlarındaki Esma' nm sözü M ü s -1 i m' in rivayetinden alınmadır.
Son hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Celemeyn: Makas gibi bir âlettir, yün kesme işinde kullanılır. Kümm: Elbise kolu ve yen'i anlamında kullanılır. Burada yen mânâsı kasdedilmiştir. Ceyb de yakadır. Fere ise elbise yırtmacı mânâsında kullanılmıştır. Burada iki yırtmaç tabiriyle cübbenin ön ve arka kısmındaki yırtmaçlar kasdedilmiştir. Dibac daha önce belirttiğim gibi argacı ve erişi ipek olan atlas demektir,
Ebû Osman (Radıyallâhü anh)'m hadisi, bir elbisede dört parmak eninde olan ipeğin haram olmadığına delâlet eder. Bu mik-dar ister nakış ve işleme biçiminde olsun, ister elbisenin yaka, yen ve etek gibi kenarlarına geçirilmiş olsun fark etmez. Keza keten, yün ve pamuk gibi bir maddede anılan mikdardaki ipekden dokunan elbise de aynı hükme tâbidir. Yâni dokunan elbisedeki ipek mikdan-nın toplamı dört parmak mikdardan fazla değilse erkekler için helâldir, kullanılabilir. Fakat dört parmak mikdarından fazla ise erkeklere haramdır. Cumhurun görüşü budur. Ancak Şafiî mezhebine göre ipek ile yün, pamuk, keten gibi maddelerden dokunan elbisedeki ipek mikdarı tartı bakımından diğer maddeden az ise erkekler için helâldir, fazla ise haramdır.
Mâliki mezhebine mensup bâzı ilim adamları: Elbisedeki ipek âlem, yâni nakış, yama, kenara geçirilen parça, dört parmaktan fazla da olsa erkeklere helâldir, diyerek garip bir görüş beyân etmişlerdir. Bu hadis onların bu görüşünü reddeder. Bu hadîste anılan dört parmak veya daha az mikdar ipek bulunan elbisenin erkeklere haram olduğuna dâir bir görüş Mâlik' den rivayet edilmiş ise de Şevkâni bunun sıhhatli bir rivayetle M â 1 i k ' e âit olacağını sanmadığını söylemiştir.
Ebû Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi de yenleri, yakası, yırtmaçları ve eteğine ipek geçirilmiş olan bir elbisenin erkekler için helâl olduğuna delâlet eder. Ancak ipek mikdarının toplamının Ebû Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde belirtilen mikdardan, yâni dört parmak eninden fazla olmaması gerekir. Aksi takdirde erkeklere haramdır. Cumhurun ve Şafii' nin görüşü budur.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın görüşü ise 3591. hadis muvacehesinde en ufak bir nakış veya iplik hâlinde de olsa ipek bulunan elbiseyi giymemektir. Nitekim M ü s 1 i m' in rivayetinde belirtildiği gibi Esma (Radıyallâhü anhâ) 3594. hadîste sözü edilen cübbeyi delil gösterince îbn-i Ömer 3591. hadîsi rivayet ederek: Ben âlem'in de bunun şümulüne girmesinden korktum, demiştir.[45]

Dört Mezheb Âlimlerinin Bu Husustaki Görüşlerinin Özeti:

1. Hanefi mezhebine göre ipek elbise giymek erkeklere haramdır. Ancak, herhangi bir maddeden mamul bir elbisenin yakasına, yenine, eteğine, yırtmacına veya başka bir tarafına geçirilen ve toplamının eni dört parmak mikdarını geçmeyen ipek veya bu mik-darı geçmeyen nakış erkeklere helâldir.
2. Şafiî mezhebi de Hanefi mezhebi gibidir. Ancak şu var ki ipek ile pamuk veya keten ya da yün gibi bir maddeden dokunan elbisedeki ipek mikdarı tartı bakımından az veya diğer maddeye denk ise erkeklere caizdir. îpek mikdarı fazla ise caiz değildir. Bir elbisenin kenarlarına geçirilen ipek ise örf ve âdete göre fazla sayılmazsa helâldir, aksi takdirde haramdır. İpek nakış biçiminde ise Hanefî mezhebinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması gerekir. Fazla ise haramdır.
3. Hanbeli mezhebine göre ipekli elbisedeki ipek mikdarı az veya diğer madde kadar ise caizdir, fazla ise caiz değildir. Yâni bu hususta Şafiî mezhebi gibidir. Şu kadar fark var ki bir ipekli elbisedeki ipek mikdan tartı bakımından diğer maddeden fazla olmakla beraber görünümde az ise caizdir. Bir elbisenin erişi ipek olup argacı başka maddeden ise meşhur kavle göre yine haramdır. Tabii bu hükümler erkekler hakkındadır. Elbisenin nakşı veya kenarlarına geçirilen parçalar ipek ise, Hanefî ve Şafii mez-heblerinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması şartı mevcuttur.
4. Mâliki mezhebine göre bir elbisedeki ipek nakış mikdarı bir parmakdan az ise erkeklere helâldir. Bir parmak eninde veya 2, 3 parmak eninde ise mekruhtur. Dört parmak eninden fazla ise haramdır. Erişi ipek olup argacı pamuk veya keten gibi bir maddeden olan elbise tahkikli kavle göre mekruhtur.
Mezheblerin görüşleri hakkında yukarıda verilen özlü bilgi A b -durrahman el-Cezerî' nin dört mezhep fıkhına âit kitabından alınmadır. Geniş bilgi için bu kitaba veya diğer fıkıh kitab-1 arına müracaat edilmelidir.
İpek elbise kadınlara helâldir. Bundan sonra gelen bâbtakl hadisler bu hükme delildir.[46]

19- Kadınların İpek Elbise Giymeleri ve Altın (Ziynet) Takınmaları Babı

3595) "... Alî bin Ebî Tâlib (RadtyaUâhü <m*j'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ipek kumaşı sol eline ve bir parça altını sağ eline aldı, sonra bunları elleriyle havaya kaldırarak (halka göstererek) :
«Şu iki şey ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helaldir,» buyurdu."

3596) "... Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir:
Erişi veya argacı ipekten olan bir kat elbise Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve SellemJ'e hediye edildi. O da bana gönderdi. Bunun üzerine ben Onun yanına vararak:
Yâ Resûlallah! O elbiseyi ne yapayım? Onu giyeyim (mi) ? dedim. O: «Hayır (giyme) ve lâkin onu (parçalayıp) baş Örtüleri yap ve Fâtimeler arasında Ctaksim et)», buyurdu. (Ben de öyle yaptım)."[47]

İzahı

Ali (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Ebû Dâvûd, Ne-sâî, Ahmed ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, ipek ve altının erkeklere haram, kadınlara helâl olduğuna delâlet eder. Oğlan çocuklar da erkeklerden sayılır. Bu itibarla bu hüküm onlara da şümullüdür. Ancak çocuklar mükellef sayılmadı-ğı için onlara ipek elbise giydiren veya altın ziynet takan kimse haram işlemiş ve günaha girmiş olur. Altının kadınlara helâl olmasından maksad ziynet eşyası olarak takınmaktır. Çünkü altın ve gümüşten mamul kap ve kaçak gibi eşya erkeklere haram olduğu gibi kadınlara da haramdır. Bilindiği gibi gümüş ziynet eşyası da altın ziynet eşyası gibidir. Ancak gümüş yüzük gibi bâzı istisnalar vardır. Bu husus Eşribe kitâbmda anlatıldı.
Sindi bu hadîsin şerhinde: Hadîsten maksad altın ziynet takınmak ve ipek elbise giymektir. İpek ve altın alım satımı, hayır yollarında

harcanması biçimindeki kullanma ise caizdir. Altını; kab kaçak, bardak, fincan şeklinde kullanmak ve edinmek ise erkeklere haram olduğu gibi kadınlara da haramdır, der.
İkinci hadîste geçen Hülle daha önceki bâblarda anlattığım gibi ridâ ve izâr, yâni bedenin yukarı ve aşağı kısmında kullanılan katlık elbise demektir. Seda, eriş demektir. Luhme de argaç demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ali (Radıyallâhü anh) *a verdiği elbisenin eriş veya argacının ipek olduğu hususundaki tereddüd râviye aittir. Bu hadîste geçen Fevâtım, t&time'nin çoğuludur. Söz konusu ipek hüllenin Fâtimelere başörtüsü olarak dağıtılması emredilmiştir. Fâtimelerden maksad ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kızı Hz. Fâtime, Alî' nin anası F â -time bint-i Esed, Hz. Hamz a'nin kızı Fâtime*-dir. Bir kavle göre dördüncüsü Ebû Tâlib'in oğlu A k î T in karısı Fâtime' dir. En-Nihâye yazan ilk üç Fâtime' nin kasdedildiğini söylemiştir. Bu hadis de ipekli elbisenin erkeklere caiz olmadığına ve kadınlara helâl olduğuna delâlet eder. Bu husustaki ayrıntılı bilgi yukarda geçti.

3597) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü anhümâ)'dw; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir elinde ipekten bir elbise ve diğer elinde bir altın olduğu halde yanımıza çıktı ve* «Şüphesiz bu İki şey ümmetimin erkeklerine haram kılındı, kadınlarına helâldir», buyurdu."
Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdurrahman bin Rftfl bulunur. Kendisinden bir takım münker hadisler rivayet olunmuştur. İbn-i Hibbân: Onun hadisleri Abdurrahman bin Ziyâd bin En'am'ın rivayetinden olduğu zaman delil sayılmaz. Rivâyetlerindeki münkerlik râvi Abdurrahman bin Ziyftd'dan dolayıdır, demiştir. Ebû Hâtera de : O, yani Abdurrahman bin R&fİ, hadisi münker olan bir şeyhtir, demiştir.

3598) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kızı Zeyneb üzerinde çubuklu ipekli kumaştan bir gömlek gördüm.[48]

İzahı

Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ) 'nuı hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup senedi zayıftır. Ancak hadîsin metni, 3595. hadisin metninin bir benzeridir.
Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Buhâri, Ebû D â -vûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. Şu farkla ki bâzı rivayetlerde Zeyneb yerine Ümmü Gülsüm ismi geçer.
Siyerâ t îpekli bir nevi elbisedir, kumaşın enli çubukları ipektendir. Hadîsçiler, Asmai ve el-HaMl'în böyle dedikleri N e v e v î tarafından ifâde edilmektedir. Ebû Davud'un rivayetinde râvi: Siyerâ, geniş çubukları ipekten olan kumaştır, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kızı Zeyneb veya Rukiyye üzerinde sözü edilen elbiseyi görüp itiraz etmemiş ise bu hadîs de kadınların ipekli elbise giymelerinin câizliği için bir delil sayılır.[49]

20- Erkeklerin Kırmızı Elbise Giymeleri Babı

3599) "... Berâ (bin Âzib) (Radtyallâhü atttyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saçlarını tarayarak kırmızı bir hülle (kat elbise) içinde iken On dan daha güzel hiç kimseyi görmedim."

3600) "... Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyallâhü aaAJ'den; Şöyle demiştir :
Ben, Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hutbe okurken gördüm. (Hutbe esnasında) Hasan ve Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) geldiler, üzerlerinde iki kırmızı gömlek vardı, (küçük yaşta olduklarından dolayı) düşe kalka yürüyorlardı. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (minberden) indi ve onlan alıp kucağına koydu. Sonra:
«Allah ve Resûl'u doğru söylediler, = Şüphesiz mallarınız ve evlâdınız bir sınamadır ve büyük sevap Allah katandadır.» [50] Ben bunları gördüm de sabredemedim, buyurdu. Sonra hutbesine devam etti."[51]

İzahı

Berâ (Radiyallâhü anh) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî ve Ahmed ile Bey-hakî tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadisler kırmızı elbise giymenin câizliğine delâlet eder. Hülle daha önce defalarca anlatıldığı gibi iki parçadan ibaret katlık elbisedir. Hamrâ da kırmızı demektir. Şâfiiler, Mâlikîler ve başkaları bu ve benzeri hadisleri delil göstererek kırmızı elbise giymenin câizliğine hükmetmişler. Hanefîler ise kırmızı elbise giymenin mekruhluğuna hükmederek, kırmızı elbise giymenin yasakhğına dâir hadîsler ile aspur ile boyanan elbiseyi giymenin ya-saklığı hakkındaki hadîsleri delil göstermişlerdir. Bunların bir kısmı bundan sonra gelen bâbta rivayet olunmuştur.
Sindi ve Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre el-Hâ-fız İbnü'l-Kayyım el-Cevzi: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in giydiği hüllenin tamamen kırmızı olduğunu ve başka rengin bulunmadığını söyleyenler yanılmışlardır. Çünkü Hul-le-İ Hamrâ, yâni kırmızı hülle, Yemen malı iki bürd olup siyahla beraber kırmızı çubukludur. Yemen bürdleri hep böyledir. Bu nevi kumaşta kırmızı çubuklar bulunduğu için ona Hulle-i Hamrâ denilmiştir. Bu isimden dolayı anılan hüllenin tamamen kırmızı olduğu şüphesi hâsıl olmuştur, demiştir.
İbn-i Hümâm da Hulle-i Hamrâ: Kırmızı ve yeşil çubuklu dokunmuş Yemen kumaşından mamul bir kat elbisedir, diye tarif etmiştir.
Allâme Aynî, Umdetü'l-Kari'de ve Hafız İbn-i Hacer de EI-Fetih'te bu konuya geniş yer vererek iki tarafın delillerini detaylı olarak nakletmişlerdir. Avnü'l-Mâbûd yazan: Doğrusu koyu kırmızı elbise erkeklere mekruhtur. Fakat hafif kırmızı elbise mekruh değildir, diyerek orta yolu seçmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Acizane hatırıma gelen husus şudur: Sırf kırmızı elbise giymenin yasak olup olmadığı hususunda ihtilâf olduğuna göre en uygunu böyle bir elbiseyi giymemektir, ihtiyatlı olam budur.
Büreyde (Radıyallâhü anh) 'm hadisinde Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in T e ğ â b ü n sûresinin 15. âyetinin baş kısmını okumuş olduğu belirtiliyor. Bu âyette malların ve çocukların bir imtihan olduğu bildiriliyor. Âyetin geniş mânâsı için tefsir kitabla-rma müracaat edilmelidir. Burada şu noktayı belirtmekle yetineyim:
Dünya malı ve çocuklar kişiyi dini vecibeleri yerine getirmekten alıkoyarsa nimet olmaktan çıkıp nıkmet olur. Aksi takdirde nimet sayılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hutbe esnasında gelen küçük yaştaki torunları Hasan ve Hüseyin (Radıyallâhü anhünıâ) ile meşgul olmuş ise de kalben Allah'tan gafil olmamıştır. Çünkü gönlü dâima Allah'a bağlı idi. Bu âyeti okumakla şuna işaret etmiş olabilir: Çocuklar O'nu meşgul etmemekle beraber sâdece hutbeye ara vermesine sebep oldular.
O'nun bu hareketi de bir fıhkî mes'elenin bildirilmesine vesile olmuştur. O da şudur: Hutbeye kısa ara vermek caizdir, hutbe okuyan zât, bir önemli iş nedeniyle hutbe esnasında konuşabilir. Mesela bir âmâ'yı bir tehlikeden korumak için uyarıda bulunmak gibi[52]

21- Aspur (Denilen Bitki) Île Boyanmış Elbisenin Erkeklere Mekruhluğu Babı

3601) "... İbn-i Ömer (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin müfeddem elbiseyi yasakladığını söylemiştir.
Râvî Yezîd demiş ki t Ben el-Hasan'a t Müfeddem nedir? diye sordum. EI-Hasan dedi ki i Müfeddem, aspur ile doyasıya boyanmış olan (kumaş elbise) dir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka, güvenilir z&tlardır.

3602) "... AH (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni aspurla boyanmış olan (kumaş, elbise) den menetti. Ben O'nun sizi menettiğini söylemem."[53]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. Bu hadîs aspur ile çok boyanmış kumaş ve elbisenin yasak olduğuna delâlet eder. Diğer hadislerin yardımı ile bu yasağm erkeklere mahsus olduğu hükmü çıkarılır.
Müfeddem kelimesi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) '-nın râvisi el-Hasan tarafından açıklanmıştır. Yâni aspur boyasıyla o kadar kırmızılaşmış ki, bundan fazla kırmızılaştırılması mümkün değildir. Bu anlamı «doyasıya boyanmış» tabiriyle ifâde etmeye çalıştım.
A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadîste A lî' nin: «Ben O'nun sizi menettiğini söylemem- ifâdesi ile kasdettiği mânâ hakkmda Sindi şöyle der: Yâni bu konuda buyurulan hadîsteki lâfız ve hitap benim şahsıma idi, umûmi değildi. A 1 i (Radıyallâhü anh) bu sözü ile yasaklama hükmünün kendi şahsına münhasır olduğunu kasdetmemiştir.
Al!' nin söz konusu sözü Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde de vardır. Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hususla ilgili olarak şöyle der:
Aspurla boyanmış kumaş ve elbisenin erkeklere haram olmadığına hükmedenler bu rivayeti delil göstererek yasaklama hükmünün Ali (Radıyallâhü anh)'a mahsus olduğunu sanmışlardır. Onlara cevaben denilir ki: Bu hüküm A I i (Radıyallâhü anh)'a mahsus değildir. Bilâkis umûmîdir. Hükmün umumîliği Müslim'in Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan
rivayet ettiği şu hadisle sabittir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim üzerimde aspur ile boyanmış iki elbise gördü. Bunun üzerine: Bu, kâfirlerin elbise-lerindendir. Onun için sen bunu giyme, buyurdu.'*
Ali (Radıyallâhü anh) 'm hadisinde ve bu babın başlığında geçen "Muasfar" aspurla boyanmış kumaş, bez gibi elbiselik ve elbise anlamında kulanılmıştır. Aslında aspurla boyanmış şey demektir. Avnü'l-Mâbûd yazarı şöyle der:
El-Kar i : muasfar, dokunduktan sonra boyanmış olan ile dokunmadan önce boyanmış olan elbiseliğe ve elbiseye şümullüdür. Bu itibarla H a 11 â b i' nin: Muasfer, dokunduktan sonra boyanmış olana denilir, bu itibarla ipliği boyandıktan sonra dokunan elbiselik muasfar sayılmaz, biçimindeki sözü hârici bir delil ve mesnede muhtaçtır, demiştir.
Aspur denilen bitkiden mamul boya ile boyanan kumaş, iplik ve elbise kırmızı olur. Kırmızı elbisenin erkeklere caiz olup olmadığına dâir bilgi ve fıkıhçıların görüşleri bundan önceki bâbta rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde verildi. Aspurla boyanmış elbise de kırmızı olur. Genellikle âlimler aspurla boyanmış elbisenin erkekler için mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Daha geniş bilgi bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

3603) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhümâ)'6en; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bareber Ezâhır dağ yolundan geliyorduk. Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dönüp baktı. Benim üstümde aspurla boyanmış dikişsiz bir car (veya ince yumuşak bir elbise) vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}- (üstümdeki elbiseye işaretle) :
«Bu nedir?» buyurdu. Ben Onun bundan hoşlanmadığını anladım. Sonra ev halkımın yamna vardım. O sırada onlar tandırlarını ateşleyerek kızdırıyorlardı. Ben o elbiseyi tandıra attım. Ertesi gün O'nun huzuruna gittim. O:
«Yâ Abdullah! O elbiseyi ne yaptın (yâni ne durumda?)» buyurdu. Ben de O'na (durumdan) haber verdim. Bunun üzerine buyurdu ki:
«O elbiseyi aile ferdi erin in bâzısına giyd irmeliydin. Çünkü kadınların böyle elbiseyi giymelerinde bir günah yoktur» buyurdu."[54]
İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Seniyye dağ yolu demektir. Seniyyet-i Ezahır, Mekke ile Medine arasında bir dağ yolunun ismidir.
Reyta: Tek desenle dokunmuş çarşaf, örtü ve ihram gibi bürü-nülen dikişsiz ve bir parçadan ibaret libasa denir. Yumuşak ve ince elbiseye de Reyta denilir.
Usfur, aspurdur. Boyadığı elbiseyi kırmızılaştırır.
Bu hadîs aspurla boyanmış elbisenin erkeklere caiz olmadığına ve kadınlara caiz olduğuna delâlet eder. Bundan önceki hadisler de bu boya ile boyanmış elbisenin erkeklere yasak olduğuna delâlet eder.
T i r m i z i' nin "Aspurla boyanmış elbisenin erkeklere kerâhi-yeti" babında rivayet olunan A 1 i (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhi bölümünde Tuhf e yazan Özetle şöyle der:
Muasfar, aspurla boyanmış şeydir. Lügat kitablan ve hadis şerhleri bunu belirtmişlerdir. Aspur da kırmızı boya ile boyar. Bu hadîs, aspurla boyanmış elbisenin erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Çünkü yasaklamada asıl olan, haram hükmüdür. Ş e v k â n I, en-Neyl'de: Tercihe şayan görüş aspurla boyanmış elbisenin haram-lığıdır. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırmızı elbise giydiğine dâir hadis ile çelişkili değildir. Çünkü aspur kırmızı boya veriyor ise de bunun hakkmda özel bir hüküm konulmuş olur. Bunun yasaklığı, kırmızı olan her elbisenin yasaklığını gerektirmez, demiştir.
Nevevi de Müslim'in şerhinde aynı konuda özetle şöyle der:
Aspurla boyanmış elbise hakkmda ihtilâf olmuştur. Sahâbilerin, tabiîlerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhuru, bunun mübahhğına hükmetmişler. Ebû Hanîfe, Şafii ve Mâlik de böyle hükmetmişlerdir. Lâkin bir rivayete göre Mâlik; başka elbise tercih edilmelidir, demiştir. Diğer bir rivayete göre evlerde ve ev çevresinde bunu giymeyi caiz görmüş, fakat çarşıda ve toplantılarda giymeyi mekruh saymıştır.
Âlimlerden bir cemaata göre bu nevi elbise giymek tenzihen mekruhtur. Onlar bu hadislerdeki yasağı böyle yorumlamışlardır. Delilleri ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırmızı bir kat elbise giydiğinin sabit olmasıdır. Ayrıca O'nun san boya ile boyandığı îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) tarafından rivayet edilmiştir.
Beyhaki bu meseleyi iyice tetkik etmiş olup bu arada konu hakkında rivayet olunan hadisleri nakleder ve : Eğer Ş â f i I bu hadîslerden haberdar olsaydı bunlarla hükmederdi. Yâni aspurla boyanmış elbisenin yasaklığına hükmederdi. Çünkü O; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadîsi benim söylediğim hükmün hilâfına hükmettiği zaman hadîsle amel ediniz ve benim fetvamı bırakınız, demiştir, der.
Fıkıh âlimlerinin çoğu aspurla boyanmış elbisenin mekruhîuğu görüşündedir. Abdurrahman el-Cezeri dört mezheb fıkhına âit kitabında; Şafii, Mâliki ve Hanbelî mez-heblerine göre bunun mekruh olduğunu belirtmiştir. Hanefi fi-kıhçıların bir kısmı da aynı görüştedir.
Daha geniş bilgi için hadis şerhlerine ve fıkıh kitablanna bakılmalıdır.[55]

22- Sarı Boya İle Boyanmış Elbisenin Erkekler İçin Caiz Olduğuna Dâir Hadis Babı

3604) "... Kays bin Sa'd (Radıyallâhü anhiimâydan; Şöyle demiştir: Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi. Biz O'nun İçin (yıkanıp) serinleneceği su koyduk. O da yıkandı. Sonra ben O'na san bir çarşaf götürdüm (onunla kurulandı). Sonra ben O'nun karın kıvrımları üzerinde vers (yâni çarşaftaki Yemen za'feram bitkisin) in izini gördüm."[56]

İzahı

Bu hadîs sünenimizin 466 numarasında geçti. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Bu hadîs, vers yani Yemen za'faranı bitkisi ile boyanmış elbiseyi giymenin erkekler için caiz olduğuna delâlet eder.[57]

23- Îsraf Ve Kibir Senden Vazgeçtiği Sürece (Mubah Giyeceklerden) Dilediğini Giy, Babı

3605) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhüm)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yeyiniz, içiniz, sadaka veriniz ve giyininiz, buna israf veya kibir karışmadıkça.»"[58]

İzahı

Bu hadisi NesâİI. Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Sindi: "İsraf veya kibir karışmama" kaydı; hadiste anılan yeme, içme, sadaka ve giyme işlerinin hepsine şümullüdür. Bu kaydın yalnız giymeye âit olması da muhtemeldir, der.
Hadiste geçen "İsraf", haddi tecâvüz etmek ve aşırı gitmektir.
Mahîle de kibirlenme ve böbürlenmedir.

Hadis, kişinin kendi nefsi, bedeni, dünyası ve âhireti için gerekli tedbiri alması faziletlerini kaplar.[59]

24- (Halk Arastnda) Meşhur Olmaya Vesile Olan Elbiseyi Giyen (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3606) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim meşhur olmaya vesile olan bir elbise giyerse, Allah kıyamet günü o kimseye zillet elbisesini giydirir.»"

3607) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim dünyada meşhur olmaya vesile olan bir elbise giyerse Allah kıyamet günü o kimseye bir zillet elbisesini giydirir, sonra o elbise içinde bir ateş alevlendirir.»"

3608) Ebû Zer (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim bir şöhret elbisesini giyerse, Allah o kimseden yüz çevirir (yâni rahmet nazarıyla bakmaz), nihayet onu alçaltacağı zaman al-çaltır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi hasen'dir. Râvî el-Ab-bâs bin Yezidin güvenilirliği hakkında ihtilâf olmuştur.[60]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisini Nesâi ve Ebû D â v û d da rivayet etmiştir.
Îbnü'1-Esîr: Meşhur olmaya vesile olan elbise şöyle olur: Herkesin giydiği elbisenin renginden değişik bir renk taşıyan elbise giyen kimse bu hareketiyle halkın dikkatini üzerine çeker ve böylece herkes ona bakmaya başlar. Kendisi de halka karşı kibirlenip kendi nefsini üstün görür, demiştir.
îbn-i Reslân da: Dünya'da kibirlenmeye vesile olan ve herkesin dikkatini çeken elbiseyi giyen kimse, beslediği kibir ve gururundan dolayı âhirette zillet ve hakaret içine düşer. Çünkü ceza, işlenen suça uygun olur, demiştir.
Hadîs, meşhur olmaya sebebiyet veren elbiseyi giymenin haram-lığına delâlet eder. Bu durum, nefis ve üstün kaliteli elbise giymeye münhasır değildir. Bunun aksine, halkın giysisinden farklı pejmürde bir kıyafetle halkın nazarında derviş gibi görünüp de mânevi bir saygınlık kazanmak yoluyla meşhur olma sevdasına kapılanlar da hadîsteki tehdîdlere mâruzdur. Bir kimsenin böyle ard düşünceyle perişan bir kılıkla dolaşması da bir açıdan meşhur olmaya vesile olduğu için haramdır. Nitekim İbn-i Reslân da bu duruma işaret etmiştir.[61]

25- Murdar Hayvan Derileri Tabaklanınca Giyme Babı

3609) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim ı
«Hangi deri tabaklanırsa (şer'an) temizlenmiş olur.»"

3610) "... (Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi) Meyroû-ne (Radıyallâhü anhâ) 'dan; Şöyle demiştir:
Meymûne (yâni kendisi) nin âzadh bir cariyesine sadaka (malın)-dan verilmiş olan bir davar ölmüş iken yanından O, yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) geçti ve:
«Bunun derisini alıp tabakladıktan sonra ondan istifade etmeliydiler (yâni niçin böyle yapmadılar) ?» buyurdu. Orada bulunanlar t
Yâ Resûlallah, bu davar murdardır (yâni boğazlanmadan ölmüştür), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ölü hayvanın yalnız yenmesi haram oldu» buyurdu."

3611) "... Selmân (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Mü'minlerin analarından (Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) bazısının bir davarı vardı. Hayvan Öldü. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanın olduğu yerden geçti ve i
«Sâhibleri bunun derisinden istifâde etseydiler yararlanma onlara zarar vermezdi (yâni günah olmazdı).»" buyurdu.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Leys bin Selim bulunur. Bu râvl zayıftır.

3612) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölü hayvanların derilerinden tabaklandığı zaman yararlanmayı emretti.[62]

İzahı

tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadîs metni şöyledir:
= «Deri tabaklandığı zaman (şer'an) temiz-lenmiş olur.»
Bu ve bundan sonraki hadîslerde geçen "Ihftb" kelimesinin anlamı hakkuıda lügat âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Nevevî: Lügat âlimlerinin bâzısına göre deri henüz tabaklanmamış iken ona Ihâb denilir ve tabaklandıktan sonra ise ona İhâb denmez. Bâzılarına göre ise İhâb, tabaklanmış veya tabaklanmamış olan deri demektir, der.
H a 11 â b i de: Bir gurup demiş ki, eti yenmeyen hayvan derisine İhâb denmez ve dolayısıyla eti yenmeyen hayvan derisi tabaklanmakla şer'an teiniz sayılmaz. Tabaklanma yalnız eti yenen ölü hayvan derisini temizler. Halbuki bu gurubun dediği şey yanlıştır. ihâb kelimesi eti yenen hayvan derisine şümullü olduğu gibi, eti yenmeyen hayvan derisine de şümullüdür, der ve buna dâir delilleri anlatır.
Avnü'I-Mâbûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde: Hadîsin ifâde tarzı ve İhâb kelimesi; tabaklamanın her nevî ölü hayvan derisini şer'an temizlediğine delâlet eder. Eti yenmeyen hayvan derisi de hadîsin kapsamı içine girer, der.
Âlimlerin bu konudaki görüşlerini, aşağıda beyân edeceğim.
M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Buhârî de bunun bir benzerini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) '-nm hadîsi olarak rivayet etmiştir.
Bu hadîs eti yenen hayvan ölüsünün, yalnız etinin yenmesinin haram olduğuna ve derisinin tabaklanmak suretiyle şer'an teiniz hâle getirilmesinin mümkün olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi murdar hayvanın haramlığı M â i d e sûresinin üçüncü âyetindeki;
— «Size murdar hayvan haram kılındı» cümlesiyle
sabittir. Bu ilâhî ferman murdar hayvanın her şeyine şümullüdür. Bu hadîs ise onun hükmünü husûsil eştiriyor, açıklama yapıyor ve bundan maksad murdar hayvanın yenmesidir, diyor. Bundan şu hüküm de çıkar: Sünnet, yâni sabit ve sahih hadîs, Kitâb'ın, yâni Kur*ân-i Kerîm'in hükmünü husûsîleştirebilir.
S e 1 m â n (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm hadîsi ise Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsi de eti yenen ve yenmeyen murdar hayvan derisinin tabaklanmakla şer'an temiz ve kullanılır hâle getirilmesinin mümkün olduğuna delâlet ediyor.
Ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizlenmesi meselesi hakkında müteaddid görüşler bulunur. Avnü'l-Mâbûd yazan bu görüşleri özlü olarak şöyle anlatıyor :
1. Ebû Hanîfe'ye göre her nevî ölü hayvan derisi tabaklanmakla temiz olur. Yalnız domuz derisi bu hükmün dışındadır.
2. Ş â f i i' ye göre bütün hayvanlann ölüsünün derisi tabaklanmakla temizlenmiş olur. Ancak köpek, domuz ve bunlardan birisi ile başka hayvanın birleşmesinden doğan hayvan derileri tabaklanmakla da temizlenmez. Yukanda belirtilen hüküm, eti yenen veya yenmeyen hayvanlara şümullüdür. Bu görüş Ali bin Ebî Tâli b (Radıyallâhü anhümâ.) ile îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ) 'den de rivayet edilmiştir.
3. Eti yenen ölü hayvan derisi tabaklanmakla temiz olur. Fakat eti yenmeyen hayvan derisi tabaklanmakla da temizlenmez. E v z â i, Îbnü'l-Mübârek, Ebû Sevr ve İshâk bin Râ-h e v e y h * in mezhebi budur.

4. Ölü hiç bir hayvan derisi tabaklanmakla temiz olmaz. Bu görüş Ömer bin el-Hattâb, oğlu Abdullah ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet olunmuştur. A h m e d bin Hanbel' den rivayet olunan meşhur görüşü de budur. Mâlik* den yapılan iki rivayetten birisi de böyledir.
5. Bütün ölü hayvanların derisi tabaklanmakla temiz olur. Ancak şu var ki, derinin dış kısmı temizlenmiş olur, fakat iç kısmı temizlenmiş sayılmaz. Bu itibarla böyle bir deri kuru işlerde kullanılır da yaş ve sıvı işlerde kullanılmaz. Keza üzerinde namaz kılınır. Fakat içinde, yâni meselâ böyle bir deri giyilmiş olduğu halde namaz kılınmaz. Mâlik' den yapılan meşhur rivayet de böyledir.
6. Köpek ve domuz dâhil tüm ölü hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenmiş olur. Zahiriye mezhebi imamı D â -v û d' un görüşü böyledir. Bu görüş Ebû Yûsuf tan da rivayet edilmiştir.
7. Ölü hayvan derileri tabaklanmasa bile kullanılabilir. Bu, Z ü h r i' nin görüşüdür. Fakat geçerli bir görüş sayılamaz.[63]

26- Ölü Hayvanın Ne Derisinden Ne De Sinir Tellerinden İstifâde Edilemez Diyenlerin (Dayandıkları Hadîs) Babı

3613) "... Abdullah bin Ükeym (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ölü hayvanın derisinden ve sinir telinden istifâde etmeyiniz, diye bize Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubu geldi."[64]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Ölü hayvan derisi tabaklanmış olsun veya olmasın hiç bir surette ondan yararlanılmaz, diyenler bu hadisi delil göstermişlerdir. Bu görüş sâhibleri bundan önceki bâbta nakledilen dördüncü görüşte olanlardır. Bu guruba göre, bu hadîs, Ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizlenmiş olduğuna dâir hadîslerin hükmünü neshetmiş, yâni yürürlükten kaldırmıştır. Fakat diğer âlimler onlara müteaddid cevablar vermişlerdir.
Ş e v k â n î, verilen cevablan ayrıntılı olarak anlattıktan sonra şöyle der: Bu hadise karşı verilen cevablann hülâsası şudur; bu hadis mürsel'dir. Çünkü Abdullah bin Ükeym CRadı-yallâhü anh), Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den hadis işit-memiştir. Keza hadîsin senedi munkati'dir. Çünkü Abdurrah-man bin Ebî Leylâ, Abdullah bin Ükeym'-den hadîs işitmemiştir. Ayrıca gerek hadîsin senedinde, gerekse metninde ıztırâb, yâni değişik ifâdeler vardır. (Şevkânî bu arada mevcut ıztırabı örnekler vermek suretiyle açıklar. Bunu aktarmaya gerek görmüyorum.) Diğer taraftan bu hadis diğer hadîslerle karşılaştırılınca, diğer hadîsler sıhhat ve kuvvet bakımından üstün gelir. Bütün bu durumlara rağmen bu hadîsin hükmü tutulursa şöyle denilir : İhâb, henüz tabaklanmamış olan deri demektir. Hadîsten nıak-sad ise tabaklanmamış derinin kullanılmamasıdır. Deri tabaklandıktan sonra ona İhâb denmez. îbn-i Abdilber, Beyhakİ ve başkası bu hadîsi böyle yorumlamışlardır.
Avnü'l-Mâbûd yazan Ş e v k â n i ' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra bunu teyid eder mâhiyette e 1 - H â f ı z' dan naklen bilgi vermektedir.[65]

27- Ayakkabıların Biçimi Babı

3614) "... Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakkabısının tasması çift olan iki kıbâlesi (parmaklar arasına geçirilen tasmacık) vardı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka, güvenilir zâtlardır.

3615) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin ayakkabısının iki kıbâlesi (parmaklar araşma geçirilen tasmacık) vardı."
Abdullah bin Ükeym (R.A.Km Hâl Tercemesi:
Abdullah bin Ükeym Ebû Malbed el-Kûft muhadram'dır. Yâni câhİIİyet devrine ve Peygamber <S-A.V.)'in devrine yetişmiş zâtlardandır. Ebû Bekir ve Ömer (RA)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de lbn-i Ebi Leylâ ve Kftsun bin Muhaymara rivayet etmişlerdir. Haccâc'ın emirliği döneminde vefat etmiştir. Güvenilir râvllerden olduğu. et-Tehzİb'te bildirilmiştir. Müslim Üe sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 207)[66]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi Zevâid neviden olup Tirmizî tarafından da Şemâil'de rivayet edilmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise B u h â r î, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen Kıbâl ve Şirâk kelimelerini açıklayalım: Kibâl ve Şirâk kelimelerinin ikisi de ayakkabının tasmasıdır. Ancak âlimler hadîslerdeki Kıbâle'yi ayak parmakları arasına geçirilen tasma, Şirâk'ı da ayağın tarağının üst kısmı hizasındaki tasma mânâsına yorumlamışlardır.
Avnü'l-Mâbûd yazarı E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisinin izahı bölümünde şöyle der: Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayakkabısının iki tasmacığı vardı, ayak parmakları arasına geçirilirdi. Tasmacıklann geçirildiği parmaklar da orta parmak ile yanındaki parmaktır. E 1 - C e z e r i şöyle demiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's~selâm)'in ayakkabısının iki tasmacığı vardı. Bunlardan birisini ayağının başparmağı ile yanındaki parmağın aralığına, diğer tasmacığı da orta parmağı ile ondan sonra gelen parmağı aralığına geçirirdi. Bu iki tasmacık O'nun ayağının yüzündeki tasma ile bağlantılı idi.
Sindi ve Cevheri: Ayakkabının kıbâlesi, ayağın orta parmağı ile ondan sonra gelen parmak aralığına geçirilen tasmadır, demişlerdir.
lbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ayağının yüzündeki tasma da çift idi.[67]

28- ayakkabıları giyme ve soyma (âdabı) babı

3616) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz ayakkabısını giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın, çıkaracağı zaman da önce sol ayağını çıkarsın.»"[68]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
H a 11 â b î hadisteki emrin hikmeti ile ilgili olarak: Ayakkabı, ayaklan eziyetten koruduğu için bir nimettir. Sağ taraf sol taraftan üstün olduğundan Önce sağ tarafın bu nimetten yararlanması için sağ ayakla başlama emri verilmiştir. Keza, ayakkabı soyulacağı zaman da sağ ayağın bu nimetten yararlanmasının tam olması için son anda soyulması istenmiştir, der.
Kadı Iyâz ve başkası hadisteki emrin müstehablık için olduğu hususunda icmâ bulunduğunu nakletmişlerdir.[69]

29- Bir Ayakkabı İle Yürüme (Nin Yaşarlığı) Babı

3617) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Sîzden birisi tek bir ayakkabı, ne de tek bir mest ile (halkın gözü önünde) yürümez (yâni yürümesin). Ya ikisini birden çıkarsın (yalın ayak yürüsün), ya da her ikisinde yürüsün (yâni giyin.li yürüsün)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır. Bu hadisi müelliften başkası da rivayet etmiştir. Fakat müellif mesti ilave etmiş. Bu nedenle ben bu hadisi Zevâid nevine dâhil ettim.[70]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, TirmizI ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi onlar mestle ilgili kısmı rivayet

etmemişler.
Hadisteki yasaklama hikmeti ile ilgili olarak Avnü'l-Mâbûd yazan şu nakilleri yapmıştır:
BeyhakS; tek bir ayakkabı ile yürümenin mekruhluğunun sebebi böyle bir yürüyüşün dikkat çekici olması ve halk arasında şöhrete sebebiyet vermesidir. Oysa şöhrete vesile olacak kılık, kıyafet yasak kılınmıştır (24. bâb'a bakılabilir). Bu itibarla sahibini meşhur kılacak her şeyden kaçınmak gerekir, demiştir.
H a t t â b i' nin dediği gibi böyle tek ayakkabı ile herkesin gözü önünde dolaşan kimsenin akli dengesinin bozukluğu sanılır ve mürüvveti rencide olur. Diğer taraftan yürürken dengesiz gider.[71]

30- Ayakkabıyı Ayakta Giyme Babı

3618) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın ayakkabısını ayakta giymesini yasaklamıştır."

3619) "... Îbn-İ Ömer (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın ayakkabısını ayakta giymesini yasaklamıştır."
Not: Zevâid yazan bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna işaret etmiş, fakat senedin durumuna değinmemiştir.[72]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd bunun benzerini C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi Zevâid ne-vindendir. Tuhfe yazarı bunun senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Bu arada Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in senedindeki râvilerin hepsinin güvenilir zâtlar olduğunu belirtmiştir.
H a t t â b i : Ayakkabıyı ayakta giymenin yasaklanması sebebi, oturarak ayakkabıyı giymenin kolaylığı ve rahatlığıdır. Adam ayakta ayakkabı giydiği zaman bazen devrilebilir. Bu itibarla ayakkabıyı oturarak giymek emredilmiş ki böyle bir endişeye mahal olmasın ve gerekirse elle de yardım edilsin, demiştir.
El-Mazhar da: Bu hadîs, mest gibi ve bağcıkları, tasmaları bağlamak gereken ayakkabılar hakkındadır. Yâni ayakta giyilmesi zor olan ayakkabılar hakkındadır, demiştir,[73]

31- Siyah Mestler Babı

3620) "... Büreyde (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
NecâşÎ, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sâde siyah renkli bir çift mest hediye etti. O da onu giydi."[74]

32- (Saç Ve Sakalı) Kına İle Boyamak Babı

3621) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Yahudiler ve Hiristiyanlar (ak sakallarım) boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz (yâni ak sakallarınızı boyayınız)."

3622) "... Ebû Zer (RadtyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Saç ve sakalın beyazlığını değiştirmek için kullandığınız en güzel şey kına ve ketem (denilen ot) dır.»"[75]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini; BuhârI, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve İbn-i H i b b â n da rivayet etmişlerdir.
Bu hadis ak saç ve sakalı boyamanın meşrûluğundaki hikmetin Yahudi ve Hiristiyanlara muhalefet olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ehl-i Kitâb'a muhalefet eder bunu müslümanlara da emrederdi. Bunun içindir ki Seîef-i Sâlihin'den bir çok zâtın ak saç ve sakallarını kına ile boyadıkları rivayet olunmuştur.
Avnü'I-Mâbûd yazarının beyânına göre Nevevi: Bizim mezhebimiz, kadınm ağaran saçlarını ve erkeğin ak saç ve sakalını sarı veya kırmızı boya ile boyamasının müstehabhğıdır. Siyah boya ile boyamak ise en sıhhatli kavle göre haramdır, demiştir.
Âlimlerin bu konudaki görüşleri aşağıda anlatılacaktır.
Ebû Zerr-i Gıfâri (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tir-mizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Hıdâb: Ak saç ve sakalın rengini bir boya ile değiştirmektir. Bazen kma ile değiştirmek anlamında kullanılır. Sabğ da boyamaktır.
İlk hadiste geçen bu kelimeden türeme fiil sakal boyama anlamında yorumlanmıştır.
Hınnâ, kınadır. Ketem de Yemen'de yetişen bir bitkidir, boya işinde kullanılır. Boyası kırmızıya kaçan siyah renklidir. Kınanın boyası ise kırmızı renklidir. Kına ile ketem otunun karışımından elde edilen boyanın rengi siyah ile kırmızı arasında bir renktir.
Bu hadîs, ak saç ve sakalın boyanması için en güzel boyanın kına ile ketem'in karışımından elde edilen boya olduğuna, başka boyaların da kullanılabileceğine delâlet eder. Ancak yukarıda Neve-v i' den naklen beyân ettiğim gibi siyah boya bundan müstesnadır. Çünkü M ü s 1 i m " in de rivayet ettiği 3624 nolu C â b i r (Ra-dıyallâhü anh) 'm hadisinde siyah boya ile saç sakalın boyanması yasak kılınmıştır.
Bir noktayı da belirteyim: Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle bu noktayı şöyle ifâde eder:
Kına ile Ketem'in birlikte veya ayrı ayn zamanlarda kullanılmasının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Müslim'in E n e s (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste E b û Bekir (Ra-dıyallâhü anh) 'in saç ve sakalını kına ve ketem ile boyadığı, Ömer (Radıyallâhü anh) 'in da yalnız kına ile boyadığı rivayet olunmuştur. Bu hadis Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in dâima kına ile ke-tem'i birleştirerek saç ve sakalını boyadığına işaret eder.
Bâzı ilim adamları: Ketem otu yalnız kullanıldığı zaman verdiği boya siyah olur. Saç ve sakalın siyaha boyanması yasak olduğuna göre hadîsten maksad ketem ile kınanın karıştırılarak boyada kullanılmasıdır, demişlerdir. Bu hususta geniş bilgi almak isteyenler Avnü'l-Mâbûd'a veya T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'ye müracaat edebilirler.[76]

Saç Ve Sakalın Boyanması İle İlgili Dört Mezhebin Görüşleri

Abdurrahman el-Cezeri. dört mezheb'in fıkhına âit kitabında bu konuda özetle şöyle der:'
1. Hanefiler demişler ki: Erkeğin saç ve sakalım kınaya boyaması müstehabtır. Fakat ellerini ve ayaklarını kına ile boyaması mekruhtur. Çünkü böyle yapmakla kendisini kadınlara benzetmiş olur. Saç ve sakalını siyah boya ile boyaması ise mekruhtur. Ancak savaşta düşmana karşı genç görünmek ve onları korkutmak gibi şer'î bir amaçla siyaha boyaması meşrudur ve tasvip edilir. Şayet helâli olan karısına karşı süslenmek için ise bir kavle göre mekruhtur. Diğer bir kavle göre mekruh değildir. Ebû Yûsuf: Zevcem nasıl beğenirse onun için öyle süslenirim, demiştir.
2. Şafiî mezhebine göre saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur. Fakat sarı veya kırmızıya boyamak mekruh değildir. Çünkü düşmana karşı genç görünmek gibi şer'i bir maksadla siyaha boyamak caizdir. Keza yaşlı görünüp saygınlık ve itibar kazanmak için saç ve sakalı beyaza boyamak da mekruhtur.
3. H a n b e 1 î mezhebine göre saç ve sakalı kına ve za'feran gibi bir şeyle boyamak sünnettir. Fakat siyaha boyamak mekruhtur. Ancak şer'i bir maksadla olursa mekruh değildir. Şayet bâtıl bir amaçla, meselâ evlenmek istediği bir kadına karşı genç görünüp de bu şekilde kadını aldatmak için böyle yaparsa haramdır.
4. Mâlikîler demişler ki: Siyah veya buna benzeyen bir renkle saç ve sakalı boyamak mekruhtur. Ancak düşmanı korkutmak gibi şer'î bir amaçla olursa mekruh değil, bilâkis sevabtır. Bâtıl bir amaçla olursa haramdır. Üçüncü maddede gösterilen Örnekte olduğu gibi. Kına gibi sarı renk veren bir şeyle saç ve sakalı boyamak ise caizdir. Tedâvî gibi bir zaruret olmadıkça erkeğin ellerini ve ayaklarını kına gibi bir şeyle

boyaması caiz değildir. Çünkü kadınlar süs için böyle yaparlar. Erkeklerin kendilerini kadınlara benzetmeleri caiz değildir.

3623) "... Osman (bin Abdillah) bin Mevhib (Radtyallâhü anh)'âtn; Şöyle demiştir:
Ben, (Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi) Üm-mü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin huzuruna çıktım. Osman demiştir ki t Ümmü Seleme, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (saç- sakal) kıllarından kına ve ketem ile boyanmış bir kılı (sakladığı yerden) çıkarıp bana gösterdi."[77]

İzahı

Bu hadisi B u h â r i de rivayet etmiştir. Müellifimizin rivâye-tindeki hadîs râvisi Osman bin Mevhib* tir. B u h â r i' de ise Osman bin Abdillah bin Mevhib, diye geçer. Râvinin tam ismi Buhar i'de olduğu gibidir. Bu nedenle duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim. Osman bin Mevhib isimli başka bir râvi vardır. Fakat Hülâsa'da belirtildiğine göre bu zâtın rivayeti Kütüb-i Sitte'nin hiçbirisinde yoktur. Yalnız N e s â i "Amelü Yevm'in ve Leyle" kitabında onun rivayetlerini almıştır.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te belirttiğine göre el-îsmâilî' nin Ebû İshâk yoluyla Osman' dan olan bir rivayetinde Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) yamnda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm) 'in mübarek sakalmdan üzerinde kına ve ketem izi bulunan birkaç kılın bulunduğu belirtilmiştir.
Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kına ve ketem ile boyanmış saç veya sakal telinin bulunduğunu ifâde eder. Ancak boyamanın O'nun tarafından yapıldığını ifâde etmez. Diğer tarafta Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri bir hadîste, "Enes (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saç ve sakalını boyamadı, demiştir." Müellifimizin 35. bâbta rivayet ettiği hadisler de bunu te'yid eder mâhiyettedir.
Yukanda belirtilen durum muvacehesinde iki hadîs arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolunda müteaddid yorumlar vardır. Şöyle ki:
S i n d î: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in saç ve sakalını boyamadığı ve boyanacak kadar ak kıllarının bulunmadığı yolunda rivayetler vardır. Buna cevaben denilir ki: O, boyama maksadıyla saç ve sakalına bir şey sürmemiş ise de bazen saç ve sakalını kına ve benzeriyle yıkardı. Bazen bunun izi kalabilirdi, der.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te özetle şöyle der:
El-îsmâîlî demiş ki: Bu hadiste, yâni Osman (Ra-dıyallâhü anh) 'in 3623 nolu hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalım kına ve ketem ile boyadığına dâir bir beyân yoktur. Muhtemelen O'ndan sonra, yâni Ümmü Seleni e (Radıyallâhü anhâ) yanında hâtıra olarak saklamrken zaman zaman sürülen san renkli güzel kokuların tesiri ile rengi kırmızılaş-mıştır. Eğer böyle ise mesele yok. Aksi takdirde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saç ve sakalını boyamadığma dâir Enes (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi daha sıhhatlidir.
El-Hâfız yukardaki nakli yaptıktan sonra; ben derim ki: Bedenden ayrılan kıllar uzun süre kaldıktan sonra siyahlığı kırmızıya dönüşür, der ve daha sonra iki hadîsin birleştirilmesi yolundaki T a b a r î' nin görüşünü nakleder. O görüş de şöyledir:
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsinin zahirine ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin hadisine (3626. hadîse işaret ediliyor) göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-sel&m) saç ve sakalını boyamıştır. Bu gibi râviler, gördüklerini ve müşahedelerini nakletmişlerdir. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyamadığını rivayet eden Enes (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar da gördükleri durumu nakletmişlerdir. O, çoğu zaman bo-yamamıştır. Bu râviler ekseri zamandaki durumu bildirmiş olurlar.
Avnü'l-Mâbûd yazarı da: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyaması işine muttali olmayan Enes (Radıyallâhü anh)'m bunu bilmemesi, boyama işinin olmadığını gerektirmez. Boyama işinin vuku bulduğunu rivayet edenlerin rivayeti onun rivayetinden evlâdır. Çünkü onun rivayetinin sonucu, onun boyama olayını bilmemesidir. Diğer taraftan başkası bilmiştir, der.
Osman (R-A.)'in Hâl Tercemesi:
Osman bin Abdillah bin Mevhib Ebû Abdillah el-A'rac (R.A.). Talha (R.A.)'m ailesinin azâdlı kölesidir, Medînelldir. İbn-İ Ömer, Ebû Hüreyre ve Ümm-i Seleme (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Şu"be, Sevil, Şerik ve Ebû Av&-na rivayet etmişlerdir. Hicretin 160. yılı vefat etmiştir. Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları onun rivayetlerini almışlar. (Hulâsa, 261)[78]

33- Saç Ve Sakalı Siyaha Boyamak Babı

3624) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
(Ebû Bekr-i Sıddîk'in babası) Mekke'nin fetih günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna getirildi. Onun başı — ve sakalı — da (saçlarının bembeyaz oluşu dolayısıyla) bir sağâme (bitkisi) gibiydi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu kadınlarından birisine götürün de kadın bunun saçının rengini (bir boya ile) değiştirsin ve bunu siyah boyadan uzak tutunuz,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin asimi Müslim de rivayet etmiştir. Fakat musannifin rivayetine ait senedde Leys bin Selim bulunur. Bu râvlyi cumhur zayıf saymıştır.

3625) "... Suhaybü'1-Hayr (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah.(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ak saç ve sakalınızın rengini değiştirmekte kullandığınız en güzel renk şüphesiz şu siyah olanıdır. (Çünkü siyah boya) kadınlarınızı size (diğer boyalara nazaran) daha fazla rağbet ettiricidir ve düşmanınızın kalbi eri ne sizin için daha çok heybet - korku sahadır.»"
Not: Bu hadîs, siyah boyanın yasaklığına dâir hadise, ters düşer. O hadis, sened bakımından daha kuvvetlidir. Keza, iki hadis arasında muhalefet olduğunda yasaklayıcı olanı öncelik alır. Zevâid'de bunun senedinin hasen olduğu belirtilmiştir.[79]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste sözü edilen Ebû Kuhâfe (Radıyallâhü anh), Hz. Ebû Bekr-i S ı d d î k (Radıyallâhü anh) 'in babasıdır. Mekke' nin fetih günü müslüman olmuş ve H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti dönemine kadar yaşamıştır.
Ebû Kuhâfe' nin saç ve sakalının aklığı dolayısıyla başı sağâmet bitkisine benzetilmiştir. Ebû Davud'un rivayetinde;
= «Onun başı ve sakalı beyazlık bakımından
sağâmet (bitkisi) gibiydi.» ifâdesi kullanılmıştır. Yâni saç ve sakah beyazlık açısından sağâmet bitkisine benzetilmiştir.
Sağâmet bitkisi en-Nihâye'de şöyle tanımlanmıştır: Sağâmet, çiçeği ve meyvesi beyaz olan bir bitkidir. Yaşlılıktan dolayı beyazla-şan saç ve sakal ona benzetilir. Bir kavle göre kar gibi bembeyaz bir ağacın ismidir.
Kamus tercemesinde ise sağâmet'in akyoşan denilen bitki veya yandık otu olduğu belirtilmiştir.
Bu hadis, boyama işinin sakala mahsus olmadığına, saçın da boyanmasının meşruluğuna ve saç sakalın siyaha boyanmasının mek-ruhluğuna delâlet eder.
Zevâid nevinden olan Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise saç ve sakalın siyaha boyanmasının meşruluğuna ve hattâ san ve kırmızı gibi renklere tercihe şayan olduğuna delâlet eder. Fakat gerek C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in bu bâbta rivayet edilen hadîsi ve gerekse benzer hadîsler saç ve sakalın siyaha boyanmasının mek-ruhluğuna ve yasaklığma delâlet eden kuvvetli deliller olduğu için S u h a y b (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine tercih edilmiştir. Bu itibarladır ki, âlimlerin ekserisi saç ve sakalın siyaha boyanmasının mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Hattâ N e v e v î bunun tahrî-men mekruhluğuna taraftar olmuştur.
E b û Davud'un süneninin "Saç ve sakalı siyaha boyamak hakkında gelen hadisler" babında rivayet olunan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsinin izahı bölümünde Avnü'l-Mâbûd yazan bu konudaki görüşleri özlü olarak sıralamıştır. Dört mezheb âlimlerinin konuya ilişkin görüşlerini bundan önce geçen 32. bâbta anlatmıştım. Şimdi de Avnü*l-Mabûd yazarının belirttiği görüşlere özetle işaret edelim;
1. Âlimlerin ekserisi saç va sakalı siyaha boyamanın mekruhluğuna hükmetmiştir. N e v e v î bunun tahrîmen mekruhluğun-dan yanadır. Âlimlerin bâzısı savaş esnasmda siyaha boyamaya ruhsat vermiştir. Bir kısım ilim adamları da bunu erkeklere yasak, fakat kadınlara caiz görmüştür. El-Halîmî de bu görüştedir.
(Burada bir hususu açıklayayım: Kadınların saçlarını boyamalarına verilen izin ve ruhsat, îslâmi örtüye riâyet edip saç tellerini baba, kardeş, amca ve dayı gibi nikâh düşmeyen yakınlarından ve eşinden başka erkeklere göstermeyen hanımlara mahsustur. Baş açık gezen ve saç

tellerini nâmahrem erkeklere karşı Örtmeyen kadınlar, başlarını açık tuttuklarından dolayı günaha girdikleri gibi saçlarını boyamalarından dolayı da ayrıca günaha girerler.)
Erkeklerin ellerine veya ayaklarına tedavi dışında kalan bir amaçla kına gibi bir boya sürmeleri ise haramdır. Avnü'l-Mâbûd yazan bu bilgiyi el-Mirkat'tan naklen aktardığını ifâde eder. Daha sonra el-Fe-tih'ten naklen bilgi vermeye çalışır. El-Fetih'ten naklen verilen bilgi meyânmda şu noktaya da yer verilir:
Sa'd bin Ebi Vakkas, Ukbe bin Âmir, Hasan, Hüseyin, Cerîr (Radıyallâhü anhüm) gibi bir gurup, saç ve sakalın siyaha boyanmasının caizliğine hükmetmiştir.[80]

34- (Ak Saç Ve Sakalı) Sarıya Boyama Babı

3626) "... (Medîne'li tabiîlerden) Saîd bin Ebî Saîd'den rivayet edildiğine göre, (gene Medîne'li tabiîlerden) Ubey bin Cüreyc (Radıyallâhü anhümâ), îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)yya :
Sakalını vers (yâni Yemen za'ferânı) ile sanya boyamış olarak seni görüyorum? diyerek bunun hükmünü sormuş, tbn-i Ömer de t
Sakalımı sanya boyamama gelince, sebebi şudur i Ben, Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sakalım sarıya boyadığını kesinlikle gördüm, diye cevab vermiştir.*'

3627) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydsn; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ak saç ve sakalını kına
İle boyamış bir adamın yanından geçti ve t
«Bu ne güzeldir», buyurdu. Sonra, saç ve sakalını lana ve ketem (denilen bitki) ile boyamış başka bir adamın yanından geçti ve t
«Bu, ondan (yâni demin gördüğümden) daha güzeldir», buyurdu. Daha sonra saç ve sakalını sarıya boyamış bir başka adamın yanından geçti ve t
«Bu, onun hepsinden (yâni daha önce gördüğüm ikisinden de) daha güzeldir», buyurdu.
Râvi demiştir ki * Tavus, (saç ve sakalını) sarıya boyuyordu."[81]

İzahı

Ubeyd bin Cüreyc (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhar i de rivayet etmiştir. Buharı' nin "Niâl-i sibtiyye ve başka ayakkabılar" bâbmda rivayet ettiği bu hadîs bir hayli uzundur. Ebû Dâvûd ve Nesâî de Nâfi aracılığıyla bunun benzerini İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayet ettiği metin şöyledir:
«İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tabaklanmış, kılları kesilmiş deriden mamul ayakkabılar giyerdi ve sakalını vers ve za'feranla sanya boyardı. İbn-i Ömer de böyle yapardı.»
Bu hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek saç ve sakalım sanya boyadığına delâlet eder. Halbuki 35. bâbta rivayet edilen E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ve benzeri hadîsler O'nun saç ve sakalım boyamadığına delâlet eder. Hadîsler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolundaki yorumları 32. bâbta rivayet olunan 3623. hadîsin izahı bölümünde beyân etmiştim. Oraya bakılmalıdır.
El-Hâfız, şöyle yorum yapılabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in saç ve sakalını boyadığına dâir hadîsler, bu işin câizliğini beyân için nadiren boyama işinin vuku bulduğu anlamına yorumlanır. O'nun saç ve sakalından beyazlaşan kısım az olduğundan boyamaya ihtiyaç yoktu, dolayısıyla boyamamış diyenler ise o nadir vak'alan görmemişler ve ekseri zamandaki durumu anlatmışlar, der.
Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi ise Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadis, saç ve sakalı yalnız kına ile boyamanın güzelliğine, kınaya ketem denilen bitkinin karıştırılarak boyamanın daha güzel olduğuna ve sarıya boyamanın hepsinden daha güzel sayıldığına delâlet eder.
Avnü'l-Mâbûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der: Bu hadis, Hattâbî ile îbn-i Esîr'in ve onlara tâbi olanların şu sözlerini red eder: Kına ve ketem karıştırılarak boyama yapıldığında çıkan renk siyah olur. Oysa siyah boya ile boyama yasak kılınmıştır.
Çünkü bu hadiste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), saç ve sakalım kına ve ketem ile boyayan adamı övmüştür. Bu övgüden anlaşılıyor ki, adamın boyasının rengi siyah değildi. Çünkü siyah boya yasak kılınmıştır.
Bu hadîs, en iyi boyanın san renkli olan boya olduğuna delâlet eder.[82]

35- Saç Ve Sakalı Boyamayı Terkedenin Babı

3628) "... Ebû Cuhayfa (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm. O'nun (sakalının) şurası beyazlaşmıştL Yâni anfak&sı (alt dudağı veya bura ile alt çenesi arası ağarmıştı)."

3629) "... Humeyd (Radıyalîâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Enes bin Mâlik'e; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (saç -Çakalını) boyadı mı? diye soruldu. Enes: Sakalının ön kısmında on yedi veya yirmi kadar saç telinden başka O, saç - sakal ağarmasını görmedi, diye cevab verdi."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu isnad sahih olup râvilerl güvenilir zâtlardır.

3630) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anküma)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (başında ve sakalında) beyazlaşan saç teli sayısı yirmi kadar oldu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[83]

İzahı

Ebû Cuhayfa (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Anfaka ı Alt dudak üzerindeki saç demektir. Bir kavle göre alt dudak ile alt çene arasındaki saçtır.
M ü s 1 im'in rivayeti şöyledir: Ebû Cuhayfa' dan rivayet edildiğine göre kendisi:
«Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm, O'nun (sakalından) şurası beyazlaşmışta, demiştir. Râvi Züheyr (bu hadisi rivayet ederken) bâzı parmaklarını anfakası üzerine koydu.»
M ü s 1 i m' in rivayetinden anlaşılan şudur ki, Ebû Cuhayfa: Şurası, derken sakalın Anf aka kısmını kasdetmiştir. Bu durumu râvilerden Züheyr açıklamıştır. Bu itibarla müellifimizin rivâyetindeki "Yâni anfakası" sözü râvi Z ü h e y r' e âit olabilir.
Müellifimizin bu hadisi bu bâbta rivayet etmesinin sebebine gelince; bu hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalından yalnız alt dudak üzerindeki kılların veya alt dudak ile alt çene arasındaki kılların beyazlaşmış olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla saç ve sakalını boyamaya ihtiyaç olmadığına ve ağaran kılların boyasız olduğuna delâlet eder.
Enes (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsi ile Ibn-i Ömer (Radıyalîâhü anhümâl'nın hadîsi Zevâid nevindendir. Bu iki hadis de O'nun saç ve sakalından ağaran kıl sayısının yaklaşık olarak yirmi kadar olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla boyamaya ihtiyaç olmadığını ifâde eder.
Buhârî'nin Enes (Radıyalîâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste Enes (Radıyalîâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat ettiğinde saç ve sakalında beyazlaşmış yirmi kılın olmadığını belirtmiştir.
Müslim'in bir rivayetine göre Muhammed bin S İ -r İ n, Enes (Radıyalîâhü anh) 'a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saç ve sakalını boyayıp boyamadığım sormuş ve Enes (Radıyalîâhü anh) : "O, saç ve sakalını boyama çağma ulaşmadı. O'nun sakalında bir kaç tane beyaz kıl vardı, diye cevab vermiştir..."
Bu bâbta rivayet edilen hadisler ile benzeri bâzı hadîslere göre; Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saç ve sakalını kına ve benzeri bir şeyle boyamamıştır. 3626 ve 3623. hadîs ile benzeri hadîslere göre ise O, sakalını boyamıştır. Numaralarını verdiğim hadislerin izahı bölümünde O'nun mübarek sakalını boyadığına dair hadîsler ile boyamadiğına dâir hadisler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolunda âlimlerce beyân edilmiş olan yorumları özlü olarak bildirdim. Oralara bakılmalıdır.

Nevevi de Müslim'in "Bâbu Şeybihi Sallallahü Aleyhi ve Sellem*' bölümünde rivayet ettiği hadîslerin izahı meyânında özetle şu bilgiyi verir:
Kadı Iyâz; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalım boyayıp boyamadığı meselesinde âlimler arasında ihtilâf olmuştur: Âlimlerin ekserisi E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisini tutarak boyamanın vuku bulmadığı görüşünü benimsemişler. M â 1 i k ' in görüşü de böyledir. Hadîsçilerin bir kzsmı da Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü arthâ) 'nın 3623. nolu) hadisine ve İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın (3626. nolu) hadîsine dayanarak O'nun boyadığı görüşündedir. Bâzı âlimler de mevcut hadîslerin arasını şöyle bulmuşlar:
E n e s (Radıyallâhü anh), Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi hakkında; şu anlattığınız hadîs hakkında bir şey bilmiyorum. Ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güzel kokuyu çok kullanırdı (sakalına da sürerdi). Güzel koku da saçın siyahlığım giderir. O'nun sakalına sürdüğü güzel kokuların tesiriyle Ümmü Seleme' nin yanmdaki Sakal-ı Şerîf kılları boyalı gibi görünmüş olabilir, demiştir. E n e s bu sözü ile, O'nun sakalının tellerinde görülen değişikliğin boyamadan dolayı değil de sürülen güzel kokunun tesiriyle siyahlığının değişmiş olmasından dolayı olabildiğine işaret etmiştir. Kadı Iyâz sözüne devamla: Ümmü Seleme' nin yanındaki Sakal-ı Şerîf tellerinin, Ümmü Seleme yanında saklı iken çokça güzel koku sürmesinden dolayı renginin değişmiş olması da muhtemeldir, der.
Nevevî, Kadı Iyâz'm sözlerini naklettikten sonra; seçkin olan görüş şudur ki, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ekseriyetle boyama işini terketmiş olmakla beraber bazen yapmıştır. Her râvi de gördüğünü nakletmiş ve doğru söylemiştir. Bu yorum, en sağlıklı yorumdur. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sakalım sarıya boyadığına dâir İbn-i Ömer (Radıyallâhü an-hümâ)'nın hadisi Buhâri ve Müslim'de rivayet olun
muştur. Bu hadîsi terketmek mümkün değildir. Tevili de yoktur. Allah en iyi bilendir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in saç ve sakalından ağa-ran kıl miktarına dâir rivayetlere gelince, ak kılların azlığı sabittir. Saçının ağardığını söyleyenler bunun azlığını ifâde etmek istemişler. Saçının ağarmadığını söyleyenler de ağaran saçın çok olmadığım söylemek istemişlerdir, der.[84]

36- Erkeğin Saçını Omuzlarına Kadar Salıvermesi Ve Örgüler Hâlinde Edinmesi Babı

Bu babın başlığında ve hadîslerinde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t
Cümme: Omuzlara kadar uzatılıp salman saç, demektir. Zevâib: Züâbe'nin çoğuludur, saç örgüleri demektir. Ibnü'1-Esîr, en-Nihâye'de şöyle demiştir: Cümme: Omuzlara sarkan saçtır. Lümme, bundan biraz kısa olan saçtır. Vefre de kulak yumuşağına ulaşan saç demektir, der.
Gadâir: Gadîre'nin çoğuludur. Saç örgüleri demektir. Dafair de dafire'nin çoğulu olup aynı mânâyı ifâde eder.
Yâfuh: Kafatasının ön kemiği ile arka kemiğinin birleştiği yerdir.
Recil saç: Ne kıvırcık ne de düz olan, hafifçe olup taranmakla düzelebilen saç telidir.

3631) "... (Ebû Talibin kızı) Ümmü Hâni' (Radtyaüâhü anhâydsn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke'ye dört gadîresi olduğu halde girdi. Ümmü Hâni, (gadire ile) saç örgülerini kasdeder."[85]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Gadâir ve Dafâir'in saç örgüleri olduğunu yukarıda anlatmıştım. Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ) 'nın gadâir ile saç örgülerini kasdettiğine dâir cümle râvilerden birisine aittir. Bu durum T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'de belirtilmiştir.
Tühfe yazan bu arada şu bilgiyi verir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hicretten sonra dört defa M e k k e ' ye gitmişti. Umretü'1-Kadâ, Mekke fethi.U mretü'l-Cu'râne ve Veda haccı seferleri. Bâzı rivayetler Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ)'nm anlattığı gidişin Fetih seferi olduğuna delâlet eder. Çünkü o gün Ü m -mü Hâni'in evinde yıkanmış ve kuşluk namazını kılmıştı. E 1 -Kari böyle der. İbn-i Mâceh'in haşiyesi İncâhü'I-Hâce'de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'in o seferde saçını örmesinin sebebi büyük bir ihtimalle tozlanmayı önlemekti, denilmiştir. Ben derim ki zahir olan da budur. Çünkü Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) o esnada sefer hâlinde idi.

3632) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Ehl-i Kitâb (yâni hiristiyanlar ve yahûdîler) saçlarını (perçemlerini) alınlarının üstüne salı verirlerdi. Müşrikler de (saçlarını ortadan) ikiye ayırırlardı (yâni alınlarının iki tarafından aşağıya salı-verirlerdi). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (hakkında müsbet veya menfî bir şeyle emrolunmadığı durumlarda) Ehl-i Ki-tâb'a uygun olmaktan hoşlanırdı. İbn-i Abbâs demiştir ki i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu nedenle perçemini alnının üstüne salıverdi. Bir süre sonra saçını (başının ortasmdan perçemine kadar) ikiye ayırıp (alnının sağ ve solundan) aşağıya salıverdi."[86]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hakkında müsbet veya menfi bir emir gelmeyen hallerde Ehl-i Kitâb'a uygunluğu, müşriklere uygunluğa tercih sebebi, Ehl-i Kitâb'ın yapageldikleri işlerinin ilâhi bir emre dayanmış olmasının muhtemel olmasından idi. Veya Hicret edinceye kadar Ehl-i Kitâb ile iyi geçinme prensibinden dolayı idi. Yahut bilmediğimiz bir hikmete dayalıydı.
Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre el-Hâzimi; Saçın alın üzerine salınması hükmü saçı ikiye bölüp sağ ve sol tarafa salıvermek hükmü ile yürürlükten kaldırılmış, demiştir. N e v e v İ ise her iki şeklin câizliğine hükmetmiştir.
Putperestlik rejimi tamamen yıkıldıktan sonra artık onlara benzeme diye bir şey kalmamış ve Hiristiyanlar ile Yahudilerden de umulan bir anlayış ve yaklaşım görülmemiştir. Belki bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçını iki tarafa salıvermeyi tercih etmiş veya bu mesele hakkında ilâhî bir emir almıştı. Allah en iyi bilendir.

3633) "... Âişe (Radtyallâhü ankâ)ydan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (saçını taradığımda) başının ortasından itibaren saçını ikiye bölerek sağ ve sol tarafa salıverir, sonra perçimini alnının üstüne bırakırdım (veya per-çimini de alnının sağ ve sol tarafından aşağıya salıverirdim)."[87]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da benzer lâfızlarla rivayet etmiştir.
Yafûh kelimesini yukarıda açıklamıştım. Orada belirttiğim gibi kafatasmin ön kemiği ile arka kemiğinin birleştiği kafatasının orta-sıdır. Bâzıları da: Yâfûh, yeni doğan çocuğun kafatasının yumuşacık olan yerine denilir, demiştir. Sindi de böyle söyleyenlerdendir. Kamus ta ise ilk beyân ettiğim şekilde tarif edilmiştir.
A i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nın; sözü iki şekilde
yorumlandığı için bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim.
Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre T ı y b î bu hadîsi şöyle açıklamıştır:
Yâni A i ş e (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in saçını tararken başının en yüksek yerinden öne doğru alnına kadar ve tam iki gözünün ortasının doğrultusunda bir çizgi çizer gibi saçını ikiye bölerek sağ ve sol tarafa salmış ve perçimini de aynı şekilde iki taraftaki saçla birleştirerek aşağıya doğru bırakmıştır.
E I - K a r i de aynı şekilde açıklamış. Fakat Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nm yukarda yazılı cümlesini «Yâni perçimini alnının üstüne biralardım» biçiminde açıklamıştır.

3634) "... Enes (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in saçı recil (yâni ne düz ne de kıvırcık olup hafifçe kıvrık) bir saç idi, kulakları ile omuzları araşma kadar (uzun) idi."

3635) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn omuzlarına ulaşmayan ve kulak yumuşaklığım geçen saçı oldu."[88]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhârî ve Müslim de, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Bu iki hadise göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in başının saçı kulaklarının yumuşaklığının hizasından aşağıya kadar uzun olup omuzlarına ulaşmıyordu.
Bu hadîslerde geçen Recil, Cümme ve Vefre kelimelerinin açıklamasını babın girişinde yaptığım için tekrarlamaya gerek yoktur.[89]

37- Saçın Çokluğunun (Yâni Fazla Uzatılmasının) Mekruhluğu Babı

3636) "... Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) beni, uzun saçım olduğu halde gördü ve:
«Uğursuzluktur, uğursuzluktur» tveyâ devamlı serdir, devamlı serdir), buyurdu. Ben de hemen gidip saçımı aldım (kestim). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni gördü ve:
«Ben (o sözümle) seni kasdetmedim. Bununla beraber bu (saç kesmek) daha güzeldir», buyurdu."[90]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişler. Hadiste geçen "Zübâb" uğursuzluk ve dâimi şer mânâlarına yorumlanmıştır. Hattâbî ve Nihâye yazarları uğursuzluk mânâsını tercih etmişler ve bunun dâimi şer mânâsına da yorumlandığını bildirmişlerdir.
Bu hadîs; saç kestirmenin saçı fazla uzatmaktan daha iyi olduğuna delâlet eder.
Vâil (Radıyallâhü anhVın hâl tercemesi 659. hadiste geçti.[91]

38- Kaza' (Yâni Başın Bîr Yerinin Saçını Kazıyıp Başka Bir Yerinkinî Bırakma) Yasaklığı Babı

3637) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaza'dan nehiy etti, dedi. Râvî (Ömer bin Nâfi) :
Kaza* nedir? diye (Nâfi'e) sordu. Râvî (Nâfi) : Çocuğun başmdan bir yerin saçını kazıyıp başka bir yerin saçını bırakmaktır, diye cevab verdi."

3638) "... îbn-i Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'âan; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaza (denilen saç tıraşı biçimin) i yasakladı.'[92]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği t b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Bu babın başlığında ve hadîste geçen Kaza' kelimesi Kuz'a'nın çoğuludur, asıl mânâsı dağınık halde gök yüzünde şurada burada görülen bulut parçalarıdır. Başın bir yerindeki saç tıraş edilip diğer bir yerindeki bırakıldığı zaman bırakılan saç, dağınık bulut parçasına benzediği için Kaza' ismini almıştır.
İlk hadisin sonunda Kaza'ın açıklaması vardır. Bu açıklamayı yapan râvi, N â f i' dir. M ü s 1 i m ' in rivayetinden bu anlaşılıyor. N e v e v i de:
Kaza'ın en sağlıklı açıklaması, N â f i' in yaptığı açıklamadır. Bâzıları; kaza, çocuğun başının dağınık yerlerindeki saçı kazımaktır, demiş ise de, sağlıklı olan tefsir N â f i' inkidir. Çünkü o tefsir, hadîsi rivayet eden râviye aittir ve hadisin zahirine de muhalif değildir. O hâlde o tefsirle amel etmek gerekir, demiştir.
El-Hâfız da: Ancak şu var ki, kaza'ı çocuğa tahsis etmek, yâni yetişkin kimseleri bu hüküm dışında tutmak söz konusu değildir, demiştir.
N e v e v i de: Başın dağınık yerlerini bu biçimde tıraş etmenin mekruhluğu hususunda icmâ vardır. Bu, tenzihen mekruhluktur. Ancak tedavi gibi bir mazeret varsa mekruh değildir. Mâlik bu nevi tıraşın oğlan çocuğu için de kız çocuğu için de mekruhluğuna hükmetmiştir. Lâkin bâzı arkadaşlarına göre oğlan çocuğunun perçemini veya kafasının orta kısmındaki saçı bırakıp diğerini kesmekte bir beis görmemişlerdir. Bizim mezhebimiz ise bunun herkes için mekruh olmasıdır, bu hususta erkek ve kadın ayırımı, çocuk ve yetişkin farkı yoktur. Çünkü hadîs umumîdir, demiştir.
Saçın bir kısmını ustura gibi bir âletle kazıyıp diğer bir kısmını bırakmanın yasaklığı sebebi hakkında ihtilâf olmuştur: Bir kavle göre böyle bir tıraş çirkin olduğu için mekruh sayılmıştır. Bunun yahûdîlerin âdeti olduğundan dolayı mekruh sayıldığını söyleyenler de vardır.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi' nin rivayet ettikleri İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnın bir hadisine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) başındaki sacın bir kısmı kazınıp diğer bir kısmı bırakılan bir çocuk görmüş ve bunun üzerine çocuğun sahiplerini bundan menederek:
= «Yâ bunun saçının tamamım kazıyın veya tamamını bırakın» buyurmuştur.
E 1 - K a r i de bu hadisin şerhinde : Bu hadis, hac ve umre dışında da saçın ustura gibi bir âletle tıraş edilmesinin câizliğine ve erkeğin, saçının tamamını kazımak veya tamamını bırakmak hususunda serbest olduğuna delâlet eder. Lâkin en faziletlisi hac veya umre dışındaki vakitlerde saçın bırakılmasıdır. Nitekim Resûl-İ Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîleri böyle yapmışlar. Yalnız A 1 i (Radıyallâhü anh) onlardan ayrılmıştır. Yâni anılan me-nâsik zamanı dışında da saçını tıraş etmiştir, diye bilgi vermiştir.
jrltl ja vl. (r\)[93]

39- Yüzük Üzerine Yazı Nakşetmek Babı

3639) "... İbn-i Ömer (Radıyallâkü anhümâydım rivayet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüşten bir yüzük edindi ve yüzüğe; = "Muhammed'ün Resûlullah" cümlesini nakşettirdi. Sonra:
«Hiç kimse benim bu yüzüğümün nakşım (hayatta olduğum sürece) kendi yüzüğüne nakşetmesin (taklidde bulunmasın),» buyurdu."

3640) "... Enes bin Mâlik (Rodtyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gümüşten) bir yüzük yaptırdı. Sonra şöyle buyurdu t
«Biz bir yüzük yaptırdık ve ona bir nakış (yâni Muhammed'ün Resûlullah yazısını) yazdırdık. Salon hiç kimse onun nakşını kendi yüzüğüne nakşettirmesin (taklid etmesin).»"

3641) "... Enes bin Mâlik (Radtyalîâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüşten bir yüzük edindi. Yüzüğün habeşı bir kaşı vardı. Yüzüğün nakşı da "Muham-med'ün Resûlullah" yazısı idi."[94]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan îbn-i Ömer ve Enes (Ra-dıyallâhü anhüm) 'ün hadîsleri Kütüb-i Sitte'ndn kalanlarında da benzer lafızlarla rivayet olunmuştur. Ancak îbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhümâ) 'nm B u h â r î' deki hadîsinin bir rivayeti kısadır.
Ebû Davud'un bir rivayetinde "Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arap olmayan bâzı devletlere (Müslim'deki rivayette Kisrâ, Kaysar ve Necâşî'ye denilmiştir) mektup yazmak istedi. Fakat kendisine denildi ki t Onlar mühürsüz mektup okumazlar. Bunun üzerine gümüşten bir yüzük (ki mühür görevini yapar) edindi ve ona "Muhammed'ün Resûlullah" ibaresini nakşettirdi. O, vefat edinceye kadar yüzük O'nun elinde (parmağında) idi. Sonra Ebû Bekr Vefat edinceye kadar yüzüğü parmağında bulundurdu. Ondan sonra Ömer'in elinde idi. Ömer de vefat edince yüzük Osman'ın elinde idi. Bir gün Osman bir kuyu (ki Eriş kuyusudur) nun yanında iken (her nasılsa) yüzük kuyuya düştü. Bunun üzerine Osman'ın emriyle kuyunun suyu çekildi (ve üç gün arandı) ise de yüzük bulunamadı.»
Buhârî ve Tirmizi' deki bir rivayette "Enes (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzüğündeki yazı üç satır idi. Muhammed bir satır, Resul bir satır ve Allah bir satırdı», demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yüzüğünü mühür olarak kullandığı için taklid edilmesini yasaklamıştır. Çünkü aksi halde bir karışıklık ve sakınca doğabilirdi.
Hadîslerdeki taklid yasağı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m zamanına mahsustu. Tercemede buna işaret edildi. Nitekim Ebû Dâvûd ile Nesâî' nin bir rivayetinde "tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir:
Bu yüzük Eriş kuyusunda kaybolunca aradılar. Fakat bulamadılar. Bunun üzerine Osman {Radıyallâhü anh) bir yüzük edindi ve ona "Muhammed'ün Resûlullah" yazısını nakşettirdi. Artık onu mühür olarak kullanıyordu."
Bu rivayet anılan yasağın geçici olduğuna delâlet eder. Fakat bâzı fıkıhçılar bu hükmün devamlılığı görüşündedir.
Bu hadîslerin sonuncusunda yüzüğün kaşının "Habeşî** olduğu ifâde edilmiştir. Habeşî sözcüğü çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Kaşın, Habeşistan tarafından gelme bir taş veya akik olduğu muhtemel olduğu gibi yapan ustanın Habeşî olması veya modelinin Habeşistan modeli olması da muhtemeldir.
Nevevi, Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadis, yüzüğe bir yazıyı nakşetmenin ve ettirmenin caizliği-ne delâlet eder. Bu yazı Allah'ın ismi de olabilir. Cumhurun mezhebi budur. Mâlik ve S a i d bin el-Müseyyeb'in mez-hebleri de böyledir. Bizim mezhebimiz de budur. Ancak îbn-i S i r î n ve bâzı ilim adamları yüzüğün üzerine Allah'ın ismini yazmayı mekruh görmüşlerdir. Fakat bu görüş zayıftır,
Alimler: Kişinin kendi ismini veya hikmetli bir sözü yüzüğüne yazması da caizdir, demişler.
Gümüş yüzük takınmak caizdir. Hanefî mezhebine âit el-Ihtiyâr'da; lüzumsuz yere yüzük kullanmamak daha faziletli ve evladır. Buna bir ihtiyaç duyulursa kullanmak sünnettir, denilmektedir.
Şafiî mezhebine göre de gümüş yüzük kullanmak sünnettir. Abdurrahman el-Cezerî de mezheblerin görüşleri hakkında özetle şöyle der:
1. Hanefî mezhebine göre, erkeğin gümüş yüzük kullanması caizdir. Ancak yüzüğün modelinin erkeklerin kullanmakta oldukları yüzüklerin biçimine uygunluğu esastır. Bu itibarla kadınların yüzüklerine benzeyen yüzük kullanmak erkekler için caiz değildir, tahrimen mekruhtur. Erkek yüzüğünün bir miskalden ağır olması caiz değildir. Kadı ve Hâkim gibi yüzüğünü mühür olarak kullanmak durumunda olan kimselerin gümüş yüzük edinmeleri ise sünnettir. Böyle bir yüzük bulundurma ihtiyacını duyan kimseler de böyledir.
2. Şafiî mezhebine göre, örf ve âdete göre israf sayılmayacak ağırlıkta gümüş yüzük kullanmak erkekler için sünnettir. Aksi takdirde haramdır.
3. Mâliki âlimler: İki dirhemden ağır olmayan gümüş yüzük kullanmak erkekler için caizdir. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) iki dirhem ağırlığında gümüş yüzük kullanmıştır. Biz de O'na uymak maksadıyla böyle bir yüzük kullanabiliriz. Birden fazla yüzük kullanmak ise caiz değildir. îki dirhemden ağır olan gümüş yüzüğü kullanmak haramdır, demişlerdir.[95]

40- Altın Yüzükten Nehiy Babı

3642) "... Alî (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzük kullanmayı (erkeklere) yasak etmiştir."

3643) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anküma)'da.n rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzüğü (erkeklere) yasak etmiştir.*'

3644) "... Mü'minlerin anası Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Necâşi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, içinde Habeşi kaşlı bir altın yüzük bulunan bir halkayı hediye etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o altın yüzüğü bir çubukla veya par-maklannın bazısıyla aldı. Fakat ona iltifat etmedi. Sonra kızın (m yâni Zeyneb'in) kızı Ümâme bint-i Ebi'1-Âs'ı çağırdı ve (ona) :
«Ey kızcağızım bununla ziynetten», buyurdu."[96]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi ise Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
İlk iki hadîsteki yasaklık erkeklere mahsustur. Üçüncü hadîs bunun delilidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) N e -c â ş İ tarafmdan hediye edilen altın yüzüğü torunu Ü m â m e {Radıyallâhü anhâ) 'ya vererek: Bununla ziynetten buyurmuştur. Sü-nenimizin 3595 nolu A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ve 3597 no-lu Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi de altının erkeklere haram ve kadınlara helâl olduğuna delâlet eder.
Altın yüzüğün erkeklere haram olduğuna delâlet eden başka hadîsler de Buhârî, Müslim ve sünelilerde mevcuttur. Bu itibarla bâzı ilim adamları bu hususta icmâ bulunduğunu nakletmektedir.
E 1 - H â f i z, el-Fetih'te bu konuya geniş yer vererek muhtelif kitablardan bilgi aktarmıştır. Bâzı paragraflarını buraya aktarmayı uygun buldum.
Ibn-i Da kiki'1-îy d : Yasaklamanın zahiri, haram kılmaktır, îmâmlar bu hadislerdeki nehiy ve yasaklamayı haram kılmak mânâsına almışlardır. Hüküm böylece karar kılmıştır. Kadı I y â z demiş ki: Ebû Bekr bin Muhammed bin Amr bin H a z m' m altın yüzük kullandığına dâir nakil, bir şüzûz ve Sünnet'e muhalefettir. Bu hususta söylenecek en isabetli söz, bu meseleye âit Sünnet'in, yâni hadîslerin kendisine ulaşmadığını söylemektir. Çünkü ondan sonra da müslümanlar bu mesele hakkında icmâ etmişlerdir. H a b b â b hakkında rivayet olunan haber de böyledir. Çünkü tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ), Habbâb'a; şu parmağındaki yüzüğü atma zamanı gelmedi mi? deyince, Habbâb: Bu günden sonra sen bu yüzüğü üzerimde gönniyeceksin, demiştir. Bana öyle geliyor ki, mesele dişler ve yasaklama hükmü Habbâb'a ulaşmamıştı. Yasak durumu kendisine ulaşınca hemen bırakıverdi. Bâzıları, altın yüzüğün erkeklere mekruhluğu görüşüne gitmiş. Nasıl ki ipek elbise meselesinde de böyle demiştir. îbn-i Dakiki'1-lyd, Kadı I y â z' in sözünü bitirdikten sonra sözüne devamla: Kadı Iyâz'ın anlattığı husus, yasaklama noktasında İcmâ bulunduğuna dâir nakillere ters düşer, diye bilgi vermiştir.
El-Hâfız: Yasaklama hususunda İcmâ bulunduğuna dâir nakil ile Kadı Iyâz'ın naklettiği mekruhluk görüşü şöyle birleştirilebilir : Yasaklamanın tenzihen mekruhluğu görüşünü savunan kişinin inkıraz etmesiyle bunun akabinde İcmâ'ın oluşmuş olması mümkündür.
İşin en garîb tarafı, yasaklama hadislerinden birisinin râvisi durumundaki Berâ bin Âzib (Radıyallâhü anh) 'm altın yüzük kullandığına dâir rivayettir. Fakat el-Hâzimi bu rivayetin senedinin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Bu rivayete şöyle cevab verilir: Berâ (Radıyallâhü anh) anılan yasaklamayı tenzihen mekruhluk anlamına yorumlamış veya Peygamber (Aleyhi-s-şalâtü ve'sselâm) ona yüzük verirken buyurduğu:
«Allah ve Resûl'ünün sana giydirdiğini giy» buyruğunu şahsına özgü bir ruhsat telâkki etmiştir. A h m e d' in şu rivayeti de ikinci ihtimâli teyid eder:
Halk B e r â ' a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzük kullanmayı yasakladığı halde niçin sen altın yüzük kullanıyorsun, diyordu. Kendisi de onlara yukardaki hadîsi naklederek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) 'in: «Allah ve Resûl'ünün sana giydirdiğini giy» buyurduğu şeyi bırakmamı nasıl bana emrediyorsunuz, derdi.
E1 - H â f ı z daha sonra altın yüzük kullanmanın erkeklere haram olduğuna dâir nakilleri aktarıyor.
Nevevî de, Müslim'in şerhinde; müslümanlar altın yüzüğün kadınlara helâl ve erkeklere haramlığı hususunda İcmâ etmişlerdir. Ancak Ebû Bekr bin Amr bin Hazm'ın bunun erkeklere helâl olduğunu söylediğine dair olan nakil ve bunun mekruh olup haram olmadığını savunan bâzısının

sözü müstesna. Bu iki nakil bâtıldır ve M ü s 1 i m' in rivayet ettiği bunca hadîslerle merduddur, geçersizdir. Kaldı ki bu iki söz sahibinden Önceki âlimler bunun haramlığı hususunda îcmâ etmişlerdir. Bir de Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in altın ve ipek hakkında buyurduğu «Bu iki şey ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir» mealinde sabit ve sahih buyruğu vardır, demiştir.
Burada bir noktayı da belirtmek isterim:
Sahih-i Buharı mütercimi merhum Kâmil Miras 619. nolu B e r â (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde bir yanılgıya düşerek altın nişan yüzüğünün helâl olduğunu söylemek cesaretini göstermiş ve dört maddelik bir gerekçe göstermiştir.
Mütercim birinci maddede B e r â (Radıyallâhü anh)'in yukarıda işaret edilen hadîsini delil göstererek fıkıhçılarm bir kısmının bununla amel ettiğini söylemiş ise de amel edenlerin kimler olduğunu belirtmemiştir. Halbuki yukarıda açıkladığım nedenlerle Be-r â (Radıyallâhü anh) 'm bu hadîsi delil sayılamaz. Çünkü aynı râvi daha kuvvetli başka bir hadîsinde altın yüzüğün yasaklandığını ifâde eder. Ayrıca yasaklığa dâir sıhhatli ve sabit müteaddid hadis vardır. B e r â (Radıyallâhü anh)'m altın yüzük kullandığına dâir hadîsi hakkında ilim ehli tarafından beyân edilen görüşler yukarıda anlatıldı. Gene yukarıda naklen aktardığım gibi altın yüzük kullanmanın mübahlığı yalnız İ b n - i H a z m' dan nakledilmiş ve bu naklin bâtıl olduğu, N e v e v î tarafmdan belirtilmiş olup bu görüşün tutarsızlığı ve geçersizliği vurgulanmıştır.
Mütercim ikinci maddede: "İmâm Muhammed: Te-fâhur, yâni başkalarına üstünlük taslamaksızın altın ve gümüş evâni ile tezeyyün caizdir", demiş. Nişan yüzüğü de teberrük için ve hâtıra olarak takılır. Şafiî de yasaklama hadîsindeki nehyi Kavl-i Kadîminde, yâni ilk zamanlarda beyân ettiği fetvalarda tenzihen mekruhluk anlamına yorumlanmıştır, der.
Bu gerekçe de tutarsızdır. Çünkü Evâni, inâ'ın çoğuludur. înâ: İçmekte ve yemekte kullanılan mutfak eşyasıdır. Yüzük evânî anlamı dışındadır. Evet Hanefi mezhebinde kullanılmamak kaydı ile ve sırf süs için altın ve gümüşten mamul evânî, yâni; çay, kahve takımı, kaşık, çatal ve tabak gibi eşyayı bulundurmak için ruhsat verilmiştir. Ama, doğrudan doğruya bunlardan bir şey yemeye veya içmeye izin verilmemiştir. Hele parmağa takılan altın yüzüğün bunlar gibi düşünülmesi kesinlikle Hanefi mezhebine ters düşer. Ne İmâm Muhammed, ne de bir başka fıkıhçı altın yüzük nişan için olursa erkekler tarafmdan kullanılabilir, dememiştir. Şafiî1 nin Kavl-i Kadîm'ine gelince, evvelâ şunu belirteyim; Şafiî'-nin Kavl-i Kadîm'i Şafii fıkıh kitablarmda tesbit edilmiş durumda olan bir kaç mesele hâriç, zayıftır. Muteber olanı onun Kavl-i Ce-did'idir. O, mahdud meseleler arasında altın yüzüğün mekruhluğu, diye bir şey yoktur. Gerek Şafii ve gerekse onun mezhebinde bulunan bütün fıkıhçılar altın yüzüğün ağırlığı ne olursa olsun, yâni nişan yüzüğü dâhil erkekler için haram olduğu hususunda ittifak halindedir. Kaldı ki elde mevcut Şafii fıkhına âit hiçbir kitabta; ne Şafii' nin ne de başka bir fıkıhçının altın yüzüğün erkekler için mekruh sayıldığına dâir bir kaydını bulamadım.
Mütercim üçüncü maddede ise. altın nişan yüzüğünü örf ve âdette bir zaruret halindedir, demekle bunun mübahlığına bir gerekçe göstermektedir. Nişan yüzüğünün altından olmasının nasıl bir zaruret sayılabileceğini anlamak güçtür. Eğer biz îslâmî yaşantıdan uzaklaşan kimselerin yaptıklarını, ettiklerini ve işlediklerini bir îs-lâmi örf ve âdet kabul ederek bundan hareketle fetva verirsek bu gün memleketimizde nişan ve düğün törenlerinde örf ve âdet hâlini almış olan bir çok gayrı meşru şeyler için de çıkar yol bulmaya gayret edebiliriz. Kanımca hiç bir okuyucu bunu yâni altın nişan yüzüğünü bir zaruret saymaz. Saysa dahi geçerli ve muteber bir değerlendirme yapmış olamaz.
Mütercim dördüncü maddede de, altın ziynet eşyasının erkeklere haram kılınmasının sebebinin israf ve ekonomik durum olduğunu söyler. Bu da tutarsız ve kabulü mümkün olmayan bir gerekçedir. Çünkü altının çok mebzul ve çok ucuz bir meta hâline geldiğini farzede-lim. Acaba israf ve ekonomik durumun sözkonusu olamayacağı bir dönemle karşılaşırsak, erkeklerin de kadınlar gibi her türlü altın ziynet eşyasını kullanmalarına, keza altından mamul mutfak eşyasını yemede içmede kullanmaya fetva verecek miyiz?
Şer'i hükümlerin mesnedi olan Kitâb, Sünnet ve İcmâ gibi Edille-i Şer'iyye'den ayrılmamız mümkün değildir. Şer'î hükümlerin hikmetlerini tam bilemeyiz. Hikmet ve nedenlerine bakılmaksızın kaynaklara uymak zorundayız. Bunu bir çok örnekle izah etmek mümkündür. Fakat sözü fazla uzatmamak için bu kadarlık bilgi ile yetineyim. Allah en iyi bilendir.[97]

Hulâsa Ve Netice

Gerek bu bâbta rivayet olunan hadisler ve gerekse Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında rivayet edilen benzeri hadîsler; altın yüzüğün erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Kadınlara ise helâldir. Son hadîs de kadınlara helâl olduğuna dâir delillerden biridir. Nişan yüzüğü de aynıdır. Bir imtiyazı ve istisnası yoktur. Hanefî, Şafii, Mâliki ve Hanbelî mezhebi fıkıhçıları bu hususta ittifak halindedir.[98]

41- Yüzüğün Kaşını Avucunun İç Tarafına Koyanın Babı

3645) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'dajı rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yüzüğünün kaşını avu-cunun iç tarafına koyardı."

3646) "... Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), içinde habeşî bir kaş bulunan bir gümüş yüzük kullandı. Yüzüğün kaşını avucunun içine koyuyordu."[99]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisini Buhâ-ri, Müslim ve sünen sahihleri rivayet etmişler. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu hadîsler erkeğin kullandığı gümüş yüzüğün kaşını avucunun iç tarafına almasının sünnet olduğuna delâlet eder. Hadîslerden çıkan diğer hükümler 39. bâbta rivayet olunan hadîslerden de çıkmış ve gerekli bilgi orada verilmiştir.
Yüzük kaşının avucun dış kısmında, yâni elin ters tarafında olmasına dâir rivayetler de vardır. Bu şekilde kullananlardan birisi de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dır. Bu itibarla Selef-i Sâ-lihin'den böyle yapanlar da, diğer tarzda yapanlar da olmuştur. Hanefî ve Şafiî âlimler bu bâbta rivayet olunan hadîslerle hükmetmişlerdir. Kaşın avucun iç tarafında olması tevâzua daha uygundur.
N e v e v î bu hususta: Çünkü kaşın avucun iç tarafında olması kibirlenmeden ve kendini beğenmeden daha uzaktır. Ancak kaşın böyle olması yolunda bir emrin bulunmaması nedeniyle bunun aksini yapmak, yâni kaşın elin ters tarafında olması da caizdir. Selef-i Sâlihîn her iki şekilde de yapmış ve demişler ki: Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a uymak üzere kaşı avucun iç tarafında olması daha faziletlidir, diye bilgi vermiştir.
El-Kari de şöyle demiştir: Selef-i Sâlihîn'den bâzılarının bu bâbtaki hadîslere muhalefet etmeleri, yâni yüzüğün kaşını elin
ters tarafında tutmaları sebebi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lam)'a uymayı gerektiren hadîslerin onlara ulaşmaması olabilir.[100]

42- Yüzüğü Sağ El (İn Parmaklarının En Küçüğün) E Takma Babı

3647) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anhümâ)'-dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzüğü sağ elitnin parmaklarının en küçüğü) ne takardı."[101]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra; Muhammed (yâni B u h â r i) dedi ki: Bu konuda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edilen en sahih hadîs, budur, der.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in yüzüğü sağ elinde de sol elinde de kullandığına dâir sahih hadisler vardır. Bu itibarla iki yoldaki rivayetleri birleştirme hususunda âlimler değişik görüş ve yorumlar beyân etmişlerdir:
Bâzıları yüzüğün sağ elin küçük parmağına veya sol elin aynı parmağına takmak arasında bir fark olmadığını söylemiş ve hadîsleri bu şekilde birleştirmiştir.
Bir kısım ilim adamları da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in önce sağ eline, sonra sol eline taktığım söylemek suretiyle hadîsleri birleştirmiştir.
B e y h a k i de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sağ eline taktığı yüzük bir ara takıp da attığı ve; bunu ilelebed takmayacağım, buyurduğu altın yüzüktür. Sol eline taktığı yüzük ise gümüş yüzüktür, demek suretiyle hadisleri birleştirmiştir.

N e v e v i de: Âlimler yüzüğü sağ veya sol ele takmanın câiz-liği hususunda ittifak etmişler. Fakat hangisinin efdal olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Mâlik, sol ele takmayı müstehab görüp sağ ele takmayı mekruh saymıştır. Mezhebimizin sahih görüşü, sağ ele takmanın efdaliyetidir, demiştir.
Hanefi mezhebine göre yüzüğü sol elin küçük parmağına takmak daha faziletlidir. Bir kavle göre sağ elin küçük parmağına takmak daha iyidir.[102]

43- Yüzüğü Elin Başparmağına Takmak Babı

3648) "... AH (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü an A)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yüzüğü şu ve bu parmağına takmaktan menetti, demiştir. Ravî demiştir ki > Ali küçük parmağı ve başparmağını kasdetmiçtir."[103]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, EbüDavûd ve N e s â 1 de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin râvisinin açıklamasına göre yüzük takmanın yasak olduğu parmak; elin küçük parmağı ile başparmağıdır. Fakat Müslim, Tirmizi ve Ebû D a v ü d' un rivayetlerinde küçük parmak ve başparmak yoktur. Ne-s â î' ninkine bakamadım.
M ü s 1 i m' in rivayeti şöyledir:
«Ali demiştir ki :ResûIuIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benî yüzüğü şu parmağıma veya bu parmağıma takmaktan menetti. Râvi demiştir ki: Ali (böyle söylerken) orta parmağa ve ondan sonra gelen parmağına işaret etti.»
Ebû Davud'un rivayeti ise şöyledir:
«... Ali demiştir ki: Ve O (yâni Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yüzüğü şu veya bu parmağa koymaktan menetti. Ali şehadet ve orta parmaklara işaret etti. (Hadisteki "Şu veya bu" ifâdesine râvi) Âsim tereddüd etti."
Tirmizi1 nin rivayeti de şöyledir:
«... (Ali demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni) yüzüğümü şu ve bu parmaklarımda kullanmaktan da menetti ve Ali şehâdet parmağı ile orta parmağa işaret etti."
Görüldüğü gibi Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâ-v û d' un rivayetlerinde küçük parmak ve başparmak yoktur.
B u h â r i de "Yüzük küçük parmakta olur" başlığı altında açtığı bâbta E n e s (Radıyallâhü anh) 'den bir hadis rivayet etmiştir. O hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in yüzüğü küçük parmağında kullandığı belirtilmektedir.
Ebû Davud'un yukarıdaki hadisinin izahı bölümünde Av-nü'1-Mâbûd yazarının beyânına göre el-Kari, M İ r e k' den naklen şöyle demiştir:
Yüzüğü başparmağa ve küçük parmak ile orta parmak arasındaki parmağa takmak hakkında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) 'dan bir rivayet sabit değildir. Bu itibarla yüzüğü küçük parmağa takmanın mendubluğu sübût bulmuştur. Hanef iler ve S â f i î I e r bu görüşe taraftar olmuşlardır.
N e v e v i de : Müslümanlar erkeğin yüzüğü elinin küçük parmağına takmasının sünnetliği hususunda icmâ etmişlerdir. Kadına gelince o, yüzüğü bütün parmaklarına takabilir, demiştir.
Sindi ise müellifimizin rivayeti hakkında hiçbir şey söylememiştir.
Abdurrahman el-Cezeri de mezheblerin bu konudaki görüşlerini özetle şöyle açıklar:
Hanefi mezhebine göre erkek, yüzüğünü sol elinin küçük parmağına takar. Sağ elinin küçük parmağına takması da caizdir.
Şafii mezhebine göre en faziletli olanı erkeğin yüzüğünü sağ elinin küçük parmağına takmasıdır.
Mâliki mezhebine göre erkeğin yüzüğünü sol elinin küçük parmağına takması müstehabtır. Yüzüğü sağ eline takması ise mekruhtur.[104]

44- Evde Bulunan Suret (Resim - Heykel)Leb Babı

3649) "... Ebû Talha (Zeyd bin Sehl el-Ensârî) (Radtyaltâhü ö»/r)Vten rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İçinde köpek ve (yâ) suret (yâni bir canlının resmi - heykeli) bulunan eve (rahmet) melekler (i) girmez-»"

3650) "... Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaÜallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz (rahmet) melekler (i), içinde köpek ve (yâ) suret bulunan eve girmezler.»**

3651) "... Âişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Cebrail (Aleyhisselâm), Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e geleceği bir (belirli) saat hususunda O'nunla sözleşmişti de (o saatta gelmeyip) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ı bir hayli bekletti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (evden dışarı) çıktı. Ansızın Cebrail İle karşılaştı, Cebrail ayakta duruyordu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Cebrail'e):
«Seni (eve) girmekten meneden nedir?» diye sordu. Cebrail (Aleyhisselâm) :
Evde şüphesiz bir köpek vardır. Halbuki biz İçinde ne köpek ne de suret bulunan eve kesinlikle girmeyiz, dedi.'*

3652) "... Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek kocasının bâzı savaşlarda olduğunu O'na arz etti ve evinde bir hurma ağacının resmini yapmak için O'ndan izin istedi. O, kadını men etti veya nehiy etti."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Uleyr bin Ma'dân var. Bu rftvl zayıftır.[105]

İzahı

Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Bâzı rivâyetlerdeki hadîs uzuncadır. Ali (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Nesât ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) '-nın hadisi Müslim tarafından da rivayet olunmuştur. Ebû O m & m e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise notta belirtildiği gibi Ze-vâid nevinden olup senedi zayıftır.
İlk üç hadîs, içinde köpek veya suret bulunan eve meleklerin girmediğini ifâde eder. Evden maksad yalnız mesken değildir. Kişinin oturduğu işyeri, çadır ve çardak gibi yerler de bu hükme girer. Alimler: Hadislerdeki meleklerden maksad rahmet ve bereket melekleridir. Çünkü H a f a z a gibi görevli bir takım melekler insandan hiç ayrılmazlar, demişlerdir.
Hadislerde geçen "Suret" kelimesinden maksad bir canlının resmi veya heykelidir. Bâzılarına göre ise bundan maksad yalnız gölgesi bulunan suretlerdir, yâni heykellerdir, fotoğraf buna girmez.
Köpek de umûmî mânâya yorumlandığı gibi; av, zirâat ve hayvan sürüsünü veya evi korumak için edinilen köpekler dışında kalan diğer köpekler mânâsına da yorumlanmıştır.
Bu konu hakkında gerekli açıklamalar 2151. hadisin izahı bölümünde geçtiği için tekrarlamaya gerek yoktur.
Hangi gaye ve maksadla köpek edinmenin caiz olduğuna dâir izahat da 3204-3206 nolu hadislerin açıklaması bölümünde geçti. O bölümde anlatılan meşru mazeretler dolayısıyla edinilen köpekleri evin içine, özellikle odalara almanın hiç bir anlamı ve yaran yoktur. Bilâkis sağlık yönünden de zararlıdır. Bu itibarla zaruri ihtiyaç veya avcılık gibi meşru bir yarar için edinilen bir köpek ev içine alındığı takdirde böyle bir eve rahmet meleklerinin girmeyeceği bâzı ilim ehlince belirtilmiştir. Bu itibarla bundan sakınmak gerekir.
Bu babın son hadîsinin zahirine göre ağaç ve benzeri cansızların resimleri canlıların resimleri gibidir. Fakat yukarıda işaret ettiğim gibi cansızların resimlerini çizmekte ve evlerde bulundurmakta bir salanca görülmemiştir. Bu hadisin senedi zayıftır. Hadîs sabit olsa bile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözkonusu kadını hurma ağacının resmini yapmaktan menetmesi sebebi. Sindi'-nin de belirttiği gibi hurma resminin kadına bir yarar sağlamama-sıdır. Yoksa hurma resmi bir canlının resmi gibi değildir.
Bir Hâl Tereemesi
İlk badlsin râvisi Ebû Talha Zeyd bin Seul bin el-Esved bin Haram bin Amr en-Neccar (RA..), Bedir ve diğer savaşlara katılmış olup Ensârtn

ileri gelenlerin-dendir. 92 aded hadîsi vardır. Buhâri ve Müslim onun iki hadisini müttefîkan ve birer hadisini ayrı ayn rivayet etmişlerdir. Râvileri ise oğlu Abdullah, Enes, Ubey-dullah böl Abdillah bin ütbe ve bir cemaattır. Enes (R.A.) onun hakkında şöyle demiştir: «Ebû Talha, Huneyn savaşında düşmandan yirmi erkeği öldürmüştür. Uhud savaşında da can siperane Peygamber (S.A.V.Vİ korumaya çalışmış ve bu uğurda bir eli sakat kalmıştı.»
Hicretin 34. yılı vefat ettiği ve cenaze namazının Osman (R-A.) tarafından kıldınldiğı söylenmiştir. Enes (R.A.)*ın dediğine göre bu zât, Peygamber (S.A.V.V den sonra 40 yıl yaşamış olup bu süre içinde bayram günleri dışında bütün yıl oruç tutmuştur. Bu son rivayet daha sağlıklıdır. Kütüb-i Sitta'nin hepsinde onun hadisleri vardır. (Hulâsa. 138)[106]

45- Üzerine Basılan Bir Şeydeki Suretler Babı

3653) "., Aişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Ben bir sehve'mi (yâni odamın bir tarafındaki kilerimsi yeri) içinde suretler bulunan bir örtü ile Örttüm. Sonra Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) (seferden dönüp) gelince o örtüyü söktü. Bunun Üzerine ben de ondan iki yastık yaptım. Sonra da ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i o yastıklardan birisine yaslanmış olarak gördüm.1'
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Üsâme bin Zeyd vardır ve onun zayıflığı üzerinde İttifak edilmiştir. Bu hadis Buhârİ'de de vardır. Ancak «Sonra da ben Peygamber (S.A.V.)'i o yastıklardan birisine yaslanmış olarak gördüm» mealindeki kısım orada yoktur. Bu fıkranın dışında kalan kısım buradaki gibidir.[107]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîsin benzeri Buhâri'de de vardır. Hattâ el-Hâfız'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre B u -h â r i' nin el-Mazâlim bölümündeki rivayetinde;
= «Bunun üzerine ben o örtüden iki minder yaptım. Minderler evde idi. O, (yâni ResûluUah
Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlann üzerinde otururdu.» fıkrası vardır. Gene el-Hâfiz'ın beyânına göre Müslim de bunun benzerini rivayet etmiş olup, anılan fıkra onun rivayetinde şöyledir:
= «Bunun üzerine ben o
örtüyü alıp iki yastık yaptım. O (yâni Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da evde yastıklara yaslanırdı."
Yukarıda belirtilen durum karşısında bu hadîs Zevâid'den sayılmayabilir.
El-Hâfiz, Buhâri'nin "Üzerine basılan suretler" babında rivayet olunan bu hadisin benzerinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Minder, yastık, kilim ve yer halısı gibi üzerine basılan, oturulan veya yaslanılan şeyler üzerindeki gölgesiz resimlerin bulunmasında bir sakınca olmadığı hükmüne bu hadis delil gösterilmiştir.
N e v e v î demiştir ki: Sahâbîler ile Tabiilerin cumhurunun görüşü budur. Ebû Hanlfe, Sevrî, Mâlik ve Şafiî'nin de görüşleri budur. Şayet resim, yâni bir canlının boy resmi duvarın yüksekçe bir yerine asılı veya giyilen elbise üstünde veya başa geçirilen kasket gibi bir şeyin üzerinde olursa haramdır.[108]

46- (Eyer Ve Palan Üzerine Konulan) Kırmızı Meyâsir (Yânî Minder Ve Yastık) Babı

3654) "... AH (bin Ebî Tâlib) (Raâtyallâhü <w»*>'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzüğü ve mi-sere'yi (eyer ve palan minderini), yâni kırmızı olan micere'yi yasaklamıştır."[109]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, EbûDâvûd, Nesâî ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Misere: Eyer ve palan üzerine konulan bir nevi minder veya yastıktır. Mesâyir de Mîtere'nin çoğuludur. Bu nevi minder ve yastığın yüzü genellikle ipek ve atlas olur.
AvnÜ'l-Mâbûd yazan bu kelimenin açıklaması ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
T a b a r i : Misere, at eyeri veya deve semeri üstüne konulan yumuşak bir nevî minderdir. Kadınlar kocaları için kırmızı ipek ve kırmızı yünden böyle minderler yaparlardı. Bu âdet acemlerde vardı, demiştir.
El-Mirkat yazarı da: Misere, kırmızı küçük bir minderdir, binici bunu altına alırdı. Hadisteki yasaklama ipekten olan minder hakkındadır. Yasaklamanın ipek olmayan minder hakkında olması ihtimâli de vardır. Bu takdirde yasaklama, tenzîhen mekruhluk manasınadır. Çünkü eyer ve semer minderi kullanmak acemlerin âdeti olup, nîmetlenme ve refah amacım taşıyordu, demiştir.
Misare'nin eyer ve semer üzerine atılan ipek veya atlastan mamul kırmızı örtü olduğunu söyleyenler de vardır. (Avnü'I-Mâbûtf'dan nakil bitti.)
Sindi de: Misere, minderdir. Deve binicisi bunu yükün üstüne koyup üzerine biner. Bu nevi minder kullanmak kibirlenenlerin âdetidir. Râvi bunu kırmızı renkli olana yorumlamıştır. Bâzı rivayetlerde kırmızı kaydı hadiste mevcuttur. Bu kayda göre, kırmızı olmayanı haram değildir. Özellikle zayıf kimselerin istirahat etmeleri için kullanmalarında bir sakınca yoktur, der.
Altın yüzük hükmü 40. bâbta geçti.[110]

47- Kaplanlar (In Derilerini Eyer Ve Semer Üstüne Atmak Veya Başka Türlü Binek Hayvanının Sırtına Atıp Ona) Binmek Babı

3655) «... Peygamber tf^atfûA* ^A," *e Sdfc*;'in sahâbîsi Ebû Rey-haae (Radtyallâkü ariyam; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaplanlardn derilerini binek hayvanının üstüne veya eyer, semer üstüne çekip onlar)a bin-meyi menederdi."

3 6 5 6) «...Muâviye (bin Ebf Süfyân) (Radtyaüâhü anhümâydan- Söyle demiştir;
BesûluUah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kaplanlardn derilerini eyer ve semer üstüne çekmek veya binek hayvan sırtına başka tür-lu atmak suretiyle onlar) a binmeyi menederdi."[111]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Ebû Dâvûd, Nesâl ve Tahâ-vi de rivayet etmişler. İkinci hadis ise Ebû Dâvûd ve Ahin e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Nümûr, Nemir'in çoğuludur. Nemir, kaplandır. Bu hadîsler kaplan derilerini eyer ve semer üstüne atmak veya herhangi bir şekilde binek hayvanının sırtına atıp üstüne binmeyi yasaklamıştır. Bu yasağın hikmetine gelince bu konuda şöyle denilmiştir: Çünkü anılan derileri kullanmak acemlerin âdeti olup, kibirlenmenin belirtisidir. Veya tabaklamakla derisi temizlense de kılları şer'an necis, yâni pis sayıhr.
T i r m i z i, "Yırtıcı hayvanların derilerinden nehiy" babında yırtıcı hayvanların derilerinin yasaklığına dâir Ebü'l-Melîh (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini rivayet etmiştir. Tuhfe yazarı da yasağın hikmeti hakkında özetle şu bilgiyi verir:
B e y h a k i; Yırtıcı hayvan derilerinin yasaklanması sebebi, deride kalan kıllardır. Çünkü tabaklamak deriyi temizlese de kılları temizlemez, demiştir. Başkaları: Yasağın tabaklanmamış derilere mahsus olması muhtemeldir. Çünkü bu takdirde deri necis sayılır. Sebep şu da olabilir: Yırtıcı hayvan derilerini kullanmak kibirli ve israfçı çevrelerin âdetidir, demişlerdir.
Muâviye (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 9. hadis bölümünde geçmiştir.
Hâl Tercemesi
Ebû Beyhâne Şem'ûn bin Zeyd el-Ezdî (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in âzad-lı kölesidir. Snsar-i Kiram'dandır. Bir kavle göre ise Kureyş'tendİr. Beş aded hadisi var. Ebû Dâvûd, İbn-İ Maceh ve Nesâl onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Şam'ın fethinde bulunduktan sonra Kudüs'te ikâmet etmiş ve sonra da Askalan'da serhat nöbetçiliğinde bulunmuştur. Adının Şemğûn olduğunu söyleyenler de vardır. Hâvileri Ebû Âmir el-

Müâfirt ve el-Heysem bin ŞÜfey'dir. (Hulasa, 169)[112]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/329.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/329-331.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/331-332.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/332-333.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/333.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/334-335.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/335-336.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/336-337.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/337-338.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/339-340.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/340-341.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/341-342.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/342-343.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/343-344.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/344.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/344-345.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/345-346.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/346.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/346-348.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/348-349.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/349-351.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/352.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/352-353.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/353.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/353-354.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/354-355.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/355-356.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/356.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/357.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/357-358.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/358-359.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/359.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/359.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/360-361.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/361-362.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/362-363.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/363.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/363-364.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/364-365.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/365-366.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/366-368.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/368.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/369.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/369-370.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/370-372.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/372-373.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/373-374.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/374-376.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/376.
[50] Tefifibfin, 15
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/376-377.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/378-379.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/379-380.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/380-382.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/382-384.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/384.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/384.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/384-385.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/385.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/385-386.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/386-387.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/387-389.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/389-391.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/391-392.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/392.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/393.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/394.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/394-395.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/395.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/395-396.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/396.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/396-397.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/398.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/398-399.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/399-400.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/400-402.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/402-403.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/404-405.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/405-406.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/407-408.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/408-409.

[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/409-410.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/410-413.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/413-414.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/414-415.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/415-416.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/416-417.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/417.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/418.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/418.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/419.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/419-421.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/421-422.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/422-424.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/424-425.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/426-430.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/430.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/430-431.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/431.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/432.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/432-433.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/433.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/433-435.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/435-437.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/437-438.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/439.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/439-440.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/440-441.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/441.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/442.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/442-443.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KORKU VE ÜMİT

Allah Korkusu

39) Said El-Hudri (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Sizden öncekilerde Yüce Allah'ın kendisine çokça mal vermiş olduğu bir adam vardı. Ölüm kendisine yaklaşınca, çocuklarına:
"Sizlere nasıl bir baba idim?" diye sordu. Çocukları da:
"Hayırlı bir saba idin" diye cevap verdiler. Baba:
"Şüphesiz Ben hiçbir hayır iş işlemedim ki, öldüğümde beni yakın, sonra yanmış parçalarımı iyice öğütüp kül edin ve küllerimi fırtınalı bir günde savurun" dedi. Bu isteğini çocukları yaptılar. Yüce Allah (c.c.) parçalarını toplayıp:
"Seni bunu yapmaya iten ne oldu?" diye buyurdu. O da:
"Senden korkum" diye cevap verdi. Allah'da (c.c.) ona rahmetiyle muamele etti."[1]
v Buhârî'nin (6481) Mutemer yoluyla gelen hadis rivayetindeki lafızda Mutemer dedi ki: "Babamı işittim şöyle dedi: "Bizlere Katade'nin rivayetine göre, kendisine de Ukbe bin Abdilğafir'in, ona da Ebû Said El-Hudri (r.a.)'nin rivayet ettiği hadiste Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Sizden önceki ümmetlerde bir adam vardı, Allah (c.c.) ona mal ve evlat vermiş idi. Ölüm döşeği gelip çatınca oğullarına:
"Sizlere nasıl bir baba idim?" diye sordu. Onlar da:
"Hayırlı bir baba idin" dediler. O da:
"Bilakis Allah katında hayır sayılacak bir şey yapmadım" dedi.
Katade (r.a.) buradaki lafzı "Hayır çoğaltmadım" olarak tefsir etmiştir. (Devamla adam):
"Böylece hayır işlemeyen bir insan Allah'ın huzuruna getirilse Allah ona azap eder. Dolayısıyla bakın ben öldüğüm vakit beni yakın ve ta ki benim cesedim kömürleştiği zaman da benim parçalarımı öğütüp kül edin ve sonra da şiddetli bir fırtınada savurun" deyip vasiyet etti." Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"Vallahi, adam çocuklarından bu konuda söz aldı ve çocukları da denileni yaptılar."
Allah-u Azze ve Celle:
"Kün (yeniden diril)" diye emir buyurdu ve hemen adam ayakta oluşuverdi. "Sonra şöyle buyurdu:
"Ey kulum! Seni buna yapmaya iten ne idi?" Adam da:
"Senin korkun ya da Senin gazabın" dedi. Allah (c.c.) da: Burada sadece ona rahmetiyle muamelede bulundu."
İmam Buhârî (rh.a.) dedi ki: "Ebû Osman'dan bu hadisi aldım. Dedi ki: Selman'dan duyduğum kadarı ile hadiste *"Benim küllerimi denize savurun"* lafzı da bulunmaktadır." Ya da buna benzer olarak dedi."
Hadiste geçen *"Ez-zer"*: Ayırmak, tefrik etmek demektir. Hadiste geçen: *"Feshekûni"* lafzının manası kül edinceye kadar öğütmek anlamındadır. Hadiste gelen (lafızlardaki bu) şek raviden kaynaklanmaktadır. Nitekim ileride *"Sümme ithûni"* lafiz ziyadesi Huzeyfe (r.a.) rivayetinden gelecek.
v Buhârî'nin rivayetinde gelen Ebû Said (r.a.)'nın rivayetinde Resûlullah'ın (s.a.s.) belirttiği hadis şöyledir:
"Sizden önceki ümmetlerde, sizden önceki zamanlarda yaşayan, Allah'ın kendisine mal ve evlat verdiği bir adam vardı. Ölüm kendisini pençesine aldığı vakit evlatlarına şöyle dedi:
"Ben sizlere karşı nasıl bir baba oldum" Oğulları ise:
"Hayırlı bir baba oldun" dediler. O da:
"Allah (c.c.) katında hiçbir hayır işlemeyen ve bulunmayan bir kişi (yim). Bu durum üzere Allah eğer buna gücü yeterse, Allah (c.c.) ona azap eder. Dolayısıyla bakın! Ben öldüğüm zaman beni yakın, bedenim kömür olunca parçalarımı öğütüp kül edin ve fırtınalı bir günde o parçaları, külleri savurun" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) sözlerine şöyle devam ettiler:
"Vallahi, bu vasiyetlerini yerine getirmeleri için oğullarından söz aldı ve onlar da bunu gerçekleştirdiler. Sonra fırtınalı bir günde küllerini savurdular. Allahu Teâlâ:
"Ol (diril)" diye buyurdu ve hemen ayağa dikilmiş vaziyette parçaları toplanıp durdu. Allah (c.c.):
"Ey kulum! Bu yaptıklarına seni iten sebep ne oldu?" diye buyurdu. Adam da:
"Senden korkmam ya da Senin bana gazabın" dedi. Resûlullah (s.a.s.):
"Allah da burada sadece rahmetiyle muamelede bulundu." Ya da: "Rahmetinden başkası ile muamelede bulunmadı" diye buyurdu."
Hadiste geçen *"El-Firak"* dan maksat korkudur. Yine hadiste geçen *"Lem yebteir"* ya da *"lem yebteiz"* kelimelerinin manası da hayır yapmadı, hayır bulundurmadı demektir. Katâde'nin tefsir edip yorumladığı gibi.
v Müslim'in (2757) lafzı ise şöyledir:
"Sizden önce yaşayan bir insan vardı ki, Allah kendisine mal ve evlat nasip etmiş idi. Oğluna:
"Ya sana emredip vasiyetimi gerçekleştirirsin ya da mirasımı başkalarına veririm" dedi. Ve devamla: "Öldüğüm vakit,
Râvî der ki: Kuvvetli bilgime göre şöyle demişti:
"Sonra öğütüp kül edin ve bedenimi rüzgara doğru savurun. Çünkü Ben Allah katında hiçbir hayır işlemedim ki. Allah katında da benim akıbetim azaba duçar olmamdır." dedi.
Resûlullah (s.a.s.) dedi ki:
"Adam oğullarından söz aldı. Onları da bu isteğini yaptılar. Allah (c.c.):
"Bu yaptığın şeye seni iten sebep ne idi?" diye sordu. Adam da:
"Senden korkum" dedi." Allah Resûlü (s.a.s.) de:
"Allah (c.c.) rahmetinden başkası ile muamelede bulunmadı" diye buyurdu."
Hadiste geçen *"Allah eğer buna gücü yeterse"* sözüne gelirse; bu söz hakkında İmam Hattâbî (rh.a.) şöyle der: "Bunda bazı çelişkiler vardır! Öyle ki: Adam bu sözü söylemesiyle; Allah'ın ölüleri diriltecekine inanmayan ve baştan diriltilme konusu olan Ba's'i inkâr eden kimse olmuşken nasıl bağışlanıp mağfiret olunur? sorusu akla gelir. Cevap adam öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmemektedir. Kendisi bu işi yaptırdığı taktirde diriltilemeyeceğini ve azap görmeyeceğini zan etmiştir. Nitekim öldükten sonra dirilmeye iman ettiğini itiraf etmiştir. İtirafı onun, bu işi Allah'tan korktuğu için yaptığını söylemesidir."
İbnil Cevzi (rh.a.) şöyle der: *"Lein kaderallahu aleyye: Şayet Allah güç yetirirse"* kavlinin manası hakkında şöyle denilmiştir: "Burada "dayyaka" = "daralttı" manasında kullanılmıştır. Tıpkı Yüce Allah'ın, *"Fekadera aleyhi rizkahu" = "Rızkını daraltırsa"* (Fecr: 89/16) ayetinde olduğu gibi Allah en iyisini bilir."

***

40) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen bir rivayette Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Nefsi hakkında haddi aşmış bir adam vardı. Ölüm vakti kendisini pençesine aldığı sırada oğullarına:
"Ben ölünce beni yakın ve sonra da parçalarımı kül yapın ve rüzgara savurun. Allah'a yemin olsun ki Allah buna güç yetirse[2] *beni önceden kimseye vermediği azapla azaplandırır." dedi. Adam ölünce oğulları denileni yaptılar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ yere emir buyurup:*
"İçindeki o adama ait parçaları bir araya getir." dedi. Yer de yaptı ve ansızın ayakta bir bütün olarak adam toplandı. Allah (c.c.):
"Bu yaptığın şeyi sana iten sebep neydi?" dedi. Adam da:
"Ey Rabbim! Senden korkum" diye cevap verdi. Allah da onu bağışladı."
Bir rivayette ise, şöyle dedi: *"Senden olan korkum Ey Allah'ım."* İki lafızda birbirinden bedel yani birbirinin yerlerinde, aynı mana altında kullanımları söz konusudur.[3]
v Yine Buhârî'nin (7506) lafzı şöyledir: "Nebî (s.a.s.) dedi ki:
"Bir adam vardı ve hiçbir hayır işlememiş idi. Ölüm kendisini pençesine aldığı zaman onun bedenini yaktılar ve kül olan cesedinin yarısını toprağa, yarısını da denize savurdular. (Adam şöyle demiş idi):
"Eğer Allah (hakkımda) güç yetirse işte o zaman âlemlerde benzerini vermediği azabın en şiddetlisiyle (beni) azaplandırır." Bunun üzerine Allah (c.c.) denize emir buyurdu ve deniz içindeki o adama ait (külleri) topladı. Ve toprağa emir buyurdu ve toprakta o adama ait olanları topladı. Allahu Teâlâ da adama:

"Niçin böyle yaptın?" buyurdu. Adam da:
"Sen daha iyi bilen olmanla beraber, senden olan korkum" diye cevap verdi ve Allah onu bağışladı."
v Müslim'de (24/2756) geçen lafiz şöyledir:
"Nebî (s.a.s.) buyurdu:
"Bir adam vardı ve aile efratlarına hiçbir hayrı dokunmuyordu. Öldüğü zaman onun bedenini yakacaklardı. Sonra bedenin küllerinin yarısını toprağa yarısını da denize savuracaklardı. (Adam şöyle demişti):
"Eğer Allah (hakkımda) güç yetirirse işte o zaman âlemlerde benzerini vermediği azabın en şiddetlisiyle (beni) azaplandırır. Adam öldüğü zaman vasiyetini (oğulları) yerine getirdiler. Allahu Teâlâ da yere emretti ve o adama ait parçaları topladı ve denize emretti. Deniz de o adama ait parçaları topladı. Sonra Adama:
"Niçin böyle yaptın?" diye sordu. Adam da:
"Ey Allah'ım! Sen daha iyi bilen olmanla beraber, senin korkundan dolayı" dedi. Allah-u Azze ve Celle de bundan dolayı onu bağışladı."
v Yine Müslim (25/2756) de gelen bir hadis lafzı şöyledir:
"Nefsi hakkında haddini aşan bir adam vardı. Ölüm döşeğine düştüğü zaman oğluna:
"Ben öldüğüm zaman beni yakın. Sonra da bedenimi kül edin ve sonra denizin rüzgarına doğru savurun. Allah'a yemin olsun ki, Allah bana güç yetirirse, âlemlerde benzerini vermediği azapla beni azaplandırır" diye vasiyet etti. Adamın dediklerini oğlu yerine getirdi. Allahu Teâlâ toprağa:
"Adamdan aldığın parçaları yerine getir" diye emir buyurur. Hemen adam ayakta oluşuverir. Allahu Teâlâ adama:
"Bunu yapmana seni iten ne oldu?" der. Adam da:
"Ey Rabbim! Senin korkun"
= Râvî der ki ya da şöyle söyledi:
"Sana olan korkum" der. Bunun üzerine Allah onu bağışlar."

***

41) Rib'iy bin Hiras'dan rivayette dedi ki; Ukbe bin Amr, Huzeyfe'ye (r.huma)
"Resûlullah (s.a.s.) den işittiğin hadisi bize anlatmazmısın?" dedi. Huzeyfe de:
"İşittiğime göre Nebî (s.a.s.) şöyle buyurmuştu dedi ve devamla:
"Bir adam vardı ölüm döşeğindeydi. Hayatından ümit kesmişti ki ailesine şöyle vasiyette bulundu:
"Ben öldüğüm vakit, (beni yakmak) için çokça odun toplayın ve o odunları ateşleyin. Ta ki o ateş etimden kemiğimi ayırt etsin, iliklerime kadar kızartsın ve onu öğütüp kül hâlini alsın sonra da rüzgarlı bir günü bekleyip o günde o küllerimi denize savurun" dedi. Onlar da isteğini yaptılar. Allahu Teâlâ da onun bedenini topladı ve:
"Niçin böyle yaptın?" diye sordu. Adam ise:
"Senden korktuğum için" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah onu bağışladı."
Ukbe bin Amr: "Ben de böyle söylediğini duydum, adam kabir soyguncusu (Nebbaş) idi. (dediğini ben de hatırlıyorum)."[4]
v Yine Buhârî'de (3479) gelen bir lafiz şöyledir:
"Bir adam vardı ve ölüm pençesine yakalanmıştı. Hayattan ümidini kesmişti ve ailesine vasiyeti vardı. Dedi ki:
"Ben ölünce (beni yakmak için) çokça odun toplayın ve ateş yakın. Etimden kemiğim ayırt edilinceye kadar onu un ufak kül hâline getirin ve sıcak ya da rüzgarlı bir günde o küllerimi savurun gitsin." (Allah (c.c.) onun küllerini toplayıp adama:
"Niçin böyle yaptın?" diye sorar. Adam da:
"Senden korkmam" diye cevap verir. Bunun üzerine onu bağışlar."
v Yine Buhârî (6480) lafzı şöyledir:
"Sizden önceki zamanlarda yaşamış, amelleri hakkında kötü düşünen bir adam vardı. Bir gün ailesine: "Ben ölünce beni alın ve lime lime edin ve fırtınalı bir gün denize savurun" diye vasiyet etti.
Onlar da bu dediğini yerine getirdiler. Allahu Teâlâ da onun cesedini topladı ve sonra da adama:
"Seni bunu yapmaya iten ne oldu?" diye sorar. Adam da:
"Bu yapmama beni iten senden korkmam oldu" diye cevap verir. Bunun üzerine onu bağışlar."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'nindir (3478). Hadiste geçen *"Rağese"* fiilinin manası, bolca verdi manasındadır.
[2] *"Allah buna güç yetirse"* sözü ile ilgili yorum geçmişti. Burada adamın, Allah'ın her şeye kadir olduğu inancına zıt söylediği bir durum söz konusu değildir. Adamın sadece bilmemesi konusu ile alakalıdır. Açıklamalar geçmiş idi. Allah hiç şüphesiz her şeye kadir ve hakim olandır. (Mütercim)
[3] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir (3481).
[4] Buhârî (3452). Nebbaş'ın manası şudur: "Kabire konulan ölünün bedeninde ve ölüyle beraber konulan eşyaları vs. çalan kimseye denir. Bu, İsrailoğullarından (kimisinin) adetlerinden idi. Allah en iyisini bilicidir."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VASİYYETLER[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?

-190 ? ??? ???????? ????????? ?

“Mirasçı için, vasiyet etmeye gerek yoktur”

Tirmizî (ö. 279/892), bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Ebu Ümâme[2]

Daha sonra Tirmizî der ki: “Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

2. Enes
3. Amr b. Hârice”

İbn Hacer (ö. 852/1447) **“Emaliyyu’l-muhrace ala muhtasarı İbni’l-Hâcib”**de der ki: “Bu hadisi rivayet edenler içerisinde şunlar da vardır:

4. Hz. Ali
5. Abdullah ibn Abbâs
6. Abdullah ibn Ömer
7. Ma’kil b. Yesâr
8. Hârice b. Amr

Bu hadis, şu yollardan ise mürsel olarak gelmiştir:

9. Mücâhid
10. Amr b. Dinâr
11. Ebu Ca’fer el-Bâkır”

(Derim ki:) Bu hadisi rivayet edenler içerisinde şunlar da vardır:

12. Câbir b. Abdullah
13. Amr b. Şuayb, babasından, o da atasından
14. Zeyd b. Erkam
15. Berâ’ b. Âzib

Bu konuda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)’in**“Tahrîcu Ehâdisi’r-Râfiî”** ile **“Tahrîcu Ehâdisi’l-Hidâye”** adlı kitabı ve Suyûtî (ö. 911/1505)’nin **“Cem’u’l-Cevâmi’”** adlı kitabına bakabilirsiniz.

İbn Hacer ile daha bir çok kimse, bu hadis hakkında tartışmıştır.

Yine bu konuda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)’in **“Emaliyyu’l-muhrace ala muhtasarı İbni’l-Hâcib el-Aslî”** adlı kitabına başvurabilirsiniz.

Bir kısım alimin bu konudaki ifadesi de şöyledir: Bu hadis, çeşitli lafızlarla rivayet edilmiştir. Tirmizî, bu hadisin bazı geliş yollarının sahih olduğunu, bazı geliş yollarının ise hasen olduğunu belirtmiştir.

İbn Hacer (ö. 852/1447)’de **“Fethu’l-Bârî”**de der ki: “Alimler, bu hadisin, sahih ve hasen olduğu ile ilgili senedinde ihtilaf etmemişlerdir. Fakat sahih ve hasen’in toplamı, hadisin, bir aslının olmasını gerektirmektedir.

İmam Şâfîî ise **“Ümm”**de bu (hadis) metninin **mütevatir** olduğuna şöyle hükmetmiştir:

“Gerek fetva ehliyetine sahip olan ilim adamları ve gerekse de Kureyş (Kabilesi) ile ilgili**“Meğâzi”** haberlerini kendilerinden aldığımız ilim adamları; Hz. Peygamber (s.a.v)’in (Mekke’nin) Fethi yılında şöyle söylediği hususunda görüş birliğine varmışlardır:

? ??? ???????? ????????? ?

“Mirasçı için, vasiyet etmeye gerek yoktur”

Bu hadis, Meğâzi kitaplarını ezberlemiş ilim adamları tarafından nakledilmiştir. Bu dudm dikkate alınırsa, söz konusu hadis; bir topluluğun, (başka) bir topluluktan nakli (=mütevatir haber) için, (diğer konularda) bir kişinin (başka) bir kişiden naklin (=ahad haber)den çok daha kuvvetlidir.”

Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210), bu hadisin, **mütevatir** olduğu görüşüne karşı çıkmıştır.

Dolayısıyla (bu konuda) meşhur olan görüş; **“Kur’an’ın, Sünnet’le neshedilemez”** diyen Şâfîî mezhebinin görüşüdür.

Hafız (İbn Hacer) der ki: “Fakat bu konuda delil, İmam Şâfîî ile bir çok alimin de belirttiği üzere, hadisin gerektirdiği husus üzerindeki alimlerin icmaıdır.”

Bazıları da, hadisi, sahabeden ve peygamberlik dönemine yakın bir zamanda yaşayan bir çok müctehid imamlardan, mana bakımından rivayet eden kimselerin sayısına bakarak, hadisin, manevi **mütevatir** olduğunu söyleyerek Fahreddin er-Râzî’nin bu hadisle ilgili söylediğine karşı çıkmışlardır.

Bununla birlikte hadisin, İmam Şâfîî’ye göre mütevatir olmaması, bize göre de mütevatir olmamasını gerektirmez.

İbn Rüşd (ö. 520/1126) **“Mukaddimât”** adlı eserinin ‘Kitâbu’l-Vesâyâ’ (=Vasiyetler Bölümü’n) de bu hadisin **tevatür** olduğunu İmam Mâlik’ten aynen şöyle nakletmiştir:

“Kur’an’ın, Sünnet’le neshedilmesini caiz gören mezhebe göre; anne-babaya vasiyet etmeyi belirten ayetin[3] **? ??? ???????? ????????? ? “Mirasçı için, vasiyet etmeye gerek yoktur”** söyüyle neshedilmesine gfelince, bu konuda çeşitli şekiller söz konusu değildir.

Bu, Ebu’l-Ferec’in, İmam Mâlik’ten rivayet ettiği şu rivayettir:

‘Anne-babaya vasiyet etmeyi belirten ayet, Hz. Peygamber (s.a.v)’den gelen**? ??? ???????? ????????? ? “Mirasçı için, vasiyet etmeye gerek yoktur”** sözünün **mütevatir** olmasıyla neshedilmiştir. (Miras alamayan) yakın akrabaya vasiyet etmeyi belirten ayet ise, mirasın taksimi hakkında inen ayetlerle[4] neshedilmiştir.”

* * *

[1] "Vasiyet" kelimesi, sözlükte; ulaştırmak, eklemek, ısmarlamak anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; ölümden sonra geçerli olmak üzere, malını (veya bir menfaati) başkasına bağışlamak suretiyle mülk edindirmektir.

İslam dini, gerek erkek ve gerekse de kadın için şahsi malı üzerinde vasiyet hakkı tanımıştır. Resulullah (s.a.v), "Kişinin vasiyeti, yanında hazır bulunmalıdır" buyurarak, vasiyet meselesinin ciddiyetine dikkat çekmiştir.

Sahih bir vasiyetin olması için; kadın-erkek, mümin-kafir, evli-bekar farkı gözetilmez. Vasiyette kadın, kocasından izin de almaz. Vasiyetin sıhhati için iki şart aranır: a. Akıllı olmak, b. Hür olmak. Yalnız mal üzerinde vasiyetin sahih olabilmesi için, kişinin, mal bırakmış olması gerekmektedir.

İslam Hukuku'nda vasiyet; miras ile ilgili hükümler gelmeden önce "farz" olan bir tasarruftu. Bu husus, Bakara: 2/180. ayette belirtilmektedir. Bu ayete göre anne, baba ve yakın akraba için vasiyet etmenin farz olduğu açıkça ifade edilmektedir. Yalnız anne, baba ve karısı hakkında yapılan vasiyet, miras ayetlerinin inmesi ve naklettiğimiz hadisle birlikte neshedilmiştir. Bu konuda icma da vardır.

Varisler kabul etse de, etmese de; vasiyet, malın üçte birini aşmamak şartıyla cazi olduğu belirtilmiştir. Yalnız malın üçte birinden fazlasını vasiyet etmek, caiz değildir. Fakat bir kimsenin, hiçbir mirasçısı yoksa, malının tamamını vasiyet etmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü vasiyete engel olan husus, mirasçılara, yüce Allah'ın tanıdığı haktır. Engel ortadan kalkınca; malın tamamını vasiyet etmek sahih olur.

Esasen mirasçılardan birine yapılan vasiyet, diğerlerine, yüce Allah'ın tanıdığı hakkı iptal etmek anlamını taşır. Vasiyet ederken; akrabası olduğu halde, mirasçı durumunda olmayan ve hakikaten ihtiyaç içinde olan kimseler tercih edilmelidir.

[2] Tirmizî, Vesâyâ, 5 (2121); Ebu Dâvud, Vesâyâ 6; Nesâî, Vesâyâ 5; İbn Mâce, Vesâyâ 6 (2713); Müsned: 5/267

[3] Bakara: 2/180

[4] Nisâ: 4/7, 8, 11, 12

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Meşhur Hadisin Hükmü:

Haber-i meşhur, ekseriyete göre, tıpkı haber-i vâhid'in a'ziz ve ferd çeşitlerinde olduğu üzere, ilm-i zannî ifâde eder. Bazıları yakîn ifade eder demişlerdir. Tevatür'ü açıklarken de belirttiğimiz gibi, "yakîn değil tuma'nine ifâde eder" diyen de olmuştur. Tuma'nîne, yakîn'le zan ortası bir mertebedir. Bu görüş müteahhirîn'in müşterek görüşüdür. Netice olarak haber-i meşhurla sâbit olan bir şeyin inkârı fisk olsa da tekfir îcâb ettirmez.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78-79.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- Mevzu Hadîsler Üzerine Te'lifat

Mevzu hadîsler bahsi, usûl-i hadîsin mühim mevzularından biridir. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) söylemediği halde, ona maledilen sözler, çok menfi maksadlarla uydurulmuş demektir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en çok üzerinde durduğu, ısrarla yasakladığı hususlardan biri kendi adına yalan söylenmesidir. Bir mü'minin böyle bir işe tevessül etmesi çok uzak bir ihtimaldir. Öyle ise uydurulan mevzû hadîsler temelde kötü niyetli münafik veya kâfirler tarafından uydurulmuştur. Ümmetin bu konuda uyarılması, mevzu hadîslere dikkatlerin çekilmesi mühim bir vazife olmaktadır. Bu sebeple birçok hamiyet ehli bu dalda eser vermiştir.
1- Ebu'l-Fadl Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî: Tezkiretu'l-Mevzûât.
2- Ebu Abdillah el-Hüseyn İbnu İbrahim İbni Hüseyn el-Cûzekî'nin (543/1148) Kitâbu'l-Mevzû'ât mine'l-Ehâdîsi'l-Merfû'ât.
3, 4, 5- Ebu'l-Ferec Abdurrahmân İbnu Ali İbni'l-Cevzî'nin (751/1350) el-Mevzû'âtu'l-Kübrâ'sı. Bu eser bu dalda yapılan en hacimlî eserlerden biridir. Ancak, İbnu'l-Cevzî müteşeddid mizacıyla nazarına çarpan ilk karineye dayanarak, araştırma yapmadan hadîslere mevzu damgasını vurmakta aceleci olmuş, verdiği hükümlere itibar edilmemiştir. Onun kitabında gerçekten mevzu olan hadîslerin yanında zayıf ve hatta hâsen ve sahîh olan hadîsler de mevcuttur ve hepsi mevzu damgasını yemiştir.
Bu sebeple Celâleddin Suyûtî hazretleri bu kitabın hadîslerini teker teker yeni baştan inceleyerek gerçek durumlarını ortaya koymuş, İbnu'l-Cevzî'nin hükümde isabet ettiği hadîsleri te'yîd ederken hata ettiği hadîslerde de hata sebebini belirtmiştir.
Bu eserin adı el-Leâli'l-Mesnû'a fî Ehâdîsi'l-Mevzû'a'dır. Suyûtî, Mukaddime kısmında İbnu'l-Cevzî'nin eserinin istifade dışı olduğunu belirtir.
Bu iki eseri, yeni bazı ilâvelerle, İbnu Arrâk diye meşhur Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed el-Kinânî (v. 963/1555) birleştirmiş ve hadîsleri de öbür iki kaynakta olduğu üzere fikhî mevzularına göre tanzîm etmiştir. Eserin adı Tenzîhü'ş-Şerî'ati'l-Merfû'a ani'l-Ahbâri'ş-Şenî'ati'l-Mevzûa'dır. Eser matbûdur ve baş kısmında yer alan mevzuat çalışmaları ve hadîs uyduranların tanıtılmasıyla ilgili kısım, esere ayrı bir değer kazandırmıştır. İbnu Arrâk eseri tamamlayınca Kanunî Sultan Süleyman'a ihdâ etmiştir.
6, 7- Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed Sultân el-Herevî'nin (ki el-Kârî diye meşhurdur) (v. 1014/1605) Tezkiretu'l-Mevzû'ât'ı, buna Esrâru'l-Merfû'a fi Ahbâri'l-Mevzû'a da denmektedir (Beyrut 1971). Aliyyü'l-Kâri'nin mevzuat üzerine başka telifleri de var, el-Masnu fi Ma'rifeti'l-Hadîsi'l-Mevzû da burada zikre değer.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/300-301.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Meşhur Hadisin Hükmü:

Haber-i meşhur, ekseriyete göre, tıpkı haber-i vâhid'in a'ziz ve ferd çeşitlerinde olduğu üzere, ilm-i zannî ifâde eder. Bazıları yakîn ifade eder demişlerdir. Tevatür'ü açıklarken de belirttiğimiz gibi, "yakîn değil tuma'nine ifâde eder" diyen de olmuştur. Tuma'nîne, yakîn'le zan ortası bir mertebedir. Bu görüş müteahhirîn'in müşterek görüşüdür. Netice olarak haber-i meşhurla sâbit olan bir şeyin inkârı fisk olsa da tekfir îcâb ettirmez.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/78-79.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

207) Kuşluk Namazının Vakti (Kuşluk Namazı Güneşin Yükselmesinden Zeval Vaktine Kadar Kılınabilir. Sıcağın Arttığı, Güneşin İyice Yükseldiği Vakitte Kılmak Daha Sevaptır)

1142. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her tesbih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlîl (lâ ilâhe illallah demek) bir sadaka, her tekbîr bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rek`at namaz bunların yerini tutar."[1]

* İbadet ve hayırlı ameller yapabilmek sağlıklı bir beden ve afiyet içerisinde olmakla mümkündür bu sebeple insan vücudunda bulunan 360 eklem (124. hadise bkz.) ve oynamakta olan hareketli kemik vardır hareket edene tüm bu kemiklerin hepsi için şükretmek üzere her gün her birine bir sadaka vermek gerektiği hadiste bildirilmektedir. Kişinin diliyle söyleyeceği Sübhanallah (Tesbih) elhamdülillah (Tahmid) la ilahe illallah (Tehlil) Allahuekber (Tekbir) lafızlarının her biri birer sadaka yapmış sevabı kazandırır. İyiliği tavsiye ve kötülükten sakındırma da bir sadaka sevabı kazandıran amellerdendir. Yani hayır yolları çoktur. (118 ve 144 nolu hadislere bkz.)[2]

1143. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kuşluk namazını dört rek`at kılar, Allah'ın dilediği kadar da artırırdı.[3]

1144. Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Mekke'nin fethedildiği yıl Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i ziyarete gittim. O sırada yıkanıyordu. Yıkanması bitince sekiz rek`at namaz kıldı. Vakit kuşluk zamanıydı.[4]

* Tüm nafilelerde olduğu gibi bu namazda da kalıplaşmış bir model yok herkes zamana ve durumuna göre 2-4-6-8-10 rekatlarından biriyle de bu nafileyi geri getirebilir.[5]

1145. Zeyd İbni Erkam *radıyallahu anh* kuşluk namazını erken kılan bazı kimseleri gördü de şöyle dedi:
Şüphesiz bunlar da bilirler ki, kuşluk namazını sonraki bir saatte kılmak daha sevaptır. Zira Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Tövbe edip Allah'a dönenlerin (evvâbînin) namazı, sıcaktan deve yavrularının ayağı yandığı zamandır."[6]

* Bu namazın kılınma zamanını daha net belirlemek gerekirse güneşin doğmasından 45 dakika sonrası yani bayram namazı kılınma vaktinden başlayarak öğle namazına yarım saat kalana kadar ki zaman diliminde kılınabilir. Güneş sıcaklığının kumlara ve taşlara fazla tesir ettiği zamanda kılmanın da daha sevap olduğunu öğrenmekteyiz.[7]

---

[1] Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 337.
[3] Müslim, Müsâfirîn 78, 79.
[4] Buhârî, Teheccüd 31; Müslim, Hayz 71, Müsâfirîn 81. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 12; Tirmizî, Vitir 15; Nesâî, Tahâret 143; İbni Mâce, İkâmet 187.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 337.
[6] Müslim, Müsâfirîn 143.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 337.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27: İÇECEK BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø ŞARAP IÇENLERIN SONUÇLARı

1861- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her sarhoşluk veren içkidir, Her içki de haramdır. Her kim şarabı devamlı içerek ölür giderse ahirette sarhoşluk vermeyen şaraptan içemez."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Abdullah b. Amr, İbn Abbâs, Ubâde ve Ebû Mâlik el Eş'arî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Bu hadis değişik şekillerde Nafi' ve İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir.

Mâlik b. Enes, Nafi' ve İbn Ömer'den mevkuf olarak rivâyet etmiştir.

1862- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İçki içen kimsenin kırk gün namazı kabul olmaz. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Yine içki içmeye dönerse Allah kırk gün onun namazını kabul etmez. Tevbe ederse Allah yine tevbesini kabul eder. Yine içki içmeye dönerse Allah kırk gün onun namazını kabul etmez. Tevbe ederse yine tevbesini kabul eder. Dördüncü sefer içki içmeye devam ederse yine kırk gün o kimsenin namazını kabul etmez tevbe etse bile tevbesini de kabul etmez ve ona Cehennem'de içki olarak Habal nehrinden içki içirir. Bunun üzerine Ey Ebû Abdurrahman derdi. Habal nehri nedir? Dedi ki: Cehennemliklerin irinlerinden meydana gelen bir ırmaktır."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Aynı şekilde Abdullah b. Amr ve İbn Abbâs'tan da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø HER SARHOŞLUK VEREN ŞEY HARAMDıR

1863- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e baldan yapılan içkinin durumu soruldu da **"Sarhoşluk veren her şey neden yapılırsa yapılsın haramdır."** (Dârimî, Eşribe: 8; İbn Mâce, Eşribe: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1864- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Her sarhoşluk veren şey haramdır."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ali İbn Mes'ûd, Enes, Ebû Saîd, Ebû Musa, Eşec el Asrî, Deylem, Meymûne, İbn Abbâs, Kays b. Sa'd, Numân b. Beşîr, Muaviye, Vâil b. Hucr, Kurre el Müzenî, Abdullah b. Muğaffel, Ümmü Seleme, Büreyde, Ebû Hüreyre ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir. İkisi de sahihtir. Ayrıca pek çok kişi bu hadisin bir benzerini Muhammed b. Amr'dan, Ebû Seleme'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir. İbn Ömer ve Ebû Seleme'den de aynı hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 3

Ø ÇOĞU SARHOŞLUK VERENIN AZı DA HARAMDıR

1865- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 10)

Tirmizî: Bu konuda Sa'd, Âişe, Abdullah b. Ömer, İbn Ömer ve Havvât b. Cübeyr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Câbir'in rivâyet ettiği bu hadis hasen garibtir.

1866- Âişe (r.anha)'dan rivâyet ettiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her sarhoşluk veren şey haramdır. Bir farak'ı sarhoşluk eden şeyin bir avucu da haramdır."**(Ebû Dâvûd, Eşribe: 5; İbn Mâce, Eşribe: 10)

Tirmizî: Râvîlerden biri başka bir rivâyetle **"Bir içimi bir yudumu"** da haramdır demektedir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Leys b. ebû Süleym ve Rabî' b. Subeyh bu hadisi Ebû Osman el Ensarî'den, Mehdî b. Meymun'un rivâyetine benzer şekilde rivâyet etmişlerdir.

Ebû Osman el Ensarî'nin ismi Amr b. Sâlim olup aynı zamanda Ömer b. Sâlim de denmektedir.

BÖLÜM: 4

Ø TOPRAK KAPLARDA ŞARAP HALINE GELEN (ŞıRA) HARAM KıLınMıŞTıR

1867- Tâvus (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. İbn Ömer'e bir adam gelerek **"Rasûlullah (s.a.v.), toprak kaplarda ekşitilen şıra (bira)'yı yasakladı mı?** diye sordu İbn Ömer'de **"Evet"** cevabını verdi.

Tavus diyor ki: Vallahi bunu İbn Ömer'den bizzat işittim. (İbn Mâce, Eşribe: 15; Ebû Dâvûd, Eşribe: 12)

Şıra: *Bir miktar kuru üzüm, hurma gibi maddeleri bol su ile içecek hale getirmektir.*

Tirmizî: Bu konuda İbn ebî Evfâ, Ebû Saîd, Süveyd, Âişe, İbn-ü Zübeyr ve ibn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø SU KABAĞıNDA, HURMA KÜTÜĞÜ KABıNDA VE TOPRAK KAPLARDA ŞıRA YAPıLMASıNıN VE BEKLETILMESININ YASAKLıĞı

1868- Amr b. Mürre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zâzân'dan işittim şöyle diyordu: İbn Ömer'e Rasûlullah (s.a.v.)'in içinde şıra yapılmasını yasakladığı kaplardan sordum. Bunu bize kendi terimleriyle anlat ve bizim anlayabileceğimiz şekilde izah et dedim.

İbn Ömer'de dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.),**"Hanteme'yi"** yasakladı, hanteme topraktan yapılan kaptır. **"Dübba'yı"** yasakladı, Dübba; Su kabağıdır. **"Nakîr'i"** yasakladı, Nakîr; hurma kütüğünün oyularak kap haline getirilmesidir. **"Müzeffet'i"** yasakladı, Müzeffet; içerisi ziftle kaplanmış kaplardır. Şıranın diğer (tulum) gibi kaplarda yapılmasını emretti. (İbn Mâce, Eşribe: 13; Ebû Dâvûd, Eşribe: 7)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ali, İbn Abbâs, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Abdurrahman b. Ya'mur, Semure, Enes, Âişe, Imrân b. Husayn, Âiz b. Amr, Hakem el Gıfârî ve Meymûne'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø HER TÜRLÜ KAP IÇERISINDE ŞıRA YAPıLABILIR

1869- Süleyman b. Büreyde'nin babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizi, bazı kaplarda şıra yapmaktan yasaklamıştım. Hiçbir kap hiçbir şeyi ne helal nede haram kılar. Her sarhoşluk veren haramdır."** (İbn Mâce, Eşribe: 13; Ebû davud, Eşribe: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1870- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), değişik kaplarda şıra yapmayı yasaklamıştı. Ensâr bizim bunlardan başka kabımız yoktur diye şikayette bulundular. Bunun üzerine: **"O halde sakıncası yok"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Etıme: 4)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø ŞıRA YAPıLDıKTAN SONRA BIRGÜN IÇINDE IÇILMELIDIR FAZLA BEKLETILIRSE SARHOŞLUK VERECEK HALE GELIR

1871- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in tulumlar içersine şıra kurardık tahliye deliği bulunan tulumun ağzı bağlanırdı. Sabahleyin kurduğumuz şırayı akşam içerdi, akşam şırayı kurardık sabah içerdi."** (İbn Mâce, Eşribe: 12; Ebû Dâvûd, Eşribe: 7)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Ebû Saîd ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu şekilde Yunus b. Ubeyd rivâyetiyle bu hadisi tanımaktayız. Bu hadis aynı şekilde değişik yollarla Âişe'den rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 8

Ø ŞARAP (IÇKI) YAPıLAN HUBUBAT ÇEŞITLERI

1872- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Buğdaydan içki yapılır. Arpadan içki yapılır. Hurmadan içki yapılır."** (Ebû davud, Eşribe: 4; Dârimî, Eşribe: 13)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

1873- Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Buğdaydan içki yapılır…"** aynı hadisi söyledi.

1874- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre: **"Buğdaydan içki yapılır…"** aynı hadisi aktarmıştır.

Bu hadis İbrahim b. Muhâcirin rivâyetinden daha sağlamdır. Ali b. Medînî diyor ki: Yahya b. Saîd: İbrahim b. Muhâcir hadis konusunda pek sağlam değildir.

Bu hadis değişik şekillerde Şa'bî ve Numân b. Beşîr'den de rivâyet edilmiştir.

1875- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Çoğunlukla şu iki ağaçtan yapılır; Hurma ve üzüm."** (İbn Mâce, Eşribe: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Kesîr es Suheymî; Uberî'dir, ismi: Yezîd b. Abdurrahman b. Gufeyle'dir. Bu hadisi Şu'be İkrime b. Ammâr'dan rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 9

Ø HURMA KORUĞU ILE OLGUN HURMA BIRLIKTE ŞıRA YAPıLıR Mı?

1876- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), hurma koruğu ile hurmanın birlikte şıra yapılmasını yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1877- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), hurma ile hurma koruğunun birbirine karıştırılarak şıra yapılmasını yasakladı. Kuru üzüm ile hurmanın birbirleriyle karıştırılarak şıra yapılmasını yasakladı toprak kaplarda şıra yapılmasını da yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 9)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Enes, Ebû Katâde, İbn Abbâs, Ümmü Seleme ve Ma'bed b. Ka'b'ın anasından da hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø ALTıN VE GÜMÜŞ KAPLARDA YEME IÇMENIN YASAKLıĞı

1878- Hakem (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn ebî Leylâ'nın şöylece aktardığını kendisinden işittim: "Huzeyfe su istedi birisi ona gümüş kapla su getirince kabı ona fırlattı ve dedi ki: Bundan yasakladığım halde bu işten vazgeçmediği için attım. Oysa Rasûlullah (s.a.v.): **"Altın ve gümüş kaplarda yeyip içmeyi, ipek ve atlas kumaşlardan giymeyi yasaklamıştır. Bunları kullanmak dünyada kafirler içindir, Ahirette sadece sizler içindir"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Eşribe: 17; İbn Mâce, Eşribe: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ümmü Seleme, Berâ ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø AYAKTA SU IÇILEBILIR MI?

1879- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), kişinin ayakta su içmesini yasakladı. Yemek yemek nasıldır? Denilince; O daha kötüdür"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Eşribe: 13; İbn Mâce, Eşribe: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1880- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında; yolda yürürken yerdik, ayakta da içerdik."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 13; İbn Mâce, Eşribe: 21)

Tirmizî: Bu hadis Ubeydullah b. Ömer'in, Nafi' ve İbn Ömer'den rivâyeti olarak sahih garibtir. Imrân b. Cerir bu hadisi Ebû'l Yûzerî'den ve İbn Ömer'den rivâyet etmiştir. Ebû'l Yûzerî'nin ismi: Yezîd b. Atarid'tir.

1881- Carûd b. Muallimî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.): **"Ayakta içmeyi yasaklamıştır."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 13; İbn Mâce, Eşribe: 21)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garib hasendir. Pek çok kimse bu hadisi Saîd'den, Katâde'den, Ebû Müslim'den, Carut'dan rivâyet etmişlerdir. Katade'den, Yezîd b. Abdullah b. Şıhhîr'den, Ebû Müslim'den ve Carûd'tan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle söylediği de rivâyet edilmiştir: **"Müslümanın yitiği ateş korudur."**

Carûd, İbn'ül Muallah el Abdî olup Peygamber (s.a.v.)'in yakınlarındandır. Carûd b. Alâ da denilir. Doğru olanı İbn'ül Mualla'dır.

BÖLÜM: 12

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) AYAKTA BIRŞEYLER IÇMIŞ MIDIR?

1882- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), zemzemi ayakta içmiştir."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 13; İbn Mâce, Eşribe: 21)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Sa'd, Abdullah b. Amr ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1883- Amr b. Şuayb'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i ayakta ve oturduğu halde içerken gördüm."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 13; İbn Mâce, Eşribe: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 13

Ø SU VE BENZERI ŞEYLERI ÜÇ NEFESTE IÇMEK

1884- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), bir kaptan su içerken; üç kere nefes alarak içer ve bu şekilde içmek daha kandırıcı ve sıhhîdir"** buyururdu. (İbn Mâce, Eşribe: 18; Dârimî, Eşribe: 20)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Hişâm ed Destevâî bu hadisi Ebû Isam'dan, Enes'den rivâyet etmiştir. Azre b. Sabit'de, Sümâme vasıtasıyla Enes'den rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), su içerken üç defa nefes alırdı."**

Aynı şekilde Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Azre b. Sabit el Ensarîyye'den, Sümâme'den ve Enes b. Mâlik'den rivâyet ederek; **"Rasûlullah (s.a.v.) bir kaptan su içerken üç kere nefes alırdı"** demektedir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1885- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Develer gibi bir solukta içmeyin iki veya üç nefeste için içeceğinizde Bismillah deyin içmeyi bitirdiğinizde ise Elhamdülillah deyin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Yezîd b. Sinan el Cezerî; Ebû Ferve er Ruvahî'dir.

BÖLÜM: 14

Ø SU VE BENZERI ŞEYLERI ÜÇ SEFERDE IÇIP IKI NEFES ALMAK

1886- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), (kaptan su) içerken iki nefes alırdı."** (Ebû davud, Eşribe: 20)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Rişdîn b. Küreyb rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Abdullah b. Abdurrahman'a (Ebû Muhammed), Rişdîn b. Küreyb'i sordum. O'mu yoksa Muhammed b. Küreyb mi daha sağlamdır dedi ki: İkisi de birbirinden farksızdır, ama ben Rişdîn b. Küreyb'i tercih ederim.

Bunu Muhammed b. İsmail'e sordum, dedi ki: Muhammed b. Küreyb, Rişdîn b. Küreyb'den daha fazla tercih edilir. Benim görüşümde, Ebû Muhammed, Abdullah'ın dediği gibidir. Rişdîn b. Küreyb daha yaşlı ve tercih edilir. İbn Abbâs'a ulaşmış ve onu görmüştür. Bunlar iki kardeştirler. İkisi de münker, hoş karşılanmayan hadisler rivâyet ederler.

BÖLÜM: 15

Ø IÇILEN KABıN IÇERISINE ÜFLEMEMEK

1887- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) içecek kabın içerisine üflemeyi yasakladı. Bunun üzerine bir adam; kabın içerisine çerçop görüyorum dedi. Rasûlullah (s.a.v.) onları dök buyurdu. O adam bir nefeste kanmıyorum deyince: "O halde su kabından ağzını uzaklaştır ve nefes al"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Eşribe: 20; İbn Mâce, Eşribe: 24)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1888- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), içecek kabın içerisine üflemeyi ve kabın içine nefes almayı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 20; İbn Mâce, Eşribe: 24)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 16

Ø KABıN IÇERISINE ÜFLEMEMEK

1889- Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz bir şey içerken kabın içerisine nefes almasın."** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 20; İbn Mâce, Eşribe: 24)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø TULUMLARıN AĞZıNDAN SU IÇMENIN YASAKLANMASı

1890- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle aktarmıştır: **"Su tulumlarının ağzını dışarı kıvırıp oradan bir kaba boşaltmaksızın içmekten yasaklandık."** (Yani içi görülmeyen kaplara ağzı dayamak suretiyle içmek yasaklanmıştır) (Dârimî, Eşribe: 19; Ebû Dâvûd, Eşribe: 15)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø ZARURET DURUMLARıNDA TULUMLARıN AĞZıNDAN SU IÇILEBILIR

1891- Abdullah b. Enîs (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in asılı bir tuluma kalkıp ağzını oraya dayamak suretiyle su içtiğini gördüm."** (İbn Mâce, Eşribe: 20; Dârimî, Eşribe: 19)

Tirmizî: Bu konuda Ümmü Süleym'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadisin senedi sağlam değildir. Abdullah b. Ömer el Umerî'nin hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir. İsa'dan hadis işitip işitmediğini de bilmiyorum.

1892- Kebşe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana gelmişti, derken asılı duran bir tulumun ağzından su içmişti; Ben de kalkıp onun içtiği tulumun ağzını hatıra olsun diye kesmiştim."** (İbn Mâce, Eşribe: 20; Dârimî, Eşribe: 19)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Yezîd b. Câbir, Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'in kardeşidir ve Abdurrahman'dan önce vefat etmiştir.

BÖLÜM: 19

Ø IÇME SıRASı SAĞ TARAFTAN BAŞLAR VE DEVAM EDER

1893- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e içerisine su karıştırılmış bir süt getirildi o anda Rasûlullah (s.a.v.)'in sağ tarafında bir bedevî solunda ise Ebû Bekir bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) içti ve sağındaki bedeviye verdi ve sağdan sıra ile içilsin buyurdu."** (Dârimî, Eşribe: 18; İbn Mâce, Eşribe: 22)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs, Sehl b. Sa'd, İbn Ömer ve Abdullah b. Büsr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø SU DAĞıTAN KIMSE EN SON KENDISI IÇER

1894- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir topluluğa su dağıtan kimse en son içer."** (İbn Mâce, Eşribe: 26; Dârimî, Eşribe: 28)

Tirmizî: Bu konuda İbn ebî Evfâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), TATLı VE SOĞUK ŞEYLERI SEVERDI

1895- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in en çok sevdiği içecek tatlı ve soğuk içeceklerdi."** (Müsned: 22971)

Tirmizî: Pek çok kişi bu hadisi İbn Uyeyne'den burada olduğu gibi Ma'mer'den, Zührî'den, Urve'den, Âişe'den rivâyet etmişlerdir. Sahih olan Zührî'den mürsel olarak rivâyet edilendir.

1896- Zührî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi içecek daha lezzetlidir? Diye soruldu. Dedi ki: **"Tatlı ve soğuk olanı."** (Müsned: 22971)

Tirmizî: Abdurrezzak böylece Ma'mer'den, Zührî'den mürsel olarak rivâyet etmiştir. Bu İbn Uyeyne'nin hadisinden daha sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kütüb-i Sitte

Bu tabir aşağıdaki usûl (ana kitaplar) hakkında kullanılır:
1- Sahih-i Buhârî
2- Sahih-i Muslim
3- Nesâî'nin "Sunen"i
4- Ebû Dâvûd'un "Sunen"i
5- Tirmizî'nin "Sunen"i
6- İbn Mâce'nin "Sunen"i

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Azîz Hadis:

Bu, her tabakada en az iki râvisi olan hadîsdir. Daha teknik tarifiyle ibtidadan intihaya kadar râvisi ikiden az olmayan haberdir. Şu halde herhangi bir tabakada iki raviye sahipken diğer tabakalarda daha fazla râviye sâhip olsa hatta hadd-i tevâtüre ulaşsa o habere yine azîz denir.
Yalnız şurası da var ki, meşhur ve azîz haberde sahâbe tabakasında üç veya iki râvi şart tutulmamıştır. Umumiyetle muhaddisler ilk tabakada tek râvi de olsa, sonraki tabakaların durumuna bakarak rivâyete meşhûr veya azîz demişlerdir.Bir hadîse aziz-i meşhur dendiği de olur. Bu ilk tabakada iki râvisi olduğu halde sonradan çok râvizi olan hadîslere verilen bir unvandır. *"Biz kıyamet günü, önce gelen sonuncular olacağız"* hadîsi buna misaldir. Çünkü bunu sahâbe'den Huzeyfe İbnu'l-Yemân ile Ebu Hüreyre (radıyallahu anhüma) rivâyet ettiği halde sonradan bunu yedi Tâbiî rivâyet etmiştir. Böylece hadîs birinci tabakada azîz iken arkadan meşhur olmuştur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİ YEDİNCİ HADİS

İYİLİK VE GÜNAH

Nevvas bin Sem'an (r.a.)'dan rivayet edildi ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "İyilik güzel ahlaktır, günah: Nefsinde yerleşip de insanların ona vakıf olmasından hoşlanmadığın şeydir." Bunu Müslim rivayet etti. Vabisa bin Mabed (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: "Ben Rasululllah (s.a.v.)'e geldim, buyurdu ki:
"İyilik ve günahtan sormak için mi geldin?"
"Evet" dedim. Buyurdu ki:
"Kalbinden fetva iste. İyilik: Nefsin kendisine mutmain olduğu, kalbin kendisine mutamain olduğu şeydir, kötülük: İnsanlar sana fetva verseler de verseler de nefis de yerleşip, göğüste gelip giden (yerleşmeyen) bir şeydir."1 ?eyh rahimehullah2 dedi ki: Hadis hasendir, bize imam Ahmed ile Darimi'nin Sünen'inden rivayet edidi. Nevvas bin Sem'an'ın hadisine gelince, Müslim onu Muaviye bin Salih rivayetiyle tahric etti, o da Abdurrahman bin Habib bin Nüfeyr'den, o da babası Nevvas'tan rivayet etti. Muaviye bin Abdurrahman ve babasının hadisini yalnızca Müslim tahric etti, Buhari tahric etmedi. (S:21) Vabisa hadisine gelince imam Ahmed Hammad bin Seleme yoluyla tahric etti, o da Zübeyr bin Abdusselam'dan rivayet etti, o da Eyyub bin Abdullah bin Mikriz'den, O da Vabisa bin Mabed'den rivayet etti, dedi ki: Rasululllah (s.a.v.)'e geldim, iyilik ve kötülükten hibir şey bırakmakdan sormak istiyordum, bana buyurdu ki:
"Yaklaş ey Vabisa" ona yaklaştım, hatta dizlerim onun dizlerine dokundu ve buyurdu ki: "Ey Vabisa sormak için geldiğini bana sor sana haber vereceğim" dedim ki:
"Ey Alah'ın rasulü, bana haber ver" buyurdu ki:
"Sen bana iyilik ve kötülükten sormak için mi geldin?"
"Evet" dedim. Üç parmağını topladı onunla göğsüme vuruyor ve:
"Ey Vabisa nefsinden fetva iste, iyilik: Nefis ve kalbin kendisine mutmain olduğu şeydir, kötülük: İnsanlar sana fetva verseler, verselerde kalpte karar kılıpta göğüste yerleşemeyen şeydir."
İmam Ahmed'in diğer bir rivayetinde de: Zübeyr bunu Eyyub'tan duymamış ve demiş ki: Onunla oturanlar bana anlattı, ve ben onu gördüm, bu hadiste iki durum var ikisi zayıflığını gerektiriyor. Birincisi: Eyyub ve Zübeyr arasındaki kopukluk, çünkü o işitmediği kavimden rivayet etmiştir. İkincisi: Bu Zübeyr'in zayıflığı, Darekutni dedi ki: Münkerhadisler rivayet etti, yine ibni Hibban da onu zayıf saydı, akat onu Eyyub bin Abdusselam diye isimlendirdi, isminde hata etti, yine başka bir şekildeVabisa yoluyla imam Ahmed'in yine Muaviye bin Salih rivayetiyle tahric ettiği onun da Ebu Abdullah es-Sülemi'den şöyle dediğini rivayet etti "Vabise'yi duydum dedi ki.... ve hadisi kısa olarak zikretti" Lafzı şöyledir, dedi ki: "İyilik: Kendisi için göğsün inşirah olduğu (genişlediği, huzur duyduğu) şeydir, kötülük: İnsanlar ona fetva verse de senin göğsünde yerleşen şeydir." Bu Sülemi hakkkında Ali bin Medini dedi ki: O meçhuldür. Bunu Bezzar ve Darekutni'de tahric etti.3 O ikisinin yanında Ebu Abdillah el-Esedi'dir ve Bezzar dedi ki: "Onu isimlendiren bir kimse bilmiyoruz, bazı rivayetlerde Muhammed diye isimlendirildi." Abdul Ğaniy bin Said el-Hafiz dedi ki:"Eğer birisi O Muhamed bin Baid el-Maslub dese, bunu reddetmezdim, bu Maslub zındıkdan dolayı Mansur'un astırdığıdır o yalan ve uydurmacılıkla meşhurdur, fakat Vabisa'nın zamına yetişmemiştir, Allah en iyisini bilir."8
8(1) Hadis hasendir, Ahmed ve darimi güzel bir isnatla tahric etti, yine Taberani Kebir'de ve Ebu Ya'la tahric etti.
(2) Yani Nevevi kırk hadisinde söyledi, S: 65.
(3) Hadis zayıftır.
Bu hadis Peygamber (s.a.v.)'den bir çok yollarla rivayet edildi, bazı yolları güzeldir, imam Ahmed ve ibni Hibban Yahya bin Kesir yoluyla tahric etti, o da Zeyd bin Selam'dan, o da dedesi Mamtur'dan, o da Ebu Ümame'den şöyle dediğini rivayet etti:
"Bir adam dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü günah nedir?" buyurdu ki:
"Göğsünde bir şey yerleşirse onu terk et"4, Müslim'in şartı üzere bunun isnadı güzeldir, çünkü Yahya bin Kesir'in Zeyd bin Selam'dan rivayetle hadisini tahric etti. Yahya bin Muayn inkar etse de Ahmed ondan işittiğini isbat etti. İmam Ahmed Abullah bin Ala bin Zebr'den şöyle dediğini tahric etti: Müslim bin Mişkem'in şöyle dediğini işittim:"Ebu Sa'lebe el-Huşeni'nin şöyle dediğini işittim: Dedim ki:
"Ey Allah'ın rasulü, bana helal ve haram olanı haber ver" buyurdu ki:
"İyilik:Nefsin kendisinde sukunet bulunduğu, kalbin mutmain olduğu şeydir, kötülük: Fetvacılar fetva verse de nefsin sükunet bulmadığı, kalbin mutmain olmadığı şeydir."Bu isnad yine güzeldir, Abdullah bin Ala bin Zebr meşhur güvenilirdir, Buhari ondan tahric etti, yine Müslim bin Müslim'de güvenilirdir.
(4) Hadis sahihtir, Ahmed ve ibni Hibban sahihinde tahric etti, ibni'l Mübarek Zühd'de tahric etti.

Bu hadis Peygamber (s.a.v.)'den birçok yollarla rivayet edildi bazı yolları güzeldir imam Ahmet ve ibni Hibban Yahya bin Kesir yoluyla tahric etti Zeyd bin Selam'dan o da dedesi Mantur'dan oda Ebu Ümame'den şöyle dediğini rivayet etti: "Bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın rasulü günah nedir?", buyurdu ki:
"Göğsünde bir şey yerleşirse onu terket."4 Müslim'in şartı üzere bunun isnadı güzeldir, çünkü Yahya bin Kesir'in Zeyd bin Selam'dan rivayetle hadisini tahric etti. Yahya bin Muayn inkar etsede Ahmed ondan işittiğini isbat etti. Tabarani ve başkası zayıf bir isnatla Vasile bin Eska (r.a.)'dan şöyle dediğini tahric etti Peygamber (s.a.v.)'e:
"Senden sonra başkasına bir daha sormayacağım bir şey hakkında bana fetva ver" dedim. Buyurdu ki:
"Nefsinden (gönlünden) fetva iste" dedim ki:
"Bu benim için nasıl olacak" buyurdu ki:
"Elini kalbinin üzerine koy, çünkü kalp helal için sukunet bulur, haram için sukunet bulmaz."1 Yine buna benzer zayıf bir isnatla Ebu Hureye'den rivayet edilir. İbni Lehia Yezid bin Ebi Habib'ten kendisine Süveyd bin Kays'ın Abdurrahman bin Muaviye'den haber verdiğini rivayet etti: "Bir adam Peygamber (s.a.v.)'e sordu ve dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasulü bana ne helal ne haramdır?" Bunu üç kere tekrarladı, bütün hepsinde Peygamber (s.a.v.) susuyordu, sonra buyurdu ki:
"Soran nerede?"
"Ben, ya Rasulullah" dedim, (Peygamber (s.a.v.) parmağıyla işaret ederek):
"Kalbinin kabul etmediğini terk et". Bunu Ebu'l Kasım el-Beğavi Mucem'inde tahric etti ve dedi ki: Ben Abdurrahman bin Muaviye'nin Peygamber (s.a.v.)'den duyup duymadığını bimiyorum, onun bu hadisten başka hadisini de bilmiyorum.
(S:23) Derim ki: OAbdurrahman9 bin Muaviye bin Hadic'tir, ibnil Mübarek'in Zühd kitabında mensub olarak geldi ve Abdurrahman tabiidir, meşhurdur, hadisi mürseldir. İbni Mesud (r.a.)'dan sahih olarak şöyle dediği rivayet edildi: Günah kalplerin toplayıcıdır, imam Ahmed bununla delil getirdi, bunu Cerir'den, o da Mansur'dan, o da Muhammed bin Abdurrahman'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah dedi ki: Kalplerde tesir bırakan şeylerrden sakının, kalbinde tesir bırakan şeyi terk et. Ebu'd-Derda dedi ki: Hayır sukunet içeisindedir, şer şüphe içerisindedir.2 Munkatı bir vecihle ibni Mesud rivayet etti ki, kendisine denildi ki:
"Kalbimizde yerleşip de helal mi, haram mı olduğunu bilmediğimiz şey hakkında görüşün nedir?" dedi ki:
"Vesveselerden sakının, onlar günahtır, hakk ve hazz mana olarak birbirine yakındır manası kalbe darlık, sıkıntı, hoşnutsuzluk ve nefret vererek tesir eden şeydir."Bu hadisler iyilik ve kötülüğün tefsirini kapsamıştır, bazısı da helal ve haramın tefsiri hakkındadır. Nevvas bin Seman hadisinde Peygamber (s.a.v.) iyiliği güzel ahlak diye tefsir etti, Vabisa ve başkasının hadisinde de kalbin mutmain olduğu şey diye tefsir etti, yine Ebu Salebe hadisinde helal ve haramı böyle tefsir etti.
9(1) Hadis zayıftır, Taberani Kebir'de ve Ebu Ya'la tahric etti, senedinde Ubeyd bin el-Kasım var, o metruktür, Ala bin Salebe meçhuldür.
(2) Bu Ebu'd-Derda'nın sözündendir.
İyiliği tefsirinde ihtilaf edildi, çünkü iyilik iki itibarla iki manaya gelir, birincisi yaratıklara muamele ve onlara iyilik etme itibarıiyle, belki bazen anne babaya iyilikle özel kılınmıştır, denilir ki: Birrül validen, çoğu zaman genellikle yaratıklara iyilik etmek olarak kullanılır. İbni'l Mübarek bir kitap tasnif etti ve ona: "Kitabulbirri ves sıla" ismini verdi. Yine Buhari ve Tirmizi de: "Kitabul birri ves sıla" vardır, bu kitap (S:24) genel olarak yaratıklara iyiliği içeriyor, anne babaya iyilik diğerlerinden önde tutulluyor. Behz bin Hakim hadisinde babasından o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:
"Ya Rasulullah,
kime iyilik yapayım." Buyurdu ki:
"Annene" dedim ki:
"Sonra kime?" buyurdu ki:
"Babana" dedi ki:
"Sonra kime?" buyurdu ki:

“Sonra en yakın olana.”3 Peygamber (s.a.v.)’in şu hadisi de bu manadandır: “Haccı mebrurun (çok farklı manaları var, birisi kabul olunmuş hac demektir) mükafatı ancak cennettir.”4 Müsned’de5 Peygamber (s.a.v.)’e birril hacdan (haccı merurdan) soruldu, buyurdu ki: “Yemek yedirmek ve selamı yaymaktır”, diğer bir rivayette de buyurdu ki: “Güzel sözdür.”69

İbni Ömer (r.a.) diyordu ki:“İyilik kolay bir şeydir, güler yüz ve yumuşak sözdür.”7 Birr takva ile beraber kullanıldığı zaman, Allah Teala’nın şu kavlinde olduğu gibi: (Birr (iyilik) ve takva üzerine yardımlaşın) (Maide: 5/2) İyilikle murad: Yaratıkara iyilikle muamele olabilir, takva ile de murad:Hakka taatı ve haramlarından sakınmayla muamele etmek olabilir. Birr ile:Farzların yapılması, takva ile de haramlarından sakınmayla muamele etmek olabilir. Birr ile: Farzların yapılması, takva ile de haramlardan kaçınılması murad edilebilir, Allah teala buyurdu ki: (Günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın) (Maide: 5/2) Günah ile:Masiyetler, udvan ile de: Yara zulüm, isim ile: Zina, hırsızlık ve içki içmek gibi zatı itibariyle haram olan, udvan ile de:İzin verilmiş şeyi aşıp yasaklanana gitmektir. (S:25) Kısas ile öldürülmesi mübah olanı ve olmayanı da öldürmek, zekat ve benzeri şeyden farz olandan daha fazla almak, hadlerde emredilenden fazla yapmak vb. gibi.

(3) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari Edebul Müfred’de, Ebu Davud, Tirmizi ve Taberani Kebir’de tahric etti, Hakim doğruladı.

(4) Hadis sahihtir, Malik Muvatta’da, Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace tahric etti.

(5) Hadis zayıftır, Ahmed müsnedinde Cabir’den tahric etti, senedinde Muhammed bin Sabit var, zayıftır.

(6) Hadis sahihtir, Hakim Cabir’den tahric etti, yine Taberani Evsat’ta güzel bir isnata tahric etti.

(7) Haraiti Mekarimil Ahlak’ta tahric etti.

Birr’in manalarından ikinci mana: Zahiri ve batını bütün taatler murad edilmiş olabilir, Allah Teala’nın şu kavli gibi: (Fakat iyilik o kimsenin yaptığıdır ki, Allah’a ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır. Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekat verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşti doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır) (Bakara: 2/177) Rivayet edildi ki: İmandan soruldu ve bu ayeti okudu.2 Bu mana ile Birr’in içine Allah’a, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman gibi batını taatler ve Allah’ın sevdiği yerlere mallardan harcamak, namaz kılmak, zekat vermek, sözde durmak, hastalık, fakirlik gibi kadere ve taata karşı sabır göstermek gibi zahiri taatta girer.

Peygamber (s.a.v.)’in Nevvas hadisindeki cevabı bütün bu hasletlerin tamamını kapsayabilir, çünkü güzel ahlakla şeriatın ahlakıyla ahlaklanmak murad edilebilir, Allah Teala’nın Rasulüne: (Muhakkak ki sen büyük bir ahlak üzeresin)3 buyurduğu gibi, Allah’ın kullarını edeblendirdiği edeblerle edeblenmek murad edilebilir. Ayşe (r.a.) dedi ki: “Onun ahlakı Kuran idi.4 Yani onun edebleriyle edebleniyor, emirleriyle amel ediyor, yasaklarından kaçınıyordu, Kuran ile amel onun ahlakı ve kendisinden ayrılmayan tabiatı olmuştu, bu ahlakın en güzeli ve en şereflisidir. Dinin tamamı güzel ahlaktır” denildi. Vabisa hadisinde buyurdu ki: “Birr: Kalbin ve gönlün kendisine mutmain olduğu şeydir”, bir rivayette de: (Göğsün kendisine inşirah bulduğu (genişlik bulduğu) şeydir.” (Kalem: 68/4) Ebu Salebe hadisinde olduğu gibi helal da bu şekilde tefsir edildi. (S:26) Bu Allah’ın kullarını hakkı bilme, onda sukunet bulma ve kabul etme üzerine yaratmıştır, tabiatlarında onun sevgisini odaklaştırmıştır, onun zıddından nefreti yerleşmiştir, bu İyad bin Himar hadisindeki şu kavle de girebilir: “Ben kullarımı hanif (batıldan hakka meyilli) olarak yarattım, şeytanlar onlara geldiler ve onları dinlerinden çevirdiler, kendilerine helal kıldığımı onlara haram kıldılar, Allah’ın kendilerine bir delil indirmediği halde bana ortak koşmalarını onlara emrettiler.”5 “Hayvanın ayılardan selametli (sağlam) hayvan doğurduğu gibi, siz hiç kulağı, burnu kesik olanı gördünüz mü, her çocuk fitrat üzere doğar, anne babası onu yahudileştirir, hristiyanlaştırır veya mecusileşirir.6 Ebu Hureyre (r.a.) dedi ki: İsterseniz şu ayeti okuyun: (Allah’ın insanları yaratmış olduğu fitrat üzere, Allah’ın yaratışında değişme yoktur) (Rum: 30/30)

Bunun için Allah emrettiği şeyi maruf, nehyettiği şeyi münker diye isimlendirdi, Allah Teala buyurdu ki: (Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri fenalık ve azgınlığı da yasaklar) (Nahl: 16/90) Rasul (s.a.v.)’in sıfatı hakkında buyurdu ki: (Onlara temiz olanları helal, pisleri de haram kılıyor) (A’raf: 7/157) zikriyle müminlerin kalplerinin mutmain olacağını haber verdi, iman nuru giren ve onunla genişleyen kalp hakile suur bulur (rahatlar), onunla mutmain olur, onu kabul eder, batıldan nefret eder, hoşlanmaz ve kabul etmez.10

Muaz bin Cebel dedi ki:Hakimin (hikmetli konuşan) kaymasından sizi sakındırıyorum, çünkü şeytan Hakim’in dili üzere sapık kelime söyleyebilir, münafikta hak öz söyleyebilir. Muaz’a denildi ki:

“Hakimin sapık söz söyleyebildiğini, münafığın hak söz söyleyebildiğini bana ne bildirir?” Dedi ki:

“Evet, bu nedir denilen hakimin batıl sözlerinden sakın, bu seni ondan uzaklaştırmasın, belki geri döner, hakkı işitince uyar, (S:27) çünkü hak üzerinde nur vardır, bunu Ebu Davud tahric etti.10 Yine onun bir rivayetinde ona denildi ki:Bu sözle neyi murad etti denecek kadar, sözü sana karışık gelirse, şeklindedir. Bu basiretli mümine göre hak ile batılın karışık olmayacağına delildir bilakis mümin üzerinde bulunduğu nur ile hakkı bilir, kalbi onu kabul eder ve batılı kabul etmez, ondan nefret eder. Peygamber (s.a.v.)’in şu kavli de bu manadandır: “Ahir zamanda sizin ve babalarınızın duymadığı şeyleri size anlatan bir kavim olacaktır, onlardan sakının.”11 Yani onlar müminlerin kalplerinin kabullenmeyeceği ve bilmediği şeyleri söylerler. “Sizin ve babalarınızın” sözü müminlerin anında bilgisi üzerinden uzun zaman geçmiş olan şeyin hak olduğuna işarettir, fakat bundan sonra bundan sonra ortaya çıkarılan şeylerin itiraz edilecek ve kendisinde hayır olmayan şeyler olduğuna işarettir.

10(1) Bakara: 2/177.

(2) Hadis munkatıdır, Mücahid’den, o da Ebu Zer’den ibni Ebi Hatim ve Abd bin Humeyd, İshak bin Raheveyh ve ibni Mirdeveyh tahric etti, munkatı oluşunun sebebi Mücahid Ebu Zer’e yetişmemiştir.

(4) Hadis sahihtir, ibni Cerir Taberi, Müslim, Ebu Davud ve Nesai Ayşe (r.a.)’den tahric etti, ibni Hibban doğruladı.

(5) Hadis sahihtir, Müslim İyad bin Himar el-Mecaşii’den tahric etti.

(6) Hadis sahihtir, birinci yarısını Esved bin Seri’den Ebu Ya’la, Taberani ve Beyhaki tahric etti, yine Müslim Ebu Hureyre’den “Her insan....” Lafzıyla tahric etti, bu zikredilen lafızla Buhari, ibni Hibban Ebu Hureyre’den tahric etti.

(10) Ebu Davud Sünen’inde, Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 1/233.

(11) Sahihtir. Ebu Hureyre’den Müslim. Hakim ve ibni Hibban tahric etti.

Vabisa ve onun manasındaki hadisler karışıklık anında kalplere ve kalpte yerleşmiş olana dönülmesine, onun iyilik ve helal olduğuna delildir. “Günah: Göğsünde yerleşip, tesir eden ve insanların onu bilmesinden hoşlanmadığın şeydir” Günahın göğüste sıkıntı ve daralma ile tesir bıraktığına, bununla birlikte insanlar onu bildiğinde ondan hoşlanmadığına işarettir, bu karışıklık anında günahın en yüksek mertebesidir, bu işleyene ve işlemeyene insanların itiraz ettiği şeydir.

İbni Mesud’un sözü de bu manadadır: “Müminlerin güzel gördükleri şey Allah katında da güzeldir, müminlerin çirkin gördükleri şey Allah katında da kötüdür.”1 (S: 28) Vabisa ve Ebu Salebe hadisindeki: “İnsanlar sana fetva verseler de” sözü, yani insana başkası günah değildir diye fetva verse de göğsünde yerleşip ona darlık ve sıkıntı veren şeyin günah oluşudur, bu ikinci mertebedir, o da bir şeyin işleyen tarafından hoşa gitmemesidir, yine bunu da günah kıldı, bu sahibinin göğsü iman ile genişlik bulduğu ve fetva verenin şeri bir delil olmaksızın sadece zan ve o görüşe meyil ile fetva verdiği zamandır. Fetva verenin şeri delili varsa, fetva danışanın göğsü ona genişlik kazanmasa da, ona dönüş yapması farzdır, bu şeri ruhsatlar gibidir, yolculuk ve hastalıkta orucu yemek, yolculukta namazı kısaltmak gibi cahillerin bir çoğunun göğsü iman ile genişlik bulduğu ve fetva verenin şeri bir delil olmaksızın sadece zan ve ogörüşe meyil ile fetva verdiği zamandır.

Fetva verenin şeri delili varsa, fetva danışanın göğsü ona genişlik kazanmasa da, ona dönüş yapması farzdır, bu şeri ruhsatlar gibidir, yolculuk ve hastalıkta orucu yemek, yolculukta namazı kısaltmak gibi cahillerin bir çoğunun göğsünün genişlik bulmadığı şeylerdir. Buna itibar edilmez. Bazan Peygamber (s.a.v.) bazı ashabının yapmaktan kaçındıklaları şeyi emrediyor ve kaçınmalarına kızıyordu, haccı bozup umreye çevirmelerini emretmesi gibi,2 onlardan bazısı hoşlanmadı, yine onlara kurbanlıklarını kesmelerini emretti ve Hudeybiye umresinin ihramından çıkmalarını emretti, yine bazıları hoşlanmadılar, o sene umre yapmadan geri dönmek üzere ve müşriklerden kendilerine gelenin geri verilmesi üzerine Kureyş ile yapılan anlaşmayı da beğenmediler.3

Hakkında nas bulunan şey hakkında müminin ancak Allah ve rasulüne uyması gerekir, Allah Teala buyurdu ki: (Allah ve rasulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur) (Ahzab: 33/36) bunu göğüs genişliği ve rızayla karşılaması gerekir, çünkü Allah ve rasulünün hükmüne iman etmek, razı olmak ve teslim olmak gerekir, Allah Teala buyurdu ki: (Hayır Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümde içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar) (Nisa: 4/65)

(S:29) Fakat hakkında Allah ve rasulünden ve sözüne uyulan sahabe ve ümmetin selefinden birinden bir nas bulunmayan bir şey hakkında kalbi imanla mutmain olmuş, göğsü marifet ve yakin nuru ile genişlemiş bir müminin göğsünde şüphe verici bir şey yerleşir de ancak sadece görüşüyle ruhsat veren kimse bulursa, bu kimse de ilmine dinine güvenilmeyen kimseyse, bilakis hevaya uyan kimseyse bu durumda, fetva verenler fetva verselerde mümin kalbinde yerşleşip sıkıntı veren şeye döner, imam Ahmed de buna benzer şey söyledi. Mervezi Vera kitabında dedi ki: Ebu Abdillah’a (imam Ahmed’e) dedim ki:

“Katia diğer pazarlardan bana daha uygun geldi, kalbime onlarla ilgili bir şüphe düştü” dedi ki:

“Onun vaziyeti pistir.” Dedim ki:

“Onunla amel etmekten hoşlanmıyor musun” dedi ki:

“Eğer kalbine bir şüphe gelmiyorsa bunu bırak” dedim ki:

“Kalbime bir şüphe düştü” dedi ki: İbni Mesud dedi ki:

“Kalbine hangi şey geliyor” dedim ki:

“Kalbim şaşırdı (ne yapacağımı bilmiyorum) dedi ki:

“Günah kalplere yerleşip sıkıntı, darlık şeklinde etkiedendir.”11

11(1) Hadis hasen, ibni Mesud’a mevkuftur, imam Ahmed Sünnet kitabında tahric etti, Bezzar, Taberani Kebir’de, Beyhaki İtikad’da, Ebu Nuaym Hilye’de: 1/375.

(2) Haccın bozulup umreye evrilmesini caiz görenler on dört sahabeden rivayet edilen bir çok hadisleri delil getidiler, Cabir, Süraka bin Malik, Ebu Said, Esma, Ayşe, ibni Abbas, Enes, ibni Ömer Rabi bin Sebre, Bera, Ali, Hafsa ve Fatıma onlardandır.

(3) Haber uzundur, Ahmed ve Buhari tahric etti, bak: müntekal ahbare neylül evtar: 4/325.
"Helal açıktır, haram açıktır" numan bin Beşir hadisinin şerhi daha önce geçti, Hüseyin bin Ali hadisinin: "Sanaşüphe vereni bırak, şüphe vermeyene yapış" ve: "Utanmazsan istediğini yap" hadisinin şerhinde burada zikredilen hadislerin tefsiriyle alakalı şey geçti. Usulu fıkıhta ilham meselesinde ?afii ve Hanefi fakihlerinden bazısı o delil midir, değil midir? Konusunu zikrettiler, orada aralarındaki ihtilafı zikrettiler, ashabımızdan bir gurup keşfin hükümlerin yoluolmadığı görüşünü benimsedi, bu görüşü kaldı. Ebu Ya'la mütekellimini vesveseler hakkında kınayan imam Ahmed'ingörüşüne dayanarak aldı, ashabımızdan bir gurup bu hususta ona muhalefet etti, imam Ahmed'in burada kalplere yerleşip, sıkıntı ve darlık veren şeye dönülmesi gerektiği hususunda kesin ifadesini zikrettik, imam Ahmed ancak sufilerden vesveseler ve hatarat hakkında konuşanları kınadı, çünkü bu konuda sözleri şeri bir delile dayanmıyor, (S:30) bilakis sadece görüş ve tatmaya dayanıyor, yine delilsiz sadece görüşle helal ve harm hakkında konuşmayı da kınıyor. Karışık işlerde kalplere sıkıntı veren şeye dönme meselesine ise Peygamber (s.a.v.)'den kesin ifadeler ve sahabeden fetvalar delildir, bundan sonra imam Ahmed bunu nasıl inkar eder., hususan onlara uygun ifadeleri varken.
"Doğruluk sükunet, yalan şüphedir" hadisi daha önce geçti, doğruluk kendisinde kalbin sukunet bulmasıyla ve yalandan nefret etmesiyle, yalandan ayırt edilir. Rabi bin Haysem dedi ki: Hadisin, gündüzün aydınlığı gibi bilinebileceği bir ışığı vardır, yalanın gece karanlığı gibi karanlığı vardır.1 İmam Ahmed2 Rabia'dan tahric etti, o da Abdul Melik bin Said bin Süveyd'den, o da Ebu Humeyd ve Ebu Üseyd (r.a.)'dan rivayet etti, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Benden (rivayetle) hadis işitirseniz onu kalpleriniz tanır, kıllarınız ve cildleriniz onun için yumuşar, onun size yakın olduğunu görürsünüz, ben size ondan daha layığım, eğer kalplerinizin itiraz ettiği, kıllarınız cildlerinizin nefret ettiği, kılarınız cildlerinizin nefret ettiği, size uzak olduğunu gördüğünüz bir hadisi benden (rivayetle) işitirseniz, ben ondan, sizden daha uzağım."
İsnadı hakkında denildi ki: Müslim'in şartı üzeredir, çünkü aynı bu isnatla kendisi de tahric etti, fakat bu hadis illetledir, çünkü Bükeyr bin el-Eşec AbdulMelik bin Said'den, o da, Abbas bin Sehl'den, o da Übey bin Kab'ın kendi sözünden rivayet etti, Buhari3 dedi ki: O daha sahihtir. Yahya bin Adem ibni Ebi Zi'b'den o da Said el-Makburi'den, o da Ebu Hureyre (r.a.)'den, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: (S:31)"Size benden tanıyıp itiraz etmediğiniz bir hadis rivayet edilirse onu doğrulayınız, çünkü ben bilinen itiraz edilmeyen şey söylerim, eğer benden size itiraz ettiğiniz ve tanımadığınız bir hadis rivayet edilirse onu doğrulamayınız, çünkü ben itiraz edilen ve bilinmeyen söz söylemem"4 Yine bu hadiste illetlidir, isnadının ibni Ebi Zi'be dayanması hususunda ihtilaf ettiiler, hafızlar ondan ve Said'den mürsel olarak rivayet ettiler, hafiz imamların yanında mürsel olanı daha sahihtir, ibni Muayn, Buhari Ebu Hatim er-Razi, ibni Huzeyme onlardandır, ibni Huzeyme dedi ki: Hadis alimlerinden birinin mevsul olduğunu ispat edeni görmedim. Bu hadisler sahihliği farz edilirse, hadis ehlinden işin kapalı taraflarına nüfuz eden tenkit yapabilen hadis imamları manasına hamledilir, onlar Peygamber (s.a.v.) ve başkalarının sözleri hususunda çok deneyimlleri vardır, hadisleri ve haberleri rivayet edenler hakkında, onların doğruluğu, yalancılığı, ezberlerinin kuvvetli oluşu, zayıf oluşu hakkında deneyimleri vardır. Sarrafın iyi altın ile kötü altını ayırt ettiği gibi, bunlarda hadis ilminde bilgileri vardır.
Onlardan biri Ebu Zür'a ve Ebu Hatim zamanında bu hususta imtihan etti işin bu şekilde olduğunu gördü, imtihan edip soran dedi ki:Bu ilmin ilham olduğuna şahitlik ederim. A'meş dedi ki:İbrahim en-Nehai hadiste sarraf idi, ben adamlardan işittiğimi ona arz ediyordum.5 Amr bin Kays dedi ki: Hadis sahibinin dirhemlerin iyisini kötüsünü ayırt eden sarraf gibi olması gerekir, çünkü dirhemlerin içinde kötü olanı, sahte olanı vardır, hadiste böyledir.12
(S:32) Evzai dedi ki: Biz hadis işitiyor, dirhemi sarrafa arz ettiğimiz gibi, ashabımıza arz ediyorduk, onların bildiklerini alıyor, itiraz ettiklerini terk ediyorduk.6 Abdurrahman bin Mehdi'ye denildi ki: Sen bir şeye bu sahihtir, bu sabit değildir diyorsun, bunu nereden söylüyorsun? Dedi ki: Görüşün nedir, sarrafa gelsen, dirhemlerini göstersen ve sarraf: Bu iyi, bu kötü dese, sen ona bunu nereden bildiğini mi sorarsın, yoksa kabul mü edersin? Dedi ki: Bilakis kabul ederim dedi ki: Uzun oturumlar, münazaralar, ve tecrübeler sayesinde, bu da öyledir.
Bu manaya benzer imam Ahmed'den de rivayet edildi, ona denildi ki: Ey Ebu Abdullah ben: Bu hadis münkerdir diyorsun, hadisin tamamını yazmadığın halde bunu nasılbiliyorsun. Dedi ki: Bizim misalimiz, altın uzmanın misali gibidir, onun eline de bütün dinarlar (altın paralar) geçmemiştir, eline bir dinar geçse onun iyi ve kötü olduğunu bilir. İbni Mehdi dedi ki: Hadis marifeti ilhamdır. Ve dedi ki: Hadisi kabullenmeyişimiz cahillerin yanında kahinliktir. Ebu Hatim er-Razi dedi ki: Hadisi bilmek, biri değeri yüz dirhem, diğeri de onn renginde on dirhem olan yüzük taşı gibidir, dedi ki: Sarrafa tenkit edişinin sebebi sorulmadığı gibi, biz de bir ilimle rızıklanmışız ki bu hadisin yalan, bunun münker olduğunu nasıl bildiğimizi haber veremiyoruz.

12(1) Hadis uydurmadır, ibni'l Cevzi'nin uydurmalarına bak: 1/103.
(2) Sahihtir, Ahmed ve Bezzar tahric etti, Heysemi Mecmau'z-Zevaid'de dedi ki: Adamları sahih rivayet adamlarıdır.
(3) Bu Hakimi Tirmizi'nin rivayetidir, az bir farkla ibni Adiy'in Kamil'deki rivayeti de buna yakındır.
(4) Hakimi Tirmizi nevadirul usul kitabında tahric etti S: 59.
(5) Hilyetül Evliya'ya bak: 4/220.
(6) Ebu Zür'a tarihinde zikretti: 1/265 bak: Camiu beyanil ilmi ve fadlihi: 2/219.
Ve dedi ki: Başkasına kıyasla dinarın güzelliği bilinir, eğer saflık ve kırmızılığın gerilik bulunursa o hilelidir, cevherin cinsi diğerine kıyasla bilinir, eğer mailik ve sertlikte muhalefet ederse o camdır, hadisin sahihlediği nakledenlerin adaletiyle bilinir, sözün peygamberlik sözüne uygun olması gerekir, rivayetiyle adaleti sahih olmayanın yalnız başına rivayet etmesi o hadisin hastalığının belli eder, itiraz edilmesine sebep olur, Allah en iyisini bilir.1 Her halükarda hadisin illetlerini bilen tenkit edebilecek hadis ehli gerçekten azdır. Hadis tenkidinde ilk meşhur olan ibni Sirin'dir, sonra Eyyub es-Sühtiyani gelir, ?ube ondan öğrenmiştir, ?ube'den de Yahya el-Kattan ve ibni Mehdi almıştır, o ikisinden de Ahmed, Ali bin Medini ve ibni Muayn almıştır, onlardan Buhari, Ebu Davud, Ebu Zür'a ve Ebu Hatim aldı, (S: 33) zamanında Ebu Zür'a diyordu ki: Bunu anlayan azaldı, bu işi güzel yapanı az bulursun.
Ebu Zür'a ölünce Ebu Hatim dedi ki: Bu manayı güzel yapan gitti, Ebu Züra'yı kastediyordu, bu işi güzel yapan ne Irak, ne de Mısır'da kaldı, Ebu Züra'nın ölümünden sonra ona denildi ki: Bu gün bunu bilen birini biliyor musun? Dedi ki: Hayır. Onlardan sonra bir topluluk geldi, Nesai, Ukayli, ibni Adiy, Darekutni onlardandır. Bu işte onlardan sonra sivrilen çok az geldi, hatta Ebu'l Ferec ibnil Cevzi, Mevzuat2 kitabının başında dedi ki: Bunu anlayan azaldı, bilakis yok oldu, Allah en iyisini bilir.13
13(1) Cerh ve tadl, ibni Ebi Hatim: 1/350 ve sonrası.
(2) El-Mevzuat: 1/102.

(S:34)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mutezilenin Haberi Vahidi İnkar Sebebi:

Mutezile haberi vahidi akidevi yaklaşımlarına ve akıllarına ters düştüğü için bütünüyle reddetme yoluna gitmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Ebu Bekir (Radıyallahu Anh)'in Tereddüdü:

Hadîslerin yazılması meselesindeki tereddüdle ilgili ilk örnek, Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'den rivâyet edilmektedir: Sıhhati husûsunda, büyük muhaddis Zehebî'nin ihtiyatı tercih ettiği ve hatta "sahîh değil" dediği rivâyeti Hz. Aişe (radıyallahu anhiye) nakleder:
"Babam Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'dan 500 kadar hadîs yazmıştı. Bir gece hiç uyuyamadı ve yatakta döndü durdu. Bu duruma üzülerek:
"Babacığım, sana yapılan bir şikâyet veya ulaşan bir haber yüzünden mi uyuyamadın?" dedim. Sabah olunca:
"Kızım, yanındaki hadîsi getir" dedi. Ben de getirdim. Ateş yaktırdı ve hepsini yaktı." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/35-36.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14-Hadîs Bulmada Yardımcı Telifat

İstenen hadîsi kolayca kaynaklarından bulup çıkarmak, eskiden beri bir ihtiyaç olarak kendisini hissettirmiştir. Bu maksada yönelik farklı çalışmalar mevcuttur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kütüb-i Sitte

Bu tabir aşağıdaki usûl (ana kitaplar) hakkında kullanılır:
1- Sahih-i Buhârî
2- Sahih-i Muslim
3- Nesâî'nin "Sunen"i
4- Ebû Dâvûd'un "Sunen"i
5- Tirmizî'nin "Sunen"i
6- İbn Mâce'nin "Sunen"i

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Azîz Hadis:

Bu, her tabakada en az iki râvisi olan hadîsdir. Daha teknik tarifiyle ibtidadan intihaya kadar râvisi ikiden az olmayan haberdir. Şu halde herhangi bir tabakada iki raviye sahipken diğer tabakalarda daha fazla râviye sâhip olsa hatta hadd-i tevâtüre ulaşsa o habere yine azîz denir.
Yalnız şurası da var ki, meşhur ve azîz haberde sahâbe tabakasında üç veya iki râvi şart tutulmamıştır. Umumiyetle muhaddisler ilk tabakada tek râvi de olsa, sonraki tabakaların durumuna bakarak rivâyete meşhûr veya azîz demişlerdir.Bir hadîse aziz-i meşhur dendiği de olur. Bu ilk tabakada iki râvisi olduğu halde sonradan çok râvizi olan hadîslere verilen bir unvandır. *"Biz kıyamet günü, önce gelen sonuncular olacağız"* hadîsi buna misaldir. Çünkü bunu sahâbe'den Huzeyfe İbnu'l-Yemân ile Ebu Hüreyre (radıyallahu anhüma) rivâyet ettiği halde sonradan bunu yedi Tâbiî rivâyet etmiştir. Böylece hadîs birinci tabakada azîz iken arkadan meşhur olmuştur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

256) Gıybetin Mübah Olabileceği Haller

Bu bölümdeki beş hadis-i şerif ve İslamın bu konudaki hükümlerinden zulüm gören kimsenin zulüm gördüğü kimseyi şikayet etmesinin gıybet olmayacağını, kötülüğün önlenmesi için yardımlaşılırken bunun bu kötülüğünü önleyelim denilmesi, dünürlük, ortaklık, komşuluk vb. işlerde danışılan kimsenin bildiğini gizlememesi öğüt ve nasihat maksadı güdülen tavsiyelerin hepsinde günahkarlığı ve bid'atçiliği açık olan kimsenin içinde bulunduğu halleri söylemek, bir de tarif için topal, aksak, şaşı diyerek tanıtma yollarının gıybet sayılmayacağını öğreneceğiz. [1]

1534. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre bir adam Hz. Peygamber'in yanına girmek için izin istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Kabilesinin kötü adamıdır ama, izin verin ona"* buyurdu.[2]

1535. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Falan ve falanın dinimizden birşey bildiklerini sanmam."[3]

1536. Fâtıma Binti Kays *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve:
– Ebü'l–Cehm ve Muâviye İbni Ebû Süfyân beni istiyorlar (ne dersiniz) dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Muâviye malı olmayan fakirin biridir. Ebü'l–Cehm ise, sopasını omuzundan indirmez"* buyurdu.[4]

Müslim'in bir rivâyetinde "Ebu'l–Cehm, kadınları çokca döven biridir" ifadesi bulunmaktadır.

* Mübah olan yani söylenebilen gıybet türü şu yollarda caizdir:
1. Zulme uğrayanın kendisine yardımcı olabilecek kimseye yapılan açıklama,
2. Kötülüğün önlenmesi için yetkililere o işten alıkonulması için haber vermesi,
3. Müslümanı şerden sakındırmak ve iyiliğini istemek için nasihat,
4. Fasık ve bid'atçılığı açık olan kimsenin durumunu anlatmak ve ihbar için,
5. Bir insanı tarif edebilmek için kör, şaşı, topal, çolak vb. ifadeler,
6. Dünürlük, ortaklık, komşuluk vb. işlerde doğru bildiğini söylemek,
7. Hadis ravisi durumunda olan bir kimsenin durumunu ihbar etmek veya dini bid'atçı bir kimseden öğrenmeye çalışan talebeye nasihat ederek o kimsenin durumunu söylemek gıybet sayılmaz.
8. Müslümanları uyarmak ve muhtemel zararlardan korumak maksadıyla bazı kimseler hakkında bazı bilgileri açıklamak da gıybet sayılmaz.
9. Peygamberimiz 1533 nolu hadis ile din hakkında bilgisi olmayanların halkı yanıltmasını önleyici açıklama yaptığını da görüyoruz. 1534 nolu hadiste ise dünürlük yapan bir kimsenin gerçek bildiği yönünü bildirmesi gerektiğini öğreniyoruz. [5]

1537. Zeyd İbni Erkam *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde bir sefere çıkmıştık. Müslümanlar büyük bir yokluk ve sıkıntı içindeydi. Asker arasında bulunan Abdullah İbni Übey, yandaşlarına:
– Allah'ın elçisinin çevresindekilere sakın bir şey vermeyin ki, onu terketsinler. Eğer Medine'ye dönersek, güçlü olanlar güçsüzleri oradan mutlaka çıkarıp atacaktır, dedi.
Ben de gidip bu olayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haber verdim. Peygamber *aleyhisselâm* Abdullah'a adam gönderip durumu soruşturdu. O böyle bir söz söylemediğine dair yemin üstüne yemin etti. Bunun üzerine sahâbîlerden bazıları "Zeyd, Hz. Peygamber'e yalan söyledi" dediler. Allah Teâlâ, benim doğru söylediğimi tasdik eden *"Münâfıklar sana geldikleri zaman..."* diye başlayan Münâfıkûn sûresi'ni Nebî *sallallahu aleyhi ve selleme* indirinceye kadar, onların bu sözlerinden dolayı son derece üzüldüm. Daha sonra, Hz. Peygamber kendilerine istiğfar etmek için onları davet etti, fakat onlar buna da yanaşmadılar.[6]

* Münafikun suresinin sebeb-i nüzulu olan bu hadise Zeyd'i tasdik edip münafıkların kesin yalan söylediklerini haber veren bu sure gelince, peygamberimiz Zeyd'i çağırıp kulaklarını okşayarak, *"Allah kulaklarını doğruladı"* buyurmuştur. Cephede ve diğer zamanlarda İslam ordusu aleyhindeki söz ve faaliyetleri komutana haber vermek gereklidir. Münafıklığı belli olan kimselerin söz ve davranışlarını yetkililere ulaştırmak gıybet değildir. [7]

1538. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Ebû Süfyân'ın hanımı Hind, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Süfyân çok cimri bir adam. Onun haberi olmadan benim aldığım dışında bana ve çocuğuma yetecek derecede bir şey vermiyor. (Benim bu yaptığım doğru mu?) dedi. Hz. Peygamber de:
– *"Örfe göre kendine ve çocuğuna yetecek kadar al!"* buyurdu.[8]

* Bir durum hakkında fetva almak veya o işte ne yapılacağını öğrenmek için bir kimseyi içinde bulunduğu vasıflarla anmak da gıybet değildir. Ailenin reisi örfe göre hanımının ve çocuklarının nafakasını temin etmekle yükümlüdür. [9]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 441.
[2] Buhârî, Edeb 38, 48; Müslim, Birr 73. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 5.
[3] Buhârî, Edeb 59.
[4] Müslim, Talâk 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk 39; Tirmizî, Nikâh 38; Nesâî, Nikâh 22.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 441-442.
[6] Buhârî, Tefsîru sûre (63), 1; Müslim, Sıfâtü'l–münâfikîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (63).
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 442.
[8] Buhârî, Büyû' 95, Nafakât 4, Menâkıbü'l–ensâr 23; Müslim, Akdiye 7, 8, 9. Ayrıca bk. Nesâî, Kuzât 31; İbni Mâce, Cihâd 13.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 442.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Garîb (Ferd) Hadis:

Hangi tabakada olursa olsun tek bir şahsın rivâyette teferrüd ettiği (yalnız kaldığı) hadistir. Esâsen garîb, lügat olarak, "yalnız", "vatanından uzakta bulunan" kimse mânasına gelir. Böylece bir rivâyete, kendisine benzeyen bir başka rivayet bulunmadığı veya muhâlefet etmek sûretiyle emsâline katılmadığı için "yalnız kalmış" mânasına garîb denmiş olmaktadır.
"Garîb"e ferd veya münferid de denir.
Teferrüd (veya garâbet), senedin sahâbeye bakan cihetinde veya esnâsında olmasına göre iki çeşittir: Mutlak veya nisbî garâbet. Şöyle ki:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNNETİN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

Kültür-İslâm:

Günümüzde, Batı'dan gelerek müslümanların dillerine giren bazı mefhumlar vardır ki, yerli kültürde İslâmî karşılıklarını bulmak bile zor ve hattâ imkansızdır. Medenî, gayr-ı medenî tabirleri gibi. Bu mefhumların İslâmî ıstılahta muadilini bulmak mümkün değildir.
Kültür kelimesini de tam olarak karşılayan bir tâbire rastlayamayız. Sözgelimi, dilimizde kültürün karşılığı olarak hars kelimesi, lügat açısından gerçekten ekim, ziraat mânasını taşımakta ise de, târih boyu beşerî müktesebât, bilgi, mârifet mânalarına hiç kullanılmamıştır. Bizzat Kur'an-ı Kerîm'de birçok defa geçen bu kelime hep "ekim", "tarla" mânasına gelmiştir. Kültür mânasındaki kullanış hem yenidir ve hem de muhtemelen sâdece Türkçe'de mevcuttur ve ilk defa olarak da Ziya Gökalp tarafından kullanılmıştır. Araplar bugünkü kültür mefhumunu "sekâfe" kelimesiyle karşılarlar ve aslında bu kullanış da yenidir. Sözgelimi, zamanımızda tanzîm edilen el-Müncid adlı lügatte sekâfe kelimesine "ilimler, fenler ve edebiyatta hâkimiyet" diye kültür mânâsı da verilirken, hicrî yedinci asırda (v. 711) yaşamış olan İbnu Manzûr'un "Lisânu'l-Arab" adlı lügatinde "hazâkat, anlayış, sür'atli fehim" mânâsında açıklanmıştır. Hadîslerde kelimenin bu mânâda kullanıldığı görülür. Meselâ, Hz. Aişe, hicretle alâkalı rivâyette kardeşi Abdullah'ı tasvîr ederken "O, genç, anlayışlı ve sakîf bir oğlandı" der. İbnu Hacer, kelimeyi hâzık diye açıklar. Kelime en-Nihâye'de de: "Kendisine muhtaç olunan şeyde kesin mârifet sâhibi olan" diye açıklanır.
Kültür kelimesinin Arab dilinde bugünkü karşılığı olan sekâfe kelimesi târihen bu mânâda kullanılmamış ise de, belli bir ölçüde kültürlü mânâsına kâtib kelimesinin kullanıldığı söylenebilir. Nitekim ümmî kelimesini inceleyince, bunun mukaabili olarak kâtib kelimesinin bizzat hadîslerde kullanılmış olduğunu görürüz.
Bir Arab müellifinin açıklamasına bakılırsa, edeb kelimesi de Arabların "medenî terakkîsine" tâbi olarak mânâ ve kullanışında istihâle geçirerek zamanımızda tam "kültür" mânâsını kazanmıştır. Açıklamaya göre:
1- Câhiliye devrinde âdib halk için yemek dâveti çıkaran kimsedir ve me'dübe, ziyâfet yemeği demektir.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde terbiye etmek tehzîb, ahlâkı güzelleştirmek mânâsına kullanılmıştır.
3- Emeviler devrinde edeb, ilim mânâsını kazanır ve muallim mânâsında müeddib kelimesi kullanılır.
4- Abbâsîler zamanında kelimeye nazm, nesir nev'inden her çeşit (ahlâkî, siyâsî, sözler, nasîhatlar, ata sözleri vs.) edebî sözler mânâsı kazandırılır.
5- Bugün (Fransızca literature kelimesinin karşılığı olarak) edebiyât mânâsında kullanılarak mevzûsu, üslûbu ne olursa olsun bir dilde yazılan her şey, akıl ve şuurun ortaya koyduğu her şey mânâsına kullanılmaktadır.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/320.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Garîb (Ferd) Hadis:

Hangi tabakada olursa olsun tek bir şahsın rivâyette teferrüd ettiği (yalnız kaldığı) hadistir. Esâsen garîb, lügat olarak, "yalnız", "vatanından uzakta bulunan" kimse mânasına gelir. Böylece bir rivâyete, kendisine benzeyen bir başka rivayet bulunmadığı veya muhâlefet etmek sûretiyle emsâline katılmadığı için "yalnız kalmış" mânasına garîb denmiş olmaktadır.
"Garîb"e ferd veya münferid de denir.
Teferrüd (veya garâbet), senedin sahâbeye bakan cihetinde veya esnâsında olmasına göre iki çeşittir: Mutlak veya nisbî garâbet. Şöyle ki:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

286) Yetim Malı Yemenin Haram Oluşu

Buradaki üç ayet ve bir hadis-i şeriften; haksızlıkla yetim malı yiyenlerin karınlarına ateş doldurmuş olacaklarını, onların mal ve işlerinin idaresine iyi niyetlerle yaklaşılması gerektiğini, insanı helak edecek ya da büyük günahtan birinin de haksız yere yetim malı yemek olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Doğrusu yetimlerin mallarını haksızca yiyip bitirenler, karınlarına sadece ateşle doldurmuş olurlar. Onlar öteki dünyada da çılgın bir ateşe gireceklerdir." (Nisa: 4/10)
"Erginlik çağına erişinceye kadar, yetimin mal varlığına onun iyiliği için olmadıkça dokunmayın." (Enam: 6/152)
"... Yetimlere nasıl davranacağınız hakkında sana sorarlar. De ki: "Onların durumlarını düzeltmek en hayırlı olandır." Ve onların hayatlarını paylaşırsanız unutmayın ki, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah bozgunculuk yapanları da düzeltmeye çalışanları da en iyi bilir." (Bakara: 2/220)

1618. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Yedi helâk ediciden kaçının!"* Sahâbîler:
– *Ey Allahın Resûlü! Bunlar nelerdir? diye sordular. Hz. Peygamber:*
– *"Allah'a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiç bir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnad etmektir,"* buyurdu.[2]

* Yedi büyük günah, yedi helak edici şeylerin sıralaması yapılan bu hadisimizin bu bölümde geçmesi yetim malının da aynı günah olması dolayısıyladır. Yukarıdaki ayetlerde de durumun dehşet ve vehameti bildirilmektedir. Dolayısıyla özet olarak söylemek gerekirse müslümanın her türlü şer ve kötülükten uzak durması gerekmektedir. Büyük günahlar yedi sayısıyla sınırlandırılmış değildir. Burada anlatılmak istenen şu yedi şey büyük günahlardandır demektir. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 473.
[2] Buhârî, Vasâyâ 23, Tıb 38, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 10; Nesâî, Vasâyâ 12.
1795'de tekrar gelecek, sihir hakkında gerekli malumat orada verilecek
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 473.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a- Ferd-i Mutlak:

Eğer garâbet, senedin aslında yani Sahâbî'ye bakan cihetinde, daha açık tâbiriyle Tâbiîde ise tek râvisi var, ikinci bir râvisi yok demektir. Tâbiî'nden sonra râvi sayısı artar veya artmayıp tek kalabilir. Her iki halde de hadîs, ferd-i mutlak vasfını korur.
Mesela vela'yı[1] başkasına hibe etmeyi veya satmayı yasaklayan hadîs ferd-i mutlaktır. Çünkü bu hadisi Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'den sadece Abdullah İbnu Dinâr rivâyet etmiştir. İbnu Dinâr'dan ise pek çok kimse rivâyet etmiştir.
Keza, *"İman altmış küsur şûbedir, haya da imandan bir şubedir"* hadîsi de ikinci bir örnektir. Bunu Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den sadece Ebu Sâlih, Ebu Sâlih'ten de sâdece Abdullah İbnu Dinâr rivâyet etmiştir.[2]

---

[1] Bir köle azad edilince, köle ile eski efendisi arasında hukuki bir bağ devam eder. Kölenin ölümü halinde eski efendisi köleye vâris olabilir. İşte azadlıktan gelen bu şer'i bağa velâ-yı ıtak denir. Bir de velâ-yı muvâlât vardır, bu bir yabancı ile yapılan akid sonu teessüs eden karâbet, hükmî akrabalıktır. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79-80.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a- Ferd-i Mutlak:

Eğer garâbet, senedin aslında yani Sahâbî'ye bakan cihetinde, daha açık tâbiriyle Tâbiîde ise tek râvisi var, ikinci bir râvisi yok demektir. Tâbiî'nden sonra râvi sayısı artar veya artmayıp tek kalabilir. Her iki halde de hadîs, ferd-i mutlak vasfını korur.
Mesela vela'yı[1] başkasına hibe etmeyi veya satmayı yasaklayan hadîs ferd-i mutlaktır. Çünkü bu hadisi Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'den sadece Abdullah İbnu Dinâr rivâyet etmiştir. İbnu Dinâr'dan ise pek çok kimse rivâyet etmiştir.
Keza, *"İman altmış küsur şûbedir, haya da imandan bir şubedir"* hadîsi de ikinci bir örnektir. Bunu Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den sadece Ebu Sâlih, Ebu Sâlih'ten de sâdece Abdullah İbnu Dinâr rivâyet etmiştir.[2]

---

[1] Bir köle azad edilince, köle ile eski efendisi arasında hukuki bir bağ devam eder. Kölenin ölümü halinde eski efendisi köleye vâris olabilir. İşte azadlıktan gelen bu şer'i bağa velâ-yı ıtak denir. Bir de velâ-yı muvâlât vardır, bu bir yabancı ile yapılan akid sonu teessüs eden karâbet, hükmî akrabalıktır. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79-80.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b- Ferd-i Nisbî:

Bu, teferrüdün bir cihete nazaran vukûa gelmesiyle hâsıl olur. Yâni senedin herhangi bir yerinde bir şahsın rivâyette teferrüd ettiği hadîstir. Ferd-i nisbîye ıstılahda garîb de denir. Burada teferrüd, hadîsi sahâbeden alan kimsede değil senedin ondan sonra gelen devamındadır. Nisbî teferrüdde hadîs başka vecihlerden aziz veya meşhur olarak gelmiş bulunabilir. Bir veçhindeki duruma göre bu vasfı olmasına mânî değildir. Her halukârda, teferrüdün durumuna göre, nisbî teferrüd üç şekilde meydana gelebilmektedir.
1- Bir şahsın diğer bir şahısta teferrüdü. Mesela Abdurrahman İbnu Mehdî'nin Sevrî'den, onun da Vâsıl'dan, Abdullah İbnu Mes'ud'un şu rivâyetiyle teferrüd etmesi gibi:
Abdullah İbnu Mes'ud diyor ki: "Ey Allah'ın resulü, en büyük günah hangisidir?" diye sordum. Şu cevabı verdi: *"Seni yaratmış olduğu halde, Allah'a şirk koşmandır."* Tekrar sordum, sonra hangisidir? *"Komşunun karısıyla zina etmendir"* cevabını verdi".
2- Bir şehir halkının bir şahıstan teferrüdü. Bu sözden, mezkûr şehre mensub birinin hadîsi rivâyette teferrüd ettiği anlaşılır.
Bunun misali İbnu Büreyde'nin şu rivâyetidir:
"Ebu Büreyde'den Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözünü duyduktan sonra bir meselede hüküm veremem. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Kadılar üç sınıftır. İki sınıfı cehennemlik, bir sınıfı da cennetliktir. Cehenneme gideceklerden biri bilerek haksız hüküm veren kadı, öteki de bilmeyerek haksız hüküm veren kadıdır. Cennetlik olanı ise, hakkıyla hüküm veren hâkimdir."* El-Hâkim en-Neysâbûrî: "Bu hadîste Horasanlılar teferrüd etmiştir, zira son kısımlardaki râvîler Mervlidir."
3- Bir şehir halkının diğer bir şehir halkından rivâyetiyle meydana gelen teferrüd. Bazan "Bu hadîsi rivayette Ehl-i Basra, Ehl-i Kûfe'den veya Horasanlılar, Kûfelilerden rivâyette teferrüd etmiştir, diye beldelere nisbetle teferrüdden bahsedilir.
Buna örnek, Mısırlı olan Hâlid İbnu Nizâr'ın Mekkeli olan Nâfi İbnu Ömer'den yaptığı şu meâldeki rivayettir: *"Allah'ın en ziyâde nefret ettiği kimse sığırın yiyeceğini diliyle toplaması gibi, (belağatla halkı aldatarak) geçimliğini) diliyle sağlayan beliğ kimsedir".*
Bu hadîsin senedi Nâfi İbnu Ömer el-Cumahî an Bişr İbni Âsım an Ebîhi an Abdillah İbni Amr İbni'l-As an-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şeklindedir. Hâkim en Neysâburî: "Bu hadîs, Mısırlıların Mekkelilerden teferrüd ettiği rivâyettir, zira Hâlid İbnu Nizâr Mısırlı, Nâfi İbnu Ömer ise Mekkelidir" demiştir.[1]
Notlar:
1- Muhaddislerin ıstılahında çoğunluk itibariyle Ferd tâbiri mutlak kullanılınca ferd-i- mutlak kastedilir. Ferd-i nisbî de garîb kelimesiyle ifâde edilir.
2- Garîb kelimesinin başka bir kullanılışı daha vardır. İltibası önlemek için bir kere daha hatırlatmalıyız: Garîbu'l-hadîs tabirinde garib, hadîslerde geçtiği halde, mânâsı herkesçe anlaşılmayan, az kullanılan, izâha muhtaç kelime demektir.
3- Bir hadîsin garib olması zayıf olmasına delâlet etmez. Hadîsin meşhur veya azîz olması sıhhatini garantilemez. Sadece mütevâtir hadîs sahihtir, onun sıhhatinde tereddüde düşülmez, hakkında sıhhat araştırılması yapılmaz. Bunun dışında kalan hadîslerin -sened sayısı yönünden- vasfı ne olursa olsun sahîh de olabilir zayıf da. Binaenaleyh tek bir tarîkden gelmiş olan ferd (veya garib) hadîs teferrüdü, yalnızlığı sebebiyle "zayıftır" denemez. Muttasıl bir senede sahipse, rivâyet eden raviler sika ve bir başka rivâyete muhalif de değilse bu hadîs sahîhtir.
4- Hadîsin birçok tarikten gelmesi onun sıhhatini güçlendirir. Meselâ iki ayrı zayıf tarîkden gelen (azîz) bir hadîsle tek bir zayıf tarikden gelen hadîsin durumu bir değildir. Keza üç ayrı tarikten gelen ve her biri tek tek alındıkta üçü de zayıf olan hadîsle, aynı şekilde iki ayrı zayıf tarîkden gelen zayıf hadîsin durumu bir değildir. Üç tarikden gelen daha kuvvetlidir. Sözgelimi üç tarîkli zayıfla iki tarîkli zayıf teâruz etseler (birbirine zıt hüküm taşısalar) üç tarîkli hadîs râcih düşer ve kabûl edilir; iki tarîkli olan mercûh düşer ve reddedilir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79-81.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/81-82.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b- Ferd-i Nisbî:

Bu, teferrüdün bir cihete nazaran vukûa gelmesiyle hâsıl olur. Yâni senedin herhangi bir yerinde bir şahsın rivâyette teferrüd ettiği hadîstir. Ferd-i nisbîye ıstılahda garîb de denir. Burada teferrüd, hadîsi sahâbeden alan kimsede değil senedin ondan sonra gelen devamındadır. Nisbî teferrüdde hadîs başka vecihlerden aziz veya meşhur olarak gelmiş bulunabilir. Bir veçhindeki duruma göre bu vasfı olmasına mânî değildir. Her halukârda, teferrüdün durumuna göre, nisbî teferrüd üç şekilde meydana gelebilmektedir.
1- Bir şahsın diğer bir şahısta teferrüdü. Mesela Abdurrahman İbnu Mehdî'nin Sevrî'den, onun da Vâsıl'dan, Abdullah İbnu Mes'ud'un şu rivâyetiyle teferrüd etmesi gibi:
Abdullah İbnu Mes'ud diyor ki: "Ey Allah'ın resulü, en büyük günah hangisidir?" diye sordum. Şu cevabı verdi: *"Seni yaratmış olduğu halde, Allah'a şirk koşmandır."* Tekrar sordum, sonra hangisidir? *"Komşunun karısıyla zina etmendir"* cevabını verdi".
2- Bir şehir halkının bir şahıstan teferrüdü. Bu sözden, mezkûr şehre mensub birinin hadîsi rivâyette teferrüd ettiği anlaşılır.
Bunun misali İbnu Büreyde'nin şu rivâyetidir:
"Ebu Büreyde'den Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözünü duyduktan sonra bir meselede hüküm veremem. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Kadılar üç sınıftır. İki sınıfı cehennemlik, bir sınıfı da cennetliktir. Cehenneme gideceklerden biri bilerek haksız hüküm veren kadı, öteki de bilmeyerek haksız hüküm veren kadıdır. Cennetlik olanı ise, hakkıyla hüküm veren hâkimdir."* El-Hâkim en-Neysâbûrî: "Bu hadîste Horasanlılar teferrüd etmiştir, zira son kısımlardaki râvîler Mervlidir."
3- Bir şehir halkının diğer bir şehir halkından rivâyetiyle meydana gelen teferrüd. Bazan "Bu hadîsi rivayette Ehl-i Basra, Ehl-i Kûfe'den veya Horasanlılar, Kûfelilerden rivâyette teferrüd etmiştir, diye beldelere nisbetle teferrüdden bahsedilir.
Buna örnek, Mısırlı olan Hâlid İbnu Nizâr'ın Mekkeli olan Nâfi İbnu Ömer'den yaptığı şu meâldeki rivayettir: *"Allah'ın en ziyâde nefret ettiği kimse sığırın yiyeceğini diliyle toplaması gibi, (belağatla halkı aldatarak) geçimliğini) diliyle sağlayan beliğ kimsedir".*
Bu hadîsin senedi Nâfi İbnu Ömer el-Cumahî an Bişr İbni Âsım an Ebîhi an Abdillah İbni Amr İbni'l-As an-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şeklindedir. Hâkim en Neysâburî: "Bu hadîs, Mısırlıların Mekkelilerden teferrüd ettiği rivâyettir, zira Hâlid İbnu Nizâr Mısırlı, Nâfi İbnu Ömer ise Mekkelidir" demiştir.[1]
Notlar:
1- Muhaddislerin ıstılahında çoğunluk itibariyle Ferd tâbiri mutlak kullanılınca ferd-i- mutlak kastedilir. Ferd-i nisbî de garîb kelimesiyle ifâde edilir.
2- Garîb kelimesinin başka bir kullanılışı daha vardır. İltibası önlemek için bir kere daha hatırlatmalıyız: Garîbu'l-hadîs tabirinde garib, hadîslerde geçtiği halde, mânâsı herkesçe anlaşılmayan, az kullanılan, izâha muhtaç kelime demektir.
3- Bir hadîsin garib olması zayıf olmasına delâlet etmez. Hadîsin meşhur veya azîz olması sıhhatini garantilemez. Sadece mütevâtir hadîs sahihtir, onun sıhhatinde tereddüde düşülmez, hakkında sıhhat araştırılması yapılmaz. Bunun dışında kalan hadîslerin -sened sayısı yönünden- vasfı ne olursa olsun sahîh de olabilir zayıf da. Binaenaleyh tek bir tarîkden gelmiş olan ferd (veya garib) hadîs teferrüdü, yalnızlığı sebebiyle "zayıftır" denemez. Muttasıl bir senede sahipse, rivâyet eden raviler sika ve bir başka rivâyete muhalif de değilse bu hadîs sahîhtir.
4- Hadîsin birçok tarikten gelmesi onun sıhhatini güçlendirir. Meselâ iki ayrı zayıf tarîkden gelen (azîz) bir hadîsle tek bir zayıf tarikden gelen hadîsin durumu bir değildir. Keza üç ayrı tarikten gelen ve her biri tek tek alındıkta üçü de zayıf olan hadîsle, aynı şekilde iki ayrı zayıf tarîkden gelen zayıf hadîsin durumu bir değildir. Üç tarikden gelen daha kuvvetlidir. Sözgelimi üç tarîkli zayıfla iki tarîkli zayıf teâruz etseler (birbirine zıt hüküm taşısalar) üç tarîkli hadîs râcih düşer ve kabûl edilir; iki tarîkli olan mercûh düşer ve reddedilir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/79-81.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/81-82.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Sabır (Sabrın Fazileti)

Bu bölümdeki beş ayet-i kerîme ve yirmidokuz hadîs-i şerîften; temizliğin imanın yarısı olduğunu, elhamdülillah diyerek yaşanan hayatın sevabının mizanı dolduracağını, namazın müslümanın hayatında nur olduğunu, Kur'ân-ı Kerîm'in mü'minlerin leh veya aleyhlerinde delil olacağını, herkesin sabahleyin evinden çıkarken kendisini sattığını ya ateşten kurtulup ya da helak olacağını, istemekten çekinip iffetli davrananlarının iffetinin artırılacağını, tok gözlü olmak isteyenlerin başkalarına muhtaç olmaktan kurtarılacağını, sabretmeye gayret edene sabır verileceğini, sabırdan büyük bir nimet olmadığını, mü'minin her durumunun imrenmeye değer olduğunu, sevinirse şükretmek suretiyle bela gelirse sabretmek suretiyle hakkında herşeyin hayırlı olduğunu, Rasûlullah (sav)'in vefatı esnasında kızı Fatıma (r.ah) ile yaptıkları konuşmaları, yine kızı Zeynep (r.ah) oğlu ölmek üzereyken Peygamber (sav)'i çağırmalarını ve aralarında geçen konuşmalarını, geçmiş ümmetler arasında bir padişah ve onun ihtiyarlayan bir sihirbazının uzunca hikayesini yani (Burûc: 85/4-11.) Ayetlerin muhtevasını, felaketle ilk karşılaşınca sabretmenin gerekli olduğunu, kişinin sevdiği dostu elinden alınınca sabrederse mükafatının cennet olacağını, tedavisi zor hastalıklara yakalananların mükafatını Allah'tan bekleyerek sabretmeleri karşılığında şehid sevabı kazanacaklarını, gözleri kör edilerek imtihan edilen kimseye sabrettiği takdirde gözlerine karşılık cennet verileceğini, hastalıklara sabredilirse mükafatının cennet olacağını, tüm peygamberlerin ümmetlerine hayırlı duada bulunduklarını, her türlü sıkıntı ve hastalıkların günahların bağışlanmasına vesile olacağını ve ağacın yapraklarının döküldüğü gibi günahların döküleceğini, Allah'ın hayrını dilediği kimseyi sıkıntıya sokacağını, başına musibet geldi diye ölümü istememenin gerekliliğini, sabırsızlanmanın iyi olmadığını, peygamberlerin büyük sıkıntılara katlandıklarını ve mükafatlarının da büyük olduğunu, mükafatın büyüklüğünün belanın şiddetine göre olduğunu, Ümmü Süleym denilen sahabiyyenin çocuğu ölmesine rağmen nasıl sabırlı davrandığını, gerçek pehlivanın öfkesini yenen kimse olduğunu, kızgınlık hali geçmesi için söylenmesi gereken sözün ne olduğunu, öfkesini yenen kimseye kıyamette istediği huriyi seçmesinin serbest olacağını, öfkelenmemenin gerekliliğini, mü'mine imtihan için belalar verildiğini, affetmek ve iyiliği emretmenin gerekliliğini, müslümanın gerekenleri yapıp hakkını Allah'tan bekleyeceğini, savaşın istenmeyeceğini, savaş çıkarsa da savaşa katılıp sabredilmesi gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! Zorluklara ve sıkıntılara sabırla katlanın ve birbirinizle bu sabırda yarışın, cihad için hazırlıklı ve uyanık bulunun ve yolunuzu Allah ve kitabıyla bulun ki, mutluluğa erebilesiniz." (Âl i İmrân: 3/200)
"Muhakkak ki, ölüm tehlikesiyle, korku ve açlıkla, mal, can ve ürünlerin eksiltilmesiyle sizi sınayacağız. Ama zorluklara karşı sabredip sebat ve dayanıklılık gösterenlere iyi haberler müjdele." (Bakara: 2/155)
"Her türlü güçlüklere göğüs gerenlere mükafatları tartılmaksızın, ölçülmeksizin, hesapsızca bol bol verilir." (Zümer: 39/10)
"Kim eziyetlere sabreder, yapılan kötülüklere de, intikam almayıp affetme yolunu tutarsa, şüphesiz bu hareketi yapılmaya değer işlerdendir." (Şûrâ: 42/43)
"Ey iman edenler! Sarsılmaz bir sabır ve namaza sarılarak Allah'tan yardım isteyin. Allah her türlü zorluğa karşı sabredenlerle beraberdir." (Bakara: 2/153)
"Ve hepinizi mutlaka sınayacağız ki, bizim yolumuzda üstün gayret gösterenleri ve sıkıntılara göğüs gerenleri diğerlerinden ayırabilelim. Çünkü biz iman ve cihadla alakalı bütün iddialarınızın doğruluğunu deneyeceğiz." (Muhammed: 47/31)

26. Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Temizlik imanın yarısıdır. Elhamdülillah duası mizânı, sübhânellah ve elhamdülillah sözleri ise yer ile gökler arasını sevap ile doldurur. Namaz nurdur; sadaka burhandır; sabır ziyâdır. Kur'an senin ya lehinde ya da aleyhinde delildir. Herkes sabahtan (pazara çıkar) nefsini satar; kimi onu âzâd kimi de helâk eder."[2]

***** Bu hadîs-i şerîf çok kapsamlı konulara işaret etmektedir. Şöyle ki: Kişinin maddî temizliğe riayet etmesi, dininin direği olan namazının ve diğer ibadetlerinin temelini teşkil eder. Manevî temizlik diyebileceğimiz temizlik ise; kişinin küfür, şirk ve münafıklık gibi tevhid inancı dışındaki inanç kirlerinden temizlenmesidir. Bu da imanın yarısı veya tamamlayıcısı anlamına gelmiş oluyor.
Sonucunda Elhamdülillah diyebilecek bir hayat yaşamak kıyamette terazinin sevap gözünü doldurur. Müslüman yaptığı her bir işin sonucunda Elhamdülillah diyebiliyorsa, yaptığı tüm işler kulluk gereğidir ve ona sevap kazandırır. Sonucunda Elhamdülillah denemeyen işler ise müslümanın günahını artırır.
Sübhanallah ve Elhamdülillah sözlerinden birincisi Allah'ın tek ilah oluşunun kainatta bu sözle vasfedilecek kimsenin olmayışının simgesi olması hasebiyle kendisini yaratan Allah'ı böylece tanıyan müslümanın her işinin sonunda da Elhamdülillah diyebilecek bir hayat sergilemesiyle her taraf müslümanın emrine geçer. Bu kelimelerle yer ve gök arası müslümanların emrine ve idaresine geçecektir.
Namaz kişiyi her türlü kötülüklerden alıkoyan ışığını imandan alan ve doğruya yönelten bir nurdur. Bu nur dünyada müslümanların yüzlerinden farkedilir. (Feth: 48/29) Ahirette de yine önlerinde ve sağlarında onları aydınlatacaktır. (Hadîd: 57/12)
Sadaka kişinin özverili oluşuna, cömertliğine ve imanının en üstün durumda olduğuna delildir. Çünkü zekat, sadaka, hayır ve hasenât gibi şeyler kişinin imanının alametidir.
Sabır mü'min için kaynağı kendi içinde olan bir enerjidir. Kişi her türlü sıkıntı ve güçlüklere göğüs germekle huzura erişir ve böylece de sabır onun önünde bir ışıktır ve her türlü karanlıklardan müslümanı aydınlığa çıkarır.
Kur'ân kıyamette kişinin kendisini okuyup okumadığına, kendisine uyup uymadığına ve yolunda gidip gitmediğine göre lehinde veya aleyhinde şahitlik yapacaktır.
Her yeni gün insanlar için bir pazardır. Bu pazarda dünya ve ahireti alınıp satılmaktadır. Kişi Allah ve Rasûlüne uyarsa kazançlı çıkar hem dünyası hem de ahireti huzurlu olur. Allah ve Rasûlüne uymaz da şeytan ve dostlarına, arzu ve heveslerine uyarsa bu dünya pazarındaki alışverişinden dolayı zararlı çıkar ve cehennemlik olur hem dünyası hem de ahireti perişan olur. [3]

27. Ebû Saîd Sa'd İbni Mâlik İbni Sinân el–Hudrî *radıyallahu anhüm*â'dan nakledildiğine göre, Medineli müslümanlardan bir kısmı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle hitab etti:
"Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiç bir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lutufta bulunulmamıştır."[4]

***** Mü'min için en sağlam siper sabırdır. Sabrı sayesinde mü'min fakir de olsa zengin de olsa rahat ve huzurludur. Sabretmeyi bilmeyen ve istemekten vazgeçmeyenler zengin de olsalar fakir de olsalar doyuma ulaşamazlar, asla doymazlar. Kişi zamanın her türlü bela ve sıkıntılarına karşı kendisini sabırla frenleyip hem dünya hem de ahiret kazançlarını elde edebilir. [5]

28. Ebû Yahyâ Suheyb İbni Sinân *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'minin durumu gıbta ve hayranlığa değer. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur."[6]

29. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hastalığı ağırlaşınca sıkıntıları çoğaldı. Durumu gören Fâtıma *radıyallahu anhâ*:
– Vah babacığım, ne büyük sıkıntın var! dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"(Kızım), bugünden sonra babanın sıkıntısı olmayacak"* buyurdu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince, bu defa Fâtıma *radıyallahu anhâ:*
– Allah'ın çağrısına icâbet eden babacığım vah, mekânı Firdevs cenneti olan babacığım vah, kara haberini ancak dostu Cebrail'le paylaşacağımız babacığım vah, diye ağladı.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in defninden sonra da Hz. Fâtıma duygu ve üzüntülerini şöyle dile getirdi:
– Resûlullah'ın üzerine (çarçabuk) toprak atmaya eliniz nasıl vardı, gönlünüz nasıl râzı oldu?[7]

***** Bu hadîs-i şerîften de alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber (s.a.v.)'in ölüm acılarına nasıl sabrettiğini, kızı Fâtıma (r.anha)'nın da babasının vefatına nasıl sabrettiğini görmekteyiz. Her ikisi de insan gücü üzerinde bir dayanıklılıkla nasıl sabrettiler ve bize örnek oldular. [8]

30. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azadlısı, dostu ve dostunun oğlu olan Ebû Zeyd Üsâme İbni Zeyd İbni Hârise *radıyallahu anhümâ*'dan nakledildiğine göre o

şöyle dedi:
Kızı (Zeynep), Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Oğlum ölmek üzeredir, lutfen bize kadar geliniz, diye haber gönderdi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Alan da veren de Allah'tır. O'nun katında her şeyin belli bir vakti vardır. Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin",* buyurarak kızına selâm gönderdi.
Bunun üzerine Kızı, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'e*;
– Ne olur, mutlaka gelsin, diye tekrar haber yolladı.
Bu defa Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında Sa'd İbni Ubâde, Muâz İbni Cebel, Übeyy İbni Kâ'b, Zeyd İbni Sâbit ve başka bazı sahâbîler olduğu halde kalkıp kızına gitti. Çocuğu Hz. Peygamber'e verdiler, kucağına aldı. Yavrucak pek zor nefes almaktaydı. Resûlullah'ın gözlerinden yaşlar boşandı.
Durumu gören Sa'd İbni Ubâde:
– Ey Allah'ın Resûlü, bu ne haldir? dedi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
– *"Bu, Allah'ın, kullarının kalbine koymuş olduğu merhamet duygusudur"* buyurdu.
Hadisin bir başka rivâyetinde Hz. Peygamber, *"Bu, dilediği kullarının kalbine Allah'ın koyduğu bir rahmettir. Zaten Allah ancak, merhametli kullarına rahmet eder"* buyurmuştur.[9]

31. Suheyb (–i Rûmî) *radıyallâhü anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden önceki ümmetler içinde bir padişah, bir de onun sihirbazı vardı. Bu sihirbaz yaşlanınca, padişaha:
– "Ben yaşlandım, bana genç birini göndersen de ona sihirbazlığı öğretsem" dedi.
Padişah da ona bir genç gönderdi. Gencin yolu üzerinde bir rahip bulunmaktaydı. Genç ona uğradı, yanında oturdu ve konuşmalarını dinledi, beğendi. Sihirbaza her gittiğinde rahibe uğrar ve yanında bir süre kalırdı. Sihirbaz ona "niçin geç kaldın?" diye kızar ve döğerdi. Delikanlı bu durumu rahibe şikâyet etti. O da şöyle dedi:
– Sihirbazdan korktuğunda, "evdekiler alıkoydular"de; âilenden çekindiğinde de "sihirbaz alıkoydu" de.
Genç, durumu böylece idare edip giderken, bir gün yolda insanların gelip geçmesine engel olan büyük ve yırtıcı bir hayvana rastladı ve kendi kendine "Sihirbazın mı yoksa râhibin mi daha üstün olduğunu işte şimdi öğreneceğim" diyerek bir taş aldı ve "Ey Allahım, rahibin yaptıklarını sihirbazın yaptıklarından daha çok seviyorsan, şu hayvanı öldür ki insanlar yollarına devam etsinler" dedi ve taşı hayvana doğru fırlatıp onu öldürdü. Halk da geçip gitti. Daha sonra delikanlı râhibe gelip olayı anlattı. Râhip ona:
– Delikanlı! Şimdi artık sen benden daha üstünsün. Zira, sen bu gördüğüm mertebeye erişmişsin. Öyle sanıyorum ki, sen yakında bir belâya uğratılacaksın. Böyle bir şey olursa, sakın benim bulunduğum yeri kimseye gösterme! dedi.
Delikanlı, körleri, alaca hastalığına tutulmuş olanları kurtarır ve diğer hastalıkları da tedâvî ederdi. Padişahın o sıralarda kör olmuş bir yakını bunu duydu, değerli hediyelerle birlikte delikanlıya gitti ve:
– Eğer beni tedâvî edersen, bütün bunlar senin olacak dedi.
Delikanlı:
– Ben kendiliğimden kimseye şifâ veremem. Şifayı ancak Allah Teâlâ verir. Eğer sen Yüce Allah'a inanırsan, ben ona dua ederim, o da (dilerse) sana şifa verir, dedi.
Adam iman etti. Allah Teâlâ da ona şifa verdi. Adam eskiden olduğu gibi padişahın yanına gelip meclisteki yerini aldı.
Padişah:
– Senin gözünü kim iyi etti? diye sordu. O da:
– Rabbim, dedi.
Bu defa Padişah:
– Senin benden başka rabbin mi var? diye gürledi.
Adam:
– Benim de senin de rabbin Allah Teâlâ'dır, dedi.
Bunun üzerine sinirlenen padişah adamı tutuklattı ve gencin yerini gösterinceye kadar ona işkence ettirdi. Sonuçta adam gencin yerini söyledi. Delikanlı getirildi. Padişah ona:
– Delikanlı, demek senin sihirbazlığın körleri ve alacaları iyi edecek dereceye ulaşmış. Duydum ki sen epeyce işler yapıyormuşsun, öyle mi? diye sordu.
Delikanlı:
– Hayır, ben kimseye şifa veremem. Şifa veren Allah Teâlâ'dır dedi.
Padişah delikanlıyı tutuklattı ve rahibin yerini gösterinceye kadar ona işkence ettirdi. Neticede râhip getirildi ve kendisine "dininden dön!" denildi. Râhip bu teklife yanaşmadı. Bunun üzerine padişah bir testere getirtip başının tam ortasından rahibi ikiye biçtirdi. Rahibin parçalarının her biri bir yana düştü. Sonra Padişahın adamı getirildi ona da "dininden dön!" denildi. Ancak o da kabul etmedi. Padişah onu da parçalarının her biri bir tarafa düşünceye kadar testere ile başının ortasından ikiye biçtirdi. Daha sonra delikanlı getirildi ve "dininden dön (yoksa öleceksin)" diye tehdid edildi, fakat delikanlı direndi. Padişah delikanlıyı adamlarından bir gruba teslim etti ve onlara şu tâlimatı verdi:
– Bunu şu dağın tepesine çıkarın, dininden dönerse ne âlâ, değilse, aşağıya yuvarlayın gitsin.
Delikanlıyı götürdüler, dağın tepesine çıkardılar.
Delikanlı:
"Allahım, beni bunların elinden nasıl dilersen öylece kurtar!" diye dua etti. Bunun üzerine dağ sarsıldı ve onlar aşağı yuvarlandılar. Delikanlı sapasağlam yürüyerek padişahın yanına döndü. Padişah ona:
– Yanındakiler ne oldu? dedi.
Delikanlı da :
– Allah beni onların elinden kurtardı, dedi.
Bunun üzerine padişah, delikanlıyı adamlarından bir başka gruba teslim etti ve:
– Bunu Kurkur denilen bir gemiye bindirip denizin ortasına götürün. Dininden dönerse ne âlâ, değilse, denize atın gitsin, dedi.
Delikanlıyı alıp götürdüler. O:
"Allah'ım, beni bunların elinden dilediğin şekilde kurtar!" diye dua etti.
Gemi içindekilerle beraber ala–bora oldu, hepsi boğuldu. Delikanlı sağ–sâlim padişahın yanına döndü.
Padişah onu görünce:
– Yanındakiler ne oldu? diye sordu.
Delikanlı da:
– Allah beni onların elinden kurtardı, dedi ve ilâve etti:
– Benim sana söyleyeceklerimi yapmadıkça beni öldüremezsin.
Padişah:
– Neymiş onlar? dedi.
Delikanlı :
– Halkı geniş bir meydanda topla. Beni de bir hurma kütüğüne bağla. Okdanlığımdan bir ok al, yayın tam ortasına koy. Sonra da "Delikanlının rabbinin adıyla de ve at. İşte ancak bunu yaparsan beni öldürebilirsin" dedi.
Padişah halkı geniş bir meydanda topladı. Delikanlıyı hurma kütüğüne bağladı. Sonra delikanlının sadağından bir ok aldı, yayına yerleştirdi. "Delikanlının rabbi olan Allah adıyla" deyip oku fırlattı. Ok, delikanlının şakağına isabet etti. Delikanlı elini şakağına koydu ve oracıkta öldü.
Bunun üzerine halk:
– Biz, delikanlının rabbine iman ettik, dediler.
Daha sonra durumu padişaha ileterek:
– Gördün mü çekindiğin şey nihâyet başına geldi; halk iman etti, dediler.
Bunun üzerine padişah, sokak başlarına büyük hendekler kazılmasını emretti. Hendekler ateşle doldurulmuştu.
Padişah:
– Bu yeni dinden dönmeyen herkesi, zorla ateşe atın, (yahut "onları ateşe girmeye zorlayın") dedi.
Emri yerine getirdiler. En sonunda kucağında çocuğu ile bir kadın geldi, bir ara ateşe girmemek ister gibi yaptı, sendeledi. Çocuk:
– "Anneciğim, sık dişini, sabret, çünkü sen hak din üzeresin!" de(mek suretiyle annesini cesaretlendir)di.[10]

***** Bu hadîs-i şerîfi daha iyi anlayabilmek için kitabımızın 85. Sûresi olan Bürûc sûresi birkaç tefsirden mutlaka okunmalıdır.[11]

32. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, (çocuğunun) mezarı başında (bağıra–çağıra) ağlayan bir kadının yanından geçti.
Ona:
– *"Allah'dan kork ve sabret!"* buyurdu.
Kadın:
– Çek git başımdan; zira benim başıma gelen felâket, senin başına gelmemiştir, dedi.
Kadın Hz. Peygamber'i tanıyamamıştı. Kendisine, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kapısına koştu, orada kapıcılar yoktu. (Özür beyân etmek üzere Hz. Peygamber'e):
– Sizi tanıyamadım, dedi.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
– *"Sabır dediğin, felâketle karşılaştığın ilk anda dayanmaktır"* buyurdu.[12]

* Bu hadisten de Peygamberimiz (s.a.v.)'in burada yaptığı ve bize de pekçok hadislerde tavsiye ettiği üzere iyiliği emir ve kötülükten sakındırma işi her zaman ve zeminde yapılmalıdır. Yapılan nasihat esnasında gösterilecek tepkilere hazır olmalı ve onlara göğüs germeli, kırıcı davranışlara döndürmemelidir.
İyi bir davetçi ve eğitimci yaptığı hizmetlerden dolayı şahsına yapılan hakaretlere bile soğukkanlı davranıp aldırmamalı ve gündeme bile getirmemelidir. [13]

33. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Allah Teâlâ şöyle buyurdu demiştir.
"Dünyada sevdiği bir dostunu aldığım zaman, (sabredip) ecrini Allah'tan bekleyen mü'min kulumun katımdaki karşılığı cennettir."[14]

* Bu kudsî hadisten de gerçekten kişinin dünyada sıkıntılara sabretmesi karşılığında derecelerin en büyüğü olan cennete kavuşacağını öğrenmekteyiz. [15]

34. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivâyet edildiğine göre, kendisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tâun hastalığını sormuş, o da şöyle buyurmuştur:
"Tâun hastalığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kimseleri kendisiyle cezalandırdığı bir çeşit azaptı. Allah onu mü'minler için rahmet kıldı. Bu sebeple tâuna yakalanmış bir kul, başına gelene sabrederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde ikâmete devam eder ve başına ancak Allah ne takdir etmişse onun geleceğini bilirse, kendisine şehit sevabı verilir."[16]

* Tâûn yani veba hastalığı hem bulaşıcı hem de çabucak ölüme götüren bir hastalık olup buna yakalanan kimse gerekli çarelere başvurduktan sonra başkalarına bulaştırmamak ve mükafatını da sadece Allah'tan bekleyerek sabredip bulunduğu yerde otururs a, hem karantina dediğimiz şeyi gerçekleştirmiş hem de sabrından dolayı şehid sevabı almaya hak kazanmıştır. Çünkü müslümanın namazdan başka bir silahı da sabırdır. (Bakara: 2/45) ayetinde olduğu gibi. [17]

35. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:
"Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Kulumu, iki gözünü kör etmekle imtihan ettiğim zaman sabrederse, gözlerine karşılık olarak cenneti veririm."[18]

* Bu kudsî hadiste de kaybedilen nimetler ve onların yokluğuna sabretmekle cennetin kazanılabileceği bildirilmektedir. Çaresizlikten dolayı hadiselere katlanmak sabır sayılmaz, müslümanca yaşantıya devam etmekle birlikte başına gelen herşeye sabreden mü'min Allah tarafından çok üstün ve değerli nimetlere kavuşturulacaktır. [19]

36. Atâ İbni Ebî Rebâh'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:
Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* bana:
– Sana cennetlik bir kadın göstereyim mi? dedi. Ben:
– Evet, göster, dedim.
İbn Abbâs şöyle dedi:
– Şu (iri yarı) siyah kadın var ya! İşte bu kadın (birgün) Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:
– Beni sar'a tutuyor ve üstüm başım açılıyor. İyileşmem için Allah'a dua ediniz, dedi.
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Eğer sabredeyim dersen, sana cennet vardır. Ama yine de sen istersen, sana şifa vermesi için Allah'a dua ederim"* buyurdu.
Bunun üzerine kadın:
– Ben (hastalığıma) sabrederim. Ancak sar'a tuttuğu zaman üstümün başımın açılmaması için dua buyurunuz, dedi.
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona dua etti.[20]

* Bu hadiste de cennetle sağlıklı bir hayat arasında tercih yapan imanlı bir hanımın durumu sergilenmektedir. [21]

37. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Mes'ud *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, gönderildiği kavim tarafından dövülüp yüzü kanatılan, bir taraftan yüzündeki kanı silen bir taraftan da *"Ey Allahım, halkımı bağışla, çünkü onlar bilmiyorlar"* diyen bir peygamberi anlatması hâlâ gözlerimin önündedir.[22]

* Sabrın peygamberlerin hayatındaki yerini gösteren bu hadis peygamberlerin tavsiye ettikleri şeyi önce kendilerinin yaşadıklarını bize göstermektedir. Davetçi ve lider durumunda olanların ümmetten herhangi bir farklarının olmadığını da bu hadisten anlıyoruz. Uhud ve benzeri savaşlarda geri hizmetlere kaçmayıp bizzat savaşta ön saflarda yer alan Peygamber (s.a.v.)'in durumu da bunun canlı bir örneğidir. [23]

38. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar."[24]

39. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzûruna vardım. Kendisi sıtmaya yakalanmıştı.
– Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.
– *"Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ızdırab çekmekteyim"* buyurdu.
– (Herhalde) bu iki kat sevap kazanmanız içindir, dedim.
– *"Evet, öyledir. Allah, ayağına batan bir diken veya başına gelen daha büyük bir sıkıntıdan dolayı müslümanın günahlarını bağışlar. O müslümanın günahları ağaç yaprakları gibi dökülür"* buyurdu.[25]

40. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah, hayrını dilediği kişiyi sıkıntıya sokar."[26]

41. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Başına bir musibet geldi diye hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa: 'Allahım, benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da beni öldür' desin."[27]

42. Ebû Abdullah Habbâb İbni Eret *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Hırkasını başının altına yastık yapmış Kâbe'nin gölgesinde dinlenirken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e (müşriklerden gördüğümüz işkencelerden) şikâyette bulunduk ve :
– Bize yardım dilemeyecek, Allah'a bizim için dua etmeyecek misiniz? dedik. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap verdi:
– *"Önceki ümmetler içinde bir mü'min tutuklanır, kazılan bir çukura konulurdu. Sonra da bir testere ile başından aşağı ikiye biçilir, eti–kemiği demir tırmıklarla*

taranırdı. Fakat bütün bu yapılanlar onu dininden döndüremezdi. Yemin ederim ki Allah mutlaka bu dini hâkim kılacaktır. Öylesine ki, yalnız başına bir atlı, Allah'tan ve sürüsüne kurt saldırmasından başka hiç bir şeyden endişe etmeksizin San'a'dan Hadramut'a kadar emniyetle gidecektir. Ne var ki, siz sabırsızlanıyorsunuz."
v Buhârî'nin bir başka rivayetinde ifade, "Peygamber *aleyhisselâm* hırkasına bürünmüştü. Bizler müşriklerden çok işkence görüyorduk" şeklindedir.[28]

***** İslâm'ı hayata hakim kılmak için sabretmenin ne önemli bir iş olduğunu bu hadisten öğreniyoruz. Çünkü semâvî din dediğimiz Allah'ın şeriatı yani müslümanlık sabırla ve pekçok fedakarlıklarla Hz. Âdem'den bu güne kadar gelmiştir, kıyamete kadar da yine aynı fedakarlık ve sıkıntılara sabretmek ve şehidler verilmek suretiyle toplumların hayatına hakim olacaktır. Cihad etmeksizin, sıkıntılara göğüs germeksizin yattığımız yerden biz de müslümanız demekle bu din yayılmaz ve cihana hakim olmaz. Çünkü cennetin yolu sıkıntılara göğüs germekte ve kılıçların gölgesi altındadır. [29]

43. Abdullah İbni Mes'ud *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Huneyn Savaşı ganimetlerini taksim ederken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bazı kişilere diğerlerinden fazla hisse verdi. Akra' İbni Hâbis'e yüz deve, Uyeyne İbni Hısn'a da bir o kadar verdi. Arapların ileri gelenlerine de o günkü taksimde biraz fazla pay verdi. Bunun üzerine bir kişi:
– Vallahi bu taksimde hakkâniyet yoktur, Allah rızası da gözetilmemiştir! dedi.
Ben de:
– Allah'a yemin ederim ki bunu ben Resûlullah'a söyleyeceğim, dedim. Gittim, adamın söylediklerini anlattım.
Bunun üzerine, kızgınlığından Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzü kıpkırmızı kesildi. Sonra şöyle cevap verdi:
– *"Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, hiç kimse adâlet etmez."* Daha sonra da şöyle buyurdu:
"Allah, Mûsâ'ya rahmet etsin. O bundan daha ağır bir ithama maruz kalmıştı da sabretmişti."
Ben (kendi kendime), "Bundan sonra kimsenin sözünü Resûlullah'a iletmeyeceğim" diye karar verdim.[30]

***** Bu konuda Musa'ya yapılan eziyetler için bkz. (Bakara: 2/55-56, Maide: 5/24, Ahzab: 33/69) [31]

44. Enes İbni Mâlik *radıyallahu* anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah, iyiliğini dilediği kulunun cezasını dünyada verir. Fenalığını dilediği kulunun cezasını da, kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye, dünyada vermez. "
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* (yine) şöyle buyurmuştur:
"Mükâfâtın büyüklüğü, belânın şiddetine göredir. Allah, sevdiği topluluğu belâya uğratır. Kim başına gelene rızâ gösterirse Allah ondan hoşnut olur. Kim de rızâ göstermezse, Allahın gazabına uğrar."[32]

***** Şu içinde bulunduğumuz imtihan dünyasında başımıza gelecek her türlü hadise ve sıkıntılara karşı Allah'tan geliyor diyerek sabretmemiz ve dirençli davranmamız gerekiyor. [33]

45. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ebû Talha *radıyallahu anh*'ın hasta bir erkek çocuğu vardı. Ebû Talha evde değilken çocuk öldü. Eve döndüğü zaman:
– "Oğlumun durumu nedir?" diye sordu.
Çocuğun annesi Ümmü Süleym:
– O şimdi eskisinden daha rahat, dedi. Akşam yemeğini hazırlayıp getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi sonra da hanımıyla yattı. Daha sonra hanımı ona "Çocuğu defnediniz" dedi.
Ebû Talha sabahleyin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gitti ve olup biteni anlattı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Bu gece ilişkide bulundunuz mu?"* diye sordu.
Ebû Talha:
– Evet, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allahım, bu ikisine mübârek kıl"* diye dua etti.
(Zamanı gelince) Ümmü Süleym bir erkek çocuk doğurdu. Ebû Talha bana:
– "Çocuğu al, Peygamber'e götür" dedi. Ümmü Süleym de bir miktar hurma verdi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Çocuğun yanında herhangi bir şey var mı?"* diye sordu. Ben:
– Evet, bir kaç hurma var, dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hurmaları ağzına alıp çiğnedi. Sonra çıkarıp çocuğun ağzına koydu ve damağını hafifçe oğdu, adını da Abdullah koydu.[34]
v Buhârî'nin bir rivayetine göre Süfyân İbni Uyeyne; "Ensardan bir kişi (İbâye İbni Rifa'a) Abdullah'ın dokuz çocuğunu gördüğünü, hepsinin de Kur'an'ı okuyan ve mânasını anlayan kimseler olduğunu söylemiştir."[35]
v Müslim'in rivâyetinde ise, olay şöyle anlatılmaktadır:
Ebû Talha'nın, Ümmü Süleym'den olma bir oğlu vefat etti. Ümmü Süleym, ev halkına:
– Ebû Talha'ya ben haber vermedikce, oğlu hakkında hiç biriniz bir şey söylemeyiniz! diye tenbihledi. Sonra Ebû Talha eve geldi. Ümmü Süleym akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi. Yemekten sonra Ümmü Süleym, eskiden olduğundan daha güzel süslendi. O da hanımıyla yattı. Ebû Talha'nın karnı doyup tatmin olduğunu görünce Ümmü Süleym ona:
– Ey Ebû Talha, bir millet, bir aileye emânet bir şey verseler de, sonra emânetlerini isteseler, iade etmeyebilirler mi, ne dersin? dedi.
Ebû Talha:
– Hayır, (vermemezlik edemezler) dedi.
Ümmü Süleym:
– O halde oğlunu geri alınmış böyle bir emânet bil, dedi.
Ebû Talha kızdı ve:
– Mademki öyle, niçin hiç bir şey olmamış gibi davrandın? Şimdi de tutmuş, oğlumun durumunu bana haber veriyorsun, öyle mi? dedi. Derhal kalkıp Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gitti ve olanı biteni olduğu gibi haber verdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Geçen gecenizi Allah hakkınızda bereketli kılsın"* buyurdu.
Ümmü Süleym hâmile kaldı.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sefere çıkmıştı. Ümmü Süleym de bu sefere iştirak etmişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* seferden döndüğünde Medine'ye gece girmezdi. Medine'ye yaklaştıklarında Ümmü Süleym'i doğum sancıları tuttu. Bu sebeple Ebû Talha onun yanında kaldı, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yoluna devam etti. Ebû Talha şöyle demeye başladı:
– Rabbim! Sen çok iyi bilirsin ki ben, Resûlün ile beraber Medine'den çıkmaktan, onunla beraber Medine'ye girmekten son derece memnun olurum. Fakat bu defa bildiğin sebepten takılıp kaldım.
Bunun üzerine Ümmü Süleym:
– Ebû Talha! Şimdi artık sancım kalmadı. Sen git, dedi.
(Enes diyor ki) Biz yolumuza devam ettik. Medine'ye geldiklerinde Ümmü Süleym'i yine doğum sancısı tuttu ve bir erkek çocuk doğurdu. Annem (Ümmü Süleym) bana:
– Enes, bu çocuğu sen sabahleyin Resûlullah'a götürmeden kimse emzirmesin, dedi. Sabahleyin ben çocuğu alıp Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e götürdüm. Resûlullah'ın elinde bir dağlama âleti vardı. Beni görünce:
– Herhalde Ümmü Süleym doğum yaptı, buyurdular.
– Evet, dedim. Hemen elindeki dağlama âletini bıraktı. Ben de çocuğu kucağına verdim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Medine'ye has acve hurmasından bir tane istedi. Onu ağzında iyice çiğnedi, sonra da çocuğun ağzına çaldı. Çocuk yalanmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Medinelilerin hurma sevgisine bakın!"* buyurdu. Çocuğun yüzünü okşadı ve ona Abdullah adını verdi.[36]

***** Bu hadîs-i şerîften bir annenin çocuğunun ölümüne karşı ne kadar sabırlı ve metanetli olduğunu öğreniyoruz. Dolayısıyla müslüman verilen her nimete karşı veren de alan da Allah'tır, güldüren de ağlatan da Allah'tır inancı ve şuurunda olmalıdır. Herşeyin yani mal, mülk, karı, koca, sıhhat, evlat, göz, kulak, makam, mevki, zenginlik bizlere emanet olarak verilmiş olup bir gün elimizden alınacaktır inancında hayatımızı sürdürmeliyiz. [37]

46. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gerçek babayiğit, güreşte rakîbini yenen değil, öfkelendiği zaman nefsine hâkim olan kimsedir."[38]

* Kişinin kendi istekleriyle mücadelesi her türlü mücadelenin en zorudur. Kişisel ve toplumsal zararlarını düşünerek müslüman öfkelenmemeye çalışmalı ve bu uğurda çok gayret etmelidir. [39]

47. Süleyman İbni Surad *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyordum. İki kişi birbirine sövüp duruyordu. Bunlardan birinin yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuş, boyun damarları şişmiş, dışarı fırlamıştı.
Bunu gören Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben bir söz biliyorum, eğer bu kişi onu söylerse, üzerindeki bu kızgınlık hali geçer. Eğer o, "Eûzü billâhi mine'ş–şeytânirracîm = İlâhi rahmetten kovulmuş şeytandan Allaha sığınırım" derse, üzerindeki hâl kaybolur."
Oradakiler Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona *"İlâhî rahmetten kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!"* tavsiyesinde bulunduğunu ilettiler.[40]

* Bu hadisin daha iyi anlaşılması için Fussilet: 41/36 ve A'râf: 7/200 ayetlerine bakınız. [41]

48. Muâz İbni Enes *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gereğini yapmaya gücü yettiği halde öfkesini yenen kimseyi Allah, Kıyamet günü herkesin gözü önünde çağırır, hûriler arasından dilediğini seçmekte serbest bırakır."[42]

49. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Bana öğüt ver, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona:
– *"Kızma!"* buyurdu.
Adam dileğini bir kaç kez tekrar etti. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de (her defasında ısrarla) :
– *"Kızma!"* buyurdu.[43]

* Öfkenin büsbütün yok edilmesi mümkün değildir. Abdullah ibn Mubârek'e güzel ahlak nedir? Anlat demişlerdi de O da öfkelenmemekten ibaret olduğunu söylemiştir. Kişi öfkelenmeyi doğuran sebeblerden uzak durmalı her zaman ve her yerde öfkelenmemelidir. Öfke ancak dînî değerlerin korunmasında olursa hoş karşılanabilir. Değilse öfkelenen kimse şeytanın avucuna düşmüş olur ve şeytan ona her türlü kötülüğü yaptırabilir. [44]

50. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Erkek olsun, kadın olsun mü'min, Allah'a günahsız olarak kavuşuncaya kadar kendisinden, çoluk çocuğundan, malından belâ eksik olmaz."[45]

* Bu dünya imtihan dünyasıdır. İnsanlar değişik ve rengarenk şekillerle Allah tarafından imtihana çekilirler. Kişi imtihanı kazanabilmek için başına gelecek her türlü sıkıntıya karşı sabırlı ve dirençli olmalıdır. [46]

51. Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Uyeyne İbni Hısn (Medine'ye) geldi ve yeğeni Hurr İbni Kays'a misafir oldu. Hurr, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. Zaten genç olsun yaşlı olsun âlimler (kurrâ), Hz. Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne, yeğeni Hurr İbni Kays'a:
– Yeğenim, senin devlet başkanı yanında önemli bir yerin vardır. Beni kendisiyle görüştür, dedi.
Hurr, Ömer'den izin aldı. Uyeyne Ömer'in yanına girince:
– Ey Hattâb oğlu, Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda adâletle de hükmetmiyorsun, dedi.
Ömer hiddetlendi, Uyeyne'ye ceza vermek istedi.
Bunun üzerine Hurr:
– Ey Müminlerin emiri, Allah, Peygamberine *"Affi seç, iyiliği emret, cahilleri cezalandırmaktan vazgeç!"* (A'raf: 7/199) buyurdu. Benim bu amcam da câhillerdendir, dedi.
Allah'a yemin ederim ki, Hurr bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah'ın kitabına son derece bağlı idi.[47]

52. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Hiç şüphesiz, benden sonra, adam kayırmalar ve yadırgayacağınız bazı işler olacaktır"* buyurdu. Ashâb–ı kirâm:
– Ey Allahın Resûlü! O zaman nasıl davranmamızı tavsiye edersiniz? dediler.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
– *"Siz üzerinize düşen görevleri yapar, kendi hakkınızı ise, Allah'tan beklersiniz"* buyurdu.[48]

* Sabrın toplum ve sistemle ilgili yönünü ortaya koyan bu hadîs-i şerîfte de yönetenlerin yönetilenlerin kabalık ve cahilliklerine ceza vermek suretiyle karşılık vermemeleri gerektiğini zekat, cihad gibi görevlerin yerine getirilirken mahrum edilen kimselerin bu haklarını Allah'tan beklemeleri gerektiğini, bu tür basit şeylerden dolayı İslâmî idareye baş kaldırarak hak almak için kargaşa çıkarılmaması ve sabredilmesi gerektiğini öğrenmekteyiz. Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Allah'a isyan olunan yerde kula itaat yoktur."*[49] hadisiyle de bunun sınırını çizmiş olmaktadır. [50]

53. Ebû Yahyâ Üseyd İbni Hudayr *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Medinelilerden bir adam:
– Ey Allahın Resûlü, falan kişi gibi beni de vâli tayin etmez misiniz? dedi.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Siz, benden sonra adam kayırma olayları göreceksiniz. Havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz!"* buyurdu.[51]

* İşler ehil olmayan kimselere geçince pekçok yanlışlıklar yapılacaktır. Bu hadîs-i şerîfte de her sahada yapılacak olan bu yanlışlıklara müslümanın sabretmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. [52]

54. Ebû İbrahim Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, düşmanla karşılaştığı gazalardan birinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tepe noktasından batıya doğru meyledinceye kadar bekledi, sonra kalktı ve:
– *"Ey müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz; Allah'tan âfiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz ve biliniz ki, cennet kılıçların gölgesi altındadır"* buyurdu. Sonra Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua etti:

"Ey kitab'ı (Kur'an'ı) indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allah'ım, şu düşmanı perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl!"[53]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 16.
[2] Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86.
Bu hadis kısa şekilde 1031 numarada ve 1414 de de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 17.
[4] Buhârî, Zekât 50, Rikak 20; Müslim, Zekât 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28; Tirmizî, Birr 77; Nesâî, Zekât 85.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 18.
[6] Müslim, Zühd 64.
[7] Buhârî, Meğâzî 83. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 18.
[9] Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9, 11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53.
Bu hadis kısa olarak 924 numarada tekrar gelecektir.

[10] Müslim, Zühd 73.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 20.
[12] Buhârî, Cenâiz 32, 43; Ahkâm 11; Müslim, Cenâiz l4–l5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 23; Tirmizî, Cenâiz 13; Nesâî, Cenâiz 22.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 21.
[14] Buhârî, Rikak 6.
Bu kudsî hadis ileride 923 numarada tekrar gelecektir.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 21.
[16] Buhârî, Tıb 31; Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 54; Kader 15; Müslim, Selâm 92–95.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 21.
[18] Buhârî, Merdâ 7; Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 58.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 21.
[20] Buhârî, Merdâ 6; Müslim, Birr 54.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 21.
[22] Buhârî Enbiyâ, 54. Ayrıca bk. Buhârî, Mürteddîn 5; Müslim, Cihâd 104; İbni Mâce, Fiten 23.
Bu hadis 646 numarada tekrar gelecektir.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 22.
[24] Buhârî, Merdâ 1, 3; Müslim, Birr 49.
[25] Buhârî, Merdâ 3, 13, 16; Müslim, Birr 45.
Bu hadis kısa bir şekilde 914 numarada tekrar gelecektir.
[26] Buhârî, Merdâ 1.
[27] Buhârî, Merdâ 19; Daavât 30; Müslim, Zikir 10, 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 9; Nesâî, Cenâiz 1; İbni Mâce Zühd 31.
Bu hadis 586 numarada tekrar gelecektir.
[28] Buhârî, Menâkıb 25. Ayrıca bk. Buhârî, İkrâh 1, Menâkıbu'l–ensâr 29, Ebû Dâvûd, Cihâd 97.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 23.
[30] Buhârî, Edeb 53; Müslim, Zekât 145.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 23.
[32] Tirmizî, Zühd 57. Ayrıca bk. İbnî Mâce, Fiten 23.
[33] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 23.
[34] Buhâri, Cenâiz 42, Akîka 1; Müslim, Edeb 23; Fezâilü's–sahâbe 107.
[35] Buhâri, Cenâiz 42.
[36] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 107.
[37] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 24.
[38] Buhârî, Edeb 102; Müslim, Birr 106–108.
Bu hadis 647 numarada tekrar gelecektir.
[39] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 24.
[40] Buhârî, Bed'ü'l–halk 11, Edeb 44, 76; Müslim, Birr 109.
[41] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 25.
[42] Ebû Dâvûd, Edeb 3 ; Tirmizî, Birr 74; Kıyâmet 48. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 18.
[43] Buhârî, Edeb 76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 73.
Bu hadis 639 numarada tekrar gelecektir.
[44] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 25.
[45] Tirmizi, Zühd 57.
[46] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 25.
[47] Buhârî, Tefsîru sûre (7), 5, İ'tisâm 2
Bu hadis ileride 358 numarada gelecek ve gerekli açıklama orada verilecektir.
[48] Buhâri, Menâkıbu'l–enbiyâ 8; Fiten 2 ; Müslim, İmâre 45, 48.
[49] Buhârî, Cihad 109.
[50] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 26.
[51] Buhârî, Fiten 2, Menâkıbü'l–ensâr 8; Müslim, İmâre 48, Fedâil 27, 28.
[52] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 26.
[53] Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20.
Bu hadis ileride 1325 ve 1352 numaralarda tekrar gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- SIHHAT DURUMUNA GÖRE VEYA HÜKÜM AÇISINDAN HADÎSLER

Sağlamlık yönünden hadisler, daha doğru deyimle ahad hadisler üç kısma ayrılır: Sahih, hasen, zayıf. Hadislerin çeşitli yönlerden değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde doğruluğu (sıhhati) araştırılan, hadîsin Hz. Peygamber'e âit olan metin kısmı değil; metnin Rasûlullah (s.a.s)'e âit olup olmadığını gösteren sened kısmıdır. Bu durumda değerlendirme sonunda bir hadîse sahih, hasen veya zayıf denildiğinde bu, Hz. Peygamber'in söz veya fiilinin sahih veya zayıf olduğu anlamında değil, hadis metnindeki ifadenin Rasûlullah'a (s.a.s) âit oluşunun sahih veya zayıf olduğu anlamındadır.[1]
Sahih ve hasen hadisler **Makbul**; Zayıf hadisler **Merdud**'dur.Burada sırf sıhhat ve hüküm açısından bu üç grubu inceleyeceğiz.[2]
Mütekaddimîn, hadîsleri sahîh ve zayıf diye ikiye ayırmıştır. Müteahhir ulema ise sahîhle zayıf arasına üçüncü bir mertebe ilâve etmiştir: Hasen. Mütekaddimînin taksiminde hasen hadis, umumiyetle zayıflar kısmına dâhil edilir ve zayıflar ikiye ayrılırdı: Sâlih, gayr-ı sâlih. Sâlih kısmı, zayıf hadîsle ilgili bahiste açıklanacağı üzere mütâbaat yoluyla kuvvetlendirilip, sahîh-li-gayrihî denen bir mertebeye yükseltilerek amel edilirdi. Gayr-ı sâlih zayıfa da, merdûd denirdi.
Şu halde yeri gelmişken belirtelim ki bir kısım selef'in: "Zayıf hadîsle amel reyle amelden üstündür" sözünde kastedilen zayıf hadîs, sâlih yani müteahhirinin dilinde hasen vasfını alacak olan hadîstir. Meseleye buradan bakınca araya ciddi bir ihtilaftan ziyâde ıstılah farklılığının girmiş olduğu görülür. Çünkü merdûd zayıf'la mütekaddim ulemâ da ameli reddetmiştir. Nitekim, zayıf hadîsi, re'ye tercîh etmeleriyle meşhur Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî'yi, ilgili bahislerde tanıtırken, terkinde ittifak edilmiş râviler'den hadîs almadıklarını bilhassa belirtmiştik. Zaten metruk, zaafi şiddetli olan, bu yüzden ulemanın hepsi tarafından ittifakla terkedilmiş bulunan râvi demektir[3].
İlk defa Meâlimu's-Sünen'de Hattâbi (v. 388/998) tarafından yapılıp sonradan İbnu's-Salah tarafından da benimsenmiş olan taksime göre, hadisler, sıhhat nokta-i nazarından üçe ayrılırlar:
1- Sahîh hadîs.
2- Hasen hadîs.
3- Zayıf hadîs.
Aslında "hadîs" tabîrine layık olmamakla birlikte, sırf ümmet-i merhûmeyi uyarmak gayesine mâtuf olarak, kitâplara alınarak tedkîk konusu edilen dördüncü bir kısma daha kitaplarımızda yer verilmiştir: Mevzû, yani uydurulmuş hadîs.[4]
Dikkat: Bu taksim, zâhire göre yapılmıştır. Nefsülemre yani hakikat-ı hâle göre yapılmış olsa idi, İbnu Kesîr'in dediği gibi sahîh ve kizb olmak üzere ikiye ayrılması daha muvafik olurdu.[5]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 121.
[3] Metrûk ve merdûd tabirleri zaman zaman biri diğerinin yerine kullanılan -müterâdif denebilecek kadar- mânaca birbirine yakın iki ıstılahtır. Ancak çoğunluk durumda "metrûk" râvî'nin; "merdûd" da rivâyetinin vasfı olmaktadır. (İbrahim Canan)
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/82-83.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- SIHHAT DURUMUNA GÖRE VEYA HÜKÜM AÇISINDAN HADÎSLER

Sağlamlık yönünden hadisler, daha doğru deyimle ahad hadisler üç kısma ayrılır: Sahih, hasen, zayıf. Hadislerin çeşitli yönlerden değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde doğruluğu (sıhhati) araştırılan, hadîsin Hz. Peygamber'e âit olan metin kısmı değil; metnin Rasûlullah (s.a.s)'e âit olup olmadığını gösteren sened kısmıdır. Bu durumda değerlendirme sonunda bir hadîse sahih, hasen veya zayıf denildiğinde bu, Hz. Peygamber'in söz veya fiilinin sahih veya zayıf olduğu anlamında değil, hadis metnindeki ifadenin Rasûlullah'a (s.a.s) âit oluşunun sahih veya zayıf olduğu anlamındadır.[1]
Sahih ve hasen hadisler **Makbul**; Zayıf hadisler **Merdud**'dur.Burada sırf sıhhat ve hüküm açısından bu üç grubu inceleyeceğiz.[2]
Mütekaddimîn, hadîsleri sahîh ve zayıf diye ikiye ayırmıştır. Müteahhir ulema ise sahîhle zayıf arasına üçüncü bir mertebe ilâve etmiştir: Hasen. Mütekaddimînin taksiminde hasen hadis, umumiyetle zayıflar kısmına dâhil edilir ve zayıflar ikiye ayrılırdı: Sâlih, gayr-ı sâlih. Sâlih kısmı, zayıf hadîsle ilgili bahiste açıklanacağı üzere mütâbaat yoluyla kuvvetlendirilip, sahîh-li-gayrihî denen bir mertebeye yükseltilerek amel edilirdi. Gayr-ı sâlih zayıfa da, merdûd denirdi.
Şu halde yeri gelmişken belirtelim ki bir kısım selef'in: "Zayıf hadîsle amel reyle amelden üstündür" sözünde kastedilen zayıf hadîs, sâlih yani müteahhirinin dilinde hasen vasfını alacak olan hadîstir. Meseleye buradan bakınca araya ciddi bir ihtilaftan ziyâde ıstılah farklılığının girmiş olduğu görülür. Çünkü merdûd zayıf'la mütekaddim ulemâ da ameli reddetmiştir. Nitekim, zayıf hadîsi, re'ye tercîh etmeleriyle meşhur Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî'yi, ilgili bahislerde tanıtırken, terkinde ittifak edilmiş râviler'den hadîs almadıklarını bilhassa belirtmiştik. Zaten metruk, zaafi şiddetli olan, bu yüzden ulemanın hepsi tarafından ittifakla terkedilmiş bulunan râvi demektir[3].
İlk defa Meâlimu's-Sünen'de Hattâbi (v. 388/998) tarafından yapılıp sonradan İbnu's-Salah tarafından da benimsenmiş olan taksime göre, hadisler, sıhhat nokta-i nazarından üçe ayrılırlar:
1- Sahîh hadîs.
2- Hasen hadîs.
3- Zayıf hadîs.
Aslında "hadîs" tabîrine layık olmamakla birlikte, sırf ümmet-i merhûmeyi uyarmak gayesine mâtuf olarak, kitâplara alınarak tedkîk konusu edilen dördüncü bir kısma daha kitaplarımızda yer verilmiştir: Mevzû, yani uydurulmuş hadîs.[4]
Dikkat: Bu taksim, zâhire göre yapılmıştır. Nefsülemre yani hakikat-ı hâle göre yapılmış olsa idi, İbnu Kesîr'in dediği gibi sahîh ve kizb olmak üzere ikiye ayrılması daha muvafik olurdu.[5]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 121.
[3] Metrûk ve merdûd tabirleri zaman zaman biri diğerinin yerine kullanılan -müterâdif denebilecek kadar- mânaca birbirine yakın iki ıstılahtır. Ancak çoğunluk durumda "metrûk" râvî'nin; "merdûd" da rivâyetinin vasfı olmaktadır. (İbrahim Canan)
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/82-83.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33) Yetim Kimsesiz Ve Zayıfları Koruyup Gözetmek

Bu bölümdeki dört ayet ve on üç hadisten mü'min kimselere kol kanat gerileceğini, dünya hayatının süsüne aldanarak Rablerine yakaran kullardan uzak durulmaması gerektiğini, yetimi üzmeyip bir şey isteyeni azarlamamak gerektiğini, dini yalanlayan kimselerde görülen ahlaki bozukluğun öksüzü incitip yoksulu doyurmaya önayak olmamak olduğunu, Enam: 6/52. ayetin sebebi nüzülünü, Hz. Ebubekir'in yoksul müslümanlara karşı tavrının ne olduğunu, yetimi himaye edenle peygamber (s.a.v.)'in cennette birlikte olacağını, yoksul ve dilencinin kim olduğunu, kimsesiz ve muhtaç kimselere yardım eden kimsenin cihad gibi sevap kazanacağını, devamlı oruç tutan ve namaz kılan gibi sevap kazanacağını, yemeklerin en fenasının ihtiyacı olmayanların çağrılıp muhtaçların çağrılmadığı yemek olduğunu, iki kız çocuğunu müslümanca yetiştirip terbiye edenin cennette peygamberle birlikte olacağını, kız çocukları yüzünden sıkıntıya uğrayıp onlara iyi bakıp müslümanca terbiye ederse onların cehenneme karşı bir siper olacaklarını, Rasulullah (s.a.v.)'in iki zayıf kimse olan yetimle kadının hakkının gözetilmesini emrettiğini, Allah'ın bizlere verdiği rızkların aramızdaki zayıflar sayesinde olduğunu böylece de zayıfları kollamamız gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"... Mü'minlere kol kanat ger ve onları koru." (Hıcr: 15/88)
"Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak sabah akşam O'na yalvarıp yakaranlarla birlikte sen de sabret. Dünya hayatının cazibesine kapılarak gözlerini onlardan ayırma" (Kehf: 18/28)
"O halde yetime haksızlık yapma ve yüzünü ekşitme, yardım isteyeni de hangi çeşit olursa olsun boş çevirme..." (Duha: 93/9-10)
"Gördün mü şu dini veya ahiretteki ceza ve mükafatı yalan sayanı. İşte o tip kimseler yetimi itip kakarlar. Fakir ve muhtaçları doyurmaya çalışmadığı bir yana başkalarına bu iş için ön ayak bile olmazlar." (Maun: 107/1-3)

262. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz altı kişi Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. Bu hâli gören müşrikler Peygamber *aleyhisselâm*'a:
– Şunları yanından def'et! Bize karşı saygısızlık etmeye kalkmasınlar, dediler.
Orada benden başka Abdullah İbni Mes`ûd, Hüzeyl kabilesinden biri, Bilâl ve adlarını vermek istemediğim iki kişi daha vardı.
Müşriklerin bu teklifi üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kalbinden (kendisine kırılmayacağımızdan emin olduğu için) bizleri oradan uzaklaştırma düşüncesi geçti.
Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:
"Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!" (En`âm: 6/52)[2]

* Peygamberimiz insan olması hasebiyle bazen yanlış karar verme noktasında olabilir. Bu gibi durumlarda Allah hemen düzeltmek üzere vahiy gönderir, Abese suresinde olduğu gibi. [3]

263. Bey`atü'r–rıdvân'a katılan sahâbilerden Ebû Hübeyre Âiz İbni Amr el–Müzenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre birgün Ebû Süfyân, aralarında Selmân–ı Fârisî, Suheyb–i Rûmî ve Bilâl–i Habeşî'nin de bulunduğu bir gurup müslümanın yanından geçti. Onu gören bu müslümanlar:
– Allah'ın kılıcı Allah düşmanını haklamadı, dediler.
Bunu duyan Ebû Bekir *radıyallahu anh*:
– Bu sözü Kureyş'in büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz? dedi. Sonra da Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına gelerek bu olayı anlattı.
O zaman Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ebû Bekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen, Rabbini de gücendirdin demektir"*, buyurdu.
Hz. Ebû Bekir hemen o yoksul müslümanların yanına gelerek:
– Kardeşlerim! Yoksa sizleri gücendirdim mi? diye sordu.
Onlar:
– Hayır sana gücenmedik. Allah seni bağışlasın, kardeş! dediler.[4]

* Fakir, garip müslümanlara iyi davranmalı ve onlar gücendirilmemelidir. Yine müslümanlar diğer kardeşlerinin iyi niyetle söylediği sözlere gücenmemeli ve hoş görüp bağışlamalıdırlar. [5]

264. Sehl İbni Sa`d *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Ben ve yetimi himâye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız" buyurdu ve işaret parmağıyla orta parmağını, aralarını biraz aralayarak, gösterdi.[6]

265. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâye eden kimseyle ben, cennette şöyle yanyana bulunacağız. "
Hadisin râvisi Mâlik İbni Enes, –Peygamber *aleyhisselâm*'ın yaptığı gibi– işaret parmağıyla orta parmağını gösterdi.[7]

266. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir iki hurma veya bir iki lokmayla savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, muhtaç olduğu hâlde dilenmeyen kimsedir."[8]

Sahîh–i Buhârî ve *Sahîh–i Müslim*'deki diğer bir rivayete göre ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir."[9]

* Kendi yakınlarının veya başkalarının yetimlerini koruyanlar Allah'ı hoşnut ederler ve cennette Allah'ın sevgili peygamberleriyle birlikte olmaya hak kazanabilirler. [10]

267. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kocasız kadınlarla, yoksulların işlerine yardım eden kimse, Allah yolunda cihâd etmiş gibi sevap kazanır."
Râvi diyor ki, hatta Hz. Peygamber'in:
"O kimse tıpkı geceleri durmadan namaz kılan, gündüzleri hiç ara vermeden oruç tutan kimse gibidir" buyurduğunu da sanıyorum.[11]

268. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Yemeklerin en fenası, davet edildiği zaman gelecek olan kimselerin çağırılmadığı, gelmeye pek arzulu olmayanların dâvet edildiği düğün yemekleridir. (Canı istemediği için) dâvete gitmeyen kimse, Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelmiş sayılır."[12]

Sahîh–i Buhârî ve *Sahîh–i Müslim*'de Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Zenginlerin dâvet edilip fakirlerin çağırılmadığı düğün yemeği ne fena bir yemektir."[13]

* Maalesef bugünkü düğün yemeklerinin pek çoğu bu şekildedir. Dikkat edilip bu duruma düşülmemeli fakir ve yoksullardan da çağırılmalıdır. [14]

269. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yanyana bulunacağız" buyurdu ve parmaklarını bitiştirdi.[15]

270. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın gelerek bir şeyler istedi. Evde bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu çıkarıp kadına verdim. Kendisi hiç tatmadan hurmayı ikiye

bölerek çocuklarına verdikten sonra kalkıp gitti. Bu sırada Peygamber *aleyhisselâm* yanımıza geldi. Ben bu olup biteni kendisine anlatınca şöyle buyurdu:
"Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar."[16]

271. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Sırtına iki çocuğunu almış yoksul bir kadın çıkageldi. Ona üç hurma verdim. O da çocuklarına birer hurma verdi; öteki hurmayı yemek için ağzına götürmüştü ki, çocukları onu da istediler. Kadıncağız yemek istediği bu hurmayı çocuklarına bölüştürdü. Kadının bu tutumuna hayran kaldım ve yaptığını Resûlullah'a anlattım. Şöyle buyurdu:
"Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına mutlaka cenneti vermiş (veya) bu sebeple onu cehennemden âzâd etmiştir."[17]

* Güzelce islami terbiye ile büyütülüp yetiştirilen kız çocuklarının anne ve babaları cennetlik olacaklar ve Rasulullah ile komşu olacaklardır. Bu büyütme ve himaye işi sıfır yaştan başlayarak evleneceği ana kadar devam edecektir. [18]

272. Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el–Huzâ`î *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Allahım! İki zayıf kimsenin, yetimle kadının hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırıyorum."[19]

273. Sa`d İbni Ebû Vakkâs'ın oğlu Mus`ab *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
(Babam) Sa`d, daha aşağı seviyedekilere göre kendisinin üstün olduğunu düşünürmüş. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuş:
"Allah size yardım edip rızık veriyorsa, bu, aranızdaki zayıflar sâyesinde değil midir?"[20]

274. Ebü'd–Derdâ Uveymir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken duydum:
"Fakirleri kollayıp gözetiniz. Aranızdaki zayıflar sâyesinde Allah'dan yardım görüp ve rızıklandığınızdan şüpheniz olmasın."[21]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 104
[2] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 46.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 104
[4] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 170.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 105
[6] Buhârî, Talâk 25, Edeb 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Birr 14.
[7] Müslim, Zühd 42.
[8] Buhârî, Tefsîru sûre (2), 48; Müslim, Zekât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76.
[9] Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 76.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 105
[11] Buhârî, Nafakât 1, Edeb 25, 26; Müslim, Zühd 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 44; Nesâî, Zekât, 78; İbni Mâce, Ticârât 1.
[12] Müslim, Nikâh 110. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 1.
[13] Buhârî, Nikâh 72; Müslim, Nikâh 107. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 25.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 106
[15] Müslim, Birr 149. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13.
[16] Buhârî, Zekât 10, Edeb 18; Müslim, Birr 147. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13.
[17] Müslim, Birr 148.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 106
[19] Nesâî, es–Sünenü'l–kübrâ, 'İşretü'n–nisâ, 64, (V, 363). Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 6.
[20] Buhârî, Cihâd 76.
84'de bir benzeri geçmişti.
[21] Ebû Dâvûd, Cihâd 70. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 24; Nesâî, Cihâd 43.
84'de bir benzeri geçmişti ve gerekli açıklama orada verilmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Sahîh Hadîs:

Ameli gerektiren yani kendisiyle amel etmek vacib olan makbul hadis.
Hadis usulü alimlerinin ittifaklı olarak yaptıkları tarife göre sahih hadis; "Şazz ve illetli olmayarak, isnadı Rasûl-i Ekrem'e veya Sahabeden yahut daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adâlet ve zabt sâhibi kimselerin yine kendileri gibi adâlet ve zabt sahibi kimselerden muttasıl senedlerle rivayet ettikleri hadistir."[1]
Adâlet ve zabt sahibi râvîlerin, yine aynı durumdaki râvîler vasıtasıyla Hz. Peygamber'e kadar ulaşan kesintisiz bir senedle rivâyet ettikleri, şâz ve illetli olmayan hadistir. Bu tür hadislerin Hz. Peygamber'den geldiğinde herhangi bir şüphe yoktur.
Bir hadîsi sahîh kılan şartlar, "sahîh"in târifinde tâdâd edilmiştir: "Adalet ve zabt yönünden sika olan râvilerin muttasıl bir senetle şâz ve illetten âri olarak yaptıkları rivâyete sahîh denir.[2]
Yukarıdaki tariften de anlaşılacağı gibi, bir hadisin sahih olabilmesi için bazı şartların bulunması lâzımdır. Bu şartlar şunlardır:
1) Sahih hadisin ravileri âdil yani adâlet vasfına haiz olmalıdır. Adâlet ise, insanı takva ve mürüvvet sahibi yapan bir melekedir. Zira insanın şirk, fisk ve bid'at gibi her türlü büyük ve küçük günahlardan sakınması, ancak bu meleke sâyesinde mümkün olabilir. Bu nedenle takva ve mürüvvet sâhibi râvilere, hadis ıstılahında adl veya âdil denilmiştir.[3]
Hakkında gerekli araştırmalar usûlüne uygun şekilde yapılıp, adâlet prensibine aykırı davranışları nedeniyle "âdil' olmadıkları anlaşılan (mecruh) râvîler ile kim oldukları bilinmeyen, ya da durumları belirsiz olduğu için adâletleri tesbit edilemeyen kimselerin (meçhûl) rivayet ettikleri hadisler, "sahih" hadislerin dışında kalır.
2) Sahih hadisin râvileri zabt sâhibi kimseler olmalıdırlar. Zabt, ravinin, rivayet ettiği hadiste, yahut hadisi yazmış ise, kitabında fazla hata yapmayacak derecede hâfiz, dikkatli ve titiz olmasını sağlayan bir melekedir. [4]
Râvîler, rivâyet edecekleri hadisleri, doğru bir şekilde öğrenme, aradan uzun bir zaman geçse bile aynen hatırlayabileck ölçüde "öğrendiğini koruma" (zabt) yeteneğine sahip olmalıdır. Öğrenme ve öğrendiğini koruma yeteneğine sahip olamayan râvîlerin naklettikleri hadisler de "sahih" kabul edilmez.
Ravilerde zabt vasfının şart koşulması, galatı çok, gafleti fâhiş olan kimselerin hadislerini sahihin dışında bırakmak içindir.[5]
3) Sahih hadisin isnadı muttasıl olmalıdır. Yani isnadda yer alan ilk raviden son ravisine varıncaya kadar isnadı muttasıl, kesintisiz olmalıdır. Hadîsi nakleden râvîlerin her biri, kendisinden hadis naklettikleri kimseler ile bizzat görüşerek hadis almış veya en azından, görüşme imkân ve ihtimaline sahip, çağdaş (muâsır) kişiler olmalıdır. Bu nedenle sahih hadisin vasıfları anlatılırken "muttasıl" veya "mevsul" ifadeleri kullanılır. İsnadda ittisalin şart koşulması ile munkatı, mu'dal, mürsel ve müdelles gibi çeşitli inkitalarla gelen hadisler, sahih hadis tarifi dışında bırakılmıştır. Makbul olan görüşe göre mürsel hadis sahih değil, zayıftır. Aynı şekilde munkatı hadis de sahih değildir. Zira onun da isnadında bir kişi düşmüştür veya senedinde müphem olan bir kişi zikredilmiştir. Sened'de müphem bir ravinin yer alması ise, ondan bir kişinin düşmesine benzemektedir. Mu'dal da bu durumdadır; zira mu'dal hadis, senedinden iki veya daha fazla râvisi düşen hadistir.[6]
Râvîler arasında gizli veya açık bir kopukluğun (inkıta') bulunması, yani senedin muttasıl olmaması hadîsi "sahih"likten çıkarır.
4) Sahih hadis şazz olmamalıdır. Güvenilir (sika) bir râvî tarafından rivâyet edilen hadis, daha güvenilir bir veya birden fazla râvînin rivayetine ters düşerek, tek (şâzz) kalmamalıdır. Çünkü bu durum, hadîsin sihhatine engeldir.
Şazz hadis, ravileri adâlet ve zabt yönünden güvenilir, muttasıl isnadla gelmiş olan fakat daha kuvvetli isnadla gelen aynı hadisin diğer rivayetine veya rivayetlerine muhalefetle münferid kalan hadistir. Böyle durumlarda, daha güvenilir olan ravinin rivayeti tercih olunur; diğer rivayet ise sahih olma vasfını kaybeder.
5) Sahih hadis muallel olmamalıdır. Hadîsin metin veya senedinde, onu zaafa düşüren herhangi bir kusur bulunmamalıdır. İlletli (muallel) kabul edilen bu tür hadisler, sahihlik vasfını kaybeder.
Muallel, dış görünüşü itibariyle (zahiren) illetten salim gibi görünse de metni veya isnadında sıhhatini zedeleyen gizli bir illeti ortaya çıkan hadis demektir.
İllet, hadisi zaafa düşüren bir kusurdur. Bu kusur tesbit edilinceye kadar, zâhirî olarak sahih olduğu sanılan hadis, kusurun anlaşılmasından sonra sahih olma özelliğini kaybeder.
İşte bu beş şartın hepsini taşıyan hadisler sahihtir; yani teknik olarak bu hadislerin Hz. Peygamber'e âit olduğunda şüphe yoktur.[7]
Hadis alimlerine göre, sahih hadisle ilgili aranan bu şartları kendisinde bulunduran hadisin sahih olduğuna hükmedilir. Diğer taraftan bazı hadislerin sıhhati üzerinde hadis alimleri arasında bir görüş ayrılığı ortaya çıkmış olması da bir gerçektir. Bu durum, aranan bu beş şartın o hadislerde bulunup bulunmadığı hususunda ortaya çıkan görüş ayrılığından kaynaklanmaktadır. Çünkü bazı muhaddislerin tadil ettikleri bir ravi, diğer bazıları tarafından cerhedilmiş ise, ravi üzerinde hasıl olan bu görüş ayrılığı, o ravinin rivayet ettiği hadisin sıhhati üzerinde de ortaya çıkar. Raviyi tadil edenler hadisi sahih kabul ederken; cerhedenler, onun sıhhati üzerinde tereddüd gösterirler.
Adalet ve zabt şartı, her ravide ve her insanda aynı derecede bulunmaz. Bazı kimseler, çok daha âdil ve çok daha hâfiz oldukları halde, diğer bazıları, bunlara nisbetle daha az âdil ve daha az hafızdır. Bu azlık, onları zayıf hadis râvileri seviyesine düşürmese bile, diğerlerine kıyasla daha aşağı derecede olduklarına kolayca hükmedilebilir. Bu sebeple, denebilir ki, ne kadar sahih hadis râvisi varsa, o kadar da birbirinden farklı adalet ve zabt dereceleri vardır. İşte râvilerin adâlet ve zabt yönünden bu farklı durumları, onlar tarafından rivayet edilen hadislerin de birbirinden farklı sıhhat derecelerinde bulunması sonucunu doğurur. Buna göre, ravileri adâlet ve zabt yönünden en üstün derecede bulunan bir hadisin, sıhhat yönünden de en üstün derecede bulunduğuna hükmedilir. Bu hüküm, bazı muhaddisleri, adâlet ve zabt yönünden en üstün seviyede bulunan hadis ravilerinden müteşekkil isnadları esahhu'l-esânîd (isnadların en sahîhi) vasfı ile belirtmelerine yol açmıştır.[8]
Sahih hadis için aranan şartların her râvide farklı şekilde olması sebebiyle, sahih hadisin de kısımları bulunabilmektedir. İbnü's-Salah'a göre sahih hadis; isnadı yönünden, meşhûr, azîz veya garip olur.[9] Ancak hadis ehlinin sıhhati üzerinde ittifak ettiği (müttefekun aleyh) hadislerin yanında, mezkûr vâsıfların bulunması üzerindeki ihtilafları sebebi ile sıhhati üzerinde ihtilaf ettikleri (muhtelefün fîh) hadisler de bulunmaktadır.
Hasen hadisler de sahihin altında bulunan hadislerdir.[10]
Sahih hadise müsned, muttasıl dendiği gibi; mütevatir ve ahâd da denir. Ayrıca garib ve meşhur demek de mümkündür.[11]

---

[1] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadîs, thk, Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 21.
[2] Târif İbnu's-Salâh'a ait ise de, Suyûtî, Müslim'den almış olacağını, çünkü, "Müslim Sahîh'inde hadisin sahîh olması için rivayeti baştan sona kadar sika'nın sika'dan muttasıl bir senetle nakletmesini, rivâyetin şâz ve muallel olmasını şart koşmaktadır" der. (İbrahim Canan)
[3] Nureddin Itr, Mu'cemil-Mustalahâtil-Hadîsiyye, Dımaşk 1977, 64.
[4] Nureddin Itr, Mu'cemil-Mustalahâtil-Hadîsiyye, Dımaşk 1977, 60.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1981, s. 384
[6] Subhi Salih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 119.
[7] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288.
[8] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1981, s. 386.
[9] İbmi's-Salah Ulumul-Hadîs, Tahkik. Nureddin Itr, Beyrut 1981, s. 11.
[10] İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar, Medine (t.y), s. 29; Kasimî, Kavaidı't-Tahdîs, Dimaşk 1925, s. 56.
[11] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadîs, thk, Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 22.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Sahîh Hadîs:

Ameli gerektiren yani kendisiyle amel etmek vacib olan makbul hadis.
Hadis usulü alimlerinin ittifaklı olarak yaptıkları tarife göre sahih hadis; "Şazz ve illetli olmayarak, isnadı Rasûl-i Ekrem'e veya Sahabeden yahut daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adâlet ve zabt sâhibi kimselerin yine kendileri gibi adâlet ve zabt sahibi kimselerden muttasıl senedlerle rivayet ettikleri hadistir."[1]
Adâlet ve zabt sahibi râvîlerin, yine aynı durumdaki râvîler vasıtasıyla Hz. Peygamber'e kadar ulaşan kesintisiz bir senedle rivâyet ettikleri, şâz ve illetli olmayan hadistir. Bu tür hadislerin Hz. Peygamber'den geldiğinde herhangi bir şüphe yoktur.
Bir hadîsi sahîh kılan şartlar, "sahîh"in târifinde tâdâd edilmiştir: "Adalet ve zabt yönünden sika olan râvilerin muttasıl bir senetle şâz ve illetten âri olarak yaptıkları rivâyete sahîh denir.[2]
Yukarıdaki tariften de anlaşılacağı gibi, bir hadisin sahih olabilmesi için bazı şartların bulunması lâzımdır. Bu şartlar şunlardır:
1) Sahih hadisin ravileri âdil yani adâlet vasfına haiz olmalıdır. Adâlet ise, insanı takva ve mürüvvet sahibi yapan bir melekedir. Zira insanın şirk, fisk ve bid'at gibi her türlü büyük ve küçük günahlardan sakınması, ancak bu meleke sâyesinde mümkün olabilir. Bu nedenle takva ve mürüvvet sâhibi râvilere, hadis ıstılahında adl veya âdil denilmiştir.[3]
Hakkında gerekli araştırmalar usûlüne uygun şekilde yapılıp, adâlet prensibine aykırı davranışları nedeniyle "âdil' olmadıkları anlaşılan (mecruh) râvîler ile kim oldukları bilinmeyen, ya da durumları belirsiz olduğu için adâletleri tesbit edilemeyen kimselerin (meçhûl) rivayet ettikleri hadisler, "sahih" hadislerin dışında kalır.
2) Sahih hadisin râvileri zabt sâhibi kimseler olmalıdırlar. Zabt, ravinin, rivayet ettiği hadiste, yahut hadisi yazmış ise, kitabında fazla hata yapmayacak derecede hâfiz, dikkatli ve titiz olmasını sağlayan bir melekedir. [4]
Râvîler, rivâyet edecekleri hadisleri, doğru bir şekilde öğrenme, aradan uzun bir zaman geçse bile aynen hatırlayabileck ölçüde "öğrendiğini koruma" (zabt) yeteneğine sahip olmalıdır. Öğrenme ve öğrendiğini koruma yeteneğine sahip olamayan râvîlerin naklettikleri hadisler de "sahih" kabul edilmez.
Ravilerde zabt vasfının şart koşulması, galatı çok, gafleti fâhiş olan kimselerin hadislerini sahihin dışında bırakmak içindir.[5]
3) Sahih hadisin isnadı muttasıl olmalıdır. Yani isnadda yer alan ilk raviden son ravisine varıncaya kadar isnadı muttasıl, kesintisiz olmalıdır. Hadîsi nakleden râvîlerin her biri, kendisinden hadis naklettikleri kimseler ile bizzat görüşerek hadis almış veya en azından, görüşme imkân ve ihtimaline sahip, çağdaş (muâsır) kişiler olmalıdır. Bu nedenle sahih hadisin vasıfları anlatılırken "muttasıl" veya "mevsul" ifadeleri kullanılır. İsnadda ittisalin şart koşulması ile munkatı, mu'dal, mürsel ve müdelles gibi çeşitli inkitalarla gelen hadisler, sahih hadis tarifi dışında bırakılmıştır. Makbul olan görüşe göre mürsel hadis sahih değil, zayıftır. Aynı şekilde munkatı hadis de sahih değildir. Zira onun da isnadında bir kişi düşmüştür veya senedinde müphem olan bir kişi zikredilmiştir. Sened'de müphem bir ravinin yer alması ise, ondan bir kişinin düşmesine benzemektedir. Mu'dal da bu durumdadır; zira mu'dal hadis, senedinden iki veya daha fazla râvisi düşen hadistir.[6]
Râvîler arasında gizli veya açık bir kopukluğun (inkıta') bulunması, yani senedin muttasıl olmaması hadîsi "sahih"likten çıkarır.
4) Sahih hadis şazz olmamalıdır. Güvenilir (sika) bir râvî tarafından rivâyet edilen hadis, daha güvenilir bir veya birden fazla râvînin rivayetine ters düşerek, tek (şâzz) kalmamalıdır. Çünkü bu durum, hadîsin sihhatine engeldir.
Şazz hadis, ravileri adâlet ve zabt yönünden güvenilir, muttasıl isnadla gelmiş olan fakat daha kuvvetli isnadla gelen aynı hadisin diğer rivayetine veya rivayetlerine muhalefetle münferid kalan hadistir. Böyle durumlarda, daha güvenilir olan ravinin rivayeti tercih olunur; diğer rivayet ise sahih olma vasfını kaybeder.
5) Sahih hadis muallel olmamalıdır. Hadîsin metin veya senedinde, onu zaafa düşüren herhangi bir kusur bulunmamalıdır. İlletli (muallel) kabul edilen bu tür hadisler, sahihlik vasfını kaybeder.
Muallel, dış görünüşü itibariyle (zahiren) illetten salim gibi görünse de metni veya isnadında sıhhatini zedeleyen gizli bir illeti ortaya çıkan hadis demektir.
İllet, hadisi zaafa düşüren bir kusurdur. Bu kusur tesbit edilinceye kadar, zâhirî olarak sahih olduğu sanılan hadis, kusurun anlaşılmasından sonra sahih olma özelliğini kaybeder.
İşte bu beş şartın hepsini taşıyan hadisler sahihtir; yani teknik olarak bu hadislerin Hz. Peygamber'e âit olduğunda şüphe yoktur.[7]
Hadis alimlerine göre, sahih hadisle ilgili aranan bu şartları kendisinde bulunduran hadisin sahih olduğuna hükmedilir. Diğer taraftan bazı hadislerin sıhhati üzerinde hadis alimleri arasında bir görüş ayrılığı ortaya çıkmış olması da bir gerçektir. Bu durum, aranan bu beş şartın o hadislerde bulunup bulunmadığı hususunda ortaya çıkan görüş ayrılığından kaynaklanmaktadır. Çünkü bazı muhaddislerin tadil ettikleri bir ravi, diğer bazıları tarafından cerhedilmiş ise, ravi üzerinde hasıl olan bu görüş ayrılığı, o ravinin rivayet ettiği hadisin sıhhati üzerinde de ortaya çıkar. Raviyi tadil edenler hadisi sahih kabul ederken; cerhedenler, onun sıhhati üzerinde tereddüd gösterirler.
Adalet ve zabt şartı, her ravide ve her insanda aynı derecede bulunmaz. Bazı kimseler, çok daha âdil ve çok daha hâfiz oldukları halde, diğer bazıları, bunlara nisbetle daha az âdil ve daha az hafızdır. Bu azlık, onları zayıf hadis râvileri seviyesine düşürmese bile, diğerlerine kıyasla daha aşağı derecede olduklarına kolayca hükmedilebilir. Bu sebeple, denebilir ki, ne kadar sahih hadis râvisi varsa, o kadar da birbirinden farklı adalet ve zabt dereceleri vardır. İşte râvilerin adâlet ve zabt yönünden bu farklı durumları, onlar tarafından rivayet edilen hadislerin de birbirinden farklı sıhhat derecelerinde bulunması sonucunu doğurur. Buna göre, ravileri adâlet ve zabt yönünden en üstün derecede bulunan bir hadisin, sıhhat yönünden de en üstün derecede bulunduğuna hükmedilir. Bu hüküm, bazı muhaddisleri, adâlet ve zabt yönünden en üstün seviyede bulunan hadis ravilerinden müteşekkil isnadları esahhu'l-esânîd (isnadların en sahîhi) vasfı ile belirtmelerine yol açmıştır.[8]
Sahih hadis için aranan şartların her râvide farklı şekilde olması sebebiyle, sahih hadisin de kısımları bulunabilmektedir. İbnü's-Salah'a göre sahih hadis; isnadı yönünden, meşhûr, azîz veya garip olur.[9] Ancak hadis ehlinin sıhhati üzerinde ittifak ettiği (müttefekun aleyh) hadislerin yanında, mezkûr vâsıfların bulunması üzerindeki ihtilafları sebebi ile sıhhati üzerinde ihtilaf ettikleri (muhtelefün fih) hadisler de bulunmaktadır.
Hasen hadisler de sahihin altında bulunan hadislerdir.[10]
Sahih hadise müsned, muttasıl dendiği gibi; mütevatir ve ahâd da denir. Ayrıca garib ve meşhur demek de mümkündür.[11]

---

[1] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadîs, thk, Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 21.
[2] Târif İbnu's-Salâh'a ait ise de, Suyûtî, Müslim'den almış olacağını, çünkü, "Müslim Sahîh'inde hadisin sahîh olması için rivayeti baştan sona kadar sika'nın sika'dan muttasıl bir senetle nakletmesini, rivâyetin şâz ve muallel olmasını şart koşmaktadır" der. (İbrahim Canan)
[3] Nureddin Itr, Mu'cemil-Mustalahâtil-Hadîsiyye, Dımaşk 1977, 64.
[4] Nureddin Itr, Mu'cemil-Mustalahâtil-Hadîsiyye, Dımaşk 1977, 60.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1981, s. 384
[6] Subhi Salih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 119.
[7] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288.
[8] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1981, s. 386.
[9] İbmi's-Salah Ulumul-Hadîs, Tahkik. Nureddin Itr, Beyrut 1981, s. 11.
[10] İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar, Medine (t.y), s. 29; Kasimî, Kavaidı't-Tahdîs, Dimaşk 1925, s. 56.
[11] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadîs, thk, Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 22.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

86) Sözünde Durup Vadini Yerine Getirmek

"... Verdiğiniz her sözü yerine getirin; çünkü verdiğiniz her sözden, kıyamet günüde mutlaka sorguya çekileceksiniz." (İsra: 17/34)
"Ve sözleşme yaptığınızda Allah'ın sözleşmesinin yerine getiriniz." (Nahl: 16/91)
"Ey İman edenler! Bağlandığnız akitlerinizi titizlikle yerine getirin." (Maide: 5/1)
"Ey İman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyi söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında en nefret edilen şeydir." (Saff: 61/2-3)

690. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Münâfığın alâmeti üçtür:
Konuşunca yalan söyler.
Söz verince sözünde durmaz.
Kendisine bir şey emanet edilince hiyanet eder."[1]

Müslim'in bir rivayetinde şu ilâve vardır:
"Oruç tutsa, namaz kılsa, müslüman olduğunu söylese de"[2]

* Münafik içinden kafir, dışından müslüman görünen kimsedir. Bu hadis ikinci bölümüyle de açıklamaktadır ki, bugün camilerde namaz kıldığı halde yalan söyleyen, verdiği sözde durmayan ve hainlik yapan kimseler vardır. 1400 sene önce Medine'de peygamber mescidinde de aynı şekilde peygamberimizin ardında namaz kılıp müslümanların kuyusunu kazan Abdullah ibn-i Übey ve benzeri kimselerin olduğu gibi; münafik deyince bizlerin dışında başka kimseleri algılamaktayız ve aramızdaki münafikları görmemekteyiz. **"***Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendisini mü'min zannetse bile"* yalan söyleyerek sözünün bozuk oluşu, sözünden dönerek niyetinin bozuk oluşu, hıyanet ederek de davranışın bozuk oluşu kişiyi münafik eder. Münafiklıkta gerçekten kafirlikten beterdir ve ceza yönünden de cehennemde daha berbattır. (Nisa: 4/145'de olduğu gibi) müslümana yaraşan odur ki sayılan bu alametleri kendisinde bulundurmamak üzere bir gayretin içine girmek hangi iş ve konumda olursa olsun böyle muamelelere asla yanaşmamak ve inanç yönünden en tehlikeli durum olan münafiklığa dönüşmemektir. [3]

691. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dört huy kimde bulunursa, o adam tam münafik olur. Bir kimsede bu huylardan biri bulunursa, o huydan vazgeçinceye kadar onda münafığın özelliklerinden biri var demektir. O dört huya sahip olan kimse:
Kendisine bir şey emanet edilince hiyânet eder.
Konuşunca yalan söyler.
Bir antlaşma yapınca sözünde durmaz.
Düşmanlık yapınca da aşırı gider."[4]

692. Câbir *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir gün Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Eğer Bahreyn'den zekât malı gelirse sana şöyle şöyle şöyle doldurup veririm" buyurdu. Fakat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edene kadar Bahreyn'den mal gelmedi.
Bahreyn'den mal geldiği zaman Ebû Bekir *radıyallahu anh*:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in birine va'di veya borcu varsa bize baş vursun, diye ilân etti. Bunun üzerine onun huzuruna vararak:
– Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana böyle böyle demişti, dedim.
Ebû Bekir elini ganimet malına daldırıp bir avuç aldı. Bunları sayınca 500 tane olduğunu gördüm. O zaman Ebû Bekir bana:
– Bunun iki mislini daha al, dedi.[5]

* Verilen söz mutlaka tutulmalıdır. Söz veren va'dini yerine getirmeden vefat ederse vekili, yakını ve mirasçısı onun va'dini yerine getirmelidir. [6]

---

[1] Buhârî, Îmân 24, Şehâdât 28, Vesâyâ 8, Edeb 69; Müslim, Îmân 107–108. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 14; Nesâî, Îmân 20.
[2] Müslim, Îmân 109–110.
Benzeri hadis 690 , 1544 ve 1586'da tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 228-229.
[4] Buhârî, Îmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim, Îmân 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 14; Nesâî, Îmân 20.
[5] Buhârî, Kefâle 3, Hibe 18, Şehâdât 28, Farzu'l–humüs 15, Cizye 4, Megâzî 73; Müslim, Fezâil 60–61.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Hadislerin Dereceleri:

Sahih hadislerin Buhârî ve Müslim'in kitaplarına göre kısımlara ayrılması da muhaddisler arasında meşhur olan bir değerlendirme tarzıdır. Zira hadis âlimleri, Buhârî ve Müslim'in sahih hadisleri seçip kitaplarına almak hususunda büyük dikkat ve titizlik göstermiş oldukları görüşü üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu sebeple Buharî ve Müslim'in "Sahih"leri, tasnif olunmuş hadis kitapları arasında en güvenilir kitaplardır. İslâm âlimlerinden bunun aksine bir görüş ileri süren kimse yoktur. Ancak müsteşrikler ve onların etkisinde kalmış olan bazı yazarların görüşünde bu ittifakın bir önemi olmaz. Mısırlı yazarlardan Mahmud Ebu Reyye, Buhârî ve Müslim'in zayıf hatta mevzû hadislerle dolu olduğu intibaını vermek için zihin ve hakikatleri saptırmaya başvururken hayli yorulmuştur.[1]
Araştırmacı ve gerçek hadis alimlerine göre, Buhârî ve Müslim (Sahihayn)'deki bütün hadisler sahihtir. Hiç birinde tenkid veya zayıflık sebebi yoktur.[2] Darekutni ve başka hadis alimlerinin Sahihayn'ın bazı hadislerini tenkid etmiş olmaları, o hadislerin zayıf veya mevzu olduğu anlamına gelmez. Binaenaleyh Dârekutnî ve başkaları Buhârî ve Müslim'in kitaplarında gerekli gördükleri hadisleri tenkit etmişlerdir. Yapılan tenkit, hadislerin isnadı ile ilgili olup metinlere yönelik değildir.
Bilindiği gibi sahih hadisleri ilk defa toplayan ve tasnif eden muhaddis, Buharî"dir. Buhârî'yi talebesi Müslim takib etmiştir. Gerek Buhari'nin gerek Müslim'in kitaplarında bulunan hadislerin sıhhat bakımından dereceleri, yine onların ittifak etmelerine ve infirad etmelerine göre tesbit edilmiştir. Sahih hadisler için yapılan dereceler yedi kısımda mütalaa edilmiştir. Bu dereceler şöyledir:
1. Buhârî ve Müslim'in müştereken kitaplarına aldıkları hadisler bunlara "müttefakun aleyh" denir. Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır. En son çalışma Muhammed Fuad Abdülbâkî tarafından "El Lü'lü vel-Mercân fima't-tefaka aleyhiş-Şeyhân" adıyla yapılmıştır. Bu çalışma Türkçeye de tercüme edilmiştir. Bu araştırmaya göre müttefekun aleyh niteliğinde ve birinci derecede sahih hadis miktarı 1906'dır.
2. Buhârî'nin yalnız başına rivâyet ettiği hadisler;
3. Müslim'in yalnız başına rivâyet ettiği hadisler;
4. Her ikisinin de şartlarına uymakla beraber Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadıkları hadisler;
5. Buhârî'nin, şartlarına uymakla beraber kitabına almadığı hadisler;
6. Müslim'in, şartlarına uyduğu halde kitabına almadığı hadisler;
7. Her ikisinin de şartlarına uymamakla beraber, diğer hadis imamlarına göre sahîh olan hadisler.
Bu derecelere göre, her kısımda bulunan hadisler, kendilerinden sonraki kısımlara dâhil hadislerden daha sahihtir.[3]
Sahihayn'da yer alan hadisler, sahih hadislerin en ön sıralarını teşkil etmektedirler. Ancak unutulmamalıdır ki, Sahihayn'ın öteki hadis kitaplarına üstünlüğü geneldir. Ayrı ayrı her hadisin durumu tetkik edilecek olursa farklı durumlarla karşılaşılabilir. Asım b. Kutluboğa'nın çok açık bir şekilde belirttiği gibi "Bir hadisin sıhhatı, hang kitapta bulunduğuna bakılarak değil, onu nakledenlerin haline bakılarak tayin ve tesbit edilir."[4]
Sahih hadislerin bu yedi kısmından her birine 40'ar hadis misal vermek suretiyle İbn Dakiki'l-İyd, el-İktirah adlı eseri yazmıştır. Misaller için bu kitaba bakılmalıdır.[5]

---

[1] Mahmud Ebu Reyye, Adva ale's-Sünnetil-Muhammediyye, Mısır 1957, s. 296, terc. Muharrem Tan, Muhammedî Sünnetin Aydınlatılması, İstanbul 1988, s. 355-356.
[2] Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisul-Hasîs, Beyrut 1951.
[3] Tahir el-Cezâirî Tevcîhu'n-Nazar, Beyrut (t.y)., s. 119.
[4] Bk. Kasım, Kavaidu't-tahdis: 59.
[5] Beyrut, 1986; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 126.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Hadislerin Dereceleri:

Sahih hadislerin Buhârî ve Müslim'in kitaplarına göre kısımlara ayrılması da muhaddisler arasında meşhur olan bir değerlendirme tarzıdır. Zira hadis âlimleri, Buhârî ve Müslim'in sahih hadisleri seçip kitaplarına almak hususunda büyük dikkat ve titizlik göstermiş oldukları görüşü üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu sebeple Buharî ve Müslim'in "Sahih"leri, tasnif olunmuş hadis kitapları arasında en güvenilir kitaplardır. İslâm âlimlerinden bunun aksine bir görüş ileri süren kimse yoktur. Ancak müsteşrikler ve onların etkisinde kalmış olan bazı yazarların görüşünde bu ittifakın bir önemi olmaz. Mısırlı yazarlardan Mahmud Ebu Reyye, Buhârî ve Müslim'in zayıf hatta mevzû hadislerle dolu olduğu intibaını vermek için zihin ve hakikatleri saptırmaya başvururken hayli yorulmuştur.[1]
Araştırmacı ve gerçek hadis alimlerine göre, Buhârî ve Müslim (Sahihayn)'deki bütün hadisler sahihtir. Hiç birinde tenkid veya zayıflık sebebi yoktur.[2] Darekutni ve başka hadis alimlerinin Sahihayn'ın bazı hadislerini tenkid etmiş olmaları, o hadislerin zayıf veya mevzu olduğu anlamına gelmez. Binaenaleyh Dârekutnî ve başkaları Buhârî ve Müslim'in kitaplarında gerekli gördükleri hadisleri tenkit etmişlerdir. Yapılan tenkit, hadislerin isnadı ile ilgili olup metinlere yönelik değildir.
Bilindiği gibi sahih hadisleri ilk defa toplayan ve tasnif eden muhaddis, Buharî"dir. Buhârî'yi talebesi Müslim takib etmiştir. Gerek Buhari'nin gerek Müslim'in kitaplarında bulunan hadislerin sıhhat bakımından dereceleri, yine onların ittifak etmelerine ve infirad etmelerine göre tesbit edilmiştir. Sahih hadisler için yapılan dereceler yedi kısımda mütalaa edilmiştir. Bu dereceler şöyledir:
1. Buhârî ve Müslim'in müştereken kitaplarına aldıkları hadisler bunlara "müttefakun aleyh" denir. Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır. En son çalışma Muhammed Fuad Abdülbâkî tarafından "El Lü'lü vel-Mercân fima't-tefaka aleyhiş-Şeyhân" adıyla yapılmıştır. Bu çalışma Türkçeye de tercüme edilmiştir. Bu araştırmaya göre müttefekun aleyh niteliğinde ve birinci derecede sahih hadis miktarı 1906'dır.
2. Buhârî'nin yalnız başına rivâyet ettiği hadisler;
3. Müslim'in yalnız başına rivâyet ettiği hadisler;
4. Her ikisinin de şartlarına uymakla beraber Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadıkları hadisler;
5. Buhârî'nin, şartlarına uymakla beraber kitabına almadığı hadisler;
6. Müslim'in, şartlarına uyduğu halde kitabına almadığı hadisler;
7. Her ikisinin de şartlarına uymamakla beraber, diğer hadis imamlarına göre sahîh olan hadisler.
Bu derecelere göre, her kısımda bulunan hadisler, kendilerinden sonraki kısımlara dâhil hadislerden daha sahihtir.[3]
Sahihayn'da yer alan hadisler, sahih hadislerin en ön sıralarını teşkil etmektedirler. Ancak unutulmamalıdır ki, Sahihayn'ın öteki hadis kitaplarına üstünlüğü geneldir. Ayrı ayrı her hadisin durumu tetkik edilecek olursa farklı durumlarla karşılaşılabilir. Asım b. Kutluboğa'nın çok açık bir şekilde belirttiği gibi "Bir hadisin sıhhatı, hang kitapta bulunduğuna bakılarak değil, onu nakledenlerin haline bakılarak tayin ve tesbit edilir."[4]
Sahih hadislerin bu yedi kısmından her birine 40'ar hadis misal vermek suretiyle İbn Dakiki'l-İyd, el-İktirah adlı eseri yazmıştır. Misaller için bu kitaba bakılmalıdır.[5]

---

[1] Mahmud Ebu Reyye, Adva ale's-Sünnetil-Muhammediyye, Mısır 1957, s. 296, terc. Muharrem Tan, Muhammedî Sünnetin Aydınlatılması, İstanbul 1988, s. 355-356.
[2] Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisul-Hasîs, Beyrut 1951.
[3] Tahir el-Cezâirî Tevcîhu'n-Nazar, Beyrut (t.y)., s. 119.
[4] Bk. Kasım, Kavaidu't-tahdis: 59.
[5] Beyrut, 1986; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 126.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

102) Yemek Sofrasında Bulunan Oruçlunun Yemek Yemediği Takdirde Ne Diyeceği

739. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz yemeğe davet edildiği zaman gitsin; şayet oruçluysa yemek sahibine dua etsin; oruçlu değilse yesin."[1]

---

[1] Müslim, Nikâh 106. Ayrıca bk. Müslim, Sıyâm 159; Ebû Dâvûd, Et`ime 1, Savm 75.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîh Hadisin Kısımları:

Sahîh hadîsler iki kısımdır: Li-zâtihi sahîh, Li-gayrihi sahîh. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîh Hadisin Kısımları:

Sahîh hadîsler iki kısımdır: Li-zâtihi sahîh, Li-gayrihi sahîh. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

119) Giysilerin Uzunluk Ve Kısalığı (Gömleğin Yeninin, Elbisenin Ve Sarığın Ucunun Uzunluğu, Bunlardan Herhangi Birinin Kibir Ve Büyüklük Taslamak İçin Uzatılmasının Haramlığı, Böyle Bir Gaye Olmadan Uzatılmasının Mekruhluğu)

Bu bölümdeki on iki hadis-i şeriften Rasulullah (s.a.v.)'ın giydiği gömleğinin kolunun bileğine kadar olduğunu, kibir için elbisesini uzatana Allah'ın kıyamet günü yüzüne rahmet bakışıyla bakmayacağını, elbisenin topuklardan aşağı olmaması gerektiğini, belden yukarısı için giyilen gömleği, belden aşağısı için giyilen izarı ve başa sarılan sarığını da büyüklük taslamak için uzatanların kıyamette Allah'ın yüzlerine bakmayacağını, topuklardan aşağı elbise uzatmanın kibirden dolayı olduğunu, elbisesini yerde sürükleyen kimsenin namazını Allah'ın kabul etmeyeceğini, elbisenin ve zülüf (favori) lerin uzatılması Rasulullah tarafından beğenilmeyen bir adet olduğunu, elbisenin topuktan aşağıda olmaması gerektiğini kadınlarda da durumun daha uzunca olduğunu öğreneceğiz. [1]

791. Esmâ Binti Yezîd el–Ensâriye *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gömleğinin kolu bileğine kadardı.[2]

* Elbise örtünmeyi sağlayacak ve hareket etme, iş yapmaya engel teşkil edecek şekilde olmayacaktır. Diğer hususiyetleri lüks ve israfa davetiye çıkardığından haramdır. [3]

792. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Taâlâ kibirlenip büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz. " Bunun üzerine Ebû Bekir:
– Yâ Resûlallah! Dikkat etmediğimde benim de elbisemin eteği yerde sürünüyor, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Şüphesiz sen bunu büyüklük taslamak için yapmıyorsun"* buyurdular.[4]

793. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteklerini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz."[5]

* Kibirli kimse de kıyamet günü yüzüne bakılmayacak kimselerden olacaktır. [6]

794. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Elbisenin topuklardan aşağı olan kısmı ateştedir."[7]

* Büyüklük taslama ve kendini beğenme büyük ruhi hastalıklardan olup Allah'ın rahmetinden ve bağışlamasından mahrumiyete ve cehenneme girmeye sebep olur. [8]

795. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üç sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onların yüzüne bakmaz ve kendilerini temize de çıkarmaz. Onlar için can yakıcı bir azâb vardır."
Hadisin râvisi diyor ki:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu sözünü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Ebû Zer :
– Ziyana uğradılar ve zarar ettiler; onlar kimlerdir yâ Resûlallah? dedi. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
"Elbisesinin eteğini yerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve ticaret malını yalan yere yeminle satmaya çalışan kimsedir."
Müslim'in bir başka rivayetinde: *"Kaftanını sürüyen"* denilmiştir. (Aynı numaralı hadisin, aynı yerde bir başka tarikidir)[9]

796. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ'dan rivâyet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Uzatılabilecek elbiseler, izar, gömlek ve sarıktır. Kim bunlardan birini büyüklük taslayıp çalım satmak için uzatırsa, Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimseye bakmaz."[10]

797. Ebû Cürey Câbir İbni Süleym *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Fikirlerine insanların başvurduğu bir zat gördüm; onun her söylediğini kabul edip yerine getiriyorlardı.
– Bu zat kimdir? diye sordum.
– Allah'ın Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*dir, dediler. Ben iki defa:
– Aleyke's–selâm yâ Resûlallah=Sana selâm olsun ey Allah'ın Resûlü, dedim. Resûl–i Ekrem:
"– Aleyke's–selâm deme; aleyke's–selâm, ölülere verilen selâmdır. es–Selâmü aleyke=selâm sana olsun, de" buyurdu. Ben:
– Sen Allah'ın Resûlü müsün? diye sordum. Resûl–i Ekrem:
"– Ben, sana bir sıkıntı ve darlık geldiği zaman dua ettiğinde senden o sıkıntı ve darlığı gideren, sana bir kıtlık yılı isâbet ettiğinde dua edince senin için mahsul bitiren, çölde veya sahrada deven kaybolduğu zaman dua edince deveni sana geri getiren O Allah'ın Resûlüyüm" buyurdu. Bunun üzerine ben:
– Bana tavsiyede bulunsanız, dedim. Hz. Peygamber:
"– Hiç kimseye sövme" buyurdu. Ben de ondan sonra ne hür ne köle hiçbir kimseye, ne deve ne koyun hiçbir hayvana sövmedim. Sonra tavsiyesine şöyle devam etti: "Hiçbir iyiliği küçük görme; kardeşinle güler yüzlü bir vaziyette konuş; çünkü bu da bir iyiliktir. Elbisenin eteklerini dizinin aşağı tarafına kadar kaldır. Eğer bundan hoşlanmazsan topuklarına kadar indir. Fakat elbiseni yerde sürünecek kadar uzatma, çünkü bu kibirden ve kendini beğenmekten ileri gelir; Allah kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. Eğer bir kimse sana söver veya sende bulunduğunu bildiği bir şey sebebiyle seni ayıplarsa, sen o kişi hakkında bildiğin şeyler sebebiyle onu ayıplama. Onun bu davranışının vebâli kendine aittir."[11]

798. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam, elbisesinin eteklerini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:
– *"Git abdest al!"* buyurdu. O da gidip abdest alıp geldi. Hz. Peygamber ona tekrar:
– *"Git abdest al!"* diye emretti. Bunun üzerine orada bulunanlardan bir kişi:
– Yâ Resûlallah! Niçin ona abdest almasını emrettiniz de sonra sustunuz? diye sordu. Resûl–i Ekrem de:
– *"O, elbisesini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Şüphesiz ki Allah, elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin namazını kabul etmez"* buyurdular.[12]

799. Kays İbni Bişr et–Tağlibî şöyle demiştir:
Bana, Ebü'd–Derdâ'nın arkadaşı olan babam haber verdi ve şöyle dedi:
Dımaşk'da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından İbnü'l–Hanzaliyye denilen bir zat vardı. Bu adam yalnız başına yaşayan ve insanlarla çok az görüşen bir kimse idi. Hep namaz kılar, namazdan ayrılıp çoluk çocuğunun yanına giderken de tekbir ve tesbih ile meşgul olurdu. Biz Ebü'd–Derdâ'nın yanında otururken bu zat yanımıza uğradı. Ebü'd–Derdâ ona:
– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle dedi. İbnü'l– Hanzaliyye de şunları söyledi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir seriyye göndermiş, bir süre sonra seriyyeye katılanlar seferden dönmüşlerdi. Onların içinden bir asker gelip Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oturduğu yere oturdu; yanındaki adama şöyle dedi:
– Düşmanla karşılaştığımız zaman bizi bir görmeliydin; filân kimse düşmana saldırdı, mızrağını sapladı ve:
– Al benden sana! Ben Gıfarlı delikanlıyım, dedi. Sen onun bu sözünü nasıl buluyorsun? diye sordu. Öbür adam:
– Benim kanaatim, o adamın bütün sevabının boşa gittiğidir, diye cevap verdi. Bu sözü işiten bir başkası:
– Bunda bir sakınca görmüyorum, dedi. Bunun üzerine ikisi münakaşa ettiler. Neticede olup biteni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* duydu ve:
"Sübhânellah! Bu kişinin sevap kazanmasında ve övülmesinde bir sakınca yoktur!" buyurdu. Ben Ebü'd–Derdâ'nın buna sevindiğini ve başını kaldırıp adama:

– Sen bunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bizzat kendin işittin mi? diye sorduğunu gördüm. Adam:
– Evet, bizzat işittim, dedi. Ebü'd–Derdâ adama aynı soruyu tekrar edip duruyordu. Hatta ben kendi kendime: Dizlerinin üzerine çökecek, diyordum. Babam sözlerine şöyle devam etti:
– İbnü'l–Hanzaliyye, başka bir gün yine yanımıza uğramıştı. Ebü'd–Derdâ bu defa ona:
– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle, dedi. O da şunu söyledi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şöyle buyurdu:
"Cihad için hazır tuttuğu atı yedirip içirip ona güzelce bakan kimse, sadaka vermek için elini açıp hiç kapatmayan kişi gibidir."
Bu zat, başka bir gün bize yine uğramıştı. Ebü'd–Derdâ yine ona:
– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle dedi. Bunun üzerine İbnü'l–Hanzaliyye şunları söyledi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hüreym el–Üseydî ne iyi adamdır! Keşke zülüfleri ile elbisesinin eteklerini uzatmasaydı." Resûl–i Ekrem'in bu sözü Hüreym'e ulaşınca, hemen eline bir ustura alıp zülüflerini kulak memesi hizasından kesti; elbisesinin eteğini de baldırlarını örtecek şekilde kısalttı. İbnü'l–Hanzaliyye bir gün yine bize uğramıştı. Ebü'd–Derdâ kendisine:
– Bize fayda sağlayacak, sana da zararı olmayacak bir söz lutfetseniz, dedi. O da şu cevabı verdi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' i şöyle buyururken işittim:
"Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyun, elbiselerinize çeki düzen veriniz ki, insanlar arasında yüzdeki güzellik timsali ben gibi olunuz. Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez."[13]

800. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir müslümanın güzelce giyinmesi, elbisesinin eteklerinin, baldırlarını örtecek şekilde olmasıyladır. Elbisesini topuklarına kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan kısım ise ateştedir. Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz."[14]

801. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:
Elbisemin etekleri topuklarımdan aşağı sarkmış vaziyette Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in huzuruna uğramıştım. Resûl–i Ekrem:
"Abdullah, elbisenin eteklerini yukarıya kaldır!" buyurdular. Ben de hemen kaldırdım. Sonra:
"Biraz daha kaldır!" buyurdu, ben biraz daha kaldırdım. Ondan sonra elbisemin Resûl–i Ekrem'in tasvip ettiği şekilde olmasına daima dikkat etmişimdir. Topluluktan biri:
– Nereye kadar kaldırmıştın? diye sordu. İbni Ömer:
– Baldırlarımın yarısına kadar kaldırmıştım, diye cevap verdi.[15]

802. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse, kendini beğendiği için elbisesini yerde sürürse, Allah kıyamet gününde o kimsenin yüzüne bakmaz." Bunun üzerine Ümmü Seleme:
– Kadınlar eteklerini nasıl yapacaklar? diye sordu. Resûl–i Ekrem:
– *"Onlar bir karış aşağı uzatırlar"* buyurdu. Ümmü Seleme:
– O durumda ayakları açılır, dedi. Peygamber Efendimiz:
– *"Öyleyse bir arşın uzatırlar, daha fazla uzatamazlar"* buyurdular.[16]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 251.
[2] Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27.
519'da geçmişti
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 251.
[4] Buhârî, Libâs 2, Fezâilü's–sahâbe 5; Müslim, Libâs 43–44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25.
[5] Buhârî, Libâs 1, 5; Müslim, Libâs 43 (Ayrıca bk. 617 numaralı hadisin kaynakları)
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 251.
[7] Buhârî, Libâs 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Libâs 27.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 251.
[9] Müslim, Îmân l71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25; Nesâî, Büyû 5.
[10] Ebû Dâvûd, Libâs 27; Nesâî, Zînet 104. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 9.
[11] Ebû Dâvud, Libâs 24; Tirmizî, İsti'zân 27 (Tirmizî'nin rivayeti muhtasardır)
[12] Ebû Dâvûd, Libâs 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 83; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 379.
[13] Ebû Dâvûd, Libâs 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 179–180.
[14] Ebû Dâvud, Libâs 26. Ayrıca bk. İbn Mâce, Libâs 8; *Muvatta*, Libâs 12.
[15] Müslim, Libâs 47.
[16] Ebû Dâvûd, Libâs 36; Tirmizî, Libâs 9. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 105; İbni Mâce, Libâs 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sahîh li-Zâtihi:

Yukarıdaki tarifte zikredilen bütün şartları eksiksiz, en st seviyede taşıyan sahîhe denir. Bunların sıhhati hususunda ulema arasında ihtilâf yoktur. Esâsen yapılan sahîh tarifiyle de bunlar kastedilir. [1]
Mutlak olarak "Sahih" denilince de "Sahih li zatihi" akla gelir
Sahih li zatihi'ye misal: Bize Kuteybe b. Said rivayet etti, dedi ki: Bize Cerir, Umare b. Ka'ka'dan o da Ebu Zur'a'dan o da Ebu Hureyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiş: Rasulullah'a (s.a.v.) bir adam geldi ve sordu:
"İnsanların güzelce hizmet ve sohbet etmeme en layık olanı kimdir?" Rasulullah:
"Annendir." buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedi.
"Annendir." buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedi.
"Annendir." buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedi.
"*Babandır."* buyurdu.[2]
Bu hadisin senedi muttasıldır. Adil ve zabıt kişilerin kendileri gibi olanlardan sema'ı ile nakledilmiştir. Kuteybe b. Said, Buhari ve Müslim'in hocasıdır, sikadır. Cerir b. Abdulhamid sikadır. Umare b. Ka'ka' aynı şekilde sikadır. Ebu Zür'a ise sika bir tabidir. Bu sened, sika ravilerinden oluşan ve hadisçilerce bilinen bir seneddir. Hadisin metni de bir çok delille sabit olan esaslara uygundur. Ve hadis, li zatihi sahih'tir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.
[2] Buhari, Edeb: 1; Müslim, Birr: 1.
[3] Itr, Menhec: 244; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 123-124.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sahîh li-Zâtihi:

Yukarıdaki tarifte zikredilen bütün şartları eksiksiz, en st seviyede taşıyan sahîhe denir. Bunların sıhhati hususunda ulema arasında ihtilâf yoktur. Esâsen yapılan sahîh tarifiyle de bunlar kastedilir. [1]
Mutlak olarak "Sahih" denilince de "Sahih li zatihi" akla gelir
Sahih li zatihi'ye misal: Bize Kuteybe b. Said rivayet etti, dedi ki: Bize Cerir, Umare b. Ka'ka'dan o da Ebu Zur'a'dan o da Ebu Hureyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiş: Rasulullah'a (s.a.v.) bir adam geldi ve sordu:
"İnsanların güzelce hizmet ve sohbet etmeme en layık olanı kimdir?" Rasulullah:
"Annendir." buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedi.
"Annendir." buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedi.
"Annendir." buyurdu.
"Sonra kimdir?" dedi.
"*Babandır."* buyurdu.[2]
Bu hadisin senedi muttasıldır. Adil ve zabıt kişilerin kendileri gibi olanlardan sema'ı ile nakledilmiştir. Kuteybe b. Said, Buhari ve Müslim'in hocasıdır, sikadır. Cerir b. Abdulhamid sikadır. Umare b. Ka'ka' aynı şekilde sikadır. Ebu Zür'a ise sika bir tabidir. Bu sened, sika ravilerinden oluşan ve hadisçilerce bilinen bir seneddir. Hadisin metni de bir çok delille sabit olan esaslara uygundur. Ve hadis, li zatihi sahih'tir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.
[2] Buhari, Edeb: 1; Müslim, Birr: 1.
[3] Itr, Menhec: 244; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 123-124.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33- EDEB KİTABI
1- Baba ve Ananın Haklarına Riayet Ktmkt ve Onlara Karşı Görevi Yapmak Babı
2- Babanın İlgilenip Üzerine Düşen İyiliği Yapmış Olduğu Kimse İle Sen De İlgilen, Ona Karşı Üzerine Düşen İyiliği Yap, Babı
3- Babanın Çocuklarına İyi Davranması, İyilik Etmesi Ve Kız Çocuklarına İhsan'da Bulunmak Babı
4- Komşuluk Hakkı Babı
5- Dayf (Misafir) Hakkı Babı
Cumhurun Ukbe Bin. Âmir (Radıyallâhü Anhj'ın Hadîsine Verdiği Yorumlar
6- Yetim Hakkı (İle İlgili Hadîsler) Babı
7- (Gelen Gidene) Eziyet Veren Şeyi Yoldan Gidermek Babı
8- Suyu Sadaka Etmenin Faziletinin Beyânı Babı
9- Rıfk (Yumuşaklıkla Muamele Etmek, Arkadaşlarla Îyi Geçinmek Ve Mutedil Davranmak) Babı
10- Kölelere (Ve Cariyelere) İyilik Etmek, Onlara İyi Davranmak Babı
11- Selâm Vermeyi İfşa Etmek (Yâni Tanıdık Olsun Olmasın Her Müslümana Açıktan Selâm Vermek Suretiyle Bunu Yaygınlaştırmak) Babı
12- Selâm Almak (Yâni Verilen Selâmı Cevablamak) Babı
3- İslâm Memleketinde Oturmalarına İzin Verilen Andlaşmalı Ehl İ Kitâb Olan Gayri Müslimlerin Selâmını Cevablamak Babı
Ehli Kitaba Selâm Verilir Mi?
14- Çocuklara Ve Kadınlara Selâm Vermek Babı
15- Tokalaşmak Babı
Sabah ve İkindi Namazından Sonra Cemâatin Tokalaşması Hükmü
16- Erkek. Erkeğin Elini Öper, Babı
17- (Başkasının Evine Girmek İçin) İzin İstemek Babı
18- Nasıl Sabahladın? Diye Hâli Sorulan Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
19- Bîr Kavmin Ulusu Size Geldiği Zaman Ona İkram Ediniz, Babı
20- Aksıran (Müslüman) A Teşmit (Yâni Hayır Ve Bereketle Duâ Etmek) Babı
21- Adamın, Yanında Oturana İkram Etmesi (Kıymet Vermesi) Babı
22- Kim Dönerse Oturduğu Yerden Kalkıp Sonba Geri Dönerse O Yere Öncelikle Hak Sahibidir, Bâbı
23- Mâzeretlerün Kabulü) Babı
24- Mizah (Şaka Etmek) Babı
25- Saç Ve Sakaldan Ağaran Telleri Yolmanın Yaşarlığı Babı
26- Gölge Ve Güneş Arasında (Yâni Bedenîn Bîr Kısmı Gölgede -Diğer Kısmı Güneşte Olduğu Halde) Oturma (Nın Yasaklığı) Babı
27- Yüzükoyun Yatmanın Yaşarlığı Babı
28- Yıldızlar İlmini Öğrenmek Babı
29- Rüzgârı Sövmenin Yas Aklığı Bâb1
30- Adlardan Müstahab Olanlar Babı
31- Mekruh Adlar Babı
32- (Uygun Görülmeyen) Adları Degiştihmek Babı
33- Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Adını Ve Künyesi (Soyadı) Nı Beraber Takmak (Yânî Bir Kimseye Ad Olarak Vermek) Babı
34- Bir Adamın Çocuğu Olmadan Önce Künye (Yânî Falanın Babası Soyadını) Alması Babı
35- Lâkablar Babı
36- Bir Kimsenin Başka Bir Kimseyi Övmesi Babı
37- Müsteşar (Yâni Kendisine Danışılan) Kişi Emin (Güvenilir) Bir Kimsedir, Babı
38- Hamama Girmek Babı
39- Vücudun Hamam Otu İle Sıvanması Babı
40- Halka Kıssa - Hikâye Anlatmak Babı
41- Şîir (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
42- Kerahat Edilen (Yâni Câîz Sayılmayan) Şîir (Çeşidinin Beyânı) Babı
43- Tavla Oynamak Babı
44- Güvercin İle Oynamak Babı
45- Bir Kimsenin Yalnız Başına Kalmasının Mekruhluğu Babı
46- Yatma Zamanında Ateşi Söndürmek Bâb1
47- Yol Üzerinde Konaklamanın Yasaklığı Babı
48- Bir Binek Hayvanına Üç Kişinin Binmesi Babı
49- Kitabın Tetribi (Mürekkeple Yazılan Sahîfelerîn Mürekkebini Kurutmak İçîn Üzerîne Toprak Serpmek) Babı
50- Üç Kîşî Bîr Arada Îken Bunlardan) İkisi Üçuncu (Arkadaş) Tan Ayrı Gizli Konuşmasınlar, Babı
51- Kimin Beraberinde Oklar Var İse (Bir Müslümanı Yaralamaması İçin) Okların Temrenlerinden Tutsun, Babı
52- Kur'ân-I Kerîmi Okumanın Sevabı Babı
53- Zikîr (Yâni Allah'ı Anma) Fazileti Babı
54- "Lâ İlâha İllallah = Allah'tan Başka Lâyık Hiç Bir İlâh Yoktur" Zikrinin Fazileti Babı
55- Allah'a Hamdedenlerin Fazileti Babı
56- Tesbîh (Yâni Sübhânallah Zikrinin) Fazîleti Babı
57- İstiğfar (Günahların Bağışlanmasını Allah'tan Dilemek) Babı
58- Amel (Yânî Farz, Vâcib ve Sünnet Olan Her Türlü İbâdet ve Hayır İşlemen) İn Fazîleti Babı
59- "Lâ Havle ve Lâ Kuwete İllâ Billahi" Zikri Hakkında Gelen Hadîsler Babı

33- EDEB KİTABI

Edeb: Övgüye lâyık söz ve fiilleri kullanmak, diye tarif edilmiştir. Edeb'in güzel ahlâkı tutmak, büyüklere saygı, küçüklere şetimt etmek gibi tarifleri de vardır.[1]

1- Baba ve Ananın Haklarına Riayet Ktmkt ve Onlara Karşı Görevi Yapmak Babı

3657) "... (Htdâf) bin Sti&mt es-Sttkmî (RadyaHâhü ankydtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (SamlİM Aleyhi ve Sdhm) şöyle buyurmuştur:
-(Her) adama anasını <n hakkına riâyeti) tavsiye ederim. (Her-adama anasını(n hakkına riâyeti) tavsiye ederim. (Her) adama ana-sınıfn hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim (tavsiye cümlesini üç kez tekrarladı). (Her) adama babasını(n hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim. (Her) adama, işine bakan velisini (n hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim, velisi tarafından ona eziyet olsa bile.»"

Not: Zevâid yazarı bu hadisin Zevâid nevinden olduğunu belirtmiş Fakat senedin durumuna değinmemiş ve : Müellifin yanında bu İbn-i Selâme'nin bun-dan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hiç hadisi yoktur demiştir.

3658) -... Kbû Hüreyre (Radtyaltâkü ankyden: Şöyle demiştir: Sahâbiler:
Yâ Resûlallah! Kime iyi davranayım, diye sordular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Anana», buyurdu. Sahâbi:
Ondan sonra kime? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve aeılern) (gene) :
«Anana-, buyurdu. Soru sahibi:
Sonra kime? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Babana», buyurdu. Soru sahibi:
Sonra kime? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-ıemj ;
«Sonra en yakın akrabana ve ondan sonra da sırayla en yakın olanlara» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup ravüert sıka, güvenilir zâtlardır. Bu badis Buhart ve Müslim de;
«Güzel hizmet ve İltifat etmeme insanlar içinde en liyakatli ve en çok hak aâhlbi olan kimdir?» cümlesiyle baslar. Ana ve baba İle ilgili kısımdan sonra;
«Sonra sana en yakın olan». Duyurulur. Hadisin diğer kısmı buradaki gibidir.[2]

İzahı

Bu iki hadis de Zevâid nevindendir. Ancak ikinci hadisin benze ri notta belirtildiği gibi Buhâri ve Müslim* de de mevcuttur. Tirmizi ve Ebü Davud'un Muâviye bin Hayda (Hadıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadis metni de buradakinin mislidir.
Bu babın başlığında ve ikinci hadiste geçen "Birr" kelimesi ihsanda bulunmak, iyilik etmek ve güzel davranmak manalarını ifade eder.
En-Nihaye'de: Birr, ihsanda bulunmaktır. Bu kelime baba ve ana hakkında kullanıldığı zaman onlara isyan etmemek, haklarına riayet etmek ve onlara karşı görevde kusur etmemek manasınadır. Akrabalar hakkında kullanıldığı zaman da bu mânâ kasdedilir, diye bilgi verilmiştir.
Nevevl de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in hadisinin izahı bölümünde şöyle der:
Bu hadis, bütün akrabalara karşı ihsan ve iyilikte bulunmayı teşvik eder ve akrabalar içinde ihsan ve iyiliğe en liyakatli ve öncelikle hak sahibi olanın ana olduğuna, ondan sonra sıranın babaya geldiğine, bundan sonra da diğer akrabaların yakınlık sırasına göre hak sahibi olduğuna delâlet eder. Âlimler demişler ki: Ananın herkesten önce hak sahibi olmasının sebebi, onun fazla zahmet ve sıkıntı çekmesi, şefkatinin fazlalığı ve hizmetidir, diye bilgi vermiştir.
İlk hadisin râvisi İbn-i Selâme es-Sülemi (Radıyallâhü anhümâ) 'nın adı H ı d â ş' tır. Bu zât sahâbidir. Yalnız İbn-i Mâceh yanında bir hadisi vardır. O da budur.

3659) ,.. Ebû Hüreyre (Kadtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahii Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir:
Hiç bir çocuk babasının iyiliğine denk bir iyilikte bulunmuş olmaz. Ancak babasını köle olarak bulup da onu satın aldığı ve (böylece) nrınHndığpı zamut (babasının iyiliğine denk iyilikte bulunmuş olur).»"[3]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebü D â v û d ve Nes&İ de rivayet etmişlerdir.
Bir kimse köle olan babasını satın aldığı zaman, baba âz ad lanmış olur. Yâni o kimsenin babasını âzadlaması akdine ihtiyaç yoktur. Cumhurun görüşü budur. Hattâ el-Cezeri, en-Nihâye'de: Bir kimse köle olan babasını satın aldığı zaman baba derhal âzad lanmış sayılır. Hibe veya başka yolla köle olan babayı mülkiyet altına almanın hükmü de budur. Bu hususta icmâ vardır. Bu itibarla hadisin mânâsı; köle olan babasını satın alan kimsenin satış akdinden sonra onu âzadlaması değildir. Çünkü anlattığım gibi satış akdi ile baba âzadlanmış olur. Hadisin mânâsı şudur: Kişi babasını satın aldığı zaman mülkiyetine geçmiş olur ve böylece âzadlanmış sayılır Satın alma işi, babanın âzadlaıtmasına sebep olduğu için âzadlama fiili evlâda nisbet edilmiş, yâni sanki evlâd babasını âzadlamiştır, der.
Köle oJan babayı azadlamamn, babanın evlâdına yaptığı iyiliğe denk sayılması sebebi şudur: Bir kimseyi kölelikten kurtarıp hürriyete kavuşturmak en büyük nimettir. Çünkü köle olan kişi, helak olan kimse gibidir. Onu kölelikten kurtarmak onu hayata kavuşturmak gibidir. Baba, çocuğun hayata kavuşmasına vesile olduğu gibi çocuk da köle olan babasını satın almak suretiyle hürriyete kavuşturmakla onu hayata kavuşturmuş gibidir.

3660) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)
«Kıntâr on iki bin okka'dır. Her okka gök ve yer arasında bulunan şeylerin tümünden hayırlıdır» buyurmuş ve ResûÎullah (Şallal-lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur t
•Şüphesiz, adamın cennet'te makamı yükseltilir (yâni olduğu makamdan daha yüksek makama çıkarılır).» Bunun üzerine adam t
Bu, (terfi) nereden (gelme) dir?» diye sorar. Kendisine denilir ki i Çocuğunun sana istiğfarı sebebiyledir.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[4]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis iki fıkradan ibarettir. Câmiü's-Sağîr şerhinde belirtildiğine göre birinci fıkra İbn-i Hibb&n ve ikinci fıkra Ahmed ve Beyhaki tarafından da rivayet edilmiştir.
E 1 - A z î z i * nin naklen beyânına göre hayır ve hasenat'tan herbirinin karşılığında on kıntâr mükâfat verileceği Duyurulunca, kıntâr'ın ne kadar olduğu sorulmuş ve bunun üzerine kıntâr mikda-nnı açıklayıcı bu hadîs buyurulmuştur.
Sindi de kmtâr ile ilgili fıkranın izahı bölümünde: Yâni yapılan hayırlı bir iş, bir ibâdet karşılığında âhiret'te şu kadar kmtâr verileceği buyurulduğu zaman kıntâr'ın mikdarı bu hadiste belirtildiği kadardır, der.
El-Münâvi de Âl-i îmrân süresinin 14. âyetinde geçen; îjaüll _/J?UiÜI nın açıklaması bölümünde: Ebû Ubeyd demiş ki, Araplar kıntâr'ın gerçek ağırlık mikdânnı bilmezler, der.
Tefsir kitablarında yukardaki âyetin açıklaması bölümünde Kıntâr'ın ağırlık mikdarı hakkındaki değişik görüşler beyân edilmiştir. Arzu edenler Hâzin tefsirine bakabilirler. Oradaki görüşleri buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Çünkü bu hadîs âhiret günü mü'-min'e işlediği beher amel karşılığında verilen sevabın değerini ifâde eder. Bu sevabın bir okkası yer ile gök arasında bulunan bütün nimetlerden, başka bir deyimle bütün varlık ve servetten üstündür.
Hadîsin son fıkrasında da mü'min kişinin geride bıraktığı çocuğunun istiğfarı sayesinde Cennet'teki makamının yükseldiği ifâde edilir. Demek ki istiğfar günahların bağışlanmasına ve cennet'teki makamın yükselmesine vesile olur. Keza mü'min baba ve ananın geride bıraktıkları çocuğun istiğfarı onların istiğfarı gibi kendilerine yararlıdır. Çünkü çocuk baba ve anasının bir kazana ve eseridir. Bu itibarla baba ve ana, evlâdının hayırlarından ve ibâdetlerinden sevab kazanırlar.
İstiğfar: Günahın bağışlanmasını dilemektir.

3661) "... M ikdam bin Ma'dîkerib (Radtyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurmuştur:
«Allah size analarınız (a iyi davranmanızı, hakkına riâyet etmeniz) i cidden tavsiye eder (Bu cümleyi üç kez tekrarladı). Allah sîze, babalarınızla iyi davranmanızı, hakkına riâyet etmeniz)i cidden tavsiye eder. Allah size en yakın akrabanızı, sonra yakınlık derecesine göre diğer akrabalarınızla iyi davranmanızı ve hukuklarına riâyet etmeniz)i cidden tavsiye eder.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsmail bulunur. Onun burada olduğu gibi Hicâz'Ulardan olan rivayeti zayıftır.

3662) ' ... Ebû İ/mâme (Radtyallâhü atîh)'den rivayet edildiğine göre bir adam :
Yâ Resûlallah! Çocuğu üzerine baba ve ananın hakkı nedir? diye sordu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onlar (yâni baban ve anan) senin Cennet*in ve Cehennem'in-dir», buyurdu.'*
Not: ZevAid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Muin : «Ali bin Yezid, el-Kâsım'dan o da Ebû Ümâme'den» biçimindeki sened tamamen zayıftır, demiştir. Es-Sâcİ de: Nakil ehli, Ali bin Yezidin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir, der.

3663) "... Ebü'd-Derdâ (RadıyallÛhü ankydtn rivayet edildiğine güre kendisi Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu İşitmiştir:
«Baba, Cennet kapılarının en hayırlısı (ndan girmeye vesile) dir. Artık (ya baba hakkını ihmal etmekle) o kapıyı yitir veya fonun hakkına riâyetle) o kapıyı koru (elde etmeye çalış).»"[5]

İzahı

M i k d â m (Radıyallâhü anh) ve Ümmü Ümâme (Ra dıyallâhü anhâ) *nın hadisleri Zevâid nevindendir. Ebü Ümâme (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki «Onlar senin Cennet'indir» cümlesinden maksad şudur: Baba ve anaya itaat etmenin dinen meşru sayıldığı hususlarda eğer sen onlara itaat edersen onlar senin cennet'e girmene vesile olurlar. Hadîsin «... ve senin cehennem'indir» cümlesi de böyle yorumlanır. Yâni baba ve anaya itaat edilmesi gerektiği yerde evlâd itaatsizlik ederse baba ve ana onun cehennem ateşine girmesine sebep olurlar.
Ebû'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'm hadisini; T i r m i z i, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 2089 nolu hadîsi de bunun benzeridir.
Bu hadiste geçen "Vâlid" kelimesi baba demektir. Burada bu mânâda kullanılmış olabilir. Bu takdirde ananın hakkının önemi de dolaylı olarak ifâde edilmiş olur. Çünkü bir çok hadis ananın hakkının daha fazla olduğuna delâlet eder. Vâlid kelimesi doğurucu mânâsına, yâni baba ve anaya şümullü olarak da yorumlanabilir.
Hadisin ilk cümlesinden kasdedilen mânâ şudur: Cennet'in en hayırlı ve yüksek kapısından girmeye ve en yüce makamlara erişmeye vesile olan güzel amel, ana ve babanın hukukuna riâyet etmek ve onlara itaat etmektir.
Hadisin ikinci cümlesinden maksad ise evlâdı anılan kapıyı zayi etmek veya elde etmek hususunda serbest ve muhayyer kılmak değildir. Bilâkis evlâdı o kapıyı elde etmeye teşviktir ve kapıyı zayi etmesinin pişmanlığa yol açacağını vurgulamaktır, bir uyandır.[6]

2- Babanın İlgilenip Üzerine Düşen İyiliği Yapmış Olduğu Kimse İle Sen De İlgilen, Ona Karşı Üzerine Düşen İyiliği Yap, Babı

3664) "... Ebû Üseyd Mâlik bin Rebîa (RadtyaUâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında bulunduğumuz esnada Benî Selime'den bir adam O'nun yanına gelerek t
Yâ Resûlallah, babam ve anama karşı yükümlü olduğum ödevlerden ölümlerinden sonra yapacağım bir şey kaldı mı? diye sordu. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Onlara rahmet dilemek, onlar için istiğfar (yâni günahlarının bağışlanması için duâ) etmek, ahidlerini (vasiyetlerini) ölümlerinden sonra yerine getirmek, dostlarına ikram-hürmet etmek ve yakınlığı ancak onlar vasıtasıyla olan akrabalarla ilgilenip onlara karşı üzerine düşeni yapmak», buyurdu."[7]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen Rahim, akraba mânasında kullanılmıştır. Mirasçı durumunda olmayan ve mahrem sayılmayan dayı ve teyze çocukları gibi yakınlar da Banim sayılır.
Süa-i rahim ise kişinin, akraba ile ilgilenip onlara karşı üzerine düşen iyiliği yapmasıdır.
Tuhfe yazan Tirmizi1 nin "Sılatü'r-Rahim" babında yu-kardaki bilgiyi verdikten sonra şöyle der:
îbn-i Ebi Cemre demiştir ki: Sıla-ı rahim, akrabaya mâli yardımda bulunmak, ihtiyaçlarını gidermek, başlarına gelmesi muhtemel zaran defetmek, güler yüz göstermek ve duâ etmekle olur. Hulâsa mümkün olan her iyiliği yapmak ve şerri defetmek gayretini göstermektir. Akraba kısmı dürüst ve dindar olduğu sürece anılan iyi ilişkiler devam ettirilmelidir. Şayet kâfir veya fâsık, yâni kötülüklere dalan tiplerden olursa önce gerekli nasihat yapılır, yollarının yanlış olduğu anlatılarak doğru yola yönelmelerine gayret edilir. Buna rağmen akraba durumundaki kişi veya kişiler kendilerine çeki ve düzen vermedikleri takdirde olumsuz tutum ve davranışları gerekçe gösterilerek ve uyarıda bulunularak onlarla münâsebet ve ilişki kesilir. Bu kesinti, Allah yolunda olduğu için Sıla-i rahim sayılır. İlişki kesmekle beraber doğru yola yönelmeleri için Allah'a duâ etmeye de devam edilir.
Bu hadîs baba ve ananın ölümünden sonra geride bıraktıkları çocuklarının yapmakla yükümlü oldukları haklarını bildirir. Haklar şunlardır:
1. Onlara duâ etmek, rahmetle anmak.
2. Onlar için istiğfar etmek, yâni günahlarının ve kusurlarının bağışlanması için Allah'a yalvarmak,
3. Vasiyetlerini infaz etmek, tavsiyelerini yerine getirmek.
4. Dostlarına ikramda bulunmak, hürmet etmek,
5. Akrabaları ile ilgilenmek, onlara karşı üzerine düşeni yapmak.[8]

3- Babanın Çocuklarına İyi Davranması, İyilik Etmesi Ve Kız Çocuklarına İhsan'da Bulunmak Babı

3665) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Bir kere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bedevilerden birkaç adam gelerek:
Siz çocuklarınızı öper (sever) misiniz? dediler. (Mecliste bulunan) sahâbileri
Evet, dediler. Bunun üzerine bedeviler:
Lâkin biz, vallahi (çocuklarımızı) öpüp okşamayız, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedevilere) :
«Allah siz (in gönülleriniz) den merhamet ve şefkati çekip çıkarmış olduktan sonra ben sizin gönüllerinize merhamet koymaya malik (ve muktedir) değilim», buyurdu."

3666) "... Ya'lâ bin Mürre (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Ali'nin oğullan) Hasan ve Hüseyin koşarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bağrına bastı ve:
«Çocuk, cimriliğe ve korkaklığa bir nevî sebep teşkil eder», buyurdu."
Not: Bunun senedinin sahih ve rftvüerinin güvenilir z&tlar olduğu Zevftld'de belirtilmiştir.[9]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi Buhâri ve Müslim'de de rivayet olunmuştur. Y â'l â (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid nevindendir.
Bir noktayı belirtmek gerekir: Elde mevcut sünenimizin üç nüshasında bu hadisin râvisi Y a' 1 a el-Âmiri gösterilmiştir. Halbuki Ya'l â el-Âmiri sahâbî değil ve dördüncü tabakaya dâhil râvilerdendir, hicretin 120. yılı vefat etmiştir. Câmiü*s~Sa-gîr'de bu hadîsin îbn-i Mâceh tarafından Ya'lâ bin M ü r r e' den rivayet edildiği belirtilmiştir. Doğrusu da budur. Çünkü Yâ'lâ bin Mürre (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Hâl tercemesi 144. hadis bölümünde geçmiştir. Bu itibarla terceme-ye esas alınan nüsha tashih edilmiştir. El-Âmiri kaydı bir kalem hatasıdır, kanısındayım.
Çocuğun cimriliğe ve korkaklığa sebep olması şöyle olur: Bir kimse çocuk sahibi olunca onu yetiştirmek kaygısıyla düşmanla savaşmaktan korkar, cesaretle savaşmaz. Çünkü şehit olduğu takdirde çocuğunun yetim ve sâhibsiz kalacağım düşünür. Keza varlığını ve malını çocuğu için harcamayı ve saklamayı düşündüğünden dolayı cömertçe davranmaktan çekinir.
Bu iki hadîs çocukları öpüp okşamanın ve bağrına basıp sevmenin sevap olduğuna delâlet eder.

3667) "... Süraka bin Mâlik (Radıyallâhü ûwA>'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-İyi dinleyiniz. Size sadakanın en faziletlisini gösterip bildireyim: (Boşanma, kocasının ölümü gibi bir sebeple) sana iade edilmiş vaziyette ve

senden başka çalışanı (yâni nafakasını temin edecek bir kimsesi) olmayan kızın.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin râvüeri güvenilir zâtlardır. Ancak şu var ki. râvi üley bin Rebâh, Suraka'dan hadis işitmemiştttr.

3668) "... El-Ahnef (bin Kays)ın amcası Sa'saa (bin Muâviye) (Radt-yallâhü an*umâ)'dan; Şöyle demiştir;
Bir kadın, beraberinde iki kız çocuğu olduğu halde (bir gün) Âişe (Radıyallâhü anhâî'mn yanına (yardım dilemek için) girmiş. Âişe de ona üç tane kuru hurma vermiş. Bunun üzerine kadın her çocuğa bir hurma verip kalan üçüncü hurmayı da iki çocuğuna taksim etmiş (ve kendisi hurmadan yememiş)ti. Âişe demiştir ki* Sonra Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Ben de (durumu) O'na anlattım. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
•Senin hayretin ne (için)dir? (And olsun ki) Kadın o merhameti sebebiyle cennet'e girmiş (olacak) tır,» buyurdu.1'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup rftvUeri güvenilir zatlardır. Bu hadisin aslı; Buhart, Müslim ve başka kitablarda başka bir İfade tara ile mevcuttur.[10]

İzahı

S a's a a (Radıyallâhü anh) ile S ü r a k a (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid nevindendir. S ü r â k a (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine göre, boşanma veya kocasının ölümü gibi bir sebeple babasının evine geri dönen bir kız çocuğunun babasından başka çalışanı olmadığı, yâni geçim kaynağı olmadığı takdirde babasının ona harcadığı nafaka sadakanın en faziletlisi sayılır.
S a' s a a (Radıyallâhü anh) 'in hadisi de kız çocuklarının nafakasını temine çalışmanın ve onlara şefkat etmenin cennet'e girmeye vesile olduğuna, gelen fakire mümkün olan yardımı yapmanın faziletine delâlet eder.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu hadisinin benzeri notta belirtildiği gibi Buharı ve Müslim tarafından Edeb bölümünde ve T i r m i z İ tarafından Birr bölümünde rivayet edilmiştir.
Süraka (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 91. hadîs bölümünde geçti.
işittim:

3669) "... Ukbe bin Amir (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu im •
•Kim ki üç tane kız çocuğu olur da buna sabreder (yâni çocuklarının kız olduğundan şikâyetçi olmaz), varlığından onları yedirir,
Sa'saa (RA.)'m Hâl Tercemesi:
Sa'saa bin Mu&viye et-Teym! es-Sa'dl (R.A.) sahabl olup, el-Annef bin Kays (.R.A.) isimli sahâblnin amcasidır. îbn-i Mâceh, NesâİI ve el-Edebül-MÜfred'de BuhârÎ onun hadisini rivayet etmişlerdir. Kavileri Hasan-i Bssrl ve kendi oğlu Abdullah'tır. Haccâc, Irak'ta hükümdar iken bu zat vefat etmiştir. (Hulâsa, 174) içirir ve giydirirse kıyamet günü o kız çocukları onun için cehennem ateşine perde (engel) olurlar.»"

3670) "... İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim ki iki kız çocuğu erginlik çağma vardıktan sonra yanında kaldıkları veya o kimse onların yanında kaldığı sürece onlara iyi davramp ihsanda bulunursa kızları onu cennet'e dâhil ederler (yâni o kimse kızlarına ettiği iyilik sayesinde cennetlik olur).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Said var, adı Şa> rahbll'dir. Bu râviyi İbn-i Hibbân, güvenilir râviler arasında zikretmiş İse de mü-teaddid âlimler onu zayıf saymışlardır. İbn-i Ebl Zi*b de : Bunun doğruluğundan şüphe edilirdi, demiştir. El-Hâkim de bu hadisi rivayet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

3671) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Evlâdınıza gereken ikramı yapınız ve güzelce te'dîb ediniz.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Haris bin en-Numan vardır. Bu râviyi îbn-i Hfbbân güvenilir râviler arasında anmış ise de Ebû Hfitem gevşek saymıştır.[11]

4- Komşuluk Hakkı Babı

3672) "... Ebû Şürayh el-Huzâî (RadtyaUâhü ö«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
•Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, komşusuna iyilik etsin ve kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa misafirine ikram etsin ve kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin ya (da) sussun."

3673) '... Aişe (Radıyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resülul-lan (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuştur:
-Cibril, devamlı bana komşu (hakkına riâyet etme)yi o kadar tavsiye etti ki. nihayet komşuyu (Allah'tan bir emirle komşuya) mirasçı kılacağını sandım.*"

3674) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine güre: Resulullah (SallaUahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Cebrail, komşu (hakkına riâyet etme) yi bana o kadar devamlı tavsiye etti ki nihayet komşuyu (Allah'ın emriyle komşuya) mirasçı yapacağını zannettim.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahih olup r&vileri güvenilir z&tlardkr.[12]

İzahı

Ebû Şürayh (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise Buhârî, Müslim, T i r -mizi ve Ebû Dâvüd tarafından da rivayet olunmuştur. Zevâid nevinden olan son hadis tbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Ebû Şürayh (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde komşuya iyilik etmenin, misafire ikramda bulunmanın ve ağızdan çıkan sözlerin hayırlı olmasının önemi belirtilmektedir. Bu hadiste geçen imân'dan maksad kâmil ve olgun imândır.
Hadiste belirtilen ve teşvik edilen hasletlerin kökleştirilmesi için insanın yaratılışına ve âkibetine işaret edilmek üzere Allah'a âhiret gününe imân kaydı konulmuştur. Yâni kendisini yoktan var eden Allah'a ve işlediği amellere göre mükâfat veya ceza göreceğine imân eden olgun ve kâmil mü'min bu güzel hasletleri kaçırmasın.
Hadîsin ilk cümlesinde komşuya iyilik edilmesi tavsiye olunmuştur.
B u h â r i' nin "Kim Allah'a ve âhiret gününe imân ediyorsa komşusuna eziyet etmesin" başlıklı babında rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde e 1 - H â f ı z, el-Fetih'te bir kaç yolla rivayet olunan hadîsleri derleyip sonunda şöyle der:
Bu hadîslere göre sahâbiler:
Yâ Resûlallah! Komşunun komşu üzerindeki hakkı nedir? diye sordular. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Komşu senden bir şey ödünç isterse, ödünç olarak vereceksin, senden yardım dilerse ona yardım edeceksin, hastalanırsa ziyaret edersin, ihtiyacı olursa yardım edersin, hayırlı bir işi olursa tebrik edersin, başına bir musibet gelirse tâziyet ve tesellide bulunursun, öldüğü zaman cenazesine iştirak edersin, meskeni hava alamayacak biçimde bitişiğinde ondan izin almadan meskeninden yüksek bina yapmazsın, tencerenin yemek kokusuyla ona eziyet etmezsin meğer ki yemekten ona da sunsan, meyve alırsan ona da hediye et. Şayet hediye etmeyeceksen meyveyi (ona göstermeden) gizlice eve götür de senin çocuğun meyveyi dışarı çıkarmasın ki komşunun çocuğu görmesin.»
E I - H â f ı z müteaddid hadîslerden derlediği ve mealleri yukarda yazılı metinleri naklettikten sonra: Bu hadîslerin senedleri zayıf ise de muhtelif yollarla rivayet olunmuş olmaları bunun bir aslının bulunduğunu kanıtlar. Komşuya ikram ve iyilik etmek şahıslara ve durumlara göre değişir. Bâzan farz-ı ayn olur, bâzan farz-ı kifâye olur. Bâzan da müstehap olur. Hülâsa komşuya iyilik etmek, iyi davranmak İslâm'ın fazilet-i ahlâkiyesindendir, der.
Hadisin ikinci cümlesinde misafire ikramda bulunma tavsiye edilmektedir. Bununla ilgili gerekli izah bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin

açıklaması bölümünde verilecektir.
Hadisin son cümlesinde ise mü'min kişinin ya hayır söylemesi veya susması tavsiye buyurulmuştur. Nevevi bu buyruğun izahı ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
Bu buyruğun mânâsı şudur: Mü'min kişi konuşmak istediği zaman düşünmelidir. Şayet konuşacağı şey vâcib veya mendub olup muhakkak hayır ve sevaba vesile olacaksa konuşsun. Eğer konuşacağı şeyde bir sevap ve hayır görmüyorsa konuşmasın. Konuşacağı şey haram veya mekruh olduğu zaman konuşmaktan kaçınacağı gibi mubah şeyleri konuşmaktan da çekinmelidir. Şu halde hadîs ne mekruh ne de mendub olan konuşmayı bırakmanın müstehablığına delâlet eder. Çünkü mubah bir konuşmaya başlandıktan sonra çoğu zaman mekruh veya haram lâflara dalınabilir. Halbuki Allah Teâlâ;
= «İnsan ne söylerse (onu yazmakla görevli) hazır bir murakıp onun üzerinde vardır[13] buyurur.
İnsanın ağzından çıkan ve ne sevab ne de ceza gerektirmeyen mubah sözler de görevli melekler tarafından yazılır mı, yoksa bu nevi konuşmalar yazılmayip da yalnız sevab veya cezayı gerektiren konuşmalar mı yazılır?
Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları mezkûr âyetin umumîliği nedeniyle ağızdan çıkan her sözün yazıldığı görüşündedirler, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ve bâzı ilim adamları ise sevab veya cezayı gerektiren sözlerin yazıldığı ve bunun dışında kalan sözlerin yazılmadığı görüşündedir. Bu görüşe göre mezkûr âyetin hükmü husüsileştirilmiş, yâni sevab veya cezayı gerektiren konuşmalara âit olarak yorumlanmış olur.
Üstad E b ü ' 1 - K â s ı m el Kuşeyri (Rahimehullah) .-Susmak selâmettir ve asıl olanıdır. Yerinde konuşmak hasletlerin en şereflilerinden olduğu gibi zamanında susmak da erkeklerin vasfıdır. Ben Ebû Âli ed-Dakkak' tan şunu işittim : Hakkı söylemekten çekinip susan kimse dilsiz şeytandır. Nefisle cihâda koyulan zâtların susmayı tercih etmelerine gelince, onlar konuşmanın âfet ve tehlikelerini bildikleri için susmayı tercih etmişlerdir.[14]

5- Dayf (Misafir) Hakkı Babı

Dayf; ikâmetgâhında bulunan kimseye gelen yolcu demektir. Şu halde aynı köy veya şehirde oturan kimseler biribirlerinin evlerine ziyarete gittikleri zaman onlara Dayf denmez. Yâni bu bâbta rivâyet olunan hadîslerin şümulüne girmezler. Terceme ve izahta Dayf kelimesi yerine misafir kelimesini kullanıp yukarıda anılan mânâyı kasd edeceğiz.
Dayf kelimesi bir ve birden fazla misafir hakkında kullanılır. Yâni misafir sayısı iki üç veya daha fazla olduğu zaman da aynı kelimeyi kullanmak mümkündür. Bununla beraber bu kelimenin çoğulu da vardır ki Duyûf, Adyaf'tır. Daha geniş bilgi için lügat kitabla-nna bakılabilir.

3675) -.., Ebû Şürayh el-Huzâî (Radıyallâhü atık)'den rivayet edildiğine ; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :
•Kim Allah'a ve âh ire t gününe inanıyorsa misafirine ikram etsin. Misafirin caizesi (yâni ailenin mutad yemeğinden farklı, özel ikramla ağırlanması) bir gün bir gecedir. (Misafirlik süresini üç günden fazla uzatıp) ev sahibini sıkıntıya düşürünceye kadar yanında ikâmet etmek misafire helâl değildir. Misafirlik süresi üç gündür. Ev sahibi üç günden sonra misafire ne harcarsa o bir sadakadır.»"

3676) "... Ukbe bin Âmir (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e: (Yâ Resûlallah!) Sen bizi (bir hey'et olarak elçiliğe veya bir askerî müfreze hâlinde savaşa) gönderiyorsun. Biz (bâzan) bir kavme misafir oluyoruz - konaklıyoruz da onlar bizi ağırlamıyorlar. Bu hususta ne buyurursun? dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize şöyle buyurdu:
«Siz bir kavmin yanma inerseniz de onlar misafire lâyık ikramı size gösterirlerse, kabul ediniz. Eğer (gereken misafirperverliği) yapmazlarsa misafirlere lâyık olan hakkı onlardan alınız.»"

3677) \.. Mıkdâm Ebû Kerîme (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
¦Misafir gecesi (her müslüman'a) vâcibtir. Bu itibarla eğer misafir bir kimsenin evinin çevresine inerse misafirlik hakkı ev sahibinin üzerinde bir borçtur. Artık misafir dilerse hakkını ister ve dilerse hakkını terkeder.»"[15]

İzahı

Bu babın ilk iki hadîsi Buharı, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet olunmuştur. Son hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Birinci hadiste misafire ikram tavsiyesi yapıldıktan sonra Caize*-sinin bir gün bir gece olduğu bildiriliyor. Câize'nin asıl mânası ödül, bağış, bahşiş ve hediye olarak verilen mal ve paradır. Burada ise misafir için yapılan özel ikram anlamında kullanılmıştır. Bununla ilgili cümlenin mânâsı şöyledir: Misafir için bir gün bir gece ev halkının mûtad yemeğinden farklı yiyecek ve içecek hazırlanır. Misafir bir günden fazla kalırsa ikinci ve üçüncü gün ailenin mutad yemeği ne ise misafire de ondan ikram edilir. Hadiste misafirlik süresinin üç gün olduğu belirtilmiştir. Caize gününün bu üç güne dâhil olup olmadığı yolunda iki görüş vardır. Misafir üç günden fazla kalırsa bundan sonra verilecek yemeğin ve yapılan masrafın sadaka olduğu belirtilmiştir. Sadaka tâbiri misafirin üç günden fazla kalmaması için kullanılmıştır. Çünkü halkın çoğu, özellikle zengin olanlar sadaka yemekten kaçınırlar.
Ha,dis, misafirin üç günden fazla kalmakla ev sahibine sıkıntı vermesinin helâl olmadığını bildirir. Hadisin metninde bu cümlede üç gün kaydı yok ise de, N e v e v i ve Tuhfe yazan bu kaydın melhuz olduğunu ifâde etmektedirler. Çünkü üç gün misafirlik hakkı vardır. Bu süre içinde sıkıntı olsa bile bir hak söz konusu olduğundan haram sayılmaz.
İkinci hadîsin zahirine göre bir yolcu bir eve misafir olmak istediği zaman ev sahibi onu ağırlamaktan imtina ederse yolcu kişi misafirlik hakkını ev sahibinden almaya yetkilidir. Üçüncü hadise göre de misafiri bir gece ağırlamak vâcibtir. Ancak misafiri ağırlamanın vâcib olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Ahmed ve el-Leys bin Sa'd, bu hadisler ile benzeri hadîslere dayanarak misafiri bir gün bir gece ağırlamanın vâ-cibliğine hükmetmişler ve Ahmed bu hükmün köylerde veya çadırlarda oturanlara mahsus olduğunu, şehirlerde otel, han, lokanta ve fırın bulunduğu için misafirin açıkta kalması söz konusu olmadığından şehirlerde oturanların bu hükmün dışında kaldığını söylemiştir.
Ebû Hanîfe, Şafiî, Mâlik ve cumhura göre misafiri ağırlamak vâcib değil, sünnettir ve İslâm'ın önemli prensiplerindendir. Misafiri ağırlamanın üstün fazileti hususunda müslüman-lar icma v« ittifak etmişlerdir.
Cumhur bu hadisleri ve benzerlerini müstehablık mânâsına yorumlamıştır. Hat tâbi ve başkaları da bu gibi hadîsleri muz-tar durumda kalan yolcuları ağırlamak mânâsına yorumlamışlardır.
Misafirin üç günden fazla kalmakla ev sahibini sıkıntıya sokmasının helâl olmadığına dâir hükmün izahı bölümünde N e v e v î özetle şöyle der:
Şayet ev sahibi misafiri evine davet edip üç günden fazla kalmasını gönüllü olarak isterse veya misafir üç günden fazla kalmasına ev sahibinin rızâsının bulunduğunu bilir, ya da kuvvetle zannederse fazla kalması haram değildir. Çünkü bu durumlarda ev sahibini sıkıntıya düşürmesi yoktur. Yasaklama ise sıkıntıya düşürmek içindir.[16]

Cumhurun Ukbe Bin. Âmir (Radıyallâhü Anhj'ın Hadîsine Verdiği Yorumlar

N e v e v i bu konuda şu bilgiyi verir:
"Ahmed ve ei-Leys bu hadisi zahirine göre yorum!*1 mışlardır. Yâni misafiri ağırlamak vâcibtir. Ev sahibi bu hakka riayet etmezse misafir bunu isteyip alır.
Cumhur ise bu hadisi aşağıda beyân edilen şekillen» yorvmla-mıştır:
1. Bu hadis muztar durumda olan olculara mahsustur. Çünkü muztar olan yâni aç, susuz kalan misafiri ağırlamak vâcibtir.
2. Hadîsten maksad şudur: Siz misafirperverlikten imtina edenler aleyhinde konuşup onları kınayabilirsiniz, cimriliklerini halka anlatabilirsiniz. — Avnü'I-Mâbûd yazarının dediği gibi bu yorum, isabetli olmaktan çok uzaktır —
3. Bu hüküm İslâmiyet'in ilk zamanlarına mahsustu. Çünkü o günlerde yardımlaşmak vâcibti. Büâhere İslâmiyet her tarafa yayılınca bu hüküm iptal edildi. Bu yorum bâtıldır. Çünkü yorumcunun iddia ettiği hususun sahibi meçhuldür. Yâni bu hükmün sonradan iptal edildiğini söyleyen kimdir, kaynak sayılacak bir delil ve mes-ned var mı?
4. Bu hüküm, müslüman yolcuları ağırlamaları hususunda kendileri ile sözleşme yapılmış durumda olan zimmilere misafir olanlara mahsustur. Bu

yorum da zayıftır. Çünkü zimmilerle böyle bir sözleşme ancak Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti döneminde yapılmıştır. Misafiri ağırlamanın vâcibliğine hükmedenlerin delilleri Avnü'l-Mâbûd'da beyân edilmiştir. Oraya bakılabilir.[17]

6- Yetim Hakkı (İle İlgili Hadîsler) Babı

3678) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«AUahım! (Sen şâhid ol) Ben şu iki zayıfın hakkının zayi edilmesinden (insanları) şiddetle cidden sakındırırım, menederimi Yetim ve kadın.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilerl güvenilir zâtlardır.
Ebû Şurayh (R.A.)'ın Hâl Tercemesi:
Ebû Ştırayb el-Huzâî (R.A.)'m adı Huveylid bin Amr'dır. Adının Amr bin Huveylid olduğunu söyleyenler de vardır. Bazıları: Adı Hâni bin Amr'dır, demiştir. Diğer bir kavle göre adı Huveylid bin Şurayh bin Amr'dir. Bu zât Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur, yirmi aded hadisi vardır. Buhârî ile Müslim.onun İki hadîsini müştereken rivayet ettikleri gibi birer hadîsini münferiden rivayet etmişlerdir. Kendisinden Ebû Saîd el-Makberi, NâfÎ bin Cübeyr ve bir cemâat rivayette bulunmuştur. İbn-i Sa'd, onun Medine'de hicri 68 yılında vefat ettiğini söylemiştir. (Bu zât bâzı rivayetlerde Ebû Şurayh el-Adevî, diğer bâzı rivayetlerde Ebû Şurayh el-KaTjl diye anılır).
İkinci hadisin râvisi Ukbe bin AmJr'in hâl tercemesi 558. hadiste, üçüncü hadis râvisi el-Mıkdâm Ebû Kerime*am hâl tercemesi de 442. hadis bölümünde geçmiştir.

3679) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Müslüman toplumundaki evlerin en hayırlısı, kendisine İyilik edilen bir yetimin bulunduğu evdir ve müslüman toplumundaki evlerin en şerlisi kendisine kötülük edilen bir yetimin bulundufu evdirV
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yahyft bin Süleyman
Ebû Salih bulunur. Buhârl, onun hadisinin münker olduğunu söylemiş. Xbû Hâ-tem onun hadisinin muztarib olduğunu beyân etmiştir. îbn-1 Hİbbanİse onu jü-venilir zâtlar arasında anmıştır. İbn-i Huzeyme de kendi sahlh'inde onun hadisini rivayet etmiş ve : Bu râvlnin hadisi hakkında İçimde bir şey, yâni tereddüd vardır, çünkü ben râvi Yahya'yı ne adaletle ne de cerh ile tanırım. Alimler onun hadisinin sağlığı hakkında ihtilaf ettikleri İçin ben hadisini rivayet ettim, demiştir. Ben derim ki: tbn-i Huzeyme'ce aydınlığa kavuşmamış durum, Buhârl ve Ebû Hâtem tarafından bilinmiştir. Bu itibarla Buhârl ve Ebû Hâtem'İn râvlyl cerh etmesi, yâni güvensizlik göstermesi, o râviyi tezkiye edenlerin sözünden önce gelir, yani tercih edilir.

3680) "... Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): Şöyle buyurdu demiştir •
«Kim yetimlerden üç kişinin nafakasını, yetiştirilmesini' üstlenirse gecesini ibâdetle ihya edip gündüzünü oruçla geçiren ve kılıcını çekerek sabah akşam Allah yolunda cihâd eden kimse gibi (sevab sahibi) olur ve benle o şu iki kardeş (parmak) gibi cennet'te kardeş oluruz», buyurdu ve şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine yapıştırdı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsmail bin İbrahim bulunur. Bu ravi meçhul olduğu gibi kendisinden rivayet eden zât da zayıftır.[18]

7- (Gelen Gidene) Eziyet Veren Şeyi Yoldan Gidermek Babı

3681) "... Ebû Berze el-Eslemî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Ben, Yâ Resûlallah bana yararlanacağım (yâni sevab kazanmama vesile olacak) bir iş göster, dedim. O:
•Müslümanların yolundan zararlı şeyi uzaklaştır,» buyurdu.1'

3682) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Yol Üstünde halka zarar veren bir ağaç dalı vardı. Bir adam o dah yoldan uzaklaştırdı ve bundan dolayı cennet'e dâhil edildi.»*1

3683) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü an A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Ümmetim, amellerinin iyisi ve kötüsüyle beraber bana arzolun-du. İyi amelleri içinde yoldan uzaklaştırılan eziyet verici şey gördüm. Kötü amelleri içinde de gömülmeyip mescidde olan balgamı gördüm.*"[19]

İzahı

Bu babın hadisleri Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Buhârİ ve T i r m i z i tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu hadîsler; yol üstünde bulunan taş, ağaç, diken gibi gelen gidenlere zarar veya sıkıntı veren şeyleri oradan uzaklaştırmanın fazilet ve sevabını ifâde eder. Mescidde tükürmek ve balgamı rastgele atmanın hükmü Mesâcid kitabının 10 babında geçtiği için burada tekrarlamaya lüzum yoktur.[20]

8- Suyu Sadaka Etmenin Faziletinin Beyânı Babı

3684) "... Sa'd bin Ubâde (Radtyattâhü anhyâen; Şöyle detnİ$tir:
Ben: Yâ Resûlallah! Hangi nevi sadaka daha faziletlidir (Yâni sevabı daha çoktur) ? dedim. O ı
«Suvarmak (yâni canlı veya bitkiye su vermek),» buyurdu."[21]

İzahı

Bu hadisi; Ebû Dâvûd, N e s â î, H â k i m ve başkaları da rivayet etmiştir. Ebû Davud'un bir rivayetine göre Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anhJ'ın anası vefat etmiş ve S a' d; Yâ Resûlallah! Sa'd'ın anası öldü. Sadakanın hangi nevi daha faziletlidir? diye sordu. O su buyurdu. Bunun üzerine Sa'd bir kuyu kazdı ve i Bu, Sa'd'ın anası (nuı hayratı) içindir, dedi.
Menhel yazan bu hadîsin izahı bölümünde; Suyu sadaka etmek umûmidir. Yâni ister insanların veya hayvanların içmesi için olsun, ister bitkileri sulamak için olsun fark etmez. Keza; abdest, gusül ve temizlik işleri için kullanılan su veya başka türlü istifâde edilen su bu hadisin şümulüne girer, demiştir.

3685) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyûen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü insanlar saflara ayrılırlar (İbn-i Nümeyr kendi rivayetinde: Cennet ehli saflara ayrılırlar, demiştir). Bu arada cehennemlik olanlardan biri (cennetlik olan) adamın yanından geçer ve ona: Yâ falan (dünyada iken) benden içme suyu İstediğin ve benim sana su içirdiğim günü hatırlamıyor musun? der (Böylece ondan şefaat diler). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kli Adam o kimseye şefaat eder. (Yine cehennemlik olan) başka adam (cennetlik olan bir kimsenin yanından) geçer ve (ona) : San» bir abdest suyu verdiğim günü hatırlamıyor musun? der. O da o adama şefaat eder. .
(Râvi) İbn-i Nümeyr şöyle demiştir (yani rivayetinde şu ziyâde var) : "ve (cehennemlik olanlardan biri cennetlik olanlardan birine) : Ey filân! Beni şöyle şöyle bir işe gönderdiğin, benim de senin için gittiğim günü hatırlamıyor musun? der. (Cennetlik olan) kimse ona şefaat eder."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezid bin Ebân er-Rak-kâşl bulunur. Bu râvi zayıftır.

3686) "... Süraka bin Cu'şum (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir: Kendi develerim İçin onarıp sıvadığım havuzlanma gelen yitik deveyi sularsam benim İçin bir sevab olup olmadığını Resûlullah (Sal-
lallahü Aleyhi ve Selle m) 'e sordum. O:

«Evet, hararetli her ciğer sahibin (e su vermek) de bir sevab vardır», buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed Din İshale bulunur. Bu râvi tedlisçidir.[22]

9- Rıfk (Yumuşaklıkla Muamele Etmek, Arkadaşlarla Îyi Geçinmek Ve Mutedil Davranmak) Babı

Rıfk* Arkadaşlarla iyi geçinmek, halkla münâsebetlerde iyi hareket etmek, yumuşak davranmak ve günâha girmemek kaydı ile dâima her işte en kolay olanı seçmek, demektir. Şu tarife göre özetleyecek olursak, Rıfk; halkla ilişkilerde güzel huylu olmaktır denilebilir. Tercemede bu kelimeyi yumuşaklıkla muamele etmek biçiminde yorumlamayı uygun buldum.

3687) "... Cerîr bin AbdiIIah el-Becelî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
•Kim yumuşaklıkla muamele etmekten mahrum olursa hayırdan mahrum olur.»"

3688) u... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah şüphesiz refîk'tir (yâni kullarına lütuf edip kolaylık ihsan eder, güçleri dışında kalan görevleri yüklemez), kullarının (da) yumuşaklıkla muamele etmelerini sever ve sert davranmakla vermediği (muvaffâkiyet ve sevabı) yumuşaklıkla davranma ile (kuluna) verir.»"

3689) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'daa rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah, şüphesiz refîk'tir (yâni kullarına kolaylık diler, güçlük dilemez, takatlan yetmeyen işleri yüklemez), kullarının (da) her hususta yumuşaklıkla muamele etmelerini sever.»"[23]

İzahı

Cerir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Bu hadise göre yumuşaklıkla muamele etmeyen, arkadaşlarıyla iyi geçinmeyen, mutedil davranmayıp haşin ve sert davranan bir kimse her türlü hayırdan mahrum kalır, şu halde nfk hasletine sahip olan bir kimse her nevî hayırlı işlerde başarılı olur.
Ebû Hüreyre {Radıyallâhüanh)'mhadisi İbn-i Hib-b â n tarafından da rivayet edilmiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivayet edildiğine bakılmalıdır. Müslim bunun benzerini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan ve Ebû Davûd da Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet etmişlerdir.
Bu hadise göre dünyada amaçlara ulaşmak, arzulanan şeyleri gerçekleştirmek ve çevrenin memnuniyet ve rızâsını elde etmek, keza âhirette sevab ve ecir kazanmak için yumuşaklıkla muamele etmek, arkadaşlarla iyi geçinmek ve mutedil davranmak gerekir. Sert davranmak, güçlük çıkarmak ve hırçınlıkla anılan müsbet sonuçlara varılmaz.
Sindi bu hadîsin izahında: Yâni ortam, halkı hem yumuşaklıkla hem de sertçe irşad etmek, hidâyet yoluna çağırmak için müsâid iken bu hizmeti yumuşaklıkla ifâde eden kişi bunu sertçe ifa eden kimseden hayırlıdır. Şayet ortam bu iki yoldan yalnız birisini izlemeye müsâid ise o yol izlenir, demiştir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) nın hadisi Buharı ve M ü s -1 i m tarafından da rivayet edilmiştir. B u h â r i' nin rivayet ettiği metin uzunca olup bu hadisin buyurulmasına sebep olan olay da anlatılmaktadır. Şöyle ki:
Yahudilerden beş on kişilik bir hey'et Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna girerek O'na selâm vereceklerine "Es-Sâmü aleyküm" demişler (Bu cümle: "Ölüm üzerinize olsun" anlamını ifâde eder), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), bu küstah hey'etin söylediği sözü anlamış ve: "ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun" diyerek karşılık vermiştir. A i ş e demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Âişe, acele etme, ağır ol. Allah şüphesiz her hususta yumu Sak davranmayı sever», buyurdu. Ben:
Yâ Besûlallah! Sen onların dedikleri lâfı işitmedin mi? dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben de «Ve aleyküm = Sizin üzerinize olsun- dedim, buyurdu."[24]

10- Kölelere (Ve Cariyelere) İyilik Etmek, Onlara İyi Davranmak Babı

3690) "... Ebû Zerrft- Gifârî) (Radtyallâhü anhyüen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Onlar, yâni köleler ve cariyeler) sizin kardeşlerinizdir. Allah onları sizin elleriniz (yâni tasarruflarınız) m altına koymuştur. Artık yediğinizden onlara yediriniz, giydiğinizden onlara giydiriniz ve güçlerini aşan İşleri onlara teklif etmeyiniz. Şayet (güçleri yetmeyecek işleri) onlara yüklerseniz onlara şahsen veya (başka kimselerle) yardım ediniz.»"

3691) "... Ebû Bekr-İ Sıddîk (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine jjöre: Resûlullah (SalhUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mülkiyet altındaki (kölelere-câriye)lere kötü davranan -kimse cennet*e girmeyecek» buyurdu. Sahâbîler s
Yâ Resûlallah! Memluk (yâni köle ve câriye) olanları ve yetimleri en çok bulunan ümmetin bu ümmet (yâni senin ümmetin) olduğunu sen bize haber vermedin mi? dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Artık evlâdınıza değer verdiğiniz gibi onlara da ikramda bulununuz ve yediğiniz yemeklerden onlara de yediriniz», buyurdu. Sahâbîler;
Peki, memluk (yâni köle - câriye) bize dünyada ne menfaat sağlar? dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bağlayıp beslediğin bir at üstünde Allah yolunda savaşırsın. Senin memlukün (de) senin ihtiyacını giderir. Namaz kıldığı zaman artık o senin kardeşindir», buyurdu.'*
Not: Zevâid'de şöyle söylenmiştir : Bunun senedinde Ferkad es-Sebehi vardır. İbn-İ Muin onu bir rivayette güvenilir saymış İse de, diğer bir rivayette onu zayıf saymıştır. Buhâri ve başkası da onu zayıf saymışlardır.[25]

İzahı

E b ü Z e r r (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i ve Ebû Dâvûd ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. AvnÜ*I-Mâbûd yazarının beyânına göre Nevevi bu hadisin izahı ile ilgili olarak: Kölelere - cariyelere efendisinin yediği yemekten yedirmek ve giydiği elbiseden giydirmek emri müstehablık anlamına yorumlamış olup vâciblik için değildir. Bu hususta müslümanlann icmâ'ı vardır. Efendiye vâçib olan şey, köle ve cariyesinin nafakasını memleketin ve şahısların sosyal durumuna, örf ve âdete göre vermektir. Bu ölçüye göre verilen nafaka ister efendinin nafakası gibi olsun, ister onunkinden aşağı veya yukarı olsun fark etmez. Hattâ efendi, cimriliğinden veya sofuluğundan dolayı kendi nafakasını emsalinin nafakasın^ nazaran kısarsa, kölesinin veya cariyesinin nafakasını kısa-maz ve onları kendi nefsine uyduramaz. Meğer ki kölesinin ve cariyesinin nzâsı ola, demiştir.
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden-dir. T i r m i z i bunun yalnız; cümlesini rivayet etmiştir. Bu hadîs de köle ve cariyeye ikramda bulunmayı emretmiştir. Bu emir Nevevi' nin dediği gibi müstehablık içindir.
Bu babın hadislerinde köle ve cariyenin efendisinin kardeşi olduğu bildirilmektedir. Bu, din kardeşliği anlamında veya bütün insanların Âdem (Aleyhisselâm) 'in neslinden olması itibariyle olabilir.[26]

11- Selâm Vermeyi İfşa Etmek (Yâni Tanıdık Olsun Olmasın Her Müslümana Açıktan Selâm Vermek Suretiyle Bunu Yaygınlaştırmak) Babı

İfşa kelimesinin asıl mânâsı bir şeyi açığa vurmak, açıktan yapmaktır. Selâm vermenin ifşasından maksad selamlaşmayı yaygınlaştırmak, tanıdık olsun olmasın her m üs 1 uman a selâm vermek, bunu hiç bir müslümandan esirgememek ve selâm verilen kişinin duyabileceği bir ses tonu ile selâm vermektir.
Selam, selâmette olmak, her türlü kaza ve belâlardan salim olmak ve esenlik içinde yaşamak, demektir. 3u itibarla selâm, bir duâ ve iyi dilekte bulunmak olup sevgi ve saygı belirtisidir. Müslümanlar arasında birlik, beraberlik, sevgi, saygı, iyi duygu ve güzel dileklerde bulunmaya özen gösteren yüce dinimiz selamlaşmaya büyük önem vermiş, selâm vermeyi sünnet ve bunu almayı, »yâni selâm verilen tarafın selâm

verene selâmla karşılık vermesini farz kılmıştır.

3692) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'<\en rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Salhlfahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Nefsim (canım) kudret elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki siz imân etmedikçe cennet'e giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam) imân etmiş olmazsınız. Size bir şey göstermiyeyim mi; Onu yaptığınız zaman bir birinizi seversiniz? Selâm vermeyi aranızda yay gınlaştınnız (yâni tamdık olsun olmasın her müslümana açıktan selâm veriniz).»"[27]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
N e v e v i, hadisin «Siz birbirinizi sevmedikçe imân etmiş olmazsınız» cümlesinin mânâsı hakkında: Yâni birbirinizi sevmedikçe kâmil ve olgun imân sahibi olmazsınız, demiş ve hadisin «Siz imân etmedikçe cennet'e giremezsiniz» cümlesini zahirine göre yorumlamıştır. Çünkü imansız ölen kimseler cennet'e giremez ve zerre mik-dan imânı olan kimseler netice itibariyle cennet'e girecekler. Yâni imânı kâmil ve olgun olmayan müslümanlar da cennet'e girecekler.
N e v e v i daha sonra: Eş-Şeyh Ebû Amr demiştir ki: Hadisin mânâsı şöyledir: îmânınız ancak birbirinizi sevmekle kemâle erer, olgunlaşır ve siz böyle olmazsanız siz, cennet ehli cennet'e gireceği zaman giremezsiniz. (Yâni onlarla beraber giremezsiniz, daha sonra gireceksiniz). Eş-Şeyh Ebû Amr'in dediği bu yorum da muhtemeldir, der.

3693) ... Ebû Ümâme (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Peygamberimiz (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bize, selâmı yaygınlaştırmamızı (yâni tanıdık olsun olmasın her müslümana selâm vermemizi) emretmiştir."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır.

3694) '... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu,
demiştir :
«Rahman (olan Allah) a ibâdet ediniz ve selâmı ifşa ediniz (yâni tanıdık olsun olmasın her müslümana açıktan selâm vermekle bunu yaygmlaştınnız).»"[28]

İzahı

E b ü Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevin-dendir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i de "Atıma = Yiyecekler" bölümünde rivayet etmiştir. T i r m i z i' -nin rivayet ettiği metin uzunca olup şöyledir:
-risC illi \js-x
«Rahman'a ibâdet ediniz, yemek yediliniz ve selâmı ifşa ediniz. Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz.-"
T i r m i z i bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Bu bâbta rivayet olunan hadisler müslümanın tanıdığı veya tanımadığı her müslümana selâm vermesinin faziletine delâlet eder. Bu hadislerdeki emir müstehabhk içindir. Yâni selâm vermek sünnettir.
Birkaç müslüman beraber olduğu zaman karşılaştıkları müslü-manlara hepsinin selâm vermesi daha faziletlidir. Bununla beraber onlardan yalnız bir kişinin selâm vermesiyle de sünnet ifâ edilmiş olur. Selâm "Es-Selâmü aleyküm" cümlesiyle verilir. "Selâmün aley-küm" demekle de selâm verilmiş oluyor ise de en faziletlisi "Es-Selâmü aleyküm"dür.
İki müslüman karşılaştıkları zaman önce selâmlaşmak, ondan sonra konuşmaya başlamalıdır. Selâm, muhatabın duyabileceği bir ses tonu ile verilir. Aksi takdirde selâm sünneti İfa edilmiş olmaz. Aile reisi ev halkının yanma girdiği zaman onlara selâm vermesi sünnettir.
Küçüğün büyüğe, süvarinin yayaya, ayakta olanın oturana ve azın çoğa selâm vermesi sünnettir. Bunun aksi yapıldığı zaman yine sünnet yerine gelmiş olur.
Erkeğin yabancı kadına, yâni mahremi olmayan kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak çok yaşlı veya çirkinliğinden dolayı şehvet duyulmayan kadına selâm verebilir. Erkeğin; teyzesi, halası, anası, nenesi, kız kardeşi gibi mahremi olan kadına selâm vermesi sünnettir.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.[29]

12- Selâm Almak (Yâni Verilen Selâmı Cevablamak) Babı

"... Kbû Hüreyre (Radtyallâhü tf«//>'den rivayet edildiğine göre :
Bir adam (ki Hailâd bin Râfi'dir), Mescid-i Nebeviyye'ye girdi. O sırada Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de mescidin bir kenarında oturuyordu. Adam namaz kıldıktan sonra (Peygamber (Sal-Jallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek O'na) selâm verdi. Resû-Îullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) da «Ve aleykeVselâm ^ S«i4m' sana da olsun» buyurdu."

3696) ,Ai$e (Radtyallâhü a»hâ)'dnn rivâyfi edildiğine Röre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :
* (Yâ Âişe!) Cebrail sana selâm sunuyor-, buyurmuş. Kendisi de: 'Ve aleyhfs-selâmü ve rahmetullahi = Selâm ve Allah'ın rahmeti ona da olsun" diye cevab vermiştir."[30]

İzahı

Bu babın hadisleri Buhâri, Müslim ve Tirmizî tarafından da rivayet olunmuştur. Ebû Hüreyre (Radıyal-
lâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Nesâi, Dârekutni ve T a h a v i de rivayet etmişlerdir. Bu hadis daha uzun bir metin hâlinde sünenimizin 1060 numarasında geçti.[31]

Hadislerden Çıkan Hükümler:

1. Selâm almak, yâni verilen selâma selâmla cevab vermek meşrudur, îbn-i Abdilberr ve başkası selâm vermenin sünnet ve selâma selâmla cevab vermenin farz olduğu hususunda müslü-manlann icmâ ettiğini söylemişlerdir. Kendisine selâm verilen bir kişi ise, cevablamak ona farzdır. Şayet birden fazla kişiler ise onlardan birisinin cevab vermesiyle farz ifa edilmiş olur. Fakat hepsinin cevab vermesi daha faziletlidir. Ebû Yûsuf'a göre hepsinin cevab vermesi farzdır. Yâni kendilerine selâm verilen guruptan bir kısmının cevablaması yeterli sayılmaz.
2. Selâma cevab verilirken "Ve aleykümü's-selâm" sözü ile yetinmekle farz ifâ edilmiş olur. Cevabta "ve rahmetullahı"yi ilâve etmek daha faziletlidir.
3. Bir kimse bir adamdan selâm getirdiği zaman kendisine selâm, getirilen kişinin "Ve aleyhi's-selâmü ve rahmetuUah" biçiminde cevab vermesi daha faziletlidir. Ama "Ve aleyhi's-selâm" sözü ile yetinirse farzı yerine getirmiş sayılır.
4. Bir kimseden selâm getirmek meşrudur. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm), Cebrail (Aleyhisselâm) 'dan Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâVya selâm tebliğ etmiştir.
Tuhfe yazarı T i r m i z i' nin İstfzân bölümünde rivayet ef-tiği Ebü Hüreyre (Radıyaîlâhü anh) ile Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâ) 'nm hadîslerinin izahı bölümünde N e v e v î' den naklen özetle şu bilgiyi verir:
Selâm alınırken en mükemmel ve en faziletli cevab "Ve aleykü-mü's-selâmü ve rahmetullahi ve berekâtuhu"dur. Cevâbın başındaki "Ve" harfini kullanmamak caizdir. Ama en faziletlisi bırakılmış olur. Şayet "Ve aleykümü's-Selam" veya "Aleykümü's-Selâm" sözü ile ye-tinilirse farz ifâ edilmiş olur.
Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâ)'nın hadisi, selâm göndermenin meşruluğuna delâlet eder. Selâm götüren kişinin bunu ilgilisine tebliğ etmesi farzdır.

Çünkü selâm bir emânettir. Gönderilen selâmı tebellüğ eden veya aldığı mektubla yazılı selâmı okurken derhal selâm alması farzdır. Bir adam bir selâm getirdiği zaman ilgilisine tebliğ edince tebellüğ eden şahıs o selâmı alırken getiren kişiyi de selâma katması müstehabtır. Yâni "ve aleyke ve aleyhi's-selâm =Sana da ona da selâm olsun" biçiminde cevab vermelidir.[32]

3- İslâm Memleketinde Oturmalarına İzin Verilen Andlaşmalı Ehl İ Kitâb Olan Gayri Müslimlerin Selâmını Cevablamak Babı

3697) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ehl-i Kitâb (olan gayri müslimler) den biri size selâm verdiği zaman "ve aleyküm = üzerinize de" diye cevab veriniz."

3698) ÂÏşe (Radtyallâhü a»Aâ)'dan rivayet edildiğine göre: Yahudilerden bir kaç adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek selâm yerine "Es-Sâm aleyke = ölüm sanaM Yâ Ebel-Kâsım! dediler. Bunun üzerine O da: «Ve aleyküm = Size de- diye cevab verdi."[33]

İzahı

£ n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise Buhar I. Müslim, Tir-m i z i ve N e s â î tarafından da rivayet olunmuştur.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) "nın hadîsinde geçen "es-Sâm" ölüm mânâsına geldiği gibi âcil ölüm mânâsına da yorumlanmıştır. Ehl-i Kitâb, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e veya sahâbîlere uğradıkları veya onlarla karşılaştıkları zaman normal selâm yerine "es-Sâmü aleyküm" derlerdi. Bu cümlenin mânâsı "ölüm size olsun" veya "âcil ölüm size olsun" demektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onların bu küstahlığını bildiği için "ve aleyküm" diye karşılık vermiştir. Bâzı rivayetlerde "aleyküm" tâbiri vardır. Yâni atıf harfi olan "Ve" yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sahâbilerin de Ehl-i K i t â b ' in selâmını bu şekilde almalarını emretmiştir. Verilen cevab "aleyküm" biçiminde olduğu zaman mânâsı "Sizin dediğiniz şey size olsun" demektir. Yâni ölüm veya âcil ölüm size olsun, demektir. Verilen cevab bâzı rivayetlerde ve müellifimizin rivayetinde olduğu gibi "ve aleyküm" biçiminde olunca ve Sam kelimesi de ölüm mânâsına yorumlanırsa bu cümlenin mânâsı şöyle olur: "Ölüm size de olsun." Yâni Ey Ehl-i Kitâb! Sizin bizim için dilediğiniz ölüm umûmidir. Herkes ölüme mahkûmdur.
Sam kelimesi âcil ölüm mânâsına yorumlanırsa "ve aleyküm" cümlesinin mânâsı "Âcil ölüm size olsun" demektir. Yâni ve harfi atıf için değil, istinaf içindir. Aksi takdirde ve harfi atıf için kabul edildiğinde cümlenin mânâsı "âcil ölüm size de olsun" biçiminde olur ki bu mânâ uygun değildir. Çünkü bundan çıkan sonuç şöyle olur: "Âcil Ölüm size de size de olsun." Böyle bir anlamın kasdedilmesi. düşünülemez.
H a t t â b î, "ve" harfi bulunmayan rivayetin doğru olduğunu, ve harfinin bulunduğu rivayetin doğru olmadığını söylemiş ise de yukarda işaret edilen yorumla "ve" harfinin bulunduğu rivayetin de doğruluğu anlaşılır.[34]

Ehli Kitaba Selâm Verilir Mi?

Müellifimiz bu konuya âit hadîsleri rivayet etmemiştir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi1 nin Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh)'den rivayet ettikleri;
"Yahudilere ve hıristiyanlara selâm vermeyiniz..." hadisinde onlara müslümanların selâm vermesi yasaklanmıştır. Tirraizi bu hadîsin hasen-sahih olduğunu ifâde etmiştir.
N e v e v i : Bâzı arkadaşlarımız Ehl-i Kitâb'a selâm vermenin mekruh olduğunu söylemişler ise de bu görüş zayıftır. Çünkü yasaklama haramlık içindir. Bu itibarla doğrusu, onlara selâm vermenin haramlığıdır. Kadı Iyâz, zaruret ve ihtiyaç hâlinde onlara selâm verilebileceğini bir guruptan nakletmiş t ir. AI ka m a ve N a h a î böyle söylemişlerdir. E v z â î de demiş ki: Eğer ben onlara selâm verirsem, dayanağım bâzı takva sahihlerinin onlara selâm vermiş olmalarıdır. Şayet onlara selâm vermezsem yine dayanağım bâzı takva sahihlerinin onlara selâm vermemiş olmasıdır. Bid'at ehline gelince seçkin olan görüş bir fitne ve mazeret olmadıkça onlara selâm veriimemesidir, diye bilgi vermiştir.
Hülâsa: Âlimlerin büyük çoğunluğuna ve tüm selef âlimlerine göre hıristiyanlara ve yahûdîlere selâm verilmez. Onlar selâm verdikleri zaman, "aleyküm" biçiminde veya "ve aleyküm" şeklinde cevab verilir.

3699) "... Ebû Abdirrahmân el-Cühenl (Radtyaüâhü «ffAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir :
Ben yarın binip yahûd ilere gideceğim. Siz onlara selâm vermeyiniz. Onlar size selâm verdikleri zaman siz "ve aleyküm" diye ce-vab veriniz."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde îbn-i İshâk var. Bu zât tedlisçidir. Bundan başka hadisi müellifin Etmeninde yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında ise onun hiç bir hadisi yoktur.[35]

14- Çocuklara Ve Kadınlara Selâm Vermek Babı

3700) "... Enes (bin Mâlik) (Raâtyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz çocuk iken (bir gün) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi ve bize selâm verdi."[36]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. B u h â r i de Enes (Radıyallâhü anh) 'den şu mealde bir hadîs rivayet etmiştir:
"Enes (Radıyallâhü anh), bir gün çocukların yanından geçmiş ve onlara selâm verip •. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuklara böylece selâm verirdi, demiştir.'*
Bu konuda Buhâri, Müslim, TirmizÎ ve Ne-s â î' de başka hadîs vardır.
Bu ve benzeri hadisler, çocuklara selâm vermenin müstehablığı-na ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstün tevâzuuna delâlet eder. edildiğine göre; Resûlullah' (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Ben yann binip yahûdîlere gideceğim. Siz onlara selâm vermeyiniz. Onlar size selâm verdikleri zaman siz "ve aleyküm" diye ce-vab veriniz."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i îshâk var. Bu zât tedlisçidir. Bundan başka hadisi müellifin süneninde yoktur. Kütüb-İ Sltte'nin kalanlarında ise onun hiç bir hadisi yoktur.[37]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişler. Tirmizi bunun hasen olduğunu söylemiştir.
AvnÜ'l-Mâbûd yazan bu hadisin izahı bölümünde şöyle der;
El-Huleymî: Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm), her türlü fitneden emin ve günahsız idi. Artık kendi nefsine güvenen kimse kadınlara selâm versin. Aksi takdirde selâm vermemek en se-lâmetli davranıştır, demiştir.
İbn-i Battal da: Bir fitne, yâni günaha girmek ve şehvet duygusunun uyanması tehlikesi yok ise kadınların erkeklere ve erkeklerin kadınlara selâm vermeleri caizdir. M â 1 i k î 1 e r ise genç kadın ile yaşlı kadın arasında fark olduğunu söyleyerek genç kadına selâm vermeyi veya onun erkeklere selâm vermesini yasak saymışlardır. R e b i a ise: Kadın genç olsun yaşlı olsun onunla selâmlaşmak haramdır, demiştir.
Küfe âlimleri de: Kadınların erkeklere selâm vermeleri meşru değildir. Çünkü kadınlar, ezan okumaktan ve kamet getirmekten menedilmiştir ve açıktan Kur'an okumaları yasaklanmıştır. Ancak kadın kendi mahremi olan erkeklere, yâni babası, amcası, dayısı gibi aralarında nikâh kıyılması ebedî olarak haram olan. erkek akrabalarına selâm verebilir, demişlerdir, diye bilgi vermiştir.
Abdurrahmân el-Cezeri de şöyle der: Erkeğin kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak kadın çok yaşlı olursa veya genç olmasına rağmen şehvet duyulmayacak derecede çok çirkin olursa ona selâm verilebilir. Erkek kendi çoluk çocuklarına selâm verdiği gibi mahremi olan

kadınlara da selâm verebilir, selâm vermesi sünnettir. Ş â f i i 1 e r demişler ki: Genç kadın ister şehvet duyulmayacak derecede çirkin olsun ister şehvet edilebilecek durumda olsun bir yerde tek başına bulunduğu zaman erkeğin ona selâm yermesi, onun erkeğin selâmını alması veya onun erkeğe selâm vermesi kesinlikle haramdır. Kadın bir gurup erkekle veya bir kadın topluluğu ile beraber olduğu zaman selâm vermek ve selâm almak bakımından onun hükmü erkeğin hükmü gibidir, demiştir.[38]

15- Tokalaşmak Babı

3702) «... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü mAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz i Ya Besûlallahl Bâzımız bâzımız için (saygı mâhiyetinde) eğilebilir (yâni başım ve belini eğebilir) mi? dedik. Ot
«Hayır*, diye cevab verdi. Biz» Bâzımız bâzımızla kucaklaşabİUr mi? diye sorduk. O: Hayır ve lâkin tokalaşımz., buyurdu."

3703) "... Berâ bin Âzib (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Birbirine rastlayıp da tokalaşan hiç İki mü si uman yoktur ki, birbirinden ayrılmadan önce ikisinin günahları bağışlanmasın.-"[39]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini T i r m i z î de rivayet etmiştir. Berâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise T i r m i z i. E b û Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur.
T i r m i z i' nin başka bir rivayetine göre K a t â d e şöyle demiştir:
"Ben Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîleri arasında tokalaşmak var mı İdi? diye sordum. Enes: Evet, diye cevab verdi." T i r m i z î bu hadisi rivayet ettikten sonra hadisin hasen- sahih olduğunu söylemiştir.
Bu hadisler müslümanlann birbirlerine rastladıkları zaman tokalaşmalarının meşru ve sünnet olduğuna delâlet eder. İkinci hadis, tokalaşan müslümanlann henüz birbirlerinin ellerini bırakmadan veya kendileri birbirlerinden ayrılmadan önce günahlarının bağışlandığına delâlet eder. Bilindiği gibi bu nevi hadislerden maksad küçük günahların bağışlanmasıdır.
Meşru ve sünnet olan tokalaşma, sağ ellerle yapılanıdır. Bu husustaki deliller Tuhfe'de ayrıntılı olarak beyân edilmiştir.
Tokalaşmanın tek elle yapıldığının delillerinden birisi î b n - i Abdilberr'in, et-Temhîd'de rivayet ettiği Ubeydullah bin Büsr'ün şu mealdeki hadîsidir: "Benim şu elimi görüyorsunuz. Ben onunla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle toka-laştım."[40]

Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. Birbirine rastlayan iki müslümanın tokalaşması sünnettir. N e v e v î bu hususta icmâ bulunduğunu söylemiştir. E 1 - H â f ı z da; Yabancı kadınla, yâni mahrem olmayan kadınla ve yetişkin güzel oğlan çocuğu ile tokalaşmak bu umûmi hükümden müstesnadır, demiştir.[41]

Sabah ve İkindi Namazından Sonra Cemâatin Tokalaşması Hükmü

Bilindiği gibi bâzı yerlerde bu âdet ötedenberi devam edegelmiş-tir. Avnü'l-Mâbûd yazan bu hususla ilgili aşağıdaki bilgiyi vermiştir;
N e v e v i , el Ezkâr adlı kitabında : Her karşılaşmada tokalaşmak müstehabtır. Ama sabah ve ikindi namazından sonra halkın âdet hâline getirdikleri tokalaşmanın Şer-i Şerif te bir mesnedi yoktur. Bununla beraber bunda bir dîni sakınca yoktur. Çünkü aslında tokalaşmak bir sünnettir. Halkın bâzı hallerde buna devam etmeleri ve bir çok durumlarda bunu ihmal etmeleri yapılan tokalaşmayı Şer-i Şerif in dışına çıkarmaz. (Yâni anılan iki vakitteki tokalaşma âdeti sünnet olan tokalaşma sınırı dışında düşünülmez) . Ayrıca İmâm E b û Muhammed bin Ab-disselâm bid'ati; Vâcib, Haram, Mekruh, Müstehab ve Mübâh olmak üzere beş kısma ayırmış ve demiş ki: Sabah ve ikindi namazlarından sonra yapılan tokalaşmak işi mubah bid'at örneklerindendir, diye bilgi vermiştir.
Aliyy ü'l-Kari ise el-Mişkât şerhinde N e v e v i' nin sözünü reddederek: İmâmın, yâni N e v e v i' nin sözündeki bir nevi çelişki kapalı değildir, görülebilir. Çünkü sünnet olan bir şeyi bâzı vakitlerde ifa etmek bid'at sayılmaz. Şu da var: Halkın anılan iki vakitteki uygulaması, meşru ve müstehab olan tokalaşma şeklinde değildir. Çünkü meşru tokalaşma zamanı kişilerin birbirlerine rastladıkları ilk andır. Halbuki bazen bir gurup, tokalaşmadan bir araya gelir, görüşüp sohbet ederler, uzun süre beraber kalıp ilmî ve dinî konuşmalar yaparlar. Sonra namaz kılınca tokalaşırlar. Bu durumdaki tokalaşmanın neresi sünnet olan tokalaşmadan sayılır? Bunun içindir ki bâzı âlimlerimiz, yâni Hanefi âlimler; anılan âdetin yerilen bid'at nevinden ve mekruh olanından olduğunu söylemişlerdir, demiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki; Aliyyü'1-Kari' nin dediği şey, hak ve doğru olandır. Nevevi1 nin görüşü hatalıdır. Bâzı muhakkik âlimler bid'at-lerin beş kısma ayrıldığına dâir İbn-i Abdisselâm'ın görüşüne karşı çıkmışlardır, dedikten sonra; bayram namazlarından sonra yapılan tokalaşma ve kucaklaşmanın da Şer-i Şerife aykırı ve yerilen bid'atlerden olduğunu savunmuştur.
2. Birinci hadisten çıkan bir hüküm de herhangi bir insana karşı baş ve bel eğmenin yasakhğıdır. Çünkü böyle saygı, bir nevî rükû hükmündedir. Oysa rükû ve secde ancak Allah Teâlâ'ya bir ibâdet mâhiyetinde yapılır. Allah'tan, başka hiç bir varlığa ibâdet biçiminde bir saygı yapılamaz. Müslüman kimse ancak Allah'a karşı boyun eğer.
3. Yine birinci hadisten çıkan diğer bir hüküm de kucaklaşmanın yasakhğıdır. Fakat yolculuktan gelen kimse ile kucaklaşmak bu umûmî hükmün dışında tutulur. Çünkü yolculuktan gelen kimse ile kucaklaşmanın meşruluğu hakkında müteaddid hadîsler vardır: TİjV-mizî' nin "Kucaklaşmak ve öpmek" babında rivayet ettiği bir hadiste; "Âişe (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir: Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) benim evimde iken Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anh), Medine'ye geldi. Zeyd, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ziyaret etmek üzere gelip kapıyı çaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onun gelişine o kadar sevindi ki) ridâsını yerde sürükleyerek, belden yukarısı çıplak olduğu halde ona doğru gitti. Allah'a yemin ederim ki ben ne o günden önce ne de o günden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (kimseyi karşılarken) çıplak görmedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd'i kucaklayıp öptü."
Ebû D â v û d da "Kucaklaşmak" babım açarak bunun meşruluğuna dâir Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den bir hadîs rivayet etmiştir.[42]

16- Erkek. Erkeğin Elini Öper, Babı

3704) İbn-i Ömer (Radtyaİiâhü anhümâ) dan: Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elini öptük.

3705) .. Safvân bin Assâl (Radtyatfâftü atth)'rivayet edildiğine
Yahudilerden bir gurup. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in elini ve ayaklarını öptüler."[43]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) "nın hadîsini Tirnii-zi ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Safvân (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, Mesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsler erkeğin elini ve ayağını öpmenin erkek için helâl olduğuna delâlet eder. Tuhfe yazarının beyânına göre İbn-i Battal bu konuda şöyle demiştir:
Âlimler el öpmek meselesi hakkında ihtilâf etmişlerdir: Mâlik el öpmeye karşı çıkarak, bunun meşruluğu yolunda rivayet olunan hadisleri sabit görmemiştir. Diğer âlimler el öpmeyi caiz saymışlardır. E b h e r i demiş ki.- Mâlik, kibir ve gurura sebebiyet veren el öpme ve kibirden dolayı el öptürme işine karşı çıkmıştır. Şayet bir erkeğin dindarlığı, ilmi veya şerefi gibi bir faziletinden dolayı eli Allah rızâsı için öpülürse Mâlik bunu caiz görmüştür.
N e v e v i de: Bir adamın: zühd ve takvası veya dîn bilgini oluşu, ya da faziletli eşraftan oluşu gibi dîni meziyetlerinden dolayi elinin öpülmesi mekruh değildir, hattâ müstehaptır. Fakat zenginliği, nüfuzu veya dünya etiketi için elinin öpülmesi şiddetle mekruhtur. Ebû S a id el-Mü tevelü bunun caiz olmadığını söylemiştir, der.
Hanefi mezhebine âit İbn-i Â b i d i n adlı kitabın "El-Hazar ve'1-İbâha" bölümünde bu hususla ilgili verilen bilginin özeti şöyledir:
Sevap ve ikram, mâhiyetinde olmak üzere ve şehvet duygusu olmaksızın erkeğin başka bir erkeğin elini öpmesi caizdir. Bu hususta icmâ

vardır. El-Hâniye ve el-Hakâik'ta böyle denilmiştir. Din bilgininin ve dînî vecibeleri ifâ eden devlet adamının elini öpmek ise, sünnet veya mendûb'tur. Din bilgininin başını öpmek daha çok se-vabtır. Bir erkek, din bilgininin ayağım öpmek istediği zaman o bilginin ayağını öptürmesi meşrudur. Bir kavle göre öptürme mel idir.
Bir kavle göre Öptürmenin beş çeşidi vardır:
Baba, sevgi için oğlunun yanağından öper. Evlâd, merhamet duygusuyla baba ve anasının başından öper. Erkek kardeş, erkek kardeşinin abımdan öper. Koca karısını şehvet maksadıyla dudağından öper. Mü'min erkeklerin eli; saygı ve ikram maksadıyla erkekle!* tarafından öpülür.[44]

17- (Başkasının Evine Girmek İçin) İzin İstemek Babı

3706) "... EbÛ Saîd-i Hudrî (Rodtyallâhü <mh)\\en; Şöyle demiştir:
Ebû Müsâ (el-Eş'arî) (Radıyallâhü anhJ, (halife) Ömer (Radı-yaliâhü anh)'ın yanına (evine) girmek için üç defa izin istedi ve kendisine izin verilmedi. O da geri döndü. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh), niçin geri döndün? diye ona haber gönderdi (ve gelmesini istedi. Bunun üzerine gelen) Ebü Mûsâ (Radıyallâhü anh) ;
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bize emrettiği üç kez izin isteme usûlü ile izin istedim, (üç defa izin istedikten) Sonra bize izin verilirse gireriz ve bize izin verilmezse geri döneriz, dedi. Ebû Said demiştir ki: Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh)
(Ebû Musa'ya) :
And olsun ki ya sen bu hadîsin sübûtuna dâir bana bir şâhid getireceksin veya ben (sana yapacağımı) yaparım, dedi. Bunun üzerine Ebû Müsâ kavminin meclisine (yâni Ensâr-i Kirâm'ın toplu halde bulunduğu yere) varıp onların bu hadisin sübûtuna şâhidlik etmelerini istedi. Onlar(dan bâzısı) da onun için şâhidlik ettiler de (halife) Ömer, onu serbest bıraktı."[45]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde benzer lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bu rivayette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm)'e âit buyruk sarahaten anıl ma m ıştır. Müslim ve Ebû Davud'un rivayetinde bu buyruk şöyledir :
= «Biriniz (başkasının evine girmek için) üç defa izin ister de ona izin verilmediği zaman o kimse geri dönsün.»
Isti'zân: İzin istemektir. Burada ziyaret etmek isteyen kimsenin, ziyaret edeceği zâtın yanma girmesi için izin istemesi mânâsında kullanılmıştır, îzin istemeden girmek îslâm âdabına aykırıdır. îzin isteme işi üç defa tekrarlanır. Şayet izin verilirse girilir. Aksi takdirde geri dönülür.
Nevevî, Müslim'in şerhinde bu hadisin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:
Alimler isti'zân'ın, yâni izin istemenin meşruluğu hususunda ic-mâ etmişlerdir. Kur'&n-ı Kerim, Sünnet, yâni sahih hadisler ve ümmetin icmâı bu hükmün delilleridir. Sünnet olan isti'zân şekli şöyledir : Ziyaretçi, selâm vererek içeri girmek içirt izin ister. Bunu üç defa tekrarlar. Şu halde ziyaretçi selâm vermeyi ve izin istemeyi birleştirir. Önce selâm verip sonra izin istemenin mi, yoksa önce izin isteyip sonra selâm vermenin mi müstehap olduğu hususunda ihtilâf vardır. Hadislerin beyân ettiği ve muhakkik âlimlerin söylediği sıhhatli görüş, önce selâm verip ondan sonra izin istemektir. Ziyaretçi şöyle demelidir: "Es-Selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim?" İkinci görüşe göre önce içeri girmek için izin istenir. Ondan sonra selâm verilir. Arkadaşlarımızdan el-Mâ verdi' nin tercih ettiği üçüncü görüş ise şöyledir -. Ziyaretçinin gözü ev sahibine ilişirse önce selâm verir, sonra içeri girmek için izin ister. Aksi halde önce izin ister, sonra selâm verir.
Ziyaretçi üç defa izin istediği halde içeri girmesi için izin verilmediği, ziyaretçinin ev halkının bunu duymadığını zan etmesi üzerine, tekrar izin mi istiyecek, yoksa geri mi dönecek? Bu hususta üç görüş vardır: En kuvvetli görüş, ziyaretçinin geri dönmesi ve izm istemeyi tekrarlamamasıdır. İkinci bir görüşe göre izin istemeyi tekrarlayabilir. Üçüncü görüşe göre, eğer izin isteme şekli yukarda anlatıldığı gibi sözlü ise tekrarlamaz. Şayet başka türlü ise, meselâ kâ-pıyı çalmak biçiminde olursa tekrarlayabilir.
Haber-i Vâhid, yâni mütevâtir olmayan hadis, delil sayılmaz diyenler bu hadîsi mesned göstererek : Ebû Mûsâ el-Eş'ari (Radıyallâhü anh)'in bu hadisi Haber-i Vâhid oiduğu için Ömer (Radjyallâhü anh) kabul etmemiştir, demişler ise de; bu bâtıl bir mez-hebtir. Sözleri muteber olan âlimler; Haber-i Vâhid durumundaki hadislerin delil sayılması ve bununla amel etmenin gerekliliği hususu üzerinde ittifak ve icmâ etmişlerdir. Âlimlerin buna dâir mesnedleri sayılmayacak kadar çoktur. Ömer (Radıyallâhü anh),'m, Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'den şâhid istemesinin mânâsı, onun Haber-i Vâhid durumundaki hadisi kabul etmemesi değildir. Lâkin Ömer (Radıyallâhü anh), halkın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den hadis rivayetine koşuşmasından ve netice itibariyle bid'-atçıların, yalancıların ve münafıkların bir takım uydurma hadîs rivayetinden korkmuştur. Bu itibarla Ömer (Radıyallâhü anh),
E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'in rivayet ettiği hadisin sıhhatin dan şüphelenmemiş, fakat başka kimselerin böyle bir çığır açmasından korktuğu için tedbir almak istemiştir. Halifenin E b û M û s â gibi bir şahsiyetin rivayetinde böyle titizlik gösterdiğini duyan herkes, uluorta hadîs rivayet etmekten sakınır, özellikle kötü maksad-U kişiler böyle bir işe cesaret edemezler.
Ömer (Radıyallâhü anh)'m E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Haberi Vâhid olduğu için reddetmek istemediğini gösteren delillerinden biri de ondan bir şâhid istemesidir. Halbuki bir hadis iki sahâbi tarafından rivayet edilmekle Haber-i Vâhid olmaktan çıkmaz ve mütevâtir hadîs sayılmaz. Bir hadisi rivayet eden sa-hâbîlerin sayısı tevatür sınırına kavuşmadıkça o hadis Haber-i Vâhid olmaktan çıkmaz.
Ömer (Radıyallâhü anh)'m amacının yukarda anlatılan husus olduğu ve Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anhKın hadisini reddetmek olmadığını teyid eden diğer bir husus da, M ü s 1 i m ' in rivayet ettiği şu ilâvedir: Ü b e y (Radıyallâhü anh), Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'in bu meselesi hakkında Ömer (Radıyallâhü anh) 'a:
Ey Hattâb'm oğlu; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı üzerinde bir azap olma, dedi. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Sübhânallah! Ben ancak bir şey işittim de bunun sabitliğini soruşturmak istedim, diye cevab vermiştir.

3707) "... E bu Eyyûb el-Ensârı (Radtyattâhü anh) c\en\ Şöyle demiştir: Biz: Yâ Resülallah! Şu selâm (mâlum)dur. İstizan nedir? diye sorduk. O buyurdu ki:
«(Başkasının evine girmek isteyen) adam (seslice) bir teşbih, bir
tekbîr ve bir hamd eder, öksürüp boğazını temizler ve (içeri girmek
istediğini) ev halkına duyurur.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü Sevre bulunur. Bu-h&rî onun hadislerinin münker olduğunu ve Ebû Eyyûb <R.A.)'den başka kimselerce teyid edilmeyen münker hadisler rivayet ettiğini söylemiştir

3708) ... Ali (Radtyallâhü anh)'tlen; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (in yanına girmek üzere Onun) tarafından benîm için (verilen) iki giriş zamanı vardı t Bir giriş zamanı gece, bir giriş zamanı da gündüz idi. O namazda iken yanına vardığım zaman benim (içeri girmem) için öksürüp boğazını temizler (gibi olur)du."[46]

İzahı

Bu hadisi N e s â î namaz bölümünde rivayet etmiştir. N e -s â i' nin bâzı rivayetlerinde "Tenahnuh = Öksürüp boğazı temizleme" ifâdesi yerine "Sebbeha = Sübhânallah derdi" ifâdesi mevcuttur. T i r m i z i de namaz bölümünde A 1 i (Radıyallâhü anh)'in bu hadisini ta'likan, yâni senedini anlatmadan rivayet etmiştir. Oradaki metin meâlen şöyledir:
"Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yamna girmek için izin istediğimde O namazda iken öksürüp boğazını temizler (gibi olur)du."
Tuhfe yazarı T i r m i z i' deki hadisin izahı bölümünde şöyle der:
Bu hadîsi A h m e d, İbn-i Mâceh ve Nesâî de rivayet etmişler ve Îbnü's-Seken bunun sahih olduğunu söylemiştir. Beyhaki de; Bu hadis gerek sened gerekse metin bakımından ihtilaflıdır. Çünkü metninde "Sebbaha = Teşbih etti" rivayeti var. Bâzı rivayetlerde bunun yerine "Tenahnaha = Öksürdü" ifâdesi var. Hadisin senedinin dönüm noktası ise Abdullah bin Nücey' dir. E 1 - H â f ı z demiş ki: Bir rivayette A b -dullah bin Nücey, Ali (Radiyallâhü anh)'den rivayet etmiş. Diğer bir rivayete göre Abdullah bin Nücey, babasından, babası da Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Buhâri, Abdullah bin Nü c e y y' in rivayetine itiraz etmiştir. B u' h â r î' den başka zâtlar da onu zayıf saymışlardır. Nesâi ve İbn-i Hibbân ise onu sıka, yâni güvenilir saymışlardır. Yahya

bin Muin ise Abdullah bin Nüceyy'in Ali (Radiyallâhü anh) 'den hadis işitmediğini ve Ali ile kendisi arasında babasının bulunduğunu söylemiştir.
Bu hadîs sahih ise; namazda bulunan bir kimsenin, namazda olduğunu başkasına sezdirmek üzere öksürüp boğazını temizler gibi olmasıyla namazının bozulmadığına delâlet eder.

3709) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyattâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
(Babamın bir borcundan dolayı) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma girmek için (kapıyı çalmak suretiyle) izin istedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim o?» buyurdu. Ben de: Ene (= Benim), dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (böyle cevab vermemden hoşlanmamış olacak ki) :
«Ene ene (= Benim benim-, buyurdu."[47]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Kim o» sorusuna kapı çalanın münâsip cevâbı kendi adını söylemesi iken "Benim" demesi uygun bir cevap sayılmaz. Çünkü böyle bir cevap kapıyı çalanın ev sahibi tarafından tanınmasına yeterli olmayabilir. Bunun içindir ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kapıyı çalan Câbir (Radıyallâhü anh)'in "Ene= Benim" demesinden hoşlanmamış olacak ki «Ene ene» sözcüğünü tekrarlamakla tenkidde bulunmuştur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm î'in böyle bir cevabtan hoşlanmadığı ka-
naati, bâzı rivayetlerde bulunan; I^ijS" «J15"= "O, bu cevabtan hoşlanmamış gibi idi." cümlesinden anlaşılır.
N e v e v i demiştir ki: Âlimler şöyle demişlerdir: Bir kimsenin; bir eve girmek için izin istediğinde, "Kim o" veya "Kimsin" diye sorulduğu zaman "Benim" demesi mekruhtur. Bu hadis, böyle cevab vermenin mekruhluğuna delâlet eder. Böyle bir cevâbm mekruh olmasının sebebi ise girmek isteyenin tanınması için yararlı olmamasıdır. Bu itibarla uygun cevab, kişinin kendi adını söylemesidir. Şayet "Ben falanım'* derse bunda bir sakınca yoktur. Hattâ yalnız isim vermek tanınması için yeterli değilse; tanıtmaya yararlı soyadını, görevini, mesleğini de açıklayabilir.[48]

18- Nasıl Sabahladın? Diye Hâli Sorulan Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3710) "... Câbir (RadtyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben: (Bu gece) nasıl sabahladın? Yâ Resûlallah, diyerek hâlini sordum. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
• (Nafile) oruç tutamayan ve hiç bir hastayı ziyaret edemeyen bir adam olarak hayır ile (bu gece) sabahladım», buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir; Bunun senedinde Abdullah bin Müslim bulunur. Bu râvi, Mü'min el-MekkİtafET oğludur. Ahmed, tbn-i Muin ve başkası onu zayıf saymışlardır.

3711) "... Ebû İ'seycl es-.Sâirlî (HadtyaUâhü anh)'(\en rivayet edildiğine jjöre $öyle demiştir :
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün amcası) Ab-bâs bin Abdilmuttalibin evine girerken Abbâs (Radıyallâhü anh)'a: «Es'Selâmü Aleyküm», buyurmuş. Onlar da:
Ve aleyke's Selâmü ve rahmetullahi ve berekâtuhu (= Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri sana da), diyerek selâmım almışlar. (Sonra) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
-Nasıl sabahladınız (yâni nasılsınız?) - diyerek onların hâlini sormuş. Onlar da:
Hayır İle sabahladık (Yâni iyiyiz). Allah'a hamdederiz. Babamu ve anamız sana feda olsun, sen nasıl sabahladın (yâni nasılsın) ye Resûlallah, diye karşılık vermişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
«Hayır ile sabahladım (yâni iyiyim). Allah'a hamdederim,» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhâri demiş ki: Mâlik bin Hamza, babasından, babası da dedesinden rivayetle Peygamber (S.A.V.), el-Abbâs'ı çağırdı ...senediyle naklolunan hadîs, başka yolla teyid edilmemiş durumdadır. Ebû Ha-tem de: Abdullah bin Osman, karışık-şüphe götüren bir takım hadisler rivayet eden bir râvidir. demiştir.[49]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan hadisler, notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup senedleri sıhhatli değildir. Hadislerde geçen; cümlesinin asıl mânâsı "Nasıl sabahladın, sabaha girdin" demektir. Araplar bu cümleyi hâl ve hatır sormakta kullanırlar. Bu itibarla "Nasılsın" demek olur.
Buhâri "İsti'zân" kitabında "Muanaka ve adamın % Keyfe asbahta, sözü" yâni "Kucaklaşmak ve adamın i Nasıl sabahladın, sözü" başlığı altında açtığı bir bâbta; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmKin son hastalığı ile ilgili Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste rivayet edildiğine göre "Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanından son hastalığında çıktı. Halk:
"Yâ Ebe'I-Hasan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu gece) nasıl sabahladı (yâni sağlık durumu nasıldır)? diye sordular..."
Bu hadis, sahâbilerin Asr-ı Saâdet'te hâl, hatır sormakta bu cümleyi kullandıklarına delâlet eder.
E 1 - H â f ı z , bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: İslâm dini, karşılaşan iki müslümanın selamlaşmasını meşru kıldı. Sonra hâl hatır sormak usûlü ihdas edildi, yâni karşılaşan iki mü si uman;
= "Nasıl sabahladın, nasılsın" cümlesini kullanmaya
başladılar ve selâm cümlesi ile bu cümleyi beraber kullananların sayısı azaldı. Sünnet olanı ise selâmlaşmakla söze başlamaktır. Bana öyle geliyor ki, anılan cümleyi kullanma sebebi (hicretin 19. yılında salgın hastalık hâlinde görülen) Amvâs taunudur. Çünkü o salgın hastalık, karşılaşan iki müslümamn birbirine sağlık durumunu sormasını gerektiriyordu. Daha sonra bu cümle yaygınlaştı. Hattâ selamlaşmayı bırakıp bu cümle ile yetinenler oldu.
Bu bâbta rivayet edilen Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile amcası A b -b â s (Radıyallâhü anh) 'm ev halkı arasında önce selamlaşma olmuş, sonra hâl hatır soruşturulması yapılmıştır.
Bu hadîsten çıkan bir hüküm de hâl hatırı sorulan kişinin vereceği cevabta Allah'a hamdetmesinin müstehablığıdır. Ancak hadisin senedindeki zayıflık nedeniyle sabitliği bilinmemektedir. Şayet sabit olursa ondan bu hüküm çıkarılır.[50]

19- Bîr Kavmin Ulusu Size Geldiği Zaman Ona İkram Ediniz, Babı

3712) "... İbn-i Ömer (Radtyallâkü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Size bir kavmin büyüğü geldiği zaman ona ikram ediniz.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Saîd bin Mesleme bulunur. Bu râvi zayıftır.[51]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin izahı bölümünde Câmiü's-Sağir haşiyesinde el-Hafnî şöyle der:
Yâni bir kavmin eşrafından, ileri gelenlerinden biri fâsık bile olsa ona değer verilip iltifat edilmelidir. Çünkü ona değer verilmediği zaman kendisinde bir kin ve husûmet doğabilir. Bu itibarla zararını defetmek için değer verilmesi uygundur. Hattâ kıymet verilmemesi hâlinde müslümanlara zarar vermesinden endişe duyulan kişi kâfir bile olsa kıymet verilmelidir. Bu hadisin buyurulmasına sebep olan olay şudur: Bir gün Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) evinde oturuyordu. Oda sahâbilerle dolu vaziyette idi. Bu arada C e -rir bin Abdillah el-Beceli geldi ve boş bir yer bulamayınca kapıda oturdu. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kendi ridâsım kaldırarak onun için yere serdi ve ona: Bunun üzerine otur, buyurdu. C e r i r ise rida'yı alıp yüzüne koyup öpmeye ve ağlamaya başladı. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a geri verdi ve: Ben senin elbisen üzerinde oturacak değilim. Bana ikramda bulunduğun gibi Allah da sana ikram etsin, dedi. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sağına ve soluna baktı ve bu hadisi buyurdu.

Ed-Dümeyri demiş ki: Benim itikadıma göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in maksadı, takvaca üstün olan kimseye ikram etmektir. Yâni takva sahibi olmayan bir kimse bir kavmin büyüğü olduğu zaman ona ikram edilmesi istenmemiştir. Hadisteki
"Kerim = Kerem sahibi" sözcüğünün ölçüsü;
«Allah katında en kerim (üstün) olanınız, takvaca en üstün ola-nınızdır» âyetidir. Bu itibarla kâfir bir kimse bu hadisin şümulüne girmez ve zimmı bir kimse kendi kavminin büyüğü olsa bile ona saygı gösterilmez ve odanın mutena köşesinde oturtulmaz. Çünkü Allah,-onları zelil ve hakir kılmıştır.
Bu hadîsin buyurulmasına sebep olduğu yukarda belirtilen C e -rir (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 159. hadis bölümünde geçmiştir.[52]

20- Aksıran (Müslüman) A Teşmit (Yâni Hayır Ve Bereketle Duâ Etmek) Babı

3713) ... Enes bin .Mâlik (Radıyallâhü ank)'ûex\\ Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanında iki kişi (ayrı ayrı) aksırdı da O, bunlardan birisine teşmît etti (hayır ve bereketle duâ etti) ve diğerine etmedi. Bunun üzerine:
Yâ Resûlailah! Senin yanında iki adam aksırdı da sen birisine teşmit ettin (hayır ve bereketle duâ ettin) ve diğerine etmedin? diye bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:
«Bu (yâni kendisi için duâ ettiğim adam) Allah'a hamdetti. Şu

3714) "... Seleme bin el-Ekva" (RtulıyaUâhii </«//)"den rivayet edildiğin? jjöre Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Se/fcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç defa (yâni bir iki ve üç defaya kadar) ak sıran (müslüman)a teşmît edilir (hayır ve bereketle duâ edilir). Daha fazla aksıran kimse ise nezleye yakalanmıştır (yâni ona teşmit edilme/)

3715) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)\\e\\: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iki kişi (ayrı ayn) aksırdı da O, bunlardan birisine teşmit etti (hayır ve bereketle dua etti) ve diğerine etmedi. Bunun üzerine:
Yâ Resûlallah! Senin yanında iki adam aksırdı da sen birisine teşmit ettin (hayır ve bereketle dua ettin) ve diğerine etmedin? diye bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:
-Bu (yâni kendisi için dua ettiğim adam) Allah'a hamdetti. Şu fyâni diğeri) Allah'a hamdetmedi.»"

3715) "... Ali (bin Ebî Tâlib) (RadtyaUâhü anh)'<\çx\ rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz aksırdığı zaman "el-Hamdü lillâh = Hamd Allah'a mahsustur" desin ve etrafındakiler de ona "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye karşılık versinler. Kendisi de etrafındakilere "Yehdîkümullahü ve yüslihu bâleküm = Allah sizi hidâyet eylesin ve hâlinizi düzgün eylesin" duâsıyla karşılasın.-"
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İton-i Ebi Leylâ bulunur. Adı Muhammed bin Abdirrahman'dır, Bu râvi zayıftır.[53]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. İkinci hadisin benzeri Müslim, Tirmizi ve Nesâi tarafından rivayet olunmuştur. Üçüncü hadîs Zevâid nevinden sayılmıştır. Fakat Tirmizi bunun mislini Ebû Eyyûb (Radıyal-lâhü anh) 'den rivayet ettikten sonra beyân ettiği bir sened ile bunun mislinin A I i (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğini ifâde etmektedir. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmamasının mümkün olduğu görüşündeyim. Ancak ifâde tarzında ufak bir değişiklik vardır. B u -hâri, Ebû Dâvüd ve Nesâi de bunun benzerini Ebû H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) den rivayet etmişlerdir.
Teşmit: Aksıran kişiye "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye duâ etmektir. Tuhfe yazarı Teşmit'i böyle tanımladıktan sonra şöyle der: En-Nihâye'de: Teşmit ve Teşmit, hayır ve bereketle duâ etmektir. Teşmit'in mânâsı bir kavle göre şöyledir: Allah senin düşmanını senin üzerine güldürmesin, diye bilgi verilmiştir.
Avnü'I-Mâbûd yazarı da : Teşmit, düşmanın şamatasından uzak kalınmayı dilemektir. Şemtet ise düşmanın sevinip gülmesidir. Teşmit de hidâyetin güzel bir mertebesini dilemektir. Her iki kelime aksıran kişiye "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye duâ etmek mânâsında kullanılır, demiştir.
İlk hadiste Teşmit ve Teşmit tâbirleri kullanılmıştır.
Âtıs t Aksıran kimse demektir.
Son hadiste geçen "BâT kelimesi gönül, hâl ve iyi yaşantı mânâlarına gelmiştir. Bunların hepsiyle yorumlanabilir. Hâlin düzgünlüğü, gönül rahatlığını ve mutlu yaşamayı da içerdiğinden dolayı Bâl kelimesini hâl mânâsına yorumlamak tercih edilmiştir.
Birinci hadiste sözü edilen iki kişiden biri aksınnca hamdetmiş, diğeri ise aksınnca hamdetmemiş ve Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hamdedene duâ etmiştir. Bu iki kişinin ismi Taberâ-n i' nin rivayetinde belirtilmiştir: Âmir bin Tufeyl ile erkek kardeşinin oğludur. Süyûti, Ebü Davud'un haşiyesinde : Hamdetmeyen kişi Amir bin et-Tufeyl' dir, kâfir olarak ölmüştür, der. Allah cümlemize mağfiret ve afiyet ihsan eylesin.
Nevevi, el-Ezkâr'da: Âlimler, aksıran kişinin aksırmayı müteakiben "El-Hamdu lillâhi = Hamd Allah'a mahsustur" demesinin müstehablığı hususunda ittifak etmişlerdir. Şayet "El-Ham-dü lillâhi Rabbilâlemin = Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" derse daha güzel olur. Eğer "El-Hamdü lillâhi alâ külli hâl = Hamd her durumda Allah'a mahsustur" derse daha faziletli olur, demiştir.
Aksınnca hamdeden kişi müslüman ise yamndakilerin "Yerha-mükellah" demesinin hükmüne gelince âlimler bu hususta değişik görüşler beyân etmişlerdir. Tuhfe yazan bu görüşleri ayrıntılı olarak beyân etmiştir. Özeti şudur:
1. Zahiriye mezhebinin cumhuruna göre vâcibtir. 1 b -nü'1-Kayyım ve Mâlikîler' den îbn-i Müzeyyen de bu görüştedir.
2. Hanefî ler ve Hanbeliler'in cumhuruna göre farz-ı kifâye'dir.
3. Mâlikîler' den bir cemâat ve Ş â f i İ 1 e r' e göre ise müstehabtır.
Aksırdığı zaman hamdetmeyene "Yerhamükellah" diye duâ etmek ise müstehab değildir. Çünkü kendisi hamdetmediği için cevâba lâyık değildir.
Bu babın ikinci hadisinde üç defadan fazla aksıran kimse nezleye yakalanmıştır, buyuruluyor. Süyûti, yâni bundan sonra ona cevab verilmez. Çünkü aksırması bir hastalıktan dolayıdır, demiştir.
Aksıran kişi hamd edince yanındakiler ona duâ ederler. Kendisi de üçüncü hadiste belirtildiği gibi onlara duâ eder. İ b n - i Battal: Cumhura göre bu şekilde duâ eder. Fakat Küfe âlimlerine göre aksıran kişi "Yağfirullahu lenâ ve leküm =r Allah bize ve size mağfiret eylesin" biçiminde duâ eder. Mâlik ve Şafiî ise şöyle demişlerdir - Aksıran kişi bu iki şekilden dilediği ile duâ eder, diye bilgi vermiştir. Bir kavle göre her iki duayı söylemek daha iyidir. Hanef İler1 den T a h â v i de üçüncü hadîste geçen biçimdeki duayı tercih etmiştir.[54]

21- Adamın, Yanında Oturana İkram Etmesi (Kıymet Vermesi) Babı

3716) '... Enes bin Mâlik (Radıyalîâhü ö«/r)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yolda) bir adama rastlayıp da onunla konuştuğu zaman, adam gidinceye kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübarek yüzünü ondan çevirmezdi ve adamla tokalaştığı zaman, adam elini çekinceye kadar O. mübarek elini adamın elinden çekmezdi. Hiç bir zaman Onun mübarek dizleri de yanında oturan adamın dizlerinden ileri görülmemiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin sıhhatinin dönüm noktası ra-vi Zeyd el-Araml üzerindedir. Bu r&vi İse zayıftır.[55]

22- Kim Dönerse Oturduğu Yerden Kalkıp Sonba Geri Dönerse O Yere Öncelikle Hak Sahibidir, Bâbı

3717) '... Khû Hürcyrr (Kattı yallah ti <wh)'fWn rivâyrt t'<İildijîine zön IVyyamher (SalİallahiiAleyhi ve Sillem) jjüyle buyurmuştur:
«Biriniz oturduğu yerden kalkıp sonra geri geldiği zaman o yere Öncelikle hak sahibidir.-"[56]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. N e v e v i bu hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şöyle der:
Bu hadis, mescid - cami veya başka bir yerde namaz gibi bir gaye ile oturan, sonra abdest almak veya kısa süreli bir işini görüp geri dönmek üzere o yerden ayrılıp geri gelen kimse hakkındadır. Böyle bir durumda o yer öncelikle onun hakkıdır. Ancak bu hak o namaza mahsustur. Adam geri geldiği zaman o yerde oturan bir kimse varsa onu kaldırabilir. Adam yerinden bu maksadla ayrıldığında ister namazlık gibi bir şey bırakmış olsun ister bırakmamış olsun hüküm aynıdır Fakat başka bir namaz vakti için onun hakkı kalıcı değildir.[57]

23- Mâzeretlerün Kabulü) Babı

3718) "... Cevzân (el-Kûfî) (Radıyallâhü anh)\\eı\ rivayet edildiğin? »tire Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) $tfy!e buyurmuş, elemiştir :
-Kim bir mazeretinin kabulünü (din) kardeşinden talep eder de kardeşi o mazereti kabul etmezse onun üzerinde, meks sahibinin günahı kadar vebal olur.»
Bize Muhammed bin İsmail de aynı senedle bunun mislini Cevzân aracılığıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiştir."
Not: Zevâid de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedindeki râviler güvenilir zâtlardır. Fakat hadis mürsel'dir. Çünkü IÇbû Hâtem : Bu Cevzân, sahftbt değildir ve meçhuldür, demiştir.[58]

İzahı

Hadiste geçen "Meks sahibi" Câmiü's-Sağir şerhinde el-Azi-z i tarafından şöyle açıklanır: Meks sahibi o kimsedir ki, yanından geçen tüccar kervanından öşür adı altında bir miktar para - mal alır. Allah'ın zenginlere farz kıldığı öşürü usûlüne uygun olarak alanlara gelince, bu işlem güzel ve iyi bir şeydir. Bu mesele fıkıh kitablann-da anlatılmıştır.
Meks denilen çıkar sağlayana, mâkis ve âşir de denilir. Bu tür kazanç haram olduğu gibi din kardeşinin samimi ve meşru mazeretini kabul etmek mümkün iken reddetmek de bu hadise göre günahtır.
Sindi: Bu hadis, beyân edilen mazeretin yalan olduğunun bilinmemesi ve ortada bir hıyanetin bulunmaması hâline mahsûs olabilir. Böyle bir durumda mümkün ise müslümanm mazeretini kabul etmek uygun olanıdır, der. Şu halde ileri sürülen mazeretin uydurma olduğu ve bir hıyanetin yapıldığı bilindiği zaman ileri sürülen mazereti kabui etmemekte bir sakınca yoktur.[59]

24- Mizah (Şaka Etmek) Babı

Müzâh : "Açılıp ferahlanmak maksadıyla söylenen ve kimsenin kırılıp gücenmesine yol açmayan söze denilir. Söylenen söz ölçülü olmayıp bir kimsenin kırılıp gücenmesine sebebiyet verirse buna Suhri-yet denilir. Mizah ise müzâh denilen sözü söylemek, şaka etmek işine denilir.
Cevzân <K.A.)'ın Hâl Tercemesi :
Cevzân el-KûfÎ'yi İbn-i Hibbân tabiilerin güvenilirleri arasında anmıştır. Sa-hâbiliği hususunda ihtilâf vardır, Râvisi ea^Sftib bin Mâlik'dir. îbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hulâsa, 66)

3719) '-... Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in vefatından bir yıl önce bir kere Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), ticâret maksadıyla Bus-râ'ya gitti. Beraberinde Nuaymân ve Harmala oğlu SÜveybıt; trtadı-yallâhü anhümâ) bulunuyordu. Bu iki zât, Bedir savaşma katılmış-lar idi. Nuaymân (yolculukta), azık işine nezâret ederdi. Süveybıt da çok şakacı bir adam idi. (Yolculuk esnasında bir ara) Nuaymân'a:
Bana yemek ver, dedi. Nuaymân (ise) Ebû Bekir, gelinceye kadar bekle, dedi. Bunun üzerine Süveybıt:
(And olsun ki) Ben seni muhakkak hiddetlendireceğim, dedi. Râ-vi demiştir ki:
Sonra bunlar bir kavme uğradılar. Süveybıt o kavme: Benden bir kölemi satın alır (mı) siniz? dedi. Onlar da t Evet, dediler. Süveybıt (bu kere onlara) :
Benim (size satacağım köle), konuşkan bir köledir ve size: Ben muhakkak hür bir kimseyim, diyecektir. O size böyle söylediği zaman eğer siz onu bırakacak iseniz, kölemi bana karşı bozguncu ettirmeyiniz, dedi. Onlar t
Hayır. Bilâkis biz onu senden satın a Ur iz (kölenin bu gibi lâflarına bakmayız), dediler ve Nuaymân'i, Süveybıt'ten on sağlam deve ile satın aldılar. Sonra Nuaymân'ın yanına vararak boynuna bir sargı veya ip geçirdiler. Nuaymân i Şu adam (yâni Süveybit) sizlerle cidden alay ediyor ve ben kesinlikle hür olup köle değilim, dedi. Fakat onlar:
Senin efendin (Süveybıt) senin durumunu (yâni konuşkan olup köleliğini inkâr edeceğini) bize haber verdi, diyerek onu alıp götürdüler. Sonra Ebû Bekir geldi. Orada bulunanlar durumu ona anlattılar. Bâvi demiştir ki:
Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), adamların arkasında giderek, develerini kendilerine geri verip Nuaymân'ı alıp getirdi. Râvi demiştir ki:
Sonra Ebû Bekir ve arkadaşları (yolculuktan dönüp) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIemJ'in yanına vararak O'na (bu durumu) arzedince bundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü, sahâbileri de bir yıl (bu durumu kendi aralarında konuşup) güldüler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Zam'a bin Salih bulunur. Müslim bu zâtın rivayetini almış ise de ancak başka râvilerce teyid edilmiş durumdaki rivayetini almaştır. Bu râviyi îbn-i Muin, Ahmed ve başkası zayıf saymışta r.

3720) ... Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü an!ı)\\en; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize katılır (ve güler yüzle bizimle şakalaşır)di. Hattâ (kuşu ölen) küçük bir kardeşime; Ey Ebû Umeyr, Nügayr (kuşcağız) ne oldu der (şakalaşır) di.
Vekî demiştir ki: O, (nügayr ile) bîr kuş kasdeder ki Enes "in kardeşi onunla oynardı.[60]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadîsi B u h â r i, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir.
Ebû Umeyr, Enes'in ana bir kardeşi idi. Babası ise Ebû Talha Zeyd bin Sehl el-Ensâri'dir. Ebû U m e y r' in sütten yeni kesilmiş çocuk olduğuna B u h â r i' de işaret vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), küçük çocuklarla şakalaşırdı. Nügayr, gagası kırmızı olup serçe kuşuna benzer bir kuştur. Medin e ' lilerin buna bülbül dedikleri rivayet olunmuştur.
Bâzıları N ü ğ a y r ' in serçe kuşu olduğunu söylemişlerdir. Ebû Umeyr isimli küçük çocuğun böyle bir kuşu ölmüştü. Peygamber (Aleyhi's-salâtü vesselam), Ebü Umeyr'e teselli vermek için onunla şakalaşıp : "Nügayr ne oldu?" buyururdu.
E n e s ' in "Peygamber bize katılırdı" sözünden maksadı T ı y -b i şöyle yorumlar: Yâni Peygamber {Aleyhi's-salâtü ve's-selAm), Ehes'in ev halkının hepsi ile ilgilenirdi, aralarına karışırdı, hattâ çocukların arasına katılıp çok küçük yaştaki çocukla oynaşıp, kuş-cağızının ne olduğunu sorardı.
E I - H â f ı z, el-Fetih'te şunu söyler: Şafiî fıkıhçılarından tbnü'l-Kâsım Ahmed bin Ebi Ahmed et-Ta-bari, kitabının başında: Bâzı insanlar hadisçileri tenkid ederek faydasız şeyleri rivayet ettiklerini ileri sürer ve bu hadîsi örnek gösterirler. Halbuki bu hadîsten fıkıh ve adaba âit 60 kadar hüküm çıkar. Onlar bu durumdan habersizdir, dedikten sonra bu hadisten çıkan hükümleri sıralamıştır. E 1 - H â f ı z da bu hükümleri el-Fetih'te naklen beyân ettikten sonra, başkaca hükümleri de çıkarmıştır. Arzu edenler Buhâri' nin Edeb kitabının "Babü'l-Künye Ii's-SabiyyT bölümünde rivayet olunan Enes {Radıyallâhü anh)'in bu hadisinin şerhine dâir el-Fetih'in 10. cildinin 480 ve bunu takip eden s ah ifel erine baksınlar.
Bu hadis, kimseyi kırıcı veya gücendirici olmayan şakanın meşru olduğuna delâlet eder. Nevevi bu konuda şöyle der:
Yasak olan şaka ve mizah, ifrata kaçan ve sürekli yapılanıdır. Çünkü böyle bir şaka, gülmeye ve kalbin katılaşmasına, gafletine sebebiyet verebilir. Ayrıca müslümanı, Allah'ı anmaktan ve dininin önemli hizmetlerinden alıkoyabilir, tefekküre engel olabilir. Çoğu zaman başkasının

kırılıp gücenmesine ve kin ile husûmetin doğmasına yol açabilir. Ayrıca ağırbaşlılığı ve vakarı kırıcı olabilir. Yukarda anılan sakıncaları taşımayan şakalaşma ise, mubah sayılanıdır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın da nadiren yaptığı şaka bu türden olanıdır. Arkadaşın veya muhatabın gönlünü hoşetmek ve sevindirmek için böyle ölçülü şaka meşrudur. Çünkü meşru yolla bir müslümanın gönlünü hoşetmek, müstehab sünnetlerdendir. Bu izahatı iyi bilmelisin. Çünkü bu bilgiye geniş çapta ihtiyaç duyulur.[61]

25- Saç Ve Sakaldan Ağaran Telleri Yolmanın Yaşarlığı Babı

3721) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâkü anhüm)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saç ve sakaldan ağaran telleri yolmayı menederek: «O, müminin nurudur.» buyurdu."[62]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Şeyb" kelimesi saç ve sakaldan ağaran kıllar mâ-nâsuıa yorumlanmıştır. Ağaran kıllar mü'min'in kibir ve gururdan uzaklaşmasını sağlamaya yanyan olgunluk alâmetidir, nefsi arzuların, şehvet duygusunun kırılmasının belirtisidir. Saç ve sakalında beyaz kılların meydana gelmesi ile mü'min kişi ibâdetlere ve hayırlı
hizmetlere daha çok yönelir. Böylece işlediği bol hayratın nuru onun kabrini aydınlatır ve mahşer günü onu nurlandırır.
Tuhfe yazarının beyânına göre İbnü'l-Arabi şöyle demiştir: Ağaran saç ve sakalı kına ile boyamanın caiz kılınması, fakat ağaran kılları yolmanın yasaklanması sebebi şudur: Ağaran kılları yolmak, saç ve sakalın tabii hâlini kökünden değiştirir. Kına ile boyamak ise tabii şeklini değiştirmez. Bakan bir kimse saç ve sakalın boyandığını sezer.
Âlimlerin bir kısmı saç ve sakaldan ağaran kulan yolmanın mek-ruhluğuna hükmetmişlerdir. Müslim de Katâde yoluyla rivayet ettiği bir hadiste E n e s (Radıyallâhü anh) şöyle demişdir:
"Biz, erkeğin başından ve sakalından beyaz kılı yolmasından ke-râhat ederdik."
Hanefi mezhebine göre saç ve sakaldan ağaran teli yolmakta bir sakınca görülmemiştir. İbn-i Âbidîn'de el-Bez-z â z i y e' den naklen verilen bilgiye göre saç ve sakaldan ağaran telleri yolmanın süslenmek maksadıyla olmaması gerekir. Yani süslenme maksadıyla yolmak caiz değildir.[63]

26- Gölge Ve Güneş Arasında (Yâni Bedenîn Bîr Kısmı Gölgede -Diğer Kısmı Güneşte Olduğu Halde) Oturma (Nın Yasaklığı) Babı

3722) "... Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyaîlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gölge ve güneş ara-sında (yâni bedenin, bir kısmı gölgede, diğer kısmı güneşte olduğu halde) oturmayı yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de, İbn-i Büreyde'nin bu hadisine dâir senedin hasen olduğu belirtilmiştir.[64]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevindendir. Bu hadis, bedenin bir kısmı gölgede ve bir kısmı güneşte olduğu halde oturmanın yasakligına delâlet eder,
Sindi bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der; B e y h a k i demiş ki, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen bir hadîste Ebû Hüreyre şöyle demiştir:
"Ben Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i, Ka'be'nin duvarı dibinde bedeninin bir kısmı gölgede ve bir kısmı güneşte olduğu halde oturmuş iken gördüm."
İbn-i Büreyde yoluyla yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen bir hadîse göre :
«Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: Biriniz gölgede olup da gölge kalktığı (ve bedeninin bir kısmı güneşte, diğer kısmı gölgede olduğu) zaman kalksın. Çünkü Öyle yer, şeytanın oturduğu yerdir.» Bu rivayet diğer iki hadîs arasında görülen çelişkiyi giderir.
Avnü'l-Mâbûd yazan da Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in son hadîsinin izahı bölümünde şöyle der: Bedenin bir kısmı gölgede bir kısmı da güneşte olduğu halde oturmanın sağlık açısından zararlı olduğu söylenmiştir. Fakat en iyisi, Şâr-i Haki m'in, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân ettiği gerekçeyi belirtmektedir: -Öyle yer şeytanın meclisidir.»[65]

27- Yüzükoyun Yatmanın Yaşarlığı Babı

3723) "... Kays bin Tıhfc el-Gıfârî'nin babası (Tıhfe) (Radtyaltâhü an' an-. Şöyle demiştir:
Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Mescidf-ı Nebevi) de yüzükoyun yatarken bulup ayağıyla dürttü ve şöyle buyurdu :
«Sana ne oluyor ki böyle yatıyorsun. Bu, Allah'ın hoşlanmadığı veya Allah'ın buğzettiği (sevmediği) bir yatıştır.»"

3724) "... Ebû Zerr(-i Gıfârî) (Radtyaltâhü a«A>'den; Şöyle demiştir: Ben yüzükoyun yatmış iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımdan geçti ve ayağıyla beni dürterek:
•Yâ Cündübcik! Şüphesiz bu, ateş (yâni cehennem) halkının yatışıdır,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Nuaym bulunur. Ben ne onu cerhedeni ne de güvenilir olduğunu söyleyeni gördüm. R&vİ Yakûb bin Humeyd hakkında ise ihtilâf vardır. Senedin kalan ravileri güvenilir zâtlardır.

3725) "... Ebû Ümâme (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescid(-i Nebevi) de yüzükoyun yatıp uyuyan bir adamın yanından geçti ve ayağıyla dürterek (adama) :
«Kalk, otur. Çünkü bu, cehennemi bir yatıştır.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvi el-Velld bin Cemil'i, Ebû Zur'a gevşek saymıştır. Ebû Hatem de bu râvi hakkında : O, el-Kâsım'dan münker bir takım hadisler rivayet eden bir şeyh'tir, demiştir. Ebû Dâvûd ise; onun rivayetinde bir sakınca olmadığım söylemiştir. îbn-i Hibbân da onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Râvi Seleme bin Recâ ve Yakûb bin Humeyd hakkında ihtilâf edilmiştir.[66]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir. Fakat râvi K a y s ' in babasının ismi hakkında çok ihtilâf vardır: Tıhfe, Tığfe, Tıkfe ve Tihfe diyenler vardır. Bu zâtın râvisinin ismi hakkında da ihtilâf vardır: K a y s bin Tıhfe biçiminde rivayet bulunduğu gibi Yalş bin Tıhfe diyenler de vardır. Bir rivayette de Abdullah bin Tıhfe bu hadisi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet etmiştir.
Bu babın hadîsleri, mazereti olmayan kimsenin yüzükoyun yatmasının caiz olmadığına delâlet eder .[67]

28- Yıldızlar İlmini Öğrenmek Babı

3726) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim yıldızlardan bir ilim alırsa, sihir (ilmin) den bir dal almış olur. Yıldızlar ilmini artırdıkça sihir ilmini artırmış olur."[68]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste yasak kılınan yıldızlar ilmi, yıldızların hareket ve durumlarından ilerde vuku bulacak olayları bildiğini iddia edenlerin meşgul oldukları

şeylerdir. Çünkü bir takım adamlar yıldızların hareket ve durumlarından ilerde falan ve filân olayların meydana geleceğini, eşya fiatlannın yükseleceğini, kıtlık olacağını, savaş yapılacağını ve yapılmayacağını bildiklerini iddia ederler. Oysa ilerde vuku bulacak şeyleri ve olayları ancak Allah bilir. Gayıbtan haber vermek, kehânette bulunmak ve kâhinleri doğrulamak küfürdür.
Rasathane uzmanlarının bir takım gözlem ve hesaplamaları neticesinde kameri ayların başlangıcını, hilâl'ın görülmesini tesbit etmeleri ve ay veya güneşin tutulması zamanını tâyin etmeleri, meteorolojik âletler ve hesaplamalar neticesinde hava durumu hakkında
Tıhfe (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Tıhfe bin Kays el-Gıfâri (R.A.)'ın ismi hakkında ihtilâf vardır. Bu zât sahâ-bkUr. EbÛ Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Mâceh onun bir hadisini (ki bu hadistir) rivayet etmişlerdir. Hadisinin senedinde ıztırap vardır. (Hulâsa, 181)
talimin veya bîîgi vermeleri yasaklanan yıldız ilminin şümulüne girmez. Keza astronomi ilmi bu yasağın dışındadır.
E I-H a f n İ. Câmiü's-Sagir in şerhinde* bu hadisi izah ederken şöyle eter: Yani bir kimse yıldızların dünyada olup biten şeyleri meydana getirdiğine inanırsa veya yıldızlar vasıtasıyla gaybt bildiğini iddia ederse, meselâ falan yıldız görüldüğü zaman şöyle bir olayın meydana geleceğini bilirim derse, bu iddia ve inanış bâtıl olup bir sihir dalıdır. Ama yıldızlara bakmak suretiyle vakit ve zamanı tes-bit etmek ve bu alanda bil^i sahibi olmak arzulanan bir ilim dalıdır.
Hadisin sonundaki; SljU *\j cümlesinin râvinin sözü olması da muhtemeldir. Bu takdirde mânâ m şöyledir: "Peygamber (Salla İlah ü Aleyhi ve Sellem) yıldızlardan ilim çıkarmayı daha da takbih etti,"[69]

29- Rüzgârı Sövmenin Yas Aklığı Bâb1

3727) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Rüzgârı sövmeyiniz (ayıplamayınız). Çünkü o, Allah'ın (kullarına) rahmetindendir. Rahmet ve azab getirir. Lâkin Allah'tan rüzgârın hayrından isteyiniz ve şerrinden Allah'a sığınınız.»"[70]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Ravh" rahmet demektir. Hadis, rüzgârın aleyhinde konuşmanın yasak olduğuna delâlet eder. Çünkü rüzgâr Allah'ın emriyle esen bir memurdur. O mü'minlere rahmet, zâlimlere de bir azabtır. Rüzgâr bâzan müslümanlara da zarar verir. Bu zarar onlara bir uyarıdır, bir tedîbtir. Tedib olunca güzeldir ve günahlarına kefarettir. Bu itibarla rüzgâr estiği zaman Allah'a duâ edilmelidir. Hayrı dilenmeli ve şerrinden, yâni zarar vermesinden Allah'a sığınıl malidir[71]

30- Adlardan Müstahab Olanlar Babı

3728) "... İbn-i Ömer (RadtyaUâhü anhümâ) dan rivayet edildiğine göre Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah Azze ve Celle katında adlann en sevimlisi Abdullah ve Ab-durrahman'dır.-"[72]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu iki adın en faziletli olmasının sebebi şöyle anlatılmıştır : Abdullah, Allah'ın kulu anlamındadır. Abdur-rahman da Rahman (olan Allah) in kulu mânâsını ifâde eder. Bu iki isimde, sahibinin kulluğu itirafı ve Allah'ı ta'zim ve yüceltmesi vardır. Adım her söyleyişinde ve her çağırılışında bu iki meziyet ve fazileti anar ve andırır. Allah Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i Abdullah ismiyle ve "Abduhu = Allah'ın kulu" ifadesiyle anmıştir. Bu da Allah'a kulluk anlamını ifâde eden isimlerin diğer isimlerden faziletli olduğuna delâlet eder. Sindi' nin beyânına göre: Bu hadîsten maksad peygamberlerin isimlerinden sonra en sevimli isimler Abdullah ve Abdur-rahman' dır, diye yorum yapanlar vardır.
KurtubJ ve Sindi, Allah'ın kulu anlamını ifâde eden Abdurrahim. Abdülmelik ve A b d u s s a m e d gibi isimler de bu hükme dâhildir. Yâni Allah katında en sevimli isim-îerdendır.[73]

31- Mekruh Adlar Babı

3729) „. Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (SallallaHü AleyHİ Ve SeUem) Şöyle buyurdu, demdir
Yesâr tîîf0İSUI! H\ InŞâaUah yaŞarSam Rebâh* NeCÎh' ™*h> Nâfi ve Tesar adların takılmasın, muhakkak yasaklayacağım.."

3730) "... Semûre (Radtyallâhü a»*;'den; Şöyle demiştir •
ismi tIlUİUUah (SallalIahü Ale*hi ve Sellem) kölelerimize (şu) dört ismi takmamızı yasakladı, Eflah, Nâfi. Rebâh ve Yesâr."

3731) «... Mesrûk (Radtyollâkü a*k)>den; Şöyle demiştir:
Ben, Ömer bin el Hattâb (Radıyallâhü anh) ile karşılaştım da: Adın nedir? diye sordu. Ben de: Mesrûk bin el-Ecda1, dedim. Bunun üzerine (Hz.) Ömer; Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den işittim, buyurdu ki: «El-Ecda' bir şeytanın adıdır.»"[74]

İzahı

Bu babın ilk hadisi T i r m i z i tarafından da rivayet edilmiştir. Fakat oradaki rivayette takılması yasaklanan isimler R â f i, Bereket ve Yesâr' dır. Müslim de bunun benzerini direk C â b i r (Radıyallâhü anh)'den, yâni Ömer (Radıyallâhü anh) araya girmeden merfû olarak rivayet etmiştir. M ü s -1 i m' in rivâyetindeki isimler ise Ya'Ii. Bereket, Eflah, Yesâr ve Nâfi' dir. Bu isimlerin mekruh sayılması sebebini aşağıda anlatacağım.
Semûre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Müslim, Ti r ¦ mizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet olunmuştur. Mesrûk (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Davûd da rivayet etmiştir.
Birinci hadîsin zahirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's* selâm) anılan adlan takmayı yasaklamamıştır. Halbuki ikinci hadis ile yasakladığı anlaşılıyor. N e v e v İ, birinci hadisteki yasaklamadan maksad haram kılmaktır. İkinci hadisteki yasaklama ise ten-zihen mekruhluk manasınadır, der. Şu halde anılan isimleri takmak haram değildir. Fakat tenzihen mekruhtur.
Anılan isimlerin mânâsı ve takılması mekruhluğunun sebebi: Rebâh: Kâr etmektir. Necin •. Dileğine kavuşan demektir. Eflah da aynı mânâyı ifâde eder. Nâfi: Yararlı olan demektir. Yesâr, kolaylıktan isimdir.
Bu ve benzeri adları takmanın mekruhluğu sebebi Semûre (Radıyallâhü anhî'ın hadîsinin bâzı rivayetlerinde beyân buyurul-muştur: T i r m i z i' nin rivayetinde;
«Oğlan çocuğuna (veya kölene) Rebâh, Eflah, Yesâr ve Necin adlarından hiç birisini takma. Çünkü O, orda mı? diye sorulur ve yok.diye cevab verilir.» buyurulmuştur Yâni bu isimlerden birisini çocuğa veya köleye takmanın mekruhluğu sebebi şudur. Bir kimse bu isimlerden birisi ile sorulduğu zaman, meselâ evde olup olmadığı so rulduğu zaman o ismin lügat mânâsı ister istemez hatıra gelir. Soruyu cevablamak durumunda olan kimse burada yoktur, diye cevab verdiği zaman adın lügat mânâsı da hatıra geleceği için cevab hoşa gitmez ve uygunsuz olur. Bu nedenle hoşa gitmeyen bir cevaba yol açan isimlendirme de hoş sayılmayıp mekruh görülmüştür. Meselâ bir kimsenin adı Y e s â r' dır. Y e s â r ' m lügat mânâsı kolaylıktır. Y e s â r evde mi? diyen bir adama verilecek cevabta "Ye-sâr burda yok" denilince Yesâr'ın lügat mânâsı itibariyle cevab şu anlamı ifâde eder: "Kolaylık burada yok." Bu cümlenin anlamının hoş olmayışı açıktır. Diğer isimler de böyledir.
Şerhu's-Sünne'de de şöyle denilmiştir: Anılan adların takılma-ması gerekçesi olarak hadiste buyurulan cümlenin mânâsı şöyledir: Halk bu isimlerin lâfızlarının ve mânâlarının güzelliğinden tefâül, yâni iyiye yorumlamayı kasdeder. Bu maksadla bu adlan taktırır. Sonra meselâ Y e s â r orda mı? diye sorulduğu zaman Y e s â r burada yok, diye cevab verilebilir. Y e s â r kelimesinin lügat mânası kolaylıktır, dolayısıyla kolaylık burada yoktur gibi bir mânâ çıkabilir ki, bu anlam fena bir yoruma yol açmış sayılır. Bu itibarla böyle bir isim takılırken düşünülen iyi yorum

yerine bazen kötü yorum ile karşılaşılabilir[75]

32- (Uygun Görülmeyen) Adları Degiştihmek Babı

3732) «... Ebû Hüreyre (RadtyMhü ankyden rivayet edildiğine «ore :
Zeyneb'in adı Berre idi. Bu kadın adiyle kendisine tezkiye eder töver), denildi. Bunun özerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemî ona Zeyneb adını verdi."[76]

İzahı

Bü hadisi B u h â r i ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
Berre adı hem Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selam)'in zevcelerinden C a h ş kızı Zeyneb'in, hem de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üvey kızı Zeyneb bin t-i Ebi Selem e ' nin adı idi. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) bu iki kadının Berre adını Zeyneb adiyle değiştirdi.
Berre: Hayratı ve iyilikleri bol olan kadın demektir. Zeyneb kelimesi Zeneb kökünden alınma olabilir. Ezneb, semiz demektir. Zeyneb de bundan yapılmış olabilir. Zeyneb kelimesinin Zeyb kökünden alınması da muhtemeldir. Zeyb, manzarası güzel ve kokusu hoş bir ağaç türüdür. Zeyneb kelimesi; Zcyn-Eb kelimelerinin bileşimi de olabilir. Zeyn-Eb, baba ziyneti anlamım ifade eder.

3733) '... İbn-i Ömer (RadtyaUâhü anhümâ)'frdn rivayet edildiğine göre :
Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh)'in Âsiye denilen bir kızı vardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Cemile adını verdi."[77]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Araplar oğlan çocuklarına Asi ve kız çocukları
na Âsiye adlarını verirlerdi. Bunun mânâsı isyan edici demektir. Denildiğine göre bu ismi şu anlamla vermiştir: Noksanlıkları kabullenmekten çekinen, ayıp ve kusurlara rızâ göstermeyen.
İslâmiyet gelince bu iki ismin takılması menedildi. "Âsiye = İsyan edici kadın" anlamını taşıdığına göre bunun zıddı "Mutia =: İtaat edici kadın"dır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Âsiye adını Mutia adı ile değiştirmemiştir. Sebebi Mutia kelimesinin anlamındaki tezkiye ve övgü endişesi olabilir.
En-Nihâye'de: Âsiye adının değiştirilmesi sebebi şudur ¦ Mümin kimsenin vasfı itâatkârlıktır. İsyan ise bunun zıddıdır, denilmiştir.

3734) -... Abdullah bin Selâm (Radtyallâhü atth)'den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma adım Abdullah bin Selâm değil iken vardım. Sonra (ben müslümanlığı kabul edince) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana Abdullah bin Selâm adını verdi."
Not: Senedde Abdullah bin Sel&m'ın râvisi durumundaki kardeşinin oğlunun İsmi belirtilmemiştir. Senedin kalan râvileri grüvenilir zâtlardır.[78]

33- Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Adını Ve Künyesi (Soyadı) Nı Beraber Takmak (Yânî Bir Kimseye Ad Olarak Vermek) Babı

Arap dili âlimleri özel isimleri üç kısma ayırmışlardır: Bir kimseye verilen ad; lügat mânası itibariyle övmeyi veya yermeyi ifâde ediyorsa lâkab denilir. Zeynüddin = Dinin süsü, gibi. Şayet; E b û Bekir. Ümmü Gülsüm ve İbn-i Abbâs örneklerinde görüldüğü gibi falanın babası, filânın anası veya falanın oğlu biçiminde verilen ad ise, başka bir deyimle verilen adın başında Eb, Üm veya İbn kelimesi varsa ona "Künye" denilir. Hadisleri terce-me ederken künye yerine soyadı tâbirini kullanacağım. Lâkab ve künye dışında kalan özel isimlere Arap dilinde isim denilir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adı Muhammed ve A h m e d ' dir. Lâkabı Resûlullah ve Nebiyyullah'dır. Künyesi ise Ebü'l-Kâsım' dır.

3735) ... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anAJ'clen rivayet edildiğine göre: EbÜ'l-Kâsım (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Benim adımla adlanınız. Fakat soyadım (olan Ebü'l-Kâsım) İle
soyadılanmayımz.»"

3736) "... Câbir (Radtyallâhü anhyûen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sdlan) şöyle buyurdu, demiştir:
•Benim adımda adlanınız. Fakat soyadın la soyadılanmayımz.-"

3737) "... Enes (Radıyallâhü anh)'dea rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bakî'de idi. (Orada) bir adam, bir adamı Yâ E be'I-Kasım diye çağırdı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zâtı Nebevilerinin çağırıldığını sanarak) seslenen adama dönüp baktı. Adam da: Ben, Zâtınızı kasdetmedim (şu adamı çağırdım), dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
¦Benim adımla adlanınız. Fakat soyadımla soyadlanmayınız.»"[79]

İzahı

Bu babın hadisleri Buhâri ve Müslim'de de rivayet olunmuştur. Ayrıca ilk hadîs Ebû Dâvûd, son hadîs Tir-m i z i tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu bâbtaki hadislerin zahirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in adım bir kimseye vermek caizdir. Fakat onun Ebü'l-Kasım künyesini, yâni soyadını bir kimseye vermek caiz değildir. Sebebi ise son hadiste belirtilmiştir. Şöyle ki; başkası da Ebü'l-Kasım soyadını aldığı takdirde, Yâ Ebe'l-Kâsım diye seslenildiği zaman Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a mı, başkasına mı seslenildiği bilinmez. Bu karışıklığı önlemek için O'nun soyadını almak yasak kılınmıştır. Bu karışıklık O'nun isminde olmaz. Çünkü herhangi bir kimsenin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a, Yâ M u h a m m e d diye seslenmesi; âyeti ile yasaklanmıştır. Hattâ Allah Teâlâ, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ses-leniş şeklini kullarına öğretmek üzere Kur'ân-i Kerim'de : "Ey Nebi" gibi tâbirlerle O'na hitâbda bulunmuştur.
Avnti'l-Mâbud yazarının beyânına göre e I - M e ş â r ı k' in şerhi el-Mebârık'ta şöyle denilmiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in soyadını almanın yasaklıgı hükmü tenzihen mekruhluk içindir. Bunun haramlık için olduğunu söyleyenler de var. Hadisin zâhirine göre yasaklık umûmîdir. Yâni adı Muhammed olsun olmasın hiç kimse bu soyadını alamaz. Bir görüşe göre bu yasaklık Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adını alanlara mahsustur. Yâni adı Muhammed olan bir kimse Ebü'l-Kâsım soyadını alamaz. Fakat adı anılan isimden başka olan bir kimse bu soyadını alabilir. Hadisin şöyle yorumlanması da mümkündür .- O'nun soyadını almak mekruhtur. Hem adını hem de soyadını almak ise daha şiddetli biçimde mekruhtur. Mâlik, bu yasağın O'nun hayatta olduğu döneme mahsus olduğunu söylemiştir. Şafii ise, bu yasağın O'nun vefatından sonraya da şümullü olduğunu söylemiştir. N e v e v î de bu konuda şöyle der:
Âlimler bu mesele hakkında çok ihtilâf etmişlerdir. Kadı ve başkası bu görüşlerin hepsini nakletmiştir. Görüşler şunlardır:
1. Şafii ve Zâhiriyye mezhebine göre Ebü'l-Kasım künyesini, yâni soyadını almak hiç bir kimse için helâl değildir. Adı Muhammed veya A h m e d olan kimse ile, adı başka olan arasında bu hüküm bakımından bir fark yoktur.
2. M â 1 i k ' e göre bu yasaklık mensuhtur. Çünkü konulan yasaklık Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde belirtilen karışıklık sebebiyle idi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatından sonra söz konusu karışıklık olmaz. Durum bu olunca; artık adı M uh a m m e d veya A h m e d , ya da başka olan herkes Ebü'l-Kâsım soyadını alabilir.

Kadı I y â z demiştir ki, selefin cumhuru, âlimlerin cumhuru ve tüm memleketlerin fıkıhçıları bu görüşü tutarak: Gerek birinci yüzyılda ve gerekse daha sonraki dönemlerde birçok kimse. Ebü'l-Kâsım künyesini almış ve ilim adamları buna karşı çıkmamıştır, demişler.
3. îbn-i Cerir'e göre yasaklık tenzîhen mekruhluk ve saygı içindir, haramlık anlamında değildir.
4. Yasaklık hükmü; adı Muhammed veya A h m e d olan kimselere mahsustur. Adı Muhammed veya A h m e d olmayan bir kimsenin bu künyeyi almasında bir sakınca yoktur. Selef âlimlerinden bir grup böyle demiştir. Bu grubun delili Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan merfû bir hadîstir.
5. Ebü'l-Kasım soyadını almak, adı Muhammed veya A h m e d olmayan kimseler için de yasaktır. Hattâ bir kimseye Kasım ismini vermek de yasaktır. Çünkü bu isim verildiği zaman babasına Kâsım'in babası anlamını ifâde eden Ebü'l-Kâsım soyadı verilebilir. Nitekim E m e v i halifelerinden M e r v â n bin el-Hakem bu hadisi duyunca oğluna daha önce verdiği Kasım adını A b d ü 1 m e 1 i k adı ile değiştirmiştir. E n s â r - i Kiram' dan da böyle yapanlar olmuştur.
6. Bir kimseye Muhammed adını vermek yasaktır. İster o kimsenin künyesi bulunsun veya bulunmasın. Bu hususta şu mealde bir hadis de vardır: «Siz oğlan çocuklarınıza Muhammed adını veriyorsunuz. Sonra da onlara lanet ediyorsunuz.» Hattâ Ömer (Radıyallâhü anh) Kûf e'ye bir talimat göndererek kimseye bir peygamberin adını takmamalarım istemiş ve Medine-i Münevvere" de çocuklarına Muhammed adını takan bir grubtan çocuklarının adını değiştirmelerini istemişti. Sonra bir cemâat, bu hususta Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in kendilerine izin verdiğini ve bâzı kimselere bu ismi taktığını söylediler. Bunun üzerine Ömer (Radıyaliâhü anh) bu teklifinden vazgeçti. Kadı demiştir ki, bana öyle geliyor ki. Ömer (Radıyallâhü anh) bu isteğiyle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adının yüceliğini korumak istemiştir. Bir kavle göre Ömer (Radıyallâhü anh) 'in böyle davranmasının sebebi şu idi: Bir gün Muhammed isimli bir adama bir beddua edildiğine şâhid oldu. Bunun üzerine onu çağırarak: Senin yüzünden sanki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) aleyhinde konuşuluyor gibi oluyor. Allah'a yemin ederim ki bundan sonra hayatta olduğun sürece sana Muhammed diye kimse seslenmeyecek, dedi ve ona Abdur rahman adını verdi.[80]

34- Bir Adamın Çocuğu Olmadan Önce Künye (Yânî Falanın Babası Soyadını) Alması Babı

3738) "... Hamza bin Suhayb (Radtyallâkü anhümâ)x\an rivayet edildiğine göre bir defa Ömer (RadtyaUâhü anh), Suhayb'a :
Senin oğlan çocuğun olmadığı halde niçin Ebû Yahya = Yahya'nın babası künyesi (soyadı ile) künyeleniyorsun? dedi. Suhayb t
Ebû Yahya künyesini bana ResüluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) verdi, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Çünkü rftvl Abdullah bin Muhammed hakkında ihtilâf vardır.

3739) "... Aişe (RadtyaUâhü ü«Aü)dan rivayet edildiğine göre kendisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllcmye :
Sen bütün zevcelerine künye verdin. Yalnız bana vermedin, demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (ona) :
«O halde sen de Ümmü Abdillah'sm- (yâni künyen Ümmü Ab-dillah olsun), buyurmuştur."

3740) "... Enes (Radtyallâkü aıAJ'den; Şöyle demiştir
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (yâni evimize) gelirdi ve benim bir erkek kardeşime :
«Yâ Ebâ Umeyr.» buyurdu. Kardeşim küçük yaşta bir çocuk idi."[81]

İzahı

Bu bâbm ilk hadisi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi 3720 numarada geçti. Bu hadîsler çocuğu olmayan bir kimseye Ebû falan şeklinde künye, yâni soyadı vermenin câizliğine delâlet eder. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'ya Ümmü Abdillah, yâni Abdullah'ın anası künyesini vermesinin şu münâsebetle olduğu, Ebû D â -v û d' un rivayetinden anlaşılmaktadır: A i ş e (Radıyalâhü anhâ) 'mn kız kardeşi Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nın Abdullah isimli oğlu vardı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın teyzesi oluyordu. Teyze de ana gibi olduğu için Ümmü Abdillah künyesini alması uygun görülmüştür. Kaldı ki künye bir özel isim mahiyetindedir. Böyle bir künye alabilmek için künyenin lügat mânâsının a kişids bulunması şart değildir.
Sindi: Suhayb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir:
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Yahya isminde çocuğu olmayan Suhayb (Radıyallâhü anh)'a Ebû Yahya, yâni Yahya' nın babası şeklinde künye ve soyadı vermesinden anlaşılıyor ki, böyle künye vermenin doğruluğu* künye sahibinin çocuğunun bulunmasına bağlı değildir. Yâni çocuğu olmasa bile böyle künye verilebilir.
İlk hadîsin râvisi Hamza bin Suhayb bin Sinan, babasından rivayette bulunmuş olup kendisinden de oğlu A b d u 1 -1 a h rivayet etmiştir. îbn-i Hibbân onu güvenilir râviler-den saymıştır. Onun rivayetini 1 b n - i Mâceh almıştır. [82]

35- Lâkablar Babı

Elkab: Lâkab'ın çoğuludur. Lâkab, bundan Önceki bâbta belirtildiği gibi bir kimseye verilen ve lügat mânâsı itibariyle övme veya yermeyi ifâde eden özel isimdir. Şemsüddin ve Nuruddin adları gibi. Şemsüddin bir kimseye takılan özel isim olup, lügat mânâsı din'in güneşi, demektir. Nuruddin de din'in nuru demektir.

3741) "... Ebû Cebire bin ed-Dahhâk (Radıyallâhü a»A>'den; Şöyle demiştir :
= "ve birbirinizi kötü lâkablarla çağırmayınız" âyeti biz Ensâr cemaatı hakkında indi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (yâni Mekke'den Medine-i Münevvere'ye) teşrif etti. O zaman bizden olan adamın iki üç adı bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bazen adamlara bu adların birisiyle seslenirdi de:
Yâ Resûlallah! O bu ad (ile çağırılmakJdan kızıyor, deniliyordu. Bunun üzerine! vüİVl (,££- Vj = "ve biribirinizi kötü Iâkablar-Ia çağırmayınız*' ayeti indi."[83]

İzahı

Bu hadis Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur. Bu hadis, müslümanlara kötü lâ-kab takmanın ve ona hoşlanmayacağı bir lâkab ile seslenmenin caiz olmadığına delâlet eder. Hadiste anılan âyet de aynı hükmü ifâde eder.[84]
36- Bir Kimsenin Başka Bir Kimseyi Övmesi Babı

3742) "... El-Mıkdâd bin Amr (Radıyallâhü atıhyden; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bize, meddah (yâni dalkavuk -çığırtkan)ların yüzlerine toprak saçmamızı emretti."
Ebü Cebire (R.A.)ın Hâl Tercemesi:
Ebû Cebire bin ed-Dahhâk el-Ensâri el-Medeni (R.A.) sahâbl olup dört hadisi vardır. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvileri ise oğlu Mahmûd ve Kays bin Ebi Hâzimdir. Ebû Cebire'nin adı bilinmiyor. Bâzı ilim adamları onun sahâbi olmadığını söylemişlerdir. Bu zat Sabit bin ed-Dahnate (R A)'ın kardeşidir. (Hulâsa, 446; Avnü'l-Mâbûd, C. 13, Sah. 302

3743) '... Muâviye (Radtyallâhü atth)'den\ Şöyle demiştir:
Ben, ResûluUah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
-Biribirinizi (dalkavukça) medhetmekten sakınınız. Çünkü bu, boğazlamak (yâni medhedileni bir nevi öldürmek) dir.»"
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Muâviye bin' Ebi Süfyân'ın bu hadisinin senedi hasen'dir. Çünkü râvi Ma'bed el-Cühenî hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

3744) "... Ebû Bekre (Nufey' bin el-Hâris) (Radtyallâhü an//>'den; Şöyle demiştir:

Bir adam ResûluUah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında başka bir adamı (aşın derecede) övdü. Bunun üzerine Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) (öven kişiye) :
-Vay sana yazıklar olsun! Sen dostunun boynunu kestin (öldürdün),» buyurdu. Bu buyruğu defalarca tekrarladı. Daha sonra şöyle buyurdu: «Biriniz (din) kardeşini övecek olursa: Onu (şöyle iyi) sanırım ve Allah'a karşı hiç kimseyi tezkiye edemem,» desin."[85]

İzahı

Bu babın ilk hadisi; Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadîs Zevâid nevindendir. Son hadis; Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Birinci hadîste geçen "Meddahın" kelimesi Meddah'ın çoğuludur. Meddah, çok övücü manasınadır.
H a t t â b i ,- Burada Meddahtan maksad; halkı övmeyi âdet hâline getirerek bu yolla kişisel maddî kazanç sağlayan, onları sömüren, diğer taraftan da onları kibir, gurur ve nefsi beğenme tehlikesine sokan dalkavuklardır. Ama bir adamı yaptığı iyi, bir fiilden dolayı öven ve övgü ile adamı bu gibi iyi fiiller işlemeye teşvik etmeyi, başkalarının da ondan örnek almasını amaçlayan kişi Meddah sayılmaz, demiştir.
Bu hadiste dalkavukların yüzlerine toprak saçılması emredilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivayetine göre bir adam Osman (Radıyallâhü anh) 'ı, yüzüne karşı övmüş. Bunun üzerine M i k d â d (Radıyallâhü anh) da adamın yüzüne toprak saçarak bu hadîsi rivayet etmiştir. Bu rivayetten anlaşılıyor ki, M i k d â d (Radıyallâhü anh) bu emri zahirine göre yorumlamıştır. Sindi' nin beyânına göre bir kısım ilim adamları bu emri; dalkavuklara bir şey vermemek, dileklerini yerine getirmemek ve amaçladıkları menfaati engellemek mânâsına yorumlamışlardır.
İkinci ve üçüncü hadislerde de kişiyi aşırı derecede övmenin onu boğazlamak olduğu ifâde edilmektedir. Yâni mânevi yönden öldürmektir. Çünkü övülen kişi bu övgüden dolayı kibirlenip mağrur olabilir. Kibir ve gurur ise insanı mânevi yönden mahveder.
Ney evi, Müslim'in şerhinde şöyle der:
Kişiyi övmenin yasakliğına dâir hadisler bulunduğu gibi, kişiyi yüzüne karşı övmenin meşruluğu hakkında da Buhâri ve Müslim'de rivayet edilen hadîsler vardır. Âlimler bu hadisler arasında görülen zahiri ihtilâfı şöyle cevablamışlardır :
Kişiyi övmek hususunda aşırı gitmek yasaklanmıştır. Keza övüldüğünü duyan kişi bundan dolayı kendini beğenip kibir ve gurura kapılacak karekterde bir kimse ise onu övmek yasaktır. Fakat olgun, takva sahibi olup akıllı ve şuurlu bir mü'min için kibirlenme ve gururlanma tehlikesi olmaz. Bu itibarla övüldüğü takdirde kibirlenmesinden endişe duyulmayan böyle bir kimseyi yüzüne karşı bile Övmekte bir sakınca yoktur. Tabii övgüde aşırı gitmemek şarttır. Karek-teri mazbut böyle bir kişiyi övmek şayet onun hayırlı hizmetlere karşı şevkini, hevesini artırır, çalışma aşkını kamçılar veya başka kimselerin onu örnek almasına vesile olursa bu takdirde onu övmek müstehabtır.[86]

37- Müsteşar (Yâni Kendisine Danışılan) Kişi Emin (Güvenilir) Bir Kimsedir, Babı

3745) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyĞtn rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Müsteşar (yâni bir hususta kendisine danışılan) kişi güvenilen bir kimsedir.»"

3746) '... Ebû Mes'ûd (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Kendisiyle istişare edilen kişi, güvenilen bir kimsedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Mes'ûd (RA.)'ın hadisine dâir sened sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3747) '... Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Saltallahu Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir: «Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan adam ona (yararlı gördüğü) görüşünü belirtsin.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbn-i EbÎ Leylâ bulunur. Adı Muhammed bin Abdirrahman bin EbÎ Leylâ'dır. Babası da Abdurrahman el-Ensârî el-Kadı'dır. Muhammed zayıf bir râvidir.[87]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ne-s â i de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadisin hasen - garib olduğunu söylemiştir. Diğer hadisler Zevâid nevindendir.
Tıybi; Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'ın hadisinin mânâsı şöyledir: Bir mesele hakkında görüşüne başvurulan ve kendisiyle istişare edilen kimseye itimad edilir, emin bilinir ve ona güvenilir. Şu halde danışılan taraf, yararlı gördüğü şeyi gizlemek suretiyle hıyanet etmemelidir, demiştir.
Sindi de : Kendisine danışılan kimse, danışma konusu olan mesele hakkında samimi görüş ve kanaatim gizlememelidir. Nasıl hareket edilmesinin iyi olduğu noktasında bir görüşü var ise bunu söylemelidir, der.[88]

38- Hamama Girmek Babı

3748) "... Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
-Acemlerin memleketi sizin için fethedilecek ve siz orada hamamlar denilen evler bulacaksınız. Erkekler hamamlara peştemalsız girmesin ve kadınları oralara girmekten menediniz. Meğer ki hasta veya lohusa ola.»"

3749) u Aişe (Radtyallâhü anhâ)'ı\an rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkekleri ve kadınları hamamlardan menetti. Sonra erkeklere [göbek ile diz kapağı arasını örten) peştemaller içinde oralara girmelerine ruhsat (izin) verdi ve kadınlara İzin vermedi.**

3750) ;... Ebül-.Melih el-Hüzelî (Radtyatfâhü anft)'c\en; Şöyle demiştir: Humus halkından birkaç kadın Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanına girmek için izin istedi. (İzin verilip odaya alındıktan) sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) (onlara) :
Galiba siz hamamlara giren kadınlardansınız. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şu buyruğu işittim, dedi:
«Hangi kadın kocasının evinden başka bir evde elbisesini bırakır (soyunur) sa o kadın kendisi ile Allah arasındaki (haya ve edebe dâir) perdeyi yırtmış olur.»"[89]

İzahı

Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'm hadisi E b û D â v û d tarafından da rivayet olunmuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsleri ise Ebû Dâvüd ve Tirmizi tarafından da rivayet olunmuştur. Onun son hadîsi Hâkim tarafından da rivayet olunmuştur.
Meyâzir, mi'zerin çoğuludur. Mi'zer ve izâr, göbek ile diz kapağı arasım örten peştemal demektir.
Avnü'l-Mâbûd yazan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadîsinin izahı bölümünde özetle şöyle der :
Bazı ilim adamları şöyle demişler; Kadınlara hamama girmek için izin verilmemesinin sebebi şudur: Kadınların vücüdlarının tümü avrettir, yâni örtülmesi gerekir ve zaruret olmadıkça vücüdlarının herhangi bir tarafım açmaları caiz değildir. Zaruret de şöyle olur: Kadın hastadır, tedavi için hamama girmek ister. Ya da Iohu-salık halindedir, kam kesilir ve bunun için temizlenmek üzere hamama gitmek ister veya kadın cünübdür. Hava da çok soğuktur. Suyu ısıtması mümkün değildir ve soğuk su ile boy abdesti alması hâlinde zarar görmekten korkar. îşte bu gibi mazeretlerle hamama girebilir. (Tabii vücûdunu örtmesi şartıyla), Erkeklerin ise peştemalsız hamama girmeleri caiz değildir. Şayet göbek ile diz kapağı arasını iyice örten peştemal ile girmek isterlerse bu takdirde girebilirler.
En-Neyi yazarı da şöyle der: Bu hadis, erkeklerin peştemal ile hamama girmelerinin câizliğine ve peştemalsız girmelerinin haram-lığma delâlet eder. Keza kadınların peştemallı da olsa hamama girmelerinin haramhğma delâlet eder. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın gelecek hadîsi, yâni 3750. hadisi de buna delâlet eder. Ancak hasta kadın ve lohusalık hâlinden temizlenen kadın için ruhsat vardır. Abdullah bin Amr (Radıyallâhü

anh)'in hadisi buna delâlet eder.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadisi kadının ancak kocasının evinde soyunabileceğine delâlet eder. El-Kari bu hadîsin şerhinde : Kadın babasının veya anasının evinde bile soyunursa bu hadîse göre haya perdesini yırtmış sayılır, demiştir.
Avnü'I-Mâbud yazarı bu hususla ilgili olarak şöyle der: Kocasının evinden başka bir evde soyunan kadının kendisi ile Allah arasındaki haya ve edeb perdesini yırtmış sayılmasının sebebi şudur: Kadın örtünmekle mükelleftir. Yabancı erkeklere görünmemesi gerekir. Hattâ hiç kimsenin bulunmadığı boş bir odada bile soyunup çıplak durması caiz değildir. Ancak kocası için soyunabilir. Bu itibarla zaruret olmadığı halde hamama gidip vücûdunun bir kısmını açan kadın Allah'ın emrettiği örtünme prensibine aykırı davranmakla perdeyi yırtmış olur.
Hastalık veya lohusalık mazeretinden dolayı hamama gitmeye mecbur kalan kadın ya göbekten aşağı bedenini iyice örten bir peştemal ile girer veya kendisine tahsis edilen ve kendisinden başka hiçbir kadının da bulunmadığı hamama girebilir.[90]

39- Vücudun Hamam Otu İle Sıvanması Babı

3751) "... İ'nıınü Seleme (Rudıyailâhü ankâ)'&dn rivayet edildiğine »öre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vücudundaki kılları gidermek için) hamam otu ile sıvanmak istediği zaman avret mahallinden başlayarak, orayı hamam otu ile sıvardı. Bedeninin diğer kısmını zevcesi sıvardı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, râvileri güvenilir zâtlar olan bir hadîstir. Fakat munkati (yâni senedi kesik)dir. çünkü Habib bin Ebî Sabit Ümmü Seleme <R.A.)'dan hadis işitmemistir. Bu durumu Ebû Zur'a söylemiştir.

3752) "... Unımii Seleme (RadtyaUâhü a«//ö/dan rivayet edildiğine »Öre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vücudundaki kılları gidermek için) hamam otu ile sıvanmış ve kasığını sıvama işini bizzat kendi eliyle yapmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu. râvİİeri güvenilir bir hadistir. Fakat senedi kesiktir. Çünkü Habîb bin Ebl Sâbifin Ümmü Seleme <R..A)'den hadis işitmediğini Ebü Zur'a söylemiştir.[91]

İzahı

Bu babın her iki hadîsinin Zevâid nevinden olup, senedinde bir kopukluğun bulunduğu notta belirtildi.
Nûre: Hamam otudur. Kamus tercemesi Okyanus ta belirtildiğine göre Nûre, kireç ile zırnıktan mamul olup kılların giderilmesinde kullanılır.
Bu hadîslere göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kasık-larındaki kılları gidermek için hamam otunu kendi eliyle buralara sürmüş ve vücûdunun diğer tarafına da zevceleri sürmüştür.
İncâhü'1-Hâce yazarı: Bu hadîsler erkeğin vücudundaki kılları gidermek üzere hamam otunu kullanmasının câizliğine delâlet eder. Fakat erkekler için, traş yapmak suretiyle kasıklarını temizlemesi daha iyidir. Kadınlar için ise anılan otu sürmek suretiyle kıllarını gidermesi daha iyidir, der.[92]

40- Halka Kıssa - Hikâye Anlatmak Babı

3753) '... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyallâkü ankümyâen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Emir, (görevli) memur ve riyakâr kişiden başka kimseler halka kıssa-hikâye anlatmaz (veya hutbe okumaz) .>
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Âmir el-Esleml bulunur. Bu ravi zayıftır.

3754) "... Ibn-i Ömer (Radıyallâhü ankümâydzn; Şöyle demigtir:
Ne Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında, ne Ebû Bekir zamanında ne de Ömer (Radıyallâhü anhümâ) zamanında (topluma) kıssa - hikâye anlatmak olmadı.[93]

İzahı

Bu babın son hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. İlk hadîs A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû D â v û d da ilk hadisin benzerini "KitâbÜ'l-İlm" bölümünde Avf bin Mâlik eş-Eşcaî (Radıyallâhü anh)'-den rivayet etmiştir.
Kasas î Kıssaları, hikâyeleri ve geçmişte vuku bulan ibret verici olayları anlatmak suretiyle va'z ve irşadda bulunmak mânâsına yorumlanmıştır.
Kasas ilk hadiste hutbe okumak mânâsına da yorumlanmıştır. Birinci hadis hutbe okumak mânâsına yorumlandığı takdirde mânâ şöyle olur:
Cemaata hutbe okumak Emir'in, yâni devlet bakanının hakkıdır. Dilerse bizzat okur. Dilerse bu görevi ifâ etmek üzere bir münâsibini tâyin eder. Başka bir kimse kendiliğinden bu işe girişirse, riyakâr sayılır.
Sindi bu yorumu anlattıktan sonra Kasas'ın diğer mânâsı; yâni kıssa ve hikâyeler anlatmak suretiyle va'z etmek yorumu ile ilgili olarak şöyle der: Halka va'z etmek isteyenler de bu işi ancak devlet yetkililerinden izin almak suretiyle yapmalıdır. Aksi takdirde gösterişçi, riyakâr sınıfına dâhil olur. Çünkü halkın durumunu ve ihtiyacını devlet başkanı daha iyi bilir ve bu işe en liyakatli kişileri tâyin eder. Bu itibarla kendiliğinden bu işe girişen bir kimsenin zaran, yararından fazla olabilir ve bu hizmeti bir riyakârlık maksadıyla yapabilir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı da Kasas'ın yukarda anılan iki mânâsını anlattıktan sonra ilk hadisteki "Memur" kelimesini; ya devlet tarafından görevlendirilen ya da Allah tarafından görevlendirilen yetkililer mânâsına yorumlar. Allah tarafından görevlendirilmiş zâtlara misal olarak âlimleri ve velileri gösterir. Tabii bu görüşe katılmamak mümkün değildir. Çünkü dînî ilimlerle mücehhez şahsiyetlerin toplumu aydınlatması, ibret verici kıssaları, hikâyeleri, özellikle Kur'ân-ı Kerim'de beyân buyurulan ve geçmiş ümmetlere âit olayları anlatmaları çok yararlıdır. Öyle mübarek zâtların riyakârlık etmeleri endişesi de söz konusu değildir.
En-Nihâye'de de ilk hadîsin izahı ile ilgili olarak şöyle denilir: Hadisten maksad şudur: Kıssaları ve hikâyeleri halka anlatmak suretiyle vaaz etmek hizmeti ya devlet başkanı tarafından verilir. Devlet başkanı halka edeceği vaaz ve nasihat meyânında ibret verici geçmiş olayları anlatır. Ya da bu görev emir tarafından tâyin edilen ehliyetli ilim adamı tarafından ifâ edilir. Böyle devlet tarafından görevlendirilmeyen bir kimse bu işe giriştiği zaman; bunu kibirlenmek, gururlanmak ve gösteriş için yapabilir. Bu takdirde onun sözü ve konuşması gerçekçi ve ihlâslı olmaz. Bir kavle göre hadisten maksad hutbe okumaktır. Çünkü ilk zamanlarda hutbe okuma işini devlet başkanı yapardı ve hutbelerinde halka vaaz ederek geçmiş ümmetlerin durumlarını ibret için anlatırlardı,
Hattâbi de: İbn-i Süreye' den bana ulaştığına göre kendisi, bu hadisin hutbe hakkında olduğunu söylemiştir. Emirler hutbe okurlardı ve hutbede cemaata vaaz ederek uyarıcı kıssalar anlatırlardı. Hadîsteki memurdan maksad ise Emir tarafından tâyin edilen hatiblerdir. Bunlar da aynı hizmeti ifâ ederler. Mürâi veya bâzı rivayetlerde bulunan Muhtâl ise; görevlendirilmediği halde kendi kendini bu işe tâyin eden kimse olup riyaset ve baş olmak için topluma kıssalar anlatan kimsedir.
Halka vaaz ve nasihat etmek üzere kıssalar, hikâyeler anlatan konuşmacıların üç grup olduğu söylenmiştir: Müzekkir, vaiz ve Kass.
Müzekkirt Halka Allah'ın nimetlerini hatırlatarak onlan şükür etmeye teşvik eder.
Vaiz t Halka Allah korkusunu telkin ederek, azabtan korkutur ve böylece günahlardan uzak durmalarım sağlamaya çalışır.
Kass i Halka geçmiş ümmetlerin olaylarını, başlarından geçen hâdiseleri anlatarak hikâyeler ve kıssaları dile getirir. Bu kimse eksik veya fazla anlatmaktan emin değildir. Yâni eksik veya fazla anlatabilir. Mûzekkir ile Vâtz bu tehlikeden uzaktır, der.
Son hadisteki Kasâs'ın hutbe mânâsına yorumlanması mümkün değildir. Diğer mânâya yorumlanması gerekir.[94]

41- Şiir (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3755) "... übey bin Ka'b (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Seüem) jöyle buyurmuştur :
«Şiirin bir kısmı gerçekten bir hikmet (doğru söz - öğüt ve ibret verici tablo) dur.»"[95]

İzahı

Bu iki hadis Buhar!. Tirmizî ve E b û Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak B u h â ri ikinci hadisi El-Edebü'I-Müfred adlı kitabında rivayet etmiştir.
Hikem i Hikmefin çoğuludur. Hikmet ise, gerçeğe uygun doğru söz manasına yorumlandığı gibi öğüt ve ibret verici örnek mânâsına da yorumlanmıştır. Bu değişik yorumlara parantez içi ifâde ile işaret ettim.
İkinci hadisteki; 1^ kelimesi Hükmen veya Hikemen okuna-
biür. Hükmen okunduğu takdirde hikmet mânâsı kasdedilir. Hikem ise yukarda işaret ettiğim gibi hikmetin çoğuludur.
Sindi bu hadislerin izahı bölümünde özetle şöyle der: Yâni şiirin dinen güzel veya çirkin sayılması hususunda onu meydana getiren kelimelerin ve cümlelerin bir fonksiyonu yoktur. Bir şiirin dinen iyi veya kötü sayılması içerdiği mânâ bakımındandır. Durum bu olunca ifâde tarzının nesir veya nâzım olması da neticeyi değiştirmez. Yâni din açısından iyi veya kötü diye vasıflandınlma-sına sebeb olmaz. Çünkü gerek nesir, gerekse nâzım meram ve maksadı ifâde etmek için birer yoldur. Bu itibarla önemli olan husus kelime ve cümlelerin ifâde ettikleri mânâdır. Eğer mânâ gerçeğe uygun, doğru bir şey ise, başka bir deyimle ibret verici öğüt ise din bakımından güzel ve iyi sayılır. Şayet bunun tersine; yalan, mübalağalı veya haksız bir kötüleme gibi, çirkin bir şey ise kötü ve fena sayılır. Şiirin iyiliği veya kötülüğü buna göredir. Dinin yerdiği şiir liyakatli olmayan kimseleri övmek, gerçek dışı şeyleri gerçek gibi göstermek ve benzeri şeyleri ihtiva eden şiirlerdir.

3757) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an*;'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Şâir (zümresin) in söylediği sözlerin en doğrusu Lebid tbin Ra-bia'ıDın; ^İÇ -Al Sü- L ^ *jf yf = "Bilmiş olunuz ki Allah'tan başka her şey bâtıl (fâni) dır" sözüdür. Ümeyye bin Ebi's-Salt dtf (şiirlerinde) müslüman olmaya yaklaşmıştı."

3758) Amr bin eş-Şerîd'in babası (eş-Şerîd bin Süveyd es-Sakafi) (Radı-yallâhü ankümâ)'âa.n; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e Ümeyye bin Ebi's-Salfın şiirinden yüz kâfiye (beyit) okudum. O, her kâfiye (beyit) arasında: «Devam et», Duyuruyordu ve (sonra) :
«Ümeyye müslüman olmaya yaklaşmıştı», buyurdu."[96]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmiştir. Amr (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Müslim tarafından da rivayet olunmuştur.
Birinci hadiste sözü edilen Lebid bin Rebîa (Radıyallâhü anh), Arablann en büyük şâirlerinden ve MuaUakat-ı Seb'a sâhiblerindendir. Bir mısrası hadiste anılan şiiri on beyittir. Bu mısra şiirinin ilk beytinin birinci mısrâıdır. Îkinci mısrası da şöyledir:
= "ve her nimet şüphesiz gidicidir.' *
Lebid (Radıyallâhü anh), muhadramûn'dandır. Yâni hem câ-hiliyet devrini hem de îslâm hayatını yaşamış olup her iki dönemde de eşraftan sayılmış bir şahsiyettir. L e b i d' in kavmini temsilen Benu Ca'fer bin Kilâb hey'eti Medins-i Münevver e' ye gelip müslümanlığı kabul ettiği yıl Lebid de müslüman olmuş ve sahâbîlik şerefine mazhar olmuştur. Bilâhare K û -t e'ye yerleşerek hicretin 41. yılı 140 yaşında iken bir rivayete göre 157 yaşında iken vefat etmiştir. Onun faziletlerinden birisi; Müslümanlığı kabul ettikten sonra şiir söylemeyi bırakarak; Kur'ân bana kâfidir, demesidir.
Ümeyye bin Ebi's-Salt da câhiliyet devrinin meşhur şairlerindendir. Allah'ın birliğine, âhiret gününe inananlardan idi. V â k ı d î' nin beyânına göre bu şâir hayatının gençlik döneminde bir ara Allah'ın birliğine inanarak imânını şiirlerinde dile getirmiş. Sonra peygamberlik iddiasında bulunmuş ve son zamanlarında imânını da bırakarak tamamen dalalete sapmıştır. Hattâ bir rivayete göre A' r â f sûresinin 175. âyeti onun hakkında İnmiştir.
İkinci hadiste geçen "HUbi" konuşmacının sözüne devam etmesini istemek anlamında kullanılan bir kelimedir. Hadîsten maksad şudur : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ümeyye' nin şiirini beğenmiş ve okunmasına devam edilmesini eş-Şerid (Radıyallâhü anh)'den istemiştir. Çünkü N e v e v i' nin de beyân ettiği gibi o şiirde Allah'ın varlığı ve ölümden sonra dirilme gerçeği dile getirilmişti.[97]

Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkar.

Mübalâğa, aşırılık, yalan ve uygunsuz ifâdeler taşımayan şiirleri okumak ve dinlemek caizdir. Bu nevi şiirler ister câhiliyet devrine âit olsun ister İslâm dönemine âit olsun fark etmez.
Şerld bin Süveyd es-Sakafi (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 2427. hadis bölümünde geçmiştir.[98]

42- Kerahat Edilen (Yâni Câîz Sayılmayan) Şîir (Çeşidinin Beyânı) Babı

3759) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sdltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz, adamın İçinin irin ile dolup nihayet çürütmesi - yemesi onun için şiir ile dolmasından hayırlıdır.»
Lakin râvi Hafs; ±j, cümlesini söylememiştir."

3760) "... Sa'd bin Ebi Vakkas (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
•Şüphesiz, birinizin içinin irin tfe dolup, nihayet çürütmesi onun için şür İle dolmasından hayırlıdır.-"

3761) '... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
•Şüphesiz en büyük iftiracı insan; (şiiriyle) bir adamı hiciv (yerip) edip de bu meyanda adamın mensup olduğu kabilenin tümünü (şiiriyle) hiciv eden kişi ve babasından olmadığını ileri sürerek anasını zina ile itham eden adamdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&viieri güvenilir zâtlardır. Râvi Ubeydullah, Îbn-İ Musa el-Kaysl Ebû Muhammed'dir. R&vt Şeybân da, îbn-i Abdirrahman en-Nahavi Ebû Muâviye el-Müeddeb'dir. R&vİ el-A'meş ise Süleyman bin Mihran'dır. Senedde biribirinden rivayet eden dört tabii bulunur.[99]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini; B u h â r İ, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîsi müellifin şeyhi Ebû Bekr'e üç zât rivayet
etmiştir. Bunlardan Hafs, hadisteki; *iji cümlesini rivayet etmemiştir. Bu cümle Tirmizi' nin rivayetinde de mevcuttur. Cümledeki fiil 4Verî" masdanndan türemedir. Veri, insanın içini çürütüp yiyen bir hastalığa denilir ve bu hastalığa yakalanma anlamında kullanılır.
S a' d (Radıyallâhü anh) "in hadisi; Müslim ve Tirmi-2 İ tarafından da rivayet olunmuştur. Son hadis ise Zevâid nevin-dendir.
E 1 - H â f ı z, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde: Bu hadîsin zahirine göre her nevî şiir kötüdür. Fakat bu hüküm umûmi değildir. Çünkü Allah ve Resulünü övücü şiirler, insanları takvaya, Allah'ı anmaya, O'nun yoluna teşvik eden şiirler, vaaz ve nasihat mâhiyetinde olup ifrata kaçmayan şiirler bu hükümden müstesnadır, der.
Bu hüküm, ahlâksızlığa dalkavukluğa ve haksız hicivlere dâir veya aşın övgüye yol açan şiirler gibi kısma aittir.
Hadîslerdeki «Kişinin içinin şiir ile dolması» ifâdesinden kasde-dilen mânâ hakkında N e v e v i şöyle der:
Yâni adam şiirlere öyle ağırlık verir ki, şiir onu Kur'ân-ı Kerîm ve dinî ilimlerle meşgul olmaktan alıkor. Böylece şiire dalmak mez-m umdur, yâni yerilmeye mahkûmdur. Şayet Kur'ân-ı Kerîm, hadisler ve diğer dinî bilgilerle iştigali ve bilgisi daha çok olup bunun yanında biraz şiir de bellerse bunda bir sakınca olmaz. Çünkü böyle bir kimsenin içi şiirle dolu sayılmaz.[100]

43- Tavla Oynamak Babı

3762) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'ari) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallûhü Aleyhi ve Setten) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim zar ile oynarsa şüphesiz Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur.»"

3763) '... Süleyman bin Büreyde'nin babası (Büreyde) (Radıyallâhü an-an rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Kim zar ile oynarsa elini domuzun etine ve kanına (domuz etini yerken) batırmış gibidir.»"[101]

İzahı

Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Davûd, Mâlik, Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Süleyman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini EbûDâvûd ye Müslim de rivayet etmişlerdir.
Nerd ve Nerdeşir, zar demektir. Bu oyuna tavla oyunu denilir.
Bu hadîsler tavla oyununun haram olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşü bu doğrultudadır. İkinci hadiste bu oyunun takbihi ve çirkinliği ifâde edilmek üzere bu oyun ile oynayan kişi elini domuzun etine ve kanma batırmış gibidir, buyurulmuştur. N e v e v i : Yâni domuzun etini ve kanını yiyerken mânâsı kasdedilmiştir. Şu halde zar ile oynamanın haramlığı, domuzun etini ve kanını yemenin haramlığına benzetilmiştir, der.[102]

44- Güvercin İle Oynamak Babı

3764) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kuşu izleyen (onunla oynayan) bir insana baktı ve «(Şu herif) bir şeytanı İzleyen bir şeytandır,» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Âişe (R.A,)'nm bu hadisinin senedi sahih olup ravilerf güvenilir Batlardır.

3765) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir güvercin arkasında giden (onunla oynayan) bir adamı gördü ve t
- (Şu herif) bir şeytanı tâkibeden bir şeytandır,- buyurdu."

3766) "... Osman bin Affân (Radtyallâhü a«Â)'den rivayet edildiğine göre:
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir güvercinin peşine takılan bir adam gördü ve t
(Şu adam) -Bir şeytanı tâkibeden bir şeytandır,, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu senedin râvileri güvenilir »Atlardır. Fakat sened kesiktir. Çünkü Ebû Zur'a, demiş ki: El-Hasan, Osman bin Attan (R.A.)'den hadis işUmemlştir.

3767) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü an/t/den rivayet edildiğine göre :
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir güvercinin arkasında giden (onunla oynayan) bir adam gördü ve:
«(Şu adam) bir şeytanı izleyen bir şeytandır.» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Revv&d bin eKferrah zayıf bir ravidir.[103]

İzahı

Bu babın hadîsleri Zevâid nevindendir. Yalnız Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Ebû Dâvûd ve îbn-i H i b b â n tarafından da rivayet edilmiştir.
Hamam: Erkek güvercindir. Hamâme de d i şişidir.
Kuşun ve güvercinin arkasında giden onunla oynayan kişiye şeytan denilmesinin sebebi; faydasız şeyle meşgul olması ve hak yoldan uzaklaşmasıdır. Kuşa ve güvercine şeytan denilmesi sebebi ise; bir insanın gafletine ve Allah'ı anmaktan uzaklaşmasına vâsıta olmasıdır.
N e v e v i : Bir güvercini uçurmak ve onunla oynamak için edinmek sıhhatli görüşe göre mekruhtur. Hele kumar oynamak için edinmek ise kesinlikle haramdır ve böyle yapanın şahidliği kabul olunmaz. Şayet yumurtası veya yavrulanması gibi meşru bir mak-sad için güvercin edinirse caizdir, demiştir.[104]

45- Bir Kimsenin Yalnız Başına Kalmasının Mekruhluğu Babı

3768) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine güre; Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Eğer herkes yalnız başına yolculuk etmekteki sakıncaları bilseydi hiç kimse yalnız başına gece yolculuğu etmezdi.»"[105]

İzahı

Bu hadîsi; Buhârî, Tirmizi, Nesâi ve Ahmed benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Âlimler bu hadisi yalnız başına yolculuk etmek mânâsına yorumlamışlardır.
T ı y b i : îfâde tarzının zahiren uygun olanı, gece kaydının olmayışı idi. Fakat gece yolculuğu tehlikeleri daha çok olduğu için bu kayıt konulmuştur, der.
E I - H â f ı z ' in beyânına göre İbnü'I-Münir: Savaş yararına gece yolculuğu normal yolculuktan farklı olup, özellik taşır. Bu hadis normal yolculuk hakkındadır. Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) Hendek savaşında Z ü b e y r (Radıyallâhü anh)'ı yalnız başına geceleyin câsûs olarak Benî Kurayza tarafına göndermesine dâir C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi zaruret hâlinde ve ancak bir kişinin gitmesinde yarar görülen durumlarda bir kişinin yalnız başına gece yolculuğu etmesinin câizliği-ne delâlet eder. Meselâ savaşta gözcü veya casus göndermek gibi. Yalnız başına gece yolculuğu etmenin yasakhğı ise bu gibi durumların dışında kalan hallere mahsustur. Şöyle de olabilir: Yalnız başına yolculuk etmenin câizliği yolculuğa ihtiyaç bulunup yolculuk etmenin emniyeti hâline mahsustur. Yasaklık hükmü ise zaruretin bulunmadığı ve yolculuğun tehlikeli olduğu duruma mahsustur, demiştir.[106]

46- Yatma Zamanında Ateşi Söndürmek Bâb1

3769) ... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâj'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Yutacağınız zaman evlerinizde ateş (i yanar halde) bırakmayınız.»"

3770) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Medine (-i Münevvere)'de bir ev, içinde oturanların başında gece yandı. Sonra durumları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Bunun üzerine:
«Bu ateş şüphesiz sizin düşmamnızdır. Bu itibarla uyumak istediğiniz zaman söndürünüz,- buyurdu."

3771) "... Câbir (Radtyalâhü a»AJ'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (bâzı şeyleri) emretti ve (bazı şeyleri) yasakladı. Bu meyanda (uyumak istediğimiz zaman) lambamızı söndürmemizi emretti,[107]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile C â b i r (Badı-yallâhü anh)'ın hadisi, N e s â i hâriç Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. C â b i r (Radıyallâhü anhî'ın hadisi bâzı rivayetlerde uzun olup verilen emirler anlatılmaktadır. E b û M ü -s â {Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r î de rivayet etmiştir.
İbnü'l-A rabi; Ateşin bize düşman sayılması sebebi şudur: Ateşte bizim için bir takım yararlar var ise de tedbîr alınmadığı takdirde hem vücûdumuza hem de mallarımıza zarar verir. Onun için düşman hükmündedir, demiştir.
K u r t u b i de: Bu hadislerdeki emir ve nehiy, irşad içindir. Yâni doğru ve emniyetli yolu gösterir. Bu emirler mendubluk için olabilir, demiştir.
N e v e v İ de: Bu emir, dünyamızla ilgili yararlan ihtiva ettiği için irşâd mahiyetindedir. Bununla beraber bu emirlerde dini yararlar da vardır. Çünkü canı ve malı korumak dinî bir ödevdir, demiştir. N e v e v i ilk hadisin izahı bölümünde şöyle der:
Yatacağınız zaman evlerinizde ateş bırakmayın emri umûmîdir. Lâmba gibi ışıklar da bu emre girer. Mescidlerde ve başka yerlerde bulunan kandillere gelince eğer bir yangına sebebiyet vermesi tehlikesi varsa bu hükme girer. Fakat ekseriyetle böyle bir tehlikeye yol açmaz. Şayet yangın tehlikesi yok ise söndürülmemesinde dini bir sakınca olmadığı kanısındayım. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'ın beyân buyurduğu yangın tehlikesi olmaz.
El-Hâfız, Medine-i Münevvere'de yandığı haber verilen evin kimlere âit olduğu yolunda bir bilgi edinemediğini ifâde etmiştir.[108]

47- Yol Üzerinde Konaklamanın Yasaklığı Babı

3772) "... Câbir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
İşlek yol üzerinde konaklamayınız ve üzerinde ihtiyaçlarınızı gi-dermeyiniz (yâni abdest bozmayınız).»"[109]

İzahı

Bu hadisin bir benzeri Taharet kitabının 21. babında geçti. Bu hadis yollar üzerinde konaklamanın ve abdest bozmanın yasakhğma delâlet eder. Sindi: Yırtıcı hayvanların ve davarların özellikle gece vaktinde yollardan geçtiğine dâir hadîs rivayetleri vardır, der. Bu itibarla yol üzerinde konaklamak hem tehlikelidir, hem de gelen geçenlere sıkıntı verir. Yol üzerinde abdest bozmak da, oradan geçenlerin lanetlemesine yol açtığı gibi onlara bir eziyettir.
Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid nevinden saymamış ise de aynı metne kalan Kütüb-i Sitte'de rastlamadım. Ancak Ebû D â v û d, Cihâd kitabının 63. babında kısmen benzer bir hadîs rivayet etmiştir. Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre Nesâi de benzerini rivayet etmiştir.
Hadîsin senedi munkatidir. Çünkü Ebû Z u r' a' mn beyânına göre el-Hasan, Câbir bin Abdiîlah (Radıyal-lâhü anh) 'den hadîs işitmemiş tir.[110]

48- Bir Binek Hayvanına Üç Kişinin Binmesi Babı

3773) "... Abdullah bin CVfer (bin Ebî Tâlib) (RadtyaUâkü ankümâ)'-dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yolculuktan geldiği zaman biz Onu karşılamaya götürü İtiyorduk. (Bir defa) ben ve Hasan veya Hüseyin (O'nu) karşılamaya götürüldük. Abdullah bin Cafer demiştir ki: O, birimizi önüne, diğerini de terkisine aldı ve nihayet böylece Medine'ye vardık."[111]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadîs, bir binit hayvanına üç kişinin birlikte binmesinin ve binicinin bunlardan birisini önüne, diğerini de terkisine almasının câizliğine delâlet eder. Tabii, hayvanın gücünün buna yetmesi şarttır. Aksi takdirde caiz değildir.
N e v e v İ : Binit hayvanı üç kişiyi taşıyabilir durumda olduğu zaman hepsinin birlikte binmesinin câizliği hususunda âlimler ittifak halindedir. Kadı I y â z, hayvanın gücü yetse bile üç kişinin beraber binmesinin caiz olmadığını bâzı âlimlerden nakletmiş ise de bu görüş geçersizdir, demiştir. E 1 - H â f ı z da demiş ki, hayvanın gücü yetmediği halde üç kişinin binmesinin câizliği ve gücü yettiği halde üç kişinin binmesinin caiz olmadığı yolunda kimse açık bir hüküm beyân etmemiştir. Caiz olmadığına dâir nakiller, hayvanın takatinin yetmemesi hâline yorumlanır ve caiz olduğuna dâir nakiller de hayvanın takatinin yetmesi durumuna yorumlanır.[112]

49- Kitabın Tetribi (Mürekkeple Yazılan Sahîfelerîn Mürekkebini Kurutmak İçîn Üzerîne Toprak Serpmek) Babı

3774) "... Câbir (Radtyallâhü anh)\]en rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Mürekkeple yazdığınız) sahifelerinizin üzerine toprak serpiniz. SahifçlerUn mürekkebinin dağılmaması) için en verimli yöntem budur. Çünkü toprak mübarektir."
Not: Bu hadîs Zevâid nevindendir.[113]

İzahı

Tirmizi bu hadisi şu metinle rivayet etmiştir: = -Biriniz (mürekkeple)
bir kitab yazdığı zaman (mürekkebi kurutmak için) üzerine toprak serpsin. Çünkü toprak serpmek (mürekkebi kurutma) ihtiyacını en iyi biçimde karşılar.»"
Gerek babın başlığında ve gerekse hadîs metninde geçen Tetrîb kelimesi ve dolayısıyla hadîs metni çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki:
Kitabın Tetrib'i; yazılan kitabı toprağın üstüne bırakmak, mürekkeple yazılan sahifelerin mürekkebinin dağılmaması ve yazının bozulmaması için üzerine toprak serpmek veya kâtibe karşı mütevazı davranmak gibi üç biçimde yorumlanmıştır.
T i r m i z i bu hadîsi İsti'zân ve Âdâb bölümünde "Tetrîbü'l-Kitâb" başlığı ile açtığı bir bâbta rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: El Mecma'de: 'Yâni biriniz bir kitab yazdığı zaman amaca ulaşması hususunda Allah'a dayanarak toprağın üstüne bıraksın. Bu hadîsten maksad mürekkeb ile yazılan yazının üzerine toprak serpmek anlamı olabilir. Şöyle de yorum yapılabilir: Biriniz bir yazı yazdırdığı zaman kâtibe karşı mütevâzi davransın' diye üç biçim'de yorum yapılmışir.
Tuhfe yazan daha sonra: Bir kavle göre Tetrib'den maksad mürekkebin dağılmaması ve yazının bozulmaması için üzerine toprak serpmektir. Şüphe yok ki mürekkebin kurutulması ve yazının korunması yazılan yazıdan istenen neticeyi elde etmek için en uygun yöntemdir. Mürekkebin dağılmasıyla yazının okunamaz hâle gelmesi ise amacı ihlâl eder. Bence en uygun yorum budur. Yâni Tetrîb'den mak-sad mürekkebi kurutmak için üzerine toprak serpmektir. Mûtemed olan yorum şekli de budur. Nitekim Kamus sahibi ile en-Nihâye yazan İtrâb s Bir şeyin üzerine toprak koymaktır, demişlerdir.
İtrâb ve Tetrib aynı anlamı ifâde eden iki masdardır. Kökü Tü-râb'tır. Türab ise toprak demektir.
Eski zamanlarda kurutma kâğıdı olmadığı için âlimler mürekkeple yazdıkları kitab ve mektublann mürekkebini kurutmak için toprak cinsinden bir nevi tozu serperlerdi. Bu uygulamanın, bu hadîsten alınmış olması muhtemeldir. Bu gün kurutma kâğıdı bulunduğu için artık toprak serpmeye ihtiyaç kalmamıştır, denilebilir.[114]

Hadisin Sıhhat Durumu

T i r m i z î, yukardaki metni rivayet ettikten sonra: Râvi H a m z a, Amr en-Nasibî' nin oğludur ve zayıf tu*, demiştir.
Müellifimizin rivayetinde bu râvi yoktur. Fakat Tuhfe yazarı müellifimizin senedindeki Ebû Ahmed ed-Dımşkî' nin meçhul olduğunu söylemiştir.
Sindi' nin beyânına göre Sirâcü'd-Dîn el Kaz-v i n İ bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir. Daha geniş bilgi için Sindi veya Tuhfe'ye bakılabilir.[115]

50- Üç Kîşî Bîr Arada Îken Bunlardan) İkisi Üçuncu (Arkadaş) Tan Ayrı Gizli Konuşmasınlar, Babı

3775) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Siz üç kişi (bir arada) olduğunuz zaman (bunlardan ikisi (üçüncü) arkadaşlarından ayrı gizli konuşmayacaklar (yâni konuşmasınlar) . Çünkü ikisinin gizli konuşması üçüncü arkadaşı şüphesiz üzer.»"

3776) "... İbn-i Ömer (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir arada bulunan) iki kişinin (yanlarındaki) üçüncü (arkadaşların) dan ayrı gizli konuşmalarım yasaklamıştır.*"[116]

İzahı

Bu bâbm ilk hadisi; Buharı, Müslim, Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur. İkinci hadis ise Buharı, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu hadîsler bir arada bulunan üç kişiden ikisinin üçüncü arkadaşlarından ayrı, gizli konuşmalarının onun üzülmesine sebebiyet verdiğinden yasak olduğuna delâlet eder.
Ebû Davud'un rivayetinde şu ilâve vardır: Râvi Ebû Salih şöyle demiştir: Ben îbn-i Ömer'e: Bir arada bulunanlar dört kişi olursa hüküm nedir? dedim. İbn-i Ömer: O zaman sana zarar vermez (yâni iki kişinin diğer iki arkadaşlarından ayrı gizli konuşmalarında sakınca yoktur), diye cevab verdi.
N e v e v i: Bu hadisler, üçüncü bir arkadaşın huzurunda iki kişinin kendi aralarında ve ondan ayrı olarak gizli konuşmalarının yasak olduğuna delâlet eder. Üç veya daha fazla kişilerin kendi aralarında aynı yerde bulunan bir kimseden gizli konuşmaları hükmü de böyledir. Bu yasak haramlık içindir. Şu halde bir cemaatın aynı yerde bulunan bir kişiden ayrı gizli konuşması da haramdır. Meğer ki o kişi bunların gizli konuşmalarına müsade etse, o zaman haram değildir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'mn, M â 1 i k ' in ve âlimlerin cumhurunun mezhebi şudur:
Bu yasak umûmîdir. Yâni yolculuk hâli olsun, ikâmet hâli olsun her zaman böyle yapmak haramdır. Şayet bir arada bulunanlar dört kişi ise bunlardan ikisinin diğer iki arkadaşlarından gizli konuşmalarında bir sakınca yoktur. Bu hususta icmâ vardır.
Bâzı âlimler bu yasağın yolculuk hâline mahsus olduğunu, çünkü yolculuk hâlinde üç arkadaştan ikisinin diğer arkadaştan ayrı gizli konuşmalarının şüphe ve endişeye sebeb olabileceğini, ikâmet yerinde ise endişeye mahal olmadığını söylemişlerdir, diye bilgi vermiştir.[117]

51- Kimin Beraberinde Oklar Var İse (Bir Müslümanı Yaralamaması İçin) Okların Temrenlerinden Tutsun, Babı

3777) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâkü mkümâyâm rivayet edildiğine göre:
Bir adam, yanında (temrenleri açıkta olan) oklarla Mescid(-i Nebevi) den geçti. (Adam okları sadaka olarak dağıtıyordu). Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) -
«Temrenlerinden tut (ki kimseye dokunmasın),» buyurdu. Adam da t
Peki, dedi."

3778) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) jöyle buyurmuştur:
«Biriniz, yanında ok varken mescidimizden veya çarşımızdan geçtiği zaman herhangi bir müslümana değmemesi için eliyle temrenlerinden tutsun (da öyle geçsin) veya elini temrenlerin üstüne koysun.."[118]

İzahı

Bu babın hadisleri; Buhâri, Müslim ve Ebû Di-v û d tarafından da rivayet edilmiştir.
Sîhâm: Sehm'in çoğuludur, oklar demektir. Nısâl: Nasl'ın çoğuludur. Nasl, okun ucundaki demirdir. Buna temren deriz.
Nebi de Sihâm-i Arabiyye denilen Arap oklarıdır.
Mescid-i Nebevi' den oklarla geçen zâtın bunu sadaka olarak müslümanlara dağıttığı Ebû Davud'un rivayetinde belirtilmiştir. Bu rivayet sadakanın mescidde verilmesinin câizliğine delâlet eder.
Hadîste geçen «Bizim mescidimiz veya çarşımız» ifâdesinden mak-sad, müslümanlann mescidleri ve çarşılarıdır. Yâni sâdece Medine -i Münevvere1 de bulunan Mescid-i Nebevi ve oranın çarşısı kasdedilmemiştir. Bu cümlenin mânâsı açıktır. G«rek mescidden gerekse çarşıdan geçen bir kimsenin yanında oklar varsa herhangi bir müslümanı yaralamaması, incitmemesi için okların demir aksamından tutması veya ellerini bunun üzerine koyması emredilmiştir.[119]

52- Kur'ân-I Kerîmi Okumanın Sevabı Babı

3779) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kur'ân-ı Kerim'de maharetli olan (mü'min), Allah'a itaatkâr ve saygın meleklerle beraberdir. Okuyuşunda güçlük çekerek ve âyet ile kelimeleri tekrarlamak suretiyle (yâni okuyuşunda pişkin olmayarak) okuyan (müslüman) a iki sevab vardır.»[120]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Mahir, maharetli olan demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de maharetli olmaktan maksad, hafızlıkta pişkinlik veya yüzünden okumakta pişkinlik mânâsıdır. Maharet ifadesiyle daha umûmî bir mânânın kas-dedilmiş olması da muhtemeldir. Yâni ister yüzünden okumakta, ister ezbere okumakta pişkin olan bir müslüman anılan mertebeye liyakatlidir.
Sefere t Sâfir'in çoğuludur. Safir, elçi demektir. Burada melekler kasdedilmiştir. Çünkü melekler Allah.ile kullar arasında elçilik görevini yaparlar. Burada, Abese sûresinin 15 ve 16. âyetlerinde geçen yazıcı meleklerin kasdedilmiş olması da muhtemeldir.
Kiram: Kerim'in çoğuludur, saygınlar demektir. Berere de Barr'ın çoğuludur. Allah'a itaatkâr olanlar manasınadır.
Kur'ân-ı Kerîmi pişkin olanların meleklerle beraber olmasının mânâsı hakkmda Kadı şöyle demiştir:
Anılan beraberlikten maksad şöyle olabilir: Böyle olan bir müslüman cennette öyle yüce mertebelere ve mevkilere yücelecek ki elçilik yapan meleklere arkadaş olacak. Çünkü o da bu nevi melekler gibi Allah'ın Kitabını kalbinde taşımıştır. Maksad şu da olabilir: Bu durumda olan müslüman, elçilik görevini ifâ eden meleklerin amelini işler ve onların meslekdaşı sayılır.
Kur'ân-ı Kerîm okuyuşunda pişkin olmayan müslümana iki sevab verilmesi sebebi şudur: O, Kur'ân okumakla bir sevab kazanır. Okurken, okuyuşta çektiği güçlükten dolayı da ayn bir sevab kazanır.
Kadı Iyâz ve başka âlimler demişler ki: Hadisten maksad, Kur'ân-ı Kerim okuyuşu pişkin olmayan müslümanın sevabının okuyuşu pişkin olanın sevabından fazla olduğu mânâsı değildir. Bilâkis maharetli olanın derecesi daha üstün ve sevabı daha çoktur. O, Sefere meleklerle beraberdir ve sevablan çoktur. Onun için bildirilen makam ve mevki başkası için bildirilmemiştir. Onun kadar Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemeye önem ve özen göstermemiş olan bir kimse nasıl onun kadar sevab kazanır?
Şu noktayı da belirteyim: Hadîste anılan sevab Ve mertebeler, Kur'ân-ı Kerim ile amel eden müslümanlara mahsustur. Yâni Kur'ân-i Kerîm'i okuduğu gibi durum ve davranışlarını da o kutsal kitaba göre ayarlayan mü'minler anılan sevab ve makamlara Allah'ın yardımıyla erişirler. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'i pişkin olmasına rağmen; durum ve davranışları, başka bir deyimle yaşantısı Kur'ân'a ters düşen bir kimse makbul bir müslüman sayılamaz. Bu şart buna benzer hadîslerde vaad edilen mükâfatlara erişebilmek için de mevcuttur.

3780) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
«Kur'ân ehli (yâni O'nu devamlı okuyup O'nunla amel ede) ne, cennete gireceği zaman -. Oku ve (cennetin mertebelerine) yüksel, denilecektir. Bunun üzerine okumaya başlayacak ve Kur'ân'dan bildiğini bitirinceye kadar beher âyete karşılık bir derece yükselecektir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Atiyye el-Avfl zayıftır.[121]

İzahı

Bu hadisin benzerini Ebû Dâvûd ve Tirmizi, Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un "Kur'ân okumanın tertilinin müstehabkğı" babında rivayet ettiği hadîsin meali şöyledir:
" (Âhirette) Kur'ân ehline: Oku ve yüksel. (Okurken) de dünyada nasıl acele etmeksizin okuduğun gibi tertil ile (yâni acele etmeksizin) oku. Çünkü (cennette) senin konağın, okuyacağın son âyetin bitireceği yerdir, denilecektir.»
Avnü'l-Mâbûd yazarı da bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Cennetteki derecelerin Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin sayısı kadar olduğuna dâir hadis rivayet olunmuştur. E d - D â n i demiştir ki : Âlimler Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin altı bin olduğu hususunda ittifak etmişler. Fakat altı binden sonraki sayı hususunda ihtilâf etmişlerdir .- Bunun 204, 214, 219, 225 ve 236 âyet olduğuna dâir değişik görüşler vardır
Avnü'l-Mâbûd yazarı daha sonra: Bu hadisten anlaşılıyor ki, bu muazzam sevaba ancak Kur'ân-ı Kerim i ezberleyip de usûlüne uygun biçimde ve hatasız okuyanlara verilir, der.
Hattâbi de: Kur'ân-ı Kerim'in tamamını okuyabilenler, cennetin en yüksek mertebesine erişirler. Bir kısmını okuyabilenler ise buna göre yükselirler, demiştir.
T ı y b î de: Kur'ân ehlinin cennette yükselişleri sonsuzdur. Çünkü dünyada iken Kur'ân ı hatmettikçe tekrar başından okumaya devam ettiği gibi cennette de devamlı okuyacak ve devamlı yükselecektir. Bu yükselişin nihayeti yoktur. Kur'ân ehlinin cennette okumaya devam etmeleri onların cennet nimetlerinden zevk duymalarını engellemez. Bilâkis bu okuyuş onlara en büyük lezzet ve zevk kaynağı olur, demiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı bundan sonra sözlerine devamla: Bâzı âlimler demişler ki; Kur'ân-ı Kerîm ile amel edenler, yâni durum ve davranışlarım O'na uydurup yaşantılarını bu ölçüye göre düzenleyenler, Kur'ân okumasını bilmeseler bile devamlı okuyormuş gibidir. Kur'ân ile amel etmeyenler, yâni yaşantılarını O'na göre düzenlenmeyenler ise devamlı okusalar bile hiç okumamış gibi sayılır. Bu itibarla sırf okuyup ezberlemek cennetteki yüce mertebelere erişmeye vesile olmaz. Önemli olan, O'nunla amel etmektir.

3781) "... İbn-i Büreyde'nin babası (Büreyde) (Radtyallâhü fl«A/dcn rivayet edildiğine göre: Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kur'ân, kıyamet günü (hastalık veya yolculuk gibi bir sebeb-ten dolayı) rengi değişmiş adam şeklinde gelir ve (okuyucusuna) : Seni gece uykusuz ve gündüz susuz bırakan benim diyecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[122]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin izahı bölümünde S ü y û t i şöyle der:
Şâhıb adam; hastalık veya yolculuk gibi bir nedenle rengi ve bedeni değişmiş olan kimsedir. Kur'ân-ı Kerim'in âhirette bu şekilde gelmesinin sebebi, okuyucusunun dünyadaki durumuna benzemesi için olabilir veya şundan dolayı olabilir: Kur'ân ehli olan bir kimse, dünyada iken Kur'ân-ı Kerim i okumaya, ezberlemeye ve O'nunla amel etmeye enerjisini harcamasından dolayı rengi değiştiği ve benzi gittiği gibi âhirette Kur'ân-ı Kerim'de ona şefaat etmekle yüce mertebelere erişmesi için mesâi harcadığını ona sezdirmek için böyle bir adam şeklinde görülür.
Allah (Azze ve Celle) biz günahkâr kullarını da Kur'ân-ı Kerim ehlinden saysın.

3782) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü awA)'den rivayet edildiğine göre; ResuluİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Biriniz aile ferdlerinin yanına döndüğü zaman yanlarında iri yapılı ve semiz üç aded hâmile deve bulmayı sever mi?* buyurdu. Biz t Evet dedik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde birinizin namazında okuduğu üç âyet onun İçin İri yapılı ve semiz üç Aded hâmile deveden-hj|yırhdxr,- buyurdu."

3783) "... İbn-î Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Ezberlenen) Kur'ân'ın durumu, bağlı devenin durumuna benzer. Eğer deve sahibi devesini bağlamak suretiyle muhafaza ederse onu tutar ve şayet bağlarını salıverirse deve gider.»"[123]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnın hadîsi ise Buhâri ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Halifât: Halife'nin çoğuludur, hâmile develer manasınadır. Hâmile deve Arapların en değerli mallarından sayılırdı. Onun için örnek gösterilmiştir. Ukul ise Ikal'm çoğuludur. Ikal, devenin ayağına bağlanan iptir.
İkinci hadisten maksad; Kur'ân-ı Kerîmi hıfzedenlerin unutmamaları için devamlı okumalarına özen göstermeleridir. Ikal denilen bağla bağlanmayan deve, nasıl sahibinin yanında durmayıp gidecek ise Kur'ân-ı Kerim'i ezberleyen bir kimse de hafızasında tutmak için sık sık okumazsa çabuk unutur. Hadiste bu durum güzel bir benzetme ile belirtilmiştir.

3784) !:... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü tinh)'den rivayet edildiğine <î<>re; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Selicm) 'den şu buyruğu işittim, demiştir:
«Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki: Ben salâtı (yâni Fatiha sûresini) kendim ile kulum arasında ikiye taksim ettim ve kuluma istediğini veririm.»
Ebû Hüreyre demiştir ki: Sonra Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ye Sellem) şöyle buyurdu:
-(Fatiha'yi) okuyunuz: Kul; = "Hamd, âlemlerin Rabb'ı olan Allah'a mahsustur" der. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle)) :
Kulum bana hamdetti ve kuluma istediğini veririm, buyurur. Sonra kul: = "Rahman ve Rahim olan (Allah)" der. Bunun üzerine Allah:
Kulum bana sena etti, kuluma dilediğini veririm, buyurur. Kul (bundan sonra) = Din-hesâb, ceza gününün mâliki olan (Allah), der. Bunun üzerine Allah:
Kulum beni ta'zim etti. İşte bu (yâni Fatihanın buraya kadar olan kısmı) baha (hamd, sena ve ta'zim etmeye) aittir. Şu âyetin de yansı bana, yarısı kulumadır: Kulum: = Yalnız sana kulluk ederiz ve yalmz senden yardım dileriz, der. Yâni işte bu, benim ve kulum arasmdadır. Kuluma dilediğini veririm. Fatiha sûresinin sonu (yâni bundan sonraki kısmı) da kuluma (âit dilekleri) dır. Kul:
«Bizi dosdoğru yola, gazabına uğramış olan (yahûdîler)den ve dalalete düşen (Hıristiyanlar) dan başka olup, nimetlendirdigin (peygamberler, sıddikler, şehîdler ve sâlih) kulların yoluna hidâyet eyle (yâni İslâm dini üzerinde sabit kıl), der. İşte bu âyetler (deki dilek) kuluma (ait)dir ve kuluma dilediğini veririm."[124]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarı bunun Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edildiğini söylemiştir.
Âlimler hadisteki; i^dJI kelimesinin Fatiha sûresi mânâsında kullanıldığını söylemişlerdir. Zâten hadîsin metni de bunu gösteriyor. Bilindiği gibi Salât kelimesi daha çok namaz anlamında kullanılır. Burada Fatiha sûresine Salât denilmesinin sebebine gelince, namaz F â t i h a ' sız olmaz ve F â t i h a ' sız kılınması ge? çerli değildir. Bu itibarla Fatiha sûresi namazın en önemli par-
çasıdır. Bu da; = -Hac, arafa*dır, yâni Arafat dağında vakfe etmektir» hadîsi gibidir. Halbuki belirli bir zamanda Arafat dağında bir süre beklemek hacc'ın bir parçasıdır ve hac bundan ibaret değildir.
Fatiha sûresini okumak namazın farzlarındandır, diyen âlimler bu hadisi de delil sayarlar.
Bu sûrenin Allah tarafından Zâtı Sübhâni'si ile kulu arasında taksim edilmesi sûrenin mânâsı açısındandır. Söyle ki:
Sûrenin ilk yarısı Allah'a hamd, sena ve ta'zimi ifâde eder. Diğer yansı da kulun dileğini, yakanşını ve muhtaçlığını belirtir. âyetinin Allah ile

kulu arasında ikiye taksim
edildiğine dâir buyruğunu açıklaması bölümünde Kurtubî şöyle demiştir:
Allah Teâlâ'nın bu buyruğu buyurmasımn sebebi şudur: Bu âyette kulun Allah'a karşı zilletini itiraf etmesi ve O'ndan yardım dilemesi var. Bu itiraf ve dilek, Allah'ı ta'zim etmeyi ve dilenen yardıma muktedir olduğunu içerir. Yâni bu âyette hem dilek, hem de Allah'ın kudret ve azametini itiraf vardır.
Bu hadîs, besmelenin Fatiha' dan olmadığı görüşündeki âlimler için bir delil sayılmıştır. Çünkü bu hadîste Allah Fatiha sûresini kendi zâtı ile kulu arasında iki eşit parçaya taksim eylediğini, E 1 - H a m d âyetinden Mâlik-i yevmiddîn âyetine kadar olan üç âyetlik bölümün Zat-i Bârı'ye hamd, sena ve ta'zim ifâde ettiğini, İyâke âyetini Zât-i Bârı ile kulu arasında ikiye böldüğünü ve îhdînâ'-dan sonuna kadar olan kısmın kuluna âit olduğunu beyân buyurmuştur. Fatiha sûresinin yedi âyetten ibaret olduğuna dâir ic-mâ vardır. Yâni bütün âlimler bu hususta ittifak halindedir. Şu halde İhdinâ'dan itibaren sûrenin sonuna kadar olan bölüm de üç âyettir ve böylece 3,5 âyet Allah'a, diğer 3,5 âyet de kula âit olmuş olur. Eğer besmele, Fatiha' dan bir âyet olsaydı hadîste besmelenin durumu da ifâde edilirdi.
Besmele, Fatiha' dan bir âyettir, diyenlere göre Sıratallezi-ne'den itibaren sûrenin sonuna kadar olan bölüm bir âyettir ve böylece Fatiha yine yedi âyetten ibaret olur.
Besmele, Fatiha' dan sayılır diyen âlimlerin bu hadisi delil sayanlara karşı verdikleri cevabları Nevevî, Müslim'in şerhinde bu hadîsin izahı bölümünde açıklamıştır. Arzu edenler oraya bakabilirler.

3785) "... Ebû Saîd bin el-Muallâ (Radıyaüâhü anh)'dexı; Şöyle demiştir:
Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana hitaben: Bilmiş ol ki ben Mescid(-i Nebevi) den çıkmadan önce sana Kur'-ân'daki (sevab yönünden) en büyük sûreyi muhakkak öğreteceğim (yâni en büyük sûrenin hangi sûre olduğunu bildireceğim), buyurdu. Ebû Saîd bin el-Muallâ demiştir ki:
Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescid'den) çıkmak için gitti. Bunun üzerine ben O'na (sözünü) hatırlattım. O da buyurdu ki: «(O sûre); dir (yâni Fatiha süresidir). O sûre es-Sebü'1-Mesânî (adlı) dır ve bana verilen Kur'ân-ı Azîm'dir.»"[125]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadis Fatiha sûresinin en büyük sûre olduğuna delâlet eder. Büyüklükten maksad sevab bakımından olan büyüklüktür.
Es-Sebu'1-Mesânî de Fatiha sûresinin bir ismidir. Hadîs buna da delâlet eder. Es-Seb' yedi demektir. Mesânî de mesnâ'nm çoğuludur. Mesnâ, ikişer ve çift mânâsına geldiği gibi bu kelimenin Sena kökünden veya istisna masdarmdan alınması da muhtemeldir. Bu ihtimallere göre Fatiha sûresine Seb-i Mesânî denmesinin sebebi de değişik şekillerde yorumlanmıştır:
Fatiha sûresi namazın her rek'âtinde tekrarlandığı için çift ve ikişer mânâsına gelen Mesânî denilmiştir. Keza F â t i h â' da Allah'a hamd ve sena edildiği için bu ismi almıştır. Fatiha süresi Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmetine mahsus ve müstesna olmak üzere ihsan buyurulmuş ve bu nedenle anılan isim verilmiştir.
Bu hadisten çıkan diğer bir hüküm de Fatiha sûresine Kur'ân denilebilme hükmüdür. Yâni Kur'ân-ı Kerim'in; belirli bir bölümüne, bir sûresine veya bir âyetine de Kur'ân denilebilir.
Keza Fatiha sûresine; sûresi isminin verildiği de hadisten anlaşılıyor.
Fatiha sûresinin yedi âyetten ibaret olduğu hususunda ic-mâ bulunduğunu bundan önceki hadîsin izahı bölümünde belirtmiştim. Bu hadis de bunu gösterir.
Hanefi âlimlere göre Besmele Fatiha' dan bir âyet de-ğildir ve yedinci âyet *4re- vj-****' J^ den sonuna kadar olan parçadır. Ş â f i i 1 e r' e göre ise Fatiha süresinin birinci âyeti besmele'dir. Yedinci âyet ise ûı^İ h\^> den sûrenin sonuna kadar olan parçadır.
Gerek Fatiha süresine verilen isimler, gerekse sürenin geniş mânâ ve açıklaması hakkında geniş bilgi almak isteyenler tefsir kitablarına müracaat edebilirler.

3786) "... Ebû Hiireyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; ResûluDah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurmuştur:
Ebû Saîd (RjMIn Hâl Tercemesi:
Ebû Sald bin el-Muallâ (B.A.) Medfne-i Münevvere halkından olup Ensâr-ı Kirâm'dan sayılır. Adı kesinlikle bilinmiyor. Bir kavle göre Râfi ismindedir. Bu-hârl onun yalnız bu hadisini rivayet etmiştir. Müslim, ise ondan hadis rivayetinde bulunmamıştır. îbn-i Mâceh, Ebü Dâvûd ve Nesâi de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa, 450; Avnü'İ-Mâbûd, C. 4. sah. 232
«Kur'ân'da bir sûre otuz âyet olup sahibi (yâni okuyucusu) ba-ğışlamncaya kadar onun için şefaat eder: (O sûre); (yâni Mülk sûresi) dir.»"

3787) '... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Resûluilah (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : (yâni İhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'ân-ı Ke-rîm'in üçte birisine muâdildir (eşittir).-"

3788) '... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhy&en rivayet edildiğine göre; Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : (yâni îhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'ân'ın üçte birisine muâdildir.»"

3789) "... Ebû Mes'ûd el-Ensârî (Radtyaîiâhü anh)fden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: (yâni îhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'-an'ın üçte birisine muâdildir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup ravüeri güvenilir zatlardır. Râvi Ebû Kays, Abdurrahmân bin Servân'dır.[126]

İzahı

Mülk sûresinin faziletine dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'mhadîsini; Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, Besmele'nin sûre'den müstakil bir âyet olmadığına delildir. Çünkü Besmele hâriç, sûrenin âyet sayısı 30'dur. Ebû Hanife, Mâlik ve âlimlerin çoğunun görüşü budur. Yâni sûrelerin başındaki besmele sûrenin bir âyeti sayılmaz. Şafiî' nin mûtemed kavline göre ise Besmele her sûrenin birinci âyetidir. Şafiî mezhebinin diğer bir rivayetine göre sûrelerin başlarındaki besmele o sûrenin birinci âyetinden bir parçadır.
Bu hadîs. Mülk süresinin okuyucusu için kabirde veya âhi-ret günü şefaatçi olduğuna delâlet eder. Özellikle her gün yatsı namazından sonra ve yatmadan önce bu sûreyi okumayı itiyad hâline getiren müslümana inşâallah şefaatçi olacaktır.
thlâs sûresinin faziletine dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Tirmizî tarafından da rivayet olunmuştur.
Zevâid nevinden olan Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde; «Allahu ahed, el-Vâhıdu's-Samed Kur'ân'ın üçte birisine (sevab bakımından) eşittir» buyurulmuştur.
Bilindiği gibi thlâs sûresinin başında; ji *Ji "Kul huve" kelimeleri mevcuttur ve sûrenin ikinci âyeti; alLj| Â\ "Allahu' Samed"dir. Halbuki bu hadîste "el-Vahıdu's-Samed" ifâdesi bulunur, bu durumda hadîsteki ifâde tarzı sûrenin ilgili âyetlerinin taşıdığı mânâ itibariyledir veya bu ifâde sûrenin bir ismidir.
thlâs süresinin Kur'ân-ı Kerim'in üçte birisine denk olması, sûreyi okumanın yüce faziletini ifâde eder. Yâni bir kimse bu sûreyi okuduğu zaman Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisini okumuşcasma sevab kazanır. Bilindiği gibi her âyetin ve her sûrenin sevabı en az on kat ve en çok yediyüz kat veya daha fazla artırılarak okuyucusuna ihsan edilir. Bâzı ilim adamları bu hadisin mânâsını şöyle yorumlamışlardır : î h 1 â s sûresini okuyan bir kimsenin katlanan sevabı, Kurf-ân-ı Kerim'in üçte birisini okuyan bir kimsenin sevabının aslı, yâni katlanmamış mikdan denktir. Fakat KurTân-ı Kerîmin üçte birisini okuyan bir kimsenin anılan ölçüye göre katlanan sevabı kadar değildir. Fakat bu yorumun bir dayanağı yoktur,-
Bâzı âlimler ise hadîsleri şöyle yorumlamışlardır: Kur'ân-ı Kerimde bulunan mânâlar üç bölümde mütalâa edilebilir: Hükümler, haberler ve tevhîd. î h 1 â s sûresi Tevhîd'i ifâde ettiği için Kur'ân-ı Kerim'in üçte birine denk sayılmıştır. Yâni bu itibarla üçte biri sayılır.
Bir kısım ilim adamları da şöyle demişlerdir: Yâni thlâs sûresinin ifâde ettiği ihlâs ve tevhid sistemine sarılan bir kimse Kur'an-ı Kerim'in üçte

birisini okumuşcasma sevab kazanır.
Tirmizî'nin îhlâs sûresi babında rivayet ettiği hadîslerin izahı bölümünde Tuhfe yazan yukardaki yorumları naklettikten sonra şöyle der:
Ben derim ki Ebû Eyyûb'un;
Kim kul huvallahu ahedl okursa şüphesiz Kur'ân'ın üçte birini okumuştur» hadîsi îhlâs sûresini okumanın Kur'ân'ın üçte birisini okumaya, denk olduğunu açıkça ifâde eder. Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'in ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisleri de böyledir. Bu itibarla diğer hadîsler de böyle yorumlanmalıdır.[127]

53- Zikîr (Yâni Allah'ı Anma) Fazileti Babı

Zikir: Allah'ı anmak mânâsında kullanılmıştır. Bu kelime Arap dilinde bir çok mânâlara gelir: Hatırlamak, anmak, ezberlemek, anlatmak, şükretmek, tenkid etmek ve bildirmek...
Tuhfe yazarı Zikir kelimesi ile kasdedilen mânânın izahı bölümünde şöyle der:
Zikir t Allah Teâlâ'yı anmaktır. Burada kasdedilen mânâ söylenmesi ve bol bol tekrarlanması fazileti hakkında hadis bulunan şu ve benzeri sözlerdir:
1. Subhânallahi vel Hamdu lillâhi ve lâ ilâha illallah vellâhu ekber.
2. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil Azîm.
3. Hasbünallâhu ve nimel-Vekil. Ni'mel-Mevlâ ve nime'n-Nasir.
Besmele ve istiğfar, dualar da bunun şümulüne eklenir.
Zikir, bâzan söylenmesi ve okunması vâcib veya mendub olan Kur'ân-ı Kerim tilâvetine, hadisleri okumaya, dînî ilimlerle meşgul olmaya ve nafile namaza devam etmek rriânâsmda kullanılır.
Diğer taraftan zikir bâzan dille olur. Dille edilen zikirin mânâsı düşünülürse daha çok sevab kazanılır. Şayet kişi diliyle söylediği zik-. rin mânâsını düşünmezse yine sevab kazanır.
Bir kimse diliyle zikrederken, kalbini de dünya meşgalelerinden uzak tutup kalben de zikir ile meşgul olursa ve ettiği zikrin mânâsını mülâhaza ederse, daha çok makbul ve üstün bir zikir ibâdetini ifâ etmiş saydır.

3790) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlere) :
•Ben size amellerinizin en hayırlısını, mâlikiniz (Allah) katında en çok beğenilen, (cennetteki) derecelerinizi en çok yükselten, altın ve gümüşü (Allah yoluna) vermekten size daha sevablı olan ve düşmanınıza rastlayıp da boyunlarını vurmanız I gazi olmanız) İle düşmanınızın sizin boyunlarınızı vurmasından (şehid edilmenizden) daha üstün faziletli işi haber vermiyeyim mi? (veya bilmiş olunuz ki size haber veririm) * buyurdu. Sah&bîler:
Bu amel nedir? Yâ Resûlallah dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Zikrullah (yâni Allah'ı anmak) tır,» buyurdu. Ve (Ziyâd bin Ebî Ziyâd'dan anılan senedle rivayet edildiğine göre) Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh), söyle demiştir 1
Hiç bir adam. kendisini Allah (Azze ve Celle)nin azabından, Allah*! anmak (ibâdetin) den daha çok kurtarıcı hiç bir amel (ibâdet) işlemedi."

3791) "... Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyaltâkü anhüntâ)'-dan rivayet edildiğine göre bu iki zât Peygamber (SallaUahii A ley ki ve Sellem)'in şöyle buyurduğuna şehâdet etmişlerdir :
«Bir mecliste oturup da orada Allah'ı anan her (müslüman) cemaatı melekler kuşatır, onları rahmet kaplar, üzerlerine sekînet (Allah'ın rızâsı, vakar ve sükûnet) peyderpey iner ve Allah, katındaki (melek) ler arasında onlardan (övgü ile) s öze d er.»"[128]

İzahı

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisini; Tirmizi, Hâkim, Ahmed, Mâlik, Beyhakî ve Tabarâni de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin sonunda bulunan M u â z bin Cebel (Radıyallâhü anh)'in sözü hadîsin senedine bağlıdır. Râ-visi Ziyâd bin Ebî Ziyâd' dır. Tuhfe yazarının beyânına göre bu durum M â 1 i k ' in rivayetinde belirtilmiştir. Buradaki rivayete göre M u â z (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği parça onun sözüdür, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğundan değildir. Fakat Ahmed, Beyhaki ve îbn-i Abdilberr bu parçayı merfû olarak, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan rivayet edilmiş şekilde nakletmişlerdir. Bu hadîs Allah'ı anmanın, kişinin kendi malını ve canını Allah uğrunda feda etmesinden daha çok sevab olduğuna delâlet eder.
Ebû Hûreyre (Radıyallâhü anh) ile Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen ikinci hadisi; Müslim, T i r -mizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Sekînet** sükûnet, vakar ve rahmet mânâlarına yorumlanmıştır.
Bu hadis, birkaç müslümanın bir araya gelerek Kur*ân-i Kerim, hadisler, fıkıh kitablan ve benzeri dini eserleri okumaları, dinî sohbetlerde bulunmaları veya yukarda bir kısmı anılan zikir ve teşbihlerde bulunmalarının meşru ve çok sevab olduğuna delâlet eder.

3792) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü afth)'dtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyie buyurmuştur:
«Allah (Azze ve Celle) buyuruyor ki -.
Kulum beni andığı ve dudakları benim zikrimle teprendiği zaman ben onunla beraberim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin Mus'ab el-Karkasani bulunur. Salih bin Muhammed bunun zayıf olduğunu söylemiştir. La-kin îbn-i Hibban bunu Eyyub bin Süveyd yoluyla' yine Evzal'den rivftyet etmiştir. O da zayıftır.

3793) "... Abdullah bin Büsr (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
(Bir gün) bir bedevi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e t İslâm şeriatleri (yâni nafile ibâdetler) cidden bana çok geldi (yâni zayıflığım nedeniyle hepsini yapamam). Onun için bana onlardan sarılıp yapışacağım bir şeyi bildir (tavsiye buyur), dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de ona) :
«Senin dilin devamlı surette Allah (Azze ve Celle)'nin zikri ile meşgul olsun,» buyurdu.[129]

İzahı

Zevâid nevinden olan 3792. hadîsi notta belirtildiği gibi î b n - i Hibban da rivayet etmiştir. Fakat onun senedinde bulunan Eyyûb bin Süveyd de müellifimizin senedindeki M u -hammed bin Mus'ab gibi zayıftır.
Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi, Ibn-i Hibbân, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadîste buyurulan «Ben kulumla beraberim» ifâdesinden maksad Allah'ın o kula yardımcı, destekleyici ve muvaffak kılıcı olmasıdır.
İkinci hadiste geçen 'Şerâyi" Şerîat'ın çoğuludur. Şeriat kelimesi Arap dilinde işlek yol, akar su yolu, develerin sulandığı akar su kanalı, kapı eşiği ve din mânâlarına gelir. Tıy bi : Burada kas-dedilen mânâ, Allah'ın kullan için koymuş olduğu farzlar ve sünnetlerdir, demiştir.
E 1 - K a r i: Burada kasdedilen mânâ nafile ibâdetlerdir. Çünkü bedevî'nin "İslâm şeriatleri bana çok oldu" yâni zayıflığım nedeniyle hepsini ifâ etmekten âcizim, sözü nafile ibâdetlerin kasdedildi-ğine delâlet eder, demiştir.
T ı y b i .- Bedevi'nin : Şerîatlerden benim sarılıp yapışacağım bir ibâdeti bana bildir, sözünden maksadı farz ibâdetlerden sonra devamlı yapacağı nafile ibâdetinin belirlenmesidir. Yoksa tavsiye edilecek ibâdeti yapmakla yetinip farz ibâdetleri bırakmak değildir, demiştir.[130]

54- "Lâ İlâha İllallah = Allah'tan Başka Lâyık Hiç Bir İlâh Yoktur" Zikrinin Fazileti Babı

3794) "... Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anhümâ)'-dan rivayet edildiğine göre :
Bu iki zât Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şu hadisi buyurduğuna şâhid olmuşlardır (yâni bizzat O'ndan işi t mislerdir) :
«Kul; "Lâ ilahe illâllahu vellahu ekber = Allah'tan başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur ve Allah herşeyden büyüktür» dediği zaman, Allah (Azze ve Celle) :

Kulum doğru söyledi. Benden başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur ve ben en uluyum, buyurur. Kul ;"Lâ ilahe illâllahu vahdehu = Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O yalnızdır, birdir dediği zaman AUah:
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur, ben yalnızım, birim, buyurur. Kul; "Lâ ilahe illâllahu lâ şerike lehu = Allah'tan başka ilâh yoktur, ortağı yoktur" dediği zaman Allah:
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur ve ortağım yo -tur, buyurur. Kul; "Lâ ilahe illâllahu Lehü'l-mülkü ve lehu'I-hamdu = Allah'tan başka ilâh yoktur. Mülk (hâkimiyet) O'nundur, hamd O'nundur" dediği zaman, Allah:
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur. Mülk (hâkimiyet) benimdir, hamd benimdir, buyurur. Kul; "Lâ ilahe illâllahu ve lâ havle ve lâ kuvvetei illâ billahi = Allah'tan başka ilâh yoktur ve günahlardan dönüş, ibâdete kuvvet ancak Allah'ın yardımıyladır" dediği zaman, Allah =
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yok, günahlardan dönüş ve ibâdete kuvvet ancak benim yardımımladır, buyurur.»
Râvi Ebû îshâk demiştir ki: Sonra (şeyhim) el-Ağarr, anlamadığım bir şey söyledi. Bunun üzerine ben Ebû Ca'fer'e ı O (yâni el-Ağarr) ne dedi? diye sordum. Ebû Cater dedi ki: (senin anlamadığın şey, hadîsin şu cümlesidir) :
«Bu zikirler kime ölüm döşeğinde nasip edilirse o kimseye ateş dokunmayacak (yâni cehennem ateşi onu yakmayacak) tır.»"

3795) "... Su'dâ el-Mürriyye (Radtyallâhü anhâydm; Şöyle demiştir:
Ömer (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra bir gün (kocam) Talha (bin Ubeydillah) (Radıyallâhü anh) 'a uğradı da (onu üzgün görünce) :
Niçin üzgünsün? Amcan oğlunun (Ebû Bekir es-Sıddik)'ın halîfe oluşu mu seni üzdü? dedi. Talha: Hayır. Lâkin Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den:
«Şüphesiz ben bir kelimeyi çok iyi bilirim ki herhangi bir kimse ölüm döşeğinde o kelimeyi söylediği takdirde, mutlaka o kelime o kimsenin sahifesine (yâni amel defterine) bir nur olur ve muhakkak o kimsenin cesedi ve ruhu ölüm döşeğinde o kelime sayesinde behemehal bir ravh (yâni rahmet, rızâ-ı Bari ve rahatlık) bulacaklardır,» buyruğunu kulağımla işittim de o kelimenin ne olduğunu O'na vefat edinceye kadar sormadım (üzüntüm bundandır), dedi. (Bunun üzerine) Ömer (Radıyallâhü anh) :
Ben o kelimeyi bilirim. O, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasına (yâni Ebû Tâlib'e ölüm döşeğinde) teklif ettiği (söylemesini istediği tevhîd) kelimesidir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), amcası (Ebû Tâlib) için tevhîd kelimesinden daha fazla kurtarıcı bir şey bilseydi o şeyi emredecekti, dedi.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde râvi Satıl üzerinde çok ihtilâf olmuştur. Şöyle ki: Müellifin senedinde olduğu gibi Şa*bl'den rivftyet olunmuştur. Başka bir rivayette «... Şati'den o da Ebû Talha"dan o da babanından» şeklinde bir sened söylenmiştir. Başka bir rivayette «... ŞattÏ'den o da Yahya'dan o da anası Su'dâ'dan o da Talha'dan» biçiminde bir sened söylenmiştir. Diğer bir rivayette «... Şa'bi'den o da Talha'dan mürsel olarak» şeklinde bir sened vardır.[131]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi, Tirmizi, N e s â i, Hâkim ve îbn-i Hibbân tarafından da rivayet olunmuştur. Mânâsı da açıktır.
Zevâid nevinden olan ikinci hadîsin izahı bölümünde încâhu*l-Hâce'de şu bilgi verilmiştir:
Bâzı sarihler demişler ki: Hadîsin; sözünden maksad, Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anh) 'in hilâfetidir. Talha (Radıyallâhü anh) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Teym bin Mürre' nin sülâlesindendirler. Şöyle ki: Talha bin Ubeydillah bin Osman bin Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin M u r r e' dir. Ebû Bekir de bin Osman bin Âmir bin Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin Mürre' dir.
Bu hadîste fazileti beyân buyurulan kelime tevhîd kelimesidir. Yâni "Lâ ilahe İllâllah"dır. Ömer (Radıyallâhü anh) bunu T a 1 -h â (Radıyallâhü anh)'a bildirmek üzere o kelimenin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası E b ü Tâli b'e ölüm döşeğinde iken teklif buyurduğu Tevhîd kelimesi olduğuna işaret etmiştir.
Buhâri' nin el-Müseyyeb bin Hazn (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste belirtildiği gibi E b ü T â -1 i b'de ölüm belirtileri görülünce; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona;
«Ey amcam "Lâ ilahe illallah" kelimesini söyle, ben Allah katında senin için bu kelime ile şehâdet - şefaat edeceğim» buyurdu ise de Ebû T â 1 i b' in başında bekleyen Ebû Cehil ve Abdullah bin Ebi Ümeyye:
Yâ E b â T â 1 i b, sen Abdulmuttalib'in milletinden yüz mü çevireceksin, demekle mâni oldular. Nihayet Ebû T â 1 i b Kelime-i Tevhid getirmedi ve son sözü : O (yâni ben) A b -dulmuttalib'in milleti üzerindedir, oldu.
Allah cümlemizin imânını korusun ve son nefeslerimizde Kelime-i Tevhid, sağlam imân ve ilâhi mağfiret ve hoşnutluk ihsan buyursun.
Su'dâ (R.A.)nın Hâl Tercemesi:
Su'dâ bint-i el-Hâris bin Avı el-Mürriyye (R.A.) sahâbi hanımlardandır. Râvisi oğlu Yahya bin Talha'dır. Ebû Dâvûd ve tbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir.

3796) "... Muâz bin Cebel (RadtyaUâkü u«//,)'den rivayet edildiğine «Üre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Hiç bir kimse yoktur ki Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim A İlah'm Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğuma şehâdet edip bunu kalben de tasdik ederek ölsün de, Allah ona mağfiret etmesin (bağışlamasın).-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsi Nesâi, Amelü'1-Yevm ve'l- yl'de birkaç yoldan rivayet etmiştir.

3797) "... Ürnmu Hâni' (Radtyallâhü atthâ)'âan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallatlahâ Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«"Lâ ilahe illallah" kelimesini hiç bir amel (faziletçe) geçmez ve bu kelime hiç bir günahı bırakmaz.»
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Zekeriyyâ bin Manzûr bulunur. Bu râvi zayıftır.

3798) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir günde yüz defa "Lâ ilahe illâllahu, vahdehu lâ şerike lehu, Iehü'l-mülkü ve lehü'I-hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir = Allah'tan başka ilâh yoktur, O yalnızdır (yâni tektir) ortağı yoktur, mülk (hâkimiyet) O'nundur ve hamd O'nundur, O, herşeye kadirdir" derse bu zikir o kimse için on köleyi azâdlamak sevabına denktir ve ona yüz hasene yazılır, yüz günah da ondan silinir. Bu zikir o kimse için akşama kadar şeytanın şerrinden güvence olur. Hiç kimse de onun ettiği bu zikirden daha faziletli bir zikir getiremez. Ancak bu zikri ondan fazla söyleyen kimse daha fazla fazilet kazanır.»"

3799) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim sabah namazından hemen sonra "Lâ ilahe illâllahu, vahdehu lâ şerike lehu, lehü'l-mülkü ve lehü'I-hamdu, bi yedihi'1-haym, ve hüve alâ külli şey'in kadir = Allah'tan başka ilah yoktur, O, yalnız (tek)dir ortağı yoktur, mülk O'nundur ve hamd O'nundur, hayır O'nun (kudret) eliyledir ve O, her şeye kadirdir" derse bu zikir (se-vab bakımından) İsmail (Aleyhisselâm)'in evlâdından olan bir köleyi azâdlamak gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun, senedinde Atiyye el-Avfl bulunur. Bu râvi zayıftır. Ondan rivayet eden zât da zayıftır.[132]

55- Allah'a Hamdedenlerin Fazileti Babı

3800) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden şu buyruğu işittim, demiştir :
«Zikrin (yâni Allah'ı anmanın) en faziletlisi "Lâ ilahe illallah = Allah'tan başka ilâh yoktur" kelimesidir ve duanın en faziletlisi "El-hamdu lillâh = Hamd Allah'adır" sözüdür (veya "El-hamdu lillah" sûresi, yâni Fatiha süresidir).»"[133]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmizi, Nesâi, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadiste «Lâ ilâha illallah» kelimesinin zikrin en faziletlisi olduğu bildiriliyor. Çünkü bu zikir, Tevhîd kelimesidir. Yâni Allah'ın varlığını, birliğini, kemâl sıfatlarım taşıdığım ve her türlü eksikliklerden pâk ve nezih olduğunu ifâde eden bir sözdür. Hiç bir şey Tevhid ile eş değerde değildir.

Küfür ile imân arasındaki fark bununladır. Kalbi Allah'tan başka şeylerle meşgul olmaktan en iyi şekilde ala-koyan, nefsi en iyi şekilde temizleyen, insanın içini en güzel surette arındıran ve şeytânı en çok uzaklaştıran bu mübarek Tevhîd kelimesidir.
Hadîsin ikinci cümlesinde de duânm en faziletlisinin «El-hamdu lillah» olduğu ifâde ediliyor. Sindi ve başkası: Bundan maksad Fatiha sûresi olabilir. Çünkü Fatiha sûresinin isimlerinden biri de "El-hamdü lillah" adıdır. Fatiha sûresinde duanın en güzeli bulunur. Hadîs, Fatiha süresindeki duaya işaret olabilir. Bu ifâdeden, duânm en faziletlisinin Allah'a hamdetmek olduğu kasdedilmiş olabilir. Çünkü bu ifâde, her ne kadar Allah'a hamdet-mekten ibaret ise de dolaylı olarak bir duayı içerir. Çünkü hamd, Allah'ın nimetlerine şükür etmeyi ifâde eder. Nimetlere şükretmek ise nimetlerin çoğalmasını dilemeyi de ifâde eder. Nitekim Allah Teâlâ;
y = «Eğer şükrederseniz muhakkak ben size nimetlerimi artırırım» buyurmuştur. Duâ da Allah'ı anarak O'ndan dilekte bulunmaktır. Hamd hem Allah'ı anmayı hem de nimetlerin çoğalması dileğini ifâde eder.

3801) "... Kudâme bin îbrâhîm el-Cümahî (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre :
Kendisi bir genç iken üstünde aspurla boyalı iki parçadan İbaret bir elbise bulunduğu halde Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Ra-dıyalâhü anhümâ) 'mn yanma gidip gelirdi. Kudâme demiştir ki: Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bir gün bize hadis rivayet ederek Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in onlara şu buyruğu buyurduğunu söyledi:
«Allah'ın kullarından biri: "Yâ Rabbi leke'l-hamdu kemâ yenbağı li celâli vechike ve li azîmi sültânike = Ey benim Rabbim, Senin zâtının celâlına ve senin hâkimiyetinin azametine layık biçimde sana hamd olsun" dedi. Bu hamd, kulun amelini yazmakla görevli iki meleği âciz bırakarak, nasıl yazacaklarını bilemediler. Bunun Üzeru» melekler göğe çıktılar ve: Ey Rabbımız, Senin kulun öyle bir söz (hamd) söyledi ki nasıl yazacağımızı bilemiyeceğiz, dediler. Allah (Azze ve Celle) kulunun söylediği sözü en iyi bilen olduğu halde t
Benîm kulum ne söyledi? diye sordu. Melekler i Ey Rabbimiz o kul: "Yâ Rabbi Leke'l-hamdu kemâ yenbağı li celali vechike ve azîmi sültânike" söyledi, dediler. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) o iki meleğe buyurdu ki:
Kulum bana kavuşup da ben onu söylediği söz (hamd) e karşılık mükâfatlandırıncaya kadar siz o sözü kulumun söylediği gibi yazınız, buyurdu.»"
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Kudâme bin İbrahim bulunur. Onu İbn-i Hibban, güvenilir zâtlar arasında yazmıştır. R4vİ Sadaka bin Beştr'i ne cerheden ne de güvenilir sayan kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

3802) "... Abdülcebbâr bin Vâli'in babası (Vâil bin Hucr) (Radtyallâhü ankümâyda.n; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (yâni O'nun arkasında) namaz kıldım. Bir adam fnamaz içinde "El-hamdü lillahi hamden kesiren tayyıben mübarek en fihi = Çok, güzel ve mübarek hamd AIIah*adir" dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince:
«Bunu söyleyen kimdir?- diye sordu. Adam:
Benim. Hayırdan başka bir şey kasdetmedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu i
«O hamd için muhakkak göğün kapıları açıldı ve Arşa yükselmesine hiçbir şey engel olmadı.»"

3803) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir: —Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sevdiği bir şey gördüğü zaman «El-hamdu lillahi'1-lezî bini'metihi tetimmü's-sâlihât = Hamd O Allah'adır ki yararlı şeyler ancak O'nun nîmetiyle tamamlanır" derdi- ve hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman «Elhamdü lillahi ala külli hâlin = Her durum üzerine hamd Allah'adır» derdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3804) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle derdi:
«El-hamdü lillahi ala külli halin. Rabbi Eûzu bike min hâli ehli'n-nâri = Her hal üzerine hamd Allah'adır. Rabbi m! Ben cehennem halkının hâlinden sana sığınının.*"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mûsâ, bin Ubeyde yar. Bu ravi zayıftır. Şeyhi Muhammed bin Sabit de meçhuldür.

3805) "... Enes (Radtyallâhü a»A/den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah herhangi bir kuluna bir nimet ikram edip de kul da "el-fıamdü lillah = Hamd Allah'adır" derse kulun verdiği (yâni ödediği hamd), aldığı (ni'meti)nden mutlaka efdal (üstün) olur.»"
Not: ZevâİD'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasen'dir. Şebtt» bin Bİsr hakkında ihtilaf olmuştur.[134]

İzahı

Yukarda tercemesini verdiğim hadîsler Zevâid nevindendir. Yalnız 3802. hadis N e s â i tarafından da rivayet olunmuştur. Hadîsler çeşitli ifâdelerle hamdetmenin üstün faziletini beyân eder. Hadîslerin anlamı açık olduğu için başkaca bir şey söylemeye gerek görmüyorum.[135]

56- Tesbîh (Yâni Sübhânallah Zikrinin) Fazîleti Babı

Teşbih: "Sübhânallah" demektir. Bâzan bu söze başka kelimeler eklenir ve Allah'ın yüceliği bu sözlerle dile getirilir. "Sübhânallah" sözünün özlü mânâsı şöyledir: Ben, Allah Teâlâ'nın; yüce zâtına lâyık olmayan her türlü noksanlıklardan ve vasıflardan pak ve nezih olduğuna inanarak dilimle itiraf ederim.

3806) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü û»AJ'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sübhânallahi ve bi hamdın, Sübhânallahi'l Azim = Ben, AUah'a hamdederek O'nun her türlü noksanlıklardan pak-nezih olduğuna İnanıp itiraf ederim, Azametli olan Allah'ı teşbih ederim; zikri, dile hafif (kolay), âhiretteki amel terazisinde ağır ve Rahman (olan Allah) a sevimli iki kelime (söz) dür.*"[136]

İzahı

Bu hadis; Buhâri, Müslim, Tirmizî, Nesâi, Ahmed ve Ibn-i Hibbân tarafından d» rivayet edilmiştir.
Hadiste anılan teşbih zikri iki bağımsız cümledir. Bu itibarla bunlara iki kelime denilmiş ise de, burada kelime bağımsız cümle mânâsında kullanılmıştır. Arap dilinde bazen bağımsız ve müstakil bir veya daha fazla cümleye kelime denilir. Kelime-i Şehâdet bunun bir misalidir. Bilindiği gibi Kelime-i Şehâdet iki müstakil cümleden ibarettir.
El-Hâfız bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: Hadiste tes-bîh zikri hafiflik ve ağırlık sıfatlan ile nitelendirilmiştir. Bundan maksad buna harcanın emeğin azlığım ve sevâbm çokluğunu ifâde etmektir. T ı y b i : demiş ki: Hafiflik, kolaylık mânâsında kullanılmıştır. Ağırlık ifâdesi ise hakîkî mânâsında kullanılmıştır. Çünkü âhirette ameller tartıhrken cisim şekline döndürülecektir, demiştir. Bâzıları demişler ki; âhirette amellerin defterleri tartılacaktır. El-Hâfız sözüne devamla: Sıhhatli olan görüş budur ki; âhirette amellerin kendileri tartılacaktır. Selef âlimlerinden birisine iyi amelin ağırlığı ve fena amelin hafifliği hikmeti sorulmuş ve şöyle cevab verilmiştir: Dünyâ hayatında iyi amelin tatlılığı gizlenmiş olup ağırlığı duyulur. Kötü amelin ise bunun tersine tatlı görülüp acılığı görülmemektedir. Şu halde; iyi amelin görünüşteki ağırlığı seni. onu terketmeye sevketmesin ve kötü amelin görünüşteki tatlılığı seni onu işlemeye sevketmesin.

3807) "... Ebû Hüreyre (RadtyeUâkü a»AJ'den rivayet edildiğine göre:
Bir defa kendisi bir fidan dikmekle meşgul iken Resulullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) oradan geçmiş ve ona:
-Yâ Ebâ Hüreyre! Dikdiğin nedir?» diye sormuş. (Ebû Hüreyre dem iş ki) Ben (de) :
Kendim için bir fidan dikiyorum, dedim. Resül-î Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin için daha hayırlı bir dikilecek fidanı göster miyeyim mi?, buyurmuş. Ebû Hüreyre (de) :
Göster Yâ Resûlallah, demiş. (Bunun üzerine) Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi vo Sellem) :

«Sübhânallahİ ve'1-hamdu lillahi ve la ilahe illallahü vellahu ek-ber = Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır» de. Böyle söylersen beher kelimeye karşılık cennette senin için bir ağaç dikilir,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvi Ebû Sinan'ın adı İsâ bin Sinan el-Haneö'dir. Bu zâtın güvenilirliği hususunda ihtilâf vardır.

3808) "... (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Cüveyriye (Radtyaîlâhü anhâ)'dm rivayet edildiğine göre Kendisi Allah'ın zikri ile meşgul iken Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kılmak İstediği zaman veya sabah namazını kıldıktan sonra ona uğramış. Sonra Resûlullah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem), güneş yükseldiği (veya râvi demiş ki gün yanlan dığı) zaman onun yanma dönmüş. Cüveyriye hâlâ o vaziyette (yân zikir ile meşgul) idi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyh; ve Sellem) (ona) :
«(And olsun ki:) Ben senin yanından kalktığım zamandan beri dört kelime (cümle) yi üç defa söyledim. Halbuki o kelimeler (se vab bakımından) senin (bu sürece) söylediğinden daha çok, daha ağır (veya daha fazla tartıya gelen) zikirdir: "Sübhânallahİ adede halkım. Sübhânallahİ rıdâ nefsihi. Sübhânallahİ zinete arşını. Süb hânallahi midâde kelimâtihi = Ben yaratıkları sayısınca Allah'ı tenzih ederim. Ben rızâsı olacak kadar Allah'ı tenzih ederim. Ben, Arşının ağırlığınca Allah'ı teşbih ederim. Ben kelimelerinin sayısı kadar Allah'ı tenzih ederim.*"[137]
İzahı

Cüveyriye (Radıyallâhü anhâ) fnm hadisini; Müslim,, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadis bu tesbijı ve zikrin faziletinin aklımızın düşünemiyeceği üstün fazileti taşıdığına delâlet eder.

3809) "... Numân bin Beşîr (Radtyaîlâhü anhy&tn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Söylediğiniz "Sübhânallah, lâ ilahe illallah ve el-hamdulillah" sözleri, şüphesiz Allah'ın yüceliğini ifâde eden zikirlerinizdendir. Bunlar (yâni bu üç zikir çeşidi), Arş'm çevresinde dönüp dolaşırlar, bal arısı sürüsünün uğultusu gibi bir uğultusu olur, sahibini (yâni bu zikri edeni) andırırlar. Sizden birisi kendisini (Arş'ın çevresinde) andıracak bir kimsenin olmasını (veya devamlı olmasını) sevmez mi?»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup ravileri güvenilir zatlardır. Hâvi Avn'm kardeşinin adı Ubeydullah bin Utbe'dir.[138]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen "Teşbih" Sübhanallah demektir.
Tehül ı Lâ ilahe illallah, demektir. Tahmid de, elhamdü HUah, demektir. Devî ise, bal ansının uğultusu demektir.
Hadis, bu üç zikir çeşitinin üstün faziletini ifâde eder. Ayrıca bu zikirlerin şekillenerek yüce Arş'm etrafında dönüp dolaşacaklarına ve bu güzel fikri ifâ eden mü'mini sitayişle hatırlatarak, bal arısının uğultusu gibi bir uğultu yayacaklarına delâlet eder. Bu uğultu, kanımca, o mü'mini övgü ile anmaları uğultusudur.

3810) "... Ümmü Hâni (Radtyallâhü anhâyâtuı; Şöyle demiştir: Ben, HesûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına giderek:
Yâ Resûlallah, bana (yapabileceğim nafile) bir amel göster (tavsiye buyur). Çünkü ben gerçekten yaşlandım, güç bakımından zayıfladım ve şişmanladım, dedim. Bunun üzerine O, şöyle buyurdu t
* (Günde) yüz defa 'AHahü ekber" de, yüz defa "Elhamdü lillah" de ve yüz defa "Sübhânallah" de. (Bu zikir sevab bakımından) Allah yolunda (savaş için) gemlenmiş, eğer vurulmuş yüz attan, (kurban edilen) yüz deveden ve (azâdlanan) yüz köleden hayırlıdır.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Zekeriyya İsimli r&vi zayıftır.

3811) "... Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Dört cümle vardır ki (zikir olarak) sözlerin en fariletltaidir. Bu dört cümleden hangisinden başlasan zarar etmez t "SÛbbanallatıl ve'l-hamdü lillahi ve lâ ilahe illallahü vellahü ekber = Allah'ı teşbih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır.»"

3812) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâkm a«*)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Settallah* Aleyhi ve Sellem) förb buyurdu, demiştir :
«Kim (günde) yüz defa "Sübhânallahi ve bi hamdihi = Allah'ı teşbih ve Ona hamdederim" derse o kimsenin (kul hakkı dışında kalan) günahları deniz köpüğü kadar çok olsa bile mağfiret olunur.»"

3813) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir: Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki: «Sen "Sübhânallah'i vel-hamdü lillah'i ve lâ ilahe illallah'u vel-lah'u ekber = Ben Allah'ı teşbih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır" zikrine devam et Çünkü ağaç yapraklarını düşürdüğü gibi bunlar (da küçük) günahları düşürür (giderir).»"
Not: ZevâİÎd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ömer bin Eâşid bulunur. Bu râvi hakkında Buhârî: Onun îbn-i Kesîr'den olan rivayeti muztarib ne-vindendir, dürüst değildir, demiştir. İbn-i Hibbân da : O, hadis uydurur, yermekten başka bîr maksadla ondan söz etmek helâl değildir, demiştir.[139]

İzahı

Yukardaki hadislerden Zevâid nevinden olanlar altlarındaki notlardan anlaşılır. 3811. hadîs, N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadiste üstün fazileti beyân buyurulan dört zikirden hangisi Önce ve hangisi sonra okunursa bir sakınca olmaz. Bu durum hadiste belirtilmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m 3812. hadisi ise; Bu-hâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. Buhâri ve Müslim'in rivayetinde; jpl J = «Bir günde» kaydı mevcuttur. Ben de bu noktayı parantez
içi ifâde ile belirttim. Yâni hadiste anılan zikri bir günde yüz defa tekrarlayan bir kimsenin kul hakkı dışında kalan günahları bağışlanır. Âlimler bu ve benzeri hadîslerde bağışlanacağı belirtilen günahları bu şekilde sınırlandırmışlardır.
Son hadîsteki hatâlar da küçük günahlar ile yorumlanmıştır.[140]

57- İstiğfar (Günahların Bağışlanmasını Allah'tan Dilemek) Babı

3814) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in -Rabb'i-ğfir Iî ve tüb aleyye, inneke ente't-Tevvâbü'r-Râhîm = Ey Rabbim! Bana mağfiret eyle ve tevbemi kabul buyur, çünkü Tevvâb (yâni tevbeleri çokça kabul eden), sensin; Rahim (yâni mü'minlere merhamet eden), sensin» istiğfarını bir oturumda yüz defa tekrarladığını sayı ile tesbit ederdik."

3815) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

3816) ... Ebû Musa (Radıyallâhü anh)>dtn rivayet edildiğine güre; Re-sûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur :
«Ben günde muhakkak yetmiş defa Allah'tan mağfiret taleb ederek O'ndan tevbemin kabulünü dilerim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Nesâi bu hadisi; «Amelü'1-Yevm ve'l-Leyls'de İbrahim bin Yakûb'dan, o da Ebû Naîm'den. o da Muğire'den bu senedle rivayet etmiştir.[141]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Tirmi-zi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anhî'ın ve Ebû Mûsâ (Radıyal-lâhü anh) 'xn hadîsleri ise Zevâid nevindendir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in masum yâni günahsız olduğu, ne küçük ne de büyük hiç bir günah işlemediği malumdur. Bu itibarla O'nun istiğfar ve tevbe etmesi ve buna dâir duayı günde defalarca tekrarlaması hikmeti çeşitli şekillerde anlatılmıştır :

Sindi: Bana öyle geliyor ki O, Allah Teâlâ'nın;
Teâlânın; = «Ve O'nA İstiğfar et. Şüphesiz O, tevbeleri çokça kabul edendir»[142] âyetinin gereğini yapmak ve yüce Rabbimizin;-Şüphesiz Allah, dâima tevbe edenleri sever»[143] âyetinin hükmüne sarılarak istiğfar ve tevbeyi tekrarlardı. Diğer taraftan istiğfar ve tevbe bir ibâdettir. O, bu ibâdeti ifâ etmekten geri kalmak istememiş, demiştir.
Sindi daha sonra S ü y û t î' nin Zeynü'1-Arab' dan şu nakilde bulunduğunu söyler : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfar ve tevbe duasını defalarca okuması bir günah işlemesinden dolayı değildir. Çünkü O, bütün günahlardan masumdur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yüce Allah'ın sânına lâyıkı veçhiyle kulluk edemediği kanaatında olduğu için istiğfar ve tevbe duasını sık sık tekrarlardı.
Câmiü's-Sağîr şerhinde beyân edildiğine göre el-Münâvi: Bâzı hadislerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in günde yüz defa, diğer bâzı rivayetlerde yetmiş defa istiğfar ettiği bildirilmektedir. Bu rivayetlerden maksad O'nun çokça istiğfar ve tevbe duasını oku maşıdır, maksad rivayetlerde anılan sayı ile tahdîd değildir. Bu itibarla rivayetler arasında ihtilâf söz konusu değildir, demiştir.
Bâzı ilim adamları da : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfan, ümmetinin günahlarının bağışlanması içindir, demişlerdir.
El-Hâfız da: O'nun istiğfar ve tevbe etmesi, yemek, içmek, uyumak, istirahat etmek, eşleriyle meşgul olmak, halkın ihtiyaçlarıyla ilgilenmek, düşmanlarla savaşmak gibi işlerle geçirdiği zamanlar için olabilir. Çünkü bu meselelerle meşgul olduğu zaman; zikir, niyaz ve murakabe gibi özel ibâdetlerden bir parça ve kısmen ayrılması, O'nun yüce makamı bakımından ve O'nun bakış açısından istiğfar etmesine vesile olurdu. Aslmda yukarda anılan işlerle meşgul olmak da bir ibâdettir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfar etmesi: ümmetine istiğfar yolunu göstermesi ve bir ibâdet nevini te'sis etmesi için olabilir, demiştir.

3817) "... Huzeyfe (Radtyallâhü anh)}den; Şöyle demiştir:
Benim dilimde aile ferdi erime karşı bir acılık, ölçüsüzlük vardı. Fakat başkalarına karşı yoktu. Sonra bir gün bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'e anlattım. Bunun üzerine buyurdular ki :
«İstiğfar etmek bakımından senin durumun ne merkezde? (8u hatânın bağışlanması için) günde yetmiş defa istiğfar edersin.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü'l-Muğîre el-Beceli bulunur. Onun Huzeyfe (R.A.)'den rivayeti muztarib'tir. Zehebi, el-Kâşif'te böyle demiştir.

3818) "... Abdullah bin Büsr (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/cm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cennet, her nevî mutluluk o kimseye lâyıktır ki amel defterinde çok istiğfar bulur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3819) "... Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim istiğfar etmeye devam ederse, Allah o kimse için her kederden bir kurtuluş ve her sıkıntıdan bir çıkış yolu ihsan eder ve onu ummadığı yerden (helâl, güzel nzık île) nzıklandırır.»"

3820) "... Âişe (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dua ederdi:
-Allahım, beni o kimselerden eyle ki ihlâsla güzel amel işledikleri zaman (bunun mükâfatıyla) müjdelenir ve hatâ işledikleri zaman istiğfar ederler.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ali bin Zeyd bulunur. Bu, zayıf bir r&vidir.[144]

İzahı

Yukardaki hadisler Zevâid nevindendir. Yalnız 3819. hadis; E b û Dâvûd, Nesâi, îbn-i Hibbân ve Beyhaki tarafından da rivayet olunmuştur.
3818. hadis B e y h a k î tarafından ve son hadis îbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
3817. hadîste geçen "Zereb" ölçüsüz ve kırıcı veya acı söz söylemektir.
3818. hadiste geçen "Tûbâ" cennet, cennetteki bir ağaç anlamlarına geldiği gibi mutluluk ve saadet mânâsına da gelir. Burada her üç mânâya da yorumlanabilir. Tabii mutluluktan maksad âhiret mutluluğudur.
Son hadisteki İhsan: Sırf Allah rızâsı için güzel amel işlemektir. Burada bu mânâ kasdedilmiştir. îhsân kelimesinin başka mânâları da vardır.
Son hadîs, ümmet için bir irşâd ve talimattır. Yâni müslüman-Iar böyle duâ etmeli ve istiğfar etmeyi elden bırakmamalıdır. Çünkü istiğfar günahları giderici olup ilâhî mağfirete vesile olur. Bu hadisteki duâ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Zât-i Nebevileri için değildir. Çünkü Allah Teâlâ O'na cennetin en yüksek makamını lütuf etmiş ve O'nu her nevî günahtan korumuştur.[145]

58- Amel (Yânî Farz, Vâcib ve Sünnet Olan Her Türlü İbâdet ve Hayır İşlemen) İn Fazîleti Babı

3821) "... Ebû Zerr(-i Gıfârî) (Radtyaliâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah Tebâreke ve Teâlâ buyurur ki: Kim güzel (ibâdet, hayır) işlerse o kimseye işlediğinin on misli (sevab) vardır ve (dilediğimin sevabım daha da) arttırırım. Kim kötülük işlerse bir kötülüğün cezası o kötülüğün mislidir veya bağışlarım. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira yaklaşırım ve kim bana bir zira yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım. Kim bana bir şeyi ortak etmeksizin hemen hemen yer dolusu hatâ ile huzuruma gelirse ben onu o kadar mağfiretle karşılarım.»"

3822) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ö«A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah Sübhânehû buyurur ki: Ben (mü'min) kulumun benim hakkımdaki zannı (kanaati) yanındayım ve kulum beni andığı zaman muhakkak onunla beraberim. Artık kulum beni gizli anarsa ben de onu gizli anarım. Eğer o beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemaattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira yaklaşırım. O yürüyerek bana gelirse ben ona koşarak varın m.»"

3823) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Âdem oğlunun İşlediği her (hayırlı) amel onun için (sevab bakımından) kat kat arttırılır: Her hasene (ibâdet, hayır) on mislinden yedi yüz misline kadar (sevab yönünden) arttırılır. Allah Sübhânehu buyurdu ki: Fakat oruç (sevabı) böyle değildir (yâni sevabı çok daha fazladır). Çünkü oruç şüphesiz benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm.»[146]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Müslim tarafmdan da rivayet edilmiştir. İkinci hadis; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâl tarafından da rivayet edilmiştir. Son hadis ise 1638 numarada geçti.
Birinci hadîs Müslim'in rivayetinde; iu-*- Aji ^ Jj «Allah buyurur ki: Kim bir hasene İşlerse» diye başlar.
Bu hadisin baş kısmında mü'min bir kimsenin işlediği ibâdet ve hayırlı işlerin sevabının en az on kat arttırıldığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kullarının sevabını daha da arttırdığı ve mü'min bir kimsenin işlediği kötülüğün cezasının ancak o kötülük kadar olduğu veya Allah tarafmdan bağışlandığı belirtilmektedir. Hadisin bundan sonraki bölümünde:
Kulun Allah'a bir karış, bir zira ve bir kulaç kadar yaklaşması ve kulun yürüyerek Allah'a gitmesi ifâdeleri bulunur. Bu ifâdelerden maksad, mecazi mânâlardır. Keza Allah'ın kuluna bir zira, bir kulaç yaklaşması ve koşarak kuluna gitmesi ifâdeleri de mecazi mânâlarda kullanılmıştır.
N e v e v i bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Bu hadis, Sıfât-ı İlâhiyye'ye âit hadislerdendir. Bunun zahiri mânâsının kasdedilmesi muhal ve imkânsızdır. Kasdedilen mânâ şöyledir : Kim ibâdet ve hayır işlemekle bana yaklaşırsa ben de rahmet, desteklemek, yardımcı olmak ve başarılı kılmakla ona yaklaşırım. Kulum ibâdet ve hayratım arttırırsa ben de bu ikramımı arttırırım. Şayet kulum ibâdet ve tâatıma hız verirse ben de bol rahmetimi ona yağdırmakla yaptığının fazlasını veririm ve maksadına ulaşması için fazla yorulmasını şart koşmam. Yâni kul Allah'a kulluk görevini ifâ etmek hususunda gösterdiği gayret derecesine göre ilâhi lûtfa kavuşur.

Hadisin son kısmında da Allah'ın mü'min kuluna olan hesapsız lütuf ve mağfireti belirtilir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım t
Şibr t Karış demektir. Zira ise parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısma denilir. Bir de uzunluk ölçüsü olan arşın manâsına da gelir.
Bâ1 da bir kulaç demektir. Nevevi der ki: Bâ, iki kolun ve kollar arasında kalan beden kısmının uzunluğu kadar bir uzunluk demektir .
Meşiy: Yürümektir. Hervele ise hızlı yürümektir.
Kırab ve Kurâb: Bir boşluğun dolusuna yakın mikdan demektir. Yer küresinin Kırab'ı veya Kurâb'i; onun dolusuna yakın mikdan demektir.
Hadîsin son kısmında bir mü'minin günahları yer küresini dolduracak mikdara yalan bir meblâğda olsa bile, Allah Teâlâ'nın o kuluna o kadar mağfiret lütfedeceği müjdelenir. Tabii bu müjde Allah'ın irâde ve dilemesine bağlıdır. Bir mü'min buna güvenerek hatâ işlemeye cür'et etmemelidir. Çünkü Allah Teâlâ Nisa sûresının 116. âyetinde; ,
«Allah kendisine ortak koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar» buyurmaktadır. Bu itibarla hadîsin son bölümünü bu şekilde yorumlamak gerekir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin izahına gelince :
Bu hadiste geçen Allah'ın «Ben (mü'min) kulumun benim hakkımdaki zanni (kanaati) yanındayım» buyruğu iki şekilde yorumlanmıştır:
Birincisi: Yâni mü'min kulum, benim onu bağışlıyacağımı umarak cezalandırmama daha az ihtimal verirse, umduğu gibi muamele ederim. Şayet cezalandırmam ihtimalini daha kuvvetli görürse yine umduğu gibi muamele ederim, yâni bu kere cezalandırırım. Şu halde mü'min bir kimse ilâhî mağfirete kavuşma ihtimâline ağırlık vermeli ve cezalandırma ihtimâline ağırlık vermemelidir.
fi Hâiız, Buharı' nin şerhinde bu hadisi izah ederken bu yorum hakkında: Bu yorum şekli, mü'minin ölüm döşeğine girdiği zamana mahsustur. Muhakkik âlimler böyle demişlerdir. Başka zamanlara gelince bu hususta bir kaç görüş vardır. Bâzılarına göre mü'min korku ile ümit içinde olmalıdır ve cezalandırılma ihtimâli ile bağışlanma ihtimâlini dengede tutmalı, eşit bilmelidir. Bir kısım âlimlere göre cezalandırılma ihtimâline ağırlık vermelidir. Bir başka görüşe göre bağışlanma ihtimâline ağırlık vermelidir, der.
İkincisi: Buyruktan maksad şudur: Mü'min kul işlediği günahtan dolayı mağfiret dilediği zaman, bağışlanma, tevbe ettiği zaman tevbesinin kabul edilmesi ve duâ ettiği zaman duasının geçerliliği ihtimâline ağırlık vermelidir. Kul böyle ümit beslerse Allah da onun günahını bağışlar, tevbesini ve duasını kabul buyurur.
Hadisin «Kulum beni andığı zaman muhakkak onunla beraberim» buyruğundan maksad şudur: Kulum beni andığı zaman benim rahmetim, hidâyetim, yardımım ve tevfîkim onunla beraberdir.
Hadîsin «Kulum beni gizli anarsa ben de onu gizli anarım» buyruğundan maksad şudur: Kulum beni gizli olarak takdis ve tenzih ederse, ben de gizli olarak onu bağışlayıp sevablandırırım, melekler bile bundan haberdar olmazlar.
El-Hâf ız'ıı beyânına göre İbn-i Ebi Cemre: Bu zikirden maksad yalnız dil ile veya yalnız kalb ile ya da hem dil hem de kalb ile yapılan zikir olabilir, bunların hepsi muhtemeldir. Bundan maksat ilâhi emirlere itaat ve yasaklardan sakınmak da olabilir, demiştir. ;
Hadisin «Kulum beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemaattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım- buyruğundan maksad şudur: Kulum açıktan beni anar, zikrederse ben de onu yüce melekler topluluğunun haberdar olacağı bir sevab ile mükâfatlandırırım.
N e v e v i bu fıkranın izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisin bu bölümü, meleklerin peygamberlerden üstün olduğunu iddia eden Mutezile mezhebi mensubları ile onların görüşüne katılanlar için bir delil olarak gösterilir. Bizim arkadaşlarımızın ve başka âlimlerin görüşlerine göre ise peygamberler meleklerden üstündür. (Ehl~i Sünnet mezhebinin cumhurunun malum görüşü de böyledir. Bu hadîsin Mutezile için delil sayılamayacağı şöyle izah edilir: Cemâat hâlinde zikredenler arasında genellikle bir peygamber bulunmaz. Bu itibarla yüce Allah, bu kullan melekler cemaatında andığı zaman melekler cemâati o insanlar cemaatından üstün olmuş olur. Durum bu olunca meleklerin peygamberlerden üstünlüğü hükmü çıkmaz.
El-Hâf iz şu cevâbı da beyân eder: Melekler cemâatinin üstünlüğü şu sebebîedir, denilebilir: Yüce Allah melekler topluluğuna O'nu anan kuluna verdiği sevabı ilân buyurur. Bu itibarla melekler topluluğunda kulu anan yüce Allah'tır. Elbette yüce Allah'ın, kulunu andığı topluluk başka topluluktan üstün olur.
Hadisin bundan sonraki bölümü Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsindeki bölüme benzediği için bununla ilgili izah orada verilmiştir, artık burada tekrarlamaya gerek yoktur.
Hadisin «Kulum beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemaattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım» buyruğundan mak-sad şudur: Kulum açıktan beni anar, zikrederse ben de onu yüce melekler topluluğunun haberdar olacağı bir sevab ile mükâfatlandırırım.
N e v e v i bu fıkranın izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisin bu bölümü, meleklerin peygamberlerden üstün olduğunu iddia eden Mutezile mezhebi mensubları ile onların görüşüne katılanlar için bir delil olarak gösterilir. Bizim arkadaşlarımızın ve başka âlimlerin görüşlerine göre ise peygamberler meleklerden üstündür. (Ehl-i Sünnet mezhebinin cumhurunun malum görüşü de böyledir. Bu hadisin Mutezile için delil sayılamayacağı şöyle izah edilir: Cemâat hâlinde zikredenler arasında genellikle bir peygamber bulunmaz. Bu itibarla yüce Allah, bu kulları melekler cemaatında andığı zaman melekler cemâati o insanlar cemaatından üstün olmuş olur. Durum bu olunca meleklerin peygamberlerden üstünlüğü hükmü çıkmaz.
E 1 - H â f ı z şu cevâbı da beyân eder: Melekler cemaatının üstünlüğü şu sebebledir, denilebilir -. Yüce Allah melekler topluluğuna O'nu anan kuluna verdiği sevabı ilân buyurur. Bu itibarla melekler topluluğunda kulu anan yüce Allah'tır. Elbette yüce Allah'ın, kulunu andığı topluluk başka topluluktan üstün olur.
Hadisin bundan sonraki bölümü E b û Zerr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindeki bölüme benzediği için bununla ilgili izah orada verilmiştir, artık burada tekrarlamaya gerek yoktur.[147]

59- "Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İllâ Billahi" Zikri Hakkında Gelen Hadîsler Babı

3824) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben "Lahavle ve lâ kuvvete illâ bJIah'f' derken Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellera) benim sesimi işitti ve (bana) :
«Yâ Abdullah bin Kays! Sana cennet hazinelerinden bir kelime (cümle) yi göstermiyeyim (bildirmiyeyim) mi?- buyurdu. Ben (de) : Bildir, Yâ Resûlullah dedim. O buyurdu ki: «Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi* de.»"

3825) «... Ebû Zerr(-i Gıfârî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana: -Ben sana cennet hazînelerinden bir hazîne göstermiyeyim (bil-miyeyim) mi?» buyurdu. Ben (de) .
Bildir, Yâ Resûlallah dedim. O:
«(Dediğim hazine) "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bilIahT'dir- buyurdu."
fOt\ ftevâid'de Ş^e denilmiştir: Ebû Zerr (R-A.)'ın hadisinin senedi sa olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3826) "... Hâzim bin Harmele (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e uğradım. Bunun üzerine bana buyurdu ki:
«Yâ Hâzim "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi" zikrini çok söyle. Çünkü bu cümle şüphesiz cennetin hazinelerindendir.»"
Not: Bunun senedi hakkında söylenen söz vardır: Şöyle ki, Ebû Zeyneb'ln adı verilmemiştir. Ben ne onu yeren ne de güvenilir olduğunu söyleyen kimseyi görmedim. Râvilerden Halid bin Said ise îbn-i Ebî Meryem et-TeymÎ'dir. tbn-İ Hlb-bân onu güvenilir zatlar arasında anmıştır. Râvi Muhammed bin Mattın rivayetini Buharl kendi Sahih'ine almıştır. Râvi Yâkûb bin Humeyd hakkında ihtilaf vardır. Sonra Mussanıf Hâzim bin Harmele (R.A.)'ın bundan başka h^mni rt vâyet etmemiştir. Bu zâtm hiçbir hadisi kalan Kütüb-i Sitte'de yoktur.[148]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Diğer iki hadis Zevâid nevindendir. Bunlardan Ebû Zerr (Ra-dıyallâhü anh) 'ıı hadîsi İbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslerde «Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah'i» zikrinin cennetin hazinelerinden olduğu bildiriliyor. Bundan maksad, bu zikri söyleyen mü'min'in bu sayede cennetin bir hazinesini kazanmasıdır. En-Nihâye'de, yâni bu zikir, sahibi için bir azıktır, denilmiştir.
N e v e v i de: Âlimler şöyle demişlerdir: Bu zikrin cennetin hazinelerinden biri sayılması sebebi şudur: Bu cümle, Allah'a tam teslim olmayı,

O'na dayanmayı ve boyun eğmeyi ifâde eder. Keza O'ndan başka yaratıcı olmadığını, hiç bir kuvvetin O'nun dilediğine engel olamayacağını ve kulun elinde hiç bir şeyin hâkimiyetinin söz-konusu olmadığım beyân eder.
Lügat âlimleri demişler ki; Havi: Hareket, davranış ve çâre demektir. Şu halde cümlenin mânâsı şöyle olur: Hiç bir hareket, davranış ve kuvvet Allah'ın dilemesi olmaksızın olamaz, her şey O'nun dilemesiyledir.
Bir kavle göre mânâ şöyledir: Her nevî şerrin defi ve her çeşit hayrın kazanılması ancak Allah'ın yardımıyla olur.
Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: Günahlardan dönüş ancak O'nun korunmasıyla olur, O'na itaat da ancak O'nun yardımıyla mümkündür. Bu son yorum şekli îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunmuştur, der.
Hâzim bin Harmele (Radıyallâhü anh) G ı f â r kabilesinden olup sahâbîdir. Onun îbn-i Mâceh tarafından rivayet edilen bir tek hadisi vardır. Râvisi de azâdlı kölesi E b ü Z e y n e b' tir.[149]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/445.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/445-447.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/447-448.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/448-449.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/449-452.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/452.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/453.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/453-454.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/454-455.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/456-457.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/458-459.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/460-461.
[13] Kât. 18
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/461-463.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/463-465.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/465-467.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/467-468.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/468-470.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/470-471.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/471.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/472.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/472-474.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/474-475.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/476-477.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/477-478.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/478-479.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/479-480.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/480-481.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/482.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/483.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/483-484.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/484-485.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/485.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/486.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/487-488.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/488.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/488-489.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/489-490.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/490-491.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/491.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/491-492.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/492-493.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/493-494.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/494-495.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/495-496.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/496-499.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/499-500.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/501.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/501-503.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/503-504.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/504.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/504-505.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/505-507.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/507-509.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/509.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/510.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/510.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/510-511.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/511-512.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/512-514.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/515-516.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/516.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/516-517.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/517-518.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/518.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/518-520.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/520.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/521.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/521-522.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/522.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/522-523.

[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/523.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/523-524.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/524-525.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/525-526.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/526-527.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/527.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/527-528.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/528-530.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/530-532.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/532-534.
[82] Hulâsa, 93 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/534.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/535.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/536.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/536-537.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/537-539.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/539-540.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/540.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/541-542.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/542-543.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/544.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/545.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/545-546.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/546-548.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/548.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/549-550.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/550-551.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/551.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/552-553.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/553-554.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/554-555.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/555.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/555-557.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/557.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/558.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/558.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/559.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/560.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/560-561.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/561.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/561-562.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/562.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/562-563.
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/563-564.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/564.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/564-565.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/565-566.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/566-567.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/567-568.
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/568.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/568-570.
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/570-572.
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/572-573.
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/573-575.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/575-577.
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/577-580.
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/580-581.
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/582-584.
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/584-585.
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/585-586.
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/586-589.
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/589-593.
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/593.
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/593-597.
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/597-598.
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/598.
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/598-601.
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/601-602.
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/602-604.
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/604-605.
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/605-606.
[142] Nasr sûresinin son ayeti
[143] Bakara, 322. ayet
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/606-609.
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/610.
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/610-912.
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/612-615.
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/615-617.
[149] Hulasa, 97 ünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/617-618.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YASAKLANANLAR

Zulmün Haram Olması

42) Ebû Zer (r.a.)'dan rivayetle, Nebî (s.a.s.)'in Allah-u Azze ve Celle'den yaptığı rivayete göre şöyle buyurdu:
"Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım ve sizlere de haram kıldım. Dolayısıyla, asla zulmetmeyin. Ey kullarım! Hepiniz delalet üzeresiniz, hidayet verdiğim hariç. Dolayısıyla Benden hidayeti isteyin Ben de vereyim.
Ey kullarım! Hepiniz açsınız, doyurduğum hariç. Dolayısıyla Benden doyurulmak isteyin Ben de doyurayım.
Ey kullarım! Hepiniz çıplaksınız, giydirdiğim hariç, dolayısıyla Benden giydirilmek isteyin, giydireyim.
Ey kullarım! Hepiniz gece-gündüz günah işleyip duruyorsunuz ve Ben de bütün günahları bağışlayanım. Dolayısıyla Benden istiğfar isteyin Ben de bağışlayayım.
Ey kullarım! Bana zarar verecek herhangi bir zarar veremezsiniz. Aynı şekilde fayda verecek bir iyilik de yapamazsınız.
Ey kullarım! Eğer sizin baştan sona hepiniz insanlarınız, cinleriniz, en takvalı kulun hâli üzere olmuş olsanız, bu Benim mülkümden bir şeyi artırmaz. Ey Kullarım! Eğer sizin baştan sona hepiniz insanlarınız, cinleriniz, en kötü kalpli kulun hâli üzere olmuş olsanız, bu Benim mülkümden bir şeyi eksiltmez.
Ey kullarım! Eğer sizin baştan sona hepiniz insanlarınız, cinleriniz bir hâl üzere olup, Benden bir şeyi isteseler, Ben de hepinizin istediğini versem, bunun Benim mülkümden eksilteceği, bir iğnenin denize sokulup çıkarılması durumunda alacağı sudan fazla değildir.
Ey kullarım! Bunlar ancak sizin amelleriniz olup, sizin (hesabınıza) sayıyorum sonra da size karşılığını vereceğim. Dolayısıyla her kim bir hayır görürse Allah'a hamd etsin. Kim de bundan başkasını görürse ancak kendi nefsini kınasın."[1]
Hadiste geçen: *"Denize sokulup çıkarılması kadar iğnenin alacağı sudan fazla değildir"* sözü hakkında alimler şöyle derler: "Buradaki açıklama, anlatmaya, ifade edip fehm ettirmeye yönelik bir açıklamadır. Yani asıl olarak sudan hiçbir şeyin azalmayacağı manasındadır. Başka bir hadiste buyurulduğu gibi: *"Allah'ın eli cömerttir. Vermek ondan bir şeyi eksiltmez."* Çünkü Allah-u Azze ve Celle katında olana eksiklik gelmez. Eksiklik ancak sınırlı ve geçici olana gelir. Yüce Allah'ın vermesi onun ihsan ve rahmetindendir. Nitekim bu ikisi Allah'ın ezeli iki sıfatı olup, bunlara asla eksiklik gelmez.
İğnenin denizden aldığı ile misal verilmesi, bu misal ile verilende eksilme olayının hissedilmeyecek derecede olması dolayısıyladır. Hedef ise, görülen ile mukayese etmek meselenin zihinlerde anlaşılmasını sağlamaktır. Nitekim deniz, gözle görülen şeylerin en büyük ve geniş olanlarından birisidir. İğne ise en küçük olanlarındandır. Aynı şekilde iğnenin madeni, denize daldırılınca suyu tutmaz." Allah (c.c.) en iyisini bilendir.

***

[1] Müslim (2577).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YEMİNLER[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ??????????? ?

-191 **? ??????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ??????????? ???? ?????????? ?????????? ?**

"Hz. Peygamber (s.a.v), (iddia sahibi iki şahit bulamazsa) yeminin, bir şahitle (yeterli olacağına) hükmetmiştir"[2]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Câbir
3. İmâre b. Hazm
4. Bilâl ibnu'l-Hâris
5. Zeyd b. Sâbit
6. Ebu Saîd el-Hudrî
7. Abdullah ibn Ömer

Toplam, 7 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

8. Abdullah ibn Abbâs
9. Abdullah ibn Amr
10. Hz. Ali
11. Sa'd b. Ubâde
12. Sürreka
13. Zübeyb b. Sa'lebe
14. Muğîre
15. Ca'fer b. Muhammed, babasından (mürsel olarak)

Bu hadis, meşhur bir çok yollardan gelmiştir. Yine bu hadis, çeşitli sahih rivayetlerden de gelmiştir.

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200) **"Tahkîk"**de bu hadisi rivayet eden kimseleri tek tek saymıştır. Bunların sayısı, 20 sahabeyi geçmiştir. Hadisin geliş yollarının en sıhhatli olanı; Abdullah ibn Abbâs hadisi, sonra da Ebu Hureyre hadisidir.

Bezzâr (ö. 292/904)'da der ki: "Bu konudaki hadisler, hasen'dir. Bu hadislerin en sıhhatli olanı, Abdullah ibn Abbâs hadisidir."

Devamla da der ki: "İbn Abdilberr, bu hadisin senedinde geçen hiçbir kimseyi eleştirmemiştir. Marifet sahibi kimseler arasında bu hadisin sıhhatli oluşu hususunda bir görüş ayrılığı yoktur."

Bununla birlikte İbn Hacer (ö. 852/1447)'de **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**de bu koynu ele alıp incelemiştir. Daha geniş bilgi için bu kitaba bakabilirsiniz.

İbn Arafe'de **"Muhtasar"**da aynen şöyle der: "Mezhep, Hukûkî Mallarda, bir şahitle yapılan yeminin, iki şahit hükmünde olduğu şeklindedir.

(İmam Mâlik) **"Muvatta'"**da dedi ki: **? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ?** **"Resulullah (s.a.v), yeminin, bir şahitle (yeterli olacağına) hükmetmiştir."**

İbn Abdilberr dedi ki: 'Bu, mürsel bir hadistir. Güvenilir bir hadis topluluğu, Câbir'den gelen hadisi merfu' olarak nakletmiştir.'

Müslim'de belli bir senedle rivayet ettiğine göre; **? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ????????? ?** **"Resulullah (s.a.v), yeminin, bir şahitle (yeterli olacağına) hükmetmiştir."**[3]

Daha sonra İbn Arafe der ki: "Müslim'in rivayet ettiği Abdullah ibn Abbâs hadisini, Buhârî rivayet etmemiştir. Fakat Buhârî ile Müslim, çeşitli yollardan gelen Ebu Hureyre, Zeyd b. Sâbit, Abdullah ibn Amr hadislerini rivayet etmişlerdir."

Celâleddin el-Mahallî ise **"Cem'u'l-Cevâmi"**ye yaptığı şerhte, bu hadisin; sadece ahad haber olduğunu ve hadisin, tevatür derecesine ulaşmadığı hakkında söylemiş olduğu sözü, açık ve nettir.

Yine Aliyyu'l-Kârî (ö. 1014/1605)'nin **"Şerhu'l-Mişkât"**da, bu hadisin, zanni bir delil olduğu, kesin delil olan Kur'an'a ters düşmediği ile ilgili sözü; hadisin, ahad haber olduğunu ifade etmektedir. Daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

* * *

-192 **? ????????????? ????? ??????????? ??????????? ????? ???? ???????? ?**

"Delil getirme, iddia sahibine aittir. Yemin ise, iddiayı inkar eden kimseye aittir"[4]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer
2. Amr b. Şuayb, babasında, o da atasından
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Ebu Hureyre
5. Berre bint. Ebi Tüczâ el-Abderiyye

Yine bu hadis, Buhârî ile Müslim'in **"Sahîh"**lerinde şu yoldan gelmiştir:

6. Abdullah ibn Mes'ud[5]

Yine bu hadis, Buhârî ile Müslim'in **"Sahîh"**lerinde şu yoldan da gelmiştir:

7. Eş'as ibn Kays[6]

Bu hadis, şu şekilde gelmiştir:

? ?????? ?????????? ??????: ???. ???????: ????????????? ???????? ?

"'Senin bir delilin var mıdır?' (diye sordu. Ben de:) 'Hayır' dedim.
Bunun üzerine Yahudi'ye dönüp ona: 'Yemin et' buyurdu."

Müslim ise **"Sahîh"**inde bu hadisi şu yoldan rivayet şu yoldan rivayet etmiştir:

8. Vâil b. Hucr el-Hadramî[7]

Bu hadis de, şu şekilde gelmiştir:

?? ????? ?????????? ??????: ???. ?????: ?????? ????????? ?

"'Senin bir delilin var mıdır?' (diye sordu. Ben de:) 'Hayır' dedim.
Bunun üzerine (bana): 'Yemin etmen gerekmektedir' buyurdu."

Abdullah ibn Abbâs hadisi,[8] Buhârî ile Müslim'in **"Sahîh"**lerinde şu şekilde geçmektedir:

? ???? ??????? ???????? ???????????? ????????? ????? ??????? ??????? ????????????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ?

"İnsanlara (sırf) davaları sebebiyle (hiç delil olmadan istedikleri) verilse, bir takım insanlarda, (diğer) insanların kanlarını ve mallarını (istemeyi) iddia ederdi. Fakat yemin, davalıya aittir"

İsmâîl (ö. 371/982)'de **"Sahîh"**in de bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir:

? ???????? ???????????? ????? ?????????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ?

"Fakat delil getirme, (iddiayı) talep edene aittir. Yemin de davalıya aittir."

Sa'd et-Taftazânî (ö. 792/1389) **"Şerhu'n-Nesefi"**de der ki: "Peygamberin verdiği haber ile sabit olan ilim, kesinlik ve değişmezlik yönünden zaruri şekilde sabit olan bilgilere benzer. (Zaruri şekilde) sabit olan bilgi de, **mütevatir**dir… Bu tür bilgi, Resulullah (s.a.v)'in; **"delil getirme, iddia sahibine aittir. Yemin ise, iddiayı inkar edene aittir"** sözünde geçmektedir. Resulullah (s.a.v)'in verdiği bu haber, tevatür ile ilgili bir bilgidir. Bu bilgi ise, zaruridir."

Hayâlî (ö. 862/1457) **"Şerhu'l-Akâidi'n-Nesefi"**ye yazdığı haşiyede (konu ile ilgili olarak) aynen şöyle der:

"(Sa'd'ın, bu hadisin **mütevatir** olduğu ile ilgili) bu sözü, mücerret bir faraziyedir. (Çünkü Sa'd, sadece konuyu) örneklendirmek için (bu hadisi getirmiştir.) Bu nedenle de bu hadis, ancak meşhur (hadis) olup **mütevatir** (hadis) değildir."

(Derim ki:) Bu hadis, mana bakımından **mütevatir**dir. Nitekim bu husus, anlattıklarımızdan da anlaşılmaktadır. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

*** * ***

-193 **? ????? ???????? ????? ??????? ?????????? ????????? ??????? ??????? ????????? ???? ????????? ??????? ??????? ???? ?????? ?**

"Bir şeye yemin edip de peşinden yeminin aksini yapmayı daha hayırlı görürsen, derhal kefaret ver ve yemin ettiği husustan daha hayırlı olanı yap"[9]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"** da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdurrahman b. Semure
2. Adiy b. Hâtim
3. Abdullah ibn Amr
4. Uzeyne
5. Muâviye ibnu'l-Hakem
6. Ümmü Seleme
7. Ebu'd-Derdâ'
8. İmrân b. Husayn

Toplam, 8 kişi.

(Derim ki:) İbn Mende (ö. 470/1077)**"Tezkire"**de anlattığına göre; bu hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den Abdullah ibn Amr (ve ayrıca şunlar) rivayet etmiştir:

9. Ebu Musa, Ebu'd-Derdâ'
10. Ebu Hureyre
11. Enes, Adiy b. Hâtim
12. Hz. Aişe
13. Abdullah ibn Mes'ud
14. Abdullah ibn Abbâs
15. Abdullah ibn Ömer
16. Ebu Saîd, İmrân b. Husayn, Abdurrahman b. Semure

Tirmizî (ö. 279/892), bu Abdurrahman b. Semure hadisini rivayet etmiştir. Ayrıca bu konuda söz konusu ettiği 8 kişiden de uygunluk bakımından rivayetler geldiğini belirtmiştir. 5 kişinin rivayetini ise göz ardı etmiştir.

Irâkî (ö. 805/1402), Abdullah ibn Mes'ud hadisi ile Abdullah ibn Ömer hadisi hariç bunların rivayet ettikleri hadisler de düzeltme yapmıştır. Ayrıca bunlara, Muâviye ibnu'l-Hakem hadisini de ilave etmiştir.

17. Avf b. Mâlik el-Cuşamî[10]

Bazı alimler der ki: "Uzeyne b. Seleme el-Abdî'den (daha başka) rivayet gelmiştir."

Bağavî (ö. 516/1122) der ki: "Uzeyne'nin, bu hadisden başka rivayet ettiği (başka) bir hadisini bilmiyorum."

Tirmizî (ö. 279/892)'de der ki: "Buhârî'ye, Uzeyne hadisinin durumunu sordum. O da: 'Bu hadis, Uzeyne'nin mürselidir. Çünkü Uzeyne, Hz. Peygamber (s.a.v)'e ulaşmamıştır' dedi."

Müslim (ö. 261/875)' de der ki: "Uzeyne, tabiun'dandır."

Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

18. Hasen (el-Basrî)

19. İbn Sîrîn (mürsel olarak)

* * *

-194 **? ???? ?????? ????? ??????? ?????? ?????????? ????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?**

"Kim Müslüman bir kimsenin malını koparmak için -yemininde günahkar olduğu halde (yalan yere)- güzel bir şekilde yemin ederse, (Kıyamet günü) Allah'ın gazabına uğrayarak Allah'a kavuşur"[11]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Eş'as b. Kays
2. Abdullah ibn Mes'ud
3. Ma'kil b. Yesâr
4. Vâil b. Hucr
5. İmrân b. Husayn
6. Ebu Musa el-Eş'arî
7. Adiy b. Umeyre el-Kindî
8. Urs b. Umeyre
9. Ebu Ümâme el-Hârisî
10. Câbir b. Âtik
11. Hâris ibnu'l-Bersâ' el-Leysî ve daha bir çokları

Bağavî (ö. 516/1122) der ki: "Hâris ibnu'l-Bersâ', sadece iki hadis rivayet etmiştir. Birisi bu hadis, diğeri ise **? ?? ???? ??? ? "(Bugünden sonra Kıyamete kadar) Mekke'ye karşı savaş açılmayacaktır"** hadisidir."

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

---

[1] "Yemin" kelimesi, sözlükte; sağ el, kuvvet anlamına gelmektedir. Türkçe karşılığı, "and"dır. Yemin kelimesini, and anlamında kullanılması; yeminleşme sırasında iki tarafın birbirlerinin ellerinden tutuşma adetlerinden ileri gelmiştir.

Terim olarak ise; "Allah'ın isim veya sıfatını zikrederek haberin takviyesi" anlamına gelmektedir. Yani bir şeyi yapmak veya yapmamak hususunda belirtilen azme yada iddiaya kuvvet vermek, muhatabı ikna etmek kastıyla yüce Allah'a kasem yapmak suretiyle yapılan bir akittir. Çoğulu, Eymân'dır.

Beşeri ilişkilerde akitlerin bir parçası, bir kısım davalarda iddianın sübut veya nefyi için delil olarak şahidin ifade ve yeminine başvurulduğu için İslam dini, yemin bahsine özel bir önem vermiştir.

[2] "Dava" kelimesi, sözlükte; dua, talep, niyaz, temenni, nida ve rağbet gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise; bir kimsenin, hakimin huzurunda, bir hakkı başkasından talep etmesine denilir.

Hakkı ihlal edilen fert; bir dava dilekçesiyle hakime başvuru yaparak hakkının tespit edilmesi ve geri verilmesini talep edebilir. Dava dilekçesinde; dava edilen şeyin kıymet ve niteliği belirtilir, eğer gayrı menkul ise hudutları belirtilir ve davalının ikametiyle açık adresi yer alır. Hakim, şekil yönünden eksik olanı işleme koymaz, düzeltilmesini ister.

Naklettiğimiz hadis; dava sahibinin, davasını ispatlaması için iki şahit bulmazsa, tek şahit bulursa, bir şahit yerine de yeminin yeterli olacağı görüşünü destekler mahiyettedir.

Üç imam ve cumhur, bir şahitle davacının yemininin "mal ile ilgili davalarda" yeterli olacağına hükmetmiştir. Fakat Ebu Hanife, bir şahit ve yeminle hiçbir surette hüküm verilemeyeceğini, her halükarda iki şahidin şart olduğunu belirtmiştir.

Yalnız "mal ile ilgisi olmayan davalarda", yemin ve şahidin kabul edilmeyeceğinde hepsi ittifak halindedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Akdiye 3 (1712); Ebu Dâvud, Akdiye 21 (3608, 3610); Tirmizî, Ahkam 13 (1343, 1344, 1345); İbn Mâce, Talak (2028), Ahklam 31 (2368, 2369, 2370); Müsned: 1/323, 3/305; Taberânî, el-Evsat, es-Sağir, el-Kebir; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/144

[3] Müslim, Akdiye 3 (1712)

[4] Adaletin tam olarak tecelli edebilmesi için; dava edilen hakkın ispat edilebilmesi şarttır. Çünkü hakim, tarafların getireceği ve ortaya koyacağı delilleri esas alarak bir hükme varmak mecburiyetindedir. Davacı, haklı olsa bile, varlığını ispat edemediği müddetçe, hakkını elde edemez.

İslam Hukuku'nda ispat etme mecburiyeti, dava açan kimsenin üzerindedir. Davalı inkar ederse, yemin teklif edilir. Hakkı kesin olarak ortaya koyacak her delil, hakimin vereceği hükme dayanak teşkil eder.

Bu konuda gelen hadisler için ayrıca b.k.z: Buhârî, Rehin 6, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 3; Müslim, Akdiye 1 (1711); Ebu Dâvud, Akdiye 23 (3619); Tirmizî, , Ahkam 12 (1341, 1342); Nesâî, Kaza 36; İbn Mâce, Ahkam 7 (2321); Müsned: 2/70;

[5] Buhârî, Ahkam 30; Müslim, İman 221

[6] Buhârî, Husumât 4; Müslim, İman 220 (138); Tirmizî, Büyu 42 (1269); Ebu Dâvud, Akdiye 25 (3621); İbn Mâce, Ahkam 7 (2322)

[7] Müslim, İman 223 (139); Tirmizî, Akdiye 12 (1340); Ebu Dâvud, Eymân 1 (3245); Müsned: 4/317

[8] Buhârî, Tefsiru sure-i Âl-i İmran 3; Müslim, Akdiye 1 (1711)

[9] Yemin, 3 kısma ayrılmaktadır:

1. Yemin-i Lağv: Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannıyla yalan yere yapılan yemindir.

2. Yemin-i Gamus: Yalan yere kasten yapılan yemindir.

1. Yemin-i Mün'akide: Mümkün veya gelecek ile ilgili bir şey hakkında yapılan yemindir.

Örnek: "Vallahi, yarın borcumu vereceğim" veya "Vallahi, filan kişiyle konuşmayacağım" denilmesi gibi. Bir kimse, bu tür bir yemin edipde o yemininden dönmenin daha hayrlı olduğunu görürse, yemininden dönmesi müstehab olur. Yalnız yemininden döndüğü için kefaret vermesi gerekmektedir. Yeminin kefaretiise şudur:

a. Gücü yetiyorsa, bir köle yada cariye azat etmek.

b. Sabah-akşam on fakiri doyurmak

c. On fakire orta halde birer parça elbise giydirmek

d. Bu üç şeyden birine gücü yetmeyen kimse, aralıksız olarak 3 gün oruç tutması gerekmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Eymân 1, 10; Müslim, Eymân 7 (1649), 12 (1650), 15 (1651), 19 (1652); Ebu Dâvud, Eymân 17 (3276), Harac (3277); Tirmizî, Eymân 4, 6 (1530); Nesâî, Eymân 15, 16; Muvatta, Eymân 11; Müsned: 2/211; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Heysemî, Keşfu'l-Estâr, 2/120; Abdurrezzâk, Musannef, 8/194

[10] Bu, Ebu'l-Ahves'in babasıdır. (Asıl adı, Uzeyne b. Seleme el-Abdî olup tabiun'dandır. Nitekim Buhârî ve Müslim, onun, tabiun'dan olduğunu söylemişlerdir.)

[11] Yemin-i Gamus: Kişinin yalan kastederek yalan yere Allah adına yemin etmeye denir.

Üzerine yemin edilen şeyin, içinde bulunulan zamandan önce işlenmiş bir fiil olması şart değildir. Ama bazen öyle de olabilir. Örneğin, bir kimsenin, bir başka kimseyi dövdüğü halde "Vallahi, onu dövmedim" diyerek ettiği yemin, Gamus yeminidir.

Gamus yemini, Allah adına yemin etmekten başka durumlarda düşünülemez. Çünkü bu yeminin, keffareti yoktur. Yemin eden kişi, günahkar olduğu için tevbe etmesi gerekir. Zira burada hem Allah'ın adı hiçe sayılmakla ve hem de bir kimsenin malı haksız yere gasbedilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle de yemin sahibi, Allah'ın gazabıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bundan kurtulmak için ilk önce tevbe etmeli, sonra da kimin malını gasbettiyse o malı geri sahibibne vermelidir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Müsâkât 4, Eymân 14, 17; Müslim, İman 218-219, 220 (138), Eymân 7 (1649); Ebu Dâvud, Eymân 1 (3243), 2 (3246), 17 (3276); Tirmizî, İman 220 (138), Büyu 42 (1269); Nesâî, Kaza 29, Eymân 15; İbn Mâce, Ahkam 7 (2322), 8 (2323), 11; Muvatta, Akdiye 11; Hâkim, Müstedrek, 4/294, 4/441; Müsned: 4/441; Taberânî, el-Kebir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sahîh li-Ğayrihi-Sahih la li Zatihi:

Sıhhat şartlarından bazıları eksik olmakla birlikte dıştan gelen bir destekle derecesi yükselen ve "sahih" addedilen hadîstir. Kusurlu hadîse destek olan ikinci rivâyete âzıd (destekçi) denir. Meselâ Muhammed İbnu Amr İbni Alkame Ebu Seleme'den o da Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in *"Ümmetime meşakkat vereceğimi bilmesem her namaz vaktinde misvâk kullanmalarını emrederdim"*[1] buyurduklarını rivayet ediyor. Bu hadîsi rivayet edenlerden Muhammed İbnu Amr adâlet yönü mükemmel olmakla birlikte zabt; yönüyle zayıftır. (Bu kişide hafiza kusuru vardır (su-i hıfz). Bazı cârihler bu sebeple onu zayıf addetmişlerdir. dolayısıyla yukarıdaki hadîs bu senedle zayıf kabûl edilmiştir. Ancak aynı hadîs Muhammed İbnu Amr'ın yer almadığı başka senedle de gelmiştir. Bu ikinci rivâyet, birinci rivayetin hâsıl ettiği şüpheyi izâle etmekte böylece birinci rivayet'e olan güven artmakta ve derecesi yükselmektedir. Bir başka ifadeyle, hadîs zayıfken sahîh li gayrihi olmuştur. Rivâyetin derecesini yükselten bu ikinci hadîse âzıd denir. [2]

---

[1] Buhari, Cum'a: 8; Temenni: 9; Savm: 27; Müslim, Tahare: 42; Ebu Davud, Tahare: 25; Tirmizi, Tahare: 18; Nesai, Tahare: 6; İbn Mace, Tahare: 7; Darimi, Salat: 168; Muvatta, Tahare: 114-115.
[2] A. Naim, Tecrid Tercemesi: 1/201; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sahîh li-Ğayrihi-Sahih la li Zatihi:

Sıhhat şartlarından bazıları eksik olmakla birlikte dıştan gelen bir destekle derecesi yükselen ve "sahih" addedilen hadîstir. Kusurlu hadîse destek olan ikinci rivâyete âzıd (destekçi) denir. Meselâ Muhammed İbnu Amr İbni Alkame Ebu Seleme'den o da Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in *"Ümmetime meşakkat vereceğimi bilmesem her namaz vaktinde misvâk kullanmalarını emrederdim"*[1] buyurduklarını rivayet ediyor. Bu hadîsi rivayet edenlerden Muhammed İbnu Amr adâlet yönü mükemmel olmakla birlikte zabt; yönüyle zayıftır. (Bu kişide hafiza kusuru vardır (su-i hıfz). Bazı cârihler bu sebeple onu zayıf addetmişlerdir. dolayısıyla yukarıdaki hadîs bu senedle zayıf kabûl edilmiştir. Ancak aynı hadîs Muhammed İbnu Amr'ın yer almadığı başka senedle de gelmiştir. Bu ikinci rivâyet, birinci rivayetin hâsıl ettiği şüpheyi izâle etmekte böylece birinci rivayet'e olan güven artmakta ve derecesi yükselmektedir. Bir başka ifadeyle, hadîs zayıfken sahîh li gayrihi olmuştur. Rivâyetin derecesini yükselten bu ikinci hadîse âzıd denir. [2]

---

[1] Buhari, Cum'a: 8; Temenni: 9; Savm: 27; Müslim, Tahare: 42; Ebu Davud, Tahare: 25; Tirmizi, Tahare: 18; Nesai, Tahare: 6; İbn Mace, Tahare: 7; Darimi, Salat: 168; Muvatta, Tahare: 114-115.
[2] A. Naim, Tecrid Tercemesi: 1/201; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

208) Tahiyyetü'l–Mescid Namazı (Câmiye Girince Tahiyyetü'l–Mescid Namazı Kılmak, Tahiyyetü'l–Mescid Veya Farz Yahut Sünnet Kılmadan Oturmamak)

Bu iki bölümdeki üç hadisten, bir mescide girildiğinde iki rekat namaz kılmadan oturulmaması gerektiğini, bu namazı kılmayan kimseye Rasulullah'ın 2 rekat kıl diye emrettiğini ve her abdest alıştan sonra mümkünse iki rekat namaz kılmanın cennetteki derecemizi artıracağını öğreneceğiz. [1]

1146. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz mescide girdiğinde, iki rek`at namaz kılmadan oturmasın."[2]

Birgün Peygamber *aleyhisselâm* mescidde iken yanına gittim. Bana:
"İki rek`at namaz kıl" buyurdu.[3]

* Hadis kitaplarımızda pek çok hadisler Tahiyyetül Mescid namazının kılınması gerektiğini bize haber vermektedir. Nevevi, burada ikisini bize aktarmış oldu. Tahiyyetül Mescid mescidi selamlama veya mescidde oturma ve mescidden istifade etme hakkı demektir. Alimlerimizin büyük çoğunluğu da bu namazın her vakit mescide girildiğinde kılınabileceğini, mekruh vakitler bile olsa kılınması gerektiğini belirtmişlerdir. Unutarak oturan kimse kalkıp tekrar bu iki rekatı kılabilir. [4]

1147. Cabir (r.a)'den şöyle rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v) mescidde iken yanına girmiştim, bana: *"İki rekat namaz kıl"* buyurmuştu.[5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 338.
[2] Buhârî, Salât 60, Teheccüd 28; Müslim, Müsâfirîn 69, 70. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 118; Nesâî, Mesâcid 37; İbni Mâce İkâmet 57.
[3] Buhârî, Salât 59, İstikrâz 7; Müslim, Müsâfirîn 72, 73.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 338.
[5] Buhari, Salat 59, Müslim, Müsafirin 69.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sahih-i Buhârî:

Bu kitaba müellifi "el-Camiu's-Sahih" adını vermiştir. Bunu, altıyüzbin hadis arasından derlediği hadislerden meydana getirmiştir. Bu eseri tehzib ve güzelleştirmekte, hadislerin sıhhatini araştırmakta çokça emek harcamıştır. Öyle ki gusledip, iki rekat namaz kılıp hadisi kitabına koyup koymamak noktasında istihare yapmadıkça hiçbir hadisi kitabına almamıştır. Kitabına senedini kaydederek, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den senedi sahih olmadık bir hadis koymamıştır. Bu şekildeki sahih hadislerin senedlerinin muttasıl, ravilerinde adalet ve zapt sıfatlarının bulunmasına dikkat etmiştir.
Bu eserinin telifini onaltı yılda tamamlayabilmiş, daha sonra onu İmam Ahmed'e, Yahya b. Maîn'e, Ali İbni'l-Medînî'ye ve başkalarına takdim etmiş, onlar da eseri güzel bulduklarını belirterek eserinin sıhhati noktasında şahitlikte bulunmuşlardır.
Her dönemde ilim adamları onu kabul ile karşılamışlardır. Hafız Zehebî: Buhârî yüce Allah'ın kitabından sonra İslam kitaplarının en yücesi ve en değerlisidir, der.
Tekrarlarıyla birlikte 7397 hadis vardır. Mükerrer hadislerinin sayısı ise 2602'dir. Hafiz İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bunu böylece tesbit etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Hadisin Hükmü:

Hadisçiler ve hadisçi sayılan fukaha ve usulcüler, Sahih Hadisin hüccet ve gereğince amel etmenin vacib olduğu görüşündedirler. Sahih hadisin ravisinin tek bir kişi olması ya da tevatür derecesine varamayan iki-üç kişi olması arasında bir fark yoktur.
Alimler Sahih Hadis ile itikadi konuların sabit olması ve bu konuda Sahih Hadisin muktezasınca amel edilmesi hakkında farklı görüşler ileri sürmektedirler. Çoğunluk, inanç konularının ancak, Kur'an ve Mütevatir Hadis'ten ibaret olan kesin delil ile sabit olacağı görüşündedirler. İbn Hazm ve bazı bilginler de Sahih Hadisin kesin ilim ifade ettiğini ve inanç konularında da hükmüyle amel etmenin gerekeceğini söylerler.[1] Ancak sika da olsa, hiçbir ravinin hataya düşmekten korunmuş (ma'sum) olmadığı hatırdan çıkarılmamalıdır.[2]
Sahih hadisle amel etmek, zorunlu olan bir husustur. Alimlerin ittifakına göre, şartlarını taşıyan Sahih bir hadis, işitende bilgi ve kat'i kanaat meydana getirir ve kişinin, hadisin gereği ile amel etmesini zorunlu kılar. İsterse bu tür bir sahih, mütevatir değil ahad hadis olsun. Haber-i vahidlerin de bilgi ifade ettiklerini savunan alimler bulunmaktadır. Burada mühim olan, bilgi ifadesi değil, sahih haberin amelde esas olmasıdır.[3]

---

[1] Bk. Itr, Menhec: 244-245.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 125.
[3] İbn Hazm, El-İhkam fi Usulil Ahkam, Beyrut 1983, 1/119; Serahsi, Usul, İstanbul (t.y), 1/112; Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi, İstanbul 1983, s. 112; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/318-319.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİ SEKİZİNCİ HADİS

TAKVA TAAT VE BİAT

Ebu Necih İrbad bin Sariye (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v.) bize bir vaaz verdi, kalpler titredi, gözler yaşardı, dedik ki:
"Ya Rasulullah sanki veda edenin öğüdü gibi oldu, bize tavsiyede bulun." Buyurdu ki:
"Size Allah'tan korkmayı, başınıza köle de geçse kulak verip itaat etmenizi tavsiye ediyorum, muhakkak ki sizden yaşayan biri çok ihtilaf görecek, size benim ve benden sonra hidayet ehli olan raşid halifelerin sünnetine yapışmak düşer, azı dişlerinizle ısırınız (sıkı yapışınız), işlerin sonradan çıkalarından sakının, muhakkak ki her bidat dalalettir." Bunu Ebu Davud ve Tirmizi rivayet etti ve dedi ki: Hadis hasen sahihtir.1 Bu hadisi imam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace Sevr bin yezid rivayetinden tahric etti, o da Halid bin Madan'dan, o da Abdurrahman bin Amr es-Sülemi (r.a.)'den rivayet etti, Ahmed ve Ebu Davud rivayetlerinde şu fazlalığı yaptılar: "Hucr bin Hucr el-Kilai, her ikisi de İrbad bin Sariye (r.a.)'den rivayet etti, Tirmizi dedi ki: Hasen, sahihtir, Hafiz ebu Nuaym dedi ki: ?amlıların hadisinden güzel, sahih bir hadistir, dedi ki: İnkarları cihetinden Buhari ve Müslim, onu terk etmedi, Hakim o ikisinin terk ediş sebebi olarak, o ikisinin Halid bin Madan'dan Sevr bin Yezid'den başkasının rivayet etmediğini vehmedtiler, (S:35) yine ondan Buhayr bin Sad, Muhammed bin İbrahim et-Teymi ve o ikisinden başkası da rivayet etti. Derim ki: İş onun zannettiği gibi değildir, hadis de o ikisinin şartı üzere değildir, çünkü o ikisi ne Abdurrahman bin Sülemi, ne de Hucr el-Kilai'den hibir şey tahric etmedi, o ikisi ilim ve rivayetle meşhur olanlardan değillerdir, yine onda Halid bin Madam üzerine ihtilaf edildi, ondan daha önce geçtiği gibi rivayet edildi. Yine ondan o da Ebu Bilal, o da İrbad yoluyla rivayet edildi. İmam Ahmed bu şekli Damre bin Ebi Habib'den tahric etti, o da Abdurrahman bin Amr es-Sülemi, o da İrbad, onun yoluyla imam Ahmed ve ibni Mace tahric etti onun hadisinde şu ziyadeyi yaptı: "Sizi beyazlık üzerine terk ettim, gecesi gündüzü gibidir, benden sonra ondan ancak helak olan sapar" hadisin sonunda şu ziyadeyi yaptı: "Mümin burnunu kaldırmış deve gibidir, ne zaman kayıt altına alınsa kayıt altına girer."
Hafizlardan bazısı hadisin sonundaki bu ziyadeye itiraz ettiler ve dediler ki: O müdrectir (ravi tarafından sokulmuştur), hadisten değildir. Ahmed bin Salih el-Mısri dedi ki:Hakim tahric etti ve deve gibidir, ne zaman kayıt altına alınca kayıt altına girer." Yine ibni Mace Abdullah bin A'la bin Zebr rivayetinden tahric etti, dedi ki: Bana Yahya bin Muta rivayet etti İrbad'ı işittim... ve zikretti, zahirde isnadı güzel, raviler güvenilir, meşhurdurlar, burada işittiğini açıkça belirtmiştir, Buhari tarihinde bu rivayete dayanarak İrbad'dan işittiğini zikretmiştir, ancak ?am ehlinin hafizları buna itiraz ettiler ve dediler ki: Yahya bin Ebi'l Muta2 İrbad'dan işitmemiştir, onunla karşılaşmamıştır, bu rivayet yanlıştır.14
Ebu Züra ed-Dimeşki bunu zikredenlerdendir, onu Dühaym'den hikaye etti, onlar kendi şeyhlerini başkalarından daha iyi bilirler, Buhari rahimehullah tarihinde ?am ehli hakkında evham ediyor İrbad'dan başka vecihler de rivayet edildi. (S:36) Büreyde (r.a.)'dan rivayet edildi, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti, ancak Büreyde'nin isnadı sabit değildir, Allah en iyisini bilir. İrbad (r.a.)'ın: "Resulullah (s.a.v.) bize vaaz etti", imam Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi rivayetinde de: "Beliğ bir şekilde" sözü, onların rivayetlerinde bu sabah namazından sonraydı, Resulullah (s.a.v.) çoğu zaman cumalar, bayramlar gibi düzenlenmiş hutbelerden başka ashabına vaaz veriyordu, bu şekilde ona Allah emretmişti, Allah Teala buyurdu ki: (Kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle) (Nisa: 4/63) ve buyurdu ki: (Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et) (Nahl: 16/125), fakat öğüde devam etmiyordu, onların münasip vakitlerini gözetliyordu, sahihayn de Ebu Vail'in şöyle dediği rivayet edildi: Abdullah bin her perşembe günü bize hatırlatmada (nasihatta) bulunuyordu, bir adam dedi ki:
"Ey Ebu Abdurrahman biz senin sözünü seviyor ve iştah duyuyoruz, bize hergün konuşmanı arzuladık" dedi ki:
"Size bıkkınlık verme korkusundan başka birşey size hergün konuşmakta beni engellemedi, bize bıkkınlık gelmesinden hoşlanmadığı için Resululah (s.a.v.) vaaz için bizim münasip vakitlerimizi gözetliyordu.5

14(1) Sahihtir, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace, Darimi, Beyhaki, Tahavai, Mervezi, Beğavi, Hakim ve Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(2) Yahya bin Ebi'l Muta'ın tercemesi hafiz Mizzi'nin tehzibül Kelmal'indedir.
(5) Buhari, Müslim, Ahmed ve Tirmizi tahric etti, sahihtir.
Öğütte belağat güzeldir, çünkü kalplerin kabulüne ve kalpleri celbetmeye daha elverişlidir. Belağat: Kastedilen manaları dinleyenlerin kalplerine en güzel, en fasih, dinleyenlere en tatlı ve kalplerde daha iyi yerleşen lafızlarla yaparak, ulaştırmaktır. Peygamber (s.a.v.) hutbeyi kısa, beliğ ve veciz yapıyordu. Sahihi Müslim'de Cabir bin Semure (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Ben Peygamber (s.a.v.)'le namaz kılıyordum, onun namazı da hutbesi de orta halliydi." Bunu Ebu Davud'da tahric etti, onun lafzı şöyledir: "Resulullah (s.a.v.) cuma hutbesini uzatmıyordu, ancak az kelimeden ibaretir." Müslim Ebu Vail'den şöyle dediğini tahric etti: Ammar bize hitap etti veciz ve beliği etti, inince dedik ki:
"Ey Ebu Yekzan sen beliğ ve veciz konuştun, şayet nefeslenseydin (biraz daha uzun konuşsaydın)." Bunun üzerine dedi ki:
"Ben Rasulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim: (S: 37)"Adamın uzun namazı, hutbesinin kısalığı, fikhının (anlayışının) alametindendir, namazı uzun, hutbeyi kısa yapınız, muhakkak ki beyanlardan (konuşma, açıklamalardan) sihir olanı vardır."1
İmam Ahmed ve Ebu Davud Hakem bin Hazen el-Kelefi'den tahric etti, şöyle dedi: Ben Resulullah (s.a.v.)'le cuma kıldım, bir asa veya yay dayanarak ayağa kalktı, Allah'a hafi, güzel kelimelerle hamd ve sena etti"2 Ebu Davud Amr bin As (r.a.)'dan tahric etti, bir adam bir gün ayağa kalktı, çok konuştu, bunun üzerine Amr dedi ki: Sözünde iktisatlı olsaydı (az konuşsaydı) kendisi için daha hayırlı olurdu, ben Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim: "Bana az konuşma gösterildi veya emredildi, az konuşmak hayırlıdır."3
"Kalpler titredi, gözler yaşardı" zikrin (Kuran'ın) işitilmesi anında bu iki vasıftan dolayı Allah müminleri methetti, Allah Teala buyurdu ki: (Müminler ancak Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran kimselerdir) (Enfal: 8/2) Ve buyurdu ki: ((Ey Muhammed) ihlaslı ve mütevazi insanları müjdele, onlar öyle kimseler ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer) (Hac: 22/34-35) ve buyurdu ki: (İman edenlerin Allah'ı anma ve ondan inen Kuran sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı gelmedi mi?) (Hadid: 57/16) ve buyurdu ki: (Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadın tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu kitabın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp, yumuşar) (Zümer: 39/23) (S:38) ve buyurdu ki: (Rasule indileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün) (Maide: 5/83) Peygamber (s.a.v.) öğüt anında halini değiştiriyordu, Cabir (r.a.) dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.) hitap edip kıyameti zikrettiği zaman, öfkesi şiddetlenir, ses yükselir, iki gözü kızarır, sanki; sabah vakti, akşam vakti ansızın sizi düşman gafil yakalayacak diyerek orduyu uyaran birisi gibi olurdu" bunu Müslim manasıyla tahric etti.9
Sahihayn'de Enes (r.a.)'den rivayet edildi ki: "Güneş batı tarafına meyledince Peygamber (s.a.v.) öğle namazını kıldı, selam verince minber üzerinde kalktı, kıyameti zikretti ve o esnada çok büyük işler olacağını zikretti, sonra dedi ki:
"Kimin bir ey hakkında sormak hoşuna giderse sorsun, vallahi hangi şey hakkında sorarsanız bu makamda size haber veririm." Enes dedi ki: İnsanlar çok ağladı, Resulullah (s.a.v.); "çokça sorun" buyuruyor, bir adam ayağa kalktı ve dedi ki:
"Benim gireceğim yer neresidir ya Resulullah?" buyurdu ki:
"Ateştir" ve hadisi zikretti.1015
İmam Ahmed'in Müsned'inde Numan bin Beşir (r.a.)'den rivayet edildi ki: O hitap etti ve dedi ki: "Ben rasulllah (s.a.v.)'i hitap ediyorken işittim, buyuruyordu ki: "Sizi ateşe karşı uyardım, sizi ateşe karşı uyardım hatta bu makamımdan çarşıdaki adam da işitti" dedi ki: Hatta iki ayağının yanında çizgili yün elbisesi boynunun üzerine düşmüştü." Sahihayn'de Adiy bin Hatim'in şöyle dediği rivayet edildi: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ateşten sakının" dedi ki: Yüzünü çevirdi ve sonra buyurdu ki: "Ateşten sakının" dedi ki: Sonra üç kere yüzünü çevirdi, hatta biz ateşe bakıyor zannettik, sonra buyurdu ki: Velev bir hurma yarısıyla da olsa ateşten sakının, kim bulamazsa güzel bir kelimeyle (bu işi yapsın)"11 İmam Ahmed Abdullah bin Seleme'den tahric etti, o da Ali veya Zübeyr bin Avvam'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Resulullah (s.a.v.) bize hitap ediyordu, bize Allah'ın günlerini hatırlatıyordu, hatta bu yüzünden biliniyordu, sanki sabahleyin ansızın yapılacak başkından dolayı kavmi uyarıyordu. (S: 39)
15(1) Ahmed, Müslim, Darimi tahric etti, ibni Hibban doğruladı, "Açıklamalardan sihir olanı vardır" hadisini Buhari tahric etti.
(2) Ahmed, Ebu Davud, Ebu Ya'la, Beyhaki ve Taberani Kebir'de tahric etti, ibni Huzeyme doğruladı.
(3) Ebu Davud, Beyhaki ?uabul İman'da Amr bin As'tan "Emrolundum" lafzıyla tahrc etti, hadis hasendir.
(9) Sahihtir, Müslim, Nesai, Ahmed ve ibni Mace tahric etti.
(10) Sahihtir, Buhari, Müslim ve Ahmed tahric etti.
(11) Sahihtir, Ahmed ve Darimi tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(S:39) Hatta Cebrail'den daha yeni karşılaşmışsa ondan ayrılıncaya kadar gülmezdi."1 Taberani ve Bezzar Cabir'den şöyle dediğini tahric etti: "Peygamber (s.a.v.)'e vahiy geldiği veya vaazettiği zaman, kendilerine azap gelmiş kavmin uyarıcısıdır, derdim, bu hal kendinden gidince, onu insanlara güler yüz gösterir ve insanların çokça güleri, en güzel yüzlü olanı olarak görürdüm."2 Dedik ki:
"Ya Resulullah sanki veda edenin öğüdü gibi, bize tavsiyede bulun" sözü, bu öğütte başkasında tebliğ etmemiş olduğu şeyi tebliğ ettiğini gösterir, bunun için veda edenin

öğüdü olarak anlamışlardır, çünkü veda edeceğinin (şu an öleceğinin) şuurunda olsa namazını daha mükemmel bir şekilde kılar. Belki, veda haccında kinaye yapıp şöylebuyurduğu gibi: "Bilmiyorum belki bu senemden sonrasizinle karşılaşmayabilirim"3 bu hitapta da veda edeceğine kinaye etmiştir insanlara veda ediyordu ve insanlar: Bu veda haccıdır, diyorlardı hacdan Medine'ye dönerken insanları Mekke ile Medine arasında Hum denilen suyun başında topladı, onlara hitap etti ve buyurdu ki: "Ey insanlar ben de sizin gibi beşerim, rabbimin elçisi (Melekülmevti) bana gelipte icabet etmem (Allah'ın ölüm emrine uymam) yakın olabilir, sonra Allah'ın kitabına sarılmaya teşvik etti ve ehli beyti hakkında hayır tavsiyede bulundu." Bunu Müslim tahric etti.
Sahihayn'de lafzı Müslim de Ukbe bin Amir'in şöyle dediği rivayet edildi: "Resulullah (s.a.v.)Uhud şehidleri üzerine cenaze namazı kıldı, sonra ölü ve dirileri veda eder gibi minbere çıktı ve buyurdu ki: (S:40) "Ben havza sizin en önce varanımızım, onun (havuzun) genişliği, Eyle ile Cuhfe arası gibidir, ben benden sonra sizin şirke düşmenizden korkmuyorum, fakat dünya için birbirinizle yarışmanızdan ve sizden öncekilerin helak oldukları gibi helak olmanızdan korkuyorum." Ukbe (r.a.) dedi ki: Resulullah (s.a.v.)'i minber üzerinede en son görüşüm oldu.4 Bunu imam Ahmed'de tahric etti, lafzı şöyledir: "Resulullah (s.a.v.) sekiz sene sonra Uhud şehidlerine, ölü ve dirilere veda eder gibi cenaze namazı kıldı, sonra minbere çıktı ve buyurdu ki: Ey insanlar ben havuza sizin en önce varanınızım ve ben sizin üzerinize şahidim, vadolunduğunuz yer havuzdur, ben havuza sizin en önce varanınızım ve ben sizin üzerinize şahidim, vadolunduğunuz yer havuzdur, ben ona bakıyorum, sizin üzerine küfürden korkmuyorum, fakat dünya için birbirinizle yarışmanızdan korkuyorum."
Yine imam Ahmed Abdullah bin Ömer (r.a.)'den şöyle dediğini tahric etti: Bir Resulullah (s.a.v.) veda eder gibi çıkıp bize geldi ve buyurdu ki: "Ben ümmi peygamber Muhammed'im" bunu üç kere söyledi, benden sonra Nebi yoktur, kelimelerin açılışı, "sonları ve toplayıcıları bana verildi, cehennem hazeneleri (cehenneme görevli melekler) ve arşın taşıyıcılarını bildim, rabbim benim için cevaz verdi, ben ve ümmetim afiyette bırakıldı, içinizde olduğum müddetçe dinleyip itaat edin, ben götürülürsem (vefat edersem) size Allah'ın kitabına sarılmak düşer, onun helalini helal haramını haram kılın"5 herhalde İrbad'ın zikrettiği hutbe bu hutbelerin bir kısmıdır veya vedaya benziyordur. "Bize tavsiye et" sözleriyle, toplayıcı, yeterli vasiyyet kastediyorlar, onun veda ediyor olduğunu anlayınca kendinden sonra yapışacakları ve kendilerine fayda verecek ve kendileri için dünya ve ahiret mutluluğuna vesile olacak bir tavsiye talep ettiler. "Size Allah'tan korkmayı ve dinleyip itaat etmeyi tavsiye ediyorum" bu iki cümle dünya ve ahiret mutluluğunu topluyor. Takvaya gelince: Buna yapışan için ahiret ve dünya mutluluğuna kefildir, (S: 41) bu öncekiler ve sonrakiler için Allah'ın vasiyetidir, Allah Teala buyurdu ki: (Sizden önceki kitap verilenlere ve size de Allah'tan korkun diye vasiyet ettik) (Nisa: 4/131)16
Muaz hadisinin şerhinde takvanın yeterli açıklaması daha önce geçti. Müslümanların yöneticilerine itaata gelince: Bunda da dünya mutluluğu vardır, onun sayesinde kulların dünyevi yaşanları düzenlenir, rablerine itaatı ve nun dinini açığa vurma hususunda bundan yardım alınır, Ali bin Ebi Talib (r.a.) dedi ki: İnsanları ancak ya iyi ya da fasık önder ıslah eder, lider eğer fasık ise mümin rabbine tapar fasık ise eceline sevkedilir.7

16(1) Ahmed, Bezzar, Taberani Kebir ve Evsat'ta buna benzer olarak tahric ettiler, Ebu Ya'la tek olarak Zübeyr bin Avvam'dan tahric etti, Heysemi Mecmau'z-Zevaid'de dedi ki: Adamları sahih rivayet adamlarıdır.
(2) Taberani ve Bezzar tahric etti, Heysemi: İsnadı güzeldir, dedi.
(3) Müslim sahihinde Cabir'den rivayetle şu lafızla tahric etti: "Peygamber (s.a.v.)'i bineği üzerinde şeytan taşlarken gördüm, şöyle buyuruyordu: "Nüsüklerinizi alınız (öğreniniz), bilmiyorum, belki bu haccımdan sonra haccetmem" Muhtasarı Müslim, rakam: 724.
(4) Sahihtir, Buhari, Müslim, Ahmed, Ebu Davud ve Nesai tahric etti.
(5) Hadis sahihtir, Ahmed Müsned'de tahric etti.
(7) Buna benzer olarak ibni Ebi ?eybe Musannefinde tahric etti.
Hasan amirler hakkında dedi ki: Onlar bizim işlerimizden beş şeyi üstleniyorlar. 1- Cuma. 2- Cemaat. 3- Bayram namazı. 4- Stratejik bölgeler. 5- Hadler, vallahi, zulmetseler de din ancak onlarla düzgün olur, onlara itaat öfkelendirse de, onlara karşı tefrika küfürse de, Allah'ın onlar vasıtasıyla düzelttiği şeyler bozduğu şeylerden daha çoktur.
Hallal İmare kitabında Ebu Ümame'nin şöyle dediğini tahric etti: "Resulullah (s.a.v.) yatsı namazını kıldıktan sonra ashabına toplanın diye emretti ve benim size ihtiyacım var buyurdu, sabah namazını bitirince buyurdu ki:
"Emrettiğim gibi toplandınız mı?"
"Evet" dediler. Buyurdu ki:
"Allah'a ibadet edin ve ona hibir şeyi ortak koşmayın" üç kere: "Bunu akıl ettiniz mi?" buyurdu,
"Evet" dedik. Buyurdu ki:
"Namaz kılın, zekat verin" üçkere: "Akıl ettiniz mi?"
"Evet" dedik. Buyurdu ki:
"Dinleyin, itaat edin" bunu üç kere: "Akıl ettiniz mi?"
"Evet" dedik. Dedi ki: Rasulullah (s.a.v.)'i uzun konuşacak zannetiyorduk, sonra sözüne baktık, bir de gördük ki bizim için bütün işleri içerisinde topluyor.1 Bu iki asıl ile Peygamber (s.a.v.) veda haccında hutbesinde bu şekilde tavsiye buyurdu. İmam Ahmed ve Tirmizi ümmül Husayn el-Ahmesiye'nin şöyle dediğini tahric etti: Resulullah (s.a.v.)'i veda haccında hutbe okurken işittim, buyuruyordu ki: "Ey insanlar!Allah'tan korkun, içinizde Allah'ın kitabını ayakta tuttukça burnu kesik habeşli bir kölede başınıza emir olsa, dinleyin ve itaat edin."2
(S:42) Müslim dinleyip itaat etmeye dair hadis tahric etti, imam Ahmed ve TirmiziEbu Ümame (r.a.)'den şöyle dediğini tahric etti: Rasulullah (s.a.v.)'ı veda haccında şöyle buyururken işittim: "Allah'tan korkun, beş vakit namazınızı kılın, bir ay (ramazan) orucunuzu tutun, mallarınızın zekatını, verin, ulul emrinize itaat edin ve rabbinizin cennetine girin" diğer bir rivayette de şöyle buyurdu: "Ey insanlar muhakkak ki benden sonra peygamber, sizden sonra da ümmet yoktur" ve hadisi manasıyla zikretti3 Müsned'de Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Kim hiçbir şeyi şirk koşmamış, ecrini bekleyerek, gönül hoşluğuyla malının zekatını vermiş olarak, (emirini) dinleyip, itaat etmiş olarak Allah'ın huzuruna gelirse onun için cennet vardır veya cennete girer."
"Sizin üzerine bir köle de emir olsa" bir rivayette de: "Habeşibir köle", bu şekilde Peygamber (s.a.v.)'den çok rivayetler vardır, kendinden sonra ümmetinin durumunu bildiği ve kölelerin kendilerine emir olacağını bildiği şeylerden biridir. Buhari'nin sahihinde Enes (r.a.)'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Başı kuru üzüm gibi habeşli bir köle de başınıza emir olsa dinleyin ve itaat edin." Sahihi Müslim de Ebu Zer (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi:Dostum (s.a.v.) bana, yanları kesik Habeşli bir köle bile olsa dinleyip itaat etmemi tavsiye etti" bu manada gerçekten hadisler çoktur.17 Bu Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisine; "İki kişi kaldıkça bu iş (emirlik) kureyşte devam eder"4 (S:43) şu hadisine: "İnsanlar kureyşe tabidir."5 "İmamlarKureyş'tendir"6 hadisine zıt değildir, çünkü kölenin yönetimi kureyşli bir imam tarafından olabilir, buna Hakim'in tahric ettiği, Ali (r.a.)'nin Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği şu hadis şahiddir:"İmamlar kureyştendir, onların iyileri iyilerinin emirleridir, fasıkları da fasıklarının emirleridir, herbiri için hak vardır, her hak sahibine hakkını verin, eğer kureyş size burnu kesik habeşli bir köle de emir yapsa onu dinleyip itaat sahibine hakkını verin, eğer kureyş size burnu kesik habeşli bir köle de emir yapsa onu dinleyip itaat edin"7 bu hadisin isnadı güzeldir, fakat Ali'den (r.a.) mevkuf olarak rivayet edildi. Darekutnu dedi ki:Bu hadis mevsule çok benziyor. Habeşli kölenin emirliği sahih olmasa bile misal olsun diye zikredildi denildi, Peygamber (s.a.v.)'in mescid bina eden hakkında: Velev ki sahra güvercininin yumurta yapacağı çukur gibi bile olsa buyurduğu gibidir.8

17(1) Yine bunu Taberani Kebir'de tahric etti, Heysemi dedi ki: Tirmizi de bazısı bu siyak gibi değildir, Taberani'nin isnadında İshak bin İbrahim bin Zibrik el-Hımsi var Yahya bin Muayn ve Ebu Hatim onu güvenilir gördü, Nesai ve Ebu Davud zayıf gördü.
(2) Hadis sahihtir Müslim kitabül imare de tahric etti Ebu Davud Menasik'te tahriç etti,Tirmizi Camiin'de: 1706 rakamıyla tahric etti ve dedi ki: Hadis hasen sahihtir, Nesai Bey'a ve Menasik'te, ibni Mace Cihad kitabında tahriç etti.
(3) Sahihtir, Ahmed, Tirmizi, Hakim ve Taberani Kebir'de tahriç etti.
(4) Sahihtir, ibniÖmer'den rivayetle Ahmed, Buhari ve Müslim tahric etti.
(5) Hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den rivayetle Buhari ve Müslim, Cabir'den rivayetle Ahmed ve Müslim tahric etti.
(6) Sahihtir Ahmed, Nesai Ziya, Tayalisi Müsned'inde Enes'ten rivayetle tahric etti, Hakim doğruladı.
(7) Hakim, Taberani Sağir'de, Bezzar, Beyhaki, Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti ve dedi ki: Müs'ir rivayetinden garip bir hadistir, bunu ancak yüksek bir isnat olarak ancak Feyz bin Fadl rivayetinden yazdık, yani O mechuldür.
(8) Sahihtir, ibni Abbas'tan rivayetle Ahmed, Bezzar ve ibni Ebi ?eybe Ebu Zer'den rivayetle tahric etti.
"Benden sonra sizden kim yaşarsa çok ihtilaf görecek, benim ve benden sonra raşid halifelerin sünnetine uyun, azı dişlerle ısırın (sıkı yapışın)" bu Resulullah (s.a.v.)'den dinin usulü ve furuatı hususunda söz, inan ve amellerde kendisinden sonra ihtilaf edileceği haberidir, bu ümmeinin yetmiş küsür firkaya ayrılacağı, hepsinin ateşte ancak birinin hariç olduğu, o birinin de kendisi ve ashabının üzerinde bulunduğu yol olduğu rivayetine1 uygundur, bunun içindir ki bu hadiste ihtilaf ve firkalaşma anında sünnetine ve halifelerin sünnetine yapışma emri vardır. (S:44) Sünnet: Gidilen yoldur, bu tam sünnetir, bunun için selef sünnet manasında bütün bunların hepsini kapsayan şeyi kullanıyorlardı.
Bunun manası Hasan, Evzai ve Fudayl bin İyad'dan zikredildi. Mütahhirin alimlerinin çoğu sünnet ismini itikadla alakalı şeye özel kılıyorlar, çünkü o dinin temelidir, ona muhalif olan büyük bir tehlike üzeriendedir, ulul emre itaattan sonra bu sözün zikredilmesi Allah'a taatın dışında ulul emre itaat olmadığına işarettir, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "İtaat iyiliktedir"2 Müsned'de3 Enes (r.a.)'den Muaz (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edildi: Ya Rasulullah eğer bizim üziremizde sünnetinizi işlemeyen ve emrinizi tutmayan emirler olsa, onlar hakkında ne emredersiniz? Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah azze ve celleye itaat etmeyene itaat yoktur."
İbni Mace Enes (r.a.)'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti:
"Benden sonra sizin işlerinizi bidatla sünneti söndüren, bidatla amel eden, namazları vakitlerinden tehir eden adamlar yürütecek." Bunun üzerine dedim ki:

“Ya Resulullah, eğer onlara yetişirsem nasıl yapayım?” Buyurdu ki:
“Allah’a isyan edene itaat yoktur.”4 (S:45) Genel olarak Resulullah (s.a.v.)’in ulul emirlere itaatı emrettikten sonra kendinin ve raşid halifelerin sünnetine uyulmasını emretmesi başka ulul emirler müstesna olarak, raşid halifelere uyulması gerektiğine delildir. İmam Ahmed’in Müsned’inde ve Tirmizi’nin camiindeHuzeyfe (r.a.)’den şöyle dediği rivayet edildi: Biz Peygamber (s.a.v.)’in yanında oturuyorduk, buyurdu ki: “İçinizde ne kadar kalacağımı bilmiyorum, benden sonra iki kişiye uyunuz, ve Ebu Bekir ve ömer (r.a.)’e işaret etti, “Ammar’ın dönemine yapışın ve ibni Mesud’un anlattığını doğrulayın” bir rivayette de:İbni ümmü Abd’in dönemine yapışın ve Ammar’ın yol göstermesiyle hidayet bulun”5, Resulullah (s.a.v.) son ömründe kendinden sonra kime uyulacağını kesin ifadeyle billdirdi, kendilerine uyulmasını emrettiği raşid halifeler şunlardır:Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali (r. Anhüm)’dür, Sefine hadisinde Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Benden sonra hilafet otuz senedir, ondan sonra mülk (krallık) olur.”6 İmam Ahmed bununla delil getirerek dört imam (dört halifenin) halifeliklerini doğruladı, imamların çoğu Ömer bin Abdul Aziz’in de raşid halife olduğunu ifade etti.
Buna imam Ahmed’in Huzeyfe’den rivayetle tahric ettiği şu hadis delildir, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Allah’ın olmasını dilediği kadar içinizde peygamberlik olacaktır, sonra kaldırmayı dilediği zaman Allah onu kaldıracaktır sonra peygamberlik yolu üzere hilafet olacaktır” sonra sustu, Ömer bin Abdul aziz başa geçince bir adam huzuruna girdi ve ona bu hadisi anlattı, (Ömer bin Abdul Aziz) çok sevindi.7 (S:46) Muhammed bin Sirin bazan içeceklerden soruluyor ve diyordu ki:Hidayet imamı Ömer bin Abdul Aziz (Allah’ın hoşnutluğu ve rahmeti onun üzerine olsun) bunu nehyetti.8 Alimler dört halifenin diğer sahabelere muhalefetle beraber icmaının, icma mı yoksa delil mi olduğu hususunda ihtilaf etti. Bu hususta imam Ahmed’den iki rivayet vardır, Ebu Hazim el-Hanefi Mu’tedid zamamında zevil erhamın varis kılınmasına hükmeti ve halifelere muhalefet edenlerin görüşünü kabul etmedi, hükmünü yerine getirdi.18

18(1) Hadis sahihtir, Tirmizi Abdullah bin Amr’dan rivayetle tahric etti.
(2) Hadis sahihtir, Ali (r.a.)’den rivayetle Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Nesai tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(3) Suyuti’ye göre sahih veya hasendir, bunu Ahmed ve Ebu Ya’la tahric etti, fakat Heysemi dedi ki:Senedi kuvvetlidir.
(4) Sahihtir, ibni Mace, Ahmed, Taberani Kebir’de tahric etti, bunu Taberani ve Hakim başka bir lafızla Ubade bin Samit’ten rivayetle tahric etti, fakat son yarısı aynıdır.
(5) Sahihtir, Ahmed, Tirmizi, ibni Mace Huzeyfe’den rivayetle tahric etti.
(6) Hadis sahihtir, Ahmed Müsned’inde, Tirmizi, Ebu Davud, Ebu Ya’la ibni Hibban, ibni Ebi Asım sünnette, Taberani Kebir’de Süfeyne’den rivayetle tahric etti.
(7) Hadis sabittir, Ahmed hadisin ravisi Numan bin beşir’in tercemesinde tahric etti, Bezzar bundan daha kamil, Taberani bazısını Evsat’ta tahric etti, Heysemi: Adamları güvenilirdir, dedi.
(8) Ebu Nuaym Hilye’de: 5/257 İbni Sirin’den rivayetle ibni Avn’dan rivayet etti.
Eğer halifelerin bazısı bir söz söylese, diğer halifeler ihtilaf etmese, fakat sahabelerden başkası muhalefet etse o halifenin sözü başkasının sözünden öncelikli olur mu? Bu hususta alimlerin iki görüşü vardır, imam Ahmed’in ifadesine göre halifenin görüşü diğer sahabenin görüşünden önde tutulur, Hatta ve başkası da böyle söyledi, selefin sözünün çoğu buna işaret ediyor, özellikle Ömer bin Hattab (r.a.) hakkındaki görüşler böyledir, çünkü Peygamber (s.a.v.)’den bir çok vecihle rivayet edildi, buyurdu ki: “Muhakkak Allah hakkı (doğruyu)Ömer’in kalbi ve dili üzere kılmıştır”1 Ömer bin Abdul Aziz onun hükümlerine uyuyordu ve bu hareketini Peygamber (s.a.v.)’in şu hadisiyle delillendiriyordu:“Muhakkak Allah hakkı (doğruyu) Ömer’in kalbi ve dili üzere kılmıştır.”
Malik dedi ki:Ömer bin Abdul Aziz dedi ki:Allah’ın rasulü ve ondan sonraki ulul emirler bir yol ortaya koydu, o yolu tutmak Allah’ın kitabına yapışmak demektir ve Allah’ın dinine bir öğütür, hiç kimsenin onu değiştirmeye ve karşı görüşte bulunmaya hakkı yoktur, kim o yol ile hidayet bulmuşsa hidayet olmuştur, kim o yol ile yardım talep ederse yardım olunmuştur, kim onu terk ederde müminlerin yolundan başkasına tabi olursa Allah ona dost edindiği şeyi dost edindirir ve cehenneme girdirir, orası ne kötü bir varış yeridir.2 Abdullah bin Abdul Hakem Malik’ten rivayetle şöyle dediğini rivayet etti:Ömer bin Abdulaziz’in bu görüş üzerine azmetmesi benim ok hoşuma gitti. Bu sözü Abdurrahman bin Mehdi Malik’ten hikeye etti, Ömer’den değil. (S:47) Halef bin Halife dedi ki:Ömer bin Abdulaziz halifeyken insanlara hutbe okurken işittim, hutbesinde dedi ki:Dikkat edin Resulullah ve iki halifesinin yolu dini bir vazifedir ve onu kabulleniriz.3
Ebu Nuaym Azreb el-Kindi’den Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu rivayet etti:“Benden sonra bazı şeyler ortaya çıkarılacaktır. Ömer’in çıkardığı şeyleri yapmaya gayret ediniz”4 Ali (r.a.) onun hükümlerine uyuyor ve diyordu ki:Ömer’in işi doğrudur.5 Eş’as ?abi’nin şöyle dediğini rivayet etti:İnsanlar bir şeyde ihtilaf ettiği zaman, Ömer’in nasıl hüküm verdiğine bakınız, çünkü Ömer kendinden önce hakkında hüküm verilmeyen şey hakkında istişare edinceye kadar hüküm vermezdi.”619
Mücahid dedi ki:İnsanlar ihtilafa düşünce Ömer’in ne yaptığına bakın ve onu alın. Eyyub ?abi’den rivayetle dedi ki:Muhammed ümmetinin icmaına bakınız, çünkü o ümmet sapıklık üzerine icma etmez, ümmet eğer ihtilaf ederse Ömer bin Hattab’ınyaptığına bakınız ve onu alınız. İkrime ümmü veled hakkında soruldu ve dedi ki:Efendisinin ölümüyle azad olunur. Ona denildi ki:
“Bunu hangi şeye dayanarak söylüyorsun?” O da:
“Kuran’a dayanarak” dedi. Birisi:
“Kuran’ın hangi ayetine dayanarak?” dedi. O da:
“(Allah’a, rasule ve sizden olan ulul emre itaat ediniz) (Nisa: 4/59) Ömer (r.a.)’de ulul emirlerdendi, dedi.8 Veki dedi ki:Ömer ve Ali bir şey hakkında görüş biriğine varırlarsa o emirdir. İbni Mesud yemin ederek:Sıratı müstakim cennete girinceye kadar Ömer’in üzerinde sebat gösterdiği şeydir. Her halukarda sahabeler Ömer’in görüşü üzereydiler, onun asrında onun üzerinde icma ettiler, şüphesiz kendinden sonra muhalefet eden olsa da hak budur, feraiz (miras hukuku) meselelerinde -avl, ana baba ve koca ve ana baba ve karı meselesi gibi- anneye üçte bir verilir hükmü gibi, ihramdayken cimada bulanan kimse hakkında nüsüküne devam eder ve tekrar kaza etmesi ve ceza kurbanı kesmesi gerekir diye hükmetmesi gibi, (S:48) kocası kaybolan kadın hakkındaki hükmü gibi, diğer halifeler de ona uymuşlardır, üç boşamayı bir anda yapma hakkında, mütanın haramlığı konusunda insanarın icması gibi, zorla (savaşla) alınan toprağa hara ve divan koyması gibi, kendilerine koştuğu şartlarda zimmet ehli için zimmet akdi vb. yapması gibi.
Bunun sahihliğine Ömer’in karar verdiği meselede sahabenin de icma etmesidir, onun zamanında Resulullah (s.a.v.)’in şu hadisine kimse itiraz etmemişti:“Rüyada kendimi bir kuyu başında gördüm, Ebu Bekr geldi bir veya iki kova su çekti, onun su ekişinde bir topluluğu Allah affedecektir, sonra Ömer bin Hattab geldi kovaya dönüştü, onun gibi boşaltanı görmedim, insanlar suya kandılar.”Bir rivayette de:“İnsanlardan Hattab’ın oğlu gibi su çeken dahi görmedim” şeklindedir, bir rivayette de:“Hatta havuzu fışkırır olarak terk etti”9 şeklindedir.

19(1) Hadis sahihtir, ibni Ömer’den Ahmed ve Tirmizi, Ebu Zer’den Ebu Davud ve Hakim, Ebu Hureyre’den Ebu Ya’la, ibni Ebi ?eybe ve Hakim, Bilal ve Muaviye’den Taberani Kebir’de tahric etti.
(2) İbni Ebi Hatim Malik’ten rivayetle tahriç etti.
(3) Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti (5/298).
(4) İbni Mende sahabe bahsinde tahric etti.
(5) İbni Ebi ?eybe tahric etti.
(6) Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 4/320.
(8) Said bin Mansur İkrime’den tahric etti.
(9) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Hureyre ve ibni Ömer’den tahric etti, yine Tirmizi’de ibni Ömer’den tahric etti.
Halifeler raşid diye vasfedildi, çünkü onlar hakkı bilip onunla hükmettiler. Raşid azmışın zıddıdır, azmış hakkı bilir, onun tersini yapır. Bir rivayette de:“Hidayete erdirilmiş” şeklindedir. Yani Allah onları hakka hidayet eder ve haktan saptırmaz. Üç kısım vardır, raşid, gävi, dall, raşidler hakkı bilir ve tabi olur, gäviler hakkı bilir tabi olmaz, dall (sapıklar) hakkı tamamen bilmeyenlerdir. Herbir raşid hidayettedir, herbir tam hidayet ehli raşiddir, çünkü hidayet hakı bilip onunla amel etmekle tamamlanır. “Azı dişlerinizle ısırınız” sözü sıkı yapışmaya kinayedir. Nevaciz:Azı dişlerdir. “Sonradan çıkarılanlardan sakının, munhakkak her bidat sapıklıktır” sözü ümmeti sonradan çıkarılan bidatlardan sakındırmaktır. Onu şu sözle kuvvetlelndirdi:“Her bidat sapıklıktır.” Bidatla murad şeriatta:Kendisine işaret eden bir temeli olmayan, sonradan çıkarılan şey demektir. ?eriatta delili olan şey şeran bidat değildir, her ne kadar sözlükte bidat olsada bile.
Müslim’in sahihinde1 Cabir (r.a.) Peygamber (s.a.v.)’in hutbede şöyle buyurduğunu rivayet etti:“Sözlerin en hayırlısı Allah’ın kitabıdır, hidayetin hayırlısı Muhammed (s.a.v.)’in hidayetidir. İşlerin en şerlileri sonradan çıkarılanlardır, herbir bidat sapıklıktır.” Bunu Tirmizi ve ibni Mace Kesir b. Abdullah el-Müzeni -zayıflık var-’den tahric etti, o da babasında, o da dedesinden Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu rivayet etti:“Kim sapık bir bidata uyarsa o bidattan Allah ve rasulü razı olmaz, o kişi üzerine onunla amel edenlerin günahları kadar günah vardır, vebal o (günahkarların) günahından (birşey) eksiltmez.”2 İmam ahmet Gudayf b. Haris es-Sümali’den şöyle dediğini rivayet eder: Abdulmelik b. Mervan bana bir elçi gönderip dedi ki:Biz insanları iki şey üzerinde topladık:Cuma günü minberlerde elleri kaldırmak, sabah ve ikindi namazlarından sonra kıssa anlatmak.

(1) Hadis sahihtir. Ahmet, Müslim, Nesai ve ibni Mace Cabir’den rivayetle tahric etti.
(2) Amr b. Avf’tan Tirmizi ve ibni Mace tahric etti. (Camiul usul:10/346) Buhari Rasulullah’ın (s.a.v.) sünnetlerine uyma babında:9/166 İbni Mesud’dan şu lafızla tahric etti: “Sözlerin en güzeli Allah’ın kitabıdır, hidayetin en güzeli Muhammed’in (s.a.v.) hidayetidir, işlerin en şerlisi sonradan çıkarılanlardır, muhakkak ki vadolunduğunuz gelecektir, söz aciz bırakıcılar değilsiniz” yani diriltilmekten kurtulacak değilsiniz.
Dedi ki: O ikisi benim yanımda sizin bidatınızdır, onlardan birini de kabul etmem, çünkü Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Bir kavim bir bidat ortaya çıkarırsa sünnetten de bir sünnet kaldırılır (kaybolur)”1 Sünnete yapışmak bidat çıkarmaktan daha hayırlıdır. İbni Ömer’in de buna benzer sözü rivayet edildi. Rasulullah’ın (s.a.v.): “Her bidat sapıklıktır” sözü içinden hiçbir şeyin dışarda kalmadığı kapsamlı bir sözdür, bu dinin temelinden büyükbir temeldir ve Rasulullah’ın şu sözünün benzeridir:“İşimizde ondan olmayan bir iz çıkaran kimsenin (o şeyi) reddolunur.”2 Her kim dinde dayanağı olmayan birşey ortaya çıkarırda dine aittir derse o şey sapıklıktır, din ondan uzaktır, bu hususta itakad, amel,

açık ve gizli sözler aynıdır. Selefin sözünde bazı bidatları güzel görme hadisesi ise, o sözlükteki bidatlar yoksa, şeriattaki bidatlar değildir. Ömer (r.a.)'in insanları teravihte mescidde bir imamın arkasında topladıktan (ve namazdan) çıktıktan sonra bu ne güzel bidattır, demesi de bu kısımdandır. Onun şöyle dediği de rivayet edilir:Eğer bu bidatsa ne güzel bidattır.3 Übey b. Kab'ın şöyle dediği rivayet edilir: Bu iş olmadı, Ömer (r.a.) dedi ki:Biliyorum, fakat güzeldir. O'nun (Übey b. Kab'ın) muradı:Bu iş bu ana kadar böyle değildi, fakat şeriatta dayanacağı temel, asıl mevcuttur. Peygamber (s.a.v.) teravihe teşvik ediyordu, onun zamanında insanlar mescidde dağınık cemaatlar ve tek tek olarakta kılıyorlardı, kendisi de ramazanda ashabıyla bir çok gece kıldı, sonra üzerlerine farz olur korkusuyla ve bundan aciz olurlar korkusuyla kaçındı. Bu tehlike Peygamber (s.a.v.)'den sonra ortadan kalktı.4

(1) Hadis zayıftır. Ahmed, Bezzar veMuhammed b. Nasr el-Mervezi sünnette tahric etti. Heysemi Mecmauz-Zevaid'de: (1/188) dedi ki:İçerisinde Ebu Bekir b. Abdullah b. Ebi Meryem var, onun hadis münkerdir. Yine bunu Taberani Abdulmelik kıssası olmadan şu lafızla tahric etti:"Hangi kavim peygamberinden sonra din hususunda bir bidat çıkardıysa, sünnetten de o miktarda zayi etmiştir."
(2) Bu Buhari ve Müslim'in daha önceki geçen beşinci hadisidir. Ayşe (r.a.)'den rivayet edilmiştir.
(3) İmam Malik Muvatta'da, Buhari Abdurrahman b. AbdulKari'den tahric etti. (Neylülevtar: 3/51).
(4) Hadis sahihtir, Ahmet, Buhari ve Müslim ittifak ettiler. Ayşe (r.a.)'den rivayet edildi. (Neylül evtar:3/51).
Peygamber (s.a.v.)'den:"Son on günde ashabıyla tek gecelerde kılıyordu"1 şeklinde de rivayet vardır. O (s.a.v.) raşid halifelerinin sünnetine uyulmasını emretti, bu da raşid halifelerin sünnetinden oldu. İnsanlar Ömer, Osman ve Ali (r.anhüm) zamanında bu iş üzerinde toplandılar (icma ettiler). Cumanın ilk ezanı da bundandır.2 Bunu insanların ihtiyacından dolayı Osman (r.a.) ekledi ve Ali'de kabullendi, müslümanlar bu şekilde yaptı, ibni Ömer'den şöyle dediği rivayet edildi:O bidattır.3 Herhalde babasının ramazan teravihi de kastettiği manayı kastetmiştir. Zeyd b. Sabit'in mushafların toplanılıpta tek bir kitapta toplanması hakkında, Ebu Bekir ve Ömer'e (r.a.) şöyle demesi de bu misaldendir:Peygamber (s.a.v.)'in yapmadığını siz ikiniz nasıl yaparsınız?. Sonra bu işin maslahat olduğunu bildi, ve toplanılmasına uyum gösterdi,4 Peygamber (s.a.v.) vahyin yazılmasını emrediyordu, onun ayrı ayrı yazılmasıyla, topluca yazılması arasında fark yoktu, hatta toplanması bir arada yazılması daha uygundu.
Osman'ın (r.a.) ümmeti bir mushaf üzerinde toplaması ve ümmetin dağılma, ayrılığa düşmesi korkusuyla, diğerlerini yok ettirmesi de bundandır. Bu işi Ali (r.a.) ve sahabenin çoğunuğu güzel gördü ve bu da maslahatınta kendisi oldu. Ömer (r.a.) ve başkasının durupta, zekatı men edenler hakkında Ebu Bekir'in (r.a.) söylediği söz de böyledir. Sonra Ebu Bekir Ömer'e şeriattaki dayanağını açıkladı ve insanlar buna da uyum sağladılar. Kıssalar da bu misaldendir. Gudayf b. el Haris'in:Bidattır, sözü daha önce geçti. Hasan (Basri) dedi ki: Bu bidattir, ne güzel biattır, nice davet var icabet olunur,ihtiyaç giderilir, nice faydalı kardeş vardır. Bunları toplumsal heyetin belirli bir vakitte bidatı olarak kasetti, Peygamber (s.a.v.)'in insanlara vaaz verdiği (S:52) belli bir vakti yoktu, cuma ve bayram hutbeleri hariç, ancak bazen insanlara hatırlatmada bulunuyordu veya hatırlatmaya insanların ihtiyaç duyduğu anda onlara hatırlatıyor, öğretiyordu. Daha önce ibni Mesud'un her perşembe günü vaazda bulunduğu geçtiği gibi, sonra sahabe belli bir vakit tayini üzerine icma (görüş birliği) ettiler. Sahihi Buhari'de5 ibni Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi: "Cuma günü insanlara bir kere konuş (vaaz ver), kabul etmez (az görürsen) iki kere, çok istersen üç kere konuş ve insanları usandırma."

(1)Teravih namazı hakkında sahih hadistir. Ebu Zer'den Ahmet, Ebu Davud, Tirmizi (806) tahric etti ve doğruladı ve yine Nesai ve ibni Mace'de tahriç etti. ?evkani dedi ki:Sünen ehli adamlarına göre, hadisin isnadının adamları, sahih rivayet adamlarıdır. (Neylül evtar: 3/50).
(2) Hadis sahihtir, Ahmet, Buhari, Ebu Davud, Nesai, Tirmizi, İbni Mace Saib bin Yezid (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti: "Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer zamanında, cuma günü ezan imam minber üzerine oturunca idi, Osman gelip insanlar çoğalınca, üçüncü çağrıyı ekledi, Peygamber (s.a.v.)'in bir kişi dışında müezzini yoktu"(Neylül evtar: 3/262)
(3) Bunu ibnu Ebi ?eybe tahric etti.
(4) Kıssa sahihi Buhari'dedir. -Cemul Kuran babı:6/314 ve sonrası, müniriye baskısı, Tirmizi'nin camiinde: (3102)'dedir- Kuran'ın tefsiri bablarında:8/260 ve sonrasındadır.
Müsned'de1 Ayşe (r.a.)'den rivayet edildi, o buna benzer şekilde Medine ehlinin kıssacılarına tavsiye etti. Onun Ubeyd b. Umeyr'e şöyle dediği rivayet edilir:İnsanlara bir gün konuş, bir gün terket.2 Ömer b. Abdulazizin kıssacıya (kıssa anlatana) üç günde bir kere kıssa anlatmasını emrettiği rivayet edildi. Onun şöyle dediği de rivvayet edilir:İnsanları rahat tut, onlara ağırlık yapma, kıssaları cumartesi ve salı günleri terket. Hafiz Ebu Nuaym3 İbrahim bin Cüneyd'e isnadla rivayetetti ki,İbrahim bin Cüneyd dedi ki:Bize Harmele bin Yahya anlattı dedi ki:?afi'nin şöyle dediğini duydum. Bidat ikidir. Övülen bidat ve kınanılan bidattır. Sünnete uyan övülmüş, uymayansa kınanılmıştır. Ömer (r.a.)'in şu sözüyle delil gösterdi: Bu ne güzel bidattır.
?afii'nin muradı önceden zikrettiğimiz, kınanmış bidatın şeritta müracat edilecek kaynağı olmayan şeydir, şeriatta bidat budur sünnete uyan ve övülen bidatsa:Sünnete kendisine müracat edilecek dayanağı olan şeydir. Bu ancak lugatte bidattır, şeriatta sünnete uyduğu için bidat değildir. ?afii'den bunu açıklayan diğer bir söz rivayet edildi, şöyle dedi: Sonradan çıkarılanlar iki eşittir. Kitaba veya sünnete ve esere veya icmaya uymayan, sonradan çıkarılanlar iki çeşittir. Kitaba veya sünnet veya esere veya icmaya uymayan sonradan çıkarılandır. Bu sapık bidattır. Hayır şeyden sonradan çıkarılan hakkında kimsenin itirazı yok ve kınanmamıştır.4

(1) Ahmet'in Müsned'inde, isnadı sahihtir.
(2) İbni Sad tabakatında, Ayşe (r.a.)'nin Ubey b. Umeyr'e hatırlatmanın hafif tutulmasını tavsiye etti, hatırlatmanın ağır olduğunu söyledi.
(3) Ebu Nuaym Muhammed b. İdris'ten Hilye'de rivayet etti. (9/113).
(4) Beyhaki "?afi'nin menkıbeleri" (1/468-469)'da tahric etti.
Sonradan çıkan ve alimlerin güzel bidatını, sünnette dayanağı var mı, yok mu diye ihtilaf etmedikleri bir çok işteböyledir. Hadisin yazılması bunlardandır, Ömer (r.a.) ve sahabeden bir gurup onu yasakladı, çoğunluksa ona ruhsat verdi ve onun için sünnetten delil getirdiler. Hadis ve Kuran'ın tefsirinin yazılması da bu sayılanlardandır, alimlerden bir topluluk kötü gördü, çoğunluğu ise ruhsat verdi. Helal, haram ve benzeri şeyler iki reyin (görüşün) yazılması hususundaki ihtilafları da böyledir, sahabe ve tabiinden nakledilmemiş olan muamelat ve kalp amelleri hakkında çok söz söylemekle ilgili ihtilafları da bu sayılardandır. İmam Ahmet bunların çoğunu kerih görüyordu. Çünkü selefin ilimlerinden bu zamanlar uzak kaldı. Onlar zamanında mevcut olan ilimle daha sonra çıkarılanların birbirinden ayırtedilmesi için imam Ahmet bunların çoğunu kerih gördü ve sünnetle bidatın bilinmesi için kerih gördü.
İbni Mesud'dan (r.a.) sahih olarak şöyle dediği rivayet edildi:Siz bu gün fitrat üzere oldunuz, ancak siz sonradan bir şeyler çıkaracaksınız ve sizin adınıza bir şeyler çıkarılacaktır, sonradan çıkarılan bir şey gördüğünüz zaman ilk hidayeti (Rasulullah (s.a.v.) zamanındakileri) alın.1 İbni Mesud bunu raşid halifeler zamanında söyledi. İbni Mehdi Malik'in şöyle dediğini rivayet etti:Peygamber (s.a.v.) Ebu Bekir, Ömer ve Osman zamanında bu gibi hevalardan (nefsani şeylerden) yoktu.2 Malik sanki usulu dindeki hariciler, rafiziler, mürcie ve benzeri gibi parçalanmaya işaret ediyor. Bunlar müslümanları tekfir ediyor, kanlarını ve mallarını helal sayıyor veya cehennemde ebedi kalacaklarını söylüyorlar veya bu ümmetin sekinlerini fasık sayıyorlar veya bunun aksini söylüyorlar ve masiyetler ehline zarar vermeyecek zannediyorlar, cehenneme tevhid ehlinden kimsenin girmeyeceğini söylüyorlar. Bundan daha ağırı da Allah'ın fiilleri kaza ve kaderi hakkında söylenen sözlerdir, kimisi yalandı ve bu şekilde Allah'ı zulümden tenzih ettiğini zannetti. Bundan ağırı da Peygamber (s.a.v.) sahabe ve tabiilerin sustuğu Allah'ın zat ve sıfatları hakkında sonradan konuşulan şeylerdir.

(1) Muhammed b. Nasr el-Mervezi Sünnet'te tahric etti rakam: 80. İsnadı sahihtir.
(2) Bunu Hafiz ibni Hacer Fethul Bari'de zikretti:(13/253).
Bir topluluk bu hususta kitap ve sünnette gelmiş olan şeylerin çoğunu nefyetti ve aklın tenzih etmeyi gerektirdiği şeyleriden Allah'ı tenzih ettiklerini zannettiler ve bunun Allah hakkında imkansız olduğunu zannettiler. Bir toplulukta onu ispat etmekle yetinmediler ve yaratılmışlara kıyasla lazım olan şeyleri de ispat ettiler. Bu şeyler ümmetin susmasıyla göğüslerinde yerleşti. Sahabe ve tabiinden sonra bu ümmet içinde sonradan çıkarılandan:Sadece reyle helal ve haram hakkında konuşmak ve reye ve akli kıyaslara zıt olduğu için bu hususta sünnette gelmiş olan şeylerden çoğunu reddetmek. Daha sonra ortaya çıkarılanlardan. Gerçekte zevk ve keşif hakkında konuşmak. Hakikatın şeriata zıt olduğunu zannettiler. Muhabbetle beraber marifetin tek başına yeterli olduğunu zannettiler, amellere ihtiya olmadığını ve onların perde olduğunu veya şeriata ancak avamın muhtaç olduğunu zannettiler. Ve buna da kitapa, sünnete ve ümmetin icmaına muhalefeti kesin olan zat ve sıfat hakkında konuşmalarda eklendi. (Allah dilediğini doğru yola iletir) (Bakara: 2/213)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÇAĞDAŞ AKILCI EKOLÜNÜN NEBEVİ SÜNNET HAKKINDAKİ TUTUMU

I. BÖLÜM

Yeni Akılcı Ekolünün Klasik Akıl Ekolünden Etkilenmesi ve Nebevi Sünneti Terketmedeki Rolü

Bir çok müslüman Mutezile'ye ait fikir ve düşüncelerin tarihin derinliklerine karıştığını zanneder. Halbuki realite bunun aksini gösterir. Bugün insanların alimlerden saydığı bir çok kimse Mutezile'yi övmekte, savunmakta ve onların metodlarını uygulamakta, görüşlerini de ölçü olarak almaktadır. Her karşı çıkanı da kötülemektedirler. Mutezile'nin fikir ve düşüncelerinden etkilenen ve onların görüşlerini savunan özellikle de haberi vahidi onlar gibi reddeden çağdaş, akılcı ekolün temsilcilerinden olan kimse ve yazarlar şunlardır. Ahmet Emin, Zühdü Carullah, Muhammed Abduh, Mahmut Ebu Reyye, Muhammed Gazzali, Mahmut Şeltut, Dr. Muhammed Ammare, Dr. Cemalettin Mahmud ve Muhammed Kasım bunlardandır. Sözlerinin içerikliliğine gelince, şöyle hülasa edebiliriz:

1. Mutezileye çeşitli övgüler yağdırılmakta,
2. Hür bir irade ve rey sahibi, ileri görüşlü oldukları,
3. İslamı savundukları, yüceltip yaydıkları,
4. Hadis ekolünü kötüledikleri ve onların dogmatik oldukları,
5. Metodlarının çok ince ve üstün bir metod olduğu.

Bazı çağdaş yazarların Mutezile'den en fazla etkilendiği husus, metodlarında haberi vahidi reddetmeleridir ki, mezkur yazarlar aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Bu çağdaş Mutezilelerin haberi ahad ile ilgili sözlerinin içeriliği şöyledir:

1. Haberi vahid zan ifade ettiğinden dolayı itikatta delil değildir.
2. Gaybiyat ile ilgili konularda da delil değildir.
3. Haberi vahid akla, Kur'ana, ilme zıt ise, alınmaz.
4. Teşriyatın bazı konularında geçerli değildir.
5. Haberi vahid sahih olan kıyasa muhalif ise, alınmaz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Ömer (Radıyallahu Anh)'in Tereddüdü:

Hadîslerin, yazılması husûsundaki müteredd id tavra, burada kaydı gereken bir diğer mühim örnek, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'dir. Zira rivâyetler onun, hadîslerin yazılması meselesini halife olarak resmen gündeme getirdiğini ve Ashâbın (radıyallahu anhüm) da yazılması husûsunda fikir beyân ettiklerini göstermektedir. Hâdiseyi rivâyetten tâkip edelim:
"Urve anlatıyor: Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) sünneti yazmayı arzu etti. Mesele üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashâbıyla istişâre etti. Yazması husûsunda görüş beyân ettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) bir ay kadar istihârede bulundu. (Yani bu işin hayırlı olup olmayacağı husûsunda Cenâb-ı Hak'tan rüyada bir işâret vermesini taleb etti). Bir sabah, Cenâb-ı Hak, kendisine azîm verdi de şöyle buyurdu.
"Sizden önce yaşayan bir kavim hatırladım. Onlar bir kısım kitaplar yazarak, himmet ve alâkalarını bunlara haşr ederek Allah'ın Kitâbını terk ve ihmal etmişlerdi. Ben, Allah'a kasem olsun, Kitabullah'a ebediyyen hiçbir libas giydirmeyeceğim".
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in tereddüdü, görüldüğü üzere, sünnetin yazılması husûsunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den gelen bir yasağa dayanmıyor. Böyle bir yasağa dayansa idi:
1- Ashâbla istişâre etmezdi.
2- Ashâb ittifakla müsbet kanaat izhar etmez, ihtilâf ederdi.
3- Bir ay boyu istihâreye hâcet görülmezdi.
4- Menfi olarak tecelli eden kararına gerekçe ve sebep olarak, söz konusu yasağı gösterirdi.
Onun tereddüdü başka bir endişeden neş'et etmiştir: Kur'an'ın ihmâle uğraması.
Hz. Ömer devrinde bu endişe son derece mâkul ve yerinde bir endîşedir. Zira henüz, Kur'an tek nüshadır. Onu çok iyi anlayan, onu anlamada dersini bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan almış bulunan Sahâbe (radıyallahu anh) nesli hayattadır. Sünneti herkes bilmektedir. Ayrıca şifâhî olarak hadîslerin talim ve taallümü husûsunda herkes iştiyaklı ve hırslıdır. Husûsi himmetler bu işi yürütmektedir. Yâni hadîslerin ayrıca resmen yazdırılmasına ciddî bir ihtiyaç yoktur.
Bir başka açıdan da şunu söyleyebiliriz. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu teşebbüsü, resmî bir teşebbüstür, yânî resmî tedvîn işidir. Bu devir ise, bir yandan fütûhât, bir yandan da devletin teşkîlatlandırılma ve müesseseleştirilme (strüktüre edilme) devridir. Meşguliyetlerinin bu kadar çok ve kesif olduğu bir dönemde, çok fazla ihtiyaç duyulmayan bir meseleye el atmak, gerçekten mesâiyi dağıtacak ve daha mühim husûslara sarfedilmesi gereken himmeti azaltacaktı. Hz. Ömer'in dilinde bu, "Kur'an'a olan himmetin azaltılması" şeklinde ifadesini bulmuştur.
Ama ne var ki, bir müddet sonra, Sünnet'in yazılması işi de, hâdisâtın gelişmesiyle ciddî bir ihtiyâç hâlini alacak, o zaman mes'ele resmen gündeme getirilecektir. Nitekim Kur'an'ın tedvîni işi de şöyle olmuştu: Ridde harbleri sırasında birçok değerli hafızların şehid düşmesi, Kur'an'ın kaybolabileceği endişesini doğurmuş ve Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) zamanında iki kapak arasında bir kitap yâni "Mushaf" hâline getirilmiş, bilâhare, kıraat ihtilafları sonunda da tertip ve imlâya müteveccih çalışmalarla hem bugünkü şekil verilmiş ve hem de çoğaltılmıştır.
Gelişen hadisat "Sünnetin kaybolma endişesi"ni Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den üç çeyrek asır sonra, Emevî halifelerinden Ömer İbn Abdilaziz'in vicdanında uyandıracaktır. Gerek: İslâm'a bağlılığı ve gerekse yaptığı hizmetin büyüklüğü ile "İkinci Ömer" ünvanına lâyık halife Ömer İbnu Abdilâziz, devlet başkanı sıfatıyla hadîslerin yazılması emrini resmen verdiği zaman tıpkı Kur'an'ın tedvîn edilmesi teklifi, Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafından yapılınca Hz. Ebu Bekir ve Zeyd İbnu Sâbit'te hâsıl olan şok ve tereddüt nev'inden bâzı tereddüdler olmuştur. Ancak "olurdu", "olmazdı" şeklinde hiçbir ilmî cedelleşme mevzûbahis olmadan, başta Muhammed İbnu Şihâbi'z-Zührî olmak üzere bütün âlimler, bu işi benimseyip dört elle sarılmışlardır. İlk şok ve tereddüt geçirenlerden biri olan Zühri, şöyle der: "Biz hadîsin yazılmasını şu ümera (idareciler) mecbur edinceye kadar doğru bulmuyorduk. Bundan sonra da müslümanlardan kimseyi bu işten men etmememiz gerektiğini anladık".
Şunu da belirtelim ki, hadîsleri yazma işinde Ashâb'tan bir kısmını tereddüde sevkeden "Kur'an'a himmet azalır", "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen söze karışacak yanlış ebedîleşir" gibi endişeler, müteakip devirlerde "ilme olan himmet azalır; ilim, layık olmayanların, ilim yolunda çile çekmeyenlerin eline geçer; yazıya güvenilerek ilmin hıfza alınması ihmal edilir..." gibi bir kısım endişelere yerini bırakmıştır. Yukarıda Zühri'de görülen endişe bu çeşit bir düşünceden gelir.
Tâbiîn ve Etbauttâbiîn alimlerinin bir kısmında rastlanan bu endişeyi Evzâî'nin şu sözü çok güzel ifâde eder: "Bu ilim çok şerefli idi. Zira insanların göğsünde idi ve şifâhi olarak alınır müzâkere edilirdi. Ne zaman kitaplara geçti, nuru gitti ve nâehlin eline düştü."Bu düşüncede olan âlimler "ilm"i ezberlemek için yazmış, ezberledikten sonra da yazdıklarını imha etmişlerdir. Bu davranışta hadîslerin yazılmasına sistemli bir muhâlefet aramak gerekmez. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/36-38.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sahih-i Buhârî:

Bu kitaba müellifi "el-Camiu's-Sahih" adını vermiştir. Bunu, altıyüzbin hadis arasından derlediği hadislerden meydana getirmiştir. Bu eseri tehzib ve güzelleştirmekte, hadislerin sıhhatini araştırmakta çokça emek harcamıştır. Öyle ki gusledip, iki rekat namaz kılıp hadisi kitabına koyup koymamak noktasında istihare yapmadıkça hiçbir hadisi kitabına almamıştır. Kitabına senedini kaydederek, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den senedi sahih olmadık bir hadis koymamıştır. Bu şekildeki sahih hadislerin senedlerinin muttasıl, ravilerinde adalet ve zapt sıfatlarının bulunmasına dikkat etmiştir.
Bu eserinin telifini onaltı yılda tamamlayabilmiş, daha sonra onu İmam Ahmed'e, Yahya b. Maîn'e, Ali İbni'l-Medînî'ye ve başkalarına takdim etmiş, onlar da eseri güzel bulduklarını belirterek eserinin sıhhati noktasında şahitlikte bulunmuşlardır.
Her dönemde ilim adamları onu kabul ile karşılamışlardır. Hafız Zehebî: Buhârî yüce Allah'ın kitabından sonra İslam kitaplarının en yücesi ve en değerlisidir, der.
Tekrarlarıyla birlikte 7397 hadis vardır. Mükerrer hadislerinin sayısı ise 2602'dir. Hafiz İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bunu böylece tesbit etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Hadisin Hükmü:

Hadisçiler ve hadisçi sayılan fukaha ve usulcüler, Sahih Hadisin hüccet ve gereğince amel etmenin vacib olduğu görüşündedirler. Sahih hadisin ravisinin tek bir kişi olması ya da tevatür derecesine varamayan iki-üç kişi olması arasında bir fark yoktur.
Alimler Sahih Hadis ile itikadi konuların sabit olması ve bu konuda Sahih Hadisin muktezasınca amel edilmesi hakkında farklı görüşler ileri sürmektedirler. Çoğunluk, inanç konularının ancak, Kur'an ve Mütevatir Hadis'ten ibaret olan kesin delil ile sabit olacağı görüşündedirler. İbn Hazm ve bazı bilginler de Sahih Hadisin kesin ilim ifade ettiğini ve inanç konularında da hükmüyle amel etmenin gerekeceğini söylerler.[1] Ancak sika da olsa, hiçbir ravinin hataya düşmekten korunmuş (ma'sum) olmadığı hatırdan çıkarılmamalıdır.[2]
Sahih hadisle amel etmek, zorunlu olan bir husustur. Alimlerin ittifakına göre, şartlarını taşıyan Sahih bir hadis, işitende bilgi ve kat'i kanaat meydana getirir ve kişinin, hadisin gereği ile amel etmesini zorunlu kılar. İsterse bu tür bir sahih, mütevatir değil ahad hadis olsun. Haber-i vahidlerin de bilgi ifade ettiklerini savunan alimler bulunmaktadır. Burada mühim olan, bilgi ifadesi değil, sahih haberin amelde esas olmasıdır.[3]

---

[1] Bk. Itr, Menhec: 244-245.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 125.
[3] İbn Hazm, El-İhkam fi Usulil Ahkam, Beyrut 1983, 1/119; Serahsi, Usul, İstanbul (t.y), 1/112; Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi, İstanbul 1983, s. 112; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/318-319.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

287) Faizin Haram Oluşu

Bu bölümdeki bir ayet ve bir hadisten; faiz yiyenlerin yataklarından ve kabirlerinden kalkarken şeytan çarpması gibi kalkacaklarını, Allah'ın alışverişi helal, faizi haram kıldığını, Rabbinden gelen faiz yasağı emrine uyan kimsenin işinin Allah'a kaldığını bu işte ısrar edenin ebedi cehennemlik olduğunu, Allah'ın faizli kazançları mahvettiğini, sadakaları bereketlendirdiğini ve müslüman kimsenin faizden mutlaka çekinmesi gerektiğini ve peygamberimizin de faizi alana verene lanet ettiğini öğreneceğiz. [1]

"Faiz yiyenler ancak şeytanın dokunup çarptığı kimseler gibi davranırlar. Çünkü onlar; "Alışveriş de bir tür faizdir" derler, halbuki Allah alışverişi helal sayarken, faizi haram kılmıştır. Kim Rabbinin öğüdünü dinler ve hemen faizden vazgeçerse, artık geçmişte aldığı faizler kendisine aittir. Ve onun hakkında karar vermek, artık Allah'a kalır. Kim de faize tekrar dönerse; içinde yaşayıp kalacakları ateşe mahkum olanlar işte böyleleridir.
Allah faizli kazançları bereketten mahrum eder, ama karşılıksız yardımları, sadakaları kat kat arttırarak bereketlendirir. Allah gerçekleri örtbas edenleri ve günahkarların hiçbirini sevmez. İman edenler, doğru ve yararlı işler yapanlar, namazlarında dikkatli ve devamlı olanlar, karşılıksız yardımda bulunanlar, işte onlar mükafatlarını Rablerinden alacaklardır ve onlara ne korku vardır ne de üzülürler.
Ey inananlar! Yolunuzu Allah ve kitabıyla bulun ve eğer mü'minseniz faizden doğan kazançların tümünden vazgeçin." (Bakara: 2/275-278)

1619. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* faiz alana da verene de lânet etti.[2]
Tirmizî ve diğer muhaddisler, *"şâhitlerine ve kâtibine de"* kelimelerini ilave ettiler.

* Faiz konusundaki ayetlerin de içki kanunu gibi tedricen geldiğini unutmayalım. Bu konuda önce Rum: 30/39 sonra Âl-i İmran: 3/130, 131 daha sonra Nisa: 4/160, 161 ve en sonunda da Bakara: 2/275 ayet nazil olmuştur. [3]

Bu konuda değişik hadisler (1616 ve 1617. Hadislerin yanısıra:)
3: Rasûlullah (s.a.v.) faizi yiyen ve yedirene lanet etti.[4]
4: Öyle bir zaman gelecek ki faiz yemeyen hiçbir kimse kalmayacak, yemeseler bile buharından veya tozundan bir şey bulaşacaktır.[5]
5: Rasûlullah (s.a.v.) faizi yiyeni, yedireni, faiz akdini yazanı, zekata mani olanı, dövme yapan ve yaptıranı, hulle yapan ve yaptıranı lanetledi.[6]
6: İsra gecesinde karınları evler gibi olan, içinde yılanların da dolaştığı kişilerin kimler olduğunu Cebrail'e sordum. Faiz yiyenlerdir dedi.[7]
7: Faiz yetmiş küsür günahtan oluşur. En hafifi kişinin kendi annesiyle zina etmesidir.[8]
8: Faiz yetmiş üç çeşittir. (Net gelir, gecikme zammı, komisyon, kazanç, nema ve benzeri gibi isimlerle aynı faiz olmasına rağmen çeşidi çoğalacak)[9]
9: Faizden mal çoğaltanın malı azalır.[10]
10: Bile bile bir dirhem faiz yemek otuz üç zinadan daha beterdir.[11]
11: Bile bile bir dirhem faiz yemek otuz altı zinadan daha beterdir.[12]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 474.
[2] Müslim, Müsâkât 105–106; Tirmizî, Büyû' 2. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 24, 25, 113; Ebû Dâvûd, Büyû' 4; İbni Mâce, Ticârât 58.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 474.
[4] Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbni Mace.
[5] Ebu Davud, Nesei, İbn-i Mace.
[6] Nesai, Zinet 25.
[7] K. Sitte 6691.
[8] İbni Mace terc. 6/300.
[9] İbni Mace terc. 6/300.
[10] İbni Mace terc. 6/300.
[11] Müsned 5/225.
[12] Müsned 5/225.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 474.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Hadislerle İlgili Eserler:

Sahih hadisleri toplamak amacıyla te'lif edilen eserlerin ilki, el-Buhari'nin (256/870) Sahih'idir. Sonra İmam Müslim'in (261/875) Sahih'i bu konunun ikinci önemli kaynağıdır, bu iki kitab Sahihan diye bilinirler.
Bunlardan önceki dönemde İmam Malik (179/795)'in Muvatta'ı, daha sonraki dönemde de İbn Huzeyme (311/923) ve İbn Hibban (354/965)'ın Sahih'leri önemli sahih hadis kaynaklarıdır.
Ayrıca Kütüb-i sitte içinde yer alan öteki Sünen'lerde de sahih hadislere birinci derecede yer verilmiştir. Buhari ve Müslim'in eserleri üzerine yazılmış Müstedrek ve Müstahreç'lerde de Sahih hadisler bulunmaktadır.
Hadis külliyatında yer alan Sahih nitelikli hadislerin hepsinin bir kitapta toplanması henüz gerçekleştirilmiş değildir. [1]
Sahih hadisleri 10 dereceye çıkarırlar. 5'i ittifaklı, 5'i ihtilaflıdır. Birinci derecede sahih hadisler: Buhari (194- 256), Müslim (206- 264) dir ki, hadislerin yekunu on bini bulmaz. Bunlar içinde en sahihi müttefekun-aleyhi olanlarıdır. Bunlardan sonra: Ebu Davud (202-275), Tirmizi (209-279), Nesei (216-303) ve İbn-i Mace (209-273) dir. Ayrıca zevaitler Busiri (?-780), Heysemi (735-807), İbn-i Hacer (773-852), Kutlu Buga (820-879), Suyuti (849-911), Bezzar, Ebu Ya'la ve Ahmed b. Hanbel (164-241) in Müsned'leri, Mu'cem-i Kebir, Mu'cemü'l-Bahreyn, Mu'cemü'z-Zevaid, Zevaidü'l-Hilye, Zevaidü't-Temam gibi eserler vardır.[2]

---

[1] Hadis kitapları hakkında bilgi için bk. Sıddıki, hadis Edebiyatı Tarihi, Tercüme Y. Z. Kavakçı, İstanbul 1966; Çakan Hadis Edebiyatı: 60; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 126.
[2] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (çevrin M. Yaşar Kandemir): 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Hadislerle İlgili Eserler:

Sahih hadisleri toplamak amacıyla te'lif edilen eserlerin ilki, el-Buhari'nin (256/870) Sahih'idir. Sonra İmam Müslim'in (261/875) Sahih'i bu konunun ikinci önemli kaynağıdır, bu iki kitab Sahihan diye bilinirler.
Bunlardan önceki dönemde İmam Malik (179/795)'in Muvatta'ı, daha sonraki dönemde de İbn Huzeyme (311/923) ve İbn Hibban (354/965)'ın Sahih'leri önemli sahih hadis kaynaklarıdır.
Ayrıca Kütüb-i sitte içinde yer alan öteki Sünen'lerde de sahih hadislere birinci derecede yer verilmiştir. Buhari ve Müslim'in eserleri üzerine yazılmış Müstedrek ve Müstahreç'lerde de Sahih hadisler bulunmaktadır.
Hadis külliyatında yer alan Sahih nitelikli hadislerin hepsinin bir kitapta toplanması henüz gerçekleştirilmiş değildir. [1]
Sahih hadisleri 10 dereceye çıkarırlar. 5'i ittifaklı, 5'i ihtilaflıdır. Birinci derecede sahih hadisler: Buhari (194- 256), Müslim (206- 264) dir ki, hadislerin yekunu on bini bulmaz. Bunlar içinde en sahihi müttefekun-aleyhi olanlarıdır. Bunlardan sonra: Ebu Davud (202-275), Tirmizi (209-279), Nesei (216-303) ve İbn-i Mace (209-273) dir. Ayrıca zevaitler Busiri (?-780), Heysemi (735-807), İbn-i Hacer (773-852), Kutlu Buga (820-879), Suyuti (849-911), Bezzar, Ebu Ya'la ve Ahmed b. Hanbel (164-241) in Müsned'leri, Mu'cem-i Kebir, Mu'cemü'l-Bahreyn, Mu'cemü'z-Zevaid, Zevaidü'l-Hilye, Zevaidü't-Temam gibi eserler vardır.[2]

---

[1] Hadis kitapları hakkında bilgi için bk. Sıddıki, hadis Edebiyatı Tarihi, Tercüme Y. Z. Kavakçı, İstanbul 1966; Çakan Hadis Edebiyatı: 60; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 126.
[2] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (çevrin M. Yaşar Kandemir): 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34) Kadınlara İyi Davranmak

Bu bölümdeki iki ayet ve sekiz hadis-i şeriften kadınlarla iyi geçinmenin gerektiğini, birden fazla evlilik yapan erkeklerin bu işe daha fazla önem vermesi gerektiğini, kadınların yaradılışlarının kaburga kemiğinden olduğunu onun da en eğri tarafının üst tarafı olduğunu, bu eğri kemiği doğrultmanın zor olduğu kendi haline bırakıldığında da eğri kaldığını, faydalanmak isteyenin o haliyle faydalanması gerektiğini, kadınların zorda kalınmadıkça dövülmemesi gerektiğini, kadınlara kin beslenmemesi gerektiğini, bir huyu hoşa gitmezse hoşa giden bir huyunun olabileceğini, kadınların erkekler üzerinde, erkeklerin de kadınlar üzerinde haklarının neler olduğunu, en hayırlı kimselerin hanımlarına karşı hayırlı olan kimselerin olduğunu, dünyanın geçici bir menfaatlenmeden ibaret olduğunu, bu dünyada fayda sağlayan en hayırlı varlığının da dindar hanımlar olduğunu öğreneceğiz. [1]

"... ve hanımlarınızla güzel bir şekilde geçinin..." (Nisa: 4/19)
"Ne kadar isteseniz de eşlerinize adaletle davranmak elinizde değildir. Dolayısıyle diğerlerini dışlayarak ve onları kocası hem var hem de yokmuş gibi bir durumda bırakarak içlerinde sadece birine yönelmeyin. Eğer arayı düzeltir, yolunuzu da Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışırsanız bilin ki Allah çok bağışlayan ve çok acıyandır." (Nisa: 4/129)

275. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz."[2]

Buhârî ile Müslim'deki diğer bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de faydalanabilirsin."[3]

Müslim'deki bir başka rivayete göre ise Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Hep seni hoşnut edecek şekilde davranamaz. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de faydalanabilirsin. Şayet doğrultayım dersen kırarsın. Kadının kırılması da boşanmasıdır."[4]

276. Abdullah İbni Zem`a *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*'ı birgün hutbe okurken dinledi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sâlih *aleyhisselâm*'ın dişi devesinden ve onu öldüren adamdan bahsederek:
"Onların en azgını ileri atıldı" âyetini okudu ve Semûd kavminde gücü kuvveti ile tanınan ve son derece fena olan bir adam deveyi öldürmek için ileri fırladı, diye açıkladı.
Sonra kadınlardan bahsetti. Onlar hakkında nasihat ederek şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz karısını köleyi döver gibi dövmeye kalkışıyor. Belki de o akşam onunla aynı yatakta yatacaktır."
Sonra yellenmeden ötürü gülmemelerini tavsiye ederek şöyle buyurdu:
"İnsan bizzat kendisinin de yaptığı bir şeye ne diye güler?"[5]

277. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse karısına kin beslemesin. Onun bir huyunu beğenmezse, bir başka huyunu beğenir."[6]

278. Amr İbni Ahvas el–Cüşemî *radıyallahu anh*, Vedâ haccı'nda Peygamber *aleyhisselâm*'ı dinlediğini, Allah'a hamd ü senâ edip halka öğüt verdikten sonra Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu söylemektedir:
"Ashâbım! Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Vasiyyetimi tutunuz. Zira onlar sizin idarenize ve himâyenize verilmişlerdir.
Kesin olarak bildiğiniz bir ahlâksızlık yapmadıkları takdirde, onlar üzerinde zorbalık kurmaya hakkınız yoktur. Eğer ahlâk dışı bir hareket yaparlarsa, onları yataklarında yalnız bırakın. Bir yerlerini incitmeyecek şekilde dövün. Şayet size itaat ederlerse, artık onlara zarar verecek bir şey yapmayın.
Şunu bilin ki, sizin kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.
Sizin onlar üzerindeki haklarınız, yatağınızı yabancılardan korumaları, istemediğiniz kimseleri evinize almamalarıdır.
Onların sizin üzerinizdeki hakları ise, giyim kuşam ve yeme içme konularında kendilerine iyi imkânlar sağlamanızdır."[7]

279. Muâviye İbni Hayde *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Yâ Resûlallah! Kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir? diye sordum. Şöyle buyurdu:
– *"Yediğiniz ölçüde yedirmek, giydiğiniz seviyede giydirmek, yüzlerine vurmamak, yaptıkları işin ve kendilerinin çirkin olduğunu söylememek, onları yataklarında yalnız bırakmak gerekirse, bu işi sadece evde yapmaktır."*[8]

* İslamiyetin kadına verdiği değeri anlamak istemeyenlere gösterilecek hadislerden biri... Kadının ruhi cephesini ve hassaslığını ele alan bu ve benzeri hadisler 20. Asrın feministlerine ithaf olunur. [9]

280. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'minlerin îmân bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır."[10]

281. İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kadınları dövmeyiniz"* buyurmuştu.
Hz. Ömer Peygamber aleyhisselâm'ın huzuruna çıkarak:
– Kadınlar kocalarını dinlemez oldular, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kadınların dövülmesine izin verdi.
Bu defa birçok kadın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımlarına gelerek kocalarını şikâyete başladılar.
Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Birçok kadın Muhammed ailesine gelerek kocalarını şikâyet ediyorlar. Kadınlarını döven o kimseler, sizin hayırlınız değildir."*[11]

282. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünya geçici bir faydadan ibarettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır."[12]

* Kadın dört şeyi için nikahlanır. En hayırlı olanı eşin dindar olmasıdır hadisine göre dünyada her şeyin geçici olması (Mü'min: 40/39 olduğu gibi) Sadece dindar kadın, rahat bir ev ve iyi bir binek insanı bu dünyada mutlu edebilir. Çünkü bize peygamberimiz tarafından tavsiye edilenler bunlardır. [13]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 107
[2] Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 80; Müslim, Radâ' 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ` 11, Tefsîru sûre (9) 2; İbni Mâce, Nikâh 3.
[3] Buhârî, Nikâh 79; Radâ` 65.
[4] Müslim, Radâ` 59.
[5] Buhârî, Tefsîru sûre (91)1; Müslim, Cennet 49. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre 91; İbni Mâce, Nikâh 51.
[6] Müslim, Radâ` 61.
[7] Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3.

[8] Ebû Dâvûd, Radâ` 41. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 108
[10] Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 15; İbni Mâce, Nikâh 50. 628'de tekrar gelecektir.
[11] Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 51.
[12] Müslim, Radâ` 64. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 15; İbni Mâce, Nikâh 5.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 109

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Terimiyle İlgli Bazı Notlar:

1- Sahîh'in tarifinde ulema arasında bazı farklılıklar görülür. Bu durum, bir hadîs için verilecek "sahîh" hükmüne tesir eder. Neticede birinin sahîh kabûl ettiği bir hadîsi bir diğeri zayıf sayabilir. Nitekim bâzı hadîsler hakkında bu ihtilafa düşülmüştür. Ancak şunu da bilelim ki mezkûr ihtilâfın kaynağı sadece koşulan şartlarda ortaya çıkan farklılık değildir; bâzan, konulan bu şartların hadîste bulunup bulunmadığı hususunda da ihtilafa düşülmüştür.[1]
2- Tarife bâzıları "şâz"dan sonra münker kelimesini de dâhil ederse de, tarifi ortaya koyan İbnu's-Salâh ve Nevevî nazarında şaz ve münker aynı mânaya gelmektedir. Sonradan bu iki kelime, farklı derecelerdeki muhalefet için kullanılmıştır. Binaenaleyh İbnu's-Salâh'a göre şâz'ın içinde münker dâhildir.[2]
3- Sahih hadis bir anlamda en sağlam senedle rivayet edilen hadis demek olduğu için Senedlerin en sahihi (Esahhu'l-esanid)'nin tesbiti yoluna gidilmiştir. Bu hiç kuşkusuz, değişik alimlerce, değişik senedler olarak belirlenmiştir.[3]
4- "Bu mevzuda en sahih rivayet budur" gibi bir değerlendirme ile zikredilen hadis, o konuda bilinebilen hadislerin en sahih'idir. Yoksa hadisin, mutlaka Sahih veya "en sahih" olduğunu göstermez. "En zayıf olanı budur" demek olur.
5- "Falan hadis sahihtir" sözü, o hadisin sıhhat şartlarını taşıdığını ifade eder. Aslında da o hadisin sahih olabileceği konusunda oldukça kuvvetli bir zanna sahip olunabilir. Mütevatir Hadis'te olduğu gibi kesinkes bir kanaatten söz edilemez.[4]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.
[3] Bk. A. Naim, Tecrid Tercümesi: 1/210-215.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahih Terimiyle İlgli Bazı Notlar:

1- Sahîh'in tarifinde ulema arasında bazı farklılıklar görülür. Bu durum, bir hadîs için verilecek "sahîh" hükmüne tesir eder. Neticede birinin sahîh kabûl ettiği bir hadîsi bir diğeri zayıf sayabilir. Nitekim bâzı hadîsler hakkında bu ihtilafa düşülmüştür. Ancak şunu da bilelim ki mezkûr ihtilâfın kaynağı sadece koşulan şartlarda ortaya çıkan farklılık değildir; bâzan, konulan bu şartların hadîste bulunup bulunmadığı hususunda da ihtilafa düşülmüştür.[1]
2- Tarife bâzıları "şâz"dan sonra münker kelimesini de dâhil ederse de, tarifi ortaya koyan İbnu's-Salâh ve Nevevî nazarında şaz ve münker aynı mânaya gelmektedir. Sonradan bu iki kelime, farklı derecelerdeki muhalefet için kullanılmıştır. Binaenaleyh İbnu's-Salâh'a göre şâz'ın içinde münker dâhildir.[2]
3- Sahih hadis bir anlamda en sağlam senedle rivayet edilen hadis demek olduğu için Senedlerin en sahihi (Esahhu'l-esanid)'nin tesbiti yoluna gidilmiştir. Bu hiç kuşkusuz, değişik alimlerce, değişik senedler olarak belirlenmiştir.[3]
4- "Bu mevzuda en sahih rivayet budur" gibi bir değerlendirme ile zikredilen hadis, o konuda bilinebilen hadislerin en sahih'idir. Yoksa hadisin, mutlaka Sahih veya "en sahih" olduğunu göstermez. "En zayıf olanı budur" demek olur.
5- "Falan hadis sahihtir" sözü, o hadisin sıhhat şartlarını taşıdığını ifade eder. Aslında da o hadisin sahih olabileceği konusunda oldukça kuvvetli bir zanna sahip olunabilir. Mütevatir Hadis'te olduğu gibi kesinkes bir kanaatten söz edilemez.[4]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84.
[3] Bk. A. Naim, Tecrid Tercümesi: 1/210-215.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

129) Meclis Âdâbı (Meclis Ve Mecliste Oturma Âdâbı)

Bu bölümdeki on üç hadis-i şeriften; bir toplulukta bir kimseyi kaldırıp onun yerine oturulmaması gerektiğini, sıkışıp araya alınması gerektiğini, oturduğu yerden kalkıp tekrar dönüp gelenin oraya herkesten daha fazla hak sahibi olduğunu, bir mecliste nerede boşluk varsa oraya oturulması gerektiğini, Cuma günü mescide erken gidenin fazla sevap kazanacağını, iki kişi arasına oturmanın caiz olmadığını, halka teşkil edilerek oturulan bir yerde ortaya oturmanın lanetlendiğini, meclislerin en hayırlısının en geniş olanı olduğunu, faydasız işler ve sözlerle bir oturum bitirilirse sonunda nasıl dua edilmesi gerektiğini ve yine değişik bir duayı, Allah'ı hatırlamadan bitirilen toplantılarının eşek leşinden kalkmış gibi olacağını, pişmanlık olacağını ve Allah'a karşı eksik bir iş yapılmış olacağını öğreneceğiz. [1]

826. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp sonra onun yerine kendisi oturmasın. Fakat açılarak halkayı genişletiniz."
İbni Ömer, bir kimse kendisi için oturduğu yerden kalktığında onun yerine oturmazdı.[2]

827. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz oturduğu yerden kalkar, sonra tekrar dönüp gelirse oraya oturmaya herkesten fazla hak sahibidir."[3]

828. Câbir İbni Semüre *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir:
Biz Nebiyy–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna vardığımız zaman, her birimiz nerede yer bulursa oraya otururdu.[4]

829. Ebû Abdullah Selmân el–Fârisî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse cuma günü gusül abdesti alır, elinden geldiği kadar temizlenir, ya kendi özel kokusundan veya evinde bulunan güzel kokudan sürünür ve evinden çıkar, iki kişinin arasına girmez, sonra üzerine farz olan namazı kılar, imam hutbe okurken susup onu dinlerse, o cuma ile öteki cuma arasındaki günahları bağışlanır."[5]

830. Amr İbni Şuayb, babası vasıtasıyla dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Kendileri müsaade etmedikçe, iki kişinin arasına oturmak bir kimseye helâl olmaz" buyurdu.[6]

Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde şöyledir:
"İzinleri olmadıkça iki kişinin arasına oturulmaz."[7]

831. Huzeyfe İbni Yemân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* halka teşkil eden bir topluluğun ortasına oturan kimseye lânet etmiştir.[8]

Tirmizî'nin Ebû Miclez'den rivayetine göre, bir adam gelip halkanın ortasına oturmuştu. Bunun üzerine Huzeyfe:
Halkanın ortasına oturan kimse, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in lisanıyla veya Allah tarafından Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in lisanıyla lânetlenmiştir, dedi.[9]

832. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Meclislerin en hayırlısı en geniş olanıdır" buyururken işittim.[10]

* Rahat edilmesi ve hoşlanılmayacak hareketlere sebep olmadığı için geniş yerler tercih edilmelidir. [11]

833. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim bir mecliste oturur ve orada bir sürü faydasız ve mânasız sözlerle vakit öldürür de, o meclisten kalkmadan önce, Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke: Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim, derse, o mecliste yapmış olduğu hataları bağışlanır."[12]

834. Ebû Berze *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* meclisten kalkmak istediğinde, son söz olarak şöyle dua ederlerdi:
"Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke": " Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim." Bunun üzerine bir adam:
– Ey Allah'ın Resûlü! Şüphesiz ki sen, daha önce söylemediğin bir söz söylüyorsun! dedi. Resûl–i Ekrem:
"Bu söylediğim sözler, mecliste işlenen hata ve kusurlara keffârettir" buyurdu.[13]

835. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu duaları yapmadan önce bir meclisten kalktığı pek az olurdu:
"Allahım! Bize, günahla aramıza engel olacak kadar korkundan hisse ver. Bizi, cennetine ulaştıracak kadar tâatini nasib eyle. Dünya musîbetlerini hafifletecek güçlü iman ver. Allahım! Bizi yaşattığın müddetçe kulaklarımız, gözlerimiz ve kuvvetimizden faydalandır; ölümümüze kadar da onları devamlı kıl. Bize zulmedenlerden öcümüzü sen al. Bize düşmanlık edenlere karşı bize yardım et. Bizi dinimizde musîbete uğratma. Dünyayı en büyük düşüncemiz ve gayemiz, ilmimizin sonu kılma. Bize acımayanları üzerimize musallat etme."[14]

* İnsanlar sabah erkenden işlerine güçlerine başlayıp akşama kadar dünyalık peşinde koşarlar. Akşamları bir araya geldiklerinde ise yine dünyalık, yine mal, mülk, servet, dünya istikballerini konuşarak zamanlarını geçirirler. Gündüz dünyalığa koşan insanlar geceleyin bari Allah'ın dinini öğrenmek üzere sohbetler edip ayet ve hadisleri öğrenmeye çalışsalar ve dünya-ahiret dengeli gitse ne iyi olur. Bu konuda 485 nolu hadisle birlikte 55. bölümün tüm hadislerini ve ayetlerini bir daha okumak çok iyi olur. [15]

836. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi bir topluluk oturdukları meclisten Allah'ı zikretmeden kalkarlarsa, merkep leşi yanından kalkmış gibi olurlar. O meclis de onlar için bir pişmanlık olur."[16]

837. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir cemaat oturduğu mecliste Allah'ı anmaz ve peygamberlerine salât ve selâm getirmezlerse, bu meclis onlar için bir nedâmet olur. Allah dilerse onlara azâb eder, dilerse mağfiret eder."[17]

838. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur."[18]

* Müslüman yahudiler gibi sadece dünyayı tercih edip ahireti ihmal ederek Allah'ın gazabını kazanan insanlar gibi olmamalı. Din ile dünyayı birlikte götürüp her iki tarafı da ihmal etmemelidir. Allah rızası için hiçbir şey konuşulmadan onun ismi, kitabı, peygamberi ve sünneti anılmadan kalkılan toplantılar sanki merkep leşinin başından dağılan yırtıcı, vahşi ve pis tabiatlı hayvanlar gibi kabul edilirler. Çünkü zamanları iftira, gıybet, dedikodu ve cenneti kazandırmayacak işler ile geçmiş demektir. [19]

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 258.
[2] Buhârî, Cum'a 20, İsti'zân 31; Müslim, Selâm 28–29. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 9.
[3] Müslim, Selâm 31.
[4] Ebû Dâvûd, Edeb 14; Tirmizî, İsti'zân 29.
[5] Buhari, Cuma 6.
1155'de tekrar gelecektir.
[6] Ebû Dâvûd, Edeb 21; Tirmizî, Edeb 11.
[7] Ebû Dâvud, Edeb 21.
[8] Ebû Dâvud, Edeb 14.
[9] Tirmizî, Edeb 12.
[10] Ebû Dâvûd, Edeb 12. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18, 69.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 259.
[12] Tirmizî, Daavât 39.
[13] Ebû Dâvûd, Edeb 27.
[14] Tirmizî, Daavât 80.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 260.
[16] Ebû Dâvûd, Edeb 25.
[17] Tirmizî, Daavât 8.
[18] Ebû Dâvûd, Edeb 25, 98.
819'da geçmişti.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 260.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Hasen Hadîs:

Sözlükte "güzel, hoş" anlamına gelen "hasen" kelimesi, hadis ıstılahında sahih hadisle zayıf hadis arasında yer alan, fakat sahih hadîse daha yakın olan hadis türüne verilen addır. Daha açık bir ifade ile, hasen hadisle sahih hadis arısındaki fark, hasen hadîsin râvîlerinin durumu kesin olarak bilinmemekle birlikte, yalancılıkla suçlanmamış, dürüst ve güvenilir olmalarına rağmen, titizlikleri (itkân) ve hâfızalarının sağlamlığı (zabt) açısından sahih hadis râvîlerinden daha aşağı derecede bulunmasıdır. Hasen hadis, bu iki özellik dışında sahih hadîsin bütün özelliklerini taşır. Bir de, hasen hadislerin mütâbi'leri olmalıdır. Mütâbi', bir râvînin naklettiği hadîsin başka râvîler vasıtasıyla da rivâyet edilmesidir. Böylece hasen hadis râvîlerindeki zabt eksikliği takviye edilmiş olur. [1]

Bir hadisin "hasen" diye tanımlanması hadisin metin veya mânâsı nedeniyle değil hadisin râvî zincirindeki kişilerin durumundan kaynaklanmaktadır. Buna göre; "Adâlet şartını taşımakla birlikte, zabt yönünden sahih hadis râvîlerinin derecesine ulaşamamış kimselerin muttasıl (kesintisiz) isnatla rivâyet ettikleri, şâz ve illetten uzak hadis"[2] "Râvîsi doğruluk ve emânetle meşhur olmakla birlikte, zabt vasfındaki kusurundan dolayı sâhih derecesine ulaşamayan hadis"[3] şeklinde tarifler yapılmıştır.

Hasen olup olmama râvîlerden kaynaklandığı için bir hadis bir imama göre hasen olarak görülürken bir başkası için zayıf ve sahih olabilir. Hadis imamlarının hadîsin râvî zincirindeki kişiler hakkındaki kanâatleri o hadîsin sahih, hasen,... olarak farklı şekilde tanımlanması sonucunu doğurur. Bir hadisin senedi hakkında "sahih" veya "hasen" hükmü vermek hadîsin metnininde bu hükme girmesi anlamına gelmez. Muhadisler bu konuda şu görüştedir: "Senedi sahih olan her hadîsin metni de sahih olmaz"[4] Sahih veya hasen olan metin midir, yoksa sened midir bu açıklanır.[5]

Hasen sahîhle zayıf arasında yer alan bir hadîs çeşididir. Makbûl ve muhteccünbîh gruba dâhildir. Tarifine gelince, ulemanın ittifak ettiği bir tarif yoktur denebilir. Umumiyetle râvilerinden birinde zabt yönünden biraz zayıflık olan hadîse hasen denmiştir. Hasen tâbirini ısrarla ve sistemli şekilde kullanan Tirmizî'nin târifi bile herkesçe aynı şekilde benimsenememiştir. Onun târifi şöyle: "Senedinde müttehem bi'l-kizb bulunmayan ve şâz da olmayan, buna benzeyen bir başka vecihten de rivâyet edilmiş olan hadîsdir. "

"Bu târifte, rivâyetin, ikinci bir târikden de gelmiş olması şart koşulmaktadır.

Nuhbetu'l-Fiker'de İbnu Hacer'in tarifi ise şöyledir: "Adalet şartını hâiz olmakla berâber zabt yönünden, sahîh hadîs râvilerinin derecesine ulaşamayan kimselerin, muttasıl isnâdla rivâyet ettikleri şâz ve illetten âri hadîslere hasen denilmiştir".

* Görüldüğü üzere, müteahhirînin anlayışını temsîl eden bu târîfte, Tirmizî'nin tarifinde yer verilen "ikinci bir tarikten gelmiş olma" şartı mevcut değildir.

* Dikkat edilirse, burada sahîh hadîste aranan bütün şartlar, bir eksiği ile, aynen aranmaktadır. Bu eksik şart, zabtla ilgilidir: Sahîh hadîs râvilerinin zabt yönüyle mükemmel olması gerekirken burada râvî zabt yönüyle zayıftır.

Hasen'in tarifinde düşünülen ihtilafı göstermek için birkaç tarif daha kaydedelim: Hâttâbî "Hasen, mahreci bilinen, ricali meşhur, hadisin ekseni bunun etrafında dönen, ulemanın çoğunluğunca kabul edilmiş hadîstir" der. Mahrec hadîsin ilk rivayet edildiği yere (veya şahsa) denir. Ricalin şöhretinden maksad sıdk ile şöhretidir. "Hadîsin ekseni bunun etrafında döner" demek, bir bakıma muhâlefet edilmemiş, yani şâz olmayan mânasına gelir. Ulemanın çoğunluğunca kabûl edilmesi râvide hem ittiham olmadığını (zira ittiham bi'l kizb herkesçe terki gerektiren bir kusurdur) ifâde eder hem de ufak bir kusurun varlığını; zira bu kusur sebebiyle bazılarınca terkedilmiş olmaktadır. Esâsen, kusursuz olsa idi ulemanın hepsinin kabûlüne mazhar olurdu ve hadîse sahîh denirdi.

İbnu Ebî Hâtim der ki: "Babam Ebu Hâtim'e bir hadisin durumunu sordum. İsnâdının hasen olduğunu söyledi. Bununla ihticâc edilir mi? diye sordum "Hayır!" dedi. Bu tarifte de hasen ile kendisiyle tek başına amel edilemeyecek bir hadis kastedildiği görülmektedir.

İbnu'l-Cevzî, hasen'i "Göz yumulabilecek vasat bir za'fı bulunan ve kendisiyle amel edilen" hadîs olarak tarif etmiştir.

Bütün bu târifler, hasen'i sahîhten ayıran kesin bir vasıf, açık bir had koyamamakla tenkîd edilmiş, ayrıca aralarında yeterli uyumun olmadığına da dikkat çekilmiştir.

En büyük tenkit de Tirmizî'ye yöneltilmiştir: Kitabının "İlel bölümü"nde yaptığı târife -ki yukarıda kaydettik- Sahîh'inde uymamıştır. El-Irakî: "Kendi yaptığı tarife göre, hasen hadîs en az iki ayrı tarike sahip olması gerekirken Tirmizî, Sahîh'inde tek bir tarîk'ten gelmiş bulunan hadîslere de "hasen" demektedir" der ve şu misali kaydeder:

"İsrail'den, Ebu Burde'nin oğlu Yusuf'tan, onun babasından, Aişe'den Rasulullah heladan çıktığı zaman 'Ğufraneke' derdi. "

Tirmizî hadîsten sonra şu değerlendirmeyi yapar: "Bu hadîs hasendir, garibtir. Biz bunu sâdece İsrâil... hadîsi olarak bilmekteyiz... Bu babta da Hz. Aişe'nin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan naklettiği bu hadîsten başka rivâyet bilmiyoruz."

Hülasa, İbnu Salâh, Tirmizî, Hattâbî ve İbnu'l-Cevzî'nin tariflerini kaydettikten sonra şöyle bir neticeye varır: "Hasen'in tarif mevzuunda dikkatle durdum ve bu zevatın kelamlarını etraflıca inceleyip, kullandıkları yerleri mülahaza ettim. Şu açıklığa vardım: Hasen hadîs iki kısımdır: Birinci kısım: Senedinde, ehliyeti iyice bilinmeyen mestûr bir râvi bulunan, -ancak bu mestûr, rivâyetlerinde çok hata yapan (muğaffel) veya, hadîsinde kizble müttehem birisi olmayacak, ayrıca fiskla ithamını gerektiren bir başka kusuru da bulunmayacak- bununla birlikte, hadîsin metni, bu ayarda bir başkasının bir başka tarîkden rivâyetiyle de kuvvetlenmiş olduğu bilinecektir, işte bu mütabaatin desteği sâyesinde şâz ve münkerlikten kurtulmuş olur. Tirmizî'nin tarifi bu vasıftaki hadîslerle alakalıdır. İkinci kısım: Râvileri sıdk ve emânetle meşhur olmakla birlikte, zabt ve itkândaki kusuru sebebiyle sahîhin derecesine ulaşamayan, fâkat durumu, münferid rivâyetinde münker sayılanlardan daha iyi olan râvilerin hadîsleridir ki, bütün bu kayıtlarla birlikte, hadîsin illetten şüzûzdan ve nekâretten[6] sâlim olması da şarttır. Hattâbî'nin tarifi de bu ikinci kısımdaki hadîslerle ilgilidir." İbnu Salâh ilâve eder, "Bizim bu açıklamamız, hasen konusunda bize kadar ulaşan sözlerin hepsini içine alır".

İbnu Salâh'ın bu yorumuna da itirazlar yapılmıştır.[7]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[2] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker, s. 24.
[3] Suyuti, Tedrib, s. 89.
[4] Subhi Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, terc. M. Yaşar Kandemir Ankara 1973, s. 130.
[5] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[6] Açıklaması Zayıf Hadîsler kısmında geleceği üzere şüzûz "şâz olma hali", nekâret de "münker olma hali" dir. Yani şâzlık, münkerlik de diyebiliriz. (İbrahim Canan)
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84-87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Hasen Hadîs:

Sözlükte "güzel, hoş" anlamına gelen "hasen" kelimesi, hadis ıstılahında sahih hadisle zayıf hadis arasında yer alan, fakat sahih hadîse daha yakın olan hadis türüne verilen addır. Daha açık bir ifade ile, hasen hadisle sahih hadis arısındaki fark, hasen hadîsin râvîlerinin durumu kesin olarak bilinmemekle birlikte, yalancılıkla suçlanmamış, dürüst ve güvenilir olmalarına rağmen, titizlikleri (itkân) ve hâfızalarının sağlamlığı (zabt) açısından sahih hadis râvîlerinden daha aşağı derecede bulunmasıdır. Hasen hadis, bu iki özellik dışında sahih hadîsin bütün özelliklerini taşır. Bir de, hasen hadislerin mütâbi'leri olmalıdır. Mütâbi', bir râvînin naklettiği hadîsin başka râvîler vasıtasıyla da rivâyet edilmesidir. Böylece hasen hadis râvîlerindeki zabt eksikliği takviye edilmiş olur. [1]
Bir hadisin "hasen" diye tanımlanması hadisin metin veya mânâsı nedeniyle değil hadisin râvî zincirindeki kişilerin durumundan kaynaklanmaktadır. Buna göre; "Adâlet şartını taşımakla birlikte, zabt yönünden sahih hadis râvîlerinin derecesine ulaşamamış kimselerin muttasıl (kesintisiz) isnatla rivâyet ettikleri, şâz ve illetten uzak hadis"[2] "Râvîsi doğruluk ve emânetle meşhur olmakla birlikte, zabt vasfındaki kusurundan dolayı sâhih derecesine ulaşamayan hadis"[3] şeklinde tarifler yapılmıştır.
Hasen olup olmama râvîlerden kaynaklandığı için bir hadis bir imama göre hasen olarak görülürken bir başkası için zayıf ve sahih olabilir. Hadis imamlarının hadîsin râvî zincirindeki kişiler hakkındaki kanâatleri o hadîsin sahih, hasen,... olarak farklı şekilde tanımlanması sonucunu doğurur. Bir hadisin senedi hakkında "sahih" veya "hasen" hükmü vermek hadîsin metnininde bu hükme girmesi anlamına gelmez. Muhadisler bu konuda şu görüştedir: "Senedi sahih olan her hadîsin metni de sahih olmaz"[4] Sahih veya hasen olan metin midir, yoksa sened midir bu açıklanır.[5]
Hasen sahîhle zayıf arasında yer alan bir hadîs çeşididir. Makbûl ve muhteccünbîh gruba dâhildir. Tarifine gelince, ulemanın ittifak ettiği bir tarif yoktur denebilir. Umumiyetle râvilerinden birinde zabt yönünden biraz zayıflık olan hadîse hasen denmiştir. Hasen tâbirini ısrarla ve sistemli şekilde kullanan Tirmizî'nin târifi bile herkesçe aynı şekilde benimsenememiştir. Onun târifi şöyle: "Senedinde müttehem bi'l-kizb bulunmayan ve şâz da olmayan, buna benzeyen bir başka vecihten de rivâyet edilmiş olan hadîsdir. "
"Bu târifte, rivâyetin, ikinci bir târikden de gelmiş olması şart koşulmaktadır.
Nuhbetu'l-Fiker'de İbnu Hacer'in tarifi ise şöyledir: "Adalet şartını hâiz olmakla berâber zabt yönünden, sahîh hadîs râvilerinin derecesine ulaşamayan kimselerin, muttasıl isnâdla rivâyet ettikleri şâz ve illetten âri hadîslere hasen denilmiştir".
* Görüldüğü üzere, müteahhirînin anlayışını temsîl eden bu târîfte, Tirmizî'nin tarifinde yer verilen "ikinci bir tarikten gelmiş olma" şartı mevcut değildir.
* Dikkat edilirse, burada sahîh hadîste aranan bütün şartlar, bir eksiği ile, aynen aranmaktadır. Bu eksik şart, zabtla ilgilidir: Sahîh hadîs râvilerinin zabt yönüyle mükemmel olması gerekirken burada râvî zabt yönüyle zayıftır.
Hasen'in tarifinde düşünülen ihtilafı göstermek için birkaç tarif daha kaydedelim: Hâttâbî "Hasen, mahreci bilinen, ricali meşhur, hadisin ekseni bunun etrafında dönen, ulemanın çoğunluğunca kabul edilmiş hadîstir" der. Mahrec hadîsin ilk rivayet edildiği yere (veya şahsa) denir. Ricalin şöhretinden maksad sıdk ile şöhretidir. "Hadîsin ekseni bunun etrafında döner" demek, bir bakıma muhâlefet edilmemiş, yani şâz olmayan mânasına gelir. Ulemanın çoğunluğunca kabûl edilmesi râvide hem ittiham olmadığını (zira ittiham bi'l kizb herkesçe terki gerektiren bir kusurdur) ifâde eder hem de ufak bir kusurun varlığını; zira bu kusur sebebiyle bazılarınca terkedilmiş olmaktadır. Esâsen, kusursuz olsa idi ulemanın hepsinin kabûlüne mazhar olurdu ve hadîse sahîh denirdi.
İbnu Ebî Hâtim der ki: "Babam Ebu Hâtim'e bir hadisin durumunu sordum. İsnâdının hasen olduğunu söyledi. Bununla ihticâc edilir mi? diye sordum "Hayır!" dedi. Bu tarifte de hasen ile kendisiyle tek başına amel edilemeyecek bir hadis kastedildiği görülmektedir.
İbnu'l-Cevzî, hasen'i "Göz yumulabilecek vasat bir za'fı bulunan ve kendisiyle amel edilen" hadîs olarak tarif etmiştir.
Bütün bu târifler, hasen'i sahîhten ayıran kesin bir vasıf, açık bir had koyamamakla tenkîd edilmiş, ayrıca aralarında yeterli uyumun olmadığına da dikkat çekilmiştir.
En büyük tenkit de Tirmizî'ye yöneltilmiştir: Kitabının "İlel bölümü"nde yaptığı târife -ki yukarıda kaydettik- Sahîh'inde uymamıştır. El-Irakî: "Kendi yaptığı tarife göre, hasen hadîs en az iki ayrı tarike sahip olması gerekirken Tirmizî, Sahîh'inde tek bir tarîk'ten gelmiş bulunan hadîslere de "hasen" demektedir" der ve şu misali kaydeder:
"İsrail'den, Ebu Burde'nin oğlu Yusuf'tan, onun babasından, Aişe'den Rasulullah heladan çıktığı zaman 'Ğufraneke' derdi. "
Tirmizî hadîsten sonra şu değerlendirmeyi yapar: "Bu hadîs hasendir, garibtir. Biz bunu sâdece İsrâil... hadîsi olarak bilmekteyiz... Bu babta da Hz. Aişe'nin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan naklettiği bu hadîsten başka rivâyet bilmiyoruz."
Hülasa, İbnu Salâh, Tirmizî, Hattâbî ve İbnu'l-Cevzî'nin tariflerini kaydettikten sonra şöyle bir neticeye varır: "Hasen'in tarif mevzuunda dikkatle durdum ve bu zevatın kelamlarını etraflıca inceleyip, kullandıkları yerleri mülahaza ettim. Şu açıklığa vardım: Hasen hadîs iki kısımdır: Birinci kısım: Senedinde, ehliyeti iyice bilinmeyen mestûr bir râvi bulunan, -ancak bu mestûr, rivâyetlerinde çok hata yapan (muğaffel) veya, hadîsinde kizble müttehem birisi olmayacak, ayrıca fiskla ithamını gerektiren bir başka kusuru da bulunmayacak- bununla birlikte, hadîsin metni, bu ayarda bir başkasının bir başka tarîkden rivâyetiyle de kuvvetlenmiş olduğu bilinecektir, işte bu mütabaatin desteği sâyesinde şâz ve münkerlikten kurtulmuş olur. Tirmizî'nin tarifi bu vasıftaki hadîslerle alakalıdır. İkinci kısım: Râvileri sıdk ve emânetle meşhur olmakla birlikte, zabt ve itkândaki kusuru sebebiyle sahîhin derecesine ulaşamayan, fâkat durumu, münferid rivâyetinde münker sayılanlardan daha iyi olan râvilerin hadîsleridir ki, bütün bu kayıtlarla birlikte, hadîsin illetten şüzûzdan ve nekâretten[6] sâlim olması da şarttır. Hattâbî'nin tarifi de bu ikinci kısımdaki hadîslerle ilgilidir." İbnu Salâh ilâve eder, "Bizim bu açıklamamız, hasen konusunda bize kadar ulaşan sözlerin hepsini içine alır".
İbnu Salâh'ın bu yorumuna da itirazlar yapılmıştır.[7]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[2] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker, s. 24.
[3] Suyuti, Tedrib, s. 89.
[4] Subhi Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, terc. M. Yaşar Kandemir Ankara 1973, s. 130.
[5] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[6] Açıklaması Zayıf Hadisler kısmında geleceği üzere şüzûz "şâz olma hali", nekâret de "münker olma hali" dir. Yani şâzlık, münkerlik de diyebiliriz. (İbrahim Canan)
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/84-87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

132) Selam Alıp Vermenin Şekli

852. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:
– es–Selâmü aleyküm, dedi. Hz. Peygamber onun selâmına aynı şekilde karşılık verdikten sonra adam oturdu. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"On sevap kazandı"* buyurdu. Sonra bir başka adam geldi, o da:
– es–Selâmü aleyküm ve rahmetullah, dedi. Peygamberimiz ona da verdiği selâmın aynıyla mukâbelede bulundu. O kişi de yerine oturdu. Hz. Peygamber:
– *"Yirmi sevap kazandı"* buyurdu. Daha sonra bir başka adam geldi ve:
– es–Selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh, dedi. Hz. Peygamber o kişiye de selâmının aynıyla karşılık verdi. O kişi de yerine oturdu. Efendimiz:
– *"Otuz sevap kazandı"* buyurdular.[1]

* Selamdaki ifadeler arttıkça sevap ta artıyor. [2]

853. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
– *"Şu zât Cibrîl aleyhi's–selâm'dır; sana selâm ediyor"* buyurdu. Ben de:
– Ve *aleyhi's–selâm* ve rahmetullâhi ve berekâtüh, dedim.[3]

Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in bir kısım rivayetlerinde buradaki şekilde *"ve berekâtüh"* ziyadesiyle, bazı rivayetlerde ise "ve berekâtüh" olmaksızın nakledilmiştir. Kaide olarak, güvenilir râvilerin ziyadesi makbuldür.

854. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir söz söylediği zaman, onunla ne kasdettiğinin iyice anlaşılması için sözünü üç defa tekrarlardı. Bir topluluğun yanına geldiğinde onlara üç defa selâm verirdi.[4]

855. Mikdâd *radıyallahu anh*, uzun bir hadisinde şöyle dedi:
Biz, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in süt hissesini ayırıp kaldırırdık. Resûl–i Ekrem geceleyin gelir, uyuyanı uyandırmayacak, uyanık olanlara işittirecek şekilde selâm verirdi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gece geldi, yine her zamanki gibi selâm verdi.[5]

* Hiç kimseyi rahatsız etmemek peygamberimizin adetlerindendi, selamla bile olsa... [6]

856. Esmâ Binti Yezîd *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün mescide uğradı. Kadınlardan oluşan bir cemaat orada oturmaktaydı. Hz. Peygamber onlara eliyle işaret ederek selâm verdi.[7]

857. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanların Allah katında en makbulü ve O'na en yakın olanı, önce selâm verendir."[8]

* Yakın olduğu zaman sesle selam verdiğine dair rivayetler vardır. Burada ise kadınlar biraz uzakta olmuş olacaklar ki eliyle de onları işaret ederek uyarmıştır. El ile işaret ederek selam verip almak gayri müslimlerin adetidir. Fitne korkusu olmadığı takdirde kadınlara da selam verilebilir. [9]

858. Ebû Cürey el–Hüceymî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve:
– Aleyke's–selâm yâ Resûlallah! dedim. Peygamber Efendimiz:
– *"Aleyke's–selâm deme; çünkü aleyke's–selâm ölülere verilen selâmdır"* buyurdu.[10]

---

[1] Ebû Dâvûd, Edeb 132; Tirmizî, İsti'zân 2.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 263.
[3] Buhârî, Bed'ü'l–halk 6; İsti'zân 16; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 90–91.
[4] Buhârî, İlm 30; İsti'zân 13. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 28.
696'da geçmişti.
[5] Müslim, Eşribe 174. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 26.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 264.
[7] Tirmizî, İsti'zân 9. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 458.
865'de tekrar gelecektir.
[8] Ebû Dâvûd, Edeb 133. Benzer bir rivayet için bk. Tirmizî, İsti'zân 6.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 264.
[10] Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, İsti'zân 27.
Uzun olarak 796'da geçmişti, 858'de tekrar gelecek

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Notlar:

1- Muhaddisler, bir hadisi değerlendirirken bazan: "Hasenü'l-isnâd" veya "sahîhu'l-isnâd" derler de hasen hadis veya sahîh hadîs demezler. Bu ifadeleriyle sened yönünü belirtirler. Yani hâdîs, senedi itibâriyle hasen veya sahîhtir, ama metindeki şüzûz ve illet sebebiyle hasen veya sahîh değildir. Bu sebeple hasenu'l-isnâd veya sahîhu'l-isnâd denmiştir. Nevevî, "Bu tabiri, kendisine güvenilen bir hâfiz söylemiş ise zâhir olan metninde sıhhat veya hüsnüne delâlet etmendir" der.
2- Tirmizî, Ali İbnu'l-Medinî ve Ya'kûb İbnu Şeybe gibi bâzıları, hadîsleri değerlendirirken hasen tabirini başka kelimelerle birleştirerek mürekkep tabirler teşkil ederler: "Hâdîsun, hasenün, sahîhun" gibi. Bu tabirde bir hadîs hem sahîh hem de hasen gösterilmiş olunca, müşkil bir durum ortaya çıkar. Ancak denir ki: "Bu durum, hadisin iki ayrı senetle geldiğine delalet eder: Hadîs, birine göre sahîh, diğerine göre hasendir."
Ancak aynı tabiri, muhaddislerin, bir başka veçhi olmayan hadîs için de kullandıkları görülmüştür. Bu durumda İbnu's-Salâh şu açıklamayı sunmuştur: Bu durumda, hasen kelimesi ıstılahî değil lugavî mânasında kullanılmış olmalıdır. Nitekim İbnu Abdilberr, Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh)'in rivayet ettiği: "İlim öğrenin, çünkü onun öğrenilmesi Allah'a karşı haşyet, aranması da ibâdettir..." hadîsini kaydettikten sonra: "Bu cidden hasen bir hadîstir, ne var ki, kuvvetli bir isnâdı yoktur" der. İşte burada hasen "Lafzen güzel" demektir, zira bu, Abdurrahîm el-Ammî'den mevzu hadîs rivayet ettiği bilinen kezzâb Musâ el-Belkavî'nin rivâyetidir. El-Ammî de metrûkîndendir.
3- Bağavî el-Mesâbîh'te, hadîsleri ikiye ayırır: Sıhâh ve hısân. Sıhâh tâbirini Sahîheyn'den aldığı hadîsler için, hısân tâbirini de sahîheyn dışındaki kitaplardan aldığı hadîsler için kullanır. İbnu Salâh, bunun Bagavî'ye has bir kullanış olduğunu, ulemâca benimsenmiş ıstılâhî mânada kullanmadığına dikkat çeker. "Çünkü der, Sahîheyn dışındaki sünenlerde sahîh olduğu gibi hasen, zayıf ve münker hadîsler de mevcuttur". Öyle ise hepsine hısân demek câiz değildir.
4- Nevevî, "Hasen hadîsleri tanımada Tirmizî'nin sahîh'i en mühim kaynaktır, çünkü çokça kullanarak, hasen üzerine dikkatlerini çeken odur" der.
Ancak, daha önce açıklandığı üzere bu tâbiri ilk kullanan değildir. Hocalarından Buhârî, Ahmed İbnu Hanbel ve bunlardan da önce yaşamış olan Şâfiî, Yakub İbni Şeybe, Ebu Ali et-Tûsî gibi başkaları da kullanmışlardır.
Nevevî, Ebu Dâvud'un, Sünen'inde sükût ettiği hadîslerden, başka mutemed âlimlerce, "sahîh" veya "zayıftır" diye durumları hükme bağlanılmamış olanların da hasen sayılacağını belirtir. İlâveten der ki: Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Dâvud et-Tayâlîsî ve başkalarının (Ubeydullah İbnu Mûsa, İshâk İbnu Râhûye, Dârîmî, Abd İbnu Humeyd, Ebu Ya'lâ el-Mevsilî, el-Hasen İbnu Süfyân, Bezzâr'ın) Müsnedleri kendileriyle ihticac ve içlerindekine itimâd meselesinde Usûl-i Hamse ve (İbnu Mâce gibi) benzerlerine dâhil edilemez.
Suyûtî, Tedrîb'de, hasen hadîsleri tanımada Sünen'üd-Dârâkutnî'nin de iyi bir kaynak sayılabileceğini, zira orada pek çok hadîs hakkında "hasen" değerlendirmesinin yapıldığını belirtir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/88-89.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Notlar:

1- Muhaddisler, bir hadisi değerlendirirken bazan: "Hasenü'l-isnâd" veya "sahîhu'l-isnâd" derler de hasen hadis veya sahîh hadîs demezler. Bu ifadeleriyle sened yönünü belirtirler. Yani hâdîs, senedi itibâriyle hasen veya sahîhtir, ama metindeki şüzûz ve illet sebebiyle hasen veya sahîh değildir. Bu sebeple hasenu'l-isnâd veya sahîhu'l-isnâd denmiştir. Nevevî, "Bu tabiri, kendisine güvenilen bir hâfiz söylemiş ise zâhir olan metninde sıhhat veya hüsnüne delâlet etmendir" der.
2- Tirmizî, Ali İbnu'l-Medinî ve Ya'kûb İbnu Şeybe gibi bâzıları, hadîsleri değerlendirirken hasen tabirini başka kelimelerle birleştirerek mürekkep tabirler teşkil ederler: "Hâdîsun, hasenün, sahîhun" gibi. Bu tabirde bir hadîs hem sahîh hem de hasen gösterilmiş olunca, müşkil bir durum ortaya çıkar. Ancak denir ki: "Bu durum, hadisin iki ayrı senetle geldiğine delalet eder: Hadîs, birine göre sahîh, diğerine göre hasendir."
Ancak aynı tabiri, muhaddislerin, bir başka veçhi olmayan hadîs için de kullandıkları görülmüştür. Bu durumda İbnu's-Salâh şu açıklamayı sunmuştur: Bu durumda, hasen kelimesi ıstılahî değil lugavî mânasında kullanılmış olmalıdır. Nitekim İbnu Abdilberr, Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh)'in rivayet ettiği: "İlim öğrenin, çünkü onun öğrenilmesi Allah'a karşı haşyet, aranması da ibâdettir..." hadîsini kaydettikten sonra: "Bu cidden hasen bir hadîstir, ne var ki, kuvvetli bir isnâdı yoktur" der. İşte burada hasen "Lafzen güzel" demektir, zira bu, Abdurrahîm el-Ammî'den mevzu hadîs rivayet ettiği bilinen kezzâb Musâ el-Belkavî'nin rivâyetidir. El-Ammî de metrûkîndendir.
3- Bağavî el-Mesâbîh'te, hadîsleri ikiye ayırır: Sıhâh ve hısân. Sıhâh tâbirini Sahîheyn'den aldığı hadîsler için, hısân tâbirini de sahîheyn dışındaki kitaplardan aldığı hadîsler için kullanır. İbnu Salâh, bunun Bagavî'ye has bir kullanış olduğunu, ulemâca benimsenmiş ıstılâhî mânada kullanmadığına dikkat çeker. "Çünkü der, Sahîheyn dışındaki sünenlerde sahîh olduğu gibi hasen, zayıf ve münker hadîsler de mevcuttur". Öyle ise hepsine hısân demek câiz değildir.
4- Nevevî, "Hasen hadîsleri tanımada Tirmizî'nin sahîh'i en mühim kaynaktır, çünkü çokça kullanarak, hasen üzerine dikkatlerini çeken odur" der.
Ancak, daha önce açıklandığı üzere bu tâbiri ilk kullanan değildir. Hocalarından Buhârî, Ahmed İbnu Hanbel ve bunlardan da önce yaşamış olan Şâfiî, Yakub İbni Şeybe, Ebu Ali et-Tûsî gibi başkaları da kullanmışlardır.
Nevevî, Ebu Dâvud'un, Sünen'inde sükût ettiği hadîslerden, başka mutemed âlimlerce, "sahîh" veya "zayıftır" diye durumları hükme bağlanılmamış olanların da hasen sayılacağını belirtir. İlâveten der ki: Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Dâvud et-Tayâlîsî ve başkalarının (Ubeydullah İbnu Mûsa, İshâk İbnu Râhûye, Dârîmî, Abd İbnu Humeyd, Ebu Ya'lâ el-Mevsilî, el-Hasen İbnu Süfyân, Bezzâr'ın) Müsnedleri kendileriyle ihticac ve içlerindekine itimâd meselesinde Usûl-i Hamse ve (İbnu Mâce gibi) benzerlerine dâhil edilemez.
Suyûtî, Tedrîb'de, hasen hadîsleri tanımada Sünen'üd-Dârâkutnî'nin de iyi bir kaynak sayılabileceğini, zira orada pek çok hadîs hakkında "hasen" değerlendirmesinin yapıldığını belirtir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/88-89.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

146) Hastanın Halini Yakınlarından Sormak

912. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefat ettiği hastalığı zamanında yanından çıktı. Sahâbîler:
Ey Ebü'l–Hasan! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nasıl oldu, geceyi nasıl geçirdi ? dediler. O da:
– Allah'a hamdolsun, hastalığı atlattı! dedi.[1]

---

[1] Buhârî, Megâzî 83, İsti'zân 29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hasen Hadisin Kısımları:

Hasen hadîs de, tıpkı sahîh gibi iki kısımdır: **1-** Hasen li-zâtihi, **2-**Hasen li-gayrihi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hasen Hadisin Kısımları:

Hasen hadîs de, tıpkı sahîh gibi iki kısımdır: **1-** Hasen li-zâtihi, **2-**Hasen li-gayrihi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SAHİHİ MÜSLİM MUHTASARI
III

34- Sayd (Avlanma), Zebâih (Hayvan Kesimi) Ve Mâ Yu'kelu Minet-Hayevân (Eti Yenilen Hayvanlar) Bölümü
1- Eğitilmiş Köpeklerle Avlanma
Mi'rad:
Vekîze:
2- Av, Avcıdan Kaybolup Da Sonra Avcı Tarafından Bulunduğu Zaman Ki Hükmü
3- Yırtıcı Hayvanlardan Her Azı Dişi Bulunan Hayvanın Ve Kuşlardan Her Pençeli Olan Hayvanın Etini Yemenin Haram Olması
4- Denizde Ölen Deniz Hayvanlarının Etlerini Yemenin Mubah Olması
5- Evcil Eşek Etlerinin Haram Kılınması
6- At Eti
7- Keler/Sırtlan Eti
Keler:
8- Çekirge Yemenin Mubah Olması
9- Tavşan Eti Yemenin Mubah Kılınması
10- Avlanmada Ve Düşman Karşısında Kullanılıp Yardım Görülecek Aletlerin Mubah Kılınması Ve Sapanla Taş Atmanın Mekruh Olması
11- Hayvan Öldürme Ve Boğazlamayı Güzelce Yapma ile Bıçağı Keskinleme
12- Hayvanları Bağlayıp Hedef Dikerek Öldürmenin Yasak Olması
35. EDAHI (=KURBAN) BOLUMU
Kurban:
1- Kurbanın Vakti
2- Kurbanlığın Yaşı
3- Kurbanlığın Ve Onu Kefilsiz Doğrudan Doğruya Bizzat Kesmenin Ve Keserken De Besmele ile Tekbir Getirmenin Müstehab Olması
4- Hayvanı Diş, Tırnak Ve Diğer Kemikler Hariç Kan Akıtan Herşeyle Kesmenin Caiz Olması
5- İslam'ın ilk Yıllarında Kurban Etlerini Üç Günden Sonraya Bırakılıp Yenilmesinin Yasaklanması Ve Sonradan Bu Yasağın Kaldırılarak Kurban Etlerinin İstenildiği Kadar Bırakılıp Yenilmesinin Mubah Olması
6- Fera Ve Atıre
Atîre:
7- Kurban Kesmek İsteyerek Zilhicce Ayının Onuncu Gününe Giren Kimseyi Saçlarından Yada Tırnaklarından Bir Şey Almasının Yasak Olması
8- Yüce Allah'tan Başkası Adına Kurban Kesmenin Haram Olması Ve Bunu Yapan Kimseye Lanet Olunması
36. EŞRIBE (=IÇECEKLER) BOLUMU
1- İçkinin Haram Kılınması Ve İçkinin; Üzüm Suyundan, Kuru Ve Koruk Hurmadan, Kuru Üzümden Ve Daha Başka Sarhoşluk Veren Şeylerden Yapılması
2- Şaraptan Sirke Yapmanın Yasak Olması
3- Şarapla Tedavinin Haram Olması
4- Hurma ile Üzümden Yapılan Butun İçkilere Şarap İsmi Verilmesi
5- Kuru Hurma ile Kuru Üzümden Karışık Olarak Nebiz Yapmanın Mekruh Olması
Nebiz:
1- Haram olan:
6- İçerisinde Nebız Yapılan Kapları Kullanmanın ilk önce Yasaklanması, Sonra Bu Hükmün Sarhoşluk Vermedikçe Bugün Helal Olduğu
7- Her Sarhoşluk Veren Şeyin Şarap Ve Her Şarabın Haram Olması
8- Şarap İçip De Tevbe Etmeyen Kimsenin Ahirette Ondan Men Edilmek Suretiyle Cezalandırılması
9- Şiddetlenmemiş Ve Sarhoşluk Verici Dereceye Varmamış Olan Şıranın Mubah Olması
10- Süt İçmenin Caiz Olması
11- Nebiz/Şıra Şerbeti İçmek Ve Kapları Örtmek
12- Kapları Örtmeyi, Tulumların Ağzını Bağlamayı Ve Kapıları Kapamayı, Üzerlerine Besmele Çekmeyi, Uykuya Yatılacağı Zaman Kandilin Söndürmeyi Ve Akşamdan Sonra Çocuklar ile Hayvanların Dışarı Salınmaması
13- Yiyip İçmenin Âdabı Ve Hükümleri
14- Ayakta Su İçmenin Mekruh Olması
15- Ayakta Zemzem İçme
16- Aynı Kabın içine Solumanın Mekruh Olması Ve Kabın Dışına Üç Defa Solumanın Mustehab Olması
17- Su Ve Benzeri Şeyler Sunarken Başlayanın Sağından İtibaren Dolaştırmanın Mustehab Olması
18- Parmakları Ve Çanağı Yalayıp Sıyırmanın Müste-Hab Olması Ve Lokma Tutan Eli Yalamadan önce Silmenin Mekruh Olması
19- Yemek Sahibinin Davet Etmediği Kimse Davetlinin Peşine Takılıp Geldiği Zaman Ziyafete Giden Davetlinin Ne Yapacağı Ve Yemek Sahibinin Takılıp Gelen Kimseye İzin Vermesinin Mustehab Olması
20- Razı Olacağına Güvendiği Ve Buna Tam İtimat Eylediği Kimsenin Evine Beraberinde Başkasını Da Götürmenin Caiz Olması Ve Yemek Üzerine Toplanmanın Müstehab Olması
21- Çorba İçmenin Caiz Olması, Kabak Yemenin Müste-Hab Olması, Ev Sahibi Hoş Görmek Şartıyla Sofrada-Kilerin Misafir Bile Olsalar Birbirlerini Tercih Etmelerinin Müstehab Olması
22- Çekirdeği Hurmanın Dışına Koymanın, Misafirin Yemek Sahibine Dua Etmesinin, Takva Sahibi Misafirden Dua İstemenin, Onun Da Buna İcabet Etmesinin Müstehab Olması
23- Acur Ve Salatalık Gibi Sebzeleri Olgunlaşmamış Hurmayla Birlikte Yeme
24- Yemek Yiyenin Tevazu Göstermesinin Müstehab Olması Ve Oturuşunun Şekli
25- Arkadaşlarının İzin Vermesi Hariç Toplulukla Birlikte Yiyen Kimseyi Hurma Ve Benzeri Şeylerin iki Tanesini Bir Lokmada Birleştirmenin Yasak Olması
26- Hurma Ve Benzeri Azıkları, Aile için Eve Getirme
27- Medine Hurmasının Fazileti
28- Mantarın Fazileti Ve Gözün Onunla Tedavi Edilmesi
29- Misvak Ağacının Olgunlaşmış Siyah Meyvesinin Fazileti
30- Sirkenin Ve Onu Katık Yapmanın Fazileti
31- Sarımsak Yemenin Mubah Olması, Büyüklerle Konuşmak İsteyen Kimsenin Onu Ve Benzer Sebzeleri Yememesi
32- Misafire İkram Etmek Ve Onun İhtiyacını Kendi Öz Canının İhtiyacından Üstün Tutmanın Fazileti
33- Az Yemekle Yardım Yapmanın Fazileti Ve iki Kişilik Yemeğin Üç Kişiye Yetmesi
34- Müminin Bir Bağırsağı Doldurmak için Yemesi Ve Kafirin De Yedi Bağırsağı Doldurmak için Yemesi
35- Yemeğin Ayıplanmaması
37. LİBÂS (GİYİM) VE ZİNET (SÜSLENME) BÖLÜMÜ
1- Su İçmede Ve Başka Şeylerde Altın ile Gümüş Kaplar Kullanmanın Erkeklere Ve Kadınlara Haram Olması
2- Altın Yuzuk ile İpekli Kullanmanın Erkeklere Haram, Kadınlara Mubah Kılınması Ve Dört Parmaktan Fazla Olmamak Şartıyla İpeğin Erkeklere Mubah Olması
3- Erkekte Uyuz Ve Benzeri Bir Hastalık Bulunduğu Zaman Sağlık Üzerine Bir Lüzumdan Dolayı İpek Giymesinin Mubah Olması

4- Erkeğin Sarıya Boyanmış Elbise Giymesinin Yasak Olması
5- Pamuklu Keten Elbise Giymenin Fazileti
6- Elbisede Tevazulu Olmayı, Giyim ile Kuşam Türü Hususlarda Elbisenin Kalını ile Uygun Olanıyla Yetinmenin Ve İçerisinde Çizgiler Bulunan Elbise Giymenin Caiz Olması
7- Yaygı/Döşeğin Dış Yüzü Edinmenin Caiz Olması
8- Yaygı, Döşek Ve Giyim Eşyalarının İhtiyaçtan Fazlasının Mekruh Olması
9- Buyuklenerek Elbiseyi Sürüklemenin Haram Olması Ve Elbiseyi Ne Kadar Sarkıtmanın Caiz Ve Ne Kadar Sarkıtmanın Müstehab Olduğu Meselesi
10- Elbisesini Beğenmekle Birlikte Yürüyüşünde Kırıtmanın Haram Olması
11- İslam'ın ilk Zamanlarında Erkeklere Altın Yüzüğün Mubah Kılınması, Daha Sonra Bu Hükmün Yürürlükten Kaldırılarak Haram Kılınması
12- Peygamber (s.a.v.)'in Nakşı "Muhammed Resulullah" Olan Gümüş Bir Yüzük Takması Ve Ondan Sonra Halifelerin De Bu Yüzüğü Takması
13- Peygamber (s.a.v.)'in Bazı Yabancı Hükümdarlara Mektup Yazmak İstediğinde Mühür için Yüzük Edinmesi
14- Yüzüklerin Atılması
15- Taşı Habeş İşlemesi Olan Yüzük Kullanmak
17- Orta Parmak ile Ondan Sonra Gelen Parmağa Yüzük Takmanın Yasak Olması
Eyer yastıkları:
18- Ayakkabılar Veya Onların Yerini Tutacak Şeyler Giymenin Mustehab Olması
19- Ayakkabı Giymede önce Sağa Giymenin, Çıkarırken De önce Sol Ayaktan Çıkarmanın Mustehab Ol-Ması Ve Tek Ayakkabı İçerisinde Yürümenin Mekruh Olması
20- Bir Elbiseye Sımsıkı Sarılıp Sürünmenin Ve Bir Elbise İçerisinde Ayaklarını Dikip Oturmanın Yasak Olması
21- Sırt Üstü Yatmanın Ve Bacağı Bacak Üzerine Koymanın Yasak Olması
22- Sırt Üstü Yatmanın Ve Bacağı Bacak Üzerine Koymanın Mubah Olması
23- Erkeğin Zaferan Surunmesının Yasak Olması
24- Beyaz Saçı, Sarı Ve Kırmızıya Boyamanın Müste-Hab Ve Siyaha Boyamanın ise Haram Olması
25- Boyama Hususunda Yahudilere Muhalefet Emek
26- Hayvan Resmi Yapmanın Ve Döşek ile Yaygı Gibi Yollarla Zelil Kılınmayan Resimli Eşya Edinmenin Haram Kılınması Ve Resim ile Köpek Bulunan Bir Eve Meleklerin Girmemesi
27- Yolculuk Sırasında Köpek Bulundurmanın Ve Çan Takmanın Mekruh Olması
28- Devenin Boynuna Kirişten Gerdanlık Takmanın Mekruh Olması
29- Hayvanın Yüzüne Vurarak Dövmenin Ve Yüzüne Damga Vurmanın Yasak Olması
30- İnsan Hariç Hayvanın Yüzünden Başka Yerlerine Damga Vurmanın Caiz Olması Ve Zekat ile Cizye Develerinde ise Bunun Mendub Olması
Tahnik:
31- Çocuğun, Başının Bir Kısım Saçının Traş Edilip Bir Kısmının Bırakmanın Mekruh Olması
32- Yollar Üzerine Oturmanın Yasak Olması Ve Oturulduğun ise Yolun Hakkının Verilmesi
33- Saç Ekleyen ile Ekletene, Dövme Yapan ile Yaptırana, Yüzdeki Kılları Yolan ile Yoldurana, Güzellik için Diş Törpülettiren Kadınlar ile Allah'ın Yarattığını Değiştiren Kadınların Bu Yaptıklarının Haram Olması
34- Giyinmiş, Çıplak, Kırıtkan Ve Meylettiren Kadınlar
35- Giyim Ve Benzeri Hususlarda Yalan Davranışın Ve Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle Tokluk Gösterişi Yapmanın Yasak Olması

38. ÂDÂB BÖLÜMÜ

Edeb:
1- Ebu'l-Kasım' Kunyesiyle Kunyelenmenın Yasak Olması Ve Müstehab Olan İsimler
İsim Koymak:
2- Çirkin İsimler Koymanın Ve (Çocuklara) Nâfi (Faydacı/Menfaatçi) ile Benzeri İsimler Koymanın Mekruh Olması
3- Çirkin İsmi Güzele Çevirmenin Yada Benzerleriyle Değiştirmenin Müstehab Olması
4- "Meliku'l-Emlâk" (Hükümdarların Hükümdarı) Ve Benzeri İsimleri Kullanmanın Haram Olması
5- Çocuk Doğduğu Zaman Damağını Ovmanın, Damağının Ovacak Salih Bir Kimsenin Yanına Götürmenin Müsteham Olması Doğduğu Gün Çocuğa İsim Vermenin Caiz Olması ile Peygamber İsimlerini Koymanın Müstehab Olması
6- Oğlundan Başkasına: "Ey Evladım/Oğulcuğum" Demenin Caiz Olması Ve Bunu Şaka için Söylemenin Müsehab Olması
7- Kişinin Kendi Tasarrufunda Olmayan Bir Yere Girmek için Sahibinden İzin İstemek
8- İçeri Girmek İsteyen Kimsenin İçeriden "Kim O?" Diye Sorulduğunda Kendisini Tanıtmadan Direkt Olarak "Benim" Demesinin Mekruh Olması
9- Başkasının Evinin içine Bakmanın/Röntgenciliğin Haram Olması
10- Kasıtsız Olarak Birdenbire Kadına Bakmanın Hükmü
Selâm:
1- Binili Olanın Yürüyene Ve Az Olanın Çok Olana Selam Vermesi
2- Vol Üstünde Oturmanın Haklarından Birinin De, Selam Almak Olması
3- müslümanın müslüman Üzerindeki Haklarından Birisi De, Verdiği Selamı Almak Olması
1- Selam vermek:
2- Davetine katılmak:
3- Nasihat etmek:
4-Aksıran kimse:
5- Hastalandığı zaman ziyaretine gitmek:
6- Cenazesine katılmak:
4- Kitap Ehli Olanlara önce müslümanın Selam Vermesinin Yasaklanması Ve Onların Selamının Nasıl Alınacağı Meselesi
5- Küçük Çocuklara Selam Vermenin Müstehab Olması
6- Perde Kaldırma Yada Benzeri Alametlerin İçeriye Girme İzni Sayılmasının Caiz Olması
7- Kadınların Tabii İhtiyaçlarını Yerine Getirmeleri için Dışarıya Çıkmalarının Mubah Olması
8- Yabancı Bir Kadın ile Başbaşa Kalmanın Ve Onun Yanına Girmenin Haram
9- Bir Kimsenin, Bir Kadınla Başbaşa Görülmesi Halinde O Kadın Hanımı Yada Mahreç Akrabası Olursa Suizannı Gidermek için "Bu Kadın, Filancadır" Demenin Müstehab Olması
10- Bir Kimse Bir Meclise Gelip De Bir Açıklık Bulursa Oraya, Yoksa Onların Arkasına Oturması
11- Bir İnsanı önceden Oturduğu Mubah Yerinden Kaldırmanın Haram Olması
12- Oturduğu Yerden Kalkıp Sonra Geri Dönüp Gelen Kimsenin O Yerde Hak Sahibi Olması
13- Kadın Tabiatlı Kimsenin, Yabancı Kadınların Yanına Girmesinin Engellenmesi
14- Yabancı Bir Kadın Yolda Yürümekten Aciz Kaldığında Bineğin Arkasına Bindirmenin Caiz Olması
15- Üçüncüsünün Rızası Olmaksızın Uç Kişiden Ikı Kişinin Gizli Konuşmalarının Haram Olması
16- Tıp, Hastalık Ve Okumayla Tedavi/Rukye
Rukye:
1- Mubah Olan Rukye:
2- Haram Olan Rukye:
3- Şirk Olan Rukye:
Nazar:
17- Sihir
Sihir:
18- Zehir
19- Hastaya Okuma Tedavisini/Rukye Yapmanın Müstehab Olması
2 Hastaya Felak ile Nas Surelerini Okumak Ve Üfürmek Suretiyle Rukye Yapmak

21- Göz Değmesi, Vücuda Yayılan Sivilceler ile Yaralar, Zehirli Hayvan Sokması Gibi Şeyler için Rükyea Okuma Tedavisi Yapmanın Müstehab Olması
22- İçerisinde Şirk Olmamak Kaydıyla Okuma Tedavisi Yapmakta Bir Sakınca Görülmemesi
23- Kur'an Ve Me'sur Dualarla Okuma Tedavisi Yapma Karşılığında Ücret Almanın Caiz Olması
24- Duayla Birlikte Acı Duyulan Yerin Üzerine Elini De Koymanın Müstehab Olması
25- Namazda Vesvese Şeytanından Allah'a Sığınmak
26- Her Hastalığın Bir İlacı Olması Ve Tedavi Olmanın ise Müstehab Olması
Hacamat:
1- Deriyi Yarmadan Yapılan Hacamat:
2- Deri Yarılarak Yapılan Hacamat (Fasd):
27- Hastalığın Devası Bilinmediği Zaman Bir İlacı Hastanın Ağzından Vermek Suretiyle Tedaviye Girişmenin Mekruh Olması
28- Kusttan İbaret Olan Ûdi Hindi ile Tedavi
1- Hakiki zâtülcenb:
2- Hakiki olmayan zâtülcenb:
29- Çörek Otuyla Tedavi
Çörek Otu Niçin Değerli?
Savunma Sistemimiz Ve Çörek Otu:
Kara Mucizenin Muhtevası:
Doymamış Yağ Asitlerin Faydaları:
Çörek Otunun Diğer Tesirleri
30- Süt Ve Bal Bulamacının Hastanın Kalbine Rahatlık Vermesi
31- Bal Şerbetiyle Tedavi
32- Veba Hastalığı
Veba Taun:
33- Hastalık Bulaşması, Uğursuzluk
Uğursuzluk:
34- Bir Şeyi Uğursuzluğa Yorma, Fe'l Ve Uğursuz Olan Şeyler
Fe'l:
35- Kehanetin Ve Kahinlere Gitmenin Haram Olması
Kahin:
36- Cüzzamlı Ve Benzeri Bulaşıcı Hastalık Taşıyan Kimselerden Uzak Durmak
37- Yılanların Ve Diğer Zehirli Hayvanların Öldürülmeleri
38- Zehirli Alaca Keler Cinsini Öldürmenin Müste-Hab Olması
39- Karıncaları Öldürmenin Yasak Olması
40- Kedi Öldürmenin Haram Olması
41- Dokunulmaz Hayvanları Doyurup Sulamanın Fazileti
40. ELFÂZ MİNET-EDEB VE GAYRİHÂ (=EDEB VE DİĞER KONULARA AİT LAFIZLAR) BÖLÜMÜ
1- "Dehr"e Sövmenin Yasak Olması
2- Üzüme "Kerm" Demenin Mekruh Olması
3- "Köle", "Cariye", "Efendi" Ve "Seyyid" Kelimelerini Kullanmanın Hükmü
4- Kişinin "Nefsim Pis Oldu" Demesinin Mekruh Olması
5- Misk Kullanmak, Fesleğen ile Güzel Kokuyu Red Etmenin Mekruh Olması
41. ŞİİR BÖLÜMÜ
1- Gayeli Oyunlar:
2- Zararlı Oyunlar:
3- Oyalayıcı Oyunlar:
42. RÜYA BÖLÜMÜ
Rüya:
1- Doğru Ve Güzel Olan Rüyalar:
2- Adğâs Adı Verilen Karmakarışık Ve Hiç Bir Anlam Taşımayan Rüyalardır:
1- Nefsanî Rüyalar:
2- Şeytanî Rüyalar:
3- Sadık Salih Rüyalar;
1- Peygamber (s.a.v.)'i Rüyada Görmek
2- Uyku Halinde Şeytanın Kendisiyle Oynadığını Haber Vermeme
3- Rüya Yorumu
4- Peygamber (s.a.v.)'in Gördüğü Rüyalar
43. FEZAIL (FAZILETLER) BOLÜMÜ
Fezail:
1- Peygamber (s.a.v.)'in Soyu Ve Peygamberlik Ve! Mezden önce Taşın Ona Selam Vermesi
2- Peygamber (s.a.v.)'in Bütün Mahlükattan Üstün Yaratılmış Olması
3- Peygamber (s.a.v.)in Mucizeleri
Tebük:
4- Peygamber (s.a.v.)'in Yüce Allah'a Tevekkülü Ve Allah'ın Onu İnsanlardan Koruması
5- Peygamber (s.a.v.)'ın Hidayet Ve İlimle Gönderilmesinin Misali
6- Peygamber (s.a.v.)'in Ümmetine Olan Şefkati Ve Onları Zarar Verecek Şeylerden Kendilerini Sakındırması
7- Peygamber (s.a.v.)'in Son Peygamber Olması
8- Yüce Allah'ın Bir Ümmete Rahmet Dilediği Zaman ilk önce O Ümmetin Peygamberinin Ruhunu Alması
9- Peygamber (s.a.v.)'in Havzı Kevseri Ve Havzının Özellikleri
10- Uhud Harbi Gününde Cebrail ile Mıkaıl'ın Peygamber (s.a.v.) Namına Savaşmaları
11- Peygamber (s.a.v.)'in Cesareti Ve Savaşmak İçin ileri Atılması
12- Peygamber (s.a.v.)'in Hayrda İnsanların En Cömerdi Olması
13- Resulullah (s.a.v.)'in Ahlak Yönünden İnsanların En Güzeli Olması
14- Resulullah (s.a.v.)'Den Bir Şey İstenildiğinde Asla "Hayır" Dememesi Ve İhsanının Çok Olması
15- Peygamber (s.a.v.)'in Çocuklar ile Düşkünlere Acıması Ve Alçakgönüllü Olması
16- Peygamber (s.a.v.)'in Hayasının Çokluğu
Haya:
17- Peygamber (s.a.v.)'in Tebessümü Ve Güzel Geçimi
18- Peygamber (s.a.v.)'in Kadınlara Merhameti Ve Kadınların Bindikleri Hayvanları Sevk Eden Sürücüye Kadınlardan Dolayı Yumuşak Sürmelerini Emretmesi
19- Peygamber (s.a.v.)'in İnsanlara Yakın Olması Ve Onunla Teberrük Etmeleri
20- Peygamber (s.a.v.)'in Günahlardan Uzak Bulunması, Mubah Olanın En Hafif Olanını Tercih Etmesi Ve Allah'ın Haram Kıldığı Şeyler Çiğnendiğinde Onun Namına Öç Alması
21- Peygamber (s.a.v.)'in Kokusunun Güzel, Cildinin Yumuşak Olması Ve Ona Dokunulmakla Teberrük Edilmesi
22- Peygamber (s.a.v.)'in Terinin Güzel Kokması Ve Onunla Teberrük Edilmesi
23- Peygamber (s.a.v.)'in Soğuk Zamanda Kendisine Vahiy Geldiğinde Terlemesi

1- Sadık Rüyalar:
2- Kalbine ilka Etmesi.
3- İnsan Şeklinde Gelmesi.
4- Çıngırak/Zil Sesinde Gelmesi.
5- Asli Suretinde Gelmesi.
6- Uyanıkken Allah'tan Doğrudan Alması.
7- Uyku Halinde Gelmesi.
24- Peygamber (s.a.v.)'in Saçlarını Alnından Aşağıya Sarkıtması Ve Sonra Saçlarını ikiye Ayırması
25- Peygamber (s.a.v.)'in Sıfatı Ve Yüz Bakımından İnsanların En Güzeli Olması
26- Peygamber (s.a.v.)'in Saçının Sıfatı
27- Peygamber (s.a.v.)'ın Ağzı, Gözleri Ve Ökçelerinin Sıfatı
28- Peygamber (s.a.v.)'in Beyaz Ve Sevimli Yüzlü Olması
29- Peygamber (s.a.v.)'in Saçının Ağarması
30- Peygamberlik Mührünün İspatı, Sıfatı Ve Peygamber (s.a.v.)'in Vücudundaki Yeri
31- Peygamber (s.a.v.)'in Sıfatı, Peygamber Gönderilmesi Ve Yaşı
32- Vefat Ettiği Gün Peygamber (s.a.v.)'in Kaç Yaşında Olduğd Meselesi
33- Peygamber (s.a.v.)'in Mekke Ve Medine'de Ne Kadar Kaldığı Meselesi
34- Peygamber (s.a.v.)'in İsimleri
Mâhî:
Haşir:
Âkıb:
Mukaffî:
Nebiyyut-Tevbe (Tevbe Peygamberi):
Nebiyyu'r-Rahmet (Rahmet Peygamberi):
35- Peygamber (s.a.v.)'in Yüce Allah'ı Bilmesi Ve On Dan Şiddetle Korkması
36- Peygamber (s.a.v.)'e Tabi Olmanın Vacip Olması
37- Peygamber (s.a.v.)'e Saygı Göstermek, Zaruret Bulunmayan Durumlarda Yada Kendisine Bir Teklif Gerektirmeyen Ve Henüz Meydana Gelmeyen Veya Buna Benzer Konularda Çok Soru Sormamak
38- Resulullah (s.a.v.)'in Din Olarak Söylediklerine Uymanın Vacip Olması, Kendi İçtihadı Olarak Dünya Maişetlerine Ait Zikrettiklerine Uymanın Vacip Olmaması
39- Peygamber (s.a.v.)'e Bakmanın Ve Onu Görmek İs Temenin Fazileti
40- İsa (a.s.)'ın Fazileti
41- Hz. İbrahim (a.s.)'ın Fazileti
42- Musa (a.s.)'ın Fazileti
43- Yunus (a.s.)'ın Fazileti
44- Yusuf (a.s.)'ın Fazileti
45- Zekeriyya (a.s.)'in Fazileti
46- Hızır'ın Fazileti
Birincisi:
ikincisi:
Üçüncüsü:
Beşincisi:
Altıncısı:
Yedincisi:
Sekizincisi:
Dokuzuncusu:
44. FEZAILU S-SAHABE (SAHABENİN FAZİLETLERİ)
Sahabe:
1- Hz. Ebu Bekr (r.a.)'ın Fazileti
2- Hz. Ömer (r.a.)'ın Fazileti
3- Hz. Osman (r.a.)'ın Fazileti
4- Hz. Ali (r.a.)'ın Fazileti
5- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.)'ın Fazileti
6- Talha B. Ubeydüllah (r.a.) ile Zubeyr B. Awâm (r.a.)'in Fazileti
7- Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh (r.a.)'ın Fazileti
9- Peygamber (s.a.v.)'in Ehli Beytinin Fazileti
10- Zeyd b. Harise (r.a.) ile (Bunun Oğlu) Üsame B. Zeyd (r.a.)'ın Fazileti
11- Abdullah b. Cafer (r.a.)'ın Fazileti
12- Müminlerin Annesi Hz. Hatice (r.a.nhâ)'nın Fazileti
13- Hz. Âişe (r.a.nhâ)'nın Fazileti
Birinci Kadın:
İkinci Kadın:
Üçüncü Kadın:
Dördüncü Kadın:
Beşinci Kadın:
Altıncı Kadın:
Yedinci Kadın:
Sekizinci Kadın:
Dokuzuncu Kadın:
Onuncu Kadın:
Onbirinci Kadın:
15- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kızı Fâtıma (r.a.nhâ)'nın Fazileti
16- Müminlerin Annesi Ümmü Seleme (r.a.nhâ)'nın Fazileti
17- Müminlerin Annesi Zeyneb Bınt. Cahş (r.a.nha)'nın Fazileti
18- Ümmü Eymen (r.a.nhâ)'Nın Fazileti
19- Ümmü Süleym (r.a.nhâ) ile Bilâl (r.a.)'ın Fazileti
20- Ebu Talha El-Ensarı (r.a.)'1n Fazileti
21- Bilâl (r.a.)'ın Fazileti
22- Abdullah Ibn Mes'ud (r.a.) ile Annesinin Fazileti
23- Übeyy b. Ka'b (r.a.) Île Ensar'dan Bir Topluluğun Fazileti
24- Sa'd b. Muâz (r.a.)'ın Fazileti
25- Ebu Dücâne (r.a.)'ın Fazileti
26- Cabir'in Babası Abdullah b. Amr (r.a.)'ın Fazileti
27- Cüleybib (r.a.)'ın Fazileti
28- Ebu Zerr (r.a.)'ın Fazileti

29- Cerîr b. Abdullah (r.a.)'ın Fazileti
30- Abdullah İbn Abbâs (r.a.)'ın Fazileti
31- Abdullah İbn Ömer (r.a.)'ın Fazileti
32- Enes b. Mâlik (r.a.)'ın Fazileti
33- Abdullah İbn Selâm (r.a.)'ın Fazileti
34- Hassan b. Sabit (r.a.)'ın Fazileti
35- Ebu Hureyre Ed-Devsî (r.a.)'ın Fazileti
36- Bedir Savaşı Gazilerinin Fazileti Ve Hâtıb B. Ebi Beltea Kıssası
37- Ağacın Altında Biat Eden Kimselerin Fazileti
38 Ebu Musa El-Eş'arî (r.a.) ile Ebu Âmir El-Eş'arî (r.a.)'in Fazileti
39- Eş'arîlerin Fazileti
40- Ebu Süfyân b. Harb (r.a.)'ın Fazileti
41- Cafer b. Ebi Tâlib (r.a.), Esma Bint. Umeys (r.a.nhâ) ile Gemidekilerin Fazileti
42- Selmân (r.a.), Suheyb (r.a.) ile Bilal (r.a.)'ın Fazileti
43- Ensâr'ın Fazileti
44- Ensâr Mahallelerinin En Hayrlısı
45- Ensarta İyi Geçinme
40- Peygamber (s.a.v.)'in Gıfâr ile Eşlem Kabilelerine Yaptığı Dua
Eşlem:
Gıfâr:
47- Cuheyne, Eşca, Muzeyne, Temim, Devs ile Tayy Kabilelerinin Fazileti
48- İnsanların En Hayrlıları
49- Kureyş Kadınlarının Fazileti
50- Peygamber (s.a.v.)'in, Sahabileri Arasında Kardeşlik Bağı Kurması
51- Peygamber (s.a.v.)'in Bekasının Sahabileri için Emniyet Ve Sahabilerinin Bekasının Da Ümmet için Emniyet Olması
52- Sahabenin Fazileti, Sonra Onların Ardından Gelenlerin, Sonra Da Onların Ardından Gelenlerin Faziletleri
53- Peygamber (s.a.v.) Zamanındaki Kimselerden Yüz Sene Sonra Yeryüzünde Hiçkimsenin Kalmaması
54- Sahabeye Sövmenin Haram Olması
55- Üveys (Veysel) el-Karanî'nin Fazileti
56- Peygamber (s.a.v.)'in, Mısırlılar Hakkındaki Vasiyeti
57- Umanlıların Fazileti
58- Sakîf'in Yalancısı Ve Onu Helak Eden Kimse
59- Farslıların Fazileti
60- İnsanlar İçerisinde İyi Kimselerin Az Bulunması
45. BİRR (İYİLİK), SILA (AKRABALIK BAĞI) VE ÂDÂB BÖLÜMÜ
Birr:
Sıla:
Adab:
1- Anne ile Babaya İyilik Etmek Ve Onların Buna Layık Olmaları
2- Anne-Babaya İtaatin, Nafile Namaz ile Diğer Nafile İbadetlerden Daha öncelikli Olması
3- Anne-Babasına Yada Onlardan Birine İhtiyarlığı Anında Yetişip De Cennete Giremeyen Kimsenin Burnunun Yerde Sürünmesi
4- Baba ile Annenin Dostlarına Ve Benzeri Akrabaların Dostlarına İyilik Etmenin Fazileti
5- İyilik ile Günah Kelimelerinin Açıklanması
6- Akrabalık Bağını Sürdürme Ve Bu Bağı Kesmenin Haram Olması
7- Birbiriyle Hasetleşmenin, Hinleşmenin Ve Birbiri Ne Arka Dönüp Küsüşmenin Haram Olması
8- Şer'i Bir Ozur Yokken Uç Günden Fazla Dargın Olmanın Haram Olması
9- Delilsiz Zannın, Bırıbırının Ayıbını Araştırmanın, Hislere Yenik Düşüp Menfaatte Aşırı Gitmenin Müşteri Kızıştırmanın Ve Buna Benzer İşlere Girişmenin Haram Olması
10- Müslümana Haksızlık Edilmesi, Yardımsız Bırakılması, Hor Görülmesi ile Kanı, Irzı Ve Malının Haram Olması
11- Düşmanlığın Ve Birbirini Terk Etmenin Yasak Olması
12- Allah için Sevmenin Fazileti
13- Hastayı Ziyaret Etmenin Fazileti
14- Müminin Başına Gelen Hastalık, Üzüntü Ve Buna Benzer Şeylerden, Hatta Vücuduna Batan Dikenden Kazanacağı Sevab
15- Zulmün Haram Kılınması
Zulüm:
16- Zalim De Olsa Ve Mazlum Da Olsa Din Kardeşine Yardım Etmek
17- Müminlerin Birbirlerine Acımaları, Şefkat Etme Leri Ve Yardımlaşmaları
Ortak Nokta
Hem Hak Hem Görev
Doktriner Engeller
18- Sövüşmenin Yasak Olması
19- Af Etmenin Ve Alçak Gönüllük Göstermenin Müstehab Olması
20- Gıybetin Haram Olması
Gıybet Yapana Gelince:
21- Yüce Allah'ın Dünyada Kusurunu Gizlediği Kimsenin, Ahirette De Gizleyeceğini Müjdeleme
22- Kötülüğünden Sakınılan Kimseye Yumuşak Sözler Söyleyerek Müdafaa Etmek
23- Yumuşak Davranmanın Fazileti
24- Hayvanlara Ve Başka Şeylere Lanet Edilmesinin Yasak Edilmesi
25- Peygamber (s.a.v.) Bir Kimseye Hak Etmediği Halde Lanet Eder Veya Kötü Söz Söyler Yada Beddua Ederse Bunun O Kimse için Temizlenme, Ecir Ve Rahmet Olması
26- İkiyüzlülüğün Kötülenmesi Ve İkiyüzlülük Yapmanın Haram Olması
İkiyüzlülük/Riya:
27- Yalanın Haram Olması Ve Mubah Olduğu Yerler
28- Koğucüluğun Haram Olması
Koğuculuk:
29- Yalanın Çirkin Olması Ve Doğruluğun ise Güzel Olması
1- Sözde Doğruluk:
2- Niyette Doğruluk:
3- Azimde Doğruluk:
4- Vefa Göstermekte Doğruluk:
5- Amellerde Doğruluk:
6- Makamatta Doğruluk:
30- Öfke Anında Kendine Hakim Olan Kimsenin Fazileti Ve Kızgınlığın Neyle Giderilmesi
31- İnsanın Kendisine Malik Olamayak Şekilde Yaratılmış Olması
32- Yüze Vurmanın Yasak Olması

33- İnsanlara Haksız Yere Cezalandıran Kimseye Şiddetli Tehdit
34- Silahıyla Mescit, Pazaryeri Ve İnsanları Biraraya Toplayan Yerlerden Geçen Kimsenin Silahını Koruması Gerektiği Meselesi
35- Bir Müslümana Silahla İşaret Etmenin Yasak Olması
36- Yolda Eziyet Veren Şeyleri Gidermenin Fazileti
37- Kedi Ve Zararlı Olmayan Hayvanlara Azab Etmenin Haram Olması
38- Kibirli Olmanın Haram Olması
Kibir:
39- İnsana Yüce Allah'ın Rahmetinden Ümit Kestirmenin Haram Olması
40- Zayıflar ile Düşkünlerin Fazileti
41- "İnsanlar Helak Oldu" Demenin Yasak Olması
42- Komşuluk Hakkı Ve Komşuya İyi Davranmak
Komşu:
43- Karşılaşma Anında Guleryüz Göstermenin Müstehab Olması
44- Haram Olmayan Hususlarda Şefaat Etmenin Müstehab Olması
45- İyi Kimselerle Düşüp Kalkmanın Ve Kötü Arkadaşlardan Kaçınmanın Müstehab Olması
46- Kız Çocuklarına İyi Davranmanın Fazileti
47- Çocuğu Olup De Bu Acıya Karşılık Allah'tan Ecir Ümit Eden Kimsenin Fazileti
48- Allah Bir Kulu Sevdiği Zaman Onu Kullarına Da Sevdirmesi
49- Ruhların Toplanmış Cemaat Olması
50- Kişinin Sevdiğiyle Birlikte Olması
51- Salih Bir Kimse Ovuldugu Zaman Bunun O Kimse için Bir Müjde Olması

46. KADER BÖLÜMÜ
Kader:
1- İnsanın Anne Karnında Yaratılmasının Keyfiyeti, Rızkının, Ecelinin, Amelinin, Bedbaht Mutluluğunun Yazılması
Bir soru:
Cevap:
2- Hz. Adem (a.s.) ile Hz. Musa (a.s.)'in Tartışması
3- Yüce Allah'ın Kalpleri Nasıl Dilerse O Şekle Çevirmesi
4- Her Şeyin Kaderle Olması
5- Adem Oğluna Zina Ve Diğer Şeylerden Nasibinin Takdir Olunması
6- Her Doğan Çocuğun Fıtrat Üzerine Doğması
Fıtrat
Ailenin Sorumluluğu
Hem Hak Hem Görev
7- Ecel, Rızık Ve Başka Şeylerin Haklarında Geçen Kaderden Fazla Ve Eksik Olamaması
8- Kuvvetli Olmayı, Acizliği Terk Etmeyi, Allah'tan Yardım Dilemeyi, Takdir Edilmiş Şeyleri Allah'a Havale Etmeyi Emretmek

47. İLİM BÖLÜMÜ
İlim:
1- Kuranın Müteşabihleri Ardına Düşmenin Yasaklanması, Müteşabihe Tabi Olan Kimselerden Sakınmak Ve Kur'an'da Hakkında İhtilafın Yasak Olması
Muhkem:
A- Müteşabih Ligin Sadece Lafızda Olması:
B- Müteşâbihliğin Sadece Manada Olması:
Birincisi, Selef Mezhebi:
İkincisi İse, Halef Mezhebidir:
c- Müteşâbihin, Hem Lafiz Ve Hemde Manada Oluşu:
2- Düşmanlığı Çok Aşırı Olan Kimse
3- Yahudiler ile Hıristiyanların Yollarına Tabi Olunması
İslâm Farkı
4- Sözlerinde Ve Davranışlarında Aşırı Gidenler
5- Ahır Zamanda İlmin Kaldırılıp Alınması Ve Cehalet ile Fitnelerin Ortaya Çıkması
6- Güzel Bir Çığır Yada Kötü Bir Çığır Açan, Hidayete Yada Sapıklığa Çağıran Kimse

48. ZİKİR, DUA, TEVBE VE İSTİĞFAR BOLUMU
Zikir:
Dua:
Tevbe:
İstiğfar:
1- Yüce Allah'ı Zikretmeye Teşvik
2- Yüce Allah'ın İsimleri Ve Onları Ezberleyenlerin Fazileti
1- Yüce Allah'ın Zatı İle İlgili İsimler:
2- Tekvin Yaratma İle İlgili İsimler:
3- Rabb, Rahman Ve Rahîm Dışında Sevgi Ve Rahmet Sıfatları İle İlgili İsimler:
4- Allah'ın Azameti Ve Celali İle İlgili İsimler:
5- Yüce Allah'ın İlmi İle İlgili İsimler:
6- Yüce Allah'ın Kudreti Ve İşleri Düzenlemesi İle İlgili İsimler:
3- Duaya "Eğer Dilersen" Şartını Katmayarak Allah'a Kararlılıkla Yönelmek
4- Başına Gelen Bir Zarardan Dolayı Ölümü Temenni Etmenin Mekruh Olması
5- Allah'a Kavuşmak İsteyen Kimseye Allah'ın Da Ona Kavuşmayı Dilemesi Ve Allah'a Kavuşmayı Sevmeyen Kimseye Allah'ın Da Ona Kavuşmayı İstememesi
6- Zikir, Dua Ve Yüce Allah'a Yaklaşmanın Fazileti
7- Dünyada Azabın Peşin Verilmesi için Dua Etmenin Mekruh Olması
8- Zikir Meclislerinin Fazileti
9- "Allah'ın! Dünyada Bize İyilik Ver, Âhirette De İyilik Ver Ve Bizi Cehennem Azabından Koru" Şeklinde Dua Atmenin Fazileti
10- "La İlahe İllallah" (Tehlil) ile "Subhanallâh" (Tesbih) Demenin Ve Dua Etmenin Fazileti
11- Kuran Okumak Ve Zikir Etmek Üzere Toplanmanın Fazileti
12- Allah'tan Mağfiret Dilemenin Ve Mağfiret İstemeyi Çoğaltmanın Müstehab Olması
13- Zikir Ve Dua Ederken Sesi Alçaltmanın Müstehab Olması
14- Fitnelerden Ve Diğer Şeylerin Şerrinden Allah'a Sığınma
İstiaze:
1- Korkaklık:
2- İhtiyarlık:
3- Tembellik:
4- Kabir azabı ve fitnesi:
5- Mesih Deccâl:
6- Cehennem azabı ve fitnesi:
7- Zenginliğin şerri:

8- Fakirliğin fitnesi:
15- Acizlik, Tembellik Ve Diğer Kötü Hallerden Allah'a Sığınma
Acizlik:
16- Verilen Hükmün Kötülüğünden, Mutsuzluğa Erişmekten Ve Diğer Kötü Hallerden Allah'a Sığınma
17- Kişinin Uyuyacağı Sırada Ve Yatağına Gireceği Zaman Okuyacağı Dua
18- Yapılan Şeylerin Şerrinden Ve Henüz Yapılmayan Şeylerin Şerrinden Allah'a Sığınma
19- Gündüzün Başında Ve Uyanacağı Sırada Teşbih Etme
20- Horoz Öterken Dua Etmenin Fazileti
21- Sıkıntı Duası
22- "Şubhânallâhi Ve Bi Hamdihi" (Allah'ı Hamdiyle Teşbih Ederim) Demenin Fazileti
23- Müslümanlara Gıyabında Dua Etmenin Fazileti
24- Yeyip İçtikten Sonra Yüce Allah'a Hamd Etmenin Müstehab Olması
25- Dua Eden Kimsenin Duasının Kabul Edilmesi için Acele Etmemesi
26- Cennet Halkının Çoğunun Fakir Olması Ve Cehennem Halkının Çoğunun Da Kadınlar Olması
27- Mağaraya Sıkışıp Kalan Üç Kişinin Macerası Ve İyi Amellerle Allah'a Yaklaşma
49. TEVBE BÖLÜMÜ
Tevbe:
1- Tevbe Etmeye Teşvik Ve Tevbeyle Sevinip Ferahlanma
2- Tevbeyle Mağfiret Dilemek Suretiyle Günahların Düşmesi
3- Ahiret İşleri Hususunda Devamlı Zikir, Fikir, Murakabe Etmenin Fazileti Ve Bazı Zamanlarda ise Bunları Terk Edip Dünyayla Meşgul Olmanın Caiz Olması
4- Yüce Allah'ın Rahmetinin Genişliği Ve Rahmetinin Gazabını Geçmesi
5- Günahlar Ve Tevbe Tekrar Etse De Günahlardan Yapılan Tevbenin Kabul Edilmesi
6. Yüce Allah'ın Müminleri Kötülüklerden Koruması Ve Çirkin İşleri Haram Kılması
7- Güzelliklerin Kötülükleri Gidermesi
8- Katılın Öldürmesi Çok Olsa Da Katılın Tevbesının Kabulü
Necvâ:
9- Ka'b b. Mâlik ile iki Arkadaşının Tevbesi ile İlgili Hadisi
10- Hz. Âişe'ye İftira (İfk) Hadisi Ve Zina İftirasında Bulunan Kimsenin Tevbesinin Kabulü
11- Peygamber (s.a.v.)'in Hareminin Şüpheden Uzak Olması
50. SIFATUT-MUNAFIKIN VE AHKAMIHIM (MÜNAFIKLARIN ÖZELLİKLERİ VE ONLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER) BÖLÜMÜ
Münafık:
1- İtikadı nifak:
2- Amelî Nifak:
SIFÂTU'L-KIYAMET VE'L-CENNET VE'N-NÂR (=KIYAMET, CENNET VE CEHENNEMİN ÖZELLİKLERİ)
Müslim Nüshalarında Buraya Rakam Verilmemiştir.
Kıyamet:
1- Mahlukatın ilk Yaratılışı Ve Hz. Adem (a.s.)'in Yaratılması
2- Ölülerin Yeniden Diriltilmesi, İnsanların Mahşer Yerine Sevk Olunması Ve Kıyamet Gününde Yerin Durumu
3- Cennetlikler için Hazırlanacak Konuk Yemeği
4- yahudilerin, hz. peygamber (s.a.v.)'e ruhun mahiyetini sormaları
5- Yüce Allah'ın
"Sen Onların Arasındayken Allah Onlara Azab Edecek Değildir" Ayetinin Mahiyeti
6- Yüce Allah'ın
"Gerçekten İnsan Zenginliği Görünce Azar" Ayetinin Mahiyeti
7- Duman
8- Ayin (İkiye) Ayrılması
9- Ezaya Allah'tan Daha Sabırlı Hiçkimsenîn Olmaması
10- Kafirin Azabtan Kurtulmak için Yeryüzü Dolusu Kadar Altını Fidye Vermek İstemesi
11- Kafirin Yüzüstü Hasrolunması
12- Dünya Halkının En Zengin Olanlarının Cehenneme Daldırılması Ve Dünya Halkının En Çok Sıkıntı Çekenlerinin ise Cennete Daldırılması
13- Müminin İyilikleri Sebebiyle Dünyada Ve Ahirette Mukafatlandırılması Ve Kafirin İyiliklerinin ise Dünyada Peşin Ödenmesi
14- Müminin Misalinin Ekin Gibi Ve Munafıkın Misalinin ise Sedir Ağacı Gibi Olması
15- Müminin Misalinin Hurma Ağacı Gibi Olması
16- Şeytanın Aldatması, Adamlarını İnsanlara Fitnı Vermek için Göndermesi Ve Her İnsanla Birlikte Bîh Şeytanın Bulunması
Peygamber (S.A.V.)'İn Uyarısı
Yenilgiyi Paylaşanlar
Merkez Üssü
Netice
17. Hiçkimsenin Cennete Ameliyle Değil, Yüce Allah'ın Rahmetiyle Girmesi
18- İyi Amelleri Çoğaltmak Ve İbadet Hususunda Çok Çaba Sarfetmek
19- İnsanlara Vaaz Ederken İfrat Ve Tefrite Varmayıp İtidal Üzere Hareket Eylemek
51. CENNET VE SIFATİ NAÎMİHÂ VE EHLİHÂ (=CENNET VE CENNETİN NİMETLERİ İLE CENNETLİKLERİN ÖZELLİKLERİ)
1- Bir Süvarinin Cennetteki Bir Ağacın Gölgesi Altında Yüz Yıl Yürümesi Halinde Bile Bitirememesi
2- Cennetliklerin Üzerine Rıdvan'ın İndirilmesi Ve Onlara Ebediyen Gazap Olunmaması
3- Cennetliklerin Cennette Kendilerinden Yükseklerdeki Köşk Sahiplerini Gökteki Yıldızın Gibi Görülmesi Gibi Görmeleri
4- Ailesi Ve Malı Karşılığında Peygamber (s.a.v.)'i Görmeyi Arzu Eden Kimse
5- Cennetin Çarşısı Ve Orada Cennetliklerin Nail Olacakları Nimetler ile Güzellikler
6- Cennete ilk Girecek Zümrenin; Cennete Ayın On Dördü Gecesindeki Sureti Üzere Girecekleri, Onların Özellikleri Ve Hanımları
7- Cennetin Ve Cennetliklerin Özellikleri, Cennetliklerin Cennette Sabah-Akşam Rablerini Teşbih
8- Cennetliklere Verilen Nimetlerin Sürekli Olması
9- Cennetteki Çadırların Özellikleri Ve Müminlerin Oradaki Aileleri
10. Dünyadaki Cennet Nehirleri
11- Cennete Kalpleri Kuşların Kalpleri Gibi Olan Bir Topluluğun Girmesi
12- Cehennem Ateşinin Sıcaklığının Şiddeti, Dibinin Derinliği Ve Cehennemin Azab Görenlerden Neler Alacağı Meselesi
13- Cehennemin Zalimlerin Gireceği Ve Cennetin De Zayıfların Gireceği Yer Olması
14- Dünyanın Sçna Ermesi Ve Kıyamet Günü İnsanların Mahşer Yerinde Toplanması
15- Kıyamet Gününün Özellikleri Ve Kıyamet Gününün Korkunç Hallerine Karşı Allah'ın Bize Yardım Etmesi
17- Ölüye Cennetten Yada Cehennemden Oturacağı Yerin Gösterilmesi, Kabir Azabının İspatı Ve Kabir Azabından Allah'a Sığınılması
1- Ruhun Mahiyetini Araştırmayı Ve Bu Konuda Görüş Belirtmeyi Caiz Görmeyenler:
2- Ruhun Mahiyeti Hakkında Araştırma Yapmanın Caiz Olduğunu, Hatta Gerekli Olduğunu Belirtip Bu Konuda Görüş Belirtenler:
18- Ahirette Hesaba Çekilmenin İspatı
19- Ölüm Sırasında Yüce Allah'a Hüsnü Zanda Bulunma
52. FİTEN (=FİTNELER/AHIR ZAMAN OLAYLARI) VE EŞRÂTU'S-SÂ'A (KIYAMET ALAMETLERİ) BÖLÜMÜ
Kıyamet Alametleri:

1- Kıyametin büyük alametleri.
2- Kıyametin küçük alametleri.
1- Âhir Zaman Olaylarının Yaklaşması Ve Ye'cüc ile Me'cüc Şeddinin Açılması
2- Kabe'ye Saldırmak İsteyecek Ordunun Yere Batırılması
3- Âhir Zamanda Fitnelerin Yağmur Damlalarının Düşme Yerleri Kadar Çok Olması
4- iki müslümanın Kılıçlarıyla Karşı Karşıya Gelmeleri
5- Bu Ümmetin Birbirleri Sebebiyle Helak Olması
6- Peygamber (s.a.v.)'in Kıyamet Kopuncaya Kadar Olacak Şeyleri Haber Vermesi
7- Deniz Dalgası Gibi Dalgalanacak Fitne
8- Fırat Nehri Bir Dağ Üzerinden Açılmadıkça Kıyametin Kopmaması
9- İstanbul'un Fethi, Deccalin Çıkması Ve Meryem Oğlu İsa'nın İnmesi
10- Kıyametten önce Meydana Çıkacak Alametler
11- Hicaz Toprağında Bir Ateş Çıkmadıkça Kıyametin Kopmaması
12- Kıyametten önce Medine'nin İskan Ve İmar Edilmesi
13- Fitnenin Doğudan, Şeytanın iki Boynuzunun Doğduğu Yerden Meydana Çıkması
14- Devs Kabilesi Tekrar Zut-Halasa Putuna Tapma-Dıkça Kıyametin Kopmaması
15- Bir Adam Birinin Kabrinin Yanından Geçerken Musibetten Dolayı Ölenin Yerinde Olmayı Temenni Etmedikçe Kıyametin Kopmaması
16- İbn Sayyâd Kıssası
17- Deccâl'in Kıssası, Özellikleri Ve Beraberinde Bulunacak Şeyler
18- Fitne Zamanında İbadetin Fazileti
19- Kıyametin Yaklaşması
20- iki Sûr Arasındaki Zaman
Sûr:
53. ZUHD (=ZAHIDLIK) VE REKAIK (=KALBİ İNCELİKLER) BÖLÜMÜ
Zühd:
a- Haramları terketmek:
b- Helâllardan, gerekli olmayanları terketmek:
c- Allah'la meşgul olmayı engelleyen her şeyi terketmek:
Rekâik:
Abraş:
1- Kendilerine Zulmedenlerin Meskenlerine Ağlayarak Girmek
2- Dul Kadına, Yoksul Kimseye Ve Yetime İyilik Etmek
3- Mescit Yapmanın Fazileti
4- Yoksullara Sadaka Vermek
5- Amelinde Allah'tan Başkasını Ortak Kılan Kimse
6- Bir Söz Konuşarak Onun Sebebiyle Cehenneme Düşmek
7- İyiliği Emredip Kendisi Yapmayan Kimse ile Kötülükten Men Edip Onu Kendisi Yapan Kimsenin Azabı
8- İnsanın, İşlediği Günahı Açığa Çıkarmasının Yasak Olması
9- Aksıran Kimseye "Yerhamukellah" Şeklinde Hayr Duada Bulunmak Ve Esnemenin Mekruh Olması
Teşmit:
10- Konu ile İlgili Çeşitli Hadisler
1- Delil:
2- Delil:
3- Delil:
4- Delil:
1- Toprak Merhalesi:
2- Çamur Merhalesi:
3- Yaratılış Merhalesi:
11- Fare Ve İsrailoğullarından Bir Kavmin Fareye Dönüşmüş Olması
12- Mümin Kimsenin Bir Delikten İki Defa Is1rılmaması
13- Mümin Kimsenin Her İşinin Hayr Olması
14- İçinde Aşırılık Bulunduğu Ve Övülen Kimse Üzerine Bir Fitne Olmasından Korkulduğu Zaman Övmenin Yasak Olması
15- Büyük Olan Kimseye Bir Şeyi Eliyle Uzatıp Vermek
16- Hadisi Söylemede Acele Etmeyip Teenni Etmek Ve İlmi Yazmanın Hükmü
17- Ashâb-ı Uhdûd, Sihirbaz, Rahip Ve Oğlan Çocuğu Kıssası
18- Hicret Hadisi
54. TEFSİR BÖLÜMÜ
Tefsir:
1- Yüce Allah'ın
"İman Edenler İçin, Kalplerinin Allah'ın Zikrine Yatışması Zamanı Gelmedi Mi?" Ayetinin Tefsiri
2- Yüce Allah'ın
"Mescide Her Girişinizde Zinetinizi Alın" Ayetinin Tefsiri
3- Yüce Allah'ın "Cariyelerinizi Fuhşa Zorlamayın" Ayetinin Tefsiri
4- Yüce Allah'ın
"Taptıkları Putları, Rablerine Daha Yakın Olmak İçin Vesile Edinirler" Ayetinin Tefsiri
5- Tevbe, Enfal Ve Haşr Surelerinin Mahiyeti Hakkında
6- İçkinin Haram Kılınması

SAHİHİ MÜSLİM MUHTASARI

III

34- Sayd (Avlanma), Zebâih (Hayvan Kesimi) Ve Mâ Yu'kelu Minet-Hayevân (Eti Yenilen Hayvanlar) Bölümü

İslam dininin özünü, Hz. Adem'den bu yana devam eden tevhid inancı teşkil ettiğinde, bunun doğal sonucu olarak her türüyle şirke karşı amansız bir mücadele verilmiştir. Bunun günlük hayat ile ilgili bir sonucu da, hayvanların kesimi esnasında Allah'tan başkasının isminin anılmasının yada hayvanın Allah'tan başkası adına kurban olarak kesilmesinin ve bu şekilde kesilen hayvanın etinin yenmesinin yasaklanmış olmasıdır. [1]
Kur'an'da haram kılındığı bildirilen 4 tür yiyecekten biri de, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlardır. [2]
müslümanların hayvanı keserken Allah'ın adını anmalarının şart olup olmadığı yada hangi ölçüde şart olduğu ise, İslam Hukukçuları arasında tartışmalıdır.
Konuyla ilgili olarak Kur'an'da:
"Allah'ın âyetlerine inanıyorsanız, üzerine O'nun adı anılarak kesilenlerden yiyin" [3] ve
"Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin" [4] buyurulmaktadır.
Bu ayetlerde kast edilen hususun; Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların yenmesini yasaklama ve müslümanın hayvanı Allah adına kesmesi ilkesi mi, yoksa hayvan kesilirken Allah adının söylenmesi mi olduğu tartışmalıdır. Başta Hanefiler ve Mâlikiler olmak üzere fakihlerin

çoğunluğu; En'am: 6/118, 121. ayetlerin lafzını da esas alarak hayvanın kesimi esnasında, unutulmadığı takdirde, besmeleyi şart olarak görürler ve besmelenin kasten terk edilmesi halinde ise hayvanın etinin yenmeyeceğini ifade ederler.
Başta İmam Şafiî olmak üzere bir grup İslam hukukçusu ise; müslümanın hayvanı daima Allah adına keseceği, hayvanı keserken besmelenin farz ve şart olmayıp sünnet olduğu, ilgili ayetlerde putlar için kesilen hayvanlardan veya kendiliğinden ölen meyte hayvandan söz edildiği, bu sebeple hayvanı keserken besmeleyi kasten terk eden müsîümanın kestiğinin de yeneceği görüşüne sahiptir. [5]
Avlanma, dar ve teknik anlamda; tabiatı itibariyle yabanî, insandan kaçan ve normal yollarla elde edilemeyen hayvanı yakalamayı ifade etmektedir. Geniş anlamda ise; etlerinin yenmesi helal olmayan hayvanların eti dışındaki organlarından yararlanma amacıyla yakalanmasını kapsar.
Eti yenen hayvanların eti için, eti yenmeyen hayvanların ise deri, kıl ve diş gibi cüzlerinden yararlanmak yada zararlarından kurtulmak için avlanması kural olarak caiz görülmüştür.
Bir yarar gözetmeksizin ve hayvanlara eziyet için avlanmak ise caiz değildir. Çünkü tabiatın ve hayvan neslinin korunması esas olup zamansız avlanmanın hayvanların üreme ve gelişmesine zarar verdiği bilinen bir hususdur.

1- Eğitilmiş Köpeklerle Avlanma

1776- Adiyy b. Hatim (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, eğitilmiş köpekleri gönderiyorum, onlar bana (s.a.v..) yakalıyorlar. Üzerlerin de Allah'ın ismini anıyorum!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın ismini anarak eğitilmiş köpeğini avın üzerine saldığın zaman, onun etini ye!" buyurdu. Ben:
"Bu köpekler, tuttukları avı öldürürlerse, o zaman ne yapayım?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Onlarla birlikte olmayan bir köpek onlara katılmadığı müddetçe, öldürseler de ye. Çünkü öldürme, avın tezkiyesidir!" buyurdu. Ben:
"Ava, mi'rad ile ok atıyorum ve onu vuruyorum" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Mi'rad ile ava ok atıp da hayvanı delerse, onu ye! Enli tarafıyla isabet ederse, onu yeme!" buyurdu. [6]

Açıklama:

Hadis; av üzerine besmele ile gönderilen eğitilmiş köpeklerin yakalamış oldukları avın, onu öldürmüş bile olsalar helal olduğunu ifade etmektedir. Ancak av üzerine gönderilirken aralarına eğitilmemiş olan yahut eğitilmiş bile olsa kestiği yenmeyen bir kimse tarafından gönderilmiş olan bir köpeğin karışmamış olması gerekir.
Bu şartlara uygun olarak av üzerine gönderilen eğitimli bir köpek, yakalamış olduğu avı öldürmüş bile olsa o avın eti helaldir.
Avcı, henüz av ölmeden yetişecek olursa, kesmesi gerekir. Eğer avı canlı olarak ele geçirdiği halde kesmez de köpekten aldığı yarayla ölmesini beklerse, o avın etini yemek helal olmaz. Avcının bu şekilde ele geçirmiş olduğu avı kesmeyi, elinde olmayan bir sebepten dolayı terketmiş de olsa, yine o avın eti yenmez. Fakat avın yanına varmadan önce köpek onu öldürmüşse, avın eti helaldir. Çünkü "Köpeğin avı yakalaması hayvanı kesmek yerine geçer."[7]
Eğitilmiş olan bir köpeğin tuttuğu bir avın etinin helal olabilmesi için bu şartlardan başka, bir de köpeğin yakalamış olduğu avın bir parçasını yememiş olması şartı vardır. Çünkü hayvan o avdan yiyecek olursa onu kendisi için yakalamış sayılır. [8]
Esasen köpeğin eğitilmiş olması şartının aranması zımnen yakaladığı avı yememesi Şartının aranması demektir. Çünkü bir köpeğin eğitilmiş sayılabilmesi için onda şu üç şartın bulunması gerekir:
a- Ava salınca avın üzerine gitmesi.
b- Av üzerine gönderdikten sonra, kendisinden geri dönmesi istendiğinde, bu isteğe uyarak av üzerine gitmekten vazgeçmesi.
c- Yakaladığı avı yemez olması. [9]

Mi'rad:

Ağaçtan yapılmış, uçları sivri, ortası kalın sopa demektir. Burada söz konusu olan; mi'rad denilen sopaların fırlatılarak kalın/enli kısımların İsabet etmesiyle öldürülen avların etlerinin yenip yenmemesi meselesidir.
Hadis-i şerifte bu sopaların orta kısımlarının çarpmasıyla ölen bir av hayvanının etinin yenmeyeceği, fakat sivri uçlarının saplanıp yaralaması neticesinde ölen avların etlerinin helal olduğu ifade buyurulmaktadır. Çünkü bu sopaların kalın kısmıyla vurulmuş olanlar, aldıkları
İsabet sebebiyle yaralanmış bile olsalar, yine de yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'inde vurularak öldürülmüş olan hayvanlar size haram kılındı [10] buyurarak etlerini haram kıldığı mevkuze denilen hayvanlar hükmüne girerler. [11]

Vekîze:

Taş, değnek gibi bir cisimle vurularak öldürülen hayvan demektir. Yüce Allah, Maide: 5/3'te, bu şekilde öldürülmüş olan bir hayvanın etini yemeyi yasaklamıştır.

1777- Ebu Sa'lebe el-Huşenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'in yanına gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Biz, Kitap ehli bir kavmin diyarında bulunuyoruz. Biz müslümanlar, onların kaplarını yemek yiyoruz. Yine bir av diyarında bulunuyoruz. Yayımla avlanıyorum. Eğitilmiş köpeğimle veya eğitilmemiş köpeğimle de avlanıyorum. Dolayısıyla bize bundan neyin helal olduğunu bana haber" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kitap ehli bir kavmin toprağında bulunduğunuzu ve onların kaplarında yemek yediğinizi belirtmene gelince; eğer siz Kitap ehli kimselerin kaplarından başka yemek kapları bulursanız, onların kaplarından yemeyin! Eğer onların kaplarından başka yemek kapları bulamazsanız, Kitap ehli kimselerin kaplarını yıkayıp sonra da o kapların içinden yemek yiyin!"
"Av arazisinde bulunup da avlandığımı belirttiğin av meselesine gelince; yayınla ne elde edersen Allah'ın ismini an, sonra ondan ye. Eğitilmiş köpeğinle de her ne avlarsan ona da Allah'ın ismini an, sonra da ondan ye. Eğitilmemiş olan köpeğinle avladığın avı diriyken yetişip de boğazlarsan onu da ye" buyurdu. [12]

Açıklama:

Hadiste söz konusu edilen Kitap ehli yada Mecusilerin kaplarından maksat; Kitap ehlinin yada Mecusilerin, içerisinde, çoğunlukla domuz eti pişirdikleri yada benzer pis şeyler kullandıkları kaplardır.
"Kitap ehli bir kavmin diyarında" ifadesiyle, Şam tarafı kast edilmektedir.

2- Av, Avcıdan Kaybolup Da Sonra Avcı Tarafından Bulunduğu Zaman Ki Hükmü

1778- Ebu Sa'Iebe el-Huşenî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Okunu attığın zaman av senden kaybolur da sonra arkasından yetişirsen kokmadığı müddetçe onu ye." [13]

Açıklama:

Hadis, okla vurulan bir hayvanın, herhangi bir şekilde gözden kaybolup ertesi gün yada daha sonraki günlerde ölü olarak bulunması halinde, bir su içerisinde bulunmuş olmaması ve üzerinde onu yaralayan avcının okundan başka bir ok yarası olmamak kaydıyla, yenilebileceğini ifade etmemektedir. Bu, İmam Mâlik ile İmam Şafiî'nin bu konudaki görüşlerinden biridir.
Hanefilere göre ise; vurulduktan sonra gözden kaybolup daha sonra ölü olarak bulunan bir avın helal olabilmesi için şu 3 şartın bulunması gerekir:

1- Hayvanın suya düşmemiş olarak bulunması.
2- Üzerinde başka bir avcıya ait bir ok izi bulunmaması,
3- Onu vuran avcının, zaruretsiz olarak onu aramaya ara vermiş olmaması.

3- Yırtıcı Hayvanlardan Her Azı Dişi Bulunan Hayvanın Ve Kuşlardan Her Pençeli Olan Hayvanın Etini Yemenin Haram Olması

1779- Ebu Sa'lebe el-Huşenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), yırtıcı hayvanlardan azı kesici dişi taşıyan her hayvanın etini yemeyi yasaklamıştır. [14]

1780- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) yırtıcı hayvanlardan azı kesici dişi taşıyan her hayvanın etini ve kuşlardan her pençeli olan hayvanın etini yemeyi yasaklamıştır." [15]

Açıklama:

Bu hadis, azı/kesici dişli yırtıcı hayvanların etlerinin yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Alimlerin çoğu da, bu hadise uygun görüş belirtmişlerdir. Yalnız "Azı/kesici dişli hayvan" ifadesiyle ne kastedildiği hususunda ihtilaf edilmiştir.
Hanefiler, azı dişleriyle; kapıp avlanan ve kendisini koruyan bütün hayvanların olduğunu söylemişlerdir.
Hadis; pençeleriyle kapıp avlanan ve tabiatı iğrenç olan kuşların etierinini de haram olduğuna delalet etmektedir. Kartal gibi.
Azı dişleri olduğu halde bununla başkasına saldırmayan hayvanın eti ise yiyilebilir. Deve gibi.
Tabiatında vahşilik, çirkinlik ve iğrençlik bulunmayan hayvanların etleri ise, helal olup yiyeiebilir. Tavuk, kaz gibi.
Tabiatı gereği iğrenç bulunan bir takım hayvanların etleri ise haram olup yiyilemez. Fare, yılan, kurbağa, akrep gibi.
İşte insanlar, bu tür adi, iğrenç, vahşi ve çirkin olan hayvanların etlerinden uzak tutulmuştur. Çünkü yiyecek ve gıdaların, İnsanlar üzerinde iyi ve kötü etkisi inkar edilemez. İnsan, yiyecek ve gıdalarda faydalı olanını kullanmak istiyorsa, İslam dininin izin verdiği şeylerden faydalanılmah ve sakındırmış olduğu şeylerden de kaçınılmalıdır.

4- Denizde Ölen Deniz Hayvanlarının Etlerini Yemenin Mubah Olması

1781- Câbir b. Abdullah (r.a)!tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bizi, üç yüz kişilik bir süvari birliği olarak bir sefere gönderdi. Bize, Ebu Ubeyde'yi komutan tayin etti. Kureyş'in bir kervanıyla karşılacaktık. Bize, azık olarak bir dağarcık kuru hurma verdi. Bundan başkasını bulamadı. Ebu Ubeyde, bize, birer tane hurma veriyordu.
Hadisin ravisi Ebu'z-Zübeyr der ki: Câbir'e:
"Bu bir tek hurma ile ne yapıyordunuz?" diye sordum. O da:
"Onu, çocuğun emdiği gibi emiyor, üzerine su içiyorduk. Bu, bize, o gün geceye kadar yetiyordu. Bir de, sopalarımızla "Habat" denilen dikenli bir ağacın yapraklarını ve yemişlerini düşürüyor, sonra da onu suyla ıslatıp yiyorduk" dedi.
Câbir devamla der ki:
"Derken deniz sahiline vardık. Denizin kıyısında, bize, yüksek kum tepesi şeklinde bir şey yükseldi. Ona doğru yaklaştık. Bir de ne görelim, "Anber" denilen büyük bir hayvan!..
Ebu Ubeyde ilk önce:
"Bu, birleştir" dedi. Sonra da:
"Hayır, bilakis biz, Resulullah (s.a.v.)in elçileriyiz ve Allah yolundayız. Zor durumdasınız. Dolayısıyla ondan yiyin" dedi.
Câbir devamla der ki:
"Onun yanında bir ay kaldık. Üç yüz kişi idik. Hatta semizlerdik. Doğrusu onun gözünün içinden küplerle yağ aldığımızı görmüşümdür. Ondan öküz gibi ya da öküz kadar parçalr kesiyorduk.
Ebu Ubeyde, bizden onüç kişi alıp bu hayvanının gözünün içine oturttu. Daha sonra da onun kaburgalarından birini alıp dikti. Sonra yanımızdaki en büyük deveyi semerleyip deve onun altından geçti. Onun etinden et haşlamaları yaptık. Medine'ye geldiğimiz zaman, Resulullah (s.a.v.)'e gidip bunu ona anlattık. Bunu üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O, Allah'ın sizin için denizden çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden bir şey var mı?" diye sordu.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'e ondan bir parça gönderdik, o da onu yedi. [16]

Açıklama:

Bu sahil seferi, hicretin 8. yılında yapılmıştı. Bu sefer, "Sîfu'1-Bahr Deniz kenarı diye anılmıştır. Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını gözetlemek için hazırlanıp sevk edilmişti. Hz. Ömer'de, bu askeri birlik içerisinde idi. Bu seferde, müslüman askerler, şiddetli bir açlığa düştükleri zaman Habat ağacının yaprak ve yemişlerinden yedikleri için, buorduya "Ceyşu'l-Habat" adı da verilmiştir.
Bu hadis, denizin sahile attığı balığın ve onun kurutulmuş pastırmasının yenilmesinin helal olduğunu ifade etmiş olup;
"Size, deniz avı ve yiyeceği helal kılındı" [17] ayetinin tefsiri mahiyetindedir.
Kur'an-ı Kerim, deniz avının ve denizden elde edilen yiyeceğin helal olduğubîldirilmiştir. [18]
Balık türleri bütün mezheplere göre helaldir. Boğazlama işleminde de gerek yoktur. Şu var ki, Hanefılere göre kendiliğinden ölmüş ve su üzerine çıkmış balıklar yenmez. Hanefılerin bu görüşü, sağlık açısından ihtiyatı tercih etmiş olmalarından kaynaklanır. Fakat suyun çok sıcak veya soğuk olmasından, buzlar arasına sıkışmaktan, su içine hapsedilmekten ve suyun çekilmesinden ötürü ölen balıklar, kendiliğinden ölmüş sayılmaz. Dolayısıyla yenebilir. [19]
Anber, balina balığının bir türüdür. Bunun, mavi balina olduğu söylenmiştir.
Sahabilerin deniz kıyısında ne kadar kaldıkları çeşitli şekilde rivayet olunmuştur. Bir rivayette bir ay, diğer bir rivayette 15 gün, başka bir rivayette 18 gün kaldıkları bildirilmektedir. Bunun arası şöyle uzlaştırılmıştır:
Esas itibariyle bulundukları yerde, bir ay kalmışlardır. [20]

5- Evcil Eşek Etlerinin Haram Kılınması

1782- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Hayber savaşı günü kadınlara mut'a yapmayı ve evcil eşek etini yemeyi yasaklamıştır." [21]

1783- Şeybânî'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah b. Ebî Evfâ'ya, evcil eşeklerin etlerini yemenin hükmünü sordum. Oda:
"Hayber savaşı günü Resulullah (s.a.v.)'le birlikte olduğumuz halde bize açlık isabet etti. Düşmanın şehirden çıkan eşeklerini yakalayıp onları boğazladık. Gerçekten kestiğimiz evcil eşeklerinin etleri çömleklerimiz de kaynıyordu. Derken Resulullah (s.a.v.)'in dellalı:
"Çömlekleri devirin! Eşek etlerinden hiç bir şey yemeyin!" diye seslendi. Ben, kendi kendime:
"Resulullah (s.a.v.) acaba bunlan neden haram kıldı?" dedim.
Abdullah b. Ebi Evfâ der ki:
"Biz, bunu aramızda konuştuk. Bazımız:
"Resulullah (s.a.v.), onları, kesin bir şekilde haram kıldı", bazımız da:
"Onlardan henüz (ganimet olarak) beşte biri alınmadığı için haram etti" dedik. [22]

1784- Berâ İbn Âzib (r.a)tan rivayet edilmiştir:

"Resulullah (s.a.v.) bize gerek çiğ ve gerekse de pişmiş bütün evcil eşek etlerini atmamızı emretti. Sonra bir daha bize evcil eşek eti yemeyi emretmedi." [23]

1785- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in eşek etini yasak etmesinin sebebinin; insanların taşıma vasıtası olması hasebiyle insanların ellerinden yük taşıma vasıtalarının gideceğinden endişe ettiğinden dolayı mı, yoksa Hayber günü ganimet malı olarak beşte bir taksimi yapılmadığı için evcil eşek etleri oldukları mı için haram kıldığını bilmiyorum." [24]

1786- Seleme İbnu'I-Ekva (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Hayber sefaerine çıktık. Kuşatma yirmi gün uzadığı için bize şiddetli bir açlık isabet etmişti. Sonra Allah gerçekten Hayber'in fethini müslümanlara müyesser kıldı. Hayber'in fethedildiği gün, akşam olunca mücahidîer bir çok ateş yaktılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu ateşler nedir? Bunları niçin yakıyorsunuz?" diye sordu. Sahabiler:
"Et pişirmek için" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Ne eti pişireceksiniz?" diye sordu. Sahabiler:
"Evcil eşek eti" diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v.):
"Onları dökün ve içerisinde pişirdiğiniz kapları da kırın!" buyurdu. Bir adam/Ömer İbn Hattâb:
Ey Allah'ın resulü! Veyahut etleri döküp de kapları yıkasak (olmazmı)?"dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Yahut öyle olsun" buyurdu." [25]

Açıklama:

Bu hadisler, evcil eşek etlerini yemenin haram olduğunu göstermektedir. Haram olmadığını söyleyenler varsa da; sahabe, tabiun ve onlardan sonra gelen alimler, bu konuda sahih ve sarih hadisleri delil getirmek suretiyle evcil eşek etini yemenin haram olduğunu söylemişlerdir.

6- At Eti

1787- Câbir b. Abdullah (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Hayber savaşı günü evcil eşeklerin etini yemeyi yasakladı, at etleri yemeye izin verdi." [26]

1788- Esma bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.) zamanında bir at kesip onu yedik." [27]

Açıklama:

At eti yemenin helal olduğunu bildiren hadisler olduğu gibi, at etinin haram kılındığını" [28] bildiren hadisler de vardır.
Bu bakımdan alimler, at etini yemenin helal olup olmadığı konusunda ihtilaf düşmüşlerdir. Ebu Hanîfe'ye göre tahrimen mekruh, İmameyn'e göre ise tenzihen mekruhtur.
Bazıları ise at eti yemenin helal olduğunu belirtmişlerdir. Hasan el-Basrî, Saî d b. Cübeyr, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve bazı alimler bu görüştedirler.
Bazı sahabilerin at eti yediklerinden bahsedilen hadisler, onların zaruret halleriyle ilgili olması gerekir. Çünkü at eti yemenin helal olduğunu bildiren hadisler, bunun, Hayber savaşı sırasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca at eti yemenin haram olduğunu rivayet eden Halid b. Velid'in, Hayber savaşından sonra müslüman olduğu göz önünde bulundurulduğunda, at etini yasaklayan hadislerin, helal olduğunu ifade eden hadisleri neshettiği kolayca anlaşılmaktadır.

7- Keler/Sırtlan Eti

1789- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e, keler eti yemenin hükmü soruldu. O da:
"Ben, onu ne yerim ve ne de haram kılarım" buyurdu. [29]

1790- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), içlerinde Sa'd'ın da olduğu halde sahabilerinden bazı kimselerle birlikteyken keler eti getirildi. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından birisi:
"Bu keler etidir" diye seslendi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Onu yiyin. Çünkü o, helaldir. Fakat o, benim yiyeceğim şeyler içerisinde yer almamaktadır" buyurdu. [30]

1791- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben ve Hâlid b. Velîd, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Meymûne'nin evine girdik," sonra kızartılmış bir keler getirildi. Resulullah (s.a.v.) eliyle ona uzandı. Bunun yerine Meymûne'nin evinde bulunan kadınlardan biri:
"Resulullah (s.a.v.)'e yemek istediği şeyin ne olduğunu ona haber verin" dedi. Resulullah (s.a.v.) derhal elini çekti. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Bu, haram mıdır?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Fakat bu hayvan, benim kavmimin toprağında yoktur, d ol kendimi ondan tiksinir buluyorum" buyurdu.
Halid b. Velid der ki:
"Ben, onu önüme çekip güzelce bir şekilde yedim, Resulullah (s.a.v.)'de bakıyordu." [31]

1792- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Teyzem Ümmü Hufeyd, Resulullah (s.a.v.)'e; yağ, keş/çökelek, birkaç ker hediye etmişti. Resulullah (s.a.v.) yağ ile keş/çökelekten yedi. Fakat keleri irendiği için bıraktı. Bu hayvan, Resulullah (s.a.v.)'in sofrasında yenmiştir. Haram olsaydı, Resulullah (s.a.v.)'in sofrasında yenmezdi. [32]

Keler:

Sürüngellerden dört ayaklı ve kuyruğunda boğumlar bulunan, kertenkeleye ben esirgeyen, fakat ondan daha biraz daha büyük olan bir hayvandır.
Bu hayvanın asla su içmediği, yediyüz sene kadar yaşadığı, kırk günde bir damla idrar akıttığı, dişlerinin tümünün bir bütün ahlinde olduğundan dişlerinin dökülmediği, bu hayvanın dişisi ile erkeğinin cinsel organlarının çift olduğu söylenmektedir.

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.) keler etinin haram olmadığını söylediği halde kendisi şer'i bir sakıncadan dolayı değil de kendi tabiatından gelen bir tiksintiden dolayı onu yemedği anlaşılmaktadır.
İmam Şafii, İmam Ahmed'e göre keler eti yemek helaldir. Hanefiler ile İmam Malik'e göre ise keler eti yemek mekruhtur.

8- Çekirge Yemenin Mubah Olması

1793- Abdullah İbn Ebi Evfâ (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte yedi gaza yaptık. Hepsinde de çekirgeleri yiyorduk." [33]

Açıklama:

İmam Şafii, Ebu Hanife ve alimlerin büyük çoğunluğuna göre çekirge yemek helaldir. Hz. Peygamber (s.a.v.), kelerin etinde olduğu gibi çekirgenin etini de, şahsi yaratılışından kaynaklanan durumdan dolayı çekirgeye karşı isteksizlik ve tiksinti duymuştur. Bununla birlikte o yörede çekirge yendiğinden dolayı çekirgeyi yemeyi yasaklamamıştır.

9- Tavşan Eti Yemenin Mubah Kılınması

1794- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gün yolda yürürken Mekke'ye bir konaklık mesafede bulunan Merru'z-Zehrân denilen yerde bir tavşan kaldırdık. Yanımızdaki topluluk, tavşanı yakalamak için üzerine koştular. Ben, tavşana yetiştim ve onu yakalayıp Ebu Talha'ya getirdim. O da, tavşanı, bir çeşit beyaz taş olan ve yontulduğunda bıçak olarak kullanılan merve ile kesti. Buduyla iki uyluğunu, Peygamber (s.a.v.)'e gönderdi. Peygamber (s.a.v.)'de, onu yedi.
Enes b. Mâlik'e:
"Peygamber (s.a.v.), onu yedi mi?" diye soruldu. Enes'te:
"Onu kabul etti" diye cevap verdi. [34]

10- Avlanmada Ve Düşman Karşısında Kullanılıp Yardım Görülecek Aletlerin Mubah Kılınması Ve Sapanla Taş Atmanın Mekruh Olması

1795- İbn Büreyde'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah b. Muğaffel, arkadaşlarından birisinin, ufak çakıl taşı attığını gördü. Ona:
"Taş atma! Çünkü Resulullah (s.a.v.) taş atmaktan hoşlanmazdı yada taş atmayı men ederdi. Çünkü bununla av avlanmaz, düşman da bozulmaz. Fakat bu taş, dişi kırar ve gözü çıkarır" dedi. Bundan bir müddet sonra o kimsenin yine taş attığını gördü ve ona:
"Ben sana Resulullah (s.a.v.)'in taş atmaktan hoşlanmadığını yada taş atmayı yasakladığını haber veriyorum, sonra da senin taş attığını görüyorum. Seninle şu ve şu müddet zarfında bir tek kelime konuşmam" dedi. [35]

Açıklama:

Sapanla taş atılarak vurulan hayvan etinin haram olması, Mâide sûresinin 3. âyetinde sayılan haramlardan mevkûze yani topaçla sopa ile vurularak öldürülen hayvan türünden olması itibariyledir. Bir de, yine Mâide: 5/94. âyetinde;
"Ellerinizle tuttuğunuz ve mızraklarınızla vurduğunuz..." diye vasıflanan helâl av türüne dahil bulunmaması itibariyledir. Çünkü sapanla vurulan avlar, bu helâl av sıfatını kapsamayıp bir meukûzedir. Ancak sapanla vuruldukdan sonra hayvan ölmeden yetişilip kesilirse b zaman o hayvan helâl olur.
Bazıları bu hadisten Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine keyfi olarak muhalefet eden bir kimseyi bırakıp ona hiç söz söylememenin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bu hüküm, müminin üç günden fazla dargın olmasını yasaklayan hükmün dışında kalmaktadır.

11- Hayvan Öldürme Ve Boğazlamayı Güzelce Yapma ile Bıçağı Keskinleme

1796- Şeddâd b. Evs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Şu iki şeyi, Resulullah (s.a.v.)'den belledim. Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Allah her şeyde iyi olmayı farz kılmıştır.
1- *O halde siz öldürdüğünüz zaman öldürmeyi en güzel bir şekilde yapın. Kestiğiniz zaman da kesmeyi iyi yapın.*
2- *Sizden biri hayvanı boğazlayacağı zaman bıçağını bilesin. Boğazladığı hayvanı da rahatlandirsin"* buyurdu. [36]

Açıklama:

İhsan kelimesi, sözlükte; birisi bİrşeyi güzel yapmak, diğeri de iyilik etmek üzere iki manada kullanılır. Dilimizde ihsan deyince bu ikinci mana anlaşılır.
Burada ise ihsan "Vazifeyi en güzel şekilde yapmak" manasında kullanılmıştır. Hadis-i şerifte kurbanların da en iyi şekilde kesilmesi emredilmektedir. Kurbanı en iyi şekilde kesmek; onu kesileceği yere rahatsız etmeden götürmekle, kesmeden önce su vermekle, yere üzmeden yatırmakla ve keserken yanında başka hayvan bulundurmamakla olur. Hayvanı rahat ettirmekse, keserken onu yumuşak bir yere yatırmakla, kesimde keskin bıçak kullanmakla, bıçağı hayvana süratlice çalmakla ve hayvanı kesince hemen derisini yüzmeyip soğuğuncaya kadar beklemekle olar. Bu bakımdan, kurbanı keserken zikredilen bu hususlara riâyet etmek müstehabtır.

12- Hayvanları Bağlayıp Hedef Dikerek Öldürmenin Yasak Olması

1797- Hişâm b. Zcyd b. Enes b. Mâlikten rivayet edilmiştir:
"Dedem Enes b. Mâlik'Ie birlikte Hakem b. Eyyûb'un evine girmiştim. Bir de ne göreyim, bazı insanlar bir tavuğu hedef dikip ona ok atıyorlar. Bunun üzerine dedem Enes b. Mâlik:
"Resulullah (s.a.v.), hayvanları bağlayıp hedef dikilerek öldürülmesini yasak etti" dedi. [37]

1798- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"içinde ruh bulunan bir şeyi hedef yapmayın!" [38]

1799- Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer, bir tavuğu hedef dikerek ona ok atan birkaç kişinin yanına uğradı. Bunlar, Abdullah İbn Ömer'i görünce tavuğun etrafından dağıldılar. Abdullah İbn Ömer:
"Bunu kim yaptı? Doğrusu Resulullah (s.a.v.) bunu yapan kimseye lanet etmiştir" dedi. [39]

1800- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) hayvanlardan birini bağlayıp hedef dikilerek öldürülmesini yasak etmiştir." [40]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Sabr" bîr hayvanı bağlayarak atış taliminde hedef olarak kullanmak demektir.
Hadiste herhangi bir hayvanı bağlayarak ona atış taliminde bulunmanın yasak olduğu bildirilmektedir. Çünkü böyle yapmak, hayvana işkencedir. Hayvana işkence ise onun telef olmasına sebep olur. Hayvan telef olunca, eğer eti yenilen cinsten olsa da olmasa da ondan sağlanacak menfaat kaybedilmiş olur.

35. EDAHI (=KURBAN) BOLUMU

Kurban:

Sözlükte yaklaşmak anlamına gelen kurban, Aliah'a yaklaşmayı Allah yolunda malların feda edilebileceğini, Allah'a teslimiyeti ve şükrü ifade eder.
Terim olarak ise; Muayyen bir vakitte, muayyen bir hayvanı ibâdet maksadıyia usûlüne uygun olarak kesme. Arapçada bu şekilde kesilen hayvana "Udhiyye" denilir. Udhiyye'nin çoğulu, "Edâhî" şeklinde gelir.
Kurban, hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır.
Kurban kesmenin fıkhı açıdan değerlendirilmesi hususunda fakihler arasında görüş farklılıkla vardır. Dinen aranan şartlan taşıyan kimselerin kurban kesmeleri, Hanefi mezhebinde ağırlıklı görüşe ve bazı müctehid imamlara göre vacip, fakihlerin çoğunluğuna göre ise müekked sünnettir.
Bir kimsenin kurban kesmekle yükümlü olabilmesi için dört şart aranır:
1- müslüman olmak.
2- Akılı ve ergenlik çağına girmiş olmak.
3- Yolcu olmamak, yani mukim olmak.
4- Belirli bir malî güce sahip bulunmak.
Yalnız akıllı ve ergenlik çağına girmiş olma şart! konusunda ihtilâf vardır. İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö. 150/767) ve İmam Ebû Yûsuf (ö. 182/798)'a göre kurban kesmekle mükellef olmak için akıllı ve bulûğa ermiş olmak şartı yoktur. Zengin olan çocuk veya delinin malından velîsi kurban keser. İmam Muhammed (ö. 189/805)'e göre ise akıl ve bulûğa ermek şarttır.
Hanefi mezhebine göre, kurban kesmeyi vacip kılan zenginliğin ölçüsü, zekatta ve fitır sadakasında aranan zenginlik ölçüsüyle aynı olup kişinin borçlan ve aslî İhtiyaçları dışında 20 miskal (=85 gr.) altına yada buna denk bir paraya veya sahip olmasıdır.
Kurban bayramında kesilen kurbandan ayrı olarak yine ibadet niyetiyle kesilen kurban çeşitleri şöylece sıralanabilir: Adak kurbanı, Akîka kurbanı, Kıran ve Temettü haccı yapan kimselerin kestikleri ve hedy verilen kurban, haçta yasakların ihlali halinde gereken ceza ve kefaret kurbanıdır.

1- Kurbanın Vakti

1801- Cündeb b. Süfyân (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kurban bayramında bulundum. Bayram namazını bitirip selam verir vermez bir de ne görsün, bayram namazından önce kesilmiş kurban etini gördü. Bunun üzerine:
"Kim bayram namazım kılmadan yada kılmamızdan önce kurban keserse onun yerine bir başkasını daha kessin. Kim daha henüz kesmediyse besmeleyle kessin!" buyurdu. [41]

1802- Berâ' (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Dayım Ebu Bürde, kurban bayramı namazından önce kurban kesmişti. Resulullah (s.a.v.):
"Bu, et koyunundan ibarettir" buyurdu. Dayım:
"Ey Allah'ın resulü! Ben de bir keçi oğlağı var" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Onu kurban et! Fakat senden başkasına yaramaz" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Onu kurban et! Fakat senden başkasına yaramaz" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Kim kurban bayramı namazından önce kurban keserse ancak kendisi için kesmiş olur. Kim namazdan sonra keserse onun kurbanı tamam olmuş ve müslümanların sünnetine isabet etmiş olur" buyurdu. [42]

Açıklama:

Kurban kesme vakti, bayram namazı kılındıktan ve bayram hutbesi okunduktan sonra girer.

1803- Berâ' (r.a)tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kim namazımızı kılar, kıblemize döner ve kurbanımızı keserse kurban bayramı namazını kılmadıkça kurbanını kesmesin" buyurdu. Bunun üzerine dayım Ebu Bürde:
"Ey Allah'ın resulü! Ben bir oğlum namına kurban kestim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bu, senin ailen için acele yaptığın bir iştir" buyurdu. Dayım:
"Ben de bir koyun var ki, iki koyundan daha hayırhdır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse onu kes. Çünkü o, en lı kurbandır" buyurdu. [43]

1804- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kim kurban bayramı namazından önce kurban keserse hemen iade etsin" buyurdu. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp:
"Ey Allah'ın resulü! Bugün, ete iştah duyulduğu bir gündür" dedi. Daha sonra da komşularının bir ihtiyacından söz etti. Galiba Resulullah (s.a.v.) onun konuşmasını doğruladı. Adam:
Ben de bir oğlak var ki, bence iki koyun etinden daha iyidir' dedi. Resulullah (s.a.v.), bunu kurban etmesine izin verdi.
Enes der ki:
"Bu izin, onun dışındakilere de geçerli olup olmadığını bilemiyorum.
Resulullah (s.a.v.), iki koçu kesmeye davranıp onları kesti, insanlar hemen bir koyuncağıza doğru kalkıp gittiler, onu aralarında paylaştılar yada parçalara ayırdılar." [44]

2- Kurbanlığın Yaşı

1805- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Davarın sadece yaşına basmışını kurban edinin. Yalnız size böylesini bulmak güç gelirse bu takdirde kuzunun toklusunu kesebilirsiniz." [45]

1806- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bize Medine'de kurban bayramı günü bayram namazını kıldırdı. Daha sonra bazı kimseler, Peygamber (s.a.v.)'in kurban kestiğini zannederek gidip kurbanlarını kestiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) kendisinden önce kurban kesenin kurbanını başka bir hayvanla iade etmesini ve hiçbir kimsenin Peygamber (s.a.v.) kesmedikçe kurban kesmemesini emretti." [46]

1807- Ukbe b. Amir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ukbe'ye, sahabileri içerisinde vekaleten bölüştürmek üzere bir kurbanlık hayvanlar vermişti. Ukbe, bunları, sahabe içerisinde bölüştürdükten sonra geriye bir keçi oğlağı kalmıştı. Ukbe, bunu, Resulullah (s.a.v.)'e arzettiğinde Peygamber (s.a.v.), ona:
"Onu da sen kurban et!" buyurdu.[47]

3- Kurbanlığın Ve Onu Kefilsiz Doğrudan Doğruya Bizzat Kesmenin Ve Keserken De Besmele ile Tekbir Getirmenin Müstehab Olması

1808- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Peygamber (s.a.v.) boynuzlu alaca iki koç kurban etti. Onları kendi eliyle kesti. Besmele çekti. Tekbir getirdi. Keserken ayağını da onların boyunlarının üzerine koydu." [48]

1809- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) siyah içinde yere basan, siyah içinde yatan ve siyah içinde bakan boynuzlu bir koç getirilmesini emretti. Bunun üzerine ona, kurban etmesi için böyle bir koç getirildi. Derken Âişe'ye:
"Ey Âişe! Bıçağı getir!" dedi. Sonra:
"Bıçağı, bir taşla keskinleştir" buyurdu. O da, Resulullah (s.a.v.)'in dediğini yaptı. Sonra bıçağı aldı, koçu tutup yere yatırdı. Sonra da onu kesti ve:
"Bismillah, Allahümme! Tekabbul min Muhammedin ve Âl-i Muhammedin ve min ümmeti Muhammedin Bismillah! Allah'ın! Muhammed'den, Muhammed ümmetinden kabul eyle" dedi. [49]

4- Hayvanı Diş, Tırnak Ve Diğer Kemikler Hariç Kan Akıtan Herşeyle Kesmenin Caiz Olması

1810- Râfi b. Hadîc (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Biz yarın düşmanla karşılacağız. Yanımızda bıçak da yok" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hayvanı kan akıtan şeylerle boğazlarken ve üzerine Allah'ın adı anılırken elini çabuk tut yada acele et. Boğazlama aleti, diş yada tırnak olmamak kaydıyla kesilen hayvanın etini ye. Şimdi sana bunun sebebini açıklayayım:
"Dişe gelince, o bir kemik olup bir şey kesmez. Tırnağa gelince o da Haberlilerin bıçakları/kesme aletleridir" buyurdu.
Deve ve koyun yağması ele geçirmiştik. Onlardan bir deve kaçtı. Derken bir adam onu ok atarak durdurdu. Bunun' üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu bu develerin, vahşi hayvanların kaçışı gibi bir kaçışı var. Onlardan bir şey size galebe çaldığında ona işte böyle yapın" buyurdu. [50]

Açıklama:

Hayvan kesiminde asi o'an, hayvana eziyet etmeden, acı çektirmeden kanını akıtmaktır. Bu da ancak keskin bir alet kullanmakla mümkün oiur. Bunun için de İslam bilginlerine göre, kesimde kullanılacak aletin gerekli yerleri kesecek ve kan akıtacak ölçüde kesici olması yeterlidir. Eziyet verici kor bir aletle kesim yapmak mekruh görülmüştür.
Günümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde kullanılan elektrik şoku, tabanca, karbondioksit gazı verme, başına çekiç veya tokmakla vurma, omuriliğine şiş sokma gibi tekniklerle ve henüz canlı iken boğazlanmadan öldürülen hayvanlar, öldüren müslüman ise Mâide suresinin ayetinde yenmelerinin haram olduğu bildirilen gruba girer. Çünkü hayvanı kesim işlemi esnasında canlı olması, ölümünün de bu kesim işlemi sonucu meydana gelmesi gerekir.
Öldüren Ehl-i kitaptan ise, bîr kısım fıkihçılara göre onlann dinlerinde yenen hayvanı müslümanlar da yerler. [51]
Boğazlamanın şartı, kanın akıtılmasıdır. İslam Hukukçuları, hayvanı boğazlarken yemek borusu, hava borusu ve iki taraftaki şah damarlarından nelerin kesileceği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Ebu Hanîfe ile bir rivayette Ebu Yusufa göre; bu dört şeyden üçünü kesmek yeterlidir.
Hayvan, mutlaka kanı akıtan keskin bir aletle kesilir. Diş ve tırnakla hayvan boğazlamak caiz değildir.
Evcil hayvanlardan vahşileşip kaçanı ve tutulamayanı, av hükmündedir. Av, ne şekilde kesilmiş yada vurulmuş hükmünde ise, bu da öyledir. Bu; İmam Şafiî'nin, İmam Ahmed'in ve İmam Ebu Hanîfe'nin görüşüdür.

5- İslam'ın ilk Yıllarında Kurban Etlerini Üç Günden Sonraya Bırakılıp Yenilmesinin Yasaklanması Ve Sonradan Bu Yasağın Kaldırılarak Kurban Etlerinin İstenildiği Kadar Bırakılıp Yenilmesinin Mubah Olması

1811- Ebu Ubeyd'den rivayet edilmiştir:
"Kurban bayramında Ali b. Ebi Tâlib'Ie birlikte bulunmuştum. Hutbeden önce namaz kılmaya başlayıp:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.), üç günden sonra kurbanlarımızın etlerinden yemeyi bize yasak etti" dedi. [52]

1812- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Hiç kimse kurbanının etini üç günden fazla yemesin." [53]

1813- Abdullah b. Vâkıd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) kurban etlerini üç günden sonra yemeyi yasakladı.
Abdullah b. Ebi Bekr der ki:
"Ben bunu Amre adlı kadına bahsettim. O da şöyle dedi:
"Abdullah İbn Vâkıd, doğru söylemiş! Çünkü ben, Aişe'yi şöyle derken işittim:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında bayram günü çöl ahalisinden birçok ev halkı kurban bayramına yakın Medine'ye doğru yavaş yavaş yürüyüp gelmişlerdi. Resulullah (s.a.v.), fakir çöl halkının geldiğini görünce, sahabilere:
"Kurbanlarınızın etlerini üç gece biriktirin, sonra kalanı sadaka olarak verin" buyurdu. Ertesi yıl olunca, bazı sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! İnsanlar su tulumlarını kurbanlarından yapıyor, onların yağını eritifp biriktiriyorlar" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Ne olmuş yani?" diye sordu. Sahabiler:
"Geçen yıl kurban etlerinin üç günden sonra yenmesini yasak etmiştin" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben size bunu ancak çöl ahalisinden bir çok ev halkının geçen sene Medine'ye yavaş yavaş gelen kimselerinden dolayı yasaklamıştım. Artık kurban etlerinizi isterseniz yiyin, isterseniz biriktirin ve isterseniz sadaka olarak verin" buyurdu.[54]

1814- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Mina'da iken üç günden sonra kurban etlerinin yenmesini yasak etti. Daha sonra da:
"Yiyin, azıklanın ve biriktirin" buyurdu. [55]

1815- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Ey Medineliler! Kurban etlerini üç günden fazla yemeyin" buyurdu.
Bunun üzereine sahabiler; çoluk-çocuk, uşak ve hizmetçileri olduğundan dolayı bu durumu Resulullah (s.a.v.)'e arz ettiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kurban etlerini isterseniz yiyin, isterseniz saklayın ve isterseniz biriktiri" buyurdu. [56]

1816- Seleme İbnui-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Resulullah (s.a.v.):
"Sizden kim kurban keserse sakın üç günden sonra evinde ondan bir şey olduğu halde sabahlamasın" buyurdu. Ertesi yıl olunca sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Yine geçen yıl yaptığımız gibi yapacağız?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! O öyle bir yıl idi ki, insanlar o yıl sıkıntı içerisindeydi. Bundan dolayı ben de kurban etlerinin onların arasında dağılmasını ve muhtaç sahiplerinin yararlanmasını istedim" buyurdu. [57]

1817- Büreyde (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz. Size kurban etlerini üç günden fazla yemenizi yasaklamıştım. Artık dilediğiniz kadarını elinizde tutabilirsiniz. Size deri kaplardan başka kaplarda nebiz/şıra şerbeti içmenizi yasaklamıştım. Artık bütün kaplardan nebiz/şıra şerbeti içebilirsiniz. Fakat sarhoş edici olan içkilerden içmeyin." [58]

Açıklama:

Konu ile ilgili açıklayıcı bilgiler için 988 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz. Nebiz için de 1913 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz. Deri kapların dışında kapların yasaklanması ile ilgili olarak da 1915 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

6- Fera Ve Atıre

1818- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Fera ve Atîre diye bir şey yoktur." [59]

Atîre:

Cahiliye dönemi Arapları, Receb ayının ilk on günü içinde kestikleri hayvandır. Araplar, bu hayvanın kanının putların başına serperlerdi.

Açıklama:

Bazılarına göre ise, Atîre; Arapların bir dileklerinin yerine gelmesi yada hayvanlarının sayısının belli bir miktara ulaşması halinde her on hayvandan birisini Receb ayında keseceklerine dair adadıkları kurbandır.
İbn Esîr'in ifadesine göre; bu adet, İslam'ın ilk yıllarında yürürlüğkte idi, daha sonra iptal edildi. [60]
Fera': Devenin doğurduğu ilk yavrudur.
İmam Şafiî'ye göre; Araplar, anasının bereketi ve nesli çoğalsın diye bu yavruyu keserlermiş.
Bazı alimlere göre ise, Fera; hayvanın doğurduğu ilk yavru olup Araplar bunu putlarına kurban ederlermiş.
Her ne kadar Şâfiîler ile Hanbeliler, iptal edilen hususlardan kaçınmak şartıyla söz konusu kurbanlan kesmenin caiz olduğunu belirtmiş olsa bile; bir grup alim, Mâlikiler ile Hanefilere göre Fera' ve Atîre kurbanları yasaklanmış, İslam'ın ilk yıllarında yürürlükte iken, daha sonra bu adet bu hadisle neshedilmiştir. Çünkü hadisi rivayet eden Ebu Hureyre'nin, hicretin 7. yılında müslüman olması tarih İtibariyle bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır.
İbn Hazm (ö. 456/1063) da bu görüştedir. Kadı İyâz (ö. 544/1149)'da, cumhuru Ulemanın, bu kurbanlan kesmenin nesh edildiği görüşünde olduklarını belirtmektedir.

7- Kurban Kesmek İsteyerek Zilhicce Ayının Onuncu Gününe Giren Kimseyi Saçlarından Yada Tırnaklarından Bir Şey Almasının Yasak Olması

1819- Üramü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Zilhicce ayının onuncu günü girdîğinda sizden birisi kurban kesmek istediğinde kendi saçından ve derisinden hiçbir şeye dokunmasın." [61]

Açıklama:

Burada kurban kesme ibadeti yapılırken mümkün olduğu kadar fıtrî ve tabiî hali muhafaza edinilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yine bu sırada yapılan hac fiillerinde de bu hususlara çok önem verildiği bilinen bir gerçektir.

8- Yüce Allah'tan Başkası Adına Kurban Kesmenin Haram Olması Ve Bunu Yapan Kimseye Lanet Olunması

1820- Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vasile (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ali b. Ebi Tâlib'in yanındaydım. Ona bir kimse gelip:
"Peygamber (s.a.v.)'in sana gizlice söylediği şey nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Ali kızıp:
"Peygamber (s.a.v.) hiçbirşeyi İnsanlardan gizleyerek bana gizlice bir şey söylemiştir. Peygamber (s.a.v.) bana sadece dört söz söylemiştir" dedi. Adam: "Ey müminlerin emiri! O sözler nelerdir?" diye sordu. Ali Peygamber (s.a.v.):
1- *Ana-babasına lanet eden kimseye Allah lanet etsin!*
2- *Allah'tan başkası adına hayvan kesen kimseye Allah lanet etsin!*
3- *Bid'atçi barındıran kimseye Allah lanet etsin!*
4- *Yeryüzünün hudutlarını değiştirtmek suretiyle arazileri kendi mülküne kat)an kimseye Allah lanet etsin!"* buyurdu" dedi. [62]

36. EŞRIBE (=IÇECEKLER) BOLUMU

İçecekler kelimesi, sözlük anlamı itibariyle; içilebilen bütün sıvı maddeleri kapsamakla birlikte, hem dinî literatürde ve hem de örfî kullanımda, içilmesi din tarafından yasaklanan veya dinî hükmü tartışmalı olan sarhoş edici maddelerin özel adı olmuştur.
Fıkıh eserlerinde genellikle bu konuya aynlmış bölüm, "el-Eşribe" başlığını taşır.

1- İçkinin Haram Kılınması Ve İçkinin; Üzüm Suyundan, Kuru Ve Koruk Hurmadan, Kuru Üzümden Ve Daha Başka Sarhoşluk Veren Şeylerden Yapılması

1821- Hz. Ali (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunduğum Bedir gazası günü ben ganimetten yaşlı bir deveye nail olmuştum. Resulullah (s.a.v.) Bedir gazasından önce bana ihtiyar bir deve vermişti.
Bir gün bu develerimi Ensar'dan bir kimsenin kapısının önünde çöktürdüm. Satmak için üzerlerine ızhır otu yükleyip satmak ve böylece Fatıma'nın düğün yemeğine katkı sağlamak istiyordum. Yanımda Kaynûka oğulları kabilesinden bir kuyumcu vardı. Ondan Fâtıma'nın düğün daveti hususunda yardım görüyordum. Amcam Hamza b. Abdulmuttalib de daha henüz kesin oiarak yasaklanmadığı için bu evde içki içiyordu. Yanında da şarkı söyleyen bîr cariye vardı. Câriye:
"Ey Hamza! Semiz yaşlı develere bak!" dedi. Hamza hemen sıçrayarak kılıcıyla onların hörgüçlerini kesti. Böğürlerini yarıp ciğerlerinden birer parça aldı.
Hadisin ravtsi İbn Cüreyc der ki;
"Ben, İbn Şihâb'a:
"Hörgüçlerinden de aldı mı?" diye sordum. İbn Şihâb:
"Her iki devenin hörgüçlerini kesti ve götürdü" dedi.
İbn Şihâb devamla der ki: Ali dedi ki:
"Beni çileden çıkaran bu manzaraya baktım. Bunun üzerine Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'e geldim.Yanında Zeyd b. Harise vardı. Durumu ona anlattım. O da, beraberinde Zeyd olduğu halde dışarı çıktı. Onunla ben de gittim. Derken Hamza'nın yanına girerek ona öfkelendiğini belli etti. Hamza başını kaldırıp:
"Siz benim babamın kölelerinden/torunlarından başka bir şey misiniz?" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) geri geri giderek yanlarından çıktı. [63]

Açıklama:

İçki ancak Uhud gazasında haram kılınmıştı.

1822- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, içkinin haram kılındığı gün üvey babam Ebû Talha'nm evinde cemaatin içkisini dağıtıyordum. Onların o günkü içkileri, koruk ve kuru hurmadan yapılan "Fadîh" adı verilen içki idi. Derken bir dellal, seslenmeye başladı. Ebû Talha, bana:
"Çık da bak!" dedi. Ben de çıktım. Bir dellâl:
"Haberiniz olsun ki, içki haram kılınmıştır" diye sesleniyordu.
Bunun üzerine Medine'nin sokaklarında içki sel gibi aktı. Ebû Talha, bana:
"Çık, içkileri dök!" dedi. Ben de onları döktüm. Bu sırada insanlar yada bazı kimseler:
"Uhud günü karınlarında içki olduğu halde filânca kimse ile filanca kimse öldürüldü. Bunların durumu ne olacak?" dediler.
Hadisin râvisi:
"Şüpheli olan bu cümlenin, Enes'in hadisinden olup olmadığını bilmiyorum" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah,
"İman edip yararlı işler yapan kimseler bundan böyle Allah'tan korktukları, imanlarında sebat ettikleri, yararlı işler yapmaya devam ettikleri takdirde daha önce haram olan içkiyi tatmalarından ötürü kendilerine bir günah yoktur" [64] ayetini indirdi. [65]

1823- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) kuru hurma ile renkli koruğu karıştırıp içmeyi yasakladı. Şarap haram kılındığı gün umumiyetle Arapların şarabı bu idi." [66]

1824- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Yüce Allah, içerisinde şarabı haram kıldığı ayeti indirdiğinde Medine'de kuru hurmadan başka içilen bir içki yoktu."

2- Şaraptan Sirke Yapmanın Yasak Olması

1825- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'e, şaraptan sirke yapılır mı?" diye soruldu. O da:
"Hayır, olmaz" buyurdu. [67]

Açıklama:

Hadis, şaraptan sirke yapmayı caiz görmeyen İmam Şafiî, İmam Ahmed ve çoğunluk ulemanın delilidir. Onlara göre; şarabın içine ekmek, soğan, maya veya başka bir şey atmak suretiyle sirke yapılan şarap temiz olmaz. Necaseti süreklidir. içine atılan şey de pis olur. Artık bu sirke ebediyen temiz olmaz. Fakat, şarap güneşten gölgeye yahut gölgeden güneşe nakletmek suretiyle sirke olursa temiz sayılıp sayılmayacağı hususunda Şâfiîlerden iki görüş rivayet olmuştur. Esah kavle göre temiz olur.
İmam A'zam ile Evzaî ve Leys; sirke yapmakla şarabın temiz olacağı görüşündedirler.

3- Şarapla Tedavinin Haram Olması

1826- Vâil el-Hadramî'den rivayet edilmiştir:
"Târik b. Suveyd el-Cu'fî, Peygamber (s.a.v.)'e şarabın hükmünü sordu. 0 da bunu yasakladı yada onu yapmasını uygun görmedi. Bunun üzerine Târik:
"Ben onu ancak ilaç için yapıyorum" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"O, ilaç değildir. Fakat o derttir" buyurdu. [68]

Açıklama:

aram bir şeyle tedavinin caiz olup olmadığı konusunda 1613 noluhadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

4- Hurma ile Üzümden Yapılan Butun İçkilere Şarap İsmi Verilmesi

1827- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şarap şu iki ağaçın meyvesinden yapılır:
1- *Hurma.*
2- *Kuru üzüm."* [69]

5- Kuru Hurma ile Kuru Üzümden Karışık Olarak Nebiz Yapmanın Mekruh Olması

1828- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) kuru üzüm ile kurma hurmanın ve koruk hurma ile kuru hurmanın karıştırılmasını yasakladı." [70]

Nebiz:

Kuru üzüm, hurma, bal, arpa, buğday vb. şeylerin suda bekletilerek onu tad-landırması yolu ile elde edilen bir içki çeşidi. Sarhoş etsin veya etmesin aynı adla anılır. Nitekim, nebize şarap (=hamr) dendiği gibi, üzüm suyundan elde edilen şaraba da nebiz denmektedir. [71]

Açıklama:

Nebiz, helâl ve haram olmak üzere iki kısma ayrılır:

1- Haram olan:

"Çoğu sarhoş eden herşeyin azı da haramdır" genel prensibi çerçevesinde değerlendirildiğinde hububat, meyva vb. şeylerden elde edilen sarhoş edici içkiler, İster pişirilerek, isterse pişirilmeden imal edilsin haramdır. Bu; üzüm, buğday, arpa, arı sütü vb. şeylerden elde edilen bütün içkiler için aynıdır. Sahabi, Tabiîn ve sonraki âlimlerden oluşan cumhurun görüşü budur.
Âlimler bu konuda karar verirken, Resulullah (s.a.v.)'in koymuş olduğu *"Sarhoş eden her içki haramdır"* hükmünden hareket etmişlerdir.
Nehâî, Şa'bî, Ebû Hanife ve diğer bir takım Küfe ulemâsı, üzüm ve hurmadan elde edilen sarhpş edici nebizin dışında; buğday, arpa, mısır ve bal gibi şeylerden elde edilen nebizin sarhoş edecek kadar içildiğinde haram olduğu, daha az içildiğinde ise haram olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Söz konusu âlimler üzümün dışında, diğer şeylerden elde edilen nebizi, hamr şarap adıyla isimlendirmemektedirler.
Tercihe şayan olan görüş, cumhurun görüşüdür. Çünkü Kur'an'da zikredilen "Hamr" kelimesi Arap dilinde, üzümden elde edilen içkiye has bir terim olmayıp, hurma ve diğer şeylerden üretilen sarhoş edici içkilerin tamamı için kullanılmaktadır. Çünkü içkiyi hamr yasaklayan ayet indiği zaman Medine'de içkinin çoğu hurmadan elde edilmekte idi. Abdullah İbn Ömer (r.a) söyle rivayet etmektedir.
"Resulullah (s.a.v.) hutbeye çıktı ve şöyle dedi: İçkiyi hamr yasaklayan ayet indi. O içki ki; üzüm, hurma, buğday, arpa ve bal olmak üzere beş şeyden imal edilmektedir. Hamr, aklı gideren şeydir." [72]
İbn Hacer el-Askalânî, müsned sahiblerinin bu hadisi merfu' hadislerden kabul ettiklerimi bildirmektedir. Bu hadis içkiyi yasaklayan âyetin nüzul sebebine şahid olan sahabe sözü olduğundan merfu olduğuna hükmedilmiştir. Ancak Ömer (r.a) Ashab'ın ileri gelenlerinin de bulunduğu bir cemaate hitap ederken bu hadisi dile getirdiği zaman, hiç kimse bunu inkâr etmemişti. [73]
Resulullah (s.a.v.)'in şu sözü bunu te'yid etmektedir:

"Üzümden hamr şarap vardır, hurmadan hamr vardır, buğdaydan hamr vardır, arpadan hamr vardır." [74]
Bu anlamda diğer bir çok sahih hadis bulunmaktadır ve bunların hepsinin ifade ettiği manâ, hamrın sadece üzümden elde edilen içkiye has bir ad olmadığıdır. Ayrıca tahrim ayeti nazil olduğu vakitte, üzümden imal edilen şarap diğerlerinin yanında gerçekten çok azdı. Sonra, içkinin haramlığınm illeti, bütün diğer sarhoş edici İçkilerde olduğu gibi tektir. Bu, afyon, haşhaş vb. katı uyuşturucularda da böyledir. Nitekim Hz. Aişe (r.anhâ)'nın şöyle söylediği nakledilmektedir:
"Su ve ekmek olsa dahi sarhoş edici özelliği olan hiç bir şey helâl değildir." [75]
Ashab, nebizi sarhoş edici hal almadan önce içiyordu. Nitekim Resulullah (s.a.v.) onu içmiş ve içilmesine izin vermişti. Onlar, hurma, kuru üzüm vb. şeyleri tatlanıncaya kadar suda bekletiyorlardı. Resulullah (s.a.v.) köpürene kadar bunlardan içiyordu. Fakat nebiz üç gün bekledikten sonra ondan içmezdi. Abdullah İbn Abbâs (r.a), şöyle demiştin
Resulullah (s.a.v.) nebiz yapar ve bundan üçüncü günün akşamına kadar içerdi. Bu zamandan sonra kapta bir şey kaldığında onu içmez, dökerdi.[76] Diğer bazı hadislerde de bir günden sonra içilmesine izin vermediği rivayet edilmektedir.
Firûz (r.a)'dan şöyle nakledilmektedir:
"Resulullah (s.a.v.)'e gittim ve şöyle dedim:
"Ya Resulullah, Allah Teâlâ, içkiyi haram kılan ayetini indirdi. Bizim bağlarımız var, üzümleri ne yapalım, dedim" Resulullah;
"Kurutursun" dedi. "Kurusunu ne yapacağım" deyince;
"Sabah ıslatır, akşam içersiniz akşam ıslatır, sabah içersiniz" dedi. "Köpürünceye kadar bekletebilir miyiz?" diye sorduğumda da o;
"Testilere koymayın, tulumlara koyun, tulumlarda bekleyince sirke olur" cevabını verdi. [77]

Açıklama:

Çoğu sarhoş eden nebizden içen kimse, sarhoş olmayacak kadar içse bile, yine de had uygulanır. B.k.z. Şamil İslam Ansiklopedisi, Nebiz maddesi.
Üzüm ile hurmanın yada hurma ile hurma koruğunun bir kaba konularak sıkılmak şartıyla elde edilen şıraya yada kuru hurma ile yaş hurmanın veya bunlardan herhangi birisiyle kuru üzümün birlikte sulandırılıp sıkılmasıyla elde edilen şıraya "Halita" kanşırın denir.
Alimlerden bir çoğu, bu hadisin zahirine sarılarak sözü geçen karışımların sarhoşluk verici olmalsalar bile yine de içilmelerinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Bu karışımları içmenin haram sayılması için, sarhoşluk verici hale gelmelerini şart koşmamışlardır. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve Şafiî alimlerinin çoğu bu görüştedir.
Süfyan es-Sevrî ile Ebu Hanîfe ise; bu karışımların sarhoşluk verici hale gelmeden içilmelerinden bir sakınca görmemişlerdir. Çünkü Hanefilere göre; konumuzu teşkil eden hadis-lerdeki söz konusu karışımların içilmesiyle ilgili yasaklar, insanların yiyecek ve içecek bulmada zahmet çektikleri İslam'ın ilk yıllarına aittir. Çünkü müslümanların fakirlik içerisinde yaşa Hıkları için o dönemde müslümanların, komşusu aç yatıp kalkmakta iken kendilerinin iki ırayı bir araya getirip karıştırmak suretiyle birden içmesi yasaklanmıştı. Daha sonra yüce Allah, müslümanları bu darlıktan kurtardıktan sonra bu tür karışımları içmelerinde bir sakınca kalmamıştır. [78]

6- İçerisinde Nebız Yapılan Kapları Kullanmanın ilk önce Yasaklanması, Sonra Bu Hükmün Sarhoşluk Vermedikçe Bugün Helal Olduğu

1829- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Müzeffet ile Dubba içerisinde nebiz yapılmasını yasakladı."[79]

1830- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdulkays heyeti Resulullah (s.a.v.)'in yanına gelmişti. Peygamber (s.a.v.), onlara:
"Size Dubba su kabağından yapılmış testiler, Hantem topraktan yapılmış küp, Nekîr hurma kökünden ayrılan çanak ve Mukayyer içi ziftle yada katranla cilalanmış kap denilen kapların içerisinde nebiz/şıra yapmanızı yasaklıyorum" buyurdu. [80]

Açıklama:

Hattâbî, bu kaplarda şıra yapmanın yada bu kaplan şıra kabı olarak kullanmanın yasak olrnası hakkında şöyle der:
"Bu kaplar, içlerinde bulunan sıvıyı sıcak tuttuklarından, içinde bulunan sıvı maddeyi kısa zamanda ekşitip onu sarhoşluk verecek hale getirebilirler. Sahibi de, o sıvının bu hale geldiğini bilmeden ondan içip sarhoş olur. İşte bu sebeple söz konusu kapların nebiz kabı olarak kullanılması yasaklanmış olabilir.
Bu kapların bu maksatla kullanılmasının yasaklanması konusunda pek çok görüşler ileri sürülmüşse de bu konuda söylenenlerin en doğrusu şudur:
Bu yasak, İslamiyetin ilk yıllarına aittir. Daha sonra bu yasak;
"Ben sizi deri kaplardan bir şey içmeyi yasaklanmıştım. Artık her kaptan için. Yeter ki, sarhoşluk veren bir şeyi içmeyin." [81]

7- Her Sarhoşluk Veren Şeyin Şarap Ve Her Şarabın Haram Olması

1831- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, bal şerbetinden yapılan içkinin hükmü soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Sarhoşluk verici her içki haramdır" buyurdu. [82]

Açıklama:

Hamr içki, örtme anlamına gelen bir kökten gelir. Aklı örten yani sarhoşluk veren şey demektir. Yalnız içkinin terim anlamı üzerinde görüş ayrılığı vardır. Diğer mezhep imamları, içki denince, bütün sarhoşluk veren içkilerdir. İmam A'zam ise, bu kelimeyle, üzüm suyunun kaynayan ve kaynaması artarak üzerindeki köpüğünü atan şeklini anlamıştır. Bu görüş ayrılığı, içki kelimesinin sözlük anlamına bağlı kalmaktan kaynaklanmaktadır.
Bir içecek maddesinde haramlık vasfının varlığı veya yokluğu aranırken, ona takılmış olan ismi veya yapılmış olduğu hammaddeyi göz önüne almayıp, aksine insan üzerinde bırakacağı sarhoşluk edicilik özelliğine sahip olup olmadığına dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü geçmişe nazaran bugün içki türleri ve isimleri daha çoktur.
Günümüzde İmamı A'zam'ın bu görüşü istismar edilerek;
"Arpa suyu haram değildir, rakı haram değildir" gibi ileri sürülen sözlerin hiçbir muteber tarafı yotur. Çünkü İmamı A'zam'ın bu konudaki görüşü, sarhoş edici içeceklerin hepsini içine almaktadır. Bugün pazarlanan bütün alkollü içeceklerin sarhoşluk edicilik vasfı, herkesçe bilinmektedir. Sarhoş eden her şeyin, Kur'an [83] da, haram edilmiş olan "Hamr" olduğu da bilinmektedir.
Resulullah (s.a.v.), bu hadiste; haram olan içecek maddesinin ismi üzerinde durmaktan ziyade "Sarhoş edici" vasfı üzerinde durmaktadır.
Bir şişe içilince ancak sarhoşluk veren yani alkol miktan son derece az olan bir maddenin az miktan dahi haramdır. Haram olma hali, içecek maddesinin insanda fiilen meydana getireceği etkiden değilde, maddenin tabiatından gelmektedir. Tıpkı pis bir maddenin azı da çoğu da pis olması gibi.
O halde bu meselede, illet ile maslahatı birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Çünkü cenab-ı Hak, sarhoşluk verici maddeyi Mâide: 5/90-93'de haram kılmıştır. O maddelerin haram edilişinin illeti asıl sebebi, Resulullah (s.a.v.)'in hadisleriyle tebliğ edilmiş olan ilahi yasaklamadır. Elbette Allah, bu yasağı, insanların aklını, sağlığını koruma maslahatına binaen koymuştur. Fakat biz, bize tanınmayan bir ruhsatı, kendimize tanıyarak illeti yerine maslahatı koyup: "İçki sarhoş ettiği için haramdır" ve "İçkinin sarhoş etmeyen miktan haram olmaz" diyecek olursak, büyük bir hataya düşmüş oluruz. Hiçbir alim bunu söylememiştir.

1832- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Peygamber (s.a.v.), beni, Muaz b. Cebel'le birlikte Yemen'e gönderdi. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Memleketimizde yapılan bir içki türü var, ona, "Mizr" denilir. Arpadan yapılır. Bir içki türü daha var ki, ona da "Bit'u" denilir. Bu da, baldan yapılır. Bunları içmenin hükmü nedir?" diye sordum. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Sarhoş eden her şey, haramdır" buyurdu. [84]

Açıklama:

Bit'u ve Mizr adlı içkilerin günümüzdeki karşılığı, bira olmaktadır.

1833- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yemen'in Ceyşan şehrinden bir adam gelmişti. Peygamber (s.a.v.)'e, memleketlerinde içtikleri darıdan yapılan Mizr denilen bîr içkinin hükmünü sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Bu içki, sarhoşluk verir mi?" diye sordu. Adam:
"Evet, verir" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Sarhoşluk veren her şey, haramdır. Dünyada iken sarhoş edici içki içene ahirette "Tînetu'l-Habâl" denilen yanına esnasında cehennem halkının bedenlerinden akan sarı sudan içirmesi, Yüce Allah'ın kendi üzerine bir taahhüddür" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bu, Tînetü'l-Habâl nedir?" diye sordular. Peygamber (s.a.v.):

1834- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sarhoşluk veren her şey, içkidir. Sarhoşluk veren her şey, haramdır. Bir kimse dünyada içki içip ona devam ederek tevbe etmeden ölürse, ahirette onu içemez."[85]

Açıklama:

Hadis, sarhoşluk veren her içkinin şarap gibi haram olduğu ifade edilmektedir. Bu ifadeden; sarhoşluk veren içkinin haram sayılması hususunda onun, şu veya bu şekilde olması nerekmediği, hangi halde olursa olsun ve hangi şekilde alınırsa alınsın haram sayılması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sarhoşluk veren içkiler, maddeleri şarap gibi pis olmasalar bile şarap gibi içilmeleri haramdır ve içenlere had cezası uygulanır.
"Bir kimse dünyada içki içip ona devam ederek tevbe etmeden ölürse, ahirette, onu içemez" ifadesi île ilgili olarak Nevevî (ö. 676/1277) der ki: Dünyada içki içmeye tevbe etmeden ve ona devam ederek ölen kimse, cennete girse de cennet şarabından içemeyecektir."
Kurtubî (ö. 671/1273)'ye göre de; hadisin zahiri, cennetteki şarabın, o kimseye ebediyen haram olduğunu göstermektedir.

8- Şarap İçip De Tevbe Etmeyen Kimsenin Ahirette Ondan Men Edilmek Suretiyle Cezalandırılması

1835- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim dünyada şarap içerse ahirette ondan mahrum bırakılır." [86]

9- Şiddetlenmemiş Ve Sarhoşluk Verici Dereceye Varmamış Olan Şıranın Mubah Olması

1836- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) için gecenin evvelinde nebiz/şıra şerbeti yapılırdı. Resulullah (s.a.v.) bu şıra şerbetini; sabahladığı zaman, o günün tamamında, gelecek olan gecede ertesi günde, ertesi gecede ve daha ertesi günün ikindi vaktine kadar içip dururdu. Bu üçüncü günde ondan bir şey kalırsa, onu da hizmetçisine içirir yada ona bunu dökmesini emrederdi. Bunun üzerine o da dökülürdü." [87]

1837- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e Araplardan bir kadın zikredilmişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Ebu Useyd'e, o kadına haber göndermesini emretti. Ebu Useyd, kadına haber gönderdi. Kadın gelip Sâide oğullarının kalesindeki bir eve misafir oldu. Derken Resulullah (s.a.v.) çıkageldi ve kadının yanına gelerek içeri girdi. Resulullah (s.a.v.) başını aşağıya doğru eğmiş bir kadınla karşılaştı. Resulullah (s.a.v.) kadınla konuşunca, kadın:
"Ben senden Allah'a sığınırım" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O halde ben de seni terk ettim" dedi. Bunun üzerine sahabiler, kadına:
"Onun kim olduğunu biliyor musun?" dediler. Kadın:
"Hayır, bilmiyorum!" diye cevap verdi. Sahabiler:
"Bu, Resulullah (s.a.v.) idi. Seninle evlenmek için buraya gelmişti" dediler. Kadın:
"Ben, Resulullah'la evlenme fırsatını kaçırdığım için bedbahtım" dedi.
Sehl der ki:
"O gün Resulullah (s.a.v.) dönüp geldi. Hattâ kendisi ve sahabileri Sâide oğulları'nin sofasına oturdular. Sonra Sehl'e:
"Bize su ver!" buyur. Bunun üzerine ben de onlara şu su kadehini çıkardım ve onun içerisinde onlara su verdim.
Ebû Hâzim der ki:
"Bunun üzerine Sehl, o kadehi bize çıkarıp gösterdi ve biz de ondan teberrüken su içtik. Bundan sonra Ömer b. Abdilaziz Medine valisi iken bu kadehi hediye olarak istedi. Sehl'de, bu kadehi onu hediye etti." [88]

1838- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu ben şu kadehimle Resulullah (s.a.v.)'e;
"Bal, şıra şerbeti, su ve süt gibi bütün içilecek şeyleri içirdim." [89]

10- Süt İçmenin Caiz Olması

1839- Ebu Bekr es-Sıddîk (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte hicret sırasındaMekke'den Medine'ye doğru yola çıktığımızda bir çobana rastlamıştık. Resulullah (s.a.v.) susamıştı. Ben, Resulullah (s.a.v.)'e biraz süt sağıp onu Peygamber (s.a.v.)'e getirdim. O da o sütü içti. Öyle ki Resulullah'ın susuzluğunun gitmesinden memnun kaldım." [90]

1840- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İsra gecesi Peygamber (s.a.v.)'e İlya/Kudüs'te İçi şarab ve sütle dolu iki kadeh getirildi. Resulullah (s.a.v.) o ikisine baktı ve sütü aldı. Bunun üzerine Cebrail, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Seni fıtrata hidayet buyuran Allah'a hamd olsun! Şarabı almış olsaydın ümmetin lı işlerden kötü işlere sapardı" dedi. [91]

11- Nebiz/Şıra Şerbeti İçmek Ve Kapları Örtmek

1841. Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunuyorduk. Su istedi. Bir adam:
"Ey Allah'ın resulü! Sana nebi şıra şerbeti içireyim mi?" diye sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Evet!" buyurdu.
Bunun üzerine adam hemen koşarak çıktı. Bir müddet sonra içerisinde şıra şerbeti bulunan bir kadeh getirdi. Resulullah (s.a.v.):

"Onu, bir bezle niye örtmedin? Onun üzerine enlemesine bir tahta parçası koysan da olurdu" buyurdu. Sonra da onu içti. [92]

12- Kapları Örtmeyi, Tulumların Ağzını Bağlamayı Ve Kapıları Kapamayı, Üzerlerine Besmele Çekmeyi, Uykuya Yatılacağı Zaman Kandilin Söndürmeyi Ve Akşamdan Sonra Çocuklar ile Hayvanların Dışarı Salınmaması

1842- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kapları örtün!Deriden yapılma su tulumlarının ağızlarını bağlayın! Kapıyı kapayın Kandilleri söndürün! Çünkü şeytan;
"Hiçbir su tulumunun ağzını çözemez, hiçbir kapıyı açamaz ve hiçbir kabın ağzını açamaz. Eğer sizden birisi kabının üzerine enlemesine bir tahta parçası koymaktan başka bir çare bulamazsa o zaman Allah'ın adını Bismillahirrahmanirrahim diyerek anıp sonrada bu belirtilenleri yapsın. Çünkü küçük fâsık/fare, ev halkı içerde iken üzerlerine evlerini yakabilir." [93]

1843- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Gece karanlığı olduğu zaman yada akşam vaktine girdiğiniz zaman çocuklarınızı dışarı çıkmaktan men edin. Çünkü şeytanlar, o zaman etrafa dağılırlar. Geceden bir saat geçince dışardaki çocuklarınızı evlerinize koyun. Allah'ın ismini anarak Bismillahirrahmanirrahim diyerek kapıları kapatın. Çünkü şeytanlar, kapalı kapılan açamazlar. Yine Allah'ın ismini anarak Bismillahirrahmanirrahim diyerek kırbalarınızın ağızlarını bağlayın. Yine Allah'ın ismini anarak Bismillahirrahmanirrahim diyerek üzerlerine enlemesine bir şey koymak suretiyle de olsa kaplarınızın ağızlarını örtün. Kandillerinizi söndürün." [94]

1844- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Medine'de gece vakti sahibinin ikamet ettiği bir ev yandı. Yangın felaketine uğrayan ev halkının durumu Resulullah (s.a.v.)'e anlatılınca Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu bu ateş, sizin için ancak bir düşmandır. Dolayısıyla uyumak istediğiniz zaman ateşi söndürün" buyurdu. [95]

13- Yiyip İçmenin Âdabı Ve Hükümleri

1845- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'Ie birlikte bir yemekte bulunduğumuz sırada Resulullah (s.a.v.) başlayıp elini yemeğe uzatmadıkça biz de ellerimizi yemeğe sürmezdik. Bir defa onunla birlikte bir yemekte hazır bulunduk. Derken bir cariye/kız geldi. Bu cariye/kız sanki yemeğe doğru itiliyor gibiydi. Hini yemeğe uzatmaya çalıştı. Resulullah (s.a.v.) hemen onun elini tuttu. Sonra bir çöl bedevisi geldi. Sanki o da yemeğe doğru itiliyor gibiydi. Resulullah (s.a.v.) onun da elini tuttu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu şeytan, üzerine Allah'ın ismi anılmaksızın yemek yemeyi helal sayar. O, bu cariyeyi/kızı, besmelesiz yemek yemeyi helal itikat ettirmek için getirmişti. Bundan dolayı onun elini tuttum. Daha sonra çöl bedevisini besmelesiz yemek yemeyi helal itikat ettirmek için getirdi. Bundan dolayı onun da elini tuttum. Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, şeytanın eli, cariyenin/kızın eliyle beraber benîm elimin içinde olmuştur" buyurdu.[96]

1846- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Bir adam evine girerken Besmele çekerek girerse ve yemek yerken de Besmele çekerek yerse, şeytan arkadaşlarına:
"Burada sizin için geceleme imkânı da yok, akşam yemeği de yok" der.
Eğer adam evine girerken Allah'ı anmadan girerse şeytan arkadaşlarına:
"Burada geceleme imkânına kavuştunuz" der.
Eğer yemeği yerken de Allah'ın adını anmamışsa şeytan arkadaşlarına:
"Burada geceleme ve akşam yemeği yeme imkânına kavuştunuz" der. [97]

Açıklama:

Bu hadiste, şeytanların Besmelesiz girilen eve girmeye muvaffak oldukları, Besmeleyle girilen eve ise girmeye muvaffak olamadıkları, aynı şekilde Besmelesiz yenen yemeğe onların da ortak oldukları, Besmeleyle yenen yemeğe ise asla ortak olamadıkları ifade edilmektedir,
Her ne kadar burada sadece evlere Besmeleyle girmek ve yemeğe Besmeleyle başlamaktan bahsedilmekle yetinilmİşse de aslında Besmele çekmek sadece bu iki fiile mahsus değildir. Bütün fiillerin başında Besmele çekmek sünnem müekkededir.

1847- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sol elle yemek yemeyin. Çünkü şeytan sol eliyle yemek yer." [98]

1848- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi yemek yediği zaman sağ eliyle yesin. Bir şey içtiği zaman da sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan, sol eliyle yer ve sol eliyle içer." [99]

1849- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse, Resulullah (s.a.v.'v)'in yanında sol eliyle yemek yemişti. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Sağ elinle yemek ye!" buyurdu. Adam:
"Ben sağ elimle yemek yemeye güç yetiremiyorum" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Güç yetiremeyesin!" diye beddua etti.
O kimsenin sağ eliyle yemesini ancak kibir engel olmuştur.
Hadisin ravisi:
"Bunun üzerine o adam, bir daha elini ağzına kaldıramadı" dedi. [100]
1850- Ömer b. Ebi Seleme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben Resulullah (s.a.v.)'in terbiyesi altında bulunyordum. Yemek yerken elim yemek kabının her tarafına dolaşırdı. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey oğul! Allah'ın adını an/besmele çek, sağ elinle yemek ye ve yemeğini sana yakın olan taraftan ye!" buyurdu. [101]

Açıklama:

Ömer b. Ebi Seleme, Peygamber (s.a.v.)'in hanımlanndan Ummü Seleme'nin oğludur. Babası, Ebu Seleme'dir. Ebu Seleme vefat edince Resulullah (s.a.v.) Ummü Seleme'yle evlenmiştir. Bu suretle Ömer, Resulullah (s.a.v.)'in üvey oğlu olmaktadır.

1851- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) su tulumunu/kabını çevirip ağız kısmından su içmeyi yasakladı." [102]

14- Ayakta Su İçmenin Mekruh Olması

1852- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) ayakta su içmeyi men etti." [103]

1853- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah fs.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sakın sizden birisi ayakta su içmesin. Kim unutarak ayakta su içerse derhal kussun." [104]

Açıklama:

Ayakta su ve benzeri bir şey içmenin hükmü konusunda üç görüş ortaya çıkmıştır:
1- Bu hadisler, ayakta su ve benzeri bir şey içmenin yasak olduğuna delalet eder. Hattâbî, İbn Battal ve İbn Hacer gibi alimlere göre; bu yasaklılık, tenzihen mekruh oiarak kabul edilmiştir.
2- Bu konuda ayakta su içmenin caiz olduğuna hadislerin olması hasebiyle [105] bazı alimler, ayakta su içmenin caiz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlar, bu konudaki hadisleri daha kuvvetli gördükleri için bu hadislerle amel etmişlerdir. Bunlara göre, bir mazeret olmasa bile ayakta su içmekte bir mekruhluk yoktur.
3- Diğer bir kısım alimlere göre ise ayakta su içmenin caiz olduğuna dair hadisler, diğer hadislerin hükmünü yürürlükten kaldırmıştır. Bunlar, ayrıca görüşlerine; dört halife [106] sahabiler ile tabiilerin çoğunun uygulamasının ayakta su içmiş olmalarını delil göstermişlerdir. [107]

15- Ayakta Zemzem İçme

1854- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.)'e zemzem sundum. O da ayakta olduğu halde onu içti." [108]

16- Aynı Kabın içine Solumanın Mekruh Olması Ve Kabın Dışına Üç Defa Solumanın Mustehab Olması

1855- Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) su kabının içine solumayı yasakladı." [109]

1856- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) kabtan/bardaktan su içerken üç defa nefes alırdı." [110]

Açıklama:

Su kabının içerisine solumanın yasak olması ve su içmenin adabı ile ilgili olarak 194 nolun hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

17- Su Ve Benzeri Şeyler Sunarken Başlayanın Sağından İtibaren Dolaştırmanın Mustehab Olması

1857- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) evimizde bize ziyarete gelmişti. Derken su istedi. Biz de onun için bir koyunun sütünü sağdık. Sonra bu süte, şu kuyunun suyundan katıp böylece bunu Resulullah (s.a.v.)'e verdim. Resulullah (s.a.v.) sütü içti. Ebû Bekr solunda, Ömer karşısında, bir bedevi de sağında bulunuyordu. Resulullah (s.a.v.) içmesini bitirdikten sonra, Ömer kendisine Ebû Bekr'i göstererek:
"İşte Ebû Bekr, ey Allah'ın resulü!" dedi. Fakat Resulullah (s.a.v.) artan sütü sağ tarafında bulunan bedeviye verdi. Ebû Bekr ile Ömer'e vermedi. Resulullah (s.a.v.):
"Sağdakiler, sağdakiler, sağdakiler!" buyurdu. Enes:
"Şu halde bu sünnettir; şu halde bu sünnettir; şu halde bu sünnettir!" dedi.

1858- Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e içecek bir şey getirildi. Resulullah (s.a.v.), bundan bir miktar içti. Sağ tarafında bir genç, sol tarafında ise bir takım yaşlı kimseler vardı. Resulullah (s.a.v.), o gence:
"Bardakta kalan miktarı bu yaşlı kimselere vermem için bana izin veriyor musun?" diye sordu. Genç:
"Hayır, vallahi, senden gelen nasibime hiçbir kimseyi tercih edemem" diye cevap verdi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bardağı o gencin eline koydu. [111]

18- Parmakları Ve Çanağı Yalayıp Sıyırmanın Müste-Hab Olması Ve Lokma Tutan Eli Yalamadan önce Silmenin Mekruh Olması

1859- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi yemek yediği zaman elini yalamadıkça veya yalatmadıkça onu silmesin." [112]

1860- Ka'b b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) üç parmakla yemek yerdi. Yemeği bitirdiğinde parmaklarını yalardı." [113]

1861- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i:
"Şeytan herhalükarda sizden birisinin yanına gelir. Hatta yemek yediği sırada da kişinin yanına gelir. Dolayısıyla sizden birisinin lokması yere düşerse hemen ondaki bulaşığı gidersin, sonra da onu yesin. Onu şeytana bırakmasın. Yemeği bitrdiği zaman parmaklarını yalasın. Çünkü yemek yiyen kimse, bereketin, yemeğinin hangi kısmında olduğunu bilemez" buyururken işittim. [114]

1862- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi yemek yediği zaman parmaklarım yalasın. Çünkü bereketin, bunların hangisinde olduğunu bilemez." [115]

Açıklama:

Peygamberimiz zamanında yemek yeme tarzı ve âdab: ile zamanımızın yemek yeme şekil ve âdabı biribirinden farklıdır. Yemek levazımı ve teferruatına ait içtimai görenekleri birbirleri ile ölçülemiyecek derecede değişiktir. Peygamberimizin sahâbîleri, ateşte pişmiş yemek yüzü pek az görürlerdi. Pek çok vakitleri arpa kavutu, hurma, süt gibi ele bulaşmıyan şeylerle gıdalanırlardı. Yanlarında mendilleri ve silecek bezleri de bulunmazdı. Bu derece yokluk ve yoksulluk içinde yaşıyan, harb ve cihâd meydanlarında sudan mahrum bulunan bir cemiyet fertleri, arasıra yedikleri bir et yemeğinin parmaklarındaki bulaşığını ne ile giderebilirlerdi? Elbette ya kendisi yalayarak yahut devesine yalatarak izâle edecekti. Arkasına giydiği ihramına sürecek değildi. İşte Rasûlullah harb ve gaza meydanlarında arasıra sıcak yemek yüzü gören gazilere bulaşık parmaklarını ihramlarına dokundurmadan iyice yalamalarını tavsiye etmiştir.
Bizim de Türkçemizde "Bal tutan parmağını yalar" diye bir atasözümüz vardır. Bal tutan .parmağın yalanması ayıblanmayip da iyice temizlenmiş olan bir elin yemek yenen parmaklarını yalamak o devrin içtimaî hayat ve zaruretleri üzerine yalanması neden çirkin görülsün? Bunun bu devirlerde hoş görülmemesi yukarıda işaret ettiğimiz yaşama tarzlarının farklı olmasındandır. Yoksa zarurete dayalı içtimaî bir hakikat olması böyle bir ayıblamaya müsait değildir.
Şu da hatırdan çıkarılmamalıdır ki, normal zamanlarda riâyet olunan îslâm yemek âdabı, yemeğin hem önünde, hem de sonunda ellerin iyice yıkanıp temizlenmesi esâsıdır. Sonra bu temizlik yalnız ellere inhisar etmeyip dişten tırnağa kadar bütün vücûdun tertemiz tutulması ve namazlar vesilesi ile günde beş defa muayyen uzuvların yıkanıb temizlenmesi esasen zamanlar geçse de eskimeyecek en ulvî temizlik ve medeniyet örnekleridir.
Netice olarak deriz ki; bu derece ileri bir temizlikten sonra zaruretlerden dolayı tertemiz parmaklarla yemek yenince o parmaklan yalamakta sıhhat ve âdâb noktasından bir sakınca görülmemelidir. Çünkü o parmakdaki artık da yenilen yemekten bir parçadır. Kaldı ki insanlığın büyük kısmı bu gün dahi Peygamber devrindeki sâde maişet seviyesinden de aşağıda ve hatta zaman zaman açlık tehlikeleri ile karşı karşıyadır. Bu sebeble yüce Peygamber'in düşen lokmayı alıp temizleyerek yemek, çanağın dibinde kalan artığı sıyırmak, parmaklardaki artığı yalamak gibi tavsiyeleri son derece önemli ve hiçbir zaman değerini kaybetmeyecek öğütlerdir. Bu öğütlerin azametini İnsanlık ailesinde müreffeh ve her türlü imkânlar ve nimetier içinde kibirli bir hayat süren sınırlı zümreler hakkıyla göremezler. [116]

19- Yemek Sahibinin Davet Etmediği Kimse Davetlinin Peşine Takılıp Geldiği Zaman Ziyafete Giden Davetlinin Ne Yapacağı Ve Yemek Sahibinin Takılıp Gelen Kimseye İzin Vermesinin Mustehab Olması

1863- Ebu Mes'ud el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ensar'dan Ebû Şuayb adında bir adam vardı. Bu kimsenin, kasap bir kölesi vardı. Ebû Şuayb, Resulullah (s.a.v.)'i görerek yüzünden aç olduğunu anladı ve kölesine:
"Vah sana! Bize beş kişilik yemek yap, çünkü ben beş kişinin beşincisi olarak Peygamber (s.a.v.)'i davet etmek istiyorum" dedi.
"O da yemeği yaptı. Sonra Peygamber (s.a.v.)'e gelip beş kişinin beşincisi olarak onu yemeğe davet etti. Derken bunların arkasına altıncı bir adam takılıp geldi. Peygamber (s.a.v.), davat etti olduğu kapıya vardığında, ev sahibine:
"Bu kimse, bizim arkamıza takılıp geldi. İstersen ona izin ver, dilersen dönüp gitsin" buyurdu. Ebû Şuayb:
"Hayır! Bilâkis ona izin veriyorum, ey Allah'ın resulü!" dedi. [117]

Açıklama:

Bir topluluğu yemeğe davet edecek olan kimse, onlara yetecek kadar yemek hazırlamalıdır.
"Bir kişiye hazırlanan yemek ikiye de yeter" hadisiyle istidlal ederek işi kısadan tutmamalıdır. Zaten misafir hakkında cömert davranmak gerekir. Çünkü çağrılmayan bir kimse de gelebilir.
Ayrıca bir yere gitmekte olan topluluğun arkasına takılarak onlarla beraber gitmekte sakınca yoktur. Zira yasak olsaydı Peygamber (s.a.v.) o kimsenin gelmesine izin vermezdi. Yasak olan davet, sahibinin İzni olmaksızın içeri girmesidir.
Çağnlmadan gelen misafiri davet edilenler geri çevirmemelidirler. Çünkü ev sahibinin onu da kabul etme olasılığı vardır. Böylesi için davetliler, ev sahibinden izin istemelidirler.

1864- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in güzel çorba pişiren İranlı bir komşusu vardı. Bu kimse, bir gün Resulullah (s.a.v.)'e de yemek hazırladı. Sonra gidip Resulullah (s.a.v.) yemeğe davet etti. Peygamber (s.a.v.), komşusuna Aişe'yi kast ederek:
"Bu da davetli mi?" diye sordu. Komşusu:
"Hayır!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), komşusuna:
"Öyleyse ben de gelemem!" diye cevap verdi.
Daha sonra bu komşusu, tekrar Resulullah (s.a.v.)'i yemeğe davet etmeye geldi. Resulüliah (s.a.v.) yine Aişe'yi kast ederek:
"Bunu da davet ediyor musun?" diye sordu. Adam:
"Hayır!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse ben de gidemem!" dedi.
Sonra bu komşusu tekrar dönerek Resulullah (s.a.v.)'i yemeğe davet etti. Resulullah (s.a.v.) yine Aişe'yi kastederek:
"Bunu da davet ediyor musun?" diye sordu. Adam üçüncü defa da:
"Evet, davetlidir!" diye cevap verdi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ile Âişe, birlikte kalkıp birbiri ardınca o komşusunun evine geldiler. [118]

20- Razı Olacağına Güvendiği Ve Buna Tam İtimat Eylediği Kimsenin Evine Beraberinde Başkasını Da Götürmenin Caiz Olması Ve Yemek Üzerine Toplanmanın Müstehab Olması

1865- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bîr gün yada bir gece dışarı çıkmıştı. Derken Ebu Bekir ile Ömer'e rastladı. Onlara:
"Sizi bu saatte evlerinizden çıkaran şey nedir?" diye sordu. Onlar:
"Açlık, ey Allah'ın resulü!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Ben de öyleyim. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, beni de sizi çıkaran şey çıkarmıştır. Kalkın" buyurdu.
Bunun üzerine onlar, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kalktılar. Resulullah (s.a.v.), Ensar'dan bir kimsenin evine geldi. Bu adam, o sırada evde yoktu. Bu adamın hanımı, Resulullah (s.a.v.)'i görünce:
"Hoş geldiniz, safa geldiniz!" dedi. Resulullah (s.a.v.)'de ona:
"Filânca nerede?" diye sordu. Kadın:
"Bize içmek için su getirmeye gitti" dedi. O sırada Ensâr'li kimse çıkageldi. Resulullah (s.a.v.) ile iki arkadaşını gördü. Sonra:
"Allah'a hamd olsun, bugün benden missfirleri daha şerefli olan hiç kimse yoktur" dedi. Bunun üzerine bu kimse, hemen giderek onlara üzerinde henüz alacası düşmüş koruk hurma, taze hurma ve olgun hurmalar bulunan bir hurma dalı getirdi. Onlara:
"Bunlardan yiyin!" deyip bıçağı aldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), ona:
"Sakın sağmal koyuna dokunma!" buyurdu. Fakat bu kimse, onu, onlar için kesti. Bunun üzerine misafirler; hem koyundan, hem o hurma dalından yediler, adamın getirdiği sudan da içtiler.
Yemeğe doyup suya kandıkları zaman Resulullah (s.a.v.) Ebû Bekr ile Ömer'e hitaben:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet günü bu nimetlerden mutlaka sorulacaksınız. Sizleri evinizden ancak açlık çıkarmıştı. Sonra sizler, şu nimetlere kavuşmadan dönmediniz" buyurdu. [119]

1866- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hendek kazıldığı zaman Resulullah (s.a.v.)'de şiddetli bir açlık gördüm. Hemen hanımıma dönüp ona:
"Yanında yiyecek bir şey var mı? Çünkü ben Resulullah (s.a.v.)'de şiddetli bir açlık gördüm" dedim.
"Bana içinde bir ölçek arpa bulunan deriden bir dağarcık çıkardı. Bir de evimizde beslediğimiz kuzucuğumuz vardı. Ben onu kestim. Hanımım da, arpayı el değirmeninde öğüttü. Ben kuzuyla ilgili işi bitirirken o da arpayla ilgili işini bitirdi. Kuzuyu parça parça edip bir çömleğin içerisine koydum. Sonra Resulullah (s.a.v.)'in yanına dönmek üzereydim. Evden ayrılırken hanımım, bana:
"Sakın beni Resulullah (s.a.v.) ile beraberindekilere karşı rezil etme!" diye tenbih etti.
Ben Resulullah (s.a.v.)'le gizlice konuşup:
"Ey Allah'ın resulü! Biz, kendimize ait bir kuzucuğumuzu kestik. Hanımım da evimizde bulunan bir ölçek arpayı öğüttü. Dolayısıyla beraberindeki bir grup İnsanla birlikte yemeğe buyur gel!" dedim.Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) yüksek bir sesle:
"Ey hendek ahalisi! Câbir sizin için yemek daveti düzenlemiştir. Sizleri yemeğe davet ediyor!" dedi. Bana da:
"Ben evinize gelinceye kadar sakın çömleğinizi ateşten indirmeyin! Hamurunuzdan da ekmek yapmayın!" diye tenbih etti. Derhal eve geldim. Resulullah (s.a.v.)'de insanlardan önce geldi. Hanımımın yanına vardım. Bana:
"Seni gidi seni!" dedi. Ben de:
"Bana söylediğini yaptım" dedim.
Hanımım, Peygamber (s.a.v.)'e hamurumuzu çıkardı. Resulullah (s.a.v.) hamurun içerisine bereketlenmesi için tükürdü ve bereket duası yaptı. Sonra çömleğimizin yanına gelip ona da tükürdü ve bereket duası yaptı. Sonra hanımıma:
"Bir ekmekçi kadın çağır da seninle birlikte ekmek yapsın. Çömleğinizden de kepçe kepçe al, sakın çömleği yere indirme!" diye tenbih etti.
Allah'a yemin ederim ki, gelenler bin kişi oldukları halde yemekten hep yediler, nihayet dönüp gittiler. Çömleğimiz halen olduğu gibi kaynamakta, hamurumuz ise yada Dehhâk'ın dediği gibi halen olduğu gibi ekmek yapılmakta idi. [120]

1867- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ebû Taiha, eşi Ümmü Süleym'e;
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in sesini zayıf işittim. Onda açlık olduğunu biliyorum. Yanında yiyecek bir şey var mı?" diye sordum. Ümmü Süleym:
"Evet!" deyip arpa yapılmış birkaç ekmek parçası çıkardı. Sonra kendisine ait başörtüsünü alıp ekmeği onun bir kısmına sardı. Sonra onu elbisemin altına gizledi. Örtünün kısmıyla da beni sardı. Sonra beni Resulullah (s.a.v.)'e gönderdi.

Enes der ki:
"Ben ekmeği Resulullah (s.a.v.)'e götürdüm. Resulullah (s.a.v.) mescitte otururken buldum. Beraberinde insanlar vardı. Yanlarına varıp ayakta dikildim. Resulullah (s.a.v.):
"Seni Ebû Talha mı gönderdi?" diye sordu. Ben de:
"Evet" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Yemek için mi?" dedi. Ben de:
"Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) beraberindekilere:
"Kalkın!" deyip sonra da yürüdü. Ben de önlerinde yürüdüm. Üvey babam Ebû Talha'ya gelerek durumu ona haber verdim, Ebû Talha:
"Ey Ümmü Süleym! Resulullah (s.a.v.) insanlar birlikte geldi. Halbuki bizde onları doyuracak bir şey yoktur" dedi. Ümmü Süleym:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir' diye cevâp verdi. Derken Ebû Talha gidip Resulullah (s.a.v.)'e kavuştur. Resulullah (s.a.v.), Ebu Talha'yla birlikte geldi ve ikisi içeriye girdiler. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ümmü Süleym! Yanında neyin varsa getir!" dedi. Bunun üzerine Ümmü Süleym, Arpadan yapılmış ekmek parçalarını getirdi. Resulullah (s.a.v.) emretti. Ekmekler, parmakla küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Süleym, onların üzerlerine yağ tulumundan biraz yağ sıktı" ve onu karıştırıp katık yaptı. Sonra Resulullah (s.a.v.), bu ekmek hakkında Allah ne dilediyse onu söyledi. Sonra da Ebu Talha'ya:
"On kişiye izin ver!" dedi. Ebû Talha da on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yemek yediler, sonra da dışarı çıktılar. Sonra tekrar:
"On kişiye daha izin ver!" buyurdu. Ebu Talha, onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yediler, sonra da dışarı çıktılar. Sonra Ebu Talha'ya yine:
"On kişiye daha izin ver!" buyurdu. Böylece cemâatin hepsi yemekten yediler ve doydular. Bu topluluk, yetmiş yada seksen kişi idi. [121]

21- Çorba İçmenin Caiz Olması, Kabak Yemenin Müste-Hab Olması, Ev Sahibi Hoş Görmek Şartıyla Sofrada-Kilerin Misafir Bile Olsalar Birbirlerini Tercih Etmelerinin Müstehab Olması

1868- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir terzi, hazırladığı bir yemeğe Resulullah (s.a.v.)'i davet etti.
Enes b. Mâlik der ki:
"Bu yemeğe, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte ben de gittim. Ev sahibi, Resulullah (s.a.v.)'e bir miktar arpa ekmeği ve içerisinde kabak ve et parçalan bulunan bir çorba takdim etti. Ben, Resulullah (s.a.v.)'i, yemek kabının etrafından kabak araştırdığını gördüm. Artık o günden sonra kabağı sevmeye devam ettim." [122]

22- Çekirdeği Hurmanın Dışına Koymanın, Misafirin Yemek Sahibine Dua Etmesinin, Takva Sahibi Misafirden Dua İstemenin, Onun Da Buna İcabet Etmesinin Müstehab Olması

1869- Abdullah b. Busr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), babamın yanına konuk oldu. Biz de ona, bir yemek ve çekirdiği çıkarılmış hurmayı sade yağ ve yoğurt kurusuna gereği gibi katıp karıştırmak suretiyle, bazen de sevik ilave etmek suretiyle yapılan vatbe yemeği takdim ettik. Resulullah (s.a.v.)'de, bunları yedi. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e bir miktar hurma getirildi, Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) hurmayı yiyor, çekirdeklerini de şehadet parmağı ile orta parmağı bir yere getirerek iki parmak arasına koyuyordu.
Sonra Resulullah (s.a.v.)'e içecek bir şey getirildi. Resulullah (s.a.v.) onu da içtikten sonra artanını sağındaki kimseye uzattı. Daha sonra babam, Resulullah (s.a.v.)'e binek hayvanının dizginden tutup:
Bizim için Allah'a dua et!' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme Bârîk lehum fî mâ razaktehum, ve'ğfir lehum ve'rhamhum" Altahım! Kendilerine ihsan ettiğin nztklan onlar için mübarek kıl. Onlar için mağfiret ve kendilerine merhamet eyle!" diye dua etti. [123]

23- Acur Ve Salatalık Gibi Sebzeleri Olgunlaşmamış Hurmayla Birlikte Yeme

1870- Abdullah b. Ca'fcr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, sal atalığı/acuru olgunlaşmamış hurmayla yerken gördüm."[124]

24- Yemek Yiyenin Tevazu Göstermesinin Müstehab Olması Ve Oturuşunun Şekli

1871- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i, dizlerini dikerek oturmuş hurma yerken gördüm." [125]

1872- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, kuru hurma getirilmişti. Peygamber (s.a.v.) çömelmiş olduğu halde onu paylaştırmaya başladı. Bir yandan da başka bir iş oradan ayrılacağı için acele ondan gitmek ister bir vaziyette çabucak yiyordu." [126]

25- Arkadaşlarının İzin Vermesi Hariç Toplulukla Birlikte Yiyen Kimseyi Hurma Ve Benzeri Şeylerin iki Tanesini Bir Lokmada Birleştirmenin Yasak Olması

1873- Abullah İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), toplu halde yemek yerken sofrada bulunan yemek arkadaşlarının izin vermeleri müstesna iki hurmayı biri eştirerek yemeyî yasakladı." [127]

Açıkalama:

Alimler, bu hadisteki iki hurmayı birden yemekle ilgili yasağın hükmü konusunda görüş ayrılığına düşmüştür. Bazıları bu yasağın haram ifade ettiğini ileri sürerken, bazıları da mekfuh olduğunu, bazıları da bu yasağa uymanın adabtan olduğunu ileri sürmüşlerdir.
Hattâbî (ö. 388/998), hurmayı yada başka bir şeyi ikişer ikişer yemenin yasaklanmasının, İslamiyet'in ilk dönemlerinde yiyecek sıkıntısı çekildiği dönemlere ait olduğunu, bugün bu sıkıntının söz konusu olmadığı için yasağın da yürürlükten kalktığını söylemiştir.
Nevevî (ö. 676/1277)'de, Hattâbî (ö. 388/998)'nin bu görüşünü red ederek bu yasakla ilgili hükmün, duruma göre değiştiğini ileri sürmüştür.

26- Hurma Ve Benzeri Azıkları, Aile için Eve Getirme

1874- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Ey Âişe! içinde hurma bulunmayan bir ev halkı açtırlar. Ey Âişe! içinde hurma bulunmayan bir ev halkı açtırlar yada acıkmıştır" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.) bu sözü iki defa yada üç defa tekrarladı.[128]

27- Medine Hurmasının Fazileti

1875- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim sabahladığı zaman aç karnına Medine'nin iki taşlığı arasında bulunan Acve hurmasından yedi hurma yerse, akşamlaymcaya kadar ona zehir zarar vermez." [129]

1876- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Medine'nin "Aliye" denilen yüksek yerlerinde yetişen Acve hurmasında, şifa vardır yada o, sabahın ilk vaktinde panzehirdir." [130]

Açıklama:

Hattâbî'ye göre; Acve hurmasının panzehire ve sihire karşı koruyucu olmasının sebebi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine hurması için yaptığı duanın bereketinden ileri gelmektedir. Yoksa hurmanın özelliği sebebiyle değil.

28- Mantarın Fazileti Ve Gözün Onunla Tedavi Edilmesi

1877- Saîd b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i:
"Doluman adlı mantar, kudret helvası gibi Allah'ın külfetsiz nimetleri türünden bir rızıktır. Suyu da, göz için bir şifadır." [131]

29- Misvak Ağacının Olgunlaşmış Siyah Meyvesinin Fazileti

1878- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte Merru'z-Zahran'daydık. Misvak ağacının olgunlaşmış yemişlerini topluyorduk. Peygamber (s.a.v.), bize:
"Onun siyah olanını toplayın!" buyurdu. Biz de:
"Ey Allah'ın resulü! Galiba koyun çobanlığı yapmışsın" dedik. Peygamber (s.a.v.):
"Evet. Her peygamber muhakkak koyun çobanlığı yapmıştır yada buna benzer bir şey söyledi." [132]

30- Sirkenin Ve Onu Katık Yapmanın Fazileti

1879- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamberşöyle buyurmaktadır:
"Sirke, ne güzel bir katıktır." [133]

1880- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) kendi ev halkına yiyecek olup olmadığını sordu. Onlar da:
"Yanımızda sirkeden başka bir şey yotur" dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) sirkenin getirilmesini istedi. Daha sonra da:
"Sirke ne güzel katıktır, sirke ne güzel katıktır" diyerek onu ekmekle birlikte yemeye başladı. [134]

31- Sarımsak Yemenin Mubah Olması, Büyüklerle Konuşmak İsteyen Kimsenin Onu Ve Benzer Sebzeleri Yememesi

1881- Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e bir yiyecek getirildiği zaman ondan yer, fazlasını da bana gönderirdi. Bir gün bana bir artık yemek göndermişti ki ondan hiç yememişti. Çünkü içerisinde sarımsak vardı. Ona:
"Bu sarımsağı yemek, haram mıdır?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır. Fakat ben kokusundan dolayı ondan hoşlanmıyorum" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Eyyûb:
"Öyleyse senin hoşlanmadığın şeyden ben de hoşlanmıyorum" dedi. [135]

32- Misafire İkram Etmek Ve Onun İhtiyacını Kendi Öz Canının İhtiyacından Üstün Tutmanın Fazileti

1882- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
Ben açlıktan dolayı dermansız kaldım, dolayısıyla ihtiyaç sahibi bir kimseyim!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kadınlarından birine evde yiyecek olup olmadığını sormak için haber gönderdi. O da:
"Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun ki, evimde sudan başka bir şey yok" dedi. Sonra başka bir hanımına haber yolladı. O da, bunun gibi söyledi. Hattâ bütün hanımları:
"Hayır! Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun ki, evimde sudan başka bir şey yok" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu kimseyi bu gece kim misafir edecek? Allah ona rahmet eylesin!" buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan bir kimse ayağa kalkıp:
"Ben, ey Allah'ın resulü!" dedi. Sonra da bu adamı alıp evine götürdü. Hanımına:
"Yanında yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Kadın:
"Hayır! Sadece çocuklarımın yiyeceği var" dedi. Adam:
"Sen, onları bir şeyle oyala! Misafirimiz içeriye girdiği zaman kandili söndür ve ona biz de yermişiz gibi göster. O yemeğe eğildiğinde sen hemen kandile kalk ve onu söndür" dedi.
Böylece oturdular ve misafir yemeğini yedi. Sabah olup da ev sahibi Peygamber (s.a.v.)'in yanına vardı. Resulullah (s.a.v.), ona;
"Bu akşam, karı-koca her ikinizin misafirinize yaptığınız muamele Allah çok hoşuna gitmiştir" buyurdu. [136]

1883- Mıkdâd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben ve iki arkadaşım yoldan geldik. Açlıktan gözlerimiz görmez ve kulaklarımız işitmez olmuş halde İdi. Kendimizi, Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerîne arzetmeye başladık. Fakat onlardan hiç biri bizi misafir kabul etmiyordu. Derken Peygamber (s.a.v.)'e geldik. Durumumuzu ona anlattık. Bunun üzerine bizi ailesinin yanına götürdü. Orada üç tane dişi keçi gördük. Peygamber (s.a.v.):
"Şu sütü aramızda paylaşmak üzere sağın" buyurdu. Bunun üzerine keçinin sütünü sağıyor ve her birimiz kendi payını içiyordu. Peygamber (s.a.v.)'e de payını ayırıyorduk.
Resulullah (s.a.v.) geceleyin gelip öyle bir selâm verirdi ki, uyayanı uyandırmaz ve uyanık olana işittirirdi. Sonra mescide gelir, namaz kılar. Sonra sütünün başına gelip içerdi. Derken bir gece kendi payım olan sütü içmiş olduğum halde şeytan bana gelip:
"Muhammed, Ensâr'ın yanına gider, onlar da ona yiyecek hediye verirler, onların yanında pay sahibi oluyor, dolayısıyla onun şu bir yudum süte ihtiyacı yoktur!" diye telkinde bulundu.
Bunun üzerine sütün başına gelip onu içtim. Karnıma yerleştiği ve onu çıkarmaya bir çare olmadığını anladığım zaman şeytan bana pişmanlık verdi ve:
"Yazık sana! Ne yaptın sen! Muhammed'in sütünü mü içtin? Bir gelir de onu bulamaz ve sana beddua ederse helak olursun, dünyan da, âhiretin de heba olup gider" diye vesvese verdi.
Üzerimde bir peştemal vardı. Onu ayaklarıma koyarsam başım meydana çıkar; başıma koyarsam ayaklarım meydana çıkardı. Uykum gelmemeye başladı. iki arkadaşım ise uyudu. Onlar benim yaptığımı yapmadılar. Derken Peygamber (s.a.v.) gelip eskiden verdiği gibi selâm verdi. Sonra mescide geldi ve namaz kıldı. Sonra sütünün başına gelip onu açtı. Fakat kabın içerisinde süt namına bir şey bulamadı. Bunun üzerine başını semaya kaldırdı. Ben içimden:
"Şimdi bana beddua ediyor ve helak oluyorum" dedim. Halbuki o:
"Allahümme! Et'im men et'amenî ve eski men eskânî" Allah'ın! Bana yiyecek verene, sen de yiyecek ver! Su verene, sen de su ver!" diye dua etti.
Bunun üzerine örtüye uzanıp onu üzerime bağladım. Bıçağı alarak dişi keçilerin yanına gittim. Hangisi semiz ise onu Resulullah (s.a.v.)'e kesecektim. Bir de baktım id, keçinin memesi sütle dolu. Onların hepsinin memeleri sütle dolmuş idi. Bunun Üzerine Muhammed (s.a.v.) ailesinin bir kabını ele geçirdim. Onun içine süt sağmaya arzu etmezlerdi. O kabın içerisine süt sağdım. Hattâ sağdığım sütün üzerine kaymak çıktı. Sonra Resulullah (s.a.v.)'e geldim. Bana:
"Bu akşam sütünüzü içtiniz mî?" diye sordu. Ben de:

"Ey Allah'ın resulü! Bunu içiniz" dedim. İçti. Sonra onu bana geri verdi. Ben yine;
"Ey Allah'ın resulü! Siz içiniz" dedim. İçti. Sonra onubana geri verdi. Peygamber (s.a.v.)'in doyduğunu ve duasına nail olduğumu anlayınca güldüm. Hattâ sevincimden kendimi yere attım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Ey Mıkdad! Galiba seni endişelendiren İşlerinden birini işledin" buyurdu. Ben de:
"Ey Allah'ın resulü! Benim şöyle şöyle işlerim oldu ve ben şunu yaptım" diyerek meydana gelen işleri ona anlattım. Peygamber (s.a.v.):
"Bu, Allah'ın rahmetinden başka bir şey değildir. Sen benden izin istesen de arkadaşlarımızı uyandırsak, onlar da bu sütten paylarını alsalardı iyi olurdu!" buyurdu. Ben:
"Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin olsun ki, ondan sen ve seninle beraber ben de pay aldıktan sonra, insanlardan kimin ondan pay alacağına aldırış etmem" dedim. [137]
1884- Abdurrahman b. Ebi Bekr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz bir seferde Peygamber (s.a.v.) ile birlikte yüz otuz kişi bulunuyorduk. Peygamber (s.a.v.):
"Sizden hiç birisinin yanında yiyecek var mı?" diye sordu. O sırada bir adamın yanında bir ölçek zahire veya buna benzer bir şey bulunuyordu. Bunun üzerine o erzak yoğrulup hamur yapıldı. Sonra saçları dağılmış uzun boylu müşrik bir adam bir sürü koyun sürerek yanımıza geldi. Peygamber (s.a.v.) ona:
"Bu koyunlar, satılık mı, yoksa hediyye mi, yada hibe mi?" diye sordu. Adam:
"Hayır! Bilâkis satılık" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ondan bir koyun satın aldı. Koyun kesildi. Resulullah (s.a.v.), kesilen koyunun ilk önce ciğerinin pişirmesini emretti.
Hadisin ravisi Abdurrahman der ki:
"Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.v.), bu yüz otuz kişiden orada hazır bulunanlardan her birine mutlaka o koyunun ciğerinden bir parça verdi. O sırada olmayanların ise payını ayırdı."
Abdurrahman:
"Sonra koyunun eti pişirilip iki kaba konuldu. Bu iki kaptan hepimiz hepimiz yedik ve doyduk. Üstelik kaplarda bir miktar da yemek de arttı. Onu da deveye yükledim ravi hadisin ifade şeklini cezm etmeyerek yada Abdurrahman'ın dediği söz gibidir" dedi. [138]

33- Az Yemekle Yardım Yapmanın Fazileti Ve iki Kişilik Yemeğin Üç Kişiye Yetmesi

1885- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"iki kişinin yemeği üç kişiye yeter. Üç kişinin yemeği de dört kişiye yeter." [139]

34- Müminin Bir Bağırsağı Doldurmak için Yemesi Ve Kafirin De Yedi Bağırsağı Doldurmak için Yemesi

1886- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber şöyle buyurmaktadır:
"Kafir yedi bağırsağını doldurmak için yer. Mümin de, bir bağırsağını doldurmak için yer."[140]
1887- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir keresinde Resulullah (s.a.v.)'e kâfir birisi misafir olarak gelmişti. Resulullah (s.a.v.), emir verdi ve bir koyun sağıldı. Bu adam bir kap süt içti. Sonra yine bir kap içti, sonra yine bir kap daha içti, neticede yedi koyunun sütünü içti. Sabah olduğunda bu adam müslüman oldu. Resulullah (s.a.v.), yine emir verdi ve ona bir koyun sağıldı, adam bir kap sütü içti. Sonra diğerinin sağılmasına emir verdi, fakat adam bunun sütünü tamamen bitiremedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Mümin bir bağırsak dolusu içer, kâfir ise yedi bağırsak dolusu içer" buyurdu.[141]

Açıklama:

Bu hadiste kastedilen hususun ne olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:
Bazılarına göre, bununla; müminin yemeğe besmeleyle başlaması ve bu nedenle de şeytanın onun yemeğine ortak olamayacağı, kafir ise yemeğe besmeleyle başlamayacağı ve bu nedenle de şeytanın onu yemeğine ortak olup çok yemek yiyeceği ifade edilmiştir.
Hadiste asıl gözetilmesi gerekli nokta; az yemek yemenin sağlık açısından önemli olduğudur. Çünkü insanın az yemek yemesi, sağlığını büyük bir oranda etkilemektedir. Bugün mide hastalıklan, damar tıkanıklığı, kalp hastalıkları, şişmanlık gibi hastalıklarda dikkatsiz beslenme, çok yemek yeme vb. hususlar yatmaktadır. İşte Hz. Peygamber (s.a.v.), özellikle de mümin kişiyi sağlık açısından az yemek yemelerini önermektedir.

35- Yemeğin Ayıplanmaması

1888- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) hiçbir yemeği begenmemezlik etmezdi. Eğer bir şey yemeye arzu ettiğinde onu yerdi, istemediği zaman ise onu yemeyip bırakırdı." [142]

Açıklama:

Bu hadiste, Resulullah (s.a.v.)'in, önüne gelen bir yemeği kötülemediği ifade edilmektedir.
Bazı hadisçilere göre; Hz. Peygamber'in bu tutumu mubah yemekler içindi. Fakat haram yemekler karşısındaki tutumu böyle değildi. Onları yemenin kötülüğünü anlatır ue ümmetini onları yemekten menederdi. Bu bakımdan âlimler mubah bir yemeği kötülemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Alimlerden bazıları da, Allah'ın yarattığı bir nimet olarak herhangi bir yemeği kötülemenin caiz olmadığını; fakat bir yemeğin, insanların pişirmesi ya da hazırlamasından doğan kusurunu söylemekte bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Yalnız Hafız İbn Hacer'e göre; yemeğin pişirilmesi veya hazırlanması ile ilgili olarak yemeğe yöneltilen bir tenkit, eğer onu hazırlayanın kalbini kıracaksa o zaman bu türden olan tenkitler caiz olmaz.

37. LİBÂS (GİYİM) VE ZİNET (SÜSLENME) BÖLÜMÜ

Libâs, "Giyim-kuşam" demektir. Bedenin uygun bir örtü elbise ile örtülmesi; yaratılanlar içinde insana mahsus bir özellik.
İnsan, yaratılışı icabı, örtünmesi gerekli yerlerini avret yerleri örtmeğe mecburdur. Bu, onun üstün, şerefli ve sorumlu bir varlık olmasının tabiî sonucudur. Giyinmenin, ayrıca, soğuk ve sıcaktan koruma, süs olma gibi fonksiyonları da vardır.
Zinet, "Süslenme" demektir. Süslenme, insan tabında varolan arzulardan biridir. İnsanoğlu, daha güzel görünmek için en eski zamanlardan beri altın, gümüş, bakır gibi kıymetli madenler veyahut, inci, elmas, zümrüt vb. kıymetli taşlardan zinet eşyası yapmış ve bunları takı olarak takmak suretiyle süslenmiştir.
Kadınlar da, erkeklere göre daha fazla olan bu âdeti İslâm bazı prensiplere bağlamıştır. Bunları şöyle sıralayabiliriz.
1- Aşırılığa kaçmamak şartıyla zînet kullanımı caizdir.
2- Kişinin, zînetle süslenmesinden ziyade hayatını, takva ve güzel ahlâkla süslemesi daha iyidir.
3- Zînetin, cinsel çekicilik aracı olarak kullanılması haramdır.
4- Kadınlar zînet eşyalarını örtmeii, namahremlere göstermemelidir. Zînet, örtülmesi gereken azalar gibidir.
5- Erkeklerin altından mamul zinet eşyası kullanmaları caiz değildir. Ancak nişan, madalya, arma vb. cinsinden olup zînetten ziyade alamet niteliğiyle takılan eşyaların altından olmasında bazı alimler bir sakınca görmemiştir.
6- Kıymetli taşlardan mamul zînet eşyası zekâta tabi değildir. [143]

1- Su İçmede Ve Başka Şeylerde Altın ile Gümüş Kaplar Kullanmanın Erkeklere Ve Kadınlara Haram Olması

1889- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resuluüah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Gümüş kaptan içen kimse ancak karnında cehennem ateşîni şarıldatır." [144]

2- Altın Yuzuk ile İpekli Kullanmanın Erkeklere Haram, Kadınlara Mubah Kılınması Ve Dört Parmaktan Fazla Olmamak Şartıyla İpeğin Erkeklere Mubah Olması

1890- Berâ' İbn Azib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bize yedi hususu emir ve yedi hususu da yasak etti.
1- Hastayı ziyaret etmeyi.
2- Cenazenin arkasından gitmeyi.
3- Aksırana yerha-mukellah demeyi.
4- Yemine sadık kalmayı yada yemin edenin yeminini kabul etmeyi.
5- Mazluma yardım etmeyi.
6- Davete icabet etmeyi.
7- Selamı yaygınlaştırmayı bize emretti.
1- Yüzükleri yada altından yüzük takmayı.
2- Gümüş kaptan bir şey içmeyi.
3- Eyer yastıklarını.
4- Keten ipek karışımı elbiseyi.
5- İpek.
6- İbrişim ipeği.
7- Atlas ipeği giymeyi bize yasakladı.[145]
İslam bilginleri, ilke olarak, erkeklerin ipekli elbise giymelerinin caiz olmadığında hemen hemen görüş birliğinde olup bu ilkenin nasıl uygulanacağında ve hangi durumlarda erkeklere ruhsat tanınacağında farklı görüş ve ölçülere sahiptir. Örneğin, fakihlerin çoğunluğu, şehid olma durumu olduğu için savaş dışında, bit ile uyuz gibi bir hastalığın tedavisi, soğuktan korunma, koruyucu hekimlik açısından gerekli görülme gibi bir ihtiyaç ve mazeretin bulunması halinde erkeklerin ipek giyebileceği, fakat ipek kumaştan yapılmış yorgan, döşek, minder, halı, kilim gibi eşyanın kullanımının da erkekler açısından giyinme hükmünde olduğundan caiz olmadığı görüşündedir.
Ebu Hanîfe ile bazı Mâlikî alimlerine göre ise; hadislerdeki yasağın, ipekli kumaşın sadece giyilmesine mahsus bir hüküm olduğu, bu sebeple de ipeğin giyim dışı kullanımın caiz olduğu görüşündedir.
Hanefilere göre; ipekli elbise içinde kılınan namaz sahih olup iadesi gerekemez. Ancak ipekli elbiseyle namaz kılmak mekruhtur. Ayrıca bu kişi, giyilmesi yasak olan bir şeyi giydiği için de günah işlemiş olur. [146]
İslam bilginleri, ipekli kumaş kullanımı ile ilgili görüşlerini çoğunlukla bu tür hadislere dayandırmışlardır. Bilginlerin çoğu, söz konusu hadislerden hareketle ipek giymenin erkeklere haram olduğunu ileri sürmüşlerdir.
İslam bilginleri, bu tür hadisleri esas alarak ipeğin ancak üç-dört parmak miktarı kadar az olduğu takdirde kullanımına izin verilmiştir, ipekten nişane, elbise etrafının dikişi, sembol ve rozet gibi olarak kullanılan ipeğe ruhsat verilmiştir.[147]

1891- Abdullah b. Ukeym'den rivayet edilmiştir:
"Biz, Bağdat'ın 30 km. kadar güneydoğusunda Dicle üzerinde olan Medain Şehrinde Huzeyfe (r.a)'la birlikte idik. Huzeyfe, bir mecliste su içmek istedi. Medain'in ileri gelenlerinden birisi, gümüş bir kap içerisinde içecek bir şey getirdi. Huzeyfe'ye gümüş kap sunulunca, Huzeyfe bardağı atıp:
"Size haber veriyorum ki, ben bu adama bana bu kaptan su vermemesini istedim. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Altın ve gümüş kaptan su içmeyin! İpeği ve atlas ipeğini de giymeyin! Çünkü bunlar, dünyada onların, ahirctte, kıyamet gününde ise sizindir" buyururken işittim" dedi. [148]

Açıklama:

Bu hadiste; altın ve gümüş kapların dünyada kafirlerin olduğu bildirilmektedir. Bundan maksat; söz konusu kapların, kafirler için kullanılmasının helal olması değil, kafirlerin bunlan kullanmakta oldukları, fakat müslümanların bunlan kullanmaktan sakınmalarının gerektiği ve bu nedenle ahirette müslümanların bu kapları kullanacakları, kafirlerin ise ahirette bundan mahrum kalacaklarını belirtmektedir.
müslümanlar, haramdır diye altın ve gümüş kaplan kullanmaktan sakındıkları için buna mükafat olarak ahirette kullanacaklardır. Kafirler ise diğer günahları işledikleri gibi altın ve gümüş kaplan kullanmak günahını İşlediklerinden doiayı ahirette bu nimetten mahrum bırakılacaklardır. Nasıl ki, dünyada içki İçen bir müslüman ahirette cennet şarabından mahrum bırakılması gibi. [149]
Yeme içme dışındaki diğer kullanımlar konusunda çoğunluğun görüşü, aynıdır. Cumhur, altın ve gümüşün abdest alma gibi, yeme içme dışındaki kullanımlannı da yeme içmeye kıyas ederek bunun da haram olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre altın ve gümüşün kap, yazı gereci, ev eşyası gibi şekillerde kullanımı, mezhep imamiarınca erkek ve kadınlara haram görülmüştür.
Son dönem alimlerinden Şevkânî (ö. 1250/1834), yasağın sadece altın ve gümüş kaplardan yeme içmeye ait olduğunu, diğer kullanımların buna kıyas edilemeyeceğini görüşündedir.
İmam Muhammed (ö. 189/805), üzerinde oturmamak ve uyumamak şartıyla süs eşyası olarak evde altın ve gümüşten yapılmış ve üzerine de ipek örtü serilmiş sandalye, koltuk bulundurulmasında bir sakınca görmez.
Ebu Hanîfe (ö. 150/767)'de, üzerine oturulmasında ve yatılmasında da bir sakınca görmez.
Halifelerin bu görüşünün delili, A'raf: 7/32. ayettir.
Altın ve gümüşün yaygın kullanım maddeleri haline getirilmesine İslam Hukukçularının karşı çıkmalarının temelinde; israf ve lüks kullanıma engel olma düşüncesi yer almaktadır. Bu gerekçelendirme, doğru kabul edildiği takdirde, günümüzde, özellikle gümüşün bu açıdan fazla bir değeri kalmadığı noktasından hareketle, gümüş kapların kullanılmasının artık caiz olduğu, fakat çok daha değerli maddelerden yapılmış kapların kullanılmasının, israf ve lüks gerekçesiyle, doğru olmadığı şeklinde bir sonuca gitmek mümkün olabilir. Yanlı bu gerekçelendirme üzerinde tam bir fikir biriliği sağlanamamıştır. [150]

1892- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer b. Hattâb, mescidin kapısının yanında Utarid b. Hadb'in sattığı saf ipekten/ipek karışımı bir kumaş görüp:
"Ey Allah'ın resulü! Bu kumaşı satın alsan da cuma günü halka ve elçiler geldiği zaman onu giysen!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu elbiseyi ancak âhirette hissesi olmayan kimse giyer!" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) bu türden elbiseler geldi. O da, bu elbiselerden birini Ömer'e verdi. Ömer:
"Ey Allah'ın resulü! Bu elbiseyi bana verdin, halbuki Utarid'in sattığı elbise hakkında bana söylediğini söyledin" dedi. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Ben onu sana giyesin diye vermedim" buyurdu.
Bunun üzerine Ömer, bu elbiseyi, Mekke'de bulunan müşrik kardeşine verdi. [151]

1893- Esma bint. Ebi Bekr'in azadlıst Abdullah'tan rivayet edilmiştir: "Esma", beni, Abdullah İbn Ömer'e gönderip ona:
"Senin, üç şeyi haram kıldığın haberi bana ulaştı. Elbisede alemi kumaş üzerindeki çizgi ve şekiller, erguvan eyer yastığını ve Receb ayının tamamını oruç tutmayı" dedi. Abdullah'da, ona:
1- Receb ayı ile ilgili söylediği meseleye gelince, benim gibi ebedî oruç tutan bir kimse bunu nasıl söyleyebilir!
2- Elbisede alem ile ilgili söylediği meseleye gelince, ben, Ömer b. Hattab'ı şunu söylerken işittim: Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"*İpeği ancak ahiretten hissesi olmayan kimseler giyer*" buyururken dinledim. Bu hadisten dolayı alemin, yasaklanan ipeğin hükmü içerisine girmesinden korktum.

3- Erguvan eyer yastığına gelince; işte Abdullah'ın benim eğer yastığım" dedi.
Bir de baktım ki, Abdullah İbn Ömer'in yastığı, erguvandır.
Bunun üzerine Esma'ya geri dönüp ona Abdullah İbn Ömer'in dediklerini anlattım. Esma:
"İşte Resulullah (s.a.v.)'in cübbesi!" deyip bana İran hükümdarlarının elbise yapıp giydikleri İran taylasan kumaşından yapılmış bir cübbe çıkardı. Cübbenin yakasında, atlas ipeğinden bir parça vardı. Cübbenin etek kısmının ön ve arkada bulunan iki açık tarafında ve yenleri üzerinde de atlas ipeğinden birer çevre kıvrıntısı vardı."
Esma:
"Bu cübbe, vefat edinceye kadar Aişe'nin yanında bulundu. Aişe vefat edince, cübbeyi ben aldım. Resulullah (s.a.v.) bunu giyerdi. Şimdi biz bunu hastalar için yıkayıp onunla şifa talep ediliyor!" dedi. [152]

1894- Ebu Osman'dan rivayet edilmiştir: "Biz Azerbeycan'da iken, Ömer, bize şöyle bir mektup yazdı:
"Ey Utbe b. Ferkad! Bu mal senin alnının terinden değildir. Babanın alnının terinden, annenin alnının terinden de değildir. O halde kendi konaklamanda neyle doyuyorsan, müslümanları da onunla doyur. Refaha kaçmaktan, müşriklerin elbisesini giymekten ve ipek elbiseden sakının! Çünkü Resulullah (s.a.v.), ipek giymeyi erkeklere yasakladı. Ancak şöyle olabilir:
"Resulullah (s.a.v.) iki parmağını, orta parmağını ve şehadet parmağını kaldırıp onları yan yana getirdi" dedi. [153]

Açıklama:

İslam bilginleri, ipekli kumaş kullanımı ile ilgili görüşlerini çoğunlukla bu tür hadislere dayandırmışlardır. Bilginlerin çoğu, söz konusu hadislerden hareketle ipek giymenin erkeklere haram olduğunu ileri sürmüşlerdir.
İslam bilginleri, bu tür hadisleri esas alarak ipeğin ancak üç-dört parmak miktarı kadar az olduğu takdirde kullanımına izin verilmiştir. İpekten nişane, elbise etrafının dikişi, sembol ve rozet gibi olarak kullanılan ipeğe ruhsat verilmiştir.[154]

1895- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir gün kendisine hediye edilen atlas ipeğinden yapılmış bir kaftan giydi. Sonra onu çarçabuk çıkararak Ömer b. Hattab'a gönderdi. Peygamber (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Onu ne çabuk çıkardın?" denildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Cebrail beni ondan men etti" buyurdu. Derken ağlayarak Ömer gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Bir şeyden hoşlanmadın ve onu bana verdin! Benim halim ne olacak?" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Sana onu giyesin diye vermedim. Onu sana ancak sataşın diye verdim!" buyurdu.
Bunun üzerine Ömer, onu, iki bin dirheme sattı. [155]

1896- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bana çoğunluğu ipek işlemeli bir elbise giydirdi. Ben de onun içerisinde dışarıya çıktım. Derken Resulullah (s.a.v.)'in yüzünde kızgınlık belirtisi gördüm. Bunun üzerine o elbiseyi kadınların arasında parçaladım." [156]

1897- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kim ipeği dünyada giyerse ahirette onu giyemez." [157]

1898- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e ipek bir kaftan hediye edilmişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bunu giydi. Sonra onun içerisinde namaz kıldı. Namazı bitirdikten sonra hoşlanmayan bir kimse tavrıyla onu bedeninden şiddetle çıkarıp:
"Bunu kullanmak, takva sahibi kimselere yaraşmaz" buyurdu. [158]

3- Erkekte Uyuz Ve Benzeri Bir Hastalık Bulunduğu Zaman Sağlık Üzerine Bir Lüzumdan Dolayı İpek Giymesinin Mubah Olması

1899- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Abdurrahman İbn Avf ile Zübeyr b. Avvâm'a kendilerinde uyuz yada ağn bulunduğu için yolculukta ipek gömlek giymelerine izin vermiştir." [159]

Açıklama:

İslam bilginleri, ilke olarak, erkeklerin ipekli elbise giymelerinin caiz olmadığında hemen hemen görüş birliğinde olup bu ilkenin nasıl uygulanacağında ve hangi durumlarda erkeklere ruhsat tanınacağında farklı görüş ve ölçülere sahiptir. Örneğin, fakihlerin çoğunluğu, şehid olma durumu olduğu için savaş dışında, bit ile uyuz gibi bir hastalığın tedavisi, soğuktan korunma, koruyucu hekimlik açısından gerekli görülme gibi bir ihtiyaç ve mazeretin bulunması halinde erkeklerin ipek giyebileceği, fakat ipek kumaştan yapılmış yorgan, döşek, minder, halı, kilim gibi eşyanın kullanımının da erkekler açısından giyinme hükmünde olduğundan caiz olmadığı görüşündedir.
Ebu Hanîfe ile bazı Mâliki alimlerine göre ise; hadislerdeki yasağın, ipekli kumaşın sadece giyilmesine mahsus bir hüküm olduğu, bu sebeple de ipeğin giyim dışı kullanımın caiz olduğu görüşündedir.
Hanefilere göre; ipekli elbise içinde kılınan namaz sahih olup iadesi gerekemez. Ancak ipekli elbiseyle namaz kılmak mekruhtur. Ayrıca bu kişi, giyilmesi yasak olan bir şeyi giydiği için de günah işlemiş olur. [160]

4- Erkeğin Sarıya Boyanmış Elbise Giymesinin Yasak Olması

1900- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), benim üzerimde usfur boyasıyla sarıya boyanmış iki elbise görüp:
"Doğrusu bu, kafir kimselerin elbiselerindendîr. Dolayısıyla sen bunu giyme!" buyurdu. [161]

1901- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) keten ipek karışımı elbise ile sarıya boyanmış elbise giymeyi, altın yüzük takınmayı ve Rükuda Kur'an okumayı yasakladı." [162]

5- Pamuklu Keten Elbise Giymenin Fazileti

1902- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in giymeyi en çok sevdiği elbise pamuklu keten elbise idi."[163]

6- Elbisede Tevazulu Olmayı, Giyim ile Kuşam Türü Hususlarda Elbisenin Kalını ile Uygun Olanıyla Yetinmenin Ve İçerisinde Çizgiler Bulunan Elbise Giymenin Caiz Olması

1903- Ebu Bürde'den rivayet edilmiştir:
"Aişe'nin yanına girmiştim. Bize Yemen'de yapılan kalın bir örtü ile mülebbede denilen cinsten bir elbise çıkardı. Resulullah (s.a.v.) bu iki elbisenin içerisinde vefat ettiğine dair Allah adına yemin etti." [164]

1904- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:

"Peygamber (s.a.v.) bîr sabah, üzerinde siyah kıldan yapılmış çizgili bir örtü olduğu halde dışarı çıktı." [165]

1905- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in üzerine dayandığı yastığı deriden olup içi lifle dolu idi."[166]

7- Yaygı/Döşeğin Dış Yüzü Edinmenin Caiz Olması

1906- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Evlendiğim zaman Resulullah (s.a.v.) bana:
"Yaygı/döşeğin dış yüzü edin mi?" diye sordu. Ben:
"Bizim nereden yaygımız/döşeğimizin dış yüzü olacak?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Şunu iyi bil ki! Bu, yakında olacak" buyurdu. [167]

8- Yaygı, Döşek Ve Giyim Eşyalarının İhtiyaçtan Fazlasının Mekruh Olması

1907- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir yatak erkek için, bir yatak hanımı içindir. Üçüncü yatak misafir içindir. Dördüncü yatak ise şeytanındır." [168]

9- Buyuklenerek Elbiseyi Sürüklemenin Haram Olması Ve Elbiseyi Ne Kadar Sarkıtmanın Caiz Ve Ne Kadar Sarkıtmanın Müstehab Olduğu Meselesi

1908- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah, elbisesini büyüklenerek sürüyen kimseye kıyamet günü rahmet nazarıyla bakmaz." [169]

1909- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v.)'e uğramıştım. İzanında sarkıklık vardı. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Abdullah! İzarını yukarı çek!" buyurdu. Bunun üzerine izarımı yukarı çektim. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Biraz daha yukarı çek!" buyurdu. Bunun üzerine izarımı biraz daha yukarı çektim. Bundan sonra uygun olan şekli, araştırmaya çalıştım. Cemaattan biri:
"İzarıni nereye kadar çektin!" diye sordu. Abdullah İbn Ömer:
"Bacakların yarısına kadar çektim!" diye cevap verdi."

1910- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Hureyre, izarını sürükleyen bir adam gördü. Bunun üzerine Ebu Hurevre, ayağıyla yere vurmaya başladı. O sırada Ebu Hureyre Bahreyn valisi olup:
"Vali geldi, vali geldi. Resulullah (s.a.v.);
"Yüce Allah, büyüklenerek izarını yerde sürükleyen kimseye kıyamet günü rahmet nazarıyla bakmaz" buyurdu" diyordu. [170]

10- Elbisesini Beğenmekle Birlikte Yürüyüşünde Kırıtmanın Haram Olması

1911- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Geçmiş ümmetlerden bîr adam omzuna kadar sarkan saçları ve iki kaftanıyla kibirli bir şekilde yolda yürürken birdenbire yer yarılıp bastığı toprakla birlikte onu içine almış, ta kıyamet kopuncaya kadar orada kalmak üzere yerin içine doğru feryat ede ede batmaya devam ediyor." [171]

11- İslam'ın ilk Zamanlarında Erkeklere Altın Yüzüğün Mubah Kılınması, Daha Sonra Bu Hükmün Yürürlükten Kaldırılarak Haram Kılınması

1912- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), altın yüzüğü yasaklamıştır." [172]

1913- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir adamın elinde altından bir yüzük görmüştü. Hemen o yüzüğü o adamın elinden çıkarıp atmış ve:
"Sîzden birisi ateşten bir kor alıp da onu eline koyuyor" buyurdu. Resulullah (s.a.v.) gittikten sonra adama:
"Al yüzüğünü, onunla faydalan!" denildi. Adam
"Hayır! Vallahi, onu ebediyen alamam. Onu, Resulullah (s.a.v.) attı" dedi. [173]
1914- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), altından bir yüzük yaptırmıştı. Onu takındığı zaman, taşını, avucunun içine çevirirdi. İnsanlar da yüzükler yaptırmaya başladı. Daha sonra Peygamber (s.a.v.), insanların bu halini görünce, minberin üzerine oturdu ve yüzüğü çıkarıp:
"Ben bu yüzüğü takıyor ve taşını içeriye çeviriyordum" dedi. Derken yüzüğü çıkarıp attı. Sonra da:
"Vallahi, onu ebediyen takmam!" buyurdu.
Bunun üzerine insanlar da, altın yüzüklerini attılar. [174]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in altından yüzük yaptırması, altının erkeklere haram kılınmasından öncedir. Çünkü altının erkeklere haram olduğunu bildiren Resulullah (s.a.v.)'in, kendisinin .alton takması düşünülemez.
Ayrıca altının daha önce mubah olduğu halde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu hareketiyle haram kılınmış olması da mümkündür.
Yüzüğün üzerine, sahibinin ismini ve Allah'ın ismini nakşetmek caizdir. Alimlerin çoğunun görüşü bu şekildedir.
İhtiyaç gidermek isteyen kimsenin, üzerinde Allah'ın isimlerinden biri yada Peygamber ve melek ismi yazılı veya kutsal mekanlardan birinin resmi bulunan bir eşya bulunursa, tuvalete girerken onu çıkarması gerekir. Bu; Hanefilerin, Şâfiîlerin, Mâlikilerin ve Hanbelilerin görüşüdür. Buna uymamanın hükmü, mekruhluktur.
"Eğer bu eşya üzerinde Kur'an'dan bir ayet veya ayetten bir kısım bulunursa, onunla tuvalate girmek ve kaza-i hacatte bulunmak haramdır. Ancak kaybolma korkusu olduğunda yada bu ayet muska halinde üzerine dikili olduğuna bu sakınca ortadan kalkar. Bu durumda o ayetlerin üstü örtülerek veya cebe konularak gizlenmesi gerekir.
Buna göre bugün çokça kullanılan cihazlardan biri olan cep telefonlarının üzerinde bu türden yazı ve resim bulunduran kimselerin, bu hususa dikkat etmeleri gerekir.
Resulullah (s.a.v.), yüzüğün taşını, hem muhafaza etmek ve hem de kibirden korunmak için bu şekilde davranmıştır. Gerçi Resulullah (s.a.v.), bu konuda bir şey emretmemiştir. Dolayısıyla yüzük istenildiği şekilde taşınabilir. Fakat efdal olan, bu konuda Resulullah (s.a.v.)'e uymaktır. Selef, bu konuda yüzüğü hem avuç içine çevirmiş ve hem de çevirmemiştir.

12- Peygamber (s.a.v.)'in Nakşı "Muhammed Resulullah" Olan Gümüş Bir Yüzük Takması Ve Ondan Sonra Halifelerin De Bu Yüzüğü Takması

1915- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Resulullah (s.a.v.) gümüşten bir mühür yüzük edinmişti. Bu yüzük onun elindeydi. Sonra Ebu Bekr'in elinde bulundu. Ondan sonra Ömer'in elinde bulundu. Ondan sonra Osman'ın elinde bulundu. Nihayet Eriş kuyusuna düştü. "Bu mühür yüzüğün nakşı, "Muhammed Resulullah" idi. [175]

1916- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), altın bir mühür yüzük edinmişti. Sonra onu attı. Daha sonra gümüşten bir mühür yüzük edindi. Onun üzerine:
"Muhammed Resulullah" cümlesini nakşettirdi ve:
"Hiç kimse, benim bu yüzüğümün nakşı gibi kendi yüzüğüne nakış yapmasın!" buyurdu.
Peygamber (s.a.v.), bu gümüş mühür yüzüğünü taktığı zaman, taşını avucunun içine çevirirdi. Muaykib'in elinden Erîs kuyusuna düşen yüzük odur. [176]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), yüzüğü, devlet adamlarının mühürleri gibi, resmi mühür konumunda kullandığı için, resmi yazılarda karışma olmaması için, üzerindeki nakşı başkalarının yapmasına izin vermemişti. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v.)'in yüzüğü kaybolunca, yerine yapılan yüzük, aslının yerinde kullanılacağı için onun hükmünü alarak Hz. Osman, o yüzüğün benzerini yaptırmıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v.), yüzüğündeki yazının aynısının, hiç kimsenin kendi yüzüğüne yazdırmamasını emretmişti, Hz. Osman, bu yasağın, Resulullah (s.a.v.)'ân hayatına özgü olduğunu, vefatından sonra yazılmasının caiz olduğunu anlayarak yaptırdığı yüzüğe, "Muhammed Resulullah" yazdırmıştı.
Resulullah (s.a.v.)'in, yüzüğünün üzerine başka nakış yapılmamasını istememesi; bu işe bir bozgunculuk karışmaması içindir. Çünkü Resulullah (s.a.v.), bu yüzüğü, sadece mühür maksadıyla kullanmak için yaptırmıştır.
Yalnız yüzüğün üzerine, sahibinin ismini ve Allah'ın ismini nakşetmek caizdir. Alimlerin çoğunun görüşü bu şekildedir.
İhtiyaç gidermek isteyen kimsenin, üzerinde Allah'ın isimlerinden biri yada Peygamber ve melek ismi yazılı veya kutsal mekanlardan birinin resmi bulunan bir eşya bulunursa, tuvalete girerken onu çıkarması gerekir. Bu; Hanefilerin, Şâfiîlerin, Mâlikilerin ve Hanbelilerin görüşüdür. Buna uymamanın hükmü, mekruhluktur.
Eğer bu eşya üzerinde Kur'an'dan bir ayet veya ayetten bir kısım bulunursa, onunla tuvalate girmek ve kaza-i hacatte bulunmak haramdır. Ancak kaybolma korkusu olduğunda yada bu ayet muska halinde üzerine dikili olduğuna bu sakınca ortadan kalkar. Bu durumda o ayetlerin üstü örtülerek veya cebe konularak gizlenmesi gerekir.
Buna göre bugün çokça kullanılan cihazlardan biri olan cep telefonlarının üzerinde bu türden yazı ve resim bulunduran kimselerin, bu hususa dikkat etmeleri gerekir.
Resulullah (s.a.v.), yüzüğün taşını avucunun içerisine çevirmesi; hem muhafaza etmek ve hem de kibirden korunmak için bu şekilde davranmıştır. Gerçi Resulullah (s.a.v.), bu konuda bir şey emretme mistir. Dolayısıyla yüzük istenildiği şekilde taşınabilir. Fakat efdal olan, bu konuda Resulullah (s.a.v.)'e uymaktır. Selef, bu konuda yüzüğü hem avuç içine çevirmiş ve hem de çevirme mistir.
Muaykib, Saîd b. Ebi'l-As'ın azadlısıdır. Görüldüğü üzere bu rivayette, Eriş kuyusuna yüzüğü düşürenin Muaykib olduğu bildirilmektedir.
Konu ile ilgili diğer rivayetlerde ise bu yüzüğü düşürenin Hz. Osman olduğu ifade edilmektedir.
Alimler bu iki rivayetin arasını şöyle uzlaştırmışlardır: Halifeler, bu yüzüğü parmaklarına takmışlardı. Hz. Osman zamanında, yüzük çoğunlukla Muaykib'in elinde bulunmuştur.[177] Hz. Osman'a lazım olup istediği zaman Muaykib, Erîs kuyusunun başında bulunmuş ve tam Hz. Osman'a verirken yüzük kuyuya düşmüştür. Yüzük aranmasına rağmen bulunamamıştır. Hz. Osman'da bu yüzüğün bir benzerini yaptırmıştır. [178]
Düşürmenin her ikisine de nispet edilmesi, bundandır.
Erîs kuyusu, Küba mescidine yakın bir bahçenin içinde bulunmaktadır.

13- Peygamber (s.a.v.)'in Bazı Yabancı Hükümdarlara Mektup Yazmak İstediğinde Mühür için Yüzük Edinmesi

1917- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Romalılara mektup yazmak istediğ zaman sahabiler:
"Onlar mührü olmayan mektubu okumazlar" dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) mühür olarak kullanmak için bir yüzük edindi. Ben onun beyazlığını Resulullah (s.a.v.)'in elinden halen görür gibiyim. Bu mühür yüzüğün nakşı, "Muhammed Resulullah" idi. [179]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), Iran Kisra'sına, Roma Kayser'ine ve Habeş Necâşî'sine hak dine davet etmek için mektuplar yazmak istemişti. Ona, bunların mühürsüz mektup kabul etmedikleri söylenmiştir.
Onların mühürsüz mektup kabul etmemelerinin sebebi; mührün mektubu yazan kimseye delalet etmesi, mektuba başkaları tarafından bir takım ilavelerin yapılmasını engellemek, mektuba ciddiyet kazandırmak, sırlarının meydana çıkacağından korkmaları, bir de onlara arz edilecek bir şeyi hiçbir kimsenin bilmemesi lazım geldiğine tenbih etmek istemeleridir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) yazı yazmayı bilmediği için, katibine yada sahabilerden birisine mektubu yazdırıp hükümdarlara mektup göndermek istemesi ile, mecazi olarak, onun mektup yazdığı ifade edilmiştir. İşin yapılmasını emreden, yaptıran kişi, onu bizzat yapmış gibi ifade edilir.

14- Yüzüklerin Atılması

1918- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Enes, günün birinde, Resulullah (s.a.v.)'in elinde gümüş bir yüzük görmüştü. Bunun üzerine insanlar, gümüşten yüzükler yaptırıp onu takındılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) yüzüğünü çıkarıp attı. insanlar da taktıkları gümüş yüzükleri çıkarıp attılar." [180]

Açıklama:

Erkeklerin gümüş yüzük takmaları caizdir. Hanelilere göre; hem erkeklerin ve hem de kadınların; demir, bakır, pirinç gibi madenlerden yapılan yüzük takınmaları mekruhtur. [181]
Erkeklerin altın yüzük takmaları, dört imama göre de haramdır. Altın yüzüğün haram oluşu ile ilgili bir çok hadis bulunmaktadır.
Sahabenin altın yüzük taktığına dair rivayet nakledilmiştir.
Altın yüzüğün erkeklere haram olduğu, görüşünde olan İslam Hukukçuları, altın yüzük takmanın caiz olduğuna dair rivayetlere iki şekilde cevap vermişlerdir:
1- Herhangi bir şeyi mubah kılan nas ile haram kılan nass, birbiriyle çatıştığı zaman haram kılan nass tercih edilir. Bu, genel bir kuraldır. Buna göre erkeklerin altın yüzük takmalarının haram oluşuna delalet edilir. O zaman caiz olduğunu bildiren rivayetlere itibar edilmez.
2- Altın yüzüğün caiz olduğuna işaret rivayetler, daha altın yüzük haram kılınmadan önce varid olmuştur.
Kamil Miras, "Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi", 4/288-289'da, bu tür rivayetleri ve kendine göre bazı görüşler ileri sürerek günümüzde nişan yüzüğü olarak adlandırılan altın halkanın takılmasını erkeklere caiz olduğunu ileri sürse de, gözden kaçınlmaması gereken asıl husus; bu adetin, Hıristiyaniara ait olmasıdır. Ayrıca bugün müslümanlar, yaygın olarak, gümüş yüzük kullanıyorlarsa, yani artık bu durum örfleşmişse, bu teamüle uymak daha doğru kabul edilir.
Resulullah (s.a.v.)'in mührü, yüzüğünün kaşına nakşedilmiş oiduğu için, bu konudaki mühür kelimesi, aynı zamanda yüzük manasına da kullanılmıştır.

15- Taşı Habeş İşlemesi Olan Yüzük Kullanmak

1919- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) sağ eline gümüş bir yüzük takmıştı. Yüzükte Habeş işlemesi bir taş/boncuk vardı. Yüzüğün taşım, avuç tarafına çevirirdi." [182]

1920- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sol elinin küçük parmağına işaret ederek, Peygamber (s.a.v.)'in mühür yüzüğü şundaydı." [183]

Açıklama:

Bazı rivayetlerde Resulullah (s.a.v.)'in yüzüğünü sağ eline, bazı rivayetlerde ise sol elin taktığına işaret eden hadisler bulunmaktadır.
Alimler, birbirine muhalif görünen bu hadislerin arasını uzlaştırma konusunda değişik Şeyler söylemişlerdir.
Bazı alimler, her iki tarafın da eşit olduğuna meyletmişler, yani sağa da, sola da yüzük takmanın caiz olduğunu ve birini öbürüne tercihe delil bulunmadığını söylemişlerdir.
Bazı alimler de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yüzüğü önceleri sağ eline taktığını, ama daha sonra bu adetini değiştirip sol eline takmaya başladığını söylemişlerdir.
Nevevî ise, alimlerin yüzüğü sağa yada sola takmanın caiz oluşunda görüş birliğine vardıklarını, fakat hangisinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilaf ettiklerine işaret ettikten sonra, İmam Mâlik'in sol ele yüzük takmayı müstehab, sağa takmayı ise mekruh gördüğünü, Şâfiîlere göre ise sağ elin daha faziletli olduğunu söyler.
Hanefi alimleri ise, Rafizilerden olan Ehl-i Bid'ate benzeyeceği için sol yüzük takmayı uygun bulmamışlardır. Yüzüğü sağ ele takmak daha faziletlidir.
Bütün bu nakillerden anlaşıldığına göre; yüzüğü, sağa ele de, sol ele de takmak caizdir. Ancak hangisinin daha faziletli olduğu konusu tartışmalıdır.

17- Orta Parmak ile Ondan Sonra Gelen Parmağa Yüzük Takmanın Yasak Olması

1921- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i kast ederek:
"O, beni, yüzüğümü şuna takmaktan yada ondan sonra gelene takmaktan men etti."

Açıklama:

Hadisin ravisi Asım, bu iki parmağın hangisinde olduğunu bilememiştir.Yine beni keten ipek karışımı elbise giymekten ve eyer yastıkları üzerine oturmaktan men etti. [184]

Eyer yastıkları:

Kadınların, kocaları için semer üstüne koydukları erguvani kadifelerdir.

18- Ayakkabılar Veya Onların Yerini Tutacak Şeyler Giymenin Mustehab Olması

1922- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i:
"Ayakkabılardan çok temin edin. Çünkü insan ayakkabı giydiği müddetçe ayakkabının binicisi olmakta devam eder" buyururken işittim. [185]

19- Ayakkabı Giymede önce Sağa Giymenin, Çıkarırken De önce Sol Ayaktan Çıkarmanın Mustehab Ol-Ması Ve Tek Ayakkabı İçerisinde Yürümenin Mekruh Olması

1923- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi ayakkabı giyeceği zaman giyemeye ilk önce sağ ayağıyla başlasın. Çıkaracağı zaman sol ayağıyla başlasın. Giydiği zaman ayakkabılarının her ikisini birden giysin. Çıkardığı zaman her ikisini birden çıkarsın." [186]

Açıklama:

Hattâbî (ö. 388/998)'nin ifade ettiği üzere; devamıı surette tek ayakkabı ile yürümek, başkalarının dikkatini çekebilir. Göze de çirkin görünebilir. Çünkü insanlar, onun bir ayağının, ötekinden kısa olduğunu zannedebilirler.
İbn Hacer (ö. 852/1447)'e göre ise; Hadisteki yasağa uymamak, insanın vakarım giderebilir. Ayrıca böyle bir davranış, kişi için de bir zorluk ve tehlike arzedebilir. Çünkü insan, tek ayakkabı ile yürürken dengeyi kaybedip düşebilir.
Bazıları, Tirmizî'nin naklettiği:
"Resulullah (s.a.v.), bazen tek ayakkabı ile yürürdü" [187] mealindeki hadis ile konumuzla ilgili hadisler arasında bir çelişki bulunduğunu söyleyerek bu hadisleri reddetmek istemişlerse de, İbn Kuteybe (ö. 271/884) onlara şu cevabı vermiştir:
"Biz deriz ki: Elhamdülillah burada herhangi bir terslik yoktur. Çünkü bir kimsenin ayakkabısının tasması koparsa, ya ayakkabıyı atar yada eline alır ve bir başka tasma buluncaya kadar tek ayakkabı ile yürür.
iki ayakkabı, iki mest ve diğer ikili olarak kullanılan elbiselerde bunlardan birinin kullanılıp diğerinin kullanılmaması, çirkin ve hoş karşılanmayan bir harekettir. Yine ridanın sadece bir omuza atılıp diğer omuzun açık bırakılması da çirkindir. Fakat bir kimsenin ayakkabısının tasması kopabilir ve onu tamir ettirene kadar bu halde bir-iki veya üç adım atabilir. Muhakkak ki bu, ne çirkindir ve ne de kötü görünen bir harekettir. Azın hükmü pek çok yerde çoğun hükmüne muhalif olabilir. Görmüyor musun, namaz kılan bir kimsenin rüku' halinde iken önündeki boş safa doğru bir-iki veya daha çok adım atması caizdir de, yine rüku' halinde oiduğuhalde yüz veya iki yüz zira (arşın) yürümesi caiz değildir.
Yine ridası düşünce onu omuzlarına atıvermesi, namazda caizdir de, namazda elbisesini toplaması veya uzunca bir iş yapması caiz değildir.
Yine bir kimse namazda tebessüm ederse namazı bozulmaz, fakat kahkahayla gülerse namazı bozulur. [188]

1924- Ebu Rezîn'den rivayet edilmiştir:
"Ebu Hureyre bir defasında yanımıza çıkageldi. Eliyle kendi alnına vurup:
"Dikkat edin ki! Sizler, benim kendimin sapıtıp sizlerin hidayete kavuşmanız için Resulullah (s.a.v.) üzerine yalan söylemekte olduğumu konuşuyorsunuz. Dikkat edin ki! Doğrusu ben şehadet ederim ki, ben Resulullah (s.a.v.)'i:
"Sizden birisi ayakkabısının bağı koptuğunda onu tamin edip düzeltnıedikçe sakın diğeriyle yürümesin" buyururken işittim" dedi. [189]

20- Bir Elbiseye Sımsıkı Sarılıp Sürünmenin Ve Bir Elbise İçerisinde Ayaklarını Dikip Oturmanın Yasak Olması

1925- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi ayakkabısının bağı koptuğu zaman yada kimin ayakkabısının bağı koparsa, o bağı tamir edip düzeltmedikçe sakın bir tek ayakkabıyla yürümesin. Bir tek mestle de yürümesin. Sol eliyle yemek yemesin. Bir tek elbise içerisinde dizlerini dikmek suretiyle kaba etleri üzerine oturmasın. Bir elbiseyi kendi bedenine sımsıkı şekilde sarıp bürünmesin." [190]

21- Sırt Üstü Yatmanın Ve Bacağı Bacak Üzerine Koymanın Yasak Olması

1926- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir tek elbiseye sımsıkı sarılmayı, bir elbise içerisinde dizlerini dikmek suretiyle kaba etleri üzerine oturmayı ve kişi sırt

üstü uzanmış olduğu halde bacağını birini diğerinin üzerine koymayı yasaklamıştır. [191]

22- Sırt Üstü Yatmanın Ve Bacağı Bacak Üzerine Koymanın Mubah Olması

1927- Abbâd b. Temîm'in amcası (Abdullah b. Zeyd) yoluyla rivayet edilmiştir:
"Abbâd'ın amcası (Abdullah b. Zeyd), Resulullah (s.a.v.) mescitte sırt üstü yatarak bîr ayağını diğerinin üzerine koyduğunu görmüştür." [192]

Açıklama:

Bir önceki hadiste sırt üstü yatarak bir ayağı diğer ayağın üzerine koymak yasaklanırken burada bu fiili bizzat Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı belirtilmektedir.
Alimler, yasağın; avret yerinin açılarak avret yerlerinin gözükmesi durumunda geçerli olduğu, böyle bir durum sözkonusu olmadığında bu fiilin mutlak anlamda caiz olduğunu belirtmişlerdir.

23- Erkeğin Zaferan Surunmesının Yasak Olması

1928- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) erkeğin zaferan sürünmesini yasaklamıştır." [193]

24- Beyaz Saçı, Sarı Ve Kırmızıya Boyamanın Müste-Hab Ve Siyaha Boyamanın ise Haram Olması

1929- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mekke'nin fehi günü Ebu Kuhâfe, Resulullah'ın huzuruna getirilmişti. Başı ve sakalı, beyaz çiçekli bir bitki olan Seğâme gibi bembeyazdı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bunun başını ve sakalını bir şeyle değiştirin. Fakat siyaha boyamaktan kaçının" buyurdu.[194]

25- Boyama Hususunda Yahudilere Muhalefet Emek

1930- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yadudiler ile Hıristiyanlar, saçlarını ve sakallarını boyaınazlar. Saçlarınızı ve sakallarınızı boyamak suretiyle onlara muhalefet ediniz.[195]

Açıklama:

Hadis, saç ve sakalı boyamanın meşru olduğuna delalet etmektedir. Bu meşruiyetin illeti, Yahudi ve Hıristiyanlara muhalefettir. Bu illet, saç ve sakal boyamanın müstehab oluşunu ifade etmektedir. Çünkü Resulullah (s.a.v.), Yahudi ve Hıristiyan lara muhalefette çok titiz davranır ve bunu emrederdi.
Şevkânî (ö. 1250/1834)'ye göre beyaz kılların boyanınasında iki menfaat vardır. Bunlar:
1- Saç ve sakalı temiz tutmak.
2- Ehl-i Kitaba muhalefet etmektir.
Açık bir şekilde ağaran saçları ve sakalları boyamayı teşvik eden hadisler olduğu gibi, beyaz kılları boyamayı yasaklayan hadisler de vardır. Bundan dolayı sahabe ve tabiundan bir çok kişi, saç ve sakal boyamanın hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir.
Bazıları, boyamanın daha faziletli olduğunu söylemişler ve ağaran kılları değiştirmenin yasak oluşu ile İlgili bir hadis rivayet etmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in saç ve saka-lındaki ağarmış olan kıllarını boyamadığını ileri sürmüşlerdir.
Bazı alimler de, saç ve sakalı boyamanın daha faziletli olduğunu söylemişler. Bu konuda nakledilen hadisleri, sahabe, tabiun ve daha sonrakilerin uygulamalarını delil olarak almışlardır. Yalnız bunlar da, kendi aralarında boyanın rengi konusunda ihtilaf düşmüşlerdir.
Ibn Cerîr et-Taberî (ö. 310/922)'ye göre; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in beyaz kılları boyamayı teşvik eden ve onu yasaklayan tüm hadisleri sahihtir. Bunlar arasında bir çelişki yoktur.
Bu konudaki emirler, Ebu Kuhafe gibi saçı sakalı bembeyaz olanlar hakkındadır. Yasaklamalarda saçı sakalı kır oian, yani siyahı da beyazı da bulunanlarla ilgilidir. ilk dönemdeki alimlerin bu görüşte olmaları, kendi durumlarındaki farklılıktır. Yani bazısının saçları kır, bazısının ki ise beyaz olmasıdır. Ayrıca bu konudaki emir ve yasaklar, bağlayıcı değildir.
Buna göre saç ve sakalı tamamen ağarmış olanların, saçlarını ve sakallarını, sarı ve kırmızıya boyamaları müstehaptır.
Kır olan saç ve sakalların boyanınası ise meşru değildir. [196]
Kadı iyâz (ö. 544/1149) ise, bu meseleye farklı bakmış ve bu konuda saç boyamak adet olan yerlerde boyamanın lüzumunu, adet olmayan yerlerde ise boyanınaması gerektiğini yada ağaran saçları temiz olup boyamasına gerek duymayanların boyamamalarını, aksi olanların ise boyamalarının müstehab olduğunu söylemektedir.

26- Hayvan Resmi Yapmanın Ve Döşek ile Yaygı Gibi Yollarla Zelil Kılınmayan Resimli Eşya Edinmenin Haram Kılınması Ve Resim ile Köpek Bulunan Bir Eve Meleklerin Girmemesi

1931- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Cebrail (a.s), geleceği bir saat hakkında Resulullah (s.a.v.)'le sözleşmişti. O saat geldi, fakat Cebrail gelmedi. Resulullah (s.a.v.)'in elinde bir değnek vardı, onu elinden atıp:
"Allah vaadinden dönmez ve Resulleri de dönmez!" buyurdu. Sonra etrafına bakındı. Tam o sırada sedirinin altında bir köpek yavrusu gördü. Bunun üzerine:
"Ey Âişe! Bu köpek yavrusu buraya ne zaman girdi?" diye sordu. Aişe:
"Vallahi, bilmiyorum!" dedi. Hemen emir verip köpek oradan çıkarıldı. Bunun üzerine Cebrai! geldi. Resulullah (s.a.v.):
"Bana geleceğin saati vaat ettin. Ben de senin için oturup bekledim. Fakat sen gelmedin" buyurdu. Bunun üzerine Cebrail:
"Benim gelmemi, evinde bulunan köpek engel oldu. Biz, içinde köpek ve suret bulunan eve girmeyiz" dedi." [197]

1932- Meymûne (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir gün hüzünlü bir şekilde sabahladı. Bunun üzerine Meymûne:
"Ey Allah'ın resulü! Gerçekten gündüzden beri halini iyi görmüyorum" dedi. Resuluüah (s.a.v.);
"Doğrusu Cebrail benimle bu gece görüşeceğine dair bana söz vermişti, fakat görüşmedi. Vallahi, bana verdiği sözü bozmuş değildir" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.) o gününü bu şekilde geçirdi. Sonra hatırına bizim çadırın altındaki köpek yavrusu geldi. Hemen onun çıkarılmasını emretti. Bunun üzerine köpek yavrusu oradan çıkarıldı. Sonra eline bir miktar su alarak onu köpek yavrusunun yattığı yere serpti. Akşam olduğu zaman Cebrail, Resulullah (s.a.v.)'in yanına çıkageldi. Resulullah (s.a.v.):
"Dün akşam benimle görüşeceğine dair bana söz vermiştin?" dedi. Cebrail:
"Evet! Fakat biz, içinde köpek ve suret bulunan eve girmeyiz" diye cevap verdi.
Resulullah (s.a.v.) o gün sabaha eriştiğinde köpeklerin öldürüimesini emretti. Hattâ küçük bahçe köpeklerinin bile öldürülmesini emrediyor, büyük bahçe köpeklerini bırakıyordu. [198]

Açıklama:

Küçük bahçe ile büyük bahçe arasında fark yapılarak küçük bahçe köpeğinin öldürülmesi, ötekinin bırakılması; büyük bahçenin her tarafını

bekçi muhafaza etmeyip, köpeğin bekçiliğine muhtaç olmasından, küçük bahçede buna ihtiyaç bulunmamasındandır. Bununla birlikte köpeklerin öldürülmesi hükmü sonradan yürürlükten kaldırılmıştır.

1933- Ebu Talha (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Melekler, içerisinde köpek olan ve resim bulunan eve girmez." [199]

Açıklama:

Ebu Davud'un sarihi Sehârenfûrî (ö. 1346/1927)'ye göre; içerisinde resim bulunan bir eve rahmet melekleri de girebilir. Böyle bir eve rahmet meleklerinin giremeyeceğini bildiren hadislerin gene! hükümleri tahsis edilmiştir. Bununla birlikte yasak, yukarıda açıklanan, insanlar tarafından tapınılan varlıklara ait olmak ve kendisine ta'zim edilen eşya üzerinde bulunmak gibi özellikler taşıyan resimlerle ilgilidir. Bu özellikleri taşımayan resimler, konu ile ilgili hadislerin genel hükümlerinin dışında kalır.

1934- Resulullah (s.a.v.)'in sahabisi Ebu Talha (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu melekler, içerisinde resim bulunan eve girmezler" buyurdu.
Hadisin ravisi Büsr der ki:
"Bir zaman sonra bu hadisin ravisi Zeyd (b. Hâlid el-Cühenî) hastalanmıştı. Biz de onu ziyarete gittik. Bir de baktık ki, kapısının üzerinde bir perde var, perdenin üzerinde de bir resim var. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne'nin büyüttüğü Ubeydulİah el-Havlânî'ye:
"İslam'ın ilk günlerinde resmin yasaklandığını bize haber veren Zeyd b. Hâlid değil midir?" diye sordu. Ubeydullah'da:
"Zeyd b. Hâtid bu hadisi Ebu Talha'dan bize rivayet ederken hadisin sonunda "Elbisedeki nakış ve resim müstesna!" dediğini işitmedin miydi?" diye cevap verdi. [200]

1935- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bizim bir perdemiz vardı. Üzerinde kuş resmi vardı. Biri içeri girdiği zaman, onu karşısında bulurdu. Resulullah (s.a.v.):
"Bunu çevir! Çünkü ben her içeri girmemde onu görüyor ve dünyayı hatırlıyorum" buyurdu.
Bir rivayette ise;
"Resulullah (s.a.v.) bize onu kesip koparmayı emretmedi" ifadesi yer almaktadır. [201]

1936- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Aişe'nin, içerisinde resimler bulunan bir kumaşı vardı. Bu kumaş, rafın üzerine uzatılmıştı. Peygamber (s.a.v.) ona doğru namaz kılıyordu. Aîşe'ye:
"Bunu benden geriye al!" buyurdu. Âişe:
"Bunun üzerine ben de onu geriye alıp ondan yastıklar edindim" dedi. [202]
(s.a.v.):Hanefilere göre; üzerinde insan yada hayvan resmi bulunan yaygı üzerinde namaz kılmada bir sakınca yoktur. Çünkü resimli yaygının ayakla altına alınması, resimlere değer vermeme anlamındadır. Ancak resime ibadet etmeye benzeyeceği için yaygıdaki resimler üzerine secde edilmemesi tavsiye edilmiştir. Yine bu resimler, baş hizasından daha yukarıda, kişinin hizasında ve önünde asılı olarak bulunurken namaz kılmanın mekruh olduğu söylenmiştir.

1937- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet günü insanlardan azaba uğrayacak olanları, resim/suret yapanlardır." [203]

Açıklama:

Heykel şeklinde olmayan, kağıt, sergi, örtü, duvar gibi yerlere yapılan resimler hakkındaki hadisler; bunun, mutlak olarak haram yada helal olduğunu göstermiyor, resmin konusuna, ressam veya resmi kullananın maksadına ve kullanıldığı yere göre çeşitli hükümler getiriyor.
1- Mukaddes sayılan, tapınılan, uluhiyyet izafe edilen şeylerin resimlerini yapmak ve kullanmak haramdır.
2- İslamî ahkâm ve ahlâka aykırı olan çıplak insan vb. resimlerini yapmak ve kullanmak da haramdır,
3- Bunların dışında kalan resimlerden canlılara ait olmayanları mubahtır, yapmak ve kullanmak serbesttir.
4- Canlılara gelince, hadislerden bir kısmı, Peygamberimiz (s.a.v.)'in bunları tasvip etmediğini, diğer bir kısmı ise bilhassa çiğnenen sergide, yaslanılan yastıkta, oturulan minderde.... Olduğu zaman caiz gördüğünü ifade etmektedir.
Bunlardan çıkan netice; böyle resimlerin -dinî bir takdis ve ta'zime götürmedikçe- caiz olduğudur. Titizlik gösterilen nokta, tevhidin korunmasıdır.
Tahâvî (ö. 321/933)'nin şu ifadesi bu anlayışı desteklemektedir: Rivayet ettiğimiz hadisler, elbise üzerindeki resimleri, yasaklanan resimlerin dışına çıkarmaktadır. Yasaklanan resimler, Hıristiyanların kilise duvarlarına yaptıkları veya bezlere yapıp astıkları resimler kabilinden olanlardır." [204]
Resim hakkındaki hadislerden anlaşıldığına göre; Resulullah (s.a.v.) önceleri, tevhid inancı, pahlara yerleşinceye kadar resim hakkında titiz davranmış, sonraları mahzuru olmayan noktalarda ruhsatlar vermiştir.
Bazı alimler, canlı-cansız ayırımını gözönüne alarak üç boyutlu olmayan veya hayatî bir uzvu eksik bulunan resimleri de cansızlara katmış, caiz görmüşlerdir. Çünkü bunların, mezkur şekil ve eksikler içinde canlı olmaları mümkün değildir.[205]

1938- Saîd b. Ebi'l-Hasen'den rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Abdullah İbn Abbas'a gelip ona:
"Ben şu suretleri yaparak geçimimi ondan sağlayan bir adamım. Onlar ve sanatım hakkında bana bir fetva ver!" dedi. Abdullah İbn Abbas, ona:
"Bana yaklaş!" dedi. O da, Abdullah İbn Abbas'a yaklaştı. Sonra yine ona:
"Bana yaklaş!" dedi. O da yaklaştı. Nihayet elini onun başının üzerine koyup:
"Sana Resulullah (s.a.v.)'den dinlediğim bir hadisi haber vereceğim. Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Her ressam cehennemdedir. Allah, ressamın yaptığı her surete kıyamet gününde hayat verecek ve o canlı suret de cehennemde kendini yapan sahibine azab edecektir" buyururken işittim" dedi.
Bunun üzerine Abdullah İbn Abbas, ressama:
"Mutlaka resim yapacaksan bari ağaç ve cansız seylerin resmini yap" dedi. [206]

27- Yolculuk Sırasında Köpek Bulundurmanın Ve Çan Takmanın Mekruh Olması

1939- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Melekler, aralarında köpek ve çan bulunan yolcularla arkadaşlık etmezler." [207]

1940- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildigme göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Çan, şeytanın düdükleridir." [208]

28- Devenin Boynuna Kirişten Gerdanlık Takmanın Mekruh Olması

1941- Ebu Beşîr el-Ensârî (r.a)'dan rivayet edilmiştir:

"Ebu Beşîr eİ-Ensârî, bir seferde Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunuyordu.
Ebu Beşîr der ki:
"Resulullah (s.a.v.) bir elçi göndermişti."
Hadisin ravisi Abdullah İbn Ebi Bekr:
"Ravi Abbâd b. Temîm'in, insanlar geceledikleri yerlerinde bulunurlarken dediğini sanıyorum" dedi. Ona:
"Hiçbir devenin boynunda, kirişten/takıh bir yay ipi yapılmış bir gerdanlık yada bir gerdanlık kalmasın, muhakkak kesilsin" buyurdu. [209]

Açıklama:

Hz. Peygamber'in, develerin boyunlarına takılan bu iplerin kesilmesini emretmesi hakkında üç görüş vardır:
1- Câhiliyye döneminde yaşayan araplar develerin boynuna kiriş ve gerdanlık gibi şeyler takarlar ve bunların göz değmesine mâni olacağını zannederlerdi. İşte Hz. Peygamber, bu gibi şeylerin Aliah'dan gelen musibetleri önleyemeyeceğini bildirmek için, onların kesilmesini emretmiştir. İmam Mâlik bu görüştedir.
2- Hayvanların boynuna takılan bu gibi gerdanlıklar bazı hallerde onların boğazını sıkıp ölümlerine sebep olacağı için, Rasûlullah bunların kesilmesini emretmiştir. Hanefi İmamlarından İmam Muhammed bu görüştedir. Ebu Ubeyde de bu görüşü tercih etmiştir.
3- Cahiliyye araplan develerin boynuna kiriş takarlar ve bu kirişlere de çan asarlardı. Bu çanlar da geceleyin düşmanın onların bulundukları yeri sezmesine sebep olurdu. İşte burada esas yasaklanmak istenen, develerin boynuna kirişler takmak değil, bu kirişlere çan asmaktır.

29- Hayvanın Yüzüne Vurarak Dövmenin Ve Yüzüne Damga Vurmanın Yasak Olması

1942- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hayvanını yüzüne vurmayı ve yüzüne damga/nişan vurmayı yasaklamıştır." [210]

1943- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in yanından yüzüne damga vurulmuş bir eşek geçmişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Buna damga/nişan vuran kimseye Allah lanet eylesin" buyurdu. [211]

1944- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), yüzüne dağlanarak damga vurulmuş bir merkep gördü. Bunun üzerine yüze damga vurma işini red etti. Sonra da:
"Allah'a yemin ederim ki, ben olsaydım onun yüzünü damgalamazdım. Damgalamam gerekiyorsa, yüzünden en uzak bir yerini damgalardım" buyurdu.
Bunun üzerine kendisine ait olan bir merkebe damga vurulmasını emretti. Merkep, iki kıç kemiği üzerinden damgalandı. Böylece de kıç kemiği üzerine dağlama damgası yapanların ilki oldu. [212]

Açıklama:

Bu hadisler, hayvanların yüzüne vurmanın dînen yasaklandığını ifâde etmektedir. Bu konuda insan hakkındaki yasak ise, daha da şiddetlidir. Çünkü yüz insanın bütün güzelliklerinin toplandığı yerdir.Yüze vurulduğu zaman orada eseri kalır. Hatta yüzde bulunan ve büyük önemi haiz olan görme işitme, tatma ve koklama gibi duyu organlarının bu yüzden zarar görmesi ve hatta tamamen tahrib olması da mümkündür.
Ancak hayvanların yüzlerinin dışında vücudlarının diğer kısımlarına ateşle damga basmak caiz olduğu gibi, gerektiği zaman yüzlerinin dışında kalan yerlerine zarar vermeyecek şekilde vurmak da caizdir.

30- İnsan Hariç Hayvanın Yüzünden Başka Yerlerine Damga Vurmanın Caiz Olması Ve Zekat ile Cizye Develerinde ise Bunun Mendub Olması

1945- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Annem Ümmü Süleym, doğum yaptığında bana:
"Ey Enes! Şu çocuğa bak! Hiçbir zarar dokunmadan onu Peygamber (s.a.v.)'e götür de ona tahnik yapsın!" dedi.
Enes der ki:
"Bunun üzerine ben de onu Peygamber (s.a.v.)'e götürdüm. Bir de baktım ki, Peygamber (s.a.v.) üzerinde renkli bir elbise olduğu halde bahçede ve Mekke'nin fethi sırasında geien develeri dağlayarak damgalıyordu." [213]

Tahnik:

Hurma ve benzeri tatlı bir şeyi, ağızda ezmek suretiyle yeni doğan çocuğun ağzına püskürüp ona bereketli olması için yapılan fiildir. Bunun yapılmasının sebebi, yeni doğan çocuğun ağzına giren ilk şeyin tatlı bir şey olmasıdır.

31- Çocuğun, Başının Bir Kısım Saçının Traş Edilip Bir Kısmının Bırakmanın Mekruh Olması

1950- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), çocuğun başının bazı yerlerini traş edip bazı yerlerinde dağınık bulut parçalan gibi saç bırakmayı yasaklamıştır."
Hadisin ravisi der ki: Nâfı'ye:
"Kaza" nedir?" diye sordum. Nâfi':
"Çocuğun başının bir kısmını traş olunup bir kısmının terk olunmasıdır" diye cevap verdi. [214]

Açıklama:

Hadis, müslümanların, müslüman olmayanlara zihnen olduğu gibi şeklen de benzemeye çalışmalarının doğru olmadığını belirtmektedir.
Şeklî benzeme, ilk bakışta, önemsiz gibi görünebilir. Ama aslında, insanların davranışları, giyinişleri, düşünce tarzları bir kültür eseridir. Toplumları değiştirmek, onlara yeni kültür ve düşünceler enjekte etmek isteyenler, insanlann kılık kıyafetlerini hiçbir zaman İhmal etmemişlerdir. İslâmi düşünce ile mücadelede de kılık ve kıyafet değişimi her zaman önde tutulmuştur. Yeni bir kıyafete bürünen kişi kendisini o kıyafetin mensubu oian camiadan hissetmeye, onlar gibi yaşamaya ve hatta onlar gibi düşünmeye başlar. Düşüncenin ve inancın değişmesi de, dinî düşünce tarzının değişmesi sonucunu doğurur. İslâmiyet, mensuplarının inanç ve dini gayretlerini korumak için her türlü tedbiri almıştır.
Dolayısıyla çocukları yabancılara benzeyecek şekilde tıraş etmek mekruhtur.

32- Yollar Üzerine Oturmanın Yasak Olması Ve Oturulduğun ise Yolun Hakkının Verilmesi

1951- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Yollarda oturmaktan sakının!" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bizim oralarda oturmamız kaçınılmaz bir şeydir. Çünkü biz oralarda konuşuyoruz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Oturmaktan başka bir çareniz yoksa, o halde yolun hakkını verin!" buyurdu. Sahabiler:
"Yolun hakkı nedir?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Gözü yummak, eziyet verici şeyleri men etmek, verilen selamı almak, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak" buyurdu. [215]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in, yol üstüne oturmayı yasaklaması; sayılan şartların yerine getirilemeyeceğinden endişe ettiği içindir.
Kurtubî'ye göre buradaki yasak; oturmanın haram olduğunu bildirmek için değil, sedd-İ zerîa yani haram yollan tıkama ve doğruyu göstermek içindir.
Hadis; bir çok faydaları bir araya toplamıştır. Hükümleri açıktır. Özetlemek gerekirse; yol üstlerine oturmaktan kaçınılmalı, kimseye eziyet verilmemeli, gıybet, suizan, yoldan geçenleri tahkir ve yol vermemek gibi şeyler eziyete dahil olduğu gibi, yol üstünde oturanlar korkulacak kimseler ise ve bundan dolayı da halk oradan geçemezse, bu da eziyetten sayılır.
"Gözü yummak" ifadesiyle kast edilen husus; bir kimseye, sözle yada fiille hayırsız bir saldırıda bulunmamaktadır.

33- Saç Ekleyen ile Ekletene, Dövme Yapan ile Yaptırana, Yüzdeki Kılları Yolan ile Yoldurana, Güzellik için Diş Törpülettiren Kadınlar ile Allah'ın Yarattığını Değiştiren Kadınların Bu Yaptıklarının Haram Olması

1952- Esma bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir kadın, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Benim yeni gelin olacak bir kızım var. Vücudunda sivilce türü şeyler çıkan bir hastalığa yakalandı. Saçları döküldü. Onun saçlarına başka bir saç ekleyeyim mi?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Saçına, başkasının saçından ekleyene ve saçına başkasının saçından eklettirene Allah lanet etsin" buyurdu. [216]

1953- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ensar'dan bir kız/cariye evlenmişti. Derken hastalandı. Bundan dolayı kızın saçı döküldü. Kızın/cariyenin yakınları, onun saçına takma saç eklemek istediler. Bunu yapmadan önce de meseleyi Resulullah (s.a.v.)'e sordular. Resulullah (s.a.v.), başkasının saçından kendi saçına saç ekleyene ve saç eklettirene lanet etti." [217]

1954- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) saç ekleyene, ekletene, dövme yapan ve yaptırana lanet etmiştir." [218]

Açıklama:

İslam bilginleri, dövme yaptırmayı, Allah'ın yarattığı şekil ve surette kalıcı değişiklik meydana getirdiği için caiz görmemişlerdir. Bundan doiayıda hem yapanı ve hem de yaptıranı bu eylemden kaçmmalan gerektiğini belirtmişlerdir. [219]

1955- Abdullah İbn Mes'ûd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah dövme yapan ve yaptıran kadınlara, yüzden kıl yolan ve yolduran kadınlara, güzellik için diş törpilettiren kadınlara, Allah'ın yarattığı şekli değiştiren kadınlara lanet etmiştir.
Bu söz, Esed oğulları kabilesinden Ümmü Ya'kûb denilen bîr kadının kulağına gitmişti. Bu kadın, o sırada Kur'an okuyordu. Hemen Abdullah İbn Mes'ûd'a gelip ona:
"Senden benim kulağıma gelen bu söz de ne? Sen dövme yapanlara ve yaptıran kadınlara, yüzden kıl yolduran kadınlara, güzellik için diş törpületenler kadınlara, Allah'ın yarattığı şeklî değiştiren kadınlara lanet okumuşsun!" dedi. Abdullah İbn Mes'ûd:
"Resulullah (s.a.v.)'in lanet ettiklerine ben neden lanet etmeyecekmişim. Hem bu, Allah'ın Kitabı'nda da var" dedi. Kadın:
"Doğrusu ben mushafın iki kapağı arasındakiler! okudum. Fakat böyle bir şey bulamadım" dedi. Abdullah İbn Mes'ûd:
"Gerçekten Kur'an-ı okudunsa, mutlaka bulmuşsundur. Yüce Allah,
"Peygamber size neyi getirmişse onu alın! Sizi neyden yasakladı ise hemen ondan vazgeçin" [220] mealindeki buyurdu" dedi. Bunun üzerine kadın:
"Gerçekten ben şimdi senin hanımının üzerinde bundan bir şey görüyorum" dedi. Abdullah İbn Mes'ûd:
"Git de bak!" dedi.
Bunun üzerine kadın, Abdullah İbn Mes'ûd'un hanımının yanına girdi. Fakat onda bununla ilgili bir şey göremedi. Abdullah İbn Mes'ûd'un yanına gelip:
"Bir şey göremedim" dedi. Abdullah İbn Mes'ûd:
"Bana bak! Böyle bir sev onda olsaydı, onunla bir arada olamazdık" diye cevap verdi. [221]

Açıklama:

Teknolojik ve cerrahî tıptaki gelişmelere paralei olarak günümüzde giderek yaygınlık kazanan ve tedaviden ziyade vücudun dış görünüşünü güzelleştirmeyi amaçlayan estetik ameliyatlar hakkında, klasik fıkıh literatüründe özel bir açıklamanın bulunmayışı gayet doğaldır. Ancak vücuda yapılan estetik veya tıbbî müdahalelerle ilgili söz konusu hadislere İlave olarak sünnette ve fıkıh literatüründe yer alan bazı açıklamalar bu konuya ışık tutacak niteliktedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Urfece adlı sahabinin savaşta burnu kopmuş, yerine gümüşten sun'i bir burun yaptırmıştı. Ancak bu gümüş burnun koku yapması üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), bu sahabinin altından burun yaptırmasına izin verdi. [222]
Burada Allah'ın yarattığı şekli değiştirme değil, ihtiyacın bulunması ve tedavi amacı söz konusudur.
Klasik dönem fakihlerinin muhtemel ve farazi olaylar üzerine yaptığı açıklamalar dikkate alınırsa, onların vücut üzerinde yapılacak tasarruflarda tedavi kastının, ihtiyaç veya zaruretin bulunmasını esas aldıkları görülür. Nitekim doğuştan fazla bir uzvu, örneğin parmağı, dişi kestirmeyi, şaşılık, zihinsel engellilik, yanıklar, yaratıldığı hal ve şekli değiştirme değil, hilkate, normale dönüş ve bir zarann izalesi olarak değerlendirdiklerinden bu tür tedavi amaçlı müdahaleleri caiz görürler.
Halbuki günümüzde oldukça yaygın olan estetik cerrahî müdahalelerin önemli bir kısmı; burun, çene, kulak, göğüs, bacak gibi organların daha güzel görünüp sahibini daha genç göstermeyi sağlama gayesine matuftur. Yaşlanma ile ciltte meydana gelen kırışıklıkların giderilmesi, yüz cildinin gerilmesi, vücut yağlarının ameliyatla alınması gibi estetik ameliyatlarda, tedaviden ziyade estetik duygusu insanlar arasında daha genç ve güzel görünme gayesi hakimdir.
Vücut üzerindeki tasarruflar, özellikle estetik cerrahî müdahalelerle ilgili olarak şu kural ve ölçüler zikredilerek genel bir değerlendirme yapılabilir:
1- Vücut üzerinde tasarrufa, estetik cerrahî ve müdahaleye ancak bir tür tedavi olarak tıbbî ihtiyaç ve zaruret halinde başvurulmalı, bu ölçünün dışına çıkılmamalıdır.
2- Daha kolay ve basit başka bir yol ve usulün bulunmaması gerekir.
3- Gaye aslî yaratılışı değiştirmek olmamalı, doğuştan (=genetik olarak) taşıdığı özellik ve şekli, yaşın ve tabiatın icabı mpudana gelen gelişmeleri değiştirme kastı taşımamalıdır.
4- Hile, aldatma ve yanlış anlamaya yol açmamalı, böyle bir amaç taşımamalıdır.
5- Karşı cinse benzeme kastının bulunmaması gerekir.
6- Müdahalenin yapılmasının galip zanna dayanan bir yaran, yapılmamasının da fiilî ve halen mevcut bir zararı bulunmalıdır. [223]
Kadına nispetle yüz, güzelliğin aynası ve odak noktasıdır. Yaratılışın güzelliği de onda tezahür eder. Allah her şeyi olduğu gibi yüzü de, ahenkli, dengeli ve mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Gerek bu anlayışın esas alınması ve gerekse de Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen bazı hadisler sebebiyle, yüzdeki kılları yolmanın, kaşları inceltme ve kirpikleri uzatmanın şer'i hükmü İslam alimlerini bir hayli meşgul etmiştir.
Konu ile ilgili yasaklamayı bildiren hadislerin, hangi tür fiilleri kapsadığı İslam hukukçulan arasındas tartışma konusu olmuştur.
Çoğunluğa göre; kadının, kocası için ve onun izniyle yüzünde biten kılları alması, makyaj yapması, harta kaşını düzeltmesi/inceltmesi caiz

olup hadisteki yasak, kadının dışarı çıkmak için yüz kıllarını yolması ve kal aldırması ile ilgilidir.
Hadiste yasaklanan kıl koparmayı; yüzde sonradan biten ve yüzü çirkinleştiren yüz kılkoparma değil de, kaşları inceltmek yada yukarı kaldırmak için kaş kıllarını yolma olarak anlamak daha doğru görünmektedir.
Hadiste, gerek saç ekleme ve boyama ve gerekse de yüz kıllarını yolma hakkında gelen yasak; yaratılışı değiştirme, insanları aldatma, farklı görünme gibi gayelerle yapılan sun'i müdahalelerle İlgilidir. Yoksa saçları bitmeyen veya anormal bir şekilde dökülen kimsenin, erken yaşta saçı ağaran, yüzü/vücudu anormal bir şekilde killanan çocuğun tıbbî müdahale ile, ilaçla veya ameliyatla tedavi olup normaî bir yapıya kavuşturulmasında bir sakıncanın olmadığı açıktır.
Günümüzde yanlış ve bilinçsiz bir şekilde kullanılan ilaçların, tabiat dengesindeki bozuklukların vücudun hormonal dengesini de bozduğu ve bazen bu tür tedavi ve müdahaleleri kaçınılmaz kıldığı aşikardır. [224]

1956- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Peygamber (s.a.v.), kadının, başına bir şey eklemesini men etmiştir." [225]

1957- Humeyd b. Abdurrahman b. Avf tan rivayet edîmiştir:
"Humeyd b. Abdurrahman, Muaviye b. Ebi Süfyan hac yaptığı yıl minber üzerinde dinlemiştir. Muaviye, muhafızın elinde bulunan saç demetini eline alıp:
"Ey Medineliler! Alimleriniz nerede? Resulullah (s.a.v.)'i bu tür şeylerden yasaklarken ve:
"İsrail oğulları, ancak kadınları bunu kullandıkları zaman helak olmuşlardır" diye buyururken işittim"dedi.[226]

Açıklama:

İbn Hacer, bu olayın, h. 51 yılında gerçekleştiğini belirtir.

34- Giyinmiş, Çıplak, Kırıtkan Ve Meylettiren Kadınlar

1958- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cehennemliklerden görmediğim iki sınıf vardır:
1- *Yanlarında sığır kuyrukları gibi kamçılar bulunup onlarla insanları döven bir kavim!*
2- *Giyinmiş çıplak sallanarak yürümeyi öğreten kırıtkan başları, Horasan develerinin eğilmiş hörgüçleri gibi bir takım kadınlar!*
Bunlar, cennete giremeyecek ve onun kokusunu duyamayacaklardır. Halbuki cennetin kokusu, şu kadar ve şu kadar uzaktan duyulacaktır." [227]

35- Giyim Ve Benzeri Hususlarda Yalan Davranışın Ve Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle Tokluk Gösterişi Yapmanın Yasak Olması

1959- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: *"Bir kadın:*
"Ey Allah'ın resulü! Kocamın bana vermediği bir şeyi, kocam bana verdi diyebilir miyim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Verilmemiş bîr şeyle süs gösterişi yapan kimse, yalandan iki elbise giyen kimse gibidir" buyurdu. [228]

1960- Esma bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Bir kadm, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Benim bir kumam var. Kocamın bana vermediği malından bir şeyi yalandan verdi diye kocamdan yana kumama gösteriş yapmamın bana bir günahı var mı?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Verilmemiş bir şeyle süs gösterişi yapan kimse, yalandan iki elbise giyen kimse gibidir" buyurdu. [229]

Açıklama:

Burada kendisine verilmeyen bir şeyi sanki verilmiş gibi görünen bir kimsenin iki yalandan elbise giyen kimseye benzetilmesine sebep; böyle yapan bir kimsenin aslında bu davranışında iki yalanın birden bulunmuş olmasıdır. Çünkü bu kimse, böyle bir görüntü vermekle:
1- Kendisinde olmayan bir malı varmış gibi göstermektedir.
2- Bir malı Allah kendisine vermediği halde o, Allah bu malı sadece kendisine vermiş gibi görünmektedir.
Bu bakımdan böyle bir kimse, iki parça yalandan elbise giyen kimseye benzetilmiştir.

38. ÂDÂB BÖLÜMÜ

Edeb:

Bir toplumda örf, adet ve kural halini almış iyi tutum ve davranışlar veya bunları kazandıran bilgilerdir.
Başta Kur'an-ı Kerim ve hadis külliyatı olmak üzere, bütün bu ve benzeri kaynaklarda yüksek bir ahlaka ulaşmanın şartlanna ve kuralların, dolayısıyla gerçek müslüman kimliğinin ölçülerine yer verilmiştir.
İslam kültüründe "Edeb" terimi, erken dönümlerden itibaren dinî literatürde geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Müslim (ö. 256/870)'in "Sahîh"i gibi bir çok hadis mecmuasında "Edeb" bölümleri yer almaktadır.
Daha sonraları Edeb ile ilgili birçok kitaplar yazılmıştır.

1- Ebu'l-Kasım' Kunyesiyle Kunyelenmenın Yasak Olması Ve Müstehab Olan İsimler

1961- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Bakî'de birisine:
"Ey Ebu'l-Kâsım!" diye seslenmişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) seslenen adama dönüp baktı.
Adam:
"Ey Allah'ın resulü (s.a.v.)! Ben seni kast emedim. Filancayı çağırmıştım" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"İsmimle isimlenin, fakat künyemle künyelenmeyin!" buyurdu. [230]

İsim Koymak:

Yeni doğan çocuğuna güzel bir isim koymak, öncelikle babanın sonra annenin görevlerindendir. Konulan ismin, güzel bir mânâsının olması, İslâm inancına ve hükümlerine uygun olması gerekir. Anlamı İslâmî akideye uygun olmayan, dinin yasakladığı bir anlam taşıyan isimlerin çocuklara verilmesi uygun değildir. Çocuklarımıza vereceğimiz isimler, Allah'a kulluk ifâde eden, İslâmî gayelere ve insan haysiyetine uygun, çevremizdeki insanların genellikle hoşlanacakları, kulağa hoş gelen, İslâm büyüklerinden hâtıra kalan mânâsı güzel olan isimlerden herhangi biri olabilir. Daha önceden pek duyulmamış diye, yapmacık ifâdeler taşıyan, İslâm toplumunda hiç kullanılmayan uydurma ve müslüman olmayanlara ait isimlerin çocuklarımıza ad olarak verilmesi doğru değildir
Künye kelimesi "Kinayem"den gelir. Bir kimseyi, açık olmayan bir şekilde zikretmeye kinaye denir. O dönemde künye, isme galebe edecek şekilde rağbetteydi. Bir çok kimse, künyeleriyle meşhur olmuştur. Künye normalde ilk erkek çocuğa nispetle elde edilir. Nitekim Peygamber (s.a.v.) oğlu Kasım'ın doğumundan itibaren "Ebu'l-Kasım" yani Kasım'ın babası diye künye almıştır. Bununla birlikte künye kullanımı, her zaman erkek çocuğa nispetle kullanılmış değildir. Çok daha yaygın bir kullanımı vardır. Örneğin, hadis rivayetinde en çok ismi geçen Ebu Hureyre, kedileri çok sevdiği için Resulullah (s.a.v.) tarafından "Kedicik Babası" manasında "Ebu Hureyre" diye künyelemiştir. Hz. Ali'yi de "Ebu Turab" diye künyelemiştir.

İslam dinine göre; çocuklara ve hatta eşyaya verilecek İsim önemli bir mesele olduğu için bu doğrultuda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ismini veya künyesini kullanıp kullanmama meselesi de alimler arasında önemli bir mesele olarak irdelenmiştir. Konu üzerine, farklı yorumlara imkan veren pek çok hadis rivayet edilmiştir. Dolayısıyla bu konuda farklı rivayetlerin çok olması, alimleri de farklı görüşlere sevketmiştir. Bu görüşleri kısaca şöyle özetleyebiliriz:
1- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in künyesini almak mutlaka mekruhtur. Buna delil; Buhârî, İlm 38, Menakib 20, Edeb 106, 109; Müslim, Edeb 1, 3-5, 8; Tirmizî, Edeb 68; İbn Mâce, Edeb 33; Dârimî, İsti'zan 58'de Ebu Hureyre'den "İsmimle isimlenin, fakat künyemle künyelenmeyin" şeklinde gelen hadistir.
2- Resulullah (s.a.v.)'in künyesini almak mutlaka mubahtır. Buna delil; Ebu Dâvud Edeb 68 (4968)'de gelen Hz. Aişe hadisidir. Yine İbn Ebi Şeybe'nin rivayetine göre; Hz. Aişe'nin kız kardeşinin oğlu Muhammed İbn Eş'as, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hem ismini ve hem de künyesini almıştır. Ayrıca İbn Ebi Hayseme'nin Zührî'den yaptığı rivayete göre; Zührî, sahabi çocuklarından dördünün isminin Muhammed ve künyesinin de Ebu'l-Kasım olduğunu belirtmiştir. Bunlara göre Resulullah (s.a.v.)'in künyesini almayı yasaklayan hadisler nesh edilmiştir.
3- Resulullah (s.a.v.)'in ismi ile künyesini bir kimsede birleştirmek caiz değilse de bir adama Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sadece ismini yada künyesini koymada bir sakınca yoktur. Bu görüş; İmam Şafiî, Zahirî alimleri ile İmam Ahmed'der. rivayet edilmiştir. Delilleri; Ebu Dâvud, Edeb 67 (4966); Tirmizî, Edeb 68; Ahmed b. Hanbel, 1/95, 2/312, 455, 433, 3/450, 5/364'de "Benim ismimle isimlenmiş olan kimse, künyemi de almasın. Künyemi almış olan kimse de, ismimi almasın" şeklinde Câbir'den gelen hadistir.
4- Resulullah (s.a.v.)'in künyesiyle künyelenmek onun hayatındayken men edilmiş olup ölümünden sonra onun künyesiyle künyelenmekte bir sakınca yoktur. Buna delil; Hz. Ali'nin, Peygamber (s.a.v.)'e,
"Eğer senden sonra bîr çocuğum dünyaya gelirse ona, hem senin ismini ve hem de künyeni vereceğim" dediğinde, Hz. Peygamber (s.a.v.):
"Evet koyabilirsin" buyurması ile ilgili Ebu Dâvud, Edeb 68, 4967; Tirmizî, Edeb 68'de Muhammed İbn Hanefiyye'den gelen hadistir. İmam Malik ile Nevevî, bu görüştedir.
İmam Malik'e göre, Resulullah (s.a.v.)'in künyesiyle künyelenmenin yasak olduğuna dair hadîsler, Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta bulunmasına kayıtlıdır. Sebebi de; "Muhammed" yada "Ebu'l-Kâsım" diye çağrıldığında Resulullah (s.a.v.)'in kendisi çağnlıyor diye dönüp sese yönelmesin ve muhatabın şahsiyeti ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şahsiyeti hitap anında birbirine karışmasın diye böyle bir engel konulmuştur. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra artık sözü edilen bir karışıklık imkanı kalmadığı için onun hem isminin ve hem de künyesinin bir çocuğa koymakta bir sakınca kalmadığı ortaya çıkmaktadır.
Buna göre küçük yaşta çocukların kulaklarına Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ismini ve künyesinin hoş gelmesini sağlamak, onları bu İsim ve künyelere aşina kılmak için onlara Resulullah (s.a.v.)'in isimlerinden birini koymak ve onun künyesiyle onları çağırmak pek uygun olur. Çünkü bu durumda çocukların, hem birbirlerine hitap ederken taşıdıkları isim ve künyeye saygılı olma ve hem de bu vesileyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'i sık sık anma bahtiyarlığına erişme sözkonusudur.

1962- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın en çok sevdiği isimleriniz; "Abdullah" (Allah'ın Kulu), "Abdurrâhman" (Rahmân'm Kulu)'dur." [231]

Açıklama:

Abdullah, "Allah'ın kulu" ve Abdurrahman'da "Rahman'ın kulu" anlamına gelmektedir, Bu bakımdan bu isimlerde Allah'ın rububiyetinin, bu ismi alan kimselerin ise kulluklarının itirafı vardır. Dolayısıyla bu isimleri taşıyan kimselerin her çağrılışlarında bu iki gerçek dile getirilmiş olmaktadır.

1963- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bizden bir adamın oğlu dünyaya gelmişti. Adını Muhammed koydu. Bunun üzerine kavmi, ona:
"Sana Resulullah (s.a.v.)'in ismini koymaya izin vermeyiz" dediler. Bunun üzerine o adam, çocuğunu sırtına alarak yola çıktı. Nihayet çocuğu, Peygamber (s.a.v.)'e getirip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bir oğlum dünyaya geldi. Adını Muhammed koydum. Fakat kavmin, bana:
"Resulullah (s.a.v.)'in ismini koymana izin vermeyiz" diyorlar" dedi.. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Benim ismimi çocuklarınıza koyun, fakat künyemi çocuklarınıza takmaym. Ben ancak Kasımım, sizin aranızda taksim yaparım" buyurdu. [232]

1964- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Neccâr oğulları kabilesine geldiğim zaman Hıristiyanlar benden şöyle sorup:
"Sizler kitabınızda, Meryem ile ilgili olarak "Yâ uhte Hârûn" Ey Harun'un kız kardeşi" [233] ifadesini okuyorsunuz. Halbuki Musa, İsa'dan şu kadar yıl önce ve şu kadar fetretten önce yaşamıştır. Harun'da onun kardeşidir. Dolayısıyla Meryem, nasıl Harun'un kardeşi olur?" dediler.
"Ben, Medine'ye Resulullah (s.a.v.)'in huzuruna gelince, bu mesleyi ona sordum." Resulullah (s.a.v.):
"Meryem zamanındaki insanlar, kendilerinden önce geçen peygamberlerin ve salih kimselerin isimlerini çocuklarına isim yaparlardı"' buyurdu. [234]

Açıklama:

Ayetin meali şu şekildedir:
"Sonra Meryem onu İsa'yı yüklenerek kavmine getirdi. Onlar hayıretler içinde şöyle dediler:
"Ey Meryem! doğrusu sen görülmemiş bir şey yaptın. Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi" [235]
Bazılarına göre, Hz. Meryem, Hz. Harun'un neslinden geldiği için bu adla anılmıştır. Bazılarına göre ise Hz. Meryem, kendi zamanındaki Harun isimli bir şahsın kız kardeşidir. Musa (a.s)'ın kardeşi olan Harun değildir.

2- Çirkin İsimler Koymanın Ve (Çocuklara) Nâfi (Faydacı/Menfaatçi) ile Benzeri İsimler Koymanın Mekruh Olması

1965- Semure b. Cündeb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) kölelerimize şu dört ismi vermemizi bizi yasakladı:
1- Eflah: Gayesine Erişen.
2- Rebâh: Kazanç Sağlayan.
3- Yesâr: Koıaylık Sağlayan.
4- Nâfi: Faydacı/Menfaatçi. [236]

Açıklama:

Bir müslüman, çocuğunun şahsiyetini zedeleyecek ve onu toplum arasında küçük düşürecek isimler vermekten kaçındığı gibi, onun karakterine, psikolojisine olumsuz yönde etki edecek, ondaki isyankarlık duygusu, küçüklük yada büyüklük kompleksi doğrucak isimler koymaktan sakınmalı, Allah ve Resulünün tavsiye ettiği kulluk, Allah yolunda hizmet gibi ulvi duygular ilham eden isimler koymalıdır.

1966- Semure b. Cündcb (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah katında en sevimli olan sözler dört tanedir:
1- *"Subhânellâh" Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim.*
2- *"El-Hamdulillâh" Hamd, Allah'a mahsustur.*
3- *"Lâ ilahe illallah" Allah'tan başka ilah yoktur.*
4- *"Allahu Ekber" Allah en büyüktür. Bunların hangisiyle başlarsan sana zarar vermez. Sakın çocuklarına; Yesâr, Kolaylık Sağlayan, Rebâh,*

Kazanç Sağlayan, Necîh, Başarılı olan, Eflah, Gayesine Erişen isimlerini koymayın. Çünkü sen bu isimlerden birisini oğluna verdiğin takdirde ona:
"Orada mısın?" dersin. O da orada bulunmaz. Dolayısıyla o da:
"Hayır" der. [237]

1967- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Peygamber (s.a.v.) çocuklara Ya'lâ, Bereket, Eflah, Yesâr, Nâfi' ve buna benzer isimler konulmasını yasaklamak istedi. Daha sonra Peygamber (s.a.v.)'in bu isimler hakkında sükut ettiğini gördüm. Bununla ilgili hiçbir şey söylemedi. Sonra Peygamber (s.a.v.) bunları yasaklamadan dünyadan göçüp gitti. Daha sonra Ömer, bu isimlerin konulmasını yasaklamak istedi. Sonra da o da bundan geri vazgeçti." [238]

3- Çirkin İsmi Güzele Çevirmenin Yada Benzerleriyle Değiştirmenin Müstehab Olması

1968- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Asiye İsyankar kadın ismini değiştirip:
"Sen "Cemile", GüzeI Kadınsın" buyurmuştur. [239]

Açıklama:

"Âsiye", isyankar kadın anlamına gelmektedir. Cahiliye Arapları, hiçbir kusur ve ayıbı kabule yanaşmayıp her türlü kusur ve ayıba karşı çıkması temennisiyle kızlarına bu ismi verirlerdi. Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.v.), bu tür isimleri yasaklamakla birlikte insanın nefsini temize çıkarıp nefis muhasebesinden ve tevazudan uzaklaştıracağı korkusuyla Asiye isminin yerine itaatkar kadın anlamında "Mutla" ismini vermekten çekinmiştir. Bunun yerine güzel kadın anlamına gelen "Cemîle"ye çevirmiştir.

1969- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cüveyriye'nin ismi, "Berra", iyi olan kimse idi. Resulullah (s.a.v.) onun ismini "Cüveyriye"ye çevirdi. Çünkü Resulullah (s.a.v.), birisi için:
"Berra'nın yanından çıktı" denilmesini hoş görmüyordu. [240]

1970- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Zeyneb'in ismi, "Berra" idi. "O, kendisini temize çıkarıyor" denildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ona "Zeyneb" ismini verdi.[241]

4- "Meliku'l-Emlâk" (Hükümdarların Hükümdarı) Ve Benzeri İsimleri Kullanmanın Haram Olması

1971- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet gününde Allah'ın en fazla gazab edeceği en pis ve en kindar adam, "Meliku'l-Emlâk", hükümdarların hükümdarı adıyla isimlenen kimsedir. Allah'tan başka Melik yoktur." [242]

5- Çocuk Doğduğu Zaman Damağını Ovmanın, Damağının Ovacak Salih Bir Kimsenin Yanına Götürmenin Müsteham Olması Doğduğu Gün Çocuğa İsim Vermenin Caiz Olması ile Peygamber İsimlerini Koymanın Müstehab Olması

1972- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Anne bir kardeşi Abdullah b. Ebu Talha doğduğunda onu Resulullah (s.a.v.)'e götürdüm. Resulullah (s.a.v.) o sırada kaftan giymiş devesini katranlıyordu. Bana:
"Yanında hurma var mı?" diye sordu. Ben de:
"Evet, var" dedim. Ona birkaç tane hurma verdim. O da bunları ağzına alıp çiğnedi, sonra çocuğun ağzını açıp hurmayı içine püskürttü. Çocuk hurma çiğnemini yalamaya başladı. Resulullah (s.a.v.):
"Ensar'ın sevdiği şey hurmadır" buyurup ona "Abdullah" ismini verdi. [243]

1973- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir oğlum dünyaya geldi. Onu Peygamber (s.a.v.)'e getirdim. Ona "İbrahim" adını verdi. Ona hurmayla tahnik yaptı." [244]

1974-

Urve İbnu'z-Zübeyr ile Fâtıma bintu'I-Münzir İbnu'z-Zübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Esma" bint. Ebi Bekr, hiaet ettiği sırada Abdullah İbn Zübeyr'e hamile olarak Mekke'den çıkmıştı. Küba'ya geldi. Küba'da Abdullah'ı doğurdu. Doğurduktan sonra bu nifaslı hafiyle tahnik yaptırmak üzere onu Resulullah (s.a.v.)'in yanına çıktı. Resulullah (s.a.v.) çocuğu ondan alarak kendi kucağına koydu. Sonra bir kuru hurma istedi.
Âişe der ki:
"Biz o hurmayı buluncaya kadar bir müddet aradık durduk."
Resulullah (s.a.v.) bulduğumuz hurmayı çiğnedi. Sonra onu çocuğun ağzına tükürdü. Böylece çocuğun karnına ilk giren şey, Resulullah (s.a.v.)'in tükrüğü oldu.
Sonra Esma der ki:
"Sonra Resulullah (s.a.v.) çocuğu sıvazladı, ona hayır dua etti, sonra da ona "Abdullah" adını verdi. Daha sonra bu çocuk, yedi veya sekiz yaşlarında iken Resulullah (s.a.v.)'e biat etmeye geldi. Bunu, ona, babası Zübeyr emretmişti. Resulullah (s.a.v.) onun kendine doğru geldiğini görünce gülümsedi. Sonra çocuk ona biat etti." [245]

Açıklama:

Hadiste, yeni doğan çocuğa yapılan tahnik uygulamasından bahsedilmektedir. Bu uygulama, Medine'de ikamet eden müslümanların devamlı bir adeti idi. Ayrıca hadiste, Abdullah'ın, Medine'de doğan ilk muhacir çocuğu olması da özellikle de belirtilmektedir. Bu da; Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlerin, her şeylerini Mekke'de bırakarak Medine'ye gelmiş olmaları hasebiyle bir kısım maddi sıkıntıları, Medine'nin rutubetli havası, uyum zorlukları gibi bir takım problemleri nedeniyle onların bu çeşit sıkıntılarını isitismar ederek Muhacirlerin moralini bozmak, huzursuzluklarını artırmak için için bilinçli karalama kampanyası yapılmaktaydı. Bunlardan birisi de, muhacirlerin artık Medine'de doğum yapamayacaklan ile ilgili şayi idi. Bunun için de, "Yahudiler onlara sihir yaptı. Artık onların çocukları olmayacak" deniyordu. İşte bu tür sözler, muhacirleri üzmekteydi! İşte Abdullah'ın doğması, muhacirlerin morallerinin düzeimesine sebep olmuştu. Medine'de Ensar'dan ilk doğan çocuğun ise; Mesleme İbn Muhalled yada Nu'mân İbn Beşîr olduğu söylenmiştir.

1975- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, yeni doğmuş çocuklar getirilirdi. O da onlara bereketli olması dua edip ağzında yumuşattığı hurmayla çocukların damağını ovardı/tahnik yapardı." [246]

1976- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Abdullah b. Zübeyr'i, tahnik ettirmek için Peygamber (s.a.v.)'e getirdik. Bir hurma aradık, fakat onu bulmak bize hayli güç geldi." [247]

Açıklama:

Abdullah b. Zübeyr, Hz. Aişe'nin kızkardeşi Esmâ'nm oğludur. Dolayısıyla da yeğeni olmaktadır.

1977- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Münzir b. Ebî Useyd doğduğu zaman o Resulullah (s.a.v.)'in yanına getirildi. Resulullah (s.a.v.) onu uyluğunun üzerine koydu. Babası, Ebû Useyd'de orada oturmaktaydı. Derken Peygamber (s.a.v.) önünde bulunan bir şeyle meşgul oldu. Ebû Useyd, Resulullah'ın meşgul olduğunu görünce oğlunun alınmasını emretti. Bunun üzerine oğlu, Resulullah (s.a.v.)'in uyluğu üzerinden kaldırılıp geriye götürdüler. Resulullah (s.a.v.) kendine gelerek:
"Çocuk nerede?" diye sordu. Ebû Useyd:
"Ey Allah'ın resulü! Biz onu geri götürdük!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Onun adı ne?" diye sordu. Ebû Useyd:
"Filân, ey Allah'ın resulü!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Fakat onun ismi Münzir'dir" buyurdu.
Böylece Resulullah (s.a.v.) o çocuğa o gün "Münzir" adını verdi. [248]

1978- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), ahlâkça insanların en güzeli idi. Benim bir kardeşim vardı ki, ona, "Ebû Umeyr" denilirdi.
Hadisin râvisi:
"Zannederim memeden ayrılmıştı" dedi. Resulullah (s.a.v.) bize gelip de onu gördüğü zaman:
"Ebu Umeyr! Ne yaptı Nugayr!" derdi. Ebû Umeyr, bu kuşla oynardı. [249]

Açıklama:

Nugayr, Nigar kelimesinin ismi tasgirdir. Nigar, serçe bütyüklüğünde kırmızı gagalı bir kuştur. Ebu Umeyr'in bu cinsten bir kuşu vardı. Bir gün bu kuş Ölmüştü. Resulullah (s.a.v.) kuşu göremeyince Ebu Umeyr'e kuşunu nerede olduğunu sormak suretiyle şakalaşmaya çalışmıştır.
Ebu Umeyr, Enes'in, anne bir kardeşidir. Bu çocuk sütten yeni kesilmişti.

6- Oğlundan Başkasına: "Ey Evladım/Oğulcuğum" Demenin Caiz Olması Ve Bunu Şaka için Söylemenin Müsehab Olması

1979- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey oğulcuğum/Evladım!" buyurdu. [250]

1980- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.)'e, benim sorduğum kadar hiçbir kimse "Deccâl" hakkında soru sormamıştır. Nihayet Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey oğulcuğum/evladım! Deccal meselesinde seni bu kadar sıkıntıya sokan şey nedir? Deccal, asla sana zarar vermeyecektir" buyurdu. Ben:
"İnsanlar, onun yanında su nehirleri ile ekmek dağları olacağını iddia ediyorlar" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"O, Allah'a karşı bundan daha çok daha değersizdir" buyurdu. [251]

7- Kişinin Kendi Tasarrufunda Olmayan Bir Yere Girmek için Sahibinden İzin İstemek

1981- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Medine'de Ensâr'm meclisinde oturuyordum. Derken yanımıza telaşlı bir şekilde yada bir şeyden korkmuş vaziyette Ebû Musa çıkageldi. Ona:
"Sana ne oldu?" dedik. O da şöyle dedi:
"Ömer, yanına gitmem için bana bir haberci gönderdi. Ben de kapısının yanına vardım, üç defa selâm verdim, fakat Ömer selamıma cevap vermedi, bunun üzerine bende geri döndüm. Sonra Ömer, bana:
"Bizim yanımıza gelmekten seni ne alıkoyan şey nedir?" dedi. Ben de:
"Ben sana geldim, kapma üç defa selâm verdim, fakat bana cevap vermediler bunun üzerine ben de geri döndüm. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Sizden birisi üç defa izin ister de kendisine izin verilmezse geri dönü-versin" buyurdu" dedim. Bunun üzerine Ömer, bana:
"Peygamber'in böyle söylediğina dair bir şahit getir. Yoksa canını yakarım!" dedi. Übeyy b. Ka'b:
"Ebu Musa'yla beraber bu cemaatin en küçüğü bile gidip bu Şehadati yerine getirir" dedi. Ebû Saîd:
"Ben, bu cemaatin en küçüğüyüm" dedim. Ubeyy, Ebu Said'e:
"O halde Ebu Musa'ya birlikte git" dedi. [252]

1982- Ebu Musa cl-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ebû Musa el-Eş'arî, Ömer b. Hattâb'a gelip ona:
"es-Selâmu aleyküm! Ben, Abdullah b. Kays'ım' dedi. Fakat Ömer, içeriye girmesi için ona izin vermedi. Ebû Musa el-Eş'arî yine: es-Selâmu aleyküm! "Ben, Ebû Musa'yım. es-Selâmu aleyküm! Ben, Eş'arî'yim" dedi. Sonra çekilip gitti. Ömer, yanındakilere:
"Onu bana getirin! Onu bana getirin!" dedi. Daha sonra Ebû Musa el-Eş'arî gelince, Ömer, ona:
"Ey Ebû Musa! Seni geri döndüren şey nedir? Biz bir işle meşgul idik" dedi. Ebû Musa el-Eş'arî:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"İzin istemek, üç keredir. Sana izin verilirse içeri girersin. İzin verilmezse geri dön!" buyururken işittim' dedi. Ömer, ona:
"Resulullah'in böyle söylediğine dair bana mutlaka şahit getirmelisin. Yoksa şöyle yaparım, şöyle ederim" dedi.
Bunun üzerine Ebû Musa el-Eş'arî de gitti. Ömer, Ebû Musa el-Eş'ari'nin ardından:
Eğer şahit bulup getirirse, onu akşama minberin yanında bulursunuz. Eğer Şahit bulamazsa, onu orada bulamazsınız. Akşam olunca Ebû Musa el-Eş'arî'yi orada buldular. Ömer:
"Ey Ebu Musa! Ne diyorsun! Şahit buldun mu?" diye sordu. Ebû Musa el-Eş'arî:
"Evet! Übeyyb. Kâ'b'i buldum!" dedi. Ömer:
Adildir' dedi. Sonra da:
"Ey Ebu'l-Tufeyl! Bu ne söylüyor?" dedi. Übeyy:
Ben, Resulullah (s.a.v.)'i bunu söylerken işittim. Ey Hattab oğlu! Dolayısıyla sakın Resulullah (s.a.v.)'in sahabileri üzerine bir azab olma!" dedi. Ömer:
"Subhânallah! Ben ancak bir şey işittim. Dolayısıyla da onun bir aslı olup olmadığını tespit etmek istedim!" diye cevâp verdi. [253]

8- İçeri Girmek İsteyen Kimsenin İçeriden "Kim O?" Diye Sorulduğunda Kendisini Tanıtmadan Direkt Olarak "Benim" Demesinin Mekruh Olması

1983- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i ziyarete geldim, içeri girme hususunda ondan izin istemek için dışarıdan onu çağırdım. Peygamber (s.a.v.):
"Kimdir o?" diye sordu. Ben de:
"Ben!" diye cevap verdim. Peygamber (s.a.v.), bu kapalı cevaptan hoşlanmayarak:
"Ben, ben!" diyerek dışarı çıktı. [254]

9- Başkasının Evinin içine Bakmanın/Röntgenciliğin Haram Olması

1984- Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'in kapısında durup odasının içine baktı. Bu sırada Peygamber (s.a.v.)'in yanında, başını taradığı "Midrâ" denilen

demir bir tarak vardı. Resulullah (s.a.v.), onun baktığını görünce:
"Senin böyle baktığını bilseydim sununla gözünü oyardım" buyurdu. Yine Resulullah (s.a.v.):
"İzin istemek böyle bakıp seyretme nedeniyle konulmuştur" buyurdu. [255]

1985- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'in odalarından birisinin içerisine baktı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) elinde yassı bir demirle o adamın üzerine yürüdü. Adama vurmak için sessizce üzerine yürüdüğünü halen görür gibiyim." [256]

1986- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, izinsiz olarak senin mahremiyetine bakarsa, sen de ona çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan bundan dolayı sana herhangi bir sorumluluk/günah söz konusu değildir."[257]

10- Kasıtsız Olarak Birdenbire Kadına Bakmanın Hükmü

1987- Cerîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, kasıtsız olarak ansızın bir kadını görmenin hükmünü sordum. O da, bana, gözümü başka tarafa çevirmemi emretti." [258]

Açıklama:

İnsanın bilmeden ve farkında olmadan kasıtsız olarak gözünün yabancı bir kadına çarpması, hemen o anda gözünü başka bir tarafa çevirmek şartıyla mes'ûliyeti gerektiren bir hareket değildir. Fakat ansızın gözüne çarpan bu kadına bakmaya devam edecek olursa, bakışa devam ettiği andan itibar en günahkar olur. Çünkü o andan itibaren devam eden bakışlar kendi İrâdesi ve isteğiyle olmuştur. Oysa Yüce Allah, Kur'an'da;
"Müminlere söyle, gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar" [259] buyurmuştur.

Selâm:

Barış, rahatlık, esenlik; müslümanların birbirleriyle karşılaştıkları zaman karşılıklı olarak sağlık ve esenlik dileklerini sunmaları anlamına geien bir İslam ahlakı terimi.
Bazı hadis kitaplarında "Selâm" başlığı altında; selâm, kişisel davranışlar, oturup kalkma, tıbbî hastalıklar ve çeşitli tedavi yolları, rukye, sihir, uğursuzluk, hastalık bulaşması gibi konular ele alınır.

1- Binili Olanın Yürüyene Ve Az Olanın Çok Olana Selam Vermesi

1988- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Binili olan kimse, yürüyene ve az olan da, çok olana selam verir." [260]

2- Vol Üstünde Oturmanın Haklarından Birinin De, Selam Almak Olması

1989- Ebu Talha (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Biz, evlerin önünde olan açık avlularda oturmuş konuşuyorduk. Derken Resulullah (s.a.v.) çikageldi ve yanımıza dikelip:
"Size ve bu yollardaki meclislere ne oluyor ki? Yollarda meclisler kurmaktan sakının!" buyurdu. Biz de:
"Biz ancak kendisinde sakınca olmayan maksatlar için oturuyoruz. Oturduğumuz da bazı meselelerimizi müzakere ediyor ve konuşuyoruz" dedik. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer burada oturmayı terk etmeyecekseniz, o zaman bunun hakkını verin. O hak da; gözü yummak, selamı almak ve güzel konuşmaktır" buyurdu. [261]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in, yol üstüne oturmayı yasaklaması; sayılan şartların yerine getirilemeyeceğinden endişe ettiği içindir.
Kurtubî'ye göre buradaki yasak; oturmanın haram olduğunu bildirmek için değil, sedd-İ zerîa yani haram yollan tıkama ve doğruyu göstermek içindir.
Hadis; bir çok faydalan bir araya toplamıştır. Hükümleri açıktır. Özetlemek gerekirse; yol üstlerine oturmaktan kaçınılmalı, kimseye eziyet verilmemeli, gıybet, suizan, yoldan geçenleri tahkir ve yol vermemek gibi şeyler eziyete dahil olduğu gibi, yoî üstünde oturanlar korkulacak kimseler ise ve bundan dolayı da halk oradan geçemezse, bu da eziyetten sayılır.
"Gözü yummak" ifadesiyle kast ediîen husus; bir kimseye, sözle yada fiille hayırsız bir saldırıda bulunmamaktadır.

3- müslümanın müslüman Üzerindeki Haklarından Birisi De, Verdiği Selamı Almak Olması

1990- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir müslümanın, diğer müslüman üzerindeki hakkı altıdır. Resulullah'a:
"Ey Allah'ın resulü! Onlar nedir?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
1- *Ona rastladığın zaman selam ver.*
2- *Sem davete çağırdığı zaman davetine katıl.*
3- *Senden nasihat istediği zaman ona nasihat et.*
4- *Aksırdığı zaman Allah'a hamd ederse Elhamdülillah derse, ona yerhamukellah diye dua et.*
5- *Hastalandığı zaman onu ziyarete git,*
6- *Öldüğü zaman mezara konuluncaya kadar cenazesinin arkasından git"* buyurdu. [262]

Açıklama:

İslam dininin fert ve toplum hayatına bütüncül yaklaştığı, insanın dünyada huzur, güven ve mutluluk içinde yaşaması, ahiret hayatında da bu hayat çizgisini koruyabilmesi için hayatın her alanına ölçülü ve gerekli açıklamalar getirdiği ve insanı yönlendirdiği görülür, iman, dinin özü ve ibadetler ise dine bağlılığın adeta simgesi olarak bilinmektedir.
Gerçek dindar kimsenin, dine bağlılığı, hayatın her alanına yayması yaratıcıya bağlılığın göstergesi sayılan şeklî davranışlarda olduğu kadar sosyal ilişkilerde, üçüncü şahısların haklan konusunda ve toplumsal hayata ilişkin alanlarda da dinin öğütlediği şekilde hak bilir, âdil, ölçülü ve fedakar olması gerekir.
Hak kelimesi, terim olarak; İslam'ın şahıs veya eşya üzerinde bir yetki veya yükümlülük olarak kişilere belirlediği yetki, sorumluluk ve tasarruf haklarını ifade eder.
İslam'da hakların kaynağı, vahiy ve sünnete dayanır. Burada söz konusu hak ise, müslümanm müslüman üzerindeki haklarıdır. Bunlar şunlardır:

1- Selam vermek:

Selam; barış, rahatlık, esenlik; müslümanlann birbirleriyle karşılaştıkları zaman, karşılıklı olarak sağlık ve esenlik dileklerini sunmalarıdır.
Selamın "Es-Selâmu aleykum" şeklinde verilebileceği gibi, "Es-Selâmu aleykum ve rahmetullâhi ve berakâtuhu ve mağfiratuhu" [263] şekillerinde verilebileceği ve "Aleykum" kelimesinden sonra söylenen kelimelerden her birisi için on sevap verileceği belirtilmektedir.
müslümanlar arasında, bir dostluk ve iyi niyet işareti olan selâmı vermek sünnet; almak ise farzdır.

2- Davetine katılmak:

Düğün daveti dışında diğer davaetlere katılmak mendubtur.

3- Nasihat etmek:

Hadisin zahiri esas alınarak nasihat isteyen kimseye nasihat etmenin ve onuasla aldatmamanın farz, nasihat istemeden nasihatta bulunmanın da mendup olduğu belirtilmiştir.

4-Aksıran kimse:

"Elhamdülillah" dediği zaman, bunu duyan diğer müslümanın "Yerhamukellah" diye dua etmesi: Alimlerin çoğu, bu hadise dayanarak aksırdıktan sonra "Elhamdülillah" diyen bir kimseye, "Yerhamukellah" diye dua ediür. Aksıran kimsenin de, kendisine bu şekilde dua eden kimseye "Yehdikumullah ve yuslîhu bâlekum" diye dua etmesi vaciptir demişlerdir.

5- Hastalandığı zaman ziyaretine gitmek:

Hastalanan müslüman bir kimseyi ziyarete gitmenin farz olduğunu söyleyenler olduğu gibi, farz-ı kifaye olduğunu söyleyenler de vardır. Cumhura göre ise mendubtur.
Hadisin metninde geçen *"müslümanm diğer müslüman üzerindeki hakkı"* ifadesinden, zimmilerin müslüman olmayan kimselerin hastalanmaları halinde onları ziyarete gitmeme gibi bir anlam çıkarılmamalıdır.
Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), müslüman olmayan zimmî bir hizmetçisi hastalandığı zaman onu ziyarete gitmiş ve ona yaptığı duanın bereketiyle o zimmî olan hizmetçisi müslüman olmuştur.
Yine Hz. Peygamber (s.a.v.), ölüm döşeğinde yatmakta olan amcasını ziyaret edip onu müslüman olmaya davet etmiştir.

6- Cenazesine katılmak:

Bir müslümanm; ölen müslüman kimsenin cenaze namazını kılması, defnedilinceye kadar cenazenin ardından gitmesi, ona hayır duada bulunması üzerinde bulunan bir haktır.

4- Kitap Ehli Olanlara önce müslümanın Selam Vermesinin Yasaklanması Ve Onların Selamının Nasıl Alınacağı Meselesi

1991- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in sahabileri, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Kitap ehli bize selam veriyor. Onların selâmını nasıl alalım?" diye sordular. Peygamber (s.a.v.):
"Ve aleykum!" deyin" diye cevap verdi. [264]

1992- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yahudiler size selam verdikleri zaman, onların her biri size:
"Es-Sâmu aleykum ölüm üzerine olsun" der. Sen de:
"Aleyke" senin üzerine olsun" de" buyurdu. [265]

1993- Hz. Âişe (r.anhâ'dan rivayet edilmiştir:
Beş-on kişilik bir Yahudi heyeti, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedi. İçeri girerken:
"Es-Sâmu aleykum" dediler. Buna karşılık Aişe:
"Bel aleykumu's-Sâmu ve'1-la'netu" Bilakis ölüm ve lanet, sizin üzerinize olsun" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey Âişe! Doğrusu Allah, her hususta yumuşaklıkla muamele edilmesini sever" buyurdu. Bunun üzerine Aişe:
"Dediklerini işitmedin mi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ben de, "Ve aleykum" sizîn üzerinize de olsun" dedim" buyurdu. [266]

Açıklama:

"Es-Sâm" kelimesi, erken ölüm demektir. "Es-Sâmu aleykum" ise erken ölüm başınıza gelsin demektir.
Bütün melanet ve düşmanlıklarını sinsice yürüten yahudiler, asr-ı saaddette müslümanlarla karşılaştıkları zaman, selâm kelimesine çok yakın olan "Sâm" kelimesini kullanarak hem zehirlerini kusmuşlar ve hem de selâm vermiş gibi görünmeye çalışmışlardır. Fakat onların bu hali Resulullah'ın gözünden kaçmamış, ümmetini yahudilerin bu entrikalarına karşı da uyararak onların bu sözde selâmlarına karşı nasıl mukabele edeceklerini kendilerine öğretmiştir. Konumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte yahudilerin bu tutumlarına karşı müslümanların "Ve aleykum" diyerek cevap vermeleri emredilmektedir.
Alimler, Ehl-i kitab selam verdikleri vakit selâmlarının alınacağında ittifak etmişlerdir.
Ancak, Yahudiler selam yerine, selam kelimesine benzeyen fakat gerçekte selâm kelimesiyle taban tabana zıt olan "Sam" erken ölüm kelimesini kullandıkları zaman onların bu sözüne nasıl bir karşılık verileceği meselesi büyük bir önem kazanmaktadır.
Eğer onlara konumuzu teşkil eden hadiste anlatıldığı şekilde "Ve aleykum sizin üzerinize de olsun diyerek karşılık verilirse o zaman yahudilerin bu bedduasına iştirak edilmiş ve bu erken ölümün hem yahudilerin hem de müslümanların başına gelmesi istenmiş olur. Çünkü bu durumda "Ve aleykum" kelimesinin başında bulunan "Ve" atıf harfi olabilir. Atıf harfi ise, cem ve iştirak ifade ettiğinden yahudinin müslümanlar için ettiği erken ölüm duasının aynı şekilde yahudilere de şamil olmasından başka bir mana ifade etmez. Bu ise yahudilerin selâm suretindeki bu sinsi ihanetlerine yeterli bir cevap teşkil edemez.
İmam Nevevî şöyle diyor:
"Bu hadis-i şerifte geçen "Ve aleykum" kelimesinin başındaki "Vav" harfi rivayetlerin çoğunda bulunmakla beraber, bazılarında da yoktur. Rivayetlerin çoğunluğuna bakarak bu harfin bulunduğunu kabul edersek bu "Ve aleykum" cümlesini iki şekilde te'vil edebiliriz:
1- Bu cümleyi zahirine göre te'vil edebiliriz. Şöyle ki "Es-Sâmü aleykum" sözü "Ölüm başınıza gelsin" demek olduğuna göre, bu söze "Ve aleykum" diyen kimse;
"Gerçekten biz öleceğiz, siz de öleceksiniz, ölüm hususunda hepimiz aynı durumdayız. Hepimiz öleceğiz" demiş olur.
2- "Ve Aleyküm" kelimesinin başında bulunan "Vav" harfinin İştirak ve cem İfade eden atıf vavı olmayıp başına geldiği cümlenin, kendinden önceki cümleyle ilgisini kesmeye yarayan istinaf vav'ı olması mümkündür. Buna göre "Ve aleyküm" cümlesi: "Layık ve müstahak olduğunuz, kötülenme sizin başınıza gelsin" anlamına gelir.
Eğer bazı rivayetleri dikkate alarak "Ve aleyküm" cümlesinin başında vav harfinin bulunmadığını kabul edersek o zaman bu "Aleyküm" cümlesi, bilakis ölüm bizim üzerimize değil, sizin üzerinize olsun, anlamına gelir"
Hattabî'nin açıklamasına göre, bu mevzudaki rivayetlerin doğru olanı da vavsız olarak gelen "Aleyküm" şekildeki rivayettir ki Tirmizî'nîn rivayeti [267] ile Nesâi'nin rivayetinde [268] bu cümle, vavsız olarak rivayet edilmiştir. [269]

1994- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yahudiler ile Hıristiyanlarca karşılaştığınız zaman ilk önce selamı siz vermeyin. Onlardan birine yolda rastlarsanız, onu yolun dar yerine sıkıştırın." [270]

Açıklama:

Hadis, müslümanlara karşı zulüm ve haksızlık yapan müşriklere, Yahudilere ve Hıristiyanlara, yani İslam dışı olan kimselerle karşılaşıldığı zaman onlara müslümanların gücünü ve hakimiyetini göstermek için uçuruma düşürecek yada duvara çarptıracak kadar değil de, onları yolun en dar yerine sıkıştırılmasını, böylece onların müslümanlara karşı daha samimi, daha yumuşak, daha sevecen olmalannı sağlamayı anlatmaktadır. Yoksa müslümanın, her önüne çıkan müşriklere karşı böyle davranması söz konusu değil. Çünkü bu tavır, müslümanlara hor bakan İslam dışı kimselerle alakalıdır. Bu, onlara yapılacak tavırlardan sadece bir tanesidir.

5- Küçük Çocuklara Selam Vermenin Müstehab Olması

1995- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bazı çocukların yanından geçerken onlara selam verdi." [271]

6- Perde Kaldırma Yada Benzeri Alametlerin İçeriye Girme İzni Sayılmasının Caiz Olması

1996- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Senin yanıma girmek için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Bu durum, senin yanıma bu kadar yaklaşıp daha sonra seni girmekten nehyedebilirim" buyurdu.[272]

7- Kadınların Tabii İhtiyaçlarını Yerine Getirmeleri için Dışarıya Çıkmalarının Mubah Olması

1997- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah'ın hanımı Şevde, perde gerisinde durma hicap ayeti indikten sonra bir haceti için dışarı çıkmıştı. Kendisi diğer kadınlardan daha uzun ve iri yapılı olup kendisini tanıyanlardan gizli olamıyordu." Derken onu Ömer gördü ve ona:
"Ey Şevde bil ki, vallahi, bizden gizli olamıyorsun, nasıl dışarı çıktığına bir bak!" dedi.
Bunun üzerine Şevde geri dönüp eve geldi. Resulullah (s.a.v.) benim evimde akşam yemeği yiyordu, elinde etli kemik vardı. İçeri girip:
"Ey Allah'ın Resulü! Hacetim için dışarı çıkmıştım, bunun üzerine Ömer bana şöyle şöyle söyledi" dedi.
Bunun üzerine Allah, Resulullah (s.a.v.)'e vahiy indirdi. Sonra Resulullah (s.a.v.)'den vahyin etkisi kaldırıldı. Bu sırada kemik halen elinde olup bir yere koymamıştı. Sonra da:
"Durum şu ki, kendi ihtiyaçlarınız için dışarı çıkmanız için size izin verildi" buyurdu. [273]

Açıklama:

Nur Suresi 31. ayette kadınların, zikredilen kadın ve erkekler dışındaki kimselere zinetlerini göstermeleri yasaklanmış ve onlara "Gizli zinetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmamaları" emredilmişti. Eğer bu emir, Ahzab Suresi'nin bu ayeti ile birlikte okunursa, kadınların burada emredildiği şekilde örtülerine bürünmelerinin amacının zinetlerini başkalarından gizlemek olduğu anlaşılır.Elbette bu amaç da ancak dış elbisesinin kendisi sade olduğunda yerine getirilebilir, aksi taktirde süslü ve dikkat çekici bir örtüyle örtünmek bu amaca uygun düşmeyecektir. Bunun yanısıra, Allah sadece kadınlara örtülerine bürünerek zinetlerini gizlemelerini emretmekle kalmıyor, örtünün bir ucunu yukarıdan aşağıya bırakmalarını da emrediyor. Her sağduyulu insan buradan, vücut ve elbisenin zinetleri ile birlikte yüzün de örtülmesi gerektiği sonucunu çıkanr. Daha sonra Allah bu emrin sebebini de açıklıyor: "Bu, müslüman kadınların tanınması ve inciitilmemesi için en uygun yoldur." Elbette bu emir, erkeklerin ısrar edici bakışlarından, sarkıntılık etmelerinden ve sataşmalanndan rahatsız olan, bunlan eğlenceli bulmayan, kötü şöhretli ahlaksız sokak kadınlanndan biri gibi kabul edilmek istemeyen, tam aksine ahlaklı, namuslu ev kadınları olarak tanınmak isteyen kadınlar içindir.
Böyle soylu ve şerefli kadınlara Allah şöyle buyurmaktadır:
"Eğer gerçekten iyi kadınlar olarak tanınmak istiyorsanız ve erkeklerin şehvet dolu bakış ve ilgileri sizi rahatsız ediyorsa, insanların açgözlü bakışları önünde bütün güzellik ve fiziki cazibenizi ortaya koyacak şekilde yeni gelinler gibi süslü bir şekilde sokağa çıkmamalısınız. Tam aksine bütün ziynetlerinizi gizleyen ve yüzünüzü örten sade bir örtü ile ve ziynetlerinizin şıkırtısı bile dikkati çekmesin diye ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek sokağa çıkmalısınız. Kendisini boyayıp süsleyen ve her tür ziyneti takıp takıştırmadan dışarı adımını atmayan bir kadının, erkeklerin dikkatini çekmekten başka bir amacı olamaz. Böyle yaptığı halde insanların, açgözlü bakışlarından rahatsız olduğunu söyleyerek şikayet ediyorsa ve "Sokak kadını" olarak tanınmak istemediğini, namuslu bir ev kadını olarak yaşamak istediğini söylüyorsa, bu, sahtekarlıktan başka birşey değildir. Bu, gerçek niyetini ifade eden bir kimsenin sözleri değildir, onun asıl niyeti tavırlarında ve davranış tarzında görülmektedir. O halde diğer erkeklerin önüne dikkat çekici bir şekilde çıkan bir kadının bu davranışı, onun davranışlarını neyin yönlendirdiğini göstermektedir. İşte bu nedenle münasebetsiz kimseler, hafif kadınlardan bekledikleri şeyleri bu kadınlardan da beklerler."
Kur'an kadınlara şöyle der:
"Siz aynı anda hem sokak kadını, hem de namuslu bir kadın olamazsınız. Eğer namuslu, saygıdeğer kadınlar olarak yaşamak istiyorsanız, sokak kadınlarına yaraşan davranışlardan vazgeçmeli ve namuslu kadın olmanızı sağlayacak bir hayat tarzı benimsemelisiniz." [274]

8- Yabancı Bir Kadın ile Başbaşa Kalmanın Ve Onun Yanına Girmenin Haram

1998- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dikkat edin ki! Sakın bir adam, dul bir kadının yanında gecelemesin. Yalnız nikahlısı yada evlenmesi haram olan bir kimse olursa o başka." [275]

1999- Ukbe b. Amir (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Resulullah (s.a.v.):
"Kadınların yanına girmekten sakının!" buyurdu. Ensar'dan bir kimse:
"Ey Allah'ın resulü! Bîr kadının kocasının erkek akrabaları hususunda ne buyurursun?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Kadının kocasının erkek akrabaları, ölümdür" buyurdu. [276]

2000- Abdullah İbn Amr İbnu'1-As (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hâşim oğullarından birkaç kişi, Esma' bint. Umeys'in yanına girmişti. Derken Ebû Bekr'i Sıddık da oraya girdi. Esma, o gün, Ebu Bekr'in nikâhı altında idi. Ebû Bekr, bu kimseleri orada görüp bu durumdan hoşlanmadı. Bunu Resulullah (s.a.v.)'e anlattı, sonra da:
"Fakat orada hayırdan başka bir şey görmedim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Allah, Esma'yi kötü işlerden uzak kılmıştı" buyurdu. Sonra Resulullah (s.a.v..v) minberin üzerinde ayağa kalkarak:
"Bu günümden sonra hiç kimse, beraberinde bir veya iki kişi olmadan, kocası evde bulunmayan bîr kadının yanına girmesin!" buyurdu. [277]

9- Bir Kimsenin, Bir Kadınla Başbaşa Görülmesi Halinde O Kadın Hanımı Yada Mahreç Akrabası Olursa Suizannı Gidermek için "Bu Kadın, Filancadır" Demenin Müstehab Olması

2001- Safiyye bint. Huyey (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Peygamber (s.a.v.) itikâfa girmişti. Ben de geceleyin onu ziyarete gidip onunla (mescidin içerisinde) konuştum. Sonra evime dönmek üzere kalktım. Beni evime götürmek için o da kalktı.

"Safiyye'nin evi, Üsame b. Zeyd'ın hanesinde idi. Derken oradan Ensâr'dan iki kimse geçti. Peygamber (s.a.v.)'i görünce hızlandılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.);
"Ağır olun! Bu kadın, Safiyye bint. Huyeyy'dir" buyurdu. Adamlar;
"Subhanallah, ey Allah'ın resulü!" Resulullah (s.a.v.);
"Şüphesiz şeytan, insanın kanının aktığı yerden akar. Ben de sizin kalblerinize kötülük atar diye korktum" buyurdu yada "Kötülük" kelimesi yerineşey" dedi. [278]

Açıklama:

Hattâbî'ye göre bu hadis; insanın iyi sonuç vermeyeceği belli olan işlerden ve kendisi hakkında insanlann kötü zan beslemelerine sebep olacak davranışlardan uzak durmasının ve hüsnü zan beslemelerine sebep olacak davranışlarda bulunarak halkın kendine kötü zan beslemesi ihtimalini kaldırrrlasının müstehab olduğuna delalet etmektedir.

10- Bir Kimse Bir Meclise Gelip De Bir Açıklık Bulursa Oraya, Yoksa Onların Arkasına Oturması

2002- Ebu Vâkıd el-Leysî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), etrafında insanlar birlikte mescide otururken huzuruna üç kişi belirdi. ikisi Resulullah (s.a.v.)'e doğru yöneldi. Diğeri de başka bir tarafa doğru gitti. Bu iki kimse, Resulullah (s.a.v.)'in karşısında durdu. ikisinden biri, mesciddeki halkada bir boşluk bulup onların arasına oturdu. Diğer ise, cemaatın arkasında bir yerde oturdu. Üçüncüsü ise çekip gitti. Resulullah (s.a.v.), konuşmasını bitirince:
"Bu üç kişinin durumunu size bildireyim mi? Birincisi, Allah'a sığındı. Allah'da onu barındırdı, ikincisi, cemaate sıkıntı vermekten çekinip en arkaya oturdu. Üçüncüsü ise bu cemaattan yüz çevirdi. Allah'da ona yüz çevirdi" buyurdu. [279]

Açıklama:

Bu hadiste; bir ilim meclisine oturan kimsenin, Allah'ın yakınında ve himayesinde olduğu ve onun, meleklerin üzerine kanatlarını açacakları kimselerden olduğu, böyle bir meclisi yarıp orta yerlerde ve önlerde oturmak isteyip de bundan haya eden kimsenin arkalarda oturmasından dolayı Allah'ın da ona azab etmekten haya edeceği, böyle bir meciise oturmaktan yüz çeviren kimseden Allah'ın da ondan yüz çevireceği belirtilmektedir.
Ayrıca ilim meclisinde daha iyi işitmek ve anlamak için konuşan kimseye yakın oturmanın müstehab olduğu, ilim meclisinin kenanna oturmanın ve dinlemekte olan bir kimseyi yerinden kaldırmamanın güzel edebden olduğu, ilim halkasında boş yer bırakmayanlara ve hayır talebinde sıkışanlara övgünün olduğu ve meclistekilerin soru sormasından önce ilmi anlatmaya başlamasının caiz olduğu ile ilgili hükümler yer almaktadır.

11- Bir İnsanı önceden Oturduğu Mubah Yerinden Kaldırmanın Haram Olması

2003- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir adanı, Cuma günü yada başka zamanlarda birisini yerinden kaldırıp sonra da oraya oturmasın. Fakat 'yer açın, genişleyin" desin." [280]

2004- Câbir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sakın sizden birisi Cuma günü din kardeşini oturduğu yerinden kaldırmasın. Sonra da gidip onun yerine oturmasın. Fakat "Yer açın" desin." [281]

12- Oturduğu Yerden Kalkıp Sonra Geri Dönüp Gelen Kimsenin O Yerde Hak Sahibi Olması

2005- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse oturduğu yerden kalkıp da sonra oturduğu yere geri dönerse, o kimse, o yerde hak sahibidir." [282]

13- Kadın Tabiatlı Kimsenin, Yabancı Kadınların Yanına Girmesinin Engellenmesi

2006- Ümnıü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Kadın tabiatlı bir kimse, evde Resulullah (s.a.v.)'in yanında bulunuyordu. Bu kimse, Ümmü Seleme'nin kardeşine:
"Ey Abdullah b. Ebi Ümeyye! Allah yarın size Taif'i fethini müyesser kılarsa ben sana Gaylan'ın şişman kızını sana göstereceğim. Çünkü o kız, semizliğinden dolayı dört et büklümüyle karşılar ve geriye döndüğü zaman ise sekiz et büklümüyle arkaya döner" dedi. Resulullah (s.a.v.), onun bu dediklerini işitti. Bunun üzerine hanımlarına;
"Bunlar, sizin yanınıza girmesin" buyurdu. [283]

2007- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının yanına kadın tabiatlı bir adam giriyordu: Peygamber (s.a.v.)'in hanımları, onu, ihtiyaç sahibi olmayan kimselerden sayıyorlardı. Derken bir gün Peygamber (s.a.v.), o kimse kadınlarından birisinin yanında iken içeri girdi." Bu kimse:
"O kadın, karşıladığı zaman semizliğinden dolayı dört et büklümüyle karşılar, geriye döndüğü zaman ise sekiz et büklümüyle döner" diyerek bir kadını tavsif ediyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Dikkat edin ki! Bu kimse, orada burada ne olduğunu tanır halde görüyorum. Bu kimse, bir daha siz kadınların yanın sakın girmesin!" buyurdu.
Bunun üzerine kadınlar, onu yanlarına girmektenmen ettiler." [284]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Muhannes"; ahlak, hareket ve sözünde kadınlara benzeyen kimsedir. Bazen yaratılıştan kadına benzer. Dolayısıyla da tıpkı kadınlar gibi konuşur.
O kişinin kadına benzemesi, kendi arzusuyla değildi. Bu kişi, bir tur hünsa kimse gibidir. Hünsa: Hem erkeklik ve hem de kadınlık organı olan kimsedir. Peygamber (s.a.v.)'in o kişiyi ilk gördüğünde bir şey dememesi bundan dolayı olabilir.
Bazen de doğuştan benzemediği halde kendi arzusuyla kadınlara benzemeye çalışanlar vardır. Bunlara da, "Muhannes" denilir. İşte sahih hadislerde lanet edildiği bildirilen muhannesler bunlardır.

14- Yabancı Bir Kadın Yolda Yürümekten Aciz Kaldığında Bineğin Arkasına Bindirmenin Caiz Olması

2008- Esma' bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Zübeyr, benimle evlenmişti. Fakat kendisinin yeryüzünde mai ve köle nâmına atından başka hiçbir şeyi yoktu. Ben onun atının yemini verir, nafakasına bakar, işlerini görür, su devesi için çekirdek kırar, onun yemini ve suyunu verir, kovasını tamir eder, hamur yoğururdum. Ekmek yapmayı beceremiyordurn. Benim için Ensar'dan bazı komşu, kadınlar ekmek yapıyorlardı. Doğru kadınlardı. Zübeyr'e, Resulullah (s.a.v.)'in parsellediği yerden çekirdeği başımın üstünde taşıyordum. Ki bu yer bir fersahın üçte ikisi uzaklıktadır. Bir gün çekirdek başımın üzerinde olduğu halde Resulullah (s.a.v.)'e rastladım. Beni çağırdı. Sonra beni arkasına bindirmek için devesine:
Esma, Zübeyr'e:
"Utandım; fakat senin kıskançlığını da bilirim" dedi. O da:
"Vallahi, başının üzerinde hurma çekirdeğini taşıman, bana, onunla beraber deveye binmenden daha güçtür" dedi. Esma:

"Bundan sonra babam Ebû Bekr bana bir hizmetçi gönderdi de, o beni at bakıcılığından kurtardı ve sanki beni âzâd etti" dedi. [285]

Açıklama:

Esma, Hz. Âişe'nin kız kardeşidir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in baldızı olmaktadır.

15- Üçüncüsünün Rızası Olmaksızın Uç Kişiden Ikı Kişinin Gizli Konuşmalarının Haram Olması

2009- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Üç kişi bir arada bulunduğunda, iki kişi diğerini bırakıp da kendi aralarında birbiriyle gizli konuşmasın." [286]

16- Tıp, Hastalık Ve Okumayla Tedavi/Rukye

2010- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) hastalandığı zaman Cebrail onu okur:
"Bismillâhi yubrike ve min külli dâin yeşfîke ve min şerri hâsidin izâhasede ve şerri külli zî aynin seni her türlü kötülükten uzak kılan, her hastalıktan sana şifa veren, hasetliği kabardığı her hasetçinin şerrinden ve her nazarı değenin şerrinden emin eyleyen Allah'ın ismiyle" derdi. [287]

Rukye:

Dua, efsun, muska; sihirbaz ve üfürükçülerin okudukları şeyler (anlamına gelmektedir).
İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1447), alimlerin şu üç şartın bulunmasıyla rukyenin caiz olacağı üzerinde görüş birliği içerisinde olduklarını bildirmektedir:
a- Allah Teala'nın kelamiyla âyetlerle, isimleri veya sıfatlarıyla olması;
b- Arap diliyle veya başka bir dille anlaşılır olacak şekilde yapılması;
c- Yapılan rukyenin bizzat faydasının dokunduğuna değil, umulan faydanın Allah Teâlâ tarafından gönderildiğine inanılması. [288]
Rukye; mubah, haram ve şirk olmak üzere üç çeşittir:

1- Mubah Olan Rukye:

Kur'ân-ı Kerim'den ayetlerîe Allah Teala'nın isim ve sıfatlarıyla, arapça ve anlamı anlaşılır bir dille yapıldığı takdirde mubahtır. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte şöyle denilmektedir:
"Rasûlüllah (s.a.v.) son hastalığında muavvizeteyni okuyup kendisine üflüyordu. Hastalığı ağırlaştığı zaman onları okuyarak üzerine üflüyor ve onların bereketi için elini meshediyordum." [289]
Yine Hz. Aişe (r.anhâ) Rasûlüllah (s.a.v.)'m hastalığından bahsederken şunları söylemektedir: "Rasûlüllah (s.a.v.) yatağa düştüğü zaman, Ihlas süresi ve Mu'avvize-teyn'in tamamını okuyarak avucuna üfledi ve sonra elleriyle yüzünü ve vücudunun elinin yetiştiği her tarafını mesnetti." [290]
Yine akrep sokmasına karşı Fatiha suresi ile rukye yapıldığına dair hadis varîd olmuştur. [291] Ve yine Rasûlüllah (s.a.v.)'m hastalanan bazı kimselere, Muavvizeteyn okuyup, onları sağ eliyle meshettiği ve peşinden de şöyle söylediği rivayet edilmektedir:
"Ey insanların Rabbi olan Allah'ım hastalığı gider; buna şifa ver. Şifa veren yalnız sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Hastalık bırakmayan şifa ver." [292]
Bu anlamda rivayet edilen hadisler çoktur. Bazı alimler Rasûlüllah (s.a.v.)'in; *"Göz değmesi ve hummanın dışında rukye yoktur".* [293] hadisine dayanarak, göz değmesi, yılan ve akrep sokması dışında rukyenin caiz olmadığı kanatine varmışlardır. Ancak diğer bazı alimler de bu hadisin, rukyenin en fazla faydalı olacağı anlamına sarfedildiğini, "Zülfikardan başka kılıç yoktur" sözüne kıyas yaparak cevaplandırmışlardır. Çünkü diğer hadislerde görüldüğü gibi, Rasûlüllah (s.a.v.) başka şeyler için de rukyeye cevaz vermiştir.

2- Haram Olan Rukye:

Anlaşılmaz sözler, anlamsız kesik harfler, bilinmeyen isimler, bilenlerin Arapçadan başka bir dille rukye yapması, demir, tuz kullanarak veya ip bağlayarak rukye yapılması haram kılınmıştır. Fayda verdiği tecrübe edilmiş uygulamalar bunun dışındadır. Şabir (r.a)'dan şöyle rivayet edilmektedir:
"Rasûlüllah (s.a.v.) rukye yapılmasını yasakladı. Amr İbn Hazm'ın çocukları gelip şöyle dediler:
"Ya Resûlullah! Biz bir tür rukye yapardık ve onunla akrep sokmalarına karşı korunurduk." Resûlullah;
"Ona dönün onda bir kötülük görmüyorum. Sizden her kim kardeşine fayda vermeye güç yetirirse ona faydalı olsun" [294] demişti.
İzz b. Abdüsselam'dan anlamı bilinmeyen harflerle yapılan rukye sorulduğu zaman, küfrü gerektirecek anlamlar içerip içermediğinin bilinmemesinden dolayı buna cevaz vermemiştir.

3- Şirk Olan Rukye:

Allah Teâlâ'dan başkasına dua ederek, sığınarak veya yardım dilenerek yapılan rukye, şirktir. Meleklerin, peygamberlerin, cinlerin ve benzeri varlıkların isimleriyle ' rukye yapmak gibi... Bunların tamamı Allah Teâlâ'ya şirk koşmaktır. Nitekim Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Efsun, nazarlık boncuklar, ve muhabbet için yapılan muhabbet muskaları şirktir." [295] Yine; *"içinde şirk bulunmayan şeyle rukye yapmakta bir kötülük yoktur"* [296] buyurmaktadır.
İbn Hacer bu konuyu şöyle açıklamaktadır;
"Bazı rukyelerde şirk bulunmaktadır. Çünkü onu yapanlar kendilerine dokunan zararı defetmek ve lavda elde etmeyi Allah'tan başka kimselerden istemektedirler." [297]
Müslüman, tamamıyla Allah Teâlâ'ya tevekkül etmekten başka şeylerden fayda dilemez. Nitekim Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimden yetmiş bin kişi hesapsız olarak Cennete girecektir. Onlar, efsun yapmayanlar, teşe'um etmeyenler, vücudlarını dağlamayanlar ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir." [298] Kendiliğinden, istenmediği halde müslüman kardeşine rukye yapması bunun dışındadır. Bu Rasûlüllah (s.a.v.)'in şu hadisine göre müstehaptır.
"içinizden her kim kardeşine yardım etmeye güç yetiriyorsa bunu yapsın." [299]

2011- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Nazar/göz değmesi, gerçektir. Eğer kaderin önüne geçen bir şey olsaydı, onun önüne göz değmesi geçerdi. Sizden boy abdesti almanız istenildiğinda boy abdesti alın."

Nazar:

Türkçe'de kem göz manasına gelmektedir.
Öyle anlaşılıyor ki göz değmesinin temelinde yatan esas sebep kişinin kıskançlık duygusudur. Ve bu duygunun, baktığı kimseye yansıması ve onu te'sir altında bırakmasıdır. Nazar boncuğu takmakla bu kıskançlık dolu bakışların tesirinin azaltılması veya başka yönlere yansıtılması amaçlanmaktadır.
Nazar ile kıskançlık arasında yakın bir münasebet vardır. Elmalılı Hamdi Yazır, bu münasebeti şöyle ifade ediyor:
"Kıskançlıklarından az daha Hz. Peygamber'i nazara uğratacaklar, aç ve kötü gözlerinin şerriyle ellerinden gelse onu helak edeceklerdi. Demek ki, öfkenin bedende bir hükmü bulunduğu gibi, gözlerin de karşılarındakine bakışlanna göre iyi veya kötü bir hükmü vardır. Kimi elektrik

gibi dokunur çarpar; mıknatıslar ve manyetize eder. Kimi de aldığı teessürle hasedinden bir gayze düşer, türlü türlü su-i kasde ve hilelere kalkışır ki, maddî veya manevî hangisi olursa olsun hedefine vardığı zaman, isabet-i ayn değmesi veya nazar tabir olunur. Bunun hakkında uzun uzadiya sözler söylenmiş, inkâr edenler, ispat edenler olmuştur. Keyfiyeti ne olursa olsun isabet-i ayn vardır." [300]
Nazann gerçek olduğunu kabul edince, ondan korunma yollarını da öğrenmek gerekir. Bunun için de, dinimizin bize müsaade ettiği yollara baş vurmak, sakındırdığı yollardan da kaçınmak durumundayız.
Nazar kavramının batıdaki ifadesi, psikokinezidir. Nazar olayında iyi niyet ve yoğuşmaya göre alıcı ile verici uçlardan geçen bir "Ark" oluşmaktadır. Gıbta, övünme, imrenme gibi dostça duygular, hatta ebeveynlerin; çocuklanna sevgisi, nazarın küçük dozda uğratma sebebidir. Nazara uğrayan kişi, çok sık esner ve sıkılır. Asıl uğursuz nazar, "Haset" duygusundan gelişir. Bu duyguda, düşmanlık, kin ve intikam mevcuttur. Nazann dozajında bu haset duygusunun şiddeti çok önemlidir. Haset duygusu ne kadar şiddetli olursa, nazarın gücü de o kadar şiddetli olur. [301]
Gözlerin elektromanyetik ışınlar yoiİadığı konusu, Sovyetler Birliğinde yoğun bir şekilde araştırılmaktaydı. Yayının dalga boyu yaklaşık yüzde sekizmidir. Yani radyo dalgalanyla enfraruj kızılötesi dalgalar arasındadır. [302]

17- Sihir

2012- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Zurayk oğulları Yahudilerinden Lebid b. A'sam adında bir yahudi, Resulullah (s.a.v.)'e sihir yaptı. Bundan dolayı Resulullah (s.a.v.), bazı işleri yapmadığı halde o iş kendisine yapıyorum gibi geliyordu. Nihayet bir gün yada bir gece Resulullah (s.a.v.) dua etti. Sonra tekrar dua etti, sonra tekrar dua etti". Sonra bana:
"Ey Âişe! Kendisinden fetva istediğim şey hakkında Allah bana o şey hakkında fetva verdi. Bana iki kişi/Cebrail ile Mikail geldi. Biri başımın ucuna ve diğeri de ayak ucuma oturdu. Başucumda olan, ayak ucumda olana yada ayak ucumda olan, baş ucumda olana:
"Bu kimsenin rahatsızlığı nedir?" diye sordu. O da;
"Büyülenmiştir" dedi. Öteki:
"Onu kim büyüledi?" dedi. Diğeri:
"Lebid b. A'sam" diye cevâp verdi. Öteki:
"Bu büyü, hangi şeyle yapılmıştır?" dedi. Diğeri:
"Bir tarak, saç döküntüsü ve erkek hurma tomurcuğu ile yapılmıştır" diye cevap verdi. Öteki:
"Bu büyü, nerededir?" diye sordu. Diğeri:
"Zû Ervan kuyusunda" dîye cevâp verdi.
Âişe demiş ki:
"Daha sonra Resulullah (s.a.v.) sahabilerinden bazı kimselerle birlikte oraya gitti. Sonra bana:
"Ey Âişe! Vallahi, kuyunun suyu kına ıslatılmış su gibi kırmızımtırak, hurması da şeytanların başları gibi idi" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! O büyüyü (çıkarıp) yakmadın mı!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır, yakmadım! Allah bana şifa verdi. O büyüyü çıkarmak suretiyle sihrin kötülüğünün insanlar arasında yayılmasını istemedim. Kuyunun kapatılmasını emrettim. Kuyu da kapatıldı" buyurdu." [303]

Sihir:

İnsana yönelik olarak tabiat üstü gizli güçlerin yardımı ve aracılığıyla belli bir maksadı gerçekleştirmek ve belli bir gayeye ulaşmak için uygulanan ve etkili olduğu kabul edilen eylem; bir şeyin veya olayın gerçek hüviyetinden uzak olarak başka bir halinin gösterilmesi.
Sihir, İslâm'ın kesin olarak yasaklayıp reddettiği bir inanç ve işlem olup tabiat kuvvetleriyle insanlara bir takım etkilerin yapıldığı söylenen ilkel bir anlayış ve olgudur. Tevhid inancının insanların hayatından uzak kaldığı dönemlerde toplumlann ilkel inançlara saplanmasıyla ve özellikle totem inancının yaygın olduğu kitleler arasında çeşitli göz boyama yollarıyla yapılan sihir, eski İran, Çin, Mezopotamya, Arap yarımadası, Mısır ve Hindistan'da rastlanan bir meslek haline getirilmiştir. Allah inancının ve sağlam düşüncenin zayıfladığı dönemlerde daha çok rastlanan bir olay olan sihir, bazı toplumlarda dinî törenlere bir inanç haline getirilmiş ve Allah'ın kudreti unutularak bir çok sihirbaz ve kâhinin sözleri geçerli kılınmıştır. İslâm'ın sihirbaz ve kâhinleri kınaması, insanları basit inanç ve düşüncelerle oyalayıp onları gerçek Allah inancından uzaklaştırarak ilkel ve akıl dışı anlayışlara sürüklemelerini engellemek içindir.
Bütün bunlara bakıldığında sihir, hayal olan şeyleri gerçekmiş gibi göstermek suretiyle insanlar üzerinde aldatıcı bir tesir oluşturmaktan ibaret bir olaydır. Buna rağmen bir gerçek yönünün olduğu ve hakikaten etki yaptığı kabul edilmektedir. [304]

18- Zehir

2013- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir Yahudi kadını, Hayber'de Resulullah (s.a.v.)'e zehirli bir koyun eti getirmişti. O da ondan yemişti.
"Daha sonra kadının zehirli koyun eti getirdiği anlaşılınca bu kadın Resulullah (s.a.v.)'e getirildi. Resulullah (s.a.v.) kadına bunun sebebini sordu. Kadın:
"Seni öldürmek istedim" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"Allah seni bu iş üzerine musallat kılacak değildir" buyurdu. Ravi der ki:
"Yada "Benim üzerime musallat kılacak değildir" buyurdu. Sahabiler:
"Bu kadını öldürelim mi?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır!" buyurdu. Enes:
"Ben, o zehirli etin bıraktığı siyahlık yada yeşillik gibi etkiyi zaman zaman Resulullah (s.a.v.)'in küçük dili üzerinde görür dururdum" dedi. [305]

19- Hastaya Okuma Tedavisini/Rukye Yapmanın Müstehab Olması

2014. Hz. Aişe (r.ahhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bizden birisi rahatsızlandığı zaman Resulullah (s.a.v.) onu sağ eliyle sıvazlar ve sonra da:
Ezhibi'1-bâse babben'n-nâsi, ve'ş- fi ente'ş-şâfî lâ şîfâe illâ şifâuke, şi-fâen lâ yuğâdiru sakamen" Ey insanların Rabbi! Şu hastalığı gider. Şifa ihsan eyle. Şifa veren ancak Sen'sin. Senin şifandan başka hiçbir şifa yoktur. Bu hastaya Öyle bir şifa ver ki, hasta üzerinde hiçbir hastalık izi bırakmasın" derdi.
Resulullah (s.a.v.) hastalanıp ağırlaşınca elini tuttum. Onun bu yapmakta olduğunu ona yapmak istedim. Elini elimden çekti. Sonra da:
"Allahümme'ğfir lî vec'alnî maa'r-refîki'1-a'Iâ" Allah'ın! Beni mağfiret eyle ve beni en yüksek refik ile birlikte kıl" buyurdu.
Aişe der ki:
"Resulullah (s.a.v.)'e bir bakayım dedim. Bir de baktım ki, Resulullah (s.a.v.)'in ölüm ile ilgili emir tamam olmuş." [306]

2 Hastaya Felak ile Nas Surelerini Okumak Ve Üfürmek Suretiyle Rukye Yapmak

2015- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), ailesinden biri hastalandığı zaman onun üzerine Fe-lak ve Nas surelerini okuyup üfürürdü. Vefat ettiği hastalığa tutulunca, ben kendisine üfürmeye ve onu kendi eliyle sıvazlamaya başladım. Çünkü onun eli, bereketlilik açısından, benim elimden daha büyüktü."[307]

21- Göz Değmesi, Vücuda Yayılan Sivilceler ile Yaralar, Zehirli Hayvan Sokması Gibi Şeyler için Rükyea Okuma Tedavisi Yapmanın Müstehab Olması

2016- Esved'den rivayet edilmiştir;
"Âişe'ye, okuma tedavisinin/rukye yapmanın hükmünü sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.), Ensar'dan bir ev halkına bütün zehirli haşerelere karşı okuma tedavisi/rukye yapmalarına izin vermiştir" diye cevap verdi. [308]

2017- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir kişi, kendisinde bulunan bir şeyden dolayı rahatsızlandığı zaman yada kendisinde bir çıban veya bir yara olduğunda Resulullah (s.a.v.) parmağını mübarek tükürüğünden biraz sürer ve ıslak parmağını temiz bir toğrağa koyardı.
Hadisin ravisi Süfyân, kendi şehadet parmağını yere koyarak Resulullah (s.a.v..v)'in bu fiilini göstermiştir.
Parmağına bulaşan toprakla hastanın yaralı veya ağrıyan yerini sıvazlayıp kaldırır, sonra da: "Bismillah! turbetu ardinâ. Birîkati ba'dina, li-yuşfâ bihi sekîmunâ, biîzni rabbinâ" (Allah'in adıyla, bazımızın tükrüğüyle şu arzımızın toprağı, Rabbimizin izniyle hastamıza şifa verilmesi içindir" diyerek şifa temenni ederdi. [309]

2018- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.), Aişe'ye, göz değmesinden dolayı okuma tedavisi yapmasını emretti." [310]
Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in göz değmesine karşı yapılmasını emrettiği rukye, Ayete'l-Kürsî gibi Mlah'in isimleri, sıfatlan ve yüce Allah'ı zikretme ile ilgili ayetleri okumak suretiyle Allah'tan şifa ve korunma dilemektir.

2019- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Zehirli hayvan sokmasında, yan taraflarda çıkan sivilce gibi yaralarda göz değmesinde okuma tedavisine izin verildi." [311]

2020- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hanımı Ümmü Seİeme'nin evinde bir cariyenin/kız çocuğunun yüzünde sarılık görüp:
"Bu cariyeye/kız çocuğuna göz değmiş, yüzündeki sarılık nedeniyle ona hemen okuma tedavisi yapın" buyurdu. [312]

2021- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), yılan sokmasına karşı okuma tedavisi/rukye yapmak için Amr oğullarına izin vermişti.
Hadisin ravisi Ebu'z-Zübeyr der ki: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken işittim:
"Resulullah (s.a.v.)'in yanında oturduğumuz bir sırada bizden birisini bir akreb sokmuştu. Bunun üzerine bir adam:
"Ey Allah'ın resulü! Okuma tedavisi/nıkye yapayım mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Sizden her kim din kardeşine yarar sağlayabiliyorsa onu yapsın!" buyurdu. [313]

22- İçerisinde Şirk Olmamak Kaydıyla Okuma Tedavisi Yapmakta Bir Sakınca Görülmemesi

2022- Avf b. Mâlik el-Eşcaî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz cahiliye döneminde okuma tedavisi yapardık. Günün birinde Resulullah (s.a.v.):
"Ey Allah'ın resulü! Bu hususta ne buyurursun?" diye sorduk. O da:
"Bana okuma tedavisi şeklinizi gösterin! İçerisinde şirk olmadıkça rukyede bir sakınca yoktur!" buyurdu. [314]

Açıklama:

2090 nolu hadisin açıklamasında da geçtiği üzere, rukye; mubah hamm ve olmak özere üç kısma aynlmaktadır. Bu hadiste, Arapların cahiliye döneminde durumunu ortaya koymaktar. dönemi Araplar; afetler ile yabancı, isimlerden ve anlaşılmaz sözlerden oluşan kelimelerle islam gelince bu iptal olmuştur. Çünkü bu, haram olan rukye kısrrnna ffnndded Bu tur rukyenin haram Alınmasının denlennden birisi de; bu tür rukyelerde yabancı isimler anlaşılmaz sözlerden oluşan kişiyi küfre ve şirke götürecek sözler içermekteydi.
imam Suyûtî, su üç şart. içeren rukyenin caiz olduğu hususunda alimlenn ittifak ettiklerini belirtmiştir:
1- Rukyenin; Allah'ın sözlerinden, isimlerinden ve sıfatlarından oluşması.
2- Arapça ve manası anlaşılır olması
3- Rukyenin bizzat etkisi olmayıp aksine etkisinin Allah'ın takdiriyle olduğuna inanmak. [315]

23- Kur'an Ve Me'sur Dualarla Okuma Tedavisi Yapma Karşılığında Ücret Almanın Caiz Olması

2023- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerinden bazı kimseler bir seferde idiler. Arap kabilelerinden bir kabilenin yanında konaklayıp onlara kendilerini misafir almalarını istediler. Fakat onlar, bu sahabileri misafir almak istemediler. Derken kabilenin reisini akrep sokmuştu. Kabileden bazı kimseler, sahabilerin yanına gelip onlara:
"içinizde okuma tedavisi yapan birisi var mı? Çünkü kabilenin reisini zehirli bir hayvan sokmuştur yada isabet almıştır" dediler. İçlerinden birisi:
"Evet" diye cevap verdi. Bu kişi, kabile reisinin yanına varıp ona Fatiha suresini okumak suretiyle rukye yaptı. Bunun üzerine adam iyileşti. Bu sahabiye, yaptığı bu iş karşılığında bir sürü koyun verdiler. Fakat o, bu koyunları kabul etmek istemeyip:
"Bu meseleyi, Peygamber (s.a.v.)'e anlatayım da ondan sonra bakarız" dedi.
"Medine döndüğünde Peygamber (s.a.v.)'e gelip durumu ona anlatıp:
"Ey Allah'ın resulü! Vallahi, Fatiha suresinden başka bir şeyle okuma tedavisi yapmadım" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Fatiha suresinin, bu kadar etkili bir okuma tedavisi olduğunu nereden bildin?" deyip sonra da:
"Onlardan koyunları alın. Bana da sizinle birlikte bir pay ayırın!" buyurdu. [316]
(s.a.v.):Fatiha Suresine; Allah kelâmının başında bulunduğu yahut namazda ilk okunan sûre veya tümüyle ilk inen sûre olarak Fatiha sûresi denilmiştir. Fatiha suresinin bir çok ismi vardır. Bu olaydan dolayı, Fatiha suresinin bir isminin de "Rukye" olduğu belirtilmiştir. [317]

24- Duayla Birlikte Acı Duyulan Yerin Üzerine Elini De Koymanın Müstehab Olması

2024- Osman b. Ebi'I-Âs es-Sekafî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Osman b. Ebi'l-Âs, müslüman oldu olalı vücudunda duyduğu bir ağrıdan dolayı Resulullah (s.a.v.)'e şikayette bulundu. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Elini vücudunun ağrıyan yerine koy, üç defa "Bismillah Allah'ın adıyla" de! Yedi defa da "Eûzu billahi ve kudretihi min şerri mâ ecidu ve uhâziru (acısını duyduğum ve sakınıp sığınmaya çalıştığım ağrının şerrinden Allah'a ve O'nun kudretine sığınırım" de!" buyurdu.[318]

25- Namazda Vesvese Şeytanından Allah'a Sığınmak

2025- Osman b. Ebi'l-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Osman b. Ebi'l-Âs, Peygamber (s.a.v.)'e gelip:
"Ey Allah'ın resulü! Doğrusu şeytan; benimle namazım ve kıraatimin arasına girip perde oldu. Namaz ile kıratımı karıştırıp beni onlarda şüpheye düşürüyor" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):

"Bu, "Hınzib" adında bir şaytandır. Onu hissettiğin zaman hemen ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç defa tükür" buyurdu.
Osman b. Ebi'l-Âs:
"Resulullah (s.a.v.)'in bu tavsiyesini yaptım. Bunun üzerine Allah, o şeytanı benden giderdi" dedi. [319]

Açıklama:

"Hinzib", namaz kılan kimseyi şaşırtma görevini üstlenmiş şeytanın adıdır."

26- Her Hastalığın Bir İlacı Olması Ve Tedavi Olmanın ise Müstehab Olması

2026- Câbir (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her derdin bir devası vardır. Dolayısıyla derdin devasına rastlanıldığı zaman o dert Yüce Allah'ın izniyle düzelir. [320]
Resulullah (s.a.v.): *"Her derdin bir devası vardır"* buyurduysa mutiaka vardır. Bugün henüz çaresiz dertler varsa devası keşfedilemediğindendir. Resuluüah (s.a.v.) kan aldırmanın ve dağlamanın birer tedâvî şekli olduğunu haber verdiyse, onlar mutlaka birer sahih tedavi şeklidir. Bunların bu asırda tıp âleminden kalkmış olması hadisin sıhhatine asla dokunamaz. Çünkü his ve tecrübeye dayanan bilgilerin çoğunlukla dayanakları, bilimsel teorilerdir. Onlara yüzde yüz güvenmeye ise imkan yoktur. Örneğin, bugün "Gülmek, neşelenmek hayat kaynağıdır" diye bir nazariye ortaya çıkar, yarın bakarsınız bunun tam aksini iddia eden bir nazariye çıkmıştır. Ağlamanın vücut için daha faydalı olduğundan bahseder. Dolayısıyla bunlara itimat olunamaz. Resûîüllah (s.a.v.)'in haber verdiği bir şeyin imkânsız olduğu alken ve şer'an sabit olursa bu takdirde o haber bizim için müteşabihlerden olur. İslam'ın özüne aykırı olmamak kaydıyla yorumlamır. [321]

2027- Âsim b. Ömer b. Katâde'den rivayet edilmiştir:
Cabir b. Abdullah, hanemize gelmişti. Bu sırada bir kimse, çıban veya yaradan dolayı rahatsızlığını şikayet ediyordu. Cabir, ona:
"Rahatsızlığın nedir?" diye sordu. Adam:
"Çıbanım, bana çok sıkıntı veriyor" dedi. Cabir:
"Delikanlı! Bana bir hacamatçı/kan alıcı kimse getir" dedi. Adam:
"Ey Ebû Abdullah! Hacamatçıyı ne yapacaksın?" dedi. Câbir:
"Yaraya hacamat şişesi taktıracağım" dedi. Adam:
"Vallahi, buna sinekler konuyor veya elbise değiyor, dolayısıyla da bu bana eziyet veriyor, bana zor geliyor?" dedi. Cabir, adamın bundan geri durduğunu görünce:
Resulullah (s.a.v.)i:
"Eğer sizin ilaçlarınızdan bir şeyde hayır varsa bu, hacamat bıçağında veya bal içmede yada ateşle dağlamadadır. Ancak ben, dağlamayı sevmiyorum" diye buyururken işittim' dedi.
Bunun üzerine Hacamatçı geldi ve hacamat yaptı. Bunun arkasından adamın duyduğu rahatsızlık geçti. [322]

2028- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ümmü Seleme kan aldırmak için Resulullah (s.a.v.)'den izin istemişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Ebu Taybe'ye Ümmü Seleme'den kan almasını emretti." [323]

Açıklama:

Kan, genellikle o dönemde baş, bilek, ense gibi kadınların yabancı erkeklere göstermesi caiz olmayan yerlerden alındığı için, bu hadisin zahiri zımnen, kadınların saçlarını ergenlik çağına gelmemiş çocuklara ve süt kardeşi gibi kendilerine nikah düşmeyen yakınlarına göstermelerinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Ebu Taybe'nin, ya Ümmü Seleme'nin süt kardeşi yada ergenliğe girmemiş bir çocuk olduğu ileri sürülmüştür.
Bazı alimlere göre; Ebu Taybe, Ümmü Seleme'ye mahrem olmayıp yabancı bir erkek bile olsa böyle tedavi edici pozizyonda bulunan bir kimsenin, hastanın vücudundan bakması gerekli ve zorunlu olan yere bakmasının caiz olduğunu söylemişlerdir.

2029- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hendek savaşı günü kolundan yaralanan Übeyy b. Ka'b'a bir doktor gönderdi. O da, onun bir damarını kesti. Sonra da üzerini dağlama tedavisi yaptı." [324]

2030- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) kan aldırdı. Kan alan kimseye ücretini ödedi ve burnuna da ilaç damlattı."[325]

Açıklama:

Kan alan kimseye ücret ödenmesi ile ilgili olarak 1526 nolun hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

2031- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) kan aldırırdı. Kan aldırmanın ücreti hususunda hiç kimseye haksızlık etmezdi." [326]

Hacamat:

Sözlükte; "Emmek" anlamına gelen "Hacm" kökünden gelir. Tıbbî tabir olarak "Kan aldırma" diye ifade edilir. Bu işi yapan kimseye, "Hacim" yada "Haccâm" denir. Îhticam, kan aldırma talebidir. Kan alma işinde kullanılan alete, "Mihcem" yada "Mihceme" denir. Genellikle sığır boynuzundan yapılır. İçi boş ve iki ağızlı bir alettir. Mihcem, bazem Haccâm'ın emdiği kanı toplayan alete ve hatta kan almada deriyi yarmak üzere kullanılan ucu sivri alete de denir. Aslında bu yarma aletinin ismi, "Mişraf"tır
O dönemde kan, iki şekilde alınmaktaydı:

1- Deriyi Yarmadan Yapılan Hacamat:

Mihcem denilen alet alınır; geniş ağzı, kan alınmak üzere belirlenen yere tatbik edilir. Haccâm'da, aletin diğer ağzından aletin içindeki havayı ağzıyla emer. Alet içerisinde hava azaldıkça kanın dahili tazyikinin de tesiriyle kan ince damarlardan aletin içine, deri mesamatından akmaya başlar. Böylece hacamat yapılan yerdeki kan tıkanıklığı izale olur. önceden duyulan ağrı ve sızı hafifler veya tamamen yok olur.

2- Deri Yarılarak Yapılan Hacamat (Fasd):

Mişrat yada mihcem denilen ucu sivri bir aletle derinin üzeri yarılır. Bu durumda, rnihcem'in havası emildikçe kan, bu yanlan yerden daha kolay ve daha çabuk akmaya başlar. Taberânî (ö. 360/970)'nin, Semure'den naklettiği rivayette; Peygamber (s.a.v.) bu tarzda kan aldırmıştır.
Kan aldırma ile; kanı alman kişinin kan yapıcı merkezleri uyarılarak, genç ve dinamik kan hücrelerinin oluşması sağlanır. Bu hücreler, solunum hücreleri alyuvarlar/kırmızı kan hücreleri yada savunma akyuvarlar/beyaz kan hücreleridir.
Bu yeni oluşan genç ve dinamik hücreler, hastalıklara karşı daha amansız bir mücadele vererek hastalıkların uzaklaşmasına sebep olduğu gibi, çevre şartlarına karşı daha sağlam olmamızı sağlar ve vücuttaki işe yaramayan temel taşı niteliğindeki ihtiyar hücrelerin uzaklaşmasına ve bunların yerine genç hücrelerin yerleşmesine yardımcı olurlar. Yapılan gözlemlerde, kan aldıran kişi de, hastalıklara karşı mukavemetin

geliştiği, baş ağrısının ortadan kalktığı, grip gibi hastalıklara yakalanmadığı görülmüştür. Dolayısıyla kansere akrşı mukavemetin ve Aids'e karşı müdafaanın elde edebileceği de düşünülmektedir.

2032- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Humma ateşli hastalık, cehennemin kükremesİndendir. Dolayısıyla onu suyla serinletin." [327]

Açıklama:

"Humma", sıtma gibi ateşli hastalıklara genel olarak verilen isimdir. Bu hadiste; bir yandan ateşli hastalıklarda uygulanabilecek bir tedavi yoluna işaret edilirken, diğer taraftan cehennemin kaynaması, yani cehennem ateşinin şiddeti, insanların bizzat yaşamış veya müşahade etmiş olabilecekleri bir olaya benzetilerek insanlar uyarılmaktadırlar.
Ateşli bir hastalığın, hastayı ateşler içerisinde kıvrandırarak eritip bitirmesi, cehennem hayatından çok küçük bir numunedir. Bunun için bir hastalığa düşmemek için önlem alındığı, bir hastalığa düşünce de kurtuluş çareleri arandığı gibi, ebedi hayatta cehennem azabına uğramamak için bu dünyada gereken şeyler yapılmalıdır. Yine bu dünyada yapılacak ve asılları temizliğe, yani "Su"ya dayanan ibadetlerin serinliği, ahirette cehennem ateşini etkisiz hale getirecektir.
Ateşli hastalıkların tedavisinde, hastalığın çeşidine ve hastalığa göre yöntemleri değişmekle beraber, genel olarak, soğuk su kullanımı faydalı olmaktadır.

27- Hastalığın Devası Bilinmediği Zaman Bir İlacı Hastanın Ağzından Vermek Suretiyle Tedaviye Girişmenin Mekruh Olması

2033- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Hastalığı sırada Resulullah (s.a.v.)'in ağzına ilaç akıttık. Bunun üzerine bize:
"Bana ilaç akıtmayın" diye işaret etti. Biz:
"Resulullah (s.a.v.)'in bunu istememesi ile ilgili işareti, hastanın ilaçtan hoşlanmamasından ibarettir" deyip ilaç vermeye devam ettik. Resulullah (s.a.v.) aydınca:
"Ben sîzi bana ilaç vermekten men etmedim mi? Sîzden ağzına ilaç akıtılmayan hiç kimse kalmasın. Amcam Abbâs hariç. Çünkü bana ilaç verdiğiniz de o sizinle birlikte bulunmadı" buyurdu. [328]

28- Kusttan İbaret Olan Ûdi Hindi ile Tedavi

2034- Ümmü Kays bint. Mihsan (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Henüz yemek yemeyen küçük bir oğlumla birlikte Resulullah (s.a.v.)'in yanına girdim. Bu oğlumu, uzre denilen boğaz hastalığından dolayı tedaviye tabi tutmuştum. Resulullah (s.a.v.):
"Niçin boğaz hastalığını böyle bir tedavi uygulamak suretiyle çocuklarınızın boğazım elle sıkıştırıp dürtüyorsunuz" Şu Udi Hindi'yi kullanın. Çünkü onda yedi türlü şifa vardır. Zatu'1-cenb/göğüs zarı iltihabı hastalığının ilacı ondandır. O, uzre denilen boğaz hastalığı için burna çekilir. Göğüs zarı iltihabı hastalığı için ise suyla hastaya ağızdan verilip içirilir" buyurdu. [329]

Açıklama:

"Kust", topalak dedikleri bir ottur. iki çeşit olur: Birincisi, Hindistan'da biter; siyah, hafif ve tatlı olur. ikincisi ise Şam'da biter, Şemşad ağacı renginde ve hoş kokulu olur. Bunun bir de beyaz renkli olanı vardır ki acı olur.
İbnü'l-Kayyim'in açıklamasına göre; doktorlar zâtü'l-cenbi, hakiki ve hakiki olmayan diye iki kısma ayırırlar:

1- Hakiki zâtülcenb:

Göğsü kaplayan ve akciğerleri kuşatan sulu zarda meydana gelen iltihaptır. Bu hastalığın ateş, öksürük, kesik sancı ve nefes darlığı gibi belirtileri vardır. Hadiste tavsiye edilen ilaç ise bu hastalığın ikinci kısmı için faydalıdır.

2- Hakiki olmayan zâtülcenb:

Bir takım kaba ve zararlı yellerin bazı yerlerde tıkanıp kalmasının meydana getirdiği ve hakikisine benzeyen bir sancıdan ibarettir. Ancak hakiki zâtülcenbde sancı kesik kesik, hakiki olmayan da ise devamlıdır.
Ud-i hindinin kokusu; nezleyi giderir, yağı sırt ağrısına fayda verir, îç uzuvları takviye eder, vücuttaki gazı çıkarır, zâtülcenb hastalığına faydalıdır.
"İbn Sina, Ûd-i hindî'nin bademciklerin tedavisinde ilaç oİarak kullanıldığını zikrediyor."
Bugünkü tıpta bademciklerin çıkarılmış olmasına rağmen boğazdaki lenfa halkasının iltihaplanmaları, boğaz ağrısına ve komplikasyonlara sebep olacağı belirtilmekte, tedavi için aspirin veya diğer ağrı kesiciler kullanılmakta, hastanın alerjik olmadığı biliniyorsa da antibiyotik olarak penisilin tercih edilmektedir. [330]

29- Çörek Otuyla Tedavi

2035- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Gerçekten çörek otunda her derde bir deva vardır. Ölüm hariç" [331]

Açıklama:

Doç. Dr. Sefa Saygılı, konuyla ilgili olarak Maren Franz adlı bir Alman'ın "Tabiattan Gelen Şifa Kaynağı: Çörekotu" ile ilgili çalışmasından alıntılar yaptığı bir bölümü "Zafer Dergisi"nin Mayıs 2000 sayısında şöyle dile getirmektedir:
"Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) 14 asır önce şöyle buyurmuştu:
"Şu kara tanede çörek otu ölümden başka her derde deva vardır."
O zamanlardan günümüze kadar geçen asırlar boyunca, bu ufak taneli gıdada her hastalığa şifânın olabileceğine birçok kimse dudak bükmüştü. Ama müslümanların yapması gerekeni Maren Franz adlı bir Alman yaptı ve çörek otunun sağlığımız üzerindeki faydalannı araştırıp, bu konudaki yayınlan bir araya getirdi.
Sonuçta: Tabiattan Gelen Şifa Kaynağı: Çörekotu adıyla dilimize tercüme edilen 96 sayfalık bir kitap ortaya çıktı. Üstelik, Peygamberimizin çörek otuyla ilgili hadisinin kendisini uyardığını ve bu sözü rehber alarak bu kitabı hazırlamaya giriştiğini önsözde belirterek.
Bu yazımızda Maren Franz'm kitabından yoia çıkarak, çörek otunun mucizevi tesirlerini tanıtmaya çalışacağız.

Çörek Otu Niçin Değerli?

Çörek otunun tohumunda doymamış yağ asiti, eterli yağ, vitaminler ve organizma için zaruri oian ve çok az miktarda tüketilmesi gereken değerli maddeler bulunur. Bu maddelerin karışımı, hasta kişinin iyileşmesine vesile olur.
Çörek otu tohumunda bulunan doymamış yağ asitinin metabolizmaya müsbet yönde tesir ettiği, bağışıklığı arttırdığı ve allerjiyi durdurduğu ispatlanmıştır. Bu sebepten çörek otunun astım, bağışıklığın zayıflığından meydana gelen marazlar ile sinir ve deri hastalıklannda başarılı sonuçlar vermesine şaşırmamalıdır.
Bu iyileştirici tesir, çörek otunu yemeklerde de kullanılan ve sevilen bir gıda haline getirmiştir. Zamanımızda özellikle ABD ve Avrupa'nın büyük

ülkelerinde çörek otuna talep çok artmış, istekler karşılanamaz hâle gelmiştir. Almanya'da ise çörek otu tohumu ve yağı, saf veya hap şeklinde eczanelerde ve baharatçılarda yer almaya başlamıştır.

Savunma Sistemimiz Ve Çörek Otu:

Sağlam bir savunma sistemine sahip olan kişi, kendini genelde iyi hisseder ve nadiren hastalanır. Çünkü rahatsızlıklara karşı mukavemeti fazla demektir. Böyle olunca mikrop, virüs ve mantarlarla baş edebilir.
Savunma sistemi zayıfladığında, şu hastalıklar ortaya çıkabilir:
1- Mikroplu hastalıklar, bilhassa sık sık grip olma ve mesane iltihabı.
2- Deri, mukoza ve bağırsakta mantarla oluşması.
3- İnatçı herpes (uçuk).
4- Sindirim sistemi bozukluklarından meydana gelen ishal ve zayıflama.
5- Kaşıntılı deri hastalıkları.
6- Kronik (müzmin) rahatsızlıklar,
7- Kanda dolaşım bozukluğu, yüzde belirli solukluk.
8- Kronik yorgunluk.
9- Uyku bozukluktan.
Saymış olduğumuz bu hastalıklara yakalanmamak için savunma (immux) sistemimizin kuvvetli olması gerekir. Çörek otunun ise, immun sistemi güçlendirdiği binlerce yıldan beri bilinmektedir. Çörek otu, savunma sistemini dengelemekte ve mümkün olduğu kadar iyi çalışmasını sağlamaktadır.
Çörek otunun bu özelliği nereden kaynaklanır? Bilim adamları, bu sorunun cevabını modern teknolojinin yardımıyla bulmuşlardır. "Çörek otunun tohumunda organizmayı destekleyen yüzden fazla madde vardır."

Kara Mucizenin Muhtevası:

Çörek otunun tohumunda takriben %38 oranında karbonhidrat, %35 oranında çeşitli yağlar, %21 oranında da albumin bulunur. Geri kalan %6 ise, yüzden fazla maddeden oluşur. Bu orana çok değerli olan doymamış yağ asitleri de dahildir. Linolen asidi, alfa linolenasidi ve iç yağı bunlar arasındadır. Eterli yağlar olarak kofur, nigellon, alfapinen vb. mevcuttur. Çok az miktarda bazı vitaminler mineraller (demir, kalsiyum, magnezyum, çinko ve selen) ve amino asitleri vardır.
Doymamış yağ asitleri ve eterli yağ, savunma sisteminde çok yararlıdır. Vitamin ve mineraller, savunma sisteminin işlemesinde önemli rol oynar. Çörek otunun tesiri, çok sayıdaki bu maddelerin kanşımından gelmektedir.

Doymamış Yağ Asitlerin Faydaları:

Doymamış yağ asitleri, metabolizmaya yardım eder. Hücrelerin büyümesi, gelişmesi ve yenilenmesinde yine buna ihtiyaç vardır. Ayrıca vücudun ihtiyacı olan hormonların gelişmesinde yardımcı olur. Yine alerjik sinyaller gönderen histamin gibi maddelerin artmasını engeller.
İşte doymamış yağ asitlerin faydaları:
1- Hormanlarm yapımına katkıda bulunduklarından, sağlıklı bir savunma-hormon ve sinir sisteminin oluşumunu sağlar.
2- Savunma ablukasının kaldırılmasında yardımcı olur.
3- Savunma hücrelerinin gereğinden fazla çalışmasını engeller.
4- Hücrelerin dağılımı, yenilenmesi ve hücre duvarlannm sağlam olmasına katkıda bulunur.
5- Kandaki kolesterolü normale döndürür.
6- Kan damarlarının gerginleşmesini ve dolaşım hızını tanzim ederek tıkanmayı önler.
7- Tansiyonu düşürüp damar sertleşmesi ve kalp enfarktüsü riskini azaltır.
8- Yaraların çabuk iyileşmesine, derinin pürüzsüz olmasına yardım eder.
İnsan vücudu, doymamış yağ asitlerini üretemediği için, dışarıdan almaya mecburdur. Bir gram çörek otu yağı, bu açıdan günlük ihtiyacımızı karşılamaktadır.

Çörek Otunun Diğer Tesirleri

1- Çörek otundaki nigellon ve alfa-pinen gibi eterti yağlar, solunum borusunu genişletip kramp gidericidir. Aynca ifraa geliştirip öksürüğü hafifletir. İltihap giderici, ağn dindiriri ve idrar söktürücüdür. Devamlı kullanımda kan sekerini düşürür.
2- Çörek otundaki Bl, B2 ve B6 vitaminleri, birçok enzimlerin üretiminde önem taşır, Zira bunlar, savunma ablukalarını yok eder ve boyun altı bezini; dolayısı ile savunma sistemini güçlendirir. Folasidi vitamini ise, kalp ve tansiyon hastalıklarının riskini azaltır. Bunun yanısıra hücre yenilenmesinde de lüzumludur.
3- Beta karotin, A, E ve C vitamini, selen gibi antioksitler vücudun savunma sistemini güçlendirir. Selen, vücudun zehirli maddeleri atmasında yardımcı olur.
Tabii muhtevası ile savunma sistemine, metabolizma ve hormonlara iyi gelen çörek otu, vücudu toksin adı verilen zehirli maddelerden temizler, kan dolaşımını güçlendirir ve bağırsaklann düzenli çalışmasını sağlar. Cildi parlaklaştinr. Düzgün bir cilde, parlak saç ve gözlere sebep olur. Sağlıklı ve hayât dolu bir görünüm sağlar.
Çörek otu savunma (immun) sistemini güçlendirdiğinden, kanser, AİDS gibi çağın hastalıklanna karşı tavsiye edilmektedir. Yine tansiyon ve ateş düşürücü ve tabii antibiyotik tesirleriyle yaygın hastalıklara şifâ olmaktadır. Başta astım ve polen alerjisi olmak üzere alerjik hastalıklara, saç dökülmesine ve kepeğe karşı da tesirlidir.
Maren Franz'ın kitabından naklettiğimiz bu satırlar, çörek otunu "Ölümden başka her derde deva" olarak tarif eden Peygamberimizin (s.a.v.) yüceliğini gözler önüne sermektedir. Çünkü Efendimiz (a.s.v.) çörek otunun daha yeni keşfedilen bu mucizevî özelliklerini asırlar öncesinden görmüş ve bunu da, kıyamete kadar gelecek olan insanlann en iyi anlayacağı şekilde ifade etmiştir: "Çörek otuna kıymet verin, zira o ölümden başka her derde şifadır." [332]

30- Süt Ve Bal Bulamacının Hastanın Kalbine Rahatlık Vermesi

2036- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Aişe'nin yakınlarından birisi öldüğü zaman ölen kimsenin hanesinde kadınlar toplanır, sonra da dağılırlardı. Yalnız ölenin ailesi ve yakınları kaldığı zaman, Aişe, bir çömlek içerisinde fundan yada kepekten yapılan "Telbîne bulamacı" yapılmasını emrederdi, sonra da bu bulamaç pişirilirdi. Sonra tirit yapılır, bu bulamaç onun üzerine dökülürdü. Daha sonra Aişe, kadınlara:
"Bundan yiyin! Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i: "Telbîne bulamacı, hastanın kalbini rahatlatır ve bazı üzüntüleri giderir" buyururken işittim" derdi. [333]

31- Bal Şerbetiyle Tedavi

2037- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Kardeşim ishale yakalandı" dedi. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Ona bal şerbeti içir!" buyurdu. Bunun üzerine o adam, kardeşine bal şerbeti içirdi. Sonra bu adam, tekrar Resulullah (s.a.v.) gelip ona:
"Ben kardeşime bal (şerbeti) içirdim. Fakat bu işlem, onun ishalini artırmaktan başka birşey yapmadı" dedi.
Resulullah (s.a.v.) bu tavsiyeyi o adama üç defa tekrarladı. Sonra dördüncüde adam tekrar geldi. Resulullah (s.a.v.) yine ona:
"Ona bal şerbeti içir!" buyurdu. Adam:

"Vallahi, ona bal şerbeti içirdim. Fakat bu, onun ishalini artırmaktan başka birşey yapmadı' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah doğru söylemiştir. Kardeşinin karnı ise yalan söylemiştir" buyurdu.
Daha sonra adam kardeşine yine bal şerbeti içirdi. Kardeşi hemen iyileşti." [334]

Açıklama:

İbnu'l-Kayyim, hadisin "Allah sözünde doğrudur, fakat kardeşinin karnı yalancıdır" bölümünü açıklarken şöyle der:
"Burada ilâcın mutlak surette faydasının olduğuna, hastalığın devam etmesi bizzat ilâcın kusurundan değil, hastanın karnında fasit maddelerin çok bulunduğuna işaret etmiştir."
Daha sonra İbnu'l-Kayyim, Tıbb-ı Nebevi ile diğer tıbbı karşılaştırarak şöyle der:
"Tıbb-ı Nebevi, diğer tıp gibi değildir, kâmil akıl, nübüvvet nuru ve vahyin mahsûlüdür. Diğer tıpların ekserisi tahmin, zan ve tecrübeye dayanır. Birçok hastalıkların Tıbb-ı Nebevî'den fayda görmemesi normaldir. Çünkü bundan tam bir îman ve iz'an ile şifâsına inananlar fayda görür."
Bu sadırlara şifâ olan Kur'ân gibidir. Buna inanmayanların sadırları şifâ bulmaz. Bilâkis Kur'ân, münafıklann küfürlerini ve kalblerindeki hastalıklarını artırır. Kur'ân, canlı kalblere, temiz ruhlara şifâ olduğu gibi Tıbb-ı Nebevi de temiz bedenlere şifâdır, insanların Tıbb-ı Nebevi'den yüz çevirmeleri Kur'ân'dan şifâ istemekten yüz çevirmeleri gibidir. Binâenaleyh kusur ilâçta değil, hastalık mahallinin ve hastanın tabiatının pis olup ilâcı kabul etmeyişîndendir. [335]
Balın birçok faydalan vardır: Mide, damarlar ve, diğer organları temizler, ihtiyarlara ve balgamlılara faydalıdır. Soğuk algınlığını önler, göğsü ve ciğerleri temizler, bevli arttırır. [336] içindeki şekerli, vitaminli ve diğer şifalı maddeler bakımından zengin olan, kolay sindirilme kabiliyeti bulunan bal, insan beslenmesinde çok yarayışlı, kuvvetli bir besin maddesidir. Eski hekimlikte birçok dertlere deva olarak kullanılmıştır. Bugün de yaraların tedavisinde, boğaz hastalıklarında İlâç olarak kullanılmaktadır. [337]
Baldan te'min edilen arı sütü de bazı hastalıklann tedavisinde kullanılmaktadır. Bilhassa yorgunluk, takatsizlik, cilt bozukluklan, asabiyet, saç dökülmesi, mafsal iltihapları, yüzdeki buruşukluklar gibi hastalıklarda bundan istifâde edilmektedir.
Diğer bir hadiste ise şöyle buyurulur:
"Şifâ üç şeye münhasırdır: Bal şerbeti içmek, hacâmet âleti vurmak kan aldırmak ve ateşle dağlamak. Fakat ümmetimi son bir ihtiyaç olmadıkça ateşle dağlamaktan menederim." [338]
Balın şifâ oluşu hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de de şöyle buyurulmaktadır:
"Rabbin bal arısına: 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların sizin için yaptığı şeylerden kendinize evler edinin' diye vahyetti. Sonra bütün meyvelerin tamamından ye. Ve Rabbinin sana has kıldığı yoldan git diye emretti. Onun karnından muhtelif renklerde bîr şerbet çıkar ki, onda insanlar için şifâ vardır. Bunda da tefekkür eden kavim için âyetler vardır." [339]

32- Veba Hastalığı

2038- Üsâme (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Veba, bir azabtır yada İsrail oğullarından bir kavme veya sizden önce geçen bir ümmet üzerine gönderilmiş bir azabtır. Sizler, onun bir yerde çıktı işittiğiniz zaman o vebalı yere gitmeyin. Sizin içerisinde bulunduğunuz uerde bu hastalık meydana çıkarsa ondan kaçmak için oradan çıkmayın." [340]

Veba Taun:

Veba ilk çağlardan beri tanınan bir hastalıktır. Eskiden ağır ve öldürücü, salgın yapan hastalıkların hepsi veba ismi altında toplanmıştı.
Vebanın belirtisi koltuk altı, kulak arkası ve yumuşak etlerde siyahlık veya solgunluktur.
Veba hastalığının bulaşması: Veba basili, herşeyden evveİ farelerde salgın bir şekilde hastalık yapar. İnsaniara da farelerden geçer. Arada vasıta olan hayvanlar pirelerdir. Pireler hasta fareleri ısırarak onların kanında dolaşan veba mikroplarını alır insanlara geçerlerse bu pirelerin insanları ısırması ve pisliklerini deri üzerinde bırakmalan sebebiyle kaşın malar hâsıl olur. Bu kaşınmalar esnasında pire pislikleri içinde bulunan veba basilleri deri üzerindeki ufacık sıyrıklardan vücuda girerler. Bu suretle sağlam insanlar veba mikrobunu almış ve hastalığa bulaşmış olurlar.
Bugünün tıbbında veba hastalığından korunmak için vebalı hastalara izolasyon ve karantina mutlak surette tatbik edilmelidir.
Vebalı hasta ve şüpheli şahıslanz! bulaşık yerden aynlmasina müsaade edilmez. Bulaşık bölgeden gelen yolcuların doğrudan doğruya memleket içine girmesine izin verilmez.
Afetzede bölgelerde fare mücadelesi hiç ihmal edilmemelidir. Pire mücadelesi için gerekli malzeme te'min edilmeli, hastalık foküsleri tayin edilmelidir.
Milton diyor ki:
"Vebadan korunma, kemirici hayvanlarla ve pirelerle mücadele tedbirleri almakla ve hastanın kat'ı surette tecrîti ile olur."
Vebadan korunma hususunda Hz. Peygamber (s. a.v.) ise şöyle buyurur:
"Bir yerde taun (veba)'un bulunduğunu işitirseniz oraya gitmeyiniz. Bulunduğunuz yerde meydana gelmişse oradan da ayrılmayınız."
Hadisin birinci kısmı dışarıdan gelinerek hastalık alınmasını önleyici, ikinci kısmı ise hastalığın bulaşık bölgeden etrafa yayılmasını durdurucudur. Bir insanın salgmh bölgeden dışarı çıkabilmesi için ancak sağlam olması gerekir. Bu emir daha henüz hastalanmamış, fakat vücuduna mikrop girmiş olanları başka bir deyimle kuluçka dönemindekileri de kapsamaktadır.
Zehebî (v. 748/1347) şöyle diyor:
"Veba hastalığı blan yere gitmemenin iki faydası vardır. Birincisi kötü havayı teneffüs edip hasta olmaktan korunmak, ikincisi de hastalarla oturup kalkıp hastalığın ulaşmasını önlemek."
Veba hakkındaki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emri hudut ve sahillerden bir ülkeye veya bir şehre bulaşıcı hastalığın girmemesi için alınan en köklü tedbirdir.
Karantina'nm bugünkü tarifi şudur:
"Bulaşıcı bir hastalığın bulaşmasına maruz kalmış ve maruz kalmış olmasından şüphe edilen insan veya evcil hayvanların, hastalığın en uzun kuluçka dönemi boyunca, böyle olmayanlarla temasını önlemek için hareket serbestliğinin sınıflandırlmasıdır."
Hastalık bulaştıktan sonra ne gibi tedbirler alınacağını bildiren Resûl-i Ekrem hastalığa sebeb olan ve zararları dokunan hayvanlarla mücadeleyi de emretmiştir. [341]

2039- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer b. Hattâb, Şam'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Yermuk yakınında bir köy olan "Serğ" denilen yere vardığında onu ordu komutanları olan Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrah ve arkadaşları karşılayarak Şam'da veba ortaya çıktığını kendisine haber verdiler.
Abdullah İbn Abbas der ki: Bunun üzerine Ömer:
"Bana ilk muhacirleri çağırın!" dedi. Ben de onları çağırdım. Onlarla istişarede bulunup Şam'da veba hastalığının ortaya çıktığını onlara haber verdi. Derken görüş ayrılığına düştüler. Bâzıları:
"Sen bir iş için yola çıktın, biz ondan geri dönmeni uygun görmüyoruz" dediler. Bâzıları da:
"Senin beraberinde olanlar, insanların geri kalanı ve Resulullah (s.a.v.)'in sahabileridir. Onları bu vebanın üzerine götürmeni uygun görmüyoruz" dediler. Ömer, onlara:
"Yanımdan kalkın!" dedi. Sonra da:
"Bana Ensâr'ı çağırın!" dedi.
Onları da çağırdım. Ömer, onlarla istişare etti. Fakat onlar da, muhacirlerin yolunu tuttular ve onlar gibi ihtilâf ettiler. Ömer, onlara da:
"Yanımdan kalkın!" dedi. Sonra da:
"Bana, Mekke'nin fethine katılan muhacirlerinden burada bulunan Kureyş ihtiyarlarını çağır!" dedi. Onları da çağırdım. Onlardan ikisi bile Ömer'in yanına ihtilâfa düşmedi. Sonra da:

"Biz insanları Medine'ye geri döndürmeni, onları bu vebanın üzerine götürmemeni uygun görüyoruz" dediler. Bunun üzerine Ömer cemaata seslenip:
"Ben sabahleyin hayvanın sırtmdaydım. Siz de binin!" dedi. Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrah:
"Allah'ın kaderinden kaçmak için mi?" dedi. Ömer:
"Ey Ebu Ubeyde! Bunu senden başkası söylemeliydi!" deyip sonra da:
"Evet, Allah'ın kaderinden, yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne buyurursun. Senin develerin olsa da iki taraflı bir vadiye inseler, tarafların biri verimli, diğeri çorak olsa, verimli yerde otlatsan Allah'ın kaderiyle otlatmış, çorak yerde otlatsan da Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz miydin?" dedi.
Az sonra Abdurrahman İbn Avf geldi. Bir haceti için gitmişti. O:
"Bu hususta bende bir bilgi var. Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Bir yerde veba olduğunu işitirseniz, o yere gitmeyin! Bir yerde veba ortaya çıkar da siz de orada bulunursanız, ondan kaçmak için o yerden çıkmayınız!" buyururken işittim, dedi.
Abdullah İbn Abbâs:
"Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb, Allah'a hamd etti, Sonra oradan ayrılıp Medine'ye geldi" dedi. [342]

Açıklama:

Hz. Ömer'in hilafeti ve hicretin 17. yılının sonlannda ortaya çıkan bu felaket; Suriye Mısır ve Irak'ı istila edip aylarca sürmüştür. Hastalığın en hızlı günlerinde, üç gün içerisinde yetmiş bin kişinin öldüğü belirtilmektedir. Suriye ve İrak'taki İslam ordusunun kayıbı yirmibeş bin civarında olduğu söylenmektedir. Bu veba sırasında ileri gelen bazı sahabilerde hayatını kaybetmiştir.
Bu veba, Emvas vebası adıyla meşhurdur.

33- Hastalık Bulaşması, Uğursuzluk

2040- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (ş.a.v):
"Hastalık bulaşması yoktur, Safer'de uğursuzluk yoktur, baykuşun öt meşinde bir uğursuzluk yoktur" buyurdu. Bir bedevi:
"Ey Allah'ın resulü! O halde develere ne oluyor ki, kumda geyik gibi oluyorlar da uyuzlu deve gelip aralarına geliyor ve hepsine uyuz bulaştırıyor" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O halde o uyuz deveye hastalığı kim bulaştırdı?" buyurdu. [343]

2041- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Hastalık yayan hayvanı, sağlam olan hayvanın yanına götürmeyin." [344]

Uğursuzluk:

Herhangi bir şeyde bulunduğu zannedilen ve işlerin ters gitmesine sebep olarak ileri sürülen hal.
Değişik çağiarda pek çok kişi ve toplumlar çevrelerinde gördükleri bir takım eşyalarda, hayvanlarda ve tabiat olaylarında uğursuzluk bulunduğuna inanmıştır. Çağımızda bu uğursuzluk anlayışını üzerinden atamamış pek çok insan görülür. Bu tipteki insanlar, uğursuz olarak niteledikleri şeylerden, kendilerine bir kötülük ve zarar geleceği inancındadır. Daima bu tür şeylerden uzak durmağa çalışırlar. Hiç bir dinî ve ilmî kaynağı olmayan "Uğursuzluk" anlayışına sahip olsalar, hayatların her safhasında korku ve endişe içinde bulunurlar.
Aslında hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur. Hiç bir şey doğuştan uğurlu değildir. Uğursuzluk olsa olsa herkesin kendisinde, kendi yorumunda ve anlayışındadır. Halk arasında sık sık kullanılan "Uğurlu geldi" veya "Uğursuz geldi" gibi sözler birer zan ve kuruntudan ibarettir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) bîr hadis-i şerifinde,
"İslâm'da teşe'üm uğursuz sayma, kötüye yorma yoktur; en iyisi tefe'ül iyiye yormadır" [345] buyurarak, bu zararlı anlayışın İslam'da bulunmadığını ifade etmiştir. Diğer bir hadiste ise: *"Eşya da uğursuzluk yoktur, Safer'de uğursuzluk yoktur, baykuşun ötmesinde bir uğursuzluk yoktur"* [346] buyurulmuştur.
Bütün bunlardan sonra şöyle denebilir:. Ay ve güneş tutulması, köpek havlaması, baykuş ötmesi, kedi ve köpeğin yolda yürüyen bir kişinin önünden geçmesi, merdiven altından geçmek, on üç rakamı, salı günü işe başlamak veya yola çıkmak, gece aynaya bakmak veya tırnak kesmek vb. gibi pek çok şeyde uğursuzluk bulunduğuna inanmak, batıldır. Zira böyle şeylerde, ne iyilik ne de kötülük vardır. Bir eşyayı bir olayı mutlaka bir şeye yormak gerekiyorsa, Peygamber Efendimizin tavsiyesi doğrultusunda, iyiye yormak icab eder. [347]
Hadisin metninde geçen "Advâ" kelimesi, hastalık bulaşması demektir. Resulullah (s.a.v.), bu sözüyle; cahiliyye döneminden kalma inancı yıkmak istemektedir. Çünkü Araplar, cahiliyye döneminde hastalığın Allah'ın fiiliyle değil de, hastalığın tabiatı icabı insana bulaştığına inanıyorlardı.
İşte Resulullah (s.a.v.), bu sözüyle; Arapların bu batıl inançlarına cevap vermiş, her şeyde olduğu gibi, hastalığın bulaşmasında da Allah'ın fiilinin dikkate alınması gerektiğini, Allah hastalığın bulaşmasını yaratmazsa, insanın kendi kendine hiçbir şey yapamayacağını belirtmektedir.
Safer, bîr hastalıktır ki, insanın karnına arız olup benzini kehribar gibi sarartır. Cahiliye döneminde Araplar, bu hastalığın, bir başkasına sirayet edeceğine inanırlardı.
"Baykuşun ötmesinde bir uğursuzluk yoktur" ifadesiyle kastedilen ise cahiliye inancına göre öldürülen kimsenin organları kabirde çürüdükçe başından çıkıp geceleri öttüğü ve oraya buraya sıçrayıp uçtuğuna İnanılan kuştur.

34- Bir Şeyi Uğursuzluğa Yorma, Fe'l Ve Uğursuz Olan Şeyler

2042- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i:
"Herhangi bir şeyi uğursuzluğa yormak yoktur. Bu tür şeylerin en iyisi, Fel'dir" buyururken işittim. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Fe'l nedir?" diye soruldu. Peygamber (s.a.v.):
"Sizden birisinin duyacağı güzel sözdür?" buyurdu. [348]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Tıyera" kelimesi, uğursuzluğa yorma demektir. Araplar, cahîliyye döneminde kuşları ve geyikleri ürkütüpde hayvan sağ tarafa giderse, onunla teberrükte bulunup işlerine, güçlerine-veya yollarına devam ederler, sol tarafa giderse yapacakları şeyden dönerler ve uğursuzluk yorumunda bulunurlardı. Bu suretle bir çok zaman yapacakları işlerden geri kalırlardı. İslam dini, bunu yasaklamış ve zarar veya yarar hususunda hiçbir etkisi olmadığını haber vermiştir.
Başka bir hadiste; *"Herhangi bir şeyi uğursuzluğa yormak, şirktir"* buyurulmuştur. Yani uğursuzluğun, fayda veya zarar verdiğine inanmak şirktir. Çünkü cahiiiyye devri Araplan, uğursuzluğun etkisine inanırlardı ki, bu da, şirktir.

Fe'l:

Herhangi bir işi hayıra yormaktır. Hem sevindirici ve hem de üzücü bir işte kullanılır. Resulullah (s.a.v.)'in bu şekilde fe'li sevmesi, sonuç itibariyle yüce Allah'tan bir hayır ve fayda ummayı gösterdiği içindir. Çünkü insan, kuvvetli veya zayıf bir sebepten dolayı Allah'tan bir fayda beklerse, ümit cihetine hata etmiş olsa bile, onun bu bekleyişi hayırdır. Bu tür fe'le, şu tür bir örnek verebiliriz: Hastası olan bir kimsenin, dışardan birinin: "Ey Salim" sözünü işiterek hayıra yorması yada bizim hastada selamete erer demesi.
Fe'I denilince, zamanımızda avuca bakmak, bir tasa bakmak, kahve fincanına bakmak veya bu tür falcılara başvurarak işlerinin iyi gidip gitmeyeceğine baktırmak anlaşılıyorsa, bu, fe'l değil, doğrudan doğruya kehanete girmektedir. Buna inanmak ise, küçük şirktir.

2043- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Eğer uğursuzluk diye bir şey gerçek olsaydı bu;
1- *Sert başlı, atta,*
2- *Dar, evde,*
3- *İsyankar, kadında olurdu."* [349]

Açıklama:

Alimler, bu rivayetlerde belirtilen üç şeyde uğursuzluk olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.
İmam Mâİik (ö. 179/795) ile bir topluluğa göre; bu rivayetlerden maksat, zahirî manalarıdır. Yüce Allah bir evi zarar ve öîüme sebep yaratabilir. Muayyen bir kadın ve at yahut ev de Allah'ın kaza ve kederiyle bazen helâka sebep olabilir. Hadisin manası; bazen bu üç şeyde uğursuzluk meydana gelir demektir.
Hattâbî (ö. 388/998) ile diğer birçok alim ise; bu rivayetierdekİ üç şeyin, yasak olan uğursuz saymadan istisna edildiğini belirtmişlerdir. Bu görüşte olan alimlere göre, bu hadisin manası; "Uğursuz sayma yasaktır, fakat bir kimsenin içinde oturmaktan hoşlanmadığı bir evi, beraberce yaşamaktan hoşlanmadığı bir hanımı veya hoşlanmadığı bir atı varsa onlardan ayrılsın" demektir.
Bazıları da, "Evin uğursuzluğu darlığı ve komşularının kötülüğünden ibarettir. Kadının uğursuzluğu doğurmaması, gevezeliği ve şüpheli işler yapmasıdır. Atın uğursuzluğu ise üzerinde harp edilmemesi yahut fiyatının pahalılığı, hizmetçinin uğursuzluğu ise kötü ahlâklı olması, kendisine ısmarlanan şeylere kulak asmaması gibi şeylerdir" demişlerdir.
Aynî (ö. 855/1451) diyor ki:
"Bu konuda sahih olan mana; uğursuz saymanın bütün çeşitlerinin iptal edilmesidir. Resulullah (s.a.v.)'in *"Uğursuz sayma yoktur; uğursuzluk üç şeydedir"* buyurması cahiliye devrinin itikadını anlatmaktadır. Çünkü o devirde Araplar, bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı. Yoksa bu hadis "Müslümanlann itikadınca üç şeyde uğursuzluk vardır" manasını ifade etmez."
Bu rivayetlerin bazısında Resulullah (s.a.v.)'in*; "Eğer uğursuzluk namına bir şey varsa bu atta, kadında, evdedir"* buyurmuş olması bizce bu konudaki ihtilâfa meydan vermeyecek kadar açıktır. Çünkü hadisin manası şudur: "Eğer uğursuzluk namına bir şey sabit olsaydı şu üç şeyde sabit olurdu, lâkin uğursuzluk namına bir şey sabit olmamıştır. Binaenaleyh bunlarda da uğursuzluk yoktur."
Ebu Davud'un sarihi Sehârenfûrî (ö. 1346/1927)'ye göre ise uğursuzluk iki çeşittir:
1- Gerçekten, zahirde mevcut olan uğursuzluk.
2- Zahirde vücudu olmadığı halde var olduğu vehmedilen uğursuzluk. Bazı kimseler kendilerine ait olan bazı şeylerde uğursuzluk bulunduğuna inanarak bu türden bir vehim hastalığı içine düşerler. Kafalarına yerleşen bu varsayım kendilerine öyle hükmetmeye başlar ki zamanla hastalık haline dönüşür.
Onlan bu hastalıktan kurtarmanın en kestirme yolu bu kimselerin o şeylerle ilgisini kesmektir.
Günümüzde bazı şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiği vehmine kapılan kimseleri tedavi için "Telkin yoluyla tedavi" denilen bir tedavi yöntemi uygulanmaktadır. Kendilerini terketmek ev ve at kadar kolay olmayan şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiğine inanan kimseler için bu tedavi usulünden başka bir yöntem yoksa da, ev ve at gibi terk edilmesi kolay olan şeylerden vehme kapılan hastalann en kısa yoldan tedavisi onu terk etmeleridir.

35- Kehanetin Ve Kahinlere Gitmenin Haram Olması

2044- Muâviye İbnu'l-Hakem es-Sülemî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Cahiliyc döneminde bazı şeyler yapıyorduk, kahinlere gidiyorduk" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Artık kahinlere gitmeyin!" buyurdu. Ben:
"Herhangi bîr şeyi uğursuzluğa yorardık" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Bu, sizden birisinin nefsinde bulduğu bir şeydir. Sakın bu size engel olmasın!" buyurdu."

2045- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bazı kimseler, Resulullah (s.a.v.)'e kahinleri sordular. O da:
"Onların bildikleri bir şey yoktur!" buyurdu. Bu kimseler:
"Ey Allah'ın resulü! Kahinler bazen bir şey söylüyorlar, o da gerçek çıkyor?" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Bu söyledikleri, cinin sözüdür. Cin bu sözü, kulak hırsızlığıyla meleklerden çalıp kapar ve dostunun kulağına tavuk sesi şeklinde atar" buyurdu. [350]

Kahin:

Falcılara, bakıcılara, gaibten haber veren kimselere verilen isimdir. Falcılık, bakıcılık sanatına da "Kehânet" denilir.
İslâm'ın tebliğinden önce kâhinler geleceğe yönelik bazı bilgileri haber verirler, kâinattaki gizli sırlan bildiklerini iddia ederlerdi.
Kâhinlerin cahiliyye toplumu içinde önemli yerleri vardı. Onlara bazı hususlar sorulur, düşünceleri alınırdı. Her kabilenin bir şâiri bir hatibi olduğu gibi, bir kâhini de olurdu. Kâhinler, insanlar arasından anlaşmazlıkları çözümler, rüyaların yorumunu yapar, işlenen suçlann faillerini belirlerler, hırsızlık olaylarını açığa çıkarırlardı.
Kâhinler, genellikle kabilenin ileri gelenleri arasından oiurdu. Kâhinllik babadan oğula da geçebilirdi. Kabilenin efendisi aynı zamanda kâhini de olabiliyordu.
Gaibi yalnız Allah biiir. Yaratıkların gaibi bilme'iddiası kehânetten başka bir şey değildir. Sihir yapmak, yıldızlardan hüküm çıkarmak, fal oklarına inanmak [351] İslâm tarafından yasaklanmıştır.
Kâhinlerin yardımcıları şeytanlardır. Şeytanlar, gökyüzündeki meleklerin konuşmalarına kulak misafiri olur, aldıkları bilgileri kahinlere ulaştırırlardı. Kâhinler de bu bilgileri değişik kılık ve kalıplara sokarak insanlara aktarırlardı.
Gökyüzü meleklerin koruması altına alınmış; şeytanların meleklere yaklaşması engellenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle açıklanmaktadır:
"Biz yakın göğü bir ziynetle, yıldızlarla süsledik. Ve göğü, itaat dışına çıkan her türlü şeytandan korumak için yıldızlarla donattık. Onlar, şeytanlar, Mele-i Âlâyı melekler topluluğunu dinleyemezler; her taraftan atılırlar, kovulurlar. Onlar için sürekli bir azab vardır. Yalnız meleklerin konuşmalarından bir söz kapan olursa, onu da delici bir alev takib eder." [352]

2046- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden Ensar'dan bir kimse bana şunu haber vermiştir:
Kendileri, bir gece Resulullah (s.a.v.)'le birlikte otururlarken bir yıldız kaymış ve ortalık aydınlanmıştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), onlara:
"Böyle bir şey kaydığı zaman cahiliyye döneminde ne derdiniz?" diye sordu. Sahabiler:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir. Biz, "Bu gece büyük bir adam doğdu" ve "Bu gece büyük bir adam öldü" derdik" diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v.):
"Yıldız, ne bir kimsenin ölümü için kayar ve ne de hayatı için. Fakat Yüce Rabbimiz bir şey takdir buyurduğunda arşı taşıyan melekler teşbih ederler. Arkasından onlardan sonra gelen gök halkı teşbih eder. Bu teşbih, şu dünya semâsının sakinlerine ulaşır. Sonra arşı taşıyanların arkasından gelenler, arşı taşıyan meleklere:
"Rabbiniz ne buyurdu?" diye sorarlar.
"Onlar da, onlara, Allah'ın ne buyurduğunu onlara haber verirler. Böylece gök sakinleri, birbirleriyle haberledirler, nihayet haber şu dünya semâsına ulaşır. Bu esnada cinler, kulak hırsızlığı yaparak konuşulanı kaparak onu dostlarına aktarırlar ve bu yıldızla taşlanırlar. Olduğu gibi getirdikleri haber haktır. Fakat onlar ona yalan karıştırırlar ve ialvede bulunurlar" buyurdu." [353]

2047- Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından birisinden rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Arrâf denilen bir falcıya gidip ona bir şey sorarsa bu kimsenin kırk gecelik namazı kabul olunmaz." [354]

Açıklama:

Arraf, kahin türlerindendir. Arrâfa bir şey soran kimsenin namazının kabul edilmemesinden maksat; sevabının yok olmasıdır. Namazı iade etmek gerekmez.

36- Cüzzamlı Ve Benzeri Bulaşıcı Hastalık Taşıyan Kimselerden Uzak Durmak

2048- Şerîd (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Sakif heyetinin içerisinds cüzamlı bir adam vardı. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Biz senin biatim aldık. Artık sen geri dön!" buyurdu. [355]

Açıklama:

Sakif, Taif teki bir kabilenin adıdır. Bu kabile İslam'ı kabul ederek içlerinden seçtikleri beş kişilik bir heyeti hicretin 9. yılında Medine'ye gönderdiler. Heyet, Tebük savaşından sonra Ramazan ayında Medine'ye gelip bir müddet orada kaldılar. Daha sonra da memleketlerine geri döndüler.

37- Yılanların Ve Diğer Zehirli Hayvanların Öldürülmeleri

2049- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Resulullah (s.a.v.):
"Yılanları ve sırtı iki beyaz çizgili ve kısa kuyruklu olanı öldürün. Çünkü bu iki yılan türü, hamile kadına çocuğunu düşürür ve gözü köreltir" buyurdu.
Hadisin ravisi der ki:
"Abdullah İbn Ömer bulduğu her yılanı öldürüyordu. Derken Ebu Lübâbe b. Abdulmünzir yada Zeyd b. Hattâb onu bir yılan kovalarken gördü. Ona:
"Gerçekten evlerde yaşayan ev yılanların öldürülmesi yasak edildi" dedi. [356]

2050- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte Mina'da bir mağaradayken "Mürselât Suresi" inmişti. Biz, bu sureyi Peygamber (s.a.v.)'in ağzından sıcağı sıcağına alıyorduk. Derken karşımıza yılan çıktı. Peygamber (s.a.v.):
"Onu öldürün!" buyurdu.
Derhal yılanın üzerine atıldık, fakat yılan kaçıp gitti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah sizi onun kötülüğünden koruduğu gibi onu da sizin kötülüğünüzden korudu" buyurdu.[357]

38- Zehirli Alaca Keler Cinsini Öldürmenin Müste-Hab Olması

2051- Ümmü Şerîk (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Ümmü Şerîk'e, zehirli alaca kelerleri öldürmesine izin verdi." [358]

Açıklama:

Keler ile ilgili olarak 1878 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

2052- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim zehirli kertenkeleyi ilk vuruşta öldürürse ona şu ve şu kadar sevab vardır. Kim de onu ikinci vuruşta öldürürse, birinciden daha aşağı olmak üzere ona şu ve şu kadar sevab vardır. Kim de onu üçüncü vuruşta öldürürse ona da ikinciden daha aşağı olmak üzere şu ve şu kadar sevab vardır." [359]
Açıklama:

Zehirli kertenkelenin öldürülmesinin nedeni, insanlara eziyet verici hayvanlardan olmasından dolayıdır.

39- Karıncaları Öldürmenin Yasak Olması

2053- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir karınca, peygamberlerden birisini ısırmıştı. O da emir verip karıncaların yuvasını yaktırdı. Bunun üzerine Allah, ona:
"Seni bir karınca ısırdı diye tesbihde bulunan ümmetlerden bir ümmeti yaktın" diye vahyetti.[360]

Açıklama:

Hattâbî'ye göre karınca öldürme emri, sadece insanlara zarar verici durumda olan iri yapılı ve uzun ayaklı kannca türlerine mahsustur.

40- Kedi Öldürmenin Haram Olması

2054- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kadın, bir kedi sebebiyle azaba uğratılmıştır; bu kadın, kediyi ölünceye kadar hapsetmiş ve bu kediden dolayı cehenneme girmiştir. Kadın kediyi hapsettiği zaman onu doyurmamış, ona su vermemiş ve yeryüzündeki haşerattan yemesi için onu salıvermemiştir." [361]

Açıklama:

Yusuf el-Kardavî, bu hadisle ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır:
"Açlıktan ölünceye kadar kedinin hapsedilmesi, o kadının kalbinin donukluğuna, Allah'ın zayıf yaratıklarına karşı katılığına, merhamet işıklannın onun kalbine girmediğine dair en açık bir delildir. Cennete ise ancak merhametli olanlar girer. Allah, ancak, merhametlilere merhamet eder. Eğer o kadın yerdekilere merhamet etseydi, Yüce Allah da ona merhamet ederdi. Şüphesiz bu ve benzeri hadisler, insani değerler açısından islam için övünç kaynağı sayılmaktadır. Öyle ki her canlı mahlûka hizmet ediliyor, her yaş ciğer taşıyan canlıyı gözetmekten dolayı ecir veriliyor." [362]

41- Dokunulmaz Hayvanları Doyurup Sulamanın Fazileti

2055- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir adam yolda giderken çok susamıştı. Bir kuyu buldu. Ona inip su içti, sonra çıktı. Bir de ne görsün, dilini çıkarmış soluyan, susuzluktan ıslak toprağı yalayan bîr köpek. Adam kendi kendine:
"Gerçekten bana gelen susuzluğun aynısı bu köpeğe de gelmiş" deyip kuyuya indi ve mestini suyla doldurdu. Mesti ağzıyla tutup kuyudan

çıktı, sonra da bu suyu köpeğe içirdi. Allah onun bu iyiliğini kabul etti ve onu bağışladı.
Bu olayı dinleyen sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bu hayvanlara olan davranışımızdan dolayı bizim için sevab var mıdır?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Her karaciğeri yaş olan (hayvan)da bizim için bir sevab vardır" buyurdu. [363]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen *"Her karaciğeri yaş olan hayvanda bizim için bir sevab vardır"* ifadesinden maksat; her canlıyı doyurup sulamakta ve yardımda bulunmakta sevab olmasıdır. Canlıya, "Karaciğeri yaş olan" ifadesinin kullanılması ise ölünün cismi ve ciğerleri kuruduğu içindir.

2056- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir köğek, bir defasında, bir su kuyusu etrafında dolaşıyordu. Az daha susuzluk onu öldürüyordu. Aniden İsrail oğulları fahişelerinden bir fahişe onu gördü. Hemen mestini/ayakkabısını çıkarıp onunla köpeğe su çekti ve bu suyu ona içirdi. Bu yaptığı iş sebebiyle o kadın bağışlandı."

Açıklama:

Hadis, her türlü durumlarda hayvanları himaye etmenin ve onları korumanın sevab ol dugunu belirtmekte, dolayısıyla müslümanları böyle davranmaya teşvik etmektedir.

40. ELFÂZ MİNET-EDEB VE GAYRİHÂ (=EDEB VE DİĞER KONULARA AİT LAFIZLAR) BÖLÜMÜ

1- "Dehr"e Sövmenin Yasak Olması

2057- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Yüce Allah: "Adem oğlu dehre sövüyor. Halbuki dehr Benim. Gece ve gündüz benim elimdedir" buyurdu. [364]

Açıklama:

Hadiste "Dehr"den maksat; gece ile gündüzü döndüren ve bütün işleri bunların içinde çeviren Allah'tır. Dolayısıyla "Dehre sövmeyin" demekten maksat, dehrin yaratıcısına sövmeyin demektir.
Burada "Dehr Benim" demekten maksat ise; ben dehrin sahibiyim ve yaratıcısıyım demektir.

2- Üzüme "Kerm" Demenin Mekruh Olması

2058- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi dchre sövmesin. Çünkü dehr, ancak Allah'tır. Yine sizden birisi, üzüme "Kerm" demesin. Çünkü kerm, müslüman kişidir."
Bir rivayette ise:
"Çünkü kerm, müminin kalbidir" ifadesi yer almaktadır. [365]

Açıklama:

"Üzüm" manâsına olan "Meb"e, "Kerm" adı verümesinin fenalığını alimler şöyle açıklamışlardır: "Kerm" lafzı, Araplar arasında hem üzüm, hem üzüm çubuğu, hem de üzümden yapıian şarâb manâsına kullanılırdı. İnsanlar "Kerm" adını işidince çok kere şarâbı hatırlarlar, bu suretle gönüllerinde şarâba karşı bir arzu ve heyecan uyanır ve bu heyecan ile şarâb içtikleri de olurdu. Peygamber (s.a.v.) alkollü içkinin haramlığını doğrulatmak için üzüne kerm denilmesini nehy ederek bu adın unutulmasını ve yalnız üzüm adının söylenmesini istemiştir.
"Kerm ancak müminin kalbidir" cümlesinin manâsı şudur: Kerm şarâb, kerem ve cömertliğin temeli kabul edilerek üzüm suyundan yapılan şarâba kerem denilmiş, sonra da bu kelime hafifletilip "Kerm" yapılmıştır. Peygamber (s.a.v.) bu câhiliyet hâtırası ve düşüncesini red ederek: "Kerm şarâb, kerem ve cömertliğin kaynağı sanılır. Halbuki kerem ve takvanın karargâhı, müminin kalbidir" buyurmuş oluyor. [366]

3- "Köle", "Cariye", "Efendi" Ve "Seyyid" Kelimelerini Kullanmanın Hükmü

2059- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi kölesine "Rabbine su ver", "Rabbini doyur", "Rabbine ışık getir" demesin. Yine sizden bir köle de efendisine; "Rabbim" demesin, bunun yerine "Seyyidim", "Mevlâm" desin. Yine sizden birisi, erkek kölesine; "Kölem", cariyesine de "Kadın kölem" demesin. Bunun yerine "Delikanlım", "Kızım" ve "Evladım" desin." [367]

Açıklama:

Burada köleler, efendiler, hizmet edenler ile hizmet edilenler arasındaki hitap tarzlarının ne olması gerektiği en veciz şekilde öğretilmektedir. Dolayısıyla da bu grupta yer alan müslümanların bu tarzda birbirlerine hitap etmeleri gerektiği istenilmektedir.

4- Kişinin "Nefsim Pis Oldu" Demesinin Mekruh Olması

2060- Sehl b. Huneyf (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi "Nefsim pis oldu" demesin. Bunun yerine "Nefsim kötü oldu" desin." [368]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), "Habuse" (pis oldu) kelimesinin çirkinliği ve İnsan üzerindeki nefret uyandırıcı olumsuz etkisi sebebiyle ümmetine bu kelimeyi bırakıp yerine daha edebî ve nefret uyandırıcı yönü daha az olan "Lekıse" (kötü oldu) kelimesinin kullanılmasını tavsiye etmiştir.

5- Misk Kullanmak, Fesleğen ile Güzel Kokuyu Red Etmenin Mekruh Olması

2061- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) İsrail oğullarından yüzüğünün içerisine misk kokusu dolduran bir kadından bahsetti. Misk, kokuların en güzelidir." [369]

2062- *Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:*
"Kime fesleğen/reyhan sunulursa onu red etmesin. Çünkü fesleğenin taşınması hafif ve kokusu ise güzeldir." [370]

2063- Nâfi'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Ömer, koku süründüğü zaman karışıksız öd, ve ödle karıştırılmış kâfur sürünürdü. Sonra da "Resulullah (s.a.v.) işte böyle kokulanırdı" derdi. [371]

41. ŞİİR BÖLÜMÜ

Şiir, insanlar üzerinde etkisi olan bir beyan çeşididir. Cahiliyye döneminde, en az sihirbazlar kadar şairlerin de toplum üzerinde etkileri vardı. Bu etki, iyiliğe olduğu kadar kötülüğü de ait olup hatta kötü yönü ağır basıyordu. Müşriklerin, Resutullah (s.a.v.)'e; "O, bir şairdir" diye iftira atmalarında bîr küçümseme, bir kötüleme vardı. Kur'an, bu iddiayı; Enbiya: 21/21, Yâsîn: 36/69, Saffât: 37/36, Tür: 52/30, Hakka: 69/41 gibi ayetlerde cevaplandırarak Resulullah (s.a.v.)'in "Şair" ve vahyin de "Şiir" olmadığını belirtmiştir. Yine Kur'an, "Şuarâ" (şairler) ismini taşıyan bir sureye yer vermiş ve bu surenin 26/224-227 ayetlerinde şairleri, "Yapmadıklarını söylemek"le karalamıştır.
Resulullah (s.a.v.)'in İslamı tebliğ ederken şiir ve şair olayını küçümsememiş olması dikkat çekicidir. Bir taraftan müşrik şairlerle mücadele etmiş, bir taraftan da müslüman şairleri himaye ve taltif etmiş, Kur'an'ın kotülediği kötü şairlere cevap vermeye, müslümanların morallerini güçlendirecek şiirler yazmalan teşvik etmiş ve kendisi de çeşitli zamanlarda şiir söylemiştir. Etrafından ayırmadığı üç meşhur şairi vardı. Bunlar;
1- Hassan b. Sabit.
2- Abdullah İbn Revâha.
3- Ka'b b. Mâlik.
Hz. Peygamber (s.a.v.) için şir, hem iyiye ve hem de kötüye kullanılabilecek bir silah idi. Çünkü mümin kişi, bedeniyle ve malıyla olduğu kadar diliyle de cihad etmekle mükellef idi. Bu nedenle de şairlerine, çeşitli zamanlarda Mekkeli müşriklere ve kafirlere karşı şiir söylemelini teşvik etmişti.
Resulullah (s.a.v.), batıl ve heva adına olan şiirleri redderken, Hak yolunda edep adına olan şiirleri övmüş ve şairlerine iltifatlarda bulunmuş ve onları şiir söylemeye teşvik etmişti. Hendek kazılırken, kendisi de uzunca bîr şiir söylemişti.
İslam alimleri, buna bağlı olarak şiir hakkında bazen lehte ve bazen de aleyhte açıklamalarda bulunmuşlardır. Bunu yaparken de; kötü olan ve iyi olan ve insanları mutlu ve huzurlu olmaya götüren şiirlerinde söylenmesi ve ezberlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

2064- Şerîd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gün Resulullah (s.a.v.)'in terkisine binmiştim. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Hatırında Ümeyye b. Ebi Sait'in şiirinden bir şey var mı?" diye sordu. Ben de:
"Evet, var" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hıh!" buyurdu.
"Ben de, ona, Ümeyye b. Ebi Sait'in bir beytini okudum. Resulullah (s.a.v.) tekrar bana:
"Hıh!" buyurdu.
Sonra Resulullah (s.a.v.)'e bir beyit daha okudum. O yine:
"Hıh!" buyurdu.
Böylece Resulullah (s.a.v.)'e yüz beyit okudum. [372]

Açıklama:

Ümeyye b. Ebi Salt, cahiliye dönemi şairlerindendi. İslam'ın ilk devirlerine de yetişmişti. Fakat iman etmek ona nasip olmamıştı. Cahiliye döneminde ibadet ederdi. Şiirlerinde Allah'n birliğinden çok söz ederdi. Bundan dolayıdır ki, Resulullah (s.a.v.) onun şürini beğenir vs okundukça daha fazlasını dinlemek isterdi.
"Burada "Hıh" kelimesinden maksat; anlattığın şeyi daha anlat, daha ziyade et demektir. Türkçe'de bu manada burundan konuşmak şartıyla "Hî" denilir.

2065- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Arabın söylediği sözlerin en iyi söz parçası, Lebîd'in şu sözüdür: "Dikkat edin ki! Allah'tan başka her şey batıldır." [373]

2066- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimsenin karnının içi, onu bozacak bir irinle dolması şiirle dolmasından daha lıdır." [374]

Açıklama:

Hadis; görünüşte, şiir ezberlemeyi ve okuyanları kötülemektedir. Bunu da, karına iri dolmasıyla kıyaslamak suretiyle ifade etmektedir. Burada şiiri kötüleme, görünüşte, mutlak ve genel, yani burada şiir söylemek yada ezberlemek; az olmuş-çok olmuş, içerik bakımından iyi olmuş-kötü olmuş, herhangi bir ayırım yapılmaksızın hepsi toptan kötülenmiş gibi. Halbuki buradaki kötüleme, mutlak olamayıp kayıtlıdır. Çükü kişi, içini tamamıyla şiirle doldurup Allah'ı anma ve İlme yer vermesi gibi durumlarda kötüleme söz konusudur. Buhârî'nİn bu hadisi kaydettiği bab başlığı da bunu göstermektedir. O halde şiir ile ilgili bu kötüleme, bu hususta düşülecek aşırılıkla ilgilidir.
"Karnın dolması" ifadesiyle; sadece kalbi, vacip ve müstehab olan vazifeleri unutturacak kadar kedisiyle meşgul eden kötülenmiş şiirler kastedilmiş olmayıp etkili söz, sihir, çeşitli oyun gibi kalbi katıiaşıp Allah'tan uzaklaşamayı, itikadında bir takım şüphe ve vesveseler doğması, insanların birbirlerine karşı soğuması, küsme, kin ve nefretlerine sebep olan her çeşit bilgi ve kültür buna dahildir.
Buna göre hadisin içine; insanı, her çeşit dini atmosferden koparılıp maneviyattan uzaklaştırılması için bilinçli ve sistemli şekilde yürütülen sanat, spor, folklor, politika, magazin, kehanet, fütirizm, yıldız fası, dedikodu, eğlence gibi hususlar girmektedir.

2067- Büreyde (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim nerdeşir oynarsa, elini, domuz eti ve domuz kanıyla boyamış gibi olur." [375]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), gerek çocuklar için ve gerekse de büyükler için bazı kayıtlar çerçevesinde oyuna yer verdiği görülmektedir.
Oyun ile iigili rivayetler incelendiğinde, Sünnette, oyunların üç grupta ele alındığı görülür:

1- Gayeli Oyunlar:

Bu tür oyunlar, hayata hazırlayıcı mahiyettedir. Bunlara, gerek çocuklar ve gerekse de büyükler teşvik edilmiştir. Erkekler için atış, yüzme, ata binme, atletizm; kızlar için ise bebeklerle ve ev işleriyle ilgili oyunlar gibi.

2- Zararlı Oyunlar:

Bu tür oyunlar, dinen yasaklanmıştır. Uğursuzluk çıkarma, kumar, bahisli yarışmalar gibi. Bunlara mutlaka yasaklanmış bir husus bulaşmaktadır veya bulaşma ihtimali vardır. Aslında meşru olan bütün oyunlar, bu şekle döküldüğü takdirde zararlı bir hale dönüşür. Yasaklanmış olan veya bu hüviyete girmiş olan oyunlardan herkesin uzak durması gerekmektedir.

3- Oyalayıcı Oyunlar:

Bu tür oyunlar, insanların hoş vakit geçirmelerine yardımcı olan oyunlardır. Yasaklanmış cinsten olmamak kaydıyla meşgul edip eğlendirici her çeşit oyun, bu çerçevede değerlendirilebilinir. Örneğin, güvercin, kuş ve köpeklerle yapılacak oyunlara genelde cevaz verilmiştir. Fakat

burada mekruh görülen husus, bütün vaktini bu tür oyunlara harcanmasıdrr.
Hadisin metninde geçen "Nerd"in; ne tür bir oyun olduğu, "Nerdeşir" adlandırmasının anlam ve kaynağı konusunda farklı açıklamalar vardır.
Bir açıklamaya göre nerdeşir; kendisiyle oynanan taşları bulunan kısa tahtadır.
Kimi alimler de, nerdin; insanı çalışıp kazanmayı bırakacak şekilde yıldızlardan medet umma noktasına getirdiği ve oyunun konuluş esprisinin davranışları yönlendirme olduğu gerekçesiyle haram kılındığını ileri sürmüşlerdir.
Fakat "Nerd" için getirilen açıklamaların hiçbirisi günümüzde tavla olarak adlandınlan oyunu içerecek mahiyette ve açıklıkta değildir. Ancak Şevkanî'nin, nerd ve nerdeşîrin anlamı ile ilgili olarak naklettiği açıklamalar göz önünde tutulduğunda, nerd ve nerdeşirin günümüzde "Tavla" adıyla bilinen oyundan biraz daha değişik bir oyun olduğu sonucu da çıkabilmektedir.
Bu itibarla, hadislerde geçen nerd ve nerdeşir kelimelerinin günümüzdeki tavla oyununu kesin olarak anlattığını söylemek pek doğru olmayabilir. [376]
Günümüzde daha çok hoşça vakit geçirmek için oynanan tavlanın dini hükmü konusunda değişik görüşleri ileri sürülmüştür. [377]

42. RÜYA BÖLÜMÜ

Rüya:

Uyku sırasında aynen uyanıkmış gibi çeşitli olayların yaşanması hali, düş. Rüya çağlar boyunca bütün toplumlarda büyük önem görmüştür. Rüyanın mahiyeti ve kökeni hakkında çok şeyler yazılıp söylenmiştir. Ancak bu yazılıp söylenenler her topluma ve her kültüre göre ayn ayrı olagelmiş ve hep değişkenlik areetmiştir.
Tarihte bazı toplumlarda rüyaya büyük önem verilmiş ve bazan bu rüya tabirleri kitaplar halinde toplanmıştır. Umumiyetle rüya, uyanıklık halinin bir uzantısıdır; etkisinde kalınan sevindirici veya üzücü olayların uyku halinde yaşanması olayıdır. İslâm'da rüya hukukî bir kaynak ve deül değildir. Yalnız gören kişi ile alakalıdır. O kişi de bu rüyasını hayıra yorar ve bu rüya yaİnız kendisini bağlar.
Rüya, "Allah Teâlâ'nm melek vasıtasıyla hakikat veya kinaye olarak kulun şuurunda uyandırdığı enfusî idrakler ve vicdanî duygular veya şeytanî telkinlerden meydana gelen karışık hayallerden ibarettir" şeklinde de tarif edilmiştir.
Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde rüyadan söz edilmiştir. Hz. İbrahim (a.s), oğlu İsmail (a.s)'i rüyada boğazlama emri almış ve bu rüyayı uygulamaya teşebbüs etmiştir. [378]
Yusuf (a.s)'da rüyasında on bir yıldızla, ay'ın kendisine secde ettiğini görmüş [379] Mısır hükümdarının ve hapishanedeki iki kişinin gördükleri rüyaları tabir etmiştir. [380]
Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in görmüş olduğu rüyalardan söz edilmektedir. [381]
islam bilginleri, ayetlerdeki sınırlı bilgilerden, özellikle de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in rüya ile ilgili çıklmlrından hareketle, ynca kişisel tecrübe ve bilgilerinin de yardımıyla rüyanın mahiyeti, çeşitleri ve yorumu konusund zengin bir bilgi birikimi ve iitertğr oluşturmuşlardır.
İslam bilginleri, insanın içinde bulunduğu iç ve dış şartlardan kaynaklanan nefsanî rüyanın psikolojik ve fizyolojik şartlarla ilgili olabileceğini kabul etmekte ve peygamberlerin gördüğü sadık rüyalan, vahiy kapsamında olduğu için bunu tartışma dışı tutmaktadırlar.
İslam dünyasında ve ve Bati'da bilginlerin, rüyanın kaynağı ve mahiyeti konusunda özel araştırmalar ve bu konuda bazı açıklamalar yaptıklan bilinmektedir.
Günümüzde "Rüya Tabirleri" adıyla yayımlanan kitaplann içeriğinin, rüyanın gerçek manasıyla pek ilgisi yoktur. Bu sebeple rüyanın tabiri, bir bakıma tahmin ve temenni niteliğindedir.
Yalnız rüyayı, keşif ve sezgi gibi vasıtalarla birlikte "İlham" kapsamında değerlendirme, ancak ilhamın objektif bir delil değil sadece o şahsı ilgilendiren bir delil olduğunu unutmamak gerekir.
Özetle belirtmek gerekirse; peygamberlerin gördüğü veya tabir ettiği rüyalar dışında kalan rüya ve tabir, kesin bilgi ifade etmez. Bu sebeple rüyalarla, dinî hükmü belirlemek veya geçersiz kılmak ve buna göre de hayatı yönlendirmek caiz değildir. Rüya gibi rüyanın yorumu da, rüyayı gören şahsı ilgilendirdiğinden başkalarının bu yorumu esas alarak onun üzerine hüküm bin etmesi uygun olmaz. [382]

2068- Ebu Katâdc (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Rüya Allah tarafmdandır. Hulm ise, Şeytandandır. Sizden birisi hoşlanmayacağı bir hulm gördüğü zaman, uyanınca hemen sol tarafına üç defa tükürüp Şeytanın şerrinden Allah'a sığınsın. Böylece Şeytan ona zarar veremez!" buyururken işittim. [383]

Açıklama:

Rüya ile Hulm, her ikisi de uyuyan kimsenin gördüğü düş manasına gelirse de, ço ğunlukla güzel düşlere "Rüya", korkunç ve çirkin olanlarına "Hulm" denilmek âdet olmuştur Bundan dolayı hadiste, teşrif izafeti kabilinden rüya Allah'a izafe edilmiş, hulm ise şeytan; nisbet olunmuştur.
Rüya genel olarak iki kısma ayrılır:

1- Doğru Ve Güzel Olan Rüyalar:

Bu tür rüyalar, uyanıklık âleminde doğru çıkan rüye lardır. Peygamberlerin, onlara uyan salih müminlerin gördükleri rüyalar bu tür rüyalardı Bazan dindar olmayan insanlar da bu tür rüyaları görürler.
Bu tür rüyalar üç grupta ele alınabilir.
a- Yoruma ve tabire ihtiyaç göstermeyecek kadar açık seçik rüyalar, Hz. İbrahim'in rüyası gibi.
b- Kısmen yoruma, ihtiyaç gösteren rüyalar. Hz. Yusufun rüyası gibi...
c- Tamamen tabir ve yoruma ihtiyaç gösteren rüyalar. Mısır hükümdarının gördüğü rüya gibi..

2- Adğâs Adı Verilen Karmakarışık Ve Hiç Bir Anlam Taşımayan Rüyalardır:

Bu tür rüyalar da bir kaç kısma ayrılır
a- Şeytanın uyuyan kişiyle oynaması ve onu üzmesine sebep olan rüyalar. Mesela kişi rüyasında başının koparıldığını ve kendisinin başının peşinden gittiğini görür. Ya da korkunç ve tehlikeli bir duruma düştüğünü ve hiç bir kimsenin kendisini kurtarmaya gelmediğini görür.
b- Meleklerin haram bir şeyi uyuyan için helal kıldığına veya haram bir iş teklif ettiklerine dair olan ve aklen muhal ve imkansız olan buna benzer işlerle ilgili rüyalar.
c- Kişinin uyanık iken üzerinde konuştuğu veya olmasını temenni ettiği bir şeyi uyanık iken itiyad haline getirdiği bir şeyi rüyasında görmesi.
Bu durumda rüyanın üç çeşit olduğu görülmektedir.
1- Allah tarafından bir müjde olabilen bir rüya. Buna, rahmanı rüya denir.
2- Kişinin uyanık iken önem verip kalben meşgul olduğu bir şeyle ilgili olarak gördüğü rüya.
3- Şeytan tarafından korkutulan kişinin gördüğü rüya. Buna, şeytanî rüya adı verilir. Kötü bir rüya gören bir müslümanın yapacağı işler:
Gördüğü rüyanın şerrinden ve şeytanın şerrinden üç kez Allah'a sığınır. Şöyle der:
"Allah'ım, bu rüyanın şerrinden ve rahmetinden uzak kalmış olan şeytanın şerrinden sana sığınırım." Rüyanın hayıra dönüşmesi için dua eder, Bu tür rüyayı hiç bir kimseye anlatmaz.
müslüman gördüğü iyi bîr rüyadan ötürü uyanınca Allah'a hamdeder. Bu rüyadan dolayı sevinir, bunu bir müjde kabul eder. Rüyayı sevdiği bir kimseye anlatır, sevmediğine kesinlikle anlatmaz. [384]
Kadı İyâz (ö. 544/1149)'a göre; üç defa tükürme emri, gördüğü rüyada hazır bulunan şeytanı kovmak, onu tahkir etmek ve rezil etmek içindir.

2069- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyametin kopma zamanı yaklaşınca müslümanm rüyası hemen hemen yalan çıkmayacaktır. Sizin en doğru rü'ya göreniniz, en doğru

söyleyeninizde. Hem müslümanın rüyası, Peygamberliğin kırkbeş cüz'ünden bir cüz'dür. Rüya üç kısımdır:
1- *Salih rü'ya olup Allah'dan müjdedir.*
2- *Diğeri şeytanın verdiği üzüntüdür.*
3- *Kişinin kendi kendine konuştuğu şeylerdendir.*
Sizden birisi rüyasında hoşlanmadığı bir şey görürse hemen kalkıp namaz kılsın ve onu hiçkimseye söylemesin." [385]

2070- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müminin rüyası, peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür." [386]

Açıkalama:

"Rüya" kelimesi, sözlükte; "Rü'yet" kökünden gelip Türkçede "Düş" kelimesinin karşılığıdır. "Rü'yd" gözle görmek, "Rüya" ise beyinle görmektir.
Beyin, ruhun gözü ve dürbünü gibidir. Ruh, gördüklerini beyin aracılığıyla uykuda hayale gösterir. Rüya, şuur altına yerleşen birtakım düşünceler biçiminde tanımlanır. Uzmanlara göre, rüya, şuur üzerindeki iradenin uyku enasında kalkmasıyla hayal ve his merkezinin aklın kontrolünden çıkmasıdır. İnsan uykuya dalmasıyla birlikte ruh, asıl vatanı olan ruhlar alemine gider, fakat bedenden bütünüyle aynlmaz.
Rüyalar üç kısma ayrılır:

1- Nefsanî Rüyalar:

Uyanıkken günlük yaşantımızda meşgul olduğumuz, bizi, zihnen ve bedenen yoran şeylerle ilgili rüyalardır. Kur'an bu tür rüyalar için "Edğasü ahlâm" ifadesini kullanır.

2- Şeytanî Rüyalar:

Şeytan, insanın ezeli düşmanı olduğu için, uyanıkken olduğu gibi, uyurken de insana zarar verme mahiyetinde görülen rüyalardır.

3- Sadık Salih Rüyalar;

Allah tarafından doğrudan doğruya veya bir melek aracılığıyla bildirilen ilahî telkindir ki, bu tür rüyalarda görüntüden öte, şekilden hakikate geçilecek manalar gizlidir.
Salih Rüya, Salih müminden sadır olduğu zaman peygamberliğin cüzlerinden bir cüzdür. Salih rüyanın, peygamberliğin kaç cüzü olduğu hususunda çeşitli hadislerde farklı rakamlar belirtilmiştir.Bu farklılıklar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bu ifadeleri kullandığı zamanın farklı olmasından ileri gelmektedir.
Şöyleki: Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelen vahyin 13. yılında, "Rüya, peygamberliğin 26 cüzünden biri" olduğunu söylemiş olmalı. Bu ise hicret zamanına rastlmaktadır. Vahyin 20. yılında 1/40, 22. yılında 1/44, ondan sonra 1/45, hayatının sonunda ise 1/46 demiş olmalı. 40'tan sonraki rivayetler zayıftır. 50 diyen rivayetin küsurat ifade etmesi ihtimal dahilindedir. 70 diyen rivayet ise, mübalağa içindir. Bunun dışındakiler ise, sabit değildir.

1- Peygamber (s.a.v.)'i Rüyada Görmek

2071- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim beni rüyasında görürse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklime giremez." [387]

Açıklama:

Rüyada Resulullah (s.a.v.)'in görülmesi meselesi, bazı farklı yorumlara sebep olmuştur. Yani ne suretle görülürse görülsün, bu görme, gerçek bir görme midir? Yoksa görmenin gerçek olması için Resulullah (s.a.v.)'i, bilinen nitelikleriyle ve asıl hüviyetiyle görmek şart mıdır? Çünkü Resulullah (s.a.v.}, her defasında bilinen şartlan ve asıl hüviyetiyle gözükmeyebilir. Yalnız alimlerin ittifak ettiği husus; şeytanın, Resulullah (s.a.v.)'in hüviyetine girememesidir. Çünkü yüce Allah, şeytana, bu imkanı tanımamıştır. Aksi takdirde şeriata yalan karışma olasılığı söz konusu olur ki, o zaman dine güven kalmaz. Bu sebeple de yüce Allah, şeytanı, kişinin uyanık halinde Resulullah (s.a.v.)'in suretine girmekten men ettiği gibi, uyku halinde de o surette gözükmekten men etmiştir.

2- Uyku Halinde Şeytanın Kendisiyle Oynadığını Haber Vermeme

2072- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), yanına gelip:
"Düşümde başımın kesildiğini ve onu kovaladığımı gördüm" diyen bir bedeviyi men ederek:
"Uyku sırasında şeytanın seninle oynadığını herkese haber verme!" buyurdu. [388]

3- Rüya Yorumu

2073- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ben bu gece rüyamda yer ile gök arasında yağ ve bal yağdıran bir bulut gördüm. Halkın da bundan elleriyle avuçladıklannı gördüm. Kimisi çok alıyordu, kimisi az alıyordu. Bir de gökyüzünden yere ulaşan bir ip gördüm. Senin onu alarak yükseldiğini gördüm. Sonra senin ardından onu bir adam alarak yükseldi. Sonra onu bir başka adam aldı. Onda ip koptu. Sonra onun için ipi eklediler ve o da yükseldi.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
"Ey Allah'ın resulü! Babam sana feda olsun! Vallahi, bana izin verirsen bu rüyayı çok iyi bir şekilde yorumlayacağım" dedi.Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse bu rüyayı yorumla!" buyurdu. Ebû Bekr:
"Bulut, İslâm'ın bulutudur. Yağan yağ ve bal ise Kur'ân'dır. Onun lezzeti ve yumuşaklığıdır. İnsanların bundan avuçlamaİarına gelince, kimi Kur'ân'i çok öğrenir, kimi az öğrenir. Gökten yere ulaşan ip ise senin üzerinde bulunduğun hakdır. Onu tutuyorsun, Allah da seni onunla yükseltiyor. Daha sonra senden sonra gelen bir adam onu tutuyor ve onunla yükseliyor. Sonra yine onu başka bir adam onu tutuyor ve o da onunla yükseliyor. Sonra onu başka bir adam tutuyor, onda ip kopuyor. Sonra bu adam için ip ekleniyor ve onunla yükseliyor. Şimdi babam sana feda olsun, bana haber ver ey Allah'ın resulü! İsabet mi ettim? Hatâ mı ettim?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bazısında isabet ettin, bâzısında ise yanıldın" buyurdu. Ebû Bekr:
"Vallahi, ey Allah'ın resulü! Hata ettiğim yönleri mutlaka bana söyle! Hata ettiğim hususlar nedir?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Yemin etme" buyurdu. [389]

4- Peygamber (s.a.v.)'in Gördüğü Rüyalar

2074- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bîr gece ben, uyuyan kimsenin gördüğü yerde kendimizi Ukbe b. Râfi'nin evindeymîşiz gibi gördüm. Orada bize İbn Tâb hurmasından bir hurma getirildi. Ben de bu rüyayı; "Dünyada yükselme, ahirette de iyi sonuç bizim içindir ve dinîmiz kemale ermiştir" yorumaldım." [390]

Açıklama:

İbn Tâb hurması; Araplar arasında Rutabu b. Tâb, Temru İbn Tâb, Azku İbn Tâb, Urcunu İbn Tâb isimleriyle anılan meşhur ve makbul bir hurma türüdür.
İbn Tab, Medine'de yaşamış bir kimsedir. "Tâbe" fiili de, güzel oldu, atamalandı ve kemale erdi anlamlarına gelmektedir.
Resulullah (s.a.v.)'in rüyasında görmüş olduğu "İbn Tâb Hurmaları", İslam'ın güzelliğine ve kemaline yorumlanmıştır. Dolayısıyla "Tâbe", güzel oİdu ve kemale erdi manalarına geldiği gibi, iman da aslında tatlı hurmaya benzer.

2075- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben kendimi rüyada bir misvakla dişlerimi ovarken gördüm. Derken beni iki kişi çekti. Bu iki kişinin biri, diğerinden daha yaşlı İdi. Ben misvakı bunlardan en küçüğüne uzattım. Bana:
Büyüğüne ver!" denildi. Ben de onu büyüğüne verdi." [391]

2076- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben kendimi rüyada Mekke'den hurmalıkları olan bir yere hicret ediyor gördüm. Zihnim, bu yerin, Yemame yada Hecer olduğu fikrine gitti. Bir de baktım ki, cahiliyede Yesrib diye anılan Medine şehri idi.
Ben yine bu rüyamda kendimi kılıç sallarken gördüm. Kılıcın başı koptu. Bir de baktım ki, bu, Uhud savaşı gününde müminlerden İsabet alanlara işarettir. Sonra onu tekrar salladım. Bu defa kılıç, olduğundan daha güzel şekline döndü. Bir de baktım ki, bu, Allah'ın getirdiği fetih ve müminlerin bir yere toplanmasıdır.
Yine bu rüyada boğazlanan bir takım inekler ile Allah'ın yaptığının daha hayırlı olduğunu gördüm. Bir de baktım ki, bunlar, Uhud gününde müminlerden şehid olan bir cemaata işarettir.
Asıl hayır, Uhud günü musibete uğramalarının ardından Allah'ın sonradan onlara hayır türünden getirdiği şeyler ve Bedir gününden sonra Allah'ın bize verdiği doğruluk ve sebat mükafatıdır." [392]

2077- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Müseylimetu'l-Kezzâb/yalancı müslümancık, Peygamber (s.a.v.) zamanında Medine'ye gelip:
"Muhammed kendisinden sonra bu işi bana bırakırsa ona tâbi olurum" demeye başladı.
Medine'ye kendi kavminden birçok İnsanın arasında gelmişti. Peygamber (s.a.v.) beraberinde Sabit b. Kays b. Şemmas olduğu halde Müseylime'nin yanına gitti. Peygamber (s.a.v.)'in elinde bir hurma dalı parçası vardı. Arkadaşlarının içinde Müseylime'nin karşısında durup:
"Benden şu parçayı istemiş olsan bile onu sana vermem. Ben, Allah'ın senin hakkındaki emrine haksızlık edemem. Bana itaatten geri dönersen Allah mutlaka seni tepe leye çektir. Öyle zannediyorum ki sen, sende gördüğüm eşkale göre rüyamda bana gösterilen uğursuz kimsesin. İşte şu kimse benim hatibim Sabit'tir! Benim tarafımdan sana gereken cevabı o verecektir" buyurdu.
Sonra Müseylime'nin yanından ayrılıp gitti.
Abdullah İbn Abbâs der ki: Ben, Ebu Hureyre'ye Peygamber (s.a.v.)'in, Müseylimetu'l-Kezzâb'a:
"Sen, sende gördüğüm eşkale göre rüyamda bana gösterilen uğursuz kimsesin" sözünün mahiyetini sordum. Ebû Hureyre bana şöyle haber verdi:
Peygamber (s.a.v.):
"Bir defa ben uyurken rüyamda iki kolumda iki bilezik gördüm. Bunlar kadın süsü olduğu için bu rüyam beni bir hayli meşgul etti. Derken rüyamda bana onları üfürmem vahy edildi. Ben de bunlara üfürdüm. Bunların ikisi de uçtu. Ben, bunları;
"Benden sonra çıkacak iki yalancı peygamber" diye yorumladım. Bunlardan birisi, San'a'nın reisi Ansı (Esved) ve diğeri de Yemame'nin reisi Müseylime idi" buyurdu. [393]

2078- Semure b. Cündeb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) sabah namazını kıldığında yüzünü cemaata doğru çevirip:
"içinizden biri geceleyin bir rüya gördü mü" diye sorardı. [394]

43. FEZAIL (FAZILETLER) BOLÜMÜ

Fezail:

İsİamî litereatürde "Bir şeyi veya bir kimseyi üstün kılan özellikler" anlamı amellerin, vakitlerin, şahısların, şehirlerin, ülkelerin, kabilelerin, yerleşim birimlerinin ve aletlerin benzerlerinden üstünlüğünü anlatmak için kullanılmış ve bunların her birine dair çok esere kaleme alınmıştır. Bunlar arasında sahabiler için "Fezailu's-Sahabe", Kur'an "Fezâilu'l-Kur'an", Hz. Peygamber (s.a.v.) için "Hasais" faziletleriyle ilgili olanlar önemli yer tutar.

1- Peygamber (s.a.v.)'in Soyu Ve Peygamberlik Ve! Mezden önce Taşın Ona Selam Vermesi

2079- Vasile İbnu'1-Eska' (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i:
"Doğrusu Allah, İsmail oğullarından Kinâne'y seçmiştir. Kinâne Kureyş'i seçmiştir. Kureyş'ten de Hâşim oğullarım seçmiştir. Beni de Hâ oğullarından seçmiştir" buyururken işittim. [395]

2080- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet ediMiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben Mekke'de bir taş bilirim. Peygamber olarak gönderilmezden önce bana selam verirdi. Ben onu şimdi de pekala biliyorum." [396]

2- Peygamber (s.a.v.)'in Bütün Mahlükattan Üstün Yaratılmış Olması

2081- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *"Ben kıyamet gününde Adem oğullarının efendisi, kendisinden ötürü ilk kabri yarılan ve ilk şefaat isteyen ve kendisine ilk şefaat hakkı verilen olacağım."* [397]

3- Peygamber (s.a.v.)in Mucizeleri

2082- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) su istemişti. Bunun üzerine ona geniş bir kap içerisinde su getirildi. Derken cemaat o kabın içerisinden abdest almaya başladı.
Enes der ki:
"Kalabalığı altmış ile seksen kişi kadar tahmin ettim. Suya bakıyordum. Parmaklarının arasından su kaynıyordu." [398]

Açıklama:

Mucize kelimesi, sözlükte; "Acz" kökünden türetilmiş bir kelime olup aciz bırakan, güçsüz kılan, karşı konulmaz harika olay anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise; peygamberin elinde, peygamberlik davasında doğruluğunu ispat için Allah tarafından tabiat kanunlarına aykırı olarak yaratılan harikulade olay olup başkaları tarafından bir benzeri getirilemez.
Mucize; bütün yaratıkların, melek, cin ve insanların güçlerini aşmakta olup peygamberliği tasdik ve doğrulama mahiyetindedir.
Mucizenin meydana gelmesi, aklen imkansız değildir. Aslında her an insanın çevresinde meydana gelen olaylar ve hayatın kendisi, mucizeler kümesidir.

iki şey arasında sabit, değişmez bir nispet olarak kabul edilen tabiat kanunu bir tecrübe sonucu keşfedilir ve hüküm olarak ifade edilir. Bu hüküm, mutlak zaruri değüdir. Çünkü aynı sebepler, daima aynı sonuçlan vermez.
Mucizenin temelinde üç temel unsur vardır:
1- Kafirlerin yada müşriklerin istekte bulunması.
2- Bu kimselere karşı meydan okumanın olması
3- Müminlerin imanının artması
Bazen kafirler, peygamberden mucize getirmesini isterler. Peygamber de, onlara karşı meydan okuma mahiyetinde Allah'ın izniyle mucize getirir. Örneğin, Semud kavmi, Hz. Salih (a.s)'dan; kayanın içinden dişi bir deve getirmesini istemişlerdi. Hz. Salih (a.s)'da, peygamberliğinin bir kanıtı olma mahiyetinde, onların bu isteğini yerine getirmişti. Yine Mekkeli müşrikler de, Mekkî surelerin tam 25 yerinde açıkça Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mucize getirmesini istemişlerdi. Kur'an'ın, bu tür karşı çıkışlara karşı cevabı, susturcu ve geçersizleştirici idi.
Bazen de kafirler, peygamberden mucize istemeseler bile, peygamber, peygamberliğinin bir kanıtı olarak onlara mucize yada mucizeler göstermişti. Örneğin, Hz. Musa (a.s)'in, elini koynuna koymasıyla elinin beyazlaşması, asanın büyük bir yılana dönüşmesi ve diğer 9 mucizesi gibi.
Bazen de Rabbani yardım ve desteklemeyle müminlerin imanının artması ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, peygamberliğini kanıtlama mahiyetinde bir çok mucize meydana getirmiştir. Bu tür mucizeler, hadislerde geçmektedir. Bu tür rivayetler, lafzi mütevatir olmayıp manevi mütevatirdir.
Inakrı küfrü gerektirmez. Zaten bu tür mucizeler, inanç esasları içerisinde yer almamaktadır.
Kurtubî (ö. 671/1273)'de konu ile ilgili olarak şöyle der:
"Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, parmaklarından su akıtması kıssa, birkaç yerde büyük toplulukların huzurunda meydana gelmiş ve bu nedenle de pek çok yollardan gelmiştir. Bu kıssayı anlatan rivayetlerin toplamı, kesin bilgiyi ve manevi tevatürü ifade etmektedir."
Kadı İyâz (ö. 544/1149) ise "Şifâ"da der ki:
"Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, parmaklarından su akıtması ve yemeği çoğaltması ile ilgili kıssayı; sika ve çok sayıdaki kimselerin, yine çok sayıdaki kimselerden, bunlarda çok sayıdaki kimselerden, bunlarda sahabilerden rivayet etmiştir. Bunlar, bu kıssanın; Hendek savaşı, Buvât gazvesi, Hudeybiye umresi, Tebük gazvesi gibi bir çok yerlerde ve müslümanlar çevreler ile askerlerin operasyonları sırasında gerçekleştiğini haber vemişlerdir."
Sahabeden hiçbiri, bu kıssayı anlatan raviye ters bir harekette bulunmamış ve bu kıssa kendilerine anlatıldığında inkar yoluna gitmemişlerdir. Aksine bu kıssayı görenin söylediği gibi anlatmışlardır. Daha öncede belirttiğimiz üzere, bu çeşit olayların hepsi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mucizelerinden olduğu kesinlik kazanmaktadır." [399]

2083- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ümmü Mâlik, kendisine ait kırbadan küçük bir yağ tulumunun içinde Peygamber (s.a.v.)'e yağ hediye ederdi. Daha sonra bu kadının oğulları gelip ondan katık isterlerdi, fakat evlerinde yiyecek hiçbir şey olmazdı. Ümmü Mâlik, içerisinde Peygamber (s.a.v.)'e hediye ettiği yağ tulumunun yanına gittiğinde onun içinde daima bir miktar yağ bulurdu. Böylece o kabın içindeki yağ, evinin katığını idare edip dururdu. Nihayet Ümmü Mâlik, bir gün o yağ tulumunu sıktı. Sonra da Peygamler (s.a.v.)'in yanına geldi. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Sen o yağ tulumunu sıktın mı?" diye sordu. Ümmü Mâlik:
"Evet, sıktım!" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.):
"Eğer sen o yağ tulumunu sıkmadan bıraksaydın onda daima yağ mevcut olacaktı" buyurdu.[400]

2084- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bîr adam yiyecek istemek için Peygamber (s.a.v.)'e gelmişti. Peygamber (s.a.v.)'de, ona yarım deve yükü arpa verdi. Bu adam, bu arpayı ölçeğe vuruncaya kadar; kendisi, hanımı ve misafirleri bu arpadan yemeye devam ettiler. Nihayet adam, bu arpayı ölçeğe vurunca arpa tükendi ve tekrar Peygamber (s.a.v.)'e geldi. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Eğer o arpayı ölçmemiş olsaydın, muhakkak ondan yemeye devam edecektiniz ve o sîzin rızkınız olmaya devam edecekti" buyurdu."

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bereketiyle az şeyin çoğalması ile ilgili olaylar, çeşitli zamanlarda ve değişik yerlerde meydana gelmiştir.
Bu olayı gören sahabiler, rivayet etmek suretiyle olaya tanıklık ettiklerini göstermektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), bazen az miktardaki bir suya dokunmak suretiyle suyun çoğalmasını sağlamış, sahabiler de bu sudan, hem içmişler ve hem de abdest almışlar, bazen de az miktardaki yemeğe dokunmak yada dua etmek suretiyle yemek çoğalmış ve herkes karnı doyuncaya kadar o yemekten yemişler. Örneğin, Hendek savaşı sırasında 1000 kişiyi, bir küçük Ölçek arpa ve bir keçi yavrusuyla doyurmuş, bir sefer sırasında aç kalan müslümanlar yanlarından bir avuç dolusu kadar hurmayı getirip bir serginin üzerine koymuşlar, herkes kaplarını getirip doldurmasına rağmen sergi üzerindeki hurmadan hiç azalma olmamıştır. Bu tür olayların meydana geldiği sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında pek çok sahabi olup bu olayları bizzat görmüşlerdir.

2085- Muâz İbn Cebel (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Tebük gazası yılında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte yola çıktık. Resulullah (s.a.v.) sefer sırasında namazları cem1 ederdi/birleştirerek kılardı.
Şöyle ki: *"Öğle ile ikindiyi beraberce ve akşam ile yatsıyı beraberce kıldı. Nihayet bir gün namazı geciktirdi. Sonra çıkarak öğle ile ikindiyi birleştirerek kıldı. Sonra çadırına girdi. Biraz sonra çıkarak akşam ile yatsıyı beraberce kıldı".* Sonra da:
"Sîz yarın inşaallah Tebük pınarına varacaksınız. Siz oraya kuşluk zamanı olmadan varmayacaksınız. Sizden herkim o pınarın yanına varırsa ben gelinceye kadar sakın onun suyundan hiç bir şeye dokunmasın" buyurdu.
Derken o pınarın yanına vardık. iki kişi pınarın başına bizden önce varmıştı. Pınarın suyu, ayakkabı tasması gibi azar azar su akıyordu. Resulullah (s.a.v.) o iki adama:
"Bunun suyundan bir şeye dokundunuz mu?" diye sordu. Onlar:
"Evet!" diye cevâp verdiler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) onlara sitem etti. Onlara Allah'ın dilediği kadar söz söyledi. Sonra cemâat elleriyle pınardan azar azar su aldılar. Hattâ bir şeyin içinde su toplandı. Resulullah (s.a.v.) onun içinde ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra suyu pınara iade etti. Hemen pınar şarıl şanl su akıttı yada bol su akıttı.
Hadisin râvisi Ebû Alî, Enes b. Mâlik'in bu iki kelimeden hangisini söylediğinde şüphe etmiştir. Nihayet insanlar sularını aldılar. Sonra da:
"Ey Muâz! Uzun bir hayata mazhar olman ve burasının bahçelerle dolup taşdığını görmen yakındır" buyurdu. [401]

2086- Ebu Humeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Tebük gazasına çıktık. Nihayet Vâdi'l-Kurra'da bir kadının bahçesine geldik. Resulullah (s.a.v.):
"Bu bahçenin hurma mahsulünü tahmin edin!" buyurdu. Biz de bahçenin hurma mahsulünü tahmin ettik. Resulullah (s.a.v.)'de bahçenin mahsulünü on vesk olarak tahmin etti. Bahçenin sahibi kadına:
"Biz inşaallah sana geri dönünceye kadar bu bahçenin mahsulünü kaç ölçek geldiğini say!" buyurdu. Bunun üzerine biz yolumuza, devam ettik. Nihayet Tebük'e geldik. Resulullah (s.a.v.):
"Bu akşam sizin üzerinize şiddetli bir rüzgâr esecek. Sizden hiç kimse bu rüzgârın estiği bırada ayağa kalkmasın. Kimin devesi varsa ipini sağlam bağlasın!" buyurdu.
Daha sonra şiddetli bir rüzgâr esti. Derken bir adam ayağa kalktı ve rüzgâr onu götürerek Tayy'ın dağlarına attı.
Bunun üzerine Eyle hükümdarı İbnü'I-Almâ'nın elçisi Resulullah (s.a.v.)'e bir mektup getirdi. Ona bir de beyaz kaür hediye etti. Resulullah (s.a.v.)'de ona bir emanname yazdı ve bir de kaftan hediye etti. Sonra yola devam ettik. Nihayet Vadi'l-Kurra'ya geldik. Resulullah (s.a.v.) kadına bahçesinin kaç ölçek mahsulü olduğunu sorup:
"Bahçenin mahsulü kaç vesk geldi?" diye sordu. Kadın:
"On vesk!" diye cevâp verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben acele ediyorum. Sizden kim dilerse benimle beraber acele gelsin. İsteyen kalsın!" buyurdu. Biz de yola çıktık. Medine'ye

yaklaştığımızda: işte Tâbe! İşte Uhud! Uhud öyle bir dağdır ki, o bizi sever ve biz de onu severiz' buyurdu. Daha sonra da:.
"Doğrusu Ensar hanelerinin en lısı, Neccar oğulları hânesidir. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları hanesi, sonra Abdui-Haris b. Hazrec oğulları hanesi, sonra Sâide oğulları hânesidir. Ensârın her hanesinde hayır vardır" buyurdu.
Derken Sa'd b. Ubade, bize yetişti. Ebû Useyd, ona:
"Görmedin mi, Resulullah (s.a.v.) (sırayla) Ensâr hanelerinin hayırlılarını söyledi, bizi de en sona bıraktı' dedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde, Resulullah (s.a.v.)'e yetişip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ensar hanelerinin hayırlılarını (sırayla) söylemişsin, bizi de en sona bırakmışsın!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Hayırlılardan olmanız size yetmiyor mu?" buyurdu."

Tebük:

Hicaz bölgesinin kuzeyinde Medine ile Şam arasında bir yerin adıdır. Tebük seferinde savaş olmadı. Hicretin dokuzuncu yılında yapılmıştır. Bu sefer, Taif kuşatmasından ve Veda haccından önce yapılmıştır. Bu gaza, Resulullah (s.a.v.)'in bizzat bulunduğu gazaların sonuncusudur. Tebük seferi, Bizanslılar ile müslümanlar arasındaki siyasî münasebetlerin üçüncü safhasını oluşturur.

4- Peygamber (s.a.v.)'in Yüce Allah'a Tevekkülü Ve Allah'ın Onu İnsanlardan Koruması

2087- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Necd tarafında gazazaya gittik. Dönüşte Resulullah (s.a.v.) ulu ağacı bol olan bir vadide bize yetişti. Resulullah (s.a.v.), ağacın altında konakladı ve kılıcını ağacın dallarından birine astı. Ordudakiler de ağaç altında gölgelenmek için vadiye dağıldılar. Resulullah (s.a.v.), bize:
"Ben uyurken bir adam bana geldi ve kılıcı aldı. Ben de hemen uyandım, Adam başımın ucunda dikilmişti. Elindeki, kınından sıyrılmış kılıçtan başka bir şey fark de etmedim." Bana:
"Seni benden kim koruyabilir?" dedi. Ben de:
"Beni senden Allah korur" dedim. Adam tekrar ikinci defa:
"Seni benden kim koruyabilir?" dedi. Ben de:
"Beni senden Allah korur" dedim.
"Bunun üzerine adam, kılıcı kınına koydu. Bunları yapan adam, işte şurada oturuyor" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.), o adama bir şey yapmadı. [402]

5- Peygamber (s.a.v.)'ın Hidayet Ve İlimle Gönderilmesinin Misali

2088- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın beni peygamber gönderdiği İlim ve hidayet yolu, toprağa inen bol yağmur gibidir. İndiği toprağın bir kısmı güzel olup suyu emerek bol bol ot ve çayır bitiren verimli bir topraktır. Bir kısmıda suyu içerisine çekmeyip dışarıda tutar. Allah bu sudan insanları faydalandırır. İnsanlar suyu İçerler, hayvanlarını sularlar, ekin ekerler. Diğer bir kısmı da ne suyu tutar ve ne de ot bitirir. İşte Allah'ın dinini iyi öğrenen fikheden, Allah'ın beni peygamber olarak gönderdiği şeyleri öğrenip öğreterek faydalı olan kimse ile, gönderildiğim Allah'ın yolunu kabul etmeyip başını bile kaldırmayan kimsenin durumu da buna benzer." [403]

6- Peygamber (s.a.v.)'in Ümmetine Olan Şefkati Ve Onları Zarar Verecek Şeylerden Kendilerini Sakındırması

2089- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz benim ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyin misâli, bir adamın şu misâli gibidir: Bu adam, kavmine gelip onlara:
"Ey kavmim! Ben gözlerimle düşman ordusunu gördüm. Ben gerçekten soyunmuş bir uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın!" der.
Kavminden bir grup ona itaat eder. Geceleyin yola düşerek yavaş yavaş giderler. Onlardan bir grup da, onu yalanlayarak yerlerinde sabahlarlar ve ordu sabah baskını yaparak onları helak eder. Köklerini kurutur. İşte bana itaat edip getirdiğime tâbi olanlar ile bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanların misâli budur." [404]

Açıklama:

Soyunmuş uyarıcıyla kastedilen; korkunç haber getiren kimsedir. Eskiden Araplar'ın âdetine göre bir adam bir topluluğu korkutmak ve kendilerine korkunç bir haber vermek İsterse elbisesini çıkarır, eğer uzakta ise bu elbiseyle onlara işarette bulunurdu. Bununla, musibet haberi verdiğine işaret ederdi. Bunu, genellikle, topluluğun öncüsü ve gözcüsü durumundaki kimse yapardı.
2090- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benim ile ümmetimin misali, ateş yakıp da ateşe düşen kelebek ve benzeri şu hayvanları ateşe girmemeleri için kovalayan adamın misali gibidir, ûte siz ateşe koşarsınız bense sizin belinizden tutanım." [405]

7- Peygamber (s.a.v.)'in Son Peygamber Olması

2091- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Benim misalim ile diğer peygamberlerin misali, köşede bir kerpiçtik yer dışında en güzel ve en iyi şekilde bir ev yapan kimseye benzer. İnsanlar içini dolaşmaya başlayıp bu kimseye hayıret edip:
"Şuraya kerpiç konulması gerekmez miydi?" derler.
"İşte ben, o kerpicim. Ben, peygamberlerin somıncusuyum." [406]

Açıklama:

Yüce Allah, Kur'an'da; Hz. Muhammed (s.a.v.)'in, peygamberlerin sonuncusu [407] olduğunu belirtmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de bir çok hadiste, peygamberlerin sonuncusu olduğunu ve kendisinden sonra bir peygamberin daha gelmeyeceğini bildirmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) daha hayattayken Müsellemetü'l-Kezzâb, daha sonra başka yalancı peygamberler ve günümüzde ise İran'da "Bahailik"in kurucusu Mirza Ali Muhammed (ö.1850), Hindistan'da "Kadıyanilik"in kurucusu Mirza Gulam Ahmed, Amerika'da Moon, Türkiye'de ise iskender el-Ekber sahte peygamberliğini ilan etmişlerdir.
İskender el-Ekber, ilk önce kendisini "Mehdi" ardından da peygamberliğini ilan edip
ısalet Nurları" adında bir de kitap indirildiğini iddia etmiştir. Kitabın kapağında yüce Allah'ın adı bulunması gerekirken "İskender el-Ekber'e aittir" ifadesi yer almaktadır. Baştan sona saçma sapan cümleler ve hezeyanlarla dolu olan bu kitapçık; "Eğer insanlar sadık peygamberlerine tabi olmazlarsa, onlan arkalarına takacak sahte peygamberlerin çıkacağı" gerçeğini açık-seçik ortaya koymaktadır. Eğer insanlar içerisinde şüphe bulunmayan Allah'ın vahyi Kur'an'a sanlmazlarsa, bu ümmetin içinden çıkıp kendi elleriyle yazdıkları sahte peygamberlerin kitaplarına uyar hale gelebilirler.

8- Yüce Allah'ın Bir Ümmete Rahmet Dilediği Zaman ilk önce O Ümmetin Peygamberinin Ruhunu Alması

2092- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Yüce Allah, iyi kullarından olan bir ümmete rahmet etmek istedi zaman o ümmetin peygamberini ümmetten önce yanına alır. O peygambe onlar için, varacakları yerde hazırlık ve şefaat yapacak bir öncü ve onlardi önce giden bir kimse kılar.
"Allah, kötü yolda giden bir ümmetin yok olmasını istediği zaman ise ümmetin peygamberi daha hayattayken o ümmete azab eder.

Peygambei gözünün önünde onları yok eder. Onlar, peygamberlerini yalanladıkları emrine isyan ettikleri zaman Allah onları yok etmek suretiyle peygamberi de hoşnut eder."

9- Peygamber (s.a.v.)'in Havzı Kevseri Ve Havzının Özellikleri

2093- Cündeb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i:
"Ben, havuzun başına sizden önce varacağım" buyururken işittim. [408]

2094- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i:
"Ben Havzı kevsere sizden önce varacağım. Kim buraya gelirse suyunu içer ve bundan sonra asla susuzluk görmez. Havuzun başına, benim onları ve onların da beni tanıdıkları bazı kimseler getirilecek, fakat arkasından benim ile onların arasına engel girecektir" buyururken işittim." [409]

2095. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
Bunlar bendendir' buyurur. Ona:
Onların senden sonra neler işlediklerini sen bilemezsin!' denilir. Ben de:
Benden sonra yolunu değiştiren benden uzak olsun!' derim.[410]

2095- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Bunlar bendendir" buyurur. Ona:
"Onların senden sonra neler işlediklerini sen bilemezsin!" denilir. Ben de:
"Benden sonra yolunu değiştiren benden uzak olsun!" derim.[411]

2096- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Benim cennetteki Havzım, bir aylık yol mesafesindedir. Onun köşeleri düzdür. Suyu gümüşten daha beyaz ve kokusu miskten daha güzeldir. Bardakları ise gökyüzünün yıldızları gibidir. Kim ondan su içerse bir daha asla susuzluk çekmez." [412]

2097- Ukbe b. Âmir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir gün çıkıp Uhud şehidleri üzerine, cenaze namazı kıldırdı, sonra da oradan ayrılıp minbere çıktı, sonra da:
"Ben, sizin Kevser Havuzuna ilk önce varanınız olacağım. Ben size şahitlik yapacağım. Vallahi, ben şu anda Kevser Havuzunu seyretmekteyim ve bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarı veya yeryüzünün anahtarları verildi. Vallahi, ben sizin hakkınızda benden sonra müşrik olacağınızdan korkmuyorum, fakat sizin dünyalıkları elde etmek için yarışmanızdan korkuyorum" buyurdu. [413]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), Uhud şehidlerine kıldığı bu cenaze namazını, Uhud şehitleri defnedildikten sekiz sene sonra kılmıştır. [414]
Konumuzu teşkil bu hadis, "Şehidler üzerine cenaze namazı kılmak caizdir" diyenler ile "Cenaze kabre konduktan sonra üzerine cenaze namazı kıhnabilir" diyen Hanefilerin delilidir.
Bazı fıkıh alimlerine göre, bu hadiste geçen "Salat" kelimesi, cenaze namazında okunan dua anlamında kullanılmış olması da mümkündür. İbn Hibban'da "Sahih"inde bu görüşü savunmuştur.
İmam Nevevî ise bu konuda şöyle der:
"Bu hadiste geçen "Salat" kelimesiyle kasdedilen, cenaze namazı değil, cenaze duasıdır. Çünkü "Cenazeye namaz kılar gibi namaz kıldı" demek, adeti üzere "Ölülere dua ettiği gibi dua etti" demektir.

2098- Harise b. Vehb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Harise, Peygamber (s.a.v.)'in havzının; San'a ile Medine arası kadar olduğunu Peygamber (s.a.v.)'den işitmiştir." [415]

2099- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Havuzun kapları nasıldır?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.);
"Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onun kapları, gökyüzünün yıldız toplulukları ile yıldızlarından daha çoktur. Dikkat edin ki! Onlar, mehtapsız bir gecedeki yıldızlar gibi olan cennetin kaplarıdır. Her kim bu kaplardan içerse ömrünün sonuna kadar susamaz. Havuzun cennetten çıkan iki oluğu gürül gürül akar. Ondan kim içerse bir daha susamaz. Genişliği, uzunluğu gibi olup Amman ile Eyle arası kadardır. Suyu sütten daha ak ve baldan daha tatlıdır" buyurdu.[416]

2100- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Havuz başında benim yanıma bana sahabilik etmiş kimselerden bazıları muhakkak gelecektir. Nihayet onlar bana doğru kaldırılıp ben onları gördüğüm zaman onlar benim önümden koparılıp alınırlar. Bunun üzerine muhakkak ben:
"Rabbim! Onlar benim sahabiciklerimdir, onlar benim sahabiciklerimdir" diyeceğim. Bunun üzerine muhakkak bana:
"Doğrusu sen onların senin ardından neler ihdas ettiklerini bilmezsin?" denilecek." [417]

Açıklama:

Ahirette her peygamberin bir havuzu olacaktır. Bu havuzdan, hem peygamberin kendisi ve hem de ümmetinden Allah'ın dilediği kimseler içecektir. Yalnız diğer peygamberlerden farklı olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'e iki tane havuz verilecektir:
1- Kıyamet günü, mahşer yerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e verilecek Kevser havzudur. Bu havuzdan, Kıyamet günü, Hz. Peygamber (s.a.v.), herkesin susadığı o zar şartlarda ümmetine su verecek, ümmetini rahatlatmaya çalışacaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ümmeti, Kıyamet günü, bu havuzun başında buluşup bir araya gelecektir.
2 - Cennette, Kevser nehrinden akacak olan suyun bir araya toplanmasıyla oluşacak havuzdur. Çeşitli rivayetlerde; Kevser nehrinden, kanallar aracılığıyla bu havuza suların akıtılacağı ifade edilmektedir.
Havuz ve Kevser, çok sayıda sahabe tarafından nakledilmiş gaybî bir hakikattir.

10- Uhud Harbi Gününde Cebrail ile Mıkaıl'ın Peygamber (s.a.v.) Namına Savaşmaları

2101- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Uhud savaşı günü Resulullah (s.a.v.)'in sağında ve solunda, üzerlerinde beyaz elbise bulunan iki adam gördüm. Bunları, daha önce ve daha sonra hiç görmedim. Yani Cebrail ile Mikail'i kast etmektedir." [418]

11- Peygamber (s.a.v.)'in Cesareti Ve Savaşmak İçin ileri Atılması

2102- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) insanların en güzeli, en cömerdi ve en cesuru idi. Medine halkı bir gece gerçekten düşman baskınından korumuştu. İnsanlar sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi. Bu sırada Resulullah (s.a.v.), Ebu Talha'ya ait Mendub adında çıplak bir atın üstüne atlayarak onu düşman sesinin geldiği tarafa doğru sürdü. Medinelileri geride bırakıp ileriye geçmişti. Nihayet Resulullah (s.a.v.), Ebu Talha'nın atının üzerinde ve kılıcı boynunda olarak geri dönerken Medinelileri (yolda) karşıladı. Resulullah (s.a.v.), onlara:

"Düşmanlar zarar verebilecek bir korkuyla bizi korkutamadılar, onlar ciddi bir korkuyla bizi korkutamadılar" buyurdu. Daha sonra da: *"Biz bu atı bir derya bulduk yada bu at muhakkak bir derya gibi akıcıdır"* buyurdu." Enes; "Halbuki bu at, yavaş ve durgun olmakla tanınırdı" dedi. [419]

Açıklama:

Cesaret; kişinin, korku ve çekingenlik halinden uzak olarak değerli bir işe girme halini ifade eder. Cesaret sahibi kimse, tehlikeye ve riske girmekten korkmaz. Kişide, cesaretin oluşması, kişiyi; yürekli, atılgan ve yiğit bir hale getirir. Cesareti olmayan kimse; çekingen, korkak ve kendine güveni olmaz. Cesaretli olmak, her babayiğidin harcı değildir. Herkes cesaretli olmayabilir. Cesaretli olan kişi; hem kendisine güven duyar ve hem de sıkıntılara karşı göğüs germesini iyi bilir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cesur oluşu; herkes tarafından bilinen bir husustur. Doğmadan önce babasını, altı yaşında iken annesini, sekiz yaşında iken dedesini yitirmesine rağmen o, hiçbir zaman yılgınlık göstermemiştir. Sıkıntılara ve musibetlere karşı göğüs germesini bilmiştir. Peygamberliğini ilan ettiğin de, insanların çoğu, ona düşman kesilmiş; onun delirdiğini, cinlendiğini, sihirbaz olduğunu ileri sürmekten geri durmamışlardır. Fakat o, Allah'a olan imanı sayesinde bütün bu iftiralara ve yalanlara karşı mücadelesini sürdürmüştür. Mekke'de geçirdiği on üç yıl boyunca, hep iftira ve karalamalara maruz kalmıştır. Yine de o, cesur olmayı hep sürdürmüş ve davasından hiç taviz vermemiştir.
Medine'de ise; münafıklara, Yahudilere diğer karşı gelenlere hep cesaretle hareket etmiş, bir çok savaşta geriye kaçmamış, yerini terk etmemiş, ölümle burun buruna kaldığı zamanlarda bile arkasına dönüp geriye kaçmamış, sahabilerini terk etmemiş, düşmanla karşılaşmaktan hiç çekinmemiştir.
Huneyn savaşı sırasında İslam ordusu pusuya düşürüldüğünde, müslümanlann çoğu, çil yavruları gibi Allah Resulünü yalnız, bırakıp kaçtıklarında Resulullah (s.a.v.), yerini terk etmemiştir. Çünkü kaçmak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yakışır bir tavır değildi. O, imanın tadını, Şehadetin kokusunu, cihadın özünü, özellikle de peygamberlik misyonunun gerektirdiklerini çok iyi biliyordu.

12- Peygamber (s.a.v.)'in Hayrda İnsanların En Cömerdi Olması

2103- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) iyilik yapma hususunda insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da, Ramazan ayı idi. Cebrail, Resulullah (s.a.v.)'le her sene Ramazan ayında buluşurdu. Bu buluşma, Ramazan ayı bitinceye kadar devam ederdi. Resulullah (s.a.v.), Cebrail'e Kur'an'ı arz ederdi. Cebrail, Resulullah (s.a.v.)'le buluştuğunda Resulullah (s.a.v.) hayır işleri yapma hususunda sürekli esen rüzgardan daha cömert olurdu." [420]

Açıklama:

Burada Resulullah (s.a.v.)'in, Ramazan ayının her gecesinde Cebrail'le buluşup o zaman kadar inen Kur'an ayetlerini müzakere etmeleri söz konusu edilmektedir. Vefat ettiği sene iki defa Kur'an'ı mukabele etmişlerdi.
Diğer bir hususta, Resulullah (s.a.v.)'in çok cömert olmakla birlikte Kur'an'ı müzakere etmeleri sebebiyle bu ay içerisinde gaybî hususlara daha çok muttali olmasından dolayı bu ay içerisinde daha fazla cömert davranıyordu. Abdullah İbn Abbâs, onun cömertliğini; hiçbir engele rastlamayarak salıverilmiş rüzgara benzetmesi, onun cömertlik ile hayır dağıtmada rüzgardan daha hızlı olmasından dolayıdır.

13- Resulullah (s.a.v.)'in Ahlak Yönünden İnsanların En Güzeli Olması

2104- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde üvey babam Ebu Talha elimden tutup beni Resulullah (s.a.v.)'e götürdü. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Enes, akıllı bir çocuktur. Senin hizmetinde bulunsun" dedi.
Emes devamla der ki:
"Gerek yolculukta ve gerekse de şehirde ikamet ettiği sırada Resulullah (s.a.v.)'e hizmette bulundum. Allah'a yemin ederim ki, yaptığım bir şeyden dolayı bana: "Bunu niçin yaptın?", yapmadığım bir şey için de: "Bunu niçin şöyle yapmadın?" demedi. [421]

2105- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ahlak yönünden insanların en güzellerindendi. Bir gün beni bir hacet için bir yere göndermek istedi. Ben, ona:
"Vallahi, ben gitmem" dedim.
"Halbuki içimden Allah'ın nebisi (s.a.v.)'in bana emrettiği yere gitmek geliyordu. Derken dışarı çıktım. Derken çocukların yanma uğradım. Onlar sokakta oyun oynuyorlardı. Aniden Resulullah (s.a.v.) arkamda kafamı tuttu. Ona baktım. Gülerek:
"Ey Enescik! Sana emrettiğim yere gittin mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet! Gidiyorum, ey Allah'ın resulü!" dedim. Enes:
"Allah'ın adına yemin ederim ki, ben, Resulullah (s.a.v.)'e dokuz sene hizmette bulundum. Yaptığım bir şey için bana: "Niçin şöyle şöyle yaptın!" Yapmadığım bir şey İçin de bana: "Şöyle şöyle yapsaydın!" dediğini bilmiyorum" dedi. [422]

Açıklama:

Enes, Resulullah (s.a.v.)'in vefatına kadar ona hizmet etmiş, her vakit onunla birlikte bulunmuş ve onun yanından ayrılmamıştır.

14- Resulullah (s.a.v.)'Den Bir Şey İstenildiğinde Asla "Hayır" Dememesi Ve İhsanının Çok Olması

2106- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'den bir şey istenilip de onun "Hayır" dediği asla vaki değildir. [423]

2107- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İslam üzerine Resulullah (s.a.v.)'den istenilmiş olan herhangi bir şeyi mutlaka vermiştir. Bir defasında Resulullah (s.a.v.)'e bir kimse gelmişti. Resulullah (s.a.v.), o adama iki dağ arasıfnı dolduracak kadar çok koyun vermişti. Daha sonra bu kimse kavminin yanma dönüp onlara:
"Ey kavmim! müslüman olunuz. Çünkü Muhammed, fakirlikten korkmaksızın büyük ihsanda bulunuyor" dedi. [424]

2108- İbn Şihâb'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi gazasını yaptı ve Mekke'yi fethetti. Sonra Resulullah (s.a.v.) beraberinde bulunan müslümanlarla birlikte Huneyn'e doğru yola çıktı. Nihayet düşmanla Huneyn mevkisinde çarpıştılar. Netice itibariyle; Allah, dinine ve müslümanlara yardım etti. Resulullah (s.a.v.) o gün Safvan b. Ümeyye'ye yüz tane deve verdi. Sonra yüz daha, sonra yüz daha verdi.
İbni Şihâb der ki:
"Bana, Saîd b. Müseyyeb rivayet edip dedi ki: Safvân b. Ümeyye:
"Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.v.) bana verdiğini verdi. Ama o, bana göre, insanların en nefret edilecek olanı idi. Bana vermekte devam etti. Nihayet o bana göre insanların en sevimlisi oldu" dedi. [425]

Açıklama:

Safvan b. Ümeyye ve benzerleri, Müellefe-i Kulub/kalbi İslam'a ısındırılacak kimseler içerisinde olduğu İçin Resulullah (s.a.v.) onlara Huneyn gazasında bolca iyilikte bulunmuştur. Böylece onun kalbini daha İslam'a ısındırmı, nefreti sevgiye dönüşmüştür.

2109- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bir defasında bana:
"Bize Bahreyn'in malı gelirse sana muhakkak şu kadar, şu kadar ve şu kadar veririm" buyurdu. Bunu söylerken iki eliyle de bütün mala işaret etti.
Derken Bahreyn'in malı gelmeden önce Peygamber (s.a.v.) vefat etti. Bu ma! onun vefatından sonra Ebû Bekr'e geldi. O da bir dellâla emretti. O da:
"Her kimin Peygamber (s.a.v.)'de alacak bir vaadi veya borcu varsa hemen gelsin!" diye seslendi. Bunun üzerine ben kalkıp Ebu Bekr'in yanma vardım. Ona:
Gerçekten Peygamber (s.a.v.) bana:
"Bize Bahreyn'in malı gelirse sana muhakkak şu kadar, şu kadar ve şu kadar veririm" buyurdu" dedim. Bunun üzerine Ebu Bekr, derhal bir avuç para avuçladı. Sonra da bana: "Bunu say!" dedi. Ben bu paralan saydım. Paraların, beşyüz adet olduğunu gördüm. Bu defa Ebu Bekr, bana:
"Bununla birlikte iki mislini daha al" dedi. [426]

15- Peygamber (s.a.v.)'in Çocuklar ile Düşkünlere Acıması Ve Alçakgönüllü Olması

2110- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bu akşam benim bir oğlum dünyaya geldi. Ona, büyük babam İbrahim'in adını verdim" buyurdu.
Sonra da onu, Ebu Seyf adında bir demircinin hanımı Ümmü Seyfe süt annesi olarak teslim etti. Bir defasında çocuğu getirmek için yola çıktı. Ben de onu tâkib ettim. Ebû Seyf in yanına yaklaştık. Ebu Seyf, demirci körüğünü üfürüyordu. Ev dumanla dolmuştu. Ben Resulullah (s.a.v.)'in önünde hızlı yürüyerek:
"Ey Ebu Seyf! Körüğünü durdur! Resulullah (s.a.v.) geldi!" dedim. Bunun üzerine o da durdu. Peygamber (s.a.v.) çocuğun getirilmesini istedi. Çocuk getirildiğinde Resulullah (s.a.v.) onu bağrına bastı. Allah'ın söylemesini dilediği şeyleri ona söyledi.
Enes der:
"Allah'ın adına yemin ederim ki, çocuğu, Resulullah (s.a.v.)'in önünde can çekiştirirken gördüm. Resulullah (s.a.v.)'in gözleri yaşardı ve sonra da:
"Göz yaşam, kalb üzülür, fakat biz ancak Rabbimizin razı olacağını söyleriz. Vallahi, ey İbrahim! Biz senin için üzülüyoruz" buyurdu.[427]
İbrahim, hicretin 8. yılında Zilhicce ayında dünyaya gelmiştir, ibrahim'in ölümü üzerine Resulullah (s.a.v.) gözyaşı dökmüştür. Gözyaşı dökmesi, insan tabiatının gereği olan bir haldir.

2111- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Aile efradına Resulullah (s.a.v.)'den daha fazla acıyan hiçkimse görmedim. İbrahim, Medine'nin yüksek taraflarındaki köylerinden birinde süt anneye verilmişti. Resulullah (s.a.v.) biz de beraberinde olmak üzere gider ve o eve girerdi. Ev tüterdi. İbrahim'in süt babası demirci idi. Resulullah (s.a.v.) çocuğu alır, öper, sonra geri dönerdi.
Hadisin ravisi Amr der ki: İbrahim vefat edince, Resulullah (s.a.v.):
"İbrahim benim oğlumdur. O memede iken öldü. Onun iki tane süt annesi vardır. Süt müddetini cennette tamamlayacaktır" buyurdu. [428]

2112- Hz. Âîşe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bedevilerden bir grup insan, Resulullah (s.a.v.)'in yanına gelmişti. Bunlar bir münasebetle, sahabilere:
"Sizler çocuklarınızı öpüp sever misiniz?" diye sordular. Sahabiler:
"Evet!" dediler. Bedeviler:
"Fakat biz, Allah'a yemin olsun ki, bizler çocuklarımızı öpüp sevmeyiz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Eğer Allah sizin gönüllerinizden rahmet ve şefkati çekip çıkarmışsa ben ne yapabilirim!" buyurdu. [429]

2113- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Akra' b. Habis, Peygamber (s.a.v.)'i, torunu Hasan'ı öperken gördü. Bunun üzerine Akra, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Benim on çocuğum var. Fakat onlardan hiçbirini şimdiye kadar hiç öpmedim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz!" buyurdu. [430]

2114- Cerîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim insanlara merhamet etmezse Yüce Allah'ta ona merhamet etmez." [431]

Açıklama:

Hadis; çocuklara, zayıflara, düşkünlere, hatta bütün insanlara ve hayvanlara merhamet etmeyi kapsamaktadır. Yani mümin olsun, kafir olsun bütün insanları içermektedir.
Merhamet; canlılara yiyecek-içecek vermek, hayvanlara ağır yük yüklememek; dövme, acıktırma, yarma gibi vasıtalarla onlara karşı haddi aşmamaktır.
Mümin olsun, kafir olsun bütün insanlara, kendinin olsun yada olmasın bütün hayvanlara acımayan, hayvanı doyurup sulamayan, yükünü hafifletmeyen, insafsızca döğen veya insanlara acımayan, insafsızca davranan, kötü davranan kimse, ahirette Allah'ın rahmetine nail olmayacaktır.
"İyilik yaparsanız kendi nefsiniz için yaparsınız" [432] Duyurularak her türlü insana ve hayvana veya canlıya yapılan merhametin, sonuç itibariyle kişinin kendine yaptığına dikkat çekilmiştir.
Mümin kul; solcu, sağcı, inançlı, inançsız, laik gibi her türlü insana ve diğer canlılara karşı merhametli davranmak zorundadır. Çünkü inandığı dinin temelinde; inanmayan insana karşı saygılı olma, hoşgörülü olma, barışçı olma, hak ve özgürlüklerini verme vardır.

16- Peygamber (s.a.v.)'in Hayasının Çokluğu

2115- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) perdesi gerisindeki bekar kızlardan daha utangaçtı. Bir şeyden hoşlanmadığı zaman onu yüzünden anlardık." [433]

Haya:

Utanmak demektir. Kınamayı gerektiren bir söz ve davranıştan dolayı kişinin Allah'a ve insanlara karşı utanması, "Haya" sözüyle ifade edilmiştir.
Haya, insan ahlakı için en güzel bir ölçüdür. İnsanın haddini bilmesi, utanacak bir işten dolayı sıkılıp yüzünün kızarması, büyük bir fazilettir. Bu fazilet, sahibini kötülüklerden uzak tutar. Utanıp kınanmayacağı işler yapmasına da sebep olu Gerçek haya, kişinin, yüce yaratıcına karşı duyacağı hayadır.
Burada hayanın imana bağlanması, utanmanın yerini ve ölçüsünü dinin ve imanın tayin etmesidir.

2116- Abdullah b. Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) çirkinlik sahibi (fahiş) ve çirkinliğe sürüklenebilen birisi mütefahhiş değildi. Çünkü Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu sizin en iyi olanınız, ahlak bakımından en iyi olanınızdır" buyurdu." [434]

17- Peygamber (s.a.v.)'in Tebessümü Ve Güzel Geçimi

2117- Simâk b. Harb'ten rivayet edilmiştir:
"Câbir b. Semure'ye:
"Resulullah (s.a.v.)'in meclislerinde bulunur muydun?" diye sordum. O da;
"Evet! Çok defalar bulundum. Sabah namazını kıldığını namazgahından güneş doğuncaya kadar kalkmazdı. Güneş doğduğunda oturduğu namazgahından kalkardı. Sahabiler bu arada konuşurlar, bazen cahiliye dönemindeki işlerini ele alırlardı, sonra da bunlara gülerlerdi. Resulullah (s.a.v.) ise tebessüm ederdi" dedi. [435]

18- Peygamber (s.a.v.)'in Kadınlara Merhameti Ve Kadınların Bindikleri Hayvanları Sevk Eden Sürücüye Kadınlardan Dolayı Yumuşak Sürmelerini Emretmesi

2118- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) seferlerinden birinde idi. Enceşe denilen kara tenli bir kölesi kısa vezinli nağmeler söyleyerek develeri hızlı sürüyordu. Resulullah (s.a.v.), ona;
"Ey Enceşe! Cam şişeleri gibi olan kadınların bindikleri hayvanları yavaş bir şekilde sürüp götür!" buyurdu. [436]

19- Peygamber (s.a.v.)'in İnsanlara Yakın Olması Ve Onunla Teberrük Etmeleri

2119- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) sabah namazını kıldığı zaman Medine'nin hizmetçileri içlerinde su bulunan kaplarıyla gelirlerdi. Resulullah (s.a.v.) kendisine getirilen her kabın içerisine mutlaka elini daldırırdı. Bazen Resulullah (s.a.v.)'e soğuk olan sabahta gelirlerdi. Resulullah (s.a.v.) yine elini su kabına daldırırdı." [437]

Açıklama:

Onlar, bunu, Resulullah (s.a.v.)'in dokunduğu ve içine mübarek elini daldırdığı şeyle teberrük için yapıyorlardı.

2120- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.)'i, berber traş ederken gördüm. Sahabileri etrafında dolaşıyordu. öyle ki sahabileri, bir tek kılın dahi yere değil muhakkak bir insan eline düşmesini istiyorlardı" [438]

2121- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Aklında bir şey bulunan soru sormak isteyen bir kadın:
"Ey Allah'ın resulü! Benim sana gizli bir ihtiyacım var" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ey filanca kimsenin annesi! Dar yolların hangisini istersen bak, orada senin hacetini yerine getireyim" buyurdu.
Derken Resulullah (s.a.v.) yolların birinde o kadınla tenhaya çekildi. Nihayet kadın sormak İstediği şeyi sorup hacetinden kurtulmuş oldu. [439]

20- Peygamber (s.a.v.)'in Günahlardan Uzak Bulunması, Mubah Olanın En Hafif Olanını Tercih Etmesi Ve Allah'ın Haram Kıldığı Şeyler Çiğnendiğinde Onun Namına Öç Alması

2122- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) iki şey arasında muhayyer kılındığında tercih edeceği şey, günah olmadığı müddetçe, o muhakka en kolay olanını tercih ederdi. Eğer günahı gerektiren bir şey olursa, Resulullah (s.a.v.), ondan halkın en uzak bulunanı olurdu. Resulullah (s.a.v.), Yüce Allah'a karşı saygısızlık olma hali hariç kendi nefsi için asla kin tutup öç almamıştır." [440]

Açıklama:

Haram veya mekruh olmamak şartıyle iki şeyin en kolayını seçmek müstehabdır.
Kadi İyâzder ki:
"İhtimal Peygamber (s.a.v.)'in burada muhayyer bırakılması Allah tarafındandır. Onu iki ceza arasında yahut kâfirlerle harbetmek veya onlardan cizye almak hususunda yahut ümmetinin ibadette mücahede derecesine varıp varmaması hususunda muhayyer bırakmıştır. O bunların hepsinde kolay olanı seçerdi.
Hz. Aişe'nin günah olmamak şartıyle sözü onu kâfirler yahut münafıklar muhayyer bıraktığı zaman tasavvur olunabilir. Muhayyerlik Allah'dan yahut müslümanlardan gelirse ibaredeki istisna munkati olur." [441]

2123- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Allah yolunda cihad etmesi hali hariç hiçbir şeye; ne bir kadına ve ne de bir hizmetçiye asla eliyle vurmamıştır. Hiçbir şey, söz ve fiil türünden, Resulullah (s.a.v.)'den asla herhangi bir eziyet ve zarar görmemiştir. Resulullah (s.a.v.), durup dururken hiçbir arkadaşından İntikam almamıştır. Sadece Allah'ın haram kıldığı hususlardan bir şeyi çiğnemiş olma hali hariç. Bu durumda kim Allah'ın haramlarından birini çiğnerse o zaman Resulullah (s.a.v.), Allah için intikam alırdı." [442]

Açıklama:

Hadis, bütün rivâyetleriyle, Peygamber (s.a.v.)'in şahsı namına kimseden intikam almadığım göstermektedir. Gerçi LJkbe b. Ebî Muayt ve Abdullah b. Hatal gibi bazı müşriklerin Öldürülmesini emir buyurmuştur. Fakat bunlar yalnız Peygamber (s.a.v.)'e eziyetle kalmayıp Allah'ın haram kıldığı şeyleri de çiğneyip geçerlerdi. Öldürülmeleri bundandır. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Allah'ın hürmetini ayaklar altına alanlar hakkında son derece titiz davranır cezalannı verirdi.
Bâzılarına göre Peygamber (s.a.v.)'in şahsı nâmına intikam almaması, küfre vardırmayan sebeplerle eziyet olunduğu zamana mahsustur. Nitekim bağırıp çağırmak suretiyle kendisine ezada bulunan Bedeviyi ve elbisesinden şiddetle çekerek omuzunda eser bırakan bir başkasını affetmesi bu kabildendir.
Dâvûdî intikam almamayı mala mahsus görmüş, ırzı hakkında eza verenlerden hakkını aldığını söylemiştir.

21- Peygamber (s.a.v.)'in Kokusunun Güzel, Cildinin Yumuşak Olması Ve Ona Dokunulmakla Teberrük Edilmesi

2124- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bir öğlen namazı kıldım. Sonra Resulullah (s.a.v.) ailesinin yanına çıktı. Ben de onunla birlikte çıktım. Onu bir takım Çocuklar karşıladılar. Resulullah (s.a.v.) onlardan her birinin iki yanağını eliyle dokunup okşadı. Bu vesileyle onun eline ait bir serinlik yada bir koku hissettim. Resulullah (s.a.v.) sanki elini koku satan bir attariye tablası yada attariye sepeti içinden çıkarmış gibiydi." [443]

2125- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in kokusundan daha güzel kokan ne bir anber, ne bir misk ve ne de herhangi bir koku kokladım.
Yine ben, Resulullah (s.a.v.)'in dokunması kadar yumuşak hiçbir şeye; ne atlas ipeğine ve ne de bir ipeğe asla dokunmuş değilim. [444]

22- Peygamber (s.a.v.)'in Terinin Güzel Kokması Ve Onunla Teberrük Edilmesi

2126- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Peygamber (s.a.v.), Ümmü Süleym'in yanma gelir, orada öğle uykusunu uyurdu. Ümmü Süleym, bazen de Peygamber (s.a.v.) için meşinden yapılma bir döşek yayar, o da onun üzerinde öğle uykusuna yatardı.
Peygamber (s.a.v.)'in terlemesi çok olurdu. Ümmü Sülem'de, Peygamber (s.a.v.)'in terini toplar ve onu kokunun içine veya cam ile sırçadan yapılmış şişelerin içerisine koyardı. Peygamber (s.a.v.) bir defasında:
"Ey Ümmü Süleym! Bu yaptığın nedir?" diye sordu. Ümmü Süleym:
"Senin terindir. Ben onu güzel kokumun içine karıştırıyorum" dedi. [445]

Açıklama:

Ümmü Süleym ile ilgili olarak 1699 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

23- Peygamber (s.a.v.)'in Soğuk Zamanda Kendisine Vahiy Geldiğinde Terlemesi

2127- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.)'in üzerine soğuk bir sabahda vahiy indirilirdi. Sonra onun alnından ter boşanırdı." [446]

2128- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah'ın Peygamberi (s.a.v.), kendisine vahiy indirildiği zaman bundan dolayı sıkıntıya maruz kalır ve yüzünün rengi değişirdi."

2129- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Üzerine vahiy indirildiği zaman Peygamber (s.a.v.) başını öne eğer, sahabîleri de başlarını öne doğru eğerlerdi. Vahiy kalktığı zaman ise başını kaldırırdı."

Açıklama:

Vahiy kelimesi sözlükte; gizli konuşmak, emretmek, ilham etmek, ima ve işaret etmek, acele etmek, sesienmek, fısıldamak, mektup yazmak, iletişim kurmak gibi değişik analamlara gelmektedir. Vahyin sözlük anlamında kullanımı ile ilgili olarak [447] Terim olarak ise Allah tarafından peygamberlerine ve özellikle de Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ulaştırılan ilahî vahiydir. İlahî vahye mazhar olan peygamberlerin isimleri, Kur'an'da bir çok vesilelerle zikredilmektedir.
Vahiy, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e değişik şekillerde gelmiştir:

1- Sadık Rüyalar:

Vahyin ilk geliş şekli, Resulullah (s.a.v.)'in uyku halinde iken gördüğü sadık rüyalardır. Hz. Peygamber (s.a.v.), sonradan meydana gelecek hakikatleri bu rüyalarla görmekteydi.Bu rüyalara, "Rüya'yı Sâdika" ve "Rüya'yı Sâliha" denirdi.

2- Kalbine ilka Etmesi.

Hz. Peygamber (s.a.v.) uyanıkken, melek görünmeksizin vahy Resulullah (s.a.v.)'in kabine ilka ederdi.

3- İnsan Şeklinde Gelmesi.

Cebrail, insan şekline bürünüp Hz. Peygamber (s.a.v.)'e vahiy getirirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e en kolay gelen vahiy şekli budur.

4- Çıngırak/Zil Sesinde Gelmesi.

Bazen vahiy, Resulullah (s.a.v.)'e çıngırak/zil sesine benzer bir sesle gelirdi. Bu, Resulullah (s.a.v.)'e gelen vahyin en ağır şekliydi. Bu durumda melek görünmezdi. Vahyin bu şekli, tehdit ve korkutmayı ifade eden ayetlere mahsustu.

5- Asli Suretinde Gelmesi.

Cebrail bazen asli suretine bürünerek ilahî emri Hz. Muhammed (s.a.v.)'e getirirdi. Bu şekildeki görmesi, iki defa gerçekleşmişti. Birincisi, peygamberliğin başlangıcında Hıra mağarasında gerçekleşmişti. ikincisi de, miracda Sidretu'l-Munteha'da meydana gelmişti.

6- Uyanıkken Allah'tan Doğrudan Alması.

Resulullah (s.a.v.) uyanıkken yüce Allah'la konuşması şeklinde meydana gelen vahiydir. Miraç gecesinde namazın beş vakit olarak farz kılınması ve Bakara Suresinin son üç ayetinin vasıtasız bir şekilde direkt vahyedilmesi gibi.

7- **Uyku Halinde Gelmesi.**

Cebrail, ResuluÜah (s.a.v.)'e uyku halinde iken vahiy getirmişti Bazı tefsirciler, "Kevser" suresinin bu şekilde indiğini belirtmiştir.

24- Peygamber (s.a.v.)'in Saçlarını Alnından Aşağıya Sarkıtması Ve Sonra Saçlarını ikiye Ayırması

2130- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ehl-i Kitap olanlar saçlarını alınları üzerine aşağıya doğru salıverirlerdi. Müşrikler ise başlarının saçlarının ayırırlardı. Resulullah (s.a.v.) olumlu yada olumsuz emrolunmayan hususlarda Ehl-i Kitaba uygun hareket etmekten hoşlanırdı. Bundan dolayı Resulullah (s.a.v.) alnındaki saçlarını/perçemini aşağıya doğru sarkıtırdı. Bundan bir müddet sonra ise başının saçlarını iki tarafa ayırdı." [448]
Kadî İyâz'ın ifadesine göre; bazı alimler, saç sarkıtmanın neshedildiğini, dolayısıyla alına ve kulakların arkasına saç sarkıtmanın caiz olmadığını söylemişlerdir. Kadı İyâz, saçları ayırmanın vacip değil de caiz olması olasılığı üzerinde durup şunları söylemiştir:
"Caiz ki, saçlarını ayırması Ehl-i kitaba muhalefet hususunda kendi içtihadıyla olmuştur. Bu takdirde saç ayırmak müstehabdir. Bundan dolayıdır kî, Selef bu hususta ihtilâf etmiş, bir takımlan saçlarını ayırmış, diğerleri kulaklarının yumuşağına kadar salmışlardır. Peygamber (s.a.v.)'in uzun saçı olduğu, saçı ayrılırsa ayırdığı, ayrılmazsa hâli üzere bıraktığı hadiste geçmektedir." [449]
Nevevî'de der ki: "Kısacası:
"Sahîh ve tercih edilen görüşe göre saçı, hem sarkıtmak ve hem ayırmak caizdir. Fakat ayırmak daha faziletlidir."
Yine Kadı Iyaz'ın ifadesine göre;
"Ehl-i kitaba uyma meselesinin yorumu hususunda alimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre, Peygamber (s.a.v.) bunu ilk zamanlarda Ehl-i kitabın kalblerini İslâm'a yatıştırmak için yapmıştır. Buna hacet kalmayıp İslâmiyet zafer kazanınca birçok şeylerde Ehl-İ kitaba muhalif hareket ettiğini açıkça bildirmiştir. Bazılarına göre ise, vahy gelmeyen hususta Peygamber (s.a.v.)'in Ehi-i kitab şeriatlanna tâbi olması ihtimal ki emrolunmuştu. Ancak bu, Ehl-i kitabın değiştirmedikleri bilinen hususlarda aittir." [450]
Kısacası: Resulullah'ın vahy gelmeyen hususlarda kitâb ehline uymaktan hoşlanması ve müşriklere benzemeyi istememesi, Ehl-i kitâb olanların müşriklerden daha fazla hakka ve hakikate yakın olmalarından ve hiç değilse bir Peygamber'in şeriatına vâris bulunmalarından dolayı idi. Bu sebeple haklarında vahy gelmemiş bulunan vakıalarda geçmiş şeriatların Allah tarafından red edilmemiş hükümleri ile amel edilmesi prensip olarak emrolunmuş ve bu, şer'î ve fer'î bir delil olmuştur.

Peygamber'in vazifesinin başında şirkle, putperestlikle mücadele bulunduğundan, tuvalet, Siyim, yeme, içme gibi haricî şekillerde bile onlara benzemekten çekinirdi. Putperestlik rejimi tamamıyla yıkıldıktan sonra müşriklere benzemek sakıncası kalmayınca Peygamber de saçlarını iki bukle hâlinde iki tarafa bırakmaya başlamıştır.

25- Peygamber (s.a.v.)'in Sıfatı Ve Yüz Bakımından İnsanların En Güzeli Olması

2131- Berâ' b. Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) orta boylu, omuzlarının arası geniş, saçı kulaklarının yumuşağına inecek kadar çok idi. Üzerinde kırmızı çizgiler bulunan bir elbise vardı. Ben Resulullah (s.a.v.)'den daha güzel hiçbir şey görmedim." [451]

Açıklama:

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, "Üstün yaratılışlı" ve "En güzel örnek" olarak nitelemiştir. Onun üstün yaratılışına, fizyolojik Özellikleri dahil olduğu gibi fizyonomik Özellikleri de girer. Dolayısıyla da Hz. Peygamber (s.a.v.), gerek dış görünüşü ve gerekse de iç alemi ve ahlakıyla en üst düzeydedir. Üstün yaratılışı, İslam'ın şahsında getirdiği üstün ahlak ilkeleriyle birleşince, benzersiz kişiliğini oluşturmuştur.
Hz. Peygamber (s.a.v.), insan olarak, son derece yumuşak huylu, ağırbaşlı, ciddi ve vakur idi. Şefkat, merhamet ve yumuşak kalplilikte eşsizdi. Çevresini oluşturanlara karşı güler yüzlü davranırdı. Ayırım yapmaksızın bütün akrabalarına ve bütün sahabilerine karşı gayet nazik davranırdı.
Hz. Peygamber (s.a.v.), bu güzel insani özelliklerinden dolayı peygamberlik görevini başarıyla sürdürmüş ve çevresindeki insanların çoğalmasını sağlamıştır. Hatta o sırada var olan zenginler ve köleler arasında oluşmuş sosyal tabakla mücadele ederek müminlerin eşit ve kardeş olduklarını belirtmekle, onlar arasında seçkin olmayan ve sınıfsız bir toplum oluşturmaya çalışmıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v.), eğer sahabilerine karşı sert ve kaba davranmış olsaydı, elbette etrafında hiç kimse kalmazdı. Bunun aksine o, insanlara karşi şefkatli, merhametli ve yumuşak davranmıştır.
Kendisine karşı yapılan bütün eziyetlere, zulüm ve işkencelere karşı eşsiz bir sabır ve tahammül gücü göstermesinin yanında bu kötü davranışları yapanlara karşı kin tutmayıp affı yeğlemesi, onun ayn bir insani özelliğidir.
İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457), hadisteki elbiseyi; kırmızı ve yeşil çizgili olarak dokunmuş Yemen kumaşından yapılmış iki kat elbise olarak tarif edip bu elbisenin sadece kırmızı bir kumaş olmadığını kaydetmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), sadece kırmızı kumaştan biçilmiş elbisenin kullanılmasını yasaklamıştır.
İbn Melek (ö. 885/1480) gibi bazı sarihler de, hadisin metninde geçen "Kırmızı bir elbise içerisinde" ifadesini; "İçinde kırmızı çizgiler bulunan elbise" diye kayıtlamışlardır.
Bununla birlikte hadis, zahire yorumlansa bile, bununla kırmızı giymenin caiz olduğuna delil getirilmez. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), bu elbiseyi, kırmızı giymeyi yasaklamadan önce giymiş olabilir.

26- Peygamber (s.a.v.)'in Saçının Sıfatı

2132- Katâde'den rivayet edilmiştir: "Enes b. Mâlik'e:
"Resulullah (s.a.v.)'in saçı nasıldı?" diye sordum. O da:
"Saçı, kıvırcık ve düz değildi. Kulakları ile omuzları arasına kadar uzanan hafif dalgalı bir saçı vardı" dedi. [452]

27- Peygamber (s.a.v.)'ın Ağzı, Gözleri Ve Ökçelerinin Sıfatı

2133- Câbir b. Semurc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) geniş ağızlı, göz kapağı uzun, topuklarının eti az îdi.
Hadisin ravisi der ki: Simâk'a:
Hadisin metninde geçen "Dalîu'1-fem' nedir?" diye sordum. O da:
"Geniş ağızlı anlammdadır" dedi. Ravi tekrar:
"Hadisin metninde geçen "Eşkelu'1-Ayn' nedir?" diye sordu. Simâk:
"Göz kapağı uzun" analmındadır" dedi. Ravi tekrar:
"Hadisin metninde geçen Menhusu'1-akib' nedir?" diye sordum. Simâk:
"Topuğunun eti az olan" anlamındadır" dedi. [453]

28- Peygamber (s.a.v.)'in Beyaz Ve Sevimli Yüzlü Olması

2134- Cureyrî'den rivayet edilmiştir: Ebu t-Tufeyl e:
"Resulullah (s.a.v.)'i gördün mü?" diye sordu. O da:
"Evet, onu gördüm. O, beyaz ve sevimli yüzlü idi" dedi.
Müslim der ki:
"Ebu't-Tufeyl, yüz yılında vefat etti. O, Resulullah (s.a.v.)'in sahabüerinden vefat eden en son kimse idi." [454]

29- Peygamber (s.a.v.)'in Saçının Ağarması

2135- İbn Sîrîn'den rivayet edilmiştir: "Enes b. Mâlik'e:
"Resulullah (s.a.v.) saçını hiç boyadı mı?" diye soruldu. O da:
"Doğrusu birkaç beyaz kıl dışında saçının ağarması namına bir şey görmedi. Ebu Bekr ile Ömer ise saçlarını, kına ve ketemle boyarlardı" dedi. [455]

2136- Ebu Cuhayfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i gördüm. Alt çenesinin altında ve sakalında ağarmış beyazlık vardı. Ali'nin oğlu Hasan, ona benzemektedir." [456]

2137- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in sakalı ile başının ön tarafı ağarmaya başlamıştı. Yağ süründüğü zaman bu beyazlık belli olmazdı. Başının saçı dağıldığı zaman ise bu beyazlık belli olurdu. Sakalının kılları çoktu.
Derken bir adam:
"Yüzü kılıç gibi parlak mıydı?" diye sordu. Câbir:
"Hayır! Aksine ay ve güneş gibi olup yuvarlak çehreli idi. Omzundaki mührü de gördüm. O mühür, güvercin yumurtası kadardı. Vücut tenine benziyordu" diye cevap verdi. [457]

30- Peygamberlik Mührünün İspatı, Sıfatı Ve Peygamber (s.a.v.)'in Vücudundaki Yeri

2138- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in sırtında güvercin yumurtası gibi bir peygamberlik mührü gördüm."

2139- Sâib b. Yezîd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Teyzem beni Resulullah (s.a.v.)'e götürüp ona:
"Ey Allah'ın resulü! Kız kardeşimin oğlu rahatsızdır" dedi.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) başımı sıvazladı ve bana bereket duasında bulundu. Sonra abdest aldı. Ben de abdest suyundan içtim. Sonra arkasından kalkıp iki omuzu arasındaki gerdek çadırının koca düğmeleri/keklik yumurtası gibi peygamberlik mührüne baktım. [458]

2140- Abdullah b. Sercis (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i gördüm. Onunla ekmek ve et de yedim veya tirit yedim"
Hadisin ravisi der ki: Abdullah b. Sercis'e:
"Peygamber (s.a.v.) senin için Allah'tan mağfiret diledi mi?" diye sordum. O da:
"Evet! Senin için de diledi!" dedi. Sonra da,
"Hem kendinin, hem erkek müminler ile kadın müminlerin günahı için Allah'tan istiğfarda bulun" [459] ayetini okudu.
Abdullah der ki:
"Sonra Peygamber (s.a.v.)'in arka tarafına dolandım. iki omuzunun arasındaki peygamberlik mührüne baktım. Sol küreğinin başında parmakları bir araya getirilmiş el gibi. Üzerinde siğiller emsali benler vardı." [460]

Açıklama:

Hâtem kelimesi; hatimden alınmadır. Hatim: Tamamlamak sonuna varmak demektir. Hâtem mühür manâsına gelir ki: Burada ondan sonra Peygamber gelmeyeceğine delil manasınadır.
Kadı Beyzâvîder ki:
"Nübüvvet mührü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Senem)'in iki omuzu arasındaki eserdir. Geçen ümmetlerin kitaplannda bunun sıfatı beyan edilmiş, geleceği va'd edilen Peygambere bir alâmet olmuştur. Bu Peygamber onunla bilinecektir. Bir de Peygamberliğine dokunulmaktan korunmak için verilmiştir. Vesikalandmlan bir şeyin mühürle korunduğu gibi."
Peygamberlik mührü ile ilgili rivayetlerin bâzısında mührün üzerinde etten yazılmış "Muhammedurresulullah" cümlesi olduğu bildirilmektedir. Bir rivayette ise içinde "Allahu vahdeh" (Allah birdir) dışında ise "Nereye dilersen oraya git, çünkü muzaffersin" yazılı olduğu bildirilmiştir. Fakat bu rivayet çok zayıftır. Bazıları peygamberlik mührünün nurdan olduğunu söylemişlerdir. Hz. Âişe'nin:
"Peygamber (s.a.v.) vefat ettikten sonra mührü araştırdım. Fakat onun kaldırıldığını gördüm" dediği rivayet olunur.
Bu peygamberlik nişanesinin yeri ve şekline gelince, Hz. Peygamber'in iki kürek kemiği arasında bulunduğu, şeklinin de gerdek çadırının iri düğmesi veya keklik yumurtası büyüklüğünde oiduğu hadislerde geçmektedir. Onun, bir et beninden yahut iki et beninin birleşerek güvercin yumurtası kadar büyümesinden ibaret olduğuna dâir rivayetler de vardır. Bunlar onun durum ve mahiyeti hakkında itimada layık sahih haberlerdir. Bunlar dışında bir takım efsânevi rivayetler de vardır ki bunları hadis alimleri redd etmişlerdir. Ibn Hacer el-Heytemi; hadis râvilerinin, peygamberlik mührü ile Hz. Peygamber'in mührünü birbirine karıştırdıklarını söyler.

31- Peygamber (s.a.v.)'in Sıfatı, Peygamber Gönderilmesi Ve Yaşı

2141- Enes b. Mâlik (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) ne çok uzun ve ne de çok kısa idi. O, ne saf beyaz ve ne de fazla esmer idi. O, ne kısa kıvırcık saçlı ve ne de düz uzun saçlı İdi. Kırk yaşını doldurunca Allah onu peygamber olarak gönderdi. (Açık davetin başladığı andan itibaren) on sene Mekke'de ve on sene de Medine'de kaldı. Başında ve sakalında yirmi tel beyaz kıl yoktu. Allah onun ruhunu altmışıncı senenin başında aldı." [461]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), on üç yıl Mekke'de ve on yılda Medine'de olmak üzere toplam yirmi üç yıl peygamberlik yapmıştır. Mekke'deki ilk üç yıl gizli davet dönemidir. Enes, bu üç yıllık dönemi hariç tutarak geri kalan on yılı belirtmiştir.

32- Vefat Ettiği Gün Peygamber (s.a.v.)'in Kaç Yaşında Olduğd Meselesi

2142- Enes b. Mâlik (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) altmış üç yaşında iken vefat etti. Ebu Bekr'de altmış üç.yaşında iken vefat etti. Ömer'de altmış üç yaşında İken vefat etti" ."

33- Peygamber (s.a.v.)'in Mekke Ve Medine'de Ne Kadar Kaldığı Meselesi

2143- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), kendisine vahiy geldiği sırada Mekke'de on üç sene ve Medine'de ise on sene kaldı. Altmış üç yaşında iken de vefat etti." [462]

34- Peygamber (s.a.v.)'in İsimleri

2144- Cübeyr b. Mut'im (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır
"Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben Mâhî Silen'im. Küfür benimle silinip yok olur. Ben Haşir toplayanım. insanlar kıyamet günü benim izim sıra toplanılır. Ben Akıb'im. Âkıb, kendisinden sonra peygamber olmayandır." [463]

Açıklama:

"Muhammed" kelimesi, diğer insanlara göre daha çok övülen demektir. İşte onun, dininin ve ümmetinin Tevrat'ta övülmüş üstün niteliklerinin çokluğundan dolayı Allah daha iyi bilir ya "Muhammed" diye adlandırılmıştır. öyle ki övülen niteliklerinin çokluğundan dolayı Hz. Musa (a.s) bile bu ümmetten olmayı temenni etmişti.
"Ahmed" ismi; sayanlann ve hesapçıların sayamayacağı kadar çok olan övülmüş sıfatlarından dolayı göktekilerin, yerdekilerin, dünyadakilerin ve ahirettekilerin övdükleri kimse demektir.

Mâhî:

Allah'ın, kendisiyle küfrü mahvedeceği kimse demektir. Çünkü küfür, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le mahvedildiği kadar hiçbir kimseyle mahvedilmemiştir. Ehl-i kitaptan geride kalanlar dışında, o, peygamber olarak görevlendirildiğinde yeryüzündeki yaşayan herkes kafir idi. Çünkü o sırada yeryüzünde yaşayan insanlar arasında putperestler, gazaba uğramış Yahudiler, sapıklığa düşmüş Hıristiyanlar, Rabbe ve Ahireti kabul etmeyen materyalist Sabiiler, yıldızlara tapaniar, ateşe tapanlar, peygamberlerin getirdiği ilahi şeriatı tanımayan ve kabul etmeyen filozoflar bulunmaktaydı.
İşte yüce Allah, bunları, Resulullah (s.a.v.)'le mahvetti. Böylece Allah'ın dini, her dine üstün geldi. öyle ki O'nun dini, dünyanın her yerine ulaştı. Onun daveti, güneş ışınlarının yayılışı gibi bütün bölgelere yayıldı.

Haşir:

"Haşr" kelimesi, "Katlamak" ve "Bir araya getirmek" anlamındadır. Çünkü İnsanlar, onun önünde haşrolunacaklardır. Sanki o, insanları bir araya getirmek için peygamber olarak gönderilmiştir.

Âkıb:

Peygamberlerin ardından sonuncu olarak gelen kimse demektir. Çünkü ondan sonra bir peygamber gelmeyecektir.
"Âkıb" kelimesi, "Âhir" sonuncu manasmdadir. Çünkü Resulullah (s.a.v.), peygamberlerin sonuncusu durumundadır. Bundan dolayı da genel anlamda "Âkıb"" diye adlandırılmıştır. Yani peygamberlerin ardından en sonuncu gelen demektir.

2145- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullâh (s.a.v.) bize kendisinin isimlerini söyleyip:
"Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben Mukaffî Bütün peygamberlerin en sonunda geleniyim. Hâşir'im. Nebiyyu't-Tcvbe Tevbe peygamberi Nebiyyu'r-Rahmet Rahmet peygamberi" buyurdu. [464]

Mukaffî:

Yine bu da aynj anlamdadır. Bu da, kendinden önce geçen kimselerin izlerini kapatan demektir. Çünkü Allah, daha önce geçen peygamberlerin izlerini onunla kapatmıştır.
Buna göre Mukaffî, kendisinden önce geçen peygamberleri izleyip onların sonuncusu olan demektir.

Nebiyyut-Tevbe (Tevbe Peygamberi):

Allah'ın, kendisiyle yeryüzündeki insanlara tevbe kapısını açtığı kimse demektir. Çünkü Allah, onların tevbelerini, Resulullah (s.a.v.)'den önce yeryüzündeki insanlara benzeri görülmemiş bir şekîlde kabul etti. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), en çok bağışlanma dileyen ve en çok tevbe eden bir insandı. Hatta insanlar, bir tek oturuşunda onun yüz defa şöyle dediğini saymışlardır:
"Rabbim! Beni bağışla. Tevbemi kabul eyle. Doğrusu tevbeleri kabul eden Tewâb ve günahları bağışlayan Gafûr) ancak Sen'sin." [465]
Yine Resulullah (s.a.v.) şöyle derdi:
"Ey insanlar! Rabbimize tevbe edin. Çünkü ben, günde, yüz kere yüce Allah'a tevbe ederim."[466]
Yine Resulullah (s.a.v.)'in ümmetinin tevbesi de, diğer ümmetlerin yaptıkları tevbeierden daha mükemmel, kabul olması daha çabuk ve yapılması daha kolaydır. Bu ümmetten önceki kimselerin tevbeleri, en zor işlerdendi. Hatta İsrail oğullarının buzağıya tapmalarının tevbesi, kendilerini öldürmekti. Bu ümmete gelince, bu ümmetin, yüce Allah katında bir üstünlüğe sahip olmalarından ötürü Allah onların tevbeîerini pişmanlık ve günahı terk etmek saymıştır.

Nebiyyu'r-Rahmet (Rahmet Peygamberi):

Allah'ın, alemlere rahmet olarak gönderdiği kimse demektir.
Allah, Resulullah (s.a.v.)'den dolayı mümin kafir demeden bütün yeryüzü halkına merhamet etmiştir. Müminler ise, Allah'ın bu merhametinden en çok pay alanlardır. Kafirlere gelince, onların Ehl-i kitap olanları, Resulullah (s.a.v.)'in gölgesinde, eman ve güvencesi altında yaşamışlardır. Onun ve ümmetinin öldürdüğü kafirler ise cehenneme atılmışlardır. Öylece ahirette kendilerine azabı şiddetlendirmekten başka bir faydası olmayan uzun hayattan öldürülerek kurtarılmış oldular.

35- Peygamber (s.a.v.)'in Yüce Allah'ı Bilmesi Ve On Dan Şiddetle Korkması

2146- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir iş yaptı ve bu o işin yapılmasına izin verdi. Daha sonra bu, sahabilerden bazılarına ulaştı. Sanki onlar bundan hoşlanmadılar ve bu işi yapmaktan uzaklaştılar. Onların bu hali de Resulullah (s.a.v.)'e ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) hutbe okumak üzere ayağa kalkıp:
"Bir takım insanların hali nedir ki, benim hakkında izin verdiğim bir şey, beni tarafımdan onlara ulaşıyor da onlar bu işten hoşlanmıyorlar ve onu yapmaktan uzaklaşıyorlar. Allah'a yemin ederim ki, ben, onların Allah'ı en iyi bileni ve O'ndan en çok korkanıyım" buyurdu." [467]

36- Peygamber (s.a.v.)'e Tabi Olmanın Vacip Olması

2147- Abdullah İbnu'z-Zübeyr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, halkın kendisiyle hurma bahçelerini suladıkları Harre arkı içinden gelen su yüzünden Zübeyr'den davacı olmuştu. Zübeyr'i dava eden bu Ensârlı zat, Zübeyr'e:
"Suyu bırak! Önünü kesme, kendi haline) akıp gitsin!" demişti.
Zübeyr, onun bu isteğini kabul etmemişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'in yanına gidip davalaştılar.
Peygamber (s.a.v.), Zübeyr'e:
"Ey Zübeyr! Bahçeni sula ve sonra da suyu bırak, komşuna gitsin" buyurdu. Bunun üzerine Ensârlı zat öfkelendi, sonra Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Zübeyr halanın oğlu olduğu için mi böyle hüküm veriyorsun?" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'in yüzünün rengi attı. Sonra:
"Ey Zübeyr! Kendi bahçeni iyice sula. Sonra da suyu, bahçe duvarının temeline yada ağaç köklerine erişinceye kadar salma!" buyurdu.
Zübeyr sözlerine devam ederek:
"Vallahi,
"Rabbîn hakkı için, onlar aralarında meydana gelen her çekişmede senin hakem kılmadıkları sürece iman etmiş olmazlar. Sonra nefislerinde bir şüphe/darlık bulmazlar" [468] ayetinin, bu olay hakkında indiğini zannediyorum" dedi. [469]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), Zübeyr ile şikayetçi durumunda olan kişi arasında ilk verdiği hükümde, iyi komşuluk münasebetleri açısından müsamahalı davranmış, kendi yakınının biraz feragat etmesini gerektirecek şekilde hüküm vermişti.
Karşıdakinin bunu anlamadığını görünce, Zübeyr'e: Suyu bahçede ağaçların köklerine kadar iyice işleyinceye kadar bekletmek suretiyle hakkını son haddine kadar kullanmadıkça komşu bahçeye saimamasını emretti.
Yalnız burada Resulullah (s.a.v.)'in öfkeli anında bile olsa her zaman hakki söylediğini unutmamak gerekir.
Resulullah (s.a.v.)'in ilk hükmüne itiraz eden kişi, eğer müslüman idiyse, şüphesiz ki bu yaptığı iş, şeytanın saptırmasına ve nefsinin arzulanna kapılmaktan başka bir şey değildir. Fakat bu kimsenin, hakiki bir müslüman olmayıpmünafıklardan biri olması ve kabilesi, Ensar topluluğundan olduğu için onun Ensârî diye anılmış olması ihtimali de vardır.

37- Peygamber (s.a.v.)'e Saygı Göstermek, Zaruret Bulunmayan Durumlarda Yada Kendisine Bir Teklif Gerektirmeyen Ve Henüz Meydana Gelmeyen Veya Buna Benzer Konularda Çok Soru Sormamak

2148- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Ben size neyi yasaklarsam ondan sakının. Neyi de emredersem gücünüz yettiği kadar onu yapın. Sizden öncekileri, ancak çok soru sormaları ve peygamberlerine karşı ihtilaf etmeleri helak etmiştir."

2149- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslümanlardan günahı en büyük olan kimse, haram olmayan bir şeyi sorup da sorusu nedeniyle o şeyin haram kılınmasına sebep olan kimsedir." [470]

2150- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, sahabilerinden bir şey ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) hutbe okuyup:
"Bana Cennet ile Cehennem gösterildi. Fakat iyilik ve kötülük bugün gibisini görmedim. Siz benim bildiğimi bilseydiniz muhakkak az güler, çok ağlardınız" buyurdu.
Enes der ki:
"Gerçekten Resulullah (s.a.v.)'in sahabilerine bu günden daha şiddetli bir gün gelmedi. Herkes başlarına elbiselerini örttüler ve içten gelen bir inlemeyle ağlıyorlardı. Derken Ömer İbnu'l-Hattâb ayağa kalkarak:
"Biz Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, Peygamber olarak Muhammed'e razı olduk" dedi. Bir adam da ayağa kalkarak:
"Benim babam kimdir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Senin baban filândır" diye cevâp verdi.
Bunun üzerine;
"Ey iman edenler! Çok soru sormayın. Çünkü sorduğunuz sorular size açıklanırsa o zaman o sorular zorunuza gider" [471] âyeti indi. [472]

2151- Ebu Musa el-Eş'arî (r,.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v.)'e, hoşlanmadığı bazı şeyler soruldu. Bu sorular çoğaltılınca, öfkelendi. Daha sonra insanlara:
"Bana istediğinizi sorun!" buyurdu. Birisi ayağa kalkıp:
"Benim babam kimdir?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.):
"Baban, Huzeyfe'dir" buyurdu.
Ömer İbnu'l-Hattâb, Resulullah (s.a.v.)'in yüzünde öfke eserini görünce:
"Ey Allah'ın resulü! Biz, Allah'a tevbe ediyoruz" dedi.
Hadisin ravilerinden Ebu Kurayb'ın rivayetinde şu ifade yer almaktadır: O kimse:
"Ey Allah'ın resulü! Benim babam kimdir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Baban, Şeybe'nin azadhsı Sâlim'dir" buyurdu. [473]

38- Resulullah (s.a.v.)'in Din Olarak Söylediklerine Uymanın Vacip Olması, Kendi İçtihadı Olarak Dünya Maişetlerine Ait Zikrettiklerine Uymanın Vacip Olmaması

2152- Talha (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'le birlikte hurma ağaçlarının tepelerinde bulunan bir kavmin yanına uğradım. Resulullah (s.a.v.):
"Bunlar ne yapıyorlar?" diye sordu. Etrafında bulunan kimseler:
"Onu aşılıyorlar. Erkek hurmanın çiçek tozlarını dişininkine koyuyorlar. Böylelikle aşılanıyorlar" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bunun hiçbir fayda vereceğini zannetmiyorum" buyurdu.
Bu topluluk, Resulullah (s.a.v.)'in bu sözünü haber alarak hurmalara aşılama yapmayı bıraktılar. Sonra Resulullah (s.a.v.) bunu haber aldı ve:
"Bu onlara fayda verirse yapsınlar. Çünkü ben ancak bir zanda bulundum. Zandan dolayı beni sorumlu tutmayın. Fakat size Allah'tan gelen bir şeyden bahsedersem onu hemen alın. Çünkü ben, Yüce Allah adına asla yalan söyleyecek değilim" buyurdu. [474]

2153- Enes (r.a) ile Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) hurma aşılaması yapmakta olan bir topluluğa uğramıştı. Onlara:
"Bunu yapmasanız daha iyi olur" buyurdu.
Enes der ki:
"Bunun üzerine hurmalar o sene, aşısız koruk çıkardılar. Resulullah (s.a.v.) onların yanına uğramıştı. Onlara:
"Hurmalarınıza ne oldu?" buyurdu. Onlar:
"Sen böyle böyle söylemiştin!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Sizler dünya işinizi daha iyi bilirsiniz!" buyurdu. [475]

Açıklama: Peygamberlerin görevi, insanlığı din hususunda ve genel olarak dünya ve ahiret mutlu edecek dosdoğru yoiu tebliğ ediğ öğretmektir. Teknik ve maddi ilimleri öğretmek değil. Çünkü dinî olmayan ilimler, daima değişir.
Dünya işleri; zamanın, mekanın, çevrenin ve şartların değişmesi ve daha başka sebeblerle her zaman aynı durumda kalmaz. Onlarla ilgili bilgiler her an değişebilir. Onları belli bir seviyede tutmak mümkün değildir. Bugün kabul edilen bir teori yarın bir başkası tarafından çürütülebilir.

39- Peygamber (s.a.v.)'e Bakmanın Ve Onu Görmek İs Temenin Fazileti

2154- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden birisine kesinlikle öyle gün gelecek ki beni göremeyecektir. Sonra beni kendileriyle birlikte görmesi, kendisine ailesi ve malının bir misli daha verilmesinden daha sevimli gelecektir." [476]

40- İsa (a.s.)'ın Fazileti

2155- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Meryem oğluna, insanların en yakın olanı benim. Peygamberler, anneleri ayrı baba bir kardeştirler. Benim ile onun arasında bir peygamber yoktur" buyururken işittim. [477]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) ile Hz. Isa arasında peygamber olup olmadığı alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bazılarına göre, bu iki peygamber arasında hiçbir peygamber gelmemiştir.
Bazılarına göre ise bu iki peygamber arasında Cercis ile Halid b. Sinan adında iki peygamber gelmiştir.
Bu ihtilafı gidermek için bu hadis; "Resulullah (s.a.v.) ile Hz. İsa arasında müstakil bir şeriat sahibi bir peygamberin olmadığı" şeklinde yorumlanmıştır.

2156- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Doğan her çocuğa mutlaka şeytan dokunur. Onun bu dokunması nedeniyle her çocuk, doğarken feryat ederek ağlar. Ancak Meryem oğlu ve annesi bunun dışındadır" buyurdu.
Ebu Hureyre:
"İsterseniz
"Rabbim! Ben onu ve onun neslini kovulmuş şeytandan Sana sığındınyorum" [478] ayetini okuyabilirsiniz" dedi. [479]

2157- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Meryem oğlu İsa, hırsızlık yapan bir adam gördü. Ona:
"Çaldın mı?" diye sordu. Adam:
"Asla! Kendisinden başka ilah olmayan Allah hakkı için!" dedi. Bunun üzerine İsa:
"Allah'a inandım, fakat kendimi yalanladım!" dedi. [480]

41- Hz. İbrahim (a.s.)'ın Fazileti

2158- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip:
"Ey insanların en hayırlısı!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"İnsanların en hayırlısı olan, İbrahim (a.s)'dırî" buyurdu. [481]

Açıklama:

Hz. İbrahim (a.s), kendi zamanının ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'den önceki tüm devirlerin en hayırlısı olmakla birlikte bu üstünlük, Resulullah (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderilmesiyle son bulmuştur.

2159- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Peygamber ibrahim (a.s), seksen yaşındayken keserle/Kadûm köyünde sünnet oldu." [482]

2160- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Biz, ölen bir canlının tekrar diriltümesinden şüphe etmeye İbrahim'den daha haklıyız. Hani İbrahim, Rabbine:
"Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demişti. Rabbi de:
"İnanmadın mı yoksa?" buyurmuştu. İbrahim:
"Hayır! İnandım! Fakat kalbimin gözümle görerek yatışması için soruyorum" demişti." [483]
Allah Lût peygambere de rahmet eylesin. Gerçekten çok sağlam bir kaleye sığınmıştı.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Eğer ben zindanda Yusuf'un kaldığı gibi uzun zaman hapis yatsaydım, onu hapisten çıkarmaya gelen davetçi kimsenin o davetini mutlaka kabul ederdim" buyurdu. [484]

Açıklama:

Lut peygamberin sağlam bir kaleye sığınmasıyla kastedilen, şu ayettir:
"Kavmine: "Benim size karşı bir kuvvetim olsaydı yada sarp bîr kaleye sığınabilseydim!" demişti" [485]

2161- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İbrahim (a.s), şu üç konu hariç asla yalan söylememiştir. Bu yalanlardan ikisi, Allah'ın zatı/rızası hakkındadır; biri;
"Ben gerçekten hastayım" [486] diğeri de;
"Belki bu işi, putların şu büyüğü yapmıştır" [487] sözüdür. Birisi de, hanımı Sare hakkında söylediği sözdür.
Bu olay şöyle olmuştur:
"İbrahim (a.s), beraberinde Sare olduğu halde zalim bir hükümdarın memleketine gelmişti. Sare, insanların en güzeli idi. İbrahim, Sare'ye:
"Bu zalim, senin benim eşim olduğunu bilirse, senin için bana galebe çalar seni benden alır. Eğer sana sorarsa, kendinin benim kız kardeşim olduğunu haber ver. Çünkü sen İslâm'da benim kız kardeşimsin. Zira yeryüzünde seninle benden başka müslüman bilmiyorum" dedi.
Nihayet İbrahim, o zalim hükümdarın memleketine girdi. Hükümdarın adamlarından biri, Sâre'yİ gördü. Derhal zalim hükümdarın yanına varıp ona:
"Gerçekten senin memleketine öyle bir kadın geldi ki, bu kadının senden başkasına âit olması yakışık olmaz" dedi.
Zalim hükümdar, hemen Sâre'ye adam göndererek onu yanına getirtti. Bunun üzerine İbrahim (a.s), kalkıp namaza durdu. Sâre, zalim hükümdarın yanına girince, hükümdar elini ona uzatmaktan kendini alamadı. Fakat eli şiddetli bir şekilde tutuldu. Bunun üzerine zalim hükümdar, ona:
"Allah'a dua et de elimi salsın! Sana bir zarar vermeyeceğim" dedi. O da dua etti. Fakat zalim hükümdar saldırışını tekrarladı. Eli ilk defakinden daha şiddetli bir şekilde tutuldu. Zalim hükümdar, Sâre'ye yine ilk defadaki sözlerine benzer sözler söyledi. O da dua etti. Fakat zalim hükümdar aynı hareketi yine tekrarladı. Eli ilk iki tutuluştan daha şiddetli bir şekilde tutuldu. Artık zalim hükümdar:
"Allah'a dua et, benirn elimi salıversin. Allah şahidim olsun ki, sana bir zarar vermeyeceğim' dedi. O da dua etti ve zalim hükümdarın eli serbest kaldı. Bu sefer zalim hükümdar, Sâre'yi getiren adamı çağırarak:
"Sen bana ancak bir şeytan getirmişsin, bana insan getirmemişsin! Bunu hemen memleketimden çıkar. Hâceri de ona ver!" dedi.
Hadisin ravisi der ki:
"Sâre yürüyerek İbrahim'in yanına geldi. İbrahim (a.s), onun geldiğini görünce ona:
"Ne haldesin?" diye sordu. Sâre:
"Hayırdır. Allah, facirin elini men etti. Bana da bir hizmetçi hediye etti" dedi. Ebû Hureyre: "Ey gökyüzü suyunun oğulları! İşte anneniz bu kadındır" dedi.[488]
Mazin konuyla ilgili olarak der ki:
"Allah'tan gelen bir hükmü tebliğ hususunda yalan söylemekten bütün peygamberler masumdurlar. Bu husustaki yalanın azı ve çoğu eşittir. Fakat tebliğ türünden olmayıp sıfatlardan sayılan dünya işlerine ait ufak bir yalanın meydana gelmesi mümkün müdür, değil midir. Bu hususta selef ile halefden iki meşhur görüş rivayet olunmuştur." [489]
Kadı İyâz'da bu konu ile ilgili olarak şöyle der:
"Sahih olan şudur ki: Tebliğe ait hususlarda peygamberlerin yalan söylemesi düşünülemez. Küçük günahları onlara caiz görelim, görmeyelim ve yine söylenen yalan az olsun, çok olsun hüküm budur. Çünkü peygamberlik makamı, yalana tenezzü! etmez. Yalanı caiz görmek, Peygamberlerin sözlerine güveni kaldırır." [490]
Muhammed Ali Sâbûnî'de konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Bu hadisi şerifte, Hz. İbrahim (a.s)'ın masum olmadığını gösteren herhangi bir delil yoktur. Aksine bu hadisi şeriften, Hz. İbrahim (a.s)'ın masum olduğu anlaşılmaktadır. Çükü Hz. Peygamber (s.a.v.), bu üç yalanla; hakiki anlamda olan yalanı kastetme mistir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sözüyle, ancak sanki Hz. İbrahim (a.s)'ın yalan gibi görünen ama aslında yalan olmayan haberlerini açıklamayı istemişti. Bunun ise hakiki ve asıl şekli yalan değildir..."

Açıklama:

Hz. İbrahim (a.s)'ın kavmine olan, "Ben hastayım" [491] ve "Aksine o putları kırma işini, putların şu büyüğü yapmıştır" [492] sözlerine gelince ise bunlar; kavmi ve onların taptıkları ilahlarla, alay etme ve hakaret etme cinsinden olan sözlerdir. Buna göre Hz. İbrahim (a.s), "Ben, hastayım" [493] sözüyle; mecazi olarak, "Ben; sizin işitmeyen, fayda sağlamayan ve sahibine bir şey kazandırmayan bu putlara uymanızdan dolayı hastayım" demek istemiştir: Nitekim bir kimse manen hasta olduğunda, bedenen de hasta olur...
Hz. İbrahim (a.s.), hususi olarak; kavmini, cehalet ve sapıklık içerisinde gördüğünden dolayı onları, hidayete ve dosdoğru yola böyle söylemekle davet etmiştir. Fakat onlar, sapıklık ve cehalet içerisinde gözleri görmeyen kör kimseler gibi kaldılar! Kendilerine yapılan hakikati ve gerçeği göremediler!
Hz. İbrahim (a.s)'ın, "Aksine o puttan kırma İşini, putların şu büyüğü yapmtştr" [494] sözüne gelince ise bu söz; hakiki anlamda söylenilmiş bir yalan değildir. Ancak bu, sözün kesin bir hüccet ve parlak bir delil cinsinden olan söz gibidir. Zira Hz. İbrahim (a.s.), kavmine, bu konu ile ilgi delilleri getirmek istediği sırada ona; "Bu putları kıran kimdir?" diye sordular. Hz. İbrahim (a.s)'da; kavmini ve pulları alay ederek ve hakaret eder bir vaziyette, büyük puta işaret etmiştir. Daha sonra da Hz. ibrahim (a.s), söylemiş olduğu bu sözden dolayı kavmini şaşırmış olarak gördüğünde, onlara, şu cevabı vermiştir:
"Eğer konuşabiliyorlarsa, bu kırma işini, kırılan putlara sorun!." [495]
Hz. İbrahim (a.s)'in, hanımı Sare ile ilgili "Sen kız kardeşimsin" sözüne gelince ise, bu sözle ancak; "İnanç ve iman kardeşliği kastedilmiştir. Nitekim Yüce Allah, din kardeşliğiyle ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:
"Müminler ancak kardeştir." [496]

Yüce Allah, bu sözüyle, soy kardeşliğini değil, din kardeşini kastetmiştir. Çünkü Sare, Hz. İbrahim (a.s)'ın kız kardeşi değil, hanımıydı.
Bu sözlerin hepsi sadece üstü kapalı söylenen sözlerden olup sahibini cezalandırmayan ve işleyene de günah gerektirmeyen ve yalan sayılmayan sözlerdir.
Nitekim Araplar, üstü kapalı söylenen sözlerden dolayı söz söyleyen kimsenin sorumlu tutulamayacağına ile ilgili şöyle derler:
"Kuşkusuz üstü kapalı konuşmayla, yalandan uzak kalınır." Yani "Üstü kapalı konuşma; müslüman bir kimsenin, haram olan yalana düşmesini engeller" demektir.
Hz. İbrahim (a.s)'ın bu sözünde de, Peygamberlerin masum oluşuna zarar verici kasten yalan söylemeyi gösteren bir unsur yoktur. Sadece bu söz, mubah olan üstü kapalı sözler cinsindendir. Allah, hakkı söyleyen ve dosdoğru yola iletendir. [497]

42- Musa (a.s.)'ın Fazileti

2162- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biri yahudilerden ve diğeri de müslümanlardan olmak üzere iki kimse birbirlerine sövmüşlerdi. müslüman:
"Muhammed (a.a.v)'m âlemier üzerine seçkin kılan Allah'a yemin ederim" dedi. Yahudi ise:
"Musa (a.s)'ı alemlerin üzerine seçkin kılan Allah'a yemin olsun" dedi.
Tam bu sırada müslüman olan kimse, elini kaldırarak yahudinin suratına bir tokat indirdi. Yahudi hemen Resulullah (s.a.v.)'e giderek müslüman olan kimseyle aralarında geçeni ona haber verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Beni Musa'dan daha hayırlı çıkarmayın. Çünkü insanlar kıyamet günü bayılıp yere düşecekler. Fakat ilk ayıları ben olacağım. O anda bir de bakacağım ki, Musa Arş'ın bir tarafından tutmuştur. Bilemem, Musa (a.s) ölenler arasındaydı da benden önce mi dirildi! Yoksa Allah'ın istisna ettiği bahtiyar kimselerden miydi!" buyurdu. [498]
Açıklama: Hz. Musa'nın kıyamet gününde herkesten önce dirilmiş olması, onun, her hususta diğer peygamberlerden daha üstün olmasını gerektirmez. Bu hususta ölçü, genel vasıflara göredir. Gerçek üstünlük, Hz. Peygamber (s.a.v.)'dedir. Tevazusu gereği, kendi üstünlüğünü düe getirmekten kaçınmıştır.

43- Yunus (a.s.)'ın Fazileti

2163- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah'ı kast ederek: "Benim hiç bir kulumun: "Ben, Yunus b. Metta (a.s)'dan daha hayırlıyım" demesi yakışık almaz" demiştir." [499]
Açıklama: Metta, Hz. Yunus'un annesinin yada babasının adıdır. Peygamberlikleri ve tebliğ ettikleri dinlerin hak olması yönünde peygamberler arasında bir aymm yapmak yada birini diğerine tercih etmek doğru değildir.
Bu husus, bütün peygamberler için böyle olmakla birlikte Hz. Peygamber'in bu hususta sadece kendisin Hz. Yunus'tan üstün görülmesinden endişe ederek ümmetini özellikle Hz. Yunus üzerinde uyarmak istemesi, ümmetinin:
"Sen Rabbinin hükmüne sabret, balık sahibi Yunus gibi olma! Hani o sıkıntıdan yutkunarak (Allah'a) seslenmiştir.." [500] ayetine bakarak kendisini Hz. Yunus'tan daha üstün görüp Hz. Yunus'a da bir hata isnad etmelerinden korkmasından kaynaklanmaktadır.
Asilca yüce Allah, son peygamber Hz. Muhammed'i, diğer peygamberlerde olmayan, pek çok meziyetlerle bezeyerek, onu, diğer peygamberlerden üstün kılmıştır. Çünkü o son peygamberdir. Yüce Allah Ahzab suresinin 40, ayetinde onun peygamberlerin sonuncusu olduğunu, Sebe suresinin 28. ayetinde de onun bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildiğini haber vermiştir.
Durum böyle iken, Hz. Peygamber, tabiatında bulunan eşsiz tevazu gereği kendisinden bahsederken devamlı olarak tevazu göstermiş, yüksek meziyetlerin ifade etmekten kaçınmıştır.

44- Yusuf (a.s.)'ın Fazileti

2164- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! İnsanların Allah katında en çok ihsana nail olanı kimdir?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"İnsanların en fazla takva sahibi olanıdır" buyurdu. Onlar:
"Size amel yönüyle kerem sahibi kimseyi sormuyoruz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse şeref yönünyle Allah'ın peygamberi Yusuf (a.s)'dır. O, Allah'ın peygamberi Ya'kub'un oğlu, o da Allah'ın peygamberi İshak'ın oğlu, o da Allah'ın dostu İbrahim'in oğludur" buyurdu. Soruyu soran kimseler:
"Biz sizen bunu da sormuyoruz" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Siz Arapların asıllarını mı soruyorsunuz? Arapların cahiliyet döneminde hayırlı olanları, ilim üzere hareket edecek olurlarsa, islam döneminde de en hayırlıdırlar" buyurdu. [501]

45- Zekeriyya (a.s.)'in Fazileti

2165- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle ırmaktadır:
"Zekeriyya (a.s), marangoz idi." [502]

46- Hızır'ın Fazileti

2166- Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbnAbbas'a:
"Peygamberi Musa(a.s)'m Hızır(a.s)'m arkadaşı" dedim. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs şunu söyledi;
"Ben Kâ'b'ı dinledim" derdi ki: Resulullah (s.a.v.)'ı şöyle buyururken işittim:
"Musa (a.s), İsrail oğulları içerisinde hutbe okumak için ayağa kalktı. Ona:
"İnsanların en alimi kimdir?" diye soruldu. Musa:
"En âlim benim" diye cevap verdi.
Musa bu husustaki bilgiyi Allah en iyi bilendir" diyerek Allah'a havaîe etmediğinden dolayı Allah onun doğru olmayan bu tavrını ortaya koymak istedi. Bunun üzerine Allah, ona:
"iki denizin kavuştuğu yerde benim kullarımdan bir kul var, o senden daha âlimdir" dîye vahy indirdi. Musa:
"Ey Rabbim! Benim için onunla buluşmanın yolu nedir?" diye sordu. Ona:
"Bir zenbilin içine bir balık koyarak sırtına al. Bu balığı nerede kaybedersen, o zat oradadır" denildi.
Bunun üzerine Musa yola koyuldu. Onunla birlikte hizmetçisi de yola çıktı. Bu zat Yûşa' b. Nun idi. Musa (a.s)bir zenbilde bir balık taşıyordu. Hizmetçisi ile birlikte yürüyerek gittiler. Nihayet bir kayaya vardılar. Orada gerek Musa (a.s) ve gerekse hizmetçisi uyuya kaldılar.Derken zenbildeki balık harekete gelerek zenbilden sıçrayıp denize düştü. Allah ondan suyun akıntısını kesti. Hattâ (su) kemer gibi oldu. Balık için bîr kana! meydana gelmişti. Musa ile hizmetçisi için şaşacak bir şey olmuştu. Günlerinin kalan kısmı ile o geceyi de yürüdüler. Musa'nın arkadaşı ona haber vermeyi unutmuştu.Musa (a.s) sabahlayınca hizmetçisine:
"Sabah kahvaltımızı getir. Gerçekten bu yolculuğumuzda sıkıntılarla karşılaştık" dedi. Ama emrolunduğu yeri geçinceye kadar yorulmadı. Hizmetçi:
"Gördün mü? Kayaya geldiğimizde gerçekten ben balığı unuttum. Ama onu hatırlamayı bana ancak şeytan unutturdu ve denizde şaşılacak bir şekilde yolunu tuttu" dedi. Musa:
"İşte bizim istediğimiz de buydu" dedi.
Hemen izlerini takip ederek geriye döndüler. Kendi izlerini takip ediyorlardı. Nihayet kayaya geldiler. Orada örtünmüş bir adam gördü. Üzerinde bir elbise vardı. Musa, ona selâm verdi. Hızır, ona:
"Senin bu yerinde selâm ne gezer" dedi. Musa:
"Ben Musa'yım!" dedi. Hızır;

"İsrail oğullarının Musa'sı mı?" dedi. Musa:
"Evet!" dedi. Hızır:
"Sen, Allah'ın ilminden bir ilmi bilmektesin ki, Allah onu sana öğretmiştir. Onu ben bilmem. Ben de Allah'ın ilminden bir ilim üzerindeyim ki, onu bana öğretmiştir. Sen bilmezsin" dedi. Musa (a.s), ona:
"Sana öğretilenden hakkı bana öğretmek suretiyle sana tâbi olabilir miyim?" diye sordu. Hızır:
"Sen benimle beraber sabretmeye güç yetiremezsin?" İyice bilmediğin bir şeye nasıl sabredebilirsin ki?" dedi. Musa:
"Beni, inşaallah sabırlı bulacaksın. Sana hiç bir hususta karşı gelmem" dedi. Hızır, ona:
"O halde bana tâbi olursan, bana hiç bir şey sorma. Tâ ki kendim sana ondan bir şey anıp söyleyinceye kadar!" dedi. Musa:
"Tamam!" diye cevap verdi.
Daha sonra Hızır ile Musa deniz sahilinden yürüyerek yola koyudular.Derken yanlarına bir gemi uğradı. Bunlar kendilerini gemiye almaları hususunda gemicilerle konuştular. Gemiciler Hızır'ı derhal tanıdılar. ikisini de ücretsiz olarak gemiye bindirdiler.
Derken Hızır geminin tahtalarından birine vurarak onu çıkardı. Bunun üzerine Musa, ona:
"Bu adamlar bizi parasız gemilerine bindirdiler. Sen onların gemisine kastederek yolcularını boğmak için gemiyi deliyorsun. Gerçekten çok büyük bir iş yaptın" dedi. Hızır, Musa'ya:
"Ben, sana; benimle beraber sabretmeye güç yetiremezsin demedim mi?" dedi. Musa:
"Unuttuğumdan dolayı beni sorumlu tutma. Bu işte benim başıma güçlük de çıkarma" dedi.
Bundan sonra gemiden çıktılar. Sahilde yürürlerken bir de baktılar ki, bir çocuk diğer çocuklarla oynuyor. Hızır hemen onun kafasından tutarak eliyle onu kopardı ve çocuğu öldürdü. Bunun üzerine Musa, Hızır'a:
"Masum bir canlıyı kısas hakkın olmaksızın öldürdün? Gerçekten yadırganacak bir şey yaptın!" dedi. Hızır:
"Ben sana benimle beraber sabretmeye güç yetiremezsin demedim mi?" dedi. Musa, Hızır'a:
"Fakat bu birinciden daha şiddetli idi" deyip sonra da:
"Bundan sonra sana bir şey sorarsam bir daha benimle arkadaşlık etme. Benim tarafımdan özür derecesine vardın!" dedi.
Yine yürüdüler. Nihayet bir köye vararak köylülerden yiyecek istediler. Köylüler, onları, misafir kabul etmekten kaçındılar. Bu defa o köyde yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. Hızır onu doğrulttu. Hızır eliyle şöyle işaret ediyor. Eğrilmiş diyordu. Onu doğrulttu. Musa, ona:
"Bir kavim ki; kendilerine geldik, fakat bizi misafir kabul etmediler ve bizi doyurmadılar. İstesen bunun için bir ücret alabilirdin!" dedi. Hızır, Musa'ya:
"Artık bu, seninle benim aramızın aynlmasıdır. Sabredemediğin şeyin yorumunu/iç yüzünü sana haber vereceğim" dedi.
Resulullah (s.a.v.) sözüne devamla:
"Allah, Musa'ya rahmet eylesin. Dilerdim ki, Musa sabretmeliydi de Hızır'la beraber görüp geçirdiklerini bize anlatmalıydır" buyurdu.
Hadisin râvisî der ki: Resulullah (s.a.v.) sözüne devamla:
"Musa'nın ilk muhalefeti, dalgınlık eseri idi" buyurdu. Yine Resulullah (s.a.v.) sözüne devamla şöyle buyurdu:
"Bu sırada bir serçe kuşu gelerek geminin kenarına kondu. Sonra denizden gagasıyla bir yudum su aldı. Bunun üzerine Hızır, Musa'ya:
"Benim ilmim ile senin ilmin, Allah'ın ilminden ancak şu serçenin gagasıyla denizden eksilttiği şu bir yudum su kadar bile eksiltmez" dedi.
Saîd b. Cübeyr der ki: Abdullah İbn Abbâs şu âyeti okuyordu:
"Önlerinde bir hükümdar vardı ki, işe yarar geminin hepsini gasben alacaktı" ve
"Çocuğa gelince: O, kâfirdi" ayetini de okuyordu. [503]

Açıklama:

Hadisçilerden ve tarihçilerden bazıları, Hızır ile Musa kıssasında ismi geçen Musa'nın, İmran'ın oğlu Musa değil de, Mişan'ın oğlu Musa olduğunu zannetmişlerdir. Bundan dolayı da peygamber olan Musa'yı değil de bu Musa'nın kıssada geçtiğini ileri sürmüşlerdir. Musa b. Mişan, Hz. Musa (a.s)'dan önce yaşamış olup Hz. Yusuf (a.s)'ın torunudur. Bundan dolayı da bu Musa'ya, "Birinci Musa" adı verilmiştir.
Kıssa, Kur'an'ın Kehf: 18/60-82 ayetleri arasında da geçmektedir. Burada Hızır'ın hayatı meselesine de kısaca temas etmek gerekmektedir:
1- Bazı alimler, Hızır'ın ebedi hayata mazhar olduğunu ve ölmediğini, zaman zaman görüldüğünü ileri sürerler.
Merhum Elmalılı Hamdi Yazır, Hızır'ın, hiç vefat etmediğini ve arasıra görüldüğünü iddia edenlerin Tasavvuvçular olduğunu ve kendisi de Hızır'ın yaşamadığı görüşünü kabul etmektedir. [504]
2- Bir çok alim de, naklî ve aklî deliller ileri sürerek Hızır'ın öldüğünü ileri sürmüşlerdir. İbn Kayyım, konuyla ilgili olarak Ebu'l-Ferec Ibnü'l-Cevzî'den şunu nakletmiştir:
"Hızır'ın dünyada yaşamadığına dair dört tane delil vardır:
1- Kur'an.
2- Sünnet.
3- Muhakkik alimlerin icmâ.
4- Ma'kûl.
A- Kur'an'a gelince, bu, yüce Allah'ın şu buyruğudur:
"Senden önce hiçbir beşere ebedilik vermedik." [505] Eğer Hızır yaşamaya devam etseydi, "Ebedileşmiş" olurdu.
B- Sünnete gelince,
1- Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Şu gecenizi görüyor musunuz? Bu geceden sonra gelecek yüzyılın başında bugün hayatta olan kimselerden hiçbiri yeryüzünde kalmayacaktır." [506]
Bu, Buhârî ile Müslim'in üzerinde ittifak ettiği bir hadistir.
2- Müslim'in "Sahîh"inde Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'nın şöyle dediği geçmektedir:
"Resulullah (s.a.v.)'in, vefatından az bir zaman önce şöyle buyurmuştu:
"Bugün canlı olanların hiçbiri, o hayatta iken- üzerine yüz sene gelmeyecektir." [507]
C- Muhakkik alimlerin icmâına gelince; Buhârî ile Ali b. Mûsâ er-Rizâ'nin:
"Hızır ölmüştür" dediklerini ve Buhârî'ye, Hızır'ın hayatta olup olmadığı ile ilgili soru sorulunca onun şöyle dediğini anlattı:
"Bu nasıl olabilir? Çünkü Peygamber (s.a.v.):
"Şu gecenizi görüyor musunuz? Bu geceden sonra gelecek yüzyılın başında bugün hayatta olan kimselerden hiçbiri yeryüzünde kalmayacaktır" buyurmaktadır. [508]
İbnü'l-Cevzî sözüne devamla der ki: H

Açıklama:

"Hızır'ın öldüğünü söyleyenlerden bazıları şunlardır: İbrahim b. İshâk el-Harbî, Ebu'l-Hüseyin İbnü'l-Münâdî. Bu ikisi, dinî konularda imamlardır. İbnü'l-Münâdî, "Hızır sağdır" diyen kimselerin sözünü çok çirkin bulurdu.
Kadı Ebu Ya'lâ'da, "Hızır'ın öldüğü" ile ilgili görüşü; İmam Ahmed'in bazı talebelerinden nakledip bazı ilim adamlarının: "Hızır sağ olsaydı, Peygamber (s.a.v.)'e gelmesi gerekirdi" şeklindeki sözünü de delil olarak getirmiştir.
(İbnü'l-Cevzî devamla) der ki: Bize ..
Câbir b. Abdullah (r.a)'tan, o da Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu haber verdi:
"Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Musa sağ olsaydı, bana tabi olmaktan başka bir şey yapmazdı." [509]
Buna göre Resulullah (s.a.v.) ile birlikte Cum'a ile cemaat namazı kılmayan ve onunla cihad etmeyen birisi nasıl sağ olabilir?
Görmüyor musun! Hz. Isa (a.s}, yeryüzüne indiğinde, Peygamberimizin peygamberliği hususunda bir zedelenme olmaması için, bu ümmetin imamının arkasında namaz kılacak ve öne geçmeyecek.
Ebu'l-Ferec (İbnü'l-Cevzî devamla) der ki: Hızır'ın varlığını ispat edip bu ispatının içerisinde yer alan bu şeriattan uzaklaşmayı unutan kimsenin anlayışı ne kadar da kıttır!
D. Ma'kûl olan delile gelince, bunun on yönü bulunmaktadır:

Birincisi:

Hızır'ın sağ olduğunu ispat edip onun, Hz. Adem (a.s)'in sulbünden gelme çocuğu olduğunu söyleyen kişinin görüşü, iki yönden bozuktur:
a- Tarihçi Yuhannâ'nin kitabında geçtiği üzere; Hızır'ın ömrü, şu an altı bin yaşındadır. Böyle bir ömür, olağanüstü hususlarla ilgili olarak, İnsan için söz konusu olamaz.
b- Eğer Hızır, Hz. Adem (a.s)'ın sulbünden gelme çocuğu olsaydı yada -iddia ettikleri gibi- Adem'in çocuğunun çocuğundan olma dördüncü bir kimse ve Zulkarneyn'in veziri olsaydı; onlann vücut yapısı, bizim vücut yapımız (gibi) olmayıp aksine uzunluk ve genişlik olarak daha aşırı büyük olurdu.
Buhârî ile Müslim'in "Sahîh"lerinde, Ebu Hureyre (r.a) yoluyla Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu geçmektedir:
"Allah, Adem'i, altmış zira' boyunda yarattı. Bundan sonra insanlar, kısalarak geldi." [510]
Hızır'ı gördüğünü iddia eden hiçbir kimse, onu, bu irilikte ve insanlann en eskisi olarak görmüş değildir.

ikincisi:

Asıl nüshada bulunmamaktadır.

Üçüncüsü:

Eğer Hızır, Hz. Nuh (a.s)'dan önce yaşamış olsaydı, Hz. Nuh (a.s)'la birlikte gemiye binerdi. Böyle bir şeyi ise hiç kimse nakletmemiştir.
Dördüncüsü: Alimlerin ittifakına göre; Hz. Nuh (a.s) gemiden indiğinde, beraberinde bulunan kimseler ölmüş, akabinde onların soyları da ölmüş ve sadece Hz. Nuh (a.s)'ın soyu kalmıştır. Buna delil, yüce Allah'ın şu sözüdür:
"Nuh'un zürriyetini, baki kıldık." [511]
İşte bu, "Hızır, Hz. Nuh (a.s)'dan önce (sağ) idî" diyen kimsenin görüşünü reddetmektedir.

Beşincisi:

Bu, doğru olup Adem oğullarından birinin, doğduğu günden dünyanın sonuna kadar yaşasa ve doğumu da, Hz. Nuh (a.s)'dan önce olsa; elbette bu, en büyük mucizelerden/belgelerden ve olağanüstü durumlardan biri olurdu ve bu haber, Kur'an'ın bir çok yerinde geçerdi. Çünkü böyle bir durum, en büyük Rububiyet mucizelerinden/belgelerindendir.
Yüce Allah, Kur'an'da, Hz. Nuh ile ilgili olarak onu 950 yıl yaşattığını belirtip [512] onu bir mucize/belge saymıştır. Buna göre dünyanın sonuna kadar yaşattığı kimsenin hali nasıl olur?!
İşte bundan dolayıdır ki, ilim adamlanndan birisi:
"Bu düşünceyi, insanlar arasına, ancak şeytan atmıştır" demiştir.

Altıncısı:

Hızır'ın sağ olduğu ile ilgili görüş, Allah'a karşı bilgisizce ileri sürülmüş iftira mahiyetinde bir görüş olup böyle bir şey ise, Kur'an nassıyla haramdır.
ikinci öncül, gayet açıktır. Birinci öncül ise: Eğer Hızır'ın sağ olduğu sabit olsa, onun sağ olduğuna dair Kur'an'da, Sünnette ve icmâı ümmette bir deli! olurdu.
İşte Allah'ın kitabı ortada! Onun içeresinde Hızır'ın sağ olduğu ile ilgili nerede bir bilgi var?
İşte Resulullah (s.a.v.)'in sünneti (de ortada)! Onun içerisinden bunu gösteren bir bilgi nerede?
İşte ümmetin alimleri de ortada! Onlar, Hızır'ın sağ olduğu hususunda hiç icma ettiler mi?

Yedincisi:

Hızır'ın sağ olduğunu savunan kimselerin tutundukları tek şey, halk arasında anlatılan hikayelerdir. Adamın bîri, Hızır'ı gördüğüne dair bir hikaye anlatır.
Allah için, bu ne garip bir şey! Sanki Hızır'ın belli bir alameti var da gören kimse onu bu hikayeler sayesinde mi tanıyor? Bu kimselerin çoğu, gördükleri şahsın: "Ben Hızırım" demesine aldanıyor.
Bilinen şu ki: Böyle bir sözü ortaya atan kimsenin sözünü, Allah'tan bir delil olmaksızın doğrulamak caiz olmaz.
Buna göre Hızır'ı gördüğünü söyleyen kimse, kendisinin "Hızır" olduğunun söyleyen kimsenin yalancı birisi değil de, doğru sözlü birisi olduğu nereden biliyor?

Sekizincisi:

Hızır'ın, Kelîmullah olan Hz. Musa (a.s)'dan ayrılmış ve onunla arkadaşlığını sürdürmeyip ona şöyle dedi:
"İşte bu, benim senin arandaki ayrılıktır." [513]
Buna göre Hızır, Hz. Musa (a.s) gîbî birisinden ayrılmayı kendisine uygun görüp, sonra Cum'a namazı ile cemaat namazına gelmeyen, ilim meclislerine gitmeyen, şeriattan hiçbir şey bilmeyen ve şeriattan sapmış olan cahil abidlerle nasıl bir araya gelebilir?
Bunların her biri: "Hızır dedi ki", "Bana Hızır geldi", "Hızır bana tavsiye etti ki" gibi şeyler söylüyorlar.
Doğrusu Hızır'ın, Kelîmullah olan (Hz. Musa')dan ayrılıp abdest almasını ve namaz kılmasını bilmeyen cahil kimselerle dostluk peşinde koşması şaşılacak bir durum!!.

Dokuzuncusu:

İslam ümmeti, bir kimsenin; "Ben Hizırım" deyip "Ben, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle şöyle derken işittim" şeklindeki sözüne farz edilip, dinî konularda o kimsenin sözüne itibar edilmez ve onun sözüyle delil getirilmez.
Yalnız "Hızır, Resulullah (s.a.v.)'e gelmedi, ona bey'at etmedi" denilmesi ya da bu cahil kimsenin, kendisini kastederek: "Bana bir peygamber gönderilmedi" demesi ile ilgili sözlerde küfürden bazı şeyler vardır.
Onuncusu: Eğer Hızır sağ olsaydı, elbette kafirlere karşı cihad etmesi, Allah yoİunda gayret göstermesi, ordu safında bir saat yer alması, Cum'a'ya "İle cemaata gelmesi ve ilim öğrenmesi; onun için, ıssız yerler ile çöllerdeki vahşi hayvanlar içerisinde çokça gezmesinden daha değerlidir. Böyle bir şey, Hızır için yermeyi ve ayıplamayı gerektiren bir durum olmaz mı?"
Hafız İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, 1/334'de Hızır'ın öldüğünü savunma mahiyetinde birinci delil olan ayeti açıklamaya yönelik olarak İbnü'l-Cevzî'nin şu sözünü ilave etmiştir:
"Eğer Hızır, insan ise, o zaman" [514] bu ayetin genel hükmünün kapsamı içerisine girmektedir. Sahih bir delil olmaksızın Hızır'a ayrı bir statü vermek caiz olmaz. Hızır'ın, özel bir statüde bulunduğuna dair Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bir delil de nakledilmiş değildir ki kabul edilsin."
Daha sonra İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, 1/334'de sözüne devamla der ki:
"Bunlardan, yani İbnü'l-Cevzî'nin, "Ucâletu'l-Muntazir fî Şerhi Hâli'l-Hızır" adlı kitabında getirdiği delillerden birisi de, yüce Allah'ın, Âl-i İmrân: 3/81'deki şu sözüdür:
"Hani Allah, peygamberlerden: "Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz' diye söz almış, "Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklendiniz mi?" dediğinde, "Kabul ettik" cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Allah: 'O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim" buyurmuştu."

Abdullah İbn Abbâs der ki:
"Allah, gönderdiği peygamberlerin hepsinden: "Eğer Muhammed'i gönderdiğimde sen sağ isen ona inanıp yardım edeceksiniz!' şeklinde söz almıştı. Yine Allah, gönderdiği peygamberlerin hepsine, ümmetlerinden: 'eğer siz hayatta iken Muhammed peygamber olarak gönderilirse, ona inanıp yardım edin" şeklinde söz almalarını emretti.".
Bu hadisi, Buhârî rivayet etmiştir.
Hızır, eğer peygamber yada veli ise, mutlaka bu ahdin kapsamına girmiştir. Eğer Resulullah (s.a.v.)'in zamanında hayatta olsaydı, onun için en şerefli durum, gelip Resulullah (s.a.v.)'in önünde durup Allah'ın indirmiş olduğu hükümlere iman etmesi ve düşmanlarının kendisine kötülük dokundurmalarına fırsat vermemek için yardım etmesi olacaktı.
Hızır, eğer veli ise, Ebu Bekr es-Sıddîk ondan daha üstündür. Eğer peygamber ise, Musa ondan daha üstündür.
İmam Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/387'de Câbir b. Abdullah'tan naklen Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Musa sağ olsaydı, bana tabi olmaktan başka bir şey yapmazdı."
Bu, kesin ve dinden olan ilm-i zarurat diye bilinen bir hususdur.
Bu ayeti kerime, bütün peygamberler, faraza, Resulullah (s.a.v.) zamanında hayatta olup mükellef kimseler olsalardı, hepsi de ona tabi olacaklarına, onun emri altına gireceklerine ve onun şeriatının genel kapsamı ile ilgili kurallara uyacaklarına delalet etmektedir.
Nitekim Resulullah (s.a.v.) miraca çıkacağı gece Kudüs'de peygamberler (in ruhlarıy)la buluştuğu zaman, hepsinin üstündeki bir makama yükseltildi. Namaz vakti geldiğinde, Cebrail, Allah'ın emriyle ona, onlara imamlık yapmasını söyledi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), onların ikamet yurdunda ve velayet yerlerinde onlara imamlık yapmak suretiyle namaz kıldırdı.
İşte bu da, onun en büyük önder, en büyük imam ve son peygamber olduğunu göstermektedir. Allah'ın salât ve selâmı, bütün peygamberlerin üzerine olsun.
Bu böylece bilindikten sonra, -zaten her mümin bunu bilmektedir- Hızır hayatta olsaydı, Resulullah (s.a.v.)'in ümmeti arasına girerdi. Onun şeriatına uyardı. Başka yapacağı bir şey de kalmazdı. Zaten israil oğullarının son peygamberi ve beş Ulu'1-Azm peygamberden biri olan Meryem oğlu Isa (a.s)'da, ahir zamanda yeryüzüne indiği zaman, Resulullah (s.a.v.)'in tertemiz şeriatıyla hükmedecektir. Başka bir yöne sapmasına imkan yoktur.
Bilindiği üzere, bir gün dahi Hızır'ın, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le buluştuğuna veya savaş sahnelerinden birinde onun yanında bulunduğuna delalet eden sahih bir sened nakledilmiş değildir. Örneğin, Bedir savaşında, doğru sözlü ve sözleri tasdik edilen Hz. Peygamber (s.a.v.), Rabbine dua edip yardım isterken kafirlere karşı takviye beklerken şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın! Eğer şu müslümanlardan olan topluluğu, kafirlerin galip gelmesi şeklinde helak edersen, yeryüzünde sana ibadet olunmaz!"
O bir avuç mücahid arasında müslümanların önde gelen şahsiyetleri, büyük melekler, hatta Cebrail vardı. Nitekim Hassan b. Sabit, Araplar arasında en çok övgüye mazhar olmuş bir kasidesinde şöyle demişti:
"Bedir kuyusunun yanında, meleklerin önderleri ve Cebrail Gelip sancağımızın altına, Muhammed'in yanına girdi."
Eğer Hızır o zaman hayatta olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sancağının altında durması, onun için makamların en şereflisi ve gazaların en büyüğü olurdu. Fakat Hızır, gelip o sancağın altına girmedi. Bu da, Hızır'ın o zaman hayatta olmadığını göstermektedir. [515]

44. FEZAILU S-SAHABE (SAHABENİN FAZİLETLERİ)

Sahabe:

Peygamber Efendimize iman ederek O'nu gören ve müslüman olarak ölen kimseler.
Lügat itibariyle ashab, arkadaş manasına gelen "Sâhib" kelimesinin çoğuludur, islâm ıstılahında ise "Hz. Peygamber'in arkadaşları" için, daha geniş kapsamıyla Resulullah'ı gören müminler için kullanılmıştır. Sahabî ve çoğulu olan sahabe terimleri de aynı manayı ifade eder.
Sahabî sayılabiİmek için az da olsa Resulullah ile görüşmek şarttır. Bu sebeple Hz. Peygamber döneminde yaşamış, O'na iman etmiş, hatta O'nunla haberleşip yazışmış, O'na destek sağlamış kişiler ashâbtan sayılmaz. Meselâ o dönemin meşhur Habeşistan Kralı Necâşî Ashame böyledir.
Hz. Peygamber'in arkadaşları ve yakın dostları olan Sahabe-i Kiram, O yüce Peygamber (s.a.v.)'in şahsiyet ve dostluğundan çok istifade etmiş, kendilerine örnek alarak O'nun istediği gibi müslüman olmaya çok gayret göstermişlerdir. İslâm'ın güçlenip yayılması için canlarıyla başlarıyla çalışmışlar, bu yolda, ölüm de dahil olmak üzere hiç bir şeyden çekinmemişler, Allah ve Resulünü, çoluk-çocuklanndan, mallarından, hatta canlarından daha çok sevmişlerdir; Allah yolunda hiç çekinmeden yurtlarından hicret etmiş ve kanlarını akıtarak canlarını vermişlerdir. Böylece Ashab-ı Kirâm'ın, Hz. Peygamberle beraber olmaktan kazandıkları üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu ve benzeri özelliklerinden dolayı sahabe, Kur'an-ı Kerîm'in müteaddit yerlerinde bizzat Allah'u Teâlâ tarafından, hadîsi şeriflerde de Peygamberimiz tarafından methedilmektedir.
"İslam'da birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allahdan razı olmuşlardır. Allah bunlar için, kendileri içinde ebedî kalıcılar olmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır." [516]
"O ağacın altında müminler sana bey'at ederlerken, andolsun ki Allah onlardan razı olmuştur da kalplerindekini bilerek üzerlerine manevî bir kuvvet (moral) indirmiş ve onları yakın birfetih ile mükafatlandırmıştır" [517]
"Muhammed Allah'ın Resulu'dur. O'nunla beraber olanlar (ashab) da kâfirlere karşı çetin ve metin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükû1 edici, secde edici olarak görürsün. Onlar Allah'dan daima fazl-u kerem ve rıza isterler. Secde izinden meydana gelen nişanları yüzlerindedir." [518]
Peygamber Efendimiz'in Allah'tan alarak tebliğ ve yaşayışında tatbik ettiği veya bizzat kendisinin koyduğu dînî esasların, daha sonraki müslüman nesillere ancak ashaba dayanan sıhhatli nakillerle ulaşabildiği düşünülecek olursa, İslâm açısından ashab-ı kiramın gerçekten bu övgülere ve kendilerine saygı gösterilmesi konusundaki ikazlara lâyık oldukları açıkça anlaşılır. [519]
Fezâîlu's-Sahâbe: Sahbilerin faziletleri ve bu konuda meydana gelen literatür için kullanılan bir tabirdir.
Kaynaklarda yaygın olarak Fezâilu's-Sahâbe şeklinde geçen bu tamlamanın; "Fezâilu Ashâb", "Menâkıbu's-Sahâbe", "Fezâilu Ashâbi'n-Nebî", "Ma'rifetü's-sahâbe" tarzınd kullanıldığı da görülmektedir.
Sahabilerde fazilet konusu kabul edilen hususların başında; Aşere-i Mübeşşereden, Muhacirlerden, Ensârdan, Ehl-î Beyt ve Ehl-i Bedir'den olmak, Uhud ve Hendek gazveleri ile Bey'atü'r-Rıdvan'da bulunmak, ümmühâtu'l-mü'mininden olmak gelmektedir. Bunlardan başka fert olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından cennetle müjdelenmek, ilk müslümanlar arasında yer almak, imanı uğrunda işkence görmek, büyük malî yardımlarda bulunmak, savaşlardan birinde veya bir kaçında bulunmak gibi hususlar ile buna benzer daha bir çok konular Fezâîlu's-Sahâbe konusuna girmektedir.
Bütün sahabiler, fazilet bakımından aynı seviyede değildir. İslama giriş önceliğine sahip olmak, İslam dini için büyük fedakarlıklarda bulunmak gibi sebeplerden dolayı sahabiler arasında fazilet, tabaka ve mertebe farklılığı vardır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bir defa gören sahabi ile hayatı boyunca ona hizmet eden sahabinin faziletlerinin eşit olmayacağını göz önünde bulunduran muhaddisler, özellikle İslam'a giriş önceliğini esas alarak ashabı 5 yada 12 veya 17 tabakaya ayırmışlardır. [520]

1- Hz. Ebu Bekr (r.a.)'ın Fazileti

2167- Ebu Bekr es-Sıddîk (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz mağarada iken başlarımızın üzerinde müşriklerin ayaklarını gördüm. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın resulü! Birisi ayaklarına baksa, ayaklarının altında bizi görecek!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ebu Bekr! Üçünsücü Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun!" buyurdu. [521]

Açıklama:

Hz. Ebu Bekr'in asıl adı, Abdullah b. Osman b. Amir b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre et-Teymî'dir. Cahiliyye döneminde "Abdulkabe" Kabe'nin

kulu diye adlandırılmıştır. Bunun dışında başka isimleri olduğu da söylenmiştir. Cehennemden azad edildiği için ona "Atik" ve İsrâ gecesinin sabahında Resulullah (s.a.v.)'i tasdik etmede herkesten önce davrandığı için "Sıddîk" diye lakablandmlmıştır.
Hz. Ebu Bekr, Fil olayından 2 yıl sonra Mekke'de doğmuştu. Cahiliyye döneminde Kureyş'in ileri gelenlerindendi. Cahüiyye döneminde çok yaygın olmasına rağmen hiç içki içmemişti. Pek çok konuda kendisine danışılır, görüşü alınırdı. Kabilesine yakın olmaya çalışan kimselerin üstlendiği diyet ve borç-alacak meseleleri, kendisine götürülürdü. Arap soyunu ve tarihini iyi bilen birisiydi. Maharetli bir tüccardı.
Hz. Ebu Bekr, erkeklerden İslamı ilk kabul eden kimseydi. Bundan dolayı da bir çok sıkıntıya ve güçlüğe katlanmıştı. Kendisini Allah'ın dinine hizmet etmeye adamıştı. Bir çok insan, onun sayesinde İslama girdi. Cennetle müjdelenen sahabilerin çoğu, onun vasıtasıyla müslüman olmuşlardı.
Hz. Ebu Bekr, Resulullah (s.a.v.)'in sahabileri içinde, Resulullah (s.a.v.)'in en çok sevdiği kişiydi. Hem küçüklükten arkadaşı ve hem de Allah, Resulullah (s.a.v.)'i peygamber seçtiğinde onun can yoldaşıydı. Ayrılmaz gölgesi gibi her zaman yanında yer almıştı. Mekke'de malıyla ve canıyla hem Resulullah (s.a.v.)'in ve hem de sahabilerin koruyucusu durumundaydı. Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında Resulullah (s.a.v.)'in yol arkadaşıydı.
Kısacası: Hz. Ebu Bekr, bütün sıkıntılı anlarda cesareti, atılganlığı, direnç ve metanetiyle tanınıyordu. Resulullah (s.a.v.) ile birlikte bütün savaşlara katılmıştı.

2168- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bir gün minbere oturup:
"Bir kul ki, Allah ona ya dünya nimetlerini vermek ile kendi katındakileri vermek arasında onu muhayyer bırakmış, o da Allah'ın katındakileri seçmiştir" buyurdu.
Bunun üzerine Ebu Bekr, ağladı, ağladı. Sonra da:
"Sana babalarımızı ve annelerimizi feda ettik!" dedi.
Ebu Saîd der ki:
"Muhayyer bırakılan kişi, Resulullah (s.a.v.) idi. Ebu Bekr'de onu en iyi bilenimiz idi.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.), Ebu Bekr'in bu halini görünce:
"Doğrusu malı ve arkadaşlığı hususunda insanların bana en çok cömeri olanı, Ebu Bekr'dir. Eğer Rabbimden başka birisini dost edinseydim Ebu Bekr'i dost edinirdim. Ancak islam kardeşliği ve sevgisi bundan daha geneldir. Mescitte Ebu Bekr'in havhası geçidi dışında asla hiçbir havha/gecii bırakılmasın" buyurdu. [522]

Açıklama:

Bu hadis, Hz. Ebu Bekr'in; arkadaşlığıyla ve malıyla Allah Resulü'ne ne kadar yardımc olduğunu göstermektedir. Bu nedenle de Hz. Ebu Bekr'in, Resulullah (s.a.v.) nezdinde fevka İade önemli bir yere sahip olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Ebu Bekr, gerek Mekke'de ve gerekse de Medine'de en kritik anlarda Resulullah (s.a.v.) ile birlikte olmuş, onunla bütüi savaşlara katılmış ve bu birlikteliğiyle ünsiyet sağlayıp ona manevi destekte bulunmuştur.
İsrâ gecesinin ertesinde Resulullah (s.a.v.)'i desteklemesi, hicret sırasında ve özellikle di mağaradaki beraberliklerinin önemine işareten;
"Üzülme! Şüphesiz Allah bizimle bera berdir" [523] tesellisine yer verilmiş olması, Hz. Ebu Bekr'in hadiste temas edilen arkadaşlığının önemini göstermektedir.
Hudeybiye barış anlaşması sırasında herkes anlaşmadan memnuniyetsizliğini gösterirken, Hz. Ebu Bekr, bu anlaşmada ResuluIIah (s.a.v.)'in görüşü doğrultusunda hareket etmesi: onun manevi desteklerinden biridir.
Hadisin Arapça metninde geçen "Sohbet" kelimesi, "Karşılıklı konuşmak" anlamından ziyade "Arkadaşlık" ve "Birliktelik" anlamına gelmektedir. Buna göre bu kelimenin buradaki anlamı, "ResuluIIah (s.a.v.)'e arkadaşlık eden" veya "Birlikteliği olan" şeklindedir.
Görüldüğü üzere bu hadiste; ResuluIIah (s.a.v.)'in, Muhammedî Risaieti'nin tebliğ, tespit ve takririnde Hz. Ebu Bekr'in arkadaşlığının önemli katkısına yer vermektedir. Dolayısıyla da bu arkadaşlığın içerisine; ünsiyet, teselli, güç kazandırma, dayanışma, manevi destek ve katkılar girmektedir. Hz. Ebu Bekr'in hayatını ve onun, ResuluIIah (s.a.v.)'ie olan münasebetlerini iyi bilen kişilere bu husus açıktır.
"Halil"; sevgisi, hiçbir boşluk kalmayacak şekilde kalbe nüfuz etmiş, gonüle sevgiyi sokmuş dosttur. "Halil" ile kastedilen sevgi; her çeşit eksiklikten uzak, benliğin tamamını saran bir sevgidir ki, ResuluIIah (s.a.v.), bu derecedeki bir sevgiyi, Allah'ın vermiş olduğunu belirtmektedir.
İşte Resulullah (s.a.v.) ile Hz. Ebu Bekr arasındaki bağ, böyle bir temele dayanınaktadır. [524]
Yine bu hadis; Hz. Ebu Bekr'in mal yönüyle de İslama yaptığı katkılarına da değinmektedir. Çünkü Hz. Ebu Bekr, Mekke'de iken; ya köle olan müslümanları hürriyete kavuşturuyor yada onları sahibinden alıp özgürlüğe ulaştırıyordu. müslümanlara ve Özellikle de ResuluIIah (s.a.v.)'e maddi ve manevi her türlü1 yardım ve desteğini yapıyordu. Medine'de iken; yine müslümanlara yardımını sürdürüyordu. Örneğin, Tebük gazası sırasında Hz. Ömer malının yarısını verirken, Hz. Ebu Bekr, ailesini Allah ve Resulü'ne havale ederek, malının tamamını vermişti. Hz. Aişe, babası Hz. Ebu Bekr öldüğünde tek bir dinar ve tek bir dirhem bırakmadığını belirtir. Hz. Aişe'nin bir başka rivayetinde; Hz. Ebu Bekr'in, Resulullah (s.a.v.)'e kırk bin dirhem infak ettiğini söyler.
"Havha", kapıdan ziyade ışık almak ve istenen yere geçmek gayesiyle "Duvarda açılan oyuk yada delik" anlamına gelmektedir.
Evleri Mescidi Nebevi'ye bitişik olan sahabiler, Mescidi NebevİI'ye kolaylıkla girip çıka
bilmek için havha oyuk veya delik yada kapı açmışlardı. Bazen cünup olarak ve bazen de nayızh olarak Mescidi Nebevi yol edinilmişti. Bunun üzerine ResuluIIah (s.a.v.), ilk önce kapların kapatılmasını emretti. Sahabiler, kapıların kapatılması emriyle kapılarını kapatıp onun yerine Mescidi Nebevi'ye girişe imkan verecek havha (delik yada oyuk) açtılar. Daha sonra da kapamakla emrolundular.
Birincide, Hz. Ali'nin evinin sadece mescide açılan bir kapısı olduğu için onun kapısının kapatılması istisna edildi. ikinci de ise, Hz. Ebu Bekr'in evinin Mescidi Nebevi'ye açılan bir havhası olduğu için onunda havhasınm kapatılması istisna edildi." [525]

2169- Amr İbnu'I-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Amr İbn'1-As'i, Zâtu Selasil savaşı için hazırlanan askeri birlik üzerine komutan tayin edip onu askerin başında savaşa göndermişti.
Amr der ki:
"Bu seferden döndüğümüzde Resulullah (s.a.v.)'in yanına geldim ve ona:
"İnsanlar içerisinde sana en sevgili olan kimdir?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Âîşe'dir" diye cevap Verdi. Ben:
"Erkeklerden kimdir?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Âişe'nin babası Ebu Bekr'dir" diye cevap verdi. Ben:
"Sonra kimdir?" diye sordum. Resulullah (s.a.v.):
"Ömer'dir" diye cevap verdi. Sonra da bazı kimselerin adlarını saydı. [526]

Açıklama:

Zâtu Selasil, Şam tarafında Cüzam oğulları kabilesine ait bir sudur. Hicretin 8. yılında burada müslümanlar ile kafirler arasında savaştığı için bu savaşa bu yerin adı verilmiştir.
Bu askeri birliğin içerisinde Ebu Bekr ile Ömer'de vardı. Amr İbnu'1-Âs, Ebu Bekr ile Ömer'in kendi birliğinin içerisinde birer er olarak kalmasından dolayı galiba Resulullah (s.a.v.) beni onlardan daha çok seviyor gibi bir düşünceye kapılmış, bundan dolayı da savaş sonrası Resulullah (s.a.v.)'in yanına giderek ona en çok kimi sevdiği ile ilgili bu sorulan sormuştur.

2170- Cübeyr b. Mut'im (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kadın, Resulullah (s.a.v.)'den bir şey istemişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kadına daha sonra tekrar gelmesini emretmişti. Bunun üzerine kadın:
"Ey Allah'ın resulü! Daha sonra gelip de seni bulamazsam o zaman ne buyurursun?" diye sordu.

Hadisin ravisi Muhammed der ki: Babam Cübeyr:
"Sanki kadın, bu sözüyle, Resulullah (s.a.v..y)'in ölümünü kastediyordu" dedi.
Resulullah (s.a.v.):
"Beni bulamazsan o zaman Ebu Bekr'e git" diye cevap verdi. [527]

2171- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir; "Resulullah (s.a.v.), hastalığı sırasında bana:
"Bana Ebu Bekr'i ve kardeşin (Abdurrahman')ı çağır da bir yazı yazdıracağım. Çünkü ben bir hevaskarın temenni (ve arzuya) düşmesinden ve bir sözcünün de: "Ben daha haklıyım' demesinden endişe ediyorum. Halbuki Allah ve müminler, Ebu Bekr'den başkasına rıza göstermez" buyurdu. [528]

Açıklama:

Hadiste kastedilen husus şudur: Resulullah (s.a.v.) ölüm döşeğinde iken yerine bir halife bırakmayı düşünmüş, bunun için en lâyık Ebû Bekr'i gördüğünden oğlu ile ikisini çağırtarak bu hususta vasiyetini yazdırmak istemiştir. Buna sebep olarak da çıkması sözkonusu olan kargaşayı göstermiş: "Çünkü ben halife olmaya hevesli bir kimsenin, halife ben olacağım demesinden yahut birinin, bu hak benimdir diye iddia etmesinden korkarım. Böyle bir iddiaya Allah ve müminler razı değildir. Yalnız Ebû Bekr müstesna. Bu hususta o hak iddia ederse, onu Allah da, mü'minler de kabul eder demiştir.
Nevevî der ki:
"Bu hadiste Ebû Bekr-i Sıddîk'ın faziletine açık delil vardır. Peygamber (s.a.v.) vefatından sonra meydana gelecek bâzı şeylere işaret buyurmuş, müslümanların Ebû Bekr'den başka kimsenin hilâfetini kabul etmeyeceklerini haber vermiş ve bunların hepsi olmuştur." [529]

2172- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bugün içinizden kim oruçlu olarak sabahladı?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben oruçluyum" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bugün sizden kim bir cenazenin ardından gitti?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben gittim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Sîzden bugün kim bir miskin kimseyi doyurdu?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben doyurdum" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Bugün sizden kim bir hasta ziyareti yaptı?" diye sordu. Ebu Bekr:
"Ben yaptım" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu özellikler bir kimse de toplandığında o kimse muhakkak cennete girmiştir" buyurdu. [530]

2173- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bir kimse kendisini ait bir sığırı üzerine yük yükleyerek önüne katıp götürürken sığır o şahsa doğru dönüp dile gelerek:
"Ben bu iş için yaratılmadım. Fakat ben, ancak ekincilik için yaratıldım" dedi" buyurdu. İnsanlar, şaşkınlık ve dehşetle:
"Subhanallah! Bîr sığır hiç konuşur mu?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben buna inanıyorum, Ebu Bekr'de, Ömer'de inanır" buyurdu. Ebu Hureyre der ki: Resulullah (s.a.v.):
"Bir çoban, koyun sürüsü içerisinde bulunurken sürüye bir kurt saldırdı ve koyunlardan birini alıp götürdü. Çoban da onu aradı. Nihayet o koyunu kurttan kurtardı. Bunun üzerine kurt, çobana dönüp dile gelerek:
"Kurtların seni koyunlarından uzaklaştırıp benim onlar arasında kalacağom gün, yaşlanman sebebiyle onların benden başka bir çobanı olmayacağı gün onları benden kim kurtarır?" dedi. İnsanlar:
"Subhanallah!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben buna inanıyorum, Ebu Bekr'de, Ömer'de inanır" buyurdu. [531]

Açıklama:

Bu hadis, Resulullah (s.a.v.)'in haber verdiği hususlarda Ebu Bekr ile Ömer'in hiç tereddüt etmeksizin iman etmeleri ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e her hususta en yüksek derecede teslimiyetlerini çok açık bir şekilde göstermektedir.

2- Hz. Ömer (r.a.)'ın Fazileti

2174- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer İbnu'l-Hattâb şehit edilip de cenazesi teneşirinin üzerine konuldu. Derken cenazesi kaldırılmadan önce insanlar onun etrafını çepeçevre kuşatarak ona dua ediyor, sena ediyor ve üzerine salâvat getiriyorlardı. Ben de içlerinde idim. Arkamdan omuzumdan tutan bir adamdan başka beni hiçbir şey heyecanlandırmadı. Ona baktım ki, o Ali'dir!
Ömer'e rahmet okudu ve sonra da:
"Geriye hiç bir kimse bırakmadın ki, benim için onun ameli gibi amelle Allah'a kavuşmak seninkinden daha makbul olsun. Allah'a yemin olsun ki! Ben Allah'ın seni iki dostunla birlikte koyacağını biliyordum. Çünkü ben çok defalar Resulullah (s.a.v.)'i:
"Ben, Ebû Bekr ve Ömer'le beraber geldim, Ebû Bekr ve Ömer'le beraber girdim, Ebû Bekr ve Ömer'le beraber çıktım' buyururken işitiyordum. Seni Allah'ın onlarla beraber edeceğini umuyor yada biliyordum" dedi. [532]

Açıklama:

Hz. Ömer, Mekke'de Ficar savaşından dört yıl kadar önce dünyaya gelmiştir. Seviyeli bir çevrenin içerisinde yetişmiş ve iyi bir eğitim görmüştü. Cahiliye döneminde Kureyş toplumunun ileri gelenlerinden sayılan grubun içerisinde bulunuyordu.
Resulullah (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderilişinin 5. yılında müslüman olmuştur. Yüce Allah onunla İslam'ın gücünü artırdı. Onun müslüman olması bir fetih, hicret etmesi bir zafer, devlet yönetimini ele alması bir rahmet olmuştur.
Mecusi Ebu Lu'lu'umun onu öldürmesi dolayısıyla dünyadan şehid olarak Ahİrete göçtü. Hicretin 23. yılının zilhicce ayının çıkmasına dört gün kala şehid edilmiş, hicretin 24. yılının muharrem ayının ilk hilalinin göründüğü gecenin ertesi günü 1 muharrem'de defnedilmiştir.
Hak ile batılı en kesin bir şekilde fark edici olmasından dolayı ona "Faruk" denilmiştir.

2175- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
Uyuduğum esnada gördüm ki, insanlara bana arz olunuyorlar. Üstlerinde de gömlekler vardı. Bu gömleklerin bazısı insanların üzerinde göğüs hizasına kadar varıyor ve bazısı da bundan daha aşağıya kadar varıyordu. Bu sırada Ömer İbnu'l-Hattâb da gelti. Onun üstünde, eteklerini yerde sürüdüğü bir gömlek vardı' buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bunu, neyle yorumladın?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Din ile" dîye cevap verdi. [533]

2176- Abdullah İbn Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Uykuda bulunduğum sırada gördüm kî, bana, içinde süt dolu olan bir kadeh getirildi. Ondan o kadar çok içtim ki, kanmışlık alametlerinin tırnaklarımdan sızdığını duyuyorum, içtikten sonra artığımı Ömer İbnu'1-Hattâb'a verdim" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bunu, neyle yorumladın?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.);
"İlim ile" diye cevap verdi. [534]

2177- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Ben bir defa uyurken kendimi bir su kuyusunun başında gördüm. Kuyunun üzerinde bir kova vardı. O kuyudan Allah'ın dilediği kadar su çıkardım. Sonra kovayı Ebû Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekr aldı. O da, o kovayla bir yada iki kova su çıkardı. Allah ona mağfiret buyursun! Vallahi, onun su çekişinde bedence bir zayıflık vardı. Sonra kova, daha büyük bir kovaya döndü. Onu, Hattab'ın oğlu (Ömer) aldı. Artık insanlardan hiç bir yiğit görmedim ki, Ömer b. Hattab'ın çıkardığı gibi su çıkarsın. Nihayet insanlar, (kendileri ve hayvanları gereği gibi suya kandıkları için) develerini ağıllarına kapadılar." [535]

2178- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Bir defasında rüyamda cennete girdim ve orada bir ev yada bir köşk gördüm. Bu köşk kimin içindir?" diye sordum. Melekler:
"Ömer İbnu'l-Hattâb içindir" dediler.
"Oraya girmek istedim. Fakat Ey Ömer! Senin kıskançlığını hatırladım. Dolayısıyla oraya girmekten vazgeçtim" buyurdu. Ömer, bunu duyunca ağladı ve:
"Ey Allah'ın resulü! Sana karşı da hiç kıskançlık yapılır mı?" dedi. [536]

2179- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedi. Bu sırada Resulullah (s.a.v.)'in yanında Kureyş kabilesinden bazı kadınlar vardı. Onlar, Resulullah (s.a.v.)'le yüksek sesle konuşuyorlar ve sesleri Resulullah (s.a.v.)'in sesinden yüksek bir tonda olarak konuşmayı çoğaltıyorlardı. Ömer izin isteyince, kadınlar ayağa kalkarak perdeye doğru koşuştular. Resulullah (s.a.v.)'de içeri girmesi için ona izin verdi. Resulullah (s.a.v.) kadınların bu haline gülüyordu. Ömer, gülmesinin sebebini öğrenmek üzere ona:
"Ey Allah'ın resulü! Allah senin bütün ömrün boyunca memnun edip güldürsün!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Şu benim yanımda olan kadınların haline şaştım. Onlar, senin sesini işitince perdeye doğru koşuştular" dedi. Ömer:
"Ey Allah'ın resulü! Sen onların çekinmesine benden daha lâyıksın!" deyip sonra kadınlara dönerek:
"Ey düşmanları, nefisleri olan kadınlar! Resulullah (s.a.v.)'den çekinmi-yorsunuz da, benden mi çekiniyor sunuz?" dedi. Kadınlar:
"Evet, senden çekiniyoruz. Çünkü sen, Resulullah (s.a.v.)'den daha sert ve daha katı yüreklisin!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, (y Ömer! Şeytan asla seninle karşılaşmak istemez. Hatta sen bir yolda giderken şeytanla karşılaşacak olsan şeytan muhakkak senin yolundan başka bir yola yönelip gider" buyurdu. [537]

2180- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer İbnu'l-Hattâb bir defasında Resulullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istemişti. Bu sırada Resulullah (s.a.v.)in yanında Kureyş kabilesinden bazı kadınlar vardı. Bunlar, seslerini, konuşma sırasında Resulullah (s.a.v.)'in sesinden daha yüksek bir tonda olarak konuşuyorlardı. Ömer izin isteyince, bu kadınlar, hemen kalkıp perdeye doğru koşuştular."

2181- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden önceki ümmetler içerisinde bazı muhaddesun Allah tarafından kendilerine söz söylenen kimseler vardı. Eğer benim ümmetim içerisinde bunlardan bir kimse varsa, ki olacaktır muhakkak ki Ömer İbnu'l-Hattâb onlardandır." [538]

Açıklama:

Hz. Ömer'in "Muhaddesun"dan olması durumunu, konuyla ilgili bir çok hadis olmasınra rağmen aşağıda gelen iki hadis açıkça ortaya koymaktadır.

2182- Abdullah İbn Ömer (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Hz. Ömer (r.a.) söyle demiştir:
"Ben üç hususta Rabbime muvafakat ettim:
1- Makam-ı İbrahim hakkında [539]
2- Hicab/örtü hakkında. [540]
3- Bedir esirleri hakkında.[541]
2183- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Münafıkların reisi Abdullah b. Übey öldüğünde, oğlu Abdullah b. Abdullah, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ondan babasına kefen yapmak için gömleğini istedi. Resulullah (s.a.v.)'de gömleğini ona verdi. Arkasında Resulullah (s.a.v.)'den babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Resulullah (s.a.v.), cenaze namazını kıldırmak için ayağa kalktı. Hemen Ömer ayağa kalkıp Rasulüllah (s.a.v.)'in elbisesini tutup:
"Ey Allah'ın Resulül Allah onun/münafıkların cenaze namazını kıldırmanı sana yasaklamışken onun cenaze namazını mı kıldıracaksın?" dedi. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Allah, "Onlar için bağışlama dile yada bağışlama dileme. Eğer onlar için yetmiş kere bağışlama dilesen bile Allah onları asla bağişlamayacaktır" [542] *buyurarak beni serbest bırakmıştır. Dolayısıyla ben istiğfarı, yetmişten daha da fazla artıracağım"* buyurdu. Ömer:
"Doğrusu o, bir münafıktır" dedi.
Resulullah (s.a.v.), onun cenaze namazını kıldırdı. Bunun üzerine;
"Onlardan Ölen bir kimse için asla cenaze namazı kıldırma! Kabirlerinin başında durma!"[543] ayeti indi. [544]

Açıklama:

Hz. Ömer (r.a.), olayları anlamada, çare bulmada takip edilen gelişme neticesine göre; isabetli hedeflerin tahmin ve tespitinde fevkalade kabiliyet ve sezgiye sahipti.
Hz. Ömer (r.a), gerek Resulullah (s.a.v.)'in sağlığında ve gerekse vefatından sonra çok isabetli teşhislerde bulunmuş ve doğru kararlar vermiştir.
Rivayetlerde; Hz.Ömer (r.a)'m şu doğru tespitleri, vahyin inmesine de sebep olmuştur:
1- Hz. İbrahim (a.s)'ın makamının namazgah edinmesini istemesi üzerine [545] ayeti inmiştir.
2- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının örtünmelerini istemesi üzerine [546] ayeti inmiştir.
3- Resulullah (s.a.v.)'in hanımlarının kıskançlık etmeleri üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onları boşadığı takdirde Yüce Allah'ın, kendilerinin yerine O'na güzel kadınlar vereceğini söylemesi üzerine" [547] ayeti inmiştir.
4- İçkinin yasaklanmasını istemesi üzerine [548] ayetleri inmiştir.
5- Bedir savaşında esir edilen müşriklerin öldürülmesini istemesi üzerine [549] ayetleri inmiştir.
6- Münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy'in cenaze namazını, Resulullah (s.a.v.)'e kılmamasını söylemesi üzerine [550] ayeti inmiştir.
7- iki olayında, Hz.Aişe'nin tertemiz olduğunu Resulullah (s.a.v.)'e söylemesi üzerine [551] ayeti inmiştir.
8- iki kimsenin Resulullah (s.a.v.)'e gelerek bir konuyu sormaları üzerine bunlardan birisi Resulullah (s.a.v.)'in vermiş olduğu hükmü beğenmeyerek Hz. Ebu Bekr'e giderler ve daha sonrada Hz. Ömer'e giderler. Hz. Ömer'de, Resulullah (s.a.v.)'in hükmünü beğenmeyen kimsenin boynunu kılıçla uçurur. Bunun üzerine [552] ayeti inmiştir. .
9- Bir yahudinin, Cebrail (a.s.) hakkında ileri-geri konuşmasının ardından ona verdiği cevap üzerine [553] ayeti inmiştir.
10- Yüce Allah'ın, insanı; "Çamurun özünden yarattığını ve onun geçirdiği evreleri" işitince [554] "Yapıp yaratanlarin en güzeli olan Allah pek yücedir" demekle, ayetin sonuna uygun sözü söylemiştir.
Hafız İbn Hacer el-Askalani:
"Nakil İtibariyle bu muvafakat'in 15'ine vakıf olduk" diyor. Suyuti'de, "Tarihu'l-Hulefa"da, bunları, ve çıkarıyor.

3- Hz. Osman (r.a.)'ın Fazileti

2184- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) benim evimde iki uyluğunu veya iki baldırını açmış olarak yaslanmıştı. Derken Ebû Bekr içeri girmek için izin istedi.

Resulullah (s.a.v.) o halde iken ona izin verdi. Onunla bir müddet konuştu. Sonra Ömer izin istedi. Yine aynı vaziyette ona da izin verdi. Onunla da bir müddet konuştu. Sonra Osman izin istedi. Resulullah (s.a.v.) hemen oturdu. Elbisesini düzeltti.
"Hadisin râvisi Muhammed:
"Bu bir günde oldu demiyorum" dedi.
Osman içeri girdi. Onunla da bir müddet konuştu. Osman dışarı çıktığı zaman, Âişe, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Ebû Bekr içeri girdi. Ona güleryüz göstermedin ve aldırış etmedin. Sonra Ömer içeri girdi. Ona da güleryüz göstermedin ve aldırış etmedin. Sonra Osman içeri girdi. Hemen oturdun ve elbiseni düzelttin!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kendisinden melekler utanan bir kimseden ben niye utanmayayım mı?" buyurdu. [555]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in nesebi ile Hz. Osman'ın nesebi, Abdumenaf ta birleşir. Hz. Osman, Resulullah (s.a.v.)'in kızı Rukiyye ve onun ölümünden sonra da diğer kızı Ümmü Külsüm'le evlenmesinden dolayı "Zu'n-Nureyn" iki nur sahibi lakabıyla şöhret bulmuştur.
Hz. Osman, cömertlİğiyİe ve fedakarlıklarıyla tanınan bir kimseydi. Servetini İslam uğrunda cömertçe harcıyan bahtiyar kimselerdendi.
Hicretin 35. yılının zilhicce ayının 18. günü ikindiden sonra öldürülmüştür.

2185- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir defasında Medine'nin bahçelerinden birinde dayanmış olduğu halde yanındaki bir değneği su ile çamur arasına dikmeye çalışırken aniden bir adam kapıyı çaldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Kapıyı aç! Onu cennetle müjdele!' buyurdu. Bir de baktım ki, o gelen kimse, Ebû Bekr idi. Ben ona kapıyı açtım ve onu cennetle müjdeledim. Sonra başka bir kimse daha kapının açılmasını istedi". Resulullah (s.a.v.) yine:
"Kapıyı aç! Onu cennetle müjdele!" buyurdu. Ben kapıya doğru gittim. Bir de baktım ki, o gelen kimse, Ömer idi. Ona da kapıyı açtım ve onu cennetle deledim. Sonra başka bir kimse daha kapıyı çaldı. Bu defa Peygamber (s.a.v.) oturdu ve:
"Kapıyı aç! Başına gelecek musibetlere karşı onu cennetle müjdele!" buyurdu. Kapıya gittim. Bir de baktım ki, o gelen kimse, Osman b. Affan idi. Ona da kapıyı açtım ve onu cennetle müjdeledim. Peygamber (s.a.v.)'in dediğini ona söyledim. Osman:
"Allah'ın! Bu musibetlere karşı bana sabır ihsan eyle! yada kendisinden yardım istenilecek ancak Allah'tır" [556] dedi. [557]

4- Hz. Ali (r.a.)'ın Fazileti

2186- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Tebük seferine giderken Medine'de yerine bıraktığı Ali'ye:
"Sen, bana; Harun'un, Musa'nın yanında aldığı yer mesabesindesin. Şu kadar var ki, benden sonra Peygamber yoktur" buyurdu. [558]

Açıklama:

Hz. Ali, ilk müslümanlardandı. Küçük yaşta İslama girmesinde, Resulullah (s.a.v.)'in terbiyesi altında olmasının büyük etkisi olmuştur. Çünkü Mekke halkı bir kıtlık yılıyla karşı karşıya kalmış, o yıl Resulullah (s.a.v.), Hz. Ali'yi, babasından almıştı. Bu nedenle Hz. Ali, Resulullah (s.a.v.)'in yanında bulunmaktaydı. Tebük dışında bütün savaşlara katıldı.
Hz. Ali, Resulullah (s.a.v.)'in kızı Fatıma ile evlendi. Resulullah (s.a.v.)'in soyu, bu yolla devam etti. İşte Hz. Ali'nin; Resulullah (s.a.v.)'e damat olması, İslama yaptığı hizmetleri, küçük yaştaki İslama teslimiyeti, onun, Resulullah (s.a.v.) ve diğer sahabilerin yanında önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştı.
Resulullah (s.a.v.), Hz. Alî'yi Medine'de kendi yerine bırakarak Tebük gazasına çıkmıştı. Münafıkların, Hz, Ali'yi küçük düşürücü sözlerinden ötürü, Hz. Ali, silahına sarılarak yolda Resulullah (s.a.v.)'e yetişip münafıklann kendisiyle ilgili sözlerini ona nakletti. Resulullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye; Tur dağına Allah ile görüşmek için giden Hz. Musa (a.s)'ın, gideceği zaman yerine, kendisine en yakın olan kardeşi Hz. Harun'u bırakıp gittiğini hatırlattı. Hz. Harun, Hz. Musa (a.s)'m hem kardeşi ve hem de yardımcısı durumundaydı. Bu nedenle Hz. Musa (a.s)'m yanında önemli bir yere sahipti. İşte Resulullah (s.a.v.)'de, Hz. Ali'yi, Hz. Harun'un bu önemli yerine koymaktadır.

2187- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Muâviye b. Ebî Süfyân, Sa'd'a emir verip Ali'yi kastederek:
"Ebû Türaba sövmekten seni ne menetti?" dedi. O da:
"Resulullah (s.a.v.)'in Ali'ye söylediği üç sözü hatırladığım müddetçe ben Ali'ye asla sövemem. Bu üç şeyden bir tanesinin benim için olması, bana, kızıl develerden daha sevimli olurdu."
1- Ben, Resulullah (s.a.v.)'in Ali'ye hitaben söylerken işittim: Resulullah (s.a.v.) gazalarından birinde Ali'yi Medine'de kendi yerine vekil olarak bırakmıştı. Ali, Resulullah (s.a.v.):
"Ey Allah'ın resulü! Beni, kadın ve çocuklarla beraber geride mi bıraktın?" dedi. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Sen kendinin, benim tarafımdan Harun'un Musa'ya yakınlığı menzilesinde olmana razı değil misin? Şu kadar var ki, benden sonra Peygamber yoktur" buyurdu.
2- Yine Resulullah (s.a.v.)'i, Hayber günü:
"Bu sancağı mutlaka Allah ve Resulünü seven, Allah ve Resulü de kendisini seven bir zata vereceğim" buyururken işittim. Biz sancak için hepimiz uzandık. Fakat o:
"Bana Ali'yi çağırın!" buyurdu. Ali gözlerinden rahatsız olduğu halde getirildi. Resulullah (s.a.v.) onun gözüne tükürdü ve sancağı ona verdi. Allah da Hayber'in fethini ona müyesser kıldı.
3- Bir de;
"De ki: Gelin, bizim ve sizin çocuklarınızı çağıralım" [559] ayeti inince Resulullah (s.a.v.) Ali'yi, Fatma'yı ve Hasan ile Hüseyin'i çağırarak:
"Allah'ın! Benim ailem bunlardır" buyurdu. [560]

Açıklama:

Ebu Turab, Hz. Ali'nin lakabıdır. Emevi yöneticileri, Hz. Ali'ye söverken onun ismini kullanarak değil de lakabını kullanarak küfretmİşlerdir. Hatta kendileri küfretmekle yetinmeyip sahabileri, insanları, kısaca herkesi Hz. Ali'ye karşı sövmeleri için zorluyorlardı. Metinde de görüldüğü üzere idarecilik yetkilerini kullanarak bunu insanlara emrediyorlardı. Hz. Ali'ye sövmekten kaçınan kimselere çeşitli şekillerde zorluklar çıkarmışlar, güçlerinin yettiğine de baskı yapmışlardır. Kaçınanlara zulüm etmişlerdir. 2270 nolu hadis de buna bir örnektir.

2188- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Hayber'in fethi günü:
"Bu sancağı öyle bir adama vereceğim ki, Allah onun elinde Hayber'in fethini müyesser kılacak. O, Allah'ı ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu sever" buyurdu.
Sehl der ki:
"Artık insanlar o gece sancağı kime verecek diye konuşarak geceledilerl. Sabahlayınca erkenden Resulullah (s.a.v.)Jin yanına vardılar. Her biri sancağın kendisine verilmesini umuyordu. Derken Resulullah (s.a.v.):
"Ali b. Ebi Tâlib nerede?" diye sordu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! O, gözlerinden rahatsızdır" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Hemen ona haber gönderin!" buyurdu. Bunun üzerine Ali Resulullah (s.a.v.)'e getirildi. Resulullah (s.a.v.) onun gözlerine tükürdü ve ona iyileşmesi için dua etti. Ali derhal düzeldi. Hattâ hiç ağrısı yokmuş gibi oldu. Resulullah (s.a.v.) sancağı ona verdi. Ali;
"Ey Allah'ın resulü! Onlarla, bizim gibi müslüman oluncaya kadar mı savaşacağım?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ali! Onların içine yavaşça gir. Tâ onların sahasına in(ip ordugahını kurarsın, sonra da onları İslâm'a davet et! İslâm hususunda üzerlerine vacip olan Allah'ın haklarını onlara haber ver. Allah'a yemin ederim ki, senin sayende Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin

için kırmızı develerin senin olmasından daha hayırlıdır" buyurdu. [561]

2189- Yezîd b. Hayyân'dan rivayst edilmiştir:
"Ben, Hus'ayn b. Sebrâ ve Ömer b. Müslim, Zeyd b. Erkam'e gittik. Yanına oturduğumuz zaman Husayn, ona:
"Ey Zeyd! Gerçekten sen çok hayırla karşılaştın. Resulullah (s.a.v.)'i gördün, hadisini dinledin, onunla beraber gazaya katıldın ve arkasında namaz kıldın. Ey Zeyd! Gerçekten sen çok hayırla karşılaştın. Ey Zeyd! Bize, Resulullah (s.a.v.)'den işittiklerini rivayet et!" dedi. Zeyd:
"Ey kardeşim oğlu! Vallahi, yaşım geçti, vaktim ilerledi. Resulullah (s.a.v.)'den bellediklerimin bazısını unuttum. Dolayısıyla size ne rivayet etmişsem kabul edin, neyi rivayet etmemişsem onu benimle mükellef tutmayın!" dedi. Sonra şunu söyledi:
"Resulullah (s.a.v.) bir gün Mekke ile Medine arasında "Humm" denilen bir suyun başında aramızda hutbe okumak üzere ayağa kalktı. ilk önce Allah'a hamd etti, senada bulundu, öğüt verip hatırlatma da bulundu. Sonra da:
"Bundan sonra; haberiniz olsun ki, ey insanlar! Ben ancak bir insanım. Rabbimin elçisinin gelmesi ve benim de ona icabet etmem yakındır. Ben size iki ağır emanet bırakıyorum. Bunların birincisi; içinde doğru yol ve nur bulunan Kltabullah'dır. O halde Kitâbullah'ı alın ve ona sarılın!" buyurdu. Böylece insanları Allah'ın kitabına teşvik edip gönülleri ona rağbet ettirdi. Sonra da:
"Bir de, Ehl-İ Beytimi bırakıyorum. Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım! Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım! Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım!" buyurdu. Husayn, ona:
"Ey Zeyd! Resulullah (s.a.v.)'in Ehl-i beyti kimlerdir? Kadınları, Ehl-i beytinden değil midir?" diye sordu. Zeyd:
"Resulullah (s.a.v.)'in kadınları, onun Ehl-i beytindendir. Fakat onun asıl Ehl-i beyti, Resulullah (s.a.v.)'den sonra sadaka almaları haram olanlardır" diye cevap verdi. Husayn:
"Onlar kimlerdir?" diye sordu. Zeyd:
"Onlar; Ali'nin ev halkı, Akîl'in ev halkı, Cafer'in ev halkı ve Abbâs'ın ev halkıdır" dedi. Husayn:
"Bunların hepsine sadaka almak haram kılınmış mıdır?" diye sordu. Zeyd:
"Evet!" diye cevâp verdi. [562]

Açıklama:

Humm, Cuhfe'ye üç mil mesafede bulunan bir meşe ağacıdır. Orada o meşe ağacına izafe edilen meşhur bir göl vardır. O göle, "Gadiru Humm" denilir.)

2190- Hehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Medine'ye Mervan hanedanından bir kimse vali tâyin edilmişti. Bu kimse, Sehl b. Sa'd'ı çağırarak Ali'ye sövmesini emretti. Sehl, buna razı olmadı. Vali, ona:
"Madem ki, Alî'ye sövmeye razı olmuyorsun, hiç olmazsa "Allah, Ebû Turab'a lanet etsin" de!" dedi. Bunun üzerine Sehl:
"Ali'nin Ebû Turab'dan daha sevimli hiçbir ismi yoktur. Bu isimle çağrıldığı zaman gerçekten sevinirdi" dedi. Bu defa vali:
"Bize onun kıssasını haber ver! Ona, niçin Ebû Turab ismi verildi?" dedi. Sehl şunu söyledi:
"Resulullah (s.a.v.) Fâtıma'nın evine gelmişti. Ali'yi evde bulamamıştı. Fâtıma'ya:
"Amcan oğlu Ali nerede?" diye sordu. Fâtıma:
"Aramızda tartışma türü bir şey oldu. Benimle bozuştu. Bunun üzerine evden çıkıp gitti. Yanımda öğle uykusuna yatmadı" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), bir kimseye:
"Bak! Şu Ali nerede?" buyurdu. Adam gidip baktı, sonra da geldi ve:
"Ey Allah'ın resulü! Ali, mescitt uyuyor" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) mescide Ali'nin yarıma geldi. Ali yan uzanmış, örtüsü bir tarafından sıyrılmış, vücudu toprağa bulanmış bir vaziyetteydi. Resulullah (s.a.v.):
"Ebu Turab! Kalk, Ebu Turab! Kalk" diyerek onun bedeninden toprağı silmeye başladı. [563]

Açıklama:

Ebu Turab, "Toğrağin babası" demektir.

5- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.)'ın Fazileti

2191- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bir gece uyuyamamıştı. Derken:
"Keşke bu gece sahabil erimden elverişli birisi beni muhafaza etse!" buyurdu. Âişe der ki: *"Tam bu sırada bir silah sesi işittik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):*
"O kimdir?" diye seslendi.
"Ey Allah'ın resulü! Sa'd b. Ebi Vakkâs! Seni bekleyip muhafaza edeyim diye geldim" dedi.
Âişe:
"Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) uyudu, hatta biz onun horlamasını işittik" dedi. [564]

Açıklama:

Sa'd b. Ebi Vakkas, ilk müslümanlardandır. müslüman olduğunda 17 yaşındaydı. Cennetle müjdelenmiş sahabiler içerisinde yer almaktadır. Resulullah (s.a.v.)'in kendilerinden razı olarak vefat ettiği altı kişilik şura heyeti üyelerinden biridir, Kufe'yi şehir haline getiren Sa'd b, Ebi Vakkas olmuştur. Hicretin 55. yılında Medine dışında Akik denilen yerde vefat etmiştir. Cenaze namazını Mervan kıldırmıştır. Vefat ettiğinde sahih olan rivayete göre 80 yaşındaydı.

2192- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Uhud savaşı günü Sa'd için kendi babasını ve annesini birlikte anmıştır.
Sa'd der ki: Müşriklerden bir kimse (o gün) müslümanlardan hayli can yakmıştı. Peygamber (s.a.v.), Sa'd'a hitaben:
"Babam annem sana feda olsun, ok at!" dedi.
"Ben o müşrik için aşağısına saplamak için demiri olmayan bir ok çekip fırlattım ve böğründen isabet ettirdim. Hemen yere düştü, avret yeri açıldı. Düşmanının vurulması sebebiyle Resulullah (s.a.v.) ferahlayıp gülümsedi. Hatta gülerken azı dişlerini gördüm." [565]

2193- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Ebi Vakkâs hakkında Kur'an'dan bir çok ayet inmiştir:
1- Sa'd'ın annesi, Sa'd İslam dininden dönmedikçe ebediyyen onunla konuşmayacağına ve yiyip içmeyeceğine dair yemin edip:
"Sen, Allah'ın, sana; annen ile babana iyilik vasiyyet ettiğini söylüyorsun. Ben senin annenim. Ben de sana dini terk etmeni emrediyorum" dedi.
Sa'd (devamla) der kî:
"Annem üç gece bekledi, Nihayet açlıktan bayıldı. Bunun üzerine Umare adında bir oğlu kalkıp ona su içirdi. Annem Sa'd'a beddua etmeye başladı. Bunun üzerine Yüce Allah, Kur'ân'daki şu âyeti indirdi:
"Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi körü körüne bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin.." [566]
2- Sa'd der ki:
"Resulullah (s.a.v.) büyük bir ganimet almıştı. Bir de baktım ki, ganimetin içinde bir kılıç var! Hemen onu alarak Resulullah (s.a.v.)'e getirdim ve ona:
"Bu kılıcı bana bahşet! Ben hâlini bildiğin bir kimseyim" dedim. Resulullah (s.a.v.):

"Onu aldığın yere iade eti" buyurdu. Ben de gittim tam onu ganimet yerine koymak istediğim sırada nefsim beni ayıpladı ve tekrar dönüp Resulullah (s.a.v.)'in yanına gelip ona;
"Bunu bana ver!" dedim. Resulullah (s.a.v.), bana sesini şiddetlendirerek:
"Onu aldığın yere koy!" buyurdu. Bunun üzerine Yüce Allah,
"Sana ganimetleri soruyorlar." [567] ayetini indirdi.
3- Sa'd der ki:
"Ben hastalanmıştım. Peygamber (s.a.v.)e haber gönderdim. O da hemen yanıma geldi. Ona;
"Bana izin ver, malımı dilediğim yere taksim edeyim" dedim. Resulullah (s.a.v.) buna razı olmadı. Ona:
"Öyleyse malımın yarısını!" dedim. Buna da razı olmadı. Ona:
"Öyleyse üçte birini!" dedim. Buna ses çıkarmadı. Artık bundan sonra malın üçte birini vasiyet etmek caiz oldu.
4- Sa'd der ki:
"Ensar ve muhacirlerden oluşmuş birkaç kişinin yanına geldim. Bana:
"Gel seni doyuralım ve sana içki içirelim' dediler. Bu mesele, içki haram kılınmazdan önce idi. Onların yanına bir bostan içindeyken vardım. Bir de baktım ki, yanlarında kızartılmış bir deve kellesi ve bir testi de içki var! Onlarla beraber yedim, içtim. Derken onların yanında Ensar ile Muhacirlerden bahsedildi. Ben:
"Muhacirler, Ensar'dan daha lıdır1 dedim. Bunun üzerine bir adam başımın iki çenesini yakaladı ve bana o deve kellesiyle vurarak burnumu yaraladı. Hemen Resulullah (s.a.v.)'e gelerek ona durumu haber verdim. Bunun üzerine Yüce Allah benim hakkımda içkinin hükmünü indirdi."

Açıklama:

"Şarab, kumar, dikili taşlar ve oklar şeytan işi pis şeylerdir." [568]

2194- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Peygamber (s.a.v.)'le birlikte altı kişiydik. Müşrikler, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Biz yanına geldiğimiz zaman şunları yanından kov, dolayısıyla bize karşı herhangi bir söz ve fiille cüretkarlıkta bulunmasınlar" dediler.
Sa'd der ki:
"Ben, Abdullah İbn Mes'ud, Huzeyl kabilesinden bir kimse, Bilal ve isimlerini söyleyemeyeceğim iki kişi daha altı kişilik bir topluluk idik. Resulullah (s.a.v.)'in gönlüne Allah'ın, düşmesini dilediği bir şey düşmüş ve kendi kendine konuşmuştu. İşte bunun üzerine Yüce Allah,
"Sabah-akşam Rablerine sırf O'nun rızasını dileyerek dua eden kimseleri yanından kovma." [569] ayetini indirdi. [570]

6- Talha B. Ubeydüllah (r.a.) ile Zubeyr B. Avvâm (r.a.)'in Fazileti

2195- Ebu Osman'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in savaştığı şu günlerin bazısında Peygamber (s.a.v.)'in maiyetinde Talha ile Sa'd b. Ebi Vakkâs'tan başka hiç kimse kalmadı. [571]
Talha, İslam'ın ilk dönemlerinde Ebu Bekr'in teşvikleri sonucu müslüman olmuştur. Medine'ye hicret etti. Resulullah (s.a.v.) onu Ebu Eyyub el-Ensari ile kardeş yaptı. Bedir savaşı hariç bütün gazalara katılmıştır. Cennetle müjdelenmiş sahabiler içerisinde yer almaktadır.
Hicretin 36. yılında Mervan tarafından öldürülmüştür, öldüğünde 60 yaşındaydı.
Zübeyr, ilk müslümanlardandır. müslüman olduğunda 15 yaşındaydı. Daha küçük yaşta müslüman olduğunu söyleyenler de vardır. Cennetle müjdelenen on kişi içerisinde yer almaktadır. Hz. Ebu Bekr'in kızı Esma'yla evlendi.
Hicretin 36. yılında Cemel vakasından vazgeçip yoldan dönüp gelirken bazı serserilerin saldırısı üzerine öldürülmüştür. Öldürüldüğünde 66 yada 67 yaşında idi.

2196- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Hendek günü insanları cihada çağırdı. Zübeyr, bu çağrıya katıldı. Sonra Resulullah (s.a.v.) insanları yine cihada çağırdı. Yine Zübeyr bu çağrıya katıldı. Resulullah (s.a.v.) yine insanları cihada çağırdı. Zübeyr yine bu çağrıya katıldı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Her peygamberin havarileri/yardımcıları vardır. Benim havarim de, Zübeyrdir" buyrudu.[572]

2197- Abdullah İbnu'z-Zübeyr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben ve Ömer b. Ebî Seleme, küçük olduğumuz için Hendek savaşı günü, kadınlarla birlikte Hassan'ın kalesinde idik. Bazen o bana belini eğiltip sırtına çıkarak dışarıya bakardım. Bazen de ben ona belimi eğiltip sırtıma çıkarak o dışarıya bakardı. Babam Zübeyr'i atının üzerinde silâhlı olarak Kureyza oğulları tarafına geçtiğinde onu tanıyordum.
Abdullah b. Zübeyr der ki: Ben bunu babama anlattım. Babam:
"Evladım! Beni gördün mü?" dedi. Ben de:
"Evet!" dedim. Babam:
"Doğrusu Allah'ın adına yemin ederim ki, o gün, Resulullah (s.a.v.) benim için kendi anne ve babasını bir arada zikrederk:
"Babam ve annem sana feda olsun" buyurdu" dedi.[573]

2198- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Hıra dağının üzerinde Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr'le birlikte buluduğu sırada o taştan ibaret olan Hıra dağı sallandı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Sakin ol! Senin üzerinde Peygamber'dcn yada Sıddîk'dan veya Şehid'den başka hiç kimse yoktur" buyurdu. [574]

2199- Urve'den rivayet edilmiştir: Aişe, bana:
"Allah'a yemin ederim ki, senin iki baban yani baban Zübeyr ile deden Ebu Bekr, "Kendilerine yara isabet ettikten sonra yine Allah'ın ve Resulünün davetine icabet eden kimseler zümresindendir" [575] dedi. [576]

7- Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh (r.a.)'ın Fazileti

2200- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her ümmetin bir Emîn'i vardır. Ey Muhammed ümmeti! Bizim Emîn'i-miz de, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'tır." [577]

Açıklama:

Ebu Ubeyde, bir günde müslüman olan beş kişi arasındadır. Hz. Ebu Bekr'in teşvikiyle müslüman olmuştur. Medine'ye hicret ettiğinde Sa'd b. Muaz'la kardeş yapılmıştı. Bu ümmetin emini/ güvenilir kimsesi idi. Bedir ve daha sonraki gazalara katılmıştır. Amvas olayı sırasında veba hastalığına yakalanarak sahih olan rivayete göre hicretin 18. yılında vefat etmiştir. Öldüğünde 58 yaşında idi.

2201- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edümiştir: "Necranlılar, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bize Emin/güvenilir bir kimse gönder" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Size hakkıyla Emin ve hakkıyla da Emin bir kimse muhakkak göndereceğim" buyurdu.

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in bu sözü üzerine sahabiler, bu yüce emin oima niteliğine mazhar olmak istediler. Bunun için beklemeye başladılar. Nihayet Resulullah (s.a.v.), (onlara) Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'ı gönderdi. [578]
Necran heyeti, hicretin 9. yılında Yemen gelmişti. Bunlar geldiklerinde henüz Hıristiyan idiler. müslüman olup memleketlerine dönecekleri zaman yurtlarına emin bir emirin gönderilmesini Resulullah (s.a.v.)'den İstemişlerdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.)'de onlara Ebu Ubeyde'yi göndermiştir.

2202- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), torunu Hasan için:
"Allah'ın! Doğrusu ben onu seviyorum. Onu sen de sev ve onu seveni sev" buyurdu. [579]

Açıklama:

Hz. Hasan, Hz. Ali'nin büyük oğludur. Seçkin, güzel, akıllı, vakarlı, cömert, övgüye layık, çokça hayır işleyen, dindar, İtibarlı ve dedesine çok benzemekteydi.
Hasan, hicretin 3. yılında Ramazan ayında doğmuştur. Hz. Peygamber'den 13 hadis rivayet etmiştir. 37 yaşında hilafete geçmiş, altı-yedi ay kadar Irak, Hicaz, Horasan, Yemen taraflanna hükümran olduktan sonra bir barış anlaşması sonunda hilafet görevini bırakarak Medine'ye çekilmiştir. Hicretin 49. yılında zehirlenerek Medine ölmüş ve Baki' kabristanlığına defnedilmiştir,
Hz. Hüseyin ise, Hz, Ali'nin küçük oğludur. Hicretin 4. yılında doğmuştur. Hz. Hasan hicretin 40 yılında zehirlenerek öldürülmüş, Hz. Hüseyin ise hicretin 61. yılında 54 yaşındayken Kerbela'da Aşure günü şehid edilmiştir.
Hz. Hasan ile Hz, Hüseyin, örnek alınacak ve yolu takip edilecek örnek imamlar ile raşid önderlerdendir. ikisine de çok haksızlık yapılmıştır. Fakat onlar, her zaman İslam'ın ve Resulullah (s.a.v.)'in izi sıra gitmişler ve bundan da hiç vazgeçmemişlerdir.

2193- İyâs, babası (Seleme)'den rivayet etmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.), Hasan ve Hüseyin binmiş oldukları halde, ben, Resulullah (s.a.v.)'in gri renkteki katırını(n ipinden tutup çekip götürdüm. Nihayet şu çocuk onun önünde ve şu da onun arkasında olduğu halde onları Peygamber (s.a.v.)'in hücresine götürdüm." [580]

9- Peygamber (s.a.v.)'in Ehli Beytinin Fazileti

2194- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), bîr sabah üzerinde siyah yünden yapılmış nakışlı bir örtü olduğu halde mescidin avlusuna çıkmıştı. Derken Ali'nin oğlu Hasan geldi. Peygamber (s.a.v.) onu bu örtünün içine aldı. Sonra Hüseyin geldi. O da Hasan'ın yanına girdi. Sonra Fatıma geldi. Peygamber (s.a.v.), onu da bu örtünün içine aldı. Sonra Ali'de geldi. Onu da oraya soktu. Bu suretle hepsi örtünün içine girmiş oldu. Daha sonra Peygamber (s.a.v.),
"*Ey Ehl-i beyt! Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister"* [581] ayetini okudu. [582]

Açıklama:

Ehl-i beytin kimlerden oluştuğunu görmek için 2269 nolu hadise bakabilirsiniz.

10- Zeyd b. Harise (r.a.) ile (Bunun Oğlu) Üsame B. Zeyd (r.a.)'ın Fazileti

2195- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Zeyd b. Hârise'yi, Kur'an'da,
"Onları babalarının adlarıyla çağırın. Bu, Allah katında daha doğru bir harekettir" [583] ayeti inene kadar hep "Muhammed'in oğlu Zeyd" diye çağırırdık." [584]

2196- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Rumlar üzerine bir ordu göndermek istedi. Ordunun başına da Üsâme b. Zeyd'i komutan tayin etti. Bazı insanlar, Üsâme'nin komutan olmasına itiraz ettiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ayağa kalkıp:
"Siz onun komutanlığına dil uzatıyorsanız, siz bundan önce onun babasının komutan olmasına da dil uzatmıştınız. Allah hakkı için Zeyd komutanlığa tamamıyla Iayıksa ve o bana insanların en sevimlilerinden biri ise doğrusu Üsâme'de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir" buyurdu. [585]

Açıklama:

Mute harbinde, Üsame'nin babası Zeyd b. Harise de şehit olmuştu. Peygamber (s.a.v.), bu yenilginin intikamını almak için Rumlara karşı bir ordu hazırlayıp ordunun başına da Zeyd'in oğlu Üsame'yi geçirmişti. Üsame, bu sırada 18 yaşındaydı. Üsame'nin genç olması, azadlı bir kölenin olması ve sahabe içerisinde ondan daha söz sahibi kimseler olması gibi nedenlerden dolayı bazı kimseler onun komutan olmasına itiraz etmişlerdi. Resulullah (s.a.v.) bu sırada hasta idi. Hastalığı devam edince ordunun hareketi de ertelendi. Resulullah (s.a.v.)'in vefatı üzerine onun bu arzusunun Ebu Bekr yerine getirdi. Böylece Resulullah (s.a.v.)'in en son ve Ebu Bekr'in ilk donattığı ordu işte bu Üsame ordusu oldu."

11- Abdullah b. Cafer (r.a.)'ın Fazileti

2197- Abdullah b. Ebi Müleyke'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah b. Cafer, bir defasında maziyi anarak Abdullah İbn Zübeyr'e:
"Ben, sen ve Abdullah İbn Abbâs beraberce Resulullah (s.a.v.)'î karşıladığımız zamanı hatırlar mısın?" dedi. Abdullah İbn Zübeyr:
"Evet, hatırlarım. Resulullah (s.a.v.), benim ile Abdullah İbn Abbâs'ı terkisine almıştı da seni de almamıştı" dedi.[586]

2198- Abdullah b. Cafer (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir seferden geldiği zaman Ehl-i beytinin çocukları tarafından karşılanırdı. Bir defasında yine bir seferden geldi. Ben onun önüne geçirildim. Resulullah (s.a.v.)'de beni önüne bindirdi. Sonra Fatıma'nın iki oğlunun biri de getirildi. Resulullah (s.a.v.) onu da terkisine bindirdi. Bu suretle bir hayvan üzerinde üç kişi olduğumuz halde Medine'ye dahil edildik." [587]

12- Müminlerin Annesi Hz. Hatice (r.a.nhâ)'nın Fazileti

2199- Hz. Ali (r.a)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kendi zamanındaki kadınların en hayırlısı, İmran'ın kızı Meryem'dir. Kendi zamanındaki kadınların en hayırlısı da Huveylid'in kızı Hatice'dir" buyururken işittim. [588]

Açıklama:

Hz. Hatice'nin soyu ile Resulullah (s.a.v.)'in soyu, Kusayy'da birleşir. Resulullah (s.a.v.)'in hanımlarının nesep yönünden kendisine en yakın olanı Hz. Hatice'dir. Resulullah (s.a.v.)'in Hatice'yle olan evliliği 24 yıl sürmüştür. Resulullah (s.a.v.)'in, İbrahim'den başka bütün çocukları Hatice'den doğmuştur.

2200- Ebu Musa (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah şöyle buyurmaktadır:
"Erkeklerden kemale erenler çoktur. Kadınlardan ise Meryem bint. İmran ile Firavun'un hanımı Asiye'den baka kemale eren yoktur. Kadınlar üzerine Aişe'nin üstünlüğü, tiridin diğer yiyecekler üzerine üstünlüğü gibidir." [589]

Açıklama:

Firavunun hanımı Asiye, Musa'nın hayatta kalmasına vesile olmuş, sonradan Musa'ya iman etmiş ve Musa gibi Firavun'un zulmüne uğramış, onun işkenceleri altında hayatını kaybetmiştir.
Meryem de namusunu ve iffetini muhafaza etme hususunda kale kadar sağlam bir iradeye ve ruha sahipti. Cebrail'in ona ruh üfürmek suretiyle hamile kalmış ve hamilelikten İsa (a.s) dünyaya gelmiştir.
Bazı alimler, Asiye ile Meryem ile ilgili naslan delil getirerek bunların peygamber olduğunu ileri sürmüşlerdir. İmam Eş'ari, kadın peygamberlerin sayısını altıya çıkarmıştır ki bunlar; Havva, Sare, Hacer, Musa'nın annesi, Asiye ve Meryem'dir. Çoğunluğa göre ise kadınlardan pengamber gelen olmamıştır.

2201- Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilmiştir: "Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! İşte Hatice! Sana doğru yönelmiş gelmektedir. Beraberinde bir kap vardır ki, içinde katık yada yiyecek veya içecek vardır. Sana geldiği zaman ona Rabbi'nden ve benden selam söyle. Ayrıca ona, cennette inciden yapılmış bir köşkü de müjdele. O evde, ne gürültü olacak ve ne de sıkıntı!" dedi. [590]

2202- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbir kadını kıskanmamışımdır. Halbuki Hatice, Resulullah (s.a.v.)'in benimle evlenmesinden üç yıl önce vefat etmişti. Onu kıskanmamın nedeni, Resulullah (s.a.v.)'in ondan sık sık bahsetmesini işitiyor olmamdır. Doğrusu Yüce Rabbi, Peygamber'e;
"Hatice'yi cennette inciden yapılmış bir köşkle müjdelemesini emretmiştir. Şu da var ki, Resulullah (s.a.v.) bazen koyun keserdi, sonra da o koyunun etini Hatice'nin yakınlarına/samimi dostlarına hediye ederdi." [591]

2203- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Hatice vefa edinceye kadar onun üzerine evlenmedi."

2204- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Hatice'nin kızkardeşİ Hale bint. Huveylid, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girmek için istemişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Hatice'nin izin istemesini hatırladı. Bundan memnunluk duyarak:
"Allah'ın! Huveylid'in kızı Hale!" buyurdu.
Bunun üzerine ben kıskandım ve ona:
"Allah sana onun yerine ondan daha hayırlısını vermişken, bir zaman önce ölmüş Kureyş'in kocakarılarından çenelerinin içi kırmızı bir kocakarıyı ne anıp duruyorsun!" dedim. [592]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), Haie'nin sesini işitince, onu, Hatice'nin sesine benzeterek sevincinden titreyerek: "İşte Hale" demiştir.
Hz. Aişe'nin "Kocakarı" ifasesiyle kastettiği kişi, Hz. Hatice'dir. Resulullah (s.a.v.)'in Hz. Âişe'nin bu sert cevabına cevap vermeyişi, bu tür kıskançlığın kadınların tabiatında olduğunu bildiği için azabı gerektirmediğinden dolayı ona bir şey dememiştir.

13- Hz. Âişe (r.a.nhâ)'nın Fazileti

2205- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bana üç gece rüyamda göster/ildin. Melek, senin suretini bana ipekli beyaz bir kumaş parçası içerisinde getirip:
"Bu resmin sahibi, senin müstakbel eşindir" dedi. Nihayet ben senin yüzünü açınca baktım ki, o suret sendin. Meleğin o sözü üzerine ben:
"Eğer şu rüyam bana Allah tarafından gösterilmişse Allah kendi takdirini yerine getirir" dedim. [593]

Açıklama:

Hz. Âişe, Ebu Bekr'in kızıdır. Annesi, Ümmü Ruman bint. Amr'dır. Hz. Aişe, keskin bir zekaya, ince anlayışlılığı ve bir de ilmî kudretinin üstünlüğüdür. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra sahabiler bir mesele hakkında tereddüt ettiklerinde Âişe'ye başvururlardı, Aişe'de onlann bu meselelerini gözerdi.

2206- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ben senin benden razı olduğun ve bana öfkeli bulunduğun zamanı iyi bilirim" buyurdu. Ben:
"Bunu nerden biliyorsun?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Benden razı isen: "Hayır, Muhammed'in Rabbi hakkı için" diyorsun. Eğer Öfkeliysen: 'Hayır, ibrahim'in Rabbi hakkı için" diyorsun" buyurdu. Ben:
"Evet! Vallahi, ey Allah'ın resulü! Doğru söylüyorsun. Fakat ben, dargın olduğum zaman zatından ve sevginden değil sadece isminden uzaklaşıyorum" dedim. [594]

2207- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Âişe, Resulullah (s.a.v.)'in yanında kızlarla oynardı.
Âişe der kî:
"Arkadaşlarım bana gelirlerdi, fakat Resulullah (s.a.v.)'den utanıp çekinirlerdi. Resulullah (s.a.v.)'de onları bana gönderirdi." [595]

2208- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar, hediyelerini Âişe'nin (nöbet) gününe denk getirmeye çalışırlar, bununla Resulullah (s.a.v.)'i memnun etmek isterlerdi." [596]

2209- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in hanımları, Resulullah (s.a.v.)'in kızı Fâtima'yı Resulullah (s.a.v.)'e gönderdiler. O, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedi. Bu sırada Resulullah (s.a.v.) benimle beraber örtünün altında uzanmıştı. Resulullah (s.a.v.) ona izin verdi. Fâtıma:
"Ey Allah'ın resulü! Hanımların beni sana gönderdiler. Senden, Ebû Kuhafe'nin oğlunun kızı hakkında adalet istiyorlar" dedi. Ben susuyordum. Resulullah (s.a.v.) ona:
"Ey kızcağızım! Sen benim sevdiğimi sevmez misin?" dedi. Fâtıma:
"Evet, severim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O halde Aişe'yi sev!" buyurdu.

Açıklama:

Fâtıma, Resulullah (s.a.v.)'den bunu işitince kalktı ve Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının yanına dönerek onlara kendisinin Resulullah (s.a.v.)'e söylediğini ve Resulullah (s.a.v.)'in kendisine söylediği sözü haber verdi. Onlar, Fatıma'ya:

"Bize hiç bir şey yaptığını görmüyoruz. Hemen Resulullah (s.a.v.)'e geri dön ve ona: *"Gerçekten hanımların Ebû Kuhafe'nin oğlunun kızı hakkında senden adalet istiyorlar" de!"* dediler. Fâtıma:
"Allah'ın adına yemin ederim ki, Âişe hakkında ben Resulullah (s.a.v.)'e ebediyyen söz söyleyemem" dedi.
Aişe der ki:
"Bunun üzerinePeygamber (s.a.v.)'in hanımları, Resulullah (s.a.v.)'in hanımı Zeyneb bint. Cahş'i Peygamber (s.a.v.)'e gönderdiler. Zeyneb, Resulullah (s.a.v.)'in yanında diğer kadınlara nispetle mertebe bakımından onlardan bana denk denk/rakip bir kadındı. Din hususunda Zeyneb'ten daha hayırh hiç bir kadın görmedim. Allah'tan onun kadar korkan, onun kadar doğru söyleyen, onun kadar akrabalık bağına önem veren, ondan çok sadaka veren, verdiği sadakada nefsini onun kadar horlayıp o amelle Yüce Allah'a yakınlık gösteren yoktu. Ancak mizacmdaki hiddetten kaynaklanan bir kükremesi vardı ki, ondan da çabuk dönerdi.Zeyneb, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedi. Resulullah (s.a.v.) ise Aişe ile beraber onun örtüsünün altında Fâtıme'nin girdiği zamanki halde bulunuyordu. Resulullah (s.a.v.) ona da izin verdi." Zeyneb:
"Ey Allah'ın resulü! Hanımları beni sana gönderdiler. Ebû Kuhafe'nin (oğlunun) kızı hakkında senden adalet istiyorlar' dedi. Sonra da benim aleyhime atıp tuttu ve hakkımdaki sözü uzattı. Ben, Resulullah (s.a.v.) gözetiyor, bana onun hakkında konuşmaya izin verecek mi diye gözüne bakıyordum. Zeyneb konuşmasına devam etti. Nihayet Resulullah (s.a.v.) benim kendimi savunmama bir şey demeyeceğini anladım. Zeyneb'e atıp tutmaya başlayınca, ona yaptığım hücumda kendisine aman vermedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) gülümseyerek:
"Bu, Ebû Bekrin kızıdır!" buyurdu. [597]
Açıklama: Resulullah (s.a.v.)'in hanımları, Resulullah (s.a.v.)'den sevgi ve kalb muhabbeti konusunda adalet istiyorlardı. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in, Aişe'ye karşı hepsinden fazla bir sevgisi vardı. Alimler, kadınlar arasında sevgi konusunda adaletli olmanın ve eşit davranmanın lazım gelmediği hususunda ittifak etmişlerdir.
Resulullah (s.a.v.)'in dokuz hanımı vardı. Bunların evleri ayrı ayrı İdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) her gece sırayla birinin yanında kalırdı. Yaşlı olanlardan sırasını Aişe'ye veren vardı. Bu sebeple Resulullah (s.a.v.) Aişe'nin yanında daha fazla kalıyordu. Sahabiler de Resulullah (s.a.v.)'e Aişe'yi daha çok sevdiğini bildikleri için Aişe'nin yanında kaldığı günü bekleyerek o günde Peygamber (s.a.v.)'e hediyelerini veriyorlardı.
Ayrıca Resulullah (s.a.v.)'e vahiy sadece Aişe'nin yatağında olduğunda iniyordu. Diğer hanımlanyla birlikte olduğunda vahiy hiç inmemişti. [598] Bundan dolayı da Aişe'ye olan ilgisi daha fazlaydı.

2210- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) vefat ettiği hastalığı sırasında Aişe'nin nöbet gününün gecikmesinden dolayı onu araştırıp:
"Bugün benrfieredeyim! Yarın kimin yanında olacağım!" derdi.
"Nöbet gününü gelince, Allah, onun ruhunu benim ciğerim ile boğazım arasında aldı." [599]

2211- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, vefatından önce göğsüne dayalı olduğu halde kulak verdiğinde:
"Allah'ın! Beni bağışla! Bana merhamet eyle ve beni Refik'e peygamberler/melekler topluluğuna ilhak eyle" buyururken işittim. [600]

2212- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) sağlıklı iken:
"Hiç bir Peygamber kendisine cennetteki yeri gösterilip sonra muhayyer bırakılmadıkça ruhu kabzedilmemiştir" buyururdu.
Âişe der ki:
"Resulullah (s.a.v.)'in vefatı yaklaşınca başı benim dizimin üzerinde olduğu halde bir müddet bayıldı. Sonra ayıldı. Gözünü tavana dikti. Sonra da:
"Allah'ın! Refik-i Â'layı isterim!" buyurdu.
Âişe der ki:
"Şu halde Resulullah (s.a.v.) bizi tercih etmiyor" dedim. Yine Âişe:
"Anladım ki, bize sıhhatlıyken söylediği:
Hiç bir Peygamber cennetteki yerini görüp sonra muhayyer bırakılmadıkça ruhu kabzolunmamıştır" sözü, sahihmiş" dedi.
Âişe:
"Bu, Resulullah (s.a.v.)'in söylediği son söz, "Allah'ın! Refîk-ı Â'layı isterim!" oldu." [601]

2213- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) sefere çıktığı zaman kadınları arasında kur'a çekerdi. Bir defa kur'a Âişe ile Hafsa'ya düştü. Bundan dolayı ikisi birden Resulullah (s.a.v.)'le beraber sefere çıktılar. Resulullah (s.a.v.) gece olduğunda Âişe'yle birlikte yürür, onunla konuşurdu. Derken Hafsa, Âişe'ye:
"Bu gece benim deveme binmez misin? Ben de senin devene bineyim. Sen de gör, ben de göreyim" dedi. Âişe:
"Tamam!" diye cevap verdi. Hafsa'nın devesine bindi. Hafsa da Aişe'nin devesine bindi. Az sonra Resulullah (s.a.v.) Aişe'nin devesine geldi. Üzerinde Hafsa vardı. Selâm verdi, sonra onunca birlikte yürüdü. Nihayet bir yere indiler. Âişe, Resulullah (s.a.v.)'i aradı ve kıskandı konağa indikleri zaman ayaklarını izhır otlarının içine koyup:
"Rabbim! Bana bir akreb veya yılan musallat et de beni soksun. Ben, Resulullah (s.a.v.)'e bir şey söylemeye güç yetiremeyeyim" demeye başladı. [602]

Açıklama:

İzhır, kokulu bir ot olup İçerisinde çoğunlukla zehirli hayvanlar ve haşereler olur.

2214- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Aişe'nin kadınlara üstünlüğü, tirit yemeğinin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir" buyururken işittim. [603]

2215- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz, Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir; Resulullah (s.a.v.):
"Ey Âişe! Bu yanımdaki Cebrail'dir. O, sana selam ediyor" buyurdu. Ben de:
"Ve alehi's-Selâm ve Rahmetullah" Selam ve Allah'ın rahmeti, onun üzerine de olsun" diye karşılık verdim.
Âişe, Resulullah'ı kastederek:
"O, benim göremediğim (Cebrail'i) görüyordu" dedi. [604]

2216- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir zamanlar onbir kadın bir yerde oturup kocalarının durumlarından hiçbir şey saklamayıp birbirlerine anlatacaklarına dair aralarında sözleşmişlerdi. Bunlardan;

Birinci Kadın:

"Benim kocam, sarp dağ başında arık bir deve etidir. Kolay değil ki, çıkılsm, semiz değil ki insanlar tarafından evlerine taşınsın!" dedi.

İkinci Kadın:

"Kocamın halini açığa çıkarıp yayamam. Çünkü korkarım. Onun hallerini bitirmeden bırakamam. Onun fenalıklarını sayacak olursam gizli-açık her halini sayıp dökmek zorunda kalacağım. Bu ise imkansızdır" dedi.

Üçüncü Kadın:

"Benim kocam, aklı kıt bir insandır. Konuşursam boşanırım, susarsam kocamdan uzak düşerim" dedi.

Dördüncü Kadın:

"Kocam, Necid çölünün gece hayatı gibidir. Ne sıcaktır, ne soğuk olup mutedil huyda bir kimsedir. Ondan ne korkulur ve ne de bıkılır!" dedi.

Beşinci Kadın:

"Kocam içeri girerse avdan gelen pars gibi olup koynumda mışıl mışıl uyur. Dışarı çıkarsa arslan kesilir. Evdeki masrafı sormaz" dedi.

Altıncı Kadın:

"Kocam oburdur. Yemek yerse silip düpürür, içerse su kabını kurutur, yatarsa yorganına sarınır, hüznümü gidermek için elini elbiseme bile sokmaz!" dedi.

Yedinci Kadın:

"Kocam, tohumsuzdur yada işinin bilmeyen ahmak bir kimsedir. Ahmaklığından işleri üzerine yığılmıştır. Her dert onu bulur. Ya başını yarar, ya kolunu kırar, yada ikisini birden yapar!" dedi.

Sekizinci Kadın:

"Kocamın kokusu, zaferan gibi hoş kokar. Teni de, tavşana dokunur gibi yumuşaktır!" dedi.
Dokuzuncu Kadın:

"Kocamın evi yüksek direklidir, kılıcının kını uzundur, ocağının külü çoktur, evi de İnsanların toplantı yerine yakın bir kimsedir" dedi. Yani kocamın evi harikadır, kendisi uzun boyludur, evi misafir kabul edilecek bir yerdedir.

Onuncu Kadın:

"Kocam, Mâlik'dir. Hem ne kadar Mâlik! Mâlik bundan çok daha hayırlıdır. Onun bir çok devesi vardır. Onların çökecek geniş yerleri vardır. Yaylım yerleri azdır. Ud sesini işittiklerinde boğazlanacaklarını anlarlardı" dedi.

Onbirinci Kadın:

"Kocam Ebû Zer'dir. Kocam Ebû Zerr, iyi huylu bir kimsedir! Zinerten kulaklarımı şakırdattı. Bazularımı tombullaştırdı. Beni sevindirdi. Benim de gönlüm ferah oldu. Beni "Şık" denilen dağ başında küçük bir koyun sürücüğü olan bir kabile içerisinde buldu. Sonra beni atları kişner, develeri böğürür, ekinleri sürülüp daneler samanından ayrılı, müreffeh bir aileye kattı. Onun yanında ne konuşsam red olunmam. Uyurum, sabah olunca da uyurum. Bol bol süt içerim, artık içecek halim kalmaz.
Ebû Zer'in annesine gelince; Ebû Zer annesi iyi huylu bir kadındır! Ambarlan büyük, evi geniş...
Ebû Zer'in oğluna gelince; Ebû Zer'in oğlu, iyi huylu bir kimsedir! Yatağı soyulmuş hurma lifi gibi. Onu, ancak bir kuzunun budu doyurur.
Ebû Zer'in kızına gelince; Ebû Zerin kızı, iyi bir huylu kızdır! Annesine ve babasına itaatkardır. O dilber kızın vücudu, elbiseni doldurur. Güzelliği, akranlarının kıskançlığına sebep olur.
Ebû Zer'in cariyesine gelince; Ebû Zer'in cariyesi, sadakatli bir cariyedir! Aile sırlarımızı ortalığa yaymaz. EvmİZin azığını döküp saçmaz. Evimizi de kuş yuvasına çevirmez, temiz tutar.
Tulumlarımızda süt çalkalanırken Ebû Zer çıkıp gitti. Yolda bir kadına rastiadı. Kadının yanında pars gibi çevik iki çocuğu vardı. Bu iki çocuk, kadının böğrünün altındaki memeleriyle oynuyorlardı. Kocam bu kadını sevmiş, bu sebeple hemen beni boşayıp onunla evlendi. Ben de ondan sonra eşraftan bir adamla evlendim. Yürüyüşü iyi olan ata biner. Eline "Hattı' türü mızrak alır. Evime birçok deve getirir. Bana her hayvandan bir çift verip:
"Ey Ümmü Zer! Akrabana da ver!" derdi. Ama onun bana verdiği her şeyi toplasam Ebû Zer'in kaplarının en küçüğünü bile doldurmaz" dedi. [605]

15- Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kızı Fâtıma (r.a.nhâ)'nın Fazileti

2217- Misver b. Mahreme (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i minberde:
"Hişâm b. Muğîre oğulları, kızlarını, Ali b. Ebi Talib'e nikahlamak için benden izin istediler. Ben onlara izin vermiyorum. Tekrar ediyorum, onlara izin vermiyorum. Ancak Ebu Talib'in oğlu Ali, benim kızımı boşayıp onların kızıyla evlenmek isterse o başka. Çünkü kızım, benden bir parçadır. Onu rahatsız eden şey, beni de rahatsız eder ve onu üzen şey beni de üzer" buyururken işittim. [606]

Açıklama:

Hz. Ali'nin dünürlük yaptığı kadın, Ebu Cehlin kızı Cüveyriye'dir. İsminin Cemile olduğunu söyleyenler de vardır. Bu kadın, aslında İyi bir müslüman olmuştu.
Fakat Resulullah (s.a.v.), kızı Fatıma'nın annesini ve kız kardeşlerini kaybettikten sonra hayatta yalnız kaldığını bildiği için kadınların yaradılışında bulunan kıskançlık duygusunun da ilavesiyle üzüntüsünün son haddine varacağını ve etrafında derdini dökebileceği bir kimsesi de olmadığı için bunalıma sürükleneceği ve dolayısıyla dinî yönden büyük bire tehlikeyle karşı karşıya kalacağını düşünerek kızı Fatıma hakkında endişeleniyordu. Bu endişesini, bir hutbesinde dile getirdi. Hz. Ali, Ebu Cehl'in kızına dünürlük yaparken,
"Size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın" [607] ayetinin genel hükmüne sarılmıştı. Fakat Resulullah (s.a.v.j'in bunu hoş karşılamadığını anlayınca, hemen vazgeçti.
Hz. Peygamber {s.a.v.j'in, kendi kızı ile Ebu Cehl'in kızının bir nikâh altında toplanmalarını iki sebepten dolayı yasaklamıştır: Birincisi; bu nikâhın Hz. Fatıma'ya eziyet vermesidir. Bu durumda Hz. Peygamber 'in kendisi de eziyet duyacak ve buna sebep olan Hz. Ali ile Hz. Faîima'ya karşı beslediği şefkatten dolayı bu evlenme teşebbüsüne engel olmuştur.
ikincisi ise; kıskançlık dolayısıyla Hz. Fatıma'nın fitneye düşeceğinden korkmasıdır.
Bazı alimler: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in maksadı, Ebu Cehl'in kızı ile Hz. Fatıma'nın bir nikâh altında toplanmalarını yasaklamak değildir. Sadece Allah'ın lütfuyla bunların bir araya gelemeyeceklerini bildirmiştir" demişlerdir. Çünkü bir rivayette geçen, "Ben ne helali haram ve ne de haramı helal kılarım" sözü de; Ebu Cehl'in kızının Hz. Ali'ye aslında helal olduğunu bildirmektedir.
Yine Yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.)in kızı ile Allah düşmanı bir kimsenin kızının
birleşmesini daha önce haram kılmış olması ve Resulullah (s.a.v.j'in, "Vallahi, Allah resuuun kızı, Allah düşmanının kızı ile bir erkeğin (Nikâhı) altında kesinlikle bir va gelmez" sözüyle; Allah'ın bir yasağını haber vermek istemiş olması da mümkündür.
Bu takdirde ResuluIIah (s.a.v.)'in kızının, aduvvullah (Allah'ın düşmanmjın kızıyla bir nikâh altında birleştirilmesi konusu haram olan nikâhlar içerisine girer. [608]
Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Hz. Ali'nin evliliğine, Ebu'I-Âs olayını hatırlatması; Hz. Ali'nin de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Fatıma'nın üzerine bir başkasıyla evlenmeyeceğine dair söz verdiği intibaını güçlendirmektedir. Dolayısıyla da Hz. Ali'den bu sözüne bağlı kalmasını yada

kızını boşaması gerektiğini belirtmektedir.
Başka bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v..y)'in, konuşma sırasında Ebul-As meselesini, Ali'ye örnek olarak vermektedir. Çünkü Ebu'l-As, Zeyneb üzerine ikinci bir kadınla evlenmeyeceğine söz vermiş ve bu sö2üne hep sadakat göstermiş, aynca müslüman olmadan önce de müslüman olduktan sonra da Zeyneb'e daima iyilik etmiş, onu hiç üzmemiştir.

2218- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber ölüm döşeğinde iken Peygamber (s.a.v.)'in hanımları, onun yanında idiler. Onlardan hiçbirini terk etmemişti. Derken Fatıma yürüyerek geldi. Yürüyüşü, Resulullah (s.a.v.)'in yürüyüşünden farklı değildi.
Resulullah (s.a.v.), Fatıma'yı görünce, onu hoşça karşılayıp:
"Merhaba! Kızım" buyurdu.
Sonra onu sağına yada soluna oturttu. Sonra ona, bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fatıma aşın derecede ağladı. Onun ağlamasını görünce, yanına çağırıp ikinci defa ona bir şeyler fısıldadı. Bu defa Fatıma güldü.
Fatıma'ya:
"Resulullah (s.a.v.) kadınların arasından sır söylemek için seni seçti. Sonra da sen ağlıyorsun?" dedim.
Resulullah (s.a.v.), yanımızdan kalktığı zaman Fatıma'ya:
"Resulullah (s.a.v.), sana ne söyledi?" diye sordum. Fatıma:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in sırrını açığa çıkaramam!" dedi. Resulullah (s.a.v.) vefat edince, Fatıma'ya:
"Senin üzerinde olan hakkım namına yemin ediyorum ki, bana, Resulullah (s.a.v.)'in sana ne söylediğini söyle!" dedim. Fatıma:
"İşte şimdi olur. Evet! Birinci defa bana fısıldadığında Cebrail'in her sene kendisine bir yada iki defa Kur'an-ı arzettiğini, bu kez ise iki defa arzettiğini haber verip:
"Ben, ecelimin yaklaştığını görüyorum. Allah'tan kork! Sabret! Çünkü ben, senin için ne iyi öncüyüm!" buyurdu.
Ben de gördüğün şekilde ağladım. Benim ağladığımı görünce, bana tekrar fısıldayıp:
"Ey Fatıma! Müminlerin kadınlarının hanımefendisi yada bu ümmetin kadınlarının hanım efendisi olmak istemez misin!" buyurdu.
"Ben de gördüğün şekilde güldüm"dedi. [609]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in 7 çocuğu vardı. Bunlardan 3'ü erkek idi. Bunlar;
a- Kasım.
b- Abdullah.
c- İbrahim'dir. 4 tanede kızı vardı. Bunlar ise;
a- Rukiyye.
b- Zeynep.
c- Ümmü Gülsüm.
d- Fahma'dır.
Hz. Fatıma, Resulullah (s.a.v.)'in peygamberlikle görevlendirilmesinden kısa bir müddet önce dünyaya gelmiştir. Hicretin 2. yılında Bedir savaşından önce Hz. Ali'ye evlenmiştir. Fakat gerdeğe, Uhud savaşından sonra girmiştir. Hz. Fatıma; Hasan, Hüseyin, Ümmü Gülsüm ve Zeynep adlı çocuklan dünyaya gelmiştir. Evlendiğinde 15 yaşında idi.
Resulullah (s.a.v.)'in diğer kızları, Resulullah (s.a.v.) daha hayattayken ölmüşken, Hz. Fatıma, Resulullah (s.a.v.) 'den sonra ölmüştür.
Resulullah (s.a.v.)'in soyu, Hz. Fatıma'nın çocuklan yoluyla devam etmiştir. Çünkü Rukiyye'den doğan Abdullah küçükken ölmüş, Ümmü Gülsüm'ün çocuğu olmamış, Zeynep'den doğan Ali küçükken ölmüş ve oğlu Umâme'nin de çocuğu olmamıştır.
Resulullah (s.a.v.), Hz. Fatıma'yı çok sever, çok ikramda bulunur ve onunla hoşnut olurdu.
Hz. Fatıma, çok sabırlı olduğu sürece dindar, değişik üstünlüklere sahip, kendisini kötülüklerden sürekli koruyan, kanaatkar ve Allah'a çokça şükreden bir kadın idi. Hatta Hz. Ali, Ebu Cehil'in kızı Ümmü Cemile'yi onun üzerine kuma olarak getirmek istediğinde, Resulullah {s.a.v.) buna razı olmamıştı. Yalnız Ebu Cehil'in kızının isminin ne olduğu hususunda görüş ayrılığı vardır.
Hz. Fatıma'da, babasına çok düşkündü. Hatta Resulullah (s.a.v.)'in hastalığı sırasında babasının ölecek olması nedeniyle ağlamıştı. Ardından Resulullah (s.a.v.)'in aile çevresi içinde kendisine ilk kavuşacak kişinin kendisi olduğunu ve onun, bu ümmetin hanımlarının efendisi olduğunu haber vermesi üzerine gülmüş ve sevinmiştir.
Hz. Fatıma, Resulullah (s.a.v.)'in ölümünden 5 ay veya buna yakın bir müddet sonra ölmüştür. 24 yada 25 yıl yaşamıştır.

16- Müminlerin Annesi Ümmü Seleme (r.a.nhâ)'nın Fazileti

2219- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cebrail (a.s), Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'in yanına sahabeden Dıhye'nin suretinde gelmişti. Bu sırada Peygamber (s.a.v.)'in yanında hanımlarından Ümmü Seleme bulunuyordu. Resulullah (s.a.v.) Cebrail'le konuşmaya başladı. Sonra Cebrail kalkıp gitti. Bunun üzerine Allah'ın peygamberi (s.a.v.), Ümmü Seleme'ye:
"Bu kimdir?" diye sordu. Yada kendi dediği gibi bir soru sordu. Ümmü Seleme:
"Bu, Dıhye'dir" dedi. Daha sonra Ümmü Seleme şöyle der ki:
"Allah'a yemin ederim ki, Nihayet Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'in bizim bu haberimizi ve Cebrail'den aldığı vahyi bildiren hutbesini İşitİnceye kadar doğrusu ben Cebrail'i, ancak Dıhye sanmıştım.
"Ravi der ki: Yada Ümmü Seleme buna benzer bir söz söyledi." [610]

Açıklama:

Ümmü Seleme, Habeşistan'a ilk hicret edenlerdendi. Kocası Ebu Seleme, orada vefat etti. Resulullah (s.a.v.) onunla evlenmek suretiyle onu teselli etti.
Dıhye, Bedir ve diğer gazvelere katılmış sahabilerin en güzellerindendi. İslam'a davet için komşu ülkelere elçiler gönderildiğinde Dihye'de Bizans kayserine gönderilmişti. Cebrail, işte bu sahabenin suretinde Resulullah (s.a.v.)'e gelirdi.

17- Müminlerin Annesi Zeyneb Bınt. Cahş (r.a.nha)'nın Fazileti

2220- Müminlerin annesi Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), hanımlarına hitaben:
"Sîzin ölümümden sonra bana en çabuk kavuşacak olanınız, eli uzun olanımzdır'" buyurdu.
Aişe der ki:
"Bu söz üzerine Resulullah (s.a.v.)'in hanımları, hangisinin eli daha uzundur diye kollarını uzadıp ölçmeye başladılar.
Yine Aişe der ki:
"İçimizde Zeyneb bint. Cahş, en uzun kollu idi. Çünkü o, kendi el emeğiyle çalışır ve kazandığım da sadaka olarak fakirlere verirdi." [611]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in hanımlarından ilk vefat eden, Zeyneb bint. Cahş oldu. Zeyneb gerçekten eli açık ve cömert bir kimseydi. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v.) burada kinayeli bir söz söyleyerek bununla Zeyneb'i kastetmiştir. Resulullah (s.a.v.)'in hanımları, bu gerçeği, ancak Zeyneb vefat ettikten sonra anlamışlardır.

18- Ümmü Eymen (r.a.nhâ)'Nın Fazileti

2221- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ümmü Eymen'in yanına gitti. Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte ben de gittim. Ümmü Eymen, Resulullah (s.a.v.)'e, içierisinde şerbet bulunan bir kap verdi. Bu, Resulullah (s.a.v.)'in oruçlu olduğu güne mi rastladı, yoksa o şerbeti arzu mu etmedi bilmiyorum. Derken Ümmü Eymen, Resulullah (s.a.v.)'e bağırıp çağırmaya ve atıp tutmaya başladı."

2222- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'in vefatından sonra, Ebu Bekr, Ömer'e:
"Haydi Ümmü Eymen'e gidelim. Resulullah (s.a.v.) onu nasıl ziyaret ediyordu ise, biz de onu ziyaret edelim" dedi.
Ebû Bekr der ki: Ümmü Eymen'e vardığımızda ağladı. Ebû Bekr ile Ömer, ona:
"Niye ağlıyorsun? Resulullah (s.a.v.)'in, Allah'ın katındaki makamı Resulü onun için daha hayırlıdır" dediler. Ümmü Eymen:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in Allah katındaki makamının daha hayırlı olduğunu bilmiyorum diye ağlamıyorum. Ağlamamın nedeni; gökten vahy kesildi de ona ağlıyorum" dedi.
"Bunun üzerine her ikisini ağlama hissi kapladı. Sonra Ümmü Eymen'le birlikte onlar da ağlamaya başladılar." [612]

Açıklama:

Ümmü Eymen, Üsame b. Zeyd'in annesidir. Zeyd b. Harise'nin de hanımıdır. Ümmü Eymen, aslen Habeşli olup Resulullah (s.a.v.)'in babası Abdullah'ın cariyesi idi. Amine, Resulullah (s.a.v.)'i doğurduğunda Ümmü Eymen onu emzirmiş ve devamlı olarak Resulullah (s.a.v.)'e dadılık yapmıştı. Ürnmü Eymen, Resulullah (s.a.v.)'in vefatından beş ay sonra vefat etmiştir.

19- Ümmü Süleym (r.a.nhâ) ile Bilâl (r.a.)'ın Fazileti

2223- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), hanımları dışında Medine'de Ümmü Süleym'in evinden başka hiç kimsenin evine sürekli girmezdi. Sadece annem Ümmü Süleym'in yanına sürekli girerdi. Resulullah (s.a.v.)'e, bunun sebebi soruldu. O da:
"Doğrusu ben ona acıyorum. Çünkü onun erkek kardeşi benim yanımda şehit oldu" buyurdu.[613]

Açıklama:

Ümmü Süleym ile ilgili olarak 1699 nolun hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

2224- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennete girdim. Orada bir ayak sesi işittim.
"Bu kim?" diye sordum."
"Bu, Enes b. Mâlik'in annesi Gumeysâ bint. Milhân" diye cevap verildi. [614]

Açıklama:

Gumeysa, Enes b. Mâlik'in annesi Ummü Süleym'in ismidir.
2225- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bana cennet gösterildi. Orada Ebu Talha'nın hanımı Ümmü Süleym'i gördüm. Sonra önümde bir tıkırtı işittim. Bir de baktım ki, karşımda Bilâl." [615]
Açıklama:

Bilâl'ın fazileti ile ilgili bilgiler 2317 nolu hadiste gelecektir.

20- Ebu Talha El-Ensarı (r.a.)'1n Fazileti

2226- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Taîha'nın, Ümmü Süleym'den bir oğlu vefat etti. Ümmü Süleym, ev halkına:
"Ebu Talha'ya oğlunun öldüğünü ben söylemedikçe hiçkimse oğlundan bahsetmesin" diye tenbih etti.
"Daha sonra Ebu Talha geldi. Ümmü Süleym, ona akşam yemeği getirdi. Ebû Talha yiyip içti. Sonra Ümmü Süleym, ona, bundan önce yaptığının en güzeliyie süslendi. Ebu Talha'da Ümmü Süleym'e yakınlık gösterdi. Ümmü Süleym, Ebu Taîha'nın kendisiyle cinsel ilişkide bulunup doyduğunu görünce, ona:
"Ey Ebu Talha! Ne dersin? Bir kavim, bir aileye, emânetlerini ariyet olarak bıraksa, sonra da emânetlerini geri isteseler, ev halkı o emanetleri vermeyebilirler mi?" diye sordu. Ebû Talha:
"Hayır!" dedi. Ümmü Süleym:
"Öyleyse oğlunu ariyet olarak emanet edilmiş bir emanet olarak hesaba kat!" dedi. Bunun üzerine Ebû Talha hiddetlenip cinsel birlikteliği kastederek:
"Beni buna bulaştırıp, sonra da bana oğlumu haber verdin!" dedi.
Bunun üzerine Ebu Talha hemen kalkıp Resulullah (s.a.v.)'in yanına vardı. Ona, olanı anlattı. Resulullah (s.a.v.):
"Bârekellâhu lekumâ fî ğâbiri leyletikuma" Geçen geceniz hakkında Allah size bereket ihsan etsin?" buyurdu.
Derken Ümmü Süleym hâmile kaldı. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) bir seferde idi. Ümmü Süleym'de beraberinde bulunuyordu. Resulullah (s.a.v.) bir seferden Medine'ye geldiğinde oraya geceleyin girmezdi. Medine'ye yaklaştılar. Ümmü Süleym'i doğum sancısı tuttu. Bu sebeple Ebû Talha onun başında kaldı. Resulullah (s.a.v.) yola devam edip gitti. Ebû Talha:
"Rabbim! Hiç şüphesiz sen biliyorsun ki, ben, senin Resulün sefere çıktığında onunla birlikte çıkmam ve o Medine'ye girdiği zaman onunla birlikte Medine'ye girmem benim çok hoşuma gider. Fakat gördüğün şu olay sebebiyle burada hapsolunmuş haldeyim" dedi. Bunun üzerine Ümmü Süleym, Ebu Talha'ya:
"Ey Ebu Talha! Duyduğum doğum sancısını duymaz oldum. Artık yürü!" dedi, Hep birlikte yürüdük. Ebu Talha ile Ümmü Süleym, Medine'ye geldikleri zaman Ümmü Süleym'i yine doğum sancısı tuttu ve bir oğlan çocuğu doğurdu. Annem Ümmü Süleym, bana:
"Ey Enes! Bu çocuğu yarın sabah Resulullah (s.a.v.)'e götürmedikçe hiç kimse bu çocuğa bir yiyecek vermesin" dedi.
Sabah olunca, onu yüklendim ve onu Resulullah (s.a.v.)'e getirdim. Resulullah (s.a.v.)'e, beraberinde hayvanları damgalamakta kullanılan bir damga aleti olduğu halde rastladım. Resulullah (s.a.v.), beni görünce:
"Bu çocuğu, Ümmü Süîeym mi doğurdu?" diye sordu. Ben de:
"Evet!" dedim.
Hemen dağlama âletini bıraktı. Ben de çocuğu götürüp Resulullah (s.a.v.)'in kucağına koydum. Resulullah (s.a.v.), Medine'nin Acva hurmasından bir hurma istedi. Getirilen hurma eriyinceye kadar ağzında çiğnedi. Sonra çiğnediklerini çocuğun ağzına çaldı. Çocuk onu yalamaya başladı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), yanındakilere:
"Ensâr'ın hurmaya olan sevgisine bakın" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) çocuğun yüzünü sildi ve ona "Abdullah" ismini verdi. [616]

Açıklama:

Ebu Talha, Ensar'tn ileri geîenlerindendi. Bütün savaşlarda Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulundu. Hicretin 38 yılında vefat etti. Cenaze namazını, Hz. Osman kıldırdı.

Resulullah (s.a.v.) hernekadar sefer dönüşünde Medine'ye geceleri girme adet yoksa da ev halkının, Resulullah (s.a.v.)'in gelmekte olduğunu bildiği için geceleyin Medine'ye girmekte bir sakınca görmemiştir. Resulullah (s.a.v.)'in sefer dönüşünde Medine'ye geceleyin girmemesinin sebebi; kadınların, kocaları için hazırlıksız oİmaiarı, bu nedenle de Resulullah (s.a.v.) ile sahabiler Medine'nin dışında bekleyerek kadınların kocalarına süslenmeleri ve gerekli ihtiyaçlarını gidermek suretiyle kocalanna hazır vaziyette bulunmaları için zaman tanımaktır.

21- Bilâl (r.a.)'ın Fazileti

2227- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) sabah namazı vaktinde Bilal'e:
"Ey Bilal! Bana İslam'da sence en fazla faydası umulan bir amelini söyle. Çünkü ben, bu gece, cennette önümde senin ayakkabılarının tıkırtısını duydum" buyurdu. Bilal:
"Ben, İslam'da gecenin yada gündüzün bîr saatinde tertemiz paklanarak o temizlikle Allah'ın bana takdir ettiği kadar namaz kılmamdan kendimce daha faydası umulan bir amel işlemedim" dedi. [617]

Açıklama:

Bilal, müslüman olan ilk sahabüerdendi. müslüman olunca çeşitli ağır işkencelere maruz kaldı. Bütün bu işkence ve baskılara rağmen "AİSah Birdir" demekten asla vazgeçmemiştir. Ebu Bekr, onu satın alarak azad etmiştir. Bilal, önce Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Yerleşik zamanda ve seferde hiçbir zaman Resulullah (s.a.v.)'den aynlmamıştır. Hicret zamanında Resulullah {s.a.v.), Bilal ile Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh arasında kardeşlik bağı kurmuştu. Tam manasıyla Peygamber aşıkı olan Bilal, Resulullah (s.a.v.) vefat ettikten sonra artık Medine'de kalmaya tahammül edemeyip sevgisinin kemalinden dolayı orayı terk etmiştir. Bilal, hicretin 20. yılında Şam'da vefat etmiştir.

22- Abdullah Ibn Mes'ud (r.a.) ile Annesinin Fazileti

2228- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Şu *"İman edip de salih amel işleyenler, bundan böyle sakındıkları ve imanlarında sebat ettikleri müddetçe daha önceden yedikleri şeyler hususunda kendilerine bir günah yoktur"* [618] ayeti indiği zaman, Resulullah (s.a.v.), bana:
"Senin bu kimselerden olduğun söylendi" buyurdu. [619]

Açıklama:

Abdullah İbn Mes'ud'un annesi, Ümmü Abd'dır. Babası da annesi de Huzeyl kabilesindendir. Babası, cahiliye döneminde vefat etmişti.
Abdullah İbn Mes'ud, İslam'a ilk giren altı kişinin altıncısıdır. Bu sebeple de sahabilerin kıdemlilerindendi. önce Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Bedir savaşından itibaren bütün gazalara katılmıştır. Kur'an hıfzı ve kıraati hususunda maharetliydi. Hafızasında çok hadis olduğu halde hadislerin lafızlarında son derece dikkatli olmaya çalıştığından dolayı çok hadis rivayet etmemiştir. Rey ekolü, Abdullah İbn Mes'ud'a dayanır, Hicretin 32. yılında Medine'de vefat etmiştir.

2229- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben ve kardeşim, Yemen'den Medine'ye geldik. O sırada Peygamber (s.a.v.)'in yanına sıkça girip çıkması ve onun yanında sürekli kalması nedeniyle Abdullah İbn Mesudu ve annesini, Resulullah (s.a.v.)'in ev halkından olduğunu zannederdik." [620]

2230- Ebu'l-Ahves'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Mes'ud vefat ettiği zaman, Ebu Musa el-Eş'arî ile Ebu Mes'ud'un yanında bulundum. Biri, diğerine:
"Abdullah İbn Mes'ud'un kendinden sonra bir benzerini geride bıraktığını zannediyor musun?" diye sordu. O da:
"Sen böyle söyledin. Doğrusu bize perde çekildiği zaman ona Resulullah'ın huzuruna girme için izin veriliyordu. Biz ortada bulunmadığımız zaman da o hazır bulunuyordu" dedi. [621]

2231- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Mes'ud;
"Her kim bir şeyi gizlerse, kıyamet gününde gizlediği şeyle gelir" [622] ayetini okuyup sonrada da:
"Bana kimin kıraati üzere okumamı emrederdiniz. Gerçekten ben Resulullah (s.a.v.)'e yetmiş küsur sûre okumuşumdur. Resulullah (s.a.v.)'in sahabileri gerçekten bilirler ki, ben, Allah'ın kitabını onların en iyi bileniyim. Kendimden daha iyi bilen birini bilsem mutlaka onun yanına gider bilmediklerimi öğrenirdim" dedi.
Hadisin ravisi Şekîk:
"Sonra ben Muhammed (s.a.v.)'in sahabilerinin içerisinde oturdum. Abdullah İbn Mes'ud'un bu sözlerini cemaattan hiç kimsen reddettiğini ve Abdullah İbn Mes'ud'u ayıpladığını işitmedim"dedi. [623]

2232- Abdullah İbn Mcs'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kendisinden başka ilah olmayan Allah adına yemin ederim ki, ben, Allah'ın kitabından her bir surenin nerede indiğini ve her bir ayetin kimin hakkında nazil olduğunu kesin olarak bilmekteyim. Allah'ın kitabına benden daha bilgili bir kimsenin var olduğunu ve sevemin de beni kendine ulaştıracağını bileydim, muhakkak ben deveme binip onun yanına gider bilmediklerimi ondan öğrenirdim." [624]

2233- Mesrûk'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Amr'ın yarımdaydık. Bir ara Abdullah İbn Mes'ud'dan bir hadis andık. Bunun üzerine Abdullah İbn Amr:
"Bu kimse yok mu? Resulullah (s.a.v.)'den buyururken işittiğim bir şeyden sonra onu sevmekte devam edceğim. Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kur'an'ı şu dört kişiden okuyun:
1- *Abdullah İbn Ümmü Abd-Resulullah (s.a.v.) isimleri saymaya Abdullah İbn Mes'ud'dan başladı.*
***2**- Ubeyy b. Ka'b.*
3- *Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim.*
4- *Muaz b. Cebel'den"* buyururken işittim' dedi.[625]

Açıklama:

Abdullah İbn Mes'ud, annesi Ümmü Abd'e nispetle "Abdullah İbn Ümmü Abd" diye de meşhur olmuştur.

23- Übeyy b. Ka'b (r.a.) Île Ensar'dan Bir Topluluğun Fazileti

2234- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında Kur'an'ı dört kişi ezberlemişti. Bunların hepsi de Ensar'dandı: Muaz b. Cebel, Übeyy b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve Ebu Zeyd." [626]

Açıklama:

Übeyy b. Ka'b, Medine'de ilk vahiy katiplerindendir. Kur'an'i bizzat Resulullah (s.a.v.)'den öğrenmiştir. Ünlü bir Kur'an okuyucusu ve Kur'an öğretmeniydi. Hicretin 30. yılında vefat etmiştir.

2235- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Übeyy'e:
"Doğrusu Yüce Allah sana Kur'an okumamı bana emretti" buyurdu. Übeyy:
"Benim adımı sana Allah mı andı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Senin adını bana Allah andı" buyurdu. Bunun üzerine Übeyy ağlamaya başladı." [627]

24- Sa'd b. Muâz (r.a.)'ın Fazileti

2236- Câbîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Muaz'm cenazesi, sahabileri huzurundayken Resulullah (s.a.v.):
"Sa'd b. Muaz'ın ölümünden dolayı Rahman'ın arşı sarsıldı" buyurdu. [628]

Açıklama:

Sa'd b. Muaz, Ensardan olup Evs kabilesinin lideri idi. Bedir, Uhud ve Hendek savaşına katılmıştı. Hendek savaşında yaralanmıştı. Yaralı olduğu halde Beni Kureyza Yahudileri hakkında hüküm vermesi için hakem olarak tayin edilmişti.
Sa'd b. Muaz, Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr eliyle müslüman olduktan sonra İslama fevkalade hizmeti geçen şahıslardan biriydi. Medine'de İslamın kökleşip gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştı. Onun unutulmaz katkılarından biri de, Bedir savaşı öncesinde Mekkeli müşriklerin kervanını takip etmek için yola koyulduğunda Mekke ordusuyla karşı karşıya gelme söz konusu olduğunda Sa'd, her halükarda Resulullah (s.a.v.)'in yanında yer alacaklarını belirtti. Çünkü Akabe bey'atına göre, Medineli müslümanlar, Resulullah (s.a.v.)'i sadece Medine'de koruyacaklarına dair söz vermişlerdi.
Arş, Allah'ın yarattığı bir şeydir ve Allah'ın emrine tabidir. Allah, arşın titremesini dilediği zaman, arş titrer. Aynı zamanda arşa, Sa'd'a karşı bir sevgi hissi verilmişti. Tıpkı Uhud dağına, Resulullah (s.a.v.)'in sevgisi hissi verilmesinde olduğu gibi.
İşte Sa'd b. Muaz'ın ölümü üzerine, Allah'ın emriyle arş titredi. Böylece arş, Sa'd'a, sevgi ve saygısını belirtmekteydi. Burada arş, Sa'd için titremesi; Sa'd'in ruhunun kendisine doğru gelmesine olan sevincindendi.
Bazı alimler de, arşın titremesini; arşı taşıyan meleklerin titremesi şeklinde anlamışlardır.)

2237- Berâ' İbn Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, ipskten yapılmış bir kaftan hediye edildi. Peygamber (s.a.v.)'in sahabileri, bu elbiseye dokunup yumuşak olmasına hayıret etmeye başladılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Siz bu elbisenin yumuşak olmasına mı şaşırıyorsunuz? Doğrusu Sa'd b. Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan dah hayırlı ve daha yumuşaktır" buyurdu.[629]

Açıklama:

Bu elbiseyi, Resulullah (s.a.v.)'e, Dumetu'l-Cendel hükümdarı Ukeydir b. Abdulmelik hediye etmişti.

25- Ebu Dücâne (r.a.)'ın Fazileti

2238- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), Uhud savaşı günü eline bir kılıç alıp:
"Bunu benden kim alacak?" diye sordu. Sahabiler, hemen ellerini açıp orada bulunan her bir insan:
"Ben! Ben!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Fakat onu hakkıyla kim alacak?" diye sordu. Bunun üzerine cemâat kılcı almaktan vaz geçti. Derken Ebû Dücâne Simak b. Hareşe:
"Onu hakkıyle ben alırım!" dedi. Enes:
"Ebu Dücane, o kılıcı, hem aldı ve hem onunla müşriklerin başlarını yardı" dedi. [630]

Açıklama:

Ebu Dücane, Ensar'dan olup bu "Ebu Dücane" künyesiyle meşhurdur. Bedir ve Uhud savaşlarında bulunmuş, Mus'ab b. Umeyr'le birlikte düşman oklanna karşı Peygamber (s.a.v.)e siper olmuş, dolayısıyla bir çok yerinden yaralanmıştı. Ebu Dücane, Yemame savaşında şehit olmuştu.

26- Cabir'in Babası Abdullah b. Amr (r.a.)'ın Fazileti

2239- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Uhud savaşı günü olduğu zaman babam örtülmüş olarak getirildi. Babamın kulak, burun gibi organları kesilmiş haldeydi. Ben üstündeki örtüyü kaldırmak istedim. Kavmim bana bunu yasakladı. Sonra tekrar örtüyü kaldırmak istedim. Kavmim bunu bana yine yasakladı. Daha sonra o örtüyü Resulullah (s.a.v.) kaldırdı yada örtünün kaldırılmasını emretti. Bunun üzerine babamın üstündeki örtü kaldırıldı. Bu sırada Resulullah (s.a.v.) ağlayan yada feryat eden bir kadın sesi işitti. Bunun üzerine:
"Bu kadın kimdir?" diye sordu. Orada bulunan kimseler:
"Amr'ın kızı yada Amr'ın kızkardeşidir" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Niçin ağlıyorsun? Şchid, kaldırılana kadar melekler ona kanatlarıyla gölgelendirip duracaklardır" buyurdu. [631]

Açıklama:

Cabir'in babası Abdullah İbn Amr, Uhud savaşında düşmanın zalimane işkencesine uğrayarak şehid edilmişti. Şehidin burnu, iki kulağı kesilerek müsle yapılmıştı. Resulullah (s.a.v.), şehidin kızkardeşi Fatıma ağlamaya başlayınca onu teselli etmiştir.
Hadisin ravisi, Cabir'in, "Amr'ın km" mı, yoksa "Amr'm kızkardeşi" mi dediği hususunda şüphe etmiştir. Bu durumda Amr'm kızı olursa, o zaman bu kadın, Cabir'in halası olur. Eğer Amr'ın kızkardeşi olursa o zaman bu kadın, Abdullah'ın halası olur. Bunun yanı sıra metinde "Oğul" kelimesi de düşmüş olabilir.

27- Cüleybib (r.a.)'ın Fazileti

2240- Ebu Berze (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) gazalarından birinde bulunuyordu. Derken Allah, ona ganimet verdi. O da, sahabilerîne:
"Bir kaybınız var mı?" diye sordu. Sahabiler:
"Evet! Filân, filân ve filân kimse yoktur" dediler. Sonra yine:
"Bir kaybınız var mı?" diye sordu. Sahabiler:
"Evet! Filân, filân ve filân kimse yoktur" dediler. Sonra tekrar:
"Bir kaybınız var mı?" diye sordu. Sahabiler bu defa:
"Hayır, yoktur" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Fakat ben Cüleybib'i göremiyorum. Onu hemen arayın" buyurdu.
Bunun üzerine sahabiler, onu, ölenlerin içinde aradılar. Onu, kendisinin öldürdüğü yedi kişinin yanı başında buldular. Düşmanlar onu öldürmüşlerdi. Peygamber (s.a.v.) gelip onun baş ucunda durup:
"Yedi kişi öldürdü. Sonra onu öldürdüler. Bu şehid, bendendir. Ben de ondanım! Bu bendendir, ben de ondanım" buyurdu.
Daha sonra Peygamber (s.a.v.) onu iki kolunun üzerine koydu. Çünkü Cüleybib'in Peygamber (s.a.v.)'in kollarından başka hiçbir kolu yoktu.

Hadisin ravisi:
Onun için bir kabir kazıldı ve kabrine konuldu" dedi, fakat yıkamayı zkretmedi." [632]

Açıklama:

Cüleybib'in nispeti yoktur. Bu isim, "Cilbab" isminin ismi tasgiridir. Enes'in rivayet ği bir hadiste, Cüleybib'in Ensar'dan bir kadınla evlendirilmesi anlatılmaktadır.

28- Ebu Zerr (r.a.)'ın Fazileti

2241- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kavmimiz Gifâr kabilesinin arasından çıktık. Onlar, haram ayı helâl yapıyorlardı. Ben, kardeşim Üneys ve annemizle birlikte yola çıktık. Bir dayımıza misafir olduk. Dayımız bize ikram ve ihsanda bulundu. Derken kavmi, bize hased edip dayıma:
"Sen ailenin yanından çıktığın zaman Üneys onlara muhalefet etti" dediler. Sonra dayımız geldi. Kendisine söylenen sözleri bize söyledi. Ben de:
"Şimdiye kadar bize geçen iyilikleri» muhakkak surette bulandırdm. Bundan sonra sana yaklaşmak yok" dedim.
Hemen en az on ve en çok elli arasında sayılan değişen develerimizi yanaştırdık ve üzerlerine bindik. Dayımız elbisesine sarınarak ağlamaya başladı. Biz yolumuza devam ettik. Nihayet Mekke'nin kenarına indik. Derken Üneys, bizim develerimiz ile onîarın misli develer nâmına şür yarışma girdi. Her iki taraf kâhine gidip şiirlerini onun önünde okuyarak hangisinin daha iyi şiir okuduğuna hükmetmesini istediler. Kahin de, şiir okuma yarışında Üneys'i daha başarılı buldu. Bunun üzerine Üneys yanımıza develerimizle, bir misli de beraberlerinde olduğu halde geldi.
Ebû Zer, ravisi Abdullah İbn Sâmit'e:
"Ey kardeşim oğlu! Ben, Resulullah (s.a.v.)'e kavuşmamdan üç sene önce namaz kıldım" dedi. Abdullah İbn Sâmit:
"Kim için namaz kıldın?" diye sordum. Ebu Zerr:
"Allah için!" dedi. Ben tekrar:
"Bu namazları kılarken hangi tarafa doğru dönüyordun?" dedim. Ebu Zerr:
"Rabbimin beni yönelttiği tarafa yöneliyordum. Yatsı namazını, gecenin sonunda bir zaman oluncaya kadar kılardım. Güneş üzerime vuruncaya kadar bir örtü gibi serilirdim" dedi.
Üneys bir defasında Ebu Zerr'e:
"Benim Mekke'de bir hacetim var. Sen burada benim işlerimi gör!" dedi.
Daha sonra Üneys yola düşüp nihayet Mekke'ye vardı. Yanıma dönmekte biraz gecikti. Sonra geldi. Ona:
"Ne yaptın?" dedim. O da:
"Mekke'de senin dininde bir adama rastladım. Kendisini Allah'ın gönderdiğini söylüyor" dedi. Enes;
"İnsanlar onun hakkında ne söylüyor?" dedim. O da:
"Şâir, kâhin, sihirbaz diyorlar" dedi. Üneys de şâirlerdendi. Üneys:
"Ben gerçekten kâhinlerin sözünü dinledim, fakat onun söylediği sözler kâhinlerin sözü gibi değil. Onun sözünü şâir türlerine tatbik ettim, fakat benden sonra ona şiir demeye kimsenin dili varmaz. Vallahi, o hakikaten doğru konuşan bir kimse, ona iftirada bulunanlar ise gerçekten yalancıdırlar" dedi. Ebû Zerr, Üneys'e:
"O halde senin benim işlerime bak, ben de gidip o kimseyi göreyim' dedim ve Mekke'ye geldim. O kimse hakkında bilgi araştırmak için Mekkelilerden zayıf bir adam buldum. Ona:
"Kendisine sapık dediğiniz kimse nerededir?" diye sordum. Bu kimse, bana doğru işaret edip Mekkelilere:
"İşte şu sapığı tutun!" dedi.
Az sonra vadinin sakinleri bütün topaç ve kemiklerle üzerime saldırdılar. Nihayet bayılarak yere düştüm. Kalktığım zaman dikili taşlar gibi kıpkırmızı olmuştum. Hemen zemzeme giderek üzerimden kanlan yıkadım ve suyundan içtim.
Doğrusu kardeşim oğlu! Orada geceli gündüzlü tam otuz gün kaldım. Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu. Ama semizlendim. Hattâ karnımın büküntüleri kıvrıldı. Karnımda açlık zafiyeti hissetmedim. Bir ara Mekkeliler mehtaplı bir gecede ansızın uyudular. Kabe'yi kimse tavaf etmiyordu. Onlardan iki kadın, İsaf ve Naile putlarına dua ediyorlardı. Tavafları esnasında yanıma geldiler. Ben:
"Bu iki putun birini diğerine nikâh edin" dedim. Fakat onlar bu putlara yaptıklara dua sözlerinden vaz geçmediler. Tekrar yanıma geldiklerinde hiç kinaye yapmaksızın açık bir şekilde onlara putları kastederek:
"Odun gibi erkeklik aleti, ötekinin fercine olsun" dedim.
Bunun üzerine kadınlar velvele kopararak gittiler. Giderlerken:
"Keşke şuan yanımızda yardıma gelecek neferlerimizden biri burada olsaydı ya!" diyorlardı. Az sonra Resulullah (s.a.v.) ile Ebû Bekr yukarıdan aşağıya doğru inip gelirlerken bu kadınlarla karşılaştılar. Resulullah (s.a.v.), onlara:
"Size ne oldu?" diye sordu. Kadınlar:
"Kâ'be ile örtüleri arasında bir sapık var" dediler. Resulullah (s.a.v.), onlara:
"O size ne söyledi?" diye sordu. Kadınlar:
"O bize ağza alınmayacak kadar büyük bir söz söyledi" dediler. Resulullah (s.a.v.) gelip Hacerü'l-Esved'i öptü. Arkadaşıyla birlikte Kabe'yi tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirince, ben, ona:
"Es-Selâmu aleyke yâ Resulullah!" Ey Allah'ın resulü! Allah'ın seiamı üzerine olsun" diyerek ona İslâm selâmıyîa ilk selâmlayan ben oldum. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ve aleyke ve Rahmetullahi" Ve Allah'ın selamı ve rahmeti senin üzerine de olsun" buyurdu. Sonra bana:
"Sen kimsin?" diye sordu. Ben:
"Gıfâr kabilesindenim" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) elinin kaldırıp parmaklanı alnına koydu. Ben, kendi kendime:
"Benim Gıfâr kabilesine mensub olmamdan hoşlanmadı' dedim. Bunun üzerine elini tutmaya kalkıştım. Arkadaşı derhal beni bundan men etti. Çünkü arkadaşı, onu benden daha iyi biliyordu. Sonra Resulullah (s.a.v.) başını kaldırdı ve:
"Ne zamandan beri buradasın?" diye sordu. Ben:
"Geceli gündüzlü otuz günden beri buradayım" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Burada seni kim doyuruyordu?" dedi. Ben:
"Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu, ama semizlendim. Hattâ karnımın kıvrımları kırıldı. Karnımda da bir açlık zaafı görmüyorum" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Zemzem, gerçekten mübarektir. O hakikaten doyurucu yemektir" buyurdu. Ebû Bekr:
"Ey Allah'ın resulü! Bu gece onu doyurmak için bana izin ver!' dedi. Daha sonra Resulullah (s.a.v.) ile Ebû Bekr gittiler. Ben de onlarla beraber gittim. Ebû Bekr bir kapı açtı ve bize Tâifin kuru üzümünden avuçlamaya başladı. Bu, Mekke'de yediğim ilk yemek oldu. Sonra orada kaldığım kadar kaldım, Sonra Resulullah (s.a.v.)'e geldim. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Bana gerçekten hurmalı bir yerin semti gösterildi. Onun Medine'den başka bir yer olacağını sanmıyorum. Sen kendi kavmine benden bir şeyler tebliğ eder misin?"
Ola ki, Allah senin vasıtanla onlara bir fayda sağlar ve onlar hakkında sana ecir verir' buyurdu. Sonra Üneys'in yanına geldim. Üneys, bana:
"Ne yaptın?" diye sordu. Ben de:
"Ben şu işi yaptım: Gerçeği tasdik edip kesin olarak müslüman oldum" dedim.
"Ben senin dinine karşı değilim. Çünkü ben de tasdik edip müslüman oldum" dedi. Bunun üzerine annemize geldik. Ona müslüman olmasını anlattık. O da;
"Ben sizin dininize karşı değilim. Çünkü ben de tasik edip müslüman oldum" dedi.
"Bunun üzerine eşyalarımızı develere yükleyerek yola koyulduk. Nihayet kavmimiz Gıfâr kabilesine geldik. Geldiğimizde onların da yansı müsİüman olmuştu. Onlara, Eymâ' b. Rahada el-Gıfâri önderlik/imamlık ediyordu. Gıfar kabilesinin geri kalan yarısı da:
"Resulullah (s.a.v.) Medine'ye geldiği zaman müslüman oluruz" dediler.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) Medine'ye geldi. Nihayet Gıfar kabilesinin geri kalan yarısı da müslüman oldu. Derken Eşlem kabilesi de

Medine'ye gelip onlar da:
"Ey Allah'ın resulü! Kardeşlerimizin teslim oldukları hakikatlere biz de teslim oluyoruz" diyerek müslüman oldular. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Gifâr kabilesine Allah mağfiret buyursun! Eşlem kabilesine de Allah selametli kılsın!" buyurdu. [633]
Açıklama: Ebu Zerr'in asıl adı, Cündeb İbn Cenâde'dir. ilk müslüman olan beş kişinin beşincisidir. İslam'ı kabul edilmesi, hiçbir davet edilmeksizin kendi arzusuyla ve çok kuvvetli bir iradenin eseriyle gerçekleşmiştir.
Ebu Zerr, ilimde, zühd ve takvada, doğru ve düzgün söz söylemede, ihlas ve samimilikte başlı başına bir şahsiyetti.
İdari ve mali işlerde kendine özgü ictihadlan vardı. Örneğin, bir kimsenin iki dirheme, iki dinara sahip olup bir yerde biriktirmesini Kur'an'da kotülenen [634] Kenz"den sayardı. Bundan dolayı da malı mülkü çok olan sahabilere bu görüşünden dolayı eleştirilerde bulunurdu.
Tebük seferine giderken devesi yolda yürüyemediğinden Ebu Zerr, ağırlığını sırtına alıp yürümüş ve yolda Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yetişmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de:
"Ebu Zerr yalnız gezer, yalnız yaşar, yalnız ölür" buyurmuştur.

Açıklama:

Ebu Zerr, Muaviye'nin emirliği döneminde onun idaresini her vesileyle açıktan tenkit etmiş, bu eleştirilerinin halk üzerinde etki göstermesi üzerine Muaviye, Ebu Zerr'in Medine'ye aldırılması hususunda Hz. Osman'dan rica etmiş, bunun üzerine Ebu Zerr, Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Rebeze'ye sürgün edilmiş ve orada hicretin 32. yılında vefat etmiştir. Vefat ettiğinde yanında hanımı ile kölesinden başka hiç kimse yoktu.

29- Cerîr b. Abdullah (r.a.)'ın Fazileti

2242- Cerîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), müslüman olduğumdan beri beni yanına girmekten men etmemiş ve beni gördüğü zaman da hep gülümsemiştir.
Bir rivayette ise şu ilave vardır: Atın üzerinde duramadığımı Resulullah (s.a.v.)'e şikayet ettim. O da eliyle göğsüme vurup:
"Allah'ın! Onu sabit kıl, onu doğruyu bulmuş Mehdî ve doğruya götürücü Hâdî kıl" buyurdu.[635]

Açıklama:

Cerir b. Abdullah, hicretin 10. yılında müslüman oldu. Cerir, kavminin reisi idi. Hz. Peygamber fs.a.v.) tarafından Yemen'e zekat memuru olarak gönderildi. Medain'in fethinde hazır bulundu. Kadisiye savaşında İslam ordusunun sağ kanadına komutan olmuştur. Kufe'de ikamet edip hicretin 51. yada 54 yılında vefat etmiştir.

2243- Cerîr b. Abdullah el-Becelî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Ey Cerir! Beni, şu Zulhalasa'dan kurtarmaz mısın?" buyurdu.
Zulhalasa, Has'am kabilesine ait oîup Yemenlilerin Kabe'si diye anılan bir ev idi.
Bunun üzerine ben, yüzelli süvarinin başında yola çıktım. Ben at üstünde duramazdım. Bunu, "Resulullah (s.a.v.)'e anmıştım. O da eliyle göğsüme dokunup:
"Allah'ın! Sen bu Cerir'i at üstünde sabit kıl! Onu, doğruyu bulmuş (Mehdî) ve doğruya götürücü (Hâdî) kıl'!" diye dua etti.
Hadisin ravisi der ki:
"Cerir gidip içi putlarla dolu olan o evi ateşe verip yaktı. Sonra bunu müjdelemek için Resulullah (s.a.v.)'e bizden Ebû Ertât künyesine sahip bir adamı gönderdi. Bu adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelerek ona:
"O evi, katran sürülmüş uyuz deve halinde Onu gicikli deve gibi bırakmadıkça sana gelmedim" dedi.

Açıklama:

Bu başarıdan dolayı Resulullah (s.a.v.), Ahmes kabilesinin atlarına ve süvarilerine beş defa bereket duasında bulundu. [636]

30- Abdullah İbn Abbâs (r.a.)'ın Fazileti

2244- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) helaya girmişti. Ben de onun için abdest suyu koydum. Heladan çıkınca:
"Bunu kim koydu?" diye sordu. Orada bulunanlar:
"Abdullah İbn Abbâs!" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Allah'ın! Onu dinî konularda fakih/ince kavrayışlı kıl!" diye dua etti. [637]

Açıklama:

Abdullah İbn Abbas, Resulullah (s.a.v.)'in amcası Abbâs'in oğlusur. Annesi, müminlerin annesi Meymune'nin kızkardeşi olan Ümmü'1-Fadl Lubabe'dir. Hicretten 3 yıl kadar önce Mekke'de boğmuştur. Teyzesi Meymune dolayısıyla çok defa Resulullah (s.a.v.)'in evinde kalma fırsatını bulmuş, bundan dolayı da Resulullah (s.a.v.)'den çok faydalanmıştır.
Resulullah (s.a.v.)'in yakın ilgisi ve terbiyesi altında büyüdüğü için ve fıtrat olarak da keskin bir zekaya sahip olmasından dolayı İslamî ilimlerde ve özellikle de tefsir alanında otorite olmuştur.
Resulullah (s.a.v.)'den sonra Raşid halifelere ilmi danışmanlık yapmış, Ali tarafından Basra valiliğine tayin edilmiş, sonra kendisi bu görevden ayrılarak Hicaz'a dönmüştür. Abdullah İbn Zübeyr, Abdulmelik b. Mervan'a karşı kıyam hareketine giriştiğinde Muhammed İbn Hanefiyye ile birlikte ailesini alıp Mekke'ye göçmüştür. Israrlara rağmen Abdullah İbn Zübeyr'e biat etmemiştir. Daha sonra kendi taraftarlarıyla birlikte Taife göçmüş, orada ilimle ve öğretimle meşgul olmuş, hicretin 68. yılında 70 yaşlarındayken Taif de vefat etmiştir.

31- Abdullah İbn Ömer (r.a.)'ın Fazileti

2245- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Uyurken bir rüya gördüm. Sanki elimde ipekten dokunmuş kalın bir kumaş parçası vardı. Ben cennetin içerisinde gitmek istediğim bir yer olduğunda o kumaş parçası muhakkak oraya uçardı.
Daha sonra bu rüyamı kızkardeşim ve müminlerin annesi Hafsa'ya anlattım. Hafsa'da bu rüyayı Peygamber (s.a.v.)'e anlattı. Peygamber (s.a.v.):
"Ben, Abdullah İbn Ömer'i, Allah'ın sınırlarını ve kulların haklarını yerine getiren iyi bir kimse olarak görüyorum" buyurdu. [638]
Açıklama:

Abdullah İbn Ömer, Hz. Ömer'in oğludur. Hz. Ömer'le birlikte müslüman olmuş ve onunla birlikte hicret etmiştir. Yaşça küçük olduğundan Bedir savaşına katılamamıştır. Bundan sonraki gazalara ve daha sonraki fetihlere katılmıştır. müslümanlara arasında halifelik ile ilgili ortaya çıkan meselelere karışmamıştır.
Abdullah İbn Ömer, zekası ve şahsi kabiliyetleri sebebiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eğitim ve öğretiminden en çok yararlanan gençlerden olmuştur. Hicretin 73. yılında 86 yaşındayken Mekke'de vefat etmiştir.

2246- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:

"Resulullah (s.a.v.)'in sağlığı sırasında (sahabilerden) birisi bir rüya gördüğünde gelip bunu Resulullah (s.a.v.)'e anlatırdı. Ben de, Resulullah (s.a.v.)'e anlatayım diye rüya görmeyi istemiştim. Resulullah (s.a.v.) zamanında mesddde uyurdum, genç bir delikanlı idim. Bir keresinde rüyamda sanki iki meleğin beni alıp cehenneme götürdüklerini gördüm. Bir de baktım ki, cehennem, kuyunun içi gibi örülmüştü. Cehennemin, kuyunun makara konulan dikmeleri gibi iki dikmesi vardı. Kuyunun içine baktım, bir de ne göreyim, İçerisinde tanıdığım birtakım kimseler var. Hemen:
"Eûzu billahi mine'n-Nâr, Eûzu billahi mine'n-Nâr, Eûzu billahi mine'n-Nâr" Cehennemden Allah'a sığınırım, Cehennemden Allah'a sığınırım, Cehennemden Aliah'a sığınırım" demeye başladım. Derken bu iki meleği, başka bir melek karşıladı. Bana:
"Korkma" dedi. Rüyamı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da, Resulullah (s.a.v.)'e anlatmış, o da:
"Abdullah, ne güzel bir kimsedir! Keşke gecenin bir kısmında kalkıp da gece namazı kılmayı adet edinse!" buyurmuş.
Abdullah b. Ömer bundan sonra geceleyin çok az uyur oldu. [639]

32- Enes b. Mâlik (r.a.)'ın Fazileti

2247- Ümmü Süleym (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ümmü Süleym, oğlu Enes'i, Resulullah'a getirip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bu, oğlum Enes'tir. Sana hizmet edecektir. Onun için Allah'a dua etsen" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme! Eskir mâlehu ve veledehu ve Bârik lehu fî mâ a'teytehu" Allah'ın! Bu çocuğun malını, evladını çoğalt. Ona verdiğin şeylerde onun için bereket ihsan eyle!" diye dua etti."[640]

Açıklama:

Enes b. Malik, hicret sırasında henüz 10 yaşında idi. Annesi Ümmü Süleym tarafından Resulullah (s.a.v.)'e hizmet etmek üzere teslim edilmişti. Bunun üzsrine Enes, on yıl Resulullah (s.a.v.)'e hizmet edip onun eğitim ve öğretim altında yetişmiştir. Resulullah (s.a.v.)'in duasına mazhar olmuş. Bundan dolayı da evlat, mal ve uzun ömür nimetlerine nail olmuştur. Hicretin 90 yada 93. yılında 103 yaşındayken Basra'da vefat etmiştir.

2248- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir gün bize uğramıştı. Derken annem Ümmü Süleym, Resulullah (s.a.v.)'in sesini işitti. Ona:
"Babam-annem sana feda olsun, ey Allah'ın resulü! Bu, Enesciktir" dedi.
Resulullah (s.a.v.) benim için dua etti. Bunlardan ikisini dünyadayken gördüm. Üçüncüsünün ahirette olduğunu ümit etmekteyim." [641]

2249- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben çocuklarla oynarken Resulullah (s.a.v.) yanıma geldi. Bize selam verdi. Beni hacete gönderdi. Bu sebeple annemin yanına dönmekte geciktim. Eve geldiğim zaman annem, bana:
"Niye geciktin?" diye sordu. Ben de:
"Resulullah (s.a.v.) beni bir hacet için bir yere gönderdi" dedim. Annem:
"Haceti neymiş?" diye sordu. Ben de:
"O, bir sırdı" dedim. Annem:
"Resulullah (s.a.v.)'in sırrını sakın bir kimseye söyleme!" dedi. Enes:
"Allah'ın adına yemine derim ki, bu sim bir kimseye söyleyecek olsam sana söylerdim ey Sabit!" dedi. [642]

Açıklama:

Burada ismi geçen "Sabit", hadisin ravisidir.

33- Abdullah İbn Selâm (r.a.)'ın Fazileti

2250- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, Abdullah b. Selâm için söylediği hariç yürüyen bir canlı için;
"Bu cennettedir" derken işitmedim. [643]

Açıklama:

Abdullah b. Selam, İsrailoğullanndan ve Yusuf (a.s)'ın soyundandır. Resulullah (s.a.v.)'in Medine'ye hicretinden sonra müslüman olmuştur. Cahiliye devrinde adı Husayn iken Resulullah (s.a.v.) ona "Abdullah" ismini vermiştir. Hicretin 43. yılında Medine'de vefat etmiştir.

2251- Kays b. Ubâd'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Medine'de bir takım insanların içinde bulunuyordum. Aralarında Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden bâzıları da vardı. Derken yüzünde huşu'dan eser bulunan bir kimse geldi. Cemaattan birisi:
"İşte bu, cennetliklerden bir kimsedir. İşte bu, cennetliklerden bir" kimsedir dedi. Bu kimse, caiz olacak kadar okuyarak iki rekat namaz kıldı. Sonra dışarıya çıktı.
"Ben de onun peşine düştüm. Evine girdi. Ben de girdim. Biraz konuştuk. Bana yakınlık hissedince, ona;
"Biraz önce insanların yanına girdiğin zaman bir adam senin hakkında şöyle, şöyle sözler söyledi. Şunu söyledi" dedim. Abdullah b. Selâm:
"Subhânallah! Hiç bir kimseye bilmediği bir şeyi söylemek yakışmaz. Bunu niçin söylediğini sana anlatayım: Ben, Resulullah (s.a.v.) zamanında bir rüya gördüm. Bu rüyayı Resulullah (s.a.v.)'e anlattım. Şöyle ki: Rüyamda kendimi bir bahçede gördüm. Abdullah b. Selam, burada bahçenin genişliğini, çimenini ve yeşilliğini anlattı. Bahçenin içinde demirden bir direk vardı. Bu direğin alt kısmı yerde ve üst kısmı gökte idi. Tepesinde bir kulp/çember vardı. Bana:
"Buna çık!" denildi. Ben de, ona:
"Yapamam!" dedim. Derken bana bir hizmetçi geldi. Arkamdan elbisemi tutarak beni kaldırdı. -Abdullah b. Selam, hizmetçinin, kendisini arkasından tutarak kaldırdığını eliyle tarif etmiş.
"Bunun üzerine ben de direğe çıktım. Tâ direğin tepesine vardım ve direğin kulpundan tuttum. Bana:
"Tutun!" denildi. Bir de uyandım ki, kulp elimdedir. Bu rüyayı Peygamber (s.a.v.)'e anlattım. Peygamber (s.a.v.); bana:
"O bahçe, İslam'dır. Bu direk de, İslâm'ın direğidir. Kulp da, çok sağlam imanı temsil eden Urvetu'l-Vuskadır. Sen ölünceye kadar İslâm dini üzere kalacaksın!" buyurdu.
Hadisin ravisi:
"İnsanların yanına huşuyla giren bu adam, Abdullah b. Selâm'dır" dedi. [644]

34- Hassan b. Sabit (r.a.)'ın Fazileti

2252- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Hassan b. Sabit, (bir defasında) mescitte şiir okurken Ömer, Hassân'm yanına uğrayıp oan göz ucuyla dik dik bakmıştı. Bunun üzerine Hassan:
"Ben bu mescitte senden daha hayırli olan kimse hazır iken de şiir okurdum" dedi. Sonra Hassan, Ebu Hureyre'ye dönüp:
"Allah aşkına, sana sorarım. Sen, Resulullah (s.a.v.)'in, Hassân'a:
"Haydi sen de benim tarafımdan müşriklere şiirlerinle cevap ver!" dediğini ve "Allah'ın! Hassân'ı, Ruhu'1-Kuds ile destekle!" diye dua ettiğini işitmedin mi?" dedi. O da:

"Allah'ın! Şahit ol ki, evet onun böyle dediğini işittim" dedi. [645]

Açıklama:

Hassan b. Sabit, "Peygamber'in şairi" adıyla meşhur olup Ensar'ın Hazrec kolundandır. Resulullah (s.a.v.)'i, düşmanlarının saldırılarına karşı şiirleriyle savunduğu için bütün müslümanlar arasında fevkalade bir şöhret ve hürmete mazhar olmuştur. 120 yaşındayken vefat etmiştir. Ne ilginçtir ki, babası ve dedesi de 120 yaşındayken vefat etmiştir.

2253- Berâ' İbnu'1-Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i, Hassan b. Sâbit'e:
"Onlara hicvet yada Cebrail beraberinde olduğu halde onlara şiirle cevap ver!" buyururken işittim. [646]

2254- Lrve'den rivayet edilmiştir:
"Hassan b. Sabit, bir ara ifk olayından dolayı Aişe aleyhine çok konuşanlar arasındaydı. Bu sebeple ben de ona ağır söz söyledim. Bunun üzerine Aişe, bana:
"Ey kızkardeşimîn oğlu! Bırak onu! Çünkü o, şiirleriyle Resulullah (s.a.v.)'i savunurdu" dedi.[647]

2255- Mesrûk'tan rivayet edilmiştir:
"Aişe'nin yanına girmiştim. Yanında Hassan b. Sabit vardı. Ona, şiir ve kendisine ait beyitlerden kasideler okuyordu. Şöyle diyordu: "İffetlidir, akıllıdır, hiçbir kuşkuya yer bırakmaz. Dedi kodu ve iftirayla sabahlamaz." Bu şiir üzerine Aişe, Hassân'a:
"Ama sen böyle değilsin?" dedi. Mesruk dedi ki: Ben de, Âişe'ye:
"Niye bu adamın, senin yanına girmesine izin veriyorsun? Allah,
"Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse onun karşılığı ceza vardır. Onlardan elebaşılık yapıp bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır" [648] buyurmadı mı?"dedim. Aişe:
"Gözlenin kör olmasından daha çetin bir azab olur mu? Ama bilesin ki, yine de o, müşriklere karşı şiirleriyle Resulullah (s.a.v.)'i savunmuş birisidir" dedi. [649]

Açıklama:

Ifk olayında Hz. Aişe'ye iftira atıldığında Hassan b. Sabit de iftira atan topluluk içerisinde görülmüş, bu nedenle de eleştiriye tabi tutulmuştur. Fakat Hassân'ın, düşmanlarına karşı Resulullah (s.a.v.)'i savunması onun bu kusurunu hafifletmiştir. Zaten Âişe'nin *"Sen böyle değilsin"* ifadesinde de bu olaya atıfta bulunulmaktadır.
Hassan ömrünün sonunda kör olmuştu. Dolayısıyla "Gözlenin kör olmasından daha çetin bir azab olur mu" sözüyle de buna işaret edilmiştir.

2256- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Hassan b. Sabit:
"Ey Allah'ın resulü! Bana, Ebu Süfyân hakkında hiciv için izin ver" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ben onun akrabası olduğum halde bunu nasıl yapacaksın?" diye sordu. Hassan:
"Senin kerim kılan Allah'a yemin ederim ki, senin Haşim oğulları soyunu, Kureyş'in soyları arasından hamurdan kıl çeker gibi çekip çıkaracağım" dedi. Sonra da:
"Doğrusu şeref yüksekliği, Haşim hanedanından Mahzum kızının oğullarına aittir. Senin baban ise köledir" deyip bu kasideyi okudu. [650]

Açıklama:

Mahzum kızından maksat; Abdullah, Zübeyr ve Ebu Talib'in annesi olan Fatıma bint. Amr b. Âiz b. İmran b. Mahzum'dur. Kötülenen ise Ebu Süfyan'dır. Ebu Süfyan'dan maksat;
Resulullah (s.a.v.)'in amcası Haris'in oğlu Ebu Süfyan'dır. Ebu Süfyan o sırada Resulullah (s.a.v.) ile müminlere eziyet ediyordu. Sonradan müslüman olmuştur.
"Senin baban ise köledir" ifadesinden maksat ise bu, Ebu Süfyan'a karşı yapılmış bir sövgüdür.

35- Ebu Hureyre Ed-Devsî (r.a.)'ın Fazileti

2257- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Annemi İslâm'a davet ediyordum. Kendisi müşrik idi. Bir gün yine onu İslam'a davet ettim. Bana, Resulullah (s.a.v.) hakkında hoşlanmadığım sözler işittirdi. Bunun üzerine ağlayarak Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, annemi İslâm'a davet ediyordum. Fakat o, İslam'ı kabul etmekten kaçınıyordu. Bugün kendisini yine İslam'a davet ettim. Bana senin hakkında hoşlanmadığım sözler işittirdi. Dolayısıyla Ebu Hureyre'nin annesine hidâyet vermesi için Allah'a dua et!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın! Ebu Hureyre'nin annesine hidâyet ver!" diye dua etti. Ben, Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'in bu duasına sevinerek çıktım. Eve gelip kapıya dayandığımda kapının kapalı olduğunu gördüm. Derken annem ayak seslerimi işitti ve bana:
"Olduğun yerde dur, ey Ebu Hureyre!" dedi. Bir de suyun şırıltısını işittim. Annem yıkandı, gömleğini giydi. Acele baş örtüsünü sardı. Sonra da kapıyı açtı. Sonra da:
"Ey Ebu Hureyre! "Eşhedu enlâ ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu" Ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna da şehâdet ederim" dedi.
Ben hemen Resulullah (s.a.v.)'in yanına geri döndüm. Sevincimden ağlayarak onun yanına geldim. Ona:
"Ey Allah'ın resulü! Müjde! Allah senin duanı kabul etti ve Ebu Hureyre'nin annesine hidâyet verdi" dedim.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) Allah'a hamd etti, övgüde bulundu ve hayırlı sözler söyledi. Sonra da ona:
"Ey Allah'ın resulü! Annem ile beni, mümin kullarına, onları da bize sevdirmesi için Allah'a dua et!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın! Şu kulcağızını -yâni Ebu Hureyre'yi- ve annesini mümin kullarına, mü'minleri de bunlara sevdir!" diye dua etti.
Artık yaratılmış hiç bir mümin yoktur ki, beni işitsin veya görsün de beni sevmemiş olsun. [651]

Açıklama:

Ebu Hureyre'nin asıl adı, Abduşşems idi. Resulullah (s.a.v.)'in ona Abdurrahman isminin verdiği nakledilmiştir. Hayber'in fethi sırasında Yemen'den gelip müslüman olmuştur. Medine'ye gelince, Ashabı- Suffa içerisinde yer almış, fakirlik ve ihtiyacın bütün şiddetlerine katlanarak Peygamber (s.a.v.)'den bir an ayrılmamıştır. Bundan dolayı da ezberlediği hadis sayısı çoktur. Çok hadis rivayet etmesinden dolayı eleştirilere tabi tutulmuş, o da bu eleştirilere cevap vermiştir. Ayrıca bu konuda 146 nolun hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.
Hicretin 56., 57., ve 58. yılları olmak üzere vefatıyla ilgili üç rivayet bulunmaktadır.

2258- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Siz, Ebu Hureyre'nin Resulullah (s.a.v.)'den çok hadis rivayet ettiğini söylüyorsunuz. Varılacak yer Allah'ın huzurudur. Ben fakir bir adam idim. Resulullah (s.a.v.)'e boğaz tokluğuna hizmet ediyordum. Muhacirleri pazar yerlerindeki pazarlık meşgul ediyordu. Ensârı da mallarına bakmak meşgul ediyordu.
Derken Resulullah (s.a.v.):
"Kim elbisesini yere açıp yayarsa, artık benden işittiği hiçbir şeyi asla unutmayacaktır!" buyurdu.
Bunun üzerine ben, Resulullah (s.a.v.) sözünü bitirinceye kadar derhal elbisemi yere yaydım. Sonra o elbiseyi kendime doğru topladım. İşte bundan sonra artık Resulullah (s.a.v.)'den işittiğim hiçbir şeyi asla unutmadım." [652]

2259- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bazı kimseler: "Ebu Hureyre çok hadis rivayet etti" diyorlar. Varılacak yer Allah'ın huzurudur. Bîr de onlar: Neden Muhacirler ile Ensâr, Ebu Hureyre'nİn hadisleri kadar çok hadis rivayet etmiyorlar" diyorlar. Bunun sebebini size haber vereyim:
"Ensâr'dan olan kardeşlerimi topraklarında çalışmak meşgul ediyordu. Muhacirlerden olan kardeşlerimi de pazar yerlerindeki pazarlık işi meşgul ediyordu. Ben ise boğaz tokluğuna Resulullah (s.a.v.)'in hizmetine devam ediyordum. Onların Resulullah (s.a.v.)'in yanında bulunmadığı vakit ben bulunuyor, onlar unuttuğu vakit ben belliyordum. Gerçekten bir gün Resulullah (s.a.v.):
"Hanginiz benim şu hadisimden büyük bir pay almak için elbisesini yere yayar, sonra da onu göğsüne doğru toplarsa, artık o kimse benden işittiği hiçbir şeyi asla unutmayacaktır!" buyurdu.
Bunun üzerine ben, Resulullah (s.a.v.) daha sözünü bitirmeden hemen üzerimde bulunan bir kaftanımı yere yaydım. Sonra o kaftanı göğsüme doğru topladım. İşte o günden sonra Resulullah (s.a.v.)'in bana söylediği hiç bir şeyi asla unutmadım. Eğer Allah'ın kitabında indirdiği şu iki âyet olmasaydı; ebediyyen bir şey rivayet etmezdim:
"İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah ve hem de bütün lanet ediciler lanet eder. Ancak tevbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar başkadır. Zira ben onların tevbelerini kabul ederim. Ben tevbeyi çokça kabul eden ve çokça esirgeyenim." [653]

36- Bedir Savaşı Gazilerinin Fazileti Ve Hâtıb B. Ebi Beltea Kıssası

2260- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve:
"Hemen "Hah" bostanına gidin! Orada bir câriye var, beraberinde de bir mektup var. O mektubu ondan alın!" buyurdu. Hemen atlarımızı koşturarak yoîa koyulduk. Birden kadın karşımıza çıktı. Ona:
"Mektubu çıkar!"' dedik. Kadın:
"Bende mektup yok!" dedi. Biz de:
"Yâ bu mektubu çıkarırsın yada elbiseni soyunursun!" dedik. Bunun üzerine örülü saçlarının arasından mektubu çıkardı. Biz de bu mektubu Resulullah (s.a.v.)'e getirdik. Bir de ne görelim, mektub da:
"Hâtıb b. Ebi Beltea'dan, Mekkeli halkının müşrik insanlarına!" diyor, onlara Resulullah (s.a.v.)'in bazı işlerini haber veriyordu. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Hâtıb! Bu nedir?"dedi. Hâtıb:
"Üzerime varmakta aeele etme, ey Allah'ın resulü! Ben Kureyş içerisinde alakası olan bir kimseyim. Süfyân:
"Onların müttefiki idi, ama kendilerinden değildi" dedi. Seninle beraber bulunan muhacirlerden onlara akraba olanlar var. Bu akrabalık sebeliyle ailelerini himaye ediyorlardı. Benim nesep yönünden onların arasında yakınlığım olmadığı için onlardan dost edinip onunla akrabamı himaye etmelerini arzu ettim. Bunu, küfür etmek veya dinimden dönmek için yapmadım. müslüman olduktan sonra küfre razı olduğum için de yapmadım" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Doğru söyledi!" dedi. Ömer ise:
"Ey Allah'ın resulü! Bana izin ver de şu münafığın boynunu vurayım!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Şüphesiz o Bedr'de bulunmuştur. Ne biliyorsun, ola ki, Allah Bedir gazilerinin lerine vâkıf olup da: "Dilediğinizi yapın! Sizi affettim" buyurdu" dedi.
Bunun üzerine Yüce Allah,
"Ey iman edenler! Benim düşmanım ile sizin düşmanınızı dost edinmeyin!" [654]âyetini indirdi.[655]

Açıklama:

Hatıb, Muhacirlerden ve Bedir gazvesine katılanlardandı. Hatıb, hicretin 6. yılında Peygamber (s.a.v.) tarafından Mısır Mukavkıs'ina elçi olarak gönderilmiş, orada beş gün kalmış, bir takım hediyelerle dönüp gelmiştir.
Hz. Ebu Bekr'in halifeliği döneminde Mısır'a gönderilmiş ve Mısırlılarla barış anlaşması yapmış, bu anlaşma hicretin 20. yılına kadar devam etmiştir. Hzicretin 30, yılında Hz. Osman zamanında vefat etmiş olup cenaze namazını Hz. Osman kıldırmıştır.
Mevdudi bu ayetin yorumunda şöyle der:
"Küfür ile İslâm'ın birbirlerine karşı savaş ettikleri bir dönemde, bir mümin, sırf iman ettikleri için müminlere karşı savaşan bîr kafir ile -sebep ne olursa olsun- İslâm'a zarar verecek bir işe girişemez. Böyle bir davranış imanla çelişir; dolayısıyla, kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için, niyeti kötü olmasa bile, bir müminin böyle davranması doğru değildir. Kim böyle bir girişimde bulunursa yoldan çıkmıştır." [656]

37- Ağacın Altında Biat Eden Kimselerin Fazileti

2261- Ümmü Mübeşşir (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ümmü Mübeşşir, Peygamber (s.a.v.)'i, Hafsa'nm yanında:
"İnşallah, ağacın altında biat eden "Ashâbu'-Şecere"den hiç kimse cehenneme girmez" buyururken işitmişti. Hafsa:
"Evet, ey Allah'ın resulü!" dedi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Hafsa'yı azarladı. Hafsa:
"Sizden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere ceheneneme herkes mutlaka uğrayacaktır" [657] ayetini söyledi. Peygamber (s.a.v.):
"Allah, "Sonra takvaya erenleri kurtarırız, zalimleri ise orada diz üztü düşmüş bir halde bırakırız" [658] buyurdu" dedi. [659]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) hicretin 6. yılında umre yapmak maksadıyla Medine'den yola çıkmışlardı. Hudeybiye'ye vardıklannda Kureyş'e sadece Allah'ın evini ziyaret için Mekke'ye geldiklerini haber vermek için HuzaÎ kabilesinden Hıraş b. Ümeyye'yi Mekke'ye gönderdi. Hıraş, Mekke'ye varıp meseleyi anlatınca onu Öldürmek istediler, sonra Resulullah (s.a.v.)'in yanına gelip başından geçenleri ona anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bu İşi çözüme kavuşturması için Hz. Osman'ı Mekke'ye gönderdi. Hz. Osman'ın öldürüldüğüne dair Resulullah (s.a.v.)'e bilgi ulaşınca sahabiler Resulullah (s.a.v.)'e "Semure" denilen bir ağacın altında "Mekkelilerle savaşmadan ayrılmamak üzere" biat ettiler. Daha sonra Hz. Osman sağsalim geldi. Uzun müzakerelerden sonra Hudeybiye barış anlaşması yapıldı. İşte İslam Tarihi'inde "Biatu'r-Rıdvan" adıyla meşhur olan biat budur. [660]

38 Ebu Musa El-Eş'arî (r.a.) ile Ebu Âmir El-Eş'arî (r.a.)'in Fazileti

2262- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in yanında idim. Kendisi, Mekke ile Medine arasında bulunan Ci'rane'de konaklamıştı. Yanında Bilâl vardı. Derken bir bedevi adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Muhammedi Bana vâadettiğini yerine getirmeyecek misin?" dedi. Resulullah (s.a.v.), ona;
"Müjde!" dedi. Bedevi:
"Bana bu müjde kelimesini çok söyledin!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) öfkeîi bir şekilde Ebû Musa ile Bilâl'e dönerek:
"Bu adam müjdeyi reddetti. Bari sîz kabul edin!" buyurdu. Onlar:
"Kabul ettik, ey Allah'ın resulü!" dediler.
Sonra Resulullah (s.a.v.) içinde su bulunan bir tas istedi. Elleri ile yüzünü onun içinde yıkadı, içine de ağzındaki suyu püskürdü. Sonra da:
"Bundan için ve yüzlerinize, göğüslerinize serpin. Size müjdeler olsun!" buyurdu.
Ebû Musa ile Bilâl, su kabını aldılar ve Resulullah (s.a.v.)'in emrettiğini yaptılar. Daha sonra Ümmü Seleme perdenin arkasından:

"Kabınızın içinde bulunan o suda anneniz için de artırın!" diye seslendi. Bunun üzerine onlar da Ümmü Seleme'ye bir miktar su artırdılar. [661]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), Huneyn gazasından alınan ganimetlerin Taif dönüşünde Ci'rane'de bölüştüreceğine söz vermişti. Bedevi, ganimetteki hissesinin hemen verilmesini istedi. Resulullah (s.a.v.), *"Müjde"* demekle, ya taksimin yaklaştığını yada sabrederse bol sevab kazanacağını anlatmak istemiştir.

2263- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Huneyn'den ayrılınca amcam Ebu Amir'i bir askeri birlik üzerine komutan yaparak onu Evtas'a gönderdi. Ebu Amir, (birkaçbin kişiyle buraya kaçıp sığınan düşman komutanlarından Dureyd b. Sımmeyle karşılaştı. Bu çarpışmada Dureyd öldürüldü. Askerlerini de Allah hezimete uğrattı.
Ebu Musa der ki:
"Peygamber (s.a.v.) beni de Ebû Amir'le birlikte göndermişti. Muharebe sırasında Ebû Amir dizinden yaralandı. Cüşem oğullan kabilesinden bir adam, Ebu Amir'e bir ok fırlatmış ve oku onun dizine isabet ettirerek yere çökertti, Ben hemen onun yanına vararak:
"Amca! Seni kim vurdu?" diye sordum. Ebu Amir, Ebû Musa'ya işaret ederek katili gösterip:
"Benim katilim, işte şudur. Görüyor musun? Beni, işte şu kimse vurdu!" dedi.
Ebû Musa der ki:
"Bunun üzerine hemen katile doğru bilerek yönelip koştum ve ona yetiştim. Adam beni görünce dönüp kaçmaya başladı. Ben de onun peşine düştüm. Ona:
"Utanmıyor musun? Sen Arab değil misin? Yerinde dursana!" demeye başladım. Bunun üzerine adam gitmekten vaz geçti. ikimiz de karşı karşıya geldik. Ben ve o, iki kılıç darbesiyle birbirimize girdik. Ona bir kılıç vurarak onu öldürdüm. Sonra Ebû Âmir'in yanına dönerek:
Allah senin düşmanını öldürdü' dedim. Ebu Âmir:
"O halde dizimdeki şu oku çıkar!" dedi.
Oku çıkardım. Fakat okun yerinden çok su boşaldı. Bunun üzerine Ebu Âmir dedi ki:
"Ey kardeşim oğlu! Resulullah (s.a.v.)'e git, benden ona selâm söyle ve ona:
"Ebu Âmir, sana: "Benim için Allah'tan istiğfar dilesin" diyor" de.
Ebû Musa devamla der ki:
"Ebû Âmir, (ölmeden önce) beni askerler komutan tâyin etti. Biraz yaşadı, sonra da öldü. Ben, Peygamber (s.a.v.)'e döndüğümde yanına girdim. Kendisi bir odada hurma dalından dokunmuş bir yatak üzerinde idi. Yatağının üzerinde bir döşek vardı. Yatağın örgüleri ^Resulullah (s.a.v.)'in sırtında ve yanlarında iz bırakmıştı. Kendi durumumuz ile Ebu Âmir'in başına geleni Peygamber (s.a.v.)'e anlattım. Sonra da dedim ki:
"Ebu Amir: "Peygamber (s.a.v.)'e: "Benim için Allah'tan istiğfar dilesin" de" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) su istedi. Getirilen sudan abdest aldı. Sonra ellerini kaldırıp:
"Allah'ın! Ebu Âmir Ubeyd'e mağfiret eyle!" diye dua etti. Dua ederken ellerini o kadar kaldırdı ki ben onun iki koltuğunun beyazlığını gördüm. Sonra da:
"Allah'ın! Onu, kıyamet gününde şu yarattıklarının yada insanlardan çoğunun üstünde yüksek bir makamda kıl!" diye dua etti. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Bana istiğfar eyle" dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Allah'ın! Abdullah b. Kays'in günahını bağışla ve onu kıyamet gününde makbul bir yere koy!" diye dua etti.

Açıklama:

Ebu Musa'nın oğlu Ebu Bürde:
"Bu dualardan birisi Ebu Âmir için ve diğeri de babam Ebu Musa el-Eş'arî içindir" dedi. [662]
Abdullah b. Kays, Ebu Musa el-Eş'arî'nin ismi ve künyesidir.)

39- Eş'arîlerin Fazileti

2264- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Ben, Eş/arî topluluğunun gece vakti evlerine girdikleri zaman okudukları Kur'an seslerini pek iyi tanırım. Yolculuk sırasında ben, Eş'arîlerin konakladıkları yerleri gündüzleyin gözlerimle görmemiş olsam bile onların konak yerlerini geceleyin okudukları Kur'an seslerinden tanırım. Eş'arîlerden düşmana karşı hikmetli söz söyleyen/Hakîm adında bir kimse vardı. Bu kimse, süvarilere yada hadisin ravisi, "Düşmana" dedi. rastladığı zaman onlara:
"Arkadaşlarım, size, kendilerini beklemenizi emrediyor" derdi. [663]

Açıklama:

Eş'ariler, Yemen'de büyük bir kabilenin ismidir. Bu kabilenin büyük babası, Eş/ar, Sebe' neslinden Nebt b. Eded adındaki kimsedir. Gövdesi kıllı olduğu için "Çok kıllı" demek olan Eş'arî lakabını almıştır. Ebu Musa el-Eş'arî, bu kabileye mensuptur. Ebu Musa el-Eş'arî, Hayber'in fethi sırasında Resulullah (s.a.v.)'le buluşmuştur. 2357 nolu hadiste onların durumu anlatılacak.

2265- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Eş'ariler gazada yiyecekleri biter veya Medine'deki çoluk çocuklarının yiyecekleri azalırsa ellerinde (kalan) yiyeceği bir elbisenin içinde toplar, sonra da onu aralarında bir kabın içinde eşit bir şekilde paylaştırırlardı. Dolayısıyla onlar bendendir, ben de onlardanım." [664]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'ün *"Eş'ariler bendendir, ben de onlardanım"* buyurması, iftihar sebebiyle söylenmiş bir sözdür. Bu ifadeyle; Eş'arilerin, Resulullah (s.a.v.)'e nispeti ve yakınlığı gayet açık bir şekilde anlatılmış olunmaktadır.

40- Ebu Süfyân b. Harb (r.a.)'ın Fazileti

2266- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Müslümanlar, Ebû Süfyân'a bakmıyor ve onunla bir mecliste öttürmüyorlardı. Bunun üzerine Ebu Süfyan, Peygamber (s.a.v.)'e :
"Ey Allah'ın peygamberi! Üç şey var ki; onları bana ver!" dedi. O da:
"Tamam" buyurdu. Ebû Süfyân:
"Bende, Arabm en iyisi ve en güzeli Ümmü Habîbe bint. Ebu Süfyân var. Onu sana vereyim!" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Tamam!" buyurdu. Ebu Süfyan:
"Oğlum Muaviye var. Onu huzurunda kâtip yaparsın!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Tamam!" buyurdu.
"Beni emir yaparsın. Böylece vaktiyle müslümanlara karşı çarpıştığım gibi kâfirlere karşı da çarpışırım" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Tamam!" buyurdu.
Hadisin ravisi Ebu Zumeyl:
"Eğer bunu Peygamber (s.a.v.)'den istememiş olsaydı, Resulullah {s.a.v.) ona bunu vermezdi. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'den bir şey istenilirse mutlaka: "Evet!" cevabını verirdi" dedi. [665]

Açıklama:

Ebu Süfyan b. Harb, Mekke'nin fethi sırasında müslüman olmuştur. Bundan önce İslam'a ve müslümanlara karşı çok şiddetli düşmanca faaliyetler sürdürmüştür. Mekke'nin fethinden sonra Huneyn gazasına katılarak hem kendisi ve hem de yeni müslüman olmuş Mekke'nin ileri geleri yüzer deve ve kırkar ukiyye gümüş almışlardı.müslüman olduktan sonra Taif ve Yermük savaşlarına katılmıştır.Hz. Osman zamanında hicretin 34. yılında vefat etmiştir.

41- Cafer b. Ebi Tâlib (r.a.), Esma Bint. Umeys (r.a.nhâ) ile Gemidekilerin Fazileti

2267- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz Eş'ariler Yemen'de iken Resulullah (s.a.v.)'in peygamber olarak ortaya çıkış haberi bize ulaşmıştı. Ben ve iki kardeşim -ki onların biri Ebu Bürde ve diğeri de Ebû Ruhm'dur. Ben en küçükleriyim- kavmimizden elli küsur kişi yada elli üç veya elli iki kişi. Resulullah (s.a.v.)'in yanına gitmek üzere muhacir olarak Yemen'den yola çıktık:
"Ebu Musa sözüne şöyle devam etti: Bir gemiye bindik. Gemimiz bizi Habeş hükümdarı Necâşî'nin memleketinin sahiline attı. Onun yanında Ca'fer b. Ebû Tâlib ile arkadaşlarına rastladık. Ca'fer:
"Bizi buraya Resulullah (s.a.v.) gönderdi. Burada oturmamızı emretti. Siz de bizimle beraber kalın!" dedi.
Biz de toptan hepimiz Medine'ye gelinceye kadar onunla beraber orada kaldık. Daha sonra Hayber'i fethettiği gün Resulullah (s.a.v.)'e kavuştuk. Bize ganimetten hisse verdi. Yada Ebu Musa:
"Resulullah (s.a.v.) bize ganimetten bahşiş verdi" dedi. Hayber'in fethinde bulunmayan hiç bir kimseye ganimetten hisse ayırmadı. Yalnız kendisiyle birlikte bulunanlara hisse verdi. Ancak Ca'fer ve arkadaşlarıyla birlikte bizim gemimizde bulunanlar müstesna! Gazilerle beraber onlara da hisse ayırdı. Bunun üzerine bazı insanlar bize yâni gemide bulunanlara:
"Biz hicrette sizi geçtik" diyorlardı.
Ebu Musa devamla der ki:
"Derken Esma bint. Umeys -ki bizimle beraber Habeşistan'dan gelenlerden biridir- ziyaret için Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hafsâ'nm yanına girdi. Esma, muhacir kafilesi içerisinde Necâşî'nin memleketi Habeşistan'a hicret etmişti. Derken Ömer, Hafsâ'nm yanına girdi. Esmâ'da o sırada Hafsâ'nm yanında idi. Ömer, Esma'yi görünce:
"Bu kim?" diye sordu. Hafsa' da:
"Esma bint. Umeys" dedi. Ömer Iatifeli bir şekilde:
"Şu, Habeşistanlı kadın mı? Şu deniz yolculuğuna katılan mı?!" diye sordu. Esma:
"Evet!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer:
"Hicrette biz sizi geçtik. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v.)'e biz sizden daha layıkız ve daha yakın oluyoruz" dedi. Bunun üzerine Esma kızıp Ömer'e:
"Yanıldın, ey Ömer! Hayır! Vallahi, siz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte idiniz. Aç olanınızı doyurur, câhilinize vaaz ediyordu. Biz ise uzaklarda, düşmanlar diyarında yada toprağında Habeşistan'da idik. Bu da, Allah ve Resulü uğrundaydı. Allah'a yemin ederim ki, senin söylediğini Resulullah (s.a.v.)'e anmadıkça ne yemek yerim ve ne de su içerim. Eziyet ediliyor ve korkutuluyorduk. Bunu, Resulullah (s.a.v.)'e söyleyeceğim ve ondan sorup cevap İsteyeceğim. Valiahi, ne yalan söylerim ve ne de saparım. Bundan fazla da bîr şey söylemem" dedi. Peygamber (s.a.v.) gelince, Esma ona:
"Ey Allah'ın peygamberi! Ömer şöyle şöyle söyledi" dedi.Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O benim nezdimde sizden fazla hak sahibi değildir. Onun ve arkadaşlarının bir hicreti, sizinse ey gemi yolcuları! iki hicretiniz vardır!" buyurdu. Esma:
"Gerçekten Ebû Musa ile gemi yolcularını gruplar halinde bana geldiklerini gördüm. Bana bu hadisi soruyorlardı. Resulullah (s.a.v.)'in onlar için söylediklerinden kalblerinde daha büyük ve daha sevindirici dünyâda hiç bir şey yoktu" dedi.

Açıklama:

Ebu Musa el-Eş'arî'nin oğlu Ebu Bürde der ki: Esma:
"Gerçekten Ebû Musa'yı görmüşümdür. Kendisi bu hadisi benden tekrar tekrar söylememi istiyordu" dedi. [666]

42- Selmân (r.a.), Suheyb (r.a.) ile Bilal (r.a.)'ın Fazileti

2268- Âiz b. Amr'dan rivayet edilmiştir:
"Ebu Süfyân birkaç kişi içerisinde bulunan Selman, Suheyb ve Bilal'ın yarıma geldi. O topluluktakiler:
"Vallahi, Allah'ın kılıçları, şu Allah düşmanının boynundan nasiplerini almadı" diye hayıflandılar. Ebu Bekr:
"Bu sözünüzü, Kureyş'in şeyhine ve efendisine mi söylüyorsunuz?" dedi.
Daha sonra Ebu Bekr, Peygamber (s.a.v.)'e gelip konuşulanları ona anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey Ebu Bekr! Ola ki, sen onları öfkelendirdin. Doğrusu sen onları öfke-lendirdiysen muhakkak Allah'ı da öfkelendirmiş olursun" buyurdu.
Bunun üzerine Ebu bekr, onların yanlarına gelip:
"Ey kardeşlerim! Ben sizleri öfkelendirdim mi?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır! Allah sana mağfiret buyursun, ey kardeşçiğim" dediler. [667]

Açıklama:

Selman, İranlıdır. Eski adı, Mabih idi. Ahir zaman peygamberinin Arabistan'da çıkacağına dair duyumlar üzerine yollara düşmüş, nihayet köle olarak Medine yahudüerinden birine satılmıştı. Resulullah (s.a.v.) Medine'ye hicret edince iman etti. Ebu Derda' ile kardeş yapıldı. Sa'd b. Ebi Vakkas'la geçen bir olay üzerine kendisine "İslam'ın oğlu" lakabını kendisi vermiştir. Köle olduğu için Bedir ve Uhud savaşına katılamamıştır. Hendek savaşından İtibaren bütün gazalara katılmış, hicretin 35. yılında Medain valisi iken vefat etmiştir.
Suheyb, Musul havalisinde Arap evladından Nemr b. Kasit ailesine mensuptur. Babası, Kisra'nın oradaki amili idi. Rumlar ile İranlılar arasında meydana gelen savaşta Suheyb, Rumlara esir düşmüştür. Küçük yaşta esir edilip Rum diyarında yetiştiği için Arapça'yı unutmuştur. Yeniden öğrendiyse de çetrefilli konuştuğu için "Rûmî" diye anılmıştır. Bir hayli zaman sonra Abdullah b. Cud'an tarafından satın alınıp sonra da hürriyetine kavuşturulmuştur. ilk müslümanlardandır. ?Bütün servetini ve ailesini Mekke'de bırakarak Medine'ye hicret etmiştir. Bedir'den itibaren bütün gazalara katılmıştır. Hicretin 34. yada 38 yılında vefat ettiği söylenmektedir.
Bilal ile ilgili bilgiler daha önce geçmişti.

43- Ensâr'ın Fazileti

2269- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz Ensar hakkında
"O zaman içinizden iki zümre zaaf göstermek istemişti. Halbuki onların velisi Allah'dı" [668] ayeti indi. Ayette sözkonusu edilen bu iki zümre; Selime oğullan ile Harise oğullandır. Biz EnsarÎler, Yüce Allah'ın, *"Halbuki onların velisi Allah'dı"* buyruğundan dolayı bu ayetin inmesinden memnunluk duyuyoruz. [669]

Açıklama:

Ensar ile ilgili olarak 60 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

2270- Zeyd b. Erkam (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın! Sen Ensar'ı, Ensar'ın oğullarını ve oğullarının oğullarını mağfiret eyle!' diye dua etti." [670]

2271- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) bir takım Ensar çocuklarının ve kadınlarının düğün yemeğinden mutlu bir şekilde dönüp geldiklerini gördü. Bunun üzerine Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'e ayağa kalkıp dikilerek:
"Ey Ensar kadınları ile çocukları! Allah şahit olsun ki, sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz" buyurdu.
Peygamber (s.a.v.) bu sözüyle bütün Ensar'ı kastediyordu. [671]

2272- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sahabilerim! Doğrusu Ensar, benim karnım/cemaatımdır ve çantam/sırdaşlarımdır. Gerçekten insanlar çoğalacaklar ve azalacaklar. O halde siz, Ensar'ın iyilik edenlerinden iyiliklerini kabul edin. Kötülük yapanlarının kusurlarını da affedin." [672]

44- Ensâr Mahallelerinin En Hayrlısı

2273- Ebu Useyd el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Ensar mahallelerinin en hayırlısı; Neccâr oğulları mahallesi, b. Abdu'l-Eşhel oğulları mahallesi, sonra Haris b. Hazrec oğulları mahal sonra Sâide oğulları mahalleşidir ve Ensar mahallelerini hepsinde hayırıdır" buyurdu.
Ebu Seleme der ki: Ebu Useyd:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'in üzerinden yalan söylemekle itham oiunur rnuyı Yalancı bir kimse olsaydım fazilet yönünden olan bu sıralamaya kendi kavr Sâide oğullarından başlardım" dedi.
Resulullah (s.a.v.)'in Ensar'ı bu şekilde sınıflaması, Sa'd b. Ubâde'ye ulaşır Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde'nin gönlünde bir kırgınlık meydana geldi. Kendi kendine:
"Biz bu fazilet yönünden olan sınıflamada geriye bırakıldık. Biz böy Ensar'ın dört kabilesinin en sonuncusu olduk. Hemen eşeğimi eyerleyin! Resulü (s.a.v.)'e gideceğim" dedi. Kardeşi Sehl ise onunla konuşarak:
"Resulullah (s.a.v.)'e red cevabı vermeye mi gideceksin? Halbuki o bu işi iyi bilendir. Sana hayırlı olma açısından dördün dördüncüsü olman yetmiyor" dedi. Bunun üzerine Sa'd gitmekten geri dönüp:
"Allah ve Resulü en iyi bilendir" deyip eşeğinin eyerinin çözülmesini emre ve bunun üzerine eşeğinin eyeri çözüldü. [673]
Sa'd b. Ubâde, ilk Akabe biatma katılanlardandı. Kabilesinin reisi idi. Resulullah (s.a.v.)'in vefatından sonra Ebu Bekr'e biat etmeyerek Şam tarafına gitmiş ve hicretin 15. yılında Havran'da vefat etmiştir.

45- Ensarta İyi Geçinme

2274- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Cerîr b. Abdullah eî-Becelî'ye birlikte bir sefer çıktık. O, bana hizmet etmeye çalışıyordu. Ona;
"Bana hizmet etmeye çalışma!" dedim. Cerîr:
"Ben, Ensar'ı, Resulullah (s.a.v.)'e öyle bir hizmet yaparlarken gördüm kü, artık Ensar'dan herhangi birisiyle yoldaşlık edersem muhakkak ben de ona hizmet edeceğime yemin ettim" dedi. [674]

40- Peygamber (s.a.v.)'in Gıfâr ile Eşlem Kabilelerine Yaptğı Dua

2275- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Eşlem kabilesi ki, Allah onları barış içerisinde sürekli kılsın. Gıfâr kabilesi ki, Allah onlara mağfiret eylesin. Bunu ben kendim söylemiyorum. Bunu, Yüce Allah söylüyor." [675]

Eşlem:

Bu kabile, Hz. Peygamber (s.a.v.)'ie barış anlaşması imzalamış ve bu anlaşmaya bağlı kalmıştı. Bu sebeple de Hz. Peygamber {s.a.v.), onlara övgüde bulunmuştur.
Gıfâr:

Bu kabile ise, Hicaz'da Mekke ile Medine arasında yaşardı. İslam öncesi tarihi hakkında yeterli bilgi yoktur. Gıfâr kabilesinden ilk müslüman olan zat, Ebu Zerr'dir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu iki kabileye dua etmesi, Islamiyeti, savaşsız bir şekilde kendi istekleriyle kabul ettikleri içindir.
CahÎliyye döneminde Gıfâr kabilesi, hacıları soymakla suçlanirdı. Hz. Peygamber (s.a.v.), onlardan bu lekeyi silerek geçmiş suçlannın af olduğunu bildirmek istemiştir.
Bu iki kabile, diğer Arap kabilelerine nazaran kuvvet ve itibar yönüyle daha geri de olmalarına rağmen onlardan daha önce İslamı benimsemişler ve İslamı kabul etmede onları geçmişlerdir. Böylece İslam'ın şeref ve İzzetine, onlardan önce bu iki kabile nail olmuştu.

47- Cuheyne, Eşca, Muzeyne, Temim, Devs ile Tayy Kabilelerinin Fazileti

2276- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kureyş, Ensar, Müzeyne, Cüheyne, Eşlem, Gifâr ile Eşca kabileleri benim yardımcılarımdır. Onların Allah ve Resulünden başka yardımcısı yoktur." [676]

2277- Adiyy b. Hatim (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ben, Ömer İbnu'I-Hattâb'a gelmiştim. O, bana:
"Resulullah (s.a.v.)'in yüzünü ve sahabilerinin yüzlerini sevindirip ferahlatan ilk sadaka, senin, Resulullah (s.a.v.)'e getirmiş olduğun Tayy kabilesinin sadakasıdır" dedi. [677]

Açıklama:

Adiyy b. Hatim, hicretin dokuzuncu yada onuncu yılında müslüman olmuştur. Daha önce Hıristiyandı. Resulullah (s.a.v.)'in vefatından sonra birçok kimse irtidat ederek İslam'dan dönerken o müslümanlığını korumuş ve kavminin zekatını getirerek Hz. Ebu Bekr'e vermiştir. Irak'ın fethinde bulunmuş, sonra da Kufe'ye yerleşmiştir. Sıffin savaşında Hz. Ali'nin safında yer almıştır. Bir rivayete göre 120 ve diğer bir rivayete göre ise 180 yıl yaşamıştır.

2278- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Tufeyl ve onun arkadaşları, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Devs kabilesi kafir olup İslam'a girmekten kaçındı. Dolayısıyla sen o kabile aleyhine beddua et" dediler. Devs kabilesi helak oldu da denilmiştir. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ım! Sen, Devs kabilesine hidayet eyle ve onları İslam'a getir!" diye dua etti. [678]

Açıklama:

Tufeyl b. Amr, Devs kabilesindendir. Mekke'de müslüman olmuş, sonra memleketine dönmüş, Resulullah (s.a.v.) Medine'ye hicret edinceye kadar kavmini İslam'a davet etmiştir. Fakat onlar, Tufeyl'in sözünü dinlememişler, İslam'a girmekten kaçınmışlar, zina etmeye ve faiz yemeye de devam etmişlerdir. Resulullah (s.a.v.)'in onlara beddua etmesini istemiş, fakat Resulullah (s.a.v.) onlara hidayete ermeleri için dua etmiştir.

48- İnsanların En Hayrlıları

2279- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar maden yatakları gibi cins cins bulursunuz. İnsanların cahiliye dönemindeki iyi kimseleri, İslam'a girip aynı tavrı sürdüklerinde İslam'da da iyi kimselerdir. İnsanların iyilerini şu (devlet) idaresi/işi konusunda en isteksiz görürsünüz. İnsanların kötülerini de bir kısma bir yüzle ve bir kısmı da bir başka yüzle gelen ikiyüzlü görürsünüz." [679]

49- Kureyş Kadınlarının Fazileti

2280- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Kureyş kadınları; deveye binen kadınların en hayırlısı, çocuğa karşı en şefkatlisi ve sorumluluğu altındaki kocasının emanetlerine karşı çok titizdir" buyururken işîtmiştir. [680]

50- Peygamber (s.a.v.)'in, Sahabileri Arasında Kardeşlik Bağı Kurması

2281- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh ile Ebu Talha arasında kardeşlik bağı kurmuştur." [681]

2282- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Medine'deki evinde Kureyş ile Ensar arasında dostluk anlaşması yaptı."[682]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde Medine'deki Ensar ile Muhacirler arasında kardeşlik bağı kurmuştu. Bu kardeşlik bağı; bir eşi ve benzeri daha gösterilemeyen pek asil düşüncelerle kurulmuş bir yardımlaşma ve dayanışma olayıdır. Bu kardeşlik bağının gayesi; kardeşlerin birbirine yardım, ihsanda bulunma, nasihat ve rehberlik ve bir de zevi'l-erhamdan önce birbirlerine mirasçı olmalarıydı

2283- Cübeyr b. Mut'im (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İslam'da dostluk anlaşması yoktur. Herhangi bir anlaşma cahiliye döneminde olmuşsa İslam ona ancak sıkıca bağlı kalma dışında ilave yapmamıştır." [683]

Açıklama:

"İslam'da dostluk anlaşması yoktur" ifadesinden maksat; ger'an yasak olan miras ittifakı gibi şeylerdir. Cahiliye devrinden beri yapılagelen herhangi bir ittifak ise; İslam'ın özüne ters olmadığı müddetçe İslam bu tür anlaşmaları ancak kuvvetlendirir ve kardeşlik ile din hususundali yardımlaşma ittifakını güçlendirir. Hılfulfudl anlaşmasında olduğu gibi.

51- Peygamber (s.a.v.)'in Bekasının Sahabileri için Emniyet Ve Sahabilerinin Bekasının Da Ümmet için Emniyet Olması

2284- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Akşam namazını Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kıldık. Sonra da birbirimize:
"Otursak, nihayet yatsı namazını da Resulullah (s.a.v.)'le birlikte kılsak" deyip oturduk. Nihayet Resulullah (s.a.v.) yatsı namazını kıldırmak üzere yanımıza çıktı. Bize:
"Buradan hiç ayrılmadınız mı?" diye sordu. Biz de:
"Ey Allah'ın resulü! Seninle birlikte akşam namazını da kılıncaya kadar oturalım diye kendi aramızda sözleştik" dedik. Resulullah (s.a.v.):
"Güzel yaptınız yada isabet ettiniz!" buyurdu.
Daha başını semaya doğru kaldırdı. Resulullah (s.a.v.)'in başını semaya doğru kaldırması çok kere yapüğı bir adeti değildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Yıldızlar, sema için emniyet kaynağıdır. Yıldızlar yok olup gittikleri zaman semaya vaat olunduğu şeyler gelir. Ben de sahabilerim için bir emniyet kaynağıyım. Ben de gittiğim zaman sahabilerime vaat olundukları tehlikeli şeyler gelip çatar. Sahabilerim de, ümmetim için emniyet kaynağıdır. Sahabilerim de gittikleri zaman ümmetime de vaat olundukları sıkıntılı işler gelip çatar" buyurdu. [684]

52- Sahabenin Fazileti, Sonra Onların Ardından Gelenlerin, Sonra Da Onların Ardından Gelenlerin Faziletleri

2285- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecektir ki, insanlardan bir cemâat gaza edecekler, onlara:
içinizde Resulullah (s.a.v.)'i gören hiç kimse var midir?" denilecek. Onlar da:
"Evet, var!" diye cevap verecekler. Bunun üzerine onlara fetih müyesser kılınacak. Sonra insanlardan bir cemâat gaza edecekler, onlara da:
"İçinizde Resulullah (s.a.v.)'e sahâbîlik etmiş bir kimseyi gören var mı?" denilecek. Onlar da:
"Evet, var!" diyecekler. Bu sebeple onlara fetih müyesser kılınacak. Sonra insanlardan bir cemâat yine gaza edecekler, onlara:
"İçinizde Resulullah (s.a.v.)'e sahâbilik eden bir kimsenin arkadaşını gören var mıdır?" denilecek. Onlar da:
"Evet, var!" diye cevap verecekler. Bu sebeple onlara fetih müyesser kılınacaktır." [685]

2286- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimin en hayırlısı, beni takip eden asırdır Sahabe. Sonra onları takip edenlerdir Tabiûn. Sonra da onları takip edenlerdir Etbau't-Tabün. Sonra öyle bir topluluk gelir ki, ihtirasları sebebiyle onlardan birinin şehadeti yemininin ve yemini de şehadetinin önüne geçer." [686]

Açıklama:

"Sahabe" kelimesi, sölükte; bir arada bulunmak, sohbet etmek, arkadaşlık etmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamber oluşundan ebedi aleme göç edinceye kadar onunla birlikte olan, onun tebligatını, sözlerinin, nasihatlarını işiten, hareketlerini gören, emirlerinin ve tavsiyelerini can kuşağıyla dinleyip yerine getiren müminlerdir.
"Tabiun" kelimesi ise sözlükte; tabi olmak, peşinden gitmek ve görüşlerini benimsemek gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sahabilerinden herhangi birisiyle görüşüp konuşan kimseye denir.
"Etbau't-tabiîn" ise tabiundan sonra gelip onlarla görüşüp konuşan kimseye denir.
Bu hadis, fazilet ve derece sıralamasında ilk önce sahabeye, sonra tabiuna ve daha sonra da etbau't-tabiune yer vermektedir.
Zaten hadisçiler, bu fazilet sıralamasını göz önünde bulundurarak Resulullah (s.a.v.)'in hadislerinden sonra, bağlayıcılık noktasında sahabilerin hadislerini mevkuf, Tabiumun hadislerini maktu ve etbau't-tabiinin hadislerini de maktu şeklinde temel almıştır.
Övgüye mazhar olan bu üç nesle, İslam şeriatında "Selef veya "Mutakaddimûn" denilmektedir. Bu nesiller, Kur'an'ın övgüsüne de mazhar

olmuştur. Onlar, şeriata bağlılık, İslam içinm fedakarlık, dış baskı ve etkilerden uzak bir şekilde seçkin niteliklere sahiptirler.

2287- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) söyle buyurmaktadır:
"Doğrusu sizin en hayırlı olanlarınız, benim asrimdır. Sonra onları takip edenlerdir. Sonra onları takip edenlerdir. Sonra onları takip edenlerdir."
İmran: "Resulullah (s.a.v.) kendi asrından sonra iki defa mı, yoksa üç defa mı dedi bilemiyorum" dedi."
Sonra onların ardından öyle bir topluluk gelir ki, onlardan şahadet etmeleri istenmediği halde şehadet edecekler, hıyanet edecekler, hiçkimse tarafından güven duyulmayacaklar, adak adayacaklar, fakat bu adaklarını yerine getirmeyeceklerdir. Bunların arasında tıkabasa yemek, içmek hayatın gayesi olduğundan şişmanlık ortaya çıkacaktır." [687]

53- Peygamber (s.a.v.) Zamanındaki Kimselerden Yüz Sene Sonra Yeryüzünde Hiçkimsenin Kalmaması

2288- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), hayatının sonunda, bir gece bize yatsı namazını kıldırdı. Selam verince, ayağa kalkıp:
"Bu gecenizi görüyorsunuz! İşte bu geceden itibaren geçecek yüz senenin başında bugün yeryüzünde olanlardan hiç kimse kalmayacaktır" buyurdu. [688]

2289- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i, vefatından bir ay önce:
"Siz bana kıyameti mi soruyorsunuz? Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Allah'a yemin ederim iti, yeryüzünde bugün doğmuş hiçbir canlı üzerine yüz sene geçmez" buyururken işittim" dedi. [689]

2290- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Tebük seferinden dönünce, kendisine kıyametin ne zaman kopacağını sordular. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bugün doğmuş olan herhangi bir canlı yeryüzünde mevcutken yüzüncü yıl gelmez" buyurdu.[690]

54- Sahabeye Sövmenin Haram Olması

2291- Ebu Saîd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Halid b. Velid ile Abdurrahman b. Avf arasında bir dargınlık vardı. Derken Halid, Abdurrahman'a sövdü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Sahabi terimden hiçbirine sövmeyin. Çünkü sizden birisi Uhud dağı kadar altın infak etse yine de onlardan birisinin bir avuç hurma sadakasına erişemez, hatta bunun yarısına da ulaşamaz" buyurdu. [691]

55- Üveys (Veysel) el-Karanî'nin Fazileti

2292- Üseyr b. Câbir'den rivayet edilmiştir:
"Kufeliler, Ömer'e gelmişlerdi. İçlerinde Üveys'le alay eden bir kimse vardı. Ömer:
"Burada Karanîlerden kimse var mı?" diye sordu. Bunun üzerine Veysel Karânî'yle alay eden bu adam geldi. Ömer şöyle dedi:
"Doğrusu Resulullah (s.a.v.):
"Size Yemen'den Üveys/Veysel adında bir adam, Yemen'de sadece annesini bırakarak gelecektir. Onda bir beyazlık vardır. Allah'a bu beyazlığın vücudundan gitmesi için dua etti. Allah'da bu beyazlığı onun vücudundan giderdi. Bu beyazlıktan sadece dinar yada dirhem büyüklüğü kadar bir yer kaldı. Sizden her kim ona kavuşursa Üveys'ten size dua etmesini istesin" buyurdu. [692]

Açıklama:

Üveys/Veysel el-Karânî, Peygamber (s.a.v.) zamanında yaşamış, fakat Peygamber (s.a.v.)'le görüşemediği için ona tabi olamamıştır. Annesine karşı çok itaatkarlı olması dillere destandı. Yemen'lidir: Herhangi bîr irşada teşvik edilmeden kendiliğinden İslam'ı ve Peygamber (s.a.v.)'i kabul etmiştir. Hz. Ömer'i halifeliği sırasında Medine'ye gelmiş, Hz. Ömer ondan kendisi için Allah'a dua etmesini istemiş, sonra da Basra'ya gidip oraya yerleşmiştir. Sıffin savaşında Hz. Ali'nin safında yer alırken hicretin 37. yılında şehid olmuştur.

56- Peygamber (s.a.v.)'in, Mısırlılar Hakkındaki Vasiyeti

2293- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Siz muhakkak Mısır'ı fethedeceksiniz. Mısır öyle bir yerdir ki, orası "Kırat" isminin kullanıldığı bir yerdir. Orasını fethettiğiniz zaman halkına iyi davranın. Çünkü onların bir zimmet ve akrabalık hakkı vardır yada bir zimmet ve evlilik meydana gelen bir akrabalık hakkı vardır. Orada iki adamın bîr kerpiç yeri için kavga ettiklerini görürsen hemen oradan çıkın" buyurdu. Ebu Zerr:
"Abdurrahman b. Şurahbil b. Hasene ile kardeşi Rabîa'yt bir kerpiç yeri için kavga ederlerken gördüm. Bunun üzerine derhal oradan çıktım" dedi. [693]

57- Umanlıların Fazileti

2294- Ebu Berze (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Arap kabilelerinden birine bir adam gönderdi. Onlar bu kimseye sövmüşler ve onu dövmüşlerdi. Bunun üzerine bu kimse, Resulullah (s.a.v.)'e gelip başından geçenleri ona anlattı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Sen Uman halkına gitmiş olsaydın, onlar sana sövmezlerdi ve dövmezlerdi" buyurdu. [694]

Açıklama:

Uman, Bahreyn'de bulunan bir şehrin adıdır. Bazılarına göre ise burada "Uman"la kastedilen, Yemen'den sonra gelen şehirdir.

58- Sakîf'in Yalancısı Ve Onu Helak Eden Kimse

2295- Ebu Nevfel'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbnü'z-Zübeyr'i Medine'nin dağ yolunda gördüm. Kureyşliler ile insanlar, onun yanından geçmeye başladılar. Nihayet Abdullah İbn Ömer'de onun yanına uğradı. Başında durarak:
"Es-Selâmu aleyke ya Ebâ Hubeyb! es-Selâmu aleyke ya Ebâ Hubeyb! es-Selâmu aleyke ya Ebâ Hubeyb!" Selam senin üzerine olsun, ey Ebu Hubeyb! Selam senin üzerine olsun, ey Ebu Hubeyb! Selam senin üzerine olsun, ey Ebu Hubeyb! Allah'a yemin ederim ki, ben seni bundan men edip durdum. Allah'a yemin ederim ki, ben seni bundan men edip durdum. Allah'a yemin ederim ki, ben seni bundan men edip durdum."
"Allah'a yemin ederim ki, benim bildiğime göre sen hakîkaten çok oruç tutan, çok namaz kılan, akrabaya çok yardım eden bir adamdın. Allah'a yemin ederim ki, en kötüsü sen olan bir ümmet en lı bir ümmetdir" dedi.
Sonra Abdullah İbn Ömer oradan ayrıldı. Abdullah'ın orada durup bu şekilde konuşması Haccâc'ın kulağına ulaşmıştı. Hemen Abdullah İbnü'z-Zübeyr'in cesedinin yanına görevliler gönderdi. Ceset, asılı olduğu hurma ağacının gövdesinden indirilerek yahûdilerin kabristanına konuldu. Sonra annesi Esma bint. Ebu Bekr'e haber gönderdi. Fakat o gelmekten kaçındı. Haccâc tekrar birini ona göndererek:
"Ya gelirsin yada seni saçlarından sürükleyecek birini mutlaka gönderirim" dedi. Esma gelmekten yine kaçındı. Sonra da:

"Allah'a yemin ederim ki, bana saçlarımla beni sürükleyecek bir kimse göndermedikçe ben senin yanına varmam!" dedi. Bunun üzerine Haccâc:
"Bana tabaklanmış sığır derisinden yapılma ayakkabılarımı gösterin!" dedi. Ayakkabılarını aldı. Sonra kibirli bir şekilde koşarak yola düştü ve Esmâ'nm yanına girdi. Ona, Abdullah İbnü'z-Zübeyr'i kastederek:
"Allah'ın düşmanına ne yaptığımı gördün mü?" dedi. Esma:
"Gördüm ki, ona dünyasını berbat ettin. Fakat o da senin ahretini berbat etti. Duydum ki, ona, "Ey iki kuşaklının oğlu!" dermişsin. Allah'a yemin ederim ki, iki kuşakhbenim. Bunlarınbiri ile hayvanlarınüzerindenResulullah (s.a.v.)'in yiyeceği ile Ebu Bekr'in yiyeceğini kaldırırdım.Diğeri de, bir kadına lâzım olan kuşaktır.Dikkat et ki,Resulullah (s.a.v.), bize:
"Sakif kabilesinde bir yalancı ve bir can alıcı vardır" demişti. Yalancıyı gördük. Can alıcıya gelince, bunun ancak sen olacağını zannediyorum" dedi.
Bunun üzerine Haccâc, onun yanından kalktı. Bir daha da onun yanına bir şey için müracaat etmedi. [695]
Açıklama:

Ebu Hubeyb; Abdullahb. Zübeyr'in künyesidir. Haccâc-ı Zâlim bir çarpışmada Abdullah b. Zübeyr'i şehid etmiş ve cesediniMedine'nin dağ yollarından birinde tepesi üstü bir ağaca asmıştı. Gelip geçen halk bunu görüyordu. Nihayet Abdullahb.Ömer (r.a) oradan geçerken asıh cesedi görmüş ve ona selâm vererek hakkında sitayişkâr sözler söylemiştir.
"Seni bundan men edip dururdum" sözünden maksadı; seni bu adamla uğraşmaktan ve kendisiyle uzun uzadıya çekişme ve münakaşaya dalmaktan men ederdim. Beni dinlemedin. İşte bu hal başına geldi, demektir.
Esma' bint. Ebi Bekr, Abdullah İbnü'z-Zübeyr'in annesidir.

59- Farslıların Fazileti

2296- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Eğer din, Süreyya yıldızının yanında olsaydı Fars'dan bir kimse Ravi: yada Fars oğullarından bir kimse" dedi muhakkak ona gider ve ona uzanıp alırdı." [696]

60- İnsanlar İçerisinde İyi Kimselerin Az Bulunması

2297- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanları, içerisinde işe yarar yük ve binek bir devesi neredeyse bulunamayan yüz deve gibi bulacaksın." [697]

45. BİRR (İYİLİK), SILA (AKRABALIK BAĞI) VE ÂDÂB BÖLÜMÜ

Birr:

İyilik, da genişlik, güzel davranış. Birr, müslümanlann gerek kendi aralarında gerekse İslâm devletinin gayr-i müslim vatandaşlarına karşı güzellik ve adaletle davranmaları anlamında kullanıldığı gibi, müslüman'ın Allah'a karşı olan görevlerini İfa ederken işlediği salih amellerin bütünü anlamına da gelmektedir. Birr takvanın kendisidir. Allah'ın emrine uyup, ilâhî murakabeyi yakînen kavramaktır. Tasavvuru, şuuru, ameli ve Allah'a yönelişi birleştirmek demektir. Ferdin ve toplumun vicdanına hükmeden tasavvur ile ferdin ve toplumun hayatını düzenleyen amel, Allah'ın istediği ölçüler dahilinde birleşirse işte o zaman birr gerçekleşir. Çünkü Kur'an genel olarak toplum hayatında hakkaniyet ve sevgiyi özellikle vurgulamaktadır. Yani başkalarına karşı hakkı gözetmek ve sevgi göstermek, Kur'an'in insanlar için emridir. İşte bu, birr ile açıklanabilen geniş, bol ve sürekli olan birdir. [698]

Sıla:

Akraba ve yakınları ziyaret etme, hallerini ve hatırlarını sorma, gönüllerini alma anlamında bir İslam ahlâkı terimi.
İslam'da insanlar arası ilişkilere önem verildiği gibi özellikle yakınlardan başlayarak anne ve babanın ve sırayla diğer akrabaların ziyaret edilip gözetilmesi prensibi son derece önemlidir.

Adab:

Ahlâk, terbiye ve nezâket kuralları. Birini ziyafete davet etme mânâsını ifade eden edep, İslâm'ın güzel saydığı söz ve davranışlardır. Bu itibarla edep, insanların kendisine davet olunan bilumum , zarafet, usluluk ve güzel ahlâk demektir.
Edeb, insanı ayıplanma ve kötülenme sebeplerinden koruyan nefsin köklü bir kuvvetidir. "Nefs edebi" ve "Ders edebi" olmak üzere ikiye ayrılan edeb'in birincisi acelecilik ve sinirlilik gibi doğuştan olan edeb, ikincisi ise daha sonra elde edilen ve "Mekârim-i ahlâk" güzel ahlâk olarak da isimlendirilen edebtir .

1- Anne ile Babaya İyilik Etmek Ve Onların Buna Layık Olmaları

2298- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Hoş sohbette bulunmama insanların en layık olanı kimdir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Annen!" diye cevap verdi. Adam:
"Sonra kim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Sonra annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar:
"Sonra kim?" diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
"Sonra annen!" diye cevap verdi. Adam dördüncü defa:
"Sonra kim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Baban!" diye cevapladı. [699]

Açıklama:

İslam dini aileye büyük önem verir. Ailenin temel unsurları anne, baba ve çocuklardır. Aile bireyleri arasında bir takım karşılıklı haklar vardır. Aile içerisinde çocuk açısından en çok hukuku olan annedir. Çünkü çocuğa en fazla hizmeti geçen annedir. Anne hamile kaldığı andan itibaren çocuk ile ilgili bir takım zorluklar çeker, doğum olayı ile hayatî tehlikesi gündeme gelebilir, doğumdan sonra da çocuğun emzirilmesi, giydirilmesi, temizliğinin yapılması, eğitilmesi gibi bir çok hallerde öncelikle anne ilgilenir. İşte annenin bu hizmetlerine, çocuğun maddi bir karşılıkla ödemesi mümkün değildir. Yapabileceği tek şey, annesinin kendisine sunduğu anneliğin bilincinde olması ve minnettarlığının farkında olmasıdır. Çocuk üzerinde elbette babanın da haklan var. Çünkü maddi ihtiyaçlarının sağlanmasında gerekli fedakarlıkları genellikle baba yapar. Dolayısıyla İslam dini, çocuğun annesine ve babasına karşı olan sevgi ve saygı duymasına dikkat çeker.

2299- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ondan cihada gitmek için izin istiyordu. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Annen-baban sağ mıdırlar?" diye sordu. Adam:
"Evet, sağdırlar" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"O halde önce onların rızasını alma hususunda çalış" buyurdu. [700]

Açıklama:

Bu izin isteyen kimsenin, Muaviye b. Cahime yada Cahime b. Abbas olduğu ileri sürülmüştür.
Cihada katılmak istenen bu kimseye, anne-babasının rızasının şart koşulması, bu cihadın genel bir cihad ve herkese farz olan cihad değil de gönüllülerden oluşan bir askeri birlik olması ihtimalini kuvvetlendiriyor.
Anne-baba ile cihad arasındaki fazilet tertibi; olaylara, vaziyetlere, cihadın zorunlu veya ihtiyari olmasına göre değişir.

2- Anne-Babaya İtaatin, Nafile Namaz ile Diğer Nafile İbadetlerden Daha öncelikli Olması

2300- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Beşikte iken sadece üç kişi konuşmuştur:
1- Meryem'in oğlu İsa,
2- İsrail oğulları zamanında yaşayan Cüreyc'in arkadaşı. Cüreyc, âbid bir adamdı. Bir manastır yaptırdı. Onun içinde yaşıyordu. Derken annesi geldi. Cüreyc namaz kılıyordu. Ona:
"Ey Cüreyc!" dedi. Cüreyc:
"Rabbim! Anneme mi cevap vereyim, yoksa namazıma mı devam edeyim!" deyip namazına yöneldi. Annesi gitti. Ertesi gün olunca, annesi ona yine geldi. Cüreyc yine namaz kılıyordu. Ona:
"Ey Cüreyc!" diye seslendi. Cüreyc:
"Rabbim! Anneme mi cevap vereyim, yoksa namazıma mı devam edeyim!" deyip namazına yöneldi. Annesi gitti. Ertesi gün olunca annesi tekrar geldi. Cüreyc yine namaz kıhyordu. Ona:
"Ey Cüreyc!" diye seslendi. Cüreyc:
"Rabbim! Anneme mi cevap vereyim, yoksa namazıma mı devam edeyim!" deyip namazına yöneldi. Annesi:
"Allâhım! Fahişelerin yüzünü görmedikçe, bu oğlumun canını alma!" diye dua etti.
Derken İsrail oğullan, Cüreyc'i ve ibâdetini konuşur oldular. Bu arada güzelliği dillere destan olmuş fahişe bir kadın vardı. Bu kadın:
"İsterseniz sizin için onu fitneye/zinaya düşürürüm!" dedi.
Bunun üzerine bu kadın cinsel ilişkide bulunmak için kendisini Cüreyc'e teklif etti. Cüreyc, ona iltifat göstermedi. Daha sonra kadın, Cüreyc'in manastırında barınmakta olan bir çobana gidip kendisini ona teslim etti. O da onunla zina etti. Kadın bundan dolayı hamile kaldı. Çocuğu doğurduğu zaman:
"Bu çocuk, Cüreyc'dendir!" dedi. Halk, Cüreyc'e gelip onu manastır'dan aşağı indirdiler ve manastırını yaktılar. Onu da dövmeye başladılar.
Bunun üzerine Cüreyc:
"Size ne oluyor?" dedi. Halk:
"Bu fahişeyle zina ettin ve senden bir çocuk doğurdu" dediler. Cüreyc:
"Çocuk nerede?" diye sordu. Bunun üzerine çocuğu Cüreyc'e getirdiler. Cüreyc:
"Beni bırakın, namaz kılayım!" dedi. Bunun üzerine Cüreyc namaz kıldı. Namazı bitirdikten sonra çocuğa gelip onun karnına dokundu ve:
"Ey çocuk! Senin baban kimdir?" dedi. Çocuk:
"Filân çobandır" diye cevap verdi. Bunun üzerine halk, Cüreyc'e yönelip onu öpmeye ve elleriyle de Cüreyc'i sıvazlamaya başladılar. Ona:
"Sana manastırını altından yapalım" dediler. Cüreyc:
"Hayır! Onu eskisi gibi çamurdan yapın" dedi. Onlar da manastırı eskisi gibi yaptılar.
3- Bir zamanlar bir çocuk annesinin memesini emiyordu. Oradan şahlanmış bir ata binmiş, kılık-kıyafeti güzel bîr adam geçti. Çocuğun annesi:
"Allah'ın! Oğlumu, bunun gibi yap!" diye dua etti. Çocuk hemen annesinin memesini bırakıp o adama doğru dönerek baktı ve:
"Allah'ın! Beni onun gibi yapma!1 dedi. Sonra annesinin memesine dönerek emmeye başladı.
Ebu Hureyre; Ben, Resulullah (s.a.v.)'in şehadet parmağı ağzında ve onu emmeye taşlayarak çocuğun nasıl emdiğini anlatmasını halen görür gibiyim" dedi.
Resulullah (s.a.v.) sözüne devamla buyurdu ki:
"Sonra o emzikli kadının yanından bir câriye geçirdiler. Sahipleri onu hem dövüyor ve hem de ona: "Sen zina ettin! Hırsızlık ettin!" diyorlardı. Câriye ise:
"Hasbiyellâhu ve ni'me'l-vekîl" Bana Allah yeter! O ne güzel vekildir" diyordu. Çocuğun annesi:
"Allah'ın! Oğlumu bu câriye gibi yapma!" diye dua etti. Çocuk hemen annesinin memesini emmeyi bıraktı ve cariyeye bakarak:
"Allah'ın! Beni bu câriye gibi yap!" dedi.
İşte buradan itibaren kadın ile çocuk konuşmaya başladılar: Anne:
"Boğazı tıkanası! Güzel kıyafetli bir adam geçti. Ben:
"Allah'ım! Oğlumu bunun gibi yap!" dedim. Sen:
"Allah'ın! Beni bunun gibi yapma!" dedin. Bu cariyeyi hem döverek ve hem de ona:
"Sen zina ettin! Hırsızlık ettin!" diyerek yanımızdan geçirdiler. Ben:
"Allah'ın! Oğlumu bunun gibi yapma!" diye dua ettim. Sen:
"Allah'ın! Beni bunun gibi yap!" dedin' dedi. Bunun üzerine çocuk, annesine:
"O adam, zalim bir kimseydi. Bundan dolayı "Allah'ın! Beni onun gibi yapma!" dedim. Bu cariyeye ise:
"Sen zina ettin!" diyorlar. Halbuki cariye zina etmemiştir. Cariyeye:
"Hırsızlık ettin!" diyorlar. Halbuki cariye hırsızlık yapmamıştır. Bu sebeple de "Allah'ın! Benî bunun gibi yap!" dedim" diye cevap verdi. [701]

Açıklama:

Aynî'ye göre; Resulullah (s.a.v.) bu hadisi beşikte konuşanların üçten fazla olduğunu bilmezden önce söylemiştir. O kendisine gelen vahye dayanarak üç kişinin beşikte konuştuğunu haber vermiştir. Yoksa beşikte konuşanların sayısı yedidir. Yusuf (a.s)'a şahitlik eden çocuk, Firavun'un ateşe atmak istediği kadının çocuğu, Yahya (a.s) bunlardandır.

3- Anne-Babasına Yada Onlardan Birine İhtiyarlığı Anında Yetişip De Cennete Giremeyen Kimsenin Burnunun Yerde Sürünmesi

2301- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resûlullah (s.a.v.) bir gün:
"Burnu yere sürtülsün, burnu yere sürtülsün, burnu yere sürtülsün" buyurdu.
"Ey Allah'ın Resulü?" Kimin burnu sürtülsün" diye soruldu. Resûlullah (s.a.v.):
"İhtiyarlığı anında anne-babasından birine yada her ikisine yetiştiği halde cennete giremeyen kimsenin" buyurdu. [702]

Açıklama:

Bu hadis, anne-babaya itaata teşvik etmekte ve bunun sevabının büyük olduğunu bildirmektedir. Anneye-babaya, özellikle de ihtiyarladıkları zaman nafakalarını sağlamak ve hizmetlerinde bulunmak gibi itaatlar cennete girmeye sebep davranışlardandır. Bu hususta kusur eden evlatlar, cennete girme nimetine nail olamayacaktır.

4- Baba ile Annenin Dostlarına Ve Benzeri Akrabaların Dostlarına İyilik Etmenin Fazileti

2302- Abdullah İbn Ömer (r.a)tan rivayet edilmiştir:
"Bedevilerden bir kimse, Mekke yolunda Abdullah İbn Ömer'e rastlamıştı. Abdullah İbn Ömer, ona selam verdi. Onu, binmekte olduğu bir merkep üzerine bindirip başındaki sarığı da o bedeviye verdi.

Hadisin ravisi İbn Dinar der ki: Biz, Abdullah İbn Ömer'e:
"Allah sana iyilik versin. Bunlar, bedevi Araplardir. Bunlar, az şeyle memnun olurlar" dedik. Bunun üzerine Abdullah İbn Ömer:
"Bu adamın babası, babam Ömer İbnu'l-Hattâb'ın sevgili bir dostu idi. Ben de Resulullah (s.a.v.)i:
"İyiliğin en iyisi; çocuğun, babasının samimi dostlarına iyiliği ve ve ilgiyi devam ettirmesidir" buyururken işittim" dedi. [703]

Açıklama:

Burada babanın samimi dostlarıyla ilgilenmenin, onlara ihsan ve ikramda bulunmanın fazileti ifade edilmiştir. Bu ifade, o İyiliklerin yapılmasına kendisi sebep olduğu için bizzat babasına da bir iyilik ve ikram olmasını gerektirmektedir. Bu hükmün içerisine; annenin, dedelerin, hocaların, karı-kocanın dostları da girmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hatice'nin samimi dostlarına ikramda bulunması ile ilgili hadisler daha önce geçmişti. [704]

5- İyilik ile Günah Kelimelerinin Açıklanması

2303- Nevvâs b. Sem'ân el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'e, "Birr" ile "İsm"in ne olduğunu sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Birr iyilik ve hayır, ahlakın güzel olmasıdır. İsm kötülük, vicdanı tırmalayan ve insanların bilmesinden hoşlanmadığın şeydir" diye cevap verdi. [705]

6- Akrabalık Bağını Sürdürme Ve Bu Bağı Kesmenin Haram Olması

2304- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah yaratacağı mahlukatı yaratıp onlarla ilgili yaratma işini tamamladığı zaman, akrabalık/rahim, ayağa kalkıp:
"Rabbim! Burası, akrabalık bağlarını kesmekten sana sığınanların makamıdır" dedi. Allah:
"Evet, öyledir. Sen, seninle bağlılığını muhafaza edenlere Benim de iyilik etmeme; senden onu kesenlerden Benim de onu kesmeme razı olmaz mısın?" buyurdu. Akrabalık:
"Evet, olurum" dedi. Allah:
"Bu hüküm, sadece sana mahsustur" buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Akrabalık bağlarını koparanların Allah'ın rahmetinden mahrum kalacaklarını öğrenme mahiyetinde isterseniz Yüce Allah'ın, "Demek siz iş başına gelecek olursanız yeryüzünde bozgunculuk çıkaracaksınız ve akrabalık bağlarınızı koparacaksınız öyle mi? işte onlar, Allah'ın lanetlediği, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir. Kur'ân'ın anlamını düşünmüyorlar mı? Yoksa kalblerinin üzerinde kilitleri mi var (ki hiçbir hakikat, gönüllerine girmiyor)?" [706] *ayetlerini okuyun"* buyurdu. [707]

2305- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Rahim/akrabalık, Arşa asılmış vaziyette: "Benimle bağ kurana Allah da bağ kursun. Benimle bağı koparana Allah da (onunla olan) bağı koparsın" der." [708]

2306- Cübeyr b. Mut'im (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Akrabayla ilişkiyi kesen cennete giremez." [709]

2307- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Her kim rızkının bollaştırılmasını yada ecelinin geri bırakılması kendisini sevîndirirse akrabalık bağını korusun" buyururken işittim. [710]

Açıklama:

Hadis, akrabalık bağının rızkı artıracağına, eceli geciktireceğine delalet etmektedir.
Burada karşımıza hemen meşhur soru çıkar: Eceller ile rızıklar takdir edilmiştir. Onlar ne artar, ne de eksilir. Çünkü yüce Allah:
"Ecelleri geldiği zaman ne bir an geri ve ne de bir an geri bırakılırlar, ne de bir an önceye alınırlar" [711] buyurmuştur.
Alimler, bu soruya birkaç şekilde cevap vermişlerse de bunlar içerisinde en sahih olan görüş şudur:
Ecelin fazla olması, ömrün bereketiyle ve sahibini hayırlı İşlere muvaffak kılmakla olur. Bu suretle kişi, kısa ömürde, başkalarının uzun ömürlerinde yapamadıkları hayırlı işleri yapar, onlardan çok yaşamış gibi olur.
İmam Nevevî, bu görüşün en doğru görüş olduğunu belirtmiştir.

2308- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir kimse:
"Ey Allah'ın resulü! Benim bir takım hısımlarım var ki, onlar benimle akrabalık bağlarını kesip koparırlarken ben onlarla olan akrabalık bağımı sürdürüyorum. Onlar bana kötülük yaparlarken ben onlara iyilik yapıyorum. Onlar bana karşı cehalet ortaya koyarlarken ben onlarla ilgili hayırlı rüyalar görüyorum" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Eğer sen gerçekten söylediğin gibiysen, sen onlara ancak (ileride onları yakacak olan) sıcak bir kül yedirmektesin. Sen bu hal üzere devam ettiğin müddetçe senin yanında muhakkak Allah tarafından onların eziyetlerini senden uzaklaştıran bîr yardımcı (melek) bulunmaya devam edecektir" buyurdu. [712]
Akraba Bağı (Sıla-i rahim): İster mirastaki akrabalan olsun, ister mirastaki akrabaları olmasın, kişi ile soyu arasındaki her bağdır.
Kadı İyâz der ki:
"Hiç kuşkusuz, akrabalık bağı, farzdır. Bu bağı koparmak, büyük günahtır. Bununla birlikte akrabalık bağının dereceleri vardır. En alt derecesi, selamı ve konuşmayı terk etmektir. Bu bağın ölçüsü; selam vermek bile olsa, konuşmaktır. Akrabalık bağının kimlere farz olduğu, yapabilme ve ihtiyacın durumuna göre farklılık gösterir. Dolayısıyla akrabalık bağı; bazılarına göre, farz ve bazılanna göre ise müstehabtır. Buna göre sıla-i rahmin bir kısmı meydana gelse, fakat akrabalık bağının maksadı oluşmamış olsa, buna, akrabalık bağını kesmek denilmez."

7- Birbiriyle Hasetleşmenin, Hinleşmenin Ve Birbiri Ne Arka Dönüp Küsüşmenin Haram Olması

2309- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Birbirinize kin tutmayın. Biribirinizle hasetlcşmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Birbirinizle kardeşler olun. Bir müslümanın (din) kardeşinden üç günden fazla küs durması helal olmaz." [713]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.), müslümanlar arasında üç günden fazla devam edecek küsüşmeleri yasaklamıştır. Yalnız üç güne kadar küsmenin mubah olduğu, hadisin mefhumunda mevcuttur. Üç güne kadar olan küsmeler, affedilm iştir.
Kızgınlık ve öfkelenmek, insanoğlunun fıtratında vardır. Bundan ötürü, eski haline dönmesi ve kızgınlık halinin geçmesi için bu miktardaki küsmeye müsamaha edilmiştir. Yasaklanan küsme; karşılaştığında selam vermemek, konuşmamak ve İlgiyi kesmektir. Kafir kimseye küsmenin, bir müddeti yoktur. Fakat dinine zarar verecek yada meşru bir nedenle kişiyle ilginin kesilmesi caizdir. Örneğin, şer'i emirlere karşı asi olan kimselere, bundan vazgeçmesi için küsülebilir. Resulullah (s.a.v.), Tebük savaşına katılmayan Ka'b b. Mâlik ve iki arkadaşıyla elli gün boyunca konuşmayı halka yasaklamıştı.

8- Şer'i Bir Ozur Yokken Uç Günden Fazla Dargın Olmanın Haram Olması

2310- Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir müslümanın din kardeşinden üç geceden fazla küs durması helal olmaz. Birbirleriyle karşılaştıkları zaman birisi yüzünü şu tarafa çevirir ve diğeri de bu tarafa çevirir. Halbuki bu iki müminin en hayırlısı, selamı ilk önce verendir." [714]

9- Delilsiz Zannın, Bırıbırının Ayıbını Araştırmanın, Hislere Yenik Düşüp Menfaatte Aşırı Gitmenin Müşteri Kızıştırmanın Ve Buna Benzer İşlere Girişmenin Haram Olması

2311- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Delilsiz zandan sakının. Çünkü delilsiz yere olan zan, sözlerin en yalan olanıdır. Birbirinizin eksikliğini görüp işitmeye çalışmayın. Birbirinizin özel mahrem hayatını araştırmayın. Hislerinize yenik düşüp menfaatte aşırıya gitmeyin. Biribirinizle ha s eti eşmeyin. Birbirinize buğzetmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeşler olun." [715]

Açıklama:

Bu hadiste, sû-i zandan sakınma vardır. Üzerinde hiçbir kötülük alameti görülmeyen bir kimseyi kötülükle töhmet altına almaya "Zan" denir. Bu yersiz ve sebepsiz yere birini kötülemektir. Bu şüphesiz kötü bir zandır. Allah Teâlâ şu âyet-i kerîmede mü'minleri bundan sakındırmıştır:
"Ey iman edenler! Zandan çokça sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır" [716]
Yasak edilen zannın içine, açıkça şüpheli yerlerde gezen kimse hakkındaki zan, dünya işlerinde yapılan zan ve Allah Teâlâ'ya karşı duyulan hüsnü zan girmez. Ancak Uluhiyetle ve Peygamberlikle ilgili zanlar haram olan zanlara dahildir. Çünkü iman ve tasdik hususunda yakîn kesin bilgi şarttır.
Mevdudi'de zan ile ilgili olarak şöyle der:
"Burada kişi mutlaka zannetmekten değil, fazlaca zannetmekten ve her zannettiğine tabî olmaktan menedilmiştir. Bunun sebebi olarak da, zarının bir kısmının günah olması gösterilmiştir. Bu emri iyice kavrayabilmek için zarının kısımlarını ve zannın ahlaki öneminin ne olduğunu incelemek gerekir."
Zannın bir kısmı ahlaken beğenilmiş ve dinen makbul görülerek övülmüştür. Söz gelimi Allah, Peygamber ve mü'minler hakkında hüsn-ü zanda bulunmak, su-i zan duymaya bir neden olmadıkça insanlar hakkında güzel zanlar beslemek bu kategoriye girer.
Zannın ikinci kısmı, fiilen başka çare kalmaması durumundaki zandır. Örneğin mahkemelerde şahitler hakkında gerekli inceleme yapıldıktan sonra, galip zanna göre hüküm verilir. Çünkü mutlak gerçeği bilmek mümkün olmadığından şahitlerin ifadesine dayanarak bir karar verme zorunluluğu vardır ve galip zanna göre karar verilir. Bu bakımdan insanlar arasında karar verme zorunluluğu olan birçok muamelatta, mutlak gerçeği bilmek mümkün olmadığından galip zanna dayanılarak hüküm verilir.
Zannın üçüncü çeşidi de her ne kadar su-i zan ise de günah sayılmayan, caiz olmak özelliği taşıyandır. Mesela: Bir kimse veya zümrenin yaşayış ve hareketlerinde yahut davranışlarında ve başkalan ile olan muamelelerinde hüsn-ü zanna layık olmayan görüntüler varsa ve buna su-i zan duymak için makul sebepler mevcut ise, İşte o zaman bu zan günah değildir. Böyle bir durumda şeriat asla kişinin ahmaklık sergileyerek mutlaka o hareketlere hüsn-ü zan göstermesini emretmiyor. Fakat bu caiz görülen su-i zanin son sının, onun mümkün olan kötülüklerinden kurtulmak için ihtiyatla hareket etmekle yetinilmesidir. Daha ileri giderek, sırf zan üzerinde durarak o kişiye karşı herhangi bir muamelede bulunmak doğru değildir.
Dördüncü çeşit zan gerçekte günah olan zandır. Kişinin başka birine sebepsiz yere su-i zan beslemesi veya başkaları ile ilgili kanaat ve görüşlerinde daima su-i zanı ön plana alması yahut dış görünüşleri ve hareketleri temiz iyi bir insan olduğunu gösteren kişilere su-i zan beslemesldir. Bunun gibi, birinin herhangi bir sözü ve hareketinde iyilik ve kötülük ihtimali eşit olup bizim de sırf su-i zandan hareket ederek onu kötülüğe yorumlamamız da günahtır. Mesela, iyi bir insan bir topluluktan kalkıp giderken kendi ayakkabısı yerine başka birinin ayakkabısını giyse, bizim de onun mutlaka çalmak niyeti ile yaptığına karar vermemiz gibi. Halbuki bu hareket dalgınlıktan da olabilir... İyi ihtimali bırakıp da kötü ihtimali tercih etmek su-i zandan başka bir şey olamaz.
Bu incelemelerden sonra zannın bizatihi bir davranış olarak yasak olmadığı meydana çıkmaktadır. Aksine, bazı durumlarda iyidir de, bazı durumlarda kaçınılmaz, bazı durumlarda bir dereceye kadar caiz olup daha fazlası caiz olmayandır. Bazı durumlarda da tamamen caiz değil ve yasaktır. Bu bakımdan zandan veya su-i zandan mutlaka sakınınız buyurulmamış, ama çok fazla zan beslemekten sakının buyurulmuştur.
Bu buyruğun arkasından, emrin sebebini açıklamak için de, bazı zaniann günah olduğu buyruğu yukandaki buyruğa eklenmiştir.
Bu ilahi uyandan, kişinin zanna dayanan bir kanaat elde etmeye çalışırken veya bir kimse hakkında karar vermek için harekete geçerken bunlan düşünüp taşınıp ölçmesi ve bu zan ve tahminin günah olup olmayacağını gözönüne alması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Hakikaten bu zan gerekli midir, böyle bir zan için makul sebeplerim var mıdır, kendisine dayanarak davranış gösterdiğim bu zan caiz midir gibi tedbirleri, Allah'tan korkan herkes elbette almalıdır. Zan ve tahminlerini alabildiğine başıboş bırakmak ve rasgele, sebepsiz olarak zanlara dayanınak Allah'tan korkmayan ve ahirette hesaba çekileceğini düşünmeyen kişilerin işidir."
Yine Mevdudi, kişilerin özel mahrem hayatını araştırmanın yasak olması ile ilgili olarak da şöyle der: [717]
"Yani insanlann sırlarını, gizli yönlerini araştırmayın, birbirinizin kusurlarını soruşturmayın, başkalarının hal ve hareketlerini araştırmayın. Bu hareketler ister su-i zandan dolayı yapılsın, yahut kötü niyetle birine zarar vermrk için yapılsın veya sadece kendi merakını gidermek için yapılsın, her durumda da şeriatın yasakladığı şeylerdir. Başkalarının üzerine perde çekilmiş hallerini araştırması, o perdenin arkasına uzanarak kimin ne ayıbı var, kimin ne kusuru var, kimin ne biçim gizlenmiş hataları var diye Öğrenmeye çalışması bir müslümanın işi değildir. iki kişinin konuşmasına kulak kabartmak, komşuların evlerinin içini merak etmek, çeşitli yollarla başkalarının aile hayatını veya onlann şahsi davranışlannı araştırmak büyük bir ahlaksızlıktır ve bundan binbir kötülükler ortaya çıkar. Bu bakımdan Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hutbesinde bu kimselerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur.
"Ey dili ile iman etmiş de henüz iman kalplerine tam girmemiş olanlar! müslümanların gizli hallerini araştırmayınız. Çünkü, kim onların gizliliklerini araştınrsa Allah'da onun gizliliğini araştırır. Allah'da kimin gizliliğini araştınrsa evinde dahi onu rezil ve rüsvay eder."
Hz. Muaviye, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim demektedir: "
"Eğer insanlann gizli hallerinin peşine düşüp araştırırsanız onlan ifsad eder yoldan çıkarırsınız veya nerdeyse yoldan çıkar hale getirirsiniz." [718]
Bir başka Hadîsi Şerifte Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Biri hakkında kötü zan beslemişseniz, hiç olmazsa onu araştırmayın." Cassas, Ahkamu'l-Kur'an Bir başka hadiste de Allah'ın Rasulü (s.a.v.) şöyle demiştir:
"Kim birinin gizli kusurunu görür ve üzerine bir perde çekerse, sanki o, diri olarak toprağa gömülmüş kız çocuğunu ölümden kurtarmış gibi olur." (Cassas, Ahkamu'l-Kur'an) Kusurların araştırılması ve insanlann gizli yönlerinin soruşturulmasınm yasak olduğunu belirten bu emir sadece şahısİar için değil, İslam devleti için de geçerlidir." [719]

10- Müslümana Haksızlık Edilmesi, Yardımsız Bırakılması, Hor Görülmesi ile Kanı, Irzı Ve Malının Haram Olması

2312- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Birbirinize haset etmeyin. Kendiniz almak istemediğiniz halde din kardeşinizi zarara sokmak için bir malın fiyatım artırma yarışına girmeyin. Birbirinize buğzetmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Bir kısmınız, diğer bir kısmımzın alışverişi üzerine alışveriş yapmasın. Ey Allah'ın kulları! Kardeşler olun. müslüman Müslümamn kardeşidir. Ona zulmetmez. Yardıma muhtaç olduğu zor bir zamanda onu yalnız bırakmaz. Onu küçük görmez. Takva, işte buradadır."
Resulullah (s.a.v.) bu son cümleyi göğsüne işaret ederek üç defa tekrarladı.
"Bir kimsenin, müslüman kardeşini küçük görmesi; onun, kötü bir kişi olduğunun hükmedîlmesî için yeterlidir. Her Müslümamn kanı, malı ve ırzı diğer müslümamn üzerine haramdır." [720]

2313- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Allah, sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize ve amellerinize bakar. [721]

Açıklama:

Sindî'ye göre; yani amellerinizi ve kalplerinizi ıslah edin, düzeltin. Gayret ve çalışmalarınızı, bedenlerinizin güzelliğine ve mallarınızı çoğaltmak için uğraşmayın.
Allah kulunu suretinin güzelliğiyle veya malının çokluğuyla kabul buyurmaz, onu katında yüceltmez. Yine kulunu suretinin çirkinliğiyle veya malının azlığıyla da kabul buyurmaz, yüceltmez. O, kulunu amelinin güzelliğiyle ve kalbinin ihlaslı olması, yani niyetinin sırf Allah rızası olmasıyla kabul buyurur, katında yüceltir. Yine O, kulunu amelinin çirkinliğiyle ve niyetinin bozukluğuyla reddeder.

11- Düşmanlığın Ve Birbirini Terk Etmenin Yasak Olması

2314- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Pazartesi ve Perşembe günleri cennet kapıları açılır. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan her bir müminin lehine günahları bağışlanır. Yalnız kendisi ile din kardeşi arasında kin ve düşmanlık bulunan kimse bu mağfiretten yararlanamaz". O iki kişi hakkında:
"Birbiriyle barışıncaya kadar bu iki kişiyi mağfiretten uzak tutun! Birbiriyle barışıncaya kadar bu iki kişiyi mağfiretten uzak tutun! Birbiriyle barışıncaya kadar bu iki kişiyi mağfiretten uzak tutun!" denilir. [722]

12- Allah için Sevmenin Fazileti

2315- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Yüce Allah, kıyamet gününde:
"Sırf Benim azametim (ve taatım) için birbirini sevenler nerededirler? Benim gölgemden başka hiçbir gölge bulunmayan bugünde Ben onları kendi gölgemde gölgelendiririm" buyurur. [723]

2316- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, diğer bir beldede bulunan din kardeşini ziyarete gitmek için yola koyulmuştu. Allah, bu kimsenin geçeceği yol üzerine insan suretinde gözcü bir melek oturttu. O kimse, meleğin yanına gelince, melek ona:
"Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu. Adam:
"Şu beldede bulunan bir (din) kardeşimi ziyaret etmek istiyorum" dedi. Melek:
"O din kardeşini ziyaret etmende kendin için düşündüğün bir menfaatin var mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır, yoktur. Doğrusu ben onu sadece Yüce Allah için sevmekteyim" dedi. Bunun üzerine melek, o kimseye:
"Doğrusu ben, Allah'ın, sana: "Sen o kimseyi Allah için sevdiğin gibi muhakkak Allah'da seni sevmektedir" müjdesini iletmek için yolladığı elçisiyim" dedi. [724]

13- Hastayı Ziyaret Etmenin Fazileti

2317- Sevbân (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Hasta ziyareti yapan kimse, hastanın yanından dönünceye kadar cennetin hurmalıktı yolu üzerindedir." [725]

2318- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz Yüce Allah, kiyamet gününde:
"Ey Ademoğlu! Ben hasta oldum da, fakat sen Beni ziyarete gelmedin!" diyecek. Âdemoğlu :
"Rabbim! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim. Sen âlemlerin Rabbisin!" diye cevap verecek. Yüce Allah:
"Bilmez miydin ki, filânca kulum hasta oldu. Sen onu ziyarete gitmedin. Bilmez miydin ki, onu ziyarete gitmiş olsaydın, Beni, onun yanında bulurdun" buyuracak. Daha sonra da:
"Ey Ademoğlu! Senden yiyecek istedim, fakat Beni doyurmadın!" diyecek. Ademoğlu:
"Rabbim! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin!" diyecek. Yüce Allah:
"Bilmez misin ki, filânca kulum senden yiyecek istedi, sen onu doyurmadın. Bilmez miydin ki, onu doyurmuş olsaydın, bunu, Benim katımda bulacaktın!" buyuracak. Daha sonra:
"Ey Âdemoğlu! Senden su istedim, fakat Bana su vermedin!" buyuracak. Ademoğlu:
"Rabbim! Ben sana nasıl su verebilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin!" diye cevap verecek. Yüce Allah:
"Filânca kulum senden su İstedi, fakat sen ona su vermedin! Ona su vermiş olsaydın, bunun karşılığını Benim katımda bulurdun!" buyuracak. [726]

Açıklama:

Yüce Allah'ın, hastalığı kendisine nispet etmesi; kulunu şereflendirmek ve ona yakınlığını bildirmek içindir. Maksat kulun hastalığıdır.
"Beni onun yanında bulurdun" cümlesinin mânâsı: Benim sevab ve ikramımı bulurdun, demektir.
Hastalık hakkında: "Beni onun yanında bulurdun" denilmesi ve yiyecek ile içecek hakkında ise: "Bunun karşılığını benim katımda bulurdun" buyurulması, hasta ziyaret etmenin sevabının daha çok olduğuna işaret içindir.

14- Müminin Başına Gelen Hastalık, Üzüntü Ve Buna Benzer Şeylerden, Hatta Vücuduna Batan Dikenden Kazanacağı Sevab

2319- Hz. Aîşe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'den daha fazla hastalığı şiddetli olan hiçbir kimse görmedim." [727]

2320- Abdullah İbn Nes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in hastalığında vücudu hummanın hararetinden şiddetle sarsıldığı sırada onun huzuruna girmiştim. Derken elimle ona dokundum. Sonra da ona:
"Ey Allah'ın resulü! Siz hummanın hararetinden dolayı çok ızdırap çekiyorsunuz" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Evet. Ben, sizden iki kişinin ızdırap çekmesi kadar şiddetli bir ızdırap çekmekteyim" buyurdu. Ben:
"Bu hummanın sizin için muhakkak iki kat ecri vardır" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Evet!" buyurdu. Sonra da:
"Kendisine hastalık veya başka bir şeyden dolayı bir eza isabet eden bir müslüman kimseye, Allah bu eza sebebiyle onun günahlarını, ağacın kendi yapraklarını dökmesi gibi döker" buyurdu.[728]

Açıklama:

Humma, sıtma gibi ateşli hastalıklara genel olarak verilen isimdir. Bu hadiste; bir yandan ateşli hastalıklarda uygulanabilecek bir tedavi yoluna işaret edilirken, diğer taraftan cehennemin kaynaması, yani cehennem ateşinin şiddeti, insanların bizzat yaşamış veya müşahade etmiş olabilecekleri bir olaya benzetilerek insanlar uyarılmaktadırlar.
Ateşli bir hastalığın, hastayı ateşler İçerisinde kivrandırarak eritip bitirmesi, cehennem hayatından çok küçük bir numunedir. Bunun için bir hastalığa düşmemek için önlem alındığı, bir hastalığa düşünce de kurtuluş çareleri arandığı gibi, ebedi hayatta cehennem azabına uğramamak için bu dünyada gereken şeyler yapılmalıdır. Yine bu dünyada yapılacak ve asılları temizliğe, yani "Su"ya dayanan ibadetlerin serinliği, ahirette cehennem ateşini etkisiz hale getirecektir.
Ateşli hastalıkların tedavisinde, hastalığın çeşidine ve hastalığa göre yöntemleri değişmekle beraber, genel olarak, soğuk su kullanımı faydalı

olmaktadır.
Peygamberlerin çeşit çeşit mihnetlere, musibetlere uğramaları; onların sabırlarının, tahammüllerinin, Allah'a yakından tevekkül ve bağlılıklarının derecesine göre derecelerini yükseltmek için verilmiş imtihanlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadiste:
"Mihnet ve meşakkat yönüyle insanlann en zorlu imtihana maruz kalanları Peygamberlerdir. Sonra ümmetleri arasında emsaline kıyâsen en şerefli ve yüksek derecede olanlardır" buyurmuştur.
Alimlerin çoğu, hadisin metninde geçen bu Abdullah İbn Mes'ud hadisini delil getirerek; hastalığın, hem dereceyi yükselteceğine ve hem de günahların bağışlanmasını gerektireceğini söylemişlerdir. Bunlar, bu hadiste; Abdullah'ın,
"Bu hummanın sîzin için muhakkak iki kat ecri vardır" sözünü, Resulullah'ın tasdik etmesi, hastalığın derece yükselmesine sebeb olacağına ve Peygamberin,
"Ağacın kendi yapraklarını dökmesi gibi döker" sözü de, günahların bağışlanmasına vesile olacağına delâlet ettiğini söylemişlerdir.
Bazıları da sadece günâhların bağışlanacağını, derecelerin yükseimeyeceğini söylemişlerdir.
Alimlerin çoğu, hastalık sebebiyle bağışlanan günâhların, küçük günahlar olduğu ve büyük günâhlar için istiğfar gerektiği içtihadında bulunmuşlardır.

2321- Esved'den rivayet edilmiştir:
"Aişe Mina'da bulunduğu sırada Kureyş'ten bazı gençler onun yanına girmişti. Aişe, onlara:
"Sizleri güldüren şey nedir?" diye sordu. Onlar da:
"Filanca kimse çadırın ipi üzerine düştü. Az daha boynu yada gözü gidiyordu" dediler. Bunun üzerine Aişe:
"Gülmeyin! Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Bir müslüman(ın ayağına yada vücudunun herhangi bir yerin)e bir diken yada ondan büyük bir şey batarsa, bundan dolayı o kimseye bir derece verilir ve bir günahı silinir" buyururken işittim" dedi. [729]

2322- Ebu Saîd (r.a) ile Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "İkisi, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Mümin bir kimsenin başına devamlı bir surette bir sızı, bir meşakkat, bir hastalık, bir hüzün, hatta kendisini üzen bir keder gelirse bundan dolayı o kimsenin günahlarından bazısı örtbas edilir" buyururken işitmişler. [730]

2323- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın;
"Her kim bir kötülük işlerse bu kötülük sebebiyle ceza görür" [731] ayeti inince, bu ayet, müslümanlara çok ağır geldi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Orta yolu tutun! Doğru olanı arayın! müslümanm başına gelen her bir musibetten dolayı ona bir kefaret vardır. Hatta vücudundan sıyrılan her sıyrıkta veya batan her dikende bile (bir) kefaret vardır!" buyurdu. [732]

2324- Atâ' İbn Ebi Rebâh'tan rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Abbâs, bana:
"Sana cennetliklerden olan bir kadın göstereyim mi?" dedi. Ben de:
"Evet, göster" dedim. Abdullah İbn Abbâs şöyle dedi:
"Şu siyah tenli kadın! Bu kadın, Peygamber (s.a.v.)'e gelip:
"Beni sara hastalığı tutuyor, dolayısıyla sara nöbetim sırasında açılıyorum. Allah'a benim için dua et!" dedi. Peygamber (s.a.v.), kadına:
"İstersen sabret cennet senin olsun. İstersen de sana şifa vermesi için Allah'a dua edeyim!" buyurdu. Bunun üzerine Kadın:
"Sabrederim! Fakat ben sara nöbetim geldiğinde açılıyorum! Bari Allah'a dua et de sara nöbetim geldiğinde açılmayayım!" dedi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) kadına dua etti.

Açıklama:

Bunun üzerine kadının sara nöbeti sırasında edep yerleri açılmaz oldu.[733]

15- Zulmün Haram Kılınması

2325- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Yüce Rabbinden rivayet etmekte olduğu kudsi hadiste:
"Muhakkak ki Ben, kendi nefsime ve kullarıma zulmü haram kıldım. Dolayısıyla birbirinize zulmetmeyin" buyurdu. [734]

2326- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Zulümdan sakının. Çünkü zulüm, kıyamet gününde karanlıklar olacaktır. Cimrilikten de sakının. Çünkü cimrilik, sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye ve haramlarını helal saymaya sevketmiştir." [735]

Zulüm:

Herhangi bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymak,
Dinî anlamdaki manası ise, hak yemek, eziyet, işkence ve baskı kullanmak, adaletsizlik yapmak, hadda aşmak söz ve fiilde aşın gitmek demektir.
Alimler zulmü üç kısım halinde incelemişlerdir:
1- İnsanın Allah'a karşı işlediği zulüm, şirk ve küfürdür.
"İmân edip de imânlarına zulüm karıştırmayanlar (var ya) işte korkudan emin olmak için onların hakkıdır ve doğru yolu bulanlar da onlardır" [736] âyeti inince, bu âyetin ifâde ettiği, imâna zulüm karıştırma meselesi ashabın nefsine ağır geldi ve,
"Hangimiz nefislerine zulmetmez?" dediler: Bunun üzerine Yüce Allah:
"Şüphesiz ki, şirk büyük bir zulümdür" [737] âyetini indirdi. Böylece bu âyette söz konusu olan zulüm keiimesinden şirk kastedildiği anlaşılmıştır. [738]

Açıklama:

Âyetteki "Şirk büyük bir zulümdür" ifadesi ile de, şirk'e düşen insanların hikmet ve akıl yönünden ne kadar zavallı olduklarına ve ahmaklık içinde bulunduklarına işaret edilerek şirkin çirkinliği dile getirilmiştir. [739]
Yüce Allah'ın varlığını, birliğini inkâr etmek zulüm olduğu gibi, imân esaslanndan herhangi birini inkar etmek de zulüm ve küfürdür. Bütün bu hususlarda ilgili çeşitli âyetler vardır:
"Onlardan her kim, Allah'ın ilâhhğını inkâr ederek "İlâh o değil, benim!" derse, biz onu cehennemle cezalandırırız. İşte biz, zalimlere böyle ceza veririz!" [740]
2- İnsanlar arasındaki zulüm. Bu da, insanların kendi hemcinslerine karşı işledikleri suçlar, günahlar ve haksızlıklardır. Bilindiği gibi zulüm kavramı, Kur'an'da çok geniş bir kullanım alanına sahiptir, insanla insan arasındaki zulüm de, bu geniş alanda büyük bir yere sahip bulunmaktadır. Zaten zulüm denince ilk olarak akla insanların birbirlerine karşı olan hareketlerindeki yanlış, kötü ve zararlı davranışları zulüm olarak tanıtılmış, bunların işlenmemesi istenmiş ve işleyenler tenkid edilmiştir.
Adam öldürmek, hırsızlılık yapmak, erkeklerin erkeklerle temasta bulunması homoseksüellik ve yol kesip kötülükte bulunmak, zina yapmak, suçlu insanları bırakıp suçsuzlan cezalandırmak, Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmemek gibi.
3- İnsanın kendi kendine zulmetmesidir. Bu hususta da çeşitli âyetler vardır.
Yukarıda sayılan çeşitlerden hangisi olursa olsun, zulüm, yaratılış düzeninde bozukluk ve sapmalara sebep olmaktadır. İnsanın dışındaki bütün

varlıklar, yaratılış düzenini bozmamakta, nasıl yaratılmışlarsa, öyle hareket etmektedirler. Allah'ın emir ve yasaklarını dinlemeyen, zulüm yollarına düşen insanlar ise, insanın yaratılış gayesinin dışına çıkmaktadırlar. Bu halleriyle de, varlıklar arasında en büyük zalimlerden olma durumuna düşmektedirler. Onun için Allah ve Râsulü genel olarak zulmü yasaklamışlardır. Bir de, bütün peygamberler insanları Allah'a inanmaya ve O'nun emir ve yasaklarına uygun hareket etmeye çağırmışlardır. Bu davete kulak vererek imâna gelen ve ibadete sarılanlar huzur, saadet, mutluluk ve başarı elde etmişlerdir. Bu davete kulak vermeyerek peygamberlerin yoluna muhalefet edenler ise, zalimlerden olmuşlar ve başlanna büyük musibetler gelmiştir. Kur'an'da, peygamberlerin emrini dinlemeyen nice topluluklann başına gelen felâket ve musibetler haber vermiştir. Bu bilgiler, zulüm işleyen zalimlerin sonu açısından son derece ibret vericidir. [741]
Ayrıca şirkin mahiyeti hususunda 98 nolu hadisin açıklamasına da bakabilirsiniz.

2327- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) söyle buyurmaktadır:
"Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. Tehlikeli durumlarda onu yardımsız bırakmaz. Bir kimse din kardeşinin ihtiyacı hususunda yardımcı olursa Allah da zor bir duruma düştüğünde ona yardımcı olur. Her kim bir Müslümamn sıkıntısını giderirse Allah da buna karşılık kıyamet gününün sıkıntılarından bir sıkıntıyı o kimseden giderir. Kim de bir Müslümamn günahını yada suçunu örterse Allah da kıyamet günü o kimsenin dünyada işlediği bir günahı yada suçu örter." [742]

Açıklama:

Nevevî'ye göre; burada örtbast etmekten maksat, eziyet ve fesatla meşhur olmayan iyi hal sahipleridir. Eziyet ve fesatla meşhur olan kimseye gelince onun suçunu örtbas etmemek ve vereceği zarardan korkulmazsa onu gerekli yerlere bildirmek müstehab olur. Çünkü örtbas etmek, onu daha fazla eza ve fesada yönlendirir, saygın şeyleri çiğnemeye ve daha fazlasını yapmaya cesaretlendirir. Henüz yapılmakta olan bir suçu gören kimse, suçu işleyen kimseye İtiraz etmek ve elinden geliyorsa onu men etmesi vaciptir. Ertelemesi helal değildir.
Müslümamn suçunu örtbas etmek; kendisine gizlice tenbih ve nasihatta bulunmaya engel değildir. Bu hüküm, açıktan suç ve günah işlemeyen kimseler hakkındadır. Günümüzde olduğu gibi, her günahı pervasızca göz önünde yapanlar bundan hariçtir. [743]

2328- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), sahabilere:
"Müflis nedir? Bilir misiniz?" diye sordu. Sahabiler:
"Bize göre, müflis; hiçbir dirhemi ve eşyası olmayan kimsedir" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.);
"Gerçekten benim ümmetimden müflis; kıyamet gününde namaz, oruç ve zekatla gelecek olan kimsedir. Ama şuna sövmüş, buna zina iftirasında bulunmuş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş, diğerini de dövmüş olarak gelecek. Onun hasenatından bir kısmı şuna verilir ve bir kısmı da buna verilir. Eğer üzerinde olan kul hakları ödenmeden önce hasenatı tükenirse bu defa o alacaklı kulların günahlarından alınıp bu kimsenin üzerine yüklenir. Sonra da cehenneme atılır" buyurdu. [744]

2329- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet gününde bütün haklar mutlaka sahiplerine verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için, boynuzlu koyundan kısas alınacaktır." [745]

2330- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Yüce Allah, zalime mühlet verir. Yakalayacağı zaman ona göz açtırmaksızm ansızın yakalar" buyurdu,
Sonra da,
"İşte Rabbin, zalim memleketleri cezalandırdığı zaman böyle cezalandırır. Çünkü Onun cezası çok acı, çok çetindir" [746] ayetini okudu. [747]

16- Zalim De Olsa Ve Mazlum Da Olsa Din Kardeşine Yardım Etmek

2331- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biri muhacirlerden ve diğeri de Ensar'dan olmak üzere iki genç çocuk kavga ettiler. Bunun üzerine muhacir yada muhacirler:
"Yetişin, ey muhacirler!"' diye seslendi. Ensar'lı olan kimse de:
"Yetişin, ey Ensar!" diye bağırdı. Derken Resulullah (s.a.v.) çıkıp:
"Ne bu cahiliyet halkı davası?" diye sordu. Sahabiler.
"Bir şey yok, ey Allah'ın resulü! Sadece iki genç çocuk kavga etmişler, biri diğerinin kıçına vurmuş" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.}:
"O halde zararı yok! Kişi zalim de olsa mazlum da olsa (din) kardeşine yardım etsin. Eğer din kardeşi zalimse onu zulmünden alıkoysun. Çünkü onu zulmünden alıkoymak, o kimseye karşı yapılmış bir yardımdır. Eğer (din) kardeşin mazlum ise zulüm eden kimseye karşı) ona yardımda bulunsun" buyurdu. [748]

17- Müminlerin Birbirlerine Acımaları, Şefkat Etme Leri Ve Yardımlaşmaları

2332- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Mümin mümine karşı, birbirini bağlayan bir yapı gibidir." [749]

2333- Nu'mân İbn Beşîr (r,a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Birbirlerine merhamet, şefkat ve sevgi konusunda müminleri bir vücut gibi görürsün. Vücudun bir organı rahatsız olursa, diğer organlar uyumadan ve hararetle birbirlerini ona çağırırlar." [750]
Lütfü Çakan bu hadisle ilgili olarak şöyle der:
"Bilinen bir gerçektir ki, her birliğin ve birlikteliğin, öncelikle yerine getirilmesi gerekli birlik-içi bazı görev ve sorumlulukları bulunur. Aynı peygambere inanan müminler birliği demek olan "Ümmet" için de bu tür görev ve sorumluluklar söz konusudur. Hadisimiz bunları, sevgi, acıma merhamet ve dayanışma olarak belirlemektedir. Biz bunlan ortak tek bir kelime ile "Duyarlık" diye ifade edebiliriz.

Ortak Nokta

Hadisimiz, aynı imanı paylaşan insanlann yani din kardeşlerinin, renk, dil, yurt ve kültür farklılıklarına rağmen, şekil ve görevleri değişik olan organlardan meydana gelmiş bir vücud gibi olduklarını, daha doğrusu olmaları lazım geldiğini, bunun da sevgi ve merhamette, bir başka ifade ile, tasa ve kıvançta yani tepkilerde görülmesi gereğini tespit ve ilan etmektedir. Birbirine göz kulak olmak, yek diğerini koruyup kollamak yani dayanışma, işte bu duygu bağının ve tepki ortaklığının tabiî ve maddi sınır tanımayan bir sonucu olmaktadır. Böylece müminler topluluğunun tek vücuda benzeme noktasını da bütün sonuçlanyla birlikte "Duyarlık" teşkil etmektedir.

Hem Hak Hem Görev

Sevgi, şefkat ve dayanışma bakımından bir vücudun organlarına benzetilen müslümanların, öncelikle birbirlerinden müstağni kalamayacakları, yek diğerine karşı duyarsız olamayacakları ortadadır. Çünkü bu duyarlık, ortaklaşa sahip olunan İslâm imanından kaynaklanmaktadır. müslümanın inanç ve kader birliği içinde bulunduğu İnsanlar ve milletler adına gerektiğinde özveride bulunması, onlarla iyi ve kötü günlerinde dayanışma içinde olması, tasa ve kıvançlarını paylaşması, hem hakkı hem de görevidir. Bu ise, yine hadisimizin ifadesine göre, her hangi bir uzuv ve organdaki rahatsızlığın, vücudun diğer organlarını etkilemesi kadar tabii, harta zaruridir. Gayr-i tabiî olan bunun tersidir. Nitekim;
"Müslümanların derdini derd edinmeyen onlardan değildir" [751] beyanı, bu noktayı yeterince açık biçimde gözler önüne sermektedir. Vücud bütünlüğüne karşı duyarlığını kaybetmiş, onunla duygusal ve sinirsel bağlarını koparmış olan organın, sadece görüntüde o bünyeye dahil olmaktan öte, vücud fonksiyonları açısından hiç bir önem taşımadığı açıktır. Aynı şekilde sosyal bir bünye olan ümmet birimlerinin de

"Duyarlık" çerçevesi dışında kalmaları halinde birbirleri için herhangi bir anlam ifade etmeyecekleri, sadece, elem ve hasret konusu olacakları bilinmektedir. Çünkü özü, iç dinamikleri çürümüş, sözü ve görüntüsünden başka hiç bir şeyi kalmamış bir yapı, sadece izdırap konusu olabilir. Hatta belki de böyle bîr yapının varlığı, yokluğundan daha fazla üzüntü vesilesi olur. Nitekim dağılan ümmet yapısının ızdırabını terennüm etmiş olan "Hisli yürek" merhum Akif, bu noktaya şöyle işaret etmektedir:
"Duygusuz olmak kadar dünyada lakin dert yok,
Öyle salgmmış ki mel'un, kurtulan birferd yok
Kendi sağlam... Hissi ölmüş, ruhu ölmüş milletin!
İşte en korkuncu hüsranın, helakin, haybetin!" [752]
"Hiç sıkılmaz mısınız Hazret-İ Peygamberden?
Ki uzaklardaki bir mü 'mini indise diken,
Kalb-i pakinde duyarmış o musibetten acı,
Sizden elbette olur ruh-i Nebî davacı!.." [753] Ümmetin derdi
müslümanlar olarak uzunca bir zamandan beri, başta başımız olmak üzere ümmet bünyemizin kalb ve kafa gibi önemli bir çok nahiyesinde büyük ve ciddi rahatsızlıklar bulunmaktadır. Bu bir gerçek. Yine aynı şekilde, ümmet-i Muhammed'in, Kur'an'ın ifadesiyle;
"Dinlerine uymadıkça asla razı edemeyeceği" [754] haçlı ve siyon güç odaklan tarafından planlı ve bilinçli bir şekilde içine itildiği elem ve ızdırabı, giderek sanki daha az hisseder olduğu, yörtetimler düzeyinde bunun daha da yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bu da bir başka kahredici gerçektir. Tepkisizlik ya da gecikmiş cılız tepkilerimizle, organlar arası irtibatları oldukça zayıflamış, duyarlığı büyük ölçüde kaybolmuş bir vücudu andırmaktayız. Zira karşı koymak için değil, tıbbî ve İnsanî yardım için bile bünye dışı ve düşman odakların iznini kollama zilletini, imdat çağıran mümin çevrelerin yüzüne marifetmiş gibi, yüksek siyasetmiş gibi sunabiliyoruz. Onlar "Bire on" anlayışıyla güç kullanırken, biz "Ona bir" oranına bile sahip çıkmayı, "Küresel değerlere aykırı" görebiliyoruz. İslâm dünyasının hemen her bölümünde yıllardır yaşanan trajedi bizim bu yürekler acısı tutum ve tavrımızı tüm kör gözlere sokacak kadar netleştirdi. "Ba'de harabi'l-Bosna" ilân edilen "Dayanışma günü" bilmem ki geçmiş kayıplara ve duyarsızlığa kefaret olacak mıdır? Oysa,
"O iman. ittihad isterdi bizden, vahdet isterdi.
Nasıl "Bünyân-ı mersüs" olmamız lazımsa gösterdi!" [755]
Yaşanan acıyı giderek arttıran bir başka gerçek de İslâm ümmetinin her ünitesinin, bir başka gerekçe ve ve bahane ile ana üniteden aynlığı yeğlemesi, başına gelenleri, onun asıl sorumluları olan "Dost ve müttefikler"Ie halletme basiretsizliğini sürdürmesidir. Bu derece bir başı bozukluk şimdiye dek bu çapta görülmemişti. Halbuki,
"Irzımızdır çiğnenen, evladımızdır doğranan!
Hey sıkılmaz ağlamazsan, bari gülmekten utan!
"His" denen devletliden olsaydı halkın behresi,
Payitahtından bugün taşmazdı sarhoş na'resü." [756]
"Karadağ haydudu, Sırp eşşeği, Bulgar yılanı,
Sonra Yunan iti, çepçevre kuşatsın vatanı!"
Kimsesiz ailelerden kimi gitsin bıçağa,
Kimi bin türlü fecaatle çekilsin kucağa!.[757]
Ne bir yaşındaki masum için beşikte hayat,
Ne seksenindeki mazlum için eşikte necat.
0, baltalarla kesiktir; bu, süngülerle delik
Öbek öbek duruyor pıhtı pıhtı kanla kemik!"
Siz, ey bu yangını İzhar eden beş altı sefil,
Ki ettiniz bizi Hırvafla Sırb'a karşı rezil!"[758]

Doktriner Engeller

Akif merhumun tanımıyla "Karadağ haydudu" ve "Sırb eşşeği"nin Bosna-Hersek'te gerçekleştirdiği müslüman kıyımına seyirci kalmak batıya yakışsa bile doğuya yani müslümanlara yakışmadığı, onların kimlikleriyle asla barışmadığı ortadadır. Artık müslümanlar arasında sevgi, şefkat ve dayanışma bağlan yeterince çalışmıyorsa, inananlar bünyesi, organlarının derdini yekdiğerine aktaramıyor ve birlikte ağlayamıyor, beraber çare arayamıyorsa,. aslında başkalarını suçlamaya da hakkı kalmamış demektir. Bize öyle gelmektedir ki, müminler arası duyarlığı, Özellikle bizim açımızdan, ülke sınırlarından önce ilke sınırları, yani maddi manialardan evvel, doktriner engeller önlemektedir. Yüreklerin duyarlığı ile kafaların şartlanmışhğı çatışması her şeyi alt-üst etmektedir. Yetmiş yılı aşkın bir süredir hep bu anlamsızlığı, bu çatışmayı yaşamaktayız. Ümmet bünyesinin hiç bir yerindeki rahatsızlığa dostça ve etkili bir biçimde çare bulamamanın mahcubiyeti, aczi ve sorumluluğu işte bu noktadan, bu anlamsızlıktan kaynaklanmaktadır.
Hadisimizdeki "Mümin" slüeti, yani sevgi, merhamet ve dayanışma üçgeninde birleşmiş bir ümmet bünyesi, her türlü rahatsızlığın kesin merhemidir. O halde müslümanlar artık kendilerine gelmelidir.
"Tükürün cephe-i lakaydma şarkın, tükürün!
Kuşkulansın, görelim, gayreti halkın tükürün.
Tükürün ehl-i salîb 'in o hayasız yüzüne!
Tükürün onların asla güvenilmez sözüne!..
Medeniyyet denilen maskara mahluku görün,
Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün." [759]
Mahcubiyetimiz mümin duyarlığını sistemleştirdiğimiz gün bitecektir.[760]

2334- Nu'mân İbn Beşîr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslümanlar bir adam gibidir. Gözü ağrırsa bütün vücudu ağırır. Başı ağrısa da bütün vücudu ağırır." [761]

18- Sövüşmenin Yasak Olması

2335- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Birbiriyle sövüşen iki kimsenin söyledikleri şeylerin günahı, saldırıya uğrayan/mazlum olan kişi haddi aşmadığı müddetçe sövmeye ilk başlayan kimseye aittir." [762]

Açıklama:

Hadis, bir müslümana sövmenin günah olduğunu açıkça ifade etmektedir. Nitekim diğer bir hadiste;
"Müslümana sövmek fısktır. Onu öldürmekse küfürdür" [763] buyurulmaktadır.
Karşılıklı olarak birifairlerine söven iki kişiden sövüşmeyi ilk başlatanın günahı bellidir. Sövüşmeyi başlattığı için bir günah işlemiş olduğunda şüphe yoktur.
Kendisine sövüldüğü için karşısındakine küfürle karşılık veren öbür kimsenin verdiği bu karşılığın da bir günah olduğu kesindir.
önce kendisine sövüldüğü için aynı şekilde karşılık vermek durumunda kalan şahıs karşılık verirken sövmede karşısında kinden daha da ileri gitmediği sürece her ikisinin günahı da sövmeyi ilk başlatanın üzerinde kalır. Saldırıya önce uğramış olan kişi, bu günahlardan kurtulur. Fakat bu kişi karşılık vereyim derken küfürde saldırıyı, ilk başlatandan daha da ileri gidecek olursa dengeyi bozan kısmın günahı kendi üzerinde kalır. Gerisinin günahı ise yine küfrü ilk başlatanın olur.

19- Af Etmenin Ve Alçak Gönüllük Göstermenin Müstehab Olması

2336- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sadaka hiçbir malı eksiltmez. Allah, affeden bir kulun ancak şerefini artırır. Bir kimse Allah için alçakgönüllük gösterirse Allah o kimsenin ancak derecesini yükseltir." [764]

20- Gıybetin Haram Olması

2337- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), sahabilere:
"Gıybet nedir? Bilir misiniz?" diye sordu. Sahabiler:
"Allah ve Resulü daha İyi bilir!" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Gıybet; kardeşini, hoşlanmadığı bir şeyle anırtandır" buyurdu. Bu sırada Resulullah (s.a.v.)'e:
"Benim söylediğim şey, kardeşim de varsa o zaman ne buyurursun?" diye soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Söylediğin şey kardeşin de varsa ona gıybet etmiş demektir. Eğer söylediğin şey onda yoksa o zaman ona iftira etmiş olursun" buyurdu. [765]

Açıklama:

Mevdudi, "Gıybet" ile ilgili olarak şunları söyler:
"Gıybet, şöyle tarif edilir; "Birinin, herhangi bir kimsenin arkasından, duyduğu zaman hoşuna gitmeyeceği sözler söylemesidir." Bu tarif bizzat Peygamberimiz tarafından yapılmıştır.
Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesei ve diğer muhaddislerin naklettiği, Hz. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadisi şerifte Peygamberimiz (s.a.v.) gıybeti şöyle tarif buyurmuştur.
"Gıybet, kardeşinin, hoşuna gitmeyecek şekilde anılmasıdır." "Söylediğim şeyin kardeşimde olduğunu görmüşsem ne olacak?" denilince Hz. Peygamber (s.a.v..) buyurdu ki: "Eğer söylediğin şey kardeşinde varsa gıybet etmiş oluyorsun, dediğin onda yoksa iftira etmiş olursun."
İmam Malik'in Hz. Muttalib bin Abdillah'dan naklettiği bir hadisin ifadesi de şöyledir: "Adamın biri Hz.Peygamber'e "Gıybet nedir?" diye sordu. Peygamberimiz de (s.a.v.);
"İşittiği zaman hoşuna gitmeyecek şekilde kişi hakkında konuşmandır" buyurdu. Adam;
"Ya Rasulallah! Ya sözüm doğru ise" deyince Peygamberimiz (s.a.v.):
"Eğer sözün yanlışsa, o zaten iftiradır" buyurdu."
Bu buyruklardan, birinin arkasından yalan sözlerle suçlanmasının iftira olduğu ve var olan kusurlarının söylenmesininse gıybet olduğu anlaşılmaktadır.
Bu hareket ister açık İfadeli sözlerle yapılsın, ister kinaye ve işaretler ile yapılsın her şekli ile haramdjr. Bunun gibi bu hareketin kişinin hayatında yapılması, yahut Öldükten sonra yapılması, iki şekilde de haramılığı aynıdır.
Ebu Davud'un rivayetine göre, Maiz bin Malik El-Eslemi'ye zina suçundan dolayı recm cezası verildiği sırada, Peygamberimiz (s.a.v.) yolda yürürken bir sahabinin kendi arkadaşına şöyle söylediğini işitti:
"Şu adama bak! Allah onun suçlarını perdelemişti, fakat nefsi köpek gibi öldürülmeye kadar peşini bırakmadı." Bir miktar yol aldıktan sonra *"Kokuşmuş bu merkebin leşinden yiyin"* buyurdu. Onlar da:
"Ya Rasulallah! Onu kim yiyecek?" deyince, Peygamber Efendimiz,
"Biraz evvel sizin söylediğiniz, kardeşinizin haysiyetini rencide eden sözler, bu merkebin leşini yemekten daha çok çirkindir" buyurdu.
Bu haramın dışında kalan gıybetler ancak şu şekilde olanlardır: Birinin arkasından veya öldükten sonra onun kötülüğünü söylemek şeriat nazarında doğru bir mecburiyet halini almışsa ve bu mecburiyet gıybet olmadan yerine gelmiyorsa ve bu gıybet yapılmazsa gıybete nisbetle çok daha büyük bir kötülük ortaya çıkacaksa bu gıybetin haramılığı ortadan kalkar.
Hz. Peygamber (s.a.v.) bu istisna olan gıybeti şöyle ifade buyurmaktadır:
"En kötü zulüm, bir müslümanın haysiyet ve şerefine haksız yere hücum etmektir." [766] Bu buyrukta "Haksız yere" şartı "Haklı yere" yapılabileceğini göstermektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında gördüğümüz bazı örneklerden "Haklı yere"den ne kastedildiğini ve hangi durumlarda gıybetin gerektiği kadar caiz olabileceğini öğrenmekteyiz.
Bir gün bir bedevi gelip Peygamberimiz'in (s.a.v.) arkasında namaz kıldı. Namaz bitince de *"Ey Allah! Bana da, Muhammed'e de merhamet et, ikimizin dışında hiç kimseyi bu merhamete ortak kılma"* diyerek çekip gitti.
Peygamberimiz (s.a.v.) ashabına şöyle dedi:
"Ne diyorsunuz, bu adam mı daha çok şaşkın yoksa devesi mi? Ne dediğini duymadınız mı?"[767]

Açıklama:

Peygamberimiz (s.a.v.) bu sözü adamın arkasından söyledi. Çünkü o bedevi selam verir vermez çekip gitmişti. O, Peygamberimiz'in (s.a.v.) önünde çok yanlış bir söz söylemişti, bu yanlış söz karşısında Peygamberimiz'in susması başkalarının böyle sözlerin bir dereceye kadar caiz olabileceği yanlış kanaatine gitmesine sebep olabilirdi. Bu yüzden Hz. Peygamber'in (s.a.v.) o sözü reddetmesi gerekiyordu.
Yine bir keresinde Fatıma bİnti Kays adındaki kadına iki kişi evlenme teklifinde bulundu. Biri Hz. Muaviye, diğeri Hz. Ebu El-Cahın idî. Kadın gelerek Peygamberimiz'e (s.a.v.) akıl danıştı. Peygamberimiz (s.a.v.);
"Muaviye müflistir, Ebu El-Cahm ise kanlarını çok döver," buyurdu. [768]
Burada bir kadının müstakbel hayatı sözkonusudur. Ve Hz. Peygamber'den akıl danışmıştır. Bu durumda Peygamberimiz (s.a.v.) o iki sahabeye ait bildiği kusurları söylemeyi gerekli bulmuştur... Birgün Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Aişe annemizin yanında iken biri gelerek görüşme izni istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.);
"Bu adam kabilesinin çok kötü bir kişisidir", buyurdu, sonra dışarı çıktı, o adam ile çok yumuşak bir eda ile görüştü. Tekrar içeri girince Hz. Aişe validemiz,
"Onun hakkında dışarı çıkmadan önce bazı şeyler söylemenize rağmen, daha sonra çok iyi bir eda ile konuştunuz." deyince Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle cevap verdi:
"Kıyamet günü Allah katında en kötü mevki birinin çirkin sözlerinden korkup da onunla münasebeti terkedenlerin mevkii olacaktır" [769]
Bu hadiseye dikkat ederseniz Peygamberimiz'in bu kişi hakkında kötü kanaatte olmasına rağmen onunla güzel bir şekilde konuşmasının, ahlakının icabı olduğunu göreceksiniz. Ama Hz. Peygamber (s.a.v.) bu adamla merhamet ve şefkatlice konuşurken, ailesi gördüğü takdirde yanlışlıkla onu samimi dostu zanneder de daha sonra bunu suistimal eder düşüncesi ile Hz. AİŞe'yi bu adam kabilesinin çok kötü bir kişisidir diye ikaz etmiştir. Bir keresinde Hz. Ebu Süfyan'ın karısı Hint binti Utbe, Peygamberimiz'e gelerek;
"Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuklarına yetecek kadar gerekli masrafı yapmıyor" dedi. [770]
Kocanın bulunmadığı sırada, kadın tarafından yapılan bu şikayet her ne kadar gıybet ise de Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu caiz görmüştür. Çünkü haksızlık yapanı, bu haksızlığı giderecek güçte olan birine şikayet hakkı vardır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu gibi örneklerinden faydalanılarak fakih ve muhaddisler şu kaideyi ortaya koymuşlardır.
"Gıybet, ancak şer'an doğru bir maksat için gerektiği takdirde ve o gıybet olmadan o gereklilik ortadan kalkmadığı takdirde caizdir." Daha sonra bu kaideye dayanarak İslam alimleri gıybetin aşağıdaki şekillerini caiz kabul etmişlerdir:
1- Zulme uğrayan kişinin bu zulmü ortadan kaldırabilecek güçte olduğuna İnandığı kimseye zalim kimseyi şikayet etmesi.
2- Düzeltilip ıslah edilmesi niyeti ile haksızlıklan ve kötülükleri giderebilecek yetkide olan kimselere bir kişi veya zümrenin kötülüklerinin anlatılması.
3- Fetva almak gayesi iîe bir müftüye veya bir İslam alimine, bir kişinin yanlış hareketlerini konu edinen bir olayın anlatılması.
4- Bir kişinin veya kişilerin şerlerinden sakınsınlar diye diğer insanlara bilgi verilmesi. Mesela, hadis ravilerinin, şahitlerin, kitap yazarlarının eksiklerini, hatalarını açıklamak bütün alimlerce caiz değil, hatta vacip kabul edilmiştir. Çünkü bu açıklama olmadan şeriatı yanlış rivayetlerin yayılmasından, mahkemeleri adaletsizlikten ve insanları özellikle İlim araştıncılarını sapıklıklardan korumak mümkün olmaz. Yuva kurmak isteyenlerin karşiki şahıs hakkında yahut yanından ev alınmak istenen kimsenin komşuluğu hakkında yahut birisi ile iş ortaklığı kurulmak

istendiği taktirde veya birine bir emanet verilmesi gerektiğinde kendisinden bilgi istenen kişinin bu kimselerin iyi ve kötü taraflarını bilmediğinden dolayı zarara uğramasın diye soran kişiye açık açık anlatması gerekir.
5- Fısk, fücur ve çeşitli ahlaksızlıklar yayan yahut dini düşüncelerde sapık fikirler ve bid'atler dağıtan veya Allah'ın kullannı dinsizlik, eziyet ve zulüm fitnelerine boğan kimselerin kötülüklerini herkese karşı ilan ederek tenkit etmek, bunları anlatmak da gıybet değildir.
6- Kötü bir lakapla meşhur olan kimseleri bu lakap dışında tanıtmak mümkün değilse küçültmek ve hafife almak niyeti ile değil de kişiyi tanıtma niyeti ile o kötü lakabın kullanılması da gıybet değildir. [771]
Bu istisnai durumlar dışında birinin arkasından çirkin söz söylenmesi kesin olarak haramdır. Bu çirkin söz doğru ise gıybettir, yalan ise iftiradır, iki kişiyi birbirine düşürmek için ise düzenbazlıktır. Şeriat bu üçünü de yasaklamıştır.
İslam toplumunda bir müslümanın, yanında başka birinin gıybetinin yapılmasını, yalan yere töhmet altında bırakılmasını sessizce dinlemesi doğru değildir, onu derhal reddetmesi gerekir. Hiçbir şer'i mecburiyet olmadığı halde birinin mevcut kusurlarının ortaya dökülmesinin günah olduğunu ve bu hareketi yapanların Allah'tan korkarak böyle günahlardan uzak kalmalarını da telkin etmesi gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Bir kimse bir müslümanın aşağılandığı ve onun şeref ve haysiyetine saldırıldığı sırada onu korumuyorsa, Allah Teala da onun kendinden yardım istediği durumlarda himaye etmez.
Ve eğer bir kişi müslümanın şeref ve haysiyetine saldırıldığı ve ona hakaretler yapılıp, aşağılandığı sırada onu korursa Allah da kendisinden yardım istediği durumlarda ona yardım eder." [772]

Gıybet Yapana Gelince:

Bu günahı işlediğini veya işliyor olduğunu anladığı an ilk görevi, Allah'a tevbe etmesi ve bu haram işten derhal vazgeçmesidir. Bundan sonra ona düşen ikinci görev, yaptığı bu günahı gidermektir. Ölmüş bir kimsenin gıybetini yapmışsa onun hakkında çokça Allah'tan af dilemesi, eğer yaşayan bir kimsenin gıybetini yapmışsa, bu gıybet gerçek dışı ise bile daha önce yanlannda bühtan ettiği kişilere gidip yaptığı hareketin yanlış ve asılsız olduğunu belirtmesi gerekir. Yaptığı gıybet kişide var olan kusurları ihtiva ediyorsa, bundan sonra asla onu kötülememeli, daha önce yaptığı gıybetten dolayı af dileme sadece gıybeti yapılan kişinin durumdan haberi olması halinde yapılmalıdır, aksi takdirde sadece tevbe ile yetinilmelidir. Çünkü o kişinin durumdan haberi yoksa gıybet yapanın özür dilemek için "Ben senin gıybetini yapmıştım" demesi o adamı üzer, onun da içinde bir takım nahoş duygular doğabilir, denmektedir. [773]

21- Yüce Allah'ın Dünyada Kusurunu Gizlediği Kimsenin, Ahirette De Gizleyeceğini Müjdeleme

2335- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah dünyada bir kulunufn günahını) örterse onu kıyamet gününde de örter." [774]

22- Kötülüğünden Sakınılan Kimseye Yumuşak Sözler Söyleyerek Müdafaa Etmek

2339- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istemişti. Peygamber (s.a.v.):
"Ona izin verin! O, aşiretin ne kötü oğludur! yada aşiretin ne kötü adamıdır!" buyurdu.
Adam, Resulullah (s.a.v.)'in yanına girince, Peygamber (s.a.v.) ona yumuşak sözler söyledi.
Âişe der ki: Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Biraz önce sen onun için söylediğini söyledin. Sonra da ona yumuşak sözler söyledin!" diyerek bunun sebebini sordum.
Peygamber (s.a.v.):
"Ey Âişe! Kıyamet günü Allah katında mevki bakımından insanların en kötüsü, dünyada kötülüğünden korunmak için insanların terk ettiği yada karşılaşmak ve konuşmaktan kaçındığı kimsedir" buyurdu. [775]

Açıklama:

Bu adamın adı, Uyeyne b. Hısn'dır. Henüz tam müslüman olmamıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.}, insanlar onu tanısınlar ve onun halini bilmeyenlerin onun hakkında yanlışa düşmesini engellemek istemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra mürtedlerle birlikte dinden dönmüş, esir oiarak Hz. Ebu Bekr'e getirilmişti. Böylece Resulullah (s.a.v.)'in onun hakkında: "Aşiretin ne kötü adamıdır" şeklinde söylemiş olduğu sözü ortaya çıkmış oldu. Çünkü onun kötülüğü, Resulullah (s.a.v.)'in nitelediği gibi ortaya çıkmıştır. Peygamber (s.a.v.) ancak onu ve buna benzer kimselerin kalplerini İslam'a ısındırmak için yumuşak konuşmuştur.

23- Yumuşak Davranmanın Fazileti

2340- Cerîr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Yumuşak davranmaktan mahrum olan kimse, hayırdan da mahrum olur." [776]

2341. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ey Âişe! Doğrusu Allah, Refik kullarına karşı çok lütufkardır. Rıfkı sever. Sertliğe karşı vermediği, hatta ondan başkalarına da vermediği şeyleri rıfka verir." [777]
2342- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu yumuşak davranmak, bir şeyde bulunursa onu süsler. Bir şeyden de alınırsa onu lekeler." [778]

Açıklama:

Hadisin Arapça metninde geçen "Rıfk"; arkadaşlarla iyi geçinmek, insanlarla ilişkilerde iyi hareket etmek, yumuşak davranma ve günaha girmemek kaydıyla daima her işte en kolay olanı seçmektir.

24- Hayvanlara Ve Başka Şeylere Lanet Edilmesinin Yasak Edilmesi

2343- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında Resulullah (s.a.v.) seferlerinden birinde iken Ensar'dan bir kadın da dişi devesi üzerinde yolculuk ediyordu. Kadının canı sıkılıp deveye lanet etti. Resulullah (s.a.v.) bu lanet sözünü işitti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu devenin üzerinde bulunanları alın, deveyi de serbest bırakın. Çünkü o, lanetlenmiştir" buyurdu.
İmran:
"Ben o deveyi halen insanlar arasında yürürken görür gibiyim. Ona hiç kimse sataşmıyordu" dedi. [779]

2344- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sıddîk bir kimseye lanetçi olmak yakışık almaz." [780]

2345- Zeyd b. Eslem'den rivayet edilmiştir:
"Abdulmelik b. Mervan, kendisine ait döşeme, minder, yastık gibi bazı (ev) eşyalarını Ümmü Derdâ'ya göndermişti. Gecelerden bir gece olunca Abdulmelik geceleyin kalkıp hizmetçisini çağırdı. Hizmetçi gelmekte ağır davranıp huzuruna geç kalınca, Abdulmelik ona lanet etti. Sabah olunca Ümmü Derdâ', Abdulmelik'e:
"Geceleyin ben senin ne söylediğini işittim. Sen hizmetçini çağırdığın sırada ona lanet ettin" deyip sonra da şöyle dedi:

"Ben, Ebu Derdâ'nın şöyle dediğini işittim: Resulullah (s.a.v.):
"Lanet ediciler, kıyamet gününde şefaatçılar ve şahidler olamazlar" buyurdu. [781]

Açıklama:

Hadis, lanetçilerin kıyamet gününde şefaatlerinin kabul edilmeyeceğini haber vermektedir.
Şehadet kelimesine gelince, bazı alimlere göre lanetçinin kıyamet gününde şehadeti kabul edilmeyecektir.
Bazı alimlere göre de lanetçinin şehadeti dünyada kabul edilmez. Çünkü onlar, fasıklar zümresine girmektedirler.

2346- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Müşriklerin aleyhine beddua et!" denildi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben lanetçi olarak gönderilmedim. Ben ancak rahmet olarak gönderildim" buyurdu. [782]

Açıklama:

Lanet etmek, dua yoluyla birşeyin Allah'ın rahmetinden kovulmasını ve uzaklaştırılmasını istemektir. Belli bir şahsa bu manada kesin bir şekilde lanet etmek asla caiz değildir. Ancak Ebu Cehil gibi küfür üzere öldüğü kesin olarak bilinen kimselere lanet etmekte bir sakınca görülmemiştir. Dolayısıyla zina isnadından dolayı eşler arasında başvurulan lânetleşme olayında, lanetin yöneltildiği eş kesin bir şekilde belli olmadığından sözü geçen lanetleşmede bir sakınca bulunmadığı gibi, ölüp gitmiş olan bir kafir ya da bid'atçi için; "Eğer küfür üzerinde ya da bid'at üzerinde ölmüş ise Allah ona lanet etsin" demekte de bir sakınca görülmemiştir. Çünkü bu tür lanette bir kesinlik yoktur. Sadece bir şarta bağlılık vardır.
"Allah rüşvet verene de alana da lanet etsin" [783]
"Allah kendini kadınlara benzeten erkeklerle, erkeklere benzeten kadınlara lanet etsin" gibi bazı hadislerdeki lanet ise muayyen bir şahsa yöneltifmemiştir. Bilakis kimlikleri meçhul kimselere yöneltilmiş bir lanettir. Bu sebeple bu tür lanetlerde bir sakınca yoktur.
Ama müslümana yakışan, hiçbir kimseye lanet okümamaktır. Çünkü Cenab-ı Hak İbus dahil herhangi bir şeye lanet etmemizi bize vâcib kılmamıştır. Zira peygamber (s.a.v.):
"Mümin sövüp sayıcı lanet edici, hayasızca konuşucu ve edebsiz değildir." [784]

Açıklama:

Lanet etmekle ilgili olarak 1463 nolu hadisin açıklamasına da bakabilirsiniz.

25- Peygamber (s.a.v.) Bir Kimseye Hak Etmediği Halde Lanet Eder Veya Kötü Söz Söyler Yada Beddua Ederse Bunun O Kimse için Temizlenme, Ecir Ve Rahmet Olması

2347- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'in yanına iki adam girdi. Bu iki adam, Resulullah (s.a.v.)'le, ne olduğunu bilmediğim bazı şeyler konuştular. Bunlar, Resulullah (s.a.v.)'i öfkelendirdiler. Resulullah (s.a.v.)'de onlara lanet etti ve onlara ağır sözler söyledi. Bu iki adam dışarıya çıkınca, ben:
"Ey Allah'ın resulü! Şu iki adamın kazandığı hayırdan kim bir şey kazanabilir?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Nedir o?" buyurdu. Ben de:
"Sen onlara lanet ettin ve onlara ağır sözler söyledin!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Sen benim Rabbime koştuğum şartı bilmiyor musun? "Allah'ın! Ben ancak bir insanım. müslümanlardan hangisine lanet veya ağır sözler söylersem bunu onun için bir temizleme ve ecir kıl" dedim" buyurdu. [785]

2348- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın! müslümanlardan herhangi bir kimseye ağır söz söylemiş yada lanet etmiş yada değnekle vurmuş olursam sen bu fiillerimi o kul için bir temizlik ve rahmet kıl." [786]

2349- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ümmü Süleym'in yanında yetim bir kız vardı. Ümmü Süleym, Enes'in annesi-dir. Resulullah (s.a.v.) bu yetim kızı görüp latife mahiyetinde:
"O, sen misin? Hakikaten büyümüşsün! Yaşın büyümesin!' dedi. Bunun üzerine yetim kız ağlayarak Ümmü Süleym'e dönüp geldi. Ümmü Süleym, ona:
"Sana ne oldu, ey kızcağız?" diye sordu. Kız:
"Allah'ın peygamberi (s.a.v.) bana *"Yaşın büyümesin"* diye beddua etti. Şimdi artık benim yaşım ebediyen büyümeyecek. Yahut ömrüm uzamayacak!" dedi.
Ümmü Süleym acele baş örtüsünü sarınarak hemen dışarı çıktı. Resulullah (s.a.v.)'e rastladı. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Neyin var, ey Ümmü Süleym?" diye sordu. O da:
"Ey Allah'ın peygamberi! Sen benim yetim kızıma beddua mı ettin?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Neymiş o, ey Ümmü Süleym?" buyurdu. Ümmü Süleym:
"O kız, bana, senin onun hakkında "Yaşı büyümesin" ve "Ömrü uzamasın" diye beddua ettiğini söyledi" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) güldü. Sonra da:
"Ey Ümmü Süleym! Bilmez misin ki, benim Rabbime şartım vardır. Ben, Rabbîme şart koşup: "Ben ancak bir beşerim. Beşerin razı olduğu gibi razı olur, beşerin kızdığı gibi kızarm. Dolayısıyla ümmetimden herhangi biri aleyhine hak etmediği halde duada bulunursam, bunu onun için bir temizlenme, bir arınma ve bir yakınlık vesilesi kıl ki, kendisi kıyamet gününde bunlarla Allah'a yaklaşsın" dedim" buyurdu. [787]

2350- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben çocuklarla birlikte oyun oynuyordum. Derken Resulullah (s.a.v.) geldi. Ben derhal bir kapının arkasına gizlendim. Resulullah (s.a.v.) benim saklandığım yere gelip bana:
"Git, Muaviye'yi bana çağır" buyurdu. Ben de gidip geri geldim. Resulullah (s.a.v.)'e:
"O, yemek yiyor" dedim. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Git, Muaviye'yi bana çağır" buyurdu.
Ben de Muaviye'nin yanına gidip geri geldim. Resulullah (s.a.v.)'e:
"Yemek yiyor" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah onun karnını doyurmasın!" buyurdu."

26- İkiyüzlülüğün Kötülenmesi Ve İkiyüzlülük Yapmanın Haram Olması

2351- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şunlara bir yüzle ve bunlara da başka bir yüzle gelen iki yüzlü kimse, insanların en kötüler indendir." [788]

İkiyüzlülük/Riya:

İş, söz ve davranışlarda gösterişe yer verme; bir iyiliği veya salih bir amelî Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle değil, insanların beğenisi için

yapma. Bu davranışta bulunan kimseye riyakâr veya müraî denir.
Riya, insanlar arasında manevî nüfuz, şan ve şöhret, maddî çıkar sağlamak için yapılır. Dünyaya âit bu tür maddî ve manevî çıkarları elde etmek için, dinin insanlar tarafından kutsal değerlere karşı beslenen bağlılık ve hürmet duygularının âlet edilmesi, riyanın en kötü şeklidir. Bu tür davranışlar, hilekârlık ve yalancılıktır. İnsan şeref ve haysiyetine hakarettir.
Riyanın her çeşidi ahlaksızlık olduğu halde, ibadetlerde riyakâr olmak çok daha büyük bir ahlâksızlıktır. Çünkü ibadet, Allah için yapılır. Allah'ın rızası dışında bir amaçla; gösteriş olarak ibadet yapmak, Allah nzasını ortadan kaldırır. Gösteriş için ve bir çıkar düşüncesiyle Kur'ân okumak, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, sadaka vermek, ibadetlerin sevabını boşa çıkarır.

27- Yalanın Haram Olması Ve Mubah Olduğu Yerler

2352- Ümmü Gülsüm bint. Ukbe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işitmiştir:
"İnsanların arasını düzelten, bunun için hayırlı söz söyleyen ve hayırlı söz ulaştıran kimse yalancı değildir."
İbn Şihab der ki:
"Ben, insanların söyleye geldiklerinden hiçbir şey hususunda yalana ruhsat verildiğini işitmedim. Ancak şu üç şeyde yalan söylemenin caiz olması hali hariç:
1- Savaş hali.
2- İnsanların arasını düzeltip ıslah etmek.
3- Kocanın, hanımına ve hanımın da kocasına karşı aile düzenini sağlamak için söyledikleri sözler." [789]

Açıklama:

Yalan, kişinin gerçeği saklayıp bildiğinin aksini söylemesidir. Yalan, insanı Allah Teâla'nın nzasından uzaklaştırıp Cehennem'e götürmesidir. Ayrıca yalan insanları birbirine düşürür, güven duygusunu yok eder, toplum içinde karışıklıklara sebep olur; dostlukları yıkar, yerine düşmanlık tohumlan eker. Yalan er geç ortaya çıkacağından, yalancılar, kendilerine güvenilemeyen, saygı duyulmayan ve sevilmeyen insanlar durumuna düşerler. Kısaca yalan, insanı dünyada da ahirette de felâkete sürükler.
Kadı İyâz, 3 yerde yalan söylemenin ittifakla caiz olduğunu söylemiştir. Ancak bu yerlerde mubah olan yalandan kastın ne olduğu meselesi ihtilaflıdır:
1- Bazılarına göre; bir maslahattan dolayı söz konusu hadiste geçen üç yerde yalan söylemek mutlak surette caizdir. Yasaklanan yalan, zararlı onladır. Örneğin, zalim bir kimse, bir kimsenin yanında gizlenmekte olan kimseyi öldürmek istese "Nerede olduğunu bilmiyorum" diyerek yalan söylemesi ittifakla vacip olur.
2- Bazılarına göre ise yalan söylemek hiçbir şekilde caiz değildir. Hadiste belirtilen 3 yerde yalan söylemenin caiz olmasından maksat; tevriyeli yani kapalı ve ihtimalli söz söylemektir. Örneğin, bir adam, hanımına; iyi bakacağını, ona şöyle şöyle elbise alacağına vaad edip de kalbinden "Allah takdir ettiyse yapanm" diye niyet ederse bu bir tevriyedir. Yine dargın kimseleri banstırmak için iki taraftan her birine güzel sözler nakledip tevriye yapar.
Kan-kocanın birbirlerine yalan söylemelerine gelince; bundan maksat, birbirlerine sevgi göstermeleri ve yapması lazım gelmeyen şeyleri vaad etmeleridir.
İmam Beyhakî'de yalan ile ilgili olarak şunlan söyler:
"Yalanın mertebeleri vardır. Çirkinlik ve haram yönünden en büyüğü; Allah'a, sonra Peygamber (s.a.v.)'e yapılan, sonra kişinin kendisine, lisanına ve diğer organlanna, sonra anne-babasına, sonra müslüman olan en yakınlarına karşı yapılan yalandır. Bu yalan türü, insanın; kendisine, malına, ailesine ve çocuklarına verdiği zarardan daha büyüktür. Daha sonra yemin üzere yapılan yalan, yemin üzere yapılmayan yalandan daha büyüktür. Bunu, kişiyi övmede dalkavukluk, ifrat ve çirkinliği gerektiren yalan izlemektedir. Bu tür yalanın en çirkin olanı ise kişinin yüzüne karşı yapılan yalandır. Bunu, herhangi bir şeye kendisini kaptıran kimseye bir fayda sağlamayan ve gereksinim duymayan düşüncesizlik izlemektedir. Susmak, böyle bir kimsenin İşine yaramaz. Bunu; çok konuşmak, az sözle yetineceğine sözü uzatmak ve bir defa da yapabiİeceği şeye karşı tereddüt etmek ve onu tekrar tekrar sormak izlemektedir." [790]

28- Koğucüluğun Haram Olması

2353- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: " Hz. Muhammed (s.a.v.):
"Haramlığı çok şiddetli olan çirkin işin ne olduğunu size haber vereyim mi? O, insanlar arasında koğuculuktur, söz taşıyıp yaymaktır" buyurdu. Yine Hz. Muhammed (s.a.v.):
"Doğrusu kişi doğru söyleye söyleye nihayet Sıddîk çok doğru sözlü olan kimse olarak yazılır. Kişi yalan söyleye söyleye de nihayet yalancı yazılır" buyurdu.[791]

Koğuculuk:

Kırıcı, üzücü ve dargınlığa sebebiyet veren sözleri birinden diğerine taşıma. Koğuculuk dinimizce kötü sayılan ve yapılması kesinlikle haram kılman bir davranıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu ve benzeri davranışlara sahip kimse şöyle tasvir edilmiştir:
"Diliyle iğneleyen, koğuculuk eden, iyiliği daima önleyen, aşırı giden, suç işleyen, çok yemin eden alçak zorbaya, bütün bunlar dışında bir de soysuzlukla damgalanmış kimseye, mal ve oğulları vardır diye aldırış etmeyin!" [792]

29- Yalanın Çirkin Olması Ve Doğruluğun ise Güzel Olması

2354- Abdullah İbn Mcs'ud (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesizlik "Doğruluk", kişiyi iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı surette doğru söyleye söyleye nihayet Allah katında "Sıddîk" çok doğru sözlü olan kimse diye yazılır. "Yalan" da, kişiyi sapıklığa, sapıklık da cehenneme götürür. Kişi devamlı surette yalan söyleye söyleye nihayet Allah katında "Yalancı" dîye yazılır." [793]

Açıklama:

Doğruluk, 6 şeyde aranır ve bunlar bir kimsede bulunduğu zaman takdirde doğruluğun kemal mertebesi meydana gelmiş olur. Bu üstün dereceye sahip olan kimseye de "sıddîk" denir. Doğruluğun 6 bölümü şunlardır:

1- Sözde Doğruluk:

Söylenen sözün gerçeğe uyması, vakıaya aykırı düşmemesi.

2- Niyette Doğruluk:

Bunun anlamı, ihlastır. Hayrîı bir işe kalp ile niyet edip gafil olmaksızın Allah'a yönelmekle olur.
3- Azimde Doğruluk:

Hayırlı olduğuna İnanılan bir şeyi yapmaya koyulmak ve bundan güçlenmek.

4- Vefa Göstermekte Doğruluk:

İşlemeye koyulduğu ve azmettiği hayırlı bir işi başarmakta sebat gösterip onu tamamıyla yerine getirmek.

5- Amellerde Doğruluk:

Gizli ve açık yapılan bütün amelleri eşit tutup amellere riya karıştırmaksızın hareket etmek.

6- Makamatta Doğruluk:

Korku halinde ve emniyet halinde fark gözetmeksizin doğruluğa devam edip ondan aynlmamak.
Doğruluktaki özellik, İnsanı, iyi amellere yani bire götürür. Esasen birin anlamı, Allah katında makbul olan ve kendine günah karışmayan ameller ve ibadetlerdir. Böyle makbul ve iyi ameller de, insanı, cennete götürür. Bu iyi ve güzel vasıfların zıddı olan yalan ise, insanı kötü amellere ve günah işlere götürür. Günahlar da büyüdükçe insanı cehenneme iletir. Yalanın her çeşidini işleyip de bütün günahlara düşen kimseye "Kezzâb" büyük yalancı denir.

30- Öfke Anında Kendine Hakim Olan Kimsenin Fazileti Ve Kızgınlığın Neyle Giderilmesi

2355- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Gerçek kuvvetli, rakiplerini yere seren kimse değildir. Gerçek kuvvetli kimse ancak öfke sırasında kendisine hakim olan kimsedir." [794]

2356- Süleyman b. Surad (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"İki adam, Peygamber (s.a.v.)'in yanında birbirine sövdü. Bunlardan birinin kızgınlıktan dolayı gözleri kızarmaya ve şah damarları şişmeye başladı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ben bir kelime biliyorum ki, eğer şu kimse o kelimeyi söylese hissetmekte olduğu kızgınlık hali muhakkak ondan gider. O kelime: "Eûzu billahi mine'ş-şeytânirracîm" Allah'ın huzurunda kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım" sözüdür" buyurdu. Kızgın halde bulunan kimse, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ben de bir delilik mi görüyorsun?" dedi. [795]

Açıklama:

Bu hadiste; Allah yolunda olmayan öfkenin, şeytânın vesvese vermek suretiyle insanın içini dürtüşdürmesinden ileri geldiği, öfkeli kimsenin "Eûzu billahi mine'ş-şeytânirracîm" Allah'ın huzurunda kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım" demek suretiyle Allah'a sığınması gerektiği ve böylece kişide, öfkenin gitmesine sebep olduğu ile ilgili bilgiler vardır.
Bu şiddetli öfkeye sahip olan kimsenin:
"Bende bir delilik mi görüyorsun?" sözüne gelince, bu, Allah'ın dinini anlamayan, yüce şerîatının nurlanyla temizlenip aydınlanmamış olan ve istiazenin delilere mahsûs olduğunu vehmeden, öfkenin şeytânın vesvese verip dürtüşdürmesinden ileri geldiğini bilmeyen bir kimsenin sözüdür. Halbuki bu dürtüşdürmeyle insan, i'tidâl hâlinden çıkar da bâtıl konuşur, kötü fiile kalkışır, kin ve buğza niyyet eder ve öfke sonucu diğer çirkin işlere girişir. İşte bundan dolayı Peygamber (s.a.v.) tekrar tekrar tavsiye isteyen birine sâdece öfkelenme öğüdünü vermiştir. Bende delilik mi görüyor musun? diyen kimsenin münafıklardan yahut da câhil bedevilerden olması muhtemeldir." [796]

31- İnsanın Kendisine Malik Olamayak Şekilde Yaratılmış Olması

2357- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah cennete Adem'e suret verdiği zaman onu dilediği kadar bıraktı. İblis onun etrafında dolaşmaya ve onun ne olduğuna bakmaya başladı. Nihayet Adem'in içinin boş olduğunu görünce onun, nefis temayüllerine hakim olamaz bir şekilde yaratılmış olduğunu anladı." [797]

32- Yüze Vurmanın Yasak Olması

2358- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi (din) kardeşiyle kavga ettiği zaman onun yüzüne vurmaktan sakınsın." [798]

33- İnsanlara Haksız Yere Cezalandıran Kimseye Şiddetli Tehdit

2359- Hişâm b. Hakim b. Hizamdan rivayet edilmiştir:
"Hişâm, Şam'da bazı insanların yanına uğramıştı. Bunlar, güneşe karşı dikilip başlarının üzerine zeytinyağı dökülmüştü. Orada bulunanlara:
"Bu nedir?" diye sordu. Ona:
"Vergi vermedikleri için cezalandırılıyorlar" denildi. Bunun üzerine Hişâm:
"Haberiniz olsun ki, ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Doğrusu Allah dünyada azab eden kimselere muhakkak azab edecektir" buyururken işittim" dedi. [799]

34- Silahıyla Mescit, Pazaryeri Ve İnsanları Biraraya Toplayan Yerlerden Geçen Kimsenin Silahını Koruması Gerektiği Meselesi

2360- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam oklarıyla birlikte mescide uğramıştı. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Oklarının uçlarına sahip ol!" buyurdu. [800]

Açıklama:

İnsanların topluca bulundukları mescit, pazaryeri, sokak, alışveriş merkezi, parklar gibi yerlerde keyfi olarak insanlara zarar verici silah türleri taşımak doğru değildir. Eğer kişi böyle yerlere zorunlu olarak silahıyla gelmişse hiçbir kimseye zarar vermemek için gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Bugün düğünlerde, maç çıkışlarında yada değişik ortamlarda kullanılan silahların insanlara zarar verdiği televizyon kanallarında ve gazetelerde açıkça bir şekilde görülmektedir.

35- Bir Müslümana Silahla İşaret Etmenin Yasak Olması

2361- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, ResuluIIah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi (din) kardeşine silahla işaret etmesin. Çünkü İşaret eden herhangi biriniz, bilmez ki, belki şeytan eline hız verir de (din kardeşini vurur,) bu suretle de cehennemden bir çukura yuvarlanır." [801]

36- Yolda Eziyet Veren Şeyleri Gidermenin Fazileti

2362- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir defasında bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu. Onu (alıp) yolun kenarına attı. Yüce Allah, onun bu davranışını hüsnü kabul buyurup günahlarını bağışladı."[802]

37- Kedi Ve Zararlı Olmayan Hayvanlara Azab Etmenin Haram Olması

2363- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kadın, bir kedi sebebiyle azab olundu. Onu ölünceye kadar hapsetti. Bundan dolayı da cehenneme girdi. Kadın kediyi hapsettiği zaman onu; ne doyurdu, ona ne su içirdi ve ne de ona yeryüzünün haşerelerinden yemesine izin verdi." [803]

38- Kibirli Olmanın Haram Olması

2364- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a) ile Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İzzet, O'nun izandır. Kibriya da, O'nun ridasıdır. Allah: "Kim bu sıfatları almada bana ortak olmaya çalışırsa ona azab ederim" buyurdu." [804]

Kibir:

Büyüklenmek, büyüklük taslamak, ululuk iddia etmek, kendini başkalarından yüksek görerek onları aşağılamak gibi anlamlara gelmektedir.
Kibir inkârda önemli bir rol oynadığından Allah Teâlâ Kur'an'da kibirden ve bu kelimenin türevleri olan istikbâr, müstekbir ve kibriya'dan sık sık bahsetmektedir.
Kibir, haram olan kötü huylardan birisidir. Ahlâkî bir özellik olarak kibir, başkalarını küçük görmek ve onlarla alay etmek anlamıyla düşünülürse bu özellik insanı dinden çıkaran bir özellik değildir. Ancak haramdır, insanı dinden çıkarabilecek fiiller işlenmesine sebep olabilir. Böyle bir özellik sahibi de cehennemde kibrinin cezasını çektikten sonra Allah'ın affıyla ve mağfiretiyle cennete girecektir. Nitekim bîr âyet-i kerime'de Yüce Allah:
"Biz onların kalplerindeki kin ve hasedi çıkaracağız" [805] buyurarak, cennete giren insanların kalbinden dünyadaki ahlâkî kusurlarının temizleneceğini anlatmaktadır.
Bu tür hadisler, ahlâkî bir kusur olan kibrin Allah katında ne derece kötü kabul edildiğini anlatmaktadır.
Bir başka kibir şekli olan hakka karşı büyüklenmek ise kâfirlikle bir kabul edilmiş ve lanetlenmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: "Mütekebbirler kıyamet gününde, insan yeklinde küçük karıncalar gibi hasredilir. Bütün her taraflarından zillet onları kuşatır..[806]
Hz. Peygamber (s.a.v.) kibri zemmettiği gibi, kibrin olumlu karşıtı olan tevâzuyu da övmüştür. Bir hutbelerinde Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Şanı yüce olan Allah bana şöyle vahyetti: Mütevazı olun! Öyle mütevazı olun ki, biriniz diğerine karşı övünmede bile bulunmasın." [807]
İslâm bir ahlâkî kusur olan kibir, Allah'ın rahmetinden kovulma sebebidir.
Ancak bir kibir daha vardır ki Kur'an bunu "Müstekbir" ifadesiyle ifade etmiştir. Müstekbirler, Allah iri arzında bizzat kendi güzelliklerini tesis etmek için gayret gösteren azgınlar ve zorbalardır. Bunlar Allah'ın kullarını kendi köleleri yapmak için Allah'ın dinine karşı büyüklenirler. Allah Teâlâ bu çeşit insanlar için şöyle buyurmaktadır:
"İşte âhiret yurdu; Biz onu yeryüzünde büyüklenmeyi ve bozgunculuk çıkarmayı istemeyenlere armağan kılarız. Güzel sonuç muttakilerindir." [808]

39- İnsana Yüce Allah'ın Rahmetinden Ümit Kestirmenin Haram Olması

2365- Cündeb (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir adam:
"Vallahi, Allah filanca kimseyi affetmez" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah:
"Benim filanca kimseyi affetmiyeceğime dair yemin eden bu kişi kim oluyor! Ben o filanca kimseyi muhakkak bağışladım. Senin amelini de boşa çıkardım" buyurdu. [809]

40- Zayıflar ile Düşkünlerin Fazileti

2366- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Nice kapılardan kovulmuş pejmürde insan vardır ki, Allah'a bir şeyin meydana gelmesi için yemin ederse muhakkak Allah onu bu yemininde doğru çıkarır." [810]

41- "İnsanlar Helak Oldu" Demenin Yasak Olması

2367- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse: "İnsanlar helak oldu" derse kendisi onların en fazla helak olanıdır." [811]

42- Komşuluk Hakkı Ve Komşuya İyi Davranmak

2368- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Cebrail bana komşuyu o derec tavsiye etti ki, nerdeyse komşunun komşuya mirasçı olacağını zannettim." [812]

Komşu:

Ev, işyeri, arazi, köy, şehir ve ülke bakımından yakın olanların birbirlerine göre aldıkları ad.
Ailemizden sonra en yakın sosyal çevremizi komşularımız meydana getirir. İyi veya kötü günlerimizde şartlar en yakın çevre ile temas halinde bulunmayı gerektirir. Darlık zamanında yardımlaşma, normal zamanlarda ziyaretleşme, sır sayılabilen halleri gizleme birbirinin hâlinden etkilenme, hatta komşunun mülkünü saün almada öncelik hakkına sahip olma (şûfa) komşulukla ilgili bir dizi hak ve sorumlulukların kaynağım teşkil etmiştir.
Kur'ân-ı Kerim'de komşu ilişkisinden söyle söz edilir:
"Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyilik edin." [813]

43- Karşılaşma Anında Guleryüz Göstermenin Müstehab Olması

2369- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Maruftan hiçbir şeyi sakın hor görme! Velev ki, (din) kardeşini güler-yüzle karşılaman bile!"[814]

Açıklama:

Maruf ile ilgili olarak 44 nolurı hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

44- Haram Olmayan Hususlarda Şefaat Etmenin Müstehab Olması

2370- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), kendisine bir hacet isteyen geldiği zaman yanında oturan kimselere dönüp:
"Şefaat edin! Ecir kazanın! Allah, Peygamber'inin dilinden niyaz ve şefaat ile ilgili dilediğini yerine getirsin" buyururdu.[815]

45- İyi Kimselerle Düşüp Kalkmanın Ve Kötü Arkadaşlardan Kaçınmanın Müstehab Olması

2371- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İyi arkadaş ile kötü arkadaşın misali, misk taşıyan ile körük üfüren kimsenin durumu gibidir. Misk taşıyan kimse, ya san (ondan) verir yada (onu) satın alırsın veya o miskten güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar yada ondan pis koku duyarsın." [816]

46- Kız Çocuklarına İyi Davranmanın Fazileti

2372- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bana bir kadın geldi. Beraberinde de iki kızı vardı. Kadın benden bir şeyler istedi. Fakat yanımda bir tek kuru hurmadan başka bir şey bulamadı. Ben o bir hurmayı kadına verdim. Kadın bu hurmayı aldı ve onu iki kızı arasında paylaştırdı. Kendisi o hurmadan hiçbir şey yemedi. Sonra kadın kalkıp iki kız çocuğuyla birlikte çıkıp gitti. Derken Peygamber (s.a.v.) benim yanıma girdi. Ona bu olayı anlattım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Gerek kadın ve gerekse de erkek olsun, kız çocuklarından dolayı bir şeyle imtihan olunup onlara iyi bir şekilde bakarsa o kız çocukları o kimse için cehennem ateşine karşı birer perde olurlar" buyurdu. [817]

2373- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah(s.a.v.):
"Bir kimse, ergenlik çağına girmelerine kadar iki kız çocuğunun her türlü bakımını üstlenip bunları yerine getirirse, kıyamet gününde benimle birlikte şöyle gelir" buyurup parmaklarını bir araya getirdi. [818]

47- Çocuğu Olup De Bu Acıya Karşılık Allah'tan Ecir Ümit Eden Kimsenin Fazileti

2374- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müslümanlardan birinin üç çocuğu ölürse, yemini yerine getirecek kadarı hariç, o kimseye cehennem ateşi dokunmaz." [819]

Açıklama:

Hadis, çocuğunu kaybeden anne ve babalara büyük bir teselli sebebi olan bu müjde, çocuklarının hayatı ve sağlığı hususunda titredikleri halde ecel gereğince onları kaybetmiş olanlara mahsustur. Dolayısıyla çocuklarının sağlığına gerekli önem ve dikkat göstermeyerek ölümlerine şahit olan anne ve babalar için bu müjde sözkonusu değildir. Bu tür kimselerden, kıyamet günü çocuklarının hayatından hesaba çekilirler.
Hadiste *"Yemini yerine getirecek kadarı hariç"* ifadesiyle kastedilen;
"Sizden hiçbirisi müstesna olmamak üzere cehenneme uğrayacaktır. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür" [820] ayetinde takdir olunan yemindir. Buna göre üç çocuğunun ölüm acısıyla ve bu gönül dağlayan ateşle yanan anne ve baba, cehennem ateşini ya hiç görmeyecek yada geçerken görecek veya günahı kadar orada kalacak demektir.

2375- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kadın, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Erkekler senin hadisini/sözlerini alıp gidiyorlar. Sen bize kendinden bir gün ayır da, o günde sana gelelim. Bize Allah'ın sana öğrettiklerinden bizlere de öğretirsin" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Şu ve şu günde toplanın!" buyurdu.
Bunun üzerine kadınlar belirtilen günde toplandılar. Resulullah (s.a.v.) onların yanlarına gelerek Allah'ın kendisine bildirdiğinden onlara bir şeyler öğretti. Sonra da:
"Sizden hiç bir kadın yoktur ki: Gözü önünde çocuklarından üç tanesini âhirete göndersin de, bu çocuklar ona cehennemden bir perde olmasınlar" buyurdu. Bunun üzerine bir kadın:
"İki tanesini de, iki tanesini de, iki tanesini de!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"İki tanesini de, iki tanesini de, iki tanesini de!" buyurdu. [821]

2376- Ebu Hassân'dan rivayet edilmiştir: "Ebu Hureyre'ye:
"Benim iki oğlum öldü. Sen bize Resulullah (s.a.v.)'den ölülerimiz hakkında gönüllerimizi hoş edecek bir hadis söylemez misin?" dedim. Ebu Hureyre:
"Evet, söylerim". Resulullah (s.a.v.):
"Onların küçükleri, cennet halkının cennetten hiç ayrılmayan küçükleridirler. Onlar, babalarına yada anne-babasını karşılar, beni şimdi senin şu elbisenin kenarından tutuşum gibi -Resulullah burada eliyle o tutuşu işaret edip göstermiştir- elbisesinden tutar ve artık Allah onu (annesiyle ve) babasıyla birlikte cennete katıncaya kadar hiç bırakmaz yada onu tutmaktan hiç vazgeçmez" buyurdu. [822]

2377- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kadın, bir küçük çocuğunu Peygamber (s.a.v.)'e getirip ona:
"Ey Allah'ın peygamberi! Bu çocuk için Allah'a dua et! Doğrusu ben üç tanesini toprağa gömdüm" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Üç çocuk mu?" buyurdu. Kadın:
"Evet!" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Muhakkak cehennemden çok sağlam bir duvarla korunmuşsun" buyurdu. [823]

48- Allah Bir Kulu Sevdiği Zaman Onu Kullarına Da Sevdirmesi

2378- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz ki, Allah bir kulu sevdiği zaman, Cebrail'i çağırıp:
"Ben filânca kimseyi seviyorum, onu sen de sev!" der.
Bunun üzerine o kimseyi Cebrail de sever. Sonra semâda seslenerek:
"Gerçekten Allah filânca kimseyi seviyor, onu siz de sevin!" der.
Artık gök ehli de o kimseyi sever. Sonra yerdeki insanların gönüllerine o kimse hakkında Allah tarafında sevgi ve kabul konulur.
Allah bir kula da öfkelendiği zaman Cebrail'i çağırıp ona:
"Ben, filânca kimseye buğzediyorum. Ona sen de buğzet!" der. Bunun üzerine Cebrail o kimseye buğzeder. Sonra gök ehli arasında:
"Allah filanca kimseye buğzedîyor, ona siz de buğzedin!' diye seslenir. Bunun üzerine onlar da ona buğzederler. Sonra yerdeki (insanların gönlüne Allah tarafında o kimse hakkında bir nefret ve buğz konulur" buyurdu. [824]

49- Ruhların Toplanmış Cemaat Olması

2379- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah {s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ruhlar, grup grup toplanmış cemaatlardır. Bundan dolayın birbirleriyle dünyada tanışanlar kaynaşırlar. Birbirleriyle (dünyada) anlaşamayanlar görüş ayrılığına düşerler." [825]

Açıklama:

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre; ruhlar, bir araya gelmiş toplu cemaatlerdir. Yahut da muhtelif türlerden ibarettir. Allah'ın yarattığı bir

hikmete mebni olarak, onlar böyle farklı cemaatler oluşturmuşlardır. Bazılarına göre de, Allah onları, birbirlerine uygun vasıflarda ve huylarda yaratmıştır. Bazılarına göre aslında, Allah ruhları toplu halde yaratmıştır. Sonra onları ait oldukları bedenlere girmek suretiyle birbirlerinden ayrılmışlardır. Dolayısıyla bu dünyada huylan birbirine uyan kimseler anlaşıp bir araya gelirler. Huyları birbirlerini tutmayan kimseler biribirleriyle anlaşmayıp biribirlerine ters düşerler. [826]
Hattâbî'yc göre ise ruhların anlaşması, başlangıçta onların şekavet ve saadet yönünden birbirlerine benzer halde yaratılmalanndan kaynaklanmaktadır. Şaki olarak yaratılanlar birbirleriyle anlaşırlar. Dolayısıyla ruhlar iki kısımdır: Bunların cesetleri, dünyada karşılaştıkları zaman, aynı kısımdan olan ruhlan taşıyanlar anlaşırlar. Aynı cinsten olan ruh sahipleri ise anlaşamazlar. Bîr başka ifadeyle, ruhlar, ruhlara, şerliler de şerlilere meylederler."
Bazılarına göre ise göre ruhların böyle birbiriyle anlaşarak farklı cemaatler haline gelmeleri, dünyaya gelmelerinden önce ruhlar âleminde olmuş ve ruh cemaatlerindeki bu farklılık, yaratılışlarındaki farklılıktan ileri gelmiştir. Fakat ruhlar dünyaya geldikten sonra çeşitli etkiler altında kalarak kendilerinde değişiklikler meydana gelmiş ve neticede söz konusu cemaatler arasında karşılıklı kopmalar ve katılmalar meydana gelmiştir.

50- Kişinin Sevdiğiyle Birlikte Olması

2380- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir bedevi Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Kıyamet ne zaman kopacaktır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Sen kıyamet için ne hazırladın?" buyurdu. Bedevi:
"Allah ile Resulünün sevgisini!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"O zaman sen sevdiklerinle berabersin!" buyurdu.[827]

2381- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Henüz kendilerine katılmamış olduğu bir topluluğu seven bir kimse hakkında ne buyurursunuz?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Kişi sevdikleriyle beraberdir!" buyurdu. [828]

Açıklama:

İbn Battâl'a göre; bir kimse bir kulu sırf Allah rızası için severse muhakkak Allah onian cennetinde bir araya getirecektir. Velev ki ameli, sevdiği kimsenin amelinden az olsun. Bunun sebebi, o kimsenin, saühleri, taat ve ibadetlerinden dolayı sevmesidir. Yüce Allah, salîhlere verdiği sevabı ona da verir. Çünkü niyet, asıldır. Amel, niyete bağlıdır.Allah ise fadl-u ihsanını dilediğine verir.

51- Salih Bir Kimse Ovuldugu Zaman Bunun O Kimse için Bir Müjde Olması

2382- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Bir kimse hayır türünden bir yapar, insanlar da bu işten dolayı onu överlerse, böyle övülen bir kimse hakkında ne buyurursunuz?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"Bu, müminin peşin müjdesidir" buyurdu. [829]

Açıklama:

Cennetlik olan mü'min o kimsedir ki, Allah onu lı şeyleri yapmaya muvaffak eder. Sonra onun bu lı işi yaptığını halk arasında yayar ve böylece herkes durumdan haberdar olur. Nihayet herkes veya halkın çoğunluğu o kimseyi ile o kadar anar ki kendisi de bunu çokça işitir. Tabii, adamın o lı şeyleri sırf Allah rızâsı için yapması ve gösterişten riyakârlıktan uzak oiması şarttır. Aksi takdirde o iş hayır olmaktan çıkıp veba! hâline gelmiş olur. Bir de adamın olan şeyden dolayı halkın takdir ve sevgisini talep etmemesi, bu hususta bir gayret içine girmemesi gerekir. Çünkü bir da ihlâs zedelendiği zaman pek kıymeti kalmaz. Cehennemlik olan da o kimsedir ki kötü ve fena şeyler işler. Allah onun bu durumunu insanlara duyurur ve neticede o kişi halkın diline düşer. Herkes onu fenalık ve kötülük ile anar. Nihayet kendisi de halkın bu tepkisini çokça duyar.

46. KADER BÖLÜMÜ

Kader:

Kader kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de, defalarca zikredilmiştir.
"O'nun katında her şey, bir "Mikdâr"a ölçüye göredir" [830]
"Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir "Kader" ölçü ile indiririz" [831]
"Biz, her şeyi bir "Kader"e ölçüye göre yarattık" [832]
Bütün bu ayetlerden çıkan sonuç şudur: Kaderden maksat; Allah'ın, bu alem için ortaya koyduğu sağlam düzen, genel kanunlar ve sebepleri müsebbeplere bağlayan ilahi kanunlardır.
Kader; hiçbir şekilde tembelliğin sebebi, günah işlemenin vesilesi ve sözü zorla söylettirmenin yolu olmamalı. Bilakis Kader, büyük işlerin ardında büyük gayelerin gerçekleştirilmesi için bir yol kabul edilmesi gerekir.
Meydana gelecek şeyleri Allah'ın bilmesi ve bu bilmeye göre o şeylerin meydana gelmesi insan üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Çünkü bilmek, etkinin sıfatı değil, bilinmeyen şeyleri açığa çıkarmanın sıfatıdır. Örneğin, bu; kişinin, oğlunun zeki olduğunu, derslerine çalıştığını, bütün konulan kavrayıp ezberlediğini bilmesi ile bunları yapması için çocuğu zorlaması arasındaki fark gibidir. Bunları bilmenin, çocuğun başarısı üzerinde hiçbir etkisi olmadığı açıktır.
Şüphesiz Kader, kaderle önlenir. Örneğin, açlık kaderse yemek yemekde kaderdir, susuzluk kaderse su içmekde kaderdir, hastalık kaderse bundan kurtulmak için tedavi ve sağlıklı olmakta kaderdir, tembellik kaderse çalışmak ve gayret etmekte kaderdir. Böylece kader, kaderle giderilir. Dolayısıyle Kader'in, ayakbağı veya baskı aracı olması sözkonusu değildir.
Anlatıldığına göre; Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah, veba hastalığından kaçan Hz. Ömer;
"Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" diye sormuştu. Hz. Ömer'de:
"Evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyorum" diye cevap vermişti.

Açıklama:

Yani Hz. Ömer, burada, "Hastalık ve veba kaderinden sağlık ve afiyet kaderine kaçıyorum" cevabını vermişti.
Daha sonra Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah'a, çorak arazi ile verimli arazi arasındaki farkı örnek verip develerinin otlaması için çorak araziden verimli araziye geçmek suretiyle bir kaderden diğer kadere geçtiklerini İfade etti." [833]
Resulullah (s.a.v.) ve ashabı, başarısızlığa boğulanların mazeret gösterdiği yanlış anlamayı kendilerine kanıt yapacak azimsiz zayıf kişilerin karaktersizliği gibi gevşek ve çabasız davranabilirdi. Fakat Resulullah (s.a.v.), gerçeği, açığa çıkarmak için gelmiştir. Gevşemedi, zayıflamadı ve Allah'ın kullarına vaadettiği yardım kanununa sarılarak büyük risaletini gerçekleştirmek için kaderi desteğine aldı.
Fakirliğe çalışmayla, bilgisizliğe ilimle, hastalığa ilaç ve tedaviyle, küfür ve isyana cihadla karşı koydu. Keder ve hüzünden, acizlik ve tembellikten Allah'a sığındı.
Zaferle sonuçlanan bütün gazveleri, Allah'ın irade ve kaderine göre meydana gelen O'nun yüce iradesinin bir belirtisinden başka bir şey

değildir.
Resulullah (s.a.v.), kaderin yanlış anlaşılmasından sakındırmış ve yanlış anlayan kimselere karşı konulmasını emretmiştir.

1- İnsanın Anne Karnında Yaratılmasının Keyfiyeti, Rızkının, Ecelinin, Amelinin, Bedbaht Mutluluğunun Yazılması

2383- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğru olan ve doğruluğu Allah tarafından tasdik edilmiş olan Resulullah (s.a.v.) bize şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisinin yaratılış maddesi annesinin karnında kırk günde tamamlanır. Sonra yaratılış maddesi olan sperm yine bu şekilde bu kırk günlük müddet içerisinde kan pıhtısı halini alır. Sonra yine bu şekilde bir çiğnem et haline gelir. Bu kırkar günlük üç merhaleden sonra dördüncü merhalede bir melek gönderilir. Bu melek ona ruh üfürür. Melek, dört kelimeyle; rızkını, ecelini, amelini şaki ve said olduğunu yazmakla emrolunur.
Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, sîzden birisi cennet ehlinin ameliyle amel etmekte devam eder, nihayet kendisi ile cennet arasında bir arşından başka mesafe kalmaz. Bu sırada meleğin anne karnında yazdığı yazı o kişinin önüne geçer. Bu defa o kimse, cehennem ehlinin ameliyle amel etmeye devam eder.
Yine sizden birisi cehennem ehlinin ameliyle amel eder, nihayet kendisi ile cehennem arasında ancak bir arşın mesafe kalır. Bu sırada meleğin anne karnında yazdığı yazı, o kişinin önüne geçer. Bu defa da o kimse cennet ehlinin amelîyle amel eder ve böylece cennete girer." [834]

Açıklama:

Hadisin zahirine göre; insan, anne karnında kırkar günlük üç devre kaldıktan sonra Allah, ona ruh üfürmek için bir melek gönderir. Bu devrelerin toplamı dört ay eder. Dört aydan sonra anne karnındaki cenine, melek tarafından ruh üfürülür. Doğduğu zaman yiyip içeceği rızkı, eceli, ameli, bedbaht mı, yoksa bahtiyar mı olacağı yazılır.
Yalnız ceninin canlılığının, mahiyeti hiçbir zaman bilemeyeceğimiz ruhun üflenmesiyle aynı şey olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Çünkü günümüzde ulaşılan ayrıntılı tıbbî bilgiler, ceninin, döllenmeden itibaren ayrı bir canlılık ve bütünlük kazandığını, safha safha oluşum ve yaratılışının tamamlandığını, ilk birkaç haftadan itibaren organlarının teşekkül ettiğini, hatta kalp atışlannın hîssediidiğini ortaya koymaktadır.
Allah'a hüsnü zanda bulunmak, Allah'a sıdk ve cennet ehlinin ameli ve itikadıyla yönelen kişinin, Allah bereketini artıracağına ve onu hayır ile sona erdireceğine inanmamızı gerekli kılar. Biz, bu meseleyi, bozuk inançlı veya riyakar yada kalbi hastalıklı ve zahirde cennet ehlinin amelini işleyen veya gizli günahlar işleyen, ama batında cehennem ehlinin amelini işleyen bir kişinin bulunabileceği şeklinde düşünüyoruz. Bu gibilerin akıbeti kötüdür. Ancak Allah'ın büyük şirkin dışındaki günahları bağışlaması mümkündür." [835]

2384- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah, anne rahmine bir melek görevlendirir. Bu melek:
"Ey Rabbim! Bir nutfe/spermdir! Ey Rabbim! Bîr kan pıhtısıdır! Ey Rabbim! Bir çiğnem etti" der.
Allah bir mahluk yaratmak istediğinde, melek;
"Ey Rabbîm! Erkek midir, dişi midir? Bedbaht mıdır, bahtiyar mıdır? Rızkı nedir? Eceli nedir?" diye sorar.
İşte bunlar, anne karnındayken böylece yazılır." [836]

Açıklama:

Kur'an'da insanın yaratılış ve tekamül safhaları dokuz kademe halinde şöyle anlatılmaktadır:
"Andolsun biz insanı, çamurdan süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık. Sonra onu nutfe halinde sağlam bir yere yerleştirdik. Sonra nutfeyi alaka aşılanmış yumurta yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere iskelete çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan haline getirdik. Yap ıpyaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir. Sonra siz, bunun arkasından mutlaka öleceksiniz. Sonra siz, kıyamet gününde muhakkak diriltileceksiniz." [837]

2385- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz Bakîu'l-Garkad mezarlığında bir cenazede idik. Derken yanımıza Resulullah (s.a.v.) gelip oturdu. Biz de etrafına oturduk. Beraberinde bir baston vardı. Başını eğip bastonuyla yeri çizmeye başladı. Sonra da:
"Sizden hiç bir kimse ve dünyaya gelen hiç bir canlı yoktur ki, Allah onun cennetteki ve cehennemdeki yerini takdir etmiştir. Herkesin bedbabht ve bahtiyar olduğu da yazılmıştır!" buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
"Ey Allah'ın resulü! 0 halde biz, ameli bırakıp bu (ilahî) yazımız üzere durmayalım mı? Amelin yararı ne?" dedî. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Her kim bahtiyarlardan ise, bahtiyar kimselerin ameline varacak ve her kim de bedbahtlardan ise, bedbaht kimselerin ameline varacaktır" buyurdu. Sonra da:
"Amel edin! Herkese imkân verilmiştir. Bahtiyarlara, bahtiyar kimselerin ameli müyesser olacaktır. Bedbahtlara ise, bedbaht kimselerin ameli müyesser olacaktır" buyurdu.
Sonra da,
"Her kim malını Allah yolunda verir, Allah'a karşı gelmekten sakınır ve o en güzeli tasdik ederse, Biz ona en kolaya hazırlarız. Fakat kim cimrilik eder, kendisini müstağni görürse ve o en güzel olanı yalanlarsa Biz de ona en güç olanı hazırlayacağız" [838] ayetini okudu. [839]

Açıklama:

Şu halde kula düşen görev, niçin yaratıldıysa onun gereğini ifa etmek ve yaratana kar kulluk vazifesini hayatının sonuna kadar sürdürmektir.
Bir soru:

İnsanın said/bahtiyar veya şaki/bedbaht olması, ezelî takdirin eseri olduğun göre kişinin serbest hareketi ve irade sahibi olarak davranması mümkün mü, hakkında! takdir onun için bir özür değil mi?

Cevap:

Ezelî takdir kulun iradesini engellemez ve onun için özür değildir. Çünkü ezeli takdir Allah'ın ilim ve iradesinin esendir. Allah, insanın dünyada kendi irade ve isteği ile iman veya küfrü seçmekle said veya şaki olacağını ezelde bildiği ve böyle irade ettiği için o insanın veya şaki olacağını ezelde bildiği ve böyle İrade ettiği için o insanın said veya şaki olacağını ezelde takdir buyurmuştur, ilim vasfı bilinen şeyi baskı altında tutmaz. Sâdece onun mahiyet ve durumunu aydınlığa çıkarır. Onun için Keiâmcılar ve Felsefeciler "İlim malûma tabidir" demişlerdir. Bu gerçeği bir misal ile açıklayalım:
Rasathane uzmanları yaptıkları ilmi hesaplar neticesinde bir yıl sonra Güneş'in veya Ay'ın tutulacağını, tutulma şeklini, gününü, saatini ve izlenebileceği ülkeleri bilebilirler. Uzmanların, ilmin ışığında tesbit ettikleri istikbale ait bu olayı rapor ettikten bir yıl sonra olayın aynen meydana geldiğini görüyoruz. Uzmanların, olaydan bir yıl önce yaptıkları takdir ve tesbitın veya tanzim ettikleri raporun tesiriyle bir yıl sonra Güneş veya Ay'ın tutulma olayının meydana geldiği iddia edilebilir mi? Elbette böyle bir iddia gülünçtür. Güneş'in ve Ay'ın tutulmasının sebebi uzmanlann takdir ve rapor tanziminden tamamen ayrı bir takım tabiî sebeplerdir. Eğer uzmanlar bu ilmî hesaplan yapmamış olsaydılar, tutulma olayları olmayacak mıydı? Burada uzmanların ilim ve tespitlerinin tutulma olaylarına baskı yapmadığı, zorlayıcı olmadığı açıkça biliniyor.
Allah Teâla'nm kul hakkındaki ezeli takdiri kul için suçluluktan kurtarıcı bir mazeret olamaz ve onu baskı altında tutmaz. [840]
Garkad: Uç metre kadar boyu olan, kökü ve dalları beyaz böğürtlen ağacına benzer, kaim yapraklı, dallan dikenli, çiçeklerini boynu uzun olan bir ağaçtır. Koni şeklinde meyvesi vardır. Medine'de İçerisinde bu ağacın bolca yetiştiği bir mezarlık vardır ki, bu mezarlığa "Bakîu'l-Garkad"

denilir. Bugün bu mezarlık, "Cennetu'l-Bakî adıyla anılmaktadır.

2386- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Suraka b. Mâlik b. Cu'şum, Resulullah'ın yanına gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Bize, şimdi yaratılmışız gibi dinimizi açıkla. Bugünün ameli, kalemlerin yazıp da yazıların kuruduğu, takdirlerin cereyan ettiği işler içinde midir? Yoksa yeniden meydana gelecek işler için midir?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Bugünkü iş, yeniden meydana gelecek işler için değildir. Fakat kalemlerin yazıp kuruduğu, takdirlerin cereyan ettiği işler içindir" buyurdu.
Suraka:
"O halde amel ne içindir?" dedi.
Hadisin ravisi Zuheyr der ki: Sonra hadisin diğer ravisi Ebu'z-Zübeyr bir şey söyledi. Fakat ben onu anlamadım. Ne söylediğini ona sordum. O da:
"Amel edin! Herkese imkan verilmiştir!" dedi. [841]

Açıklama:

Allah'ın yazısı, Ievhi, kalemi ve sahifeler gibi hususlar, tamamen iman edilmesi gereken şeylerdendir. Bunlann keyfiyetlerine ve sıfatlarına gelince, bunların ilmi Allah'a aittir. Yaratılmışlar, O'nun ilminden dilediği miktar müstesna hiçbir şeyi ihata edemezler.[842]

2387- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! Cennetliklerin, cehennemliklerden ayrıldığı belli oldu mu?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"Evet, belli oldu" buyurdu. Ona:
"O halde amel edenler, ne hususta amel edecekler?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"Herkese, yaratıldığı şey için imkan verilmiştir" buyurdu. [843]

2388- Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Gerçekten bir kimse, cehennemliklerden olduğu halde insanlara görünen hususlarda cennetliklerin amelini işler. Gerçekten bir kimse de, cennetliklerden olduğu halde insanlara görünen hususlarda cehennemliklerin amelini işler." [844]

2- Hz. Adem (a.s.) ile Hz. Musa (a.s.)'in Tartışması

2389- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Adem ile Musa tartıştı. Musa, Adem'e:
"Ey Adem! Sen bizim atamızsıı. Bizi yasak ağaçtan yemen sebebiyle mahrumiyete düşüp bu davranışın sebebiyle cennetten çıkardın" dedi. Adem'de, Musa'ya:
"Sen, Musa'sın! Allah seni kelamıyla seçkin kıldı. Senin için Tevrat'ı/Levh-i mahfuzu eliyle yazdı. Bu suçu işleyeceğim; daha beni yaratmazdan kırk yıl önce Allah'ın bana takdir ettiği bir şeyden dolayı mı beni kınıyorsunuz?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Böylece Adem, Musa'ya galip geldi" buyurdu. [845]

Açıklama:

Hz. Adem ile Hz. Musa'nın tartışması konusu, Hz. Adem'in cennetteyken kendisine yasaklanmış olan ağaçtan yiyerek cennetten kovulmaya ve dolayısıyla bütün insanların cennetten uzak kalmasına sebep olmasıdır.
Hz. Musa, Hz. Adem'e bunun hesabını sormuştur. Hz. Âdem de bunun, kendi yaratılmasından kırk sene önce Levh-i Mahfuz'a yazıldığını, dolayısıyla işlenmesi, kendi yaratılışından kırk sene önce yazılmış olan bir olayı, işlemiş olmaktan dolayı kullar tarafından hesaba çekilmesinin doğru olamayacağını söyleyerek kendisini savunmaktadır.
Bu münakaşanın; Hz. Musa'nın sağlığında yapılmış olması da mümkündür.
Kadı İyâz'in açıklamasına göre; Hz. Muhammed'in sağlığında İsrâ gecesinde Beyt-i Makdis'de bir araya gelip onlara namaz kıldırdığı gibi Hz. Musa'nın da Hz. Adem'le bu münakaşayı sağlığında yapmış olması mümkündür.
Görüldüğü gibi Hz. Adem bu münakaşada Cennetten çıkmasına sebep olan hatanın kendi yaratılışından kırk sene önce takdir edildiğini söylemiştir. Hz. Adem'in söylediği bu takdirden maksad, kader değildir. Söz konusu hadisenin Levh-i Mahfuz'a yazılması olayıdır. Çünkü Allah'ın takdiri, ezelî olduğundan kader için "Kırk sene önce" gibi bir başlangıç göstermek mümkün değildir. Bütün ravilerin ittifakiyle bu münakaşada davayı kazanan Âdem aleyhisselâm olmuştur.
Hattâbî'ye göre; Hz. Adem'in, Hz. Musa'ya galebesi Hz. Musa'nın onu kınamaya hakkı olmaması noktasındadır. Çünkü hiç kimsenin bir rabb tavrıyla diğer bir kulu günahından dolayı kınamaya hakkı yoktur. Bu hakk Allah'a aittir.
Aliyyu'l-Kâri'ye göre; Hz. Adem'in galip geldiği nokta Allah'ın ezeîi ilminin şaşmayacağı noktasıdır"
Binâenaleyh her ne kadar insanlar, kaderlerini göstererek Allah'a karşı kendilerini savunamazlarsa da insanların bİribirlerini Allah'a karşı olan günahından dolayı muahezeye de haklan yoktur.
"Bu bakımdan kulların günahına bir rabb bakışıyla bakmayınız, ancak onlara bir kul tavrıyla bakınız" buyurulmuştur. [846]
Ayrıca Âdem (a.s.)'ın bu münakaşada haklı olmasının bir yönü de Musa (a.s.)'ın onu Allah tarafından affedilmiş olan bir günahından dolayı hesaba çekmiş olmasıdır. Elbette Allah'ın affettiği bir günahtan dolayı, bir kulu hesaba çekmeye ya da kınamaya kimsenin hakkı ve salahiyyeti yoktur.

2400- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmişir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Allah, mahlukatın takdirlerini, gökleri ve yeri yaratmasından Elli bin sene önce yaratmıştır. Onun arşı, gökleri ve yeri yaratmazdan önce su üzerinde idi" buyururken işittim. [847]

3- Yüce Allah'ın Kalpleri Nasıl Dilerse O Şekle Çevirmesi

2401- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işitmiştir:
"Doğrusu bütün Adem oğullarının kalpleri bir kalp gibi Rahman'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Rahman, onu dileyeceği yere çevirip dönderir."
Daha sonra Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme! Musarrife'l-kulûb! Sarrif kulûbenâ alâ tâatike" Ey kalpleri çeviren Allah'ın! Kalplerimizi Sana taat etmeye çevir!" buyurdu. [848]

4- Her Şeyin Kaderle Olması

2402- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her şey bir kaderledir. Hatta acizlik ve zekalı olma yada zekalı olma ve acizlik bile!" [849]

2403- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kureyş müşrikleri, Resulullah (s.a.v.)'le kader hakkında tartışmaya gelmişlerdi. Bunun üzerine, "Yüz üstü cehenneme sürüklenecekleri gün onlara: "Tadın cehennemin dokunuşunu!" denir. Biz her şeyi bir kaderle yarattık ayeti indi." [850]

5- Adem Oğluna Zina Ve Diğer Şeylerden Nasibinin Takdir Olunması

2404- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ebu Hureyre'nin, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu diyerek rivayet ettiği şu hadisten daha küçük günaha benzer hiçbir şey görmedim: Peygamber (s.a.v.):
"Allah, Adem oğluna zinadan payını takdir etmiştir. Hiç şüphesiz Adem oğlu, ezelde takdir olunan bu paya erişecektir. Dolayısıyla gözlerin zinası, mahremi olmayan kadına şehvetle bakmaktır. Dili zinası, zevkle konuşmaktır. Nefis temenni eder ve şehvetlenir. Cinsel organ ise bunu ya gerçekleştirir yada arzularım yalanlar" buyurdu. [851]

Açıklama:

Allah'ın, Ademoglunun zinadan payını yazmasından maksat; o payı levh-i mahfuz'da tespit etmesidir.
"Âdemoğlunun zinadan payı" sözüyle kasdedilen ise insanın işleyeceği harama bakmak, harama dokunmak, dille zina yapmak gibi onu zinaya götüren sebeplerdir. Ancak peygamberler günah işlemediklerinden onlar için zinadan bir nasip yazılması söz konusu değildir.
Bazılarına göre bu sözle kasdedilen, insanoğlunun yaratılışında var olan şehvet ve kadınlara meyi gibi şehevî kuvvetlerdir. Ancak peygamberler günahlardan masum olduklarından, onlar için zina söz konusu değildir.
Nefsin zinaya karşı beslediği temenni ve şehevî arzuları, cinsel organın tasdik etmesinden maksat; cinsel organın, nefsin bu isteğine uyarak zina etmesidir. Yalanlamasından maksat ise, cinsel organın, nefsin bu isteğine uymayıp onu reddetmesi, bir başka ifâdeyle zinadan kaçınması ya da buna muvaffak olamamasıdır. Dolayısıyla Allah insanları zinaya zorlamamıştır. Fakat kimin ne yapacağını önceden bildiği için herkesin zina ile ilgili olarak yapacağı fiilleri daha onlar dünyaya gelmeden levhi mahfuz'unda tespit etmiştir.

6- Her Doğan Çocuğun Fıtrat Üzerine Doğması

2405- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her doğan çocuk, fıtrat üzere doğar. Sonra o çocuğu; anne-babası ya yahudileştirir, ya Hıristiyanlaştırır yada Mecusileştirir. Tıpkı bir hayvanın, sapasağlam bir hayvan doğurması gibi. Sizç hiç böyle doğan bir hayvanda kesik organ görebiliyor musnuz?" buyurdu.
Sonra Ebu Hureyre:
"İsterseniz,
"O halde sen, yüzünü Allah'ın o fıtratına çevir ki o, insanları bunun üzerinde yaratmıştır. Allah'ın yaratışında hiçbir değişme olmaz" [852] ayetini okuyun" dedi. [853]

Açıklama:

I. Lütfü Çakan bu hadisle ilgili olarak şunları söylemektedir:
"Nesiller üzerinde önceki kuşağın ya da yakın ve hakim çevrenin etkisini, ulaşabileceği en acı boyutuyla gözler Önüne seren hadisimiz, geleceğin neslini yoğurma ve dolayısıyla nesli koruma görevinin ciddiyetine dikkat çekmektedir. Bu arada insan fıtratının temizliğini, sadeliğini ve İslâm'ın bu fıtrata hitab ettiğini ve uyum gösterdiğini belirlemektedir.
Hatta hadisin buraya almadığımız kısmında fıtratın temizliği, bütün organları tam olarak doğan hayvan yavrularına teşbih edilmekte, insanların bu tam yaratılışlara müdahale ile kulaklarını, kuyruklarını kestikleri örnek verilmekte, İslâm telkini dışındaki telkinlerin bu dış müdahalelere benzediği, temiz ve mükemmel yaratılışı bozduğu belirlenmektedir.
Bu arada hadisin ortaya koyduğu bir Önemli gerçek de din duygusu ve hakikat aşkının insanın fıtratında, mayasında mevcut olduğudur. Nitekim Allah Teâlâ Rum sûresi'nin 30. âyetinde bu gerçeği şöylece bildirmektedir:
"Sen yüzünü dosdoğru dîne, tam bir ihlas ile çevir. (Bu din) Allah'ın o fıtratıdır ki, insanları onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yarattığı değiştirilmez. En doğru dîn budur. Fakat İnsanların çoğu bilmezler."
Demektir ki müslümanlık, insan fıtratının doğruluğuna şehâdet ettiği bir dindir. Peki ya fıtrat nedir?

Fıtrat

Fıtrat aslî yaratılış (hilkat-i asliyye) demektir. Fıtrat, hakkı kabul ve idrak kabiliyetidir. Mealini verdiğimiz âyet-i kerimede fıtrat, her ferde has olan özel fıtrat değil, bütün insanlığın insan olarak yaratılışlarına esas olan ve hepsinde müştereken bulunan fıtrat-ı külliye, fıtrat-ı ula ve fıtrat-ı asliyye anlamındadır.
Fıtrattaki hakka temayül yeteneği, kulakların işitilebilecekleri işitmeye, gözlerin görülebilecekleri görmeye kabiliyetli olarak yaratılmış olması gibidir. Yani dış müdahalelerden, şartlandırmalardan uzak fıtrat-ı selime sahibinin, yaratanını tanımaması mümkün değildir.
Ne var ki böylesine fıtrat-ı selime sahibi olan çocuğun gelişme ve kainatı algılama çağında, yakın çevresi başına üşüşür ve onu kendi iç dünyaları doğrultusunda etkilemeye çalışırlar. Bunda da genellikle başarılı olurlar. Yakın çevrenin temel elemanlan ise, anne ve babadır. Hadisimiz, anne ve babanın tertemiz bir fıtrata sahip olan yavrularına, elbise giydirir gibi dinî kişilik kazandırdıklarını işaret etmekte ve tabiî dolayısıyla onlara sorumluluklarını hatırlatmaktadır. Dînî şekillenmede tesirleri açık ve inkar edilemez olan ebeveynin geleceğin neslini yoğurmada ve yetiştirmede en büyük pay sahibi olduğu da böylece belirlenmiş olmaktadır.

Ailenin Sorumluluğu

Hadisimizde, insan özüne uygun olan İslâm'a yönelebilecek çocukların Yahudi, HrİstİI-yan veya mecusî yapılmasından söz edilmesi, hiç şüphesiz o günkü müslümanlarm çevrelerinde bu inanç gruplarının bulunmasından dolayıdır. Hadisimizin bazı rivayetlerinde "Ya da müşrik yaparlar" [854] kaydına da rastlamaktayız. Bugün dinsizlik dahil, İslâm dışı bütün inanç sistemlerini düşünebiliriz. Yine bugün ana okullarını, mürebbiyeleri, okulları ve radyo-televizyon, teyp-video, internet gibi iletişim ve haberleşme araçlarını da çocukları etkilemekte anne-babaya ilhak edebiliriz. Zira, anne-baba fonksiyonunu ya doğrudan doğruya ya da tercih ettikleri etkilenme ortamları vasıtasıyla gerçekleştirirler. Sonuçtan sorumlu olan daima anne-baba, yani ailedir.
Kendilerini ve aile fertlerini, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemden korumak ve kollamakla görevli bulunan günümüz müslümanları, [855] nesillerini kendi inançları üzerinde yaşama azm ve iradesine sahip kılmanın, onlara bu bilgi ve iman donanımını temin etmenin büyük önem kazandığı bir zamanda yaşamaktadırlar. Haberleşme ve iletişim vasıtaları çağımızda, tüm kesimleriyle dünyalılann adeta annesi-babası haline gelmiştir. Bu güçlü tesir odaklarına karşı yeterli tedbir alınmaz, onların olumsuz etkilerinden çocuklar uzak tutulamazsa, hadisimizin ifadesiyle nesillerin yahudileşmesi, hristiyanlaşması ya da mecusîleşmesi veya müşrikleşmesİ, dinsizleşmesi beklenmeyen değil, önceden bilinen acı sonuç olacaktır.
İslâm'a karşı yabancı bu yıkım ve şartlandırmayı, daha önce böyle bir beyin yıkama ameliyesine tabi tutulmuş, gönülleri işgal edilmiş, böyle yapılmasının çağdaşlık, ilerilik ve fazilet olduğuna inandırılmış bizden kişilerin yürüttüğü düşünülecek olursa, mücadele ve mukavemetin ne derece zor ve fakat gerekli olduğu anlaşılacaktır.
Eğitim-öğretim yoluyla kültür yapısı ve gönül dünyası bulandırılmış ya da tabii zemininden uzaklaştırılmış nesillerin ne tür kabullere yöneleceklerini ve hangi davranışları sergileyeceklerini kestirmek artık meçhul değildir.

Hem Hak Hem Görev

Her ümmetin kendi insanını yetiştirmesi hem en tabiî hakkı hem de nesil ve değerlerini yaşatabilmek için en temel görevidir. Bu konuda İslâm ümmetine fıtrat en büyük yardımcıdır. O halde bu büyük yardımcıya rağmen, müslümanlar, müslüman nesiller yetiştiremezlerse beyan edecekleri herhangi bir mazeretleri kalmamış demektir. Zira hadisimiz açıkça, İslâm'ın en büyük gücünün ve gelişme imkanının, insan özüne uygun olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Bunun için de "İslâm, tabii ve fıtrî bir din" "Sıbğatullah Allah boyası" olarak tarif edilegelmiştir.
Hicret'ten sonra Medine'de ilk doğan muhacir çocuğu Abdullah b. ez-Zübeyr'in o günki müslümanlar arasında sebep olduğu büyük sevinç, şirk ve küfre bulaşmadan yetişecek ilk müslüman neslin ufukta belirmiş olmasının sevinci olsa gerektir. Müslümanların, müslüman nesiller

yetiştiğini gördükçe sevinmesi pek tabiîdir.
Unutmayalım ki, çocuklarımızı iyi birer müslüman olarak yetiştirmek, geleceğin neslini yoğurmak demektir. müslüman olmadıktan sonra nesiller, nerde nasıl yetişirlerse yetişsinler, ne farkeder? Hepsi yanlış, bütün emekler heder.[856]

2406- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e müşriklerin çocuklarının ahiretteki durumu soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah, onların ne işleyeceklerini en iyi bilendir" buyurdu. [857]

Açıklama:

İbn Hacer el-Askalânî'nin açıklamasına göre; İslam alimleri müşrik çocuklarının âhi-retteki durumları hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bu konudaki görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:
1- Bu çocukların durumu, Allah'ın iradesine bağlıdır. İsterse onları cehenneme atar, isterse cennetine koyar. Bu, iki Hammad ile İbnü'l-Mubarek ve İshak bu görüşüdür. Beyhaki'de, İmam-ı Şafii'nin bu görüşte olduğunu söylemiştir. Delilleri ise konumuzu teşkil eden hadiste geçen: "Allah onların ne işleyeceklerini en iyi bilendir" ifadedir. Ayrıca Cebriyeciler de bu görüştedir.
2- Babalannın durumuna tabidirler. Dolayısıyla müslümanların çocukları, cennetlik ve kafirlerin çocukları da cehennemliktir. Haricilerden "Ezrakiyye" kolu bu görüştedir. Delilleri ise;
"Rabbim yeryüzünde kâfirlerden tek bir kişi bırakma" [858] ayetidir.
Fakat bu ayetin sadece Nuh aleyhisselamın kavmine ait olduğu, Hz. Nuh, kavminin kalanlarından hiçbirinin kendisine iman etmeyeceğine dair vahy aldığı için çoluk çocuk aynmı yapmadan, böyle kavminden kendine tabi olmayanların tümüne beddua ettiği gerekçesiyle bu görüş tenkid edilmiştir.
"Onlar babalarındandır" [859] hadisi ise harbilerin çocukları hakkında olduğundan bu hadiste Ezrakiyye'nin görüşünü destekleyen bir mana yoktur.
3- Onlar, cennet ile cehennem arasında bir yerde kalırlar.
4- Cennet ehline hizmet ederler. Gerçekten Ebu Davud et-Tayalisî bu mealde bir hadis rivayet etmişse de bu hadis zayıftır.
5- Toprak olup giderler. Sumame İbn Eşres bu görüştedir.
6- Cehennemdedirler. Kadı İyaz bu görüşün, İmam-ı Ahmed'e ait olduğunu söylemişse de, İbn-i Teymiye, Kadı İyaz'ı tenkid ederek bu görüşün İmam-ı Ahmed'e ait olmayıp onun bazı arkadaşlarına ait olduğunu söylemiştir.
7- Onlar önlerinde yakılan bir ateşe atlamakla imtihan edilirler. Ateşe atlayanları ateş yakmaz. Cennete giderler. Atlamayanlar da cehennemlik olurlar.
8- Cennetliktirler. Delilleri ise İsra suresinin 15. âyetidir. İmam-ı Ebu Hanife de müşriklerin çocukları hakkında bir şey diyemeyip tevakkuf etmiştir.
İbn Hacer'in açıklamasına göre , en sıhhatli görüş onların da cennetlik olduğunu kabul eden görüştür. [860]

2407- Übeyy b. Ka'b (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Hızır'ın öldürdüğü çocuk, kafir olarak tabiatlandırılmıştı. Yaşasaydı, annesine-babasına azgınlık ve küfürle zulmedecekti." [861]

Açıklama:

Bu konuda gelen hadisler, Hızır'ın öldürdüğü çocuğun kaderinin İlm-i ezelide belirlenip Levh-i Mahfuz'a kaydedildiğini bu kadere göre çocuğun yaşadığı takdirde, kafir olup anne ve babasını da küfre zorlayıp oniarın da kanma gireceğini, Allah'ın bu durumu bir sır olarak Hızır'a bildirdiği için Hızır'ın bu çocuğu öldürdüğünü ifade etmektedirler.
Dolayısıyla her insanın, hayatı boyunca yapacağı bütün işler, Allah tarafından ezelde bilinip tespit edilmiştir. Bu tesbite "Kader" denir.
Ancak burada, akla şöyle bir itiraz gelebilir. Henüz günahı sabit olmamış bir çocuk gayb ilmine mazhar bir kimse tarafından katledilmesini mubah kılan bir günahı işleyeceği bilindiği için öldürülebilir mi?
Büyük müfessir Fahrüddin Razi'ye göre; eğer böyle bir bilgi veya zann-ı galib Allah'ın vahyi ile te'yid edilmişse öldürülebilir. [862]
Nitekim,
"İstedik ki rablcri onun yerine kendilerine daha temiz, daha merhametli birini versin" [863] âyeti kerimesi Allah'ın, o çocuğun kötü akıbetini Hızır'a bildirdiğine ve bu çocuğu öldürdüğü takdirde yerine lı bir evlat vereceğini vahyettiğine delalet etmektedir.

2408- Müminlerin annesi Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Küçük bir çocuk ölmüştü. O küçük çocukla ilgili olarak:
"Ne mutlu ona! Cennet serçelerinden bir serçe!" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bilmez misin ki, Allah cennet ile cehennemi yaratmıştır. Bundan dolayı da şunun için bir ehil ve bunun için de bir ehil yaratmıştır" buyurdu. [864]
Açıklama:

Ensâr'dan bulûğ çağına ermemiş olan bu çocuğun Cennetlik olduğunu söyleyen Hz. Aişe, burada, Peygamber (s.a.v.) tarafından ikaz ediliyor ve durup susmasının daha iyi olduğu işaret ediliyor. Daha sonra da Cennetlik ve Cehennemlik olmak durumunun insanların yaratılmasından önce takdir edilmiş olduğu bildiriliyor.
Sözü muteber olan İslâm âlimleri, müslümanların, küçük yaşta iken ölen çocuklarının Cennetlik olduğuna icmâ' etmişlerdir. Çünkü bu tür çocuklar, henüz mükellef değillerdir. Resulullah (s.a.v.)'in, Hz. Âişe'yi ikaz etmesine gelince, âlimler bunu şöyle yorumlamışlardır: Keskin bir delili yok iken çarçabuk hüküm verip yeterli konuşmaktan Hz. Âişe'yi sakındırmak için Resulullah (s.a.v.)'in böyle söylemiş olması umulur.
Yada Resulullah (s.a.v.), müslüman çocuklannın cennetlik olduğunu bilmeden önce Hz. Âişe'ye bu sözü söylemiştir. Bunların cennetlik olduğunu bilince bu durumu "Müslümanlardan birinin üç çocuğu ölürse, yemini yerine getirecek kadarı hariç, o kimseye cehennem ateşi dokunmaz" [865]

7- Ecel, Rızık Ve Başka Şeylerin Haklarında Geçen Kaderden Fazla Ve Eksik Olamaması

2409- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Habîbe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Habîbe:
"Allah'ım! Bana, kocam Resulullah (s.a.v.), babam Ebû Süfyân ve kardeşim Muâviye ile fayda ver!" diye dua etti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Sen, Allah'tan; mühür vurulup kesinleştirilmiş eceller, sayılmış günler ve taksim edilmiş rızıklar için bir istekte bulundun. Allah, hiç bir şeyi vakti gelmeden yaratacak yada bir şeyi vaktinden sonraya bırakacak değildir. Eğer Allah'tan seni cehennemdeki bir azabtan veya kabirdeki azabtan korumasını isteseydin daha hayırlı ve daha faziletli olurdu" buyurdu.
Hadisin ravisi Abdullah:
"Resulullah (s.a.v.)'in yanında "Maymunlar"dan da bahsedildi" dedi.
Hadisin diğer ravisi Mis'ar'da:
"'Zannederim ki o, çirkin surete dönüştürülen domuzları da söylemiştir" dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu Allah, sureti değiştirilenler için bir nesil ve çoluk-çocuk yaratmamıştır. Maymunlar ve domuzlar, suret değiştirme olayından önce de vardı" buyurdu. [866]

8- Kuvvetli Olmayı, Acizliği Terk Etmeyi, Allah'tan Yardım Dilemeyi, Takdir Edilmiş Şeyleri Allah'a Havale Etmeyi Emretmek

2410- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Kuvvetli mümin, Allah'a, zayıf müminden daha hayırlı ve daha makbuldür. Ama her birinde hayır vardır. Sana fayda sağlayan şeye çaba göster.
Allah'tan yardım dile ve aciz olma! Başına bir şey gelirse "Şöyle yapsam, şöyle olurdu" deme! Fakat bu, Allah'ın kaderidir. O, ne dilerse onu yapar' de! Çünkü "Eğer" lev kelimesi, şeytanın amelini açar." [867]

Açıklama:

"Kuvvetli müminden" maksat, âhiretle ilgili işler hakkında tam bir şuur, sarsılmaz bir azîm ve kesin bir karar gücüne sâhib olan uyanık mümindir. Bu niteliklere sahip kimse, cesaretle cihâda koşar, hiç kimseden çekinmeden iyilikleri emretmek ve kötülükleri yasaklamak görevini tam bir ciddiyetle yerine getirir; bu uğurda karşılaştığı eziyetlere sabırla katlanır; namaz, oruç, Allah'ı anma gibi ibadetlere sanlır; zevkle hayırlı işlerin çeşitlerini işlemek ister.[868]
"Her birinde vardır" sözünden maksat ise kuvvetli olan mü'min ile zayıf olan mü'min imanda ortak oldukları için ikisinde de vardır. Ayrıca zayıf olan mümin az önce belirtilen kuvvetli müminin gücüne sahip olmamakla beraber işlediği ibadetler bakımından da onda olduğu malûmdur.
"Sana fayda sağlayan şeye çaba göster. Allah'tan yardım dile ve aciz olma" buyruğunun mânası ise ibadete, Allah'a itaat etmeye, yasaklarından sakınmaya ve O'nun katındaki sonsuz mükâfatı kazanmaya ihtiraslı ol. Bunları kaçırmamak için dikkatli ve gayretli ol. Bu sahada başarılı olmak için Allah'ın yardımım dile. Gerek kulluk görevini ifa edip ilâhî mükâfatı elde etmeye düşkünlük hususunda ve gerekse Allah'ın yardımını istemek konusunda gevşeklik etme, geri durma demektir.
Kadı lyaz, "Başına bir şey gelirse 'şöyle yapsam, şöyle olurdu" deme" sözü ile ilgili olarak şöyle der:
"Bâzı âlimlere göre böyle konuşmanın yasaklığı umumî değildir. Başından, hoşlanılmayan bir olay geçmiş olan kişi 'Ben şöyle yapsaydım, böyle davransaydım bu olay başımdan geçmezdi' derken kaderi engelleyebildiğine inandığı veya kaderin aslına inanmadığı için söyler ise böyle söylemesi ve düşünmesi burada yasaklanıyor. Kaderin mecrasını ve seyrini değiştirmek mümkün olmadığı için böyle hatalı sözlerin söylenmemesimn gerekliliği ifade edilmiş oluyor. Fakat kişi bu sözü söylerken; kadere karşı gelinebildiğin! asla düşünmeyip sadece maksadı: "Eğer böyle yapsaydım belki İlâhi takdir başka türlü tecelli ederdi" demek ise ve işi tamamen Allah'ın irade ve takdirine döndürüyorsa bu tip konuşma hadisin yasağına girmemektedir."
Kadı lyaz hadisteki yasağı böyle yorumlayanların delilini de belirttikten sonra bu görüşe katılmadığını ve gösterilen delilin pek isabetli olmadığını nedenleri ile belirtip kendi görüşünü şöyle anlatır:
"Bence hadisteki "Böyle yapsaydım, şöyle etseydim başıma şu iş gelmezdi deme!" yasağı, haram anlamında değil tenzihen mekruh mânasını taşıyor. Yani böyle söylemek uygun değildir. Resulullah (s.a.v.)'in "Çünkü "Eğer" lev kelimesi, şeytanın amelini açar".

Açıklama:

Kadere karşı koyma vesvesesini insanın kalbine atar) tabiri bu yoruma daha uygundur. Zira bu tâbirden şu netice çıkıyor: Böyle sözler söylemek, sahibini şeytan işine ve günaha sürükler. Demek oluyor ki bu sözün kendisi günah değildir. Onun için, -tenzihen mekruhtur- demek daha uygundur. [869]
Nevevi'de konuyla ilgili olarak şöyle der: Zahir olan şudur ki; hadisteki yasaklama umumidir ve tenzihen kerâhat içindir. Geçmiş olup telâfisi imkânsız olan olaylarla İlgili olarak boş ve faydasız yere böyle sözlerin söylenmesinin uygun olmadığı bildirilmiş oluyor. Ama kaçırdığı ibâdet veya yapamadığı hayırat için duyduğu üzüntü dolayısı ile kişinin bu tip sözler söylemesinde bir mahzur yoktur, Hadislerde geçen bu gibi sözler genellikle bu şekilde yorumlanır. [870]

47. İLİM BÖLÜMÜ

İlim:

İnsanın duyu vasıtaları ile elde ettiği veya Yüce Allah'ın vahiy yolu ile doğrudan doğruya gönderdiği, içinde zan ihtimali bulunmayan yakını bilgi.
Islamî terminolojide ilim terimi; "Bilgi" kelimesini karşılamak için kullanıldığı gibi, herhangi bir bilgi şubesini ifade için de kullanılır. Örneğin; kelâm ilmi, tefsir ilmi gibi. Yine ilim ve bilgi terimlerinin bazen marifet kelimesiyle karşılan ildiği da bilinir.

1- Kuranın Müteşabihleri Ardına Düşmenin Yasaklanması, Müteşabihe Tabi Olan Kimselerden Sakınmak Ve Kur'an'da Hakkında İhtilafın Yasak Olması

2411- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.),
""Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onun Kur'an'ın bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki Onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise:
"Ona inandık, hepsi Rabbimiz tarafındandır' derler. Bu inceliği ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar" [871] ayetini okudu.
Âişe der ki: Resulullah (s.a.v.):
"Kur'an'ın müteşabih ayetlerine tabi olanları gördüğünüz zaman -ki Allah onları Kur'an'da zikredip kötülemiştir- onlardan sakının" buyurdu."

Muhkem:

Manası kolaylıkla anlaşılan, harici bir açıklamaya ihtiyaç duyulmayan ve tek manası olan ayetlerdir.
Müteşabih: Bir çok manaya ihtimali olup bu manalardan birini tayin edebilmek için harici bir delile ihtiyacı olan ayetlerdir.
Ragıp el-Isfahanî (ö. 502/1108), müteşabih ayetlerin manasını bilme yönünden üç kısımda İncelenebileceğini ifade eder;
1- Bilinmesi mümkün olmayan müteşabihlerdir ki, bunu ancak Allah bilir. Kıyametin kopma vakti gibi.
2- İnsanoğlu lere tevessül ederek onun manasını bilebilir. Meselâ, garib kelimeler, muğlak hükümler.
3- Bu iki madde arasında olanlardır ki, bu da, ilimde rüsûh sahibi olan bazı kimselere tahsis edilmiş, diğerlerinden ise gizlenmiştir. Meselâ, Hz. Peygamber, Abdullah İbn Abbas için "Allah'ın! Onu dinde fakih/kavrayışlı kıl ve ona "Te'vili' öğret" şeklindeki duası gibi.
Genel olarak usûl alimleri, müteşâbihâtı iki kısma ayırmışlardır:
1- Muhkemle mukayese edildiğinde manası bilinebilen,
2- Hakikatini bilmeye imkân bulunmayan âyetlerdir.
Mücâhid bunları şöyle tarif ediyor:
"Muhkem âyetler, helal ve harama dâir olanlardır. Müteşabihler ise, bazısı bazısını tasdik ve tefsir eden âyetlerdir.
İbn Ebi Hâtim'de, Ali b. Ebİ Talha yoluyla Abdullah İbn Abbas'tan şöyle rivayet etmektedir: "Muhkemler; nâsih, helâl-haram, hudûd, ferâiz, İmân edilip amel edilen hususlardır. Müteşabihler ise, mensûh, mukaddem, muahhar, emsal, yeminler ve iman edilip amel edilmeyen hususlardır."
Müteşâbihin kaynağında Şâri'nin maksadının gizliliği sözkonusu olduğuna göre, bu gizlilik bazen lafızda, bazen manada, bazen de her ikisinde birden olur.

A- Müteşabih Ligin Sadece Lafızda Olması:

Müteşabih olan lafız, ya tekil veya mürekkeb olabilir. Müfreddeki gizlilik ise kelimenin garip olmasından veya müşterek olmasından ileri gelebilir. Mürekkebdeki gizlilik ise mürekkebin muhtasar olmasından, itnâb veya tertib cihetlerinden olabilir. Şimdi bunlara birer örnek verelim:
Garipliği ve az kullanılması sebebiyle tekil lafızdaki müteşabih; Abese sûresinin 31. âyetinde geçen "Ebben" lafzıdır. Bu âyeti takip eden ayet yardımıyla "Ebben" kelimesinin; hayvanların otladığı mer'a manasına kullanıldığı anlaşılmaktadır.
Müşterek olması sebebiyle müteşabihe ömek; Saffât sûresinin 93. âyetinde geçen "Yemin" kelimesi; sağ el, kuvvet ve kasem manaları arasında müşterektir. Bu üç manadan hangisi verilirse verilsin manası caiz olur.
Mürekkebdeki müteşabihe bir örnek vermekle iktifa edelim: Kehf sûresinin
1- Ayetindeki gizlilik, "İvecen" kelimesi ile "Kayyımen" kelimelerindeki tertibdedir.

B- Müteşâbihliğin Sadece Manada Olması:

Bu kısmın açık örneklerini; Allah'ın sıfatları, kıyametin ahvâli, cennet nimetleri, cehennem azabı gibi hususlar teşkil eder. Çünkü insan aklı, yaratanın sıfatlannın hakikatini ve diğer hususların durumunu ihata edemez. O halde kendisini hissetmediğimiz, bizde cinsi ve benzeri olmayan şeylere nüfuz etmeye nasıl yol bulunabilir.
Müteşabih olan sıfatlar hakkında alimler, iki mezhebe ayrılmıştır.

Birincisi, Selef Mezhebi:

Allah'ın müteşabih sıfatlan gibi görünürse de, bu sıfatların Allah'a isnadı muhal olduğundan, bunların medlullerinin tayinini selef uleması Allah'a tefviz ve havale etmişlerdir. Onlara sadece inanmak gerekir. Bu hususta enteresan örnekler pekçoktur. Bunlardan bir tanesini vermekle yetineceğiz. İmâm Mâük b. Enes'e "İstiva" hakkında sorulduğunda, o:
"İstiva malumdur, keyfiyeti meçhuldür, ondan soru sormak bİd'atür. Senin kötü bir insan olduğunu zannederim, onu benden uzaklaştırın" demiştir.

İkincisi İse, Halef Mezhebidir:

Bunlar, zahiri muhal oian lafzı, Allah'ın zâtına lâyık olan bir manaya hamlederler. Bu mezheb, İmamu'l-Haremeyn, Abdu'l-Melîk b. Ebi Abdillah b. Yusuf b. Muhammed el-Cuveynî eş-Şâfî'İ, Ebu'l-Maâlî (ö. 478 /1085)'ye ve onun takipçilerine nisbet edilir.
Hapsedilemeyecek bir fıtratta yaratılan insan zekası, müteşabihat üzerinde de işlemeye başlamıştır. Hele İslâmiyeti İfsat etmek isteyenlerin, bu gibi âyetlere gelişi güzel mana verişlerini frenlemek ve aynı zamanda kötü neticelerinden müslümanları korumak için, müteşabih âyetleri İslâm'ın ruhuna uygun bir şekilde tevil etmek mecburiyeti hasıl olmuştu. Allah'ın müteşabih sıfatlarına ait olan ayetleri bu iki mezhebin ne şekilde anladıklarını görlim:
Çoğunlukla bu sıfatlar, zikredeceğimiz şu âyetlerde toplanmaktadır:
"Rahman arşa istiva etti" [872]
"Kullarının fevkinde tek hüküm ve tasarruf sahibi O'dur" [873]
"Rabbin gelip melekler saf saf olunca" [874]
"Rabbinin vechi baki kalacak" [875]
"Rabbinin ccnbinde kusurlarımdan dolayı vah bana!" [876]
"Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir." [877]
Selef mezhebi, Allahı, yukandaki sıfatların zahirlerinden tenzih ederler ve Allah'ın zikrettiği şekilde onlara iman ederler ve onların hakikatini Allaha havale ederlerdi.
Halef mezhebi ise bu sıfatlara çeşitli manalar vermişlerdi. İstivaya; istikrar, istevia, suûd, i'tidâl; Allah'ın gelişini, Allahm emrinin gelişi; Allah'ın fevkiyyetinin yücelik yönünden olduğu, cihet yönünden olmadığı; Cenbden maksat hakdır, Vechi zâtıdır, inayetidir; yed kudretidir; nefs ukubetidir gibi manalar vermişlerdir. Müteşabih âyetlerin tevil edilmesi caiz görülmezse de, Kur'ân'i Kerim'de işaret buyuruiduğu veçhile, caiz görülmeyen tevil, gönülleri sapkın, niyetleri kötü olanların fitne ve fesat çıkartmak maksadıyla istedikleri tevillerdir. Yoksa iyi niyetle, akla muhakemeye ve din esasına uygun olarak yapılan teviller makbuî ve lâzımdır. Çünkü ilk devirlerdeki sağlam imân kaybolmuş, meydana gelen tereddütleri ma'kûl şekilde ortadan kaldırmak icap etmiştir.

c- Müteşâbihin, Hem Lafız Ve Hemde Manada Oluşu:

Bunun için pek çok örnekler vardır. Meselâ Bakara sûresinin 189. âyeti olan;
"İyilik ve taât evlere arkalarından gelmeniz değildir." Eğer bir kimse arapların câhilliyetteki âdetlerini bilmezse Kur'ân'in bu nassini anlamaya muvaffak olamaz. Bu gibi âyetlerin anlaşılması, hem lafızlara ve hem de manalara ait tarihi, içtimâi, ahlâki v.s. gibi bir çok şeylerin bilinmesine bağlıdır. Cahiliyet devrinde araplar ihrama girdiklerinde evlerine kapılarından girmezler, duvardan bir delik açıp oradan girip çıkarlardı. Cenab-ı Hâk bunun için bu âyeti inzal etti.Bu âyetin, hem lafzında ihtisardan dolayı teşebbüh, hem de manasında bir teşebbüh vardır.
Kur'an'da müteşabih ayetlerin bulunması, insanlık için bazı faydalar sağlamaktadır. Genellikle bu ayetler sayesinde İslamiyette insan fikri dondurulmamış, geniş bir fikir hürriyetine müsaade verilmiş oluyordu ve bu ayetler dinin temellerini kuvvetlendirmekte esaslı rol oynuyordu. Çünkü bu âyetler bir kaç manaya gelebilirdi. Bu bakımdan zihinleri tamamen boş ve muhtelif fikirlerle karışmamış olan cahili araplara akıllarının alamayacağı bir söz söylemek, onların yeni dine inanmalarında bir tereddüt hasıl edebilirdi, işte bu âyetler sayesinde, böyle bir durum ortadan kalkmış, müslümanları daha çok öğrenmeye ve başka bilgilere de sahip olmaya sevketmiştir.
Yine bu âyetler sayesinde dinin tebliğine ve tesisine mâni olmak için sorulan suallere susturucu cevaplar verilmiş ve ilk günden itibaren meydana gelecek fesadİarın önüne set çekilmiştir. Kur'ân'ı Kerim'de muhkemle beraber müteşâbihin bulunması, insanoğlu için bir denemedir. Acaba insanlık dosdoğru olan Peygamber'in haberine itimad ederek gayba inanacak mı?. Kur'an bunu güzel bir şekilde ifade eder: Hidayete erenler, bunlara inandık derler, kalplerinde eğrilik bulunanlar, o, Rablerinden bir hak olduğu halde onu inkar ederler ve fitne aramak için onun müteşabih olanına tâbi olurlar.
Müteşabihalin diğer bir faydası, insan oğlu ne kadar istidat ve ilim sahibi olursa olsun, onun, âciz ve mahlûk olduğunu gösteren bir delilidir. Bu âyetler, Allah'ın ilmiyle herşeyi ihata ettiğini, mahlukatın O'nun ilminden, ancak onun dileyeceği kadarını alabileceğini ifade eder. insan, yaratıcısının karşısında kul olduğunu idrak eder.
Müteşâbihler sayesinde Kur'an'm ezberlenmesi ve onun muhafazası temin edilmiş olur. Eğer bu müteşabih manalar, diğer lafızlarla ifade edilseydi. Kur'an'ın kalın ciltler halinde olması lâzım gelirdi. Bu bakımdan ezberlenmesi ve muhafazası da güç olurdu. Kur'an, muhkem ve müteşabih âyetlerden teşekkül ettiğine göre, bir kısmını diğerine tercih ve te'vil etmekte, lügat, sarf, nahiv, maâni, beyân, usûlü fıkh gibi bir çok ilimlerin öğrenilmesine ihtiyaç duyulur. Kur'an'ın hepsi muhkem olsaydı, aklî delillere ihtiyaç duyulmaz ve insan aklı dondurulmuş olurdu. Halbuki ondaki müteşâbih âyetler sebebiyle akli delillerden yardım isteyerek akıl çalıştırılmış olur. Aynı zaman da taklitten kurtulup akıllı mahluk olması hasebiyle kıymet kazanan İnsanın şerefini yüceltir. [878]

2412- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gün erkenden Resuluüah (s.a.v.)'in yanına gittim. O sırada Resulullah (s.a.v.), bir ayet hakkında ihtilafa düşen iki kişinin seslerini işitti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bizim yanımıza çıkıp geldi. Yüzünde kızgınlık olduğu anlaşılıyordu. Bize:
"Sizden öncekiler ancak kitap hakkında ihtilafa düşmeleri sebebiyle helak olmuşlardır" buyurdu. [879]

2413- Cündeb b. Abdullah el-Becelî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kur'an'ı kalpleriniz onun üzerinde birleştiği müddetçe okuyun! Onun hakkında ihtilafa düştüğünüz zaman hemen kaklı(p dağılı)." [880]

Açıklama:

Bu rivayetlerde, öncekilerin helakinden maksat; dinde küfredip bid'at çıkarmalarıdır. Resulullah (s.a.v.), Kur'ân okurken ihtilâfa düşerek aynı akıbete duçar olmamaları için ashabını ve ümmetini bundan sakmdırmaktadır.
Kur'ân hakkındaki ihtilâftan maksat; ihtilâf caiz olmayacak hususlarda lüzumsuz yere İhtilâf etmek yahut şüpheye ve fitneye, kavgaya sebep olacak şekilde ihtilâf etmektir.
Âyetlerden delil çıkarma hususundaki ihtilâflar ve tartışmalar, bu hükme dahil değildir. Bunlar hakikati meydana çıkarmak ve ümmete fayda sağlamak niyetiyle yapıldığı için yasak değil, bilâkis sâri' tarafından emrolunmuştur. Ki fazileti meydandadır. Bu hususta sahabe devrinden bugüne kadar bütün müslümanlar müttefiktir. [881]

2- Düşmanlığı Çok Aşırı Olan Kimse

2414- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın en sevmediği kimseler, şiddetli düşmanlık yapanlardır." [882]

Açıklama:

Burada sözkonusu şiddetli düşmanlıktan maksat; haksız yere bir batılı ispat veya hakkı yok etmek hususundaki davadır.

3- Yahudiler ile Hıristiyanların Yollarına Tabi Olunması

2415- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Sizden öncekilerin yolarına karış karış ve arşın arşın mutlaka tabi olacaksınız. O derece ki, onlar eğer bir keler küçücük deliğine girecek olsalar, siz de onların arkasından gideceksiniz" buyurdu. Biz:
"Ey Allah'ın resulü! Onlar, Yahudiler ile Hıristiyanlar mı?" diye sorduk. Resulullah (s.a.v.):
"Onlardan başka kimler olacak!" buyurdu. [883]

Açıklama:

Hadisin devamında isim vererek yöneltilen bir soru üzerine Hz Peygamber o toplumların Farslar ve Rumlar olduğunu ifade buyurmuştur. Ebû Said eî-Hudrî rivayetinde de karış karış peşinden gidilecek ümmetlerin Yahudi ve Hristiyanlar mı olduğu sorulmuş Efendimiz de *"Onlardan başka ya kim olacak?"* buyurmuştur. [884]
Toplum olarak Fars ve Rumlar, ümmet olarak Yahudi ve Hristiyanlar açıkça zikredilmek suretiyle İslâm dışı kültür odaklarının hemen hepsinin müslümanlara olumsuz etkisi olacağı açıklanmış, onlann ve onlara benzer diğer yabancı milletlerin gidişatını taklid etmekten müslümanlar sakındmlmıslardır. Öteki milletleri taklidin onların girebilecekleri bir keler deliğine girme teşebbüsüne kadar varacağı yine Ebû Said rivayetinde yer almaktadır. Hatta hadisin Ibn Abbas'tan gelen bir başka rivayetinde [885] "Sokakta annesiyle zina etmek" gibi çok çirkin bir ahiakî zaaf noktasına ulaşacağına bile dikkat çekilmektedir. Bu misal, kör taklidin toplumu götüreceği iflas noktasını çok çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

İslâm Farkı

müslümanlann adım adım karış karış eski milletlerin gidişatına ayak uyduracağını hiç bir tereddüde yer bırakmayacak açıklıkta bildiren hadis-i şerîf, bir yandan zaman içinde müslümanlarda görülecek kimlik aşınmasını belirlerken, bir yandan da bu erozyonun kimlerin etkisiyle ve nasıl gerçekleşeceğine işaret etmektedir Ama aynı zamanda hadisimiz içerdiği ciddî uyarı dolayısıyla müslümanın gündemini de tesbit etmektedir: islâm farkım korumak. Yada "İslâm'da sebat etmek". İsterseniz siz buna İslâm dışı hiç bir çizgiyi benimsememek, sekülerleşmemek, gayr-i müslimlere hiç bir şekilde pirim vermemek de diyebilirsiniz. Hatta laikteşmemek de deseniz olur.
Bu anlamda bir sebat, hayatı ve şartları görmezden gelmek değil, her hal ve şartta kendi özellik ve güzelliklerini sürdürebilme cehdi içinde olmak demektir. Bu yönüyle de vazgeçilmez bir kimlik ve kişilik mücadelesidir. Merhum Kamil Miras'ın ifadesiyle söyleyecek olursak, "Her dinin ve her içtimaî teşekkülün kendisine has bir medeniyeti ve diğerlerinden ayıran evsaf-ı farikası vardır ki, milletlerarası varlığını ancak ve muhakkak o hususî vasıflarıyla muhafaza eder. İslâm dininin, İslâm ümmetinin de hiç bir dini ve hiç bir milleti taklide ihtiyacı olmayan üstün bir medeniyeti vardır. Bu bedihî hakikate mebni Resûl-i Ekrem bu yüce varhğımmm muhafaza etmemizi emredip mukallidlik derekesine düşmekten men'etmiştir. " [886]
Anlaşılmaktadır ki İslâm'da sebat etmek, müslümanlar için zorlu ve fakat soylu bir tavırdır. *"Zaman sana uymazsa, sen zamana uy"* sözü, tam bir kişiliksizliği ve büyük bir iflası ifade etmektedir. Hayata uymak değil, hayatını hakka uydurmak gibi kutlu bir amacı bulunan müslümanlarm bu tür aldatmacalara karşı uyanık olmak ve kararlı davranmak zorunda oldukları açıktır. [887]

4- Sözlerinde Ve Davranışlarında Aşırı Gidenler

2416- Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: ""Resulullah (s.a.v.):
"Taşkınlar helak olmuştur" buyurdu. Resulullah (s.a.v.) bu sözü üç defa tekrarladı." [888]

Açıklama:

Bu hadiste kastedilen husus; sözlerinde, fiiilerinde haddi aşan, taşkınlık yapan kimselerdir. Ne söylediğini bilmeyen, ölçüsüz konuşan ve aşırı fiillerde bulunun bu gibi kimseler, insanlar tarafından sevilmedikleri ve çok defa yaptıklarının cezası olarak bir şekilde ödedikleri gibi, ahiretlerinin harap olacağına işaret olmasıdır.

5- Ahır Zamanda İlmin Kaldırılıp Alınması Ve Cehalet ile Fitnelerin Ortaya Çıkması

2417- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Size, Resulullah (s.a.v.)'den işittiğim bir hadisi rivayet edeyim mi? Bu hadisi, Resulullah (s.a.v.)'den işitmiş olarak benden sonra size hiç kimse rivayet etmez:
"Kıyamet alametlerinden bazıları; ilmin kaldırılması, cehaletin ortaya çıkması, zinanın yaygınlık kazanması, içki içilmesi, erkeklerin gidip geriye kadınların kalmasıdır. Hatta elli kadının bir tek bakanı olacaktır." [889]

2418- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kıyametin kopma zamanı yaklaşacak, ilim alınacak, fitneler ortaya çıkacak, (kalplere) aşırı cimrilik yerleşecek ve here çoğalacaktır" buyurdu. Sahabiler:
"Here nedir?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Öldürme olayları" diye cevap verdi." [890]

2419- Abdullah İbn Amr İbnu'1-As (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'i:
"Doğrusu Allah, ilmi insanlardan çekip çıkarmaz. Fakat ilmi, alimleri almakla kaldırır. Nihayet hiçbir alim bırakmadığı zaman insanlar bir takım cahilleri başkanlar edinirler. Onlara soru sorulur. Onlar da ilimsiz oldukları halde fetva verirler. Bu suretle hem saparlar ve hem de saptırırlar" buyururken işittim." [891]

6- Güzel Bir Çığır Yada Kötü Bir Çığır Açan, Hidayete Yada Sapıklığa Çağıran Kimse

2420- Cerîr b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bedevilerden bazı insanlar, Resulullah (s.a.v.)'e gelmişlerdi. Üzerlerinde yün elbiseler vardı. Resulullah (s.a.v.) onların bu kötü hallerini gördü. Onlara şiddetli bir ihtiyaç/fakirlik isabet etmişti. Bunun üzerine insanları, onlara sadaka vermeye teşvik etti. Fakat İnsanlar sadaka verme hususunda gevşek davranmışlardı. Hattâ Resulullah (s.a.v.)'in yüzünde bundan dolayı bir üzüntü alameti görülmüştü. Sonra Ensar'dan bir kimse, bir kese gümüş getirdi. Sonra bir başkası geldi. Sonra sahabiler, birbirinin peşinden geldiler. Nihayet Resulullah (s.a.v.)'in yüzünde sevinç alameti belirmişti. Resulullah (s.a.v.):
"Bir kimse İslâm'da güzel bîr çığır açar da, kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye açtığı bu çığırla amel edenlerin ecri kadar ona sevab yazılır. Amel edenlerin ecirlerinde de bir şey eksilmez. Her kim İslâm'da kötü bir çığır açar da kendinden sonra onunla amel olunursa, o kimsenin aleyhine bu çığırla amel edenlerin günahı kadar günah yazılır. Amel edenlerin günahlarından da bir şey eksilmez" buyurdu." [892]

2421- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim insanları hidayete çağırırsa, bu çağrıya uyup onun ardından gidenlerin sevabı kadar bir sevab o kimsenin lehine olacaktır. Kendisine verilen bu sevab, tabi olanların sevabından bir şey eksiltmez. Her kim de insanları bir sapıklığa çağırırsa, bu çağrıya tabi olanların günahı kadar bir günah kendi aleyhine olacaktır. Kendisine verilen bu günah, tabi olanların günahlarından hiçbir şey eksiltmez." [893]

Açıklama:

Bu hadis, hayırlı İşler yapmanın teşvik edildiğini, kötü çığır açmanın da haram olduğunu ifade eden açık bir deliİdir. Hayrlı bir çığır açıp diğer insanların o çığırdan gitmesine sebep olan kimse, kıyamet gününe kadar o yoldan gidenlerin sevabına nail olacağı gibi, kötü çığır açan da kıyamet gününe kadar o yoldan gidenlerin kazandığı günahlar kadar günah kazanmakta devam edecektir.
Davet edildikleri hayırı işleyenlerin sevabının, onu işjeyenler kadar, aynen davet eden kişiye de yazılması, onu işleyelerin bu dan kazandıkları sevabı eksiltmediği gibi; şerri işleyenlerin günahının, aynen ona davet eden kişiye de yazılması, o şerri işleyenlerin bu serden kazandıklan günahı eksiltmez. Ancak bu konuyu:
"Herkesin kazandığı yalnız kendisine aittir. Kendi günah yükünü taşıyan hiçbir kimse bir başkasının günah yükünü taşımaz" [894] ayet-i kerimesi ile karıştırmamak lazım. Çünkü, burada, bir kimsenin, diğer bir kimsenin günahını çekeceği ifade edilmiyor. Sadece bir kimsenin, işleyeceği günahtan kazandığı vebal kadar, vebal yükleneceği ifade edilmektedir ki ayet-i kerimede kasdedilen mesele ile bu mesele birbirlerinden tamamen farklıdırlar. [895]

48. ZİKİR, DUA, TEVBE VE İSTİĞFAR BOLUMU

Zikir:

Anma, anımsama, ezberleme, hatırlama. Söylenmesi tavsiye edilen hamd, sena ve dua için kullanılan sözler. Bazı alimler zikri, insana sevap kazandıran her türlü hareket olarak tarif etmişlerdir.
Zikir, üç çeşittir.
1- Dil ile zikir, Yüce Allah'ı güzel isimleri ile anmak, O'na hamdetmek, teşbihte bulunmak, Kur'ân'ı okumak ve dua etmektir. Bu çeşit zikri dile getiren birçok âyet vardır.
2- Kalb ile zikir de, Yüce Allah'ı gönülden anmaktır. Bu bir nevi tefekkürdür.
3- Beden ile zikir ise, vücudun bütün organlarının Allah'ın emirlerini yerine getirmeleri ve yasaklarından sakınmaları ile olur. Bu da kişinin kendi vücudunun organlarını Allah'ın yolunda bulundurması ile mümkündür

Dua:

Sözlükte; çağırmak, davet etmek, rağbet etmek, yardım istemek gibi anlamlara gelir. Çoğulu, "Deavâf"tir.
Dua; bir ibadet, kulluğun özü, Rabbe dönüş ve yönelişin adıdır. Kulluktan bahsedilen bir yerde, duadan bahsetmemek mümkün değildir.
Dua, kulun düşüncesinin Rabbe takdim edilmesi şeklidir. Kul, erişemeyeceği ve gücüyle elde edemeyeceği her şeyini, mutlak iktidar sahibi olan Allah'tan ister.
Günümüzde sadece beş vakit namazın veya belli bir kısım ibadetin sonuna sıkıştırılarak küçültülen dua, gerçekte, hayatın ve hayat ötesinin en büyük lazımıdır.
Dua; rıza-i ilahinin şifresi, cennet yurdunun da anahtarı, kalplerin şifası, ruhların gıdası, kulun Rabbine karşı şükran ve vefasıdır.
Kısaca dua; insan ile Allah arasında bir haberleşme yada iletişim olarak tanımla-nabilinir. Dua ile insan, doğrudan doğruya Allah'a başvurmakta ve O'nunla konuşmaktadır.
Dua eden insanın, bir taraftan Allah'a olan kökîü bağımlılığını ifade etmesi, diğer taraftan da O'nun yüce kudretine duyduğu çok derin bir güven ve itimat, biri diğerinden aynlmaz şekilde duada yer almaktadır.
Duanın, gerek organsal ve gerekse de ruhsal bir takım hastalıkları tedavi edici gücü ve özelliği, öteden beri bilinmektedir. Çünkü dua eden insan, kendisine hile ve kurnazlık yapmak mümkün olmayan Allah'a her şeyi söyleyerek kendi kendisiyle ilgili ve kendisinin Allah'la ilişkisi konusundaki hakikati gizleyip saklamadan olduğu gibi anlatır.
Dua, sesli yada sessiz, belli bir formüle göre yada insani durumun gerektirdiği yerde serbest ve sade ifadelerle yapılabilînir.
Yine dua, insanın duygularını, tepkilerini, istek ve ihtiyaçlarını ifade ettiği için duygu ve istekleri kadarda çeşitlidir.

Tevbe:

Sözlükte; rücu etmek, geri dönmek, pişman olmak, nedamet duymak, yaptığı günahı bırakıp Cenab-ı Hakk'a yönelmek. Asıl anlamı geri dönmektir. Yüce Allah'ın bir ismi, bîr sıfatı olarak "Et-Tevvâb" ise itaata yönelerek Allah'a dönen kişinin istediği bağışlanmayı kabul edip o tevbekâr kulunu huzuruna alan ve onu affeden anlamındadır. Bu itibarla tevbe, kul hakkında günahlardan dönmeyi, yüce Rabb'İmiz hakkında da cezalandırmaktan dönmeyi ifade eder, yani kul Rabb'ine döner, Rabb'i de onun bu yönelişini kabul eder ve onu cezalandırmaktan vazgeçer.

İstiğfar:

Allah'tan günah ve hatalarının bağışlanmasını isteme, mağfiret dileme.
İstiğfar lafzını veya manasını içeren her duaya istiğfar denir. Gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse hadis-i şeriflerde istiğfar teşvik edilmiştir. Kur'an-ı Kerîm'de;
"Rabbinizden bağışlanma dileyin, doğrusu o, çok bağışlayandır" [896]
"Ey Muhammed Sabret! Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir. Suçunun bağışlanmasını dile; Rabbini akşam, sabah överek teşbih et" [897] buyurulmaktadır.
Hz. Peygamber (s.a.v.), bizzat kendisi istiğfara devam etmiş, ümmetini de istiğfar etmeye teşvik etmiştir.[898]

1- Yüce Allah'ı Zikretmeye Teşvik

2422- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Yüce Allah şöyle buyuruyor:
"Ben kulumun Bana olan zannının yanındayım. Beni zikrettiği zaman da Ben onunla beraberim. O, Beni gönülden zikrederse onu gönlümden zikrederim. Topluluk arasında zikrederse, onu o topluluktan daha hayırlı bir topluluk arasında zikrederim. Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım. Bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. O Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak gelirim." [899]

Açıklama:

Nevevî'ye göre bu hadisin anlamı şu şekildedir: Kim ibadet ve hayır işlemekle bana yaklaşırsa, ben de rahmet, desteklemek, yardımcı olmak ve başarılı kılmakla ona yaklaşırım. Kulum ibadet ve tatlarını artırırsa ben de bu İkramımı artırırım. Eğer kulum ibadet ve taatıma hız verirse ben de bol rahmetimi ona yağdırmakla yaptığının fazlasını veririm ve maksadına ulaşması için fazla yorulmasını şart koşmam. Yani kul Allah'a kulluk görevini yerine getirme hususunda gösterdiği gayret derecesine göre ilahi lütfa kavuşur.
Zikir, sadece lisan ile kayıtlanamaz. Aksine organlarla ilgili her şey buna dahildir. Lisanla olan zikir, övgüyle; gözlerle yapılan zikir, ağlamakla; ellerle yapılan zikir, vermekle; kulakların zikri, dinlemekle; bedenin zikri, kulluk görevlerini yerine getirmekle; kalbin zikri, korku ve ümitle; ruhun zikri, yapılması istenilen emirlere teslimiyet ve boyun eğmekle olur.
Arşın, parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısımdır. 48.cm'iik bir ölçü birimidir.

2423- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Mekke yolunda yürümekteydi. Derken "Cümdan" denilen bir dağın yanından geçti. Yanındakilere:
"Yürüyün! Bu, Cümdan dağıdır. Müferrid olanlar öne geçip ilerlemişlerdir" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Müferrid olanlar ne demektir?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ı çok zikreden erkekler ile Allah'ın çok zikreden kadınlardır" buyurdu. [900]

2- Yüce Allah'ın İsimleri Ve Onları Ezberleyenlerin Fazileti

2424- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Onları kim ezberlerse cennete girer. Allah, tektir. Tek olanı sever."
Bir rivayette:
"Kim bu isimleri sayarsa" ifade yer almaktadır." [901]

Açıklama:

İslâm'ın, insanlara, Allah'ı tanıtmak için başvurduğu yolardan birisi de; Allah'ın güzel isimlerini Esmâul-Hüsna'yı ve yüce sıfatlarını öğretme yoludur.
Hiç kuşkusuz yüce Allah, her istek ve arzunun gerçekleşmesini bir sebep bağlamış ve her gayeye götüren yoiu götürmüştür. İman ise, gaye ve arzuların en büyüğü ve en önemlisidir. Allah, imanı zayıflatan ve ortada kaldıran sebepleri var ettiği gibi, elde edilmesini ve güçlenmesini sağlayan sebepleri de var etmiştir.
Kişiyi imana götüren ve imanını kuvvetlendirmesine en büyük sebeplerden birisi; yüce Allah'ı layık olduğu şekliyle tanımaktır. Allah'ı zatıyla tanımak gücüne ve yeteneğine sahip olamadığımıza göre O'nu ancak isimleri ve sıfatlarıyla tanıyabiliriz.
İmanın elde edilmesini ve kuvvetlenmesini sağlayan en önemli hususlardan birisi de; yüce Allah'ın Kur'an ve Sünnette geçen güzel İsimlerini bilmek, onların manalarını anlamaya çalışmak ve onlarla Allah'a kulİuk etmektir. Çünkü yüce Allah, bu konuda şöyle buyurmaktadır:
"En güzel isimler (=el-Esmâu'l-Hüsnâ), Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin"[902]
Kur'an-ı Kerim'de "İsim" kelimesi, Allah lafzına veya onun yerini tutan zamire, ayrıca Rab kelimesine izafet yoluyla nispet edilmiş, çoğul şekli olan "Esma" ise bağlı "En güzel" anlamındaki "el-Hüsnâ" kelimesiyle sıfat tamlaması oluşturarak "El-Esmâul-Hüsnâ" şeklinde dört defa Allah'a nispet edilmiştir.
İslam dininin telkin ettiği yüce yaratıcının öz adı, "Allah" kelimesidir. Bunun dışında O'nu hatırlatacak kelimeler seçilirken, hem zât-ı ilahiyyeyi niteleyen kavramlara uygun düşmeli ve hem de tazim ile hürmet unsurlarını taşımalıdır. Bu ikinci şartın gerçekleşebilmesi için, isimlerin, naslardan seçilmesi ve naslarda yer almayan kelimelerin O'na nispet edilmemesi gerekir. Çünkü İsim, İşaret ettiği varlık için ifade edeceği mana açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla bazı kelimelere İlahük makamına yakışmayacak anlamlar yükleyerek bunlan yaratıcıya nispet etmek veya O'na ait kavramları ve bunları dile getiren isimleri O'ndan başkasına vermek, Esmâu'l-Hüsnâ konusunda eğri yola sapmak kabul edilmiştir.
Esmâu'l-Hüsnâ'nın sayısı konusunda başvurulacak kaynak, şüphesiz ki Kur'an ve hadistir. Kur'an-ı Kerim'de çeşitii kelime kalıplanyla zât-ı İlâhiyyeye nispet edilmiş olarak yer alan kavramlann sayısını 313'e ulaştıranlar vardır." [903]
Allah'ın doksan dokuz isminin olduğunu ve bunları benimseyenlerin cennete gireceğini ifade eden hadisi, Buhârî ile Müslim gibi otoriterler rivayet etmiş, Tirmizî'nin rivayetinde ise bu isimler tek tek zikredilmiştir. Bu isimlerden 93'ü Kur'an-ı Kerim'de yer aimış, diğer 6 isim ise başka kelimelerle yine O'na izafe ediimiştir. İşte bu liste, İslam dünyasında meşhur olmuş ve dua ile niyaz amacıyia okunmuştur. Bununla birlikte Esmâu'l-Hüsnâ ile İlgilenen alimlerin çoğunluğuna göre, ilahi isimler, bu 99'dan ibaret değildi. [904]
Sayılan ne olursa olsun, çeşitli kelime kalıplarıyla Allah'a nispet edilen isimler, şüphe yok ki aşkın yaratıcıyı nitelendiren ve O'nu insan anlayışına yaklaştıran kavramlardır. Naslarda yer alan bu kavramları tereddütsüz benimsedikten sonra kelam alimleri, nasla sabit olmayan bir kavramı Allah'a izafe etmenin meşruiyetini tartışmışlardır. Nasların nitelendirdiği genel uluhiyyet anlayışına ters düşmemek şartıyla bunu meşru görenler olduğu gibi, doğru bulmayanlar da olmuştur.
Bunu meşru gören Gazzâlî ve Râzî'ye göre, bu konuda "İsim" ile "Vasıf" birbirinden ayrı düşünülmelidir. Nasla sabit olmayan bir ismi Allah'a nispet etmek meşru değildir. Bununla birlikte uluhiyyete ters düşmeyen bir kavramla O'nu nitelendirilmesi mümkündür." [905] İsim veya sıfat olarak Allah'a nispet edilen bütün kavramlar, tek bir zatı nitelendirdiğinden tevhidi zedeleyici herhangi bir çokluğa sebep teşkil etmez. Aynca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, bir münacatında Allah'a ait isimlerin bilinme derecelerini sayarken sonuncu derece olarak, "Yada gayb ilminde bırakıp kendin için tercih ettiğin isimlerin" [906] demek suretiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'inde bilmediği ilahi isimlerin bulunduğu fikri ortaya çıkmaktadır.
Bu görüşü kabul etmeyen Selef ekolü alimleri ise; yüce Allah'ın isimlerinin, tevkifî olduğunu, çünkü bu isimlerin, naslarla bildirildiğini, bu konunun aklın sahasına girmediğini, o halde Esmâu'l-Hüsnâ konusunda Kur'an ve Sünnetin bildirdiklerinin dışına çıkmamak gerektiğini, yüce Allah'a kendisinin vermediği bir ismi vermenin veya O'nun, kendisine verdiği bir ismi inkar etmenin, Allah'a karşı yapılmış bir haksızlık olduğunu belirtmişlerdir.
Esmâu'l-Hüsnâ listesinde yer alan 99 ismi çeşitli şekillerde gruplandırmak mümkündür. Konu ile ilgilenen ve eserleri günümüze kadar ulaşan ilk dönem kelamcılarından Ebu Abdullah el-Hâlimî, Esmâu'l-Hüsnâ'yı; Allah'ın varlığını, birliğini, yaratıcılığını, benzersiz oluşunu ve kainatı yönettiğini ifade eden isimler olmak üzere beş gruba ayırmış ve her gruba giren isimlerin ne anlama geldiğini açıklamıştır. [907]
Yüce Allah'ın isimlerinin hepsi, güzeldir. Bu isimlerin tamamı, mutlak kemale ve mutlak övgüye delalet eder. Bu isimlerin her bîri, kendi sıfatlarından türemiştir. Dolayısıyla da sıfat olmak, isim olmaya engel değildir. Kulların sıfatlan ise, isim olmaya engeldir. Çünkü bu sıfatlar, onlarından fiillerinden meydana gelmiş olup kullar arasında ortaktır. Bu ortaklık, özel isim olmalarını engellemektedir.
Yüce Allah'ın isimlerinden bazısı, O'nun fiilleriyle ilgilidir. Hâlık, Rezzâk, Muhyî, Mumît gibi. Bu tür isimler, O'nun fiillerine delalet eder.
O'nun isimlerinden bazısı, "el-Azîz", "el-Hakîm" gibi tek başına ifade edilebildiği gibi, pek çoğu "Ya Azîz", "Ya Halım" gibi başka bir ekle birlikte de söylenebilir.
Yüce Allah için kullanılan isimlerden mastar ve fiil türetilerek bunlarla Allah'tan haber verilmesi caizdir. Örneğin, "es-Semî", "el-Basîr", "el-Kadîr" isimleri, yüce Allah'a ait isimler olmakla birlikte, bu isimler, "Sem" işitmek, "Basar" görrnek, "Kudret" güç yetirmek şeklinde de kullanılabilir.
İsim ve sıfatlar, yüce Allah'ın, kendini insanlara tanıttığı vesileler ve kalbin doğrudan doğruya Allah'a açıldığı pencerelerdir. Çünkü bu isim ve

sıfatlar, vicdanı harekete geçirmekte ve ruhun önünde Allah'ın celâl ve azamet nurlarının müşahede edildiği geniş ufuklar açmaktadır.
Bu isimler, yüce Allah'ın şu ayet-i kerimede belirttiği isimlerdir:
"De ki: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin, hangisini derseniz deyin, "En güzel isimler" Onundur." [908]
Yine bu isimlerle dua etmemiz emredilmektedir.
"En güzel isimler Allah'ındır. O'na, o isimlerle dua edin/zikredin" [909]
Tirmizî'nin yaptığı rivayette şu fazlalık vardır:
"O Allah ki O'ndan başka ilâh yoktur. Rahmandır. Rahîm'dir. el-Melik, Kuddûs, es-Selâm, el-Mü'min, el-Müheymîn, el-Azîz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, el-Hâlık, el-Bâriu, el-Musavvir, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Vehhâb, er-Rezzâk, el-Fettâh, el-Alîm, el-Kâbıd, el-Bâstt, el-Hâfid, er-Râfi', el-Muizz, el-Müzill, es-Semî', el-Basîr, el-Hakem, el-Adl, el-Latîf, el-Habîr, el-Halîm, el-Azîm, el-Gafûr, eş-Şekûr, el-Aliyy, el-Kebîr, el-Hafîz, el-Mukît, el-Hasîb, el-Celîl, el-Kerîm, er-Rakîb, el-Mucîb, el-Vâsi1, el-Hakîm, el-Vedûd, el-Mecîd, el-Bâis, eş-Şehîd, el-Hakk, el-Vekîl, el-Kaviyy, el-Metîn, el-Veîiyy, el-Hamîd, el-Muhsî, el-Mubdiu, el-Muîd, el-Muhyî, el-Mumît, el-Hayy, el-Kayyûm, el-Vâcid, el-Mâcîd, el-Vâhid, el-Ahad, es-Samed, el-Kâdir, el-Muktedir, el-Muahhir, el-Evvel, el-Ahir, ez-Zâhir, el-Bâtin, el-Vâli, el-Müte'âli, el-Berr, et-Tevvâb, el-Müntekim, el-Afuvv, er-Raûf, Mâliku'l-Mülk, Zü'1-Celâli ve'1-İkrâm, el-Muksit, el-Câmi', el-Ganiyy, el-Muğnî, el-Mâni', ed-Dârr, en-Nâfi', en-Nûr, el-Hâdî, el-Bedî', el-Bâkî, el-Vâris, er-Reşîd, es-Sabûr." [910]
Yüce Allah'ın "Güzel İsimleri" (=Esmâu'l-Hüsna'sı)nin manaları şunlardır:
1- Allah: Lafza-i Celaldir. Vacibu'l-vücud ve bütün övgülere layık mukaddes ilahî zata delalet eden özel bir isimdir. Diğer isimlerin her biri de, Yüce Allah'ın yüce sıfatlarından birine delalet etmektedir. Bundan dolayı hem lafza-i celalin sıfatı olması ve kendisinden bununla haber vermesi caizdir.
2- er-Rahmân: En güzel nimetleri veren.
3- er-Rahîm: İlginç nimetleri veren.
4- el-Melik: Mülkünde dilediği gibi tasarruf eden.
5- el-Kuddûs: Ayıp ve kusurlardan arınmış olan.
6- es-Selâm: Kullarıma güvence veren.
7- el-Mü'min: Kullarını azaptan emin kılan ve onlara yaptığı vaadi yerine getiren.
8- el-Muheymin: Egemen olan.
9- el-Azîz: Üstün gelen.
10- el-Cebbâr: Emirlerini yerine getiren ve kullarının işlerini düzenleyen.
11- el-Mütekebbir: Azamet sıfatlarına tek sahip olan.
12- el-Hâlık: Yaratıkları, yoktan var eden veya buna gücü yeten.
13- el-Bârîu: Ruh taşıyanı yaratan ve bir aslı olanı var eden.
14- el-Musawir: Her şeye özel şeklini veren. O halde Hâlık: Eşyayı ilk defa var eden veya buna gücü yeten. Bârîu ise: Yaratıkları ortaya çıkaran. Musavvir ise: eşyaya uygun şekil veren.
15- el-Gaffâr: Bağışlaması çok olan ve günahları örten.
16- el-Kahhâr: Her şeyi elinde tutan ve bütün yaratıklara egemen olan.
17- el-Vehhâb: Nimetleri çok, hediyeleri ile ikramlan sürekli olan.
18- er-Rezzâk: Rızıkîarı ve rızıkların sebepleri yaratan.
19- el-Fettâh: Kullarına rahmet hazinelerini açan.
20- el-Alîm: Her şeyi bilen ve hiçbir şey kendisine gizli olmayan.
21- el-Kâbıd: Ruhları alan veya kullarından dilediğinin rızkını daraltan.
22- el-Bâsıt: Dilediğinin rızkını genişleten.
23- el-Hâfıd: Alçalmayı hak eden kişileri azab, zillet ve rüsvayııkla alçaltan.
24- er-Râfi': Takva sahibi kullarından yükselmeyi hak edenleri yükselten.
25- el-Muizz: Dinine sarılanı galip kılan, yardım ve galibiyetini ona ihsan eden.
26- el-Muziîl: Düşmanlarını zelil eden.
27- es-Semî': Her şeyi işiten.
28- el-Basîr: Her şeyi gören.
29- el-Hakem: Hükmü geri çevrilmeyen veya hükmünden sorumlu tutulmayan.
30- el-Adl: Mutlak adalet sahibi olan.
31- el-Latîf: İşlerin aizliük ve İnceliklerini bilen.
32- el-Habîr: Bütün eşyanın hakikatine vakıf.
33- el-Halîm: Gazap ve öfkeye kapılmayan ve cezalandırmada acele etmeyen.
34- el-Azîm: Azametin bütün mertebelerine sahip olan.
35- el-Gafûr: Bağışlaması çok olan.
36- eş-Şekûr: Az bir amele büyük mükafat veren.
37- el-Aliyy: Aklın tasavvur ve zihnin idrak edemeyeceği mertebelerin en yücesine sahip olan.
38- el-Kebîr: İdrakinden akıl ve duygular aciz kalan.
39- el-Hafîz: Eşyayı bozulma ve dağılmadan, kulların amellerini de hiç bir şey kaybolmayacak şekilde koruyan.
40- el-Mukît: Maddi ve manevi gıdayı yaratan.
41- el-Hasîb: Kullarına yeterli gelen veya kıyamet günü onları hesaba çeken.
42- el-Celîl : Kemal ve celal sıfatlarıyla muttasıf olan.
43- el-Kerîm: Sualsiz ve karşılıksız kullarına veren.
44- er-Rakîb: Eşyayı murakabe ve mülahaza eden.
45- el-Mucîb: Kendisine dua edenlerin duasına icabet eden.
46- el-Vâsi1: İlmi ve rahmeti her şeyi kaplayan.
47- el-Hakîm: Sonsuz ilme sahip ve her şeyi yerli yerine koyan sonsuz hikmet sahibi.
48- el-Vedûd: Kullarına hayırı isteyen ve bütün hallerde onlara ihsan eden.
49- el-Mecîd: Şeref ve izzette eşi ve benzeri olmayan.
50- el-Bâis: Peygamberleri gönderen ve himmetler ile ölüleri dirilten.
51- eş-Şehîd: Bütün mahlukatı bilen.
52- el-Hakk: Değişmeden sabit kalan.
53- el-Vekîl: Kulların işlerini idare eden ve ihtiyaçlarını gören.
54- el-Kaviyy: Sonsuz kudret sahibi olan.
55- el-Metîn: Sonsuz kuvvet ve güç sahibi olan.
56- el-Veliyy: Yardımcı, dost.
57- el-Hamîd: Övülmeye gerçek lâyık olan.
58- el-Muhsî: İlminden hiç bir şey kaybolmayan.
59- el-Mubdiu: Eşyayı yoktan var eden.
60- el-Muîd: Yok olduktan sonra eşyayı tekrar var eden.
61- el-Muhyî: Her canlıya hayat veren.
62- eI-Mumît: Canlılardan hayatı alan.
63- el-Hayy: Sonsuz hayat sahibi olan.
64- el-Kayyûm: Kendi kendine kaim olan, yeri ve gökleri ayakta tutan.
65- el-Vâcid: Dilediği her şeyi var eden ve sonsuz kudret sahibi olduğundan hiçbir şeye muhtaç olmayan.
66- el-Mâcid: Mecîd gibi sonsuz izzet ve şeref sahibi olan.
67- el-Vâhid: Bir.

68- es-Samed: İhtiyaçların giderilmesi için kendisine başvurulan.
69- el-Kâdir: Kudretli, kudret sahibi.
70- el-Muktedir: İktidarlı, iktidar sahibi.
71- el-Mukaddim: Varlık ve şerefte yada zaman ve mekanda eşyayı birbirine takdim eden.
72- el-Muahhir: Geri bırakan.
73- el-Evvel: Her şeyden önce ve ezeli olan.
74- el-Ahir: Her şeyden sonraya kalan ve ebedi olan.
75- ez-Zahir: Varlığını belgeleriyle ortaya çıkaran.
76- el-Bâtın: Zatıyla gizli ve zatını hiçbir kimse bilmeyen.
77- el-Vâlî: Eşyayı elinde tutan ve ona sahip olan.
78- eI-Müteâlî: Noksanlardan münezzeh olan.
79- el-Berr: İyiliği çok ve ihsanı büyük olan.
80- et-Tewâb: Günahkâr kullarını tevbe etmeye muvaffak kılan ve tevbelerini kabul eden.
81- el-Muntekim: Cezayı hak edenleri cezalandıran.
82- el-Afuvv: Kendisine yönelenlerin günahlarını bağışlayan.
83- er-Raûf: Sonsuz şefkat ve rahmet sahibi olan.
84- el-Mâliku'1-mülk: Yerde ve göklerde her şey, irade ve isteğine göre hareket eden.
85- Zul-celâli ve'1-İkrâm: Şeref ve ikram sahibi olan, nimet ve iyilikleri bolca yayan.
86- el-Muksıt: Mazlumların hakkını adaletiyle zalimlerden alan.
87- el-Câmi': Ahiret gününde insanları.bir araya getiren ve hakikatleri toplayan.
88- el-Ganiyy: Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve herkes kendisine muhtaç olan.
89- el-Muğnî: Kullarından dilediğini lütfuyla zengin kılan.
90- el-Mâni': Helak olma sebeplerini men eden.
91- ed-Dârr: Düşmanlanna cezasınrindiren.
92- en-Nâfi': Kullannı ve âlemi İyilİğİyle kuşatan.
93- en-Nûr: Kendi kendine zahir olan ve başkasını ortaya çıkaran.
94- el-Hâdî: Varlığını koruyacak her şeye hidayet ve irşad eden.
95- el-Bedî': Benzeri ve dengi olmayan.
96- el-Bâkî: Varlığı devamlı olan.
97- el-Vâris: Varlıkların yok olmasından sonra da baki kalan.
98- er-Reşîd: Kullarını irşad eden ve tasarrufları sonsuz hikmet ve isabetle sonuca ulaşan.
99- es-Sabûr: Ceza vermede acele etmeyen ve her şeyin vakti gelinceye kadar sabreden.
Kur'an-ı Kerim'de geçen "Allah'ın Güzel İsimleri" Esmâu'l-Husnâ şunlardır:

1- Yüce Allah'ın Zatı İle İlgili İsimler:

el-Vâhid, el-Ehad, el-Hakk, el-Kuddûs,es-Samed, el-Ganiyy, el-Evvel, el-Âhir, el-Kayyûm

2- Tekvin Yaratma İle İlgili İsimler:

el-Hâlık, el-Bâriu, el-Musavvir, el-Bedî'

3- Rabb, Rahman Ve Rahîm Dışında Sevgi Ve Rahmet Sıfatları İle İlgili İsimler:

er- Raûf, el-Vedûd, el-Latîf, el-Halîm, el-Afuvv, eş-Şekûr, el-Mü'min, el-Bârî, er-Refîu'd-Derecât, er-Rezzâk, el-Vehhâb, el-Vâsi'

4- Allah'ın Azameti Ve Celali İle İlgili İsimler:

el-Azîm, el-Azîz, ei-Aliyy, el-Müteâlî, el-Kaviyy, eî-Kahhâr, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, el-Kebîr, el-Kerîm, el-Hamîd, el-Mecîd, el-Metîn, ez-Zâhir, Zu'1-celâli ve'1-İkrâm

5- Yüce Allah'ın İlmi İle İlgili İsimler:

el-Alîm, el-Hakîm, es-Semî, el-Habîr, el-Basîr, eş-Şehîd, er-Rakîb, el-Bâtın, el-Müheymin.

6- Yüce Allah'ın Kudreti Ve İşleri Düzenlemesi İle İlgili İsimler:

el-Kâdir, el-Vekîl, el-Veiiyy, el-Hâfiz, el-Melik, el-Mâlik, el-Fettâh, el-Hasîb, ei-Muntekim, el-Mukît
7- Kuran-ı Kerim'de bizzat zikredilmeyen, fakat yine Ku'ran'da belirtilen Allah'ın fiil ve sıfatlarından alınan başka isimlerde vardır. Bunlar da şunlardır:
el-Kâbıd, el-Bâsıt, er-RâfÎ', el-Muizz, el-Muzill, el-Mucîb, el-Bâis, el-Muhsi, el-Mubdiu, el-Muîd, el-Muhyî, el-Mumît, el-Mâliku'1-mülk, el-Câmi', el-Muğnî, el-Mu'tî, el-Mâni, el-Hâdî, el-Bâkî, el-Vâris,
8- Yine Kur'an-ı Kerim'de geçen manalardan alman diğer isimler ise şunlardır:en-Nûr, es-Sabûr, er-Reşîd, el-Muksit, el-Vâlî, el-Celîl, el-Adl, el-Hâfıd, el-Vâcid, el-Mukaddim, el-Muahhir, ed-Dârr, en-Nâfi'
Tekellüm ve irâde sıfatları da bunlara dahildir.
Bu konuda daha geniş bilgi için, bir çok alimin kitaplarından derlenerek hazırlanmış olan ve Karınca Yayınlarında çıkan "el-Esmâu'1-Hüsnâ" adlı kitaba bakabilirsiniz.

3- Duaya "Eğer Dilersen" Şartını Katmayarak Allah'a Kararlılıkla Yönelmek

2425- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi dua ettiği zaman duada kesinlik göstersin. "Allah'ın! Eğer dilersen bana ver!" demesin. Çünkü Allah'ı zorlayacak hiç kuvvet ve kimse yoktur." [911]

2426- Ebu Hurevre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi dua ettiği zaman: "Allah'ın! Eğer dilersen beni bağışla!" demesin. Fakat istemede kararlılık göstersin. Rağbeti büyütsün. Çünkü Allah'a, verdiği bir şey büyük gelmez." [912]

Açıklama:

Duada "Eğer dilersen ver" gibi ifadelerin kullanılmasının doğru olmayışının nedeni, bu tür ifadelerin, mecbur edilmesi mümkün olan kimseler için kullanılmasından dolayıdır. Allah ise böyle bir şeyden münezzehtir. Vermek yada vermemek hususunda hiçkimse onu zorlayamaz.

4- Başına Gelen Bir Zarardan Dolayı Ölümü Temenni Etmenin Mekruh Olması

2427- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi, başına gelen bir zarardan dolayı kesinlikle ölümü temenni etmesin. İstemekten başka çaresi yoksa, o zaman 'Allah'ın! Benim için yaşamak lı ise beni yaşat, ölüm daha hayırlı ise canımı al!" desin" [913]

2428- Kays b. Ebi Hâzım'dan rivayet edilmiştir:
"Habbâb'ın yanına hasta ziyareti için girmiştik. Karnının yedi yerine dağlama tedavisi yapılmıştı. Hastalığının şiddetli ızdırabım ifade etmek için bize:
"Eğer Resulullah (s.a.v.) bize ölümü temenni etmemizi yasaklamamış olsaydı muhakkak ölümü temenni ederdim." [914]

2429- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi ölümü temenni etmesin. Ölüm, kendisini gelmezden önce ölmeyi temenni etmesin. Çünkü sizden birisi öldüğü zaman ameli kesilir. Şu muhakkak ki, ömrü, mümin kimseye hayırdan başka bir şey artırmaz." [915]

Açıklama:

Bir müslümanın kendisine isabet eden hastalık, fakirlik gibi bir sıkıntıdan dolayı ölümü temenni etmesi, o müslümana yakışmayan bir durumdur 'Çünkü kişinin mutlak olarak ölümü temenni etmesi caiz değildir. Ancak hayatında, dünyaya ve ahirete hayırlı olduğu sürece hayatta kalması, dünyaya ve ahirete zararlı hale gelince hayatının sona ermesi için temenni de bulunması yada dua etmesi caizdir.
Yine dinî hayata gelen bir felaketten dolayı Allah'a hakkıyla kulluk yapamaktan acizliğe düşerek ölümü temenni etmek de caizdir. Nitekim Hz. Ömer, ihtiyarlayıp da kulluk görevlerini yapmakta acizliğe düşünce:
"Allah'ın! Yaşlandım, kuvvetten düştüm. Ülkem İslam hudutları genişledi. Eksik, fazla kasızlık yapıp kusur işlemeden canımı al!" diye dua etmiştir.[916]
Kişinin salih amellerinin günahlarından çok olduğu, fitne ve fesattan uzak kaldığı yıllan; hayatının hayırlı dönemleridir. Fakat günahlarının sevabından daha çok olduğu zamanları, hayatının kötü olan yıllandır. İnsanın ilende nasıl bir hayat süreceği kendisi için meçhul olduğundan, eğer ölüm temennisinde bulunulacaksa, Allah'ın ilmine teslim olarak, "Allah'ın! Beni Refik-i A'Iâya eriştir" şeklinde dua etmek, konumuzla ilgili hadise aykırı değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu sözü, bir ÖİÜm temennisi değildir. Zaten onun, hem dünya ve hem de ahiret için kamil manada bir hayata sahip ve buhayatın vefatına kadar bu şekilde süreceği kesin iken ölüm temennisinde bulunması düşünülemez.

5- Allah'a Kavuşmak İsteyen Kimseye Allah'ın Da Ona Kavuşmayı Dilemesi Ve Allah'a Kavuşmayı Sevmeyen Kimseye Allah'ın Da Ona Kavuşmayı İstememesi

2430- Ubâde İbnu's-Sâmit (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyie buyurmaktadır:
"Kim Allah'ı kavuşmayı dilerse Allah'da o kimseye kavuşmayı diler. Kim de Allah'a kavuşmayı hoş görmezse Allah'da o kimseye kavuşmayı hoş görmez." [917]

2431- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.):
"Kim Allah'ı kavuşmayı dilerse Allah'da o kimseye kavuşmayı diler. Kim de Allah'a kavuşmayı hoş görmezse Allah'da o kimseye kavuşmayı hoş görmez" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın peygamberi! Bu, ölümden hoşlanmamak mıdır? Bu durumda hepimiz ölümden hoşlanmayız" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.);
"Öyle değil! Fakat mümin kimseye Allah'ın rahmeti, hoşnutluğu ve cenneti müjdelendiği zaman o mümin kimse Allah'a kavuşmayı diler. Allah'da ona kavuşmayı diler. Kafir ise Allah'ın azabı ve gazabıyla müjdelendiği zaman Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz" buyurdu.[918]

6- Zikir, Dua Ve Yüce Allah'a Yaklaşmanın Fazileti

2432- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah:
"Kulum Bana bir karış yaklaşırsa, Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Bir arşın yaklaşırsa, Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. O Bana yürüyerek gelirse, Ben de ona koşarak gelirim" buyurdu.[919]
Yüce Allah:
"Kim Bana bir hayırla gelirse ona bu hayırın on katı vardır. Fazla da veririm. Herkim (Bana) bir kötülükle gelirse onun cezası kötülük kadarıdır yada onu bağışlarım. (Kulum) Bana bir karış yaklaşırsa Ben de ona bir arşın yaklaşırım. Bana kim bir arşın yaklaşırsa Ben de ona bir kulaç yaklaşırım. Kim Bana yürüyerek gelirse Ben de ona koşarak gelirim. Kim Bana hiçbir şeyi ortak koşmamak kaydıyla yer dolusu günahla gelirse Ben de onu o günahın misli kadar mağfiretle karşılarım" buyurdu. [920]

7- Dünyada Azabın Peşin Verilmesi için Dua Etmenin Mekruh Olması

2434- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), müslümanlardan zayıflamış, kuş yavrusu kadar olmuş bir kimseyi ziyaret etti. Resulullah (s.a.v.), ona:
"Sen Allah'a herhangi bir şeyle dua ediyor ve yada O'ndan bir şey istemiyor muydun?" diye sordu. Adam:
"Evet, ben, "Allah'ın! Bana ahirette bir ceza vereceksen o cezayı bana dünyada ver" diye dua ediyordum" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Subhanallah! Sen buna güç yetiremezsin! Sen: "Allahümme! A'tinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhiretî haseneten ve kmâ azâbe'n-nâr" "Allah'ın! Bize dünyada bir İyilik ver. Ahirette de bir güzellik ver. Bizi cehennemin azabından koru dîye dua etsen!" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) o adam için dua etti. Adam da iyileşti. [921]

8- Zikir Meclislerinin Fazileti

2435- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Yüce Allah'ın yeryüzünde seyahat eden bazı fazla melekleri vardır. Bunlar, ilim meclislerini araştırırlar, içerisinde sohbet olan bir meclis bulduklarında onlarla beraber otururlar ve kanatlarıyla birbirlerini dinlemeye teşvik ederler. Öyle ki kendileri ile dünya semanın arasını doldururlar. Cemaat dağıldığı zaman yükselirler ve gökyüzüne çıkarlar. Yüce Alla onların ne yaptıklarını çok iyi bildiği halde onlara:
"Nereden geldiniz?" diye sorar. Onlar da:
"Senin yeryüzündeki bazı kullarının yanından geldik. Onlar Sana teşbih ediyorlar, tekbir getiriyorlar, tehlilde Lâ ilahe illallah'da bulunuyorlar, Sana hamdedîyorlar ve Senden istekte bulunuyorlar" diye cevap verirler. Yüce Allah:
"Benden ne istiyorlar?" diye sorar. Onlar:
"Senden cennetini istiyorlar" derler. Yüce Allah:
"Onlar, benim cennetimi görmüşler mi?" der. Onlar:
"Hayır, yâ Rabbil" diye cevap verirler. Yüce Allah:
"Acaba cennetimi görmüş olsalar, ne yaparlar?" der. Melekler:
"Onlar Senden eman dilemektedirler" derler. Yüce Allah:
"Benden, hangi hususta eman dilerler?" der. Melekler:
"Senin cehenneminden, yâ Rabbil" diye cevap verirler. Allah:
"Onlar benîm cehennemimi görmüşler mi?" der. Melekler:

"Hayır!" diye cevap verirler. Yüce Allah:
"Acaba cehennemimi görmüş olsalar, ne yaparlar?" der. Melekler:
"Senden mağfiret dilerler" derler. Yüce Allah:
"Ben onları mağfiret ettim, onlara bütün istediklerini verdim, eman istedikleri şeyden de onlara eman verdim" buyurur. Bunun üzerine melekler:
"Ya Rabbi! içlerinde filânca kimse var, günahı çok bir kul. O, ancak oradan geçerken onlarla beraber oturdu" derler. Yüce Allah:
"Onu da affettim. Onlar, öyle kemal sahibi bir topluluklardır ki, onlarla birlikte oturan kimse kötü/hain durumda olmaz" buyurur." [922]

Açıklama:

Bazı alimlere göre; bu melekler, Hafaza ve diğer meleklerden ayrı fazla olan bir takım meleklerdir. Bu meleklerin başka hiçbir görevi yoktur. Bunların maksadı, sadece ilim ve sohbet halkalarını gezip dolaşmaktır. Bu halkalarda; Allah'ın kelamı, Resulünün sünneti, Selef-i salihinin haberleri, zahidlerin ve büyük imamların sözlerinden bahsedilir.

9- "Allah'ın! Dünyada Bize İyilik Ver, Âhirette De İyilik Ver Ve Bizi Cehennem Azabından Koru" Şeklinde Dua Atmenin Fazileti

2436- Abdulaziz b. Suheyb'den rivayet edilmiştir: "Katade, Enes'e:
"Peygamber (s.a.v.) en çok hangi duayla dua ederdi?" diye sordu. Enes:
"Allahümme! A'tinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'1-âhireti haseneten ve kına azâbe'n-nâr"" Allah'ım! Bize dünyada bir iyilik ver. Âhirette de bir güzellik ver. Bizi cehennemin azabından koru şeklinde dua ederdi" dedi.
Hadisin ravisi Katâde:
"Enes, kısaca dua dua etmek istediği zaman bu sözlerle dua ederdi. Daha uzun dua etmek istediği zaman ise (diğer duaların) içerisinde bu duayı da okurdu" dedi. [923]
Enes (r.a)'ın, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den naklen haber verdiği bu dua, Bakara sûresinin 201. âyetidir.
Bazı insanların sâdece dünya nimetlerini istedikleri, böyİelerine âhirette herhangi bir nasibin olmadığına işaret edildikten sonra, bir kısım insanlann ise, hem dünyanın hem de âhiretin İyilik ve güzelliklerini isteyip "Bizi cehennem azabından koru" diye dua ettikleri bildirilmektedir.
Kelime olarak iyi, güzel, iyilik ve güzellik manalarına gelen "Hasene"; insanın nefsinde, bedeninde ve hallerinde elde etmekle sevineceği her türlü nimettir. Esasen "Güzel" demek olan "Hasen", sevinç ve arzuyu gerektiren herhangi bir şeydir. "Hüsün" onun nefsinde müessir olan özel haldir.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî, "Hasene"nin bu makamdaki tefsirinde âlimlerin ihtilaf ettiğini söyler. Bu konuda nakledilen görüşler şunlardır:
a- Dünyada faydalı ilim, helal rızık ile ibâdet ve âhirette ise Cennettir.
b- Dünya ve âhirette afiyettir.
c- Dünyanın hasenesi (iyisi), bolluk ile helal nzik ve ahiretin hasenesi sevab ve bağışlanmadır.
ç- Dünyanın hasenesi, ilim ve ilimle âmel ve ahiretin hasenesi, hesabın kolay olması ve Cennete girmektir.
e- Dünya hasenesi, kişinin dünyada arzu ettiği herşey sıhhat, geniş ev, güzel hanım, salih evlât, bol rızık, faydalı ilim ile salih amel ve ahiretin hasenesi ise Cennete girmek, hesabın kolay olması, Arasat'taki büyük korkudan emniyet gibi âhİrete müteallik şeylerdir.
f- Dünyanın hasenesi, sâiİha hanım ve ahiretin hasenesi hûrî, ateşin azabı da, kötü hanımdır.
g- Dünyanm hasenesi, helai rızık ile ilim ve ahiretin hasenesi ise Cennettir, h. Dünyanın hasenesi, ilim ile ibâdet ve ahiretin hasenesi ise af ile mağfirettir. Görüldüğü gibi bu görüşlerin birçokları birbirine çok benzemektedir.
Hatta bazıları aynı kelimelerle ifâde edilmiştir. Dünyanın hasenesi olarak ileri sürülen görüşlerin hepsinin, insanın arzusuna uygun düşüp ahiretin amellerine yardım eden hususlarda ve âhiret hasenesinin ise cennete girme veya buna vesile olan şeylerde birleştiği görülmektedir.
Ateşten korunmayı istemek, haramlardan kaçınmak, şüpheli şeylerden uzaklaşmak gibi daha dünyada gerçekleştirilmesi gereken sebebleri de içine alır. O halde "bizi cehennem azabından koru" diye dua eden bir kimse, aynı zamanda dünyada iken haramlardan kaçınma konusunda Allah'a dua etmiş olur.

Açıklama:

Hadis, Peygamber (s.a.v.)'in çok kere bu âyeti okuyarak dua ettiğini bildirmektedir. Buna sebep, âyet-i kerimenin öz bir şekilde dünya ve ahiretin tümünü kapsamış olmasındandır.

10- "La İlahe İllallah" (Tehlil) ile "Subhanallâh" (Tesbih) Demenin Ve Dua Etmenin Fazileti

2437- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim bir günde yüz defa "Lâ ilahe Allâllâhu, vahdehu lâ şerike lehu, lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadir" "Allah'tan başka İlah yoktur. O, tektir, ortağı yoktur. Mülk/hakimiyet O'nundur. Hamd, O'nmdur. O, her şeye kadîrdir" derse, bu dua, o kimse için on köleyi hürriyetine kavuşturma sevabına denktir ve ona yüz hasene yazılır ve yüz günah da silinir. Bu dua, o kimse için, akşama kadar şeytanın şerrinden güvence olur. Hiç kimse, o kimsenin bu duayı okumasından daha faziletli bir dua getiremez. Meğer ki bu duayı ondan daha çok okuyan bir kimse olsun.
Her kim günde yüz defa "Subhânallâh ve bihamdihi" Allah'ı, hamdederek teşbih ederim derse, o kimsenin Allah'ın hakkı olan günahları deniz köpüğü kadar bile çok olsa dökülür."[924]

Açıklama:

Bu hadis,
Eğer siz, men olunduğunuz büyük günahlardan çekinirseniz Biz sizin diğer günahlarınızı sileriz" [925] ayeti bağlamında düşünüldüğü zaman büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe küçük günahların bu şekilde affedileceğini belirtmektedir. Yalnız bu, Allah'ın hakkı olan hususlarda geçerlidir. Kul hakkı olan hususlarda geçerli değildir.

2438- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Bir kimse, sabaha girerken ve akşama girerken yüz defa "Subhânallâh ve bihamdihi" Allah'ı, hamdederek teşbih ederim derse, kıyamet gününde hiçbir kimse onun okuduğu bu duadan daha faziletli bir dua getiremez. Sadece onun okuduğu bu dua kadar okumuş olan veya ondan daha fazla okumuş olan kimse bundan müstesnadır." [926]

2439- Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kim on defa "Lâ ilahe illâllâhu, vahdehu lâ şerike lehu, lehuİl-mülkü ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kuIH şey'in kadir" Allah'tan başka ilah yoktur. O, tektir, ortağı yoktur. Mülk/hakimiyet O'nundur. Hamd, O'nındur. O, her şeye kadirdir) derse, İsmail oğullarından dört kişiyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevab kazanmış olur." [927]

2440- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İki kelime vardır ki; dile kolay, mizanda ağır gelir ve Rahmân'a sevimlidir. Bunlar; "Subhânallâhî ve bihamdihi", "Subhânallâhî'1-azîm" Allah'ı ham diyle birlikte noksanlıklardan tenzih ederim, Yüce Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim kelimeleridir." [928]
(Teşbih: "Subhânallâh" demektir. Bazen bu söze başka kelimeler eklenir ve Allah'ın yüceliği bu sözlerle dile getirilir. Subhânallâh' kelimesinin özlü anlamı şöyledir: Ben, Yüce Allah'ın; yüce zatına layık olmayan her türlü noksanlıklardan ve vasıflardan uzak olduğuna inanarak dilimle itiraf ederim demektir.
Hafız İbn Hacer'in, hadiste, teşbih zikrinin; hafif ve ağır dîye nitelendirilmesinden maksat; harcanan emeğin azlığını ve sevabın çokluğunu

ifade etmektir.
Dünya hayatında iyi amelin tatlılığı gizlenmiş olup ağırlığı duyulur. Kötü amelin ise bunun tersine tatlı görülüp acılığı görülmemektedir. Buna göre iyi amelin görünüşteki ağırlığı seni onu terk etmeye sevketmesin ve kötü amelin görünüşteki tatlılığı seni onu İşlemeye sevketmesin.

2441- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.):
"Subhânallâhi ve'1-hamdu lillâhi ve lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber" "Allah'ı her türlü noksanlıklardan tenzih ederim. Hamd, Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür) demem, bana, üzerine güneş doğan her şeyden daha sevgilidir" buyurdu.[929]

2442- Sa'd b. Ebı Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir bedevi, Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Bana, söyleyeceğim bir söz öğret" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Lâ ilahe illallâhu, vahdehu lâ şerike lehu, Allâhu ekber kebîran ve'l-hamdu lillâhi kesîran subhânallâhi rabbi'l-âlemîn, lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-azîzi'l-hakîm" de" buyurdu. Bedevi:
"Öğrettiğin bu sözler, Rabbim içindir. Benim için ne var?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme'ğfir lî ve'hamnî ve'hdinî ve'rzuknî" Allah'ın! Bana mağfiret eyle! Bana merhamet eyle! Bana hidayet et! Beni rızıklandır!" de" buyurdu.[930]

2443- Ebu Mâlik el-Eşcaî yoluyla babası (Eşyem')den rivayet edilmiştir:
"Bir kimse müslüman olduğu zaman Peygamber (s.a.v.) ona namazı öğretir, sonra da ona; *"Allahümme'ğfir lî ve'r-hamnî ve'hdinî ve âfinî ve'rzuknî" Allah'ın! Bana mağfiret ey!e! Bana merhamet eyle! Bana hidayet et! Bana afiyet ver! Beni rızıklandır!"* kelimelerle dua etmesini emrederdi. [931]

2444- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'in yanında bulunuyorduk. Bize:
"Sizden birisi her gün bin sevab kazanmaktan aciz midir?" dedi. Birlikte oturduğu kimselerden biri, Resulullah (s.a.v.)'e:
"Bizden birisi bin sevabı nasıl kazanır?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Yüz defa subhanallah diye teşbih eder ve ona bin sevab yazılır yada o kimseden bin günah silinir" buyurdu. [932]

11- Kuran Okumak Ve Zikir Etmek Üzere Toplanmanın Fazileti

2445- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Bir kimse, bir müminin dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse, Al-lah'da o kimsenin kıyamet gününün sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir.
Bir kimse, darda bulunan bir kimseye kolaylık gösterirse, Allah'da o kimsenin dünya ve âhiret darlıklarında kolaylık verir.
Bir kimse, bir müslümanın günahını yada kusurunu örtbas ederse, AIlah'da o kimsenin dünya ve âhirette işlemiş olduğu günahları yada kusurları örtbas eder.
Kul, din kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah'da o kulun yardımındadır.
Kim bir yol tutarak, o yolda ilim ararsa, bu sebeple Allah ona cennete götüren bir yolu kolaylaştırır
Bir topluluk, Allah'ın evlerinden bir evde toplanarak Allah'ın kitabını okurlar ve onu aralarında karşılıklı müzâkere ederlerse muhakkak üzerlerine sekinet iner. Allah'ın rahmeti onları kaplar. Melekler de onların etrafım çepeçevre kuşatırlar. Allah onları kendi katındakilere övgüyle anar. Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandıramaz." [933]

2446- Ebu Hureyre (r.a) ile Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Herhangi bir topluluk oturup Allah'ı anarlarsa muhakkak surette melekler onları çepeçevre kuşatırlar, onları rahmet kaplar ve üzerlerine seki net/ma nevi kuvvet iner. Allah'da onları, kendi katında bulunanların içerisinde övgüyle anar." [934]

2447- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gün Muâviye mescidde bir ders yada sohbet halkasının yanına çıkıp geldi. Onlara:
"Sizi buraya oturtan şey nedir?" diye sordu. Onlar da:
"Oturduk, Allah'ın emir ve yasaklarından bahsediyoruz" dediler. Muaviye:
"Allah aşkına! Sizi gerçekten bu maksat mı buraya oturttu?" dedi. Onlar da:
"Vallahi, bizi buraya bu maksattan başka hiçbirşey oturmamıştır" diye cevâp verdiler. Muaviye:
"Ben sizi, itham etmek için yemin ettirmiş değilim. Benim Resulullah (s.a.v.)'e yakınlığım derecesinde olup da Resulullah (s.a.v.)'den benim kadar az hadis rivayet eden hiç kimse yoktur. Resulullah (s.a.v.), bir defasında sahabilerinden bir ders yada sohbet halkasının yanına gelip onlara:
"Sizi buraya oturtan şey nedir?" diye sordu. Sahabiler:
"Oturduk, Allah'ın emir ve yasaklarından bahsediyoruz, bizleri İslam'a hidayet hidâyet buyurduğu ve onunla bizleri nimetlendirdiği için ona hamd ediyoruz" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Allah aşkına! Sizi gerçekten bu maksat mı (buraya) oturttu?" dedi. Onlar da:
"Vallahi, bizi buraya bu maksattan başka hiçbirşey oturmamıştır" diye cevâp verdiler. Resulullah (s.a.v.):
"Ben sizi, itham etmek için yemin ettirmiş değilim. Fakat şu var ki; bana, Cebrail geldi. Yüce Allah'ın sîzinle meleklere iftihar etliğini bana haber verdi" buyurdu. [935]

12- Allah'tan Mağfiret Dilemenin Ve Mağfiret İstemeyi Çoğaltmanın Müstehab Olması

2448- Sahabi olan Eğarr el-Müzenî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu benim kalbim perdelenir. Fakat ben günde yüz defa Allah'a istiğfar ediyorum." [936]

Açıklama:

Bazıları bundan, gevşeklik ve zikirden gaflet kast edildiğini söylemişlerdir. Resulullah (s.a.v.) bunu kendisi için suç sayıp bundan dolayı da Allah'a günde yüz defa istiğfar ettiğini belirtmiştir.
Bazılarına göre ise burada kast edilen husus; Resulullah (s.a.v.)'in, ümmeti hakkında duyduğu endişedir. Kendisinden sonra gelecek ümmetinin hallerine Allah tarafından muttali kılınıp onlar için istiğfar etmesidir.
Bazılarına göre ise burada kast edilen husus; ümmetinin işleriyle meşgul olması, düşmanla savaşması gibi hususlardır. Onlarla meşgul olduğu için yüksek makamına nispetle bunları saymıştır.

2449- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her kim güneş battığı yerden doğmadan önce tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder." [937]

13- Zikir Ve Dua Ederken Sesi Alçaltmanın Müstehab Olması

2450- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edümiştir:
"Biz bir seferde Peygamber (s.a.v.)'le birlikte bulunuyorduk. Derken insanlar tekbir getirirken seslerini yükseltmeye başladılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Ey insanlar! Kendinize acıyın! Sizler, ne sağır kimseyi çağırıyorsunuz ve ne de bir gaip bir kimseye sesleniyorsunuz! Muhakkak ki siz, size

çok yakın Semî1 ve Karîb olan Allah'a dua ediyorsunuz. Halbuki O, sizinle beraberdir" buyurdu.
Ebû Musa der ki:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'in arkasındaydım.
"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh" Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur" diyordum. Bunun üzerine de Peygamber (s.a.v.):
"Ey Abdullah b. Kays! Sana cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?" buyurdu. Ben de:
"Evet, ey Allah'ın resulü!" dedim. Peygamber (s.a.v.):
"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh" Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur diye dua et" buyurdu." [938]

Açıklama:

Burada "Abdullah b. Kays" ile kastedilen, Ebu Musa el-Eş'arî'dir.
"Havi" kelimesi; hareket ve çare anlamına gelmektedir. Bu kelimenin başka türevleri de vardır. Hepsinde güç isteyen bir hareket ve bir yer değiştirme görülmektedir. Şu halde bu cümle; "Şu veya bu şey", "Şu yada bu iş" demeksizin hareket, güç, kuvvet gerektiren, her halimizde, her işimizde, yaptığımız her iyilikte, işlediğimiz her amelde muhtaç olduğumuz güç ve kuvvetin Allah'tan geldiğini ifade etmektedir.
"Hazine"nin buradaki anlamı ise, cennette biriktirilmiş olan sevaptır.

2451- Hz. Ebu Bekr (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ebu Bekr, bir defasında Resulullah (s.a.v.)'e:
"Bana bir dua öğret de, onu namazımda okuyayım!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme! İnnî zalemtu nefsi zulmen kebîran ve lâ yağfiru'z-zunûbe illâ ente fa'ğfir lî mağfireten min indike ve'r-hamnî inneke entei-ğafûru'rahîm" (Allah'ın! Şüphesiz ki ben kendime büyük zulmettim. Günahları mağfiret edecek olan ancak Sensin. Bana tarafından mağfiret buyur ve bana merhamet eyle! Çünkü Sen, Gafur ve Rahîm'sin diye dua et!" buyurdu.[939]

14- Fitnelerden Ve Diğer Şeylerin Şerrinden Allah'a Sığınma

2452- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) şu dua kelimeleriyle dua ederdi:
"Allahümme! Fe innî eûzu bike min fitneti'n-nâri ve azâbi'n-nâri ve fitneti'l-kabri ve azâbii-kabri ve min şerri fitneti'I-ğınâ ve min şerri fitneti'l-kabri ve eûzu bike min fitneti'l-mesîhi' deccâl.
"Allahümme! İğsil hatâyâye bi-mai's-selci ve'1-beredi ve nakki kalbî mi-ne'l-hatâyâ kemâ nakkayte's-sevbei-ebyada mine'd-denesi ve bâid beynî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyne'l-meşrıkî ve'1-mağribi."
"Allahümme! Fe innî eûzu bike mine'l-keseli ve'1-heremi ve'1-me'semi ve'1-mağremi" "Allah'ın! Ben cehennemin fitnesinden ve cehennemin azabından, kabrin fitnesinden ve kabrin azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden ve fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Mesih-i Deccal fitnesinin şerrinden de sana sığınırım."
"Allah'ın! Benim günahlarımı, kar ve dolu suyu ile yıka! Kalbimi beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi günahlardan arındır! Benimle günahlarımın arasını, batı ve doğu arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır."
"Allah'ın! Tembellikten, bunaklık derecesinde yaşlılıktan, günahtan ve borçtan da sana sığınırım!" [940]

İstiaze:

Sığınma, korunma, talep etme anlamına gelmektedir. Her çeşit kötülüklerden, günahlardan, Allah'ın yasaklarından, cehennemden., gibi Allah'a sığınmak, O'nun korumasını talep etmek, İslam'da ibadetin en önemli hallerinden biridir.
Resulullah (s.a.v.)'in, burada, Allah'tan sığındığı kötü hallerden bazılan şunlardır:

1- Korkaklık:

Kişinin, bedeni faaliyetlerden fay dalana maması haiidir. Korkaklık, kişinin, zaafıdır. Kişi, bu zaaf halini yenemediği takdirde psikolojik bunalımlara düşebilir. Dinimiz, kişinin, cesaretli olmasını tavsiye etmektedir.

2- İhtiyarlık:

Kişinin, yaşamak için zaruri olan ihtiyaçları iyi niyetine rağmen temin edemeyecek ve kendi ihtiyaçlarını kendi başına göremeyecek duruma düşmesidir.
Burada İhtiyarlıkla kastedilen; düşkünlük ve aşırı ihtiyarlık halidir. İhtiyarlık ile yaşlılık kavranılan, birbirinden farklıdır. Kişi, beden ve yaş olarak yaşlanabilir. Fakat iyi beslenmesi, stres ve sıkıntılardan uzak kalması sebebiyle ihtiyarlamayabilir.

3- Tembellik:

Kişinin, güç ve kuvveti olmasına rağmen işi terk etmesi yada gevşek yapması halidir. İşin terk edilmesi yada yapılmaması, güçsüzlük ve dermansızlıktan değildir. Güç ve kuvvete rağmen işin yapılmamasıdır.

4- Kabir azabı ve fitnesi:

Kabir azabının varlığı, pek çok nasla sabit olan bir gerçektir. Dünya hayatı ile kıyametin kopmasına kadar geçen zaman içinde "Berzah" denilen ara bir devre vardır ki, buna, "Kabir hayatı" denilmektedir.
Kabir hayatında geçen iyi ve kötü şeyler; kişinin, dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklere bağlıdır. Dünya hayatında iken kişi, Allah'ın emirlerine ve yasaklarına göre bir hayat sür-müşse, kabirdeki hayatıda buna bağlı olarak cennet bahçelerinden bir bahçe, yada cehennem çukurlanndan bir çukur olabilmektedir.

5- Mesih Deccâl:

Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisinden çok sonra çıkacağını bildiği Mesih Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınması; bu dua sayesinde mü'minier, kendilerini bekleyen bu tür tehlikeleri tanımak ve onlardan korunmak için daha önceden tedbir almak imkanını bulmuş olurlar.

6- Cehennem azabı ve fitnesi:

Cehennem fitnesinden maksat; kişinin, cehennem girmesine sebep olacak olan kötü amellerdir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.}, hem cehenneme gitmeye sebep olacak fitnelerden ve hem de cehennem azabından Allah'a sığınmıştır.

7- Zenginliğin şerri:

Allah'ın verdiği malda cimrilik edip onun istediği yollarda harcamamak, zekat, fitre gibi malî görevleri ihmal etmek yada malı haram yollarda harcamak ve mal sebebiyle kibirlenmek, övünmektir.

8- Fakirliğin fitnesi:

Allah'ın verdiğine, razı olmamak, Allah'ın taksimine isyan etmek, yoksulluğa sabretmemek, zenginlerin elindekini kıskanıp ona göz dikmektir. Bu tür dualar; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu tür şeylerden korkmasından dolayı olmayıp ümmetine dua etmenin şeklini öğretmek ve bu tür şeylerden sakınmalarını sağlamak içindir.

15- Acizlik, Tembellik Ve Diğer Kötü Hallerden Allah'a Sığınma

2453- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.):
"Allahümme! İnnî eûzu bike mine'1-aczi ve'1-keseli ve'l-cubnî ve'1-heremi ve'1-buhli. Ve eûzu bike min azâbi'I-kabri ve min fitneti'l-mahyâ ve memâti" Allah'ın! Ben acizlikten, tembeelikten, korkaklıktan, bunaklık derecesine varan yaşlılıktan, cimrilikten Sana sığınırım" diye dua ederdi." [941]

Acizlik:

Bir şeye güç yetirememektir. Burada kastedilen ise hayır ve ibdaetten düşmana karşı durmaktan acizliktir. Yoksa mutlak manasıyla Allah'tan başka her varlık acizdir. Aczin insandan soyutlanması mümkün değildir.

16- Verilen Hükmün Kötülüğünden, Mutsuzluğa Erişmekten Ve Diğer Kötü Hallerden Allah'a Sığınma

2454- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Peygamber (s.a.v.) ilahi kazanın kötüsünün aleyhimize tecelli etmesinden, bedbahtlığa erişmekten, düşmanların başımıza gelecek musibet hususunda ferahlanmasından ve belanın çetin olmasından Allah'a sığınırdı." [942]

2455- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Havle bint. Hakîm es-Sülemî'nin şöyle dediğini işittim: Resulullah (s.a.v.)'i:
"Bir kimse bîr yerde konaklar da, sonra "Eûzu bikelimâti't-tâmmâti min şerri mâ halaka" Allah'ın yarattığı şeylerin şerrinden, O'nun tam olan kelimeleriyle yine O'na sığınırım" diye dua ederse, bu konakladığı yerden başka bir yere geçinceye kadar ona hiçbir şey zarar veremez" buyururken işittim. [943]

2456- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Dün akşam rastladığım bir akrep beni soktu. Bundan neler çektim neler)!" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Akşama erdiğin zaman "Eûzu bikelimâti'llâhi't-tâmmâti min şerri mâ halaka"Allah'ın yarattığı şeylerin şerrinden, O'nun tam olan kelimeleriyle yine O'na sığınırım diye dua etmiş olsaydın, o sana zarar vermezdi." [944]

Açıklama:

Bu tür rukye/okuma tedavisi ile ilgili olarak 2090 nolu hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

17- Kişinin Uyuyacağı Sırada Ve Yatağına Gireceği Zaman Okuyacağı Dua

2457- Berâ İbnu'I-Âzib (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yatağına girmek istediğin zaman eğer abdestin yoksa aynen namaz için aldığın gibi abdest gibi bir abdest al, sonra sağ tarafının üzerine yat. Sonra da, "AHahümme! İnnî eslemtu vechî ileyke ve fevvaztu emrî ileyke ve elce'tu zahrî ileyke, rağbeten ve rehbeten ileyke. Lâ melce ve lâ mencâ minke illâ ileyke" Allah'ın! Yüzümü/kendimi sana teslim ettim. İşimi de sana havale ettim. Azabından korkarak ve sevabını umarak bütün işlerimde sırtımı sana dayadım. Senden kurtulup sığınılacak ancak Sen varsın. İndirmiş olduğun kitabına iman ettim. Göndermiş olduğun Peygamberine de iman ettim!" diye dua et. Bunlar, son sözlerin olsun. Eğer böyle yaptığın takdirde o gece içerisinde ölecek olursan fıtrat/İslam dini üzere ölürsün. [945]

2458- Berâ' İbnu'I-Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) yatağına girmek istediğin zaman,
"Allahümme! Bi'smike ehyâ ve bi'mike emûtu" diye dua ederdi. Uykusundan uyandığı zaman "el-hamdu li'llâhi'llezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nuşûr" "Allah'a hamd olsun ki, bizleri öldürdükten sonra tekrar dirilten O'dur. Son gidiş de ancak O'nadır" diye dua ederdi.[946]

2459- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), bir adama, yatağına girmek istediğin zaman şöyie dua etmesini emretti:
"Allahümme! Halakte nefsî ve ente teveffâhâ, leke memâtuhâ ve mahyâ-hâ, in ahyeytehû fahfazhâ ve in emettehâ fe'ğfir lehâ Allah'ın! Nefsimi Sen yarattın. Onu vefat ettirecek olan da Sensin. Onun yaşaması ve ölümü Sana aittir. Eğer onu diriltirsen Sen onu koru. Eğer onu öldürürsen Sen ona mağfiret eyle!" [947]

2460- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sizden birisi yatağına girmek istejdiği zaman, yatağını önce gömleğinin iç ucuyla bir süksin ve Allah'ın ismini söylesin. Çünkü yatacak kişi, daha önce o yataktan kalktığı zaman kendisinden sonra yatağına toz, toprak, haşere gibi şeylerden nelerin yerleştiğini bilemez. Yatmak istediği zaman sağ tarafına yatsın ve:
"Subhâneke'llâhümme! Rabbi bike vada'tu cenbî ve bike erfauhû in emsekte nefsî fe'ğfir lehâ, ve in erseltehâ fahfazhâ bima tahfazu bihi ibâdeke's-sâlihîn" Allah'ım! Seni bütün noksan sıfatlardan ve kusurlardan tenzih ederim. Rabbim! Ancak Seninle yan tarafımı yatağıma koydum. Onu ancak seninle kaldırırım. Eğer canımı tutup alacaksan Sen ona mağfiret eyle! Eğer canımı hayatta bırakacak isen, Sen onun hayatını, salih kullarını muhafaza ettiğin himayenle himaye eyle!" diye dua etsin. [948]

2461- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) yatağına girdiği zaman,
"El-Hamdulillâhi'lezî et'amenâ ve sekânâ ve kefânâ ve âvânâ fekum mimmen lâ kâfiye lehu ve lâ mu'viye" Bizi doyuran, bizi suya kandıran, her türlü ihtiyacımızda bize yetişen, bizi barındıran Allah'a hamd olsun. Kifayet edicisi ve barındırıcısı olmayan nice kimseler vardır" diye dua ederdi. [949]

18- Yapılan Şeylerin Şerrinden Ve Henüz Yapılmayan Şeylerin Şerrinden Allah'a Sığınma

2462- Ferve b. Nevfel el-Eşcaî'den rivayet edilmiştir:
"Aişe'ye, Resulullah (s.a.v.)'in, Allah'a ne ile dua ettiğini sordum. O da:
"Resulullah (s.a.v.), "Allahümme! İnnî eûzu bike mîn şerri mâ amıltu ve min şerri mâ lem a'mel" Allah'ın! Ben, yaptığım şeylerin şerrinden ve henüz yapmadığım şeylerin şerrinden Sana sığınırım" diye dua ederdi. [950]

2463- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.),
"Allahümme! Leke eslemtu ve bike âmentu ve aleyke enebtu ve bike hâsamtu. Allahümme! İnnî eûzu bi izzetike lâ ilahe illâ ente en

tudillenî, ente'1-hayyu'l-lezî lâ yemûtu ve'1-cinnu ve'1-insu yemûtûn" Allah'ın! Ancak Sana teslim oldum. Sana iman ettim. Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Ancak Seninle düşmana karşı mücadele ettim. Allah'ın! Beni sapıklığa düşürmenden, Senin izzetine sığırım. Senden başka ilah yoktur. Ölmeyen diri ancak Sensin. Cinler ile insanlar ise ölürler" diye dua ederdi.[951]

2464- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber {s.a.v.), bir yolculukta olduğu ve seher vakti uykudan kalktığı zaman,
"Semia sâmiun bi-hamdi'llâhi ve husni belâihi aleynâ, Rabbena sâhİbnâ ve efdil aleynâ âizen bi'llâhi mine'n-nâri" Allah'ın hamdini ve bize sınamasının güzelliğinin bir işiten tebliğ etsin. Rabbimiz! Sen bize sahip olup muhafaza et. Bol nimetlerini bize ihsan eyle! Bunları ateşten sığıma olarak söylüyorum" diye dua ederdi. [952]

2465- Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), şu,
"Allahümme'ğfir lî hatîetî ve cehlî ve isrâfî fî emrî ve mâ ente a'lemu bihi mini.
Allahümme'ğfir lî ciddî ve hezlî ve hataî ve amdî ve kullu zâlike indî.
Allahümme'ğfir lî mâ kaddemtu ve mâ ahhartu ve mâ esrartu ve mâ a'lentu ve mâ ente a'lemu bihi minnî, ente'I-mukaddimu ve ente'l-Muahhiru ve ente alâ külli şey'in kadîr" Allah'ın! Bana günahımı, bilgisizliğimi, isimdeki israfımı ve benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bağışla. Allah'ın! Bana ciddi halimi, şaka halimi, hatamı ve dileyerek işlediğim günahımı bağışla. İtiraf ederim ki, bunların hepsi bende vardır. Allah'ın! önceden yapağım ve sonradan yapacağım, gizlediğim veya açığa vurduğum ve Senin benden daha iyi bildiğin bütün kusurlarımı bana bağışla! Öne geçiren ancak Sensin. Geriye bırakan da ancak Sensin. Sen her şeye kadirsin" duasıyla dua ederdi. [953]
2466- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.),
"Allahümme! Aslih lî dîniyc'Hezı huve ismetu emrî ve aslıh lî dünyâye'Iletî fîhi meâşî ve aslıh lî âhiretiye'lletî fihâ meâdî vec'ali'l-hayâte zıyadeten lî fî külli hayırın, vec'aliİ-mevte râhaten lî min külli şerrin"
"Allah'ın! Her işimin koruyucusu olan dinime sımsıkı sarılarak onunla beni ıslah eyle! içinde yaşayışım, benim için geçimim olan dünyamı bana hayırlı kıl. Kendisinden (kıyamet günü) dönüşüm bulunan ahiretimi benim için ıslah eyle! Benim için hayatı her hayır hususunda ziyade kıl. Bana ölümü her serden rahat kıl" diye dua ederdi. [954]

2467- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.),
"Allahümme! İnnî es'elukei-hudâ ve't-tukâ ve'I-afâf ve'l-ğmâ" Allah'ın! Ben, Senden; hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği dilerim" diye dua ederdi. [955]

2468- Zeyd b. Erkam (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben sizlere başl« değil ancak Resulullah (s.a.v.)'in söylediği gibi söylüyorum. Resulullah (s.a.v.),
"Allahümme! İnnî eûzü bike mine'1-aczi ve'1-keseli ve'l-cubnî ve'1-buhlî ve'1-heremi ve azâbi'l-kabri "Allahümme! Âti nefsî takvâhâ ve zekkâhâ ente hayıru men zekkâhâ ente veliyyuhâ ve mevlâhâ. "Allahümme! İnnî eûzu bike min ilmin lâ yenfeu ve min kalbin lâ yahşau ve min nefsin lâ teşbeu ve min da'vetin lâ yustecâbu lehâ" Allah'ın! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, bunaklık derecesinde yaşlılıktan ve kabir azabından Sana sığınırım. Allah'ın! Nefsime takvasını ver. Onu temizle. Sen onu temizleyenlerin en hayırlısısın. Sen onun velisi ve mevîasısın. Allah'ın! Fayda sağlamayan ilimden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım diye dua ederdi." [956]

2469- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) akşam vaktine eriştiği zaman,
"Emseynâ ve emsâi-mulku lillahi ve'Elhamdu li'llâhi lâ ilahe illâ'llâhu vahdehu lâ şerike lehu. Allahümme es'eluke hayıra hâzihi'l-leyleti ve eûzu bike min şerri hâzihi'l-leyleti ve şerri mâ ba'dehâ. Allahümme! İnnî eûzu bike mine'l-keseli ve sûi'I-kiberi. Allahümme! İnnî eûzu bike min azâbin fi'n-nâri ve azâbin fi'l-kabrî" Akşama erdik. Mülk de, Allah için akşama erişti. Hamd Allah'a mahsustur. Bir olan Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı yoktur. Allah'ın!"
Senden, bu gecenin hayırını ve bu gecedeki şeylerin hayırını dilerim. Onun şerrinden ve ondaki şeylerin şerrinden de Sana sığınırım. Allah'ın! Ben, tembellikten ve bunaklık derecesindeki yaşlılığın kötülüğünden Sana sığınırım. Allah'ın! Ben, cehennemde azab olunmaktan ve kabirdeki azabtan da Sana sığınırım" diye dua ederdi." [957]

2470- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bazen:
"Lâ ilahe illâllâhu vahdehu eazze cundehu ve nasara abdehu ve galebe'1-Ahzâbe vahdehu felâ şey'e ba'dehu" Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Allah ordusunu güçlü kıldı. Kuluna yardım etti. Tek başına birleşik ordulara galip geldi. Allah'tan öte hiçbir şey yoktur şeklinde" dua ederdi." [958]

2471- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.), bana:
"Allahümme'hdinî ve seddidnî" Allah'ın! Bana hidayet eyle ve bütün işlerimde beni doğruya muvaffak kıl diye dua et. Allah'tan hidayeti istediğinde, yolun doğrusunu ve okun düzlüğü gibi dümdüz muvaffak olmayı zikreyle!" buyurdu.[959]

19- Gündüzün Başında Ve Uyanacağı Sırada Teşbih Etme

2472- Cüveyriye (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Cüveyriye namaz kıldığı yerde bulunduğu sırada, Peygamber (s.a.v.) sabah namazını kıldığı zaman erkenden Cüveyriye'nin yanından dışarı çıktı. Sonra kuşluk vakti olduğunda geri dönüp geldi. Cüveyriye halen namaz kılmaya devam eder vaziyette oturmaktaydı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Sen hâlen benim bıraktığım hal üzere misin?" diye sordu. Cüveyriye, selam verip:
"Evet!" diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.):
Gerçekten senden ayrıldıktan sonra dört kelimeyi üç defa söyledim ki, bunlar senin gün başladığından beri söylediklerinle tartıisa, benim söylediklerim senin söylediklerini tartardı. Onlar, şunlardı:
"Subhânallâhi ve bi-hamdihi adede halkıhi, ve rıdâ nefsihi, ve zînete arşihi, ve midâde kelimâtihi" Allahı, mahlûkatın sayısınca, nefsinin rızasınca, arşının ağırlığınca ve kelimelerinin çokluğuyla beraber hamdiyle birlikte noksanlıklardan tenzih ederim!" buyurdu.[960]

Açıklama:

Cüveyriye, Peygamber (s.a.v.)'in hanımıdır.

2473- Hz. Ali (r.a)'tan rivayet edilfhlştir:
"Fâtıma, değirmen taşı çevirmekten dolayı elinde rahatsızlık meydana gelmişti. O sırada Peygamber (s.a.v.) bir çok esir gelmişti. Fatıma, gelen esirlerden bir hizmetçi istemek üzere babasının yanına gitti. Fakat babasını bulamadı. Aişe'ye rastladı. Ona derdini anlattı. Derken Peygamber (s.a.v.) çıkageldi. Âişe, Fatıma'nın, kendisine geldiğini Peygamber (s.a.v.)'e söyledi.
Ali der ki:
"Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) yanımıza geldi. Biz döşeklerimize girmiş halde idik. Hemen kalkmaya davrandık. Peygamber (s.a.v.):
"Yerlerinizde kalın!" buyurup ikimizin arasına oturdu. Öyle ki göğsümün üzerinde Peygamber (s.a.v.)'in ayağının soğukluğunu hissettim. Sonra

bize:
"Haberiniz olsun ki! Ben, sizin benden istediğiniz hizmetçiden daha lısını size öğreteyim mi? Döşeklerinize girdiğiniz zaman otuz dört defa "Allahu Ekber", otuz üç defa "Subhânallah" ve otuz üç defa da "El-Hamdulillâh" dersiniz. Bunları söylemeniz, sizin için hizmetçiden daha hayırlıdır" buyurdu. [961]

20- Horoz Öterken Dua Etmenin Fazileti

2474- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Horozun Ötme sesini işittiğiniz zaman Allah'tan ihsanını dileyin! Çünkü horoz, bir melek görmüştür. Eşeğin anırmasını işittiğiniz zaman da şeytandan Allah'a sığının! Çünkü o, bir şeytan görmüştür." [962]

Açıklama:

Kadı İyaz'a göre; dualarımızı, horoz öterken etmemizin emrolunmasının sebebi; meleklerin, edilen duaya âmin demelerini ve dua eden mü'min hakkında şehadet ve istiğfar etmelerini ve bu suretle dualarımızın icabete mazhar olmalarını temin içindir. [963]
Horozun, diğer hayvanlarda bulunmayan müstesna bir özel bir durumu vardır, ki o da, gecelerde fasıla ile zaman zaman ötmesi kronometre gibi hiç şaşmaksızın ve gece ister uzasın, ister kısalsın bu ötmelerinin şafaktan önce ve sonra devamlı olmasıdır.
Horoz sesi ne kadar güzelse merkep avazı da o derece çirkindir.

21- Sıkıntı Duası

2475- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah'ın peygamberi (s.a.v.), sıkıntı anında, "Lâ ilahe illâllâhu'l-azîrnu'I-halîm. Lâ ilahe illâllâhu Rabbu'1-arşi'l-azîm. Lâ ilahe illâllâhu Rabbu's-semâvâti ve Rabbu'1-erdı ve Rabbu'l-arşi'l-kerîm" Azîm ve Halım olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük arşın Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur. Göklerin Rabbinden, yerin Rabbinden ve değerli arşın sahibi olan Allah'tan başka ilah yoktur" diye dua ederdi. [964]

22- "Şubhânallâhi Ve Bi Hamdihi" (Allah'ı Hamdiyle Teşbih Ederim) Demenin Fazileti

2476- Ebu Zerr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.)'e, hangi söz daha faziletlidir diye soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah'ın, melekleri yada kulları için seçtiği, "Subhânallâhi ve bihamdihi" Allah'ı, hamd ederek O'nu her türlü noksanlıklardan teşbih ederim sözüdür" buyurdu. [965]

23- Müslümanlara Gıyabında Dua Etmenin Fazileti

2477- Ebu'd-Derdâ' (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir müslüman kimse, din kardeşi için onun gıyabında hayır dua ettiği zaman, melekler, o kimseye:
"Amin. Bunun bir katı da sana verilsin" diye dua ederler" [966]

Açıklama:

Hadiste, müslümanların, din kardeşleri için onların gıyabında ettikleri duaların mutlaka kabul edildiği, ayrıca dua edene de kardeşine istediğinin mislinin verilmesi için bir meleğin dua ettiği bildirilmektedir.
"Bir kimsenin gıyabı" denildiği zaman, önce "Ondan uzakta, onun bulunmadığı yer" akîa gelir. Burada sözkonusu edilen gıyabdan maksat ise, Aliyyu'İ-Kârî'nİn ifâdesine göre; dua edilen kişinin dua edenin duasını işitmemesidir. Bu bedenî uzaklıkla olabileceği gibi dua edenin kalbiyle veya dua edilenin duyamayacağı kadar kısık bir sesle dua etmesi ile de mümkündür.
Taberânî'nin bir rivayetinde Yusuf b. Esbât "Ben uzun zaman bu hadisin bedenî uzaklığa delâlet ettiğini zannettim. Ama şimdi anladım ki sesi duyulmayan kişi aynı sofrada bile olsa gâibdir" demiştir.
Nevevî, müslümanlardan bir grup için hatta tüm müslümanlar için yapılan dualann da bu hadisin hükmüne gireceğini söyler. Nevevî'nin bildirdiğine göre eskilerden bazılan kendileri için dua etmek istedikleri zaman, onu diğer müslümaniar için isterlerdi. Çünkü bu şekilde yapılan dualar makbuldür ve isteğinin bir misli de kendisine verilecektir. [967]
Bezzâr'ın, İmrân b. Husayn (r.a)'dan yaptığı bir rivayette de Peygamber (s.a.v.):
"Kardeşin, (din) kardeşi için onun gıyabında yaptığı dua geri çevrilmez" buyurmaktadır .
müslümanlar için onların haberi olmadan yapılan dualar tam bir samimiyet taşıdığı, gösteriş ve riyadan uzak olduğu için bu derece önemli bir özellik arz etmektedir. Üstelik bu, dua edenin büyüklüğüne ve yüceliğine delâlet eder. Çünkü bu davranışı, onu, kıskançlık ve hırs gibi kötü huylardan uzaklaştırı ve *"Sizden biri kendisi için istediğini müslüman kardeşi için de istemedikçe kâmil imana sahib olmuş olmaz"* hadisindeki yüce duyguyu gerçekleştirir, müslümanı fedakârlığa ulaştırır.

2478- Safvân b. Abdullah'tan rivayet edilmiştir:
"Şam'a gelmiştim. Ebû'd-Derda'nın evinde vardım. Fakat onu evde bulamadım. Evde, hanımı Ümmü Derdâ'yı buldum. Ümmü Derdâ, bana:
"Bu sene haccetmek mi istiyorsun?" diye sordu. Ben de:
"Evet, İstiyorum!" dedim. Ümmü Derdâ' der ki:
Öyleyse Allah'a bizim için hayır duasında bulun! Çünkü Peygamber (s.a.v.):
"Müslüman kişinin, din kardeşine gıyaben yaptığı duası kabul olunur.
Dua eden kimsenin başında görevli bir melek vardır. Kiş, din kardeşi için hayır duasında bulundukça, bu melek, o kimse için:
"Âmin! İşediğin o hayırın bir misli de sana olsun" diye dua eder" buyurdu. [968]

24- Yeyip İçtikten Sonra Yüce Allah'a Hamd Etmenin Müstehab Olması

2479- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Yüce Allah, yemeği yiyip sonra da bundan dolayı Allah'a hamd eden yada suyu içip de bundan dolayı Allah'a hamd eden kuldan hoşnut olur." [969]

25- Dua Eden Kimsenin Duasının Kabul Edilmesi için Acele Etmemesi

2480- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi 'dua ettim, fakat duam kabul olunmadı' diye acele etmedikçe duası kabul olunur." [970]

Açıklama:

Dua eden bir kimsenin duasının karşılığı geciktiği veya başka bir şekilde tecelli ettiği zaman, "Dua ettim, fakat kabul edilmedi" demesinde iki büyük hata vardır: Bunlar, yaptığı duayı başa kakmak ve kabulünden ümitsizliğe düşmektir. Halbuki bu durum, kişiyi küfre bilr götürebilir. Çünkü âyet-i kerimede;
"Allah'ın Rahmetinden ancak kâfirler güruhu ye'se kapılır" [971] buyurulur.
İbn Battal'a göre; hadiste prototipi çizilen kişinin halini açıklarken şunları söyler:

"O, usanıp duayı terk eder ve duasını başa kakan kimse gibi olur. Ya da kabule lâyık bir dua yapar da karşılık vermekten âciz olmayan ve ihsanı kendisinden hiç bir şey noksanlaştırmayan Yüce Allah'ı cimri zanneder."
Hadis; duanın kabul edilmesini, acele etmeme şartına bağlamaktadır. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de;
"Bana dua ediniz, kabul edeyim" [972]ve
"Bana dua ettiği zaman dua edenin duasını kabul ederim" [973] buyurulmaktadır. Bu âyetler, herhangi bir şarta bağlamadan dua eden kimsenin duasının kabul edileceğini bildirmektedir. Bu durumda duanın kabul edilmesi için acele etmemenin şart olduğunu bildiren hadis ile âyetler arasında bir tezat olduğu görünümü ortaya çıksada gerçekte böyle bir zıtlık sözkonusu değildir. Çünkü âyetlerin hükmü, hadisin içeriğiyle kayıtlıdır. Ayrıca duanın kabulü bir kaç şekilde olur. Bunlar:
1- İstenilenin aynının istenildiği vakitte verilmesi.
2- Allah'ın, istenilen şeye karşılık olarak bir kötülüğü uzaklaştırması veya İstenilenden daha iyisini vermesi.
3- Allah'ın bilip kulun bilmediği bir hikmetten dolayı duanın kabulünün geciktirilmesi.
4- Duaların kıyamet günü için biriktirilmesi. Çünkü dua eden kimse, o günde her zamankinden daha çok sevaba muhtaçtır.
Görüldüğü gibi geç de olsa veya başka türlü tecelli ederek de olsa, kulun yaptığı dualar mutlaka kabul edilecektir.
İbnu'l-Cevzi konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Mümin kimsenin duası, asla geri çevrilmez. Ancak bazen duanın kabulünün gecikmesi veya istenilen şeyin, hemen veya gecikerek daha önemli bir karşılığının verilmesi daha faziletli olabilir. O halde müminin görevi, Rabbinden istemeyi kesmemektir. Çünkü kul, herşeyi Allah'a teslim ve havale ettiğinde olduğu gibi, duasında da kulluk göstermiştir."

2481- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Bir günaha yada bir akrabalık bağını koparmaya dua etmediği, duasının gerçekleşmesinde isti'cal davranmadığı müddetçe kulun duası kabul olunmakta devam eder" buyurdu. Resulullah (s.a.v.)'e:
"Ey Allah'ın resulü! İsti'cal nedir?" diye soruldu. Resulullah (s.a.v.):
"Kul, defalarca Rabbime dua ettim, dua ettim. Fakat Rabbimin duamı kabul ettiğini görmüyorum" deyip bundan dolayı bıkıp usanır ve dua etmeyi bırakır. İşte bu, isti'caldir" buyurdu. [974]

Açıklama:

Rikak kelimesi, "Rakîk" kelimesinin çoğuludur. Rakîk ise ince kalpli, nazik, merhametli anlamındadır. Burada gelecek olan hadisler, kalbin rikkat ve merhametinden bahsettikleri için bu isim altında toplanmışlardır.
Bu bölüm, Müslim'in bazı nüshalannda müstakil bir bölüm olarak değerlendirilmiştir. Fakat bizim esas aldığımız Müslüm nüshasında bu bölüm, Zikr, Dua ve Tevbe Bölümü'nün bir devamı niteliğindedir. Dolayısıyla buradaki bablar, bir önceki bölümün devamı durumundadır.

26- Cennet Halkının Çoğunun Fakir Olması Ve Cehennem Halkının Çoğunun Da Kadınlar Olması

2482- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennetin kapısının önünde durdum. Bir de baktım ki, cennete girenlerin çoğu fakir kimselerdi. Mal sahibi zenginler ise cennet kapısının önünde yada Araf'ta hesap vermek için hapsolunmuşlardı. Yalnız cehennemlik olanlar hariç. Çünkü bunlar, cehenneme götürülmeye emrolunmuşlardı. Bir de cehennemin kapısında durdum. Bir de baktım ki, çoğunlukla oraya girenler kadınlardı." [975]

Açıklama:

Cennet halkının çoğunun fakirlerden oluşmasının nedeni; kişiyi, bir çok masiyetleri işlemeye sevk eden şey maldır, malın verdiği azgınlıktır. Dünya hayatında şerre vesile olan mâldan mahrum fakider ise, çoğunluğu oluşturduğundan dolayı dünyâda, dinî görevlerini bağlı fakirlerin cennette çoğunluğu teşkil etmeleri tabiîdir.
Resulullah (s.a.v.j'in fakirlikten Allah'a sığınmasına gelince, bu fakirliğin kendisinden değil, fakirliğin zaman zaman meydana getirdiği fitne ve fesattan sığınmadır. Nitekim Resulullah aynı zamanda zenginliğin meydana getirdiği fitne ve fesattan da Allah'a sığınmıştır. Dolayısıyla fakirlik ve zenginliğin iyi ve fena olması insan hayatındaki iyi ve fena etkiye bağlı bir durumdur.)

2483- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benden sonra geride erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım." [976]

Açıklama:

Kadınların erkekler için en zararlı fitne olması durumunu; bâzı ilim adamları, kötü huyiu kadınlara tahsis etmişlerdir. Bilindiği gibi fitne, imtihan mânâsına da gelir. Kadınlar erkeklerin günaha girip girmemeleri bakımından da bir imtihan çeşididir. Bu hüküm, eş durumunda-kileri ve diğerlerini de kapsamaktadır.
İffetli, namuslu, dürüst, kanaatkar, ibâdetine düşkün, kocasına itaatkâr kadın; kocasının günâha girmesine sebep olması şöyle dursun, bilâkis onu birçok günahlardan uzak tutabilir. Sayılan özelliklerin ve benzeri faziletlerin aksi karekterde olan kadınlar ise kocaları için gerçekten felâket ve günâha girmenin en uygun aracı sayılır. Toplumda kocasına husûmet besleyen, yemeğine zehir katan, öldürmeye girişen, malına, ırzına, namusuna hıyanet eden, haram kazanca zorlayan, dinî görevlerini engelleyen ve böylece cehenneme sürükleyen kadınlara rastlanır. Erkeklerden de böyle olanlar bulunur. Başka bir hadiste ise erkeklerin de kadınlar için bir fitne mâhiyetinde olduğu belirtilmiştir.

2484- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) Şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz ki dünya tatlı ve hoştur. Doğrusu Allah, sizi dünyaya halife kılmıştır. Ama ne yapacaksınız diye bakar. Şimdi dünyadan sakının! Kadınlardan da sakının! Çünkü israil oğullarının ilk fitnesi, kadınlardan dolayı olmuştur." [977]

Açıklama:

İnsanda fıtri ve vazgeçilmez duygulardan biri de; dünya sevgisidir. İnsan kendini dünya sevgisinin galebesine bıraktverirse, ahireti unutmaya ve terk etmeye götüren aşırılıklara, dünyevi arzuların peşine, suistimallaere ve haramlara düşürebilir. Her devirde görülen aşırı kazanç çılgınlıkları, bundan meydana gelen binbir çeşit hileler, skandallar, sahtekarlıklar, ölmeler, öldürmeler hep İslamın sınırlamaya çalıştığı dünya sevgisidir.
İslam dini, dünyaya bakış açısında bir denge getirmektedir. Bu dengeye göre; ahireti unutturmayacak, ibadetten alıkoymayacak, kısacası; Allah ve Resulünden alıkoymayacak ölçüde dünyalık talebine izin vermektedir.
Güçlü müslümanın, zayıf müslümana nazaran Allah'a daha sevgili olduğunu ve veren elin, alan eiden üstün olduğunu belirten İslam dini, dünyanın tamamen terk edilmesi taraftarı değildir. Çünkü dünya, müslümanın hayatını sürdürdüğü, kendisini ahirete hazırladığı, kulluk görevini yerine getirdiği, kazanç elde ettiği bir yerdir. İslam dini; dünyayı, ne tamamen terk edilmesi gerektiğini ve ne de dünyaya tamamen sarılması gerektiğini ifade etmektedir.
Burada bütün kadınların kötü olduğu ile ilgili bir ifade anlatılmamaktadır. Kadınların şerlileri olduğu, dolayısıyla da burada kadınlann şerlilerinden sakınılması gerektiği belirtilmektedir.

27- Mağaraya Sıkışıp Kalan Üç Kişinin Macerası Ve İyi Amellerle Allah'a Yaklaşma

2485- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Bir zamanlar üç kişi yolda giderlerken kendilerini yağmur tutmuş ve dağda bir mağaraya sığınmışlardı. Derken bunlar mağaraya girince mağaranın ağzına dağdan bir büyük bir kaya düşüp onlar içerideyken mağaranın kapısını kapattı. Bunun üzerine bu üç kimse, birbirlerine:
Hayatınızda sırf Allah rızası için işlediğiniz bir takım salih amelleri düşünüp bakın, sonra da bu ameller vasıtasıyla Allah'a dua edin. Ola ki, Allah bu kayayı üzerinizden açar" dediler. İçlerinden biri:
"Allah'ın! Benim yaşlı ihtiyar anne-babamla, bir hanımım ve bir de küçük çocuğum vardı. Onlara iyi bakardım. Hayvanlarımı onların yanlarına getirdiğim zaman süt sağar, önce annemle babamdan başlayarak çocuklarımdan önce onlara süt içirirdim. Günlerden bir gün ağaçlar beni uzaklara götürmüştü. Akşam oluncaya kadar ailemin yanına gelememiştim. Geldiğimde annemle babamı uyumuş halde buldum. Her gün sağmakta olduğum gibi sütleri sağıp içerisinde süt olan bu kabı getirdim ve onları uykularından uyandırmayı istemeyerek onların başları ucunda durdum. Onlardan önce çocuklara süt içirmeyi istemiyordum. Halbuki çocuklar ayaklarımın dibinde açlıktan dolayı bağrışıyorlardı Benim ve çocukların hâli, bu eksende olmak üzere şafak doğuncaya kadar devam etti.
"Eğer bunu senîn nzanı dileyerek yaptığım biliyorsan, bu kayadan bize bir miktarını arala da, oradan gökyüzünü görelim" dedi.
Bunun üzerine Allah, kayanın bir miktannı aralamış ve oradan gök yüzünü görmüşler. Diğeri:
"Allah'ın! Benim amcamın bir kızı vardı. Ben onu erkeklerin kadınları sevmekte oldukları sevginin en son derecesiyle sevmiştim. Ondan nefsini talep ettim. Ama o, kendisine yüz altın getirmedikçe bunu kabul etmedi. Ben bu parayı kazanmak için çalışıp yoruldum. Nihayet yüz altını topladım ve onu amcamın kızma götürdüm. iki bacağının arasına oturduğum zaman:
"Ey Allah'ın kulu! Allah'tan kork! Bu bekarlık mührünü, sadece evlenmek suretiyle gerçekleşen hak yoldan başka bir şekilde açma" dedi. Bunun üzerine onun üzerinden kalktım. Eğer bunu senin rızanı dileyerek yaptığımı biliyorsan, bu kayanın bir kısmını bize biraza daha aç" dedi.
Bunun üzerine Allah, onlar için kayanın bir miktarını daha açtı. Ötekisi:
"Allah'ın! Ben bir ölçek pirinç karşılığında bir işçi tutmuştum. İşini bitirdiği zaman: "Bana hakkımı ver!" dedi. Ben de ona hakkı olan üç sa' olan ölçeğini verdim. O da bunu kabul etmedi. Sonra çekip gitti. Ben o işçiye vermek istediğim pirinci ekmeye devam ettim. Nihayet o pirincin geliriyle çobanlarıyla birlikte bir sürü sığır elde ettim. Derken o işçi günün birinde yanıma geldi. Bana:
"Allah'tan kork! Benim şu hakkıma zulmetme!" dedi. Ben de:
"Çobanlarıyla birlikte şu sığırlara git, onları al!" dedim. Bu defa da o işçi, bana:
"Allah'tan kork! Benimle alay etme!" dedi. Ben de:
"Ben, seninle alay etmiyorum. Bu sığırları çobanlarıyla birlikle al!" dedim.
"Bunun üzerine o işçi onları alıp götürdü. Eğer bunu senin rızanı talep için yaptığımı biliyorsan, bize kayanın kalan kısmını da aç!" dedi.
Bunun üzerine Allah, kayanın kalan kısmını da açtı." [978]

Açıklama:

Bu hadis, insanın kederli ve sıkıntılı halinde yağmur duası diğer durumlarda Allah rızası için işlemiş olduğu salih amelini aracı kılarak Allah'a yalvarmasının ve böylece Allah'a yaklaşmaya çalışmasının müstehab olduğunu göstermektedir.

49. TEVBE BÖLÜMÜ

Tevbe:

Sözlükte; rücu etmek, geri dönmek, pişman olmak, nedamet duymak, yaptığı günahı bırakıp Cenab-ı Hakk'a yönelmek. Asıl anlamı geri dönmektir. Yüce Allah'ın bir ismi, bir sıfatı olarak "Et-Tevvâb" ise itaata yönelerek Allah'a dönen kişinin istediği bağışlanmayı kabul edip o tevbekâr kulunu huzuruna alan ve onu affeden anlamındadır. Bu itibarla tevbe, kul hakkında günahlardan dönmeyi, yüce Rabb'imiz hakkında da cezalandırmaktan dönmeyi ifade eder, yani kul Rabb'ine döner, Rabb'i de onun bu yönelişini kabul eder ve onu cezalandırmaktan vazgeçer.
İslâm'da tevbe; birisi Allah, diğeri kul yönünden iki farklı anlam taşır. Allah yönünden tevbe, yapılan kötülüğü, işlenen günahı veya kabahati affedip bağışlamaktır. Kul yönünden, yaptığının kabahat veya günah olduğunu bilip, onu bırakıp terk ederek Allah'a dönmek, yani O'nun emirlerine uymak ve yasak ettiği şeylerden kaçınmak suretiyle Allah'a sığınarak O'ndan affetmesini, bağışlamasını dilemek, yaptıklanndan pişman olduğunu da belirterek yalnız O'na yalvarmak demektir. Çünkü tevbe, yaptığı İşin günah olduğunu, kusur veya kabahat olduğunu, suç işlediğini kabul etmekle başlar. İşte bu anlamda tevbe, bir ibadet olarak da sadece yüce Rabb'imize tahsis edilmelidir.
Hâl böyle olunca, şartlarına uygun olan bir tevbe, aynı zamanda Allah için yapılmış bir ibadettir. Böyle olduğu için de kabule şayan olması gerekir, Nasıl ki, şartlarına uygun olarak yapılan ibadetlerin kabulü hususunda tereddüde düşmüyorsak, şartlanna uygun bir tevbenin kabulü için de tereddüt gösterilmemesi gerekir.
Öyleyse Allah'a imân etmiş kişiler, bilerek veya bilmeyerek günah işledikleri zaman hemen Allah'a yönelip tevbe etmekten çekinmemelidirler. Çünkü ilgili ayet ve hadislerden anladığımıza göre; Yüce Allah samimiyetle ve şartlanna uygun olarak yapılan tevbeleri kabul eder, kullarını bağışlar. Aynca, günahları bırakıp kendisine yönelenleri sever, zira günahkârlar için yüce Allah'ın rahmet, mağrifet ve kereminden başka bir sığmak yoktur. Bu bakımdan inananların tevbe etmekten korkmamaları, yaptıklan büyük veya küçük günahları için ne zaman olursa olsun, geciktirmeden hemen Rab'lerine yalvarmaları, Allah'a olan bu inançlarının gereği olmalıdır.
Günah işler işlemez hemen tevbenin gerekli olduğunda şüphe yoktur; çünkü Allah'ın emir ve yasaklarına karşı itaatsizlik ederek isyan etmenin azda olsa, imânı sarsacağı açıktır. Öyleyse, tevbenin de günah işledikten hemen sonra yapılması gerekir. Zira bu suretle yüce Allah'ı hemen hatırlayan kimse, bu vesileyle imânına dönmüş ve onu kuvvetlendirme gayretine girişmiş olur. Nitekim Yüce Rabb'imiz;
"Onlar fena birşey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları Allah'tan başka bağışlayan kim vardır. Onlar yaptıklarında bile bile direnmezler" [979] ve
"Kim tövbe edip güzel, yararlı işler işlerse, şüphesiz o, Allah'a gereği gibi yönelip tövbe etmiş olur" [980] buyurmaktadır.
Günahın hemen akabinde tevbe edip ısrar etmemenin zorunlu olmasındaki fayda ve hikmetlere gelince; bir defa, günahlara dalarak yüce Yaradanım unutmuş olan kul, tevbe etmekle Allah'ın hatırlamış ve O'nun emirlerini yerine getirip, yasaklarından kaçınmayı zorunlu bir vazife bilerek, bu şuur İçerisinde Allah'a olan inancını yeniden kuvvetlendirmek suretiyle, bu inancının gereği oian iş ve davramşlan da yerine getirmeye başlamıştır.
ikinci olarak, bu kul, İşlemiş olduğu günahlarına bakarak, "Ben Allah'ın kötü kulu oldum" düşüncesiyle ümitsizliğe kapılarak daha fazla günah İşlemekten kurtulur, bu yeni ümit ve inançla Rabb'ine daha fazla bağlanıp yaklaşarak emirlerini yerine getirmeye ve yasak ettiklerinden kaçınmaya son derece gayret gösterir. Çünkü insanoğlu geleceğe dönük olan ümit ve hayalleriyle hayatını devam ettirmektedir. Bu ümit ve hayalleri yıkılmış bir insanın, dünyanın çeşitli dertleri ve zorluklan altında hayatını sürdürmesi gittikçe zorlaştığı için, ya devamlı olarak başkalarına zararlı olmakta veya kendi canına kıymaktadır. Pekâlâ bilinir ki, insanları hayata bağlayan unsurlann başında ümit ve inanç gelmektedir.
İşte tevbe eden kişi yitirdiği bu ümii ve inancını yeniden kazanarak hayata bağlamakta ve yaşayışında ortaya çıkan acı ve tatlı durumlara katlanma konusunda yerine göre sabredip, yerine göre mutlu olmasını başarabilmekte ve başkalarına da her bakımdan faydalı olmaya çalışmaktadır. Nitekim yüce Rabb'imiz bu hususu şöyle müjdelemektedir: "Onların hareketlerinin karşılığı Rab'lerinden bağışlanma ve içlerinde ırmaklar akan, temelli kalacakları Cennetlerdir. Böyle yapıp davrananların mükafatı ne güzeldir. [981]

1- Tevbe Etmeye Teşvik Ve Tevbeyle Sevinip Ferahlanma

2486- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah:
"Ben, kulumun benim hakkımdaki zannı ne ise ben (o zannın) yanındayım. Kulum Beni her nerede anarsa Ben onunla beraberim. Allah adıma yemin ederim ki, Allah, kulunun tevbesiyle herhangi birinizin çölde kaybettiği devesini bulurken duyduğu sevincinden muhakkak daha fazla sevinçli olur. Bana bir karış yaklaşana Ben bir arşın yaklaşanın Bana bir arşın yaklaşana Ben bir kulaç yaklaşırım. Kulum bana yürüyerek geldiği zaman Ben ona koşarak gelirim" buyurdu. [982]

2487- Haris b. Süveyd'den rivayet edilmiştir:
"Ben, Abdullah İbn Mes'ud'u hasta bulunduğu sırada onu ziyarete üzere yanına girmiştim. Bize, biri kendisinden ve diğeri de Resulullah (s.a.v.)'den olmak üzere iki hadis rivayet edip dedi ki: Ben, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Allah, mümin kulunun tevbe etmesine; çorak, tehlike korkusu olan bir yerde, beraberinde devesi olan, yiyeceği ve içeceği devesinin üzerinde olduğu halde uyuyan, uyandığında deveyi gitmiş bulan ve onu aramaya giden, nihayet kendisine susuzluk erişen, sonra kendi kendine: "Bulunduğum yerime geri döneyim de, ölünceye kadar orada yatayım" diyen ve başını ölmek için dirseğinin üzerine koyan, sonra uyanarak devesini üzerindeki azığı yiyeceği ve içeceği ile yanında bulan bir adamdan, evet Allah o mü'min kulunun tev-besine, bu adamın devesi ile azığına sevinmesinden daha çok sevinir." [983]

2488- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın, kulunun tevbesîne sevinmesi; sizden birisinin çölde kaybettiği devesini, uyandığı zaman bulduğundaki sevincinden daha çoktur." [984]

2- Tevbeyle Mağfiret Dilemek Suretiyle Günahların Düşmesi

2489. Ebu Eyyûb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Eyyûb, kendisine ölüm yaklaştığı zaman: 'Ben, Resulullah (s.a.v.)'den işitmiş olduğum bir şeyi sizden gizlemiştim. Resulullah (s.a.v.)'i;
"Eğer sizler günah işler kimseler olmasaydınız, Allah günah işleyecek bir topluluk yaratır, sonra da işlemiş oldukları günahlardan tevbe etmeleri sebebiyle onları bağışlardı" buyururken işittim. [985]

2490- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer sizler günah işleme-seydiniz, Allah muhakkak sizleri giderir, fertleri günah işleyip Allah'tan bağışlanma dileyecek ve Allah'ın da onları mağfiret edeceği bir topluluk getirirdi." [986]

3- Ahiret İşleri Hususunda Devamlı Zikir, Fikir, Murakabe Etmenin Fazileti Ve Bazı Zamanlarda ise Bunları Terk Edip Dünyayla Meşgul Olmanın Caiz Olması

2491- Peygamber (s.a.v.)'in vahiy katiplerinden olan Hanzala el-Useyyidî (r.a)'dan rivayet edilmiştir:
"Bana, Ebu Bekr rastlamıştı. Bana:
"Ey Hanzala! Nasılsın?" diye sordu. Ben de:
"Hanzala münafık oldu!" dedim. Ebu Bekr:
"Subhânallah! Sen ne söylüyorsun?" dedi. Ben:
"Resulullah (s.a.v.)'in yanında bulunuyoruz. Bize cenneti, cehennemi hatırlatıyor, hatta onları gözle görmüş gibi oluyoruz. Resulullah (s.a.v.)'in yanından çıktıktan sonra ise eşlerle, çocuklarla, arazilerle ve günlük ticari işlerle meşgul oluyoruz. Bu sebeple bir çok şeyi unutuyoruz" dedim. Ebu Bekr:
"Vallahi, biz de muhakkak senin bu karşılaştığın işlerin benzerleriyle karşılaşıyoruz" dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr ve ben yürüdük ve Resulullah (s.a.v.)'in yanına girdik. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Hanzala münafık oldu!" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ne oldu?" diye sordu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Senin yanında bulunuyoruz. Bize cenneti ve cehennemi hatırlatıyorsun. O derece ki, onları gözümüzle görmüş gibi oluyoruz. Senin yanından çıktığımız zaman eşlerle, çocuklarla, arazilerle (ve günlük ticari işlerle) meşgul oluyoruz. Bu sebeple de bir çok şeyi unutuyoruz" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz, benim yanımda bulunduğunuz hal üzere ve zikretmeye devam ederseniz, melekler; döşeklerinizin üzerinde ve yollarınızın üzerinde sizlerle musafaha ederler/tokalaşırlar. Fakat ey Hanzala! Bazı zaman şöyle, bazı zaman böyle" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.) bu sözünü üç defa tekrarladı." [987]

Açıklama:

Hanzala'nın: "Ben münafık oldum" sözünü söylemesinin sebebi ve mânâsı şöyledir: Hanzala, Resulullah (s.a.v.)'in meclisinde ve sohbetinde bulunduğu zaman, Allah korkusu, âhiret kaygısı, Allah zikri, murakabe ve tefekkür gibi dini ve mânevi işlere tamamen yönelip dünyayı, çoluk çocuğu unutmuş durumda idi. Sonra huzurdan ayrılıp aile fertlerinin yanına gelince bu defa dünya işleriyle meşgul oldu. Hâlindeki bu değişikliğin bir tür münafıklık sayılmasından korktuğu için bu sözü söylemiş ve nihayet durumu Resulullah (s.a.v.)'e arz etmiş, Resulullah (s.a.v.)'de bu hâl değişikliğinin münafıklık sayılmadığını, müminlerin devamlı surette din işiyle uğraşıp dünya işlerini tamamen bırakmakla mükellef olmadıklarını ve bâzı zamanlarda din işiyle, diğer bâzı zamanlarda dünya işleriyle meşgul olmalarının tabii olduğunu bildirmiştir.
Meleklerin, müminlerle yatakların üstünde veya yollarda musafaha/tokalaşmasından maksat; aleni ve göz göre göre tokalaşmalarıdır. Çünkü meleklerin zikir ehli ile tokalaştığı sabittir. Ancak zikir ile meşgul olanlar bu tokalaşmayı gözle görmezler. Bu itibarla hadisteki tokalaşma aleni olan tokalaşmadır denilmiştir.
Resulullah (s.a.v.)'in *"Bazı zaman böyle ve bazı zaman da şöyle"* buyruğunun mânâsı şudur: Yâni adam, bâzı zamanlarda Allah'ı anmakla ve diğer bâzı zamanlarda Allah'ı anmayıp dünya işleriyle meşgul olmakla münafık sayılmaz. Allah'ı andığınız zamanda kulluk görevinizi yerine getirirsiniz. Allah'ı anmayı gevşettiğiniz vakitlerde meşru olmak kaydı ile nefsi arzularınızı ve dünya işlerinizi görürsünüz.

4- Yüce Allah'ın Rahmetinin Genişliği Ve Rahmetinin Gazabını Geçmesi

2492- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah mahlukatı yarattığı zaman ve onların mukadderatını belirlediği zaman kendi nezdinde Arş'in üstünde bulunan kitabına:
"Muhakkak ki Benim rahmetim gazabımı geçmiştir" diye yazdı. [988]

Açıklama:

Bilindiği gibi rahmet, sevabın kula ulaştırılması demektir. Gadab ise, kulun haketmesi sonucu, Yüce Allah tarafından cezalandırılması anlamına gelir.
Allah'ın rızâsı ve gadabı irâde sıfatıyla ilgilidir. İtaatkâr kuluna sevap vermek dilerse, buna rızâ, âsi kuluna azab vermek dilerse, buna da gadab denilir. Rahmetin öncelik ve üstünlüğünden maksat, onun çokluğu ve yaygınlığıdır. Bu demektir ki, Yüce Allah'ın kullan hakkında hayır, nimet ve sevab verme irâdesi; intikam ve azabetme irâdesinden daha çok ve yaygındır. Bu mânayı bazı ilim adamları "Rahmet, Allah Teâ/a'nın zâtının gereğidir, gadah ise, kulun kusuruna bağlıdır" diye açıklamışlardır. Nitekim Yüce Allah, rahmet etmeyi kendi zatına farz kılmıştır. [989]

2493- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Allah rahmeti yüz parça yaratmış; doksan dokuzunu kendi nezdinde tutmuş, yeryüzüne de geriye kalan bir parçasını indirmiştir. İşte mahlukat, bu parçadan dolayı birbirlerine merhamet ederler. Hatta hayvan, yavrusunu emzirirken üzerine basarım endişesiyle ayağını yavrusundan yukarı kaldırır" buyururken işittim." [990]

Açıklama:

Yeryüzünde varlıklar arasında gördüğümüz şefkat ve merhamet dolu davranışlar, Yüce Allah'ın sonsuz rahmetinin çok küçük bir bölümünün, yüzde birinin eseri olduğu anlaşılmaktadır. O'nun sınırsız rahmetinin böyle yüz parçaya bölünmüş olduğunun Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bildirilmesi, bize, konuya ait bir fikir verebilmek içindir. Yüzde biri, yeryüzündeki bütün şefkat, sevgi ve merhamet, olay ve davranışların kaynağı ise, yüzde yüzünün tecellisinin nasıl bir ortam meydana getireceğini şöyle bir düşünmek ve tabiî umutlanıp sevinmek, ümitsizliğe asla düşmemek gerekir. Çünkü hadis, bu ifade tarzıyla, Allah'ın rahmetine sınır çizilemeyeceğinî ortaya koymaktadır. Dolayısıyla dünyada paylaşılan yüzde bir rahmetin yüzde yüzüyle ahirette karşılaşma imkanı insan için gerçekten büyük ümit kaynağı ve güvencedir.

2494- Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir;
"Resulullah (s.a.v.)'e Hevazin kabilesinden esirler gelmişti. Bunların içerisinde çocuğunu kaybetmiş emzikli bir kadın vardı ki o çocuğunu arıyordu. Kadir, esirler arasında çocuğu bulunca hemen onu alıp bağnna bastı ve emzirmeye başladı. Resulullah (s.a.v.), bu merhamet dolu olayı görünce, bize:
"Şu kadının, kendi çocuğunu ateşe atacağını düşünür müsünüz?" buyurdu. Biz de:
"Hayır, vallahi, atmamaya gücü yettiği müddetçe atmaz" dedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"İşte muhakkak kî Yüce Allah, kullarına bu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha merhametlidir" buyurdu."

2495- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Eğer mümin kul, Allah katındaki azabın derecesini bilmiş olsaydı, hiçkimse cenneti aklından geçirmezdi. Eğer kafir de, Allah katındaki rahmeti bilmiş olsaydı hiç kimse cennetten ümitsiz olmazdı.[991]

2496- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiöinp göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Hiç iyilik yapmamış bir adam, kendi ailesine:
"Bu vücûdum öldüğü zaman onu yakın. Sonra külünün yarısını rüzgarla tozutmak suretiyle karaya ve diğer yarısını da denize dökün! Vallahi, eğer Allah onu ele geçirmeye gücü yeterse onu muhakkak alemlerden hiç kimseye uygulamayacağı bir azabla azablandıraçaktır" dedi.
Bunun üzerine bu kimse öldüğü zaman onun emrettiğini yaptılar.
"Allah da karaya emretti, kara derhal kendisinde bulunan kül zerreciklerini topladı. Allah'a denize emretti, deniz derhal kendisine bulunan külün zerrelerini topladı. Sonra Allah, o kimseye:
"Bunu niçin yaptın?" diye sordu. Adam:
"Senden korktuğumdan dolayı ey Rabbim! Sen en iyi bilensin!" dedi. Bunun üzerine Allah, o kimseyi bağışladı. [992]

2497- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kadın, bir kedi yüzünden cehenneme girdi. Kadın o kediyi bağlamış, açlıktan ölünceye kadar ona ne yiyecek vermişti ve ne de yeryüzündeki haşerelerden yemesi için salıvermişti."[993]

2498- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden önceki ümmetlerin içerisinde yaşayan bir kimse vardı. Allah ona mal ve evlat vermişti. Bu kimse, öleceği zaman çocuğuna:
"Benim size emredeğim şu şeyi kesinlikle yapacaksınız, yoksa mirasımı kesinlikle sizden başkalarına veririm: Öldüğüm zaman beni yakın. Sonra da beni öğütüp toz yapın. Tozumu da rüzgara verip uçurun. Çünkü ben, Allah katında sevabına nait olacağım hiçbir hayır işleyip biriktirmedim. Şüphesiz ki Allah beni azab etmeye kadirdir' deyip çocuklarından söz aldı. Onlar da, Rabbim hakkı için, kendisine bunu yaptılar. Bunun üzerine Allah, o kimsey ilahi huzura çekip:
"Seni bu yaptığına sevkeden şey nedir?" diye sordu. O da:
"Sana olan korkumdur!" diye cevap verdi. Allah:
"Kusuru/elden kaçan fırsatı, Allah korkusundan başka bir şey telafi edemez" buyurdu.[994]

5- Günahlar Ve Tevbe Tekrar Etse De Günahlardan Yapılan Tevbenin Kabul Edilmesi

2499- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), Yüce Rabbinden rivayet ederek şöyle buyurdu:
"Bir kul, bir günah işledi. Sonra da:
"Allahım! Günahımı bağışla!" dedi. Yüce Allah:
"Kulum bir günah işledi, fakat kendisinin günahını bağışlayacak ve İşlediği günahtan dolayı cezalandıracak bir Rabbi olduğunu bildi" buyurdu.
"Sonra kul tekrar dönüp günah işledi. Sonra da:
"Rabbim! Günahımı bağışla!" dedi. Yüce Allah yine:
"Kulum bir günah işledi, fakat kendisinin günahını bağışlayacak ve işlediği günahtan dolayı cezalandıracak bir Rabbi olduğunu bildi" buyurdu.
"Sonra kul tekrar dönüp yine günah işledi. Sonra da:
"Rabbim! Günahımı bağışla!" dedi. Yüce Allah yine:
"Kulum bir günah işledi, fakat kendisinin günahını bağışlayacak ve işlediği günahtan dolayı cezalandıracak bir Rabbi olduğunu bildi. Sen istediğini yap, Ben seni bağışladım" buyurdu."[995]

Açıklama:

Burada kul, günaha düştükten sonra mazeretler arayıp bu günahı ben şundan dolayı İşledim türü gerekçeler ve bahaneler öne sürmeden hatasını itiraf etmiş, Allah'tan da bağışlanma dilemiştir.

2500- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Allah, gündüzün günah işleyenin tevbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Geceleyin günah işleyenin tevbesini kabul etmek için de gündüzün elini açar. Bu durum, ta güneş battığı yerden doğuncaya kadar devam eder." [996]

6. Yüce Allah'ın Müminleri Kötülüklerden Koruması Ve Çirkin İşleri Haram Kılması

2501- Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'tan daha fazla kıskanan hiç kimse yoktur. Bunun için kötülüklerin açığını da gizlisini de yasaklamıştır. Allah'a övmekten daha fazla sevimli olan hiçbir şey yoktur. Bunun için Allah, kendisini övmüştür." [997]

2502- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Doğrusu Allah kıskanır. Mümin de kıskanır. Allah'ın kıskanması, mümin kimsenin Allah'ın haram kıldığı şeyi işlemesidir." [998]

Açıklama:

Allah'ın kıskanması; bir şeyi mümin kuluna men etmesi ve haram kılmasıdır.
Nevevî bu konuda şöyle der: "Bunun hakikati, kuliar için maslahat olmasıdır. Çünkü kullar, Allah'a övgüde bulunurlar. O da, onlara sevab verir. Bu suretle de bundan kullar faydalanırlar. Yüce Allah ise bütün alemlerden ganîdir. O'na kullann övgüde bulunması kendisine bir katkı sağlamadığı gibi, övgüyü terk etmeleri de O'na bir zarar vermez. [999]

2503- Esma bint. Ebi Bekr (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:

"Resulullah (s.a.v.)'i:
"Yüce Allah'tan daha kıskanç hiçbir şey yoktur" buyururken işittim. [1000]

7- Güzelliklerin Kötülükleri Gidermesi

2504- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir kimse, mahremi olmayan bir kadından bir öpücük almıştı. Derken bu kimse, Peygamber (s.a.v.)'e gelip bu olayı ona anlattı. Bunun üzerine,
"Gündüzün iki tarafında sabah, akşam ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl! Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, algılaması olanlar için bir öğüttür" [1001] ayeti indi. Öpücük alan adam:
"Ey Allah'm resulü! Bu, sadece bana mı mahsus?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Ümmetimden bununla amel eden herkes içindir!" buyurdu. [1002]

2505- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, ceza gerektirecek bir suç işledim. Dolayısıyla o cezayı bana uygula!" dedi.
Enes der ki:
"Bu sırada namaz vakti gelmişti. Bu kimse, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte namaz kıldı. Namaz bitince, bu kimse yine:
"Ey Allah'ın resulü! Ben, ceza gerektirecek bir suç işledim. Dolayısıyla hakkımda Allah'ın kitabında emrettiği cezayı bana uygula!" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Sen, bizimle birlikte namazda hazır bulundun mu?" diye sordu. Adam:
"Evet, bulundum" diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.):
"İşlemiş olduğun suçun bağışlandı!" buyurdu. [1003]
Açıklama: Bazı alimler, bu olayın, şer'i cezalardan önce gerçekleştiğini belirtirken, bazıları da adamın suçunu detaylı bir şekilde anlatmadığı için kendisine had cezası vurulmadığını söylemişlerdir.
Bazı alimler ise bu gelen kimsenin İşlemiş olduğu günahın büyük günah değil de küçük günah olduğunu, çünkü büyük günahın namaz kılmakla düşmeyeceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla da kılmış olduğu namaz, onun için bir kefaret oİmuş oluyor.

8- Katılın Öldürmesi Çok Olsa Da Katılın Tevbesının Kabulü

2506- Ebu Saîd cl-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Sizden önceki ümmetler içinde bir adam vardı ki, doksan dokuz kişi öldürmüştü. Bu adam, yeryüzü halkının en âlim insanının kim olduğunu sordu. Ona, bir râhib gösterildi. O da rahibe gelip kendisinin doksan dokuz kişi öldürdüğünü söyledi, tevbesinin kabul edilip edilmeyeceğini sordu. Râhib:
"Hayır!" diye cevap verdi. Adam onu da öldürdü ve bununla yüzü tamamladı. Sonra yeryüzü halkının en âliminin kim olduğunu yine sordu. Ona âlim bir kimse gösterildi. Adam ona da giderek kendisinin yüz kişi öldürdüğünü, tevbesinin kabul edilip edilmeyeceğini arzetti. O:
"Evet, kabul edilir. Senin ile tevben araşma kim girebilir? Filân yere git. Orada Allah'a ibâdet eden insanlar vardır. Onlarla birlikte Allah'a ibâdet et! Memleketine dönme! Çünkü orası kötü yerdir" dedi.
Adam gitti. Yolun yansına varınca eceli geldi. Bu sefer onun hakkında rahmet melekleri ile azab melekleri münakaşa ettiler. Rahmet melekleri:
"Bu adam tevbe ederek kalbiyle Allah'a yönelerek geldi" dediler. Azab melekleri ise:
"O hiç bir hayır işlemedi" dediler.
Bunun üzerine yanlarına insan suretinde bir melek geldi. Onu aralarında hakem yaptılar. O da:
"İki yerin arasını ölçün! Hangi yere daha yakınsa bu adam oralıdır" dedi. O yeri ölçtüler ve adamın gitmek istediği yere daha yakın olduğunu buldular. Bunun üzerine ruhunu rahmet melekleri kabzetti. [1004]

Açıklama:

İnsanların işlerine bakmakla görevli melekl erin insanlar hakkındaki ictihadları değişik olabilir. Çünkü meleklerin bir kısmı bir insanın âsüerden sayılması görüşünde İken, diğer bir kısmı o insanın Allah'a itaat edenlerden sayılması kanâatına varabilirler. Bu yüzden de melekler arasında bir ihtilâf çıkabilir. Allah yine bir melek vasıtasıyla bu ihtilâfı giderir.
İnsanın günah işlemesine çeşitli nedenlerle sebep olan çevreyi ve muhiti değiştirmek ve iyiliklerin hâkim olduğu muhite geçmek uygundur.
Hadis, alim adamın alim olmayıp ibâdete düşkün adamdan üstün olduğunu ifâde eder. Çünkü katilin ilk baş vurduğu rahip alim olmadığı için tevbe etmenin bir yarar sağlayamayacağını söyledi, ikinci adam ise âlim olduğu için katile, kimsenin onun tevbe etmesine engel olamıyacağını ve tevbe etmenin yararlı olduğunu ifâade etti.
Kadı İyâz'a göre bu hadis, tevbenin diğer günahlar için yararlı olduğu gibi katü günahına da yararlı olduğuna delâlet eder. Bu hadis bizden önceki ümmetlerin şeriatını açıklamakta ve bu tür delillere dayanınanın câizliği ihtilâf konusu ise de bu hüküm ihtilâf konusu meselelerin dışında kalır. Çünkü bu hüküm hakkında şeriatımızda da deliller mevcuttur. Bizim şeriatımızda da delil bulununca artık ihtilâfa gerek kalmaz.

2507- Safvân b. Muhriz'den rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Abdullah İbn Ömer'e; necvâ/fısıldaşma hakkında Resulullah (s.a.v.)'i ne buyururken işittin?" diye sordu. Abdullah İbn Ömer:
"Ben, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"Kul, kıyamet günü, Yüce Rabbine yaklaştırılır. Hatta Allah onun üzerine rahmet kanadını/affını indirir ve ona gizlice bütün günahlarını itiraf ettirir. Rabbi, kuluna:
"Şu günahını) biliyor musun?" diye soracak. Kul:
"Rabbim! O günahımı biliyorum!" diyecek. Yüce Allah:
"Onu dünyada sana örtbas etmiştim. İşte bugün de ona sana bağışlıyorum!" buyuracak.
"Bunun üzerine iyiliklerinin sahifesi verilecek. Kafirler ile münafıklara gelince, onlar mahlukatın huzurunda:
İşte bunlar, Allah karşı yalan söyleyen kimselerdir!" diye seslenilecek." [1005]

Necvâ:

Sır konuşmak, fısıldaşmak anlamına gelir. Kıyamet gününde Yüce Allah'ın mümin kuluyîa sır konuşması, yani ona günahlarını gizlice bildirmesi Allah'in kuluna olan ilahi bir lütfüdur.

9- Ka'b b. Mâlik ile iki Arkadaşının Tevbesi ile İlgili Hadisi

2508- Ka'b b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı gazaların hiç birinden geri kalmadım. Sadece Tebûk gazası müstesna! Bir de Bedir gazasında bulunmamıştım. Fakat Resulullah (s.a.v.) Bedir gazasınada bulunmayan hiç kimseyi azarlamadı.
Resulullah (s.a.v.) ile müslümanlar Bedir seferine cihad maksadıyla değil ancak Kureyş'in Şam'dan gelen kervanını kastederek yola çıkmışlardı. Nihayet Allah, müslümanlar ile düşmanlarını vakitsiz olarak yolda birleştirdi. Gerçekten Akabe gecesi Resulullah (s.a.v.)'e Ensar cemaatı olarak İslâm'a yardım etmek üzere biat edip söz verdiğimiz zaman ben de bunda hazır bulunmuştum. Her ne kadar benim için Bedir'de hazır bulunmak, Akabe'de bulunmak derecesinde sevimli değildir.
Tebûk gazasında Resulullah (s.a.v.)'den ayrıldığım zaman ki hikâyem şudur: Ben hiç bir zaman bu gazada ondan ayrıldığım zamankinden daha kuvvetli ve daha zengin bulunmamıştım. Vallahi, ondan önce iki yük devesini hiç bir zaman bir araya getirememiştim. Nihayet bu gazada iki

yük devesini bir araya getirdim. Resulullah (s.a.v.) bu gazayı şiddetli bir sıcakta yaptı. Uzak bir sefere ve çöle gitti. Kalabalık düşman karşısına çıktı ve gazalarının hazırlıklarını tutabilmeleri için yapacakları işi müslümanlara açıkça bildirdi. Nereye götürmek istediğini onlara haber verdi. Resulullah (s.a.v.)'in beraberindeki müslümanlar çoktu. Onların sayısını mücahidlerin sayısını kaydeden bir muhafızın kitabı/divan defteri toplayamaz.
Ka'b sözüne devamla şöyle dedi:
"Hiç kimse gizlenmek istemiyordu. Sadece Yüce Allah tarafından vahiy inmedikçe Resulullah (s.a.v.)'e gizli kalacağını sanan kimseler saklanmışlardı."
Resulullah (s.a.v.) bu gazaya meyvelerin yetiştiği ve ağaç gölgeleri güzelleştiği zaman gitti. Ben bu gazaya en fazla gönül veren bir kimse idim. Derken Resulullah (s.a.v.)'e ve onunla birlikte müslümanlar (savaş için) hazırlandılar. Ben de onlarla birlikte hazırlanayım diye sabahlamaya başladım. Fakat hiç bir şey yapmadan dönüyor, kendi kendime: 'Ben buna istediğim zaman yapanm' diyordum. Bu ihmalkarlık bende devam etti.
Nihayet İnsanlar hazırlık yapmaya devam ettiler. Bir sabah Resulullah (s.a.v.) ile müslümanlar, sefere çıktılar. Ben seferle ilgili hiç bir şey hazırlamamıştım. Sonra yine sabah vakti çıkıp yine hiç bir şey yapmadan geri döndüm. Bendeki bu tembellik hali devam edip gidiyordu. Nihayet müslümanlar süratle yol aldılar ve gaza ilerledi, içimden yola koyularak onlara yetişmek geçti. Keşke yapsaydım. Sonra bana bu mukadder olmadı. Resulullah (s.a.v.)'de çıkıp gittikten sonra insanlar araşma çıktığında ona uymamış olmak beni üzmeye başladı. Bundan yalnız nifakla suçlanmam yada zayıflardan Allah'ın mazur gördüğü kimse müstesna olabilirdi. Resulullah (s.a.v.)'e Tebûk'e varıncaya kadar beni anmamış. Tebûk'de cemaatın içerisinde otururken:
"Ka'b b. Mâlik ne yaptı?" diye sormuş. Selime oğulları kabilesinden bir kimse:
"Ey Allah'ın resulü! Onu, elbisesi ve o elbisenin yakalarına bakması Medine'de alıkoydu" demiş. Bunun üzerine Muâz b. Cebel, ona:
"Ne kötü söyledin! Vallahi, ey Allah'ın resulü! Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz" demiş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) susmuş.
"O bu haldeyken kendisiyle serap kaybolan beyaz elbise giymiş bir kimse görmüş. Resulullah (s.a.v.):
"Sen, Ebû Hayseme olmalısın!' buyurdu. Bir de bakmışlar ki, o kimse, Ebû Hayseme el-Ensârî'dir. Kendisini münafıklar ayıpladıkları zaman bir ölçek kuru hurma tasadduk eden kimse işte budur."
Ka'b b. Mâlik (sözüne devamla) der ki:
"Resulullah (s.a.v.)'in Tebûk'ten dönerek gelmekte olduğunu duyunca beni üzüntü kapladı. Yalan söylemeyi düşünmeye başladım. Kendi kendime:
"Yarın Resulullah (s.a.v.)'in gazabından ne ile kurtulurum" diyordum. Bu hususta ailemin her fikir sahibinden yardım istiyordum. Bana Resuluftah (s.a.v.)'in gelmesi yaklaştığı söylenince bâtıl düşünce benden gitti. Anladım M, ondan hiç bir şeyle ebedîyyen kurtulamam. Ona doğruyu söylemeye niyet ettim.
Resulullah (s.a.v.), bir sabah Medine'ye geldi. Resulullah (s.a.v.), bir seferden geldiği zaman ilk önce işe mescitten başlardı. Orada iki rekât namaz kıldı. Sonra halkla görüşmek üzere oturdu. O bunu yapınca gazaya gitmeyenler gelerek kendisinden özür dilemeye ve ona yemin etmeye başladılar. Bunlar, seksen küsur kişi idiler. Resulullah (s.a.v.)'de onların açık beyanatını kabul etti. Kendileriyle biatda bulundu ve onlar için istiğfar etti. Gizli taraflarını da Allah'a havale etti. Nihayet ben geldim. Selâm verdiğim zaman kızgın bir kimsenin tebessümüyle gülümsedi. Sonra da:
"Gel!" dedi. Ben de yürüyerek geldim ve huzuruna oturdum. Bana:
"Neden gazadan geri kaldın? Sen Akabe'de sırtına biat almış değil miydin?" dedi. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Vallahi, ben dünya halkından senden başka birinin yanında otursaydım, onun öfkesinden muhakkak bir özürle kurtulacağımı sanırım. Lisanıma fesahat verilmiş bir kimseyim. Fakat ben, vallahi, şuna kanaat ettim ki, eğer bugün ben seni benden hoşnut edecek bir yalan söz söyeleyecek olursam çok sürmez muhakkak Allah yalanımı ortaya çıkararak seni hakkımda öfkelendirir. Eğer huzurunda seni hakkımda öfkelendirecek doğru söz söylersem herhalde bu hususta meydana gelen kusurumu Allah'ın affetmesini umarım. Vallahi, (benim seferden geri kalmam hususunda arzedecek hiç bir özrüm yoktur. Vallahi, senden geri kaldığım zamankinden daha kuvvetli ve daha zengin olduğum hiçbir zaman yoktur' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ka'b'a gelince, gerçekten o doğruyu söyledi. Şimdi Allah senin hakkında hükmünü verinceye kadar kalk (git)!" buyurdu.
Ben de kalkıp gittim. Selime oğullan kabilesinden bazı kimseler de kalkıp peşime takıldılar ve bana:
"Vallahi! Senin bundan önce hiç bir günah işlediğini bilmiyoruz. Gerçekten sen, seferden geri kalan diğer kimselerin Resulullah (s.a.v.)'e beyan ettikleri özürle özür dilemekten âciz kaldın. Eğer sen de özür beyan etseydin, senin bu günahına, Resulullah (s.a.v.)'in sana istiğfarda bulunması yeterdi" dediler.
Ka'b der ki:
"Vallahi! Onlar, bana serzenişte bulunmaya o kadar devam ettiler ki, Resulullah (s.a.v.)'e dönerek kendimi yalanlayacağım geldi. Sonra onlara:
"Benimle birlikte bu duruma düşen bir kimse daha oldu mu?" dedim. Onlar da:
"Evet! Seninle birlikte iki adam daha var. Onlar da senin söylediğin gibi söylediler. Onlara da sana söylendiği gibi söylendi" dediler. Ben:
"Onlar kimdir?" diye sordum. Onlar:
"Murâre b. Rabîa el-Amirî ile Hilal b. Ümeyye el-Vâkıfî diyerek Bedr gazasına katılmış bulunan ve kendileri örnek alınacak iki salih kimseyi bana söylediler.Bana bunları anlatınca tereddütten vazgeçtim."
Resulullah (s.a.v.) seferde kendisinden geri kalanlar arasından biz üç kişiyle konuşmaktan müslümanlan nehyetti. Bunun üzerine halk bizden kaçındı. Bize karşı halleri değişti. Hattâ yeryüzü bile bana yabancılaştı. Artık bu yeryüzü, o bildiğim yeryüzü değildi. Bu hal üzere elli gece kaldık. iki arkadaşım boyun bükerek ve ağlayarak evlerinde oturdular.
Bana gelince, ben kavmin en genci ve en sağlamı İdim. Evden çıkıyor, namaza geliyor, çarşılarda dolaşıyordum. Fakat benimle hiçkimse konuşmuyordu. Namazdan sonra oturduğu yerde İken Resulullah (s.a.v.)'e gelerek selâm veriyor ve içimden:
"Acaba selâmı almak için dudaklarını kıpırdattımı, kıpırdatmadı mı" diyordum. Sonra ona yakın bir yerde namazımı kılıyor, ona gizlice bakıyordum. Namazımı kılmaya yöneldiğimde bana bakıyor, ona doğru baktığım da benden yüz çeviriyordu. müslümanların bu cefâsı üzerimde uzun zaman devam edince gidip Ebu Katâde'nin bahçesinin duvarından tırmandım. Ebû Katâde amcamdır ve en sevdiğim bir insandır. Ona selâm verdim. Vallahi, selâmımı almadı. Ona:
"Ey Ebû Katâde! Allah aşkına söyle! Benim Allah ve Resulünü sevdiğimi bilir misin?" dedim. Ebu Katâde sustu. Allah aşkına tekrar söylemesini istedim. Yine sustu. Tekrar istedim. Bu defa:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedi. Bunun üzerine gözlerim yaşlar boşandı ve geri dönüp duvardan çıktım.
Bir defasında Medine'nin çarşısında yürürken Medine'de zahire satmaya gelen Şamlılardan Nabatlardan bir ekinci:
"Bana Ka'b b. Mâliki kim gösterecek!" diyordu. İnsanlar beni göstererek kendisine işaret etmeye başladılar. Nihayet yanıma gelip bana Gassân hükümdarından bir mektup verdi. Ben yazıcı idim. Mektubu okudum. Gördüm ki, içinde şunlar vardı:
"Bundan sonra, seninkinin sana cefâ ettiğini duyduk. Allah seni ne hakaret diyarında yaratmıştır ve ne de hakkın zayi olacağı yerde var etmiştir. Hemen bize katüki, sana yardımda bulunalım."
Ka'b der ki:
"Mektubu okuduğum zaman: "Bu da belânın bir çeşidi" deyip tandıra yönelerek mektubu orada yaktım. Nihayet elli gecenin kırkı geçip vahy gecikmişti. Derken Resulullah (s.a.v.)'in elçisi bana gelip:
"Resulullah (s.a.v.), sana hanımından uzaklaşmanı emrediyor!" dedi. Ona:
"Onu boşayayım mı, yoksa ne yapayım?" dedim. O da:
"Hayır! Sadece ondan uzaklaş, ona asla yaklaşma!" dedi.
Resulullah (s.a.v.) benim durumumdaki diğer iki arkadaşıma da bunun gibi haber göndermiş. Bunun üzerine hanımıma:
"Ailenin yanına dön, Allah bu işte bir hüküm verinceye kadar onların yanında kal!" dedim.
Derken Hilal b. Ümeyye'nin hanımı Resulullah (s.a.v.)'e gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! Gerçekten Hilâl b. Ümeyye ihtiyar bir kimsedir. Gücü ve kuvveti gitmiştir. Hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemi çirkin görür müsün?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Fakat sana asla yaklaşmasın!" buyurdu. Kadın:

"Vallahi, onda hiç bir hareket yok! Vallahi, bu iş başına geldiğinden bugüne kadar hiç durmadan ağlamaktadır" dedi.
Bunun üzerine ailemden biri, bana:
"Sen de Resulullah (s.a.v.)'den hanımın hakkında izin istesene! Bak, Resulullah (s.a.v.), Hilâl b. Ümeyye'nin hanımına Hilâl'e hizmet etmesi için ona izin verdi" dedi. Ben:
"Onun hakkında Resulullah (s.a.v.)'den izin isteyemem. Ben genç bir adamım. Onun hakkında Resulullah (s.a.v.)'den izin istediğim zaman bana ne söyleyeceğini bilemem!" dedim.
Ka'b der ki:
"Bu şekilde on gece daha durdum. Bu suretle bizimle konuşmak yasak edildiği zamandan itibaren elli gecemiz tamamlandı. Sonra ellinci gecenin sabahında sabah namazını evlerimizden birinin üzerinde kıldım. Yüce Allah'ın hakkımızda beyân buyurduğu hal üzere otururken beni bir sıkıntı bastı. Bana yer bütün genişliğine rağmen dar geldi. Sel1 dağı üzerine çıkmış bağıran bir kimsenin sesini işittim. Var sesiyle:
"Ey Ka'b b. Mâlik! Müjde!" diyordu. Hemen secdeye kapandım. Anladım ki,. darlık gidip genişlik gelmiştir. Derken Resulullah (s.a.v.) sabah namazını kıldıktan sonra Allah'ın bizim tevbemizi kabul ettiğini halka bildirdi. Bunun üzerine halk bizi müjdelemeye yürüdü, iki arkadaşıma müjdeciler gitti. Bir adam/Zübeyr b. Avvam da bana gelmek üzere atını mahmuzladı. Eşlem kabilesinden biri/Hamza b. Amr koşarak bana doru geldi. Dağa çıktı. Ses attan daha hızlı idi. Sesini işittiğim kimse bana müjdeye gelince hemen iki elbisemi çıkararak müjdesinden dolayı ona giydirdim. Vallahi, o gün bundan başka elbisem yoktu. Amcam Ebu Katade'den emaneten iki elbise alarak onları giydim. Hemen Resulullah (s.a.v.)'i görmek isteyerek yola düştüm. Halk grup grup karşıma çıkıyor, tevbeden dolayı beni tebrik ediyor, sonra da:
"Allah'ın tevbeni kabul buyurması sana mübarek olsun!" diyorlardı. Nihayet mescide girdim. Bir de baktım ki, Resulullah (s.a.v.) mescitte oturuyor. Etrafında da insanlar vardı. Derken Talha b. Ubeydullah kalkıp hızlıca yanıma geldi. Benimle musâfaha etti ve beni tebrik etti. Vallahi, muhacirlerden ondan başka hiç kimse ayağa kalkmadı.
Ravi der ki:
"Ka'b, Talha'nın bu yaptığını hiç unutmamıştır."
Ka'b der ki:
"Resulullah (s.a.v.)'e selâm verdiğim zaman yüzü sevinçten parlıyor ve:
"Annen seni doğurduğundan beri geçen en hayırlı gün sana müjdeler olsun!" buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Bu müjde, senin tarafından mı, yoksa Allah tarafından mı?' dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Hayır! Bilâkis Allah farafmdan!" buyurdu.
Resulullah (s.a.v.) sevindiği zaman yüzü nurlanır, sanki yüzü bir ay parçası gibi olurdu. Biz bunu bilirdik. Onun huzuruna oturduğum zaman:
"Ey Allah'ın resulü! Benim tövbemden biri de, Allah ve Resulü için sadaka olmak üzere malımdan sıyrılmamdır" dedim. Resulullah (s.a.v.);
"Malinin bir kısmım tut! Bu senin için daha hayırlıdır" buyurdu. Ben:
"Ben, Hayber'den aldığım hissemi tutuyorum" deyip sonra da:
"Ey Allah'ın resulü! Doğrusu Allah beni doğruluk sayesinde kurtardı. Benim tevbemden biri de, yaşadığım müddetçe doğrudan başka bir söz söylememektir" dedim.
"Vallahi, bunu, Resulullah (s.a.v.)'e söylediğimden bugüne kadar müslümanlardan hiç birine doğru söz söyleme hususunda Allah'ın bana olan ihsanından daha güzel ihsanda bulunduğunu bilmiyorum. Vallahi, bunu, Resulullah (s.a.v.)'e söylediğimden bugüne kadar kasten hiç bir yalan yapmadım. Geriye kalan ömrüm hususunda da Allah'ın beni muhafaza buyurmasını dilerim.
Ka'b der ki:
"Bunun üzerine Yüce Allah,
"Andolsun ki, Allah, yine peygambere ve en zor gününde ona uyan Muhacirlerle Ensar'a, içlerinden bir kısmının kalbleri az kalsın kayacak gibi olmuşken, tevbe nasip etti de lütfedip tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü O, gerçekten çok şefkatli, çok bağışlayıcıdır. Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı. Çünkü o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmeye başlamıştı, vicdanları da kendilerini sıkıntıya sokmuştu. AUah'dan kurtuluşun, ancak Allah'a sığınmakta olduğunu anlamışlardı. Sonra da Allah, onları tevbekâr olmaya muvaffak kıldı da tevbelerini kabul buyurdu. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri çok çok kabul edendir, çok merhametli olandır. "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun" [1006] ayetlerini indirdi.
Ka'b der ki:
"Vallahi, Allah beni İslâm için hidayete erdirdikten sonra kendi nefsimce Resulullah (s.a.v.)'e söylediğim doğru sözden daha büyük hiç bir nimet vermemiştir. Bu büyük nimet, Resulullah (s.a.v.)'e yalan söyleyip de helak olmuş bulunmamak nimetidir. Gerçekten Allah yalancılar için vahyi indirdiği zaman, bir kimseye söyleyeceği en kötü şeyi söylemiştir. Yüce Allah, onlar hakkında:
"Onların yanına döndüğünüz zaman kendilerine bir şey söylemeyin diye sizin için Allah'a yemin edeceklerdir. Onlardan hemen yüz çevirin! Çünkü onlar pistir. Kazandıklarına karşılık yerleri cehennemdir. Kendilerinden razı olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan razı olursanız şunu muhakkak bilin ki, Allah fasık kavimden razı olmaz" [1007] buyurdu.
Ka'b der ki:
"Biz, üç kişi Resulullah (s.a.v.)'in yemin ettikleri zaman yeminlerini kabul ederek kendileriyle biat yaptığını ve haklarında istiğfarda bulunduğu kimselerin işinden geri bırakılmıştık. Resulullah (s.a.v.) bizim işimizi Allah hükmünü verinceye kadar ertelemişti. İşte bu sebeple Yüce Allah,
"Geri bırakılan üç kişinin tevbesini de..." buyurmuştur. Bizim Allah'ın zikrettiği geri kalmamız (meselesi), gazadan geri kalmamız değildir. Bu ancak Peygamber (s.a.v.)'in bizi ve bizim tevbemizi, Resulullah (s.a.v.)'e yemin ve özür bildirip de özürleri kabul olunanların tevbelerin)den geri bırakmasıdır. [1008]

Açıklama:

Tebük, Medine üe Şam arasında Medine'ye ondört, Şam'a ise onbir konaklık mesafede bir yerdir. Tebük seferi, hicretin 9. yılında miladi 630 yılında Receb ayında yapılmıştır.
Tebuk gazası ile ilgili olarak 2166 nolun hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.

10- Hz. Âişe'ye İftira (İfk) Hadisi Ve Zina İftirasında Bulunan Kimsenin Tevbesinin Kabulü

2509- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir sefere çıkmak istediği zaman kadınlarının arasında ki çekerdi. Kur'a kime çıkarsa, Resulullah (s.a.v.) onunla birlikte sefere çıkardı.
Âişe der ki:
"Yapacağı bir gaza için aramızda kur'a çekmişti. O gazada kur'a be isabet etti. Ben de Resulullah (s.a.v.)'le birlikte gazaya çıktım. Bu olay, tesettür, indirildikten sonra oldu. Ben hevdecimin içinde (deveye) bindiriliyor, gideceğii yere onun içinde indiriliyordum. Nihayet Resulullah (s.a.v.) gazasını bitirip geri de düğü ve Medine'ye yaklaştığımız zaman bir gece yürüyüşü bildirdi. Yürüyüşü bile dikleri zaman ben hemen kalkıp yürüdüm, hattâ orduyu geçtim. Hacetimi gön ğümde eşyanın yanına yöneldim. Göğsüme dokundum, bir de taktım ki, Zafâr be cuğundan yapılan gerdanlığım kopmuş. Derhal dönerek gerdanlığımı aradım. O aramak beni alıkoydu. Benim semerimi yükleyen cemaat hevdecimi yükleyip gittiler. Onu benim bindiğim deveme yüklemişler. Benim onun içinde olduğumu zanetmişler."
Âişe der ki:
"O zaman kadınlar hafif idiler. Şişmanlamamışlar, kendilerini et kî lamamıştı. Yiyecek nâmına ancak bir parça bir şey yiyorlardı. Cemâat hevdeci veye yükler ve kaldırırken ağırlığını yadırgamamışlar. Ben genç yaşta taze birisiydi Deveyi sürerek yürümüşler. Ben gerdanlığımı ordu gittikten sonra buldum. Buh dukları yere geldim ki, orada ne çağıran var ve ne de cevap veren birisi. Bulum ğum yerime vardım. Zannettim ki, cemaat beni arayacak ve yanıma dönecek! Yerimde otururken uykum geldi. Orada uyuya kalmışım. Safvan b. Muattal Sülemî sonra Zekvânî, ordunun arkasında mola vermişti. Gecenin sonunda y çıkmış, benim bulunduğum yerde sabahlamış ve uyuyan bir insan karaltısı görm Hemen yanıma gelip beni gördüğü zamna tanımış. Hakikaten bana tesettür farz kılınmazdan önce beni görüyordu. Beni tanıdığı zaman onun;
""İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" Biz muhakkak Allah'tan geldik ve ancak O'na dönücüleriz" [1009] *şeklindeki istircâ sözüyle uyandım. Hemen çarşafımla yüzümü örttüm. Vallahi, benimle bir kelime bile konuşmadı. Istircâ'dan başka ondan bir kelime işitmedim. Devesini*

çöktürdü, ön ayağına bastı, böylece ben de deveye bindim. Devemi önüne katarak yola koyuldu. Nihayet orduya öğlen zamanı sıcak bastığında konakladıktan sonra yetiştik. Artık benim hakkımda helak olan helak olmuştu. Bu iftiranın büyük kısmına girişen Abdullah b. Übey b. Selûl olmuştu. Daha sonra Medine'ye geldik."
Medine'ye geldiğimiz zaman ben bir ay hasta oldum, insanlar, İftiracıların sözlerini dillerine doluyorlarrms Ben, bundan hiçbir şeyin farkında değildim. Fakat hastalığım esnasında Resulullah (s.a.v.)'in eskiden rahatsızlandığımda gördüğüm şefkatini görememe beni şüphelendiriyordu. Resulullah (s.a.v.) sadece içeriye girer, selâm verir ve sonra adımı anmadan:
"Hastanız nasıl?" diyordu. Bu da beni şüphelendiriyordu. Ama bir kötülük aktlam gelmedi. Nihayet iyileştikten sonra dışarı çıktım. Benimle beraber Ümmü Mistah'da Menasi' tarafına doğru çıktı. Bu yer bizim helâmızdı. Buraya sadece geceden geceye çıkardık. Bu olay, helaları evlerimize yakın yapmamızdan önce idi. Ayak yolu hususunda âdetimiz ilk Arabların âdeti İdi. Helaları evlerimizin yanına yapmaktan eziyet duyardık. Ben ve Ümmü Mistah yürüdük. Bu kadın, Ebû Ruhm b. Muttalib b. Abdimenafm kızıdır. Annesi de, Sahr b. AmÎr'in kızı Ebû Bekr es-Sıddîk'ın teyzesidir. Ümmü Mistah'm oğlu da, Mistah b. Üsâse b. Abbâd b. Muttalib'dir. Sonra ben ve Ebu Ruhm'un kızı hacetimizi gördükten sonra, benim evime doğru yöneldik. Derken Ümmü Mistah çarşafına basıp:
"Mistah'ın belâsını versin!" dîye oğluna beddua etti. Ben, ona:
"Ne kötü söz söyledin! Bedir'de bulunmuş bir adama mı sövüyorsun?" dedim. O:
"Be kadın! Sen onun ne söylediğini işitmedin mi?" dedi. Ben de:
"Ne söylemiş?" dedim.
Bunun üzerine o, bana iftiracıların benimle ilgili söylediklerini anlattı. Bunun üzerine hastalığım daha da arttı. Evime döndüğüm zaman yanıma Resulullah (s.a.v.) girdi ve selâm verdi. Sonra da:
"Hastanız nasıldı"' diye sordu. Ben, ona:
"Bana, anne-babamın yanına gitmeye izin verir misin?" dedim. O anda ben bu haberi onlardan iyice anlamak istiyordum. Resulullah (s.a.v.) bana izin verdi. Ben de anne-babamın yanına gittim. Anneme:
"Ey anneciğim! İnsanlar ne konuşuyor?" dedim. Annem:
"Ey kızcağızım, sakin oli Vallahi, pek az güzel kadın vardır ki, kendisini seven bir adamla evli olsun, ortaklan da bulunsun da, onun aleyhinde çok söz söylemesinler" dedi. Ben:
"Subhanallah! Gerçekten insanlar bunu mu konuşmaktalar?" dedim.
Artık o gece ağladım. Gözümün yaşı dinmeden ve gözüme uyku girmeden sabahladım. Sonra (yine) ağlayarak sabahladım. Vahyin arası kesildiği zaman Resulullah (s.a.v.) ailesinden ayrılmak hususunda istişarede bulunmak üzere Ali b. Ebi Tâlib ile Üsâme b. Zeyd'i çağırdı. Üsâme b. Zeyd, Resulullah (s.a.v.)'e ailesinin suçsuzluğunu bildiğini ve onlara karşı beslediği sevgiye işaret ederek:
"Ey Allah'ın resulü! Onlar, senin ailendir. Biz hayırdan başka bir şey bilmiyoruz" dedi. Ali b. Ebi Tâlib'e gelince o:
"Allah senin başını dara sokmaz, ondan başka kadınlar çoktur. Cariyeye sorasan sana doğruyu söyler" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) Berîre'yi çağırarak ona:
"Ey Berîre! Âişe'den seni şüpheye düşürecek bir şey gördün mü?" diye sordu. Berîre, ona:
"Seni hak (din)le gönderen Allah'a yemin ederim ki, ondan kendisini ayıplayacağım hiç bir şey görmedim. Şu kadar var ki, o genç yaşta bir tazedir. Ailesine yoğurduğu hamur üzerinde uyur da, koyun gelip o hamuru yer' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kalkıp minbere çıktı ve Abdullah b. Übey b. Selûl'un, hem kendisinden ve hem de ailesinden özür dilemesini sağlatmak istedi."
Aişe der ki:
"Resulullah (s.a.v.) minberde iken şunu söyledi:
"Ey müslümanlar topluluğu! Ehl-i beytim hakkında ezası son dereceyi bulan bir adamdan benim özrümü kim alacak? Vallahi, ben, ailem hakkımda hayırdan başka bir şey bilmem. Bu iftiracılar, bir adamın ismini ortaya koydular ki, o kimse hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu İsmi geçen kimse de, ailemin yanına ancak benimle beraber girerdi" buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz el-Ensârî ayağa kalkıp;
"Ey Allah'ın resulü! Senin Özür diletmeni ondan ben alırım. Eğer Evs kabilesindense boynunu vururuz, eğer kardeşlerimiz Hazrec'ten ise emir buyurursun, biz de senin emrini yaparız" dedi.
Daha sonra Sa'd b. Ubâde ayağa kalktı. Bu kimse, Hazrec kabilesinin reisi ve iyi bir adamı idi. Fakat kabile hamiyyetionu cahilleştırdi. Sa'd b. Muâz'a'da:
"Hatâ ettin! Allah'a yemin ederim ki, onu öldüremezsin. Öldürmeye de gücün yetmez!" dedi.
Daha sonra Üseyd b. Hudayr ayağa kalktı. Bu kimse, Sa'd b. Muâz'ın amcasının oğluydu. Sa'd b. Ubâde'ye:
"Hatâ ettin! Allah'a yemin ederim ki, onu mutlaka öldürürüz. Sen gerçekten münafıksın. Münafıklar namına mücâdele ediyordun" dedi.
İki kabile yâni Evs ve Hazrec kabileleîeri ayaklandılar. Hatta çarpışmaya niyetlendiler. "Resulullah (s.a.v.) ise minberin üzerinde ayakta duruyordu. Resulullah (s.a.v.) onları yatıştırmaya devam etti. Nihayet sustular. O da sustu.
Aişe der ki:
"Ben o gün ağladım. Göz yaşım dinmiyor, gözüme uyku girmiyordu. Sonra ertesi gece de ağladım. Göz yaşım dinmiyor, gözüme uyku girmiyordu. An-nem-babam, bu ağlamamın ciğerimi parçalayacağını sanıyorlardı. Onlar benim yanımda oturuyor, ben de ağlıyorken Ensar'dan bir kadın yanıma girmek için izin istedi. Ona izin verdim. Kadın oturup benimle birlikte ağlamaya başladı."
Âişe der ki:
"Biz bu hal üzere iken yanımıza Resulullah (s.a.v.) girdi. Selâm verdi. Sonra oturdu. . Resulullah (s.a.v.) daha önce hakkımda başladığı günden beri yanımda hiç oturmamıştı. Bir ay beklediği halde kendisine benim hakkımda hiç bir şey vahyedilmemişti. Resulullah (s.a.v.) oturduğu zaman şahadet kelimelerini getirdi." Sonra da:
"Bundan sonra, Ey Aişe! durum şu ki, hakında bana şöyle şöyle sözler erişti. Eğer sen bunlardan uzaksan yakında Allah senin suçsuz olduğunu ortaya koyacaktır. Eğer bir günah işlediysen Allah'a istiğfar et! Ona tevbe eyle! Çünkü kul bir günahı itiraf eder, sonra da tevbe ederse, Allah onun tevbesini kabul eder" buyurdu.
Aişe der ki:
"Resulullah (s.a.v.) sözünü bitirince göz yaşım dîndi. Hatta ondan bir damla hissetmez oldum. Babama:
"Resulullah (s.a.v.)'in söylediği bu söz hususunda benim adıma cevap ver!" dedim. Babam:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'e ne söyleyeceğimi bilemiyorum" dedi. Bunun üzerine anneme:
"Benim adıma Resulullah (s.a.v.)'e cevap ver!" dedim. O da:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'e ne söyleyeceğimi ben de bilemiyorum" dedi. Bunun üzerine ben, Kur'an'dan çok şey bilmediğim halde genç yaşta taze bir kimse olduğum halde:
"Vallahi, ben iyi anladım ki, siz bu dedikoduyu işitmişsiniz. Hatta bu söz, kalplerinize yerleşmiş ve ona inanmışsınız. Size ben suçsuzum desem -ki Allah suçsuz olduğumu daha iyi bilir- bu hususta bana inanmayacaksınız. Eğer ben size kötü bir şey itiraf etsem -ki Allah suçsuz olduğumu daha iyi bilir- beni tasdik edeceksiniz. Vallahi, ben bu vaziyette kendim ille size verecek başka bir örnek bulamıyorum. Ancak Yûsuf'un babası Yakub'un dediği gibi, *"Artık bana düşen güzel bir sabırdan ibarettir. Sizin şu söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak ancak Allah'tır"* [1010] dedim.
Âişe der ki:
"Sonra yan dönerek döşeğime yattım. Halbuki ben vallahi o anda suçsuz olduğumu ve Allah'ın benim suçsuz olduğumu ortaya çıkaracağını biliyordum. Fakat vallahi, hakkımda okunan vahy/Kur'ân ayeti indirileceğini zannetmiyordum. Benim halim kendimce Yüce Allah'ın hakkımda okunan bir kelamla konuşmasından daha aşağı idi. Fakat Resulullah (s.a.v.)'in uykuda rü'ya göreceğini, o rüya ile Allah'ın benim suçsuz olduğumu ortaya çıkaracağını umuyordum. Vallahi, Resulullah (s.a.v.) meclisinden ayrılmamış ve ev halkından hiç kimse de dışarı çıkmamıştı. Tam bu sırada Yüce Allah, Peygamberi (s.a.v.)'e vahy indirdi. Kendisine vahy anında basan şiddetli ağırlık yine bastı. Üzerine indirilen kelâmın ağırlığından soğuk günde alnından inciler gibi ter dökülüyordu. Resulullah (s.a.v.)'den vahy hâli açıldığı zaman kendisi gülüyordu. Konuştuğu ilk söz:
"Ey Âişe! Müjde! Allah senin suçsuzluğunu belirtti" oldu. Bunun üzerine annem, bana:
"Kalk! Resulullah (s.a.v.)'in yanına git" dedi. Ben:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v.)'in yanına kalkıp gidemem. Allah'tan başka hiç kimseye de harndedemem! Benim suçsuz olduğumu indiren O'dur" dedim.

Âişe der ki:
"Yüce Allah,
"Şüphesiz ki, iftirayı getirenler sizden bir topluluktur" [1011] âyetinden itibaren on âyet indirdi. İşte Yüce Allah, bu âyetleri benim suçsuzluğum hakkında indirmiştir. Babam Ebû Bekr, akrabalık bağından ve fakirliğinden dolayı infakta bulunduğu Mistah için:
"Vallahi, Âişe hakkında söylediği iftiralardan sonra artık ona kesinlikle hiçbir infakta bulunmam!" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah,
"İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere mallarından vermeyeceklerine dair yemin etmesinler, yaptıklarını bağışlasınlar ve aldırış etmesinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız?" [1012] ayetini indirdi.
Hibban b. Musa der ki:
"Abdullah b. Mübarek: İşte bu, Allah'ın kitabı içerisinde en ümit bahşeden âyetidir" dedi.
Bu ayetin Ebû Bekr:
"Vallahi, ben, Allah'ın beni mağfiret buyurmasını isterim" deyip Mistah'a daha önce vermekte olduğu infakı tekrar vermeye başladı. Sonra da:
"Ben bu infak verme olayını, ondan asla kesmem" dedi.
Âişe der ki:
"Resulullah (s.a.v.), hanımı Zeyneb bint. Cahş'a benim meselemi sorup:
"Âişe'yle ilgili ne bilirsin ve gördün?" buyurdu. Zeyneb:
"Ey Allah'ın resulü! Kulağımı ve gözümü, işitip görmediğim şeyden korurum. Vallahi, hayırdan başka bir şey bilmem!" diye cevâp verdi.
Âişe der ki:
"Halbuki Peygamber (s.a.v.)'in hanımları içerisinde güzelliğiyle ve Peygamber'in yanındaki konumu nedeniyle benimle rekabet eden bir kadındı.
"Allah, vera' (ve takvası sebebiyle onu iftiracılara katılmaktan korudu. Kız kardeşi Hamne bint. Cahş ise iftiraya taassupla tutunmaya ve iftiracıların söylediklerini anlatmaya başladığından dolayı helak olanlar içerisinde helak oldu." [1013]
İlk: yalan, büyük yalan, iftira namuslu birinin namusu hakkında iftira etmek.
İfk olayı; İslâm tarihinde Resulullah (s.a.v.)'in zevcesi ve müminlerin annesi. [1014] Hz. Aişe hakkında münafıklar tarafından uydurulan iftira olayının adı. Olay; Buhârî, Müslim gibi ana kaynaklarda tafsilatlı olarak anlatılır. Bizzat Hz. Âişe, olayı cereyan tarzı ve sebepleriyle birlikte detaylı olarak anlatmaktadır.
Olayın gerçek yüzü münafıkların, Medine'de güvenli bir yurt edinen ve günden güne gelişen İslâm toplumunu parçalamak için İslâm peygamberinin aile mahremiyetini hedef alarak, baş vurdukları bir aleyhte propaganda ve karalama hareketidir. Onlar, Resulullah'ın, en yakın arkadaşları ile arasını açabilirlerse, İslâm'ı yok etme emellerine kısa yoldan varabileceklerini zannediyorlardı. Münafıklar Mustalîkoğullarına karşı düzenlenen cihat harekatında, Hz. Aîşe'nin başına gelen normal bir olaydan yararlanarak Hz. Ebu Bekir'le Resulullah'ın arasına fitne sokmaya ve Resulullah'i gözden düşürmeye çalıştılar.
Ne yazık ki münafıklar dışında üç müslüman da bu dedikoduya kendilerini kaptırdılar. Bunlar Safvan'dan öç almak isteyen Hassan bin Sabit, Resulullah'ın hanımlarından Zeyneb binti Cahş'ın kız kardeşi Hamne ve Hz. Ebû Bekir'in yardımlarıyla geçinen Mistah b. Üsâse idiler.
Olayı duyan Safvan büyük bir öfkeye kapılarak kılıcını aldı ve öldürmek kastıyla Hassan'a saldırdı ve onu yaraladı. Bu Resulullah (s.a.v.)'e haber verilince Safvan'ın tutuklanmasını emretti. Aslında Safvan kadına ilgi duymayan, erkeklik gücü yok hasûr birisi idi. Bunu kendisi de açıkça ifade etmiştir. [1015]
Hz. Aişe'nin suçsuzluğu hakkında ayetlerin inmesi, başta Resulullah (s.a.v.) olmak üzere bütün müminleri sevindirdi. Ama iftira yapanların ve yayanların cezası da verilmeliydi. Cenabı Hak bunun üzerine şu iki ayeti indirdi:
"Namuslu ve hür kadınlara zina isnadıyla iftira atan, sonra da bununla ilgili olarak dört şahit getirmeyen kimselerin her birine seksen değnek vurun. Onların ebedî şahitliklerini kabul etmeyin. Onlar fâsıkların ta kendileridir. Ancak bu hareketlerine tövbe edip durumlarım ıslah edenler müstesnadır. Çünkü Allah çok yarhğayıcı, çok esirgeyicidir." [1016]
Ayetlerde, zina iftirası atanlar için üç ayrı hüküm konulmuştur:
1- İftiracıya seksen sopa vurulacak
2- Şahitliği ebediyyen kabul edilmeyecek
3- Allah'ın taatmdan çıktığı için fâsıklıkla vasıflandırılacak.
İftira eden, pişman olur, tevbe ederse fâsıklık vasfını üzerinden kaldırmış olur. [1017]
Bu ayetlerin inmesi üzerine Resulullah (s.a.v.) Hassan, Hamne ve Mıstah'a zina iftirası cezası olarak seksener değnek vurdurdu. Abdullah b. Übeyye'ye bu ceza tatbik edilmedi. [1018]
İftira, içi başka dışı başka olan iki yüzlü münafıkların metodudur. İftiradan sakınmak, İftiraya uğrayan mazlumlara arka çıkmak, zalim ve iftiracıları yalanlamak gerekir. [1019]

11- Peygamber (s.a.v.)'in Hareminin Şüpheden Uzak Olması

2510- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'in ümmü velediyle çocuk annesi olan cariyesiyle suçlanmıştı. Resulullah (s.a.v.), Ali'ye:
"Git, o adamın boynunu vur!" diye emretti. Ali, o adamın yanına geldi. Bir de baktı ki, o adam, bir kuyuya girip serinlemek için yıkanmaktadır. Ali, ona:
"Dışarı çık!" deyip elini adama doğru uzatıp onu çırılçıplak bir vaziyette dışarıya çıkardı. Bir de baktı ki, adamın husyeleri kökünden kesik olup erkeklik organı yok. Bunun üzerine Ali, kendisine verilen emir hususunda ondan elini çekti. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelip ona:
"Ey Allah'ın resulü! O adamın husyeleri kökünden kesik olup erkeklik organı yok" dedi. [1020]

Açıklama:

Kadı İyâz'a göre; Allah, Peygamber (s.a.v.)'i saygınlığına leke gelecek bu tür bir hususta korumuştur. Buradaki öldürme emri, hakikat olabilir. Bunun yanı sıra bu öldürme emri hakikat olmayabilir de. Peygamber (s.a.v.), o kimsenin erkeklik organının dibinden kesik olduğunu biliyordu, işin tamamıyle meydana çıkması ve kendisinden töhmetin kalkması için Peygamber (s.a.v.) Ali'ye bu emri vermişti. Yada bu kimse, bir münafık olup fitne fesat çıkarma çıkarmaya çalışmasından dolayı öldürülmeyi hak etmiş de olabilir.

50. SIFATUT-MUNAFIKIN VE AHKAMIHIM (MÜNAFIKLARIN ÖZELLİKLERİ VE ONLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER) BÖLÜMÜ

Münafık:

İçinden gerçek anlamda iman etmemiş olup, dışından müsîüman görünen kimse, aslî mânâsını değiştirmeden dilimize geçmiş olan münafık kelimesi İslâm toplumu içinde çeşitli sebeplerden dolayı ve menfaati icabı kendini müsîüman göstererek Allah'a, Rasûlüne ve mü'minlere düşmanlığını gizleyen kimsedir. [1021]
Kur'an-ı Kerim insanları mü'min, kâfir, münafık oİmak üzere üç grupta toplar. [1022] ve insanlann en kötüsü ve iki yüzlü olanı şeklinde tarif edilen münafıkların şu özelliklerinden sözeder. [1023]
"Nifak, kalbte olursa küfür, amelde olursa suçtur. [1024] Bu bakımdan, münafıklardaki nifak hâli îtikâdî ve amelî olarak iki grupta toplanır:

1- İtikadı nifak:

Kur'an-ı Kerim'de karakterîze edilen, dünyada iken müsîüman muamelesi görüp, âhirette İnançsızlığı ortaya çıkınca kâfirlerden daha kötü muameleye tabî tutulmasına sebeb olacak olan nifak hali. [1025] Akîdenin hilafına îmanda mürailiktir.[1026]
İman ile küfür arasında bocalayan münafıklar, bazan Allah'ı hatırlar gibi davranırlar. Fakat, Allah'a oyun etmeye çalışırlar ve gösterişte bulunurlar. Namaza da üşene üşene kalkarlar. [1027] İnsanları Allah yolundan döndürmek için yalan yere yemin ederle. [1028]

"Münafıkların kalbi verimsiz toprak gibidir" [1029] menfaatlerine göre şekil alırlar, dönektirler [1030] Asr-ı Saadeüeki münafıklara;
"Hz. Peygamber'in yanına gelmeden önce sadaka verin de öyle gelin" denildiğinde bunların, menfaatiarına dokunduğu için, kaçtıkları tesbit edilmiştir. [1031]
Münafıklar Allah'ı unutup cimrilik yaparak ellerini yumarlar [1032] bir belâya uğrayıp sıkışınca hemen fitneye düşerler [1033] felâketin dönüp kendilerine çarpmasından korktuklarını, kendi aralarında fısıldaşırlar [1034] olayların akışı münafıkların lehine gibi ise, itaatla koşa koşa Peygamber'in yanına gelirler [1035] bunlar zahiren îman edip kalpleriyle kâfir olanlardır. [1036]
"Allah'a, Peygamber'e inandık, itaat ettik" diyen münafıklar [1037] diğer taraftan Hz. Peygamber'e isyanı, düşmanlığı fısıldaşırlar. [1038] Onlar aynen şeytanlara benzerler [1039] tabiatları gereği Allah'a ve Peygamber'e muhalefet üzeredirler [1040] fakat kalblerindeki gizlediklerini ortaya çıkaran âyetlerin inmesinden de çok korkarlar. [1041]
Kur'an-ı Kerim'de özelliklerini tanıtıp haber verdiği münafıklar için Yüce Allah, peygamberini şöyle buyarmaktadır:
"O münafıklann dış görünüşlerine aldanma. Onların liderlerini gördüğün zaman, yakışıklıdır, gövdeleri hoşuna gider. Konuşurlarsa güzel konuşurlar, dinlersin. İşte onlar sıra sıra dizili kereste gibidirler. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar" [1042] Hak söz tanımayan, âhirette topluca kâfirlerle bir araya gelecek olan [1043] münafıklara istiğfar etsen de etmesen de birdir. Çünkü Allah bu fâsıkları affetmeyecektir.[1044]
Münafıkların İslâm toplumu içinde bulunmalarından dolayı elde ettikleri menfaatların, âhİret hayatında da devamını isteyeceklerini, fakat bunun mümkün olmayacağını Kur'an-ı Kerim şöyle haber verir:
"Ahirette münafık erkek ve kadınlar îman etmiş olanlara; "Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım" diyecekler. O gün onlara; alayla "Dönün arkanızda bir nur arayın" denilecek de, neticede îman edenlerle aralarında bir duvar olduğunu görecekler. O zaman münafıklar, mü'minlere şöyle seslenirler:
"Biz sizinle beraber değil miydik?". "Evet", diyecekler; fakat kendinizi siz kendiniz yaktınız, kuruntunuz sizi aldatlı" [1045] Böylece münafıklar ve kâfirler Cehennemde bir araya gelmiş olacaklardır. [1046]
Medine döneminde, Yahudilerle dostluk kuran münafıklarla mü'minlerin dost olmamaları hatırlatılmakta [1047] ve Hz. Peygamber'e; asıl düşmanın münafıklar olduğu, onlarla savaş yapması, hattâ sert davranması vahiy yoluyla bildirilmektedir. Hz. Peygamber'in de münafıklara karşı gayet ihtiyatlı, temkinli bir siyaset uyguladığı, gayr-i müslimlere yapılan muameleye tâbi tutmadığı; bilakis onlan İslâm toplumu içerisinden ayırmayıp, üzerlerinde kurduğu kuvvetti bir otorite ile tesirsiz hale getirdiği müşahede edilmektedir.

2- Amelî Nifak:

Bazı tutum ve davranışlarıyla itikadı nifaka kısmî bir benzeyiş içinde bulunmakla beraber, İnançlarında açık bir nifakın söz konusu olmadığı müslüman kişilerin durumu. Hadislerde geçen münafık türü amelî (ahlâkî) yönden olan nifakı vurgulamaktadır. Meselâ:
"Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vadettiğinde vaadinden döner, kendisine birşey emanet edildiğinde emanete hıyanet eder" [1048] hadisi benzerî hadisler İtikadî nifaka yaklaşılmaması için alınan tedbirler ve tenbihler mahiyetindeki emirlerdir. Zira, amelî nifak çoğalınca ileride müslümanın îtikâdî nifaka yaklaşma tehlikesi doğabilir. [1049]

2511- Zeyd b. Erkam (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bir sefere çıktık. O seferde halka kıtlık isabet etti. Bunun üzerine münafıkların reisi Abdullah b. Übey, arkadaşlarına:
"Resulullah (s.a.v.)'in yanındakilere nafaka vermeyin ki, etrafından dağılıp gitsinler" dedi. Abdullah b. Ubey sözüne devamla:
"Medine'ye dönersek elbette kuvvetli olan, zelili oradan çıkaracaktır" dedi. Bunun üzerine ben, Peygamber (s.a.v.)'e gelip ona bunu haber verdim. Daha sonra Resulullah (s.a.v.), Abdullah b. Übey'e haber göndererek bu sözün doğru olup olmadığını sordu. Abdullah b. Übeyy, bunu, söylemediğine dair çok kuvvetli yemin etti, sonra da:
"Zeyd, Resulullah (s.a.v.)'e yalan söylemiş" dedi.
Onların bu söylediklerinden dolayı kalbime şiddetli bir hüzün düştü. Nihayet Allah, beni tasdik ederek: "Münafıklar geldiği zaman..." şeklinde "Munafikun Sûresini indirdi.
Zeyd der ki:
"Sonra Peygamber (s.a.v.) kendileri için istiğfarda bulunmak için onları çağırdı. Ama onlar başlarını çevirdiler. Bunun üzerine,
"Onlar, dayanmış odun parçaları gibidirler" [1050] ayeti indi. Zeyd:
"Bunlar, en cüsseli güzel adamlardı" dedi. [1051]

2512- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Abdullah İbn Übey'in kabrine geldi. Onu kabrinden çıkardı. iki dizi üzerine koydu, Onun üzerine tükürüğünden üfledi. Gömleğini ona giydirdi. Allah en iyi bilendir." [1052]

2513- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Münafıkların reisi Abdullah b. Übey İbn Selûl vefat ettiği zaman oğlu Abdullah b. Abdullah, Resulullah (s.a.v.)'e gelip babasını kefenlemek için ondan gömleğini vermesini istedi. Resulullah (s.a.v.)'de ona gömleğini verdi. Sonra Abdullah, Resulullah (s.a.v.)'den babasının cenaze namazını kılmasını istedi. Resulullah (s.a.v.)'de namazını kılmak için ayağa kalktı. Derken Ömer, Resulullah (s.a.v.)'in elbisesinden tutarak:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah onun/münafıkların cenaze namazını kıldırmanı sana yasaklamışken onun cenaze namazını mı kıldıracaksın?" dedi. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Allah, "Onlar için bağışlama dile yada bağışlama dileme. Eğer onlar için yetmiş kere bağışlama dilesen bile Allah onları asla bağlamayacaktır" [1053] buyurarak beni serbest bırakmıştır. Dolayısıyla ben istiğfarı, yetmişten daha da fazla artıracağım" buyurdu. Ömer: "Doğrusu o, bir münafıktır" dedi.
Resulullah (s.a.v.), onun cenaze namazını kıldırdı. Bunun üzerine;
"Onlardan ölen bir kimse için asla cenaze namazı kıldırma! Kabirlerinin başında durma!" [1054] ayeti indi. [1055]
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, münafıkların reisine hayatında bu kadar müsâade ve müsamahalı davranması, öldüğünde de gömleğini vermek, namazını kılıp istiğfar etmek suretiyle lütufkâr bulunmasının sebeb ve hikmeti nedir? Buna şu sebepler gösterilmiştir:
a- Hayatında müsamahanın sebebi, İslâm'ın henüz yükselmeye başladığı ilk günlerinde, müslümanlann umûmî kuvvetinin üçde biri derecesinde kalabalık olan kabilesine başkanlık etmekte olan bu şahsı, öldürmeyi doğru bulmuyordu. Şeklen olsun müslüman olmuş bir grubun başındaki bir adamı öldürmekle maiyetindekilerin gücenmesi ve İnsanların: "Muhammed sahâbîlerini öldürtüyor" demeleri muhakkakdı. Bu vaziyeti, her türlü fenalığa rağmen ıslâh ve İdare etmek, ihtiyat ve basiret gereği idi.
b- Abdullah İbn Ubeyy'in cenazesine karşı gösterdiği derin alakaya gelince, bu hu susta ilk hâtıra gelen şey, oğlu Abdullah'ın taltif edilmesidir. Diğer bir sebep ise, bu adam hayatının sonunda Peygamber (s.a.v.)'in gömleği ile şefaat istediği görülüp duyularak, kabilesi halkından henüz müslüman olmayanların müslüman olmalan, münafıkların da samimiyetlerinin sağlanmasına sebep olması hedef edilmiş olabilir. Nitekim Resulullah'ın gömleği ile teberjük edildiği görülüp bunun yayıldığı düşünülecek olursa Abdullah İbn Ubeyy'in başkanlık ettiği Hazrec kabilesinden bin kişilik bir kafile derhal müslüman olmuştur.
c- Diğer bir sebeb şu gösteriliyor. Peygamber (s.a.v.)'in gömleğini Abdullah İbn Übeyy'e giydirmesi, Bedr günü Peygamber (s.a.v.)'in amcası Abbâs'a, Übeyy tarafından kendi gömleğinin hediye edilmiş bulunmasına bi mukabeledir. Bedr günü Abbas, Kureyş esirleri arasında bulunuyordu. Mağlubiyetin perişanlığı ile üzerinde gömleği de yoktu. Kendisine giydirilmek üzere bir gömlek aratıldı. Fakat Abbas uzun boylu olduğundan yalnız Abdullah İbn Übeyy'in gömleği denk gelmişti. O da hemen gömleğini Abbâs'a hediye etmişti. Buna mukabele edilmesi Arablar arasında mevcut olan toplumsal âdabın gereği idi. Fakat uygun bir zeminde, karşılanamamış bulunuyordu. İşte Peygamber (s.a.v.) tarafından bîr gömlek verilerek amcası, Abdullah İbn Übeyy'in minnet yükünden kurtarılmış oluyordu. [1056]

2514- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Beytullah'ın yanında üç kişi toplandı. Bunlann ikisi Kureyş'li ve bîri de Sakîfii yada ikisi Sakîfii ve biri de Kureyş'li idi. Bunlar, kalplerinin anlayışı kıt ve kannları-nın yağı çok/şişmanlamış kimselerdi. Bunlardan biri:
"Söylemekte olduğunuz sözleri Allah'ın işitiyor olduğunu zannediyor musunuz?" dedi. Diğeri de:

"Eğer açıktan konuşursak işitir. Gizli konuşursak işitmez" dedi. Ötekisi de:
"Açıktan konuştuğumuz zaman işitirse, gizli konuştuğumuzda da işitir" dedi.
İşte bunun üzerine Yüce Allah,
"Siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin aleyhinizde şahitlik edeceğinden korkarak kötülükten sakınmıyordunuz" [1057] ayetini indirdi. [1058]

Açıklama:

Kureyşlinin Esved b. Abdi Yegus, birinin Ahnes b. Şureyk olduğu başka bir rivayette geçmektedir. Diğer Sakiflinin ismi ise belirtilmemektedir. Söz konusu kimselerin, bunlann dışında başka kimseler olduğu ile İlgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

2515- Zeyd b. Sabit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) Uhud savaşına çıkmıştı. Beraberindeki insanların bazısı Medine'ye geri dönmüştü. Peygamber (s.a.v.)'in sahabileri, bunlar hakkında iki fırkaya ayrıldı. Bazıları: "Bunları öldürelim" dedi. Bazıları da:
"Hayır, öldürmeyelim" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah,
"Siz münafıklar hakkında niye iki gruba ayrılıyorsunuz.". ayetini indirdi. [1059]

Açıklama:

Uhud savaşından kaçarak geri dönenler, münafıkların reisi Abdullah İbn Übeyy ile ona tabi olan kimselerdi.

2516- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) zamanında münafıklardan bazı kimseler, Peygamber (s.a.v.) gazaya çıkınca ondan arkada kalırlardı. Resulullah (s.a.v.)'in arkasında kalıp evlerinde oturmalarına sevinirlerdi. Peygamber (s.a.v.) muharebeden döndüğü zaman ona bir takım özürler ileri sürüp yemin ederler ve yapmadıkları bir şeyle övülmelerini isterlerdi. Bunun üzerine *"Getirdikleriyle sevinen, yapmadıklarıyla da övülmelerini arzu eden o kimseler, onlar azabtan kurtulacak bir yerde bulunacaklarını sakın sanma!."* [1060] ayeti indi. [1061]

Açıklama:
Bu ayetin burada münafıklar hakkında indiği belirtiliyorsa da bundan sonraki hadiste Ehli kitap hakkında indiği belirtilmektedir. Kurtubî ise her iki grup hakkında indiğini söylemiştir. Buna göre ayette belirtilen ahlakî hüküm ve uhrevî ceza, hem münafıklara ve hem de Yahudiler ile müşrikleri de kapsamış olmaktadır.

2517- Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'tan rivayet edilmişir: "Medine valisi Mervan, kapıcısına:
"Ey Râfi', Abdullah İbn Abbas'a git, ona: Eğer biz müslümanlardan getirdiği şeyle sevinen ve yapmadığı şeyle övünmek isteyen herkes azab olunacaksa, o zaman hepimiz azab olunacağız demektir" [1062] diye sor" dedi. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Al-i İmran süresindeki bu âyet ile sizin aranızda nasıl bir bağ var? Bu âyet ancak Ehl-i kitab olanlar hakkında indirilmiştir" dedi, sonra da,
"Hani Allah kendilerine kitab verilenlerden onu insanlara mutlaka açıklayacaklarına ve gizlemeyeceklerine dâir söz almıştı" [1063] ayetini okudu.
Daha sonra Abdullah İbn Abbâs,
"Sakın yaptıklarına sevinenleri ve yapmadıklarıyla övülmek isteyenleri azabdan kurtulurlar sanma!" [1064] âyetini de okudu. Bundan sonra Abdullah İbn Abbâs:
"Peygamber (s.a.v.) onlara Tevrattaki vasıfları ile ilgili bir şey sormuştu, onlar da Resulullah (s.a.v.)'in sorduğu şeyi ondan gizlediler, ona başka bir şeyi haber verdiler. Bu suretle kendilerine sorduğu şeyi Peygamber (s.a.v.)'e haber vermiş göstermek konumuna çıktılar. Bundan dolayı Peygamber (s.a.v.)'den övülmelerini istediler ve Peygamber (s.a.v.)'in kendilerine sorduğu şeyi gizlemiş olmaktan dolayı da sevindiler." [1065]

Açıklama:

Abdullah İbn Abbâs birinci ayeti okumakla, ondan sonraki ayette zikri geçenlerin bu âyette bahsedilenler olduğuna işaret etmiş ve Yüce Allah'ın onları vaadlerinin aksine bildikleri şeyi gizlediklerinden dolayı yerdiğini, bu sebeple de kendilerini azabla tehdid buyurduğunu anlatmak istemiştir.

2518- Kays b. Ubâd'dan rivayet edilmiştir; "Ammâr'a:
"Ne dersin? Şu Muaviye'yele yaptığınız savaş, ietihad ettiğiniz bir re'y midir? Çünkü re'y, bazen hata eder ve bazen de isabet eder. Yoksa bu, size, Resulullah (s.a.v.)'in yaptığı bir ahid/vasiyet miydi?" diye sorduk. Ammâr'da:
"Resulullah (s.a.v.), bütün insanlara vasiyet etmediği bir şeyi bize vasiyet etmiş değildir" diye cevap verdi. Sonra da: Doğrusu Resulullah (s.a.v.):
"Ümmetimin içinde on iki münafık vardır. Bunlar, "Deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyecek", cennetin kokusunu da bulamayacaklardır. Onların sekizine; senin omuzlarında meydana çıkacak, taki göğüslerinden yükselecek ateşten bir kandil yetecektir" buyurdu" dedi."

Açıklama:

Burada "Oniki münafık"la kastedilen kimseler, Tebük seferinden dönerken Peygamber (s.a.v.)'e suikast düzenlemek isteyen kimselerdir. O gece Hz. Peygamber (s.a.v.), Ammar ve Huzeyfe'yle birlikte düşman saldırısına karşı bir tepe yolunu tutmuşlardı. Ordu vadinin içerisindeydi. İşte tam bu sırada bu on iki kişi, Peygamber (s.a.v.)'e bir kötülük yapmak istemişlerdi. Bunlar, tanınmamak için yüzlerini örtmüşlerdi. Peygamber (s.a.v.) onların ayak seslerini işitince Huzeyfe'ye onlara karşı durmasını emretmiş, onlar karşılarında Huzeyfe'yi görünce Allah'da onları korkutup hemen hızlıca geriye döndüler ve kaçıp insanların arasına karıştılar. Huzeyfe onları tanıyamamıştı, fakat bineklerini tanımıştı. Bunun üzerine Allah, bunların isimlerini ve babalarının isimlerini Resulullah (s.a.v.)'e bildirdi. Peygamber (s.a.v.)'de bunları Huzeyfe'ye bildirmişti. İşte bundan dolayı sahabiler, münafıklarla ilgili bir durum sözkonusu olduğunda Huzeyfe'ye başvururlardı.

2519- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.);
"Kim "Murâr" denilen acı ağacın bittiği şu tepe yoluna çıkarsa İsrail oğullarından düşürülen günahlar ondan da düşürülür" buyurdu.
Bunun üzerine oraya ilk çıkanlar, bizim süvarilerimiz olan Hazrec oğullarının süvarileri oldu. Sonra cemaatin hepsi gelip tamam oldu. Resulullah (s.a.v.):
"Şu kızıl devenin sahibi hariç sizin hepiniz mağfiret olunmuştur" buyurdu. Biz derhal o kızıl devenin sahibinin yanına gittik. Ona:
"Gel, Resulullah (s.a.v.) senin için mağfiret istesin!" dedik. O adam:
"Allah'a yemin ederim ki, benim kaybetmiş olduğum devemi bulmuş olmam, bana, sizin arkadaşınızın benim için istiğfar etmesinden daha sevimlidir" dedi.
Bu adam, bunu söylerken kaybolmuş devesini sorup araştırmaktaydı. [1066]

Açıklama:

Seniyye, dağa çıkan sarp yol demektir. Bazıları, iki dağ arasındaki yol manasına geldiğini belirtmişlerdir.
Mürâr ise acı yemişi olan bir ağaçtır. Burada bununla kastedilen, bu isimle anılan bir yerdir. Bu yer, Hudeybiye'ye yakın bir yerdir.

Resulullah (s.a.v.)'in Mürar yoluna kim çıkacak diye sorması, ya çıkılması güç bir yer olduğu yada düşman oraya yakın bulunduğu içindir. Kadı İyaz, kızıl devenin sahibinin, Ced b. Kays adına bir münafık kimse olduğu belirtmiştir.

2520- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bizden yâni Neccâr oğullarından bir adam vardı. Bakara ile Âl-i İmrân Sûrelerini okumuştu. Peygamber (s.a.v.)'e vahiy kâtibliği yapıyordu. Derken bu adam, kaçıp gitti. Ehl-i kitab camiasına katıldı. Onlar, onu mükafata vererek kendileri yanındaki derecesini yükselttiler. Sonra da:
"Bu adam, Muhammed'e vahiy kâtipliği yapıyordu" deyip yaptığı irtidattan dolayı onu çok beğendiler. Fakat çok geçmeden Allah onu onların içerisindeyken Allah onun boynunu vurdurup öldürdü. Ehl-i kitap, o kimse için bir mezar kazıp onu onun içine gömdüler. Fakat sabah olunca, gömüldüğü yer onu dış yüzüne atmıştı. Sonra döndüler, ona tekrar bir çukur kazarak o kimseyi onun için gömdüler. Sabah olunca yer yine onu dış yüzüne atmıştı. Sonra döndüler, onun için tekrar bir Çukur kazarak o kimseyi onun içerisine gömdüler. Fakat sabah olunca, yer yine onu dış yüzüne atmıştı. Nihayet onu atılmış olarak bıraktılar. [1067]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.) Medine'ye geldikten sonra oradaki Yahudiler ile Hıristiyanlar, müslümanları içten yıkmak için dış görünüşleri itibariyle müslüman oluyorlar, bir müddet geçtikten sonra dinden dönüyorlardı. Maksatları, diğer müslümanları dinden çıkmaya sevketmekti.
İşte burada sözkonusu edilen kişi de, bu maksatla müslüman olmuş, sonra da dinden dönmüştür. Hıristiyanlar tarafından mükafata nail olmuşsa da en sonunda kötü bir şekilde cezasını görmüştür. Çünkü bu kimse öldüğü zaman ona derin bir kuyu kazmışlarsa da cesedini yer kabul etmeyip, görenlere ibret olmak üzere onu dışarı atmıştır. Kafirler bunu görünce:
"Bu işi Muhammed ile ashabı yapmıştır. Onlardan kaçtığı için onun kabrini eşip cesedini çıkardılar" diyerek onu daha derin bir kuyuya gömmüşlerse de, cesedini yine yer kabul etmeyip yüze atmış. Üçüncü de daha derin kazdıkları halde, yine dışarı atmış. Nihayet bunun insan işi olmadığına kanâat getirerek, onu gömmekten vaz geçmişlerdir.

2521- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah {s.a.v.) bir seferden geliyordu. Medine'nin yakınına geldiği zaman nerdeyse süvariyi gömecek dercede çok şiddetli bir rüzgar esmekteydi.
Cabir der ki: Resulullah (s.a.v.):
"Bu rüzgar, bir münafık öldüğü için gönderilmiştir" buyurdu,
Medine'ye geldiğinde, münafıklardan bir büyük münafığın öldüğünü gördü. [1068]

Açıklama:

Münafık öldüğü zaman şiddetli bir rüzgarın çıkması; bunun, o kimse için bir ceza ve ölümüne alamet olmak ilee şerrinden de kulların rahata erdiğini bildirmek içindir.

SIFÂTU'L-KIYAMET VE'L-CENNET VE'N-NÂR (=KIYAMET, CENNET VE CEHENNEMİN ÖZELLİKLERİ)

Müslim Nüshalarında Buraya Rakam Verilmemiştir.

Kıyamet:

İslam inancına göre; alem mahluktur. Sonradan yaratılmıştır. Sonradan meydana gelen her şey, yok olucudur. Bu maddi alemde günün birinde son bulacaktır. İşte bu büyük son bulmaya, "Kıyamet" adı verilir.
Hz. Peygamber (s.a.v.), burada, Kıyametin kopma zamanının pek yakın olduğunu bildirmektedir. Resulullah (s.a.v.)'in daveti, Kıyametin kopma zamanına kadar devam edecektir. O'nun daveti ile Kıyametin kopması, birbirinden ayrılmayacaktır.
Kıyamet alametlerinin, Kıyametin kopma anından önce gelmesi; insanları, ikaz ve irşat, gafletten uyandırma, tevbeye teşvik ve ahirete hazırlık içindir.
Cennet kelimesi, sözlükte; "Hurma ve diğer ağaçlardan oluşan bahçe" anlamına gelmektedir.
Cennet, "Örtmek" anlamındaki "Cenne" kökünden alınmıştır. Sarmaşık hurmalıkları ve dalbudak yapraklı ağaçlan birbirine dolandığı zaman altındakini örten şemsiye gibi olup adını bundan almıştır.
Terim olarak, cennet ile kast edilen; yüce Allah'ın, sâdık imanları ve salih amelleri karşılığında iyi kullarına hazırladığı yurttur.
Cennet, Kur'an-ı Kerimde çeşitli isimlerle anılmaktadır:
Me'va Cenneti Müminlerin ve şehidlerin barınağı ve konağı olan cennet, Adn Cenneti, İkamet ve ebedilik cenneti, Daru'1-Huld, Ebedilik yurdu, Firdevs, Her şeyi kapsayan cennet bahçesi, Daru's-Selâm, Esenlik yurdu, Daru'l-Mukâme, Ebedi kalınacak yer, Cennetu'n-Naîm Nimetlerle dolu cennetler ve Makamu'1-Emîn, Güvenli makam gibi. Yalnız bunların cennetin tabakaları olduğu da ileri sürülmüştür.
Cennete ancak güzel ameller işliyen ve üstün sıfatlara sahip olanlar girer. [1069]
Yüce Allah, cennette nimetlerin sürekli olduğunu ve sevincinin kesilmediğini, içinde her Şeyin hesapsız bol olduğunu haber vermektedir.
Ayrıca cenneti, şu şekilde tasvir etmektedir: Nehirleri çok ve gürül gürül akar. Tadı ve kokusu değişmemiş sütten nehirler, içenlere lezzet veren içkiden nehirler ve arındırılmış baldan nehirler vardır. Bu nehirlerin hepsi, köşklerin altında akar. Cennette meyveler bol ve etler ise kuş etidir. Cennet halkı kendilerine ne zaman bunlardan bir meyve rızık olarak verilse her defasında:
"Daha önce de bundan rızıklandık" derler . Halbuki o rızık, birbirinin benzeri olmak üzere onlara sunulacaktır. Çünkü bu meyveler, güzellik ve üstünlük yönünden birbirine benzemektedir.
Verilen yiyecek ve içecekleri, onlara, genç hizmetçiler sunacaktır. Bu hizmetçileri görünce, son derece güzelliklerinden dolayı onları etrafa dağılmış birer inci sanırlar. [1070] Bunlar, gümüş ve billurdan tabaklar ve kadehler dolaştırırlar. Orada nefislerin hoşlanacağı ve gözlerin seveceği her şey vardır. [1071]
Cennet ehlinin elbiseleri, ince ve kalın yeşil ipektendir. [1072] Altından süs eşyalariyle süslenmişlerdir. [1073] Evleri gayet güzel ve rahattır. [1074] Altlarından ırmaklar akan, üst üste bina edilmiş köşklerdedirler. [1075]
Cennet ehli eşleriyle beraber gölgelerde koltuklara yaslanmaktadır. [1076] Bu eşlerini yüce Allah yaşıt ve gencecik yaratır. Onlarla beraber ceylan gözlü hurileri de yaratır.
Bunlar kuş tüyü içinde gizlenmiş bembeyaz yumurtalar gibidir. Dünya kadınlarının taşıdıkları bütün kusurlardan arındırılmıştır. Hayız yok, doğum yok, vücut kusuru veya ahlâk kötülüğü yoktur.
Cennet ehlinin göğüslerinden kin ve nefreti Yüce Allah gidermiştir. Sevgi ve ülfet içinde kaynaşırlar. Hiç bir yorgunluk görmez, oradan da çıkarılmazlar. [1077]
Cennette lüzumsuzluk, kötü söz ve boş lakırdı duyulmaz. [1078] Hep Allah'ı takdir ve teşbih sesleri yayılır. Müminlere ve birbirlerine selamlan işitilir.
Cennet nimetleri, dünyada insanların bildiklerine benzer şekilde olduğu varid olmuştur. Yalnız türü, şekli ve tadı bakımından dünyadaki nimetlerin çok üstündedir. Bu nimetlerin hakikati, İnsan aklının tasavvur edemediğinin çok üstündedir.
Ahiret nimetleri, dünya nimetlerinin hiçbirine benzememektedir. İsim yönünden birbirine benzerlik olsa bile özellik ve mahiyet bakımından birbirinden tamamen farklıdır. [1079]
Cehennem kelimesi, sözlükte; "Derin kuyu" anlamına gelir. Terim olarak ise; ahirette kafirlerin sürekli olarak, günahkar müminlerin de günahları ölçüsünde cezalandırılmak üzere kalcakları azab yeridir.
Yüce Allah, iyi kullarını cennetle mükâfatlandırdığı gibi günahkar kullarını da işledikleri büyük günah ve çirkin şeylerden dolayı ceza olarak cehennemle cezalandırır.
Cehennem, azab yerinin adıdır. Cehennemin birçok isrni vardır.

1- Hâviye uçurum Haviye, içine düşüldüğü zaman çıkmak mümkün olmayan derin çukur demektir. [1080]
2- Saîr alevli ateş. [1081]
3- Lezâ, alevli ateş. [1082]
4- Sekar, yakıcı bir ateş. [1083]
5- Hutame. [1084]
6- Cahîm, son derece büyük, alevleri kat kat yükselen ateş.
7- Nâr, Ateş.
Yalnız bu 7 ismin, cehennemin 7 tabakası olduğunu ileri sürenler de olmuştur.
Yüce Allah, sapıkların sapıklıklarından vazgeçmesini sağlamak için, cehennemi, önünde saçların ağaracağı ve kalblerin döküleceği şiddetli sıfatlarla nitelemiştir. Örneğin, cehennem ateşinin yakıtının, insanlar ve taşlar olduğunu belirtmiştir.
"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır." [1085]
Cehennem halkının yiyeceği, Zakkum'dur. Zakkum, kokuşmuş ve gayet acı ağaç çeşitlerinin en kötüsüdür.[1086]
Cehennem halkı; hiçbir zaman ölmezler, dinlenemezler ve rahat bir hayat sürdürümezler. [1087]
Nisa: 4/56'de 'cehennem halkının azab şekli, şöyle tasvir edilmektedir: Ateş, cehennemdekilerin derilerini yiyip bitirdikçe yüce Allah onlara yeni deriler verir. Bunun sebebi de; cehennem ateşinin acısını hisseden tabakanın, deri tabakası olmasıdır. Diğer dokular, kaslar, iç organlarda ise acının duyarlılık derecesi zayıftır. Bunun için doktor, deri tabakasını geçmeyen basit yaraların, dokulara kadar nüfuz eden derin yaraların aksine büyük acılar verdiğini bilir. Zira derin yaralar, tehlike ve ciddiyetine rağmen büyük acı vermezler.
Yüce Allah, bize burada şöyle buyurmaktadır: Ateş, sinir sisteminin bulunduğu deri tabakasını yiyip bitirdikçe acının devam etmesi ve azabın sürmesi için Allah deri tabakalarını başka deri tabakaîanyla değiştirmektedir. İşte insan daha cehennem ateşinin acısının mahiyetini kavrayamadan önce Allah'ın yüce hikmeti bu acının bir benzerini bu dünyada ortaya çıkarmaktadır. "Şüphesiz Allah, Azız ve Hakimdir. [1088]

2522- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet günü iri cüsseli, semiz bedenli bir kişi hesab yerine gelir. Fakat Allah'ın yanında bir sivrisineğin kanadı kadar ağırlığı olmaz. İsterseniz "Biz kıyamet günü onlar için hiçbir tartı tutturmayız" [1089] *ayetini okuyun."* [1090]

2523- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yahudi bir din adamı, Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelip ona:
"Ey Muhammed! Şüphesiz ki Yüce Allah kıyamet gününde gökleri bir parmağında, yer tabakalarını da bir parmağında, bütün dağlar ile ağaçları da bir parmağında, sular ile toprakları bir parmağında, diğer mahlûkatı da bir parmağında tutup sonra onları sallayarak:
"Melik ancak Benim, Melik ancak benim!" buyuracaktır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bu din adamının söylediklerine şaşarak onu tasdik için güldü. Sonra da, "Onlar, Allah'ı hakkıyle takdir edemediler. Halbuki kıyamet gününde bütün yer Onun avucundadır. Gökler de onun sağ elinde dürlüp toplanacaktır. O, onların şirk koştuklarından münezzehdir."[1091]

2524- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah, kıyamet günü, bütün gökleri dürer, sonra onları sağ eliyle tutar." Sonra da:
"Melik ancak Benim! Cebbarlar nerede! Mütekebbirler nerede!" buyurur. Sonra sol eliyle de yerleri dürecek. Sonra da:
"Melik ancak Benim! Cebbarlar nerede! Mütekebbirler nerede!'" buyuracak. [1092]

1- Mahlukatın ilk Yaratılışı Ve Hz. Adem (a.s.)'in Yaratılması

2525- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) elimden tutup:
"Yüce Allah yeri cumartesi günü yaratmış, ondaki dağları pazar günü yaratmış, ağaçları pazartesi günü yaratmış, sevilmeyen şeyleri salı günü yaratmış, nuru çarşamba günü yaratmış, hayvanları yerin üzerine perşembe günü yaymış, Adem (a.s.)'ı da cuma günü ikindiden sonra mahlûkatm en sonunda ve cuma saatlerinin nihâyetinde, ikindi ile akşam arasındaki bir zaman içerisinde yaratmıştır" buyurdu. [1093]

2- Ölülerin Yeniden Diriltilmesi, İnsanların Mahşer Yerine Sevk Olunması Ve Kıyamet Gününde Yerin Durumu

2526- Sehl b. Sa'd (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet günü insanlar beyaz, ince undan yapılmış çörek gibi kırmızıya çalan beyaz bir yerde toplanacak, orada hiç kimse için bir alamet olmayacaktır." [1094]

3- Cennetlikler için Hazırlanacak Konuk Yemeği

2527- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Kıyamet günü yer tandırda pişirilen bir ekmek/bazlama gibi olacak. Cebbar olan Allah, onu, sizden birisinin yolculukta ekmek/bazlamasını tandır gibi bir yerde koyup pişirirken evirip çevirdiği gibi cennet halkı için bir konuk yemeği olmak üzere eliyle evirip çevirir" buyurdu.
Ebu Saîd el-Hudrî der ki: Derken Yahudilerden birisi gelip:
"Ey Ebu'I-Kâsım! Rahman olan Allah, sana bereket versin! Kıyamet gününde cennetliklerin ağırlanacağı şeyi sana haber vereyim mi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet!" buyurdu. Yahudi, Resulullah (s.a.v.)'in buyurduğu gibi:
"Yer bir ekmek/bazlama gibi olacak" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bize baktı, sonra da güldü, öyle ki azı dişleri göründü. Yahudi:
"Sana onların katığını haber vereyim mi?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Evet!" buyurdu. Yahudi:
"Onların katıkları, bâlâm ile nûn'dur" dedi. Orada bulunanlar:
"Bunlar nedir?" diye sordular. Yahudi:
"Öküz ile balıktır. Bunların ciğerlerinin kenarından yetmiş bin kişi yiyecektir" dedi. [1095]

2528- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Eğer yahudilerden on alim kimse bana tabi olsaydı, yeryüzü üzerinde müslüman olmadık bir yahudi kalmazdı." [1096]

4- yahudilerin, hz. peygamber (s.a.v.)'e ruhun mahiyetini sormaları

2529- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında ben Peygamber (s.a.v.)'le birlikte bir tarlada yürüyordum. O da, bir hurma dalma dayanıyordu. Derken bir grup Yahudiye uğradı. Onlar birbirlerine:
"Ona, ruhun mahiyetini sorun!" dediler. Bazıları da:
"Ona sormaya sizi sevkeden şey nedir? O sizin karşınıza hoşlanmadığınız bir şeyle karşılamıyor!" dediler. Bazıları da:
"Ona sorun!" dediler. Bunun üzerine biri kalkıp gelerek Resulullah (s.a.v.)'e ruhun mahiyetini sordu. Peygamber (s.a.v.) sustu. Ona hiç bir cevap vermedi. Ona vahyin geldiğini anladım. Yerimde durdum. Vahy inince,
"Sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin işidir. Sizlere ancak pek az bir ilim verilmiştir" [1097] buyurdu. [1098]

Açıklama:

Mevdudi, ayette geçen "Ruh" kelimesinin anlamı ile ilgili olarak şöyle der:

"Genellikle Arapça "Ruh" kelimesinin "Can", "İnsan ruhu" anlamında kullanıldığı yargısı vardır. Buna göre Hz. Peygamber'e (s.a.v.) insan ruhunun tabiatı sorulmuş, buna cevap olarak da onun Allah'ın emrinde olduğu söylenmiştir. Fakat biz bu anlamı kabul etmekte tereddüt ediyoruz; çünkü bu, ancak ayeti içinde yer aldığı bölümden yani siyak ve sibaktan çıkardığımızda mümkün olur. Aksi takdirde bu sözler çok anlamsız olur. Çünkü buraya kadar olan ayetlerde, bundan sonra gelen ve Kur'an'ın anafikriyle ilgili olan ayetlerin arasına insan ruhu ile ilgili bir sorunun sokulması çok anlamsızdır.
Eğer ayeti yer aldığı bölüm içinde okursak, burada "Ruh" kelimesinin vahyi getiren melek olduğunu anlarız. Bu, müşriklerin şu sorusuna verilen bir cevaptı:
"Kur'an'ı nereden alıyorsun?" cevapta sanki şöyle denilmek isteniyordu:
"Ey Muhammed, bu insanlar sana "Ruh"tan yani Kur'an'ın kaynağından veya onu elde ettiğin araçtan soruyorlar. De ki: Bu "Ruh" bana Rabbimin emri ile gelir. Fakat sizin bildiğiniz o kadar azdır ki, insan sözleriyle Allah'tan vahyolunan sözleri birbirinden ayırde demezsin iz. Kur'an'ın başka biri tarafından uydurulduğunu sanmanızın nedeni işte budur."
Yukarıdaki yorum tercih edilmelidir, çünkü önceki ve sonraki ayetlerle mükemmel bir uyum içindedir. Bu görüş Kur'an tarafından da desteklenmektedir:
"Allah mahşer günü ile uyarıp korkutmak için, kendi emrinden olan "Ruh"u kullarından dilediğine indirir." [1099]
"Böylece sana da biz kendi enirimizden bir Ruh vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir biliniyordun.." [1100]
Bunun yanısıra İbn Abbas, Katade ve Hasan Basri'de Allah hepsine rahmet etsin aynı tefsiri benimsemişlerdir. İbn Cerir aynı görüşü Katade'den rivayetle İbn Abbas'a isnat eder, fakat çok gariptir ki, İbn Abbas'ın bunu sadece gizli olarak söylediğini belirtir. Ruhu'l-Meani yazan da, Hasan Basri ve Katade'nin şu sözlerini nakleder:
"Ruh ile Cebrail kastedilmiştir. Soru, onun inişi ve vahyin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kalbine ilka edilişi ile ilgiliydi. [1101]
2530- Habbâb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Benim, As b. Vâil'de bir alacağım vardı. Bunun üzerine onun yanına gidip alacağımı ondan istedim. Bana:
"Muhammed'e küfretmedikçe bu alacağını asla sana vermem!" dedi. Ben de, ona:
"Sen ölsen, sonra tekrar diriltilsen bile yine de ben Muhammed'e asla küfretmem" dedim. As b. Vâil:
"Ben öldükten sonra muhakkak diriltilecek miyim? Öyleyse ben tekrar malıma ve evladıma döndüğüm zaman bana gelirsen, ben de o zaman alacağını sana ödeyeceğim!" dedi. [1102]

5- Yüce Allah'ın
"Sen Onların Arasındayken Allah Onlara Azab Edecek Değildir" [1103] **Ayetinin Mahiyeti**

2531- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Ebu Cehl:
"Allah'ın! Eğer bu, senin katından gelen bir gerçek ise üzerimize gökten taş yağdır veya bize acı verici bir azab gönder" demişti.
Bunun üzerine;
"Sen onların arasında iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azab edici değildir. Yoksa Mescid-i Haram'a girmekten müminleri menederlerken Allah onlara niçin azab etmesin? Hem de onlar O'nun dostu değille. O'nun dostları ancak O'na karşı gelmekten sakınanlardır. Fakat onların çoğu bunu bilmiyorlar" [1104] ayeti inmiştir. [1105]

6- Yüce Allah'ın
"Gerçekten İnsan Zenginliği Görünce Azar" [1106] **Ayetinin Mahiyeti**

"Ebû Cehli Muhammed sizin aranızda halâ yüzünü toprağa sürtüyor mu?" dedi. Ona:
"Evet!" diye cevap verildi. Bunun üzerine Ebu Cehil;
"Lât ve Uzza'ya yemin ederim ki, onu, bunu yaparken görürsem mutlaka boynuna basarım yada mutlaka yüzünü toprağa yümerim" dedi. Derken Resulullah (s.a.v.) namaz kılarken onun yanına vardı. Boynuna basmak niyetinde idi, fakat birdenbire onu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler. Ona:
"Sana ne oldu?" diye soruldu. Ebu Cehil:
"Gerçekten onunla benim aramda ateşten bir hendek, korkunç bîr şey ve bir takım kanatlar vardı" dedi. Resulullah (s.a.v.)'de:
"Bana yaklaşmış olsaydı, melekler onun organlarını lime lime ederlerdi!" buyurdu.
Ravi der ki:
Bunun üzerine Yüce Allah,
"Hayır! Gerçekten insan kendini zengin görünce azar. Hiç şüphe yok ki, dönüş Rabbinedir. Bir kulu namaz kılarken meneden kimseye ne dersin? Va hidâyet üzere ise veya takvayı emrederse ne dersin! Diğeri/Ebu Cehil ise hakkı yalanladı ve dönüp gitti ise ne dersin? Bilmez mi ki, Allah görüyor! Hayır! Eğer vazgeçmezse mutlaka alnına yapışacağız. Yalancı, günahkar alına! O, meclisini çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız! Hayır! Ona itaat etme!" [1107] ayetlerini indirdi.[1108]

7- Duman

2533- Mesrûk'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah (İbn Mes'ud)'un yanında oturuyorduk. Kendisi de aramızda yan tarafına yaslanmıştı. Derken ona bir adam gelip:
"Ey Ebu Abdurrahman! Gerçekten hikayeci bir adam Kinde kapılarının yanında kıssa anlatıyor; Duhan süresindeki ayet münasebetiyle duman mucizesi gelip kâfirlerin canlarını alacağını, müminlerin ise ondan nezle şeklinde etkileneceklerini söylüyor" dedi. Bunun üzerine Abdullah kızarak oturdu ve:
"Ey insanlar! Allah'tan korkun! Sizden kim bir şey bilirse, bildiğini söylesin. Bilmeyen de, "Allah daha iyi bilir" desin. Çünkü birinizin bilmediği bir şey için, "Allah daha iyi bilir" demesi en büyük ilimdir. Gerçekten Yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Ben bu peygamberlik görevi karşılığında sîzden bîr ücret istemiyorum. Ben kendiliğimden teklif edenlerden de değilim de!" [1109] buyurmuştur.

Açıklama:

Bu ayetin iniş sebebi şudur: Şüphesiz ki Resulullah (s.a.v.), insanlardan İslam'a karşı bir aleyhtarlık gördüğü zaman:
"Allah'ım! Yûsuf'un yedi kıtlık senesi gibi onlara da yedi kıtılık sene olsun!" buyurdu.
Bunun üzerine Kureyş'in kabilesinin üzerine öyle bir kıtlık geldi ki, bu kıtlık, her şeyi silip süpürdü. Hattâ açlıktan hayvan derilerini ve ölü hayvan etlerini yemişlerdi. Onlardan biri, gökyüzüne bakarak duman şeklinde bir şey gördü. Hemen Ebû Süfyan, Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelip:
"Ey Muhammedi Sen Allah'a tâatı ve akrabaya yardımı emrederek geldin. Fakat kavmin helak oldu. Şimdi onlar için Allah'a dua et!" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Semânın insanları saracak apaçık bir duman getireceği günü gözet! Bu, acıklı bir azabdır" [1110] âyetini,
"Şüphesiz ki siz eski inkarcı halinize geri döneceksiniz. Fakat biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız." [1111] ayetine kadar İndirdi.
Abdullah der ki: Bu duman, onların dediği gibi ahiret azabı olsaydı hiç ahiret azabı kaldırılır mıydı?

Açıklama:

Duhan: 44/16'nın metninde geçen "Başta" günü, Bedir savaşı günüdür. Buna göre Duhan azabı da; batşe, lizam ve ayeti'r-Rum'da ortaya çıkmış ve geçmiştir. [1112]
"Bu olay, hicretten önce olmuştur. Kureyş kabilesi apaçık bir şekilde Duman azabının gelmekte olduğunu görmesine rağmen, yine de küfür ve

inkara sapmışlar, bunun cezası da Batşe ve lizam olmuştur.
"Kinde"nin; Kufe'de bir yer olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Yemen'deki en büyük kabilelerden biri olduğunu söyleyenler de olmuştur.
"Lizam" ile; Bedir savaşında müşriklerin öldürülmeleri ve esir edilmeleri kast edilmektedir.
"Rum ayeti" ile; Romalıların ilk önce İranlılara mağlup olup sonra galip geleceklerinden bahseden ayettir. Romalılar, Hudeybiye savaşı sırasında İranlıları yenmişti.
"Yusuf senesi" ile kastedilen ise Yusuf (a.s) zamanında Mısır'da meydana gelen yedi yıl süren kıtlıktır.

8- Ayin (İkiye) Ayrılması

2534- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bir ara Mina'da bulunuyorduk. O sırada ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası, dağın arkasında idi ve diğer bir parçası da dağın berisinde idi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), bize:
"Şahid olun!" buyurdu. [1113]

2535- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Mekke halkı, Resulullah (s.a.v.)'den bir mucize ,stemişlerdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) onlara ayın yarılması mucizesini iki defa göstermiştir." [1114]

2536- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Gerçekten ay, Resulullah (s.a.v.) zamanında ikiye ayrılmıştır." [1115]

Açıklama:

Rivayetlere göre; müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bir mucize istemişler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'de onlara ayın yanlması mucizesini göstermiştir.
Bu yarılma esnasında ay, şimşek çakar gibi hızla iki defa ayrılıp kapanmıştır, Bu sırada Ebu Kubeys dağı, ikiye ayrılan ayın arasından görülmüştür.
Buhârî, bu olayın, Hz. Ömer'in müslüman olması ile Habeşistan'a hicret etme arasında meydana geldiğini belirtir.
Alûsî'de, bu olayın, hicretten 5 yıl önce Habeşistan'a yapılan ikinci hicretten sonra müslümanların maruz kaldığı vadi ablukası sırasında meydana geldiğini kesin bir dille ifade eder.
Bir çok alim, bu konuda geien hadislerin yanı sıra Kamer: 54/1'de geçen "ay yarıldı" ifadesini de ve ayrıca Kamer: 54/1-9 ayetlerini bir bütün olarak şeklinde alarak 9. ayette geçen Nuh'un yalanlanması gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de bu mucizeyle müşrikler tarafından yalanlandığını görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.
Bazı alimler de, ayette geçen "yanldı" kelimesini, "yarılacak" şeklinde yorumlayarak ayın, Kıyametin kopması sırasında yarılacağım belirtmişlerdir.)

9- Ezaya Allah'tan Daha Sabırlı Hiçkimsenîn Olmaması

2537- Ebu Musa (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İşitmekte olduğu ezaya karşı Yüce Allah'tan daha sabırlı hiç kimse yoktur. Çünkü O'na şirk koşulur ve O'na oğul' nispet edilir, sonra bunlara rağmen onlara afiyet verir ve onlara rızık ihsan eder." [1116]

10- Kafirin Azabtan Kurtulmak için Yeryüzü Dolusu Kadar Altını Fidye Vermek İstemesi

2538- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah, cehennemliklerin en hafif azab edilenine:
"Dünya ve dünyanın içindeki bütün varlıklar, senin olsa, bu azabdan kurtulman için onları fidye verir miydin?" diye soracak. O kimse:
"Evet!" diye cevap verecek. Bunun üzerine Allah:
"Ben senden daha Adem'in sulbündeyken şimdi fidye olarak vermeyi düşündüğün bu fedakarlıktan daha hafif olanım; şirk koşmamam ve Benim de seni cehenneme koymamamı diledim. Fakat sen, şirkten başkasını kabul etmedin!" buyuracak. [1117]

11- Kafirin Yüzüstü Hasrolunması

2539- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Bir kimse:
"Ey Allah'ın resulü! Kafir kıyamet gününde yüzü üstü nasıl haşrolunur?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.);
"Dünyada onu iki ayağı üzerinde yürüten (Allah), kıyamet gününde o kimseyi yüz üstü yürütmeye kadir değil midir?" diye cevap verdi.[1118]

12- Dünya Halkının En Zengin Olanlarının Cehenneme Daldırılması Ve Dünya Halkının En Çok Sıkıntı Çekenlerinin ise Cennete Daldırılması

2540- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet gününde cehennemliklerden dünya ahalisinin en refahlısı olan kimse getirilir ve cehenneme bir kere daldırılır. Sonra ona:
"Ey Ademoğlu! Sen hiç bir hayır gördüm mü? Sana herhangi bir nimet uğradı mı?" diye sorulur. O da:
"Hayır! Vallahi, Rabbim! Hiçbir hayır görmedim ve hiçbir nimet bana uğramadı!" diyecek.
Cennetliklerden olup da dünyada yoksul ve sıkıntılı bir yaşam süren bir
kişi getirilir ve cennete bir kere daldırılır. Sonra da ona:
"Ey Ademoğlu! Sen hiç yoksulluk gördün mü? Başından hiç sıkıntı geçti mi?" diye sorulur. O da:
"Hayır! Vallahi, Rabbim! Başımdan hiç yoksulluk geçmedi ve Hiçbir sıkıntı görmedim" diyecektir. [1119]

13- Müminin İyilikleri Sebebiyle Dünyada Ve Ahirette Mukafatlandırılması Ve Kafirin İyiliklerinin ise Dünyada Peşin Ödenmesi

Doğrusu Allah, hiçbir mümine işlediği hayırı mükafatsız bırakmaz. sebebiyle hem dünyada dilediği verilir ve hem de ahirette mükafatlandıılır. Kafire gelince ise o dünyada Allah için yaptığı hayırlar karşılığında ona izık verilir. Ahirete vardığında ise onun kendisiyle mükafat! andırıl a cağı bir nayrı yoktur." [1120]

14- Müminin Misalinin Ekin Gibi Ve Munafıkın Misalinin ise Sedir Ağacı Gibi Olması

2542- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müminin misali, ekin gibidir. Rüzgar nereden gelirse onu eğip yatırır. Doğrulduğunda mümin kismeye musibet gelmeye devam eder. Münafıkın misali ise sedir ağacı gibidir. Kesilmedikçe sallanmaz." [1121]

2543- Ka'b b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Mümin kimsenin misali, taze yeşermiş ekin gibidir. Rüzgar onu eğiltir. Kimi yere yıkar ve kimi de doğrultur. Nihayet kurur. Kafirin misali ise kökü üzerinde dimdik duran sedir ağacı gibidir. Onu hiçbir şey eğiltemez. Nihayet sökülmesi de bir defa da olur." [1122]

Açıklama:

Bu hadiste; mümin, mütemadiyen esen rüzgarın Önünde sağa sola eğilerek kırılmadan dik kalan canlı bir bitkiye benzetilmeketedir. Çünkü gerçek mümin kul Allah'a inandığı için hastalık, sağlık, lütuf, musibet gibi dünyevi sıkınlar, onun dosdoğru istikametini bozmaz, kulluk vasfı ile imanını sarsmaz. İhsanlara mazhar olursa şükreder, sıkıntılara maruz kalırsa sabreder. Kafir, müşrik ile münafık ise gerçek mümin kul gibi olmayıp karşılaştıklan sıkıntılar karşısında istikametini bozabilir, isyan edebilir.

15- Müminin Misalinin Hurma Ağacı Gibi Olması

2544- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu ağaçların içerisinde öyle bir ağaç var ki, yaprağı düşmez. Bu ağaç, müslümana benzemektedir. Onun hangi ağaç olduğunu bana söyleyin?" buyurdu.
Bunun üzerine orada bulunan cemâat, kırlardaki ağaçları saymaya başladılar.
Abdullah İbn Ömer der ki: İçimden bunun hurma ağacı olduğu geçti. Fakat bunu söylemeye utandım. Sonra cemaat:
"Ey Allah'ın resulü! Bize bunun ne olduğunu söyle!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"O, hurma ağacıdır" buyurdu.
Abdullah İbn Ömer der ki; Ben, bunu, (babam) Ömer'e anlattım. O da:
Senin, (herkesinde içerisinde) 'O, hurma ağacıdır' demiş olman, benin1 için bu, filân ve filânca şeyden daha sevimli olurdu" dedi." [1123]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.)'in hurmayı müslümana benzetmesi; hayırının çokluğu, meyvesini güzelliği ve devamı itibariyledir. Çünkü hurmanın yemişinin çıktığı günden kuruyuncaya kadar devamlı surette yenir. Kuruduktan sonra da ondan bir çok faydalı şeyler yapılır. Odu nundan, yapraklarından ve dallarından da yararlanılır. Hatta çekirdeği de hayvanlara yefis olarak verilir. Kısacası, hurmanın her şeyi faydalıdır. Dolayısıyla mümin kimse de; ibadetle riyle, güzel ahlakıyla, namazıyla, orucuyla, dile ve kalple yaptığı zikriyle, sadakasiyla ve dah-1 bir çok iyi özellikleriyle hurmaya benzemektedir.

16- Şeytanın Aldatması, Adamlarını İnsanlara Fitnı Vermek için Göndermesi Ve Her İnsanla Birlikte Bîh Şeytanın Bulunması

2545- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Şeytan, müminlerin, Arap yarımadasında kendisine kulluk etmelerirden ümidini iyice kesmiştir. Fakat onların aralarını açmaya ve birbirlerini düşürmeye çalışacaktır" buyururken işittim" [1124]

Açıklama:

Hz. Peygamber'in tebliğe başladığı günden beri dünya gündeminde yer almış buluna? İslâm dini ve uygulamaları, gerek hac ibadeti gerekse Ortadoğu'daki kanlı olaylarla yenide gündemdedir.
Anarşi, terör, savaş, kan, zulüm ve hac, tevhid merkezinin imkan ve bağlılarına yöne!. olarak hep bir arada. Anlaşılması ve anlatılması oldukça zor bir durum. Dost düşman birbirne karışmış. İnanç açısından değilse bile, sosyal ve siyasal açıdan tam bir keşmekeş. Büyük hesapların, arka planlann, güç odaklarının kapışması. İslâm'ı gündemden çıkarmak için şeytanın istediği sahne. Müşterek düşmanlarına karşı hac gibi bir İbadet vesilesi ile bile dostça bir araya gelemeyen İslâm dünyası. Aralan açılmış, birbirlerine düşürülmüş ortak otoritede mahrum müslümanlar. Tam hadisimizde işaret buyurulduğu gibi..

Peygamber (S.A.V.)'İn Uyarısı

Asırlarca önce, hicretin onuncu yılında, yine bu topraklarda zevkine doyum olmaz bir heyecan ve hareket vardı. Yüz binleri aşan mü'min hacılar eşliğinde Hz. Peygamber Veda Haccını yerine getiriyor ve bütün peygamberlerin çağrı çenberinİ Veda Hutbesi ile tamamlıyordu.
Peygamber Efendimizin o gün irad ettiği Veda Hutbesinin, -açıklamak üzere seçtiğimiz hadîs-i şerîf ile ilgili bir paragrafı şöyleydi:
"Ey müminler, gerçekten şeytan, sizin şu topraklarınızda kendisine kulluk edilmesinden ümidini ebediyen kesmiş bulunuyor. Fakat o, önemsiz saydığınız iş ve davranışlarınızda kendisine uyulmasından memnun olacaktır. Dininizi ondan koruyunuz!" [1125]
Hazretİ Peygamberin bu uyarısı her türlü tahrik ve kargaşanın temelinde bir inanç problemi, bir dinî kaygı ve amaç bulunacağını, Şeytan'ın temsil ettiği sapıklar cephesinin, tevhide ve Allah kullarına yönelik sinsî faaliyetlerinin daimî olacağını göstermekte ve açıkça "Dininizi Şeytan ve yandaşlarından koruyunuz" talimatını vermektedir.
Bütün tahriklerin, hadisimizin ifadesiyle tahrişin temelinde İslâm'ı önleyebilmekten ümid kesmiş olmak gibi açık bir yenilginin bulunduğunu, dolayısıyla psikolojik bir temele dayalı olan bu karşı oluşun fevkalâde inatla ve sinsice yürütüleceğini de ortaya koymaktadır. Atalarımız ne güzel söylemişler: "Yenilen pehlivan güreşe doymaz..."

Yenilgiyi Paylaşanlar

Aslında konu, Veda Haccı'nda Mekke'ye girildiği gün veya genel bir kabule göre arefe günü Arafat'ta vakfe esnasında nazil olan bir âyette de ele alınmakta, İslâm'ın iktidarını kabul zorunda kalan ve onu önlemekten ümidini kesenin sadece şeytan olmadığı şöyle haber verilmekteydi:
"Kafirler bugün sizin dininizi bozmak, sizi kendi dinlerine çevirmekten ümitlerini tamamen kesmişlerdir. Artık onlardan endişe etmeyin, benden korkun.." [1126]
Bu âyetteki "Kâfirler" ile Hz. Peygamberin beyanındaki "Şeytana bir arada değerlendirdiğimiz zaman, bu iki düşman gücün, İslâm'a karşı çıkmakta, müslümanlara tuzak hazırlamakta ve onları birbirlerine düşürmekte eylem birliği içinde olacakları sonucuna varmamız pek tabiî ve kolay olacaktır.
Ayrıca bu âyetin öncesinin haramlar, arkasının helaller ile ilgili olduğu ve "Artık onlardan değil, benden korkun" ilahî uyansı ile, hadîs-i şerifteki "Önemsemediğiniz amelleriniz, iş ve hareketlerinizde ona uyulması da şeytanı memnun edecektir" nebevi beyanı birlikte düşünülürse, dinî ahkâma, haram helal sınırlarına ümmet-i Muhammed'e has değerlere ilgisiz kalmanın, onları kim ve ne adına olursa olsun hafife almanın sadece ve sadece İslâm düşmanlarım sevindireceği ve dolayısıyla mü'minleri ilahî tehdit ve azaba muhatap kılacağı anlaşılacaktır. Bu demektir ki, İslâm dünyasındaki olayların temelinde, tevhid yurdundaki şirk âbidelerinin kaidesinde müslümanların umursamazlığı, gayret azlığı, anlayış kıtlığı yatmaktadır. Önemsiz görülen ""Aykın"lar, "Normal" sayıldıkça, toplumda anormal normaller elbette artacaktır.
Öte yandan gerek bu âyetin, gerekse Veda Hutbesi içinde yer alan Peygamber uyarısının, Veda Haccı gibi dünyevî çapta ilk kez gerçekleştirilen bir muazzam İbadetin icra günlerinde nazil ve sâdır oiması, hac ibadetinin tam bir varlık ispatı demek olduğunu, hiç bir düşmanın artık tevhid dışı bir düşünce adına onu Önleme mânasında İslâm aleyhinde ümide kapılma imkanı kalmadığını ilan etmektir. İmam Mâlik'e göre Cezîretu'1-Arap Mekke, Medine ve Yemen'den ibarettir.
"Babacığım niçin şeytana tapıyorsun" [1127] âyetinin delaletiyle de "Şeytana kulluk" putlara tapınmak demektir. İşte bu anlamda o günden bu yana o topraklarda bir sapıklık yaşanmış değildir. Ancak gerek günümüzdeki bilinen sınırlarıyla Ceziretu'l-Arap'ta, gerekse diğer İslâm ülkelerinde müslümanlar arasında oîmadık meseleler çıkarılmış, fesad öncülüğü ve tahrikçiliği yapılmış ve yapılmaktadır. Zaten tahriş, toplumları fitne ve harblere sevk etmek, kışkırtmak, hile yapmak, katil, terör ve düşmanlık gibi kötülükleri insanlar arasında teşvik etmek anlamlarına gelmektedir.
Veda Hutbesi'ndeki *"Sızın şu toprağınızda"* ifadesi, hadisimizde "Cezîretu'l-Arap'ta" diye açıklık kazanmış olmakta, ya da *"Cezîretul-Arap'ta"* ifadesi, "Sizin şu toprağınızda" beyanının sınırlarıyla Mekke ve civarına tahsis edilmiş olmaktadır. Sonuçta da hadisimizde, musallî mü'minlerin bir daha putlara kulluğa dönmeyecekleri, en azından şeytan ve avenesinin/yardımcılarının mü'minleri bu sonuca döndürmekten ümitlerini

kesmiş oldukları belirlenmiş olmaktadır. Ancak mü'minlerin birbirlerine düşmelerinin de bu en acı akıbete yakın kötü bir son olduğu da vurgulanmış bulunmaktadır. Yaşanan da işte bu kötü sondur.

Merkez Üssü

İmam Nevevî'ye göre Peygamberimizin bir mucizesi niteliğindeki hadisimizi gerek Müslim'de gerekse Ahmed b. Hanbel'de "İblisin tahtı denizin üzerindedir. Oradan çetelerini müslümanlar üzerine salar. En büyük tahribat yapan, onun katında en yüksek itibara sahiptir" anlamındaki hadisler takip etmektedir. Bu da ayrıca günümüzdeki İslâm dünyasına yönelik tehdit odaklarını, süper güçlerin deniz üsslerini haber verir gibidir.
Ayrıca Hazreti Peygamber'in en son tavsiyeleri arasında "Yahudi ve Hristiyanların Ceziretul-Arap'tan sürülmesı'nin bulunması İsiâm dünyasında yaşanacak aynlık ve düşmanlıkların müsebbiplerini, en azından, şeytanın çetelerini teşhir ve tespit anlamı taşımaktadır. Yine Hz. Peygamberin en son olarak Şam taraflarına göndermek üzere hazırladığı ve fakat vefatı dolayısıyla göreve çıkamayan Üsâme b. Zeyd komutasındaki orduya Filistin'den geçmesini ve orada Belka ve Darüm denen iki yeri atlarına çiğnetmesini emretmiş olması da, 11 Hz. Peygamberin ümmeti için taşıdığı endişelerin odağında Filistin ve tabiî Yahudilerin bulunduğunu gösteren bir başka delil olmaktadır.

Netice

Bunca müslümanı asırlarca öncesinde olduğu gibi her yıl Arafat'ta vakfede birleştiren ruh ve iktidar belgesi hac ibadeti, müslümanları biraz da İslâm gerçeklerini, Peygamber Efendimizin tavsiyelerini yaşamakta iş birliğine zorlayabilse, yenik pehlivan şeytan ve yandaşlarının, tek kelime ile İslâm düşmanlarının sindiği, şirk balonlarının söndüğü, fikrî ve fizikî putların devrildiği görülecektir. Yani tarih tekerrür edecek, şeytan ümitsizlik içinde dövünecek, İslâm gönül gönül dünyalılara mutluluklar götürecektir. [1128]

2546- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İblis, tahtını suyun üstüne kurar. Sonra adamlarını etrafa yayar. Bunların mevki yönünden İblis'e en yakın olanı, en büyük fitne çıkaranıdır. Bunlardan biri gelip:
"Şöyle şöyle yaptım" der. İblis, ona:
"Hiç bir şey yapmamışsın" der. Sonra diğerleri gelip ona:
"Kişi ile eşini birbirinden ayırmadikça onların yakasını bırakmadım" der.
İblis, onu en yakın adamlarından yapıp ona:
"Sen çok iyi yapmışsın" der. [1129]

Açıklama:

Kadınlara meyletmek, mala düşkünlük, makam ve mevki için can atmak, zorbalığı ve zuimü onaylamak, azgınlığa yönelmek gibi nefsin meyledeceği ne kadar kötü duygu ve davranış varsa onu insana süslü gösteren şeytanın ta kendisidir. Hatta bizzat dindar kişilere, dini, arzularına uydurmak ve arzularına alet etmek için dini hükümleri eksiltmek veya artırmak suretiyle bozmaya zorlamakta ve musallat olmaktadır.
İnsanlar arasında düşmanlığı ve öfkeyi yayan, kardeşleri, eşleri ve ümmetin cemaatleri arasında tefrika çıkaran ve birbirine düşman eden odur. Topluluklar arasında savaş ateşini tutuşturan ve ekin ile nesli yok etmek, yaş ile kuru ne varsa hepsini imha etmek için alevini körükleyen odur.
Şeytan insana ne kadar çok tuzak kurabilirse reisi olan lanetli Iblis'in yanında değeri ve yakınlığı daha fazla olmaktadır.

2547- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Sizden hiçbir kimse yoktur ki, cinlerden şeytanlardan olan bir Karîn/kişi onunla görevlendirilmiş olmasın" buyurdu. Yanında bulunan kimseler:
"Ey Allah'ın resulü! Senin yanında da bir şeytan var mı?" dediler. O da:
"Evet. Benim yanımda da bir şeytan var Fakat ona karşı Allah bana yardım etti ve o cin şeytan müslüman oldu. O, bana ancak hayırı telkin ediyor" dedi.[1130]

2548- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) geceleyin yanımdan çıkıp gitmişti. Bende onu kıskandım. Az sonra geri gelerek benim ne yaptığımı görünce:
"Ey Aişe! Sana ne oldu. Yoksa kıskandın mı?" dedi. Bende.
"Benim gibisi, senin gibi bir zatı hiç kıskanmaz mı?" dedim. O da:
"Sana şeytanın mı geldi?" dedi. Bende:
"Ey Allah'ın resulü! Benimle birlikte şeytan mı var?" diye sordum. Oda:
"Evet" dedi. Ben tekrar:
"Her insanın beraberinde gerçekten şeytan var mı?" dedim. O da:
"Evet" dedi. Ben tekrar:
"Senin beraberinde de şeytan var mı?" dedim. O da:
"Evet. Fakat Rabbim ona karşı bana yardım etti de o şeytan müslüman oldu" dedi. [1131]

Açıklama:

Yüce Allah, insanı, yol gösteren bir melekle desteklediği gibi onun yanına kendisine vesvese veren, kötülüğü süslü gösteren, münkeri teşvik eden ve fitneye çağıran bir de şeytan vermiştir. Bu konuda, peygamber ile diğer insanlar aynıdır.
Nitekim yüce Allah konu ile ilgili olarak;
"Böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar" [1132] buyurmaktadır.

17. Hiçkimsenin Cennete Ameliyle Değil, Yüce Allah'ın Rahmetiyle Girmesi

2549- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Sizden hiç kimseyi kendi ameli kurtaramayacaktır" buyurdu. Bir adam:
"Ey Allah'ın resulü! Seni de mi (amelin kurtaramayacak)?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.):
"Beni de! Yalnız Allah'ın kendi katından bir rahmetle beni örtmüş olması durumu vardır. Fakat sizler daima doğru yolu dileyin" buyurdu. [1133]

Açıklama:

Hadis; hiçbir kimsenin, ibadet ve tatlarıyla sevabı ve cenneti hak etmediğine, bunların ancak Allah tarafından bir ikram ve ihsan olmak üzere verildiğine delalet etmektedir.
Burada Allah'ın rahmeti söz konusudur. Allah, rahmeti gereği, müminleri cennete koyacak ve kafirleri de ebediyen cehennemde bırakacaktır. Dünyada Allah'ın rahmeti sayesinde hem kafir ve hem de mümin kul, rızkını elde eder ve geçimini sağlar.
Hiçbir kimse, cehennemden kurtulmak için ameline güvenmemelİdir. Çünkü insan, işlemiş olduğu eylemin ne kadarının kendisini cennete götüreceğini bilemez. Çünkü ebedi olan cennet, insanların dünyada yaptıkları ve işledikleri amellerin bir sonucu değildir. Zira insan, dünyada

Allah'a iman etme ve imanının gereği olarak salih ameller işlemesi bir görev ve emir durumundadır. Bu kulluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İşte Allah, kendi lütfuyla bu insanları cennete koyacaktır. Fakat ilahi lütfe elde etmede, amel defterinin ve kitabın sağdan verilmesi önemli bir etken olacaktır.

18- İyi Amelleri Çoğaltmak Ve İbadet Hususunda Çok Çaba Sarfetmek

2550- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) namaz kıldığı zaman ayaklan şişecek derecede ayakta dururdu. Aişe:
"Ey Allah'ın resulü! Allah, senin, geçmişve geri kalmış bütün günahlarım bağışladığı halde yine de sen bu kadar meşakkatli bir ibadet tarzını mı tercih ediyorsun?" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Ey Aişe! Çokça şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurdu. [1134]

Açıklama:

Hz. Aişe burada Feth suresi: 1-3'deki Peygamber'in geçmiş ve geri kalmış bütün günahlarının mağfiretini müjdeleyen ayete işaret etmektedir.

19- İnsanlara Vaaz Ederken İfrat Ve Tefrite Varmayıp İtidal Üzere Hareket Eylemek

2551- Şakîk Ebi Vâil'den rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Mes'ud her Perşembe günü bize vaaz ve sohbet tarzında vaazda bulunurdu. Derken bir adam, ona:
"Ey Ebu Abdurrahman! Bizler senin konuşmanı/hadis nakletmeni seviyor ve ona arzu duyuyoruz. Bizlere her gün konuşmuş olmanı/hadis rivayet etmeni diliyoruz" dedi. Bunun üzerine Abdullah:
"Sizinle devamlı konuşmaktan beni alıkoyan husus, sizi bundan bıktırırım korkusudur. Gerçekten Resulullah (s.a.v.) bıkkınlık verir endişesiyle durumumuza bakıp ona göre bazı günlerde bize vaaz ve nasihatta bulunurdu" diye cevap verdi." [1135]

51. CENNET VE SIFATİ NAÎMİHÂ VE EHLİHÂ (=CENNET VE CENNETİN NİMETLERİ İLE CENNETLİKLERİN ÖZELLİKLERİ)

"Cennet" kelimesi, sözlükte; "Hurma ve diğer ağaçlardan oluşan bahçe" anlamıra gelmektedir.
Cennet, "Örtmek" anlamındaki "Cenne" kökünden alınmıştır. Sarmaşık hurmalıkları dalbudak yapraklı ağaçlan birbirine dolandığı zaman altındakini örten semsiye gibi olup adı bundan almıştır.
Terim olarak, cennet ile kast edilen; yüce Allah'ın, sâdık imanları ve salih amelle karşılığında iyi kullarına hazırladığı yurttur.
Cennet, Kur'an-ı Kerimde çeşitli isimlerle anılmaktadır:
Me'va Cenneti, Adn Cenneti, Daru'1-Huld, Firdevs, Daru's-Selâm, Daru'l-Mukâmt: Cennetu'n-Naîm ve Makamu'1-Emîn gibi.
Cennetin genişliği, yer ve gökler kadar plduğu Kur'an-i Kerim'de ifade edilmektedir.
Rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e:
"Cennetin yer ve gökler kadar olması halinde cehennem nerededir?" diye soruldu. O da:
"Subhanallah! Gündüz olduğunda gece nerdedir?" diye karşılık verdi." [1136]
2552- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennet hoşa gitmeyen şeylerle ve cehennem de hoşa giden şeylerle sarılmıştır." [1137]

Açıklama:

Cennete ancak bu hoşa gitmeyen şeyleri yapmakla, cehenneme de şehvetler sebebiyle varılır. Bunlar cennetle cehennemi sarmış, perde arkasında bırakmıştır. Hoşa gitmeyen şeylere göğüs gererek cennetin perdesini yırtan, oraya girecek şehvetlerine kapılıp günah işleyenler de cehennemin perdesini yırtarak cehenneme girecektir.
Buradaki hoşa gitmeyen şeylerden maksat, icrası nefse ağır gelen şeylerdir, ibâdetlere devam, onlann güçlüklerine katlanmak, öfkeyi yenerek affetmek, sadaka vermek, kötülük yapana iyilikte bulunmak, nefsin arzularına sabırla karşı gelmek gibi şeyler bunda dahildir.

2553- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah:
"Ben salih kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve insan kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım" buyurdu.
Allah'ın kitabında bunun delili,
"Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" [1138] ayetidir. [1139]

1- Bir Süvarinin Cennetteki Bir Ağacın Gölgesi Altında Yüz Yıl Yürümesi Halinde Bile Bitirememesi

2554- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Gerçekten cennette bir ağaç vardır ki, binili giden bir kimse onun gölgesinde yüz sene yürür." [1140]

2- Cennetliklerin Üzerine Rıdvan'ın İndirilmesi Ve Onlara Ebediyen Gazap Olunmaması

2555- Ebu Saîd ei-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz ki Allah, cennetliklere:
"Ey cennetlikleri" buyuracak. Onlar da:
"Rabbimiz! Buyur, emrine amadeyiz! Hayr, Senin ellerindedir" diyecekler. Allah:
"Halinizden razı mısınız?" buyuracak. Onlar:
"Ya Rabb! Senin verdiklerine naşı razı olmayalım? Sen, mahlukatından hiç kimseye vermediğin bunca nimeti bize verdin!" diyecekler. Allah:
"Ben muhakkak sizlere bunlardan daha değerli bir nimet vereceğim!" buyuracak. Onlar:
"Ya Rabb! Bize verdiğin bu nimetlerden daha değerli hangi nimet olabilir ki?" diyecekler. Bunun üzerine Allah:
"Ben, size, "Hoşnutluğumu" Rıdvan'ımı indiriyorum/helal kılıyorum ve bundan sonra sizlere ebediyen darılmayacağım!" buyuracak. [1141]

3- Cennetliklerin Cennette Kendilerinden Yükseklerdeki Köşk Sahiplerini Gökteki Yıldızın Gibi Görülmesi Gibi Görmeleri

2556- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu cennetlikler, sizin ile yıldız arasındaki mesafe uzak olmasına rağmen doğu veya batı ufkunda batmak üzere olan ışık saçan parlak iri yıldızı seçip görebildikleri gibi, cennette de, aralarındaki mesafe uzak olmasına rağmen kendilerinden yükseklerde bulunan Ehl-i Guref denilen bir takım köşklerin sahiplerini de göreceklerdir" buyurdu, Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Bu yüksek köşkler, peygamberlerin yerleridir. Başkaları onlara ulaşamaz" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Evet! Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o kimseler, Allah'a iman etmişlerdir ve kendilerine gönderilen peygamberleri tasdik etmişlerdir" buyurdu. [1142]

4- Ailesi Ve Malı Karşılığında Peygamber (s.a.v.)'i Görmeyi Arzu Eden Kimse

2557- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Ümmetimin içerisinde beni en çok seven kimseler; benden sonra gelecek bir takım kimselerdir ki, onların her biri, ailesini ve malını feda ederek beni görmüş olmayı arzu edeceklerdir." [1143]

5- Cennetin Çarşısı Ve Orada Cennetliklerin Nail Olacakları Nimetler ile Güzellikler

2558- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Gerçekten cennette bir çarşı vardır ki, cennet halkı, her Cuma günü oraya gelirler. Derken şemal rüzgarı esip onların yüzlerine ve elbiselerine en güzel koku türlerini serper. Bu suretle oraya gelen cennet halkının güzellik ve cemalleri artar. Bunlar, güzellik ve cemalleri artmış olarak ailelerinin yanına dönerler." Aileleri, onlara:
"Vallahi, bizden ayrıldığınız ayrılalı güzellik ve cemaliniz daha artmış durumda" diyecekler. Onlar da:
"Vallahi, biz gittik gidelî sizin de güzellik ve cemaliniz daha artmış durumda" diyecekler. [1144]

6- Cennete ilk Girecek Zümrenin; Cennete Ayın On Dördü Gecesindeki Sureti Üzere Girecekleri, Onların Özellikleri Ve Hanımları

2559- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Cennete girecek ilk topluluk, dolunay gecesindeki ay suretindedir. Onu takip eden topluluk, parlaklık yönüyle gökteki en büyük yıldız gibidir. Cennetlikler, büyük ve küçük abdest yapmazlar, tükürmezler ve sümkürmezler. Tarakları altındandır. Terleri ise misktendir. Buhurdanlıkları, öd ağacındandır. Eşleri, ceylan gözlü hurilerdir. Cennetliklerin hepsi de, babaları Adem suretinde altmış arşın uzunluğunda bir tek adam endammdadırlar." [1145]

7- Cennetin Ve Cennetliklerin Özellikleri, Cennetliklerin Cennette Sabah-Akşam Rablerini Teşbih

2560- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennete ilk girecek zümrenin suretleri, dolunay gecesindeki ay gibi olacaktır. Orada tükürmezler, sümkürmezler ve büyük abdest yapmazlar. Kapları ve tarakları, altın ile gümüştendir. Buhurdanlıkları, öd ağacındandır. Terleri, misktendir. Her birine, güzellikten baldırlarının iliği etin arkasından görülen iki eş verilecektir. Aralarında anlaşamamazlık ve küsüşme olmayacaktır. Kalpleri, tek kalp olacaktır. Sabah-akşam Allah'ı teşbih edeceklerdir."[1146]

2561- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennetlikler, cennette yiyip içerler, büyük abdest yapmazlar, sümkürmezler, küçük abdest yapmazlar. Fakat onların yediği bu yiyecekler, midenin dolmasından ileri gelen bir misk sızıntısı gibi bir geğirti gelir. Onlara, teneffüs edip nefes almaları ilham olunduğu gibi teşbih etmeleri ve hamd etmeleri ilham olunur." [1147]

8- Cennetliklere Verilen Nimetlerin Sürekli Olması

2562- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennete giren kimse; nimet görür, fakirlik görmez, elbisesi eskimez ve gençliği tükenmez."[1148]

2563- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a) ile Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir münadi, cennet halkına:
"Artık daima sağlıklı olmanız ve ebediyen hasta olmamanız sizin hakkınızdır. Daima yaşamanız ve ebediyen ölmemeniz sizin hakkınızdır. Dalma genç kalmanız ve ebediyen ihtiyarlamamanız sizin hakkınızdır. Daima nimetler içerisinde hoş vakit geçirmeniz ve ebediyen sıkıntıya maruz kalmamanız sizin hakkınızdır!" diye seslenecektir.
İşte bu; Yüce Allah'ın
"Cennetliklere: "İşte size cennet! Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kılındınız" diye seslenilir" ayetinin anlamıdır." [1149]

9- Cennetteki Çadırların Özellikleri Ve Müminlerin Oradaki Aileleri

2564- Abdullah b. Kays (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Muhakkak mümin kimse için cennette içi boşaltılmış bir tek inciden yapılmış altmış mil uzunluğunda bir çadır vardır. Onun içerisinde mümin kimseye mahsus bir çok aile vardır. Mümin kişi onları dolaşır. Fakat onlar, birbirlerini görmezler." [1150]

10. Dünyadaki Cennet Nehirleri

2565- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil'den her biri, cennet nehirlerindendir." [1151]
Açıklama: Burada sözkonusu olan nehirler, bilinen nehirler olmayıp cennetteki nehirlerin isimleridir. Bununla ilgili olarak Müslim, İman 264 (164) nolu hadiste; Nil ve Fırat nehirlerinin cennette bulunan iki nehir olduğu belirtilmektedir.

11- Cennete Kalpleri Kuşların Kalpleri Gibi Olan Bir Topluluğun Girmesi

2566- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennete bir takım topluluklar girer ki, onların kalpleri, kuşların kalpleri gibidir." [1152]

2567- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Yüce Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı. Onun uzunluğu, altmış arşındır. Adem'i yaratınca, ona:
"Git, şu oturmakta olan melekler topluluğuna selâm ver. Sana nasıl cevap vereceklerini iyi dinle! Çünkü bu, hem senin ve hem de senden sonra gelecek olan zürriyetinin selamlaşma şekli olacaktır" buyurdu.
Bunun üzerine Adem gidip onlara:
"Es-Selâmu aleykum selam üzerinize olsun!" dedi. Melekler:
"Es-Selâmu aleyke ve rahmetullahi selam ve Allah'ın rahmeti, senin üzerine olsun!" diye karşılık verdiler.
Melekler, selamlarına, "Ve rahmetullahi" ve Allah'ın rahmeti ifadesini ilave demişlerdi.
Buna göre cennete her giren kimse, Adem'in bu güzel suretinde girecektir ve unluğu altmış arşın olacaktır. Fakat Adem'tin kendisinden sonra insanlar, şimdiye ıdar onun vücut güzelliğinden birer parçasını eksilmeye devam etmektedir." [1153]

12- Cehennem Ateşinin Sıcaklığının Şiddeti, Dibinin Derinliği Ve Cehennemin Azab Görenlerden Neler Alacağı Meselesi

2568- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Ademoğlunun yakmakta olduğu şu dünya ateşiniz, cehennem ateşinin retmiş cüz'ünden bir cüzdür" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Vallahi, dünya ateşi, kafirlere azab etmeye yeterlilir" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Cehennem ateşi, dünya ateşleri üzerine altmış dokuz derece daha fazla kılındı. Bunların her birinin sıcaklığı, bütün dünya ateşinin sıcaklığı gibidir" buyurdu. [1154]

2569- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, bir gün Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte bulunuyorduk. Derken bir düşme sesi işitti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.);

"Bu nedir? Biliyor musunuz?"' buyurdu. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Peygamber (s.a.v.):
"Bu, yetmiş sene önce cehennemin içine atılmış bir taştır. Henüz cehennemin dibine düşüyordu. Nihayet dibine şimdi ulaştı" buyurdu. [1155]

2570- Semure b. Cundeb (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Allah'ın Peygamberi (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Şüphesiz ki cehennem ateşi, cehennemliklerden bazılarını topuklarına kadar, bazılarını oturağına/beline kadar ve bazılarını da boğazına kadar alacaktır." [1156]

13- Cehennemin Zalimlerin Gireceği Ve Cennetin De Zayıfların Gireceği Yer Olması

2571- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennet ile cehennem birbirleriyle şöyle münâkaşa ettiler: Cehennem:
"Ben, kibirlilere ve zalimlere tahsis olundum" der. Cennet de*:*
"Acaba bana, neden insanların zayıfları, düşkünleri ve gafillerinden başkası girmiyor?" der. *Bunun üzerine Allah, cennete:*
"Sen Benim sırf rahmetîmsin. Ben, kullarımdan rahmet etmek istediğim kimselere rahmetimi seninle rahmet ederim" buyurdu.
Cehenneme de:
"Şüphesiz sen de Benim sırf azâbımsın. Kullarımdan azab etmek istediğim kimselere seninle azab ederim. Sizin herbirinizin dolma hakkı vardır" buyurur.
Fakat cehenneme gelince o dolmak bilmez. Nihayet Yüce olan Allah ayağını koyar. O zaman cehennem:
"Yeter, yeter, yeter!" deyip dolar ve bazısı bazısına büzülüp toplanır. Allah, cehennemi doldurmakla hiç kimseye haksızlık etmez. Cennete gelince, Allah onun boşluklarını doldurmak için yeniden bazı mahlukat yaratır." [1157]

2572- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet günü cennetlikler cennete ve cehennemlikler de cehenneme ayarıldıktan sonra ölüm, aklı karalı bir koç gibi getirilip cennet ile cehennemin arasında durdurulacak, sonra da:
"Ey cennetlikler! Bunu biliyor musunuz?" denilecek. Onlar başlarını kaldırıp bakacaklar:
"Evet! O, ölümdür!" diyecekler. Sonra da:
"Ey cehennemlikler! Bunu biliyor musunuz?" denilecek. Onlar da başlarını kaldırıp bakacaklar:
"Evet! O, ölümdür!" diyecekler.
Bunun üzerine emir verilerek koç kesilecek. Sonra da:
"Ey cennetlikler! Artık ebediyet vardır, ölüm yoktur ve: Ey cehennemlikler! Artık ebediyet vardır, ölüm yoktur" denilir."
Ebu Saîd el-Hudrî der ki:
"Daha sonra Resulullah (s.a.v.),
"Ey Muhammedi insanların pişmanlık duyacağı ve işin bitmiş olacağı kıyamet günü ile onları uyar. Onlar hâlâ gaflet içindedirler, onlar iman etmezler" [1158] ayetini okudu. Resulullah (s.a.v.) bu ayeti okurken eliyle dünyay işaret etti." [1159]

Açıklama:

Ölüm, insan için yok olmak değil, ruhun göç etmesidir, hayatı devam eder. Nitekim yüce Allah, şehitler için;
"Allah yolunda öldürülenlere ölülerdir demeyin. Hakikatte onlar, diridirler. Fakat siz, anlayıp bilemezsiniz" [1160] buyurarak bizim ölü dediğimiz insanların ölü olmadığını belirtmektedir. Bizim, ölülere, "Ölü" dememiz, gözümüzle gördüğümüzle hüküm verdiğimiz ve bir de, ölümden önceki hallerine bakarak hükmettiğimiz içindir. Bizim kullandığımız "Ölüm" kelimesi, ruhun ceset üzerindeki tasarrufunun son bulması ve ruhun cesetten ayrılışını ifade etmektedir.

2573- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cennetlikler cennete ve cehennemlikler de cehenneme vardıkları zaman, ölüm getirilecek ve cennet ile cehennem arasına konulacak, sonra da kesilecektir. Sonra bir münadi:
"Ey cennetlikler! Artık Ölüm yok. Ey cehennemlikler! Artık ölüm yok!" diye seslenecek.
Böylece cennetliklerin sevinci bir kat daha artar. Cehennemliklerin üzüntüsü de bir kat daha artar." [1161]

2574- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cehennemde kafirin azı dişi, Uhud dağı kadardır. Derisinin kalınlığı da, üç günlük mesafe kadardır."

2575- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Cehennemde kafirin iki omzunun arası, hızlı giden binekli kimsenin üç günlük mesafesi kadardır." [1162]

2576- Harise b. Vehb (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), sahabilere:
"Size cennetlikleri haber vereyim mi?" diye sordu. Sahabiler:
"Evet!" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Her zayif/mütevazi ve insanlar tarafından zayıf/tevazulu görülen her mümin kimse, cennetliktir. O mümin kimse, Allah'a yemin etse, muhakkak ki Allah o kimseyi yemininde doğru çıkarır" buyurdu. Sonra da:
"Size cehennemlikleri haber vereyim mi?" buyurdu. Sahabiler:
"Evet!" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Katı yürekli, çalımlı ve kibirli olan her kimse ise cehennemliktir" buyurdu. [1163]

2577- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuluüah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Nice kapılardan kovulmuş pejmürde insan vardır ki, Allah'a bir şeyin meydana gelmesi için yemin ederse muhakkak Allah onu bu yemininde doğru çıkarır." [1164]

2578- Abdullah İbn Zem'a (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) hutbe okuyup Salih peygamberin dişi devesini ve onun ayak sinirlerini kesip öldüren kimseyi;
""Derken Semud kavminin en kötü adamı dişi deveyi öldürmek için ayağa kalkıp fırladığı zaman" [1165] ayetini zikredip:
"Dişi deveye karşı kalkıp fırlayan kimse; kendi kavmi içinde güçlü, bozguncu ve Ebu Zem'a gibi kuvvetli adam yerinden fırladı" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) kadınları zikredip onlar vaazda bulundu. Sonra da:
"Sizden birisi daha ne zaman kadar hanımım dövmeye devam edecek? Belki de o kimse, hanımıyla aynı günün sonunda cinsel ilişkide bulunmuştur" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) sahabilere bir hata eseri yellenmeye gülmeleri ile ilgili vaazda bulunup sonra da:
"Sizden birisi yaptığına gülmeye ne zamana kadar devam edecek!" buyurdu. [1166]

2579- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ben, Amr b. Âmir el-Huzâî'yi cehennemde bağırsaklarını sürürken gördüm. Bu adam, dişi develeri putlara tahsis edenlerin ilkidir." [1167]

Açıklama:

Amr b. Âmir el-Huzâî, Şam'dan Hubel putunu Mekke'ye getirerek Araplar arasında Hz. İbrahim (a.s)'dan kalma Haniflik dinini değiştirerek insanlar arasında putçuluğu yaymış ve onlara tazime teşvik etmiş bir kimsedir.

2580- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Çok yaşarsan ellerinde sığır kuyrukları gibi kamçılar bulunan bir topluluğu görmen yakındır. Bunlar, Allah'ın gazabı içinda sabahlar ve Allah'ın öfkesi içerisinde ise akşamlar."[1168]

14- Dünyanın Sçna Ermesi Ve Kıyamet Günü İnsanların Mahşer Yerinde Toplanması

2581- Fihr oğullarının kardeşi Müstevrid (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'a yemin ederim ki, ahiret nimetlerinin karşısında dünya nimetlerinin ancak sizden birisinin şu parmağını denize koyduğu kadarcıkür. Parmağın denizden ne kadar ıslaklıkla döneceğine iyi baksın!" [1169]

2582- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim:
"İnsanlar kıyamet gününde yalınayak, vücutları çıplak ve dünyaya geldikleri gün gibi sünnetsiz olarak haşrolunurlar" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! Kadınlar ve erkekler beraber olarak ve onlar birbirlerine baktıkları halde mi haşrolunacaklar?" dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Ey Âişe! Haşr olayı, insanların birbirlerine bakmalarından daha şiddetlidir" buyurdu. [1170]

2583- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir vaaz dolayısıyle hutbe okumak için aramızda ayağa kalkıp:
"Ey insanlar! Hiç şüphe yok ki, siz Allah'a yalınayak, çıplak, sünnetsiz olarak haşrolunacaksıruz. "ilk yaratmaya nasıl başladıksa, üzerimize hak bir vaat olarak onu öylece iade edeceğiz. Doğrusu Biz vaadimizi yaparız" [1171]
Dikkat edin ki, kıyamet gününde mahlûkatm ilk giydirileni İbrahim (a.s) olacaktır
Dikkat edin ki, benim ümmetimden bir takım adamlar getirilecek, fakat onlar sol/cehennem tarafına alınacaktır. Bunun üzerine ben:
"Rabbim! Bunlar benim sahabilerimdir" diyeceğim. Bana:
"Bunların senden sonra neler ihdas ettiklerini sen bilmezsin?" denilecek.
Ben de Allah'ın salih kulu İsa'nın dediği gibi;
"İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyle görensin. Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır dilediğini yaparsın. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin" [1172] diyeceğim. Bunun üzerine bana:
"Sen onlardan ayrıldığından beri onlar ökçeleri üzerine basarak geriye dönüp mürtedler olmakta devam ettiler" denilecektir." [1173]

2584- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlar üç grup halinde haşrolunacaklardır:
1- *İstekliler, ürkekler.*
2- *iki kişi bir deve üzerinde, üç kişi bir deve üzerinde, dört kişi bir deve üzerinde ve on kişi bir deve üzerinde olanlar.*
3- *Geri kalanlarını ise cehennem toplayacak; geceledikleri yerde onlarla birlikte geceleyecek, dinlendikleri yerde onlarla birlikte dinlenecek, sabahladıkları yerde onlarla birlikte sabahlayacak ve akşamladıkları yerde onlarla birlikte akşamlayacak."* [1174]

15- Kıyamet Gününün Özellikleri Ve Kıyamet Gününün Korkunç Hallerine Karşı Allah'ın Bize Yardım Etmesi

2585- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Yüce Allah'ın "İnsanlar hesab için o gün alemlerin Rabbi divanına ayağa kalkacaklardır" [1175] ayet hakkında:
"İnsanlardan her bîri kulaklarının yarısına kadar tere batmış olarak kalkacaktır" buyurdu.[1176]
2536- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Şüphesiz ki kıyamet gününde ter, yerin içine yetmiş kulaç kadar inecektir. Öyle ki, o ter, insanların ağızlarına yada kulaklarına kadar ulaşacaktır." [1177]

2588- iyâz b. Himâr el-Mucâşiî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) bir gün hutbesinde şöyle buyurdu:
"Dikkat edin ki, Rabbim bana öğrettiklerinden bilmediklerinizi bugün size öğretmemi emredip şöyle buyurdu:
"Bir kula verdiğim her mal helaldir. Ben kullarımın hepsini hanifler/müslüman olarak yarattım. Ama onlara şeytanlar gelerek kendilerini dinlerinden alıp götürdüler. Benim kendilerine helâl kıldıklarımı, onlara haram ettiler. Benim, hakkında delil indirmediğim bir şeyi Bana ortak koşmalarını emrettiler."
Şüphesiz ki Allah, yer halkına bakarak onların Arabına, Acemine şiddetle buğzetmiştir. Yalnız Ehl-i kitabtan doğru din üzerinde baki kalanlar müstesna! Yüce Allah, yeryüzü halkına:
"Ben seni ancak imtihan edeyim ve seninie başkalarını İmtihan edeyim diye gönderdim. Sana suyun yıkayıp götüremediği bir kitab indirdim. Onu uyurken uyanıkken okursun" buyurdu.
Gerçekten Allah bana Kureyş'i yakmamı emretti. Ben:
"Rabbim! 0 halde benim başımı yararlar ve onu bir ekmek parçasına çevirirler" dedim. Yüce Allah:
"Onlar seni nasıl çıkardüarsa sen de onları çıkar. Onlarla savaş ki, sana yardım edelim. İnfakta bulun ki biz de sana infakta bulunalım! Sen bir ordu gönder, Biz de onun gibi beş ordu gönderelim! Sana itaat edenlerle birlikte, isyan edenlere karşı savaş" buyurdu.
Cennetlikler üç kısımdır:
1- Kuvvet sahibi, adaletli, sadaka verici, muvaffak kılınmış bir kimse!
2- Her akrabaya ve müslümana karşı ince kalbli, merhametli olan bir kimse!
3- İffetli, namuslu, mal-mülk sahibi kimse Cehennemlikler ise beş kısımdır:
1- Aklı bulunmayan zayıf kişi!
Böyle kimseler, sizin aranızda size tâbi olarak bulunurlar. Hiç bîr aile ve mala tâbi olmazlar.
2- Açgözlülüğü/hırsı açığa çıkmayan hain kimse!
Açgözlülüğü/hırsı ne kadar incelip küçülse de muhakkak hainlik eder.
3- Akşam ve sabah sana ailen ve malın hakkında mutlaka hainlik eden kimse!
4- Cimriliği veya yalancılığı da zikretti.
5- Kötü huylu ve kötü ahlaklı kimse!" [1178]

17- Ölüye Cennetten Yada Cehennemden Oturacağı Yerin Gösterilmesi, Kabir Azabının İspatı Ve Kabir Azabından Allah'a Sığınılması

2589- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi vefat ettiği zaman sabah ve akşam ona oturacağı makamı gösterilir. O kimse, eğer cennetliklerden ise cennet halkı makamlarından bir makam ve eğer cehennemliklerden ise cehennem halkının yerlerinden bir yer gösterilir. Ona:
"İşte burası senin oturacağın yerdir. Nihayet Allah kıyamet günü seni o makamına gönderecektir" denilir." [1179]

2590- Zeyd b. Sabit (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir defasında biz Resulullah (s.a.v.)'le birlikte olduğumuz sırada Peygamber (s.a.v.) bir katırın üzerinde Neccâr oğullan kabilesinin bir bahçesinde idi. Katır aniden onu yoldan saparak koşmaya başladı. Resulullah (s.a.v.) az daha katırdan düşüyordu. Bir de ne görelim, altı veya beş yahut dört kabir! Rav, Uleyye:

"Bu şüpheyi hadisin râvîsi Cüreyrî söylüyor" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Bu kabirlerin sahiplerini kim biliyor?" diye sordu. Bir adam:
"Ben biliyorum" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Öyleyse bunlar ne zaman öldüler?" dedi. Adam:
"Onlar, şirk İçerisinde öldüler" diye cevap verdi. Daha sonra Peygamber (s.a.v.):
"Gerçekten bu ümmet kabirlerinde imtihan olunuyor. Eğer defnetmemeniz endişesi olmasaydı, kabir azabından benim işitmekte olduğumu, size de işittirmesi için mutlaka Allah'a dua ederdim" buyurdu. Sonra yüzünü bize döndürerek:
"Cehennem azabından Allah'a sığının!" buyurdu. Sahabiler:
"Biz, cehennem azabından Allah'a sığınırız" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Kabir azabından Allah'a sığının!" buyurdu. Sahabiler:
"Biz kabir azabından Allah'a sığınırız" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Fitnelerin görünenlerinden ve görünmeyenlerinden Allah'a sığının!" buyurdu. Sahabiler;
"Biz fitneleringörünenlerinden ve görünmeyenlerinden Allah'a sığınırız" dediler. Resulullah (s.a.v.):
"Deccal'in fitnesinden Allah'a sığının!" buyurdu. Sahabiler:
"Biz Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınırız!" dediler. [1180]

2591- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"*Eğer defnetmemeniz endişesi olmasaydı, kabir azabından benîm işitmekte olduğumu, size de işittirmesi için mutlaka Allah'a dua ederdim."* [1181]

2592- Ebu Eyyûb (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), güneş battıktan sonra dışarı çıkmıştı. Bu sırada bir ses işitti. Sonra da:
"Yahudiler, kabirlerinde azab olunuyorlar!" buyurdu. [1182]

2593- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.):
"Kul kabrine konulduğu ve yakınları dönüp gittiği zaman ölü onların ayakkabılarının seslerini işitir" buyurdu. Yine Allah'ın peygamberi (s.a.v.);
"Ona münker ve nekir adında iki melek gelir. Bunlar ölüyü oturturlar ve ona:
"Şu Muhammed denilen adam hakkında ne diyorsun?" diye sorarlar. Mümine gelince o:
"Onun, Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şahitlik ederim" diye cevap verir. Bunun üzerine ona:
"Cehennemdeki yerine bak! Allah onun yerine sana cennetten bir verdi" denilir" buyurdu.
Allah'ın peygamberi (s.a.v.):
"O mümin kul, cehennem ve cennetteki iki makamını birden görür" buyurdu. Katade:
"Bize anlatıldığına göre; mümin kimseye kabrinde yetmiş arşın geniş yer verilir. Kabri, yeniden diriltileçekleri güne kadar yeşilliklerle doldurulmuştur" dedi. [1183]

Açıklama:

Pozitif bilimler, felsefe ve psikolojiyle uğraşan bilim adamlarından bazıları, ruhun varlığını ispat edip mahiyetinin kavranamayacağını söylemişlerdir. Çünkü ruhun mahiyeti konusunda araştırma yapanlar, bu konuda olumlu bir sonuca varılamayacağını ve bunun bilinemeyeceğini belirtmişlerdir.
Bunlar sadece gözüyle gördüğü ve beş duyu organıyla kavradığından başka varlık tanımadıklarını ve fizik ötesi varlıkları tümüyle reddetmişlerdir. Dolayısıyla da Allah'ı, ruhu ve diğer manevi varlıklan, deney sahasına girmediği için inkar etmişlerdir. İnsanı da sadece maddi bir varlık olarak ele almışlar ve her şeyi maddi sebeplerle açıklamaya çalışmışlardır. Onlara göre, bu alem, sadece maddeden ibaret olup Allah'a, ruha ve manevi varlıklara yer yoktur. İslam tarihinde, bunlara, "Dehriler" denmiştir.
müslüman alimler, ruhun mahiyetinin araştırılıp araştırılmayacağı konusunda iki gruba ayrılmışlardır:

1- Ruhun Mahiyetini Araştırmayı Ve Bu Konuda Görüş Belirtmeyi Caiz Görmeyenler:

Selef alimlerinden bir çoğu, Abdullah İbn Abbas, Cüneyd Bağdadi, İbrahim Lukani, İmam Sübki ve daha bir çok alime göre; ruhun varlığı bilinir, fakat mahiyeti hakkında araştırma yapılamaz. Bu alimlere göre, Allah bu konuda İsrâ: 17/85 ayetinde de belirttiği üzere, ruhun mahiyetini bilmek, Allah'a mahsustur. Allah, ruhun mahiyeti ile ilgili bilgiyi kendine ayırması, insanın acziyetini ortaya koymak içindir. İnsana verilen az bilgiden maksat ta, ruhun varlığını bilmektir.

2- Ruhun Mahiyeti Hakkında Araştırma Yapmanın Caiz Olduğunu, Hatta Gerekli Olduğunu Belirtip Bu Konuda Görüş Belirtenler:

Bunlara göre; İsrâ: 17/85 ayetindeki "Ruh" kelimesiyle, bizim bildiğimiz hayat ruhu kastedilmeyip "Kur'an" kastedilmektedir. Buna, Şûra: 42/52 ayetinde geçen "Ruh" kelimesinin "Kur'an" anlamına gelmesiyle delil getirmişlerdir. Bunlara göre, dinde ruhun mahiyetini açıklayan ve varlığını sınırlayan bir nass gelmemiştir. Bu konu da, diğer konular gibi insanlann araştırmasına bırakılmıştır. Yalnız bu konuda söylenenler, kesin olmayıp zannidir.
Bunlarda, kendi aralarında iki gruba ayrılmışlardır:
a- Ruhun müşahhas bir varlık olduğunu söyleyenler:
b- Ruhun mücerred ve soyut bir varlık olduğunu kabul edenler. Bunlarda kendi aralarında konu ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Buna göre ruh; bir atomdur; bedende dolaşan, arışmayan ve bozulmayan cisimlerden ibarettir; kalpte, beyinde ve ciğerde olmak üzere üç kuvvettir; hayvani ruh, tabiî ruh ve insani ruh olmak üzere üç şeyden oluşmuş bir mecmuadır.
Kısacası; ruhun cesetten ayrı bir varlık olduğu bilinmekle birlikte, ruh için ileri sürülen görüşler ve yapılan tanımlar, çoğu kez, ruhun ne olduğundan çok ne olmadığını belirtmektedir.

2594- Berâ İbn Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.): Yüce Allah'ın;
"Allah, iman edenleri, "Sağlam bir söz" üzerinde tutar" [1184] ayeti, kabir azabı hakkında indi. Ölen kimseye:
"Rabbin kimdir?" diye sorulur. O da:
"Rabbim, Allah'tır. Peygamberim de Muhammed (s.a.v.)'dir" diye cevap verir. İşte Yüce Allah'ın,
"Allah, iman edenleri, dünya hayatında ve ahirette sağlam bir söz üzerinde tutar" [1185] *ayetinin anlamı budur"* buyurdu.[1186]

Açıklama:

Ehl-i Sünnet alimlerinin çoğunun görüşüne göre; ölü, kabirde meleklerin soracağı suali anlayacak ve cevap vermeye güç yetirecek ve yine kabirdeki azabın acısını, nimetin de zevkini duyacak kadar bir hayat ile diriltilir.
Kur'an-ı Kerimde;
"Muhakkak Allah kabirlerde olan kimseleri dirütecektir" [1187] buyurulmuştur ki, kabirdekileri kıyamet günü diriltmeye kadir olan Allah, pekala onları sual, ceza ve nimet için de, bunları hissedecek derecede bir hayatla diriltmeye de kadirdir.
Kabirde ölünün diriltileceğim söyleyenler de, ruhun tekrar bedene iadesi hususunda ihtilaf etmişlerdir.
Bazıları, ruh tamamen cesede iade edilir ve öylece diriltilir derken; bazı alimler de bunun tam bir hayat olmadığı için ruhun; yemeyi, içmeyi ve ihtiyari fiilleri gerektirecek şekilde tamamen değil de, kabir hallerini idrak edecek ve yaşayacak derecede iade edileceğini söylemişlerdir.
Alimlerin bir kısmı da; kabirde sual, nimet ve azabın olacağına inanmayı gerekli ve yeterli görerek keyfiyetini, her şeyi en iyi şekilde bilen

Allah'a havale etmenin ve bu hususta görüş belirtmemenin daha isabetli olacağı fikrini savunmuşlardır.
Kısacası: İster ruhun dönüşüyle, isterse ruhun taallukuyla olsun, kabirde ölüye o halleri idrak edecek derecede duyuları ve bir çeşit hayat verilir. Ehl-i Sünnet, böyle bir hayatın ölüde meydana getireleceği hususunda ittifak etmişlerdir. Hadislerde bildirilen durumlar, bedeni de hatırlattığı için bu hayatın, hem ruhi ve hem de bedeni olduğu görüşü, daha isabetli olsa gerek.

2595- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Müminin ruhu bedeninden çıktığı zaman onu iki melek karşılayıp alırlar ve yükseklere götürürler. Gök halkı:
"Yeryüzü tarafından hoş ve güzel bîr ruh geldi. Allah sana ve dünyadayken yaşamını sürdüğün cesedine salat eylesin!" derler.
Daha sonra bu ruh, Yüce Rabbine götürülür. Bunun üzerine Yüce Allah:
"Bunu, ecelin sonuna/sidretu'l-munteha'ya götürün" buyurur. Resulullah (s.a.v.):
"Kafir kimseye gelince, onun ruhu da bedeninden çıktığı zaman, gök halkı: "Yeryüzü tarafından pis ve kötü bir ruh geldi" derler. Sonra da:
"Onu, ecelin sonuna/siccine götürün!" denilir" buyurdu. Ebu Hureyre:
"Resulullah (s.a.v.) hemen üzerinde bulunan ince örtüyü burnuna götürdü şöylece kapattı" dedi." [1188]

Açıklama:

Ruhlar, cennette olmakla beraber aynı zamanda göktedir. Kabrin içiyle ve içindeki cesetle temas halindedir. Harekette, semaya çıkışta ve inişte hızı, her şeyden daha fazladır. Serbest salıverilen ve hapis alıkonulan, ulvî yüce ve süflî adi kısımlara ayrılır. Cesetten ayrıldıktan sonra sağlığı, hastalığı, lezzeti, nimetleri, acıları vardır. Bu durumları, cesetle beraber olduğu zamanki duyduklarından daha büyüktür. Çünkü bedenden ayrıldıktan sonra alıkonulacağını, acı ve azab çekip hastalanacağını ve üzüleceğini veya lezzet, rahatlık, nimet, özgür olacağını ve bedende iken durumunun, annesinin karnında olan çocuğa ve bedenden ayrıldıktan sonraki durumu da, yeni dünyaya gelmiş çocuğa çokça benzediğini anlar.
Bu ruhlar, birbirinden farklı dört büyük yurtta bulunmaktadırlar:
Birincisi: Anne karnı. Burada sıkışma, daralma, sıkıntı ve ard arda üç kat karanlık yer vardır.
ikincisi: Doğup geliştiği, iyilik, kötülük gibi mutluluk ve mutsuzluk sebeplerinin kazanıldığı yurttur yani dünya.
Üçüncüsü: Berzah yurdu. Dünya yurdundan daha büyük ve daha geniştir. Berzah'ın dünyadan genişliği, dünyanın anne kamından genişliği gibidir.
Dördüncüsü: Karar yurdu. Bu da, cennet veya cehennemdir. Ondan sonra başka bir yurt söz konusu değildir.
Yüce Allah, bu ruhları, merhale merhale nakledip yaratılış amacı ve bu amaca ulaştıran amellerin emredildiği bu en son yurda kadar ulaştırır.
Bu her yurdun kendine özgü durumu ve hükmü vardır. Ruhları yaratan, yetiştiren, öldüren ve dirilten, mutlu veya mutsuz yapan Allah, nasıl ki onlann bilgilerini amellerini, güçlerini ve ahlaklarını farklı farklı kılmışsa, aynı şekilde onlara mutluluk ve bedbahtlık hususunda farklı farklı mertebelerde kılmıştır.
Gerektiği gibi bunları anlayan kimse; Allah'ın tek olup O'ndan başka ilâh olmadığını, ortağı bulunmadığını, her türlü hükümranlığın ve hamdın O'na ait olduğunu, her çeşit hayırın O'nun elinde olduğunu ve bütün işlerin O'na döneceğini,; her türlü güç ve kudretin, izzet ve hikmetin bütün yönleriyle O'nda olduğunu bilir.
Bunun yanı sıra nefsini, Allah'ın gönderdiği nebilerin ve resullerin doğruluğunu, akıl ve fıtrat gereği bunların getirdikleri şeylerin doğru ve buna muhalif olan şeylerin ise batıl olduğunu kabul eder. [1189]

2596- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Mekke ile Medine arasında Ömer'le birlikte bulunuyorduk. Birara hilâli görmeye çalıştık. Ben keskin gözlü bir adamdım ve onu gördüm. Benden başka onu gördüğünü söyleyen kimse olmadı. Ömer'e:
"Hilali göremiyor musun?" demeye başladım. Ömer, onu bir türlü göremiyordu. Sonra da:
"Onu döşeğimin üzerine yatmış vaziyetteyken göreceğim" dedi. Sonra bize Bedir ehlinden bahsetmeye başladı ve şöyle dedi:
Gerçekten Resulullah (s.a.v.) bize akşamdan Bedir savaşına katılan müşriklerin yıkılıp düşecekleri yerleri gösterip:
"Şurası yarın inşallah filânın düşeceği yerdir" buyuruyordu. Ravi der ki: Daha sonra Ömer şöyle dedi:
"Onu hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, isimleri söylenen o müşrikler, Resulullah (s.a.v.)'in çizmiş olduğu hududlardan ileri geçemediler. Nihayet Bedir'de öldürülen o müşriklerin cesetleri, birbirleri üzerine bir kuyuya atıldılar. Resulullah (s.a.v.)'de giderek yanlarına vardı ve:
"Ey filân oğlu filân! Ey filân oğlu filân! Sizler, Allah'ın ve Resulünün size vaat ettiklerini hak olarak buldunuz mu? Ben, Allah'ın bana vaat ettiğini hak olarak buldum" buyurdu. Ömer:
"Ey Allah'ın resulü! Ruhları olmayan cesetlerle nasıl konuşuyorsun?" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Onlara söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitir değilsiniz. Su kadar var ki, bana bir cevab vermeye kadir değillerdir!" buyurdu. [1190]

2597- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Bedir'de öldürülen müşriklerin cesetlerini üç gün bırakmış, sonra o cesetlerin yanlarına gelerek başlarında durmuş, onlara seslenerek:
"Ey Ebu Cehil b. Hişam! Ey Ümeyye b. Halef! Ey Utbe b. Rebia! Ey Şeybeb. Rebia! Rabbinizin size vaat ettiğini hak olarak buldunuz mu?" buyurdu. Ömer, Peygamber (s.a.v.)'in bu sözünü işitmiş, bunun üzerine ona:
"Ey Allah'ın resulü! Nasıl işitsinler, nasıl cevap versinler ki? Hepsi leş olmuşlar" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitir değilsiniz. Fakat onlar cevap vermeye kadir olamazlar!" buyurdu.
Daha sonra Resulullah (s.a.v.) onlar hakkında emir verip cesetler sürüklenerek Bedir çukurlarına atıldılar. [1191]

2598- Ebu Talha (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bedir savaşı olduğu gün, Allah'ın peygamberi (s.a.v.) Mekkeli kafirlere ilip gelince, öldürülen Kureyş'in ileri gelenlerinden yirmi küsur kimse akkinda emir verdi. Bunlar, Bedir kuyularından bir kuyuya atıldılar." [1192]

18- Ahirette Hesaba Çekilmenin İspatı

2599- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah,(s.a.v.):
"Kıyamet gününde her kim hesaba çekilirse azab olunacaktır" buyurdu. Ben:
"Yüce Allah, "Sonra kolay bir hesaba çekilir" [1193] buyurmamıştır?" dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu, hesab değildir. Bu senin dediğin ancak arzdır. Kıyamet gününde her kim ince hesaba çekilirse azab edilmiş olur" buyurdu. [1194]
Açıklama:

İnsan, Kıyamet günü, Yüce Allah'ın, kendisine ihsan ettiği şeylerden, ömründen, malından, bedeniniden, gençliğinden ve kendisine verilen nimetlerden hesaba çekilecektir. Bunların yanı sıra işlemiş olduğu amelleriyle neyi amaçladığından ve amellerinde ne derece samimi olduğundan da sorguya çekilecektir. Yine insan, dünyada, insanların gördüğü ve görmediği tüm amellerinden, görünen ve görünmeyen yanlışlıklardan da sorguya çekilecektir.
Kulun, Yüce Allah'ın, kendi üzerindeki haklarından ilk sorguya çekileceği husus, namazdır. Fakat kul hakları ile ilgili hesap, Yüce Allah'ın insan üzerindeki hakları ile ilgili hesaptan daha çetin olacaktır. Sadece Yüce Allah'ın, tevhid inancı konusundaki hakkı bunun dışındadır.
İnsanlar, Kıyamet günü, dünyada yapmış olduklarının tümünün, bütün incelikleriyle kaydedilmiş olduğunu görecektir. İçerisinde her şeyin kaydedilmiş olduğu genel bir kitap olacak. Bir de, her insanın amelleri ile ilgili bilgileri içeren ayrı ayn özel kitaplar olacak. [1195]
Mahşer yerinde herkes toplandıktan sonra büyük mahkeme kurulacak, dünyada "Yazıcı Melekler" tarafından tutulan amel defterleri, o gün, sahiplerine verilecek ve herkes ne yaptığını, ne yapmadığını bu defterlerde görerek nasıl bir muameleye müstehak olduğunu görecektir. [1196]

19- Ölüm Sırasında Yüce Allah'a Hüsnü Zanda Bulunma

2600- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'in vefatından üç gün önce, Peygamber (s.a.v.)'i:
"Sizden birisi sakın Allah'a hüsnü zan etmediği halde ölmesin" buyururken işittim. [1197]

Açıklama:

Burada kastedilen husus; ölüm döşeğine düşen mü'minin Allah'ın rahmet ve mağfiretine kuvvetle ümit bağlamasıdır. Bilindiği gibi mü'min sağlığında hem Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyecek, hem de Allah'ın azabından korkacak ve azabı gerektiren fenalıklardan kaçınmaya dâima gayret edecektir. Bunun için deniliyor ki: Mü'min, korku ile ümit arasında olacaktır. Ölüm döşeğinde ise ümit tarafı, korku tarafına ağır basmalıdır. Bu da Allah'ın kerem ve mağfiretine dâir âyetleri ve hadîsleri okuyup düşünmek, mü'minler için vaad edilen ilâhi mükâfatlan hatırlamakla gerçekleşir.

2601- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i:
"Her kul, öldüğü hal üzere diriltilecektir" buyururken işittim. [1198]

2602- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'i:
"Allah bir topluluğa azab etmeyi dilerse azab o topluluğun içindekilere isabet eder. Sonra da onlar, işlemiş oldukları amelleri üzerine diriltilirler!" buyururken işittim. [1199]

52. FİTEN (=FİTNELER/AHIR ZAMAN OLAYLARI) VE EŞRÂTU'S-SÂ'A (KIYAMET ALAMETLERİ) BÖLÜMÜ

Fîten kelimesi, fitne kelimesinin çoğuludur. Fitne; meşakkat, güçlük, azab, eziyet ve sıkıntı gibi manalara geldiği gibi buna yol açan ve sebep olan küfür, isyan ve diğer benzeri suçlan İşlemeye de denir.
Hadis kitaplarında "Fiten" başlığı altında kıyamet öncesinde meydana gelecek fitne, fesat, kötülükleri anlatan ve çeşitli olaylarla İlgili hadislere yer verilir.
Kıyamet kelimesi, sözlükte; kalkmak, dikilmek, ayaklanmak, doğrulmak ve dirilmek gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; Kıyametin iki anlamı vardır:
1- Kainattaki nizamın bozulması ve her şeyin altüst edilerek mahvolması. Buna, "Es-Sâ" Bilinen zaman denir.
2- Helak olan ve ölen şeylerin yeniden diriltilerek ayağa kalkması ve mahşere doğru yönelmesi. Burada söz konusu edilen Kıyamet, budur.
Yüce Allah, Kıyamet günü, yeryüzünü dilediği şekle sokacak ve mahşer yeri, Peygamberimizin tasvirine göre:
"Üzerinde hiçbir alamet bulunmayan, halis buğday unundan yapılmış yufka gibi beyaz ve parlak bir düzlüktür" [1200] şeklinde olacak, her şeyin ölümünden sonra gerçekleşecek olan dirilişi takiben mahlukat, bu düzlükte toplanacaktır.
Mahşerde melekler, cinler ve insanlar dirildikten sonra insanoğlunun küçüğü, büyüğü, akıllı, delisi, hepsi burada toplanacaktır. Hesaba çekilsin yada çekilmesin, bütün canlılar mahşer yerinde toplanacaktır. Hatta bu canlıların içerisinde ev hayvanları, vahşi hayvanlar ve diğerleri de mahşer meydanında toplanacaktır.
Fakat hayvanlar, Allah'ın sorularına cevap verdikten sonra toprak olacaktır. Çünkü onlara dünyada teklif yoktur. Mükafat ve ceza, dünya hayatında kendilerine teklif yapılanlaradır. Mükellef varlıkların toplanma sebebi, hesap ve hayvanların toplanma sebebi ise, kısastır. Daha sonra hayvanlar, insanlardan ve birbirlerinden haklarını aldıktan sonra toprak olurken, çıkarcı kafirlerde, "Keşke ben de hayvanlar gibi toprak olaydım da ceza görmeyeyimdi" tarında bir istekde bulunacaktır. [1201]
Kıyamet günü ise; haşr canlıların toplanması vakti ile başlayarak Cennet ehlinin Cennete, Cehennem ehlinin ise Cehenneme girmesine kadar sürer.

Kıyamet Alametleri:

Kıyametin kopması, Kainatın düzeninin kökünden değiştirilerek eni bir düzenin oluşturulması ve yeni baştan var edilmesini İfade eden bir olaydır. Bundan türü böyle bir değişimin öncesinde çeşitli olağanüstü olaylar yaşanacaktır. Bu olağanüstü laylar ise, sözü edilen o köklü değişimin bir başlangıcı olacaktır. Bu doğrultuda Kıyametin lametleri, iki şekilde ele alınmıştır:

1- Kıyametin büyük alametleri.

Bunlar, 10 büyük alamet diye bilinmektedir.

2- Kıyametin küçük alametleri.

Bunlar ise, bu 10 büyük alametin dışında kalan ala-letierdir. Bu küçük alametlerden bazıları şunlardır: İlmin kalkması, cehaletin yaygınlaşması, inanın artaması, içki içmenin çoğalması gibi.
Bu tür hadislerde belirtilen büyük çarpışma, genel olarak, müslümanlar-Hıristiyanlar ile müslümanlar. Yahudiler arasında gerçekleşeceği ifade edilmektedir.
Batılı araştırmacılara göre, gelecekteki savaşaların, medeniyetler ve dinler arasında iacağı doğrultusundadır.

1- Âhir Zaman Olaylarının Yaklaşması Ve Ye'cüc ile Me'cüc Şeddinin Açılması

2603- Zeyneb bint. Cahş (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), bir defasında uykusundan:
"Lâ ilahe illallah" Allah'tan başka İlah yoktur. Yaklaşmakta olan erden dolayı vay Arab'ın haline! Bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün şeddinden hala işareti yaparak şunun gibi bir delik açıldı" sözlerini söyleyerek uyandı. Ben:
"Ey Allah'ın resulü! İçimizde bunca iyi kimseler varken biz helak olacak nıyız?" diye sordum. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
"Evet! Fısk-u fücur/mas iye çoğaldığı zaman!" buyurdu. [1202]

Açıklama:

Ye'cüc ile Me'cüc kelimeleri, Yunanca'dan İbranice'ye geçmiş ve Ibranice bir şekil almıştır.
Yüce Allah, Kur'an'da; Ye'cüc ile Me'cüc'den, iki yerde söz etmektedir. Biri, Zulkarneyn'in, bazı toplumları, Ye'cüc ile Me'cüc'ün bozgunculuğundan korumak için inşa ettiği şeddin yapılması ile ilgili bilgi verirken [1203] diğeri de Enbiyâ: 21/96-97'de geçmektedir.
Ye'cüc ile Me'cüc'ün; kimler olduğu, özellikleri, nitelikleri ve soyları ile ilgili farklı açıklamalar ve birbirinden değişik görüşler belirtilmiştir.
Ayette; Ye'cüc ile Me'cüc'ün önünün açılması, şeddin varlığı ile bağlantılı olarak Kıya-met'in hemen öncesinde gerçekleşecek bir olay olarak anilmamaktadır. Burada kast edilen anlam ise; onların, kendi beldelerinden çıkıp İslam alemine yönelik savaş başlatmalarıdır. Şam beldeleri de, onların, savaş sırasında hedef alacakları beldeler ararsındadır.
Ye'cüc ile Me'cüc hakkında tarihî rivayetlere bakıldığında, bu rivayetlerin, hemen hemen hepsinin İsrailİyyât kaynaklı olduğu ve birbirini tutmadığı görülür.
Merhum M. Hamdi Yazır (ö.1358/1942), Ye'cüc ile Me'cüc hakkında geien bazı rivayetleri naklettikten sonra şöyle der:

"Ye'cüc ile Me'cüc, vaktiyle bir veya iki kavmin özel ismi olsa da, doğrusu herkesin bildiği mana şudur: Aslı ve soyu belirsiz, din vu ulus tanımaz karma bir insan topluluğudur ki, çıkmaları Kıyamet alametlerindendir. Yeryüzünü bozacaklardır."
Kıyamete yakın bir zamanda Ye'cüc ile Me'cüc topluluğunun çıkıp yeryüzünü harap edeceği meselesi, semavi din mensuplarının ortak kültüründe yer alır. Bu konuda Tevrat'ın, "Hezekiel Bölümü"nün 38-39 babları arası ile İncil'in, "Yuhanna'nm Vahyi Bölümü"nün 20. babının 7-8. ayetlerine bakılabilinir.
Zulkameyn döneminde önü kesilen Ye'cüc ile Me'cüc'ün, zamanı geldiğinde tekrar insanlık medeniyeti için bir tehlike olması doğaldır.

2604- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Bugün Ye'cüc ve Me'cüc şeddinden şu kadar bir yer açıldı." [1204]

2- Kabe'ye Saldırmak İsteyecek Ordunun Yere Batırılması

2605- Hafsa (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, o, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Bu Beytullah'a bir ordu gaza etmek için mutlaka kastedecektir. Fakat yerin bir çölüne/Beyda' denilen yerine vardıkları zaman onların ortada bulunanları yere baturılır. Onların önde gidenleri, arkada gelenlerine haykırırlar. Sonra onlar da yere batırılırlar. Sonra onlardan sadece kaçıp kendilerinden haber verecek olandan başka hiç kimse kalmayacaktır." [1205]

3- Âhir Zamanda Fitnelerin Yağmur Damlalarının Düşme Yerleri Kadar Çok Olması

2606- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmişir:
"Peygamber (s.a.v.), Medine'nin kalelerinden biri üzerine çıkmış, sonra da: Benim gördüğümü görüyor musunuz?
"Ben sizin evlerinizin arasında fitnelerin yerlerini yağmur yerleri gibi görüyorum" buyurdu."[1206]

Açıklama:

Peygamber (s.a.v.)'in bu uyarması, Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan fitneler, musibetler ve sıkıntılarla ortaya çıkmıştır.

2607- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir takım fitneler olacaktır. O fitneler sırasında oturan kimse, ayakta duran kimseden; ayakta duran kimse, yürüyen kimseden; yürüyen kimse, koşan kimseden daha hayırlıdır. Kim o fitnelerin başında dikilirse, fitneler onu yıkar. Her kim de o fitneler zamanında sığınacak bir yer bulursa hemen oraya çekilsin." [1207]

Açıklama:

Fitnelerin yağmura benzetilmesi; çıkan fitnelerin çok olması sebebiyledir. Yani fitneler çıktığı zaman sadece bir topluluğa değil bütün insanlara sirayet edecektir. Hadis ilk dönemde ortaya çıkan Hz. Osman'ın şehid edilmesi, Cemel savaşı, Siffin savaşı, Hz. Hüseyin'i şehid edilmesi gibi olaylara işaret ettiği gibi kıyamete kadar meydana gelecek fitneleri de içermektedir. Bu durumda müslümanın uyanık olması istenilmektedir.

4- iki müslümanın Kılıçlarıyla Karşı Karşıya Gelmeleri

2608- Ebu Bekre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İki müslümandan biri, dîn kardeşine silah çekerse, bunların ikisi de cehennemin kenarındadırlar. Biri diğerini öldürürse o zaman ikisi birden cehenneme girerler." [1208]

Açıklama:

İki müslümanin birbirine silah çekmesinden maksat, birbirlerini vurmalarıdır. Bu çarpışma anında ölürlerse ikisinin de cehennemlik olması tevil yoluyla değil sırf asabiyet, öfke gibi sebeple çarpıştıkları zaman şeklinde yorumlanmıştır. Cehennemlik olmalarından maksat, bu cezayı hak etmeleridir.

2609- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Here çoğalmadıkça kıyamet kopmayacaktır" buyurdu. Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Here nedir?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Öldürmedir, öldürmedir" buyurdu. [1209]

5- Bu Ümmetin Birbirleri Sebebiyle Helak Olması

2610- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Rabbimden üç şey istedim. Bana ikisini verdi. Birini vermedi. Rabbimden, ümmetimi; açlıkla helak etmemesini istedim. Bunu bana verdi. Ondan, ümmetimi; suda boğmakla helak etmemesini istedim. Buna da bana verdi. Rabbimden, ümmetimim toplulukları arasında savaş çıkmamasını istedim. Bunu bana vermedi." [1210]

6- Peygamber (s.a.v.)'in Kıyamet Kopuncaya Kadar Olacak Şeyleri Haber Vermesi

2611- Huzeyfe İbnu'l-Yemânî (r.a)'tan rivayet edilmişin
"Allah'a yemin ederim ki, ben, kendim ile kıyamet arasında meydana gelecek her fitneyi İnsanların en iyi bileniyim. Ben de, Resulullah (s.a.v.)'e bu hususta bana gizlice bildirdiği, benden başka hiç kimseye söylemediği bir sırdan başka bir şey yoktur. Fakat Resulullah (s.a.v.) benim de bulunduğum bir mecliste fitnelerden bahsederken bunu söylemiştir. İşte Resulullah (s.a.v.) fitneleri sayarken:
"Onlardan üç tanesi hemen hemen hiç bir şey bırakmayacaktır. Yine o fitnelerden öyle fitneler vardır ki, onlar, yaz rüzgârları gibidirler. Onlardan bir kısmı küçük ve bir kısmı da büyük fitnelerdir" buyurdu. Huzeyfe:
"İşte şimdi o mecliste bulunan topluluğun benden başka öteki dünyaya gitmiştir" dedi. [1211]

2612- Ebu Zeyd yani Amr İbn Ahtab (r.a)'tan rivayet edilmişin
"Resulullah (s.a.v.) bize sabah namazını kıldırdı. Sonra minbere çıkıp öğle vakti gelinceye kadar bize hitap etti. Sonra minberden inip öğle namazını kıldırdı. Sonra yine minbere çıktı. ikindi vakti gelinceye kadar bize hitap etti. Sonra inip ikindi namazını kıldırdı. Sonra yine minbere çıktı. Güneş batıncaya kadar bize hitap etti. İşte bu hitaplarında bize olacak olan her şeyi haber verdi. Onları en çok bilenimiz, o anlatılanları en iyi ezberleyenimizdi." [1212]

7- Deniz Dalgası Gibi Dalgalanacak Fitne

2613- Cündub (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cerea günü gelmiştim. Baktım ki, bir adam oturuyor. Ben:
"Bugün burada muhakkak kanlar akıtılacaktır" dedim. O kimse:
"Hayır, öyle değil! Allah'a yemine derim ki!" dedi. Ben:

"Evet, öyledir! Allah'a yemin ederim ki!" dedim. O adam:
"Hayır, öyle değildir! Allah'a yemin ederim ki!" dedi. Ben:
"Evet, öyledir! Allah'a yemin ederim ki!" dedim. O adam:
"Hayır, öyle değildir! Allah'a yemin ederim ki! Bu, Resulullah (s.a.v.)'in hadisidir ki, o, bana bunu haber verdi" dedi. Ben:
"Sen benim için bugün müddetince ne kötü bir meclis arkadaşı oldun! Sen benden sana karşı devamlı muhalefet ettiğimi işitiyorsun, öyleyse neden sen hadisi Resulullah (s.a.v.)'den işitmiş olduğun halde beni muhalefet etmekten alıkoymuyorsun?" dedim. Sonra kendi kendime:
"Bu öfkede nedir?" dedim. Sonra onun yanına geldim. Bîr de baktım ki, o kimse, Huzeyfe'ydi.[1213]

8- Fırat Nehri Bir Dağ Üzerinden Açılmadıkça Kıyametin Kopmaması

2614- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Fırat nehri, sularının gitmesi sebebiyle altından bir dağı açıp meydana çıkarmadıkça kıyamet kopmaz. İnsanlar onun üzerinde savaşıp birbirlerini öldürürler. Neticede her yüz kişiden doksan dokuzu öldürülür". Onlardan her bîr kimse:
"Kurtulacak olan kişi, belki ben olurum!" der.[1214]

Açıklama:

Burada Fırat nehriyle kastedilen, Erzurum dağlanndan çıkan ve küçük Asya'nın bir çok yerlerini dolaştıktan sonra Irak'tan geçerek Basra körfezine dökülen büyük nehirlerden birisidir.

9- İstanbul'un Fethi, Deccalin Çıkması Ve Meryem Oğlu İsa'nın İnmesi

2615- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Rumlar/Batılılar A'mâk'a yada Dâbık'a inmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Medine'den o gün yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu onların karşısına çıkacaktır". Askerler saf bağladıkları zaman Rumlar, müslümanlara:
"Bizimle, bizden esir olanlar/alanlar arasını boşaltın. Onlarla savaşalım" diyecekler. müslümanlar da:
"Hayır! Vallahi, sizin ile din kardeşlerimizin arasını boşaltıp açmayız" diye cevap verirler.
Daha sonra Rumlarla savaşırlar ve savaşta müslümanların üçte biri bozguna uğrayıp kaçarlar ki Allah onlara ebediyen tevbe ilham etmez. müslüman ordusunun üçte biri de öldürülür. Bunlar, Allah katında şehitlerin en faziletlisi olacaklardır. Üçte biri ise fethe devam eder. Bunlar ebediyen fitneye maruz kalmazlar. Daha sonra bunlar, İstanbul'u fethederler. Gaziler kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış, ganimetleri kendi aralarında taksim ederken aniden içlerinde şeytan:
"Gerçekten Mesih Deccal aileleriniz içerisinde sizin yerinizi almış" diye seslenir.
"Bu sözler, batıl ve yalan olduğu müslüman askerler yola koyulurlar. Şam'a geldikleri zaman çıkıp savaş için hazırlık yaparlar ve safları düzeİttikleri sırada namaz için kamet getirilir. O sırada Meryem oğlu İsa (a.s) inerek onların yanına giderek onlara imam olur. Allah'ın düşmanı olan şeytan, onu gördüğü zaman tuzun suda eridiği gibi eriyecektir. Eğer İsa onu serbest bırakmış olsaydı kendi kendine helak oluncaya kadar eriyip gidecekti. Fakat Allah onu kendi eliyle öldürür, süngüsündeki kanını müslümanlara gösterir."

Açıklama:

A'mak ile Dâbık, Halep yakınlarında iki yerdir. [1215]

2616- Nâfi' b. Utbe (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bir gazada Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunuyorduk. Peygamber (s.a.v.)'e batı tarafından, üzerlerinde yün elbiseler bulunan bir topluluk geldi. Bunlar, Resulullah (s.a.v.)'e bir tepenin yanında rastladılar. Onlar ayakta Resulullah (s.a.v.) ise oturuyordu. Nefsim, bana:
"Şunların yanına git, onlarla Peygamber (s.a.v.)'in arasına dur. Ona bir baskın yapmasınlar!" dedi. Sonra kendi kendime:
"Belki onlarla bir sır konuşuyor" deyip yanlarına vararak onlarla Resulullah (s.a.v.)'in arasına durdum. Nâfi der ki:
"Daha sonra ondan dört kelime belledim. Bunları elimde sayarım. Resulullah (s.a.v.):
"Arab yarımadasında gaza edeceksiniz. Allah onu size fethedecektir. Sonra İrana gaza edeceksiniz. Allah onu size fethedecektir. Sonra Rumlarla gaza edeceksiniz. Allah orasını da size fethedecektir. Sonra Deccalla gaza edeceksiniz. Allah onu da fethedecektir" buyurdu. [1216]

Açıklama:

Hadis, Mekke, Medine, Yemen ve Yemame'den oluşan bu yarımadasının kalan yerlerini yada hiçbir kafir kalmamak kaydıyla bütününün ele geçirileceğini belirtmektedir.

10- Kıyametten önce Meydana Çıkacak Alametler

2617- Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz kendi aramızda kıyametle ilgili müzâkere ederken yanımıza Peygamber (s.a.v.) çıkageldi. Bize;
"Neyi müzâkere ediyorsunuz?" diye sordu. Sahabiler:
"Kıyameti müzakare ediyoruz" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Siz kıyametten önce on alâmet görmedikçe, kıyamet kopmayacaktır" buyurdu. Sonrada Duhan/Dumanı, Deccaİ'i, Dâbbetu'l-Arz'ı, güneşin batıdan doğmasını, İsa b. Meryem (a.s)'ın inmesini, Ye'cûc ve Me'cûc'ü ve biri doğuda, biri batıda ve biri de Arab yarımadasında olmak üzere üç yerin batmasını, bu alametlerin sonuncusu olan Yemen'den çıkıp insanları toplantı yerlerine doğru sürecek bir ateşin olacağını anlattı. [1217]

Açıklama:

Duhân; sözlükte, "Duman" anlamındadır. Terim olarak iki anlamı vardır:
1- Duhân, Kur'ân-ı Kerîm'in 44. sûresinin adıdır. Sözkonusu sûrenin onuncu âyetinde duhân dumandan bahsedildiği için bu adı almıştır.
2- Duhân duman, "Kıyamet alâmetlerinden biri"dir.
Dâbbetü'1-arz, "Arz hayvanı" demektir. Yüce Allah, Kur'an-ı Keri'de,
"Onlar hakkındaki söz gerçekleştiği zaman, onlar için, yerden bir "Dâbbe" çıkanrız ki, bu, onlara söyler" [1218] ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'de bir çok hadiste, Kıyamete yakın, Kıyamet alametlerinden biri olarak "Dâbbetü'1-arz"in çıkacağından bahsetmektedir.
Fakat Dâbbetü'1-arz1 in niteliği, nerede ve ne zaman çıkacağı hususunda bir çok görüş bulunmaktadır. Hatta günümüzde aids hastalığının bile Dâbbetü'1-arz olduğu görüşü ileri sürülmektedir.
Dâbbetü'I-arz'ın ortaya çıkması, Kıyametin yaklaştığını göstermektedir.
Dâbbetü'I-arz, ahirzamanda insanlann bozuldukları, Yüce Allah'ın emirlerini terk ettikleri ve Hak din olan İslam'ın değiştirilmeye kalkışıldığı dönemde ortaya çıkacaktır.
Dâbbetü'1-arz ortaya çıkması olayı ile Güneşin batıdan doğması olayından hangisinin daha önce gerçekleşeceği meselesinde iki ayrı görüş bulunmakatdır.

11- Hicaz Toprağında Bir Ateş Çıkmadıkça Kıyametin Kopmaması

2618- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Hicaz arazisinden bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmaya çaktır. Öyle bir ateş ki, Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatacaktır." [1219]

12- Kıyametten önce Medine'nin İskan Ve İmar Edilmesi

2619- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Evler, Medine'nin İhâb yada Yehâb mevkisine kadar ulaşır"

Açıklama:

İhab yada Yehab, Medine'ye birkaç mil uzaklıkta bir yerdir. Hadis, Medine'nin son derece genişleyerek evlerinin ta buraya kadar uzanacağını bildirmektedir.
Übbî ile Taberî, bunun, ta Emeviler döneminde gerçekleştiğini haber vermişlerdir. Bugün Medine görülmedik bir şekilde büyümüş ve süratle de büyümektedir.
Hadis, kıyametten önce Medine'nin imar ve iskan edileceğini belirtmektedir.

2620- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıtlık senesi, kendisinde size yağmur verilmeyen sene değildir. Fakat kıtlık senesi, size yağmur verilir, sonra tekrar verilir ve yer hiçbir şey bitirmez." [1220]

13- Fitnenin Doğudan, Şeytanın iki Boynuzunun Doğduğu Yerden Meydana Çıkması

2621- Abdullah İbn Ömer r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Resulullah (s.a.v.)'i doğuya dönmüş olduğu halde şöyle buyururken işitmiştir:
"Dikkat edin ki! Doğrusu fitne işte şu taraftadır. İyi bilin ki! Doğrusu fitne bu tarafta, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir." [1221]

Açıklama:

Burada müslüman arasında çıkacak fitnelerin ve musibetlerin kaynağının hep doğu tarafından çıkacağı bildirilmektedir. Yine bununla, doğu tarafından bir takım orduların yada ülkelerin müslümanları İstila edeceği de ifade edilmiş olabilir.

14- Devs Kabilesi Tekrar Zut-Halasa Putuna Tapma-Dıkça Kıyametin Kopmaması

2622- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Devs kabilesinin kadınlarının kıçları, Zu'1-Halasa putunun etrafında çalkalanmadikça kıyamet kopmayacaktır.
"Zu'1-Halasa, Devs kabilesinin cahiiiye döneminde taptıkları Tebâle'de bulunan bir puttur."[1222]

Açıklama:

Zu'1-Halasa, Yemen'de bir puthanenin veya içerisinde bulunan bir putun ismidir. Buraya, "Yemen'in Kabe"si de denilmekteydi.

2623- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i: ve Uzza'ya tekrar tapılmadıkça gece gece ve gündüz gitmez/kıyamet kopmaz1 buyururken işittim. Bunun üzerine ben:
"Ey Allah'ın resulü! Muhakkak ki Allah,
"O Allah, müşrikler hoşlanmasalar da kendi dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resulünü hidayet ve Hak Din ile gönderendir" [1223] ayetini indirdiği zaman ben bunun tamam olduğunu zannediyordum' dedim. Resulullah (s.a.v.):
"Doğrusu o tamam olma; bundan itibaren Allah'ın dilediği zamana kadar devam edip gidecektir. Sonra Allah hoş bir rüzgar gönderecektir. Bu rüzgar, kalbinde hardal tanesi miktarında iman bulunan her bir canlıyı vefat ettirecek ve kendilerinde hiçbir hayır bulunmayan insanlar kalacaktır. İşte o zaman onlar tekrar atalarının dinlerine döneceklerdir" buyurdu. [1224]

Açıklama:

Lat ve Uzza, Mekke'deki müşriklerin taptıkları putların ismidir.

15- Bir Adam Birinin Kabrinin Yanından Geçerken Musibetten Dolayı Ölenin Yerinde Olmayı Temenni Etmedikçe Kıyametin Kopmaması

2624- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir insan, başından geçen sıkıntı ve bunalımdan dolayı bir kabrin yanına uğrayıp kabirin üzerinde bürülüp: "Keşke bu kabir sahibinin yerinde ben olsaydım" diye temenni etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Doğrusu bu sözü ona söyleten şey; din değil, ancak beladır." [1225]

2625- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kabe'yi Habeşlilerden çelimsiz/ince bacaklı birisi yıkıp harap edecektir." [1226]

Açıklama:

Bu olay, kıyametin kopmasından önce gerçekleşecektir.

2626- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kahtân'dan bir kişi çıkıp da halkı sopasıyla sevk ve idare edene kadar kıyamet kopmayacaktır." [1227]

Açıklama:

Hadisin metninde geçen "Kahtan"ın kim oiduğu hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kurtubî, bunun, Müslim, Fiten 61 (2911)'de geçen "Cehcah" adlı kimseyle aynı kişi olduğunu belirtmiştir.

2627- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizler, kıyametin önünde, ayakkabıları kıldan yapılmış bir kavimle savaşacaksınız. Yüzleri kılıflı kalkanlar gibidir. Yüzleri kırmızı, gözleri küçüktür." [1228]

Açıklama:

Hadiste, müslümanların kıyamet öncesinde savaşacağı bildirildiği bir topluluğun özellikleri belirtilmektedir.
Beyzavî (ö. 691/1291)'nin ifadesine göre; yüzlerinin kalkan gibi olmasından maksat, geniş olmasıdır. Kılıflı olmasından maksat ise, sert ve etli olmasıdır.

Ayrıca hadiste kıldan yapılmış elbise giyecekleri bildirilmektedir. Bazı alimler, bu cümleyi; kıldan dokunmuş pabuç giyecekleri şeklinde açıklamışlardır. Nevevî (ö. 676/1277)'de bu izahı yapanlardandır.
Hadisteki tarife göre, müslümanlarla savaşacak olan milletin, Tatarlar olması muhtemeldir. Aynî (ö. 855/1451), Resulullah (s.a.v.)'in işaret ettiği ordunun Cengiz Han ve torunu Hulagu'nun komutasında İslam alemini yakıp yıkan, gaddarlığı dilere destan olan Tatar ordusu olduğuna şöyle işaret etmektedir:
"Resulullah (s.a.v.)'in haber verdiği bu savaşların bir kısmı, (hicri) 617 tarihinde meydana gelmiştir. Türklerden büyük bir ordu çıkarak bütün Horasan diyarını kılıçtan geçirmiş, bundan sadece mağaralara saklananlar kurtulabilmiştir. Bunlar; Rey, KazvÎn ve Merağa'ya kadar ki bütün İslam beldelerini çiğneyip geçmişler, kadınlarını esir edip çocuklarını kesmişlerdir. Sonradan İsfahan'a ilerleyerek sayısız insanı öldürmüşlerdir. Atlarını camilere doldurup cami ve mescitlerini direklerine bağlamışlardır."
Kurtubî (ö. 671/1273)'de, "Tezkire"de Moğol ve Tatarların üç çıkışları olduğunu şöyle belirtmektedir.
Birincisinde; Maveraunnehr çevresindeki Horasan beldelerinde yaşayan insanların tümünün canlarını kıyıp Sasanoğullarının hakimiyetine son vermişler, Peşaver şehrini tamamen yakmışlar, Harezm halkından önlerine geleni öldürmüşler, Rey, Kazvin, Erdebil, Azerbaycan beldelerinin merkezi durumundaki Merağa şehirlerini ve daha başka şehirleri tamamen yerle bir etmişler.
İkincisinde ise; Irak'a ulaşıp buranın en büyük şehri olan İsfahan'a saldırmışlar, şehrin halkı hadis ilmiyle uğraşmakta olup yüce Allah'ın yardımıyla Moğol'a saldırılarına karşı göğüs germişler, Moğolların çoğu öldürülmüş olup okun yaydan çıkması gibi kaçmışlardır.
Üçüncüsünde ise; Bağdat ve çevresindeki beldeler üzerine saldırıya geçmişler, bu beldelerde bulunan insanların çoğunu öldürüp buraları viraneye çevirmişlerdir. Ardından çok kısa bir süre içerisinde Suriye ve civarını da ele geçirmişlerdir. Aynu Calut denilen yerde Moğollar ile müslümanlar karşı karşıya gelmişler, bu savaşta Moğollardan çok sayıda asker Öldürüldü. Bu yenilgi üzerine Moğollar, Suriye topraklarını terk edip kaçtılar. Daha sonra Fırat'ın arkasına çekilmişler, yenilmiş, perişan olmuş, aşağılanmış ve yüzleri yerlere sürtülmüş olarak geri dönmek zorunda kalmışlardır.
Merhum Said Havva ise bu konuda şöyle der:
"Bu hadisi şerifte kastedilen saldınlann Moğol ve Tatar saldırılan olması muhtemeldir. Hadis metinlerinde "Türk" ismiyle kastedilenlerin, bilinen Türk halkından daha geniş bir kitleyi içine aldığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı hadislerin açıklamalannı yapan ilim adamları, bu bölümdeki hadis şeriflerde işaret edilen olayların, müslümanların Moğol ve Tatar saldırıları dolayısıyla karşı karşıya geldikleri sıkıntılar olduğunu söylemişlerdir." [1229]

2628- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Devlet başkanlarınızdan(Halifelerinizden) öyle birisi devlet başkanı olacaktır ki, malı tane tane değil, avuç avuç saçacaktır." [1230]

2629- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Ammâr'i, azgın bir topluluk öldürecek." [1231]

Açıklama:

Ammâr'ın annesi, Sümeyye'dir. Babası da, ilk müslümanlardan Yâsir'dir. Bunlar, Allah yolunda çeşitli işkencelere maruz kalmışlardır.
Ammâr, Medine'y hicret etmiş ve Resulullah (s.a.v.)'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Yemame savaşında kulağı kesilmiştir. Hz. Ömer zamanında Kufe'ye vali olarak tayin edilmiştir.
Ammâr, h.87. yılda Hz, Ali ile Muaviye arasında yapılan Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin safında 93 yaşında iken Muaviye taraftarları tarafından şehid edilmiştir.
Ammâr, Cemel ve Sıffîn savaşlarında meşru halife olan Hz. Ali'nin safında onun haklılığına inanarak savaşmıştır. Büyük sahabi Huzeyme b. Sabit, Ammâr'ın şehid edildiğini duyunca, hemen kılıcına sarılarak Muaviye taraftarlarına karşı savaşır. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'in, Ammâr ile ilgili mucizesi böylece ortaya çıkmıştır.

2630- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Peygamber (s.a.v.):
"Ümmetimi Kureyş'in şu kabilesi helak edecektir" buyurdu. Sahabiler;
"Bize bu konuda ne yapmamızı emredersin?" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"Keşke insanlar, onlardan uzak kalsalar!" buyurdu. [1232]

Açıklama:

Taberî'ye göre "Kabile"den maksat, kabilenin soyundan gelecek kimselerdir.

2631- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kisra ölmüştür. Ondan sonra kisra yoktur. Kayser helak olursa ondan sonra da Kayser yoktur. Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, size onların hazineleri mutlaka Allah yolunda verilecektir." [1233]

Açıklama:

Kisra, o dönemde İran hükümdarlarına verilen isimdir. Kayser ise, Bizans hükümdarlarına verilen isimdi.
"Kisradan sonra kisra yoktur" ifadesinden maksat; İran saltanatı yıkıldıktan sonra bir daha bir daha eski İhtişamıyla İran devleti kurulamamasıdır.
Aynı durum Bizans devleti için de gerçekleşmiştir. Yalnız Müslim, Fiten 76 (2918) nolu hadiste Bizans'ın yıkılacağının muzari/geniş zaman kipiyle bildirilmesi, Bizans'ın yıkılışının tedrici olacağına işaret etmiştir. Nitekim Suriye, Filistin ve Anadolu'nun Bizans hakimiyetinden çıkması tedricen olmuştur. 1453'de Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u feth etmesiyle Bizans'a son verilmiştir.

2632- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Müslümanlardan bir topluluk, "Beyaz Saray"daki kisrâ hanedanının hazinesini mutlaka feth edecektir" diye buyururken işittim.[1234]

2633- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir; "Peygamber (s.a.v.):
"Sizler bir tarafı karada ve bir tarafı da denizde olan bir şehir işittiniz mi?" buyurdu. Sahabiler:
"Evet, işittik ey Allah'ın resulü!" dediler. Peygamber (s.a.v.):
"İshak oğullarından yetmiş bin kişi bu şehre gaza etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. müslümanlar, o şehre gelip konakladıkları zaman onlarla silahla savaşmazlar ve onlara ok da atmazlar. Sadece "Lâ ilahe illallahu vallahu Ekber" Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah en büyüktür diyecekler. Bunun üzerine o şehrin iki tarafından biri düşer.
"Sonra ikinci defa: "Lâ ilâhe illallahu vallahu Ekber" Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah en büyüktür diyecekler. Bunun üzerine o şehrin diğer bir tarafı daha düşer. Sonra üçüncü defa: "Lâ ilahe illallahu vallahu Ekber" Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah en büyüktür diyecekler. Bunun üzerine müslümanlar için o şehirden bir gedik açılacak, şehre buradan girecekler ve ganimetlere nail olacaklardır. Onlar ganimetleri taksim ederken birdenbire kendilerine bir yaygaracı gelip:
"Deccal çıkmıştır" diyecek. Bunun üzerine müslümanlar, her şeyi bırakıp geri döneceklerdir." [1235]

Açıklama:

Deccâl'e, "Deccâl" denilmesinin sebebi; hakkı batılla örttüğü içindir.

2634- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Yahudilerle mutlaka savaşaksınız. Onları tepeleyeceksiniz. Hatta taş dile gelerek:
"Ey müslüman! Şu arkamda bulunan kişi yahudidir, gel de onu öldür!" diyecektir." [1236]

Açıklama:

Hadis, Kıyametin sonuna doğru Yahudiler ile müslümanlar arasında şiddetli savaşın çıkacağını, taşlar ile ağaçların dile gelerek müslümanın Yahudi'yi öldürmesi için: "Arkamda yahudi var, gel onu öldür" diye konuşacaklarını bildirmektedir.
Gargad, dikenli bir ağaçtır.

2635- Câbir b. Semure (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Doğrusu kıyametin önünde "Yalancılar" ortaya çıkacaktır" diye buyururken işittim[1237]

Açıklama:

Burada "Yalancılar"la kast edilen, deccallerdir.

2636- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her biri "Allah'ın resulü" olduğunu iddia eden otuza yakın "Yalancı Deccâl" gönderilmedikçe kıyamet kopmayacaktır." [1238]

16- İbn Sayyâd Kıssası

2637- Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, bir defasında Resulullah (s.a.v.)'le birlikte bulunuyorduk. İçlerinde İbn Sayyâd da bulunan bazı çocukların yanından geçtik. Çocuklar kaçtılar. İbn Sayyâd ise oturdu. Resulullah (s.a.v.)'in bundan hoşlanmamış gibi bir hali vardı. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Allah hayırını versin! Benim Allah'ın resulü olduğuma şehâdet ediyor musun?" diye sordu. İbn Sayyâd:
"Hayır! Bilâkis sen, benim Allah'ın resulü olduğuma şehâdet edersin misin?" dedi. Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb:
"Bana izin ver, ey Allah'ın resulü! Şunu öldüreyim" dedi. Resulullah (s.a.v.):
"Eğer bu senin düşünmekte olduğun kişi deccal bu çocuk ise onu öldürmeye gücün yetmez" buyurdu. [1239]

Açıklama:

Bu hadis, bir önceki hadiste de belirtildiği üzere, kendisinin "Allah'ın resulü" olduğunu iddia eden "Otuz Deccal"den biridir. Asıl Deccal, kıyametin sonuna doğru gelecek ve onunla ilgili özellikler bir sonraki babta ele alınacaktır.

2638- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Beraberimizde İbn Sâid olduğu halde haccetmek yada umre yapmak için yola çıkmıştık. Bir yerde konakladık. Derken insanlar dağıldı. Ben ve o, ikimiz kaldık. Onun hakkında söylenenlerden dolayı kendisinden şiddetle ürktüm. O eşyasını getirerek benim eşyamın yanına koydu. Ona:
"Gerçekten sıcak şiddetlidir. O eşyayı şu ağacın altına koysana!" dedim. Hemen dediğimi yaptı. Bize koyun sütü ikram edildi. İbn Sâid gidip büyük bir kadeh getirdi. Bana:
"Ey Ebu Saîd! İç" dedi. Ben:
"Gerçekten sıcak şiddetlidir. Süt de sıcaktır" dedim. Halbuki bir şeyim yoktu. Yalnız onun elinden süt içmek istemiyordum. Bunun üzerine bana:
"Ey Ebu Saîd! İçimden öyle geçti ki, hakkımda halkın söylediklerinden dolayı bir ip alayım da, onu bir ağaca asarak kendimi onunla boğayım. Ey Ebu Saîd! Resulullah (s.a.v.)'in hadisi, kendisinde gizli kalmışsa da, siz Ensar topluluğuna gizii kalmamıştır? Sen, Resulullah (s.a.v.)'in hadisini en iyi bilen insanlardan değil misin? Resulullah (s.a.v.):
"Deccal, kâfirdir!" demedi mi. Halbuki ben müslümanım. Resulullah (s.a.v.):
"O, kısırdır, çocuğu olmaz!" demedi mi? Halbuki ben, çocuğumu Medine'de bıraktım. Resulullah (s.a.v.):
"O, Medine'ye ve Mekke'ye giremez!" demedi mi? Halbuki ben, Medine'den yöneldim Mekke'ye gidiyorum" dedi.
Ebû Saîd el-Hudrî:
"Nerdeyse onu mazur görüyordum" dedi. Daha sonra İbn Sâid:
"Allah'a yemin ederim ki, ben, onu pekâlâ biliyorum. Onun doğduğu yeri ve onun şimdi nerede olduğunu da biliyorum" dedi. Ona:
"Bugünün geri kalan kısmında/bundan sonraki günlerde sana yazıklar olsun!" dedim. [1240]

Açıklama:

İbn Sayyâd'ın ismi, Saftır. İbn Saîd de denilir.)

17- Deccâl'in Kıssası, Özellikleri Ve Beraberinde Bulunacak Şeyler

2639- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) veda hutbesinde halkın arasında ayağa kalkıp Allah'ı layık olduğu şekliyle övdü, sonra da Deccal'den söz edip:
"Doğrusu ben sizi ondan sakındırıp uyarıyorum. Deccâl'e karşı kavmini uyarmayan hiçbir peygamber yoktur. Nuh'da kavmini ona karşı uyarmıştır.
"Yalnız ben, size Deccâl hakkında hiçbir peygamberin kavmine söylemediği bir söz söyleyeceğim. O, şaşıdır. Yüce Allah ise şaşı değildir" buyurdu. [1241]

Açıklama:

Deccâl ile ilgili hadislerin bazısında sağ gözünün kör olduğu ve bazısında ise sol gözünün kör olduğu ve bir rivayette ise gözünün silinmiş dümdüz olup üzerinde kalın bir derinin bulunduğu, başka bir rivayette ise gözünün iri üzüm tanesi gibi yuvasından fırlamış olduğu bildirilmektedir. Aynî bu hadislerin arasını şöyle uzlaştırmaktadır:
Hadisin metninde geçen "A'ver" kelimesi, kusurlu anlamına gelmektedir. Deccâl'in bir gözü tamamıyla kördür, diğeri de sakattır. Bu itibarla her iki göz için "Kör" ifadesi kullanılmıştır.

2640- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Deccâl, gözünün nuru silinmiş olandır. iki gözünün arasında "Kafir" yazılıdır" buyurdu. Sonra "Kafir" kelimesini:
"Ke fe re" şeklinde heceleyip: *"Bunu her müslüman okuyacaktır"* buyurdu. [1242]

2641- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resuluüah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Deccâl, sol gözü kör, saçı çok olan bir kimsedir. Beraberinde, cennet ve cehennem vardır. Onun cehennemi cennet, cenneti de cehennemdir." [1243]

2642- Huzeyfe (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v.), Deccâl hakkında:
"Gerçekten onunla birlikte, su ve ateş vardır. Ama onun ateşi soğuk su ve suyu da ateştir. O halde helak olmayın" buyurdu. [1244]
2643- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Deccal çıkacak ve müminlerden bir kimse onun tarafına doğru yönelecektir. Bu müminin karşısına silâhlılar ve Deccal'in ordusunda gözetleme yepen silâhlıları çıkacak ve ona;
"Nereye gitmek istiyorsun?" diye soracaklar. O da,:
"Şu çıkan kimsenin yanına gitmek istiyorum" diye cevapı verecek. Silâhlı kimseler, o kimseye:
"Sen bizim Rabbimize iman etmiyor musun?" diyecekler. O kimse:
"Bizim Rabbimizde bir gizlilik yoktur!" diye cevap verecek. Silâhlı kimseler:
"Öldürün şunu!" diyecekler. Sonra da birbirlerine:
"Rabbiniz size, kendisinden başka hiçbir kimsenin bir kimseyi öldürmesini yasak etmedi mi?" diyecekler.
Daha sonra o mümin kimseyi Deccal'a götürecekler. Mümin kimse, Deccal'i görünce ona:
"Ey insanlar! Resulullah (s.a.v.)'in andığı Deccal işte budur!" diyecek. Bunun üzerine Deccal, o mümin kimse hakkında emir verir. Bu kimse karnı üzerine uzatılır. Deccal:
"Onu alın ve başını yarın!" diyecek. Bunun üzerine dayaktan sırtı ve karnı döve döve genişletilir. Deccal, ona:
"Bana iman etmiyor musun" diye soracak. Mü'min de:
"Sen yalancı olan Mesih'sin!" diye cevap verecek.
Bunun üzerine mümin kimse hakkında emir verilip büyük bir testereyle başının ortasından başlayarak ta iki bacağının arasına varıncaya kadar iki parçaya ayrılır. Sonra Deccal iki parçanın arasında yürüyür. Sonra bu iki parça halinde bulunan müminin cesedine:
"Kalk!" diyecek. O da hemen kalkıp doğrulacaktır. Sonra o mümin kula yine:
"Bana iman ediyor musun?" diye soracak. Mümin kul:
"Senin hakkında ancak basiretim arttı!" diye cevap verecek. Daha sonra bu mümin kul:
"Ey insanlar! Bu adam benden sonra insanlardan hiç birine bu işi yapamayacaktır!" diyecek.
Deccal onu kesmek için derhal yakalayacaktır. Fakat müminin boynu ile köprücük kemiği arası bakır kesilecek. Deccal onu kesmeye imkân bulamayacaktır. Bunun üzerine elleriyle ayaklarından tutarak onu atacak. İnsanlar, onun cehenneme atıldığını sanacaklar. Fakat o mümin kul ancak cennete konacaktır."
Resulullah (s.a.v.):
"Bu mümin kimse, alemlerin Rabbi olan Allah katında insanların en büyük şehididir" buyurdu.[1245]

2644- Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Deccal hakkında Peygamber (s.a.v.)'e benim sorduğumdan daha çok sorun olmamıştır. Peygamber (s.a.v.), bana:
"Soracağın soru nedir?" diye sordu. Ben:
"Onun beraberinde ekmekle etten dağlar ve sudan bir nehir olduğunda onu söylüyorlar" dedim. Yüce Allah:
"O, Allah katında bundan daha kıymetsizdir!" buyurdu. [1246]

2645- Abdullah İbn Amr (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Resulullah (s.a.v..)'den, kendisinden sonra hiçbir zaman unutmadığım bir hadis ezberledim. Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Çıkacak olan kıyamet alametlerinin ilki, güneşin batıdan doğması ile bir kuşluk vakti insanlara karşı bir Dabbe'nin ortaya çıkmasıdır. Bu iki alemetten biri, diğer arkadaşından önce gerçekleşir. Daha sonra da diğeri de onun peşisıra yakın olarak meydana gelir" buyururken işittim." [1247]

Açıklama:

Kıyametin büyük alametlerinden biri de, güneşin batıdan doğmasıdır. Bu konuda 3 görüş ileri sürülmektedir:
1- Güneşin, Kıyametten önce battığı yerden doğması.
2- Güneşin, batıdan doğması; ilmin, irfanın, medeniyetin Batı Avrupa'dan gelmesi.
3- Güneş gökte belli bir sisteme göre dönen çok sayıdaki gök cisminden bir tanesidir. Güneş, güneş sistemine giren yıldızlarla birlikte, sakin haldeki bir yıldıza doğru hızla yol almaktadır. Buna göre güneşin uzaydaki bir noktayı geçemeyeceğine ve bundan sonra geri dönmekle emrolunacağına ihtimal verilmektedir. Bunun ardından da, güneşin, batı tarafından doğması sonucuna götürecek büyük hadise gerçekleşebilir. Sonra durum, yine eski haline dönebilir. Bu görüşü, bugünkü ilmi veriler ile geçmişte Vahidî, Katâde, Mukâtil, Zeccâc ile İbn Kuteybe gibi alimler ileri sürmüştür.
Yalnız nasslarda bildirilenlerin, nasıl gerçekleşeceği hakkındaki kesin bilgiyi Yüce Allah bilir.

Açıklama:

Güneşin, batı tarafından doğmasından sonra iman edenin, imanının kendisine bir yarar sağlamayacağı üzerinde şüphe yoktur.

2646- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Hiçbir belde yoktur ki, Deccalin ordusu onu mutlaka çiğneyecektir. Sadece Mekke ile Medine, bu istiladan korunmuştur. Melekler, Medine'nin giriş kapılarından her birini mutlaka saf saf muhafaza ederler. Bunun üzerine Deccal, Medine'ye giremediği için çorak bir arazîye iner. Sonra meleklerin bu şekilde koruması altında bulunan Medine şehri, halkıyla birlikte üç defa sarsılır. Medine'de ne kadar kafir ve münafık varsa bunların hepsi Medine'den Deccal'in yanına doğru yola çıkarlar." [1248]

2647- İmrân b. Husayn (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Adem'in yaratılışı ile kıyametin kopması arasında Deccâl'den daha büyük bir fitne yoktur" diye buyururken işittim." [1249]

18- Fitne Zamanında İbadetin Fazileti

2648- Ma'kil b. Yesâr (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Fiten zamanında ibadet, bana hicret etmek gibidir." [1250]

19- Kıyametin Yaklaşması

2649- Abdullah (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kıyamet, ancak insanların kötüleri üzerine kopacaktır." [1251]

2650- Sehl b. Sa'd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'i, baş parmak ile orta parmak arasındaki şehadet parmağıyla işaret ederek: *"Ben ve kıyamet günü, şöyle iki parmak gibi birbirine yakın bir şekilde iken peygamber gönderildim"* buyurdu.[1252]

2651- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bedevi Araplar, Resulullah (s.a.v.)'in yanına geldikleri zaman ona:
"Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorarlardı. Resulullah (s.a.v.)'de onlardan en genç olan birisine bakıp:
"Eğer şu yaşarsa ona ihtiyarlık erişmeden üzerinize kıyametiniz kopar." [1253] buyururdu.

Açıklama:

Burada kıyamet ile kastedilen, ölümdür. Yani bu nesil ölür gider. Dolayısıyla bu, sizin için bir kıyamettir.

2652- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kişi sağmal devesini sağarken sağılan süt, süt kabının ağzına ulaşmadan kıyamet kopar. iki kimse, elbise alışverişi yaparlarken alışverişi henüz bitirmemiş vaziyetteyken kıyamet kopar. Kişi, kendi su havuzunu düzeltirken henüz oradan daha çıkmadan kıyamet kopar." [1254]

20- iki Sûr Arasındaki Zaman

2653. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
İnsan vücudunda öyle bîr kemik vardır ki, yer, onu asla yemeyecektir. İnsan kıyamet günü onunla yeniden diriltilirler!' buyurdu. Sahabiler:
Ey Allah'ın resulü! O hangi kemiktir?' dediler. Resulullah (sav):
Kuyruk sokumu kemiğidir!' buyurdu.[1255]

Sûr:

Kıyamet saati geldiği an dört büyük melekten biri olan İsrafil (a.s)'ın üfleyeceği bir araç. Kur'ân-ı Kerîm'de Sur'un nasıl bir şey olduğu açıklanmaz. Yalnız,
"Sur'a üfürüldüğü gün, Allah'ın diledikleri bir yana göklerde olanlar da korku içinde kalırlar. Hepsi Allah'a boyun eğmiş olarak gelirler" [1256]
âyeti Sur'un varlığına bir delildir. Bunun dışında Hz. Peygamber'den nakledilen bazı hadisler onun mahiyetini ayrıntılı bir şekilde açıklar.

53. ZUHD (=ZAHIDLIK) VE REKAIK (=KALBİ İNCELİKLER) BÖLÜMÜ

Zühd:

İsteksizlik, rağbetsizlik, aza kanaat. Terim olarak, dünyaya ve maddî menfaate değer vermemek, çıkarcı, menfaatperest ve bencil olmamak, kalpte dünya ve çıkar kaygısı taşımamak, kanaatkar olmak demektir. "Elde olan dünyalığa sevinmemek ve elden çıkana üzülmemek, elde bulunmayan şeyin gönülde de bulunmamasıdır" şeklinde de tarif edilir.
Allah (c.c) kullarının yararlanması için çeşit çeşit nimetler yaratmış, dünyayı güzellik ve lezzetlerle donatmıştır. Bunlardan yararlanmak herkes için olduğu gibi müslüman için de tabiî bir haktır. Ancak, müslümanın dikkat etmesi gereken husus, dünya nimetleri ve zevklerinden istifade etmek için, meşru olmayan yollara sapmamak, israf etmemek ve haramlara dalmamaktır. Müslüman meşru sınırlar içerisinde dünya nimetlerinden istifade ederken âhireti hiç bir zaman unutmamalı, asıl zevk ve nimetlerin orada olduğunu bilmelidir. Kısaca, âhireti unutup, dünyaya gönül vermemelidir.
Zühd üç kısma ayrılır.

a- Haramları terketrnek:

Zühdün, bu türünün bütün müslümanlarda bulunması gerekir. Herkes için farzdır.

b- Helâllardan, gerekli olmayanları terketmek:

Bu kullukta ileri derecelere ulaşanlarda bulunur.

c- Allah'la meşgul olmayı engelleyen her şeyi terketmek:

Bu da, "arif' denilen Allah'ı tam bilip ona itaat eden kullara ait olan zühddür.[1257]

Rekâik:

Rakîk kelimesinin çoğuludur. İncelik anlamına gelir. Bu bahsin hadisleri, kalbi inceltmeye getirdikleri için bu isimle anılır.

2654- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dünya, müminin zindanı ve kafirin ise cennetidir." [1258]

Açıklama:

Her mümin dünyada haram kılınmış şehvetlerden ve mekruhlardan men olunmuştur. Meşakkatli taatlarla mükelleftir. Öldüğü zaman bunlardan kurtulup dinlenecek ve Allah'ın, kendisi için hazırlamış olduğu devamlı nimetlere ve noksansız, kedersiz istirahatlara kavuşacaktır.
Kafire gelince onun için sadece dünyada azlığı ve birçok eksikliklerle bulandırılmış, olarak hasıl olan geçici nimetler vardır. Öldüğü zaman devamlı azaba ebedi mutsuzluğa kavuşur. [1259]

2655- Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) Medine'ye yakın yüksek yerlerde "Aliye" denilen köylerden birinden şehre girerken pazara uğradı. İnsanlar da onun etrafında bulunuyorlardı. Derken küçük kulaklı ölü bir keçi oğlağının yanından geçti. Ona elini uzatıp kulağından tuttu. Sonra da:
"Hanginiz bîr dirhem gümüş karşılığında bu ölmüş oğlağın kendisinin olmasını ister?" dedi. Sahabiler:
"Biz onun hiç bir şey karşılığında bizim olmasını dilemeyiz. Onunla ne yapabiliriz ki?" dediler. Resulullah (s.a.v.) bu defa:
"Bu ölmüş oğlağın sizin olmasını diler misiniz?" diye sordu. Sahabiler:
"Vallahi, eğer diri olsaydı bile kusuru vardı. Çünkü kulakları küçüktür. Ölü olduğu halde onu ne yapalım?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Allah'a yemin ederim ki, Allah katında şu dünya, bu ölü oğlağın sizin yanınızdaki durumundan daha kıymetsizdir!" buyurdu." [1260]

2656- Mutarrif yoluyla babası Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelmiştim. O, "Tekasur Süresi"ni okumaktaydı. Resulullah (s.a.v.):
"Adem oğlu! Malım, malım!" diyor. Halbuki ey Adem oğlu! Senin için malından yiyip bitirdiğin yada giyip eskittiğin veya sadaka verip tamamladığından başka neyin var ki?" buyurdu." [1261]

Açıklama:

Adem oğlunun; "Malım, malım" demesinden maksat; malına aldanıp güvenmesi ve çok defa onunla iftihar edip bobürlenmesidir.

2657- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Kul: "Malım, malım" diyor. Onun için malından sadece şu üç şey vardır:
1- *Yiyip bitirdiği.*
2- *Giyip eskittiği.*
3- *İnfak olarak vedip de ahiret için biriktirdiği. Bunların dışında kalan malı, gidicidir ve onu arkasında kalan insanlara bırakacaktır."* [1262]

2658- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.)şöyle buyurmaktadır:
"Cenazeyi üç şey takip eder. Bunlardan ikisi geri döner, biri ile başbaşa kalır. Onu; ailesi, malı ve ameli takip eder. Aile ile malı geri döner. Amelî ile başbaşa kalır." [1263]

2659- Amr İbn Avf (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resululah (s.a.v.) Ebu Ubeyde İbnu'UCerrâh'ı Bahreyn'in gayri müslim halkının cizyesini getirmek için oraya göndermişti. Çünkü Resululah (s.a.v.) Bahreyn halkıyla belirli bir miktarda cizye verme hususunda anlaşma yapmıştı. Onlara, Âlâ' b. Hadramî'yi vali olarak göndermişti. Ebu Ubeyde, Bahreyn'den cizye mallarını alıp Medine'ye geldi. Derken Ensar, Ebu Ubeyde'nin geldiğini duydu. Bunun üzerine Resululah (s.a.v.)'le birlikte sabah namazına geldiler. Resululah (s.a.v.) namazı kılınca oradan ayrıldı. Onlar, Resululah (s.a.v.)'in önüne çıktılar. Resululah (s.a.v.) onları karşısında gördüğü vakit gülümsedi. Sonra da:
"Zannederim siz Ebu Ubeyde'nin Bahreyn'den bir şey ile geldiğini duydunuz" buyurdu. Onlar:
"Evet, ey Allah'ın resulü!" dediler. Resululah (s.a.v.):
"O halde sevinin ve sizi sevindirecek şeyi ümit edin! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin namınıza fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben sizin namınıza dünyanın sizden öncekilere serildiği gibi, sîze de serilmesinden ve dünya için onların yarıştıkları gibi, sizin de yarış etmenizden, dünyanın onları helak ettiği gibi, sizi de helak edeceğinden korkuyorum" buyurdu. [1264]

Açıklama:
Bahreyn; Irak'ta, Basra ile Hacer arasında bulunan bir şehirdir. Resululah (s.a.v.) hicretin 9. yılında bu bsldenin halkıyla anlaşma yaparak her yıl belirli miktarda cizye denilen vergiyi ödemeye karar verilmiştir. İbn Hacer'e göre o dönemde bu beldenin halkı mecusi idi.

2660- Abdullah İbn Amr İbnu'1-Âs (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resululah (s.a.v.):
"Size İran ve Bizans hazineleri fethoİunduğu zaman acaba sizler nasıl bir topluluk olacaksınız?" buyurdu. Abdurrahman b. Avf:
"Allah'ın bizlere emretmiş olduğu gibi Allah'a hamd etme, şükretme ve O'ndan fazlını isteme mahiyetinde sözler söyleriz!" dedi. Resululah (s.a.v.):
"Bundan başka bir şey yapmaz mısınız? Birbirinizle nefsaniyet yarışına düşersiniz. Birbirinizle hasetleşirsiniz. Sonra birbirinize sırt çevirirsiniz. Sonra birbirinize buğzedersiniz veya buna benzer şeyler yaparsınız. Sonra muhacirlerin fakirlerine gider, onları birbirlerinin boyunları üzerine komutanlar yaparsınız" buyurdu." [1265]

2661- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi mal ve yaratılış bakımından kendinden üstün olana baktığı zaman, hemen kendisine üstün kılınmış kimselerden daha aşağıda olan kimselere baksın!" [1266]

2662- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden daha aşağıda olanlara bakın! Sizin üstünüzde olanlara bakmayın! Bu, Allah'ın nimetini küçümsememenize daha uygun olur." [1267]

Açıklama:

Hadiste, dünyalık bakımından yukarda olanlara değil, aşağıda olanlara bakılma emredilmektedir. Çünkü kişi dünyalık bakımından kendisinden daha varlıklı kimselere baktığı zaman Allah'ın kendisine verdiği nimetleri küçümseyebilir. Bu hal onun öfkelenmesine, nankörlüğüne ve büyük günahlara girmesine sebep verebilir. Fakat kendisinden aşağıda olanlara baktığı zaman elindeki nimetlere şükreder, hamd eder ve günaha girmekten uzak kalmış olur.

2663- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"İsrail oğullan içerisinde biri abraş, biri kel, biri de kör üç kişi vardı. Allah onları imtihan etmek istemişti. Bunun üzerine onlara bir melek gönderdi. Melek, Abraş kimseye gelip ona:
"Sence en makbul şey nedir?" diye sordu. Abraş:
"Güzel renk, güzel cild ve insanların iğrendiği baraş hastalığının benden gitmesidir" dedi. Bunun üzerine melek onu sıvazladı ve ondan bu çirkin hal gitti, kendisine güzel bîr renk ve güzel bir cild verildi. Melek:
"Sence hangi mal en makbuldür?" diye sordu. Abraş:
"Devedir" dedi. Bunun üzerine ona doğurması yakın dişi bir deve verildi. Bunun üzerine Melek:
"Allah bu deve hususunda sana bereket versin!" dedi. Daha sonra melek, kel kimseye gelip ona:
"Sence en makbul şey nedir?" diye sordu. Kel:
"Güzel saç ve insanların iğrendiği şu kelliğin benden gitmesidir!" dedi. Melek, onu da sıvazladı ve o çirkin hal ondan gitti. Bunun üzerine ona güzel bir saç verildi. Melek, ona:
"Sence en makbul olan mal hangisidir?" diye sordu. Kel:
"Sığırdır" diye cevap verdi. Hemen ona hâmile bir sığır verildi. Melek, ona gelip:
"Allah bu sığır hususunda sana bereket versin" dedi. Daha sonra melek, kör kimseye gelip ona:
"Sence en makbul şey nedir?" diye sordu. Kör:
"Allah'ın bana gözümü iade etmesi ve onunla insanları görmem" dedi. Melek, onu da sıvazladı ve Allah ona gözünü iade etti. Melek, ona:
"Sence en makbul olan mal hangisidir?" diye sordu. Kör:
"Koyundur!" diye cevap verdi. Hemen ona henüz doğurmuş bir koyun verildi.
Bir müddet sonra deve ve sığır sahiplerinin devesi ve sığın yavrulamış, koyun sahibinin de koyunu da kuzulaşmıştı. Bu suretle deve isteyen kimsenin bir vadi dolusu devesi, sığır isteyen kimsenin bir vadi dolusu sığırı ve koyun isteyen kimsenin ise bir vadi dolusu koyunu olmuştu.
Sonra günün birinde melek abraşa eski suret ve kılığında gelip:
"Ben fakir bir adamım. Yolculuğumdaki bütün İmkanlarım yok olmuştur. Bugün, önce Allah'tan ve sonra da senden başka beni evime ulaştıracak yoktur. Sana şu güzel rengi, güzel cildi ve malı veren Allah aşkına senden bir deve istiyorum. Yolculuğuma onun üzerinde muradıma ulaşacağım" dedi. Abraş:
"Hak sahipleri çoktur!" karşılığını verdi. Bunun üzerine melek, ona:
"Ben seni tanır gibiyim. Sen insanların iğrendiği abraş değil misin? Hani sen fakirdin de, bu malı sana vermişti" dedi. Abraş:
"Ben bu malı ancak ve ancak büyükten büyüğe intikal eden bir miras yoluyla edindim" diye cevap verdi. Melek de:
"Eğer yalancı isen Allah seni eski haline çevirsin!" dedi.
Bu defa Melek, kel kimseye eski suretinde gelip ona da abraş kimseye söylediğinin benzerini söyledi. O da, abraşın gibi cevap verdi. Bunun üzerine melek, ona da:
"Eğer yalancı isen Allah seni eski haline çevirsin!" dedi. Melek, kör kimseye de eski suret ve kılığında gelerek ona:
"Ben, yoksul ve yolcu bir adamım. Yolculuğumda bütün imkanlarım yok oldu. önce Allah'tan, sonra da senden başka bugün benî evime ulaştıracak yoktur. Sana gözünü iade eden Allah aşkına senden bir koyun istiyorum. Onunla yolumda muradıma ulaşacağım!" dedi. Kör:
"Gerçekten ben kör bir kimse İdim. Allah bana gözümü geri iade etti. Şimdi benden dilediğini al, dilediğini bırak! Allah'a yemin ederim ki, bugün Allah için aldığım bir şeyde sana zorluk çıkarmam!" dedi. Bunun üzerine melek:
"Malın senin olsun. Siz ancak imtihan edildiniz. Senden razı olundu, iki arkadaşın da Allah'ın gazabına uğradı!" dedi." [1268]

Abraş:

Bedeninde yer yer beyaz lekeler olan kimsedir.
Hadiste, insanların Allah tarafından imtihan edileceğine, fakirlere yardım ve ikramda bulunmaya teşvik yer almaktadır.

2664- Amir b. Sa'd'dan rivayet edilmiştir:
"Sa'd b. Ebi Vakkâs, develerinin içerisinde idi. Derken yanına oğlu Ömer geldi. Sa'd onu görünce, "Eûzu billahi min şerri hâze'r-râkib" Şu süvarinin şerrinden Allah'a sığınırım dedi. Oğlu deveden indi. Sa'd'a:
"Sen develerinin ve koyunlarının içine inip insanları kendi aralarında iktidar mücadelesi yapar halde terk mi eyledin?" dedi. Sa'd, oğlunun göğsüne vurup:
"Sus! Ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Şüphesiz ki Allah muttaki, gönlü zengin ve uzlete çekilmiş kulunu sever" buyururken işittim" dedi." [1269]

2665- Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah adına yemin ederim ki, ben Allah yolunda ilk ok atan bir Arap yiğidiyim. Doğrusu bizler Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Huble ile şu Semur denilen dikenli çöl ağaçlarının yaprağından başka hiçbir yiyeceğimiz olmadığı halde gaza ederdik. Hatta herhangi birimiz yediği bu bitkilerden dolayı muhakkak koyunun dışkı çıkarışı gibi dışkı çıkarırdı. Şimdi de Esed oğullan, İslam dini ile ilgili hususlarda beni eleştirir oldu. Bu takdirde ben hüsrana uğramışımdır ve bunca gayret ile amelim boşa gitmiş demek." [1270]

Açıklama:

Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın fazileti ile ilgili olarak 2271 nolun hadisin açıklamasına bakabilirsizin.
Esed oğulları, Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra dinden dönmüşler ve o sırada peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha İbn Huveylid el-Esediyye'ye tabi olmuşlardı. Ebu Bekr döneminde Halid b. Velid komutasında bir ordu onların üzerine gitmiş, bir kısmı öldürülmüş ve geri kalan kısım ise tekrar İslam'a dönmüştü. Kufe'de oturan Esed oğulları, Küfe valisi Sa'd b. Ebi Vakkas'ı Hz. Ömer'e şikayet ederek görevinden alınmasını istemişlerdi. İşte Sa'd, bundan dolayı serzenişte bulunmaktadır.

2666- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Sahabiler:
"Ey Allah'ın resulü! Biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Resulullah (s.a.v.):
"Siz öğle zamanı Önünde hiçbir bulut yok İken güneşi görmek hususunda birbirinizle İtişip kakışıyor musunuz?" buyurdu. Sahabiler:
"Hayır!" diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v.):
"Peki dolunay gecesinde önünde hiçbir bulut yok iken onu görmek görme hususunda birbirinizle itişir misiniz?" buyurdu. Sahabiler yine:
"Hayır!" diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v.):
"O halde nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz Rabbinizi görme hususunda ancak bu ay ile güneşden birini görmek için birbirinizle itiştip kakışmadığınız gibi Rabbinizi de görme hususunda biribirinizle itişip kakışmayacaksınız" buyurdu Yüce Allah, kullarından birisini karşısına alıp:
"Ey filânca kimse! Ben sana ikramda bulunmadım mı? Seni başkaları üzerine efendi yapmadım mı? Sana eş vermedim mi? Faydalanman için atlar ve develeri senin emrin altına vermedim mi? İnsanlara efendilik yapmana, ganimet malının dörtte birini almana izin vermedim mi?" buyuracak. O kimse de:
"Evet, ettin!" diyecek. Yüce Allah:
"O halde günün birinde bana kavuşacağını hiç aklından geçirdin mi?" diye soracak. Kul:
"Hayır!" diye cevap verecek. Bunun üzerine Yüce Allah:
"İşte ben de, senin beni unuttuğun gibi, şimdi seni unutuyorum" buyuracak. Daha sonra Yüce Allah ikinci bir kulu karşısına alıp:
"Ey filânca kimse! Ben sana ikramda bulunmadım mı? Seni kavmine efendi yapmadım mı? Sana eş vermedim mi? Yararlanman için atları ve develeri senin emrin altına vermedim mi? Başkalarına efendi olmana ve ganimetin dörtte birini almana izin vermedim mi?" diye soracak. O da:
"Evet, ettin Rabbim!" diye cevap verecek. Yüce Allah:
"Bana kavuşacağını hiç aklıdan geçirdin mi?" diyecek. Kul:
"Hayır, geçirmedim!" diye cevap verecek. Bunun üzerine Yüce Allah: işte ben de, senin beni unuttuğun gibi, seni unutuyorum!" diyecek.
Daha sonra Yüce Allah, üçüncü kulu karşısına alıp ona da bunun benzeri sözler söyleyecek. Fakat o da:
"Rabbim! Ben Sana, Senin Kitabına ve Peygamberlerine inandım, namaz kıldım, oruç tuttum, sadaka verdim!" diyecek ve olanca gücüyle hayır övgüsünde bulunacak. Yüce Allah:
"Öyleyse sen şurada dur!" buyuracak. Sonra da ona:
"Şimdi sana şahidimizi göndereceğiz" denilecek. Kul kendi kendine:
"Acaba bana şâhidlik yapacak bu kimse kimdir?" diye düşünecek. Tam bu sırada o kimsenin ağzına mühür vurulacak, uyluğuna, etine ve kemiğine:
"Konuş!" denilecek. Artık uyluğu, eti ve kemiği onun amelini söyleyecek. Bu, ona, günahlarının çokluğu ve vüğcut organlarının kendi aleyhine şahitliği suretiyle kendi adına tutunabileceği hiçbir özür bırakmamak içindir. İşte bu üçüncü kul, münafık olan kimsedir. İşte böylesi kimse, Allah'ın gazabına uğrayacak olan da kimsedir." [1271]

2667- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'in yanında bulunuyorduk. Derken güldü. Bunun üzerine bize:
"Niye gülüyorum, biliyor musunuz?" buyurdu. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedik. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kulun, Rabbisiyle konuşmasına gülüyorum. Kul:
"Rabbim! Sen beni zulümden kurtarmadın mı?" diyecek. Yüce Allah:
"Evet, kurtardım" buyuracak. Kul:
"Ben, bunu, nefsime karşı ancak tarafımdan bir şahitle getirmekle razı olurum!" diyecek. Yüce Allah:
"Bugün ssnin üzerine bir şahitlik edici olmak bakımından sana kendi nefsin ve şahitler olarak da çok şerefli katipler/yazıcı melekler" [1272] yeter" buyuracak.
Daha sonra o kulun ağzı mühürlenir, vücut organlarından her birine:
"Sen konuş!" denilir. Bunun üzerine her bir organ dile gelip o kulun amellerini birer birer söyler. Bundan sonra o kul ile konuşmanın arası boşaltılır. Bunun üzerine kul, kendi vücut organlarına:
Sizler uzaklasın, uzak olun. Ben ancak sizin kurtulmanız için mücadele ediyordum' diyecek.[1273]
"Mahşer yerinde insanların dilleri, elleri ve ayakları; dünyada yapmış oldukları işlerden dolayı lehlerinde ve aleyhlerinde şahitlik yapacaktır. Öldükten sonra diriltmeye kadir olan Allah, elbette vücut organlarını da konuşturmaya kadirdir." [1274]

Açıklama:

Mahşer yerinde herkes toplandığında, büyük mahkeme kurulacak, dünyada "Yazıcı Melekler" tarafında tutulan amel defterleri o gün sahiplerine verilecek ve amel defterleri böylece sahiplerinin ellerinde dolaşacak ve dünyada ne yaptığını ve ne yapmadığını bu defterlerde görecektir.

2668- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ın! Muhammed'in ev halkının rızkını, yetecek kadar ver." [1275]

2669- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Muhammed {s.a.v.)'in ev halkı, kendisi Medine'ye geldiğinden vefatına kadar üç gece arka arkaya buğday yemeğinden doya doya yememiştir." [1276]

Açıklama:

Resulullah (s.a.v.) ile ev halkının genellikle karınlarını doyurmamalarının sebebi; yanlarında gıda maddesinin azlığı ve bulduklarını pek yemeyip fakirlere dağıtmaları idi.

2670- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Muhammed (s.a.v.)'in ev halkı, iki gün yalnız buğday ekmeğiyle karnını doyurmamıştır. Bu iki günün biri, mutlaka hurma olmuştur." [1277]

2671- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Biz, Muhammed (s.a.v.)'in ev halkı bazen bir ay ateş yakmadan dururduk. Nafakamız ancak kuru hurma ile su idi." [1278]

2672- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), benim rafımda, canlı bir kimsenin yiyeceği bir şey yok iken vefat etmişti. Rafımda sadece bir miktar arpa vardı. İşte ondan uzun zaman yedim. Nihayet bir defasında onu ölçtüm. Derken bu arpada tükendi." [1279]

2673- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Âişe, kız kardeşi Esmâ'nın oğlu Urve'ye hitaben:
"Allah'a yemin ederim ki, ey kızkardeşimin oğlu! Biz Peygamber hanımları, hilale bakıp görürdük. Sonra bir hilal daha görürdük. Sonra bir hilal daha görürdük. İki ayda üç hilal görün tamamladığımız halde Resulullah (s.a.v.)'in odalarında bir ateş parçası yakılmazdı" dedi.
Urve der ki: Ben:
"Ey teyze! öyleyse sizleri yaşatan şey/azığınız neydi?" dedim. O da:
"İki siyah şey: Hurma ile su! Doğrusu Resulullah (s.a.v.)'in Ensar'dan bazı komşuları vardı. Bunların sağmal hayvanları vardı. Onlar bu hayvanların sütlerini sağıp Resulullah (s.a.v.)'e gönderirlerdi. Resulullah (s.a.v.)'de bu sütten bizlere içirirdi" dedi. [1280]

2674- Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.) bir günde iki öğün ekmek ve zeytin yağıyla doymadığı halde vefat etmiştir." [1281]

2675- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), iki siyah olan hurma ve suya doyup kandığımızda vefat etti." [1282]

Açıklama:

Medine'de hurmaların çoğu siyahtır. Suyun rengi ise yoktur. Bulunugu kaba göre renk alır. Ona siyah denilmesinin sebebi, ya onların su kaplarının çoğunun siyah renkte olması yada tağlib yoluyladır. Yani kuru hurmanın siyahlık vasfının suya da verilmesi ve böylece hurmanın suya galip kılınmasıdır.

2676- Simâk tan rivayet edilmiştir: "Nu'manb.Besîr'i:
"Sîzler istediğiniz kadar yiyecek ve içecek içinde değil misiniz? Doğrusu ben, Peygamberimiz (s.a.v.)'i karnım doyuracak kadar kötü hurma bulamadığını gördüm" derken işittim. [1283]

2677- Simâk b. Harb'ten rivayet edilmiştir:
"Nu'man b. Beşîr'i şöyle hutbe verirken işittim: Ömer, insanların dünyadan elde ettiklerini anıp:
"Doğrusu ben, Resulullah (s.a.v.)'i bütün gün kıvranıyor, karnını doyuracak kötü hurma bulamıyorken gördüm" dedi.[1284]

2678- Ebu Abdurrahman el-Hubulî'den rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Amr İbnu'l-Âs'tan dinledim. Bir adam, Abdullah'tan bir şey isteyip:
"Biz, Muhacirlerin fakirlerinden değil miyiz?" dedi. Abdullah, ona:
"Senin kendisine sığınacağın bir hanımın var mı?" diye sordu. Adam:
"Evet, vardır" dedi. Abdullah:
"İçinde oturmakta olduğun bir evin var mı?" diye sordu. Adam;
"Evet, vardır" dedi. Abdullah:
"Öyleyse sen zenginlerdensin" dedi. Adam:
"Ama benim bir hizmetçim varî" dedi. Abdullah:
"O halde sen hükümdarlardansın!" dedi. [1285]

1- Kendilerine Zulmedenlerin Meskenlerine Ağlayarak Girmek

2679- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Semud kavminin meskenleri olan Hıcr'a uğramıştık. Resuluüah (s.a.v.), bize:
"Ağlayıcılarınız olmanız hariç, onlara isabet eden azabın benzerinin size isabet etmesinden sakınmak için kendi nefislerine zulmetmiş olan kimselerin meskenlerine girmeyiniz" buyurdu.[1286]

2680- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İnsanlar, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Semud kavminin arazisi olan Hıcr'da konaklamışlardı. Dolayısıyla oranın kuyularından su aldılar ve bu sularla hamur yoğurdular. Resulullah (s.a.v.), onlara; aldıkları suları dökmelerini ve hamurları da ancak develere yedirmelerini emretti.
Resulullah (s.a.v.), sahabilere; vaktiyle Salih Peygamber'in dişi devesinin su içmek üzere gelmekte olduğu kuyudan su almalarını emretti. [1287]

Açıklama:

Hicr, Medine ile Şam arasında bulunan bir vadinin ismidir. Burası Salih (a.s)'ın kavmi olan Semud'un yerleşim merkezi idi. Allah bu kavmi burada helak ettiği için Peygamber (s.a.v.) bu kötü kimselere ait diyarın bizzat kendilerinin kullandıkları kuyularından su içilmemesini ve yemeklerde kullanılmamasını, sadece Salih (a.s)'ın dişi devesinin su içtiği yerden su almalarını, emretmiştir.
Resulullah (s.a.v.), Tebük seferine giderken buradan geçmiş ve Allah'ın gazabına uğrayarak helak olmuş olan bu kavmin memleketine ancak ağlayarak girmelerine izin vermiştir. Resulullah (s.a.v.) ümmetinin de bu yere girerlerse bir musibete uğrayaması endişesinden dolayı oraya girmelerini yasaklamış, mutlaka girmek gerekiyorsa ağlamalarını emretmiştir. Bunun sebebi de, ağlamanın düşünüp ibret almayı gerektirmesidir.

2- Dul Kadına, Yoksul Kimseye Ve Yetime İyilik Etmek

2681- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Dul kadınlara ve yoksullara nafaka sağlamak için çalışan bir kimse, Allah yolunda cihad eden mücahid gibidir yada zinde bir şekilde gece namazı kılan gibi ve iftar etmeksizin oruç tutan kimse gibidir." [1288]

2682- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.):
"Yetimin işlerine bakan kimse; ister yetimin akrabasından olsun ve ister yabancılardan olsun, benim ile o kimse, cennette şu iki parmak

gibi bulunacağız" buyurdu.
Hadisin ravisi Mâlik:
"Şehadet parmağı ve orta parmağıyla bu duruma işaret etmiştir." [1289]

3- Mescit Yapmanın Fazileti

2683- Ubeydullah el-Havlânî'den rivayet edilmiştir:
"Ubeydullah, Osman b. Affân'm, Resulullah (s.a.v.)'in mescidini yeniden inşa ettiği zaman halkın (itiraz mahiyetindeki) dedikodusu üzerine onun şöyle dediğini işitmiştir:
"Siz gerçekten çok konuştunuz! Halbuki ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Her kim Allah'ın rızasını isteyerek bir mescit bina ederse Yüce Allah da ona cennette onun bir benzerini bina eder" buyururken işittim. [1290]

4- Yoksullara Sadaka Vermek

2684- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Bir ara bir adam, çöl bir yerde iken bulutun içinden:
"Filanca kimsenin bahçesini sula!" diye bir ses işitmiş. Daha sonra o bulut, gidip suyunu bir kara taşlık içerisine boşalttı. Derken oradaki su yollarından, bu suyun hepsini alabilen büyükçe bir kanal meydana geldi. O kimse, bu su yolunu takip edip yürüdü. Nihayet bahçesinde dikilen bir adamla karşılaştı. O kimse, bahçesine gelen suyu bel küreğiyle çeviriyor. Gelen kimse, bahçedeki adama:
"Ey Allah'ın kulu! Senin ismin nedir?" diye sordu. Bahçedeki adam, diğerinin buluttan işitmiş olduğu isimle:
"Benîm ismim, filancadır!" diye cevap verdi. Sonra da:
"Ey Allah'ın kulu! Sen benim ismimi niçin soruyorsun?" dedi. Bahçeye gelen kimse:
"Ben, şu suyu indiren buluttan: "Filanca kimsenin bahçesini sula!" diye bir ses işittim. O, senin ismini söylüyordu. Bu bahçede ne yapıyorsun?" dedi. Bahçe sahibi:
söylediğin bu şeye gelince; ben bu bahçeden çıkan ürüne bakarım: Onun üçte birini sadaka olarak veririm. Üçte birini de aile halkımla birlikte kendim yerim. Üçte birini de fakirler ve hayvanlar için bahçede bırakırım" dedi.[1291]

5- Amelinde Allah'tan Başkasını Ortak Kılan Kimse

2685- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Yüce Allah:
"Ben, ortakların şirkten en müstağni olanıyım. Her kim bir amel işler, sonra da o amelinde benimle birlikte başkasını ortak eylerse, Ben, o kimseyi ve şirkini terk edip onu ortağıyla baş başa bırakırım!" buyurdu. [1292]

2686- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her kim amelini işittirirse Allah da onu işittirir. Her kim riya yaparsa Allah onun iç yüzünü meydana çıkarır." [1293]

2687- Cundub el-Alakî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Her kim (yaptığını) işittirirse Allah o kimseyi İşittirir. Her kim de riya yaparsa Allah da onun içyüzünü ortaya çıkarır." [1294]

6- Bir Söz Konuşarak Onun Sebebiyle Cehenneme Düşmek

2688- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, o, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Şüphesiz ki kul, bazen öyle bir söz söyler ki, o söz, kendisini cehennem içerisinde doğu ile batı arasından daha uzak olan bir derinliğe indiriverir." [1295]

Açıklama:

Hadis, bir söz söyleneceği zaman gelişi güzel değil, o sözün ne anlamlara gelebileceği, insanlar üzerinde etkisinin nasıl olacağı, zararı ve faydasının ne kadar olacağı iyice düşünerek konuşulması gerektiğini anlatmaktadır.

7- İyiliği Emredip Kendisi Yapmayan Kimse ile Kötülükten Men Edip Onu Kendisi Yapan Kimsenin Azabı

2689- Üsâme b. Zeyd (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Üsâme'ye:
"Osman'ın yanma girsen de onunla halk arasındaki fitneleri konuşsan!" denildi. Ben:
"Siz bunları Osman'a söylemeğimi mi zannediyorsunuz. Fakat onunla gizlice konuştuğum şeyleri size duyuracak mıyım? Allah'a yemin ederim ki, ben onunla aramızdaki meseleleri konuştum. Ben onunla ilk açanı ben olmamı istemediğim halk arasında ortaya çıkan fitne üe ilgili işleri gizlice konuştum. Ayrıca ben, Resulullah (s.a.v.)'den işittiğim bir sözden sonra herhangi bir kimse hakkında, -o kimse benim üzerimde emir olduğundan dolayı- bu kimse, insanların en hayırlısıdır" diyemem. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde bir adam getirilip cehenneme atılır ve bağırsakları karnından dışarı çıkar. Bunun üzerine o kimse, bağırsakları etrafında değirmen eşeğinin değirmende dönmesi gibi döner. Cehennem halkı, bu kimsenin etrafına toplanırlar. Ona:
Ey filanca kimse! Bu durumun da nedir? Sen bizlere dünyadayken iyiliği emredip kötülükten men eder değil miydin?" derler. O kimse:
"Evet, ben öyle bir kimse idim. Ben size iyiliği emrederdim, fakat kendim iyilik yapmazdım. Sizleri kötülükten men ederdim, fakat kendim kötülük işlerdim" diye cevap verir. [1296]

Açıklama:

Üsame, Hz. Osman'ın samimi dostu olduğu için diğer sahabiler ona Osman'ın yanına girerek halk arasında meydana gelen fitnelerin çözümü için onunla konuşmasını ve ona nasihat etmesini istemektedirler. Üsame ise Hz. Osman'ın yanına girerek bu meseleleri onunla gizlice konuştuğu, dolayısıyla bu konuştuklarını açığa vuramayacağını, konuşulanların ikisi arasında kaldığını belirtmektedir.
Bu hadis, ayrıca devlet İdarecilerine karşı halkın dileklerinin iletilmesi gerektiğini de vurgulamkatadır.

8- İnsanın, İşlediği Günahı Açığa Çıkarmasının Yasak Olması

2690- Ebu Hureyrc (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.)'i:
"Açıktan açığa günah işleyenler hariç ümmetimin hepsi Allah tarafından affedilmişür. Açık günahlardan birisi de şudur: Kul, geceleyin günah olan bir amel işler, sonra o kimse Rabbinin o suçu insanların gözünden örtbas ettiği halde sabahlar. Sabah olduğunda kul:
"Ey filanca kimse! Ben dün şöyle şöyle yaptım!" der. Halbuki o kimse, Allah onun işlemiş olduğu günahı örtbas ettiği halde gecelemişti. İşte Rabbi örtbas ettiği halde o kimse geceliyor, sabah olduğunda da Allah'ın örtbas ettiğini açığa çıkarıyor" buyurdu." [1297]

9- Aksıran Kimseye "Yerhamukellah" Şeklinde Hayr Duada Bulunmak Ve Esnemenin Mekruh Olması

2691- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in yanında iki kimse aksırdı. Peygamber (s.a.v.), bunlardan birisine hayır dua etti ve diğerine ise hayır dua etmedi.

Peygamber (s.a.v.)'in hayır dua etmediği kimse, Peygamber (s.a.v.)'e:
"Filanca kimse aksırdı, ona hayır dua ettin. Ben aks irdi m, fakat bana hayır dua etmedim!" dedi. Peygamber (s.a.v.):
"Muhakkak ki kendisine hayır dua ettiğim kimse, aksırmasının sonunda Allah'a hamd etti!" diye cevap verdi. [1298]

Teşmit:

Aksıran kişi "El-Hamduiillah" dediği zaman onu işiten kimsenin "Yerhamukellah" Allah sana merhamet eyiesin şeklinde hayır dua etmesidir.

2692- Ebu Bürde'den rivayet edilmiştir:
"Babam Ebu Musa el-Eş'arî'nin yanına girmiştim. Kendisi, Fadl b. Abbâs'ın kızının evindeydi. Derken aksırdım. Fakat bana hayır duada bulunmadı. Bu sırada Fadl'ın kızı aksırdı. Ona hayır duada bulundu. Bunun üzerine anneme dönüp bu meseleyi ona anlattım. Ebu Musa, annemin yanına gelince annem ona:
"Senin yanında oğlun aksırmış, fakat ona hayır duada bulunmamışsın. Fadl'ın kızı aksırmış, ona hayır duada bulunmuşsun!" dedi. Bunun üzerine Ebu Musa:
"Gerçekten oğlun aksırdı, fakat Allah'a, hamd etmedi. Dolayısıyla ona hayır duada bulunmadım. Fadl'ın kızı aksırdı, peşisıra Allah'a hamd etti. Dolayısıyla da ona hayır duada bulundum. Çünkü ben, Resulullah (s.a.v.)'i:
"Sizden birisi aksırdığı zaman Allah'a hamd ederse ona hayır duada bulunun. Kim de Allah'a hamd etmezse ona hayır duada bulunmayın!" buyururken işittim" dedi. [1299]

Açıklama:

Burada "Fadi'ın kızı" ile kastedilen, Ümmü Gülsüm'dür. Ebu Musa'nın hanımıdır. Ebu Musa, bu kadınla; Hz. Hasan'dan ayrıldıktan sonra evlenmiştir. Ebu Musa'nın, Ümmü Gülsüm'den "Musa" adında bir oğlu olmuştur.

2693- Seleme İbnu'1-Ekva' (r.a)'tan rivayet edilmiştir.
"Bir kimse, Peygamber (s.a.v.)'in yanında yanında iken aksırdı. Peygamber (s.a.v.), ona:
"Yerhamukellâh" Allah sana merhamet eylesin" diye dua etti. Sonra bir daha aksırdı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):
"Bu adam, soğuk almıştır!" buyurdu. [1300]

2694- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır
"Esnemek, şeytandır. Sizden birisi esnediği zaman, mümkün olduğu kadar kendisini tutsun."[1301]

2695- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi namazda esnediği zaman mümkün olduğu kadar kendisini tutsun. Çünkü şeytan girer." [1302]

10- Konu ile İlgili Çeşitli Hadisler

2696- Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır;
"Melekler nurdan yaratılmıştır. Cinler, alevli bir ateşten yaratılmıştır .Adem ise size anlatılan şeyden yaratılmıştır." [1303]

Açıklama:

Melekler; latîf, gaybî ve görülmeyen bir varlıklardır. Bunların, duyularla anlaşılan maddi vücutları yoktur. Mahiyet ve hakikatini, Allah'tan başka hiç kimsenin bilemediği, görülmeyen veya tabiat ötesi alemdendirler.
Biyolojik şehvetlerden arındırılmış, nefsî eğilimlerden temizlenmiş, günah ve hatalardan münezzeh olmuşlardır.
MelekÎer, insanlar gibi yemez, içmez, uyumaz, erkeklik veya dişilik sıfatları taşımazlar. Kendi kendine kaim ve zatında müstakil farklı bir alemdirler. İnsanın sahip olduğu maddi hallerden hiçbiriyle vasıflanmazlar. İnsan suretinde veya başka maddi suretlerde görülme yada maddi şekillere girme gücüne sahiptirler.
Meleklerin yaratılışı, insanın yaratılışından daha öncedir. Çünkü Allah, meleklere, insanı yaratacağını ve yer yüzünde onu halife yapacağını haber vermiştir. [1304]
Meleklerin itaati fıtrîdir. Kötülükleri terketmeleri de onlara en küçük bir çabayı gerektirmez. Çünkü onlarda şehvet denen bir şey yoktur. İnsan nefisle, arzu ve meyillerle ve şeytanla mücadele eder, itaata katlanır, sevgi ve korkuyla nefsinin ve ruhunun tekamülü için çabalarken, melekler kanın dolaşımı, akciğerin solunumu ve kalbin atışı gibi itaat etmeleri zorunlu ve kendiliğinden olduğuna göre taatta ve isyanı terketmede İnsanlardan hangi üstünlüğü olsun!
Cin kelimesi, sözlükte; gizli ve örtülü varlık, görülmeyen şey anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; duyu organlanyla algılanamayan, çeşitli şekillere girebilen, dumansız ateşten yaratılmış, manevi, ruhani ve gizli varlıklara verilen bir addır.
İnsanların cinleri göremeyişi, insanlann gözlerinin cinleri görecek yetenekte yaratılmamış olmasındandır.
Cinler, İnsanlar gibi, akıl ve irade sahibi mükellef ruhani varlıklardır. Yalnız İnsanlar gibi maddi vücutları yoktur. Beşerin duyularından gizlidirler. Gerçek biçimleri ve esas tabiatlarıyla görülmezler. Değişik şekillere girme gücüne sahiptirler.
Cinler alemini tanımaya bizi götüren yol, sadece vahiydir. Kuran ve sahih sünnet; bize cinlerin hangi maddeden yaratıldıklarını, sınıflarını, her sınıfın mahiyetini, (dini konularda) mükellef olup Resulullah (s.a.v.)'den Kur'an dinlediklerini bildirmektedir.
"Andolsun biz insanı, pişmiş "Kuru bir çamur"dan, şekillenmiş "Kara balçıktan" yarattık. Cinleri de, "Daha önce", "Dumansız ateşten" semûm yarattık" [1305]
Ayetler şu hususlara delalet etmektedir:
1- İnsan başlangıçta topraktan yaratıldı. Sonra suda yoğruldu ve çamur oldu. Sonra kokuşup kararıncaya kadar bekledi. Bu kokuşmuş ve rengi değişmiş çamur kurudu ve dokunulunca çınlayan bir madde haline geldi.
2- Cinler, "Dumansız ateşten" yaratıldılar. Çünkü ayette geçen "Semûm" sözü, ateşin saf alevidir.
3- Cinlerin yaratılışı, insanın yaratılışından öncedir.
Cinler, sınıf sınıftır.
Bazısının; İstikameti, huyu, ve hayır işlemesi tamdır.
Bazısı, bu sınıfın altındadır.
Bazısı da, ahmak ve gafildir.
Bazısı da, kâfirdir. Bunlar, çoğunluğu teşkil etmektedir.
Yüce Allah, Kur'an dinleyen cinlerle ilgili kıssayı şöyle haber vermektedir:
"Bize gelince, bizden iyiler de var ve başka türlü olan da var. Biz çeşitli sınıflara ayrıldık."[1306]
Yani cinlerden bazısı, salih olma yönünden tamdır. Bazısı da, bunlardan daha az salihtir. Bu nedenle de insanlarda olduğu gibi değişik sınıfları vardır.
İblîs kelimesi, yabancı bir kelime olup Arapça kökenli değildir ve gayri munsanftır,
Bir görüşe göre de; "İblîs" kelimesi, Arapça olup Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmak, hayırdan mahrum kılmak anlamındaki "İblâs" kökünden türemiştir. Gayri munsarıf olması da, Özel bir isim olduğu veya Arapça kökenli olmayan isimlere benzediği içindir.
İblis, şeytanların babası ve ilk soylarıdır. Şeytanlar, cinlerden isyan edenlerdir.
Melekler; Allah'ın hayn, saiahı ve kurtuluşu temsil eden askerleri kabul edilirse, İblis ve maiyetindeki şeytanlar da Allah'ın kötülük ve fesadı temsil eden düşmanlarıdır. Çünkü melekler ile şeytanlann amelleri, tamamen birbirine zıt ve değişiktir. Zira meleklerin çalışmaları, ilk planda Allah'a, kulluğa, hayatı geliştirmeye, dünya işlerini düzenlemeye ve kainat düzeni ile ilgili işleri yerine getirmeye yöneliktir. Devamlı ahenk, uyum ve birleştirme için insanın hidayeti için, onu bağışlaması ve kötülüklerden koruması için Allah'a dua ederek çalışırlar.

Şeytanlann çalışmaları ise daima Allah'a karşı isyana, tahribe, dağıtma ve yıkmaya, Allah'ın birleştirmesini emrettiği şeyleri kesmeye ve kesilmesini İstediği şeyleri de birleştirmeye yöneliktir. Yeryüzünde ve alemde meydana gelen her kötülük ve fesatta mutlaka şeytanlann ilgisi ve parmağı vardır.
Şeytan, geçmiş ümmetlere kötü amelleri süslü göstermiş, küfrü ve isyanı güzel kabul ettirmiş, Allah'a isyan etmeye ve peygamberlerini yalanlamaya davet etmişlerdir. Bugün de çalışmaları bundan başka bir şey değildir.
Yüce Allah, Kur'an-i Kerim'de, kötülüğü emreden nefis (Nefs-i Emmâre) ile kınayan nefsi (Nefs-i levvame'yi) sadece birer defa zikretmesine karşılık şeytanı defalarca zikretmiş ve ondan korunmanın gerektiğini değişik şekillerde ifade etmiştir. Bunu da, sadece insanin şeytana karşı sapmamak ve dalalete düşmemek için uyanık olmasını sağlamak amacıyla yapmıştır. Çünkü şeytanın nefis üzerindeki etkisi, mikrobun vücuttaki etkisi gibidir. Mikrop, vücudun zayıflığını fırsat bilir. Onu tahrip edip yok etmek için bu zayıflık anını bekler ve saldırır.
Vücut, mikroba karşı bağışıklık kazanmamışsa mikrobun elinden kurtulamaz. Mikrobu etkisiz hale getiren ve zararlarını yok eden güçlü bakım ve bağışıklık olmadan vücut, mikropların etkilerinden kurtulamaz.
Şeytan da aynen mikrop gibidir. Nefsin zayıflığını ve hastalığını fırsat için bekler. Bu fırsatı ele geçirir geçirmez, ona saldıracak ve bozacaktır.
Nefis, şeytanın ve vereceği vesveselerin hakiki giriş kapısı olan hastalıklarından kurtulabilmesi İçin sağlıklı olmak zorundadır.
Şeytanın giriş kapıları olan nefsin hastalıkları, şeytanın önünde bütün kapıları kapaya-bilmesi için kurtulması gereken insanın eksiklikleridir. Bu hastalıklar veya eksikliklerden bazılarını örnek verme mahiyetinde şöyle sıralanabilir: Zayıflık, ümitsizlik, emelsizlik, şımarıklık, aşırı sevme, kendini beğenme, yersiz övünme, zulüm, azgınlık, inkarcılık, nankörlük, acelecilik, başıboşluk, serserilik, cimrilik, açgözlülük, hırs, münakaşa, gösteriş, şüphe, kararsızlık, cehalet, gaflet, düşman olmada katı davranma, aldatma, yalan iddia, sabırsızlık, şikayet ve yakınma, infak etmeme, isyankarlık, İnatçılık, zorbalık, haddi aşma, mala düşkünlük ve dünyaya dört elle sanlma.
Bunlar, nefsin bazı hastalıklarıdır. Bu hastalıklar aracılığıyla şeytan, insanın hayatını altüst etmek ve üstün değerlerinden uzaklaştırmak için müdahale eder.
Bütün bu hastalıklarından kurtulması ve sıhhat ile afiyete kavuşup hak ve hayır ile mutmain olması için yapılacak mücahede yoluyla nefis tedavi edilmeden, şeytanın kovulması ve aldatmasının önlenmesi mümkün değildir.
Nefis bu hastalıklardan kurtulup mutmain olunca, insanın kalbi; Allah'ın zikri, şeytandan sakınma, güç ve kuvvetin Allah ile mümkün olduğunu itiraf etme, gökleri ve yeri ayakta tutan ve yok olmaktan koruyan Allah'a yönelme gibi insanın maneviyatını güçlendiren ve ruhi kalitesini yükselten faziletlerle dolar. Şeytan, bu duruma yükselen insandan artık çekinmeye başlar ve Hz. Ömer olayında olduğu gibi, herhangi bir yolda böyle bir insanla karşılaşmaktan kaçınır.
Denilebilir ki:
"Kötülüğü telkin eden, Allah'a düşman olmaya ve öğretilerine muhalefet etmeye çağıran İblis'i Allah niçin yarattı?"
Bazı alimler, bu soruya şöyle cevap vermeye çalışmışlardır:
İblis'in yaratılışı, kullara, Allah'ın zıt şeyleri yaratabileceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla varlıkların en kötüsü ve her kötülüğün sebebi olan bu varlığın yaratılması, varlıkların en şereflisi, en temizi, en nezihi ve her iyiliğin sebebi olan Cebrail meleğin yaratılışına karşılık sayılabilir. Çünkü yüce Allah, onu da yaratabilir ve bunu da yaratabilir.
Nitekim gece ve gündüzün, hastalık ile ilacın, hayat ile ölümün, güzel ile çirkinin ve hayır ile şerrin yaratılması da yüce Allah'ın kudretini, İzzetini, hakimiyet ve malikiyetini gösteren en büyük delildir.
Görüldüğü üzere Allah bu zıt şeyleri yaratmış, birini diğerine karşılık yapmış, tasarruf ve idaresi altına almıştır. Alemde bunlardan herhangi birinin tamamen yok olması; yüce hikmetini, kamil tasarrufunu ve mülkünün idaresini sekteye uğratır.
Iblis'in yaratılış hikmetlerinden biri de; Allah'ın, "Kahhâr" olma ile ilgiü isimlerine ait izlerin ortaya çıkmasıdır: Kahhâr, Muntekim, Adi, Dârr, Şedîdu'I-ikâb, Serîu'l-hisâb, zu'l-Batşi'ş-Şedîd, Hâfıd, Rafı, Muiz, Muzill gibi. Bütün bu isimler ve fiiller, muhatabı bulunması gereken kemal özelliklerdir. Dolayısıyla insaniar ve cinler de, melekler gibi olsaydı bu isimlerin eserleri ortaya çıkmazdı.
Iblis'in yaratılış hikmetlerinden birisi de; yüce Allah'ın koruma, bağışlama, mağfiret, örtme, kullanndan dilediği kişi için hakkından vazgeçme gibi isimlerine ait izlerin ortaya çıkmasıdır. Bu şeylerin izlerinin ortaya çıkmasına imkan tanıyan hoşlanmadığı sebepleri yaratmamış olsaydı bütün bu hikmet ve faydalar gereksiz olurdu. Nitekim Resulullah (s.a.v.), buna, şu sözleriyle işaret etmektedir:
"Günah işlemeseydiniz Allah sizi yok eder ve yerinize günah işleyip istiğfar eden ve Allah'ın bağışlamasına mazhar olan başka bir kavim getirirdi." [1307]
Iblis'in yaratılış hikmetlerinden birisi de; Allah'ın "Hikmet" ve "Ma'rifet" isimlerine ait izlerin ortaya çıkmasıdır. Yüce Allah, eşyayı yerli yerine oturtan ve en layık yerine yerleştiren "Hâbir" ve "Hâkim"dir. Eşyayı, yerinin dışına koymaz. İlmi'nin kemali ve hikmetinin sonsuzluğu nereye konulmasını gerektiriyorsa oraya yerleştirir.
Risaletini nereye vereceğini, bu görevi kimin yüklenmeye ehil olduğunu, yaptığına karşı şükredeceğini ve bu göreve elverişli olmayanları en iyi bilen O'dur.
Hoşa gitmeyen sebeplerin yokluğunu kararlaştirsaydi bir çok hikmetler işlemez olur ve sayısız yararlar yok olurdu. Taşıdıklan kötülükten dolayı bu sebepler gerçekleştirilmeseydi, onların kapsadıklan ve taşıdıkları kötülükten dolayı büyük olan hayırlar yok olurdu. Güneş, yağmur ve rüzgar gibi. Bunlardan meydana gelen yararlar, yine bunlardan meydana gelen zararla mukayese edilemeyecek kadar büyüktür.
İblis'in yaratılış hikmetlerinden birisi de; değişik taat şekilleridir. İblis yaratılmamış olsaydı bu taatlar da olmazdı. Örneğin, Cihad taatı, en sevimli taatlardandır. Bütün insanlar mü'min olsaydı bu taat meydana gelmezdi. Bunun devamı veya şekillerinden biri olan Allah için sevmek ve onun için buğz etmek taati, iyiliği emretmek ve kötülükten men etmek, çirkin arzulara muhalefet ve Allah sevgisini tercih etme, tevbe, istiğfar, sabır, düşmandan korunma, eziyet ve kötülüğünden saklanma gibi insan aklının İdrakinden aciz kaldığı sayısız hikmet ve taat şekilleri ortaya çıkmazdı. [1308]
M. Ali Sabuni, İblis'in meleklerden olup olmadığı konusunda şu bilgilere yer verir:
"İblis ile ilgili ayeti kerimelerin dış görünüşü "İstisna" edatı sebebiyle iblisin meleklerden olduğuna İşaret etmektedir. Mesela bununla ilgili olarak Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"İblis müstesna meleklerin hepsi Adem'esecde ettiler"* [1309]
Bazı alimler -ayetin dış görünüşünü sözünde bulunduracak- bu görüşü ileri sürerek şöyle derler:
"Eğer iblis meleklerden olmasaydı, melekler gibi Hz. Adem'e secde etmekle mükellef tutulmazdı"
Bu görüşü savunan alemlerin dayandıklan delil, ayeti kerimede geçen istisna edatıdır. Fakat alimlerden tahkikçi olanlara göre; iblis, meleklerden değildir. Onlar, bu konuda kısaca aşağıda gelen şu delilleri ileri sürmüşlerdir.

1- Delil:

Eğer İblis meleklerden olsaydı, Allah'ın emrine isyan etmezdi. Çünkü melekler, Allah'ın emrine karşı isyan edemezler.
Nitekim Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de bununla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:
"Melekler, Allah'ın kendilerine emrettiği emirlere isyan etmezler ve kendilerine emredilenleri yerine getirirler." [1310]

2- Delil:

Melekler, nurdan yaratılmışlardır. İblis ise ateşten yaratılmıştır.
a- İblis, Kur'an'ın açık ifadesiyle kendisi hakkında şöyle demektedir:
"Beni ateşten onu çamurdan yarattın yani ateş, çamura göre üstün olduğundan dolayı ben ondan daha üstünüm"
Buna göre eğer iblis meleklerden olsaydı, "Beni nurdan, Adem'i de çamurdan yarattın" derdi.
b- Sahîh bir hadisi şerifte Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Melekler nurdan, cinler dumansız alevden, Adem ise sîze vasfedilenden yani topraktan yaratılmıştır" [1311]

3- Delil:

Meleklerde erkeklik ve dişilik söz konusu değildir. Çünkü onlar için nesil ve soyda yoktur. Onlar sadece şanı yüce olan Allah'ın yarattığı eşsiz ve mükemmel mahlûklardır. Allah onların varlıklannı başlangıçta evlilik ve üreyip çoğalmanın dışında yaratmıştır.
Halbuki cinler ise insanlar gibi birbirleriyle evlenirler ve bu yol ile üreyip çoğalırlar. Aynı zamanda cinler için nesil ve soyda söz konusudur.

Bundan dolayı Yüce Allah, İblis hakkında şöyle buyurmaktadır:
"Ey insanoğulları! Siz beni bırakıp onu yani iblisi ve soyunu mu dost ediniyorsunuz?" [1312]

4- Delil:

İblisin cinlerden olduğunu ve yine onun fasıklık ve sapıklığından dolayı Adem'e secde etmekten kaçındığını gösteren açık nass Kehf Sûresinde şöyle geçmektedir:
"Hani meleklere: "Adem'e secde edin" demiştik. Bunun üzerine iblisten başka meleklerin hepsi Adem'e secde etmişlerdi. İblis ise "Cinlerden" idi." Adem'e secde etmediğinden dolayı Rabbinin emrinin dışına çıkarak fasıklardan olmuştu" [1313]
Bu açık ve sarih nasslar, cinlerin meleklerden olmadığına bir delil ve kanıt olarak yeter bile! Fazlasına gerek yok!.
Fakat bazı tefsircilerin -birinci görüşü savunanların- te'viline göre; "Meleklerden, " Cinler" diye adlandırılan bir topluluk kastedilmektedir.
Tefsircilerin bu te'vili, gerçekten ve doğrudan uzaktır. Çünkü kendisine lanet olunmuş İblisin meleklerden değil de cinlerden ve şeytandan olduğuna dair görüş, kalbi ve nefsi mutmain etmekte ve üstelik vicdanı da rahatlatmaktadır. Zira bu görüşe göre; meleklerin birbirleriyle evlenmeleri ve üreyip çoğalmaları söz konusu değildir. İblis ise cinler ve insanlar gibi üreyip çoğalabilmektedir.
Yüce Allah'ın, İblisin nesli ve soyu olduğuna delâlet eden şu sözü de bu görüşü desteklemekte ve kuvvetlendirmektedir:
"Ey insanoğulları! Siz Beni bırakıp onu Yani İblisi ve "Soyunu"mu dost ediniyorsunuz?" [1314]
Buna göre eğer iblis meleklerden olsaydı, onun nesli ve soyu olmazdı. Çünkü meleklerin birbirleriyle evlenmeleri ve bunun sonucunda nesilleri ve soyları yoktur. Bu da, İblisin meleklerden olmadığını gösteren apaçık bir nassür, Bu görüşün aksi ise gerçekten uzaktır. [1315]
Yine M. Ali Sabuni, Hz. Adem (a.s)'ın yaratılış evreleri ile ilgili olarak şöyle der:

1- Toprak Merhalesi:

Hz. Adem (a.s)'ın yaratılışının esası ve gelişiminin ana maddesi topraktır. Şanı Yüce Allah, Hz. Adem (a.s)'ı yaratmak istediğinde meleklerden, çeşitli renklerdeki topraklan yeryüzünün üzerinden toplamalarını emretti. Bunun üzerine melekler Allah'ın emri üzerine istenilen toprakları yeryüzünden topladılar. Meleklerin yeryüzünden topladıkları bu topraklar, Hz. Adem (a.s)'ın yaratılışında esas tutulmuştur.
Yüce Allah'ın şu ayeti buna delâlet etmektedir:
"Sizi topraktan yaratması O'nun varlığının delillerindendir. Sizi topraktan yaratmasının hemen akabinde birer insan olarak yeryüzüne dağıldınız." [1316]
Sahîh bir hadisi şerifte ise Rasulullah (s.a.v..v) şöyle buyurmaktadır:
"Allah, Adem'i yeryüzünün her tarafından topladığı bir tutam topraktan yaratmıştır. Bu sebeple ademoğulları toplanan o topraklar ölçüsünde bir kısmı beyaz, bir kısmı kırmızı ve siyah, bir kısmı kötü, bir kısmı temiz ve hoş olarak dünyaya gelmiştir." [1317]

2- Çamur Merhalesi:

Allah, meleklerin yeryüzünde getirdiği bu çeşitli renkteki topraklan bir araya getirip onları suyla karıştırmıştı. İşte Hz. Adem (a.s)'da böylece birbirine tutuşturulmuş yapışık çamurdan oluşmuştur. Yüce Allah'ın şu ayeti buna işaret etmektedir:
"Biz onları birbirine tutuşturulmuş özlü ve yapışkan bir çamurdan yaratmışızdır." [1318]
Hz. Adem (a.s) uzun bir müddet -yaklaşık olarak kırk sene- çamur şeklinde kalmıştır. Hz. Adem (a.s) bu şekilde dururken ona el vb, bir şey ile vurulduğunda ateşte pişene benzeyen bîr ses onda oluşmuştu. İşte ateşte pişenden maksat, salsâl yani kuru çamur lafzıdır.
Yüce Allah bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:
"Allah, insanı ateşte pişmiş gibi kuru bir çamurdan yaratmıştır. Cinleri de, yalın bir alevden yaratmıştır." [1319]

3- Yaratılış Merhalesi:

Yüce olan Allah isteği doğrultusunda bu çamur, işitebilen, görebilen, eksiksiz, tam ve normal bir insan halini almıştır. Bundan dolayı Allah, ona kendi ruhundan üflemiş olduğundan ötürü bu insan, en güzel bir şekilde ve en mükemmel bir biçimde büyük bir ahlak ile cömert bir insan konumuna gelmiştir.
Bu merhale, Hz. Adem (a.s)'in yaratılışındaki merhalelerin sonuncusudur. Yine bu merhale, Hz. Adem (a.s)'on son şeklini almasından ötürü "Yaratılış merhalesi" diye de adlandırılmıştır. Hz. Adem (a.s)'ın yaratılış merhalesinde yani ruh üfürüimesinden uzun bir müddet önce -yaklaşık olarak kırk sene- bu merhalede kaldığı bazı rivayetlerde geçmektedir. Belki de "Dehr" yani insan süresindeki ayeti kerime, Hz. Adem (a.s)'ın bu merhalede kaldığı müddete işaret etmektedir ki Yüce Allah'ın bu ayeti şu şekildedir:
"İnsan, yaratılıp bahse değer bir şey olana yani ruh ühırülene kadar, şüphesiz uzun bir müddet yaklaşık kırk sene geçmiş midir?" [1320]

Açıklama:

Ayeti kerimede geçen "İnsan" kelimesinden maksat, Hz. Adem (a.s)'dır. Hz. Adem (a.s)'ın Nesli:
"Hz. Adem (a.s)'ın nesline ve onun dışındaki insanlardan geriye kalanlara gelince, Allah onları türeme ve evlenme yoluyla yaratmıştır. İnsanoğullarınm yaratılmasında Hz. Adem (a.s)'ın geçirdiği merhalelerden farklı merhaleler geçirmişlerdir. İnsanoğullarının yaratılmasında geçen merhaleler şunlardır:
1- Nutfe (damla) merhalesi.
2- Alaka (kan pıhtısı) merhalesi.
3- Mudga (et parçası) merhalesi.
4- Ruh üfürülmesi merhalesi.
Yüce Allah insanoğlunun geçirdiği bu merhaleleri şöyle anlatmaktadır:
"Ey insanlar! Öldükten sonra tekrar Allah tarafından diriltilmekten şüphede iseniz bilin ki, neden yaratıldığınızı size açıklamak için, biz sizi ilk önce topraktan yani Hz. Adem'in yaratılışı sonra nutfeden yani insanoğlunda küçük bir damladan sonra kan pıhtısından yani kanın katılaşmasından sonra da yapısı belli belirsiz bin çiğnem et parçasından yaratmışızdır." [1321]

11- Fare Ve İsrailoğullarından Bir Kavmin Fareye Dönüşmüş Olması

2697- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"İsrail oğullarından bir ümmet çirkin bir kılığa girdirilmek üzere insanlık tarihinden silinip yok olmuştur. O kavmin ne kötülük işlediği bilinmiyor. Ben bu ümmetin ancak fareye dönüştüğünü zannediyorum. Görmez misiniz, fare, kendisi için önüne deve sütü konulduğunda onu içmez, koyun sütü konulduğunda ise onu içer." [1322]

Açıklama:

Deve eti, İsrail oğullarına haram kılınmıştı. Dolayısıyla İsrail oğulları kesinlikle devenin sütünü de içmezlerdi. Farenin deve sütünü içmemesi de, onları, böyle bir yerde toplayan nokta oluyor. İşte bundan dolayı Resulullah (s.a.v.) onların fareye dönüştüklerini belirtmiştir.
Zeccâc ve İbnü'l-Arabî gibi bazı alimler, bugün mevcut olan maymun, fare, domuz gibi hayvanların, buna dönüşen ümmetin neslinden olduğunu iddia etmişlerdir. Cumhur ise Ebu Said hadisiyle amel ederek bu tür hayvanların, buna dönüşen hayvanların neslinden olmadıklarını, onların yok olduklarını belirtmişlerdir.

12- Mümin Kimsenin Bir Delikten İki Defa Is1rılmaması

2698- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Mümin, bîr delikten iki defa ısırılmaz." [1323]

13- Mümin Kimsenin Her İşinin Hayr Olması

2699- Suheyb (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Mümin kimsenin işine şaşarım. Gerçekten onun bütün işleri hayırdır. Bu müminden başka hiç kimse de yoktur. Kendisine bir iyilik isabet ederse verdiği nimetten dolayı Allah'a şükreder. İşte bu, onun için bir hayır olur. Bir sıkıntı isabet ederse buna karşı sabreder. Bu da onun için bir hayır olur." [1324]

14- İçinde Aşırılık Bulunduğu Ve Övülen Kimse Üzerine Bir Fitne Olmasından Korkulduğu Zaman Övmenin Yasak Olması

2700- Ebu Bekre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v.)'in huzurunda bir kimse, birisini medhetti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), o adama defalarca:
"Yazıklar olsun sana! Arkadaşını böyle övmekle onun boynunu kestin! Arkadaşını böyle övmekle onun boynunu kestin!" buyurdu. Sonra da:
"Sizden birisi arkadaşını muhakkak surette medh etme durumunda olduğu takdirde:
Filanca kişi görünüşüne göre iyi sanırım. Allah, ona yeterlidir. Ben Allah'a karşı hiç kimseyi görünüşü itibariyle temize çıkaramam. Onu şöyle şöyle zannederim" desin. Fakat bunu da gerçekten o kimseyi bu şekilde biliyorsa öyle söylesin!" buyurdu. [1325]

Açıklama:

Hattâbî'ye göre burada "Meddah" ile kastedilen; halkı övmeyi adet haline getirerek bu yolla kişisel maddi kazanç sağlayan, onları sömüren ve diğer taraftan da onları kibir, gurur ve nefsi beğenme tehlikesine sokan dalkavuklardır. Ama bir kimseyi yaptığı iyi bir fiilden dolayı öven ve bu övgüyle adamı bu tür iyi fiiller işlemeye teşvik etmeyi ve başkalannın da ondan örnek almasını amaçlayan kişi meddah sayılmaz.
Dolayısıyla da dalkavukların yüzüne toprak saçılması emredilmiştir.
"Arkadaşının boynunu vurmaktan" maksat; onu aşırı derecede övmenin onu boğazlamak olduğudur. Yani onu manevi yönden öldürmektir. Çünkü övülen kişi, bu övgüden dolayı kibirlenip mağrur olabilir. Kibir ve gurur ise manevi yönden o kimseyi mahveder.
Görüldüğü üzere kişiyi övmenin yasaklığına dair hadis bulunduğu gibi kişiyi yüzüne karşı övmenin meşruluğu hakkında da çeşitli hadisler vardır. Alimler bu hadislerin arasını şöyle uzlaştırmalardır.
Kişiyi övme hususunda aşırı gitmek yasaklanmıştır. Yine övüldüğünü duyan kişi bundan dolayı kendisini beğenip kibir ve gurura kapılacak karakterde bir kimse ise onu övmek yasaktır. Fakat olgun, takva sahibi olup akıllı ve şuurlu bir mümin için kibirlenme ve gururlanma tehlikesi olmaz. Bu itibarla övüldüğü takdirde kibirlenmesinden endişe duyulmayan böyle bir kimseyi yüzüne karşı bile övmekte bir sakınca yoktur. Tabii övgüde aşırı gitmemek şarttır. Karakteri sağlam kişiyi övmek, eğer onun hayırlı hizmetlere karşı şevkini ve hevesini artırır, çalışma aşkını kamçılar veya başka kimselerin onu örnek almasına vesile olursa bu takdirde onu övmek müstehabtır.

2701- Hemmâm İbnu'l-Haris'ten rivayet edilmiştir:
"Bir kimse, Osman'ı medhetmeye başlamıştı. Bunun üzerine Mıkdâd derhal davranıp dizleri üzerine diz çöktü. Zaten Mıkdâd, iri yapılı bir adamdı. Derken o medh edici kimsenin yüzüne doğru çakıl taşı avuçlayıp atmaya başladı. Osman, Mıkdâd'a:
"Senin bu halin de nedir?" diye sordu. Mıkdâd: Resulullah (s.a.v.):
"Meddah kimseleri gördüğünüz zaman onların yüzlerine toprak saçın!" buyurdu" dedi. [1326]

15- Büyük Olan Kimseye Bir Şeyi Eliyle Uzatıp Vermek

2702- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Rüyada kendimi bir misvakla dişlerimi ovalarken gördüm. Derken benî, biri diğerinden daha yaşlı iki kişi çekti. Ben de misvakı onlardan yaşça küçük olanına uzattım." Bana:
"Büyüğüne ver!" denildi.
Bunun üzerine ben de misvakı büyük olan kimseye verdim. [1327]

16- Hadisi Söylemede Acele Etmeyip Teenni Etmek Ve İlmi Yazmanın Hükmü

2703- Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Benim ağzımdan Kur'an'dan başka hiçbir şey yazmayın. Kur'an'dan başka bir şey yazmış kimse varsa onu silsin. Ancak yazmaksızın benden dilediğiniz gibi rivayet edin. Bunda hiçbir sakınca yoktur. Herkim bile bile bana yalan söz isnat ederse cehennemdeki yerine hazırlansın." [1328]

Açıklama:

Hz. Peygamber (s.a.v.), yazılan hadislerin Kur'an'la karıştırılmasından endişe ederek sahabilere hadis yazmalarını ilk önce yasaklamıştı. Bu endişe kalkıp hadislerin Kur'an'la karışmayacağından emin olunca hadis yazılmasına izin vermiştir.

17- Ashâb-ı Uhdûd, Sihirbaz, Rahip Ve Oğlan Çocuğu Kıssası

2704- Suheyb (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden öncekiler arasında bir hükümdar vardı. Bu hükümdarın bir de sihirbazı vardı. Sihirbaz ihtiyarlayınca hükümdara:
"Ben ihtiyarladım. Dolayısıyla bana bir çocuk gönder de, bildiğim sihri ona öğreteyim" dedi.
Bunun üzerine hükümdar, ona sihir öğretebileceği bir çocuk gönderdi. Çocuk, sihirbazın yanma gidip geldiği yolun üzerinde bir rahibe rastladı. Çocuk, o rahibin yanına oturup onun konuşmasını dinledi ve onu çok beğendi. Artık çocuk, sihirbazın yanma giderken rahibe de uğruyor, yanında otururdu. Derken çocuk, sihirbaza geldiğinde sihirbaz onu dövdü. Çocuk bunu rahibe şikâyet etti. Rahib ona:
"Sihirbazdan korktuğun zaman, "Beni ailem salmadı" de! Ailenden korktuğun zaman ise fbeni sihirbaz salmadı" de!" dedi.
Çocuk bu şekilde devam ederken bir gün büyük bir hayvanın üzerine geldi. Bu hayvan, insanları yollarından alıkoymuştu. Kendi kendine:
"Sihirbaz mı daha faziletli, yoksa râhib mi daha faziletli bugün bunu anlayacağım" dedi. Bunun üzerine bir taş alıp:
"Allah'ın! Eğer rahibin işi sana sihirbazın işinden daha sevimli ise, yollarından alıkonulmuş bu insanların işlerine gitmeleri için bu hayvanı öldür" deyip taşı fırlattı ve hayvanı öldürdü. İnsanlar da işlerine gittiler. Daha sonra rahibe gelip bu olayı ona anlattı. Râhib, ona:
"Ey oğulcuğum! Bugün sen benden daha faziletlisin. Senin hâlin gördüğüm bu yüksek dereceye ulaşmıştır. Sen muhakkak imtihan olunacaksın. Eğer imtihan olunursan, benim bulunduğum yeri hiçkimseye söyleme" dedi.
Çocuk körler ile abraşları iyileştiriyor, diğer hastalıklardan İnsanları tedavi ediyordu. Derken hükümdarın yanında bulunanlardan kör olmuş birisi bunu işitti. Bu kimse, birçok hediyeler getirerek ona:
"Eğer beni İyileştirİrsen, şuradaki şeylerin hepsi senin olsun!" dedi. Çocuk:
"Ben hiç bir kimseyi iyileştiremem. Şifâyı ancak Allah verir. Eğer sen Allah'a İman edersen, ben de Allah'a dua ederim. O da sana şifa verir" dedi. Adam Allah'a iman etti. Allah da ona şifasını verdi. Daha sonra hükümdarın yanma gelerek eskiden oturduğu gibi yanındaki yerine oturdu. Hükümdar, ona:
"Gözlerini sana tekrar kim iade etti?" diye sordu. Adam:
"Rabbim!" diye cevap verdi. Hükümdar:
"Senin benden başka Rabbin var mı?" dedi. O adam:

"Benim Rabbim de, senin Rabbin de Allah'tır" diye cevap verdi. Bunun üzerine hükümdar onu tutuklatıp ona kendisini bu hale getirenin kim olduğunu söyletene kadar işkenceye devam etti. Nihayet o adam, çocuğun yerini söyledi. Çocuğu getirdiler. Hükümdar, ona:
"Ey oğulcuğum! Sihrin, körleri ve abraşları iyileştirecek ve şunu şunu yapacak dereceye ulaşmış" dedi. Çocuk:
"Ben hiç kimseyi iyileştiremem! Şifayı veren ancak Allah'tır" dedi.
Bunun üzerine hükümdar, çocuğu tutuklattı, ona rahibin yerini söyletene kadar işkenceye devam etti. Nihayet çocuk, rahibin yerini söyledi. Rahibi getirdiler. Ona:
"Dininden dön!" denildi. Rahib, dininden dönmeye razı olmadı. Derken hükümdar bir testere istedi ve onu başının ortasına koydu ve başını ikiye yardı. Rahibin başı iki tarafa düştü.
Sonra hükümdarın maiyetinde bulunan adam getirildi. Ona:
"Dininden dön!" denildi. O da, dininden dönmeye razı olmadı. Hemen testereyi başının ortasına koydu ve başını ikiye yardı. Adamın başı iki tarafa düştü.
Sonra çocuk getirildi. Ona da:
"Dîninden dön!" denildi. O da dininden dönmeyi kabul etmedi. Bunun üzerine hükümdar, çocuğu, maiyetinde bulunan bazı kimselere vererek:
"Bunu filân dağa götürün ve onu dağm üzerine çıkarın. Dağın zirvesine ulaştığınız zaman dininden dönerse ne âlâ! Dönmezse onu dağm tepesinden aşağı atın" dedi.
Bunun üzerine çocuğu götürdüler ve dağa çıkardılar. Çocuk:
"Allah'ın! Dilediğin herhangi bir şeyle beni bunlardan kurtar!" diye dua etti. Bunun üzerine dağ şiddetli bir şekilde onları salladı. Sonra da dağdan aşağı düştüler. Derken çocuk yürüyerek hükümdarın yanma geldi. Hükümdar, ona:
"Arkadaşların sana ne yaptı?" diye sordu. Çocuk:
"Allah beni onlardan kurtardı" dedi.
Hükümdar onu yine maiyetinde bulunan birkaç kişiye vererek:
"Bunu götürün, bir gemiye yükleyerek denizin ortasına varın. Eğer dininden dönerse ne âlâ! Aksi takdirde onu denize atın!" dedi.
Bunun üzerine onlar çocuğu götürdüler. Kıyıdan iyice açıldıkları zaman çocuk yine:
"Allah'ın! Dilediğin herhangi bir şeyle beni bunlardan kurtar!" diye dua etti. Hemen gemileri alabora olarak onlar suda boğuldular.
Çocuk yine yürüyerek hükümdarın yanma geldi. Hükümdar, ona:
"Arkadaşların sana ne yaptı?" diye sordu. Çocuk:
"Allah beni onlardan kurtardı" dedi. Bunun üzerine çocuk, hükümdara:
"Sana emredeceğim şeyi yapmadıkça, sen beni asla öldüremezsin!" dedi. Hükümdar:
"Nedir o?" diye sordu. Çocuk:
"Halkı bir meydanda toplarsın ve beni bir ağaca asarsın. Sonra torbamdan bîr ok al! Bu oku yayın ortasına koy. Sonra da "Bismillâhi Rabbi'1-gulâm" bu çocuğun Rabbi olan Allah'ın adıyla diyerek oku bana at. Bunu yaparsan ancak beni öldürürsün" dedi. Bunun üzerine hükümdar hemen halkı bir meydanda topladı ve çocuğu bir ağaca astı. Sonra torbasından bir ok aldı ve oku yayın ortasına koydu. Sonra da:
"Bismillâhi Rabbi'l-gulâm" bu çocuğun Rabbi olan Allah'ın adıyla" diyerek çocuğa oku fırlattı. Ok çocuğun şakağına isabet etti. Çocuk elini şakağına, okun vurduğu yere koydu ve öldü. Bunun üzerine halk:
"Çocuğun Rabbine iman ettik! Çocuğun Rabbine iman ettik! Çocuğun Rabbine iman ettik!" dediler. Hemen hükümdara gidilerek ona:
"Ne dersin? Allah'a yemin ederim ki, korktuğun şey başına geldi, halk iman etti" denildi. Bunun üzerine hükümdar, yolların başlarına uzun çukurlar/hendekler kazılmasını emretti. Bunun üzerine derhal uzun çukurlar kazıldı, içerisinde ateşler yakıldı ve:
"Kim dininden dönmezse, onu bu ateş çukurlarının içerisine atın!" dedi. Yada hükümdara:
"Sen at!" denildi.
Nihayet hükümdarın askerleri, faaliyete geçip dininden dönmeyen insanları o ateş çukurlarının içerisine atıp yaktılar. Nihayet beraberinde küçük bir çocuğu bulunan bir kadın geldi. Kadın oraya düşmekten irkilip geri çekindi. Bunun üzerine çocuk, annesine:
"Ey anneciğim! Sabret! Çünkü sen hak üzeresin!" dedi. [1329] Ashabı Uhdud, Buruc: 85/4-10 ayetleri arasında anlatılmaktadır. Burada anlatılan olayla ilgili çeşitli rivayetler ileri sürülmüştür. M. Hamdi Yazır konuyla ilgili olarak şöyle der:
"Bunların kimler ve nerelerde olduğuna ve Yemen'de, Necran'da, Irak'ta, Şam'da veya Habeş'te mecusiler veya yahudiler veya bazı krallar tarafından yapıldığına dair birçok rivayet nakledilmiş ise de Kur'ân bunlan belirleme maksadı taşımadığından, sadece nitelikleri ve fiilleriyle zikr olunmuşlardır.
Ebu Hayyan der ki: Müfessirler Ashab-ı Uhdud hakkında on'dan fazla görüş belirtmişlerdir. Her görüşün de bir uzun kıssası vardır. Biz onları bu kitabımıza yazmak istemedik. Hepsinin kapsadığı mânâ şudur: Kâfirlerden bir takım kişiler yerde hendekler açtılar ve bunlarda ateş yaktılar. Müminleri bu ateşlerin karşısına diktiler. Dininden döneni bıraktılar, imanda ısrar edeni yaktılar. Ashab-ı Uhdud müminleri yakanlardır.
Kaffâl de tefsirinde şöyle der: Ashab-ı Uhdud kıssasında değişik rivayetler zikretmişlerdir. Bununla beraber içlerinde sahih denecek derecede bir şey yoktur. Ancak bu rivayetler şu noktada birleşmişlerdir ki müminlerden bir topluluk, kavimlerine karşı yahut kendilerine hakim olan kâfir bir krala muhalefet etmişler, o da bunları içi ateş doîu hendeğe attırmıştır. Ve zannederim ki, demiş, bu olay Kureyşliler arasında meşhur idi. Yüce Allah bunu Resulünün ashabına anlatarak dinleri hakkında karşı karşıya kaldıkları eziyetlere sabır ve tahammül etmeleri gerektiğine dikkat çekmiştir. Çünkü haberlerde meşhur olduğu üzere Kureyş müşrikleri müminlere eziyet ediyorlardı." [1330]
Mevdudi'de Ashabı Uhdud olayının tarihi yönünü şöyle anlatmaktadır:
"İslâm tarihçilerinin açıklamalan bu olayı sadece tasdik etmekle kalmaz, ayrıca ayrıntılı bir biçimde bilgi de verirler. Yemen ilkin M. 340 Yılında hristiyanlann eline geçti ve M. 378'e kadar hakimiyetleri devam etti. O zaman hristiyan misyonerler Yemen'e geldiler. Bu dönemde zahid, mücahid ve iman sahibi bir hristiyan seyyah olan Faymiyun, Necran'a geldi ve halka putlara tapmaktan vazgeçmeleri için tebliğ etmeye başladı. Bu tebliğ sayesinde Necran halkı hristiyanlığı kabul etti. Necran'ı üç kişi idare ediyordu. Biri o kabilenin başkanlığını, dışişlerini ve askeri işlerini yürüten Seyyid, ikincisi içişlerini yürüten Akib, üçüncüsü dini işleri İdare eden Papaz. Güney Arabistan'da Necran önemli bir stratejik konuma sahipti. Aynı zamanda ticaret ve sanayi merkeziydi. Sunî ipek, deri ve silah sanatları revaçtaydı, ayrıca Yemen cübbesi de meşhurdu. Bundan da anlaşılıyor ki Zûnuvas, sadece dinî endişelerle değil siyasi ve ekonomik nedenlerle Necran'ı işgal etmek için yola çıkmıştı. Necran'ın Seyyidi Harise hakkında bir Süryâni tarihçisi olan Haritas şöyle yazar:
"Zûnuvas onu katletti ve onun iki kızını öldürdükten sonra, kızlarının kanını içmesi için kansi Roma'yı zorladı. Sonra onu da katletti. Papaz Paul'un mezarını kazdırdı ve kemiklerini ateşe attırdı. Ateş dolu hendekler içinde kadınlan, erkekleri, çocuklan, papaz ve rahipleri yaktılar. Toplam 20.000'den 40.000'e kadar insan telef oldu." Bu olay M. Ekim 523'de vuku buldu. Nihayet M. 525'de Habeşistan Yemen'e saldırarak Zûnuvas'm Himyer saltanatına son verdi. Hüsni Gurap'ta Yemen'de bir bölge yapılan arkeolojik araştırmalar sırasında birtakım levhalar bulunmuş ve bunların üzerindeki yazılardan bu olayları aydınlatıcı bilgiler eide edilmiştir.
M.6. yüzyılda hristiyanların çeşitli kitaplarında Ashab-ı Uhdud hadisesi zikredilmiş ve bizzat görenler tarafından ayrıntılı bir biçimde nakledilmiştir. Sahicilerden bazıları anlatma yolunu seçerken, bazıları da bizzat yazmışlardır. Şu üç kitabın yazarı da o dönemde yaşamışlardır. Birincisi Prokopiyus, ikincisi Cosmos Indcopleustis bu Necaşi'nin Elesboan emri ile o zaman Batlamyus'un Yunanca kitabını tercüme ediyordu. Habeşistan'ın sahil şehri Andolis'te oturuyordu. Üçüncüsü Johannes Mala'dır ve ondan sonra da bir çok tarihçi bu olayı nakletmiştir. Daha sonraları Johannes of Ephesus (öl. 585) yazdığı kitap olan Kanisa Tarihi'nde Necran hristiyanlarının ateşe atılmaları hadisesi hakkında, Simeon'un, Dercila'nin başkanı Abbot von Gabula'ya yazdığı bir mektubu nakleder. Papaz Simeon, bu hadiseyi bizzat görenlerden Yemenli'lerden rivayet etmiştir. Bu mektup ayrıca M. 1881 ve M. 1890'da "Hristiyan Şahidlerinin Hayatı' adlı bir kitapta yayınlanmıştır. Yakubî Patriarch Dionusisus ve Zacharia of Mitylene sûryani lisanında basılan kitaplardan nakletmişîerdir. Yakub Surucî de Necran hristiyanları hakkında bilgi vermiştir. Erreha (Edessa) Papazı Pulus, Necranlı hristiyanların katledilmeleri dolayısıyla bir mersiye de yazmış ve bu mersiye günümüze kadar gelmiştir. Süryani lisanında yazılmış kitabın İngilizce tercümesi (Book of the Himyarites) müslüman tarihçilerin açıklamalarını onaylamaktadır. BritİSh Museum'da bu devirle ilgili Habeşistan'dan gelen birtakım vesikalar bulunmaktadır ve bu vesikalar da hadiseyi doğrulamaktadırlar. Filbî, kendi seyahat kitabında (Arabian Hîghlanda) Necranlıların Ashab-ı Uhdud olayının geçtiği yeri hâlâ bildiklerini yazmaktadır. Ummi Hark'ın yanında bir tepe üzerinde bazı resimler de bulunmaktadır. Ayrıca Necran'daki Kabe'nin yeri de Necran halkı tarafından bilinmektedir. Habeşistan hristiyanları Necran'ı ele geçirdikten sonra buraya Kabe şeklinde bir mabed inşa etmişler ve Mekke'deki Kabe-i Muazzama yerine bunu dinî merkez kılmak istemişlerdir. Buranın papazları başlarına sarık sararlardı. Ayrıca bu mabedi 'Haram' kutsal-çev ilân etmişlerdi. Roma buraya mâlî yardımda bulunuyordu. Mabedin papazları Rasulullah (s.a.v.) ile münazara yapmak için Mekke'ye gelmişlerdir. Bu meşhur münazara Ali İmran: 61'de zikredilmiştir. [1331]

18- Hicret Hadisi

2705- Berâ' İbn Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Bekr es-Sıddîk, babama geldi. Babam evde idi. Ondan bir semer satın aldı ve babama:
Oğlunu benimle gönder de şunu evime kadar beraber taşıyalım" dedi. Babam da:
"Haydi götür" dedi. Ben de onu yüklendim. Babam da parasını alarak onunla birlikte çıktı. Bu arada babam, Ebu Bekr'e:
"Ey Ebu Bekr, Resulullah (s.a.v.)'le birlikte Mekke'den Medine'ye hicret esnasında geceleyin yürüdüğünüzde ne yaptığınızı bana anlatsana!" dedi. Bunun üzerine Ebu Bekr şöyle dedi:
"Evet, biz bütün gece yürüdük, sonra öğle ortasında sokaklar boşalıp ortalıkta kimse dolaşmadığı zamana kadar yürümeyi sürdürdük, nihayet üzerine henüz güneş gelmemiş uzun bir gölgesi olan kayaya vardık ve orada konakladık. Kayanın yanma vardım. Peygamber (s.a.v.)'in gölgesinde uyuyacağı yeri elimle düzenledim ve üzerine bir kürk serip:
"Ey Allah'ın Resulü! Sen uyu, ben etrafa göz kulak olurum!" dedim. O da uyudu. Etrafa göz kulak olmak için dışarı çıktım. Bir de baktım ki, bir koyun çobanı koyunlarıyla birlikte kayaya doğru geliyor. O da bizim gibi kayanın gölgesinden yararlanmak istiyordu. Hemen karşısına çıkıp:
"Ey delikanlı! Sen kimin çobanısın?" dedim. O da:
"Mekke şehir halkından bir adamın çobanıyım!" dedi. Ben:
"Koyunlarında süt var mı?" dedim. Çoban:
"Evet, var" dedi. Ona:
"Bana sut sağar mısın?" dedim. O da:
"Evet, sağarım!" deyip bir koyun tuttu. Ona:
"Koyunun memesini; kıldan, topraktan ve kirden iyice temizle!" dedim.
Çoban yanındaki çanağa bir miktar süt sağdı. Yanımda su içmesi ve abdest alması için Peygamber (s.a.v.)'e verdiğim bir su tulumu vardı. Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldim. Onu uykusundan uyandırmak istemedim. Kendi kendine uyanmasını bekledim. Derken kendisinin uyandığını gördüm. Bu sırada sütün üzerine biraz su döktüm. Ona:
"Ey Allah'ın Resulü! Şu sütü iç!" dedim. Resulullah (s.a.v.)'de onu içti. Ben de onun bu sütü içmesinde n memnun kaldım. Sonra Resulullah (s.a.v.), bana:
"Hareket etme vakti gelmedi mi?" diye sordu. Ben de:
"Evet, geldi" dedim.
Güneş kaydıktan sonra yola çıktık. Biz, sert bir toprak üzerinde iken Sürâka b.
Malik peşimizden geldi. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü! Yakalandık!" dedim. Resulullah (s.a.v.), bana:
"Üzülme, Allah bizimledir" [1332] buyurdu. Sonra Süraka'ya beddua etti. Bunun üzerine Süreka'nın atı tökezleyip karnına kadar yere battı. Zannederim Şüreka şöyle demişti:
"Sizin bana beddua ettiğinizi anladım. Siz benim için, Allah'a dua edin, peşinizdeki sizi arayanlan geri çevirmem için Allah sîze yardım etti" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ona dua etti, o da düştüğü zor durumdan kurtuldu. Hemen geri döndü ve karşılaştığı herkim var ise ona:
"Ben, sizin namınıza yeteri kadar baktım, hiç kimse görmedim" diyerek geri çevirdi. Böylece bize verdiği sözünü yerine getirdi. [1333]

54. TEFSİR BÖLÜMÜ

Tefsir:

Bir şeyi iyice açıklamak, keşfetmek anlamındadır. Terim olarak ise beşerî takat oranında, Yüce Allah'ın muradına delâlet etmesi yönünden Kur'an-ı Kerim'i inceleyen bir ilimdir.
Konusu, Kur'an ayetleridir.
Gayesi, iki cihanda selamete ve mutluluğa ulaşmak için Allah Teâla'nin kitabını yine O'nun muradına uygun bir şekilde anlamak, anlatmak ve yararlı hükümler çıkarmaya kudret kazanmaktır.

2706- Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:
"Allah tarafından İsrailoğullarına:
"Kudüs'ün kapısından secde ederek girin ve 'hıtta'/bizi affet deyin" [1334] denildi. Fakat bu hıtta ile ilgili emri değiştirip kıçları üzerinde emekleyerek girdiler. Hıtta yerine "Kılın içinde bir habbe" dediler." [1335]
Açıklama:

İsrailoğulları Tih çölünde kırk sene kaldıktan sonra Yusa ile oradan çıkıp Allah tarafından Kudüs'e girmeleri sağlanmıştı. Yalnız şehrin kapısından girerken Allah'a bir şükür ifadesi olarak secde halinde eğilerek girmeleri emredilmişti. Bunun için de "Hıtta" bizi affet demeleri istenmişti. Fakat onlar, Allah'ın bu "Hıtta" emrini "Habbe" şeklinde değiştirerek şehre "Habbe" diyerek girmişlerdir. Onlar böyle yapmakla Allah'ın emrine muhalefet etmiş olmaktaydılar. Allah'da onlar veba hastalığıyla cezalandırdı.

2707- Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah, Resulullah (s.a.v.) üzerine, ölümünden önceye kadar arka arkaya vahiy indirdi. Nihayet Resulullah (s.a.v.) vefat etti. Vahyin en çok olduğu zaman, Resulullah (s.a.v.)'in vefat ettiği günde idi. [1336] (Mekke'nin fethinden sonra Resulullah (s.a.v.)'e heyetlerin gelmesi daha da artmıştı. Onlar geldiklerinde Resulullah (s.a.v.)'e çeşitli hususları soruyorlar, bunun üzerine de ayetler iniyordu. Dolayısıyla bu dönemde daha fazla ayet İnmiş olmaktaydı.

2708- Târik b. Şihâb'tan rivayet edilmiştir: "Yahudiler, Ömer'e:
Şu,
"İşte bugün dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak müslümanlığa razı oldum" [1337] ayeti, biz Yahudiler topluluğu üzerine inse, onun indiği günü bilsek o günü mutlaka bayram yapardık" dediler. Bunun üzerine Ömer:
"Ben o ayetin indirildiği günü, saati ve indirildiği zaman Resulullah (s.a.v.)'in nerede olduğunu gerçekten bilmekteyim. O Müzdelife gecesinde biz Resulullah (s.a.v.)'Ie birlikte "Arafat'ta vakfe yaparken inmiştir" dedi. [1338]

2709- Hz. Aişe (r.anha) dan rivayet edilmiştir:
"Aişe, Yüce Allah'ın;
"Yetim kızlar hakkında adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız" [1339] ayeti hakkında şöyle der:
"Bu ayet, şunun hakkında inmiştir: Bir erkeğin yanında bir yetim kız olur ve bu erkek, onun velisi ve mirasçısı olur. Kızın malı var, fakat kızın hakkını koruyacak kimsesi yoktur. Velisi, malı için onu başkasıyla evlendirmez. Bu suretle o kıza zarar verir ve ona iyi bakmaz. Bunun üzerine Yüce Allah,
"Yetim kızlar hakkında adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız o zaman size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikah edin" [1340] buyurdu.
Yani Yüce Allah burada:
"Size neleri helal kıldığıma bir bak da, zarar verdiğin şu yetim kızı bırak!" demektedir. [1341]

2710- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:

"Âişe, Yüce Allah'ın;
"Fakir ise maruf/meşru bir şekilde yesin" [1342] ayeti hakkında şöyle der:
Bu ayet; yetim kimsenin işlerini gören ve malına bakıp ıslah eden kimsenin fakir olması durumunda yetimin malından maruf/meşru bir şekilde yiyebileceği hakkında indirilmiştir. [1343]

2711- Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Âişe, Yüce Allah'ın;
"Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden yada yüz çevirmesinden endişe ederse.." [1344] ayeti hakkında der ki:
Bu ayet; bir adamın nikahında altında bulunup uzun zaman iyi bir geçim süren, sonra adam onu boşamak istediğinde, kadın:
"Beni boşama, tarafımdan her şey sana helal olduğu halde beni nikahında tut!" diyen kadın hakkında indirilmiştir. [1345]

2712- Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilmişir:
"Abdurrahman b. Ebza, bana; şu iki ayeti Abdullah İbn Abbâs'a sormamı emretti:
"Her kim bir mümini kasten öldürürse onun cezası, içerisinde ebedi kalmak şartıyla cehennemdir" [1346] Bu ayeti, Abdullah İbn Abbâs'a sordum. O da:
"Bu ayeti, hiçbir şey nesh etmedi" dedi. Sonra da ona:
"Onlar öyle kimselerdir ki, Allah'la birlikte başka bir ilaha yalvarmazlar ve Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler" [1347] ayetini sordum. Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs:
"Bu ayet, müşrikler hakkında indi" dedi. [1348]

2713- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Yüce Allah'ın şu,
"Onlar öyle kimselerdir ki, Allah'la birlikte başka bir ilaha yalvarmazlar ve Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler. Zina etmezler. Bunları yapan, günahının cezasını bulur. Kıyamet günü azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır" [1349] ayeti Mekke'de indi.
Bunun üzerine müşrikler:
"Bize İslam'ın ne faydası var? Biz Allah'a şirk koşmuş, Allah'ın haram kıldığı canı öldürmüş ve bütün kötülükleri yapmışız" dediler.
Bunun üzerine Yüce Allah'da,
"Ancak tevbe ve îman edip iyi amel işleyenler başka. Çünkü bunların kötülüklerini Allah İyiliklere çevirir. Ve Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir" [1350]
ayetini indirdi. [1351]

2714- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"müslümanlardan bazıları, küçük bir koyun sürüsü içerisinde bir adama rastladılar. Adam, onlara:
"es-Selâmu aleykunı", Allah'ın selamı üzerine olsun" dedi. Onlar ise bu adamı tutup öldürdüler ve bu küçük sürüyü aldılar.
Bunun üzerine;
"Size selam veren kimseye, sen mümin değilsin demeyin" [1352] ayeti indi."

2715- Berâ İbn Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ensar haccedip (Medine'ye) döndükten sonra evlere ancak arka taraflardan girerlerdi. Sonra Ensar'dan bir adam gelip evine kapısından girdi ve bu konuda ona bazı şeyler söylendi. Bunun *üzerine;*
"İyilik, evlerinize arkalarından gelmeniz de değildir." [1353] ayeti indi. [1354]

1- Yüce Allah'ın
***"İman Edenler İçin, Kalplerinin Allah'ın Zikrine Yatışması Zamanı Gelmedi Mi?"* Ayetinin Tefsiri**

2716- Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bizim müslüman olmamız ile Yüce Allah'ın,
"İman edenler için, kalplerinin Allah'ın zikrine yatışması zamanı gelmedi mi?" [1355] ayetiyle bizi azarlaması arasında henüz dört yıl geçmişti. [1356]

2- Yüce Allah'ın
***"Mescide Her Girişinizde Zinetinizi Alın"* Ayetinin Tefsiri**

2717- Abdullah İbn Abbâs (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Cahiliye döneminds kadın, Beytullah'ı çıplak olduğu halde tavaf edip:
"Kim bana ödünç bir tavaf elbisesi verecek?" derdi. Ödünç aldığı bu tavaf elbisesini, cinsel organının üzerine koyar, sonra da:
"Bugün cinsel organımın bir kısmı yada hepsi görünecek, bugün gözüken şeyleri bir daha göstermeyeceğim!" derdi.
Bunun üzerine;
"Mescide her girişinizde zinetinizi alın" [1357] ayeti indi.[1358]

3- Yüce Allah'ın "Cariyelerinizi Fuhşa Zorlamayın" Ayetinin Tefsiri

2718- Câbir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Übeyy İbn Selûl'un "Müseyke" adında bir cariyesi vardı. "Ümeyme" adında bir cariyesi daha vardı. Abdullah İbn Übeyy, bunları zinaya zorlardı. Onlar da bunu Resulullah (s.a.v.)'e şikayet ettiler.
Bunun üzerine Yüce Allah,
"Namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah onlar için çok bağışlayıcı ve merhametlidir" [1359] ayetini indirdi. [1360]

4- Yüce Allah'ın
***"Taptıkları Putları, Rablerine Daha Yakın Olmak İçin Vesile Edinirler"* Ayetinin Tefsiri**

2719- Abdullah b. Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdullah İbn Mes'ud,
"Taptıkları putları, Rablerinc daha yakın olmak için vesile edinirler" [1361] ayeti hakkında şöyle der:
İnsanlardan bir topluluk, cinlerden bir cemaata tapıyorlardı. Nihayet cinlerden olan bu topluluk, müslüman oldular. Fakat o insanlar, bu cinlere tapmaya devam ettiler.
Bunun üzerine;
"Taptıkları putları, Rablerine daha yakın olmak için vesile edinirler" [1362] ayeti indi. [1363]

5- Tevbe, Enfal Ve Haşr Surelerinin Mahiyeti Hakkında

2720- Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir: "Abdullah İbn Abbâs'a:
Tevbe suresi ne hakkında indi" diye sordum. O da:
"Tevbe suresi mi? Hayır, o, Fâdıha'dır. Çünkü o sure devamlı bir şekilde "Ve minhum" ve "Minhum" "Onlardan" ve "Onlardan" diye iniyordu.

Nihayet insanlar bu surede bizlerden dokunulmadık hiç kimse kalmayıp herkesin bu sure İçerisinde zikrolunacağını zannettiler" dedi. Ona:
"Enfal suresi ne hakkında indi?" dedim. Abdullah İbn Abbâs:
"Bu, Bedir savaşı ve bu savaşla ilgili hükümler hakkında inmiş bir suredir. Bu surede anlatılır" dedi. Ona:
"Haşr suresi ne hakkında indi?" dedim. Abdullah İbn Abbâs:
"Bu sure, Nadr oğulları hakkında indi" dedi. [1364]

6- İçkinin Haram Kılınması

2721- Abdullah İbn Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ömer, Resulullah (s.a.v.)'in minberi üzerinde hutbe okuyup Allah'a hamd etti, övgüde bulundu, sonra da:
"Bundan sonra; dikkat edin ki, içkinin haram kılınması indiği gün olmuştur. İçki beş şeyden olur: Buğdaydan, arpadan, kuru hurmadan, kuru üzümden ve baldan. İçki, aklı örten şeydir. "Üç şey de vardır ki, ey topluluk! Ben, Resulullah (s.a.v.)'in bunlar hakkında bize bilgi vermiş olmasını dilerdim. Bunlar; dede, kelale ve riba konularından bir konu" dedi. [1365]

Açıklama:

"Dede" kelimesinden maksat; ölen ile arasında kadın bulunmayan dededir. Babanın babası, babanın babasının babası gibi. Dede mirasta dört halde bulunur. Bu hallerden biri de, dedenin, mirasta ölen kimsenin anne-baba bir erkek kardeşleriyle bulunmasıdır. Hadiste kastedilen de, bu halde onun mirastan hissesine düşecek olan pay olması gerekir. Çünkü sahabilerin arasındaki ihtilaf bu durumla ilgilidir.
"Kelale" ise anne baba tarafından dışında olan, yani usul ve furu' silsilesini teşkil eden dikey nesebin dışında kalan yakınlıktır. Sahabe, kelalenîn tanımı üzerinde ihtilafa düşmüştür.
"Riba konularından bir konu" sözüyle kastedilen, Riba-i fadl'dır. Bilindiği üzere Riba-i fadl, eşitsizliğe dayanan değişim demektir. Sahabe bu konuda da ihtilafa düşmüştür. Dolayısıyla Hz. Ömer, bu meselelerin Resulullah (s.a.v.) tarafından çözüme kavuşamamasından yakınmaktadır."

2722- Kays b. Ubâd'den rivayet edilmiştir:
"Ebu Zerr'i,
"Şu iki grup, Rableri hakkında mücadele eden iki hasımdır" [1366] ayeti, Bedir savaşı günü, birbirleriyle savaşa tutuşan Hamza, Ali, Ubeyde b. Haris, Rebia'nın iki oğlu Utbe ile Şeybe ve Velid b. Utbe hakkında inmiştir" diye yemin ederken işittim. [1367]

Açıklama:

Ayetteki iki hasımdan maksat, iki fırkadır. Hadiste iki tarafın karşılıklı çarpışanlan anlatılmaktadır. müslümanların tarafında Hz. Hamza, Hz. Ali ve Ubeyde b. Haris. Kafirlerin tarafında ise Utbe, Şeybe ve Velid vardır. Hz. Hamza, Şeybe'yi çarpışarak öldürmüştü. Hz. Ali'de Velid'i cenk ederek öldürmüştü. Ubeyde b. Haris'de Utbe ile çarpışmış, fakat yaralanmış, savaştan dönerken bu yaradan dolayı vefat etmişti.

---

[1] Bakara: 2/173, Mâide: 5/3.
[2] Bakara: 2/173, Mâide: 5/3, En'am: 6/145, Nahl: 16/115.
[3] En'am: 6/118.
[4] En'am: 6/121.
[5] B.k.z. Heyet, İlmihal, T.D.V, 2/48-49.
[6] Buhârî, Vudû 33, Büyü 3, Sayd 1, 2, 3, 7, 8, 9; Ebu Dâvud, Sayd 22-23, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851; Tirmizî, Sayd 1, 1465, 3, 1467; 4, 1468, 5, 1469, 6, 1470, 7, 1471; Nesâî, Sayd 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 18, 19, 21, 22, 23; İbn Mâce, Sayd 3, 3208; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/258, 380.
[7] Buhari, Zebaih 1; Müslim, Sayd 4; Nesaî, Sayd 2; Darimî, Sayd 1; Ahmed b. Hanbel, 4/256, 379.
[8] Buhârî, Zebaih 8; Müslim, Sayd 3; Ahmed b. Hanbel, 1/131.
[9] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 11/17.
[10] Maide: 5/3.
[11] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 11/17.
[12] Buhâri, Sayd 4, 10, 14; Ebu Dâvud, Sayd 22-23, 2852, 2855, 2856, 2857; Tirmizî, Sayd 1, 1464; Nesâî, Sayd 4; İbn Mâce, Sayd 3, 3207; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/193.
[13] Ebu Dâvud, Sayd 24-25, 2861; Nesâî, Sayd 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/194.
[14] Buhârî, Sayd 29, Tıb 57; Ebu Dâvud, Et'irae 32, 3802; Tirmizî, Sayd 11, 1477; Nesâî, Sayd 28; İbn Mâce, Sayd 13, 3232; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/194.
[15] Ebu Dâvud, Etime 32, 3803; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/289.
[16] Buhâri, Sayd 12, Şirket 1, Meğâzî 65; Ebu Dâvud, Etime 46, 3840; Tirmizî, Sıfâtu'l-Kiyâme 34, 2475; Nesâî, Sayd 35; İbn Mace, Zühd 12, 4159; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/312.
[17] Mâide: 5/96.
[18] Mâide: 5/96, Fâtır: 35/12.
[19] B.k.z. Heyet, İlmihal, T.D.V., 2/41.
[20] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 9/169-170.
[21] Buhârî, Meğâzî 65.
[22] Buhârî, Farzu'l-Humus 20, Meğazî 38; Nesâî, Sayd 31; İbn Mâce, Zebaih 13, 3192; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/354, 355, 357, 381.
[23] Buhârî, Meğâzî 38; Nesâî, Sayd 31; İbn Mâce, Zebaih 13, 3194; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/297.
[24] Buhârî, Meğâzî 38.
[25] Buhâri, Mezalim 32, Meğâzî 38, Zebaih 14, Edeb 90, Dcavat 19, Diyat 17; İbn Mâce, Zebaih 13, 3195; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/47, 48, 50.
[26] Buhârî, Zebâih 27, 28, Meğâzi 38; Ebu Dâvud, Etime 25, 3788, 3789; Tirmizî, Sayd 11, 1478; Nesâî, Sayd 29; İbn Mâce, Zebâih 12, 3191; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/322, 361,385.
[27] Buhârî, Zebâih 24, 27, 38; Nesâî, Dahaya 23, 33; İbn Mâce, Zebâih 12, 3190.
[28] Ebu Dâvud, Et'ime 25, 3790, 32, 3806, Tirmizî, Sayd 11; Nesâî, Sayd 69-71; İbn Mâce, Zebâih 14.
[29] Buhârî, Zebâih 33; Tirmizî, Etime 3, 1790; İbn Mâce, Sayd 16, 3242; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/9, 10, 46, 60, 62, 74, 81.
[30] Buhârî, Ahbâru'1-Âhâd 6; İbn Mâce, Mukaddime 3, 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/84,137.
[31] Buhârî, Et'ime 10; Ebu Dâvud, Eşribe 21, 3730; Tirmizî, Deavat 55, 3455; Nesâî, melu'I-Yevm velu'l, 286, 287; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/220, 225, 284, 332.
[32] Buhârî, Hibe 7, Et'ime 8, 16, İt isa m 24; Ebu Dâvud, Et'ime 27, 3793; Nesâî, Sayd 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/254, 322, 328, 340, 347.
[33] Buhâri, Zebâih 13; Ebu Dâvud, Etime 34, 3812; Tirmizî, Etime 22, 1821, 1822; Nesâî, Sayd 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/353, 358, 380.
[34] Buhârî, Sayd 10, 32, Hibe 5; Ebu Dâvud, Etime 26, 3791; Tirmizî, Etime 2, 1789; Nesâî, Sayd 25; İbn Mâce, Sayd 17, 3243; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/118, 171, 232, 291.
[35] Buhârî, Zebâih 5; Nesâî, Kasame 38; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/86, 5/56.
[36] Ebu Dâvud, Edahî 11-12, 2815; Tirmizi, Diyat 14, 1409; Nesâî, Dahaya 22, 26, 27; İbn Mâce, Zebaîh 3, 3170; Dârimî, Edahi 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/124, 125.
[37] Buhârî, Zebâih 25; Ebu Dâvud, Edahî 11-12, 2816; Nesâî, Dahaya 41; İbn Mâce, Zebaih 10, 3186; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/117, 171, 180.
[38] Nesâî, Dahaya 41; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/274, 280, 285, 340, 345.
[39] Buhârî, Zebâih 25; Nesâî, Dahaya 41; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/86, 141.
[40] İbn Mâce, Zebaih 10, 3188; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/318, 339.
[41] Buhari, İydeyn 23, Zebaih 17, Edahi 12, Eyman 15, Tevhid 13; Nesâî, Dahaya 4, 17; İbn Mâce, Edahi 12, 3152; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/312, 313.
[42] Buhari, İydeyn 4, 8, 10, 17, 23, Edâhî 1, 8, 11, 12, Eyman 15; Ebu Dâvud, Edahi 4-5, 2800, 2801; Tirmizî, Edahi 12, 1508; Nesâî, Salatu'I-İydeyn 8, Dahaya 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/281, 287, 297, 303.

[43] Buhârî, İydeyn 4.
[44] Buhârî, İydeyn 4, 23, Edahi 1, 4, 7, 12; Nesâî, Salaiu'l-İydeyn 30, Dahaya 17, 14; İbn Mâce, Edahi 12, 3151.
[45] Ebu Dâvud, Edahi 4-5, 2797; Nesâî, Dahaya 13; İbn Mace, Edahi 7, 3141; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/312, 327.
[46] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/294, 324, 348.
[47] Buhârî, Vekâle 1, Şerike 12, Edahi 7; Tirmizî, Edahi 7, 1500; Nesâî, Dahaya 13; İbn Mâce, Edahi 7, 3138; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/149.
[48] Buhârî, Edâhî 14; Tirmizî, Edahi 2, 1494; Nesâî, Dahaya 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/99, 115, 118, 144, 170, 183, 189, 211, 214, 222, 255, 258, 272.
[49] Ebu Dâvud, Edahi 3-4, 2792; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/78.
[50] Buhârî, Şerike 3, 16, Zebâih 23; Ebu Dâvud, Dahâyâ 9-10, 2821; Tirmizî, Sayd 18, 1491, 19, 1492; Nesaî, Dahâyâ 20, 21, 26; İbn Mâce, Zebâih 5, 3178; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/142, 463, 464.
[51] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/50.
[52] Buhâri, Edahi 16; Nesâî, Dahaya 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/78, 103, 140, 141, 149.
[53] Buhârî, Edâhî 16; Tİrmİzİ, Edahi 13, 1509; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/16, 36, 81.
[54] Buhârî, Edâhî 16; Ebu Dâvud, Edahi 9-10, 2812; Nesâî, Dahaya 37; Ahmed b. Hanbel, Müsıied, 6/51.
[55] Buhârî, Hac 124; Nesâî, Dahaya 36; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/388.
[56] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/85.
[57] Buhârî, Edâhî 16.
[58] Ebu Dâvud, Eşribe 7, 3698; Nesâî, Cenaiz 100, Dahaya 36.
[59] Buhârî, Akîka 3, 4; Ebu Dâvud, Edâhi 19-20, 2831, 2832; Tirmizî, Edâhî 15, 1512; Nesâî, Fera' 1; İbn Mâce, Zebâih 2, 3168; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/229.
[60] B.k.z: Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 4/208.
[61] Ebu Dâvud, Edahi 2-3, 2791; Tirmizî, Edahi 24, 1523; Nesâî, Dahaya 1; İbn Mâce, Edahi 11, 3149, 3150; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/289.
[62] Buhârî, Edebii'l-Müfred, 17; Nesâî, Dahaya 34; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/118, 152.
[63] Buhari, Büyü 28, Musâkât 13, Meğâzî 12, Farzu'1-Hums 1, Libas 7; Ebu Dâvud, Haraç 19-20, 2986; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/122.
[64] Maide: 5/93.
[65] Buhârî, Mezalim 21, Tefsiru Sure-i Mâide 10; Ebu Dâvud, Eşribe 1, 3673; Ahtned b. Hanbel, Müsned, 3/227.
[66] İbn Hibbân, Sahih, 5380; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 8/308.
[67] Ebu Dâvud, Eşribe 3, 3675; Tirmizî, Büyü 59, 1294; İbn Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/119, 180, 260.
[68] Tirmizî, Tıb 8, 2046; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/311, 317, 399.
[69] Ebu Dâvud, Eşribe 4, 3678; Tirmizî, Eşribe 8, 1875); Nesâî, Eşribe 19; İbn Mâce, Eşribe 5, 3378; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/279, 408, 409, 474, 496, 517, 518, 526.
[70] Buhârî, Eşribe 11; Ebu Dâvud, Eşribe 8, 3703; Tirmizî, Eşribe 9, 1876; Nesâı, Eşribe 18; İbn Mâce, Eşribe 11, 3395; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/294, 300, 302, 317, 363, 369.
[71] İbnül-Esir, en-Nihâye fî Garîbil-Hadis, 5, 8.
[72] Buhârî, Eşribe 5
[73] el-Askalâni, Fethûl-Bârî, X, 49
[74] Ebû Dâvud, Eşribe4
[75] Nesâî, Eşribe48
[76] Müslim, Eşribe 79-82; Nesâî, Eşribe 56
[77] Nesâî, Eşribe 56; Ebû Dâvud Eşribe 10.
[78] B.k.z: Aynî, Binâye fi Şerhi'l-Hidâye, 9/537.
[79] Buhârî, Eşribe 4; Nesâî, Eşribe 31; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/110, 165.
[80] Buhârî, İman 40; Ebu Dâvud, Eşribe 7, 3692; Tirmizî, İman 5, 2611; Nesâî, İman 25; İbn Mâce, Zühd 18, 4187; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/287, 304, 341.
[81] Müslim, Cenâiz 106, Edahi 37, Eşribe 64, 65; Tirmizî, Edahi 6; Nesâî, Cenâiz 100, Dahaya 36, Fera' 2, Eşribe 4; İbn Mâce, Edahi 16; Dârimî, Edahi 6; Muvatta, Dahaya 6-8; Ahmed b. Hanbel, 3/23, 57, 63, 66, 75, 237, 250, 388, 5/76, 350, 355-357, 359, 6/187, 209, 282 hadisiyle nesh edilmiştir.
[82] Buhari, Vudû1 71, Eşribe 4; Ebu Dâvud, Eşribe 5, 3682, 3687; Tirmizî, Eşribe 2, 1863, 1866; Nesâî, Eşribe 23; İbn Mâce, Eşribe 9, 3386; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/36, 97, 190, 225,226.
[83] Mâide: 5/90, 93.
[84] Buhârî, Meğâzî 60, Edeb 80; Nesâî, Eşribe 24; İbn Mâce, Eşribe 9, 3391; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/410, 417.
[85] Buhârî, Eşribe 1; Ebu Dâvud, Eşribe 5, 3679; Tirmizî, Eşribe 1, 1862; Nesâî, Eşrîbe 22; İbn Mâce, Eşribe 9, 3387; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/98, 134, 137
[86] Buhârî, Eşribe 1; Nesâî, Eşribe 45.
[87] Ebu Dâvud, EŞrİbe 10, 3713; Nesâî, Eşribe 56; İbn Mâce, Eşribe 12,3399; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/224, 232, 240, 355.
[88] Buhârî, Eşribe 7, 30, Nikah 77.
[89] Tirmizî, Şemail, 196; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/247.
[90] Buhârî, Menakıb 25, Menâkibu'l-Ensar 45, Fezailu's-Sahabe 2, Lukata İl, Eşribe 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/9, 4/280.
[91] Buhârî, Tefsiru Sure-i İsrâ 1, Eşribe 12; Nesâî, Eşribe 41.
[92] Buhârî, Eşribe 12; Ebu Dâvud, Eşribe 22, 3734; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/313.
[93] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 1221; Ebu Dâvud, Cihad 76, 2604; Tirmizî, Et'ime 15, 1812; İbn Mâce, Taharet 30, 360, Eşribe 16, 3410; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/301, 312, 362, 374, 386.
[94] Buhârî, Bedul-Halk 11, 15, Eşribe 22; Ebu Dâvud, Eşribe 22, 3731, 3733; Tirmizî, Edeb 74, 2857; Nesâî, Amelu'I-Yevm ve'l-Leyl, 745, 746); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/319, 362, 388.
[95] Buhârî, İstizan 49; İbn Mâce, Edeb 46, 3770; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/399.
[96] Ebu Dâvud, Et'ime 15, 3766; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'I-Leyl, 273; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/382, 397.
[97] Buhârî, Edebü'I-Müfred, 1096; Ebu Dâvud, Etime 15, 3765; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 178; İbn Mâce, Dua 19, 3887; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/, 346, 383.
[98] İbn Mâce, Etime 8, 3268; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/334, 387.
[99] Ebu Dâvud, Etime 19, 3776; Tirmizî, Etime 9, 1799; Nesâî, Sünenii'l-Kübrâ, 6746, 6748, 6750; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/8, 33, 106, 146.
[100] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/45, 50; Abd b. Humeyd, Müsned, 388.
[101] Buhârî, Et'ime 2, 3; Nesâî, Siinenü'l-Kübrâ, 6759; İbn Mâce, Et'ime 8, 3267; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/26.
[102] Buhârî, Eşribe 23; Ebu Dâvud, Eşribe 15, 3720; Tirmizî, Eşribe 17, 1890; İbn Mâce, Eşribe 19, 3418; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/6, 67, 69, 93.
[103] Tirmizî, Ei'ime 11, 1879; İbn Mâce, Eşribe 22, 3424; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/199, 250, 291; Ebu Yala, Müsned, 2867; Beyhakî, Sünemi'1-Kübra, 7/281-282.
[104] Beyhakî, Sünemi 1-Kübrâ, 7/282.
[105] Tirmizî, £şrjbe 12, 1883; Ebu Dâvud, Eşribe 13, 3718; İbn Mâce, Eşribe 21, 3423.
[106] Ebu Dâvud, Eşribe 13, 3718.
[107] B.k.z: Mubarekfûrî, Tuhfetu'l-Ahvezî, 6/5-6.
[108] Buhâri, Hac 75, Eşribe 16; Tirmizî, Eşribe 12, 1882; Nesâî, Hacc ; İbn Mâce, Eşribe 21, 3422; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/220, 243, 249, 287, 342, 369, 372.
[109] Buhâri, Vudû 18, 19; Ebu Dâvud, Taharet 18, 31; Tirmizî, Taharet 11, 15; Nesâî, Taharet 23, 42; İbn Mâce. Taharet 15, 310; Ahmed b. Hanbel, 5/300.
[110] Buhârî, Vudû' 18, Eşribe 25; Ebu Dâvud, Taharet 18, 31; Tirmizî, Eşribe 16, 1889; Nesâî, Taharet 42; İbn Mâce, Eşribe 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/296, 309, 310, 311.
[111] Buhârî, Musâkât 1, Mezalim 12, Hibe 12, 23, Eşribe 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/333, 338.
[112] Buhari, Et'İme 52; Ebu Dâvud, Et'ime 51, 3847; İbn Mace, Et'ime 9, 3269; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/221, 293, 346, 370.
[113] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/386.
[114] İbn Mâce, Et'ime 13, 3279; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/315.
[115] Tirmizi, Et'ime 10, 1801; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/341.

[116] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 6/258.
[117] Buhârî, Büyü 21, Mezalim 14, Et'İme 34, 57; Tirmizî, Nikah 12, 1099; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6614; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/396, 4/120, 121.
[118] Nesâî, Talak 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/123, 272.
[119] İbn Mâce, Zebaih 7, 3180.
[120] Buhârî, Cihad 188, Meğâzî 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/377.
[121] Buhari, Menâkıb 25, Etime 6, Eyman 22; Tirmizî, Menakıb 6, 3630.
[122] Buhârî, Büyü 30, Et'ime 4, 36; Ebu Dâvud, Et'ime 21, 3782; Tirmizî, Et'ime 42, 1850.
[123] Ebu Dâvud, Eşribe 20, 3729; Tirmizî, Deavat 118, 3576; Nesâî, Amelu 1-Yevm ve'1-Leyl, 292, 293; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/188, 190.
[124] Buhârî, Et'ime 39, 45, 47; Ebu Dâvud, Et'ime 44, 3835; Tirmizi, Et'ime 37, 1844; İbn Mâce, Et'ime 37, 3325; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/203.
[125] Ebu Dâvud, Et'ime 16, 3771; Tirmizî, Şemail, 142; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/203.
[126] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/180.
[127] Buhârî, Mezâlim 14, Et'ime 44; Ebu Dâvud, Et'ime 43, 3834; Tirmizî, Efime 16, 1814; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 4/167, 6728, 4/168, 6730; İbn Mâce, Et'ime 41, 3331; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/60, 74, 103.
[128] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/105, 179, 188.
[129] Buhari, Et'ime 43, Tıb 52; Ebu Dâuud, Tıb 12, 3876; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/168, 177, 181.
[130] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/77, 105, 152.
[131] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara 4, Tıb ; Tirmizî, Tıb 22, 2067; İbn Mâce, Tıb 8, 3454; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/187, 188.
[132] Buhâri, Enbiya 29, Et'ime 50; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/326.
[133] Tirmizî, Et'ime 35, 1840; İbn Mâce, Et'ime 33, 3316.
[134] Ebu Dâvud, Et'ime 39, 3821; Tirmizî, Et'ime 35, 1839, 1842; İbn Mâce, Et'ime 33, 3317; Ahmed b. Hanbel, Musned, 3/301, 304, 353, 364, 371, 379, 389, 390, 400.
[135] Ahmed b. Hanbel, MüÜsned, 5/416, 417.
[136] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 10, Tcfciru Sure-i Haşr 6; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 60, 3304.
[137] Buhârî, Edebü'I-Müfred, 1008; Tirmizî, İsfi'zan 26, 2719; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 323; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/2, 3, 4.
[138] Buhârî, Mevâkitu's-Salat 41, Hibe 28, Menakıb 25, Edeb 87, 88; Ebu Dâvud, Eymatı 11, 3270; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/197, 198.
[139] Buhârî, Et'ime 11; Tirmizî, Etime 21, 1820; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/207.
[140] Buhârî, Et'ime 12; Tirmizî, Et'ime 20, 1818; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/21, 43, 74, 145.
[141] Buhârî, Et'ime 12; Tirmizî, Et'ime 20, 1819; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/375.
[142] Buhârî, Menâkıb 23, Et'ime 12; Ebu Dâvud, Et'ime 13, 3763; Tirmizî, Birr 84,2031; İbn Mâce, Et'ime 4, 3259.
[143] B.k.z: Akif Ökten, "Zinet", Şamil İslam Ansiklopedisi.
[144] Buhârî, Eşribe 28; Nesâî, Sünemi'I-Kübrâ, 6873; İbn Mace, Eşribe 17, 3413; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/300, 302, 304, 306.
[145] Buhari, Cenaiz 2, Mezalim 5, Nikah 71, Eşribe 28, Merda 4, Libas 28, 36, 45, Edeb 124, İstizan 8, Eyman 9; Tirmizî, Libas 26, 1760, Edeb 45, 2809; Nesâî, Cenaiz 53, Eyman 13, Zinet 92; İbn Mâce, Keffarat 12, 2115, Libas 16, 3589; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/284, 287, 299.
[146] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, 2/77.
[147] B.k.z: Kâmil Miras, Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, 4/287, 12/108, H. Karaman, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz Yay. İst. 2003, s. 49.
[148] Buhari, Etime 29, Eşribe 28, Libâs 25; Ebu Dâvud, Eşribe 17, 3723; Tirmizî, Eşribe 10, 1878; Nesâî, Zînet 88; İbn Mâce, Libâs 16, 3590; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/390.
[149] B.k.z. H. Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, 9/167.
[150] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, 2/86-88.
[151] Buhârî, Cuma 7, Hibe 37; Ebu Dâvud, Salad 212-213, 1076, Libas 7, 4040; Nesâî, Cuma 11; İbn Mâce, Libas 16, 3591; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/20, 40, 103, 146.
[152] Ebu Dâvud, Libas 9, 4054; Tirmizî, Edeb 53, 2817; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 9089, 9588; İbn Mâce, Cîhad 21, 2819, Libas 18, 3594; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/26, 6/347, 353, 354, 355.
[153] Buhârî, Libâs 25; Ebu Dâvud, Libâs 7, 4042; Tirmizî, Libâs 1, 1721; Nesai, Zînet 93; İbn Mâce, Libas 18, 3593; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/16, 50, 51.
[154] B.k.z: Kâmil Miras, Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, 4/287, 12/108, H. Karaman, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz Yay. İst. 2003, s. 49.
[155] Nesâî, Zinet 89; Ahıned b. Hanbel, Müsned, 3/383.
[156] Bııhârî, Hibe 27, Nafakat 11, Libas 30; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 9567; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/97, 153.
[157] Buhârî, Libas 25; İbn Mâce, Libas 16, 3588; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/101, 281.
[158] Buhârî, Salat 16, Libas 12; Nesâî, Kıble 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/143, 149, 150.
[159] Buhârî, Cihâd 91, Libâs 29; Müslim, Libâs 25, 2076; Ebu Dâvud, libâs 10, 4056; Tîrmizî, Ubâs 2, 1722; Nesâî, Zînet 93; İbn Mâce, libâs 17, 3592; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/215.
[160] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, 2/77.
[161] Nesâî, Zinet 96; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/162, 164, 193. 207.
[162] Ebu Dâvud, Libas 8, 4044, 4045, 4046; Tirmizî, Salat 195, 264, Libas 13, 1737; Nesâî, jftitah 97, 151; İbn Mâce, Libas 21, 3602.
[163] Buhârî, Libas 18; Ebu Dâvud, Libas 12, 4060; Tirmizî, Libas 45, 1787; Nesâî, Zinet 95; Ahmed b. Hanbel, Müsned. 3/134, 251, 291.
[164] Buhârî, Farzu'l-Humus 5, Libas 19; Ebu Dâvud, Libas 5, 4036; Tirmizî, Libas 10, 1733; İbn Mâce, Libas 1, 3551; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/32, 131.
[165] Ebu Davud, Libas 5, 4032; Tirmizî, Edeb 49, 2813; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 6/162.
[166] Buhâri, Tefsiru Sare-i Tahrim 2; Ebu Dâvud, Libas 42, 4146, 4147; Tirmizî, Libas 27, 1761, Sıfatı-Kıyamet 32, 2469; İbn Mâce, Zühd 11, 4151; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/48, 56, 73, 207, 212.
[167] Buhârî, Menâkıb 25, Nikah 62; Ebu Dâvud, Libas 42, 4145; Tirmizî, Edeb 26, 2774; Nesâî, Nikah 83; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/294, 301.
[168] Ebu Davud, Libas 42, 4142; Nesâî, Nikah 82; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/324.
[169] Bıthârî, Libas 1; Tirmizî, Libas 9, 1731; Nesâî, Zinet 105, 106; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 55, 56, 101 Buhârî, Libas 1; Tirmizî, Libas 9, 1731; Nesâî, Zinet 105, 106; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 55, 56, 101.
[170] Buhârî, Libas 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2336.
[171] Buhârî, Libas 5; Alımed b. Hanbel, Müsned, 2/267, 456, 467.
[172] Buhârî, Libas 45; Nesâî, Zinet 78; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/468.
[173] Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir, 12175.

[175] Buhari, Libas 50.
[176] Ebu Dâvud, Hatem 1, 4219; Nesâî, Zinet 54; İbn Mace, Libas 39, 3639.
[177] Nesâî, Zînet 54.
[178] Ebu Dâvud, Hâtem 1, 4220; Nesâî, Zînet 54.
[179] Buhârî, İlm 7, Cİhad 101, Libas 50, Ahkam 15; Ebu Dâvud, Hatem 1, 4214, 4215; Tirmizî, İsti'zan 25, 2718; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/168, 170, 180, 198, 223, 275.
[180] Buhârî, İlm 7, Libâs 46, 50, 51, 53, 54, 55, Ahkâm 15; Ebu Dâvud, Hâtem 1, 4214, 4215, 4216, 4217, 4221; Tirmizî, İsti'zân 25, 2718, Libâs 14, 1739, 15, 1740, 16, 1745, 17, 1747, 1748; Nesâî, Zînet 48, 52, 79, 80, 82; İbn Mâce, Libâs 39, 3640, 3641; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/161.
[181] Bu konudaki delilleri; Ebu Dâvud, Hâtem 4, 4223; Tirmizî, Libâs 43; Nesâî, Zînet 146'dır.
[182] Buhârî, Libas 46; Tirmizî, Libâs 14, 1739; Ebu Dâvud, Hâtem 1, 4216; Nesâî, Zînet 48; İbn Mâce, Libas 39, 3641, 41, 3646; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/209.
[183] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/267; Abd b. Humeyd, Müsned, 1292, 1358.
[184] Buhârî, Libas 28; Ebu Dâvud, Hatem 4, 4225; Tirmizî, Libas 44, 1786; Nesâî, Zinet 122; İbn Mâce, Libas 43, 3648; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/150.
[185] Ebu Dâvud, Libas 41, 4133; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/337, 360.
[186] Buhârî, Libâs 40; Ebu Dâvud, Libâs 41, 4136; Tirmizî, Libâs 34, 1775; Nesâî, Zînet 118; İbn Mace, Libâs 29, 2617; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/424, 443,

477, 480, 528.
[187] Tirmizî, Libâs 36.
[188] B.k.z. İbn Kuteybe, Hadis Müdafaası, çev. Hayri Kırbaşoğlu, Kayıhan yayınları, 2. baskı, istanbul 1989 s. 177-178.
[189] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 956; Nesâî, Zînet 118; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/424, 480.
[190] Ebu Dâvud, Libas 4, 4137; Tirmizî, Edeb 20, 2766; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/222, 293, 297, 299, 327, 349, 357, 362, 367.
[191] Ebu Dâvud, Edeb 31, 4865; Tirmizî, Edeb 20, 2767; Nesâî, Zinet 108.
[192] Buhârî, Salat 85, İstizan 44; Ebu Dâvud, Edeb 31, 4866; Tirmizî, Edeb 19, 2765; Nesâî, Mesacîd 28; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/38, 39, 40.
[193] Buhârî, Libas 33; Ebu Dâvud, Tereccül 8, 4179; Tirmizî, Edeb 51, 2815; Nesâî, Zinet 74; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/101, 187.
[194] Ebu Dâvud, Tereccül 18, 4204; Nesâî, Zinet 15; İbn Mâce, Libas 33, 3624; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/316, 322.
[195] Buhârî, Libâs 67, Enbiyâ1 50; Ebu Dâvud, Teraccül 18, 4203; Tirmizî, Libâs 20, 1752; Nesâî, Zînet 14; İbn Mâce, Libâs 32, 3621; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/240, 309, 401.
[196] B.k.z: Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, 1/141.
[197] Buhârî, Büyü 40; İbn Mâce, Libas 44, 3651; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/142.
[198] Ebu Dâvud, Libas 45, 4157; Nesaî, Sayd 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/330.
[199] Buhari, Bed'u'1-Halk 6, 17, Meğazî 11, Libas 88; Tirmizî, Edeb 44, 2804; Nesai, Zinet 112; İbn Mace, Libas 44, 3649; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/28, 29.
[200] Buhari, Libas 92, Bed'u'1-Halk 7; Ebu Dâvud, Libas 45, 4153, 4154, 4155; Nesâî, Zinet 112; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/28.
[201] Buhâri, Mezâlim 32, Libâs 91, Edeb 75; Ebu Dâvud, Libâs 45, 4153; Tirmizî, Sıfâtul-Kıyâme 32, 2468; Nesâî, Zînet 112; İbn Mâce, Libâs 45, 3653; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/52, 140, 116, 225, 237, 252.
[202] Nesâî, Kıble 12, Zinet 112.
[203] Buhârî, Libas 89; Nesâî, Zinet 114; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/375, 426.
[204] Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr, Kahire 1968, 4/285.
[205] B.k.z: Hayreddin Karaman, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz yayıncılık, İst. 2003, s. 56-57.
[206] Buhâri, Büyü 104; Nesâî, Sünemi'I-Kübrâ, 9785; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/308, 360.
[207] Ebu Dâvud, Cihad 46, 2555; Tirmizî, Cihad 25, 1703; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/262, 311, 343, 392, 444, 476, 537.
[208] Ebu Dâvud, Cihad 46, 2556; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/366, 372.
[209] Buhârî, Cihad 139; Ebu Dâvud, Cihad 45, 2552.
[210] Tirmizî, Cihad 30, 1710; Ahmed b. Hsnbel, Müsned, 3/318, 378.
[211] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 175; Ebu Dâvud, Cihad 52, 2564; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/323.
[212] İbn Hibbân, Sahih, 5623; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 7/35-36.
[213] Buhârî, Libas 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/106, 181.
[214] Buhârî, Libas 72; Ebu Dâvııd, Tereccül 14, 4193; Nesâî, Zinet 5, 59; İbn Mâce, Libas 38, 3637.
[215] Buhârî, İstizan 2, Mezâlim 22; Ebu Dâvud, Edeb 12, 4815; Ahmed b. Hanbel, 3/36, 47.
[216] Buhârî, Edeb 85, Libas 83; Nesâî, Zinet 22, 71; İbn Mâce, Nikah 52, 1988; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/111, 345, 346, 353.
[217] Buhârî, Nikah 94, Libas 83, İsti'zan 13; Nesâî, Zinet 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/111,228,234.
[218] Buhârî, Libas 78; Ebu Dâvııd, Tereccül 5, 4168; Tirmizî, Edeb 33, 2783; Nesâî, Zinei 23, 70, 72; İbn Mâce, Nikah 52, 1987; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/21.
[219] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, 2/82.
[220] Haşr: 69/7.
[221] Buhari, Libâs 82, 84, 85; Ebu Dâvud, Teraccül 5, 4169; Tirmizî, Edeb 33, 2782; Nesâî, Zînct 23, 24, 26; İbn Mâce, Nikâh 52, 1989; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/454.
[222] Tirmizî, Libâs 31.
[223] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/83-84.
[224] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/81-82.
[225] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/296, 387.
[226] Buhârî, Enbiya 54, Libas 54, 83; Ebu Dâvud, Tereccül 5, 4167; Tirmizî, Edep 32, 2781; Nesâî, Zinet 68; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/95, 97.
[227] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/355, 440.
[228] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/167.
[229] Buhari, Nikah 106; Ebu Dâvud, Edeb 83, 4997; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/345, 346, 353.
[230] Buhârî, Menâkıb 20, Edeb 106; Tirmizî, Edeb 68, 2841; İbn Mâce, Edeb 33, 3737; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/114, 121, 169, 189.
[231] Ebu Dâvud, Edeb 61, 4949; Tirmizî, Edeb 64, 2834; İbn Mâce, Edeb 30, 3728; Ahmed b. Hanbel, Müsıied, 2/24, 128.
[232] Buhârî, Farzu'l-Humus 7, Menakib 20, Edeb 105; Tirmizî, Fiten 64, 2250; İbn Mâce, Edeb 33, 3736; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 3/298, 301, 303, 313, 369, 370, 385.
[233] Meryem: 19/28.
[234] Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an 20, 3155; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/252.
[235] Meryem: 19/27-28.
[236] Ebu Dâvud, Edeb 62, 4958, 4959; Tirmizî, Edeb 65, 2836; İbn Mâce, Edeb 31, 3729; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/12.
[237] Ebu Dâvud, Edeb 62, 4958; Nesai, AmeJu'I-Yevm ve'1-Leyl, 846; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/7, 10, 21.
[238] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 834; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/336, 388.
[239] Tirmizî, Edeb 66, 2838; Ebu Dâvud, Edeb 62, 4952.
[240] Buhari, Edebü'l-Müfred, 647, 820, 831; Ebu Dâvud, Vitr 24, 1503; Nesaî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 161-163.
[241] Buhârî, Edeb 108; İbn Mâce, Edeb 32, 3732; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/430, 459.
[242] Buhârî, Edeb 114; Ebu Dâvud, Edeb 70, 4961; Tirmizî, Edeb 65, 2839; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/315.
[243] Buhârî, Akika 1, Nikah 94; Ahmed b. Hatibe, Müsned, 3/106; İbn Hibbân, Sahih, 4532.
[244] Buhârî, Akika 1, Edeb 109; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/399.
[245] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Akika 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/347.
[246] Buhâri, Deavât 3; İbn Mâce, Taharet 77, 523; İbn Hibbân, Sahih, 1372.
[247] Tirmizî, Menakıb 45, 3826; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/93.
[248] Buhârî, Edeb 108.
[249] Buhârî, Edep 112; Tirmizî, Salat 248, 333, Birr 57, 1989; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 334-336; İbn Mâce, Edeb 24, 3720, 3740; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/119, 171, 190, 212, 270.
[250] Ebu Dâvud, Edep 65, 4964; Tirmizî, Edeb 62, 2831; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/285.
[251] Buhari, Flten 26; İbn Mâce, FÎten 33, 4073; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/246, 248, 252.
[252] Buhârî, İstizan 13; Ebu Dâvud, Edeb 127-128, 5180; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/6.
[253] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 1073; Ebu Dâvud, Edeb 127-128, 5181, 5183; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/398.
[254] Buhârî, İsti'zan 17; Ebu Dâvud, Edeb 127, 128 , 518; Tirmizî, İsti'zan 18 , 2711; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'1-Leyl, 328; İbn Mâce, Edeb 17, 3709; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/298, 320, 363.
[255] Buhari, Libas 23, 75, İsti'zan 11, Diyat 23; Tinnizî, İsti'zan 17, 2709; Nesâî, Kasame 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/330, 334.
[256] Buhârî, İsti'zan 11, Diyât 23; Ebu Dâvud, Edeb 126,127, 5171; Tinnizî, İsti'zan 17, 2708; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/239, 242.
[257] Buhari, Diyât 15; Nesâî, Kasame 46; Ahnıed b. Hanbel, Müsned, 2/243, 428.
[258] Ebu Dâvud, Nikah 42, 43, 2148; Tirmfzî, Edeb 28, 2776; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/358, 381.
[259] Nur: 24/30.
[260] Buhari, İsti'zan 4; Ebu Dâvud, Edeb 133, 134 , 5199; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/325, 510.
[261] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/30.
[262] Buhari, Cenâiz 2; Ebu Dâvud, Edeb 90 , 5030; Tirmizî, Edeb 1 , 2737; Nesâî, Cenâiz 52; İbn Mâce, Cenâiz 1 , 1435; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/540.
[263] Ebu Dâvud, Edeb 131-132 , 5196; Tirmizî, İsti'zan 2.
[264] Buhârî, İstizan 22; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/99.

[265] Buhârî, İsti'zan 22; Ebu Dâvud, Edeb 137-138 , 5206; Tirmizî, Siyer 41 , 1603; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'I-Leyl, 378-380; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/9, 19, 58, 113.
[266] Buhâri, İstitâbetu'1'MurteddİN 4; Tirmizî, İsti'zan 12 , 2701; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'l-Leyl, 381-384; İbn Mâce, 3689; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/37, 85, 199.
[267] Tirmizî, Siyer 41.
[268] Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 381-384.
[269] B.k.z: N. Yenel, H, Kayapmar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 16/508-509.
[270] Tirmizî, İsti zan 12 , 2700; Ebu Dâvud, Edeb 137-138 , 5205; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/263, 266, 444, 459, 522.
[271] Buhârî, İsti'zan 15; Ebu Dâvud, Edeb 135-136 , 5202; Tirmizî, İsti'zan 8 , 2696; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'1-Leyl, 330 , 331; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/131, 169, 183.
[272] İbn Mâce, Mukaddime 11, 139; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 157; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/404.
[273] Buhari, Vudu'13, Tefsinı Sure-i Ahzâb 13; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/56, 223, 271.
[274] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, İstanbul 1991, İnsan yayınları, 4/459-460.
[275] Abd b. Humeyd, Müsned, 1073.
[276] Buhâri, Nikah 111; Tirmizî, Rada' 16 , 1171; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/149, 153.
[277] Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 284; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/171, 186, 213.
[278] Buhârî, İ'tikaf 8, 11, 12, Farzu'1-Hums 4, BedVİ-Halk 11, Edeb 121, Ahkam 21; Ebu Dâvud, Siyam 70, 2470, 2471, Edeb 81 , 4994; İbn Mâce, Siyam 65 , 1779; Ahmed b. Hanbcl, Müsned. 6/337.
[279] Buhârî, İlm 8, Salat 84; Tirmizî, İstizan 29 , 2724; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/219.
[280] Bııhârî, Cuma 20 , İstİ'zan 32; Tirmizi, İstizan 9 , 2749; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/16, 22, 32, 45, 102, 121, 124, 126, 149.
[281] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/342.
[282] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 1138; Ebu Dâvud, Edeb 25 , 4853; İbn Mâce, Edep 22 , 3717; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/263, 283, 342, 389, 446, 447, 483, 527, 537.
[283] Buhari, Meğâzî 56, Nikâh 113, Libâs 61; Ebu Dâvud, Edeb 53 , 4929; İbn Mâce, Nikah 22 , 1902, Hudud 38 , 2614; Muvatta', Vasiyet 5; Ahmed b. Hatibe, Müsned, 6/290, 318.
[284] Ebu Dâvud, Libas 32 , 4105, 4107-4110; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/152.
[285] Buhârî, Farzu'1-Hums 19, Nikah 107; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/347.
[286] Buhârî, İstizan 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/17, 32, 45, 121, 123, 126, 141, 146.
[287] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/160.
[288] Fethul-Barî, 87/206.
[289] Buhari, Tıb 32; Müslim, Selâm 51-52.
[290] Buhari, Tıb 39.
[291] Buhari, Tıb 33.
[292] Buhari, Tıb 37.
[293] Buhari, Tıb 17.
[294] Müslim, Selam, 63.
[295] Ebu Davud, Tıb 17; İbn Mace Tıb, 39; Ahmed b. Hanbel, 1/381.
[296] Müslim, Selam 64.
[297] İbn Hacer el-Askalanî, Fethul-Barî, X/260.
[298] Buhârî, Tıb 17; Müslim, İman 372.
[299] Müslim, Selâm 63 B.k.z.: Eymen ed-Dımeşkî, "Rukye maddesi", Şamil İslam Ansiklopedisi.
[300] Elmalılı, a.g.e., VIII, 5305.
[301] Nazarın Bilimsel Yönü, Yankı Dergisi, 5-30 Haziran 1983, sayı 635, s. 52.
[302] H. Egemen Sarıkaya, S. Birgil, C. Cümbüşel, Telepati, İstanbul 1978 s. 15. Nazann bilimsel açıklaması için bak. Din ve îlim Açısından-Nazar, Yrd.' Doç. Celal Kırca, Diyanet Dergisi, XXII. sayı: 1, 1986.
[303] Buhârî, Bed'u'l-Halk 11; İbn Mâce, Tıb 45, 3545; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/50, 57, 63, 96; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 8/30-3.
[304] B.k.z: "Sihir" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.

[305] Buhârî, Hibe 28; Ebu Dâvud, Diyat 6 , 4508; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/218.
[306] Buhârî, Merda 20, Tıb 38, 40; İbn Mâce, Cenaiz 64, 1619, Tıb 36, 3520; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/44, 45, 109, 114, 157, 127, 131, 278.
[307] Buhârî, Meğâzî 83; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 1019, 1020; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/50, 131, 208, 280.
[308] Buhârî, Tıb 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/30, 54, 61, 190, 208.
[309] Buhârî, Tıb 38; Ebu Dâvud, Tib 3895; Nesâî, Amelu'1-Yevm vc'I-Leyl, 1020; İbn Mâce, Tib 36, 3521; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/93.
[310] BuhArî, Tıb 35; İbn Mâce, Tıb 33, 3512; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 6/63, 138.
[311] Tirmizî, Tıb 15, 2056; İbn Mâce, Tıb 34, 3516; Ahmed b. HanbeJ, Müsned, 3/118, 119.
[312] Buhârî, Tıb 35; Ebu Ya'lâ, Müsned, 6918; Hâkim Müsiedrek, 4/212; Beyhakî, Sünenu'l-Kübrâ, 9/347-348.
[313] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/334, 382.
[314] Ebu Dâvud, Tıb 3886.
[315] B.k.z. Y. Kardavi, Allah'ın Variığı ve Tevhidin Hakikati, İhtar Yay., istanbul 1997, s. 98-99.
[316] Buhari, Tıb 33, 39, İcâre 16, Fezâilu'l-Kur'an 9; Ebu Dâvud, Tıb 19, 3900; Tirmizî, Tıb 20, 2063, 2064; Nesâî, Sünemi'I-Kübrâ, 6/254, 10866, 10867, 6/255, 10868; İbn Mâce, Ticârât 7, 2156; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/83.
[317] B.k.z: Said Havva, el-Esas-ı fi't-Tefsir, Şamil Yayınevi, İstanbul 1989, 1/36.
[318] Ebu Dâvud, Tıb 3891; Tirmizî, Tıb 29, 2080; İbn Mace, Tıb 36, 3522; Nesâî, Amelu'l-Yevm vc'1-Leyl, 999, 1001; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/21.
[319] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/216; Abdurrezzak, Musannef, 2582, 4220; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 10/353; Abd b. Humcyd, Müsned, 380.
[320] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/335.
[321] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 9/640-641.
[322] Buhârî, Tıb 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/343.
[323] Ebu Dâvud, Libas 32, 4105; İbn Mâce, Tıb 20, 3480; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/350.
[324] Ebu Dâvud, Tıb 3864; İbn Mâce, Tıb 24, 3493; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/303, 304, 315.
[325] Buhârî, Büyü' 40.
[326] Buhârî, İcâre 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/120, 177, 215, 261.
[327] Buhârî, Tıb 28, Bed'u'1-Halk 59; Tirmizî, Tıb 24, 2154; Nesâî, Sünenü'I-Kübrâ, 7609; İbn Mâce, Tıb 19 3472; Muvatta, Ayn 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/21, 85, 134.
[328] Buhârî, Meğâzî 83, Tıb 21, DİyAt 14, Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 7606; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/53.
[329] Buhârî, Tib 10, 21, 23, 26; Ebu Dâvud, Tıb 13, 3877; İbn Mâce, Tıb 13, 3462; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/355, 356.
[330] B.k.z: Dr. Mahmud Denizkuşları, Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Tıb, Marifet Yayınları, İstanbul 1990, s. 130-132.
[331] Buhârî, Tıb 7; İbn Mâce, Tıb 6, 3447.
[332] Doç Dr. Sefa Saygılı, Zafer Dergisi/ Mayıs/2000.
[333] Buhârî, Etime 24, Tıb 8; Tirmizî, Tıb 3, 2039; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/80, 155.
[334] Buhârî, T!b 4, 24; TirmİzÎ, Tib 31, 2082.
[335] İbn Kayyim, Zadu'1-Mead, 3/74.
[336] İbn Kayyim, Zadu'1-Mead, 3/73.
[337] Türk Ansiklopedisi. 5/100.
[338] Buhârî, Tıb 3.
[339] Nahl: 16/68, 69. B.k.z: Dr. M. Denizkuşlan, a.g.e., s. 134-135.

[340] Buhârî, Enbiyâ 54; Tirmizî, Cenaiz 66, 1065.
[341] B.k.z: Dr. M. Denizkuşları, a.g.e., s. 95-97.
[342] Bıihârî, Tıb 30; Ebu Dâvud, CenaİZ 6, 3103; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 7522; Ahmed b Hanbel, Müsned, 1/192.
[343] Buhari, Tıb 25; Ebu Dâvud, Tıb 24, 3911; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 7591, 7592.
[344] Buhari, Tıb 54.
[345] Buharî, Tıb 54.
[346] Müslim, Selâm 102.
[347] B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Uğursuzluk maddesi.
[348] Buhari, Tıb 44 ; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/266, 453, 524.
[349] Buhari, Cİhâd 47, Nikah 27, Tıb 43, 54; Müslim, Selâm 115-118, 2225; Ebu Dâvud, Tıb 24, 3922; Tirmizî, Edeb 58, 2824; Nesâî, Hayl 5; İbn Mâce, Nikâh 55, 1995; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/153.
[350] Buhârî, Bed'u'I-Halk 6; Edeb 121.
[351] el-Mâide. 3/90.
[352] Saffet, 37/6-10 B.k.z: Cemil Çiftçi, "Kahin" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[353] Tirmizî, Tefsiru'1-Kur'an 35, 3224.
[354] Ahmed b. Hanbel, Mttsned, 4/68, 5/380.
[355] Nesâî, Biat 19; İbn Mâce, Tıb 44, 3544; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/389, 390.
[356] Buhârî, Bed'ul-Halk 14, 15, Meğâzî 12; Ebu Dâvud, Edeb 161-162, 5252, 5253, 5254, 5255; Tirmizî, Ahkam 2, 1483; İbn Mâce, Tıb 42, 3535; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 2/9, 121, 3/452.
[357] Buhari, Cezau's-Sayd 1, Tefsiru Sure-i Mürselât 1, Bed'u'1-Halk 17; Nesâî, Menasik 114; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/378, 428, 456, 458.
[358] Buhârî, Bed'u'1-Halk 15, Enbiya 8; Nesâî, Menasik 115; İbn Mâce, Sayd 12, 3228.
[359] Ebu Dâvud, Edeb 162-163, 5263; Tirmizi, Ahkam 1, 1482; İbn Mâce, Sayd 12, 3229; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/355.
[360] Buhârî, Cihad 153; Ebu Dâvud, Edep 163-164, 5266; Nesâî, Sayd 38; İbn Mâce, Sayd 10, 3225; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/402.
[361] Buhari, Enbiya 54
[362] B.k.z: Yusuf el-Kardavî, Sünneti Anlamada Yöntem, Rey Yayıncılık, 2. baskı, Kayseri 1993, s. 141.
[363] Buhârî, Musakat 5, Mezalim 23, Edeb 27; Ebu Dâvud, Cihad 44, 2550; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/375, 517.
[364] Buhâri, Tefsiru Sure-i Câsiye 1, Edeb 101; Ebu Dâvud, Edeb 160-161, 5247, Ahmed b. Hanbd, Müsned, 2/238, 272, 275.
[365] Buhârî, Edeb 102; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/272, 491, 499, 509.
[366] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 7/115.
[367] Buhârî, Itk 17; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 2/316.
[368] Buhârî, Edeb 100; Ebu Dâvud, Edeb 76, 4979; Nesaî, Amelu'l-Yevm ve'I-Leyl, 1049, 1050; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/51, 66, 209, 230, 281.
[369] Tirmizî, Cenaiz 16, 991, 992; Nesai, Cenaiz 42, Zinet 33; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/31, 47, 87, 88.
[370] Ebu Dâvud, Tcreccül 6, 4172; Nesâî, ZÎnet 75; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/320.
[371] Nesâî, Zinet 38.
[372] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 799, 769; Tirmizî, Şemail, 249; Nesâî, Amelu'1-Yevm vc'I-Leyl, 998; İbn Mâce, Edeb 3758; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/388, 389.
[373] Buhârî, Menâklbu'I-Ensar 26, Edeb 90, RİkAk 29; Tirmizî, Edeb 70, 2849; İbn Mâce, Edeb 41, 3757; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/248, 391, 293, 444. 458, 480, 470.
[374] Buhari, Edeb 92; Ebu Dâvud, Edeb 87, 5009; Tirmizî, Edeb 71, 2851; İbn Mâce, Edeb 42, 3759, 3760; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/288, 355, 391, 478, 480.
[375] Buhârî, Edebü'l-Müfred, (1271); Ebu Dâvud, Edep 56 (4939); İbn Mâce, Edeb 43 (3763); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/352, 357, 361
[376] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V., 2/120
[377] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V., 2/118-121; Hayreddin Karaman, Günlük Hayatımızda Helal ve Haramlar, İz Yayıncılık, 17. baskı, İstanbul 2003, s. 132-133; Yusuf el-Kardavî, İslam'da Helal ve Haram, Hilal Yayınlan, İstanbul, tarihsiz, s. 309-310.
[378] Saffat: 37/102.
[379] Yusuf: 12/40.
[380] Yusuf. 12/36, 43.
[381] Fetih: 48/27, Saffat: 37/105, İsra: 17/60.
[382] B.k.z: Heyet, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/160-163; Ahmet Arpa, "Rüya", Şamil İslam Ansiklopedisi.
[383] Buhârî, Tıb 39, Ta'bîr 14; Ebu Dâvud, Edeb 88, 5021; Tirmizî, Rü'yâ 5, 2277; Nesâî, SünenÜ'l-Kübrâ, 4/391, 7655, Amelü'1-yevm ve'Leyl, 6/224, 10734-10737; İbn Mâce, Ta'birur Rüya 4, 3909; Ahmed b. Hanbel, 5/296, 304, 305.
[384] B.k.z. Ahmet Arpa, "Rüya" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[385] Buhârî, Tabir 26; Ebu Dâvud, Edeb 88, 5019; Tirmizî, Rüya 1, 2270; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'I-Leyl, 910; İbn Mâce, Ta'biru'r-Rü'ya 3, 3906, 9, 3917, 10, 3926; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/269, 395, 507.
[386] Buhârî, Ta'bir 4; Ebu Dâvud, Edeb 88, 5018; Tİtmİzî, Rü'ya 1, 2271; Ahmed b. Hanbel,Müsned, 3/185, 5/316, 319.
[387] Buhârî, Tabir 10; Ebu Dâvud, Edeb 88, 5023; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/261, 411, 425, 472, 5/306.
[388] Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 912; İbn Mâce, Ta'biru'r-Rü'ya 5, 3913; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/307, 350, 383.
[389] Buhâri, Tabir 11, 47; Ebu Dâvud, Eyman 10, 3267, 3269, Sünnet 8, 4633; İbn Mâce, Ta bıru'r-Rü'ya 10 3918.
[390] Ebu Dâvud, Edeb 88, 5025; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/213, 286.
[391] Buhârî, Vudû' 74.
[392] Buhari, Menâkıb 25, Mcğazî 10, Tabir 39, 44; İbn Mâce, Ta'biru'r-Rü'ya 10, 3921.
[393] Buhârî, Menakıb 25, Meğâzî 70, Tevhid 29; Tirmizî, Rü'ya 10, 2293.
[394] Buhârî, Ezan 156, Cenâiz 93, Büyü' 24, Cihad 4, Bedu'l-Halk 7, Edeb 69, Teheccüd 12, Enbiya 8, Ta bir 48; Tirmizî, Rü'ya 10, 2294; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/8, 9, 10, 14.
[395] Tirmizî, Mcnakıb 1, 3605; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4.
[396] Tirmizî, Menakıb 5, 3624; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/89, 95, 105.
[397] Ebu Dâvud, Sünnet 4673; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/540.
[398] Buhari, Vudû' 32; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/139, 147, 169, 175, 248.
[399] B.k.z: Kettânî, Mütevatir Hadisler, Tere. Hanifi AKIN, Karınca Yay., İstanbul 2003, s. 501-502.
[400] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/340.
[401] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/229; İbn Huzeyme, Sahih, 966; İbn Hibbân, Sahih, 1591.
[402] Buhari, Cihad 84, 87, Meğâzî 32.
[403] Buhârî, İlm 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/399.
[404] Buhârî, Rikâk 26, İ'tisam 2.
[405] Buhârî, Rikâk 26; Tirmizî, Emsal 7, 2874; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/244.
[406] Buhârî, Menâkıb 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/9.
[407] Ahzâb: 33/40.
[408] Buhârî, Rikâk 53; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/313.
[409] Buhârî, Rikâk 53, Fitcn 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/333, 339.
[410] Buhârî, Rikâk 53.
[411] Buhârî, Rikâk 53.
[412] Buhârî, Rikâk 53, Fiten 1.
[413] Buhârî, Cenaiz 72, Menakıb 25, Meğazî 17, 27, Rikak 7, 53; Ebu Dâvud, Cenaiz 69-71, 3223, 3224; Nesâî, Cenaiz 61; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/149, 153, 154.
[414] Ebu Dâvud, Cenaiz 69-71, 3224.
[415] Buhârî, Rikak 53.

[416] Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet 15, 2445; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/149.
[417] Buhârî, Rikak 53; Ahmet! b. Hanbel, Müsned, 3/140, 281.
[418] Buhârî, Meğâzî 18, Libas 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/171, 177.
[419] Buhari, Cihâd 24, 54, 82, 165, Edeb 39; Tirmizî, Cihad 14, 1687; İbn Mâce, Cihad 9, 2772.
[420] Buhârî, Bed'u 1-Vahy 6, Savm 7, Bed'u'1-Halk 6, Menakıb 13, Fezailu'l-Kur'an 7; Nesâî, Siyam 2; Tirmizî, Şemail, 353; Ahmed b. Hanbel, Müsned 1/230, 288, 326, 363, 366, 373.
[421] Buhârî, Edeb 39, Vesaya 25.
[422] Buhârî, Diyât 27; Ebu Dâvud, Edeb 1, 4773.
[423] Buhârî, Edeb39; Tirmizî, Şemail, 352; Ahmed b. Hanbcl, Müsned 3/307.
[424] Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/107; İbn Huzeyme, Sahih, 2371.
[425] Tirmizî, Zekat 29, 666; Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/401, 6/465.
[426] Buhâri, Hibe 18, Kefalet 3, Şehadat 28, Farzu'1-Hums 15, Meğâzî 73.
[427] Buhârî, Cenâiz 43; Ebu Dâvud, Cenâiz 23-24, 3126.
[428] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 376; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/112.
[429] Buhârî, Edeb 18; İbn Mâce, Edeb 3, 3665; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/56, 70.
[430] Buhârî, Edeb 18; Ebu Dâvud, Edeb 144-145, 5218; Tirmizî, Birr 12, 1911; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/228, 241, 269, 514.
[431] Buhari, Edeb 27, Tevhid 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/358.
[432] İsrâ: 17/7.
[433] Buhari, Menakıb 23, Edeb 72; İbn Mâce, Zühd 17, 4180.
[434] Buhârî, Menâkıb 23, Fezailu's-Sahabe 27, Edeb 38, 39; Tirmizî, Birr 47, 1975; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/161, 189, 192.
[435] Ebu Davud, Salatu't-Tatavvu' 12, 1294; Tirmizî, Sefer 412, 585, Edeb 70, 2850; Nesâî, Amelul-Yevm ve'1-Leyl, 170; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/86, 88, 91, 105, 107.
[436] Buhârî, Edeb 90, 95, 111; Nesâî Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 525; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/186, 227.
[437] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/137; Abd b. Humeyd, Müsned, 1274.
[438] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/133, 137; Abd b. Humeyd, Müsned, 1273.
[439] Ebu Dâvud, Edeb 12, 4819; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/285.
[440] Buhari, Menâkib 23, Edeb 80; Ebu Dâvud, Edep 4, 4785; Tirmizî, Şemail, 349; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 6/85, 114, 115, 181, 189, 223, 262.
[441] Nevevî, Müslim Şerhi, 15/82.
[442] Tirmizî, Şemail, 348; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/31, 206, 229, 281.
[443] Taberânî, Mu'cemu'l-Kehîr, 2/1944.
[444] Buhari, Menâkıb 23; Tirmizî, Birr 69, 2015; Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/22, 227.
[445] Buhârî, İsti'zan 41; Ahmed b. Hanbel, Müsned 6/376.
[446] Buhârî, Bed'u'I-Vahy 1; Tirmizî, Menakıb 7, 3634; Nesâî, Fezailu'I-Kur'an, 4; Ahnıed b. Hanbel, Müsned, 6/58, 158, 163, 202, 256.
[447] b.k.z: Maide: 5/111, En'am: 6/112, 121, Enfal: 8/12, Nahl: 16/68-69, Kasas: 28/7, Fussilet: 41/12, Zilzâl: 99/4-5.
[448] Buhâri, Menâkıb 23, Menakıbu'l-Ensar 52, Libas 70; Ebu Dâvud, Tereccül 10, 4188; Tirmizî, Şemail, 30) Nesâî, Zinet 62; İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/246, 261, 287, 320.
[449] Nevevî, Müslim Şerhi, 15/89.
[450] Nevevî,.Müslim Şerhi, 15/89.
[451] Buhârî, Menâkıb 13, Libâs 68; Ebu Dâvud, Teraccül 9, 4183, 4185, 4186; Tirmizî, Menâkıb 8, 3635; Nesâî, Zînet 60; İbn Mâce, Libâs 20, 3599; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/282, 295, 203.
[452] Buhârî, Libas 68; Tirmizî, Şemail, 27; İbn Mâce, Libas 36, 3634; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/135, 203.
[453] Tirmizî, Menakıb 12, 3646; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/86, 88, 103.
[454] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 790; Ebu Dâvud, Edeb 30, 4864; Tirmizî, Şemail, 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned 5/454.
[455] Buhârî, Menâkib 23; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 3/160, 206.
[456] Buhârî, Menâkıb 23; Tirmizî, Edeb 60, 2827; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 59; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/307.
[457] Tirmizî, Şemail, 17, 39, 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/86, 88, 90, 95, 100, 102, 103, 104, 107.
[458] Buhârî, Vudû' 40, Menakib 21, Merda 18, Deavat 31; Tirmizî, Menakıb 11 (3643.
[459] Muhammed: 47/19
[460] Tirmizî, Şemail, 23; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 295, 421, 422; Ahtned b. Hanbel, Müsned, 5/82.
[461] Buhârî, Menâkıb 23, Libas 68; Tirmizî, Menâkıb 4, 3623; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/130, 148, 185, 240.
[462] Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/363.
[463] Buhârî, Menâkib 17, Tefsir Sure-i Saff 1; Tirmizî, Edeb 67, 2840; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/80, 84.
[464] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/395, 404, 407.
[465] Ebu Dâvud, Vitr 26, 1516; Tirmizî, Deavat 39 3434; İbn Mace, Edeb 57, 3814.
[466] Müslim, Zikr 42, 2702; Ebu Dâvud, Vitr 26, 1515.
[467] Buhârî, Edeb 72, İ'tisam 5; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'I-Leyl, 234; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/45, 181.
[468] Nisa: 4/65
[469] Buhârî, Şirb 6, 7; Ebu Dâvud, Akdiye 31, 3637, Tirmizî, Ahkâm 26, 1363; Nesâî, Adabu'I-Kudât 27; İbn Mace, Ruhun 20, 2480; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/5.
[470] Buhârî, İ'tİsam 3; Ebu Davud, Sünnet 6, 4610; Ahmed h. Hanbel, Müsned, 1/176, 179.
[471] Maide: 5/101.
[472] Buhâri, Mevâkitu's-Salat 11, Fezâil 134, Tefsiru Surc-i Maide 12, Rikak 27, İ'tisam 3; TirmİzÎ, fefsiru'l-Kur'an 6, 3056; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 3/206, 210, 268.
[473] Buhari, İlm 28, İ'tisam 3.
[474] İbn Mâce, Ruhun 15, 2470; Ahnıed b. Hanbel, Müsncd, 1/162, 163.
[475] İbn Mâce, Ruhun 15, 2471; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/152.
[476] Buhari, Menâkib 25; Ahmed b. Hanbel, Müsııed, 2/313.
[477] Buhârî, Enbiyâ 48; Ebu Dâvud, Sünnet 13, 4675; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/463.
[478] Al-i İmrân: 3/36.
[479] Buhârî, Enbiyâ 44, Tefsiru Sure-i Âl-i İmran 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/233, 274.
[480] Buhârî, Enbiyâ 48; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/314.
[481] Ebu Dâvud, Sünnet 13, 4672; Tirmizî, Tefsırı'l-Kur'an 87, 3352; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/178, 184.
[482] Buhârî, Enbiyâ 8, İsti'zan 5.
[483] Bakara: 2/260.
[484] Buhârî, Enbiyâ 11.
[485] Hud: 11/80.
[486] Saffat: 37/39.
[487] Enbiya: 21/63.
[488] Buhari, Enbiyâ 8, Nikah 12.
[489] Nevevî, Müslim Şerhi, 15/123.
[490] Nevevî, Müslim Şerhi, 15/123.
[491] Saffât: 37/89.
[492] Enbiyâ: 21163.
[493] Saffât: 37/89.
[494] Enbiyâ; 21/63.

[495] Enbiyâ: 21163.
[496] Hucurat: 49/10.
[497] B.k.z: M. Ali Sâbûnî, Ayetler İşığında Peygamberler Tarihi, çev. Hanifİ AKİN, Ahsen Yayınlan, İstanbul 2003, s. 150-151.
[498] Buhari, Husûmât 1, Rlkak 43, Tevhid 31; Ebu Dâvud, Sünnet 13, 4671; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 2/450.
[499] Buhârî, Enbiya 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/405, 468, 539.
[500] Kalem: 68/48.
[501] Buhari, Enbiya 8, Menakıb 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/431.
[502] İbn Mâce, Ticarat 5, 2150; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/296, 405, 485.
[503] Buhârî, İlm 16, 19, 44, İcare 7, Şura 12, Enbiya 27, Eyman 15; Ebu Dâvud, Sünnet 16, 4707; Tirmizî, TefsİruI-Kur'an 18, 3130, 3149; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 5/118, 119.
[504] B.k.z: Hak Dini Kur'an Dili, 5/370-371.
[505] Enbiyâ': 21/34.
[506] Müslim, Cihâd 58, 1763; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/30, 32.
[507] Müslim, Fezâüu's-Sahâbe 220, 2538.
[508] Buhârî, İlm 41, Mevâkîtu's-Salât 20, 40; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 217, 2537.
[509] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/387.
[510] Buhârî, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 28, 2841; Tirmizî, Kıyamet 60, Cennet 5, 7; İbn Mâce, Zühd 39; Ahmed b. Hanbel, 2/315, 323, 535.
[511] Saffât: 37/77.
[512] Ankebut: 29/14.
[513] Kehf: 18/78.
[514] Enbiyâ': 21/34 mealindeki.
[515] B.k.z: İbn Kayyım el-Cevziyye, Uydurma Hadisleri Tanıma Yollan, çev. Hanifı Akın, Karınca Yayınları, İstanbul 2004, s. 196-209. Daha geniş bilgi için buraya bakabilirsiniz.
[516] Tevbe: 9/100.
[517] Feth: 48/28.
[518] Feth: 48/29.
[519] B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Ashâb maddesi.
[520] B.k.z: Mehmet Efendioğlu, "Fezâilu's-Sahabe" maddesi, İslam Ansiklopedisi, T.D.V, İstanbul 1997, 12/534-538.
[521] Buhârî, Menâklbu'l-Ensar 45, Tefsiru Sure-İ Tevbe 9; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an 10, 3096; Ahmed b. Hanbel, Müsned, ¼.
[522] Buhârî, Salat 80, Menâklbu'l-Ensar 44; Tirmizi, Menâklb 15, 3660; Ahmed b. Hanbel Müsned, 3/1.
[523] Tevbe: 9/40.
[524] Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Fezailu'l-Ashab 3, 5, Feraiz 9; Müslim, Mesacid 23, 532 Fezâilu's-Sahâbe 3, 2383; Tirmizî, Menakib 15, 3659, 3661, 3662; Müsned: 1/270, 359, 3/478, 4/4, 5, 212, Heysemî, Mecma'z-zevaid, 9/44; İbn Ebi Asım, Sünnet, 1225; Hâtıb el-Bağdadi, Tarihi Bağdat, 3/134; Bezzâr; Taberânî, el-Kebir 1686.
[525] Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Salat 80, Fezailu'l-Ashab 3, Menakibu'l-Ensar 45; Müslim, Fezailu's-sahabe 2, 2382; Tirmizî, Menakib 15, n3660, 20, 3732, 21; Müsned: 1/175,270,331,2/26,3/18.
[526] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 5, Meğazî 63; Tirmizî, Menakib 63, 3885; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/203.
[527] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 5, Ahkam 51, İ'tİsam 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/82, 83.
[528] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/144.
[529] Nevevî, Müslim Şerhi, 15/154.
B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 10/216.
[530] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 515; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 6; İbn Huzeyme, Sahih, 2131.
[531] Buhârî, Muzarâa 4; Tirmizî, Menakıb 17, 3677, 18, 3695; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 13; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/245, 382, 502.
[532] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 5; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 8115; İbn Mâce, Mukaddime 11, 98; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 1/112.
[533] Buhârî, İman 15, Fezâilu's-Sahabe 6, Ta'bir 17, 18; Tirmizî, Rü'ya 9, 2286; Nesâî, İman 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/86.
[534] Buhari, İlm 22, Fezâilu's-Sahabe 6, Ta'bir 15, 16, 34, 37; Tirmizî, Rü'ya 9, 2284; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 22; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/83, 108, 130, 147, 154.
[535] Buhari, Fezâilu's-Sahabe 5; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 15.
[536] Buhârî, Nikah 107; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 24.
[537] Buhârî, Bed'u'1-Halk 11, Fezâilu's-Sahabe 6, Edeb 68; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 207; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/171, 182, 187.
[538] Tirmizî, Menakıb 18, 3693; Nesâî, Fezailu's-Sahabe,
18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6755.
[539] Bakara: 2/125.
[540] Ahzab: 33/59.
[541] Enfal: 8/68.
[542] Tevbe: 9/80.
[543] Tevbe: 9/84.
[544] Buhârî, TefsİruI Sure-i Tevbe 12; Tirmizî, TefsİruI-Kur'an 10, 3098; İbn Mâce, Cenaiz 31, 1523; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/18.
[545] Bakara: 2/125.
[546] Ahzâb: 33/59.
[547] Tahrîm:66/5.
[548] Mâide: 5/90-91.
[549] Enfal: 8/67-68.
[550] Tevbe: 9/84.
[551] Nur: 24/16.
[552] Nisa: 4/65.
[553] Bakara: 2/98.
[554] Mu'minun: 2/12-14.
[555] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 603; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/62.
[556] Yusuf: 12/18.
[557] Buhâri, Fezâilu's-Sahabe 6, 7, Edeb 119, Ahbaru'1-Ahad 3; Tirmizî, Menakib 19, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/393, 406.
[558] Buhâri, Meğazİ 78; Tirmizî, Menaklb 21, 31; Nesâî, Fezailu's-Sahabc, 35, 36, 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/173, 175, 177, 179.
[559] Ali İmran: 3/61.
[560] Tirmizî, Menakıb 21, 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/185.
[561] Buhârî, Cihad 102, Fezâilu's-Sahabe 9, Meğazi 38; Ebu Dâvud, İlm 10, 61; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 46; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/333.
[562] Ebu Dâvud, Huruf 5, 73; Ahmed b. Hanbel, Müsrıed, 4/366.
[563] Buhârî, Salat 58, Fezâilu's-Sahabe 9, Isti'zan 40.
[564] Buhârî, Cihad 70, Temenni 4; Tirmizî, Menakıb 27, 56; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 113; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/140.
[565] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 15, Meğazi 18; Tirmizî, İsti'zan 61, 30, Menakıb 3753; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 195, 196; İbn Mâce, Mukaddime 11, 0; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/174, 180.
[566] Lokman: 31/14-15.
[567] Enfal: 8/1.
[568] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 24; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 30, 89; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/181, 185.
[569] En'am: 6/52.
[570] Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 116, 133, 160, 162; İbn Mâce, Zühd 7, 28; Abd b. Humeyd, 131.

[571] Buhârî, FezâİIu's-Sahabe 14, Meğâzî 18.
[572] Buhârî, Cihad 40, Ahbaru'1-Ahad 2; Tirmizî, Menakıb 25, 45; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 107; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/307, 338, 345, 365.
[573] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 13; Tirmizî, Menakıb 23, 43; Nesâî, Amelul-Yevm ve'1-Leyl, 200, 201; İbn Mâce, Mukaddime 11, 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/164, 166.
[574] Tirmizî, Menakıb 19, 196; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 103; Ahmed b. Hanbet, Müsned, 2/419.
[575] Al-i İmrân: 3/172.
[576] Buhari, Meğazî 25; İbn Mâce, Mukaddime 11, 124.
[577] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 21, Meğâzî 72, Ahbaru'I-Ahad 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/133, 189, 245.
[578] Buhârî, Fezâilu's-Sahabc 21, Meğâzî 72, Ahbaru'I-Ahad 1; Tirmizî, Menakıb 33, 3796); İbn Mâce, Mukaddime 11, 135); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/398, 400.
[579] Buhârî, Büyü' 49, Libas 60; İbn Mâce, Mukaddime 11, 142
[580] Tirmizî, Edeb 27, 2775.
[581] Ahzab: 33/33.
[582] Ebu Dâvud, Libas 5, 4032; Tirmizî, Edeb 49, 2813.
[583] Ahzâb: 33/5.
[584] Buhârî, Tefsiru Sure-i Ahzab 2; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 34, 3209, Menakıb 40, 3813; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/77.
[585] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 17; Tirmizî, Menakıb 40, 3816; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 78; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/20, 89, 110.
[586] Buhârî, Cihad 196; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/203.
[587] Ebu Dâvud, Cihad 54, 2566; İbn Mâce, Edeb 48, 3773; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/203.
[588] Buhârî, Enbiya 45, Menakibu'l-Ensar 44; Tirmizî, Menakıb 62, 3877; Nesâî, Sünenü'l-Kübra, 8354; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/84, 132, 143.
[589] Buhari, Enbiya 32, FezaİIu's-Sahabe 30, Et'ime 25; Tirmizî, Et'ime 31, 1834; Nesâî, [şretu'n-Nisa 3; İbn Mâce, Et'ime 14, 3280; Ahmed b. Hanbel, Müsned,4/294, 409.
[590] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar 20, Tevhid 35; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 253; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/230.
[591] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar 20, Edeb 23, Tevhid 32.
[592] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar 20, Fezâilu's-Sahabe 44.
[593] Buhari, Menâkıbu'l-Ensar 44, Nikah 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/41, 128, 161.
[594] Buhârî, Nikah 108; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6730, 61, 213.
[595] Buhari, Edeb 81; Ebu Dâvud, Edeb 54, 4931; İbn Mâce, Nikah 50, 1982; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/57, 166, 233, 234.
[596] Buhârî, Hibe 7.
[597] Buhârî, Hibe 8; Nesâî, İşretu'n-Nisa 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/88.
[598] Nesâî, İşretu'n-Nisa 3.
[599] Buhârî, Meğâzî 83; Fezâilu's-Sahabe 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/200.
[600] Buhârî, Meğâzî 83, Merda 19; Tirmizî, Deavat 77, 96; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 1095; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 6/231.
[601] Bııhârî, Meğâzî 83, Deavat 29, RİkAk 41.
[602] Buhârî, Nikah 97; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/114.
[603] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 30, Et'ime 25, 30; Tirmizî, Menakıb 63, 3887; İbn Mâce, Et'imc 14, 3281; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/156, 264.
[604] Buhârî, Bed'u'1-Halk 6, Fezâilu's-Sahabe 30, Edeb 111, İstizan 16; Tirmizî, Menakıb 63, 3881; Nesâî, İşretu'n-Nisa; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/150.
[605] Buhârî, Nikah 72; Tirmizî, Şemail, 253; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 9138.
[606] Buhari, Farzul-Hums 5, Fezâüu's-Sahabe 16; Ebu Dâvud, Nikâh 12, 2071; Tirmizî, Menakib 60, 3867; Nesaî, Sünenü'l-Kübrâ, 5/147, 8518, 8519; İbn Mâce, Nikâh 56, 1998; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/326.
[607] Nisa: 4/3.
[608] B.k.z: Nevevî, Şerhu Müslim, 16/3.
[609] Buhari, Fezâilu's-Sahabe 12, Menâkıb 25, Meğâzî 83; Ebu Dâvud, Edeb 143-144, 5217; Tirmizi, Menâkıb 60, 3872; Nesâî, Sünemi I-Kübrâ, 5/95, 8366, 8367, 5/96, 8368, 8369; İbn Mâce, Cenâiz 64, 1621; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/240.
[610] Buhârî, Menâkıb 25, Fezailu'l-Kur'an 1.
[611] Buhârî, Zekât 11; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/121.
[612] İbn Mâce, Cenalz 65, 35.
[613] Buhari, Cihad 38.
[614] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/239, 268; Abd b. Humeyd, Müsned, 1346.
[615] Buhâri, Fezâilu's-Sahabe 6; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 23, 131, 279; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/372, 389.
[616] Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 3/196, 290.
[617] Buhari, Teheccüd 17; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 132; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/333, 439; İbn Huzeyme, Sahih, 1208.
[618] Mâide: 5/93.
[619] Tirmizî, Tefsını'l-Kur'an 6, 3053.
[620] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 37, Meğâzî 74; Tirmizî, Menakıb 38, 3806; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 159, 282; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/401.
[621] Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 156.
[622] Al-i İmran: 3/161.
[623] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 8; Nesâî, FezâİIu'I-Kur'an, 22.
[624] Buhari, Fezâilu'l-Kur'an 8.
[625] Buhârî, Fezâilu's-Sahabe 26, 27, Menakıbu'l-Ensar 14, 16, Fezailu'l-Kur'an 8; Tirmizî, Mcnakıb 38, 3810; Nesai, FezaİIu's-Sahabe, 137, 174; Fezallui-Kur'an. 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/163, 189, 190.
[626] Buhâri, Menâkıbıı'l-Ensar 17; Tirmizî, Menakıb 33, 3794; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 181; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/33, 277.
[627] Buhâri, Menâkibu'l-Ensar 16.
[628] Buhari, Menâkibu'l-Ensar 12; Tirmizî, Menâkıb 51, 3848; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/395, 349.
[629] Buhârî, Menâkıbu'I-Ensar 12; Tirmizî, Menakıb 51, 3847; İbn Mâce, 11, 157; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/289, 294, 301, 302.
[630] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/123; Abd. b. Humeyd, Müsned, 1327.
[631] Buhârî. Cenaiz 34, Cihad 20; Nesâî, Cenaiz 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/298, 307.
[632] Nesâî, Fezaihı's-Sahabe, 142; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/421, 422, 425.
[633] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 1035; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 339; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/174, 175.
[634] Tevbe: 9/35-36.
[635] Buhârî, Cihad 162, Menakıbu'l-Ensar 21, Edeb 68; Tirmizî, Menakıb 42, 3820, 3821; İbn Mace, Mukaddime 11, 159; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/358, 359, 362, 365.
[636] Buftârî, Cihad 154, 192, Menakibu'l-Ensar 21, Meğazi 62; Ebu Dâvud, Cihad 160, 2772; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 524; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 4/360, 362, 365.
[637] Buhârî, İlm 17, Vudu 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/327.
[638] Buhari, Teheccüd 21, Ta'bir 25; Tirmizî, Menakıb 44, 3825; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 184; İbn Mâce, Mcsacid 6, 751; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/5, 12, 106.
[639] Buhari, Teheccüd 2, Fezâilu's-Sahabe 19, Ta'bir 35, 36; Tirmizî, Salat 239, 321; İbn Mâce, Ta'biru'r-Rüya 10, 3919; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 2/146.
[640] Buhâri, Deavat 47; Tirmizî, Menakıb 46, 3829; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/430.
[641] Tirmizî, Menakıb 3827; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 188.
[642] Buhârî, İsti'zan 46; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/174, 195, 227, 253.
[643] Buhari, Menâkıbu'l-Ensar 19; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 148; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/169, 177.
[644] Buhâri, Menâkıbu'I-Ensar 19, Ta'bir 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/452.
[645] Buhârî, Salat 68, Bed'u'1-Halk 6, Edeb 91; Ebu Dâvud, Edeb 87, 5013, 5014; Nesâî, Mesacid 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/269, 5/222.
[646] Buhârî, Bed'u'1-Halk 6, Edeb 91, Meğazi 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/299, 302.

[647] Buhari, Menâkib 16; Ebu Dâvud, Edeb 87, 5015; Tirmizî, Edeb 70, 2846; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/72.
[648] Nur: 24/11.
[649] Buhâri, Meğâzî 34, Tefsiru Sure-i Nur 9, 10.
[650] Buhârî, Menâkıb 16.
[651] Buhârî, Edebü'l-Müsned, 34; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/319.
[652] Buhari, İ'tisam 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/240, 274.
[653] Buhârî, 42, Muzâraa 21; Ebu Dâvud, İlm 7, 3655; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Ley], 413; İbn Mace, Mukaddime 24 262; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/118, 138, 157, 257.
Ebu Hureyre'nin kastettiği iki ayetten birinin bu ayet grubu ve diğerinin de yine bunun benzeri olan Bakara: 2/173 ayeti olduğu ifade edilmiştir. Yine diğerinin, bu manada olan Âl-i İmran: 3/187. ayetinin olduğunu söyleyenler de olmuştur.
[654] Mümtehine: 60/1.
[655] Buhari, Meğazi 46, Cihad 141, Tefsiru Sure-i Mümtehine 1; Ebu Dâvud, Cihad 98, 2650; Tirmizî, Tefsiru 1-Kur'an 61, 3305; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/79.
[656] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'I-Kur'an, İnsan Yayınları, İstanbul 1991, 6/235.
[657] Meryem: 19/71.
[658] Meryem: 19/71.
[659] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/362, 420.
[660] Bu biattan Allah razı oldu. Bu olay, Feth: 18-19'da anlatılmıştır.
[661] Buhâri, Vudu' 45, Meğâzî 56.
[662] Buhârî, Cihad 69, Meğâzî 55, Deavat 49; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/399.
[663] Buhârî, Meğâzî 38.
[664] Buhârî, Şerike 1.
[665] İbn Hibbân, Sahih, 7209; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 7/140.
[666] Buhârî, Farzul'-Hums 15, Menakıbu'l-Ensar 37, Meğâzî 38; Ebu Dâvud, Cihad 140, 2725; Tirmizî, Siyer 10, 1559; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 283; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/405.
[667] Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 5/64, 65.
[668] Ai-i İmran: 3/122.
[669] Buhârî, Meğâzî 18, Tefsiru Sure-i , Ahkâm 18.
[670] Buhârî, Tefsiru Sure-i Munafikun 4; Tirmizî, Menakıb 66, 3902; Ahmed b. Hanbel, Müs-ned, 4/369, 372.
[671] Buhari, Menâkıbu'l-Ensar 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/175.
[672] Buhârî, Menakıbu'I-Ensar 11, Ahkâm 11; Tirmizî, Menaktb 66, 3907; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 220; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/150, 285.
[673] Buhari, Edeb 47, Ahkâm 7; Tirmizî, Menakib 67, 3910; Ahmed b. Hanbel, Müs 3/496, 497.
[674] Buhari, Cihad 71.
[675] Buhârî, Menâkıb 6.
[676] Buhârî, Menâkıb 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/291, 388, 467, 481.
[677] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/45.
[678] Buhârî, Cihad 100; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/243, 448.
[679] Buhârî, Menâkıb 51; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/524.
[680] Buhârî, Nafakat 10, Enbiyâ 46.
[681] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/152.
[682] Buhârî, Kefalet 2, Edeb 67, İ'tisam 16; Ebu Dâvud, Feraiz 17, 2926.
[683] Ebu Dâvud, Feraiz 17, 2925; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/83.
[684] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/398; Abd b. Humeyd, 539.
[685] Buhârî, Cihad 76, Menakıb 25, Fezailu's-Sahabe 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/7.
[686] Buhârî, Şehadat 9, Fezailu's-Sahabe 1, Rikak 7, Eyman 10; Tirmizî, Menakıb 57, 3859; İbn Mâce, Ahkam 27, 2362; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/378, 417, 434, 438, 442.
[687] Buhârî, Şehadat 9, Fezailu's-Sahabe 1, Rikak 7, Eyman 27; Nesâî, Eyman 29; Ahmet) b. Hanbel, Müsned, 4/427.
[688] Buhârî, İlm 41; Ebu Dâvud, Melahim 18, 4348; Tirmizî, Fiten 64, 2251; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/88, 12.
[689] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/305, 322, 345, 379, 384.
[690] İbn Hibbân, Sahih, 2986.
[691] Buhârî, Fezailu's-Sahabe 5; Ebu Dâvud, Sünnet 10, 4658; Tirmizî, Menakıb 59, 3861; Nesâi, Fezailu's-Sahabe, 203; İbn Mâce, Mukaddime 11, 161; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/11,54, 55, 63.
[692] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/38; Hâkim, Müstedrek, 3/404.
[693] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/173.
[694] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/220, 423.
[695] Hâkim, Müstedrek, 3/553.
[696] Buhârî, Tefsiru Sure-i Cuma 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/308.
[697] Buhârî, RİkaK 35; Tirmizi, Emsal 7, 2872; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/7, 44, 88, 121, 122.
[698] B.k.z: Ali Ünal, "Birr" maddesi, Şamil İslam Aniklopedisi.
[699] Buhâri, Edep 2; İbn Mâce, Vesaya 2706; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/327, 391, 402.
[700] Buhârî, Cihâd 137, Edeb 3; Ebu Dâvud, Cihad 31, 2529; Nesâî, Cihad 5; Tirmizî, Cihad 2 1671; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/165, 188, 193, 197, 221.
[701] Buhârî, Enbiya 48, Mezalim 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/307, 308.
[702] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 21; Tirmizî, Deavât 101, 3545; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/346.
[703] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 41; Ebu Dâvud, Ebu Dâvud, Edeb 119-120, 5143; Tirmizî, Birr 5, 1903; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/88, 91, 97, 111.
[704] Nevevî, Müslim Şerhi, 16/109.
[705] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 295, 302; Tirmizî, Zühd 52, 2389; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/182.
[706] Muhammed: 47/22-24.
[707] Buhâri, Tcfsiru Sure-i Muhammed 1, Tevhid 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/295, 383, 406, 455.
[708] Buhârî, Edeb 13; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/62.
[709] Buhârî, Edeb 4; Ebu Dâvud, Zekat 45,196; Tirmizî, Birr 10, 1909; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/80, 83, 84.
[710] Buhârî, Büyü1 13, Edeb 12; Ebu Dâvud, Zekat 45, 1693; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/156, 229, 266.
[711] A'raf: 7/34, Yunus: 10/49, Nahl: 16/61.
[712] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/200, 412, 484.
[713] Buhârî, Edeb 57; Ebu Dâvud, Edeb 46, 4910; Tirmizî, Birr 24, 1935; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 3/110, 165, 209, 225.
[714] Buhârî, Edeb 62, İsti'zan 9; Ebu Dâvud, Edeb 47, 4911; Tirmizî, Birr 21, 1932; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/416, 421, 422.
[715] Buhârî, Edeb 58; Ebu Dâvud, Edeb 48, 4917; Tirmizî, Birr 56, 1988; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/245, 287, 465, 517.
[716] Hucurat, 49/12.
[717] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'I-Kur'an, 5/450452.
[718] Ebu Davud.
[719] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, 5/452453.
[720] İbn Mâce, Zühd 23, 4213; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/277, 311, 360.
[721] İbn Mace, Zühd 9, 4143; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/484, 539.
[722] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 411; Ebu Dâvud, Edeb 47, 4916; Tirmizî, Birr 76, 2023; İbn Mâce, Siyam 42, 1740; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/268, 329, 389, 400, 465.
[723] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/237, 338, 370, 523, 535.

[724] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 350; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/292, 408, 462, 482, 508.
[725] Tirmizî, Cenaiz 967, 968; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/276, 279, 282, 283.
[726] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 517; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/404.
[727] Buhârî, Merdâ 2; İbn Mâce, Cenaiz 64, 1622; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/172, 181.
[728] Buhârî, Merdâ 2, 3, 13, 14, 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/381, 441, 455.
[729] Buhârî, Merdâ 1; Tirmizî, Cenaiz 1, 965; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/42, 173, 254, 278.
[730] Buhârî, Merdâ 1; Tirmizî, Cenaiz 1, 966; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/303, 335, 3/4, 18, 24,48,61,81.
[731] Nisa: 4/23.
[732] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 5, 3038; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/248.
[733] Bııhâri, Metdâ 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/346-347.
[734] Buhari, Edebü'I-Müfred, 490; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/160.
[735] Buhâri, Edebü'l-Müfred, 483, 484; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/323.
[736] En'am: 6/82.
[737] Lokman: 31/13.
[738] İbn Kesîr, Tefsiru'r-Kur'ani'1-Azîm, Beyrut 1969, 11.153.
[739] Muhammed Ali es-Sabunî, Safvetu't-Tefâsîr, İstanbul, 1987, II, 491.
[740] Enbiyâ: 21/29.
[741] B.k.z: Nureddin Turgay, Zulüma maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[742] Buhârî, Mezalim 3, İkrah 7; Ebu Dâvud, Edeb 38, 93; Tirmizî, Hudud 3, 66; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/303, 334, 371.
[743] Nevevî, Müslim Şerhi, 16/134.
[744] Tirmizî, Sıfatu'I-Kıyamet 2, 218; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/303, 334, 371.
[745] Buhari, Edebü'l-Müfred, 183; Tirmizî, Sıfatu'I-Kıyamet 2 , 2420; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/235, 301, 323, 372, 411.
[746] Hud: 11/102.
[747] Buhârî, Tefsiru Sure-i Hud 5; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 12, 3110; İbn Mâce, Fiten 22, 4018.
[748] Buharî, Menâkib 8; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 3/323.
[749] Buhârî, Salat 88, Mezalim 5, Edeb 36; Tirmizî, Birr 18, 1928; Nesâî, Zekat 67; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/404, 405, 409.
[750] Buhârî, Edep 27.
[751] Münavi, Feyzu'l-kadir, VI, 67.
[752] Safahat, s. 200, E. Düzdağ neşri.
[753] Safahat, s. 164.
[754] Bakara: 2/120.
[755] Safahat, s. 279.
[756] Safahat, s. 274.
[757] Safahat, s. 186-187.
[758] Safahat, s. 260-261.
[759] Safahat, s. 183.
[760] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, s. 501-505.
[761] Buhârî, Edeb 27.
[762] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 423; Ebu Dâvud, Edeb 39, 4894; Tirmizî, Birr 51, 1981; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/235, 488, 517.
[763] Buhârî, İman 32, Edeb 44, Fiten 8; Tirmizî, Birr 51; Nesaî, Tahrimu'd-Dem 27; İbn Mâce, Fiten 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/76, 178, 385, 411, 433, 454, 439.
[764] Tirmizî, Birr 82, 2029; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/235, 386, 438.
[765] Ebu Dâvud, Edeb 35, 4874; Tirmizî, Birr 23, 1934; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/230, 384, 386, 458.
[766] Ebu Davud.
[767] Ebu Davud.
[768] Buhari ve Müslim.
[769] Buhari, Müslim.
[770] Buhari, Müslim.
[771] Geniş bilgi için bkz. Fethu'1-Bari Cilt: 10, sahife: 36, Müslim, Şerhi Nevevi, Tahrimü'l-Gıybet babı; Riyazü's-SalihÎyn, Gıybetin Mubah Olan Babı, Ahkamu'l-Kur'an, Cassas ve Ruhu'l-Meani.
[772] Ebu Davud.
[773] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, 5/453-457.
[774] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/388, 404.
[775] Buhârî, Edeb 38; Ebu Dâvud, Edeb 5, 4791; Tirmizî, Birr 59, 1996; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/38.
[776] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 463; Ebu Dâvud, Edeb 10, 4809; İbn Mâce, Edeb 9, 3687; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/362, 366.
[777] İbn Hibbân, Sahih, 552.
[778] Buhari, Edebü'l-Müfred, 469, 575, 580; Ebu Dâvud, Edeb 10, 4808; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/58, 112, 125, 171, 206, 222.
[779] Ebu Dâvud, Cihad 50, 2561; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/429, 431.
[780] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 317; Ahmed b. HanbeİI, Müsned, 2/337, 365.
[781] Buhârî, Edebü'l-Müfired, 316; Ebu Dâvud, Edep 45, 4907; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/448.
[782] Buhârî, Edebü'l-MÜfred, 321.
[783] Ebû Davud, Akdiye 4.
[784] Tirmizî birr 48; Ahmed b. Hanbel, I, 405, 416.
[785] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/45.
[786] Buhârî, Deavat 34; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/390, 488, 496, 3/400.
[787] İbn Hibbân, Sahih, 5791.
[788] Buhari, Edebü'l-Müfred, 1309; Ebu Dâvud, Edeb 34, 4872; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/245, 465, 517.
[789] Buhârî, Sulh 2; Ebu Dâvud, Edeb 50, 4920, 4921; Tirmizî, Birr 26, 1938; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 6/403, 404.
[790] B.k.z: Beyhakî, İmanın Şubeleri, çev. Hanifi Akın, Polen Yayınlan, İstanbul 2005, s. 96.
[791] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/430, 437.
[792] Kalem: 68/10-14.
[793] Buhârî, Edeb 69; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/393, 439.
[794] Buhârî, Edeb 76; Nesâî, Amelu'I-Yevm ve'I-Leyl, 394; Ahmed b, Hanbel, Müsned, 2/236, 517.
[795] Buhari, Bed'u'l-Halk 11, Edeb 44; Ebu Dâvud, Edeb 4781; Nesai, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 392, 393; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/394.
[796] B.k.z: Nevevî, Müslim Şerhi, 16/162.
[797] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/152, 229, 240, 245.
[798] Buhari, Itk 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/244. 449.
[799] Ebu Dâvud, Haraç 3045; Nesâî, Sünemi'İ-Kübrâ, 8771; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/403, 404, 468.
[800] Buhârî, Salat 66, Fiten 7; Nesâî, Mesacid 26; İbn Mâce, Edeb 51, 3777; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/308.
[801] Buhârî, Fiten 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/317.
[802] Buhârî, Ezan 32; Ebu Dâvud, Edeb 159-160, 145;Tirmizî, Birr 38, 1958; İbn Mâce, Edeb 7, 3682; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/341, 404, 495, 521, 533.
[803] Buhâri, Enbiya 54.
[804] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 552; Ebu Dâvud, Libas 26, 4090; İbn Mâce, Zühd 16, 4174; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/248, 376, 414, 427, 442.
[805] Hicr: 15/47.
[806] Tirmizî, Kıyâme 47; Ahmed b Hanbel, 2/179.

[807] İbn Mâce, Zühd, 16.
[808] Kasas, 28/83.
[809] İbn Hibbân, Sahih, 5711; Ebu Ya'lâ, Müsned, 1529.
[810] İbn Hibbân, Sahih, 6483.
[811] Buhari, Edebii'l-Müfred, 759; Ebu Dâvud, Edeb 85, 4983; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/272, 432, 465, 517.
[812] Buhari, Edeb 28; Ebu Dâvud, Edeb 122-123, 5151; Tirmizi, Bİrr 28 , 1942; İbn Mâce, Edeb 4, 3673; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/238.
[813] Nisa: 4/34.
[814] Tirmizî, Et'ime 30, 1833; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/173.
[815] Buhârî, Zekat 21, Edeb 36, 37, Tevhid 31; Ebu Dâvud, Edeb 116-117 , 5131; Tirmizî, İlm 14, 2672; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/400, 409, 413.
[816] Buhârî, Büyü 38, Zebaih 31; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/404.
[817] Buhârî, Zekat 10, Edeb 17; Tirmizî, Birr 13, 1915; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/87, 243.
[818] Tirmizî, Birr 13, 1914; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/147, 156.
[819] Buhârî, Eyman 9; Tirmizî, CenaİZ 64, 1060; Nesâî, CenaİZ 25; İbn Mâce, Cenaiz 57, 1603; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/239, 276, 473, 479.
[820] Meryem: 19/71.
[821] Buhâri, İlm 36, Cenaiz 6, İ'tisam 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/14, 34, 72.
[822] Buhâri, Edebü'l-Müfred, 145; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/488, 509.
[823] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 144, 147; Nesâî, Cenaiz 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/419.
[824] Buhâri, Bedebü'l-Halk 5; Tirmizî, Tefsini'l-Kur'an 2 3161; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/341, 413, 509.
[825] Buhari, Edebü'l-Müsned, 901; Ebu Dâvud, Edeb 16, 4834; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/295, 527.
[826] Nevevî, Müslim Şerhi, 16/184.
[827] Buhârî, Fezailu's-Sahabe 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/110, 165.
[828] Buhârî, Edep 96; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/392, 4/405.
[829] İbn Mâce, Zühd 25, 4225; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/156, 157, 168.
[830] Ra'd: 13/8.
[831] Hicr: 15/21.
[832] Kamer: 54/49.
[833] Buhari, Tıb 29; Müslim, Selam 98, 2219; Muvatta, Cami 22.
[834] Buhârî, Kader 1, Bed'ü'I-Halk 6, Enbiyâ' 1; Ebu Dâvud, Sünnet 16, 4708; Tirmizî, Kader 4, 2137; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/366; İbn Mâce, Mukaddime 10 76; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/382, 430.
[835] B.k.z: Said Havva, İslam Akaidi, Aksa Yayıncılık, İstanbul 1996, 2/335 Arşın, 48 cm'lik bir ölçü birimidir.
[836] Buhârî, Hayz 17, Mevâkitu's-Salat 17, Enbiya 1, Kader 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/116,117, 148.
[837] Mü'minun: 23/12, 16.
[838] Leyl: 92/5-10.
[839] Buhârî, Cenaiz 82, Tefsiru Sute-i Leyi 3, 4, 5, 6, 7, Edeb 120, Kader 4, Tevhid 45; Ebu Dâvud, Sünnet 16, 4694; Tirmizî, Kader 3, 2136, Tefsiru'1-Kur'an 81, 3344; İbn Mâce, Ma kaddime 10, 78; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/82, 129, 132, 140.
[840] B.k.z: Haydar Hatipoğlu, Sünen-İ İbn Mace Tercemesi ve Şerhi, 1/138-139.
[841] Buhârî, Halku Ef'âli'I-İbâd, 136; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/292, 335.
[842] Nevevî, Müslim Şerhi, 16/107.
[843] Buhârî, Kader 2, Tevhid 54; Ebu Dâvud, Sünnet 16, 4709; Ahmed b. Hanbel, Müsned. 4/427, 431.
[844] Buhari, Cihad 77.
[845] Buhârî, Kader 11, Enbiya 31, Tevhid 37, Tefsini Sure-i Taha 1, 3; Ebu Dâvud, Sünnet 16, 4701; Tirmizî, Kader 2, 2135; İbn Mace, Mukaddime 10; Muvatta', Kader 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/248, 264, 268, 392, 398, 448.
[846] Hattâbî, Mealimu's-Sünen, 5/78.
[847] Tirmizî, Kader 18, 2156; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/169.
[848] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 7739; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/168, 173.
[849] Buhârî, Halltu Ef'âli'î-İbâd, 25; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/110; İbn Hibbân, Sahih, 6149.
[850] Kalem: 54/48-49 Tirmizî, Kader 19, 2157; İbn Mâce, Mukaddime 10, 83; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/444, 476.
[851] Buhari, İsti'zan 12, Kader 9; Ebu Dâvud, Nikah 42-43, 2152; Ahmed b. Hanbel. Müsned, 2/276.
[852] Rum: 30/30.
[853] Buhârî, Cenaiz 79; Tirmizî, Kader 5, 2138; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/233, 275.
[854] Müslim, Kader, 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/410, 481.
[855] Tahrim: 66/6.
[856] Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, s. 482-485.
[857] Buhârî, Cenaiz 93, Kader 3; TirmİZî, Kader 5, 2138; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/253, 410, 481.
[858] Nuh: 71/26.
[859] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/410.
[860] B.k.z: İbn Hacer el-Askalanî, Fethu'1-Bârî, 3/489-490.
[861] Ebu Dâvud, Sünnet 16, 4705; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 19, 3150.
[862] Tefsiri Kebir, 21/161.
[863] Kehf: 18/81.
[864] Ebu Dâvud, Sünnet 16, 4713; İbn Mâce, Mukaddime 10, 82; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/41, 208.
[865] Buhârî, Eyman 9; Tirmizî, Cenaiz 64, 1060; Nesâî, Cenaiz 25; İbn Mâce, Cenaiz 57, 1603; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/239, 276, 473, 479 hadisi ile 2465-2467 nolu hadisleri belirtti.
[866] Nesâî, Amelu'I-Yevm ve'l-Leyl, 264; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/390, 413, 433, 445, 466.
[867] İbn Mâce, Mukaddime 10, 79; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 10/89; İbn Hibbân, Sahih, 5722; İbn Ebi Âsim, Sünnet, 356.
[868] Nevevî, Müslim Şerhi, 16/214.
[869] Nevevî, Müslim Şerhi, 16/215.
[870] Nevevî, Müslim Şerhi, 16/215.
[871] Al-i İmran: 3/7.
[872] Taha: 20/5.
[873] En'am: 6/61.
[874] Fecr: 89/22.
[875] Rahman: 55/27.
[876] Zümer: 39/56.
[877] Feth: 48/10.
[878] B.k..z: Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, T.D.V. Yayınlan, Ankara 1991, s. 128-133
Buhârî, Tefsiru Sure-i Âl-i İmran 1; Ebu Dâvud, Sünnet 2, 4598; Tirmizî, Tefsırıı'l-Kur'an 4, 2993; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/124, 132, 256.
[879] NesâİZ, Fezailu'l-Kur'an, 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/192.
[880] Buhârî, Fezailu'l-Kur'an 37, İ'tisam 26; Nesâî, Fezailu'l-Kur'an, 121, 122, 123; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/313.
[881] B.k.z: A. Davudoğlu, Müslim Şerhi, 10/655.
[882] Buhari, Mezalim 15, Tefsiru Sure-i Bakara 37, Ahkam 34; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 3, 2976; Nesâî, Âdabu'l-Kudat 34; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/55, 63, 205.
[883] Buhari, Enbiya 50, İ'tisam 14; Ahtned b. Hanbel, Müsned, 3/84, 89.
[884] Buhârî, Enbiya 50, İ'tisâm 14; Müslim, İlim 6; İbni Mace, Fiten 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 325, 327, 336, 337, 450, 511, 527; 111, 84, 89, 94
[885] Hakim, Müstedrek, IV, 455.

[886] Tecridi Tercemesi, XII, 409.
[887] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, s. 121-122.
[888] Ebu Dâvud, Sünnet 5, 4608; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/386.
[889] Buhârî, İlm 21; Tirmizî, Fiten 34, 2205; İbn Mace, Fiten 25, 4045; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/98, 120, 176, 202, 213, 273, 277, 289.
[890] Buhârî, Fiten 5, Edeb 39; Ebu Dâvud, Melahim 1, 4255; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/525.
[891] Buhari, İlm 34, İ'tisam 7; Tirmizî, İlm 5, 2652; Nesâî, Sünenii'1-Kübrâ, 5907, 5908; İbn Mâce, Mukaddime 8, 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/162, 190, 203.
[892] Tirmizî, İlm 15, 2675; Nesâî, Zekat 64; İbn Mâce, Mukaddime 14, 203; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/357, 358, 359.
[893] Ebu Dâvud, Sünnet 6, 4609; Tirmizî, İlm 15, 2674; İbn Mâce, Mukaddime 14, 206; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/397.
[894] En'am: 6/164.
[895] B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapmar, Sünen-i Ebu Dâvud, Terceme ve Şerhi, 15/366.
[896] Nuh: 71/10.
[897] Mümin: 40/55.
[898] Buhârî, Deavât, 3; TirmİzÎ, Tefsîru Sûre, 47/1; İbn Mâce, Edeb, 57.
[899] Buhari, Tevhid 15; Tirmizî, Deavat 132, 3603; Nesâî, Sünenii'I-Kübrâ, 7730; İbn Mâce, Edeb 58, 3822; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/251, 413, 480, 482, 524, 534.
[900] Ahmed b. Hanbel, Müsned. 2/411.
[901] Buhârî, Şurût 18, Deavat 68; Tirmizî, Deavat 83, 3508; Nesâî, Sünemi'1-Kübrâ, 7659; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/258.
[902] A'raf: 7/180.
[903] Kureşî, el-Cevâhiru'I-Mudiyye, 1/12-15.
[904] Beyhakî, el-Esmâ ve's-Sıfât, s. 6-8; Gazzâlî, el-Maksadu'1-Esnâ, s. 131-133.
[905] Gazzâlî, el-Maksadu'1-Esnâ, s. 139-141; Fahreddin er-Râzî, Levâmiu'l-Beyyinât, s. 36-37.
[906] Ahmed b. Hanbel, 1/391.
[907] Ebu Abdullah el-Hâlimî, el-Minhâc, 1/187-209.
[908] îsrâ: 17/110.
[909] A'raf: 7/180.
[910] Tirmizî, Deavat 82.
[911] Buhâri, Deavat 21; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'l-Leyl, 584; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/101.
[912] Buhâri, Deavat 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/457; Ebu Dâvud, Vitr 23, 1483; Tirmizî, Deavat 78, 3497; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'l-Leyl, 582; İbn Mâce, Dua 8, 3854; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/243, 463, 486, 500, 530.
[913] Buhârî, Merda 19, Deavat 30; Tirmizî, Cenaiz 3, 971; Nesâî, Cenaiz 1; İbn Mâce, Zühd 31, 4265; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/101, 208, 281.
[914] Buhârî, Merda 19, Deavat 30, Rikak 7, Temenni 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/109, 110, 111, 112, 6/395.
[915] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/316.
[916] Muvatta1, Hudûd 10.
[917] Buhârî, Rikak 41; Tirmizî, Cenaiz 67, 1066, Zühd 6, 2309; Nesâî, Cenaiz 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/316, 321.
[918] Buhârî, Rikak 41; Tirmizî, Cenaiz 67, 1067; Nesâî, Cenaiz 10; İbn Mâce, Zühd 32 264.
[919] Buhârî, Tevhid 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/435, 509.
[920] İbn Mâce, Edeb 56, 3811; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/147, 148, 153, 155, 169, 180.
[921] Tirmizî, Deavat 72 , 3487; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 1053; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/107, 288.
[922] Buhârî, Deavat 66; Tirmizî, Deavat 130, 3600; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/251, 252, 358, 359, 382.
[923] Buhârî, Deavat 55; Ebu Dâvud, Vitr 26, 1519; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 1056.
[924] Buhari, Deavat 64, 65, Bed'u'1-Halk 11; Tirmizî, Deavat 60, 3468; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 25, 26; İbn Mâce, Edep 55, 3798; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/302, 360, 375.
[925] Nisa: 4/31.
[926] Ebu Dâvud, Edeb 5091; Tirmizî, Deavat 61, 3469; Nesâî, Amelu'l-Yevm ve'1-Leyl, 568.
[927] Buhârî, Deavat 64; Tirmizî, Deavat 104, 3553; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 112; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/422.
[928] Buhârî, Deavat 65, Tevhid 58; Tirmizî, Deavat 60, 3467; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 830; İbn Mâce, Edeb 56, 3806; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/232.
[929] Tirmizî, Deavat 129, 3597; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 835.
[930] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/180, 185; Abd b. Humeyd, 136.
[931] Buhârî, Edepü'l-Müfred, 651; İbn Mâce, Dua 4, 3845; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/472, 6/394.
[932] Tirmizî, Deavat 59, 3463; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'I-Leyi, 152; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/174, 180, 185.
[933] Ebu Dâvud, Edeb 60, 146 ;Tirmizi, Hudud 3, 1425, Birr 19, 1930, İlm 2, 2646, Kıraat 12, 2945; İbn Mâce, Mukaddime 17, 225, Sadakat 14, 2417; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/252, 274, 296, 325, 406, 514, 522.
[934] Tirmizî, Deavat 7, 3378; İbn Mâce, Edeb 53, 3791; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/33, 49, 92, 94.
[935]
[936] Ebu Dâvud, Vitr 26, 1515; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 442; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/211, 260.
[937] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/275, 395, 427, 495.
[938] Buhâri, Meğâzî 38, Deavat 50, 67, Kader 7, Tevhid 9; Ebu Dâvud, Vitr 26, 1526, 1528; Tirmizî, Deavat 58, 3461; Nesâî, Sünemi'1-Kübrâ, 4/398, 5/255, 6/137; Amelu'1-Yevm ve'l-Ley, 1/364, 538; İbn Mâce, Edeb 59, 3824; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/394, 403, 417.
[939] Buhari, Ezan 149, Deavat 17; Tirmizî, Deavat 97, 3531.
[940] Buhârî, Deavat 39, 44; Ebu Dâvud, Salât 148-149, 880; Tirmizî, Deavât 76, 3495; Nesâî, Cenâiz 115, İstiâze 56; İbn Mâce, Duâ 3, 3838; Ahmed b. Hanbel, 6/88, 89, 207.
[941] Buhari, Tefsiru Sure-i Nah! 1, Cihad 25, Deavat 38; Ebu Dâvud, Vitr 32, 1540; Nesâî, İstiaze 6, 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/113, 117.
[942] Buhari, Deavat 28, Kaderl3; Nesâi, İstiaze 34; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/246.
[943] Tirmizî, Deavat 41, 3437; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 560; İbn Mâce, Tib 9, 3457; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/377.
[944] Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 587.
[945] Buhari, Vudû' 75, Deavat 6 Ebu Dâvud, Edeb 97-98, 5046, 5047, 5048; Tirmizî, Deavat 16, 3394, 117, 3574; Nesâî, Amelu'I-Yevm ve'l-Leyl, 780-785; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/290, 292, 293, 296, 300.
[946] Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 751, 772; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/294, 302.
[947] Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 796, 797; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/79.
[948] Buhârî, Deavat 13; Ebu Dâvud, Edeb 97-98, 5050; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 791; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/422, 432.
[949] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 1206; Ebu Dâvud, Edeb 97-98, 5053; Tirmizî, Deavat 16, 3396; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'I-Ley], 799; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/153, 167, 253.
[950] Ebu Dâvud, Vitr 32, 1550; Nesâî, Sehv 63, İstiaze 58; İbn Mâce, Dua 3 , 3839; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/31, 100, 213, 278.
[951] Buhârî, Tevhid 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/302.
[952] Ebu Dâvud, Edeb 100-101 5086; Nesai, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 536.
[953] Buhârî, Deavat 60; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/417.
[954] Buhârî, Edebü'l-Müfrcd, 668.
[955] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 674; Tirmizi, Deavat 73 , 3489; İbn Mâca, Dua 2, 3832); Ah-med b. Hanbel, Müsned, 1/389, 411, 416, 437, 443.
[956] Nesâî, İstiaze 13; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/371.
[957] Ebu Dâvud, Edeb 100-101, 5071; Tirmizî, Deavat 13, 3390; Nesai, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 23, 573.
[958] Buhârî, Meğâzî 29; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/307, 340, 494.
[959] Ebu Dâvud, Hatem 4, 4225; Nesâî, Zinet 53.
[960] Buhârî. Edebü'l-Müfred, 647; Tirmizî, Deavat 104, 3555; Nesâî, Sehv 94; İbn Mâce, Edeb 56, 3808 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/324, 429.
[961] Buhari, Fezâilu's-Sahabe 9, Farzu'1-Hums 6, Nafakat 6, 7, Deavat 11; Ebıı Dâvııd, Edeb 99-100, 5062; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 814, 815; Ahmed b.

Hanbel, Müsned, 1/80, 95, 136, 144.
[962] Buhârî, Bcd'u'1-Halk 15; Ebu Dâvud, Edep 105-106, 5102; Tirmizî, Deavat 57 , 3459; Nesâî, Amelıı'1-Yevm ve'I-Leyl, 943, 944; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/306, 321, 34.
[963] Nevevî, Müslim Şerhi, 17/46.
[964] Buhârî, Deavat 27, Tevhid 22, 23; Tirmizî, Deavat 40, 3435; Nesai, Amelu'1-Yevm ve'l-Leyl, 653; İbn Mâce, Dua 17, 3883; Ahmed b. Han bel, Müsned, 1/228, 254, 258, 259, 280, 284, 339, 356.
[965] Tirmizî, Deavat 128, 3593; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/148, 161.
[966] Ebu Dâvud, Vitr 29 1534.
[967] Nevevî, Müslim Şerhi, 17/48.
[968] Buhârî, Edebü'I-Müfred, 625; İbn Mâce, Menasik 5, 2895; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 5/195, 196, 452.
[969] Tirmizî, Et'İme 18 , 1816; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/100, 117.
[970] Buhârî, Deavat 22; Ebu Dâvud, Vitr 23, 1484; Tirmizî, Deavat 12, 3387; İbn Mâce, Dua 7, 3853; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/366, 487.
[971] Yusuf: 12/87.
[972] Mümin: 40/60.
[973] Bakara: 2/186.
[974] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 655.
[975] Buhârî, Nikah 87; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/205, 209.
[976] Buhari, Nikah 17; Tirmizî, Edeb 31, 2780; İbn Mace, Fiten 19, 3998; Ahıned b. Hanbel, Müsned, 5/200, 210.
[977] Tirmizî, Fiten 24, 2191; İbn Mâce, Fiten 19, 4000; Ahmed b. Hanbel, 3/22, 61.
[978] Buhârî, İcare 12; Ebu Dâvud, Büyü' 28, 3387; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/116.
[979] Âl-i İmrân, 3/135.
[980] Nisa, 4/17.
[981] Al-i İmrân, 3/136 B.kz; Cihat Tunç, "Tövbe" Maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi).
[982] Buhârî, Tevhid 15.
[983] Buhari, Deavat 4; Tirmizî, Sifatu'l-Kiyamet 49, 2497, 2498; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 7741, 7743; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/383.
[984] Buhari, Deavat 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/213.
[985] Tirmizî, Deavat 99, 3539; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/414.
[986] Ahtned b. Hanbel, Müsned, 2/309.
[987] Tirmizî, Sıfatu'I-Kıyamet 20, 2452, 59, 2514; İbn Mâce, Zühd 28, 4239; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/178, 346.
[988] Buhâri, Bed'u'1-Halk 1; Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 7750, 7757; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/242, 257, 259, 358.
[989] En'am: 6/12, 54.
[990] Buhârî, Edeb 19.
[991] Buhâri, Rikak 19; Tirmizî, Deavat 100, 3542; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/334, 397. 484.
[992] Buhârî, Tevhid 34.
[993] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/286, 424.
[994] Buhârî, Enbiya 54, Rikak 25, Tevhid 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/69.
[995] Buhârî, Tevhid 35; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 419; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/296, 405, 492.
[996] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/395, 404.
[997] Buhari, Tefsini Sure-i En'am 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/381, 425.
[998] Buhârî, Nikâh 107; Tirmizî, Radâ' 14, 1168; Ahmed b. Hanbel, 2/343, 387, 519, 520, 536.
[999] Nevevî, Müslim Şerhi, 17/76.
[1000] Buhârî, Nikâh 107; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/348, 351, 352.
[1001] Hud: 11/114.
[1002] Buhârî, Mevâkitu's-Salat 4, Hudud 26; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 12, 3114; İbn Mâce, İkamets-Salat 193, 1398, Zühd 4254; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/385, 430.
[1003] Buhârî, Hudud 27.
[1004] Buhârî, Enbiya 54; İbn Mâce, Diyat 2, 2622; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/20, 72.
[1005] Buhârî, Mezalim 2, Tefsiru Sure-i Hud 4, Edeb 60, Tevhid 36; İbn Mâce, Mukaddime 13, 183; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/74, 105.
[1006] Tevbe: 9/117-119.
[1007] Tevbe: 9/95-96.
[1008] Buhârî, Meğâzî 3, 79, Vesaya 16, Cihad 103, Menakıb 13, Menakıbu'l-Ensar 43, Tefsiru Sure-i Tevbe 14, 17, 18, İsti'zan 21, Eyman 24, Ahkam 53; Ebu Dâvud, Talak 10-11, 2202; Nesâî, Talak 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/456, 459.
[1009] Bakara: 2/156.
[1010] Yusuf: 12/18.
[1011] Nur: 24/11.
[1012] Nur: 24/22.
[1013] Buhârî, Şehadat 15, Citıad 64, Meğazî 12, Tefsiru Sure-i Nur 19-20, Eyman 13, 18, İ'tisam 18, Tevhid 35, 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/194, 197.
[1014] Ahzâb, 33/6.
[1015] İbn Hişam, Siret, s. 306, Müslim, Tevbe, 57.
[1016] Nûr, 24/4-5.
[1017] M. Ali es-Sabûnî, Kur'an-ı Kerîm'in Ahkâm Tefsiri, II, 107.
[1018] Muhammed Rıda, Muhammed (s.a.v.), Mısır 1357/1938, s. 303.
[1019] B.k.z: İsmail Kaya, "İfk Olayı" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[1020] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/281.
[1021] el-Bakara: 2/8; Al-i İmrân: 3/167; el-Mâide: 5/41.
[1022] Bakara: 2/1, 20.
[1023] Bakara: 2/13, 15.
[1024] Kurtubî, Tefsir, VIII, 212.
[1025] Nisa: 4/145.
[1026] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, VI, 4997.
[1027] Nisâ:4/142, 3.
[1028] Mücadele: 58/14; Münâfıkûn, 63/2.
[1029] A'raf: 7/58.
[1030] Nisa: 4/141; el-Ankebût: 29/10-11.
[1031] Mücâdele, 58/13.
[1032] Tevbe: 9/67.
[1033] Ankebut, 29/10
[1034] Mâide: 5/52, 53.
[1035] en-Nûr: 24/49.
[1036] Münafıkûn: 63/3.
[1037] Nûr: 24/47; Münafıkûn: 63/1.
[1038] Mücâdele: 58/9-10.
[1039] Haşr: 59/16.
[1040] Mücadele: 58/20.
[1041] İnfİtâr: 82/4-5; Tevbe: 9/64.

[1042] Münafıkûn: 63/1-4.
[1043] Nisa: 4/140.
[1044] Münafıkûn: 63/6.
[1045] Hadid: 57/13, 15.
[1046] Nisa: 4/140.
[1047] Maide: 5/51.
[1048] Tirmîzî, îman, 14.
[1049] B.k.z: Ahmet Sezikli, "Münafık-Münafıklar" maddesi, Şamil İslam Ansiklopdisi.
[1050] Munafikun: 63/4.
[1051] Buhârî, Tefsiru Sure-i Munafikun 1, 2, 3, 4; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 64, 3312.
[1052] Buhârî, Cenaîz 23, 78, Cihad 142, Libas 8; Nesâî, Cenaiz 40, 92; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/381.
[1053] Tevbe: 9/80.
[1054] Tevbe: 9/84.
[1055] Buhari, Cenaiz 22, Tefsiru Sure-i Tevbe 12; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'aıı 10, 3098; İbn Mâce, Cenaiz 31, 1523; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/18.
[1056] B.k.z: M. Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, 8/299-300.
[1057] Fussilet: 41/22.
[1058] Buhari, Tefsiru Sure-i Fussilet 1, 2, Tevhid 41; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 43, 3248; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/143.
[1059] Buhari, Fezâilu Medine 10.
[1060] Al-i İmran: 3/188.
[1061] Buhârî, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân: 3/16.
[1062] Aî-i İmran: 3/188.
[1063] Al-i İmran: 3/187.
[1064] Al-i İmran: 3/188.
[1065] Buhâri, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 16; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 4, 3014; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/298.
[1066] Hâkim, Müstedrel, 4/83.
[1067] Butıârî, Menakıb 25; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/222, 245; Abd b. Humeyd, Müsned, 1278, 1280.
[1068] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/315; Abd b. Humeyd, Müsned, 1029.
[1069] Tevbe: 9/111-112.
[1070] İnsan: 76/19.
[1071] Zuhruf: 43/71.
[1072] Kehf: 18/31, İnsan: 76/21.
[1073] Kehf: 18/21, Hac: 22/23, Fâtır: 35/33.
[1074] Tevbe: 9/72.
[1075] Zümer: 39/20.
[1076] Yasin: 36/56.
[1077] Hicr: 15/47, 48.
[1078] Nebe': 78/35.
[1079] Daha geniş bilgi için b.k.z: Seyyİd Sabık, İnancı Sağlamlaştıran Unsurlar, çev. Hanifi Akın, Karınca Yay., İstanbul 2004, s. 370-380.
[1080] Kâria: 101/8, 11.
[1081] Mülk: 67/5.
[1082] Meâric: 70/15, 18.
[1083] Müddessir: 74/26, 30.
[1084] Humeze: 104/4-9.
[1085] Tahrîm: 66/6.
[1086] Saffât: 37/62, 67.
[1087] A'Iâ: 87/11, 13.
[1088] Daha geniş bilgi için b.k.z: Seyyid Sabık, İnancı Sağlamlaştıran Unsurlar, çev. Hanifi Akın, Karınca Yay., İstanbul 2004, s. 357-369.
[1089] Kehf: 18/105.
[1090] Buhari, Tefsiru Sure-î Kehf 6.
[1091] Zümer: 39/67 Buhari, Tefsiru Sure-i Zümer 2, Tevhid 19, 36; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 41, 3238; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/429, 457.
[1092] Buhârî, Tevhid 19; Ebu Dâvud, Sünnet 4732.
[1093] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 11010; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/327; Ebu Ya'lâ, Müsned, 1632; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, 9/3.
[1094] Buhârî, Rikak 44.
[1095] Buhari, Rikak 44; Abd b. Humeyd, Müsned, 962.
[1096] Buhârî, Menâkibu'l-Ensar 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/346, 363. 416.
[1097] İsra: 17/85.
[1098] Buhari, İlm 47, Tefsiru Sure-i İsra' 13, Nisam 3, Tevhid 28, 29; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 17, 3141; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/389, 444.
[1099] Mü'min: 23/15.
[1100] Şura: 42/52
[1101] B.k.z: Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, 3/133-134
[1102] Buhârî, Büyü' 29, İcare 15, Tefsiru Sure-î Meryem 3, 4; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 20, 3162; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/110, 111.
[1103] Enfal: 8/33
[1104] Enfal: 8/33-34.
[1105] Buhari, Tefsiru Sure-i Enfal 4.
[1106] Alak: 96/6.
[1107] Alak: 96/6, 19.
[1108] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/370.
[1109] Sâd: 38/86.
[1110] Duhan: 44/10-11.
[1111] Duhan: 44/16.
[1112] Buhari, İstiska' 2, Tefsiru Sure-i Duhan 2; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 46, 3254; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/380, 431, 441.
[1113] Buhârî, Menâkıb 27, Menakıbu'l-Ensar 36, Tefsir Surc-i Kamer 1; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 55, 3285; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/377.
[1114] Buhârî, Menâkıb 27, TefsİIru Surc-i Kamer 1; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 55, 3286; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/165, 207, 220, 275.
[1115] Buhârî, Menâkıb 27, Menakıbu'l-Ensar 36, Tefsiru Sure-i Kamer 1.
[1116] Buhârf, Edeb 71, Tevhid 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/495, 401, 405.
[1117] Buhârî, Enbiya 1, Rikak 49; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/127, 129.
[1118] Buhârî, Tefsiru Sure-i Furkan 1, Rikak 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/229.
[1119] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/203; Ebu Ya'lâ, Müsned, 6/231; Abd b. Humeyd, Müsned, 1/391.
[1120] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/123, 125, 283.
[1121] Buhârî, Merda 1; Tirmizî, Emsal 4, 2866; Nesai, Sünenü'l-Kübrâ, 7480; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/234.
[1122] Buhârî, Merda 1; Nesai, Sünemi'1-Kübrâ, 7479; Ahmed b. Hanbel, Müsned. 6/386.
[1123] Buhârî, İlm 4, Edeb 79; Tirmizî, Emsal 4, 2867; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/61, 123 157.
[1124] Tirmizî, BİIrr 25, 1937; Ahmed b. Hanbel, MÜsned, 3/313.
[1125] İbn Hişam, Sire, 4/251.
[1126] Maide: 5/3.

[1127] Meryem: 19/44.
[1128] B.k.z: Prof. Dr. İ. Lütfü Çakan, Hadislerle Gerçekler, s. 559-562.
[1129] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/314, 332, 354, 366, 384.
[1130] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/257, 385, 401, 460 Ebu Ya'lâ, Müsned, 5143; İbn Hibbân, Sahih, 6417.
[1131] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/115.
[1132] En'am: 6/112.
[1133] Buhârî, Rikâk 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/451.
[1134] Buhârî, Rikâk 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/115.
[1135] Buhari, İlm 11, 12, Deavat 69; Tirmizî, Edeb 72, 2855; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 1/377, 378, 425, 440, 443, 462.
[1136] Heysem, Mecmau'z-Zevaid, 8/235-236 B.k.z: Seyyid Sabık, İnancı Sağlamlaştıran Unsurlar, çev. Hanife Akın-Hanife Akın, Karınca Yayınlan, İstanbul 2004, s. 370.
[1137] Buhârî, Rikâk 28; Tirmizî, Sıfatu'l-Cennet 21, 2559; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/254, 284.
[1138] Secde: 32/17.
[1139] Buhârî, Tcfsîru Sure-i Secde 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/334.
[1140] Buhari, Tefsinı Sure-i Vakıa 1; Tirmizî, Sıfatu'I-Cennet 1, 2523; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/452.
[1141] Buharî, Rikâk 51, Tevhid 38; Tîrmizî, Sıfatu'l-Cennet 18, 2555; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/88.
[1142] Buhârî, BeduİI-Halk 8.
[1143] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/417.
[1144] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/284.
[1145] Buhârî, Bedu'I-Halk 8, Enbiya 1; İbn Mâce, Zühd 39, 4333.
[1146] Buhari, Bed'uİ-Halk 8; TirmİzÎ, Sıfatu'l-Cennet 7, 2537; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/316.
[1147] Ebu Dâvud, Sünnet 20-21, 4741; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/316, 349, 364, 384.
[1148] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/369-370, 407, 416, 462.
[1149] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 41, 3246; Ahmed b. HanbeB, Müsned, 2/319, 3/38.
[1150] Buhârî, Bed'u'l-Halk 8, Tefsiru Sure-i Rahman 2; Tirmizî, Sıfatu'l-Cennet 3, 2528; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/400, 411, 419.
[1151] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/289, 440.
[1152] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/331.
[1153] Buhârî, Enbiya 1, İsti zan 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/315.
[1154] Buhârî, Bed'u'1-Halk 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/244.
[1155] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/371.
[1156] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/10, 18.
[1157] Buhârî, Tefsiru Sure-i Kâf 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/314.
[1158] Meryem: 19/39.
[1159] Buhari, Tefsiru Sure-i Meryem 1; Tirmizî, Tefsiru'i-Kur'an 20, 3156; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/423, 3/9.
[1160] Bakara: 2/154.
[1161] Buhari, Rikak 51; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/118, 120, 121.
[1162] Buhari, Rikak 51.
[1163] Buhârî, Tefsiru Sure-i Kalem 1, Edeb 61, Eyman 9; Tirmizî, Sıfattı Cehennem 13, 2605; İbn Mâce, Zühd, 4116; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/306.
[1164] İbn Hibbân, Sahih, 6483; Hâkim Müstedrek, 4/328.
[1165] Şems: 91/12.
[1166] Buhari, Enbiya 17, Tefsiru Sure-i Şems 1, Nikah 93, Edeb 43; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 80, 3343; İbn Mâce, Nikah 51, 1983; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/17.
[1167] Buhârî, Menâkıb 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/366.
[1168] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/308, 323.
[1169] Tirmizî, Zühd 15, 2323; İbn Mâce, Zühd 3, 4108; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/228, 229.
[1170] Buhari, Rikak 45; Nesâi, Cenaiz 113; İbn Mâce, Zühd 4276; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/53.
[1171] Enbiya: 21/104.
[1172] Mâide: 5/117-118.
[1173] Buhârî, Rikak 45, Enbiya 8, Tefsiru Sure-i Maide 14, 15; Tirmizî, Sıfatui-Kıyamet 3, 2423, Tefsiru'l-Kur'an 22, 3167; Nesâî, Cenaiz 118, 119; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/223, 229, 235, 253.
[1174] Buhârî, Rikak 45; Nesâî, Cenaiz 118.
[1175] Mutaffifin: 83/6.
[1176] Buhari, Tefsiru Sıire-i Mutaffifin 5; Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet 2, 2422, Tefsiru'l-Kur'an 75, 3335, 3336; İbn Mace, Zuhd 33, 4278; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/13, 19, 31, 64, 70, 105, 112, 125, 126.
[1177] Buhârî, Rikak 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/418.
[1178] Nesâî, Fezâilu'I-Kur'an, 95; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/162, 266.
[1179] Buhârî, Cenâiz 89; Tirmizî, Cenaiz 70, 1072; Nesâî, Cenaiz 116; İbn Mâce, Zühd 32, 4270; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/16, 50, 59, 113, 123.
[1180] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/190; Abd b. Humeyd, 254.
[1181] Nesâî, Cenaiz 114; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/103, 153.
[1182] Buhârî, Cenâiz 87; Nesâî, Cenaiz 114; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/417, 419.
[1183] Buhârî, Cenâiz 67; Ebu Dâvud, Cenaiz 72-74, 3231; Nesâî, Ccnaiz 109; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/126.
[1184] İbrahim: 14/27.
[1185] İbrahim: 14/27.
[1186] Buhârî, Cenâiz 86, Tefsiru Sure-i İbrahim 1; Ebu Dâvud, Sünnet 23-24, 4750; Tirmizî, TefsİIru'1-Ktır'an 15, 3120; Nesâî, Cenaiz 114; İbn Mâce, Zühd 32, 4269; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/282, 291.
[1187] Hac: 22/7.
[1188] Beyhakî, İşba tu Azâbi 'I-Kabr, 33.
[1189] B.k.z; Seyyid Sabık, İnancı Sağlamlaştıran Unsurlar, s. 294-295.
[1190] Nesâî, Cenaiz 117; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/26.
[1191] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/287.
[1192] Buhârî, Cîhad 185, Meğâzî 8; Ebu Dâvud, Cihad 122, 2695; Tirmizî, Siyer 3, 1551; Müned b. Hanbel, Müsned, 4/729.
[1193] İnşikak: 84/8.
[1194] Buhârî, İlm 35, Tefsiru Sure-i İnşikâk 1, Rikak 49; Ebu Dâvud, Ccnaiz 1, 3093; Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet 5, 2426, Tefsiru'l-Kur'an 76, 3337; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/47, 91, 108, 127, 206.
[1195] Bakara: 2/284, Âl-i İmrân: 3/30,Hûd: 11/15-16, Nahl: 16/89, İsrâ: 17/13-14, Müminün: 23/62, Nûr: 24/24, Yâsîn: 36/65, Fussilet: 41/21, Casiye: 45/29, Kâf: 50/62, Kamer: 54/52, 53, Tekâsür: 102/8.
[1196] İsrâ: 17/13-14.
[1197] Ebu Dâvud, Cenaiz 12-13, 3113; İbn Mâce, Zühd 14, 4167; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/263,315,330.
[1198] İbn Mâce, Zühd 26, 4230; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/314, 331, 366.
[1199] Buhârî, Fiten 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/110.
[1200] Buhârî, Rikâk 44.
[1201] Nebe: 78/40.
[1202] Buhari, Enbiyâ 7, Menaklb 25, Fîten 4; Tirmizî, Fiten 23, 2187; İbn Mâce, Fiten 9, 3953; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/428.
[1203] Kehf: 18/94-97.
[1204] Buhârî, Enbiyâ 7, FİIten 28; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/341, 529.

[1205] Nesâî, Menasik 1112; İbn Mâce, Fiten 30, 4063; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/285.
[1206] Buhârî, Fezâilu Medine 8, Mezalim 25, Menakıb 25, Fiten 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/200, 208.
[1207] Buhârî, Fiten 9, Menakib 25.
[1208] Buhârî, İman 22, Fiten 10; Nesâî, Tahrimu'd-Dem 28; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/41.
[1209] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/370-371, 417.
[1210] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/175, 181.
[1211] Buhârî, Kader 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/388, 407.
[1212] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/341.
[1213] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/399.
[1214] Buhârî, Fiten 24; AUmed b. Hanbel, Müsned, 2/306, 332.
[1215] Hâkim Müstedrek, 4/482.
[1216] İbn Mâce, Fİten 35, 4091; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/178, 337.
[1217] Ebu Dâvud, Mefahim 4311; Tirmizî, Fiten 21, 83; İhn Mâce, Fiten 4041, 4055; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/6, 7.
[1218] Nemi: 27/82.
[1219] Buhari, Fiten 24.
[1220] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/342, 358; İbn Hibbân, Sahih, 995.
[1221] Buhârî, Fiten 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/18, 91.
[1222] Buhârî, Fiten 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/271.
[1223] Tevbe: 9/33, Saff: 61/9.
[1224] Hâkim, Müstedrek, 4/446-447.
[1225] Buhârî, Fiten 53; İbn Mâce, Fiten 24, 4037.
[1226] Buhârî, Hac 47; Nesâî, Menasik 125; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/310, 417.
[1227] Buhârî, Menakib 7, Fiten ?23; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 2/417.
[1228] Buhârî, Cihâd 95, 96, Menâkıb 25; Ebu Dâvud, Melâhim 9, 4303, 4304; Tirmizî, Fiten 40, 2216; Nesâî, CİhâD 42; İbn Mâce, Fiten 36, 4096; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 2/319.
[1229] B.k.z: Said Havva, İslam Akaidi, Aksa Yay., İstanbul 1996, 3/207.
[1230] Ahmed b. Hatibe, Müsned, 3/48, 60.
[1231] Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 170; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/289, 300, 311.
[1232] Buhari, Menakıb 25; Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 2/301.
[1233] Buhârî, Cihad 157; Tirmizî, Fiten 41, 2216; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/233, 240, 271, 313.
[1234] Buhârî, Farzu'1-Hums 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/89, 103, 104.
[1235] Hâkim Müstedrek, 4/476.
[1236] Buhârî, Cihad 93; Tirmizî, Fiten 56, 2236; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/121, 131, 135, 149.
[1237] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/86, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 100, 101, 106, 107.
[1238] Buhârî, Menakıb 25; Tirmizî, Fiten 43, 2218; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/236, 530.
[1239] Buhârî, Cihad 178; Ahmed b. Hanbel Müsned, 1/380, 457.
[1240] Tirmizî, Fiten 63, 2246.
[1241] Buhâri, Cihad 178, Enbiya 3, Cenaiz 80, Fİten 26; Tirmizi, Fİten 56, 2235, 63, 2249; Ebu Dâvud, Melahim 16, 4329, Sünnet 25-26, 4757; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/148, 149.
[1242] Buhari, Fiten 26, Tevhid 17; Ebu Dâvud, Melahim 14, 4316 , 4318; Tirmizî, Fiten 62, 2245; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/211, 249.
[1243] Buhâri, Enbiya 50; İbn Mâce, Fİten 33, 4071; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/383, 397.
[1244] Buhari, Enbiya 50, Fiten 26; Ebu Dâvud, Melahim 14, 4315; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/395, 399.
[1245] Buhârî, Fezâilu'l-Medine 9; Abd b. Humeyd, Müsned, 897.
[1246] Buhârî, Fiten 26; İbn Mâce, Fiten 33, 73; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/246, 248, 252.
[1247] Ebu Dâvud, Melahim 12, 10; İbn Mâce, Fiten 32, 4069; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/164.
[1248] Buhari, Fezâilu'l-Medine 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/191, 238.
[1249] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/19, 21.
[1250] Tirmizî, Fiten 31, 2201; İbn Mâce, Fiten 14 , 3985; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/25.
[1251] Buhârî, Fiten 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/394, 435.
[1252] Buhârî, Tefsiru Sure-i Nâziât 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/330, 331.
[1253] Buhârî, Rikak 42.
[1254] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/369.
[1255] Buhârî, Tefsiru Sure-i Zümer 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/315.
[1256] NemI: 27/87.
[1257] B.k.z: "Zühd" maddesi, Şamil İslam Ansiklopedisi.
[1258] Tlrmizî, Zühd 16, 2324; İbn Mâce, Zühd 3, 4113; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/323, 389, 485.
[1259] Nevevî, Müslim Şerhi, 18/92.
[1260] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 962; Ebu Dâvud, Taharet 73, 186; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/365.
[1261] Tirmizî, Zühd 31, 2342, Tefsiru'l-Kur'an 89, 3354; Nesâî, Vcsâyâ 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/24, 26.
[1262] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/368, 412.
[1263] Buhari, RİkaK 42; Tirmizt, Zühd 46, 2379; Nesâî, Cenaiz 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/110.
[1264] Buhârî, Cizye 1, Meğazî 12, Rikak 7; Tirmizî, Zühd 28, 2462; İbn Mâce, Fiten 18 , 3997; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/137, 327.
[1265] İbn Mace, Fİten 18, 3996.
[1266] Buhâri, Rikak 30; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/314.
[1267] Buhârî, Rikak 30; Tirmizî, Zühd 58, 2513; İbn Mâce, Zühd 9, 4142; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/254, 481.
[1268] Buhârî, Eymân 8, Enbiya 51.
[1269] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/168.
[1270] Buhari, Fezailu's-Sahabe 15, Et'İmc 23, RİkaK 17; Tirmizi, Zühd 39, 2365, 2366; İbn Mâce, Mukaddime 11, 131; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/174, 181, 186.
[1271] Ebu Dâvud, Sünnet 19, 4730; Tirmizî, Sıfatu'l-Cennet 17, 2554; İbn Mâce, Mukaddime 13, 178; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/389, 492.
[1272] İnfitar: 82/11.
[1273] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/508, 11653; İbn Hibbân, Sahih, 16/358, 7358.
[1274] Nûr: 24/24, Yâsîn: 36/65.
[1275] Buhari, Rikak 17.
[1276] Buhâri, Etime 23, Rikak 17; İbn Mâce, Etime 48, 3344; Ahmed b. Hanbel, Müsned 6/42, 156, 277.
[1277] Buhârî, Rikak 17.
[1278] Buhârî, Rikak 17; Tirmizî, Zühd 34, 2471; İbn Mâce, Zühd 10, 4144; Ahmed b. Hanbei, Müsned, 6/50.
[1279] Buhârî, Farzu'1-Hums 3, Rikak 16; Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet 31, 2467; İbn Mâce, Etime 49, 3345.
[1280] Buhari, Hibe 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/244.
[1281] İbn Hibbân, Sahih, 6358.
[1282] Buhârî, Etime 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/158, 199, 215.
[1283] Tirmizî, Zühd 39, 2372; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/268.
[1284] İbn Mace, Zühd 10, 4146; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/24, 50.
[1285] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/169.
[1286] Buhârî, Salat53, Enbiya 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/66, 96.

[1287] Buhârî, Enbiyâ 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/117.
[1288] Buhârî, Nafâkât 1, Edeb 25; Tirmizî, Birr 44, 1969; Nesâî, Zekat 78; İbn Mâce, Ticarat 1, 2140; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/361.
[1289] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/375.
[1290] Buhârî,Salat, 65.
[1291] Tirmizî, Tefsiru'l-Kıır'an 58, 3298; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/296, 370.
[1292] İbn Mâce, Zühd 21, 4202; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/301, 435; İbn Hibbân, Sahih, 395.
[1293] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/522, 11700.
[1294] Buhârî, Rikâk 36; Ibn Mâce, Zühd 21, 4207; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 4/313.
[1295] Buhârî, Rikâk 23; Tirmizî, Zühd 10, 2314; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/236, 297.
[1296] Buhârî, Bed'u'1-Halk 10, Fiten 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/205, 206, 207, 209.
[1297] Buhârî, Edeb 60.
[1298] Buhârî, Edeb 123; Ebu Dâvud, Edeb 94, 5039; Tirmizî, Edeb 4, 2742; Nesâî, Amelu'I-Yevm ve'1-Leyl, 222; İbn Mâce, Edeb 20, 3713; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/100, 117, 176.
[1299] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 941; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/412.
[1300] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 935, 938; Ebu Dâvud, Edep 92, 5037; Tirmizî, İstizan 5,2743; Nesâî, Amelu'1-Yevm ve'1-Leyl, 223; İbn Mâce, Edeb 20, 3714; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 4/46, 50.
[1301] Buhârî, Bed'u'1-Halk 11; Ahmed b. Hanbel, Müsncd, 2/242, 397, 516; İbn Huzeyme, Sahih, 920.
[1302] Ebu Dâvud, Edeb 89, 5026, 5027.
[1303] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/153, 168; Abd b. Humeyd, 1479.
[1304] Bakara: 2/30.
[1305] Hicr: 15/26-27.
[1306] Cin: 72/11.
[1307] Müslim, Tevbe 9, 11; Tirmizî, Cennet 2, Deavat 98; Müsned, 1/289, 2/305, 309, 5/414.
[1308] B.k.z: Seyyid Sabık, İnancı Sağlamiaştıran Unsurlar, çev. Hanifi Akın-Hanife Akın, Karınca Yayınları, İstanbul 2004, s. 141-194.
[1309] Bakara: 2/34.
[1310] Tahrîm: 66/6.
[1311] Müslim, Zühd 2996.
[1312] Kehf: 18/50.
[1313] Kehf: 18/50.
[1314] Kehf: 18/50.
[1315] B.k.z: M. Ali Sabuni, Ayetler Işığında Peygamberler Tarihi, Ahsen Yayınlan, İstanbul 2003, s. 266-269.
[1316] Rûm: 30/20.
[1317] Tîrmizi, 2934; Ebu Davud, 4693.
[1318] Saffât: 37/11.
[1319] Rahman: 55/14-15.
[1320] İnsan: 76/1.
[1321] Hacc: 22/5 B.k.z: M. Ali Sabuni, a.g.e, s, 261-264.
[1322] Buhârî, Bed'u'1-Halk 15; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/234, 279, 411, 497, 507.
[1323] Buhârî, Edeb 83; Ebu Dâvud, Edeb 29, 4862; İbn Mace, Fiten 13, 3982; Ahmed b. Hanbel, Müsned.27379.
[1324] Ahmed b. Hanbcl, Müsned, 4/332, 333, 6/15, 16.
[1325] Buhârî, Şehâdât 16, Edeb 54; Ebu Dâvud, Edeb 9, 4805; İbn Mace, Edeb 36, 3744.
[1326] Ebu Davud, Edeb 9, 4804; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/12.
[1327] Buhârî, Vudû' 74.
[1328] Tirmizî, İlm 11, 2665; Nesâî, Fezailu'l-Kur'an, 33; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/12, 21, 39, 46.
[1329] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 77 (3340); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/16
[1330] B.k.z: M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 9/98

[1331] Daha fazla bilgi için bkz, Al-i İmran: 3/29-55. Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, 7/84-85.
[1332] Tevbe: 9/40.
[1333] Buhârî, Mcnâkıb 25.
[1334] Bakara: 2/58, A'raf: 8/161.
[1335] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara 5, Enbiya 28; Tirmizî, Tefsiru'I-Kur'an 3, 2956; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/312, 318.
[1336] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 1; Nesâî, Fezailu'l-Kur'an, 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/236.
[1337] Maide: 5/3.
[1338] Buhârî, İmân 33, Meğâzî , Tefsiru Sure-i Maide 2; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an 6, 3043; Nesâî, Menasik 194; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/28, 39.
[1339] Nisa: 4/3.
[1340] Nisa: 4/3.
[1341] Buhârî, Tefsiru Sure-i Nisa' 1.
[1342] Nisa: 4/6.
[1343] Buhârî, Vesâyâ 22.
[1344] Nisa: 4/128.
[1345] Buhârî, Nikâh 95; İbn Mâce, Nikah 48, 1974.
[1346] Nisa: 4/93.
[1347] Furkan: 25/68.
[1348] Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 29, Tefsiru Sure-i Nisa: 4/93; Ebu Dâvud, Mclahim 6, 4273); Nesâî, Kasame 47.
[1349] Furkan: 25/68-69.
[1350] Furkan: 25/70.
[1351] Buhârî, Tefsiru Sure-i Furkan 68, 69.
[1352] Nisa: 4/94 Buhâri, Tefsiru Sure-i Nisa: 94; Ebu Dâvud, Huruf 1, 3974.
[1353] Bakara: 2/189.
[1354] Buhârî, Ebvabu'I-Umre 18.
[1355] Hadid: 57/16.
[1356] Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/481, 11568.
[1357] Araf: 8/31.
[1358] Nesâî, Menasik 161.
[1359] Nur: 24/33.
[1360] Hâkim, Müstedrek, 2/432, 3502.
[1361] İsra: 17/57.
[1362] İsra: 17/57.
[1363] Buhârî, Tefsını Sure-i İsrâ1 57.
[1364] Buhârî, Tefsiru Sure-i Enfal 1, Tefsiru Sure-i Haşr 1, Meğazî 14.
[1365] Buhârî, Tefsiru Sure-i Maide 10, Eşribe 2, 5, İ'tisam 16; Ebu Dâvud, Eşribe 1, 3669; Tirmizî, Eşribe 8, 1874.
[1366] Hac: 22/19.
[1367] Buhârî, Meğâzî 8, Tefsiru Sure-i Hacc 3; Nesâî, Fezailu's-Sahabe, 51, 69, 99; İbn Mace, Cihad 29, 283.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Hasen lî Zâtihi Hadis:

Girişte tarifi yapılan hasen hadistir. Yani adâlet ve emânet yönünden güvenilir olmakla birlikte zabt yeteneği zayıf olan râvînin rivayet ettiği hadistir. [1]
Bütün şartlarında sahîh gibi olduğu halde sâdece râvisini zabtındaki hafif bir kusuru sebebiyle sahihlik mertebesini kaybeden hadîstir. Daha vâzıh olarak: Adâlet yönü tam olmakla birlikte zabtında hafif bir kusur bulunan râvilerin muttasıl bir senetle şaz ve illetten sâlim olarak yaptıkları rivayetler diye de açıklanabilir.
Bu çeşit hasenler ikinci bir tarîkten rivâyet edilecek olursa sahîh li-gayrihi mertebesine yükselirler.
Böylece Tirmizî'ye yapılan itirazların bir kısmı anlaşılmış oluyor. Çünkü onun tarifine göre bu hadîs, hasen'dir.[2]
Mutlak olarak hasen hadis denilince hasen li zatihi anlaşılır.[3]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/87.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Hasen lî Zâtihi Hadis:

Girişte tarifi yapılan hasen hadistir. Yani adâlet ve emânet yönünden güvenilir olmakla birlikte zabt yeteneği zayıf olan râvînin rivayet ettiği hadistir. [1]
Bütün şartlarında sahîh gibi olduğu halde sâdece râvisini zabtındaki hafif bir kusuru sebebiyle sahihlik mertebesini kaybeden hadîstir. Daha vâzıh olarak: Adâlet yönü tam olmakla birlikte zabtında hafif bir kusur bulunan râvilerin muttasıl bir senetle şaz ve illetten sâlim olarak yaptıkları rivayetler diye de açıklanabilir.
Bu çeşit hasenler ikinci bir tarîkten rivâyet edilecek olursa sahîh li-gayrihi mertebesine yükselirler.
Böylece Tirmizî'ye yapılan itirazların bir kısmı anlaşılmış oluyor. Çünkü onun tarifine göre bu hadîs, hasen'dir.[2]
Mutlak olarak hasen hadis denilince hasen li zatihi anlaşılır.[3]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/87.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ

???? ????? ?? ??????? ?????? ??? ???? ?????? ??????
????? ??? ?? ???????? ??????? ??????? ??? ?????? ???? ???? ??????? ??????

"Sözlerin en hayırlısı Allah'ın sözü, Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı ise Muhammed (s.a.v.)'in yoludur." 1 Bu hadisi şerife göre; Müslüman en doğru sözü Allah'ın Kitabından öğrenmek için çalışıp çabalamalı ve en hayırlı yola girebilmek için de Peygamberimiz (s.a.v)'in hadislerini ihtiva eden hadis kitaplarını daima okuyup öğrenmeye çalışmalıdır. 1975 yılında, Tirmîzî'nin Şemâil-i Şerif kitabını bugünkü Türkçe'ye aktarmıştık, Nevevî'nin 40 Hadis ve Riyazü's Salihin'den sonra Şimdi de yine Tirmîzî'nin Sünen-i (sahihi) ni Türkçe'ye çevirimiz, Allah'ın yardımıyla sizlerin eline ulaşmış bulunmaktadır. Yusuf sûresi 76. ayeti sonunda Rabbimiz: **"… Her bilgi sahibinin üzerinde, her şeyi bilen Allah vardır."** buyurmaktadır. Bu sebeple bu çalışmamızda da mutlaka hata ve eksiklerimiz olacaktır. İnsanız, beşeriz şaşabiliriz. Hatalar bizim doğrular Allah ve Rasûlüne aittir. Hatalarımız tarafımıza bildirilirse düzelteceğimizi bildirir, Hz. Ömer'in şu sözünü hatırlatırım: **"En sevdiğim insan bana kusurlarımı hatırlatandır." "En çok hoşuma giden insan da haksız bir iş teklif edildiğinde kendi menfaatine bile olsa tüm gücü ile HAYIR diyebilen kimsedir."**

Pek çok alim tarafından Kütüb-i Sitte denilen altı hadis kitabının üçüncü sırasına yerleştirilen Sünen-i Tirmîzî, kullanım yönünden ve istifadesinin çok olması açısından bazı özellikleri vardır ki bunları şöylece sıralayabiliriz;

Hadisin hemen altında çoğunlukla şu bilgiler verilir:

1- Hadisin başka hangi rivâyet edenler tarafından da rivâyet edildiğini,
2- Hadisin senedinde zikredilmeyen veya fazladan zikredilen raviler olduğunu,
3- Benzeri rivâyetlerin kimler tarafından yapıldığını,
4- Tirmîzî ile aynı çağda yaşayan Buharî'ye hadisin sıhhati veya ravilerin durumları hakkında bilgi edinmek üzere soru sorduğunu,
5- Hadisin senedinde ismi geçen ravinin meşhur ismini, künyesini veya benzer şahıslar varsa hangisinin nereli olduğunu, yaşça hangisinin büyük olduğunu ve güvenilirlik durumlarını,
6- Değişik ravilerin aynı hadisteki farklılıkları ortaya konur,
7- Okundukça karşılaşılacak daha nice açıklamalar gelecektir.

Tercemede takip ettiğimiz yol hakkında da biraz malumat verip sizi kitapla baş başa bırakacağım.

a) Tercümede esas alınan nüsha Ahmed Muhammed Şakir nüshası olup Arapça metin de bilgisayar ortamından nakledilmiştir.

b) Kitap başlıkları **"Kitab-ut Tahara"** (Temizlik bölümleri) şeklinde tercüme edilmiş olup bab başlıklarına **"Bölüm"** adı verilmek suretiyle bazen soru şeklinde bazen da değişik şekillerde Arapça aslına bağlı kalmadan başlık verilmiştir. Tirmîzî'nin bazen bab (bölüm) diyerek başlık vermeden geçtiği yerlere hadisin içeriğine göre bir başlık konulmuştur. Hadisin metninden hemen sonra açıklama bölümünde: **"Kale Ebû İsa (Ebû İsa diyor ki)"** denilen yerleri sadece Tirmîzî: diyerek açıklamayı verdik. Yine açıklama bölümünde hadisi rivâyet edenler sayılıp sonunda …Peygamber (s.a.v)'den denilen yerlerde ise tekrar gibi olacağından dolayı "…Peygamber (s.a.v)'den" denilmemiştir. İlk ravide **(r.a.)** denmiş diğer sahabe ve tabiin isimleri geçtiğinde dile ağırlık olacağı için **(r.a.)** denmemiştir.

Rasûlullah ve Peygamber denildiğinde de mutlaka **(s.a.v.),** denmiştir. Oğul manasına gelen İbn kelimeleri çoğunlukla **(b.)** olarak gösterilmiştir. Bab'lar bölüm olarak isimlendirilmiştir.Arapça aslında kitap başlıklarının baş tarafına konulan bazen besmele ve "an rasûlillahi sallallahü aleyhi vessellem" ifadeleri Arapçalarından çıkarılmıştır.

Okuyucuya kolaylık olması için bir sahife Arapça metin diğer sahife Türkçe olarak düzenlenmiş, böylelikle de arzu edenlerin karşı sahifeden arapçasına bakmaları kolaylaştırılmıştır.

Her hadisin tercümesinin altına o hadisin başka hadis kitaplarımızdan Buharî, Müslim, Ebû Davut, Nesei, İbn Mace, Darimi ve Muvatta isimli hadis kitaplarının kitap ismi bab (bölüm)numarası verilmek suretiyle Ahmed b. Hanbel'in müsnedinden ise **"Dâr-u Ihyâ-üt Tûrâs el Arabî"** baskısı olan 9 ciltlik (son iki cildi fihrist) 27100 hadisten oluşan ve **"Rıyaz Abdullah Abdulhâdî"** tarafından hazırlanıp tertip edilen baskı esas alınarak o baskıdaki numaralamaya göre hadis numaraları yine bilgisayar ortamından alınarak verilmiştir. Bu tahriç çalışmalarımız bilgisayar ortamındaki Sahr programı ile CONCORDANCE ismi verilen, el Mu'cemül müfehres li elfaz-ıl hadis-in nebevî isimli kitap esas alınarak kitap adı ve bab numaraları verilmek süretiyle yapılmıştır. Türkiye'deki Buhari, (Ötüken); Müslim, (Sönmez); Ebû Davud, (Şamil); İbn Mace, (Kahraman); Nesai, (Kalem); Muvatta, (Beyan); Darimi, (Madve) baskılarına da uygun hale getirilmiştir. Aynı hadisi bu kitaplardan bulmak isteyenlere de kolaylık sağlanmıştır.

Ayrıca hadis okuyucusu ve araştırıcısına faydalı olmak için özet hadis usulü bilgileriyle ayet ve hadislerde geçen ölçü birimlerinin çağdaş ölçüler cinsinden bir değerlendirmesi ve fıkıh kitaplarımızdaki uzunluk, ağırlık ve hacim ölçüleri de sunulmuştur.

Tashih, tahriç ve dizgi aşamasında emeği geçen başta oğlum Muhammed Ali'ye ve tüm kardeşlerimize teşekkürü bir borç bilir hepsine Allah razı olsun derim.

Bu çalışmalarımızda da Müslümanlara faydalı olmuş isek bu fayda Allah yardımı sebebiyledir.

Tüm hata, kusur ve yanlışlar bize, doğrular ise Allah ve Rasûlü'ne aittir.

Çalışma gayret ve samimiyet bizden, faydasını bol kılıp hidayet vermesi Allah'tandır.

???????? ??? ?????? ?????????? ?????? ???? ??????????? …

"... Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi bu gerçekten bir daha saptırma..." (3 Al-i İmran 8)

Abdullah PARLIYAN
1 Şubat 2004
10 Zilhicce 1424
KONYA

Neşrettiğimiz her eserde olduğu gibi bu eserimizin de hiçbir hakkı mahfuz olmayıp,
ÜCRETSİZ DAĞITILMAK ŞARTIYLA,
isteyen şahıs ve kurumlar tarafından çoğaltılıp bastırılabilir.

ÖZLÜ USÛLÜ HADİS BİLGİLERİ

Usûlü Hadis: Hadis ilminin esas konusundan önce öğrenilmesi gerekli kurallar, prensipler ve başlangıç bilgileri yani teknik bilgiler demektir.

Kur'an'dan sonra İslam dininin ikinci kaynağı olan (sünnet) hadis; 59 Haşr 7, 4 Nisa 79, 3 Al-i Imran 31, 33 Ahzab 21, 4 Nisa 65 ve 16 Nahl 44 ayetleriyle Müslüman'ın hayatında en büyük önemi taşımaktadır. Çünkü, sünnet ve hadisler Kur'an'ın açıklaması durumundadır.

Ayette geçmeyen fakat sadece hadisle bildirilen bazı konular da vardır ki: **"İpek elbisenin erkeklere haramlığı" "Denizin suyunun temiz, içersindekilerin de helal olup yenebileceği" "Yırtıcı hayvanlardan ve bazı kuşlardan eti yenmeyecek olanların bildirilmesi"** gibi pek çok konular da hadislerle bildirilmiştir.

Bu sebeple Hadis (sünnet) ayrı bir değer ifade etmektedir.

Necm sûresi 4. ayeti de Hadislerin de vahye dayandığını bildirir 42 Şura 51. ayeti de bu konuyu vurgular.

Vahyedilen şeylerin iki bölüm olduğunu biliyoruz.

I. Okunan Vahiy: Namazda ve namaz dışında okunarak kulluk yapılır. Kur'an gibi.
II. Okunmayan Vahiy: Yani hadisler ve sünnaet sadece içeriği ile kulluk yapılmış olur. Hadisler içerisinde Kudsî, ilâhî ve Rabbanî, hadis denilen bir kısım daha

vardır ki hem sözü hem de manası Allah'tan olup Kur'an'a girmeyen hadis kitaplarında: **"Rabbinden rivâyet ettiği bir hadiste"** veya **"Rasûlullah (s.a.v.), Allah'tan şöyle rivâyet etmiştir."** şeklinde gelen sözlerdir ki bunlara Kudsi hadisler denilir.

Hadisler, Asrı saadette bir araya toplanmaya başlamıştır. H. 150 yılından itibaren de tasnif edilerek çeşitli kitaplar haline getirilmiştir. Hicri 3. asırda ise **"Kütüb-ü Sitte"** ve **"Müsned"** türü kitapların bir araya getirildiği devirdir. 3. asırdan 7. asrın ortalarına kadar özel metotlarla pek çok hadis alimi değişik özelliklerdeki eserlerini meydana getirmişlerdir.

İlk asırda hadisin metni ve senedi yönünde söz eden sahabilerden, İbn Abbas, Ubade b. Samit, Enes b. Malik ve Âişe (r.anhüm) sayılabilir, bunları takip eden dönemde büyük tabiilerden diyebileceğimiz Şa'bî, Said b. Müseyyeb ve İbn Sirîn'de bazı rivâyet ve raviler hakkında söz etmişlerdir.

İkinci asırda -orta yaşlı tabiin dönemi- hadislerin metin ve sened tetkiki ve tenkidi biraz daha hareketlenmiş çeşitli mezhebler ve pek çok milletler ve kültürlerle temas neticesinde ve sünnete karşı bidatçıların hadis uydurmaları karşısında bu konuda çalışan ve konuşan pek çok kişi çıkmıştır. A'meş, Şu'be, Malik b. Enes, Ma'mer, Hişam, Evzâî, Süfyan es Sevrî, Hammad b. Seleme ve Leys b. Sa'd bunlar arasında sayılacak gözde şahsiyetlerdendir. Bu asırda usulu hadis ilmine ait, Râmehurmuzî, Hatîb Bağdadî, Neysabûrî, İbn-ü Salah eserler kaleme almışlardır. Daha sonraları bu konuda pek çok eser kaleme alınmış ve usûlü hadis ilmi içersinde: **"Cerh ve Ta'dil** (Tenkid ve düzeltmek), **Sahabeyi iyi tanıma, Hadis rivâyet edenlerin hayatı, Hadis rivâyet edenlerin değişik isim ve lakapları, birbirine zıd gibi görünen hadislerin birbirleriyle çelişkisiz hale getirilmesi, Manası zor anlaşılan hadislerdeki bazı kelimelerin açıklanması, uydurma sözlerin tesbiti ve teşhiri"** bir de en zor ilim kolu denilebilcek **"İllet-ül hadis** (Hadisin metin ve senedinde herkesin anlayamayacağı sadece yetkili kimsenin bilebileceği kusurlardan bahseden ilimlerde ortaya çıkmış ve bu konularda da pek çok eserler kaleme alınmıştır. Bu konuda en özlü eseri Tirmîzî vermiş olup 3. cildin sonunda 51: Kitab-ül İlel olarak terceme edilmiştir.

Yine hadisler değişik konularda da kaleme alınarak **Akaid** (İman esasları), **Ahkâm** (İbadet ve muamele), **Rikak** (İman ve ibadet duygusunu kuvvetlendiren dünyaya bağımlılığı zayıflatan), **Adab** (Yeme içme giyim kuşam ve ahlakî konuları konu edilen) **Tefsir** (Taberi ve Süyutî'nin tefsirleri gibi sadece hadislerle Kur'an tefsiri, tarih ve Peygamberlerin hayatları) **Şemail** (Peygamberimiz (s.a.v) şekil ve davranışları, **Fiten** (Kıyamet alametleri gibi konularda da özel kitaplar yazılmıştır.

Yazılış metotlarına göre de hadis kitapları:

Camiler: Bir önceki paragrafta sayılan sekiz konuyu içeren kitaplardır ki; Buharî, Müslim ve Tirmîzî'nin sahihleri bunlardandır.

Müsnedler: Hadisi rivâyet eden ravilerin isim sırasına göre düzenlenmiş kitaplardır. Tek şahıs olarak düzenlenmiş müsnedler olduğu gibi tüm ulaşabildiği hadisleri ravilerine göre kaleme alanlar da olmuştur. Ahmed b. Hanbel'in müsnedi gibi.

Mu'cemler: Bir hadisçinin rivâyet ettiği şeyhinin ismine göre düzenlediği hadis kitaplarıdır. Taberânî'nin Mu'cemleri gibi

Cüzler: Muayyen kişilerin veya muayyen konularda meydana getirilen hadis kitapçıklarıdır. Kırk hadisler veya Ru'yetullah konusundaki hadisleri toplayan hadisler gibi.

Müstahraç: Bir hadisçinin kendisinden önce meydana getirilen bir eseri esas alarak kendi rivâyet ettiği şeyhinin rivâyetini alarak kitap sahibinin rivâyet yolundan ayrı kendi isnadıyla rivâyet ettiği hadis kitabıdır. En çok Buharî ve Müslim üzerine yapılmıştır.

Müstedrek: Genellikle bir hadisçinin şartına uyduğu halde kitabına almadığı hadisleri toplayan kitaplardır. Hâkim'in Buharî ve Müslim'e yaptığı gibi.

Etraf: Bir hadisin sadece bir bölümü alınarak meydana getirilen kitaplar olup yine Buharî ve Müslim üzerine pek çok hadisçiler tarafından yapılmıştır.

Ahkam: Dini hükümleri içeren hadislerin bir araya getirildiği cami' ve musennef türünden kitaplardır. Sünen ismi de verilir.

Ilel: Dış görünüşü olarak bir şey görülmeyen fakat yetkili kişilerin bilebildiği hadislerin sened ve metinlerindeki kusurları tespit edip bulan bir ilim dalıdır. En küçük şekli Tirmîzî'nin kaleme aldığı olup 3. cildin sonunda 51: Kitab-ül İlel olarak tercemesi sunulmuştur.

Sahih: Sahih hadisleri içeren kitablara verilen bir isim olup Buhari, Müslim, İbn Hıbban ve İbn Huzeyme'nin sahihleri gibi.

… olmak üzere çeşitlere ayrılır.

Sadece Müslümanlara has olan isnad ve sened ilmi ki hadis bu bilgiden ve metinden oluşur. Peygamberimizden başlayarak bize o hadisi aktaran hadisçiye kadar **"üç-dört-beş** kişiden oluşan sahabi, tabiin, tebe-i tabiin ve hadis kitabının yazarı ve Peygamberimiz (s.a.v.)'den aktarılan sözü ki ilk bölümüne **"sened"** ikinci bölümüne de **"metin"** adı verilir.

Bize kadar ulaşan hadisler bazen manasını muhafaza ederek başka bir ifadeyle, bazen aynen, bazen dinlenme ve işitme yoluyla bazen da okuma yoluyla, bazen da hoca durumunda olan hadis rivâyetçisinin talebe durumunda olan kimseden dinleyip doğrudur demesi şekli olan **"İcazet"** yoluyla veya elden ele yazılı belgeler aktarmak suretiyle, yazarak, haber vererek vasiyet yoluyla ve herhangi bir yerden yazılı belge bulma **"Vicadet"** yollarlarıyla bize ulaştırılmıştır.

Hadisleri bize nakledenler, ilk asrın insanları olan sahabiler ki 2 Bakara: 143, 3 Al-i Imran: 110, 8 Enfal: 64, 9 Tevbe: 100, 48 Feth: 18, 59 Haşr: 8. ayetleriyle övülmüş kimselerdir. Pek çok hadislerle de bize; En hayırlı insanlar oldukları ve incitilmemeleri gereği bildirilmiştir. Hadis kitaplarımızda çok hadis rivâyet ederek meşhur olanları: **"Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Enes b. Malik, Cabir b. Abdullah, Ebû Said el Hudrî ve Abdullah b. Amr,** bunlardandır. Bunları da kendi aralarında derecelendiren alimler olmuştur. Sayısının 114 bin olduğu da tesbitler arasındadır. Yine sadece sahabenin hayatından bahseden eserlerde meydana getirilmiştir.

Yine ikinci asır insanları denilen **"Tabiûn"** neslide Peygamberimiz (s.a.v)'in hadislerini bize aktarmada en büyük görevlerini yapmışlardır. Bunların da en meşhurları: **"Üveys el Karani, Said b. el Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Ata b. ebî Rebah"** bunlardandır. Bunları da tabakalara ayırıp derecelendiren alimler olmuştur.

Üçüncü Asrın insanları ki Peygamberimiz (s.a.v)'in en hayırlı nesiller diye haber verdiği kimselerin üçüncü nesli de bunlardır. Bunların da en meşhurları: **"Malik b. Enes, Şafii, Evzâî, Sevrî, Şu'be, İbn-ül Mübarek"** tir.

Bize bu hadisleri aktaran her üç asrın insanında aranan bazı özellikler de vardır ki, bunlar: Müslüman, ergenlik çağına gelmiş, aklı başında, günah ve edep dışı hareketlerden uzak duran, dikkatli, uyanık, hafızası sağlam olmasıdır. Bu şartları kendisinde bulunduran ve değişik isimler altında, **"Muhaddis, Hafız, Huccet, Hakim"** diye adlandırılan değişik konularda mütehassıs bilginler de gelip geçmiştir.

O derece ki hadis rivâyet edenleri tenkid için yazılan kitapların cilt sayısı büyük rakamlara ulaşmaktadır. Bu mütehassıs bilginler hadis rivâyet eden kimseleri yalan söylemesi veya yalan söylemekle itham edilmesi, çok yanılması, Dikkatsizlik, günahkarlık doğru zannı ile bazı hatalarda bulunmak (vehm) ve hafıza bozukluğu ve benzeri hususlarda süzgeçten geçirip hadisin sağlam bir şekilde sonraki nesillere ulaştırılmasına yardımcı olmuşlardır. Bu işi yaparken de **"İnsanların en sağlamı, Adil, çok doğru, üstad, hadisi kabul eden kişi"** diyerek hadisi rivâyet edenlere isimler vermişler. Rivâyette kusurlu gördüklerini de **"Gevşek, kuvvetli biri değil, hadis konusunda zayıftır, hakkında konuşulmuştur, hadisleri kabul edilmez, meçhuldür, çok hata yapar, hadisi hiçe sayıldı, beş para etmez, mahvolmuş, sözkonusu bile edilmez, terk edilmesinde görüş birliğine varılmış, çok yalancı, yalanın direğidir, hadis uydurdu"** gibi sözlerle tenkid edip o kimseleri kabul etmemişlerdir.

Hadisleri de kendi aralarında çeşitlere ayırıp derecelendirmişlerdir. Tirmîzî dönemine kadar hadisler, sahih ve zayıf diye iki bölümde mütalaa edilirken Tirmîzî bu derecendirmeye **"Hasen"** diye üçüncü bir ilave daha getirmiştir.

I. SAHİH HADİS: Güvenilir ve adaletli kişilerin birbirlerinden kesiksiz olarak rivâyet ettikleri her türlü teknik hastalıktan uzak hadislere denir. Buharî, Müslim, ve bazı hadis kitapları bu tür hadislerle doludur. Aklın kabul edemeyeceği kadar çok sayıda kişilerin ve yalan söylemek üzere birleşmeleri mümkün olmayan toplulukların görerek veya işiterek naklettikleri haber ve hadislere de **"Mütevatir hadis"** denilir.

II. HASEN HADİS: Kesiksiz ve teknik hatadan uzak fakat adalet ve zapt bakımından biraz gevşek kimselerin rivâyet ettikleri sahih hadis derecesine ulaşamayan hadislere denir hasen hadisle ilgili Tirmîzî'nin ortaya koyduğu bazı terimler vardır ki şunlardır:

· **Hasen sahih:** Hadisin birkaç senedinin olduğunu ve şahitlik derecesine ulaştığını gösterir. Bu ifade bir yönden hasen diğer yönden sahih anlamında da anlaşılmıştır.

· **Hasen garib:** Gariblik hem sened hem de metinde olur ve tekbir senedle rivâyet edilir ve manasını takviye eden başka deliller de bulunursa Tirmîzî bu tür hadislere bu ismi vermiştir. Çünkü garib hadis bazen sahih, bazen hasen, bazen de zayıf olabilir. Rivâyet edenin tereddüdünden dolayı garib adını almıştır.

Hasen sahih: Aynı hadis metni birkaç senedle gelmişse bu hadis bazen sahih bazen hasen senedle gelmiş demektir. Bu sebeple senedler birbirini takviye etmiş olacağından hasen sahih denilen hadis, sahihten daha kuvvetli sayılır.

III. ZAYIF HADİS: Sahih ve hasen hadisin şartlarını taşımayan hadislerdir. Bu özelliklerden herhangi biri eksik olursa hadisçiler tarafından pek çok çeşidi ortaya konan zayıf hadisin meşhur olan şu çeşitleri vardır:

A. Mu'dal: Senedin herhangi bir yerinden iki ve daha çok ravi atlanırsa veya isimleri söylenmezse bu çeşit hadislere mu'dal denilir.

B. Munkatı: Senedinde bir kişinin hiç adı geçmeyen veya kapalı bir şekilde geçen hadistir.

C. Müdelles: Seneddeki bir kusurun gizlenmesidir ki birkaç çeşidi vardır.

D. Metrûk: Hadisçilerce kusurlu sayılan bir kimsenin tek başına rivâyet ettiği hadistir.

E. Münker: (Şaz) İki zayıf rivâyet edenden daha zayıf olanın diğerine aykırı olarak yaptığı rivâyettir.

F. Muallel: Sadece hadis bilginlerinin fark edebileceği bir kusuru bulunan hadise muallel veya ma'lul denir.

G. Müdrec: Senedde veya metinde başkaları daha sağlam zannetsinler diye bir ilave yapılmış hadislerdir.

H. Maklûb: Metin ve senedte yapılan altını üstüne getirme olayıdır.

İ. Muzdarib: Değişik şekillerde rivâyet edilir ve tercih yapma imkanı da olmasa bu çeşit hadislere de muzdarib denilir.

SAHİH HASEN ZAYIF HADİSLER ARASINDAKİ ORTAK TERİMLER

1- **Müsned:** Senedinde hiç atlama bulunmayan hadistir. **"Merfu"** ve **"Muttasıl"** da aynı anlamdadır.
2- **Mevkuf:** Ashab'tan nakledilen söz iş ve takrirlerdir.
3- **Maktû:** Tabiilere ait olarak nakledilen söz ve işlerdir, **"Munkatı"** da denilir.

IV. **MEVZU** (UYDURMA) **HADİSLER:** Bir kimsenin çeşitli nedenlerle uydurup Rasûlullah (s.a.v.)'e nisbet ettiği hadislerdir ki: **"Kim bilerek benim hakkımda benden olmayan bir şeyi benden imiş gibi söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın."** Hadisine göre o kimse mutlaka cehennemliktir.

Bu konuda insanları uyarmak için pek çok kitaplar yazılmış içersinde uydurma hadisleri toplayan eserler ortaya konmuştur.

SÜNEN-İ (SAHİH-İ) TİRMİZİ VE MÜELLİFİ

Tirmîzî (Ebû İsa), Orta Asya şehirlerinden Termiz, Türmiz şeklinde de telaffuz edilen Tirmiz şehrinde 209/824 yılında doğmuş olup 279/892 yılında 70 yaşında vefat etmiştir. Künyesi Ebû İsa'dır. Kitabında kendi görüşünü sunarken Kale Ebû İsa (Tirmîzî der ki): diyerek başlar. Hadis ilmini elde edebilmek için Horasan, Hicaz, Irak gibi pek çok beldeler dolaşmıştır. Hadis öğrenimini Buhara'da yapmış olup, Buharî ve Müslim hocalarındandır. Tirmîzî'nin yaşadığı çağ hadis ilimlerinin büyük kalkınma çağı idi. Kütüb-ü Sitte imamları denilen hadisçiler de aynı asırda yaşamışlardır;

Buharî, 194-256
Müslim, 204-261
Tirmîzî, 209-279
Ebû Davud, 202-275
Nesai, 215-303
İbn Mace, 209-273

Aynı dönemde yaşayan bu hadis alimlerimizden Buharî, Tirmîzî'ye: **"Benim senden faydalanmam senin benden faydalanmandan daha fazladır"** demektedir. Pek çok hadis alimi hadiste güvenirliği ve imam oluşu konusunda ittifak ederler. Kendi dönemindeki pek çok ilim adamı: **"İlim toplayan te'lif eden ve müzakere eden biri"** olarak nitelendirirler. Pek çok hadis sened ve raviler hakkında Buharî'ye: **"Muhammed b. İsmail'e sordum"** diyerek o konuda aldığı bilgileri hadisin açıklama bölümünde aktarır. Bazı ilim adamlarınca, Hanbeli bazılarınca Şafii mezhebine nisbet edilen Müellifimiz, Ebû İsa'nın, hadis ashabından olduğu ve sünnete uyup doğrudan sünnete amel ettiği herhangi bir mezhebi taklid etmeyen müstakil bir Müctehid olduğu görüşü ağırlıktadır. Kitabın içersinde sıkça geçen **"Ashabına"** (arkadaşlarımız) sözünden Ehli hadis denilen Malik b. Enes, Şafii, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahuye'yi kasdettiği tahliller sonucunda anlaşılmıştır.

Darîr yani a'ma olduğu da söylenen müellifimizin ömrünün sonlarına doğru gözünü kaybettiği de söylenir. Sağlam bir hafizaya sahip olduğu tek dinlemede olduğu gibi ezberlediği kaydedilir. **Zehebî:** Buharî öldüğü zaman Horasan'da ilim, hıfz, vera' ve zühd yönleriyle Tirmîzî denginde bir başkasını geride bir başkasını geride bırakmamıştı demekle bu üstünlüğünü bildirmiştir.

Hadisleri bir araya getirmek ve eser te'lif etmekle kalmamış hadis ilminin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Tirmîzî dışındaki hadisçiler sahih ve zayıf tabirlerini kullanırken, Tirmîzî buna bir de **"hasen"** tabirini de ortaya koyarak bu ifadenin hadisçiler yanında benimsenip şöhret bulmasına da sebeb olmuştur. Sadece hasen tabirini kullanmakla kalmayıp **"Hasan, sahih, garibtir." "Hasen sahihtir"** gibi terkiplerde ortaya koymuştur. Bu hasen garib ıstılahı üzerine Ürdün ünüversitesi hadis ana bilim dalında 1995 yılında Tirmîzî'nin sahih-i üzerinde uygulamalı nazari bir çalışma yapan **"Üsame Nemr Abdulkerim Abdulkadir,** (Danışmanı Dr. Sultan Akayile) yaptığı bu çalışmanın sonucunda şu kanaate varmıştır.

1- Tirmîzî'nin hadislerinin derecelerini bildirirken, hasen garib demesi diğer hadisçilerin söyledikleri hasen garib anlamında değildir. Yani hasen, garib sözü tek bir terim değildir; İki ayrı sözcükten oluşur. İkisinin birbiriyle alakası yoktur. Birincisi hadisin sıhhat yönünden derecesini bildirir. İkincisi ise rivâyet edenler yönünden hadisin özelliğini bildirmektedir.

2- Tirmîzî'ye göre hasen kelimesi değişik mertebelerde kullanılmıştır.

a) Sahih lizatihî
b) Sahih liğayrihi Senedin kuvvetini belirtmek ister delil getirmez.
c) Hasen lizatihî
d) Hasen liğayrihî Birbirini destekleyen hadislerle o hadisin derecesini yükseltmiş olur.

3- Garib kelimesi Tirmîzî'ye göre pek çok anlamlara gelmekte olup çoğunlukla diğer hadisçilerin hasen dedikleri anlamındadır.

4- Bu değişik terimleri kullanmakla hadislerle hükmetmede kolaylık sağlamıştır. Diğer hadisçilerin cidden zayıf ve illetli dedikleri hadisleri bile hasen kabul edip, bu konudaki geniş yelpazesiyle farklı farklı yollardan gelen zayıfların birbirini desteklemesini ve böylece kuvvet bulup o hadisi de hasen sayıyor. Rivâyeti yalancılıkla itham edilmeyen bir ravinin rivâyetini bile hasen sayıyor. Hadisçilerin çoğunluğu bu metoda iyi bakmasa da…

Bu nazarî çalışmayı yapan araştırmacımız rakamlarla zayıf olduğu söylenen 367 hadisi vererek şu sonuca varmıştır. Bu 367 hadisten:

1- 45 tanesi sahih lizatihî durumundadır ki % 12 eder.
2- 36 tanesi sahih liğayrihî durumundadır ki % 10 eder.
3- 12 tanesi hasen lizatihî durumundadır ki % 3 eder.
4- 122 tanesi hasen liğayrihî durumundadır ki % 33 eder.
5- 54 tanesi ciddi anlamda zayıf ve değişik illetlidir % 14 eder.
6- 98 tanesi hiçbir şekilde zayıflık ve illetten kurtulamayan % 26 eder.
5-6 bölümler toplamı 152 hadis eder ki % 41 eder.
1-2-3 bölümler toplamı 93 hadis eder ki % 25 eder.

Tirmîzî Sahihinin son bölümü olan 51. bölümü de İlel (Cerh ve Ta'dil) ile ilgili teknik bilgilere ayırmıştır ki bu bilgiler ileride gelecek ve bu konuda eser kaleme alacak kimselere çekirdek eser hizmetini görmüştür. Bu konularda en özlü bilgi Tirmîzî'nin sahihinin sonundaki bu bölümden de özet olarak öğrenilebilir.

Tirmîzî metod olarak kendisinden sonraki hadisçilere tesir edip onlara da örnek olmuştur. Darakutnî süneninde, Münzirî de Tergıb ve Terhibinde hadislerin sıhhat durumlarını belirtmişlerdir.

Sahabe hayatı ve menkıbelerine ait ilk eser yazan kimsenin de Tirmîzî olduğu kaydedilmiştir. Şemail konusunda da ilk eser yazma yine Tirmîzî'ye nasib olmuştur. Ayrıca el Ilel-ül Kübra isimli bir eserinin olduğu da kaydedilmiştir.

Tirmîzî'nin elimizdeki bu eserindeki tertip güzelliği diğer hadis kitaplarında yoktur. Bu sebeble bazı alimler Sahih-i Tirmîzî'yi Kütüb-ü Sitte'nin üçüncü kitabı olarak kabul etmişlerdir. Tirmîzî bu kitabı hakkında şu açıklamayı yapar: **"Bu kitabı te'lif edince Hicaz, Irak ve horasan alimlerine takdim ettim hepsi de onu beğendi kimin evinde bu kitab bulunursa sanki o evde konuşan bir peygamber vardır"** dediler.

Ahkam ve Muameleye ait hadislerin altında **Tirmîzî şöyle der:** Diyerek açtığı bölümdeki yaptığı açıklamalarla hadis, ravi ve o hadis hakkındaki sahabe ve tabiin dönemi alimlerin görüşlerini vererek herkesin kitaptan kolayca istifadesine imkan tanımış olur. Bu bölümde hadisin güvenilirlik derecesini, Hadisin taşıdığı zayıflıkları rivâyet ve ravilere ilişkin bilgileri, hukukçuların hadisten çıkardığı sonuçları ve mezheblerin görüşlerine de yer verir ki bu görüşleriyle bir çeşit mukayeseli fıkıh mezhebleri tarihi yapmış gibidir.

Tirmîzî bazı hadislerin bulunduğu konu ile ilgili bölümünü alarak hadisi kısaltır ve: **"Bu hadisi buradakinden uzuncadır"** diyerek kısalttığını da belirtir.

Yine Tirmîzî o hadisin başka hangi raviler tarafından da rivâyet edildiğini hadisin altına isimlerini vererek zikreder.

Sahih-i Tirmîzî kitabına, Maliki alimlerinden İbn-ül Arabî el Malikî diye şöhret bulan Muhammed b. Abdullah el İşbilî **"ARIZAT-ÜL AHVEZÎ FÎ ŞERHİ-T TİRMİZÎ"** adı altında (V. 543/1148) şerh yapmıştır. Ayrıca, **"TUHFETÛL AHVEZÎ ŞERHU CAMİ İT TİRMİZÎ"** adı altında, Muhammed Abdurrahman İbnü Abdırrahim el Mübarekfûrî'de (V. 1353/1934) bir şerh yapmıştır.

Yine bu eserimiz üzerinde **"Nurettin Itr"** tarafından Buharî ve Müslim'le, Sahih-i Tirmîzî'yi karşılaştırmalı olarak ele alıp geniş bir tahlil yapmıştır.

Başka şerh ve ihtisar çalışmaları da yapılan eserimizin hadislerini tek bir kelimeden bulmak maksadıyla **"Sıddîk el Beyk"** tarafından **"el Mürşid ila ehadisi sünen-i Tirmîzî"** ismiyle birde anahtar kitap neşredilmiştir.

Kullanma ve istifade kolaylığı yönünden Buharî ve Müslim'den daha kolay olduğu söylenir, çünkü Buharî ve Müslim'den ihtisas sahibi kimseler istifade eder; Tirmîzî'den ise herkes istifade edebilir.

AYET VE HADİSLERDE GEÇEN ÖLÇÜ BİRİMLERİNİN ÇAĞDAŞ ÖLÇÜLER CİNSİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

* Kur'ân-ı Kerîm'de; **"Ölçüp tarttığınızda şaşmaz bir teraziyle tartın"**[1] diyerek ölçü işlerine dikkat edilmesi gereğini vurgulayan Rabbimiz, en küçük ağırlık birimi kabul edilebilecek **"Zerre"** kelimesini, pek çok ayetlerde[2] kullanmıştır. Yine ağırlık birimi olarak kullanılan **"Hardal tanesi"** de bazı ayetlerde geçer[3] **"Kıntar"**[4] ve çoğu **"Kanatîr"**[5] de ayetlerde geçen ölçü birimlerindendir. Yine en küçük ölçü birimlerinden olan **"Nakîr"**[6] Kıl kadar anlamında olan: **"Fetîl"**[7] ve yine en küçük ağırlık birimi olan **"Kıtmîr"**[8] ve en küçük para birimi Dirhem'in çoğulu olarak **"Derahim"**[9] kelimesi Kur'ân'da geçen ölçeklerdendir.

Ayrıca, ölçü ve tartı işlerinde dürüst ve duyarlı olunması gereğini[10] bizlere bildiren Rabbimiz bir nevi ölçek durumunda olan su kabı **"Suvağ"**[11] kelimesini derleyip toplamak anlamına gelen **"Vesak"**[12] kelimesini kitabımızda kullanmıştır.

Ayrıca değişik ölçü birimleri olarak kullanılan ve en büyük ölçek anlamında **"Yeryüzü"**[13] kelimesini, avuç anlamındaki **"Kabza"**[14] kelimesini ve Arşın anlamındaki **"Zira"**[15] kelimesini Kur'an'da kullanmıştır.

* Hadis-i şeriflerde de **"Mizan, Vezin, Dirhem, Dinar, Okıyye, Kantar, Mûd, Sa', Farak, Arak, Vesk, Kıst, Mûd, Mekûk, Kafiz, İrdeb, Kur`."** Uzunluk ölçüleri olarak ta; **"Fersah, Mil, Ğalve, Zira, Kabza"** kelimeleri kullanılmıştır. Ondört asır önce bu ayetler indirildiği ve bu hadisler söylendiği zaman tüm o çağın insanları anlıyorlardı. Bugün aradan bu kadar zaman geçmesine ve ölçü birimlerinin değişime uğramasıyla tüm Coğrafyalarda değişik isimler adı altında ölçekler kullanılmaktadır. Pek çok İslam Coğrafyası değişik ölçü birimleri kullanmakla beraber kilo, litre, metre, kilometre ölçülerinde birliktelik gözlemlenmektedir. Bu yüzden okuduğumuz hadislerde geçen bu ölçü birimlerini bir cetvel halinde okuyucu ve araştırmacı kardeşlerimize kolaylık olsun diye bu cetvelleri aşağıda veriyoruz. Bu cetveller hazırlanırken **"M. Necmüddin el Kürdî"** nin Mastır tezi olarak hazırladığı İbrahim tüfekçinin Tükçeye tercüme ettiği, **"Şer'i ölçü birimleri ve Fıkhî hükümleri"** kitabından büyük ölçüde istifade edilmiştir.

UZUNLUK ÖLÇÜLERİ

1- Bir katır kılı 0,5 mm
2- Altı katır kılı normal bir arpa tanesi kadar eder 3.33 mm.
3- Altı normal arpa tanesi, normal bir parmak kalınlığı eder **"İsba"** 20 mm
4- Dört parmak kalınlığı bir kabza eder ki **"Kabza"** 80 mm
5- 24 parmak kalınlığı bir zira` bir arşın eder ki, **"Zira', Arşın"** 48 cm. Normal bir kişinin dirseğinden orta parmak ucuna kadar ki uzunluktur.
6- Dört Zira' bir ba' bir **"Kulaç"** eder ki; 192 cm
7- **"Ğalve"** bir ok atımı mesafedir ki; 192 metre
8- **"Mil"** 3500 Zira' eder ki; 1680 metre
9- **"Fersah"** üç mil eder ki; 5,04 km
10- **"Berîd"** dört fersah eder ki; 20,16 km. dir.

İslam ülkelerinin çeşitli bölgelerinde kullanılan tefsir ve hadis kitaplarında isimleri geçen değişik zira' ölçüleri vardır ki isimleri ve parmak cinsinden ölçüleri şöyledir:

Sevda	:	27	parmak kalınlığı
Hadid	:	27	parmak kalınlığı
Yusufiyye	:	26 1/3	parmak kalınlığı
Kâdiye	:	25 1/3	parmak kalınlığı
Yed	:	24	parmak kalınlığı
Mürsele	:	24	parmak kalınlığı
Evanî	:	24	parmak kalınlığı
Kirbâs	:	28	parmak kalınlığı
Misaha	:	28	parmak kalınlığı
Kadîm	:	28	parmak kalınlığı
Küçük hâşimî	:	29 2/3	parmak kalınlığı
Mimariye	:	30	parmak kalınlığı
Neccar	:	30	parmak kalınlığı
Büyük haşimî	:	32 2/3	parmak kalınlığı
Ömeriyye	:	24+4+3=31	parmak kalınlığı
Mizaniyye	:	72 2/3	parmak kalınlığı

AĞIRLIK ÖLÇÜLERİ

1- Habbe	:	Buğday ve arpa tanesi	0,0589 gr.
2- Tusuç	:		0,124 gr.
3- Kırat	:		0,1856 gr.
4- Danik	:	(Yaklaşık yarım gram)	0,495 gr.
5- Nevât	:	Beş dirhem	14,85 gr.
6- Neş	:	Yirmi dirhem	59,4 gr.
7- Ukıyye	:	Kırk dirhem	118,8 gr.
8- Rıtıl	:	Dört yüz seken dirhem	1425,6 gr.
9- Men	:	Dokuz yüz altmış dirhem	2851,2 gr.
10- Kıntar	:	On iki bin dirhem	35,640 gr.

HACİM ÖLÇÜLERİ

Rıtıl : 416 gr.
Müd : ¼ Sa'a eşit bir ölçü birimidir. 832 gr.
(Normal bir kimsenin iki avucunu buğday yığınına daldırdığında ele gelen buğday miktarı)
Kıst : Yarım Sa' miktarı kadardır. 1,664 gr.
Kılece (Kıst) : 7/10 Sa' demektir, veya 3 tam ¾ rıtıl demektir, 2,425 gr.
Sa' : Dört Müd miktarıdır veya 5 tam 1/3 rıtıl demektir, 3,328 gr.
Mahtûm : Beş tam 1/3 Rıtıl demektir, 2,218 gr.
Mekûk : Sekiz Rıtıl demektir veya bir tam ½ Sa' demektir, 3,328 gr.
Farak : Üç Sa' veya on altı Rıtıl demektir, 9,984 gr.
Veybe : Altı Sa' veya Otuz iki Rıtıl demektir, 19,968 gr.
Müdy : Yedi tam ve ½ Sa' demektir veya kırk rıtıl demektir, 16,640 gr.
Kafiz : On iki Sa' veya 64 Rıtıl demektir, 26,624 gr.
Arak : On beş Sa' veya 80 Rıtl demektir, 33,280 gr.
İrdeb : Yirmi dört Sa' veya 128 Rıtl demektir, 53,248 gr.
Cerîb : Kırk sekiz Sa' veya 256 Rıtl demektir, 106,496 gr.
Vesak : Altmış Sa' veya 280 Rıtıl demektir, 199,680 gr.
Kerr : Yediyüz yirmi Sa' veya 3840 Rıtl demektir, 1,597,440 gr.

Saf suyun buğday hacmine göre oranı 150/198 yani 198 litre su 158 kg. ağırlığına eşittir. Arpanın saf suya orantısı ise 120/198 dir. Yani 198 litre su 120 kg. arpaya eşittir. Bu hesaba göre aynı hacimde fakat farklı ağırlıkta olan bazı bakliyat çizelgesi aşağıda sunulmuştur;

İRDEB: Yirmi dört Sa' veya 128 Rıtıl miktarına eşittir.

Maddenin cinsi		Hacmi	Ağırlığı
1- Saf su	:	1 irdeb	198 kg veya litre
2- Buğday	:	1 irdeb	150 kg veya litre
3- Arpa	:	1 irdeb	120 kg veya litre
4- Normal mercimek	:	1 irdeb	160 kg veya litre
5- Kırık mercimek	:	1 irdeb	148 kg veya litre
6- Bakla	:	1 irdeb	150 kg veya litre
7- Kırık Bakla	:	1 irdeb	144 kg veya litre
8- Soğan	:	1 irdeb	45 kg veya litre

9- Nohut	:	1 irdeb	150 kg veya litre
10-Susam	:	1 irdeb	120 kg veya litre
11- Yonca	:	1 irdeb	157 kg veya litre
12- Saman	:	1 irdeb	50 kg veya litre
13- Kepek	:	1 irdeb	67,5 kg veya litre
14- Kuru bezelye	:	1 irdeb	160 kg veya litre
15- Her türlü meyve sebze		1 irdeb	45 kg veya litre

---

1 Müslim, Cum'a: 43; İbn Mace, Mukaddime: 7

[1] 26 Şuara: 182
[2] 4 Nisa: 40; 10 Yunus: 61; 34 Sebe' 3-22; 99 Zilzal 7-8
[3] 21 Enbiya: 47; 31 Lokman: 16
[4] 3 Âl-i Imrân 75; 4 Nisa; 20
[5] 3 Âl-i Imrân:14
[6] 4 Nisa: 53; 4 Nisa: 124
[7] 4 Nisa: 49, 77; 17 İsra: 71
[8] 35 Fatır: 13
[9] 12 Yusuf 20
[10] 11 Hud: 85; 26 Şuara: 181, 182; 6 Enam 152
[11] 12 Yusuf 72
[12] 84 İnşikak: 17
[13] 39 Zümer: 67
[14] 20 Taha: 96
[15] 69 Hakka 32

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hasen lî Gayrihi Hadis:

Bir hadisin senedinde yeralan râvîlerden biri çok hata yapacak kadar dalgın ve ehliyetsiz ise, aynı hadis başka bir yolla da rivâyet edilmişse o takdirde kendi dışındaki isnadlar ile hasen durumuna yükseldiği için "hasen lî gayrihi" adını alır. [1]
Zaaf derecesindeki fazlalık sebebiyle "zayıf" addedilen bir hadîs başka tariklerden gelen benzerlerinin desteğiyle giderilip hasen derecesine yükseltilen hadîstir. Yukarıda İbnu Salâh'tan kaydettiğimiz açıklamada rivayet ehliyeti yeterince bilinmeyen mestur râvilerden gelen hadîsle başka tarîkden benzerleriyle kuvvetlendirilince hasen li-gayrihi olur. Bunun derecesi li-zâtihi'den düşüktür. Çünkü mestur olmaktan dolayı gelen zaaf daha ciddi bir zaaftır. Bu gruba giren râviler, adâlet bahsinde görüldüğü üzere haklarında açık bir cerh gelmediği için "berâeti zimmet asıldır" kaidesiyle adâletine hükmedilen kimselerdir. Dolayısıyla mestur'un adaleti, zımnî bir adalettir, dolayısıyla bundaki zaaf meşhur bir râvinin zabtındaki hafif bir zaafta ileridir. Müteyakkız hadîs uleması, hâricî bir destekle kuvvet kazanan mestur ile, yine hârici bir destekle kuvvet kazanan meşhur zayıf'ı (fakat zaafı hâfızadan ve hafif olmak kaydıyla) bir tutmamış, birinciye hasen li-gayrihi diyerek hasen li-zâtihi dediği ikinciden aşağı tutmuştur.
İbnu Hacer'in açıklaması da burada kayda değer. Sahîh hadîs'i: "Adalet ve zabtı tam olan râvinin şâz ve illetten sâlim olarak yaptığı rivayettir" diye tarif ettikten sonra "Zabt azalırsa hadîs, hasen li-zâtihî olur, zayıf hadîs, âzıd (destek olan bir başka rivâyet) ile hasen mertebesine çıkarsa, bu da hasen li-gayrihi" olur" der.
Tekrar edelim: Sahîh'le hasen li-zâtihi arasında zabttaki hafif bir kusurdan başka fark gözükmüyor. Hasen li-gayrihi ise behemahal bir başka destekle durumu takviye edilen zayıf'tır ve bu zaaf sadece zabt'la kayıdlı değildir, adâlet'te de olabilmektedir.
Bu açıklamadan sonra daha iyi anlaşılacağı ümidiyle müteahhir ulemaca yapılan birkaç hasen tarifi daha kaydedeceğiz:
a- Şerefü'd-Dîn Hüseyn et-Tîbî (v. 743/1342): "Hasen hadîs, sika derecesine yakın kimsenin müsned -veya sika kimsenin de mürsel- olarak rivayet ettiği ve birden fazla tarîkden gelen söz ve illetten sâlim rivâyettir."
b- İzzü'd-Dîn İbnu Cemâ'a (v. 767/1365): "Hasen hadis, muttasıl bir senetle illetsiz olarak rivâyetle birlikte, senedinde, rivâyetine şâhidi bulunan bir mestur râvi veya itkan derecesine ulaşamayan bir meşhur râvi yer alan hadîstir."
c- Takiyyu'd-Dîn Ahmet Şumunnî (v. 872/1472): "Hasen hadîs: Şâz ve muallel olmamak şartıyla, durumu, münferid rivâyeti, münker sayılanlardan daha iyi olan, zabtı zayıf râvi-i adl'in rivâyet ettiği, muttasıl habere denir."[2]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/87-88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hasen lî Gayrihi Hadis:

Bir hadisin senedinde yeralan râvîlerden biri çok hata yapacak kadar dalgın ve ehliyetsiz ise, aynı hadis başka bir yolla da rivâyet edilmişse o takdirde kendi dışındaki isnadlar ile hasen durumuna yükseldiği için "hasen lî gayrihi" adını alır. [1]
Zaaf derecesindeki fazlalık sebebiyle "zayıf" addedilen bir hadîs başka tariklerden gelen benzerlerinin desteğiyle giderilip hasen derecesine yükseltilen hadîstir. Yukarıda İbnu Salâh'tan kaydettiğimiz açıklamada rivayet ehliyeti yeterince bilinmeyen mestur râvilerden gelen hadîsle başka tarîkden benzerleriyle kuvvetlendirilince hasen li-gayrihi olur. Bunun derecesi li-zâtihi'den düşüktür. Çünkü mestur olmaktan dolayı gelen zaaf daha ciddi bir zaaftır. Bu gruba giren râviler, adâlet bahsinde görüldüğü üzere haklarında açık bir cerh gelmediği için "berâeti zimmet asıldır" kaidesiyle adâletine hükmedilen kimselerdir. Dolayısıyla mestur'un adaleti, zımnî bir adalettir, dolayısıyla bundaki zaaf meşhur bir râvinin zabtındaki hafif bir zaafta ileridir. Müteyakkız hadîs uleması, hâricî bir destekle kuvvet kazanan mestur ile, yine hârici bir destekle kuvvet kazanan meşhur zayıf'ı (fakat zaafı hâfızadan ve hafif olmak kaydıyla) bir tutmamış, birinciye hasen li-gayrihi diyerek hasen li-zâtihi dediği ikinciden aşağı tutmuştur.
İbnu Hacer'in açıklaması da burada kayda değer. Sahîh hadîs'i: "Adalet ve zabtı tam olan râvinin şâz ve illetten sâlim olarak yaptığı rivayettir" diye tarif ettikten sonra "Zabt azalırsa hadîs, hasen li-zâtihî olur, zayıf hadîs, âzıd (destek olan bir başka rivâyet) ile hasen mertebesine çıkarsa, bu da hasen li-gayrihi" olur" der.
Tekrar edelim: Sahîh'le hasen li-zâtihi arasında zabttaki hafif bir kusurdan başka fark gözükmüyor. Hasen li-gayrihi ise behemahal bir başka destekle durumu takviye edilen zayıf'tır ve bu zaaf sadece zabt'la kayıdlı değildir, adâlet'te de olabilmektedir.
Bu açıklamadan sonra daha iyi anlaşılacağı ümidiyle müteahhir ulemaca yapılan birkaç hasen tarifi daha kaydedeceğiz:
a- Şerefü'd-Dîn Hüseyn et-Tîbî (v. 743/1342): "Hasen hadîs, sika derecesine yakın kimsenin müsned -veya sika kimsenin de mürsel- olarak rivayet ettiği ve birden fazla tarîkden gelen söz ve illetten sâlim rivâyettir."
b- İzzü'd-Dîn İbnu Cemâ'a (v. 767/1365): "Hasen hadis, muttasıl bir senetle illetsiz olarak rivâyetle birlikte, senedinde, rivâyetine şâhidi bulunan bir mestur râvi veya itkan derecesine ulaşamayan bir meşhur râvi yer alan hadîstir."
c- Takiyyu'd-Dîn Ahmet Şumunnî (v. 872/1472): "Hasen hadîs: Şâz ve muallel olmamak şartıyla, durumu, münferid rivâyeti, münker sayılanlardan daha iyi olan, zabtı zayıf râvi-i adl'in rivâyet ettiği, muttasıl habere denir."[2]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/87-88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28: IYILIK VE IRTIBATı KOPARMAMAK

BÖLÜM: 1

Ø ANNE BABAYA IYI DAVRANMAK GEREKIR

1897- Behz b. Hakîm (r.a.) diyor ki: Babam dedemden aktarmış ve şöyle demiştir:**"Ey Allah'ın Rasûlü' dedim. Kime iyilik etmeliyim?** Buyurdular ki:**"Annene"** sonra kime dedim. **"Annene"** buyurdu. Sonra kime dedim yine **"Annene"** buyurdu. Sonra kime dedim. **"Babana sonra yakınlara ve yakınlara"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Edeb: 119)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, Âişe ve Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Behz b. Hakîm, Ebû Muaviye b. Hayde el Kuşeyrî'dir.

Bu hadis hasendir. Şu'be; Behz b. Hakîm hakkında söz etmiştir. Fakat hadisçiler yanında bu zat güvenilir bir kimsedir. Sûfyân es Sevrî, Ma'mer, Hammad b. Seleme ve pek çok hadis imamları kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 2

Ø HAYıRLı IŞLERIN SıRALAMASı

1898- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi amel daha değerlidir? Diye sordum. Buyurdular ki:**"Vaktinde kılınan namazdır."** Sonra hangisi Ey Allah'ın Rasûlü! dedim.**"Anne ve babaya iyilik etmektir"** buyurdu. Sonra hangisi Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. **"Allah yolunda cihattır"** buyurdular. Sonra benimle konuşmayı kesti eğer daha soracak olsaydım cevap vermeye devam edecekti. (Buhârî, Mevakît: 5)

Tirmizî: Ebû Amr eş Şeybânî'nin ismi Sa'd b. İyas'tır. Bu hadis hasen sahihtir. Şeybânî, Şu'be ve pek çok kimse bu hadisi Velid b. Ayzar'dan rivâyet etmişlerdir.

Bu hadis aynı zamanda Ebû Amr eş Şeybânî vasıtasıyla İbn Mes'ûd'tan değişik şekillerde rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 3

Ø ANA BABANıN RAZı ALMASı ALLAH'ıN RAZı OLMASı DEMEKTIR

1899- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rabbinin rızası ana babanın razı edilmesindedir. Rabbinin gazâb ve hışmı ise ana babanın gazâblanması ve hışmındadır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Ya'la b. Atâ'dan, babasından, Abdullah b. Amr'dan geçen hadisin bir benzerini bize merfu olmaksızın rivâyet etmiştir ki bu rivâyet daha sahihtir.

Tirmizî: Şu'be'nin adamları Şu'be'den, Ya'la b. Atâ'dan babasından ve Abdullah b. Amr'dan mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Şu'be'den rivâyet edenler arasında Hâlid b. Harîs'den başka bu hadisi merfu olarak rivâyet eden bir kimse tanımıyoruz.

Hâlid b. Harîs güvenilir bir kimsedir. Bu kimse hakkında Muhammed b. Müsenna'nın şöyle dediğini işittim: **"Basra'da, Hâlid b. el Hâris, Küfe'de ise Abdullah b. İdris'in bir benzerini görmedim."**

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

1900- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Bir adam Ebû'd Derdâ'ya gelerek ona şöyle dedi: Bir hanımım var annem onu boşamamı emrediyor ne yapmalıyım? Ebû'd Derdâ dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu:**"Anne veya baba Cennet kapılarının en hayırlısından Cennete girmeye sebeptir. Sen onların hakkını yerine getirmemekle o kapıyı kaybet veya onları hoşnut etmekle o kapıyı koru, elde etmeye çalış."** (İbn Mâce, Edeb: 1; Ebû Dâvûd, Edeb: 119)

İbn ebî Ömer dedi ki: Sûfyân şöyle demiştir: **"Annem veya babam."** Bu hadis sahihtir. Ebû Abdurrahman es Sülemî'nin ismi İbn Habib'tir.

BÖLÜM: 4

Ø ANA BABAYA KARŞı GELMEK BÜYÜK GÜNAHLARDAN MıDıR?

1901- Abdurrahman b. ebî Bekre (r.a.)'den ve babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), büyük günahların en büyüklerinden size haber vereyim mi? buyurdular. Sahabe evet Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler. Buyurdu ki: Allah'a ortak koşmak, Ana babaya karşı gelmek.** Yaslanmış olduğu halde iken doğrulup oturumuna gelerek şöyle devam etti: **"Yalancı şâhidlik ve yalan söylemek"** bu son sözü o kadar tekrarladı ki; biz keşke sussaydı dedik. (Müslim, Birr ve Sıla: 1; Ebû Dâvûd, Edeb: 119)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Bekre'nin ismi Nüfey' b. Harîs'tir.

1902- Abdurrahman b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kişinin kendi anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır."** Sahabe: ey Allah'ın Rasûlü dediler insan kendi anne ve babasına hiç söver mi?**"Evet"** buyurdular. **"Kişi bir adamın babasına söver de oda bunun babasına söver yine aynı kişi birinin annesine söver de o da onun annesine söver."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 119; Müslim, Birr ve Sıla: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø BABA DOSTUNA IYILIKTE BULUNUP BAĞLARı KOPARMAMAK

1903- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim:**"İyiliklerin en güzeli kişinin babasının sevdiği kimselerle bağlarını koparmamasıdır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 119; Müslim, Birr ve Sıla: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Esîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadisin isnadı sahihtir. İbn Ömer'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 6

Ø TEYZE, ANNE YERINDEDIR

1904- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Teyze, anne yerinde anne makamındadır."** Bu hadis biraz uzuncadır. (Ebû Dâvûd, Talak: 35)

Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Küreyb, Ebû Muaviye vasıtasıyla Muhammed b. Sûka'dan, Ebû Bekir b. Hafs'tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmış olup bu rivâyetinde **"İbn Ömer'den"** dememiştir. Bu rivâyet Ebû Muaviye'nin rivâyetinden daha sahihtir. Ebû Bekir b. Hafs, Ömer b. Sa'd b. ebî Vakkâs'ın oğludur.

BÖLÜM: 7

Ø ANNE VE BABA, DUASı KABUL GÖREN KIMSELERDENDIR

1905- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Üç kimsenin duasının kabul edilmesinde şüphe yoktur, zulüm ve haksızlık yapılan kimse, yolcu ve misafir olan kimse, anne, babanın çocuklarına duası."** (İbn Mâce, Dua: 11; Müslim, Birr ve Sıla: 3)

Tirmizî: Haccac es Savvaf bu hadisi Yahya b. ebî Kesîr'den, Hişâm'ın rivâyeti gibi rivâyet etmektedir. Ebû Hüreyre'den rivâyet eden Ebû Cafer'e,müezzin, Ebû Cafer deniliyor ismini bilmiyoruz. Yahya b. ebî Kesîr ondan başka hadislerde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 8

Ø ANA BABANıN HAKKı NASıL ÖDENEBILIR?

1906- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Evlat; ana, babanın hakkını hiçbir şekilde ödeyemez ancak köle olarak bulup satın alır ve azat etmiş olursa belki ödemiş sayılır."** (Müslim, Itk: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen olup bu hadisi sadece Süheyl b. Ebû Salih'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Sûfyân es Sevrî ve pek çok kimse bu hadisi Süheyl b. ebû Salih'den rivâyet ediyorlar.

BÖLÜM: 9

Ø AKRABA ILE ILGIYI KESMEMEK GEREKIR

1907- Ebû Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû'r Reddad el Leysî hastalanmıştı da Abdurrahman b. Avf, kendisini ziyarete gelmişti. Ebû'r Reddad şöyle dedi: Bildiğime göre insanların hayırlısı ve ilgiyi kesmeyen kişi Ebû Muhammed'tir (Abdurrahman b. Avf'ın künyesidir) Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf dedi Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim Allah'ın şöyle buyurduğunu bize bildirdi: **"Allah benim, Rahman da benim, akrabalığı da ben yarattım. İsmimden ona isim verdim. Her kim akrabalık bağlarını kesmeyip devam ettirirse ben de onunla ilgimi kesmem. Her kimde akrabalık bağlarını koparıp ilgiyi keserse ben de onunla ilgimi keserim."** (Müslim, Birr ve Sıla: 6; Buhârî, Edeb: 12)

Bu konuda Ebû Saîd, İbn ebî Evfa, Âmir b. Rabia, Ebû Hüreyre, Cübeyr b. Mut'ım'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Sûfyân'ın Zührî'den rivâyet ettiği bu hadis sahihtir. Ma'mer bu hadisi Zûhrî'den, Ebû Seleme'den, Reddad el Leysî'den ve Abdurrahman b. Avf'tan rivâyet etti. Ma'mer böylece rivâyet etmektedir.

Muhammed diyor ki: Ma'mer'in hadisi hatalıdır.

BÖLÜM: 10

Ø AKRABA ILE ILGIYI KESMEMEK NE DEMEKTIR?

1908- Abdullah b. Amr'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İlgiyi kesmeyen; kendisine yapılan ziyaretin karşılığını yapan demek değildir. Gerçekten ilgi kesmeyen kendisiyle ilgiyi kesenlerle ilgiyi kesmeyip devam ettirendir."** (Müslim, Birr ve Sıla: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Selman, Âişe, Abdullah b. Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1909- Cübeyr b. Mut'ım (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Akrabası ile ilgisini kesen Cennete giremez."** İbn ebî Ömer, Sûfyân'dan aktararak "Akrabasıyla ilgi kesen" demektir, demiştir. (Müslim, Birr ve Sıla: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø ÇOCUK SEVGISI KIŞIYE NE YAPAR?

1910- Hakîm'in kızı Havle (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün evinden çıkmıştı, kızı Fatıma'nın iki oğlundan birini kucağına basmış şöyle konuşuyordu: **"Siz çocuklar insanı cimri, korkak, bilgisiz kılacak şekilde meşgul edersiniz, Siz Allah'ın güzel kokulu nimetlerinden sayılırsınız."** (Müsned: 26051)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer ve Eş'as b. Kays'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Uyeyne'nin, İbrahim b. Meysere'den rivâyet ettiği hadisi sadece onun rivâyetiyle bilmekteyiz. Ömer b. Abdulaziz'in, Havle'den hadis işittiğini bilmiyoruz.

BÖLÜM: 12

Ø EVLAT SEVGISI NEDIR? MERHAMET NASıLDıR?

1911- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Akrâ b. Hâbis, Rasûlullah (s.a.v.)'in; torunu Hasan'ı öptüğünü gördü (İbn Ömer rivâyetinde Hasan veya Hüseyin'i demektedir) ve benim on çocuğum var onlardan hiçbirini öpmüş değilim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Merhamet etmeyene merhamet edilmez."** (Müslim, Fedail: 15)

Tirmizî: Bu konuda Enes ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın ismi: Abdullah b. Abdurrahman b. Avf'tır. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 13

Ø KıZ ÇOCUKLARA VE KıZ KARDEŞLERE IYILIK EDILMESI GEREĞI

1912- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Sizden birinizin üç kızı veya üç kız kardeşi olur da onlara iyilik yapar ve iyi geçinirse bu yüzden Allah onu Cennete koyar."** (Müslim, Fedail: 15)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Ukbe b. Âmir, Enes, Câbir ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Saîd el Hudrî'nin ismi Sa'd b. Mâlik b. Sinan'dır. Sa'd b. Ebû Vakkâs ise Sa'd b. Mâlik b. Vüheyb'tir. Bazı râvîler bu hadisin senedinde bir kişi daha ilave etmişlerdir.

1913- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim kız çocuklarından bir şeyle imtihan olunursa ve ona da sabrederse onlar Cehennem ateşine karşı kendisine perde olurlar."** (Müslim, Birr ve Sıla: 46)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

1914- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim iki kız çocuğunu besleyip büyütüp terbiye ederek yetiştirirse ben ve o; şu ikisi gibi Cennete gireceğiz dedi ve iki parmağını gösterdi."** (Müslim, Birr ve Sıla: 46)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

1915- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Beraberinde iki kız çocuğu bulunan bir kadın yanıma girerek benden yardım istedi. Bir hurmadan başka bir şey yoktu, o hurmayı kendisine verdim onu iki kızı arasında bölüştürdü kendisi o hurmadan yemedi sonra kalkıp gitti. Rasûlullah (s.a.v.), gelince ona durumu haber verdim bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim kız çocuklarından bir şeyle imtihan olunursa onlar ateşe karşı kendisine perde olurlar."** (Müslim, Birr ve Sıla: 46)

Bu hadis sahihtir.

1916- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kimin üç kızı veya üç kız kardeşi olur veya iki kızı ve iki kız kardeşi olursa onlarla iyi geçinip onlar hakkında Allah'a karşı sorumluluk bilinci duyarsa o Cennetliktir."** (Müslim, Birr ve Sıla: 46)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Muhammed b. Ubeyd, Muhammed b. Abdulaziz'den bu hadisten başka hadis rivâyet etmemiştir.

Aynı senedle İbn ebî Bekir'den, İbn Ubeydullah b. Enes'den de hadis rivâyet edilmiş olup sahih olan Abdullah b. ebî Bekir b. Enes'in rivâyetidir.

BÖLÜM: 14

Ø YETIMLE ILGILENEN KIMSE DE CENNETE GIRENLERDEN MIDIR?

1917- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim Müslümanlar arasında bir yetimi tutar götürür yiyecek ve içeceğine onu ortak ederse Allah onu mutlaka Cennete koyacaktır. Ancak affedilmeyecek bir günah işlenmiş ise o başka."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 121)

Tirmizî: Bu konuda Mürre el Fıhrî, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme ve Sehl b. Sa'd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Haneş, Hüseyin b. Kays olup Ebû Ali er Rabbî'dir. Süleyman et Teymî, Haneş hadisçiler yanında zayıf sayılır demektedir.

1918- Sehl b. Sa'd'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben ve yetimle ilgilenen kişi Cennet'te; şu ikisi gibiyiz diyerek iki parmağını gösterdi."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 121)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 15

Ø KÜÇÜĞE ŞEFKAT BÜYÜĞE SAYGı GEREKIR

1919- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i, görmek üzere yaşlı bir adam gelmişti, oradaki insanlar ona yer açmayı geciktirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Küçüklerimize şefkat etmeyen büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir"** buyurdular. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Zerbî'nin, Enes b. Mâlik'den ve başkalarından hoş karşılanmayan münker rivâyetleri vardır.

1920- Amr b. Şuayb (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Küçüklerimize şefkat göstermeyen büyüklerimizin ilim şerefini tanımayan bizden değildir."** (Müsned: 6445)

Hennâd, Abde vasıtasıyla Muhammed b. İshâk'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup; **"Büyüklerimizin hakkını tanımayan"** demiştir.

1921- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Küçüğümüze şefkat büyüğümüze saygı göstermeyen iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmayan bizden değildir."** (Müsned: 2214)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Amr b. Şuayb'ın, Muhammed b. İshâk'tan rivâyet ettiği hadis ise hasen sahihtir.

Bu hadis Abdullah b. Amr'dan aynı şekilde başka yollarla da rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in bizden değildir"** sözünün manası: **"Bizim sünnetimizden bizim edebimizden değildir"** demektir.

Ali b. Medînî, Yahya b. Saîd'den naklen diyor ki: Sûfyân es Sevrî: **"Bizden değildir,** sözünün; **"Bizim milletimizden yani dinimizden değildir"** şeklinde tefsir edilmesinden hoşlanmaz ve reddederdi.

BÖLÜM: 16

Ø INSANLARA ŞEFKAT VE MERHAMETLI DAVRANMAK

1922- Cerir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanlara merhamet etmeyene, Allah merhamet etmez."** (Müslim, Birr ve Sıla: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Abdurrahman b. Avf, Ebû Saîd, İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

1923- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû'l Kâsım (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Merhamet ancak Şakî = Kalbi katılaşmış haydutların kalbinden kaldırılır."** (Müslim, Birr ve Sıla: 23)

Tirmizî: Ebû Hüreyre'den rivâyet eden Ebû Osman'ın adı bilinmiyor. Musa b. ebî Osman'ın babası olduğu söyleniyor ki Ebû'z Zinad kendisinden hadis rivâyet etmiştir.

Ebû'z Zinâd, Musa b. ebî Osman'dan ve babasından bu hadisin dışında da hadisler rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

1924- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Merhametlilere Rahman olan Allah merhamet eder. Siz yeryüzündekilere acıyın ki göktekiler de size acısın Rahm; Rahman isminden bir damardır; Her kim bağları koparmaz ilgiyi kesmezse Allah'ta onu rahmetine ulaştırır. Her kim de bağları koparırsa Allah'ta o kimseden rahmetini keser."** (Müslim, Birr ve Sıla: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø NASIHAT EDIP SAMIMI OLMAK HER MÜSLÜMANA GEREKIR

1925- Cerir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Namaz kılmak, zekat vermek ve her müslümana karşı nasihat edip samimi olmak üzere Peygamber (s.a.v.)'in siyasi otoritesini kabul edip biat ettim."** (Müslim, Birr ve Sıla: 23; Nesâî, Beya: 14)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

1926- Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Rasûlullah (s.a.v.) üç sefer din nasihattır, samimi olmaktan ibarettir dedi Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Kime karşı dediler. Buyurdular ki: Allah'a, Kitab'ına, Müslüman idarecilere ve Müslümanların geneline karşı samimi olmak demektir."** (Nesâî, Beya: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda İbn Ömer, Temîm ed Dârî, Cerir, Hakîm b. Ebû Yezîd'in babasından ve Sevbân'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 18

Ø MÜSLÜMANLAR KENDI ARALARıNDA TEK VÜCUD GIBIDIRLER

1927- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslüman, müslüman'ın kardeşidir, ona hainlik yapamaz ona yalan söylemez onu yüzüstü bırakmaz. Müslüman'ın, müslüman'a ırzı, namusu, malı ve kanı (canı) haramdır. Takva = Allah'a karşı sorumluluk bilinci işte şurada (kalpte)'dir. Müslüman'ın, Müslüman kardeşini küçük görmesi şer olarak ona yeter."** (Müslim, Birr veSıla: 17; Buhârî, Edeb: 34)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu konuda Ali ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

1928- Ebû Musa el Eşarî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mümin, mümine karşı parçaları birbirine destek olan bir bina gibidir."** (Müslim, Birr veSıla: 17; Buhârî, Edeb: 34)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1929- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Siz müminler birbirinizin aynası durumundasınız. Eğer birbirinizde düzeltilmesi gereken bir hata bir yara görürseniz hemen onu giderin."** (Müslim, Birr veSıla: 17; Buhârî, Edeb: 34)

Tirmizî: Yahya b. Ubeydullah'ı, Şu'be; hadis konusunda zayıf saymıştır.

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 19

Ø MÜSLÜMAN; MÜSLÜMANıN AYıPLARıNı ÖRTMELIDIR

1930- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim bir Müslüman'ın dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını kaldırırsa Allah'ta onun ahiret sıkıntılarından bir sıkıntısını kaldırır. Yine kim darda kalan bir Müslümanın imdadına yetişirse Allah ta o kimsenin hem bu dünyada hem de ahirette imdadına yetişir ve işlerini kolaylaştırır. Kim dünyada bir Müslüman kardeşinin ayıbını örterse Allah'ta o kimsenin dünya ve ahirette ayıplarını örter. Kul; kardeşinin yardımında oldukça Allah'ta O kula yardım eder.** (Müslim, Birr veSıla: 17; Buhârî, Edeb: 34)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer ve Ukbe b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Avâne ve pek çok kişi bu hadisi A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den, benzeri şekilde bize nakletmişler fakat senedinde **"Ebû Salih'den bana haber verildi"** demediler.

BÖLÜM: 20

Ø MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANı DAIMA MÜDAFA ETMELI KUYUSUNU KAZMAMALı

1931- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim Müslüman kardeşinin ırz, namus ve benzeri**

şeylerinden her türlü kötülüğü savarsa Allah'ta kıyamet gününde onun yüzünden Cehennem ateşini savar." (Müslim, Birr veSıla: 17; Buhârî, Edeb: 34)

Tirmizî: Bu konuda Esma binti Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 21

Ø MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA KÜSÜP DARGıN DURAMAZ

1932- Ebû Eyyûb el Ensarî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Müslümanın, Müslüman kardeşine üç günden fazla dargın durması helal değildir. İki Müslüman birbirleriyle karşılaştıkları zaman birisi yüzünü şu tarafa çevirir diğeri ise öteki tarafa çevirir. Halbuki bu iki müslümanın hayırlısı önce selam verendir."** (Buhârî, Edeb: 62; Müslim, Birr ve Sıla: 8)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Enes, Ebû Hüreyre, Hişâm b. Âmir, Ebû Hind ed Dârî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 22

Ø MÜSLÜMAN, MÜSLÜMAN KARDEŞINE KARŞı DAIMA FEDAKAR OLMALıDıR

1933- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir. Abdurrahman b. Avf, Mekke'den hicret edip Medîne'ye geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.), onunla Sa'd b. Rabî'i kardeş yapmıştı. Bunun üzerine Sa'd, Abdurrahman'a gel malımı ikiye bölüp seninle paylaşalım. Benim iki hanımım var birini boşayayım iddeti bitince onunla sen evlenirsin dedi. Abdurrahman: Allah malını ve aileni sana bağışlasın bereketli kılsın siz bana çarşının yolunu gösterin diye karşılık verdi. Hemen çarşıyı gösterdiler. O gün yaptığı ticaretle bir miktar keş ve yağ kazanarak döndü. Daha sonraları Rasûlullah (s.a.v.), onun elbisesi üzerinde damatlık kokusu izi görerek bu nedir? Buyurdular. Abdurrahman: Ensâr'dan bir kadınla evlendim dedi. Mihir olarak ona ne verdin? Buyurunca; Bir çekirdek dedi. Humeyd: **"… Veya çekirdek ağırlığında bir altın"** dedi diyor. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Bir koyunla da olsa düğün ziyafeti ver"** buyurdular. (Buhârî, Büyü: 18; Müslim: Nikah: 56)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: Altından bir çekirdeğin ağırlığı üç dirhem ve üçte bir dirhem ağırlığındadır.

İshâk b. İbrahim diyor ki: Bir altın çekirdeğin ağırlığı beş dirhemdir. Bunu İshâk b. Mansur'dan işittim o da Ahmed b. Hanbel ve İshâk'tan naklederek bana bildirdi.

BÖLÜM: 23

Ø GıYBET NE DEMEKTIR?

1934- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Gıybet nedir? Ey Allah'ın Rasûlü! Denildi de, şöyle buyurdular:**"Kardeşini hoşlanmadığı bir şeyi ile hatırlayıp konuşmandır."** Ya söylediğim durum onda mevcud ise dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Söylediğin şey onda var ise gıybet etmiş sayılırsın, yoksa iftira etmiş sayılırsın."** (Müslim, Birr ve Sıla: 20; Buhârî, Edeb: 46)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Berze, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 24

Ø MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA KıSKANÇ OLAMAZ, KIN BESLEYEMEZ

1935- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir birinizle ilgiyi kesmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinize kin beslemeyin, kıskanç olmayın, Allah'ın kulları kardeş olun. Müslümanın, Müslüman kardeşine üç günden fazla dargın durması helal değildir."** (Müslim, Birr ve Sıla: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekir es Sıddık, Zübeyr b. Avvam, İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1936- Zührî (r.a.), babasından rivâyet ederek şöyle der: "Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hased sadece şu iki konuda olabilir: Yani kişi sadece bu iki kimseye imrenip onlar gibi olmayı isteyebilir. Allah'ın kendisine mal verdiği bir adam ki gece gündüz o maldan sevap kazanmak için dağıtır. Allah'ın kendisine Kur'ân ilmi verdiği bir kimse ki gece gündüz onu öğrenmeye ve öğretmeye, yeryüzünde onun hükmü geçerli olsun diye çalışıp çabalar."** (Müslim, Birr ve Sıla:7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de bu hadisin bir benzerini rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 25

Ø MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA KIN BESLEYIP DÜŞMANLıK YAPAMAZ

1937- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şeytan namaz kılan Müslümanların kendisine ibadet etmesinden ümidini kesmiştir. Fakat onların aralarını açmak ve birbirlerine düşürmekte ümitlidir."** (Müslim, Birr ve Sıla: 7)

Tirmizî: Bu konuda Enes, Süleyman b. Amr b. Ahvas ve babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Sûfyân'ın ismi Talha b. Nafi'dir.

BÖLÜM: 26

Ø YALAN SÖYLEMEK ÜÇ YERDE CAIZDIR

1938- Ukbe'nin kızı Ümmü Gülsüm (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu:**"insanların arasını bulmak için hayırlı sözler söyleyerek olup bitenlerin hayırlı yönlerini ortaya koyarak insanları barıştıran kimse yalancı değildir."** (Müslim, Birr ve Sıla: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 79)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1939- Esma binti Yezîd (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yalan söylemek üç yerde caizdir; Bir kimse hanımını memnun etmek için yalan konuşabilir, Savaşta İslam ordusunun güç ve kuvvetini büyük göstermek konusunda yalan söylenebilir, İnsanların arasını bulmakta da yalan söylenebilir."** Mahmûd b. Gaylân kendi rivâyetinde:**"Yalan üç yerde elverişlidir"** demektedir. (Müslim, Birr ve Sıla: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 79)

Bu hadisin Esma'nın hadisi olduğunu sadece İbn Huşeym'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Dâvûd b. ebî Hind bu hadisi Şehr b. Havşeb'den, rivâyet etmiş olup hadisin senedinde **"Esma'dan"** dememiştir. Bu şekilde Muhammed b. Alâ, İbn ebî Zaide vasıtasıyla Dâvûd'tan bize nakletmiştir.

Bu konuda Ebû Bekir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 27

Ø MÜMIN, MÜMINI ALDATAMAZ ZARAR VEREMEZ

1940- Ebû Sırme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zararlı olan kimseyi Allah, zararlara düşürür. Güçlük çıkaranı da güçlüklere koşar."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 51; İbn Mâce: Ahkam: 33)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

1941- Ebû Bekir es Sıddık (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Bir mümine zarar veren veya hile yapan lanetlenmiştir, yani Allah'ın rahmetinden uzaklaşmıştır."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 51; İbn Mâce: Ahkam: 33)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 28

Ø KOMŞULUK HAKKı NE KADAR DEĞERLI VE KıYMETLIDIR?

1942- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cebrail komşuluk haklarını o kadar çok tavsiye etti ki ben komşuyu komşuya varis kılacağını sandım."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 122; Buhârî, Edeb: 32)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1943- Mûcâhid (r.a.)'den rivâyete göre: **"Abdullah b. Amr'ın ev halkı için bir koyun kesilmişti. Eve geldiğinde şöyle dedi. Yahudi komşumuza bunun etinden hediye verdiniz mi? Yahudi komşumuza bunun etinden hediye verdiniz mi? Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: Cebrail bana devamlı komşuluk hakkını tavsiye etti ki ben komşuyu komşuya varis kılacağını sandım."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 122; Buhârî, Edeb: 32)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Enes, Mıkdad b. Esved, Ukbe b. Âmir, Ebû Şüreyh ve Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadis aynı zamanda Mûcâhid'den, Âişe'den ve Ebû Hüreyre'den aynı şekilde rivâyet edilmiştir.

1944- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah katında arkadaşın en iyisi arkadaşına iyi olandır. Allah katında komşunun en iyisi ise komşusuna karşı iyi olandır."** (Ebû Dâvûd, Akdıyye: 122; Buhârî, Edeb: 32)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Ebû Abdurrahman el Hubli'nin ismi Abdullah b. Yezîd'tir.

BÖLÜM: 29

Ø ÇALıŞTıRıLAN HIZMETÇI VE PERSONELE IYI DAVRANMAK

1945- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bunlar sizin kardeşlerinizdir. Allah onları sizin emrinizde hizmetçi kılmıştır. Kimin böyle bir hizmetçisi ve personeli varsa ona yediğinden yedirsin giydiğinden giydirsin başaramayacağı bir işi ona yüklemesin şayet böyle işi ona yüklerse o işte ona yardım etsin."** (Buhârî, İman: 29; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ümmü Seleme, İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1946- Ebû Bekir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kötü huylu ahlaksız kimse Cennete girmeyecektir."** (İbn Mâce, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Eyyûb es Sahtiyâni ve pek çok hadis imamı Ferkad es Sebehî 'yi hafızası yönünden tenkid etmişlerdir.

BÖLÜM: 30

Ø HIZMETÇI VE PERSONELE DAIMA IYI DAVRANMAK GEREKIR

1947- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tevbe, Peygamberi Ebû'l Kâsım (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim köle veya hizmetçisine hiçbir suçu olmadığı halde zina yaptığını söylerse kıyamet gününde Allah o kimseye kazf cezası uygular, eğer o köle ve hizmetçi böyle bir iş yapmışsa bir şey gerekmez."** (Buhârî İman: 29; İbn Mâce: Edeb: 80)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn ebî Nu'm, Abdurrahman b. ebî Nu'm el Becelî'dir. Ebû'l Hakem diye künyelenir.

Bu konuda Süveyd b. Mukarrîn ve Abdullah b. Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1948- Ebû Mes'ûd el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kölemi dövüyordum arkamdan şöyle söyleyen birini işittim Ebû Mes'ûd yumuşak huylu ol bil ki Allah senden daha güçlüdür, dönüp bakınca Rasûlullah (s.a.v.) ile karşılaştım şöyle buyurdular: **"Senin bu köleye karşı güçlü kuvvetli olmandan Allah daha güçlü ve kuvvetlidir."** Ebû Mes'ûd diyor ki: Bu olaydan sonra hiçbir kölemi dövmedim. (Müslim, İman: 35; Ebû Dâvûd, Edeb: 92)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İbrahim et Teymî, İbrahim b. Yezîd b. Şerîk'tir.

BÖLÜM: 31

Ø KÖLE VE HIZMETÇILERIN KUSURLARıNı AFFEDIP BAĞIŞLAMAK

1949- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek hizmetçiyi işlediği suçtan dolayı kaç sefer affedeyim? Rasûlullah (s.a.v.) sustu cevap vermedi. Adam tekrar işlediği suçtan dolayı kaç sefer affedeyim? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Her gün yetmiş kere."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 72)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abdullah b. Vehb, Ebû Hanî el Havlanî'den aynı sened ile bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Abbâs = İbn Huleyd el Haceriyyül Mısrî'dir.

Kuteybe, Abdullah b. Vehb vasıtasıyla Ebû Hanîel havlanî'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bazıları bu hadisi Abdullah b. Vehb'den aynı senedle rivâyet ederek Abdullah b. Ömer yerine Abdullah b. Amr diyerek aktarmışlardır.

BÖLÜM: 32

Ø HIZMETÇI VE KÖLELERIN EĞITIP TERBIYE EDILMESI

1950- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz hizmetçi ve kölesini döverken hemen Allah'ı hatırlasın da elini dövmekten çeksin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Ebû Harun el Abdî'nin ismi Imâre b. Cüveyn'dir.

Tirmizî: Ebû Bekir el Attar, Ali b. Medînî, Yahya b. Saîd'in bize bildirdiklerine göre Şu'be, Ebû Harun el Abdî'yi zayıf olarak görmüştür. Yahya şöyle diyor: İbn Avn ölünceye kadar devamlı Ebû Hüreyre'den hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 33

Ø ÇOCUKLARıN TERBIYE EDILMESI GEREKIR

1951- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimsenin çocuğuna iyi bir terbiye vererek eğitmesi bir ölçek sadaka vermesinden daha hayırlıdır."** (Müsned: 19995)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Nasıh = Ebû'l Âla olup Küfelidir. Hadisçiler yanında pek sağlam biri değildir. Bu hadis sadece bu şekliyle bilinmektedir. Nasıh isimli Basralı başka bir ihtiyar daha vardır. Ammâr b. ebî Ammâr'dan ve başkalarından rivâyet eden bu kimse diğerinden daha sağlamdır.

1952- Eyyûb b. Musa (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hiçbir anne ve baba çocuğunun güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunmamıştır."** (Müsned: 14856)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis sadece Âmir b. ebî Âmir el Hazzaz'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu kimse Âmir b. Salih b. Rüstem el Hazzaz'dır. Eyyûb b. Musa ise İbn Amr b. Saîd b. Asî'dır. Bu hadis bence mürseldir.

BÖLÜM: 34

Ø KARŞıLıKLı HEDIYELEŞMEK IYIDIR

1953- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), hediyeyi kabul ederdi ve karşılığında da bir şeyler verir mükafatlandırırdı."** (Buhârî, Hibe: 6; Ebû Dâvûd, Büyü' 69)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Enes, İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garib sahihtir. Bu hadisi sadece İsa b. Yunus'un, Hişâm'dan rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 35

Ø INSANLARA ŞÜKRETMEYI BILMEYEN ALLAHA ŞÜKRETMEYI DE BILEMEZ

1954- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İnsanlara teşekkür etmesini bilemeyen Allah'a da şükredemez."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 11)

Bu hadis hasen sahihtir.

1955- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükredemez."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 11)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Eş'as b. Kays ve Numân b. Beşîr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 36

Ø SADAKA SEVÂBı KAZANDıRAN BAZı HAYıRLı IŞLER

1956- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kardeşinizin yüzüne gülmeniz size sadaka sevâbı kazandırır. İyi şeyleri emredip kötülüklerden sakındırmak sadaka sevabı kazandırır. Yabancısı bulunduğu bir bölgedeki kimseye yol gösterip yardımcı olmak sadaka sevâbı kazandırır. Gözünden rahatsız olan bir kimseye yardımcı olmanız sizin için yine sadaka sevâbı kazandırır. Yollardan insanların gelip geçmesine engel olabilecek taş, kemik, diken gibi şeyleri kaldırmak ta yine sadaka sevâbı kazandırır. Kendi kabından ihtiyacı olan bir kimsenin kabına bir şeyler boşaltıvermekte yine sadaka sevâbı kazandırır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu Konuda İbn Mes'ûd, Câbir, Huzeyfe, Âişe ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Zümeyl'in ismi Simâk b. Velîd el Hanefî'dir.

BÖLÜM: 37

Ø HIBE VE BAĞıŞ YAPMANıN MÜKAFATı

1957- Abdurrahman b. Avsece (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: Berâ b. Âzib'den işittim şöyle derdi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuşlardı: **"Sütünden istifade etmesi için koyun veya keçi bağışlayan veya ihtiyacı olan kimseye para ve eşya bağışlayan veya yolunu kaybetmiş bir kişiye yolunu tarif eden; köle azâd etmiş gibi sevap kazanır."** (Müsned: 17783)

Tirmizî: Bu hadis Ebû İshâk'ın, Talha b. Musarrif'den rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle biliyoruz. Mansur b. Mu'temir ve Şu'be bu hadisi Talha b. Musarrif'den rivâyet etmişlerdir.

Bu konuda Numân b. Beşîr'den de hadis rivâyet edilmiştir. Burada **"Menaha"** sözünün manası ödünç olarak para ve eşya vermek demektir. **"Yol tarif eden"** sözünün manası ise yol gösterip doğruya ulaştıran demektir.

BÖLÜM: 38

Ø YOLLARDAKI RAHATSıZLıK VEREN ŞEYLERI KALDıRMAK GEREKIR

1958- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Bir adam yolda yürürken bir diken dalı bularak onu kenara çekti, Allah'ta onun bu hareketini takdir edip onu bağışladı."** (İbn Mâce: Edeb: 7; Ebû Dâvûd: Edeb: 159)

Bu konuda Ebû Berze, İbn Abbâs ve Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 39

Ø SıRLAR IFŞA EDILMEMELI

1959- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse sağına soluna bakınıp bir kimseye bir söz söylerse o söz bir emanettir, sırdır ifşa edilmemelidir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 38)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. İbn ebî Zi'b'in rivâyetiyle biliyoruz.

BÖLÜM: 40

Ø CÖMERT OLMAK GEREKIR CÜZDANıN AĞZı KAPATıLMAMALı

1960- Ebû Bekir'in kızı Esma (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü evimde kocam Zübeyr'in getirdiğinden başka bir şey yoktur bu durumda ben de sadaka olarak bir şeyler verebilir miyim? Diye sordum da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Evet verebilirsin sen cüzdanın ağzını kapatma sana verilen cüzdanın ağzı da kapanır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Verirsen sayma sana da sayılarak verilir."** (Buhârî, Edeb: 39; Ebû Dâvûd, Zekat: 46)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi aynı sened ile İbn ebî Müleyke'den, Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr'den ve Esma binti ebî Bekir'den rivâyet etmişlerdir. Pek çok kimse bu hadisi Eyyûb'tan rivâyet ederek hadisin senedinde **"Abbâd b. Abdullah b. ez Zübeyr'den"** demediler.

1961- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cömert kimse Allah'a yakın, Cennete yakın insanlara yakın olup, ateşten uzaktır. Cimri kimse ise Allah'tan uzak, Cennet'ten uzak, insanlardan uzak ve ateşe yakındır. Cömert cahil; cimri Âlim'den, Allah'a daha çok sevimlidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Yahya b. Saîd'in el Ârec vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den rivâyeti olduğunu Saîd b. Muhammed'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisi Yahya b. Saîd'den rivâyetinde Saîd b. Muhammed'e muhalefet edilmiştir. Yahya b. Saîd'den ve Âişe'den mürsel bir hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 41

Ø MÜSLÜMAN CIMRI VE KÖTÜ AHLAKLı OLAMAZ

1962- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mümin bir kimsede iki özellik bir arada bulunmaz. Cimrilik ve kötü ahlak."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 46)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Sadaka b. Musa'nın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

1963- Ebû Bekir es Sıddık (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **Düzenbaz, yaptığı iyiliği başa kalkan ve cimri asla Cennete girmeyecektir."** (Müsned: 31)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

1964- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mümin temiz ve ikram sahibidir. Facir ise düzenbaz ve alçaktır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 58)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 42

Ø KIŞININ AILE VE ÇOCUKLARıNA YAPTıĞı HARCAMA DA SADAKA SAYıLıR

1965- Ebû Mes'ûd el Ensârî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişinin çoluk çocuğuna yaptığı harcamalar da sadakadır."** (Buhârî, İman: 53; Müslim, Zekat: 69)

Bu konuda Abdullah b. Amr, Amr b. Umeyye ed Damrî ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1966- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"En değerli para kişinin kendi çoluk çocuğuna harcadığı para ile Allah yolunda savaş atı için harcadığı para ve Allah yolunda silah arkadaşları için harcadığı paradır. Ebû Kılâbe diyor ki: Çoluk çocukla söze başladı ve şöyle devam etti. Küçük yaştaki çoluk çocuğuna nafaka temin eden bu vesile ile Allah'ın kendilerini kanaatkar kılıp gönlünü zengin kıldığı kişiden sevap bakımından daha büyük kim vardır."** (Müslim, Zekat: 10; İbn Mâce: Cihâd: 50)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 43

Ø MISAFIRLIK KAÇ GÜNDÜR?

1967- Ebû Şüreyh el Adevî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) -bunları söylerken gözlerim görmüş ve kulaklarım dinlemiştir- şöyle buyurmuştur: **"Allah'a ve ahiret gününe iman eden kişi misafirlerine ikramda bulunsun Ashab: Misafirin ikramı nedir? Diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.) de: Bir gün ve bir gece güzelce ağırlamaktır. Misafirlik üç gün olup üç günden sonrası için misafire ikram etmek sadaka sevâbı kazandırır. Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi ya hayır söylesin yada sussun."** (Buhârî, Edeb: 60; Müslim, İman: 69)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1968- Ebû Şüreyh el Kabrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Misafirlik üç gündür misafirin güzelce iyi bir şekilde ağırlanması bir gün bir gecedir. Bu bir günden sonra misafir için ne harcanırsa o sadakadır. Misafirin ev sahibi daraltılıncaya kadar kalması caiz değildir."** (Buhârî, Edeb: 60; Müslim, İman: 69)

Bu konuda Âişe, Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Mâlik b. Enes ve Leys b. Sa'd, Saîd el Makburî'den de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Şüreyh el Huzâî, Ka'bî'dir, Adevî'dir. İsmi: Huveylid b. Amr'dır. **"La yesvî ındehû"** nun manası ev sahibini sıkıntıya sokacak şekilde misafirin uzun süre kalmasıdır. **"Harac"** kelimesinin anlamı ise; **"Darılıp sıkılmak"** demektir, yani ev sahibinin daralıp bunalması demektir.

BÖLÜM: 44

Ø DUL VE YETIM KIMSELERE YARDıM IÇIN KOŞMAK

1969- Safvân b. Süleym (r.a.), merfu olarak şöyle rivâyet etmiştir: **"Dul kadın ve yoksul yetim kimselerle ilgilenmek için gayret edip koşturan kişi Allah yolunda cihâd eden kimse gibi veya gündüzü oruçla geceyi namazla geçiren kimse gibi sevap kazanır."** (Buhârî, Nafakat: 24; İbn Mâce, Ticarat: 31)

Ensârî, Ma'n vasıtasıyla Mâlik'den, Sevr b. Zeyd ed Dîlî'den, Ebû'l Gays'den ve Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Bu hadis hasen sahih garibtir. Ebû'l Kays'ın ismi Abdullah b. Mutı'ın azatlı kölesi Sâlim'dir. Sevr b. Zeyd; Medînelidir. Sevr b. Yezîd ise Şamlıdır.

BÖLÜM: 45

Ø GÜLER YÜZLÜ OLMAK SADAKA SEVÂBı KAZANDıRıR

1970- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her yapılan iyilik sadaka sevâbı kazandırır. Kardeşini güler yüzle karşılamak bir iyilik olduğu gibi kendi kabından ihtiyacı olan bir şeyi kardeşinin kabına boşaltmakta bir iyilik olup sadaka sevâbı kazandırır."** (Müsned: 14182)

Bu konuda Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 46

Ø DOĞRULUK VE YALANCıLıK KIŞIYI NEREYE GÖTÜRÜR?

1971- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Doğruluktan ayrılmayınız! Doğruluk, iyiliğe götürür, iyilik te Cennete götürür. Kişi doğru olduğu ve doğruları araştırıp doğru yolda olduğu sürece Allah katında "Sıddîk" = Dosdoğru kimse Allah'tan gelenleri tasdik eden kimse olarak yazılır. Yalandan sakınıp uzak durunuz. Yalan kötülüklere götürür kötülüklerde Cehenneme götürür. Kişi yalan söylediği ve yalana devam ettiği sürece Allah katında çok yalancı kişiler arasına yazılır."** (Buhârî, Edeb: 29; Müslim, Birr: 18)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekir es Sıddîk, Ömer, Abdullah b. Şıhhîr ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

1972- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kul yalan söylediğinde söylediği yalanın meydana getirdiği fena kokudan dolayı melek kendisinden bir mil uzaklaşır."** Yahya dedi ki: Abdurrahman b. Harun bu hadisi tasdik eder **"Evet doğrudur"** dedi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen ceyyid garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Abdurrahim b. Harun bu hadisi rivâyette tek başına kalmıştır.

1973- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in hiç hoşlanmayıp kızdığı huy ve ahlak yalan söylemektir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında bir kimse yalan söylerse o kişinin hemen tevbe edip o günahından dolayı temizlenmesini arzu ederdi. (Müsned: 24027)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 47

Ø HAYA DUYGUSU KIŞIYI VE YAŞANTıSıNı SÜSLER

1974- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hayasızlık ve kötülük her nerede olursa olsun o yeri ve kimseyi kirletir haya kimde ve nerede olursa orayı süsler ve güzelleştirir."** (Buhârî, Edeb: 77; İbn Mâce: Zühd: 17)

Tirmizî: Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdurrezzak'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

1975- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizin en hayırlı ve iyi olanlarınız ahlakı en güzel olanlarınızdır. Rasûlullah (s.a.v.), ne doğuştan nede sonradan kaba ve sert karakterli değildi."** (Buhârî, Edeb: 77; İbn Mâce: Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 48

Ø ALLAH'ıN LANETI GAZABı VE ATEŞI ILE BEDDUA ETMEMELI

1976- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Birbirinizi Allah'ın laneti ile lanetlemeyiniz yine Allah'ın gazabı ve hışmı ile de birbirinize beddua etmeyin. Allah'ın ateşi olan Cehennem ateşiyle de birbirinizi lanetlemeyin."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 45)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1977- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mümin kişi onu bunu çekiştirip kötüleyen, ona buna lanet eden, sözü ve davranışı bozuk ve ağzı bozuk kimse değildir.** (Buhârî, Edeb: 38)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Yine Abdullah'tan bunun dışında da hadis rivâyet edilmiştir.

1978- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda rüzgarı lanetledi bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rüzgarı lanetleme çünkü o vazifelidir. Her kim lanete hak kazanmayan birine lanet okursa o lanet kendisine döner."** (Buhârî, Edeb: 38)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bişr b. Ömer'den başka bu hadisi müsned olarak rivâyet eden bir kimse bilmiyoruz.

BÖLÜM: 49

Ø NESEB, SOY-SOP BILGISI ÖĞRENMEK GEREĞI

1979- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Soy ve sopunuzu öğreniniz ki ziyaret edip tanışıp bilişip akrabalık bağlarınızı koparmamış olursunuz. Çünkü akrabalar arası bağların koparılmaması aile içinde sevgi, malda bolluk ve ömrün uzamasına sebeptir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 110)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Hadiste geçen **"menseetün fil eseri"** cümlesinin manası ömrün uzaması demektir.

BÖLÜM: 50

Ø MÜSLÜMANıN, MÜSLÜMANA ARKASıNDAN HABERI OLMAKSıZıN DUASı ÇABUK KABUL EDILEN DUALARDANDıR

1980- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hiçbir dua; iki kişinin birbirine arkalarından haberleri olmaksızın yaptıkları dua kadar kabul yönünden hızlı değildir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 12)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. El İfrikî'nin hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiş olup ismi Abdullah b. Ziyâd b. Enam'dır. Abdullah b. Yezîd'in ismi ise Ebû Abdurrahman el Hublî'dir.

BÖLÜM: 51

Ø NE DIRI NEDE ÖLÜ OLANLARA SÖVÜP SAYMAMALı

1981- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hakkı gasbedilen mazlum taraf ileri gitmedikçe sövüşen iki kişinin günahı sövmeyi başlatan kimsedir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 42; Buhârî Edeb: 44)

Bu konuda Sa'd, İbn Mes'ûd ve Abdullah b. Mugaffel'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1982- Zeyd b. İlâka (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muğîre b. Şu'be'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ölüp giden kimselere sövmeyiniz onların hayatta olan yakınlarını incitirsiniz."** (Müsned: 17498)

Tirmizî: Sûfyân'ın arkadaşları bu hadisin senedinde ihtilaf ettiler. Kimileri Huferî'nin rivâyeti gibi rivâyet ederken kimileri de Sûfyân'dan, Ziyâd b. İlâka'dan rivâyet ederek; Muğîre b. Şu'be'nin yanındaki bir kişiden işittim diyerek rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 52

Ø MÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA SÖVEBILIR MI?

1983- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslümana sövmek Allah'ın dosdoğru yolundan dışarı çıkmaktır. Müslümanın; müslümana silah çekip onu öldürmesi ise küfürdür."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 39)

Zübeyd diyorki: Ebû Vâil'e; **"Bu hadisi Abdullah'tan sen mi işittin?** Dedim. O da **"Evet"** Dedi.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 53

Ø GÜZEL AHLAKLı KIMSELER; CENNET'TE NELERE SAHIP OLACAKLAR?

1984- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennet'te içeriden dışarısı, dışarıdan içerisi gözüken öyle köşkler vardır."** Bir bedevi kalkarak şöyle dedi: O köşkler kim içindir? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Güzel ve tatlı sözler söyleyen, yemek yediren, nafile oruçlara devam eden, insanlar uykuda iken geceleri namaz kılan kimseler içindir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garip olup sadece Abdurrahman b. İshâk'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazı hadisçiler Abdurrahman b. İshâk'ın hafızası yönünden zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bu şahıs Küfelidir. Abdurrahman b. İshâk el Kureşî ise Medîneli olup berikinden daha sağlamdır. Her ikisi de aynı zamanda yaşamışlardır.

BÖLÜM: 54

Ø HAYıRLı KÖLE ALLAH'A HEMDE EFENDISINE ITAAT EDENDIR

1985- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden birinizin Allah'a itaat eden ve efendisinin de hakkını yerine getiren bir kölesi olursa bu her iki kimse içinde ne büyük bir mutluluktur."** Ka'b diyor ki: **"Allah ve Rasûlünün sözü haktır."** (Buhârî, Itk: 33; Ebû Dâvûd, Edeb: 124)

Bu konuda Ebû Musa ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1986- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Üç kişi kıyamet gününde misk yığınlarının üzerindedir;**

1- Allah'ın hakkını ve efendisinin hakkını yerine getiren köle,

2- Cemaatin kendisinden razı olduğu imam,

3- Her gün ve gecede insanları namaza çağıran müezzin."(Müsned: 4568)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Sûfyân es Sevrî'nin Ebû'l Yakzan'dan ve Vekî'den rivâyeti olarak bilmekteyiz. Ebû'l Yakzan'ın ismi Osman b. Kays'tır. Kendisine İbn Umeyr'de denilir ki meşhur olanı da budur.

BÖLÜM: 55

Ø INSANLARA GÜZEL AHLAKLA MUAMELE ETMEK GEREĞI

1987- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Nerede olursan ol Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle yaşa, işlediğin bir günahın arkasından hemen bir sevap işle ki onu imha edip yok etsin. İnsanlara güzel ahlakla muamele et."** (Dârimî, Rıkak: 71)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Mahmûd b. Gaylân, Ebû Ahmed ve Ebû Nuaym vasıtasıyla Sûfyân'dan ve Habîb'den bu senedle bu hadisin bir benzerini bize nakletmiştir. Mahmûd şöyle dedi: Vekî', Sûfyân'dan, Habîb b. ebî Sabit'den, Meymun b. ebî Şebîb'den ve Muâz b. Cebel'den bu hadisin bir benzerini bize nakletmiştir. Mahmûd diyor ki: Sahih olan Ebû Zerr hadisidir.

BÖLÜM: 56

Ø KÖTÜ ZAN BESLEMEK MÜSLÜMANıN DAVRANıŞı DEĞILDIR

1988- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zan ve kötü tahminden daima uzak durunuz çünkü sözlerin en yalanı kötü zan ve tahminlerdir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 37)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: Abd b. Humeyd'in, Sûfyân'nın arkadaşlarından bazı kimselerden şöyle aktardığını işittim: Sûfyân dedi ki: **"Zan iki çeşittir; günah olan zan, günah olmayan zan. Günah olan zan şudur: Bir kimse bir kimse hakkında bir zanda bulunur ve onu söyler. Günah olmayan zan ise şudur: Bir kimse bir kimse hakkında bir zanda bulunur fakat o zan kalbinde kalır onu kimseye söylemez."**

BÖLÜM: 57

Ø MÜSLÜMANLAR ŞAKA YAPABILIRLER MI?

1989- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) biz çocuklarla beraber olur aramıza karışırdı. Hatta benim küçük kardeşime şöyle; **"Ey Ömercik kuşun ne haldedir"** diyerek şakalaşırdı. (Ebû Dâvûd, Edeb: 64)

Hennâd, Vekî' vasıtasıyla Şu'be'den, Ebû't Teyyah'tan, Enes'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır. Ebû't Teyyah'ın ismi Yezîd b. Humeyd ed Dubeyî'dır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1990- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü sen bizimle şakalaşıyorsun olacak şey mi bu! Dedik. Bunun üzerine buyurdular ki: **Ben şakalaşırken bile ancak gerçekleri ve doğruları söylerim."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 64)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1991- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'den binmek için bir binek hayvan istemişti de Rasûlullah (s.a.v.): **"Seni dişi devenin yavrusuna bindireceğim"** demişti. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Dişi devenin yavrusunu ben ne yapayım? Deyince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tüm develeri dişi develer doğurmuş değil midir?** (Ebû Dâvûd, Edeb: 84)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

1992- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) kendisine şöyle derdi: **"Ey iki kulaklı."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 84)

Mahmûd b. Gaylân; Ebû Umâme'den naklen şöyle diyor: **"Yani onunla şakalaşmak için böyle derdi."** Bu hadis sahih garibtir.

BÖLÜM: 58

Ø TARTıŞMA, MÜNAKAŞA TERKEDILMELIDIR

1993- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Geçersiz ve boş olan yalan söylemeyi kim terk ederse Cennetin etrafında bir köşk yaptırılır. Kim de haklı olduğu halde münakaşayı ve tartışmayı terk ederse Cennetin ortasında bir köşk yaptırılır. Kim de ahlakını güzelleştirirse ona da Cennetin en yüksek bölgesinde bir köşk yaptırılır."** (İbn Mâce, Mukaddime: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen olup Seleme b. Verdan'ın, Enes'den yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz.

1994- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Düşmanlığı devam ettirmek suretiyle hayatı sürdürmek günah yönünden sana yeter."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

1995- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kardeşinle tartışmaya girme, onunla kırıcı şekilde şakalaşma ve yerine getiremeyeceğin sözü ona verme."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle biliniyor.

Tirmizî: Abdulmelik bana göre İbn Beşîr'dir.

BÖLÜM: 59

Ø INSANLARı DURUMLARıNA GÖRE IDARE ETMEK

1996- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında iken bir kimse Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmek için izin istedi, Rasûlullah (s.a.v.): **"Toplumun hayırsız adamı"** veya **"Toplumun hayırsız evladı"** dedi. Sonra ona izin verdi ve onunla yumuşak şekilde konuştu. Adam çıkıp gidince Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. O adam hakkında söylediğini söyledin sonra da ona yumuşak davrandın. Bunun üzerine: **"İnsanların en şerlisi zararından korunmak için insanların bırakıp terk ettiği kimsedir."** (Bu yüzden insanlarla ilgilenmek gerekir) buyurdular. (Buhârî, Edeb: 52; Müslim: Birr: 93)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 60

Ø SEVGI VE KıZGıNLıKTA ÖLÇÜLÜ OLMAK GEREKIR

1997- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Sevdiğin kimseyi ölçülü sev ki bir gün sevmeyeceğin bir kişi olabilir. Sevmediğin bir kimseyi de ölçülü şekilde sevme ki günün birinde çok sevdiğin bir kimse olabilir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup, sadece bu senedle ve bu şekliyle bilmekteyiz. Eyyûb'tan başka sened ile de rivâyet edilmiş olup Hasan b. Cafer'den gelmiştir. Ali'den gelen bir isnadla bu kimsenin rivâyet ettiği hadis zayıftır. Doğru olan rivâyet bu hadisin Ali'den mevkuf olarak yapılan rivâyetidir.

BÖLÜM: 61

Ø KIBIRLI KIŞI CENNETE GIREMEYECEK MI?

1998- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kalbinde hardal tanesi kadar kibir, büyüklenme olan kişi Cennete giremeyecektir. Yine kalbinde bir hububat ağırlığında iman olan kimse de Cehenneme girmeyecektir."** (Müslim, İman: 31; İbn Mâce, Mukaddime: 9)

Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Seleme b. Ekvâ' ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

1999- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kişi Cennete giremeyecek, kalbinde zerre kadar imanı olan kimse de Cehenneme girmeyecektir."** Bunun üzerine bir adam: **"Elbise ve ayakkabımın güzel olmasından ben hoşlanırım"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah güzelliği sever fakat kibir: Hakkı tanımamak ve insanları küçük görmek demektir."** (İbn Mâce, Mukaddime: 9)

Bazı ilim adamları bu hadisin yorumunda şöyle derler: **"Kalbinde zerre kadar iman olan Cehenneme girmeyecektir"** sözünün manası; "Ebedî olarak girmeyecektir" demektir. Aynı şekilde Ebû Saîd el Hudrî'den şöyle rivâyet edilmiştir:Kalbinde zerre kadar iman olan cehennemde ebedi kalmayıp mutlaka çıkacaktır.

Tabiinden pek çok kişi: Âl-i Imran: sûresi 192. ayeti olan: **"Ey Rabbimiz şüphesiz sen kimi cehennem ateşine koyarsan elbette onu rezil ve rüsvay edersin…"** Hakkında şöyle demişlerdir: **"Kimi Cehenneme ebedi olarak koyarsa onu gerçekten rezil ve rüsvay etmiştir."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

2000- Seleme b. Ekvâ' (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişi kendini yüksek göre göre sonunda cebbar** (zorbalar) **içersine yazılır ve onların başına gelen onun da başına gelir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2001- Cübeyr b. Mut'ım (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bende büyüklenme olduğunu söylüyorlar halbuki ben eşeğe bindim, kıldan yapılmış elbiseler giydim, koyundan süt sağdım…" Rasûlullah (s.a.v.): Kim bunları yaparsa o kimse de kibirden bir parça yoktur"** buyurmuştur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 62

Ø GÜZEL AHLAK; MIZANDA EN AĞıR GELEN BIR ŞEYDIR

2002- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü mü'minin mizanında hiçbirşey güzel ahlaktan daha ağır değildir. Allah kaba ve ahlaksız kişileri asla sevmez."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 5)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Ebû Hüreyre, Enes, Üsâme b. Şerîk'den de hadis rivâyet edilmiş olup bu hadis hasen sahihtir.

2003- Ebû'd Derdâ (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Mizana koyulan hiçbir şey güzel ahlaktan daha ağır değildir. Güzel ahlak sahibi kimse bu güzel ahlakıyla namaz kılan oruç tutan kimselerin sevâbına ulaşır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 5)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

2004- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e insanların Cennete girmelerine sebep olan amel hangisidir? Diye sorulduğunda: **"Allah'a karşı sorumluluk bilinci ve güzel ahlaktır"** buyurdular. **"İnsanların Cehenneme girmelerine sebep olan amel sorulduğunda da: Ağızdaki dil ve cinsel organdır"** buyurdular. (İbn Mâce, Zühd: 26)

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir. Abdullah b. İdris; İbn Yezîd b. Abdurrahman el Evdî'dir.

2005- Abdullah b. Mübarek güzel ahlakı şöyle tarif etmiştir: **"Güler yüzlü olmak, iyilikleri yaymak ve eziyetlere engel olmaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 63

Ø KÖTÜLÜK EDENE BILE IYILIK ETMEK GEREKIR

2006- Eb'ul Ahvas (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim; Bir kimseye uğrarım fakat beni misafir edip ağırlamaz O'da bana uğradığında ben de ona onun yaptığının aynısını yapayım mı? Rasûlullah (s.a.v.): **"Hayır sen onu misafir et ve ağırla"** buyurdular.

Beni eskimiş elbiseler içerisinde gördü ve senin malın var mıdır* buyurdular. Ben de her türlü maldan; deve ve koyundan Allah bana bolca vermiştir dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Öyleyse bu nimetin izi üzerinde görünsün"** buyurdular. (Müsned: 15323)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Câbir, Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû'l Ahvas'ın ismi; Avf b. Mâlik b. Nadle el Cüşemî'dir.

"Akrihi" kelimesinin anlamı onu misafir et anlamındadır.

"Kıra" ziyafet anlamındadır.

2007- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herkes iyilik yaparsa biz de yaparız herkes haksızlık yaparsa bizde haksızlık ederiz diyen kimseler gibi olmayın, fakat kendinizi iyilik yapanlara karşı iyilik yapmaya kötülük yapanlara karşı da haksızlık yapmamaya hazırlayınız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 64

Ø ZIYARETIN ÖNEMI DEĞER VE KıYMETI

2008- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kim bir hastayı ziyaret eder ve Allah rızası için bir din kardeşini ziyaret ederse bir tellal şöyle bağırır: **"İyi ettin attığın adımlar hayırlı olsun, Cennet'teki yerin güzel olsun."** (İbn Mâce, Cenaiz: 33)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.
Ebû Sinan'ın ismi İsa b. Sinan'dır.
Hammad b. Seleme, Sabit'ten Ebû Rafi'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisden bir bölüm rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 65

Ø HAYA IMANDADıR

2009- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Haya imandandır iman edenin yeri ise Cennettir. Kötü söz konuşmak insanlara sıkıntı verip incitir, sıkıntı verip inciten kimselerin yeri de Cehennemdir."** (Müsned: 10108)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Ebû Bekre, Ebû Umâme, Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 66

Ø ACELE ETMEK VE DÜŞÜNEREK ÖLÇÜLÜ HAREKET ETMEK

2010- Abdullah b. Sercis el Müzenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Güzel hâl ve ölçülü hareket etmek Peygamber (s.a.v.)'in yirmi dört parçasından bir parçadır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis hasen garibtir.
Kuteybe, Nuh b. Kays vasıtasıyla Abdullah b. Imrân'dan, Abdullah b. Sercis'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup senedinde **"Âsım'dan"** dememiştir.
Sahih olan Nasr b. Ali'nin rivâyetidir.

2011- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Abdulkays kabilesinden Eşec isimli kimseye şöyle dedi: **"Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır;**

1- Yumuşak huyluluk
2- Düşünerek ölçülü hareket etmek." (İbn Mâce: Zühd: 72)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.
Bu konuda Eşec el Usarî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2012- Sehl b. Sa'd (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Düşünerek ölçülü hareket etmek, Allah'tan; acelecilik ise, şeytandandır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bazı hadisçiler bu hadisin râvîlerinden Abdulmuheymin b. Abbâs b. Sehl hakkında söz etmişler ve onun hafızası yönünden zayıf olduğunu söylemişlerdir.
Eşec b. Abdulkays'ın ismi: Münzir b. Aiz'dir.

BÖLÜM: 67

Ø YUMUŞAK HUYLULUK OLMAK HAYıRLı OLMAK DEMEKTIR

2013- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kime yumuşak huylu olmaktan bir pay verilmişse hayırdan nasibini almış demektir. Yumuşak huyluluktan pay alamayıp mahrum olan kimse ise hayırdan nasip alamamış demektir."** (Müsned: 26273)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Cerir b. Abdullah ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 68

Ø MAZLUM KIMSENIN BEDDUASıNDAN SAKıNMALı

2014- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Muâz b. Cebel'i, Yemen'e vali olarak gönderirken şöyle buyurdu: **"Mazlumun âhından, bedduasından sakın! Çünkü onunla Allah arasında bir perde yoktur."** (Buhârî, Zekat: 8; Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu konuda Enes, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer ve Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis hasen sahihtir.
Ebû Mabed'in ismi Nafiz'dir.

BÖLÜM: 69

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN GÜZEL AHLAKıNDAN BIR KAÇ ÖRNEK

2015- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e on yıl hizmet ettim, bana asla üf bile demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı bunu niçin yaptın? Demediği gibi yapmadığım bir iş içinde niçin bunu yapmadın? Buyurmadı."** Rasûlullah (s.a.v.), İnsanların ahlakça en güzeli idi. Dokunduğum hiçbir kumaş parçası, ipek ve hiçbirşey Rasûlullah (s.a.v.)'in elinden yumuşak değildi. Rasûlullah (s.a.v.)'in ter kokusu tüm kokulardan ve miskten daha güzeldi." (Buhârî, Vesaya: 61; Müslim, Fezail: 69)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Berâ.'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

2016- Ebû İshâk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Abdullah el Cedelî'den işittim şöyle diyordu: Âişe'den Rasûlullah (s.a.v.)'in ahlakını sordum da şöyle dedi: **"Kaba saba biri hiç değildi, çarşı ve pazarda insanlarla münakaşa etmez, kötülüğe kötülükle karşılık vermez affeder ve hoş görülü davranırdı."** (Buhârî, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Ebû Abdullah el Cedelî'nin ismi Abd b. Abd'tır. Abdurrahman b. Abd'de denililr.

BÖLÜM: 70

Ø ÖLEN KIŞILERE BILE VEFA BORCUNU ÖDEMEK

2017- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımlarından Hatice'ye duyduğum kıskançlığı hiçbir kimseye karşı duymadım halbuki ben kendisiyle görüşüp konuşmuşta değildim. Bunun tek sebebi Rasûlullah (s.a.v.)'in onu çokça hatırlaması idi. Hatta bir koyun kestiğinde bile Hatice'nin sevdiği kimseleri bir araya toplayıp onlara bu etten hediye ederdi."** (Müslim, Fezail-üs Sahabe: 62; Buhârî, Menakîb: 32)

Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 71

Ø GÜZEL AHLAKLı OLANLAR; KıYAMETTE PEYGAMBER (S.A.V.)'E YAKıN OLACAKLARDıR

2018- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü bana en sevgili ve en yakın olanınız: Ahlakı en güzel olanlarınızdır. Kıyamet günü bana en sevimsiz ve benden en uzak olacak olanlar dengesiz biçimde saçmalayıp boşboğazlılıkla insanları rahatsız edenlerle mutefeyhıklerdir."** Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler: Dengesiz ve boşboğazları anladık fakat bu mütefeyyikler kimdir? deyince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ululuk taslayıp kibirli davrananlardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bazıları bu hadisi Mübarek b. Fedâle'den, Muhammed b. Münkedir'den ve Câbir'den rivâyet ederek senedinde **"Abdi Rabbih b. Saîd'i"** söylememişlerdir ki bu rivâyet daha sahihtir. **Sersar:** Çok konuşan kimsedir. **Müteşeddik:** Sözü çok uzatarak insanları rahatsız eden kişidir.

BÖLÜM: 72

Ø MÜMIN; LANET ETMEZ

2019- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mümin lanet eden bir kişi olamaz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi şu şekilde rivâyet etmişlerdir: **"Mümin kişinin lanet okuyucu olması düşünülemez."** Bu hadis öncekini açıklar durumdadır.

BÖLÜM: 73

Ø ÖFKE IYI BIR HUY DEĞILDIR

2020- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir kimse Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek: Bana kısa ve özlü bir şey söyle ki hatırımda tutabileyim dedi. Rasûlullah (s.a.v.) kızma buyurdu: O kimse bu sorusunu birkaç kez tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v.)'de her seferinde "Kızma"** buyurdular. (Buhârî, Edeb: 51)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd ve Süleyman b. Surad'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ebû Husayn'ın ismi, Osman b. Âsım el Esedî'dir.

BÖLÜM: 74

Ø ÖFKESINI YENEN KIMSENIN CENNET'TEKI MÜKAFATı

2021- Muâz b. Enes el Cühenî (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim her şeyi yapmaya gücü yettiği halde öfkesini yenerse; Kıyamet günü bütün mahlukatın önünde Allah o kimseyi çağıracak ve onu dilediği hûrîler'den almakta serbest bırakacaktır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 47; İbn Mâce: Zühd: 76)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 75

Ø BÜYÜKLERE SAYGıLı DAVRANMAK GEREKIR

2022- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir genç bir ihtiyara yaşlı olmasından dolayı ikramda bulunursa; yaşlandığı zaman kendisine ikramda bulunacak bir kimseyi kendisine hazırlar."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garip olup, sadece Yezîd b. Beyan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Rical el Ensarî başka bir kişidir.

BÖLÜM: 76

Ø KÜS VE DARGıN OLANLAR CENNETE GIREMEZLER MI?

2023- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennetin kapıları Pazartesi ve Perşembe günleri açılır. Bu iki günde Allah'a ortak koşmayan herkesin günahı bağışlanır. Ancak birbirine dargın olan iki kişi bu affedilenlerin dışındadır. Bu iki kişiyi barışıncaya kadar Cennete bırakmayın denilir."** (Müslim, Birr: 54; Ebû Dâvûd, Edeb: 70)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı rivâyetlerde **"Bu iki kişiyi barışıncaya kadar bırakın"** denilir. **Tirmizî: "Mütehâcirîn"** sözünün manası: Dargın ve küs olmak demektir.

Bu da: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in, Müslüman'a üç günden fazla din kardeşiyle dargın ve küs durması caiz olmaz"** hadisi gibidir.

BÖLÜM: 77

Ø SABRETMEKTEN DAHA HAYıRLı VE FAYDASı GENIŞ BIRŞEY YOKTUR

2024- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Ensâr'dan bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v.)'den bir şeyler istediler. Peygamber (s.a.v.)'de onlara istediklerini verdi. Sonra tekrar istediler. Peygamber (s.a.v.)'de onlara istedikleri şeyi tekrar verdi ve sonra şöyle buyurdu: **"Yanımda bulunan herhangi bir şeyi sizden gizleyecek değilim, mutlaka verme yoluna giderim."**

"Ama kim de tok gözlülük gösterirse; Allah onu zengin kılar. Kim iffetli olmak isterse Allah'ta onu iffetli kılar. Kim de sabretmek için sabır ve tahammül gösterirse Allah'ta onu sabırlı kılar hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve faydası geniş olan bir şey verilmemiştir." (Buhârî, Rıkak: 79; Müslim, Zekat: 45)

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis Mâlik'den de rivâyet edilmiş olup **"Felen eddehîrehû"** yerine **"Felen ezharahû"** denmiştir. Mana birdir; Onu sizden saklayıp esirgeyecek değilim, demektir.

BÖLÜM: 78

Ø EN HAYıRSıZ KIŞI; IKI YÜZLÜ ÇIFTE STANDARTLı KIŞIDIR

2025- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü en kötü konumda olacak kişi iki yüzlü olup insanlara çifte standart uygulayan kimsedir."** (Buhârî, Edeb: 34; Müslim, Fezail-üs Sahabe: 77)

Tirmizî: Bu konuda Enes ve Ammâr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 79

Ø KOĞUCULUK ARABOZANLıK YAPAN CENNETE GIRMEYECEKTIR

2026- Hemmâm b. Harîs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bir adam Huzeyfe b. Yemân'ın yanından geçti. Huzeyfe'ye bu adam devlet adamlarına insanlardan söz iletiyor denildi. Bunun üzerine Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim, kattat Cennete girmeyecektir buyurdu. Sûfyân diyor ki: Kattat koğucu ve arabozucu kimsedir. (Ebû Dâvûd, Edeb: 33)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 80

Ø HAYA VE GEREĞINDEN AZ KONUŞMAK IMANDAN MıDıR?

2027- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Haya ve gereğinden az konuşmak imanın iki bölümüdür. Müstehcen konuşmak ve lüzumundan fazla konuşmak münafıklıktan iki bölümdür."** (Müsned: 21280)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Gassa, Muhammed b. Mutarrif'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: "el ıyyu" çok az konuşmak demektir. **"el bezâü"** günaha götürecek şeyler konuşmak demektir. **"Beyan"** lüzumundan fazla konuşmaktır, tıpkı o konuşmacılar gibi ki Allah'ın razı olmadığı hususlarda sözü uzatarak bazı kimseleri yüceltir dururlar.

BÖLÜM: 81

Ø IFADE TARZı BÜYÜLEYICIDIR

2028- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, iki adam Rasûlullah (s.a.v.) zamanında Medîne'ye geldiler, ikisi de birer konuşma yaptılar. İnsanlarda onların konuşmalarına hayran kaldılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bize dönerek: **"İfade tarzının büyüleyici bir tarafı vardır"** veya **"kimi ifade tarzları büyüleyicidir"** buyurdular. (Buhârî, Tıp: 51; Ebû Dâvûd, Edeb: 86)

Tirmizî: Bu konuda Ammâr, İbn Mes'ûd ve Abdullah b. Şıhhîr'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 82

Ø TEVAZU (ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMAK) KIŞIYI YÜKSELTIR

2029- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sadaka hiçbir zaman malı eksiltmez, Allah affetmesiyle kişinin şerefini artırır. Allah için alçakgönüllülük gösteren bir kimsenin derecesini Allah yükseltir."** (Müslim, Birr ve Sıla: 19)

Tirmizî: Bu konuda Abdurrahman b. Avf, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Ebû Kebşe el Enmarî'nin ismi Ömer b. Sa'd'tır.
Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 83

Ø ZULÜM, HAKSIZLIK VE YARATILIŞ GAYESI DIŞINDA YAŞAMAK

2030- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Zulüm, haksızlık yatratılış gayesi dışında yaşamak kıyamet gününde karanlıklar içersinde kalmak demektir."** (Müslim, Birr ve Sıla: 10)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr, Âişe, Ebû Musa, Ebû Hüreyre ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis İbn Ömer hadisi olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 84

Ø VERILEN NIMETLERDE KUSUR BULMAMAK GEREKIR

2031- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), hayatı boyunca hiçbir yemekte kusur bulmamıştır; Arzu ettiği sevdiği bir yemek ise yer değilse bırakırdı."** (İbn Mâce: Etıme: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hazîm, Eşcaî olup Küfelidir. İsmi Selman'dır. Azze el Eşcaiyye'nin azâdlı kölesidir.

BÖLÜM: 85

Ø MÜSLÜMANA SAYGI GÖSTERIP AYIBINI ARAŞTIRMAMAK GEREKIR

2032- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), minbere çıktı ve yüksek sesle şöyle buyurdu: **"Ey diliyle Müslüman olduğunu söyleyen ve kalbine iman işlememiş kimseler Müslümanları üzmeyin, onları ayıplamayın onların kusurlarını araştırmayın her kim Müslüman kardeşinin ayıbını araştırırsa: Allah onun ayıbını ortaya çıkarır. Allah her kimin ayıbını ortaya çıkarırsa evinde bile olsa rezil rüsvay eder."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Nafi' dedi ki: İbn Ömer bir gün Ka'be'ye bakarak şöyle dedi: Sen ne büyüksün senin kutsallığın ne büyüktür. Mümin ise Allah katında senden daha kutsal ve değerlidir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup Hüseyin b. Vakîd'in rivâyetiyle bilmekteyiz. İshâk b. İbrahim es Semerkandî, Hüseyin b. Vâkıd'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Yine aynı şekilde Ebû Berze el Eslemî'den de buna benzer bir hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 86

Ø HAYAT TECRÜBELERLE DEVAM EDIP GIDER

2033- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ayağı kaymamış hiçbir yumuşak huylu kimse yoktur. Tecrübesiz hiçbir bilgin de yoktur."** (Müsned: 11234)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi ancak bu şekliyle biliyoruz.

BÖLÜM: 87

Ø KENDISINDE OLMAYAN BIR IYILIĞI VARMIŞ GIBI GÖSTERMEK

2034- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kendisine bağışta bulunulan kimse imkan bulursa hemen karşılığını versin. Bulamayan kimse bağış yapana teşekkür etsin kim teşekkür ederse vazifesini yapmış olur. Kimde bağışta bulunup iyilik ederse vazifesini yapmış olur. Kimde bağışta bulunup iyilik yapana teşekkür etmez ise nankörlük etmiş olur kendisine verilmeyen bir şeyle kendisinde varmış gibi havalara giren kimse iki yalan elbisesi giymiş çıplak kimse gibidir."** (Ebû Dâvûd, Edep: 83)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.
Bu konuda Esma binti ebî Bekir, Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir. **"ve men keteme fekad kefere"** sözünün anlamı: **"O yapılan nimete nankörlük etmiş olur"** anlamındadır.

2035- Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimseye bir iyilik yapılırsa o kimse de iyilik yapan kimseye Allah seni dünya ve ahirette hayırla mükafatlandırsın derse şüphesiz en güzel övgüyü yapmış ve karşılığını vermiş olur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen ceyyid garibtir. Bu hadisi sadece Üsâme b. Zeyd'in rivâyetiyle bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir. Muhammed'e sordum bu hadis hakkında bir şey bilemedi.

Bana Abdurrahman b. Hâzım el Belhî aktararak şöyle dedi: Mekkî b. İbrahim'den işittim şöyle diyordu: İbn Cüreyc el Mekkî'nin yanında idik bir dilenci geldi bir şeyler istedi. İbn Cüreyc hizmetçisine bir dinar ver dedi. Hizmetçi: Yanımda bir dinardan başka para yok onu verirsem çoluk çocuk aç kalırsın. İbn Cüreyc kızdı ve şöyle dedi: Onu o fakire ver! Mekki diyor ki: Biz İbn Cüreyc'in yanındaydık bir adam bir mektup ve bir kese getirdi. Bazı arkadaşları onu göndermişlerdi. Mektupta şöyle yazılıydı. Sana elli dinar çıktı. Busefer İbn Cüreyc keseyi açtı paraları saydı. Orada elli bir dinar çıktı. Busefer İbn Cüreyc hizmetçisine dedi ki: Ben fakire bir dinar verdim. Allah'ta bir dinar ve fazladan da elli dinar verdi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tirmizi'nin Hasen Hadis Anlayışı:

Hasen hadîs tabirini ilk kullanan muhaddisin Tirmizî olduğu zikredilmekle birlikte, kendisinden önce Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve başka hadisçiler kitaplarında hasen hadis tabirini kullanmışlardır.[1] Başta Tirmizî'nin Câmi'i olmak üzere Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin Sünen'leri hasen hadislerin yeraldığı önde gelen kaynaklardır.[2]
Hasen hadis terimi, yaygın şekilde ilk defa Tirmizî tarafından kullanılmıştır. Tirmizî'den önce hadisler, sahih ve zayıf diye ikiye ayrılır, zayıf hadis de; terkedilmiş, terkedilmemiş olmak üzere iki kısımda değerlendirilirdi. "Terkedilmeyen zayıf hadisler", Tirmizi[3] tarafından hasen terimiyle "zayıflıktan" çıkarılmış oldu. Bunun tabii sonucu olarak da Tirmizî'nin Câmi'i, hasen hadîsin başlıca kaynağı sayılmıştır. Ebû Dâvûd'un Sünen'i de, hasen hadîsin çokça bulunduğu eserlerden biri olarak kabul edilir.[4]
Tirmizî hasen hadis tabirini daha da inceleyerek küçük farklılıklarını dikkate almış ve gruplandırmıştır: "Hasen-Sahih", "hasen garib", "hasen-garip-sahih", "ceyyid-hasen" ifadelerini kullanmış. Ancak bunlardan neyi kasdettiğini belirtmediği için bu terkiplerin ne anlama geldiği kesinlik kazanmamıştır.
Tirmizî, "Bu kitabımızda her nerede "hasen hadis" dedikse muradımız; senedi bizce hasen olandır. Yalancılıkla itham edilmemiş bir râvî tarâfından rivâyet edilip, başka kanallardan da onun gibisi mervî olan şâz da olmayan her hadîs bizce hasendir" demiştir. "Hasen-sahih-hadis" hasen ile sahih arasında değerlendirilen hadistir. Tirmizî, "ceyyid-hasen" tabirini sahih derecesine yükselen hadis için kullanmıştır. Muhaddisler bir hasen hadîsin sahih olma ihtimâli bulunduğu durumlarda, "sahih" veya "hasen" yerine, "ceyyid", "kavî", "sabit", "mahfuz", "maruf", "salih", "müstahsen" gibi sıfatlar kullanmışlardır. Hasen hadis sahih ile zayıf hadis arasında bir derecede olmasına rağmen bazı hadisçiler[5] onu sahih veya zayıf hadis grubuna dahil ederek değerlendirirler; onlara göre hadis ya sahihtir ya zayıf.[6]

---

[1] Subhi Sâlih, Ulûmü'l-Hadis, s. 132.
[2] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355-356.
[3] 279/892.
[4] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288-289.
[5] Hâkim, İbn Hibbân, İbn Huzeyme...
[6] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288-289; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355-356.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tirmizi'nin Hasen Hadis Anlayışı:

Hasen hadîs tabirini ilk kullanan muhaddisin Tirmizî olduğu zikredilmekle birlikte, kendisinden önce Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve başka hadisçiler kitaplarında hasen hadis tabirini kullanmışlardır.[1] Başta Tirmizî'nin Câmi'i olmak üzere Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin Sünen'leri hasen hadislerin yeraldığı önde gelen kaynaklardır.[2]
Hasen hadis terimi, yaygın şekilde ilk defa Tirmizî tarafından kullanılmıştır. Tirmizî'den önce hadisler, sahih ve zayıf diye ikiye ayrılır, zayıf hadis de; terkedilmiş, terkedilmemiş olmak üzere iki kısımda değerlendirilirdi. "Terkedilmeyen zayıf hadisler", Tirmizi[3] tarafından hasen terimiyle "zayıflıktan" çıkarılmış oldu. Bunun tabii sonucu olarak da Tirmizî'nin Câmi'i, hasen hadîsin başlıca kaynağı sayılmıştır. Ebû Dâvûd'un Sünen'i de, hasen hadîsin çokça bulunduğu eserlerden biri olarak kabul edilir.[4]
Tirmizî hasen hadis tabirini daha da inceleyerek küçük farklılıklarını dikkate almış ve gruplandırmıştır: "Hasen-Sahih", "hasen garib", "hasen-garip-sahih", "ceyyid-hasen" ifadelerini kullanmış. Ancak bunlardan neyi kasdettiğini belirtmediği için bu terkiplerin ne anlama geldiği kesinlik kazanmamıştır.
Tirmizî, "Bu kitabımızda her nerede "hasen hadis" dedikse muradımız; senedi bizce hasen olandır. Yalancılıkla itham edilmemiş bir râvî tarâfından rivâyet edilip, başka kanallardan da onun gibisi mervî olan şâz da olmayan her hadîs bizce hasendir" demiştir. "Hasen-sahih-hadis" hasen ile sahih arasında değerlendirilen hadistir. Tirmizî, "ceyyid-hasen" tabirini sahih derecesine yükselen hadis için kullanmıştır. Muhaddisler bir hasen hadîsin sahih olma ihtimâli bulunduğu durumlarda, "sahih" veya "hasen" yerine, "ceyyid", "kavî", "sabit", "mahfuz", "maruf", "salih", "müstahsen" gibi sıfatlar kullanmışlardır. Hasen hadis sahih ile zayıf hadis arasında bir derecede olmasına rağmen bazı hadisçiler[5] onu sahih veya zayıf hadis grubuna dahil ederek değerlendirirler; onlara göre hadis ya sahihtir ya zayıf.[6]

---

[1] Subhi Sâlih, Ulûmü'l-Hadis, s. 132.
[2] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355-356.
[3] 279/892.
[4] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288-289.
[5] Hâkim, İbn Hibbân, İbn Huzeyme...
[6] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/288-289; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355-356.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34- DUA KİTABI
1- Duâ Etmenin Fa2îleti Babı
2- Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'İn Duası Babı
3- Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'İn Allah'a Sığındığı Şeyler (Hakkında Gelen Hadisler) Babı
4- Geniş Kapsamlı Dualar Babı
5- Afiv Ve Afiyet İçin Duâ Etmek Babı
6- Biriniz (Bîr Kimseye) Duâ Etmek İstediği Zaman Duaya Kendi Nefsinden Başlasın, Babı
7- Biriniz Acele Etmedikçe Duası Kabul Olunur, Babı
Duanın Kabul Olmasının Şartları
8- Adam "Allahım Dilersen "Bana Mağfiret Eyle" Diyemez, Babı
9- Allah'ın İsmi Azamı (En Büyük Adı), Babı
İsmi Azam Olduğu Rivayet Edilen İsimler, Cümleler
10- Allah (Azze Ve Cellevnin İsimleri. Babı
İbn-i Mâcehin Rivayetinde Bulunup da Tirmizînin Rivayetinde Bulunmayan Esmâ-i Hüsnâ
Tirmizî'nin Rivayetinde Bulunup da İbn-i Mâcehin Rivayetinde Bulunmayan Esmâ-i Hüsnâ
Esmâ-İ Hüsnâ'nın Özlü Mânâları:
11- Babanın Ve Mazlumun (Leh Ve Aleyhteki) Duaları Babı
12- Dua Etmekte Aşırı Gitmenin Yasakuğı Babı
13- Duada Elleri Havaya Kaldırmak Babı
14- Adamın Sabah Ve Akşam Okuyacağı Dua Babı
15- Kişinin Yatağına Gireceği Zaman Edeceği Duâ Babı
16- Kîşînîn Geceleyin Uyandığı Zaman Edeceği Duâ, Babı
17- Kerb (Üzüntü) Zamanında Okunacak Duâ Babı
18- Adamın Evinden Çıktığı Zaman Okuyacağı Duâ Babı
19- Adamın Evine Girdiği Zaman Edeceği Duâ Babı
20- Adamın Yolculuğa Çıktığı Zaman Edeceği Duâ Babı
21- Adamın Bulut Veya Yağmur Zaman Okuyacağı Duâ Babı
22- Adamın Başına Belâ Gelenleri Edeceği Duâ Babı

34- DUA KİTABI

1- Duâ Etmenin Fa2îleti Babı

3827) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüdlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Allah Sübhânehu'ya duâ etmez (O'ndan dilekte bulunmaz) ise Allah o kimseye gazab eder.»"[1]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î de rivayet etmiştir. Oradaki hadis metni şöyledir: = «Kim Allah'tan dilekte bulunmazsa Allah şüphesiz o kimseye gazab eder.***

Tıhfe yazarı bu hadîsin izahında şöyle der: Çünkü Allah'tan dilekte bulunmamak, kibirlik ve bir nevi istiğna, yâni Allah'a muhtaç olmamak tavrının belirtisidir. Bu hâl ise kul için caiz değildir. Şâirin şu şiiri ne güzeldir:

"Allah, Zâtından dilemeyi bırakırsan gazab eder. Âdem oğlunu da kendisinden bir şey istendiği zaman hiddetlenir görürsün."

T ı y b i de şöyle demiştir: Allah'ın duâ etmeyen kula gazab etmesi sebebi şudur: Allah, kulunun Zât-i Bârisinden dilekte bulunmasını sever. Bu itibarla dilekte bulunmayı terkeden kuluna şüphesiz gazab eder.

Tuhfe yazarının beyânına göre N e v e v i de şöyle demiştir: Asırlar boyunca İslâm memleketlerinde yetişen müftiler, duâ etmenin müstehablığı hususunda ittifak etmişlerdir. Zâhidler ve marifet ehlinden, yâni tasavvufçulardan bir grup, Allah'a tam teslimiyette bulunmak üzere duâ etmeyi bırakmanın daha faziletli olduğu görüşünü benimsemiştir. Âlimlerden bir cemâat da: Bir mü'min, müslümanlar için duâ ederse güzel bir iş yapmış olur. Fakat sırf kendi şahsı için duâ ederse iyi olmaz, demiştir. Bir başka kavle göre duâ etmeyi gerektiren bir durum olduğu zaman duâ etmek müstehabtır. Aksi takdirde müstehab değildir. Duâ etmenin müstehablığına hükmeden fıkıh âlimlerinin delilleri, âyetlerin, hadislerin zahirleri ve peygamberlerden rivayet edilen haberlerdir.

3828) "... Nu'mân bin Beşîr (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şüphesiz, ancak duâ ibâdettir,» buyurdu. Sonra;

= *ve Rabbiniz buyurdu ki: Siz bana duâ ediniz (benden isteyiniz) ki ben de size icabet edeyim (duanızı kabul edeyim). Bana duâ etmeye tenezzül etmeyen (kibirli)ler, şüphesiz alçalnuş olarak cehenneme gireceklerdir»[2] âyetini okudu."[3]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, tbn-i Hibbân, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.

Hadisin zahirine göre ibâdet ancak duâ etmekten ibarettir. Âlimler; ibâdetin duaya inhisar ettirilmesi duanın önemini belirtmek içindir. Yâni ibâdet ismine en liyakatli ve en hakiki kulluk görevi duadır. Çünkü Allah Teâlâ'ya, tazarru ve niyazda bulunan bir kul, bütünüyle Allah'a yönelir, başka varlıklardan tamamen yüz çevirir, bütün ümidini O'na bağlar, O'ndan başka hiç bir şeyden korkmaz, kulluk görevini ifâ eder. Allah'ın yüceliğini itiraf eder, verenin ve alanın O olduğunu dile getirir ve her şeyin O'nun kudret ve dilemesine bağlı bulunduğunu içtenlikle ve samimiyetle ifâde eder. Zâten yapılan bütün ibâdetlerin özü ve gerçek mâhiyeti de budur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu buyruktan sonra anılan âyeti okuması, duâ etmenin Allah tarafından emredildiğini delillendir-mek içindir. Şu halde duâ bir ilâhî emrin yerine getirilmesidir. Bu itibarla duâ etmek en azından müstehab bir ibâdettir. Âyette geçen "İbâdet" kelimesi bâzı âlimlerce duâ mânâsına yorumlanmıştır. Şu halde kibrinden ve gururundan dolayı duâ etmeye tenezzül etmeyen bir kimse cehenneme girmeye müstahaktır.

3829) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

* (Zikirlerden ve sözlü ibâdetlerden) hiç bir şey Allah Sübhânehu katında duadan daha faziletli değildir.»"[4]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Buharı de el-Edebü'1-Müfred'de rivayet etmiştir. Hâkim ve îbn-i Hibbân bu hadîsin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Sindi: Bu hadisten maksad, duanın diğer sözlü ibâdetlerden üstünlüğüdür. Bu itibarla duanın namaz ibâdetinden üstünlüğü anlamı çıkarılamaz. (Çünkü namaz sözlü ve fiilî ibâdettir). Hadîsten maksad şu olabilir: En çabuk kabul olunan ve en çok etkili olan zikir duadır. Hadisteki duadan maksad Allah yoluna davet olabilir. Bu takdirde hadîsin mânâsı şöyledir: Allah katında en üstün amel O'nun yoluna, hidâyete davet görevidir ki bu görevi peygamberler ve onların mirasçıları durumundaki âlimler ifâ ederler. Bu yorum şekli de ve sağlıklıdır, der.[5]

2- Resülullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'İn Duası Babı

3830) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Settem) duasında meâlen şöyle derdi:

«Rabbim! Bana yardım et ve aleyhimde (düşmanıma) yardım etme. Yardımını benden esirgeme ve aleyhimde (düşmanımı) destekleme. Düşmanımı cezalandır, beni cezalandırma. Beni hayırlı işlere yönelt ve hayır yolunda ilerlemeyi bana kolaylaştır. Bana zulüm ve haksızlık edene karşı bana yardım et. Ey Rabbim! Beni sana çok şükreden, çok zikreden (anan), senden çok korkan, sana çok itaat eden, sana çok boyun eğip tevazu eden, sana çok yakarıp ağlayarak tevbe-kâr eyle. Ey Rabbim! Benim tevbemi kabul eyle, günahımı gider, duamı kabul et, kalbimi hidâyet üzerine dâim kıl, dilimi doğrulukla hakkı söylemekten ayırma, hüccetimi (yâni senin düşmanlarına karşı susturucu ve mağlûb edici delilimi) sabit kıl ve kalbimi fenalıktan arındır.»
Ebü'l-Hasan et-Tanafisî dedi ki: Ben, Vekî'e: Bu duayı vitir namazı kunutunda okuyabilir (miy)im? dedim O: Evet, dedi."

3831) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre:

(Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve SellemJ'in kızı) Fâtime (Ra-dıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek O'ndan bir hizmetçi istedi Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona t

•Yanımda sana verebileceğim (hizmetçi) yoktur,» buyurdu. Fâ-time de dönüp gitti. Bundan bir süre sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtûne'nin yanına giderek: «Senin istediğin (bir hizmetçi mi) sana daha sevimlidir yoksa ondan daha hayırlı olan şey mi (daha sevimli) dir?» buyurdu. Ali (Ra-dıyallâhü anh), Fâtime*ye dedi ki -.

Söyle : Hayır. Bilâkis ondan daha hayırlı olan şey (bana daha sevimlidir) .Bunun üzerine Fâtime (Ali'nin dediğini) söyledi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Fâtime'ye şöyle buyurdu:

«De ki: A11 ahım! Ey yedi göğün Rabbi, Azametli Arş'ın Rabbi, bizim Rabbimiz ve her şeyin Rabbi, Ey Tevrat, İncil ve Kur*ân-ı Azim'i indiren (Allah)!

Evvel (varlığının başlangıcı olmayan, ezelî varlık) sensin, senden önce olan hiç bir şey yoktur. Âhir (varlığının sonu olmayan ebedi varlık) da sensin, senden sonra hiç bir şey yoktur. Zahir (varlığı delillerle apaçık olan) sensin, varlığı seninkinden daha aşikâr hiç bir şey yoktur. Bâtın (mâhiyeti idrâk edilemeyen, Zâtı insanlar için gizli olan) sensin, sen (in mâhiyetin) den daha gizli hiçbir şey yoktur. Borcumuzu öde (bizi borçlu bırakma) ve bizi fakirlikten (başkasına muhtaç olmaktan veya ihtirastan) kurtarıp (gönülce) zenginleştir.**'

3832) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi:

«AUahümme innî es'eluke'I-Hüdâ vet'tuka vel-İffâfe ve'1-ğinâ = AUahım! Ben senden hidâyet, takva, iffet ve (gönülce) zenginlik dilerim^"[6]

İzahı

Bu bâbın ilk hadîsi; Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân ve Hâkim

tarafindan da rivayet edilmiştir. Bu hadisin baş kısmında Allah'tan inayet ve nusret isteniyor. Bu bölümün; cümleleri şöyle de terceme edilebilir: "Ey Rabbim! Beni zikrine, şükrüne ve güzel ibâdet etmeye muvaffak eyle ve beni sana itaat etmekten alıkoymak isteyen insanları ve cinlerden olan şeytanları bana gâlib kılma."

Bu bölümün;,1i- ^ y^^^-aîlj cümleleri de şöyle yorumlanabilir:

"Ey Rabbim! Beni kâfirlere gâlib eyle ve onları bana gâlib eyleme" veya "Ey Rabbim! Beni nefsime gâlib eyle. Çünkü en büyük düşmanım benim nefsimdir. Nefsimi bana gâlib eyleme.1'

Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Şekkâr: Allah'a çokça şükreden, nimetlerin şükrünü İfa eden, demektir.

Zekkâr; Allah'a çokça zikreden, O'nu çok anan, demektir. Rehhâb: Allah'tan lâyıkı veçhiyle korkan, yasaklarından sakınan ve emirlerini yerine getiren, demektir.

Muhbit: Mütevâzi, alçak gönüllü ve korkan, demektir. Evvâh: Çok yakarışta, niyazda bulunan, bir kavle göre çokça ağlayan demektir.

Havbe ve Hûbe: Günah demektir.

Sahime: Kin, husûmet, çekememezlik gibi fena duygular demektir.

Hüccet: Dâvayı ispatlayıcı, karşı tarafı susturucu delil demektir.

Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ettiği bir duâ şeklini bildirir. Gerek bu duâ ve gerekse diğer hadislerdeki dualar, O yüce Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir an bile Allah'tan gafil olmadığını, üstün mertebelere kavuşturulduğuna rağmen buna paralel üstün takva ve korkudan ayrılmadığını ve dâima kulluk görevini ifa ettiğini gösterdiği gibi, biz müslümanlara da ışık tutmakta ve bu şekilde Rabbimize yakarışta bulunmamızı öğretip bizi eğitmektedir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir.

Bu hadisteki duada yüce Allah'ın ezeli ve ebedî olduğu, yâni varlığının başlangıcının veya nihayetinin olmadığı ve varlığının sonsuz olduğu ifâde edilmekte, O'nun her varlığı gördüğü, fakat yaratıkların O'nun zâtını görmek kabiliyetini taşımadığı, O'nun bütün varlıkları yoktan varedip yetiştirdiği, yaşattığı ve mutlak hâkimiyeti ifâde edilmektedir.

Hadisin sonunda istenen zenginlikten maksad, dünya malını toplamak değil, kimseye el avuç açmaya muhtaç olmamak ve gönül zenginliğidir.

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadisini; Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen İfâf'tan maksad mubah olmayan şeylerden uzak durmaktır. Ğınâ'dan maksad ise gönül zenginliği ve halkın servetinden müstağni olmak, kanaat sahibi olmaktır.

3833) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi, demiştir:

«Allahümme infa'nî bîmâ allemtenî ve allimnî mâ yenfaunî ve zidni ilmen ve'1 hamd û lillahi ala külli hâlin ve eüzû billahi min azâ-bi'n-Nâr = Allahım! Bana öğrettiğin ilimden beni yararlandır, men-faatleneceğim bilgileri bana ihsan eyle ve ilmimi artır. Hamd her hâl üzerine Allah'adır. Ben ateş azabından Allah'a sığınırım.»"[7]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmizî, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. İlimden yararlanmak; onunla amel etmek ve bilginin gereğini yapmak yoluyla gerçekleşir. Yararlı ilim, dünya hayatı ve âhi-ret hayatı bakımından faydalı olan ilimdir. Hadîs, din hayatına gölge düşüren dünya ilmini taleb etmemenin gerekliliğine delâlet eder. Meselâ sihir ilmi de bir ilimdir. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği gibi sihir ilmi yararlı ilimlerden sayılmamıştır, bilâkis zararlı olduğu bildirilmiştir. Halbuki sihir ilmi bir takım maddî çıkarlara ve kişisel menfaatlara vâsıta olabilir. Şu halde yarardan maksad şahsi çıkar değildir. îlmin yararlarının ölçüsü İslâmiyet'tir.

Hadîste «Hamd her hâl üzerine Allah'adır* Duyurulmuştur. Yâni sıkıntı ve üzüntü hâlinde olsun, neş'e bolluk ve sevinç hâli olsun mü'min dâima Allah'a hamdetmelidir.

3834) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Allahümme sebbit kalbi alâ dinike = Allahım! Benim kalbimi dinin (olan islâmiyet) üzerinde sabit kıl» duasını çok söylerdi. Bunun üzerine bir (gün bir) adamı
Yâ Resûlallah! Sana imân ettiğimiz ve getirdiğin (Kur'ân ve islâmiyet) hakkında seni tasdik ettiğimiz halde bizim (âkibetimiz) için korkuyor (mu) sun? dedi. Bunun üzerine Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kalbler şüphesiz Rahman (olan Allah) (Azze ve Celle) 'nin parmaklarından iki parmak arasındadır, (dilediği şekilde) döndürür», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinin sıhhat durumu Ye-asld er-Rakkaşİ'nin güvenilirliği durumuna bağlıdır. Bu râvi zayıftır.[8]

İzahı

Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ümmetine bir duâ şeklini öğretmek üzere mezkûr duayı çokça tekrarlamıştır. Şu halde bu duayı tekrarlaması ümmeti için duyduğu endişeden dolayıdır. Hadiste sözü geçen sahâbi bu durumu bildiği için müslüman-ların bu duayı bol bol tekrarlamasının arzulandığını sezmiş ve hadîste geçen konuşmayı yapmıştır. Sahâbî olan zât, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Zât-i Nebevileri ile ilgili soruyu teeddüben sor-mayıp da ümmet ile ilgili soru sormuştur.

Kalbler Allah'ın iki parmağı arasındadır, dilediği şekilde döndürür mealindeki ifâdeden maksad; kalblerin dalâletten hidâyete ve hidâyetten dalâlete döndürülmesinin an mes'elesi hâlinde olduğunu ve bu nedenle hak ve hidâyet üzerinde sabit kalmak için her zaman Allah'a sığınmanın gerekliliğini ifâde etmektir.

Yüce Allah hakkında parmaklar tâbiri hususuna gelince; muhakkik âlimler bu konuda bir şey söylemeyip işi Allah'ın ilmine havale etmenin daha uygun olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Sünenimi-zin 195 -199 nolu hadîslerin izahı bölümünde bu nokta üzerinde durulmuştur. Oraya bakılmalıdır. Allah en iyi bilendir.

3835) "... Ebû Bekr-i Siddîk (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye:

(Yâ Hesûlallah)! Bana namazım (in sonun) ela okuyacağım bir duayı Öğret, diye ricada bulunmuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :

«Aüahümme innî zalemtü nefsi zulmen kesîren ve la yağfirÜ'z-zünûbe illâ ente feğfir li mağfireten min indike verhamnî. İnneke en-te'1-Ğafuru'r-Rahim = Allahim! Şüphesiz ben kendi nefsime çok zulüm ettim. Senden başka hiçbir kimse günahları bağışlayamaz. Bu itibarla katından (ikram olarak) bir mağfiretle beni bağışla ve bana merhamet eyle. Şüphesiz gafur (mağfiret edici) sensin, rahîm (merhamet edici) sensin,» duasını oku, buyurdu."[9]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.

Buhâri bu hadîsi "Selâm vermeden Önce (yâni namazın sonunda) ki Duâ" başlıklı bir bâbta rivayet etmiştir. Gerek Buhâ-r i' nin böyle yapması ve gerekse e 1 - K a r i' nin naklen beyânına göre bâzı ilim adamları: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), namazın sonunda ve selâm vermeden önce okuyacağı bir duayı öğrenmek istemiş olup kendisine bu duayı okuması emredilmiştir.

îbn-i Dakikü'1-îyd ise şöyle demiştir: Bu hadîs, anılan duanın namaz içinde okunmasının emredilmesini gerektirir. Fakat namazın neresinde okunacağı belirtilmemiştir. Umarım ki en uygunu, ya secdede ya da son oturuşta, yâni son teşehhüdden sonra okunmasıdır. Çünkü bu iki yerde duâ edilmesi emrolunmuş, demiştir.

Kişinin kendi nefsine zulmetmesi, cezayı gerektiren veya mükâfat mikdarını azaltan bir suç işlemekle olur. Bu hadis, insanların kusursuz olmasının zor olduğuna işarettir. Çünkü bu duâ Ebû Bekr-i Siddîk (Radıyallâhü anh) gibi bir şahsiyet için tavsiye buyurul-muştur.

Sindi, hadîsin «Senin katından bir mağfiret- ifâdesi ile ilgili olarak şöyle der: Allah'tan başka bir kimse tarafından bir mağfiretin verilmesi düşünülemiyeceğinden «Senin

katından- kaydının ne faydası var? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna cevaben şöyle denilir : Bu ifâdeden maksad yüce ve büyük bir mağfiretin ikram edilmesidir. Maksad şöyle de olabilir: Dilediğim mağfirete benim bir istihkak ve liyâkatim yoktur, bu sırf senin bir ikramın olacaktır.

Hadîs; anılan duanın namazın sonunda, selâmdan önce okunmasının müstahablığma delildir.

3836) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî (Raâtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:

(Bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bastona dayanmış olarak çıkıp yanımıza geldi. Biz de O'nu görünce ayağa kalktık. Bunun üzerine:
«Fâris halkının (İranlıların) ulularına karşı yaptıkları gibi yapmayın,» buyurdu. Biz:

Yâ Resûlallah! Bizim için Allah'a dua etmenizi diliyoruz, dedik. Oda:

«Allahım! Bize mağfiret eyle, bize merhamet et, bizden razı ol, (ibâdet ve duaları) bizden kabul eyle, bizi cennete dâhil et, bizi ateşten kurtar ve bizim için her durumumuzu islâh eyle,, diye duâ etti.

Ebû Ümâme demiştir ki: Bana öyle geliyor ki, bize daha fazla duâ buyurmasını iştiyakla arzuladık. Bunun için şöyle buyurdu:

«Dilekler işini sizin için top lam adı m mı» (yâni mutluluğunuz için gerekli tüm dilekleri içeren şümullü bir duâ ettim)?"[10]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ancak oradaki rivayette sahâbîlerin duâ talebine dâir cümle ile bundan sonraki kısmı yoktur.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bastona dayanmasının bir rahatsızlığından dolayı olduğu, el-Kari tarafından belirtilmiştir. Sahâbiler O'na hürmet etmek üzere ayağa kalkmışlar ve hadîste anılan cevâbı almışlardır.

Gelen bir kimseye hürmeten ayağa kalkmanın yasaklığı görüşünde olan âlimler bu hadisi de delil saymışlardır. Fakat Avnü'l-Mabûd yazarının bu hadîsin izahı bölümünde el-Fetih'ten naklen beyânına göre T a b e r i; bu hadîsin senedinin zayıf olduğunu, senedinde tanınmayan râvi bulunduğunu ve dolayısıyla delil sayılamayacağını söylemiştir.

T i r m i z i' nin "Bir erkek için diğer bir erkeğin ayağa kalkması" bâbmda rivayet ettiği hadîslerin izahı bölümünde Tuhfe yazarı bu konu hakkında geniş bilgi vermekte ve bu arada özetle şöyle demektedir:

Bir erkeğin bir erkeği görünce ayağa kalkması hükmü hususunda ilim ehli arasında ihtilâf olmuştur. Nevevi gibi bâzı âlimler bunun câizliğine hükmetmişler, M â 1 i k i 1 e r' den Şeyh Ebû A b d i I 1 a h bin el-Hâc gibi bir kısım ilim adanılan ise bunu yasaklamışlardır. Nevevi, el-Ezkâr isimli kitabında; içeri giren adama hürmeten ayağa kalkmak hususunda bizim seçtiğimiz görüş şudur: içeri giren adamın, ilim veya takva sahibi olmak ya da eşraftan, devlet yetkililerinden olmak gibi bir açık fazileti var ise, ona hürmet ve ikramda bulunmak niyetiyle ayağa kalkmak müsta-habtır. Fakat gösteriş veya büyütmek maksadıyla ayağa kalkmak caiz değildir. Selef ve halef ilim ehlinin uygulaması böyle devam ede-gelmiştir. Buna dâir hadisleri, eserleri, yâni sahâbilerin sözlerini, selef âlimlerinin söylediklerini ve uygulamalarını içeren ve buna karşı çıkanların delillerini, bu delillere verilen cevabları bir küçük ki-tabta topladım. Bu kitabı mütalâa edenlerin konu hakkındaki şüphelerinin gideceğini umarım, demiştir.

lbnü'1-Hac da Nevevi' nin söz konusu kitabım "el-Medhal" isimli kitabına alarak, Ne vevi'nin gösterdiği delillere cevab vermiş ve gelen bir erkeğe hürmeten ayağa kalkmanın caiz olmadığını savunmuştur.

Tuhfe yazarı daha sonra Nevevî1 nin gösterdiği delilleri ve tbnü'l-Hacc'm verdiği cevabları ayrıntılı olarak naklettikten sonra şöyle der;

Ben derim ki E n e s (Radıyallâhü anh)'ın mezkûr hadisi bir erkeğin gördüğü bir erkek için ayağa kalkmasının mekruhluğuna delalet eder. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisi ise bunun câizliğine delâlet eder. lbnü'l-Hacc'ın bu hadîse verdiği cevab tatmin edici değildir. Bu iki hadîs arasında görülen ihtilâfı bertaraf etmek hususunda değişik görüş ve yorumlar yapılmıştır. Bu cümleden olarak şöyle denilmiştir: E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi tenzihen mekruhluk içindir veya gelen erkeği ta'zim ve büyütmek maksadına yorumlanmıştır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi ise ikram ve iyilikte bulunmak maksadına yorumlanmıştır. Başka yorumlar da vardır.

Hasta bir erkeği binit hayvanından indirmek, yolculuktan gelen erkeği karşılamak, bir nimete kavuşan erkeği kutlamak veya gelen erkeğe yer vermek maksadıyla ayağa kalkmak ise âlimlerin ittifakı ile caizdir.

Ayni de Buhârî'nin şerhinde Ebü'l-Velid bi R ü ş d ' den şu nakli yapmıştır:

Ayağa kalkmak dört çeşittir. Birincisi yasak olandır ¦ Gelen adam, kibrinden dolayı ve orada bulunanlara usLuniuk. Utüıaiua^ı sebobivle ayağa kaiJcılmasını arzuluyorsa ayağa kalkmak yasaktır, lkıncı&ı mekruh ulandır. Gelen adanı kibirlenmiyor ve orada bulunanlar üstün Kik taslamıyor, hakar ona htırmeten ayağa kalkılma*] hâlinde kalbine kibir girmesinden endişe duyuluyor ve zâlimlere karşı gösterilen hâle benzeyiş var ise, bu takdirde ayağa kalkmak mekruhtur. Üçüncüsü caiz olandır: Gelen erkek, kimsenin ayağa kalkmasını istemez ve zâlimlere benzeyiş durumu da sözkonusu değildir. Böyle bir kimseye hürmet ve ikram mâhiyetinde olmak üzere ayağa kalkmak caizdir. Dördüncüsü mendub olandır: Yolculuktan gelen erkeğin gelişine sevinerek ayakta karşılamak veya bir nimete kavuşan kişiyi ayakta kutlamak ya da başına bir musibet gelen kişiyi ayakta karşılayıp tâziyette bulunmak maksadıyla ayağa kalkmak mendubtur.

El-Hâfiz'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre G a z â 1 î de: Gelen adamı izam ve büyütmek maksadıyla ayağa kalkmak mekruhtur. Fakat gelen adama hürmet ve ikramda bulunmak maksadıyla ayağa kalkmak mekruh değildir, demiştir.

Tuhfe yazarı bir kısmını yukarıya aldığım nakilleri yaptıktan sonra bu son tafsilât güzeldir, demiştir.[11]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Gelen erkeği ayakta karşılamak mekruhtur. Buna dâir izah yukarda verildi.

2. Duasının makbul olduğu umulan zâtlardan dua taleb etmek müstahabtır. Kendisinden duâ taleb edilen zâtın bu talebe uyarak duâ etmesi mâstehabtır.

3. Duâ edilirken umûmi ve şümullü duâ edilmelidir.

3837) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü ank)'dcn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi:

«AUahım, (şu) dört şeyden sana sığınırım: (Sahibine meşru) menfaat sağlamayan ilimden, (Allah'tan) korkmayan - itaat etmeyen kalbten, doymayan (ihtiraslı) nefisten ve işitilmeyen (yâni kabul olmayan) duadan.-"[12]

İzahı

Bu hadîsi; Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müslim bunun benzerini Zeyd bin Erkanı (Ra-dıyallâhü anh) 'den ve Tirmizi de bir benzerini Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet etmişlerdir.

Sahibine; dünya hayatı bakımından meşru yarar ve âhiret hayatı bakımından sevab kazandırmayan bir ilim, sahibi için azabtan başka bir şey değildir, özellikle dini ilimler edinip de bununla amel etmeyen, tutum ve davranışları ilmine ters düşen bir kimsenin âhl-rette şiddetli azaba müstahak olacağına dâir bir çok âyet ve hadis mevcutur. Allah cümlemizi korusun.

Allah'tan korkmayan, O'nun emirlerini dinlemeyen ve şer'î hükümlere boyun eğmeyen bir kalb, sahibini dalâlete ve türlü felâkete götürür.

Dünya malına düşkün, kanaattan yoksun, Allah'ın verdiği nzık nimetini az görüp rızâ göstermeyen ve doymak bilmeyen bir nefis de sahibine huzur vermez, bilâkis onu her türlü harama ve gayri meşru kazançlara sürükler.

Allah katında kabule şayan görülmeyen bir duâ işitilmez sayılmıştır. Bilindiği gibi Allah Teâlâ her şeyi işitir. Fakat kabul buyur-madığı bir duayı işitmemiş gibi sayar.[13]

3- Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'İn Allah'a Sığındığı Şeyler (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3838) "... Âişe (Radtyattâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu cümlelerle dua ederdi:

«Allahım! Cehennem ateşinin fitnesinden, cehennem ateşinin azabından, kabir fitnesinden, kabir azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden, fakirlik fitnesinin şerrinden ve Deccâl-i Mesih'in fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Allahım! Günahlarımı kar ve dolu suyu ile yıka (yâni mağfiret çeşitleri ile beni pakla) ve beyaz elbiseyi kirden temizler gibi kalbimi hatâlardan arındır. Benimle hatâlarımın arasını da doğu ile batının arasım uzaklaştırdığın gibi uzak kıl. Allahım! TenbelUkten, bunaklık derecesinde yaşlılıktan, günahtan ve borçluluktan sana sığınırım.»"[14]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen fitne kelimesinin asıl mânâsı sınav ve denemektir. Başka mânâlara da gelir. Burada bir kaç defa kullanılan bu kelime ile kasdedilen mânâyı aşağıda açıklayacağım:

Cehennem ateşinin fitnesinden maksad, cehennem ateşine sürükleyici tutum ve davranışlardır. Bununla, cehennemde görevli zebanilerin, cehenneme girenlere: Size uyarıcı peygamber gelmedi mi? şeklinde pişman ettirici sorusu kasdedilmiş olabilir.

Kabir fitnesinden maksad da orada meleklerin sorularına cevab verememek ve şaşkınlık içinde kalmaktır.

Zenginlik fitnesi; kibirlenmek, azmak, malı haram yolla kazanmak ve günah yollarda harcamak, servet ve zenginlik etiketi ile mağrur olmaktır.

Fakirlik fitnesi ise; zenginleri çekememek, mallarına göz dikmek, çeref ve haysiyet kırıcı zillete düşmek, Allah'ın verdiği rızka rızâ gös-termeyip şikâyetçi olmak gibi sonu felâket olan davranışlardır.

Tuhfe yazarının beyânına göre G a z â 1 î : Zenginlik fitnesi; mal toplama hırsına kapılmak, helâl haram demeden servet biriktirme gayretine düşmek, zekât gibi farz veya vâcib olan harcamalardan kaçınmak, malın hukukuna riâyet etmemektir. Fakirlik fitnesinden maksad da; yoksulluğa sabretmemek, kazanç temini için haram yollardan kaçınmamak, İslâmiyet ve mürüvvete yakışmayan bir takım zilletlere düşmek ve bu yüzden haram rızık peşine düşmektir, der.

Günahların kar ve dolu ile yıkanması, doğu ile batı arasındaki uzaklık gibi bir uzaklıkla günahların sahibinden uzaklaştırılması tâbirleri, mecazîdir. Maksad bütün hatâ ve günahların silinmesi ve sahibinin günahsız hâle gelmesidir.

D e c c â 1' a mesih lâkabının verilmesi sebebi değişik şekillerde açıklanmıştır: Bir kavle göre D e c c â 1' in bir gözü silik olduğu için, diğer bir kavle göre yüzünün bir tarafında göz ve kaş yeri olmayıp tamamen düz olduğundan dolayı ona bu unvan verilmiştir. Başka bir kavle göre D e c c â 1 yer yüzünün her tarafım tanya-cağı için ona mesih denilmiştir.

Me'sem: însanı günâha sokan şey, günah işlemeye sebeb olan şey ve günah mânâlarına gelir. Burada bu şekillerde yorumlanabilir.

Mağrem: Günâhlar ve masiyetler borçluluğu, kula mâli borç ile borçlu olmak mânâsına yorumlanabilir. Mâli borçtan maksad, haram işler uğrunda borçlanmak veya helâl işleri için kişinin ödeyemiyece-gi meblâğda borç altına girmesidir. Adamın Ödeyebileceği bir mikdar borç altına ihtiyacından dolayı girmesi bu hükmün dışında kalır. El-Cezerî, en-Nihâye'de bu durumu belirtmiştir.

Bu hadîste buyurulan duâ, müslümanların böyle duâ etmesini öğretmek veya onların anılan tehlikelerden ve serlerden korunması içindir. Çünkü peygamberler günâhlardan masum olup cennetin en yüce mertebeleri ile müjdelenmişlerdir.

3839) "... Âişe (Radtyallâkü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlul-Iah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) çöyle duâ ederdi:

* AUahım! İşlediğim (ve mağfirete muhtaç fiiller) in şerrinden ve işlemediğim (işlerden ilerde rızâna aykırı bir fiil işlemek) den sana[15]

İzahı

Bu hadisi; Müslim, Ebû Davûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu duâ ile ümmetine ışık tutarak böyle duâ etmelerini arzulamıştır.

İşlenmiş fiillerden maksad, ilâhi afv ve mağfirete muhtaç hatalı işler işlemektir. Henüz işlenmemiş fiillerden maksad da afv ve mağfirete muhtaç şeyleri bundan sonra işlememektir. Bunların şerrine mâruz kalmamak için de Allah'a sığınmanın gereği vurgulanmış oluyor.

Bu hadisteki duâ ümmet için öğretici olduğu gibi hüsrana uğrayanlardan başka hiçbir kimsenin Allah'ın azabından kendi nefsini emin bilmemesinin gerekliliğini belirtir. Bir kavle göre bu duadan maksad başkalarının işlediği günahların şerrinin O'na dokunmasından Allah'a sığınmaktır. Çünkü yaşla kuru bir arada yandığı gibi, bâzan ilâhî azab geldiğinde zâlimler yanında masum insanlar da o azabtan etkilenir.

3840) "... tbn-i Abbâs (RadtyaUâhü anAttmdJ'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'ân'dan olan sûreyi öğrettiği gibi bize bu duayı da öğretirdi:
«Allahımt Cehennem azabından, şüphesiz sana sığınırım. Kabir azabından da cidden sana sığınırım ve Deccâl-i Mesih'in fitnesinden de gerçekten sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden de sana sığınırım,»"[16]

İzahı

Bu hadîs; Müslim, Tirmizi, Ebû D ft v û d ve N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir. Zevâid yazarı bu hadisi Zevâid nevinden saymış ise de bunun sebebini anlamak mümkün değildir. Bunun bir zühul eseri olması muhtemeldir.

Avnü'I-Mabûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde: Nevevl demiştir ki, Tavus bu duanın namazda okunmasının vâcibüği-ne hükmederek bu duayı namazda okumayan oğluna namazı iade etmesini, yâni yeniden kılmasını emretmiştir. Fakat cumhur bu duanın namazda okunmasının müstahablığına hükmetmiştir. Bu hadîsi; Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir, der.

Tuhfe yazarı da T i r m i z î' nin rivayet ettiği bu hadisin izahı bölümünde: Hayat fitnesi, insanın hayatı boyunca karşılaştığı şehvetler imtihanı, cahillikler sınavı, dünya malı ve servetinin imtihanı, en tehlikeli olanı da Allah korusun ölüm döşeğindeki imansız gitme tehlikesi ile ilgili imtihandır. Ölüm fitnesi ise kabirde meleklerin sorularım cevablıyamamak ve şaşkınlığa uğramak sınavıdır. Ölüm fitnesinden maksad ölüm döşeğindeki fitne olabilir. Bu takdirde hayat fitnesi, Ölüm döşeğine girinceye kadar ömür boyunca karşüaşüan diğer imtihanlardır.

3841) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bir gece yatağında bulamadım. Bunun üzerine Onu aradım ve elim Onun ayağının alt kısmma değdi. O secde hâlinde idi, her iki ayağı dikilmiş vaziyette idi ve şöyle duâ ediyordu:
«Aliahım! Ben senin hoşnutsuzluğundan rızâna ve azabından

afvine sığınırım. Sen (in tâzibırOden sana sığınırım. Sana (lâyıkı veçhiyle) hamd - sena etmeye takatim yetmez. Sen zâtını övdüğün yüce vasıflara, üstün kemâlâta sâhibsin.»"[17]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve T i r mi z i de rivayet etmişlerdir. Hadîsteki mescidden maksad secde hâli ve evin içinde namaz kılmaya ayrılan köşe demektir. Bu hadîsin bir benzeri 1179 numarada geçti. Oraya bakılabilir.

N e v e v i bu hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: Bu hadîs, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna dâir E h I - i Sünnet mezhebinin görüşünü te'yid eder. Çünkü Sahat, yâni hoşnutsuzluk ve Ukubet, yâni cezalandırmak burada Allah'a izafe edilmiştir. Bu iki kavram bilindiği gibi hayır değil, şer saydır.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın "Benim elim O'nun ayağının alt kısmına dokundu" sözü kadının erkeğe dokunması ile abdestin bozul-madığı görüşünde olan âlimler için bir delîl sayılmıştır. E b û Ha-n İ f e (Rahimehullah) ve diğer bâzı âlimlerin görüşleri böyledir. Fakat Mâlik, Şafii, Ahmed (Rahimehümüllah) ve âlimlerin ekserisine göre kadının çıplak teninin erkeğin çıplak tenine değmesi abdesti bozar. Bu guruptaki ilim adamları bu hadîse şöyle cevab vermişlerdir: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın eli ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayağı arasında bir örtü vardı. Yâni iki tarafın çıplak tenleri birbirine değmemiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın: "Onun her İki ayağı dikilmiş vaziyette idi" sözü secdede ayakları dikmenin meşruluğuna delildir.

Hadis, anılan duanın secdede okunmasının müstehablığına delildir. Bu duanın vitir namazından sonra okunmasının müstehablıgı da 1170. hadisin izahı bölümünde anlatılmıştır.

3842) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:

(Gönülce) fakirlikten, (iyi amelce) azlıktan, zilletten, zulüm etmekten ve zulme uğramaktan Allah'a sağınınız,»"[18]

İzahı

Bu hadisi; Ebû Dâvûd ile NesâÎ de rivayet etmişlerdir. Hadîsteki fakirlikten maksad gönül fakirliği ve dünya malını toplama ihtirasıdır. Fakirlikten maksad, sahibini nankörlüğe ve Allah'ın sayısız nimetlerini inkâra, görmeye veya küçümsemeye sürükleyen yoksulluk olabilir.

Hadîsteki azlıktan maksad ise; mal ve servet azlığı değil, iyi amel ve hayırlı işler azlığıdır.

Zilletten maksad, halkın nazarında hakir görülüp alay mevzuu olmaktır. Zilletten maksad günahlara dalmaktan dolayı meydana gelen zillet veya zenginlere boyun eğmek zilleti olabilir.

3843) "... Câbir (Radtyallâhü anh)}den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'tan yararh ilim dileyiniz ve (sahibine) yarar sağlamayacak ilimden Allah'a sığınınız.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilerl güvenilir zâtlardır. Rftvi Üsâzne bin Zeyd, el-LeysI el-Müzent olan Üsâme'dir. Müslim bu rflvinin hadislerini rivayet etmiştir.

3844) "... Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) korkaklıktan, cimrilikten, ömrün en rezil dönemi (olan yaşlılığın bunaklık derecesi) n-den ve kalb fitnesinden Allah'a »ğminh.
(Râvi) Veki demiştir ki: Kalb fitnesi ile bir günah işleyip de ondan dolayı Allah'tan mağfiret dilemeden ittejı "ir hâlini kasdet-miştüV[19]

İzahı

C a b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden olup Allah'tan yararlı ilim dilemeyi ve yararsız ilimden Allah'a sığınmayı emreder. Bu konu 3833 ve 3837. hadislerde geçtiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum.

Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû D â v û d ve Kesil de rivayet etmişlerdir.

Cübn ve Cübün, korkaklık demektir. Korkaklık, Allah yolunda cihad etmeyi, hakkı ve doğruyu söylemeyi, dinen yasak olan kötülüklerle mücadele etmeyi gölgeler ve bir çok dînî vecibelerin ifâsına engel olabilir.

"Buhl ve Buhul ise cimrilik demektir. Cimn bir kimse kendisine düşen zekât, fitre ve kurban gibi dini vecibeleri İfâda kusur işleyebileceği gibi nafile sadaka sayılan bir çok sosyal hizmetlerden de geri kalır.

Fitnetü's-Sadr, yâni kalb fitnesi hadîsin râvisi Veki tarafından açıklanmıştır. Buna göre tevbe etmeden ölmektir. Avnfil-Ma-bûd yazarının beyânına göre İbnü'l-Cevzi de böyle yorumlamıştır. El-Eşrefi ise: Kalb fitnesi kalbin bozulması ve mânevi açıdan ölmesidir, demiştir. Başka bir kavle göre kalb fitnesi; kalbi kaplayan hased, kin, husûmet, bozuk akide, fena duygular gibi hastalıklardır.[20]

4- Geniş Kapsamlı Dualar Babı

3845) "... Tank (bin Eşyem) (Radtyallâhü on* J'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

Yâ ResûlaUah! Ben Rabbim'den dilekte bulunmak İstediğim zaman nasıl söyliyeyim, dediğinde Tank, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (adama) şöyle buyurduğuna şâhid olmuştur:

«Be ki t Allahım! Beni bağışla, bana rahmet et, beni (dünya ve ahiret fitne ve belalarından) âfiyette-selamette kıl ve beni (helâhn-dan) naldandır.»

Ve Resûl-i Ekrem baş parmak hâriç (mübarek elinin) dört parmağını birleştirerek (adama):

«Şüphesiz şunlar (yâni şu dört cümle) senin için dînini ve dünyanı toplar (yâni iki hayatın mutluluğunu içerir),- buyurdu.*'

3846) "... Ai$e (Radtyallâkü enhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resü-îullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine şu duayı öğretmiştir:

«Ailahım! Şüphesiz ben senden hayrın her çeşidinden isterim, âcil olanı, âcil olmayanı, bilebildiğim hayrı ve bilemediğim hayn. Âcil olan ve âcil olmayan, bilebildiğim ve bilemediğim şerrin hepsinden sana sığınırım. A İlahım! Senin (sevgili) kulun ve Peygamber'inin senden istediği hayır (nevilerin) den şüphesiz senden ben de isterim ve senin (sevgili) kulun ve peygamber'inin sana sığındığı serlerden sana ben de sığınırım. A ilahı m! Şüphesiz ben senden cenneti ve (beni) cennet'e yaklaştırıcı söz ve amel (de muvaffak olmayı) isterim. Cehennem ateşinden ve (beni) ona yaklaştıran söz veya amelden de sana sığınırım. Benim İçin hükmettiğin her kaza (ve kader) hükmünü hayırlı kılmanı senden dilerim.*'

Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi söz götürür. Seneddekİ Ününü Külsûm hakkında konuşanı görmedim. Bir gurup onu sah&bllerden saymışlar ise de buna itiraz vâriddir. çünkü bu hatun Ebû Bekir (R.A.Vın vefatından sonra doğmuştur. Senedin kalan rarileri güvenilir zâtlardır.

3847) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adama:

«Namazda (yâni oturduğunda) ne diyorsun?» diye sordu. Adam s Ben teşehhüdü (yâni et-Tahiyyâtü, Allahümme salli...) okuyorum. Sonra Allah'tan cennet diliyor ve cehennem'ateşinden O'na sığınıyorum. Ama, Vallahi ben ne senin ne okuduğunu, ne de Mûaz'ın ne okuduğunu bilmiyorum, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :

«Biz onun çevresinde (yâni senin okuduğun şeylere yakın) sözler söyleriz.» buyurdu."

Not: Zevâid'de bunun senedinin sahih ve ravilerüün güvenilir olduğu belirtilmiştir.[21]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Diğer iki hadîs Zevâid neyindendir. Son hadis, 910 numarada da geçmiş olup gerekli izah orada verilmiştir. Burada tekrarlamaya gerek yoktur.[22]

Bu Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Mü'min kişi, en makbul ve en geniş kapsamlı duaların neler olduğunu, Allah Teâlâ'ya nasıl duâ edilmesinin uygun olduğunu öğrenmek için yetenekli ilim ehline müracaat etmelidir.

2. Dinî ilimlerle mücehhez zâtlar aile ferdlerine ve çevrelerindeki müslümanlara; diğer dini sahalarda olduğu gibi, Allah'a duâ etmek konusunda da ışık tutmalı ve ders vermelidir.

3. Alimler çevrelerindeki insanların ibâdetlerinine şekilde İfa ettiklerini soruşturmak ve onlara bu konuda da yardımcı olmalıdır.

4. Namazın sonunda ve selâmdan önce duâ edilmelidir ve bu duada Allah'tan cennet dilenmeli, cehennem ateşinden O'na sığın-malı.[23]

5- Afiv Ve Afiyet İçin Duâ Etmek Babı

Bu babın hadislerinde geçen "Afiv", "Afiyet" ve "Muafât» kelimeleri hakkında özlü bilgi verip tercemede bu kelimeleri aynen kullanmayı uygun buldum.

Afivt Allah'ın, kulunun günahlarını silmesi ve bağışlamasıdır.

Afiyet i Her türlü hastalıktan, belâlardan ve hoşlanılmayan şeylerden selâmette olmaktır. Hoşlanılmayan şeyler ister dîn hayatı, ister dünya hayatı ile ilgili olsun. Kamus yazarı:

Afiyet, Allah'ın kulundan hoşlanmadığı şeyleri defetmesi, uzak tutmasıdır. Mûâfat da aynı mânâyı ifâde eder. Bu iki kelime Âfâ-Yuafî fiilinden masdardır, demiştir.

Tuhfe yazarının beyânına göre el-Cezeri, en-Nihâye'de: Afiyet, senin hastalıklardan ve belâlardan sağ salim olmandır. Muâ-fât da Allah'ın seni halka, halkı da sana muhtaç etmemesi, seni halkın eziyetlerinden koruması ve halkı da senin eziyetlerinden korumasıdır. Bir kavle göre Muâfât, afiv kökünden alınmadır, kişinin halkı bağışlaması ve halkın onu bağışlamasıdır, diye bilgi vermiştir.

Hülâsa; Afiyet ve Muâfât, kişinin dîni ve dünyevi alanlarda, başka bir deyimle dünyada ve âhirette hoşlanmadığı fenalıklardan, belâlardan, hastalıklardan ve her türlü sıkıntılardan selâmette olması veya selâmette kılınmasıdır, denilebilir.

Bir Hâl Tereem«rt

İlk hadlıin rftvlii Tftnk bin E^yem el-Eşcal (R.A.) sahâbîdlr. 14 tana hadisi vardır. Müslim İki hadisini münferiden rivayet etmiştir. Diğer İki hadisi ayrıca; Tlrmİzİ, Neaal ve tbn-İ Maceh tarafından rivayet •dllmi^tlr. Rftvlsi ojlu Ebû Ma-Uk'dlr. (Hulasa, 178)

3848) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellemye gelerek :

Yâ Resûlallah! Hangi duâ efdaldır (yâni en hayırlı duadır?) diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyh ive Sellem) (adama) :

«Rabbinden dünyada ve âhirette afiv ve afiyet dite,« buyurdu. Sonra adam (Ona) ikinci gün gelerek t

Yâ Resûlallah! Hangi duâ efdaldır? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Rabbinden dünyada ve âhirette afiv ve afiyet İste.* buyurdu. Sonra adam O'na üçüncü gün (tekrar) geldi ve ı

Yâ Nebiyyaüah! Hangi duâ efdaldır? dedi. Resûl-1 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Rabbinden dünyada ve âhirette afiv ve afiyet dite. Saaa dünyada ve âhirette afiv ve afiyet verilince şüphesiz muradına ermiş olursun,, buyurdu."

3849) "... Evsat bin İsmâîl el-Becelî (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'm şu hadisi rivayetine kendisi şâhid olmuştur t
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki yü benim şu yerimde ayağa kalktı (Ebû Bekir böyle söyledikten sonra ağladı). Daha sonra (hadîs rivayetine devamla) dedi ki:

(Sözde ve işte) doğruluktan ayrılmayınız. Çünkü doğruluk şüphesiz hayır ile beraberdir (yâni sahibini iyi amellere yöneltir.. Doğruluk ve hayır (sahibi) de cennettedir. Yalancılıktan da sakınınız. Çünkü yalancılık şüphesiz şer İle beraberdir (yâni sahibini kötülüklere sürükler) ve yalancılıkla şer (sahibi) cehennemdedir. Allah*tan muâfât (yâni hoşlanılmayan şeylerden selâmet ve afiyette olmayı) dileyiniz. Çünkü hiç kimseye imandan sonra afiyetten daha hayırlı bir şey şüphesiz verilmemiştir. Biribirinize hased (çekememezlik) etmeyiniz. Biribirinize buğuz (düşmanlık) etmeyiniz. BiribirİnizIe iyi İlişkileri kesmeyiniz. Biribirinizden yüz çevirip küsüşmeyiniz ve ey Allah'ın kulları, kardeşler olunuz."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi Nesal, el-Yevm vel-Leyle adlı kitabında birkaç yoldan rivayet etmiştir. O yollardan bazısı şunlardır: Yahya bin Osman'dan, o da Ömer bin Abdulvâhid'den; ayrıca Mahmûd bin Hâlid'den, o da el-Velld'den rivayet etmişler ve bu iki râvi, yani Ömer ile Velld bunu Abdurrah-man bin Yezld'den, o da Cabir'den, o da Süleym bin Amir'den rivayette bulunmuşlardır.

3850) "... Aişe (Radtyallâkii onAâJ'dan rivayet edildiğine göre kendisi

Yâ Resûlallah! Kadir gecesine rastlarsam ne duâ edeceğimi bana bildir, diye talebte bulunmuş. Resûl-i Ekrem (de ona) şöyle buyurmuştur :
-A 11 ah im! Şüphesiz, sen afiv edicisin, afiv etmeyi seversin, beni afiv et, dersin.»"

3851) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)şöyle buyurdu, demiştir:

«Kulun; "Allahım! Ben senden dünya ve âhirette afiyet dilerim" duâsmdan daha faziletli, edecek hiç bir duâ yoktur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebü Hüreyre (R.A.)'ın bu hadîsine âit sened sahih olup râvüeri güvenilir zâtlardır. Râvi el-AlÂ bin Ziyâd'ı, İbn-i Hib-bân, güvenilir zâtlar arasında anmıştır. Ben de bu râvi hakkında konuşan bir kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri meşhur oldukları için durumlarının sorulmasına gerek yoktur.[24]

İzahı

Bu babın ilk hadisi T i r m i z i tarafından da rivayet edilmiştir. En üstün ve en faziletli duanın hangisi olduğunu üç gün üstüste soran sahâbîye Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadiste anılan duayı tavsiye buyurması bunun ne kadar faziletli bir duâ olduğunu belirtir.

Zevâid nevinden olan ikinci hadîs de imân nimetinden sonra en büyük nimetin afiyet, yâni hastalıklardan, belâlardan, gerek dünya hayatında ve gerekse âhiret hayatında hoşlanılmayan şeylerden selâmette bulunmak olduğuna delâlet eder.

Âişe (Radıyallâhüanhâ)'nınhadîsini Tirmizi, NesâÎ, A h m e d ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu da kadir gecesi okunacak en makbul duanın Allah'tan afiv ve mağfiret dilemek olduğuna delâlet eder. Son hadîs ise notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup sahih bir hadistir.

Allah cümlemize dünya ve âhiret afiyetini, mutluluğunu ihsan buyursun. Âmîn.[25]

6- Biriniz (Bîr Kimseye) Duâ Etmek İstediği Zaman Duaya Kendi Nefsinden Başlasın, Babı

3852) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ etti, demiştir:

¦Allah bize ve Âd'ın kardeşine rahmet eylesin.»*'

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilerf güvenilir zâtlardır.[26]

İzahı

Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce kendi nefsi için daha sonra da Âd'ın kardeşi için rahmet duasında bulunmuştur. Sindi: Âd'm kardeşinden maksad H û d (Aleyhis-selâm)'dır, demiştir.

Müellif bu hadisi, kişi duâ etmek istediği zaman duaya kendi nefsinden başlamasının müstehabhğı için delil göstermiştir.

Tirmizi de "Duâ etmek isteyen kimse du&ya kendi nefsinden batfar" babında, Übey bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen bir hadîs meâlen şöyledir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kimseden söz edip ona duâ etmek istediği zaman duaya kendi nefsinden başlardı.**

Tuhfe yazarının beyânına göre el-Hâfız, el-Fetih'te bu hadisten bahsederken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bâzan bir kimseye duâ ederken kendi nefsi için duâ etmediğine dâir hadîsleri nakletmiştir. Tuhfe yazarının da dediği gibi H â f ı z' in naklettiği hadîslerden çıkan sonuç şudur ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir kimseden söz edip onun için duâ etmek istediği zaman bâzan kendi nefsine duâ ettikten sonra o kimse için duâ ederdi. Bâzan da duaya kendi nefsinden başlamayıp doğrudan doğruya ilgili zât için duâ ederdi.[27]

7- Biriniz Acele Etmedikçe Duası Kabul Olunur, Babı

3853) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüaüahü Aleyhi ve Sellem) :

«Herhangi biriniz acele etmedikçe duası kabul olunur.» buyar-

Dua eden kişi nasıl acele eder? Yâ Resûlallah, diye somluaca O t «Adam t Ben Allah'a duâ ettim de Allah benim duamı kabul etmedi, der.» diye cevab verdi."[28]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, duâ eden mü'minin böyle konuşmaktan sakınmasının gerekliliğine ve duâ etmeye devam etmesinin doğru yol olduğuna delâlet eder. Çünkü duâ eden kişinin: Ben defalarca dua ettim veya şu ve bu işler için duâ ettim. Fakat

Allah benim duamı kabul etmedi, gibi sözleri ya duasının kabulünün gecikmesinden bir nevî sızlanmadır veya ümidsizlik belirtisidir. Gerek sızlanma gerekse ümidsizlik fena şeylerdir. Mü'min kula yakışmaz. Duanın kabulü için Allah katında tâyin ve tesbit edilmiş belirli bir vakit vardır. Zamanı gelmedikçe gerçekleşmez. Nitekim rivayet edildiğine göre Mûsâ ve Hârûn (Aleyhime's-selâm)'ın F i r ' a v u n aleyhinde ettikleri dua ile duanın kabulü arasında geçen süre kırk yıldır. Şu halde duanın kabulünün gecikmesinden sızlanmak hatâdır ve duanın' kabul olunmamasına sebebiyet verir. İkincisi, yâni duanın kabul olunmasından ümitsizliğe düşmek ancak kâfirlerin işidir, mü'min bir kimse hiçbir zaman Allah'ın lütuf ve rahmetinden ümidini kesmez.

Duanın kabul olunması çok çeşitlidir. Şöyle ki: Bâzan istenen şeyin istenen zaman içinde gerçekleşmesiyle olur. Bazen istenen şeyin bir hikmete binâen bir süre sonra gerçekleşmesiyle olur. Bazen istenen şey yerine bir şerrin defedilmesi suretiyle kabul olunur. Bazen de sahibi için âhirette azık olmak üzere sevab defterine bir hayrat olarak geçirilir.[29]

Duanın Kabul Olmasının Şartları

Duanın kabul olmasının bâzı şartları vardır. Bu hadîste bu şartlardan ikisine işaret edilmiştir:

1. Duâ eden kişinin acele etmemesi,

2. Duanın kabul olmayacağı değil, kabul olacağı kanaatini beslemek.

3. Haram bir iş için duâ etmemek

4. Duayı kalb uyanıklığıyla ve gafletten uzak biçimde, mütevâ-zi bir halde etmek.

5. Yediğinin ve giydiğinin helâldan olması. Başka şartlar da vardır. Bu kadarla yetinelim.[30]

8- Adam "Allahım Dilersen "Bana Mağfiret Eyle" Diyemez, Babı

3854) "... Ebû Hüreyre (Radıyailâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Sakın herhangi biriniz "Allahım! Dilersen bana mağfiret eyle" biçiminde duâ etmesin ve dileğinde kesin ifâde kullansın (yâni "Allahım bana mağfiret eyle" desin). Çünkü şüphesiz Allah'ı zorlayan (hiç bir kuvvet) yoktur.»"[31]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû D â -v û d ve Mâlik de rivayet etmişlerdir.

Duâ ederken "Dilersen" kaydını koymak sakıncalıdır. Çünkü sanki Allah dilemezse bile herhangi bir kimseyi bağışlamaya zorlanabilir, gibi yanlış bir anlamaya yol açar. Halbuki Allah herşeyi iradesiyle, dilemesiyle yapar. Hiç bir şeye zorlanamaz, hiç bir kuvvet O'nu birşeye icbar edemez. Diğer taraftan bu kayıt duâ edeni müstağni gibi gösterir. Yâni istersen bu duayı kabul et, istersen kabul etme. Pek ihtiyacım yoktur, gibi sakat bir mânâ çıkabilir. Oysa bütün varlıklar O'na muhtaçtır.

Bu itibarla duâ eden kimse azimli ve kesin ifâde kullanmalıdır ve duasının Allah katında kabule şayan olduğu kanaatini beslemelidir.

Hadîsin zahirine göre bu kaydı kullanmak haramdır. 1 b n - i Abdi'1-Berr böyle hükmetmiştir. N e v e v i ise bu yasağın mekruhluk için olduğunu söylemiştir.[32]

9- Allah'ın İsmi Azamı (En Büyük Adı), Babı

3855) (... Esma bin.t-i Yezîd (Radıyailâhü anhâ)'da,n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Allah'ın İsmi A'zam'ı, şu İki âyettedir =s «ye sizin ilâhınız

(zât ve sıfatlarında ortağı olmayan) tek ilâhtır. O'ndan başka İlâh yoktur. Rahman O'dur. Rahim O'dur." (Bakara, 163) (2) Âl-İ İmrân sûresinin başındaki âyet; = "Elif, Lam. Mim. Allah, O'ndan başka ilâh yoktur, ezelî ve ebedî diri olan O'dur, bütün varlıkları yönetip gözeten O'dur."[33]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmjzî, Ebû Dâvûd ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı bu hadisin izahı bölümünde şöyle der:

Bu hadiste Allah'ın Ism-i A'zam'mın; yâni en büyük ismininin. Bakara sûresinin 163. ve Âl-i îmrân sûresinin 2. âyetlerinde olduğu bildirilmiştir. Bundan maksad bu iki âyette geçen Tevhîd kelimesi olan "Lâ ilahe illâllah"tır. Şu halde îsm-i A'zam, Tev-hid kelimesidir. Bir kavle göre bu âyetlerdeki İsm-i A'zam;

= "Errahmânü'r-BahînT ve = "El-Hay-yül-KayyûnV'dur.

El-Menhel yazan daha sonra "İsm-i A'zam'* hakkındaki görüşleri beyân eder. Bu görüşleri bu babın sonunda açıklamaya çalışacağım.

3856) "... El-Kâsım (bin Abdirrahman) (RadıyaLlâhü aniden; Şöyle demiştir:

Allah'ın o İsm-i A'zam'ı, ki onunla çağırıldığı zaman duayı kabul buyurur, (şu) üç sûrededir: Bakara, Âl-i İmrân ve Tâhâ.... El-Kâsım aracılığıyla Ebû Ümâme (Radiyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun mislini buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun ilk senedinin r&vUeri güvenilir zatlardır. Fakat bu hadis mevkuftur. Yani el-Kasım'ın sözü olarak rivayet edil-' mistir. Merfû olan yâni Peygamberi ulaşan ikinci senede gelince bu senedde Öay-lan isimli ravi bulunur. Ben bu râvi hakkında, ne yermek ne de tevsik yoluyla herhangi bir fe*mg<*nin söylenmiş bir sözüne rastlamadım. Senedin kalan ravUerl güvenilir zatlardır.[34]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Hâkim de merfu olarak rivayet etmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre e 1-K â s im şöyle demiştir:

Ben anılan üç sûrede Allah'ın îsm-i A'zam'ım aramaya başladım. Bakara sûresinde Âyetü'l-Kürsî'nin başındaki;

= "AUah, O'ndan başka ilâh yoktur, ezeli ve ebedî diri olan O'dur, bütün varlıkları yönetip gözeten O'dur"

(Bakara, 255), Âl-i İmrân sûresinin başında;

= "Elif, Lâm, Mim. Allah, O'ndan başka ilâh yoktur, ezeli ve ebedî diri olan O'dur, bütün varlıkları yönetip gözeten O'dur" ve Tâhâ sûresinde; = "Botta yüzler, ezeli ve ebedî diri olup tüm varlıkları yönetip gözeten (Allah) a boyun eğmiştir." (Tâhâ III) Nazm-i Celilleri buldum. Müfes-•irlerden Fahr-i Râzî de îsm-i A'zam'ın bu, yâni; = "El-Hayyû'1-Kayyûm" olduğu görüşünü seçmiştir. Çünkü bu iki isim, Rablık sıfatlarına delâlet eder ve başka isimleri bu sıfatlara delâlet etmez. Nevevl de ayni görüşü seçmiştir.

Hulâsa bu hadise göre Allah'ın îsm-i A'zam'ı, "El-Hayyül-Kay-yûm" lâfızlarıdır.

3857) "... Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adam (ki Ebû Mû-sâ el-Eş'arî'dir) m "Allahımt Ben senin zâtında, sıfatlarmda ve fiillerinde tek olup benzeri ve ortağı olmayan, her şeyden müstağni olup tüm varlıkların muhtaç olduğu, doğurmayan, doğurulmayan ve hiç bir şey O'na denk olmayan Allah olduğunu itiraf ederek senden (hayır) isterim" diye duâ ederken sesini işitti. Bunun üzerine Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«(Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki) Şüphesiz bu adam Allah'tan İsm-i A'zam'ı ile istedi, o İsm-i A'zam ki onunla Allah'tan (bir hayır) istenince verir ve onunla çağırıldığı zaman duayı kabul buyurur.»"[35]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, A h -med, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.

Allah'ın isimlerinden "El-Ahed": Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde tek olup; eşi, benzeri ve ortağı olmajıan, demektir. "Es-Samed" ise : Her şeyden müstağni olup her şeyin muhtaç olduğu ezelî ve ebedî varlık, demektir.

Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b î bu hadîsin izahında şöyle demiştir:

Bu hadîs, Allah'ın bir İsm-i A'zam'ımn bulunduğuna, bu isimle anılarak duâ edildiği zaman kabul buyurduğuna ve bu ismin hadîste anılan cümlelerin içinde olduğuna delâlet eder. Buna benzer başka hadisler de vardır. Fakat o hadîslerdeki isimler burada bulunan isimlerden başkadır. Ancak "Allah" lafzı hepsinde mevcuttur. Bu itibarla îsm-i A'zam'ın Allah lâfzı olduğu anlaşılır.

Suâl: Kulun: "Bana falan şeyi ver" demesidir. Allah da verir. Duâ ise: Kulun: "Yâ Rabbi" gibi bir sözle Allah'ı çağırmasıdır. Allah da kuluna icabet etmesidir. Bu itibarla suâl karşısında vermek ve duâ karşısında icabet kullanılır. Suâl ile duâ arasındaki fark budur,

3858) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın: "Allahım! Ben, hamdin sana mahsus olup senden başka ilâh olmadığını, senin tek olup hiç bir ortağının bulunmadığını, senin bol nimet verdiğini, göklerin ve yerin yoktan yaratıcısı olduğunu; azamet, hâkimiyet ve sonsuz ikram sahibi olduğunu kesinlikle itiraf ederek şüphesiz senden (hayır) dilerim" diye duâ ederken sesini işitti ve bunun üzerine şöyle buyurdu:
-(And olsun ki) Şüphesiz bu adam, Allah'tan İsm-i A'zam'ı ile (hayır) istedi, o İsmi A'zam ki onunla Allah'tan (bir hayır) istenince verir ve onunla çağırıldığı zaman duayı kabul buyurur.»"[36]

İzahı

Bu hadîsin benzerini Ebû Dâvûd, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Mennân" bol nîmet veren anlamında olup Allah'ın isimler indendir. Mennân, verdiği nimetleri sayıp beyân buyuran mânâsına da gelir. Allah'ın verdiği nimetleri sayması övgüye lâyık bir sıfattır. Kulun uyanıp şükür etmesine vesile olur. Fakat insanın insana yaptığı iyiliği sayıp durması başa kakmak sayılır ve kötü bir davranıştır. Çünkü bütün iyiliklerin ve nimetlerin gerçek sahibi hiç bir zaman kul değil, Allah'tır. Kul ancak bir vâsıtadır, elçidir.

Bedii Bir örneğe ihtiyaç duymayan yoktan var eden, yaratan demektir ve Allah'ın isimlerindendir.

Celal t Azamet, hakimiyet ve heybet, demektir.

Bu hadis de Allah'ın bir îsm-i A'zam'ının bulunduğuna, bu ismin hadiste anılan cümleler içinde olduğuna ve Allah'ın bu isimle anılarak dua ve dilekte bulunulduğu zaman o isteğin verileceğine ve duanın kabul buyurulacağma delalet eder.

3859) "... Aişe (Radtyallâhü unAâJ'dan; Şöyle demiştir:

Ben, ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ini * AUahımî Ben senin pak, güzel, mübarek ve zatına en sevimli İsmin ile şüphesiz senden (hayır) dilerim, o ismin ki onunla ğın zaman icabet edersin, onunla senden (hayır) istendiği zaman verirsin, onunla senden rahmet taleb edildiği zaman rahmet eylersin ve sıkıntıdan kurtulmak için onunla senden yardım dilendiği zaman sıkıntıdan kurtarırsın» diye dua ederken sesini işittim.
Aişe demiştir kt > Ve Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün t

«Yâ Aişe, Allah'ın hangi İsimle çağırıldığı zaman duayı kabul buyuracağını bana gösterip bildirdiğini bilir misin?» buyurdu. Aişe demiştir kli

Ben ı Yâ Resûlallah! Babam anam sana feda olsun O İsmi bana öğret dedim. O:

•Yâ Âişe O İsmin öğrenilmesi sana uygun değildir,» buyurdu. Aişe demiştir ki: Bunun üzerine ben uzaklaşıp bir saat oturdum. Sonra kalktım ve O'nun (mübarek) başını öptüm. Daha sonra t

Yâ Resûlallah! O ismi bana öğret, diye ricada bulundum. O t

«Yâ Âişe! O ismi sana öğretmem uygun değildir. Çünkü şüphesiz senin o isimle dünyalık bir şey istemen senin için uygun olmaz,» buyurdu. Âişe demiştir ki: Bunun üzerine ben de kalkıp abdest aldım ve iki rek'at namaz kıldıktan sonra:

Allahım! Şüphesiz ben seni Allah, diye çağırırım, er-Rahmân diye çağırırım, el-Berr, er-Rahîm, diye çağırırım ve seni bildiğim ve bilemediğim Esmâ-ı Husnâ'nın hepsiyle çağırırım ki beni mağfiret edesin ve bana rahmet edesin, diyerek duâ ve dilekte bulundum. Aişe demiştir ki ı Bunun üzerine ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü. Sonra buyurdu ki t

«Şüphesiz o isim senin duada andığın isimler İçindedir.»**

Not: Zevflid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hakkında konuşulur, İlah bin Ükeym'i, el-Hatfb güvenilir kabul ederek sahabiler arasında sayymı, eı-öauo g mıstar. Fakat Peygamber (S-A.V.)'den hadis dinlediği sağlıklı bir rivayetle sabit değildir. Ravi Ebû Şeybe'ye gelince; ben onu ne yeren ne de güvenilir sayan konseyi görmedim. Senedin kalan ravileii güvenilir «âtlardır.[37]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevindendir. Bu da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in bir duasını beyân etmekte, Allah'ın bir Ism-i A'zam'ın^n bulunduğuna ve o isimle Allah'a edilen dua ve dileklerin kabul olduğuna ve bu mübarek isim ile dünyanın zevk ve safası-na değil, ebedî mutluluğa yönelik dileklerde bulunmanın uygunluğuna delâlet eder.

Allah'ın îsm-i A'zam'ının hangi isim veya isimler ya da âyet olduğu hususunda vârid olan hadisler muvacehesinde âlimlerin değişik görüşleri olmuştur. El-Hâfiz bu konuda 14 görüş naklederek beyân etmiştir. Ben bu görüşlerin delillerini anlatmadan sadece bâzı görüşleri maddeler hâlinde yazmayı uygun buldum.[38]

İsmi Azam Olduğu Rivayet Edilen İsimler, Cümleler

1. Lafza-ı Celâl olan; -Al = "Allah" kelimesi.

2. Tevhîd kelimesi olan; il ^1 iİIV = "La ilahe illallah"

3. = "Er-Rahmân er-Rahîm"

4. = "Allah er-Rahman er-Rahîm"

5. = "El-Hayy el-Kayyûm"

6. = "Allahu la ilahe illâ huv el-Hay-yti'l-Kayyûm"

7. = "u ilâhe İUâ h«v el-Hayyü'l-Kay-yûm"

8. = "Rabb"

9. "Allahu lâ ilâhe illâ huv el-Ahedü*s-Samed elfezi lem yelid ve lem yûled ve lem yekûn lehû küfüven ahed."

10. "El-Hannânü'1-Mennân Bediü's Semâvati ve'l-Ard zü'1-Celâli ve'I-ikram el-Hayyü'1-Kayyöm"

El-Menhel yazan yukardaki rivayetleri naklettikten sonra E b û Ca'fer et-Tabarî' nin şöyle söylediğini beyân eder :

îsm-i A'zam'ın belirlemesi hususunda eserler muhteliftir. Bence hepsi sahihtir. Çünkü hiç bir rivayette şu isim İsm-i A'zam'dır, bundan daha büyük bir isim yoktur, denilmemiştir. Şu halde rivâyet-lerdeki "A'zam" yâni en büyük sözcüğü "Azim" yâni büyük mânâsına yorumlanır.

Allah en iyi bilendir. Bence bir mü'minin îsm-i A'zam ile duâ etmiş sayılabilmesi için, bu rivayetlerin hepsinde mevcut isimleri ve cümleleri okuyarak Allah'a duâ ve dilekte bulunması gerekir. En ihtiyatlı olanı bence budur.[39]

10- Allah (Azze Ve Cellevnin İsimleri. Babı

3860) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz, Allah'ın doksan dokuz, (yâni) yüz eksi bir ismi vardır. Kim bu isimleri (tamamen) sayarsa cennete girer.»"[40]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste Allah'ın doksan dokuz isminin olduğu bildirildikten sonra bu sayının te'kidi için «Yüz eksi bir" ifâdesi de kullanılmıştır ki bu rakamın yaklaşık olarak verilmediği veya çokluk anlamında kullanılmadığı iyice anlaşılsın.

Hadîs; Allah'ın doksan dokuz ismini sayanın cennete gireceğini müjdeler. Bu cümlede geçen "Ahsaha" fiili "Onları saydı" demek olup

"Ihsâ" masdarından türemedir. Burada "İhsâ" sözcüğü ile neyin kas-dedildiği hususunda H a t t â b i şu bilgiyi verir:

Allah'ın isimlerini İhsâ, yani saymak bir kaç şekilde olabilir:

1. Allah'ın doksan dokuz isminin tamamını saymaktır. Yâni kişi Allah'ı bu isimlerin hepsi ile çağırır, anar ve över. isimlerinin bir kısmını anmakla yetinmez. Mü'min kişi böyle yapmakla cennete girmeye liyakat kazanmış olur ve anılan müjdeye mazhar olur.

2. Allah'ın doksan dokuz isminin hakkını vermek, muktezasıy-la amel etmek, yâni isimlerin taşıdığı yüce anlamları düşünüp buna göre durum ve davranışlarını düzenlemektir. Meselâ Allah'ın Rezzak = Rızık verici olduğunu bilip düşünerek rızkı için endişeye kapılmamalı, bunu helâhndan talep etmeli, haram kazanca girişmemelidir. Diğer isimler de böyledir.

3. Allah'ın doksan dokuz ismini mânâlanyla beraber öğrenmek ve bellemektir.

Îbnü'l-Cevzl de yukardaju mânâları sıralamakta ve buna şu yorumu eklemektedir: Diğer bir mânâ Kur'ân-ı Kerim'i natmektir. Çünkü Allah'ın doksan dokuz ismi Kur'ân-ı Kerim ' de mevcuttur.
K u r t u b İ, de: Allah Teâlâ'dan umarım ki herhangi bir müs-lüman yukarda yazılı şekillerden her hangi birisiyle ve tam bir ih-lâsla Allah'ın doksan dokuz ismini anarsa yüce Allah o kimseye cenneti nasip eder, demiştir.

Muhakkik âlimler hadîsteki İhsâ. fiilini hıfzetmek, ezberlemek manâsına yorumlamışlardır. Bu duruma göre bu isimleri ezberleyen bir müslüman Allah'ın lütuf ve keremiyle cennete girecektir.

N e v e v I de yukardaki yorumlan naklettikten sonra; Bu* h â r İ ve diğer muhakkik âlimlerin görüşüne göre bundan maksadın Allah'ın doksan dokuz ismini ezberlemek olduğunu beyân eder ve aynı görüşte olduğunu söyler. Bu arada şunu da söyler:

Bu hadiste Allah'ın isimlerinin doksan dokuzdan fazla olmadığına dâir bir kayıt yoktur. Bu itibarla âliiriler: Bu hadisten maksad Allah'ın doksan dokuz ismini sayan müslüman cennete girmesi için Allah'ın vaadinin olduğunu bildirmektir. Hadisin mânâsı isimlerin doksan dokuzdan fazla olmadığını belirtmek değildir, demişler ve bu hususta ittifak halindedir. Bunun içindir ki başka bir hadiste;

-AUahım! Ben senin Zatına verdiğin veya yüce katında saklayıp da kimseye bildirmediğin bütün isimlerinle senden (hayır) isterim» buyurulmuştur.

Mâlikiler'den tbnü'l-Arabi de bâzı âlimlerin Allah'ın bin isminin bulunduğunu söylediklerini naklettikten sonra, bu sayının az olduğunu söylemiştir.

Müellifimizin rivayet ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın 3859. hadisi de Â i ş e' nin Allah'ın bâzı isimlerini bilmediğine delâlet eder. Bundan sonra gelecek hadisin izahı bölümünde belirteceğim gibi e 1 - H â f ı z, el-Fetih'te Allah'ın doksan dokuz isminin Kur'ân'-da bulunduğunu ifâde eder. Bunlar dışında sahih hadislerle sabit olan isimler vardır. Bundan çıkan sonuç; A i ş e (Radıyallâhü anhâ) gerek Kur'ân'da ve gerekse sahih hadislerde buyurulan isimleri bildiği halde bâzı isimleri bilmediğini açıklamakla, Allah'ın isimlerinin doksan dokuzdan çok olduğunu belirtmiş sayılır, kanısındayım.

3861) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

Şüphesiz, Allah'ın doksan dokuz, (yâni) yüzden bir eksik ismi vardır. Allah, şüphesiz (zât ve sıfatlarında) tekdir (yâni ortağı, eşi ve benzeri yoktur), tek olan (yâni çift olmayan zikirleri, ibâdetler) i sever. Kim o doksan dokuz ismi hıfzedip ezberlerse, cennete girer. O isimler (şunlardır) :

Allah, el-Vâhid, es-Samed, el-Evvel, el-Âhir, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Hâhk, el-Bârf t el-Musavvir, el-Melik, el-Hakk, es-Selâm, el-Mü'min, el-Müheymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-MÛtekebbir, er-Rahmân, er-Rahîm, el-Latîf, el-Habîr, es-Semî, el-Basir, el-Alîm, el-Azîm, el-Bârr, el-Mü-teâl, el-Celil, el-Cemîl, el-Hayy, el-Kayyûm, el Kadir, el-Kahir, el-Alî, el-Hakîm, el-Karîb, el-Mücîb, el-Ganî, el-Vahhâb, el-Vedûd, eş-Şekûr, el-Mâcid, el-Vâcid, el-Vali, er-Râşid, el-Afuvv, el-Ğafûr, el-Halîm, el-Kerim, et-Tevvâb, er-Babb, el-Mecîd, el-Veliyy, eş-Şehid, el-Mübîn, el-Bürhân, er-Reûf, er-Rahîm, el-Mübdi', el-Muîd, el-Bâis, el-Vâris, el-Kaviyy, eş-Şedîd, ed-Dârr, en-Nâfi\ el-Bâkî, el-Vâki, el-Hâfid, er-Râfi1, el-Kabıd, el-Bâsit, el-Müizz, el Müzill, el-Muksıt, er-Rezzâk, Zü'1-Kuvve, el-Metin, el Kaim, ed-Dâim, el-Hâfiz, el-Vekil, el-Fâtar, es-Sami', el-Mu'tî, el-Muhyi, el-Mümît, el-Mâni, el-Câmi\ el-Hâdî, el-Kâfi, el-Ebed, el Âlim, es-Sâdik, en-Nûr, el-Münir, et-Tâmm, el-Kadim, el-Vitr, el-

Ahed, es-Samed. Öyle Allah ki doğurmadı, doğurulmadı ve hiçbir kimse O'nun dengi olmadı.

Züheyr demiştir ki: Bana birçok ilim adamları tarafindan ulas-tı&ırra göre Esma i Husnâ'nm evveline şu zikirle başlanır (yâni önce şu zikir okunur, ondan sonra Esmâ-ı Husna'nın okunmasına başlanır) :

"La İlahe illallahü vahdehû Iâ şerike lehu. Lehü'I-mülkü ve lehü'I-hamdu, biyedihi'l-hayru ve hüve alâ külli şey'in kadir. Lâ ilahe illallah. LehÜ'l-Esmâü'l-Husnâ = Allah'tan başka ilâh yoktur. O, (zât ve sıfatlarında) tektir, ortağı yoktur. Mülk (hâkimiyet - saltanat) O'nun-dur, hamd de O'nundur. Hayır ancak O'nun (kudret) elindedir ve O, her şeye kadirdir. Allah'tan başka İlâh yoktur. Esmâ-i Husnâ (= En güzel isimler) O'nadır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-İ Mâceh ve Tİrmrizl'den başka, altı lm&mdan hiçbirisi Allah'ın Esmâ-i Husnâ'smı ne bu vecihle ne de başka türlü ta-dad etmemiştir (yâni sayarak rivayet etmemiştir). îbn-i Mâceh ile Tirmizl'nin say* dıklan isimlerin sırasında takdim ve tehir vardır. Bu konuya dâir senedlerin en sıhhatlisi Tirmlzl'ninkidir. îbn-i Mâceh'in senedi, râvi Abdülmelik bin Muham-roed'İn zayıflığı sebebiyle zayıf bir seneddir.[41]

İzahı

Notta belirtildiği gibi T i r m i z i de bu hadîsin benzerini rivayet etmiştir. Müellifimizin senedi ile T i r m i z i' nin senedi râvî e 1-A'r e c'de birleşir. Fakat müellifimizin rivayetinde bulunan bâzı isimler, T i r m i z i * ninkinde yok ve buna karşın T i r m i -z İ' nin rivayetinde bulunan bâzı isimler müellifimizin rivayetinde yoktur. Ayrıca müellifimizin rivayetinde "es-Samed" ve "er-Rahîm" isimleri mükerrerdir. Mükerrerlik durumu dikkate alınmazsa, isimlerin toplamı yüz eder. "Allah" Lafza-i Celâl'ı hesaplamazsak kalan isimlerin toplamı doksan dokuz olur. Veya aynı anlamı taşıyan "Kavi" ve "Zör-Kuvve" isimleri mükerrer sayılırsa Lafza-i Celâl dâhil toplam doksan dokuz olur.

Gerek müellifimizin rivayetinde gerekse Tirmizi1 nin rivayetinde beyân edilen Esmâ-i Hüsnâ' mn sayımı ile ilgili bölüm merfû mu, yoksa bâzı râviler tarafindan hadîse dereedilmiş bir ilâve mi? Yâni E s m â - i Hüsnâ' nın bunlar olduğu, Resûl-i Ekrem tarafmdan mı buyurulmuş, yoksa râvilerden birisine âit bir söz müdür?

Bu noktada ihtilâf vardır. El-Hâfiz, ei-Fetih'te bu konuya bir hayli geniş yer vermiştir. El-Hâfiz bu arada şunu da söyler:

"E bu Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine âit sened-lerin hiç birisinde Esmâ-i Hüsnâ sayılmamıştır. Yalnız Tirmizî'de el-Velîd bin Müslim1 in rivayetinde ve Ibn-i Mâceh'de Züheyr bin Muhammed'in Mûsâ bin Ukbe' den olan rivayetinde Esmâ-i Hüsnâ sayılmıştır. Bu iki rivayet e 1 - A ' r e c isimli râvide birleşir. Yâni bu iki rivayet e 1 - A' r e c vasıtasıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'a ulaşır. Durum böyle olduğuna rağmen el-Velid bin Müslim'in rivayet ettiği metin ile Züheyr bin Muhammed'in rivayet ettiği metin, yâni T i r m i z i' deki metin ile İbn-i Mâceh' deki metin arasında E s m â - i Hüsnâ' nın sayımı bakımından ciddî farklılık, fazlahk ve eksiklik bulunur. Bu durum aşağıda belirtilecektir.

Hadîsin Esmâ-i Hüsnâ1 nm sayımına dâir bölümünün merfû mu, yoksa müdrec mi, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğu mu, yoksa bir râvinin ilâvesi mi olduğu hususunda ihtilâf vardır. Âlimlerin çoğuna göre merfudur. Bu güruhtaki âlimler bu hadisi delîl göstererek, Kur'ân-ı Kerîm'de isim olarak geçmeyen ve Allah hakkında kullanılan bir fiilden türeme isimlerin Allah hakkında kullanılmasının câizliğine hükmetmişlerdir. Çünkü Tir-mizî ve İbn-i Mâceh tarafmdan rivayet edilen bu hadisteki isimlerin çoğu böyledir. Bir kısım âlimler de isimlerin sayımı bölümünün râvilerden birisi tarafindan ilâve edildiği görüşündedir. Çünkü rivayetlerin ekserisinde sayım yoktur.

Beyhaki: Esmâ-i Hüsnâ1 nm tâyin ve sayımının her iki rivayette de râvilerden birisinin ilâvesi olması muhtemeldir ve isimler hususunda iki rivayet arasında görülen ciddî ihtilâf bundan dolayı olabilir. Buhârî ve Müslim'in Esiriâ1 nın sayımına âit bölümü rivayet etmemeleri bu ihtimalden kaynaklanır, demiştir.

El-Hâfiz daha sonra îbn-i Mâceh'in rivayetinde olmayıp da Tirmizi' nin rivayetinde bulunan isimleri ve bunun aksine T i r m i z î' nin rivayetinde bulunmayıp da İbn-i M&ceh'in rivayetinde bulunan, başka bir deyimle e 1 -V e -1 î d' in rivayetinde bulunup da Züheyr' inkinde olmayan ve bunun tersine e 1 - V e 1 i d' in rivayetinde bulunmayıp da 2 ü-h e y r' in rivayetinde bulunan isimleri tesbit edip saymaktadır.[42]

İbn-i Mâcehin Rivayetinde Bulunup da Tirmizînin Rivayetinde Bulunmayan Esmâ-i Hüsnâ

El-Bârr, el-Cemîl, el-Kahir, el-Karib, er-Râşid, er-Rabb, el-Mübîn, el-Bürhân, eş-Şedîd, el-Vâkî, Zü'1-Kuvve, el-Kaim, ed-Dâim, el-Hâfiz, el-Fâtır, es-Sâmi, el-Mu'tî, el-Kâfî, el-Ebed, el-Âlim, es-Sâdık, el-Münîr, et-Tâmm, el-Kadîm, el-Vitr ve el-Ahed.[43]

Tirmizî'nin Rivayetinde Bulunup da İbn-i Mâcehin Rivayetinde Bulunmayan Esmâ-i Hüsnâ

El-Kuddûs, el-Čaffâr, el-Kahhâr, el-Fettâh, el-Hakem, el-Adl, el-Kebîr, el-Hâfiz, el-Mukit, el-Hasîb, er-Rakîb, el-Vâsi', el-Haniid, el-MuhsİI, el-Muktedir. el-Mukeddim, el-Müahhır, el-Berr, el-Müntakım, MaUkü*l-Mülk, Zü'l-CelâJ'i ve'1-lkrâm, el-Müğnî, el-Bedî', er-Reşîd ve es-Sabûr.

Ebü'l-Hasan el-Kabisi: Allah'ın isimleri ve sıfatları Tevkîfî'dir, yâni Kur'ân-ı Kerim, sabit hadîs veya icmâ ile tesbit edilir. Esmâ-i Hüsnâ'nın tesbit ve tâyini hususunda kıyâs yolunu işletmek mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerîmde Esmâ-i Hüsnâ sayısı hususunda bir hüküm yoktur. Sünnet, yâni sahih hadîste Esmâ-i Hüsnâ'nın doksan dokuz aded olduğu sabit olmuştur. Bâzı âlimler Kur'ân-ı Kerîmden doksan dokuz isim çıkarmışlardır. Bunun ne derece doğru olduğunu Allah bilir. Çünkü çıkarılan isimlerin bir kısmı Kur*ân-ı Kerîmde isim olarak geçmiyor da Allah hakkında kullanılan fiillerden alınmadır, demiştir.

El-Hâfiz daha sonra bâzı ilim adamlarının Kur'ân-ı KerînV-den çıkardıkları doksan dokuz ismi bir bir saymıştır. Gerek bu isimler ve gerekse bu hadîs ile ilgili geniş bilgi almak isteyenler e 1 - H â -f ı z' m el-Fetih adlı kitabının II. cildinin 180 -104. sahifelerine müracaat edebilirler.

Şu noktayı da belirteyim: Ehl-i Sünnet mezhebine göre Esmâ-i Hüsnâ'nın tesbiti Tevkîfî'dir. Kitâb, Sünnet veya İcmâ Ue tesbitedilir. Mutezile ve el-Kerâmiyye mezheblerine göre Tevkifi değildir. Yâni bir sözcüğün mânâsının Allah hakkında sabit olduğu aklen bilindiği takdirde o sözcükten türeme isim Allah hakkında kullanılabilir.

Hadîsin baş kısmında "Allah tekdir, teki sever" buyurulmuştur. Allah'ın tek oluşundan maksad O'nun zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bir olup ortağı, benzeri ve eşinin yokluğudur. Allah'ın Vitr'i, teki sevmesinin mânâsı ise bir çok amel ve ibâdette tek rakamı çift rakama tercih buyurmasıdır. Bunun için günde S vakit namazı, farz, abdest organlarını üçer defa yıkamayı sünnet kılmış, K â b e-i Muazzama1 yi yedi defa tavaf etmeyi, Safa ile Merve arasında yedi defa sa'y etmeyi, cemrelere yedişer taş atmayı, Teşrik günlerinin üç gün olmasını, taharetlenmenin üç defa tekrarlanmasını emretmiştir. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür.[44]

Esmâ-İ Hüsnâ'nın Özlü Mânâları:

Müellifin rivayetinde sayılan Esmâ-i Hüsnâ'mn anlamlarını kısaca vermekle yetineceğim.

1. Allah i Varlığı aklen gerekli olup, bütün kemâl ve olgunluk sıfatlarını taşıyan, her nevî eksiklikten pak olan ve varlığı başka varlığa muhtaç olmayan ezeli ve ebedî Zât-i Bâri'nin özel ismidir. Bu yüce isim târih boyunca Zât-i Bari den başka hiç bir varlığa verilmemiştir ve başka varlık hakkında kullanılmamıştır. Kullanılması da caiz değildir. Allah lâfzı, Zât-i Bâri'nin en meşhur ismidir ve bâzı âlimlere göre Ism-i A'zam'dır.

2. El-Vâhid: Bir olan, yâni; zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde ortağı, benzeri olmayan, demektir.

3. El-Evveli Ezelden beri var olan, varlığının başlangıcı olmayan, hiç bir şey yok iken de varlık sıfatını taşıyan, demektir.

4. El-Ahir: Ebedî olan, varlığının sonu olmayan, sonsuz kalıcı olan, demektir.

5. Ez-Zâhir: Sıfat ve fiillerinin eserleri ile varlığı apaçık olan, sayısız aklî delillerle isbat edilen, demektir. Bu isim: Her şeyden üstün ve her şeye hâkim, gâlib olan, diye de açıklanmıştır.

6. El-Bâtın: Yaratıkların gözlerinden gizli olan, gözlerin O'na bakmaya ve O'ûu görmeye muktedir olmayan, demektir.

7. El-Hâhkt Yoktan vareden, yaratan, demektir..

8. El-Bârî': Bir örnek ve emsale ihtiyaç duymadan yaratan. Bu isim daha çok hayvanları yaratmada kullanılır.

9. El-Musavvir t Varlıklara şekil verip tertibe sokan, her varlığa belirli bir suret veren, demektir.

10. El-Meük: Bütün varlıklarda tasarruf eden, yaratma, yaşatma, öldürme ve yoketmek gibi fiilleri işleyen, dilediği gibi yetkisini kullanan, demektir. Bu isim, tam mülkiyet ve saltanat sahibi, şeklinde de açıklanabilir.

11. El-Hakk: Varlığı ve ilâhlığı gerçek olan veya hakkaniyet ve adaletle tasarrufta bulunan, demektir.

12. Es-Selâm: Her türlü noksanlıklardan selâmette olan veya kullarını tehlikelerden selâmete çıkaran, demektir.

13. El-Mü'min: Kullarına verdiği vaadi yerine getiren, veya kullarını âhirette azabtan emin kılan, demektir. Yâni bu kelime İman veya Emân kökünden alınma olabilir.

14. El-Müheymin: Lâyıkı veçhiyle gözetleyip koruyan veya her şeyi bilen veya her kulun yaptığını âhirette beyân buyuran veya kullarının işlerini ve ihtiyaçlarını görüp onları yöneten, demektir.

15. El-Aziz: Gâlib ye güçlü olan, her şeyi yenen ve hiç bir şeye yenilmeyen, demektir.

16. El-Cebbâr i Dilediği emir ve yasaklara kullarını icbar eden, kahredici demektir.

17. El-Mütekebbir: Azamet ve kibriya sahibi olan, veya yaratıkların sıfatlarından çok yüce ve üstün sıfat sahibi olan veya kibirli ve zâlim kullarına hadlerini bildiren ulu zât, demektir.

18. Er-Rahmân: Merhameti bol ve dünyada mü'minlere ve kâfirlere şümullü olan. Bu isim Allah'a mahsustur. O'ndan başka hiçbir varlığa isim olarak verilemez veya sıfat olarak kullanılamaz.

19. Er-Rahim: Merhameti bol olan ve âhirette yalnız mü'minlere merhamet eden, demektir. Bu isim başka varlıklar hakkında da sıfat olarak kullanılabilir. Meselâ, falan kişi rahimdir, denilebilir. Fakat falan kişi rahmandır, denilemez.

20. El-Latif t Kullarına lütuf eden, dilecUği kullan ile yumuşaklıkla muamele eden, demektir.

21. El-Habîr î Açık ve gizli her şeyden haberdar olan, her şeyin iç yüzünü bilen, demektir.

22. Es-Semî': Her şeyi işiten demektir.

23. El-Basîr: Her şeyi gören, demektir.

24. El-Alîmı Her şeyi bilen, demektir.
25. Elazîm: Azametli ve ulu olan, demektir.
26. El-Barr : Kullarına şefkatli olup ikramda bulunan, demektir.
27. El-Müteâlî: Şanı yüce olan, iftiracıların isnad ettikleri noksanlıklardan pak ve üstün olan, veya her türlü övgünün fevkinde olan, demektir.
28. El-Celîl: Azametli ve yüce olan, demektir. ,

29. El-Cemîl: Güzel olan, demektir.

30. El-Hayy: Dâima diri ve kalıcı olan, demektir.

31. El-Kayyûm: Bizatihi kâim ve başka tüm varlıkları ayakta tutan, onları yönetip gözeten, demektir.
32. El-Kaadir: Her şeye gücü yeten, demektir.

33. El-Kaahir: Kahredici, yenici ve kullarına dilediği talimat ve ferman vermeye yetkili, demektir.

34. El-Alî: Yüksek ve yüce olan, demektir.

35. El-Hakîm: Her şeye hâkim olan, veya her şeyi muhkem kılan ya da her şeyi hikmetli olan, her şeyi yerli yerince tesis eden, demektir.

36. El-Karîb i Kullarına kendi canlarından daha yakın olan, demektir.

37. El-Mücîb: Kullarının dâvetine icabet eden, dualarını kabul buyuran, demektir.

38. El-Ganî: Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve herşey O'na muhtaç olan, demektir.

39. El-Vehhâb: ivazsız, karşılıksız olacak bol veren, demektir.

40. El-Vedûd: Salih ve ibâdete düşkün kullarını çok seven veya itaatkâr kulları tarafından çok sevilen, demektir.
41. Eş~Şekûr: Azıcık iyi amel karşılığında bol sevab veren veya itaatkâr kullarını öven, demektir.
42. El-Mftcidi Keremi bol olan ve tasavvur edilemeyecek derecede ikramı çok olan, demektir.

43. El-Vâcid î Her şeyi bulan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, demektir.

44. El-Vâlî: Bütün varlıkların tek sahibi ve mutasarrıfı olan, demektir.

45. Er-Râşid: Kullarına en doğru yolu gösteren, demektir.
46. El-Afuvv ı Kullarının günahlarını kökünden silen, demektir.
47. El-Gafûr: Kullarının günahlarını örten, mağfiret eden, de-
48. El-Halîm: Hilim sahibi olan, demektir.

49. El-Kerim 1 Kerem ve lûtfu bol olan, demektir.

50. Et-Tevvâb t Kullarının tövbelerini bolca kabul buyuran, de-

51. Er-Rabb: Sâhib ve yetiştirici, yaşatıcı, demektir.

52. El-Mecîd: Akıllara durgunluk verecek derecede keremi ve lütfü bol olan, demektir.

53. El-Velî: Yardımcı veya kullarının ve tüm âlemlerin işlerini düzenleyici, yönetici ya da evliya olan kullarını seven, demektir.
54. Eş-Şehîd: Hazır, nazır olan, her şeyi müşahede eden veya kullarının işledikleri şeyleri âhirette onlara anlatan, hatırlatan, demektir.

55. El-Mübîn: Kullarına gerekli şeyleri açıklayan, demektir. >

56. El-Bürhân 1 Kullarına hak ve doğru yolu gösteren, demektir.

57. Er-Reûf: Çok merhametli olan, demektir.

58. El-MübdT: Bütün varlıkları yoktan vareden ve bunun için bir örneğe ihtiyaç duymayan, demektir.

59. El-Müîd: Mahlukatı varlıjc âleminden yokluk âlemine götüren ve ölümden sonra tekrar hayata kavuşturan, demektir.
60. El-Bâis: Kullarım ölümlerinden sonra dirilten veya ümmetlere peygamberler gönderen, demektir.

61. El-Vâris s Bütün varlıkların hakîkî mirasçısı olup hepsi yok olduktan sonra da kalıcı olan, demektir.

62. El-Kaviyy: Gücü her şeye yeten, demektir.

63. eş-Şedid t Azabı şiddetli olan, demektir.

64. Ed-Dârrt Dilediği kuluna zarar veren, O'nun takdiri olmadan kimseye zarar dokünamayan, demektir.

65. En-Nâfi' t Dilediği kuluna menfaat veren, demektir.

66. El Bakî: Ebedî kalıcı olan, demektir. 67; El-Vâkî: Koruyucu olan, demektir.

68. El-Hâfid: Dilediği kulunu alçaltan, demektir.

69. Er-Râfi' t Dilediğini yükselten, demektir.
70. El-Kaabıd: Dilediğinin rızkını kısan veya kullarının ruhlarını kabzeden, alan demektir.

71. El-Bâsıt: Dilediği kullarının rakını genişleten veya ruhları cesedlere yayan, demektir.

72. El-Muizz: Dilediği kulu aziz eden, demektir.

73. El-Müzill: Dilediği kulu zelil ve hakir kılan, demektir.

74. El-Muksıt: Âdil olan, demektir.

75. Er-Rezzâk: Kullarınm rızkını veren, demektir.

76. Eİ-MetİN: Gücü şiddetli olan, herhangi bir güçlük, meşakkat ve sıkıntı çekmeyen, demektir.

77. El-Kaaim: Varlığı başka bir varlığa bağlı değildir. Diğer bütün varlıklar O'nun varlığıyla ayaktadır.

78. Ed-Dâim: Devamlı olarak vardır. Varlığının evveli veya âhiri yok.

79. El-Hâfiz: Varlıkları hıfzeden, koruyan, demektir.
80. El-Vekil: Dilediği kullarınm maslahatlarını ve menfaatlerini tekeffül eden, demektir.
81. El-Fâtır: Kâinatı yoktan vareden, demektir.

82. Es-Sâmi't Her şeyi işiten, demektir.

83. El-Mutî: Dilediği kuluna dilediği kadar veren, demektir.

84. El-Muhyî: thyâ eden, yaşatan, demektir.

85. El-Mümît i Öldüren, demektir.

86. El-Mânf i itaatkâr kullarını koruyup onlara yardım eden veya kullarım dilediklerinden menedip onlara Zâtının dilediğini veren, demektir.
87. El-Câmi* i Hesap günü için -kullarını toplayan, demektir.

88. El-Hâdİ s Hidâyet veren, demektir.
89. El-Kâfi: Kuluna yardıma olmaya yeterli olan, demektir.

90. El-Ebed t Ebedî olan, varlığının sonu olmayan, demektir.

91. El-ÂIim: Her şeyi bilen, demektir.

92. Es-Sâdıki Doğru olan, demektir.

93. En-Nûn Görebilen gözler O'nun nuru ile görür. Yolunu şaşıranlar O'nun gösterdiği hidâyet yolu ile nura kavuşur, aydınlığa

94. El-Münîr i Varlıkları aydınlatan onlara nur veren, demektir.

95. Et-Tâmmı Eksiği ve noksanlığı olmayan, olgunluk sıfatlan taşıyan, demektir.

96. El-Kadim: Ezeli olup varlığının başlangıcı olmayan, demektir.
97. El-VİtR: Zâtmda, sıfatlarında ve fiillerinde tek olan, demektir.

98. El-Ahed: Bir olan, eşi ve benzeri olmayan, demektir.

99. Es-Samed: En ulu ve yüce varlık veya bütün ihtiyaçların giderilmesi için başvurulan tek merci ya da dâim ve bakî olan, demektir.

Yukarda belirttiğim gibi Samed ve Rahim kelimeleri mükerrer anılmıştır. Zü*l-Kuwe ismi ve Kavi ismi aynı mânâyı taşır. Bu itibarla bu ismi sayarak Allah lafzı dışındaki isimler 99 olur.[45]

11- Babanın Ve Mazlumun (Leh Ve Aleyhteki) Duaları Babı

3862) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dtn rivayet edUdiğlje göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Üç duâ (çeşiti) kabul olunur, onlar (m kabul olunmasın) da şüphe yoktur i Mazlumun duası, misafirin duası ve babanın çocuğuna duası.»"

3863) "... Ümmü Hakîm bint-i Veddâ el-Huzâiyye (Radtyallâhü ankâ)'~ dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu İşittim i

«Babanın duası kabul makamına ulaşır.»"

Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi söz götürür. Çünkü senedde bulunan kadınların hiçbirisini ne cerheden, yeren ne de güvenilir sayan kimseyi görmedim. Ravi Ebû Seleme, et-Tebûzkl olan zattır. Adı da Mûs& bin İsmail'dir, güvenilir bir zattır. Onun r&visl de böyledir.[46]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini TirmizİE ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîste anılan üç kişinin duasının makbul olduğunu vurgulamıştır. Çünkü anılan üç çeşit insan gönül yufkalığı ve içtenlikle Allah'a iltica ederler. Hadis, bu üç çeşit insan dışında kalanların dualarının kabul

olunmayacağına dâir bir kayıt getirmemiştir. Çünkü başka hadislerle sabit olduğu üzere adâjetli devlet adamının ve iftar açarken oruçlunun duası da makbuldür.

Hadiste anılan üç zâtın duası umûmidir. Yâni ister lehte duâ etsinler, ister aleyhte beddua etsinler iki çeşit duaları da makbuldür.

Birincisi, babanın evlâdı için hayır veya şer dilemesi ile ilgili du-âsıdır. Hadîste ananın duasından sözedilmemiştir. Bir ihtimâle göre ananın duası babanınkinden daha çok kabule şayan görüldüğü için ondan sözetmeye gerek görülmemiştir. Ç#nkü bilindiği gibi ananın hakkı, babanınkinden fazladır. İkinci ihtimal ananın evlâdı aleyhindeki duasının kabul olunmamasıdır. Çünkü ana, şefkatinin şiddetinden dolayı evlâdı aleyhinde duâ ve şer dilerken bunu içtenlikle istemez. Samimi İstemeyişi yüzünden kabul olunmaz.

İkincisi, misafirin duâsıdır. Misafir kimse de kendisine ikramda bulunan ev sahibine hayır duasında bulunduğu veya kendisine kötülükte bulunan ev sahibine şer duasında bulunduğu zaman Allah onun duasını kabul buyurur. Çünkü misafir kişi misafirlik gereği olarak; tevazu, acizlik ve âdeta ev sahibine canını, malını ve şerefini teslim etmiş gibi bir ruh haleti içinde kalır. Yabancılık ve gurbet hâlinde bu durum daha açık bir şekilde görülebilir. Bu itibarla leh veya aleyhteki duası makbuldür.

Üçüncüsü, mazlumun, yâni haksızlığa mâruz kalan kişinin duâsıdır. Böyle bir kimse, kendisine yardım elini uzatarak, zulüme uğramasını engellemeye çalışan bir kimse için edeceği hayır duası makbul olduğu gibi, kendisine zulüm ve haksızlık eden kişi aleyhinde edeceği şer duası da kabul olunur.[47]

12- Dua Etmekte Aşırı Gitmenin Yasakuğı Babı

3864) "... Ebû Naâme (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:

Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh), oğlunun t AUahıml Ben cennete girince senden cennetin sağ tarafından beyaz köşk isterim, diye duâ ettiğini işitti. Bunun üzerine t

Ey oğulcuğum Allah'tan cennet iste ve cehennem ateşinden O*na sığın (da asın gitme). Çünkü ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şu buyruğu işittim, dedi ı

«Duada haddi tecâvüz eden bir kavim olacaktır.-"[48]

İzahı

Bu hadisin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Ancak hadisin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a ait bölümü; Ebû Dâvûd ve Ahmed. Sa'd bin Ebt V a k k a s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Oradaki rivayette Sa'd (Radıyallâhü anh)'m oğlunun cenneti dilemesi ve cehennemden Allah'a sığınmasıyla ilgili olup; buradakine benzeyen bir duada bulunmuş ve bunun üzerine babası bu hadisi rivayet etmiştir.

Duadft haddi tecâvüz etmek çeşitli şekillerde olabilir: Meselâ, peygamber olmak küfür üzerinde ölen bir kimsenin cennetlik olması gibi şer'an muhal olan bir şeyi dilemek, Allah'ın sünnet ve âdetine aykırı düşen, yerin göğe çıkması, göğün yere inmesi gibi bir şeyi dilemek.

Âlimler demişler ki: Bir kimse, göğe yükselmek, kendisi için ölünün dirilmesi veya falan dağın altma dönüşmesi için duâ edemez ve böyle dualarda bulunmak caiz değildir.

Duada haddi aşmak bir kavle göre duayı seci'li, kafiyeli cümlelerle söylemek, yâni edebiyatçılık süsünü vermektir. Diğer bir kavle göre, duâ ederken gereksiz bağırmak ve çağırmaktır.[49]

13- Duada Elleri Havaya Kaldırmak Babı

3865) "... Selmân(-i Fârisî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine go* re; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur

«Şüphesiz sizin Rabb'ınız haya eder (yâni dilekte bulunan kuluna verir), ikramı boldur, kulunun O'na ellerini havaya kaldırıp da bunlan boş çevirmekten (veya dedi ki) haybete uğratmaktan haya eder (yâni elleri boş çevirmez).»" *

3866) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'a duâ ettiğin zaman ellerinin içlerini (O'na) açarak, duâ et ve ellerinin ters yüzünü havaya kaldırarak duâ etme. Sonra duanı bitirince ellerini yüzüne sür.-"[50]

İzahı

S e 1 m â n (Radıyallâhü anh) 'in hadisini; Tirmizi, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir, tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Ebû Dâvûd ve Hâkim, de rivayet etmişlerdir.

Birinci hadiste geçen "Hayiyyün" haya edici manasınadır, tstih-ya da utanmak demektir. Bilindiği gibi bu iki kavram yüce Allah hakkında caiz değildir. Çünkü utanmak, sıkılmak insanda görülen bir infial ve değişikliktir. Bu itibarla bu iki kelime mecazî mânâda kullanılmıştır. Haya eden bir kimse müşkil duruma düşmemek için istenen şeyi verir. Yüce Allah ise kendi kerem ve lütfü ile ikramda bulunur. Şu halde bu kelimeler ile kasdedilen mânâ; Allah'ın ihsan, ve ikramda bulunması, kulun istediğini vermesi demektir. Bu hadiste geçen "Sıfran" da boş demektir.

Bu hadis, duâ ederken elleri havaya kaldırmanın müstehabhğı-na delâlet eder.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) *nın hadisinde ise dua ederken ellerin içinin göğe doğru olacak şekilde havaya kaldırılması emredilmektedir. Çünkü bu vaziyet yüce Allah'a yakarış ve yalvarış hâline yakışır. Ellerin içi yere dönük olup tersinin havaya doğru çevirilmesi de yasaklanıyor. Çünkü bu durum, önemsUUğin ve isteksizliğin belirtisi sayılır.

El-Menhel yazan bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: Bu hadisin zahirine göre kişi ister bir hayırlı şeyi isterken, ister bir şerrin defini taleb ederken ellerin iç kısmını semâya doğru açacaktır. T i y b I de hadisi böyle yorumlamıştır. Fakat e 1 - H â f ı z, bu hadîsi hayırlı bir iş için duâ etme hâline yorumlamış ve bir şerrin defi için duâ edilirken elin ters yüzünün havaya kaldırılacağını ve böyle yapmanın sünnet olduğunu, çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in böyle yaptığını söylemiştir. Bu hadiste duâ bitince ellerin yüze sürülmesi emredilmiştir. Çünkü duâ edilirken rahmet, Allah'a açılan ellerin üzerine iner. Bu itibarla eller yüze sürülünce rahmet yüze de ulaşır.[51]

Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Duâ edilirken eller havaya kaldırılmalıdır.

2. Duada ellerin içinin havaya ve ters yüzünün yere doğru gelecek şekilde açılması sünnettir.

3. İkinci maddede yazılanın tersini yapmak yasaktır.

4. Duâ bittikten sonrakilerin iç kısmını yüze sürmek sünnettir.[52]

14- Adamın Sabah Ve Akşam Okuyacağı Dua Babı

3867) "... Ebû Ayyaş [53] ez-Zurakî (Radtyallâhü anh)ydtn rivayet edil-diiğne göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve SeUetn) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim sabahleyin "La ilahe illallahu vahdehû la şerike leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu ve hüve ala külli şeyin Kadir = Allah'tan başka ilâh yoktur. O, (zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde) yalnızdır, tekdir, ortağı yoktur. Mülk (hâkimiyet) O'nundur. hamd O'na mahsustur ve O, herşeye kadirdir." derse bu (zikir) o kimse için İsmail (Aleyhisselâm)'in evlâdından bir rakabe (köle veya câriye) yi azad-lamak kadar (sevab) olur. O kimsenin on hatâsı (küçük günahı) silinir, onun için 10 derece terfi yapılır (yâni cennetteki makamı 10 derece yükseltilir.) ve o gün akşama kadar o kimse şeytândan korunmuş olur. Akşamleyin de bu zikri okuyunca ertesi günün sabahına kadar anılan şeylerin mislini kazanır.»

Râvi demiştir ki t Sonra bir adam Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i rüyasında görüp t Yâ Resûlallah! Ebû Ayyaş senden şöyle şöyle bir hadîs rivayet eder (buna ne buyurursun), demiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem de ı Ebû Ayyaş doğru söyledi buyurmuştur."[54]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. N e s â 1 de bunu "Amelü*l-Yevm ve'1-Leyle" adlı kitabında rivayet etmiştir.

Hadîs, anılan zikrin sabah ve akşam okunmasının faziletinin yüceliğine delâlet eder.

î s m â İ1 (Aleyhisselâm) *ın evlâdının örnek verilmesinin sebebi, çok şerefli bir sülâle olmasından dolayıdır.
E 1 - K a r î' demiştir ki: Râvi gördüğü rüyayı; bu hadisin sıhhatini demlendirmek için değil, teyid ve teşvik için anlatmıştır. Çünkü uyku hâlinde görülen rüya ile amel edilememesi hususunda icmâ var, demiştir.

3868) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyh} ve Sellem) söyle buyurdu, demiştir:

«Sabaha ulaştığınız zaman: "Allahümme bike asbahnâ ve bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike nemûtu = Allahımız, biz ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile sabaha ulaştık. Ve ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile (dünkü) akşama ulaştık (veya bugün akşama ulaşabiliriz). Ancak senin (iznin) ile yaşarız ve senin (iznin) ile ölürüz.", deyiniz. Akşama ulaştığınız zaman da: "Allahümme bike emseynâ ve bike asbahnâ ve bike nahyâ ve bike nemûtu ve ileyke*l~ masîr = Allahımız! Biz ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile akşama ulaştık ve ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile sabaha ulaştık (veya yarınki sabaha ulaşabiliriz). Ancak senin (iznin) ile yaşarız ve ancak senin (iznin) ile ölürüz. Dönüş ancak sanadır, deyiniz.»"

3869) "... Osman bin Affân (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyden :

«Her günün sabahında ve her gelenin akşamında "Bismillahi'l-lezi lâ yedurru maasmihi şey1 ün fi'I-Ardı ve lâ fi's-Semâi ve huve's-Seimu'1-Alîm = (Eziyyet edici her şeyden) Allah'ın ismiyle (korunurum) . Öyle Allah ki, O'nun İsmiyle beraber (olununca) ne yerde bulunan ne de gökte (n inecek) olan hiçbir şey zarar veremez. (Her şeyi) işiticl O'dur, bilici O'dur." zikrini üç defa söyleyip de kendisine herhangi bir şey zarar veren hiç bir (mü'min) kul yoktur, buyruğu isitmisti

Râvi demiştir ki: (Bu hadisi Osman (Radıyallâhü anh) 'den rivayet eden) Ebân'ın vücûdunun bir tarafı felç olmuştu (Ondan bu hadîsi rivayet eden) adam da bir ara ona bakıp durdu. Bunun üzerine Ebân, adama •. Bana ne bakıp duruyorsun? Bilmiş ol ki bu hadîs, sana rivayet ettiğim gibidir. Lâkin Allah'ın benim hakkımdaki takdirini uygulaması için felç hastalığına yakalandığım gün, ben bu hadisteki zikri (unutup) söylememiş oldum, dedi."

3870) "... Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyin hizmetçisi Ebû Sel-lâm (Radtyallâhü anh)'âtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Akşama ulaştığı zaman ve sabaha ulaştığı zaman "Raditu bili ah ı Habben ve bi'1-İslâmi dînen ve bi Muhammed'in nebîyyen = Ben Rabb olarak Allah'ı seçtim, dîn olarak İslâmiyet'i seçtim ve peygamber olarak Muhammed (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'i seçtim" diyen hiçbir müslüman veya insan ya da kul yoktur ki, kıyamet günü o kimseyi razı (ve memnun) etmek Allah üzerinde bir hak olmasın (yâni Allah ona bol mükâfat vererek razı etmeye söz vermiştir).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[55]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ile Osman İRadıyallâhü anh) 'in hadîsi; Tirmizî, Ebû Dâvûd ve N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû S e 1 1 â m (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden-dir. Bunun bir benzerini Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â î, Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerine göre; kim anılan zikri söylerse cennet o kimse için vâcib olur, yâni cennete girmeye hak ve liyâkat kazanmış olur. Bilindiği gibi hiç bir kulun Allah üzerinde bir hakkı olamaz. Çünkü kul ömür boyunca başını secdeden kaldırmazsa ve O'na hiç isyan etmezse bile Allah'ın verdiği nimetlerin şükrünü edâ etmekten âcizdir. Bu itibarla hadîste geçen "Hak" kelimesi Va'd ve söz vermek veya liyakat mânâsına yorumlanır. Bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim.

Rab olarak Allah'ı seçmenin mânâsı O'nun varlığına birliğine inanmak, O'na ortak koşmamak, O'nun kaza ve kaderine rızâ göstermek ve O'na kulluk etmek demektir. Hadislerdeki cümlelerin mânâları açık olduğu için başka bir açıklamaya lüzum görmüyorum.

Bu hadîsler her müslümanın sabah ve akşam söylemesi çok faziletli olan bâzı zikirleri beyân eder.

3870. hadis râvisi Ebû Sellâm (Radıyallâhü anh) 'in hadislerini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Nesâi'nin rivayetlerine göre Ebû Sellâm, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e hizmet eden bir adamın râvisidir. Hulâsa yazarı sahih olan rivayetin bu olduğunu söylemiştir. [56]

3871) "... Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşama ulaştığı zaman ve sabaha ulaştığı zaman şu duaları (okumayı) bırakmaz idi:

«AUahım! Ben senden dünyada ve âhirette afiv (günahları silmeyi) ve afiyet (hastalık, belâlar vesâir hoşlanılmayan şeylerden selâmet) dilerim. A İlahı m! Ben senden dinim, dünyam, aile ferdlerim ve malım (hakkın) da afiv ve afiyet dilerim. Allahım! Ayıplarımı ört, beni korkulacak şeylerden emin kıl ve beni önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden (gelecek belâlardan) koru. Altımdan muâhaza edilmemden sana sığınırım.»

Râvi Vekî demiştir ki (alttan muahaza) ile) yere batmayı kasde-der."

Büreyde demiştir ki: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«Kim bu duayı gününde ve gecesinde okuyup da sonra o gün veya o gece ölürse inşâallah Teâlâ o kimse cennete girer.»"[57]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsini; E b ü Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anılan duayı her gün sabah ve akşam okuduğunu bildirir. Bu duada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Zât-i Nebevileri ve ev halkı ile malı için dünyada ve âhirette afiyet, yâni her türlü belâlardan musibetlerden, hastalıklardan ve hulâsa hoşlanılmayan tüm şeylerden selâmet ve ilâhi afiv dilemiş ve kusurlarını yâni yüce Allah'ın zâtını hakkıyla tanıyamama ve yüce şanına lâyık kulluk görevini îfa edememe kusurunu veya ümmetinin kusurlarını örtmeyi dilemiş, korkunç hallerden korunmasını ve herhangi bir taraftan gelecek serlere karşı korunmasını niyaz etmiş, özellikle ansızın gelebilecek yere batma tehlikesinden Allah'a sığınmış, biz müslüman-lann böyle duâ etmesine ışık tutmuştur. Râvi V e k i, yerden gelebilecek tehlikenin yere batmak olduğunu açıklamıştır.

Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Tirmizi de bunun benzerini Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Buhâri' nin rivayetinde Resûl-i Ekrem bu duaya "Seyyidü'l-İstiğfâr" yâni Allah'tan mağfiret dileme dualarının büyüğü ismini vermiştir.

Bu hadîsteki duada geçen; îl-^jj -^M* J^ 1*'j = «Ve ben senin

ahdin ve vaad'ın üzerindeyim» cümlesinin izahı bölümünde î b n - i Battal şöyle demiştir: Bu cümledeki Ahd'den maksad, Allah Teâlâ insan neslini yaratmadan önce onlan zerreler hâlinde çıkarıp kendi nefisleri hakkında konuşturduğunda; * 'ı&j cJLJI = «Ben şirin

Rabb'ınız değil miyim?» şeklinde yönelttiği soruya cevaben onların: Evet, sen Rabb'ımızsın, diyerek Allah'ın rablığını ve birliğini itiraf etmeleridir. Şu halde ahid'den maksad o zamanki imân ve itiraflarıdır. Cümledeki "Va'd"den maksad da Allah'ın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vasıtasıyla bildirdiği şu sözdür: «Kim olarak ölürse cennete girecektir.»

E 1 - H â f ı z' in beyânına göre H a 11 â b î de: Bu fikradan maksad, şudur: Yâni ben sana imân etmek ve kulluk etmek yolunda verdiğim söze sadakatle bağlıyım, gücümün yettiği nisbette kulluk görevimi îfa etmeye azimli ve kararlıyım, demiştir.

Bu hadis hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler B u h â -r i' nin şerhlerine baş vurmalıdır. B u h â r î bu hadîsi "Daavât" kitabının 2. babında rivayet etmiştir.[58]

15- Kişinin Yatağına Gireceği Zaman Edeceği Duâ Babı

3873) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi:

«Ey göklerin ve yerin Rabbı, her şeyin Rabbı, taneyi ve hurma çekirdeğini yarıp filizlendiren, Tevrat, İncîl ve Kur'ân-ı Azîm'i indiren Allah. Ben Hükümranlığın altında bulunan yerde yürüyen bütün canlıların şerrinden sana sığınırım. Evvel (yâni varlığının başlangıcı olmayan ezelî varlık) sensin, senden önce olan hiç bir şey yoktur. Âhir (yâni varlığının sonu olmayan ebedî varlık) da sensin, senden sonra da hiç bir şey yoktur. Zahir (yâni varlığı delillerle apaçık olan) sensin, varlığı seninkinden daha aşikar hiç bir şey yoktur. Bâtın (yâni mâhiyeti insana meçhul olup zâtı gizli olan) da sensin, sen (nin mâniyetin) den daha gizli hiçbir şey yoktur. Borcumu sen Öde (yâni beni borçlu bırakma) ve beni fakirlikten (yâni başkasına muhtaç olmaktan veya ihtirastan) kurtarıp (gönülce) zenginleştir.»"

3874) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Sizden birisi yatağında yatmak istediği zaman izanımı (yâni belden aşağı giysinin) iç kenarını çıkarıp onunla yatağını silksin. Çünkü yatacak adam kendisinden sonra (dünden beri) neyin onun yerine yatağına girdiğini bilemez. (Yatağını iyice temizledikten) sonra sağ tarafı üstünde yatsın. Sonra şöyle duâ etsin: Ey Rabbım! Senin (ismin) ile (veya senden yardım dileyerek) yan tarafımı yere koydum. Senin (ismin) ile (veya senden yardım dileyerek) de kaldırırım. (Ey Rabbım!) Eğer ruhumu alırsan ona rahmet eyle (yâni günahımı bağışla). Eğer hayatta bırakacaksan nefsimi, sâlih (itaatkâr) kullarını muhafaza ettiğin himaye muvaffakiyetle muhafaza eyle.»"

3875) "... Âişe (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına yattığı zaman ellerine üfler, muavvizeteyn (yâni Kul eûzu bi Rabbi'I-Felâk ve Kul eûzu bi Rabbi'n-Nâsi) sûrelerini okur t* ellerini vücûduna sürerdi.[59]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini; Müslim, Tirmizî, Ebû D â -vûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen duanın bir kısmı 3831. hadîste geçen duaya benzer. O bölümle ilgili izah orada yapılmıştır.

Neva: Hurma çekirdeği olarak açıklanmıştır. Aslında diğer meyve çekirdeğine de söylenir.

Dâbbe de yerde yürüyen canlı demektir.

Nâsiye ise alnın açık yeridir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) *ın ikinci hadisi Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Arapların o zamanki âdetleri yatağı olduğu yerde bırakmak idi. Hadis bir kimsenin daha önce yattığı yatağa tekrar girmek istediği zaman önce yatağı kontrol edip belden aşağı giydiği peştemal gibi elbisesinin iç kenarı ile silkmesini tavsiye eder. Tabii o dönemde herkes yatağı temizleyecek havlu ve benzeri bez parçasını bulmakta güçlük çektiği için giysisinin bir iç kenarını bu işte kullanması tavsiye edilmiştir. îç kenarının kullanılması hikmeti; giysinin dış kısmının temizliğini korumak ve giysinin dışında tutulması ile elin yatakta olması muhtemel yılan, akrep ve haşerelerden korunmasıdır. Hadîste yatağa giren kişinin sag tarafı üstünde yatması tavsiye edilmiştir. Bunun sağlık açısından önemi malumdur. .

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsinin benzeri; Buhârl, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Fakat diğer bâzı rivayetlerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Muavvizeteyn sûreleri ile beraber î h 1 â s sûresini de okuduğu bildirilmektedir.

Hadisin metninde üfleme ile ilgili cümle sûreleri okuma ile ilgili cümleden önce ise de, üflemenin okuma işinden önce olduğu mânâsı kasdedilmemiştir. Zâten ehlinin malumu olduğu üzere atıf harflerinden "Vâv"da tertîb yoktur. Bu itibarla hadîsin ifâde tarzı üfleme işinin anılan sûrelerinin okunmasından sonra olması mânâsına engel değildir: Sindi bununla ilgili olarak : Bilindiği gibi âdet, önce okumak ondan sonra liflemektir. Hadîsin ifâde tarzı bu mânâya engel değildir. Çünkü atıf harflerinden "Vâv"da tertib durumu yoktur, yâni üflemenin okumadan önce olduğu mânâsını ifâde etmez. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halkın âdetine muhalefet etmiş olması da muhtemeldir, der.

El-H&fiz da, el-Fetih'te: Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), anılan sûreleri okurdu ve okurken üflerdi, demiştir.

3876) "... El-Berâ bin Âzib (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) bir adama:

«Yatağında yerleştiğin veya yatağına vardığın zaman: "Allahumme eslemtu vechî ileyke ve elce'tu zahrî ileyke ve fev-vadtu emri ileyke rağbeten ve rehbeten ileyke. Lâ melcee ve la men-cee minke illâ ileyke. Âmentu bi kitabike'1-lezî enzelte ve Nebiyyike'l-lezi erselte = Allahım! Ben sentin rızan) ı dileyerek ve sen (in azabın) dan korkarak kendimi sana teslim ettim, sırtımı sana dayadım ve (tüm) işimi sana bıraktım. Sentin tazîbirüden ancak sana (yâni rahmetine) iltica edilir, sığınılır, başka kurtuluş yolu yoktur. İndirdiğin Kitâb'a ve gönderdiğin peygamber'e imân ettim." de. (Sen böyle söyledikten) sonra eğer o gece ölürsrn fitrat (yâni İslâm dini) Üzerine ölürsün. Şayet sabaha ulaşırsan çok hayır kazanmış olarak sabaha ulaşmış olursun,» buyurdu."

3877) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü flnAJ'den rivayet edildi-

ğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına girdiği zaman elini (yâni sağ elini sağ) yanağının altına kordu. Sonra:
«Allahumme Kini azâbeke yevme teb'asû (ev tecmau) ibâdeke = Allahım! Kullarını dirilteceğin (veya toplayacağın) gün beni azabından koru» duasını okurdu/*

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin r&vileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kopuk)tur. Çünkü Ebû Ubeyde, babası (tbn-i Mes'ûd) (R.A.)'dan hiçbir hadîs işitmemiştir.[60]

İzahı

B e r â (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin benzerini Buhâri de rivayet etmiştir. Aynca kalan Kütüb-i Sİtte'nin hepsinde bunun benzeri gene B e r â (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid nevindendir. Ancak bunun bir benzerini Ebû Dâvûd, Hz. Hafsa (Ra-dıyallâhü anhâ) 'dan rivayet etmiştir. Oradaki metin meâlen şöyledir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatmak istediği zaman sağ elini (sağ) yanağının altına kor, sonra: «Allahım! Kullarını dirilteceğin gün beni azabından koru», duasını üç kere okurdu."[61]

16- Kîşînîn Geceleyin Uyandığı Zaman Edeceği Duâ, Babı

3878) "... Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim geceleyin uykudan uyanır (veya bir taraftan diğer tarafa dönerek uyanır) da uyandığı zaman: "La ilahe ili âli ahu vahdehû la şerike leh. Lehü'l-Mülkü ve lehü'l hamdu ve huve ala külli şey'in kadir. Sübhânallahi ve'1-hamdu lillâhi ve la ilahe illallahu vallahu ek-ber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi'l Aliyyi'1-Azîm = Allah'tan başka ilâh yoktur, O (zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde) yalnızdır, tekdir, ortağı yoktur. Mülk (hâkimiyet) O'nundur, hamd O'nundur ve O, her şeye kadirdir. Ben Allah'ın her türlü noksanlıklardan ve eksikliklerden pâk ve nezîh olduğuna inanırım, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah her şeyden büyüktür. Günahlardan dönüş ve kulluk görevinin İfasına güç ancak yüksek ve azametli Allah (in yardımı) iledir." deyip sonra "Rabbiğfir lî = Ey Rabbim, beni bağışla" diye duâ ederse günahları bağışlanır.» Râvi el-Velîd: Veya O, (bu son cümle yerine) : «Sonra duâ ederse onun duası (muhakkak) kabul olunur» buyurdu, demiştir. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) daha sonra şöyle buyurdu: Eğer adam (yukardaki duaları okuduktan) sonra kalkıp abdest alır, sonra namaz kılarsa namazı (muhakkak) kabul olunur.[62]

İzahı

Bu hadisi; BuhârÎ, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve N e s â İ de rivayet etmişlerdir.

Hadiste geçen "Teârre" uykudan uyandı veya uykuda iken bir taraftan diğer tarafa dönüp uyandı, demektir. Uyanmakla beraber bir şey söylemek de bu fiilin anlamı içine girer. Ancak uyanan kişi anılan duayı okuyacağına göre söyleyeceği söz bu duadır. Geceleyin yatakta uyanınca bu duayı okumak alışkanlığı, zikir ve tesbîhe devam eden takva sahibi müslümanlann

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hadiste buyurduğu zikirden sonra; buyruğu mu, yoksa; buyruğu mu buyurduğu hususundaki tereddüd râvi el-Velid'e âit bir tereddüddür.

Hadiste anılan zikirden sonra dilenen mağfiret isteğinin veya edilecek duanın kabul olunacağı ve kılınacak namazın makbul olacağı müjdesi ile ilgili fikralar hakkında İbn ü'l-MelÎ k'in şöyle dediği Tuhfe yazan tarafından bildirilmektedir:

Edilen her duanın ve İfa edilen her ibâdetin kabul olunması dâima umulur. Burada bildirilen durum ise söz konusu duaların, istiğfarın ve namazın kabul olunmasının kesin oluşudur. Bâzı âlimler ise: Bundan maksad; söz konusu duâ, istiğfar ve namazın kabul olunması ihtimâlinin diğer zamanlardakinden daha kuvvetli olmasıdır, demişlerdir.

3879) "... Rebîa bin Mâlik (bin Kal)) el-Eslemî (Radtyaüâhü anhydtn rivayet edildiğine göre:

Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kapısı yanında gecelerdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in geceleyin uzun süre «Sübhânallahi Rabbilâlemîn = Âlemlerin Rabbı olan Allah'ı teşbih ederim (her türlü noksanlıklardan ve eksikliklerden pâk olduğuna inanırım)» zikrini, daha sonra da (uzun süre) «Sübhânallahi ve bi hamdihi = Allah'a hamdederek O'nu teşbih ederim» zikrini işitildi."

3880) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin uyandığı zaman t "El-hamdu lillahi'1-Iezi ahyana ba'de mâ ematenâ ve İleyhi'nnüşür = Bizi öldürdükten (yâni uyku ile hareketsiz, kuvvetsiz bıraktıktan) sonra dirilten (yâni uykudan uyandırmakla hareket ve kuvvetimizi geri veren) Allah'a hamd olsun, öldükten sonra dirilmek de (böylece) O'na (âid)dir.» buyururdu."

3881) "... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) §öyle buyurdu, demiştir :

-Abdestli olarak geceleyin yatan, sonra'geceleyin uykudan uyanan (veya uykuda iken bir taraftan diğer tarafa dönerek uyanan) ve uyandığında dünya işlerinden veya âhiret işlerinden (hayırlı) bir şeyi Allah'tan İsteyen hiçbir (m üs 1 uman) kul yoktur ki Allah onun istediğini vermesin.» (Yâni mutlaka verir)."[63]

İzahı

Rebia (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin benzerini; N e s â i, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'in hadisini; Buhârî, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Muâz (Radıyallâhü anh) "m hadisi ise Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafmdan da rivayet edilmiştir.

İlk hadîste geçen "Heviyy" uzun süre demektir, ikinci hadiste geçen "Nüşûr" öldürdükten sonra diriltmek, hayata kavuşturmaktır.

İkinci hadîste uyutmaya öldürmek ve uyandırmaya da diriltmek denmiştir. Bu tâbir mecazîdir. Bu ifâdeler başka şekillerde de açıklanmıştır. Tuhfe yazan bunu izah etmekte ise de buraya aktarmaya gerek görmüyorum, ...[64]

17- Kerb (Üzüntü) Zamanında Okunacak Duâ Babı

3882) "... Esma bint-i Umeys (Radtyallâhü anhây'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana üzüntü zamanında söyleyeceğim kelimeleri öğretti t «Allahu, Allahu Rabbi La üsriku bihi aheda = Allah, Allah Rabbımdır Ona hiçbir şeyi ortak kos-[65]

İzahı

m Bu hadîsi; Ebû Dâvûd, Nesâî ve TabarI de rivayet etmişlerdir. T a b a r i' de bu zikrin üç defa okunması kaydı vardır.

Hadiste geçen "Kerb" sıkıntı ve meşakkat, üzüntü demektir. Hadis; bir keder ve sıkıntıya düşüldüğü zaman bu zikrin okunmasının faydalı olduğuna delâlet eder.

Hâl Tercemesi

3879. hadisin râvisi Rebla bin Ka'b bin Mâlik el-Esleml el-Medenl <R.A.) Softa ehlinden olan sahabilerdendir. Bilindiği gibi Softa, Medjne-i Münevvere'de bulunan Mescid-i Nebevi'nin bitişiğinde ve Resûl-i Ekrem (S-A.V.)'in Hâne-İ Saadetlerinin yanında bir yerdi. Evsiz barksız olan sahâbilerden bir gurup burada kalıyordu. Rebla (R.A.) burada ikamet eden sahâbilerden olduğu için Hâne-İ Saadetin kapısının yanında yattığını ifâde etmiştir. Bu zâtın 12 hadisi vardır. Müslim ve sünen sâhibleri onun bir hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri Hanzala bin Ali ve Ebû Seleme'dir. Hicretin 63. jnlmda vefat etmiştir. (Hulasa. 116 ve mütercimin İlavesi var.)

3883) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:

Peygabmer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sıkıntı, meşakkat ol-duğunda şu zikri yapardı t

"Lâ Uâhe illallahül-Halimü'l-Kerim. SübhanaUahi Rabbil-Arşil-Azim. Sübhanallahi Rabbi's-semâvâti's-seb'i ye Rabbil-Arşil-kerîm = Halim, Kerim olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Ben azametli Arş'ın Rabbı olan Allah'ı teşbih (noksanlıklardan tenzih) ederim. Ben yedi göğün Rabbı ve güzel Arş'ın Rabbı olan Allah'ı teşbih ederim.

Ravi Veki, bu zikrin hepsinde "La ilahe illallah" kelimesini bir defa söylemiştir."[66]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Fakat anılan zikrin kelimelerinde aşağıda belirteceğim değişiklik mevcuttur.

Buhâri ve Müslim' deki rivayetlerden biri şöyledir .*

"La ilahe illallahü'l-Azîmü'l-Halîm. Lâ ilahe illallahu Rabbü'1-Ar-Şi'1-Azını. Lâ ilahe illallahu Rabbü's-Semavati ve Rabbü'I-ardı ve Rab-bü'l-Arsn-kerlm = Azim, Halim olan Allah'tan başka İlah yoktur.

Azametli Arşın Rabbı olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Göklerin Rabbı, yerin Rabbı ve güzel Arşın Rabbı olan Allah'tan başka ilâh yoktur."

Tirmizi' deki ise şöyledir:

Allah'ın isimlerinden olan Halım: Gücü yettiği halde cezalandırmayı erteleyen, demektir. "Kerîm" ise fazlu keremiyle, yâni kulun müstahakhğı söz konusu olmadığı halde veren ikramda bulunan, demektir. "Azîm" ise hiçbir şey zâtma ağır ve büyük olmayan sonsuz güç sahibi, demektir.

Kerîm ve Azîm kelimeleri Arş'ın sıfatı olduğu zaman, Kerim, güzel mânâsıma, Azîm de büyük mânâsına yorumlanır.

Müellifimizin rivayeti, râvi Veki* yoluyladır. Veki' kendi rivayetinde Tevhîd kelimesinin bir defa olduğunu söylemiştir.

E 1 - H â f ı z, el-Feth adlı kitabının II. cildinin 124. sahifesinde bu hadîsin izahı bölümünde şu ilginç olayı nakletmiştir. Önemine binâen buraya aktarmayı uygun gördüm.

tbn-i Battal demiştir ki; Ebû Bekr-i BâzİI bana şu olayı anlattı: Ben I s b a h â n ' da Ebû Nuaym yanında hadîs yazardım. Orada Ebû Bekir bin Ali nâmında büyük bir âlim vardı. Bu zât, fetva mercii idi, yâni herkes fetva için ona müracaat ederdi. Bir ara bu muhterem zâtı sultan'a şikâyet ederek aleyhinde uğraşanlar oldu. Şikâyet üzerine bu zât hapsedildi. Ebû Bekr-i Râzi sözüne devamla: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i rüyada gördüm. Cebrail (Aley-hisselâm) da O'nun sağ tarafinda-bulunuyordu ve dudaklarını devamlı surette teşbih ile tepretiyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana: "Ebû Bekir bin Ali'ye söyle: Sahihi Buhârî'dekİ Kerb, yâni keder duasını okusun ki Allah onu sıkıntıdan kurtarsın.** buyurdu. Ebû Bekir dedi ki: Ben sabaha ulaştım ve ona bu durumu bildirdim. O da bu duayı okudu. Çok kısa bir zaman içinde hapishaneden çıkarıldı.

El-Hâfiz, bundan sonra buna benzer başka olayları anlatır. Arzu edenler oraya başvurabilirler.[67]

18- Adamın Evinden Çıktığı Zaman Okuyacağı Duâ Babı

3884) "... Ümmü Seleme (Radtyallâkü a»fâj'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evinden çıktığı zaman:

•Allâhümme tnnî eûzu bike en adille ev ezille ev azlime ev uzlame ev echile ev yüchele aleyye — Allahım! Ben dalâlete düşmekten, ayak kaymasın (a benzeyen kasıdsız günah işlemek) den, (kimseye) zulüm etmekten* (kimse tarafından) bana zulüm edilmekten, câhilce davranmaktan ve (başkası tarafından) aleyhimde câhilce davranılmak-tan şüphesiz sana sığınırım», diyerek duâ ederdi."[68]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.

Dalâlet, haktan ve hidâyet yolundan sapmak, yolu şaşırmaktır. ZiUet i Ayağın kaymasıdır. Burada kasıdsjz günah işlemek mânâsına yorumlanmıştır.

Hadisteki "Echele" fiili câhilce davranmak, yâni câhillerin yaptıkları eziyet, zarar ve benzeri fiilleri işlemek mânâsına yorumlanmıştır. Bundan maksad şu da olabilir: Allah ve kul haklarını bilmemek, halkla ilişkiler ve arkadaşlarla münâsebetlerde yanlış davranışta bulunmak. Hadisteki "Üchele11 de buna uygun yorumlanır. Yâni ben böyle bir davranışa mâruz kalmaktan Allah'a sığınırım.

Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b î bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: Zillet; kasıdsız hatâ işlemektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kasıdsız ve kasıdlı hatâ işlemekten, muamelâtta, alışverişlerde halka zulüm etmekten veya onlara ilişkilerde eziyet vermekten ve halkın câhiller gibi davranıp O'na eziyet vermesinden Allah'a sığınmıştır.

3885) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ü«A)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evinden çıktığı zaman «Bismillahi», lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah. Et-Tüklânu alallah = Allah'ın isminden yardım dilerim. Günahlardan dönüş ve kulluk görevine takat ancak Allah'ın yardımıyladır. Dayanmak Allah'adır.» duasını okurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında bulunan Abdullah bin Hüseyin'i Ebû Zur'a, Buhârl ve İbn-i Hibbân zayıf saymışlardır.

3886) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâkü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

Adam evinin kapısından (veya binasının kapısından) çıktığı zaman görevlendirilmiş iki melek onunla beraber olurlar. Bu itibarla adam "Bismillah = Allah'ın ismiyle" dediği zaman o iki melek kendisine t Hidâyete, doğru yola erd iri İdin, derler. Sonra adam "La havle ve lâ kuvvete illâ billâh = Günahlardan dönüş ve kulluk görevine kuvvet ancak Allah'ın yardımıyladır" deyince melekler ona: Korundun, derler. Adam: "Tevekkeltu alallah = Allah'a dayandım" deyince de melekler ona: İşin görüldü, derler. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyruğuna devamla şöyle der) Sonra iki karini (yâni onu günaha sürüklemek isteyen insi ve cinni iki şeytanı) ona rastlarlar. Melekler (o şeytanlara) : Hidâyete erdirilen, işi (Allah tarafından) görülen ve muhafaza edilen bir adamdan ne istersiniz? derler, (yâni onu sapıtamazsınız).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Hârûn bin Harun bin Abdülah bulunur. Bu r&vi zayıftır.[69]

19- Adamın Evine Girdiği Zaman Edeceği Duâ Babı

3887) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den şu buyruğu işit-miştir:

Adam kendi evine girip de girdiği zaman ve (akşam) yemeğini yediği zaman Allah'ı anınca şeytân, (yardımcılarına) : (Bu evde) sizin için ne gecelenecek yer ne de akşam yemeği var, der. Adam (evine) girip de girdiği zaman Allah'ı anmayınca, şeytan (yardımcılarına) : Geceyi geçireceğiniz yere kavuştunuz, der. Sonra adam (akşam) yemeğini yiyeceği zaman Allah'ı anmayınca şeytan (yardımcılarına) : Geceleyeceğiniz yere ve akşam yemeğine ulaştınız, der."[70]

izahı

Bu hadisi; Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.

Mebit ı Gecelenen yer, demektir. Aşâ da akşam namazı ile yatsı namazı arasında yenen yemek, demektir. Bilindiği gibi İşâ ise yatsı namazı demektir.

Evine giren bir müslüman gerek eve girerken, gerekse akşam yemeğine başlarken besmele çekerse ne o gece o evde ne de o yemekte şeytanlar için bir pay olmaz. T ı y b i: Hadîste akşam yemeği ve gecelenen yer kaydı ekseri durumlar itibarıyladır. Çünkü bu durum her zaman ve her yemek için söz konusudur, demiştir.

Evine girerken adam besmele çekmezse şeytanlar o gece o evde yuvalanırlar. Keza akşam yemeğine otururken besmele çekmezse şeytanlar da o sofraya oturup hayır ve bereketini giderirler.

Hadis, adamın eve girerken ve yemeğe başlarken besmele çekmesinin fazilet ve faydasını bildirir.[71]

20- Adamın Yolculuğa Çıktığı Zaman Edeceği Duâ Babı

3888) "... Abdullah bin Sercis (Radtyallâhü onhyden rivayet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculuğa çıktığı zaman : «Allahumme innî eûzu bike min va'sâi's-seferi ve keâbeti'l-münkalebi ve'1-havri ba'de'l-kevri ve da*veti'l-mazlûmi ve sûi*l-man-zari fil ehli ve'1-mali = AUahım! Ben, yolculuğun meşakkat ve sıkıntısından, üzüntülü dönüşten, düzenli işlerin bundan sonra bozulmasından, mazlumun bedduasından ve ev halkı ile mal (fena maksadh kişiler tarafından olan) kötü bakıştan sana sığınırım» derdi (râvi Ab-durrahim kendi rivayetinde, "Derdi" cümlesi yerine, "taavvuz ederdi, yâni Allah'a sığınırdı" demiştir).
Râvi Ebû Muâviye şunu ilâve etmiştir: "Peygamber yolculuktan döndüğü zaman da bu duayı okurdu."[72]

İzahı

Bu hadîsi; Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Va's â' şiddet, meşakkat ve sıkıntı, demektir. Bu kelime Va's'tan alınmadır. Va's ise kum demektir. Kumda yürüyen bir kimse güçlük çeker. Bundan dolayı Va'sâ, güçlük ve

yukarda anılan mânâda kullanılır.

Keâbet ve Ke'bet: Şiddetli keder ve üzüntüden nefsin değişip kı-nlmasıdır, inkisara uğramasıdır. Mükalab da dönüş demektir. Bu iki kelime ile kasdedilen mânâ, yolculuk esnasında karşılaşılan olumsuz bir durumdan, yolculukla istediği amaca ulaşmadan geri dönmek, malına bir âfetin gelmesi, dönüşünde ev halkından bâzısını hastalanmış veya ölmüş olarak görmesi gibi bir nedenle üzüntülü dönüştür.

Kevr: Sangın etrafina sargı sarmak işidir. Havr de sarığın sargısının bozulmasıdır. Bu iki kelimenin lügat mânâsı budur. Burada Havr, noksanlık, Kevr de ziyâde ve bolluk manasınadır. Bir kavle göre Kevr: İşlerin düzenli olmasıdır. Havr da bu düzenin bozulmasıdır. Yâni burada düzenli işin düzensiz hâle dönüşmesi anlamı kas-dedilmiştir. Başka bir kavle göre burada kasdedilen mânâ iyi durumdan kötü bir duruma düşmektir.

Hadîsin; JUIj jWl ^ Jâlil fr^ fikrasından maksad, bir zâli-

min veya bir fâsıkın mala ve ev halkına kötü gözle, hıyanetle bakmasıdır. El-Kari böyle yorum yapmıştır. El-Mecma yazan ise: Bundan maksad mal ve ev halkına nazar değmesi, göz değmesidir, demiştir.[73]

21- Adamın Bulut Veya Yağmur Zaman Okuyacağı Duâ Babı

3889) "... Aişe (Radtyattâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ufuklardan herhangi birisinden gelen bir bulutu gördüğü zaman onu karşılamak ve şu duayı okumak üzere namazında bile olsaydı içinde bulunduğu işi bırakırdı. Sonra:
•Allahumme înnâ naûzu bike min şerri mâ ürsile bihi = Allahı-mız! Şu bulut ile gönderilen (yağmur, dolu ve benzerin) in şerrinden şüphesiz sana sığınınz» derdi. Sonra yağmur yağsaydı iki veya üç kere: AUahım! Bu yağmuru yer yüzünde akan, yararlı bir yağmur eyle, derdi. Şayet Allah (Azze ve Celle) havayı açıp yağmur yağdır-masaydı bunun için Allah'a hamdederdi."

3890) "... Âişe (Radtyallâkü aw/tû,)'dan rivayet edildiğine göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur gördüğü zaman:

«AUahım; bu yağmuru, yer yüzünde akıcı, faydalı amaca uygun ve zararsız bir yağmur eyle» derdi.

3891) "... Aîşe (Radtyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağışh sanılan bir bulut görünce (ümmetine bir âfetin gelmesinden endişelenerek) çehresi renkten renge girip değişir* (eve) girip çıkar ve buluta karşı durup geri dönerdi. Buluttan yağmur yağınca üzüntüsü giderilirdi. Râ-vi demiştir ki: Sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ), O'ndan gördüğü (bu hal ve endişesi) nin bâzısını O'na anlatmış. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Âişe'ye) şöyle buyurdu:
«Ne bilirsin? Belki o, (şu âyette azab olduğu bildirilen, fakat) Hûd kavminin (onu bir bulut parçası sanarak) dediği gibi bir şeydir t

Onlar o azabı (içinde bulundukları) vadilerine doğru gelen, yaygın bir bulut olarak görünce: "Bu, bize yağmur getiren bir yaygın buluttur, dediler. (Hûd dedi ki:) Bilakis bu, acele istediğiniz azab-tır.»"[74]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâl tarafindan da rivayet edilmiştir. îkinci hadîs ise N e s â i tarafindan da rivayet edilmiştir.

Birinci hadîste geçen "Seyb" yer yüzünde akan bol yağmur demektir. Ebû Dâvûd ve N e s â i' nin rivayetlerinde bu kelime yerine "Sayyıb" kelimesi bulunur. Bu kelimenin mânâsı da Seyb'ın mânâsı gibidir. Ayrıca Ebû Davud'un rivayetinde "Nâfi = yararlı" kelimesi yerine "Henîen" kelimesi bulunur. Bu da yararlı, amaca uygun ve zararsız demektir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini Buhârî, Tirmi-z i ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Müslim de benzerini rivayet etmiştir.

Bu hadîste geçen "Maniyle" içinde yağmur olduğu sanılan bulut, demektir. "And" ise ufukta beliren bulut parçasıdır.

Hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmeti için ne derece şefkatli olduğunu gösteren bariz bir örnektir. Hadiste anılan Âyeti Kerîme Ahkaaf sûresinin 24. âyetidir. Bu sûrenin 21 ilâ 26. âyetleri Hûd kavmi hakkındadır. Bu kavim Hûd (Aley-hisselâm) 'm uyarılarına rağmen küfürlerinde İsrar ed

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/5.
[2] Mü'min, 60
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/5-7.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/7.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/8.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/8-10.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/10-12.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/12-13.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/13-14.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/15-16.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/16-18.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/18-19.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/19.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/19-20.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/20-22.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/22-23.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/23-24.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/24-25.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/25-26.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/26-27.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/27-29.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/29.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/29-30.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/30-33.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/33-34.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/34.

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/34-35.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/35.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/35-36.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/36.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/36-37.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/37.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/37-38.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/38-39.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/39-40.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/40-41.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/41-43.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/44.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/44-45.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/45.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/45-49.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/49-51.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/51.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/51-52.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/52-57.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/57-58.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/58-59.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/59.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/59-60
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/60-61.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/61-62.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/62.
[53] Sahabldİr. Adı hususunda İhtilaf vardır. Hz. Mu&viye iRJi.i'm İnde vefat etmiştir. (Hulasa. 466)
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/62-63.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/63-65.
[56] Hulâsa, 452
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/65-68.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/68-69.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/69-70.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/71-73.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/73.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/73-74.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/74-76.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/76.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/77.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/77-78.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/78-79.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/80.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/80-82.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/82-83.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/83.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/83-84.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/84.
[74] Ahkaaf, 34 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/85-86.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/86-87.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/87-88.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Akrabalık Bağını Kopartmanın Nehyi ve Sıla-i Rahim[1]

43) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ mahlukatı yarattı ve bundan sonra akrabalık bağı (rahim) kalkıp Rahmân'ın eteğine yapıştı. Rahmân:
"Bırak" diye buyurdu. Akrabalık bağı:
"Bu makam benimle ilişkinin kesilmesinden sana sığınma makamıdır." dedi. Rahmân:
"Seni kopartmayanı (Bağları kopartmayanı) Benim kopartmamama, seni kopartanı (Akrabalık bağlarını yerine getirmeyenleri) da Benim kopartmama razı değil misin?" diye buyurur. Akrabalık bağları da:
"Elbetteki Ey Rabbim" der. Rahmân'da:
"Öyleyse, bu isteğini sana veriyorum" diye buyurur."
Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: "İstiyorsanız: *"Demek, otoriterliği, idareyi ele alırsanız, yeryüzünde fesat çıkaracaksınız ve akrabalık bağlarını bile koparacaksınız?"* (Muhammed: 47/22) ayetini okuyun."[2]
v Yine Buhârî'de (5987) gelen bir lafız şöyledir:
"Allahu Teâlâ mahlukatı yarattı. Bundan feragat edince Akrabalık Bağı:
"Bu makam, benimle ilişkinin kesilmesinden Sana sığınma makamıdır" dedi. Rahmân olan da:
"Evet. Seni gözeteni Benim gözetmemden, Seni kopartıp (atanı) Benimde kopartmamdan razı değil misin?" diye buyurdu. Akrabalık bağı da:
"Elbette ki. Ya, Allah'ım" dedi. Rahmân olan Allah da bunun üzerine:
"Öyleyse, istediğini veriyorum" diye buyurdu.
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İstiyorsanız: "Demek, otoriterliği, idareyi ele alırsanız, yeryüzünde fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını bile kopartacaksınız, öyle mi?" (Muhammed: 47/22) ayetini okuyun."
v Yine Buhârî'nin (7502) hadis lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ mahlukatı yarattı. Bundan feragat edince, Akrabalık ayağa kalktı ve Rahmân olan:
"Bırak" diye buyurdu. Akrabalık bağı:
"Bu makam benimle ilişkinin kesilmesinden Sana sığınılan makamdır." dedi. Bunun üzerine Yüce Rahmân:
"Seni gözeteni Benim de onu gözetmemden, seni gözetmeyip kopartanı Benim de onu kopartmamdan razı değil misin?" diye buyurur. Akrabalık bağı da.
"Elbette ki (razıyım) Ya Rabbi!" der. Rahmân'da:
"Öyleyse, istediğini sana veriyorum" diye buyurur."
Sonra Ebû Hüreyre (r.a.) dedi ki: *"Demek, otoriterliği, idareyi ele alırsanız, yeryüzünde fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını bile koparacaksınız, öyle mi?"* (Muhammed: 47/22)
v Müslim'in (2554) lafzı ise şöyle gelmiştir:
"Yüce Allah mahlukatı yarattı, ta ki onlardan ferâgat ettiğinde akrabalık bağı ayağa kalktı ve:
"Bu makam, benimle ilişkinin kesilmesinden Sana sığınma makamıdır." dedi. Rahmân da:
"Seni gözeteni Benim de onu gözetmemden, seni koparıp atanı Benim de onu kopartmamdan razı değil misin?" diye buyurdu. O da:
"Elbetteki (razıyım)" dedi. Rahmân da:
"Öyleyse, istediğini veriyorum" diye buyurdu."
Sonra Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"İstiyorsanız: "Demek, otoriterliği, idareyi ele alırsanız, yeryüzünde fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını bile kopartacaksınız, öyle mi? İşte böyleleri Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir. Onlar Kur'ân'ı iyiden iyiye düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitler mi var?" (Muhammed: 47/22-24).

***

44) Nebî (s.a.s.) in hanımı Aişe anamızdan (r.ha) rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Akrabalık bağları (cennete) uzanan bir koldur. Her kim onu gözetirse Ben de onu gözetirim, kim de ilişkiyi kopartırsa Ben de onu kopartırım."[3]
v Müslim'de (2555) gelen lafiz ise şöyledir:
"Akrabalık bağları arş'ta asılıdır ve: "Kim Beni gözetecek olursa Allah da onu gözetsin, kim de Beni koparacak olursa Allah da onu kopartsın" der."

***

---

[1] Sılayı Rahim: Akrabalık bağlarına riayet etmektir. (Mütercim)
[2] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir (4830).
[3] Müttefekun aleyh: Lafiz Buhârî'ye aittir (5989).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YARATILIŞIN BAŞLANGICI BÖLÜMÜ

? ??????? ?????? ????????? ?

-195 ? ?????? ??? ?????? ?????? ?

"Allah'ın yarattığı ilk şey"[1] **hakkında gelen hadisler**

Emîr, Lakkânî (ö. 1041/1631)'nin **"Cevhere"** adlı kitabına yazdığı haşiyenin[2] 'Vücud Bahsi'nde **"Allah'ın yarattığı ilk şey"** hakkında gelen hadislerin, **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

(Derim ki:) Bazı hadislerde, Allah'ın yarattığı ilk şey;

1. **Muhammedî Nûr**'dur.[3]

Bazı hadislerde ise;

2. **Arş**'tır.[4]

Bazı hadislerde ise;

3. **Kamış** (=Saz)'dır.[5]

Allah'ın yarattığı ilk şeyin;

4. **Kalem**[6] olduğu ile ilgili hadis ise sahihtir.

Bir çok hadiste ise Allah'ın yarattığı ilk şey ise;

5. **Levh-i Mahfûz**'dur.[7]

Çeşitli senedlerle şu da gelmiştir:

6. **Su**[8]

Allah, bundan önce hiçbir şey yaratmamıştır.

Bazı haberlerde ise, yaratılanların ilki;

7. **Rûh**'tur.

Bazı haberlerde ise;

8. **Akıl**'dır.[9]

Fakat hadis imamlarının, Akıl Hadisi[10] hakkında bazı sözleri vardır. Bazıları, akıl ile ilgili hadisin uydurma olduğunu, bazıları ise sadece zayıf[11] olduğunu söylemişlerdir.

Bu konuda gelen bu çelişik rivayetlere şöyle cevap verilmiştir: **Muhammedî Nûr**'un ilk olarak, yaratılması doğrudur. Diğer bir çoğunun ilk olarak yaratılması ise, nisbî izafî'dir. Bunların her biri, kendi cinsinden önce; akıl, latif cisimlerden önce yaratılmıştır. Kamış (=saz) ise, bitkilerden yaratılan ilk şeydir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

---

[1] Allah'ın yarattığı ilk şeyin ne olduğu meselesi, bu konuda gelen rivayetlerin farklı olmasından ötürü çeşitli görüşlerin ortaya atılamsına neden olmuştur.

[2] İbrahim el-Lakkânî, **"Cevheretü't-Tevhid"** üzerine kendi yaptığı çalışmalardan sonra yapılan ilk çalışma, oğlu Abdüsselam'a aittir. Abdüsselam, önce babasının **"Umdetu'l-Mürîd"**e yaptığı bazı talikleri yeniden tertip ederek **"İrşâdu'l-Mürîd"** adlı şerhi hazırlamış, sonra da bunu genişleterek **"İthâfu'l-Mürîd"** adını verdiği yeni bir şerh meydana getirmiştir.

Şeyh Muhammed el-Emîr ise, **"İthâfu'l-Mürîd"**e, **"Haşiye alâ İthâfi'l-Mürîd"** (Bulak 1982, Kahire 1309) adında bir haşiye yazmıştır. Bu, **"Cevheretü't-Tevhid"** üzerine yazılan en ünlü haşiyedir.

[3] Bu rivayet için b.k.z: Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, H. No: 827

Muhammedî Nûr, Hakikat-i Muhammediye olarak da bilinir. Bu kavramı, genellikle tasavvufçular kullanır.

Hakikat-i Muhammediye inancına göre; Hz. Muhammed (s.a.v), taayyunların ilkidir ve Hz. İsa'nın üstünde baba Allah'tan başka bir şey bulunmadığı gibi, Muhammed'in üstünde de zatı ebediyetten başka bir şey yoktur. Kısacası,; Allah, her şeyi, Muhammed'in nurundan ve isminden yaratmıştır.

Muhammedî Nûr inancı, tasavvufa, Şia'dan ve Hıristiyan kültüründen girmiştir. Bu inanç, hurafe ve saçmalıktan başka bir şey değildir.

Felsefeciler göre ise; Muhammedî Nûr, başlangıçtan kıyamete kadar olacak şeylerin projesini yazan ilk unsur yada ilk akıl (=aklı evvel)dır.

[4] Buhârî, Bed'ü'l-Halk 1, Tevhid 21, Cihad 4; Tirmizî, Tefsiru Sure-i En'âm 58, 68, Sıfatu'l-Cennet 4, Menakib (3946)

Kur'an'da ve hadislerde "arş" ile ilgili çeşitli tasvirler ve ifadeler yer almaktadır. Arş ile ilgili bu tür bilgiler, İslam mezhepleri ve alimleri arasında arş ile ilgili çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla da sahabe ve tabiundan beri inanılagelen şekliyle arşın mevcudiyetini kabul etmek gerekmektedir.

[5] B.k.z: Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, H. No: 824

[6] Ebu Dâvud, Sünnet 16; Tirmizî, Kader 17, Tefsiru Sure-i Kalem; Müsned: 5/317; Hâkim, Müstedrek, 2/498; Beyhakî, Sünenü'l-Kübra, 3/9, 204

Allah'ın, kalemler içinde yemin ettiği kalem (Kalem: 68/1), yüce Allah'ın yarattığı ve kendisine, kıyamete kadar olacakları yazmasını emrettiği "yaratılış kalemi", "ilk kalem", işaret yoluyla "insan kalemi" anlamına da gelmektedir.

[7] "Levh-i Mahfuz", Arapça'da, korunmuş levha demektir. Bu kelime, Kur'an'da yalnız bir ayette geçer. Bu ayette, Kur'an'ın, "Levh-i Mahfuz'da bulunduğu bildirilir (Buruc: 88/22). Yalnız hiçbir tanım getirilmez. Buna karşılık bir çok ayette nitelikleri belirtilerek tanımlanır. Buna göre Levh-i Mahfuz; içinde hiçbir şeyin eksik bırakılmadığı (En'âm: 6/59), olacak şeylere ait bilgileri saklayan (Kâf: 50/4), yeryüzüne ve insanlara gelecek tüm belaların yazılı bulunduğu (Hadîd: 57/22), gökte ve yerdeki tüm gizliliklerin açıkça tespit edildiği (Neml: 27/75), her şeyin tespit edildiği (Yâsîn: 36/12), temiz yaratılan meleklerden başka kimsenin dokunamayacağı apaçık, korunmuş, koruyan, saklanmış ve ana kitap'tır.

[8] Tirmizî, Cennet 2

[9] Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, H. No: 823.

[10] İbn Kayyim **"Menâr"**da ve onun takipçisi olan Elbânî'de **"Silsiletü's-Sahîh"**te der ki: "Akıl hakkında gelen hadislerin hiçbirisi sahih değildir." (Arap yayıncısı)

[11] Bu, yazarın, sufilere katılarak söylediği bir sözdür. Çünkü Ehl-i Sünnete göre; akıl ile ilgili hadisler sahih olmayıp kalem ile ilgili hadisler sahihtir. (Arap yayıncısı)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîh Ve Hasenle İlgili Altın Kaideler:

Sahîh ve hasen hadîslerle ilgili olarak muhaddislerce beyan edilen tarifleri, şartları, bunlardan kastedilen mânaları gördük. Mevzuun hakkıyla anlaşılmasında bu teknik bilgilerin yeterli olmadığı açıktır. Hadîsle ilgili pek çok meselede farklı görüşler mevcuttur, burada da öyle. Üstelik tatbikat bâzen nazariyata tamamen uymaz, bu meselelerde durum aynı. Sözgelimi, nazarîyata göre, bir hadîsin sahîh olması için senetli ve muttasıl olması lâzım. Halbuki tatbikatta, "ümmetin kabûlüne" veya fukahânın ameline mazhar olan zayıf rivâyetler de "sahîh" ve hattâ "mütevatir" kabul edilmiş olmaktadır. Şu halde, mevzuun tam anlaşılabilmesi için, tatbikata yönelik bazı örneklerle bir kısım prensiplerin daha bilinmesinde fayda var. Nitekim, Tedrıbü'r-Râvi'de Suyûtî bu hususa sayfalar boyu açıklama tahsîs eder. Biz, bu açıklamaları bâzı yeni ilâvelerle zenginleştirip sistemleştiren Zafer Ahmed et-Tehânevî'den bir pasajı biraz özetleyerek kaydedeceğiz.[1]

Tahânevî meseleleri 13 kâide halinde sunar. Biz, ehemmiyetine dikkat çekmek için bunlara "Altın Kaideler" dedik. İfadeler teknik olmakla birlikte dikkatlice okununca kolayca anlaşılacağına inanıyoruz.

1- Tedrîbü'r-Râvî'de denir ki: "...bu hadîs sahîhtir" sözünün mânâsı: Onun senedi, mezkûr evsâflarla birlikte muttasıldır, biz onu isnâdının zâhirine göre kabûl ediyoruz. Bu kabûlümüz, nefsü'l-emirde de onun mutlak olarak sahîh olduğunu ifâde etmez. Çünkü sikanın da unutması ve hatâya düşmesi mümkün ve câizdir. Öyle ise "haber-i vâhid katiyyet ifâde eder" diyene hak veremeyiz.

Eğer: "Bu hadîs, gayr-i sahîhtir" dense bunun mânâsı "Onun isnâdı mezkûr şartlara göre sahîh olmadı" demektir, yoksa nefsü'l-emirde yalandan ibâret olduğu için zayıftır mânâsına gelmez. Çünkü, kâzibin sıdkı, çok hatâ yapanın da isâbeti câiz olduğu gibi...".

Derim ki: Sıhhatine delâlet eden bir karîne olduğu vakit zayıfla amel câizdir, kezâ zayıflığına delâlet eden bir karîne olduğu vakit sahîhle amel terkedilir. Bu mesele müteâkip paragrafta îzâh edilecek.

2- "Fethu'l-Kadîr"de Muhakkik İbnu'l-Hümâm şöyle der: "Müslim, tabında, cerh şâibelerinden sâlim bulunmayan pek çoklarından rivâyette bulunur. Kezâ Buhârî'deki pek çok râvi, tenkîdlere mâruz kalmıştır. Râviler hakkındaki hükümler, ulemânın haklarında yürüttükleri ictihâda mebnîdir. Bu söylenenler, koşulan şartlar için de mûteberdir, öyle ki birinin mûteber addettiği bir şartı diğeri reddeder. Böylece diğerinin rivâyet ettiği hadîs, onun nazarında bu şartın hiç bulunmadığı bir rivâyet olur. Ve bu rivâyet, o şartı bulunduran hadîse muâraza için aynı değerdedir. Birinin zayıf bulup öbürünün sika addettiği râvi için de durum aynıdır. Evet müctehid olmayanla, râvinin durumunu bizzat tanımayanlar, ekseriyetin ittifâk ettiği husûsu kabûlde beis görmezler. Fakat şartı kabûl ve red husûsunda ictihâd sâhibi ile râvinin durumunu bilen kimse ancak kendi reyine mürâcaat eder ve şöyle der: "Senedce sahîh olanın nefsülemirde zayıf olduğuna delâlet eden bir kârine ile zayıflatılması veya hasen olanın da başka karînelerle sahih mertebesine yükseltilmesi niye câiz olmasın?" Nitekim ekâbir-i Sahâbe'nin söylediğimize muvâfik düşen amellerinden, herhangi bir hadîsin muktezâsiyle ameli terketmiş olmalarından misâller verdik. Selefin büyükleri de aynı şekilde hareket etmişlerdir."

3- Öyle ise, İbnu'l-Hümâm'ın Tahrîr'inde ve daha başkalarında rastladığımız gibi, müctehid, nazarında sahîh olan hadîsle istidlâl eder, ictihadda bulunur.

"Tedrîbü'r-Râvi'de denir ki: "Ebû'l-Hasan İbnu'l-Hassâr Takrîbu'l Medârik Alâ Muvattâ'ı Mâlik'de der ki: "Fakîh, bir hadîsin senedinde kezzâb yoksa, bu hadîsin Kur'ân'dan bir âyete veya bir kısım şerî esâslara uygunluğu sebebiyle, sıhhatine hükmedip, onun kabûlü ve kendisiyle amel cihetine gidebilir".

Demek ki: Bunun gibi olanlar Sahîh li-gayrihi addedilir, Sahîh li-zâtihi değil. Suyûtî'nin Tedrîb'de mezkûr kavline muttasıl olarak ifâde ettiği sözleri de bunu göstermektedir.

Hâfiz, et-Telhîsu'l-Habîr'de Beyhâkî'nin tenkitten geçirdiği hadîs hakkında şunları söyler: "Bu hadîsle Ahmed ve İbnu'l-Münzîr ihticâcda bulundular. O ikisinin bu hadîs hakkındaki cezmlerinde bu hadîsin onlar nezdinde sahîh olduklarına dâir delîl vardır."

Derim ki: Bir hadîs hakkındaki her bir müçtehidin cezminde bu hadîsin onun yanında sahîh olduğuna dâir bir delîl mevcuttur.

İbnu'l-Cevzî Tahkîk'inde şöyle der: "Hadîsi bir muhaddîs tahkîk eder, herhangi bir hâfız da onunla ihticâcda bulunursa onun sahîh olduğunda şüphe yoktur. Nasbu'r-Râye'de de aynı şey söylenir.

Derim ki: İmâmu Muhammed İbnu'l-Hasan veyâ muhaddisu'l-hâfız et-Tehâvî'nin kendisiyle ihticâc ettikleri her bir hadîs, zikredilen bu asla göre hüccettir ve sahîhtir. Çünkü onlar, muhaddis ve müctehid kimselerdir.

Muhakkik İbnu Hümâm Fethu'l-Kadîr'de şöyle der: "Zayıf rivâyet, sıhhatine delâlet eden bâzı karînelerle takviye gördüğü takdirde sahîh olur."

Bir başka yerde aynı meâlde şunları söyler: "Şunu ifâde etmek gerekir ki zayıf ve sahîh diye verilen hüküm zâhirî bir hükümdür. Nefsülemirde ise, zâhiren zayıf olduğuna hükmedilen bir rivâyet sahîh olabilir. "Yânî onun sıhhatine delâlet eden bâzı karîneler ortaya konduğu takdirde. Nitekim kendisi buna yukarıda zikredilen sözünün devâmında bir misâl verir. Bu misâlde Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin "kedi, kabı yaladığı takdîrde tathîri için üç sefer yıkamanın kifâyet edeceğine" dâir mezhebinin sübût ve kesinliği, bu bâbta kendisinden merfû olarak rivâyet edilen hadîsin sıhhatini ifâde eden bir karînedir. Ve bu, râvinin ceyyid mertebesine çıkardığı zayıf hadîslerdendir. [2] Yine aynı kitapta şöyle denmektedir. "Hülâsa, gayr-ı merfû veyâ sübût yönüyle bir diğer merfûya nazaran mercûh durumda olan merfû, bunun Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den olduğuna ve üzerine müstemir bulunduğuna delâlet edecek bâzı karîneler mevcut olduğu hallerde kendi benzerlerine takdîm edilirler."

4- Bâzan hadîs, ulemânın, makbûl bulmasıyla sahîh olarak hüküm alır, sahîh bir senedi olmasa bile İbnu 'Abdilberr, el-İstizkâr'ında, Tirmizî'den Buhârî'nin denizle ilgili *"Onun suyu temizdir."* hadîsini sahîh addettiğine dâir rivâyetini anlatırken şöyle der: "Ehl-i hadîs bununkine benzeyen isnâdı asla tashîh (sahîh kabul) etmezler."[3] Fakat bu hadîs benim indimde sahîhtir, çünkü âlimler onu makbûl bulmuşlardır."

Derim ki: Kabûl, bâzan kabûlle olur, bâzan üzerine amelle olur. Bu sebeple muhakkik İbnu Hümâm, Fethu'l-Kadîr'de şöyle der: Tirmizî'nin, "onun üzerine Ehl-i ilmin ameli câri olmuştur" sözü, medlûlü bulunan hadîsin rivâyet edildiği bu târik sebebiyle zayıf bulunmuş olmasına rağmen, aslının kuvvetli olmasını gerektirir."[4] Suyûtî, Ta'akkubât'da şöyle der: "Tirmizî hadîsi[5] tahrîc eder ve şöyle der: Senedinde yer alan Hüseyin'i, Ahmet ve başkaları tazîf ettiler. Fakat ehl-i ilim onunla amel etmiştir. Bu sözüyle Tirmizî, mezkûr hadîsin ehl-i ilmin sözleriyle desteklenmiş olduğuna işâret eder.

Pek çok muhaddîs, bir hadîsin sıhhatine delâlet eden husûslardan birini ehl-ilmin o hadîs hakkındaki sözü olarak izâh ederler. Bu durumda hadîsin îtimâda şâyân bir senedi yoksa bile sıhhate zarar vermez."

Yine aynı eserde şu nakledilir: "Tirmizî dedi ki: İbnu'l-Mubârek ve başkaları tesbîh namazının lüzûmuna kâni oldular ve onun fazîletiyle ilgili rivâyetleri zikrettiler. "Beyhakî de şöyle der: "Abdullah İbnu'l-Mübârek onları kılardı. Sâlihler bu hadîsi birbirlerinden alıp öğrendiler. Kezâ bu durumda da merfû hadîs için bir takviye vardır".

Eğer bir hadîs, ümmetin hüsn-ü kabûlüne mazhar olmuşsa bu, bizim nezdimizde mütevâtir hadîs hükmündedir. Cessâs Ahkâmü'l-Kur'an'ında şöyle der: "Ümmet bu iki hadîsi[6] âhad tarîkden gelmiş olmasına rağmen, amele hüccet kılmış, böylece tevâtür mevkiini kazandırmıştır, çünkü, ulemânın haber-i vâhidden hüsnü kabûl gösterdikleri bizce mütevâtir mânasını tazammun eder, sebebini muhtelif yerlerde açıkladık.

5- Sahîh hadîsler sadece Buhârî ve Müslim'in sahîhine münhasır kalmaz. Tedrîbu'r-Râvî'de ifâde edildiği gibi, diğer kitaplarda da sahîh hadîsler mevcuttur: "Buhârî ve Müslim kitaplarında bütün sahîhleri toplamazlar, böyle bir arzunun peşinde de değillerdi. Buhârî: "Kitabım el-Câmi'e sâdece sahih olanı koydum, uzun olur endişesiyle pek çok sahîh hadîsi de dışarıda bıraktım" der. Müslim de: "Ben bu kitâbıma nazarımda sahîh olan herşeyi koymadım, ancak üzerinde icmâ edilen hadîsleri koydum" der. Bunlarla üzerinde icmâ edilen sıhhat şartlarının bulunduğuna kanî olduğu hadîsleri kasteder, bâzıları nezdinde hadîslerin bir kısmında mezkûr icmâ zâhir olmasa bile (Bunu İbnu Salâh söyler).

Nevevî, sahîh'ten murâdın metin ve senedinde sikât'ın ihtilâf etmediği rivâyet olduğunu söyler, râvîlerinin tevsîkinde ihtilâf olmayan değil der. İbnu Salâh da: "Bunun delîli şudur ki: Ebû Hüreyre'nin "Okunduğunda susun." rivâyeti için "Bu sahîh midir?" diye sorulunca: "Nezdimde bu sahîhtir" cevabını verdi. Tekrâr: "Sen onu buraya niçin koymuyorsun?" denilince yine yukarıdaki cevâbı verdi.

Derim ki: Sahîheyn'in veyâ sâdece birisinin rivâyet ettiği bir hadîsin bunlardan bir başkasının tahrîc ettiği sahîh hadîse muâraza etmesi câizdir.

Muhakkik İbnu Hümam, Fethu'l-Kadîr'de diyor ki: "Bir hadîs sıhhatte Sahîheyn'e iştirâk ediyorsa ve Buhârî'de muârızı da varsa, muârızının buna takdîmi şart değildir. Takdîm için Buhârî'de bulunmuş olmanın dışındaki tercîh sebepleri aranır. Şu meşhûr söze gelince; "Hadîslerin en sahîhi Sahîheyn'de yer alan, sonra Buhârî'de, sonra Müslim'de bulunan, sonra bunların dışında olup ikisinin şartına uyan, sonra bunlardan birinin şartına uyan hadîslerdir". Bu söz bir tahakkümdür, buna uymak câiz değildir. Çünkü, en sahîh olma keyfiyeti onların koyduğu şartlara râvîlerin uymuş olmasından ileri gelmektedir. Durum böyle olunca, onların koştukları bu şartların bu iki kitâbın dışında yer alan bir hadîsin râvîlerinde bulunduğu farzedilse bu hadîsin de Sahîheyn'dekilere eşit derecede sahîhlik hükmü alması gerekmez mi? Ayrıca bunlardan ikisinin veyâ birinin "Bu şartları üzerinde toplayan muayyen bir râvînin gerçek hâle mutâbakatı kesin olduğu söylenemez. Gerçek ve fiilî durumun bunun hilâfına olması da mümkündür" meâlinde hükümleri de vardır.[7]

Derim ki: Sahîheyn'de yer alan hadîslerin en sahîh oldukları kabûl edilse bile bu, muâraza durumunda iltifât edilmeyen bir keyfiyettir. Tıpkı iki kişinin bir meselede karşılıklı olarak delîller ikâme etmeleri gibi. Her ikisinin şâhidi de adûl olmasına rağmen birininki diğerininkine nazaran daha dindâr, dahâ muttakî. Her iki tarafın şâhidleri şerî adâlet ölçülerine dâhil olduktan sonra bu ikincinin beyyinesi şâhidlerindeki mezkûr ziyâde vasıflardan dolayı öbürüne tercîh edilemez. Tercîh için hâricî başka şeyler aranır.

Öyle ise, Sahîheyn'dekilerin en sahîh olması veyâ Buhârî'dekilerin Müslim ve diğerlerine nazaran daha sahîh olması meselesi icmalî olarak ve mecmûunu nazara aldığımız takdîrde doğrudur. Tafsîlî olarak tek tek hadîsleri nazara aldığımız takdîrde doğru değildir. Bu husûs Tedrîb'de şu şekilde tasrîh edilir."

Bâzan mefûk (fâik ve üstün olmayan) bir habere onu fâik kılan bir şey ârız olur. Meselâ Sahîheyn'in garîb bir hadîsi tahrîcde ittifakları, Müslim veyâ bir başkasının meşhûr bir

hadîsi veyâ senedi esahhu'l-esânid vasfını alan bir hadîsi tahrîc etmeleri gibi. Bu hadîs daha öncekini yaralayamaz. Çünkü bu, icmâl îtibâriyledir. Zerkeşî der ki: "Buradan şu anlaşılıyor ki, Sahîhû'l-Buhârî'nin, Müslim ve diğerlerine tercîh edilmesinden murâd bunun bir bütün olarak, diğerlerine bir bütün hâlinde tercîh edilmesidir, yoksa birincide mevcut her bir hadîsin, diğerlerinde mevcût her bir hadîse tercîh edilmesi şeklinde değildir".

Yine Tedrîb'de geldiğine göre Hâkim şöyle der: Sahîh hadîs on kısma ayrılır. Bunlardan beşi üzerinde ittifâk vardır, Buhârî ve Müslim'in seçtikleri... Beşincisi eimmeden bir grubun babalarından ve atalarından rivâyet ettikleri hadîsler olup, rivâyet ne babalarından ne de dedelerinden tevâtür bulmayıp, kendilerinde bu dereceye ulaşan hadîsler. Şu senetlerde olduğu gibi:

"Behz b. Hakim babasından, dedesinden; Amrubnu Şuayb babasından, dedesinden; İyas b. Muaviye b. Kurre babasından, dedesinden"

Bunların ecdâdı Sahâbe, afâdı sikâttır. Bu gruba girenler de kezâ kendileriyle ihticâc edilebilecek hadîslerdir. Sahîheyn dışındaki imamların kitaplarına tahrîc edilmişlerdir.

Derim ki: Bu de kezâ Sahîheyn dışında da sahîh hadîslerin varlığına sarîh bir delîldir.

6- Suyûtî, Cem'ul-Cevâmî'in dibâcesinin el-Akvâl kısmında şöyle der: "Buhârî için (Hı), Müslim için (Mim), İbnu Hibbân için (Ha, be), Hâkim'in Müstedrek'i için (Kef), Ziyâu'l-Makdisî'nin "el-Muhtâre"si için (Dat), remizlerini koydum. Bu beş kitapta yer alan hadîslerin hepsi sahîhtir. Herhangi bir hadîsi onlara nisbet etmek aynı zamanda sahîh olduklarını ifâde etmek olur. Müstedrek'in tenkîd edilmiş olan rivâyetleri bu kâideden hâriçtir. Zâten onlara ayrıca dikkat çektim.

Mâlik'in Muvattâ'ında, İbnu Huzeyme'nin, Ebû 'Avâne'nin ve İbnu's-Seken'in Sahîh'lerinde, İbnu'l-Carûd'un el-Müntekâ'sında ve Müstahrecât'da[8] geçenler de böyledir. Onlara yapılan bir isnâd da sıhhat vasfını tazammun eder. Müsnedü Ahmed'de yer alan bütün hadîsler makbûldür. Onlar arasında zayıf olanlar hasene yakındır..." (Kenzu'l-Ummâl'den, özetle).

Tedrîbü'r-Râvî'de denilir ki: -Sahîh meselelerinden- üçüncüsü: Sahîheyn üzerine tahrîc edilen kitaplar, İsmailî'nin, Berkânî'nin, Ebu Ahmed el-Gıtrifî'nin, Ebû Abdillâh İbnu Ebî Zühl'ün, Ebû Bekr İbnu Merdûye'nin Buhârî üzerine; Ebû 'Avâne el-İsferânî'nin, Ebû Câfer İbnu Hamdân'ın, Ebû Bekr Muhammed İbnu Recâ'en-Nisâbûrî'nin, Ebû Bekr el-Cevzakî'nin, Ebû Hâmid eş-Şârekî'nin, Ebû'l-Velîd Hassân İbnu Muhammed el-Kureşî'nin, Ebû 'İmrân Mûsâ İbnu'l-'Abbâs el-Cüveynî'nin, Ebû Nasr et-Tûsî'nin, Ebû Sa'id İbnu Ebî Osmân el-Hîrî'nin Müslim üzerine, Ebû Nuaym el-İsbehâni'nî'nin, Ebu Abdillâh İbnu'l-Ahrâm'ın, Ebu Zerri'l-Herevî'nin, Ebu Muhammed el-Hallâl'ın, Ebû Alî el-Mâsercisyî'nin, Ebû Mesûd Süleymân İbnu İbrâhim el-İsbehânî'nin, Ebû Bekr el-Yezdî'nin Buhârî ve Müslim'den her biri üzerine; Ebû Bekr İbnu Abdân eş-Şirâzî'nin tek bir ciltte her ikisi üzerine müstahrecleri vardır. Müstahreclerin iki faydası var: **1-** Âli İsnâd, **2-** Sahîhe ziyâde. Zirâ müstahreclerde geçen ziyâdeler de sahîhtir, çünkü iki farklı isnâda müsteniddir.

Yine Tedrîb'de şöyle denir: Hâfiz Ebû Abdillâh el-Hâkim, Müstedrek'inde Sahîheyn'in veya ikisinden birinin şartına uygun veyâ onların şartlarına uymadığı halde sahîh olan zevâidi toplamıştır. Bâzan bu kitâbına, nazarında sahîh olmayan hadîsleri de zaaflarına dikkati çekerek kaydeder. Hâkim, tashîh husûsunda mütesâhil (gevşek)'dir. Zehebî, Müstedrek'ini hülâsa eder ve birçok hadîsi zayıf ve münker bulur. Bunda geçen mevzû hadîsler için de müstakil bir cüz tertîpler. Bu cüzde yüze yakın hadîs mevcuttur. Hâkim'in tashîh ettiği bir hadîs hakkında diğer mûteber hadîsçiler nezdinde sahîh veyâ zayıftır diye bir hükme rastlamazsak ve zâfını gerektiren bir illeti zâhir olmazsa onun hasen olduğuna hükmederiz..." (özetle).

Derim ki: Zehebî bu husûsta bizi yeteri kadar doyurmuştur. Onun ikrâr ettikleri sahîhtir. Sükût edip üzerine hüküm yürütmedikleri İbnu Salâh'ın dediği gibi, hasendir.

Nesâî'nin Müctebâ'sı da sahîh olması kuvvetle muhtemel olanlardandır. O, bütün ülkelerde okunan bir kitaptır. Nesâî'den rivâyet eden Muhammed İbnu Mu'âviye el-Ahmer şunu nakleder: "Nesâî dedi ki: "Kitâbu's-Sünen"in tamamı sahîhtir, bâzıları ise mâlûldür. Ancak o bunların illetini belirtmemiştir. Müctebâ diye bilinen müntehâbın hepsi sahîhtir.

Hâfiz Ebû'l-Fazl, İbnu Hacer der ki: "Nesâî'nin kitâbına, Ebû Âli en-Nîsâbûrî, Ebû Ahmed İbnu'Adiyy, Ebû'l-Hasan ed-Dârakutnî, Ebû'Abdillâh el-Hâkim, İbnu Mende, 'Abdü'l-Ganî İbnu's-Saîd, Ebû Yâle el-Halîlî, Ebû Alî İbnu's-Seken, Ebû Bekri'l-Hatîb ve başkaları Sahîh ismini ıtlâk ediyorlar.

Sindî de, "Nesâî" üzerine yaptığı Tâlîk'ında şöyle der: "Hülâsa, sahîh ıtlâkı, en-Nesâiyyu's-Sağîr içindir. Bu kitâp Şâî' diye meşhûrdur. Bunda da hasen hadîsler sahîh diye tesmiye edilmiştir. Zayıf ise son derece nâdirdir ve eğer zikredildiği bâbda ondan başka rivâyet yoksa hasen addolunur. Bu çeşit hadîsler musannıf ve Ebû Da'vud nazarında re'yu'r-ricâlden daha kavîdir (Allâhu âlem)."

7- Eğer hadîs muhtelefun fih ise, yânî bâzıları tashîh veya tahsîn etti, bâzıları taz'îf etti ise bu hadîs hasendir. Muhtelefun fih olan yânî bâzılarınca tevsîk, bâzılarınca da taz'îf edilmiş bulunan râvî de hasenu'l-hadîsdir, rivâyetleri hasen addolunur.

Tedrîbur'Râvî'de denir ki: "(Tenbîh): Hasen hadîs de, sahîh hadîs gibi muhtelif derecelere sâhiptir. Zehebî der ki: En üstün mertebesi Bahzu'bnu Hakîm'in babasından, dedesinden; Amr İbnu Şuayb'ın babasından, dedesinden; İbnu Ishâk'ın et-Teymî'den yaptığı rivâyettir. Böylelerine sahîh denir, ancak sahîhin en düşük derecesindedirler. Bundan sonra tahsîn veyâ zîf'i husûsunda ihtilâf edilenler gelir. Hâris İbnu Abdillah, Âsım İbnu Damre, Haccâc İbnu Ertât ve benzerlerinin hadîsleri gibi.

Derim ki: Muhammed İbnu Ebî Leylâ, Hasan İbnu Umâre Şüreyhu'l-Kâdî, Şehru'bnu Havşeb ve benzerleri gibi tevsîk ve tazîf husûsunda haklarında ihtilâf edilenler. Bunlar çoktur. Zehebî'nin dediğine göre -ki Zehebî nakd-i ricâl hususunda tam ihtisâs sâhibi kimselerdendir[9]. "Bu mevzûnun âlimlerinden ikisinin zayıfın tevsîki ve sikanın taz'îfi üzerine ittifak ettikleri görülmemiştir.[10] Bu sebeple Nesâî'nin prensibi, terkedilmesi için âlimlerin üzerine ittifâk etmediği ricâlden rivâyette bulunmaktı." Sahâvî'nin Fethu'l-Muğîs'inden naklen er-Ref'u ve't-Tekmîl'de geçer. Münzirî, Terğîb'inin mukaddimesinde şöyle der: "Derim ki: Eğer bir hadîsin isnâdındaki râviler sika ve aralarında da hakkında ihtilâf edilen biri varsa onun isnâdı hasendir, yâhut müstakîmdir, yâhut Lâ be'se bihi'dir (beis yok)", keza haklarında ihtilâf edilen râvîlere tahsîs ettiği bâbta da megâzî sâhibi Muhammed İbnu İshâk İbnu Yesâr'ın târihçesi üzerine uzunca yazdıktan sonra şöyle der: "Hülâsa bu zât, hakkında ihtilâf edilenlerdendir, hasenu'l-hadîsdir."

Kays 'İbnu Talk'ın babasından rivayet ettiği hadis hakkında İbnu'l-Kattân'ın sözlerinden naklen Zeyle'î der ki: "Hadîs, muhtelefun fih'tir. Hakkında hasen denmesi daha doğru olur, sahîh olduğuna hükmedilemez (Allâhu âlem)." Yine burada İbnu Dakîku'l-Iyd'ın şu sözü nakledilir: "Bu hadîs (yânî, *"Kulalar baştandır."*) iki cihetten mâlûldür: Biri Şehru'bnu Havşeb hakkındaki cerhedici söz, ikincisi ref'i hakkındaki şüphedir. Fakat Şehr'i, Ahmed, Yahyâ, 'Iclî, Yâkub İbnu Şeybe tevsîk etmişlerdir. Sinan İbnu Rebî'a'ya gelince Buhârî kendisinden tahrîcte bulundu. O, telyîn edildi ise de İbnu'Adiyy hakkında: "O, bence Labe's bihdir". der. İbnu Maîn de: "Kavî değildir, hadîsi bizce hasendir" der.

Ebû Dâvud hâşiyesinde "Ekilu zu'l-hey'ati usratihim ille'l-hudud" hadîsinin altında şu ibâre vardır: "Bu hadîs, Hâfiz Sirâcü'd-Dîn el-Kazvînî'nin, Bağavî'nin el-Mesâbih'inden tenkîd ederek zayıf hükmünü verdiği hadîslerden biridir. İbnu'Adiyy der ki: "Bu hadîs, bu senediyle münkerdir, onu Abdülmelik'ten başkası rivayet etmemiştir. " Münzirî de "Abdülmelik zayıftır" der. Hâfiz Selâhuddîn el-'Alâî ise: Bu 'Abdülmelik İbnu Zeyd hakkında Nesâî: "Lâ be's bihi" (Onda bir beis yok) der. Onu İbnu Hibbân da tevsîk etmiştir, hadîsi inşâllah hasendir, bilhassa ondan Nesâî'nin yaptığı tahrîcler. Çünkü o, kitabında ne münker, ne vâhî hadîsi ne de metrûk kimsenin hadîsini tahrîc etmez." der.

Muhakkik İbnu'l-Hümâm Feth'de der ki: "Dârakutnî, 'Ubeydullâh 'İbnu 'Abdillâh o da İbnu 'Abbas'dan şunu tahrîc eder: "İnnema harreme rasulallahi sallallahu aleyhi ve selleme mine'l-meyteti lahmiha feimme'l-celde ve'ş-şi'ra ve's-sufe fela be'se bihi" ve bunu Abdü'l-Cebbâr İbnu Müslim'in zâfi sebebiyle ta'lîl eder. O, memnû'dur. İbnu Hibbân ise onu sikalar arasında zikreder. Her hâl ü kârda hadîs, hasen mertebesinden aşağı düşmez.

Suyûtî, Ta'akkubât'da Hz. Ayşe'den merfû olarak gelen *"(içerisinde Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in bulunduğu bir cemâata ondan başkasının imâmlık yapması câiz değildir)"* hadisi hakkında, İbnu Cevzî'yi -ki bu hadîsi, senedinde kendisiyle ihticâc edilmez dediği İsa İbnu Meymûn ve metrûk dediği Ahmed İbnu Beşîr bulundukları için tâlîl etmiştir- reddetmek için şunları söyler: "Bu hadîsi Tirmizi tahric etmiştir. Ahmed İbnu Beşir'le Buhârî ihticâcda bulunmuştur ve ulemânın çoğunluğu da onu tevsîk etmiştir. Dârakutnî der ki: "Zayıftır, hadîsiyle i'tibâr edilir". İsa'ya gelince, hakkında Hammâd: "Sikadır" der. Bir seferinde Yahyâ onun için "Lâ be's bihi" (onda bir beis yok) demiştir. Bu ikisinden başkası ona taz'îf ederler, fakat kizble ithâm etmezler. Mezkûr hadîs hasen'dir".

Hâfiz, Tehzîbü't-Tehzîb'de Kâtibu'l-Leys 'Abdullah İbnu's-Sâlih'in tarihçesi meyanında şöyle der: İbnu'l-Kattân onun için "sadûkdur, rivayet ettiği hadîslerin derecesini düşürecek hiç bir menfî vasıf, hakkında isbât edilemez. Ancak ne var ki muhtelefun fihdir, hadîsi de hasendir" demiştir.

Derim ki: Bu ibârelerin hepsi daha önce de tekrar ettiğimiz şu hükmümüzün doğruluğuna bir delîl teşkîl eder: "Eğer râvi muhtelefun fih ise kendisi hasenu'l-hadîsdir. Eğer sözü fazla uzatmış olmaktan endîşe etmeseydim meseleyi tafsîl ederek başka nakillerde de bulunurdum. Ricâl, ilel, ve mevzûât üzerine yazılan taakkûbât kitaplarını mütâlaa eden kimse bu beyân ettiğimiz esas hakkında asla şüpheye düşmez.

8- Hasen hadîs, kuvvetçe sahîhden mâdûn olmasına rağmen, ihticâcda onun gibidir. Bu sebeple bir gurup âlim onu sahîh nevine dâhil ettiler: Hâkim, İbnu Hibbân, İbnu Huzeyme gibi. Böyleleri bu nevdeki hadîslerin sıhhatı mübeyyen ve kesin olanlara nazaran dûn mertebede olduklarını da söylemekten geri durmazlar. Bu ifâde Tedrîbu'r-Râvî'de mevcuttur. Hâfiz İbnu Hacer Şerhu'n-Nuhbe'de şöyle der: "Hasen'den olan bu kısım kendisiyle ihticâcta sahîhe iştirâk eder, onun dûnunda olsa da. Kezâ bir kısım farklı derecelere ayrılmakta da sahîhin müşâbihidir."

9- Hasen li-zâtihi olan bir hadîs, birden fazla vecihle rivâyet edilmiş ise, bu öteki vecih tek de olsa kuvvetlenerek hasen derecesinden sahîh derecesine yükselir. Bu kaide de Tedrîb'de ifâde edilmiş ve Şerhu'n-Nuhbe'de sarahâte kavuşturulmuştur.

10- Zayıf bir hadîs, başka tarîklerden de rivâyet edilmişse ve bu öteki tarîk tek de olsa bunlar berâberce hasen derecesine yükselir ve kendisiyle ihticâc edilebilir.[11]

Yine Tedrîbu'r-Râvî'de şöyle denmektedir: "Münferid olma halinde kendileri bir hüccet teşkîl etmeyecek olan iki tarîki olan hadîsle ihticâc etmede bir garâbet yoktur. "Müsned bir vecihle rivâyet edilen mürsel de veya kendi şartına uygun bir başka mürselin de ona muvâfakatı durumlarında olduğu gibi ki bunu bilâhare îzâh edeceğiz.

Yine Tedrîb'de şöyle denir: "Keza, eğer hadîsin za'fı irsâl veya tedlîs veyâ meçhûl ricâlin senedde yer etmesi gibi sebeplerden ileri geliyorsa, bir başka vecihle gelmiş olmakla zaaf kalkar, fakat hasen li-zâtihinin dûnunda kalır."

Şerhu'n-Nuhbe'de de şöyle der: "Seyyi'ü'l-Hıfz olan birisi îtibâr etmeye elverişli mûteber birisine tâbî kılınınca, mûteber onun fevkinde veya mislinde olmalıdır, dûnunda değil. Durumu temyîz edilemeyen muhtelit, mestûr, mürsel isnâd, içerisinden hazfedilen kısmı bilinmeyen müdelles vs. bütün bunların hadîsleri kendilerinin dûnunda olmayan bir başka vecihle rivâyet edilince hadîsleri hasen olur, fakat hasen li-zâtihi değil. Onun böyle tavsîf edilmesi ister mütâbi ister mütâba'in her iki tarafa da itibâr edilmesiyledir. Çünkü onlardan her birinin rivâyetleri hem doğru ve hem de yanlış olabilir, iki ihtimâl de birbirine eşittir. Haklarında îtibâr'da bulunulanlardan (mûteberûn) biri cânibinden olanlardan birine muvafik düşen bir rivâyet vâkî olduğu takdîrde mezkûr iki ihtimâlden biri üstün gelir ve bu, hadîsin mahfûz olduğuna delalet eder, tevakkuf derecesinden kabûl derecesine yükselir Allâhu âlem.

Mâ sebete bi's-Sünne'de Hâfiz Irâkî'den naklen şöyle denir: "Beyhakî'nin sözünün zâhirine göre, muharremin onuncu günüyle ilgili olan tevessün hadîsi İbnu Hibbân'dan başkasının reyince hasendir. Çünkü o, bunu birçok Sahâbeden farklı tariklerde merfû olarak rivayet eder ve ilâveten der ki: "Bu isnâdlar gerçi zayıftırlar, ancak birbirlerine zammedilince kuvvet hâsıl olur. İbnu Teymiyye bunu inkârla "tevessün hadîsinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet edilenlerden hepsi bildiğin sebebe binâen bâtıldır" der. Ahmed'in sözü de aynı: "O, sahîh değildir" -yani li-zâtihî sahîh değil- Buradaki değildir sözü onun hasen li-gayrihi olmasını nefyetmez. Hasen li-gayrihi ile ihticâc edilir. Bu husûs hadîs ilminde açıktır." (Irâkî'nin sözü).

Muhakkik Feth'de der ki: "Bu kadar çok tarîkden gelen hadîsler, zayıf bile olsalar metinleri hasen olur. Nasıl olmasın ki, onlar içerisinde zâten hasenden daha aşağı dereceye düşmeyecek olanlar var." Yine aynı kitapta şu ifadeye rastlanır: "Bu sayıca fazla tarîkler ondan fazla Sahâbeden gelmektedir. Bunlardan her biri zayıf olsaydı bile, hepsi berâber mütâlaa edildikte hüccet olma durumları sabit olurdu. Kaldı ki bir kısmı hasen mertebesinden aşağı düşmüyor.."

Tedrîbu'r-Râvî'de şöyle denir: "Ravînin fisk veya kizbinden dolayı zayıf olan hadise kendisi değerinde bir başka hadîsin muvâfakat etmesinin değeri yoktur, çünkü böyle bir zaaf kuvvetlidir ve sebebi kolayca izâle olamayacak cinstendir. Ancak tarîklerin mecmûu ile münker veya asılsız olmaktan kurtulur. Bu hususu Şeyhu'l-İslâm, yani Hâfiz İbnu Hacer açıklar ve der ki: "Bâzan tarîkler sayıca artar ve hadîsi mestûr ve seyyiul hıfz mertebesine yükseltir. O şekilde ki eğer onun için, içerisinde muhtemel yakın bir zaaf varsa bunlar tümüyle hasen derecesine yükselirler.

Allâme muhaddis Şarânî -ki Hâfız Suyûtî'nin talebesidir- el-Mîzân'da şöyle der: "Muhaddislerin cumhur'u, tarîklerin çoğalma durumunda zayıf hadisle ihticâc ettiler ve onu bazan sahîh'e, bazan da hasen'e ilhâk ettiler. Zayıfın bu nev'ine, Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında rastlanır. Bu kitap, imamların ve onların ashabı olan âlimlerin sözleriyle ihticâc için te'lif edilmiştir. Çünkü bir imam ve onun mukallidlerinden birinin bir sözüne delil teşkil edecek sahih veya hasen bir hadis bulmazsa falanca falanca tarîkden bir zayıf hadis rivayet eder ve bununla iktifa ederek der ki: "Bu tarîkler birbirlerini takviye ederler".

11- Ebu Dâvud'un herhangi bir mütâlaa yürüterek derecesini beyan etmediği hadîsler. Bunlar da kendileriyle ihticaca elverişlidirler.[12]

Münzirî, et-Tergîb'in mukaddimesinde şöyle der: "Ebu Dâvud'a nisbet ettiğim ve hakkında beyanda bulunmadığım her hadis, Ebu Davud'un da dediği gibi hasen mertebesinden aşağı düşmez. Bazan da Sahîheyn'in veya ikisinden birinin şartına muvafık düşer.

Allame Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'ında der ki: "Daha önce de zikrettiğimiz üzere, hadîs imamlarından bir kısmı, Ebu Dâvud'un meskut geçtiği hadîslerin ihticâc'a sâlih olduğunu beyan etmişlerdir.

Tedrîbü'r-Râvî'de denir ki: Hasen olduğu zannedilenlerden kezâ Sünenü Ebî Dâvud vardır. Kendisinden gelen rivayete göre o, Sünen'inde sahîh hadîsi, sahîhe benzeyeni, sahîhe yakın olanı zikretmiş, içerisinde vehnu şedîd olanları da ayrıca belirtmiştir. Haklarında hiçbir şey söylemedikleri de sâlihtir.

" Münzirî, Ebû Dâvud'da geçen *"Namazda kul sağa sola bakınmadıkça Allah ona yaklaşmaya devam eder, bakındığı vakit ondan yüz çevirir"* hadîsi için şu bilgiyi verir: "Senedinde yer alan Ebu'l-Ahvâs'ın ismi bilinmiyor. Zührî'den başkası ondan rivayette bulunmadı. Yahyâ İbnu Ma'în "ehemmiyetsizdir" demiştir. El-Kerâbîsî: "âlimler nezdinde metîn değildir" demiştir. Nevevî, el-Hülâsa'da: "O, hakkında câhil olunan kimsedir, fakat hadîsini Ebû Dâvud taz'îf etmemiştir, binâenaleyh nezdinde hasendir" der (Zeylei'den naklen).

12- Hafiz İbnu Hacer'in Fethu'l-Bârî'de zikrettiği ve hakkında sükût ettiği el-Ehâdisu'z-Zâide. Bunlar onun nezdinde sahîh veya hasendir. Nitekim bunu mukaddemesinde şöyle tasrîh eder: "Sonra, ikinci olarak, bu hadis hakkında ona müteallik tetümmât (ekler) ve ziyâdâttan metne ve isnâda âit fevâid, gâmız olanı açıklama, semâ husûsunda tedlîsde bulunanı tasrîh, daha önce ihtilât etmiş bir şeyhten hadîs derleyen kimsenin mütebâatı kaabilinden bir kısım sahîh maksadları tahrîc ederim. Bu tahrîclerimin her birisi başlıca mesânid, cevâmi, müstahrecât, eczâ ve fevâid mecmualarındandır. Tahrîcte bulunduğum hadîsler sahîh veya hasen hadîs şartlarına uyar..".Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'da Havle Bintü Hakîm'in rivâyet ettiği O, Nebi sallallahu aleyhi veselleme şunu sordu: 'Bir kadın rüyasında ekeğin gördüğünü görürse' hadisi hakkında der ki: "Hâfiz İbnu Hacer, bunu el-Feth'de zikreder ve fakat üzerine hiç konuşmaz." Keza Yâle İbnu Umeyye'nin rivayet ettiği Rasulullah bir adamı açıktan gusledeken gördü. hadîsi hakkında da şunu söyler: Bezzâr bunun benzerini İbnu Abbâs'tan uzun olarak tahrîc eder. Bunu Hâfiz İbnu Hacer el-Feth'de zikreder fakat üzerine konuşmaz". Burada Hâfiz İbnu Hacer'in el-Feth'de zikredip üzerine konuşmadığı hadîsin sıhhat ve hüsnüne delîl mevcuttur Allâhu âlem.

Derim ki: Kezâ Hâfiz İbnu Hacer'in et-Telhîsu'l-Habîr'inde zikredilen hadîslerdeki sükûtu da onların sıhhat veya hüsnüne delîldir. Çünkü Şevkânî merhûm, Hâfiz İbnu Hacer'in el-Feth'deki sükûtuyla ihticâc ettiği gibi bazan da et-Telhîs'deki sükûtuyla ihticâc etmektedir. Neylü'l-Evtâr'a bir göz atmakla bu husûs derhal anlaşılır.

13- Ulemânın: "Bu bâbta bundan daha sahîh hadîs yoktur" sözü, o hadîsin sıhhatını gerektirmez." Bundan maksad, bu babda onun diğer rivayetlere nazaran en sahîh olduğunu ifade etmektir. Alimler bu sözden umumiyetle bu manayı kastederler (el-Cevheru'n-Nakiyyu'dan).

Derim ki: Bunun zayıf olması caizdir, ancak diğerlerinden daha iyidir. Fakat mevzû olması asla caiz değildir.[13]

---

[1] Tahânevî'nin kitabını Abdülfettah Ebu Gudde tahkîk ederek kıymetli dipnotlar eklemiştir. İktibas'taki dipnotlar Ebu Gudde'ye aittir. Bu kıymetli eser Yeni Usul-i Hadis adıyla tarafımızdan Türkçeye kazandırılmıştır. (İbrahim Canan)

[2] Muhakkik İbnu'l-Hümâm, Feth'de, Hidâye sâhibinin bu husûstaki kavli zımnında (1, 214-215) şunu der: "Eğer sarığının kıvrımı veya elbisesinin uç kısmına secde etse câiz olur". Bunu söylemezden önce buna delâlet eden hadîsleri tahrîc eder ki bunların bir kısmı zayıftır. Merhûm şöyle der: "Bu hadislerin bazıları üzerine tenkîdler yapılmışsa da sağlam olanlar diğerlerini takviye ederler. Eğer hepsi birden zayıf olsaydılar, tarîklerinin çokluğu sebebiyle yine de hasen sayılacaklardı. Bunun caiz olduğuna dair söylediğimiz dışında başka rivayet ve görüşler de mevcuttur. Bu cümleden olarak, Hasan-ı Basrî'nin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashâbından naklettiği ve Hz. Buhârî'nin de tâlikan rivayet ettiği şu hadîse bakalım: "Hasan dedi ki: Halk sarık ve başlık üzerine secde ediyordu." Bununla merfular hakkındaki zan kuvvet bulur. Çünkü zayıfın manası nefsülemirde batıl olmayı tazammun etmediği müddetçe, nefsülemirde sahîh olabileceğinin câiz olması sebebiyle bunu gerçekleştirecek bir karînenin ortaya çıkması da mümkündür. Böylece zayıf ravi, bu muayyen metinde ceyyid mertebesine yükselerek kuvvetlendiği için kendisiyle amel edilir." (İbrahim Canan)

[3] Derim ki: Aksine, isnâdını da metnini de tashih ettiler. Bunu, Leknevî'nin el-Ecvibetu'l-Fâdıla'sının sonuna ilâve ettiğim "Ulemânın kabûl edip medlûlleriyle amel ettikleri hadîslerin bu sayede tashih edilmiş olduklarına binâen onlarla amel etmek vaciptir" unvanını taşıyan kısımda izah ettim. Bu konu ile ilgili oldukça geniş, yeterli şevâhid ve nusûsa şâmil olan bu izah 228-238. sayfalar arasında on sayfa tutan bir hacimde yer almıştır. Oraya bakılırsa şeyhimiz müellifin burada temas ettiği meselenin orada tamamlanmış olduğu görülecektir. Şu hadisler de senetçe zayıf oldukları halde sahih addedilip hükmüyle amel edilmiştir: *"Varise vasiyet yoktur." "Diyet akile üzerinedir."* (İbrahim Canan)

[4] İbnu'l-Hümâm, "Feth"in "Faslu'l-Evvel min Fusûli Kitâbi't-Talâk" bahsinin sonunda (3, 143) şöyle der: "Yine hadisi tashih eden hususlardan biri, onun uygunluğu hususunda ulemânın amelidir". Tirmizî, Talâku'l-Emeti Sintân" hadîsini rivayet ettikten sonra: "Hadîs garîbtir, fakat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashâbından ve onlardan sonra gelenlerden bir kısmı bununla amel etmiştir" der. Dârakutni'nin Sünen'inde (4, 40) de şu ifâde mevcuttur: "Kâsım ve Sâlim şöyle dediler: Bununla müslümanlar amel ettiler." Sâlim de şöyle der: "Hadîsin Medîne'de iştihâr bulması senedin sıhhatini aratmaz." (İbrahim Canan)

[5] Yani İbnu Abbâs'ın: "Özürsüz olarak iki namazı cemederse kebâir kapılarından birini açmış olur" meâlindeki rivayeti. (İbrahim Canan)

[6] Yâni Ebu Dâvûd (2, 257) ve İbnu Mâce (1, 672)'nin Hz. Aişe'den rivayet ettikleri hadis: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: Câriyenin talâkı iki talâktır, iddeti de iki hayız müddetidir." İbnu Mâce (1, 672) ve Dârakutni (4, 38)'nin hadîsleri: "İbnu Ömer diyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Câriyenin (emet) talâkı ikidir, iddeti de iki hayız müddetidir."* (İbrahim Canan)

[7] Muhakkik el-Kemâl İbnu'l-Hümâm'ı onun talebesi bulunan Allâme İbnu'l-Emîri'l-Hacc merhûm, et-Takrir ve't-Tahbîr fi şerhi Kitâbi't-Tahrîr (3, 30) kitabında te'yîd eder ve sonra şöyle der: "Üzerine dikkat çekmemiz gereken meselelerden biri de şudur: Sahîheyh'in diğerlerinden daha sahih olma keyfiyeti bunlardan sonra gelenlere atf ı nazar edilerek verilen bir hükümdür, kendilerinden önce gelen mütekaddimîn müctehidlerine atfı nazarla değil. Bu durum bütün sarâhatına rağmen bazılarınca bilinmiyor veya bu noktada hataya düşülüyor (Allâhu âlem bissevâb... (özetle).

Şeyhimiz İmâmu Kevserî merhûm, Hâzimî'nin Şurûtu'l-Eimmeti'l-Hamse'sine yaptığı tâlikâtta (s.59) İbnu Emîri'l-Hâcc'ın yukarıda zikrettiğimiz ibâresini naklettikten sonra şunu söyler: Burada İbnu Emîri'l-Hâce demek istiyor ki: Şeyheyn ve diğer "Sünen" sahipleri huffâzdan birbirine muâsır olan bir gruptur. Bunlar İslâm fıkhının tedvîninden sonra ortaya çıktılar ve hadîslerden bir kısmını topladılar. Kendilerinden önce yaşamış olan müctehid imamlar hadîs ve diğer malzeme yönüyle daha zengin kimselerdi. Önlerinde hudûdsuz bir merfû, maktû, mürsel hadîsler deryâsı, Sahâbe ve Tâbiîn'den menkûl fetvâ hazînesi mevcuttu.

Müçtehidin nazarı bir kısım hadîslere gafil değildir. Önümüzdeki "Cevâmi" ve "Musannafât" silsilesine nazar etsek onlardaki her bir babta müçtehidinin istiğna etmediği bütün hadîs çeşitlerini bulabiliriz. Kütüb-i Sitte müelliflerinden önce yaşamış olan bu Cevâmî ve Musannafât'ın sahipleri, bu mezkûr müçtehidlerin ashâbı (arkadaşları) veya arkadaşlarının arkadaşlarıdırlar. Onlar için hadîslerin senetlerini kontrol çok kolaydı, çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çok yakındılar. Bu sebeple bir müçtehidin her hangi bir hadîsle ihticâc etmesi onu tashîh manasına gelir. Kütüb-i Sitte'ye ihtiyaç duyulması ve onlarla ihticâc edilmesi sadece onlardan sonra gelen kimselere nazaran ortaya çıkan bir meseledir (Allâhu âlem). (İbrahim Canan)

[8] Müteâkip bahiste "Sahîheyn" veyâ ikisinden biri üzerinde yapılan Müstahrecât'ın büyük bir kısmı beyan edilecek. Fakat bu husûsta bir iki noktaya daha temâs etmek gerekmektedir. Müstahrecât'da zikredilen hadîslere sahîh hükmünün verilmesi isâbetli değildir. Çünkü onlarda sahîh ve zayıf bulunduğu gibi Buhâri ve Müslim'in şartlarına uyanlar, ikisinin şartına da uymayanlar var. Şu halde onlarda bulunanın hepsine birden sahih sıfatını ıtlâk etmek uygun değildir. Hâfiz İbnu Hacer, İbnu Salâh'ın Mukaddime'sine yazdığı Nüketi'nde bazı Müstahrecât'ın durumunu ve onların istihrâc yollarını îzah sadedinde şöyle der:

"Ebû Avâne'nin kitâbı, bâzı kimseler onu Müslim üzerine yapılan Müstahrec olarak isimlendirse de bâbların hepsinde müstakîl olan çok sayıda hadîs mevcûttur. Müellif bunlardan pek çoğuna işâret etmiştir. İçerisinde sahih, hasen, zayıf ve mevkûf rivâyetler mevcuttur.

el-İsmâîli'nin kitâbında müstakîl zâid hadîs yoktur. Ancak bazı metinlerin içerisinde zâide rastlanır. Bunun hakkında sıhhat hükmü râvîlerin ahvâline bağlıdır. Meselâ, Zührî'nin bir kısım arkadaşları târikiyle Zührî'den Buhârî'nin rivâyet ettiği bir hadîsi İsmâili bâzı ziyâdelerle Zührî'nin başka arkadaşları tarîkiyle istihrâc eder. Bu sonuncular, haklarında tenkid vâkî olan kimselerdir. Onların ziyâdeleriyle ihticâc yapılmaz.

Müellif (yânî İbnu Salâh) sonra şöyle der: "Müstahrecât sahipleri, hadîsin elfâzından aynen Şeyheyn'e muvâfakât aramadılar. Buna da sebep olanların bu hadîsleri Buhârî ve Müslim cânibinden rivâyet etmemiş kılmalarıdır. Böylece ziyâdenin sahîh olduğuna dâir hüküm, sahîh hadîs için râvîlerde şart koşulan sıfatların, müstahrec müellifi ile, üzerine istihrâcta bulunulan asıl kitap sâhibinin birleştikleri râvilerde sübût bulmasına mütevakkıftır. İstihrâc sâhibi ile, aslın sâhibinin birleştiği kimse arasında, râvi sayısı ne kadar çok olursa o nisbette tenkîd ihtimâli artar.

Keza istihrâc yapanın asrı ile üzerine istihrâc yapılan aslın asırları birbirinden ne kadar uzak olursa isnâd uzar ve ricâli arttıkça da onu tenkîd eden kimse onların ahvâlini fazlaca araştırmaya mecbûr kalır.
Meselâ Buhârî, Ali İbnu'l-Medini'den, Süfyân İbnu Uyeyne'den Zührî'den bir hadîs rivâyet etmiş olsa, İsmâilî de aynı hadîsi bâzı şeyhlerinden, Hakem İbnu Mûsa'dan, Velîd İbnu Müslim'den, Evzâî'den, Zührî'den rivâyet etmiş olsa ve Evzâî'nin hadîsi İbnu Uyeyne'nin hadîsine bir ziyâdeye şâmil olsa buna sahîh hükmü Velîd'in Evzâî'den, Evzâî'nin de Zührî'den dinlemiş olmasının tasrîhine bağlıdır. Çünkü Velîd İbnu Müslim, şeyhleri ve şeyhlerinin şeyhleri üzerine tedlîsde bulunanlardandır.
Kezâ, onun sıhhatı, el-İsmâilî'nin şeyhi hakkında sahîh sıfâtlarının sübûtuna mütevâkkıftır. Müstahrec'te bulunan bütün hadîsleri buna kıyâs et. Bu hüküm geri kalan bütün müstahrecât için aynıdır.
Bâzılarını, râvilerinde gerekli şartlar ictimâ etmese bile, hadîsin aslını bulduğu şekilde tahric etmekle iktifa etmiş gördüm. Hatta Ebû Nuaym'ın ve başkalarının Müstahrec'inde birçok zayıflardan rivâyet edildiğini gördüm. Çünkü onların bu müstahrecâtdan maksadları âli isnâd elde etmektir, bu ziyâdeleri tahrîc etmek değildir. Ziyâdeler bulunan âli isnâd da tesâdüfen yer almıştır (Allâhu âlem). (İbrahim Canan)
[9] Evet Zehebî'nin nakd-i ricâlde otorite olduğuna bu sahanın pek çok imamı şehâdet etmiştir. İki çizgi arasına alınan Zehebî hakkında söz Hâfiz İbnu Hacer'e aittir, Nuhbe'ye Nüzhetü'n-Nazar adıyla yazdığı şerhin Merâtibu'l-Cerh ve't-Tâdîl bahsinde (s.136) geçer. (Mezkür eser, "Laktu'd-Dürer" kenarında neşredilmiştir). Aynı sözü talebesi Sehâvî alır ve Zehebî hakkında Fethu'l-Mugîs'de (s.482) tekrar eder. Keza aynı sözü, Suyûti alarak el-Hâvî li'l-Fetâvâ'da (1, 348) dercedilmiş olan el-Mesâbihu fi Salâti't-Terâvih" cüzünde Zehebi hakkında tekrar eder.
Zehebî'nin talebesi olan İmâm Tâcü'd-Dîn es-Sübkî, Tabakâtu'ş-Şâfiîyyeti'l-Kübrâ'sında (5, 216) Zehebî'nin tarihçesi ile ilgili bahiste şöyle der: Şeyhimiz, üstadımız, imam, hafız, Şemsü'd-Dîn Ebû Abdillâh et-Türkmânî, ez-Zehebî, asrın muhaddisidir, hadîste eşi olmayan bir ummândır. Zorluklar karşısında kendisine sığınılan bir büyüktür. Hıfz bakımından yegane imamdır. Mana ve lafızda asrın altınıdır. Cerh ve ta'dîl mevzuunun şeyhi ve bütün yollarda ricâlin yürümesini sağlayan destektir. Sanki bütün imamlar bir yerde toplanmışlar da Zehebî onlara bakmış ve orada hazır olanlardan onları huzurunda bulunmuş olanın ihbarını nakletmeye başlamış gibidir."
Şeyhlerimizin şeyhi, Hint muhaddisi, İmâmu'l-Asr eş-Şeyh Enver Şâh el-Keşmîrî ed-Deyvebendî (vefâtı 1352) hayretengiz bir derecede büyük olan Feyzu'l-Bârî alâ Sahîhu'l-Buhârî'sinde (1, 179) der ki: "Zehebî, hakkında: "Eğer o bir tepe üzerinde dursa ve bütün raviler kafilesi önünden geçse hepsinin isimlerini ve atalarının isimlerini birer birer sayar" denen kimsedir." Keşmirî bu manayı yukarıda Sübkî'den zikrettiğimiz sözden almışa benziyor. Allah, Şemsü'd-Dîn hâfız Zehebî'ye ganî ganî rahmet eylesin. Hakkında şöyle söylemek ne kadar isâbetli olur:
Ey felek! Onun gibisi gelir diye yemîn etmiştim,
Hanis oldun yemîninde, kefârette bulun. (İbrahim Canan)
[10] Yani zayıfın tevsîki hususunda ulemâ ittifak etmemiştir. Aksine, zayıfı bazıları tevsîk etti ise diğer bazıları da taz'îf etmiştir. Keza sikanın taz'îfi hususunda da ulemânın ittifâkı vaki olmamıştır. Bazıları taz'îf etti ise diğer bazıları tevsîk etmiştir. Burada "ikisi" kelimesiyle hepsi (el-cemîu) kastedilmiştir, şu sözde olduğu gibi: "Bu işte iki kişinin ihtilaf ettiği görülmez." yani herkes o meselede müttefiktir, hiç kimse ona itirazda bulunmaz demektir. (İbrahim Canan)
[11] Tariklerinin artmasıyla zayıfın kuvvetleneceği konusundaki bu mutlak ifade (çünkü hangi çeşit zayıfın kuvvetleneceği sınırlanmamış) tarîkin mücerred sayıca artma keyfiyetinin, hadîsi zayıflıktan hasen mertebesine yükselten icbârî bir durum olduğu intibâını vermektedir. Nitekim birçok müteahhirîn ulemâ bu hususta yanılmışlardır. Tedrîb ve Şerhu'n-Nuhbe'den zikredeceğimiz müteâkip delillerde ve 80. sayfada Tedrîb'den sarih olarak gelecek delillerde görüleceği üzere, müellif asla aynı şeyi kastetmiyor.
Hafız İbnu Salâh, Ulûmu'l-Hadîs'inde der ki: "Zayıf bir hadîsin muhtelif vecihlerle rivayet edilmiş olması ondaki her bir za'fın izâlesi için kafi değildir. Za'afların muhtelif nevileri vardır:
1- Bazı za'flar bu sayede izale olur. Eğer za'f, ravisi ehl-i sıdk ve diyanet olmakla beraber, hıfzındaki zayıflıktan neş'et ediyorsa onun rivayet ettiği hadîsi bir başka vecihle de rivayet edilmiş bulursak anlarız ki bu hadîs o ravinin doğru olarak ezberlediklerindendir. Onun bu hadîsi zabtedişinden dolayı hıfzı tenkîd edilmez. Keza za'fı irsâl cihetinden geliyorsa aynı şekilde rivayet edildiği bir başka vecih sebebiyle zaafdan kurtulur. Hafız bir imam tarafından irsâl edilen bir mürsel hadîs de böyledir, çünkü bu hadîste bir başka vecihle gelecek rivayetle izale olacak az bir zaaf mevcûttur.
2- Bir başka zaaf çeşidi, zaafın kuvvetli olması ve zayıflatıcı vasfın mükâvim ve mücbir bulunması sebebiyle, mezkûr şekilde izâle olmaz. Bu çeşit zaaf râvinin kizble müttehem veya hadîsin şaz olmasından neş'et eder."
Hafız İbnu Hacer, en-Nüket alâ İbni's-Salâh'da birinci kısma yani turukun taahhüdü ile za'fı giden zayıf hadîsler gurubuna talik olarak şunu söyler: "İchâr edici için, onun müchir olup olmadığını bize bildirecek zabtı kuvvetli bir ravi zikretmedi ise onun hakkında kayıt: "Bunun kabûl ve redde muhtemel bulunduğunun" söylenmesidir. Nerede, ihtimal iki şık için de eşit olursa bu hadîs zaaftan kurtulmaya sâlih olur. Nerede red ciheti kuvvet kazanırsa o hadîs de zaaftan kurtulamaz. Eğer kabul ciheti galebe çalarsa o zaman rivayetimiz bu kısma girmez, hasen li-zâtihi babında mütâlaa olunur. Allahu âlem."
Şeyhimiz müellifin ibaresinin yanlış anlaşılmaya meydan vermemesi için şöyle olması evlâdır: "Ravileri sûi hıfz v.s ile mevsûf olan zayıf bir hadîs başka tarîklerden de rivâyet edilmişse... Kezâ ihtilât tedlîs irsâl ve benzerleri sûi hıfzın hükmüne girerler." (İbrahim Canan)
[12] Bu bahisle ilgili açıklamayı Bazı Hadis Meseleleri adlı bölümde Ebu Davud'un Salih Tâbiri kısmında kaydettik. (İbrahim Canan)
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/90-106.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahîh Ve Hasenle İlgili Altın Kaideler:

Sahîh ve hasen hadîslerle ilgili olarak muhaddislerce beyan edilen tarifleri, şartları, bunlardan kastedilen mânaları gördük. Mevzuun hakkıyla anlaşılmasında bu teknik bilgilerin yeterli olmadığı açıktır. Hadîsle ilgili pek çok meselede farklı görüşler mevcuttur, burada da öyle. Üstelik tatbikat bâzen nazariyata tamamen uymaz, bu meselelerde durum aynı. Sözgelimi, nazarîyata göre, bir hadîsin sahîh olması için senetli ve muttasıl olması lâzım. Halbuki tatbikatta, "ümmetin kabûlüne" veya fukahânın ameline mazhar olan zayıf rivâyetler de "sahîh" ve hattâ "mütevatir" kabul edilmiş olmaktadır. Şu halde, mevzuun tam anlaşılabilmesi için, tatbikata yönelik bazı örneklerle bir kısım prensiplerin daha bilinmesinde fayda var. Nitekim, Tedrıbü'r-Râvi'de Suyûtî bu hususa sayfalar boyu açıklama tahsîs eder. Biz, bu açıklamaları bâzı yeni ilâvelerle zenginleştirip sistemleştiren Zafer Ahmed et-Tehânevî'den bir pasajı biraz özetleyerek kaydedeceğiz.[1]
Tahânevî meseleleri 13 kâide halinde sunar. Biz, ehemmiyetine dikkat çekmek için bunlara "Altın Kaideler" dedik. İfadeler teknik olmakla birlikte dikkatlice okununca kolayca anlaşılacağına inanıyoruz.
1- Tedrîbü'r-Râvî'de denir ki: "...bu hadîs sahîhtir" sözünün mânâsı: Onun senedi, mezkûr evsâflarla birlikte muttasıldır, biz onu isnâdının zâhirine göre kabûl ediyoruz. Bu kabûlümüz, nefsü'l-emirde de onun mutlak olarak sahîh olduğunu ifâde etmez. Çünkü sikanın da unutması ve hatâya düşmesi mümkün ve câizdir. Öyle ise "haber-i vâhid katiyyet ifâde eder" diyene hak veremeyiz.
Eğer: "Bu hadîs, gayr-i sahîhtir" dense bunun mânâsı "Onun isnâdı mezkûr şartlara göre sahîh olmadı" demektir, yoksa nefsü'l-emirde yalandan ibâret olduğu için zayıftır mânâsına gelmez. Çünkü, kâzibin sıdkı, çok hatâ yapanın da isâbeti câiz olduğu gibi...".
Derim ki: Sıhhatine delâlet eden bir karîne olduğu vakit zayıfla amel câizdir, kezâ zayıflığına delâlet eden bir karîne olduğu vakit sahîhle amel terkedilir. Bu mesele müteâkip paragrafta îzâh edilecek.
2- "Fethu'l-Kadîr"de Muhakkik İbnu'l-Hümâm şöyle der: "Müslim, tabında, cerh şâibelerinden sâlim bulunmayan pek çoklarından rivâyette bulunur. Kezâ Buhârî'deki pek çok râvi, tenkîdlere mâruz kalmıştır. Râviler hakkındaki hükümler, ulemânın haklarında yürüttükleri ictihâda mebnîdir. Bu söylenenler, koşulan şartlar için de mûteberdir, öyle ki birinin mûteber addettiği bir şartı diğeri reddeder. Böylece diğerinin rivâyet ettiği hadîs, onun nazarında bu şartın hiç bulunmadığı bir rivâyet olur. Ve bu rivâyet, o şartı bulunduran hadîse muâraza için aynı değerdedir. Birinin zayıf bulup öbürünün sika addettiği râvi için de durum aynıdır. Evet müctehid olmayanla, râvinin durumunu bizzat tanımayanlar, ekseriyetin ittifâk ettiği husûsu kabûlde beis görmezler. Fakat şartı kabûl ve red husûsunda ictihâd sâhibi ile râvinin durumunu bilen kimse ancak kendi reyine mürâcaat eder ve şöyle der: "Senedce sahîh olanın nefsülemirde zayıf olduğuna delâlet eden bir kârine ile zayıflatılması veya hasen olanın da başka karînelerle sahih mertebesine yükseltilmesi niye câiz olmasın?" Nitekim ekâbir-i Sahâbe'nin söylediğimize muvâfik düşen amellerinden, herhangi bir hadîsin muktezâsiyle ameli terketmiş olmalarından misâller verdik. Selefin büyükleri de aynı şekilde hareket etmişlerdir."
3- Öyle ise, İbnu'l-Hümâm'ın Tahrîr'inde ve daha başkalarında rastladığımız gibi, müctehid, nazarında sahîh olan hadîsle istidlâl eder, ictihadda bulunur.
"Tedrîbü'r-Râvi'de denir ki: "Ebû'l-Hasan İbnu'l-Hassâr Takrîbu'l Medârik Alâ Muvattâ'ı Mâlik'de der ki: "Fakîh, bir hadîsin senedinde kezzâb yoksa, bu hadîsin Kur'ân'dan bir âyete veya bir kısım şerî esâslara uygunluğu sebebiyle, sıhhatine hükmedip, onun kabûlü ve kendisiyle amel cihetine gidebilir".
Demek ki: Bunun gibi olanlar Sahîh li-gayrihi addedilir, Sahîh li-zâtihi değil. Suyûtî'nin Tedrîb'de mezkûr kavline muttasıl olarak ifâde ettiği sözleri de bunu göstermektedir.
Hâfiz, et-Telhîsu'l-Habîr'de Beyhâkî'nin tenkitten geçirdiği hadîs hakkında şunları söyler: "Bu hadîsle Ahmed ve İbnu'l-Münzîr ihticâcda bulundular. O ikisinin bu hadîs hakkındaki cezmlerinde bu hadîsin onlar nezdinde sahîh olduklarına dâir delîl vardır."
Derim ki: Bir hadîs hakkındaki her bir müçtehidin cezminde bu hadîsin onun yanında sahîh olduğuna dâir bir delîl mevcuttur.
İbnu'l-Cevzî Tahkîk'inde şöyle der: "Hadîsi bir muhaddîs tahkîk eder, herhangi bir hâfız da onunla ihticâcda bulunursa onun sahîh olduğunda şüphe yoktur. Nasbu'r-Râye'de de aynı şey söylenir.
Derim ki: İmâmu Muhammed İbnu'l-Hasan veyâ muhaddisu'l-hâfız et-Tehâvî'nin kendisiyle ihticâc ettikleri her bir hadîs, zikredilen bu asla göre hüccettir ve sahîhtir. Çünkü onlar, muhaddis ve müctehid kimselerdir.
Muhakkik İbnu Hümâm Fethu'l-Kadîr'de şöyle der: "Zayıf rivâyet, sıhhatine delâlet eden bâzı karînelerle takviye gördüğü takdirde sahîh olur."
Bir başka yerde aynı meâlde şunları söyler: "Şunu ifâde etmek gerekir ki zayıf ve sahîh diye verilen hüküm zâhirî bir hükümdür. Nefsülemirde ise, zâhiren zayıf olduğuna hükmedilen bir rivâyet sahîh olabilir. "Yânî onun sıhhatine delâlet eden bâzı karîneler ortaya konduğu takdirde. Nitekim kendisi buna yukarıda zikredilen sözünün devâmında bir misâl verir. Bu misâlde Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin "kedi, kabı yaladığı takdîrde tathîri için üç sefer yıkamanın kifâyet edeceğine" dâir mezhebinin sübût ve kesinliği, bu bâbta kendisinden merfû olarak rivâyet edilen hadîsin sıhhatini ifâde eden bir karînedir. Ve bu, râvinin ceyyid mertebesine çıkardığı zayıf hadîslerdendir. [2] Yine aynı kitapta şöyle denmektedir. "Hülâsa, gayr-ı merfû veyâ sübût yönüyle bir diğer merfûya nazaran mercûh durumda olan merfû, bunun Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den olduğuna ve üzerine müstemir bulunduğuna delâlet edecek bâzı karîneler mevcut olduğu hallerde kendi benzerlerine takdîm edilirler."
4- Bâzan hadîs, ulemânın, makbûl bulmasıyla sahîh olarak hüküm alır, sahîh bir senedi olmasa bile İbnu 'Abdilberr, el-İstizkâr'ında, Tirmizî'den Buhârî'nin denizle ilgili *"Onun suyu temizdir."* hadîsini sahîh addettiğine dâir rivâyetini anlatırken şöyle der: "Ehl-i hadîs bununkine benzeyen isnâdı asla tashîh (sahîh kabul) etmezler."[3] Fakat bu hadîs benim indimde sahîhtir, çünkü âlimler onu makbûl bulmuşlardır."
Derim ki: Kabûl, bâzan kabûlle olur, bâzan üzerine amelle olur. Bu sebeple muhakkik İbnu Hümâm, Fethu'l-Kadîr'de şöyle der: Tirmizî'nin, "onun üzerine Ehl-i ilmin ameli câri olmuştur" sözü, medlûlü bulunan hadîsin rivâyet edildiği bu târik sebebiyle zayıf bulunmuş olmasına rağmen, aslının kuvvetli olmasını gerektirir."[4] Suyûtî, Ta'akkubât'da şöyle der: "Tirmizî hadîsi[5] tahrîc eder ve şöyle der: Senedinde yer alan Hüseyin'i, Ahmet ve başkaları tazîf ettiler. Fakat ehl-i ilim onunla amel etmiştir. Bu sözüyle Tirmizî, mezkûr hadîsin ehl-i ilmin sözleriyle desteklenmiş olduğuna işâret eder.
Pek çok muhaddîs, bir hadîsin sıhhatine delâlet eden husûslardan birini ehl-ilmin o hadîs hakkındaki sözü olarak izâh ederler. Bu durumda hadîsin îtimâda şâyân bir senedi yoksa bile sıhhate zarar vermez."
Yine aynı eserde şu nakledilir: "Tirmizî dedi ki: İbnu'l-Mubârek ve başkaları tesbîh namazının lüzûmuna kâni oldular ve onun fazîletiyle ilgili rivâyetleri zikrettiler. "Beyhakî de şöyle der: "Abdullah İbnu'l-Mübârek onları kılardı. Sâlihler bu hadîsi birbirlerinden alıp öğrendiler. Kezâ bu durumda da merfû hadîs için bir takviye vardır".
Eğer bir hadîs, ümmetin hüsn-ü kabûlüne mazhar olmuşsa bu, bizim nezdimizde mütevâtir hadîs hükmündedir. Cessâs Ahkâmü'l-Kur'an'ında şöyle der: "Ümmet bu iki hadîsi[6] âhad tarîkden gelmiş olmasına rağmen, amele hüccet kılmış, böylece tevâtür mevkiini kazandırmıştır, çünkü, ulemânın haber-i vâhidden hüsnü kabûl gösterdikleri bizce mütevâtir mânasını tazammun eder, sebebini muhtelif yerlerde açıkladık.
5- Sahîh hadîsler sadece Buhârî ve Müslim'in sahîhine münhasır kalmaz. Tedrîbu'r-Râvî'de ifâde edildiği gibi, diğer kitaplarda da sahîh hadîsler mevcuttur: "Buhârî ve Müslim kitaplarında bütün sahîhleri toplamazlar, böyle bir arzunun peşinde de değillerdi. Buhârî: "Kitabım el-Câmi'e sâdece sahih olanı koydum, uzun olur endişesiyle pek çok sahîh hadîsi de dışarıda bıraktım" der. Müslim de: "Ben bu kitâbıma nazarımda sahîh olan herşeyi koymadım, ancak üzerinde icmâ edilen hadîsleri koydum" der. Bunlarla üzerinde icmâ edilen sıhhat şartlarının bulunduğuna kanî olduğu hadîsleri kasteder, bâzıları nezdinde hadîslerin bir kısmında mezkûr icmâ zâhir olmasa bile (Bunu İbnu Salâh söyler).
Nevevî, sahîh'ten murâdın metin ve senedinde sikât'ın ihtilâf etmediği rivâyet olduğunu söyler, râvîlerinin tevsîkinde ihtilâf olmayan değil der. İbnu Salâh da: "Bunun delîli şudur ki: Ebû Hüreyre'nin "Okunduğunda susun." rivâyeti için "Bu sahîh midir?" diye sorulunca: "Nezdimde bu sahîhtir" cevabını verdi. Tekrâr: "Sen onu buraya niçin koymuyorsun?" denilince yine yukarıdaki cevâbı verdi.
Derim ki: Sahîheyn'in veyâ sâdece birisinin rivâyet ettiği bir hadîsin bunlardan bir başkasının tahrîc ettiği sahîh hadîse muâraza etmesi câizdir.
Muhakkik İbnu Hümam, Fethu'l-Kadîr'de diyor ki: "Bir hadîs sıhhatte Sahîheyn'e iştirâk ediyorsa ve Buhârî'de muârızı da varsa, muârızının buna takdîmi şart değildir. Takdîm için Buhârî'de bulunmuş olmanın dışındaki tercîh sebepleri aranır. Şu meşhûr söze gelince; "Hadîslerin en sahîhi Sahîheyn'de yer alan, sonra Buhârî'de, sonra Müslim'de bulunan, sonra bunların dışında olup ikisinin şartına uyan, sonra bunlardan birinin şartına uyan hadîslerdir". Bu söz bir tahakkümdür, buna uymak câiz değildir. Çünkü, en sahîh olma keyfiyeti onların koyduğu şartlara râvîlerin uymuş olmasından ileri gelmektedir. Durum böyle olunca, onların koştukları bu şartların bu iki kitâbın dışında yer alan bir hadîsin râvîlerinde bulunduğu farzedilse bu hadîsin de Sahîheyn'dekilere eşit derecede sahîhlik hükmü alması gerekmez mi? Ayrıca bunlardan ikisinin veyâ birinin "Bu şartları üzerinde toplayan muayyen bir râvînin gerçek hâle mutâbakatı kesin olduğu söylenemez. Gerçek ve fiilî durumun bunun hilâfına olması da mümkündür" meâlinde hükümleri de vardır.[7]
Derim ki: Sahîheyn'de yer alan hadîslerin en sahîh oldukları kabûl edilse bile bu, muâraza durumunda iltifât edilmeyen bir keyfiyettir. Tıpkı iki kişinin bir meselede karşılıklı olarak delîller îkâme etmeleri gibi. Her ikisinin şâhidi de adûl olmasına rağmen birininki diğerininkine nazaran daha dindâr, dahâ muttakî. Her iki tarafın şâhidleri şerî adâlet ölçülerine dâhil olduktan sonra bu ikincinin beyyinesi şâhidlerindeki mezkûr ziyâde vasıflardan dolayı öbürüne tercîh edilemez. Tercîh için hâricî başka şeyler aranır.
Öyle ise, Sahîheyn'dekilerin en sahîh olması veyâ Buhârî'dekilerin Müslim ve diğerlerine nazaran daha sahîh olması meselesi icmalî olarak ve mecmûunu nazara aldığımız takdîrde doğrudur. Tafsîlî olarak tek tek hadîsleri nazara aldığımız takdîrde doğru değildir. Bu husûs Tedrîb'de şu şekilde tasrîh edilir."
Bâzan mefûk (fâik ve üstün olmayan) bir habere onu fâik kılan bir şey ârız olur. Meselâ Sahîheyn'in garîb bir hadîsi tahrîcde ittifakları, Müslim veyâ bir başkasının meşhûr bir

hadîsi veyâ senedi esahhu'l-esânid vasfını alan bir hadîsi tahrîc etmeleri gibi. Bu hadîs daha öncekini yaralayamaz. Çünkü bu, icmâl îtibâriyledir. Zerkeşî der ki: "Buradan şu anlaşılıyor ki, Sahîhû'l-Buhârî'nin, Müslim ve diğerlerine tercîh edilmesinden murâd bunun bir bütün olarak, diğerlerine bir bütün hâlinde tercîh edilmesidir, yoksa birincide mevcut her bir hadîsin, diğerlerinde mevcût her bir hadîse tercîh edilmesi şeklinde değildir".

Yine Tedrîb'de geldiğine göre Hâkim şöyle der: Sahîh hadîs on kısma ayrılır. Bunlardan beşi üzerinde ittifâk vardır, Buhârî ve Müslim'in seçtikleri... Beşincisi eimmeden bir grubun babalarından ve atalarından rivâyet ettikleri hadîsler olup, rivâyet ne babalarından ne de dedelerinden tevâtür bulmayıp, kendilerinde bu dereceye ulaşan hadîsler. Şu senetlerde olduğu gibi:

"Behz b. Hakim babasından, dedesinden; Amrubnu Şuayb babasından, dedesinden; İyas b. Muaviye b. Kurre babasından, dedesinden"

Bunların ecdâdı Sahâbe, afâdı sikâttır. Bu gruba girenler de kezâ kendileriyle ihticâc edilebilecek hadîslerdir. Sahîheyn dışındaki imamların kitaplarına tahrîc edilmişlerdir.

Derim ki: Bu de kezâ Sahîheyn dışında da sahîh hadîslerin varlığına sarîh bir delîldir.

6- Suyûtî, Cem'ul-Cevâmî'in dibâcesinin el-Akvâl kısmında şöyle der: "Buhârî için (Hı), Müslim için (Mim), İbnu Hibbân için (Ha, be), Hâkim'in Müstedrek'i için (Kef), Ziyâu'l-Makdisî'nin "el-Muhtâre"si için (Dat), remizlerini koydum. Bu beş kitapta yer alan hadîslerin hepsi sahîhtir. Herhangi bir hadîsi onlara nisbet etmek aynı zamanda sahîh olduklarını ifâde etmek olur. Müstedrek'in tenkîd edilmiş olan rivâyetleri bu kâideden hâriçtir. Zâten onlara ayrıca dikkat çektim.

Mâlik'in Muvattâ'ında, İbnu Huzeyme'nin, Ebû 'Avâne'nin ve İbnu's-Seken'in Sahîh'lerinde, İbnu'l-Carûd'un el-Müntekâ'sında ve Müstahrecât'da[8] geçenler de böyledir. Onlara yapılan bir isnâd da sıhhat vasfını tazammun eder. Müsnedü Ahmed'de yer alan bütün hadîsler makbûldür. Onlar arasında zayıf olanlar hasene yakındır..." (Kenzu'l-Ummâl'den, özetle).

Tedrîbü'r-Râvî'de denilir ki: -Sahîh meselelerinden- üçüncüsü: Sahîheyn üzerine tahrîc edilen kitaplar, İsmailî'nin, Berkânî'nin, Ebu Ahmed el-Gıtrifî'nin, Ebû Abdillâh İbnu Ebî Zühl'ün, Ebû Bekr İbnu Merdûye'nin Buhârî üzerine; Ebû 'Avâne el-İsferânî'nin, Ebû Câfer İbnu Hamdân'ın, Ebû Bekr Muhammed İbnu Recâ'en-Nisâbûrî'nin, Ebû Bekr el-Cevzakî'nin, Ebû Hâmid eş-Şârekî'nin, Ebû'l-Velîd Hassân İbnu Muhammed el-Kureşî'nin, Ebû 'İmrân Mûsâ İbnu'l-'Abbâs el-Cüveynî'nin, Ebû Nasr et-Tûsî'nin, Ebû Sa'id İbnu Ebî Osmân el-Hîrî'nin Müslim üzerine, Ebû Nuaym el-İsbehâni'nî'nin, Ebu Abdillâh İbnu'l-Ahrâm'ın, Ebu Zerri'l-Herevî'nin, Ebu Muhammed el-Hallâl'ın, Ebû Alî el-Mâsercisyî'nin, Ebû Mesûd Süleymân İbnu İbrâhim el-İsbehânî'nin, Ebû Bekr el-Yezdî'nin Buhârî ve Müslim'den her biri üzerine; Ebû Bekr İbnu Abdân eş-Şirâzî'nin tek bir ciltte her ikisi üzerine müstahrecleri vardır. Müstahreclerin iki faydası var: **1-** Âli İsnâd, **2-** Sahîhe ziyâde. Zirâ müstahreclerde geçen ziyâdeler de sahîhtir, çünkü iki farklı isnâda müsteniddir.

Yine Tedrîb'de şöyle denir: Hâfiz Ebû Abdillâh el-Hâkim, Müstedrek'inde Sahîheyn'in veya ikisinden birinin şartına uygun veyâ onların şartlarına uymadığı halde sahîh olan zevâidi toplamıştır. Bâzan bu kitâbına, nazarında sahîh olmayan hadîsleri de zaaflarına dikkati çekerek kaydeder. Hâkim, tashîh husûsunda mütesâhil (gevşek)'dir. Zehebî, Müstedrek'ini hülâsa eder ve birçok hadîsi zayıf ve münker bulur. Bunda geçen mevzû hadîsler için de müstakil bir cüz tertîpler. Bu cüzde yüze yakın hadîs mevcuttur. Hâkim'in tashîh ettiği bir hadîs hakkında diğer mûteber hadîsçiler nezdinde sahîh veyâ zayıftır diye bir hükme rastlamazsak ve zâfını gerektiren bir illeti zâhir olmazsa onun hasen olduğuna hükmederiz..." (özetle).

Derim ki: Zehebî bu husûsta bizi yeteri kadar doyurmuştur. Onun ikrâr ettikleri sahîhtir. Sükût edip üzerine hüküm yürütmedikleri İbnu Salâh'ın dediği gibi, hasendir.

Nesâî'nin Müctebâ'sı da sahîh olması kuvvetle muhtemel olanlardandır. O, bütün ülkelerde okunan bir kitaptır. Nesâî'den rivâyet eden Muhammed İbnu Mu'âviye el-Ahmer şunu nakleder: "Nesâî dedi ki: "Kitâbu's-Sünen"in tamamı sahîhtir, bâzıları ise mâlûldür. Ancak o bunların illetini belirtmemiştir. Müctebâ diye bilinen müntehâbın hepsi sahîhtir.

Hâfiz Ebû'l-Fazl, İbnu Hacer der ki: "Nesâî'nin kitâbına, Ebû Âli en-Nîsâbûrî, Ebû Ahmed İbnu'Adiyy, Ebû'l-Hasan ed-Dârakutnî, Ebû'Abdillâh el-Hâkim, İbnu Mende, 'Abdü'l-Ganî İbnu's-Saîd, Ebû Yâle el-Halîlî, Ebû Alî İbnu's-Seken, Ebû Bekri'l-Hatîb ve başkaları Sahîh ismini ıtlâk ediyorlar.

Sindî de, "Nesâî" üzerine yaptığı Tâlîk'ında şöyle der: "Hülâsa, sahîh ıtlâkı, en-Nesâiyyu's-Sağîr içindir. Bu kitâp Şâî' diye meşhûrdur. Bunda da hasen hadîsler sahîh diye tesmiye edilmiştir. Zayıf ise son derece nâdirdir ve eğer zikredildiği bâbda ondan başka rivâyet yoksa hasen addolunur. Bu çeşit hadîsler musannıf ve Ebû Da'vud nazarında re'yu'r-ricâlden daha kavîdir (Allâhu âlem)."

7- Eğer hadîs muhtelefun fih ise, yânî bâzıları tashîh veya tahsîn etti, bâzıları taz'îf etti ise bu hadîs hasendir. Muhtelefun fih olan yânî bâzılarınca tevsîk, bâzılarınca da taz'îf edilmiş bulunan râvî de hasenu'l-hadîsdir, rivâyetleri hasen addolunur.

Tedrîbur'Râvî'de denir ki: "(Tenbîh): Hasen hadîs de, sahîh hadîs gibi muhtelif derecelere sâhiptir. Zehebî der ki: En üstün mertebesi Bahzu'bnu Hakîm'in babasından, dedesinden; Amr İbnu Şuayb'ın babasından, dedesinden; İbnu Ishâk'ın et-Teymî'den yaptığı rivâyettir. Böylelerine sahîh denir, ancak sahîhin en düşük derecesindedirler. Bundan sonra tahsîn veyâ zîf'i husûsunda ihtilâf edilenler gelir. Hâris İbnu Abdillah, Âsım İbnu Damre, Haccâc İbnu Ertât ve benzerlerinin hadîsleri gibi.

Derim ki: Muhammed İbnu Ebî Leylâ, Hasan İbnu Umâre Şüreyhu'l-Kâdî, Şehru'bnu Havşeb ve benzerleri gibi tevsîk ve tazîf husûsunda haklarında ihtilâf edilenler. Bunlar çoktur. Zehebî'nin dediğine göre -ki Zehebî nakd-i ricâl hususunda tam ihtisâs sâhibi kimselerdendir[9]. "Bu mevzûnun âlimlerinden ikisinin zayıfın tevsîki ve sikanın taz'îfi üzerine ittifak ettikleri görülmemiştir.[10] Bu sebeple Nesâî'nin prensibi, terkedilmesi için âlimlerin üzerine ittifâk etmediği ricâlden rivâyette bulunmaktı." Sahâvî'nin Fethu'l-Muğîs'inden naklen er-Ref'u ve't-Tekmîl'de geçer. Münzirî, Terğîb'inin mukaddimesinde şöyle der: "Derim ki: Eğer bir hadîsin isnâdındaki râviler sika ve aralarında da hakkında ihtilâf edilen biri varsa onun isnâdı hasendir, yâhut müstakîmdir, yâhut Lâ be'se bihi'dir (beis yok)", keza haklarında ihtilâf edilen râvîlere tahsîs ettiği bâbta da megâzî sâhibi Muhammed İbnu İshâk İbnu Yesâr'ın târihçesi üzerine uzunca yazdıktan sonra şöyle der: "Hülâsa bu zât, hakkında ihtilâf edilenlerdendir, hasenu'l-hadîsdir."

Kays 'İbnu Talk'ın babasından rivayet ettiği hadis hakkında İbnu'l-Kattân'ın sözlerinden naklen Zeyle'î der ki: "Hadîs, muhtelefun fih'tir. Hakkında hasen denmesi daha doğru olur, sahîh olduğuna hükmedilemez (Allâhu âlem)." Yine burada İbnu Dakîku'l-Iyd'ın şu sözü nakledilir: "Bu hadîs (yânî, *"Kulalar baştandır."*) iki cihetten mâlûldür: Biri Şehru'bnu Havşeb hakkındaki cerhedici söz, ikincisi ref'i hakkındaki şüphedir. Fakat Şehr'i, Ahmed, Yahyâ, 'Iclî, Yâkub İbnu Şeybe tevsîk etmişlerdir. Sinan İbnu Rebî'a'ya gelince Buhârî kendisinden tahrîcte bulundu. O, telyîn edildi ise de İbnu'Adiyy hakkında: "O, bence Labe's bihdir". der. İbnu Maîn de: "Kavî değildir, hadîsi bizce hasendir" der.

Ebû Dâvud hâşiyesinde "Ekilu zu'l-hey'ati usratihim ille'l-hudud" hadîsinin altında şu ibâre vardır: "Bu hadîs, Hâfiz Sirâcü'd-Dîn el-Kazvînî'nin, Bağavî'nin el-Mesâbih'inden tenkîd ederek zayıf hükmünü verdiği hadîslerden biridir. İbnu'Adiyy der ki: "Bu hadîs, bu senediyle münkerdir, onu Abdülmelik'ten başkası rivayet etmemiştir. " Münzirî de "Abdülmelik zayıftır" der. Hâfiz Selâhuddîn el-'Alâî ise: Bu 'Abdülmelik İbnu Zeyd hakkında Nesâî: "Lâ be's bihi" (Onda bir beis yok) der. Onu İbnu Hibbân da tevsîk etmiştir, hadîsi inşâllah hasendir, bilhassa ondan Nesâî'nin yaptığı tahrîcler. Çünkü o, kitabında ne münker, ne vâhî hadîsi ne de metrûk kimsenin hadîsini tahrîc etmez." der.

Muhakkik İbnu'l-Hümâm Feth'de der ki: "Dârakutnî, 'Ubeydullâh 'İbnu 'Abdillâh o da İbnu 'Abbas'dan şunu tahrîc eder: "İnnema harreme rasulallahi sallallahu aleyhi ve selleme mine'l-meyteti lahmiha feimme'l-celde ve'ş-şi'ra ve's-sufe fela be'se bihi" ve bunu Abdü'l-Cebbâr İbnu Müslim'in zâfi sebebiyle ta'lîl eder. O, memnû'dur. İbnu Hibbân ise onu sikalar arasında zikreder. Her hâl ü kârda hadîs, hasen mertebesinden aşağı düşmez.

Suyûtî, Ta'akkubât'da Hz. Ayşe'den merfû olarak gelen *"(içerisinde Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in bulunduğu bir cemâata ondan başkasının imâmlık yapması câiz değildir)"* hadisi hakkında, İbnu Cevzî'yi -ki bu hadîsi, senedinde kendisiyle ihticâc edilmez dediği İsa İbnu Meymûn ve metrûk dediği Ahmed İbnu Beşîr bulundukları için tâlîl etmiştir- reddetmek için şunları söyler: "Bu hadîsi Tirmizi tahric etmiştir. Ahmed İbnu Beşir'le Buhârî ihticâcda bulunmuştur ve ulemânın çoğunluğu da onu tevsîk etmiştir. Dârakutnî der ki: "Zayıftır, hadîsiyle i'tibâr edilir". İsa'ya gelince, hakkında Hammâd: "Sikadır" der. Bir seferinde Yahyâ onun için "Lâ be's bihi" (onda bir beis yok) demiştir. Bu ikisinden başkası ona taz'îf ederler, fakat kizble ithâm etmezler. Mezkûr hadîs hasen'dir".

Hâfiz, Tehzîbü't-Tehzîb'de Kâtibu'l-Leys 'Abdullah İbnu's-Sâlih'in tarihçesi meyanında şöyle der: İbnu'l-Kattân onun için "sadûkdur, rivayet ettiği hadîslerin derecesini düşürecek hiç bir menfî vasıf, hakkında isbât edilemez. Ancak ne var ki muhtelefun fihdir, hadîsi de hasendir" demiştir.

Derim ki: Bu ibârelerin hepsi daha önce de tekrar ettiğimiz şu hükmümüzün doğruluğuna bir delîl teşkîl eder: "Eğer râvi muhtelefun fih ise kendisi hasenu'l-hadîsdir. Eğer sözü fazla uzatmış olmaktan endîşe etmeseydim meseleyi tafsîl ederek başka nakillerde de bulunurdum. Ricâl, ilel, ve mevzûât üzerine yazılan taakkûbât kitaplarını mütâlaa eden kimse bu beyân ettiğimiz esas hakkında asla şüpheye düşmez.

8- Hasen hadîs, kuvvetçe sahîhden mâdûn olmasına rağmen, ihticâcda onun gibidir. Bu sebeple bir gurup âlim onu sahîh nevine dâhil ettiler: Hâkim, İbnu Hibbân, İbnu Huzeyme gibi. Böyleleri bu nevdeki hadîslerin sıhhatı mübeyyen ve kesin olanlara nazaran dûn mertebede olduklarını da söylemekten geri durmazlar. Bu ifâde Tedrîbu'r-Râvî'de mevcuttur. Hâfiz İbnu Hacer Şerhu'n-Nuhbe'de şöyle der: "Hasen'den olan bu kısım kendisiyle ihticâcta sahîhe iştirâk eder, onun dûnunda olsa da. Kezâ bir kısım farklı derecelere ayrılmakta da sahîhin müşâbihidir."

9- Hasen li-zâtihi olan bir hadîs, birden fazla vecihle rivâyet edilmiş ise, bu öteki vecih tek de olsa kuvvetlenerek hasen derecesinden sahîh derecesine yükselir. Bu kaide de Tedrîb'de ifâde edilmiş ve Şerhu'n-Nuhbe'de sarahâte kavuşturulmuştur.

10- Zayıf bir hadîs, başka tarîklerden de rivâyet edilmişse ve bu öteki tarîk tek de olsa bunlar berâberce hasen derecesine yükselir ve kendisiyle ihticâc edilebilir.[11]

Yine Tedrîbu'r-Râvî'de şöyle denmektedir: "Münferid olma halinde kendileri bir hüccet teşkîl etmeyecek olan iki tarîki olan hadîsle ihticâc etmede bir garâbet yoktur. "Müsned bir vecihle rivâyet edilen mürsel de veya kendi şartına uygun bir başka mürselin de ona muvâfakatı durumlarında olduğu gibi ki bunu bilâhare îzâh edeceğiz.

Yine Tedrîb'de şöyle denir: "Keza, eğer hadîsin za'fı irsâl veya tedlîs veyâ meçhûl ricâlin senedde yer etmesi gibi sebeplerden ileri geliyorsa, bir başka vecihle gelmiş olmakla zaaf kalkar, fakat hasen li-zâtihinin dûnunda kalır."

Şerhu'n-Nuhbe'de de şöyle der: "Seyyi'ü'l-Hıfz olan birisi îtibâr etmeye elverişli mûteber birisine tâbî kılınınca, mûteber onun fevkinde veya mislinde olmalıdır, dûnunda değil. Durumu temyîz edilemeyen muhtelit, mestûr, mürsel isnâd, içerisinden hazfedilen kısmı bilinmeyen müdelles vs. bütün bunların hadîsleri kendilerinin dûnunda olmayan bir başka vecihle rivâyet edilince hadîsleri hasen olur, fakat hasen li-zâtihi değil. Onun böyle tavsîf edilmesi ister mütâbi ister mütâba'in her iki tarafa da itibâr edilmesiyledir. Çünkü onlardan her birinin rivâyetleri hem doğru ve hem de yanlış olabilir, iki ihtimâl de birbirine eşittir. Haklarında îtibâr'da bulunulanlardan (mûteberûn) biri cânibinden olanlardan birine muvafik düşen bir rivâyet vâkî olduğu takdîrde mezkûr iki ihtimâlden biri üstün gelir ve bu, hadîsin mahfûz olduğuna delalet eder, tevakkuf derecesinden kabûl derecesine yükselir Allâhu âlem.

Mâ sebete bi's-Sünne'de Hâfiz Irâkî'den naklen şöyle denir: "Beyhakî'nin sözünün zâhirine göre, muharremin onuncu günüyle ilgili olan tevessün hadîsi İbnu Hibbân'dan başkasının reyince hasendir. Çünkü o, bunu birçok Sahâbeden farklı tariklerde merfû olarak rivayet eder ve ilâveten der ki: "Bu isnâdlar gerçi zayıftırlar, ancak birbirlerine zammedilince kuvvet hâsıl olur. İbnu Teymiyye bunu inkârla "tevessün hadîsinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet edilenlerden hepsi bildiğin sebebe binâen bâtıldır" der. Ahmed'in sözü de aynı: "O, sahîh değildir" -yani li-zâtihî sahîh değil- Buradaki değildir sözü onun hasen li-gayrihi olmasını nefyetmez. Hasen li-gayrihi ile ihticâc edilir. Bu husûs hadîs ilminde açıktır." (Irâkî'nin sözü).

Muhakkik Feth'de der ki: "Bu kadar çok tarîkden gelen hadîsler, zayıf bile olsalar metinleri hasen olur. Nasıl olmasın ki, onlar içerisinde zâten hasenden daha aşağı dereceye düşmeyecek olanlar var." Yine aynı kitapta şu ifadeye rastlanır: "Bu sayıca fazla tarîkler ondan fazla Sahâbeden gelmektedir. Bunlardan her biri zayıf olsaydı bile, hepsi berâber mütâlaa edildikte hüccet olma durumları sabit olurdu. Kaldı ki bir kısmı hasen mertebesinden aşağı düşmüyor.."

Tedrîbu'r-Râvî'de şöyle denir: "Ravînin fisk veya kizbinden dolayı zayıf olan hadise kendisi değerinde bir başka hadîsin muvâfakat etmesinin değeri yoktur, çünkü böyle bir zaaf kuvvetlidir ve sebebi kolayca izâle olamayacak cinstendir. Ancak tarîklerin mecmûu ile münker veya asılsız olmaktan kurtulur. Bu hususu Şeyhu'l-İslâm, yani Hâfiz İbnu Hacer açıklar ve der ki: "Bâzan tarîkler sayıca artar ve hadîsi mestûr ve seyyiul hıfz mertebesine yükseltir. O şekilde ki eğer onun için, içerisinde muhtemel yakın bir zaaf varsa bunlar tümüyle hasen derecesine yükselirler.

Allâme muhaddis Şarânî -ki Hâfız Suyûtî'nin talebesidir- el-Mîzân'da şöyle der: "Muhaddislerin cumhur'u, tarîklerin çoğalma durumunda zayıf hadisle ihticâc ettiler ve onu bazan sahîh'e, bazan da hasen'e ilhâk ettiler. Zayıfın bu nev'ine, Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında rastlanır. Bu kitap, imamların ve onların ashabı olan âlimlerin sözleriyle ihticâc için te'lif edilmiştir. Çünkü bir imam ve onun mukallidlerinden birinin bir sözüne delil teşkil edecek sahih veya hasen bir hadis bulmazsa falanca falanca tarîkden bir zayıf hadis rivayet eder ve bununla iktifa ederek der ki: "Bu tarîkler birbirlerini takviye ederler".

11- Ebu Dâvud'un herhangi bir mütâlaa yürüterek derecesini beyan etmediği hadîsler. Bunlar da kendileriyle ihticaca elverişlidirler.[12]

Münzirî, et-Tergîb'in mukaddimesinde şöyle der: "Ebu Dâvud'a nisbet ettiğim ve hakkında beyanda bulunmadığım her hadis, Ebu Davud'un da dediği gibi hasen mertebesinden aşağı düşmez. Bazan da Sahîheyn'in veya ikisinden birinin şartına muvafık düşer.

Allame Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'ında der ki: "Daha önce de zikrettiğimiz üzere, hadîs imamlarından bir kısmı, Ebu Dâvud'un meskut geçtiği hadîslerin ihticâc'a sâlih olduğunu beyan etmişlerdir.

Tedrîbü'r-Râvî'de denir ki: Hasen olduğu zannedilenlerden kezâ Sünenü Ebî Dâvud vardır. Kendisinden gelen rivayete göre o, Sünen'inde sahîh hadîsi, sahîhe benzeyeni, sahîhe yakın olanı zikretmiş, içerisinde vehnu şedîd olanları da ayrıca belirtmiştir. Haklarında hiçbir şey söylemedikleri de sâlihtir.

" Münzirî, Ebû Dâvud'da geçen *"Namazda kul sağa sola bakınmadıkça Allah ona yaklaşmaya devam eder, bakındığı vakit ondan yüz çevirir"* hadîsi için şu bilgiyi verir: "Senedinde yer alan Ebu'l-Ahvâs'ın ismi bilinmiyor. Zührî'den başkası ondan rivayette bulunmadı. Yahyâ İbnu Ma'în "ehemmiyetsizdir" demiştir. El-Kerâbîsî: "âlimler nezdinde metîn değildir" demiştir. Nevevî, el-Hülâsa'da: "O, hakkında câhil olunan kimsedir, fakat hadîsini Ebû Dâvud taz'îf etmemiştir, binâenaleyh nezdinde hasendir" der (Zeylei'den naklen).

12- Hafiz İbnu Hacer'in Fethu'l-Bârî'de zikrettiği ve hakkında sükût ettiği el-Ehâdisu'z-Zâide. Bunlar onun nezdinde sahîh veya hasendir. Nitekim bunu mukaddemesinde şöyle tasrîh eder: "Sonra, ikinci olarak, bu hadis hakkında ona müteallik tetümmât (ekler) ve ziyâdâttan metne ve isnâda âit fevâid, gâmız olanı açıklama, semâ husûsunda tedlîsde bulunanı tasrîh, daha önce ihtilât etmiş bir şeyhten hadîs derleyen kimsenin mütebâatı kaabilinden bir kısım sahîh maksadları tahrîc ederim. Bu tahrîclerimin her birisi başlıca mesânid, cevâmi, müstahrecât, eczâ ve fevâid mecmualarındandır. Tahrîcte bulunduğum hadîsler sahîh veya hasen hadîs şartlarına uyar..".Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'da Havle Bintü Hakîm'in rivâyet ettiği O, Nebi sallallahu aleyhi veselleme şunu sordu: 'Bir kadın rüyasında ekeğin gördüğünü görürse' hadisi hakkında der ki: "Hâfiz İbnu Hacer, bunu el-Feth'de zikreder ve fakat üzerine hiç konuşmaz." Keza Yâle İbnu Umeyye'nin rivayet ettiği Rasulullah bir adamı açıktan gusledeken gördü. hadîsi hakkında da şunu söyler: Bezzâr bunun benzerini İbnu Abbâs'tan uzun olarak tahrîc eder. Bunu Hâfiz İbnu Hacer el-Feth'de zikreder fakat üzerine konuşmaz". Burada Hâfiz İbnu Hacer'in el-Feth'de zikredip üzerine konuşmadığı hadîsin sıhhat ve hüsnüne delîl mevcuttur Allâhu âlem.

Derim ki: Kezâ Hâfiz İbnu Hacer'in et-Telhîsu'l-Habîr'inde zikredilen hadîslerdeki sükûtu da onların sıhhat veya hüsnüne delîldir. Çünkü Şevkânî merhûm, Hâfiz İbnu Hacer'in el-Feth'deki sükûtuyla ihticâc ettiği gibi bazan da et-Telhîs'deki sükûtuyla ihticâc etmektedir. Neylü'l-Evtâr'a bir göz atmakla bu husûs derhal anlaşılır.

13- Ulemânın: "Bu bâbta bundan daha sahîh hadîs yoktur" sözü, o hadîsin sıhhatını gerektirmez." Bundan maksad, bu babda onun diğer rivayetlere nazaran en sahîh olduğunu ifade etmektir. Alimler bu sözden umumiyetle bu manayı kastederler (el-Cevheru'n-Nakiyyu'dan).

Derim ki: Bunun zayıf olması caizdir, ancak diğerlerinden daha iyidir. Fakat mevzû olması asla caiz değildir.[13]

---

[1] Tahânevî'nin kitabını Abdülfettah Ebu Gudde tahkîk ederek kıymetli dipnotlar eklemiştir. İktibas'taki dipnotlar Ebu Gudde'ye aittir. Bu kıymetli eser Yeni Usul-i Hadis adıyla tarafımızdan Türkçeye kazandırılmıştır. (İbrahim Canan)

[2] Muhakkik İbnu'l-Hümâm, Feth'de, Hidâye sâhibinin bu husûstaki kavli zımnında (1, 214-215) şunu der: "Eğer sarığının kıvrımı veya elbisesinin uç kısmına secde etse câiz olur". Bunu söylemezden önce buna delâlet eden hadîsleri tahrîc eder ki bunların bir kısmı zayıftır. Merhûm şöyle der: "Bu hadislerin bazıları üzerine tenkîdler yapılmışsa da sağlam olanlar diğerlerini takviye ederler. Eğer hepsi birden zayıf olsaydılar, tarîklerinin çokluğu sebebiyle yine de hasen sayılacaklardı. Bunun caiz olduğuna dair söylediğimiz dışında başka rivayet ve görüşler de mevcuttur. Bu cümleden olarak, Hasan-ı Basrî'nin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashâbından naklettiği ve Hz. Buhârî'nin de tâlikan rivayet ettiği şu hadîse bakalım: "Hasan dedi ki: Halk sarık ve başlık üzerine secde ediyordu." Bununla merfular hakkındaki zan kuvvet bulur. Çünkü zayıfın manası nefsülemirde batıl olmayı tazammun etmediği müddetçe, nefsülemirde sahîh olabileceğinin câiz olması sebebiyle bunu gerçekleştirecek bir karînenin ortaya çıkması da mümkündür. Böylece zayıf ravi, bu muayyen metinde ceyyid mertebesine yükselerek kuvvetlendiği için kendisiyle amel edilir." (İbrahim Canan)

[3] Derim ki: Aksine, isnâdını da metnini de tashih ettiler. Bunu, Leknevî'nin el-Ecvibetu'l-Fâdıla'sının sonuna ilâve ettiğim "Ulemânın kabûl edip medlûlleriyle amel ettikleri hadîslerin bu sayede tashih edilmiş olduklarına binâen onlarla amel etmek vaciptir" unvanını taşıyan kısımda izah ettim. Bu konu ile ilgili oldukça geniş, yeterli şevâhid ve nusûsa şâmil olan bu izah 228-238. sayfalar arasında on sayfa tutan bir hacimde yer almıştır. Oraya bakılırsa şeyhimiz müellifin burada temas ettiği meselenin orada tamamlanmış olduğu görülecektir. Şu hadisler de senetçe zayıf oldukları halde sahih addedilip hükmüyle amel edilmiştir: *"Varise vasiyet yoktur." "Diyet akile üzerinedir."* (İbrahim Canan)

[4] İbnu'l-Hümâm, "Feth"in "Faslu'l-Evvel min Fusûli Kitâbi't-Talâk" bahsinin sonunda (3, 143) şöyle der: "Yine hadisi tashih eden hususlardan biri, onun uygunluğu hususunda ulemânın amelidir". Tirmizî, Talâku'l-Emeti Sintân" hadîsini rivayet ettikten sonra: "Hadîs garîbtir, fakat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashâbından ve onlardan sonra gelenlerden bir kısmı bununla amel etmiştir" der. Dârakutni'nin Sünen'inde (4, 40) de şu ifâde mevcuttur: "Kâsım ve Sâlim şöyle dediler: Bununla müslümanlar amel ettiler." Sâlim de şöyle der: "Hadîsin Medîne'de iştihâr bulması senedin sıhhatini aratmaz." (İbrahim Canan)

[5] Yani İbnu Abbâs'ın: "Özürsüz olarak iki namazı cemederse kebâir kapılarından birini açmış olur" meâlindeki rivayeti. (İbrahim Canan)

[6] Yâni Ebu Dâvûd (2, 257) ve İbnu Mâce (1, 672)'nin Hz. Aişe'den rivayet ettikleri hadis: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: Câriyenin talâkı iki talâktır, iddeti de iki hayız müddetidir." İbnu Mâce (1, 672) ve Dârakutni (4, 38)'nin hadîsleri: "İbnu Ömer diyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Câriyenin (emet) talâkı ikidir, iddeti de iki hayız müddetidir."* (İbrahim Canan)

[7] Muhakkik el-Kemâl İbnu'l-Hümâm'ı onun talebesi bulunan Allâme İbnu'l-Emîri'l-Hacc merhûm, et-Takrir ve't-Tahbîr fi şerhi Kitâbi't-Tahrîr (3, 30) kitabında te'yîd eder ve sonra şöyle der: "Üzerine dikkat çekmemiz gereken meselelerden biri de şudur: Sahîheyh'in diğerlerinden daha sahih olma keyfiyeti bunlardan sonra gelenlere atf ı nazar edilerek verilen bir hükümdür, kendilerinden önce gelen mütekaddimîn müctehidlerine atfı nazarla değil. Bu durum bütün sarâhatına rağmen bazılarınca bilinmiyor veya bu noktada hataya düşülüyor (Allâhu âlem bissevâb... (özetle).

Şeyhimiz İmâmu Kevserî merhûm, Hâzimî'nin Şurûtu'l-Eimmeti'l-Hamse'sine yaptığı tâlikâtta (s.59) İbnu Emîri'l-Hâcc'ın yukarıda zikrettiğimiz ibâresini naklettikten sonra şunu söyler: Burada İbnu Emîri'l-Hâce demek istiyor ki: Şeyheyn ve diğer "Sünen" sahipleri huffâzdan birbirine muâsır olan bir gruptur. Bunlar İslâm fıkhının tedvîninden sonra ortaya çıktılar ve hadîslerden bir kısmını topladılar. Kendilerinden önce yaşamış olan müctehid imamlar hadîs ve diğer malzeme yönüyle daha zengin kimselerdi. Önlerinde hudûdsuz bir merfû, maktû, mürsel hadîsler deryâsı, Sahâbe ve Tâbiîn'den menkûl fetvâ hazînesi mevcuttu.

Müçtehidin nazarı bir kısım hadîslere gafil değildir. Önümüzdeki "Cevâmi" ve "Musannafât" silsilesine nazar etsek onlardaki her bir babta müçtehidinin istiğna etmediği bütün hadîs çeşitlerini bulabiliriz. Kütüb-i Sitte müelliflerinden önce yaşamış olan bu Cevâmî ve Musannafât'ın sahipleri, bu mezkûr müçtehidlerin ashâbı (arkadaşları) veya arkadaşlarının arkadaşlarıdırlar. Onlar için hadîslerin senetlerini kontrol çok kolaydı, çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çok yakındılar. Bu sebeple bir müçtehidin her hangi bir hadîsle ihticâc etmesi onu tashîh manasına gelir. Kütüb-i Sitte'ye ihtiyaç duyulması ve onlarla ihticâc edilmesi sadece onlardan sonra gelen kimselere nazaran ortaya çıkan bir meseledir (Allâhu âlem). (İbrahim Canan)

[8] Müteâkip bahiste "Sahîheyn" veyâ ikisinden biri üzerinde yapılan Müstahrecât'ın büyük bir kısmı beyan edilecek. Fakat bu husûsta bir iki noktaya daha temâs etmek gerekmektedir. Müstahrecât'da zikredilen hadîslere sahîh hükmünün verilmesi isâbetli değildir. Çünkü onlarda sahîh ve zayıf bulunduğu gibi Buhâri ve Müslim'in şartlarına uyanlar, ikisinin şartına da uymayanlar var. Şu halde onlarda bulunanın hepsine birden sahih sıfatını ıtlâk etmek uygun değildir. Hâfiz İbnu Hacer, İbnu Salâh'ın Mukaddime'sine yazdığı Nüketi'nde bazı Müstahrecât'ın durumunu ve onların istihrâc yollarını îzah sadedinde şöyle der:

"Ebû Avâne'nin kitâbı, bâzı kimseler onu Müslim üzerine yapılan Müstahrec olarak isimlendirse de bâbların hepsinde müstakîl olan çok sayıda hadîs mevcûttur. Müellif bunlardan pek çoğuna işâret etmiştir. İçerisinde sahih, hasen, zayıf ve mevkûf rivâyetler mevcuttur.

el-İsmâîli'nin kitâbında müstakîl zâid hadîs yoktur. Ancak bazı metinlerin içerisinde zâide rastlanır. Bunun hakkında sıhhat hükmü râvîlerin ahvâline bağlıdır. Meselâ, Zührî'nin bir kısım arkadaşları târikiyle Zührî'den Buhârî'nin rivâyet ettiği bir hadîsi İsmâili bâzı ziyâdelerle Zührî'nin başka arkadaşları tarîkiyle istihrâc eder. Bu sonuncular, haklarında tenkid vâkî olan kimselerdir. Onların ziyâdeleriyle ihticâc yapılmaz.

Müellif (yânî İbnu Salâh) sonra şöyle der: "Müstahrecât sahipleri, hadîsin elfâzından aynen Şeyheyn'e muvâfakât aramadılar. Buna da sebep olanların bu hadîsleri Buhârî ve Müslim cânibinden rivâyet etmemiş kılmalarıdır. Böylece ziyâdenin sahîh olduğuna dâir hüküm, sahîh hadîs için râvîlerde şart koşulan sıfatların, müstahrec müellifi ile, üzerine istihrâcta bulunulan asıl kitap sâhibinin birleştikleri râvilerde sübût bulmasına mütevakkıftır. İstihrâc sâhibi ile, aslın sâhibinin birleştiği kimse arasında, râvi sayısı ne kadar çok olursa o nisbette tenkîd ihtimâli artar.

Keza istihrâc yapanın asrı ile üzerine istihrâc yapılan aslın asırları birbirinden ne kadar uzak olursa isnâd uzar ve ricâli arttıkça da onu tenkîd eden kimse onların ahvâlini fazlaca araştırmaya mecbûr kalır.
Meselâ Buhârî, Ali İbnu'l-Medini'den, Süfyân İbnu Uyeyne'den Zührî'den bir hadîs rivâyet etmiş olsa, İsmâilî de aynı hadîsi bâzı şeyhlerinden, Hakem İbnu Mûsa'dan, Velîd İbnu Müslim'den, Evzâî'den, Zührî'den rivâyet etmiş olsa ve Evzâî'nin hadîsi İbnu Uyeyne'nin hadîsine bir ziyâdeye şâmil olsa buna sahîh hükmü Velîd'in Evzâî'den, Evzâî'nin de Zührî'den dinlemiş olmasının tasrîhine bağlıdır. Çünkü Velîd İbnu Müslim, şeyhleri ve şeyhlerinin şeyhleri üzerine tedlîsde bulunanlardandır.
Kezâ, onun sıhhatı, el-İsmâilî'nin şeyhi hakkında sahîh sıfâtlarının sübûtuna mütevâkkıftır. Müstahrec'te bulunan bütün hadîsleri buna kıyâs et. Bu hüküm geri kalan bütün müstahrecât için aynıdır.
Bâzılarını, râvilerinde gerekli şartlar ictimâ etmese bile, hadîsin aslını bulduğu şekilde tahric etmekle iktifa etmiş gördüm. Hatta Ebû Nuaym'ın ve başkalarının Müstahrec'inde birçok zayıflardan rivâyet edildiğini gördüm. Çünkü onların bu müstahrecâtdan maksadları âli isnâd elde etmektir, bu ziyâdeleri tahrîc etmek değildir. Ziyâdeler bulunan âli isnâd da tesâdüfen yer almıştır (Allâhu âlem). (İbrahim Canan)
[9] Evet Zehebî'nin nakd-i ricâlde otorite olduğuna bu sahanın pek çok imamı şehâdet etmiştir. İki çizgi arasına alınan Zehebî hakkında söz Hâfiz İbnu Hacer'e aittir, Nuhbe'ye Nüzhetü'n-Nazar adıyla yazdığı şerhin Merâtibu'l-Cerh ve't-Tâdîl bahsinde (s.136) geçer. (Mezkür eser, "Laktu'd-Dürer" kenarında neşredilmiştir). Aynı sözü talebesi Sehâvî alır ve Zehebî hakkında Fethu'l-Mugîs'de (s.482) tekrar eder. Keza aynı sözü, Suyûti alarak el-Hâvî li'l-Fetâvâ'da (1, 348) dercedilmiş olan el-Mesâbihu fi Salâti't-Terâvih" cüzünde Zehebi hakkında tekrar eder.
Zehebî'nin talebesi olan İmâm Tâcü'd-Dîn es-Sübkî, Tabakâtu'ş-Şâfiîyyeti'l-Kübrâ'sında (5, 216) Zehebî'nin tarihçesi ile ilgili bahiste şöyle der: Şeyhimiz, üstadımız, imam, hafız, Şemsü'd-Dîn Ebû Abdillâh et-Türkmânî, ez-Zehebî, asrın muhaddisidir, hadîste eşi olmayan bir ummândır. Zorluklar karşısında kendisine sığınılan bir büyüktür. Hıfz bakımından yegane imamdır. Mana ve lafızda asrın altınıdır. Cerh ve ta'dîl mevzuunun şeyhi ve bütün yollarda ricâlin yürümesini sağlayan destektir. Sanki bütün imamlar bir yerde toplanmışlar da Zehebî onlara bakmış ve orada hazır olanlardan onları huzurunda bulunmuş olanın ihbarını nakletmeye başlamış gibidir."
Şeyhlerimizin şeyhi, Hint muhaddisi, İmâmu'l-Asr eş-Şeyh Enver Şâh el-Keşmîrî ed-Deyvebendî (vefâtı 1352) hayretengiz bir derecede büyük olan Feyzu'l-Bârî alâ Sahîhu'l-Buhârî'sinde (1, 179) der ki: "Zehebî, hakkında: "Eğer o bir tepe üzerinde dursa ve bütün raviler kafilesi önünden geçse hepsinin isimlerini ve atalarının isimlerini birer birer sayar" denen kimsedir." Keşmirî bu manayı yukarıda Sübkî'den zikrettiğimiz sözden almışa benziyor. Allah, Şemsü'd-Dîn hâfız Zehebî'ye ganî ganî rahmet eylesin. Hakkında şöyle söylemek ne kadar isâbetli olur:
Ey felek! Onun gibisi gelir diye yemîn etmiştim,
Hanis oldun yemîninde, kefârette bulun. (İbrahim Canan)
[10] Yani zayıfın tevsîki hususunda ulemâ ittifak etmemiştir. Aksine, zayıfı bazıları tevsîk etti ise diğer bazıları da taz'îf etmiştir. Keza sikanın taz'îfi hususunda da ulemânın ittifâkı vaki olmamıştır. Bazıları taz'îf etti ise diğer bazıları tevsîk etmiştir. Burada "ikisi" kelimesiyle hepsi (el-cemîu) kastedilmiştir, şu sözde olduğu gibi: "Bu işte iki kişinin ihtilaf ettiği görülmez." yani herkes o meselede müttefiktir, hiç kimse ona itirazda bulunmaz demektir. (İbrahim Canan)
[11] Tariklerinin artmasıyla zayıfın kuvvetleneceği konusundaki bu mutlak ifade (çünkü hangi çeşit zayıfın kuvvetleneceği sınırlanmamış) tarîkin mücerred sayıca artma keyfiyetinin, hadîsi zayıflıktan hasen mertebesine yükselten icbârî bir durum olduğu intibâını vermektedir. Nitekim birçok müteahhirîn ulemâ bu hususta yanılmışlardır. Tedrîb ve Şerhu'n-Nuhbe'den zikredeceğimiz müteâkip delillerde ve 80. sayfada Tedrîb'den sarih olarak gelecek delillerde görüleceği üzere, müellif asla aynı şeyi kastetmiyor.
Hafız İbnu Salâh, Ulûmu'l-Hadîs'inde der ki: "Zayıf bir hadîsin muhtelif vecihlerle rivayet edilmiş olması ondaki her bir za'fın izâlesi için kafi değildir. Za'afların muhtelif nevileri vardır:
1- Bazı za'flar bu sayede izale olur. Eğer za'f, ravisi ehl-i sıdk ve diyanet olmakla beraber, hıfzındaki zayıflıktan neş'et ediyorsa onun rivayet ettiği hadîsi bir başka vecihle de rivayet edilmiş bulursak anlarız ki bu hadîs o ravinin doğru olarak ezberlediklerindendir. Onun bu hadîsi zabtedişinden dolayı hıfzı tenkîd edilmez. Keza za'fı irsâl cihetinden geliyorsa aynı şekilde rivayet edildiği bir başka vecih sebebiyle zaafdan kurtulur. Hafız bir imam tarafından irsâl edilen bir mürsel hadîs de böyledir, çünkü bu hadîste bir başka vecihle gelecek rivayetle izale olacak az bir zaaf mevcûttur.
2- Bir başka zaaf çeşidi, zaafın kuvvetli olması ve zayıflatıcı vasfın mükâvim ve mücbir bulunması sebebiyle, mezkûr şekilde izâle olmaz. Bu çeşit zaaf râvinin kizble müttehem veya hadîsin şaz olmasından neş'et eder."
Hafız İbnu Hacer, en-Nüket alâ İbni's-Salâh'da birinci kısma yani turukun taahhüdü ile za'fı giden zayıf hadîsler gurubuna talik olarak şunu söyler: "İchâr edici için, onun müchir olup olmadığını bize bildirecek zabtı kuvvetli bir ravi zikretmedi ise onun hakkında kayıt: "Bunun kabûl ve redde muhtemel bulunduğunun" söylenmesidir. Nerede, ihtimal iki şık için de eşit olursa bu hadîs zaaftan kurtulmaya sâlih olur. Nerede red ciheti kuvvet kazanırsa o hadîs de zaaftan kurtulamaz. Eğer kabul ciheti galebe çalarsa o zaman rivayetimiz bu kısma girmez, hasen li-zâtihi babında mütâlaa olunur. Allahu âlem."
Şeyhimiz müellifin ibaresinin yanlış anlaşılmaya meydan vermemesi için şöyle olması evlâdır: "Ravileri sûi hıfz v.s ile mevsûf olan zayıf bir hadîs başka tarîklerden de rivâyet edilmişse... Kezâ ihtilât tedlîs irsâl ve benzerleri sûi hıfzın hükmüne girerler." (İbrahim Canan)
[12] Bu bahisle ilgili açıklamayı Bazı Hadis Meseleleri adlı bölümde Ebu Davud'un Salih Tâbiri kısmında kaydettik. (İbrahim Canan)
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/90-106.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

209) Abdest Aldıktan Sonra İki Rek`at Namaz Kılmanın Sevabı

1148. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Bilâl'e:
"Bilâl! Müslüman olduktan sonra yaptığın ibadetler arasında en fazla sevap beklediğin hangisidir? Çünkü ben cennette, senin ayakkabılarının tıkırtısını önümde duydum" diye sordu.
Bilâl de:
– Gece veya gündüz abdest aldıktan sonra bu abdestle kılabildiğim kadar namaz kılarım. En fazla sevap beklediğim ibadet budur, dedi.[1]

* Başka hadis kitaplarında her abdest alıştan sonra iki rekat kıldığı rivayetleri de vardır. Bu namaza kitaplarımızda abdest şükrü adı verilir. Kur'an'a ve sünnete aykırı olmayan bir ibadet şekli sahabiden biri tarafından işlenmişse peygamberimiz de bunu yasaklamamış, teşvik de etmişse bu tür sünnetlere de Hadis Usulü ilminde Takriri sünnet = Başka birinin yaptığı ve peygamberimizin de değiştirmeyip aynen bıraktığı ibadet şekli denir. [2]

---

[1] Buhârî, Teheccüd 17, Tevhîd 47; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 108.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 338.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hasen Hadisin Hükmü:

Hasen hadisler kendisiyle amel edilecek birer dini delil olarak kabul edilirler. Ancak istinbata değil ihticaca selahiyetlidirler.[1]
Hasen hadis, bütün fakihlere göre ihticac ve kendisiyle amel edilmek bakımından makbuldür. Hadisçilerin ve usulcülerin büyük bir çoğunluğu da aynı görüştedirler.
Hasen li ğayrihi olanlar da aynı makbuliyet içindedirler. Zira onlar her ne kadar aslında zayıf ise de başka tariklerle takviye edilmiş olmaları ve kendileriyle çelişen başka hadislerin de bulunmaması sonucu zayıflıkları ortadan kalkmıştır.[2]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355-356.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 130.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİRMİDOKUZUNCU HADİS

SAHIBINI CENNETE GIRDIREN AMELLER

Muaz bin Cebel (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi:"Ey Allah'ın rasulü beni Cennete girdirecek ve cehennemden uzaklaştıracak ameli bana haber ver dedim, buyurdu ki: Sen büyük bir şeyden sordun, o (şey)Allah'ın kendisine kolay kıldığı kimse için kolaydır. Hiçbir şeyi ortak koşmadan Allah'a ibadet edersin, namazı kılar, zekat verirsin, ramazan orucunu tutar ve haccedersin. Sonra buyurdu ki:Sana hayır kapılarını göstereyim mi?Oruç kalkandır, suyun ateşi söndürdüğü gibi sadaka hatayı giderir, geceleyin adamın kıldığı (teheccüt) namazı da (böyledir). Sonra şu ayeti okudu:(Korkuyla ve umutla rablerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için) vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar hazırlandığını hiç kimse bilemez) (Secde: 32/16-17), sonra buyurdu ki:
"Sana işin başını, onun direğini ve uç noktasını haber veryim mi?"
"Evet, ey Allah'ın Rasulü" dedim. Buyurdu ki:
"İşin başı İslam'dır, onun direği namazdır, zirvesi (ve noktası) cihaddır. Sonra buyurdu ki:Bütün bunların özünü haber vereyim mi?"
"Evet, ya Rasulullah" dedim. Dilini tuttu ve:
"Buna engel ol" buyurdu.
"Ey Allah'ın rasulü biz konuştuğumuz şeyden sorumlu tutulacak mıyız?" dedim. Buyurdu ki:
"Annen seni yitirsin ey Muaz, insanları yüzleri üstüne veya burunları üzerine cehenneme atan dillerinin kazandığından başka nedir?" Tirmizi rivayet etti ve hadis hasen, sahihtir dedi.2

(2)Hadis sahihtir, Ahmed, Tirmizi:(2619), Nesai, ibni Mace fitneler konusunda -fitnelerde dili korumak babında- Beyhaki, Abdurrazzek, ibni Ebi ?eybe, Hennad bin Sirri Zühd'de, Tayalisi, Taberani Kebir'de ve Hakim ile ibniHibban tahric etti (Camiul usul: 10/326 ve sonrası.)
Bu hadisi imam Ahmed, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace Mamer rivayetiyle taric etti, o da Asım'dan bin Ebi'n-Necud'den o da Ebu Vail'den, o da Muaz b. Cebel (r.a.)'den rivayet etti. Tirmizi hasen, sahihtir, dedi. Dediği şeyde iki vecihten nazar vardır. Birincisi her ne kadar yaşça ona yetişse de onu dinlediği sabit olmamıştır. Muaz ?am'da, Ebu Vail ise küfedeydi, Ahmed gibi imamlar bu gibilerin işitmediği hususunda delil getiriyorlardı. Ebu Hatim er-Razi Ebu Vail'in Ebud-Derda'dan hadis dinlemesi hususunda dedi ki:Yaşı onu görmeye uygunda kendisi Kufe'deydi, Ebu'd-Derda ise ?am'daydı. Yani ondan hadis dinlemedi.1
Ebu Zür'a Dimeşki bir topluluğun, Ebu Vail'in Ömer'i dinlediği hususunda durduklarını hikaye etti, Muaz'dan dinlemesi daha da akla uzaktır. İkincisi: Hammad bin Seleme Asım bin Necud'dan, o da ?ehr bin Havşeb'den, o da Muaz'dan rivayet etti ve bunu imam Ahmed2 Muhtasar olarak tahric etti. Darekutni dedi ki: Doğruya en fazla benziyor, çünkü hadis farklılıkla beraber şehr rivayetiyle biliniyor. Derim ki: ?ehrin Muaz'dan rivayeti kesinlikle mürseldir ve şehr (bir Havşeb) güvenilir ve zayıf olduğu konusunda ihtilaflıdır. İmam Ahmed ?ehr rivayetiyle tahric etti o da Abdurrahman b. Ğamdan o da Muaz'dan rivayet etti, yine Ahmed Urve bin Nezzal bin Urve'den ve Meymun bin Ebi ?ebib'ten tahric etti, her ikisi de Muaz'dan rivayet etti, Urve de Meymun'da Muaz'dan hadis dinlememiştir. Muaz'dan başka tahriclerde var, hepsi de zayıftır.
"Beni cennete girdirip, cehennemden uzaklaştıracak bir ameli bana haber ver" yirmi ikinci hadisin şerhinde gemişti, Ebu Hureyre ve Ebu Eyyub'tan sabit çok vecihlerle Peygamber (s.a.v.) bu gibi bu gibi sorular sorulduğu bildirilmişti ve Muaz hadisindekine benzer cevap vermişti. İmam Ahmed'in Muaz'dan bir rivayetinde:
"Ey Allah'ın Rasulü beni hasta eden ve üzen bir şeyden sana sormak istiyorum" dedi.
"Dilediğini sor" buyurdu.
"Beni Cennete girdirecek ameli bana haber ver, sana başkasını sormuyorum" dedi.

(1) İbni Ebi Hatim'in mürsellerinde geldiği gibi mürseldi.
(2) Ahmed Müsned'inde tahric etti, mürseldir.
Bu Muaz (r.a.)'ın salih amellere verdiği önemi gösteriyor, amellerinde cennete girmeye sebep olduğunun delilidir. Allah Teala buyurdu ki:(İşte bu yaptıklarınız sebebiyle varis kılındığınız cennettir) (Zuhruf: 43/72) "Sizden biriniz ameliyle cennete giremeyecektir"2 hadisi ise -Allah en iyi bilir- bundan murad: Ancak Allah fazlı ve rahmetiyle sebep kılmasa kimse bizzat ameliyle cennete giremez, demektir. Amelin kendisi de Allah'ın kuluna rahmetinden ve ikramındandır. Cennet ve onun sebepleri de hepsi Allah'ın ihsan ve rahmetindendir. "Büyük şeyden sordun" sözü ise, işaret edilen hadisn şerhinde, kendisine bu şekilde soranadama Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu daha önce geçti:"Soruyu kısa tutmuşsan da büyük ve uzun sordun."3 Çünkü cennete girmek, ateşten kurtulmak gerçekten büyük bir iştir, onun için Allah kitaplar indirdi, peygamberler gönderdi, Peygamber (s.a.v.) bir adama buyurdu ki:
"Namaz kıldığında ne söylüyorsun?"
Allah'tan cennet istiyorum, cehennemden dolayı ona sığınıyorum" dedi.
"Senin de Muaz'ın da dendenesi (dın dın etmesi, hafifçe sesle konuşup istemesi) güzel ol buyurdu." Bununla dualarının çokluğuna istemedeki gayretlerine işaret ediyor. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Onun etrafında dönüyoruz." Bir rivayette de:"Benim Muazın mırıldanması ancak Allah'tan cennet istemek, cehennemden sığınmaktan başka nedir."4 "Bu Allah'ın kendisine kolay kıldığı kimseye kolaydır."Başarının tamamının Allah'tan olduğuna işarettir. Allah kime hidayeti kolaylaştırırsa hidayet bulur, kime kolaylaştırmazsa ona da nasip olmaz, Allah Teala buyurdu ki:(Artık kim verir ve sakınısa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu zora hazırlarız) (Leyl: 92/5-10)

(2) Hadis sahihtir. Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai, ibni Hibban tahric etti. Buhari'nin lafzı:
"Sizden birinizi ameli cennete girdirmeyecektir."
"Seni de mi?" dediler.
"Beni de, buyurdu. Ancak Allah'ın beni rahmet ve fazlına boğması müstesnadır" buyrudu. (Camiul usul: 1/213).
(3) Tahrici önce geçti.
(4) Hadis sahihtir, Ahmed, Ebu Davud, ibni Mace Ebu Hureyre'den rivayetle tahric etti. Dendene:Adamın bir şey konuşması, sesinin duyulup anlaşılmamasıdır. (Nihaye: 2/137) Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Amel ediniz, herkese yaratıldığı şey kolay kılınacaktır, saadet ehli ise saadet ehlinin ameli onlara kolaylaştırılacaktır, şekavet (cehennem) ehli ise onlara da şekavet ehlinin ameli kolaylaştırılacaktır, sonra ayeti okudu."1 Peygamber (s.a.v.) duasında: "Beni hidayet et, hidayeti bana kolaylaştır."2 diyordu. Allah peygamberi Musa (a.s.)'ın duasında şöyle dediğini haber verdi: (Rabbim yüreğime genişlik ver, işimi bana kolaylaştır) (Taha: 20/25-26) İbni Ömer şöyle dua ediyordu: Ey Allah'ım kolaya beni muvaffak eyle, zordan beni uzaklaştır. İşaret edilen hadisin şerhinde cennete girmenin İslamın beş rüknüyle yapmakla olduğu daha önce getir. Onlar da:Tevhid, namaz, zekat, oruç ve hactır.
"Hayır kapılarını sana göstereyim mi?" Cennete girmeyi İslam'ın farzlarına bağlayınca, daha sonra nafilelerden hayır kapılarını gösterdi, muhakkak Allah velilerinin en üstünü farzları yerine getirdikten sonra nafilelerle Allah'a yaklaşanlardır. "Oruç kalkandır." Bu söz Peygamber (s.a.v.)'de bir çok vecihlerle sabittir, imam Ahmed şu ziyadeyle tahric etti."4 "Oruç kalkandır ve cehennemden koruyucu kaledir."

(1) Hadis sahihtir. Ali b. Ebi Talib'ten, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davut, Tirmizi, ibni Mace, Taberani Kebir'de ibni Abbas ve İmran b. Husayn'dan tahric etti onun başka bir lafzı da var. Buhari, Müslim, Ebu Davud İmran bin Husayn'dan tahric etti onun başka bir lafzı da var Buhari, Müslim, Ebu Davud İmran bin Husayn'dan tahric etti, şöyledir:"Herkes yaratıldığı şey için amel eder veya kolay kılınan şey için amel eder"(Camiul usul:10/514-516,Camius Sağir: 1/48).
(2) Hadis sahihtir ibni Abbas'tan Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace Nesai, Buhari Edebul Müfred'de:(664-665) ve Hakim tahriç etti, ibni Hibban doğruladı.
(4) İmam Ahmed Müsned'de güzel bir isnadla tahric etti ve yine Beyhaki'de tahric etti (Terğib ve terhib s: 83, s. 279).
Osman b. Ebil As'dan rivayetle yine tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Sizden birinizin savaşa karşı kalkanınız gibi oruç cehenneme kalkandır."1 Cabir (r.a.) Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Rabbimiz azze ve celle buyurdu ki:Oruç kalkandır, kul onunla ateşe karşı korunur."2 İmam Ahmed ve Nesai Ebu Ubeyde (r.a.)'nin Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"(Gıybet ve yalan gibi şeylerle) yaralamazsa oruç kalkandır"3 Sahihayn'da tahric edilmiş Ebu Hureyre hadisi şöyledir:"Oruç kalkandır, sizin birinizin günü oruç olursa, kötü laf konuşmasın, fasıklık yapmasın, cahillik etmesin, bir adam ona söverse, ben oruçluyum desin."4
Selefin bazısı dedi ki: Gıybet orucu parçalar, tevbe istiğfar onu geri yamalar (parçalar yeri onarır), sizden biri parçalanmamış bir oruç tutabiliyorsa yapsın. İbnu'l Mükender dedi ki:Oruçlu gıybet ederse (orucu) parçalar, istiğfar ederse yamalar. Bunu Taberani5 nazarlı bir isnatla Ebu Hureyre'den merfu olarak tahric etti:

“Onu parçalamadıkça, oruç kalkandır. Onu ne ile parçalar?” denildi.
“Yalan ve gıybet ile” buyurdu. Kalkan:Kulun korunduğu şeydir, savaşta darbeden kendisini koruyan kalkan gibi, aynı şekilde oruçta sahibini dünyada günahlardan korur, Allah teala buyurdu ki:(Ey iman edenler!Sizden önceki ümmetlere farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı. Umulur ki korunursunuz) (Bakara: 2/173) günahlara kalkan olursa, ahirette de cehhennme kalkan olur.

(1) Hadis sahihtir. Ahmed, Nesai, ibni Mace ve ibni Huzeyme tahric etti. (Terğib ve tertib:2/83).
(2) Hadisi kudsidir. Beyhaki ve Ahmed güzel bir isnadla tahric etti. (Terğib ve terhib:2/83, Mecmau’z Zevaid: 3/180).
(3) Hadis hasendir. Ahmed, Nesai, Darimi ve Beyhaki tahric etti. (Camiul usul: 10/279).
(4) Tahrici önce geçti.
(5) Taberani Evsat’ta tahriç etti. Heysemi dedi ki: Senedinde Rabi bin Bedir var o zayıftır. (Mecmau’z Zevaid: 3/171).
Dünyada kimin günahlara kalkanı yoksa, ahirette de cehenneme karşı kalkanı yoktur. İbni Mirdeveyh Ali (r.a.)’den şöyle dediğini tahric etti: “Allah Zekeriyya oğlu Yahya’yı İsrailoğullarına beş kelime ile gönderdi” ve hadisi uzunca zikretti, içerisinde şu cümle de var:“Allah size oruç tutmanızı emrediyor, bunun misali, savaş için kalkan alıpta düşmanının üzerine yürüyen adam gibidir, ne taraftan kendisine saldırılırsa korkmaz.”
Başka bir vecihle bunu Ali (r.a.)’den mevkuf olarak tahric etti orada da şöyle dedi:“Orucun misali silahını kuşanmış (kılıcını keskinleştirmiş), düşmanın kurşununun kendisine ulaşmayacağını zanneden adamın misalidir, böylece oructa kalkandır.”1 “Suyun ateşi söndürdüğü gibi sadaka dahatayı giderir.” Bu söz Peygamber (s.a.v.)’den başka vecihlerle de rivayet edildi. İmam Ahmed ve Tirmizi tahric etti, Kab bin Ucra Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu rivayet etti:“Oruç koruyucu kalkandır. Ateşin suyu söndürdüğü gibi sadaka hatayı giderir.”2 Taberani ve başkası mana ile Enes’den merfu olarak tahric etti, Tirmizi ve ibni Hibban sahihinde Enes’den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:“Gizli sadaka Rabbin gadabını söndürür, kötü ölümü def eder.”3
Hüseyin oğlu Ali’nin geceleyin sırtında ekmek taşıyıp fakirleri aradığı ve şöyle dediği rivayet edilir:Muhakkak gecenin karanlığında sadaka Rab azze ve cellenin gadabını söndürür,4 Allah Telala buyurdu ki: (Eğer sadakaları açıktan verirseniz ne ala!Eğer, onu fakirlere gizlice verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır. Allah da bu sebeble sizin günahlarınızı örter). (Bakara: 2/271) Sadaka ile mutlak olarak veya gizli sadaka ile günahların bağışlanacağına delil gösterdi.

(1) (Bezzar, Ebu Nuaym ve Askeri Mevaiz’de tahric etti (Suyuti’nin Camiul Kebiri, ve Kenzul Ummal).
(2) (Ahmed Cabirden, Tirmizi Kab b. Ucra’dan tahric etti ve: Hasen garibtir dedi. (Camiü’t Tirmizi: 614).
(3) Tirmizi Enes’den tanric etti. (Tergib ve Terhib: 2/30).
(4) Ebu ?uaym Hayda’den tahric etti: 3/135 ve sonrası).
“Gecenin içerisinde adamın kıldığı namaz.” Yani sadaka gibi aynı şekilde hatayı giderir, buna imam Ahmed’in1 Urve bin Nezzal’dan tahric ettiği şu hadis delildir, Muaz (r.a.) dedi ki: Peygamber (s.a.v.) ile Tebük savaşından geldim... ve hadisi zikretti, içerisinde şu cümle vardır: “Oruç kalkandır, sadaka ve gece kıyamı (gece ibadeti) hatayı giderir.”
Sahihi Müslim’de2 Ebu Hureyre (r.a.)’nin Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğuna rivayet ettiği tahric edildi: “Farz (namaz)dan sonra namazın en üstünü gece namazıdır.”
Sahabeden bir topluluktan rivayet edildi ki: Günahlardan dolayı insanlar ateşte yakılırlar, farz namazlarına kalktıkça günahlarını giderirler. Bu nazarlı çok vecihlerle rivayet edildi. Aynı şekilde gece namazı hataları giderir, çünkü o nafile namazlarının en üstünüdür.
Tirmizi de Bilal (r.a) Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Sizin üzerinize gece namazı gerekmektirdir, çünkü o sizden önceki salihlerin adetidir, muhakkak gece namazı Allah azze ve celleye yaklaşmaya vesiledir, günahlardan men edicidir, kötülüklere kefarettir,” cesedden de hastalığı kavucudur.”
Yine Ebu Ümame’nin (r.a.) Peygamber (s.a.v.)’den buna benzer rivayetini tahric etti, mevkuf daha sahihtir.4
Daha önce geçti gizli sadaka hatayı giderir, rabbın gazabını söndürür, gece namazı da böyledir.
(1) Ahmed Müsned’inde tahric etti.
(2) Hadis sahihtir, Müslim, Tirmizi, Ebu Davud ve Nesai tahric etti. (Camiul usul 10/173).
(3) Hadis hasendir, Kütübü Sitte arasında Tirmizi yalnızca tahric etti. (3544) Hakim, Beyhaki ve Tirmizi Ebi Ümame’den tahric etti, Ahmed, Tirmizi, Hakim ve Beyhaki Bilal’den, ibni Asakir Ebu’d Derda’dan, Taberani Selman’dan, ibni Sünni Cabir’den tahric etti (Camiu’s Sağir 2/65).
(4) Ebu Nuaym Hilye’de: (4/167 ve 5/36) merfu olarak, ve mevkuf olarak: (7/238)’de tahric etti. Mevkuf olarak sahih bir isnatla Abdurrezzak ve Taberani tahric etti.)
Sonra Resulullah (s.a.v.) şu ayeti okudu: (Korkuyla ve umutla raslerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için) vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez) (Secde: 32/16-17) Peygamber (s.a.v.) gece namazını faziletini açıklamak için bu iki ayeti okudu.
Enes (r.a.) den rivayet edildi ki: Bu ayet yatsı namazını beklemek hakkında nazil oldu, bunu Tirmizi tahric etti ve doğruladı2 yine bu ayet hakında şöyle dediği rivayet edilir: Akşam ile yarısı arasında nafile kılıyorlardı, bunu da Ebu Davud tahric etti.3
Bunun gibi Bilal’den rivayet edildi, Bezzar4 zayıf bir isnatla tahric etti. Bütün bunlar bu ayet lafzının geneline girer, Allah kendisine dua için vücutları yataklardan uzaklaşanı övdü, bu Allah zikretmek ve dua için uykuyu terkedenleri de kapsar, akşamla yatsı arasında nafile kılanları da, yatsı namazını uyumadan kılmak için bekleyenleri de kapsar, özellikle uyku ihtiyaç anında farzı yerine getirmek için nefisle mücadele etmek böyledir. Peygamber (s.a.v.) yatsı namazını bekleyen kimse için şöyle buyurdu: “Siz namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız”5 buna uyuyup ta teheccüt için uykudan kalkan da dahildir, bu mutlak olarak nafilelerin en faziletlisidir, buna fecrin doğuşunda uykuyu terkedipte sabah namazını kılmayan kalkan da belki dahildir, özellikle uykunun ağır bastığı bir zamanda böyledir bunun için sabah ezanında müezzinin namaz uykudan hayırlıdır demesi meşru kılınmıştır.
“Gece içinde adamın namazı” gecede teheccüdün en faziletli vaktini hatırlatılmasıdır, o da: Gece yarısından sonradır.
(2) Tirmizi tahric etti: “Akşamla yatsı arasında uyanıyorlar ve namaz kılıyorlardı.”
(3) Ebu Davud şu lafızla sahih bir isnatla tahric etti:“Akşamla yatsı arasında uyanıyorlar ve namaz kılıyorlardı.”
(4) Hadis zayıftır, Bezzar şeyhi Abdullah bin ?ebib’ten rivayetle Bilal’den tahric etti Heysemi Mecma’da: (7/90) dedi ki: Zayıftır.
(5) Hadis sahihtir, Enes’ten rivayetle: Ahmet, Buhari, Müslim Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai tahric etti. (Camiul usul (5/394-395).
Nesai ve Tirmizi Ebu Ümame’den şöyle dediğini tahric etti: Denildi ki:
“Hangi dua daha fazla işitilir (kabul görür)?”
“Gecenin sonuna doğru yapılan ve farz namazların arkasından yapılan (duadır)” buyurdu.
İbni Ebi’d Dünyada tahric etti lafzı şöyledir: Bir adam Peygamber (s.a.v.)’e geldi ve dedi ki:
“Namazın hangisi daha faziletlidir?”
“Gece yarısındaki (namazdır)” buyurdu.
“Hangi dua daha fazla kabul edilir?” dedi.
“Farz namazların ardından yapılan” buyurdu.1
Nesai tahric etti Ebu Zer (r.a.) dedi ki: Peygamber (s.a.v.)’e:
“Gecenin hangi (bölümü) daha hayırlıdır” diye sordum.
“Gecenin hayırlısı ortasıdır” buyurdu.”2 İmam Ahmet tahric etti. Ebu Müslim dedi ki: Ebu Zer’re dedim ki:
“Gecenin hangi bölümünde kıyam etmek (gece namazı kılmak) daha hayırlıdır.” Dedi ki:
“Bana sorduğun gibi Peygamber (s.a.v.)’e sordum buyurdu ki: “Gecenin ortası veya gecenin yarısında, bunu yapan azdır.”3
Bezzar ve Taberani tahric etti. İbni Ömer (r.a.) dedi ki: “Peygamber (s.a.v.)’e gecenin hangi bölümünde duaya daha fazla icabet olur, diye soruldu. “Gecenin ortasındakine” buyurdu. Bezzar rivayetinde şunu ekledi: “Son kısmındakine.”(4)
Tirmizi tahric etti Amr bin Abse Peygamber (s.a.v.)’in şöyle dediğini işittim dedi: “Rabbim kula en yakın olduğu (zaman) gecenin son kısmıdır, bu saatte Allah’ı zikredenlerden olmaya gücün yetiyorsa, böyle ol” buna İmam Ahmet’te doğruladı ve tahric etti lafzı şudur:
“Ey Allah’ın Rasulü saatlarin hangisi daha faziletlidir?” dedim;
“Gecenin son bölümüdür” buyurdu.” Yine bir rivayette: “Gecenin son bölümünde duaya daha fazla icabet olunur” onun bir rivayetinde:
“Ey Allah’ın Rasulü diğer saatlerden, Allah’a daha yolun olun saat var mıdır?” dedim,
“Gecenin son bölümüdür” buyurdu.
İbni Mace’de bunu tahric etti, lafzı şöyledir:
“Gecenin yarısıdır.”
(1) Hadis munkatı muanandır, Tirmizi, Nesai, Beyhaki ibni Adiy, Taberani Ebu Ümame’den tahric etti, o da Amr bin Abse’den rivayet etti, ibni Huzeyme ve ibni Hacer bunu doğruladı, Tirmizi hasendir dedi (Camiul Usul 6/178, Neylül evtar 3/56, Mecmau’z Zevaid: 2/264).
(2) Nesai Sünen’de, Buhari tarihinde tahric etti.
(3) (Hadis zayıftır, Ahmed tahric etti, senedinde Muhacir bin Mahled var, o zayıftır. Ebu Hatim dedi ki: Hadisi gevşektir. (Mizanus itidal: 4/394).
(4) Bezzar, Taberani (Kebir, Evsat ve Sağir’de) tahric etti. Heysemi Mecmau’z Zevaid’de dedi ki: (10/155). Bezzar ve Kebir’in adamları sahih rivayet adamlarıdır).
İmam Ahmed bir rivayetinde Amr bin Abse’nin şöyle dediği rivayet etti:

“Ey Allah’ın Rasulü, daha faziletti olan bir saat var mıdır” dedim.
“Allah’a (rahmeti) geceleyin iner, (Allah) şirk haricindekileri bağışlar” buyurdu.1 Denildi ki: Gecenin içi mutlak kullandığı zaman ortasıdır, eğer son kısmı denilirse: Murad ikinci yarının ortasıdır, o da altı bölümün beşinci bölümüdür, o vakit ilahi rahmetin iniş vaktidir.
“Sana işin başını, direğini ve zirvesini haber vereyim mi?”
“Evet ya Rasulullah” dedim. Buyurdu ki:
“İşin başı İslam, direği namaz, zirvesi cihaddır.” İmam’a Ahmed’in ?ehr b. Havşeb’den, onun da ibni Ğanm’dan onun da Muaz (r.a.) bana dedi ki:
“Eğer dilersen sana bu işin başını, bu dini kıvamını ve zirvesini sana anlatırım.”
“Evet” dedim.
“Allah’ın Nebisi (s.a.v.) bana buyurdu ki: “Bu işin başı şeriki olmayan tek olan Allah’tan başka ilah olmadığına şehadet etmen, Muhammed’in onu kulu ve rasulü olduğuna şehadet etmendir, bu işin kıvamı namazı dosdoğru kılman ve zekat vermektir, onun zirvesi Allah yolunda cihaddır. Ben insanlarla namaz kılıncaya, zekat verinceye, Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in Allah rasulü olduğuna şehadet edinceye kadar savaşmakla emrolundum. Eğer hak müstesna buna yaparlarsa kanlarını ve mallarını korumuşlardır ve hesapları Allah’a aittir.” Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Muhammed’in Allah rasulü olduğuna şehadet edinceye kadar savaşmakla emrolundum, eğer hak müstesna bunu yaparlarsa kanlarını ve mallarını korumuşlardır ve hesapları Allah’a aittir.” Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Muhammed’in nefsi kudret elinde olan Allah yemin olsun ki: Farz namazdan sonra cennet dereceleri istenilen bir iş uğrunda bir yüz yaralanır, bir ayak tozlanırsa Allah yolunda cihad gibidir, kulun mizanı Allah yolunda infak ettiği hayvanın veya üzerinde Allah yolunda yük taşınması için verdiği hayvanı (sevabının ağırlığı kadar) (hiç bir iyilik) ağır basmamıştır” ve; Peygamber (s.a.v.) üç şeyden haber verdi: İşin başı, direği ve zirvesinden.
İşin başı, işin başıyla İslamı kastediyor, bunu tefsiri başka rivayette iki şehadet olarak gelmiştir. O ikisi kabul etmeyen müslüman değildir. Dinin kıvamı, direği ise namazdır, diğer rivayette: “Namaz kılmak ve zekat vermektir”
Zirvesi ise -o en yücesi ve yükseğidir, cihaddır- bu farzlardan sonra en faziletli olduğuna delildir.

(1) Hadis sahihtir. Ahmed, Tirmizi, Nesai, İbni Mace, Taberani “Dua” bölümünde tahric etti. İbni Huzeyme doğruladı. (Camiul Usul: 6/178).
Bu alimlerden imam Ahmed ve başkasının sözüdür. İmam Ahmed’in bir rivayetinde: “Muhammed’in nefsi kudret elinde olana yemin olsun ki: Namazdan sonra, cennet derecelerinden istenilen bir iş uğrunda bir yüzün yaralanması, bir ayağın tozlanması, Allah azze ve celle yolunda cihad gibidir” rivayeti açıkça buna delildir.
Sahihayn’de Ebu Zer (r.a.)’in şöyle dediği rivayet edilir:
“Ey Allah’ın rasulü amelin hangisi daha faziletlidir?” dedim. Buyurdu ki:
“Allah iman sonra Allah yolunda cihaddır.”1 Ebu Hureyre (r.a.) Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu rivayet etti: “Amellerin en faziletlisi Allah’a iman, sonra Allah yolunda cihaddır.”2 Bu manada gerçekten çok hadis vardır.
“Bütün bunları toplayan şeyi sana bildireyim mi?”
“Evet ya Rasulullah” dedim. Bunun üzerine kendi dilini tuttu ve:
“Buna engel ol” buyurdu. Bu dili korumanın hayrın temeli olduğunun delildir.
“Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin ya da sussun”3 hadisinin şerhi esnasında bu mana üzerine kelam daha önce geçti. “Allah’a iman ettim, de sonra dosdoğru ol”4 hadisini şerhederkende daha önce geçti. Bezzar müsnedinde.”5 Ebi’l Yüsr’den tahric etti ki: Bir adam dedi ki:
“Ey Allah’ın rasulü bana beni cennete gidirecek ameli bildir.” Buyurdu ki: Diline işaret ederek bunu tut, ve bunu tekrarladı ve buyurdu ki:
“Annen seni kaybetsin, insanları burunları üzerine cehenme atan dillerinin kazandığı değil midir?” isnadı hasendir, dedi.
Dillerin kazandığından muradi haram sözün cezasıdır, çünkü insan sözü ve işiyle iyilik ve kötülük diker. (S: 66) Sonra kıyamet günü diktiğine hasat eder, toplar, kim söz ve işiyle hayır dikerse iyilik toplar, kim söz ve fiile şer dikerse yarın pişmanlık toplar.

(1) Hadis sahih. Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai, Ebu Zer’den tahric etti. (Camiu’l Usul: 10/338).
(2) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai Ebu Hureyre’den tahric etti. (Camiu’l Usul: 10/337)
(3) Hadis sahihtir, daha önce geçti on beşinci hadistir.
(4) Hadis sahihtir, 21. hadistir.
(5) O: “Bezzar’ın zevaidini keşfi” kitabındadır. (4/219-220) ve dedi ki: İsnadı güzel, metni garibtir.
Muaz hadisini zahiri, insanları cehenneme girdiren şeylerin çoğunun dilleriyle konuştukları şey olduğuna delildir. Çünkü masiyet olan konuşmaya şirkte girer, o Allah katında en büyük günahtır, bilgisizce Allah adına söz söylemekte girer, bu da şirke yakındır, yalan şahitlikte girer, sihir, zina iftirası, yalancılık, gıybet koğuculuk (laf getirip götürme). Ve diğer sözden hali olmayan masiyet filleride girer.
Ebu Hureyre (r.a.) hadisinde Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “İnsanları cehenneme girdiren şeyin çoğu iki boşluktur: ağız ve ferçtir.” Bunu İmam Ahmed ve Tirmizi tahric etti.1
Sahihayn’de Ebu Hureyre (r.a.)’ın Peygamber (s.a.v.)’de şöyle buyurduğuna rivayet ettiği tahric edildi: “Adam içerisinde bulunan şey açığa çıkmadan bir kelime konuşur, o sebepten doğu ve batı arası kadar cehenneme yuvarlanır.” Bunu Tirmizi’de tahric etti lafzı şöyledir: “Bir adam sakınca görmediği bir kelimeyi konuşurda, bu sebeble yetmiş son bahar cehennem yuvarlanır.”2
Malik Zeyd bin Eslem’den rivayet etti, o da babasında rivayet etti ki: Ömer Ebu Bekir (r.a.) dilimi çekersen huzuruna girdi. Ömer (r.a.) dedi ki: Dur, Allah sana mağrifet etsin. Ebu Bekir dedi ki: Bu beni tehlikelere götürdü.3 İbni Büreyde dedi ki: İbni Abbas’ı dilini tutup şöyle derken gördüm: Sana yazıklar olsun, hayır şöyle ki ganimet bulasın, veya kötü şeyden dolayı sustu ki selamette kal, yoksa bil ki pişman olursun. Dedi ki:

(1) Hadis sahih, Buhari, Müslim, Nesai, Ahmed, Tirmizi (2005) ibni Mace ve Hakim tahric etti. Tirmizi dedi ki: Bu hadis sahih garibtir. (Tergib ve Terhib: 3/536).
(2) Hadis sahihtir. Malik Muvatta’da, Buhari, Müslim, Tirmizi Ebu Hureyre’den tahric etti. Bu ibni Mace ve Tirmizi’nin lafzıdır. (Camiu’l Usul: 12/337, 338). Tenvirul Havalik ? erhu Muvatta Malik: 13/148-149).
(3) Hadisin isnadı sahihtir. Malik Muvatta’da, Ebu Ya’la ibnu’s Sünni, ibni Ebi Dünya tahric etti (Tenvirul Havalik: 3/151).
Ona Ey ibni Abbas niçin bunu söylüyorsun? denildi dedi ki: Kıyamet günü hayır söyleyip, hayır yazdığı müstesna, cesedinde dilinden daha fazla öfkeleneceği veya kin duyacağı şey yoktur.”1
İbni Mesud (r.a.) kendilinden başka (hak) ilah olmayan Allah’a yemin ediyor ve diyordu ki: Yeryüzünde dilimden daha uzun süre hapse ihtiyaç duyan başka bir şey yoktur.2 Hasan (Basri) dedi ki: Dil: Bedenin emridir, azalardan birine cinayet işlerse işler, affederse affeder.3
Yunus bin Ubeyd dedi ki: Diline önem veren kimsenin diğer amellerini de salih olduğunu gördüm4 Yahya bin Kesir dedi ki: Bir adamı konuşması salihse onu diğer amelinden de bilirim.5 Bir adamın konuşması bozuk oldu mu, onu diğer amelinden de bilirim.
Mübarek bin Fedale Yunus bin Ubeyd (r.a.)’dan rivayetle dedi ki: Dil dışında iyiliklerde başka bütün iyiliklerin kendisine tabi olduğu bir şeyi göremezsin çünkü sen bir adam gündüz oruç tutar görürsün haramla oruç açar, gece namaz kıldığını gündüz yalan şahitlik yaptığını görürsün, fakat ancak hak konuşupta diğer amelinin buna zıt olduğunu göremezsin.6
(1) Hadis zayıftır. Ahmed, Ebu Nuaym Hilye’de: (1/327-321) Abdul Vehhab’dan o da Saidi’l Cerir’i o da bir kısım adamlardan şöyle dediğini rivayet etti: İbni Abbas (r.a.)’ı gördüm...
(2) İbni Mesud’dan Ebu Nuaym Hilye’de: (1/134) tahric etti.
(3) Hasan’dan: İbni Ebi’d Dünya, “susma” konusunda tahric etti.
(4) İbni Ebi’d Dünya “susma” konusunda tahric etti.
(5) Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: (3/68).
(6) Yunus bin Ubeyd’den Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: (3/20).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Reddedilen Hadislerden Örnekler:

1. İsa (a.s.)'ın kıyametten önce inmesi.
2. Deccal ve Cessase hadisi.
3. Musa (a.s.)'ın ölüm meleği ile konuşması
4. Şeytanın İsa ve Meryem (a.s.)'a dokunamaması.
5. Allah Resulü'nün büyülenmesi ile ilgili hadis.
6. Hz.Peygamberin göğsünün yarılması ve kalbinin yıkanması ile ilgili hadis.
7. Hz. Peygamberin Şeytanının Müslüman olması.
8. Miraç hadisi.
9. Sineğin kaba düşmesi hadisi.
10. Kader ile ilgili bir hadis.
11. Cennet ile cehennem arasında geçen konuşma ile ilgili hadis.
12. Diğerleri. (Örneğin Mehdi ile ilgili hadisler)
Reddedilen üç tane hadisi konu alarak, muhaliflerin şüphelerine cevap vermek mümkündür . Bunlar: **1.** İsa (a.s.)'ın inişi, **2.** Musa (a.s.)'ın ölüm meleği ile konuşması, **3.** Sinek hadisi.
Bu hadisler hakkında yapılan itirazlar ve cevapları kısaca görelim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabenin Sünnet Karşısındaki Titizliği:

Ashab-ı Kiram'ı "en büyük ve yegâne dâvası Allah'ın rızasını aramak olan nesil" olarak târif edebiliriz. Onlar hayatın gerçek mânasını, yaratılışın hakiki gâyesini hakkıyla bilen insanlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara öncelikle bu dersi vermiş idi. Bu sebeple, her hareketleriyle, her yaptıklarıyla, her düşündükleriyle sâdece ve sâdece Allah'ın rızasını arıyorlardı.
Onların, Nebîlerinden (aleyhissalâtu vesselâm) ve kitapları olan Kur'ân-ı Kerîm'den aldıkları derse göre, hayatlarının gâyesi olan Allah'ın rızasını kazanmanın da tek yolu vardı: Sünnet'e uymak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yolunda gitmek.[1] Çünkü Cenâb-ı Hak, en güzel olanı, en ideal olanı en iyiyi, en hayırlıyı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vasıtasıyla kendilerine öğretiyordu, her şeyin, bütün yolların, tarzların en iyisi onda vardı.[2]
O'nda olanlar mutlak güzeldi, her çeşit kirlilikten, bulanıklıktan, şâibeden uzak, güzeldi. Çünkü ilâhî garanti vardı: O başıboş, hevâsına tâbi değildi. Vahiyle konuşur, ilâhi murakabe altında hareket eder davranırdı.[3] Öyle ise ona koşmalı, onun sünnetine sarılmalı, onun sünnetinde olmayan her şeyden kaçmalı, sünnetine zıd düşen her şeyi, yakıp yutucu ateş bilmeli idi. Rabb'ül-âlemin de böyle emrediyordu: Mü'min, Resûlünü tam bir aşkla sevecek, sünnetine eksiksiz teslim olacak idi:
"De ki: `Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabîleniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesâda uğramasından korka geldiğiniz bir ticâret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'dan, O'nun Peygamberinden ve O'nun yolundaki bir cihâddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleye durun. Allah fâsıklar gürûhunu hidâyete erdirmez." (Tevbe: 9/24).
Öyle ise yapılacak bir işi önce O'nda, O'nun söz ve fiillerinde, yani sünnette aramak, sünnete uyuyorsa yapmak, uymuyorsa terketmek, uyup uymadığı belli değilse ihtiyatlı davranmak gerekiyordu. Buna sünnete teslimiyet diyoruz.
İşte, Ashab (radıyallahu anhüm ecmain)'a hâkim olan bu ruhu iyice kavramada, onların sünnet karşısındaki tutumlarını anlamak için, öncelikle zihnimizde onlardaki sünnete teslimiyet ruhunu canlı tutmamız gerekmektedir.
Meselâ, Kur'ân-ı Kerîm'in kitap hâline konması (tedvin) hadisesini düşünelim. Tanınmış Kur'ân hafızlarının Ridde harplerinde birer birer şehîd olmaya başlamaları üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh), Kur'an-ı Kerîm'in, istikbalinden endişe etmeye başlar. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vahyin ne zaman kesileceğini bilmediği, hayatının son günlerine kadar vahiy gelmeye devam ettiği için, Kur'ân-ı Kerîm'e nihâî bir şekil, bir kitap düzeni vermeden vefat etmişti. Tâbir câizse Kur'ân-ı Kerîm âyetleri vardı, fakat Kur'ân-ı Kerîm diye müstakil bir kitap henüz yoktu. Ayetler, sureler birbirinden ayrı parçalar üzerinde idi: Kemik parçaları, demir, tahta vs
Evet, Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu parçalara bir kitap şeklinin verilmesi gereğini hissediyordu. Ama bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yapmamıştı. Bu işe emir verecek yetki ve makamda da değildi.
Hissiyâtını müslümanların başı ve yetkilisi ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın halifesi olan Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e açtı. Fakat ne garib, Hz. Ebu Bekir bu fikir yadırgamış ve reddetmişti; gerekçesi açık: Bu iş Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bir işti. Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'e verdiği cevap aynen şöyledir: "Resülallah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?"
Hz. Ömer'in mesele üzerine ısrarı karşısında yumuşamak zorunda kalan Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vahiy kâtibi Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'i görmesini söyler. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in teklifi karşısında şoke olan Zeyd İbnu Sâbît (radıyallahu anh) de aynı aksülâmeli gösterir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?"
Hz. Ömer (radıyallahu anh) ısrar eder, bunda hayır olduğunu açıklar. Sonunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cem işini yapmamış olması, bu işi yapmanın kerih veya haram olduğu mânasına gelmeyeceği anlaşılır.
Cenâb-ı Hak onun kalbini de, Hz. Ebubekir'in kalbi gibi bu işin hayırlı olacağı hususunda açar. "Yardımcılar verilmek" şartıyla kabul eder. Kabul eder ama, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bu işi yapmayı, öylesine ruhuna ağır bulur ki:
"Sırtıma bir dağ konsaydı bu kadar ağır olmazdı!" demekten de kendini alamaz.
Ashâb (radıyallahu anhüm ecmain)'ın, sünnete teslimiyet rûhunu gösteren bir başka örnek, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in irtidâd edenlere karşı tavrıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra, isyân eden bir kısım Bedevîler: "Namaz kılarız ama zekat vermeyiz" diyorlardı. Mesûliyet makamındaki Hz. Ebu Bekir: "Namaz zekattan ayrılmaz. Hz. Peygamber'e vermekte olduğu bir çebici bile vermeyenle savaşacağım" diye büyük bir azîm ortaya koymuş ise de Hz. Ömer (radıyallahu anh); buna karşı gelmişti. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Ben insanlar lâilahe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emir olundum. Bunu söyleyince mallarını ve kanlarını benden emîn kılıp korumuşlardır... Gerçek hesapları Allah'a aittir"* dediğini işitmiştir. Bedevîler ise sâdece zekat vermeyi reddetmektedirler, öyle ise onlarla savaşılamaz...
Ashâb'ın sünnete teslimiyet ruhuna bir başka misal yine Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den. Hz. Ömer, kocanın hatasıyla vukûa gelen cinayet sebebiyle ödenmesi gereken diyete sâdece kocanın âkilesi[4] iştirak edip, karısının buna karıştırılmaması prensibinden hareket ederek, hatâen kocası öldürülen kadının, kocası için ödenecek diyetten pay almaması gereğine inanıyordu ve vukûat oldukça tatbikatı böyle yaptırıyordu.
Bilâhare, Dahhâk İbnu Süfyân (radıyallahu anh)'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu meseleyle ilgili farklı tatbikatını haber verince, Hz. Ömer kıyâs yoluyla tesbît etmiş olduğu hükmü derhal değiştirmiştir. Dahhâk (radıyallahu anh)'ın verdiği haber şu idi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine mektup yazarak hatâen öldürülmüş olan Üşeym ed-Dıbâbî'nin diyetinden karısına da verilmesini emretmiştir."
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) sünnete teslimiyeti öylesine ince noktalara götürmüştür ki bu mesele de âdeta darb-ı mesel olmuştur: İbnu Ömer bir sefer sırasında yoldan ayrılıp tekrar gelir. Niçin böyle yaptığı sorulduğunda, bu yerde sefer sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i de öyle yapar gördüğünü söyler. Yine İbnu Ömer, Mekke ile Medine arasında yer alan bir ağacın altında kaylûle (gündüz uykusu) yapar, niçin diye sorulunca, "Bu ağacın altında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyumuştu" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mescid-i Nebevî'nin bir kapısı için "Bu kapıyı kadınlara bıraksak" dediği için Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) o kapıdan ölünceye kadar geçmemiştir.
Kadınların mescide devam edip etmemeleri mevzubahis edildiği bir fırsatta Abdullah İbnu Ömer: *"Erkek, ehlinin mescitlere gitmesine mâni olmasın"* hadîsini hatırlatır. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in Bilal (veya Vâkid) adındaki bir oğlu: "Biz kadınların oralara gitmesine mâni oluruz" der. Bunun üzerine Abdullah (radıyallahu anh): "Ben sana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivayette bulunuyorum, sen hâlâ böyle söylersin! Bir daha benimle konuşma" der ve Ahmet İbnu Hanbel'in bir rivayetindeki sarâhete göre ölünceye kadar bir daha konuşmaz.
Hadis karşısındaki bu hassasiyet sâdece birkaç sahâbeye has değildir. Hepsinin müşterek vasfıdır. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şu dersi almışlardı: *"Hevâsı (arzu ve istekleri), benim getirdiğime tabi olmadıkça sizden hiç kimse inanmış sayılmaz."* Nitekim Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallahu anh) otururken, yanına elinde sapan olan bir yeğeni gelerek kuşlara taş atmaya başlar. Abdullah (radıyallahu anh) sapan atmakla ilgili Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir hadisini hatırlatarak yeğenini bu işten meneder. Ancak yeğeni, bu işe devam eder. Abdullah (radıyallahu anh): "Ben sana, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu yasakladığını söylüyorum, sen hâlâ sapan atıyosun öyle mi! Bir daha benimle konuşma!" der.
Hz. Ubâde İbnu's-Sâmit, Hz. Muâviye (radıyallahu anhüma) ile Rum diyarına gazveye çıkar. Orada halkın dinarla (altın para) altın parçalarını, dirhemle de (gümüş para) gümüş parçalarını alıp sattıklarını görür. Bu muâmelenin fâiz olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından yasaklandığını duyurur. Bu yasaktan habersiz olduğu anlaşılan Hz. Muâviye: "...Ben, vâde karışmadıkça bunda faiz görmüyorum" der, Ubâde (radıyallahu anh) "Ben, sana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivayette bulunuyorum, sen kendi re'yini söylüyorsun. Allah beni şu seferden çıkarsın, bir daha senin âmir olduğun yerde ikâmet etmeyeceğim" der. Seferden dönünce Medine'ye gider ve Hz. Ömer'in huzuruna çıkarak durumu anlatır. Hz Ömer (radıyallahu anh) kendisine: "Ey Ebu'l-Velîd, yerine dön, sen ve emsallerinin bulunmadığı bir yerde hayır yoktur" der. Ve Hz. Muâviye'ye şöyle yazar: "Ubâde üzerinde hiçbir surette âmirliğin yok. Halkı da onun söylediği tatbikata sevket, çünkü Resulallah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri öyledir." [5]

---

[1] *"(Habibim) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah'da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün..."* (Âl-i İmrân: 3/31).
[2] *"Andolsun ki, Resûlullahda sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü dileyenler ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir (imtisâl) nümunesi vardır."* (Ahzab: 33/21)
[3] *"O kendi hevâsından konuşmaz, O'nun konuştuğu (Allah'ın) kendisine yaptığı vahiyden başka bir şey değildir. Bu vahyi ona öğreten de müthiş bir güç sahibi (Cebrâil) dir."* (Necm: 53/3-5). (İbrahim Canan)
[4] Akile: Baba tarafından olan akraba ki, hatâ ile maktulün diyetini ödemeye iştirak eder. (İbrahim Canan)
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/38-42.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî

Adı Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire b. Berdizbe'dir. Aslen Farisî olup, Cu'fe'lilerin azadlısıdır.
Buhara'da şevval 194 yılında dünyaya gelmiştir. Babası erken dönemde vefat ettiğinden yetim olarak annesi tarafından büyütülmüştür. İlk olarak hadis öğrenmek üzere 210 yılında yolculuk yapmış ve hadis öğrenmek üzere çeşitli ülkeleri dolaşmıştır. Hicaz'da altı yıl ikamet etmiş, Şam (Suriye), Mısır, Cezire, Basra, Kûfe ve Bağdad'a gitmiştir. Son derece güçlü bir hafızaya sahipti. Nakledildiğine göre o kitaba bir defa bakar ve onu ezberlerdi. Zahid, vera' sahibi, sultanlardan, emirlerden uzak, kahraman, cömert bir kişi idi. Çağdaşı ilim adamları da, ondan sonraki alimler de ondan övgüyle bahsetmişlerdir. İmam Ahmed dedi ki: Horasan onun gibi birisini çıkarmamıştır. İbn Huzeyme: Gök kubbenin altında Muhammed b. İsmail el-Buhârî'den Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisini daha iyi bilen bir kimse yoktur. Fıkıhta müçtehid idi. Hadisten fıkıh istinbatı hususunda şaşırtıcı bir dikkate sahiptir. Nitekim Sahih'indeki bab başlıkları bunu ortaya koymaktadır.
Yüce Allah'ın rahmetine Hartenk denilen şehirde vefat etmiştir. Burası Semerkand'dan iki fersah uzaklıktadır. 256 yılının ramazan bayramı gecesi vefat etmiştir. Vefat ettiğinde oniki gün eksiği ile altmışiki yaşında idi. Telif ettiği eserlerinde gerçekten büyük çapta ilim bırakmıştır. Müslümanlar adına Allah onu hayırla mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hasen Hadisin Hükmü:

Hasen hadisler kendisiyle amel edilecek birer dini delil olarak kabul edilirler. Ancak istinbata değil ihticaca selahiyetlidirler.[1]
Hasen hadis, bütün fakihlere göre ihticac ve kendisiyle amel edilmek bakımından makbuldür. Hadisçilerin ve usulcülerin büyük bir çoğunluğu da aynı görüştedirler.
Hasen li ğayrihi olanlar da aynı makbuliyet içindedirler. Zira onlar her ne kadar aslında zayıf ise de başka tariklerle takviye edilmiş olmaları ve kendileriyle çelişen başka hadislerin de bulunmaması sonucu zayıflıkları ortadan kalkmıştır.[2]

---

[1] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/355-356.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 130.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

288) Gösterişin (Riya) Haramlığı

Bu bölümdeki üç ayet ve beş hadis-i şeriften, dinin, hayat tarzının yalnızca Allah'a has kılınacak şekilde olması gerektiğini, mallarını gösteriş için harcayanların durumunun nasıl olduğunu, münafıkların gösteriş yaparak insanları aldattıklarını, Allah'ın kendisi hakkında yapılacak hiçbir ortaklığı kabul etmeyip reddettiğini, kişilerin yaptıkları amellerin Allah rızası olmaksızın olduğu takdirde boşa gideceğini, savaş, ilim, öğrenmek ve infak etmekle de neticenin aynı olduğunu, hangi hareket ve davranışların münafıklık olacağını, kişinin işlediği hayrı halkın takdirini kazanmak için başkalarına göstermesiyle Allah'ın onun riyakarlığını ortaya çıkaracağını, Allah rızasını kazanma haricinde başka maksatlar elde etmek için yapılacak işlerde cennetin kokusunun bile duyulmayacağını öğreneceğiz.[1]

"Oysa kendilerine yalnızca Allah'a ibadet etmeleri, bütün içtenlikleriyle yalnız ona iman ederek batıl olan her şeyden uzak durmaları, namazlarında devamlı ve duyarlı olmaları ve mallarının bencillik kirinden arındırılması için karşılıksız harcama denilen zekatı vermekle emrolunmuşlardı. İşte bu dosdoğru dindir." (Beyyine: 98/5)
"Ey iman edenler! Malını gösteriş ve övgü için harcayan, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan kişinin yaptığı gibi, yaptığınız iyiliği başa kakarak ve muhtaç kimsenin duygularını inciterek, yaptığınız yardımlarınızı değersiz hale sokmayın. Böyle kimselerin hali; üzerinde biraz toprak bulunan kaygan bir kayanın hali gibidir. Bir yağmur ona dokunursa onu çıplak bırakıverir." (Bakara: 2/264)
"... O münafıklar Allah'ı kandırmaya çalışırlar. Halbuki Allah onların kendi kendilerini kandırmalarını sağlıyor. Onlar namaz için kalktıklarında insanlar görüp takdir etsinler diye gösteriş için kılarlar. Allah'ı da pek az hatıra getirirler." (Nisa: 4/142)

1620. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:
Allah Teâlâ buyurdu ki: "Ben, ortakların ortaklıktan en uzak olanıyım. Kim işlediği amelde benden başkasını bana ortak koşarsa, o kişiyi de ortak koştuğunu da reddederim."[2]

1621. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:
"Kıyamet günü hesabı ilk görülecek kişi, şehit düşmüş bir kimse olup huzura getirilir. Allah Teâlâ ona verdiği nimetleri hatırlatır, o da hatırlar ve bunlara kavuştuğunu itiraf eder. Cenâb–ı Hak:
– Peki, bunlara karşılık ne yaptın? buyurur.
– Şehit düşünceye kadar senin uğrunda cihad ettim, diye cevap verir.
– Yalan söylüyorsun. Sen, "babayiğit adam" desinler diye savaştın, o da denildi, buyurur. Sonra emrolunur da o kişi yüzüstü cehenneme atılır. Bu defa ilim öğrenmiş, öğretmiş ve Kur'an okumuş bir kişi huzura getirilir. Allah ona da verdiği nimetleri hatırlatır. O da hatırlar ve itiraf eder. Ona da:
– Peki, bu nimetlere karşılık ne yaptın? diye sorar.
– İlim öğrendim, öğrettim ve senin rızân için Kur'an okudum, cevabını verir.
– Yalan söylüyorsun. Sen "âlim" desinler diye ilim öğrendin, "ne güzel okuyor" desinler diye Kur'an okudun. Bunlar da senin hakkında söylendi, buyurur. Sonra emrolunur o da yüzüstü cehenneme atılır.
(Daha sonra) Allah'ın kendisine her çeşit mal ve imkân verdiği bir kişi getirilir. Allah verdiği nimetleri ona da hatırlatır. Hatırlar ve itiraf eder.
– Peki ya sen bu nimetlere karşılık ne yaptın? buyurur.
– Verilmesini sevdiğin, razı olduğun hiç bir yerden esirgemedim, sadece senin rızânı kazanmak için verdim, harcadım, der.
– Yalan söylüyorsun. Halbuki sen, bütün yaptıklarını "ne cömert adam" desinler diye yaptın. Bu da senin için zaten söylendi, buyurur. Emrolunur bu da yüzüstü cehenneme atılır."[3]

* Kitabımızın bir numaralı hadisi her zaman olduğu gibi bu hadisi okurken de daima aklımızda olmalıdır. Birilerine duyurmak maksadıyla veya bu kimse şöyledir, böyledir desinler diye yapılan işlerden hiçbir sevap beklenemez. Bunların değeri yoktur. Sonuçta azap ve pişmanlıktan başka bir işe yaramaz. Şehidlik, alimlik, zenginliklerini sırf gösteriş uğruna kullananlar kıyamet günü yalanlanarak yüzüstü cehenneme atılacaklardır.[4]

1622. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre birtakım insanlar kendisine gelip "Biz idarecilerimizin yanına girer ve onlara karşı, oradan çıktığımız zaman söylediklerimizin tam zıddı olan sözler söyleriz", dediler. Bunun üzerine İbni Ömer:
– "Biz bu sizin yaptığınızı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında iki yüzlülük sayardık" cevabını verdi.[5]

1623. Cündeb İbni Abdullah İbni Süfyân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim işlediği hayrı şöhret kazanmak için halka duyurursa, Allah onun gizli işlerini duyurur. Kim de işlediği hayrı halkın takdirini kazanmak için başkalarına gösterirse, Allah da onun riyakârlığını açığa vurur."[6]

1624. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Azîz ve celîl olan Allah'ın hoşnudluğunu kazanmaya yarayan bir ilmi, sırf dünyalık elde etmek için öğrenen kimse, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz."[7]

* Amellerin makbul oluşları Allah rızası için yapılmalarına bağlıdır. Dolayısıyla müslüman her işinde gösteriş ve "şöyle desinler" diye arzusundan uzak olmalıdır. Çünkü bu durumlar kişiyi münafıklık durumuna düşürür. Riya ve Sümʼa = Şöyle şöyle desinler niyeti dini şeyleri istismar etmek demektir. İhlas ve samimiyet her amelin başı ve her türlü kötü duyguların düşmanıdır. Allah'ın rızası ancak ihlas ve samimiyetle kazanılır.[8]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 475.
[2] Müslim, Zühd 46. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 301, 475.
[3] Müslim, İmâre 152.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 476.
[5] Buhârî, Ahkâm 27.
[6] Buhârî, Rikak 36, Ahkâm 9; Müslim, Zühd 47–48. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 48; İbni Mâce, Zühd 21.
[7] Ebû Dâvûd, İlim 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 23.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 476.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İtibar, İstişhad, Mütabaat:

Hasen ve Zayıf hadîslerle ilgili bahislerde sıkça geçen bir kaç tâbir var. İ'tibar, istişhâd, i'tizâd. Bunlar bir hadîs çeşidi ifâde etmezler. Ancak başta mütâbi, şâhid, âzıd gibi sıkça geçen tabirler bir kısım başka meselelerin kavranmasında onların neye delâlet ettiklerinin bilinmesi gerekir.

İ'tibâr, lügatte bir şeyi incelemek, saymak, mukayese ve imtihan etmek gibi mânalara gelir. Hadîs ıstılâhı olarak, ferd bilinen bir hadîsin bir başka vecihten de gelip gelmediğini hadîs kaynaklarında araştırma faaliyetidir. Bu maksadla, mu'cem, müsned, sünen, câmi, cüz vs. her çeşit kaynağa başvurulur. Kaydedilen tarif'e ferd-i sahîh dahi girmekte ise de, i'tibâr çoğunlukla zayıf ve hasen hadislerle ilgili olarak geçer. Çünkü hadîsi ikinci bir tarîkten bulmak, onu kuvvetlendirir: Zayıf'sa hasen li-gayrihî mertebesine, hasen'se sahîh li gayrihî derecesine yükseltir. Böylece hadîs, amel edilemez iken, kendisiyle amel edilebilir hâle gelir. Bu sebeple i'tibâr'ı: "Hadîsin sıhhat durumunu kuvvetlendirmek, derecesini yükseltmek için bir benzerini başka tarîklerden arama faaliyeti" diye tarif edebiliriz.

Her zayıf hadîs i'tibâr'a sâlih değildir. Hadîsin zaafı şiddetli olursa onun kuvvetlendirilmesi için araştırma yapılmaz. Kizb ile ittiham edilen, ehl-i bid'anın gulat kısmında olan veya fuhş-ı galat sâhibi bulunan râvilerin rivâyetleri i'tibâr'a elverişli değildir.

Öyle ise, i'tibâra elverişli olan bir rivâyeti kuvvetlendirecek benzer rivâyet (mütâbi), derece yönüyle, en azından ona (mütaba aleyh) denk veya ondan daha üstün derecede olmalıdır. Daha düşük derecede olursa kuvvetlendiremez. Zaten zayıf'ın daha düşüğü şedîdü'z-zaaf demektir. Vasfı bu olan hadîslerin metrûk ve merdûd addedilmesi gerektiğini daha önce belirtmiştik.

Mütabaat: İ'tibâr sonunda zayıf hadîslerimizi takviye edecek bir başka rivâyet buldu isek hâsıl olan bu yeni duruma uygunluk mânâsına mütâbaat denir. İ'tibâr edilen hadis mütâbaaleyh adını alır ve kuvvetlenir. Zayıfsa hasen li-gayrihi mertebesine yükselir, hasen'se sahîh li-gayrihi mertebesine yükselir. Keza sahîhse ferdlikten çıkıp azîz olur.

Şunu da bilelim ki, mütâbaat, aynı Sahâbî'nin rivayetinde, münferid olduğu zannedilen râvinin şeyhinde veya şeyhinin şeyhinde hâsıl olabileceği gibi bir başka Sahâbî'nin rivayetiyle de olabilir. Senette teferrüt ettiği zannedilen şahsın şeyhinden aynı hadîsi rivâyet eden bir başka şahıs bulunduğu takdirde buna mütâbaat-ı tamme denir, şeyhinin şeyhinden veya daha yukardan bir mütâbi bulunduğu takdirde buna da mütâbaat-ı kâsıra denir.

Mütâbaat sağlayarak zayıfı kuvvetlendirmiş olan ikinci rivâyet'e mütâbi, şâhit veya âzıd kelimelerinden biri kullanılır. Bazı âlimler bu tâbirlerin arasında fark görür: Kuvvetlendiren ikinci hadîs, zayıf hadise hem lâfız hem de mâna yönüyle benzerlik arzetmişse mütâbi, lâfzan değil de sâdece mânen destek sağlamışsa şâhid demiştir. Ama ekseriyet nazarında aslolan, mütâbi ve şâhid tâbirlerinin âzıd gibi destekçi, takviye edici mânasında müterâdif olarak her iki durum için de kullanılmış olmasıdır. Ancak, şâhid kelimesiyle, sahâbisi ayrı olan bir başka senedle gelmiş bulunan mütâbi rivâyetin kastedildiği de olmuştur.

Şunu da kaydedelim ki, usulcüler i'tizâd (mütâbaat) yoluyla zayıfın kuvvetlenmesinde, buna bir kıyâsın muvafakat etmesini veya inkâr'sız intişâr etmiş olmasını yahut da onunla o zamandaki insanların amel etmekte olmasını şart koşmuştur.

İbnu's-Salâh'ın örneğini kaydedelim: Muhammed İbnu Amr Ebu Seleme'den, o da Ebu Hüreyre (radyallahu anh)'den Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu hadîsini rivayet eder: *"Ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, her namazda misvâk kullanmalarını emrederdim"*. Senedde yer alan Muhammed İbnu Amr sıdkı ve diyaneti ile meşhurlardan ise de itkân'ı tam değildir. Bu sebeple bâzı nâkidler kendisini hâfiza bozukluğu cihetinden zayıf addetmişler, bazıları da sıdkı ve büyüklüğü sebebiyle sika addetmişlerdir. Netice olarak hadîsi hasen'dir. Ancak hadîsin bir başka cihetten rivâyeti ona sahîh hükmünü verdirmiştir. Hadîse olan mütâbaat, Ebu Seleme'den Muhammed'in rivâyetine değil, bilâkis, Ebu Hureyre'den Ebu Seleme'nin rivâyetinedir. Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den aynı hadîsi A'rac, Sa'id İbnu'l Makberî, babası (el-Makberî) ve başkaları da rivâyet etmiştir. Verilen bir başka örnek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in atıyla ilgili bir Buharî hadîsidir. Rivayet "Übey İbnu'l-Abbas İbni Sehl İbni Sa'd an Ebîhi an ceddihi" senediyle gelmiştir. Burada ismi geçen Übey'i Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Ma'în ve Nesâî hıfzının bozukluğu sebebiyle zayıf addetmişlerdir. Bu sebeple hadîs hasendir. Ancak hadisi kardeşi Abdu'l-Müheymin de rivayet etmiştir. Bu mütâbaatla hadîs, sahîh'lik mertebesine yükselmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/106-108.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İtibar, İstişhad, Mütabaat:

Hasen ve Zayıf hadîslerle ilgili bahislerde sıkça geçen bir kaç tâbir var. İ'tibar, istişhâd, i'tizâd. Bunlar bir hadîs çeşidi ifâde etmezler. Ancak başta mütâbi, şâhid, âzıd gibi sıkça geçen tabirler bir kısım başka meselelerin kavranmasında onların neye delâlet ettiklerinin bilinmesi gerekir.
İ'tibâr, lügatte bir şeyi incelemek, saymak, mukayese ve imtihan etmek gibi mânalara gelir. Hadîs ıstılâhı olarak, ferd bilinen bir hadîsin bir başka vecihten de gelip gelmediğini hadîs kaynaklarında araştırma faaliyetidir. Bu maksadla, mu'cem, müsned, sünen, câmi, cüz vs. her çeşit kaynağa başvurulur. Kaydedilen tarif'e ferd-i sahîh dahi girmekte ise de, i'tibâr çoğunlukla zayıf ve hasen hadislerle ilgili olarak geçer. Çünkü hadîsi ikinci bir tarîkten bulmak, onu kuvvetlendirir: Zayıf'sa hasen li-gayrihî mertebesine, hasen'se sahîh li gayrihî derecesine yükseltir. Böylece hadîs, amel edilemez iken, kendisiyle amel edilebilir hâle gelir. Bu sebeple i'tibâr'ı: "Hadîsin sıhhat durumunu kuvvetlendirmek, derecesini yükseltmek için bir benzerini başka tarîklerden arama faaliyeti" diye tarif edebiliriz.
Her zayıf hadîs i'tibâr'a sâlih değildir. Hadîsin zaafı şiddetli olursa onun kuvvetlendirilmesi için araştırma yapılmaz. Kizb ile ittiham edilen, ehl-i bid'anın gulat kısmında olan veya fuhş-ı galat sâhibi bulunan râvilerin rivâyetleri i'tibâr'a elverişli değildir.
Öyle ise, i'tibâra elverişli olan bir rivâyeti kuvvetlendirecek benzer rivâyet (mütâbi), derece yönüyle, en azından ona (mütaba aleyh) denk veya ondan daha üstün derecede olmalıdır. Daha düşük derecede olursa kuvvetlendiremez. Zaten zayıf'ın daha düşüğü şedîdü'z-zaaf demektir. Vasfı bu olan hadîslerin metrûk ve merdûd addedilmesi gerektiğini daha önce belirtmiştik.
Mütabaat: İ'tibâr sonunda zayıf hadîslerimizi takviye edecek bir başka rivâyet buldu isek hâsıl olan bu yeni duruma uygunluk mânâsına mütâbaat denir. İ'tibâr edilen hadis mütâbaaleyh adını alır ve kuvvetlenir. Zayıfsa hasen li-gayrihi mertebesine yükselir, hasen'se sahîh li-gayrihi mertebesine yükselir. Keza sahîhse ferdlikten çıkıp azîz olur.
Şunu da bilelim ki, mütâbaat, aynı Sahâbî'nin rivayetinde, münferid olduğu zannedilen râvinin şeyhinde veya şeyhinin şeyhinde hâsıl olabileceği gibi bir başka Sahâbî'nin rivayetiyle de olabilir. Senette teferrüt ettiği zannedilen şahsın şeyhinden aynı hadîsi rivâyet eden bir başka şahıs bulunduğu takdirde buna mütâbaat-ı tamme denir, şeyhinin şeyhinden veya daha yukardan bir mütâbi bulunduğu takdirde buna da mütâbaat-ı kâsıra denir.
Mütâbaat sağlayarak zayıfı kuvvetlendirmiş olan ikinci rivâyet'e mütâbi, şâhit veya âzıd kelimelerinden biri kullanılır. Bazı âlimler bu tâbirlerin arasında fark görür: Kuvvetlendiren ikinci hadîs, zayıf hadise hem lâfız hem de mâna yönüyle benzerlik arzetmişse mütâbi, lâfzan değil de sâdece mânen destek sağlamışsa şâhid demiştir. Ama ekseriyet nazarında aslolan, mütâbi ve şâhid tâbirlerinin âzıd gibi destekçi, takviye edici mânasında müterâdif olarak her iki durum için de kullanılmış olmasıdır. Ancak, şâhid kelimesiyle, sahâbisi ayrı olan bir başka senedle gelmiş bulunan mütâbi rivâyetin kastedildiği de olmuştur.
Şunu da kaydedelim ki, usulcüler i'tizâd (mütâbaat) yoluyla zayıfın kuvvetlenmesinde, buna bir kıyâsın muvafakat etmesini veya inkâr'sız intişâr etmiş olmasını yahut da onunla o zamandaki insanların amel etmekte olmasını şart koşmuştur.
İbnu's-Salâh'ın örneğini kaydedelim: Muhammed İbnu Amr Ebu Seleme'den, o da Ebu Hüreyre (radyallahu anh)'den Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu hadîsini rivayet eder: *"Ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, her namazda misvâk kullanmalarını emrederdim"*. Senedde yer alan Muhammed İbnu Amr sıdkı ve diyaneti ile meşhurlardan ise de itkân'ı tam değildir. Bu sebeple bâzı nâkidler kendisini hâfıza bozukluğu cihetinden zayıf addetmişler, bazıları da sıdkı ve büyüklüğü sebebiyle sika addetmişlerdir. Netice olarak hadîsi hasen'dir. Ancak hadîsin bir başka cihetten rivâyeti ona sahîh hükmünü verdirmiştir. Hadîse olan mütâbaat, Ebu Seleme'den Muhammed'in rivâyetine değil, bilâkis, Ebu Hureyre'den Ebu Seleme'nin rivâyetinedir. Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den aynı hadîsi A'rac, Sa'id İbnu'l Makberî, babası (el-Makberî) ve başkaları da rivâyet etmiştir. Verilen bir başka örnek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in atıyla ilgili bir Buharî hadîsidir. Rivayet "Übey İbnu'l-Abbas İbni Sehl İbni Sa'd an Ebîhi an ceddihi" senediyle gelmiştir. Burada ismi geçen Übey'i Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Ma'în ve Nesâî hıfzının bozukluğu sebebiyle zayıf addetmişlerdir. Bu sebeple hadîs hasendir. Ancak hadisi kardeşi Abdu'l-Müheymin de rivayet etmiştir. Bu mütâbaatla hadîs, sahîh'lik mertebesine yükselmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/106-108.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35) Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları

Bu bölümdeki bir ayet ve sekiz hadis-i şeriften erkeklerin kadınlar üzerine hakim ve koruyucu olduklarını, kadının kocasına her an itaat etmesi gerektiğini değilse lanete maruz kalacağını, kocasının izni olmadan kadının nafile oruç bile tutamayacağını, herkesin çoban olduğunu ve gütmesi gerekenlerden sorumlu olduğunu, kocanın ihtiyacını karşılamak için kadının ocak başında bile olsa o işi bırakıp kocasının yanına gelmesi gerektiğini, insanın insana secde edilmesi emredilmiş olsaydı kadının kocasına secde etmesi gerekeceğini, kocasını memnun ederek ölen kadının cennette olacağını, Hurilerin kocasını üzen kadına nasıl söz söyleyeceklerini, en zararlı imtihan unsurunun kadın cinsi olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması ve mallarından mehir ve her türlü harcamada bulunması sebebiyle erkekler kadınlar üzerine yönetici ve koruyucudurlar. Dürüst ve erdemli kadınlar gerçekten itaatli olanlardır. Allah kendi haklarını nasıl koruduysa onlarda öylece kocalarının yokluğunda onların malını ev sırlarını namus ve iffetlerini koruyanlardır..." (Nisa: 4/34)

283. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir erkek karısını yatağına çağırır da karısı gelmez ve erkek ona dargın olarak gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lânet ederler."[2]

Buhârî ile Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:
"Kadın geceyi kocasının yatağını terk ederek geçirirse, melekler sabaha kadar ona lânet ederler."[3]

Müslim'in değişik bir rivayet de şöyledir:
"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir erkek karısını yatağa çağırır da kadın gelmezse kocası ondan memnun oluncaya kadar kainatın sahibi olan Allah o kadına gazab eder."[4]

* Nur, Nisa, Ahzab surelerinin kadınlarla ilgili ayetleri de okunduğunda insanlar kadın haklarını islamın kadına verdiği değeri daha iyi anlıyacaklardır. Çünkü bu dünyada karı ve kocalar birbirleri için elbise hükmünde olur, her türlü kötülüklerden birbirlerini daima korurlar. (Bakara: 2/187) [5]

284. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kadın kocası yanındayken onun izni olmadan oruç tutamaz. Kocasının izni olmadan bir kimseyi evine alamaz."[6]

285. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz idâre ettiklerinizden sorumlusunuz."[7]

286. Ebû Ali Talk İbni Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir koca karısına ihtiyaç duyup da onu yanına çağırdığında, kadın ocak başında bile olsa, hemen kocasının yanına gelsin."[8]

287. *Ebû Hüreyre* radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"İnsanın insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim."[9]

* Bu hadisin sebebi vürudu (söylenmesine sebep) olarak; Muaz ibni Cebel Şamdan veya Yemen'den dönüşünde veya Kays ibni Sa'd Hîre'den döndüğünde oralarda hıristiyanların başkan ve kumandanlarına secde ettiklerini görmüşlerdi. Bu sebeble peygamberimizin secde edilmeye daha layık olduğunu düşünerek secde etmek istemişlerdi. Bunu yasaklayan Rasulullah (s.a.v.) Rabbinize ibadet edin, müslümanlara iyilik yapın, bir kimsenin diğerine secde etmesini isteseydim kadının kocasına secde etmesini emrederdim, dedi. (Müsned, II – 76)
Secde hiçbir zaman ölmeyecek, saltanatı yok olmayacak olan Allah'a yapılır. Ama kadının kocasına itaatın önemini belirtmek için peygamberimiz böyle söylemiştir. [10]

288. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kocasını memnun ederek ölen kadın cennetliktir."[11]

289. Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünyada bir kadın kocasını üzerse, o kimsenin hûrilerden olan hanımı o kadına şöyle seslenir:
– Allah canını alsın! Üzme onu! O senin yanında şimdilik misafirdir. Yakında senden ayrılıp bize kavuşacaktır."[12]

290. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"*Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne sebebi bırakmadım."*[13]

* İslamın aile yapısında kadın ve erkeğin ayrı ayrı görevleri ve sorumlulukları vardır. Geçen hadislerde erkeğin aile üzerindeki otorite ve sorumluluğuyla kadının durumu apaçık gözler önüne serilmişir. Erkek vazife ve sorumluluğunu bilip yuvadaki vazifesini layıkıyla yapar, kadın da ayet ve hadislerle belirtilen şekliyle kocasını razı eder ev işlerini yerine getirirse cenneti elde etmiş olacaklardır.
Son hadisle bazı problemli kadınlara ve kadın cinsinin hususiyetine işaret edilmekte ve Teğabün: 64/14 ayeti bize hatırlatılmaktadır. Bu ayetin sebebi vücudu (söylenme gereği) hicret edecek kimselere karıları ve çocukları "Sen gidersen biz sensiz ne yaparız." Demişler ve onların hicret etmelerini geciktirmişlerdi. Gecikmeden dolayı günaha girdiklerini zanneden sahabiler hanım ve çocuklarını cezalandırmaya kalkmışlar ve onları daha hoşgörülü olmaya çağıran Teğabün: 64/14 ayeti nazil olmuşlardır. Al-i İmran: 3/14 de belirtildiğine göre insanlar bazı dünya zevk ve nimetlerine düşkün yaratılmışlardır. Bunlardan ilki kadın ve erkeğin birbirlerine olan ilgi ve alakalarıdır. Bu ilginin ölçülü kullanılmaması her iki taraf için de tehlike doğurabilir. Hadis-i şerif bu tehlikeye dikkatleri çekip erkeklerin daha uyanık olmalarını istemektedir. [14]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 109
[2] Buhârî, Bed'u'l–halk 7; Müslim, Nikâh 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40.
[3] Buhârî, Nikâh 85; Müslim, Nikâh 120.
1751'de tekrar gelecektir.
[4] Müslim, Nikah 121
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 110
[6] Buhârî, Nikâh 84, 86; Müslim, Zekât 84. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 73; Tirmizî, Savm 64; İbni Mâce, Sıyâm 53.
[7] Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27.
302 ve 653 de tekrar gelecektir.
[8] Tirmizî, Radâ` 10; Nesâî, es–Sünenü'l–kübrâ, İşretü'n–nisâ bâbı.
[9] Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40; İbni Mâce, Nikâh 4.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 110
[11] Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 4.
[12] Tirmizî, Radâ` 19. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 62.

[13] Buhârî, Nikâh 17; Müslim, Zikir 97, 98. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 31; İbni Mâce, Fiten 31.
Bir benzeri 70 numarada geçmişti. 459 da benzeri gelecektir.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 111

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hasen Hadis ile ilgili Bazı Terimler:

Hasen-Sahih: Hadisin birkaç senedinin olduğunu ve sahihlik derecesine ulaştığını gösterir. Bu ifade, bir tarikten Hasen, bir başka tarikten Sahih'tir anlamında da anlaşılmıştır. Birinci anlayışa göre sadece sahih denilen hadis, hasen-sahih'den daha kuvvetli; ikinci anlayışa göre hasen-sahih denilen sadece sahih denilenden daha kuvvetli olmuş olur.
Hasen-Garib: Gariblik hem senedhem de metinde olur da bir tek senedle rivayet edilmiş olursa ve manasını takviye eden başka deliller bulunursa bu hadisi "Hasen li zatihi" kabul ettiğini göstermek üzere Tirmizi "Hasen-Garib" demiş olmaktadır.[1]
Çünkü Garib Hadis, bazan Sahih bazan Hasen bazan da Zayıf olabilir. Zira, sadece ravisinin teferrüdünden dolayı "garib" adını almıştır. [2]
Makbul hadîsleri ifâde için kullanılan, sahîh ve hasen tabirleri dışında başka tabirler de var. Karşılaşıldığı zaman yeni bir hadîs çeşidi sanılmamalıdır. Ceyyid, kavî, sâlih, ma'ruf, mahfûz mücevved, sâbit, müşebbeh veya müşbih gibi.
Ceyyit: İbnu's-Salâh bu tâbiri sahîh mânâsında kullanmıştır. Böyle olunca cevdet'den murad sıhhat olmaktadır. Ancak, bazıları, hasen li-zâtihi mertebesinden yükselmiş olmakla beraber sahîhlik kazanmasında tereddüt edilen hadis için ceyyid demiştir. Sahîh vasfını taşıyandan düşüktür.
Kavi: Ceyyîd gibidir.
Sâlih: Daha ziyade Ebu Davûd'la ilgili bir tabir olup, sahîh ve hasen, her ikisine de şâmildir. Çünkü ikisiyle de ihticâc edilir. Keza i'tibâr'a elverişli olan zayıf'a da sâlih denmiştir.
Ma'rûf: Münker'in mukâbilidir. Yâni, zayıf râvi, sika râviye muhâlefet ederse, sika'nın rivâyeti ma'rûf, zayıf'ın rivâyeti münker'dir.
Mahfûz: Şâz'ın mukâbilidir. Yani sika, râvi, kendisinden daha üstün (evsak) olana muhalefet ederse evsak'ın rivâyeti mahfûz adını alır.
Mücevved ve **sâbit:** Sahîh ve hasen'e şâmildir.
Müşbih (müşebbeh): Hasen ve hasene yakın olan zayıf hadîs için kullanılır. Ceyyid'in sahîhe nisbeti ne ise, bunun da hasene nisbeti öyledir.[3]
Müstahsen: Sahih olmaya da Hasen olmaya da ihtimali var, demektir.[4]

---

[1] Itr, Menhec: 272.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 130-131.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/108-109.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hasen Hadis ile ilgili Bazı Terimler:

Hasen-Sahih: Hadisin birkaç senedinin olduğunu ve sahihlik derecesine ulaştığını gösterir. Bu ifade, bir tarikten Hasen, bir başka tarikten Sahih'tir anlamında da anlaşılmıştır. Birinci anlayışa göre sadece sahih denilen hadis, hasen-sahih'den daha kuvvetli; ikinci anlayışa göre hasen-sahih denilen sadece sahih denilenden daha kuvvetli olmuş olur.
Hasen-Garib: Gariblik hem senedhem de metinde olur da bir tek senedle rivayet edilmiş olursa ve manasını takviye eden başka deliller bulunursa bu hadisi "Hasen li zatihi" kabul ettiğini göstermek üzere Tirmizi "Hasen-Garib" demiş olmaktadır.[1]
Çünkü Garib Hadis, bazan Sahih bazan Hasen bazan da Zayıf olabilir. Zira, sadece ravisinin teferrüdünden dolayı "garib" adını almıştır. [2]
Makbul hadîsleri ifâde için kullanılan, sahîh ve hasen tabirleri dışında başka tabirler de var. Karşılaşıldığı zaman yeni bir hadîs çeşidi sanılmamalıdır. Ceyyid, kavî, sâlih, ma'ruf, mahfûz mücevved, sâbit, müşebbeh veya müşbih gibi.
Ceyyit: İbnu's-Salâh bu tâbiri sahîh mânâsında kullanmıştır. Böyle olunca cevdet'den murad sıhhat olmaktadır. Ancak, bazıları, hasen li-zâtihi mertebesinden yükselmiş olmakla beraber sahîhlik kazanmasında tereddüt edilen hadis için ceyyid demiştir. Sahîh vasfını taşıyandan düşüktür.
Kavi: Ceyyîd gibidir.
Sâlih: Daha ziyade Ebu Davûd'la ilgili bir tabir olup, sahîh ve hasen, her ikisine de şâmildir. Çünkü ikisiyle de ihticâc edilir. Keza i'tibâr'a elverişli olan zayıf'a da sâlih denmiştir.
Ma'rûf: Münker'in mukâbilidir. Yâni, zayıf râvi, sika râviye muhâlefet ederse, sika'nın rivâyeti ma'rûf, zayıf'ın rivâyeti münker'dir.
Mahfûz: Şâz'ın mukâbilidir. Yani sika, râvi, kendisinden daha üstün (evsak) olana muhalefet ederse evsak'ın rivâyeti mahfûz adını alır.
Mücevved ve **sâbit:** Sahîh ve hasen'e şâmildir.
Müşbih (müşebbeh): Hasen ve hasene yakın olan zayıf hadîs için kullanılır. Ceyyid'in sahîhe nisbeti ne ise, bunun da hasene nisbeti öyledir.[3]
Müstahsen: Sahih olmaya da Hasen olmaya da ihtimali var, demektir.[4]

---

[1] Itr, Menhec: 272.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 130-131.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/108-109.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29: TıP BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø PERHIZ MUTLAKA GEREKLIDIR

2036- Katâde b. Numân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah sevdiği kulunu dünyada koruyup himaye eder tıpkı sizden birinizin hastasını yasaklanan sudan koruduğu gibi."** (Müsned: 22516)

Tirmizî: Bu konuda Suheyb ve Ümmü Münzir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen garibtir. Bu hadis Mahmûd b. Lebîd'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

Ali b. Hucr, İsmail b. Cafer vasıtasıyla Amr'dan, Âsım b. Ömer b. Katâde'den, Mahmûd b. Lebîd'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup senedinde **"Katâde b. Numân'ı"** zikretmemiştir.

Tirmizî: Katade b. Numân ez Zufrî, Ebû Saîd el Hudrî annesi bir kardeşidir. Mahmûd b. lebîd küçük çocuk iken Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaşmış ve onu görmüştür.

2037- Ümmül Münzir (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) ve beraberinde Ali olduğu halde bana geldi. Bizim de asılı hurma salkımlarımız vardı. Rasûlullah (s.a.v.) onlardan yemeye başladı. Ali de yiyordu. Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye: **"Sakın ha sen yeme hastalıktan yeni kurtuluyorsun"** buyurdu. Bunun üzerine Ali oturdu Rasûlullah (s.a.v.) yemeye devam etti. Ben de onlara şalgam yaprağı ve arpadan yapılmış bir yemek getirdim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Ali! İşte bundan ye bu senin için daha faydalıdır"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Tıp: 2; İbn Mâce, Tıp: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Füleyh'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisi sadece Füleyh b. Süleyman vasıtasıyla Eyyûb b. Abdurrahman dan da rivâyet edilmiştir.

Muhammed b. Beşşâr, Ebû Âmir ve Ebû Dâvûd vasıtasıyla Füleyh b. Süleyman'dan, Eyyûb b. Abdurrahman'dan, Yakup'tan, Ümmül Münzir el Ensârîyye'den bu hadisi aktararak: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize geldi…"** Yunus b. Muhammed'in rivâyetinden farklı olarak **"Senin için uygundur"** ifadesi yerine: **"Senin için faydalıdır"** ifadesini kullandı.

Muhammed b. Beşşâr bu hadisi rivâyet ederken bana Eyyûb b. Abdurrahman aktardı demektedir.

Bu hadis ceyyid garibtir.

BÖLÜM: 2

Ø MUTLAKA TEDAVI OLMAK GEREKLIDIR

2038- Üsâme b. Şerîk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedeviler: Ey Allah'ın Rasûlü! Hastalanırsak tedavi yoluna gidelim mi? Dediler. Rasûlullah (s.a.v.), **"Evet tedavi görün, Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Çünkü Allah yarattığı her bir hastalık için mutlaka şifasını yada devasını yaratmıştır. Ancak bir hastalık müstesnadır"** buyurdular. Bunun üzerine o bir hastalık nedir? Ey Allah'ın Rasûlü dediklerinde; **"O İhtiyarlıktır"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Tıp: 1; İbn Mâce: Tıp: 1)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Ebû Huzâme, babasından ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 3

Ø HASTAYA HAFIF OLAN ÇORBA VE BULAMAÇ YEDIRMELI

2039- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in ev halkından biri sıtma hastalığına yakalandığında bulamaç yapılmasını emrederdi. Bulamaç yapılınca da ondan içmelerini emrederdi ve bu bulamaç yemeği hakkında şöyle buyururdu: **"Kederli kimsenin kalbini güçlendirir. Hastanın kalbinden ağrıyı giderir sizden birinizin yüzünden kiri su ile giderdiği gibi…"** (İbn Mâce, Tıp: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadisi İbn'ül Mübarek, Yunus'tan, Zührî'den, Urve'den, Âişe'den rivâyet etmiştir. Yine bu hadisi aynı şekilde Huseyn b. Muhammed, Ebû İshâk et Talikânî'den ve İbn'ül Mübarek'den bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 4

Ø HASTALARı YEMEK YEMEYE VE IÇMEYE ZORLAMAMAK GEREKIR

2040- Ukbe b. Âmir el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hastalarınızı yemeye içmeye zorlamayınız çünkü Allah onları yedirir ve içirir."** (İbn Mâce, Tıp: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 5

Ø ÇÖREK OTU ÖLÜMDEN BAŞKA HER DERDE DEVADıR

2041- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şu çörek otunu kullanmaya devam edin çünkü onda her derdin devası vardır ancak sâm bunun dışındadır. Sâm ise: Ölümdür."** (İbn Mâce, Tıp: 5)

Tirmizî: Bu konuda Büreyde, İbn Ömer ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

"Habbet-üs sevda" Şûnîz'dir, yani çörekotudur.

BÖLÜM: 6

Ø DEVE SIDIĞI TEDAVI OLARAK KULLANıLABILIR MI?

2042- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Ureyne kabilesinden bazı kimseler Medîne'ye gelmişlerdi de Medîne'nin havası onlara ağır gelmişti; bu yüzden Rasûlullah (s.a.v.) onları zekat develerinin bulunduğu Medîne dışındaki bir yere gönderdi ve orada develerin idrarı ve sütlerini içiniz"** buyurdu. (İbn Mâce, Tıp: 30)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø INTIHAR EDENLERIN KıYAMETTEKI DURUMLARı NASıL OLACAKTıR?

2043- Ebû Hüreyre (r.a.)'den merfu olarak şöyle demiştir: **"Her kim bir demir parçasıyla intihar ederse kıyamet günü o demiri elinde olduğu halde gelecek ve ebedî ateşin içersinde o demiri karnına saplayıp duracaktır. Her kimde bir zehirle intihar ederse onun zehiri de elinde olacak ve ebedî kalacağı Cehennem ateşi içerisinde o zehirini yudumlayacaktır."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 11)

2044- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir demir parçasıyla intihar ederse kıyamet günü o demiri elinde olduğu halde gelecek ve ebedî ateşin içersinde o demiri karnına saplayıp duracaktır. Her kimde bir zehirle intihar ederse onun zehiri de elinde olacak ve ebedî kalacağı Cehennem ateşi içerisinde o zehirini yudumlayacaktır. Her kimde dağdan ve yüksek bir yerden kendisini atarak intihar etmişse o kimse de ebedi olarak Cehennem ateşine yuvarlanıp duracaktır."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 11)

Muhammed b. Alâ; Vekî' ve Ebû Muaviye vasıtasıyla A'meşten, Ebû salih'ten, Ebû Hüreyre'den, Ameş'ten, Şu'be'nin rivâyette bulunduğu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis birinci hadisten daha sağlamdır. Bu hadisi pek çok kimse A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den bu şekliyle rivâyet ettiler.

Muhammed b. Aclân, Saîd el Makbûrî'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Her kim zehir ile intihar etmişse Cehennem'de azâb görecektir" "ebedi olarak"** sözünü söylememiştir.

Aynı şekilde Ebû'z Zinâd, A'rec'den ve Ebû Hüreyre'den bu hadisi rivâyet etmiş olup bu rivâyet daha sahihtir. Çünkü rivâyetler; Tevhid inancına sahip kişilerin azabı gördükten sonra Cehennem'den çıkacakları şeklindedir. Bu rivâyetlerde ise **"Ebedî kalacaklar"** ifadesi geçmemektedir.

2045- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kötü ilaçları kullanmayı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 11; İbn Mâce, Tıp: 11)

Tirmizî: Yani zehir gibi.

BÖLÜM: 8

Ø SARHOŞLUK VEREN ŞEYLERLE TEDAVININ YASAK OLUŞU

2046- Alkame b. Vâil (r.a.)'in babasından rivâyete göre, bizzat kendisi; Tarık b. Süveyd (veya Süveyd b. Tarık)'in Rasûlullah (s.a.v.)'e sarhoşluk veren şeylerin hükmünü sorduğunda Peygamber (s.a.v.)'in yanında idi. Rasûlullah (s.a.v.) sarhoşluk veren her şeyi yasaklayınca: **"Biz tedavide kullanırız"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İçkinin her çeşidi şifa değil ancak derttir."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 11)

Mahmûd, Nadr b. Şümeyl ve Şebabe vasıtasıyla Şu'be'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Nadr: Tarık b. Süveyd derken **Şebabe:** Süveyd b. Tarık demektedir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø DEĞIŞIK ILAÇLAR VE FAYDALARı

2047- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tedavide kullandığınız ilaçların en iyilerinden bir kısmı da burun damlası, şurup, kan aldırmak ve müshil ilaçlarıdır."** Rasûlullah (s.a.v.), rahatsızlanınca kendi rızası olmadan zorla şurup içirmişlerdi de Rasûlullah (s.a.v.)'de onlara ceza olarak şurup içirmişti. İbn Abbâs bu içenlerden değildi." (Ebû Dâvûd, Tıp: 8; İbn Mâce: Tıp: 12)

2048- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Tedavi olduğunuz ilaçların en iyisi şurup, burun damlası, kan aldırmak ve müshil ilaçlarıdır. Sürme olarak kullandıklarınızın en iyisi ise ismid taşından yapılan sürmedir ki gözü cilalayıp parlatır ve kirpikleri besler."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 8; İbn Mâce: Tıp: 12)

İbn Abbâs diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in bir sürme kabı vardı. Yatacağı zaman onunla gözüne üç sefer sürme çekerdi.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abbâd b. Mensur'un rivâyetidir.

BÖLÜM: 10

Ø DAĞLAMAK SURETIYLE TEDAVININ YASAKLANıŞı

2049- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), dağlamak suretiyle tedaviyi yasakladı ve şöyle buyurdu: Bizim başımıza bir hastalık geldi dağlamakla tedavi ettik fakat ne kurtulabildik ne de başarılı olabildik."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 7; İbn Mâce: Tıp: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abdulkuddûs b. Muhammed, Amr b. Âsım vasıtasıyla Hemmâm'dan, Katâde'den, Hasan'dan, Imrân b. Husayn'dan rivâyet ederek **"Dağlamakla tedavi yönteminden yasaklandık"** demiştir.

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Ukbe b. Âmir ve ibn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø BAZı HALLERDE DAĞLAMA YOLUYLA TEDAVI YAPıLABILIR MI?

2050- Enes (r.a.)'den rivâyete göre; **"Rasûlullah (s.a.v.), Esad b. Zürare'yi vücudunda çıkan bazı kızıllıklardan dolayı dağlamak suretiyle tedavi etmişti."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 7; İbn Mâce: Tıp: 23)

Tirmizî: Bu konuda Übey ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 12

Ø KAN ALDıRMAK ŞEKLINDEKI TEDAVI YOLU

2051- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), başının arkasındaki iki yan damarından ve iki kürek kemiği arasından kan aldırmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), ayın on yedi, on dokuz ve yirmi birinci günlerinde kan aldırırdı."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 3; İbn Mâce: Tıp: 20)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs, Ma'kıl b. Yesâr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen garibtir.

2052- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), İsrâ ve Mîrâc gecesini anlattı. Meleklerden hangi guruba uğradıysa kendisine **"Ümmetine kan aldırmayı emret"** dediklerini bize aktardı." (Ebû Dâvûd, Tıp: 3; İbn Mâce: Tıp: 20)

Tirmizî: Bu hadis İbn Mes'ûd rivâyeti olarak hasen garibtir.

2053- İkrime (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs'ın kan alma işini bilen üç hizmetçisi vardı ikisi ona ve ailesine gelir temin ederdi. Birisi ise kan alma işi yapardı. İkrime dedi ki: İbn Abbâs şöyle dedi: **"Peygamber (s.a.v.), kan almayı bilen köle ve hizmetçi ne iyidir. Kanı alıyor, sulbun yükünü hafifletiyor. Gözlerin parlak görmesini sağlıyor.** İbn Abbâs şöyle devam etti: **"Rasûlullah (s.a.v.), miraç'ta hangi melek gurubuna uğramış ise hepsi kan aldırma işine devam et"** demişlerdi. Yine Rasûlullah (s.a.v.): **"Kan aldıracağınız en uygun günler her kamerî ayın on yedi, on dokuz ve yirmi birinci günleridir"** buyurdu.

Yine Rasûlullah (s.a.v.): **"Tedavide kullandığınız en iyi ilaçlar burun damlası, şurup, kan aldırmak ve müshil ilaçlarıdır"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v.)'e amcası Abbâs ve diğer bazı kimseler bir rahatsızlığı anında kendisine rızası olmadan zorla şurup içirdiler de Rasûlullah (s.a.v.), bana kimler şurup içirmişti diye sordu. Hepsi sustular bunun üzerine amcası Abbâs'tan başka herkese o şuruptan içirildi. (Ebû Dâvûd, Tıp: 3; İbn Mâce: Tıp: 20)

Abd b. Humeyd diyor ki: Nadr şöyle demiştir: **Ledûd = Vecûr** demektir ki ağızdan alınan sıvı bir ilaçtır.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abbâd b. Mensur'un rivâyeti olarak biliyoruz.

Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 13

Ø KıNA ILE TEDAVI OLUNUR MU?

2054- Ubeydullah (r.a.)'ın ninesi Selma (r.anha)'dan rivâyete göre, kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'e hizmet ederdi. Şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.)'de bıçak yarası taş ve dikenden meydana gelen bir yara olursa o yara üzerine kına koymamı bana emrederdi."** (İbn Mâce, Tıp: 29)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Faid'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazıları bu hadisi Faid'den rivâyet ederek **"Ubeydullah b. Ali ve ninesi Selma'dan"** dediler. Ubeydullah b. Ali rivâyeti daha sağlamdır. Selma'ya: Sülma'da denilmektedir.

Muhammed b. Alâ, Zeyd b. Hubab vasıtasıyla Ubeydullah b. Ali'nin azadlı kölesi Faid'den efendisi Ubeydullah b. Ali'denninesinden mana olarak hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 14

Ø MUSKA TAŞıMAK VE DAĞLANMAK SURETIYLE TEDAVI CAIZ MIDIR?

2055- Muğîre b. Şu'be (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim dağlanmak suretiyle tedavi olmaya çalışırsa ve muska taşıyarak tedavi olmak isterse Allah'a tevekkül etmekten uzaklaşmış demektir."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 17; İbn Mâce: Tıp: 39)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, İbn Abbâs, Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 15

Ø AKREP ZEHIRI GÖZDEĞMESI VE ÇıBAN IÇIN ŞIFA DUALARı OKUNABILIR

2056- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), her türlü zehirlenmeye karşı göz değmesi ve nazara karşı bazı çıbanlara karşı okuyarak tedavi olmaya izin vermiştir."** (İbn Mâce: Tıp: 35; Ebû Dâvûd, Tıp: 18)

Mahmûd b. Gaylân, Yahya b. Adem ve Ebû Nuaym vasıtasıyla Sûfyân'dan Âsım el Ahvel'den, Yusuf b. Abdillah b. el Harîs ve Enes'den aktararak şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), her türlü zehirlenmeye ve çıbana karşı okumak şekliyle tedaviye izin vermiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.
Tirmizî: Bu hadis benim yanımda Muaviye b. Hişâm'ın, Sûfyân'dan rivâyetinden daha sağlamdır.
Tirmizî: Bu konuda Büreyde, Imrân b. Husayn, Câbir, Âişe, Talk b. Ali Amr b. Hazm ve Ebû Huzâme'nin babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

2057- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Nazar değmesi ve zehirlenmelere karşı okumak suretiyle tedavi olabilir."** (İbn Mâce: Tıp: 35; Ebû Dâvûd, Tıp: 18)

Tirmizî: Şu'be bu hadisi Husayn'dan, Şa'bî'den, Büreyde'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 16

Ø NÂS VE FELAK SURETIYLE TEDAVI OLUNUR MU?

2058- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) göz değmesinden ve cinlerin şerlerinden dolayı Allah'a sığınır ve dualar okurdu Muavvizetan sûreleri denilen Nas ve Felak sûreleri nazil olunca diğer okuduğu şeyleri bıraktı ve bu iki sûreyi okumaya başladı."** (Nesâî, İstişare: 37; Ebû Dâvûd, Tıp: 19)

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 17

Ø GÖZ DEĞMESI (NAZARA KARŞı) OKUMA TEDAVISI VAR MıDıR?

2059- Esma binti Umeys (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Cafer'in çocuklarına çabuk nazar değiyor onları tedavi için okuyalım mı? Rasûlullah (s.a.v.) evet dedi. "Kaderi geçip değiştirebilecek bir şey olsaydı bu göz değmesi olabilirdi"** buyurdular. (İbn Mâce: Tıp: 33; Ebû Dâvûd, Tıp: 18)

Tirmizî: Bu konuda Imrân b. Husayn ve Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu Hadis hasen sahihtir.
Bu hadis aynı zamanda Eyyûb'tan, Amr b. Dinar'dan, Urve b. Âmir'den, Ubeyd b. Rifâa'dan ve Esma binti Umeys'den de rivâyet edilmiştir.
Aynı şekilde Hasen b. Ali el Hallâl vasıtasıyla Abdurrezzak'tan, Ma'mer'den ve Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 18

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), TORUNLARıNı NASıL OKUYARAK TEDAVI EDERDI?

2060- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), torunu; Hasan ve Hüseyin'i şu şekilde okuyarak tedavi eder ve İbrahim (a.s.)'da oğlu İsmail ve İshâk'ı aynı şekilde okuyarak tedavi ederdi buyururlardı. **"Her ikinizi de Allah'ın noksansız tüm kelimeleriyle her türlü şeytan, zararlı hayvanlar ve göz değmesine karşı Allah'a sığındırırım."** (İbn Mâce: Tıp: 38; Ebû Dâvûd, Tıp: 19)

Hasan b. Ali el Hallâl, Yezîd b. Harun ve Abdurrezzak vasıtasıyla Sûfyân'dan, Mansur'dan mana olarak geçen hadisin bir benzerini bize aktarılmıştır.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø UĞURSUZLUK DIYE BIRŞEY YOKTUR FAKAT GÖZ DEĞMESI HAKTıR

2061- Hâbis et Temimî (r.a.) şöyle diyor: Babam, Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle işittiğini bana aktarmıştır: **"Uğursuzluk diye bir şey yoktur, göz değmesi (nazar) haktır."** (İbn Mâce: Tıp: 43; Ebû Dâvûd, Tıp: 24)

2062- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Kaderi geçip değiştirebilecek bir şey olsaydı bu göz değmesi olabilirdi. Göz değmesi olayında gözü değen kimseden yıkanması istenirse hemen yıkansın."** (Müslim, Selam: 27)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahih garibtir.
Şeyban, Yahya b. ebî Kesîr'den, Hayye b. Habîs'den ve babasından ve Ebû Hüreyre'den bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Ali b. Mübarek ve Harb b. Şeddâd hadisin senedinde Ebû Hüreyre'yi zikretmiyorlar.

BÖLÜM: 20

Ø OKUYARAK TEDAVI ETME KARŞıLıĞıNDA ÜCRET ALıNıR Mı?

2063- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bizi bir müfreze olarak göndermişti. Bir kabilenin kasabasına uğradık ve bizi misafir etmelerini istedik de bizi ağırlamadılar. Derken kabile reislerini akrep soktu bunun üzerine bize gelerek; aranızda akrep sokmasına karşı okuyacak bir kimse var mı? dediler. Bende evet dedim, ben varım fakat bize koyun verirseniz kabile başkanınızı ben okuyup iyileştirebilirim dedim. Size otuz koyun veririz dediler biz de kabul ettik ve Fatiha sûresini yedi kere okudum kabile başkanı derhal iyileşti biz de koyunları aldık. Bu sefer koyunları almamız konusunda içimize şüphe düştü. Rasûlullah (s.a.v.)'e varıncaya kadar acele etmeyin dedik. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına varınca yaptığımızı ona anlattım şöyle buyurdu: **"Fatiha sûresinin bu tür hastalıklarda okunacağını nereden bildin? Koyunları alın bana da bir hisse ayırın."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 19; İbn Mâce: Tıp: 37)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.
Ebû Nadre'nin ismi Münzîr b. Mâlik b. Kataa'dır. İmam Şâfii, Kur'ân öğreticisinin Kur'ân öğretmeye karşı ücret almasına izin vermektedir. Kur'ân öğreticisinin ücret almayı şart koşması caizdir, diyor ve bu hadisi delil gösteriyor. Cafer b. iyas, Cafer b. ebî Vahaşiyye'dir. Ebû Bişr'de denilir. Şu'be, Ebû Avâne, Hişâm ve pek çok kimse bu hadisi Ebû Bişr'den, Ebû Mütevekkil'den ve Ebû Saîd'den rivâyet etmişlerdir.

2064- Ebû Bişr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Mütevekkil'den işittim, Ebû Saîd (r.a.)'den aktararak şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı kimseler Arap aşiretlerinden birine uğramışlardı da onları misafir edip ağırlamamışlardı derken kabilenin efendisi rahatsızlandı. Onlar da bize gelerek; Yanınızda bir ilaç var mı? dediler; Biz de evet dedik. Fakat bizi misafir edip ağırlamadığınız için bir ücret tayin etmedikçe bu işi yapmayız dedik, buna karşılık bir koyun sürüsü ortaya koydular. İçimizden biri o kimseye Fatiha sûresini okumaya başladı o kimse hemen iyileşti. Rasûlullah (s.a.v.)'e gelince durumu kendisine anlattık bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Fatiha sûresinin hastalıklara okunabileceğini nereden bildin? Buyurdu. Bu yaptığımız işten dolayı bizi yasaklamadı ve şöyle buyurdu: **"Yiyiniz bana da hisse ayırınız."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 19; İbn Mâce: Tıp: 37)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Bu rivâyet A'meş'in, Cafer b. İyas'tan rivâyetinden daha sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi Ebû Bişr'den, Cafer b. ebî Vahşiyye'den, Ebû'l Mütevekkil'den, Ebû Saîd'den, Cafer b. Iyas'tan rivâyet etmişlerdir. Bu Cafer; Cafer b. ebî Vahşiyye'dir.

BÖLÜM: 21

Ø OKUMAK ŞEKLIYLE DE TEDAVI YAPıLABILIR MI?

2065- Ebû Huzâme (r.a.)'nın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e sordum dedim ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Okumak**

şeklinde yaptığınız şeylerin kullandığımız ilaçların ve her türlü korunma tedbirlerinin Allah'ın kaderinden bir şeyi önleyeceği kanaatinde misiniz? Rasûlullah (s.a.v.)'de; Onların hepsi Allah'ın kaderindendir" buyurdu. (Ebû Dâvûd, Tıp: 19; İbn Mâce: Tıp: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Saîd b. Abdurrahman, Sûfyân'dan, Zührî'den, Ebû Huzâme'nin babasından bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Bu hadis hasen sahihtir. Her iki rivâyette İbn Uyeyne'den aktarılmıştır. Bazıları **"İbn ebî Huzâme ve babasından"** derken, bazıları sadece **"Ebû Huzâme'den"** demişlerdir. İbn Uyeyne dışında bu hadisi Zührî'den, Ebû Huzâme'den ve babasından rivâyet edilmiştir ki bu daha sahihtir. Ebû Huzâme'nin babasından sadece bu hadisi bilmekteyiz.

BÖLÜM: 22

Ø DOMALAN, MANTAR VE ACVE HURMASıNıN ŞIFA OLUŞU

2066- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Acve hurması Cennet meyvelerindendir onda; zehire karşı şifa vardır. Mantar veya domalan ise insanlar tarafından ekip dikme zahmeti olmadan meydana gelen kudret helvası cinsinden bir rızıktır, suyu da göze şifadır."** (İbn Mâce, Tıp: 8)

Tirmizî: Bu konuda Saîd b. Zeyd, Ebû Saîd ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garib olup Muhammed b. Amr tarafından rivâyet edilmiştir. Bu hadis sadece Saîd b. Amr'ın, Muhammed b. Amr'dan rivâyetiyle bilmekteyiz.

2067- Saîd b. Zeyd'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mantar veya Domalan; Musa (a.s.) zamanında İsrail oğullarına verilen ekme dikme zahmeti olmaksızın, insan emeği karışmadan meydana gelen, Kudret helvası cinsinden bir rızıktır. Suyu da göze şifadır."** (İbn Mâce, Tıp: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2068- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, bazı insanlar: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e mantar veya domalan bitkisi yeryüzünün çiçek hastalığıdır"** dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mantar veya domalan; kudret helvası cinsinden bir rızık olup suyu göze şifadır. Acve hurması; Cennet meyvelerinden olup zehire karşı şifadır"** buyurdu. (İbn Mâce, Tıp: 8; Ebû Dâvûd, Tıp: 12)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2069- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Üç, beş veya yedi mantar veya domalan alıp onları sıktım suyunu cam bir kap içersine koydum, onunla bir cariyemin gözünü sürmeledim de iyileşti."** (İbn Mâce, Tıp: 8; Ebû Dâvûd, Tıp: 12)

2070- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Çörek otu ölüm dışında her hastalığa şifa olarak iyi gelir."** (İbn Mâce, Tıp: 6)

Katâde diyor ki: Her gün için yirmi bir adet çörekotu bir bez içersinde ıslatılır ve o sudan her gün burunun sağ deliğine iki sol deliğine bir damla sonraki gün burunun sol deliğine bir sağ deliğine iki damla üçüncü gün ise sağ deliğine iki sol deliğine tek damla damlatılarak tedavi olunabilir.

BÖLÜM: 23

Ø KAHIN=SIHIRBAZ=FALCıLıK YAPAN CINLERLE UĞRAŞAN KIMSENIN ÜCRETI

2071- Ebû Mes'ûd el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), köpek alım satımında elde edilen para zina yapmakla elde edilen para ve kahin=falcı ücretini yasakladı. Yani bu yollarla Müslüman'a gelir ve kazanç sağlanamaz."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 24

Ø MUSKA, BONCUK, HAMAYLÎ, CEVŞEN VE BENZERI ŞEYLERI TAKMANıN HARAMLıĞı

2072- İsa (r.a.)'ın kardeşinden rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Humre=Alazlama hastalığına yakalanan Abdullah b. Ukeym, Ebû Ma'bed el Cühenî'nin yanına girdik ve şöyle dedik: Bu hastalığın geçmesi için muska boncuk vs. takmaz mısın? Şöyle cevap verdi. Ölüm, o takınacağım şeyden daha yakındır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Kim bazı şeylerden korunmak için bir şey takınırsa o takındığı şeyin korumasına terk edilir."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 17)

Tirmizî: Abdullah b. Ukeym hadisini sadece Muhammed b. Abdurrahman b. ebî Leylâ'nın rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdullah b. Ukeym, Peygamber (s.a.v.)'den bir şey işitmemiştir. Peygamber (s.a.v.)'in zamanında bize şöyle yazmıştır demektedir. Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd'den ve İbn ebî Leylâ'dan mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. **Tirmizî:** Bu konuda Ukbe b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 25

Ø SıTMA = ATEŞLI HASTALıKLARı SU ILE SOĞUTMAK

2073- Rafî b. Hadîç (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sıtma hastalığı çok şiddetli ateşli bir hastalıktır, onu su ile serinleterek tedavi edin."** (İbn Mâce, Tıp: 19)

Tirmizî: Bu konuda Esma binti ebî Bekir, İbn Ömer, Zübeyr'in hanımı Âişe ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

2074- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sıtma hastalığı Cehennemin galeyana gelmesi gibi çok şiddetli bir hastalık olup su ile soğutarak hastayı rahatlatın."** (İbn Mâce, Tıp: 19)

Harun b. İshâk: Abde vasıtasıyla, Hişâm b. Urve'den, Münzir'in kızı Fatıma'dan, Ebû Bekir'in kızı Esma'dan bu hadisin bir benzerini bize naklettiler. Esma hadisi buradakinden daha uzundur. Her iki hadiste sahihtir.

BÖLÜM: 26

Ø SıTMA VE SANCıLı ANLARDA OKUNACAK DUA

2075- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), sıtma ve her türlü sancı veren hastalıklara karşı şu duayı yapmayı öğretmişti: **"Büyük Allah'ın adıyla yüceler yücesi Allah'a sığınırım, her tür kan zayiinden ve her türlü ateşin sıcağından."** (İbn Mâce, Tıp: 19)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece İbrahim b. İsmail b. ebî Habibe'nin rivâyetiyle bilmekteyiz İbrahim'in hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir. **"Irkun ya'arun"** şeklinde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 27

Ø ÇOCUK EMZIREN KADıNLA CINSEL ILIŞKI KURULMAZ Mı?

2076- Vehb'in kızı Cüdâme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Çocuk emziren kadınla cinsel ilişki kurmayı veya gebe kadının çocuk emzirmesini yasaklamak istedim fakat İranlılar ve Rumlar böyle yapmalarına rağmen çocukları falan ölmüyor o yüzden yasaklamıyorum."** (İbn Mâce, Tıp: 16)

Tirmizî: Bu konuda Esma binti Yezîd'den de hadis rivâyet edilmektedir.

Bu hadis hasen sahihtir. Mâlik, Ebû'l Esved'den, Urve'den, Âişe'den, Cüdâme binti Vehb'den bu hadisi bize aktarmış olup hadiste geçen **"Gıyal"** kelimesini **"Çocuk emziren kadınla cinsel ilişki kurmak"** şeklinde izah eder.

2077- Vehb'in kızı Cüdâme (r.a.)'den rivâyete göre, kendisi bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle söylediğini işitmiştir: **"Çocuk emziren kadınla cinsel ilişkiyi yasaklamak istedim. Fakat bana Rumlar ve İranlılar bunu yapıyorlar çocuklarına bir zarar gelmiyor dediler ben de bu fikrimden vazgeçtim."** (Ebû Dâvûd, Tıp: 16)

Mâlik diyor ki: "Gıyle" Erkeğin çocuk emziren kadınla cinsel ilişkiye girmesidir.

İsa b. Ahmed diyor ki: İshâk b. İsa, Mâlik vasıtasıyla Ebû'l Esved'den aynı hadisi bana aktardı.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 28

Ø ZÂT-ÜLCENB=VEREM VEYA AKCIĞER ILTIHABıNıN TEDAVISI NASıLDıR?

2078- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre: **Rasûlullah (s.a.v.), Zât-ülcenb hastalığına karşı zeytinyağı ile vers denilen sarı ve kokulu bir otun kullanılmasını tavsiye ederdi."** (İbn Mâce, Tıp: 17)

Katâde: Bu hastalıktan şikayeti olan ağızdan bu karışımı alarak kullanır.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Abdullah'ın ismi: Meymûn'dur. Basralı bir ihtiyardır.

2079- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Zat-ülcenb hastalığı için zeytin yağı ve kustu bahrî denilen topalak otu karışımını tavsiye ederdi."** (İbn Mâce, Tıp: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Bu hadisi sadece Zeyd b. Erkâm'dan, Meymun'un rivâyetiyle bilmekteyiz. Pek çok kimse bu hadisi Meymun'dan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 29

Ø AĞRı VE SıZıLARA KARŞı HANGI DUA OKUNMALıDıR?

2080- Osman b. eb'îl As (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana geldi. Benim de o anda çok sıkıntılı bir ağrım vardı. bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sağ elini ağrıyan yerine koy ve yedi sefer: "Bendeki duyduğum sancının şerrinden Allah'ın gücüne ve kuvvetine sığınırım."**

Osman diyor ki: Bende, Peygamber (s.a.v.)'in buyurduğunu aynen yaptım. Allah'ta bendeki ağrıyı giderdi şimdi ben herkese bu duayı tavsiye ediyorum." (Ebû Dâvûd, Tıp: 19)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 30

Ø MÜSHIL ILACı OLARAK HANGI OT DAHA TESIRLIDIR?

2081- Esma binti Umeys (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), ona müshil olarak hangi ilacı kullanıyorsun? Dedi. Esma: Şübrüm otunu kullanıyorum deyince Rasûlullah (s.a.v.), o çok şiddetli ishal yapar buyurdu. Esma: Sonra sinameki kullanmaya başladım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) eğer bir şey ölüme şifa olsaydı bu sinameki otu olurdu buyurdular.** (İbn Mâce, Tıp: 12)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. **"Sena"** (Sinameki) müshil ilacı demektir.

BÖLÜM: 31

Ø BAL ILE TEDAVI OLMAK

2082- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelip kardeşimin karnı ağrıyor dedi. Rasûlullah (s.a.v.), kendisine bal şerbeti içir buyurdu. Ona bal şerbeti içirdikten sonra tekrar geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi; Bal şerbeti içirdim fakat karın ağrısı arttı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) tekrar bal şerbeti içir buyurdular. Adam içirdi sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek balı içirdim fakat ağrı geçmedi arttı dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'ın sözü hak ve doğrudur Allah hep doğruyu söyler kardeşinin karnı yalan söylemiştir. Bal şerbeti içir dedi o kimse de tekrar bal şerbeti içirdi ve iyileşti."** (Buhârî, Tıp: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 32

Ø HASTA ZIYARETINDE HANGI DUA OKUNMALıDıR?

2083- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Herhangi bir Müslüman kul eceli yakın olmayan bir hastayı ziyaret eder ve yedi kere şu duayı okursa mutlaka şifa bulur." "Büyükler büyüğü Allah'tan, büyük arşın sahibi Allah'tan şifa vermesini isterim."** (Buhârî, Merda: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Minhal b. Amr'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 33

Ø SıTMA HASTALıĞıNA KARŞı DEĞIŞIK BIR TEDAVI YOLU

2084- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz sıtma hastalığına yakalanırsa iyi bilin ki sıtma ateşten bir parçadır. Onu su ile söndürsün, Sabah namazından sonra güneş doğmazdan önce bir nehir veya bir akarsuya girsin, suyun akışına karşı dursun ve "Allah'ın adıyla, Allah'ım kuluna şifa ver, Peygamberini doğrula desin, O akarsuya üç kere dalsın üç seferde iyileşmezse beş, yedi, dokuz sefer o suya dalsın. Allah'ın izniyle dokuza varmadan geçer."** (Buhârî, Merda: 22)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 34

Ø KÜL ILE TEDAVI YAPıLABILIR MI?

2085- Ebû Hâzim (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Sehl b. Sa'd'a, Rasûlullah (s.a.v.)'in Uhud'taki aldığı yara ne ile tedavi edilmişti diye soruldu ve ben de konuşulanı işitmekte idim. Sehl cevaben şöyle dedi: Bunu benden daha iyi bilen kimse kalmadı. Ali: Kalkanının içinde su taşıyor, Fatıma da kanın bulaştığı yerleri yıkıyordu. Sonra bir hasır parçası yakıldı ve onun külü yara üzerine konuldu."** (Buhârî, Tıp: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2086- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İyileşip sıhhat bulan hastanın örneği saflık ve renk bakımından gökten yağan dolu gibidir. Yani tertemiz ve tatlı bir renk kazanmıştır."** (Buhârî, Tıp: 27)

BÖLÜM: 35

Ø HASTAYı MORAL OLARAK TAKVIYE EDECEK SÖZLER SÖYLENMELIDIR

2087- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ziyaret için bir hastanın yanına girdiğinizde iyileşeceğini söyleyerek moralini yükseltin, gerçi bu söz hiçbir şeyi önlemez fakat hastanın gönlünü hoş eder."** (Buhârî, Tıp: 29)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2088- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) ateşli bir hastayı ziyaret etmiş ve o hastayı müjdeleyip Allah şöyle buyurmuştur dedi: **"Bu benim ateşimdir. Günahkar kulumun cehennemdeki nasibini bu dünya da verip günahlarından arındırmak için ona bu hastalığı vermişimdir."** (Buhârî, Tıp: 28)

2089- Hasan (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bir gece boyunca ateşli hastalığı çekmenin günahlarından bir miktar eksilteceği ümid edilir." (Buhârî, Tıp: 28)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sikanın Ziyadesi:

Farklı tarîklerden gelen hadîsler karşılaştırılınca biri diğerine karşı noksan veya ziyadeler ihtiva edebilir. Böyle bir durumda ziyade'nin hükmü nedir?
Muhaddis ve fukahâdan cumhurun mezhebi, bu ziyadeyi sika râvi yapmışsa mutlak olarak makbûl addeder. Bu ziyâde, hadîsi önce ziyadesiz olarak zikretmiş olan râviden veya bir başkasından gelmiş, şerî bir hükme müteallik olmuş veya olmamış, sâbit bir hükmü değiştirecek mahiyette olmuş veya olmamış, ziyâdenin bulunmadığı bir haberle sâbit olan ahkâmın nakzını gerekli kılmış veya kılmamış farketmez, ziyâde makbûldür. İbnu Tahir, bu ziyade söz üzerinde ittifak olmalı, iddiasında bulunmuştur. Mutlak şekilde makbûl değildir diyen de olduğu gibi, "Hadîsi, daha önce nâkıs şekilde rivâyet etmiş olanların dışındakilerden gelen ziyâde makbûldür, bir kere nakıs olarak rivâyet edenden vâki ise, makbûl değildir" diyen de olmuştur. İbnu's-Sabbağ bu sonuncu durum hakkında: "Bu râvi, rivâyetleri iki ayrı mecliste aldığını, birinde nakıs, diğerinde ziyadeli olarak işitmiş bulunduğunu tasrîh etse de ziyade makbuldür" der.
İbnu's-Salâh ziyade'yi bir kaç kısma ayırmıştır:
1- Sıhhate muhalefet eden ziyade, bu şâz kısmına gireceği için reddedilir.
2- Muhalefet olmayan ziyâde: Bir sikanın, hadîsin bir kısmıyla teferrüdü gibi. Bu makbûldür. Hatib bu kısmın makbûl addedilmesinde ulemanın ittifak ettiğini aynen belirtir.
3- Bir hadisin diğer râvilerince zikredilmeyen ziyadesi: Makbûl olduğu belirtilen bu üçüncü çeşid ziyâdeye, bir de örnek kaydedilir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Arz bana hem mescit ve hem de temiz kılındı"* hadisini Ebu Mâlik el-Eşca'î şöyle rivâyette teferrud etmiştir: *"....toprağı temiz kılındı"*. Bu üçüncü çeşit birinciye de benzer, ikinciye de. Orta bir ziyade çeşididir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/109.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sikanın Ziyadesi:

Farklı tarîklerden gelen hadîsler karşılaştırılınca biri diğerine karşı noksan veya ziyadeler ihtiva edebilir. Böyle bir durumda ziyade'nin hükmü nedir?
Muhaddis ve fukahâdan cumhurun mezhebi, bu ziyadeyi sika râvi yapmışsa mutlak olarak makbûl addeder. Bu ziyâde, hadîsi önce ziyadesiz olarak zikretmiş olan râviden veya bir başkasından gelmiş, şerî bir hükme müteallik olmuş veya olmamış, sâbit bir hükmü değiştirecek mahiyette olmuş veya olmamış, ziyâdenin bulunmadığı bir haberle sâbit olan ahkâmın nakzını gerekli kılmış veya kılmamış farketmez, ziyâde makbûldür. İbnu Tahir, bu ziyade söz üzerinde ittifak olmalı, iddiasında bulunmuştur. Mutlak şekilde makbûl değildir diyen de olduğu gibi, "Hadîsi, daha önce nâkıs şekilde rivâyet etmiş olanların dışındakilerden gelen ziyâde makbûldür, bir kere nakıs olarak rivâyet edenden vâki ise, makbûl değildir" diyen de olmuştur. İbnu's-Sabbağ bu sonuncu durum hakkında: "Bu râvi, rivâyetleri iki ayrı mecliste aldığını, birinde nakıs, diğerinde ziyadeli olarak işitmiş bulunduğunu tasrîh etse de ziyade makbuldür" der.
İbnu's-Salâh ziyade'yi bir kaç kısma ayırmıştır:
1- Sıhhate muhalefet eden ziyade, bu şâz kısmına gireceği için reddedilir.
2- Muhalefet olmayan ziyâde: Bir sikanın, hadîsin bir kısmıyla teferrüdü gibi. Bu makbûldür. Hatib bu kısmın makbûl addedilmesinde ulemanın ittifak ettiğini aynen belirtir.
3- Bir hadisin diğer râvilerince zikredilmeyen ziyadesi: Makbûl olduğu belirtilen bu üçüncü çeşid ziyâdeye, bir de örnek kaydedilir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Arz bana hem mescit ve hem de temiz kılındı"* hadisini Ebu Mâlik el-Eşca'î şöyle rivâyette teferrud etmiştir: *"....toprağı temiz kılındı"*. Bu üçüncü çeşit birinciye de benzer, ikinciye de. Orta bir ziyade çeşididir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/109.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NECRAN EHLİ KISSASI
EŞ'ARÎ'LERİN VE YEMEN'LİLERİN GELÎŞİ
VEDA HACCİ BAHSİ
PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN HASTALIĞI VE VEFATI
KURAN TEFSİRİ BAHSÎ FATİHA SÜRESİ
BAKABE SÜRESİ
ALİ İMRAN SÛRESİ
NİSA SÜR.ESİ
MAİDE SÛRESİ
BEBÂE SURESİ
HUD SURESİ
HICR SÛRESİ
NAHL SÛRESİ
İSRA SURESİ
KEHF SÛRESİ
MERYEM SÛRESİ
ALTINCI CÜZ
NÛR SURESİ
FURKAN SURESİ
KASAS SURESİ
SECDE SÛRESİ
AHZAB SÛRESİ
SEBE SURESİ
ZÜMER SÛRESİ
CASİYE SÛRESİ
MUHAMMED (KITAL) SÛRESİ
KAF SÛRESİ
NECM SÛRESİ
RAHMAN SÛRESİ
MÜMTEHÎNE SÛRESİ
CUMA SÛRESİ
MÜNAFIKÛN SÛRESİ
TAHRİM SÛRESİ
NÛN SÛRESÎ
MÛDDESSİR SÛRESİ
NAZİAT SÛRESİ
ABESE SÛRESİ
ÎNŞİKAK SÛRESİ
ŞEMS SÛRESİ
ALÂK (İKRA) SÛRESİ
KEVSER SÛRESİ
NASR SÛRESİ
MUAVVİZETEYN SÛRELERİ
KUR'ANIN FAZİLETLERİ BAHSİ
NİKÂH BAHSİ
TALAK (BOŞAMA) BAHSİ
LİAN BAHSİ
NAFAKA BAHSİ
YİYECEK (Etime) BAHSİ
AKIKA KURBANI, HAYVAN KESME VE AVLAMA BÖLÜMÜ
KURBANLAR BÖLÜMÜ
MEŞRUBAT (İÇÎLECEK ŞEYLER) BÖLÜMÜ
HASTALAR BAHSİ
TIP BAHSİ
GİYÎM (elbise) B AHSÎ
EDEB VE SILA-1 RAHİM BAHSİ
ÎZÎN İSTEMEK BAHSİ
DUA BAHSİ
DUYGULU SÖZLER BAHSİ
KADER BAHSİ
YEMİNLER VE ADAKLAR
SEKİZİNCİ CÜZ
FERAİZ BAHSİ
ŞER'ÎC EZALAR VE DİYETLER BAHSİ
MÜRTEDLERİN (HAK DİNDEN ÇIKANLARIN) TEVBEYE ÇAĞRILMALARI
TABİR (Rüya tevili) BAHSİ
FİTNELER VE B1TANA İTAAT BAHSİ
TEMENNİ BAHSİ
KİTAB VE SÜNNETE SARILMAK
TEVMÎD BAHSİ

da bulunan Yemame sakinleri Beni Huneyfe kabilesinin reisi Su mame'yi esir alarak Medine'ye getirdiler. Onu Mescid'in direklerinden bir direğe bağladılar. Sonra Hazreti Peygamber saadethanele-rindeh çıkıp-Mescid'e gelince Sümame'yi gördü ve kendisine sordu: «Sümame! sende ne haberler var? Sümame: — Bende hayır vardır, ya Muhammedi Eğer beni öldürürsen, kanlı bir katili öldürmüş olursun (ölüme hak kazanan bir caniyi öldürmüş olursun). Eğer bana iyilik edersen, teşekkür etmeyi bilene iyilik etmiş olursun. Eğer kurtulmam karşılığında mal istersen, dilediğin kadar iste, dedi. Sonra Sûmame bağlı halde bırakıldı. Eîrtesi gün Hazreti Peygamber Sümâme-'ye yine sordu: - Sümame! Sende (söylemek istediğin) bir şey var mı?.»

Sümame: — Sana söylediğim söz var. Eğer bana iyilik edersen teşekkür etmeyi bilene iyilik etmiş olursun, dedi. Hazreti Peygamber yine onu bağlı olarak bıraktı. Bir gün sonra Hazreti Peygamber

ona tekrar sordu:

-Sümame! Bir diyeceğin var mı?» Sümame: — Sana dediğim söz var, cevabım verdi. Bunun Üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: «Sümame'yi çözünüz, serbes bırakınız.» buyurdu. Ashabı kiram da Sümame'yi çözdüler; Sümame hemen Mescide yakın bir havuzda guslederek Mescide girdi. Şehadet kelimesini getirerek (Eşhe-dü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muharhmeden abdühu ve resulünü, diyerek) müslüman oldu. Sonra Hazreti Peygambere şöyle dedi:
—Şimdiye kadar bu ülkede senin yüzünden daha çok nefret ettiğim bir yüz yoktu. Şimdi ise senin mübarek yüzün, yeryüzünde bar na yüzlerin en sevgilisi oldu. Vallahi, şenin dininden daha çok nefret ettiğin hiç bir din yoktu. Şimdi ise, bana, dinlerin en sevgilisi senin dinin oldu. Vallahi, senin kentinden tiksindiğim kadar hiç bir kentten tiksinmiyorum. Şimdi ise, bana en sevgili kent senin kentin olmuştur. Fakat senin süvarilerin Mekke'ye ömre için giderlerken beni yolda esir aldılar. Buna ne buyurursunuz? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Sümame'yi tebrik etti ve ömreye- gitmesi için de ona izin verdi.
Sümame ömre için Mekke'ye varınca birisi ona dedi ki:
— Sen dinini değiştirdin, saptın? Sümame cevab verdi:
— Vallahi ben sapmadım. Ben Hazreti Peygamberin yanında İslâm'ı kabul etmek şerefine kavuştum. Vallahi, bundan, böyle sizin batıl dininize dönmeyeceğim. Hem de Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri izin vermedikçe size bir buğday tanesi vermeyeceğim.
Mütercim:
Sümâme konuştuğu gibi, memleketi olan Yemame'ye dönünce, kabilesini, Mekke'ye buğday göndermekten alıkoydu. Sonra Yema-me halkı Hazreti peygambere bir mektupla müracaat ederek yakınlarına iyilik edilmesinin devamını istediler. Hazreti Peygamber de, Sümame'ye bir emirname göndererek, halkın mekke'ye buğday-göndermesine müsaade etmesini istedi. Bunun üzerine onlara müsaade edildi.

1098- tbni Abbas CR.A.) der ki;
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem zamanında Yemame halkından ve Benî Huneyfe kabilesinden Müseylemtü'l-Kezzab (peygamberlik davasında bulunan yalancı) bazı arkadaşları ile hicretin onuncu yılında Medine'ye geldi. Diyordu ki, eğer Mu ham m ed, kendisinden sonra halefi olmamı kabul ederse ona uyarım. Hazreti peygamber onunla görüşmek için, Ensar'm hatibi diye anılan Sabit bin Kays'ı yanma alarak Müseyleme'nin bulunduğu yere gitti. Hazreti Peygamber'in eliride bir hurma çubuğu vardı. Hazreti Peygamber, Müseyleme ve adamlarının yanına varınca .
Müseyleme, kendisine paygamberlik payesi verilmesini istedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu;
«Benden şu elimdeki hurma çubuğunu istersen, onu bile sana vermem. Allah Tealâ'nın, senin hakkındaki hükmünü aşamazsın. Eğer mûslüm olmaktan yüz çevirirsen. Allah seni helak edecektir. Sanıyorum.ki, Allah tarafından bana rüyamda gösterilen şahıs sensin. Bu sabit bin Kays, benim adıma sana cevab verecektir.»
Sonra Hazreti Peygamber saadethanelerine döndüler. ïbni Abbas der ki- Ben Ebû Hürayre'ye sordum: Hazreti Peygambe'rin «sanıyorum ki, rüyamda bana gösterilen şahıs sensin, sözünün manası nedir? Ebû Hüreyre bana cevab verdi:
_ Peygamber SallaUahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştu: «Rüyamda kollarımda iki altın bilezik gördüm. Bunlar beni kaygılandırdı. Bunun üzerine rüyamda bana, onlara üflemem emredildi Ben de üfledim ve uçtular. Sonra bu iki bileziği benden sonra gelecek iki yalancıya yordum. Bunlardan biri (El-Esved) Ansı, diğeri de Müseyleme'dir.» (işte o sözün aslı budur).

1089- Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir: «Rüyamda bana arzın hazineleri verildi ve avucuma da iki altın bilezik konuldu. Bu bilezikler beni kaygılandırdı. Bunun üzerine bana onlara üflemem vahyolundu. Ben de onlara Üfledim ve kaybolup gittiler. Bu iki altın bileziği, aralarında bulunduğum iki yalancıya yordum. Bunlardan biri San'nın adamı Ansı diğeri de Yemame'nin adamı müseylemedir.
Mütercîm:
Sözü geçen yalancılardan Ansî, Hazreti Peygamber^ tarafından San'a bölgesine vali olarak gönderilen Bazan adındaki zat ölünce, adamları ile gelip San'a bölgesine hakim öldü ve Bazan'ın zevcesini de alarak peygamberlik iddiasına kalkıştı. Sonra Hazreti Peygamberin irtihallerinden iki gece, önce, Ansî'nin Feyruz adında biri tarafından öldürüldüğü, Allah tarafından Hazreti Peygambere bildirildi. Hazreti Peygamber de bunu ashaba müjdelediler.
Müseylemetül^ezzab ise, Hazreti Ebû Bekir'in hilafeti zamanında başına birtakım kimseleri toplayarak müslümanlarla savaşmaya kadar cesaret etmişse de, Hazreti Ebû Bekir'in gönderdiği bir birlik tarafından etrafindaküerin kökü kazılmış ve kendisi de Vahşî tarafından öldürülmüştü. Böylece Hazreti Peygamberin mucizeleri tahakkuk etmiş oldu.[1]

NECRAN EHLİ KISSASI

1100- Huzeyfe (R.A.) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine, Necran kabilesi reislerinden ve Hıristiyanlarm büyüklerinden Seyyid ile Âkıb, mübâhele (yalancı olan tarafa karşılıklı lanet okumak) için gelmişlerdi. Sonra bunlardan biri, diğerine:
— Biz bu lânetleşme işinden vazgeçelim, Çünkü bu adam hak peygamber olur da biz onunla mübâhele edersek, biz de, bizden sonra gelecek neslimizde iflah etmez, dedi, Bu konuşmadan sonra her ikisi Hazreti Peygambere hitaben:
— Biz sana istediğin vergiyi (cizyeyi) vereceğiz. Ancak bizimle beraber emin bir kişi gönder; ancak göndereceğin adam mutlaka emin bir kişi olsun, dediler. Hazreti Peygamber onlara:
Sizinle beraber gerçekten emin bir adam göndereceğim.» buyurdu. Sonra Hazreti Peygamber: «Kalk, ey Ubeyde bin Cerrah!» dedi. Ebû Ubeyde ayağa kalkınca, Hazreti Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem onu göstererek:
«îşte bu adam, bu ümmetin eminidir.» buyurdu.
Sonra Necran halkının vergilerini almak için Ebû Ubeyde Hazretleri gönderildi.
*Her kim, (isa hakkında) sana gelen ilimden sonra seninle tartışmaya kalkışırsa de ki: Gelin oğullarımızı oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendilerimizi ve kendilerinizi çağıralım da gönülden dileyerek yalancı olanlara Allah'ın lanetini okuyalım.» CAl-i Imran Sûresi,- ayet: 61) Mealindeki ayeti kerime nazil olunca, Hazreti Peygamber Nevran Hıristiyanlarını çağırttı ve onlara:
«Şimdiye kadar size her ne kadar delil getirdimse siz inadı ve çekişmeyi artırdınız. Şimdi geliniz bu ayeti kerime uyarınca müba-hele edelim, yalancı olana beddua edelim. Doğru, yalancıdan böylece ayrılmış olur.» buyurdu. Hıristiyanlar bu teklife razı olarak bir yer belirlendi. Belirli gün ve yerde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selle'm, Hasan, Hüseyin, Zehra ve Hazreti Ali ile beraber olarak Hı-ristiyanlara şöyle buyurdu: «Ben dua edeceğim, siz amîn, deyiniz.» Bunun üzerine hıristiyanlar uzun uzadıya düşündüler; sonra pişman oldular. Hazreti peygamberin yanına gelip saf bağladılar. Reisleri olan Seyyid yahud Akıb, arkadaşlarına dedi ki:
— Ey dostlarım! Bu mübahele işinden sakınınız. Şunu iyi anlıyorum ki, peygamberler Allah'dan dilerlerse dağı yerinden koparırlar. Eğer yalancı bizim tarafımız olursa yeryüzünde canlı bir Hıristiyan kalmaz.
Bundan sonra yılda iki bin elbise, otuz zırh ve her elbise ile kırk dirhem cizye vermeleri şartı ile anlaşmaya varıldı. Böylece evlerine
döndüler.
Hazreti Peygamber: «Eğer onlar bu yolda mübahele edeydiler, Allah Tealâ onları yere geçirirdi, bütün aile ve soyları ile helak olurlardı.» buyurdu.

1101- Hazreti Enes'den CR.A.) rivayet edilmiştir:
«Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubey-de bin Cerrah'dır.»[2]

EŞ'ARÎ'LERİN VE YEMEN'LİLERİN GELİŞİ

1102- Ebû Musa El-Eş'arî (B.A.) der ki:
Bizim Eş'ari kabilesinden bir kaç kişi ile Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardık ve kendilerinden binek hayvanı istedik. Bize binek hayvanı vermeyi kabul etmediler. Piz yine binek hayvanı isteyince, bize binek hayvanı vermeyeceğine dair yemin ettiler. Aradan pek az zaman geçmişti ki, Resûl-i Ekrem'e ganimet malı deve getirildi. Hazreti peygamber o develerden beş tanesini (binmek ve yüklerimizi taşımak için bize verdi. Biz develeri ele geçirdikten sonra düşündük ve aramızda şöyle dedik: Biz Hazreti peygambere etmiş olduğu yemini unutturduk ve adetâ O'nu kandırmış gibi olduk. Bu durumda biz asla selâmete çıkamayız. Bu konuşmamızdan sonra ben Hazreti Peygamberin huzurlarına çıktım ve:
— Ya Resûlallah! Bize binek hayvanı vermeyeceğinize dair yemin etmiştiniz; halbuki şimdi bizi bindirdiniz, dedim.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem cevab verdi:
«Evet gerçekten sizi bindirmeyeceğim diye yemin etmiştim. Şimdi de bindiriyorum. Ancak ben birşeyi yapmayacağım diye yemin eder de, sonra onun aksini hayırlı bulursan o yeminimi hemen bozar ve hayırlı olanı yaparım.»
Mütercim:
Yemin bozulduktan sonra keffaret verilmesi gerekli ise de, burada yeminin bozulmasına dair bir kesinlik yok gibidir. Çünkü ilk konuşmada at ve deve gibi taşıt araçları ortada olmadığından «Sizi bindiremem» diye Hazreti Peygamber yemin etmişti. Sonra hayvanların gelmesiyle imkân hasıl olmuştur. Böylece bindirememek diye bir hal kalmamıştır.

Fakat bu hadîs-i şerifin bazı rivayetlerinde «Yeminimi bozdum» ifadesi olduğuna göre, Hazreti Peygamber o yemin için keffâret vermiş olduğu anlaşılıyor. Bunun hükmü ve açıklaması aşağıda yeminler ve Adaklar bölümünde gelecektir.

1103- Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştin
«Size Yemenliler geldi. Gerçekten Yemen haikıda yufka yürekma deve sahiblerindedir. Tevazu ve vaka7,"koyun sahiblerindedir.»

1104- tbni Ömer (R.A.) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Mekke'nin fethi yılında Kusvâ adındaki devesine binmişti. Üsame bin Zeyd de ayni deve üzerinde Hazreti Peygamberin arkasmdaydı. Beraberinde Bilâl Habeşî ve Kabe'nin anahtarlarım muhafaza eden Osman bin Talha da vardı. Hazreti Peygamber Kabe'nin yanında devesini çök-türdü. Sonra Osman bin Talha'ya hitaben şöyle buyurdu;
«Anahtarı bize getir.» Osman, Kabe'nin anahtarını hemen getirip kapısını açtı. Hazreti Peygamber, Bilâl Habeşî, Üsame ve Osman içeri girdiler. Kabe'nin kapısını içerden kapadılar. Hazreti Peygamber, uzun müddet içerde kaldıktan sonra çıktılar. Diğer insanlar da Kabe'ye girdiler. İbni Ömer der ki:
Ben herkesden önce Kabe'ye girdiğim zaman kapının arkasında Bilâl Habeşiyi' ayakta buldum. Ona sordum: Resûlüllah Kabe'nin hangi tarafında namaz kıldı? Bana dedi ki, işte şu önündeki iki direğin arasında namaz kıldı. O zaman Kabe, iki sıra-halinde altı direk üzerine bina edilmişti. Hazreti Peygamberin namaz kıldığı yer, ilerdeki bölüm idi. Kabe'nin kapısını da arka taraflarına almışlardı. Mübarek yüzleri de duvara doğru idi. Namazı bu şekilde durarak kılmışlardı. Fakat Hazreti Peygamberin orada kaç rekât namaz kıldığını Hazreti Bilâl'a sormayı unuttum. Ayrıca Hazreti Peygamberin namaz kılmış olduğu yerde kırmızı renkte bir mermer parçası (taşı) vardı.
Mütercim;
Bu hadî-i şerifte gQÇQn olay, Mekke'nin fethi yılında ise, Veda haccı bahsine konması istidrad (anti parantez - konu dışı olarak araya sokmak) kabilinden olması gerekir, denilmiştir.[3]

VEDA HACCİ BAHSİ

1105- Ebû Bekre (Radıyallahu Anh) der kis
Peygamber Sallallahu Aieyhi ve Sellem Veda Haccı'nda kurban bayramının birinci günü Mina'da şöyle buyurdu-
«Zaman, Allah Tealâ Hazretlerinin gökleri ve yeri yarattığı günkü şeklinde devretmektedir. Sene, oniki aydır. Bunlardan dördü haram (hürmet edilen) aylardır. Bu haram ayların üçü arka arkaya gelir ki, Zilkade, zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Bu haram aylardan dördüncüsü de, yalnız jlarak gelir ki, o da Mudar kabilesinin son derece hürmet ettikleri Receb ayıdır. Bu ay da Cumadalahire ayı ile Şaban ayı arasında gelir. (Ayların yerlerini böylece belleyin ve cahiliyet devrinde yapıldığı gibi yerlerini değiştimeyin).» Sonra Haz-
reti Peygamber sordu:
«Bu ay hangi aydır. Zilhicce değil midir?»» Biz: — Evet,- dedik. Yine sordular: «Bu belde hangi beldedir, Mekke değil midir?» Biz: —Evet dedik. Yine sordular: «Bugün hangi gündür, kurban bayramının birinci günü değil midir?» Biz:
— Evet, dedik. Sonra Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: «Bu beldenizde ve bu ayınızda şu günümüzün hürmeti (kud-siyeti) gibi canlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da sizin için mukaddestir. Sonra da Rabbiniz olan Allah'a kavuşacaksınız. Size amelle rinizden soracaktır. Dikkat ediniz! Sakm benden sonra doğru yoldan sapan kişilere dönüp birbirinizin boynunu vurmayınız.
Dikkat ediniz! Bu öğütlerimi burada bulunanlar, bulunmayanlara iletsin, kendilerine bu sözlerim İletilmiş olan bazı kimseler, bizzat benden işiten baza kimselerden daha kavrayışlı olabilir. Dikkat ediniz! Size tebliğ ettim mi? (Bu sözü iki defa tekrarladılar) >

1106- Ebû Musa El-Eş'arî (Radıyallahu Anh) der ki: Arkadaşlarım, Tebük seferine giderlerken kendilerine binek hayvanı verilmesi için beni Hazreti Peygambere gönderdiler. Ben de Hazreti Peygamberin huzuruna vardım ve dedim ki:
— Ya Resûlallah! arkadaşlarım bu seferde binmeleri için sizden binek hayvanı istemek üzere beni gönderdiler, Hazreti Peygamber bana şöyle buyurdular:
«Vallahi, size hiç bir binek hayvanı veremiyeceğim.» Hazreti peygamber bunu buyurduğu zaman öfkeli idi. Ben de Peygamber Sallal-lahu Aleyhi ve SeUenVin vermemesinden ve aynı zamanda bana gücenmiş olabilmesi korkusundan kederli olarak geri döndüm. Arkadaşlarımın yanına biderek aldığım red cevabını onlara bildirdim. Kısa bir zaman sonra benim adımı çağıran Bilâl Habeşi'nin sesini işittim.. Onun: Ya Abdullah bin Kays! çağrısına koştum. Bilâl bana dedi ki, Hazreti Peygamber seni istiyor; hemen çabuk gidiniz. Ben de Hazreti Peygamberin huzuruna çıktım. O sırada Hazreti Peygamber Sa'd bin Ubade Hazretlerinden satın almış olduğu altı deveyi kana göstererek:
«Yan yana duran şu iki deve ile yan yana duran şu iki deveyi al ve onları arkadaşlarına götür. Hem de onlara söylet Allah Tealâ Hazretleri (yahud Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri), sizi bu develere bindiriyor] bunlara bininiz,» buyurdu.

1107- Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallahu Anh) der kü
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Tebük gazasına çıktığı zaman, Hazreti Ali'yi Medine'de halef bırakmıştı. Hazreti Ali ise:
— Ya Resûlallah! Beni birtakım çocuklarla kadınlar arasında mı bırakıyorsunuz? diyerek üzüntüsünü belirtti. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Sen bana karşı, Hazreti Harun'un Hazreti Mûsa'a karşı olan mertebesinde olmak istemez misin? Şu farkla ki, benden sonra peygamber yoktur.»
Mütercim:
Musa Aleyhisselâm Allah'dan vahy almak için Sina dağına giderken kardeşi Harun Aleyhisselâm'ı îsraîl oğullan kavmine halef bıraktığı gibi, ben de seni (ey Ali) Medine'de halef bırakıyorum, demektir. Rafizî ve Şîî'ler, bu hadis-i şerife dayanarak, Hazreti Peygamberden sonra Hazreti Ali'nin halife olması gerekir, Hilâfet onun hak-Kıdır. Çünkü bu hadîs, bir vasiyyet hükmündedir, demektedirler. Hatta Hazreti Ali'ye başkalarını tercih etmeyi de küfür saymışlardır. Bu sapık fırkalardan bir kısmı da, Hazreti Ali kendi hakkı olan hilâfeti arayıp dava etmediğinden Hazreti Ali'yi de islâm dışı görecek kadar sapıtmışlardır.
Hazreti Ali'nin Medine'de halef bırakılması, sadece Tebük seferine çıkılacağı zaman olmuştur. Ayrıca Hazreti Harun (Aleyhisselâm) Hazreti Musa'dan (Aleyhisselâm) kırk yıl önce Tîh sahrasında vefat etmiştir. Bu itibarla Harun Aleyhisselâm, Musa Aleyhisselâm'-dan sonra halife olmadığı hususu da herkes tarafından bilinmektedir. Bunun için ehli sünnet alimleri, bu hadîsi- şerifin hilafet ve nübüvvetin Hazreti Ali'ye ait olacağına herhangi bir delâleti yoktur, diyorlar.

1108- Kâb bin Malik (Radıyallahu Anhî der kıı
Tebük gazasından başka, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in yapmış olduğu savaşların,hiç birinden geri kalmamıştım. Gerçi Bedir gazasında bulunamamıştım. Bunun sebebi ise* Hazreti Peygamber Bedir gazasına savaş niyeti ile çıkmamıştı, Şam'dan gelecek olan Kureyş kavmine ait ticaret kervanını ele geçirmek niyeti ile çıkmıştı. Cenabı Hak, böyle habersiz olarak düşmanlarla müsl^man-ları Bedir'de karşılaştırdı. Bunun için Bedir savaşından geri kalmam ayıplanmaz.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem hicret etmeden önce, Medine'den Mekke'ye hac mevsiminde gidip Mina'da Akabe denilen yerde geceleyin Hazreti peygambere biat eden Ensar içinde bile vardım. Akabe'de İslam'ın ve Hazreti Peygamberin zafere ulaşması için ve Medine'ye gelecek muhacirleri yerleştirip korumak için her türlü yardımı yapacağımıza söz vermiştik. îşte bu Akabe gecesinde yapılan sözleşme ve sağlam bağlantı, bana göre, Bedir savaşı ile değiştirilemez. Halk arasında Bedir gazası her ne kadar daha şöhretli ve büyük bir olay ise de, bence Akabe biatinde bulunmak daha önemlidir. Çünkü islâmın ortaya çıkmasına başlıca sebeb bu Akabe sözleş-mesidir.
Tebük seferinden geri kalmama gelince:
Gerçekten Tebük gazasından'geri kalmam için hiç bir sebep ve özrüm yoktu. Çünkü o zamanda sahib 'olduğum malî ve bedenî kuvvet ve imkâna hiç bir zaman sahib olmamıştım. Vallahi, savaşa takaddüm eden günlerden hiç birinde hiç bir vakit iki deveyi bir araya getirememiştim. Halbuki bu Tebük savaşı günlerinde iki yük devesi ile iki binek devem vardı.
Sonra Hazreti Peygamber öteden beri savaşa çıkacakları zaman, başka bir hedef söyleyerek gerçek hedefi gizli tutardı. Fakat bu Tebük seferi yaz mevsiminin şiddetli sıcağına tesadüf ettiği gibi, susuz çöllerden uzak bir yere gidileceğinden Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sehem Hazretleri bütün müslümanlara, seferin uzun ve yorucu olması sebebiyle hazırlık yapsınlar diye, Tebük seferine çıkılacağını açıklamış ve ilân etmişti. Hem de Hazreti Peygamberin ordusu o kadar kalabalıktı ki, bir divan defteri bunların isimlerini toplamaya yetmezdi. Otuz bin kişi oldukları söylenir.
îşte böyle kalabalık bir ordu içinde benim gibi birkaç kişinin bulunmayışını, Hazreti Peygamber ancak vahy yolu ile bilebilir sanıyordum. Hazreti Peygamberin Tebük seferine çıkış zamanı, meyvelerjn tanı olgunlaştığı ve gölgelerin arandığı bir mevsime rastlamıştı.
Bu şartlar altında savaşa çıkacak olan bütün müslümanlar hazırlıklara koyuldular, gerekli ihtiyaçlarını temin ettiler. Ben de her sabah hazırlanmak niyetiyle evimden çıkardım, akşamleyin, hiçbir hazırlık yapmaksızın evime dönerdim. Her istediğim zaman yolculuk hazırlığını yapabileceğimi kendi kendime söyler dururdum. Bende bu ihmallik sürüp gitti. Öyle ki, herkes hazırlanıp Hazreti Peygamber ile yola çıktılar. Ben ise halâ yolculuk hazırlığına başlayamadım. Bununla beraber bir gün sonra dahi olsa hazırlanır ve arkadan peygamberin ordusuna kavuşurum, diyordum. Bir gün adetim üzere sabahleyin çarşıya çıktım. Akşam üstü yine bir yolculuk hazırlığı yapmaksızın evime döndüm. Bu hal bende devam etti. Bu arada Hazreti Peygamberin ordusu uzun .mesafeler alarak Medine'den uzaklaşmış olduğundan onlara yetişmek imkânı kalmadı. Böylece Tebük gazasından mahrum oldum. Arada yine gideyim de orduya katılayım diye düşündüm ise de, bir türlü gidemedim. Keski gitmiş olsaydım.

Bir de Medine'de beni en çok üzen şey, Medine sokaklarında dolaştığım zaman ya münafik diye söylenen kimselerle, kör, topal ve biçarelerle karşılaşmış olmamdır. Bütün eli-kolu tutan müslümanlar savaşa çıkmış olduklarından bu özürlü kimselerden başkası sokaklarda dolaşmıyordu.
Hazreti Peygamber ordusu ile Tebük'e vardığı zaman beni hatırladı. Tebük'de istirahat halindeyken, kalabalık ashab topluluğu içinde Hazreti Peygamber sordu:
«Kâ'b ne yaptı?» Beni Seleme kabilesinden Abdullah bin Enis dedi ki: Ya Resûlallah! Kâb'ın ya iki kaftanı yahud da kibir ve gururu onu Medine'de alıkoymuş olmalıdır. Sonra Muaz bin Cebel Hazretleri, Abdullah'a cevab olarak:
— Kâ'b gibi bir adam hakkında ne fena söz. söyledin, dedi ve Hazreti Peygambere dönerek şöyle konuştu:
— Ya Resûlallah!, Kâ'b hakkında hayır ve iyilikten başka bir şey bilmiyoruz. Bunun üzerine Hazreti Peygamber bir şey söylememişler.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Tebük'den Medine'ye dönmek üzere hareket etmiş olduğunu öğrenince, düşünmeye başladım. Yarın Hazreti Peygamberin huzuruna nasıl çıkacağım ve onun oana karşı olan öfkesinden nasıl kurtulacağım?. Ne yapsam, bir yalan uydurupta özür mü dilesem, dosdoğru mu konuşsam, diye hesab ettim durdum. Hatta yakınlarımdan fikir sahibi kimselerin ve bilginlerin görüşlerine başvurdum, ne yapmam gerektiğini onlara danıştım.
Nihayet Hazreti Peygamberin Medine'ye yaklaştığı haberi gelince, evelce tasarlamış olduğum yalan vs kuruntuların hejssi kafamdan silindi. Böyle bir yalanın, beni Hazreti Peygamberin öfkesinden hiç bir zaman kurtaramayacağını anladım. Onun için işin doğrusunu olduğu gibi Hazreti Peygambere anlatmayı uygun buldum ve buna karar verdim.
Spnra Hazreti Peygamber Medine'yi teşrif ettiler. Ötedenberi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem her seferlerinden Medine'ye dönüşlerinde ilk önce Mescid'e girerler ve orada iki rekât namaz kılarlardı. Yine bu adetleri üzere Mescid'e girdiler ve iki rekât namaz kıldılar. Hoş geldin, demeye gelen insanları karşılamak için Mescid-de oturdular. Böyle otururlarken, sırf tenbellikten veya bir nifaktan dolayı Tebük seferine katılamayanlar takım takım gelerek Hazreti Peygamberden özürlerinin kabullerini istediler ve çeşitli mazeretler göstererek yemin ettiler. Hazreti Peygamber onların görünüş hallerine bakarak özürlerini kabul etti. Onlar için Allah'dan mağfiret diledi. Onların iç hallerini Allah Tealâ Hazretlerine bırakmıştı. Böyle uydurma özürlerle ve nifakla yalnız Medine'de kalanların sayısı seksen küsur kişi idi. Diğer bölgelerden olan münafikların sayısı çoktu.
Herkes gelip gittikten sonra ben de Hazreti Peygamberin huzuruna vardım ve selâm verdim. Hazreti Peygamber kızan bir kimsenin tebessümü ile bana: «Yanıma gel!» buyurdu. Ben de hemen yürüdüm ve önünde oturdum. Hazreti Peygamber bana sordu:
«Seni bu savaştan geri bırakan neydi? Binek hayvanım satın almamış miydin?» Ben cevab verdim:
— Evet, ya Resûlallah! binek hayvanımı hazırlamıştım. Sizden başka dünya ehlinden birinin huzurunda oturmuş olaydım, onun öfkesinden, mazeretle çıkmayı başarırdım. Çünkü bana tartışmada ikna kabiliyeti verilmiştir. Fakat vallahi, bugünkü günde kendimden sizi razı etmek için yalan söyleyecek olsam, Allah'ın gazabma uğrayacağımı kesin olarak biliyorum. Beri size karşı doğru söyleyip gerçek halimi bildirmiş olsam, sizin bana kızacağınızı da biliyorum: fakat bu hususta Allah'ın beni bağışlamasını diliyorum, Vallahi, ya Resûlallah! Evimde kalmam için hiç bir özrüm yoktu. Vallahi, sizden geri kaldığım zamandaki kadar güçlü ve varlıklı hiç bir zaman olamamıştım. Fakat her nasılsa geri kaldım, savaşa katılamadım. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«Bu adam doğruyu söyledi.» buyurdu ve bana şu emri verdi: «Şimdi kalk ve Allah'ın senin hakkında vereceği hükme kadar bekle.»
Ben de .hemen Hazreti Peygamberin huzurundan kalkarak evime doğru yürüdüm. Seleme Oğullan kabilesinden birtakım adamlar arkama takıldılar ve bana şöyle dediler:
— Vallahi, senin bundan önce bir günah işlediğini bilmiyoruz. Böyle olduğun halde diğer evlerinde kalıp savaşa katılmayanlar gibi bir özür uydurmayı beceremedin. Halbuki Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in senin için Allah'dan af dilemesi, günahının bağışlanmasına yeterdi. Onlar bu şekilde beni kınamaya devam ettiler. Onların bu kınamalarından dolayı, tekrar Hazreti Peygambere dönüp kendimi yalanlamıya büe niyetlendim. Sonra arkadaşlarıma şöyle
dedim:
— Bu benim başıma gelen hal, başka bir kimsenin başına geldi mi? (Benim gibi Tebük savaşından geri kalıp özür beyan etmeyen ve doğruyu öyleyen bir kimse var mıdır?) Onlar:
— Evet, tıpkı senin gibi doğruyu söyleyen iki kişi vardır, Hazreti Peygamber sana ne buyurdu ise, aynen onlara da onu söyledi, dediler. Sonra ben arkadaşlarıma sordum:
— O iki zat kimlerdir? Dediler ki:
— Onlardan biri Mürare bin Rebî* diğeri de Hilâl bin Ümeyye'-dir. Bunları öğrenince bendeki tereddüd ve kararsızlık hali kalktı. Önceki doğruluk fikrim üzerinde bulunmayı kesinlikle kararlaştır-dım. Çünkü isimlerini öğrendiğim bu iki zat ashabın büyüklerinden ve Bedir savaşında bulunan salihlerdendiler. Artık bunlar benim için uyulması gereken kimseler olabilir, demiştim"; 2 sakinleşmiştim.
Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Te-bûk seferinden geri kalanlardan yalnız üçümüzle konuşmayı bütün müslümanlara yasakladı. Bunun üzerine herkes bizden kaçındı; bize karşı birden değişi verdiler. Hatta Medine bana yabancı gelmeye başladı. Sanki daha önce tanıdığım şehir değildi. îşte bu durumda tam elli gece (gün) kaldık. Benim o iki arkadaşım evlerinden hiç dışarı çıkmayarak mütemadiyen ağlayıp durdular. Ben arkadaşlarımdan daha genç ve dinç idim. Onun için müslümanlar arasında namaza katılırdım, çarşılarda da dolaşırdım; fakat hiç kimse benimle konuşmazdı.
Namazdan sonra bazan Hazreti Peygamberin oturduğu yere gidip huzurlarında selâm verirdim. Hem de benim selâmımı almak için Hazreti Peygamberin mübarek dudaklarını kımıldatıp kımıldatmadığını kendime sorardım. Bazan da Mescid'de Hazreti Peygamberin yakınında namaza dururdum. Hem de gizlice gözümün ucu ile Hazreti Peygambere bakardım. Ben namaza başlayınca, Hazreti Peygamber bana dikkatlice bakardı. Fakat ben Hazreti Peygamberin tarafına döndüğüm zaman, mübarek yüzünü benden çevirirdi, insanların cefasından uğradığım sıkıntılı günler uzayınca insanlar içinde en iyi dostum olan amcamın oğlu Ebû Katade'nin bostanına duvardan aşarak girdim. Ebû Katade'ye selâm verdim; fakat vallahi, selâmımı almadı. Ben ona şöyle dedim: — Ey Ebû Katade! Allah için söyle. Allah'ı ve onun Peygamberini sevdiğimi biliyor musun? Ebû Katade benim bu soruma evet veya hayır hiç bir cevab vermedi. Sorumu tekrarladım yine bir cevab alamadım. Üçüncü defa sorunca: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedi. O anda benim iki gözümden yaşlar boşanmaya başladı. Ağlayarak yine bostan duvarından dışarıya çıktım. Medine çarşısında yürürken Şam halkından ve hıristiyan dininden olup ekinini satmak için Medine'ye gelen bir kipti fellah (çiftçi), Kâb bin Malik kimdir? diye insanlara soruyor ve beni araştırıyordu. Adamlar da hıristiyana/beni gösterdiler. Sonra o hıristiyan yanıma geldi. Gassan sultanı (Cebele bin Eyhem) tarafından gönderilen mektubu bana verdi. Bir de baktım ki, mektupta şöyle deniliyor:
«imdi (inanıp kendisine bağlandığın adamının sana eziyet ve cefa ettiği haberini aldım. Halbuki Allah seni böyle zillet ve hakaret yerinde kalmak için yaratmadı. Dünya sana dar değildir. Böylece zillet yerinde durmak sana yakışmaz. Mektubum sana ulaşınca hemen bize katıl. Biz seni teselli ederiz.»
Mektubu okuyunca kendi kendime dedim ki, bu da, geçirmekte olduğum imtihanın bir parçası! Hemen o mektubu ateşe atıp yaktım.
Sonra elli gecenin kırk gecesi geçtiği zaman. Hazreti Peygamberin elçisi. (Hüzeyme bin Sabit) bana gelerek şu emri tebliğ etti:
«Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, karından ayrılmanı sana emrediyor.» Ben de:
— Zevcemi boşayayım mı?1 diye sordum. O da:
— Hayır, boşamaymız; ancak muvakkat bir zaman için ona yaklaşmayınız, dedi.
Bana gönderilen bu haber aynen diğer iki arkadaşıma da gönderildi. Sonra zevceme dedim ki, hakkımda Allah'ın hükmü gelinceye kadar sen ailenin yanına git. O da gitti.
Arkadaşlarımdan Hilâl bin Ümeyye'nin zevcesi Havle binti Asım,
Peygamber Sallallahu-Aleyhi ve Sellem'e gitti ve şöyle dedi:
—Ya Resûlallah! Benim kocam Hilâl bin Ümeyye ihtiyar bir adamdır. Yalnız başına kendini idare edemez. Benden başka onun hizmetini yapacak kimsesi yoktur. Onun hizmetinde bulunmama izin. verirmisiniz? Hazreti Peygamber o kadına müsaade etmiş; fakat kocasına yaklaşmamasını da emretmiş. Bunun üzerine kadın demiş ki: — Ya Resûlallah! Benim kocamın hiç bir hareketi kalmamış olduğu gibi, bu iş onun başına geleli beri devamlı olarak ağlamaktadır.
Kâ'b, söze devam ederek der ki;
Ailemden biri bana, sen de peygambere gidip Hilâl bin Ümey-ye'nin karışma izin verdiği gibi, karının, senin yanında kalması için izin istesen'olmaz mı? dedi. Bu şekilde bana ısrarda bulundu ise de ona şu cevabı verdim:
— Vallahi, böyle şey için ben Hazreti Peygambere gidip onu rahatsız edemem. Sonra ben, nasıl ona müracaat edeyim? Hilâl gibi ihtiyar değilim, genç olduğum için kendi hizmetimi görebilirim. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in de bana ne söyleyeceğini bilemem. İşte kırk günden sonra on gün daha böyle geçirdik. Böylece insanlardan ilgimizin kesilişi üzerinden tam elli gün geçmiş oldu.
Ellinci günün sabahında idi ki, evlerimden birinin damında sabah namazını kılmış oturuyordum. Öyle bir sıkıntılı halde idim ki, Kur'an-ı Kerimde Cenabı Hak buyurduğu gibi, yeryüzü Bunca genişliğine rağmen bana dar gelmişti. Bir de ansızın Sel dağı tepesinden yüksek sesle birinin:
— Ey Kâ'b, sana müjde! bağırdığını işittim. Hemen şükür secdesine kapandım. Artık ferahlık zamanının geldiğini anladım. Bizim üçümüzün tevbelerinin kabul edildiğim sabah namazından sonra Hazreti Peygamber herkese açıklamıştı. Bunun üzerine müjdeciler her üçümüzün evlerine koştular. Benim tarafima gelen müjdeci atma binmiş dört nala geliyordu. Fakat Sel dağına çıkan Eşlem kabilesinden çevik bir adamın sesi bana daha önce gelmişti. Bu müjdeci yanıma vardığında sırtımdaki iki elbisemi, müjdesinin karşılığı olarak çıkarıp ona giydirdim. Vallahi o gün o iki elbiseden başka elbisem yoktu. Hemen iki giysi (ridâ ve izar) ödünç aldım ve giydim. Öylece Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna vardım. Yolda grup grup insanlar beni karşılıyarak tevbenin kabulünü tebrik ediyor ve Allah Telâ Hazretleri tarafından bağışlanman kutlu olsun, diyorlardı.
Nihayet Mescidi şerife girdim. Hazreti Peygamber mescid içerisinde etrafında insanlar olduğu halde oturuyorlardı İçlerinden beni gören Talhâ bin Abdullah hemen ayağa kalktı ve koşarak beni kucaklayıp tebrik etti. Vallahi, Talha'dan başka muhacirlerden hiçbir kimse bani tebrik etmeye kalkmadı. Vallahi, Hazreti Talha'nın bana olan sadakatini hiç bir zaman unutamıyacağım.
Sonra ben. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine selâm verdim. Hazreti Peygamberin mübarek yüzlerinde sevinç parıltısı olduğu halde bana şöyle buyurdulart
«Anandan doğalı beri rastladığın en mutlu günü sana müjdelerim.» Ben sordum:
— Ya Resûlallah! Bu müjde senin tarafindan mı* yoksa Allah tarafindan mı? Bana şu cevabı verdiler:

«Hayır, benim tarafımdan değil, bu müjde Allah katindanl» Hazreti Peygamber sevinçli oldukları zaman mübarek yüzlerin-deki nur bir kat daha çoğalır ve parlardı. Biz de öteden beri onun bu halini bilirdik. Sonra huzurlarında oturdum ve şöyle dedim:
— Ya Resûlallah! Mademki Allah Tealâ Hazretleri beni bağışladı, bu bağışlanmamın karşılığı, Allah Tealâ Hazretleri peygamberi için bütün malımdan sadaka olarak sıynlmamdır. Hazreti Peygamber bana:
' «Malının bir kısmını tut, bu senin için daha hayırlıdır» buyurdu. Ben de Hayber ganimetlerinden bana düşen hissemi alıkoyuyorum, dedim.
Sonra Hazreti Peygamber'e şu sözü verdim:
— Ya Resûlallah! Allah Tealâ beni doğruluk sebebiyle kurtardı. Bundan böyle hayatım boyunca doğruluktan ayrılmayacağım, söz veriyorum.
Kâ'b bin Malik diyor ki:
— Vallahi, Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e doğruluk sözü verdiğimden itibaren Allah Tealâ, bana ihsan ettiği nimet kadar müslümanlardân hiç bir kimseye ihsan etmemiştir. Hem de Hazreti Peygamber'e verdiğim o doğruluk sözünden beri, bu güne kadar hiç bir şekilde bilerek yalan söylemedim. Bundan sonra da Allah Tealâ Hazretleri beni yalan söylemekten korur, diye ümidim tamdır.
Allah Tealâ Hazretleri şu mealdeki ayeti Kerime'yi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e indirdi:
«And olsun ki, Allah, peygambere ve o güçlük vaktinde (Tebük savaşında çekilen sıkıntı ve mahrumiyet günlerinde) ona uyan Muhacirlerle Ensar'a Jüt uf ta bulundu. Öyle ki, içlerinden bir kısmının kalbleri kaymağa yüz tutmuş iken yine de onların tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.»
Vallahi, Hazreü Peygambere karşı yalan söyleyipte helak olurum korkusu ile itizam ettiğim sadakat sözü, beni İslam'a hidayet ettikten sonra Allah'ın bana verdiği en büyük niymettir. Aksi halde diğer yalan söyleyenler gibi ben de helak olacaktım. Allah yalan konuşanlar (mazeret uyduranlar) hakkında, şimdiye kadar hiç kimse hakkında indirmediği en ağır ayetini indirmiş ve şöyle buyurmuştur :
Kendilerinden razı olasınız diye (münafiklar) size yemin, edecekler. Fakat siz onlarda razı olsanızda, Allah, asla o fasıklardan razı olmaz.» (Tevbe: 98)
Diğer münafiklar Hazreti Peygamberin huzuruna giderek özürlerini yeminle ifade ettiler. Hazreti Peygamber de onların mazeretlerini kabul etti ve^ onlar için Allah'dan mağfiret diledi. Biz ise onlar gibi mazeret uydurmaktan ve Peygamber'in bizim için mafiret dilemesinden geri kaldık. Biz üç kişi idik. Hazreti Peygamber bizi, Al-lah'dan bir emir ve hüküm gelinceye kadar bekletti. îşte bundan dolayıdır ki, Allah Tealâ Hazretleri:
«(Durumları) geri bırakılan üç kişiyi (Kâb bin Malik, Hilâl bin Ümayye ve Mûrâre bin Rebî'i) Allah bağışladı. Çünkü o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıkmıştı ve Allah'dan kurtuluşun ancak Allah'a sığınmakta olduğunu anlamışlardı. Bundan sonra Allah onları tevbekâr olmaya muvaffak kılıp tevbelerini kabul buyurdu. Şüphesiz ki Allah tevbeleri çok çok kabul edendir, çok merhametlidir.» (Tevbe: 118)
Bu ayette geçen «Geri bırakılan üç kişi» sözü Tebük savaşından geri kalanlar manasında olmayıp durumları hakkında hüküm verilmesi ertelenmiş olanlar manasmdadır ki, bundan üçümüz kasdedü-mektedir.
otaTk satışmak kararında idim. ™^.^S2 lallahu Aleyhi ve Sellem'den işittiğim bir hadisten Allah fayadalandırdı. Peygamberin bu hadisi şudur:
«Bir kavim ki, idaresini kadına bırakmıştır, o toplum asla iflah etmez.» Bu hadîs-i şerifi Hazreti Peygamber şu hadise üzerine buyurmuştu:, tran imparatoru ölünce erkek çocuğu olmadığından onun kızını tahta çıkardılar. İşte bu haber Hazreti Peygambere ulaşınca, yukardaki hadîs-i şerif varid olmuştur. Ben de bu hadis-i şerife dayanarak Hazreti Aişe tarafları olarak CEMEL vak'asmda bulunmadım.[4]

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN HASTALIĞI VE VEFATI

1110- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ölüm hastalığında, kızı Fatma'yı (Radıyallahu Anha) yanına çağırarak kulağına gizlice bir şey söyledi. Hazreti Fatma ağlamaya başladı. Sonra ikinci defa yine gizlice kulağına bir şey söyledi. Bu defa Hazreti Fatma gülümsedi. Sonra biz Hazreti Fatma'ya bu iki halin sebebini sorduk. Bize şöyle anlattı:
— Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, birinci defasında bu hastalık yüzünden dünyadan ahırete göçeceklerini bana söylediler. Onun için ağladım. İkinci defasında ise vefatlarından sonra aile ferd-leri içinden en önce kendilerine kavuşacak olan kimsenin ben olduğumu bildirdiler. Onun için sevindim ve güldüm.
Hazreti Aişe yine anlatır: Ben, Resûlüilah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den çok defa şöyle buyurduğunu işitirdim:
Hiç bir peygamber, dünyada kalması ve ahirete göçmesi arasın da muhayyer bırakılmadıkça (bunlardan birini seçme serbestliği kendisine tanınmadıkça) vefat etmez.»
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, ölüm halinde mübarek sesi kısılınca şu mealdeki ayeti kerimeyi okuduğunu işittim:
«Allah'a ve Peygambere, itaat edenler, işte bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehidlerie ve iyi kimselerle beraberdirler. Bunlarsa ne güzel arkadaşlardır!» (Nisa: 69)
Bunun üzerine diğer peygamberler gibi, Allah tarafından dünyada kalmasıyla ahirete göçmesi arasında Hazreti Peygamberin de serbest (muhayyer) bırakıldığını anladım.

1111- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki: Peygamber Salla3îahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri sağlık hallerinde iken: «Hiç bir şamher cennetteki yerini görmedikçe ve sonra da dünya ile ahire i arasında muhayyer kılmmadikça vefat etmemiştir.» buyurdular. Hazreti Peygamber hastalanıp ölüm halinde mübarek başı dizim üzerinde iken, bir ara kendinden geçtiler. Sonra kendilerine geldikleri vakit, mübarek gözlerini evin tavanına doğru çevirdi ve:
«Allahım! Beni, yüce yoldaşa kavuştur.» buyurdu. Yani, bir an önce sana kavuşayım, yahut mukaddes yüksek makama erişeyim.
Hazreti Peygamber böyle dua edince, ben kendi kendime dedim ki artık Resûlüilah bizi seçip dünyada kalmasını dilemez. Hayatlarında buyurdukları, «Allah tarafından dünya ile ahiret arasında muhayyer kılınmak» hadîs-i şerifinin gereği ahireti ihtiyar ettiklerini anladım.
Mütercim:
Hazreti Peygambere ölüm halinde Cibril gelip onu muhayyer kıldığı diğer hadislerde geçmektedir.

1112- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber SaUailahu Aleyhi ve Sellem'in mübarek vücudlanna bir hastalık geldiği zaman, muavvizeteyn (Nas ve Felak) sûrelerini okumak ve parmaklarının uçlarına üfleyerek ağrıyan yerlerine sürmek adetleri idi. Bu defa ölümlerine sebeb olan hastalıkta iken, ben de Muavvizeteyn sûrelerini okuyarak Hazreti Peygamberin e!?erine üfürür ve ellerini ağrıyan yerlerine sürerdim. Bu son hastalığında kulağımı mübarek ağızlarının yanma yaklaştırdım ve dinledim. Şöyle dua ediyorlardı:
«Allahımî.Beni bağışla, beni esirge ve beni yüce yoldaşa kavuştur.»

1113- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Allah Tealâ Hazretlerinin bana özel olarak ihsan buyurduğu en büyük nimetlerinden biri de, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin benim evimde ve nöbet günümde, mübarek başları göğsüm'e dayalı bulunduğu halde vefat etmeleri ve benim ağız suyum ile Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin ağız suyunun birbirine karışmış olmasıdır. Şöyle ki:
Hazreti Peygamberin hastalığında onun dayanağı idim; o, bana yaslanıyordu. O anda yanıma kardeşim Abdurrahman (ibni Ebi Bekir) geldi. Elinde bir misvak (ağaçtan diş fırçası) olduğu halde içeri girmişti. Hazreti Peygamberin, kardeşimin elindeki o misvâk'a dikkatle baktığını gördüm. Peygamber Sallallahu .Aleyhi ve Sellem'in o misvâk'ı istediğini anladım. Hemen sordum:
— Ya Resûlallah, misvak ister misiniz? Hazreti Peygamber, evet, manasında mübarek başı ile işaret etti. Ben de hemen kardeşimden misvâk'ı alarak Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e verdim. Hazreti Peygamberin hastalığı şiddetli olduğundan misvak ona sert geldi. Ben, ya resûlallah! mivsâk'ı size biraz yumuşatayım, dedim.
Yiile başları ile İşaret ederek yumuşatmamı istediler. O misvak'ı mübarek elinden aldım ve ağzımda çiğneyerek tükürüğüm ile yumuşattım. Sonra Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e verdim. O da
misvakı dişlerine sürdü.
Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in önünde deriden ve içinde su bulunan bir kap vardı. Mübarek ellerini o suya sokarak ıslatır, mübarek yüzüne sürer ve şöyle buyururdu:
-Allah'dan başka ibadet edilecek hiç bir ilâh yoktur; ölümün de gerçekten sekeratı (şiddeti) vardır.» Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, ellerini göğe doğru kaldırıp ruhlarını teslim edinceye kadar: «Yüce yoldaşın yanında...» demeye bağladılar. Sonra mübarek, eli yavaş yavaş düştü. (Artık dünyadan göçmüşlerdi.)

1114- HazretiAişe (Radıyallahu Anha) derki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e hastalığında baygınlığa benzer bir hal gelmişti. Biz de hastalığına bir ilaç hazırladık. Kendileri bu ilâcı istemediklerini, işaretle bize bildirdilerse de, biz, her hasta ilâç kabul etmez düşüncesiyle yine o ilâcı ağızlarına damlattık. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kendine gelince şöyle buyurdu:
«Ağzıma ilâç damlatmaktan sizi menetmedim m¥! Bu evde (amcam) Abbas'tan başka herkesin ağzına (ceza olarak) aynı ilâçtan damlatılacak ve ben de göreceğim. Abbas ise sizin ağzıma ilâç damlatmanızı görmedi (o esnada aranızda değildi).»
Mütercim

Şanı yüce bir peygamber böyle ilaçlamayı yasaklamışken, bunu dinlemeyenlerin ahirette bir cezaları olması gerektiğinden dünyada kısas olarak onların ayni ilâcı kullanmak suretiyle cezalandırılarak ahiret cezasından kurtarıldıkları anlaşılmaktadır. Bizzat tedavi ile uğraşanlar ve görüpte rıza gösterenler ayni cezaya hâk kazanmış oldular. Fakat Hazreti Abbas tedavi sırasında bulunmadığı için o müstesna kümnuştır.

1115- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Saliallahu Aleyhi ve Sellem'in irtihallerine sebeb olan son hastalıkları ağırlaşmca, mübarek, vücudlarına bir ağırlık bastığını gören kızı Hazreti Fatma (Radıyallahu Anha):
— Yetişin, babama ağırlık bastı! diye feryad etti. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem kızına şöyle buyurdu: (Kızım), bugünden sonra artık babanın bir sıkıntısı kalmayacaktır.»
Mütercim:
Hazreti Peygamberin altmış üç yaşında irtihal ettiklerini Hazreti Aişe anlatır. Her ne kadar Sahih-i Müslim'de altmış beş yaşında irtihal ettiği rivayet ediliyorsa da, doğrusu Hazreti Aişe'nin Buhari'deki rivayetidir. Bu altmış üç yılın elli üç senesi, Mekke'de ve geri kalan on senesi de Medine'de geçmiştir.
Tam kırk yaşında Mekke'de nübüvvet geldikten sonra, peygamberliğin ilk onüç yılını da orada geçirmişlerdir. Ancak bu on üç yılın üç senesi fetret devri (vahyin kesildiği zaman) olmuştur. Bu itibarla arka arkaya Kur'anı kerimin nüzulü on sene Mekke'de ve on sene de Medine'de peyderpey'vuku bularak yirmi senede tamamlanmış oldu.[5]

KURAN TEFSİRİ BAHSÎ FATİHA SÜRESİ

1116- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der kit
Ben, mescidi şerifte namaz kılarken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni huzurlarına çağırdı. Namazdan sonra huzurlarına varıb:
— Ya Resûlallah! Namazda idim; onun için geciktim, dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: -
«Allah Tealâ; Allah ve Peygamberine, sizi çağırdığı zaman derhal icabet edin, 'buyurmadı mı?» (Enfal: 24) Böylece beni azarlama yollu ikaz ettikten sonra şöyle buyurdular:
«Bu mescidden dışarıya çıkmadan sana bir sûre öğreteceğim ki, o sûre, Kur'an'ın en büyük süresidir.» Sonra Hazreti Peygamber elimden tutup beraberce mescidden çıkarken ben dedim ki, ya Resû lallah, siz Kur'an'm en büyük sûresini bana öğretecek değil miydiniz? Bunun üzerine buyurdular ki:
«O sûre, El-hamdü lillâhi Rabbü'alemîn (Fatiha) süresidir. Bu sûre tekrarlanan yedi ayet ve Allah tarafından bana verilen büyük Kur'andır.»
Mütercim:
Fatiha sûresi yedi ayettir. Ancak îmam Azam Hazretlerine göte. Besmele sûreden bir ayet değildir. «Sıratallezine en amte aleyhim» tam ayettir ve bununla yedi ayet tamamlanmaktadır. îmam Şa-fü Hazretlerine göre ise, Besmele, Fatiha sûresinden bir ayettir ve •Sıratellezine en'amte aleyhim» tam ayet değildir.[6]

BAKABE SÜRESİ

1117- Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahu Anh) der kı
Peygamber Sallallahu Aleyhi «e Sellem Hazretleri günahların en büyüğü hangisidir? diye sordum. Bana şu cevabı verdiler:
«Allah seni yarattığı halde senin ona eş ve ortak koşmandır.» Sonra en büyük günah hangisidir? sordum. Buyurdular ki:
«Seninle ekmeğini paylaşacağı korkusu ile kendi çocuğunu öldürmen d ir.» Ben yine sordum: Sonra en büyük günah hangisidir? Bana şu cevabı verdiler:
«Komşunun helali ile zina etmendir.»

1118- Saîd bin Zeyd (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
«Kızıla çalan ak mantar, kudret helvası türündendir ve onutı suyu göze şifadır.»

1119- Ebû Hüreyre'den {Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
îsrâil Oğullarına, Kudüs kapısından başlarınızı eğerek ve günahlarınızın bağışlanması için dua ederek giriniz, buyurulduğu halde, onlar kıçlarının üstünde sürünerek girdiler ve emri değiştirip, günahlardan tevbe, diyecekleri yerde, arpada habbe, dediler (emri alaya aldılar).»
Mütercim:
îsrâil Oğullarının, Allah'ın emrini alaya almalarından dolayı onlara taun (veba) hastalığı gelerek bir saat içinde yirmidört bin kişinin Öldüğü rivayet edilmiştir.

1120- İbni Abbas'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
Allah Teala buyurmuştur: «İnsanoğlu hakkı olmadığı halde beni yalanladı ve hakkı olmadığı halde bana sövdü. Beni yalanlaması şut Sanıyor ki, çürûyüp toprak olduktan sonra kendisini eski durumuna çeviremem. Bana sövmesine gelince, benim çocuklu olduğumu iddia etmesidir. Halbuki ben, zevce yahut çocuk edinmekten beriyim.

1121- Ebû HÜreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştirt
«Siz enli kitabı ne doğrulayınız, ne de yalanlayınız; ancak biz Allah'a ve bize indirilene İman ettik, deyiniz.»

1122- Ebû Saîd'den (RadıyaUahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kıyamet gününde Nûh (Aleyhisselâm Allah'ın huzuruna) davet edilince:
— Enirine hazırım, emret, ey Rabbım! diyecektir. Allah Tealâ ona buyuracak:
— Benim emir ve hükümlerimi kavmine tebliğ ettin mi? O da: — Evet (tebliğ ettim)! diyecek. Sonra onun ümmetine sorulacak i
— Size bu peygamberiniz (Allah'ın hükümlerini) tebliğ etti mi? Onlar da:
— Bize ihtara bir peygamber gelmedi, diyecekler. Sonra (Allah Tealâ Nûh Aleyhisselâm'a) diyecek ki:
— Senin lehine (tebliğde bulunduğuna dair) kim şahitlik edecek? Nuh Aleyhisselâm da:
— Muhammed Aleyhisselâm ve onun ümmeti (benim İçin) şahitlik ederler, diyecektir.
Bunun üzerine ümmetim, Hazreti Nuh'un, kendi ümmetine AV lah'm hükümlerini tebliğ ettiğine şabidlik edecekler ve peygamberiniz de sizin şehadetiniz doğru olduğuna şahitlik edecektir. İşte bu, Allah Tealâ Hazretlerinin Kur'anı Kerimde:
«Ey müminler! Böylece sizi seçkin ve şerefli trt* Önamet ksMUk ki, bütün milletler hakkında adalet örneği ve hail çahidlertiniz. Peygamber de sizin üzerinize şahid olsum» (Bakare: 140 alindeki buyurduğu ayetin anlamıdır. (Vasat» ad&fet denaektîr)

1123- Enes (E.A.) der ki, Peygamber Sallallahu AleyfeİÜ» SA-lem şöyle dua ederdi:
«Allahım, ey Rabbimlzt Bize hem dünyada İyilik (ibadet) at) ver, hem de ahirette iyilik (sevab ve rahmet) ver ve bizi koru.»

1124- Ebû HÜreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir:
«Yoksul Kendisini veya iki hurmanın yahut bir veya İki lokmanın geri çevirdiği dilenci değildir. Yoksul, o kimsedir ki, dilenmekten kaçınır. İsterseniz Allah Tealâ Hazretlerinin, onlar halktan İsrar edip dilenmezler, âyeti kerimesini okuyunuz.» (Bakare: 273)[7]

ALİ İMRAN SÛRESİ

1125- Hazreti Aişe (R.A) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri şu mealde ki ayeti kerimeyi okudu:
«Sana KUr'anı indiren O'dur. Kur'an'ın muhkem (açık ve keşin) âyetleri vardır ki, bunlar (kutsal) kitabın esasıdır. Birtakım müteşa-bih (değişik anlamlara gelebilen) başka âyetler de vardır ki, kalble-rinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve kendilerine göre yorumlamak için onun müteşabih ayetlerine uyarlar, Halbuki o müteşabi-hin te'vilim ancak Allah bilir. İlmin inceliklerine vakıf olanlar. Biz ona (kutsal kitaba) inandık, hepsi (muhkemi ve müteşabihi) Rab-bımız katındandır, derler, Aklıselim sahipleri ancak buna akıl erdirir.» (Ali İmran: 7)
Sonra bana Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
Kur'an'ın müteşabih ayetlerinin ardına düşenleri görürsen bil ki, onlar, Allah'ın adlandırdığı (kalbleri eğri) kimselerdir. Onlardan sakınınız.
Mütercim:

Müteşabih gerçek manası anlaşılamayan .ayetlerdir. Bunlar da iki kısımdır. Biri, hem lâfiz, hem de manası müteşabih olanlardır. Bunlar, sûre başlarında gelen (Elif, Lam, Mîm ve Ta, Ha gibi) harfledir. Bunlara mukatta'a harfler denir. Bunların Arab dilinde ne lâfiz lan ve ne de manaları bilinmiyor. Bunların gerçek manasını yalni2 Allah bilir.
İkinci kısım müteşabih de, yalnız manaları bilinmeyen ve kapalı olan ayetlerdir. «Allah'ın eli, sizin ellerinizin üstündedir.», «Rahman olan Allah Arş üzerine oturdu.» ayetleri ile, «Rabbimiz dünya göğüne iner.» mealindeki hadîs-i şerifler gibi. Bu ayetlerde geçen Allah'ın eli, oturdu- kelimeleriyle hadîste geçen iner kelimesinin manaları bilinen şeylerdir. Fakat bunları Allah'a isnad etmek. Allah'ın şanına uygun düşmeyeceğinden bunların gerçek manalarını Allah'a bırakmak selef alimlerin görüşüdür. Ancak daha sonra gelen ve müteah-hirin dîye adlandırılan müctehîdlere göre, bu gibi ayetler ve hadîs-i şerifler, Allah'ın şanına yaraşır şekilde tevil edilirler. Allah'ın eli demek, Allah'ın kudreti demektir. İstilâ, ihata manasınadır. Allah'ın inmesi demek, rahmetinin bolca gelmesi demektir, şeklinde uygun manalar verirler.
îşte böyle müteşabih' ayetlerin hakikatinden bahsedenler ve tartışanlar, kalblerinde eğrilik bulunanlar olduğunu Allah Tealâ Kuranı kerimde buyuruyor. Bu ayetin meali metinde verilmiştir.

1126- îbni Abbasdan (Radiyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Eğer insanların dava edip istedikleri her şey kendilerine (yalnız iddiaları üzerine) verilmiş olsaydı, birtakım kimselerin kanları ve malları haksız yere giderdi. Yemin ancak davalıya teklif edilir tve davacı ise delil ikame etmekle yükümlüdür).»

1127- tbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Hazreti İbrahim Aleyhisselâm ateşe atılırken «Allah bize kâfidir ve o ne güzel vekildir!» dedi.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve seler gelerek:
-KorKu verdMeriza^ üen. ancak müminlerin iman ve cesaretlerin, artmh ve şöyle dediler:
«Allah bize kâfidir ve O ne güzel vekildir.»

1128- Üşame bin Zeyd (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Bedir savaşından önce Medine'de hastalanan Sa'd bin Ubade'yi ziyaret için çıkmıştı. Sa'd, Haris bin Hazrec oğulları yanında hasta yatıyordu. Haz-reü Peygamber bir merkebe binmişti. Merkebin sırtında, Fedek beldesinde dokunan saçaklı ve kalın bir kilim vardı. Hazreti peygamberin terkisinde de küçük Üsame bulunuyordu. Yolda giderlerken, henüz islâmı kabul etmemiş olan Abdullah bin Selül'ün cemiyetine uğradılar. Bu toplantıda, müslümanlardan, putperest müşriklerden ve Yahudilerden karışık kimseler vardı. Ashabdan Abdullah bin Revana da bu toplantıda bulunuyordu. Hazreti Peygamber geçerken merkebin kaldırdığı tozlar oradakilerin üzerlerini kapladı. Abdullah bin Ubeyy bin Selül, elbisesinin eteği ile \ uzünü ve burnunu kapadı. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e;
— Üstümüzü, başımızı toz etmeyiniz, dedi. Hazreti Peygamber o meclise selâm verdi ve durdu. Sonra hayvanından inerek orada bulunanlan dine davet etti ve onlara öğüt verdi, Kur'andan ayet okudu.
Abdullah bin Ubeyy bin Selül dedi ki:
— Senin söylediklerin gerçek ve hak ise, bundan daha güzel şey olamaz. Fakat bizim meclisimize gelipte bizi böyle rahatsız etmeyiniz. Siz evinize dönünüz de, size gelen olursa ona öğüt veriniz.
Bunun üzerine ashabın ileri gelenlerinden şair Abdullah bin Revaha:
— Ya Resûlallah! Abdullah bin Ubeyy bin Selül'ün sözüne bakma; her zaman meclisimize şeref ver ve bize Kur'an okuyarak öğütlerde bulun, dedi. Bunun üzerine müslümanlarla diğer müşrikler arasında münakaşa ve çekişme başladı. Birbirleriyle döğüşecek hale geldiler. Hazreti Peygamber yumuşak ve tatlı sözleri ile onları yatıştırdı.
Bundan sonra Hazreti Peygamber yine hayvanına bjnerek yola koyuldu ve Sa'd bin Ubade'nin bulunduğu eve girdi. Sa'd Hazretlerine şöyle buyurdu:
«Ey Sa'd! Ebû Hubab'ın (Abdullah bin Ubeyy bin Selül'ün) dediklerini keşke kulağınla işitseydin. Adam şöyle şöyle söyledi.» Sa'd bin Ubade şu cevabı verdi:
— Ya Resûlallah, onu bağışlayınız. Çünkü Size Kur'anı indiren Allah'a yemin ederim ki, Allah Tealâ Hazretleri en şerefli olan peygamberlik rütbesini ve tacını size ihsan buyurdu. Halbuki bu belde halkı (Medine'liler) tüm olarak Abdullah bin Übeyy bin Selü'û kendilerine başkan seçmek ve ona, özel şekilde sarılmış saltanat tacını giydirmek üzere idiler Sonra sizin Medine'ye teşrifinizle onun bu saltanatı yıkılınca son derece kederlendi. İşte Abdullah'ın size karşı o çirkin hareketi bundan ileri gelmektedir. Bu bakımdan Abdullah bin Ubeyy bin Selül'ün kusuruna bakmayınız.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de onu bağışladı.
Zaten Hazreti Peygamber ötedenberi kendilerine karşı yapılan kusur ve kabahetleri kimden gelirse gelsin affederlerdi. Kâfirlerin yapmış oldukları eziyetlere katlanarak sabrederlerdi Kâfirlerle savaşmaya dair Allah'ın emri gelinceye kadar hep böyle devam etti. Bedir savaşında Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinin bir kısmı öldürülünce, adı geçen Abdullah bin Ubeyy bin Selül ile müşrik arkadaşlarından ibaret kalabalık bir topluluk, bu Bedir savaşı açık bir üstünlüktür, diyerek hemen islâmı kabul ettiklerine dair Hazreti Peygambere söz verdiler.
Mütercim:
Bunların islâmı kabul edişi görünüş haldedir; çünkü Abdullah bin Ubeyy bin Selül, münafıkların başı idi. O hal üzere de ölmüştü. «Münafıklardan hiç kimse üzerine namaz kılma ve kabri üzerinde durma,» mealindeki ayeti kerime bunun hakkında nazil olmuşa tur.

1129- Ebû Saîd El-Hudıı (Radıyallahü Anh) der ki:
Peygamöer Sâllallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine birtakım insanlar gelip:
— Ya Resûlallah! Kıyamette biz Rabbımızı görecek* miyiz? diye sordular. Hazreti Peygamber onlara şu cevabı verdi:
«Evet, (göreceksiniz)! Bulutsuz, gayet berrak bir havada ve tam öğle zamanında güneşi görmekte hiç sıkıntı çeker misiniz?» Ashabı kiram:
— Ya Resûlallah, hiç bir zorluk çekmeyiz, dediler. Hazreti Peygamber tekrar:
«Bulutsuz ve berrak bir gecenin aydınlığında dolunayı görmek te hiç zahmet çeker misiniz?» buyurdu. Ashab yine:
— Ya Resûlallah, çekmeyiz! dediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber onlara şöyte buyurdu:
«İşte böyle güneş ve ayı sıkıntısız ve kuşkusuz gördüğünüz gibi, Allah Tealâ Hazretlerim de kıyamette öylece göreceksiniz.
Kıyamet günü olunca, bir münadî (çağırmacı) şöyle çağıracaktır: Her ümmet, dünyada kime ibadet etmişse onun peşinden gitsin. Bunun üzerine Allah'dan başka (put ve sair) şeylere İbadet edenlerin hepsi cehenneme düşecektir. Ancak iyi olsun veya günahkâr olsun, Allah'a kulluk edenlerle kitap ehlinin bir kısmı kalacaktır. Sonra Yahudi'ler çağrılır ve onlara şöyle denilir!
— Siz (dünyada) kime ibadet ediyordunuz? Onlar derler ki:
— Biz, Allah'ın oğlu Uzeyr'e ibadet ediyorduk. Onlara:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah çocuk ve zevce edinmemiştir. Siz şimdi ne istiyorsunuz? denilir. Onlar derler ki:
— Ey Eabbimizî çok susadık. İçmek için su isteriz. Onlara, aslında cehennem alevi olup uzaktan serap gibi görünen cehennemi göstererek, işte oraya varmalısınız, denilir. Onlar toplanıp oraya giderek cehenneme düşerler.
— Sonra Hıristiyanlar çağrılır ve onlara sorulur:
— (Dünyada) kime ibadet ediyordunuz? Onlar derler ki:
— Biz, Allah'ın oğlu Mesih'e (İsa'ya) ibadet ediyorduk. Bu ce-vablanna karşılık onlara:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah zevce ve çocuk edinmemiş tir. Şimdi ne istiyorsunuz? denilir. Onlar önceki Yahudiler gibi söyleyip sonunda cehenneme düşerler. Böylece mahşerde yalnız Allah'a ibadet eden iyi ve günahkâr müminler kalınca, alemlerin Rabbı onlara, evelce tasarladıkları surete yakın bir surette gelir. Bunlara şöyle denilir:
— Siz ne bekliyorsunuz? Her ümmet ibadet etmiş olduğu şeye
uyarak gitti. Onlar şu cevabı vereceklerdir:
— Bîz dünyada kendilerine en çok muhtaç olduğumuz zamanda bile onlardan ayrılmış ve onlarla arkadaşlık etmemiştik. Biz, ibadet etmiş olduğumuz Rabbimizi bekliyoruz. Allah Tealâ buyurur: — îşte ben sizin Rabbımızım. Onlar:
— Biz dünyada kendilerine en çok muhtaç olduğumuz zamanda bile onlardan ayrılmış ve onlarla arkadaşlık etmemiştik. Biz, ibadet etmiş olduğumuz Rabbimizi bekliyoruz. Allah Tealâ buyurur: — îşte ben sizin Rabbımızım. Onlar:
— Biz Allah'a* hiç bir şeyi ortak koşmayız, derler ve bu, iki veya üç kez tekrarlanır.»[8]

NİSA SÜR.ESİ

1130- Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana:
«Benim için biraz Kur'an oku.» buyurdu. Ben dedim ki: — Ya Resûlallah! Kur'an size nazil olmuşken ben mi size okuyacağım? — Bana şu cevabı verdiler:
«Kur'anı başkasından dinlemeyi seviyorum.» Ben de ona Nisa süresini okudum. Nihayet:» Her ümmetten peygamberlerini birer şa-hid getirdiğimiz ve seni de onların üzerine şahid yaptığımız zaman, bakalım kâfirlerin hali ne olacak!..» mealindeki (Nisa sûresi 41.)

ayete geldiğim zaman, Hazreti Peygamber bana: «Dur!» dedi. Bir de baktrm ki, (mübarek) gözlerinden yaş boşanmakta idi.
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin ağlaması, Allah'a ibadette kusur işliyenlere üzülmel erindendi. Yahud bu ayetin ihtiva ettiği mananın şiddet ve azametindendir. Yahud bu şekilde ağlamaları, kendi, ümmetinin diğer ümmetlere adalet üzre şahid olacakları sevincindendir. Şerkavî şerhinde böyle açıklanmaktadır.
Bana kalırsa, Hazreti Peygamberin ağlaması, Kur'an dinlemenin verdiği manevî hazdan ve duygulanmalardan ileri gelmiştir. gelişi — Ebû Htireyre?den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kim benim Yunus bin Metta'dan daha hayırlı olduğumu iddia ederse muhakkak yalan söylemiştir.»
Mütercim:
«Hût sahibi (Yunus Aleyhisselâm) gibi olma.» mealindeki ayetin zahirine bakarak Hazreti Yunus'dan daha hayırlı olduğunu sanan kimse, yalancıdır; çünkü hiç kîmse peygamber derecesine ulaşamaz.
Yahud Hazreti Peygamber burada tevazu göstererek ümmetinden hiç kimsenin peygamberler arasında üstünlük iddiasına kalki-şıpta Hazreti Yunus'u noksan ve aşağı derecede görmemesini istemiştir. Peygamberler arasında fark gözetilmemeğidir.
Her ne kadar ayeti kerimede, «Biz, peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık.» buyuru'luyorsa da, burada iman cihetinden fark gözetmemeğe delâlet eden: «Allah'ın peygamberlerinden hiç birini diğerinden ayırd etmeyiz,» mealindeki mana kasdedüerek bir tevazu belirtisi olmuştur. Yoksa Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bütün peygamberlerin en faziletlisidir. Nitekim şöyle buyurmuşlardır:
«Ben insan oğul (arının efen d i siyim: bundan övünme yoktur.»
Sonuç olarak denir ki, hiç kimse, Yûnus Aleyhisselâm'ın kıymetini noksan görmesin. Ancak peygamberler arasında fazilet bakımından fark vardır. Fakat tümünün hak peygamber olduğuna iman etmekte hiçbir fark yoktur.
Metta, Hazreti Yûnus Aleyhisselâm'ın,babasının adıdır. Anne-sinin ismi olduğunu söyleyenler de vardır.[9]

MAİDE SÛRESİ

1132- Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Medine dışından bir kabile, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'e gelerek bir müddet Medine'de oturdular. Sonra Medine'nin suyundan ve havasının ağırlığından şikâyet ederek şöyle dediler:
— Ya Resûlallah! Biz bu beldenin havasını ağır bulduk, (burada hasta olduk). Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara şu cevabı verdi:
«işte şu develerimiz, Medine dışına havası güzel bir yere (Mer1-aya) çıkıyorlar. Siz de onlarla çıkın ve bu develerin sütlerinden ve (hastalığın tedavisi için) beviUerinden içiniz.»
Bu tavsiye üzerine o kabile Medine dışına çıktılar ve develerden de faydalanarak sıhhat buldular. Fakat bir müddet sonra kavuştukları nimete nankörlük ederek hak dinden döndüler ve peygamberin çobanını öldürüp bütün develeri yağma ettiler. Allah'a ve Peygamberine karşı çıkarak tehditler savurmaya başladılar.
Mütercîm:
Bu irtidat eden kabile, eski memleketlerine kaçmak üzere iken, Hazreti Peygamber o üzücü olayı öğrendi. Hemen onların takip edilerek yakalanmaları, için. Hazreti Peygamber bir birlik gönderdi. Giden birlik onları yakalayarak Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in huzuruna getirdi. Sonra fesad ve kötülük peşine koşan bu kimseler hakkında şu mealdeki ayeti kerime nazil oldu:
«Allah'a ve onun peygamberine savaş açanlar ve yeryüzünde fesad peşinde koşanların cezası ancak öldürülmek veya çarmıha gerilmek veya el ve ayakları çaprazlamasına kesilmek veya sürgün edilmektir.»
Bu ayeti kerime uyarınca cezalarını çektiler.
Eti yenen deve ve diğer hayvanların sidikleri ve tersleri, İmam Azam Hazretlerinin mezhebine göre hafif necaset hükmündedir. Bunların zaruret halinde sıtma ve diğer hastalıklar için kullanılması caiz ise de, kesinlikle içilmeleri haram olan şeyleri kullanmak caiz değildir. Fakat içilmeksizin dıştan kullanılabilirler.

1133- Hazret! Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir defa öyle hüzün verici ve dokunaklı bir hutbe okudu kii öylesini bir daha kendilerinden işitmedim. O hutbede şöyle buyurmuştu:
«Ey ashabım! Eğer benim bildiğimi siz bilmiş olsaydınız, az güler ve çok ağlardınız.»
CAlîah Teala'nın azametinden, kıyamet ahvalinden, cinayet işleyenlerin azabından ve bunların korkunç hallerinden benim bildiklerimi siz de benim kadar hileydiniz, bu halleri düşünerek çok ağlardınız ve" hiç gülmezdiniz.)
Bu hutbenin tesirinden bütün ashab hüngür hüngür ağlayarak elleri ve mendilleriyle yüzlerini kapadılar. O sırada ashabdan bir zat (Abdullah bin Hüzafe) ayağa kalkarak:
— Ya Resûlallah! Benim babam kimdir? dedi Hazreti Peygamber oha: «Falancadır (Hüzâfe'dir)!» buyurdu. Böyle yersiz bazı soruların Hazreti Peygambere soruîmasj üzerine Allah tarafından şu mealdeki ayeti kerime nazil oldu:
«Ey iman edenler! Size açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri peygambere sormayın, Kur'an indirilirken bunları sorarsanız, size açıklanır (ve hoşlanmazsınız). Allah şimdiye kadarki sorularınızı bağışladı. Allah Gafûr'dur, Halîm'dir.* (Maitfe: 101)
Mütercim:
Hüzafe'nin üç oğlu vardı. Abdullah; Kays ve Harice. Bunlara ne-seb bakımından dil uzatılırdı. Hazreti Peygamber gerek bu hutbelerin den önce ve bu hutbe arasında sorulan yersiz sorulardan rahatsız olmuşlardı. Hatta birisi de kalkıp, benim devem kayboldu, nerededer? diye sordu. Bu hareketlerden celâllanan Hazreti Peygamber Sallalla-hu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: «Kim ne isterse bana sorsun; hemen burada ona cevab vereceğim.» Bunun üzerine kendi nesebinde şübhesi olan Abdullah şübhesini gidermek için yukarda geçen soruyu sordu ve şübhesi giderilmiş olduğundan sevindi. Fakat sonradan annesi, böyle yersiz soruyu duyunca son derece .üzüldü ve kederlendi. Kıyamete kadar beni, Hazreti Peygamberin ümmeti içinde töhmet altında bırakacak söz söyledin, diye oğluna fena halde gücendi.
Hazreti Peygamberin bu yersiz sorular üzerine celallanmasını teskin için, Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) gidip Hazreti Peygamberin mübarek ayaklarına kapandı ve şöyle dedi:
— Biz Rabbımız Allah'dan, dinimiz, islâm'dan ve peygamberimiz Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den hoşnuduz. Fitnelerin şerrinden Allah'a sığınırız.

1134- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der ki: «Ey Resulüm de ki: Allah size üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azab göndermeğe yahut Parti partî sizi birbirinize düşürüp kiminize kiminizin hıncını taddırmaya da kadirdir. Bak, anlasınlar diye ayetlerimizi, nasıl açıklıyoruz!» lEn'am? 65) mealindeki ayeti kerime nazil olunca, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri üstten ve alttan gelen azab için:
«Allahım! Bu gibi azabdan senin azametine sığınırım.» buyurdu ve birbirine düşürme azabı için de: «Allahım! Bu bir dereceye kadar hafif veya ehvendir.» dedi.
Mütercim;
Başka bir hadîsi şerifte, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: -Ümmetimden dört şeyin kaldırılmasını Allah Tealâ Hazretlerinden diledim. Fakat bu dört şeyden Allah Tealâ ikisini kaldırdı, diğer iki sini kaldırmadı.
Ümmetimi Lût kavmi gibi, semadan taş yağdırarak ve bir de Karun gibi yere geçirerek helak etmemesinine dair iki duamı Allah kabul buyurdu. Ancak ümmetim arasında ayrılıklar olmamasını ve birbirleriyle savaşmamalarını niyaz ettimse de bu ikisini Allah kabul buyurmadı.»
(İnsanlar arasında kıyamete kadar ayrılıklar, çekişmeler, ve birbirleriyle savaşmalar olacaktır.)

1135- Hazreti Abdullah (Radıyallahu Anh) der ki, Peygamber
SaİlallahuAleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Allah Tealâ Hazretlerinden daha çok kıskanan hiç bir kimse yoktur. Bunun içindir ki, Allah Tealâ gerek gizli ve gerek aşikâr bütün fuhuşları haram kıldı. Yine Allah Tealâ'dan övülmeyi daha çok seven hiç kimse yoktur. Onun içindir ki, kendi zatını övmüştür.»
(Kur'an^ı kerîmin bir çok ayetlerinde: Allah Rahim'dir, Gafûr'-dur, Âlîm'dir. Hamd Allah'a mahsustur, diye övgüler vardır. Ayrıca kullar tarafından Allah'a edilen hamd ve övgülerden Allah razı olur. Bunda kulların faydası var; Allah ise kulların hamdine muhtaç değildir.)[10]

BEBÂE SURESİ

1136- Semûre bin Cündüb (Radiyallahu Ann) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Bu gece bana iki melek geldi ve beni alıp götürdüler. Nihayet beni bir şehre götürdüler ki, o şehrin binaları altın ve' gümüş kerpiçlerle örülüydü. Orada bizi bir takım erkekler karşıladılar. Onların bedenlerinin bir kısmı, gördüklerinin en güzeli ve bir kısmı da gördüklerinin en çirkini idi. Beraberimdeki melekler, o kimselere dediler ki: Haydi cennet nehirlerinden şu nehire giriniz. Onlar da gidip o ne-hire girdiler. Sonra yanımıza döndüler. Kendilerinden o çirkinlik gitmiş ve gayet güzel bir sekile girmişlerdi. Sonra o iki melek

bana dediler ki: tşte şurası Adn cennetidir. Şurası da senin makamındır. Vü-cudlarımın yarısı gayet güzel ve yarısı gayet çirkin olan kimseler de«» tyi amellerini, diğer kötü amellerle karıştıranlardır.* (Tevbe: 102) Allah Tealâ bunların günahlarım bağışlamıştır.[11]

HUD SURESİ

1137- Ebû Hüreyre'den CRadıyallahu Anh) rivayet edildifrw göre Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem söyle buyurdu-
«Aziz ve şanı yüce olan Allah Tealâ, malım (benim yolumda) harca ki ben de sana ihsan edeyim, buyurmuştur. Allah'ın ihsan eli dolu olup yermek suretiyle eksilmez ve gece gündüz bol bol nimet saçar. Gökleri ve yeri yaratah beri Allah'ın ihsan ettiği nimetleri gt rüyorsunuz O'nun elindeki nimet hazinelerinden hiç bir şey eksilmt mistir^ Gökleri ve yeri yaratmazdan önce Allah'ın Ars'ı su üzerinde ıdı Adalet terazisi de onun kudret elindedir; dilediğini alçaltir dile dıgini de yükseltir.» (Her şeyin ölçüsü onun elindedir; düed ğine dilediği miktar verir.) öme'

1138- Ebû müsa'dan (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri, zalime mühlet verir; nihayet onu yakaladı mı, artık bırakmaz (kaçırmaz).» Ebû Musa der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bunu buyurduktan sonra şu mealdeki ayeti kerimeyi okudu:
«Zalim ülkeleri cezalandırmak istediğinde senin Rab bin in cezalandırması işte böyledir. O'nun cezalandırması çok acı ve çok ağırdır.» (Hûd: 102)
Mütercim:
Bu ayeti kerime ile, Allah Tealâ, kullarını zulüm işlemekten sakındırıyor.[12]

HICR SÛRESİ

1139- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Allah Tealâ Hazretleri, göklerde emrini verince melekler, O'nun buyruğuna boyun eğerek kanatlarını çırparlar ve sert kaya üstünde zincir sesine benzeyen bir gürültü çıkarırlar. Kalblerinden korku gidince derler ki, Rabbınız ne buyurdu? Meleklerin büyükleri cevab
verir:
— Allah, hak ve gerçek olanı buyurdu. Allah yücedir, uludur. Bu arada kulak hırsızlığı yapanlar, bu sözleri işitirler. Bu kulak hırsızlığı yapan (cin ve şeytanî lar, şöyle, bir diğerinin üstünde halka-lamrlar. Bazan işitene, aldığı haberi arkadaşına iletmeden Önce şahap (akanyıldız) yetişerek onu yakar. Bazan ela kendisine şahap isabet etmeyip aldığı haberi peşindekine ve o da altında bulunana ileterek haberi zincirleme dünyaya ulaştırırlar. Sonra bu haber sih-ribazın ağzına atılır. Sihirbaz (kâhin) da yüz tane yalan ekleyerek haberi yayar ve yüzde biri doğru çıkınca da insanlar, falan ve filan gün, şöyle ve şöyle olacağını bize bildirmemiş miydi? İşte doğru çıktı, derler. Doğru çıkan ise gökten işitilen söz (haber) dür.»
Mütercim;
Hicir sûresinde: «Biz, gökleri (Allah'ın rahmetinden) kovulmuş şeytandan koruduk. Ancak Kulak hırsızlığı eden olursa onu parıldayan bir şahap (ağma) kovalar.» (Hicir: 17-18) mealindeki ayeti keritefsiri olan bu hadis-i şerif münasebetiyle denilmektedir ki: -Önceleri şeytanlar göğe çıkarak haber çalıp yeryüzüne inerler ve aldıkları bu haberleri kâhinlere ve dostlarına verirlerdi. Bu şeytanlar, Hazreti îsâ Aleyhisselâm'ın doğumundan sonra göklerin üç katından kovuldular. Sonra Peygamberimizin doğumundan itibaren de, yakıcı bir şahap ile kovalanarak kehanet ve sihirbazlık kapılan kapanmış oldu[13]

NAHL SÛRESİ

1140- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) rivayet etmiştir:
«Allamm! Cimrilikten, tenbellikten, yaşlanıp bunamaktan, kabir azabından, Deccal'in fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım.» diye Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem dua ederdi.
Mütercim:
Kur'anı kerimin: «Kiminiz de yaşlanıp bunama çağına itilir.»
mealindeki ayeti kerime nazil olduktan sonra, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem böyle dua ederlerdi.[14]

İSRA SURESİ

1141- Ebü Hüreyre'deh (Radıyallahû Anh) rivayet edilmiştir: «Ben, kıyamet gününde Adem oğullarının efendisiyim. Bu nedendir, bilir misiniz? Allah Tealâ Hazretleri, Öncekileri ve sonrakileri bir yerde (geniş bir arazide) toplayacaktır. Öyle bir yer ki, çağıran kişi oradakilere sesini duyuracak ve gözde onları görebilecektir, Güneş de onlara yaklaşacaktır. Mahşer halkının keder ve sıkıntısı, çekilmez ve dayanılmaz dereceye ulaşacaktır. İnsanlar birbirlerine diyecekler ki, başınıza geleni görüyorsunuz. Rabbiniz katında size şefaat edecek birini araştırmayacak mısınız?.
Sonra insanlar birbirine diyecekler ki, şefaat dilemek için Adem Aleyhisselâm'a gidiniz. Onlar da Hazreti Adem Aleyhissel&m'a giderek ona şöyle diyecekler:
— Sen insanoğullannın atasısın. Allah kudret eliyle seni yarattı ve kendi kudretinden sana ruh verdi. Sonra meleklere emretti Ve sana secde ettiler. Rabbin katında bize şefaatçi ol. İçinde bulunduğumuz (kötü) hali görüyorsun. Sıkıntımızın ne dereceye ulaşmış olduğunu biliyorsun Adem Aleyhisselam cevab verecek!
— Gerçek şu ki, benim Rabbım bugün öyle gazaba gelmiştir ki, bundan önce böyle bir gazaba gelmemiş ve bundan sonra da böyle bir gazaba asla gelmiyecektir. Rabbım, yasak ağacın meyvasmdan yemeği bana yasakladığı halde O'nun emrine karşı geldim. Kendi derdime düşmüşüm, kendi derdime düşmüşüm, kendi derdime düşmüşüm. Başkasına gidin. Nûh Aleyhisse'^m'a gidin.
Sonra onlar Nuh Aleyhisselâm'a gidecekler ve şöyle diyecekler:
— Sen yeryüzüne gönderilen büyük peygamberlerin ilkisin, Allah Tealâ Kur "and a seni «Çok şükreden kul» olarak anmıştır (seni övmüştür) . Rabbin katında bize şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali görüyorsun, Nuh Aleyhisselâm cevab verecek:
— Aziz ve yüce olan Rabbım, bugün Öyle gazaba gelmiştir ki, bundan Önce böyle bir gazaba gelmemiş ve bundan sonra da böyle bir gazaba asla gelmeyecektir. Hem de ben, kavmimin helaki İçin dua etmiştim. Kendi derdime düşmüşüm, kendi derdime düşmüşüm, kendi derdime düşmüşüm. Başkasına gidin, İbrahim Aleyhisselâm'a gidin. Onlar da İbrahim Aleyhisselâm'a gidib şöyle diyecekler:
— Ey İbrahim Aleyhisselâm! Sen Allah'ın peygamberi ve dünya halkından Allah'ın Halil'isin (dostusun). Rabbin katında bize şefaat et. içinde bulunduğumuz hali görmüyorsun? tbrahîm Aleyhisselâm onlara cevab verecek:
— Benim Rabbim bugün öyle bir gazaba gelmiştir ki, bundan önce böylesine gazab etmemiştir ve bundan sonra da asla böyle bir gazaba gelmeyecektir. Hem de ben üç yalan söylemiştim. Kendi der-dinideyim, kendi derdimdeyim, kendi derdimdeyim. Başkasına gidin; Musa Aleyhisselâm'a gidin. Onlar da Hazreti Musa'ya gidib şöyle diyecekler:
— Ey Musa! Sen Allah'ın Resulüsün, Allah sâna peygamberlik vermekle ve seninle Konuşmakla seni diğer insanlardan üstün kıldı. Bizim için Rabbinden şefaat dile. İçinde bulunduğumuz hali görüyorsun. Musa Aleyhisselâm onlara cevab verecek:
— Benim Rabbim bugün öyle bir gazaba gelmiştir ki, bundan Önce böylesine gazab etmemiştir ve bundan sonra da böylesine gazab asla etmeyecektir. Hem de ben emredil m ediği m halde bir cana kıy-mıştım (bir adam öldürmüştüm). Başım dertte, başım dertte, başım dertte! Siz başkasına gidin; İsâ Aleyhisselâm'a gidin. Onlar da İsâ Aleyhisselâm'a gidib şöyle diyecekler:
— Ey îsâ (Aleyhisselâm M Sen Allah'ın Resulüsün ve Meryem'e vasıtasız olarak bıraktığı kelime ve Allah'dan bir ruhsun. Beşikte çocuk iken insanlarla konuşmuşsun. Bizim için Rabbinden şefaat dile. İçinde bulunduğumuz hali görüyorsun? Hazreti İsâ (Aleyhisselâm) onlara cevab verecek:
— Benim Rabbim bugün öyle bir gazaba gelmiştir ki, bundan önce böylesine gazab etmemiştir ve bundan sonra da asla böylesine, gazab etmeyecektir. Hazreti îsâ, (diğer peygamberler gibi, işlediği herhangi) bir günah anmayacak, Kendi derdime düşmüşüm, kendi derdime düşmüşüm, kendi derdime düşmüşüm. Başkasına gidin; Mu-hammed S ali ali ahu Aleyhi ve Sellem'e gidin, diyecek. Onlar da Mu-hammed SaUallahu Aleyhi yo Sellem'e gidip şöyle diyecekler:
— Ey Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)! Sen Allah'ın Resulüsün Ve peygamberlerin sonuncususun. Allah senin gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışlamıştır. Bizim için Rabbinden şefaat dile. Bizim içinde bulunduğumuz hali görüyorsun.
Ben de, kalkıp Arş'ın altına vararak Rabbim Azze ve Celîe Hazretlerine secdeye kapanacağım. Sonra Allah bana, (secdede iken) kendisine öyle hâmd ve güzel övgüler ilham edecek ki, benden önce hiç kimseye bunları ilham edip açmamıştır. Sonra bana şöyle denilecek:
— Ey Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)! Başını secdeden kaldır. Dilediğini iste, sana verilecektir. Dilediğine şefaat et, şefaatin kabul olunacaktır. Bunun üzerine ben başımı kaldıracağım
ve şöyle diyeceğini!

— Ümmetimi isterim, ya Rabbi! ümmetimi isterim, ya Rabbil ümmetimi isterim ya Rabbi! Bana denilecek ki:
— Ey Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ! Ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları, ce*nnet kapılarının sağından (Bab-ı ey-men'den) içeri al. Bu cennete girenler, cennetin diğer kapılarında da diğer insanlara ortaktırlar.»
Bu hadîsi- şerifin sonunda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Cennet kapıları kanatlarından her iki kanadın arası, Mekke İle Himyer arası yahud Mekke ile Busrâ arası kadardır.» (Himyer, Yemen'de bir bir belde ve Busrâ da Şam tarafında bir yerdir.)

MÜTERCİM:

Bu hadîs-i şerifte bütün peygamberlerin «kendi derdime düşmüşüm» demeleri mahşer gününe mahsustur. Mahşer gününden kurtulduktan sonra bütün peygamberler ümmetlerinden bazılarına şefaat edeceklerdir; bu hususta Allah tarafından kendilerine izin verilecektir. Bunlardan başka şehidler ve veliler de şefaat etmeğe yet-, kili kılınacaklardır. Bu hususlar, hadîs-i şerif ve ayetlerle sabittir.[15]

KEHF SÛRESİ

1142- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet, edilmiştir:
«Kıyamet gününde bazı iri yapılı, semiz adamlar gelecektir ki, Allah katında sivri sineğin kanadı kadar ağırlıkları olmayacaktır.
Siz bunların durumunu belirten şu mealdeki ayeti kerimeyi okuyunuz: Biz o kâfirler için kıyamet gününde terazi kurmayız (veya onlara hiçbir değer vermeyiz).» (Kehif: 105)[16]

MERYEM SÛRESİ

1143- Ebû Saîd'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
(Cennetlikler cennete cehennemlik olanlar da cehenneme gir^ dikten sonra) alaca bir koç şeklinde ölüm getirilip (cehennem ile cennet arasında) durdurulur. Sonra bir münadi (çağına) seslenin — Ey cennet ehli!.,. Cennetlik olanlar başlarını kaldırıp bakarlar. Sonra münadi onlara sorar:
— Siz bunu (bu koç biçimindeki yaratığı) tanıyor musunuz? Onlarj
— Evet, bu ölümdür diyecek ve hepsi onu görmüş olacaklardır. Sonra o münadi cehennemlik olanlara seslenecek:
— Ey cehennemlikler!.. Onlar da başlarını kaldırıp bakacaklar. Sonra münadi soracak:
— Siz bunu (bu koç biçimindeki yaratığı) tanıyor musunuz?
Onları
— Evet, bü ölümdür! diyecekler ve hepsi onu görmüş olacaklardır. Sonra koç şeklindeki ölüm orada boğazlanır. Arkasından münadi şöyle den
__Ey cennetlik olanlar! Bundan sonra ölüm yoktur. Siz ebedi
olarak cennette kalacaksınız.
— Ey cehennemlik olanlar! Bundan sonra ölüm yoktur. Siz de cehennemde ebedî olarak kalacaksınız.»
Sonra cennetliklerin sevincinin artacağını ve cehennemliklerin de kat kat kedere boğulacaklarını beyan buyuran şû mealdeki ayeti kerimeyi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem okudu;
.(Ey Resulüm), sen o kâfirleri, hasret (pişmanlık) gününe karşı uyar ki, haklarında hüküm verildiği zaman kendileri gaflet içinde idiler (bu gaflette olanlar dünyalılardır) ve iman* etmemekte direniyorlardı.» (Meryem: 39)[17]

ALTINCI CÜZ

NÛR SURESİ

1144- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
Ashabdan Üvey mir adında bir zat Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelerek:
— Ya Resûlallah! Bir kimse, kendi zevcesinin yanında yabancı bir erkeği bularak zinalarına gözleriyle şahid olsa, onu zina halinde öldürse siz de kendisini kısas olarak öldürür müsünüz veya koca burada nasıl hareket etmelidir? diye sordu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Allah Tealâ Hazretleri seninle zevcen hakkında Kur'an (ayet) indirdi. Nûf: 4) Peygamber Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'de belirtilen şekilde lânetleşnıeîerini onlara emretti. Uveymir de karısı ile lanet-leşti. Sonra Uveymir, ya Resülellah! Eğer onu nikâhım altında tutarsam kendisine haksızlık etmiş olurum, dedi ve onu boşadı. Bu boşama, onlardan sonra, lânetleşen karı-koca hakkında sünnet (şeriat) oldu. Sonra Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Bakınız, bu lânetleşen kadın, karnındaki çocuğunu siyah, kapkara gözlü, kalın kalçalı ve kalın baldırh olarak doğurursa, Uveymir'in bu kadın hakkında söylediği bence doğrudur. Eğer bu kadın çocuğunu, kızılcağız ve kızıl keler gibi çelimsiz doğurursa, Uveymir'in ger çekten o kadına iftira ettiği kanısındayım.»
Sonra o katim, Uveymir'i doğrular biçimde çocuğunu doğurdu. Bu çocuk, anasına nispet edilerek çağrılırdı. Ona, Uveymir'in oğlu denmez, Havle 'nin oğlu denirdi.
Mütercim:
Hanefî mezhebinde, karı-koca arasında fıkıhtaki usulüne göre müîâane yapıldıktan sonra, hakim bunların arasını ayırır. Hakimin bu ayırması bain suretiyle talaktır.
Şafiî mezhebinde ise, kocanın lanetlemesinden sonra bir daha birleşmeyecek şekilde boş olur.
Maliki mezhebinde de, kan-kocadan her ikisinin lânetleşmesin-den sonra ayrılık meydana gelir ve nikâh kalkar, talak vaki olmaz.
Hanbeli mezhebinde, bu hadîs-i şerifin zahiri ile amel edilerek, liandan sonra kocanın boşaması ile talak ve aynbk olur. Boşamazsa nikâh devam eder.
Lianm karı-koca hakkında faydası şu: Koca, kazif cezasından (zina iftirası cezasından ve kadın da zina. cezasından kurtulmuş olur. Bu hususta bilgi için fıkıh kitablarınm Lian, Zina, Kazif bölümlerine bakılsın.

1145- îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) .der kis Ashabdan Hilâl bin Ümeyye, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelerek zevcesinin Şerik bin Semhâ adında biriyle zina ettiğini söyledi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Davanı delil ile (şahidlerle) ispat et; yoksa (iftira suçundan) sırtına (seksen değnek) vurulmak gerekir.» Hilâl dedi ki:
— Ya Resûlallah! birimiz, kendi evinde bu işlenen suçu yalnız-başma görünce dışarı çıkıp şahid araması mı gerekir? HilâVin bu sözüne karşı yine Hazreti Peygamber-.
«Muhakkak delil gerekir; yoksa sırtına dayak cezası var.» buyurdu. Hilâl bin Ümeyye, sözünü yeminle kuvvetlendirerek doğru konuştuğunu, kesinlikle ifade etti ve Allah benim sırtımı iftira cezasından korumak üzere ayet indirecek, dedi. Bunun . üzerine şu mealdeki ayeti kerimeyi Allah Tealâ Hazretleri indirdi:
«Zevcelerine zina isnad edenler ve kendilerinden başka şahidlcıi bulunmayanları Bunlardan her birinin şahitliği, dört defa doğru olduğuna dair Allah'ı şahit göstermesidir. Beşinci defada, eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetine uğramasını diler.» (Nûr: 6-7)
Bu ayeti kerime indikten sonra Hazreti Peygamber haber göndererek Hilâl ile zevcesini huzura getirtti. Önce Hilâl, zevcesine isnad ettiği zine suçunda doğru söylediğini dört defa yeminle ifade "- etti. Beşinci defada, eğer yalancı ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını diledi. Bu esnada Peygamber Efendimiz, karı kocadan her ikisine şöyle buyurmakta idi: «İkinizden birinin yalancı olduğunu Allah muhakkak surette bilir. Sizden tevbe (sucunu itiraf) edecek olan var mı?» Sonra Hüâl'm karısı Asim kızı Havle kalkarak, kocası tarafından kendisine iftira edildiğine dair dört defa şahitlik etti. Beşincisinde, oradakiler kadını durdurarak, yalan soyuyorsa mutlaka Allah'ın gazabına uğrayacığını ihtar ettiler. Kadın bocalayıp durakladı ve oradakiler, lânetleşmekten vazgeçeceğini sandılar. Sonra kadın, ben yakınlarımı bütün gün kepaze edemem, diyerek yemin ve laneti tamamladı. Peygamber Efendimiz şöyle buyurdular:
«Bu kadını gözleyiniz. Eğer karnındaki çocuğu, sürmeli gözlü, kaba etleri dolgun ve baldırları iri olarak doğurursa, bu çocuk Şerik bin Sehmâ'nın (zinadan) çocuğudur.»
Sonra kadın bu şekilde bir çocuk doğurdu. Peygamber SallaJla-hu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Eğer Allah'ın kitabında geçen hüküm olmayaydı, benimle bu kadın arasında ağır bir hesaplaşma olurdu.»
Mütercim:
Bu hadis-i şerifte ve Iian ayetinin iniş sebebi üzerinde hadîs alimleri ihtilâf etmişlerdir. Bundan önceki hadis-i şerife 'bakılırsa, Iian ayetinin iniş sebebi, Uveymir'in Hazreti Peygambere müracaat etmiş olmasıdır. Bu ikinci hadîs-i şerife bakılırsa, ayetin inmesine sebeb Hilâl bin Ümeyye'dir.
Alimlerin çoğuna göre, ayetin inmesine sebeb Hilâl'dir. Sonra bu hüküm Uveymir'e ve başkalarına teşmil edildi. Fakat Vakıdî'nin görüşüne göre bu ayetin nüzulüne sebeb Uveymir'dir.

Ayrıca kendisine zina isnad edilenin Şerik bin Sehmâ olduğunda ittifak vardır. Her iki hadîs-i şerifte zina ile suçlanan kadınların ismi Havle oluşu, bu meseleyi açığa kavuşturmayı zorlaştırıyor. Bazı alimler, Havle isminde ayrı iki kadın bulunduğunu söylemektedir. Böylece bir erkek, ayrı ayrı iki kadınla zina etmiş olabilir.[18]

FURKAN SURESİ

1146- Hazreti Eries (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir kimse Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip: — Ey Allah'ın peygamberi! Yüzükoyun cehenneme sürüklenenler, (Furkan: 34) mealindeki ayeti kerimeye göre, kıyamet gününde kâfirler böyle nasıl götürüleceklerdir? diye sordu. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Dünyada iken insanı iki ayağı üzerinde yürüten (Allah), onu kıyamet gününde yüzü üzere yürütmeğe kadir değil mi?»
Mütercim:
Kâfirlerin yüzleri üzere cehenneme sürüklenmelerinin sebebi, yüz ve alınlarını secdeden sakındırdıkları içindir.[19]

KASAS SURESİ

1147- İbni Mes'ud (Radıyallahu Anh) der ki:
Kureyş kavmi, islâm dinine girmekte geciktiklerinden, peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, İslâm'a girmelerine vesile olsun diye, onlara, şöyle dua etti:
«Allahım! Hazreti Yûsuf'un yedi kıtlık senesi gibi Kureyş'i yedi kıtlık senesine uğratarak onlara karşı bana yardım et.»
Gerçekten bu duadan sonra Mekke halkı büyük bir kıtlığa düştüler. Açlıktan ölenler oldu. Ölen hayvanların leşlerini yediler. Açlık sebebiyle herkesin gözleri, etrafı bulanık görmeye başladı. Sonra Ebû Süfyan, Hazreti peygamberin huzurlarına varıp:
— Ya Muhammedi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ben sana geldim. Sen bize daima yakın akrabaya iyilik etmemizi tavsiye ediyorsun. Halbuki senin yakın akraban olan kavmin kıtlık ve açıktan helak oldular. Siz bunlar üzerinden kıtlığın kalkması için. Allah'a dua ediniz. Onlardan bu kıtlık kalkarsa sana iman ederler, dedi. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Semanın apaçık bir duman (kıtlık) getireceği günü Cazab gününü) bekle. Öyle bir duman ki, bütün insanları saracaktır. Bu acıklı bir azabdır. (O kıtlığa ve açlığa düşen kâfirler diyecekler ki): Ey Rabbımız! Bizden bu azabı kaldır; çünkü biz müminleriz. Onlar için düşünüp ibret almak nerede!... Doğrusu kendilerine (gerçekleri) açık seçik anlatan bir peygamber geldi. Fakat ondan yüz çevirdiler ve bu, (peygamber değil) ayartilmış bir çılgındır, dediler. Biz o va'd ettiğimiz, (açlıktan ibaret) azabı biraz kaldıracağız; fakat siz yine (küfre) döneceksiniz.» (Duhan: 10-15 mealindeki ayeti kerimeleri okudu. Gerçekten ayetlerde açıklandığı gibi, Hazreti Peygamberin duası ile Mekke halkı üzerinden açlık ve kıtlık musibeti kalktı. Fakat Mekke halkı yine îmana gelmekten yüz çevirdiler. Eski küfürlerine döndüler. Sonra onlar hakkında: «Biz de en ağır darbeyi indirdiğimiz gün, kendilerinden intikamımızı almış olacağız.» mealindeki ayeti kerime indi. (Duhan: 16)
Mütercim:
İbni Mes'ud Hazretlerinin bu hadis'i Şerifi böyle açıklanmaları-nın sebebi şu:
İbni Mes'ud Hazretlerinin kendi kabilesinden bir adam diyordu ki, kıyamete yakın bir duman gelecek ve münafıkların kulaklarını sağır, gözlerini kör edecek, müminlere ise bu duman az bir zarar vererek hafif bir nezle şeklinde geçecektir. Adamın bu şekilde insanlara haber yaymasını İbni Mesud Hazretleri duyunca, dayanmış olarak oturduğu yerden hiddetle doğrulmuş ve şöyle konuşmuş:
— Gerçek bir bilgi sahibi olan konuşsun; bilgisi olmayan, Allah bilir, desin. Bilmediği şey hakkında Allah bilir, demek de bir çeşit bilgidir.
Bir de Allah Tealâ Hazretleri: «Ey Resulüm, de ki: Ben, tebliğime karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben düzenbazlardan değilim,» buyurmuştur. Şimdi ben, o «Duman» meselesinin anlatıldığı gibi olmadığını, Kureyş hakkında olduğunu söyliyeyim, diyerek yu-kardaki hadîs-i şerifi anlatmıştır.
Fakat Camiu's-Sağîr'de rivayet edilen: «On alâmet meydana gelmedikçe kıyamet kopmayacaktır.., » hadîs-i şerifte, bu alâmetlerden biri «Duman» olarak zikredilmektedir. Bu itibarla «Duman» hadise-sinin.geçmiş olmayıp kıyamete yakın olacağını îbni Abbas Hazretleri ile bir. çok sahabî söylemektedirler.
Bununla beraber hatıra şu gelebilir: Ayeti kerimede geçen DU-HAN = Duman, yalnız Mekke'liler hakkındadır. Hadîste geçen DU-HAN ise, kıyamet alâmetlerinden olan dumandır. Bu duman herkesle ilgilidir. (Bu dumandan, büyük tahrip gücüne sahip nükleer silahların, kullanılması kasdedilmiş olabilir.)[20]

SECDE SÛRESİ

1148- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir.
«Allah Tebareke ve Tealâ Hazretleri buyurdu: Salih olan kullarım için, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir kimsenin kalbinden geçmediği büyük nimetler hazırladım.»
Bu hadîs-i şerifi rivayet eden Ebû Hüreyre demiştir ki, isterseniz şu mealdeki ayeti kerimeyi okuyunuz:
«Müminlerin işledikleri salih amellere karşılık (bir mükâfat) olarak kendileri içine göz aydınlıkları saklandığını hiç kimse bile mez.» (Secde: 17)
Mütercim :
Bazı rivayetlerde bu hadîs-i şerifin sonuna: «Bilgi edindiğiniz, cennet nimetlerini bir tarafa bırakınız: o nimetlerden başka gizli ve hatıra gelmeyen nice nimetler hazırlanmıştır.» sözleri ilave edilmektedir.[21]

AHZAB SÛRESİ

1149- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in pak zevcelerinden Sevcje (Radıyallahu Anha), hicab=örtünme ayetinin inmesinden sonra gece, yatsı vaktinde, zaruri ihtiyaci için evinden dışarı çıkmıştı. Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) onu uzaktan görerek tanıdı. Zaten Hazreti Şevde boylu-poslu bir hanımdı. Onu bilenler görür görmez kendisini tanırlardı. Hazreti Ömer gece vakti onun böyle dışarı çıkmasını hoş görmeyerek kendisine seslendi ve eve geri dönme-, sini istedi. O da geri dönerek benim evime geldi.. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri de benim evimde akşam yemeğini yiyordu ve elinde bir et parçası vardı. Hazreti Şevde:
— Ya Resûlallah! defi hacet için evden çıkmıştım. Hazreti Ömer beni gördü ve bana şöyle şöyle söyledi, dedi. O anda Allah Teal4 Hazretleri, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e vahy indirdi. Vahy tamamlanıp Hazreti Peygamberden şiddet hali gidinceye kadar mübarek elindeki et parçasını yere koymamıştı. Sonra Hazreti Sev-deye cevab olarak şöyle buyurdular:
«Gerçek şu ki, ihtiyaçlarınız İçin dışarıya çıkmanıza izin verildi.»
Mütercim:
îmam Buharî Hazretleri bu hadis-i şerifi «Abdest bölümünde = Kitabu'l-vudu'da» ve hicab ayetinin inmesinden önce1 olarak göstermiştir. Hatta hicab ayetinin iniş sebebi olarak bu olayı anlatmıştır.
Burada ise, hicab ayetinin inmesinden sonra diye rivayet etmiştir. Kirmanî, şerhinde bu iki hadîs-i şerif için uygun yorum yapmış ve demiştir ki, Hazreti Sevde'nin evinden çıkması ve onu Hazreti Ömer'in gö mesi iki defa olmuştur. Biri hicab = örtünme ayetinin inmesinden önce, diğeri de hicab ayetinin inmesinden sonradır. Böyle olması mümkündür.
Bazı alimler.de demişlerdir ki, hicab ayetinin inmesinden sonra olan Hazreti Ömer'in itirazı, kadınların örtülü olsa bile dışarı çıkmalarının caiz olmadığını sandığından ileri gelmiştir. Sonra bu ha-dis-i şerif ile caiz olduğu anlaşılmıştır.

1150- Hazreti Aişe (Radiyallahu Anha) der kit
Hicab ayeti indikten sonra süt babam Ebu'l-Kuays'ın kardeşi olan (süt amcam) Eflah evime geldi ve içeri girmek için izin istedi. Ben ona izin vermedim ve: Hazreti Peygamberden müsaade almadıkça sana izin veremem, dedim. Kendi kendime dedim ki, bu adam benim amcam olamaz; çünkü beni emziren kadındır ve o da Ebu'l-Kuays'in hanımıdır. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem teşrif edince; olayı anlattım:
— Ya Resûlallah! Ebûl-Kuays'm kardeşi Eflah gelip içeri girmek için izin istedi. Ben de, sizden müsaade almadıkça olmaz, dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
«Amcanı neden kabul etmedin?» Ben dedim ki: Ya Resûlallah! Nasıl amcam olurmuş. Beni erkek emzirmedi. Beni Ebu'l-Kuays'ın zevcesi emzirdi? Bana şöyle buyurdular:
«Eli yeşeresice! Sen ona izin ver; çünkü o senin (süt) amcandır. (Mahrem olmada aynen soyca olan amca gibidir).»
Mütercim:
Sütün baba tarafına geçişine fıkıh alimleri «Leben-i Fahl» derler. Bir kadın kocasının nikâhında iken gelen sütünden bir çocuğun süt emme çağında emmesiyle süt veren kadının

çocuğu olduğu gibi, koncasının da süt oğlu olur. Bu kocanın erkek kardeşi de çocuğun süt amcası olur ki, hadîs-i şerifte geçen mesele budur. Soyca evlenilmele-ri haram olanlar, süt bakımından da haram olurlar. Yani amca ile evlenmek nasıl haramsa, süt araca ile evlenmek de öyle haramdır. Onun için bir kadının amcası ile bir arada bulunmasında bir sakınca yoktur; çünkü mahremidir.

1151- Kâb bin Ucre (Radiyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme:
— Ya Resûlallah! Sana selâm verilme şeklini biliyoruz. Tahiy-yatta «Esselâmü Aleyke Eyyühennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâ-tüh» diyerek bize onu öğretmiştiniz. Fakat sana» Salâvat» nasıl getireceğiz? diye sorulunca, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri:
«AHahümme Salli Alâ Muhammed'in ve ala Ali Muhammed. Ke-ma Salleyte alâ Ali İbrahims. înneks Hamîdün -Mecîd, Allahümme barik alâ Muhammedin ve alâ Ali Muhammed. Kema barekte alâ Ali İbrahinıe inneke hamîdün mecîd = AUahunl İbrahim ailesine salât (rahmet) ettiğin gibi, Muhamraede ve Muhammed'in ailesine salât et. Muhakkak ki sen Hamîd'sin (hamd edilmeğe lâyıksın), Mecîd'sin (şanın yücedir). Allahım! İbrahim'in ailesini mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve Muhammed'in ailesini mübarek kıl. Muhakkak ki sen Hamîd'sin, Mecîd'sin.»diye söyleyiniz.» buyurdu.

1152- Ebû Saîd EI-Hudrî (Radıyalîahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine, ya Resûlallah, sana selâm verme şeklini bildik; fakat sana salât nasıl getirelim. Bunu bize öğretiniz, dediğimiz zaman, bize şöyle deyiniz buyurdu:
«AHahümme Sallı ala Muhammed'in ve resûlike, kema salleyte alâ Ali İbrahîme ve barik ala Muhammedin ve alâ Ali muhammedin kema barekte alâ İbrahime, (alâ Ali İbrahime) ve barik alâ Muhammedin ve alâ Ali Muhammedin kema barekte alâ İbrahime ve Ali İbrahime = Allahim! İbrahim ailesine salât (rahmet) ettiğin gibi, senin kulun ve peygamberin olan Muhammede de salât et. îbrahime (veya İbrahimin ailesine) verdiğin bereket gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in ailesine bereket ver.»
Diğer bir rivayette de şöyledir: «îbrahime salât (rahmet) ettiğin gibi, senin kulun ve Peygamberin olan Muhammede salât et. îbrahime ve İbrahimin Ailesine verdiğin bereket gibi, Muhammede ve Muhammedin ailesine bereket ver.»
Mütercim:
Hazreti Peygambere ealâvet getirmeğe dair çeşitli hadisi şerifler rivayet edilmektedir. Bunların ayrı ayrı zamanlarda buyurulmuş olması ihtimali vardır. En meşhur rivayet, namazlarda «Tahiyyat» dan sonra okuduğumuz salâvatdır.

1153- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Hazreti Musa fAleyhisselâm) yüksek hayalı bir zat idi. Bu hal da, şu mealdeki Allah Tealâ Hazretlerinin kelâmının ifadesidir: Ey iman edenler! Sizler, Musa'ya (iftira ederek) eziyet verenler gibi olmayın; nihayet Allah onu dediklerinden temize çıkardı. O, Allah katında çok itibarlı kişidir.» (Ahzab: 69)
Mütercim :
Musa Aleyhisselâm vücudunu yıkarken onu çıplak olarak hiç kimse görmemişti. Daima vücudunu göstermekten sakındığı için îs-raîl oğulları aleyhine sözler etmişler, kendisinde fıtık hastalığı olduğu için bizimle çıplak olarak yıkanmıyor, demişlerdi. Böylece lüzumsuz sözler söyliyerek ona eziyet etmişler. Sonra Allah Tealâ Hazretleri, Musa Aleyhisselâm'ı onların kötü isnatlarından temize çıkardı. Buna dair hadiş-i şerif, Gusül Bölümünde geçmiştir.[22]

SEBE SURESİ

1154- îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri bir gün Mekke'de Safa tepesine çıkıp: «yetişin, imdat!» diye seslendi. Kureyş kavmi hemen çevresinde toplandılar. Hazreti peygambere, neyin var senin? diye sordular. Peygamber efendimiz onlara şöyle buyurdu:
«Bakınız, düşmanın sabahleyin veya akşamleyin size saldıracağını haber versem bana inanırmıydınız?» Onlar cevab olarak:
— Evet, inanırdık: dediler.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«îşte ben, (iman etmediğiniz takdirde uğrayacağınız) şiddetli bir azabın önünde sizi uyaran bir peygamberim.» buyurdu. Sonra Ebû Leheb şöyle dedi:
— Yok olasıca sen bizi buraya bunun için mi topîadm? Bunun üzerine, «Ebû Leheb'in iki eli kurusun» mealindeki Tebbet sûresi nazil oldu.

1155- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Allah Tealâ, dünyayı kabzasına alır, gökleri de sağ eliyle dürer
ve sonra şöyle buyurur: İşte (gerçek manada) hükümdar benim.
Dünya hükümdarları nerede?»[23]

ZÜMER SÛRESİ

1156- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Sûra birinci üfleyişle ikinci üfleyişin arası kırktır. İnsan vücudundan kuyruk sokumu kemiğinden başka bütün kısımları çürür. îşte bu çürümeyen kısımdan tekrar yaratılış teşekkül ettirilecektir.»
Mütercim ;
Ayeti kerimede buyuruldugu gibi, kıyamet günüde iki defa İsrafil tarafından Sûr'a üfürülecektir. İlk üfürülüşte, gökte ve yerde olan bütün canlılar ölecektir; ancak Allah'ın dü^diği bazı yaratıklar kalır. İkinci kez sûra üfürülünce, bütün ölüler dirilip mezarlarından çıkacaklar ve acaba ne olacağız diye şaşkınlıkla bekleyeceklerdir. İşte bu iki üfürülüş arası kırk yıl, yahud kır ay, yahud kırk gün olacaktır.
Bir de, insanın bütün azaları (organları) çürüyecek. Fakat yalnız kuyruk sokumu kemiği çürümeyecektir. Bu kısmın parçalanamaya-cak kadar küçük bir cüz (atom) olduğu söylenmektedir. İşte insanın tekrar yaratılması bu parçalanamıyan küçük cüzden olacaktır.
Ebû Hüreyre Hazretlerine «Kırk» sayısının ne olduğu sorulunca, ben cevab vermeğe yetkili değilim, dedi.
Diğer vücudlan çürümeyen Peygamberler, şehidler ve bazı kimseler, başka bir hadîsle istisna edilmişlerdir.[24]

CASİYE SÛRESİ

1157- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Azîz ve Yüce olan Allah buyurdu: İnsanoğlu beni incitiyor. Zamana sövüyor; halbuki zaman benim idare benim elimdedir. Geceyi ve gündüzü ben çeviriyorum.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifte geçen «Dehr (zaman) benim» ifadesini anlamayan bazı kimseler, Kur'an-ı kerimde inançları beyan edilen «Bizi dehîrden (tabiattan) başkası helak etmez» inancında bulunanların sapık yoluna düşmüşlerdir.
İbni Hazim ve ona uyan bir kısım alimler de, «Dehr» kelimesini Allah'ın isimlerinden (Esma-i Hüsnâ'dan) saymışlardır. Halbuki hadisi şerifin son kısmı, «Dehir benim* sözünün tam bir açıklamasıdır. Her iş benim kudret elimdedir. Zamanı belirleyen gece ve gündüzü yaratıp idare eden, nizam ve intizama koyan benim, buyurul-maktadır. Bu açıklama varken başka yorumlarda bulunmak sapıklık olur.
Ayrıca Allah'ı inkâr eden tabiatçıların «Bizi ancak tabiat helak eder» (Casiye: 24) küfür sözlerini Cenabı Hak red ve iptal için» «Onlar ancak yalan söylüyorlar» (Yûnus: 66) buyuruyor. Artık bu apaçık gerçekten sonra, bunun manasında şübhelenmek veya başka manalara sapmak olur mu?
Allah hiç bir şeyden incinmez ve elem duymaz. Bununla beraber «İnsanoğlu beni incitiyor» sözünün buyurulmuş olması, dehre şovenler benim gazabımı kazanırlar anlamındadır. Nitekim: «Allah'a ve onun peygamberine eziyet edenlere Allah hem dünyada, hem de ahirette lanet etmiştir» (Ahzab: 57) mealindeki ayeti kerime de, bu manayı açıklamaktadır. Allah'ın rızasına aykırı olarak peygambere iftira etmek suretiyle ona eziyet edenleri Allah hem dünyada perişan edecek, hem de yine gazabı ile ahirette onlara acıklı azab .taddıra-caktır.[25]

MUHAMMED (KITAL) SÛRESİ

1158- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri bütün yaratıkları yarattı ve yaratma işini tamamlayınca rahim (akrabalık) ayağa kalkıp Rahman olan Allah'ın azamet eteğine sığındı. Allah Tealâ ona: geri çekil, buyurdu. Rahim (akrabalık) dedi ki:

— Burası, akrabalık bağının kesilmesinden sana sığınma makamıdır. Allah Teâlâ buyurdu:
— Sana bağlanana bağlanmaklığımdan ve seninle arayı kesenle arayı kesmekliğimden memnun olmaz mısın? Rahim cevab verdi:
— Evet yarabbi! memnun olurum. Cenabı hak:
— îşte böyle olacaktır, buyurdu.» (Senin hakkını gözetenlere merhamet edip nimet vereceğim, gözetmeyenleri de rahmetimden uzak tutacağım.) Hadîs-i şerifi rivayet e<-i~n Ebû hüreyre diyor ki: Dilerseniz şu mealdeki ayeti kerimeyi okuyunuz:
«Ey münafiklar! iktidar olsaydınız ülkede bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını koparmanız sizden beklenirdi elbet.» (Kıtal = Muhammed: 22)[26]

KAF SÛRESİ

1159- Hazreti Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir: «Cehennemlikler ateşe atılır ve Cehennem daha var mı? der. Nihayet Allah, cehenneme kudret ayağını koyacak ve cehennem: — Yeter, yeter, diyecektir.»
Mütercim:
Allah Tealâ Hazretleri cehennemi tazyik edip sıkıştıracak. Onu ayak altına almışçasına zelil kılacak. O zaman cehennem: Aman yeter, yeter; gücüm kalmadı, diyecek. Cehennemin konuşması, hal lisanı ile olabileceği gibi, Allah'ın konuşturması ile de olabilir.

1160- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Cehennem (Allah tarafından) sorulun - Doldun mu? Cehennem cevab verir:
— Daha var mı? Bunun üzerine Allah Tealâ cehenneme kudret ayağını koyar ve cehennem:
— Artık yeter, yeter, der.»

1161- Ebü HÜreyre'den CRadıyallahu Anlı) rivayet edilmiştir: «Cennet ile cehennem karşılıklı olarak düleşecekler: Cehennem diyecek ki, ben büyüklük taslayanlara ve zorbalara tahsis edildim. Cennet de diyecek ki, bana ancak insanların zayıfları ile insanların gözünden düşmüş fakirler girecektir. Sonra Allah Tealâ Cennete şöyle buyuracak:
— Sen benim rahmetimsin (rahmet ettiğim yersin). Kullarımdan dilediğime seninle merhamet ederim.
Cehenneme de şöyle buyurdu:
— Sen ancak bir azabsın (azab yerisin)-. Kullarımdan dilediğim kimseye seninle azab ederim. Her ikiniz için dolmak hakkı vardır (boş yeriniz kalmayacaktır). Ancak cehennem, Allah Tealâ kudretiyle tazyik etmedikçe dolmayacaktır. O zaman cehennem: Yeter, yeter, diyecektir. O zaman cehennem tamamen dolmuş olur ve iç içe girerek kapanır. Böylece Allah Tealâ Hazretleri kullarından (yaratıklarından) hiç kimseye zulüm etmez. Cennetin boş kalan yerini doldurmak için, Allah Tealâ yeniden bazı yaratıklar yaratır ve onlarla cenneti doldurur.»
Mütercim:
Cehenneme «Doldum mu?» sorulup buna: «Daha var mı?» cevabının verilmesi şeklindeki mükâleme, bir kısım alimlere göre Cehennemlik olanlar cehenneme girmeden önce olacaktır; diğer bir kısmına göre de bunlar cehenneme girdikten sonra olacaktır. Buna dair geniş bilgi, tefsir kitablannda vardır.[27]

NECM SÛRESİ

1162- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Kim yemin eder def yemininde: Lât ve Üzza (putları) hakkı için,
derse, hemen arkasından (bu günahı örtmek için «Lâ İlahe İllallah»
desin. Kim de arkadaşına: Gel, kumar oynayalım, derse, o da (bu
günahı örtmek için) sadaka versin.»
Mütercim:
KasıdJı olarak Lât ve Uzza putlarına hürmet için bunlar adına yemin eden şübhesiz kâfir olur. Fakat cehalet sebebiyle ve kasıdsız olarak derse, onun keffareti «Lâ İlahe illallah» sözü ile önceki ifadesini terk etmesidir.[28]

RAHMAN SÛRESİ

1163- Abdullah bin Kays (Radıyallahu Anh) derki:
«İki cennet vardır ki, onların kap-kacağı ve içlerindeki eşya lar hep gümüştendir. İki cennet de vardır ki, bunların kap-kacağı ve içlerinde olan eşyalar hep altındandır. Bir de ADN cennetinden olan insanlarla Rabî erini görmeleri arasında Allah'ın zatmdaki Azamet perdesinden başka hiç bir engel yoktur.»

1164 - Abdullah bin Kays'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Cennette, içi boş inciden yapılmış altmış mil genişliğinde bir çadır vardır. Çadırın her köşesinde (müminler için) Hurî'ler vardır ve bunlar birbirlerini görmezler. Müminler bunların (Hurilerin) etrafında dolaşır ve eğlenirler. Bir de iki cennet vardır ki, onların kap-kaçağı ve içerlerinde bulunan eşyalar gümüştendir. İki cennet de vardır ki, onların kap-kacağı ve içerlerinde bulunan eşyalar altındadır. Adn cennetin de olan insanlarla Rablerini görmeleri arasında, Allah'ın zatındaki azamet perdesinden başka hiç bir engel yoktur.»
Mütercim:
Bu hadîsi şe-rifte, Allah'ın azamet ve kibriyası, zatının görünmesine engel olacaktır diye sananlara cevab olarak Şerkavl şerhinde Şöyle denmektedir: Geçen hadîs-i şeriflerde Allah'ın cennette görüB-meyeceğine dair herhangi bir işaret yoktur. Çünkü Adn cennetinde bulunanlara ve belirli bir zamanda görünmemesi, cennetin her yerinde ve her zaman için görünmemesi demek değildir. Yahud, Allah Tealâ Hazretlerini görmeye engel, Allah'ın azametinden başka bir şey olamaz. Allah'ın dilemesiyle görüş olur, demektir. Böylece en güzel bir tevil yapılmıştır.
Ehli sünnet inancında, keyfiyet ve misal olmaksızın ahirette Allah Tealâ Hazretlerinin cemalini müminler görecekler ve bundan en büyük manevî hazzı duyacaklardır.[29]

MÜMTEHÎNE SÛRESİ

1165- Hazret! Ali (Kerremellahu Vecheh) der kî* Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, benimle beraber Zübeyr ve Mikdad'ı görevlendirdi ve bize şöyle buyurdu:
«Gidiniz; Hah bahçesine vardığınızda orada, üzerinde mektub taşıyan deveye binmiş bir kadın vardır. O mektubu kadından alınız.»
Biz de, hayvanlarımızı koşturarak yola çıktık. Hah meydanına vardığımız zaman, gerçekten Hazreti Peygamberin buyurdukları gibi, deve üzerinde sür'atle gitmekte olan bir kadın bulduk. Kadına:
— Üzerinde taşıdığın mektubu çıkar, dedik. Kadın;
— Yanımda hiç bir mektup yoktur, dedi. Biz kendisine:
— Ya mektubu çıkaracaksın, değilse seni soyup arayacağız, dedik. Bunun üzerine kadın, örgülü saçları arasında bulunan bir mektubu çıkarıp bize verdi. Biz hemen Medine'ye dönerek o mektubu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e verdik. Bir de mektup açılıp okununca, içinde,
Hatıb ibni Ebi Belte'a tarafından Mekke müşriklerinden birine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selîem'in askeri harekâtından bazı hususlar ve emirler haber verilmekteydi:
Sonra Hazreti Peygamber Hatıb'ı huzura getirterek ona sordu;
«Bu (yaptığın iş) nedir, ey Hatıb:
— Ya Resul ali ah, bu iş için beni cezalandırmakta acele buyurmayınız, dedi ve şöyle özür beyan etmeğe başladı:
— Ya Resûlallah! Ben aslen Kureyş kabilesinden değilim; fakat Kureyş içinde büyümüş ve yetişmiş kimsesiz bir adamım. Sizinle beraber olan diğer muhacirlerin Mekke'de kalan aile ferdleri ile mallarını koruyacak Mekke'deki müşriklerden akraba ve yakınları vardır. Halbuki benim orada kalan ailemi ve mallarımı koruyabilecek hiç bir akraba ve yardımcım yoktur. İşte böyle Kureyş içinde akraba ve dosttan mahrum olduğum için, orada bulunan çoluk-çocu-ğumu korumalarına bir vesile olsun diye, onlara yaranma niyeti ile bu mektubu yazmıştım. Yoksa dinimden çıkarak veya onlar safına geçerek bu mektubu yazmadım.
Bunun üzerine Hazreti Peygamber ashabı kiramı toplayarak onlara şöyle buyurdu: «Bu adam, gerçekten size doğruyu söyledi.» Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) söz alarak:
— Ya Resûlallah! Bırakınız bunun boynunu vurayım, dedi. Hazreti Peygamber ona şu cevabı verdi:
-Bu Hatıb, Bedir savaşında bulundu. Ne biliyorsun, belki Bedir gününde Allah Azze ve Celle Hazretleri Bedir gazilerine bakarak: Artık bundan sonra ne yaparsanız yapınız;

muhakkak ben sizi bağışladım, buyurmuştur.»
«Bu hadîs-i şerifin rivayetinde Amr bin Dinar der ki: «Ey iman edenler! Düşmanlarımı ve düşmanlarınızı dost edinmeyiniz» mealindeki ayeti kerime (Mümtehine: 1) bu Hatıb olayı hakkında nazil olmuştur.
Mütercim:
Nakledildiğine göre hicret yılının sekizinci senesinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem Mekke fethi için savaşa çıkılacağını ashaba haber vermişti. Hatıb bunu öğrenince, Hazreti Peygamberin bu niyetini bildiren bir mektüb yazarak Sare adındaki bir kadınla Mekke'ye göndermeye kalkıştı. Hazreti Cibril (Aleyhisselâm) gelip bu işi Peygambere haber verdi. Hazreti Peygamber de ashabın ileri gelenlerinden Ali, Ammar, Talha, Zübeyir, Mikdad ve Ebû Mersed (Radıyallahu Anhüm) hazretlerini gönderip bu kadını, Hah adındaki ovada yakalamalarını ve kendisinde olan mektubu almalarını, eğer mektubu vermezse boynunu vurmalarını emretti.
Ashabı kiram ayni yerde kadını yakaladılar ve üzerindeki mektubu istediler. Kadın mektubu inkâr etti, vermedi. Hazreti Ali kılıcını sıyırınca, kadın saç örgütleri arasında bulunan mektubu çıkarıp verdi. Bu mektup Hazreti peygambere takdim edilince, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seliem, Hatıb'ı huzura çağırdı ve yukarda metinde geçtiği gibi karşılıklı konuşma oldu ve sonunda bu ayeti kerime nazil oldu (mealen):
«Ey iman edenler! Düşmanımı ve düşmanınızı dost edinmeyin. Siz onlara (mektup göndererek bağlılık ve) sevgi yolluyorsunuzi halbuki onlar, Kur'andan size geleni inkâr ettiler. Rabbınız olan Allah'a iman ediyorsunuz diye sizi ve peygamberi (Mekke'den) çıkarıyorlardı. Eğer siz benim yolumda ve rızam uğrunda cihad için (Mekke'den Medine'ye) çiktmızsa (düşmanlarımı ve düşmanlarınızı dost edinmeyin). Siz sevgi göstererek onlara sır veriyorsunuz; halbuki ben sizin gizlediklerinizi de, açıkladıklarınızı da biliyorum. Sizden kim bunu yaparsa muhakkak doğru yoldan sapmıştır.»[30]

CUMA SÛRESİ

1166- Ebû Hüreyre (Radıyalîahu Anh) der ki:
Biz, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Seîlem'in huzurunda oturmakta iken, Cuma sûresi nazil oldu. Bu sûreyi Hazreti peygamber okudu. «Henüz o ümmî Arablara katılmamış olan diğer (ırklardan da bütün) insanlara (o peygamberi gönderdi).» (Cuma: 3) mealindeki ayeti kerimeyi okuyunca, bu henüz katılmayan kimseler kimlerdir? diye Hazreti peygambere soruldu. Bu soru üç defa tekrarlanınca, Hazreti Peygamber mübarek elini yanında bulunan Selmanî Farisî'nin omuzuna koyarak şöyle buyurdu:
«îman, Süreyya yıldızında olsa, bunlardan birtakım kişiler veya bir kişi, mutlaka onu elde ederdi.»
(Nitekim arab olmayan ve sonradan gelen büyük islâm mücte-hidleri yetişmiş ve islâm dinine büyük hizmetleri olmuştur.)[31]

MÜNAFIKÛN SÛRESİ

1167- Zeyd bin Erkam (Radıyallahu Anh) der ki:
Biz Tebük savaşında bütün ashabla bir arada iken, (münafiklarr dan) Abdullah bin Ubeyy bin Selül'ün kendi adamlarına şöyle dediğini işitmiştini: Siz bundan sonra Peygamberin etrafında bulunan muhacirlere hiç bir şekilde yardımda bulunmayın, onlara bir şey vermeyin. Böyle yaparsanız, onlar peygamberin etrafından dağılırlar ve ev sahibi biz şerefli kimseler, o sığıntıları Medine'den çıkarmış oluruz.
Ben de bu sözleri amcam Sa'd bin Ubade'ye yahud Hazreti Ömer'e söyledim. Hazreti Ömer de bunu Peygamber efendimize bildirdi. Sonra Hazreti Peygamber beni huzurlarına çağırarak işi benden tahkik etti. Ben de olduğu gibi söylenenleri anlattım. Bundan sonra Hazreti Peygamber, Abdullah bin Ubeyy bin Selül'ü ve arkadaşlarını huzura getirterek, böyle mi konuştunuz? diye sordu. Onların hepsi yemin ederek tamamen inkâr ettiler. Onlann toplu bir şekilde ve yemin ederek söylediklerini inkâr etmeleri beni yalancı durumuna soktu. Buna öyle üzüldüm ki, hayatımda böyle bir üzüntü ve keder çekmedim. Böyle keder içinde evime çekilip oturdum. Benim üzüntüm yetmiyormuş gibi, amcam Sa'd bin Ubade, neden rahat durmadın, basma iş çıkarıp peygambere karşı yalancı oldun, diyerek
beni azarlıyordu.
Sonra. Allah Allah Tealâ Hazretleri beni doğrulayan: «Allah'ın Peygamberi yanında bulunan (göçmen Yoksul) lan beslemeyin ki, dağılıp gitsinler, diyenler onların kendileridir. Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır; fakat münafiklar (bunu) anlamazlar. Diyorlar ki: (eğer bu savaştan) Medine'ye bir dönersek, and olsun, güçlü olan güçsüz olanı oradan çıkaracaktır. Halbuki kuvvet ve üstünlük Allah'ın, Resulünün ve müminlerindir; fakat münafiklar bilmezler.» (Münafikûn: 7-8) mealindeki ayeti, kerimeyi indirdi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber bir adam göndererek beni huzurlarına çağırdı. Sonra bu ayetleri okuyarak bana söyle buyurdu:
«Allah Tealâ Hazretleri seni doğruladı, ya Zeyd!»[32]

1168- Zeyd biît Erkam'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir!
«Allah'ım! Ensar'ı (Medineli ashabı), Ensar'ın oğullarım ve En-sar'ın oğullarının oğullarını bağışla.»

TAHRİM SÛRESİ

1169- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri pâk zevcelerinden Cahş kızı Zeyneb'in evinde bal şerbeti içer ve yanında fazla kalırdı. (Buna kıskandığımızdan) Hazreti Ömer'in kızı Hafsa ile şöyle anlaştık: Hazreti Peygamber, hangimizin evine gelirse, ya Re-sûlallah! Sen meğâfir (tatlı fakat kokusu hoş olmayan bir bitki usaresi) mi yedin? Senden meğâfir kokusu alıyorum, desin. Sonra Hazreti Peygamber, zevcesi Hafsa'nın yanma gidince, Hafsa konuştuğumuz şekilde Hazreti Peygambere hitab etti. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Hayır, meğafir yemedim. Fakat Cahş kızı Zeyneb'in evinde bal şerbeti içerdim. Yemin ettim, bir daha içmeyeceğim ve bunu da hiç kimseye söyleme.»
Mütercim
Hazreti Hafsa, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sırrını (bal şerbeti içmiyeceğine dair yemin edişini) Hazreti Aişe'ye anlatıp haber verdi. Bunun üzerine: «Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi neden haram kılıyorsun» mealindeki ayet nazil oldu. (Tah-rîm: D
Bu ayetin nüzul sebebi hakkında bir rivayet de şudur: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellenı, zevcesi Hazreti Hafsa'yı nöbetlerinde ziyaret ettikleri bir günde, Hazreti Hafsa peygamberin izniyle babasına gitmişti. Hazreti Peygamber de kendisine hizmet için cariyesi Mariye'yi çağırmış ve ona hizmet ettirmişti. Hazreti Hafsa bunu öğrenince çok üzüldü. Bunun üzerine Hazreti peygamber ona şöyle buyurdu:
«Mariye'yi kendime haram edersem razı olurmusun?» Hafsa: — Evet, razı olurum deyince, Hazreti Peygamber: «tşte haram ettim. Fakat bunu sakın hiç kimseye söyleme.»* buyurdu. Sonra Hazreti Hafsa, Peygamberin bu sırrını Hazreti Aişe'ye söyledi.
Fethu'l-Barî şerhinde ayetin nüzul sebebi olarak bu olayı (Mariye hadisesi) tercihli gösteriliyor. Fakat Buhari şerhinde açıklandığı üzere, bal şerbetinin haram kılınması hususu tercih edilmiştir.

1170- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) der ki:
«Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi neden haram kılıyorsun?» mealindeki ayet nazil olunca, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri pâk zevcelerinden ayrılarak, «bir ay, onların yanlarına varmayacağım» diye yemin etmiş ve çardağına çekilmişti îzin aldıktan sonra Hazreti Peygamberin huzuruna vardım Gördüğüm manzara şu idi: Hazreti Peygamberin altında kuru bir hasır, başının altında, içi Uf dolu deriden bir yastık; Ayak ucunda, deri tabaklamakta kullanılan selem ağacının yaprakları- başucunda, küçük bir su kırbası (tulumu) asılı ve Hazreti Peygamberin hasıra değen yan taraflarına hasırın izleri çıkmıştı. Bu durumdan son. derece duygulandım ve ağlamaya başladım. Hazretı Peygamber bana:
«Ne ağlıyorsun?» buyurdu. Dedim ki:
— Ya Resûlallah! îran ve Rûm imparatorları rahatlık ve nimet içinde yüzüyorlar. Allah'ın Peygamberi olduğun halde senin bu haline üzülüyorum. Bunun üzerine bana şöyle buyurdu:
«Dünya onların, ahiretin de bizim olmasına razı değil misin?.
Sonra ben, bu düşüncemden dolayı Allah'dan mağfiret düedım.[33]

NÛN SÛRESÎ

1171- Harise bin Vehb El-Huzaî (Radıyallahu Anh) der ki:
«Dikkat ediniz! Size cennet ehli kimdir bildireceğim: Her düşkün ve küçümsenen kimse ki, Allah adına yemin etse. Allah onu doğru çıkarır. Dikkat ediniz! Size cehennem ehlini bildireceğim: Her kaba cimri ve kibirli kişidir.»

(«Kaba, üstelik de haramzadedir. Mal ve evlât sahibi olduğu için de gururlanır.» mealindeki ayeti kerime bu vasıfta bulunanları açıklamaktadır. (Nün: 13)

1172- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh) derki:
«Rabbimiz (kıyamette) dizini açar ve her mümin, erkek ve kadın ona secde ederler. Ancak dünyada riya ve gösteriş için secde etmiş olanlar kalır. Bunlardan her biri, secde etmeye davranırsa da sırtı yekpare oluverir, secdeye varamaz.»
Mütercim:
«Dizin açıldığı gün» (Nün: 42) mealindeki ayeti kerimenin manası şiddetin açıldığı gün demektir. O günde münafiklarla kâfirlere secde emredilince, vücutları kas katı kesilip secdeye varamayacaklar. Pişmanlık ve utançlarından yüzlerini, gözlerini kapayacaklar. Onları bayağılık ve zillet kaplayacak. Onlar dünyada ilçen, sıhhat ve afiyet üzere bulunurlarken Allah'a secde etmeye davet edildikleri zaman buna icab etmezlerdi.[34]

MÛDDESSİR SÛRESİ

1173- Hazreti Cabir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Ben, Hira dağında mücavir kalmıştım. Bu mücavirliğimi tamamlayıp vadiye indiğimde, bana seslenildi. Önüme, arkama, sağıma ve soluma baktım. Derken birden, yerle gök arasında bir taht üzerinde Cibril'i oturuyor gördüm. Sonra hemen Hatice'nin yanma vardım ve dedim ki: Beni örtünüz ve üzerime soğuk su dökünüz O zaman bana: Ey örtüye bürünen (peygamber)! Kalk ve (insanları Allah'ın azabı ile) korkut. Rabbini de yücelt, ayeti nazil oldu.» (Mud-dessir: 1-3)[35]

NAZİAT SÛRESİ

1174- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ortaparmak ve şehadet parmağı ile şöyle (dikerek) işaret etti ve buyurdu ki:
«Benim peygamber olarak gönderilmemle kıyamet, şu iki (parmak) gibidir.»
Mütercim:
Orta parmakla işaret parmağı arasında başka bir engel olmadığı gibi, Hazreti Peygamber ile kıyamet vakti arasında başka bir peygamber olmayacaktır. İki parmağın birbirine olan yakınlığı veya iki parmak miktarı ne ise, kıyametle peygamber arasında öyle bir yakınlık veya miktar vardır. Ancak bu işaretten kıyametin ne kadar yakın olduğuna dair kesin bir ölçü verilemez. Çünkü ilk hayatın başlangıcı kaç yüz bin sene önce olduğu kesinlikle bilinememektedir. Bu itibarla bir nispet yapılması hiç bir zaman doğru olmaz. Yine de kıyametin kopması için uzun bir müddet daha düşünülebilir.[36]

ABESE SÛRESİ

1175- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir.-
«Kur'an Y ezberleyerek düzgün okuyanın hali, Allah'ın ikramına mazhar olmuş meleklerle beraber olmaktır. Kur'an'ı güçlük ve zahmetle okuyanın hali de, iki kat sevaba nail olmaktır.» (Biri Kur'an okuma sevabıdır^ diğeri de çektiği zahmetin sevabıdır.)

1176- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştin
«Kıyamette hesab için insanlar Rablerinin huzurunda durdukları zaman, onların her birinin terleri kulaklarının yarılarına kadar ulaşacak şekilde ter içinde kaybolacaklardır (ter içine batmış olacaklardır.) »[37]

İNŞİKAK SÛRESİ

1177- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir: «Hesabı tartışılan hiç kimse yoktur ki, helak olmasın.» Ben dedim ki ya Resûlallah! Kur'an-ı Kerim'de Cenabı Allah «Kitabı (amel defteri) sağ eline verilen kimsenin, hemen hesabı kolayca görülecek, buyurduğuna göre nasıl olur? Bana şu cevabı verdiler:
«Bu ayeti kerime, kula amel defterinin arz edilişini beyandır. Kullara iyi amelleri gösterilir. Fakat hesabı incelenen kimse, muhakkak helak olur.»[38]

ŞEMS SÛRESİ

1178- Abdullah bin Zem'a (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den hutbe okurken işittim; Salih peygamberin devesinden ve onu öldürenden bahsediyordu. «(Semud kavminin) azlısı firlayınca,» (Şems suresi: 12) mealindeki ayeti okuyarak şöyle buyurmuştu:
«Salih peygamberin devesine atılıp onu öldüren, kendi kabilesi içinde güçlü kuvvetli ve soydaşları arasında (Mekke'de kâfir olarak ölen ve Abdullah'ın babası olan) Ebû Zem'e gibi arkalı bir adamdı.» Sonra Hazreti peygamber hanımlardan anlattı ve şöyle buyurdu-.
«Sizden biriniz kalkar da kölesini kırbaçlar gibi karısını kırbaçlar ve belki de o günün sonunda onu yatağına alır.»
Sonra hutbeye devam, ederek insanlara öğüt verdi ve câhiliyet zamanında yellenen kimseye gülünmesine temas ederek:
«Herhangi biriniz, kendisinin de yaptığı bir işten dolayı niçin gülüyor?» buyurdu.[39]

ALÂK (İKRA) SÛRESİ

1179 - Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki: amber SalMlahu Aleyhi ve SeHem'e vahy
yanına döner ve ayni şekilde azıklanarak .

Kendisine hak (Allah'dan vahy) gelinceye kadar boyfe^deya Nihayet Hira dağı mağarasında iken kendisine melek (Cibril) Oku! dedi. Hazreti peygamber, «ben okumuş değilim.» diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem buyurdu ki: Bunun üzerine o melek beni tutup sikti: takatim kesilinceye kadar. Sonra, beni bıraktı ve: Oku! dedi. Beni Okumuş değilim, dedim. İkinci defa beni tutup sikti: takatim kesilinceye kadar. Sonra beni bıraktı ve: Oku! dedi. Ben: Okumuş değilim, dedim. Üçüncü defa beni tutup sîkti; sonra beni bıraktı. Bunun üzerine Cibril:
«(Her şeyi) yaratan Rabbin adı ile oku. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Senin Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir.» mealindeki (Alâk: 1-3) ayetleri okudu.»
Hazreti Peygamberin kalbi titreyerek zevcesi Huveylid kızı Hatice'nin yanına vardı. Hemen şöyle buyurdu:
«Beni Örtünüz, beni örtünüz!» Derhal onu örttüler. Nihayet korku ondan gidince, Hatice'ye başından geçeni anlattı; kendimden korktum, dedi. Hatice dedi ki: Hayır (korkma), Allah'a yemin ederim ki, hiç bir zaman seni utandırmaz. Sen yakınlarına iyilik edersin, biçarelerin yükünü yüklenirsin, varlıksızın gönlünü kazanırsın, konuğu ağırlarsın ve Hak'tan gelen güçlüklere yardımcı olursun.
Sonra Hazreti Hatice, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i amcasının oğlu Varaka'ya götürdü. Varaka'mn babası Nevfel, onun babası Esed, onun babası Abdül'Uzza'dır. Bu kimse cehiliyet devrinde hıristiyanlaşmıştı. İbranî'ce yazardı. Allah'ın verdiği imkân kadar İncil'den İbranî'ce yazardı. Yaşlı bir ihtiyardı. Gözleri de kör olmuştu. Hazreti Hatice ona dedi ki:
— Ey Amcazadem! Biraderzadeni (kocamı) dinle. Bunun üzerine Varaka, Hazreti peygambere sordu:
— Ey biraderzadenı! Ne görüyorsun (halin nedir)? Hazreti Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeHem de, gördüğü şeyleri ona haber verdi.
Varaka, Hazreti Peygambere dedi ki:
—. Bu (gördüğün melek), Allah'ın Hazreti Musa'ya indirdiği Cibril'dir. Keşke o (peygamberlik) zamanında bir genç olaydım, keşke kavmin seni memleketinden çıkaracağı vakit sağ olaydım. Hazreti Peygamber sordu:
«Onlar beni çıkaracaklar mı?» Varaka dedi ki:
— Evet, Senin geldiğin şekilde (peygamber olarak) gelen her kişiye muhakkak düşmanlık yapılmıştır. Eğer ben senin gününe ka^_ vuşursam sana var gücümle yardım ederim. Sonra Varaka'mn vefatı çok sürmedi, bir müddet sonra öldü. Vahiyde bir ara kesildi.

1180- Cabir (Radıyallahu Anh) den rivayet edilmiştir:
«Ben, yolda yürürken gökten bir ses işittim. Gözümü kaldırdım; bir de ne göreyim, Hİra'da bana gelen Melek, yerle gök arasında olan bir taht üzerinde oturuyor! Ondan

korktum ve geri döndüm. Dedim ki: Beni örtün, beni örtün! Sonra Allah Tealâ, şu mealdeki ayetleri indirdi:
«Ey örtüye bürünen (peygamber)! Kalk da (insanları Allah'ın azabı ile) korkut. Rabbini yücelt. Elbiseni de (daima) temiz tut. Azaba sebeb olan şeyleri terkde azimli ol.» (Müddessir: 1-5)
Bundan sonra arka arkaya vahy gelmeğe başladı.
Mütercim:
Hazreti Musa'ya olan İlâhî tecellide ve diğer peygamberlerde de dehşet ve korku hali olmuştur. Hazreti Meryem de: Keski öleydim de, bu halleri görmeyeydim, demişti.
Bu iki hadîs-i şerif Buharî'nin başında «Vahyin Başlaması» bölümünde geçtiği gibi, burada da zikredilmiştir. Bunun için biz, bu «Züb-de» adlı kitabımızda bu hadîsi şerifleri başta zikretmiyerek burada naklettik. Çünkü «Zübde» ye ftazreti Peygamberin besmelesiyle banlamayı tercih ettik.
— İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Ebû Cehil'in: Eğer-ben Kabe yanında Muhammed'in namaz kıldığını görürsem, muhakkak onun boynuna basacağım, dediğini Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem işitince şöyle buyurdu:
«Eğer {Ebû Cehil) o işi yapmış olsa, derhal melekler onu yok ederlerdi.»
Mütercim:
Kütüb-i Sitte, diye şöhret bulan altı hadîs kitabından «Nesa'î» nin sahihinde bu hadîs-i şerifin ilâvesi vardır:
«Çok geçmeden Ebû Cehil tasarlamış olduğu bu çirkin işi başarmak için Hazreti Peygamber namazda iken teşebbüse geçti. Fakat o anda elini yüzüne siper ederek geri dönüp kaçmaya başladı. Orada kendisini görenler: Sana ne oldu? diye sordular. Ebû Cehil cevab verdi»
— Aman, benimle Muhammed arasında ateşten korkunç bir hendek ve kanatlar vardı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu: «Eğer Ebû Cehil bana yaklaşmış-olsaydı, melekler onu yakalayıp vücudunu paramparça edeceklerdi.»[40]

KEVSER SÛRESİ

1182- Enes'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Mi'raç gecesinde büyük bir nehire vardım. Nehirin her iki yanı, içi boş inci kubbeleri idi. Ben sordum: Ey Cibril! Bu nedir? Dedi ki: Bu, Kevser nehiridir. (Allah'ın sana ihsan ettiği cennetteki Kevser'dir).»[41]

NASR SÛRESİ

1183- Hazreti Aişe {Radıyallahu Anha) der ki:
Nasır sûresi nazil olduktan sonra, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri her namazın secde ve rükû'unda muhakkak:
«Ey Rabbimiz! Sana hamd eder olduğumuz halde seni noksanlıklardan tenzih ederiz. Allah'ım, beni mağfiret buyur.» derdi.
Mütercim:
Nasır (İza câe) sûresinin meali şöyle:
«Allah'ın zaferi ve Mekke'nin fethi gelip de insanları Allah'ın dinine bölük bölük girerlerken gördüğün zaman, artık Rabbini hamd ile teşbih et ve ondan mağfiret dile. Muhakkak ki Allah Teyvab'dır tevbeleri kabul buyurandır.»
Bu sûreye Tevdi (veda) derler. Bu sûrede Hazreti Peygamberin dünyadan veda edip ayrılacağına işaret olduğu söylenir. Hazreti Abbas bu işareti sezerek ağlamış. Bir rivayette bu sûrenin inmesinden iki sene sonra Hazreti Peygamber cennete göçmüştür.[42]

MUAVVİZETEYN SÛRELERİ

1184- Ub'eyy bin Kâ'b (Radıyallahu Anh) der ki:
Ben, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine Muav-vizeteyn (Felak ve Nas) sûrelerinden sorunca şu cevabı verdiler:
«Bana v-ahyedildi ve ben de okudum.»
(Muavvizeteyn Allah kelâmıdır. Peyganıber'e nasıl Cyahy edilerek) okundu ise, o da aynını okudu. Bunların bütün kelimeleri Kur'andır. Bundan ümmetin icmal (ittifaklı) vardır. Bunların inkarı küfür olur.)[43]

KUR'ANIN FAZİLETLERİ BAHSİ

1185- Ebû HÜreyre'den (Radiyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Muhakkak her peygambere emsali olmayan bir mucize verilmiştir, ve o mucize üzerine insanlar o peygambere iman etmiştir. Bana verilen (mucize) de, Allah'ın bana vahy ettiği bir vahiydir (Kurbandır). Umarım ki kıyamet gününde en çok bağlıları bulunacak peygamber ben olurum.»
Mütercim:
Bütün peygamberlere ve resullere, bulundukları zamana göre insanların akıllarını hayrete düşürecek, ve peygambere imanı gerekli kılacak şekilde mucizeler verilmiştir. Hazreti Musa'nın asası ve Hazreti İsa'nın ölüleri diriltmesi gibi... Diğer peygamberlere verilen bu gibi değişik mucizeler bugün için ortada yoktur. Onların hepsi peygamberlerin kendi devirlerine ait olarak kalmıştır. Fakat son peygambere verilen mucize, Allah tarafından vahy edilerek indirilen Kur'an olmakla kıyamete kadar devam edip kalacaktır. Bunun için peygamberimizin kıyamet gününde bağlıları (kendisine iman etmiş olanlar), diğer peygamberlerin ümmetinden daha çok olacaktır. Çünkü kıyamete kadar gelecek olan insanlar, insan gücü üstünde olan Ku'ran-ı kerimin fesahat ve belagatını, ihtiva ettiği hikmet ve hükümleri, zaman geçmesiyle de manevî değerinin aynen üstün kaldığını görerek aciz kalacaklar ve iman edeceklerdir. Nitekim bu durum halen devam etmektedir. Müslümanların sayısı çoğalıp yayılmaktadır. Allah, müminlerin sayısını artırsın!
Hadîs alimleri bu hadisi şerifi bir kaç şekilde yorumlamışlardır:
1) Her peygambere, bulunduğu asırda en çok kıymet ve rağbet gören şeyin üstünde bir mucize verilmiştir. Sihrin ilerlediği bir devirde Hazreti Musa'ya asa verilerek sihirbazların bütün sihirleri yok edilmiştir. Tıbbın ilerlediği bir zamanda Hazreti îsa'ya ölüleri diriltmek mucizesi verilmiştir: Hicaz'da fesahat ve belagata-, edebî sanata kıymet verildiği ve şiir yarışmaları yapıldığı bir devirde de, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bütün şair ve edibleri susturacak Kur'an-ı kerim AUah'dan bir mucize olarak verilmiştir.
2) Diğer peygamberlerin mucizeleri kendi hayatları devresine bağlı kalmıştır. Kur'an-ı Kerimin mucizesi ise, kıyamete kadar devam edecektir.

1186- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hayatında, bir gün as-habdan Hişam bin Hakim adında biri namaz kılıyordu. Aşikâre olarak Kur'an okurken işittim ki, hazreti peygamberin bana öğrettiği okuyuş şeklinden başka bir şive ile okuyor. Nerde ise adamı hemen tutup namazdan çevirecek oldum. Sabırsızlıkla namazını tamamlamasını bekledim. Selâm verir vermez, kaçmasın diye hemen eteğinden yapışıp sımsıkı onu yakaladım ve: bu sûreyi bu şekilde okumayı sana kim öğretti, dedim. Hişam dedi ki, o şekilde okumayı bana Peygamber Sallalîahu Aleyhi ve Sellem öğretti. Sen yalan söylüyorsun; Hazreti Peygamber o sureyi bana, senin okuduğundan başka türlü öğretti, dedim. Sonra onu elbisesinden yakaladığım gibi, çekerek Hazreti Peygambere götürdüm ve:
— Ya Resûlallah! Bu Hişam, Furkan sûresini, sizin bana öğrettiğinizden başka bir şive ile okuyor, dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
«Sen onu (Hişam'ı) bırak.» Sonra Hazreti Peygamber Hişam'a hitab ederek: «Oku, ey Hişam! «buyurdu. Hişam da, evelce ondan işittiğim şekilde okudu. Onun bu okuyuşuna Hazreti Peygamber:
İşte bu şekilde indirildi.» buyurdu; Hişam'ın okuyuşunu tam buldu. Sonra Hazreti Peygamber bana hitab ederek:
«Oku, ey Ömer!» buyurdu. Ben de daha önce Hazreti Peygamberin bana öğrettiği şekilde o sûreyi okudum Benim okuyuşuma da:-
«İşte öyle indirilmiştir.» buyurdu; benim okuyuşumu da doğruladı. Sonra şöyle buyurdu:
«Gerçekten bu Kur'an yedi harf (şive) üzerine-inzal edildi. Siz, bunlardan kendinize kolay geleni okuyun.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin geniş açıklaması Husumet Bahsinde geçmiştir.

1187- Hazreti Fatıma (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana gizli olarak şöyle buyurmuştur:
«Cibril (Aleyhisselâm) her sene bana (bir defa) Kur'am arz-ederdi, (baştan sona kadar okurdu). Bu yıl ise, onu bana iki defa arz edip okudu. Onun bu işinden ecelimin geldiğini sanıyorum.»

Mütercim:
Her ramazan ayında Hazreti Cibril gelip Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in baştan sona kadar Kur'an'ı hatmedişini dinler ve ondan sonra da Hazreti Peygamber Cibril Aleyhisselâm'in ayni şekilde hatmini dinlerdi. Bu mana, metinde geçen karşılıklı okuyuş ifadesinden anlaşılmaktadır. Ben ona, o da bana okurdu manasını taşıdığından bu ikili okuyuş olduğu meydana çıkıyor. Bu da, Kur'an-î Kerimin baştan sona kelime ve harflerinin tamamen değişiklikten korunmuş olduğunun tesbitidir.

1188- Ebû Saîd El-Hudrî (Radiyallahu Anh) der ki: Komşum ve anadan kardeşim olan Katade'nin geceleri kısa olan «thlâs» sûresini çok tekraralayarak okuduğunu işittim. Onun bu işini azımsayarak kardeşimin halini Peygamber Sallallahu Aleyhi vo Sellem'e arzettim. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, (o azımsa-dığın) İhlâs sûresi, Kur'anın üçte birine muâdildir.»
(Sevab ve mükâfat yönünden yahut mana ve meziyetleri bakımından muâdil olur, denmektedir. Asıl itibariyle Kur'an üç ana mev-zuyu ihtiva eder. Bunlar, Dinî hükümler, Kıssalar ve haberler, tev-hid konularıdır. İşte İhlâs sûresi bu üçüncü kısım, olan tevhide ait olduğundan Kur'anın üçte birini teşkil etmektedir. Bir de denilebilir ki, îhlâs sûresini okumanın fazileti — sahih bîr iman ve ihlâs taşıyarak — Kur'anın üçte birini okumanın fazileti kadardır.

1189- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ashabına sordu-. «Herhangi biriniz bir gecede Kuranın üçte birini okumaktan aciz kalır mı? (neden üçte* birini okumuyorsunuz?) «Bu teklif ashabı kirama ağır gelerek dediler ki: Ya Resûlallah* Kur'anın üçte birini her gece okumaya hangimizin gücü. yetebilir ki! Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Kul HüveİlahuEhad = thlas sûresi, Kur1 anın üçte biridir, (her gece onu okuyablirsiniz).»

1190- Üseyd bin Hudayr. (Radiyallahu Anh.) dan rivayet edilmiştir:
Üseyd bir gece atını bir yere bağlamış ve oğlu küçük Yahya da hayvana yakın bir yerde yatıp uyumuştu. Kendisi de Bakare sûresini sesli olarak okumaya başlayınca, bir ara at ürkerek öteye beriye sıçrar oldu. Üseyd okuyuşunu kesti. Hayvan da durdu. Tekrar sesle okumaya başlayınca, at yine ürküp tepindi. Üseyd yine okuyuşunu kesti. Hayvan da sakinleşti. Üçüncü defa aynen okuyunca hayvanın ükmesi üzerine, çocuğa bir zarar vermesin diye. Üseyd kalkdı ve oğlu Yahya'ı bir kenara çekti. O esnada gözü göğe. ilişince, beyaz bir bulut içinde parlak kandiller halinde çok sayıda nurlar gördü. Bunlai göğe doğru yükselerek kayboldular. Üseyd buna hayret ederek şaşa kaldı. Sabah olunca, gördüğü manzarayı Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme anlattığında Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Oku, ey Hudayr oğlu (Üseyd)!, Oku, ey Hudayr oğlu!» CKeşki durmayıp okumaya devam edeydin). Üseyd dedi ki:
— Ya Resûlallah! Çocuğum Yahya, hayvana yakın bir yerde yatıyordu. Hayvan ona bir zarar vermesin diye okuyuşumu kestim ve çocuğu yerinden kaldırdım. O esnada göğe doğru baktığım zaman bulut benzeri bir şey içinde kandiller gibi bir çok ışık ve nurlar gördüm. Bunlar göğe doğru yükselip gözümden kayboldular.
Hazreti Peygamber Üseyd'e sordu: «O şeyin ne olduğunu bilirmi-sin?». Üseyd: — Hayır, ya Resûlallah; bilmiyorum. Dedi. Hazreti Peygamber buyurdu:
«Onlar meleklerdi. Senin sesin (kur'an okuyuşun) için yaklaşmışlardı. Eğer sen okuyuşuna devam stmiş olsaydın, onlar insanların gözlerinden kaçmaksızın sabahlayacak ve insanlar onlara bakacaklardı.»
Mütercim:
Üseyd bin Hudayr (Radıyallahu Anh), ses ve eda bakımından Kur'anı kerimi en güzel okuyanlardan biri idi. Ebû Musa Eİ-Eş'arî hakkında varid olan, «Davud (Aleyhisselâmî ailesine verilen hoş ses ve hasletlerden sana verilmiştir.» hadîs-i şerif, Üseyd hakkında da varid olmuştur. Üseyd Hazretlerinin bu özelliğinden dolayı melekler onun ses ve okuyuşuna ve ihîâsma aşık olarak onun tatlı okuyuşunu dinlemek için gelmişlerdi.

1191- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir;
«Hased (gıbta) ancak iki şeyde olur: 1) Bir adam ki, Allah ona Kur'an öğretmiş o da gece ve gündüz esasında Kur'an'ı okur ve komşusu da onu işitip: Keski falana (komşuma) verilen şey bana da ve-rileydi de, onun yaptığını yapaydım der. 2) Bir adam ki, Allah ona mal vermiştir de o malı hak yolunda harcıyor. Bunu bilen biri çıkıp diyor ki: Keski falan kimseye verilen mal bana da verileydi de onun yaptığı gibi yapaydım.»
tîşte bu iki şeye hased ve gıbta caizdir.)

1192- Hazf eti Osman'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Sizin hayırlınız, Kur'anı öğrenen ve onu başkasına öğretendir.»

1193- Osman bin Affan (Radıyallahu Anh) rivayet eder:
«Sizin en faziletliniz, Kur'anı öğrenen ve onu başkasına öğretendir.»
Mütercim:
Aranızda eıı faziletli olan kimse, Kur'anı iyi bir şekilde öğrenerek diğer insanlara aynen öğreteninizdir. Bu daha çok Kıraat ilmini öğrenerek o şekilde başkalarına öğretenler içindir. îmam Sevrî Hazretleri bu hadîs-i şerifi delil edinerek, Kur'an öğretimi ile meşgul olmayı cihada bile tercih etmiştir.
Bir de bu hadîs-i şeriften, Kûr'an öğretmekle meşgul olanların, tefsir, hadîs ve fıkıh öğretenlerden üstün olacağı hatıra gelebilir.
Bunun için sarihler demişlerdir ki, Kur'an öğreticileri umumiyet itibariyle alimlerden olacağı cihetle, Kur'an öğreticilerinin alimlerden daha faziletli olması gerekmez. Bu müjde, diğer faydalı bilgi öğretenleri de içine alır.

1194- îbni Ömer (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştin
«Kur'anı ezberleyenin hali, devesi bağlı olanın haline benzer. Eğer deveyi gözetip bağlı bulundurursa ona sahib olur; eğer onu çö-zer de salıverirse, kaybolur gider.» (Kur'an da devamlı okunarak gözetilirse muhafaza edilmiş olur; aksi halde zihinden kaybolur, gider.)

1195- Abdullah (Radıyallahu Anh) rivayet eder:
«Bir kimsenin: şu ve şu ayeti unuttum demesi, ne fena sözdür. Gerçek şu, iki unutuldu, demelidir. Unutulmaması için müzakeresine devam ediniz; çünkü Kur'an'ın kişilerin göğüslerinden silinip gitmesi, bağlı iken çözülüverilen develerin dağılıp kaybolmasından daha çabuktur.»

1196- Ebû Musa (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Kur'am (devamlı okuyarak) gözetiniz, (onu unutmayınız). Nefsim kudet elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Kurtan'ın (göğüslerden) boşanması devenin bağından boşanmasından daha şiddetlidir.»

1197- Ebû Musa'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin «Ey Ebû Musa! Sana, Davud (Aleyhisselâm) ailesine verilen güzel seslerden bir ses verilmiştir.»

1198- Abdullah bin Amr (Radıyallahu Anh) der kû
Babam bana şerefli bir aileden bir hanım nikahlamıştı. Evimizin idare ve ihtiyaçlarına da babam bakardı. Bir gün babam benim durumumu zevceme sordu. Zevcem beni görünüşte över bir ifade ila ve aslında kusuruma işaret ederek: Sizin oğlunuz ne iyi adamdır ki, ona varah beri yanıma uğramamış, gece gündüz ibadet ile vakit geçirmiştir, dedi. Benim bu halimi babam, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selleme arzetti. Bunun üzerine Hazreti Peygamber babama:
«Oğlunu benimle karşılaştır.» buyurdu. Sonra Peygamber Sai-lallahu Aleyhi ve Sellem'e gittiğimde bana sordu:
«Sen nasıl oruç tutuyorsun?» Ben: Her gün tutuyorum, dedim. Yine sordu:
«Kuram nasıl hatmediyorsun?» Dedim ki: Her gece Kur'anı hatmediyorum. Hazreti Peygamber bana şöyle buyurdu:
«Her ayda üç gün oruç tut ve her ay Kur'an'ı bir «iefa hatim et.» Ben, bundan daha çoğunu yapabilirim, dedim. Hazreti Peygamber:
«Öyle ise her hafta üç gün oruç tut,» buyurdu. Ben dedim ki, bundan daha çoğunu yapabilirim. Bana buyurdular:
«Bir gün oruç tut, iki gün ye (ve böylece devam et).
Ben dedim ki, bundan dafta -çoğunu yapabilirim. Hazreti Peygamber : «Sen oruçların en faziletlisi olan Davud'un (Aleyhisselâm) orucunu tut. O da gün aşm oruç tutmaktır. Her yedi gecede bir defa da Kur'anı Hatim et,» buyurdu.

1199- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh)den rivayet edilmiştir:
«Sizin içinizden bir kavim çıkacak. OnJarın namazı yanında siz kendi namazlarınızı, oruçları yanında oruçlarınızı, amelleri yanında amellerinizi küçümseyeceksiniz. (Görünüşte onların ibadetleri sizinkinden daha üstün olacak, gerçekte ise yok hükmünde bulunacaktır.) Kur'an okuyacaklar; fakat hançere] erinden aşağı geçmeyecektir. (Manevî hiç bir nasibleri olmayacaktır). Onların dinden çıkışı, okun av hayvanını delerek çıkışı gibidir. İnsan o okun demir ucuna bakar (kan izinden) bir şey görmez. Okun ağaç kısmına bakar, yine bir şey görmez. Sonra yelesine bakar, yine bir şey görmez. Nihayet ok atıcısı, okun gezinde şübheye düşer (de yine bir iz bulamaz işte o okuyucuların da okuyuşlarında manevî hiç bir esef ve iz bulunma yacaktır, okuyuşlarından asla faydalanamayacaklardır) >

1200- Ebû Mûsa (Radıyallahu Anh) dan rivayet edilmiştir: «Kur'anı okuyup ta onunla amel eden mümin; yenmesi lezzetli, ve kokusu hoş olan turunca benzer. (Hem kendisi iyidir, hem de çevresine faydalıdır.) Kur'an okumayıp da onunla amel eden mümin, yenmesi lezzetli ve kokusu olmayan hurma gibidir. Kur'an okuyan münafıkın hali de, kokusu güzel; fakat tadı acı olan bitki gibidir. Kuran okumayan münafikm hali İse, tadı acı yahut kötü olup koku-su da acı olan Ebû Cehü karpuzuna benzer.»

1201- Cündüb (ftadıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir.
.Kalbleriniz Kuran üzerinde (mana ve ^aatba^mmdan) birleştikçe Kur'an okuyunuz. Aynlıga düştüğünü,mayı kesip daftıluuz (birbirinizle münakaşaya gırmeyımz)..[44]

NİKÂH BAHSİ

1202- Enes bin Mâlik (Radiyallahu Anh) der ki:
Ashabdan üç kişi, Hazreti Peygamberin, ibadet halini sorup öğrenmek maksadıyla Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem'in pâk zevcelerinin evine geldiler. Edindikleri bilgiye göre, Hazreti Peygamberin geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmış olduğundan ibadetini azımsar oldular. Kendilerinin daha çok ibadet etmeleri gerektiğini düşündüler. Bir rivayete göre bu üç kişiden biri Hazreti AH ve diğerleri de Abdullah bin Amr ve Osman bin Mez'un idi. Bunlardan biri, ben ömrüm boyunca geceleri ibadetle geçireceğim, dedi. Diğeri, haram günler müstesna ömrüm boyunca her gün oruç tutacağım, dedi. Üçüncüsü de, ben kadınlardan uzaklaşacağım ve asla evlenmeyeceğim, dedi. Onlar böyle konuşurlarken Peygamber Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem teşrif ederek onların konuşmalarını duyması üzerine şöyle buyurdu:
«Şöyle, şöyle söyleyen siz misiniz? Dikkat ediniz! Vallahi sizin içinizde Allah'dan en çok korkan (ona itatkâr olan) benim. Bununla beraber bazan oruç tutarım, bazan tutmam? (geceleri) namaz kılarım ve aynı zamanda uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden (yolumdan) yüz çevirirse, benden değildir.»
Mütercim:
Hanefî mezhebinde evlenmek, aşırı istek halinde vacibdir. İtidal (normal) halde bulunanlara evlenmek müekked sünnettir. Zevce haklarını gözetmeyeceğinden korkanlara ise mekruhtur.
Evlenmek için durumları müsait olmayanlar, oruç tutmak ve pehriz yapmak suretiyle sabır ve tahammül etmeye çalışır.

1203- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der kij
Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem'e: — Ben genç bir delikanlı olduğumdan zinaya düşmekten korkmaktayım. Evlenmem için de durumum müsait değildir, (kendimi iğdiş yaptırsan olur mu?) diye sordum, cevap vermediler. Sorumu'üçüncü defa tekrarlayınca bana şöyle buyurdular:
«Ey Ebû Hüreyre! Senin ne ile karşılaşacağını yazan kalemin mürekkebi kurumuştur (Senin başından geçecek olan mukadderat yazılmıştır, artık bunlar değişmez). Buna karşı istersen kendini burdur? ister bırak (kaderine boyun eğmekten başka çaren yoktur).»

1204- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anlıa) der ki:
Ben dedim ki: Ya Resûlallah! Bir vadiye inseniz de orada yapra ğmdan yenmiş bir ağaç ile yaprağından yenmemiş bir ağaç bulsanız, bunlardan hangisinden devenizi otlatmayı münasip görürsünüz? Hazreti Peygamber:
«Yenmemiş ağaçta otlatırım,» buyurdu. Hazreti Aişe, Hazreti Peygamberin, kendisinden başka bakire bir kadınla evlenmemiş olduğunu ima ederek kendisine daha çok muhabbet beslenmesi gerektiğini belirtmek istemiştir.

1205- Hazreti Urve (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem, kendine nikahlamak üzere Hazreti Aişe'yi Hazreti Ebû Bekir'de isteyince, Hazreti Ebû Bekir: Ben senin kardeşinim, (kızımı sana verebilir miyim?) dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallaliahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Allah'ın dininde ve kitabında sen benim (din) kardeşimsinj (arada soy ve süt kardeşliği olmadığı için) o bana helâldir.»

1206- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Zübeyr'in kızı Dıbâa'nın evine vardı ve ona dedi ki:
«Galiba sen haccetmek istiyorsun?» Dıbâa dedi ki:
— Vallahi kendimi de sancılı (hasta) buluyorum. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Hacemi şart koşarak yap ve şöyle niyet et: Ailahım, Nerede (sancılarım (yüzünden) beni ahkoyarsan, ihramdan çıkma yerim orasıdır.» (Bu takdirde muhsar, yanı hacdan bir engelle geri kalan kimsenin hükmüne tabi olur.)

1207- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Bir kadın dört şeyden dolayı nikâh edilir: Malı için, şerefi için, güzelliği için ve dindarlığı için. Sen dindarı seç? ellerin yeşersin.»

1208- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanından zengin bir aaam geçip giderken, Hazreti peygamber yanında bulunanlara sor geçen adam hakkında ne dersiniz?» onlar dedilerki:
kim adam: 6ğer bİr klZ isterse kendisine nikâh edilmeğe bir iümse ıçm aracı olursa aracılığı kabul edilmeğe ve eğer bir şey söy dinlennieye Iayik kimsedir- Hazreti Peygamber sustu, bonra muşlumanlardan fakir bir adam geçti. Yine Hazreti Peygam ber ashaba sordu:
«Bu adam hakkında ne dersiniz?.» Onlar dediler ki:
— Bu adam; bir kız isterse verilmemeğe, bir iş için aracı, olursa kabul olunmamaya ve bir söz söylerse dinlenmemeğe layık kimsedir.
Bunun üzerine Hazreti Peygamber buyurdu:
«Şu fakir yokmu, öteki zengin adam gibi dünyadolusu adamlardan hayırlıdır.»

1209- Üsame (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.»

1210- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Ben, Hazreti Peygamberin pâk zevcelerinden Hafsa'nın kapısın da bir erkeğin içeri girmek için izin istediğini işittim. Hazreti Peygambere dedim ki, bakınız şu erkek sizin evinize girmek için izin istiyor. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
«Sanıyorum o adam. Hafsa'nın süt amcası falandır.» Sonra sordum: — Ya Resûlallah! Benim süt amcam falan kimse hayatta olaydı, benim evime girebilecek miydi? Hazreti Peygamber:
«Evet! Çünkü süt kardeşliği, soyun haram kıldığını haram kilar-(Soyca olan amca mahrem olduğu gibi, süt amca da mahremdir.)

1211- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) derki: Hazreti Ali tarafından Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Selle-m'e: Hazreti Hamza'nın kızını kendinize nikahlamaz mısınız? denilmesi üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«O kız, süt kardeşimin çocuğudur (ben onun &&t amcası olurum-ki, bu caiz değildir)

1212- Ümmü Habîbe validemiz (Radıyallahu Anha) der ki: Ben, Hazreti Peygambere: Kız kardeşim olan Emi Süfya'nın kızını kendinize nikahlayınız, deyince bana şöyle buyurdular:
«Siz bunu İstiyor musunuz? Gerçek şu ki, o bana helâl olmaz (çünkü iki kız kardeş bir kimsenin nikâhında toplanamaz).» Sonra dedim ki; Duyduğumuza göre siz, Ebû Seleme'nin kızını kendinize nikahlamak istermişsiniz! Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu söze şaştı ve:
«Zevcem Ümmü Seleme'nin kızını mı?» diye sordu. Ben de: Evet, dedim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Eğer o kız, benim himayemde ve terbiyemde yetişmemiş (üvey evlâdım olarak benim terbiyem dışında yetişmiş) olsa bile bana helâl olmaz, O kız, (aynı zamanda) benim süt kardeşimin kızıdır. Onun babası Ebû Seleme ve ben, Süveybe adlı kadından (Ebû Leheb'in cariyesinden) süt emdik. Bu halde sakın siz bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi arz etmeyiniz.»

1213- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der kiî

Süt kardeşim yanımda iken, Peygamber Sallallahu Aleyhi; ve Sellem yanımıza geldi. Ben Hazreti Peygamberin bu halimizden hoşlanmadığını mübarek yüzlerinden anladım. Hemen dedim ki: Ya Re-şûlâllahr Bu adam benim süt kardeşimdir. Bunun üzerine buyurdular:

«Siz, süt kardeşlerinizin kimler olduğuna dikkât ediniz. Süt mahremliği, ancak açlık sebebiyle emzirilmedir, (iki veya iki buçuk yaşma) kadar çocuğun emmesinden olur. Bu yaştan sonra süt kardeşliği olmaz.)

Mütercim:

Süt kardeşliği, çocuk henüz iki yaşını geçmemişken, süte muhtaç olduğu bir devrede ona verilen sütten dolayı olur. Bu müddeti iki buçuk yaşma kadar çıkaran imam vardır. Bu yaştan sonra süt. emmekten kardeşlik meydana gelmez. îmam Şafiî Hazretleri bu ha-dis-i şerifi delil alarak bir çocuğun en az beş defa süt emmiş olmasını, kardeşliğin meydana gelmesi için şart koşmuştur. Hanefi mezhebinde ise, bir defa emmekle de kardeşlik husule gelir. Ancak her ikisinde de bu emişlerin süt emme cağında olması gereklidir.

1214- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anha)'dan rivayet edilmiştir:

«Bir kadın, halası ile ve yine bir kadın teyzesi ile bir adamın nikâhında toplanamazlar.»

(Bir adamın nikâhında iki kız kardeşi bulunamayacağı gibi, hala ile yeğen ve teyze ile yeğen de bir adamın nikâhında toplanamazlar. Ancak bunlardan biri ölür veya boşanırsa, diğeri nikâhlanabilir.)

1215- Cabir ve Seleme bin Ekva (Radıyallahu Anhüma) anlatırlar:

Biz, bir savaşda ordugâhda iken Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (bir rivayette de onun elçisi Bilâl Habeşi) yanımıza geldi. Sonra bize şöyle buyurdu:

«Mut'a (geçici nikâh) yapmamıza izin verildi. Siz muta nikâhı yapabilirsiniz. Herhangi bir erkek ve kadın aralarında anlaşırlarsa, beraber olmaları müddeti üç gecedir. Sonra isterse bunu çoğaltırlar veya birbirlerini anlaşarak terk ederler.»

Hazreti Ali'den rivayet edildiğine göre, bu hadîs-i şerifin hükmü sonradan kaldırıldı ve müt'a nikâhı haram kılındı.

Mütercim:

Müt'a nikâhı, ki, bir mal karşılığında muayyen bir vakit için yapılan nikâhtır. Böylece bir nikâh, ümmetin Cehli sünnet alimlerinin) icma'ı ile haramdır. Rafizî ve Şii'lerde bu nikâh halen yürürlüktedir. Ehli sünnet mezheblerinde bu nikâh caiz olmamakla beraber böyle bir nikâh halinde taraflara recim cezası uygulanmaz. Ebû Sûud Hazretlerinin Kenz haşiyesinde böyle yazılıdır.

1216- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:

Bir kadın, kendisini Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e arz etti (nikâhlanmasım istedi). Hazreti Peygamberin buna istekli olmadığını anlayan orada bulunanlardan biri dedi ki: Ya Resûlallah bu kadını bana nikahlayınız. Hazreti Peygamber ona sordu:

«Senin (mehir olarak verebilecek! neyin var?» Adam: — Ya Resûlallah, hiç bir şeyim yoktur! dedi. Hazreti Peygamber:

«Demirden bile olsa bir yüzük ara bul.» buyurdu. Adamcağız evine gidip arama yaptıktan sonra döndü ve:

— Vallahi, ya resûlallah hiç bir şey (demir yüzük dahi) bulamadım! Yalnız üstümdeki şu futanın yarısı benim, yansı da bu kadının olsun, dedi. Adamın belden yukarı kısımda giyilecek elbisesi olmadığını da Sehl rivayet eder. Sonra Hazreti Peygamber adama şöyle buyurdu:

«Kadın senin futanı ne yapacak? onu sen takınsan ona bir şey kalmayacak. Ve o takmsa sana bir şey kalmıyacaktir» Aradan bir müddet geçtikten sonra adamcağız kalkıp evine gitmek üzere çıkarken arkasından Hazreti Peygamber çağırdığı ve sordu:

«Kur'andan ne biliyorsun?» Adam, falan sûreyi, falan sûreyi ve falan sûreyi biliyorum, diyerek saydı. Peygamber, «bunları ezberden okuyabilirmisin?» diye sordu. Adam, evet! dedi. Resûl-i Ekrem buyurdu ki: «O halde Kur'an'dan bildiğin (sûreleri ona öğretmen) karşılığında o kadını sana nikahladım.»

Mütercim:

Hanefî mezhebine göre bu hadîsin manası şu: Ezberinde bulunan Kur'anm hürmetine veya onun sebebiyle bu hanımı, emsaline tanınan nıihir bedeli ile (nikâh bedeli ile) sana nikahladım.

Şafiî mezhebinde manası şu: Ezberinizde olan sûreleri bu hanıma öğretmek mihir karşılığı olmak üzere onu sana nikahladım. Şafii mezhebinde Kur'an öğretmek, geçer para ve mal hükmündedir. Halbuki Hanefî mezhebinde mihrin aynî mal veya para olması şarttır. Yine Hanefi mezhebinde «temlik» sözü ile nikâh akdi sahih olur. Şafiî'de ise akıd ancak nikâh ve tezviç sözleriyle olur.» Nikahladım, aevce aldım» gibi sözlerle nikâh akdi olur, mülk edindim sözü ile olmaz. Şafiilerce her ne kadar bu hadîs-i şerifte «Temlik» sözü ile nikâh akdi yapıldığı görülüyorsa da, daha önce Hazreti Peygamberin nikâh sözünü kullanması vardır. «Temlik» sözünü sonradan tekid için kullanmışlardır, denilmektedir. Nitekim bazı rivayetlerde «temlik» sözü yerine, «nikâh» sözü geçmektedir.

1217- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki; Bir kadın gelip: Ya Resûlallah, ben kendimi sana hibe etmek üzere geldim, dedi. Hazreti Peygamber onun bu teklifi karşısına mübarek başını eğdi ve bir şey söylemiyerek durdu. Sonra ashab-dan bir adam ayağa kalkıp o kadını kendisine istedi. Hazreti Peygamber adama sordu:

«(Mihir bedeli olacak) bir şeyin var mı?» Adanı, bir şeyim yoktur, dedi. Hazreti Peygamber:

«Evine git de bir şey bulabilir misin, bir bak! Demir yüzük bile olsa ara!» buyurdu.

Adam evine gidip döndü ve: Ya Resûlallah, vallahi hiç bir şey bulamadım. Yalnız şu belden aşağı giydiğim futam var; bunun 'yansı benim yansı da o kadının olsun, dedi. Hazreti Peygamber:

«O, senin futam ne yapacak? Sen giyince, ona bir şey kalmayacak ve o giydiği zaman, sena bir şey kalmayacak.* buyurdu. Adam epeyce oturduktan sonra evine gitmek üzere kalktı. Arkasını dönüp gitmekte olduğunu Hazreti Peygamber görünce onu çağırdı ve sor-du:

Kurandan ne biliyorsun?» Adamcağız; falan sûreyi, falan sûreyi bilirim, diyerek bir kaç sûre saydı. Peygamber, «bunları ezberden biliyor musun?» buyurdu. Adam, evet! dedi. Peygamber, «o halde Kur'an'dan bildiğin (süreleri ona öğretmekliğinJ, karşılığında o kadını sana temlik ettik (nikahladık).» buyurdu.

Mütercim:

Bu hadîs-i şerif, geçen hadisin tekrarı ise de birbirinden biraz farklı olduğundan yine tahric edilmiştir.

1218- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştin

«Dul bir kadın, açık olarak rızası alınmadıkça nikâh edilmez. Bakire kız da izni alınmadıkça nikâh edilmez.» Ashabı kiram sordular: Ya Resûlallah! Bakire olan bir kızdan nasıl izin alınır? (Ekseriya utangaç olur ve konuşmaz.) Buna cevab olarak:

«Onun izni (rızası) susmasıdır» buyurdular.

Mütercim:

Bulûğ çağına ermiş akıllı dul kadın, hanefi mezhebinde açık olarak söylemedikçe, kabul ve rızasını beyan etmedikçe evlendirilemez.

Bulûğ çağma ermemiş çocuğun izni alınmaksızın evlendirilmesi ittifakla caizdir.

Şafiî mezhebinde bulûğa ermiş olan bakire bir kızı, kızın izni olmaksızın babası cebren, evlendirebüir. Fakat izin alması müstahab-âır. Halbuki Hanefî mezhebinde bu caiz değildir. Ancak bir baba kızını evlendirir de kız bu evlenmeyi duyunca susarsa, bu izin kabul edilerek nikâh sahih olur. Eğer evlenme akdini duyduğu zaman istemez ve red ederse, nikâh sahih olmaz.

1219- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anhal'dan rivayet edilmiştir:

«Kızın rızası susmasıdır!»

Hazreti Aişe'nin: Ya Resûlallah! Kızlar utangaç olurlar, (rızaları nasıl anlaşılacak?) demesi üzerine, Hazreti Peygamber bu hadisi buyurdular.

Mütercim:

Bakire olan bulûğ çağındaki kızın gülmesi, sessiz olarak ağlaması yine rıza;sayılır. Fakat sesli olarak ağlaması veya feryad etmesi red ve kabul etmemektir.

1220- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir*

Resûl-i Ekrem:

«Kötü zandan sakınınız; çünkü kötü zan, sözün ve hatırdan geçen şeyin en yalanıdır. Siz insanların ayıblarını araştırmayınız, dedikodularını dinlemeyiniz ve birbirinize kiri tutmayınız. Birer kardeş (gibi) olunuz. Hiç kimse, kardeşinin talib olduğu kadına, nikahlanmasın! veya bırakmasını beklemeden talip olmasın.» buyurdu.

1221- Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştin

«Hiçbir kadına, (dinde veya insanlıkta) bacısının kabındakini kendi kabına aktarmak için onun boşanmasını dilemesi caiz değildir. Nitekim o kadının alacağı, kendisine ne takdir edilmiş ise odur.»

(îyi varlıklı bir kocaya sahip olan bir kadının elindeki nimete konmak istemek, günah olmakla beraber mukadderatın ötesinde bir ya-rar~sağlaması da imkânsızdır.)

1222- Hazreti Aişe (Radıyallahu AnhaVden rivayet edilmiştir:
Hazreti Aişe, kendisine ait bir hizmetçi kadını, Ensar'dan birine nikahlayarak onun gerekli ihtiylaçlannı hazırladı ve evlenmesinde bulundu, Eivne döndüğü zaman Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu:
«Ey Aişe! Sizin düğününüzde eğlence yok muydu? Enşar (Medi-neli müminler) oyun ve eğlenceden hoşlanırlar.»
(Bunun manası, nikâh ve düğün toplantılarında dinen meşru olan def çalma gibi eğlencelere yer veriniz, demektir. Şerkavî şerhinde: «Keşke def çalıp oynayacak bir cariye göndereydin» diye rivayet vardır. Hazreti Aişe: Ya ResûTallah! Biz nasıl bir şarkı söylemeliydik? diye sorunca Hazreti Peygamber, şöyle diyebilirdiniz, buyurdu:
«Geldik size, geldik size.
«Allah kerem kılsın bize.
«Esmer buğday olmayaydı, semirmezdi kızlarınız,
«Sarı altın olmayaydı, şenlenmezdi yurtlarınız.»

1223- İbni Abbas (Radıyallahu Anhtima) "dan rivayet edilmiştir:
«Dikkat ediniz! Bir kimse zevcesine yaklaşırken: Bismillah, Al-lahım, beni şeytandan uzaklaştır ve şeytanı da bize vereceğin çocuktan uzaklaştır! der ve sonra da karı-koca arasında bu yaklaşmadan bir çocuk meydana gelirse, o çocuğa hiç bir zaman şeytan zarar veremez.»

1224- İbni Ömer (Radıyallahu Anhünıa) 'den rivayet edilmiştir: «Sizden biriniz düğön ziyafetine çağrıldığı zaman, oraya varsın.»
Mütercim:
Herhangi haklı bir özür olmadıkça veya düğün cemiyetinde haram işler işlenmedikçe düğün toplantılarına gitmek gereklidir. Çünkü düğün sünnettir, ona icabet etmemek günah olur. Diğer davetlere katılmak ise müstahabdır.

1125- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir: «Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse, komşusuna eziyet etmesin. Kadınlara iyi davranilması hakkındaki öğütlere uyunuz. Çünkü onlar eğe kemiğinden yaratılmışlardır. Eğe kemiğinin en eğri yanı yukarısıdır. Eğer onu doğrultmaya kalkışırsan kırarsın ve de olduğu gibi bırakırsan öylece eğri kalır. Siz kadınlara iyi davranmayı birbirinize tavsiye ediniz.»
Mütercim:
Kadınların bazı eksiklik ve aksaklıklarını görürseniz onları bağışlayınız. Onları oldukları gibi kabul ederek idare ediniz. Onların yaratılışlarından gelen birtakım zaafları vardır. Bu itibarla onların dünyasında daha çok duygular hakimdir ve bu da onların idare edilmeye muhtaç oldukları gerçeğini isbat eder.

1226- Hazret! Aişo CRadıyallahu Anha) der ki.-
Bir gün, onbir kadın, kocalarının gizli yönlerini olduğunu gibi anlatmak üzere sözleşerek aralarında bir toplantı düzenlediler. Onlardan birinci kadın kocasını şöyle tanıttı: «Benim kocam, sivri dağın tepesinde arık deve etine benzer. Yassı değil ki çıkıîabilsin ve et de semiz değil ki, taşınmaya değsin.
(Benim kocam çok zayıftır; hiç bir kadının rağbet edeceği bir erkek değildir.)
İkincisi: Kocamın durumunu yayamani; çünkü saymakla bitire1 memekten korkarım, onu (ne zaman ve nerede) ansam hep kusurlarını anarım.
Üçüncüsü: Benim kocam patavazsızın biridir. Konuşsam boşanırım ve sussam askıda bırakılırım (ne boşar beni, ne de kocalık eder bana).
Dördüncüsü : Benim kocam çöl gecesi gibi mutedildir. Ne sıcak, ne de soğuktur. Ne korku var, ne de usanmak.
Beşincisi : Kocam eve girince parslaşır (pars gibi yatar uyur) ve evden çıkınca arslanlaşır. Verdiğinin nereye harcandığını sormaz. Pars gibi yuvasına bağlı, aslan gibi güçlü ve aynı zamanda cömerttir.)
Altıncısı: Kocam yemek yeyince ne var, ne yok kaldırır su içince su kabını kurutur. Yatağa yatınca elbisesine bürünür yatar ve elini uzatmaz ki, derdimi bilebilsin.
Yedincisi : Benim kocam başarısız veya iktidarsız ve salaktır. Her ne dert varsa onda mevcuttur. Ya başını yarar, ya bir yerini kırar, ya da sana hepsini birden yapar.
Sekizincisi i Kocamın bana dokunması tavşan dokunması gibi yumuşaktır. Vücudunun kokusu da turunç kokusu gibi hoştur.
Dokuzuncusu: Kocamın evi yüksek direkli (olup misafir kabulüne her yönden elverişli) dir. Kılıcının bağı uzun (kendi de uzun boylu) dur. Ocağının külü boldur (ateşi daima yanar ve kazanı da misafirler için her zaman kaynar). Evi de toplantı yerinin yakınındadır.
Onuncusu: Kocam mülk sahibidir. Onun mülkünden daha iyisine sahip olan yoktur. Damları çok ve fakat yayılma yerleri az olan develeri vardır ki, ud sesini işittikleri zaman yaşamaktan ümitlerini keserler (kesilip misafirlere ikram edileceklerini bilirler).
Onbirincisi: Kocam Ebû Zer öyle bir adamdır ki, iki kulağını mücevherat ile süsledi. Pazılarını yağla doldurdu ve beni şişmanlattı; ben de kendime geldim. Kocam beni güç şartlar altında yaşayan birkaç davar sahibi (fakir) bir ailede bularak atları, develeri ve ekinleri bol olan bir yuvaya koydu. Onun yanında ne söylesem azarlanmam, uyurum ve gün üzerime doğar (kimse beni iş için uyandırmaz). İçtiğim zaman da kanıncaya kadar içerim. Ebû Zer'in annesi öyle bir kadın ki, sandıklan ağzına kadar dolu ve evi geniştir. Ebû Zer'in oğlu öyle bir oğul ki, onun yattığı yer kılıç kını gibidir ve kuzu budu ile doyar. Ebu Zer'in kızı öyle bir kız ki, babasının ve annesinin emrindedir. Giysilerini doldurur. Komşu kızları (endamı ve güzelliği ile) küplere bindirir. Ebûzer'in cariyesi öyle bir cariyedir ki, (mahrem) konuşmalarımızı asla yaymaz. Aşımıza kem gözle bakmaz. Evimizi çerçöple doldurmaz.
Ümmü Zer sözlerine şöyle devam etti:
Kocam Ebû Zer, sütlerin yayıklandığı bir gün çarşıya çıktı ve orada bir kadınla karşılaştı. Kadının pars yavrusu gibi iki çocuğu vardı. Bu çocuklar, kadının koltuklarının altından memeleri ile oynuyorlardı. Kocam hemen beni boşayarak onu kendisine nikahladı. Ben de daha sonra hatırı sayılan bir adamla evlendim. Atma bindi, eline Hat yapısı mızrağını aldı, akşamleyin yanıma bol bol av hayvanları ile geldi ve her çeşidinden bana bir çift vererek dedi ki: Ey Ümmü Zer! Yiyebildiğin kadar ye ve yakınlarına da ver. Bununla beraber onun bana verdiği şeyleri bir yere toplasam, ilk kocam Ebû Zer'in, en küçük kabını dolduramazdı. '
Bu hadiseyi anlatan Hazreti Aişe Radıyallahu Anha, Peygamber Salİallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu anlattı: «Senin için ben, Ümmü Zer, için Ebû Zer gibiyim.»
Mütercim ;
İyi geçinmede, ihsan ve ikramda, ben de sana Ümmü Zer hakkında Ebû Zer nasıl idiyse öyleyim. Bazı rivayetlerde şu ilâve vardır:
«Fakat Ebû Zer zevcesi Ümmü Zer'ı boşamış, ben ise seni boşamayaca-ğım.»

1227- Ebû Hüreyre CRadıyallahu AnbJ'den rivayet edilmiştin
«Kocası yanında iken, hiç bir kadına, kocasının izni olmaksızın* (nafile) oruç tutmak helâl olmaz. Yine kocasının izni olmaksızın hiç kimseyi evine alamaz. Kocasının emri olmadan kadın herhangi bir harcamada bulunur (sadaka verir) ise onun (sevabının) yarısı kocasına verilir.»

1228- Üsame (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Cennet kapısında dikildim ve cennete girenlerin genellikle yoksullar olduğunu gördüm. Makam sahipleri ise bekletilmekte idiler. Ancak cehennemliklerin cehenneme atılmaları emredilmişti. Cehennem kapısında da dikildim ve cehenneme girenlerin genellikle kadınlar ol dr ğ unu gördüm.»

1229- Hazret! Esma (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordum: — Ya Resûlal-lah! Benim bir ortağım (kumam) var. Ona nisbet ve gösteriş yapmak niyetiyle, kocam Zübeyir, bana şunu ve bunu verdi desem bunun bana bir günahı var' mıdır? Hazreti Peygamber şu cevabı verdiler:
«Kendisine verilmedik şeyi verilmiş gibi gösteren, yalandan, iki elbise giyen gibidir.»

1230- Mugîre (RadıyallahuAnh)den rivayet etmiştin
Sa'd in kıskançlığına mı şaşıyorsunuz? Ben ondan daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır.»
Mütercim:
Hazreti Sa'd : Vallahi ben zevcemle bir kimseyi görmüş olsam ona kılıcının arkası ile değil, keskin tarafı ile vururum, dediğinde herkes onun kıskançlığına şaştı. Onların bu hayretini sezen Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, işte bu hadîs-i şerifi buyurdu.

1231- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnbJ'den rivayet edilmiştir!
«Allah Tealâ kıskançtır. Allah'ın kıskanması ise, haram kıldığı şeyi, müminin yapmasmdandır.»

1232- Hazret! Esma (Radıyallahu Anha) der ki: Zübeyr bin Avvam, beni kendisine nikahladı. Zübeyr'in dünya malı olarak su taşımak için bir deve ve binmek için de bir attan başka hiç bir şeyi yoktu. Bu atın yem ve otunu ben temin ederdim. Her iki hayvanın suyunu da ben verirdim. Devenin su tulumu sökülürse, onu ben dikerdim. Ekmek hamurunu da ben yogururdum. Ekmek pişirmesini iyi beceremediğimden çok kere bu işi Medirie'li sadik komşularım yaparlardı.
Hazreti Peygamber, Nad'roğullan arazisinden bir hurma bahçesini Zübeyr'e vermişti. Ben o bahçeden deveye yem olmak üzere hurma çekirdeği toplar ve başımda taşıyarak

getirirdim. Hurmalık da Mediyne'ye altı km. kadar uzakta idi. Birgün bir kap içinde başımda hurma çekirdeği taşıyarak evime dönerken yolda Hazreti Peygambere rastladım. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in beraberinde En-\ sar'dan bazı kimseler de vardı.
Hazreti Peygamber berii kendi devesinin arkasına bindirmek i;in, «Ih ıh» deyerek devesini çökertti. Fakat benim erkeklerle beraber yürümekten utandığım ve kocamın da kıskanç olduğunu düşündüğümden deveye binmek istemediğimi anlayan Hazreti Peygamber beni bırakıp geçti. Sonra eve dönünce karşılaştığım bu hadiseyi olduğu gibi kocam Zübeyir'e anlattım. Kocam bana şu cevabı verdi:
— Senin hurma çekirdeği taşıman, Peygamberin devesinin arkasına binmenden daha ağır geldi.
Yine ben eski işime ve hizmetime aynen devam ettim. Sonra babam Hazreti Ebû Bekir Es-Sıddîk (Radıyallahu Anh), işimi görmek ve atımıza bakmak üzere bana bir hizmetçi gönderdi. Böylece babam beni hizmetçilikten azad etmiş gibi oldu.

1233- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Birgün Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem pak zevcelerinden birinin evinde iken, diğer bir zevcesi hizmetçisinin eline bir tar bak içinde yiyecek tutuşturarak Hazreti Peygambere gönderdi Ev sahibesi olan zevcesi kıskanarak hizmetçinin eline vurup tabağı yere düşürdü. Tabak kırıldı ve içinde' bulunan yiyecek dağıldı. Hazreti Peygamber çanağın kırıklarını ve dağılan yiyecekleri (hurmaları) toplamağa başladı. Bunu yaparken de misafirlere:
«Anneniz kıskandı» buyurdu. Sonra Hazreti Peygamber o hiz+ metçiyi alakoydu ve tabağı kıran zevcenin ev eşyasından bir tabak alarak ona verip tabak sahibine yolladı.

1234- Hazreti Aişe {Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle ^
«Senin benden hoşnud veya dargın olduğunu kesinlikle bilirim^
SonTben sordum: Ya Resûlallah! bunu nerden bilirsiniz? Şu ce-
«Sen benden hoşnud iken, bir şey için yemin ettiğin zaman, Mu-hammed'in Rabbi hakk* için, diyerek yemin edersin. Fakat dargın olduğun zaman İbrahim'in Rabbi hakkı içm, diye yemin edersin,» Ben doğrudur dedim. Ne var ki, vallahi ya Resûlallah yalnız adınızı anmam (fakat kalbim sevginizle doludur).

1235- Ukbe bin Âmir'den (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Nikâh düşen kadınların yanına varmaktan sakınınız.» Ensar'-dan bir adam sordu: Ya Resûlallah! Bir kadının kayın biraderi hakkında ne buyurursunuz? Buna cevab olarak Hazreti Peygamber şöyle buyurdu-.
«Kayın biraderiyle kadının yalnız kalması ölümdür (tehlikeli ve
caiz değildir).»

1236- İbni Mes'ud'dan (Radıyallahu Anh)'den rivayfet edilmiştir:
«Kadın kadına, tenleri birbirine değecek şekilde yaklaşıp da sonra
o kadını, kocasının gözü önüne getirircesine ona anlatmasın.»
Mütercim:
Burada Hazreti Cabir'den rivayet edilen bir hadis-i şerif unutulmuştur. Qda şudur: «Sizden biriniz evinden uzun zaman uzak kalırsa gece ansızın evine gelmesin.» Diğer bir rivayette de: «Yolculuktan dönüp kasabana girdiğin zaman hemen karının yanına varma; tâ ki, zevcen başını tarayıp süslensin» buyurulmuştur. Gurbet, hac ve gaza gibi uzak bir yolculuktan evine dönecek olan kimse, evine varmadan önce, gelişinden evini haberdar etmelidir. Kocasının döndüğünü öğrenen zevce, bazı temizlik ve süslenme işleri için zaman bulacağından aralarındaki muhabbet çoğalmış olur. Aralarında nefreti gerektirecek bir durum olmasın.
Eve ansızın gelmeler, ev halkına kötü bir zan beslemeğe sebeb olabileceğinden bunu yapmamak uygun olur.[45]

TALAK (BOŞAMA) BAHSİ

1237- îbni Ömer tRadıyallahu Anhüma) 'den rivayet edilmiştir; İbni Ömer, zevcesini hayız halinde iken boşadı. Babası Hazreti Ömer, bunu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordu. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, Hazreti Ömer'e şöyle buyurdu:
«Ona emret karışma dönsün. Sonra hayızdan temizlenip sonra tekrar aybaşı görüp temizleninceye kadar onu (nikâhı altında) tutsun. Bu ikinci temizlik döneminde isterse tutar ve dilerse cinsi temasta bulunmadan boşar. O temizlik süresi, kadınları boşamak için Allah Teâlâ'nın emrettiği süredir.» (Karı, kendisiyle cinsî temasta bulunulmayan temizlik devresi içinde boşanır.)
Mütercim:
«Adet (hayız) halinde zevcesini boşayan kimsenin zevcesine dönmesi (boşamadan vazgeçmesi) hususundaki bu emir, Hanefî ve şafîî mezheblerinde vacib olmayıb müstahabdır. Fakat Maliki mezhebinde ve bazı Hanefî alimlerine göre vacibdir.
Sünnete aykırı olarak adet halinde hanımını Uir veya iki talak ile boşayan kimsenin ric'at etmesi gerekir. Hanımı adetten temizlendikten sonra yeniden bir hayız daha görüpte ondan da temizlenince, koca isterse onu boşar, istese nikâhında tutar. Ancak ilk hayızdan temizlendikten sonra cinsî münasebet kurmadan dilerse boşayabilece-ği hususu alimler arasında ihtilâf konusudur. îkinci adetten temizlendikten sonra da şayed boşama niyeti varsa, yine bu boşamayı cinsi münasebet olmadan yapmak gerekir ki, sünnet üzere boşama yapılmış olsun.

1238- Hazreti Aişe (Radiyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Cevn'in kızını nikahladıktan sonra zifaf için Hazreti Peygambere getirilince, birden bire ürkerek: Senden Allah'a sığınırım, dedi Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu:
«Ulu zata (Allah'a) sığındın. Haydi babanın evine git (seni boşadım) .»
Mütercîm:
Hazreti Peygamber boşama yerine kapalı bir ifade kullanarak evine git, buyurdu. Bu kadın Arap emirlerinden birinin (Nüman bin Şürah'm) kızı idi. Allah'ın kaderi olarak Hazreti Peygamberden ürkmüş olup sonradan pişman olduğu ve başkası tarafından kendisine bu yolda telkinde bulunulduğu ve bunu iyi söz maksadıyla söylediğini ileri sürdüğü de söylenir. Fakat bunlar kabul görmemiştir.
Hazreti Peygamber o kadına hiç dokunmadan öylece onu boşa-mış ve mihir bedellerini fazlasıyla ödemiş olduğu gelecek hadîs-i şeriften anlaşılmaktadır.

1239- Ebû Üseyd (Radıyallahu Anh)der ki:
Cevn'in kızı, beraberinde dayısı ve dadısı olduğu halde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e getirildi. Resûli Ekrem bize:
«Siz dışarıda oturunuz.» buyurarak gelinin yanma girdi ve ona: «Kendini bana bağışla» buyurdu. Kadın dedi ki: — Bir prenses halk-
tan birine kendini bağışlar mı? Hazreti Peygamber ona iltifat etmek için mübarek elini başına doğru uzatmak isteyince kadın başını sakındırmış ve: — Senden Allah'a sığınırım, demiş. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona şöyle buyurmuş:
«Büyük makama sığındın.»
Sonra Hazreti Peygamber dışarı yanımıza çıkarak şöyle emretti:
«Ey Ebû Üseyd! Sen o kadına (benim tarafımdan) iki kat Razıkıy-ye kumaşından elbise giydir ve onu kendi evine gönder (ben onu boşadım).»
Mütercim:
Arab Emirlerinden Nüman bin Cevn El-Kindî adındaki zat, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelip: Ben sana Arabistan bölgesinde bulunan dul hanımların en iyisini nikahlayayım, kabul ediniz, diye kendi kızını vermekte İsrar etti. Hazreti Peygamber de kabul ederek onu nikahladı ve o kadını getirmek için Ebû Üseyd'i görevlendirdi. Sonra kadının kötü kaderi gereği olarak kendisine dokunulmadan boşanmış oldu. Boşandıktan sonra da yine Ebû Üseyd tarafından babası evine götürüldü. Kadının bütün akraba ve yakınları bağırıp feryad edince, onlara şu cevabı vermiş: Bazı kıskanç kadınlar beni aldattılar ve bana tuzak kurdular. Bu sözü söylersen, Hazreti Peygamber sana daha çok rağbet ve iltifat eder, dediler. Hatta bunun üzüntüsünden çok geçmeden o kadının vefat ettiği rivayet edilir.

1240- Hazreti Alge (Radıyallahu Anha) der ki:
Kurayza Oğulları kabilesinden Rifâa'nın boşanmış hanımı, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelerek dedi ki:
— Ya Resûlallah! Kocam Rifâa beni tamamen (üç talakla) boşadı. Ondan sonra ben yine Kurayza oğullarından Abdurrahman bin Zübeyr'e nikahlandım; fakat Abdurrahman'ın erliği, şu elbisenin saçağı gibi (sarkık) dır (beni ondan ayır).
Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Galiba sen tekrar (eski kocan) Rifâa'ya dönmek istiyorsun. Hayır, ikinci kocan Abdurrahman senin balcağızından t ad madika ve sen de onun balcağızından tadmadıkça bu

olamaz (ilk kocana dönemezsin) .»
Mütercim:
Kocasından üç talakla boşandıktan ve iddetini doldurduktan sonra isterse başka bir kocaya varabilir. Böyle bir duruma düşen kadın ilk kocasına varabilmek için ikinci bir adamla sahih bir nikâh yaptıktan ve karı koca olduktan sonra bu ikincisinden de aynlırsa, o zaman ilk kocasına dönebilmek ancak kendisine helâl olur. Fakat bir veya iki talakla boşananlar böyle değildir. Bunlar muvafakat ha-linde tekrar ilk kocalarına varabilirler, başka bir kocaya gitmek zorunda kalmazlar.

1241- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem balı ve tatlıyı severdi. İkindi namazından çıktıktan sonra da pâk zevcelerinden birinin evine giderek onun gönlünü hoş ederdi. Bir defasında bu adeti üzere Hazreti Ömer'in kızı olan zevceleri Hafsa'mn yanma vardılar. Orada her zamankinden fazla kaldılar. Ben bunu kıskandım. Bu kadar fazla kalmalarının sebebini de araştırdım. Sonra öğrendim ki, Hafsa'mn akrabasından biri, Hafsa'ya bir çömlek bal hediye olarak göndermiş. Hafsa da bu baldan şerbet yaparak Hazreti Peygambere içirmiş.
Bu hali öğrenince düşündüm ve bir hile kurayım diye yemin ettim. Sonra diğer ortağım Sevde'ye dedim-ki; Hazreti Peygamber şimdi senin yanma gelince kendisine: Ya Resûlallah! Galiba siz (hoş kokulu olmayan) meğâfir zamkı yemişsiniz, dersin.
Hazreti Peygamber sana tabiî ki yok, böyle bir şey yemedim, diyecektir. O zaman sen, o halde bu meğâfir kokusu nereden geliyor? diye sor. Hafsa bana bal şerbeti içirdi, -diyecektir. Sen, öyle ise o balı anlar meğâfir çiçeklerinden toplamış olmalı, dersin. Hazreti Peygamber bana gelince, ben de ayni şekilde söyleyeceğim. Hazreti Safiyye'-ye de ayni şekilde söylemesi için tenbih ettim.
Sonra Şevde bana dedi ki: Senin verdiğin öğüt üzere hareket ettim ve Hazreti Peygamber de öylece sorularımı cevablandırdı ve: «Hayır, Hafsa bana bal şerbeti içirdi.» buyurdu. Hazreti Sevde'den sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana geldi. Bende öylece söyledim. Safiyye'nin yanma vardığı zaman da, Safiyye bizim söylediklerimizi aynen söyledi. Daha sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi vö Sellem Hazreti Hafza'nm yanına gidince, Hafsa sordu: Ya Re-sûlallah! Size bal şerbeti yapayım mı? Hazreti Peygamber:
«Artık bana bal şerbeti lazım değil.» buyurdu.
Hazreti Aişe der ki: Şevde bana, ya Aişe, bundan böyle bal şerbetini biz Hazreti Peygambere haram ettirdik, dedi. Ben ona:
— Sus! Bu benim Hafsa'ya ettiğim bir hiledir, duyulmasın, dedim.
Mütercim:
Cenab-ı Hak: «Ey Peygamber! Neden Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine haram ediyorsun?» mealindeki ayeti kerimeyi indirerek pak zevcelerin almış oldukları tedbiri açığa çıkardı. Ancak bu, kadınlarda olan kıskançlık gereği küçük günahlardan sayıldığından ba ğışlanan günahlar arasına girer. Üstelik bu hareketlerinden dolayı pâk zevceler aglaştılar, tevbe ettiler ve mağfiret dilediler. Nitekim bu husus daha önce mezkûr ayeti kerimenin tefsirinde geçmişti. (Tah-rîm sûresi: Ayeti)

1242- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Sabit bin Kays'ın kansı Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine gelip:
— Ya Resûlallah! Kocam Sabit bin Kays'ın gerek ahlâkı ve gerekse dindarlığı hakkında bir kusur söyliyemem; fakat başka sebeb-den dolayı ondan memnun olmadığım için çok kötü duruma düşmekten korkuyorum. Beni ondan ayırınız, dedi. Hazreti Peygamber ona sordu:
«Kocanın sana evelce vermiş olduğu bostanı ona geri verir mi sin?» Hanım: - Evet, onu geri veririm, dedi. Sonra Hazreti peygamber Sabit bin Kays'a şöyle emretti:
«Sen (daha önce hanımına verdiğin) bahçeni geri kabul et ve hanımını bir talakla boşa,» (Mevcut hoşmıdsuzluk ve geçimsizliği gidermek için mal karşılığında boşamanın meşru olduğuna bu hadîs-i şerif delildir.)

1243- İbni Âbbas (Radıyallahu Anhüma) der ki,
Berîre adındaki cariyenin kocası, Muğîs adh bir köle idi. Sonra Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) Berîre'yi azad edince, Berîre hürriyet hakkını kullanarak kocasından ayrıldı.
tbni Abbas sözüne devam ederek der ki: Karısının ayrılmasına üzülen Muğîş'in göz yaşlan sakallan üzerinde akarak Medine sokaklarından dolaştığını halâ görür gibiyim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeUem babam Abbas'a şöyle buyurmuştu;
«Ey Abbas! Mugîş'in Berîre'ye olan sevgisine ve Berîre'nin de Muğîs'e olan nefretine hayret etmiyor musun?» Sonra Peygamber Şallallahu. Aleyhi ve Sellem Mûğîs'in haline acıyarak Berîre'ye:
«Muğis'e dönsen olmaz mı? «buyurdu. Berire dedi ki:
- Ya Resûlallahİ Gerçekten ona dönmemi mi emrediyorsun? Hazreti Peygamber şu cevabı verdi:
Hayır, bu hususta sana kesin emir vermiyorunu ancak vasıta olmak İstiyorum.» Berire: — Artık benim ona bir ihtiyacım yoktur (onunla ilgim kesilmiştir), dedi.

1244- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, mübarek işaret parmağı ile orta parmağını göstererek ve bir miktar aralannı açarak şöyle buyurdu:
«Ben ve yetimin işlerine bakan kimse, cennette şunlar (birbirine yakın olan şu iki parmak) gibiyiz.»
(Oennet-i Alâ'da benim derecemle, yetimlerin iş ve ihtiyaçlarını hakkaniyet üzere gören kimsenin derecesi arasında bu kadarcık bir fark olacaktır.)

1245- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der kıı
Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip:
— Ya Resûlallah! Benim simsiyah bir çocuğum doğdu (benden olup olmamasında şübheye düştüm), dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona sordu:
«Senin develerin var mı?» Adam: — Evet, var, dedi. Peygamber, «O develerin renkleri nedir?» Adam: — Renkleri kızıldır, dedi.
Peygamber:
«Onların İçinde boz renkli olanı varandır?» Adam: — Evet, vardır, dedi. Yine Hazreti Peygamber:
«O halde o boz renk nereden geldi?» diye sordu: Adam: — Her halde soyunda, bulunan bir damar çekmiştir, cevabını verdi. Hazreti Peygamber: «İşte senin bu çocuğun da belki soyunun bir damarına, (atalarından veya analarından birine) çekmiştir,» buyurdu.
Müütercim:
Böyle zayıf işaretlerle çocuğu kendinden kabul etmemek caiz değildir. Çocuğu kendinden kabul etmemek için kuvvetli bir delil gerekir. O da zevcenin kesin olarak zina etmiş olması veya kan koca olduktan sonra altı aydan az bir zaman içinde zevcenin çocuk doğurması ve yahut adam öldükten sonra dört (veya ilci) yıl geçtikten sonra zevcesinin çocuk doğurmuş olması halleridir.[46]

LİAN BAHSİ

1246- tbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der kis
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, lian edecek (karşılıklı yemin etmek suretiyle lânetleşecek) olari karı ve kocaya hitaben şöyle buyurdular-.
«Her ikinizin, hesabını (ah ir ette) Allah görecektir. Şu bir gerçek ki, ikinizden biri yalancıdır. Tevbe edeniniz var mı?» Resûl-i Ekrem Bu soruyu üç defa tekrarladılar. Sonra usulüne göre «Mülâa^ ane» yapıldı ve kocaya hitaben Hazreti Peygamber:
«Artık bu kadın üzerinde senin bir hakkın kalmadı,* buyurdu. Adam dedi ki: — Benim harcadığım malım ne olacak? Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Mal alacağın da yoktur; çünkü sen ona isnat ettiğin zina doğru ise, senin verdiğin mal onun nikâhından faydalanman karşılığıdır. Yok, eğer o kadına iftira etmişsen verdiğini geri almaktan daha uzaksın.»

1247- Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) der ki: -Bir kadın, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelecek: Ya Resûlallah! Kızımın kocası öldü. Şimdi kızımın gözleri ağrıyor, gözlerine sürme çeksin mi? diyerek bu hususta izin istedi. Hazreti Peygamber ona şu cevabı verdi:
«Hayır, gözlerine sürme çekmesin! Ey badın Cahiliyet devrinde sizden birinizin kocası ölünce, en kötü elbisesi veya evinin en kötü yerinde tam bir sene matem tutardı. Bir yıl dolunca yanından bir köpek geçtiği zaman yerden hayvan tezeği alarak arkasına atar ve mateminden çıkardı. Şimdi dört ay ön gün geçmedikçe sürme çekmek (süslenmek) olmaz. Allah'a ve ahiret gününe iman eden müslüman bir kadının kocasından başkasına üç günden fazla matem tutması caiz değildir. Ölen kocası için ise dört ay on gün matem tutar.»
Mütercim;

Kocası ölen bir kadın, Müslümanlıktan önce matem tutup süsünü bırakarak eski, kara ve kirli elbisesini giyinip yahut kötü ve karanlık bir edada tam bir sene beklerdi. Bir yıldan sonra yanından bir köpek geçerken yerden bir tezek alıp kendi arkasına atarak mateminden çıkardı. İslâm'da ise, böyle kocası ölen bir kadın dört ay on gün bir zaman (iddet) bekler ve bu müddet içinde süslenmez. Eğer o kadın hamile ise doğum yapıncaya kadar beklemek zorunda kaldığından yine sürme çekmek ve buna benzer süs bakınmaktan kaçınır.
Cahiliyette arkaya tezek atılmasının manası, güya bir yıl kocam için tutmuş olduğum matemin bence bir tezek parçası kadar kıymeti yoktur, demektir.
tmam Malik mezhebinde, matemde olan bir kadının sürme çekmesi mutlak olarak caiz değildir. Ancak gözlerin kör olma korkusu olur da başka bir ilâç bulunamıyorsa, o zaman sürme çekmesi caiz olur. İmam Şafiî Hazretlerine göre de hüküm böyle ise de, yalnız geceleri sürme çeker, gündüzleri sürmeyi siler. Çünkü bu hadîsin sonunda: «geceleri sürme çek, gündüzleri sil,» diye varid olmuştur. Bununla beraber büsbütün sürmeyi terk etmek daha iyidir.
İmam Azam Hazretlerine göre, kocası ölen kadın için süs yapmak, gösterişli elbise giymek, güzel kokular sürmek, gözlere sürme çekmek, ellerine kına yakmak gibi şeyler, meşru bir mazeret olmaksızın caiz değildir, haramdır. Yine iddeti içinde diğer bir adama nişanlanmak, nikâh için sözleşmek haram olduğu Kur'anın hükmü ile sabit olduğundan bütün mezheblerce caiz değildir. Ancak ihtiyaç hallerinde bazı gündüz ve bazı geceleri dışarı çıkması caiz ise de, kendi evinden başka bir evde gecelemesi caiz değildir. Boşanmış bir kadın ise, iddeti içinde (üç hayız müddeti zarfında) zaruret olmadıkça evinden başka hiç bir yere çıkamaz, caiz değildir. Bu hususta geniş bilgi fıkıh kitaplarında vardır.[47]

NAFAKA BAHSİ

1248- Ebû Mes'ud CRadıyallahu AnhJ'dan rivayet edilmiştir:
«Bir müslüman Allah rızasını gözeterek çoluk-çocuğuna (ailesine) , harcama yaparsa, bu harcaması kendisi için bir sadaka olur.»
Mütercim ;
Harcadığı nafaka, sevab bakımından sadakaya benzer. Bir kimse,, ailesine ve çoluk - çocuğuna nafaka temin etmenin Allah tarafından üzerine farz kılındığını düşünerek Allah rızası için bü hizmeti yerine getirirse, malının zekâtını vermekten kazandığı sevab gibi büyük bir sevab kazanır. Çünkü çoluk-çocuğun geçimini sağlamak, hem sadakadan ve hem de zekâttan önde gelir.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hayber'de kendilerine ait olan bahçenin hurmalarını satıp elde ettiği parayı, pâk zevcelerinin birer yıllık idaresi için saklarlardı. Bunu nafaka bahsinde, Hazreti Ömer'den imam Buharı rivayet etmiştir. Bir yıllık nafaka saklanmasının tevekküle aykırı olmadığı adı geçen sahih hadîsle sabittir. Ayrıca ümmetine caiz olduğunu bildirmek içindir. Fakat Hazreti Peygamber şahsı için hiç bir şey biriktirmez ve sakla-mazdı.

1249- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştin
«Dul ve miskinin hayır işine koşan kimse, Allah yolunda müca-hede eden yahud geceyi ibadetle geçirip gündüz oruç tutan gibidir.»[48]

YİYECEK (Etime) BAHSİ

1250- Ebü Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
Açlık sebebiyle takatim kesilmişti. Hazreti Ömer ile karşılaştım. Kendisinden, bana Kur'andan birkaç âyet okumasını istedim. Esas maksadım, bu bahane ile yiyecek bir şey bulmaktı. Hazreti Ömer (radıyallahu Anh) evine girdi ve bana Kur'an okumaya başladı. Sonra ben oradan çıktım. Biraz uzaklaştığım zaman açlıktan bayılarak yol ortasında yüzükoyun düşüp kaldım. Bir de gözümü açtım ki, yanımda Hazreti Peygamber duruyor. Bana:
«Ey Ebû HüreyreU buyurdular. Ben de, buyurunuz, ya Resûlal-lah, dedim. Resûl-i Ekrem elimden tutarak beni kaldırdı ve halimi (ac olduğumu) anladı. Beni saadethanelerine götürdü ve hemen bana bir kâse içinde süt ikram etti. Ben de o sütten içtim. Bana:
«Ya Ebâ Hüreyre, içmeye devam et!» buyurdular. Ben de içtim. «Yine iç.» buyurdular. Ben de içtim öyle ki karnın şişip göğsümün hizasına geldi.
Sonra Hazreti Ömer'le tekrar karşılaşınca o zamanki hal ve hareketimi ona anlatarak dedim ki; Allah, karnımı doyurmak için senden daha hayırlı olan Hazreti Peygamberi görevlendirdi. Vallahi, senden Kur'an dinlemek istemiştim; halbuki ben senden daha iyi okurum. Asıl maksadım beni yedirmenizdi. Hazreti Ömer cevab verdi: Vallahi sana orada ziyafet vermiş olsaydım, bana bir deve sürüsü bağışlanmasından daha sevimli olurdu. Böylece pişmanlığını belirtmişti.

1251- Ömer ibni Ebi Seleme (Radıyallahu Anh) der ki:
Henüz bulûğ çağma varmamıştım. Hazreti Peygamberin himaye ve terbiyesinde bulunuyordum. Annem Ümmü Seleme, Hazreti Peygamberin zevcesi olduğundan ben de onun üvey oğlu idim. Bir defa-
sında yemek yerken elim yemek kabının öte yanma uzanmıştı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
«Ey oğul, yemek yerken besmele çek, sağ elinle ve önünden ye!»

1252- Ömer ibni Ebi Seleme (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem üvey oğlu Ömer ibni üftımi Seleme'ye (bana) şöyle buyurdu: «Yemek yerken önünden ye!»
Mütercim:
Yemeğin başında Besmele ve sonunda hamdele (Elhamdü Lillah) söylemek sünnettir. Yemeğin başlangıcında besmele unutulursa,, sonra hatıra gelince getirilmelidir. Yine sağ el ile yemek sünnettir. Sol el ile yemek veya içmek mekruhtur. Hatta İmam Şafiî Hazretlerinin bir-kavline göre, sağ el ile yemek ve içmek vacibdir. Sol.el ile yemek-içmek haramdır. Zira İmam Müslim'in rivayetinde şu manada bir hadîs vardır:
Hazreti Peygamber, sol eliyle yemek yemekte olan bir kimseyi görünce ona: «Sağ elinle ye, buyurdu. O kimse de: Sağ elimle yiyemiyorum,, cevabını verdi. Hazreti Peygamber ona: sağını kullanamaz olasıca! buyurdu ve artık adam ondan sonra sağ elini kaldıramaz oldu.
Bunun için sahih olan, ehli sünnet alimlerine göre, sol el ile yemek- içmek ve başkasının önünden yemek mekruhtur. Ancak biıv birinden farklı olan meyva taneleri bir tabak içinde olduğu zaman aralarından seçme yapılabilir. Bunda kerahet yoktur.' Fakat yine önden almak daha iyi dir.

1253- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«tki kişinin yemeği üç kişiye yeter. Üç kişinin yemeği de dört kişiye yeter.» Çoklukta ve toplulukta bereket vardır.
Diğer bazı rivayetlerde de: «Bir kişilik yemek iki kişiye, iki kişilik yemek üç kişiye ve üç kişilik yemek dört kişiye yeter!» şeklinde nakledilmiştir.

1254- İbni Ömer (Radiyallahu Anhüma) der ki:
«Mümin, yalnız bir barsağını dolduruncaya kadar yer; kâfir ise, yedi bağırsağını dolduruncaya kadar yer.»
(Burada yedi bağırsağını dolduruncaya kadar sözü, çok yemek yemesine işarettir. Bağırsakların hepsinin yedi kısma ayrılması da mümkündür. Aklı başında olan bir mümin, sünnete riayet ederek yemeğini yer ve midesini doldurmaz. Bununla midesini fazla dolduran müminler, anlayışsız olanlardır ve Hazreti Peygamberin sünnetine ıvmayanlardır. Diğer taraftan sağlık yönünü gözeterek az yemek yiyen kâfirler de az değildir. Gerçek manada mümin hem israf yönünden, hem de sağlık yönünden asla çok yemeğe rağbet etmez. Fakat kâfirler genellikle bu kaydın dışında kalarak israfa düşerler. Daha doğrusu mümine yaraşan az yemektir.)

1255- Ebû Cühayfe'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Ben bir yere yaslanmış olarak yemek yemem.»
Mütercim:
Sünnet üzere oturuş, dizler üzerine oturmak yahut sol ayak üzerine oturup sağ ayağın dizini dikmek ve bu şekilde yemek yemektir.

1256- Hazreti Aişe'den (Radıyallahu Anha) rivayet edilmiştir:
Bir ev halkından vefat eden bir kimse için taziye maksadı ile insanlar ölü evinde toplandıktan sonra dağılmışlardı. Ev halkı yalnız kalınca Hazreti Aişe emredip muhallebi hazırlattı ve bu ev halkına îöyle dedi: Siz bu telblne adı verilen yemekten (muhallebiden) yiyiniz; çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den bu yemek hakkında şöyle buyurduğunu kulaklarımla işittim:
«Telbine (muhallebi) hastanın kalbine rahatlık verir, bazı keder ve üzüntüleri de giderir.»
Mütercim:
Gerçekten benim oğlumun ölümünden çok üzüntü duymuştum. Sonra bir kadın kaymaklı ve buzlu bir kayısı yemeği yaparak bana getirdi. Onu böyle soğuk soğuk yediğimizde, kederli olan kalb-lerimize bir merhem gibi ferahlık verdi.
Kederli olan bir kimsenin kalb ve midesi, gıda azlığından vo üzüntünün vücudu kaplamasından susuz kalacağı için böyle hafif şeyler yemek, kalbi ve mideyi kuvvetlendirir.

1257- Huzeyfe'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir! «Siz ipek ve atlas elbise giymeyiniz, altın ve gümüş kaptan su içmeyiniz, bunların tabaklarında da yemeyiniz. Çünkü bu altın ve gümüş kaplar dünyada kafirler, Ahirette ise bizim içindir.»
Mütercim:
Halis ipek ve atlas kumaşları giymek erkeklere haramdır. Fakat hanımlar için bunları giymek mubahtır. Savaşta gazilerin ipek giymeleri ve giysilerde dört parmak eninde ipek kullanılmak erkekler için de caizdir. Altın ve gümüş de süs eşyası olarak kadınlara helâldir; bunları takınırlar. Erkeldere ise haramdır. Yalnız erkekler gümüşten mühür ve yüzük edinebilirler, kılıç kabzasını süsleyebilirler.
Bir de altın ve gümüş kaplardan su içmek ve bunların çatal-ka-şığı ile yemek yemek hem erkeklere, hem de kadınlara haramdır.

1258- Ebû Mes'ud (Radiyallahu Anh) der ki:
Ensar'dan Ebû Şuayb namında bir adam vardı. Kölesi kasap idi. Bir gün. bu kölesine dedi ki; Bana beş kişilik bir yemek hazırla. .Ben beş kişinin beşincisi olarak Peygamber S&llallahu Aleyhi ve Seli e m'ı davet edeceğim.
Sonra yemek, hazırlandı ve Hazreti Peygamber, beraberinde dört kişi olduğu halde çağırıldı. Yolda gelirlerken bunlara altıncı bir kişi takıldı. Davet sahibi Ebû Şuaybin yanına vardıkları zaman Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Şuayb'a şöyle buyurdu:
«Gerçekten sen bizi beş kişi olarak davet ettin; fakat bu zat da bize katılıp geldi. Şimdi istersen ona izin verirsin, İstersen yol verirsin!» Ebu Şuayb dedi ki: ben ona izin verdim, davete buyursun.
Mütercim;
Davet edilmediği halde bir kimsenin başka davetlilere uyarak onlarla davete gitmesi haramdır. Ancak davet sahibi ile davet edilmemiş kimse arasında bir yakınlık ve özel durum olursa, bu durumda ev sahibinin rızası bilindiği zaman davetsiz olarak da gidilebilir.
Davetsiz olarak ziyafet ve düğün yemeklerine gidene «Tufeyli» denilir ve türkçede de kullanılır. Bunun aslı şu;
Kûfe'de Tufeyl isminde bir adam vardı. Her nerede bir ziyafet ve yemek daveti var idiyse bu Tufeyl orada davetsiz olarak hazır bulunurdu. Düğünlerin Tufeyl'i diye şöhret bulmuştu. İşte onun halinde olan herkese Tufeyli lâkabı verilmiş ve böylece devam edegel-miştir.

1259- Hazreti Cabir (Badıyallahu Anh) der ki.
Yahudi her ^ hurma Armanı
zamalmakllblr VardL ° Yahudi her ^ hurma Armanı zamanına kadar bana ödünç para verirdi. Benim de Rûme kuyusu adı verilen Hazreti Osman kuyusu yolunda hurma bahçem vardı. Nasılsa o yıl hurmalarda çok az ürün oldu. Sonra harman zamanında o Yahudi gelerek benden alacağını istedi. Çıkan ürünle borcumu kapa-yamayacağımı anladığımdan, gelecek yıla Içadar borcumu ödemek İçin bana mühlet vermesini Yahudi'den rica ettim. Fakat Yahudi kesin olarak kabul etmedi ve alacağının Ödenmesini istedi. Benim zor duruma düştüğüm Hazreti Peygambere iletildi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir kısım ashaba şöyle buyurdu:
«Yürüyünüz gidelim, Cabir için Yahudi'den mühlet isteyelim.» Sonra Hazreti Peygamber, beraberlerinde' ashabdan bazı zevat olduğu halde benim hurma bahçeme geldiler. Borcumun gelecek yıla kadar ertelenmesi için Yahudi'ye teklifte bulundularsa da Yahudi kabul etmeyip şöyle dedi: Ya Ebal - Kasını, ben asla alacağımı tecil etmem (ertelemem). Cabir'e bir gün bile müsaade etmem.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onun bu halini görünce, benim hurmalığımı şöyle bir dolaştı. Sonra Yahudi'ye yine ayni teklifte bulundu. Yahudi yine kabul etmedi. Ben kalkıp bir miktar olgun hurma toplayarak Hazreti Peygamberin önüne koydum. Onlardan bir miktar yedikten sonra bana şöyle buyurdular:
«Ey Cabir, senin çardağın (gölgeliğin) nerededir?» Ben de çardağımın yerini ona bildirdim. Buyurdular ki:
«Orada (çardağında) bana bir yer döşeyip hazırla, İstirahat edeyim.» Ben de hemen orada bir yer hazırladım. Hazreti Peygamber de çardağa girerek hazırladığım yerde yatıp biraz uyudu. Uyandıkları zaman ben yine bir miktar hurma getirip kendilerine takdim ettim, onlardan yediler. Sonra yerinden kalkarak üçüncü defa Yahudi'den alacağını ertelemesini rica ettiler. Yahudi yine kabul etmedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem benhu hurmalığımın çevresini ikinci defa olarak dolaşıp geldi ve bana şöyle buyurdu:
«Ey Cabir, ağaçlarda olan hurma salkımlarını kesip topla ve bunlarla Yahudîye olan borcunu öde.» Hazreti Peygamber bizzat hurma harmanının başında durdu. Ben, hemen hurma ağaçlarındaki salkımları kçsip topladım ve o zamanki hesaba göre borcuma karşılık olarak hurmaları Yahudi'ye verdim. Borcumu tamamen ödedim. Fazla olarak bir o kadar da hurma yanımda kaldı. Ben bu hali gidip Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bildirince bana şöyle buyurdular:
«Ben, kendimin Allah'ın Peygamberi olduğuma şahidlik ederim.» (Ben Allah'ın hak Peygamberi olduğumdan benden böyle mucizeler meydana gelir. Allah'ın izni ile böyle az olan hurmaları çoğaltırım. Bunlar Allah'ın lütuf ve ihsanıdır.)

1260- Hazreti Sa'd'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Her sabah Acve hurmasından yedişer tane yiyen kimseye o gün, zehir de tesir etmez, sihir de tesir etmez.»
(Medine hurması denilen ve Medine'nin, en iyi cins hurması olan Acve'den aç karnına her sabah yedişer hurma yiyen kimseye, o gün, zehir ve sihir tesir etmez.)

1261- Ibni Abbas'dan (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir!
«Sizden biriniz yemek yiyince, parmaklarını yalamadan veya başka bir şeyle silip temizlemeden elini bir yere dokundurmasın.»
Mütercim:
Yemeğin başında ve sonunda elleri yıkamak sünnettir. Fakat su bulunmadığı bir yerde yine el yağlı bırakılmayıp hiç olmazsa parmakları yalamalı veya el bezi gibi bir şeyle silmelidir. Yağlı ellerle bir şey - tutmamalıdır. Zarurî durumlara ve yenen yemeğin cinsine göre bu hususta alınacak tedbir değişik olur. Asıl olan, imkân dahilinde en iyi bir şekilde temizliği gözetmektir. Bugün için su ve sabun en iyi bir temizleyicidir. Bunlar varken başka türlü temizliğe ihtiyaç kalmaz.

1262- Ebû Ümame (Radıyallahu Anh) der ki:
«Cenabı Allah'a sayısız, halisane ve kendisine lâyık şekilde faamd olsun! Ey Rabbimiz! Nimetinin hakkı karşılanamaz, ondan vazgeçilemez ve ona olan ihtiyaç kesilmez.»

1263- Ebû Ümame'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Allah'a hamd olsun ki, bize yetecek nimet Verdi, bizi Uçirip) kandırdı. Onun nimetinin hakkı karşılanamaz, nimetleri de inkâr edilemez.»
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SeUem yemeği bitirdiği zaman zaman böyle dua ederdi ve bazan da : «Ey Rabbımız, sana hamd olsun! Nimetinin hakkı karşılanmaz, ona veda edilmez ve ondan uzak kalınmaz, ey Rabbimiz (bizi besleyip kemale erdiren yaratıcımız) !»[49]

AKIKA KURBANI, HAYVAN KESME VE AVLAMA BÖLÜMÜ

1264- Selman bin Amir'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştin
«Erkek çocuğun doğması ile bir akîka kurbanı kesilir. Siz onun için kurban kesip kan akıtınız ve çocuktan eziyeti (onu rahatsız eden nesneleri) kaldırınız» Bazı rivayetlerde de erkek çocuk için iki kurban, kızlar için de bir kurban kesilmesi emredildiğinden bunu yapmak müstahab sayılmıştır.

1265- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Fera (ilk doğan deve veya koyun yavrusunu kurban etmek -ve atîre (receb ayında kurban) yoktur.»
Cahüiyet zamanında müşrikler ilk doğan deve veya koyun yavrularını putları için kurban ederlerdi ve buna «Fera» derlerdi. Receb ayında da yine putları için kurban keserlerdi. Buna da «Atîre» derlerdi. İslâmda kesin olarak bunlar yasaklanmıştır, kesilmeleri caiz değildir. Esasen bunların, Allah'dan başkası adına kesilmeleri şirk ve küfür olur.
Ancak Şafiî mezhebinde Allah rızası için olmak şartıyla ilk doğan deve veya koyun yavrusunu kurban etmek yahud receb ayında bir hayvan kurban etmek ve etlerini fakirlere sadaka vermek müs-tahabdır.

1266- Adiyy bin Hatim (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize ok ile avlanan hayvanların hükmünü sordum. Bunların eti hangi halde, yenilir ve hangi halde yenmez? Bana cevab olarak şöyle buyurdular:
«Ok, sivri ucuyla delip öldürdüğü hayvanı yej fakat okun enine isabetiyle ölen hayvan iaşedir, yenmez.»
Sonra Hazreti Peygambere köpeğin avladığı hayvandan sordum. Bana şöyle buyurdular;
«Av köpeğinin senin için tuttuğunu yet çünkü bu köpeğin yakalaması bir nevi boğazlamadır. Eğer kendi köpeğinle veya köpeklerinle beraber başka bir köpek bulursan ve bu yabancı köpeğin yakalamasından veya av hayvanını öldürmesinden kuşkulanırsan, o zaman avlanan hayvanın etinden yeme. Çünkü sen besmele çekerek kendi köpeğini saldırdın, diğer köpeği besmeie çekerek salmadın.»
Mütercîm:

Bir hayvan boğazlanırken veya avcı tetiği çekerken veya avcıl hayvanı av üzerine salarken besmele getirmek vacibdir. Kasden besmele terk edilirse boğazlanan veya avlanan hayvanın, eti yenmez, haramdır. Hanefî ve Hanbeli mezheblerinde hüküm budur Unutularak veya yanılarak besmele çekilmezse yenilir.
Şafiî mezhebinde ise, besmele getirmek sünnet ve müstahabdır. Bunun için besmelesiz boğazlanan hayvanın etini yemek onlarca helaldir. Ancak Allah'dan başkası adına kesilmiş veya avlanmış olurlarsa, bu gibi hayvanların eti yenmez.
Hayvana atılan ok, sivri ve delici tarafından onu yaralayıp öldürdüğü zaman hayvanın kanını akıtmış olur. Fakat yan tarafından isabet edip kan akıtmadan öldürürse eti yenmez. Kurşun ve saçmalarla öldürülen hayvanların etlerinin yenilebileceğine dair bir fetva risalesini Mısır'ın büyük kütüphanesinde gördüm. Fakat Şafiî mezhebinde kurşun ve saçma ile avlanan hayvanın yenmesi haramdır. Ancak hayvan ölmeden kavuşulur ve boğazlanırsa, o zaman yenir. Onun için kurşuna mukavemeti olmayan küçük kuşlara kurşun atmak doğru değildir. Kaz ve ördek gibi hayvanlara kurşun atıldıktan sonra onların boğazlanmalarına yetişilebiltr.

1267- Ebû Sa'lebe (Radıyallahu Anh) der ki:
Ya Resûlallah! dedim. Biz kitab ehli olan (hıristiyan ve Yahudilerin) memleketinde bulunuyoruz. Biz onların yemek kablarından yiyelim mi? Bir de av hayvanları çok olan bir memleketteyiz. Bazan ok atarak avlanıyorum. Bazan da öğretilmiş veya öğretilmemiş köpekle av yapıyorum. Bunlardan bana yemesi helal olan hangisidir? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şu cevabı verdiler:
«Kitab ehlinin kabları hakkında durum şöyle: Eğer onların kablarından başkasını bulursanız, o kablarda yemeyiniz. Eğer başkasını bulamazsanız, o kabları yıkayınız ve onlarda yiyiniz. Okunla avladığın ve besmele getirmiş olduğun hayvanın etini ye. Yine öğretilmiş köpeğinle avladığın ve besmele getirmiş olduğun hayvanı ye. Bir de avcıl olmayan köpeğin ile avladığın ve sonra henüz ölmeden kavuşup besmele, ile kestiğin hayvanı ye (başka şekilde avlananları yeme).»

1268- İbni Ömer'den (Radıyallahu Anhüma) rivayet edilmiştir:
«Kim hayvan ve malını korumak veya avlanmak kasdı olmadan evinde bir köpek beslerse, her gün onun amelinden iki kîrât eksilir.»

1269- Adiyy bin Hatim (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir: «Köpeğini salıverip besmele getirdikten sonra avı yakalar ve öldürürse sen o av hayvanını ye. Eğer hayvan o avdan yerse, sen yeme; çünkü hayvan kendisi için avı tutmuş demektir. Eğer besmele çekerek saldığın köpeklere başkaları katılarak av hayvanını yakalar ve öldürürlerse onu yeme; çünkü sen hangi köpeğin yakalıp öldürdüğünü bilemezsin (belki besmelesiz salıverilen hayvan onu öldürmüştür).
Bir av hayvanına ok atar da, bir veya iki gün sonra onu bulursan, eğer üzerinde senin okunun izinden başka bir iz yoksa (ondan) ye. (Bir rivayette de, dilerse yiyebilir, buyurulmuştur.) Eğer suya düşmüşse, ondan yeme.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin zahirine bakarak Şafiî imamlarından îmarn Nevevî Hazretleri, öldürülmüş olarak bulunan,av hayvanının yenmesinin helal olduğunu tercih etmiştir. Hatta suya düşen av hayvanının ok ve silâh tesiri ile ölmüş olduğu bilinirse yine yenir. Ancak hayvan suya düştükten sonra boğularak ölürse, onun eti yenmez. Bunlar Şerkavî şerhinden alınmıştır.

1270- Ebû Musa'dan (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
4yi arkadaşla kötü arkadaşın hali, misk (hoş koku) taşıyanla körük çekenin haline benzer, Misk taşıyan ya sana misk verir, ya sen ondan satın alırsın, ya da onun güzel kokusundadan faydalanırsın. Körük çeken ise, ya elbiseni yakar yahud ondan pis bir koku duyarsın.»
Mütercim:
Bu hadîsi- şerif miskin tahir ve temiz olduğuna delil kabul edilmiştir. Senenin muayyen bir ayında geyiğin karın kısmında toplanan kandan misk elde edilir. Bununla beraber bu kan, diğer kanlardan istisna edilerek pis sayılmamıştır. Çünkü hayvanın sütü ve şaraptan yapılan sirke gibi değişikliğe uğramıştır.[50]

KURBANLAR BÖLÜMÜ

1271- Seleme bin Ekva (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir sene bize şöyle buyurdu:
«Sizden kurban kesen kimse, sakın bayramın üçüncü gününden sonra o kurban etinden evinde hiç bir şey bulundurmasın.»
Ertesi yıl olunca bize şöyle buyurdu:
«Kurbanlarınızdan yiyiniz, başkalarına yediliniz ve isterseniz (evlerinizde) biriktiriniz. Geçen yıl insanlarda sıkıntı vardı. Onlara bu hususta yardım etmenizi istedim (ve evlerinizde et biriktirmemenizi emrettim) .*
Mütercîm:
Hanefî mezhebinde yolculuk halinde olmayan (mukîm bulunan) ve zengin olan kimseye kurban kesmek vacibdir. Kurban etinin üçte birinin fakirlere, üçte birinin konu-komşuya dağıtılması ve geriye kalan üçte birinin de aile halkına bırakılması sünnettir.
Diğer mezheplerde kurban kesmek vacib olmayıp sünnettir. Bununla beraber Şafiî mezhebinde bir fakirin karnını doyuracak kadar ona et verilmesi gerekir.[51]

MEŞRUBAT (İÇİLECEK ŞEYLER) BÖLÜMÜ

1272- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) 'den rivayet edilmiştir:
«Dünyada şarap içen ve sonra tevbesiz ölen kimse ahirette-ondan (cennet şarabından) mahrum olur.»
Mütercim:
Dünyada şarabı helal kabul ederek ondan içenin ve bu inanç üzere ölenin küfrüne hüküm verildiğinden ebediyyen cehennemlik olur. Böylece cennet şarabından mahrum kalır. Fakat şarabı helal kabul etmeyerek haram olduğu inancı ile içen ve böyle devam edip tevbe etmeksizin ölen kimsenin hali, diğer büyük günahları işleyenler gibidir. İşi Allah'ın dilemesine kalmıştır. Cenab-ı Hak dilerse bağışlar, dilerse azab eder. Fakat cennete girdiği' zaman da yine cennet şarabını içemeyecektir.

1273- Ebü Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştin «Bir kimse zina ederken mümin olarak zina etmez, şarap içer. ken mümin olarak şarap içmez, bir hırsız çalarken mümin olarak çalmaz ve bir çapulcu, insanların göz diktikleri değerli bir nesneyi yağma ederken mümin olarak yapmaz.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin manası şu: zina işlemek, şarab içmek hırsızlık ve yağmacılık etmek gibi büyük günahları kâmil ve olgun bir müs-îüman yapamaz. Yahud bu gibi günahları helal inancı ile işleyen kâfir olacağından o kimsenin imanı gitmiş olur. Bu hadis-i şerifin müminleri tehdit ve korkutma için varid olduğu da söylenilmektedir. Bir de utanma ve ar sahibi olanlar bu günahları işleyemezler denilebilir. Çünkü helâl saymayarak nefsine Uyup bu günahları işleyenler, müminlik vasfını kaybetmezler.

1274- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bal bozasından soruldu. Şu cevabı verdiler: «Her sarhoşluk veren içki haramdır.»
Mütercim:
Bu hadîsi- şerif müctehid imamların delili olup kaynatılarak elde edilen ve çok içildiği zaman sarhoşluk veren bütün içkilerin haram olduğunu kabul etmişlerdir. Hububattan yapılanlar da böyledir. Yalnız ceza uygulaması bakımından şarab ile diğer içkiler arasında fark vardır. Şöyle ki, bir damla dahi içilse, şarabdan dolayı ceza uygulanır. Halbuki diğer içkilerin sarhoşluğundan dolayı ceza uygulanır. Bir de içkilerin necis olmalarında ihtilâf vardır. Şarabın ağır necaset olduğunda ihtilâf yoksa da, diğer içkilerin hafif necaset olduğunu kabul eden müctehidler vardır. Bu bilgi Mülteka metninden alınmıştır.

1275- Ebû Âmir El-Eş'arî (Radıyallahu Anh) Hazretlerinden rivayet edilmiştir:
«Benim ümmetimden bir takım kavimler gelecektir ki, zinayi. İpek giymeyi, şarabı ve çalgıları helal kabul edeceklerdir. Yine bir takım kavimler bir dağın kenarına konacaklar. Çobanlar, hayvanlarını otlatıp akşamleyin ağıllarına getirecekler. Kendileri nimet içinde yüzerken İhtiyaç sahibi bir kimse kapılarına varınca yarin gel! diyecekler: Allah Tealâ onları geceleyin helak edecek ve başlarına o dağı yıkacaktır. Bir kısmını da, kıyamete kadar maymun ve hınzır biçimine çevirecektir.»
Mütercim:
Alimlerin çoğu bu hadîs-i şerifin zahirine bakarak bu ümmetten de bazı kişilerin maymun ve domuz kılığına sokulacağına inanmışlardır. Bir kısım alimler de bunların huylarının maymun ve domuz huyuna çevirileceğini söylemişlerdir. Şerkavî şerhinde bunun tafsilâtı vardır. İşte haramı helâl saymak ve nimete nankörlük etmek günahlarının cezası böyle kılık değiştirmek veya yere batmaktır.

1276- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, içlerinde içki yapılan kapların kullanılmasını da yasaklamıştı. Ashabı kiramın: Ya Resu-lallah, biz bu kaplan bazı ihtiyaçlarımızda kullanmak zorundayız, demeleri üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«O halde kullanabilirsiniz.»
Mütercîm:
Bu kitabın başında geçen 37. sayılı hadîs-i şerifle içki kaplarını kullanmanın yasaklanması üzerine ashabı kiram dediler ki, ya Re-sûlallah! Bazı içeceklerimizin hazırlanması ve korunmasında bu kaplara zarurî ihtiyacımız vardır. Bunun üzerine Hazreti Peygamber sarhoşluk veren içki kaplarının mubah olan meşrubat için kullanılmalarına izin verdi ve eskiden konulmuş olan kullanma yasağının hükmünü kaldırdı. Mubah olan içecekler arasında boza; da sayılmak tadır. Ancak bozanın sarhoşluk verecek derecede ekşimemiş olması şarttır.

1277- Hazreti Cabir (Radıyaîlahu Anh) der ki:
Ashabın ünlülerinden Ebû Humeyd Es Sâidî, Akik vadisinde bulunan Nakî adındaki çiftlikten taze sağılmış 'süt hazırlayarak açık bir kap içinde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e hediye getirdi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Keski bir odun parçası ile olsun, bu kabın üzerini örteydin.-
Mütercim:
İçlerinde yiyecek ve içecek bulunan bütün kapların örtülmesi ve kapanması sünnettir. Çünkü kapların örtülmesiyle içlerine zararlı maddelerin düşmesi önlenmiş olur. Hiç olmazsa bir odun parçasıyle örtülmesinin istenmesi, kapları örtme işinin önemine işarettir. Örtülürken de besmele getirilmesi sünnet olduğundan, kap üzerine herhangi bir şey konarken besmele hatırlanır ve çekilir. Besmele getirilen şeyde bereket olduğundan o kab şeytandan da korunmuş olur.

1278- Ebû Hüreyre (Radıyaîlahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Sağılır bir devenin muayyen bir zaman için fakire verilmesi
ve yine sağılır koyunun bir süre fakirin istifadesine bırakılması ne
güzel sadakadır. O hayvan ki, bir kap sabahleyin, bir kap da akşam
üstü süt verir...»

1279- Hazreti Cabir (Radıyaîlahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri beraberlerinde Hazreti Peygamber olduğu halde Medine'de Ebû Heysem adındaki meşhur sahabinin bostanına girdiler. Bostan sahibi Ebû Hey-sem'e şöyle buyurdular: «Su kabında geceden soğutulmuş suyun varsa bize içir; değilse şu önümüzdeki akar suya ağzımızı dayar içeriz.»
Ebû Heysem dedi ki, ya Resûlallah! Geceden sağûtulmuş suyumuz vardır. Buyurunuz, çardağa gidelim, orada size ikram edeyim.
Beraberce çardağa (gölgeliğe) gittiler. Ebû Heysem su kırbasından bir miktar bir kâseye döktü ve üzerine de taze sağmış olduğu sütten ilâve ederek Hazreti Peygambere ve beraberinde olan Hazreti Ebû Bekir'e içirdi. *
Mütercim:
Suyun soğutularak bir kap içinde iken içilmesinde veya akar sulardan ve çeşmelerden avuç ve ağızla içilmesinde bir sakınca olmadığına bu hadîs-i şerif delildir.

1280- Ununü Seleme (Had ıy ali ahu AnhaVden riv&fet edilmiştir:
«Gümüş kapdan su içen kimse, karnına cehennem ateşini gürül gürül akıtmış olur.»
Mütercim:
Gümüş kaşıklarla ve gümüş kaplardan yeyip içmenin haram olduğuna bu hadîs-i şerif delildir. Daha önceki hadis-i şerifte altın kaplar da ayni yasağa sokulmuş olduğundan aralarında haram olma bakımından fark yoktur.[52]

HASTALAR BAHSİ

1281- Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhümaTdan rivayet edilmiştir:
«Diken batırılmasına varıncaya kadar müslümanlanın başına gelen musibet, meşakkat sıkıntı, üzüntü, eziyet ve keder gibi şeyleri, muhakkak Allah Tealâ o müslümanın günahlarına keffaret kılar.»
Mütercim:
İmam Gazali Hazretleri, müslümanın başına gelen musibetleri üçe bölmüştür. Birincisi, münafik olanlara gelen hastalık ve felâketlerdir. Münafik bunlar için Cenabı Hakk'a itirazda bulunur. Ondan dolayı da çektiği hastalık ona azabdan başka bir şey olmaz.
İkincisi, sabırlı mümine gelen hastalıklardır. Mümin bunlara sabrettiği için sevab kazanır, günahlarına keffaret olur.
Üçüncüsü, şükraniyet makamında olana gelen hastalıktır. Gelen musibete karşı Allah'a şükür ve hamd eder. Böyle musibetler, onun derecesini yükseltmek içindir.

1282- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) dan rivayet edilmiştir:
«Müminin hali, yaş ekine benzer. Rüzgâr ona ne taraftan eserse,
rüzgâra uyarak meyleder. Rüzgâr gidince de doğrulup kalır, Facir
(kâfir) ise kaskatı ve dik duran çam gibidir. Allah dilediği zaman
onu kırar (artık doğrulmaz)
Mütercim:
Buhari'de bu hadis-i şeriften sonra «Allah Tealâ Hazretleri, sevdiği kulu, dünyada çeşitli musibetlerle müptelâ eder (derecesinin yükselmesi için musibetler günahlarına kefaret olur) «şeklinde rivayet vardır.

1283- Abdullah bin Mes'ul (Radıyallahu Anh) der klî Ben, Peygamber SallaUahu Aleyhi ve SellenVin hastalığında ateşinin şiddetinden mübarak vücudunun titrediğini görünce dedim ki:
__Ya Resûlallah! Bu derecede şiddetli hastalığınız, herhalde size iki kat sevaba vesile olacaktır. Peygamber SallallahuAleyhi ve Sellem beni doğrulayarak şöyle buyurdu «Evet, Hiç bir müslüman yoktur ki, bir eziyete uğrasında, Allah onun günahlarını ağaç yapraklarının dökülmesi gibi dökmesin.»
Mütercim:
Alimlerin çoğu, mümin kul büyük günahlardan sakındığı müddetçe, musibetlerden dolayı günahlarının döküleceğini kabul etmişlerdir Yani hastalık ve musibetler sebebiyle ancak küçük günahlar bağışlanır. Günahların büyükleri ise ancak tevbe edip mağfiret dilemekle ve haklar ödenmekle bağışlanır.

1284- tbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der kiî
Bir kadın Peygamber Sallallahu Aleyhi- ve Sellem'in huzuruna geldi ve: Ya Resulallah! Beni sar'a tutuyor ve bu esnada üstün başım da açılıyor. Allah'a dua ediniz de uundan kurtulayım, dedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
İstersen buna sabreder ve karşılığında cenneti kazanırsın. İstersen seni iyileştirmesi için Allah'a dua ederim.»
Bunun üzerine kadıncağız:
— Ya Resulallah! Bu halime sabrederim; yalnız açılmamam için dua ediniz, dedi ve Hazreti peygamber de ona dua etti.

1285- Enes Hazretleri (Radıyallahu AnhJ'nden rivayet edilmiştir:
-Allah Tealâ buyurmuştur: Ben bir kulumu iki sevgili gözünden mahrum ettiğim zaman kul buna sabrederse, gözlerine karşılık ona cenneti veririm.* (sabır, belanın başında olursa makbuldür. Ümit kesildikten sonra sabrın faydası kalmaz.)

1286- Kasım bin Muhammed ibni Ebi Bekir (Radiyallahu An-hüm) der ki:
Birgün Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) şiddetli bir baş ağrısına yakalanmıştı. Ölümüne sebeb olacağını ifade eder şekilde «Vay başım, ölüyorum!» deyince, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu:
«Eğer ben sağ iken sen (bu ağrıdan) öleydin, senin için mağfiret dilerdim ve sana dua ederdim.» Bunun üzerine Hazreti Aişe son derece üzülerek sitem yollu Hazreti

Peygambere:
— Vay başıma gelen! Vallahi, sanıyorum ki, siz benim ölümümü istiyorsunuz, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Hazreti Aişe'yi teskin etmek için şöyle buyurdu:
«Hayır, senin sandığın gibi değil. Ah başım I diyen benim. İçimden geçti veya istedim ki, Ebû Bekir ile oğluna haber göndereyim ve (hilafet meselesinde) kendisiyle sözleşeyim ki, kimse lâf etmesin ve umutlu olanlar da umutlanmasınlar. Sonra düşündüm ki, nasıl olsa Allah, (ondan başkasını) kabul etmez ve müminler de reddederler veya Allah, (ondan başkasını) reddeder ve müminler de kabul etmez.*
Mütercim:
Bu hadîs-i şerif Hazreti Peygamberin mucizelerinden olup Hazreti Ebû Bekir'in hilâfetine de delil olabilir.

1287- Enes (Kadıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştir:
«Sakın sizden biriniz, çektiği acıdan dolayı ölümü istemesin. Eğer Ölümü istemek zorunda kalırsa desin ki: Allahim! Yaşamak hakkımda hayırlı ise, bana sağlık ver; ölüm benim için hayırlı ise canımı al!»
Mütercim:
Buradaki emir vücubü ifade etmeyip bu şekilde dua yapılabileceğine bir izin teşkil etmektedir.

1288- Ebû Hüreyre (Radıyallainu AnhKdan rivayet edilmiştir: «Hiç kimseyi ameli cennete koyamaz.» Ashab sordular: Ya Resû-lallahS Sizi de mi ameliniz cennete koyamaz? Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Beni de amelim Cennete sokamaz. Ancak Allah Teâlâ'nın lütfü ve rahmeti beni kaplarsa cennete girerim. Sizler dürüst olunuz ve mutedil .davranınız. Hiç biriniz ölümü zinhar temenni etmesin! iyi kişi ise iyiliği artabilir ve kötü kişi se pişmanlık duyup tevbe edebilir.»

1289- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Bir hasta okunmak için, Peygamber .Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e getirildiği zaman ona şöyle dua ederlerdi:
«Ey insanların Rabbı! hastalığı gider ve şifa ver. Şifa veren ancak sensin, senden başka şifa veren yoktur. Geride hastalık bırakmayacak bir şifa ver!»[53]

TIP BAHSİ

1290- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Allah Teâlâ, indirdiği her hastalık için muhakkak bir şifa indirmiştir.»
Mütercim:
Tedavi görmek tevekküle engel değildir. Allah her hastalık için bir deva yarattığına göre onun aranması gerekir. Ancak şifayi ihsan eden Allah Teaîâ olduğuna inanmalıdır.
Bir de, şarab gibi haram olan şeylerle tedavi caiz değildir. Vücut dışında kullanılmalarında beis yoktur. Hayvanata bile yediri îip içirilmeleri doğru değildir:

1291- ibni Abbas (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştir:
«Şifa üç şeydedir: Hacamat aletiyle kan almada, bal şerbetinde ve ateşle dağlamada. Ancak ben, (başka çare bulunursa) ateşle dağlamaktan ümmetimi menederim.»

1292- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir adam Peygamber Salİlallahu Aleyhi ye Sellem Hazretlerine gelerek: Ya Resûlallahl Benim kardeşim karnından şikâyet ediyor, ishali vardır, ne yapalım? diye sorunca, Hazreti Peygamber şöyle buyurdular:
«Ona bal (şerbeti) içir!» Bir müddet sonra adam gelip: Ya Re-sûlallah, emriniz üzere ona bal içirdim; fakat hastalığı geçmedi, dedi. Hazreti Peygamber ikinci defa-. «Ona bal şerbeti içir!» buyurdu. Adam gidip tekrar döndü ve eski sözünü tekrarladı. Hazreti Peygamber üçüncü defa:
«Ona bal içir!» buyurdu. Adam dördüncü defa gelip, ilâcı yaptım, fakat fayda vermedi, dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:
«Allah sözünde doğrudur (balda şifa vardır); fakat senin kardeşinin karnı yanılıyor. Sen ona bal içir!» Adam gidip hasta olan kardeşine tekrar bal İçirince, iyileşti.
Mütercim:
Bal şerbetinin bir, iki ve üçüncü defalarda fayda vermemesinin sebebi, yetecek miktar içilmemiş olmasındandır. Yoksa Hazreti Peygamberin tedavi edişleri kesindi. Tıp kitaplarına göre, bal ateş veren bir ilaç olduğundan bütün soğukla ilgili hastalıklarda çok faydalıdır.
Müfessirler, Kuran-i kerimde bal hakkında geçen «Onda işfa vardır» ayetini tefsir ederlerken bazı hastalıklar murad edilmekte olduğunu söylemişlerdir.

1293- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha)'dan rivayet edilmiştir:
«Gerçekten şu kara tanecik (çörek otu) samdan (ölümden) başka her şeye şifadır.» Ben, sam nedir? diye sordum. Hazreti Peygamber:
«Ölümdür.» buyurdu.
Mütercim:
Çeşitli sebeplerden meydana gelen hastalıklara çörek otunun fayda ve şifa verdiğini doktorlar kabul etmektedir. Bazı ilâçlara karıştırılarak muhtelif hastalıklar için kullanılır.
Çörek otu döğüîerek bal ile macun yapıldıktan sonra sıcak su ile içilirse mesanedeki taşları eritir. Beş gram çörek otu su ile içilirse, nefes darlığına fayda verir. Çörek otundan 5-7 tane döğülüp zeytin yağı ile karıştırılıp süzüldükten sonra nezleli olanın burnuna çekilir ve içilirse nezle hastalığı gider.

1294- Ümmü Kays (Radıyallahu AnhdVdan rivayet edilmiştin
«Siz, bu Üd-i Hindiye (topalak otuna) devam ediniz; çünkü bunda yedi çeşit şifa var. Bademcik hastalığı için buruna (enfiye gibi) çekilir. Zatülcenb hastalığı için su ile karışık içilir.»

1295- Hazreti Enes {Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Kullandığınız devanın en iyisi (bilhassa sıcak bölgeler için) kan aldırmak ve topalak otunu kullanmaktır. Çocuklarınızın boğa-
zındaki bademcikleri ezip onlara eziyet vermeyiniz. Topalak otunun tozunu burunlarına çektiriniz.»
Mütercim:
Hadîs-i şerifte «Kust» olarak adı geçen ot bir k&ç nevidir. Biri Kust-i Hindidir ki siyah renkte, tatlı ve hafif olur. Bir nevi de Kust-i Sami'dir. Şimşir ağacına benzer, güzel kokusu vardır. Bir de Kust-i Bahrî'dir. Bu ak renkte olup hoş kokusu var; fakat tadı acıdır.

1296- İbni Abbas (Radıyallahu AnhümaJ'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:
«Bana bütün ümmetler gösterildi. Peygamberler, beraberlerinde grupları olduğu halde birer, ikişer geçtiler. Yanında hiç kimse bulunmayan peygamber vardı. Nihayet bana büyük bir kalabalık gösterildi. Kim bunlar, benim ümmetim mi? dedim. Bu kalabalık Musa kavmidir, denildi, sonra, ufka bak! denildi. Birden ufku dolduran bir kalabalık gördüm. Sonra, gök ufuklarının şurasına ve şurasına bak! denildi. Birden ufku dolduran bir kalabalık gözüme ilişti. Denildi ki: İşte senin ümmetin. Bunlardan yetmiş bin kişi hesaba çekilmeksizin cennete girecektir. Onlar muska ve afsun yapmayan, şu veya bu hadiseyi uğursuz saymayan, ateşle dağlanmayan ve Rablerine tevekkül eden (bel bağlayan) kişilerdir.»
Mihsan oğlu Ükâşe dedi: Ben onlardan biri miyim? ya Resûlal-lan! Hazreti Peygamber: «Evet (sen onlardansın)!» buyurdu. Başka birisi kalkıp: Ben de onlardan mıyım? dedi. Hazreti Peygamber ona:
«Ükâşe, bunda seni geçti.» buyurdu,
Mütercim:
İkinci olarak kalkan adamın Sa'd bin Ubade olduğu rivayet edilir. Eğer Hazreti peygamber buna da evet cevabını vermiş olsaydı, onun arkasından herkes kalkıp ayni şeyi isteyeceklerdi. Buna meydan vermemek için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem sözü kesmiş oldu.
Tedavi için zahirî sebeplere baş vurmak gerekli ise de, aslında Allah'a tevekkül ederek şifayi Allah'dan beklemelidir. Bu inançla, tedavi usullerine baş vuranların hareketi yerindedir ve tedaviye baş vurmayanlardan da dereceleri daha düşük değildir.

1297- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhî'dan rivayet edilmiştir»
«Hastalıklar (Allan'in izni ve takdiri olmadan) bulaşmaz, şu veya bu hadiseyi uğursuz saymak, baykuş uğursuzluğu. Sefer ayı uğursuzluğu yoktur. Ancak cüzzam hastalığına yakalanandan, aslandan kaçtığın gibi kaç.»

Mütercim:
Her şeyde tesiri yaratan Allah'dır. Bazı hastalıklar bulaşıcı ise de bu bulaşmayı yaratan ve ona sebep bağlayan yine Aîlah'dır. Ateş yakar, kılıç keser; fakat gerçekte bunlarda o kuvveti yaratan Al-lah'dir diye inanç beslemelidir. Diğer taraftan cüzzamlıdan kaçınılması emredildiğine göre; bu hastalıkta bulaşıcılık olduğu anlaşılmaktadır. Fakat yine onun bulaşması kendi tesiri ile değil, Allah'ın takdiri iledir.

1298- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der kis
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, «Hastalık, (Allahm takdiri olmadan) bulaşmaz.» buyurunca bir bedevi söyle dedi:
— Ya Resûlallah! Benim geyikler gibi sapasağlam kırda dolaşan develerimin arasına dışardan uyuzlu bir deve girerse onları uyuz eder. Halbuki siz hastalık bulaşmaz, buyurdunuz?
Hazreti Peygamber şu cevabı verdiler:
«tik deveye hastalığı geçiren kimdir?» Yani, ilk uyuz illetine yakalanan deveye o hastalık bulaşmakla geçmemiştir. Önce o hastalık Allah'ın takdiri ve kudreti ile olduğuna göre, her hayvanda da hastalık ayni şekilde olur. Vasıtalar asıl hastalığı yapmaz. Demek ki, senin bu develerinin uyuz hastalığına yakalanmaları yine Allah'ın kaza ve kaderi iledir.
Mütercim:
«Sakın hasta hayvanın yanma sağlam hayvanı getirme» mealindeki hadisi şerifte açıklama gelecektir.

1299- Hazreti Enes (Radiyalla.hu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Taun (veba) hastalığı her müslüman için şehitlik rütbesidir.»
(Taun hastalığı, yaralanıp ölen şehidin çektiği acı ve ızdırab gibi tesir bıraktığından onların kavuştuğu mertebeye veba sebebiyle ölenler de erişir,)

1300- Ümmti Seleme (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem benim evimde iken, yüzünde kara ve kızıl yahut sarı renk karışığı olan bir kızı görünce şöyle buyurdu:
«Şu kıza nazar değmiş, Onu afsunlayınız.»
(Nazar hastalığına karşı tütsü ve efsun gibi şeyler yapılmasının caiz olduğuna ve göz değmesinin hak olduğuna bu hadîs-i şerif delildir.)

1301- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir hastayı okuduğu zaman: «Bismillah, Ülkemizin toprağı kimimizin tükürüğü ile karışır ve hastamız, Babbİmizin izniyle şifa bulur.»
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem önce mübarek işaret parmağını ağzına koyup tükürükle ısladıktan sonra toprağa değdi-rir ve ondan sonra hastanın ağrıyan yerine sürer ve bu duayı okur-' du. İnsanın asıl mayası ve yaratılış maddesi toprak ve su olduğu için, bunlardan hayat veren Allah Teaîâ, hastalıklara da bunlarla şifa verir. Hazreti Peygamberin yaptığı gibi hareket edilerek onun duası hastaya okunursa Allah'ın izni ile hasta şifa bulur.

1302- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir: «Uğursuzluk sayma (kötüye yorma) yoktur. En iyisi fal (iyimserlik) dir.» Ashab sordular ki, fal nedir? Hazreti Peygamber şu cevabı verdi: «Sizden birinizin işittiği (ve iyimserlik uyandıran) yararlı sözdür.»
Mütercim:
Cahiliyet zamanında bir adam yolculuğa çıkınca onun sağ tarafindan bir kuş.uçtu mu, onu hayıra yorardı. Sol taraftan uçarsa kötüye yorardı. İşte buna «Tıyere» denirdi. îslâmda bunun yeri olmadığını Hazreti Peygamber «Tıyere yoktur» buyurarak o adeti kaldırmıştır. Fakat işitilen güzel sözün iyiliğe yorumlanabileceğini beyan buyurmuşlardır. Meselâ, yolculuğa çıkan bir kimse, başka bir adamdan: Ey yol gösteren, ey insanların öncüsü, ey hayır sahibi gibi güzel sözler işitirse, bunlar iyiliğe yorumlanabilir. Bu da kesin bir şey değildir. Bu itibarla yolculuk maksadıyla evinden dışarı çıkanın bazı sebepleri kötüye yorumlayarak evine geri dönmesi mekruhtur.

1303- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der kij
Hüzeyi kabilesinden iki kadın kavga ettiler. Onlardan biri hamile olan diğerinin karnına taş ile vurarak karnındaki çocuğu öldürdü. Bunlar Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda muhakeme edildiler. Hazreti Peygamber onlar arasında şöyle hüküm verdi-.
«Hamile kadının karnındaki çocuğun diyeti, ğurre, bir köle veya bir cariyedir. «Sonra bu şekilde hüküm giyen kadının (kocası):
— Ya Resûlallah! Yemeyen, içmeyen, konuşmayan ve hayat belirtisi göstermeyen bir cenin için diyet ödemeye nasıl mahkûm edilirim. Onun gibisi, hükümsüz sayılır dedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber: «Şüphesiz bu adam, kehânet yapanlardandır.» buyurdu. Fakat yine de Hazreti Peygamber, ona bu yorumundan dolayı ceza vermedi. Ancak diyet ona ödettirildi.

1304- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki: Medine'nin doğusunda oturan ve Arab hatiplerinden olan iki adam, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda hitabet (nutuk) yarışmasında bulundular. Orada bulunanların hepsi, bu ıkı adamın güzel konuşmalarına hayran oldular. Bunun üzerine Hazreti Peygamber: «Anlatışın da büyüleyeni vardır veya bazı anlatışlar büyüleyicidir.» buyurdu. Böyle güzel ifadeler, sihir gibi insana tesir eder.
Mütercim:
Bu hadis-i şerifte belagat üzere söylenen kelâma sihir adı verildiğinden bazı alimler böyle tesirli sözler söylemenin iyi bir iş olmadığına hükmetmişlerdir. Ancak helâl olan sihirdir, demişlerdir. Doğrusu bu hadîs-i şerif, böyle tesirli sözlerin iyi veya kötü olduğuna delil gösterilemez. Sözün en iyisi, kısa ve faydalı olandır. Buna dair de hadîs-i şerif vardır: «Bana derli toplu (lafızları az, manaları çok) sözler verildi.»

1305- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhîdan rivayet edilmiştir:
-Sakın hasta deve, sağlam devenin yanına sokulmasın.» Ebû Hüreyre, hastalıklarda bulaşıcılık yoktur, mealindeki Ük rivayetini inkâr etmiştir.
Mütercîm:
Bazı hastalıkların tabiatları gereği Allah'ın izni ile başkalarına geçtiğine en büyük delil bu hadîs-i şeriftir. «Hastalıklarda bulaşma yoktur,» hadîs:i şerifi ile bu hadîsin ravisi Ebû Hüreyre olduğu halde, Ebû Hüreyre önceki hadîs-i tamamen inkâr etmiştir. Önce «Hastalıklarda bulaşma yoktur» hadisini rivayet etmişken, her nasılsa bu rivayetini tamamen unutmuş. Halbuki diğer hususlarda bu duruma düştüğü olmamıştır. Bununla beraber İlk hadisi anlattığı zaman çok kimseler onu kendisinden işittikleri için onların rivayeti ile sahih hadîs kitaplarına geçmiştir.

1306- Ebû Hüreyre (Badiyallahu An)'den rivayet edilmiştiri
«Kim kendini bir dağın tepesinden aşağı- atarak Öldürür İse o kişi cehennemliktir ve cehennemde .temelli, ebedi ve sonsuza dek yuvarlanacaktır. Kim de zehir içerek kendini öldürürse, zehiri elinde olduğu halde onu cehennemde temelli, ebedî ve sonsuza dek yu-dumlayacaktir. Kim de bir demirle (kesici bir aletle) kendini öldürürse, demiri elinde olduğu halde onu cehennemde temelli, ebedî ve sonsuza dek karnına saptayacaktır.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifte varit olan tehdit ve azabla korkutma üzerinde "alimler değişik açıklamalarda bulunmuşlardır. Bazılarına göre, intihar etmeyi helal sayarak kendini öldüren kimse kâfir olacağından ebedî olarak cehennemde kalır. Bazılarına göre de, mümin olduğu halde intihar eden, uzun müddet cehennemde kalacaktır. Fakat birkaç defa tekid edilerek ebediyyen cehennemde kalacağı ifadesine bakılırsa, intihar edenin akıbetinden korkulur. İntihar, şirkten sonra gelen en büyük günahtır.

1307- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Birinizin tabağına kara sinek düşerse onu iyice batırsın ve sonra çıkarıp atsın, çünkü onun kanatlarının birinde dert ve diğerinde deva vardır.»[54]

GİYÎM (elbise) B AHSÎ

1308- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«İzann (şalvarın) topuklardan aşağı sarkan (ve yere sürünen) kısmı cehennemdedir.»
Mütercim:
Belden aşağı giyilen elbiseye izar denilir. Böyle elbiseler yerlere sürünecek şekilde topuklardan aşağı sarkması, kibir ve azametten dolayı ise bu haramdır. Böyle bir maksat taşımıyorsa, temizliğe aykırı ve israfa olacağından tenzihen mekruh sayılır.

1309- Ebû Zer (Kadıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: «Hiç bir kul yoktur ki, Lâ ilahe İllallah desin de sonra bu iman üzere Ölsün ve cennete girmesin (muhakkak o kimse cennete girer). Ben, zina etse de, hırsızlık yapsa da mı? dedim. Hazreti Peygamber: «Zina da etse, hırsızlık da yapsa (girer).» buyurdu. Ben yine: Zina etse, hırsızlık yapsa da mı? dedim. Hazreti Peygamber: «Zira da etse, hırsızlık da yapsa» buyurdu. Ben tekrar:
— Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı? dedim. Hazreti Peygamber: «Zina etse ve hırsızlık da yapsa Ebû Zerr'e rağmen (Cennete girecektir).» buyurdu.
Mütercim:
Ehli sünnet inancına göre, "bir mümin imanını kaybetmedikçe, her ne kadar günah işlemiş olsa bile ebedî olarak cehennemde kalmaz. Günah işlemiş olanlardan bir kısmı Allah'm mağfiretine uğrayarak azab çekmeksizin cennete girerler, Allah dilediğini bağışlar; ancak kul hakları varsa onlar için. ceza vardır. Tevbe etmeksizin ölen bazı günah sahipleri de azablarını çektikten sonra yine cennete girerler. Kul hakları için ölmeden önce helallaşmak veya haklan ödemek gerekir.
Bununla beraber, Allah dilerse hak sahiplerini ahirette memnun ederek dilediği kullarını azaba uğratmadan cennete koyar.

1310- îbni Zübeyr (Radıyallahu AnhJdan rivayet edilmiştir-. «Dünyada ipek elbise giyen erkek, onu ahirette giyemiyecek-tir.»
Mütercim:
Erkekler için haram olan saf ipek ve atlas gibi elbiseleri dünyada giyenler, ahirette böyle, elbiselerden mahrum kalacaklardır. Bu hadîsi şerifin manası üzerinde alimler ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmına göre, mümin olarak bu elbiseyi giyenler ahirette cennete girecekleri halde orada bu elbiseden mahrum kalacaklardır.
Bir kısım alimler de, ipek kumaşı helâl kabul ederek giyenler cehennemlik olacağından onlar bu cennet elbisesini giyemiyeceklerdir, demişlerdir. Bir kısmına göre de, bu hadîs-i şerif ipekten sakındırma ve korkutma mahiyetinde olarak varid olmuştur.
İpek elbise kadınlara helal olduğu için bu yasağın onlara şümulü yoktur. İki imama göre, savaşta bazı yararlı sebepler için askerlerin ve mücahidlerin ipek giymesinde bir sakınca yok ise de, İmam Azam'a göre alâmet ve işaret yerinde dört parmaktan ziyade kullanılması tahrimen mekruhtur. Fakat çözgüsü ipek, ağacı pamuk olursa giyilebilir. Aksi halde mekuhtur.

1311- Enes (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştin «Sizden birinin ayakkabısını giyerken sağdan başlasın ve çıkarırken soldan başlasın ki, sağ ayak, ayakların ilk giydirileni ve son çıkarılanı olsun.»
Mütercim:
Şeref ve önemi olan her işte sağ el ve sağ ayak ilk olarak kullanılır ve böyle işler sağ ile yapılır. Sümkürmek ve taharet gibi işler ise sol elle yapılır. Her iki elin veya her iki ayağın iştiraki ile olacak işlerde önce sağ ile işe başlanılır ki, bu müstahabdır.

1312- Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir.
«Herhangi bîriniz, tek ayakkabı ile dolaşmasın, ya ikisi de giyili veya ikisi de çıplak olsun.»
Mütercim:
Ayağın biri giyinik, diğeri çıplak olarak yürümek insanlar nazarında çirkin bir hareket olduğu gibi, böyle yürümekte de bir dengesizlik vardır. İnsanın vakar ve heybetine de aykırı düşer.

1313- Enes (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiş* ir: «Ben gümüşten mühürlü yüzük edindim ve ona Allah'ın Resulü
Muhammed mührünü kazdırdım. Hiç kimse bu (bana ait) mü hürü
taklit etmesin.»
Mütercim:
«Muhammed Resûlüllah» imzası yalnız Hazreti Peygambere aittir, Bu unvanı hiç kimse kendi mühüründe kullanamaz. Çünkü Hazreti Peygamberin imzalamış olduğu mektup ve vesikalara başka sahte imza karışması ancak böyle önlenebilir. Herkes, kendine mahsus gümüşten bir mühürü yüzük edinebilir. Erkeklerin sağ elin küçük parmağına yahut yüzük parmağına Cserçe parmakla orta parmak arasındaki parmağa takmaları müstahabdır. Sol elin yüzük parmağına da takılabilir. Orta parmakla işaret parmakların takılmasında tenzih yollu kerahet vardır. Bir de yazılı olan kısmın elin iç tarafından bulunması evlâdır.

1314- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştir:
«Kendilerini (giyim-kuşam ve hareketleriyle) kadınlara benzeten erkekleri ve kendilerini erkeklere benzeten kadınları evlerinizden çıkarın, kovunuz.»
(Kadın elbiseleri giyip kadınlar gibi süslenen ve onların konuşma ve hareketlerine kendini uyduran erkeğe «Muhannes» denilir. Kadınlardan da ayni şekilde kendilerini erkeklere benzetenlere «Müterecci-le denilir. İşte bunların her ikisine Hazreti Peygamber lanet etmiştir ve onların evlerden kovulmasını emretmiştir. Hazreti Peygamber, böyle erkek kıyafetine bürünen Binti Gaylân adındaki bir kadını ve kadın kılığına giren Enceşe adındaki siyah bir köleyi kendi saadet-hanelerinden kovmuştur.

1315- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştir:
«Allah'a şirk koşanlara aykırı olunuz, sakallarınızı uzatıp, bıyıklarınızı kesiniz.»
Mütercim:
Sakalın bir kabza (tutam) miktarından çok olan kısmını almakta bir kerahet yoktur. Bıyıklar ise, dudakların kırmızılığr tamamen meydana çıkıncaya kadar kısaltılır. Bundan çok uzatılmalarında kerahet vardır. Bu hadîs-i şeriften bıyıkların büsbütün traş edilmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü bıyıklar hakkındaki emir, kökünden bıyıkları yok ediniz manasını taşımaktadır. Fakat İmam Malik Hazretleri bıyıkların traş edilmesini bir nevi uzuv (organ) kesilmesi sayarak bıyıkların traş edilmesine cevaz vermez. Diğer imamlar dudakların kırmızılığı görününceye kadar kısaltılmalarını müstahab görmüşlerdir. Ancak heybet ve yiğitlik ifadesi maksadıyla savaşan asker ve mücahidler bıyıklarını kısaltmayarak uzatabilirler. Diğer erkeklerin kısaltmaları sünnettir. Sakalın uzatılması ise sünnettir, kabzadan az olmasında kerahet vardır. Ayrıca başın tamamen traş edilmesinde bir kerahet yoktur.'

1316- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhî'dan rivayet edilmiştir:
«Yahudilerle Hıristiyanlar sakallarını boyamazlar,* siz onların aksini yapınız (sakallarınızı boyayınız).»
Mütercim: .
Kına ve ketem denilen ot yaprağı ile yahut bunların karışımı ile saç ve sakalları boyamak, ak saçlı olanlar için müstahabdır. Kına kırmızıya, ketem sarıya ve her ikisinin karışımı da siyaha yakın koyu bir renk verir ve en güzeli olur.'Sırf siyaha boyanması mücahid-lerden başkası için caiz değildir. Bir de karısı genç olanların ünsiyet ve muhabbetin devamı için saç ve sakallarını siyaha boyamaları caizdir, demişlerdir.

1317- tbni Ömer (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Bu tasvirleri (heykelleri) yapanlara kıyamet gününde muhakkak azab edilecektir. Kendilerine yarattıklarınızı diritiniz, denilecektir.»
Mütercim:
Canlı varlıkların tasvirlerini yapmak haramdır; fakat canlı olmayan ağaç ve manzara resimleri caizdir.

1318- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'dan rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ buyurur ki: Benim yaratıklarımın benzerini (tasvirlerini) yaratmaya kalkışandan daha küstah kim olabilir! Güçleri yetiyorsa bir habbe (tane yaratsınlar, W zerre (atom) yaratsınlar.»
Mütercim:
Canlı varlıkların tasvirlerini yapmak haramdır; fakat gölgesi düşmeyen resimleri' çizmenin haram olmadığı insanlar arasında yaygındır. Bu sözün dayanağı da yine Buharîde olan «Kumaş ve elbiseler üzerine çizilen resimlerde beis yoktur» mealindeki hadîs-i şeriftir. Buharîde bu hadîs kuvvetli ve sahih .olduğundan eşyalar üzerine çizilen resimler istisna edilmiştir.[55]

EDEB VE SILA-1 RAHİM BAHSİ

1319- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) ler ki:
Bir kimse, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelerek:
— Ya Resülallah! İnsanlar içinde benim iyilik etmeme en çok lâyık olan kimdir? dedi. Hazreti Peygamber:
«Annendir!» buyurdu. Adam sordu: — Sonra kimdir? Hazreti Peygamber: «Annendir!» buyurdu. Adam yine sordu: — Sonra kimdir? Hazreti Peygamber: «Annendir!»

buyurdu. Adam dördüncü defa: — Sonra kimdir? diye sorunca, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Babandır!» buyurdu.
Mütercim:
Bazı alimler bu hadîs-i şerifin zahirine bakarak anne hakkının baba hakkından üç derece daha üstün olduğunu söylemişlerdir. Fakat Şafiî mezhebinde baba ile annenin haklan ve kendilerine iyilik etmek hususları eşittir. Diğer taraftan annelerin gebelik, doğum, çocuk emzirme v& yetiştirme bakımından çektikleri eziyetler, babanm-kinden daha çok olduğu için daha fazla mükâfata hak kazanmaları da söylenebilir.

1320- tbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) 'dan rivayet edilmiştir:
«Kişinin kendi ana ve babasına lanet etmesi, büyük günahların en btiyüğündendir. Şöyle ki:- Bir adam, başka bir adamın babasına söver, Sövülen adam da şovenin babasına ve anasına söver.» (Böylece
baba ve annesini sövdürmüş olur.)

1321- Cübeyr ibni Mut'İm (Radıyallahu Anh) rivayet eder:
Sılâi- rahmi (Akrabalara iyilik edip onlarla ilgilenmeyi) kesen kimse cennete girmez.»
(Silâi rahmi kesmenin, helâl olduğuna inanarak bunu yapan yahut hiç bir sebeb olmaksızın sıla'yi kesen, ilk cennete girenlerle beraber cennete giremez şeklinde yorumlanır.)

1322- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Rahim (akrabalık), ilahî rahmetin sarmaşmış köklerinden biridir. Allah Teâlâ (rahme) şöyle buyurmuştur: Kim sana yakınlık gösterirse ben de ona yakınlık gösteririm ve kim seninle alakasını keserse ben de onunla alakamı keserim.»
(Sılâ-i rahim, mümkün olduğu takdirde bizzat hısım ve akrabayı ziyaret etmek ve onlarla ilgilenmek ve elden gelen yardımı yapmak suretiyle olur, Değilse, mektup ve haberleşme suretiyle yapılır.)

1323- Amr binâs (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Benim babamın akrabası, velilerim değildin ancak benim velim Allah'dır ve müminlerin salihleridir. Lâkin onlar (babamın akrabaları) İçin akrabalık hakkı vardır ve ben bu hak sebebiyle onlarla ilgilenirim.»

1324- Abdullah (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Sıla (nın faziletli olanı), karşılık olarak yapılan değildir. Fakat sıla, akrabalık bağlan kopan İd ığı zaman onları bağlamaktır.»
Mütercim:
Sıla, yakınlık göstermek, ilgilenmektir. Bu sıla hususunda insanlar ûç kısımdır:
1- Birincisi «Muvasıl» dır ki, kendisine ilgili gösterilmediği halde ilgi gösterendir. İşte asıl sıla budur.
2- İkincisi «Mükâfi» dir ki, kendisine gösterilen ilgiye misliyle mukabele edendir. Buna sıla denmez.
3- Üçüncüsü «Kâtı = İlgiyi kesen» dir ki, kendisi herkesden alır; fakat kimseye bir şey vermez.
Bir de vardır*ki, kendisine çok az bir şey verildiği zaman ona fazlasıyle mukabele eder. Böyle kimse de birinci kısma dahil olur. Bunların gönül rızası ve hoşluğu ile verilmesi gerekir. Fakat bazı maddi menfaatler için olursa, iyilikler Allah katında makbul olmaz, belki vebali olur.

1325- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir a'rabl : — Siz çocukları öpüyorsunuz; fakat biz çocuklarımızı öpmeyiz, dedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Allah, senin kalbinden merhameti soyup almışsa ben sana ne yapabilirim.»
Mütercim:
Çocukları öpmek, merhamet ve şefkatten ileri gelir. Çocukları öpmeyenlerde bu merhamet duygusu yok demektir. Allah tarafından kalblerden çıkarılan merhameti de kimse geri çeviremez. Bundan anlaşılıyor ki, hadisi şerifte çocukları sevmeye teşvik vardır.

1326- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Havazin kabilesinden bir takım esirler gelmişti. Bu esirler arasında bir kadın vardı ki, çocuğunu kaybettiği için göğüslerinde biriken sütü rasgele çocuklara emziriyordu. Sonra o kadın esirler arasında kendi çocuğunu bulur bulmaz onu kucaklayıp bağrına bastı ve onu emzirmeye başladı. Hazreti Peygamber, ve kadının böyle şefaktle çocuğuna sarılmasını görünce bize şöyle buyurdu:
«Şimdi şu kadının çocuğunu ateşe atabileceğini, sanar mısınız?» Biz de dedik: — Bu kadının elinde oldukça çocuğunu ne kendisi ateşe atar ve ne de ona ateş dokundurur. Bunun üzerine Hazreti Peygamber: «İşte kendi çocuğuna bu derecede şefkatli ve merhametli olan kadından Allah Tealâ Hazretleri kullarına daha çok merhametlidir.» buyurdu.

1327- Ebû Hüreyre {Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ Hazretleri, rahmeti yüz bölüm olarak yarattı. Bunlardan doksan dokuz bölümünü kendinde tuttu ve yeryüzüne de bir bölümünü indirdi. İşte bu bir bölüm ile yaratıklar birbirlerine merhamet ederler; hatta yavrusunu çiğnemesin diye at ayağını kaldırıp yavrusundan uzaklaştırır.»

1328- Üsame bin Zeyd (Radıyallahu Anh) der ki: Çocukluğumda Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem beni bir dizine ve Hazreti Hasanı da öteki dizine oturturdu. Sonra her ikimizi de bağrına basarak bizi kucaklaştırır ve şöyle buyururlardı.
«Allahım! Bu çocukları esirge; ben de onları esirgiyorum.»
Mütercim:
Üsame hazretleri, Hazreti Hasan'dan birkaç yaş büyük ise de, Hazreti Peygamberin mübarek dizleri üzerine oturamayacak kadar büyük yaşta olmasa gerektir. Yahut dizlerinin yanında oturmuş oldukları da hatıra gelebilir.

1329- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem namaza durdu ve biz de cemaat olarak ona uyduk. Sonra namaz içinde bir Arabi (Zül-cevhere El-Yemanî): Allahım! Bana ve Muhammed'e rahmet et! bizden başkasına merhamet etme, diye dua etti. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem selâm verip namazdan çıkınca o Arabi'ye şöyle buyurdu:
«Gerçekten sen, geniş (ve hudutsuz olan) Allah'ın rahmetini kısıtladın. (Allah'ın rahmeti herkese şamildir, onu yalnız ikimize tahsis etmen doğru değildir).»

1330- Nüman bin Beşir (Radıyallahu Anh)'den rivayet edil-miştir:
«Bütün müminleri, birbirlerine acımada, birbirini sevmede ve birbirine yardım etmede tek vücut gibi görürsün. O vücudun azalarından biri hastalanınca, vücudunun diğer azaları onun uykusuzluğuna ve sızısına katılırlar.»

1331- Hazreti Enes! (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştin
«Herhangi bir müslüman bir ağaç diker de o ağaçtan bir insan yahut bir hayvan yerse, muhakkak o müslüman için bir sadaka olur.»

1332- Cerîr (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir: •Merhamet etmeyen kimseye merhamet edilmez.»

1333- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) 'den rivayet edilmiş-tln «Cibril bana komşu hakkında o denli tavsiyelerde bulundu ki, komşuyu (komşuya) mirasçı kılacağım sandım.»
Mütercim:
Komşu üç kısımdır. Biri, yalnız komşuluk hakkı bulunan kafir komşudur. Biri de, hem komşuluk ve hem de islâm hakkı bulunan komşudur. Öteki de, hem müslüman, hem akraba olan komşudur.

1334- Ebû Süreyh ve Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhüma) derler ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem:
«Vallahi iman etmiş olmaz, vallahi iman etmiş olmaz, vallahi iman etmiş olmaz.» diye üç kere yemin etti. Bunun üzerine kendisine:
— Ya Resûlallah! Kimdir o iman etmemiş olan? diye soruldu Şu cevabı verdiler: «Komşusu kötülüğünden emin olmayan kişi...»
(Komşusuna eziyet ve cefa edenin imanı tam olmaz, kemal üze re bulunmaz. Yahut ettiği zulüm ve cefayı helâl kabul ederse imanım yitirir.)

1335- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhî'den rivayet edilmiştir!
«Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden, müsafirine ikram etsin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden, hayırlı söz söylesin yahut sussun.» (Kâmil iman sahibi bu hasletlere sahip olacağından bunları her mümin gözetmelidir. Bir de müsafirin hakkı üç gece ağırlanmaktır.)

1336- Çabir (Radıyallahu Anhî'den rivayet edilmiştir:
«Her iyi davranış sadakadır.» (Tatlı bir söz, iyi bir davranış karşılığında insan, vermiş olduğu sadaka sevabı gibi sevab kazanır. Hatta bir mümin kardeşinin yüzüne güler.yüzle bakması da bir iyilik ve sadaka yerine geçer).

1337- Hazreti Aişe (Badıyallahu Anha) der ki:
Yahudilerden bir kaç kişi, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in huzuruna gelip «sîze ölüm» demek olan «Essamü Aleyküm» dediler. Ben de onlara: «Ve aleykümüssamü ve'1-Lânetü = Ölüm ve Allah'ın laneti size olsun!» dedim. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle buyurdu:
«Yavaş ol, ey Aişe! Muhakkak ki Allah Tealâ bütün işlerde yumuşaklığı sever. Ben onlara, Ve Aleyküm = size olsun, demiştim.»
Mütercim.
Es-gam kelimesinin manâsı ölümdür. Yahudiler, Essamü Aleyküm, diyerek selâm veriyorlarnuş gibi gözükerek Peygambere ölümle beddua ettiler ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de. «ve Aleyküm = Size olsun» buyurmakla kendilerine kısaca mukabele ettiler. Fakat Hazreti A^e (Radıyallahu Anha) Yahudilerin bu çirkin hareketlerine dayanamayarak «Ölüm ve lanet size olsun!» diyerek sert bir karşılık verdi ve onların aybını yüzlerine vurdu. Bunun üzerine Hazreti Peygamber Hazreti Aişe'ye itidal tavsiye buyurdu ve onlara «Ve Aleyküm» sözü ile mukabele ettiğini, onların beddualarının kendine geçmediğini halbuki kendi bedduasının onlara geçeceğini bildirdi. Bunun için onlara bü derece sert davranmaya lüzum olmadığını da açıkladılar.

1338- Ebû Mûöa (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
"Mümin'e karşı mümin, tuğlaları birbirine kenetlenen bir yapı
gibidir.» Hazreti Peygamber bunu buyurduktan sonra mübarek ellerinin parmaklarını kenetleyerek müminlerin böylece birbirlerine bağlanarak yardımlaşmaları gereğine işaret etti. Tam bu sırada meclise dışardan biri gelip bir şey istedi. Hazreti Peygamber bize dönerek şöyle buyurdu:
«İhtiyaçların karşılanması için aracı olunuz ki bundan dolayı sevabı kazarlasınız ve Allah Tealâ da peygamberinin dilinden dilediği hükmü versin.»

1339- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der kit Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem birini azarlayacağı zaman: «Nesi var, alnı topraklanasıca!» buyururdu.
(Bu ve bunun gibi sözler Arab lisanında beddua manasını taşımazlar. Bununla beraber alnı secdeye kapanıp toz-toprak olsun yere düşsün ve hayır görmesin şeklinde de nıanalandırılabilir.

1340- Ebû Zer (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir.:
«Biri diğerini fasıklıkla itham etmesin ve kâfirlikle de itham etmesin. Eğer bunu yapar ve arkadaşı dediği şekilde olmazsa, isnad
ettiği şey kendisine döner.»
(Bir kimse, diğer bir kimseye: Ey fasık, ey kâfir, demiş olsa, î kimse de fasxk veya kâfir değilse «Söz, sahibinin sıfatıdır.» Kaidesi gereğince söylenen söz, söyliyene ait olur. Bu gibi kötü sözlerden, sakınmalıdır. Söylendiği takdirde de, tevbe ve istiğfar etmeli ve karşı tarafla helallaşmahdır. Kendisine söz atılan kimse, gerçekten fa-cir ve kâfir olsa bile onu ağır ve sert bir şekilde suçlayıp günahını açığa vurmak haram olur. Tatlı ve yumuşak sözlerle onu yola getirmeğe çalışmalıdır. Sert çıkışlardan bir fayda ve hayıf umulmaz, onun azgınlığı artırılmış olur. Onun için Kur'anı kerimde Hazreti Musa ve Hazreti Harun (Aleyhisselâm) Firavun'u hak dine davet edecekleri zaman Allah Tealâ onlara: «Firavun'a yumuşak söz söyleyin.» diye tavsiyede bulunmuştur.)

1341- Sabit bin Dahhak (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Her kim islâm milletinden başka bir milletten olmaya (falan işi yaparsam, falan batıl dinden olayım, şeklinde) yemin ederse o kimse dediği gibi olur. İnsanoğluna sahibi olmadığı bir malda adak düşmez (ben kurtulursam falancanın malı sadaka olsun, sözü adak olmaz). Kim herhangi bir şeyle (aletle) kendini dünyada öldürürse, kıyamette o aletle ona azab edilecektir. Kim bir mümine lanet ederse, onu Öldürmek gibidir. Kim de bir mümine küfür isnad ederse, onu öldürmek gibidir.»
Mütercim:
Kasıdh olarak yalan yere «falan işi yaparsa, kâfir olsun» diye yemin eden kimse, sonra o işi işlerse, dediği gibi kâfir olur. Burada kesin niyetin bulunması şarttır. Niyet ve kasıd olmaksızın bu türlü yapılan yemin küfrü gerektirmezse de, böyle sözlerden kaçınmak lazımdır.
Bir de, bir kimse sahibi bulunmadığı bir şeyi adaşa bir şey gerekmez. Ben hastalığımdan şifa bulursam, falancanın kölesi azad olsun, diyen kimseye şifa bulduğu zaman bir şey yapmak gerekmez.
Herhangi bir aletle, kendini öldüren (intihar eden) kimse, kullandığı aletle kıyamet gününde azaba uğratılacaktır. Bir mümine lanet eden kimse, o kimseyi öldürmüş gibi azab çeker. Bir mümine küfür isnad eden de, o mümini öldürmüş gibi, ahirette azab çeker.

1342- Huzeyfe (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir: «Koğuculuk eden cennete giremez.»
(İnsanlar arasında koğuculuk yaparak feşad çıkaran kimse, cennete ilk gireceklerle beraber giremez/ Yahut büyük günahlardan olan koğuculuğu helâl kabul eden kinişe kâfir olacağından cennete giremez demektir.) .

1343- Ebû Bekre (Radıyallahü Anh) der ki-.
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda, bir adam başka bir adamı aşın derecede övdü. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu aleyhi ve Sellem o adama:
«AÜah sana iyilik versin; sen arkadaşının boynunu kırdın.» buyurarak bu sözü bir kaç defa tekrarladı. Sonra Hazreti Peygamber ilâve etti:
«Sizden bîriniz çaresiz arkadaşını övecekse ve arkadaşının övdüğü gibi olduğuna kani ise, ben onu şöyle ve şöyle biliyorum, ancak iç yüzünü Allah bilir, desin ve Allah'a karşı hiç kimseyi tezkiye etmesin.»

1344- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh)'der rivayet edilmiştir:
«Birbirinize karşı kin tutmayınız, hasedleşmeyiniz, birbirinize (darılıp) arka çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Hiç bir müslümanm üç günden fazla kardeşine darılıp konuşmaması caiz değildir.»
Mütercim:
Allah için sevmek gibi Allah için darılmak da caizdir.
— Ebü Hüreyre (Radıyallahu Anh) den rivayet edilmiştir «jyuOi zan beslemekten sakınınız; çünkü en yalanı dır. Birbirinizin kusurlarını araştırmayınız, niz. Alıcı değilseniz satılık malın fiyatını a yiniz. Birbirinize kin tutmayınız. Birbirinize yiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz!»

1346- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Saîlallahu Aleyhi ve Sellem, münafiklardan iki kişi hakkında bana şöyle buyurdu:
«Falanca ve falanca kişilerin, bizim dînimizden bir şey bildiklerini sanmıyorum.» Başka bir rivayetde ise şöyle buyurmuştur: «Ya Aişe! Falan ve falanın, bağlı olduğumuz dini bildiklerini sanmıyorum.»
Mütercim:
Böyle nifakları meydanda olanlar hakkında kötü zanda bulunmanın caiz olduğuna bu hadîs-i şerif delildir.

1347- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştir:
«Ümmetimin hepsi bağışlanmıştır; ancak açık olarak günah işleyenler bağışlanmazlar. Kişinin geceleyin yaptığı işi (işlediği günahı) Allah Tealâ örtmüşken sabalüeyin kalkıp (bir arkadaşına,) falan! dün gece şöyle ve şöyle yaptım, demesi düpedüz deliliktir. Geceyi Rabbisi tarafından örtülerek geçirdiği halde sabahleyin kalkıp Allah'ın örtüğünü açığa vuruyor.»
Mütercim:
Bütün ümmetin günahları bağışlanır; fakat ümmet içinde pervasızca açıktan açığa günah işleyen kimselerin günahları bağışlanmaz. Üstelik bu gibiler işledikleri günahları da övünerek söylerler. Türkçede meşhur bir ata sözü vardır: «İbadet de gizli, kabahat da gizli olmalıdır.» İbadetlerden nafile olanlar gösterişten uzak tutulmalı ve günahları da Allah'dan başkası bilmemelidir. Başkalarına kötü örnek olmamalı ve fenalığa teşvik etmemelidir.

1348- Ebû Eyyub (Radıyaliahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«Bir adamın, Üç günden fazla kardeşine dargın durması caiz değildir. Birbiriyle karşılaşırlar ve o yüz çevirir, bu da yüz çevirir. Bunların en hayırlısı ilk olarak selâm verendir.»
Mütercim:
Bid'at ehlinden olan veya sapık islâm fırkalarından, bulunan kimseler hallerinden tevbe edip dönmedikçe onlarla dargın durmak caizdir. Ayrıca kızgınlığa kapılarak üç güne kadar dargın durmanın caiz olduğuna bu hadîs-i şerif delildir. Fakat barışmak daha faziletlidir. Türkçede güzel bir ata sözüdür: Müminin dargınlığı tülbent kuruyuncaya kadardır.

1349- Abdullah (Radıyaliahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«Doğruluk insanı iyiliğe ulaştırır. İyilik de insanı cennete götürür. Gerçekten insan, doğruluğu adet edinerek sonunda Sıddik (çok dürüst kişi) olur. Yalan da insanı kötülüğe götürür ve kötülükte de insanı cehenneme götürür. Kişi yalana alışarak sonunda Allah katında büyük yalancı olarak yazılır.»
Bu hadîs-i şerif, «Muhakkak ki iyiler Naîm cennetlerindedir ve facirler (kâfirler) de cehennemdedir» mealindeki ayeti kerimeye uygun olarak varid olmuştur. (İnfitar sûresi: ayet 13-14)

1350- Ebû Musa (Bacîıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştin
«Hiç kimse veya hiçbir şey, duyduğu ezaya (hakarete) karşı Allah'dan daha sabırlı değildir. Onlar Allah'a çocuk nisbet ettikleri halde yine Allah onlara sıhhat ve afiyet veriyor, onları nziklandiri-yor.»

1351-Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Güçlü, başkalarının sırtını yere getiren değildir. Asıl güçlü, öfkelendiği zaman kendine hakim olan (öfkesini yenen) kişidir.»

1352- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir kimse Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine:
— Ya Resûlallah! Bana bir tavsiyede bulununuz, dedi. Hazreti Peygamber ona! «Sakın öfkelenme!» buyurdu. Adam, birkaç kere isteğini tekrarladı ve Resûl-i Ekrem «Sakın öfkelenme!» cevabını verdiler.
(Öfke ve hiddete hakim olmak çok önemli ve zor bir- iş olduğu gibi, doğuracağı zararlar da büyüktür. Bunun için Hazreti Peygamber tekrar tekrar öfkelenmemeyi tavsiye buyurmuşlardır.)

1353- îmran bin Husayn (Radıyallahu Anhh'den «Utanmak insana ancak hayır getirir.»
(Allah'dan ve insanlardan utanan kimse haram ve yasak işlerden sakınır ve böylece gerekli vazifelerini yerine getirmiş olacağından dünya ve ahiret saadetine, bütün hayırlara kavuşur.)

1354- İbni Mes'ud (Radıyallahu Anh) anlatır: «tik peygamberlik sözünden insanların eriştikleri hikmetlerden şüphesiz biri de, utanmazsan dilediğini yap, hikmetidir.*
Adem Aleyhisselâm'dan beri peygamberlik sözü olarak nesilden nesile intikal ede gelen hikmetlerden biri de hadiste varit olan sözdür. Eğer utanmazsan, kötülüğü emreden nefsine uyarak dilediğini yap; ona göre de, mücazat görürsün.

1355 Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bazan aramıza katılır ve bizimle şakalaşırdı. Anneden kardeşim olan Ebû umeyr'in kırmızı gagalı bir kuşcağızı vardı. Resûl-i Ekrem, «Ebû umeyr! Ne yaptı Nügayr tkuşcağız) ?» diyerek onunla şakalaştı.

1356- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Mümin aynı delikten iki defa sokulmaz, ısırılmaz.»
Mütercim:
Akıllı bir mümin, yılan veya akreb deliğine bir defa elini sokup ısırılınca bir daha ayni yere elini sokmaz. Yani bir mümin bir defa aldatılırsa, ikinci defa ayni işten ötürü aldanmaz. O iş için tedbirli hareket eder.
Bu hadîs-i şerifin söyleniş sebebi şu: Mekke şairlerinden Ebû Azze adındaki ünlü şair, Hazreti Peygamber hakkuıda ve islâm dini aleyhinde şiirler söyliyerek insanları islâm aleyhine kışkırtırdı. Sonra bu adam Bedir savaşında müslümanların eline esir olarak düşünce, bir daha böyle şiirler söylemiyeceğine dair söz verdiğinden bağışlanarak salıverilmişti. Fakat Mekke'ye dönünce, sözünde durmayarak eskisi gibi islâm aleyhine şiirler söylemeğe başlamış. Aradan zaman geçip Uhud savaşı olunca bu şair tekrar müslümanların eline esir olarak geçti ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna götürdüğü. Adam Bedir savaşında yapılan sözleşme şekliyle tekrar- bağışlanmasını isteyince Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu hadîs-i şerifi» Mümin bir delikten iki defa ısırılmaz.» buyurdular ve onu bağışlamadılar.

1357- Übeyy bin Kâb (Radryallahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«Bazı şiirler hikmettir (gerçeğe ve hakka uygundur).»
(Böyle faydalı olan ve gerçeği dile getiren şiirleri söylemek caizdir.)

1358- İbni Ömer (Radiyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştir!
«Sizden birinizin karnı şiir dolmaktansa irinle dolması daha hayırlıdır,» (Aşırı söz ve hicivlerden ibaret şiirler yerilmektedir.)

1359- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir kimse Peygamber Sallallahu Aleyhi ve :Sellem'e sordu:
— Ya Resûlallah! Kıyamet ne zaman kopacaktır? Hazreti Peygamber ona şu cevabı verdi:
«Sen o kıyamet için ne hazırladın?» Adam:
— Ya Resûlallah, oruç, sadaka, namaz gibi ibadetlerden fazla bir şeyim yoktur; fakat Allah Tealâ Hazretlerini ve onun peygamberini severim, dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona:
«Gerçekten sen, sevdiğinle berabersin.» buyurdular. Bir rivayette de şu ilâve vardır:
ResûlüUah'a dedik ki, biz de böyle (sevdiğimizle beraber) miyiz? Hazreti Peygamber; «Evet!» buyurdu.

1360- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) anlatır: «Ahdim bozan kimse için kıyamet gününde bir sancak dikilir ve denilir ki: Bu, falan oğlu falanın gadirliğinin alametidir.»

1361-1362 - Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVdan rivayet edilmiştir)
«Üzüm asmasına kerm (kerem) demeyiniz. Ancak kerem müminin kalbidir, zamanın kalleşliği de demeyiniz; çünkü zamanı yaratan ve idare eden bizzat Allah'dır.»
«Üzüm asmasına her ne kadar kerim manasında» kerem adı verilirse de, cahiliyet adeti üzere üzüm suyundan elde edilen şarabı içen kimse iyi huylardan cömertlik ve kahramanlık gibi vasıflara sahib olma manasında kullanılmaktaydı. Halbuki İslâm'da asıl iyilik, iman nuru ile dolu olan müminin kalbidir. Üzüm ve üzümün asması değildir. Bununla beraber yine üzüm asmasına kerem denilebileceği cihetle halen üzüm hakkında bu isim kullanılmaktadır. Zamana sövgü ve yergi anlamında dil uzatılmamalı, zaman kö~ tülehmemelidir. Kötü olan insanların hareketidir. Çünkü zamanı yaratan Allah'dır ve onun bir sorumluluğu yoktur. Bütün varlıkları ve oluşları dehre - zamana isnad eden maddeciler C materyalistler), en büyük bir küfür içindedirler; çünkü bunlar Allah ve ahireti inkâr ederler.

1363- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Bir yolculukta annem Ümmü Süleym ile bazı kadınlar Resûl-i Ekrem'e refaket ediyorlardı. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem'in «Ençeş» adındaki kölesi de şiir ve gazeller okuyarak develeri ahenkli bir şekilde hızlı sürüyordu. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
<Ey Enceş! Billur vazo (kadın) Iarm kervanını yavaş sür.»
(Güzel sesin ve nağmalerinle hayvanları koşturup billur gibi, nazik hanımları incitme kendin coşup kervanı, da coşturma.)

1364- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir; tir:
Kıyamet gününde Allah katında adların en çirkini bir hükümdarın, kendisini padişahlar padişahı olarak adlandırmayıdır.»
Mütercim:

İmam Buharı Hazretleri bu hadîs-i şerifin açıklamasında der ki: Melikü'l-Emlâk, şahların şahı demektir. Şerkâvi de şerhinde diyor ki: Bir kimsenin şahların şahı (şehinşahî adını vermesi haram ve yasak ise de, bir başkası tarafından söylenmesinde beis yoktur. Ulu hakim, kadılar kadısı demek gibi olur. Bu şekli ile haram olmaz. Nitekim Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Hazreti Ali hakkında: «Ali, sizin eh ulu kadınız (hakiminiz) dir!» buyurmuştur
Çünkü bu bir isim ve lâkab olmayıp bir vasıftan ibarettir. Diğer taraftan fıkıh kitablannın önsözlerinde zamanın padişahları ^Sultan-lar sultanı» diye yad edilmişlerdir.

1365- Hazreti Enes (Radıyalîahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve SellemUri huzurlarında iki kişi aksırdılar. Hazreti Peygamber bunlardan birine «Yerhamukellah Allah sana merhamet etsin» dedi; fakat diğerine .söylemedi Ashab. bunun hikmetini sorunca, onlara şu cevabı verdiler:
«Aksıran bu adam Allah'a hamd etti (Elhamdu Lillâh' dedi) Öteki ise aksırınca Allah'a hamd etmedi.™
(Bir kimse aksırınca «Elhamdü Lülah* demelidir ve bunu söylemek müstahabdır. Bunu işitenlerden birinin veya bir kaçının ona «Yerhamükellah = Allah sana merhamet etsin» diyerek dua etmeleri ve aksıranın da «Yehdînâ ve Yehdikümullah» diyerek karşılık vermesi müstahabdır.)

1366- Ebû Hureyre {Radıyalîahu Anh) den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ, aksırığı sever, esnemeyi sevmez. Bir kimse aksırır da Allah'a hamd ederse, bunı duyan her müslümanm ona\ «yerhamükellah, deşmesi gerekir. Ensemeye gelince, o şeytandandır. İnsan gücü yettiği kadar onu engeHesin. ' însan esner de: Hah... derse, şeytan ona güler.»
Mütercîm
Nezle hastalığı olmadığı bir zamanda sağlık ve neş'e halinde gelen aksırma uyarıcı ve ibadete teşvik edici bir işaret taşıdığından iyi bir şeydir. Esnemek ise, usanma ve tenbellik alâmeti olduğu için iş ve ibadetten insanı alıkoymakla Allah katında mekruhtur. Şeytanın da hoşlandığı bir şeydir. Onun için bu iş şeytana nisbet edilmiştir. Yoksa her işin yaratıcısı Allah'dır. Onun için bir kimse a'ksir-dığı zaman Allah'a hamd etmeli ve esnediği zaman da onu engellemek için ağzını kapamalı ve çirkin ,ses çıkmasını önlemelidir. Çünkü esneyipte ağzı açarak hâ... dedikçe şeytan sevinir ve güler. Bir de böyle çirkin bir şekilde esnemek köpeğin hareketine benziyeceği cihetle, en güzel bir kıvamda yaratılan insanın şekli değişmiş olur. Bu bakımdan da esnemek çirkin bir şeydir.[56]

ÎZÎN İSTEMEK BAHSİ

1367- Ebû Hüreyre CRadıyallahu Anhl'den rivayet edilmiştir! Küçük büyüğe, yürüyen oturana, azlık da çokluğa selâm verrir.

1368- Ebû hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet -edilmiştir: «Süvari piyadeye, yürüyen oturana, azlık da çokluğa selâm ve-

1369- Abdullah bin Aaır (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e, islamın hangi ameli daha hayırlıdır? diye sordum. Şöyle buyurdular:
«Yemek yedirirsin, tanıdığına ve tanımadığına selâm verirsin.»

1370- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) der ki:
«Bir adam, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in evine ait pencereden içeriye baktı. Hazreti Peygamber de o esnada bir çubuk la mübarek başını kaşıyordu. Adamın pencereden içeriye bakışını farkedince. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Eğer gizlice içeriye baktığını bilmiş olsaydım şu demir çubukla gözünü oyardım. Çünkü bir eve girmek için izin istemenin sebebi, evin içini görmek içindir.»
(Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka bir eve, izin almadıkça girmeyiniz, mealindeki ayeti kerime ile meşru olan izin isteme, dışardan gelen yabanci kimsenin gözü ev halkının durumuna vakıf olmasın diyedir. Bu izin alma işi yapılmaksızın pencereden bakılırsa ev içinde bulunanların hali görülmüş olur ki, bu haramdır.)

1371- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edihniştiri «Allah Tealâ, insanoğluna zinadan nasibini takdir etmiştir ve bu nasibine mutlaka ulaşacaktır. Gözün zinası bakmaktır, dilin zinası konuşmaktır. Nefis, temenni eder ve arzular. Fere (cinsi organ) ise bu arzuyu ya doğrular tyerine getirir) veya yalanlar (karşı çıkar) .»
(Allah Tealâ Hazretleri bazı kimselere büyük günahlardan olan zinayi takdir etmişse, o muhakkak meydana gelecektir. Çünkü günahlardan olan şehvetle harama bakmak da göz zinasıdır. Yine yabanci kadınla şehvetle konuşmak dil zinasıdır. Kötülük peşinde olan nefsin zinayi temenni etmesi ve arzulaması, cinsi organın bu arzuya uyup uymamasına bağlıdır. Eğer uyarsa zira fi'li işlenmiş ve büyük günaha girilmiş olur, uymadığı takdirde zina günah yazılmaz.

1372- Hazreti Cabir (Radiyallahu Anh) der ki.-
Özel bir işim için Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimizin saadethanelerine gidip kapıyı çaldım. Hazreti Peygamber: «Kim o?» diye sordu. Benim! dedim. Hazreti Peygamber bu cevaptan hoşlanmayarak: «Ben, ben...» buyurdu. (Ben, Cabir'im! diyecek yerde, benim! diye kapalı cevabvermesi hoş karşılanmamıştır. Açık olarak kimliğin bildirilmesi gerekir.)

1373- İbni Ömer (Radıyallahu Anhümaî'den rivayet edilmiştir:
«Kimse kimseyi yerinden kaldırıp orada kendisi oturmasın.» Bir rivayette de: «Fakat yer açın veya meclîsi genişletin.» ilâvesi vardır:
(Bir kimsenin oturmakta olan birini yerinden kaldırıp onun yerine oturması doğru değildir. Fakat sıklaşıp yer açmak için arkadaşların toparlanmasını rica edebilir. Nitekim: «Ey iman edenler!. Meclislerde size, yer açınız! dendiği zaman yer açıp meclisi genişletiniz ki, Allah da sizi genişletsin (rahata kavuştursun).» mealindeki ayeti kerime de bunu beyan buyurmaktadır. (Mücadile sûresi: ayet 11)

1374- Abdullah (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir;
«Siz üç kişi bir arada olduğunuz zaman, insanlara karışmadıkça, iki kişi diğerini bırakarak kendi aralarında gizlice konuşmasınlar; çünkü bu hal, yalnız bırakılan arkadaşı üzer. -(Kalabalık arasında iki kişinin başbaşa konuşmaları caiz ise de, üç arkadaştan ikisi diğer arkadaşı bırakıp kendi aralarında gizlice konuşmaları doğru değildir. Bir toplum içinde bile yakın arkadaşı üzecek şekilde iki kişinin gizli konuşması edebe aykırı düşer.)

1375- Ebû Musa El-Eş'arî (Radıyallahu Anh) der ki: Hazreti Peygamberin devrinde Medine'de geceleyin bir evde yangm çıktı ve ev tamamen yandı. Bu haber Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimize duyurulunca şöyle buyurdular:
«Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır; gece uykuya yattığınız zaman onu (size zarar vermemesi için) söndürünüz.»[57]

DUA BAHSİ

1376- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Her peygamberin (Allah katında makbul) bir duası vardır? onu ister. Ben ise duamı, ahirette ümmetime şefaat için saklıyorum.» Hazreti Enes'in rivayetinde şöyledir:
«Her peygamber dünyada dileğini (Allah'dan) diledi yahud her peygamberin (kabul olacak) bir duası vardır, bu duasını yapmış've kabul olunmuştur. Ben duamı, kıyamet gününde ümmetime şefaat olarak ayırdım.»
Mütercim:
Hazreti Peygamber efendimiz kendilerine mahsus olan müste-cab dualarını, ümmetine olan üstün şefkat ve merhametlerinden dolayı onları kurtarmak için kıyamet gününe bırakmıştır. Her peygamberin her duası makbul olabilirsede, kesinlikle, kabul edilen kendilerine has bir duaları da vardır. Hazreti Adem Aleyhisselâm'-ın tevbesi, Hazreti Nûh Aleyhisselâmın, kaviminin helaki için duası, Hazreti İbrahim Aleyhisselâm'ın Kabe için duası, Hazreti Musa Aleyhisselâm'm Firavun'un helaki için duası, Hazreti İsa Aleyhisselâm'ın, gökten sofra indirilmesine dair, duası, kesinlikle kabul edildiği gibi, ahir zaman peygamberinin de ahirette ümmetine şefaat için ayırdığı Özel duası vardır.

1377- Şeddat bin Evs (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir:
«İstiğfarın büyüğü şöyle demendir: Allah'ım! Sen benim Rab-bilmsin. Senden başka ilâh yoktur. Sen beni yarattın. Ben senin kulunum ve ben, sana verdiğim va'di ve sözü gücümün yettiği kadar koruyorum. İşlemiş olduğum günahların kötülüğünden sana sığınırım. Bana olan nimetini sana ikrar ve itiraf ederim. Günahlarımı da itiraf ederim. Beni bağışla? çünkü senden başkası günahları bağışlayamaz. Kim kesin bir inanç -ile bu duayı gündüz okuyup da akşama varmadan ölürse, o kimse cennet ehlindendir. Kim de kesin bir inançla geceleyin bu duayı okur da sabaha varmadan ölürse, o da cennet ehlindendir.»
(Bunlar cehennemi görmeden Uk cennete girenlerle beraber olurlar.)

1378- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiş-
«Vallahi, gerçek şu ki, günde yetmiş defadan çok Allah'dan mağfiret diler ve o'na tevbe ederim.»
«Peygamberlerin hepsi günah işlemekten korunmuş (masum) oldukları halde Hazreti peygamberin bu kadar çok tevbe ve istiğfar etmesi, onun kemal derecesini gösterir ve ümmetine bir öğretme ve yol gösterme olur.)

1379- İfoni Mes'ud (Radıyallahu Anh) anlatır:
«Allah Tefila'nın kulunun tevbesine olan hoşnutluğ'u; yiyeceği ve içeceği beraberindeki devesinin sırtında olduğu halde tehlikeli bir yerde (ıssız çölün ortasında) konaklayan, başını koyup (yere uzanıp) uykuya dalan, uyanınca devesinin gittiğini gören, sıcak ve susuzluk beynine işleyinceye dek veya Allah'ın dilediği sürece arayıp bulamayan, yerime döneyim diyerek (eski yerine) dönüp uykuya dalan ve sonra başını kaldırınca birden devesini yanında bulan kişinin sevincinden daha fazladır.»

1380- Hüzeyfe (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem (gece) yatağına yattığı zaman sağ elini sağ yanağının altına koyar ve sonra:
«Allah'ım! Senin adınla (kudretinle) ölürüm ve dirilirim.» buyururdu. Uyanıp kalktığı zaman da:
«Bizi öldürüp sonra dirilten (uykudan kaldıran) Allah'a hamd olsun. Dönüş yalnız O'nadır.»

1381- Bera bin Azib (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri yatağına girdiği zaman sağ yanı üzere yatar, sonra şu duayı okurdu-
«Allah'ım! Kendimi sana telim ettim. Yüzümü sana çevirdim. Bütün işlerimi sana bıraktım. Rahmetini umarak ve azabından korkarak arkamı sana dayadım. Senden başka sığmak ve kurtuluş yeri yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere iman ettim.
Bunları söyleyip o gecenin karanlığı altında ölen kimse islâm dini üzere ölür.»

1382- îbn! Abbas (Radıyallahu Anhüma) der kli
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in dualarından biri d© şu idi: «Allahım! Kalbimde nur, gözümde nur, kulağımda nur, sağunda nur , s ol um d a nur, üstümde nur, altımda nur, önümde nur, arkamda nur kıl ve beni nurlandır» Bir rivayette de; «Sinirimi, etimi, kanımı, kılımı ve derimi nurlu kıl!» ilâvesi vardır.

1383- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz yatağına gireceği zaman, peştemalının iç kısmı ile yatağını çırpsın. Çünkü insan yatağına ne girip çıktığını bilemez. (Akreb ve böcek gibi şeyler yatağına girmiş olabilir.) Sonra şöyle desin: Rabbim! Senin isminle (senden yardım dileyerek) yanımı yatağıma) koydum ve senin gücünle kalkacağım. Ruhumu alırsan, ona merhamet eyle ve bırakırsan, iyi kimseleri koruduğun gibi onu da koru.»

1384- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Sakın sizden. ;biriniz duasında: Allahım, dilersen, beni bağışla! Allah'ım, dilerse» bana merhamet et! demesin. Kesin dilekte bulunsun (Alla&ın rahmetini kesinlikle istesin); çünkü o'nu zorlayıcı bir kuvvet yoktur.»

1385- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir:
«Herhangi birinizin duası; dua ettim de kabul olunmadı, diyerek acele etmedikçe kabul olunur.» (Kesinlikle isteyip dua etmeli ve sabırla beklemelidir. Muhakkak ki ihlâs ile edilen dua makbul olur. Kabul edilmese bile, dua ibadet kısmından olduğu için, sevabı olur.
Duanın bir de edebleri vardır: Abdestli olmak, namazdan sonra dua etmek, önceden tevbe ve istiğfar yapmış olmak, kıbleye dönmüş olmak, duaya hamd ile ve arkasından salâvat ile başlamak ve sonunda amin diyerek duayı tamamlamak. İnsan yalnız kendi nefsine dua etmeyip müşterek olarak bütün müminlere dua etmelidir. Dua edip bir şey isteneceği zaman avuçlar açık olarak eller göğe doğru omuz hizasına kadar kaldırılır. Faydalı şeyler istendiği zaman eller yüze sürülür. Kötülüklerin yok edilmesi istendiği zaman eller yüze sürülmez. Duanın asıl anahtarı helâl lokmadır.)

1386- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem musibet ve keder hallerinde şu duayı okurlardı:
«Büyük ve Halım olan Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur. Arş'-ın Rabbi büyük Al I ah'd an başka hiç bir İlâh yoktur. Sema vatın (göklerin) Rabbi olan, arzın Rabbi olan, Arş'ın Rabbi olan Kerîm Allah'dan başka hiç bir İlâh yoktur.»
(Rabbim! Bütün alemlerin ve varlıkların yaratıcısı ve koruyucusu ancak sensin. Senden başka ibadet edilecek hiç bir varlık yoktur. Başımıza gelen şu felâket ve belâyı sen gider.)

1387- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Allahım! Herhangi bir mümine kötü bir şey söyledimse, bunu kıyamet gününde senin rahmetine yakın olmak için o kimseye bir vesile yap»
Mütercim:
Başka bir hadîs-i şerifte şöyle varid olmuştur:
«Ben Allah ile şöyle anlaştım: Eabbim! Ben ancak bir insanım. Birisine kızıp öfkelenebilirim. Kötü söyleyip lanet etmek suretiyle onu incitmiş olabilirim. Her kim böyle haksız yere benim tarafımdan azarlanmış ve incitilmiş olursa, bunu o kimse için bağışlanma vesilesi kıl.»

1388- Sa'd ibni Ebû Vakkas (Radıyailahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şu sözlerle dua buyururlardı: -Al I ah im! Cimrilikten sana sığınırım. Korkaklıktan sana sığınırım. Ömrün (yaşamanın) kepazeliğinden sana sığınırım. Dünyanın fitnesinden (yani Deccal'in fitnesinden) sana sığınırım. Kabir azabından sana sığınırım.»

1389- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha)'dan rivayet edilmiştin
«Allahım! tembellikten, bunama derecesindeki yaşlılıktan, gü-nahlılıktan, borçluluktan kabir fitnesinden ve kabir azabından, cehennem fitnesinden ve cehennem azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Fakirlik fitnesinden sana sığınırım. Mesih Deccal'in fitnesinden sana sığınırım. Al I ah im! Benim hatalarımı kar ve buz suyu ile yıka. Beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi, kalbimi de hatalardan temizle. Doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi, benimle hatalarım arasım uzaklaştır.»

1390- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in duası çok kez şu idi: «Allahım! Bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru.»

1391- Ebû Musa (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir: «Allahım! Günahımı, bilgisizliğimi, işlerimdeki israf ve senin benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bağışla. Allahım! Benim şakamı, ciddiliğimi, yanlışımı ve kasıtlı ğı mı -ki bunların hepsi bende vardır- bağışla.»
(Peygamberler günah işlemekten korunmuş oldukları halde ve âhir zaman peygamberinin gelmiş ve geçmiş bütün hataları bağışlanmış olduğu halde bu şekilde dua buyurmaları, ümmete dua şeklini öğretmek içindir.)

1392- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştin . «Her kim, günde yüz defa: Allah'dan başka ilâh yoktur, Birdir. Ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. O her şeye kadirdir, derse on köle azad etmiş kadar sevab kazanır. Ayrıca kendisine yüz sevab yazılır ve yüz günahı silinir. Aynı zamanda bu, o günün akşamına kadar kendisi için Şeytan'dan korunma olur. Hiç kimse, onun getirdiği bu teşbihten daha üstününü getiremez. Ancak (aynı teşbihi) kendisinden daha çok çeken kişi getirebilir.»

1393- Ebû Eyyûb El-Ensarî (Radıyallahu Anh)'den rivayettir-. Zlr kim (geçen teşbihi) on defa çekerse ismail Aleyhisselâm neslinden bir köle azad etmiş gibi olur.»

1394- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir!
*Her kim bir gün içinde yüz defa Sübhanellahi ve bihamdihi = Allah'a hamd ederek onu noksanlıklardan tenzih ederim, derse gü-hanları, deniz köpüğü kadar olsa bile dökülür.»
(Allah ile kul arasındaki günahlar düşer; fakat kul hakları helallik almaya veya ödemeye bağlıdır. Bazı hadîslerde de «Büyük günahlardan sakındıkça, kaydı vardır ki, o zaman küçük günahların bağışlanmış olacağı anlaşılır. Her iki halde de bu teşbihin günde hiç olmazsa kalb huzuru ile yüz defa söylenmesinde büyük sevab vardır ve günahların

bağışlanmasına vesiledir. Üç-beş defa Esteğfirul-lah dedikten sonra her tesbihden önce Sübhanellahi ve Bihamdihi teşbihini getirmenin fazileti çok büyüktür ve söylenmesi de çok kolaydır.)

1395- Ebu Mûsa CRadıyallahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir: 1 «Allah'ını zikredenle onu zikretmeyenin hali, ölü ile dirinin hali gibidir.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerif, zikir ehli için pek büyük bir müjdedir. Allah'ı zikretmenin çeşitleri çoktur; Allah rızasını gözetereR yapılan her ibadet de bir zikirdir. Canlı kimsenin dışı hayat nuru ile, içi de ilim nuru ile süslendiği gibi, Allah'ı zikreden kimsenin dışı ibadet nuru ile, içi de mârifetullah ile süslenir. Allah'ı zikretmeyen kimsenin dışı manevi yönden boş, içi de batıldır. Dünya işi zikire engel değildir. Bedenle iş, dil ve kalb ile de zikir yapılır.

1396- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir;
«Allah'ın bir takım melekleri vardır ki, yollarda dolaşıp zikir edenleri ararlar. Allah'ı zikreden bir topluluk buldukları zaman, göreviniz başına gelin, diye çağrışırlar. Hemen o zikredenleri kanatları ile aşağı dünyaya kadar çevrelerler. Gerçeği meleklerden daha iyi bilen Allah onlara sorar:
— Benim kullarım ne söylüyor? Melekler:
— Seni teşbih ediyorlar, seni yüceltiyorlar, sana hamd ediyorlar, senin şanım yüceltiyorlar, derler. Allah buyurur:
— O kullarım beni gördüler mi? Melekler:
— Hayır, vallahi, seni görmemişlerdir! derler. Allah Tealâ meleklere sorar:
— Acaba beni görmüş olsalardı ne yaparlardı? Melekler:
— Eğer seni gördeydiler sana daha çok ibadet ederlerdi, sen* daha çok yüceltirlerdi ve seni daha çok teşbih ederlerdi, cevabını verirler. Allah sorar:
— Benden ne istiyorlar. Melekler:
— Senden cenneti istiyorlar, derler. Allah sorar:
— Onlar cenneti gördüler mi? Melekler:
— Hayır, vallahi, cenneti görmemişlerdir! cevabını verirler. Allah Tealâ meleklere sorar:
— Cenneti görseler nasıl olurdu? Melekler:
— Eğer cenneti görmüş olsalar, cennete çok daha haris olurlardı, onu daha çok ararlardı ve daha fazla ona rağbet ederlerdi, cevabını verirler. Allah meleklere sorar:
— Hangi şeyden onlar Allah'a sığınırlar? Melekler:
— Cehennemden, derler. Allah sorar:
— Onlar cehennemi gördüler mi? Melekler:
— Hayır, vallahi onu görmemişlerdir. Allah sorar:
— Cehennemi görmüş olsalardı, ne yaparlardı? Melekler:
— Onu görselerdi, ondan çok daha fazla kaçarlardı, ondan daha çok korkarlardı. Allah "buyurur:
— O halde ben sizi şahid tutuyorum ki, ben onları bağışladım. Meleklerden biri der ki: Bunlar arasında falanca kimse vardır ki kendilerinden (zikredenlerdenJ değildir, yanlarına bir iş için gelmiştir. Allah TealÎâ buyurur: Onlar (zikir meclisinde) oturanlardır ki, meclislerinde bulunan mutsuz olmaz (nasipsiz kalmaz).»
Mütercim
Gerçekten bü hadîsi- şerif, zikir yolunda bulunanlar için büyük bir müjdedir ve zikir meclisine karşı olanlara da büyük bir derstir.[58]

DUYGULU SÖZLER BAHSİ

1397- İbni Abbas (Radıyallah'u Anhüma) 'dan rivayet edilmiştir.
«İki nimet vardır ki, insanlardan çoğu bunlarda aldanım şiardır: Bu nimetlerden biri sağlıktır, diğeri de boş vakittir.»
(Çok kimseler bu iki büyük nimetin kıymetini bilmezler. Bunları ganimet sayarak Allah yolunda çalışmazlar ve üzerlerine düşen dini görevleri yerine getirmezler. Bu iki nimeti boşuna söz ve eğlen çelerle, günah şeylerle geçirirler ve aldanmış olurlar. İbadet edemiyecek şekilde hastalık ve meşguliyet haline düşen kimsenin pişmanlık çekmesi artık ona hiç bir fayda vermez ve fırsat da bir daha ele geçmez. Onun için bu iki büyük nimeti ganimet bilerek hak yolda çalışmalı ve zamanı değerlendirmelidir.)

1398- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem benim omuzumu (yahut iki omuzumu) tutarak bana şöyle buyurdu:
«Dünyada, sanki bir yabancı veya gelip geçen bir yolcu imişsin gibi ol.»
(Dünyaya bağlanıp ona güvenme; son ve ebedi karargâh olan ahiret hazırlığı içinde ol. Dünyada sürülecek ömür çok azdır ve zevkleri aldatıcıdır. Onun için dünyada geçirecek olduğun kısa zamanı fırsat bilerek Allah yolunda bulun ve ömrünü boşa harcama.)

1399- Abdullah bin Mes'ud CRadıyallahu Anh) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, elindeki bir çubukla toprak üzerine bir kare çizdi. Sonra bu şeklin ortasından dışarıya doğru bir uzun çizgi çekti. Bu uzun çizgiyi kare içinde dikey olarak kesen küçük çizgiler çizdi. Sonra şöyle buyurdu:
«Şu (karenin merkezi), insandır. Şu çevre de, -kendisini her yanından kuşatan ecelidir. Karenin merkezinden dışarı çıkıp (sonsuzluğa doğru) uzanan çizgi de, insanoğlunun emel ve (tükenmez) arzulandır. Bu küçük çizgiler de insanın başına gelecek kaza ve belalardır. Eğer bunlardan birini atlatırsa öbürüne yakalanır. Onu da atlatırsa bir başkasına yakalanır (ve onu da atlatsa ölüm çemberini aşamaz).»

1400- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir takım çizgiler çizip şöyle buyurdu:
«İşte şu çizgi insanın emelidir. Şu insanın ecelidir. Şu da insanın başına gelecek kaza ve belalardır. İnsan uzak emellerine ulaşma çabası içinde iken kendisine daha yakın olan çizgi (ecel çizgisi) önüne çıkar.» (İnsanlar ömrü sınırlı, emelleri ise sınırsızdır. Eceli emelden daha yakın bilip, ona göre hareket etmeli.)

1401- Ebû HÜreyre (Radıyallahu Anh) dan rivayet edilmiştir.
«Allah Tealâ ömür verip altmış yaşına ulaştırdığı kişiye mazeret bırakmamıştır.? (Bu yaşa varıncaya kadar halini düzeltmeyen kimsenin ahirette mazeret beyan etmeye hakkı yoktur.)

1402- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Yaşlı adamın kalbi, iki şeyde daima genç kalır: Dünya sevgisi ve çok yaşama arzusu.»

1403- Ütban bin Malik (Radıyallâhu Anh)'den rivayettirı
«Kıyamet gününe, LA İLAHE İLLALLAH demiş ve bununla yalnız Allah'ın rızasını kasdctmiş olarak varan kula, Cenabı Allah cehennem ateşini kuşkusuz haram kılar.»

1404- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ buyurur ki: Dünya halkından, en çok sevdiğinin ruhunu aldığımda rızamı kazanmak için sabreden mümin kuluma benim mükâfatım mutlaka cennettir.»

1405- Mirdas El-Eslemî'den (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«İyiler (ilimleriyle amel eden salih kullar) peş peşe giderler ve geride, arpa veya hurma döküntüsü gibi işe yaramayanlar (cahiller) kalır. Allah onlara hiç kıymet vermez.»
(Bu hadîs-i şerife göre, kıyamete yakın dünyada salih alimler kalmayacak, dünya cahiller elinde ve idaresinde olacaktır. Allah'ı tanımayan ve ona ibadet etmeyen insanların Allah katında ne değeri olabilir ki!.. Onlar dünya hazinelerine ve Saltanatına erişseler bile, bunun Allah katında bir çöp kadar değeri olmaz. Bu hususta cenab-ı Hak mealen şöyle buyuruyor: «Duanız (ibadetiniz) olmayınca Rabbiniz sizi ne yapsın (ne kıymetiniz olur)?» fFurkan sûresi: Ayet 77)

1406- îbni Abbas (Radiyallahu Anhüma) 'dan rivayet edilmiştir*
«Eğer insanoğlu için iki vadi (dolusu) mal olsaydı, muhakkak bir üçüncü vadi isterdi. İnsanoğlunun içini topraktan başkası doyurmaz. Allah Tealâ tevbe edenin tevbesini kabul buyurur.»
Mütercim:
İnsana iki dere dolusu altın akmış olsa, mala olan hırs ve düşkünlüğünden ötürü bir üçüncüsünü' isterdi. İnsanın gözü ancak ölüp toprağa girince doyar. Fakat islâmın ruhunu yaşayan ve nefsini düzelten kimseler, bu kötü huydan uzak kalabilirler. Çünkü: «Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, bu gibiler kurtulanlardır.» mealindeki ayeti kerime hırs ve

tamahın esiri olmayanları kurtuluşla müjdelemiştir.
(Hair sûresi: ayet 9) Diğer taraftan hadisi şerifin sonu olan «Allah, tevhe edenlerin tevbesini kabul buyurur.» ifadesi de bu ma-nayi belirtir. Ayrıca insanın yaratılışında bu mal hırsının mevcut olduğuna ve bu hırsın ancak Allah korkusu ile önlenebileceğine işaret edilmiştir.

1407- Abdullah bin Mes'ud (Radryallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize şöyle buyurdular: «Kendi malından varisinin malım daha çok seven hanginizdir?» Biz de, ya Resûlallah! dedik, kendi malını daha çok sevmeyen kimse içimizde yoktur. Bunun üzerine buyurdular ki:
«Bir insanın kendi malı, hayatta iken (Allah yolunda) harcadığıdır; varisinin (mirasçısının) malı ise harcamayıp geriye bıraktı ğıdır.»

1408- Ebû Hüreyre (RadıyaUahu Arüı) der ki:
Allah'a yemin ederim ki, bazan açlıktan karnımı yere yapıştırır dım veya açlıktan bayılır yere düşerdim. Bir gün mescide giderken, Hazreti Peygamberin ve diğer ashabın, geçiş yolu üzerinde oturmuştum. Önce yanımdan geçen Hazreti Ebû Bekir'e, karnımı doyurmasına vesile olsun diye Kur'andan bir ayet sordum. Fakat benim asıl maksadımı (açlığımı) anlayamayıp gitti. İkinci olarak yanımdan Hazreti Ömer geçti. Ona da ayni maksadla Kur'andan bir ayet sordum. O da halimi anlayamayıp gitti. Sonra Peygamber Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem yanımdan geçerken beni görür görmez halimi anlayarak gülümsedi ve: «Ebâ Hifr (Ya Ebâ Hüreyre), arkama düş!» buyurdu. Ben de arkasına düşerek Hazreti Peygamberin evine gittik. Önce kendisi içeri girdi, biraz sonra da beni içeriye aldı. Hazreti Peygambere süt getirilmişti. «Bu süt nereden geldi?» diye sordular. Denildi ki: Bu sütü sana falanca adam, yahud falanca kadın hediye etti. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimiz bana şu emri verdiler:
«Suffelilere (mescidde barınan ashabın fakirlerine) git ve onları bana çağır.» Hazreti Peygamber zekât ve sadaka gibi malları bu kimsesiz ve çok muhtaç fakirlere hemen dağıtır ve kendilerine gelen hediyelerden de vermek için onları davet ederlerdi. Hediye olarak gelen yiyeceklerden hem kendileri yerler, hem de onlara ikram ederlerdi. Bu gelen süt. için de ayni şeyi yaptılar; fakat ben endişelendim. Kendi kendime dedim ki, bu kadarcık süt Suffe ehline yeter mi? Bu ancak benim açlığımı giderebilir. Fakat Allah'ın ve Peygamberin emrine bağlılığım sebebiyle sesimi çıkarmadan hemen Suffe ehline koştum ve onları davet ettim. Hepsi Hazreti Peygamberin huzuruna geîdiler. Herkes kendisine uygun yerde oturduktan sonra Hazreti Peygamber bana: «Şu kâseyi al da, müsafirlere ikram et,» buyurdular. Ben de kâseyi alarak sıra ile onlara vermeye başladim. Her biri kanıncaya kadar içtikten sonra kâseyi bana geri veriyordu. Böylece hepsi içtiler ve kandılar. Sonra kâseyi Peygamber
Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e verdim. Hazreti Peygamber kâseyi mübarek elinde tutarak ve tebessüm ederek bana şöyle buyurdu:
«Ebâ Hirr! Geriye seninle ben kaldım.» Ben de, evet, ya Resûlal-lah! dedim. Sonra bana:
«Otur da iç bakalım!» dedi. Ben de oturdum ve içtim. Her durakladığımda Hazreti Peygamber bana, devamlı olarak; «Daha iç, daha içi» buyurmakta idiler. Nihayet, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, artık tıkandım, dedim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber:
«Öyle ise o kadehi bana ver,» buyurdu. Ben de kâseyi kendilerine verdim. Hazreti Peygamber Allah'a hamd etti ve besmele çekerek sütün artanını içti.

1409- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştir: Resûl-i Ekrem,» Ali ahım! Muhammed ailesine yetecek kadar rızik ver.» diye dua ederdi.
Mütercim:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bazan ailelerinin bir yıllık ihtiyaçlarını biriktirirler idi. Bu da ancak zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktarda ve israfa yol açmayacak şekilde olurdu. Netice olarak yine günlere taksim edildiği zaman kifayet miktarını aşmazdı.

1410- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: «Sizden hiç birinizi (ahirette) asla ameli kurtaramaz.» Ashab sordular. ya Resûlallah! Sizi de,mi? Hazreti Peygamber;
«Evet, beni de (amelim) kurtaramaz! Ancak Allah'ın rahmeti beni kaplarsa kurtulurum. Bununla beraber doğruluktan yana olunuz. Yakıştırmaya çalışınız. Sabah, akşam ve gecenin bir kısmında kulluk vecibelerinizi yerine getiriniz. Hele itidal, itidal! (bu ölçülü
davranmayı elden bırakmazsanız) hedefinize ulaşirsımr

1411- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha)'den rivayet edilmiştir:
«Doğruluktan yana olunuz. Yakıştırmaya, çalışınız. Biliniz ki, biç birinizi, ameli cennete koyamaz. Amel ve ibadetlerin Allah'a en sevimlisi, az dahi olsa devamlı olanıdır.»

1412- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e: Amellerin hangisi daha sevimlidir? diye soruldu. Şu cevabı verdiler:
«Az da olsa devamlı olanıdır. Gücünüzün yettiği amelleri üstleniniz.»

1413- Ebü Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştırı
«Allah Tealâ rahmeti yarattığı zaman yüz bölüm olarak yarattı. Doksan dokuz bölümünü kendi katında sakladı. Bütün yaratıklarına da yalnız bir bölümünü verdi Kâfir bile Allah katında olan rahmetin büyüklüğünü bilebÜseydi cennetten ümidini kesmezdi. Mümin de, AUah katında olan azabın büyüklüğünü bilebilseydi cehennemden emin olmazdı (cehennemlik olacağını sanırdı).» (Müminin durumu, cehennemden korkmakla cenneti ummak arasındadır.)

1414- Sehl bin Sa'd (Radıyallahu Anh) anlatır:
«Her kim iki çene arasım (Ağızını ve dilini) ve iki bacak arasını (avret yerini) koruyacağına dair bana teminat verirse, ben de ona cenneti garantilerim (ona cennetlik olacağını müjdelerim.).» (Ağzını haram yemekten, dilini haram ve yasak sözlerden, avret yerini de zina ve kötü işlerden koruyan kimse, Allah'ın va'di üzere cennete girer.)

1415- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmişr tir:
«Gerçekten insanoğlu farkında olmadan Allah'ın razı olduğu sözlerden birini söyler de Allah bu yüzden onu birkaç derece birden yükseltir. Bir kul da, farkında olmadan Allah'ın razı olmadığı sözlerden birini söyler de bu yüzden cehennemi- boylar.» (Onun için insan, sözlerinde ölçülü olmalı ve Allah rızasına aykırı gelişi güzel rasgele söz söylememelidir).

1416- Ebû Musa (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir;
«Benim ile, Allah tarafından İfasına memur edildiğim vazifenin örneği şudur: Bir adam, bir kavme gelerek, (size saldıracak olan) orduyu gözlerimle gördüm ve işte ben çıplak ihtarcıyım. Kaçıp kurtulun, kaçıp kurtulun! demiştir. Bir grup, sözünü dinleyerek gecenin karanlığında sessizce yola koyulup kurtuldular. Bir grup da, ihtarcıyı yalanladılar ve sabahleyin ordu gelip onları kılıçtan geçirdi.»
Mütercim:
Arabların eski adetlerinde, yolda bir kimse ansızın düşman askerini görünce, çırılçıplak soyunarak hemen kabilesine koşar ve haber getirirdi. Yahud düşmanlar bu adamı yakalayıp elbisesini soyar ve kabilesine teslim olmalarını bildirmek için onu çıplak vaziyette kabilesine gönderirlerdi. Haberi alan kabile de bütün mal ve eşyalarını bırakarak kaçarlardı. İşin gerçekliğine delâlet etmesi için yakaladıkları kimseyi böyle çırılçıplak soyarlardı.
İşte Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, nice açık maci-zelerle ve kesin alâmetlerle kavmine gönderildiği ve iman edenlere cennet, etmeyenlere de cehennem vadettiği halde, bu gerçek karşısında peygamberin haberini yalanlayanlar elbette baskına uğrayanların halinden daha feci bir akıbete düşeceklerdir. Tebliğ emirlerini doğrulayanlar da elbette kurtulacaklardır.
Bu misal ile Hazreti Peygamber şunu belirtiyor: «Ey Ümmetim! Ben doğru bir haberciyim. Gözlerimle cennet ve cehennemi gördüm. Düşmanı gören çıplak haberci gibi. Size ihtarda bulunuyorum. Bana inanır da dediklerimi yaparsanız kurtulursunuz; değilse helak olursunuz.

1417- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir-.
«Cehennem, nefsanî arzuların perdesiyle örtülmüştür. Cennet ise (nefsin hoşlanmadığı) sevimsizlikler, perdesiyle örtülüdür.»
Mütercim:
Nefsin arzuları, görünüşte hoş ve tatlı şeylerdir. Fakat bu tatlı aslında cehennemi örten bir perdedir. Bu perdeyi aralayan kendisini cehennemde bulur. Cenneti örten perde de nefse ağır gelen ibadetler ve yasaklar perdesidir. Bunlar gözetilip zorluklara göğüs gerilirse cennet perdesi aralanarak cennete girilir. Nefsin arzusu peşinde koşan, tuzağa gelen kuşa benzer. Kuş, tuzaktaki yemi görür ve onu almaya özenir, ötesindeki tuzağı ve felâketi görmez. Nihayet yemi alırken felâkete uğrar. Şehvet peşinde koşan da şehvet yeminin arkasındaki cehennemi görmez ve zevkleri uğruna kendini helak eder.

1418- Abdullah (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Cennet, herhangi birinize, pabucunun taşmasından daha yakındır. Cehennem de böyledir.»
(insana ölüm, anî olarak gelir, bunun belli bir vakti yoktur. Ölüm gelmekle de arkasında ya cennet vardır, ya da cehennem. Onun için herkes bu kısa ve anî durum için tedbirli bulunmalıdır, .vazifelerini yerine getirmelidir. Gaflet edip cehennemlik vesilesi işlerden kaçınmalıdır.

1419- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«En doğru beyit (şiir parçası), Lebîd'in şu sözüdür: Dikkat edin! Allah'dan başka her şey batıldır.» (Allah'dan başka bütün varlıklar yok olacaktır. Daima var ve baki olan ancak alemleri yaratan Allah Tealâ Hazretleridir.)

1420- Bbû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz, mal ve güzellik bakımından kendisinden üstün olanı görünce hemen kendinden aşağı olana baksın.»
(Fakat ahiret işlerinde kendisinden üstün olana bakıp onun gibi olmaya çalışmalıdır.)

1421- tbni Abbas (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştir: seyyiatı (kötülükleri) takdir etmiş ve sonra bunları açıklamıştır. Her kim bir basene (iyilik) yapmaya niyetlenir de onu yapmazsa, Allah Tealâ ona kendi katında bir tam sevab yazar. Eğer iyilik yapmaya niyetlenir ve yaparsa Allah ona yaptığı iyiliğin on katından yedi yüz katına kadar ve daha birçok katlara değin sevab yazar. Kim de bir günah işlemeye yeltenîr de, onu işlemezse Allah, kendi katında ona bir tam sevab yazar. Eğer o günaha yeltenir de onu işlerse, Allah, ona yalnız bir günah yazar.
Mütercim:
Alimler bu konuda çok ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı bu hadîsi- şerifin zahirine bakarak, sırf kötü bir niyet ve kasıtla hiç kimse azarlanmaz demişlerdir. Bir kısmına göre de, niyet ve kasıd beş kısımdır: Hevacis, havatır, kuruntu, himmet, azim. Bunlardan dördü bağışlanan niyetlerdir. Beşincisi olan azim ve kesinlik durumunda olan kimse, fenalığı başaramamış olsa bile, azaba uğratılır. Bu azab şekli de ba-zılarma göre dünyada elem ve sıkıntılar çekmekle olur. Bazılarına göre de, ahirette azab şekliyle değil de azarlama mahiyetinde ölür. Bir de Mekke'yi istisna ederek, orada kötülük niyet edenin azaba uğratılacağını söyleyen alimler vardır.
İmana gelince, bir kimse dinden çıkmaya niyet ederse, hemen dinden çıkmış olur, Amele benzemez. İlerde ve gelecek bir zamanda dinden çıkacağına niyet beslemesiyle de hemen dinden çıkar.

1422- Hüzeyfe (Radıyallahu Anh) Hazretleri der kî:
Peygamber Sal] ali ahu Aleyhi ve Sellem, emanet (dinî sorumluluk) hakkında iki husus beyan etti. Bunlardan birini gözlerimle gördüm ve ikinciyi de bekliyorum. Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştu: «Gerçekten emanet bazı kişilerin kalblerinin derinliklerine inmiştir. Sonra (şeriat hükümlerini Kur'andan öğrendiler, sonra sünnetten öğrendiler.» hükümlere, Allah'ın emanetine sımsıkı sarılarak görev] rini yerine getirdiler, Hazreti Peygamber, ikinci husus olarak bü emanetin kalkmasından bize söz etti ve şöyle buyurdu:
Kişi bir uykuya dalar ve emanet onun kalbinden alınarak siyah bir leke gibi sadece izi kalır. Sonra bir uykuya daha dalar ve emanet alınarak hava kabarcığı gibi izi kalır. Tıpkı ayağımı üzerinden yuvarladığın kor parçasının meydana getirdiği kabarcık gibi ki, onu kabarık olarak görürsen de içi boştur. İnsanlar alış veriş yapacaklar ve sen emaneti yerine getiren bir kimse hemen hemen bulamıyacak-sın. Falan ailede emin (dürüst) bir kişi var denilmeye başlanacak,
Aynı zamanda bir kişi için? ne akıllı, ne kibar, ne celadeti! (gözü pek) adam! denilecek. Oysa kalbinde, hardal tanesi ağırlığınca İman yoktur.»
Hüzeyfe şöyle devam etti: Ben öyle güzel günler geçirdim ki, sizden herhangi birinizle tereddütsüz alış-veriş yapardım. Çünkü alış veriş ettiğim kimse müslüman ise, onun inancı ve emanet duygusu bana hiyanet etmesini engellerdi. Eğer gayri müslim ise onu idarecisi bana hiyanet etmekten menederdi. Fakat bugün herkesde emanet vo emniyet kalmadığından falan ve falan kimselerden başkası ile alış-veriş etmiyorum.

1423- îbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) anlatır
«İnsanlar yüzlük deve katarı gibidir. Bu yüzlük develerin içinde sağlam bir binek hemen hemen bulamazsın.»

1424- Cündüb (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir!
«Desinler diye iş yapanı Allah dile düşürür ve gösteriş için İş (amel ve ibadet) yapanı da Allah teşhir eder.»
Mütercim:
Bütün ibadetler Allah için ve onun rızasını kazanmak için yapılır. Aslında bunlarda gösteriş ve desinler gibi düşünceler olamaz. Kim bu esastan aynlırsa riyakâr durumuna düşer. Onun için Allah Tealâ Hazretleri hem dünyada ve hem de ahirette o riyakârın halini insanlara açar ve ikiyüzlülüğünü açığa vurur. Farz olan ibadetler Allah'ın emri olduğu için açıkta yerine getirilir. Nafile ibadetlere gösteriş ve desinler karışmaması için onlar mümkün olduğu kadar gizli yapılır.

1425- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhî'den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ buyurdu: Benim velîme (evliyama) düşmanlık eden kimseye savaş ilân ederim. Kullarımdan hiçbiri, ona farz kıldığım işten daha sevgili bir şeyle bana (rahmetime) yaklaşmamıştır. Kulum, nafile ibadetlerle bana yaklaşmaya devam edince ben onu severim ve sevdiğim zaman da onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden ne dilerse mutlaka veririm. Bana sığınırsa mutlaka kendisini korurum. Müminin canını almakta tereddüt ettiğim kadar yapacağım hiç bir işte tereddüt etmedim: Mümin ölümü sevmez, ben de onun yadırgadığını yapmak istemem.»
Mütebcim:
Tasavvuf alimleri bu hadîs-i şerifi şöyle tevil ederler: Allah'ın gerçek velileri her şeyi Allah Tealâ'dan işitirler. Her şeyi Allah Tea-lâ'dan görürler, bütün hareketleri Allah'dan bilirler. Hulul ve birleşme itikadı olmaksızın kendi varlığını yok kabul edip Allah'ın varlığına dayanırlar.
Diğer alimler şu manayı vermişlerdir: Ben razı olduğum kulumu başarıya ulaştırırım, ona her hususta yardım ederim ve her işini şeriat hükümlerine uygun olarak yapar. Her şeyi şeriat kulağı ile dinler, her şeyi şeriat gözü ile görür, her şeyi şeriat eliyle tutar, her işe şeriat ayağı ile yürür. Yahut benim veli kulum, beni zikretmekten başka bir şeyden haz duymaz, yaratıklarımın hepsine ibret bakışı ile bakar, .rızama aykırı işlere el uzatmaz ve yürümez.

1426- Ubade bin Samit (Radiyallahu Anh) anlatır:
«Kim Allah'a kavuşmayı severse Allah da ona kavuşmayı sever. Kim Allah'a kavuşmayı sevmezse, Allah da ona kavuşmayı sevmez.» Bu hadîs-i şerif üzerine Hazreti Aişe sordu:
— Ya Resûlallahl Biz ölümden hoşlanmıyoruz, nasü edelim? Hazreti Peygamber cevab verdiler:
«Ölüm meselesi başka! Lâkin mümin kimseye ölüm gelince, Allah'ın rızası ve keremi ona müjdelenir ve kendisine önünde olan ahiretten daha sevimli bir şey olmaz. Bunun üzerine o, Allah'a kavuşmayı, Allah da ona kavuşmayı sever. Kafir olan kimse, ölüm geldiği Uzaman, Allah'ın azabı ve cezası ile müjdelenir ve kendisine Önünde olan (azab)dan daha kötü bir şey olmaz. Onun için kâfir, Allah'a kavuşmayı sevmez ve Allah da ona kavuşmayı sevmez.»

1427- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretlerine Bedevi'lerden bazıları geldi ve kıyamet ne zaman kopacaktır? diye sordular. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bu gelenler içinde en genç yaşta olan bir çocuğa bakarak şöyle buyurdu:
«Bu genç yaşarsa o İhtiyarlamadan sizin kıyametiniz kopar (siz ölürsünüz ve sizin için kıyamet kopmuş olur).»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifin rivayetinde Hişam bin Ürve der ki: Onların ölümü, kıyamet demektir. Çünkü insanın küçük kıyameti Ölümdür. Orta derecede kıyameti, yalanlarının ve sevdiklerinin ölmesidir. Büyük kıyamet ae, öldükten sonra dirilip hesaba çekilme zamanıdır. Hazreti Peygamber, cahil olan bedevilere anlıyabilecek-leri şekilde çok hikmetli bir cevab vermişlerdir. însana esas lüzumlu olan kendi halini düzeltip ahirete selâmetle göçmektir. Bu göçmekle dünya sona erdiğinden kıyamet kopmuştur.. Ömür de kısa olduğu için insanlara gereken iş, hak yol üzere bulunmaktır. Zamanı Allah tarafından bilinen kıyamet işini siz ne yapacaksınız, sîz ahiretiniz için hazırlanın.

1428- Ebû Saîd El-Hudrî (Radıyallahu Anh) der ki:
«Kıyamet gününde yeryüzü bütün bir ekmek olacak ve ulu Allah, herhangi birinizin yolculukta ekmeğini silkmesi gibi onu silke-rek cennet ehline ziyafet verecektir.» Hazreti peygamber böyle buyurduktan sonra, Yahudilerden bir adam gelip:
— Allah sani mübarek kılsın ey Ebe'l Kasim! Sana kıyamet gününde cennet ehline verilecek yemekten haber vereyim mi? dedi. Hazreti Peygamber: «Evet! (haber ver)» buyurdu. Adam, Hazreti Peygamberin buyurduğu gibi, yeryüzünün bir bütün ekmek olacağını söyledi. Sonra dedi ki: Sana cennetliklerin katığını söyleyeyim mi? Onların katıkları Bâlâm ve Nûn'dur.
Sonra ashab Yahudi'ye Bâlâm ve Nûn ne demektir diye sordular. Yahudi cevab verdi:
— Öküz ile Hut balığıdır. Bu iki hayvanın ciğerlerinden sarkan kısımdan (ince yerden) yetmiş bin (kişi veya ordu) yiyeceklerdir. (Öküz ve balık ciğerlerinin en lezzetli kısımları mahşer ehlinin yiyeceği olacaktır. Bu da cennetlik olanlara ziyafet olarak verilecektir. Yötmiş bin rakamı, yiyecek olanların çok kimseler olacağma işaret-

1429- Sehl (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir:
«Kıyamet gününde insanlar, halis undan yapılmış pide gibi esmerimsi bir toprak üstünde toplanacaklardır. Alan düzlük olacak ve orada hiç kimsenin bir alâmeti olmayacaktır.»
Mütercim:

Böyle tertemiz ve bembeyaz bir yer üzerinde hasrın olmasının hikmeti, o gün mülkiyetin tamamen Allah'ın kudretinde bulunması itibariyle en büyük ilâhî mahkeme (Mahkeme-i Kübraî için yaraşır paklık ve temizlik ifadesidir söylenebilir.

1430- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştin
«İnsanlar, (kıyamete yakın bir zamanda Yemen'de çıkacak bir yangın yüzünden Şam tarafına akın edeceklerdir. Bu göç üç şekilde tamamlanacaktır : istekli ve korkulu olarak göçenler. Bir deve üzerinde İkişer, üçer, dörder ve onar kişi olarak göçenler. Geri kalanlarını da ateş katarlayacak; öğlen vaktinde konakladıkları yerde ateş yanlarında olacak, geceledikleri. yerde ateş yanlarında olacak sabahladıkları yerde ateş yanlarında olacak ve akşamladıkları yerde ateş yanlarında olacaktır.» (Bu üçüncü grup çok geç kaldığı için arkalarını ateş bırakmayacaktır.)
Mütercim:
Bu hadis-i şerifte geçen göç, alimlerin çoğuna göre kıyamete çok yakın bir zamanda Aden'de meydana gelecek ateş yüzünden olacaktır ve insanlar Şam'a doğru yürüyeceklerdir. Bazı alimlere göre de bu ateş, ahiret ateşidir. Herkesin kabirden çıktıktan sonra mahşer yerine doğru toplanmalarının ifadesidir. Çünkü günahkâr ve isyankâr olanların etrafını ateş çevreleyerek Arasat meydanına ateş ile sevk edilecekleri diğer sahih hadîslerle sabittir.
Bir kısım alimler de demiştir ki, bu ateş kıyamete yakın bir zamanda olacaksa da, bu gerçek bir ateş değildir. Aden'den çıkarak bütün dünyaya dağılacak fitne ve fesad ateşidir. îster bu ateş gerçek ateş olsun, ister fitne ateşi olsun, bu kıyamet alâmetlerinin büyüklerinden birincisidir. Diğer alâmetler bundan sonra arka arkaya gelecektir; ve bu ateş bütün insanları doğudan batıya doğru sürecektir, kaçmaya mecbur bırakacaktır. Bu husus «Adem'in Yaratılışı» bahsinde ikinci hadîs-i şerif münasebetiyle açıklanmıştı.

1431- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha)'dan rivayet edilmiştir:
«Mahşere yalınayak, anadan doğma çıplak ve sünnetsiz olarak kaldırılacaksınız.» Hazreti Aişe der ki: Ben,
— Ya Resûlallah! dedim. Erkekler ve kadınlar birbirini görecekler! Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
«Mesele, insanların bununla ilgilenmelerinden çok daha dehşetlidir.»
Mütercîm:
İnsanlar kabirlerinden dirilip çıktıkları zaman anadan doğma çırılçıplak olacaklarsa da, sonra bütün peygamberler ve iyi kimseler derecelerine göre güzel elbiseler giyeceklerdir. Bu hususta» Kıyamet gününde ilk elbise giyecek olan, İbrahim Aleyhisselam'dır, hadîs-i şerifi vardır.

1432- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Kıyamet gününde insanlar ter* »yecek; terleri yetmiş arşınlık bir alanı kaplayacak ve ağızlarına gem vurup 'kulaklarına.kadar varacaktır.»
Mütercîm:
Mahşerde bu kadar fazla terleme herkes için olmayıp kâfir ve asiler içindir. Terleme de herkesin günah ve suçuna göre olacaktır. Nitekim başka bir hadîste: «Bazı kimselerin teri ayağının ökçesine kadar, bazısının teri baldırın yarısına kadar, bazısının teri dizlerine kadar bazısının teri oyluklarına kadar, bazısının teri koltuklarına kadar, bazısının teri ağzına kadar yükselecek ve bazısını da ter tamamen içine alıp örtecektir.» diye' varid olmuştur.
Adaletli hükümdar ile bazı salih kimselerin Arş-ı Alâ gölgesinde o günkü sıcaklıktan korunacaklarına dair «Yedi kimse vardır ki, Allah onları rahmet gölgesi altında gölgelendirir, barındırır» mealindeki hadis-i şerif geçmişti. Peygamberler, sıddıklar, şehidler, bu terlemeden korunmuş olup mahşer gününde altın kürsüler üzerinde bulunacaklardır, diye hadîs-i şerif nakledilmiştir.

1433- Abdullah (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Kıyamette insanlar arasında ilk önce görülecek olan dava, kan davasıdır.»
Mütercîm:
Mahşer gününde insanlar ilk önce namazdan hesaba çekileceklerdir, şeklindeki hadis-i şerif ile bu hadis-i şerif arasında çelişki yoktur; çünkü namaz Allah'ın hakkıdır. Allah'ın haklarından en önce namazdan sorulacaktır. Kul hakları yönünden de, ilk görülecek dava, Allah'ın binası insan yapısını yıkmak olan adam öldürme hususudur.

1434- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) 'dan rivayet edilmiştir:
«Cennet ehli cennete ve cehennem ehli de cehenneme yerleştikten sonra (herkes ebedi yerini aldıktan sonra bir koç suretinde) Ölüm getirilir ve cennetle cehennem arasına konur. Sonra bu (koç suretindeki) ölüm boğazlanır. Arkasından bir münadi çağırır: Ey Cennetlikler ve ey cehennemlikler! Bundan sonra artık ölüm yoktur (herkes olduğu yerde ebedi olarak kalacaktır). Bu yüzden cennetliklerin sevinçlerine sevinç eklenir ve cehennemliklerin de üzüntülerine üzüntü eklenir.»
Mütercim:
Kurtubî'nin ta;iavvufçulardan naklettiğine göre, cennet ile cehennem arasında kesilecek olan koçun kesicisi Yahya Aleyhisselâm olacakmış. Bu koç şeklindeki ölümün kesilmesi de Allah'ın emri ile Peygamberimizin huzurunda olacaktır. Kesicinin Yahya Aleyhisselâm olması, isminin manasının devamlı bir hayata delâlet etmesi bakımındandır ve onun tercihi bu yöndendir. Bu acize kalırsa, Yahya Aley hisselâm, Kudüs Kralı tarafından ,koç gibi boğazlanmıştı. Bu bakımdan ölüm koçunu kendisinin kesmesi akla yatkındır. Bir de bu koçu Hazreti Cibril'in keseceği söylenir; çünkü ruhların bekasına memur olduğu için ölümü yok etmesi gerekir.

1435- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Allah Tealâ cennet ehline: Ey cennetlikler! buyuracak ve onlar da diyecekler ki-. Emrine hazırız ve kulluğunla mutluyuz, Rabbimiz! Allah buyuracak: Memnun oldunuz mu? Cennetlikler diyecekler! neden memnun olmayalım? Gerçekten yaratıklarından hiç kimseye vermediğini bize verdin. Allah buyuracak: Size bundan daha üstününü vereceğim. Onlar diyecekler ki: Ey rabbimiz! Bundan daha üstün hangi şeydir? Allah buyuracak: Sizin üzerinize rızamı indireceğim; artık bundan sonra hiçbir zaman size gazab etmeyeceğim.»
Mütercim:
Dünya aleminde de bunun benzeri bir örnek verilebilir. Yunan savaşında Dömeke zaferinden sonra paşalar ve askerî kumandanlar padişah ikinci Abdülhamid'in huzuruna davet edildiler. O zamanki gazetelerin verdiği habere göre, Padişah onlara şöyle hitap etti:
«Anadan doğalı beri bugünkü kadar sevinçli bir günüm olmamış tır. Ben sizden memnunum. Bundan böyle size hiç bir şekilde gücenmeyeceğim.» işte dünyada da bu gibi iltifatlardan memurların sevinç duyacağı tabiidir.

1436- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Kâfirin (cehennemde) iki omuzu arasındaki mesafe hızlı giden bir sürücünün üç günde alabileceği mesafedir.»
Mütercim:
Bazı gençler bu gibi hadîs-i şerifleri akıl ve mantık dışı sayarak itiraz ederlerse de, onların itirazlarına bakılmaz; çünkü bu ve bunun gibi hadisler sahih olarak sabittir. Bugünkü alimler güneşin arzdan bir milyon üçyüz bin defa daha büyük olduğunu ve güneşden daha büyük pek çok yıldızlar bulunduğunu hesap etmektedirler. Büyüklük ve mesafenin ne kadar sonsuzluğa doğru gittiğini kabul etmeyen kalmamıştır. Bunların tümünü yaratan Allah olduğuna göre, hadis-i şerifte geçen mesafenin hiç bir önemi ve uzaklığı kalmaz. «Cennetin genişliği arz ve sema vat kadardır.» mealindeki ayeti kerime gereğince ehli sünnete göre, cennet güneş ve yıldızlara nisbet-le çok daha büyüktür. Cehennem de böyledir. Bu derecede büyük olan cehennem böyle küçük bedenlerle dolmaz. Bedenin büyümesi, azabın artması içindir.
Cennet ehli ise, Hazreti Adem Aleyhisselâm'm boyunda, Hazre-ti Yûsuf Aleyhisselâm'ın güzelliğinde, Hazreti İsa'nın otuzüç yaşlarında ve bizim peygamberimizin ahlâkında olacaklardır.

1437- Hazreti Enes CRadıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir.'
«Bazı insanlar, kendilerine cehennem ateşi dokunduktan sonra vücûtlarında yanık izleri bulunduğu halde cehennemden çıkarılırlar ve cennete girerler. Cennet ehli onlara «cehennemliler.» diye ad verirler
rirler.
Mütercîm:
Cehennemde bir müddet yandıktan sonra, vücudlannda yanık izi olduğu halde çıkarlar. Cennette bulunanlar bunlara, cehennem içinde kaldıkları için, cehennemliler ismini verirler. Fakat bunlar sonradan bu ismin kaldırılmasını Allah'dan dileyecekler. Allah da onların üzerinden bu çirkin ismi kaldıracaktır. Bu husus başka hadîslerde vardır.

1438- NÜman bin Beşir (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Kıyamet gününde cehennem ehlinin azab bakımından en hafifi o kimsedir ki, ayaklarının çukuru altında iki ateş koru bulunur da, kazan ve tencerenin kaynayışı gibi, bu iki kordan dimağı kaynar.»

1439- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Hiç bir kimse, eğer günah işleseydi cehennemdeki yeri gösterilmeden cennete girmezdi. Bu, onun şükrünü artırması içindir Hiç kimse de, eğer salih amel işleseydi cennetteki yeri gösterilmedikçe cehenneme girmezdi. Bu da onun pişmanlık duyması içindir.»
Mütercim:
Her şahsın hem cennette ve hem de cehennemde makamı (bir yeri) vardır. Bir mümin csmıete girmeden önce, kendisine cehennemdeki makamı gösterilir. îman edip salih amel işlememiş olsa gireceği cehennemdeki yeri kendisine gösterilir ki, oraya düşmediğinden dolayı Allah'a çok çok şükretsin. Bu görüş ona eziyet ver-miyecek, şükrünü artıracaktır. Kâfir de cehenneme girmeden önce, ona cennetteki yeri gösterilir. İman edip salih amel işleseydin işte cennetteki bu yeri alacaktın, denilerek gösterilir ki, hasret ve üzüntüsü çoğalsın. Sonra cehennemdeki yerine girer. Müminler, kâfirlerin cennetteki yerlerine varis olacaklarına dair başka hadîs-i şerif olduğu gibi, bu şekilde tefsir edilen ayet de vardır.
Bazı hadîs-i şeriflerde de bu cennetle cehennemdeki makamların gösterilmesi. Kabir suali zamanında olacağı belirtilmektedir.

1440- İbni Ömer (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Önünüzde (ahlrette) bir havuz vardır ki, Cerbâ ile Ezruh arası kadardır.»

1441- İbni Ömer (R.A.)'dan rivayet edilmiştir: «(Cennette) benim havuzumun boyu bir aylık mesafedir. Suyu, sütten daha beyazdır, kokuşu misk kokusundan daha hoştur ve kâseleri de gök yıldızları gibidir (çok ve parlaktır). Kim ondan içerse, artık bir daha ebedî olarak s us anı az.-

1442- Enes (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Benim havuzumun boyu, Eyle ile Yemen'in San'a şehri arası kadardır. Orada gök yıldızları sayısınca ibrikler vardır.»
Mütercim:
Bu hadîs-i şerifte beyan edilen havuz, asıl Kevser nehri olmayıp bu nehirden ayrılan bir koldan meydana gelen havuzdur. Kıyamette mahşer yerinde Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ın ümmetine ait olan mübarek bir havuzdur. Bu iki yerde bulunacaktır. Biri Sırat köprüsünden önce Arasat meydanında, diğeri de Sırat'dan sonradır: Gerçekte her peygamberin kendi ümmetine mahsus bir havuzu buluna-caksa da, bizim peygamberimizin Kevser nehrinden meydana gelecek havuzlarının başka özelliği olacaktır.

1443- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştir:
«Rüyamda Havuzumun başında ayakta duruyor m usum. Bir de baktım ki, bir topluluk su içmeye geldiler. Ben onları, tanıyınca, aramıza biri girip onları, haydin diyerek katarlardı. Ben, nereye götü-rüyorsun? dedim. Vallahi, cehenneme götürüyorum! dedi. Ben sordum: Onların durumu nedir? Cevab verdi: Bunlar senden sonra dinden gerisin geriye döndüler. Sonra yine havuzumun başında başka bir topluluk gördüm. Nihayet onları tanıdığımda, aramıza biri girip onları haydin, diyerek katarlardı. Ben sordum: Nereye? Cevab verdi: Vallahi, cehenneme götürüyorum! Durumları (suçları) nedir? diye sordum. Cevab verdi: Bunlar (sizin sağlığınızda Müslüman iken) sizden sonra dinden gerisin geri küfre döndüler. Bu durumda onlardan, hayvanın sürüden ayrılıp kırda başıboş kalması gibi pek az kişinin kurtulacağını sanıyorum.»
Mütercim:
Burada geçen topluluklar, Hazreti Ebû Bekir'in hilafeti zamanında «Zekât vermeyiz» deyip dinlerinden dönenler ve Hazreti Ali zamanında türeyen sapık zümrelerden olması ihtimali vardır.

1444- Harise (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Havuzumun boyu, Medine ile (Yemende'ki) San'a arası kadardır.» Bir rivayette de: «Orada su kaplan yıldızlar gibi parıldar» ilâvesi vardır.[59]

KADER BAHSİ

1445- İmran bin Husayn (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber SaJlallahu Aleyhi ve Sellem'e biri (yani kendisi) sor-dU:
— Ya Resûlallah! Cennet ehli cehennem ehlinden (dünyada) ayırt edilir mi? Cevab verdiler: «Evet!»
— O halde (cennet için) çalışanlar neden çalışsınlar? dedi. Haz-reti Peygamber: «Herkes, hangi şey için yaratilmışsa veya kendisine hangi şey takdir edilmişse ona çalışır.» buyurdu.
(Bir kimse cennetlik ise, ömrünün sonuna kadar salih amel işler. Böylece iyi bir hal üzere ahirete göçer ve cennetlik olur. Cenem-nemlik olan kimse de küfür ve inad üzere bulunur ve çeşitli günahlar işleyerek o hal üzere ahirete göçer ve cehennemlik olur. Her ne kadar bir kimsenin cennetlik veya cehennemlik oluşu ezelde mukadder ve Levh-i Mahfuz'da yazılı ise de, bunlar onun dünyada yapacağı işlere uygun olarak takdir edildiğinden amelleri iradesi ile yapılmış olur. Kul, ezelde kendisi için takdir edilen durumu bilmediği için daima hayırlı işlere koşmak ve sorumlu olduğu işleri yapmak zorundadır.)

1446- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhî'den rivayet edilmiştin
«Adak, insan oğluna takdir etmediğim bir şeyi sağlayamaz. Ne var ki kader o kimseyi adak yapmaya sevkeder. oysa ben onu (ezelde) kendisine takdir etmişimdir. Fakat bu adak sebebiyle (fukaraya çıkar cağlarım.» (Çünkü adak yapmamış olsa, fakire hiç b*ir şey verecek değildi.)
Mütercim:
Bir kimse: Falan dileğim olursa, falan musibet benden kalkarsa, Allah rızası için fakirlere şu kadar para vereceğim yahut Allah rızası için bir kurban keseceğim, diyerek adak yaparken her şeyin Allah'ın takdiri ile olacağına inanır. Bu inançla yapılan adaklar meşru olup sonunda fakirlerin faydalanmasına sebep olur. Aslında adaklar Allah Tealâ Hazretlerinin takdirini değiştirmez. îşte nezirler (adaklar) bu inanç ile yapılmalıdır.

1447- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«İktidar mevkiine getirilen bir şahsın mutlaka iki çeşit sırdaşı vardır. Bunlardan biri, ona iyiliği tavsiye eder ve onu hayıra teşvik eder. Diğeri ise kötülüğü tavsiye eder ve onu kötülüğe teşvik eder. Masum, Allah'ın koruduğu kimsedir.» (Allah'ın himayesinde olan bir idareci daima hayırlı işi kabul eder ve onu yapar.)

1448- Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sailallahu Aleyhi ve Sellem, çoğu kez: «Kalbleri 'çeviren hakkı, için, hayır!» diye yemin ederdi.[60]

YEMİNLER VE ADAKLAR

1449- Abdurrahman bin Semüre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber Sailallahu Aleyhi ye Sellem şöyle buyurmuştur: «Ey Abdurrahman bin Semüre! Sen valilik isteme, Eğer valilik sana istekten dolayı verilirse, onunla başbaşa bırakılırsın (sana Allah'dan yardım gelmez). Fakat istemeksizin verilirse, o hususta sana (Allah tarafından) yardım edilir. Eğer bir iş için yemin eder de, o işten başkasını daha hayırlı görürsen, yeminini bozarak hayırlı olanı yap ve yeminin için de keffaret ver.»
(Meselâ: Falanca kimseye vallahi selâm vermem, diye bir kimse yemin etmiş olursa, selâm vermek hayırlı bir" iş olduğu için yeminini bozması ve y«mini bozduğundan dolayı da keffaret vermesi gerekir.
Yemin keffareti de zengin olan için imkân varsa bir köle azad etmek, yoksa on fa,kire ayrı ayrı birer fitre miktarı para vermek yahut on fakirin bedenlerini örtecek şekilde onları giydirmektir. Fakir olan kimse ise arka arkaya üç gün oruç tutar. Yemin bozulduktan, sonra keffaretin yerine getirilmesi lazımdır.
Yemin üç kısımdır:
1- Yemin- gamus: Yalan yere kasden yemin etmektir. Böyle bir yemin büyük günahlardandır. Tevbeden başka bir keffareti yoktur. Ancak böyle bir yeminle kul hakkına tecavüz edilmişse, o haklan geri verilmesi yahut hak sahibinden helallik alınması gerekir. Böyle kul hakkmı taşıyan yemin-i gamûs, sahibinin ocağını söndürür. Şafii mezhebinde böyle bir yeminden dolayı ayrıca fazla olarak keffaret ödemek de gerekir.
2- Yemin-i lağv: Bjir kimse kendi inancına göre gerçek zanm ile yemin eder. Halbuki yemin ettiği iş dediği gibi değildir. Bunda bir kasıd olmadığı için, yemin sahibinin bağışlanmış olacağı umulur.
3- Yemn-i Mün'akıd: gelecekte bir işi yapmaya veya yapmamaya yemin etmektir. însan böyle bir yemin eder de yeminini bozarsa, keffaret ödemesi vacib olur. Eğer böyle bir yemin hayırlı işlerin yapılması ve kötü işlerin yapılmaması için ise, o yemine bağlı kalmak işin Önemine göre farz ve vacib olur. Eğer edilen yemin hayırlı işi terk veya hayırsız işi yapmak için ise, o zaman yeminin bozularak keffaret yerilmesi gerekir.
Bir de bu hadîs-i şerifte valilikle yemin bir arada anıldığına göre, bir memuriyet işinde hayır olduğu takdirde yeminin bozulabilece-ği ve keffaret verilmesi gerektiği anlaşılabilir.

1450- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Biz sonuncularız ve (fakat) Ahirette Önde gelenleriz. Vallahi, sizden birinizin aile ve akrabası aleyhindeki yemininde ısrar etmesi, Allah'ın farz'kıldığı keffareti vermek için yemini bozmasından Allah katında kendisi için daha günahtır.»
Mütercim:
Bir kimse aile ve akrabasından biri ile konuşmamaya veya ona yardım etmemeye yeminde bulunursa, bu yemini bozmam ve keffa-ret vermem, diye İsrar ettiği takdirde işlediği günah Allah katında büyük olur. Onun için yeminini bozarak keffaret ödemesi gerekir.
Bu hadîs-i şerifi açıklayan alimler, hadîsin birinci kısmı olan «Biz sonuncularız... «ile son kısmı olan» yeminde İsrar etmenin günah olması» arasında bir ilgi bulamamışlardır. Ben bu ve buna benzer yerlerde tam bir ilgi buldum. Şöyle ki: Biz bütün geçmiş ümmetlerden en sonra geldiğimiz için, geçmiş ümmetlerden ibret alarak şeriat edeblerine en çok riayet etmemiz gerekir. Bu itibarla akraba ve dostlar aleyhine yemin edip bunda İsrar etmek, bu hayırlı ümmetin güzel ahlâkına aykırı düşer.

1451- Abdullah bin Hişam (Radıyallahu Anh) der ki:
Biz Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile birlikte idik. Haz-reti Peygamber de Ömer bin Hattab'ın elinden tutmuştu. Bu halde iken Hazreti Ömer, Peygamber Sallallahv \leyhi ve Sellem'e:
— Ya Resûlallah, Ben seni, kendimden başka her şeyden daha çok severim, dedi. Hazreti Peygamber ona şöyle buyurdu:
«Hayır, nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben sana, kendi nefsinden daha sevgili olmadıkça imanın kemale ermiş olmaz.» Hazreti Ömer de:
— O halde, şimdi yemin ederim ki, sen bana nefsimden daha sevgilisin, dedi. Buna karşılık Hazreti Peygamber: «Ey Ömer, işte şimdi inancın tam oldu.» buyurdu.

1452- Ebü Zer Eldfarî (RadıyaÎlahu Anh) der ki,
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Kabe'nin gölgesinde otururlarken: «Kabe'nin Rabbi olan Allah'a yemin ederim ki, onlar en büyük hüsrandadırlar! Kabe'nin Rabbi olan Allah'a yemin ederim ki, onlar en büyük hüsrandadırlar.» buyurdukları sırada ben yanlarına vardım. Hatırıma geldi ki, acaba Hazreti Peygamber bu sözleri benim için mi söylüyor. Bu endişe ve korku ile gidip yanıbaş-larında oturdum. Kendimi tutamâyarak sordum:
— Ya Resûlallah! Anam-babam sana feda olsun! En büyük hüsranda olanlar kimlerdir? Şu cevabı verdiler:
«Onlar, büyük servet sahibi olanlardır. Ancak şöyle, şöyle ve şöyle yapanlar (önüne sağına ve soluna yardım elini uzatanlar) başkadır.»
(Yani önüne, sağma ve soluna gereken şekilde verenler bu hüsran ve ziyan dışında kalır. Bu gibilerin akıbeti kötü değildir.)

1453- Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir.-«Müslümanlardan birinin üç çocuğu ölürse, ona cehennem ateşi değmez, ancak Allah'ın yemini yerine gelecek kadar (sırat köprüsünden geçerken) değer.»
(Kur'ani kerimin Meryem sûresi 71. ayeti kerimesinde mealen: «İçinizde cehenneme uğramadan geçecek hiç kimse yoktur. Bu, Rab-binin katında kesinleşmiş bir hükümdür.» buyurulan yemin yerini bulacaktır. Bu itibarla üç çocuğu ölen ana ve babaya cehennem ateşi dokunmayacaktır. Ancak ayeti kerimede buyurulduğu şekilde cehenneme varılacak; fakat cehennem ateşinden zarar görülmeyecektir.)

1454- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir: «Allah Teaiâ Hazretleri benim-ümmetimi, kuşkulandığı içinden geçindiği kötü şeyleri yapmadıkça veya söylemedikçe (açığa vurma-dıkça) bağışlar.»
Mütercim:
İnsanın kalbine ve zihnine gelen bir takım kuruntular ve ves-eseler dil ile söylenmedikçe veya işlenmedikçe, sırf böyle fenalıklan düşünmekle günah yazılmaz. Bu özellik bu ümmete mahsustur. Bazı alimler, kalblerde yerleşen ve kararlaşan çirkin işler işlenmemiş olsa bile bunlardan sorumluluk doğacağını söylemişlerse de, gerçek olan bunların da bağışlanmış olmasıdır. Fakat inanç bozukluğu ile ilgili olup kalbde veya zihinde yerleşen hususlar münafiklık olur ki, Allah korusun imansız gitmeye sebeb teşkil edebilir.

1455- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) 'dan rivayet edilmiştir:
«Kim Allah'a itaat (ibadet) etmek üzere adakta bulunursa, o ibadet adağını yerine getirsin. Kim de Allah'a âsi olmayı adarsa, Allah'a asi olmasın.»
(Bir kimse: Allah rızası için gece namaz kılmaya kalkacağım. Adağım olsun, Allah için üç gün oruç tutacağım, sadaka vereceğim demiş olursa bu adaklarını yerine getirsin. Bunları yerine getirmek vacibdir. Fakat şarab içeceğim, günah işleyeceğim diye adak yaparsa, bunları yapmak haram olduğu için-bu gibi işler yerine getirilmez.

1456- İbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bir Cuma günü'hutbe okurken, herkes mescidde gölgede oturuyordu. Bir adam da güneş altında ve ayakta duruyordu. Hazreti Peygamber onu görünce kimliğini ve halini sordu. Ashab cevab verdiler:
— Ya Resûlallah! Bu adam Ebû İsrail'dir. Güneş altında kalmak, yere oturmamak ve asla konuşmamak şartı ile oruç tutmayı adamıştır. Onun için böyle duruyor. Bunun üzerine Hazreti Peygamber ashabdan birine şöyle buyurdu:
«Ona söyle, konuşsun, gölgeye çekilsin ve otursun. Orucunu da tamamlasın.» (Bunlar içinde yalnız oruç ibadet olduğu için onun yerine getirilmesi gerekir, diğerlerini yerine getirmek gerekmez.)

1457- Enes (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştirr
«Allahımî Medinelilerin ölçek, kile ve şiniklerine bereket (onların ürünlerini bol yap).»

1458- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir?
«Peygamber Süleyman Aleyhisselâm dedi ki: Vallahi, bu gece doksan karımı dolaşacağım- Bunlardan herbiri, Allah yolunda savaşacak birer oğlan doğuracaktır. Peygamberin arkadaşı melek, kendi sine: İnşa-Allah, de! dedi. Hazreti Süleyman (İnşa Allah demeyi) unutarak kanlarını dolaştı. Bunlardan hiç biri çocuk doğurmadı; yalnız bir tanesi yarım (felçli) bir çocuk doğurdu.» Ebû Hüreyre rivayet ederek der ki: «Eğer Süleyman Aleyhisselâm, İnşa Allah demiş olsaydı, yemini yerine gelecek ve maksadına kavuşmuş olacaktı.» Bir defa da Peygamber Sâllallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştin «Keski İnşa Allah deseydi.»
Mütercim:
İmam Buharı Hazretleri bu hadis-i şerifin birinci kısmını Hazreti Peygambere isnad etmiyerek onu sanki Ebû Hüreyre'nin sözü gibi göstermişse de, yine iman ve adak bahsinin baş tarafında Hazreti Peygambere isnad ile zikretmiştir.[61]

SEKİZİNCİ CÜZ

FERAİZ BAHSİ

1459- îbni Abbas CRadıyallahu AnhümaJ'den rivayet edilmiştir:
«Kur'an-i Kerimde takdir ve tayin edilen hisseleri hak sahihlerine veriniz. Arta kalanı da en yakın erkek asabeye veriniz.»
(Meselâ: bir kimse ölür de geriye zevcesini, iki kızını ve bir erkek kardeşini bırakırsa, bu durumda farz ve muayyen hisse olarak zevce sekizde bir (1/8) hisse, iki kız da üçte iki (2/3) hisse alır. Bu hisseler alındıktan sonra geri kalan kısım erkek kardeşe (asabeye) ait olur. O halde miras 24 hisse itibar edilir. Bundan sekizde bir olan 3 hisse ölenin karısına, üçte iki olan 16 hisse iki kızma düşer ki bu farz hisselerin toplamı 19 'hisse eder. Yirmidört hisseden geri kalan 5 hisse de, ölenin erkek kardeşine ait olur.)

1460- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Bir kavmin azadlısı, kendilerinden sayılır. (Azad edilen bir kölenin soyca yakını yoksa orîun mirası, kendisini azad eden efendinindir.»)
1461- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh) rivayet edilmiştir:
«Bir kavmin kız kardeşlerinin oğlu kendilerinden sayılır (ve mirasa hak kazanır). «Bir ölünün mirasçı olarak farz hisse sahipleri veya asebesi bulunmazsa, yakınlık derecesine göre kız kardeş çocukları asabe gibi hak sahibi olurlar.)

1462- Sa'd (Radıyallahu Anh) anlatın
«Her kim, babasından başkasını, babası olmadığını bildiği halde, babasıdır diye iddia ederse cennet ona haramdır.»
(Böyle haram olan bir işi helal kabul ederse cehennemliktir îs-ter şöhret edinmek için, ister miras almak için olsun, böyle bir iddiada bilerek bulunmak haramdır.

1463- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştin
«Sakın babalarınızdan yüz çevirmeyin (başkalarını baba edinmeyin). Kim babasından yüz çevirirse nankörlük etmiş olur.»[62]

ŞER'ÎC EZALAR VE DİYETLER BAHSİ

1464- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna şarab içen bir adam getirilince bize şöyle buyurdu:
«Onu dövünüz.» Biz de o şarab içeni dövdük. Sonra içimizden biri ona: Allah seni perişan etsin, diye beddua etti. Bu beddua üzerine Hazreti Peygamber:
-Böyle söylemeyiniz ve onun aleyhine şeytana yardımcı olmayınız.» (Şeytan insanın kötülüğünü ister; onun isteğine yardımcı olmayınız yahut nefis bu sözlerden katüaşır da ona fenalığa devam etmeyi emreder. Bu, bakımdan Şeytana ve nefse yardımcı olmayınız.
Mütercim:
Kendi istek ve arzusu ile, bir damla dahi olsa, şarab içen kimse ağzına şarab kokusu olduğu halde yakalanırsa yahut diğer içkilerden sarhoş olarak yakalanırsa ve bu kendi ikrarı yahut iki şahidin şeha-deti ile sabit olursa ona ceza olarak seksen kamçı vurulur. Bu hüküm Hanefî, Maliki ve Hanbelî mezheblerine göredir. Şafiî mezhebinde ise onun cezası kırk kırbaçtır.
Ceza sarhoşluk halinde uygulanmaz; kendine geldikten sonra, uygulanır. Sarhoşluk, kadın ile erkeği, yer ile göğü ayırt edemeyecek kadar kendinden geçme halidir. Bu îmam Azam'a göredir. Diğer iki imama göre sarhoşluk konuşurken saçmalama ve sözleri birbirine karıştırma halidir. Fetva da bunların görüşü üzeredir.
Şarabın haram oluşu Kur'anı kerimin serahati İle sabit bulunduğundan onun bir damlasını dahi içmek şer'î cezayı gerektiriyor. Halbuki diğer içkiler böyle olmadığı için ancak sarhoşluk verdikleri za-zaman şer'i ceza gerekiyor.

1465- Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh* der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zamanında Himar lâkabında bir şakacı adam vardı. Bazan yaptığı şakalarla Hazreti Peygamberi tebessüm şeklinde güldürürdü. Bir vakit bu adam şarab içmiş olduğundan Hazreti Peygamber ona kırbaç cezası uygulamıştı. Yine bir gün ayni suçtan dolayı yakalanarak 'Hazreti Peygamberin huzuruna getirildi. Kendisine ikinci defada değnek cezası uygulandığı esnada, orada bulunanlardan biri; Rabbim, bu şarabcıya lanet et, ne de çok içki içiyor! diye ilendi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:
«Ona lanet etmeyiniz. Vallahi, onun Allah'ı ve Allah'ın peygamberini sevdiğini kesinlikle biliyorum.»^ Bundan anlaşılıyor ki, bir mümin, şarab içmek gibi günah işlemesiyle lanetlenmez ve haram iş Allah'ı ve peygamberini sevmeye engel olmaz. Bununla beraber şer'i cezaya çarptırılır; bu da günahına keffaret sayılır. Haklarında açık delil olmayan kâfirleri bile isim tayin ederek lanetlemek caiz değildir; ancak Allah'ın laneti zalimler üzerine olsun, kâfirler üzerine olsun denilebilir.

1466- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Allah o hırsıza lanet etsin ki, başa giyilen miğferi çalar da eli kesilir, urganı çalar da eli kesilir.»
Mütercim:
Bir dinarın Cbir altının) dörtte bir kıymetine ulaşan herhangi bir eşyanın çalınması ile elin kesilmesi gerekir. Bundan daha az kıymette olan eşyaların çalınması ile el kesilmez.

1467- Hazreti Aişe CRadıyallahu Anha) 'dan rivayet edilmiştir: «Çeyrek Dinar ve ,daha fazlasında el kesilir.»
(Altın paranın dörtte biri veya gümüşün on dirhemi veya bunlar kıymetinde olan eşyaların çalınması, el kesmeyi gerektirir. Ancak îmam Azam Hazretlerine göre, halk arasında mubah hükmünde olan ot, kamış, kızıl toprak boyası gibi şeyleri çalmakla el kesilmez. Yine çabuk bozulan ve çürüyen süt, et, kavun, karpuz ve yaş mey-valar gibi şeylerden dolayı da kesilmez. Sarhoşluk veren maddeleri ve eğlence aletlerini çalmaktan da el kesilmez. Alacağını tahsil edemeyen bir kimse, alacağı kadar bir malı borçludan çalarsa yine el kesilmediği gibi umuma ait veya ortak malların çalınmasından da kesilmez. Bununla beraber başkasının hakkına tecavüz edilen yerlerde haram yine işlenmiş olur. hak sahibi ile hellallaşılmazsa ahiretde ceza çekilir.

1468- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
-Bir cariye (kadın köle) zina eder de ettiği zina meydana çıkarsa, (efendisi onu) kırbaçla dövsün (ona elli kırbaç vursun); fakat ona bağırıp çağırmasın. Sonra yine zina ederse, yine onu doğsun. Fakat bağırıp çağırmasın» Sonra üçüncü defa zina ederse/bir ip karşılığında olsa bile onu satsın.»
Mütercim:
Şer'î cezalarda kölelerin cezası hür olanlara uygulanan cezanın yarısıdır. Bekâr halde iken zina eden hür kimselerin cezası yüz değnek ve kölelerinki elli değnektir. Ayrıca kölelerde recim cezası yok tur; çünkü recim cezasının yarısı olmaz. Bu ceza yalnız hür ve nikahlanmış kimseler hakkında olur.

1469- Ebû Bürde (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir: «Allah'ın şer'î cezalarından olmayan (başkasına hakaret gibi suçlardan dolayı (suçluya) on değnekten fazla vurulmaz.»
Mütercim:
Bir kimse, şarab içmek, zina etmek ve namuslu bir kadına iftira da bulunmak gibi, şer'î cezayı gerektiren suçların dışında bir su< işlerse, o suçluya on değnekten fazla ceza verilmemelidir.
İmam Ahmed ile îmam Hanbel Hazretleri bu hadîs-i şerifi esas kabul ederek amel etmişlerdir. İmam Azam, îmam Şafîî ve îmair Maliki Hazretleri ise, on değnekten çok vurulabileceğini kabul etmiş lerdir. Ancak ne kadar ziyade yapılabileceğinde ayrılığa, düştüler İmam A'zam Hazretlerine göre, tazir adı verilen cezaların miktarı ha kimin takdirine bağlıdır. Suçlunun suç durumuna, bedenî, malî içti maî durumlarına bakılarak tayin edilir. Azarlama ve ayiblama ceza lan da verilebilir.

1470- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«Kim, kölesine suçsuz olduğu halde zina isnad ederse, kıyamet günü kırbaçlanır. Ancak söylediği doğru ise kırbaçlanmaz.»
(Bir kimse kendi kölesine zina etmiştir diye iftira ederse dünyada bu iftirasından dolayı ceza görmez ise de, ahirette Allah tarafından ona iftira suçunun cezası olmak üzere seksen kırbaç vurulur.)

1471- tbni Ömer (Radiyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştin
«Bir mümin, yasak olan cana kıymadıkça dininde genişlik içinde devam eder.»
Mütercim:
Bir mümin küçük ve büyük günahlar işlemiş olsa bile, din ve iman dairesinde serbestlik içinde olur. Her istediği zaman tevbe ve, istiğfar ederek, üzerinde kul hakkı varsa helallaşarak bağışlanması umulur. Fakat şirkten (Allah'a ortak koşma günahından) sonra en büyük günah olan adam öldürme suçu- insana bulaştı mı, artık onun dindeki genişliği kaybolur; çünkü dünyada kısas cezasına, ahirette de azaba çarpılır.
Bu hadis-i şerifin işaretinden anlaşılıyor ki, katil olanın tevbesi makbul değildir. Bu görüşe, İbni Ömer ve İbni Abbas katılmışlardır. Fakat diğer müctehidlere göre, bu hadis-i şerif tehdit ve teşdit manasını taşımaktadır. Yahut öldürme işini helal kabul etmek şartına bağlıdır. Çünkü şirkten başka günahları işlemekle, helali helal, haramı da haram kabul etmek şartı ile hiç bir mümin kâfir olmaz. Ancak küfrü gerektiren söz ve hareketleri işlemekle dinden çıkılır. Dinden çıkmayı gerektirmeyecek şekilde günah işleyenlere Allah dilerse ahirette azab eder, dilerse bağışlar. Azab edişi de kulun günahı mik-tannca olur.

1472- Mikdad bin Am (Radıyallahu Anh) der ki:
Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimize sordum:
— Ya Resûlallah! Savaşırken bir kâfirle karşılaşsam ve kolumu bir kılıç darbesiyle kesmiş olsa ve Sonra bu adam bir ağacı siper ederek, ben Allah rızası için müslüman oldum dese onu öldürebilir miyim? Hazreti Peygamber:
— «Onu öldürme!» buyurdu. Ben yine:
— Ya Resûlallah! Bu kâfir benim kolumu kestikten sonra müslüman olduğunu söylüyor. Yine onu öldüremem mi? dedim. Buyurdu ki:
«Sakın Onu öldürme. Onu öldürürsen, o kâfir* senin onu öldürmenden önceki durumuna geçer (mümin sayılır); sen ûe, o kâfirin, tevhit kelimesini söylemesinden önceki durumuna düşersin.» (Bir mümini, mümin olduğu için öldürmek küfürdür.) İbni Ömer'den (Ra-dıyallahu Arihüma) şöyle bir rivayet vardır:
«Mümin kişi, kâfirlerle beraber olduğu için imanını gizlerde sonra açığa vurur ve sen onu Öldürürsen aynı netice meydana gelir. Nitekim sen de önceleri Mekke'de imanını gizliyordun.»

1473- Abdullah bin Amr Ebû Musa (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:

«Bize karşı silâh taşıyan bizden değildir.» (Müslümanlara ve islâm idaresine karşı silâh taşıyan ve bunu helâl sayan bir insan mümin değildir.)

1474- Abdullah CRadıyallahu AnbJ'dan rivayet edilmiştik: «Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed AleyhİsselâmI m Allah'ın peygamberi olduğuna şahadet eden bir müslümanm kanı (öldürülmesi) ancak üç sebebden biri ile helâl olur:
1- Can mukabilinde can (haksız yere cana kıyanın kısas olarak öldürülmesi gerekir).
2- Evli veya dul iken zina eden (taşlanarak öldürülmesi gerekir) .
3- İslâm dininden çıkan ve islâm cemaatından ayrılan.» (katil. zani ve mürted olandan başkasını öldürmek helâl olmaz.
Bir kısım alimler, bu üçüne bir dördüncüsünü ilâve etmişlerdir. O da nefis müdafaası için adam öldürmektir. Birisinin üzerine saldıran ve hayatına kasdeden kişi başka türlü önlenemezse öldürülür.)
Mütercim:
Hanefî mezhebinde cemaatla namaz kılmayı terk etmek öldürülme sebebi değildir; ancak farziyyeti inkâr edilirse dinden çıkılır ve tevbe etmediği takdirde öldürülür. Çünkü islâm toplumunu terk etmek, namazı terk etmek manasına gelmez. Müslümanlardan ayrılıp kâfirlere karışmak demektir.

1475- ibni Abbas (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Allah'ın en çok buğzettiği kişiler üçtür: 1 — Harem hudutları içinde inkarcılık eden, 2 — Müslümanlıkta cahzh'yet adeti peşinde koşan. 3 — Haksız yere bir kimsenin kanını dökmeye istekli olan

1476- Ebü Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Biz dünyada sonuncular ve (fakat) ahirette önde gelenleriz. İzin vermediğin halde evinin içine bakan kimseye, parmaklarının arasından bir çakıl taşı fırlatıp gözünü çık arsan sorumlu olmazsın.»
Mütercim:
İmam Şafiî Hazretleri bu hadis-i şerifin zahiri ile amel ederek demiştir ki: Bir kimse, kendi evinin kapı veya penceresinden izin almaksızın evin içine bakar da, içerde bulunan ev sahibi, iki parmak arasmaTbır taş alarak içeriye bakan mütecavizin gözüne atarak gözünü kör eder veya sakatlatırsa, bundan dolayı ev sahibine ceza vermek gerekmez. Yaralanan ölse bile yine bir günah yoktur, diyet de yoktur. Diğer alimler ve müctehidler demişlerdir ki, bu hadîs-i şerif tehdit ve teşdit ifade eder. Büyük pencere ve kapılardan içeri bakanın gözü oyulması halinde diyet gerekir.

1477- Ibni Abbas (Radıyaîlahtı Anhüma)'dan rivayet edilmiştir:
«Şu ve şu (serçe parmağıyle baş parmak) diyetçe eşittir.»
(Bu iki parmaktan herhangi biri kesilmiş olursa kesen kimsenin ölüm diyeti olan yüz devenin onda birini (on deveyi) Vermesi gerekir.[63]

MÜRTEDLERİN (HAK DİNDEN ÇIKANLARIN) TEVBEYE ÇAĞRILMALARI

1478- İbni Mes'ud (Radıyallahu Anh) Hazretleri-der ki:
Bir kimse Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sordu: — Ya Resûlallah! Cahiliyet zamanında (islâmdan önce) yapmış olduğumuz günahlardan sorumlu olacak mıyız? Hazreti Peygamber cevab verdi:
«İslâm'da iyi olan kimse, cahiliyet zamanında işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulmaz. Fakat islâm'da kötü olan,kimse, önceki ve sonraki kötülüklerinin cezasını çeker.»
Mütercim:
Bir kimse irtidat ettikten sonra tekrar tevbe ederek İslâm dinine dönse, imam sahih olur ve o günden itibaren müslüman sayılarak sahih amelleri makbul olur. İrtidat halinde terk etmiş olduğu farz-lan kaza etmesi gerekmez. Ancak İslâm iken yapmış olduğu hac ibadetini yeniden müslüman olmakla kaza etmesi icab eder.
İrtidad eden kimseye, tevbe ederek iman etmesi teklif edilir ve varsa şübheleri giderilir. Tevbe edince kurtulur, değilse islâm idaresi tarafından öldürülmesi gerekir. Ancak irtidad eden kimse kadın ise öldürülmez, habsedilir. Şafii mezhebinde kadın bakımından hükümde bir ayrılık yoktur.
İşte Islâmda kötülük yapan kimse, hem islâm halinde, hem de cahiliyet zamanında işlediği günahlardan sorumlu tutulur, hükmünün manası da, İslâm'dan kötülük yaparak çıkanın durumunu tesbit etmektedir. Yoksa islâm dininden çıkmaksızın günah işleyen kimse manasına gelmez.[64]

TABİR (Rüya tevili) BAHSİ

1479- Hazreti Enes (Radiyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştin
«Salih adamın güzel rüyası, peygamberliğin kırk altıda bir bölümüdür.»

Mütercim:

Salih kimsenin görmüş olduğu güzel ve iyi rüyalar, peygamberliğin bir bölümüdür. Çünkü rüya gaybe ait şeylerle ilgili olduğu bakımdan nübüvvet bölümlerine benzer. Burada ifade ettiği mana gerçekten nübüvvetin parçası olmayıp ona benzeme bakımından mecazı manasını taşımaktadır. Fakat peygamberlerin gördükleri rüyalar nübüvvetten olduğu cihetle hakikattir ve Allah'dan bir vahiydir.
Çoğunlukla iyi kimselerin (salih kulların gördükleri rüyalar gerçek çıktığından hadıs-i şerifte salihlerin rüyası diye kayıd Vardır. Yoksa salih olmayanlar da güzel rüyalar görebilir. Müslüman olmayanlar da görebilir. Onun için rüyalar üç kısımdır:
1- Peygamber rüyası: Bunların rüyalarının tümü doğrudur ve çoğuda tâbire muhtaç olmayıp aynı ile çıkar. Bazısıda tevile muhtaç olarak çıkar.
2- Salih insanların rüyası: Bunların rüyalar çoğu kez rahmanidir. Ve gördükleri gibi çıkar.
3- Diğer insanların rüyası: rüyalarının bir kısmı doğrudur, bir kısmı da bozuk ve karışıktır. Bu üçüncü kısım arasında kâfir olanlann rüyaları nadiren doğru çıkar. Alimler, doğru kimselerin rüyalaı doğru çıkar, yalancı ve sahtekârların rüyaları ise doğru çıkmaz, demişlerdir.
Bir de peygamberlerin bir nübüvvet yönü ile risalet yönü vardır. Nübüvvet yönü, gaybe dair bilgilere sahib olma hasletidir. Risalet ise, insanlara tebliğ halidir. Onun- için rüya nübüvvetten parça sayılmış, risaletten sayılmamıştır.

1480- Ebû Saîd (Radıyallahu Anhî'den rivayet edilmiştir:
«Sizden biriniz, sevdiği bir rüya gördüğü zaman, muhakkak o rüya Allah'dandır. Bu rüyadan dolayı Allah'a hamd etsin ve onu anlatsın. Bundan başka hoşlanmadığı bir rüya gördüğü zaman, muhakkak o şeytandandır, onun kötülüğünden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye de anlatmasın; artık o rüya kendisine zarar veremez.»

Mütercim:

Salih rüyaların edebleri üçtür:
1- Allah'a hamd ve şükür etmek,
2- Görülen salih rüyayı başkasına anlatmak,
3- Kendisine rüya anlatılan kimse, o rüyadan sevinç duyabilecek ve onu kerih görmeyecek kimse olmalıdır.
Fena rüyaların edebleri ise dörttür:
l- Görülen rüyanın fenalığından Allah'a sığınmak,
2- Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak,
3- Uykudan uyanır uyanmaz, hemen sol tarafa tükürmek ve sağ yanı üzere yatmak,
4- O rüyayı hiç kimseye söylememek.
Bir de.Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ashabdan kötü ve korkulu rüya gören birine buyurdular ki: «Sen yatağına girerken şunu oku: Bismillâhi eûzü bikelimatillahi't-tammati min gadabihi ve şerri ibadihi ve min hemezati'ş-şeyatını ve en yahzurûn.» Bu ha-dis-i şerifi îmam Nese'i tahriç etmiştir.
Bu gibi korkulu rüyalardan korunmak için Ayetülkürsi'nin okunmasının yararlı olduğu tecrübeye dayanarak söylenir.

1481- Ebü HÜreyre (Radıyallahu Anh) der kiî
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: ^Peygamberlikten, mü-beşşirattan başka bir şey kalmadı.» buyurdu. Ashab sordular:

— Ya Resûlallah, mübeşşirat nedir? Hazreti Peygamber: «Salih rüyadır.» buyurdu.
Mütercim:
Artık peygamberlik bende tamamlandı. Benden sonra bâzı kullara salih rüya ile müjdeler gelecektir.
Yunus sûresinin 64. ayeti kerimesinin meali olan «Veliler için hem dünya hayatında (Kur'anm ve Peygamberin haberleriyle), hem de ahirette (cennetle) müjdeler var.» ayetini, bazı müfessirler, Allah iyi kullarını, güzel rüyalar göstererek ve ilhamda bulunarak dünyada müjdeler, diye tefsir etmişlerdir. Bir müminin dünyada müjdelenmesi, gerek kendisi için ve gerekse başkası için göreceği salih rüyadır ve ahiretteki müjdesi de cennettir, diye de tefsir edilmiştir.

1482- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Rüyasında beni gören kimse, (ahirette) ayık iken beni görecektir. Şeytan benim kılığıma giremez. -

Mütercim:

Allah Tealâ Hazretleri, şeytanın dünyada Hazreti Peygamberin şekil ve kıyafetine girmesine müsaade etmediği gibi, rüya aleminde de ona izin vermemiştir. Bunun sebebi de, hak ile batıl birbirine karışmasın diyedir. Hazreti Peygamberin şekil ve kıyafetine uygun olarak görülen ve rüyada alimler ittifak etmişlerdir. Diğer hususlar ihtilaflıdır.

1483- Ebû Saîd (Radıyallahu Anh) den rivayet edilmiştir:
«Rüyada beni gören, muhakkak zatımı görmüştür; çünkü şeytan benim şeklime giremez.»

1484- Ümmü Haram (Radıyallahu AnhaKdan rivayet edilmiştir:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in süt teyzesi ve Ubade bin Samit zevcesi olan Ümmü Haram der ki:
— Bir gün, Hazreti Peygamber evimizi şereflendirdi ve evimizde uyudu. Bir müddet sonra gülümseyerek sevinç ve neş'e ile uyandı. Ben ona sordum:
— Ya Resûlallah, neden güldünüz? Cevab verdiler: «Rüyamda ümmetimden birtakım insanlar tahtları üstünde sultanlar gibi şu denizin ortasında savaş ge ..Herine binip Allah yolunda gazaya çıkmış olarak bana gösterildiler.»
— Ya Resûlallah! dedim, Allah'a dua et beni de onlardan biri yapsın.» Hazreti Peygamber de istediğim şekilde bana dua etti. Sonra Hazreti Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem mübarek başını yastığa koyarak tekrar uykuya daldı. Sonra.yine gülümseyerek neş'e ile uyandı. Ben sordum:
— Ya Resûlallah, neden güldünüz? Cevab verdiler:
«Rüyada ümmetimden bir takım insanlar, tahtları üstünde sultanlar gibi şu denizin ortasında savaş gemilerine binip Allah yolun da gazaya çıkmış olarak bana gösterildiler.»
«Ümmü Haram der ki; Ben yine dilekte bulundum:
— Ya Resûlallah, dua et de, Allah beni onlardan bir mücahide yapsm. Bana cevab verdiler:
«Hayır, sen evvelkilerdensin!»
Mütercim:
Gerçekten Hazreti Peygamberin bir mucizesi olarak Hazreti Osman'ın hilâfeti zamanında Hazreti Müâviye'nin kumandası altında Kıbrıs'ı fetih için savaşa çıkan ordu içinde Ümmü Haram savaşa katılmış. Mücahidler Kıbrıs'a çıktıkları zaman, Ümmü Haram (Ra-dıyallahu Anha) binmiş olduğu hayvandan düşerek adada ilk şehid kadın olmuştu.

1485- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiş ;ir
«Zaman (kıyamet) yaklaştığı vakit müminin rüyası pek az yanlış çıkar. Müminin rüyası, nübüvvetin kırk altı parçasından bir parçadır. Nübüvetten olan şeyde de yalan olmaz.»

Mütercim:

Bazı mevsimlerde veya kıyamete yakın zamanlarda müminlerin görecekleri rüyalar çoğunlukla doğru çıkar. Kıyamete yakın rüyaların doğru çıkacağına dair başka hadis-i şerif vardır.
Bir kısım alimlere göre de, insanlar Hazreti Mehdi zamanında herkes saadete kavuşacağından vakit çok çabuk geçecektir. Böyle bir zamanda görülen rüyalar doğru olur ve nadir olarak yanlış çıkar. Bu zaman da kıyamete çok yakın bulunacağından bir takım esrarın ortaya çıkmış olması tabiidir. Bir de bu zamanın, sür'at zamanı denilen uçak, füze, radar ve telsizler gibi keşiflerin ortaya çıktığı vakit olduğunu söyleyenler de vardır. Bu da Hazreti Peygamberin yine bir mucizesi olur.

1486- îbni Ömer (Radıyatlahu Anhüma)'den rivayet edilmiş tir:
«Rüyamda sanki siyah ve başı dağınık bir kadının Medine'den çıkarak Cuhfe denilen Mehyea'ya konduğunu gördüm. Bu rüyamı, Medine'deki veba hastalığı oraya nakledildi, diye tevil eltim.»

Mütercim:

Hazreti Peygamberin bu rüyasından sonra Medine'nin veba ve sıtma hastalıkları kalkmış, diğer memleketlerde ara sıra olan hastalıklar gibi zuhur etmiştir. Daha önce bu hastalıklar Medine'de çok olurdu.
Bir de rüya tabiri yapacak olan kimsenin bu hususta ilim ve tecrübe sahibi bir kimse olması şarttır.

1487- îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştir:
«Her kim rüyasında görmediği birvşeyi gördüm diye söylerse, ahirette ona iki arpa danesini birbirine düğümlemesi *teklif edilir; halbuki bunu asla yapamayacaktır. Kim de, bir toplum kendisinden hoşlanmadığı yahud ondan kaçtıkları halde, dinlerse, kıyamet gününde onun kulağına kurşun dökülür. Kim de (canlılara ait) bir suret (heykel) yaparsa, (kıyamette) ona ruh vermeye zorlanır. Halbuki ona ruh veremiyecektir.» (Bu işleri helal sayarak yapan kimseler, bu şekilde azab edilirler. Yahud bu işleri yapmamak için bir tehdit mahiyetindedir. Yoksa müminler ebedi olarak cehennemde kalmazlar.)

1488- tbni Ömer (Radıyallahu Anhüma)'den rivayet edilmiştir:
«Yalanların içinde en büyük yalan, rüyasında gözlerinin görmediği şeyi görmüş göstermesidir.»

1489- îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma) der ki:
Bir adam Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna gelip dedi ki:
— Ya Resûlallah! Ben bu gece rüyamda gökte bir bulut gördüm. ,O buluttan yağ ve bal yağıyordu. İnsanlar o bal ve yağdan avuç avuç toplamaya başladılar. Bir kısım kimseler çok, bir kısmı da. az topladı. Sonra bir ip gördüm ki bir ucu yerde, diğer ucu gökte. Ya Resûlallah, sen o ipi tuttun ve göğe çıktın. Sonra başkası tuttu ve o da çıktı. Sonra birisi daha tuttu; o da çıktı. Sonra bir adam daha o ipi tutunca, ip koptu. Sonra yine birleşti. Bu rüyamı nasıl tabir edersiniz?
Orada bulunan Hazreti Ebû Bekir {Radıyallahu Anh) hemen dedi ki: - Ya Resûlallah, anam-babam sana feda olsun. Vallahi bu rüya mn tabirini bana bırakınız. Bunun üzerine kendisine izin verildi. O da rüyayı şöyle tabir etti:
O bulut islâm dinidir. O buluttan akan yağ ve bal, Kur'anı kerim olup bazı insanlar onu çok okuyarak fazla tad alacaklar, bazıları da az okuyarak az tad alacaklardır. Gökten yere kadar sarkan ip de, sizin şimdi üzerinde bulunduğunuz hak dindir, şeriattır. Siz bu dine bağlı kalarak Allah sizi yüksek derecelere çıkaracaktır. Sizden sonra yerinize geçecek halifeniz de şeriata tutunarak o da onunla yüksek derecelere ulaşacak. Sonra birisi daha tutacak, o da yüksek derecelere çıkacak. Sonra birisi daha tutacak; fakat bu defa o ip kesilecek, sonra yine birleşecek ve o da yüksek derecelere kavuşacak.
Hazreti Ebû Bekir rüyayı bu sakilde tabir ettikten sonra sordu:
— Ya Resûlalla, anam-babam sana feda olsun. Bu tabirimde isabet mi ettim, hata mi ettim? Peygamber Sallallahu .Aleyhi ve Sellem ona: «Rüyanın bir kısmında isabet, bir kısmında hata ettin.» buyurdu. Hazreti Ebû Bekir rica etti:
— Ya Resûlallah, Allah için bana söyle, hangi yerde isabet ve hangi yerde hata ettim? Resûl-i Ekrem:
«Allah için deyip yemin ederek İsrar etme.» buyurdu.
Mütercim:
Hazreti Ebû Bekir'in tabiri üzere Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem efendimizden sonra Hazreti Ebû Bekir halife oldu.. Ondan sonra Hazreti Ömer ve sonra Hazreti Osman halifâ oldu. Fakat Hazreti Osman zamanında fitne ve fesad ortaya çıkarak ip koptu ise de Hazreti Osman şehid olarak cennete gittiğinden ip tekrar bitişti.
Bu tabirlerin hata ve sevab yerlerinde hadis sarihleri ihtilâf etmişlerdir.
. Rüyasının tabirini isteyen kimseye: Hayırdır inşa Allah, rüyanız bize hayırdır ve düşmanlarımıza serdir. Alemlerin Rabbı olan Allah'a hamd olsun, rüyanı anlat, demelidir. Tabir

edecek kimse de, bu işe ehil olmalı, rüyayı görenin hal ve durumuna göre yorum yapmalıdır. Kerahet vakitlerinde, geceleyin tabir etmemelidir.
Güzel ve doğru ;rüya görmek isteyen de, yatarken abdestli olmalı ve Ayetülkürsi ile üç.îhlâs ve Mavvizeteyn'i okumalıdır. Bundan sonra kıbleye karşı sağ yanı üzere yatmalıdır. Şu duayı da okumalıdır:
«Rabbim! Korkulu rüyaların kötülüğünden ve şeytanın oyunundan hem uyaûık iken, hem de uyurken sana sığınırım. Rabbını! Senden salih ve faydalı olan, zihinde tutulan ve unutulmayan bir rüya isterim, Rabbim: Rüyamda bana, sevdiğim şeyi .göster.»
Bir de rüyayı, güvenilir kâmil insanlara tabir ettirmeli. Cahillere ve düşmanlara ettirmemelidir.[65]

FİTNELER VE B1TANA İTAAT BAHSİ

1490- îbni Abbas (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayettir:
«Her kim amirinden hoşlanılmayacak bir şey görürse sabretsin; çünkü sultanın İtaatmdan bir karış çıkan, bir nevi cahlliyet ölümü ile (sapıklık üzere) ölür.»

1491- tbni Abbas (Radıyaİlahu Anhüma)'dan rivayettin
«Her Vim amirinden hoşlanmayacağı bir şey görürse ona sabretsin; çünkü toplumdan (islâm toplumundan) bir karış ayrılıp da vefat eden, ancak cahiüyet ölümü gibi bir ölümle vefat etmiş olur.»

1492- Ubade bin Samit (Radıyallahu Anh) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizi biat için çağırdı. Biz de Hazreti Peygambere söyle biat ettik:

«Neş'eli ve kederli halimizde, darlıkta, bollukta, aleyhimize yapılan terçihde ve idari iş hususunda idarecilerle, bizce apaçık küfür sayılan ve Kur'an'dan da delili bulunan bir mesele olmadıkça çekişmemek hakkında biat ettik.
1493- tbni Mesud (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştiri
«Hayatta kahp da kıyamet başlarına kopanlar, insanların en köiülerindendirler.»
Mütercimi
Kıyamet, insanların en kötülerinin basma kopacak. Kıyamete yakın zamanda yeryüzünde salih kimselerden hiç biri bulunmayacak. Bazı hadîs-i şeriflerde, kıyamete yüz sene kala yeryüzünde Allah Allah diyen kalmayacak, buyurulmaktadır. Çünkü kıyamete yakın bir zamanda Yemen tarafından gayet yumuşak ve tatlı bir rüzgâr gelip bütün müminlerin ruhlarını alacaktır. Sonra yeryüzünde insanların kötüleri kalacaktır.

1494- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Siz Rabbinize kavuşuncaya-kadar, üzerinize hangi zaman gelirse mutlaka sonraki zaman ondan.»
(Zaman ve asırlar geçtikçe kıyamete kadar fenalıklar çoğalarak devam edecektir. Fakat hadis alimleri bunu genel bir kaide kabul etmemektedirler. Çok kere böyle fenalıklar olacağı manasını taşıdığını ifade ediyorlar. Bu da bazı devirlerde iyiliklerin bulunacağına aykırı düşmez.)

1495- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştin
«Sakın sizden biriniz silâhını din kardeşine doğrultmasın çünkü farkında olmadan şeytan silâhı elinden kaydırabilir de (kaza neticesi cinayet işleyerek) cehennem çukuruna düşer.»
(Şaka ve eğlence kabilinden dahi olsa, hiç kimse silâhım din kardeşine çevirmemeli ve onu hedef almamalıdır. Çünkü şeytan dürtmesi ile silâh patlayabilir, elden fırlayabilir. Sonunda da haksız yere bir din kardeşin ölümüne sebebiyet verilebilir. Bu işi yapan da kıyamette cehennem azabını çeker.)

1496- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«Yakında birtakım fitneler olacaktır. O fitneler zamanında oturan ayakta durandan daha hayırlı, ayakta duran yürüyenden daha hayırlı ve yürüyen de koşandan daha hayırlıdır. Kim o fitneleri görmeye kalkarsa fitneler onu helak eder. Kim de o fitnelerden kurtulmak için bir sığınak yahud bir barınak bulursa, oraya sığınsın, (fitnelere bulaşmasın).»

1497- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma)dan rivayet edilmiştir:
«Allah bir kavme azab indirdiği zaman, azab o kavmin içinde bulunanların tümüne isabet eder. Sonra kıyamette kendi amellerine göre hesaba çekilirler.» (yine iyiler cennete, kötüler cehenneme girerler.)

1498- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Busrâ'da (Medine ile Şam arasında bir yerde) bulunan develerin boyunlarını aydınlatacak şekilde Hicaz arazisinden bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmaz.»
CHicretin altıyüz yirmi dört yılında ve Cumadelahire ayının başlarında pazar günü kuşluk zamanında başlayarak cuma gününe kadar devam eden zelzele sonucu, Medine çevresinden bir yerde meydana gelen ateş dere ve tepeleri kaplayacak şekilde ortalığı dehşete vermişti. Medine'liler tevbe ve istiğfar ederek, kurbanlar keserek ve sadakalar vererek korkulu anlar geçiliyorlardı. Sonra Allah tarafından cuma günü Uhud dağı hizasına yaklaştığı bir sırada ateş söndü. Bu ateş Mekke'den ve Medine ile Şam arasında, bulunan Busra'dan görülmüştür. Ateşin göklere doğru yükselmesiyle ışığı uzaklara kadar ulaşmıştı.)

1499- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)*den rivayet edilmiştir:
«Fırat nehrinin bir altın hazine çıkarma zamanı yaklaşıyor. Kim bu hazinenin çıkışında hazır olursa ondan bir şey almasın. (Çünkü insanlar ona sahib olmak için birbirlerine girecekler ve o mücadeleye girenler birbirini öldüreceklerdir.)

1500- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anhî'den rivayet edilmiştir:
«Davaları bir olan ve aralarında çok büyük bir savaşın meydana geleceği iki büyük ordu çarpişmadikçâ, herbiri Allah'ın Peygamberi olduğunu iddia eden otuza yakın yalancı deccal çıkmadıkça, ilim, kaldırılmadıkça, zelzeleler çoğalmadıkça, zaman daralmadık-ça, fitneler baş göstermedikçe, öldürme vak'aîan çoğalmadıkça, servetiniz çoğalıp taşmadıkça, mal sahibini sadakasını kimin kabul edeceği düşündürme dikçe ve sadakasını (maddi yardımını) arzetti-ğİ kişi, benim ona ihtiyacım yoktur, demedikçe, insanlar yüksek yüksek binalar kurmadıkça, kişi, bir Ölünün kabrine uğrayıp, keski onun yerinde ben olaydım, demedikçe ve güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmayacaktir. Güneş batıdan doğup da insanlar, onu görünce hepsi birden iman edecekler, fakat o vakit» önceden iman etmemiş veya iman ederek hayır kazanmamış olan kişiye îmanının fayda vermeyeceği zamandır, kıyamet mutlaka kopacak ve kumaşlarını aralarında açan iki insan, onu satmaya veya katlamaya firsat bulamıyacaklardır. Kıyamet mutlak kopacak ve hayvanının sütünü (evine) götüren adam onu tatma fırsatı bulamiyacaktır. Kıyamet mutlaka kopacak ve havuzunu dolduran kişi sulama fırsatı bulamayacaktır. Kıyamet mutlaka kopacak ve lokmasını ağzına kaldıran kişi onu yeme fırsatı bulamayacaktır.»

1501- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Başı siyah bir nokta gibi, Habeş'li bir köle dahi sizin başınıza idareci getirilmiş-olsa, ona itaat ediniz ve onu dinleyiniz.»

1502- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştin
«Gerçekten siz amir olmaya hırs ve heves gösterirsiniz. Halbuki o kıyamet gününde pişmanlık olacaktır. Amirlik, tyi emziren sütanne ve fakat memeden kesen kötü kadındır.»

1503- Ma'kü bin Yesar (Radıyallahu Anh)'dan rivayet edilmiştir:
«Müslüman halkı idare eden bir vali, onlara hainlik ederek ölürse, Allah ona cenneti mutlaka haram kılar.»

1504- Cündeb (Radıyallahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«Kim işittirmek için (şöhret ve gösteriş için) bir iş yaparsa, Allah da onu teşhir eder. Kim de insanlara güçlük çıkarırsa kıyamet gününde Allah ona güçlük çektirir.»
Mütercim:
Dünyada gösteriş ve şöhret gibi şahsî maksadlar için ibadet ve amel işleyen kimseyi Allah Tealâ Hazretleri kıyamette insanların ortasında rezil eder, teşhir eder, Yahud dünyada da o kimseyi rezil ve rüsvay eder. Her kim de insanları zorluk v.e sıkıntıya sokar veya zahmet ve meşakkat yüklerse yahut onların ayıblannı örtnıeyip meydana çıkarırsa, o kimseyi de Cenabı Hak ahirette *Ceza iş karşılığıdır» kuralınca yaptığına karşılık azaba sokar.

1505- Ebû Bekre (Radıyallahu Anh) 'dan rivayet edilmiştir:
«Sakın bir hakim, öfkeli iken iki kişi arasında hüküm vermesin.»
(insanhk hallerinden olan üzüntü, öfke, korku ve açlık benzerî -haller insanın kalbini meşgul eder ve. hisler gerçekler'üzerinde tesirde bulunur. Bu gibi durumlarda hakim davaya bakıp hüküm vermesin; başka zamana bıraksın. Hatta Hanbelî mezhebinde bu ahval içinde hakimin vermiş olduğu karar geçerli sayılmaz. Diğer mezheblerde kerahetle geçerlidir.)

1506- Sehl ibni Ebî Hesme (Radıyallahu Anh) anlatın
Sehl oğlu Abdullah ile Muhaysa adlarında iki amca oğullan yiyecek noksanlığından içine düştükleri sıkıntı ve zarureti gidermek için hurma satın almak üzere Hayber kasabasına gittiler. Orada birbirlerinden ayrılarak ayrı ayrı yerlerde dolaştılar. Sonra Muhaysa, Abdullah'ın bulunduğu yere gidince Abdullahı bir su kenarında al kanlar içinde ölü buldu. Muhaysa Yahudilere dedi ki:-
— Vallahi bu cinayeti siz işlediniz. Yahudiler:
— Vallahi onu biz öldürmedik, dediler. Sonra Muhaysa amcazadesini gusledip kefenleyerek namazını kılıp oraya gömdü. Hemen Medine'ye dönerek durumu kendi kabilesine haber verdi. Muhaysa, büyük kardeşi Huveysa ve kendilerinden daha küçük olan ölü Abdullah'ın kardeşi Abdurrahman olduğu halde Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna çıktılar. Muhaysa söze başlayınca» Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona şöyle buyurdu:
«Sözü büyüğe bırak, sözü büyüğe bırak!»
Sonra Muveysa hadiseyi anlattı. Sonra, Muhaysa gördüklerini olduğu gibi etraflıca anlattı. Sonra bunların içinde bulunan ve en küçükleri olan ölünün kardeşi Abdurrahman konuşarak kısas veya diyet istedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Yahudilere: «Siz ya bu ölünün diyetini verirsiniz, ya da bu işten dol ay i anlaşmayı bozmuş sayılacağınızdan size karşı harp ilân edeceğim.» şeklinde yazı gönderdi. Yahudiler:
— Biz muhakemeye hazırız, vallahi onu biz öldürmedik, öldüreni de bilmiyoruz, diye cevab yazdılar. Bunun üzerine Hazreti Peygamber Mu|aysa, Huveysa ve Abdurrahman'a hitaben:
«Siz katilin kim olduğuna dair yemin eder misiniz? Bu takdirde Ölen adamınızın diyetine hak kazanırsınız.» buyurdu. Onlar:
— Ya Resûlallah! Görmediğimiz şeye nasıl yemin edelim? dediler. Hazreti Peygamber: «O halde Yahudilerden elli kişi gelip Öldürmediklerine dair yemin etsinler» buyurdu.
y- Ya Resûlallah! dediler, Onlar müslümah olmadıklarından yalan yere yemin edebilirler. Biz onların yeminine nasıl inanabiliriz. Sonra Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri, Ölünün diyetini bizzat kendi malından (yahud müslümanlara harcanacak maldan) ölünün varislerine yüz deve verdi.
Mütercîm:
Kadın İyad'ın beyanına göre, Maliki mezhebine bağlı bazı alimler bu hadîs-i şerifin delaletiyle zekâtın bu gibi yerlere verilebileceğine kail olmuşlardır.
Bu hadîs-i şerif biraz daha noksan olarak Cihad Bahsinde 836 sayıda geçmişti. Fakat «Sözü büyüğe bırak, sözü büyüğe bırak» hitabı orada Abdurrahman hakkında varit olmuştur. Burada ise Mu-haysa'ya hitaben variddir. Olabilir ki, bunların en küçüğü olan Abdurrahman söze başlamış da ona hitab olmuştur. Sonra Muhaysa başlayınca, ona da ayni hitab olmuştur. Bu da zannımca mümkün olabilir.

1507- İbni Ömer (Radıyallahu Anhüma) der ki: arz, peyganıoer aaiıananu Aleyhi ve Sellem'e, kendisini dinleyip itaat etmek üzere biat ettiğimiz zaman herbirimize şöyle buyururlardı:
«Gücün yettiği şeyde Citaat edeceğine dair senin biatini kabul ettim)»

1508- Cabir bin Semûre (Radıyallahu Anh)'den rivayettir: «O iki emîr olacaktır. Onların hepsi Kureyş'dendir,»
Mütercim:
Kureyş'den on iki kıymetli zat müminlerin enıiri olacaktır. Dört halife (Hulefa-i raşidîn) ile beraber Ömer bin Abdülaziz'in zamanına kadar on iki zat Müminlerin Emîri olmuştur. Yahud on iki Emir adalet üzre şeriat ahkâmını yürüteceklerdir, islâm şevketi kemal derecesine ulaşacaktır. Yoksa on iki imamdan sonra islâm emirliği olmayacaktır manasını taşımaz. On iki zattan başka emirlerin idaresi kemâl üzere olmayacağı manasına hamledilir.[66]

TEMENNİ BAHSİ

1509- Hazreti Enes (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Ölümü istemeyiniz (temenni etmeyiniz.)»
(Hiç kimse dünyada karşılaştığı sıkıntılardan dolayı «Rabbim, canımı al» diye istek ve temennide bulunmasın. Ecel takdir edilmiş muayyen bir zaman olduğu için böyle bir dilekte bulunmak, kadere rıza göstermemek anlamını taşıyabilir. Ancak bir kimse-. Allahım! ölüm hakkımda hayırlı ise benim iman üz»re hemen canımı al, hakkımda hayırlı değilse ömrümü uzat» şeklinde dua edebileceği başka hadîsi şeriflerde vardır.

1510- Ebû Ubeyde (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir:
«Sakın sizden hiç biriniz ölümü istemesin. îyi kimse ise umulur-ki iyiliği çoğalır. Kötü kimse ise umulur ki tevbe eder.»[67]

KİTAB VE SÜNNETE SARILMAK

1511- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhVden rivayet edilmiştir:
-Ümmetimin hepsi, cennete gireceklerdir; ancak çekinip kaçınanlar giremeyecektir.» Sonra ashab sordu:
— Ya Resûlallah! Çekinip kaçınanlar kimlerdir? cevab verdiler: «Bana itaat eden cennete girer, baha isyan eden de çekinip kaçınmıştır.»
Mütercim:
Baha iman ve itaat edip kitap ve sünnete yapışanlar cennete girecekler; fakat nefis arzularına uyup doğru yoldan sapanlar cehenneme gireceklerdir. Eğer bir kimse mümin olarak günah işlemiş olursa, bağışlanmadığı takdirde günahına göre cehennemde muayyen bir müddet kalacaktır. Eğer inkarcı ise cehennemde ebedi olarak kalacaktır.

1512- Hazreti Cabir (Radıyallahu Anh) der kit
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem uyurlarken yanlanna melekler geldi. Bunlardan biri, peygamber uyuyor dedi. Bir diğeri, göz uyuyor; fakat kalb uyanıktır dedi. Sonra aralarında dediler ki: Sizin bu adamınız için örnek vardır; ona bir örnek verin. Biri uyuyor dedi. Öbürü de, göz uyuyor; fakat kalb' uyanıktır, dedi. Sonra 1 (ona örnek vererek) dediler ki:
O, saray yaptıran adam benzer ki, orada bir sofra hazırlar. Sonra ziyafetine insanları davet için bir davetçi gönderir. Davete icabet eden eve girer ve sofradan yer. Davete icabet etmeyen de ve giremez ve sofradan yemez. Melekler, bu örneği tevil edin (yorumlayın) ki, onu kavrasın! dediler. Biri, uyuyor, dedi. Bir diğeri de, gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır dedi.
Sonra örneği şöyle tevil ettiler: Saray cennettir. Davetçi is© Mu-hammed'dir (SaUaK^u Al'/hi ve jellem). Kim Muhammed'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e) itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Muhammed'e (Saîlallahu Aleyhi ve Sellem) isyan eders's, Allah'a isyan etmiş olur. Muhammed Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem, insanları biribirinden ayırt etmiştir. (Mümin de bellidir, kâfir de... îman edenle etmeyen diye ikiye ayrılmışlardır.)

1513- Hazreti Enes (Radıyaîlahu AnhVden rivayet edilmiştin «İnsanlar, (yaratıcıyı) birbirlerine sormaktan vaz geçmeyecekler ve nihayet, her şeyi yaratan Allah bu; fakat Allah'ı kim yarattı?
diyeceklerdir.»
Bütün kâinatı ve varlıkları yaratan Allah'dır. Acaba Allah Te-ala Hazretlerinin yaratıcısı kimdir? diye şeytan insanların kalbine vesvese bırakacaktır. Bu durum karşısında şeytandan korunmak için, «Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan şeytandan Allah'a sığınırım, deyiniz» mealindeki hadîs-i şerifin emrine uymalıdır. Çünkü varlığı kendisinden olan vacibu'l-vücud hazretlerinin zatını ve hakikatim hiç kimse bilemez. Allah hiç bir şeye muhtaç değildir ve bütün alemlerden müstağnidir. Mahlûkat (yaratıklar) ise hep Allah'a muhtaçdırîar. Onun kudret ve iradesiyle, vardırlar ve yok olacaklardır. Onun için Allah'a bir yaratıcı düşünmek küfrün en büyüğüdür.

1514- îbni Amr (Radıyaîlahu Ant)'den rivayet edilmiştin «Allah Tealâ, ilmi onlara verdikten sonra onu çekip almaz. Lâkin alimleri ilimleriyle beraber vefat ettirerek İlmi onlardan çeker alır. Geriye birtakım cahiller kalır. Bunlara dini meseleler sorulur. Onlar da kendi görüşleriyle cevab verirler. Böylece hem başkalarım dalalete düşürürler, hem de kendileri dalalete düşerler.»

1515- Ebû Hüreyre (Rsdiyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Ümmetim, kendilerinden önceki milletlerin tutumunu karış karış ve arşın arşın izlemedikçe kıyamet kopmâyacaktır.» Hazreti peygamber soruldu:
— Ya Resûlallah! Acem ve Rum gibi milletlerin mi? Hazreti Peygamber:
«Mîlletler ancak onlar değil mi?» buyurdular. (Zamanla müminler bu iki milletin ve bunlara bağlı olanların ahlâk ve adetlerini benimseyeceklerdir.)

1516- Amr bin As ve Ebû Hüreyre (Radıyallahu anhüma)' dan rivayet edilmiştir:
«Bir hakim, içtihad ederek (hakkı araştırarak) hüküm verir de isabet ederse, iki sevab kazanır. Eğer ictihad ederek hüküm verir de yanıhrsa bîr sevab kazanır.»
Mütercim:
Müctehid, isabet eder, hata da edebilir. Doğruyu bulana iki sevab, hata edene de bir sevab vardır. Ancak hatasında bir kasıd olmamak şarttır. Yanılarak hatanın işlenmiş olması halinde bir sevab var. Kasıd olursa, sevab yerine azab gerekir.[68]

TEVHÎD BAHSİ

1517- Hazreti Aişe (Radıyallahu Anha) der ki:
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellein Hazretleri, ashabdan bir zatı gazaya çıkan bir birliğe komutan tayin etti. Bu komutan, askerlerine imam olup her namaz kıldırdığında ikinci rekâtlarda «İhlâs» sûresini okurdu. Bunlar seferden Medine'ye döndükleri zaman kumandanlarının bu hareketini şikâyet yollu Hazreti Peygambere anlattılar. Hazreti Peygamber onlara: «Kendisine sorunuz, neden böyle yapıyor (daima ikinci rekâtta ihlâs sûresini okuyorlar)?» buyurdu. Ashab da bunun sebebini kumandanlarına sorunca, onlara şu cevabı verdi:
— İhlâs' sûresi, Allah'ın sıfatı, olduğundan onu okumayı seviyorum. Onlar aldıkları bu cevabı Hazreti Peygambere arz ettiler. Peygamber Salîallahu Aleyhi ve Sellem:
«Allah'ın da onu sevdiğini kendisine bildiriniz.» buyurdular.

1518- Ebû Musa (Radıyallahu AnbJ'dan rivayet edilmiştir: «Hiç kimse işittiği eziyete tkötü söze) karşı Allah'dan daha sabırlı değildir. İnsanlar (müşrikler) Allah'a çocuk isnad ediyorlar. Buna rağmen Allah onlara sağlık veriyor ve onları nzıklandin yor.»

1519 -İbni. Abbas (Radıyallahu Anhüma)'dan rivayet edilmiştir!
.Senin izzet ve üstün kudretine s.ğm.rım. Ölümsüz ve ibadete layık olan yegâne ilah sensin. Bütün cinler ve insanlar fanidirler..

1520- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştir:
«Allah'ın doksan dokuz, yüzden bir eksik ismi vardır. Bunları kira çekerse cennete girer.»

1521- Ebû Hüreyre (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştin «Allah Tealâ Hazretleri jnahlûkatı yarattığı zaman, kendi kitabında kendini taahhüt altına koyan bir yazı yazdı. Allah katında Arş üzerine konan bu yazı şudur: Rahmetim gazabımı yen er.»
Mütercim:
Cenabı Hak, bütün mahlûkatı yarattıktan sonra' İlâhî mukadderatı yazan kaleme emir buyurarak kullarına ihsan edeceği rahmetini ihtiva eden bir yazı yazdırdı ve onun Arş-ı Alâ'ya konmasını diledi. Yazının ihtiva, ettiği mana «Dünyada ve kıyamette rahmetim gazabımı yenecektir.» mealindedir.

1522- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştir: «Allah Tealâ Hazretleri buyurur: Kulum beni nasıl sanıyorsa öyleyim. O kul beni andığı zaman ben onunla beraberim. Eğer beni gönülden anarsa, ben de onu zatımda anarım. Eğer beni bir toplum İçinde anarsa, ben de onu, o toplumdan daha hayırlı bir toplum içinde (melekler arasında) anarım. Eğer bana (benim rızama) bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım.»

Mütercim:

Bir kul Allah'a iyi zan besliyerek, Allah merhametlidir ve bağışlayıcıdır diye güven beslerse. Allah o kulu bağışlar ve ona merhamet eder. Eğer Allah'a güvenmez de onun merhamet ve bağışlamasını inkâr ederse, bu nimetten mahrum kalır. İnsan korku ve ümid içinde yaşamalı ve mağfiret tarafı üstün olmalıdır, ölüm haline geldiği zaman da, Allah'ın rahmetine tam bir güven beslemelidir.
Bir de Allah Tealâ Hazretleri anıldığı ve zikredildiği zaman kul ile beraber olur, sözünün manası, Allah o kula yardımcı olur, rızası onunla olur demektir. Yoksa Cenab-ı Hakk'ın kudret ve ilmi her varlık ile beraberdir. Hiç bir şey onun kudret ve ilmi dışında kalamaz.
Kul, gizli ve aşikâr her nasıl Allah'ı yad ederse, Allah da onu daha hayırlı şekilde rahmetiyle melekler arasında anacaktır.
Bir kul az ibadet etmekle Allah'ın rızasına yaklaşınca, Allah ona çok sevab verir. Allah'a ibadeti çoğaldıkça Allah'ın ona İkramı çok daha büyük olur.

1523- Ebû Hüreyre (Radıyallahu AnhJ'den rivayet edilmiştin «Allah yazıcı meleklerine şöyle buyurur: Kulum bir günah İşlemek isterse, işlemedikçe o günahı yazmayın. Onu işlerse, ancak günahı kadar yazın. Eğer benim için onu terk ederse, kendisine bir sevab yazın. Eğer o iyi işi (ibadeti) işlerse, onun on mislinden yedi-yüz katına kadar kendisine sevab yazın.» (Herkesin amel ve ihlâsı-na göre yapılan iyi işlerin sevabı on katından yedlyüz katma kadar çoğalır.)

1524- Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir:
«Bir kul günah işledi veya günaha düştü de, Rabbim, günah İşledim veya günaha düştüm, beni bağışla! diye dua etti Rabbi buyurdu ki: Kulum, günahı affeden ve ona ceza veren Rabbı olduğunu bildi mi? O halde ben de onun günahım bağışladım. Sonra o kul, Allah'ın dilediği müddetçe (günahsız) kaldıktan sonra tekrar günaha düştü veya bir günah işledi de:
— Eabbimt Ben günah işledim yahud günaha düştüm, onu bağışla! diye düa etti. Allah buyurdu ki:
— Benim kulum, günahı affeden ve ona ceza veren bir Rabbı olduğunu bildi mi? O halde ben kulumu bağışladım.
Sonra o kul, Allah'ın dilediği müddetçe (günahsız) kaldıktan sonra bir günah işledi yahud bir günaha düştü de dedi ki:
— Rabbim: Başka bir günaha düştüm veya başka bir günah işledim. Benim için onu bağışla. Allah buyurdu ki:
— Benim kulum, günahı affeden ve ona ceza veren bir Rabbi olduğunu bildi mi? O halde ben kulumu üçüncü kez bağışladım. Kulum dilediğini yapsın.»
(Günahlarından samimi olarak pişman olup tevbe edenlerin Allah günahlarını bağışlar. Fakat günahlarında ısrar edenlerin yalnız sözle mağfiret dilemeleri halinde Allah yine dilerse o kulu bağışlar. Bu durumda bile Allah'dan mağfiret dilemeyi kesmemelidir. Çünkü şirk günahından: ve kul haklarından başka diğer bütün günahları, dilediği kimselere tevbesiz dahi bağışlar. Dilediği kimseye de bağış lamaz ve onu günahına göre cehennemde azaba sokar. Sonra cennetine alır. Fakat imanı olmayanlar ebedî olarak cehennemde kalır Büyük günahlardan ötürü azab çekildiği gibi, küçük günahlardan ötürü de çekilebilir.)

1525- Hazretl Enes (Radıyallahu AnhJden rivayet edilmiştir: «Kıyamet günü olup (Allah tarafından) şefaatçi kılındığımda;
— Babbim! Kalbinde hardal danesi kadar iman olanı cennete koy, diye dua ederim ve onlar cennete girerler. Sonra:
— Kalbinde imandan en az bir şey olanı cennete koy, diye yalvarırım.»

1526- Hazreti Enes (Radiyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir:
«Kıyamet günü olunca, insanlar birbirine karışıp dehşete kapıl dıkları zaman (şefaat dilemek üzere) Hazreti Adem Aleyhisselâm'a giderler ve derler ki: Bize Rabbin yanında şefaat et. Hazreti Adem der ki: Şefaat benim işim değil: fakat siz İbrahim'e (Aleyhisselâm) gidin. Çünkü o, Allah'ın Halil'idir (dostudur). Onlar da İbrahim (A. S.) e giderler. O da der ki! Ben ona ehil değilim; fakat siz Musa'ya (Aleyhisselâm) gidin. Çünkü o, Allah'ın Kelîmidir (Vasıtasız olarak Allah onunla konuşmuştur). Onlar Musa'ya giderler. Musa (Aleyhisselâm) da der kis Beii ona ehil değilim; ancak siz İsa'ya (Aleyhisselâm) gidiniz. Çünkü o, Allah'ın ruhudur ve kelimesidir. Onlar İsa'ya (Aleyhisselâm) giderler. İsâ (Aleyhisselâm) der ki, Ben ona ehil değilim: ancak siz Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gidin.
Onlar bana gelirler. Ben de, şefaat etmeye hazırım, derim. Sonrı Rabbimden şefaat için izm isterim ve bana izin verilir. Hem de şim di söyliyemiyeceğim bir çok hamd çeşitleri bana iham edilir. Bei de onlarla Allah'a hamd ederek secdeye kapanırım. Bana denilir ki
— Ya Muhammed! Başını kaldır, söyle, sözün dinlenecek; dile dilediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul olunacak. Ben de
— Ümmetim, ümmetim, ya Rabbi!.. derim. Bana şöyle denilir

— Git, kalbinde arpa tanesi kadar iman oîan kimseleri cehen nemden çıkar. Ben de gider onları cehennemden çıkarırım. Sonrc dönerim ve o hamd çeşitleriyle Allah'a hamd ederim. Sonra Allah'E secdeye kapanırım. Bana şöyle denir:
— Ya Muhammed! Başını kaldır, söyle sözün dinlenecek. Dil* dilediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek. Ben de rim ki:
— Ya Rabbi! Ümmetim, Ümmetim!.. Bana şöyle denir:
— Git, kalbinde zerre veya bardal tanesi kadar iman olanları cehennemden çıkar. Ben de giderim ve onları çıkarırım. Sonra dönüp Allah'a o çeşitli hamdlerle hamd ederim ve Allah'a secdeye kapanırım. Allah buyurur:
— Ya Muhammed! Başını kaldır. Söyle, sözün dinlenecek. Dile-dilediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek. Ben de derim ki:
— Ya Rabbi! Ümmetim, ümmetim!.. Allah buyurur:
— Git, kalbinde hardal danesi ağırlınm azının azının âzı kadar imanı olan kimseleri cehennemden çıkar. Ben de gider, onları çıkarırım.» Bir rivayette de şu ziyadelik vardır:
«Sonra dördüncü defa dönerim ve o hamdlerle Allah'a hamd ederim. Sonra Allaha secdeye kapanırım. Bana denilir ki:
— Ya Muhammed! Başını kaldır Söyle; sözün dinlenecek, dile, dilediğin sana verilecek şefaat et, Şefaatin kabul olacak. Ben de derim ki:
— Ya Rabbi! Lâ îlâhe İllallah, diyenler hakkında bana izin Ver. Allah Tealâ Buyurur:
— İzzetim, Celâlim, kibriyam ve azametim hakkı için, Lâ İlahe İllallah, diyenleri muhakkak cehennemden çıkaracağım.»
Mütercim:
Ehli sünnet imamları bu hadîs-i şerifin ve bazı ayeti kerimelerin delaletiyle, ahirette şefaatin vuku bulacağını isbat etmişlerdir. Bunu akaidimizde de inanılması gereken hususlardan saymışlardır.
Bütün peygamberlerin, velilerin ve şehidlerin şefaatleri olacağına, ancak bizim peygamberin şefaatinin umumi olacağına inanmak ehli sünnet inancıdır. Biz böyle bir peygamberin ümmeti olduğumuzdan Allah Tealâ Hazretlerine sonsuz hamd ederiz. Nihayetsiz şükür borcumuzu yerine getirememekteki acziyetimizi de itiraf ederiz. Cenabı Hak hepimizi, günahkârların büyük şefaatçisinin şefaatin» kavuşturarak bizi mesûd kılsın, amîn!..

1527- Ebü Hüreyre CRadıyallahu Anh) 'den rivayet edilmiştir: «İki kelime vardır ki, Rahman olan Allah Tealâ'ya sevimlidirler, dile kolaydırlar (kıyamette) terazide ağırdırlar. Bunlarj Sübha-nellahi ve bihamdihi, sübhanellahil-Azzmi = Allah'a hamd ederek onu teşbih ve noksanlıklardan tenzih ederim, yüce Allah'ı tenzih ederim, sözleridir.»
Mütercim:
Allah'ı tenzih ve takdis eden şu iki sözü söyleyen kimseyi Allah sever ve ona büyük sevab verir, ondan razı olur. Bu iki cümleyi söylemek dile gayet kolaydır. Fakat kıyamette ameller tartılacağı zaman, bu iki cümlenin sevabı tartıda çok ağırdır.
Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur; gerçek amellerimizi bilensin ve kabul edensin. Günahlarımızı bağışla. Muhakkak ki sen tevbeleri kabul eden ve merhameti çok olan mevlâmızsın.
Melik ve Vehhab olan Allah Tealâ Hazretlerinin yardımı ile ki-tab tamam oldu.
Allah'a hamd olsun ki, Allah'ın yardımı ile «Zübdetül - Buharı tercemesi şerh ve açıklamasiyle beraber hicretin 1337 yılında Rebiu-levvel ayının onbeşinci pazartesi günü tamam olmuştur. Allah Tealâ Hazretleri iş bu tercemeyi, kendi rızasını kazanmaya vesile kılarak kıyamete kadar islâm ehlini bu eseri okuyarak faydalandırsın. Mağfiret ve rahmetime sebeb olması için din kardeşlerimden dualar rica ederim.
Sadeleştiren:
Zûbdetü'l-Buharî adlı bu eserin sadeleştirilmesi hicretin 1399 yılı Cumadelahir ayının yirmi dördü pazartesi günü tamamlanmıştır.[69]

---

[1] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:738-742
[2] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:742-743
[3] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:743-745
[4] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:746-758
[5] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:758-763
[6] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:763
[7] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:763-767
[8] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:767-773
[9] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:773-775
[10] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:775-778
[11] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:779
[12] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:779-780
[13] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:780-782
[14] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:782
[15] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:782-787
[16] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:787
[17] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:788-789
[18] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:789-792
[19] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:792-793
[20] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:793-795
[21] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:795
[22] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:796-800
[23] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:800-801
[24] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:801
[25] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:802
[26] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:803
[27] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:803-805
[28] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:805-806
[29] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:806-807
[30] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:807-809
[31] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:809-810
[32] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:810-811
[33] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:811-813
[34] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:813-814
[35] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:814-815
[36] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:815
[37] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:815
[38] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:816-817
[39] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:817-818
[40] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:818-822
[41] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:822
[42] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:823
[43] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:823-824
[44] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:824-833
[45] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:833-852
[46] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:852-858
[47] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:858-860
[48] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:861
[49] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:862-869
[50] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:869-873
[51] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:874

[52] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:874-879
[53] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:879-884
[54] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:884-893
[55] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi: 893-899
[56] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi: 899-918
[57] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:918-921
[58] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:921-932
[59] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi: 932-957
[60] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:957-959
[61] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:959-964
[62] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:965-966
[63] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:966-973
[64] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:973-974
[65] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:974-981
[66] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:982-990
[67] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:990-991
[68] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:991-994
[69] Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü'l-Buhari, Hisar Yayınevi:994-1003

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Zayıf Hadîs:

Zayıf hadis, sahih veya hasen hadîsin taşıdığı şartların birini veya birkaçını taşımayan hadistir. Bu şartların bulunup bulunmadığı, hadisin çeşitli yönlerden tetkik ve tenkide tâbi tutulmasıyla anlaşılır. Sözgelimi, hadîsin râvîsi adâletindeki kusur sebebiyle, zabtının zayıflığı, seneddeki kopukluk, râvînin kendindan daha sikâ bir râvî veya râvilere aykırı rivâyeti... sebepleriyle hadîsin Hz. Peygamber'e âit olduğu zayıf kabul edilir. Hadis bilginleri, zayıf hadisleri çeşitli yönleriyle pek çok kısma ayırmışlardır. [1]
Sahîh ve hasen hadiste aranan vasıfları tamamen veya kısmen ihtiva etmeyen rivâyetler zayıftır. Konunun kavranması için mezkûr vasıfları hatırlatmak yerinde olur:
1-2- Râvinin adalet ve zabt yönlerinin tam olması,
3- Senedin muttasıl (kopuksuz) olması,
4- Başka rivâyetlere muhalif (şâz ve münker) olmaması,
5- İlletten (gizli bir kusurdan) sâlim olması,
6- Hasen hadîsler için şart koşulan mütâbaat yâni, ikinci bir tarîkten gelen rivâyetle desteklenmesi.
Şu halde bu altı vasıftan biri veya bir kaçı eksik olunca hadîs, zayıf addedilmektedir. Ancak, bu vasıfların eksikliği çok farklı durumlarda hadîse ârız olduğu için zayıf hadîsin çeşitleri sayıca çok artmıştır. Sözgelimi sâdece râvinin adalet yönünü göz önüne alacak olsak, adâletini bozacak olan sebeplerin ne kadar çeşitli ve çok olduğunu anlarız: Yaş durumu, akıl durumu, diyanet, itikad, mürüvvet, lika, sıdk... vs... durumları.
Daha önce belirtildiği üzere sahîh ve hasen hadîsler arasında sahîh, esah sahîh li-zâtihi, sahîh li gayrihi; hasen li-zâtihi, hasen li-gayrihi gibi sıhhatca farklı dereceler ortaya çıktığı gibi, zayıf hadisler arasında zaîf, ez'af veya vâhî, evhâ tâbirlerinde de görüldüğü üzere farklı dereceler kabul edilmiştir. Hatta zayıflar arasındaki derecelerin, sahih ve hasen hadisler arasındaki derecelerden çok fazla olduğu söylenmiştir. Nitekim İbnu Hibbân'ın tâdadında bu çeşitler 50'ye, İbnu's-Salâh'da 47'ye ulaşmıştır. Şerefü'd-Dîn el-Münâvî, fiilen mevcut olmasa bile, aklen 129'a ulaşabileceğini göstermiş, 81 çeşidin mevcudiyetinin de imkân dahilinde bulunduğunu belirtmiştir. Bu türlü hesaplamaların amelî hayatta herhangi bir ehemmiyeti yoktur. Ancak bazıları, müstakil bir isim ve tarifle bilinmekte, hangi şartlarda ve ne sûretle amele elverişli olduğu usûl kitaplarında tedkîk ve ta'lîm konusu yapılmaktadır. Muallâk, Mürsel, Mu'dal, Munkatı, Müdelles, Muallel, Şaz, Münker, Müdrec, Metrûk, Maklûb, Muzdarib, Musahhaf, Muharref zayıfın meşhur olan çeşitlerindendir. Biz daha ziyâde bunları kısa kısa tariflerle tanıtmaya çalışacağız. Bu tabirler her çeşit dinî kitaplarda geçer. Bunları bilmeden dinî metinleri yeterince ve hakkıyla anlamak mümkün değildir.[2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/110.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Zayıf Hadîs:

Zayıf hadis, sahih veya hasen hadîsin taşıdığı şartların birini veya birkaçını taşımayan hadistir. Bu şartların bulunup bulunmadığı, hadisin çeşitli yönlerden tetkik ve tenkide tâbi tutulmasıyla anlaşılır. Sözgelimi, hadîsin râvîsi adâletindeki kusur sebebiyle, zabtının zayıflığı, seneddeki kopukluk, râvînin kendindan daha sikâ bir râvî veya râvilere aykırı rivâyeti... sebepleriyle hadîsin Hz. Peygamber'e âit olduğu zayıf kabul edilir. Hadis bilginleri, zayıf hadisleri çeşitli yönleriyle pek çok kısma ayırmışlardır. [1]
Sahîh ve hasen hadiste aranan vasıfları tamamen veya kısmen ihtiva etmeyen rivâyetler zayıftır. Konunun kavranması için mezkûr vasıfları hatırlatmak yerinde olur:
1-2- Râvinin adalet ve zabt yönlerinin tam olması,
3- Senedin muttasıl (kopuksuz) olması,
4- Başka rivâyetlere muhalif (şâz ve münker) olmaması,
5- İlletten (gizli bir kusurdan) sâlim olması,
6- Hasen hadîsler için şart koşulan mütâbaat yâni, ikinci bir tarîkten gelen rivâyetle desteklenmesi.
Şu halde bu altı vasıftan biri veya bir kaçı eksik olunca hadîs, zayıf addedilmektedir. Ancak, bu vasıfların eksikliği çok farklı durumlarda hadîse ârız olduğu için zayıf hadîsin çeşitleri sayıca çok artmıştır. Sözgelimi sâdece râvinin adalet yönünü göz önüne alacak olsak, adâletini bozacak olan sebeplerin ne kadar çeşitli ve çok olduğunu anlarız: Yaş durumu, akıl durumu, diyanet, itikad, mürüvvet, lika, sıdk... vs... durumları.
Daha önce belirtildiği üzere sahîh ve hasen hadîsler arasında sahîh, esah sahîh li-zâtihi, sahîh li gayrihi; hasen li-zâtihi, hasen li-gayrihi gibi sıhhatca farklı dereceler ortaya çıktığı gibi, zayıf hadisler arasında zaîf, ez'af veya vâhî, evhâ tâbirlerinde de görüldüğü üzere farklı dereceler kabul edilmiştir. Hatta zayıflar arasındaki derecelerin, sahih ve hasen hadisler arasındaki derecelerden çok fazla olduğu söylenmiştir. Nitekim İbnu Hibbân'ın tâdadında bu çeşitler 50'ye, İbnu's-Salâh'da 47'ye ulaşmıştır. Şerefü'd-Dîn el-Münâvî, fiilen mevcut olmasa bile, aklen 129'a ulaşabileceğini göstermiş, 81 çeşidin mevcudiyetinin de imkân dahilinde bulunduğunu belirtmiştir. Bu türlü hesaplamaların amelî hayatta herhangi bir ehemmiyeti yoktur. Ancak bazıları, müstakil bir isim ve tarifle bilinmekte, hangi şartlarda ve ne sûretle amele elverişli olduğu usûl kitaplarında tedkîk ve ta'lîm konusu yapılmaktadır. Muallâk, Mürsel, Mu'dal, Munkatı, Müdelles, Muallel, Şaz, Münker, Müdrec, Metrûk, Maklûb, Muzdarib, Musahhaf, Muharref zayıfın meşhur olan çeşitlerindendir. Biz daha ziyâde bunları kısa kısa tariflerle tanıtmaya çalışacağız. Bu tabirler her çeşit dinî kitaplarda geçer. Bunları bilmeden dinî metinleri yeterince ve hakkıyla anlamak mümkün değildir.[2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/110.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b- Faydası:

Ravi ile mervîden kabul ve red olunanı bilmektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zayıf Hadisin Hükmü:

Hadis âlimleri, zayıf hadisle amel edilip edilemeyeceği konusunda üç görüş ileri sürmüşlerdir.
1) Hiçbir konuda zayıf hadisle amel edilmez. Yahya b. Maîn'den nakledilen bu görüşü, Buhârî ve Müslim'in yanısıra İbn Hazm, Kadı Ebû Bekr İbnu'l-Arabî ve Ebu Şammetu'l-Makdisi gibi İslam alimleri bu görüştedir. Buhari ve Müslim'insahihlik şartları, sahihlerinde hiçbir zayıf hadis bulunmamasının bunu gösterdiği söylenmiştir.
2) Her konuda zayıf bir hadisle amel edilebilir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd "zayıf hadis re'y, yani kıyas yoluyla ictihadtan daha iyidir" diyerek bu görüşü tercih etmişlerdir. Ancak bu alimler zayıf hadisle amel edilebilmesi için konusunda başka herhangi bir rivayetin olmamasını şart koşmuşlardır.
3) Bazı şartları taşıması hâlinde, akait ve ahkâma ait olmaksızın va'z, amellerin fazileti, kıssa gibi konularda şartlı olarak zayıf hadisle amel edilebilir.
Hafiz İbn Hacer el-Askalânî (v.852/1448) bu şartları şöyle sıralar:
a) Zayıf hadis, akait ve ahkâma ait olmayıp fedail gibi bir konuda olmalıdır. Bu şart üzerinde bütün alimlerin ittifakı vardır.
b) Zayıf hadis, yalancı, yalancılıkla itham edilmiş veya fuhş-u galat (çok hata yapmak)la tanınan bir ravinin yalnız başına rivayet etmiş olması gibi aşırı derecede zayıf olmamalıdır.
c) Zayıf hadis, kitap veya sünnete dayalı olarak amel edilen bir asıl hüküm veya kaidenin kapsamına girmeli; yeni bir hüküm koymamalıdır.
d) Zayıf hadisle amel edilirken sâbit olduğuna kesin gözle bakmamalı, ihtiyaten amel edildiği bilinmelidir. [1]
Bazı alimlerin ileri sürdüğü, "gerek şer'î hükümler ve gerekse fezâil konusunda, elimizde zayıf hadîse lüzum bırakmıyacak kadar çok sahih ve hasen hadis vardır" görüşü, tercihe şâyân bir görüş olsa gerektir. [2]
Görüldüğü gibi üçüncü görüş ve ona bağlı bu şartlar, dini konular arasında tahlile dayalı bir ayırım da beraberinde getirmektedir. Böylesi bir ayırıma taraftar olmayanlar ve zayıf hadisle amel edilemeyeceğini savunanlar dün olduğu gibi bugünde bulunmaktadır.[3]
Toptan redd taraftarı olmayanlar isedaha mutedil ve daha ilmi bir yol tutmuş gibidirler. Bu görüştekilerin düşünceleri şöyle özetlenebilir:
Iraki, terğib-terhib, kıssalar ve faziletler gibi ahkam ve akaid konuları dışında kalan mevzularda uydurma olmayan haberlerin, zayıflığına işaret edilmeden bile nakledilebileceği kanaatinde olanlardan bahsetmekte, ancak ahkam-ı şer'iyye ve akaid gibi konularda kimsenin böyle bir hoşgörüye sahip bulunmadığını belirtmektedir.
Nevevi (v.676/1277), hadis uleması, fakihler ve daha başkalarının faziletler, tergib-terhib gibi konularda zayıf hadisle –uydurma olmamak şartıyla- amel etmek müstehaptır; ancak, helal-haram, alış-veriş, nikah-talak vb. ahkamda sadece Sahih ve Hasen hadisle amel olunur" görüşünde olduklarını belirtmektedir.
İbnu'l-Humam (v.861/1457) "zayıf hadisle müstehaplık sabit olur" görüşündedir. Sehavi (v.902/1496) de şartları dahilinde faziletler hakkında zayıf hadisle amel edileceği konusunda cumhurun ittifakının bulunduğu görüşündedir.
Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud es-Sicistani'ye izafe edilen bir görüşe göre de "başka hadis bulunmadığı takdirde ahkama ait meselelerde zayıf hadisle amel edilir."[4]
Sonuç olarak, zayıf hadisle amel konusunda ulemanın farklı görüşleri paylaştıkları görülmektedir. Zayıf hadisle amel etmeyi mutlak olarak men edenlerin görüşü zayıf bir görüştür. Mutlak olarak caiz görenlerin görüşü de işi iyiden iyiye gevşetmek (tevessü') demektir. Belli kısımlara ayırıp belli şartlara bağlı olarak amel edilebileceğini söyleyenlerin görüşü ise orta ve doğru bir görüştür.[5]
Tirmizi'ye (v.279/892) gelinceye kadar hadisler genelde Sahih ve Sakim (Zayıf) diye iki gruba ayrılırdı. Zayıf hadisler de "terkedilmiş" (Metruk) "terkedilmemiş" (Ğayr-i metruk) olmak üzere iki kısımda değerlendirilirdi. Tirmizi'den sonra Sahih ile Zayıf arasına bir de Hasen terimi girdi. "Terkedilmeyen zayıf hadisler", hasen terimiyle zayıflar arasından ayrılmış oldu. O halde Tirmizi'den önce yaşamış bir hadisçinin dilindeki Zayıf hadis teriminin Hasen hadisleri de içine aldığı dikkatten uzak tutulmamalıdır.[6]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 8-9.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[3] Suphi Salih'in konuya ait görüşleri için bk. Hadis İlimleri ve Istılahları (Terc. M. Yaşar Kandemir) s. 178.
[4] Bk. A. Naim, Tecrid Tercemesi (Mukaddime): 343.
[5] Leknevi, el-Ecvibetü'l-fadıle: 58; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 146-147.
[6] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 146-147.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zayıf Hadisin Hükmü:

Hadis âlimleri, zayıf hadisle amel edilip edilemeyeceği konusunda üç görüş ileri sürmüşlerdir.
1) Hiçbir konuda zayıf hadisle amel edilmez. Yahya b. Maîn'den nakledilen bu görüşü, Buhârî ve Müslim'in yanısıra İbn Hazm, Kadı Ebû Bekr İbnu'l-Arabî ve Ebu Şammetu'l-Makdisi gibi İslam alimleri bu görüştedir. Buhari ve Müslim'insahihlik şartları, sahihlerinde hiçbir zayıf hadis bulunmamasının bunu gösterdiği söylenmiştir.
2) Her konuda zayıf bir hadisle amel edilebilir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd "zayıf hadis re'y, yani kıyas yoluyla ictihadtan daha iyidir" diyerek bu görüşü tercih etmişlerdir. Ancak bu alimler zayıf hadisle amel edilebilmesi için konusunda başka herhangi bir rivayetin olmamasını şart koşmuşlardır.
3) Bazı şartları taşıması hâlinde, akait ve ahkâma ait olmaksızın va'z, amellerin fazileti, kıssa gibi konularda şartlı olarak zayıf hadisle amel edilebilir.
Hafiz İbn Hacer el-Askalânî (v.852/1448) bu şartları şöyle sıralar:
a) Zayıf hadis, akait ve ahkâma ait olmayıp fedail gibi bir konuda olmalıdır. Bu şart üzerinde bütün alimlerin ittifakı vardır.
b) Zayıf hadis, yalancı, yalancılıkla itham edilmiş veya fuhş-u galat (çok hata yapmak)la tanınan bir ravinin yalnız başına rivayet etmiş olması gibi aşırı derecede zayıf olmamalıdır.
c) Zayıf hadis, kitap veya sünnete dayalı olarak amel edilen bir asıl hüküm veya kaidenin kapsamına girmeli; yeni bir hüküm koymamalıdır.
d) Zayıf hadisle amel edilirken sâbit olduğuna kesin gözle bakmamalı, ihtiyaten amel edildiği bilinmelidir. [1]
Bazı alimlerin ileri sürdüğü, "gerek şer'î hükümler ve gerekse fezâil konusunda, elimizde zayıf hadîse lüzum bırakmıyacak kadar çok sahih ve hasen hadis vardır" görüşü, tercihe şâyân bir görüş olsa gerektir. [2]
Görüldüğü gibi üçüncü görüş ve ona bağlı bu şartlar, dini konular arasında tahlile dayalı bir ayırım da beraberinde getirmektedir. Böylesi bir ayırıma taraftar olmayanlar ve zayıf hadisle amel edilemeyeceğini savunanlar dün olduğu gibi bugünde bulunmaktadır.[3]
Toptan redd taraftarı olmayanlar isedaha mutedil ve daha ilmi bir yol tutmuş gibidirler. Bu görüştekilerin düşünceleri şöyle özetlenebilir:
Iraki, terğib-terhib, kıssalar ve faziletler gibi ahkam ve akaid konuları dışında kalan mevzularda uydurma olmayan haberlerin, zayıflığına işaret edilmeden bile nakledilebileceği kanaatinde olanlardan bahsetmekte, ancak ahkam-ı şer'iyye ve akaid gibi konularda kimsenin böyle bir hoşgörüye sahip bulunmadığını belirtmektedir.
Nevevi (v.676/1277), hadis uleması, fakihler ve daha başkalarının faziletler, tergib-terhib gibi konularda zayıf hadisle –uydurma olmamak şartıyla- amel etmek müstehaptır; ancak, helal-haram, alış-veriş, nikah-talak vb. ahkamda sadece Sahih ve Hasen hadisle amel olunur" görüşünde olduklarını belirtmektedir.
İbnu'l-Humam (v.861/1457) "zayıf hadisle müstehaplık sabit olur" görüşündedir. Sehavi (v.902/1496) de şartları dahilinde faziletler hakkında zayıf hadisle amel edileceği konusunda cumhurun ittifakının bulunduğu görüşündedir.
Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud es-Sicistani'ye izafe edilen bir görüşe göre de "başka hadis bulunmadığı takdirde ahkama ait meselelerde zayıf hadisle amel edilir."[4]
Sonuç olarak, zayıf hadisle amel konusunda ulemanın farklı görüşleri paylaştıkları görülmektedir. Zayıf hadisle amel etmeyi mutlak olarak men edenlerin görüşü zayıf bir görüştür. Mutlak olarak caiz görenlerin görüşü de işi iyiden iyiye gevşetmek (tevessü') demektir. Belli kısımlara ayırıp belli şartlara bağlı olarak amel edilebileceğini söyleyenlerin görüşü ise orta ve doğru bir görüştür.[5]
Tirmizi'ye (v.279/892) gelinceye kadar hadisler genelde Sahih ve Sakim (Zayıf) diye iki gruba ayrılırdı. Zayıf hadisler de "terkedilmiş" (Metruk) "terkedilmemiş" (Ğayr-i metruk) olmak üzere iki kısımda değerlendirilirdi. Tirmizi'den sonra Sahih ile Zayıf arasına bir de Hasen terimi girdi. "Terkedilmeyen zayıf hadisler", hasen terimiyle zayıflar arasından ayrılmış oldu. O halde Tirmizi'den önce yaşamış bir hadisçinin dilindeki Zayıf hadis teriminin Hasen hadisleri de içine aldığı dikkatten uzak tutulmamalıdır.[6]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 8-9.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[3] Suphi Salih'in konuya ait görüşleri için bk. Hadis İlimleri ve Istılahları (Terc. M. Yaşar Kandemir) s. 178.
[4] Bk. A. Naim, Tecrid Tercemesi (Mukaddime): 343.
[5] Leknevi, el-Ecvibetü'l-fadıle: 58; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 146-147.
[6] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 146-147.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhârî

Adı Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire b. Berdizbe'dir. Aslen Farisî olup, Cu'fe'lilerin azadlısıdır.
Buhara'da şevval 194 yılında dünyaya gelmiştir. Babası erken dönemde vefat ettiğinden yetim olarak annesi tarafından büyütülmüştür. İlk olarak hadis öğrenmek üzere 210 yılında yolculuk yapmış ve hadis öğrenmek üzere çeşitli ülkeleri dolaşmıştır. Hicaz'da altı yıl ikamet etmiş, Şam (Suriye), Mısır, Cezire, Basra, Kûfe ve Bağdad'a gitmiştir. Son derece güçlü bir hafızaya sahipti. Nakledildiğine göre o kitaba bir defa bakar ve onu ezberlerdi. Zahid, vera' sahibi, sultanlardan, emirlerden uzak, kahraman, cömert bir kişi idi. Çağdaşı ilim adamları da, ondan sonraki alimler de ondan övgüyle bahsetmişlerdir. İmam Ahmed dedi ki: Horasan onun gibi birisini çıkarmamıştır. İbn Huzeyme: Gök kubbenin altında Muhammed b. İsmail el-Buhârî'den Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisini daha iyi bilen bir kimse yoktur. Fıkıhta müçtehid idi. Hadisten fıkıh istinbatı hususunda şaşırtıcı bir dikkate sahiptir. Nitekim Sahih'indeki bab başlıkları bunu ortaya koymaktadır.
Yüce Allah'ın rahmetine Hartenk denilen şehirde vefat etmiştir. Burası Semerkand'dan iki fersah uzaklıktadır. 256 yılının ramazan bayramı gecesi vefat etmiştir. Vefat ettiğinde oniki gün eksiği ile altmışiki yaşında idi. Telif ettiği eserlerinde gerçekten büyük çapta ilim bırakmıştır. Müslümanlar adına Allah onu hayırla mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zayıf Hadisin Dereceleri:

Makbul (Sahih-Hasen) hadis şartlarından herhangi biri noksan olursa hadis zayıf hadistir. Bu şartlardan birden fazla noksan olursa, zayıflık daha şiddetli olur. Böylece Zayıf Hadisin dereceleri de farklılık arzeder. Bu sebeptendir ki Zayıf Hadisin çeşitleri 49[1]'dan 510[2]'a kadar değişen rakamlarla ifade edilmiştir. Ancak bunların çoğu nazaridir.
Zayıf hadis çeşitlerinden 15 tanesi, öteden beri, özel terimlerle anlatıla gelmektedir. Bunlar da: Muallak, Mürsel, Mu'dal, Munkatı', Müdelles, Muallel, Şâz, Münker, Mevzu', Metruk, Müdrec, Maklub, Muztarib, Musahhaf ve Muharref'tir.[3]
Zayıf hadisler, sahih veya hasen hadislerde bulunması gerekli özelliklerden birinin veyahut birkaçının bulunmama durumuna göre çeşitli derecelere ayrılırlar. Bunlardan her birine değişik isimler verilmiştir. Sayıları konusunda verilen rakamlar ise değişiktir. İbnu's-Salah 49; el-Iraki 42; Abdurrauf el-Münavi ise 81 çeşit zayıf hadis bulunduğunu söylemişlerdir. Ancak bu sayı kabarıklığı bir zayıf hadise değişik isimler verilmesi yüzündendir.
Zayıf hadislerin 10-15 kadarı hususi isimler almıştır. Hadis Usulü alimlerinin tarifinde birlik gösterdikleri bu zayıf hadis çeşitleri gerek isnadda kopukluk bulunması, gerekse ravide adalet ve zabt şartlarının olmaması gibi sebeplerle meydana gelmiştir. Söz gelişi isnadında kopukluk olması yüzünden zayıf olan hadisler, mürsel, munkatı, mu'dal, müdelles çeşitlerine; ravilerinin adalet yahut zabt kusuru sebebiyle zayıf olanlar ise metruk, münker, mu'allel, müdrec, maklub, muztarib, şâz gibi kısımlara ayrılırlar. [4]

---

[1] Bk. İbnu's-Salah, Ulumu'l-Hadis: 37.
[2] Itr, Menhec: 287.
[3] A. Naim, tecrid Tercemesi: 1/270; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 131.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zayıf Hadisin Dereceleri:

Makbul (Sahih-Hasen) hadis şartlarından herhangi biri noksan olursa hadis zayıf hadistir. Bu şartlardan birden fazla noksan olursa, zayıflık daha şiddetli olur. Böylece Zayıf Hadisin dereceleri de farklılık arzeder. Bu sebeptendir ki Zayıf Hadisin çeşitleri 49[1]'dan 510[2]'a kadar değişen rakamlarla ifade edilmiştir. Ancak bunların çoğu nazaridir.
Zayıf hadis çeşitlerinden 15 tanesi, öteden beri, özel terimlerle anlatıla gelmektedir. Bunlar da: Muallak, Mürsel, Mu'dal, Munkatı', Müdelles, Muallel, Şâz, Münker, Mevzu', Metruk, Müdrec, Maklub, Muztarib, Musahhaf ve Muharref'tir.[3]
Zayıf hadisler, sahih veya hasen hadislerde bulunması gerekli özelliklerden birinin veyahut birkaçının bulunmama durumuna göre çeşitli derecelere ayrılırlar. Bunlardan her birine değişik isimler verilmiştir. Sayıları konusunda verilen rakamlar ise değişiktir. İbnu's-Salah 49; el-Iraki 42; Abdurrauf el-Münavi ise 81 çeşit zayıf hadis bulunduğunu söylemişlerdir. Ancak bu sayı kabarıklığı bir zayıf hadise değişik isimler verilmesi yüzündendir.
Zayıf hadislerin 10-15 kadarı hususi isimler almıştır. Hadis Usulü alimlerinin tarifinde birlik gösterdikleri bu zayıf hadis çeşitleri gerek isnadda kopukluk bulunması, gerekse ravide adalet ve zabt şartlarının olmaması gibi sebeplerle meydana gelmiştir. Söz gelişi isnadında kopukluk olması yüzünden zayıf olan hadisler, mürsel, munkatı, mu'dal, müdelles çeşitlerine; ravilerinin adalet yahut zabt kusuru sebebiyle zayıf olanlar ise metruk, münker, mu'allel, müdrec, maklub, muztarib, şâz gibi kısımlara ayrılırlar. [4]

---

[1] Bk. İbnu's-Salah, Ulumu'l-Hadis: 37.
[2] Itr, Menhec: 287.
[3] A. Naim, tecrid Tercemesi: 1/270; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 131.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadiste Zayıflık Sebepleri:

Hadiste Zayıflık genelde iki sebepten kaynaklanır: **1)** Senette inkıta' (kopukluk) bulunması **2)** Ravide cerhi gerektiren bir halin bulunması.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadiste Zayıflık Sebepleri:

Hadiste Zayıflık genelde iki sebepten kaynaklanır: **1)** Senette inkıta' (kopukluk) bulunması **2)** Ravide cerhi gerektiren bir halin bulunması.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Seneddeki İnkıta Sebebiyle Zayıf Hadis Çeşitleri:

İnkıta' (kopukluk), senedden en azından bir ravinin düşmesi demektir. Böyle bir inkıta' varsa, senetteki bütün şahıslar sika olsalar bile, sırf bu inkıta', metnin reddini gerektirir. İnkıta' yüzünden zayıf kabul edilen hadisler, Muallak, Mürsel, Mu'dal, Munkatı' ve Müdelles isimleriyle anılırlar.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 131-132.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Seneddeki İnkıta Sebebiyle Zayıf Hadis Çeşitleri:

İnkıta' (kopukluk), senedden en azından bir ravinin düşmesi demektir. Böyle bir inkıta' varsa, senetteki bütün şahıslar sika olsalar bile, sırf bu inkıta', metnin reddini gerektirir. İnkıta' yüzünden zayıf kabul edilen hadisler, Muallak, Mürsel, Mu'dal, Munkatı' ve Müdelles isimleriyle anılırlar.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 131-132.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35- RÜ'YA TÂBİRİ (YORUMLANMASI) KİTABI
1- Müslümanın Gördüğü Veya Onun Hakkında (Başkası Tarafından) Görülen Sâliha (Yâni Güzel) Rü'ya Babı
2- Uyku Hâlinde Peygamber (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'i Görmek Babı
3- Rü'ya Üç Çeşittir, Babı
4- Hoşlanmadığı Bir Rü'yayı Gören Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı
Hoşlanılmayan Bir Rü'ya Gören Müslümanın Yapacağı Şeyler
Güzel Bir Rü'ya Gören Müslümanın Yapacağı Şeyler
5- Şeytan Bir Kimse İle Uykusunda Oynarsa (Yâni Hoşlanmadığı Bir Rü'ya Görürse) O Kimse Rü'yasını İnsanlara Anlatmasın, Babı
6- Rü'ya Yorumlanınca Vuku Bulur. Bu İtibarla Sahibi Onu Seveninden Başkasına Anlatmasın, Babı
7- Rüya Neye Dayanılarak Yorumlanır? Babı
8- Görmediği Bir Rü'ya Yi Gördüğünü İddia Ederek Yalan Söyleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı
9- En Doğru Rü'ya En Doğru Sözlü Olan İnsanındır, Babı
10- Buta Tâbiri (Yorumlamak) Babı

35- RÜ'YA TÂBİRİ (YORUMLANMASI) KİTABI

Rü'ya» Kişinin uyku hâlinde gördüğü şeye ve uykuda bir şey görmesi işine denilir.

E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te, yâni Fethu'I-Bâri isimü B u h â r 1 şerhinin "(Rü'ya) Tâbiri Kitabı" başlığı altındaki bölümün baş kısmında kişinin uyku hâlinde gördüğü rü'yanın mâhiyeti hakkında söylenen değişik sözleri ve muhtelif görüşleri beyân ve nakleder. Bunları buraya aktarmak bir hayli yer alır. Bu itibarla buraya nakletmekten vazgeçmekle beraber bir iki noktasını açıklamak iyi olur. Şöyle ki:

El-Hâfiz'ın beyânına göre el-Mâzirî: Rü'yanm mâhiyeti hakkında çok şey söylenmiştir. Müslümanların dışındaki bir takım çevreler de bu konuda tutarsız ve reddedilmeye mahkûm bir sürü şeyler söylemişlerdir. Sağlıklı görüş ancak Ehl-i Sünnet mez~ hebine mensub İslâm âlimlerinin şu görüşüdür: Allah Teâla, uyanık insanın kalbinde bir takım itikadlar yarattığı gibi uyuyan insanın kalbinde de bâzı itikadlar yaratır. Allah Teâlâ uyuyan insanın kalbinde yarattığı itikadlan başka zamanlarda yarattığı bir takım şeylerin belirtisi ve aynası hâline sokar. Rü'yada görülen durum, bazen aynası olduğu işe muhalif olur. Evet, uyanık kişinin kalbinde yaratılan itikad ve kanaat, bâzı olayların aynası görünümünde olmasına rağmen bunun tersi çıkabilir. Meselâ bulut yağmurun belirtisidir. Allah Teala bulutu yağmurun alameti olarak yaratmıştır. Ama bazen bulut olmasına rağmen yağmur yağmayabilir. Aynı şekilde uyku hâlindeki insanın kalbinde yarattığı itikadı, bir olayın alâmeti olarak yaratmıştır. Fakat bazen yağmur yağmadığı gibi o olay da olmayabilir. Uyku hâlindeki insanm kalbinde söz konusu itikad bazen meleğin huzurunda oluşur. Bu takdirde sevindirici rü'ya görülür. Bazen de şeytanın hazır bulunduğu bir zamanda oluşur. Bu takdirde üzüntülü ve zararlı rü'ya görülür. Rü'yanın mâhiyeti hakkındaki en üstün ilim Allah katındadır, der.

El-Hâfiz bu arada e 1 - H a k i m' den bâzı nakiller yapmaktadır. Bunun bir bölümünde e 1 - H a k î m özetle şöyle der: Allah Teâlâ; insanların Levh-İ Mahfuzdaki durumlarına muttali olan bir gurup meleği rü'ya işiyle görevlendirmiştir. Görevli melek Levh-1 Mahfuzdan aldığı durumları bir takım olaylar ve şekiller haline sokarak ilgili insanın rü'yasında kalbine yerleştirir ki o kimse için bir müjde veya uyarı ya da kınama değerinde olsun. Böylece hikmetli, yararlı veya sakındınci bir faaliyet gösterilmiş olur. ilgili melek bu gayret içinde iken şeytan da insana karşı duyduğu kin ve husûmetten dolayı onu uyanık iken rahat bırakmak istemediği gibi uyku âleminde de rahat bırakmak istemez. Ona bir takım hiyle ve tuzaklar kurmaktan geri durmaz. Şeytan insanm rü'yasmı ifsâd etmek üzere ya onu gördüğü rü'ya hususunda yanıltmak ister veya rü'yasın-dan gaf il olmasını sağlamaya çalışır.

Rü'yalar genel olarak iki kısma ayrılır:

Birincisi: Doğru olan rü'yalar. Bu nevî rü'yalar, uyanıklık âleminde doğru çıkan rü'yalardır. Peygamberlerin, O'nlara uyan sâlih mü'minlerin gördükleri rü'yalar bu nevidendir. Bâzan dindar olmayan insanlar da bu tür rü'yalan görürler.

İkincisi: Adgâs denilen karmakarışık ve bir anlam taşımayan rü'yalar. Bu nevî rü'yalar da kısımlara ayrılır:

a) Şeytanın uyuyan kişiyle oynaması ve onu üzmesine dâir rü'yalar. Meselâ kişi rü'yasında başının koparıldığını ve kendisinin başını takibe koyulduğunu görür. Ya da korkunç ve tehlikeli bir duruma düştüğünü ve hiç kimsenin kendisini kurtarmaya gelmediğini görür.

b) Meleklerin haram bir şeyi uyuyan kişi için helâl kıldığına veya haram bir işi teklif ettiklerine dâir rü'ya ve aklen muhal ve imkânsız olan buna benzer işlerle ilgili rü'yalar.

c) Kişinin uyanık iken üzerinde konuştuğu veya olmasını temenni ettiği bir şeyi, uyanık iken itiyad hâline getirdiği bir şeyi, rü'yasında görmesi.[1]

1- Müslümanın Gördüğü Veya Onun Hakkında (Başkası Tarafından) Görülen Sâliha (Yâni Güzel) Rü'ya Babı

3893) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:

Salih (yâni ibâdetine düşkün, haramdan sakınan müslüman) kişi tarafindan görülen güzel rü'ya, peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır.»"

3894) "... EbÛ Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«MÜ'mİnin rü'yası peygamberliğin kırk altı parçasından bir par-

3895) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtydllâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöy\e buyurmuştur:

¦Salih (yâni ibâdetine düşkün, haramlardan sakınan) müslü-man adamın rü'yası peygamberliğin yetmiş parçasından bir parça-

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Atiyye bin Sald el-Avfi el-Beceli, zayıftır.

3896) "... Ümmü Kürz el-Ka'biyye (Radıyallâhü anAa/dan rivayet edildiğine göre kendisi:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den şu buyruğu işittim, demiştir:

-Peygamberlik gitti (yâni O'ndan sonra peygamber gönderilmeyecek) ve mübeşşirât (yâni mü'minin göreceği güzel rü'yalar) kaldı.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3897) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Salih, (yâni güzel) rü'ya, peygamberliğin yetmiş parçasından bir parçadır.»"

3898) "... Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü nnh)'dtn; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e, Allah Sübhânehu'nun; = *Düny» hayatında da

ahirette de büşrâ (müjde) onlara (Allah'ın velilerine) dir.»[2] buyruğunu (n Büşrâ = Müjde kelimesiyle neyin kasdedildiğini) sordum. Buyurdular ki:

«O, (yâni âyetteki Büşrâ), güzel rü'yadır, onu müslüman kişi görür veya (başka müslüman tarafından) onun için görülür.***

3899) "... Ibn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (son) hastalığında si-târeyi (yâni evinin kapısının perdesini) açtı. (Mescid-i Nebevî'deki) cemaat safları Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'm arkasında (duruyor) idi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara hitaben) :

«Ey insanlar! Peygamberliğin belirtilerinden yalnız güzel rü'ya kaldı. O rü'yayı müslüman kişi görür veya onun için (başkası tarafından) görülür,» buyurdu."[3]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi B u h â r i, ikinci ve beşinci hadisleri Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Üçüncü ve dördüncü hadîsler ise notlarda belirtildiği gibi Zevâkf nevindendir. Önce bu hadislerle ilgili bilgi verelim. Daha sonra 3898 ve 3899. hadîslerin izahını yapalım.

Birinci ve ikinci hadîste sâlih, yâni ibâdetine düşkün ve haramlardan sakınan müslümanın gördüğü rü'yanın peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça olduğu bildirilir. Üçüncü ve dördüncü hadîslerde ise anılan rü'yanın peygamberliğin yetmiş parçasından biri olduğu belirtilir.

Başka rivayetlerde bu sayılar yanında 45, 50, 44, 40, 49 ve 26 sayılan da vardır. Avnü'l-Mabûd yazarı bu değişik rivayetlerin bulunduğunu belirttikten sonra konu hakkında özetle şu bilgiyi verir:

T a b e r i: Bu ihtilaflar ve değişik sayılar, rü'ya gören müslümanın hâline dönüktür: Takva sahibi olmayan ve din Ölçülerine göre fâsık sayılan müslümanın gördüğü rü'ya nübüvvetin yetmiş parçasından biridir. Takva sâhib olan müslümanın rü'yası ise nübüvvetin kırk altı parçasından biridir. Şu halde rü'yanın doğruluk derecesi müslümanın salâhat ve takva derecesine göre değişik olur, demiştir.

Müslümanın gördüğü rü'yanın peygamberliğin şu kadar parçasından bir parça olduğunu bildirmekten maksad; peygamberlik hasletinin parçalara bölünmesi veya takva sahibi olan bir müslümanın peygamberlik hasletinden bir parçayı kazanabilmesi değildir. Maksad şudur: Peygamberlikte zaman zaman gayıbtan haberdar olmak meziyeti vardır. Yüce Allah dilediği zaman bir peygamberi gayıbtan haberdar eder. Bu itibarla gayıbtan haberdar olmak peygamberliğin alâmetlerindendir. Peygamberlik görevi kalıcı değildir. Fakat alâmetleri kalıcıdır. Müslüman bir kimse bazen Allah'ın takdir ve dilemesi ile rü'ya âleminde bir gayıbtan haberdar edilebilir ve bu itibarla müslümanın rü'yada gördüğü bir şey aynen gerçekleşebilir.

Ibnü'1-Esîr, en-Nihâye'de şöyle demiştir: Güzel rü'yanın peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça sayılması şöyle yorumlanır:

Sahih rivayetlerin ekserisine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), 63 yıl yaşamış ve peygamberlik süresi 23 yıl olmuştur. Çünkü O, kırk yadını doldurduğu zaman peygamber olmuştur. Başlangıçta Peygamber (Aleyhi' s-salâtü ve's-selâm) *e rü'ya biçiminde vahiy gelirdi. O'na uyku hâlinde vahiy şekli altı ay sürdü. Bu sürece gördüğü rü'yalar aynen gerçekleşirdi. Sonra Cebrail (Aley-hisselâm) O'na uyanıklık hâlinde vahiy getirmeye başladı. Peygamberlik süresi 23 yıl devam ettiğine göre rü'ya yoluyla vahiy süresi bunun kırk altı parçasından bir parça olur. Bu itibarla takva sahibi müslümanın gördüğü rü'ya doğruluk ve isabetli oluşu bakımından Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m başlangıçta gördüğü rü'ya'ya benzer ve dolayısıyla 23 yıl devam eden peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça görünümünde olur.

Yukarda belirttiğim gibi hadîslerden maksad rü'yanın peygamberlikten bir parça olduğunu ifâde etmek değildir. Çünkü peygamberlik görevi 3896, 3899 nolu hadîsler ile benzeri hadislerde belirtildiği ve Kur*ân-ı Kerim âyetlerinde bildirildiği gibi Hz. M u h a m -m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatı ile sona ermiştir. Herhangi bir müslümanın rü'yası hiçbir zaman Şer'i bir hüküm için mesned ve kaynak sayılamaz. Bu noktayı önemine binâen vurgulamak isterim.

3898 nolu Ubâde (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z 1 de rivayet etmiştir. 3899. hadis; Müslim, Ebû Dâvûd, NesâÎ ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadislerde ve 3896. hadiste geçen Mübeşşirât ve Büşrâ kelimeleri güzel ve müjdeleyici, sevindirici rü'ya mânâsına yorumlanmıştır. Zâten B u h â r i' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e Mü-beşşirât'ın ne olduğu sorulmuş ve verilen cevabta Rü'ya'yı sâliha, yâni güzel rü'ya olduğu beyân buyurulmuştur.

Bu hadislerden çıkan sonuç şudur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in vefatı ile vahiy sona ermiş olur. Bu itibarla gelecekte vuku bulacak bir şeyden haberdar olabilmenin tek yolu tavkâ sahibi müslümanın güzel rü'yasıdır.

Takva sahibi müslümanlarm gördükleri doğru rü'yaların çoğu sevindirici olduğu için Mübeşşirât ismi verilmiştir. Bazen uyarıcı ve sakmdırıcı rü'ya da görülebilir.

T i r m i z İ' nin "Nübüvvet gitti ve mübeşşirât kaldı*' başlığı altındaki bir bâbta rivayet ettiği E n e s (Radıyallâhü anh) 'in bu mealdeki bir hadisinin izahı bölümünde TuhJfe yazarı naklen şu bilgiyi verir:

E 1 - M ü h e 1 1 e b demiştir ki: Hadîste Mübeşşirat kelimesinin kullanılması müslümanlar tarafından görülen rü'yalann ekserisi itibarıyladır, umûmi değildir. Çünkü rü'yalann bir kısmı uyarıcı mâhiyettedir, doğrudur. Allah Teâlâ, mü'nün kulunu uyarmak ve sakındırmak için bazen korkutucu rü'ya gösterir ki mü'min kulu geleceği için tedbir alsın.

İbnü't-Ti n de şöyle demiştir: Hadisten maksad şudur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatı ile vahiy son bulur. Artık gelecekte vuku bulacak şeylerden haberdar olmanın tek yolu takva sahibi müslümanların gördükleri doğru ve ekseriyetle müjde-leyici rü'yalardır. Bu hadisin zahirine göre gelecekte vuku bulacak bir şeyin rü'yadan başka bir yolla bilinmesi mümkün değildir. Halbuki ilham yoluyla da gelecekten haberdar olmak mümkündür, ilham peygamberler için mümkün olduğu gibi onlann dışında kalan veli kullar için de mümkündür. İlham, Allah tarafından feyiz yoluyla mü'min kulun gönlüne bir şeyin konulması ve telkin edilmesidir, îlhâm da rü'ya gibidir. Yâni Peygamber olmayan takva sahibi bâzı müslümanlara Allah tarafından verilir. Hz. Ömer (Radıyal-lâhü anh)'ın menâkıbı bölümünde vârid olan Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi bunun delilidir. (Söz konusu hadîs, Sa-hih-i Buhâri'nin muhtasarı Tecrîd-i Sarih adlı eserin tercemesinin 1496. hadistir) Bu zâtlara Muhaddesûn adı verilmiştir. Birçok velî, bâzı gayıblardan haber vermişler ve verdikleri haberler" doğru çıkmıştır. Bu noktada duyulan şüphe ve itiraza şöyle cevab verilir. îlhâm, pek az müslümana nasip olur. Mübeşşirat ise bütün

müslümanlara şümullüdür. Yâni her müslüman rü'ya yoluyla gelecekten haberdar olabilir. Onun için gayıbtan haberdar olmanın tek yolunun rü'ya olduğu beyân buyurulmuştur. Diğer taraftan ilham nadiren olabilir. Rü'ya ise her zaman görülebilir.

3898. hadiste geçen Yûnus sûresinin 64. âyetinin geniş açıklaması için tefsir kitablarına müracaat edilmelidir.[4]

2- Uyku Hâlinde Peygamber (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'i Görmek Babı

3900) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

¦Kim beni rü'yasmda görürse o kimse uyanık iken beni görür (gibidir, rü'yası doğrudur). Çünkü şeytan bana benzer bir surete giremez. ¦"

3901) "... Ebû HüreyrefRadtyallâhü <mA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

•Kim rü'yasındâ beni görürse o kimse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan şüphesiz bana benzer bir şekle giremez.-"

3902) "... Câbir (Radtyallâhü a»*;'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

-Kim uykusunda beni görürse o kimse şüphesiz beni görmüştür. Çünkü şüphesiz benim suretime benzer bir şekle girmek şeytan için mümkün değildir.-'1

3903) "... Ebû Saîd (Radtyaüâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim rü'yasın d a beni görürse o kimse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan şüphesiz bana benzer bir surete giremez.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ravi Atiyye bin Sa'd el-Avfl'nin Muham-med bin Abdirrahmân adlı İbn-i Ebl Leyla'nın zayıflığı nedeniyle bu hadisin senedi zayıftır.

3904) "... Ebû Cühayfe (Radtyallâkü a«A/den rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Kim beni rü'yasmda görürse o kimse uyanık iken beni görmüş gibidir (yâni rü'yası gerçektir). Çünkü şüphesiz, şeytan benim suretime girmeye muktedir değildir (gücü buna yetmez)."

Not. Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Çünkü r&vi Sadaka bin Ebl İmran hakkında ihtilâf vardır.

3905) "... İbn-i Abbâs (Radıyattâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim benî rü'yada görürse o kimse şüphesiz beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde CâbÎr el-Ca'fi bulunur. Bu r&vi itham olunmuştur.[5]

İzahı

Bu babın ilk hadisi T i r m i z i tarafından da rivayet edilmiş-tir. Fakat onun rivayetinde; &ÂJI j. -Uyanıklık hâlinde» kaydı yoktur.

İkinci hadisin benzerini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Buhâri' deki metin meâlen şöyledir: «Kim beni rü'yasmda görürse o kimse uyanık iken de muhakkak beni görecektir. Çünkü şeytan bana benzer bir surete giremez.»

Buhâri' nin bu rivayetinin izahı bölümünde ilim ehli değişik yorumlar yapmışlardır. Bâzılarına göre rü'yasmda Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'ı gören Asr-i Saâdet'teki müslümanîann ölmeden O'nu görmek şerefine nail olacakları ve sahâbîlik mertebesine erişecekleri mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vefat ettikten sonra O'nu dünya gözü ile ve uyanıklık hâlinde görmek mümkün değildir. Bir kısım ilim ehli bunu şöyle yorumlamışlardır: Kim rü'yasmda Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görürse o kimse âhirette de O'nu görmek şerefine kavuşacaktır. Bu yoruma göre O'nu rü'yasmda gören kimsenin cennetlik olduğu müjdelen mistir.

Bâzı tasavvuf ehli ise şöyle yorum yapmışlardır: "Kim benî rü*-yasında görürse o kimse takva ve mânâ sahasında ilerleyip murakabe hâlinde de beni görecektir." Şârih Şerkavî de: Bâzı arkadaşlar ve tasavvufçularda bu hâlin meydana geldiğini söylemiştir.

C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Kalan hadîsler ise Zevâid nevindendir. Ancak E b û Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'in 3903. hadîsinin bir benzerini B u h â r i rivayet etmiştir. O rivayetteki metin meâlen şöyledir : «Kim beni rü'yada görürse o kimse muhakkak gerçeği görmüştür. Çünkü şeytan benim şekil ve suretime giremez.

Gerek bu bâbta ve gerekse diğer hadîs kitablannda rivayet edilen "Kim rü'yasında beni görürse gerçekten beni görmüştür" mealindeki ifâdesinin mânâsı hususunda değişik görüşler beyân edilmiştir. Hadis âlimleri tarafindan tercih edilen en kuvvetli görüş ve yorum şöyledir: Yâni o rü'ya hak ve gerçektir, doğrudur. Karışık rü'yalar-dan ve şeytanın benzetmelerinden ve taklidlerinden uzaktır. Şeytan ne rü'ya âleminde ne de uyanıklık hâlinde hiç bir kimseye Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) suretinde görünemez, kendisini böyle tanıtamaz. Allah Teâlâ şeytanı böyle bir şekle girmekten men etmiştir, ona böyle bir güç vermemiştir. Sebebi ise hak ile bâtılın karışmamasıdır.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i rü'yasinda gören müslüman, ister O'nu hadîslerde beyân edilen yüce eşkâl ve siması suretinde görsün ister tarif edilen eşkâlden farklı surette görsün netice aynıdır ve rü'yası gerçektir, doğrudur. Allah Teâlâ O'nu rü'ya-mızda defalarca görmeyi, âhirette de şefaat ve cemâli ile müşerrjef olmayı cümlemize nasip eylesin.[6]

3- Rü'ya Üç Çeşittir, Babı

3906) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:

¦Rü'y» üç çeşittir: Allah tarafindan (melek vasıtasıyla mü'minin kalbine rü'yasında telkin edilen) bir müjde (yâni sevindirici güzel rü'ya), kişinin uyanık hâlinde önemseyip kalben meşgul olduğu bir şeyle ilgili olarak gördüğü rü'ya ve şeytan tarafindan (uyku hâlinde kalbe sokulan) korkutmak. Bu itibarla biriniz sevindirici bir rü'ya gördüğü zaman dilerse anlatsm ve hoşlanmadığı bir rü'ya görürse onu kimseye anlatmasın ve (şeytanı defetmek için) kalkıp namaz

Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Hevze bin Halife bu* lunur. îbn-i Muin, bunun zayıf olduğunu söylemiştir.

3907) "... Avf bin Mâlik (el-Eşcaî) (Radtyallâhü û»A)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Salldttahü Aleyhi ve Seltem) :

«Şüphesiz, rü'ya üç çeşittir: Bâzı rü'yalar, insan oğlunu üzmek İçin şeytan tarafından (kalbe sokulan) korkulardır. Rü'yalann bir kısmı İnsanın uyanık iken arzulayıp azmettiği, sonra da uykusunda gördüğü şeydir. Rü'yalann bâzısı da peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça olan rü'yadır», buyurdu, demiştir.

Havi Müslim bin Mişkem demiş ki: Ben, Avf bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'e t

Bu hadîsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen (bizzat) işittin (mi) ? dedim. Avf bin Mâlik (Radıyallâhü anh) :

Evet. Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *den ben işittim. Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ben işittim, dedi."

Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun, senedi sahih olup ravileri güvenilir zâtlardır.[7]

4- Hoşlanmadığı Bir Rü'yayı Gören Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3908) "... Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz hoşlanmadığı rü'ya görünce (uyandığında) hemen sol taraf ma üç defa (hafif nefesle) tükürsün ve üç defa şeytandan Allah'a sığınsın (yâni Eûzu billahi mine'ş-şeytâni, desin) ve üzerinde olduğu taraftan diğer tarafa dönsün.»"

3909) "... Ebû Katâde (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; ' Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«(Güzel) rü'ya Allah'tandır. Hulm (yâni hoşlanılmayan rü'ya) şeytandandır. Bu itibarla biriniz rü'yasında, hoşlanmadığı bir şey görürse sol tarafına üç defa (hafif nefesle) tükürsün, üç defa şeytan-ı recimden Allah'a sığınsın (yâni Eûzu billahi mine'ş-şeytâni'r-recim, desin) ve üzerinde olduğu yandan diğer yana dönsün. (Bu suretle o rü'yayı zararsız hâle getirir).»"

3910) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

¦Biriniz hoşlanmadığı bir rü'yayı gördüğü zaman (uyandığında) hemen diğer tarafa dönsün, sol tarafına üç defa (hafif nefesle) tükürsün. Allah'tan o rü'yanın hayrından istesin ve şerrinden Allah'a sığınsın.»"

Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Ömerî bulunur. Bunun adı Abdullah el-Ömeri'dir, zayii bir ravidir.[8]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Müslim, Ebû Dâ-vûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû K a -t â d e (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.

İkinci hadiste Rü'ya'run Allah'tan ve Hülm'ün şeytandan olduğu bildirilmiştir. Rü'ya kelimesi Arap dilinde kişinin uyku hâlinde gördüğü iyi veya kötü, başka bir deyimle hoşlandığı veya hoşlanmadığı şeye denir. 3. bâbta geçen hadislerde de bu umûmî mânâda kullanılmıştır. Bu hadiste ise güzel ve hoşlanılan rü'ya mânâsında kullanılmıştır. Nitekim B ü h â r i'nin rivayetinde; jillaM UjJI = "Güzel rü'ya" ifâdesi bulunur.

Hulm ve HulÜm hoşlanılmayan korkulu rü'ya manasınadır.

"Rü'ya Allah'tandır" denilmekle Allah Teâlâ'ya izafe edilmesi güzel rü'yanın şereflendirilmesi içindir. "Hulm şeytandandır" denilmekle hoşlanılmayan rü'yanın şeytana izafe edilmesi ise bu tür rü'yanın şeytanın özelliği olan yalancılık, karışıklık ve korkutmak sıfatlarına uygunluğudur. Veya bu tür rü'yanın şeytanın arzu ve hevesine uygunluğudur.

El-Hâfiz'ın beyânına göre İbnü'I-Bâkıllânî şöyle demiştir:

Allah Teâlâ güzel rü'yayı mü'minin kalbine telkin buyurduğu zaman melek orada, hazır bulunur ve yüce Allah (insanın kalbinde) hoşlanılmayan rü'yayı yarattığı zaman şeytan orada bulunur. Bu sebeple hoşlanılmayan rü'ya şeytana izafe edilmiştir.

Diğer bir kavle göre hoşlanılmayan korkulu rü'ya şeytanın bir kuruntusu, fâsid ve gerçek dışı bir hayâli olduğu için ona izafe edilmiştir.[9]

Hoşlanılmayan Bir Rü'ya Gören Müslümanın Yapacağı Şeyler

1. Uyandığında derhal üç defa hafif nefesle sol tarafına tükürür.

2. Gördüğü rü'yanın şerrinden ve şeytanın şerrinden üç defa Allah'a sığınır. Yâni meâlen şöyle der: "Allahım, bu rü'yanın şerrinden ve recim (yâni rahmetinden kovulan) şeytanın şerrinden sana sığınmm."

3. Uyandığında diğer tarafa döner.

4. Rü'yanın hayrı için duâ eder.

5. Bu tür rü'yayı hiç kimse ye anlatmaz.

Başka rivayetlerden de istifade edilerek yukarda yazdığım adâ-bâ riâyet eden bir kimsenin gördüğü korkulu rü'yadan hiç bir zarar gelmiyeceği Buhâri'nin Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetinde belirtilmiştir.[10]

Güzel Bir Rü'ya Gören Müslümanın Yapacağı Şeyler

El-Hâfiz, Buhârî'nin "Er-Rü'ya Minallahi = RiTya Allah'tandır" başlıklı babında Ebû Katâde (Radıyallahü anh) 'in hadîsinin izahı bölümünde yukardaki âdabı beyân ettikten

sonra güzel rü'ya âdabı hakkında da şöyle der:

Güzel rü'ya âdabı hakkında beyân edilen hususların özeti şudur:

1. Müslüman kişi böyle bir rü'ya gördüğü zaman uyandığında Allah'a hamdeder.

2. Bu rü'yadan dolayı sevinir ve bunu bir müjde olarak kabul eder.

3. Bu rü'yayı sevdiği kimseye anlatır. Sevmediği bir kimseye kesinlikle anlatmaz.[11]

5- Şeytan Bir Kimse İle Uykusunda Oynarsa (Yânı Hoşlanmadığı Bir Rü'ya Görürse) O Kimse Rü'yasını İnsanlara Anlatmasın, Babı

3911) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüemyin yanına gelerek:

Ben rü'yamda başımın vurulduğunu (kesildiğini) ve başımın yerde yuvarlandığını gördüm, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu:

«Şeytan birinizi (rü'yasında üzüp korkutmak üzere) İşler. Sonra o kimse bundan dolayı korkuya kapılır. Sonra sabahleyin gidip (rü*-yasını) insanlara anlatır (yâni böyle rü'yadan korkup anlatmak yersizdir)» buyurdu."

Not: Zevftld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&VUeri güve-nillr »Atlardır.

3912) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü ankütnâydan; Şöyle demiştir :

Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken bir adam O'na geldi ve t

Ya Resulallah! Dün gece rü'yamda gördüm ki sanki benim boynum vurulmuş ve başım yere düşmüş. Ben de başımın arkasında gidip onu aldım ve tekrar yerine koydum, dedi. Bunun üzerine Resû-Iullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«Şeytan birinizle uykusunda oynadığı zaman o kimse o rü*yayı sakın insanlara anlatmasın.-"

3913) '... Câbir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Biriniz hoşlanmadığı bir rü'ya gördüğü zaman rü'yasında şeytanın onunla oynamasını (yâni bu tür rü'yayı) insanlara haber verme-[12]

İzahı

Bu babın ilk hadisi notta da belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup diğer iki hadisi Müslim de rivayet etmiştir.

Bu hadisler hoşlanılmayan rü'yaların şeytanın bir oyunu olup müslümanı üzmek ve korkutmak amacıyla uyku halinde kalbine sokulduğuna ve böyle bir rü'yayı kimseye anlatmamanın gerektiğine delâlet eder. Böyle bir rü'ya gören kimsenin bunu zararsız hâle getirmesi için yapacağı şeylerle ilgili bilgi bundan önceki hadislerin izahı bölümünde verilmiştir.

Hoşlanılmayan, karışık ve korkulu rü'yayı başkasına yorumlat-mak doğru değildir. Çünkü yorumcu yapacağı yorumla rü'ya sahibini daha da üzüntüye sokabilir. Aynca fena yorum fena sonuçlar doğurabilir. Bu husus da bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde belirtilecektir.

N e v e v i. Câbir (Radıyallâhü anh)'in ilk hadisinin izahı bölümünde el-Mâziri' den naklen şu bilgiyi verir:

Bu hadîste sözü edilen rü'yanın şeytan taraf nidan gelme rü'ya çeşitlerinden olduğu vahiy yoluyla veya başka bir belirtiyle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in malûmu olduğu muhtemeldir. Rü'ya yorumcularına göre ise, rü'ya hâlinde başın kesildiğini görmek çeşitli şekillerde yorumlanır. Yorumcular bu hususta şöyle derler:

Bu rü'yayı gören kimse, elindeki nimetlerden veya nüfuz ve kuvvetinden olur. Makam ve mevki sahibi ise bunu yitirir ve işleri bozulur. Fakat rü'ya sahibi hasta ise bu rü'ya hastalıktan kurtulmasına, borçlu ise borçtan kurtulmasına, hacca gitmemiş ise hacca gideceğine, kederli ise üzüntüsünün gideceğine, bir korku ve endişesi varsa, bu halden kurtulacağına ve köle ise hürriyetine kavuşacağına alâmettir.[13]

6- Rü'ya Yorumlanınca Vuku Bulur. Bu İtibarla Sahibi Onu Seveninden Başkasına Anlatmasın, Babı

3914) "... Ebû Rezîn (Lakît bin Âmir) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi şu buyruğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den igitmiştir:

«Rü'ya yorumlanmadıkça bir kuşun ayağı üzerinde (yâni istikrarsız ve askıda) dır. Yorumlanınca vuku bulur.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (buyruğuna devamla) «Rü'ya (nın güzel ve sağlıklı olanı) peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır» buyurdu. Ebû Rezîn demiştir ki i Ve sanırım şöyle buyurdu t Sahibi onu seveninden veya (rü'ya tâbiri hususunda) bilgi, dirayet sahibi olandan başkasına anlatmasın."[14]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.

Avnül-Mabûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:

H a 11 â b i: «Rü'ya yorumlanmadıkça bir kuşun ayağı üzerindedir» ifâdesinden maksad yorumlanmadıkça rü'yanın istikrarsız ve askıda oluşudur, demiştir. Maksad bu olunca mânâ şöyle olur: Rü'ya yorumlanmadıkça kuşun ayağına takılı bir şey gibidir, istikrarsızdır. Rü'ya yorumlanınca da yorumlandığı şekilde vuku bulur.

Yâni bir rü'ya birden fazla şekilde yorumlanabildiği takdirde bu işten anlayan bir kimse onu nasıl yorumlarsa o şekilde gerçekleşir ve artık diğer ihtimallere göre vuku bulması beklenemez. Bu'itibarla bir kimse gördüğü rü'yayı rastgele kişilere veya kendisini, sevmeyenlere anlatmamalıdır. Sevenlerinden birisine veya ilim ve dirayetine güvendiği ehil ve liyakatli bir zâta yorumlatmalıdır ki, iyi biçimde yorum alabilsin. En-Nihâye yazarı böyle açıklama yapmıştır.

Hadîste geçen "Vâdd" seven demektir. "Zî rey sözcüğü ise akıllı veya âlim mânâsına yorumlanmıştır. Zeccâc: Bundan mak-•sad rü'yayı yorumlama işinden anlayan ve bu

sahada bilgi sahibi olan kimse demektir. Çünkü böyle bir kimse rü'yanın hakîki yorumunu veya buna yakın bir yorum yapar, demiştir.

Ebû Rezîo (R-A.)'ın Hâl Tercemesi:

Bu sahâblnin ismi Laklt bin Âmir bin Sabira'dır. 24 aded hadisi vardır. Sünen sfihibleii onun Hadislerini rivayet etmişlerdir. Ravüeri oğlu Asım ve yeğeni Vekl bin Hud» reya bin üdus'tûr. (Hulasa, 323)[15]

7- Rüya Neye Dayanılarak Yorumlanır? Babı

3915) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Rü'yada gördüğünüz şeylerin isimlerini o rü'yanın yorumlanmasına esas alınız. Rü'yada gördüğünüz şeylerin künyelerini (veya) kinaye mânâlarını da yorumlamaya esas alınız. (Birden fazla yoruma muhtemel) rü'ya ilk yorumcuyadır (yâni ona göre vukua gelir).»"

Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezid bin Eban er-Rak-kaşî bulunur. Bu râvi zayıftır.[16]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin izahı bölümünde Sindi şöyle der:

Yâni rü'yada görülen şeylerin isimlerini yoruma esas alıp buna göre kıyaslama yapınız. Meselâ rü'yada Salim isimli bir adamı gördüğünüz zaman onu selâmet manâsıyla yorumlayınız. Çünkü Salim isminin lügat mânâsı, selâmette olan demektir. Rü'yada Ganim isimli bir şahsı gördüğünüz zaman onu ganimet mânâsına yorumlayınız. Keza rü'yada karga görüldüğü zaman onu fâsık ve günahkâr adam mânâsına yorumlamak uygundur. Çünkü bir hadîste kargaya fâsık adı verilmiştir. Kaburga kemiği görüldüğü zaman onu kadın mânâsına yorumlamak uygundur. Çünkü bir hadîste kadın kaburga kemiği ile adlandırılmıştır: «Kadm eğri bir kaburga kemiğinden yaratılmıştır» buyuru 1 muştur. Rü'yada görülen diğer şeylerin isimleri de böylece yoruma esas alınmalıdır.

Hadîsteki "Künâ"nın künye'nin çoğulu olduğu söylenmiştir. Bu kelime kinaye kökünden alınmadır. Kinaye ise bir sözün hakîki mânâsı değil de lazimi mânâsı, yani ondan ayrılmayan ve onunla münâsebeti sevam eden başka bir mânâda kullanılmasıdır. (Meselâ falan adamın ateş külü çoktur, denilir ve bundan maksad ise adamın misafirlerinin çokluğu, onun misafirperverliğinin ifâde edilmek istenmesidir. Çünkü misafiri çok olan cömert bir kimse onlara yemek pişirmek için çok ateş yakar ve dolayısıyla ateşinin külü çok olur.) Sindi buna misal olarak şunu gösterir:

Eü'yada hurma bahçesini görmek ikram ve ihsanı bol olan Arap bir adam mânâsına yorumlanır. Çünkü arapların memleketinde hurma bahçeleri boldur ve hurma arapların en değerli toprak mahsûlüdür. Rü'ya yorumu ile ilgilenenler böyle derler. Keza ceviz ağacı rü'-yada görüldüğü zaman î r â n ' ı £ir adam mânâsına yorumlanır. Çünkü onların memleketinde ceviz ağaçları çoktur.

Hadisin ikinci cümlesinde geçen ve künye'nin çoğulu olduğunu yukarda belirttiğim "Künâ" kelimesinin bulunduğu cümle şöyle de yorumlanabilir, kanısındayım: Rü'yada gördüğünüz şeyler künye denilen isim türü ile meşhur ve mâruf iseler, künyelerinin mânâlarını da yoruma esas alınız.

Bilindiği gibi Arap dilinde "Ebû falan" veya "Ümmü falan" yâni falanın babası veya falanın anası şeklinde özel isimler bulunur ki bu tür isimlere künye denilir. Meselâ rü'yada Ebû Fereç künyeli bir adam görüldüğü zaman, bu künyenin lügat mânâsı dikkate alınarak sıkıntıdan kurtuluş şeklinde yorum yapılmalıdır. Keza Ü m -mü K e r b künyeli bir kadın görüldüğü zaman, böyle bir rü'ya üzüntüye işaret sayılabilir. Çünkü Kerb, üzüntü demektir.

Hadîsin sonunda «Rü'ya ilk yorumcuya aittir» buyurulur. Yâni birden fazla yoruma muhtemel bir rü'ya bu işten anlayan bir kimse tarafından nasıl yorumlanırsa ona göre gerçekleşir ve artık ikinci bir yorumcu muhtemel olan başka bir biçimde yorumlasa bile buna göre gerçekleşmesi düşünülemez.[17]

8- Görmediği Bir Rü'ya Yi Gördüğünü İddia Ederek Yalan Söyleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3916) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; ResuluHalı (Sattallakü Aleyhi ve Seİlent) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim görmediği bir rü'yayi gördüğünü iddia ederek yalan söylerse (kıyamet günü) ona iki arpa tanesini bir birine düğümlemesi teklif edilir ve bunu yapamamasından dolayı tazîb edilir.»"[18]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.

Görmediği bir rü'yayı gördüğünü söyleyen bir kimse bilerek yalan söylemiş olur ve bu yalanını uydurma sözlerle anlatmaya çalışır, tki arpa tanesini biri birine düğümlemek mümkün değildir. Bu yalancı şahıs biri biri ile irtibatı olmayan uyduruk sözler düzenlediği için biri biri ile irtibatı ve düğümlenmesi mümkün olmayan iki arpa tanesini düğümleyip düzenlemesi teklif edilecek, yâni cezası işlediği suç türünden olacak. Teklif edilen bu işi yapamadığından dolayı da tâzibine devam edilecektir. Nitekim bâzı rivayetlerde «ve adam İki arpayı biri birine düğümleyemeyecektir- ilâvesi bulunur.

Görmediği bir rü'yayı gördüm diye yalan söyleyen bir kimsenin cezasının başka yalanlardan farklı olarak şiddetli olmasının sebebi şudur: Doğru ve ekseriyetle hoşlanılan rü'yaların peygamberlikten bir parça olduğu daha önce geçen hadîslerle sabittir. Peygamberlik ise bilindiği gibi vahye dayalıdır. Rü'ya konusunda yalan söyleyen bir kimse Allah'ın kendisine rü'ya hâlinde göstermediği bir şeyi gösterdiğini ve peygamberliğin bir parçası olan doğru rü'yayı Allah kendisine vermediği halde verdiğini ileri sürmekle, Allah'a iftira etmiş olur. Gayet tabiidir ki Allah'a iftirada bulunmak, yaratıklara iftira etmekten daha büyük bir yalandır, cezası da daha elimdir. El-Ce-zeri, en-Nihâye'de böyle açıklama yapmıştır.[19]

9- En Doğru Rü'ya En Doğru Sözlü Olan İnsanındır, Babı

3917) "... Ebû Hüreyrc (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Zaman (bitime) yaklaşınca (yâni dünyanın sonuna doğru), mü*-minin rü'yası yalan çıkmaz. Mü mirilerin rüya bakımından en doğru olanı da, en doğru sözlü olanıdır ve mü'minin rü'yası peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır.»"[20]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir.

Hadîste geçen «zamanın yaklaşması» ifâdesini kıyametin yaklaşması mânâsına yorumlamayı tercih ettim. Çünkü T i r m i z İ' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

sonunda mü'minin rü'yası yalan çıkmaz» buyurmuştur.

Tuhfe yazarının beyânına göre el-Fâik sahibi bu ifâdenin üç şekilde yorumlandığını şöyle nakletmiştir: Birincisi kıyametin yaklaşmasıdır, ikincisi gece ile gündüzün eşit olduğu mevsimdir. Üçüncüsü yılın ay gibi, ayın hafta gibi haftanın gün gibi ve günün bir saat gibi kısıldığı zaman ki Hz. Mehdi' nin zamanıdır. Çünkü o dönemde adalet yaygınlaşır, hayat tathlaşır ve dolayısıyla zamanın nasıl geçtiğinin farkına varılmaz.

Hadiste; en doğru rü'yanın, sözünde en doğru olan mü'minin gördüğü rü'ya olduğu ifâde edilmiştir. Çünkü sözünde doğruluktan ayrılan kimsenin bu olumsuzluğu onun rü'yasına da yansır.[21]

10- Buta Tâbiri (Yorumlamak) Babı

3918) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyda,n; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Uhud (harbin) den döndüğü zaman bir adam gelerek:
Yâ Resûlallah! Hü'yamda bir bulut gördüm, ondan yağ ve bal yağıyordu. Halkın da yağan yağ ve baldan avuç avuç aldıklarını gördüm. Kimi çok alırdı, kimi de az alırdı. Bu arada (yerden) göğe (kadar uzanıp) ulaşan bir ip gördüm. Senin de o ipi tutup onunla (göğe doğru) yükseldiğini gördüm. Senden sonra da bir adamın o ipi tutup onunla yükseldiğini gördüm. O adamdan sonra da başka bir adamın o ipi tutup onunla yükseldiğini gördüm. Bundan sonra gördüm ki başka bir adam o ipi tuttu. Fakat ip koptu. Sonra onun için İp bağlanıp bitişti ve o da o iple yükseldi, dedi.

Bunun Üzerine Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) :

Yâ ResûlaUahl Beni (serbest) bırak (yâni izin ver) bu rü'yayı ben yorumlayayım, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) de t

Yorumla, buyurdu. Ebû Bekir (de) şöyle yorum yaptı i Bu adamın gördüğü bulut, İslâm dinidir. Ondan yağan yağ ve bal ise Kur'ân'dır. Tatlılığı ve yumuşaklığıdır. Halkın ondan avuç avuç aldığı şeye gelince; Kur'ân-ı Kerîm'den (kabiliyetlerine), gayretlerine göre çok veya az İstifâde eden, feyiz alan müslümanlardır. Göğe kadar uzanan ip de üzerinde bulunduğun (adaletli) yönetimdir. Sen hakkı tuttun. O da senin yükselmene vesile oldu. Senden sonra da bir adam o hak, adalet ipini tutacak ve o da onunla yükselecek. Ondan sonra başka bir adam tutacak, o da yükselecek. Daha sonra bir başkası tutacak. Fakat ip kopacak, sonra onun için bağlanıp bitişecek ve böylece o da yükselecek.

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) (Ebû Bekir (Radı-yallâhü anh)'a hitaben) : Sen bâzısında isabet ettin, bâzısında da hatâ ettin,» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir: And olsun, Yâ Resû-lallah isabet ettiğim kısmı hatâ ettiğim kısmdan ayırdedip bana muhakkak haber ver, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yemin etme Yâ Ebâ Bekir», buyurdu.

... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:

Bir adam Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek t

Yâ Resülallah! Ben (rü'yamda) gök ile yer arasında bir bulut gördüm, buluttan yağ ve bal yağıyordu, dedi ve râvi bu hadisin mislini anlattı."[22]

İzahı

Bu hadisi; BuhArl, Müslim ve Tirmizl de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi kısmen değişik İki senedle

î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ile Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Birinci senede göre Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) hadîsi doğrudan rivayet etmiştir. İkincisine göre ise İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) aracılığıyla rivayet etmiştir.

Rü'yayı yorumlayan E b ü Bekir (Radıyallâhü anh)'in hangi hususta hatâ ettiğini Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sseîâm) açıklamamıştır. Bu itibarla Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in hadiste anılan rü'yayı yorumlarken isabetli ve hatalı yönlerini araştırmak noktasmda ilim ehli değişik görüşler beyân etmişlerdir.

İbn-i Kuteybe ve diğer bâzı ilim adamlarına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Bâzısında isabet ettin bâzısında hatâ ettin» buyruğunun mânâsı şöyledir: "Rü'yayı yorumlamak hususunda isabet ettin, doğru yorumladın. Ben sana emretmeden rü'yayı yorumlamaya acele etmekte de hatâ ettin.'*

Diğer bir kısım âlimler ise: İbn-i Kuteybe ve ona muvafakat edenlerin görüşleri geçersiz, tutarsızdır. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), rü'yayı yorumlamak için ona izin vermiştir. Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) 'in hatâsı; rü'yanın bir kısmını yorumlamasını terketmesidir. Çünkü rü'ya sahibi yağ ve bal damlatan bulut görmüştü. Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) bunu Kur'ân-ı Kerim ile yorumlamış. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm, balın yorumudur. Yağ ise sünnet, yâni hadîs ile yorumlanmalı idi. Fakat Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) bunu yapmamıştı. Bu itibarla Kur'ân ve Sünnet'tir, demeli idi, demişlerdir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den sonra ipi tutan birinci ve ikinci zâtlar Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ömer (Radıyallâhü anh)'dır. Üçüncü zât ise Osman (Radıyallâhü anh)'dır. İpin onun elinde kopması hilâfeti döneminde meydana gelen karışıklıklar ve itirazlar sebebiyle, kendisinin ilk iki halîfeye ka-vuşamaması tehlikesidir. Sonra şehid edilmekle iki arkadaşına ulaşmış ki bu da ipin bitişmesi ile ifâde edilmiştir. El-Hâfız, Buhar î' nin şerhinde böyle demiştir.

Yemin ederek meşru bir talebte bulunan kimsenin talebinin yerine getirilmesi ve yeminine muhalefet edilmemesi hususunda sahih hadisler var. Bu hadis, o hadislerin hükmünün umûmi olmadığına delâlet eder. Çünkü M ü s 1 i m' in rivayetine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)., Allah'a yemin ederek rü'yayı yorumlamadaki hatâsının bildirilmesini istemesine rağmen, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) istenen açıklamayı yapmamış ve müellifin rivayetinde de belirtildiği gibi: «Yemin etme" buyurmuştur. Şu halde; isteğin yerine getirilmesinde apaçık bir güçlük veya bir sakmca varsa yapılmayabilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı)'in gördüğü sakıncanın bilâhare sahâbîler arasında bir takdir-i îlâhî olarak meydana gelen olayların olması muhtemeldir.[23]

Hadîsten Çıkan Bâzı Hükümler:

1. Rü'yayı yorumlamak caizdir.

2. Yorumcu bazen isabet, bazen de hatâ yapabilir.

3. Rü'ya mutlaka ilk yorumcunun yorumuna göre gerçekleşmeyebilir, ilk yorumcunun yorumuna göre gerçekleşmesi; yorumcunun isabetli yorum yapması hâline mahsustur.

4. Bir isteğin yerine getirilmesi için yemin eden kişinin isteğini yerine getirmesinde bir sakınca veya zorluk varsa, isteğe uymak müs-tehab değildir.

N e v e v î yukardaki hükümleri beyân ettikten sonra; Kadı demiştir ki: M â 1 i k ' e şöyle bir soru sorulmuştur: Yorumcu kendisine anlatılan rü'yanın şer mâhiyetinde olduğu kanaatmda iken bunu hayra yorumlayabilir mi? Mâlik: Maazallah! Rü'ya peygamberliğin bir parçası olduğu halde peygamberlikle oynanır mı? diye cevab vermiştir.

3919) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankütnâydan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta olduğu dönemde bekâr bir gençtim. Bu nedenle de gece Mescid-i Nebevî'-de kalırdım (yâni evli olmadığım için orada uyurdum). Biz (sahâbîler) den biri, bir rü'ya gördüğü zaman onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlatırdı. Ben de bir defa:
AÜahım! Eğer senin katında benim için bir hayır (iyi hal) var ise bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yorumlayacağı bir rü'yayı bana göster, diye duâ ettim. Sonra uyudum ve rü'yamda gördüm ki; İki melek bana geldi ve beni alıp götürdüler. Sonra (yolda) başka bir melek onlara rastladı ve bana: Korkulacak bir şey yok, dedi. Sonra o iki melek beni cehennemce götürdüler. Baktım ki ce-, hennem kuyu duvarı gibi (taş ile) örülmüş vaziyettedir ve içinde bâzısını tanıdığım insanlar vardır. Sonra ayni melekler beni alıp sağ tarafa giden bir yola götürdüler (yâni cehennemden uzaklaştırdılar).

Sonra sabah olunca ben bu rü'yayı (kız kardeşim Ümmü'l-Mü'minin) Hafsa (Radıyallâhü anhâ) 'ya anlattım. O da rü'yanu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattığını ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu söyledi:

«Abdullah, şüphesiz salîh (iyi) bir adamdır. Fakat gece namaza çok kılsaydı.»

Râvi demiştir ki: Abdullah bin Ömer bundan sonra geceleyin çok namaz kılardı."[24]

İzahı

Bu hadisi BuhârI ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Şabb i Genç yaşta olan demektir. Azeb: Bekâr demektir. Salih de Allah'ın haklarına ve kulların hukukuna riayetkar kimse demektir.

Kl-Hâfiz, el-Fetih'te bu hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

îbn-i Ömer (Badıyallâhü anhümâ), rü'yada gördüğü kişilerin kendisine cehennemi göstermelerini ve cehennemi göstermekle bir nevi nasihatte bulunmalarını o kişilerin melek olduğuna delil saymıştır. Bu görüş doğrudur. Çünkü şeytan uyarıcı ve öğütleyici bir durumu göstermez. El-Hâfiz bu hususu îbn-i Battal'-dan naklettikten sonra; Ben derim ki: Belki o kişiler melek olduklarını îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'e söylemişler, der.[25]

Hadisten Çıkan Hüküm1er:

1. Rü'yanın en sağlıklı yorumu, Peygamberler tarafından yapılan yorumdur.

2. Mescid ve camide gecelemek ve uyumak caizdir. Bu hususla ilgili geniş bilgi sünenimizin 4. kitabının 6. babında geçti.

3. Rü'yanın yorumlanması için, rü'ya sahibinin başkasını vekil tâyin etmek suretiyle rü'yayı yorumcuya anlattırması meşrudur.

4. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) teeddüben rü'yası-nı bizzat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e anlatmamış ve kız-kardeşi olup Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kadınlarından olan H z. H a f s a (Radıyallâhü anhâ) vasıtasıyla arz etmek yolunu seçmiştir. Bu durum, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'in Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e karşı nasıl bir edeb takındığına delildir.

5. Hadis gece namazının faziletine delildir. Bu hususla ilgili geniş bilgi; sünenimizin 5. kitabının 174. babında geçti.

6. Rü'yada sağ tarafa gitmeyi görmek kişinin âhirette defterinin sağ eline verilecek, yâni cennetlik olanlardan olduğuna delâlet eder, böyle yorumlanır.

El-Hâfiz; îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'in rü'yada gördüğü meleklerin isimlerini belirttiğine dâir bir bilgi edinemediğini, keza cehennemde görüp tanıdığını söylediği K u r e y ş kabilesine mensup kişilerin isimlerini açıkladığına dâir bir kayda rastlamadığını söylemiştir.

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'in bu rü'yadan sonra geceleyin çok namaz kılmaya devam ettiğini ifâde eden hadîsin sonundaki cümlenin râvi Sâlim'e ait olduğu, Buhar! ve M ü s 1 i m' in rivayetlerinden anlaşılır.

3920) "... Hareşe bin el-Hürr (Radtyallâhü mkyden; Şöyle demiştir

Ben, Medine-i Münevvere'ye gittim ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mescidinde bir gurup şeyh (yâni yaşça veya ilimce büyük olan) in yanına oturdum. Sonra yaşlı bir zât bir asaya (bastona) dayanarak geldi. Yanlarında oturduğum cemâat: Kim cennet ehlinden bir adama bakmakla sevinmek isterse bu (gelen) zata baksın, dediler. Bu zât bir sütunun arkasında durup iki rek'at namaz kıldı. Sonra ben kalkıp onun yanma vardım ve ona: Cemaatın bâzısı (senin hakkında) şöyle şöyle söyledi, dedim. Bu yaşlı zât: Hamd Allah'adır. Cennet Allah'ındır, dilediğini ona dâhil eder. (Cemaatın benim hakkımda söylediği sözün sebebine gelince) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken ben bir rü'ya gördüm. Rü'yam-da şunu gördüm: Sanki bir adam bana gelerek: Yürü, dedi. Ben de onunla beraber gittim. Beni büyük bir yola götürdü. Sonra sol tarafımda kalan bir yol bana gösterildi. Ben de o yola gitmek istedim. Fakat adam: Sen bu yolun halkından değilsin, dedi. Daha sonra sağımdaki bir yol bana gösterildi. Ben de o yola girdim. Nihayet kaygan bir dağa vardım. Adam elimi tutup beni (yukarıya doğru) fırlattı. Ben o anda dağın zirvesinde oldum. Fakat (kaygan dağın tepesinde) durup tutunamadım. O esnada tepesinde altından bir kulp bulunan demirden bir direk göründü. Adam (tekrar) elimden tutup beni fırlattı. Nihayet ben o kulpu tuttum. Adam: (Kulpa) sarıldın mı? dedi. Ben de: Evet dedim. Sonra adam ayağı ile direğe vurup devirdi. Ben de kulpa sarih kaldım.

Yaşlı zât (sözüne devamla) dedi ki: Ben ru'yamı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattım. Buyurdu ki i

«Sen hayırlı bir rü'ya gördün. (Karşına ilk çıkan) büyük yol mahşerdir. (Sonra) senin sol tarafında gösterilen yol, cehennem halkının yoludur. Sen o yolun ehlinden değilsin. (Sonra) senin sağ tarafında gösterilen yol cennet ehlinin yoludur. Kaygan dağa gelince o, şehîd-lerln makamıdır. (Sen şehid olmak suretiyle bu mertebeye erişmeyeceksin) . Tuttuğun kulp ise İslâm kulpudur. Bu itibarla sen ölünceye kadar bu kulpa sarılmaya devam et.»

(İşte) ben bundan dolayı cennet ehlinden olmayı umanın (yâni kesin bilgi ise ancak Allah katmdadır.)

(Hareşe demiştir ki) Sonra bu yaşlı zâtın Abdullah bin Selâm olduğunu öğrendim."

3921) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (RadtyaÜâkü onA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyje buyurmuştur:

«Ben rü'yada Mekke'den hurma bahçeleri bulunan bir memlekete hicret ettiğimi gördüm. O yerin Yemâme veya Hecer olduğunu* sandım. Fakat o yerin Medine, Yesrib olduğu

görüldü. O rü'yamda bir kılıcı salladığımı ve kılıcın ağzının kesildiğini de gördüm. Sonra bunun Uhud (savaşı) günü şehîd edilen mü'minler olduğu görüldü. (O rü'yada şunu da gördüm:)Sonra kılıcımı (tekrar) salladım ve kılıç en güzel hâle dönüştü. Bunun da Allanın lütfettiği fetih ve mü'min-lerin toplanması olduğu görüldü. O rü'yamda (boğazlanmış) sığırlar ve "Allah (m ettiği işte) hayır (var) dır" (cümlesini) de gördüm. Sonra (boğazlanmış) sığırların Uhud (savaşı) günü (şehid edilen) mü'minler gurubu olduğu görüldü ve (rü'yada görülen) hayrın da Allah'ın bundan sonra verdiği hayırdı zaferler) ve Allah'ın bize Bedir (savaşı) günü lütfettiği sadakat (cihaddaki sabır, metanet) sevabı olduğu[26]

İzahı

Bu iki hadis Buhârî ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.

Birinci hadiste geçen "Şiyeha" Şeyh'in çoğuludur. Şeyh, ilim veya yaşça büyük olan kimse demektir. Sariye de sütun demektir. Nehci Geniş ve büyük yol demektir. Zelak i Kaygan demektir. Halka ve Ur-ye ı Kulp demektir.
Tezcîl: Fırlatmak, atmak ve itmek mânâlarına gelir.

Hareşe; Mescid-iNebevi'debulunan zâtların Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) hakkında söyledikleri güzel sözü ona duyurunca Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) müslümanlann onun hakkında beslediği iyi kanaattan memnun olduğu için Allah'a hamdetmiş ve sonra anılan iyi kanâatin mesnedi olan rü'yayı anlatmıştır. Bu mübarek zâtm cennetlik olduğu hususunda başka hadisler vârid olmuştur. Tecridi Sarih'in 1534. hadîsi bunlardan biridir.

İkinci hadiste geçen Hecer, Bahreyn* de bulunan bir şehir veya Y e m e n' de olan bir şehir ismidir. Yemame de; Mekke ile Yemen arasında bir memlekettir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in rü'y&da gördüğü sığırların boğazlanmış olduğuna dâir kayıt; Nevevi ve el-Hâ-f ı z' m belirttikleri gibi diğer bâzı rivayetlerden alınmadır. Bu kayıt da göz önünde tutulunca U h u d savaşında şehid olan zâtlar ile yorumlanması daha açık olur.

Bu hadîste bulunan; cümlesi müteaddid biçimde yorumlanmıştır. Bu cümlenin rü'yada Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e telkîn edilen bir cümle olduğunu söyleyenlerin görüşü kadı tarafından tercih edildiğinden ve bundan sonra gelen cümlelere daha uygun gördüğümden dolayı böyle terceme etmeye çalıştım. Çünkü bunu takip eden cümlelerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), rü'yada gördüğü hayrı yorumlamıştır.

Bir yoruma göre bu cümle rü'yada telkin edilmemiş olup Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından buyurulan ve Uhud savaşında şehid edilen mü'minler hakkındadır. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: "Onların şehid edilmeleri dünyada kalmalarından daha hayırlıdır." Başka bir deyimle "Allah'ın sevabı daha hayırlıdır." E1 - K â d ı' nın beyânına göre sarihlerin çoğu cümleyi böyle yorumlamıştır.
Hâl Tercemesl:

Hareşe bin el-Hür el-Fizârl (R.A.), Hz. Ömer (R.A.)'m himayesinde büyütülmüştür. Ebû Davûd, onun sanabl olduğunu söylemiştir. Fakat el-îcli, onun tabiilerin büyüklerinden TB güvenilir bir ravi olduğunu söylemiştir. Kendisi Ömer ve Ebû Zer (R.A.)'dan rivayette bulunmuştur. Ravileri ise Bibi bin Hiraş, el-Müsey-yeb bin Bati ve Sbfi ZurVdır. Halife, onun hicri yetmiş dördüncü yılı vefat etti-ğf&İ «Oyleiniştlr. KOMİM Sitte «âbJbleri onun rivayetlerini abuslardır. (Hulasa, 106)

3922) "... EbÛ Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:

«Ben bîr defa rü'yamda iKi kolumda altından (mamul) iki bilezik gördüm. (Bunlar bana ağır geldi) Sonra bileziklere üfledim (ikisi de hemen uçup gitti). Sonra ben bu bilezikleri şu iki kezzâb (çok yalana, sahte peygamber) Müseyleme ve el-Ansi ile yorumladım.»"[27]

İzahı

Bu hadîs; Buhâri, Müslim ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bilezikleri sahte iki peygamber ile yorumlamasının sebebi ve münâsebeti şudur: Yalancılık bir şeyi yerinden başka bir yere koymak, yersiz konuşmaktır. Altın bileziğin yeri ise erkeğin kolu değil, kadının koludur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), giysisi olmayan bilezikleri mübarek kollarında görünce, iki kişinin hakkı olmayan peygamberlik iddiasında bulunacağını anladı. Keza erkeğe haram olan altın bilezik de yalancılığın belirtisidir. Diğer taraftan Zeheb kelimesi Zihâb kökünden alınmadır. Zihâb gitmek demek olduğundan sahte peygamberlerin neticesinin gidici olduğunun belirtisidir. Bileziklerin bir üfleme ile uçup gitmesi de Müseyleme ile el-Ansî'-nin perişan edilmelerinin alâmetidir.

Hadiste sözü edilen sahte peygamber el-Esved el-Ansi, S a n' â' da çıkıp peygamberlik iddiasında bulundu. O esnada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta idi. El-AnsİO çevrede kendisine bir hayli taraftar topladı ve müslümanlarla savaştı. Nihayet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sağlığında bu sahte peygamber Feyrûz e d - D e y 1 e m İ tarafından öldürüldü.

Müseyleme tü'1-Kezz âb da Yemâme'de türeyip peygamberlik iddiasında bulundu. Bâzı rivayetlere göre ilk zamanlarda müslümanlığı kabul etmiş. Sonra mürted olup böyle bir sahtekârlığa başvurmuştur. Bu sahtekâr da Hz. Hamza (Radıyalâhü anh) 'in katili olup bilâhare müslüman olan Vahşi tarafından, Hz. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde öldürüldü. Vahşi (Radıyallâhü anh) 'in onu öldürdükten sonra : Ben câhiliyet döneminde insanların en hayırlısını şehid ettim. Müslümanlık döneminde de insanların en kötüsünü öldürdüm, dediği söylenmiştir.

3923) "... Ümmü'1-Fadl (Lübâbe bint-i el-Hâris) (RadtyvUâkü anhü-rivayet edildiğine göre kendisi:

Ya Resûlallah! Ben rü'yamda gördüm ki; sanki senin uzuvlarından bir uzuv (organ) benim evimde idi, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) de (ona) :
«Bir hayır gördün. (Kızım) Fâtime bir oğlan çocuğu doğurur. Sen de onu emzirirsin», buyurdu. Sonra Fâtime, Hasan veya Hüseyin (Radıyallâhü anhüm) ü doğurdu. Ümmü'1-Fadl da (bebeği) Kusem'İn sütü ile onu emzirdi. Ümmü'1-Fadl (sözüne devamla) demiştir ki t

Bir gün ben onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına götürerek kucağına koydum. Bebek de (O'nun kucağında iken) işedi. Bundan dolayı bebeğin om uzuna vurdum. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

«Sen oğlumu incittin. Allah sana rahmet eylesin», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râviler güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kesik)tir. Et-TehzİB ile el-Etrafta beyan edildiğine göre ravi Kabus, babası aracılığıyla Ümmül-Fadl (R-A.)'dan rivayet etmiştir. (Halbuki burada Kabus ÜmmuTrFadl'dan rivayet etmiştir.)[28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin mânâsı açıktır. Ü m m ü' 1 -Fadl Lübâbe bint-i el-Hâris (Radıyallâhü anhâ), Hz. A b b â s (Eadıyallâhü anh)'m zevcesi idi. Aynı zamanda Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcesi M e y m ü n e bint-i e 1-H a r i s (Radıyallâhü anhâ)'in kız kardeşi idi. Şu halde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in baldızı ve yengesi durumunda idi. Hâl tercemesi 522. hadîs bölümünde geçti. Hadiste ismi geçen Kuşem (Radıyallâhü anh), Abbâs bin Ab-dilmuttalib (Radıyallâhü anh) 'in oğludur, sahâbîdir. S e -m e r k a n d savaşında şehid edilmiş olup kabri oradadır.

Sindi' nin beyân ettiği gibi bu hadise göre Ü m m ü' I -Fadl (Radıyallâhüanhâ)'nın Mekke*den Medine-i Münevvere'ye hicret etmiş olması gerekir.

3924) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâydan rivayet ğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Rü'yamda siyah ve başı (nın saçı) dağınık bir kadının Medine'den çıkarak nihayet Mehyea'ya —ki, el-Cuhfe'dir — yerleştiğini gördüm. Sonra ben rü'yamda gördüğüm kadını Medine vebası ile yorum-ladım. Bu hastalık da oraya nakledildi.»"[29]

İzahı

Bu hadisi Buhârî ve Tirmizt de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen-, «amAI ^ cümlesi ile ilgili olarak el-Hâfiz: Sanının ki bu cümle râvi Musa bin Ükbe'ye aittir. Çünkü rivayetlerin çoğunda bu cümle yoktur, demiştir. Mehyea kelimesinin lügat manâsı, düz ve geniş arazi demektir.

Cuhfe; Şam dolaylarından gelen hacıların ihrama girdikleri yerdir. Medine-i Münevvere* ye yaklaşık 8 konak mesafededir. Â i ş e (Radıyallâhü an ha) 'den rivayet edilen bir hadîste belirtildiği gibi Hicret edildiğinde Medîne-i Münevvere'-nin havası ve iklimi hicret edenlere bir hayli dokundu. O dönemde Medine-i Münevvere, Hicaz'ın en vebalı ve hastalıklı bölgesi sayılırdı. Hicretten sonra muhacirlerin çoğu zehirli humma hastalığına yakalandı. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) Medine-i Münevvere' nin hummasının müslümanlann azgın düşmanı olan yahûdilerin oturdukları C u h -f e' ye 'aktarılması yolunda duada bulundu. Bu rü'ya da o günlerde görülmüş olabilir. Bu rü'ya ve duâ gerçekleşti. Medine-i Münevvere' nin iklimi gayet düzeldi, bu belde o günden günümüze kadar tüm müslümanlann sevimli şehri hâline geldi. Cuhfe de o dönemde bir sıtma merkezi hâline dönüştü.

3925) "... Talha bin Ubeydillah (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:

Beli (kabilesin) den iki adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in yanına geldiler. İkisinin müslümanhğı kabul etmeleri beraber olmuştu. Bunlardan birisinin (İslâmiyet uğrundaki) çalışma ve gayreti diğerininkinden fazla ve daha kuvvetli İdi. Bunlardan çok çalışkan olanı savaşa gidip şehid edildi. Diğeri ondan sonra bir yıl daha yaşadı. Sonra o da vefat etti.
Talha demiştir ki: Ben uyurken rü'yarada cennetin kapısı yanında olduğum sırada bu iki adamla karşılaştım. Sonra cennetten bir zat çıktı ve bu iki adamdan sonradan vefat edene (cennete girmesi için) izin verdi. Bir süre sonra (görevli olan) aynı zât (tekrar dışan) çıktı ve şehid olan adama (cennete girmesi için) izin verdi. Daha sonra (görevli) zât bana döndü ve t Sen geri dön. Çünkü senin cennete girmen zamanı henüz gelmedi, dedi.

Talha sabahleyin bu rü'yasını halka anlattı. Herkes şehîd olan adamın diğerinden sonra cennete girmesine şaştı. Nihayet bu haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştı ve halk O'na bu rü'ya olayım arzettiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu olayın neyine şaşıyorsunuz?» buyurdu. Sahâbîler:

— Yâ Resûlallah! Bu (yâni önce ölüp sonradan cennete giren adam) arkadaşından daha gayretli, daha çalışkan idi. Sonra şehîd edildt Halbuki şu diğeri (yâni arkadaşı) ondan önce cennete girdi, dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Cennete önce giren adam, şehid edilen adamdan sonra bir yıl daha yaşamadı mı?» diye sordu. Sahâbîler t

— Evet yaşadı, dediler. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ve Ramazan ayına erişip oruç tuttu, bir yılda şu kadar namaz, şu kadar secde etti, değil mi?» buyurdu. Sahâbîler:

— Evet doğrudur, dediler. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) :

«Şu halde ikisinin arasında bulunan mesafe gök ile yer arasındaki mesafeden daha uzaktır>, buyurdu."

Not: Zevâîd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki râviler güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kesikKir. Çünkü Ali bin el-Medînl ve îbn-i Muin : EbÛ Seleme, Talha (R.A.)'den bir şey işitmemiş, demişlerdir.

3926) "... Ebû Hüreyre (Radıyaüâhü ö«A)'den rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Ben (rü'yada) ğul (— boyuna takılan lala — yi görmek) den lanmam ve kayd (—ayağa takılan pranga — yi görmek)! severim. Kayd (yâni pranga) dinde sebat etmektir.»[30]

İzahı

Bu hadisi TirmizÎ daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Buhâri ve Müslim de bunu rivayet etmişlerdir. Ancak uzun bir metin sonunda geçen bu cümlelerin merfû olup olmadığı kesinlik kazanmıyor. Onun içindir ki Müslim bir rivayetinde bu cümlelerin merfû mu, yoksa râvi îbn-i Sirîn'e âit mi olduğu hususundaki tereddüdü belirtmiştir. Başka bir rivayette de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) *ın sözü olarak nak-letmiştir.

Ğull: Boyuna takılan lâle mânâsına yorumlandığı gibi hem buna hem de ele vurulan kelepçe mânâsını içeren şümullü bir mânâya da yorumlanmıştır. El-Hâfiz, el-Fetih te bu görüşleri naklet-miştir. Buhâri,- bunun yalnız lâle, yâni boyuna takılana mahsus olduğunu Rü'yada lâle denilen boyun halkasını görmenin hoş karşılanmaması sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü Allah Teâlâ Kur'ân-ı Ke-rîm'de bunun cehennem ehlinin sıfatı olduğunu bildirmiştir. Buna dâir âyetlerden birisi Yasin sûresinin 8. âyetidir:

«Şüphesiz biz boyunlarına, çenelerine kadar varan lâleler geçirdik. Bunun için başlan yukan doğru kalkıktır.»"

Ağlâl: Ğull'un çoğuludur.

Kayd: Ayağa takılan pranga ve benzeri halka gibi şeye denir. Rü'yada kaydı görmenin iyiye yorumlanması ve dinde sebat göstermek mânâsını taşıması sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü pranganın yeri ayaktır. Bu itibarla; günahlardan, serden ve bâtıl şeylerden sakınmak mânâsmı ifâde eder. Ayağına pranga vurulan kişi yürüyemez. Bu, bâtıl şeylere yürümeye engel olan imân ve İslâmiyet'e sadakat için örnek sayılmıştır.[31]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/89-90.
[2] Yûnus, 64
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/91-94.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/94-96.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/96-99.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/99-100.

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/100-102.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/102-103.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/103-104.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/104.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/104-105.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/105-106.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/106-107.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/107-108.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/108-109.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/109.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/109-110.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/110-111.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/111.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/111-112.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/112.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/112-114.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/114-116.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/116-117.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/117-118.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/118-121.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/121-123.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/123-124.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/125.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/125-128.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/128-129.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önemli Açıklama:

Kadı Iyâz (rh.a.) der ki: "Bağları gözeten, kopartan ve isteyen Rahim'e (Akrabalık bağlarına) gelecek olursak; bu ancak onun bir cisim olmadığını ve buna (cisme) delalet etmeyen bir mana türü olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bir cisim olmayıp bir yakınlık ve nesep olayı ile ilgilidir. Anne karnı olan rahimde olduğu üzere "Rahim" kelimesi de çoğul yapılır ve bir kısmı bir kısmına bitişiktir. Bu bitişiklik olayı Rahim olarak isimlendirilir. Bu rahimin konuşması ve ayağa kalkması konusu ise; gerçek manada olmayıp bir darbı misal ve güzel bir istiâre sanatı yapılmıştır. Öyle ki Araplarda böyle kullanımlar onların adetlerindendir. Demek ki maksat; akrabalık bağlarının yüceliği, konumu ve faziletini yüce görmek ve akrabalık bağlarını kopartmanın da ne kadar büyük (bir günah) olduğunu belirtmektir." Allah en iyi bilendir.
Hadiste geçen: *"Rahmânın eteğine yapıştı"* kavline gelirsek; bu da yine geçtiği gibi Halik olan Allah'a bağlılığı ifade eden kalıp cümlelerden olup yine benzetme ve istiare sanatı kullanılmıştır.
Kimileri de bunun; Müslim'in rivayetinde (2555) geçtiği gibi *"arşta asılı olması"* hadisinin manasında olduğunu söylemiştir.
"Rahim (akrabalık bağları Cennete) uzanan bir koldur." kavline gelirsek; Arap Dili gramercileri: Buradaki "Şicne (kol)" kelimesinin ağacın kolları ve "Şecn" kelimesinin vadi kollarından bir kolun olduğu söylemiştir. Nitekim: "el-Hadîsu zü şecûn" denildiği zaman bunun manası "sözün birbirine girdiği" olarak açıklanmıştır.
Hadiste geçen *"Minerrahmani (Rahmân'dandır)"* kavline gelirsek; akraba bağı manasına gelen Rahîm, ismini Rahmân isminden almıştır. Bu isim ile bir alâka söz konusudur. Yoksa "akrabalık manasında olan Rahim Allah'ın zatındandır." denilmez haşa. Bu olmaz, Allah (c.c.) bundan münezzehtir. Allah her şeyin en iyisini bilir.
Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen bir rivayette Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Akrabalık bağı Rahmân'ın verdiği, (Cennete uzanan) bir koldur. Allahu Teâlâ şöyle buyurur: "Kim seni gözetirse Ben de onu gözetirim, kim de Seni koparırsa Ben de onu koparırım."[1]

***

[1] Buhârî (2988).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZİKİRLER VE DUALAR BÖLÜMÜ[1]

? ???? ??????? ???????? ?

-201 ? ??? ?????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????????? ?

"'Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh' (=Güç ve kuvvet, ancak Allah'ındır) sözü, Cennet hazinelerinden bir hazinedir"[2]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**ın 'Kitâbu'l-Edeb' (=Edeb Bölümü'n)de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Musa el-Eş'arî
2. Ebu Zerr
3. Ebu Hureyre
4. Zeyd b. Sâbit
5. Muâz b. Cebel
6. Ebu Eyyûb el-Ensârî
7. Kays b. Sa'd b. Ubâde
8. Hâzim b. Harmele el-Gıfârî
9. Zeyd b. İshâk el-Ensârî
10. Muâviye b. Hayde
11. Fudâle b. Ubeyd
12. Ebu'd-Derdâ'
13. Enes
14. Hz. Ebu Bekr

Toplam, 14 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

15. Ebu Ümâme[3]

Bu hadisi ise, İmam Ahmed (ö. 241/855) **"Müsned"** adlı eserinde rivayet etmiştir.

Kevrânî ise **"Risâle"** adlı kitabının 'Kesb Meselesi' ile ilgili bahiste Suyûtî'den naklen, bu hadisin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

Ebu Sâlim el-Ayyâş'de **"Rihle"** adlı kitabında bu hadisleri nakletmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî'nin) **"Dürrü'l-Mensûr"** adlı tefsir kitabında **? ????????? ???? ???????? ????????? ?????? ??? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ?** **"Bağına girdiğinde: 'Mâşallah! Kuvvet, yalnız Allah'ındır' deseydin ya!"** (Kehf: 18/39) ayetinin açıklamasına bakabilirsiniz.

* * *

-202 ? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???????????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, (devamlı bir şekilde) dua yapması ve dua yapmayı sürdürmesi"[4] **ile ilgili hadisler**

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de Kuşeyrî (ö. 465/1072)'den naklen der ki: "Dua, isteklerin çok olmasından ötürü kişinin istediği hususa (mutlak olarak) ihtiyaç duymasıdır."

"Dua, Allah'a boyun eğme ve ihtiyaç duyma halinin açığa vurulmasından ibarettir."

Daha sonra (Zürkânî) der ki: "Çünkü böyle yapma, Hz. Peygamber (s.a.v)'in **mütevatir** sünnetidir. Bu da, Hz. Peygamber (s.a.v)'den manevi **mütevatir** olarak gelmiştir."

-203 ? ??????????? ??? ?????????? ????????? ???????? ?

"Duaya rağbet ve teşvik etme"[5] **ile ilgili hadisler**

(Kastallânî) **"Mevâhibu'l-Leduniyye"**de duaya rağbet etme ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen haberlerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-204 ? ????? ??????????? ??? ?????????? ?

"Duada elleri kaldırma"[6] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"İthâmu'd-Dirâye bi şerhi'n-Nihâye"**de der ki: "Duada elleri kaldırma hususunda gelen hadiseri bir cüz'de topladım. Duada elleri kaldırma ile ilgili (hadisin pek çok) geliş yolları bana gelmiş olup (bunların sayısı) 100'e ulaşmıştır."

Yine Suyûtî, **"Şerhu't-Takrîb"**de de der ki: "Duada elleri kaldırma ile ilgili hadislerde, mana bakımından mütevatir hadislerdendir. Duada elleri kaldırma ile ilgili 100 kadar hadis, Resulullah (s.a.v)'den rivayet edilmiştir. Duada elleri kaldırma ile ilgili hadisleri bir cüz'de topladım. Fakat bu hadisler, çeşitli meseleler ile konularda (farklı bir şekilde) geçmektedir. Farklı yerlerde geçen bu hadisler, (lafzi olarak) tevatürü oluşturmamaktadır. Ama bu hadislerdeki ortak nokta:

‘Duada elleri kaldırma’ dır. Bu ortak noktanın hepsinin bir araya getirilmesi, tevatürü meydana getirmektedir.”

(İbn Hacer) **“Fethu’l-Bârî”**nin ‘İstiskâ’ (=Yağmur Namazı) Bölümü’nde dua ederken elleri kaldırma hadisi ile ilgili yerde aynen şöyle der:

“Musannif Buhârî, bu hadisi, ‘Da’vât (=Dualar) Bölümü’nde her dua sırasında elleri kaldırmaya delil getirmiştir.

Bu konuda bir çok hadis gelmiştir. Münzirî, bu hadisleri müstakil bir cüz’de toplamıştır. Nevevî’de **“Şerhu’l-Mühezzeb”**in ‘Sıfâtu’s-Salât’ (=Na-mazın Kılınışı) ile ilgili bahiste bu hadislerin bir çoğunu getirmiştir. Bunlar, 30 hadistir.”

Yine Nevevî (ö. 676/1277) **“Şerhu Müslim”**de der ki: “Resulullah (s.a.v)’in, ‘İstiskâ’ (=Yağmur Namazı) dışında daha bir çok yerde dua ederken ellerini kaldırdığı sabittir. Resulullah (s.a.v)’in bunu yaptığı, sayılamayacak kadar çoktur. Bu hadislerden 30 kadarını Buhârî ile Müslim’in **“Sahîh”**lerinden yada bunların birinden topladım. Bu hadisleri, **“Şerhu’l-Mühezzeb”**in ‘Sıfâtu’s-Salât’ (=Namazın Kılınışı) ile ilgili bahsin sonlarında naklettim.”

Bunlardan bazılarını nakletme hususunda der ki: “Dua ederken elleri kaldırmanın, 100 hadiste geçtiği sabittir. Münzirî, bu hadisleri nakletmiştir. Suyûtî’de, bununla ilgili bir eser yazmıştır.”

Nevevî **“Ezkâr”** ile **“Şerhu’l-Mühezzeb”**de ve Suyûtî (ö. 911/1505)’de **“Tevşîh”**de bu konuda gelen hadislerden bir çoğuna işaret etmiştir.

Enes’in,[7] **“Sahîh”**de geçen sözüne göre; Resulullah (s.a.v), ‘İstiskâ’ (=Yağmur Namazı) dışında hiçbir yerde dua ederken ellerini kaldırmayıp sadece ‘İstiskâ’ (=Yağmur Namazı)’nda ellerini kaldırmıştı. Hatta bu sırada koltuk altlarının beyazlığı görününceye kadar ellerini kaldırmıştı.

Enes’in bu sözünün yorumu yapılmalıdır. Enes, bu sözüyle; Resulullah (s.a.v)’in, ‘İstiskâ’ (=Yağmur Namazı) dışında hiçbir duasında koltuk altlarının beyazlığı görününceye kadar ellerini açık bir vaziyette kaldırmadığını kast etmiş olabilir. Üstelik Enes’in bu sözü, bir çok sahih hadise ters düşmektedir.

Örneğin; Beyhakî’nin, Enes’ten yaptığı rivayette; Resulullah (s.a.v), kunût sırasında ellerini kaldırmıştır.

Müslim’in, Hz. Aişe’den yaptığı rivayette ise; Resulullah (s.a.v), Baki’ kabristanlığında yatanlara dua ederken ellerini kaldırmıştır.

Yine Müslim’in, Umâre b. Rüeybe’den[8] yaptığı rivayette ise; Resulullah (s.a.v), Bedir Savaşı günü dua ederken ellerini kaldırmıştır.

Buhârî’nin, Abdullah ibn Ömer’den[9] yaptığı rivayette ise; Resulullah (s.a.v), Orta Cemre’de dua ederken ellerini kaldırmıştır.

Yine Buhârî’nin, Enes’ten[10] yaptığı rivayette; Resulullah (s.a.v), Hayber Savaşı sabahı (dua ederken) ellerini kaldırmıştır.

Buhârî ile Müslim, Resulullah (s.a.v)’in, Ebu Musa el-Eş’arî’den[11] yaptığı rivayette; Resulullah (s.a.v), (koltuk altlarının beyazlığı görününceye kadar) ellerini kaldırmıştır.

Buhârî, elleri kaldırma ile ilgili Hz. Aişe, Ebu Hureyre, Câbir ile Hz. Ali’den yaptığı rivayetlerde; Resulullah (s.a.v)’in, (dua ederken) ellerini kaldırdığı ile ilgili hadisleri ve daha başka yerlerde de ellerini kaldırdığına dair hadisleri bir cüz’de toplamıştır.

Buhârî der ki: “Bu rivayetler, bunun dışında (kalan rivayet)lere nispetle sahihtir.”

* * *

-205 ? ????? ??????????? ?

“(Dua ederken Allah’tan) sağlık isteme”[12] **ile ilgili hadisler**

Hafız İbnü’l-Cezerî (ö. 606/1209)**“Hısnu’l-Hasîn”** adlı kitabının birkaç yerinde, dua ederken Allah’tan sağlık isteme ile ilgili, Hz. Peygamber (s.a.v)’den gelen hadislerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-206 ? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ?

“Hz. Peygamber (s.a.v) cimrilikten, korkaklıktan, ihtiyarlıktan, tembellikten, kabir azabı ile fitnesinden (Allah’a) sığınması’[13] **ile ilgili hadisler**

İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1200) **“Va’z”** adlı kitabının baş tarafında bu tür hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

“Hz. Peygamber (s.a.v)’in (çeşitli konularda Allah’a) sığınması ile ilgili O’ndan gelen haberler, **mütevatir**dir.”

* * *

-207 ? ?????????? (?? ?????? ???????? ????????) ??? ????? ???????? ????? ?????????? ?????????? ?

“Yüce Allah’ın, her gece dünya semasına inmesi”[14]

Bu hadis, bir çok yollardan rivayet edilmiştir:

1. Ebu Hureyre,[15] Hz. Peygamber (s.a.v)’den

Tirmizî (ö. 279/892) der ki: “Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

2. Hz. Ali
3. Ebu Saîd el-Hudrî
4. Rifâa el-Cühenî
5. Cübeyr b. Mut’im
6. Abdullah ibn Mes’ud
7. Ebu’d-Derdâ’
8. Osman ibnu’l-Âs

(Aynî) “Umdetu’l-Kârî”de der ki: “(Derim ki:) Bu konuda ayrıca şu yollardan da hadis gelmiştir:

9. Câbir b. Abdullah
10. Ubâde ibnu’s-Sâmit
11. Ukbe b. Âmir
12. Amr b. Abese
13. Ebu’l-Hattâb[16]

14. Hz. Ebu Bekr
15. Enes b. Mâlik
16. Ebu Musa el-Eş'arî
17. Muâz b. Cebel
18. Ebu Sa'lebe el-Huşenî
19. Hz. Aişe
20. Abdullah ibn Abbâs
21. Nevvâs b. Sem'ân
22. Ümmü Seleme
23. Abdulhumeyd b. Yezîd ibn Seleme' nin atası"

Daha sonra da bunların rivayet ettikleri hadisleri ve Ebu'l-Hattâb'a varıncaya kadar bu hadisleri tahric eden kimseleri de nakletmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için Aynî (ö. 855/1451)'nin bu kitabına bakabilirsiniz.

Ayrıca Ebu'ş-Şeyh İbn Hayyân (ö. 369/979)'ın **"Kitâbu's-Sünne"** adlı kitabında Ebu Zür'a'nın şöyle söylediği nakledilmiştir:

"Allah'ın, her gece dünya semasına inmesi ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen hadisler, **mütevatir**dir. Bu hadisleri, Resulullah (s.a.v)'in sahabilerinden bir çoğu rivayet etmiştir. Bize göre, bu hadisler, sıhhatli ve kuvvetli bir durumdadır."

Sehavî (ö. 902/1496)'nin **"Fethu'l-muğîs"**inde geçtiği üzere; bazıları, bu hadisi mütevatir hadisler içerisinde saymıştır.

(İbn Abdilhâdî) **"Sârimu'l-münekkî"**de aynen şöyle der: "(Yüce Allah'ın, her gece dünya semasına) inmesi ile ilgili Resulullah (s.a.v)'den gelen hadis, **mütevatir**dir.

Osman ibn Saîd ed-Dârimî dedi ki: 'Bu hadis, Cehmiyye[17] fırkasını en çok kızdıran bir hadistir.'

Ebu Ömer ibn Abdilberr'de dedi ki: 'Bu hadis, nakil yönünden sağlam ve senedi sahih bir hadistir. Hadisçiler, bu hadisin sıhhatli oluşu hususunda ihtilafa düşmemişlerdir.'"

(Derim ki:) Konu ile ilgili şu hadisi de; İmam Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce Hz. Aişe'den[18] merfu' olarak şöyle rivayet etmişlerdir:

? ????? ?????? ???????? ???????? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?

"Allah, Şa'bân ayının ortasındaki günün gecesinde Kelb kabilesinin koyunlarının tüyünün sayısından daha çok sayıda (günahı) bağışlar"

*** * ***

-208 **? ??????????? ??????? ??????????? ???? ??????????? ??? ??? ?????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ??? ????????? ?????? ?**

"Allahım! Doğrusu kendimiz için ancak senin sayende elde edebileceklerimizi (yine senden) isteriz. Bu nedenle de bizden razı olacağın şeyleri bize ver"[19]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Cem'"** ile **"Câmi"**de[20] bu hadisi sadece Ebu Hureyre yolundan nakletmiştir.

Münâvî (ö. 1031/1622) **"Feyzu'l-Kadîr"** ile **"Teysîr"**de der ki: "Müellif Suyûtî dedi ki: 'Bu hadis, **mütevatir**dir.'"

Bu hadisi, (Suyûtî'nin) **"el-Ezhâr"** adlı kitabında bulamadım.

Hadisin **mütevatir** olduğu ifadesi; ya bir kalem yanlışlığı yada (asıl nüshayı) çoğaltan kimsenin bir hatası olduğu zihne gelmektedir.

Ancak burada hem Suyûtî ve hem de Münâvî'nin, Hz. Muhammed (s.a.v)'in her halükarda Allah'a yöneldiğini ve Allah'tan başarılı olmayı istemenin mana bakımından **mütevatir** olduğunu kast etmiş olmaları doğru olur.

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

*** * ***

---

[1] "Dua" kelimesi, sözlükte; çağırmak, davet etmek, rağbet etmek, yardım istemek gibi anlamlara gelir. Çoğulu, "Da'vât"tır.
"Zikir" ise; anmak, hatırlamak gibi anlamlara gelmektedir.
Dua; bir ibadet, kulluğun özü, Rabbe dönüş ve yönelişin adıdır. Kulluktan bahsedilen bir yerde, duadan bahsetmemek mümkün değildir.
Dua, kulun düşüncesinin Rabbe takdim edilmesi şeklidir. Kul, erişemeyeceği ve gücüyle elde edemeyeceği her şeyini, mutlak iktidar sahibi olan ALLAH'tan ister.
Günümüzde sadece beş vakit namazın veya belli bir kısım ibadetin sonuna sıkıştırılarak küçültülen dua, gerçekte, hayatın ve hayat ötesinin en büyük lazımıdır.
Dua; rıza-i ilahinin şifresi, cennet yurdunun da anahtarı, kalplerin şifası, ruhların gıdası, kulun Rabbine karşı şükran ve vefasıdır.

[2] "Havl" kelimesi; hareket ve çare anlamına gelmektedir. Bu kelimenin başka türevleri de vardır. Hepsinde güç isteyen bir hareket ve bir yer değiştirme görülmektedir. Şu halde bu cümle; "şu veya bu şey", "şu yada bu iş" demeksizin hareket, güç, kuvvet gerektiren, her halimizde, her işimizde, yaptığımız her iyilikte, işlediğimiz her amelde muhtaç olduğumuz güç ve kuvvetin Allah'tan geldiğini ifade etmektedir.
Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Da'vât 51, 68; Müslim, Zikr 45; İbn Mâce, Edeb 59 (3824, 3825, 3826); Tirmizî, Da'vât 141 (3596); Müsned: 5/145, 150, 228, 265, 418; Taberânî; Ebu Nuaym; İbn AsâkirHâkim, Müstedrek, 1/542

[3] Müsned: 5/265

[4] Resulullah (s.a.v)'in dua yapması ve bu dua yapma işini sürdürmesi ile ilgili çok sayıda hadis vardır. Bu hadislerin geçtiği yerler için hadis kitaplarının "Da'vât" (=Dualar) ve "Ezkâr" (=Zikirler) bölümüne bakılabilinir.
Dua, Kur'an'da; "ibadet" (Yûnus: 10/106), "yardım isteme" (Bakara: 2/23), "nida" (İsrâ: 17/110) gibi anlamlara gelmektedir.
Cumhur, duayı, ibadetin bir şubesi olarak görmüştür. Yine duanın, ibadet yönünden başka; dünyevi ve şahsi hayatımızı ilgilendiren ayrı bir yönü vardır. Dua etmek suretiyle arzularımızı, ihtiyaçlarımızı, bir başka ifadeyle; gerçekleştirilmesi gereken hedefleri ifadeye döküyor ve şuur haline getiriyoruz.. Yapılacak işleri bir bakıma gündeme getiriyor ve programa alıyoruz. Rabbimizden, dilimizle sözlü olarak istediğimiz şeylerin gerçekleşmesi için gerekli sebeplere başvurmaya geçiyor, imkanlarımızı, kapasitemizi kuvveden fiile geçiriyoruz.
İşte tüm bu durumları, bize, Resulullah (s.a.v) göstermiş ve bizzat kendisi de Allah'a dua etmiştir.
Kısaca dua; insan ile Allah arasında bir haberleşme yada iletişimn olarak tanımlanabilinir. Dua ile insan, doğrudan doğruya Allah'a başvurmakta ve O'nunla konuşmaktadır.
Dua eden insanın, bir taraftan Allah'a olan köklü bağımlılığını ifade etmesi, diğer taraftan da O'nun yüce kudretine duyduğu çok derin bir güven ve itimat, biri diğerinden ayrılmaz şekilde duada yer almaktadır.
Duanın, gerek organsal ve gerekse de ruhsal bir takım hastalıkları tedavi edici gücü ve özelliği, öteden beri bilinmektedir. Çünkü dua eden insan, kendisine hile ve kurnazlık yapmak mümkün

olmayan Allah'a her şeyi söyleyerek kendi kendisiyle ilgili ve kendisinin Allah'la ilişkisi konusundaki hakikati gizleyip saklamadan olduğu gibi anlatır.

Yine bugün psikolojik yapının işleyişinden ileri gelen bazı ruhsal bozuklukların dua ve dini telkin yoluyla şifaya kavuşturulması imkanları, psikolog ve psikiyatristlere yabancı olmayan bir husustur.

Dua, sesli yada sessiz, belli bir formüle göre yada insani durumun gerektirdiği yerde serbest ve sade ifadelerle yapılabilinir.

Yine dua, insanın duygularını, tepkilerini, istek ve ihtiyaçlarını ifade ettiği için duygu ve istekleri kadarda çeşitlidir.

1. İstek ve Dilek Duası: Şahsi istek ve ihtiyaçlar için yapılan duadır.
2. Şükür Duası: İnsanın, Allah'ın sonsuz lütfu ve ikramı karşısında takındığı tavrı ve hissettiği duyguları en iyi bir şekilde ifade etmesi için yaptığı duadır.
3. Şefaat Duası: Bir başkası için dua etme.
4. Tapınma ve Övgü Duası: Kainattaki düzeni, güzellikleri ve yaratıcının ilahi tezahürlerini idrak eden bir müminin, bu durumda hissettiği saygı ve hayranlıkla karışık korku duygularını sesli veya sessiz olarak dile getirmesi.
5. Günahları İtiraf ve Bağılanma Duası: Allah'a yakın olma ve O'nunla uyumlu bir ilişkiyi sürdürme isteği.

(B.k.z: Doç. Dr. Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, TDV.)

[5] İnanan insan; dualarla, ibadetlerle vb. hususlarla Allah'a yakınlaşmaya çalışır. Allah'a güven ve bağlılık temeli üzerinde, derin bir minnettarlık duygusu ve dini vazife şuurunun ifadesi ve göstergesi olarak anlam kazanan çok değişik uygulamalar, dini hayatın ayrılmaz bir boyutudur.

Dua ve ibadet, insan ve Allah arasında iman bağıyla kurulan ilişkiyi tanımlayan ve dışa yansıtan uygulamalar bütünüdür. Dini hayat, bu uygulamalar sayesinde kuvveden fiile geçer.

Dini anlamı içerisinde dua, istek kadar şükran ve sevgisi ifadesi olan, insanın Allah'a doğru her hareketi demektir. Bu bakımdan dini hayat içerisinde duanın merkezi bir yeri ve önemi vardır.

Çeşitli araştırmalar, modern toplumlarda duanın çok yaygın bir davranış olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle de gençlerin duaya yönelişinde; gelecek endişesi, günahlarını affettirme ümidi, sınavlarda başarılı olma arzusu, sevilen birinin ölümünden duyulan üzüntü, hastalık ve tehlikeli durumlarda yardım ve güvenlik gibi sebeplerin büyük rol oynadığı anlaşılmaktadır. İnsnaların büyük çoğunluğunun, genellikle çaresizlik ve mahrumiyet anlarında Allah'a yalvarıp yakardıkları müşahade edilmektedir.

Yine müşahadeler göstermektedir ki, bilinçli olarak Allah'a inanmayan bir çok insanın, büyük çaresizlik anlarında, varlığını inkar ettikleri Allah'a dua etmektedirler.

Dua eden kişiler, büyük bir olasılıkla duaların kabul olacağına inanırlar.

Bununla birlikte dua gerçekten kabul olunmakta mıdır? Duanın yaşadığımız dünyada müşahade edilebilir etkileri var mıdır? Bu ve benzeri sorular, herkes tarafından olumlu bir şekilde cevap bulmayabilir. Yalnız belirli şartlarına uyularak yapılan hiçbir duanın karşılıksız kalmayacağı, dinde merkezi bir fikirdir.

[6] Resulullah (s.a.v)'in bir çok yerde dua ederken ellerini kaldırdığı ile ilgili bir çok hadis rivayet edilmiştir. Duanın sonunda eller, yüze sürülür. Bununla ilgili olarak Tirmizî'nin Abdullah ibn Ömer'den yaptığı rivayette; babası Hz. Ömer, Resulullah (s.a.v)'in, dua ederken ellerini kaldırdığında mübarek yüzünü elleriyle silmedikçe aşağıya indirmediği ve bunu, Resulullah (s.a.v)'in devamlı yaptığı işlerden olduğu belirtilmektedir. Yine Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin, Saîd b. Yezîd ibm Saîd'in babasından yaptığı rivayette; Resulullah (s.a.v), dua ederken ellerini kaldırdığında ellerini mübarek yüzüne sürdüğü ifade edilmiştir.

Bazı alimlere göre; duada elleri kaldırmakla beraber eğer musibetin kaldırılması niyazında bulunuluyorsa ellerinin arkasını, lehte bir şey isteniliyorsa avuçlarının içini semaya doğru yöneltmek sünnettir. Ebu Dâvud'un, Mâlik ibn Yesâr'dan yaptığı rivayet, buna delildir.

[7] Buhârî, İstaskâ' 22

[8] Müslim, Cum'a 53

[9] Buhârî, Hacc 140

[10] Buhârî, Cihâd 130

[11] Buhârî, Meğazî 55; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 165

[12] Hadislerde geçtiği üzere; dua ederken Allah'tan şunların istenildiği görülmektedir: Dini doğru öğrenme, dünyasını iyi kılma, ahireti hayrlı kılma, hayatı faydalı kılma, ölümü her türlü kötülükten uzak rahata kavuşma olma, helalinden kazanma ve haramdan uzak kalma, başkalarına, başkalarına muhtaç etmeme.. gibi daha bir çok şeyler dua edilirken Allah'tan istenilmektedir.

Şunalr ise duada Allah'tan istenilmemektedir: Acizlik, tembellik, korkaklık, düşkünlük derecesine varan ihtiyarlık, cimrilik, kabir azabı, hayat ile ölümün fitnesi, cüzam, baras, delilik, hastalık, huşu duymayan bir kalp, kabul olunmayan bir dua, doymak bilmeyen bir nefis, faydası olmayan bir ilim, parçalanma, nifak, kötü ahlak, açlık, ihanet, düşmanın galebesi ve daha bir çok hususlar, dua edilirken Allah'tan istenilmemektedir.

Allah'tan istenilenler arasında en fazla olanı; sağlık ve afiyettir. Çünkü bu, insanın sağlıklı olması gerektiğini ifade etmektedir.

Sağlık ve afiyet, ancak mümin kulda değer ve kıymet kazanır. Çünkü mümin kul, sağlık ve afiyet içerisinde geçen ömrünü; faydalı, hayrlı ve Allah'ın istediği şekildeki faaliyetlerle, ibadetlerle, İslami çalışmalarla, davet faaliyetleriyle vb. halleriyle iyi bir hale getirir. Çünkü mümin kulun; namazı, ibadeti, hayatı ve ölümü hep alemlerin Rabbi Allah içindir (En'âm: 6/162).

Sağlıklı olmak, sadece mümin kulun değil, fasık, kafir, müşrik, ateist herkesin hakkıdır. Yalnız sağlıklı olmak; kafirin küfrünü, fasığın fıskını, müşrikin şirkini, artırabilir. Böyle bir durumda, bu durum, o kişi için bir iyilik değil kötülüktür.

Öyleyse mümin kul, Allah'tan sağlık ve afiyet isteyecek ki, b udünya hayatındaki ömrünü hayrklı işlerde ve faaliyetlerde geçirme imkanı bulacaktır. Çünkü ahirette ömrün her anından hesap verme var. Sağlıklı ömrün hesabını vermek, daha zordur.

[13] İstiaze: Sığınma, korunma, talep etme anlamına gelmektedir. Her çeşit kötülüklerden, günahlardan, Allah'ın yasaklarından, cehennemden.. gibi Allah'a sığınmak, O'nun korumasını talep etmek, İslam'da ibadetin en önemli hallerinden biridir.

Resulullah (s.a.v)'in, burada, Allah'tan sığındığı kötü haller şunlardır:

1. Cimrilik: Kişiyi üzerinde bulunan başkasına ait hakkı vermekten mani olan, bu hak verildiği takdirde hırsa ve korkuya düşüren haldir. Dinimizde cimrilik yasaklanmıştır. Cimriliğin aşırı şekline, "şuhh" denilmektedir.

2. Korkaklık: Kişinin, bedeni faaliyetlerden faydalanamaması halidir. Korkaklık, kişinin, zaafıdır. Kişi, bu zaaf halini yenemediği takdirde psikolojik bunalımlara düşebilir. Dinimiz, kişinin, cesaretli olmasını tavsiye etmektedir.

3. İhtiyarlık: Kişinin, yaşamak için zaruri olan ihtiyaçları iyi niyetine rağmen temin edemeyecek ve kendi ihtiyaçlarını kendi başına göremeyecek duruma düşmesidir.

Burada ihtiyarlıkla kastedilen; düşkünlük ve aşırı ihtiyarlık halidir. İhtiyarlık ile yaşlılık kavramları, birbirinden farklıdır. Kişi, beden ve yaş olarak yaşlanabilir. Fakat iyi beslenmesi, stres ve sıkıntılardan uzak kalması sebebiyle ihtiyarlamayabilir.

4. Tembellik: Kişinin, güç ve kuvveti olmasına rağmen işi terk etmesi yada gevşek yapması halidir. İşin terk edilmesi yada yapılmaması, güçsüzlük ve dermansızlıktan değildir. Güç ve kuvvete rağmen işin yapılmamasıdır.

5. Kabir azabı ve fitnesi: Kabir azabının varlığı, pek çok nasla sabit olan bir gerçektir. Dünya hayatı ile kıyametin kopmasına kadar geçen zaman içinde "berzah" denilen ara bir devre vardır ki, buna, "kabir hayatı" denilmektedir.

Kabir hayatında geçen iyi ve kötü şeyler; kişinin, dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklere bağlıdır. Dünya hayatında iken kişi, Allah'ın emirlerine ve yasaklarına göre bir hayat sürmüşse, kabirdeki hayatıda buna bağlı olarak cennet bahçelerinden bir bahçe, yada cehennem çukurlarından bir çukur olabilmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Da'vât 38, 40, 42, Cihad 25; Müslim, Zikr 52 (2706); Tirmizî, Da'vât 71 (3480, 3481); Ebu Dâvud, Salat 367 (1540, 1541); Nesâî, İstiaze 6

[14] Allah'ın dünya semasına inmesini ifade eden rivayetler, çoktur. İnme vaktiyle ilgili olarak hadislerde farklı zaman dilimleri geçmektedir. "Cuma gecesi", "her gece", "gecenin son üçte biri", "gecenin yarısı yada üçte ikisinden sonra" veya "üçte birinden sonra".

Allah'ın kullarına yaklaşması, O'nun rahmetini ifade eder. Öyleyse geceleyin belirtilen saatlerde, Allah'ın, yapılan duaları kabul etmek suretiyle lütuf ve rahmetini bol kıacağı, peygamberin diliyle belirtilmiş olunmaktadır.

[15] Buhârî, Tevhid 35, Teheccüd 14, Da'vât 13; Müslim, Salatu'l-müsâfirîn 168 (758); Tirmizî, Da'vât 80 (3493); Ebu Dâvud, Salât 311 (1315)

[16] Bu, sahabeden biridir. Fakat asıl adı, bilinmemektedir.

[17] Cehmiyye: İslam aleminde ilk ortaya çıkan fırkalardan biridir. Muattıla ve Cebriye-i Hâlisa adlarıyla da anılır. Bazılarınca zındıklardan sayılmışlardır. Kurucusu, Cehm b. Safvân'dır.

Cehmiyye, Allah'ı tenzih maksadıyla nasları ifade ettiği manaları aşacak derecede tevile gitmesi, dini konularda tek başına yeterli olmayan aklı nassa tercih etmesi ve dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v) döneminden itibaren akaid sahasında devam eden saflık ve berraklığı bozması, özellikle de Sünnete bağlı selef alimleri arasında şiddetli tepkilere yol açmış, hatta İslam fırkaları dışında sayılmasına sebep olmuştur.

[18] Tirmizî, Savm 39 (739); İbn Mâce, İkâme 191 (1389)

[19] Yüce Allah'ı ve sıfatlarını tanımak, mükellefe yüklenen en yüce sorumluluktur. İnsan için kulluk makamının en yüce makam olduğunu tanımak, işte bu teklifin özüdür. Dua da, insanın, Allah'a karşı muhtaçlığını ve Allah'a kulluk makamında oluşunun itirafını gösteren en yüce bir görüntü ve Alah'ın varlığını, sıfatlarını bu yüce sıfatlara ve güzel isimlere sahip oluşunu ameli bir ikrar, kabullenme ve itiraftır. Gerek bundan ve gerekse başka sebeplerden dolayı dua etmek bir ibadettir.

İşte Resulullah (s.a.v)'de acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, ihtiyarlıktan, cimrilikten, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, hastalıklardan, cehennem azabından…gibi durumlardan Allah'a sığınmakta ve uyurken, uyanıkken, eve ve mescide girip çıkarken, tuvalet ihtiyacını giderirken,oturumlarda, endişe ve korku anlarında, elbiselerini çıkarırken, sabah-akşam, önemli gün ve gecelerde, yerken ve içerken, namazın rüku, secde ve teşehhüd sırasında…gibi durumlarda hep Allah'a yönelmekte, O'ndan yardım dilemekte, hayatının her alanında başarılı olmayı istemektedir.

Çünkü O, yaptığı duanın da bir ibadet olduğu bilinceydi. Bu nedenle de hayatını, çalışmalarını, faaliyetlerini insanlarla olan ilişkilerini, Müslüman olmayanlara karşı nasıl davranması gerektiğini, nasıl altın bir nesil yetiştirmesi gerektiğini… hayatının ve öbür dünyadaki hayatının nasıl şekilleneceği hususunda Allah'tan yardım dilemekte ve bu sayede yapacağı işlerde bilincini kuvvetleştirmekte, kendisini daha programlı bir hale getirmekte ve tespit edilmiş gayenin gerçekleştirilmesi için gayret sarfetmektedir.

Bu durum, Resulullah (s.a.v)'in masumiyetine, geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmiş olmasına rağmen bu dualara ve istiazelere çokça yer vermesi, ümmetine örnek olmak için ve kulluk görevlerini yerli yerinde göstermek içindir. Çünkü Allah'a kulluk etmenin içerisine; dua, istiğfar ve zikirler de girmektedir.

[20] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 1459

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Mürsel Hadîs:

Mürsel, lügat olarak irsâl kökünden gelir, bu da göndermek mânâsındadır. Böyle olunca, ıstılahta, "asıl kaynağını görmeden yapılan rivâyet" mânâsına gelir. [1]
Muhaddislerin genel tarifine göre mürsel hadis, isnâdında sahabî râvisi düşmüş olan hadistir. Tabiun neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan doğruya "Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki..." diyerek rivâyet ettikleri hadislere "mürsel" denilmiştir. Usul alimleri kelimenin sözlük anlamını ele alarak, onunla "munkatı", hattâ "mu'dal" arasında hiç bir ayırım yapmazlar.[2]
Hadis âlimlerinden Hatîb el-Bağdâdî de mürsel hadisin tarifinde usul alimlerinin görüşünü paylaşmaktadır.[3]
Muhaddisler "mürsel" lafzını Tabiun'un Hz. Peygamber(s.a.s.)'den rivayet ettikleri hadislere tahsis etmişlerdir. Fukaha ve usulcüler ise, bunu daha genel anlamda kullanarak munkatı hadisleri de bu kapsama almışlardır.[4]
Mürsel hadisin zayıf sayılmasının sebebi, senedinin muttasıl olmayışıdır.
"Mürsel" adını alışının sebebi de, ravisinin onu Rasul-i Ekrem(s.a.s.)'den dinlemiş olan sahabîyi söylemeden doğrudan doğruya Rasulullah (s.a.s.)'a bağlamasıdır.[5]
Mürsel'in çoğulu, merasil'dir. Mürsel Hadis rivayet eden tabiiye de Mürsil denir.[6]
Hatîbu'l-Bağdâdî, Kifâye'de, munkatı olarak yapılan bütün rivâyetleri irsâl'le ifâde eder. Onun açıklamasına göre inkıta mânâsındaki irsâl üç sûrette vukua gelmektedir.
1- Râvînin, muasırı olmadığı kimseden, rivâyette bulunması. Arada zaman bakımından fark olduğu için buradaki inkıta ve irsâli anlamak, görmek zor değildir.
2- Râvi, muâsırı olmakla beraber, hiç karşılaşmadığı kimseden rivayet yapacak olursa bu da bir irsâl'dir.
3- Râvi, bazan, karşılaştığı bir kimseden işitmediği hadîsi rivâyet edebilir. Bu da bir irsâl olur ve irsâl'in en kötüsüdür. Çünkü önceki iki durumda irsâl'i görüp, inkita'ya ve dolayısıyla hadîsin zayıflığına hükmetmek zor olmaz. [7]
Mürsel hadisin zayıf olması, isnaddan sahabinin atlanması sonucu, raviler zincirinde kopukluk meydana gelmesi yüzündendir. Tabiinin sahabiyi atlayıp hadisi Hz. Peygamber'den rivayet etmesine irsal denir.
Mesela: Said b. Müseyyeb'den "Rasulullah'ın (s.a.v.) canlı hayvan karşılığı et satışını yasakladığı" rivayet edilmiştir.
Hadisin isnadına dikkat edilirse derhal göze çarpar. Said b. el-Müseyyib tabii olduğu ve Hz. Peygamber'i görmediği halde bu hadisi kendisi doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmişcesine nakletmiştir. Dolayısıyla hadis almış olduğu sahabiyi atlamış, başka deyişle irsal yapmıştır. Hadisi de bu yüzden mürsel olmuştur.
"Ata b. Yesar'dan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kul hastalandığında Allah ona iki melek gönderir, "Bakın ziyaretçilerine ne diyor?" buyurur. (Onlar bakarlar) ziyaretçileri geldiğinde Allah'a hamd ve sena ediyor; -Allah en iyi bilen olduğu halde- hemen O'na ulaştırırlar. O zaman Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Kulumun ölmesini takdir etmişsem Cennet'e koymam onun üzerindeki hakkıdır. Eğer sağlığına yeniden kavuşturursam beden ve kanını daha hayırlı bir beden ve kanla değiştirmem ve günahlarını bağışlamam o kulumun üzerindeki hakkıdır."
İmam Malik'in rivayet ettiği bu hadis Hz. Peygamber'den bir sahabi değil; doğrudan doğruya tabiin olan Ata b. Yesar tarafından rivayet edilmiştir. Dolayısıyla mürseldir. [8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/110.
[2] Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, Neş. Abdulvehhab Abdullatif, Medine, 1972, s. 196.
[3] Hatib el-Bağdadî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Nşr. Ahmed Ömer Hâşim, Beyrut, 1985 s. 423.
[4] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980,s. 292.
[5] el-Emîr es-San'ânî, Tavzihu'l-Efkâr (Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Kahire, 1366, s. 284; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/367.
[6] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 132.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.
[8] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 9-10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Mürsel Hadîs:

Mürsel, lügat olarak irsâl kökünden gelir, bu da göndermek mânâsındadır. Böyle olunca, ıstılahta, "asıl kaynağını görmeden yapılan rivâyet" mânâsına gelir. [1]
Muhaddislerin genel tarifine göre mürsel hadis, isnâdında sahabî râvisi düşmüş olan hadistir. Tabiun neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan doğruya "Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki..." diyerek rivâyet ettikleri hadislere "mürsel" denilmiştir. Usul alimleri kelimenin sözlük anlamını ele alarak, onunla "munkatı", hattâ "mu'dal" arasında hiç bir ayırım yapmazlar.[2]
Hadis âlimlerinden Hatîb el-Bağdâdî de mürsel hadisin tarifinde usul alimlerinin görüşünü paylaşmaktadır.[3]
Muhaddisler "mürsel" lafzını Tabiun'un Hz. Peygamber(s.a.s.)'den rivayet ettikleri hadislere tahsis etmişlerdir. Fukaha ve usulcüler ise, bunu daha genel anlamda kullanarak munkatı hadisleri de bu kapsama almışlardır.[4]
Mürsel hadisin zayıf sayılmasının sebebi, senedinin muttasıl olmayışıdır.
"Mürsel" adını alışının sebebi de, ravisinin onu Rasul-i Ekrem(s.a.s.)'den dinlemiş olan sahabîyi söylemeden doğrudan doğruya Rasulullah (s.a.s.)'a bağlamasıdır.[5]
Mürsel'in çoğulu, merasil'dir. Mürsel Hadis rivayet eden tabiiye de Mürsil denir.[6]
Hatîbu'l-Bağdâdî, Kifâye'de, munkatı olarak yapılan bütün rivâyetleri irsâl'le ifâde eder. Onun açıklamasına göre inkıta mânâsındaki irsâl üç sûrette vukua gelmektedir.
1- Râvînin, muasırı olmadığı kimseden, rivâyette bulunması. Arada zaman bakımından fark olduğu için buradaki inkıta ve irsâli anlamak, görmek zor değildir.
2- Râvi, muâsırı olmakla beraber, hiç karşılaşmadığı kimseden rivayet yapacak olursa bu da bir irsâl'dir.
3- Râvi, bazan, karşılaştığı bir kimseden işitmediği hadîsi rivâyet edebilir. Bu da bir irsâl olur ve irsâl'in en kötüsüdür. Çünkü önceki iki durumda irsâl'i görüp, inkita'ya ve dolayısıyla hadîsin zayıflığına hükmetmek zor olmaz. [7]
Mürsel hadisin zayıf olması, isnaddan sahabinin atlanması sonucu, raviler zincirinde kopukluk meydana gelmesi yüzündendir. Tabiinin sahabiyi atlayıp hadisi Hz. Peygamber'den rivayet etmesine irsal denir.
Mesela: Said b. Müseyyeb'den "Rasulullah'ın (s.a.v.) canlı hayvan karşılığı et satışını yasakladığı" rivayet edilmiştir.
Hadisin isnadına dikkat edilirse derhal göze çarpar. Said b. el-Müseyyib tabii olduğu ve Hz. Peygamber'i görmediği halde bu hadisi kendisi doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmişcesine nakletmiştir. Dolayısıyla hadis almış olduğu sahabiyi atlamış, başka deyişle irsal yapmıştır. Hadisi de bu yüzden mürsel olmuştur.
"Ata b. Yesar'dan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kul hastalandığında Allah ona iki melek gönderir, "Bakın ziyaretçilerine ne diyor?" buyurur. (Onlar bakarlar) ziyaretçileri geldiğinde Allah'a hamd ve sena ediyor; -Allah en iyi bilen olduğu halde- hemen O'na ulaştırırlar. O zaman Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Kulumun ölmesini takdir etmişsem Cennet'e koymam onun üzerindeki hakkıdır. Eğer sağlığına yeniden kavuşturursam beden ve kanını daha hayırlı bir beden ve kanla değiştirmem ve günahlarını bağışlamam o kulumun üzerindeki hakkıdır."
İmam Malik'in rivayet ettiği bu hadis Hz. Peygamber'den bir sahabi değil; doğrudan doğruya tabiin olan Ata b. Yesar tarafından rivayet edilmiştir. Dolayısıyla mürseldir. [8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/110.
[2] Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, Neş. Abdulvehhab Abdullatif, Medine, 1972, s. 196.
[3] Hatib el-Bağdadî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Nşr. Ahmed Ömer Hâşim, Beyrut, 1985 s. 423.
[4] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980,s. 292.
[5] el-Emîr es-San'ânî, Tavzihu'l-Efkâr (Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Kahire, 1366, s. 284; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/367.
[6] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 132.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.
[8] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 9-10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

210) Cuma Gününün Fazileti
(Cuma Gününün Fazileti Ve Cuma Namazının Farz Oluşu, Cuma Namazı İçin Boy Abdesti Almanın, Güzel Koku Sürünüp Erkenden Câmiye Gitmenin, Cuma Günü Dua Etmenin, Resûl–i Ekrem'e Salavât Getirmenin, O Gün Duaların Kabul Olunduğu Zamanı Beklemenin Ve Cuma Namazından Sonra Allah Teâlâ'yı Çok Zikretmenin Sevabı)

Bu bölümdeki bir ayet ve 12 hadisten Cuma namazını müteakip yeryüzüne dağılıp rızık aranabileceğini, Cuma'nın en hayırlı gün olduğunu, Adem (a.s.)'ın yaradılışı, cennete girişi ve cennetten çıkarılışının Cuma günü olduğunu, güzelce abdest alıp Cuma'ya gelen hutbeyi güzelce dinlerse, bir haftalık günahlarının bağışlanacağını, hutbe esnasında başka şeylerle meşgul olmanın hoş olmadığını, Cuma'yı terk edenlerin kalblerinin mühürleneceğini, akıl baliğ olan herkese Cuma günü boy abdesti almanın gerekliliğini, Cuma'ya giderken temiz elbiseler ve kokular sürünerek gitmenin iyi olacağını, Cuma için camiye erken gidenlerin büyük baş hayvan kurban etmiş gibi sevap kazanacaklarını geç kalanların sevabının yumurta infak etmiş gibi küçüleceğini, meleklerin de hutbeyi dinlemek üzere cemaatin arasına katılacağını, Cuma günü icabet saatinde dua edenin duasının hemen kabul edileceğini, bu faziletli günde çok salevat getirmenin gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrıldığınızda her türlü dünyevi alışverişi bırakıp Allah'ı anmaya yani hutbeyi dinleyip namazı kılmaya koşun. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Ve Cuma namazı kılınıp bittiğinde yeryüzüne serbestçe dağılın ve Allah'ın lütfundan rızkınızı aramaya devam edin ve Allah'ı namaz dışında da daima gündemde tutun ki mutluluğa erişebilesiniz." (Cuma: 62/9-10)

1149. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve yine o gün cennetten çıkarıldı."[2]

1150. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse güzelce abdest alarak cuma namazına gelir, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynarsa, boş ve mânasız bir iş yapmış olur."[3]

1151. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Büyük günahlardan kaçınıldığı sürece, beş vakit namaz ile iki cuma ve iki ramazan, aralarında geçen günahlara keffaret olur."[4]

* Cuma hutbesi aynen namaz gibidir. Namazda nasıl başka şeylerle meşgul olmak namazın bozulmasına veya sevabının azalmasına sebep olursa, hutbe esnasında da çakıl taşlarıyla, tesbihle veya başka şeylerle meşgul olup hutbeyi dinlememek ecrin azalmasına sevabın yok olmasına sebep olabilir. 1150 hadis-i şerifde ise büyük günahlardan olan (şirk, sihir, ana babaya isyan vb.) şeylerden sakınmak şartıyla Cuma namazını geçen Cuma namazıyla ikisinin arasındaki Allah'a yönelik hata ve günahlara keffaret oluyor. Allah dilerse o günahları silebilir ama kul hakkı dediğimiz cinsten günahlar ise onların bu dünyada helallaşılması gerekir, onları Allah affetmez. [5]

1152. Ebû Hüreyre ile *İbni Ömer radıyallahu anhüm*'den rivayet edildiğine göre bu iki sahâbî Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu duymuşlardır:
"Bazı kimseler cuma namazlarını terketmekten ya vazgeçerler veya Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler de gafillerden olurlar."[6]

* Müslümanların her hafta buluşup ibadet etmesi gerekir. Haftalık Müslümanların mesaj alma gününden istifade etmesi ve bu günü kaçırmaması ve böylece manevi bir çöküntüye uğramaması için böyle bir tehdit getirilmiştir. Değilse Cuma'yı küçümsediği ve inkar ettiği için kılmayan kafir olduğundan dinden çıkmış olur. Hataen Cuma'ya gitmeyenler tevbe ve istiğfara devam edip Cuma namazına devam etmelidirler. [7]

1153. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın."[8]

1154. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her bâliğ olan kimseye cuma günü boy abdesti almak gereklidir."[9]

1155. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her kim cuma günü abdest alırsa ne iyi eder; hele boy abdesti alırsa, o daha iyidir."[10]

* Cuma günü mü'minlerin haftalık bayramları olduğu, bu münasebetle de camiye tertemiz gusül abdesti alarak temiz kıyafet ve kokularla gitmenin gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Terli ve pis kokulu vaziyette Cuma'ya gelip müminleri rahatsız etmektense namazdan önce duş alıp tertemiz elbiseleri giyinip gelmek her yönden uygun ve sevabı bol bir harekettir. [11]

1156. Selmân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse cuma günü boy abdesti alarak elinden geldiğince temizlenir, saçını sakalını yağlayıp tarar veya evindeki güzel kokudan süründükten sonra câmiye gider, fakat orada yan yana oturan iki kimsenin arasını açmaz, sonra Allah Teâlâ'nın kendisine takdir ettiği kadar namaz kılar, daha sonra sesini çıkarmadan imamı dinlerse, o cumadan öteki cumaya kadar olan günahları bağışlanır."[12]

1157. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse cuma günü cünüplükten temizleniyormuş gibi boy abdesti aldıktan sonra erkenden cuma namazına giderse bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanır. İkinci saatte giderse bir inek, üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi sevap kazanır. Dördüncü saatte giderse bir tavuk, beşinci saatte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap elde eder. İmam minbere çıkınca melekler hutbeyi dinlemek üzere topluluğun arasına katılır."[13]

* Cuma günü Cuma namazı için camiye toplanma saatinin her zamana ve bölgeye göre ilk vakitlerinden başlayarak imamın hutbeye çıkışına kadarki zaman dilimlerinden bahseden bu hadiste Rasûlullah'ın *"Cünüblükten dolayı alınan boy abdesti gibi"* demesinden de kişinin o gün gönlünü her türlü dış etkilerden koruyup tam bir huzur ve güven içinde Cuma'yı kılabilmesi için eşiyle beraber olduktan sonra boy abdesti almasını uygun gördüğü ve bunu da üstün edebi ve nezaketi sebebiyle ancak bu şekilde ima ettiği de anlaşılabilir. [14]

1158. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cuma gününden söz ederek şöyle buyurdu:
"Cuma gününde bir zaman vardır ki, şayet bir müslüman namaz kılarken o vakte rastlar da Allah'tan bir şey isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir."
Resûl–i Ekrem o zamanın pek kısa olduğunu eliyle gösterdi.[15]

* Cumadaki duaların kabul olma saati, Kadir gecesi, yapılan iyiliklere en az 10 katı verilerek 700 ve katlarıyla sevap verilmesi Allah'ın biz Müslüman kullarına verdiği sayısız imkan ve fırsatlardan bazılarıdır. Bu vakit hutbeye başlama vaktiyle namazın bitimi arasında olabileceği gibi kametle namaz bitimi arasında veya o gün batıncaya kadarki zaman diliminde olduğu da söylenmiştir. Bu zaman dilimi hakkında kırktan fazla rivayet kitaplarımızda bulunmaktadır. [16]

1159. Ebû Bürde İbni Ebû Mûsâ el–Eş`arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Birgün Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* bana:

– Cuma günü duaların kabul edildiği zaman hakkında babanın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir hadis rivayet ettiğini duydun mu? diye sordu. Ben de:
– Evet, duydum. Babam, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:
"O vakit, imamın minbere oturduğu andan namazın kılındığı zamana kadar olan süre içindedir."[17]

1160. Evs İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokca salâtü selâm getiriniz; zira sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur."[18]

* İleride gelecek olan 1398-1408 numaralı hadislerde peygamberimize salavat getirme bölümüne bakınız.) [19]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 339.
[2] Müslim, Cum`a 17, 18. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum`a 1, 2; Nesâî, Cum`a 4, 45
[3] Müslim, Cum`a 27. Ayrıca bk. Müslim, Cum`a 26; Ebû Dâvûd, Salât 203; Tirmizî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkâmet 62, 81.
128'de geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[4] Müslim, Tahâret 16. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret 14, 15.
130 numarada geçen bu hadisin bir benzeri 1045, 1046'da geçmişti.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 339.
[6] Müslim, Cum`a 40. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 2; İbni Mâce, Mesâcid 17.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 340.
[8] Buhârî, Cum`a 2, 5, 12; Müslim, Cum`a 1, 2, 4; Tirmizî, Cum`a 3; Nesâî, Cum`a, 7, 25; İbni Mâce, İkâmet, 80.
[9] Buhârî, Ezan 161, Cum`a 2, 3, 12; Müslim, Cum`a 5, 7; Ebû Dâvûd, Tahâret 127; Nesâî, Cum`a 2, 6, 8, 11; İbni Mâce, İkâmet 80.
[10] Ebû Dâvûd, Tahâret 128; Tirmizî, Cum`a 5. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 9.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 340.
[12] Buhârî, Cum`a 6, 19.
828'de geçmişti.
[13] Buhârî, Cum`a 4; Müslim, Cum`a 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 127; Tirmizî, Cum`a 6; Nesâî, Cum`a 14.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 340.
[15] Buhârî, Cum`a 37, Talâk 24, Daavât 61; Müslim, Müsâfirîn 166, 167, Cum`a 13–15. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum`a 2; Nesâî, Cum`a 45; İbni Mâce, İkâmet 99.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 341.
[17] Müslim, Cum`a 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 202; Nesâî, Cum`a 45.
[18] Ebû Dâvûd, Salât 201, Vitir 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkâmet 79, Cenâiz 65.
1400'de tekrar gelecektir.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 341.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İrsalin Çeşitleri:

1) İrsâl-i Celî:

Hadisteki irsâl, hemen görülüp anlaşılabilecek durumda ise buna irsal-i celî denir. Kişinin muâsırı olmayandan veya karşılaşmadığı kimseden yaptığı rivâyet gibi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZUNCUHADİS

ALLAH TEALA'NIN HÜKÜMLERI

Ebu Salebe el-Huşeni (Cersum bin Naşir) (r.a.)'den: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah farzlar kıldı onları zayi etmeyiniz, ve sınırlar koydu onları aşmayınız, bir şeyler haram kıldı. Onları işlemeyiniz, unutmaksızın size rahmet olsun diye de bazı şeyler hakkında sustu (bir şey bildirmedi) onları araştırmayınız."Hadis hasen, Darekutni ve başkası rivayet etti.1
Bu hadis Mekhul'un Ebu Salebe el-Huşeni'den olan rivayetidir, iki illeti vardır. Birincisi: Mekhul'un Ebu Salebe'den duyduğu doğru değildir. Ebu ?ehr Dimeşki, Hafiz Ebu Nuaym ve başkaları böyle söyledi. İkincisi: Merfuluğu veya Ebu Salebe'ye mevkuf oluşu hususunda ihtilaf edildi, bazısı mekhulun kendi sözü olarak rivayet etti, fakat Darekutni dedi ki: Doğru ya en fazla benzeyeni merfuluğudur" dedi ki: Bu daha meşhurdur. ?eyh rahimehullah bu hadisi hasen saydı, yine kendinden önce hafiz Ebu Bekir es-Semani Emali'sinde hasen saydı. Bu hadisin manası merfu olarak başka vecihlerle rivayet edilmiştir.
Bezzar Müsned'inde ve Hakim (Müstedrek'te) Ebu'd Derda (r.a.) dan tahric etti ki Nebi (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah'ın kitabında helal kıldığı helal, haram kıldığı haramdır, sustuğu şey affedilmişti, Allah'dan affettiğini kabul edin, muhakkak Allah bir şeyi unutacak değildir, sonra şu ayeti okudu: "(Rabbin unutkan değildir) (Meryem: 19/64)
(1) Hadis hasendir, Ebu Bekir Semani Emalisinde ve Nevevi; hasendir, dedi bunu Darekutni, Taberani Kebir'de Beyhaki, Hatibi Bağdadi, Ebu Nuaym Hilyede mevkuf olarak (9/17) tahric etti. Heysemi dedi ki: Adamları sahih rivayet adamlarıdır ve Hakim bunu doğruladı (Camiu'l Usul: 6/37 Mecmau'z-Zevaid: 1/171).
Hakim isnadı sahihtir, dedi. Bezzar: İsnadı salihtir, dedi.1 Bunu Taberani ve Daretuni başka bir vecihle Ebu Salebe'nin hadisi gibi Ebu'd-Derda'dan tahric etti sonunda (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allahtan bir rahmettir, onu kabul edin"2 fakat isnadı zayıftır.
Tirmizi ve ibni Mace Seyf bin Harun'dan tahric etti, o da Süleyman Teymi'den, o da Osman'dan, o da Selman (r.a.) dan şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah (s.a.v.)'e yağ, peynir ve vahşi eşeklerden soruldu, buyurdu ki: "Helal, Allah'ın kitabında helal kıldığıdır, haram Allah'ın kitabında haram kıldığıdır, sustuğu şey affettiği şeydendir."3 Tirmizi dedi ki: Bu Süfyan yani ibni Uyeyne, Süleyman'dan, o da Ebu Osman'dan, o da Selman (r.a.)'dan kendi sözü olarak rivayet etti, sanki sahih gibi ilel kitabında4 Buhari'nin merfu hadis hakkında şöyle dediğini zikretti: Bunu mahfuz olarak görmüyorum Ahmed dedi ki: O münkerdir. Aynı şekilde ibni Muayn münker saydı. Ebu Hatimi Razi5 dedi ki: Bu hatadır, güvenilir kimseler (sika) Teymiye'den o da Ebu Osman'dan, o da Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etti, içerisinde Selman yoktur, ben de derim ki: Selman'dan dendi sözü olarak başak vecihlerle de rivayet edildi.
Bunu ibni Adiy6 ibni Ömer (r.a.)'den merfu olarak tahric etti ve isnadını zayıf gördü, Salih el-Mürri Cüreyri'den, o da Ebu Osman en-Nehdi'den, o da Ayşe (r.a.)'den rivayet etti.

(1) Hadis hasendir, Bezzar, Taberani Kebir'de, Hakim ve Beyhaki tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: (1/171): İsnadı hasen, adamları güvenilirdir.
(2) Hadis zayıftır, Taberani, Evsat ve Sağir'de, Darekutni, ibni Adiy Kamil'de tahric etti Heysemi Mecma'da: (1/171) dedi ki: Senedinde Esram bin Havşeb var, o metrüktür, kendisine uydurma nisbet edilmiştir.
(3) Doğrusuna göre hdasi mevkuftur Tirmizi tahric etti (Rakam: 1726, 6/48-49) İbni Mace Beyhaki Hakim Taberani Kebir'de Ukayli Duafa'da (zayıflar) tahric etti. (Camiul usul 6/36 ve sonrası).
(4) İlel kitabında.
(5) Hadis zayıftır. İbni Adiy Kamil'de tahric etti. Senedinde ibni Mücerri el-Basri var. Nesai dedi ki: Sika (güvenilir) değildir. (Mizanul itidal: 4/271).
Ve isnadında hata etti1 Hasan'dan mürsel olarak rivayet edildi2 Ebu Davud ibni Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini tahric etti. Cahiliye ehli bazı şeyleri yiyorlar, bazılarını da pis sayarak terk ediyorlardı, Allah peygamberini gönderdi, kitabını indirdi, helali helal, haramı haram kıldı, helal kıldığı helal, haram kıldığı haramdır, sustuğu şey affedilmiştir. Sonra şu ayeti otudu: (De ki: Bana vahyolundu, leş veya akıtılmış kan yahut domuş eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'dan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum...) (Enam: 6/145) bu mevkuftur.4
Ubeyd b.Umeyr dedi ki: Allah azze ve celle helal ve haram kıldı, helal kıldığı helal, haram kıldığı haramdır, sustuğu affedilmiştir. Ebu Salebe hadisinde hükümler dört kısma ayrılmıştır: Farzlar, haramlar, sınırlar ve susulan şeyler bunlar dini bütün hükümlerini kapsıyor.
Ebu Bekir ibni's Semani dedi ki: Bu hadis dini usul ve füruundan büyük bir asıldır. Dedi ki: bazılarının şöyle dediği hikaye edilir: Resulullah (s.a.v.)'in hadislerinde Ebu Salebe hadisi kadar, dinin usul ve fuuruna tek başına toplayan bir hadis yoktur. Dedi ki: Ebu Vasile el-Müzeni'nin şöyle dediği hikaye edildi: Resululah (s.a.v.) dini dört kelimede topladı, dedi ve sonra Ebu Salebe hadisini zikretti. Sonra ibni Semani dedi ki: Kim bu hadisle amel ederse sevabı alır, azaptan emin olur. Çünkü kim farzları yerine getirir, haramlardan kaçınır, sınırlarda durur (aşmazsa), kendine gaib olanı araştırmazsa, fazilet kısımlarını tamamlar, dini haklarını yerine getirir, çünkü kurallar bu hadiste zikredilen çeşitlerin dışına çıkmaz. Bitti.
Farzlar ise: Namaz, zekat, oruç, hac gibi Allah'ın kullara lüzumlu kıldığı şeylerdir. Alimler farz ve vacibin aynı şey olup olmadığını ihtilaf etti. Bazısı ikisinde aynıdır, kitab, sünnet, icma vb. gibi şeriat delillerin biriyle sabit olan her vacib farzdır, dedi.

(1) Salih bin Beşir ez-Zahid, Beşir el-Mürri vaizdir, meşhur, Basralı'dır. İbni Muayn, Darekutni ve başkaları zayıf gördü (Mizanu'l İtidal: 2/279).
(2) Ukayli Duafa'da rivayet etti.
(4) Abol b. Humeyd ve Ebu Davud sahih bir isnadla ve ibni Ebi Hatim Ebu'ş ?eyh, ibni Mirdeveyh ve Hakim tahric etti ve doğruladı. İbni Abbas'tan tahric Mirdeveyh ve Hakim tahric etti ve doğruladı. İbni Abbas'tan tahric ettiler. (Dürrül Mensur: 3/96, ibni Kesir tefsiri 2/184).
?afi ashabı ve diğerlerinden meşhur görüş budur.
Ahmed'den bir rivayet hikaye edildi çünkü o dedi ki: Namazdaki her şey farzdır.
Bazısı dedi ki: Farz kati delille sabit olan şeydir, vacip ise kati olmayan delille sabit olan şeydir, bu Hanefi ve başkalarının görüşüdür. AHMED'den gelen nasların çoğu farzla vacibi ayırıyor, ashabından bir kısmının şöyle dediği nakledilir: Ancak Allah'ın kitabında olan şey farz diye isimlendirilir.
Fıtır sadakası hakkında dedi ki: Ona farz demeye cesaret edemiyorum. Bununla beraber vacibliğini söylüyor. Ashabımızdan bazısı dedi ki: Muradı şudur: Farz, kitapla sabit olan şey vacip sünnetle sabit olan şeydir.
Bazı dedi ki: Farz mütevatir ve meşhur nakil ile sabit vacip ictihatla sabittir, murad budur bu görüşte şu problem var: Ana babaya iyilik hakkında Meymuni'den gelen rivayette Ahmed dedi ki: Farz değildir, fakat masiyet olmadıkça vacibtir. Ana babaya iyiliğin vacipliğinden icma vardır, kitap ve sünnette ona dair emirler çoktur.
Selef iyiliği emredip kötülükten nehyetmenin farz olmadığı hususunda ihtilaf etti. Cüveybir Dahhak'tan rivayetle dedi ki: O ikisi Allah'ın farzlarındandır, Malik'ten de böyle rivayet edildi. Abdulvahid bin Zeyd Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti. Farz değildir, İsrailoğullarına farz idi, Allah bu ümmet zayfılıklarından dolayı acıdı, onu nafile le kıldı.
Abdullah bin ?übrume Amr bin Ubeyde meşhru beyitler yazdı, başı şöyledir: Ey Amr Emri bilmaruf nafiledir. Onu yapanlar Allah'ın (dininin) yardımcısıdır mİmam Ahmed'in onun hakkındaki sözünde ihtilaf edildi: Vacib diye isimlendirilir mi isimlendirilmez mi? Ondan bir cemaat vacib diye isimlendirilir mi, isimlendirilmez mi Ondan bir cemaat vacib olduğunu rivayet etti.
Ebu Davud ondan elinde tanbur gördüğü bir adamın ona engel olması vacip midir? hakkında rivayetinde dedi ki: Bilmiyorum eğer onu engellemişse vacip değildir, o bir fazilettir. İshak bin Raheveyh dedi ki: Nefsine bir tehlike gelmesinden korkan hariç her müslümana vaciptir. (S: 72) Her halde Ahmed ayni vacip olmayan, bilakis kifaye vacip olan şeylere vacip deme hususnda duruyor.
Alimler cihadın farz olup olmadığında ihtilaf ettiler, onlardan bir cemaat vacipliğini kabul etmedi, Ata, Amr bin Dinar ve ?übrüm onlardandır, herhalde onlar da bu manayı murad ettiler. Bir topluluk dedi ki: O vaciptir, Sair bin Müseyyeb ve Mekhul onlardandır, her halde bu ikisi de kifaye olarak vacip demişlerdi.
Hanbel rivayetinde imam Ahmed dedi ki: Haccın farzlığı gibi savaş insanla, savaş zaruridir. Mervezi ona cihad farz mıdır, diye sordu, dedi ki: Bunda ihtilaf ettiler, o hac gibi değildir. Muradı şudur: Cihada muhalif olarak haccetmeyenden gücü yeten kimse için hac sakıt olmaz.
Cihada çıkmanın ne zaman vacip olduğu soruldu, dedi ki: Onun vacipliğini ise bilmiyorum. Fakat nefislerinden korkarlarsa çıkmaları farz olur. Bunun zahiri şudur. Hakkında vaciblik lafzı bulunmayan mesele hakkında takvadan dolayı ona vaciptir lafzını kullanmak hususunda konuşmamaktır. Bunun için ihtilaf edilen şeyde haram lafzını söylemekten geri durmuştur. Kadınlarla muta hususunda geri durmamıştır, fakat sahabelerin ve nasların ihtilaflı oluşundan haram lafzını kullanmamıştır. Ahmed'in kelamını yorumlamada sahih olan budur.
Milki yemin (cariye sahibi olmak, köle sahibi olmak ile iki kız kardeşi bir nikah altında toplamak hakkında dedi ki: Haram demiyorum, fakat yasaklanmıştır. Sahih olan onun sözünün tefsiri şudur: Manasında değilde haramlık lafzını kılmada geri durmuştur. Bütün bunlar konuşmada sakınma babındadır. Allah Teala'nın şu sözü altına girmemek içindir: (Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak: "Bu helaldir, şu da haramdır" demeyin, çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz) (Nahl: 16/116) Rabi bin Haysem

dedi ki: Sizden biriniz, Allah şunu helal, şunu haram kıldı deyipte, Allah'ın da yalan söyledin, bunu niçin helal, bunu niçin haram kılıyorum demesinden sakınsın.2

(2) Buna benzerin Taberani ibni Mesud'dan tahric etti. (Dürrü'l Mensur: 4/252).
İbniVehb dedi ki:Malik bin Enes'in şöyle dediğini duydum:İki alim gördüm sorulunca:Bunu hoş görmüyorum, sevmiyorum, derdi haram ve helal demezdi. Ahmed'in:Namazdaki her şey farzdır sözü böyle değildir, oğlu Abdullah ondan şöyle dediğini nakletti:Allah'ın kuvvetlendirdiği herşey namazda farzdır, bu onun şu sözünün manasına dönüyor:Kuran'dan başka şeyde farz yoktur. Allah'ın namazda kuvvetlendirdiği şeyler:Kıyam, kıraat, rüku ve sücuddur, Ahmed ancak böyle dedi, çünkü insanlardan bazısı diyordu ki:Namaz farzdır, ruku ve secdeye farzdır demiyorum, fakat sünnettir.
Malik bin Enes bunu söyleyen adamın halinden soruldu, onu tekfir etti, ona o adam tevil ediyordu denildi lanet etti ve dedi ki:Büyük bir söz söylemiştir, bunu Nisaburi bir çok vecihle Menakıbı Malik kitabında nakletti. Yine Abdullah bin Meymun bin Ramah isnadıyla şöyle dediği rivayet edildi:Malik bin Enes'in huzuruna girdim ve dedim ki:Ey Ebu Abdullah namazda farz nedir, sünnet veya nafile nedir?Malik dedi ki:Zındıkanın sözüdür, çıkarınız. İshak bin Mansur İshak bin Raheveyh'ten onun namazın cüzlerinin farz ve sünnette taksim edilmesini kabul etmediğini ve:Namazdaki herşey farzdır dediğini nakletti, bununla bazısında terkinden dolayı namazın iade edileceği, bazından dolayı da gerekmediğine işaret etti.
Allah en iyisini bilir, bunun sebebi, sünnettir demek belki onun yapılmasında gevşekliğe yol açabilir, terkine vesile olabilir, bu da şariin maksuduna zıttır, şari yapılmasına teşvik eder, vacip lafzını kullanmak ona rağbeti artırır, yapılmasını daha iyi sağlar. ?ariir kelamında çoğunluğa göre terki durumunda günah olmayan ve ceza verilmeyen şeylere vacip lafzı kullanıldığı olmuştur, cuma gününün guslü gibi, yine misafirin gecelemesialimlerin çoğuna göre böyledir, bununla murad onun yapılmasına teşvikte mübalağa edilmiştir, haramlar ise Allah onlara yasak bölge kıldı, ona yaklaşmaktan men etti, işlenilmesini yasakladı. Kesin haramlar Kuran ve Sünnet'te zikredilmiştir, Allah Teala'nın şu ayeti gibi:(De ki:Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım:O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın...) üç ayetin sonuna kadar1 ve:(S: 74)(De ki:Rabbim ancak ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmediği bir şeyi, Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır) (Araf: 7/33)
Bazı ayetlerde çeşitlerden bir çeşidi, hususi haramları zikretti, aynı şekilde bazı yerlerde yiyeceklerden haram olanları zikretti, Allah Teala'nın şu kavli bunlardandır:(De ki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum.) (Enam: 6/145) Ve:(Ancak size ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı.) (Bakara: 2/173) Ve: (Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp öldürülmüş, yukardan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip boğazladığınız müstesna- dikili taşlar üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. (Maide:5/3) Nikahta haram kılınanları şu ayette zikretti:(Size analarınız, kızlarınız.... haram kılındı.) (Nisa:4/23) Kazançlardan haram kılınanları şu ayette zikretti:(Allah alış verişi helal, faizi haram kıldı) (Bakara: 2/275) Sünnete gelince orada da çok haram kılınanların zikri vardır, Resulullah (s.a.v.)'in şu hadisi gibi: "Allah içki, ölü, domuz ve putların satımını haram kıldı."8 Ve:"Allah bir şeyi haram kılarsa onun satımı karşılığında alınanı da haram kılar."9 Ve:"Her sarhoşluk veren haramdır."10

(8) Cabir'den Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace tahric etti sahihtir. (Neylül Evtar:5/141-142.)
(9) İbni Abbas'tan Ahmed ve Ebu Davud tahric etti, sahihtir (Neylül Evtar: 5/142).
(10) Hadis sahihtir, ibni Ömer'den Müslim, Ahmed, ibni Hibban, Abdurrezzak, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai şu lafızla ibni Abbas'tan tahric etti?. "Sarhoşluk veren her içecek haramdır", yine başkaları şu lafızla tahric etti:"Her sarhoşluk veren içkidir, her sarhoşluk veren haramdır."(Nasbur Raye: 4/295, Fethul Kebir fi neylil evtar: 7/140).
Ve:"Mallarınız, kanlarınız ve ırzlarınız haramdır."1 Kitab ve sünnette haramlığı açıkça bildirilenler haramdır. Haramlık bazan yasaklamayla beraber tehdid ve teşditle de bilinir, Allah Teala'nın şu kavli gibi:(?arap, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. ?eytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?) (Maide: 5/90-91) Sadece yasaklamaya gelince ondan haramlık anlaşılması konusunda insanlar ihtilaf ettiler. İbni Ömer (r.a.)'den haramlık anlaşılmasını kabul edilmediği rivayet edilir. İbni'l Mübarek dedi ki:Sellam bin Ebi Muti Ebu Dahile'den, o da babasından haber verdi, dedi ki:İbni Ömer'in yanındaydım dedi ki:"Resulullah (s.a.v.) kuru üzümle hurmayı nehyetti, yani ikisinin karıştırılmasını (yasakladı), arkamdan bir adam bana "ne dedi" diye seslendi, dedim ki:"Resulullah (s.a.v.) kuru üzümle beraber kuru hurmayı yasakladı." Abdullah bin Ömer dedi ki:
"Yalan söyledin" dedim ki:
"Sen demedin mi, Resulullah (s.a.v.) bunu yasakladı, bu haramdır?"Dedi ki:
"Sen buna şahit misin?"Sellam dedi ki, sanki şöyle diyordu:Rasulullah (s.a.v.)'in yasakladığı şey edebtir."4 Daha önce Ahmed ve Malik gibi takvalı alimlerin haramlığı kesinleşmemiş veya bir nevi ihtilaf bulunan şey hakkında haram lafzını kullanmaktan çekindiklerini zikretmiştik.
Nahi dedi ki:Bazı şeyleri çirkin görüyorlardı da haram demiyorlardı. İbnu Avn dedi ki:Bana Mekhul dedi ki:
"Bir topluluk arasına atılıpta insanların onu aldığı meyve hakkında ne diyorsunuz?"Dedim ki:
"Bu bizim yanımızda mekruhtur" dedi ki:
"O haram mıdır?"İbnu Avn dedi ki:
"Biz bunu Mekhulun sözünden böyle anladık." (S: 76) Cafer bin Muhammed dedi ki:Bir adam Kasım bin Muhammed'e; "zenginlik haram mı?", diye sorarken duydum, Kasım sustu, adam soruyu tekrarladı, yine sustu, sonra soruyu tekrarladı, bunun üzerine dedi ki:
"Allah'ın Kuran'da haram kıldığı şey haramdır, Allah'a hak ve batıl ile gelinirse zenginlik bu ikisinin hangisindedir, görüşün nedir?"Adam dedi ki:
"Batıldadır" dedi ki:
"Sen kendi nefsine fetva ver" imam Ahmed'in oğlu Abdullah dedi ki:Babamı işittim dedi ki:Resulullah (s.a.v.)'in yasakladığı şeylere gelince onlarda bazısı haramdır, şu hadis gibi:"Kadın halası veya teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı (ikisi beraber)."5 Bu haramdır, yırtıcı hayvanların derisinden de nehyetti.6 Bu da haramdır, buna benzer şeyler zikretti. Bazı şeyleri de yasakladı o da edebtir, Allah'ın aşılmasını yasakladığı hududu ise onunla murad yapılmasına izin verdiği şeyler cümlesindendir, gerek vaciplik, gerek mendupluk ve gerekse mübahlık yoluyla olsun böyledir, onu aşmak ise onu aşıp yasaklanana gitmektir, Allah Teala buyurdu ki:(Bu Allah'ın hududur, kim Allah'ın hududunu aşarsa, muhakkak nefsine zulmetmiştir) (Talak: 65/1)
Murad Allah'ın emrettiğinin dışına çıkan kimsedir, Allah Teala buyurdu ki:(Bu Allah'ın hududur, onu aşmayın, kim ki Allah'ın hududunu aşarsa işte onlar zalimlerdir) (Bakara: 2/229) Murad boşadıktan sonra iyi olmayan bir şekilde karısının yanında tutan veya iyi olmayan bir şekilde salan kimsedir veya Allah'ın izin vermediği şekilde kadından fidye alan kimsedir, Allah Teala buyurdu ki:(İşte bu Alalh'ın hududur, kim ki Allah ve Resulüne itaat ederse, Allah onu altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirir) şu cümleye kadar; (ve onun hududunu aşarsa onu içinde ebedi kalacağı cehenneme girdirir, onun iin orada alaltıcı bir azab vardır)(Nisa: 4/13-14)
Murad Allah'ın vereseye farz kılldığı şeyi aşıp, bir varisi üstün tutup hakkından fazla verendir, veya noksan verendir, bundan dolayı Peygamber (s.a.v.) veya haccında buyurdu ki:"Allah her hak sahibine hakkını verdi, varise vasiyyet yoktur."1 Nevvas bin Seman Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Allah sıratı müstakimi misal verdi, sıratın (yolun) iki tarafında sur ve onlarda açık kapılar vardır, kapılarda sarkıtılmış örtüler vardır, yol üstünde bir davetçi şöyle diyor:Ey insanlar topluca yola giriniz, eğrilmeyiniz, bir davetçi de yolun içinden çağırıyor, bu kapılardan birini açmak istediği zaman, sana yazıklar olsun ama diyor, sen onu açarsan içine girersin, diyor. Yol:İslam'dır, iki sur:Allah'ın hudududur, açık kapılar:Allah'ın haramlarıdır. Yol üzerindeki davetçi: Allah'ın kitabıdır, yukarıdan çağıran ise:Her müslümanın kalbindeki Allah'ın öğütçüsüdür" bunu imam Ahmed tahric etti, bu lafzıdır, Nesai'de tefsirinde tahric etti, Tirmizi hasendir, dedi.2
Peygamber (s.a.v.) bu hadiste İslamı doğru yol olarak misallendirdi, bu yol düz geniş, bu yola gireni istediği yere ulaştıran bir yoldur, bununla birlikte eğriliği olmayan dosdoğru bir yoldur, bu da onun yakınlığını ve düzlüğünü gerektiriyor, yolun iki tarafında, sağ ve solda iki sur var, o ikisi Allah'ın hudududur, yine sur girmek isteyene mani olur, İslam'da kendisinegirene hududunu aşma hususunda engel olur, Allah'ın izin verdiği sınırın dışında ancak yasakladığı vardır. (S: 78) Bunun için Allah hududunu koruyanları övmüştür, helal, haram sınırını tanımayanı kınamıştır, Allah Teala buyurdu ki:(Bedeviler, kafirlik ve münafiklık bakımından hem daha beter, hem de Allah'ın rasulüne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır)3 Daha önce şu hadis geçmişti:"Kuran kendisiyle amel eden kimseye:Sınırımı korudu, der. Kendisiyle amel etmeyene de:Sınırımı aştı, der."4 Murad şudur:Kim Allah'ın izin verdiği şeyi aşıpta yasakladığı şeye gitmezse, Allah'ın hududunu korumuştur, kim de bunu aşarsa, Allah'ın hududunu aşmıştır.
Bazen sınırlarla haramların kendisi kastedilir, bu durumda Allah'ın sınırına yaklaşmayın, denilir, Allah Teala buyurdu ki:(İşte bu Allah'ın sınırıdır, ona yaklaşmayınız)5 murad ayette yasaklanan oruç ve mesciddeki itikafin sakıncalı şeylerin yasaklamadır, haramların sınır diye isimlendirilmesine Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisi de örnektir:"Allah'ın hududunda duran ve onda gevşeklik eden kimsenin misali gemide kura çeken kimselerin misali gibidir..." meşhur hadis6 Allah'ın hududunda duranla murad:Haramları yasaklayan ve reddedendir. İbni Abbas (r.a.) hadisinde Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Ben sizin kuşaklarınızı tutuyorum, ateşten sakının, sınırlardan sakının" bunu üç kere söyledi.7 Bunu Taberani ve Bezzar tahric etti, Allah'ın hududuyla murad haramları ve isyanlardır. Bir adamın Peygamber (s.a.v.)'e şöyle demesi de buna misaldir:"Bir sınıra isabet ettim (bir hadde) bana haddi uygula."8 Büyük haramlardan sakındıran cezalarda had diye isimlendirilir, zina haddi, hırsızlık haddi, içki içme haddi denildiği gibi.

(1) Hadis sahih mütevatirdir, Resulullah (s.a.v.)'den on iki sahabe işitti, beş tabii mürsel olarak rivayet etti. Sahabeden Amr bin Harice'nin hadisini Tirmizi, Ahmed, Nesai, ibni Mace, Bezzar, Ebu Ya'la ve Haris müsnedlerinde tahric etti, Abdurrezzak musannefinde, Taberani Mucem'inde, Abd bin Humeyd Müsned'inde, Beyhaki Süneni kübrasında, ibni İshak Siyre'de tahric etti. Tirmizi dedi ki:Hasen, sahihtir. Ebu Ümame'den Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace Beyhaki Sünen'de, Abd bin Humeyd Müsned'inde tahric etti. Enes'ten ibni Mace, Darekutni, Beyhaki sünende, diğerleri de:İbni Abbas, Abdullah bin Amr, Cabir, Zeyd bin Erkam, Ali, Bera, ibni Ömer, Ma'kıl bin Yesar ve Harice bin Amr'dan tahric etti. (Bak:Nas burraye: 4/403-405, Telhisul Habir S: 268).
(2) Hadis hasen sahihtir, Tirmizi Nevvas bin Sem'an'dan tahric etti ve dedi ki: Hadis hasen, garibtir, ibni Mesud'dan Ahmed, Nesai tefsirde ve Bezzar güzel bir isnatla tahric etti. (Camiul usul: 1/184 Terğib ve Terhib: 3/243-244).

Peygamber (s.a.v.)'in Üsame'ye söylediği şu sözde bu guruptandır:"Allah'ın hadlerinden bir had hususunda şefaat mi ediyorsun?"1, yani hırsızlık haddi hususunda, fukaha ıstılahında (teriminde) had bu şekilde bilinir. Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisi ise:"On sopadan fazla ancak Allah'ın hadlerinden birinde vurulur."2 İnsanlar bunun manasında ihtilafa düştüler, bazısı bu takdir edilmiş hadlerdir diye tefsir etti ve dedi ki:Tazir on sopadan fazla olmaz, ancak bu takdir edilmiş hadlerdir diye tefsir etti ve dedi ki:Tazir on sopadan fazla olmaz, ancak bu takdir edilmiş hadlerde on sayısından fazla yapılabilir, bazısı burada hadleri Allah'ın haramlarından bir cins ile tefsir etti ve dedi ki:On sopa ancak Alalh'ın haramlarından birinin işlenmesinde aşılır, fazla yapılır. Haram olmayana edeblendirme sopası ise on sopadan fazla olmaz.
Bazısı Peygamber (s.a.v.)'in; "ve hadler koydu onu aşmayınız" sözünü haramlardan sakındıran bu cezalardır manasına yorumladı ve dedi ki:Murad cürüm sahiblerine uygulanırken bu hadlerden fazla yapılmasını yasaklamıştır, bunu tercih etti çünkü eğer hadlerle murad emir ve yasaklar sınırında durmak demek olsaydı şu arkadan gelen hadisin devamı öncekinin tekrarı olurdu:"Farzlar koydu onları zayi etmeyiniz, bazı şeyleri haram kıldı, onları çiğnemeyiniz." Murad onun dediği gibi değildir, çünkü sınırlarda durmak izin verilenden çıkmayıp orada durup izin verilmeyene gitmemektir, daha önce geçtiği gibi bu daha geneldir, izin verilen farz, nafile ve mübah da olabilir, bu durumda bu hadiste tekrar olmuş olmaz, Allah en iyisini bilir.
Susulan şey ise:Haramlık, helallık ve farzlığı hususunda hükmü zikredilmemiş şeydir, affedilmiş olur işleyene bir sıkıntı yoktur, burada zikredilen hadisler, Ebu Salebe ve başkalarının hadisi gibi hadisler buna delildir, Ebu Salebe hadisinin lafizları farklı farklıdır, daha önce geçen lafızla da rivayet edildi. Başka bir lafızla da rivayet edildi, o da:"Allah farzlar kıldı, onları zayi etmeyiniz, bazı şeyleri size yasakladı, onları işlemeyiniz, unutmaksızın bazı şeyleri affetti, onları araştırmayınız."Bunu İshak bin Raheveyh tahric etti. (S: 80)Başka bir lafızla da rivayet edildi, o da:"Allah farzlar kıldı, onları zayi etmeyiniz sizlere, sünnetler kıldı (yol, kanun) onları çiğnemeyiniz, size bazı şeyleri haram kıldı onu tecavüz etmeyiniz, bunun arasında unutmaksızın, rahmet olarak bazı şeyler terk etti, onları kabul ediniz, onları araştırmayınız."Bunu Taberani tahric etti.1
Bu rivayet affedilenin, zikrinin terk edildiğini, haram ve helal kılmadığını açıklıyor, fakat blinmesi gerikir ki:Bir şeyin kitap ve sünnette haramlık ve helallığının zikredilmesinin anlaşılması açık olmayabilir, bu nasların delilliği bazan naz ve tasrih (açıkça bildirme), bazan genel (umum ve şumül), bazan fahva ve tenbih ile olabilir, Allah Teala'nın şu kavli buna örnektir:(O ikisine öf bile deme, o ikisini azarlama) (İsra:17/23) Eziyet çeşitlerinden öf demekten daha büyük şeyler daha öncelikle girer, buna mefhumul muvafaka ismi verilir.
Bazan Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisi gibi delilliği mefhulmul muhalefe ile olur:"Saime koyunda zekat vardır"(Saime:Otlakta, kendisine herhangi bir yem verilmeksizin otlayıp beslenen)3 Mefhumuyla saime olmayana zekat olmadığına delil oluyor, çoğunluk bununlaamel etti, mefhumul muhalefeye itibar etti, onu delil kıldı, bazan delilliği, bu mana da başkasında da mevcutsa, cumhuru ulemaya göre bu hüküm bu manın bulunduğu her şeyegeçer, bu Allah'ın indirdiği adalet ve mizan babındadır ve onun itibara alınmasını da emretmiştir. Bütün bunlar kendisiyle nasların haramlığa delaletinin bilindiği şeylerdir. Fakat bütün bunlar olmazsa, burada farzlığı ve haramlığının zikredilmemesiyle onun affedilmiş olduğu delili çıkarılır. Burada iki yol vardır. Birincisi:Farzlıkta, haramlıkta ancak şeriatladır, şeriatın vacip ve haram kılmadığı birşey farz ve haram değildir.

(1) Hadis sahihtir, Ebu Bürde bin Niyar'dan Buhari, Müslim, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve ibni Mace tahric etti Neylül evtar:7/149-150).
(2) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim ve Ahmed rivayet etti (Kenzül ummal:5/304).
(1)Hadis sahihtir, Taberani Kebir'de tahric etti.
(3) Bu lafzı ibni Nafi tahric etti, Enes'ten uzunca bir hadis içerisinde Ahmed, Buhari, Nesai, Ebu Davud şu lafızla tahric etti:"Saime koyunun zekatında kırk (koyun) olunca yüz yirmiye kadar bir koyun vardır." Ebu Davud'un rivayetinde: "Saime koyunda..." şeklindedir. Neylül evtar: 4/124 ve sonrası).
Vitirin, kurbanın farzlığının nefyinde veya kelerin haramlığının nefyinde, veya ihtilaflı bazı akidlerin haramlığının nefyinde müsakat, -müzaraa vb. gibi- denildiği gibi burada isishabı beratiz zimmeye dönülür, bu istidlal ancak şeriatın delil çeşitlerini bilen (usulu fıkıhtaki)Sebr ve taksim meselesini bilen kimse için caizdir, farz ve haramlığının nefyini kati bilirse vacip ve haramlığının da nefyini kesin söyler, altıncı bir namazın farzlığının olmadığını veya ramazan ayı dışında başka ayın orucunun farz olmadığını veya zekat mallarının farzlığından başka zekatın farz olmadığının veya farz hactan başka haccın farz olmadığını kesin söyler.
Bütün bunları sarih naslarla delillendiriyorsa böyledir, eğer farzlık ve haramlığın olmayışını zanna dayandırırsa, farzlık ve haramlığın olmayışını da kesin olmayarak zanneder. İkinci yol:?eriatta, şeriatın farz ve haram kılmayışının delillerden illetini zikretmesidir, o affedilmiştir, Ebu Salebe ve o manada zikredilen hadislerde olduğu gibi, Peygamber (s.a.v.)'e hac her sene mi farzdır diye sorulduğunda şöyle buyurduğu gibi:"Sizi terk ettiğim müddetçe beni terk ediniz, sizden öncekileri çok soru sormaları ve peygamberlerine ihtilaf etmeleri helak etti, size bir şeyi yasaklarsam ondan kaçının, size bir şey emredersem, onu gücünüz yettiğince yapın."
Sad bin Ebi Vakkas (r.a.) hadisindeki Peygamber (s.a.v.)'in şu sözü gibi:"Müslümanlar içinde cücümü en büyük olan, haram kılınmamış bir şeyi soran ve sorması yüzünden haram kılınan kimsedir."2 Kuran'da bir çok yerde buna işaret etti şu ayet gibi:(De ki:Bana vahyolunanda yiyecek kimseye leş veya akıtılmış kan.... dan başka haram kılınmış bir şey bulamıyorum) (Enam: 6/145) bu haramlığı bulunmayan şeyin haram olmadığına delilidir, Allah Teala'nın şu sözü de böyledir:(Üzerine Allah'ın adı anılıp kesilenden yememenize sebep ne? Oysa Allah, çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır) (Enam: 6/119)(S: 82)Kendilerine haram kıldığını açıkladığını delil göstererek Allah'ın adı anılan şeyi yememelerinden dolayı onlara şiddet gösteriyor, Allah'ın adı anılmansa haram kılınanlardan değildir, eşyanın mübahlık üzere olduğuna delil olmuştur, yoksa hükmü hakkında nas bulunmayan bir şeyden yenilmemesinden dolayı kınama olmazdı.
Bil ki bu mesele şerin gelmesinden A'yan (zati şeyler) mübah mıdır, haram mı, yoksa hükümsüz müdür meselesinden başkadır bu mesele şerin vücudundan önce farz edilmiştir, fakat şer (şeri hüküm) varid olduktan sonra bu ve buna benzer naslar eşyanın mübahlık üzüere olduğunu kararlaştırmıştır, bazısı bunda icma olduğunu hikaye etti, bu iki meseleyi eşit gören ve hükümlerini bir görenleri hatalı gördüler. İmam Ahmed'in sözü tahrim naslarına girmeyen şeyin affedildiğine işaret ediyor.
Ebu'l Haris dedi ki:Ebu Abdullah'a dedim ki:-Yani Ahmed'e-
"Kuş ashabı bilmediğimiz kuş kesiyorlar, yemesi hakkındaki görüşün nedir?"Dedi ki:
"Pençeli olmayan ve leş yemeyen her kuşta bir sakınca yoktur, kuşun haramlığını sadece hakkında nas bulunan pençeli ve leş yiyene münhasır kıldı, çünkü hakkında nas bulunan karga manasındadır, bu ikisinin dışındakilerin mübahlığına hükmetti." Zikri geçen ibni Abbas hadisi de buna benzer şeye delildir, Selman-ı Farisi hadisi5 içerisinde peynir, tereyağı ve tilki, ayı vb. hayvanların derilerinin yasaklığı konusunda soru var, peynir mecusi ve onlara benzer kafirlerin bulunduğu yerde yapılıyordu, tereyağı da öyleydi, derilerde onlardan getirilliyordu, onlardan kestikleri ise ölü (hükmünde) idi bununla ölünün sütü ve ondan çıkan mayanın mübahlığına delil gösterilir, mecusilerin yiyeceğinin mübahlığınada delil gösterilebilir, bütün bunların hepsinde meşhur ihtilaf vardır, iş karıştığı zaman sormak gerekmez manasına hamledilebilir, ibni Ömer'e mecusilerin yaptığı peynirden sorulunca dediği gibi:Müslümanların pazarında bulduğum şeyi satın alırım ve sormam.6 Ömer (r.a.)'in yanında peynir zikredildi ve denildi ki:Ona ölülerden alınan maya konuluyor, bunun üzerine dedi ki:"Allah'ın ismini zikredin ve yiyin."7

(1) Hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai, ibni Mace tahric etti, tahrici daha önce geçti (Camiul usul:6/34).
(2) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim ve Ebu Davud tahric etti (Camiul usul: 6/34-35).
(5) Önce geçti.
(6) Sahih bir isnadla Abdurrezzak Musannef'inde tahric etti.
(7) İbni Ebi ?eybe ve Abdurrezzak Musannef'te tahric etti.
İmamAhmed dedi ki:Bu konuda en sahih hadis -mecusilerin peyniri hadisini kastederek- bu hadistir. İbni Abbas'tan rivayet edildi ki: Taif savaşında Peygamber (s.a.v.)'e bir peynir getirildi, buyurdu ki:
"Bu nerede yapılıyor?"
"Faris yurdunda" dediler, bunun üzerine buyurdu ki:
"Bıçağı koyun ve kesin, Allah'ın ismini zikredin ve yiyin" bunu imam Ahmed tahric etti.1 Bu hadisten Ahmed soruldu, bunun üzerine dedi ki:Bu hadis münkerdir, Ebu Hatimi Razi de böyle dedi. Ebu Davud mana olarak ibni Ömer'den tahric etti1 ancak Tebük savaşında diye söyledi Ebu aynı şekilde: Bu münkerdir, dedi.2 Abdurrezzak tahric etti o da mürseldir3 onda ziyade vardır o da denildi ki:
"Ya Resulullah ölü olmasından korkuyoruz."
"Üzerine besmele çekiniz ve yiyiniz" buyurdu. Taberani mana olarak tahric etti Meymune'den rivayet etti isnadı güzeldir fakat gerçekden çok garipdir4 Buhari'nin sahihinde5 Ayşe (r.a.)' den şöyle rivayet edildi: Bir topluluk Peygamber (s.a.v.)'e dedi ki:
"Bize bir topluluk et getiriyor, Allah'ın ismini zikrediyorlar mı, etmiyorlar mı, bilmiyoruz." Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Siz besmele çekiniz ve yiyiniz" Ayşe (r.a.) dedi ki: Onlar daha yeni İslam'a girmişlerdi.
Ahmed'in Müsned'inde6 Hasan'dan rivayet edildi ki:(S: 84)Ömer (r.a.), idrarla boyandığı için süslü, çizgili hulleleri yasakladı, Übey ona dedi ki:Bunu yapamazsın, bunları Peygamber (s.a.v.) giydi ve O'nun zamanını da biz de giydik.
Hallal başka bir vecihle tahric etti, lafzı şöyledir: Übey ona dedi ki:
"Ey müminlerin emiri, onu Allah'ın Nebisi (s.a.v.) giydi, Allah da o giysinin yerini (kimin giydiğini) gördü, eğer Allah onu haram bilseydi, onu yasaklardı." Ömer:
"Doğru söyledin" dedi. İmam Ahmed ehli kitab kafirlerin yıkamaksızın boyadıkların, şeyin giyilmesi meselesini de soruldu, dedi ki: Bilmediğin şeyi niye soruyorsun, bildik bileli insanlar ona itiraz etmiyor.
İdrarla boyayan yahudiler soruldu, dedi ki: Bu konuda müslüman da kafirde eşittir, bu hususta sorma, araştırma ve dedi ki: Eğer sen onun kesinlikle idrarla boyandığına biliyorsan, yıkayıncaya kadar onunla namaz kılma.
Muğire bin ?ube'den şunu tahric etti: "Peygamber (s.a.v.)'e iki mest hediye edildi, o ikisini giydi, temizlenip, temizlenmediğini de bilmiyordu (şeri kesim yapılıp yapılmadığını)7 araştırılıp, sorulmaya dair rivayette varid oldu, imam Ahmed tahric etti8 bir adam ümmü Müslim el-Eşcaiyye'den rivayet etti ki: "Peygamber (s.a.v.) o kadına kabbe (bir çeşit giysi) içerisinde olduğu halde geldi, buyurdu ki:

“?ayet içerisinde ölü yoksa ne güzeldir.” Kadın dedi ki:
“Ona devam etmeye başladım.” Rivayetteki adam mechuldür.
Eşram Zeyd bin Vehbe isnatla dedi ki: Azarbeycan’da Ömer (r.a.) bir adamın üzerinde deriden yapılmış bir giysi gördü sıvazladı ve dedi ki: Eğer temizlendiğini bilseydim, bundan benim de bir giysim olması beni sevindirirdi. Muhammed bin Kab’ın Ayşe (r.a.)’ye şöyle dediği rivayet edildi:
“Deriden bir giysi edinmene engel olan nedir?.” Dedi ki:
“Ölüden elde edilen deriyi giymeyi hoş görmüyorum.”
Abdurrezzak (r.a.) ibni Mesud’a isnadla müslümanlardan Faaris toprağına inenler için şöyle dediğini rivayet etti:

(1) Hadis zayıftır, Ahmed Müsned’de, Taberani Kebir’de ve Beyheki ve Bezzar tahric etti, senedinde Cabir el- Cufi vardır, o zayıftır.
(2) Beyheki ve Ebu Davud Sünen’inde tahric etti.
(3) İlel kitabında.
(4) Abdurrezzak Musannef’inde tahric etti: 54/542 yine ibni Ebi ?eybe tahric etti: 8/228-229.
(5) Taberani Evsat’ta tahric etti, Ebu Nuaym’de şu lafızla tahric etti: “Peygamber’e (s.a.v.) peynirden soruldu, buyurdu ki: “Bıçakla kes, Allah’ın ismini zikret ve ye.” Hilye’de dedi ki: (8/291). Hişam bin Sad Zeyd bin Eslem’den rivayetle yalnız kaldı. Heysemi Mecma ona dedi ki: Senedinde Ahmed bin Farah el-Hicazi vardır. Muhammed bin Avf ve ibni Adiy ona zayıf dedi, ibni Ebi Hatim güvenilir dedi, geri kalan adamları güvenilirdir.
(6) Malik, Buhari tahric etti (Sübülü’sSelam: 4/84 ve sonrası).
(7) Hadis munkatıdır, Hasan Basri yoluyla rivayet edildi, Hasan Ömer’den işitmedi. Ahmed Sünen’de tahric etti (Mecmau’z Zevaide müracat et: 3/236, 5/1287.
(8) Tirmizi Camiin’de tahric etti. (Rakam: 1769, 6/79-80) ve dedi ki: Bu hadis hasen garibtir. Murad: O ikisinin temizlik durumunu sormadı.
(9) Hadis zayıftır, zayıflığı ümmü Seleme’den rivayet eden adamın mechullüğündendir, Ahmed Müsned’de, Taberani Kebir’de tahric etti.
(9) Musannef’inde tahric etti.
Et satın aldığınızda sorun, eğer yahudi ve hıristiyanın kestiğiyse yiyin, çünkü Faris ehlinin çoğunluğu mecusi oluşundandırdır, onların kestikleri ise haram kılınmıştır, bu hususta ki ihtilaf kafirlerden kestiği helal olmayanların yiyeceklerini mübahlığı konusundaki ihtilafa benziyor.
Müşriklerin kapları ve elbiselerini kullanılmasındaki ihtilafta asıl ile zahriin çatışması kaidesine dönülür, bu da “helal açıktır, bu ikisi ortasında (helallığı, haramlığı) karışık işler vardır”1 hadisinden söz ederken geçmişti.
“Bazı şeyler hakkında da size rahmet olsun diye unutmaksızın sustu.” Yani: Onu kullarına rahmetinden dolayı zikretmedi, çünkü yaptıkları takdirde cezalandırdı, bilakis onu affedilmiş kıldı, eğer onu yaparlarsa onlara bir sıkıntı yoktur terkederlerse yine bir sakınca yoktur.
Ebu’d Derda hadisinde2 şu ayeti de okudu: (Seni Rabbir unutkan değildir) (Meryem: 19/64), bunun benzeri şu ayettir: (Onlar hakkındaki bilgi rabbimin yanında bir kitapta bulunur. Rabbim ne yanılır, ne de unutur) (Taha: 20/52)
“Onu araştırmayınız” bu yasağın Peygamber (s.a.v.)’in zamanına özel olması muhtemeldir, çünkü zikredilmemiş şey hakkında sormak farz veya haram kılınmayla şiddet inmesine sebep olabilir, Sad bin Ebi Vakkas hadisi buna delildir5 yasağın genel olması da muhtemeldir, Selman’ın kendi sözünden gelen rivayette6 buna delildir, çünkü farzlarda ve haramlarda zikri geçmemiş hükmü araştırıp sormak onun haramlığını veya farzlığını itikadını gerekli kılabilir, çünkü bazı haramlara veya farzlara benzer, onları sormayı ve araştırmayı terk etmekte hayır vardır buna Peygamber (s.a.v.)’in şu sözü de girebilir: “Sorumlu olmadıkları şeylerde kendileri sorumlu gibi bilip uğraşanlar helak oldu” bunu üç kere söyledi. Bunu Müslim tahric etti.7 İbni Mesud’dan merfu olarak tahric etti (S: 86) Mütenattı: Kendini ilgilendirmeyen şeyleri çok araştırıp, onda derinleşendir, bu delille lafzın zahiriyle ilgilenip, ince manalarını kıyası kabul etmeyendir, bu delille lafzın zahiriyle ilgilenip, ince manalarını kıyası kabul etmeyen -Zahiriye gibi- kimse tutunabilir.
Bu hususuta tahkik şudur -Allah en iyisini bilir- Hakkında genel veya özel nas bulunyan şeyi araştırmak iki kısımdır:
Birincisi: Fahca, merhum, zahir sahih kıyasdan hangisine dahil olduğunu bilmek için sahih müctehidlere farzdır.
İkincisi: Bakan kimsenin nazarını ve fikrini uzak ihtimalli farklar yönünde yoğunlaştırıp birbirine benzer iki şeyi ayırması, bunu da şeriatta eseri ortaya çıkmamış olan bir farktan dolayı yapması, bununla birlikte bir arada olmasını gerektiren özelliklerinin de bulunması veya şeriatta tesirinin olduğuna dair delili olmayan iki farklı şeyi bir tutması, bu bakış hoş değil ve övülemez, bununla beraber fakihlerden bir grup bu durumu da düşmüştür.
Övülen nazar (bakış) ibni Abbas ve benzeri gibi sahabe ve ondan sonra gelen faziletli asırların nazarına uygun düşen nazardır, herhalde şu sözüyle ibni Mesud bunu murad ediyor: Kendinizi külfete sokmaktan sakının, derinleşmekten sakının, sahabenin yolunu takip edin. ?afii büyüklerinden bazısının sözü şöyledir: Rey ashabı gibi bize farklardaki hayallerle yetinmemiz yakışmaz, bunun sırrı bu durumda hükümlerin alakı olduğu şey zanlar ve kuvvetli azanlar olur. Eğer zanca iki meselenin ictimaı iftirakından daha açık ise, o ikisinin ictimasıyla hükmetmek farz olur, eğer uzaktan bir fark ile bu ictima yara alsa da öyle mi anlayın ki bu din kaidelerindendir, söz bitti.
Derinleşmek ve araştırmanın yasaklığına şu da girer: İman etmekle emrolunduğumuz gaybi haberler, bunların keyfiyetini araştırmak bizi ilgilendirmez, bu yasaklanan şeylerdendir, bu şüpheyi gerekli kılar, yalanlamaya kadar da gider.
Müslim’in sahihinde Ebu Hureyre (r.a.)’den rivayetle Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu rivayet edildi: “İnsanlar şöyle deyinceye kadar sormaya devam eder: Bu Allah’tır, yaratıkları yarattı, Allah’ı kim yarattı? Kim kendisinde böyle bir şey bulursa böyle söylesin: Allah’a iman ettim” bir rivayetinde de: “İnsanlar şöyle deyinceye kadar size ilimden sormaya devam ederler: Bu Allah’tır, bizi yarattı, Allah’ı kim yarattı?.”

(1) (Hadis sahihtir, daha önce altıncı hadistir.)
(2) Altıncı hadiste tahrici geçti.
(5) Tahrici daha önce geçti.
(6) Tahrici daha önce geçti.
(7) Hadis sahihtir, ibni Mesud’dan Ahmed, Müslim ve Ebu Davud tahric etti. (Camiu’s Sagir).
Yine onu bir rivayetinde de: “İnsanlar size her şeyi soracaklar, hatta şöyle diyecekler: Allah her şeyi yarattı, Onu kim yarattı?” Bunu Buhari de tahric etti, lafzı şöyledir: “Sizden birine şeytan gelir ve der ki: Bunu kim yarattı! hatta şöyle der: Rabbini kim yarattı?, eğer bu duruma gelirse Allah’a sığınsın ve sona erdirsin.”1
Müslim’in sahihinde Enes (r.a.)’den Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu rivayet edildi: “Allah azze ve celle buyurdu ki: Senin ümmetin şöyle demeye devam edecek: Bu nedir, bu nedir?, Hatta şöyle diyecekler: Bu Allah’tır, yaratıkları yarattı. Allah’ı kim yarattı?” Bunu Buhari ve tahric lafzı şöyledir: “İnsanlar birbirlerine şöyle sormaya devam edecekler: Bu Allah’tır her şeyi yarattı, Allah’ı kim yarattı?”2 İshak bin Raheveyh dedi ki: Yaratıcı hakkında tefekkür caiz değildir, kullara haklarında işittikleri şeye dayanarak yaratıklar hakkında düşünmeleri caizdir, bundan fazlasını yapamazlar, çünkü eğer yaparlarsa saparlar. Dedi ki: Alllah azze ve celle buyurdu ki: (Onu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur) (İsra: 17/44) şöyle denilmesi caiz değildir: Tabaklar, kaplar nasıl tesbih ediyor, ekmek, un, dokunmuş elbise nasıl tesbih ediyor. Bunların tesbih ettiği hakkındaki bilgi sahihtir, Allah onların tesbihlerini dilediği şekilde ve dileyeceği şekilde kılabilir, insanlar ancak bildikleri şeye dalabilirler, bu hususta ancak Allah’ın haber verdiği kadarıyla konuşabilirler, bunun fazlasını yapamazlar, Allah’tan korkun ve bu gibi müteşabih şeylere dalmayın, çünkü buna dalmak sizi hak yolundan uzaklaştırır, bütün bunların hepsini harb ishak rahimehullahtan rivayet etti.

(1) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim ve Ebu Davud tahric etti. (Camiu’l Usul: 6/35).
(2) Buhari ve Müslim Enes’ten tahric etti. (Camiu’l Usul: 6/36).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Hadis: Ahir zamanda İsa (a.s.)'ın inişi.

İtirazlar:

1. Hadis mütevatir derecesinde değildir. Ahad olduğundan itikatta delil sayılmaz.
2. Hadis tevil edilmelidir. (Muhammed Abduh'un tevili)
3. Bu Hristiyanların itikadıdır.
4. Bunu tefsire İsrailiyat olarak sokan Vehb b.Münebbih ile Ka'bu'l –Ahbar'dır.
5. Buna inanmamak kişinin imanına ve islamına zarar getirmez. Kişiyi de kafir yapmaz.
6. Bu hadiste izdirap, çelişki ve manada nekaret vardır.
7. İsa'nın semaya yükseldiği konusunda (ruh ve cesedi ile) açık nas yoktur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnet Karşısındaki Titizlikten Doğan İki Netice:

Ashâb (radıyallahu anhüm ecmain)'ın sünnetle ilgili en ufak, en tabiî âdaba büyük ehemmiyet vermiş olması, sünnetin zabt ve tesbîti meselesinde çok mühim iki sonuç hâsıl etmiştir:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili nazarlarına çarpan herşey, en küçük teferruata varıncaya kadar değerlendirilmiştir. Bu sayede son derece zengin, akla gelmedik teferruatlara kadar inen bir sünnet repertuarı ortaya çıkmıştır. Öylesine zengin ve teferruatlı ki, bilâhare, -meşrep ve meslek itibariyle rivâyetlerde öncelikle fikhî bir hüküm arayan- bir kısım fakihler, hadisçileri "lüzumsuz ve gereksiz şeyleri de rivâyet etmekle" itham edecekler, bu mesele, bir cedelleşme konusu olacaktır.

2- Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili rivayetlerde son derece titiz ve sorumluluk duygusuyla hareket etmeye sevketmiştir. İşte sünnete atfedilen bu ehemmiyet, sünnet karşısında izhâr edilen bu titizliktir ki, ilmu'l-hadîs denen bir ilmin daha Ashâb (radıyallahu anhüm) zamanında tekevvün etmeye başlamasına sebep olmuştur. Bu ilim, ilk bâni ve üstadlarını sâdece rivâyetu'l-hadis dalında değil, aynı zamanda dirâyetu'l-hadis ve usûl dalında da Sahâbe (radıyallahu anhüm)'den seçmekle şerefyâb olacaktır. Zehebî'nin "Hadîste tesebbüt yolunu ilk açan Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'tır" sözü burada hatırlatılmaya değer. Zira tesebbüt ve bunun getireceği prensipler usûl-i hadis'in ana meselelerini teşkil eder. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/42-43.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sahih-i Muslim:

Muslim b. el-Haccac'ın telif ettiği meşhur kitaptır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. O bu kitabında Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den gelen ve kendisince sahih gördüğü hadisleri toplamıştır. Nevevî der ki: O bu kitabında son derece ihtiyatlı, oldukça sağlam, hatadan çekinen ve oldukça bilgiye dayalı bir yol izlemiştir. Böyle bir yolu ancak çağlar boyunca müstesnâ kişiler bulup ortaya koyabilir.
Birbiriyle münasebeti olan hadisleri bir yerde toplar, hadisin rivayet yollarını ve lafızlarını bablara göre tertip etmiş olarak zikreder. Fakat ya kitabının hacminin artacağından, ya da başka bir sebep dolayısıyla bab başlıkları koymamıştır.
Kitabına bab başlıklarını Sahih'ini şerhedenlerden birtakım kimseler koymuştur. Başlıkları en güzel koyanlardan birisi de Nevevî'dir.
Tekrarlarıyla birlikte hadisleri 7275 hadistir. Tekrarları çıktıktan sonra yaklaşık 4000 hadis kadar ihtiva eder.
İlim adamlarının büyük çoğunluğu ya da hepsi bu kitabın sıhhat bakımından mertebesinin Sahih-i Buhârî'den sonra geldiğini kabul etmişlerdir. İkisinin karşılaştırılması sadedinde bir şair şöyle demiştir:
"Bir kesim Buhârî ile Muslim hakkında tartıştı
Benim önümde ve dediler de dediler: Bunlardan hangisi daha ileridir diye
Dedim ki: Buhârî sıhhat itibariyle daha üstündür
Güzel tasnifi itibariyle de Muslim daha üstündür."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İrsalin Çeşitleri:

1) İrsâl-i Celî:

Hadisteki irsâl, hemen görülüp anlaşılabilecek durumda ise buna irsal-i celî denir. Kişinin muâsırı olmayandan veya karşılaşmadığı kimseden yaptığı rivâyet gibi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

289) Riyâ Olmadığı Halde Riyâ Sanılan Durumlar

1625. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Bir kimse, bir hayır yapar da halk bu sebeple onu överse, buna ne buyurursunuz? dediler. O da:
– *"Bu, mü'min için peşin bir müjdedir"* buyurdu.[1]

* Yapılan hizmet ve iyilikler takdir edilmezse hizmet ve iyilik yapacak kimse zor bulunur. Kişi iyilik yapınca takdir edilmesini istememeli fakat başkaları takdir edince o iyilik sahibinin elde edeceği yegane sonuç mudur? Yoksa onun Allah katında bir ecri de var mıdır? İşte bu kuşkudan dolayı kaynaklanan soruya Rasûlullah (s.a.v.) çok güzel bir cevap vermiştir. *"Bu mü'min için peşin bir müjdedir."* Yani Allah'ın kabul ettiğinin peşin göstergesidir. Çünkü o kimse reklam ve propaganda yapmayı hiç aklından geçirmemiş bu konuda herhangi bir teşebbüs ve müdahalede bulunmamıştır. Allah rızası için yaptığı işi Allah'ın sevdirmesi sonucu toplum kendiliğinden sevmiş ve övmüştür. Bu işler o kimsenin ahiretteki sevabının müjdesidir.[2]

---

[1] Müslim, Birr 166. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 25.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 477.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) İrsâl-i Hafi:

İrsâl, sâdece hadîs mütehassıslarının anlayabileceği kadar kapalılık arzediyorsa buna irsâl-i hafi denir. Râvinin karşılaştığı kimseden dinlememiş olduğu hadîsi rivâyet etmesi gibi. İrsalin bu çeşidi daha ziyâde tedlîs bahsine girdiği için, bazı açıklamaları müdelles hadîs bahsine bırakıyoruz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) İrsâl-i Hafi:

İrsâl, sâdece hadîs mütehassıslarının anlayabileceği kadar kapalılık arzediyorsa buna irsâl-i hafi denir. Râvinin karşılaştığı kimseden dinlememiş olduğu hadîsi rivâyet etmesi gibi. İrsalin bu çeşidi daha ziyâde tedlîs bahsine girdiği için, bazı açıklamaları müdelles hadîs bahsine bırakıyoruz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36) Ailenin Geçimi

Bu bölümdeki üç ayet ve sekiz hadis-i şeriften aile içerisinde kadının yiyecek ve içeceğinin kocaya ait olduğunu, varlıklı kimsenin durumuna göre fakirin de durumuna göre harcamada bulunacağını, Allah rızası kazanmak için ne harcanırsa Allahın onun yerine yenisini vereceğini harcamalar içinde en çok sevap kazandıran harcamanın çoluk çocuğa yapılan harcama olduğunu, cihad atına harcanan para ve beraberce cihad ettiği arkadaşlarına harcanan paranın da en değerli para olduğunu, çocuklara yapılan harcamanın sevabının harcayana ait olduğunu, Allah rızası umularak yapılan her harcamadan mutlaka mükafat alınacağını, geçimini sağlaması gereken kimseleri ihmal etmenin günah olarak insana yetebileceğini, kölelerin de buna dahil olduğunu, her gün yeryüzüne inen iki melekten birisinin infak edene yenisini ver dediğini, diğerinin ise cimrilik edenin malını yok et diye beddua ettiğini, veren elin alan elden üstün olduğunu, sadakanın hayırlısının ihtiyaçtan fazlasından vermek olduğunu, kim ki insanlardan bir şey istemezse Allah'ın onu kimseye muhtaç etmeyeceğini, tok gözlü olanın Allah tarafından zengin kılınacağını öğreneceğiz. [1]

"... Süt annelerinin ve çocuğun emzirme süresi içinde her türlü masraflarını karşılamak çocuğun babasına aittir..." (Bakara: 2/233)
"Geniş imkanlara sahip olan kişi durumuna göre nafaka versin. Rızık imkanları dar olan kimse ise Allah'ın kendisine verdiğine uygun biçimde nafaka vermiş olun..." (Talak: 65/7)
"... Siz Allah rızası için başkalarına ne harcarsanız Allah onun yerini daima doldurur..." (Sebe': 34/39)

291. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda (cihâd edilmesi için) sarfettiğin para, köle âzâd etmek için harcadığın para, fakire sadaka verdiğin para ve bir de aile fertlerinin ihtiyaçları için harcadığın para var ya! İşte bunların içinde sana en çok sevap kazandıracak olanı, ailen için harcadığın paradır."[2]

292. Resûli Ekrem'in âzadlı kölesi Ebû Abdullah (Ebû Abdurrahman da denilir) Sevbân İbni Bücdüd'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimsenin harcadığı paraların en değerlisi ailesinin ihtiyaçlarına harcadığı para, Allah yolunda cihâd etmek için beslediği atına harcadığı para ve bir de beraberce Allah yolunda cihâd ettiği arkadaşlarına sarfettiği paradır."[3]

293. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resûlü! (Eski kocam) Ebû Seleme'nin çocuklarına para harcamak bana sevap kazandırır mı? Onları öyle muhtaç durumda bırakacak değilim ya! Onlar benim kendi çocuklarımdır, diye sordum.
Resûlullah şöyle buyurdu:
– *"Evet, onlara yaptığın harcamanın sevabı senindir."*[4]

294. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği, bu kitabın baş tarafındaki ihlâs ve niyet konusunda geçen uzun hadiste Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sa`d'e hitâben şöyle buyurmuştu:
"Allah rızasını düşünerek yaptığın harcamalara, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiğin lokmalara varıncaya kadar hepsinin mükâfatını alacaksın."[5]

295. Ebû Mes`ûd el–Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Bir adam Allah'ın rızasını umarak ailesinin geçimini sağlarsa, harcadıkları onun için birer sadaka olur."[6]

296. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Geçimini sağlaması gerekenleri ihmâl etmek, insana günah olarak yeter."[7]

Müslim'in diğer bir rivayetinde ise şöyledir:
"Bakmakla yükümlü olduğu kimselerin nafakasını kısıp vermemek günah olarak bu kişiye yeter."

* Müslüman her zaman ve zeminde cömert olmalı, bilhassa kendilerini geçindirmekle yükümlü olduğu kimselerden harcamaya başlamalı sonrada bu daireyi genişleterek üvey evlatlara komşulara ve akrabalara uzanmalıdır. Savaş ve cihad için gerekli her şeye yapılan harcamalar da mutlaka sevap kazandıran işlerdendir.
İşveren durumunda olan, sanayici olan, işletmelerinde adam çalıştıran kimseler kendi çoluk çocuklarının yanısıra işçilerine de gerekli geçinebilecek kadar meblağı vermek durumundadır. Piyasa şartlarına göre geçinebilecek meblağı vermek zorundadır değilse günün şartlarına göre ilan edilen asgari geçim fiyatlarıyla geçinmek veya geçinmeye mecbur etmek gerçek müslüman olan sanayici ve işverene yakışmaz. Böyle yapanlar zulmetmiş olurlar, başka kimselerin haklarını gasbetmiş olurlar. [8]

297. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Her Allah'ın günü iki melek iner. Bunlardan biri:
– Allah'ım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de:
– Allahım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder."[9]

* Veren de alan da daraltan da bolca veren de hep Allah'tır. Yüce Allah vereceği ve alacağı her şeyde melekleri vasıta kılar. İşte bu hadiste melekleri infak edilen Allah rızasını kazanmak için verilen her şey için melekler aracı kılınıp dua veya beddua ediyorlar. Öyleyse Allahın verdiği malı onun istediği ve razı olduğu yerlere vermek gerekir. Çünkü Allah fakir ve muhtaç kullarını destekleyen kimseleri sever ve onların mallarını bereketlendirir. Fakirlerin hakkını vermeyenler meleklerin bedduasını aldıkları için o mallarından hayır göremezler, başka yerlerden daha fazlası mallarından çıkarak zarar görmüş olurlar. Bu konuda Zariyat: 51/19, Mearic: 70/25 ve Sebe': 34/39 ayetlerinin tefsirine bakınız. [10]

298. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar."[11]

* Allahın kendisine verdiğinden başkalarına vermeyen ve infak etmeyen kimseler Allahın Zariyat: 51/19, Mearic: 70/24, Duha: 93/10 nolu ayetlerini görmemiş aç gözlü kimselerdir. Bu ayetleri bilip onların gereklerine göre hareket eden, veren, infak eden tok gözlü kimseleri Allah kimseye muhtaç etmez. Zira nefs yuları çekilirse baş eğer itaat eder. Dizginleri serbest bırakılırsa sahibini peşinden sürükler tehlikeli yerlere götürür. Kendi nefsinden ve aile efradından başka kimseleri düşünmeyen kimseler sadece biriktirmek ve yığmak üzere mal kazananlar Araf: 7/176, Hümeze: 104/3 ayetleriyle Kasas: 28/82 ayetinin öncesi ve sonrasını okumalı ve yeryüzünde mal biriktirmek suretiyle tek başına sarayıyla birlikte helak edilen şahsı öğrenip ibret almalıdır. [12]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 111
[2] Müslim, Zekât 39.
[3] Müslim, Zekât 38. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 42; İbni Mâce, Cihâd 4.
[4] Buhârî, Nefekât 14; Müslim, Zekât 47.
[5] Buhârî, İmân, 41, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5.
[6] Buhârî, İmân 41, Megâzî 12, Nefekât 1; Müslim, Zekât 49. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 60.
[7] Ebû Dâvûd, Zekât 45.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 112

[9] Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57.
548'de tekrar gelecektir.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 112-113
[11] Buhârî, Zekât 18, Nefekât 2; Müslim, Zekât 94–97, 106, 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28, 39; Tirmizî, Zekât 38, Birr 77, Zühd 32; Nesâî, Zekât 53, 60.
527' de tekrar gelecektir.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 113

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel Hadislerin Dereceleri:

Hadis alimleri mürsel hadisleri birkaç dereceye ayırmışlardır. Bu derecelendirme şöyledir:
1) Hz. Peygamber'den hadis işitmiş olan bir sahabinin mürseli,
2) Allah Rasulü'nden hadis işitmemiş bulunan sahabinin mürseli.
3) Muhadramun denilen ve Hz. Peygamber henüz hayatta iken müslüman oldukları halde onu göremeyenlerden birinin mürseli.
4) Kibar-ı tabiin denilen ve Said b. Müseyyeb gibi tabiilerin önde gelenlerinden birinin mürseli.
5) Diğer tabiilerin mürseli. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel Hadislerin Dereceleri:

Hadis alimleri mürsel hadisleri birkaç dereceye ayırmışlardır. Bu derecelendirme şöyledir:
1) Hz. Peygamber'den hadis işitmiş olan bir sahabinin mürseli,
2) Allah Rasulü'nden hadis işitmemiş bulunan sahabinin mürseli.
3) Muhadramun denilen ve Hz. Peygamber henüz hayatta iken müslüman oldukları halde onu göremeyenlerden birinin mürseli.
4) Kibar-ı tabiin denilen ve Said b. Müseyyeb gibi tabiilerin önde gelenlerinden birinin mürseli.
5) Diğer tabiilerin mürseli. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30: FERAIZ (ÖLENIN MALLARıNıN BÖLÜŞTÜRÜLMESI)

BÖLÜM: 1

Ø ÖLENIN MALı VARISLERINE AITTIR

2090- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim mal bırakırsa o mal varislerindir. Kim de yoksul ve muhtaç kişiler bırakırsa o kişilerin bakımı bana aittir."** (Müslim, Feraiz: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. ZührÎ bu hadisi Ebû Seleme'den, Ebû Hüreyre'den buradakinden daha uzun ve tam olarak rivâyet etmiştir.

"Zayaan" kelimesinin manası hiçbir şeyi olmayan kimse demektir. Onun bakımını ben üstlenip geçimini ben sağlarım.

BÖLÜM: 2

Ø FERAIZ=ÖLEN KIMSENIN MALLARıNı BÖLÜŞTÜRME ILMI ÖĞRENILMELIDIR

2091- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân'ı ve feraiz ilmini öğrenin ve insanlara da öğretin ben de mutlaka bir gün öleceğim."** (İbn Mâce, Feraiz: 1; Dârimî, Feraiz: 1)

Tirmizî: Bu hadisin senedinde karışıklık vardır. Ebû usame bu hadisi Avf'tan, bir adamdan, Süleyman b. Câbir'den ve İbn Mes'ûd'tan rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Hüseyin b. Hureys; Ebû Usame'den ve Avf'tan mana olarak bu hadisin bir benzerini aktarmıştır. Muhammed b. Kâsım el Esediyyi: Ahmed b. Hanbel ve başka hadisçiler zayıf saymışlardır.

BÖLÜM: 3

Ø KıZ ÇOCUKLARıNıN MIRASTAKI HISSELERI NASıLDıR?

2092- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd b. Rabî'in karısı Sa'd'tan olan iki kızıyla beraber Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek; Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Bunlar Sa'd. b. Rabî'in kızlarıdır. Babaları Uhud da şehîd olmuştu. Bu kızların amcası malın tamamını aldı bunlara hiçbir ma bırakmadı. Malları olmadığı için bu çocuklar evlenemezler dedi. Rasûlullah (s.a.v.), bu konuda Allah hükmünü verecektir buyurdu ve sonunda miras ayeti nazil oldu. Rasûlullah (s.a.v.), kızların amcasına haber göndererek şöyle buyurdu: **"İkisini Sa'd'ın iki kızına ver sekizde biri annelerinindir, geri kalan ise senindir."** (Buhârî, Feraiz: 4; İbn Mâce: Feraiz: 2)

Tirmizî: Bu hadis sahih olup sadece Abdullah b. Muhammed b. Ukayl'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisi aynı zamanda Şerik'te; Abdullah b. Muhammed b. Ukayl'dan rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø KıZ, OĞLUN KıZı VE ANA-BABA BIR KıZKARDEŞIN HISSESI NASıLDıR?

2093- Huzeyl b. Şurahbil (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Ebû Musa ve Süleyman b. Rabia'ya geldi ve Kızın, oğlun kızın ve ana baba bir kızkardeşin mirastaki hisselerini sorduğunda ikisi birden şöyle dediler: **"Yarısı kızındır, geri kalanı ana baba bir olan kız kardeşindir."** Yinede sen, Abdullah'a git ona da sor onun söylediği de bizimkiyle uyuşacaktır dediler. Adam, Abdullah'a gelerek durumu anlattı ve o iki şahsın söylediklerini de ona anlattığında Abdullah dedi ki: "Onların söylediklerine uyacak olursam yanlış yapmış olurum ve doğru yoldan ayrılmış olurum dedi. Fakat bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'in verdiği hüküm gibi hüküm vereceğim: **"Yarısı kızındır, oğlun kızına ise altıda bir düşer böylece üçte ikinin tamamlanması olarak oğlun kızınındır, geri kalan ise kızkardeşindir."** (Buhârî, Feraiz: 7; Ebû Dâvûd, Feraiz: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Kays el Evedî'nin ismi Abdurrahman b. Servan'dır ve Küfelidir. Şu'be bu hadisi Ebû Kays'den rivâyet ediyor.

BÖLÜM: 5

Ø ANA BABA BIR OLAN KARDEŞLERIN MIRASı

2094- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Sizler Nisa süresi 12. ayeti olan: "Yapacağınız vasiyet ve borcunuz ödendikten sonra…" ayetini okuyorsunuz Rasûlullah (s.a.v.), vasiyetten önce borcun ödenmesine hüküm vermiştir. Ana baba bir kardeşler mirstan pay alırlar. Kişi anne baba bir olan kardeşinden miras alır. Babadan bir olan kardeşlerinden değil."** (İbn Mâce Vesâyâ: 46; Dârimî, Feraiz: 17)

Bündar, Yezîd b. Harun vasıtasıyla Zekeriyya b. ebî Zaide'den, Ebû İshâk'tan, Hâris'den ve Ali'den geçen hadisi bize aktarmışlardır.

2095- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), babadan bir olan kardeşlerin değil ana ve babası bir olan kardeşlerin birbirlerinden miras almalarına hükmetmiştir."** (Dârimî, Feraiz: 7)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Ebû İshâk'ın, Hâris vasıtasıyla Ali'den yaptığı rivâyetle bilmekteyiz bazı ilim adamları Hâris hakkında söz etmişlerdir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir.

BÖLÜM: 6

Ø KıZ VE ERKEK ÇOCUKLARıN MIRASı

2096- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Seleme oğullarına ben hasta iken Rasûlullah (s.a.v.), beni ziyarete gelmişti. Ben de Ey Allah'ın Peygamberi dedim. Malımı çocuklarım arasında nasıl bölüştüreyim? Bana hiçbir cevap vermedi sonra Nisa sûresi 11. ayet nazil oldu: "Allah size çocuklarınızın alacağı miras hakkında şunu emreder: Erkek, iki kadının hissesine eşit bir miktar alacaktır, kadın mirascılar ikiden fazla iseler, onlara ana babanın geride bıraktıklarının üçte ikisi verilecektir. Kadın sadece bir tane ise, onun yarısını alacaktır. Ölenin anne ve babasına gelince, geride çocuk bırakması durumunda her birinin altıda bir hissesi vardır. Ama hiç çocuk bırakmamışsa ve anne babası da mirascısı ise, annesi üçte birini alacaktır, geri kalan ise babanın olacaktır. Eğer ölenin erkek ve kız kardeşleri varsa, o zaman annesine altıda bir verilecektir. Bütün bu paylaştırmalar, ölenin yaptığı vasiyyet ve borçların ödenip yerine getirilmesinden sonra olacaktır. Ana-babalarınıza ve çocuklarınıza gelince, hangisinin sizin bırakacağınız fayda ve imkanlara daha layık olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından kararlaştırılmış paylardır. Şüphesiz Allah herşeyi bilen, yaptığını yerli yerince yapandır." (Dârimî, Feraiz: 5; Buhârî, Feraiz: 12)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be, İbn Uyeyne ve başkaları bu hadisi Muhammed b. Münkedir'den ve Câbir'den rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 7

Ø KıZ KARDEŞLERIN MIRASLARı

2097- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle diyor: "Hastalandım Rasûlullah (s.a.v.), beni ziyarete geldiğinde beni baygın durumda buldu. Sonra beraberinde Ebû Bekir ve Ömer olduğu halde bana yaya olarak geldiler. Rasûlullah (s.a.v.) abdest aldı abdest suyundan bana bir miktar döktü, hemen ayırdım. Sonra Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. Malım konusunda ne karar vereyim veya malımı ne yapmalıyım? Bana hiçbir cevap vermedi. O anda Câbir'in dokuz kızkardeşi vardı. Nihayet Nisa sûresi 176. ayeti indi: **"Onlar senden cevap isterler. De ki: Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkındaki hükmünü şöyle açıklıyor: Ölen kişinin çocuğu yok bir kız kardeşi varsa, bıraktığı malın yarısı o kız kardeşinindir. Ama ölen kız kardeşinin çocuğu yoksa kendisi, yani erkek kardeşi ona mirasçı olur. Eğer kız kardeşi iki ise, geride bıraktıklarının üçte ikisi onlarındır. Ama mirasçılar erkek veya kız kardeşler olarak çok iseler, bu durumda erkek için kadının iki payı vardır. Allah şaşırıp sapmayasınız diye size her konuda hükmünü açıklıyor. Allah herşeyi bilendir."**

Câbir diyor ki: Bu ayet benim hakkımda nazil oldu. (Buhârî, Feraiz: 11; Dârimî, Feraiz: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø ASABE = BELIRLI HISSESI OLMAYıP, ARTANıNı ALANLARıN MIRASı

2098- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mirastan payı olanların hisselerini sahiplerine ulaştırın, artanını en yakın erkek kişinindir."** (Dârimî, Feraiz: 28; İbn Mâce: Feraiz: 10)

Abd b. Humeyd, Abdurrezzak vasıtasıyla Ma'mer'den, İbn Tavus'tan, babasından, İbn Abbâs'tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bazıları bu hadisi İbn Tavûs'tan ve babasından mürsel olarak rivâyet etmektedirler.

BÖLÜM: 9

Ø DEDENIN MIRASı

2099- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Adamın biri Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek şöyle demişti: "Oğlum öldü onun mirasından bana ne düşer? Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Senin hissen altıda birdir"** buyurdu. Adam dönüp giderken çağırdı ve; **"Sen asabe olduğun için sana altıda bir daha vardır"** buyurdu. Yine adam dönüp giderken; **"Sonuncu altıda bir verilen bahşiş falan olmayıp oda senin hakkındır, onu da yiyebilirsin buyurdular."** (Dârimî, Feraiz: 10; Ebû Dâvûd: Feraiz: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ma'kıl b. Yesâr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 10

Ø NINENIN MIRASı

2100- Kabîsa b. Zûeyb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir nine; annenin annesi veya babanın annesi Ebû Bekir'e gelerek; Oğlumun oğlu ve kızımın oğlu öldü, Kur'ân'da ölen torunumdan miras hakkım olduğu bana bildirildi dedi. Ebû Bekir (r.a.) şöyle konuştu: Kur'ân'da senin hakkın olan bir pay göremiyorum. Rasûlullah (s.a.v.)'in de sana bir pay verdiğini işitmedim. Bazı kimselerden bu konuyu soruşturacağım ve sana cevap vereceğim dedi. Sorduğu kimselerden Muğîre b. Şu'be: Rasûlullah (s.a.v.)'in nineye altıda bir verdiğine şâhidlik edince, senden başka bunu kim işitti diye sordu. Muğîre: Muhammed b. Mesleme dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, Nineye altıda bir hisse verilmesine karar verdi, daha sonraları başka bir nine Ömer'e bu konuda fetva sormak üzere gelmişti."** (Ebû Dâvûd, Feraiz: 5; Dârimî Feraiz: 19)

Sûfyân diyor ki: Ma'mer bu hadiste Zührî'den bana ilave olarak rivâyet etti. Ben bu ilaveyi Zührî'nin kendisinden ezberlemedim. Fakat Ma'mer'den ezberlemiş bulunuyorum o ilave şudur: Ömer şöyle demiştir: **"O altıda bir hisse iki nine birlikte bulunursanız ikinizin; tek kişi olursa o kişiye aittir."**

2101- Kabîsa b. Zûeyb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir nine Ebû Bekir'e gelerek ondan mirasını sordu. Ebû Bekir: Allah'ın kitabında sana bir hisse yok Peygamber (s.a.v.)'in sünnetinde de sana bir hisse yok. Sen şimdilik git ben meseleyi bir soruşturayım dedi. Ebû Bekr, bazı kimselere soruştururken Muğîre b. Şu'be Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında bulundum nineye altıda bir hisse verdi dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekir; bu konuyu senden başka bilen var mı? dedi. Muhammed b. Mesleme ayağa kalkarak mesele Muğîre b. Şu'be'nin dediği gibidir. Dedi. Ebû Bekir de o gelen kadın için altıda bir hükmünü uyguladı.

Sonra başka bir nine Ömer b. Hattâb'a gelerek ondan mirasını sordu. Ömer'de ona şöyle dedi:**"Allah'ın kitabında sana bir pay yok fakat senin alacağın o altıda birdir. Eğer iki nine bir arada olursanız o altıda birde ortaksınız tek başınıza olursanız altıdabir sizindir."** (Ebû Dâvûd, Feraiz: 5; Dârimî Feraiz: 19)

Tirmizî: Bu konuda Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis İbn Uyeyne'nin hadisinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø OĞLU ILE BERABER NINESININ MIRASı NASıLDıR?

2102- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.); oğlu ile beraber bulunan nine hakkında şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in, oğlu ile bulunan ve oğlu sağ olduğu halde kendisine altıda bir verdiği ilk ninedir."** (Ebû Dâvûd, Feraiz: 5; Dârimî Feraiz: 19)

Tirmizî: Bu hadisi merfu olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazıları oğlu ile beraber nineye miras tanımışlar bazıları ise miras tanımamıştır.

BÖLÜM: 12

Ø DAYıNıN MIRASı NASıLDıR?

2103- Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb, Ubeyde'ye şöyle yazıp göndermişti: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah ve onun Peygamberi, varisi olmayan kimsenin varisidir. Dayı da varisi olmayan kimsenin varisidir."** (İbn Mâce, Feraiz: 10)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Mıkdam b. Madi'kerib'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

2104- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dayı, varisi olmayan kimsenin varisidir."** (İbn Mâce, Feraiz: 10)

Bu hadis hasen garibtir.

Bazı rivâyet edenler bu hadisi mürsel olarak rivâyet edip senedinde **"Âişe'den"** dememişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı dayının mirası konusunda ihtilaf ettiler. Bazıları dayı, teyze ve halaya miras hakkı tanımakta Zevil erham (yakın akrabalar)ı varis kılma konusunda ilim adamlarının çoğunluğu bu hadise dayanarak yakın akrabaya mirastan pay ayırmaktadırlar. Zeyd b. Sabit ise bu yakın akrabalara mirastan hak tanımakta kalan mirası Beytülmâle aktarmaktadır.

BÖLÜM: 13

Ø GERIDE VARIS BıRAKMAKSıZıN ÖLEN KIMSENIN MIRASı

2105- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in azâd ettiği kölelerden biri hurma dalından düşüp ölmüştü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bakınız bu kimsenin bir varisi var mıdır?** Onlar da **"Hayır"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.):**"Onun mallarını köyünün halkından bir kısmına verin"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Feraiz: 12; Dârimî, Feraiz: 31)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 14

Ø AZÂD ETTIĞINDEN BAŞKA MIRASÇıSı OLMAYANıN DURUMU

2106- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bir adam öldü azâd ettiği köleden başka da varîs bırakmadı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onun mirasını azâd ettiği o kölesine verdi."** (Dârimî, Feraiz: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu konuda ilim adamlarının görüşü şöyledir: Bir kişi ölür, geride mirasçısı kalmaz ise o kişinin mirası Müslümanların devlet hazinesine intikal eder.

BÖLÜM: 15

Ø DIN AYRıLıĞı MIRASA ENGELDIR

2107- Usame b. Zeyd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman, kafire; kafir de Müslüman'a mirasçı olamaz."** (Dârimî, Feraiz: 29; Buhârî, Feraiz: 25)

İbn Ömer, Sûfyân vasıtasıyla Zührî'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu konuda Câbir'den, Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir. Ma'mer ve pek çok kişi Zührî'den bu hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir. Mâlik; Zührî'den, Ali b. Husayn'dan, Ömer b. Osman'dan, Üsâme b. Zeyd'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir. Mâlik'in hadisinde Mâlik vehme kapılmıştır.

Bazıları Mâlik'den rivâyet ederek **"Amr b. Osman'dan"** demişlerdir. Mâlik'in adamlarının çoğu ise **"Mâlik'den ve Ömer b. Osman'dan"** diyorlar.

Amr b. Osman b. Affân, Osman'ın çocuklarından meşhur olanıdır. Ömer b. Osman'ı tanımıyoruz. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. İlim adamları dinini değiştiren kişinin mirası hakkında ihtilaf ettiler. Peygamber (s.a.v.), ashabından ve sonrakilerden pek çok ilim adamı: **"Onun mirasını Müslüman varislerine verirken;** Bir kısmı da: **"Müslüman varisleri ondan miras alamazlar"** demektedirler. Bunlar: Rasûlullah (s.a.v.)'in, **"Müslüman, kafirden miras alamaz"** hadisini delil olarak alırlar. Şâfii'de bu görüştedir.

BÖLÜM: 16

Ø DINLERI AYRı TOPLUMLAR BIRBIRLERINE MIRASÇı OLAMAZLAR

2108- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Dinleri ayrı olan toplumlar birbirlerinden miras alamazlar."** (Dârimî Feraiz: 29; Ebû Dâvûd, Feraiz: 10)

Tirmizî: Bu hadisin Câbir'in hadisi olduğunu sadece İbn Leylâ rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 17

Ø KATIL MIRAS ALAMAZ

2109- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Katil miras alamaz."** (Dârimî, Feraiz: 41; İbn Mâce, Feraiz: 8)

Tirmizî: Bu hadis sahih değildir. Sadece bu şekliyle bilinir. Hadisin râvîlerinden İshâk b. Abdullah b. ebî Ferve'yi aralarında Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu bazı hadisçiler terk etmişlerdir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup, **"Öldürme işi hataen de olsa bile bilede olsa katil miras alamaz. Bazı ilim adamları öldürme işi hataen olursa miras alabilir"** derler ki imamı Mâlik bunlardandır.

BÖLÜM: 18

Ø KADıN KOCASıNıN DIYETINDEN MIRAS ALıR Mı?

2110- Saîd b. Müseyyeb (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ömer; şöyle demişti:**"Diyet baba tarafından akraba üzerinedir. Dolayısıyla kadın kocasının diyetinden miras olarak hiçbirşey alamaz."** Bunun üzerine Dahhâk b. Sûfyân el Kilâbî, Rasûlullah (s.a.v.)'in**"Üşeym ed Dababî'nin karısına kocasının diyetinden miras ver"** diye kendisine mektupla bildirdiğini Ömer'e bildirdi. (Dârimî, Feraiz: 36)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø MIRAS VARISLERE DIYET TE ASABE ÜZERINEDIR

2111- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Lıhyan oğullarından hamile bir kadından ölü olarak düşürülen cenîn için diyet bedeli olarak bir erkek köle veya cariye verilmesine hüküm vermişti. Sonra bu köle verme cezasına çarptırılan kadın da öldü bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), O kadının mirasının çocuklarına ve kocasına aid olduğu ödeyeceği diyet yükünün ise asabesi=baba tarafından erkek akrabalarına yüklenmesine hüküm vemişti. (İbn Mâce, Feraiz: 10; Ebû Dâvûd, Feraiz: 7)

Tirmizî: Yunus; bu hadisi Zührî'den, Saîd b. Müseyyeb'den, Ebû Seleme'den ve Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir. Yine bu hadisi Mâlik; Zührî'den, Ebû Seleme'den, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği gibi ayrıca Zührî'den Saîd b. Müseyyeb'den de mürsel olarak rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 20

Ø BIR MÜSLÜMAN VASıTASıYLA ISLAMA GIREN KIMSENIN MIRAS DURUMU

2112- Temim-i Dâri (r.a.)'den rivâyet edilmiştir dedi ki: **"Müslümanlardan birinin vasıtasıyla Müslüman olan bir müşrik hakkında uygulanacak yol nasıldır diye sormuştum da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: O kimsenin dirisine ve ölüsüne en yakın olan onun Müslüman olmasına sebep olan kimsedir."** (Ebû Dâvûd, Feraiz: 11; Dârimî, Feraiz: 42)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Abdullah b. Vehb'in rivâyetiyle bilmekteyiz. İbn Mevhib ve Temimi Darî'den de rivâyet edildiği söylenmiştir. Bazıları bu hadisi rivâyet ederken Abdullah b. Vehb ile Temimî Dâri arasına Kabîsa b. Zûeyb'i koymuşlardır ki bu sahih değildir. Yahya b. Hamza, Abdulaziz b. Ömer'den rivâyet ederek Kabîsa b. Zûeyb'i râvîler arasına ilave etmiştir.

Bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Bana göre bu hadis muttasıl değildir.

Bazı ilim adamları ise mirası devlet hazinesine intikal eder demektedirler ki Şâfii bu görüştedir. Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Vela hakkı=varis olabilme durumu azâd eden kişinindir"** hadisini delil olarak getirmektedir.

BÖLÜM: 21

Ø ZINA YOLUYLA MEYDANA GELEN ÇOCUĞUN MIRAS DURUMU NASıLDıR?

2113- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim hür veya köle olan bir kadınla zina ederse ve birde çocuk olursa o çocuk ne miras alır nede onun mirası alınır."** (Dârimî, Feraiz: 45)

Tirmizî: İbn Lehia'dan başkası bu hadisi Amr b. Şuayb'ın kendisinden rivâyet etmektedir.

İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup **"Zinadan doğan çocuk babasından miras alamaz"** demektedirler.

BÖLÜM: 22

Ø VELA'YA KIM VARIS OLUR?

2114- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mala varis olan vela'ya da varis olur."** (Dârimî, Feraiz: 45)

Tirmizî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir.

BÖLÜM: 23

Ø ÜÇ MIRASı BIRDEN TEK BAŞıNA ALAN KADıN

2115- Vasile b. Eskâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bazı durumlarda kadın üç mirası birden alabilir. Azâd ettiği kölenin mirasını, sokakta bularak büyüttüğü öksüz yetim çocuğun mirasını ve doğurduğu çocuğun babası tarafından kabul edilmemesi üzerine lanetleşerek kendi üzerinde kalan çocuğun mirasını."** (İbn Mâce, Feraiz: 12; Dârimî Feraiz: 55)

Bu hadis hasen garibtir. Sadece Muhammed b. Harbi'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabe Mürseli:

Mürsel hadîs zayıf hadisler sınıfına girerse de, iltibâsa meydan vermemek için sahâbe mürseli'nin bundan müstesna tutulduğunu hemen belirtmemiz gerek. Çünkü bir çok sahâbe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bizzat işitip görmediği bir kısım sünnet'i rivâyet etmiştir. Sözgelimi, İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatı sırasında 8 yaşlarında bir çocuk olduğu halde, çok miktardaki rivâyetiyle muksirûn arasında yer alır ve üstelik kendi doğumundan önceki hâdisleri de, kimlerden dinlediğini belirtmeden, sanki bizzat görmüş veya dinlemiş gibi anlatmıştır. İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın rivâyetleri üzerinde yapılan incelemeler, bunlar arasında sâdece yedi tânesinin şahsî görgü ve müşâhadesine dayandığını, gerisinin ise mürsel olduğunu ortaya koymuştur. Bu hadîslerin sıhhati hususunda hatıra gelebilecek suali, ûlema "sahâbe mürseli sahîhtir" diye cevaplar ve bu hususta hiçbir tereddüde yer bırakmaz. [1]

Bazı alimler “Sahabinin sahabi raviyi atlaması kusur teşkil etmez” derler ve sahabe mürselini zayıf hadis saymazlar. [2]

Sahabenin hepsi tam adaletli sayıldığı için onların mürselleri mevsul (isnadı kesiksiz) kabul edilmiştir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 133.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabe Mürseli:

Mürsel hadîs zayıf hadisler sınıfına girerse de, iltibâsa meydan vermemek için sahâbe mürseli'nin bundan müstesna tutulduğunu hemen belirtmemiz gerek. Çünkü bir çok sahâbe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bizzat işitip görmediği bir kısım sünnet'i rivâyet etmiştir. Sözgelimi, İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatı sırasında 8 yaşlarında bir çocuk olduğu halde, çok miktardaki rivâyetiyle muksirûn arasında yer alır ve üstelik kendi doğumundan önceki hâdisleri de, kimlerden dinlediğini belirtmeden, sanki bizzat görmüş veya dinlemiş gibi anlatmıştır. İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın rivâyetleri üzerinde yapılan incelemeler, bunlar arasında sâdece yedi tânesinin şahsî görgü ve müşâhadesine dayandığını, gerisinin ise mürsel olduğunu ortaya koymuştur. Bu hadîslerin sıhhati hususunda hatıra gelebilecek suali, ûlema "sahâbe mürseli sahîhtir" diye cevaplar ve bu hususta hiçbir tereddüde yer bırakmaz. [1]

Bazı alimler “Sahabinin sahabi raviyi atlaması kusur teşkil etmez” derler ve sahabe mürselini zayıf hadis saymazlar. [2]

Sahabenin hepsi tam adaletli sayıldığı için onların mürselleri mevsul (isnadı kesiksiz) kabul edilmiştir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111.

[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 133.

[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sahih-i Muslim:

Muslim b. el-Haccac'ın telif ettiği meşhur kitaptır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. O bu kitabında Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den gelen ve kendisince sahih gördüğü hadisleri toplamıştır. Nevevî der ki: O bu kitabında son derece ihtiyatlı, oldukça sağlam, hatadan çekinen ve oldukça bilgiye dayalı bir yol izlemiştir. Böyle bir yolu ancak çağlar boyunca müstesnâ kişiler bulup ortaya koyabilir.
Birbiriyle münasebeti olan hadisleri bir yerde toplar, hadisin rivayet yollarını ve lafızlarını bablara göre tertip etmiş olarak zikreder. Fakat ya kitabının hacminin artacağından, ya da başka bir sebep dolayısıyla bab başlıkları koymamıştır.
Kitabına bab başlıklarını Sahih'ini şerhedenlerden birtakım kimseler koymuştur. Başlıkları en güzel koyanlardan birisi de Nevevî'dir.
Tekrarlarıyla birlikte hadisleri 7275 hadistir. Tekrarları çıktıktan sonra yaklaşık 4000 hadis kadar ihtiva eder.
İlim adamlarının büyük çoğunluğu ya da hepsi bu kitabın sıhhat bakımından mertebesinin Sahih-i Buhârî'den sonra geldiğini kabul etmişlerdir. İkisinin karşılaştırılması sadedinde bir şair şöyle demiştir:
"Bir kesim Buhârî ile Muslim hakkında tartıştı
Benim önümde ve dediler de dediler: Bunlardan hangisi daha ileridir diye
Dedim ki: Buhârî sıhhat itibariyle daha üstündür
Güzel tasnifi itibariyle de Muslim daha üstündür."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tâbiin'in Mürseli:

Muhaddis, fakîh, usulî her çeşit ulemânın ıstılahında yaygın olan kullanışa göre, mürsel deyince, Tâbiîn'e mensub herhangi bir zâtın: "Resûlullah buyurdu ki...", "Resûlullah yaptı ki..." diyerek, hadîsi hangi sahâbî'den dinlediğini belirtmeden yaptığı rivâyete denir. Azınlıkta kalan bir kısım âlimler: "Bu çeşit rivâyet Tâbiîn'in büyüklerinden olursa mürsel'dir ama küçüklerinden olursa munkatı'dır mürsel değildir" demiştir. Bundan böyle kaydedeceğimiz açıklama bu mürselle ilgili olacaktır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111-112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tâbiin'in Mürseli:

Muhaddis, fakîh, usulî her çeşit ulemânın ıstılahında yaygın olan kullanışa göre, mürsel deyince, Tâbiîn'e mensub herhangi bir zâtın: "Resûlullah buyurdu ki...", "Resûlullah yaptı ki..." diyerek, hadîsi hangi sahâbî'den dinlediğini belirtmeden yaptığı rivâyete denir. Azınlıkta kalan bir kısım âlimler: "Bu çeşit rivâyet Tâbiîn'in büyüklerinden olursa mürsel'dir ama küçüklerinden olursa munkatı'dır mürsel değildir" demiştir. Bundan böyle kaydedeceğimiz açıklama bu mürselle ilgili olacaktır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/111-112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel Hadisin Hükmü:

Mürselin dinde hüccet olmadığını "hadis hafiz ve münekkidleri ittifakla belirtmişlerdir.[1] İmam Nevevî diyor ki: "Hadisçilerin çoğunluğu, bir çok fukaha ve usulcüler nazarında mürsel, zayıftır ve delil gösterilemez". İmam Şafiî de aynı görüştedir.[2] İmam Müslim de, Sahîh'inin mukaddimesinde "Rivâyetlerden mürsel, bize ve haberlere vakıf kimselere göre delil değildir" demektedir.[3]
Âlimlerin bir çoğu Sahabenin mürselini zayıf görmeyerek onunla amel etmektedirler. Zira Rasulullah (s.a.s.)'den aldığında şüphe edilmeyen diğer bir sahabîden dinlemiştir ve bu sahâbînin senedden düşmüş olması hadise zarar vermez. Nitekim sahabînin halini bilmemek de hadisi zayıflatmaz. Zîra onun Rasul-i Ekrem(s.a.s.)'i görmüş olması, adaleti için yeterli bir sebeptir.[4]
Sahihayn'da sayılamayacak kadar Sahabe mürseli vardır. Çünkü onların rivayetlerinin çoğu yine Sahabe'dendir. Sahabe'nin hepsi de udûldür. Onların sahabî olmayandan rivayeti ise nadirdir. Böyle bir rivayetin meydana gelmesi halinde ise onu kimden aldıklarını açıklarlar. Şurası muhakkak ki, sahabenin tabiinden rivayet ettiklerinin çoğu merfû hadisler olmayıp isrâiliyyât, bir takım hikayeler ve mevkuf hadislerdir.[5]
İmam Malik, Ebu Hanîfe ve diğer bazı imamlar, hadisin, mahrecinin bilinmesi ve müsned olsun mürsel olsun başka bir yönden rivâyet edilmesiyle sahih olacağını ileri sürmüşlerdir. Aynı şekilde, genellikle mürseli zayıf hadislerden sayan İmam Şâfiî'de bu şartlarla Saîd b. Müseyyib'in mürsellerini almakta tereddüd göstermemiş ve "İbnu'l-Müseyyib'in mürselleri, bizim görüşümüzde güzeldir" demiştir.[6]
Mürsel'in bir kaç derecesi vardır. Sırayla en çok itibar edileni Rasul-i Ekrem(s.a.s.)'den hadis dinlemiş olan sahabî'nin mürselidir. Sonra Rasulullah (s.a.s.)'den hadis duymayan fakat sadece onu gören Sahâbî'nin mürselidir. Sonra Muhadram'ın, daha sonra da Saîd b. Müseyyib gibi güvenilir râvilerin mürselidir. Bunları takiben de Şa'bî ve Mücâhid gibi, Hadis şeyhleri üzerinde titizlikle duranların mürseli gelir. Bunlardan aşağı derecede bulunan mürsel de Hasanu'l-Basrî gibi herkesten hadis alanların mürselidir. Katâde, Zührî, Humeydu't-Tavi gibi küçük tabiîlerin mürsellerine gelince; bunların rivâyetlerinin çoğu Tabiîndendir.[7]
Mürsel, sika ravilere isnad edilmiş olarak gelirse kuvvet kazanır ve sıhhati aşikâr olur. Bu durumda o hadiste biri mürsellik, diğeri müsnedlik olmak üzere iki hal birleşmiş olur. Böyle olan bir hadisle başka bir müsned tearuz ederse, önceki tercih edilir. Çünkü mürsel olan o hadîs, sonuna kadar muttasıl olan müsned bir hadiste takviye edilmiştir.[8]
İmam Mâlik ve bir grup başkasıyla Ebu Hanîfe şöyle demişlerdir: "Mürsel, bir başka vecih'ten müsned olarak gelmişse veya önceki rivâyetten farklı bir tarikle mürsel olarak ikinci bir tarîkten gelmişse sahihtir".
İbnu Cerir: "Tâbiîn'in tamamı mürseli kabûl etmek gerektiği hususunda icma ederler ve üstelik aksini söyleyen tek rivâyet de gelmemiştir. İkiyüz yılının başına kadar imamlardan kimse aksini söylemedi" der. Burada zımnen mürselle amelî ilk reddedenin Şâfiî (radıyallahu anh) olduğu imâ ediliyor ise de, ondan iki farklı görüş gelmiştir:
1- Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri hariç, diğer mürsellerle ihticacı reddederdi. Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in irsallerini kabûl sebebine gelince:
a- O'nun mürselleri başka tarîkten mevsûl olarak gelmiştir,
b- Çünkü o, bir cemaatten veya sahâbenin büyüklerinden dinlemiş olduklarını veya en azından bunların sözlerince desteklenmiş olanları veya herkesçe bilinir hale gelmiş olanları, veya asrındaki imamların amellerine uygun olanları irsal ederdi.
c- İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri incelenince bunları Ebu Hüreyre'den aldığı anlaşılmıştır. Ebu Hüreyre ile arasındaki sıhriyyet sebebiyle (çünkü Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin kızı ile evli idi) onunla irtibatı fazla idi: Bu sebeple onun irsalleri sanki Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye isnâd etmiş gibi olmaktadır.
2- Ancak Şâfiî'nin mezheb-i cedid denen sonraki görüşüne göre Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri de nazarında makbûl değildir.
Mürsel mevzuunda, Beyhakî'nin bir açıklamasını burada kaydetmede fayda var. Ona göre, mürsel rivâyet Tâbiîn arasında cârî idi. Ancak dahilî fitne hareketlerinin kızışması sonucu imanlar bozulup bid'a ve yalan artınca, mürsel rivâyetin zayıflığına hükmedilmiştir. Bu husûsa delîl zımnında Beyhakî İbnu Sîrin'in şu sözünü kaydeder: "Bir zamanlar hadîs rivâyet eden kimseden isnâd sorulmazdı. Ancak fitne patlak verince, hadisin isnadı soruldu, ehl-i sünnet rivayet etmişse hadisi alınır, ehl-i bid'a rivayet etmişse hadisi terkedilir".
Niçin mürsel rivayet?: Mürselleriyle meşhur olan Hasan-ı Basrî'nin sened soran bir kimseye kızarak verdiği cevap da niçin irsal yaptıkları hususunda bir bilgi verir: "Be adam! Ne size yalan söylüyoruz ne de bize yalan söylendi. Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından üç yüz kişinin katıldığı orduyla birlikte Horasan'a gazveye çıktık (onlarla sohbet ettik, bu sırada çok şey öğrendik, onlar yalan söylemediler, biz de sohbetlerde işitmiş olduklarımızı rivâyet ediyoruz)".
Bu rivâyet, sohbetler yoluyla güvenilen ciddî zatlardan öğrenilmiş olan mesâili senetleyerek sunmanın zorluğunu göstermektedir. Bu mürsillerin, -belki de râvisini temyiz edememe endişesinden dolayı- o kıymetli bilgilerini ketmedip, rivâyet etmemeleri de uygun olmazdı. Nitekim bu sebeple olacak ki Tabiîn'den bir çoğu irsâl yoluyla rivâyetten geri durmamışlardır.
Yine Hasan Basrî'den gelen bir başka açıklama, niçin? sorumuzun cevabına bir başka vüs'at kazandıracaktır: Yunus İbnu Ubeyd, Hasan-ı Basrî'ye sorar: - Ey Ebu Sa'îd! Sen: "Resûlullah buyurdu ki, diye rivâyette bulunuyorsun, halbuki sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaşmadın!" Hasan Basrî şu cevabı verir: - Sen bana, daha önce başkası tarafından sorulmayan bir şey sordun. Senin bana yakınlığın olmasa cevap vermezdim. Nasıl bir devirde yaşadığımızı biliyorsun. Haccâc'ın zamanında, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki" diye yaptığım bütün rivâyetler Ali Ebî Tâlib (radıyallahu anh)'dendi. Ancak ben o zamanki terör sebebiyle rivâyetlerimi Hz. Ali'ye nisbet edemezdim".
Mürsel rivâyetle meşhur olanlara gelince, Medinelilerden Saîd İbnu Müseyyeb, Mekkelilerden Ata İbnu Ebî Rabâh, Basralılardan Hasanu'l-Basrî, Kûfelilerden İbrahim İbnu Yezîd en-Nehâî, Mısırlılardan Saîd İbnu Ebî Hilâl, Şamlılardan Mekhûl var. İbnu Maîn'e göre bunlardan İbnu Müseyyeb'in mürselleri en sıhhatli olanıdır. Çünkü o, sahâbe çocuğu olmaktan başka Aşere-i mübeşşere ile karşılaşmıştır. Ayrıca Hicaz ehlinin fakîh'i ve müftüsü, yedi meşhur fakîh'in birincisidir. İmam Malik bu yedilerin icmâını bütün ümmetin icması addederdi. Mütekaddimîn imamlar İbnu Müseyyeb'in mürsellerini tedkik edince sahîh senetlerle başkalarınca rivâyet edildiğini görmüşlerdir. Bu şartlar, onun dışındaki mürsellerin irsallerinde mevcut değildir.
Ûlema, mürsel rivâyeti değerlendirirken, bütün mürselleri aynı kefeye koymamıştır. Mürsillerin durumunu nazar-ı dikkate aldığı gibi, aynı mürsilin mürselleri arasında da tefrik yapmıştır. Mesela Hasanu'l-Basrî'nin "Resûlullah buyurdu ki" şeklinde cezm sigasıyla sunduğu rivayetleri, tamrîz sigasıyla sunduklarından üstün tutmuştur. İrâkî der ki: "Hasanu'l-Basrî'nin mürselleri ûlema nazarında rüzgâr gibidir." Nehaî'nin mürselleri için İbnu Maîn: "Şa'bî'nin mürsellerinden daha iyidir" demiş, Sâlîm İbnu Abdillah, Kasım ve Saîd İbnu'l-Müseyyeb'inkilere daha hoş olduğunu ifâde etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel de "La be'se bihâ" "fena değiller" der. Yahya İbnu Sa'îd: "Zührî'nin mürseli başkalarının mürsellerinden fenâdır çünkü o hâfizdır, râvînin ismini söylemeye gücü yettikçe, isim söyler, isim vermiyorsa bu, isim söylemeyi uygun bulmadığından ileri gelir." Yahya da Katâde'nin irsallerini değersiz bulur ve "O rüzgâr gibidir" derdi. Aynı Yahya: "Saîd İbnu Cübeyr'in mürselleri bana Ata'nın mürsellerinden daha iyi" derdi. Kendisine Mücâhid'in mürselleri mi, Tavus'un mürselleri mi daha iyi diye sorulunca: "Onlar birbirlerine çok yakın!" diye cevap verdi.
Suyûtî Tedrîb'de, mürsel hakkında ulemâdan vârid olan hükümleri on maddede hülâsa eder:
1- Mutlak olarak hüccettir.
2- Bazı kayıdlarla hüccettir.
3- İlk üç asrın mürselleri hüccettir.
4- Adl'dan başka kimseden rivâyet etmemekle bilinen zâtın mürseli hüccettir.
5- Sadece Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri hüccettir.
6- Bir bâbda başka rivâyet yoksa mürsel hüccettir.
7- Müsnedden daha kavîdir.
8- İrsalle amel vâcib değildir, mendûbtur.
9- Sahâbi mürseli hüccettir... [9]
mürsel hadisle amel edilip edilmemesi konusunda alimlerin görüşleri:
1) Muhaddislerin ekseriyetine göre mürsel hadis zayıftır; onunla ihticac (hüküm çıkarma) yapılmaz. İmam Nevevi bu konuda şunları söyler: Hadisçilerin cumhuruna, Fıkıh ve Usul alimlerinin bir çoğuna göre mürsel hadis zayıftır.
2) Mürsel hadisten kayıtsız-şartsız hüküm çıkarılabilir. İmam Ebu Hanife, İmam Malik ve İmam Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. Bunlara tabi Hadis, Fıkıh ve Usul alimleri de aynı görüşü benimsemişlerdir.
3) Mürsel hadisten ancak âdıd bir rivayetle desteklenmesi halinde hüküm çıkarılabilir. Bu da İmam Şafii'nin görüşüdür. [10]

---

[1] İbn Kesîr, İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs, Kahire 1951, s. 52.
[2] Suyutî, a.g.e., s.198.

[3] Müslim, Sahih, Mukaddime, Nşr. Fuad Abdulbaki, İA. ters. I, 30.
[4] Subhî es-Salih, Hadis İlimleri, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1980, s. 138.
[5] Suyûtî, a.g.e., s. 199.
[6] Suyutî, a.g.e., s. 198.
[7] Sehâvî, Fethu'l-Muğis, Beyrut 1983, 1/155.
[8] el-Emîr es-San'anî, Tavzîhu'l-Efkâr, Kahire 1366, I, s. 289; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/367.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/112-114.
[10] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel Hadisin Hükmü:

Mürselin dinde hüccet olmadığını "hadis hafiz ve münekkidleri ittifakla belirtmişlerdir.[1] İmam Nevevî diyor ki: "Hadisçilerin çoğunluğu, bir çok fukaha ve usulcüler nazarında mürsel, zayıftır ve delil gösterilemez". İmam Şafiî de aynı görüştedir.[2] İmam Müslim de, Sahîh'inin mukaddimesinde "Rivâyetlerden mürsel, bize ve haberlere vakıf kimselere göre delil değildir" demektedir.[3]
Âlimlerin bir çoğu Sahabenin mürselini zayıf görmeyerek onunla amel etmektedirler. Zira Rasulullah (s.a.s.)'den aldığında şüphe edilmeyen diğer bir sahabîden dinlemiştir ve bu sahâbînin senedden düşmüş olması hadise zarar vermez. Nitekim sahabînin halini bilmemek de hadisi zayıflatmaz. Zîra onun Rasul-i Ekrem(s.a.s.)'i görmüş olması, adaleti için yeterli bir sebeptir.[4]
Sahihayn'da sayılamayacak kadar Sahabe mürseli vardır. Çünkü onların rivayetlerinin çoğu yine Sahabe'dendir. Sahabe'nin hepsi de udûldür. Onların sahabî olmayandan rivayeti ise nadirdir. Böyle bir rivayetin meydana gelmesi halinde ise onu kimden aldıklarını açıklarlar. Şurası muhakkak ki, sahabenin tabiinden rivayet ettiklerinin çoğu merfû hadisler olmayıp isrâiliyyât, bir takım hikayeler ve mevkuf hadislerdir.[5]
İmam Malik, Ebu Hanîfe ve diğer bazı imamlar, hadisin, mahrecinin bilinmesi ve müsned olsun mürsel olsun başka bir yönden rivâyet edilmesiyle sahih olacağını ileri sürmüşlerdir. Aynı şekilde, genellikle mürseli zayıf hadislerden sayan İmam Şâfiî'de bu şartlarla Saîd b. Müseyyib'in mürsellerini almakta tereddüd göstermemiş ve "İbnu'l-Müseyyib'in mürselleri, bizim görüşümüzde güzeldir" demiştir.[6]
Mürsel'in bir kaç derecesi vardır. Sırayla en çok itibar edileni Rasul-i Ekrem(s.a.s.)'den hadis dinlemiş olan sahabî'nin mürselidir. Sonra Rasulullah (s.a.s.)'den hadis duymayan fakat sadece onu gören Sahâbî'nin mürselidir. Sonra Muhadram'ın, daha sonra da Saîd b. Müseyyib gibi güvenilir râvilerin mürselidir. Bunları takiben de Şa'bî ve Mücâhid gibi, Hadis şeyhleri üzerinde titizlikle duranların mürseli gelir. Bunlardan aşağı derecede bulunan mürsel de Hasanu'l-Basrî gibi herkesten hadis alanların mürselidir. Katâde, Zührî, Humeydu't-Tavi gibi küçük tabiîlerin mürsellerine gelince; bunların rivâyetlerinin çoğu Tabiîndendir.[7]
Mürsel, sika ravilere isnad edilmiş olarak gelirse kuvvet kazanır ve sıhhati aşikâr olur. Bu durumda o hadiste biri mürsellik, diğeri müsnedlik olmak üzere iki hal birleşmiş olur. Böyle olan bir hadisle başka bir müsned tearuz ederse, önceki tercih edilir. Çünkü mürsel olan o hadîs, sonuna kadar muttasıl olan müsned bir hadiste takviye edilmiştir.[8]
İmam Mâlik ve bir grup başkasıyla Ebu Hanîfe şöyle demişlerdir: "Mürsel, bir başka vecih'ten müsned olarak gelmişse veya önceki rivâyetten farklı bir tarikle mürsel olarak ikinci bir tarîkten gelmişse sahihtir".
İbnu Cerir: "Tâbiîn'in tamamı mürseli kabûl etmek gerektiği hususunda icma ederler ve üstelik aksini söyleyen tek rivâyet de gelmemiştir. İkiyüz yılının başına kadar imamlardan kimse aksini söylemedi" der. Burada zımnen mürselle amelî ilk reddedenin Şâfiî (radıyallahu anh) olduğu imâ ediliyor ise de, ondan iki farklı görüş gelmiştir:
1- Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri hariç, diğer mürsellerle ihticacı reddederdi. Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in irsallerini kabûl sebebine gelince:
a- O'nun mürselleri başka tarîkten mevsûl olarak gelmiştir,
b- Çünkü o, bir cemaatten veya sahâbenin büyüklerinden dinlemiş olduklarını veya en azından bunların sözlerince desteklenmiş olanları veya herkesçe bilinir hale gelmiş olanları, veya asrındaki imamların amellerine uygun olanları irsal ederdi.
c- İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri incelenince bunları Ebu Hüreyre'den aldığı anlaşılmıştır. Ebu Hüreyre ile arasındaki sıhriyyet sebebiyle (çünkü Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin kızı ile evli idi) onunla irtibatı fazla idi: Bu sebeple onun irsalleri sanki Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye isnâd etmiş gibi olmaktadır.
2- Ancak Şâfiî'nin mezheb-i cedid denen sonraki görüşüne göre Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri de nazarında makbûl değildir.
Mürsel mevzuunda, Beyhakî'nin bir açıklamasını burada kaydetmede fayda var. Ona göre, mürsel rivâyet Tâbiîn arasında cârî idi. Ancak dahilî fitne hareketlerinin kızışması sonucu imanlar bozulup bid'a ve yalan artınca, mürsel rivâyetin zayıflığına hükmedilmiştir. Bu husûsa delîl zımnında Beyhakî İbnu Sîrin'in şu sözünü kaydeder: "Bir zamanlar hadîs rivâyet eden kimseden isnâd sorulmazdı. Ancak fitne patlak verince, hadisin isnadı soruldu, ehl-i sünnet rivayet etmişse hadisi alınır, ehl-i bid'a rivayet etmişse hadisi terkedilir".
Niçin mürsel rivayet?: Mürselleriyle meşhur olan Hasan-ı Basrî'nin sened soran bir kimseye kızarak verdiği cevap da niçin irsal yaptıkları hususunda bir bilgi verir: "Be adam! Ne size yalan söylüyoruz ne de bize yalan söylendi. Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından üç yüz kişinin katıldığı orduyla birlikte Horasan'a gazveye çıktık (onlarla sohbet ettik, bu sırada çok şey öğrendik, onlar yalan söylemediler, biz de sohbetlerde işitmiş olduklarımızı rivâyet ediyoruz)".
Bu rivâyet, sohbetler yoluyla güvenilen ciddî zatlardan öğrenilmiş olan mesâili senetleyerek sunmanın zorluğunu göstermektedir. Bu mürsillerin, -belki de râvisini temyiz edememe endişesinden dolayı- o kıymetli bilgilerini ketmedip, rivâyet etmemeleri de uygun olmazdı. Nitekim bu sebeple olacak ki Tabiîn'den bir çoğu irsâl yoluyla rivâyetten geri durmamışlardır.
Yine Hasan Basrî'den gelen bir başka açıklama, niçin? sorumuzun cevabına bir başka vüs'at kazandıracaktır: Yunus İbnu Ubeyd, Hasan-ı Basrî'ye sorar: - Ey Ebu Sa'îd! Sen: "Resûlullah buyurdu ki, diye rivâyette bulunuyorsun, halbuki sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaşmadın!" Hasan Basrî şu cevabı verir: - Sen bana, daha önce başkası tarafından sorulmayan bir şey sordun. Senin bana yakınlığın olmasa cevap vermezdim. Nasıl bir devirde yaşadığımızı biliyorsun. Haccâc'ın zamanında, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki" diye yaptığım bütün rivâyetler Ali Ebî Tâlib (radıyallahu anh)'dendi. Ancak ben o zamanki terör sebebiyle rivâyetlerimi Hz. Ali'ye nisbet edemezdim".
Mürsel rivâyetle meşhur olanlara gelince, Medinelilerden Saîd İbnu Müseyyeb, Mekkelilerden Ata İbnu Ebî Rabâh, Basralılardan Hasanu'l-Basrî, Kûfelilerden İbrahim İbnu Yezîd en-Nehâî, Mısırlılardan Saîd İbnu Ebî Hilâl, Şamlılardan Mekhûl var. İbnu Maîn'e göre bunlardan İbnu Müseyyeb'in mürselleri en sıhhatli olanıdır. Çünkü o, sahâbe çocuğu olmaktan başka Aşere-i mübeşşere ile karşılaşmıştır. Ayrıca Hicaz ehlinin fakîh'i ve müftüsü, yedi meşhur fakîh'in birincisidir. İmam Malik bu yedilerin icmâını bütün ümmetin icması addederdi. Mütekaddimîn imamlar İbnu Müseyyeb'in mürsellerini tedkik edince sahîh senetlerle başkalarınca rivâyet edildiğini görmüşlerdir. Bu şartlar, onun dışındaki mürsellerin irsallerinde mevcut değildir.
Ûlema, mürsel rivâyeti değerlendirirken, bütün mürselleri aynı kefeye koymamıştır. Mürsillerin durumunu nazar-ı dikkate aldığı gibi, aynı mürsilin mürselleri arasında da tefrik yapmıştır. Mesela Hasanu'l-Basrî'nin "Resûlullah buyurdu ki" şeklinde cezm sigasıyla sunduğu rivayetleri, tamrîz sigasıyla sunduklarından üstün tutmuştur. İrâkî der ki: "Hasanu'l-Basrî'nin mürselleri ûlema nazarında rüzgâr gibidir." Nehaî'nin mürselleri için İbnu Maîn: "Şa'bî'nin mürsellerinden daha iyidir" demiş, Sâlîm İbnu Abdillah, Kasım ve Saîd İbnu'l-Müseyyeb'inkilere daha hoş olduğunu ifâde etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel de "La be'se bihâ" "fena değiller" der. Yahya İbnu Sa'îd: "Zührî'nin mürseli başkalarının mürsellerinden fenâdır çünkü o hâfizdır, râvînin ismini söylemeye gücü yettikçe, isim söyler, isim vermiyorsa bu, isim söylemeyi uygun bulmadığından ileri gelir." Yahya da Katâde'nin irsallerini değersiz bulur ve "O rüzgâr gibidir" derdi. Aynı Yahya: "Saîd İbnu Cübeyr'in mürselleri bana Ata'nın mürsellerinden daha iyi" derdi. Kendisine Mücâhid'in mürselleri mi, Tavus'un mürselleri mi daha iyi diye sorulunca: "Onlar birbirlerine çok yakın!" diye cevap verdi.
Suyûtî Tedrîb'de, mürsel hakkında ulemâdan vârid olan hükümleri on maddede hülâsa eder:
1- Mutlak olarak hüccettir.
2- Bazı kayıdlarla hüccettir.
3- İlk üç asrın mürselleri hüccettir.
4- Adl'dan başka kimseden rivâyet etmemekle bilinen zâtın mürseli hüccettir.
5- Sadece Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in mürselleri hüccettir.
6- Bir bâbda başka rivâyet yoksa mürsel hüccettir.
7- Müsnedden daha kavîdir.
8- İrsalle amel vâcib değildir, mendûbtur.
9- Sahâbi mürseli hüccettir... [9]
mürsel hadisle amel edilip edilmemesi konusunda alimlerin görüşleri:
1) Muhaddislerin ekseriyetine göre mürsel hadis zayıftır; onunla ihticac (hüküm çıkarma) yapılmaz. İmam Nevevi bu konuda şunları söyler: Hadisçilerin cumhuruna, Fıkıh ve Usul alimlerinin bir çoğuna göre mürsel hadis zayıftır.
2) Mürsel hadisten kayıtsız-şartsız hüküm çıkarılabilir. İmam Ebu Hanife, İmam Malik ve İmam Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. Bunlara tabi Hadis, Fıkıh ve Usul alimleri de aynı görüşü benimsemişlerdir.
3) Mürsel hadisten ancak âdıd bir rivayetle desteklenmesi halinde hüküm çıkarılabilir. Bu da İmam Şafii'nin görüşüdür. [10]

---

[1] İbn Kesîr, İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs, Kahire 1951, s. 52.
[2] Suyutî, a.g.e., s.198.

[3] Müslim, Sahih, Mukaddime, Nşr. Fuad Abdulbaki, İA. ters. I, 30.
[4] Subhî es-Salih, Hadis İlimleri, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1980, s. 138.
[5] Suyûtî, a.g.e., s. 199.
[6] Suyutî, a.g.e., s. 198.
[7] Sehâvî, Fethu'l-Muğis, Beyrut 1983, 1/155.
[8] el-Emîr es-San'anî, Tavzîhu'l-Efkâr, Kahire 1366, I, s. 289; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/367.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/112-114.
[10] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel Hadisle İlgili Eserler:

Mürsel hadîsleri bâzıları müstakil kitaplarda tedvîn etmiştir. Ebu Davud Sicistânî ile İbnu ebî Hâtim'in te'lifleri Kitâbu'l Merâsîl adını taşır. Ebu Saîd Selâhu'd-Din el-Alâî (761/1360) 'nin kitabı da Câmi'u't-Tahsîl fi Ahkâmi'l-Merâsîl adını taşır.[1]
Ebu Saîd Selâhu'd-Din el-Alâî (761/1360) 'nin kitabı, Irak Evkaf Nezareti tarafından Hamdi Abdulmecid es-Silefi'nin tahkik ve tahrici ile Bağdat'ta 1398/1978'de ilk kez basılmıştır. Türkçe'de de Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Selahaddin Polat'ın "Mürsel Hadisler" adını taşıyan ir doktora tezi bulunmaktadır. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/112-114.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 133-134.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mürsel Hadisle İlgili Eserler:

Mürsel hadîsleri bâzıları müstakil kitaplarda tedvîn etmiştir. Ebu Davud Sicistânî ile İbnu ebî Hâtim'in te'lifleri Kitâbu'l Merâsîl adını taşır. Ebu Saîd Selâhu'd-Din el-Alâî (761/1360) 'nin kitabı da Câmi'u't-Tahsîl fi Ahkâmi'l-Merâsîl adını taşır.[1]
Ebu Saîd Selâhu'd-Din el-Alâî (761/1360) 'nin kitabı, Irak Evkaf Nezareti tarafından Hamdi Abdulmecid es-Silefi'nin tahkik ve tahrici ile Bağdat'ta 1398/1978'de ilk kez basılmıştır. Türkçe'de de Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Selahaddin Polat'ın "Mürsel Hadisler" adını taşıyan ir doktora tezi bulunmaktadır. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/112-114.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 133-134.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B- Munkatı' Hadîs:

Munkatı, lügatta; kesik, kesilmiş, kopmuş demektir. Bu tabir ilk asırlarda, lügat manâsına uygun olarak, umumiyetle isnadı muttasıl olmayan hadisler için kullanılıyordu. Buna göre senedinin herhangi bir yerinde bir veya birden çok ravi düşerse veya müphem (kapalı) bir ravi zikredilirse bu hadise munkatı deniyordu.[1] Önceleri Tabiînden sonra yaşamış bir şahsın sahabiden rivayet ettiği habere de munkatı diyorlardı.[2] Fakat hadislerle ilgili her durum için yeni terimler bulununca munkatı daha dar anlamda kullanılmaya başladı. Buna göre, senedinde sahabiden önce bir veya -peşipeşine olmamak şartıyla- iki ravinin zikredilmediği veya kapalı bir şekilde zikredildiği hadise "munkatı hadis" denir.[3]

Fuhaha ve muhaddislerin cumhurunca makbûl olan tarife göre, isnâdının herhangi bir yerinde kopukluk (inkıta) bulunan hadîstir. Bu tarife göre, mürsel, muallak, mu'dal rivâyetler de munkatı sayılır. Ancak, Nevevi'nin belirttiği üzere munkatı deyince, çoğunluk itibâriyle, sahâbeden rivâyette bulunan tâbiinden önceki kopukluklara munkatı denmektedir. İmam Mâlik'in İbnu Ömer'den rivâyeti gibi. Mâlûm olduğu üzere, İmam Mâlik etbauttâbiîn'dendir ve İbnu Ömer'le görüşmemiştir.[4]

Tariften anlaşıldığı üzere, bir hadise munkatı denilebilmesi için senedden, Sahabî hariç, yalnız bir ravinin düşmüş olması gerekir. Şayet iki veya daha fazla ravi düşmüş ise, bunların birbirini takip eden raviler olmaması lazımdır. Çünkü Sahabî atlanmışsa hadise mürsel; peşipeşine iki ravi atlanmışsa mu'dal denir.

Hakim Nîsaburî'den[5] itibaren "Racül", "Şeyh" gibi müphem lafizlarla zikredilen ravilerin yer aldığı isnadlar da munkatı sayılmıştır.[6] *"Allahım, bütün işlerimde bana sebat vermeni dilerim"* hadisi buna bir örnektir. Bu hadisin senedi şöyledir. Abdullah b. eş-Şihhir an Racüleyn an Şeddâd b. Evs an Rasûlüllâh Buradaki "iki adamın" kim oldukları belli değildir.[7] Eğer müphem isim bir başka rivayette tasrih edilmişse o takdirde hadis munkatı olmaktan kurtulur. Buna örnek, "...Sufyân es-Sevrî haddesenâ Dâvûd b. Ebî Hind haddesenâ Şeyhun an Ebî Hureyre" isnadıyla gelen, *"Kişinin, acizlikle fisku fucûr arasında muhayyer kalacağı bir zaman gelecektir. Bu zamana yetişen kimse aczi fisk u fucûra tercih etsin"* hadisidir. Bu hadisin munkatı sayılmamasının sebebi, müphem ravinin diğer bir rivayette Ebû Amr el-Cedelî olarak zikredilmesidir.[8]

Bilindiği üzere Peygamber Efendimizden nakledilen bir haberin muteber sayılabilmesi için, onu rivayet edenlerin güvenilir (sika) olmaları ve işitme, yazışma gibi geçerli bir metodla elde etmeleri asgarî şartlardır. Bu itibarla, munkatı hadis, raviler arasındaki kopukluk yüzünden zayıf kabul edilir; sahih bir isnadla desteklenmedikçe makbul sayılmaz.[9]

Bazılarının, Tâbiî'nden önceki râvinin düştüğü veya mübhem[10] bir ismin zikredildiği hadise munkatı dediğini de bilmeliyiz. Keza, bâzıları, Tâbiî veya Etbauttâbiî'den yapılan fiil, kavl nevinden rivâyetlere munkatı demiştir. Halbuki buna müteahhir ûlemânın maktu hadîs dediklerini daha önce belirtmiştik.

İnkıta bazan açıktır, kolayca anlaşılabilir, bazan hafidir, sadece ihtisâs sahipleri görebilir. Normalde bir başka vecihten ziyade bir iki isimle aynı hadisin gelmiş olmasıyla inkıta' anlaşılır.

Suyûtî, Müslim'in sahîh'inde on küsur hadiste inkıta' olduğunu fakat, hepsinin Müslim'de veya başkalarında farklı vecihlerden muttasıl olarak rivâyet edildiğini söyler ve hadîsleri teker teker gösterir. Suyûti'nin verdiği misâle göre: "Humeydu't-Tavîl, Ebu Râfi'den, O da Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den rivâyet ettiğine göre, Ebu Hüreyre Medine sokaklarının birinde Hz. Peygamberle karşılaşmıştı..." hadîsi munkatıdır. Doğrusu şöyledir: "Humeydu't-Tavîl, Bekru'l-Müsenî'den, Bekr Ebu Râfi'den, o da Ebu Hüreyre'den...". Önceki senette Bekr el-Müsenî düşmüştür. Ancak hadîs, doğru şekliyle, Kütüb-i Hamse'de, Ahmed İbnu Hanbel'le İbnu Ebî Şeybe'nin Müsned'lerinde gelmiştir.[11]

Böyle bir hadisin Rasulullah'a isnad edilmesi ile bir başkasına isnadı arasında hiç fark yoktur. Munkatı' Hadis, Mürsel Hadisten daha zayıftır.[12]

---

[1] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd, fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 344; Koçyiğit, Talat, Hadis Istılahları, A. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s. 286.
[2] Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime, s. 149.
[3] Ahmed Naim, a.g.e., s. 149; Koçyiğit, a.g.e., s. 286; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/277-278.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/114-115.
[5] 405/1014.
[6] Itr, a.g.e., s. 346.
[7] Subhi es-Sâlih Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları. Çev. Yaşar Kandemir, Ankara. 1973, 140; Itr, a.g.e., s. 346.
[8] Subhi es-Sâlih, a.g.e., s. 140.
[9] Ahmed Naim, a.g.e., s.150; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/277-278.
[10] Mübhem isim: Râvinin recülun (bir erkek), imre'etün (bir kadın), recülün min Cüheyne (Cüheyneli bir adamı) şeklinde zikri, bu çeşit zikirler de munkatı sayılır. (İbrahim Canan)
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/115.
[12] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 133-134.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B- Munkatı' Hadîs:

Munkatı, lügatta; kesik, kesilmiş, kopmuş demektir. Bu tabir ilk asırlarda, lügat manâsına uygun olarak, umumiyetle isnadı muttasıl olmayan hadisler için kullanılıyordu. Buna göre senedinin herhangi bir yerinde bir veya birden çok ravi düşerse veya müphem (kapalı) bir ravi zikredilirse bu hadise munkatı deniyordu.[1] Önceleri Tabiînden sonra yaşamış bir şahsın sahabiden rivayet ettiği habere de munkatı diyorlardı.[2] Fakat hadislerle ilgili her durum için yeni terimler bulununca munkatı daha dar anlamda kullanılmaya başladı. Buna göre, senedinde sahabiden önce bir veya -peşipeşine olmamak şartıyla- iki ravinin zikredilmediği veya kapalı bir şekilde zikredildiği hadise "munkatı hadis" denir.[3]

Fuhaha ve muhaddislerin cumhurunca makbûl olan tarife göre, isnâdının herhangi bir yerinde kopukluk (inkıta) bulunan hadîstir. Bu tarife göre, mürsel, muallak, mu'dal rivâyetler de munkatı sayılır. Ancak, Nevevi'nin belirttiği üzere munkatı deyince, çoğunluk itibâriyle, sahâbeden rivâyette bulunan tâbiinden önceki kopukluklara munkatı denmektedir. İmam Mâlik'in İbnu Ömer'den rivâyeti gibi. Mâlûm olduğu üzere, İmam Mâlik etbauttâbîîn'dendir ve İbnu Ömer'le görüşmemiştir.[4]

Tariften anlaşıldığı üzere, bir hadise munkatı denilebilmesi için senedden, Sahabî hariç, yalnız bir ravinin düşmüş olması gerekir. Şayet iki veya daha fazla ravi düşmüş ise, bunların birbirini takip eden raviler olmaması lazımdır. Çünkü Sahabî atlanmışsa hadise mürsel; peşipeşine iki ravi atlanmışsa mu'dal denir.

Hakim Nîsaburî'den[5] itibaren "Racül", "Şeyh" gibi müphem lafızlarla zikredilen ravilerin yer aldığı isnadlar da munkatı sayılmıştır.[6] *"Allahım, bütün işlerimde bana sebat vermeni dilerim"* hadisi buna bir örnektir. Bu hadisin senedi şöyledir. Abdullah b. eş-Şihhir an Racüleyn an Şeddâd b. Evs an Rasûlüllâh Buradaki "iki adamın" kim oldukları belli değildir.[7] Eğer müphem isim bir başka rivayette tasrih edilmişse o takdirde hadis munkatı olmaktan kurtulur. Buna örnek, "...Sufyân es-Sevrî haddesenâ Dâvûd b. Ebî Hind haddesenâ Şeyhun an Ebî Hureyre" isnadıyla gelen, *"Kişinin, acizlikle fisku fucûr arasında muhayyer kalacağı bir zaman gelecektir. Bu zamana yetişen kimse aczi fisk u fucûra tercih etsin"* hadisidir. Bu hadisin munkatı sayılmamasının sebebi, müphem ravinin diğer bir rivayette Ebû Amr el-Cedelî olarak zikredilmesidir.[8]

Bilindiği üzere Peygamber Efendimizden nakledilen bir haberin muteber sayılabilmesi için, onu rivayet edenlerin güvenilir (sika) olmaları ve işitme, yazışma gibi geçerli bir metodla elde etmeleri asgarî şartlardır. Bu itibarla, munkatı hadis, raviler arasındaki kopukluk yüzünden zayıf kabul edilir; sahih bir isnadla desteklenmedikçe makbul sayılmaz.[9]

Bazılarının, Tâbiî'nden önceki râvinin düştüğü veya mübhem[10] bir ismin zikredildiği hadise munkatı dediğini de bilmeliyiz. Keza, bâzıları, Tâbiî veya Etbauttâbiî'den yapılan fiil, kavl nevinden rivâyetlere munkatı demiştir. Halbuki buna müteahhir ûlemânın maktu hadîs dediklerini daha önce belirtmiştik.

İnkıta bazan açıktır, kolayca anlaşılabilir, bazan hafidir, sadece ihtisâs sahipleri görebilir. Normalde bir başka vecihten ziyade bir iki isimle aynı hadisin gelmiş olmasıyla inkıta' anlaşılır.

Suyûtî, Müslim'in sahîh'inde on küsur hadiste inkıta' olduğunu fakat, hepsinin Müslim'de veya başkalarında farklı vecihlerden muttasıl olarak rivâyet edildiğini söyler ve hadîsleri teker teker gösterir. Suyûti'nin verdiği misâle göre: "Humeydu't-Tavîl, Ebu Râfi'den, O da Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den rivâyet ettiğine göre, Ebu Hüreyre Medine sokaklarının birinde Hz. Peygamberle karşılaşmıştı..." hadîsi munkatıdır. Doğrusu şöyledir: "Humeydu't-Tavîl, Bekru'l-Müsenî'den, Bekr Ebu Râfi'den, o da Ebu Hüreyre'den...". Önceki senette Bekr el-Müsenî düşmüştür. Ancak hadîs, doğru şekliyle, Kütüb-i Hamse'de, Ahmed İbnu Hanbel'le İbnu Ebî Şeybe'nin Müsned'lerinde gelmiştir.[11]

Böyle bir hadisin Rasulullah'a isnad edilmesi ile bir başkasına isnadı arasında hiç fark yoktur. Munkatı' Hadis, Mürsel Hadisten daha zayıftır.[12]

---

[1] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakd, fi Ulûmi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 344; Koçyiğit, Talat, Hadis Istılahları, A. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s. 286.
[2] Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime, s. 149.
[3] Ahmed Naim, a.g.e., s. 149; Koçyiğit, a.g.e., s. 286; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/277-278.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/114-115.
[5] 405/1014.
[6] Itr, a.g.e., s. 346.
[7] Subhi es-Sâlih Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları. Çev. Yaşar Kandemir, Ankara. 1973, 140; Itr, a.g.e., s. 346.
[8] Subhi es-Sâlih, a.g.e., s. 140.
[9] Ahmed Naim, a.g.e., s.150; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/277-278.
[10] Mübhem isim: Râvinin recülun (bir erkek), imre'etün (bir kadın), recülün min Cüheyne (Cüheyneli bir adamı) şeklinde zikri, bu çeşit zikirler de munkatı sayılır. (İbrahim Canan)
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/115.
[12] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 133-134.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İnkıta' Türleri:

Munkatı' hadisin senedindeki inkıta denilen ravi düşmesi veya kapalı geçmesi ik türlü olur[1] :

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İnkıta' Türleri:

Munkatı' hadisin senedindeki inkıta denilen ravi düşmesi veya kapalı geçmesi ik türlü olur[1] :

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36- FİTNELER KİTABI

1- "Lâ İlahe İllallah" Diyen Kimseye Dokunmamak (Yânî Öldürmemek) Babı
2- Mü'minin Kanı ve Malının Haramlığı Babı
3- Başkasına Âit Bir Malı Zorla ve Alenen Almanın Yaşarlığı Babı
4- Müslümanı Sövüp Saymak Fasıklıktır ve Onunla Çarpışmak Küfürdür, Babı
5-Benden Sonra Biribirinizin Boyunlarını Vurarak Kafirler (Gibi) Olmayınız, Babı
6-Müslümanlar (ın Hakları) Allah (Azze ve Celle) 'Nin Güvencesindedir, Babı
7-Kisinin Kendi Kavmini Kavmiyetcilik Duygusuyla Kürü Körüne Savunup Onlar İçin Öfkelenmesi Babı
8- İslamın Büyük Toplulugu(Ndan Ayrılmama) Babı
9- Olacak Fitneler Babi
Hadiste Geçen Bazı Kelimeleri Açıklayalım:
10- Fitne (Dönemin)De Sabır ve Teenniyle Hareket Etmek Babı
11- İki Müslüman Kılıçlarıyla Biribiriyle Çarpıştıkları Zaman, Babı
12- Fitne (Dönemin)De Dili Tutmak Babi
13- Uzlet (Toplumdan Uzak Durmak, İnzivaya Çekilmek) Babı
14- Helal mı Haram mı Oldugu Şüpheli Şeylerle Karşılaşdlğlnda Durmak (Sakınmak) Babı
15- İslam Garib Olarak Başladı, Babi
16- Fitnelerden Selamette Olmasi Umulanlar Babi
17- Ümmetlerin Firkalara Bölünmeleri Babı
18- Mal Fitnesi Babı
19- Kadınlar Fitnesi Babı
Hadisten Çikan Hükümler
20- Ma'ruf'u (Yani Dinen İyi Olarak Tanınan Şeyleri) Emretmek Ve Münker'i (Yani Dinen Fena Sayilan Şeyleri) Menetmek Babi
21- Allah Teala'nın "Ey Iman Edenler! Siz Kendinize Dii^Ene Bakiniz." (Maide 105) Buyrugu, Babi
22- (Günahların Çeşittli) Cezaları Babı
23- Bela (Musibet ve Sıkıntılara) Karşı Sabretmek Babı
Allah Sevgisi İki Kısımda Mutalaa Olunur
24- Zamanın (Fitne ve Belalar Dolayısıyla) Cetinliği Babı
25- Kıyamet Alametleri Babı
26- Kur'an Ve (Dini) İlmin Gidip Yok Olmasi Babi
27- Emanetin (Kalblerden Silinip) Gitmesi Babi
28- Kıyametin Büyük Alametleri Babı
29-Husuf (Yere Batmak) Babi
30- Beyda Ordusu Babi
31- Dabbetü'l-Ard Babi
32- Güneşin Battiii Yerden Doğması Babı
33- Deccal'ın Fitnesi, Meryem Oğlu İsa Aleyhisselam'ın (İnip) Meydana Çıkması ve Ye'cüc İle Me'cücun Çıkması Babı
34- Mehdinin Çıkması Babı
35- Melâhım (Şiddetli Savaşlar ve Çatışmalar) Babı
36- Türk (Lerle Savaşmak) Babı

36- FİTNELER KİTABI

Fiten t Fitne'nin çoğuludur. Fitne; meşakkat, güçlük, azap, eziyet ve sıkıntı mânâsına geldiği gibi buna yol açan, sebep olan küfür isyan ve diğer benzeri suçlan işlemeye de denir. Ayrıca; perişanlık, musibet ve utanç verici durumlara düşme mânâsına da kullanılır.

Tuhfe yazarının beyânma göre bu kelimenin asıl mânâsı, altım ayarını belirlemek için ateşe sokmaktır. Ancak, inşam; ateşe atmak, azab etmek, azab esnasında duyulan acı, imtihan etmek ve denenmek üzere sıkıntıya veya bolluğa sürüklemek, belâya duçar etmek veya buna mâruz kalmak ve bunlara benzeyen olumsuz durumlar mânâlarında da kullanılır. Fitne Allah tarafindan geldiğinde bir hikmet ve sınav içindir. Kulun, Allah'ın rızâsına aykırı olarak işlediği fitneler ise kötüdür ve yerilmiştir.[1]

1- "Lâ İlahe İllallah" Diyen Kimseye Dokunmamak (Yânî Öldürmemek) Babı

3927) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Lâ ilahe illallah (yâni Allah'tan başka hak ilâh yoktur) deyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum. Onlar bunu (yâni Tevhîd kelimesini) söyleyince Tevhîd kelimesinin hakkı (olan cezalar) müstesna, canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. (îmânda samimî olup olmadıklarının) hesabı da Allah Azze ve Celle'ye aittir.-

3928) "... Câbir (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Lâ ilahe illallah» deyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum. Onlar "Lâ ilahe illallah1' deyince Tevhîd kelimesinin hakkı (olan cezalar) müstesna, kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. (îmânda samimî olup olmadıklarının) hesabı da Allah'a aittir.»"[2]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Müslim ve Nesâî tarafindan da rivayet olunmuştur.

Tuhfe yazarının da belirttiği gibi ilk hadîste B u h â r î ve Müslim'in bir rivayetlerinde;

= «Allah'tan başka hak ilah olmadığına şehâdet edip' bana ve getirdiğim (din) e imân edinceye kadar...» ifâdesi vardır. Keza Müslim ve Buhâ-r î' nin îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet et-'tiği bir hadîste;

«Allah'tan başka hak ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet edip namazı ifa ederek zekâtı ödeyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum» buyurulmuştur.

Bir kısmını yukarıya aldığım hadîslerin tümü göz önünde bulundurulunca; yalnız Tevhîd kelimesini söylemek değil, yüce İslâm dinini kabul ettiğini söylemekle insanların can ve mallarının İslâm devletinden korunması mümkün olur. Aksi takdirde, yâni insanların sâdece "Lâ ilahe illallah" demeleri onlarla savaşmayı haram Tnlnnga; Çünkü hıristiyanlar ve yahûdîler de bu kelimeyi söylerler. Fakat "Muhammedün Resûlullah = Muhammed, Allah'ın Resulüdür*' demezler ve Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in getirmiş olduğu Kur'ân-ı Kerîm'e inanmazlar. İnansaydılar müslü-man olurlardı ve hükmü yürürlükten kaldırılmış olan İncil ve Tevrat'ı bırakırlardı.

Nevevî, Müslim'in- şerhinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in buradaki hadîsinin misli olan metnin izahı bölümünde Hattâbî ve Kadı I y â z' dan naklen geniş bilgi vermektedir. Ben bunun bir bölümünü özetle aktarmayı uygun buldum.

Merhum Hattâbî: Malumdur ki bundan, yâni Tevhîd kelimesini söyleyenlerin can ve mallarının korunmuş olup onlarla sava-Silnuyacağına dâir hadîsten maksad putlara tapan insanlardır. E h 1 - i K i t â b olan hristiyan ve yahûdîler değildir. Çünkü Ehl-i Ki-t â b "Lâ ilahe illallah" derler. Bununla beraber onlarla savaşılır ve kılıçlar onların tepesinden eksik edilmez. Yâni onlar Tevhîd kelimesini müslümanhğı kabullenmek üzere getirmezler. Putlara tapanlar ise Allah'a bir takım ortaklar koşarlar ve bunların hepsinin ilâh olduğunu söylerler. Bu itibarla putlara tapan müşrikler Tevhîd kelimesini getirmekle müslümanhğı kabul ettiklerini itiraf etmiş olurlar. Hadisten çıkan hüküm şudur: Müslümanhğı kabul ettiğini söyleyen ve Tevhîd kelimesini getiren bir kimsenin bu konuda şftmîmî olup olmadığına bakılmaksızın dış görünüşüne göre müslümanhğı kabul edilir.

İslâmiyet'e kalben inanmıyor ise bunun hesabını Allah'a verecektir, demiştir,

Kâd. Iyâz da: Mal ve can emniyetinin Tevhîd kelimesini söyleyenlere tahsisi îslâm dinini kabul etmek anlamında kullanılmıştır. Maksad budur ve Arap müşrikleri ile putperestler kasdedilmiş-tir. Çünkü müslüman olmaya ilk davet edilenler ve bunun için ilk savaşılan guruplar bunlardı. Allah'ın birliğini kabul eden, fakat buna rağmen müslümanlığı kabul etmeyenlere gelince, bunların sadece Tevhid kelimesini getirmeleri ile mal ve canlan korunmuş sayılmaz. Çünkü bunlar küfür hâlinde de Tevhîd kelimesini söylerler. Bundan dolayıdır ki diğer hadîste insanların can ve mallarının korunmuş sa-yılabilmesi için namaz kılmaları ve zekât vermeleri şart koşulmuştur. Yâni müslüman olmaları gerekli kılınmıştır. Aksi takdirde bunlarla da savaşılır, demiştir.

N e v e v î bu nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki Kâdı'-nın dediği şartlar yanında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in getirdiği bütün hükümlere de imân etmek şarttır. Nitekim bu husus Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm M ü s 1 i m' de mevcut diğer bir rivayetinde belirtilmiştir. Allah en iyi bilendir, der.

Hadîslerde müstesna kılınan Tevhid hakkı olan cezalar ise, İslâm hukukundaki cezalardır. Meselâ kasden ve öldürücü bir âletle bir müslümanı öldüren veya evlendikten sonra bir kadınla zina eden kişi müslüman olsa bile kısas veya had cezası olarak öldürülür. Böyle bir suçlunun canının korunması sözkonusu değildir. Keza malî bir cezaya çaktırılan kişinin malının korunması sözkonusu değildir. Gerekli mâlî ceza kişiye müslüman da olsa ödettirilir. Diyet cezası bunun bir örneğidir. Başkasının malını telef eden şahıstan bunun karşılığının tahsil edilmesi diğer bir örnektir.

3929) "... Evs (bin Ebî Evs Huzeyfe es-Sakafî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Biz (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyorduk. O, bize olup biteni anlatarak vaaz ediyordu. O sıralarda O'na bir adam gelerek O'nunla gizli konuştu. Sonra Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu adamı götürüp öldürünüz», buyurdu. Adam geri gidince Re-sûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona seslenerek t

«Sen Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eder misin?» diye sordu. Adam (da) :

Evet, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bunun üzerine) :

«Gidiniz ve adamı serbest bırakınız. Çünkü "La ilahe illallah" deyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum. Onlar bunu İşleyince (yâni Tevhid kelimesini getirince) kanları ve mallan bana haram olur,» buyurdu."

Not: Zevâid'de; Bunun senedi sahihtir, râvileri de güvenilir zâtlardır, denilmiştir. Lâkin bu hadis Nesâî'de de mevcuttur ve Zevâid yazarı buna Kısmen rette bulunmuştur. (Yâni Zevâid nevinden sayılmayabilir.)

3930) "... Imân bin Husayn (Radtyaîlâhü anhydtn; Şöyle demiŞtir:

Nâfi bin el-Ezrak (ki haricîlerin Ezrakîler kolunun başıdır) ve arkadaşları gelerek:
Sen helak oldun (dinden çıktın) Yâ tmrân, dediler, tmrân: Ben helak olmadım (küfre gitmedim), diye cevab verdi. Onlar i Bilâkis (müslümanlıktan çıktın), dediler. îmrân: Beni helak eden (dinden çıkaran) şey nedir? diye sordu. Onlar t

Allah; = «Bir fitne (yâni Allah'a ortak koşmak) kalmayıp din tamamen Allah'ın (dini olan İslâmiyet) olana kadar onlarla (yâni müşriklerle) savaşınız» [3] buyurmuştur. (Yâni sen ise bizim safımızda yer alıp haricî olmayanlarla savaşmadın), dediler. İmrân:

Biz, müşrikleri bertaraf edinceye kadar savaştık ve din tamamiyle Allah'ın oldu (yâni Hicaz müşriklerden tamamen temizlendi), Dilerseniz size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim bir hadîsi rivayet edeyim, dedi. Onlar:

O hadîsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen (mi) işittin? diye sordular. İmrân:

Evet, (ben işittim). Şu olaya şâhid oldum, dedi t Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müşriklere müslüman-lardan bir askerî kuvvet gönderdi. Giden müslüman askerler müşriklere rastlayınca onlarla şiddetli bir savaş yaptılar. Neticede müşrikler mağlûp olarak sutlarını müslüman askerlere verdiler (yâni savaşta kırılıp saf dışı edildiler). Sonra benim yalanlarımdan bir adam müşriklerden bîr adama mızrakla hücum ederek yanma varınca müşrik adam: "Eşhedü enlâ ilahe illallah = Allah'tan başka hak ilâh olmadığına şehâdet ederim." Ben şüphesiz müslümanım, dedi. Fakat (buna rağmen) yakınım olan adam mızrakla vurup onu Öldürdü. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma geldi ve t

Yâ Resulallah! Ben helak oldum (yâni büyük bir günah işledim), dedi. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir veya iki defa:

«İşlediğin (günah) nedir?» buyurdu. Adam da yaptığı İşi O'na arzetti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama i

(Kelime-i şehâdet getirip müslüman olduğunu söylediğine rağmen samimiyetine inanmadın) O halde karnım yarıp da kalbindekini bilmeliydin? buyurdu. Adam t

Yâ Resûlallah! Karnını yarsaydım kalbindekini bilmiş olur (mu) idim? deyince Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

O halde sen ne onun konuştuğu sözünü kabul ettin, ne de kalbindekini bilirsin, buyurdu.

İmrân dedi ki: Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adam hakkında bir şey söylemedi. Adam da az bir zaman yaşadı. Nihayet öldü. Biz onu defnettik. Ertesi günü sabahı cesedi yer yüzünde görüldü. Halk: Bir düşman bunun cesedini toprağın altından çıkarmış olabilir, dedi. Biz onu (tekrar) defnettik. Sonra gençlerimize mezarı başında nöbet beklemelerini emrettik. Ertesi günü sabahı cesed (yine) yer yüzünde oldu. Bu kere biz: Gençlerimiz uyumuş (bu arada cesed düşman tarafindan çıkarılmış) olabilir, dedik ve (tekrar) defnettikten sonra bu defa biz kendimiz onun nöbetini tuttuk. Yine ertesi günü sabahı cesed yer yüzünde oldu. Artık (toprağa gömmekten vazgeçip) cesedi o dağlar

arasındaki yollardan birisine attık.'1

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, hasen bir seneddir. Râvi SÜzneyfi el-îcll güvenilir saymıştır. Müslim de kendi Sahfh'ine rivayetini almıştır. Râvi Âsim da el-Ahven olandır. Müslim kendi Sahih'inde bunun da hadisini rivayet eder. Ve tbn-i Hibbân bunu güvenilir zâtlar arasına almıştır. Râvi Süveyd bin Saîd hakkında ise İhtilâf vardır.

"... İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bir askeri müfrezede (savaşa) gönderdi. Sonra (savaşın bitiminde) müslümanlardan

bir adam müşriklerden bir adama hücum etti, diyerek yukardaki hadîsi anlattı ve bu rivayette şunu da ilâveten söyledi:

(Biz cenazeyi defnettikten) sonra yer cesedi dışarı attı. Bunun Üzerine durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arzedildi. O da şöyle buyurdu i

Yer, o adamdan daha şer kimseyi de şüphesiz kabul eder. Lakin Allah, — Lâ ilahe illallah — kelimesinin hürmetinin ta'zîmini size göstermeyi sevdi."

Not: Bu, hasen bir seneddir. Çünkü râvi İsmail bin Hafs hakkında ihtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[4]

İzahı

Hadisin ilk râvisi îmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh) namındaki mübarek sahâbîyi küfür ve müşriklikle itham eden Nâfi bin el-Ezrak, Hâriciler ismi ile tanman sapık bir gurubun Ezârik, başka bir deyimle Ezrâkiler kolunun başıdır. Bunlar kendi saflarında yer almayan bütün müslümanları müşriklikle, yâni kâfirlikle itham ederler. Kendilerinden olmayan bütün müslü-manların, hattâ kadınlarının ve çocuklarının öldürülmesinin helâl olduğuna hükmederler. Ezârik denilen güruh Ebû Râşid Nâfi bin el-Ezrâk nâmmdaki sapığa E m i r ü'l-M ü' -minin, yâni tüm müslümanların devlet başkanı unvanını vererek yirmi bin kişilik bir kuvvetle Basra1 dan çıkıp e 1 - E h -v â z ile K e r m â n ve diğer î r â n şehirlerini istila ettiler ve o beldelerde Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) tarafından atanmış valileri ve diğer idarecileri öldürdüler. Gerek bunları îslâm dinine aykırı görüşleri ve gerekse yaptıkları zulüm hakkında geniş bilgi almak isteyenler "El-Milel ve'n-Nihal adlı kitabın birinci cildinin 114-138 sahifelerine bakabilirler.

Nâfi bin el-Ezrâk ve arkadaşlarının mübarek sahâ-bilerden İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh) ile yaptıkları görüşme esnasında küfre gittiğine mesned olarak gösterdikleri E n f â 1 sûresinin 39. âyeti Mekke müşrikleri hakkında inmiştir. Bu âyette geçen "Fitne" kelimesi tefsir âlimleri tarafından da belirtildiği gibi şirk, yeni Allah'a ortak koşmak manasınadır.

îmrân (Radıyallâhü anh) bu sapık kişilere bu durumu belirterek Tevhîd kelimesini, silâhlı saldınygfmâruz kalırken bile getiren bir müşriki öldürmenin vebali ile ilgili olarak şâhid olduğu ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in döneminde cereyan eden olayı ayrıntılı olarak bildirmiştir. Ama ne fayda bu sapık insanlara bir fayda sağlayamamıştır. Hâricîler'in İslâm alemindeki tahribatı pek büyük olmuştur.[5]

2- Mü'minin Kanı ve Malının Haramlığı Babı

3931) "... Ebû Saîd (Radıyallâhü anA^'den rivayet edildiğine göre; Re* sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SelÎem) Veda haccında şöyle buyurdu, demiştir:

«(Ey insanlar!) Bilmiş olunuz ki şüphesiz günlerin en mukaddesi şu (bayram) gününüzdür. Bilmiş olunuz ki ve ayların en mukaddesi şu (Zilhicce) aynızdır. Bilmiş olunuz ki şehirlerin en mukaddesi şu (Mekke) şehrinizdir. Bilmiş olunuz ki şu (Zilhicce) aynızda, şu (Mekke) şehrinizde şu (bayram) gününüz nasıl mukaddes (yâni bayram günü Mekke'de «günah işlemek nasıl ağır biçimde haram) ise şüphesiz kanlarınız ve mallarınız da size haramdır (yâni birbirinizin kanını akıtmanız ve haksız yere birbirinizin malını yemeniz de her zaman ve her yerde şiddetle haramdır). Bilmiş olunuz ki, ben (Allah'ın hükümlerini) tebliğ ettim mi?» Orada bulunanlar:

Evet, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) ; «Allahun şâhld ol», buyurdu.'*

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&vileri güveni. Ur zatlardır.

3932) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyallâhü autJ'den; Şöyle demi$tir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ka'be'yi tavaf ettiğini ye (tavaf esnasında) söyle söylediğini gördüm t

«(Ey Ka'be!) Sen ne güzelsin ve senin kokun ne güzeldir. Senin azametine ve senin kutsallığının azametine hayranım. Muhammed'İn cam (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, mü'minin hürmeti Allah katında senin hürmetinden şüphesiz daha azametlidir. Mü'minin malının, kanının ve onun hakkında ancak iyi zan beslemek kutsallığı (seninkinden üstündür).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi söz götürür : îbn-i Mâcehln şeyhi Nasr bin Muhammedi Ebû Hatim zayıf saymıştır. İbn-i Hibban da onu güvenilir zâtlar arasında anmıst

3933) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Müslümanın her şeyi müslümana haramdır. Kanı, malı ve ırzı.**'

3934) "... Fadâle bin Ubeyd (Radıyallâhü û«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Mü'min o kimsedir ki, insanlar malları ve canlan bakımından ondan (yâni şerrinden) emindirler. Muhacir de hatâları ve günahları terk eden kimsedir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvİIeri güvenilir zâtlardır. Ravi Ebû Hani'iri' adı Hamld bin Hâni el-Hûl&nl'dir.[6]

İzahı

Notlardan da anlaşılacağı üzere bu babın hadisleri Zevâid nevin-dendir. Yalnız Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi; Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadisin benzeri de Hac bölümünde geçti.

Hadîsler mü'min bir kimsenin; kanının, malının ve ırzının saygınlığına, mukaddesliğine ve her türlü tecâvüzden korunmuş olduğuna delâlet eder.

Irz: insanın kendi nefsinde veya yakınlarından her hangi bir kimsede bulunan ve övülmeye, ya da kötülemeye değer bir yönüdür, îbn-i Kuteybe'ye göre Irz: Kişinin kendi nefsi ve bedenidir. Başka bir kavle göre ise insanın ve yakınlarının şeref ve haysiyetidir.

Son hadîsle ilgili şu noktayı belirteyim: Bilindiği gibi Asr-ı Saâ-det'te Mekke fethinden önce Medine-i Münevvere'-ye hicret eden müslümanlarm üstün sevab ve faziletleri

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerle sabittir. Mekke fethedildikten sonra ise artık hicret etmek söz konusu değildir. Bu itibarla o târihten sonra Medine-i Münevvere1 ye göç edenler din ıstılahında Muhacir =r Göçmen sayılmazlar. Bu nedenle o târihten sonra Muhacir; Medîne-i Münevvere'ye hicret edenler değil, hatâ ve günahları terkeden kimsedir. Böyle bir kimse Allah katında büyük sevablar kazanır.[7]

3- Başkasına Âit Bir Malı Zorla ve Alenen Almanın Yaşarlığı Babı

Nehbe: Başkasına âit bir malı zor kullanarak ve herkesin gözü önünde almaktır. Bu şekilde alınan şeye de Nühbe denilir. Bâzıları Nehbe'yi yağmalamak, talan etmek mânâsı ile açıklamışlardır. Ancak yağmalamak herkesin gözü önünde olabildiği gibi pek aleni olmayabilir. Keza bazen zor kullanmadan, cebretmeye gerek kalmadan da olabilir. Soygunculuk da alenî olduğu gibi pek kimsenin görmediği biçimde de gerçekleşebilir. Meselâ falan adamın evi soyuldu, denilir. Bu itibarla bence Nehbe; Özlü olarak: Gasbetmektir, denilebilir.

3935) "... Câbir bin Abdillah (Radıyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim apaçık bir şekilde bir malı gasbederse (veya cebir kullanarak yağmalarsa) o kimse bizden değildir.»"

3936) "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Zina eden kişi zina ettiği zaman mü'mın olarak zina etmez, içki içen kişi de içki içtiği zaman mümin olarak içki içmez. Hırsız da çaldığı vakit mü'min olarak çalmaz. Başkasına âit bir malı insanların gözleri önünde orla alan kişi de bunu alenen gasbettiği Cveyâ cebir kullanarak yağmaladığı) zaman mü'mın olarak bu suçu işlemez.*"

3937) "... İmrân bin Husayn (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim bir malı aleni olarak ve zorla alırsa o kimse bizden değildir.."

3938) "... Sa'Iebe bin el-Hakem (Radtyalldhii a»A>'den; §6yle demi§tir:

Biz dugmamn bir koyun siirusune rastlayip yagmaladik. Sonra (bogazladigimiz koyun etlerini pi§irmek uzere) tencerelerimizi dik-tik (atege koyduk). Sonra Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) tencerelerin yanina ugradi ve O'nun emriyle tencereler devrildi (ya-ni etler dokiildii). Sonra §6yle buyurdu:

«§uphesiz yagmalanan mal helal degildir.*"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi§tir: Bunun senedi sahlh olup ravilert gQve-niUr z&tlardir. Dlger be? hadis kitabinda Sa'Iebe bin el-Hakem (RJi.)'in hadls1 yoktur.[8]

İzahı

C a b i r (Radiyallahu anh) 'in hadisini Ebti D&vtid da rivayet etmi§tir. ikinci hadis Buhari ve Miislim tarafin-dan da rivayet edilmi§tir. 1 m r a n (Radiyallahu anh)'in hadisi-nin ba§kaca kirn tarafindan rivayet edildigine bakilmalidir. Bu ha-disin meali birinci hadisinkine benzer. Zevaid nevinden olan son ha-disin benzerini Ebu Davud, Cihfid kitabimn 138. babinda Ebu Ltibeyd (Radiyallahii anh) 'den ve diger bir benzer ha-disi de ismi verilmeyen Ensar'dan bir adamdan rivayet etmi§tir.

Hadislerin manasi:

Birinci hadisteki Me§hure kelimesi aciklayici bir sifattir. Cunkii yukarda Nehbe ve Nuhbe'yi tarif ederken bunun herkesin gozii onun-de ve aleni olarak zorla almak oldugunu belirtmigtim. Me§hure ke-limesinden kasdedilen mana da apagik ve herkesin gozii onunde de-mektir.

Birinci ve iicuncu hadislerde bu sucu i§leyen,ki§i hakkinda: «O bizden degildir- buyurulmustur. Bu ifadenin zahirine gore bu sugu i§leyen kimse miislumanlardan sayilmaz. Amlan cumle boyle mSna-landinhrsa bundan maksad tevhid ve bu sugun agirhgini ifade etmektir. Ciimle §6yle de yorumlanabilir: Bu sucu isjeyen ki§i bizim yolumuzda ve izimizde degildir.

Buhari ve Miislim'in de rivayet ettiklerini yukarda belirttigim ikinci hadisin zahirine gore bir musliiman zina i§lerken veya i?ki icerken yahut hirsizlik yaparken ya da aleni olarak zorla bir mail ahrken mu'min olarak yapmaz. Yam amlan suclardan biri-sini igledigi zaman imansiz hale gelir. Fakat Kelime-i §ehadet geti-ren ve buna kalben de inanan bir kimse kufurden ba§ka gunahlan islese bile kafir sayilmayacagina dair sahih hadisler vardir. Ayetler de buna delalet eder. Bu itibarla babimizin hadisi diger deliller mu-vacehesinde gesitli §ekillerde yorumlanmistir. Nevevi, Muslim' in §erhinde bu hususla ilgili olarak ozetle §6yle der:

Alimler bu hadisin manasi hususunda ihtilaf etmiglerdir: Mu-hakkik alimlerin soyledikleri saghkli mana §udur: Miisluman ki§i tam ve kamil bir mu'min oldugu halde bu suclan i§lemez. Yani bu suglan i§leyen kisinin imam tam ve mukemmel degildir. Bu nevi ifa-delere cok rastlamr. Mesela "Ahiret mutlulugundan baska mutluluk yoktur" denilir. Keza "Yararli ilimden ba§ka Him yoktur" sdylenir v© Araplar "Deveden ba§ka mal yoktur" derler. Bundan maksad ise mukemmel mutlulugun ahiret mutlulugu oldugunu, keza segkin ilmin yararli olani ve en degerli malm deve oldugunu soylemektir. Hadisi boyle yorumlamamizin sebebi Ebu Z e r (Radiyallahu anh) ve ba§kasimn rivayet ettikleri;

-Kim "La ilahe illallah" derse zina da etse ve hirsizlik da i$lese (sonug itibariyle) cennete girer» hadisi ve Ubadebin es-Sa-m i t (Radiyallahu anh)'in buna benzer sahih ve me§hur hadisidir. (Nevevi bu arada Ubade1 nin hadisini de nakleder.) Keza Allah (Azze ve Celle) 'nin; , , , ,

•Allah, §uphesiz Zatina ortak ko§ulmasi (sugunu) bagi§lamaz ve bundan ba?ka giinahi diledigi kimseler igin bagi§lar» ayeti de bu hadisi boyle yorumlamamn delilidir. Diger taraftan Hak ehlinin icmai-na gore zina, hirsizlik, katil ve benzeri buyiik gtinahlan igleyen bir kimse Allah'a ortak kogmadikga bu gunahlar ile kafir olmaz. Bu gibi giinahlan is.leyen kimselerin imanlan noksandir. Eger giinah 15-lemekten usuliine gore tevbe ederlerse cezalardan kurtulurlar. §a-yet giinahlara devam ederek blurlerse Allah'in dilemesine gore muameleye tabi tutulurlar. Allah dilerse onlan bafislayip cennete dahil eder. Dilerse onlan cezalandinr. Cezalan bitince cennete dahil eder. iste bu ve benzeri deliller amlan hadisi bu §ekilde yorumlamaya bizi zorlar.

Bazi ilim ehline gore bu hadis; soz konusu gunahlari, haramhgi-ni kabul etmeyerek ve helal oldugunu savunarak i§leyen kimseler hakkindadir. Yani hadis boyle yorumlanmahdir. Bu giinahlann ha-ramligmin dinen sabit oldugunu bile bile aksini iddia eden kimse di-ni inkar etmis. sayihr.

Ibn-i Abbas (Radiyallahii anhiima) 'a gore ise bu hadi-sin manasi goyledir: Bu gunahlari isleyen kimse bu giinahla me§gul oldugu sirada iman nuru ondan aynhr.

Z ii h r i de: Bu ve benzeri hadislere iman edilip ge^ilir ve ma-nalarina dahnmaz. Biz bunlann manalanni bilmeyiz. Sizden onceki alimler bunlann iizerinde durmadan gegtikleri gibi siz de geginiz de-mi§tir.

Son hadisin manasina gelince, sava§ta du§mana ait mal yagma-landiginda her askere istihkaki kadar verilmesi gerektigi igin taksi-mat yapilmadan yenmesi yasaktir. Qiinku bundan yiyenlerin kendi istihkaklanndan fazla bir sey yemesi muhtemeldir. Bu itibarla du§-mana ait bir mal yagmalanma yoluyla olsun baska yolla olsun gani-met mail sayilir

ve usuliine gore taksim edilir.[9]

4- Müslümanı Sövüp Saymak Fasıklıktır ve Onunla Çarpışmak Küfürdür, Babı

3939) "... (Abdullah) bin Mes'ud (Radtyallahu anhydtn rivayet edildi-gine gore Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oy)e buyurdu, demi§tir: •Muslumam sdvmek fusuk (haram)dir. Onunla ^arpi§mak da kii-

Salebe dtA.)'in Hal Tercemesi:

Son hadisin r&visi Salebe bin el-Hakem el-Leys! san&bldir. KGfe'ye yerle^ml? ve Huneyn savanna katilmi?tir. Be? aded hadisi vardir. tbn-i M&ceh ondan hadis rlvftyetinde bulunmu^tur. Ravisl Simak bin Hars'tir. (Hulasa, 57)

3940) "... Ebfl Hiireyre (Radiyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

-Muslvimam sdvmek fasikliktir. Onunla garpi§mak da kiifur-

Not: Zevaid'de sdyle denilmijtir: EbQ Hiireyre (R.A.)'m bu hadlsinin se-nedi hasen'dir. Ravi Eba Hilal'm adi Muhammed bin Selim olup gtlvenilirligi hu-sOsunda ihtilaf vardir. Ravi Muhammed bin el-Hasan el-Esdl de boyledir. Senedia kalan ravileri glivenilir zatlardir.

3941) "... Sa'd (bin Ebi'I-Vakkas) (Radtyallaku ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

¦MOsliimam sSvmek fasikliktir. Onunla garpigmak da kUfurdflr.»"

Not: Zevaid'de sOyle denilmistir: Sa'd bin Ebi'I-Vakkas (R.A.)'in bu hadl-Binin senedi sahth olup ravileri guvenilir zatlardir.[10]

İzahı

Bu babin ilk hadisi; Buhari, Muslim, Nesal ve Ahmed tarafindan da rivayet edilmi§tir. Diger hadisler Zevaid nevindendir.

Seb ve Sibab: Sovmek, aleyhte konus.mak, bir kimsenin s.eref ve

haysiyeti ile oynamaktir. Fisk ve Fusuk da: Allah'a itaatsizkk etmek-tir. §u halde gikan hiikum §udur: Bir muslumam soviip saymak, onun §eref ve haysiyeti ile oynamak haramdir. Bu hususta icma var-dir.

Kital: Savagmak ve garpigmaktir. Kufur ise Kafir olmak, bir geyi inkar etmek, nankorluk etmek ve bir geyi gizlemek gibi manalara ge-lir. Bir muslumanla garpis.mak biiyuk gunah olmakla beraber E h l - i Sunne t mezhebine gore kiifur sayilmaz. Yani bu giinahla ki§i dinden gikmis, olmaz. Bu itibarla hadisin bu cumlesi muteaddid §e-killerde yorumlanmi§tir: Bir yoruma gore bu hadis muslumanla gar-pismanin helal oldugu inancinda olanlar hakkindadir. Yani bir kim-se musliimanla garpismayi helal sayarak onunla garpi§irsa dinden gikar. Diger bir yoruma gore maksad §udur: Muslumanla garpi§mak, karde§lik hakkim gormemezliktir, nankorliiktiir. ttgiincu bir kavle gore maksad §udur: Muslumanla garpi§mak; ugursuz bir is. olup sa-hibini kufre yonlendirebilir. Dorduncii yorum §oyledir: Muslumanla garpigmak kafirlerin fiillerine benzer. Yani muslumamn §anma ya-kigir bir §ey degildir.[11]

5-Benden Sonra Biribirinizin Boyunlarını Vurarak Kafirler (Gibi) Olmayınız, Babı

3942) "... Cerir bin Abdillah (el-Beceli) (Radtyallahu anh)'den rivayet edildigine gore:

ResOluUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Veda haccinda (ken-disine) :

-Halki sustur (da dinlesinler),» diye emretti. (Halk sustuktan) sonra §6yle buyurdu:
•Benden sonra biribirinizin boyunlanm vurarak kafirler olmayinxz.-"

3943) "... ibn-i Omer (Radtyallahu anhiimdydan rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §byle buyurmu§tur:

«Vah size (yahut vay halinize), Benden sonra biribirinizin boyun-lanna vurarak kafirler olmayimz.*"

3944) "... Sunabih el-Ahmesi (Radtyallahu anhyden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

•Bilmis olunuz ki ben kevser havuzu uzerinde suphesiz Sncunflz (yani ihtiyaglannizi onceden hazirlayici) olacagim ve ben diger iim-metlere karsi goklugunuzla oviinecegim. Onun igin benden sonra sa-km biribirinizi oldiirmeyiniz (garpi§mayimz).»"

Not: Zevaid'de §6yle denilmi?tir : Bunun senedi s^iih olup r&vileri gUvo-nilir zatlardir.[12]

İzahı

Bu babin ilk iki hadisi Buhari ve Muslim tarafmdan da rivayet edilmi§tir. Ikinci hadis Ebu Davud ve Nesai tarafmdan da rivayet edilmi§tir. Son hadis ise Zevaid nevindendir.

Ilk iki hadisin manasi 8 -10 gekilde agiklanmi§tir. N e v e v 1 ve Kadi I y a z tarafindan tercih edilen mana goyledir: "Ben-den sonra biribirinizin boyunlanni vurarak kafirier gibi olmayiniz."

Diger bir yorum soyledir: Benden sonra dinden cikip kiifre git-meyiniz ki biribirinizin boyunlanni da vurmayasnuz.

Bir baska yoruma gore "Kafir" sozciigu "Silah kusanmis" de-mektir. Bu takdirde mana soyle olur: "Benden sonra silah kusanip biribirinizi oldurmeyiniz."

Bir kavle gore "Kafir" kelimesi nankor demektir. Yani "Nimet ve Islamiyet hakki hususunda nankorluk edip carpigmayunz."

Diger yorum sekillerini ogrenmek isteyenler B u h a r I ve Musi i m' in gerhlerine bas. vurabilirler.

Zevaid nevinden olan son hadisin ravilerine gelince; Kays adh zat Ibn-i Ebi Hazim' dir. Ismail de Ibn-i E b I H a 1 i d' dir. Sahabi olan ravi S u n a b i h (Radiyallahu anhl'in siinenimizde bundan bagka hadisi yoktur. Ktttub-i Sitte'nin kalanlannda nig hadisi yoktur. Bu zatm adinin tesbiti hususunda ih-tilaf vardir: S u n a b i h oldugunu soyleyenler oldugu gibi S u -n a b i h i' dir diyenler de vardir. B u h a r i ve baska alimler ilk g6riiş e taraftar olmugtur. Bu hadis Ahmed tarafmdan da rivayet edilmigtir.[13]

6-Müslümanlar (ın Hakları) Allah (Azze ve Celle) 'Nin Güvencesindedir, Babı

3945) "... Ebu Bekr-i Siddik (Radtyalldhu anA)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selletn) §6yle buyurdu, demi$tir :

•Kim sabah namazim kilarsa o kimse Allah'in guvencesindedir. Artik Allah'in bu guvencesini ihlal etmeyiniz. Bu itibarla kim bdyle olan bir kimseyi (§er'i hiikum olmaksizin) olduriirse Allah oldiiren ki§iyi sorguya gekip neticede ba§ asagi cehenneme atar.»"

Not: Zevaid'de $oyle denilmi^tlr : Bu sened, ravlleri gUvenilir olmakla be-raber munkati (kopuk)tur. CUnku ravi H^bis Sa'd bin Ibrahim, ravi bin Sa'd'e ye-ti§memi§tir. Bu durumu Tehzib sahibi sdylemistir.

3946) "... Semure bin Cundeb (Radtyalldhu anh)'dtn rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmugtur:

•Kirn sabah namazim kilarsa o kimse Allah (Azze ve Celle) 'nin gtivencesindedir.»"

Not: Zevaid'de ?ciyle denilmi?tir: Ravi el-Hasan, ravi Semuxe'den hadis i^dtmi^ ise bu sened sahihtir. Ravi el-E^as, Abdulmelik isimli zattir.[14]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu iki hadiste gecen Zimmet: Ahid, temi-nat, giivence ve kefalet manalanna gelir. Bu manalar biribirine ya-kui §eyler oldugu igin guvence manasina terceme ettim. Muslim de Cundeb bin Abdillah (Radiyallahu anhVden buna benzer bir hadis rivayet etmis.tir. Bu hadislerden maksad namaz kil-mamn, ozellikle sabah namazinin iistiin faziletini belirtmek ve xmis-lumanhguu namaz gibi aleni bir ibadetle agiklayan bir kimsenin her ttirlu haklanrun Allah'in guvencesi ve teminati altmda oldugunu bil-dirmektir. Ilk hadiste belirtildigi gibi' boyle bir musliimam §er'i bir hiikum olmaksizin Sldiiren bir kimse Allah'in verdigi guvence ve teminati ihlal etmis, emanete hiyanet etmis olur. Dolayisiyla Allah, ka-tili sorguya cekip nihayet cehenneme atacaktir. Yani o kimse cehenneme girmeye mustahak sayihr. Eger musliimani oldurmenin haram-hgini inkar ederse kafir sayihr ve ebedi olarak cehennemliktir. §a-yet inkar etmeden bu sucu islerse cezalandinlmasi veya bagi§Ianraa-si Allah'm dilemesine kahr. Ehl-i Sunnet'in mezhebi budur, Bu ve benzeri hadislerde beyan edilen guvence sadece can emniye-tine ait degil, umumidir. Yani musliimamn biitiin hak ve hukuku Allah'in teminati altindadir. Sabah namazim kilan muslumanin hak-lanna tecavuz etmek, ona eziyet etmek karsiliksiz birakilmaz. Bu hadisler boylece umumi bir sekilde yorumlanmakla "La ilahe illallah" diyerek miisluman oldugunu soyleyenlerin oldiirulmemesine dair 3930 nolu hadisin farkh yonu anlasilir,

Birinci hadiste gecen "Tuhfiru" fiili "Ihfftr" mastanndan ahnma-dir. Ihfar; Ahdi bozmak, emanete hiyanet etmek ve giivenceyi ihlal etmek, demektir.

3947) "... Ebu Hureyre (Radtyolldkii anh)'den rivayet edildigine gore;

Resulullah (Sattallaku Aleyhi ve Sellem) §6yle buyirdu, demi§tir :

•Mu'min ki§i Allah (Azze ve Celle) kaiinda baa meleklerinden iistundur.»"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi?tir. RAvi Yezid bin Stifyan Ebtil-Mtihezzim sayif oldugu Igin bu sened zayif tir.[15]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisin izahi bolumiinde S i n d I: Bu hadisteki Mii'min kelimesinden maksad bazi mii'minlerdir. Bazi melekler ifadesinden maksad da meleklerin avam kismidir. Ciinku Ehl-i Sunnet mezhebine gore veliler, takva sahibi olanlar ve salih kigiler, yani gunahlardan kacimp ibadete du§kiin mii'minler, meleklerin avam kismnidan ustundiir. Peygamberler de turn melek-lerden ustundur, der. El-Azizi de Camiu's-Sagir §erhinde: Hadisteki mii'minden maksad, kamil ve olgun mu'mindir. Haramlardan kaginan ve ibadete diiskiin mu'minlerin meleklerin bazisindan us-tiinlugu sebebi ise, meleklerin kotuliige te§vik edjci gehvet duygusu-nu tasimamasidir. Mii'min ise basina nefis, seytan ve sehvet aman-siz bigimde musallat olmus durumdadir. Bu itibarla daima kotuluge te§vik ve tahrik edici bu unsurlarla mucadele halindedir. Mucadele ve sava§i ba^armakla ustun bir rut be kazanmi? olur, demistir.[16]

7-Kisinin Kendi Kavmini Kavmiyetcilik Duygusuyla Kürü Körüne Savunup Onlar İçin Öfkelenmesi Babı

Bu babin hadislerinin tercemesine gegmeden once babin ba§ligin-da gegen Asabiyyet kelimesi ile ilgili birkag soz etmeyi uygun bul-dum.

Asabe i Ki§inin baba tarafindan yakinlarina denilir. Asabl kelimesi de yakmlan igin sinirlenerek sirf akrabalik duygusuyla onlan savunan kisi igin kullamhr. Asabiyyet ve Taassub ise kisinin sixf akrabalik duygusuyla yakinlan igin ofkelenmesi ve onlan savunmasi demektir. Cahiliyet devrinde taassup yaygin idi. Kabileler arasmda asiretgilik ve kavmiyetgilik duygusuyla anlamsiz surtusmeler, hatta gati§malar ve garpi§malar siiregelirdi. tslamiyet gelince bu gibi duy-gular yerini Islam kardegligine birakti. Artik asiretgilik, kavmiyetgilik ve kabilecilik degil, Islamcilik zihniyeti yerlesti. Batiin miisluman-lar kardes kilindi. Qarpigmalar ve savaslar ancak Islam dininin yucel-mesi ve hakkin, hakkaniyetin savunmasi igin mesru kabul edildi. Zu-liim ve haksizlikta kimseye yardimci olmak diye bir sey kalmadi. Hi? kimseye zuliim ve haksizhk yolunda hig kimseye yardim etme sela-hiyeti tamnmadi. Yuce dinimiz boylece cahiliyet devrinin taassubunu kok iinden kazidi.

3948) "... Ebu Hureyre (Radtyallahii anhydtn rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, deraijtir:

-Her kim bir soy sop davasina (halki) te§vik ederek veya bir soy sop davasi igin ofkelenerek hak veya batil oldugu bilinmez bir gaye ile k8ru korune agilan bayrak altinda (yani toplanan bir topluluk igin-de) savasirsa, o kimsenin olduruliisu bir cahiliyet 61duruliisudur.»"

3949) «... Fuseyle'nin babasi (Vasile bin el-Eska') (Radtyalldhu anhii-mtfj'dan; §oyle demigtir:

Ben, Ya Resulallah! Adanun kendi kavmini sevmesi taassubtan (bir gesit sajrclir) nu? diye Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'e sordum. O:
•Hayir. Ve Zakin adamin kendi kavmine zulumde yardim etmesi taassubtan (bir nevi)dir», buyurdu."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi^tir: Ebu Davud bu hadisin bir pargasmi ri-v&yet etmi?tir. O parga ?6yledir : «Ben Ya Resulallah! Asabiyyet (taassup) nedir? diye sordum. O buyurdu ki: ctAdamin kavmine zulumde yardim etmesidirs[17]

İzahi

Ebii Hiireyre (Radiyallahxi anh) 'in hadisini Muslim ve Nesai uzunbir metin halinde rivayet etmislerdir. Muslim bu hadisi "Kitabti'I-imare" boliimuniin 13. babmda rivayet etmistir. Nesai de uKitabu Tahrimi'd-Demm" bolumunde rivayet etmi§tir.

Bu hadiste gegen Rayet: Bayrak demektir. immiyye de Ama'dan alinmadir. Ami) Dalalet ve sapikhktir. Nevevi: "fmmiyye bayrak" ifadesi Ahmed bin Hanbel ve cumhura gore; hak veya bdtd oldugu belirsiz bir gaye etrafinda toplanan bir topluluk anlaminda kinayedir, demigtir.

Asabiyyet'i de soy sop davasi manasma yorumlamayi uygun bul-dum. Asluida bu kelime gerek ikinci hadiste ve gerekse E b u D a -v u d' un rivayet ettigi benzeri hadiste kiginin kendi kavmine zulumde yardimci olmasi §eklinde beyan buyurulmu§tur. E 1-M u -n a v i de: Asabiyyet, zalime yardim etmektir, demi^tir. E 1 - K a -r i de boyle demi§tir. Ancak bu kelime birinci hadiste zalime yardim etmek §eklinde yorumlamrsa bu ifade immiyye rayet, yani hak veya batil oldugu mechul bir gaye, ifadesine pek uygun dusmez ka-nismdayun. Cunku zalime yardim etmek batildir. Artik bunun hak veya batil oldugunun belirsiz oldugu soylenemez. Allah, en iyi bilen-dir.

ikinci hadis ise Zevaid nevindendir. Ancak notta belirtildigi gibi Ebu Davud da bunun bir benzerini rivayet etmistir .[18]

Hadislerden Çikan Hüküm:

1. tslamda taassup yoktur. Yani ki§i koru korune ve guursuzca kabilesine, akrabasina ve kavmine yardima kogamaz, ulu orta on-lar igin ba^kasina kizamaz. Ba§ka bir deyimle musluman, hak mi batil mi oldugunu bilmedigi bir dava pe§inde kosamaz. Haksizlik eden ki§i babasi da olsa ondan yana gikamaz.

2. Hak veya batil oldugu mechul bir gaye etrafinda toplanan bir guruba katilip halki soy sop davasina gagiran veya soyu sopu igin ofkelenerek garpi§an ve dolayisiyle oldiirulen bir kimsenin olumu §ekil bakimindan cahiliyet devri olumiine benzer. Yani cahiliyet dev-ri insanlan nasil bagsiz ve diizensiz bigimde bir taassup ile garpisip dlduruluyor idi ise bu da ona benzer. Bu ifadeden maksad boyle bir garpigmada olen muslumanm kafir olarak oldugunu bildirmek degil-dir.

3. Ki§inin kendi kavmini, kabilesini sevmesi me§rudur.

Son hadisin ravisi Vasile bin el-Eska (Radiyallahu anh)'in hal tercemesi 530. hadis boliimunde gegti.

5u noktayi belirtmeyi uygun buldum: Bu babta rivayet edilen hadisler bir kimsenin kendi akrabasina zulumde, haksiz konularda yardimci olmasini ve soy sop davasini- guderek onlar igin ofkelenme-sini yasaklar. Ki§iye en yakin olan akrabasi igin boyle yapmasi ya-saklandigma gdre aglreti, kabilesi, kavmi veya u-kda§lan igin boyle bir yola girmesi gayet tabii yasak olur. Bu itibarla bu hadislerin huk-mu bu gibi cereyanlara da §umulludur denilebilir. Islamda ki§inin ukina, kafatasina, deri rengine ve diline degil onun. imanina, ibadetine, Allah'a kulluk gorevini yapmasi derecesine bakilir. Allah katinda en degerli ve iistiin miisluman, O'na takvaca en yakm olanidir. Arabin Arap olmayana ve K u r e y § soyundan olanm bagka soydan ola-na higbir ustunlugu yoktur. Ustunluk ancak takva iledir. Bu konuda ayetler ve hadisler mevcuttur.[19]

8- İslamın Büyük Toplulugu(Ndan Ayrılmama) Babı

3950) "... Enes bin Malik (Radtyalldhii anh)'den; §6yle demi§tir:

Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den su buyrugu isittim!
•Benim ummetim dalalet uzerinde siiphesiz toplanmaz (birle§-mez). Bu itibarla siz (iimmetim arasinda) bir ihtilaf g5rdugiinuz za-man biiyuk miisluman toplulugundan aynlmayuiiz>"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi?tir: Bunun senedinde Ebti Halef el-A'm4 bu-lunur. Adi da Hfizim bin Ata*dir. Bu r&vi zayiftir. Bu hadls birkas senedle rivft-yet edUmi? ise de, hepsinde zayiflik belirtisi varcur. Bu durumu el-Iraki seyhimiz Beyzavl'nin hadislerinin tahrici'nde soylemi^tir.[20]

9- Olacak Fitneler Babi

3951) "... Muaz bin Cebel (Radtyallahii anh)'dtn\ §6yle demi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) bir gun bir namaz kildi da namazi uzatti. Sonra namazi bitirince: Ya Resulallah! Bugun na-mazi uzattni, dedik (veya dediler). Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-Ben bir iimit ve bir korku namazuu kildim. Ben (namazda) Allah (Azze ve Celle) 'den ummetim igin ug §ey istedim. Allah iki geyi verdi ve bir tanesini bana reddetti (onu vermedi). Ben ummetime ba§kalanndan (yani kafirlerden) bir du§mam musallat etmemesini (yani ummetin mahvedilmemesini) istedim. Allah bunu bana verdi. Ummetimi suda bogmak suretiyle helak etmemesini istedim. Bunu da bana verdi. Ummetimin sava^imn kendi aralannda kilmamasuu da istedim. Fakat Allah bu istegimi reddetti.*"

Not: Zevaid'de ?0yle denilmi^tir: Bunun senedi sahih olup r&vlleri guve-nillr zatlardir.[21]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadiste gegen "Ragbet" umit manasma, "Rehbet" de korku manasma yorumlanmi§tir. El-Kari: Yani bu namaz, sevab iimidi ile azabtan korkma maksadini iginde toplayan bir namazdi. Diger namazlarda ise bu iki maksaddan biri agir basi-yordu. Sonra Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in bu namaz-dan maksadi iimmeti igin dua etmekti-. Dua ederken bunun kabul bu-yurulmasini veya reddedilmesini dikkate alarak uzatti, demi§tir.

ResOl-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) ettigi duada; ummeti-nin tamanunin du§manlan tarafmdan imha edilmemesini veya N u h kavmi gibi tamaminin suda bogulmamasini dilemis ve Allah da bu istegini kabul buyurmu§tur. Oguncii istege gelince; ummeti arasinda ig savasjann olmamasim dilemis.. Fakat bu dua kabul edilmemi§tir. Bi-lindigi gibi Hz. O s m a n (Radiyallahu anhVin sehid edilmesi ile musliimanlar arasinda baslayan fitneler ve ig sava§lar tslam ta-rihi boyunca suregelmistir. Halen de musliiman milletler arasinda zaman zaman sava§lar vuku bulmaktadir. Bu satirlan yazdigim si-ralarda bir yildan beri Iran ile Irak arasinda suregelen ve yaklagik olarak elli bin muslumanin

oldurulmesine yol agan savas. henuz sona ermemistir.

Bu hadis, Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in bir mu-cizesidir.

3952) "... Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin azadli kolesi Sev-ban (Radtyalldkii onA/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur :

•Yer benim igin o derece diiriilup toplatildi ki ben onun §ark ta-raflanni ve garp taraflanni gordum. Bana sari (veya kirmizi) ve be-yaz (yani altm ve gumu§) hazineleri de verildi ve bana: Senin (um-metinin) miilku senin igin durulup toplatilan alanlara kadar (geni§-liyecek)dir, denildi. Ben, Allah Azze ve Celle'den (su) Qc §eyi (veya §unlan ug defa) istedim: Allah'm ummetimin ba§ma tiimunii faelak edecek bir aghk felaketini musallat etmemesini ve iimmetimi firka firka yapip (biribiriyle sava^mak ve ig harple) bazasina bazisuun aza-bini tattirmamasmi da istedim. (Bu isteklere kar§i Allah tarafmdan) bana: Ben bir hiikum verdigim zaman artik o hukmun infaz edilme-mesine mahal yoktur ve ben, senin iimmetin basina onlan (tumuyle) helak edecek bir a^lik felaketini musallat etmeyecegim ve dunyanm cevresi arasinda bulunan (kafir du$manlar)i iimmetin aleyhinde top? lamayacagim ki ummetinin bazisi diger bazisini yok etsin ve biribirinl oldursun, buyuruldu. Ummetimin igine kihc konuldugu (yani ig savas. oldugu) zaman artik kiyamet giiniine kadar kilig onlardan kaldinl-mayacak (yani ig sava§ son bulmayacak)tir. §uphesiz iimmetim igin korktugum §eylerden birisi de sapitici (yani bid'atlere, gunahlara ga-ginci) imamlar (yani devlet adamlarOdir. Ummetimden bazi kabi-leler putlara tapacak ve ummetimden bazi kabileler de miisriklere iltihak edecektir. Kiyamete yakin zamanlarda otuza yakin gok yalanci deccal muhakkak olacak. Deccallann hepsi peygamber oldugunu sfiy-Ieyecektir. (Halbuki peygamberlerin sonuncusu benim ve benden sonra peygamber yoktur). Allah (Azze ve Celle) *nin emri (ki butun mu'minlerin toptan vefat etme belirtisi olan bir riizgardir) gelinceye kadar ummetimden bir ziimre daima hak (yol) iizerinde kahp ilahi yardima mazhar olacak muhalifleri onlara zarar veremeyecektir-

Ebii'I-Hasan dedi ki: Ebu Abdillah (ibn-i Maceh) bu hadisin ri-vayetini bitirince: Bu, ne kadar deh§etli bir hadistir, dedi.[22]

İzahı

Bu hadisi Ebu Davud da Kitabii'l-Fiten'de rivayet etmi§-tir. Muslim ise bunun bag kismuu fitneler bolumunde, iimmetin bir zumresinin ilahi emir gelinceye kadar hak iizerinde devam ede-cegine dair son boliimu de Cihad bolumunde rivayet etmigtir. T i rmizi de bu hadisi pargalar halinde Fitneler boliimunun degi§ik bablannda rivayet etmistir.

Bu hadiste apagik mucizeler mevcuttur. Gelecege ait verilen ha-berler hamdolsun aynen gergeklesmistir.

Hadisin bag kisminda yer kuresinin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-sa-latii ve's-selam) igin diiruliip sarkin ve garbin kendisine gosterildigi, durulup gosterilen alanlann muslumanlann tasarruf ve mulkiyetle-rine gegecegi ve onlara altin ile gumus hazinelerinin verilecegi birer mucize olarak haber verilmektedir.

N e v e v i: Bu hadiste Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'e yer kuresinin dogu ve bati taraflarmm gosterildigi ifadesi, Islam iimmetinin genislemesinin daha 50k dogu ve batiya uzanacagina isarettir. Nitekim de boyle oldu. Islam iilkelerinin giiney ve kuzeye dogru gelismesi dogu ve bati taraflarma olan gelisxneye oranla azdir. Hadiste gegen altm ve gumus hazinelerinden maksad ise Irak ve S u r i y e kirallan Kisra ve Kayser'in hazineleridir, de-mistir.

Et-Turbusti de: Kirmxzi ve beyaz hazinelerden maksad Kisra.ve Kayser'in hazineleridir. Kisra devletinin nakit parasimn gogunlugunu altin, K a -y s e r' inkinin ekseriye-tini gumus teskil ettigi igin boyle buyurulmustur, der.

Hadisin yukarda sozii edilen paragrafindan sonra gelen;

y^ m cJl*- Ji)j ciimlesi iki sekilde manalandinlabilir:

"Ve ben, Allah (Azze ve Celle) 'den fig sey istedim" veya "Ve ben (su seyleri) Allah (Azze ve Celle)'den 115 defa istedim."

Bu cumleden sonra beyan edilen istekler ikidir:

1. Cmmetin tumunu kaplayip onlan helak eden bir kithfin ve-rilmemesidir.

2. Ommetin firka firka edilip biribirleri ile savasmamalandir. Muslim, Tirmizi ve Ebu Davud'un rivayet-

lerinde de bu iki istek vardir.XJguncu bir istege dair bir kayda rast-lamadim. Bu itibarla amlan ciimle ya ikinci sekilde yorumlamr. Ya da uguncu istek beyan buyurulmamis veya rivayet edilmemi§tir.

Hadisin bundan sonraki kisminda Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'in ilk isteginin kabul buyuruldugu, yani Islam aleminin tamamuu kaplayici bir aguk ve kitlik tehlikesiyle muslumanlanmn tamammm mahvedilmeyecegi bildirilmektedir. §u halde Islam ulke-lerinin bazilannda kitlik olsa bile diger ulkelerde veya memleket-lerde olmayacaktir. Allah'a hamd olsun ki bu mucize de gergekleg-mistir. Hadisin bu bolumiinde musliimanlar arasinda ig savaslann gikmamasi, biribiriyle garpismamasi yolundaki dua ve dilegin kabul edilmedigi ve ilahi takdirin bunun aksine oldugu belirtilmistir. Om-metin igine kilig konulduktan, yani savas patlak verdikten sonra ki-yamete kadar sonu gelmiyecegi bildirilmigtir. Bu mucize de aynen ta-hakkuk etmistir. Sahabiler devrinde baslayan garpisma ve ig savas-lar siiregelmistir. Islam aleminin bir bolgesinde bir Uuzur ve siiku-net saglamnca bir baska bolgede huzursuzluk ve gatisma gdruluyor. §u yirminci asirda da Islam aleminin hali budur.

Hadisin bundan sonraki boliimunde musluman kabllelerden ba-zilanmn miisriklere, yani kafirlere iltihak edecegi, dinden cikaca&i haber veriliyor, Bunun bir ge§idi Hz. Ebti Bekir (R»diy«l-lahu anh)'in hilafeti doneminde meydana geldi. Hatti Hz. Eb'ti Bekir (Radiyallahu anh) bu mixrtedlere savas acti. Bu muciz* de gergeklesti.

Hadiste daha sonra kiyamete yakin zamanlarda otuza yakm gok yalanci deccallarm tiireyecegi bildirilmistir. El-H4fiz, B u h A -r i' nin serhinde tiiremig olan bazi deccallarm adlanni ve haUwini anlatmi§tir. Beklenen biiyuk DeccaV bunlann disindadir.

Musllimanlardan bir zumrcnin kiyamete dek hak uzerinde bulu-nacagina dair paragrafm benzeri sunenimizin 6, 7, 9 ve 10. numara-smda gegti. Buna ait bilgi orada verilmistir.

3953) "... (Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve SeUem)*in zevcelerinden) Zeyneb bint-i Cah§ (Radtyallahu anhd)'dan rivayet edildigine gore:

Bit defa Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uykusundan uyanarak (telastan) ytizu kizarmi§ vaziyette:

«La ilahe illallah, vuku bulmasi yaklasan bir §er (fitne)den do-layi vay Araplann haline. Bu gun Ye'cuc ve Me'cuc'un seddinden §oy-le bir delik acildi, buyurdu ve sehadet parmagmin ucunu bas panna-ginin ortasindaki mafsal ile birlestirerek (acilan deligin buyuklugunu gostermek uzere) halka yapti.»

Zeyneb (Radiyallahu anha) demigtir ki: Ben Ya Resulallah! ici-mizde salih (yani Allah'a itaatkar, iyi ve temiz mu'min)Ier bulundu-gu halde biz helak olur muyuz? diye sordum. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) : (Evet.) fuhus, giinah ve fasikhk cogaldigi zaman (helak olursu-nuz)» diye cevab verdi."[23]

İzahı

Buhadisi; Buhari, Mfislim, Tirmizl ve Nes&I de rivayet etmijlerdir Hadlste sdzu edilen Sedd ve Ye'cuc ile M e' c u c mei»elet' Kehf suresinin 83 - 96. ayetlerinde ve En-b i y a suresinin 96 ve 97. ayetlerinde gegiyor. Hadiste gegen Redm, sed demektir,

Gerek Kur'an-i Kerim ayetlerinde ve gerekse hadlslerde gegen Seddin hangi sed oldugu ve Ye'cflc ile Me'cuc'un hangi millet veya kabileler oldugu agikca belirtilmemi§tir. Bu itibarla tef-sir kitablan ve hadisleri aciklayan §erh kitablannda bu konuya ili§-kin miiteaddid goru§ler beyan edilmi§tir. Qok yer alan bu goru§leri, rivayet ve ihtimalleri buraya aktarmaya gerek gormuyorum. Bu ko-nuda aynntili bilgi almak isteyenler tefsir kitablanna bas.vurmalidir.

Bazilanna gore Sedd'den maksad C i n seddidir. Diger bazila-nna g6re Yemen' deki Me'rib seddidir. Oguncii bir goru§e gorebundanmaksad Ermenistan ve Azerbeycan dag-Ian arasindaki demir kapidir. Bir baska goru§e gore B u h a r a' run K o k y a dagi bitisigindeki seddir. Bu goru§lerin hicbiri kesin bir dellle dayanmaz.

Ye'cuc ve Me'cuc denilen insan topluluguna gelince; tarihgiler bunlann, Hz. N u h (Aleyhisselam) 'in Y a f e s isim-li oglunun siilalesinden oldugunu soylerler. Bazilan insanlarm yiiz-de doksamni bunlann te§kil ettigini soylerler. Mogollar'm ve Hunlar'in bunlardan olmasi ihtimaline agirhk verenler var-dir. Merhum Hamdi Yazir, Tefsir kitabinda bazi nakillerde bulunmu§tur. Bazi zatlar Ruslar'in. Ye'cuc ve Ingiliz ile Almanlar'in da Me'cuc siilalesinden olduklarmi soylerler.

Hadiste, yaklasan bir §er fitneden dolayi Araplann halinin feel olacafma isaret buyuruluyor. Bu fitne ve §erden maksad Hz. O s -man (Kadiyallahu anh) 'in s.ehid edilmesi ve ondan sonra devam eden fitnelerdir. Bu miiessif olaylann zaran Araplara mahsus olma-yip, tiim Islam aleminin huzursuz ve rahatsiz olmasma sebebiyet ver-mis ise de o donemde muslumanlann buyuk cogunlugunu Araplar teskil ettigi igin «Vay Araplann haline* buyurulmus.tur.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam), Ye'cuc ve Me'cuc seddinden bir deligin agildigini bildirirken deligin mik-tanni §ehadet parmagi ile basparmagini halkalamak suretiyle bildir-xnistir. Araplar ahsverislerinde bir malin fiati uzerinde pazarhk eder-ken ellerin parmaklanyla i§aret etmeyi fiatlan dille soylemeye ter-cih ederlerdi ki, satici ile ahcidan ba§kasi konusulan fiat ve pazarhgi bilmesin. Onun icin parmaklan halkalamamn degisik sekilleri bir ta-kim sayilan ifade ederdi. §ehadet parmagimn ucu basparmagm ortasindaki mafsal ile birle§tirilerek olusturulan halka Araplara gore 10 sayisim ifade eder. Bu hadiste beyan edildigine gore Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam), mubarek ellerinin §ehadet parmagi ile basparmagini halkalamak suretiyle agilan deligini buyiiklugunu bil-dirmistir.

Hadiste gecen "Habes" fuhus, gayn mesru gocuk veya fisk-u fu-cur manalanna yorumlanmistir. Yani kStiilukler ve gunahlar coga-linca gelen ilahi tokat giinahkar kullar yaninda iyi ve temiz muslu-manlan da kaplar. Nasil ki yanginda ya§ ile kuru bir arada yanar.

3954) "... Ebu ttmame (Radiyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

«Bir takim fitneler olacaktir. Adam o fitnelerde mu'min olarak sabahlayacak ve kafir olarak ak§amlayacaktir. Ancak Allah'in Him

ile (kalbini) ihya ettigi kimseler (bu tehlikeden) miistesnadir.*"

Not: Zev&Id'de ?6yle denilmi^tir: Bunun senedi zayiftir. tbn-i Muin: AH bin Yezid'in el-Ka,sim aracihgiyla EbG tjmame (R.A.)'den olan rivayetlerin hepsi zayiftir, demi?tir. Buhar! ve ba$kasi : Ali bin Yezid'in hadisleri miinkerdir, lcrdir.

3955) "... Huzeyfe (bin el-Yeman) (Radtyalldhii ankiimdydan; §oyle de-mijtir:

Biz (bir gun halife) Omer (bin el-Hattab) (Radiyallahu anh)'m yaninda oturuyorduk. Omer (orada bulunan sahabilere) :

Hanginiz Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in fitne hak-kindaki hadlsini hafizasinda iyice tutuyor? diye sordu. Huzeyfe de-mis, ki, bu soru uzerine:

Ben (iyi bellemi§im), dedim. Cmer (Radiyallahu anh) :

Sen cidden (hadis bellemeye) cii^etkarsm, dedi. (Sonra) Hadis

nasildir? diye sordu. Huzeyfe j Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den:

Adamin ailesi, evladi ve komsusu yiizunden maruz kaldigi fitneye (gunaha); namaz, orug, sadaka, iyi §eyleri emretmek ve kotii $eyleri menetmek keffaret olur, buyrugu igittim, dedi. Bunun uzerine Omer (Radiyallahii anh)

(Hayir, sormak) istedigim bu (fitne hadisi) degil. Ben ancak de-nizin dalgalanmasi gibi dalgalanan fitne (hakkindaki hadisi) kasde-diyorum, dedi. Bunun uzerine Huzeyfe (Radiyallahu anh) :

Ey Mii'minlerin Emiri! O fitne ile senin ne ili§igin var? §fiphesiz seninle o fitne arasinda kilitli bir kapi vardir, dedi. Omer (Radiyallahii anh) :

O kapi kmlacak mi, yoksa a^ilacak mi? diye sordu. Huzeyfe (Radiyallahii anh) :

Hayir, kinlacak, diye cevab verdi. Omer (Radiyallahii anh) : Kinlan kapi (agilan kapiya nazaran) hig kilitlenemez, dedi. (§akik demistir ki 0 Biz Huzeyfe'ye *

Omer, kapmm kim oldugunu biliyor muydu? diye sorduk. Huzeyfe (Radiyallahii anh) :

Evet, yarmdan once bu gecenin gelecegini bildigi gibi (biliyordu). Ben ona hie yalan yanh? olmayan bir hadis rivayet ettim, dedi.

(§akik demi§tir ki:) Biz bunun uzerine kapinm kim oldugunu Huzeyfe*ye sormaya cesaret edemedik de Mesruk'a: Sen Huzeyfe'ye sor, dedik. Mesruk ona sordu. O da: (Kapi) Omer'dir, dedi."[24]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Miisllm ve Tirmizi de rivayet etmi§lerdir.

Hadisin bag kisminda aile, evlad ve komgu yuziinden iglenen ha-talara; namaz, orug, sadaka ve iyilikleri emredip kotiiluklerle mucadelenin keffaret oldugu bildirilir. Yam* anilan insanlarla ilgili olarak iglenen kuguk giinahlar bu ibadetlerle Allah'in yardimiyla bagigla-nir. Bilindigi gibi sayilan ibadetlerin disinda kalan hayirh hizmet ve ibadetler de kuc.uk giinahlara keffaret olur. Ancak sayilan ibadetler daha onemli oldugu igin onlann amlmasiyla yetinilmigtir.

Hz. O m e r (Radiyallahu anh)'in sordugu fitne ise Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in gehid edilmesiyle baglayan ve so-nu gelmeyen fitnelerdir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) *in sirdasi olan Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'in O m e r (Radiyallahu anh) 'a: Senin ile o fitne arasinda kilitli bir kapi vardir, so-zunden maksadi gudur: O fitne senin doneminde olmayacaktir. Senin bedenin fitneye kargi bir seddir.

NevevI: Huzeyfe (Radiyallahii anh) 'in Omer (Ra-diyalahu anh) 'in §ehid edilecegini bildigi muhtemeldir. Ancak bunu acikga soylememis.. Qunku Omer (Radiyallahii anh) kendi bede-ninin kapi mahiyetinde oldugunu bilirdi. Bu itibarla Huzeyfe (Radiyallahii anh) onun oldurulmesi olayim agiklamadan buna i§a-ret etmigtir, der. Huzeyfe (Radiyallahii anh) fitneyi bir binaya benzetmis, Omer (Radiyallahii anh) 'in hayatim da o binanin kilitli kapisina benzetmi? ve oldiirulmesini de kapinin kinlmasma ben-zetmi§tir. Bu itibarla Hz. Omer (Radiyallahu anh) 'in dldurul-mesiyle fitne kapisi agilmig olur.

B u h a r !' nin rivayetinde Huzeyfe (Radiyallahu anh), kapinin kinlacagmi soyleyince Omer (Radiyallahu anh) : "Kapi lonlinca kjyamete kadar kilitlenemeyecek", demi§tir.

El-Hafiz: Omer (Radiyallahu anh), miislumanlar ara-sinda fitne gikacagmi ve kiyamete kadar devam edecegini eUnde bu-lunan apagik nass mahiyetindeki hadislerle bilirdi. Nitekim e 1-B e z z a r' in rivayet ettigi bir hadlste:

OsmAn bin Maz'un (Radiyallahii anh) bir gun Omer (Radiyallahii anh)'a i

Ey fitnenin kilitli kapisi, dlye hitab etmi§. Bunun uzerine Omer (Radiyallahu anh) bunun hikmetini sorunca Osman {Radiyallahu anh) sdyle cevab vermi§tir: "Biz bir gun Peygamber (Sallallahu Aley-hi ve Sellem) 'in yanmda oturuyarduk. Sen oradan ge^tin. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sdyle buyurdu i

«Bu, fitnenin kilitli kapisidir, hayatta oldugu sOrece sizler ile fit* ne arasinda iyi kilitli sa&lam bir kapi bulunur.

§6yle bir soru hatira gelebilir: Omer (Radiyallahu anh) kendi vucudunun fitne kar§isinda saglam bir sed, kapi oldugunu bildigine gore nigin bu hususta §iipheye du§mu§ ve nihayet soru5turmu§tur?

Buna §6yle cevab verilir: Insan bir §eyden cok endi§eli oldugu za-man boyle sorugturma yapar. §6yle de soylenebilir: Omer (Radiyallahii anh); bildigi hususlan unutmus. olabilir ihtimaUne kar§i, gergegi baska sahabiden dinlemek ve iyice hatirlamak istemig olabilir. Fitnenin biiyukliigunu bildigi igin bu konuda bildiklerini pekistir-mek istemig demek de mumkundiir.

3956) "... Abdurrahman bin Abd-i Rabbi'l-Ka'be (Radtyallahu ank)'den; §6yle demi§tir:

Bir gun Abdullah bin Amr bin el-As (Radiyallahu anhuma) KaT-be'nin golgesinde oturmus, basinda da halk toplannus iken ben onun yanina vardun. Abdullah'dan (bu esnada) §unu i§ittim: Biz bir yol-culukta Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. O, bir ara bir konakta konakladi. Bunun uzerine kimimiz kendi ga-dinni kuruyor, kimimiz ok atisi yapiyor ve kimimiz otlanan hayvam ile mesgul oluyordu. Bu sirada Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in cagincisi "Haydin namaza" diye gag rid a bulundu. Biz de hemen toplandik. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayaga kal-karak bize su hitabede bulundu:

•Benden onceki her peygamber uzerine kendi ummeti igin hayir bildigi §eyleri onlara gostermesi ve §er bildigi §eylere karsi uyanp korkutmasi §uphesiz bir hak, gorev oldu. Sizin bu iimmetinizin afi-yeti (yani dine zarar veren geylerden selamette bulunmasi) evvelinde kihndi. Bu iimmetinizin son kismimn basina bela ve hoslanmayaca-gimz bir takun isler muhakkak gelecektir. Sonra oyle fitneler gelecek ki bazisi diger bazisim hafifletecek (yani sonra gelen fitne bir onceki fitneden daha siddetli olacagmdan oncekini hafif birakacaktir). Artik mu'min kul, tbir fitne geldiginde) : iste beni helak eden fitne budur, der. Bir sure sonra o fitne gecer. Bunun arkasmda baska bir fitne gelir ve mu'min kul: iste beni helak edici fitne budur, der. Sonra o fitne de agilip gider. Artik kim cehennem ate§inden uzaklastinlmasi ve cennete girdirilmesi kendisini sevindiriyorsa Allah'a ve ahiret gii-niine iman eder halde iken oltimu gelsin ve insanlara, kendisine yap-malanni arzuladigi §eyleri yapsm. Kim bir devlet bas.kamna bey'at edip ona elini vermis. (yani segmis.) ve samimiyetle baglanmi§ ise artik olanca giicuyle ona itaat etsin. §ayet bundan sonra baska bir devlet baskani gikip gelir de birincisi ile nizaa kalki^irsa (yani isyan ci-karmak isterse) sonradan gelenin boynunu vurunuz.*

Abdurrahman bin Abd-i Rabbi'l-Ka'be demistir ki: Bunun uzerine ben ba§imi toplulugun arasindan ileri sokarak (yani Abdullah (Ra-diyallahii anh) 'm yakuuna sokularak) : Allah a§kina sana soruyorum, bu hadisi Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den sen kendin isittin (mi)? dedim. Abdurrahman demistir ki: Bunun uzerine Abdullah (Radiyallahu anh), eliyle kulaklanna igaret ederek: Bunu kulak-larun isitti* kalblm de belledi, iyice ezberledi, dedi."[25]

İzahı

Bu hadisi Muslim "El-imare" kitabinin 10. babinda rivayet etmi§tir. Ebu Davud da "El-Fiten" bolumiinde kisa bir metin halinde rivayet etmi§tir. N e s 4 i de Bey'at ve Siyer bolumiinde rivayet etmis.tir.[26]

Hadiste Geçen Bazı Kelimeleri Açıklayalım:

Hiba: Yiin veya deve tiiyunden mamul gadir demektir . tntidal: Yan§mak maksadiyla ok atisidir.

Ce§ert Gece giindiiz disarda otlatilan ve ne giindiiz ne de gece ko-ye-kente getirilmeyen buyiikbas. ve kugiikba^ hayvan suriisiine denilir.

Terkik: Hafifletmek, siislemek ve te§vik etmek gibi degigik ma-nalara gelir. Tercemede hafifletmek manasi ahndi. Diger iki sekilde yorumlamak da mumkiindur. Yani gelecek fitnelerin bazisi diger ba-zisim giizel gosterir veya bir kismi diger bir kisma tesvik eder, tah-rik eder.

Safkatu'l-Yemin: Ah§ veriste veya baska bir akidde taraflardan birinin elini digerinin elinin uzerine koyup igin kesinlegmesini ifade etmeleridir.

Hadis, Resul-i Ekrem (Aleyhi 's-salatii ve*s-selam)'in vefatuidan bir sure sonra muslumanlann bagma bir takim belalann, ho§lanma-diklan seylerin ve bundan sonra da fitnelerin gelecegini bir mucize mahiyetinde haber verir. Bilindigi gibi bu mucize aynen gerceklesti.

Fitne ve fesadin gogaldigi donemde musliiman bir kimsenin dik-kat edecegi onemli noktalar goyle siralanmi§tir:

1. Allah'a ve ahirete imam muhafaza ederek imanh olmeye ca-h§mak, yuce dinimizin helal kildigi bir §eyin haramligim idc"ia etmek veya bunun aksine haram olan bir §eyi helal itikad etmek gibi teh-likelere kar§i uyanik durmaktir. Mesela bir miislumanin haksiz yere dlduriibnesinin helal oldugunu itikad etmek gibi.

2. Musliiman bir kimse kendi nefsi igin arzuladigi ve ho§landigi iyi geyleri biitiin musliimanlar igin arzulamahdir. Keza kendi nefsi icin arzulamadigi bir seyi bagkasi igin de arzulamamalidir.

3. Bir halifeye bey'at edip samimiyetle ona baglandiktan sonra ona itaat etmek gerekir. Segilmis. olan halifeye isyan ederek onu ce-bir yoluyla devirmeye caligan bir kimse gikarsa as! durumundakinin pegine gitmemek gerekir. Hadis asi durumundaki ki§inin boynunun vurulmasnu emreder. N e v e v i bu cumlenin izahi bolumunde goyle der:

Yani ikinci sahis halifeye kar§i as! sayildigi igin defedilmesi ge-rekir. §ayet gatigmasiz ve savagsiz bir bigimde defedilmesi miimkun olmazsa asi kimseyle sava§ihr. Savagma esnasmda asi kimseyi oldur-mekten baska bir gare bulunmazsa gerektiginde oldurulur.

Cumhura gore iki ayn halife ile ardarda bey'at edilirse birinci halife ile yapilan bey'at sahihtir. Buna sadakat gerekir. Ikincisi ile yapilan bey'at gegersiz sayihr ve boyle bir bey'atte bulunan kimse-lerin bu bey'atin geregini yapmalan haramdir. ikinci gahsin halife-lik iddiasinda bulunmasi, bunu istemesi de haramdir. Ikinci halife ile bey'at eden kimselerin birinci halife ile yapilan bey'atten haber-dar olmalan veya olmamalan farketmez. Keza iki haltfenin aym bel-dede veya ayn iki beldede olmalan da hukmu degi§tirmez.[27]

10- Fitne (Dönemin)De Sabır ve Teenniyle Hareket Etmek Babı

3957) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyaU&hu anhiima)'dan ri-vftyet edildigine gore; Resfilullab (Sallallahu Aleyhi ve SeUetn):

•insanlann elekten gegirilerek iyilerin gittigl, kdtulerin kaldifi, ahidlere sadakat v« emanetlere riayetlerinin bozuldugu, ihtilafa dflg-tukleri (Resul-i Ekrroa (SaUallaJW Aleyhi ve Sellem) ellerinin parmaklanm biribirine gecirerek) ve §5yle olduklan bir yakin gelecek-te haliniz nasil olacak?» buyurdu. Sahabiler:

Ya Resulallah! Anlattigm durum olunca biz nasil edelim? diye sordular. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«(Hak oldugunu) bildiginizi tutarsiniz. (Hak oldugunu) kabul et-mediginizi birakirsiniz. Kendinize ait seylere (y4ni §ahsinizi ve aile ferdlerinizi ilgilendiren i^lere) ydnelirsiniz ve ba$kalarunzin i^ini tet-kedersiniz-, buyurdu.**

3958) "... Ebfl Zerr(ri Gif&ri) (RadtyalMhu anh)'den; §oyle dcmigtir: |k»6HiPfch-'(SaUaIlaha Aleyhi ve Sellem) (bir gun):

•Ya Eba Zerr! Evin (yani kabrin) kole kadar pahalanacak derecede gok insanin Slum vukuati ile halin nasil olacak?. buyurdu. Ben:

Allah ve Resuluniin benim igin sectikleri hal (veya Ebu Zerr de-di ki: AlJah ve Resulu en iyi bilendir)" olur, dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-Sabretmeye calis,- buyurdu. (Sonra) Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

(Ya Eba Zer!) *Mescidine gelip de (aghktan) yatagina donmeye gucun yetmeyecek ve (agliktan) yatagindan kalkip da mescidine git-meye takatin kalnuyacak derecede insanlann basina gelecek aghk ile halm nasil olacak?. buyurdu. Ebu Zer demistir ki: Ben: Allah ve Resulu en iyi bilendir (veya Allah ve Resulunun benim igin segtigi hal olur), diye cevab verdim.. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«(o donemde) iffetli olmaya devam et (yani dilenmekten veya helal olmayan kazangtan kagin)» buyurduktan sonra:

(Ya Eba Zer!) Hicarettt'z-Zeyt (denilen yer) kan altinda kalacak derecede insanlann basina gelecek oldurme (fitnesi) He halin nasil olacak? buyurdu. Ben:

Allah ve Resulunun benim igin sectigi hal olur, dedim. Sonra Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-Kendilerinden oldugun kimselere (yani kabilene veya bey'at et-tigin halifeye) iltihak et,» buyurdu. Ben t

Ya Resulallah! Kihcimi alip da bunu yapanlan kihcimla vurma-yayim mi? diye sordum. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«O zaman sen bunu yapanlardn gunahinla ortak olursun. Ve la-kin kendi evine gir (kapan,» buyurdu. Ben:

Ya Resulallah! Peki eger benim evime girilirse? diye sordum. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-§ayet kihcm panltismin seni maglup etmesinden korkarsan ri-da (belden yukan giyilen elbise)nin kenanm yuzune at (yani yuziinu ort) ki saldirgan kisi kendi gunahi ve seni (oldurmen)in gunahi He ddnsun ve boylece cehenem halkindan olsun,» buyurdu."[28]

İzahı

Abdullah (Radiyallahu anh) 'in hadisini Ebu Davud ve N e s a I da^vayet etmislerdir. Bu hadiste gegen "Husale" kelimesinin asil manasi; her geyin adisi ve kalitesiz olamdir. Burada insanlann adisi ve rezilleri manasi kasdedilmistir. Yani oyle bir zaman gelecek ki iyi insanlar kalmayacak ve soziinde durmayan, giivenil-meyen adi insanlar kalacak, karmakan^ik bir giiruh meydana gelecek ki, artik iyi ve giivenilir insani tanimak mumkiin olmayacaktur. Hadis; kotii insanlann cogaldigi ve iyi insanlann azmhkta kahp za-yifladigi donemde, iyi ve dogru yolu emretme ve kotiiliikle miicadele etmek gorevinin birakilmasinm caizligine delalet eder.

Ebu Zer (Radiyallahu anh) 'in hadisini Ebu Davud ve Hakim de rivayet etmiglerdir.

Bu hadiste gegen "Vasif kole demektir. Beyt'ten maksad da ka-birdir. Bu iki kelimenin bulundugu "Kabrin kole kadar pahalanaca-gi..." mealindeki ciimle miiteaddid gekillerde yorumlanmis.tir:

Hattabi: Yani olum vukuati o kadar gogalacak ki bir kabir kazma iicreti bir kole fiatma yiikselecektir. Bir kavle gdre mana goy-ledir: Olum vukuatimn goklugu sebebiyle oliileri defnedecek yor bul-makta giigliik gekilecek ve bu yiizden bir kabir yeri ancak bir kdle-nin degeri kadar para veya bir koleyi vermek suretiyle satm almabi-lecektir, demistir.

Avnii'l-Mabud yazan yukardaki nakli yaptiktan sonra §u yoru-mu da beyan eder: Yani oliim vukuatmin goklugu dolayisiyla nufus sayisinda biiyiik bir azalma olacak ve evlerde oturanlann sayisi az olacak. Bu sebeble evlerin kiymeti oyle ucuzlayacak ki bir ev bir kole kargiligmda satm alinabilecektir.

Hadisin bundan sonraki boltimunde §iddetli bir kithgin baggds-terecegi haberi veriliyor ve Ebu Zer (Radiyallahii anh)'a iffetli olmaya devam etmesi tavsiye ediliyor. Tabii bu emirde muha-tab bu sahabi ise de hiikmu umumidir. Yani boyle bir aghk ve kit-lik felaketi oldugu zaman, mii'min ki§i iffetini korumalidir. Iffet sozciigunden maksad halka el avug agip dilencilik etmemek veya ag-lik tehlikesiyle helal olmayan yollardan nzik te'minine yonelmemek-tir.

Hadis; vuku bulacak bir ig savasin Hicaretu*z-Zeyt denilen yeri kan altmda birakacagim haber verir.. Bu yer Medine-i Mii-n e v v e r e yakimndadir. Avnii'l-Mabud yazan Ahcaru'z-Zeyt, diger adi muellif imizin rivayetinde bulunan Ahcaru'z-Zeyt'in Medine-i Munevvere'de bir mahalle veya bir semt oldugunu sdyledik-ten sonra soyle der:

Turbegti: Bu yer, Y e z I d doneminde vuku bulan sa-vagin cereyan ettigi H a r r e' den bir pargadir. Halife Yezid doneminde, Muslim bin Ukbe' nin kumandan oldugu bir askeri kuvvet Allah'in Resuliinun H a r e m - i § e r i f' i olan Medine-i Miine vver e'ye saldirarak birgok muslumam katletmigti. Bu saldirgan herif Medine-i Miinevvere' nin batisinda kalan H a r r e denilen yere askerleriyle beraber konak-lamig ve Harem-i § e r i f' in dokunulmazhgini hige sayarak bu mukaddes beldenin erkeklerini katletmigti. Og veya beg gun bu me-zalimini surdiirdiikten sonra tuzun suda eridigi gibi zalim kumandan Mekke ile Medine arasinda eriyip olmiigtu. igte bu savagta Ahcaru'z-Zeyt denilen yer muslumanlann kam altmda kal-migti, demigtir,

Hadisin Lu boliimunde Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-se-lam) bu gibi felaketin vuku buldugu donemde Ebu Z e r (Radi-yallahu anh)'a kabilesine iltihak etmesini veya bey'at ettigi halife-nin emrinden gikmamasini, evine kapanmasim ve saldu*ganlar gayet eve baskin yapsalar, onlarla savagmayip oldiirulmeyi kabullenmesini tavsiye buyurmugtur.

Ibnu'l-Melik, hadisin bu bolumii ile ilgili olarak: Saldir-gana kar§i nefsi miidafaa etmek, saldinya kargi koymak gerekir. An-cak Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) miislumanlari kan akit-maktan giddetle menetmek igin: "Eger sen kihcini alip da boyle ya-panlan vurursan onlara ortak olursun" buyurmugtur. Aslinda ki$inin kendi nefsini savunmasi ve saldinyi defetmesi vacibtir, demigtir .

£ 1 - K a r i de: Dugman kafir oldugu zaman saldinyi defetme-ye gali§mak ve bu konuda mumkun olan gayreti gostermek vacibtir. Dugman musluman ise saldinsim defetmeye gahgmak caizdir. An-cak saldinsim defetmeye gahgmak daha buyuk felaketlere, fitne ve fe-sada yol agacaksa vebali saldirgana birakmak ve kan dokmemek uy-gun olur, demigtir.

3959) "... Ebu Musa (el-E§'ari) (Radtyalldhu anh)'dtn; goyle demigtir;

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize i •Kiyamete yakin donemde §iiphesiz bir here olur,» buyurdu. EbO Musa demlstir ki: Ben Ya Resulallah! Here nedir? diye sordum. O t

«Katildir,» buyurdu. Bunun uzerine bazi mflslumanlar:

Ya Resulallah! Biz su anda tek bir yilda mugriklerden §u kada-ruu olduriiruz, dediler. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu soze cevabem

•Here, mu§rikleri (yani Allah'a ortak koganlan) SIdurmek degll-dir. Lakin bazmiz bazuiizi oldiirecek, hatta adam komgusunu, amca-smin oglunu ve akrabasuu 61diirecektir,» buyurdu. Sonra orada bulu-nanlann bazisi:

O gun akillanmiz beraberimizde (yani bagimizda) oldugu halde mi (biribirimizi oldurecegiz)? diye sordu. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

•Hayir. O zaman (daki halk)in gogunun akillan almacak ve akil-siz bir takim adi insanlar o donemin adamlan olacaktir,» buyurdu.

Sonra el-Es'ari (Radiyallahu anh) dedi ki: Allah'a yemin ederim ben o vaziyetin bana ve sizlere yeti§ecegini (yani o gunleri gorecegi-inizi) cidden kuvvetle samrim. Allah'a and olsun ki o vaziyet bize ula-s^rsa Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bize tavsiyesi-ne g6re ona girdigimiz gibi (sug iglemeden) gikmamizdan basjea hic-bir cikar yol ne benim icin ne de sizler igin vardir."

Not: Bu hadli Znflld nevindendir. .

3960) "... Udeyse bint-i Uhban (bin Sayfi el-Gifari) (Radtyallahu anhu-tnd)'dan; §6yle demi§tir:

AU bin Ebi Talib (Radiyallahii anh) buraya, Basra'ya gelince ba-bamin yamna girdi ve (babama) :
Ya Eba Muslim! §u kavim aleyhinde bana yardim etmez misin (yani bana tarafdar olarak savaga katilmaz misin) ? diye sordu. Ba-bam:

Yardunci olurum, dedi. Ravi demistir ki: Sonra Udeyse'nin baba-si bir cariyesini cagirarak: Ya cariye kihcinu gikart, dedi. Ravi demistir ki: Cariye de gidip kihci cikanp getirdi. Udeyse'nin babasi ki-IiCtan bir kans mikdanni kimndan cekti. Bir de bakildi ki kih$ aga?-tandir. Sonra Udeyse'nin babasi (Ali bin Ebi Talib'e) :

Benim dostum ve senin amcan oglu (Muhammed) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muslumanlar arasmda fitne olacagi zamana dair bana tavsiyede bulundu. Onun igin ben aga^tan bir kihg edinmekte-yim. Eger dilersen ben seninle beraber (sava§a bu kihgla) ?ikanm, dedi. Ali bin Ebi Talib (Radiyallahu anh) :

Sana ve senin kihcina ihtiyacun yoktur, dedi."

3961) "... Ebu Miisa el-E§'ari (Radtyallaku anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

-Kiyamete yakin donemde karanhk gecenin (zifiri) karanhk bd-liimleri gibi (karanhk) muthis fitneler olacaktir. O fitnelerde adam mii'min olarak sabahlayip kafir olarak aksamlayacak ve mu'min olarak aksamlayip kafir olarak sabahlayacaktir. O fitneler (donemin)de (bir seye kansmayip) oturan ki§i, ayakta durandan hayirhdir. Fitnelerde ayakta duran da yiiruyenden hayirhdir ve fitnelerde yuruyen kisi de hizli gidenden hayirhdir. Bu itibarla (o doneme yeti§irseniz) ok yaylannizi kirmiz, yay kirisjerinizi parampar^a ediniz ve kili$la-nmzi tasa vurunuz (ki kinlsin veya korelsin). Eger biriniz(in bulun-dugu yer)e girilir (ve oldiirulmek istenir) ise o, Adem (Aleyhisse-lam) 'in (Habil ve Kabil isimli) iki oglunun hayirlisi (olan Habil) gibi olsun (yani katil degil de maktul olmayi tercih etsin).»"

3962) "... Muhammed bin Meslemft (Radtyallahu anh)'den rivayet edil-digine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Muhakkak fitne, gruplasma ve ihtilaf olacaktir. Boyle oldugu za-man sen kihcini Uhud d agin a gotur ve pargalanincaya kadar (ta§la-ra) vur. Sonra haksiz yere oldurtilunceye veya normal olunceye kadar evinde otur,» buyurmustur.
(Muhammed bin Mesleme demigtir ki:) Sonra bu vaziyet oldu ve ben Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in buyurdugu §eyi yaptim."

Not: Zevaid'de §6yle denilmi$tir : Eger Hammed bin Seleme'nin Sabit el-Ben-nant'den hadis i?itmesi subut bulursa sened sahihtir.[29]

İzahı

3959.hadisZevaidnevindendir.3960. hadis Tirmizl ve Ahmed tarafindan da rivayet edilmi§tir. 3961. hadisi Ebu Davud, Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmislerdir. Bu hadiste kiya-metin belirtisi olan fitneler gecenin zifiri karanhklanna benzetilmig-tir. Yani o fitneler §iddeti, getinligi ve mahiyeti ile icyiiziinun karan-hgi bakimindan kapkaranlik gece gibidir. O donemde insanlann kii-fur ve iman bakimindan sabah aks.am durumlanmn degi§mesinden maksad bu belirli iki zamandaki degi§iklik degil, insanlann durumlan, davramglan, fiilleri, sozleri ve inaniglan ile kanaatlanmn sik sik de-gigmesidir. O donemin insani bir anda musliimanm kanini akitma-nm haram oldugunu soylerken biraz sonra fikir ve kanaatini degi§-tirip miislumamn kanini akitmanm helal oldugunu ileri surer ve boy-lece imam kiifre doniigur veya bunun aksine hareket eder.

Hadisin bundan sonraki boliimiinde oturanin ayakta olandan, ayakta duranm yuriiyenden ve yiiriiyenin ko§andan hayn*h oldugu-na dair ifadeden maksad gudur: Ki§i o fitnelerden ve fitnelere kan-§an gahislardan ne kadar uzak dursa onun igin daha hayirhdir.

Bu hadiste gegen "Kisiyy" kavsm goguludur. Kavs, okun yayidir. "Evtar" da veterin coguludur. Veter ise yaym kirigidir. Hadisin son kisminda saldiriya ugrayan musliimanm gatigmayip da A d e m (Aleyhisselam) 'in H a b i 1 isimli oglu gibi davranmasi tavsiye buyuruluyor. Bilindifi gibi A d e m (Aleyhisselam)'in Kabll isimli oglu kardegi Habil'i oldurmek xsteyince Habil mu-kabelede bulunmamig ve maktv.1 olmayi katil olmaya tercih etmigtir. Bu olay Maide suresinin 27 ila 31. ayetlerinde beyan buyurul-mu§tur.

Son hadis de notta belirtildigi gibi Zevaid nevindendir.

3960. hadisin raviyesi Udeyse bint-i Ohban bin S a y f i (Radiyallahu anha) 'nin rivayetinin makbul oldugu ve ravilerin ugiincii tabakasindan sayildigi et-Takrib'te beyan edilmi§tir. Bu hatun, babasi Ohban (Radiyallahu anhVden rivayette bu-lunmugtur. Ravisi de Abdullah bin Ubeyd1 dir. Tirmizi ve Ibn-i Maceh onun hadisini rivayet etmiglerdir. Babasi Ohban bin Sayfi el-Gifari Ebu Miis-1 i m (Radiyallahu anhuma) sahabilerdendir. B a s r a' da vefat etmigtir. Hadisini Tirmizi ve Ibn-i Maceh rivayet et-mi§lerdir.[30]

11- İki Müslüman Kılıçlarıyla Biribiriyle Çarpıştıkları Zaman, Babı

3963) "... Enes bin Malik (Radtyalldku anh)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sattallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmustur:

«Kihclanyla kargila^ip ^arpi§an iki musluman yoktur ki katili de maktulu de cehennemlik olmasin.-"

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi^tir: Bunun senedlnde Mubarek bin SUhaym bulunur. ibn-i Abdi'1-Ber demi§ ki: Alimler onun zayifligi ve hadlslnin ruklugu userinde ittifak etmi^Ierdlr.

3964) "... Ebu Musa (el-E§'ari) (Radtyalldhii anh)'den rivayet edildigi-ne gore; Resulullah (Sallallahu Alcyhi ve Sellem) :

«lki miisluman kihclanyla karsilasip carpi$tiklan zaman olduren de dldiiriilen de cehennemdedir,» buyurdu. Sahabiler:

Ya Resulallah! §u katildir (anladik), ama maktulun gunahi ne-dir? diye sordular. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

O da (carpi§tigi) arkadagini oldiirmek istedi, buyurdu."

Not: Zev&id'de §6yle denilmi§tir : Bunun senedi sahih olup ravileri giivenilir zitlardir.

3965) "... Ebu Bekre (Radiyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmu§tur:

•iki miisluman silahla biribirine hucum ettigi zaman ikisi de ce-hennemiu kenanndadir. Bunlardan birisi arkadaguii oldiiriince ikisi de cehenneme girerler.»"

3966) "... Ebu t)mame (Radtyalldku anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

•Allah katmda kiyamet giinii yeri kotii olan insanlardan birisi baskasrain diinyasuu almakla kendi ahiret (saadet)ini gideren kul-dur.-"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi^tir: Bu sened hasen'dir. Qiinka rftvi Siiveyd bin Sald'in gUvenUirligi ihttlftflidar Sindl: Ben derim ki r&vi Sehr bin Havseb de Wyledir, demi$tir.[31]

İzahı

Bu babin; birinci, ikinci ve dorduncu hadisleri Zevaid nevinden-dir. Bu durum notta da belirtilmi§tir. Fakat Nesai ikinci hadi-sin benzerini rivayet etmigtir. Buna ragmen Zevaid yazan bunu Zevaid nevinden saymis.tir. Sebebini bilemedim. Bence Zevaid nevinden sayilmamahdiT.

Ogiincii hadis, yani Ebu Bekre (Radiyallahu anh) 'in ha-disini; Muslim, Nesai ve Ahmed de rivayet etmis.-lerdir.

Bu hadisler silahla garpi§an ve biribirini oldiirmek isteyen iki musliimandan katil olanmm cehenneme mustahak oldugu gibi mak-tul olanimn da cehenneme mustahak olduguna delalet eder. Qunku ikinci hadiste belirtildigi gibi maktul da digerini oldurmeye cali§mig durumdadir.

"Katil de maktul de ate§tedir veya cehennemdedir" mealindeki ifade cehenneme girmeye mustahaktir, §eklinde yorumlanmi§tir. Allah dilerse onlari cezalandinr, dilerse bagi§lar.

Bu ve benzeri hadisler diinya ile ilgili bir meseleden dolayi ve dinl ictihada dayali olmayan garpi§malar anlamina yorumlanmi§tir.

E 1 - H ft f i z, el-Fetih'te 13. cildin 29. sahifesinde 6zetle §6yle der:

K u r t u b i: Katil ve maktulun cehennemlik olmalanm gerek-tiren garpigma, diinya ile ilgili bir talebden dolayi veyft nefsi arzu ve hevese dayali olunca hukiim budur, demi§tir. Ben derim ki: Bunun igin Cemel ve Siffin sava§lanna katilmayanlann sa-yisi katilanlann sayisindan az olmu§tu. Sahabiler arasinda cereyan eden sava§lara katilanlar da katilmayanlar da insaallah sevab kazan-mi§lardir. Qunku tutum ve davrani§lan te'vil ve ictihada dayamyor-du. Ama onlardan sonra gelen ve bir takim diinyahk igin carpisan-lann durumu boyle degildi.

•Maktul da katiH oldurmeye diiskundii» mealindeki ifadeyi delil gosteren baa ilim adamlan: Bir gunahi i§lemeye kesin karar veren, azmeden bir kimse o gunahi i§lemese bile niyet ve azminden dolayi mes'uldur, muahaza edilir, demiglerdir. I§i fiiliyata dokmedikge azim ve kararliliktan dolayi mes'uliyet ve muahaza yoktur, diyenler ise bu goru§e §6yle cevab vermiglerdir: Bu hadislerde sozii edilen olay-da fiili hareket vardir, dldtirulen taraf da silah kullannu^ ve arkadas.uu oldurmek igin bilfiil galis.mi§tir. Ancak §u var ki ikisinin de cehennemlik olznasi cezalarimn da aym olmasim gerektirmez. Katil taraf, hem garpigma sugundan hem de oldurme sugundan cezalandi-rilir. Maktul ise garpis.ma sugundan cezalandinhr. Bu itibarla cezalan-dirma i§i azim ve niyetten dolayi degil garpis.maya katilma sugundan dolayidir.

Nevevi de E b u Bekre (Radiyallahu anh) 'in hadisinin izahi bolumiinde ozetle §6yle der:

Bilmis. ol ki sahabiler (Rachyallahti annum) arasinda cereyan eden savaglar ve kan dokmeler, bu hadiste bildirilen tehdid ve ceza-mn gumulune dahil degildir. Ehl-i Siinnet ve hak mezhebi-ne gore turn sahabiler hakkinda iyi zan beslenir, aralanndaki gar-pi§malar ve olup biten ihtilaflar dile getirilmez, garpismalan te'vil edilir, iyiye yorumlamr. Qiinku onlar muctehid idiler, hareketleri di-ni g6ru§lere dayali idi. Onlar ne gvinah i§lemek istemi§ler ne de sirf dunyalik pe§inde kos.mus.Iar. Bilakis her gurup kendisinin hak ve dogru yolda oldugu g6ru§iinde idi ve muhaliflerinin asi oldugu ka-naatinda idi. Duruma bu agidan bakinca da garpigmamn vacib oldugu itikadinda idi. Qunkii isyan edenleri hakka yoneltmek ancak gar-pi§ma ile saglanabilirse garpi§mak bir odev durumunu te§kil eder. Sahabilerin bazisi ictihadlannda isabet etmi§, bazisi da yamlmigtir. Yamlanlar da dinen mazur sayihrlar. Qiinku ictihadda hata etmek me§ru mazeret sayildigi gibi, ictihad ibadetinden dolayi muctehid zat bir sevab kazanmi§ olur. Bu olaylarda ictihaduida hata edenler gu-nah i§lemi§ sayilmazlar. Sava§larda Ehl-i Siinnet mezhebi-ne gore Hz. A 1 i (Radiyallahu anh) ictihadinda isabet etmi§ ve muhalifleri ictihadlannda yanilmislardir. Sahabiler doneminde olup biten olaylar ve sorunlar kangikti, karanhkti. Hatta sahabilerden bir gurup o sorunlar karsisinda §a§arak evlerine kapandilar ve higbir ta-rafa yardim etmediler, garpigmaya katilmadilar. Halbuki hakkin han-gi tarafta oldugunu net olarak ve kesinlikle bilseydiler hakka kar§i susmayi ve geri gekilmeyi katiyyen kabul etmezlerdi.

Son hadiste gegen -Ba§kasinin diinyasim almakla kendi ahiretini gideren. ifadesinden maksad §udur: Ba§kasim oldiirmek suretiyle diinyasim almakla... veya bir zalime yardim ederek ona diinyalik ka-zancuran ve bu yiizden kendi ahiretini gideren...[32]

12- Fitne (Dönemin)De Dili Tutmak Babi

3967) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyalldhu anhiim&ydan rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallollaku Aleyhi ve Sellem) goyle buyurdu, demigtir:

•Araplan kaplayan bir fitne olacaktir. Oldurulenleri cehennem-dedir. O fitnede dil, kihg darbesinden daha §iddetlidir.»"

3968) "... tbn-i Omer (Radtyalldhu anhiimdydzn rivayet edildigine gore;

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:
•Fitnelerden uzak durun. Qiinku §uphesiz, fitnelerde dil (tesir ba-kimmdan) kihg darbesi mislidir.»"

Not: Zevaid'de §6yle denilmi?tir : Bunun senedinde Muhairaned t)in rahman bulunur. Bu ravi zayiftir. Babasi da tbn-i Omer (R.A.)'den hadls i$itme-mi^tir.[33]

İzahı

Birinci hadisi Ebu Davud da rivayet etmigtir. Ikinci ha-dis ise Zevaid nevindendir.

fstinzaf: tstiab ve kaplamak demektir. Birinci hadiste vuku bu-lacak fitnede oldurulenlerin cehennemlik oldugu bildiriliyor. Cehennemlik olmalarmm sebebi; garpismalannm idareyi, yonetimi ele ge-girmek, mal kazanmak ve nefsi arzulan yerine getirmek gibi dunyalik igin olmasidir. Oysa sava§mak ancak islamiyet'in yucelmesi, zulum ve haksizligin defedilmesi ve hakkin gergeklegmesi gibi kutsal ainag-la yapiUr.

Fitnede dilin etkisinin kihc darbesinin etkisi gibi olmasi ile ilgili olarak soyle yomm yapilnustir:

Yani c.arpi§an taraflardan birisini yermek, digerini ovmek gibi konusmalar fitneyi alevlendirir. Bu nedenle susmak gerekir. K u r -t u b i de: Yani fitne doneminde zalim yoneticiler yamnda yalan konusmak, dedikodu etmek, olup biten §eyler hakkinda onlara ha-berler ula§tirmak kihg darbesi gibi zararlidir, fitneyi alevlendirir. Qunkii bu gibi davranislar; kin, husumet, ofke ve tahrikleri kamci-lar, bircok tehlikeli sakmcalar dogurur ve boylece mevcut fitne-den daha buyuk felaketlere yol acabilir, demi§tir.

3969) "... Alkame bin Vakkas (Radtyaltdhu anh)'den rivayet edildigi-ne gore:

E§raftan bir adam (bir gun) kendisine ugranus ve Alkame ona i

Sfiphesiz senln (bana) bir yakinligin var. Gercekten senin (be-

nim uzerimde) bir hakkin da vartUr. Ben senin su emirler (sunfi) yamna girdigini ve onlann yamnda Allah'in diledigi kadar (yani bol bol) konugtugunu goriiyorum. Halbuki ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in arkada§i Bilal bin el-Haris el-Miizeni (Radiyal-lahii anh) 'den §u hadisi i§ittim:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Siiphesiz biriniz Allah'in ho§nud oldugu (giizel) sozlerden bir sozu ula§tigi yiice mertebeye ula§acagini sanmayarak soyleyiverir. Allah (Azze ve Celle) de o soze kar§ilik o kimse igin kiyamete kadar rizasnu yazar (liituf eder). §uphesiz biriniz de Allah'in gazabina se-beb olan (fena) kelimelerden bir lafi, ula§tigi (buyuk vebal) derece-sine ula§acagim sanmayarak sSyleyiverir. Allah (Azze ve Celle) de o lafa karsihk o kimse aleyhine huzuruna cikacagi zamana kadar ga-zabnu yazar.»

Alkame (adama) : Artik vay haline (Devlet adamlanyla g6rii§tu-gunde) ne soyledigine ve ne konu^tuguna bak, iyi dii$un. QunkU nice sozler var ki Bilal bin el-Haris (Radiyallahu anh)'den i^ittighn ha-dis, beni o sozleri soylemekten (c id den) menetti, dedi."[34]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, "Zuhd" boliimunun uAz konugma" ba-binda rivayet etmi§tir. Tuhfe yazannin beyanuia gore aynca N e-sai, Malik. Ahmed, tbni Hibban ve Hakim de rivayet etmiglerdir.

Tuhfe yazannin beyanuia gore ibn-i Uyeyne: Bu hadis-te beyan edilen iyi soz ve fena sozden maksad; padis.ah yamnda s6y-lenen sozlerdir. Allah'in nzasina uygun soz, padi§ahi zuliim etmek-ten alakoymak igin yapilan konugmadir. Allah'in gazabina sebeb olan soz de padi§ahi zuliim ve haksizlik etmeye sevkeden konugmadu*, de-

S u y u t i' nin naklen beyanuia gore ibn-i Abdilber de; bu hadisin bu §ekilde yorumlanmasma muhalefet eden kimseyi bilmiyorum, demigtir.

Guniimuzdeki devlet sistemine gore, padigah yerine devlet adam-lan ve yetkili makamlar bulunur.

Allah'in iyi konugmaciya kiyamete kadar nzasini yazmasmi T i y -b 1 §6yle yorumlami§tn*: Allah boyle kimseyi hayirh is.lere ko§maya ve ibadetleri ifa etmeye muvaffak kilar ve boylece adam hayati bo-yunca ilahi rizaya uygun yagantisim siirdurur. Oldugu zaman da kabir azabindan korunur, kabri geni§ler ve kendisine: Yani evlenen kimse gibi tatli uykuya dal. Seni ancak gok sevdigin sevgilinden ba§-kasi uyandirmayacak, denilir. Kiyamet gunii de mutlu olarak hagre-dilir, Allah tarafxndan hazirlanmi§ ozel golgede golgelenir. Sonra iis-tiin ikramlara ve nimetlere mazhar kihmr ve nihayet biitun nimetleri geride birakan Allah'in cemali ve Zat-i Bari'yi g6rmek gerefine ka-vu§turulur. Fena konugan kigi de bunun aksine dunya ve ahirette Allah'in kahrina, gazabma ve azabina maruz kalir.

3970) "... Ebu Hiireyre (Radtyallahii anh)'dtn rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyht ve Selletn) goyle buyurdu, demi§tir:

Siiphesiz adam Allah'in gazabma sebeb olan sozJerden bir keli-me konusur. O sozde bir beis, sakinca gormez. Sonra ondan dolayi ce-hennem atesinin yetmis senelik mesafeli dibine duser.»"

Not: Zevaid'de soyle denilmistir: Bunun senedinde Muhammed bin ishafc bulunur ve bu ravi tedlisgidir.

Iki Hal Tercemesi:

Alkama bin Vakkas el-Leysi el-Medeni (R.A.), ravilerin iklnci tabakasindan gttvenilir bir zattir. Sahabi oldugunu so'yleyen yanilmi^tir. Bu zatin Resul-i Ekrem (S^..V.) hayatta iken dogdugu ve halife Abdiilmelik devrinde vefat ettigi soylen-mi^tir. Bu zat; Omer, Ai?e, Amr bin el-As ve Bilal bin el-Haris (B.A.)'den riva-yette bulunmu$tur. R&vileri ise Abdullah ve Amr isimli iki oglu ile Muhammed bin Ibrahim et-Teymi'dir. Nesai onun guvenilir oldugunu s6ylemi$tir. KUtub-i Sit-te sahibleri onun hadislerini rivayet etmislerdir. Buhari ve MQsltm onun iki ha-dlsini riv&yet etini^lerdir.

Bilal bin el-Haris el-MOzeni Ebu Abdirrahman (R.A.), hicretin 5. yili Receb ayinda Resfll-i Ekrem (S.A.V.)'! ziyaret etmistir. Mekke'nin fethinde kendi kabi-, lesinin bayraktarligini yapnustir. 8 aded hadisi vardir. Ravileri Alkama bin Vakkas ve Amr bin Avf (fcr. Hicretin 60. yih 80 yasinda vefat etmistir. Sttnen sahibleri onun hadislerini rivftyet etmiflerdir. (Hulasa, 53 ve 271, Tuhfe. C. 3. sah. 261)

3971) "... Ebu Hiireyre (Radtyalldhu anhyden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selletn) §oyle buyurdu, demistir:

«Kim Allah'a ve ahiret gunune inaniyorsa hayir soylesin veya sussun (faydasiz veya zararli soz soylemesin).»"

3972) "... Sufyan bin Abdillah es-Sakafi (Radtyallahii anh)'dtn; §oyle demigtir:

Ben; Ya Resulallah! Sikica sanlacagim bir §eyi bana anlat (tav-siye buyur), dedim. O:

«Rabbim Allah'tir, de ve istikametli ol (yani lslamiyetin dosdog-ru yolundan sapma),» buyurdu. Ben:

Ya Resulallah! Benim hakkunda en cok korktugun §ey nedir? di-ye sordum. Bunun uzerine Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendi (mubarek) dilinl tuttu. Sonra;.

«Bu», buyurdu. (Yani senin hakkmda en Qok korktugum gey se-nin dilindir)."

3973) "... Muaz bin Cebel (Radtyalldku anhyden; §6yle demigtir:

Ben bir yolculukta Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idim. Bir gun yolda seyir halinde iken ben O'nun yaki-ninda bulundum ve:
Ya Resulallah! Beni cennete dahil edecek ve cehennemden uzak-lastiracak bir amel (hayirli is)i bana bildir, diye ricada bulundum. O:

•Sen cidden buyuk bir sey istedin ve suphesiz o sey, Allah'in mu-vaffak kildigi kimseye kuskusuz kolaydir: Allah'a kulluk ederek O'na hi(bir seyi ortak kosmazsin, namazi dosdogru eda edersin, zekati Sdersin, Ramazan orucunu tutarsin ve Ka'be'yi hac (tavaf) edersin,* buyurdu. Sonra:

Dikkat et, sana hayir kapilanni gosteriyorum: Orug (gunahlara -azaba karsi) bir kalkandir. Sadaka da suyun atesi sondiirdugu gibi gunahCin alevin)i sbnduriir ve adamin gece ortasinda namazi (salih

mu'minlerin semboludur).» buyurdu. Sonrat ^-UlII Jc-ayetini ve devammi; I>_A~Jv !y^ ^ ^yr a vanncaya kadar okudu.

Meali §6yledir: "Onlar (geceleyin namaz kilmak igin) yataklanndan kalkarlar, korkarak ve umitvar olarak Rablanna yalvanrlar ve ken-dilerine verdigimiz nzaktan hayir y oil anna harcarlar. Artik i§ledik-leri salih amellere kar$ilik onlar igin goz aydinhgi olarak saklanam hie kimse bilemez." (Secde: 16, 17)

Dana sonra ResuM Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«Bilmi§ ol ki sana i§in ba§ini, diregini ve zirvesini haber veriyo-rum: (O da) cihaddir,* buyurdu. Bundan sonra:

•§u anlattigimm hepsine sahib olmanin doniim noktasim sana haber vermeyeyim mi?» buyurdu. Ben:

Haber ver, dedim, Bunun iizerine O, (miibarek) dUini eliyle tuttu ve sonra:

•§unu (yani dilini) aleyhinde (bulunmaktan) menedeceksin,* buyurdu. Ben:

Ya Nebiyyallah! Biz konu§tugumuz ;eylerden dolayi gergekten sorumlu tutulur (mu)yuz? dedim. O:

«Bu isten gafletine §a§anm Ya Muaz. Dillerinin bi^tikleri (fayda-siz sdzleri) nden baska bir §ey insanlan banian asagi cehenneme du-surur mfl?* buyurdu."[35]

İzahı

3970. hadis Zevaid nevindendir. Bu hadiste gegen "HariT1 sonba-har mevsimi demektir. Burada yol manasmda kullanilmi§tir. 3971. hadisi Buhari ve Muslim de rivayet etmiglerdir. 3972. ha-disi Tirmizi, tbn-i Hibban ve Hakim de rivayet etmi§lerdir. Bu hadiste emredilen istikamet, yuce dinimizin dosdogru yolunu izlemektir. Bu hadiste -istikametli ol» emri Islam'in butiin emirlerini ve yasaklanni igeren veciz bir buyruktur. Qiinkii bir mus-luman bir emri birakir veya bir yasagi islerse Islam'in dogru yolun-dan sapmis olur. 3973. hadisi; Tirmizi, Nesai ve Ahmed de rivayet etmi§lerdir. Bu hadiste gegen bazi kelimeleri agiklayalun:

Ciinnet i Ortii, siitre ve kalkan gibi manalara gelir. Burada oru-cun gunahlara ve gunahlardan dolayi maruz kalman azaba kalkan gibi engel oldugu anlami kasdedilmi§tir.

Amud: Evin ve gadinn diregi demektir. Senam da deve hdrgucu-diir. Zurve ve Zirve bir §eyin en yiiksek kisnudir. Hadiste cihad ytice dinimizin bagi. diregi ve yuksek rutbesi sayilmigtir. Tirmizi1-nin rivayetinde bu ciimle §6yledir: «ism ba§i musluman olmaktir diregi namazdir ve zirvesi cihaddir.*

Milak: Bir seyin ozii, temeli, dayanagi ve donum noktasi gibi ma-nalara gelir.

Hasaid -• Hasidin goguludur. Hasid bigilmis. ekin demektir. Bura-da dilin bipip soyledigi faydasiz veya zararh sozler manasi kasdedilmi§tir.

iU oUKi cumlesinin asil manasi; anan seni kaybetsin, yani diesin, demektir. Burada isten gafil olmaya hayret etmek anlaminda kullanilmi§tir.

3972. hadlsin ravlsi Siifyan bin Abdillah bin Rebia es-Sakafl (R.A.) sahabldir Omer (R.A.)'m hilafett dfineminde Taif valiligi yapmi?tir. 2 aded hadisi vardir' MUshm, Tirmizi, Nesal ve tbn-I Maceh onun hadislerini rivayet etmislerdir Ravi-' leri Urve bin Zubeyr ve oglu Hi?am'dir. (Hulasa, 145)

3974) «... Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Setlem)'in zevcesi Ummii Ha-bibe (Radiyallaku ankd)>dan rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmujtur :

•tyiligi emretmek, fenaligi menetmek ve Allah (Azze ve Celle) Vi anmak d15inda kalan Adem oglunun konu§tugu sozler onun aleyhln-de ohip Iehinde degildir.."

3975) "... Ibn-i f)mer (RadtyaUahu an/riima)\:\: Biz emirlerimizin ya-nma girip bir siiz soyleriz. Sonra di^an giktigimiz zaman ba§kasini soyleriz. denilmi§, ibn-i Omer (Radiyallahii anhuma) da :

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz bunu munafikhk sayardik."

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi^tir : Bunun senedi sahih olup ravilerl giiveni-lir zS,tlardir, Ravi EbO'^-^a'sa'nin adi Suleyman bin el-Esved'dir.

3976) "... Ebu Hiireyre (Radtyalldhu an/r)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

•tnsanin (dini ve diinyasi bakirrundan) ihtiyar; duymadigi §eyle-ri terketmesi onun muslumanliguun guzeliiklerindendir.>"[36]

İzahı

Ommu Habibe (Radiyallahii anha) 'nin hadisini; Tirmizi, Hakim ve Beyhaki de rivayet etmi§lerdir. Bu ha-diste Maruf; yani yuce dinimizin iyi saydigi §eyleri ba§kalanna emir ve tavsiyede bulunmak, Munker; yani dinimizin yasakladigi §eylere kar§i halki uyarmak, kotiiliiklerle miicadele etmek ve zikirlerle yuce Allah'i anmak ugrunda soylenen sozler ve yapilan konu§malar, sahibinin Iehinde olan §eylerdir. Bunun di§inda kalan konu§malar sahibinin aleyhinde sayilir. Tuhfe yazannin beyanma gore el-Ka-r i bu hadisin izahi bolumtinde: Bu hadisin zahirine gore insanlar igin miibah, yani ne sevab ne de gunah sayilan bir konu§ma ge§idi yoktur. Ancak hadis bogbogazligi ve yersiz konu§mayi giddetle men etmek manasma yorumlanabilir. §6yle de soylenebilir: Hadisteki «Le-hinde degildir* ifadesi *aleyhindedir» ifadesinin agiklamasi mahiye-tindedir. Bu takdirde hadisten maksad §u olur: Amlan ug ge§it ko-nugma di§mda kalan sozler sahibinin Iehinde degil, yani kendisi igin sevab sayilmaz. Ku^kusuz, mubah sayilan konu§malar sahibi igin ahi-rette bir sevab sayilmaz.

3975 nolu 1 b n-i O m e r (Radiyallahii anhiima)'nin hadisi notta belirtildigi gibi Zevaid nevindendir. Bunu takip eden hadisi Tirmizi vo Beyhaki de rivayet etmiglerdir.

Bu hadisin; +~*t ** *$j ifadesini insanm dini ve dunyasi bakimondan ihtiyag duymadigi geyleri terketmesi. diye terceme ettim. Tuhfe yazannm beyamna gore el-Kari: Yani musliimana ya-kismayan soz, fiil, goriis ve du§unceyi birakmasi demektir. "Ma la yani"nin asil manasi musliimanin din ve dunya agisindan muhtag ol-madigi ve AUah'm rizasi bakimmdan yararh olmayan §ey demektir. Bu itibarla luzumsuz konugmalar ve gereksiz turn fiil ve hareketler bunun kapsami igindedir, demi§tir.

G a z a 1 i de: Soyledigin takdirde bir gunaha girmen ve her-hangi bir zarara ugraman sozkonusu olmayan turn konusmalar "Ma la yanfnin igerigine dahildir. Mesela bir cemaat, bir topluluk igin-de oturdugun zaman yaptigm geziyi, bu gezide gordiigun daglan, nehirleri, giydigin elbiseleri, yedigin yemekleri, g6rii§tugun iyi insan-larin yaptigi i§leri anlatman tamamen gergek bigimde oldugu takdirde normal bir konugmadir. Bu konugmayi yapmaman seni gunaha sokmaz ye zarara ugratmaz. O halde boyle konugma gereksizdir. Mala yani turunden bir sozdur. Senin zamamni bo§una ahr, demigtir.

Hulasa; haram, mekruh ve faydasiz miibah §eyler soz olsun ve-ya fiil ve hareket olsun hepsi Ma la yani olan geylerdir. Musliimanin zamamni bu gibi §eylerle gegirmemesi onun olgun iman ve miislu-manliginm gtizelliklerinden sayilir.[37]

13- Uzlet (Toplumdan Uzak Durmak, İnzivaya Çekilmek) Babı

3977) "... Ebu Hiireyre (Radtyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur :

-Insanlar igin hayirh ya§ayi§ Allah yolunda (cihad igin) sirtin-da ugarcasuia ko§turacagi atmin yulanndan tutan (sava§a hazir bek-leyen) bir adanun yasantisidir. O, korkulu bir dusman sesini veya dii§mana saldirma gagnsmi isittigi her an atinin iistiinde ugarcasma firlayarak o sese dogru giderek dlmek veya oldurmek alanlannda gazi veya sehid olmak ister ve hayirh hayat o adamin hayatidir ki $u daglann tepelerinden bir tepenin iistiinde veya §u derelerden bi-rinin iginde kuguk bir koyun surusu iginde bulunur. Namazini vak-tinde ve usuliine uygun olarak kilar, zekatini oder ve dlunceye ka dar Rabbine kulluk eder. Insanlardan yana da iyilikten ba^ka bir sey i§lemez.»"[38]

İzahı

Bu hadisi Muslim ve tbn-i Hibban da rivayet etmi§lerdir.

Hadiste gegen bazi kelimeleri agiklayahm:

Inan: Yular demektir. Metn: Atm sirti manasma kullamlmi§tir.

Meayi§: Mai§et'in goguludur, ya§antilar demektir.

Hey'a: Du§mamn korku verici sesidir.

Fez'a: Du^mana saldirmak demektir.

Guneyme: Kiigiik koyun - kegi surusudiir.

5aafa: Dagin tepesidir.

§iaf: §aafa'nin goguludur.

Evdiye: Vadinin goguludur, dereler demektir.

Yakin: Oliim demektir.

Hadis; cihadin, cihad igin at beslemenin, sehidlik ve gazilik dii§-kunluguniin ve fitneler doneminde insanlardan uzak durup kulluk gdrevini ifa edip insanlara iyilikten ba§ka bir §ey dugiinmemenin fa-ziletine delalet eder.

Cihad edenin ve fitneler doneminde insanlardan uzak duranin yasantisimn en hayirh ya§anti olduguna delalet eden bu hadisin huk-mii, N e v e v i' nin de belirttigi ^ibi umumi degildir. Cunkii dlni ilimlerle mes.gul olan alimlerin ve siddiklann bunlardan daha fazilet-li oldugu ba§ka hadislerle sabittir. tnsanlardan uzak durmanin, inzivaya gekilmenin mi, halkin ara-sina girip de eziyetlere sabretmenin mi daha hayirh olduguna dair goriisleri bundan sonra gelen hadisin izahi bolumiinde sunacagim.

3978) "... Ebil Said-i Hudrt (Radtyalla.hu ankyden rivayet edildigine gore:

(Bir giin) : bir adam Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in yanina gelerek:
insanlarm hangisi daha faziletlidir? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

•Cam ve mail ile Allah yolunda sava§an (mu'min) adam,» bu-yurdu. Soru sahibi:

Ondan sonra kim? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Sonra derelerden bir derede (yani halktan uzak bir yere gekil-mi§ durumda) olan insandir ki Allah (Azze ve Celle) 'ye ibadet eder ve insanlan serrinden rahat birakir (yani kimseye zarar vermez), buyurdu."[39]

İzahı

Bu hadis Kutiib-i Sitte'nin hepsinde vardir. Aynca A h m.e d ve Ibn-i Hibban tarafindan da rivayet edilmigtir.

Bu hadis de bundan onceki hadis gibi cihad eden ve toplumdan uzak ya§ayan iki simf muslumanin en faziletli insanlar olduguna de-l&let ediyor ise de alimler ve siddiklar daha ustizn oldugundan do-layi buradaki hukum umumi degildir. Bundan dnceki hadisin izahi bdlumunde de bu duruma i§aret ettim.

Nevevi bu hadisin izahi boliimunde ozetle §6yle der: Halktan uzak yagamamn, halkin arasina girmekten daha faziletli oldugu goriisunde bulunan ilim ehli bu hadiside delil gosterir-ler. Bu mesele hakkmda meghur ve malum bir ihtilaf vardir: Alim-lerin buyiik Qogunluguna gore fitnelerden selamette bulunma umidi-ni ta§nnak §artiyla halkin arasina girmek, onlardan uzakta ya§amak-tan efdaldir. Bir grup ilim adamlanna gore inzivaya gekilmek, yani halktan uzakta ya§amak daha efdaldir. Cumhur bu hadise §6yle ce-vab verir:

Bu hadis, fitnelerin ve ig savaslann bulundugu doneme yorum-lanir. B6yle donemlerde uzakta durmak daha iyidir. Ya da bu hadis, toplumun arasina girdigi takdirde §una buna

eziyet edecek veya halktan gorecegi eziyetlere karsi sabir gosteremeyecek durumda olan-lar hakkindadir. Qiinkii peygamberler, (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sahabilerin cumhuru, tabiilerin biiyuk gogunlugu, alimlerin cumhuru ve zuhd-ii takva sahibi olan muslumanlann ekserisi halkin arasina girerek Cuma ve vakit namazlannda camilere gitmek, ce-naze merasimine katilmak, hastalan ziyaret etmek, zikir ve tesbSh toplantilanna katilmak gibi insanlarm arasina girmenin yararlann-dan istifade etmi§lerdir.

§i*b: Iki dag arasindaki bogluk, yani dere demektir. Hadisten maksad mutlaka derede yagamak degil, halktan uzak yagamaktir. Dere bir misal olmak iizere amlmigtu*. Qiinku genellikle toplumdan uzak yagayan insanlar derelerde yerlegirler.

3979) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radiyallahii ank)yden rivayet edil-digine gore; Resulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) :

-Cehennem kapilannda (halki cehenneme) caginci (cehennem-lik) bir gurup olacak. Kim o davetcilere icabetle o kapilara giderse davetciler o kimseyi cehenneme atarlar (yani cehenneme girmesine sebep olurlar)», buyurdu. (Huzeyfe demistir ki) Ben:

Ya Resulallali! O gurubun vasiflanm bize anlat (tarif et), dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :

•Onlar bizim milletimizden (veya Adem ogullanndan) bir ziimre-dir, dillerimizle konusurlar», buyurdu. Ben:

Peki, o fitne devri bana erisirse nasil davranmami emredersin? diye sordum. O:

•Sen miislumanlann cemaatina ve imanuna (yani devlet ba$ka-nina) baglan, (onlardan aynlma). Miislumanlann cemaati olmaz ve imamlan yoksa o firkalann hepsinden uzakla§man bir agacin koku-nii lsirman suretiyle (me^akkatli) de olsa olum saha eri§inceye ka~ dar, di§lerini sikarak firkalann hepsinden uzak durmaya devam et, buyurdu."[40]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim ve Ebu Davud da rivayet etmi§lerdir.

Qikacak gurubun cehennem kapilan iizerinde olmasi ifadesi on-larin cehennemlik olmalarim belirtir.

Hadisin; UjjJU- '^ ^ ^ ciimlesinin izahi bolumiinde e 1 - H a f i z: Yani o gurup bizim kavmimizden, milletimizden olup bizim di-limizle konusurlar. Bu cumle o gurubun Arap olduguna isaret eder. D a v u d i demis ki bundan maksad o gurubun Adem ogullanndan, yani insanlardan bir ziimre olmasidir. El-Kabisi de sdyle demi§tir: Yani o gurup dis gorunuste bizim milletimizden ol-makla beraber ashnda bize muhalif olan bir guruptur.

Bir agacin kokunu lsirmak ifadesi zorluklara katlanmak, me§ak-katlara sabretmek ve fitne doneminde butiin guruplardan uzak dur-maiun sikuitisina tahammiil etmektir.

El-Beyzavi demi§ ki: Yani toplumu idare edecek devlet bagkam olmadigi donemde butiin guruplardan uzak durmah ve dev-rin giddetli sikintilanna sabretmelisin, rnesakkatlere gogiis germeli-sin, diye bilgi verir.

S i n d 1 de: Yani muslumanlann cemaati olmadigi ve devlet ba§kanimn bulunmadigi donemde butiin guruplardan uzaklas., sikin-tilara sabret, tenha yerlere gekil ve agaglann koklerini kemirmekle de olsa gecimini; dag baglarmda, gollerde, kimsenin bulunmadigi yer-lerde temine cali§ ve bu durumla yetinmeye bak, demi§tir.

Muslumanlann cemaatindan maksadin ne oldugu yolunda da de-gi§ik goru§lerin bulundugunu soyleyen el-Hafiz §6yle der: Bir kavle gore cemaattan maksad muslumanlann gogunlugudur. Bir kavle gore maksad sahabiler gurubudur. Ba§ka bir kavle gore bun-dan maksad din alimleri gurubudur. T a b e r i demis ki: En sih-hatli gorus sudur: Musliimanlann ittifakiyla segilen devlet ba§kam-nin etrafinda bulunan cemaattan aynlmamak ve o baskana itaat et-mektir. Miislumanlarm bbyle bir devlet ba§kani olmayip da firkalar turediginde en uygun olan davram§ biitiin guruplardan uzakla§mak ve inzivaya gekilmektir.

3980) "... Ebu Said-i Hudri (Radtyalldhu a»A,)'den rivayet edildigine go-re; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmu§tur:

«Musliimamn en hayirli malinin — kendi dinini fitnelerden koru-mak uzere — dag ba§lannda ve yagi§ olan sahalarda guttugu davar-lardan ibaret olacagi zaman yakuidir.*"

3981) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radtyalldhu awA/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Bir takim fitneler olacak. O fitnelerin kapilan basinda cehennem ate§ine gagmci kimseler olacaktir. Bir agacin kokunu lSinr halde 61-men onlardan birisine tabi olmandan senin igin daha iyidir."

3982) "... EbO Hiireyre (Radtyallaku anA/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmugtur:

• (Akilh, zeki) Mu'min bir yilan deliginden iki defa sokulmaz.'*

3983) "... ibn-i Omer (Radiyalldhii ankumd)'dan rivayet edildigine g3-re; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) goyle buyurmugtur:

(Akilli ve zeki olan) Mu'min bir yilan deliginden iki defa sokul-[41]

İzahı

3980 nolu hadis; Buhari, Ebd D a v il d ve N e s a I tarafindan da rivayet edilmi§tir. Bu hadiste gegen "Saaf* $a'fe'in 50-guludur.

§a'fe, bir §eyin iistii, yukansi ve yuksek kismi demektir. Burada dag ba§lan manasinda kullanilmi^tir. Katr •. Yagmur demektir.

3981. hadisiri ba§kaca kim tarafindan rivayet edildigine bakila-bilir. Bu hadis mana bakimindan 3979. hadis gibidir. Her iki hadis fitneler doneminde halktan uzak durmanin faziletini beyan eder. An-cak bu babm ba§ kisnunda gegen hadislerin izahi bolumiinde de be-lirttigim gibi halkin eziyet ve sikmtilanna sabredebilen muslumanm halkin arasina girmesi fitneler donemi di§indaki zamanlarda daha iyidir. Fitneler doneminde ise inzivaya gekilinek ve fitne guruplann-dan uzak durmak en uygun olamdir.

3982.hadis; Buhari, Muslim ve Ebu Davud tarafindan da rivayet edilmigtir. Bunu takip eden ve ayni metni igeren hadisin ba§kaca kinder tarafindan rivayet edildigine bakumalidu*. Bu hadislerde gegen Ledg: yilanin sokmasi manasini ifade eder. Cuhr de deliktir.

Hattabi' nin beyanma gore bu iki hadisten kasdedilen mana §6yle olabilir: Ovguye layik mu'min, akilli ve zeki olup gafil avlanma-yan ve ikide bir aldatilmayan mu'mindir. Bir kavle gore bundan maksad mu'minin ahiret i§lerinde aldatilma oyununa gehnemesidir. Diinya i§lerinde ise bazen temiz duygusu ve safligi nedeniyle aldati-Iabilir.

N e v e v i ve Avnii'l Mabud yazannm beyanlanna gore bu hadisin buyurulmasi §u olay dolayisiyladir: B e d i r savasmda Pey-gamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) §4ir Ebu Gurre'yi esir almigti. Sonra Resul-i Ekrem tAleyhi's-salatii ve's-selam) aleyhinde §iir soylememek ve hicivde bulunmamak kaydx ile Ebu Gurre sahverilmis.ti. Fakat §air kendi kavmine iltihak ettikten sonra sozun-*de durmayarak hicivlerine devam etmi§ti. Uhud sava§mda bu ftair tekrar esir alindi. Bu kere de serbest birakilmasini istedi ise de Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) bu istegi reddetti ve bu meyanda amlan hadisi buyurdu.[42]

14- Helal mı Haram mı Oldugu Şüpheli Şeylerle Karşılaşdlğlnda Durmak (Sakınmak) Babı

3984) "... Numan bin Be§ir (Radtyalldhii anhuma) minber iizerinde iki parmagiyla iki kulagma i§aret ederek (yani bizzat kulaklanyla duydugunu be-lirterek) :

Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'den su buyrugu isittim, dedi:

Helal olan (seyler) bellidlr. Haram olan (seyler) de bellidir. Helal ile haram arasinda da (helal mi, haram mi oldugunu) gok kim-senin bilmedigi bir takun siipheli seyler vardir. Bu itibarla kim gup-heli seylerden sakinnsa dinini (noksanhktan) ve lrzim (yani §eref ve haysiyetini) — halkin dilinden — kurtarmis olur. §upheli seylere dalan kimse de (igine girmek yasak olan beylik) koru etrafinda (da-varlanni) otlatip koru iginde otlatmasi an meselesi olan coban gibi harama diiser. Bilmis olunuz ki her htikumdann ozel bir korusu var-dir, Dikkat ediniz, Allah'in (yer yuzundeki) korusu da haram ettigi seylerdir. Haberiniz olsun, insanm viicudunda bir Iokmacik et par-gasi vardir ki iyi oldugu zaman biitun cesed iyi olur, bozuldugu za-man da butun cesed bozulur. Bilmis olunuz ki o et pargasi kalbtir."[43]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim, Tirmizi, Ahmed, Darimi, Taberani ve baskalan da rivayet etmislerdir.

Alimler bu hadisin yuce dinimizin temel prensiplerini ortaya ko-yan en onemli hadislerden oldugu noktasmda ittifak etmislerdir. Ba-zi ilim adamlan tslamiyet'in donum noktasinm su hadisler oldugunu sSylemislerdir: Birincisi bu hadis. tkincisi, amellerin degerinin niyete bagh olduguna dair hadistir. Ugunciisu diinya ve ahiret bakinun-dan faydasi olmayan seyleri birakmaya dair hadistir. Dorduncusu ki-sinin kendi nefsi igin istedigi iyi seyleri her musluman igin istemesi ve kendi nefsi igin arzulamadigi fena seyleri nig bir musluman igin de istememesine dair hadistir.

N e v e v i bu hadisin onemi hakkmda bzetle soyle der: Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) bu hadiste; yiyecek, igecek, giyecek ve diger seylerin temiz ve helal olmasina dikkat edil-mesini, helal seyleri iyice tanimayi ve siipheli seylerden sakinmayi emrederek; siipheli seyleri birakmanm muslumamn diyanetini, yani dindarhgim ve haysiyetini, serefini korumaya sebep oldugunu agik-lamistir. §upheli seylere dalan bir kimsenin harama girmesi tehlike-sini bir ornekle belirtmis.tir: Bir hiikumdann yasak bolge olarak ilan ettigi ozel bir korusu etrafinda davarlarmi otlatan bir gobanin da-varlarinm o koruya, yasak bolgeye dalmasi, gobanm yasagi gigneme-si nasil an meselesi ise; helal mi haram mi oldugunda siiphe edilen seylere dalan bir muslumamn da o goban gibi yasak bolge sayilan harama girmesi an meselesidir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) daha sonra kalbin 6ne-mini beyan ederek korunmasmi istemis ve insan cesedinin butiin or-ganlanmn duzelmesinin ancak kalbin diizelmesiyle miimkun oldugunu, keza kalbin bozulmasiyle cesedin kalan organlarmin bozulacagi-m beyan etmi§tir. Qunkii kalb, cesedin hiikiimdan gibidir. Butiin or-ganlar ondan direktif ahrlar. Iman merkezi olan kalb kotiiliiklerden anndinldigi ve Allah'in zikri ile me§gul oldugu takdirde ondan direktif alan cesedin butim organlan Allah'a itaat eder. Bunun aksine kalb pasli oldugu takdirde kotii direktifler verir ve dolayisiyla cesedin turn organlan kotiiliiklere egilir.

Bir gurup ilim adami bu hadisi delil gostererek aklin ba§ta degil, kalbte oldugunu soylemistir. Bu konuda meshur bir ihtilaf vardir. Bi-zim arkadaslanmizin mezhebi ve kelamcilarm mezhebine gore akd kalbtedir. Ebu Hanife (Radiyallahii anh) 'a gore akil beyin-dedir. Bir kavle gore akil bastadir. Birinci goriis felsefecilerden ve ikinci gorus tabiblerden de rivayet edilmektedir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in -Helal olan seyler bellidir. Haram olan seyler de bellidir* buyrugunun manasi soyledir:

Bazi seyler apagik helaldir; helalligi herkesge bilinir. Yiyecekler-den ekmek, meyveler, zeytin yagi, zeytin, bal, hayvan yagi, eti yenen hayvamn siitu ve yumurtasi gibi gida maddeleri. Keza; konusmak, yurtimek, bakmak gibi bazi fiil ve hareketler de besbelli helal §ey-lerdir. Igki, domuz, murdar hayvan eti, idrar gibi maddeler, zina, ya-lancilik, giybet, koguculuk, yabanci kadma bakmak ve benzeri bazi fiil ve hareketler haramdir, bunlann haramligi agiktir.

Bazi §eyler de vardir ki helal mi haram mi oldugu acik degildir. Bunun igin cok kimse bu gibi §eylerin hiikmunu bilmez. Fakat din il-mini bilen kimseler nass, kiyas, istishab ve benzeri yollardan biriyle bunun hukmunu bilirler. Bu itibarla bir §eyin helal veya haramkgin-da tereddud edildigi zaman ictihada yetkili ve yetenekli ilim adami o mesele hakkmda ictihad ederek §er'i delile dayali olarak helal veya haramligina hukmeder. Bazen miictehidin delili agik bir ihtimal mahiyetini arzeder, yani hukiim igin kesin bir delil sayilmaz. Bu gibi durumlarda takvaya en uygun olam o §eyi birakmaktir. Boylece §iipheli §eyden uzak durulmug olur.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in «Her hukiimdann bir korusu bulunur...» buyrugunun manasi da §6yledir: Her hukunv darm ozel bir korusu bulunur ve hiikumdar o yasak bolgeye izinsiz giren kimseyi cezalandinr. Bu itibarla ihtiyath davranan bir kimse o korunun yakimna sokulmaz ve boylece yasak bolgeye girme tehli-kesinden uzak kalir. Allah'm korusu da adam oldurmek, zina etmek, igki igmek, hirsizlik, soygunculuk gibi haram fiil, hareket ve sozler-dir. Kim haram bir §eyi i^lerse yasak bolgeye girmis. sayibr ve ceza-ya miistahak olur. Haram bir §eye yakla§an bir kimse de harama dalmak tehlikesi ile kar§i kar§iyadir. Durum boyle olunca ihtiyatU davranan bir kimse haramlardan uzak durur ve dolayisiyla §iipheli §eylere de yanagmamis, olur.

Bazi alimler §upheli §eylerin mekruh olduguna hiikmedilmi§ §ey-ler oldugunu soylemi^tir. M a v e r d i bdyle soyleyenlerdendir. Mekruh olan §ey, haram ile helal arasinda kalan bir §eydir. Takva sahibi olan musliimanlar mekruh §eyleri islemezler. Ciinku mekruh §eylere dalmak ve bu hali siirdurmek insani gxiniin birinde harama da daldirabilir.

Hattabi'ye gore giipheli §eyler ifadesinden maksad; mah-nm bir kismi helal, bir kismi haram olan bir kimse ile ali§ veri§ et-mektir.

Hadisin «§iipheli §eylere dalan bir kimse harama dii§er* mealin-deki cumlenin izahi b61umunde Nevevi §6yle der:

Bu cumle iki sekilde yorumlanabilir: §upheli §eylero dalan kimse kasith olmasa bile haram bir §eye du^ebilir ve o harama du§erken kusur ve ihmali oldugu takdirde gunahkar sayiln". Ikinci yorum §6y-ledir: §upheli §eylere devam eden bir kimse bu alanda hoggoruye ah-§ir ve ciir'eti artar. Peyderpey harama yakla§ir. Hergiin biraz daha giddetli §upheyle karsrianan i§lere girigir ve nihayet giiniin birinde bile bile haram §eye du§er. Bu da selef alimlerinin "giinahlar kiifrun postacisidir" sozii gibidir. Yani giinahlar sahibini kufre sevkeder.

3985) "... Ma^kil bin Yes^r (Radtyalldhii ankyden rivayet edildigine gore; Resfilullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir:

Here (fitne-fesad donemin)de ibadet etmek, benim yamma hlc-ret etmek gibi (faziletli)dir."[44]

İzahı

Bu hadisi; Muslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmisterdir. Hadiste gegen "Here" fitne ve kans.ikkklar donemi §eklin-de yorumlanmi§tir. Bu donemde meydana gelen oldiirme olayina da Here denilir. Fitne ve kan§ikliklar doneminde ibadet faziletinin ustun-liigunun sebebi §udur: Boyle donemlerde halk genellikle ibadetten gaflet eder, ba§ka §eylerle

mesgul olur. Ancak az ki§iler ibadete yone-lir.[45]

15- İslam Garib Olarak Başladı, Babi

3986) "... Ebu Hiireyre (Radiyallahii anh)yden rivayet edildigine gore; ResuluIlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Islam garib olarak basladi ve basladigi gibi (guniin birinde) garib haline doniisecektir. Ne mutlu o garib (mu'min)Iere."

3987) "... Enes bin Malik (Radtyallahu ankyden rivayet edildigine gore; ResuluIlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

Islam, suphesiz garib (gibi) ba§ladi ve (guniin birinde) tekrar garib (gibi) olacaktir. Ne mutlu o garib (mu'min)lere/ *

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi$tir : Enes (R.A.)'m bu hadlsinin senedi hasen'-dir. Ravi Sinan bin Sa'd bin Sinan'in guvenilirligi ve adi hafckmda ihtilaf olmu^tur.

3988) "... Abdullah (bin Mes'fid) (Radtyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; ResuluIlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 50'yle buyurdu, demi§tir :

Islam, stiphesiz garib olarak basladi ve (giiniin birinde) garib hale doniisecektir. Ne mutlu garib (mu'min)lere.

ibn-i Mes'ud demistir ki: Garibler kimlerdir? diye soruldu. Re-sul-I Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Kabilelerinden (Islamiyet igin) aynlip uzaklasanlardir, buyurdu."[46]

İzahı

Ebu Hureyre (Radiyallahu anh) 'in liadisini Muslim de rivayet etmi^tir. Enes (Radiyallahii anh) in hadisi Zevaid ne-vindendir. Ibn-i Mes'ud (Radiyallahii anhuma)'mn hadisini T i r m i z i de rivayet etmistir. Ancak T i r m i z i' nin iman bolumiin-de rivayet ettigi metinde gariblerin kimler olduguna dair soru ve cevab bolumii yoktur. Bu soru ve cevabin sahiblerinin kimler olduguna dair agik bir kayit bulamadim. Fakat Nevevi, Miisli m'in gerhinde buna benzer ibn-i O m e r (Radiyallahu anh) 'in hadisini izah ederken gariblerin kimler oldugu hadiste agiklanrmstir, diyerek buradaki cevabi aynen nakletmi§tir. Nevevi1 nin bu ifadesi verilen cevabin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'e ait olduguna delalet ettigi igin, buna gore terceme ettim. in§aallah hata etmedim. Nevevi, gariblerin kabilelerinden (islamiyet igin) aynlip uzaklaganlar olduguna dair agiklamayi naklettikten son-ra: El-Herevi demigtir ki: Kabilelerinden aynhp uzakla§an-lardan maksad vatanlanni birakip Allah ugrunda hicret edenlerdir, diye bilgi vermi§tir.

Islamiyet'in garib adam gibi veya garib olarak bas.lamasimn ma-nasi §udur: Yiice Islamiyet ilk zamanlarda gok az kimse tarafindan kabul edildi. O donemde muslumanlann sayisi az oldugu igin Islam dini kimsesiz ve yabanci bir adam gibi idi. Sonra muslumanlann sa-yisi gogaldi, Islamiyet'i uygulayanlar ve emirlerini yerine getirenler, yasaklarmdan sakmanlar her tarafa yayildilar. Boylece ilk zamanlarda gorulen yabancuik ve gariblik kalmadi. Son zamanlarda fitne-lerin gogalmasi, insanlarm bozulmasi, dini vecibeleri yerine .getiren-lerin sayisimn azalmasi sonucunda Islamiyet ilk zamanlardaki hale

Hadislerde Islamiyet'in gariblesecegi haberi verildikten sonra; - -J*i iji^» = *Te tuba li'1-Gureba" buyurulmustur.

Gureba kelimesi garib'in goguludur, garibler demektir. Son hadiste garibler, kabilelerinden, vatanlanndan aynlip Allah yolunda hicret eden muhacirler diye agiklanmi§tu*.

Tirmizi1 nin Amr bin Avf (Radiyallahii anh) 'den rivayet ettigi bir hadiste tslamiyet'in garib olarak bagladigi ve tekrar (guniin birinde) garib hale ddniisecegi buyurulduktan sonra;

«Ne mutlu o garib (mii'min)lere ki halkin benden sonra bozduklan siinnetimi (yolumu) islah ederler* buyurulur. Bu rivayette garibler, Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in siinnetini, yolunu izle-yen, onunla amel eden ve olanca giigleriyle agiklamaya, ihya etmeye gah§an mu'minler diye agiklanmis., denilebilir. Bu rivayeti dikkate alan bazi alimler garibleri buna gdre tefsir etmis.lerdir.

Tuba kelimesi, giizellik ve temizlik manasini ifade eden lib k6-kunden ahnmadir. Bu kelime; ferah, gb'z aydinhgi, seving, gibta, ik-ram, cennet ve cennette bir agag gibi manalara yorumlannugtir. Bun-lann hepsi mutluluk ve saadet manasina yalon oldugu igin mutluluk anlamina terceme ettim.[47]

16- Fitnelerden Selamette Olmasi Umulanlar Babi

3989) "... Omer bin el-Hattab (Radtyallahu anh)'den rivayet edildigine gore:

Bit gun kendisi Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'in (Me-dine'deki) mescldine gikti ve Muaz bin Cebel (Radiyallahu anh)*in Peygamber (Sallallaha Aleyhi ve Sellem)'in kabri yaninda oturup agladigim gdrdfl. Sonra (ona) :

Senl a^latftn nedir? dlye sordu. Muaz (Radiyallahu anh):

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'den isittigim bir sey be-ni aglatiyor. Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den §u buyrugu i§ittim, dedi.

§iiphesiz riyanm azi (bile) sirktir, (yani Allah'a ortak ko§mak-tir). Kim Allah'in bir velisine du§manhk ederse giiphesiz Allah ile sa-va§maya gikmis. olur. Allah; itaatkar, takva sahibi ve halktan uzak duran 6yle kullanm gergekten sever ki, onlar goriilmedikleri zaman aranmazlar (yani halleri ve yerlerinin nasil oldugu kimse tarafindan soru§turulmaz). Hazir olurlarsa (meclislere ve onemli iglere) gagtnl-maz ve taninmazlar. Kalbleri hidayet i§iklandir. Hep tozlu ve karan-lik bannaklardan (veya gozumlenmesi zor sorunlann ustesinden) gi-karlar."

Not: Zevaid'de $6yle denilml§tir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehla bu-lunur, BU ravi zayiftir.

3990) "... Abdullah bin Omer (Radtyallahu anhiimd)fdan rivayet edildi-gine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) goyle buyurdu, demigtir:

insanlar, iglerlnde necib ve kullani§li bir tane pek bulamayaca-gin yiiz deve gibidir."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi$tir : Ravi Zeyd bin Eslem'in Abdullah bin Omer (R.A.)'den hadis l$itmesi sabit olursa bu sened sahih olup ravileri ^Uvenilir zat-lardir.[48]

İzahı

Bu iki hadis Zevaid nevindendir. Birinci hadiste gegen bazi ke-limeleri agiklayalun:

Riya: Bir ibadeti, hayir sayilan bir igi Allah rizasi diginda bir maksadla veya Allah nzasi yaninda ba§ka bir gaye ile, gosteri§ igin i§lemektir. Riyakarbgin ve go3teri§in azi bile §irk, yani Allah'a ortak kosmaktir. Cunkii her tiirlu ibadet ve hayrat ancak Allah rizasi igin yapilmahdir. Allah nzasi yaninda baska bir yaratigin nzasi giidul-diigii zaman, o yaratik Allah'a ortak edilmis sayilir. Bu nedenle de kiifur olur.

Veli: Allah'in has kulu demektir.

Ebrar: Berr'in goguludur.

Berr: Allah'a itaatkar kul demektir.

Etkiya: Takiyy'in goguludur.

Takiyy: Allah'tan hakiki manada korkan, emirlerini yerine geti-ren, giinahlardan ve azabtan sakinan ve ilahi kanuna samimiyetle saygi duyan kimse demektir.

Ahfiya: Hafi'nin goguludur.

Hail: Toplumdan uzak duran ve nerede oldugu halk tarafindan pek bilinmeyen, demektir.

Hadiste riyakarhgin azimn bile sirk oldugu bildirildikten sonra Allah'in sevgili kullannin hasletleri siralamyor.

Jkinci hadisin benzerini Buhari, Rikak kitabimn Uzlet ba-bmda rivayet etmi§tir. Bu hadiste gegen Rahile -. Binit devesidir. Bu-rada necib, binmek ve yiik tasimak bakimindan kullamsk deve ma-nasma yorumlandigi gibi, binmeye elverisli necib deve manasina da yorumlanmi§tir.

S i n d i bu hadisi §6yle yorumlamistir: Yani yuz develik bir suru iginde tasimacihkta ve uzun yolculukta kullanilmaya elveri§li, guglii ve segkin deve nasil az ise toplumda segkin mu'minler de az bu-lunur.

El-Fetih yazan Buhari' deki metni izah ederken H a 11 a -b i' den naklen §6yle der:

Alimler bu hadisi iki sekilde yorumlamislardir: Birisi §udur ki: Insanlar dini hukumler kar§isinda esittir. Diinyaca ustiin olanm ast olana, yuksek mevkide bulunamn ondan asagi mevkide bulunana us-tunlugii yoktur. Yani btitiin imisliimanlar hukuk bakimindan esittir. Nasil ki; iglerinde binit olmaya elveri§li bir tane bulunmayan yiiz deve ayni durumdadir. Ikinci yorum da §6yledir: Insanlann gogunun kusurlan ve eksikleri bulunur. Fazilet ehlinin sayisi ise cidden pek azdir. Nasil ki(> yiik hayvani olan bir deve suriisti iginde binek olmaya elveris.li bir deve zor bulunabilir.

El-Ezheri de: Hadisin manasi §6yledir: Diinyadan yflz gevirip ahiret isleriije yonelen kamil ve olgun insan, deve siirusu iginde binit devesi gibi azdir, demistir. Nevevi bu yorumun gu-zel oldugunu sdyledikten sonra: Bundan da guzel yorum §udur: Du-rumlan memnuniyet verici ve ustiin vasifli, kamil, olgun insan az bulunur, demi§tir.

E 1-H a f i z, yukardaki nakilleri yaptiktan sonra lbn-i B a 11 a 1' m §6yle dedigini s6yler: Hadisteki insanlardan maksad, sahabiler, tabiiler ve bunlan takip eden kusaktan sonra gelenlerdir. Cunkii bu uc ku§aktan sonra gelenler arasinda hiyanet etme hasta-hgi yayilnwg, kimseye giivenilmez olmustur.[49]

17- Ümmetlerin Firkalara Bölünmeleri Babı

3991) "... Ebfi Hureyre (Radiyalldhii ankyden rivayet edildigine gSre; Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellcm) §6yle buyurdu, demistir:

Yahudiler jetmi^ bir firkaya aynldi. Benim iimmetim de yetmis ug firkaya aynlacaktir."

3992) "... Avf bin Malik (Radiyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Yahudiler yetmis bir firkaya aynldi. (Bunlardan) bin cennette ve yetmisi atestedir. Hristiyanlar da yetmis iki firkaya aynldi. (On-lardan da) yetmis bir firka ateste ve biri cennettedir. Muhammed'in cam (kudret) elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki. benim iim-metim muhakkak yetmi§ iic firkaya aynlacaktir. Bir firka cennette ve yetmi§ iki firka ate§tedir.

Ya Resulallah! Cennette olan firka kimlerdir? diye soruldu. O: (Sahabilerin yolunda olan) cemaat, diye cevab verdi."

Not: Zevdid'de ?fiyle denilmi^tir: Avf bin M&lik'in bu hadisine ait sened soz goturtir ; Ravi R4?id bin Sa'd hakkinda Ebu Hatem : O, 50k dogru sozliidlir, demi^tir. R^vi Abbad bin Yusuf'un rivayetini Ibn-i Maceh'den ba$ka kimse tahrlc etmemi? (almanu$)tir. tbn-i Maceh yamnda da bundan ba?ka hadlsi yoktur. tbn-i Adi: O, rivayetinde yalmz kaldigi bir takim hadisler rivayet etmi?, demi^tir, ibn-i Hibban da onu giivenilir zatlar arasinda anmi^tir. Senedin kalan ravileri gflvenillr zatlardar.

3993) "... Enes bin Malik (Radtyallahii anhy&en rivSyet edildigine gb're; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 50'yle buyurdu, demigtir:

fsrail ogullan yetmi§ bir firkaya aynldi. Benim ummetim de §iip-hesiz, yetmi§ iki firkaya aynlacaktir. Bunlarm hepsi ate$tedir. Yalmz bir firka ate§te degildir. O da (sahabilerin yolunda olan) cemaattir."

Not: Zevaid'de ^oyle denilmlftir: Bunun senedi sahth olup ravileri gttve-nUir zfttlardir.

3994) "... Ebu Hureyre (Radtyallahii a«A/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi$tir:

(And olsun ki) siz, kendinizden onceki (millet) lerin yoluna ku-lacji kula^ina, ar^ini ar$imna ve kan§i kan§ina muhakkak tipatip uyacaksimz, Hatta onlar (daracik) bir keler deligine girseler siz de muhakkak o delige gireceksiniz.

Sahabiler, Ya Resulallah! (O milletier) yahudiler ve hristiyanlar (mi)? diye sordular. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) : Bunlar olmaymca baska kimler olur? buyurdu."

Not; Zevaid'de ?6yle denilmi^tlr: Bunun senedi sahih olup ravileri gUvenillr z&tlardir.[50]

İzahı

Bu babin ilk hadisi diger sunen sahibleri ve Hakim tarafin-dan da rivayet edilmi§tir. Kalan hadisler 2tevaid nevindendir. B u -h a r i, bu babin son hadisinin benzerini el-itisam

kitabimn bir ba-binda Ebu Said-i Hudri (Radiyallahu anh) 'den rivayet etmistir.

Bu babin ilk iic. hadisinde; Peygamber (Aleyhi's-salatii ve's-se-lam)'in iimmetinin yetmis kusur firkaya aynlacagi ve biri harig di-gerlerinin cehennemlik olacagi haber veriliyor. Bu fu*kalardan mak-sad Ehl-i Sunnet mezhebine ters diisen itikad konulanna iliskin batd mezheblerdir. Hanefi, §afii, Maliki ve Hanbeli gibi amel ve fikih konulanna ait mezhebler kasdedil-xnemi§tir.

Tuhfe yazan T i r m i z i * nin rivayet ettigi Ebu Hurey-r e (Radiyallahu anh) 'w hadisini izah ederken, bu hadisin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in birmucizesi olup aynen gergek-Ie§tigini belirttikten sonra; imam Ebu Mansiir et-Te-mimi1 nin bu hadisin izahi konusunda bir kitab yazdigini ve ki-tabta §6yle dedigini nakleder:

Yetkili ilim ehli bilir ki Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) , yerilen 'firkalar ile; helal ve haram konularinda, fikih mes'ele-lerinde ihtilafa dii§en degigik goriig beyan eden amel mezheblerini kasdetmemigtir. O'nun kasdettigi firkalar, Tevhid akidesinin temel mes'elelerinde, hayir ve gerrin takdiri, yani kader konusunda, nebi-Iik ve resulluk gartlannda ve buna benzer konularda hak ehline, yani Ehl-i Siinnet ve'1-Cemaata muhalefet eden mez-heblere mensup guruplardir. Cuoku bu guruplarin bazisi diger bazi guruplann kafirligine hiikmedecek kadar aralannda ihtilafi ileri go-turmiiglerdir. Fikih ve amel konulanna dair mezheb mensuplan ara-sinda ise boyle bir durum soz konusu degildir. Bunlar cegitli mes'e-lelerde ihtilaf ettikleri, degigik goriigler beyan ettikleri halde, kendi-lerine muhalefet edenleri ne kufurle ne de fasiklikla itham etmemis.-lerdir. Bu itibarla bu hadis itikad konulanna dair batil mezhebler manasina yorumlamr. Sahabiler doneminin sonlannda Kaderiyye mezhebinin tiiredigi ve Ma'bed el-Cuheni ile kendisine uyanlann bu muhalefet bayragini gektikleri gdriildi. Sonra peyder-pey batil mezhebler gogaldi ve nihayet bunlan sayisi yetmi§ iki fir-kayi buldu. Yetmi§ uguncii firka ise Ehl-i Siinnet ve'l-Cemaat firkasidir. Hak mezheb de budur.

Tuhfe yazan daha sonra §6yle der:

Bid'at ehli olan mezheblerin sayisi el-Mevakif ta belirtildigi gibi esas itibanyla sekizdir.- Birisi Mutezile mezhebidir. Bu mezheb mensuplannm ba§lica batil goru§leri §unlardir: Kullar amelleri-nin yaraticisidir. Mu'minler ahirette Allah'm cemalini gfiremezler. lyi bir amel i§leyenin mukafatlandinlmasi ve giinah i§leyenin ceza-landinlmasi vacibtir. Mutezile mezhebi yirmi firkaya aynhr. Ikincisi Hz. A l i (Radiyalldhii anhJ'i sevmekte a§in giden § i i mezhebidir. Bunlar da yirmi iki firkadir. Ogiincu ifrata kagan H a - riciye mezhebidir. Bunlar Hz. AM (Radiyallahu anh) 'in kafir olduguna hiikmederler ve: Bir miisluman biiyuk bir giinah i§-ledigi zaman kufre gider, derler. Hariciler de yirmi kola ay-nlir. Dorduncusii Murci e mezhebidir. Bunlara g6re imanh bir kimsenin gunah i§lemesinin hig bir sakmcasi ve zaran yoktur. Bunlar da be§ guruba aynlir. Begincisi Neccariye mezhebidir, fig guruba aynlir. Altinasi Cebriye mezhebidir. Bunlara g6re kul-lann elinde higbir irade yoktur. Bunlar tek gurubtur, Yedincisi M u § e b b i h e mezhebidir. Bunlar Allah (Azze ve Celle) 'nin yaratik-lar gibi bir cisim oldugu iddiasmdadir. Bunlar da tek gurubtur. Boy-lece batil mezheb sayisi yetmi§ ikiyi bulur. Yetmis. ugiincii firka ise Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in ve sahabilerinin yolunu tutan Ehl-i Siinnet ve'1-Cemaat mezhebidir. Hak yolda olan budur. Diger mezhebler batildir, mensuplan sapik sayihr. Bu bilgi el-Mirkat'tan naklen verilmigtir.

tkinci ve uguncii hadiste gegen "Cemaat" kelimesi ile Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in ve sahabilerinin yolunda olup bid'at ve yanhg itikaddan uzak duran gurup kasdedilmi§tir ki bu guruba Ehl-i Siinnet ve'1-Cemaat deriz.

Bu hadislerde ummetin yetmi? bir veya yetmis iki firkasimn ce-hennemlik olup bir firkamn cennetlik oldugu belirtilir. §oyle bir soru hatira gelebilir: Kible ehli olan, yani zerre mikdan imam olan her miisluman netice itibariyle cennetliktir. Yani Islam dininden oldugu kesinlikle bilinen tiim hukiimlere inanan kimseler bir takun bid'at-leri benimsemlg olsa bile imamn alti §artina inandiktan sonra mu'-min sayihr ve bu hal uzerinde olurse, gunahlanmn cezasim cektik-ten sonra veya gekmeden ilahi bir magfiretle cennetlik olabilir. Diger taraftan Ehl-i Siinnet mezhebine mensup bir kimse i§ledigi herhangi bir gunahtan dolayi cehennemde ta'zib edilebilir ve azabim gektikten sonra cennetlik olur. Halbuki bu hadisler bir firkamn cennetlik, digerlerinin cehennemlik olduguna delalet eder. Bu nasil izah edilir?

Bu soruya degi§ik §ekillerde cevab verilmigtir. Bir yorum §Qy: ledir:

Bir firka tagidigi itikad nedeniyle azaba mustahak olmayip bu bakimdan cennetliktir. Diger firkalar ta§idiklan batil itikaddan do-layi cehennem azabina miistahaktir. Diger bir yoruma gore hadisler-deki hukiim cogunluk itibariyledir. Yani Ehl-i Siinnet mezhebi mensuplannm buyuk gogunlugu hak yolda olmakla cennete li-yakat kazann*. Diger firkalara mensup insanlarm gogunlugu yanhg yolda olmakla cehenneme mustahak olur.

Son hadis ise muslumanlann yahudilere ve hiristiyanlara uyma-ya ozen gdstereceklerini, bu iki milletin ahlak ve yagantilanna adeta imrenircesine egileceklerini ve bir takim bid'at ve nefsi arzulara esir gibi baglanacaklanm haber veriyor. Bu da mucize olarak gergekleg-mi§tir. Bugun Islam toplumunda tamamen Islam dinine ve Asr-i Saa-detin guzel ya§antisina ters dugen kotuluklere, bid'atlere, sefahet ve ahlaki cdkuntuye dogru hizla gittigi veya suruklendigi buyuk uzun-tu ile mus&hede edilmektedir.[51]

18- Mal Fitnesi Babı

3995) "... Ebu Said-i Hudrt (Radtyalldhii a»A>'den; §6yle demi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellexn) (bir gun) kalkip ce-maate soyle bir konusma yapti:
•Hayir. AHah'a yemin ederim ki ey insanlarl Sizin igin korktu-gum sey ancak Allah'in sizin igin gikaracagi dunya ziyneti (olan ser-)vet)dir.»

Bunun uzerine bir adam O'na:

Ya Resulallah! Hayir (yani mal nimeti) ser getirir mi? (ki endise-leniyorsun) diye sordu. Bu sorudan sonra Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«(Mutlaka) hayir (olan bir sey) sfiphesiz ancak hayir getirir. Ama mal (mutlaka) j^yir nudir? (Bakiniz) Kfigfik irmagin (veya ba-har yagmurunun) bitirdigi bitkilerin tumu (tikabasa yiyen hayva-m) kann §i5kinligiyle derhal oldurur veya 5lttme yakla^torur. Fakat (zararsiz) gayir yiyicisi hayvan (onu) yiyer, nihayet bdgurleri dolun-ca (sis.ince) giineslenir, sonra kolayca tersler, i§er. Dana sonra gevis getirir (ve boylece karnindakini hazmettikten) sonra tekrar (gayirh-ga) donup otlanir. iste (bunun gibi) mes.ru yolla bir mal alan kim-seye o mal mubarek (bereketli) olur. Gayr-i mesru yolla bir mal alan kimsenin durumu da yiyip de doymayan obur kimsenin durumuna benzer.»"[52]

İzahı

Bu hadlsi Buhdri de Rikak kitabimn 6. babinda rivayet et-mi§tir.

Hadiste gegen bazt kelimeleri agiklayahm:

Zehre: Ziynet, giizellik ve gigek gibi manalara gelir. Burada es-ya, elbise, ziraat gibi dunya mall ve serveti manasi kasdedilmigtir.

Hadiste gegen "Hayir" kelimesi de mal manasinadir. Kur'an-i Ke-rim'in muteaddid ayetlerinde bu manada kullanilmi§tir.

Hadir i Yes.il ot, gayir ve hayvanm beslenmesi igin gok yararh btr nevi bitki maijalanna gelir.

Habat: Karnin §i§mesidir.

Rebi: Bahar mevsimine denildigi gibi kuguk innaga da denilir. Ibn-i Hacer ikinci manayi tercih etmiijtir.

Hasira: Bugurdiir. ictirar: Gevi§ getirmektir.

Dunya mah asil itibariyle bir nimet oldugu igin soru sahibi ma-hn gerre nasil sebebiyet verdigini ogrenmek igin Resul-i Ekrem (Aley-hi's-salatu ve's-selam) 'e "Hayir §er getirir

mi" sorusunu sormustur.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) buyurdugu cevabta her bakundan hayir olan bir geyin daima hayir getirdigini, fakat dunya malinin her bakimdan hayir sayilamayacaguii belirtmi§tir. Evet, diinya mah ve nzik ne kadar bol olsa bile mesru yolla kazanildigi, zekat gibi haklanna riayet edildigi ve cimrilik lie israf tan kagmildigi zaman hayu-hdu*. Fakat amlan cimrilik ve israf gibi nedenlerle mal hayirli olmaktan gikip gerre ddnugebilir. Keza mal gayri me^ru yolla kazanildigi veya boyle yollara harcandigi zaman nimet ve hayir olmaktan gikip §er ve nikmet olur.

Hadiste iki ornek bulunur: Birincisi dunya malini toplamakta a§in giden, ifrata kagan, helal haram demeden servet biriktiren ve iyi yolda harcamayan kimse igindir. Boyle bir kimse yagmur veya itmak suyunun bitirdigi otlan tikabasa yiyen, hazmi igin; gevis getir-mek, guneslenmek gezip tozmak gibi carelere basvurmayan ve kar-mn sismesi ile derhal olen veya olume yakla§an hayvan gibidir. Mai o kimseyi helak eder. Ikincisi diinya malini makul dlguler iginde ve me§ru yolla kazanan ve kazancindan yararlanmasim bilen, bir kis-znuu iyi yollarda, hayir islerinde harcayan kimse igindir. Bdyle bir kimse igin iyi bir besin maddesi olan gayirla karnmi doyuran, bunu hazmetmek uzere giine§leyip gevig getiren ve nihayet kolayca ters-Ieyip i§eyen, sonra ayni §ekilde otlanan hayvan misali verilmigtir.

Hadisin daha geni§ izahim ogrenmek igin B u h a r i' nin §erh-lerine miiracaat edilebilir.

3996) "... Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyalldhu ankiim&ydan riva-yet edildigine gore; Resfllullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellent) bir gun :

Farfs (Iran) ve Rum hazineleri size fethedilecegi zanum «izler na-sil bir kavim olacaksuuz? diye sordu. Abdurrahman bin Avf (Radi-

yallahii anh) :

Allah'in bize emrettigi gibi sdyleriz (yani hamd, §iikur ederek ni-metlerin artmasim dileriz), dedi. ResuluIlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

•Veya ba§ka $eyler (soylersiniz - yaparsimz yahut haliniz ba§ka turlu olur). Biribirinize (maddiyat igin) rekabet edersiniz, sonra ha-sedlesirsiniz (gekememezlik edersiniz), sonra biribirinize sut ^evirip aynhrsmiz, sonra biribirinize kin tutarsuuz. Yahut buna benzer hale dflsersiniz. Dana sonra muhacirlerln zayiflanna giderek bazdanni bazdarnun boyunlan Qzerine kumandanlar e4ersiniz>, buyurdu.

3997) "... Amr bin Avf —ki Amir bin Lliey ogullannin dostu olup Be-d!r savajma Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin maiyyetinde katilmi§-ti— (Radtyalldhu ff«A)'den; §oyle demigtir:

ResOluIlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Bahreyn (ahalisinin gayri muslimlerinin) cizyesini getirmek uzere Ebu Ubeyde bin el-Cer-rah (Radiyallahii anh) i oraya gonderdi. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) savas etmeksizin Bahreyn ahalisiyle bans akdederek baslarma el-Ala bin el-Hadrami (Radiyallahii anh) 'i vali tayin etmis-ti. Sonra Ebu Ubeyde Bahreyn'den bir mikdar cizye maUni (Medine-i Munevvere'ye) getirdi. Ensar Ebu Ubeyde'nin geldigini isittiler de Re-sulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde sabah nama-aani kumaya birden geliverdiler. ResuluIlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazi bitirince aynldi. Ensar da (o esnada) Ebu Ubeyde've kar§i ciktilar. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) onlan gorfin-ce guliimsedi. Sonra:

-Ebu Ubeyde'nin Bahreynden bir hayli mal getirdigini i§ittigini-zi saniyorum?» buyurdu. Ensar:

Evet, Ya Resulallah, dediler. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

«§ad olunuz ve sizi sevindirecek nimetleri (bundan boyle de her zaman) umunuz. Vallahi (bundan sonra) size fakirlik halinin gele-ceginden hip korkmam ve Iakin sizler icin korktugum §ey, sizden on-ceki iimmetlerin oniine diinya (nimetleri) nin yayildigi gibi sizin 6nu-nuze de yayilmasi ve onlann biribirierini cekemeyip diinyahgi ele ge-cirmek icin yan§tiklan gibi sizlerin de aym $ekilde biribirinize dus> meniz ve nihayet dunyabgm onlan helak ettigi gibi sizleri de helak et-mesidir.»"[53]

İzahı

Abdullah bin Amr (Badiyallahu anh)'m hadisini Muslim de Zuhd kitabinni birinci babmda rivayet etmi§tir. Ha-diste gegen Tenafus fiilinin agiklamasi hakkmda Nevevi §6yle der: Alimler: Tenafus, bir seyi elde etmek igin yarismak ve bagka-sunn emu elde etmesinden ho§Ianmamaktir. Bu ise hasedin, gekeme-mezligin ba§langicidir, demislerdir. Hased ise bir nimetin sahibinin elinden gikmasim temenni etmektir. Tedbiir de ki§ilerin kendi arala-nndaki munasebeti ve iyi ili^kiyi kesmeleridir.

Amr bin Avf (Radiyallahii anh) 'in hadisini; Buhari, Humus kitabinm Cizye babmda, Muslim, Zuhd kitabinni birinci babinda rivayet etmi§lerdir. N e s a 1' nin de bunu rivayet ettigi Fethu'l-Bari'de belirtilmigtir.

Bahreyn: Irak'ta Basra ile Hecer arasinda bir §e-hirdir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam), hicretin dokuzun-cu yih bu beldenin gayri muslimleri ile ban§ akdederek; her yil be-lirli bir mikdarda cizye denilen vergiyi odemeye karar verilmi§tir. El-Hftf jz'iA Beyamna gore o donemde bu §ehir halknim gogu Mecusi idiler. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) sava§siz ola-rak elde edilen Bahreyn valiligine sahabilerin me$hurlanndan el-Ala bin el-Hadrami'yi atanu§ti.

Ebu Ubeyde (Radiyallahu anh) 'm Bahreyn' den cizye ma-lini getirdigini duyafl Ensarilerin o gun sabah namazinda M e s cid-i Nebevi'ye gelivermelerine ait ciimlenin izahi boliimun-de el-Hafiz: Bundan anlagiliyor ki sahabiler Cuma namazi di§indaki vakitlerde kendi kabilelerinin mescidlerinde namaz kiliyor-lardi. Qiinkii her kabilenin oldugu yerde mescidler bulunuyordu. An-cak yeni bir durum oldugu zaman Ensar-i Kiram (Radiyallahii anhii-ma) Mescid-i Nebevi'ye namaz kilmaya gelirlerdi. O gun sabah namazinda Mescid-i Nebevi'de toplanmalan cizye malinin geli§i sebebiyle oldugu karine ile anlas.ihyordu. Bu ne-denle Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) bu duruma i^aret buyurmu^tu.[54]

19- Kadınlar Fitnesi Babı

3998) "... Uslme bin Zeyd (Radiyallahu anhiimd)'dan riv&yet edildigine gore; Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demi§tir:

«Benden sonra erkeklere kadmlardan daha zararli bir fitne (se-bebi) biraknuyorum.***

3999) "... Ebu Said (Radtyattdhu anh)'den rivayet edildigine gore; Re-sulullah (Sail alia hii Aleyki ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Her sabah iki melek i Erkeklere kadinlardan dolayi yaziklar ol-sun ve kadinlara erkeklerden dolayi yaziklar olsun, diye baginr."

Not: Zevald'de §5yle denilmiftir: Bunun senedinde H&rice bin Mus'ab bu-lunur. Bu ravl zayiftir.

4000) "... Ebu Said(-i Hudri) (Radtyallahu ank)'den rivayet edildigine gore:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayaga kalkarak (halka) bir hitabede bulundu. Hutbcsinde buyurdugu sozlerden biride su idi t

Siiphesiz, diinya (mah ve nimetleri) ye§il ve tath (meyve gibi ga-bukga guriimeye, gitmeye mahkum veya gtizelligiyle cazib)dir. Ve Allah sizleri dunyada cskl ummetlere gOphesiz halife kildi da nasil amel edece^inize bakar. Dikkat ediniz de dunya (ya dalmakJdan sa-kininir ve kadmlar (in fitnesin)den korununuz."[55]

İzahı

Bu babin ilk had! si; Buhari ve Muslim tarafindan da rivayet edilmistir. Oralardaki rivayetlerde hadisin ba§i; ;Mt cSj U diye baslar.

Kadmlann erkekler igin en zararh fitne olmasi durumunu bazi ilim adamlan kotu huylu kadinlara tahsis etmi§Ierdir. Bilindigi gibi fitne, imtihan mandsina da gelir. Kadinlar erkeklerin giinaha girip girmemeleri bakimindan bir sinav gegitidir. Bu hukum e§ler duru-mundakilere ve digerlerine umumidir. Iffetli, namuslu, durust, kanaatkar, ibadetine diigkun, kocasma itaatkar kadin; kocasmin giinaha girmesine sebep olmasi §6yle dursun, bilakis onu birgok giinah-lardan uzak tutabilir. Sayilan meziyetlerin ve benzeri faziletlerin ak-si karekterde olan kadmlar ise kocalan igin cidden felaket ve gu-naha girmenin en miisaid araci sayihr. Toplumda kocasina husumet besleyen, yemegine zehir katan, oldiirmeye girisen, mahna, lrzina, na-musuna hiyanet eden, haram kazanca zorlayan, dini gorevlerini en-gelleyen ve boylece cehenneme siirukleyen kadinlara rastlamr. Bu ha-talara ve suglara du§menin ?e§itli sebebleri arasmda kadmin akhnin noksanligi onemli bir yer alir. Bazen de art dii§unce olmaksizm boy-le suglara du§ebilir. Erkeklerden de boyle olanlar bulunur ise de sa-yi bakimindan az sayihr. Zevaid nevinden olan ikinci hadiste erkeklerin de kadmlar igin bir fitne mahiyetinde olduguna igaret edilmigtir.

T e g a b u n suresinin 14. ayetinde «Ey iman edenlerl BUmif olunuz ki eslerinizden ve evladmizdan size du$man olanlan vardir...»

buyuruluyor. Geni§ bilgi igin bu ayetin tefsirine muracaat edilmelidir.

Ebu Said (Radiyallahu anhl'in son hadisini Muslim de rivayet etmi§tir. Bu hadiste diinya yes.il ve tath diye vasnTandinl-mistir. Bundan maksad su olabilir: Diinya mah ve nimetleri nefsin ona ragbet, igtiyaki ve ihtirasi bakimindan yesil ve tatli meyve gi-bidir. Cunku nefis ya§ ve tath meyveye duskiindiir, ondan gok ho§-Iamr. Muhtemel olan ikinci yorum sekli diinya mah ve nimetlerinin gegici ve hizla gidici olmasi bakmnndan ye§il ve tath meyveye ben-zetilmesidir. Hadiste insanlann iyi veya kotu amel ve hareketlerinin Allah'm gozetimi altinda oldugu belirtilerek gerekli uyan yapildik-tan .sonra dunyaya dalmaktan ve kadmlann fitnelerinden sakinma emri verilmistir.

4001) "... Ai§e (Radiyallahii awAdJ'dan; §oyle demigtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defa) Mescid'de otururken Muzeyne (kabilesin) den sfislu, Mescid'in ichide (bile) ete-gini suriiyup boburlenerek yfirttyen bir kadm (Mescid'e) girdi. Bu-nun uzerine Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sSyle buyurdu s
Ey insanlar! Kadinlannizi Mescidte gittiklerin) de suslfi elbise giymekten ve boburlenmekten menediniz. Cttnkfi israil ogullan, ka-dmlan mescidlerte gittiklerin) de sfislfi elbise giyip boburleninceye kadar lanetlenmediler."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi$tir : Bunun senedinde D&vfid bin Mttdrik bu-lunur. Zehebl. Tabakat kit&bmda bu ravinin taninmayip mechfll blr kimse oldugu-nu s6ylemi$tir. Ravi Musa bin Ubeyde de zayiftir.

4002) "... Ubeyd isimli Mevli Ebi Ruhm (RadtyaMhii ank)'den rivayet edildigine gore:

Ebfi Hareyre (Radiyallahu anh), gfizel koku sfirOnmfls olup Mescid'e gitmek isteyen bir kadina rastlami? ve t

Ey Cebbar (olan Allah)in cariyesi! Nereye gitmek istiyorsun? dl-ye sormu$. Kadin da:

Mescid'e, diye cevab vermis. Ebfi HOreyre (Radiyallahu anh) : Ve onun icin mi gfizel koku surfindun? deyince kadin t

Evet, demi§. (Bunun uzerine) Ebfi Hureyre (Radiyallahu anh) : Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den su buyrugu suphesiz isittim, demistir t

Her hangi bir kadin gfizel koku surundiikten sonra mescid'e (gitmek uzere evinden) fikarsa (o kokuyu giderici) boy abdesti ahncaya kadar hip bir namazi kabul olunmaz."[56]

İzahı

Bu hadisi E b u Davud da Libas bolumunde rivayet etmi§tir.

Cebbar: Allah'in isimlerindendir, buyrugunu her §eye gegiren, kahredici, kudreti sonsuz ve her §eye hakim manalanni igerir. E b u Hureyre (Radiyallahii anh) kadmi korkutmak igin Allah'in bu ismini anarak "Ey Cebbar'm cariyesi* seklinde hitab etmistir. Hadi-sin zahirine gore giizel koku suriiniip camiye giden bir kadmm, vu-cudundaki kokuyu tamamen giderecek tarzda boy abdesti almasi ge-rekir. Yani kokuyu ister viicudunun tamamina ister bir kismina sii-runmu§ olsun hukiim budur. Fakat Avnu'I-Mabud yazannm naklen beyanma gore e 1 - K a r i: Yani kadin viicudunun her tarafina giizel koku siirunmiis. ise biitun viicudunu yikamasi gerekir. §ayet viicudunun belirli bir yerine siirunmu§ ise orayi yikamasi gerekir* demistir. Avnu'I-Mabud yazan, e 1 - K a r i' nin g6ru$iine katslma-yip hadisin zahiri manasmi tercih etmigtir. /

Hadis, kaduun giizel koku siiriinup de bu haliyle camiye gitme-sinin haram olduguna delalet eder. Camiye gitmesi yasak iken, bu se-kilde siislenip; parfiim gibi guzel kokulan siirunen ve bu vaziyette gar$iya, gezmeye giden gafil kadinlann hali nasil olur?

4003) "... Abdullah bin Omer (Radiyallahu anhumdydan rivayet edildi-gine gore: Resulullah (SqUailahu Alcyfii vc Sclletn) (kadm cemaatine) :

Ey kadinlar toplulugu! Sadaka veriniz ve cok istigfar ediniz (yani giinahlanmzi bagisjanmasim gok isteyiniz). CCinkii ben sizlerin ce-hennem halkimn gogunlugunu te§kil ettiginizi gordiim, buyurdu. Bu-nun uzerine kadm cemaatinden akh ba$inda biri t

Ne giinahuwz var ki cehennemliklerin cogunlugu biz kadinlanz Ya Resulallah? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) :

Siz (§una buna) cok lanet eder ve kocaniza karsj nankdrluk (ya-ni nimetlerini inkar) edersiniz. Akil ve dini noksan olanlardan hie birinin akilu bir kimseye sizin kadar galebe caldigim gdnnedim, buyurdu. Kadin :

Ya Resulallah! Akil ve din noksanligi nedir? diye sordu. Resul-1 Ekrem (Sallallahii'Aleyhi ve Sellem) :

Akil noksan ligin a gelince: Iki kadinm §ahidligi bir erkegin §ahid-ligine denktir. iste bu (denklik hiikmu), aklm noksanhgindandlr. Ka-din (hayiz nedeniyle) gunlerce namaz kilmaz ve Ramazan ayinda (hayiz suresince) orug tutmaz. iste bu da dinin noksanhgind»ndir (yani noksanhgidir.)"[57]

İzahı

Bu hadisi; B u h a r i, "Hayiz Kitabf *nda, Muslim de "Iman Kitabi"nda rivayet etmi§Ierdir. El-H af lz'm beyanina gore N e s a i de rivayet etmi§tir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in bu konugmayi bir bayram namazi miinasebetiyle namazgahda yaptigi B u h &t \' de-ki riv&yetten anla§iliyor.

Hadiste gegen bazi kelimeleri agiklayahm:

Ma'ger: Ortak bir yonii bulunan topluluk demektir. Kadmlar toplulugu, erkekler toplulugu, insanlar toplulugu ve cinler toplulugu gibi.

Cezle t Akilh, dirayetli ve gorus bakimindan yetenekli kadin ma-nasini ifd.de eder.

La'n: La'netlemek demektir. Yani la'netlenen kimsenin Allah'in rahmetinden uzak tutulmasini, kovulmasim dilemektir.

A$ir t Kanya da kocaya da denilir. Burada koca manasmda kul-lamlmigtir.

Akil demektir,[58]

Hadisten Çikan Hükümler

N e v e v I bu hususta ozetle §6yle der:

1. Hadiste kadinlar sadaka vermeye, bol bol istigfar ve tevbe et-meye te§vik edilmi§tir.

2. ibadet ve hayrat gunahlara keffâret olur. Cunku cehennemliklerin gogunlugunun kadinlardan olu§masi, onlann sadaka ve gok istigfar etmelerine gerekge gosterilmi§tir.

3. Kadinm kocasina kargi nankbrltik etmesi, iyiliklerini inkar et-mesi biiyuk gunahlardandir. Cunkii cehennemle tehdid, giinahin bii-yukliiguniin belirtisidir.

4. Bir kimseyi la'netlemek gok girkin giinahlardandir. Fakat bii-yiik gunahlardan sayildigina dair bir kayit bu hadiste yoktur. Qun-kii Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam), kadmlann la'netleme-yi gok kuHandiklarim beyan buyurmu§tur. Kugiik bir gunah, devam-h iglenince biiyiik giinah sayilir. ilim adamlan la'netlemenin haram-hgi hususunda ittifak etmiglerdir. Cunkii la'net, kiginin AUah'in Tah-metinden uzaklagtinlmasim dilemektir. Bu itibarla kufiir uzerine1 mi, iman uzerine mi oldugu kesinlikle bilinmeyen bir kimse hakkinda, bbyle bir dilekte bulunmak caiz degildir. Bunun igindir ki ilim adamlan : Belirli bir musliimam veyd bir kafiri, bir hayvam la'netlemek caiz degildir. Ancak kiifur uzerine oldugu kesinlikle bilinen veya ka-fir olarak blecegi agik, segik §er'i bir delil ile bilinen §eytan ve E b u C e h i 1 gibi ki§ilere la'net edilir, demi§lerdir. isim vermeden kotii-liikler i§leyenlere la'net etmek ise caizdir. Mesela: Zalimlere, fasik-lara, yalancilara, kafirlere, faiz yiyenlere la'net olsun denilebilir.

5. Din, noksanhk ve fazlalik kabul eder.

6. Devlet ba§kam, devlet adamlan, biiyuk insanlar, emirleri al-tindaki insanlara, kendilerine bagh kimselere nasihat eder, onlan uyanr ve ibadete tes.vik eder.

7. Akh ba§inda olan kadin bilmedigini bgrenmek iizere Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'e sorular sordugu gibi, maiyyet durumundakiler amirlerine, ogrenci - ogretmene, bilmeyenler bilen-lere sorular sorup bilmediklerini ogrenmeye gah§malidir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) kadinlann hayiz suresince namaz kilmamalan ve Ramazan orucunu tutmalan gerekgesiyle onlann dinlerinin noksan oldugunu bildirmi§tir. Bunun anlami aciktir. Qunkii ibadetlere ve Allah'a itaat etmeye de din denilir. Durum bu olunca ibadetleri ve taati cok olan bir muslumanin dini, iba-det ve taati az olan muslumanin dininden fazladir, denilebilir. Ba§-ka bir deyimle ibadeti gok olan muslumanin dini fazlalasur. Ibadeti az olan muslumanin dini noksan olur.
Dinin noksanhgi, bazen giinah sayilan isler ve hareketler nede-niyle olur. Mesela mazereti olmayan bir kimsenin Ramazan orucunu tutmamasi, Cuma namazim kilmamasi gibi. Bazen de gunah sayila-cak bir durum olmaksizm din noksanligi olu§ur. Mesela yolculuk ha-linde veya hastalik nedeniyle Ramazan orucunu tutmayan veya Cuma namazina gitmeyen bir kimsenin ibadetinde bir noksanlik mey-dana gelir.

Hayiz halindeki kadin; §er'i mazeret dolayisiyla bu surece namaz kilamaz, oruc tutamaz. Bu fiilinden dolayi bir giinaha girmesi s6z ko-nusu olmamakla beraber, bu ibadetleri yapmigcasina sevab almasi da dugunulemez. Bdylece dininde, ibadetinde bir noksanlik vardir. Ama bundan dolayi sorumlu degildir. Namazim birakmasi vacib olan ve bu sebeble namazim birakan bir kadin, namaz kilmasi vacib olan ve bu vacibi ifa eden bir kimse gibi degildir. Gayet tabii vacib, farz olan ibadeti ifa eden kimsenin sevabi daha cok olur.[59]

20- Ma'ruf'u (Yani Dinen İyi Olarak Tanınan Şeyleri) Emretmek Ve Münker'i (Yani Dinen Fena Sayilan Şeyleri) Menetmek Babi

Ma'ruf: Allah'a kulluk, insanlara iyilik etmek ve dinin te§vik et-tigi, iyi saydigi §eylere denilir.

Munker: Ma'ruf 'un ziddi olan geylerdir. Yani dinen kotu sayilan fiil, soz ve hareketler ile batil itikadlar ve iglerdir. Hadislerin terce-mesinde Ma*ruf'u iyi seyler ve Munker'i fena §eyler diye ifade ede-cegim.

4004) "... Ai§e (Radtyalldhii anhaydan rivayet edildigine gore kendisi Resulullah (SattaUahu Aleyhi ve SeUem)'den §u buyrugu i$itmi$tir:

Sizin (halki hidayete) davet edip de gagnniza icabet (veya sizin dua edip de kabul) edilmeme durumu olmadan once (insanlara) iyi seyleri emrediniz ve fena s.eyleri men ediniz."

4005) "... EbQ Bekir (Radtyaltdhii anh)'den rivayet edildigine gore (bir giin) Allah'a hamd ve sena ettikten sonra §b'yle demi§tir: Ey insanlar! Siz;

"Ey iman edenler! Siz kendinize dii§ene bakiniz. Hidayet yolun-da oldugunuz zaman sapitan kimse size zarar veremez." (Maide 105) ayetini okuyorsunuz (ve hiikmuniin genelligini sanarak iyiligi emret-meyi ve fenahgi menetmeyi birakiyorsunuz). Halbuki biz Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selleml'den §u buyrugu muhakkak isjttik:

Suphesiz, insanlar kotu bir §eyi gorup de menetmedikleri zaman Allah'in onlara umumi bir ceza vermesi cabuklasir (veya yakinla§ir).

Ravi Ebu Csame bu hadisi ba§ka bir defa rivayet ederken Ebu Bekir (Radiyallahu anh)'ui "Halbuki biz Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'den §u buyrugu muhakkak isittik" bicimindeki sdzQ yerine onunt "Cflnka ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'd su buyrugu mubakkak isittim" dedlgini nakletmistir."[60]

İzahı

A i § e (Radiyallahii anha) "nin hadisini ibn-i Hibban da rivayet etmi§tir. Kutub-i Sitte'den ba§kaca hangisine rivayet edil-

digine dair bir kayda rastlamadim. Bu hadisteki; \je-X fiilinin dua

veya davet anlaminda kullamlmi§ olmasi muhtemel oldugundan ter-cemede bu duruma i§aret ettim. Bu iki ihtimale gore hadisin manasi da farkh olur. §ayet anilan fiil davet manasina olursa; isticabe de halkin davete icabet etmesi anlamini ifade eder. Yani islamiyet'in iyi saydigi geyleri emretmeyi ve kotu saydigi §eyleri menetmeyi ge-ciktirmeden zamaninda yapiniz. Eger gerekli tedbiri ba§tan almayip bu i§te gecikirseniz, bir takim kotiilukler isjenirken ve iyilikler ihmal edilirken seyirci kahrsaniz; bundan sonra yapacagimz telkin ve uya-nlar, gayret ve gabalarmiza kimse kulak vermez, davetlerinize icabet edilmez, sdzunii gegiremezsiniz.

Hadisteki "Ted'u" fiili dua manasinda olursa Isticabe de Allah'in duayi kabul etmesi anJaimm ifade eder ve bu takdirde mana §6yle olur:

Iyi §eyleri emretmeyi ve fena §eyleri menetmeyi zamaninda ya-pimz, bunu ihmal etmeyiniz. Bu gorevi ihmal ederseniz, suglu duru-muna dii§ersiniz, dualanmz da kabul olunmaz olur. I§te boyle bir duruma diigmeden once iyiligi emri ve kotulugu yasaklama gorevi-nizi yapmiz.

Ebu Bekir (Radiyallahu anh) 'in hadisini; Tirmizi, Ebu Davud, Nesai ve tbn-i Hibban da rivayet etmi§tir. Bu hadiste gecen Maide suresinin 105. ayetinin zahiri-ne bakan bazi kimseler zannetmigler ki mu'minler kendi nefislerinden sorumludur ve hidayet yolunu izleyince dalalete giden onlara zarar vermez. Bunun icin Ebu Bekir (Radiyallahu anh) ayetin yanlis yorumlanmamasi gerektigini belirterek kasdedilen manayi agiklayia hadisi rivayet etmi^tir. Yani bu ayet; iyi §eyleri emretme ve fena §ey-leri menetmenin vacibligi hukmtine muhalif degildir.

N e v e v i: Bu ayet, iyi geyleri emretme ve fena §eyleri men etmenin vacibligi hukmune muhalif degildir. Cunku muhakkik alim-lere g6re ayetin manasi §6yledir: Ey insanlar! Siz miikellef oldugu-nuz gorevleri tarn yaptigimz zaman disinizdakilerin kusurlan size zarar vermez. Insanlann mukellef olduklan gdrevlerden birisi de iyi §eyleri emretmek ve fena §eyleri menetmektir. Mukellef bu gorevini yaptigma ragmen muhatabi itaat etmezse, mukellef olan zat Allah tarafindan kinanmaz. Qiinku gorevini yapmig durumdadir, der.

Tuhfe yazan Nevevi'nin bu sozunii nakledderken Ebfl Ubeyd'in de §6yle soyledigini nakleder:

Ebu Bekr-i Siddik (Radiyallahu anh), halkin bu aye-ti yanli§ yorumlamasmdan ve dolayisiyle iyi §eyleri emretme ve fena §eyleri menetme gorevini birakmalanndan korkarak durumu ve saglikh yorumu onlara bildirmi^tir. Yani musliimanlann seyirci ka-lacaklan kotiiluk; kendileriyle muahede yapilmi§ olan gayri muslim-lerin ta§idigi yanli§ inang ve ayinleridir. Muslumanligi kabullenmi^ olan toplum icinde i§lenecek gunahlar ve suclar ile kotuliikler ise, bu hukmun dismda kalir. Muslumanlardan herhangi bir kimsenin k5-tuluk i§lemesine seyirci kalinma diye bir §ey yoktur.

Muellifimiz bu ayet igin 21. babi tahsis etmistir. Orada tekrar bu konu iizerinde konu^ulacaktir.

4006) "... Ebft UJ>eyde (bin Abdniab bin Mes'ftd) (RadtydWtU

md)'dan rivSyet edildigine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Settem) §oyle demigtir:
Israil ogullan igine (din bakimmdan) eksiklik girince adam (din) karde$ini gunah Qzerinde goriir ve onu o gunahtan menederdi. Son-ra ertesi gfin olunca (giinahkar), karde$inin (bir giin once) isjedigi-ni gordugu gunah; adanu, o (giinahkar) kardesjyle beraber yemek yemesine, beraber i^mesine ve onunla siki fiki olmasina mani olmazdi. Bunun sonucunda Allah onlann bazilanmn kalblerini diger bazUan-mn kalblerine kan§tirdi (yani gunah igleyenleri ile onlara arkadas.-lik edenlerin tumuniin kalblerini karartti) ve onlar hakkinda Kur'an (ayetleri) indi. Sonra Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (onlar hakkinda inen §u ayetleri okuyarak) buyurdu kit

"tsrail ogullanndan kafir olanlar Davud'un ve Meryem oglu UX-nin diliyle lanetlendiler. Bu, giinah i§lemeleri ve a§in gitmelerinden-dir." (78)

"Onlar yaptiklan fenaliklardan birbirlerini abkoymazlardi. Yap-makta olduklan cidden ne kotu §ey idi." (79)

"Sen onlann cogunun (Mekke'deki) kafirleri (putperestleri) dost edindiklerini gorursiin. Nefislerinin kendileri i^in Snlerine surdii-gu §eyler en kotudiir. Allah onlara gazab etti ve onlar azab iglnde de-vamh kalicilardir." (80)

"Eger onlar Allah'a, Peygamber'e ve O'na indirilen Kur'an'a inan-nu$ olsalardi, kafirleri dost edinmezlerdi. Fakat onlann pogu imandan Cikmi5 kimselerdir." (Maide 78 - 81)

Ravi Ebu Ubeyde demi§tir ki: Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (bunu buyururken) bir tarafa yaslannu§ durumda idi. Sonra dogrulup oturdu ve i

(Siz muslumanlar) zalimin kollanndan tutup onu (batildan) hak-ka egdirmedikge hayir (azabtan kurtulamaz veya mazur sayilamaz-siniz), buyurdu.

Bu hadisin mislini ... senediyle Abdullah (bin Mes'ud) (Radiyal-lahii anh) vasitasiyla da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) '-den rivayetle de bize Muhammed bin Bes^Ar tahdia ettL"[61]

İzahı

Muellifimiz bu hadisi iki senedle rivayet etmistir. Birincisi mur-seldir. Qunku 1 b n - i Mes'ud (Radiyallahu anh) 'in oglu E b 0. Ubeyde bunu direk Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'den rivayet etmigtir. Ikincisi Ebu Ubeyde araciligiyla babasi tbn-i Mes'ud (Radiyallahu anhuma) 'den, O da Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'den rivayet seklindedir.

Tirmizi de muellif imiz gibi biri Ebu Ubeyde' den, digeri tbn-i Mes'ud (Radiyallahu anhuma) 'den olmak uze-re iki senedle rivayet etmi§tir. Ebu Davud ise tbn-i Mes'ud (Radiyallahu anhuma) 'den iki senedle rivayet etmigtir. t s r a i 1 ogullanndan kotuliik isteyen kisiyi o fenahktan men edip ertesi gun onunla yeyip igen, siki fiki goru§en kimsenin kalbi de kotuluk i§leyenin kalbi gibi karanr. Biri; fenalik i§lediginden, digeri de onunla munasebeti kesmediginden, fenahktan ahkoyma (jaligma-sini biraktigmdan dolayi AUah'in kahrina maruz ve mustahak olmu? olur. Hadiste anilan ayetlerde belirtildigi gibi bunlar D a v ft d (Aleyhisselam)'m ve I s a (Aleyhisselam)'in dilleri He ilahl lanete garptinldilar. Tuhfe'de belirtildigine gdre Davud (Aleyhisselam) aleyhlerine beddua etmekle, onlar maymun sifatina donu§turulduler. 1 s a (Aleyhisselam) da kendi donemindeki asiler aleyhine beddua etmekle bunlar da domuzlar §ekline girdiler.

Restil-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) bu buyrugu yaslanmi? vaziyette iken buyurmus. ve muslumanlara ait talimati verecegi za-man dogrulmakla i§in onemini belirtmek istemi§tir. Talimatm ozeti §udur: Muslumanlar haksizhk edenlerin haksizliklanna engel olmak-la ve zalimleri hakki kabul etmeye, mazlumun hakkuu vermeye zor-lamakla miikelleftir. Bu yukumlulukleri ifa etmedikge sorumluluk-tan kurtulamazlar ve mesru mazeret sahibi sayilmazlar.

4007) "... Eba Sa!d-i Hudrt (RatUyaltthU anA^dea rivftyet Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kalkip bir hutbe irad etmis ve hutbesinde buyurdugu buyruklardan biri de:

Bilmi§ olunuz ki sakin halkin korkusu herhangi bir adami hakki bildigi zaman onu soylemekten kesinlikle ahkoymasin, buyruguydu.

Ravi demistir ki sonra Ebu Said-i Hudri (Radiyallahii anh) agla-di ve sdyle dedi: Allah'a yemin ederim ki biz muhakkak bazi s.eyleri gordiik de korktuk (soylemedik)."[62]

İzahı

Bu hadisin ba§kaca kim tarafindan rivayet edildigine bakilmah-dir. Incahii'l-Hace yazan bu hadisin izahi bolumiinde soyle der:

Heybet, yani korku bazen can veya mal guvenliginin tehlikeye diismesi §eklinde olur. Eger duyulan korku boyle bir korku ise hadis-teki emir vaciblik igin degil, azimet igindir. Ciinkii boyle bir tehlike anmda iyi §eyleri emretmek ve kotiilugii menetmek yukiimlulugunun kalkmasi konusunda icma vardir. §ayet korkulan §ey; kinanmak, ayiplamak gibi bir §ey ise 6nemi yoktur, goze alinmahdir. Qunku "Hakki aci da olsa soyle ve Allah yolunda hig bir ayiplayicuun ayip-lamasindan korkma" mealinde hadis vardir.

4008) "... Ebu Said (Radtyall&ku anh)'den; §6yle demigtir: Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Herhangi biriniz kendi nefsini ka^Omsemesin, buyurdu. Sah&-biler:
Birimizin kendi nefsini kflgflmsemesi nasil olur? dfye sordular. Resul-i Ekrem (SallaUahu Aleyhi ve Sellem):

Biriniz 6yle bir §ey gorur ki onunla ilgrili s5z sdylemesi Allah'in onun uzerinde bir hakkidir. Fakat o konuda bir §ey soylemez (yani insanlardan korkarak susmakla nefsini kugumsemig olur). Sonra ki-yamet gunii Allah (Azze ve Celle) ona: §6yle ve boyle olan §ey hak-kinda s6z soylemekten seni meneden ne idi? diye soracaktu-. O da i insanlar korkusu, diye cevab verecek ve Allah: Sen (insanlardan degil) oncelikle benden korkmahydui, buyuracaktir."

Not: Zevaid'de 5oyle denilmi$tir : Bunun senedi sahih olup r&vileri gUve> nilir zfttlardir. Ravi Ebu'l-Bahterl'nin adi Said bin PeyrOz etTai'dir.

4009) "... Cerir (bin Abdillah el-Beceli) (Radtyalteku a»A>'den riviyet edildigine gore; Resftlullah (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, de-

His bir kavim yoktur ki i^lerinde gQnah i^lenir, onlar gunah is-leyenlerden daha gugltt, (fenahktan) caydina fistflnluge sahip oldu-gu halde (gunahlan) engellemez de AUah onlann tumflnu cezalan-dirmaz (yani Allah suglulan ve onlara mani olmayanlann tumiinu cezalandinr)."

4010) "... Cabir (Radtyalldhu cuA/den rivayet edildigine gore:

Deniz muhacirleri (yani Habe§istan'a hicret edenler) Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yaruna dbndiikleri zaman ResOl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (onlara) : Habe§istan znemleketinde g6rdug0nOz acayip geyleri bana anlat-maz nusimz? buyurdu. Muhacirlerden bir gurup gene *

Peki Ya Resulallah! (Bir gun) biz oturuyorduk. O esnada onlann rahibelerinin ya^hlanndan biri ba$inda buyiik bir su testisini ta?xya-rak yammizdan gegti. Biraz sonra onlann gen^lerinden birisinin ya-nindan gegti. Gen^ de ellerinden birisini kadinin iki omuzu arasina koyup onu itti. Kadm da dizleri iistiine du§tO ve testisi kinldi. Sonra kadm kalkinca gence donup bakti ve: Ya zalim! Allah'in kursQya koyup onceki ve sonrakileri (yani butiin insanlan) topladigi ve eller lie ayaklann sahiblerinin i§lemi§ oldukian §eyleri anlattiklan zaman (Yani kiyamet giinu biiyuk mahkeme kuruldugunda) sen (ne sug i§~ ledigini) bileceksfn, yann Allah'in huzflrunda benim durumum lie se-nin durumunun nasil olacaguu bileceksin, dedi.

Cablr demi^tir ki Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (o si-rada) 9&yle buyurur(du):

Kadin dogru sdylemi?, kadin dogru s6ylemi§tir. Allah, zayifuun hakki guflusunden ahnmayan bir ummeti nasil takdis eder (pislik-lerden ve gunahlardan anndinr) ?"

Not: Zevaid'de ?ftyle denilmiftir: Bunun senedl hasen'dlr, Bftvl Said Un SUveyd hakkinda ihtilaf vardir.

4011) '... Ebfi Said-i Hudr! (Radiyalldhu anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demijtir:

Cihadin en faziletlisi zalim bir devlet ba§kani yaninda (iyiligi em-red ici veya kotuliigii menedici) hak bir soz soylemektir."

4012) "... Ebfl t)mame (Radtyalldhu anhyden rivayet edildigine gore:

(Mina'da) birinci cemre yaninda bir adam Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e kar$i ^kiverdi ve t

Y& ResulaUah! Hangi cihad (turu) daha faziletlidir? dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorusunu cevablamadi. Sonra Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikinci cemreye ta$ atmca adam O'na (aym §eyi) sordu. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gene) susup cevablamadi. Daha sonra Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Akabe cemresinin ta^lanni atuica (biniti-ne) binmek igin ayaftuu ftzengiye koydu. (Bu arada) :

Soru soran nerde^ir? buyurdu. Adam:

Benim. Ya Resulallah, dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
(En faziletli cihad) zalim bir hukumdar yamnda (iyiligi emredici veya kotuliigii menedici) hak bir soz soylemektir, buyurdu."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi?tir : Bunun senedinde Ebu G&lib bulunur. Bu ravinin gUvenilirligi hususunda ihtilaf vardir. tbn-i Sa'd, Ebu Hatim ve Nesai onun zayif oldugunu sb"ylemi$Ierdir. D&rekutni ise onun guvenilir oldugunu sd*ylemi$tir. tbn-i Adi de onun zararsiz oldugunu soylemi?tu*. Ravi Ra$id bin Said hakkinda da Ebu Hatim: O 90k dogru sozlildilr, demi?tir. Senedln kalan ravileri gUvenilir zatlardir.[63]

İzahı

E b u Said (Radiyallahii anh) 'in hadisini; Tirmizl, Ebu D a v u d, Ahmed, Beyhaki ve el-Kebir'inde T a -berani de rivayet etmiglerdir.

S i n d i zalim bir hiikumdann yiiziinde ona iyiligi emredici veya kotiilugu menedici bir adalet ve hakkaniyet soziinun en faziletli cihad olmasinin sebebi hakkinda: Denilmi§ ki; giinkii du§manla sa-va^an kimse umit ile korku arasmdadir, diigmana galebe galmasi ile maglub olmasi ihtimallerini ta§ir. Zalim hiikumdar yamnda bdyle sdz soylemenin ise can tehlikesine yol agmasi kuvvetle muhtemeldir. Bu itibarla daha faziletli sayihr, diye bilgi verir. Aymi'l-Mabud yaza-nnon beyamna gore H a 11 a b i de aym §eyi soylemi§tir. Evet di-ledigi insani sorgusuz sualsiz olduren zalim hiikumdann yuziinde kendisini hakka, adalete davet etmek, zuliim ve haksizhk gibi fena iglerine son vermesi igin uyanda bulunmak veya iyi §eyleri yapmasi icin teklifte bulunmak cidden can guvenligini buyiik bir ihtimalle tehlikeye du§iiriir ve boyle bir ortamda boyle bir konu§ma elbette du§manla sava§maktan fazla tehlikelidir. Her babayigidin i§i degildir.

4013) "... Ebu Said-i Hudri (Radtyalldkii anh)'den rivayet edildigine gore:

Mervan (bin el-Hakem Medine-i Munevvere valisi iken) bir bay-ram gunii minberi (namazgaha) cikartti. Sonra bayram namazindan once hutbe okumaya ballad 1. Bunun uzerine bir ad am:

Ya Mervan! Sen sunnete muhalefet ettin. Bugun minberi (Mes-cidden namazgaha) cikarttin. Halbuki minber (bayram namazi igin mescidden namazgaha) cikartilmazdi ve sen bayram namazindan Once hutbeye ba§ladin. Halbuki hutbe bayram namazindan dnce okun-mazdi (yani namazdan sonra okunurdu), dedi. Bunun uzerine Ebu Said(-i Hudri) (Radiyallahu anh) :

Bu adam kendisine diigen gorevi ifa etti. (Qunkii) ben, Resulul-lah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den i§ittim, buyurdu Id:

Kim bir miinkeri (dine aykin bir §eyi) gorup de onu eliyle degi§-tirmeye muktedir ise eliyle degi$tirsin. Eger gucii (buna) yetmezse dili ile degigtirsin. (Buna da) giicu yetmezse kalbiyle degistirsin ve kalb ile degistirmek iman (meyvesin)in en zayifidir."[64]

İzahı

Bu hadis gok az bir farklihkla 1275 numarada gegti. Gerekli bilgi orada verildigi igin burada bir agiklama veya ilaveye gerek gormiiyo-rum. Oraya iriiiracaat edilmelidir.[65]

21- Allah Teala'nın "Ey Iman Edenler! Siz Kendinize Dii^Ene Bakiniz." (Maide 105) Buyrugu, Babi

4014) "... Ebfi tJmeyye es^aTjani (Radtyalldhii anhyden; §6yle demistir:

Ben, Ebu Sa'lebe eI-Hu$eni (Radiyallahfi anh) 'in yanina giderek: §u ayet (in manasi) hakkmda ne dersin? diye sordum. O: Hangi ayet? deyince ben:

"Ey iman edenler! Siz kendinize diisene bakiniz. Hidayet yolunda oldugunuz zaman sapitan kimse size zarar veremez.*' (Maide 105) ayeti, dedim. Ebu Sa'lebe el-Huseni dedi ki:

Sen bu ayet (in manasinh (konudan) haberdar bir kisiye sordun. (Cunkii) ben bunu Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'e sordum. Buyurdular ki:

Bilakis iyi seyleri birbirinize emrediniz ve fona seylerden birbiri-nizi menediniz. Hatta (Ey musluman!)Sen (insanlann gogunda) itaat edilen cimrilik, uyulan nefsl arzular, (din i§Ierine) tercih edilen dun-yahk ve her gorQs sahibinin (§er'i delilleri degil de) kendi gSrflsunu begendigini gdrdugfln ve gucanun yetmedigi bir durumu gordugun zaman arbk sen kendi nefsbie dfi§ene bak (yani o zaman iyiligi era-retmek ve kotulugu menetmek sorumlulugu senden kalkar). C^nkfl Siiphesiz sabir gQnleri arkamzdan gelecek. O gOnlerde sabir, bir ates pargasim avugta tutmak misli (getin)dir. O gOnlerde iyi amel isleyene

Cbagka zamanda) beheri o amelin mislini isjeyen elli adanun sevabi kadar sevab vardir."[66]

İzahı

Buhadisi; Tirmizi, Ebii DavOd, Hakim ve Bey-hakl de rivayet etmislerdir.

£bu Oraeyys e § - § a' b a n i, anilan aye tin manasmi Ebti Sa'lebe el-Hu§eni (Radiyallahii anh) 'a sormu§tur. Cunku ayetin zahirine gore her musliiman kendi nefsini islah etmek-le mukelleftir ve ba§kasma iyi §eyleri emretmek ve fenahklan men etmek sorumlulugu yoktur. Halbuki birgok hadis, toplumu iyi yola ydneltmek ve kotuliiklerle mucadele etmek gorevinin ifa edilmesini amirdir. Aynca aym gorev ba§ka ayetlerden de anlasiliyor.

Ebu Sa'lebe (Radiyallahu anh), verdigi cevabta bu aye-tin manasi hakkmda saghkh bilgisinin bulundugunu, gunku aym so-ruyu Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e sordugunu belirte-rek, ayetin iyiligi emretme ve kotulugu menetme sorumlulugunu kal-dirmadigini, bilakis bu sorumlulugun devam ettigini rivayet ettigi ha-disle a^iklamistir. Bu ayetin manasi ile ilgili gerekli bilgi 4005 nolu Ebu Bekir (Radiyallahii anh) 'in hadisinin izahi bdlumunde ve-rUdi.

Bu hadisten Qikan hukiim ve sonug sudur ki, iyiligi emretmek ve kotulugu menetmek gorev ve sorumlulugu devam eder. Ancak insanlann gogunun siddetli cimrilige yakalandigi, nefsi arzulara pes-kes oldugu, Kitab, Sunnet, tcma ve Kiyas denilen ser'i deliller ve sa-habiler ile tabiilerin yolu birakilarak herkesin kendi goriisunu be-genme hastaligina tutuldugu ve hak yolda yuriiyen musliimanm gix-cu dismda kalan bir takim dine aykin durumlar goruldugii zaman musliiman kendi nefsine diisene bakacak ve islam yolunda yiirudu-gu(haktan aynlmadigi zaman sapitan kimse ona zarar veremeye-cektir.

Hadisin son kismmda sabir giinlerinin geleceginden haber verili-yor. Fitne ve fesadin gok oldugu, giinah isleme cesaretinin guglendigi ve ilahi emirlerin uygulanmadigi giinlere sabir gunleri denmesinin sebebi o ortamda §uurlu mu'minlerin sabirdan baska garelerinin kal-mamasidir veya nefsi kotuluklerden ahkoymamn zorlugu sebebiyle kdtulflklere karsi dir^nip sabretmenin faziletinin ustiinlugudur. O dSnemde sabretmek bir ates pargasuu avugta tutmak kadar zor olur. O gunlerde iyi seyler yapan, AUah'a kulluk gdrevini ifa eden bir kimsenin sevabi ba§ka bir donemde aym gorev ve hizmetleri if& eden elli ki^inin tumunun elde edecegi sevab kadar buyuk ve gok olur.

4015) "... Enes bin Malik- (Radtyallahu anh)'fcn; §oyle demigtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e»

Ya Resulallah! iyi §eyleri em ret me ve fena seyleri menetme g5-revini ne zaman birakinz? denildi. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

Sizden onceki ummetlerde ortaya cikan §ey fciirizde de ortaya $ik-tigi zaman, buyurdu. Biz i

lid Hal Tercemesi

Ebu Sa'lebe el-Hu?eni (R.A.)'in adi ve babasmin adi hakkmda ihtllaf vardir. Sahabi olan bu zatin 40 aded hadlsi vardir. Buharl ve Muslim onun Uc. hadisinl beraber rivayet etmi?lerdir. Aynca yalmz Muslim 9nun bir hadlsini rivayet et-mi$tir. Ravilerl Cubeyr bin NUfeyr, tbnu'l-MUseyyeb ve Mekhfll'dur. Huneyn sa-va?ma katilmi§tir. Secdede iken vefat etmi$tir. tbn-i Sa'd'in beyamna g6re hicre-tin 75. yilmda vefat etmi$tir. Bir kavle gore Muaviye (R^.)^!! hilafeti doneminde vefat etmi?tir. (HiUasa. 446)

Bu zatm ravisl ve soru sahibi Ebu Omeyye e$-9a'banl'nin adi Yuhmid,. Yab-mid veya Muhammed'dir. Buna dair degi?ik rivayetler vardir. Ba$ka rivayetler de vardtr. Bu zat. bu hadlsi Ebu Saiebe'den rivayet etmi?tir. Ba$ka hadlsi Ktitub-i Sitte'de ypktur. Ravisi Amr bin Cariye'dir. tbn-i Hibban onun ffOvenilir oldugunu soylemistir. (Hulasa, 443)

Ya Resulallah! Bizden onceki ummetlerde ortaya c.ikan §ey ne-dir? diye sorduk. O (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) .-

Hiikiimdarlik (ya§ga) kugiik (ve tecrubesiz) olanlanmzda olur. Zina-fuhu§ (yayginla§arak) buyuk ya§ta olanlanmzda (bile) olur ve ilim riizaletiniz (karektersiz, a§agihk olanlanniz)da olur, buyurdu.

Ravi Zeyd demi§tir ki: Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "ve ilim ruzaletinizde olur" buyrugunun manasinin aciklamasi, "ilmin fasik olan kimselerde oldugu zaman" §eklindedir."

Not: Zevaid'de soyle denilmistir: Bunun senedi sahih olup ravileri gttve-nilir zatlardir.

4016) "... Huzeyfe (Radtyallahu anh)Jden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Mu'min ki§iye nefsini kugiik du§tirmesi uygun (caiz) degildir, buyurdu. Sahabiler:

Nefsini kuQiik du§urmesi nasil olur? diye sordular. Resul i Ekrem

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Gucunun yetmedigi bir belamn pesine dii§er, buyurdu."[67]

İzahı

Enes (Radiyallahii anh) 'in hadisi Zevaid nevindendir. Bu ha-diste devlet idaresinin tecrubesiz, yasga kiigiik ve heniiz akillan ol-gunla§mami§ kimselere tevdi edildigi, zina ve fuhuijun yaygmlagarak biiytik ya§taki insanlarm bile bu fenahgi i§ledigi ve ilim adamlaruun fasik kimseler oldugu, yani dini bilgilerine ragmen durum ve davra-niglanrun dine aykin oldugu, ilmi dunya menfaati igin kullandiklan donemde; iyi geyleri emretmek ve fenahklan menetmek gorev ve so- rumlulugunun ortadan kalktigi bildiriliyor. Cunkii bdyle bir ortamda yapilacak bir sey kalmamis olur, harcanacak gabalar neticesiz kalma-ya mahkum olur.

H u z e y f e (Radiyallahii anh)'m hadisini T i r m i z i de Fitneler bolumiinun sonlannda rivayet etmistir. Tuhfe yazannin be-yanina gore Ahmed de rivayet etmigtir. Bu hadisin bu babla ilgisi agiktir. §6yle ki ortamin ciddi bigimde bozuldugu fitneler ve be-lalar doneminde iyi geyleri emretme ve fena seyleri menetme sorum-lulugu ve gorevi kalkmis olur. Boyle bir donemde miisluman kisinin olumsuz durumlan onlemeye kalkismasi ve sonugsuz kalmasi mu-hakkak olan bir takim girisimlerde bulunmasi, dayanamayacagi bir takim bela ve felaketlere hedef olmasina sebebiyet verir. Bu itibarla dayanamayacagi bir belaya diismesine yol a<?an hareketlerde bulunmasi uygun ve caiz gorulmemi§tir.

4017) "... Ebu Said-i Hudrt (Radiyallahu ank)*den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Alcyhi ve Sellem)'den §u buyrugu i§itmi§tir:

Allah kiyamet gunii kulu §uphesiz sorguya q;eker. Hatta: Dine aykrn durumu gdrdugunde kar§i ?ilup gideru«kten seni ahkoyan §ey nedir? diye soracaktir. Sonra Allah bir kula (savunma) delilini tel-kin fve lutuf) buyurdugu zaman kul (kendini savunmak uzere) §6y-le der:
Ya Rabbi! Ben senin merhametini (musamahani) umdum ve ,in-sanlardan korktum (yani dine aykin durum kar§isinda susmayi bu nedenle tercih ettim)."

Not: Zevaid'de §6yle denilml$tir; Bunun senedi sahlh olup r&vilerf nillr z&tlardir.[68]

22- (Günahların Çeşittli) Cezaları Babı

4018) "... Ebu Musa (el-E§'ari) (Radiyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Alcyhi ve Scllcm) :

Muhakkak Allah zalime bir sure mehil verir (derhal cezalandir-maz). Sonra onu yakalayinca artik bir daha salivermez, buyurdu ve bunun arkasinda: life = "Veleketlerin halki zuliim ederken senin Rabbin onlan yakalayinca ya-kalamasi i§te boyle (elemli, cok acikh) olur." (Hud 102) ayetini okudu."[69]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim, Tirmizi ve NesSi de rivayet etmisjerdir. Hadiste, anilan ^yette azaba garptinldiklari bildirilen gegmis iimmetler, ayetin bulundugu Hud silresinde ba-hisleri gegen Nuh, Hud, Salih, Ibrahim, Lut, §uayb ve Musa (Aleyhimu's-selamJ'm peygamber olarak gonderildikleri kavimlerdir ki; bunlann her birisi bir felaketle helak oldular.

Hadisteki zulumden maksad Allah'a ortak kosmak, inkar ve ku-fiir ise; bu supa karsi verilen ceza ebedi azab manasinadir. Sayet zuliimden maksad genel anlamda haksizhk ise, yani hem kiifur hem de diger haksizhklann tiimu kasdedilmi§ ise her zuliim cezasi o zuliim derecesine gore verilir.

4019) "... Abdullah bin Gmer (Radiyallahu anhumd)'dan; §6yle demi§tir:

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bize yonelerek §oyle buyurdu:

Ey muhacirler cemaata! Be§ §ey vardir ki onlarla mubtela olaca-ihuz zaman (hig bir hayir kalmaz). Ben sizlerin o §eyler (donemin)6 eri§menlzden Allah'a sigininm (O §eyler gunlardir) :

Bit milletin iqinde zina - fuhu§ ortaya ^kip nihayet o millet bu su?u aleni olarak i§Iediginde, mutlaka iglerinde taun hastahgi ve onlardan 6nce gellp gegmi$ milletlerde vukii bulmami§ hastaliklar yayilir.

Ol?a ve tarbyi eksik yapan her millet mutlaka kithk, ge?im si-kmtisi ve ba§lanndaki hukumdarm zulmii ile cezalandinlirlar.

Mallannin zekatim vermekten imtina eden her millet mutlaka yagmurdan menedilir (kuraklik cezasiyla cezalandirilir) ve hayvan-lar ounasa onlara yagmur yagdinlmaz.

Allah'in ahdini ve Resuliinun ahdini (yani du§manla yaptiklan andla§mayi) bozan her milletin ba$ina mutlaka Allah kendilerinden olmayan du§maiu musallat eder ve du§man o milletin elindekinin ba-zisini ahr.

Ve imamlan (yani devlet adamlan) Allah'in Kitabi ile amel et-meyip Allah'in indirdigi hukumlerden iglerine geleni segtikge (yani diger hukumleri uygulamadikga) Allah onlann azabnu kendi arala-nnda kilar (yani; ig fitne, fesad ve anargi gibi azablarla tazib eder)."

Not: Zev&id'de ?oyle denilmi^tir: Bu, (senedinin saglikli olmasi bakumn-dan) amel edilmeye mtisaid bir hadlstir. Alimler r&vi Ibn-i Ebl M&Uk ve babaa

hakkinda ihtil&f etmi^lerdir.

4020) "... Ebu Malik el-E§'ari (Radtydtt&ku an*)'den rivayet ediWigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, d(imi§tir:

Benim ummetimden bazi insanlar muhakkak i?ki igip ona adm-dan ba^ka isim takacaklar. Ba$ u^lannda ^algilar galmacak ve ^ar-kici kadinlar §arki - tiirkO siiyleyecekler. Allah onlan yere batirsin ye onlardan maymunlar, domuzlar yapsin (veya Allah onlan yere bati-racak ve onlan maymunlar, domuzlar §ekline donu§turecektir)."[70]

İzahı

Bu hadisin bag kismim Ebu Davud da rivayet etmi^tir. Calgi galmak ve garkici kadinlann §arki - turku soylemesi ile ilgili cumlelerden sonuna kadar olan kisim ise Ebu D a v u d' un riva-yetinde yoktur.

Eglenceli igki igip, igkiye ba§ka isim takanlann yere batmasi ve maymunlar ile domuzlar §ekline donu§mesi ile ilgili cumleler bir bed-dua olabildigi gibi ilerde vuku bulacak felaketlerden haber vermek mahiyetinde de olabilir. Tercemede buna i§aret edildi. Bunlarm maymunlar ve domuzlar haline donu§mesi durumuna gelince bundan maksad bu sugu i§leyenlerin ahlaken bozulmalan veya ilahi bir azap olmak uzere gergekten mesholmalan, §ekillerinin degi§mesi olabilir. Gegmi§ ummetlerde bu durum gergekten olmustur. Kiyamete yakin ddnemde sapitmi§ bazi insanlann bas.ma da bu felaket gelebilir. Allah turn mu'minleri korusun.

4021) "... BerS. bin Azib (Radiyallahii anJt)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (SaHallahii Aleyhi ve Sellem); ,

•Onlara Allah lanet eder ve lanetgiler lanet eder» buyurarak: (Lanetgiler) yerde yuriiyen hayvanlardir, diye

Not: Zevaid'de ?dyle denilmi$tir : Bunun senedinde el-Leys bin Selim bu-lunur. Bu ravi zayiftir.[71]

İzahı

Zevaid nevinden olanbu hadiste anilan; o>f *" p+Zmhj <»' ^^t ciimleleri B a k a r a suresinin 159. ayetinden bir pargadir. Bu ayet-i kerime'nin tamaminui meali §6yledir:

"indirdigimiz apagik ayetleri ve hidayet yolunu biz kitabta insan-lara acikladiktan sonra gizleyenlere §uphesiz Allah lanet eder (rah-metinden uzakla§tiru-) ve lanetgiler lanet eder (rahmetten uzakla§ti-nlmalanm dilerler)."

I§te bu ayette gegen lanetgiler ifadesinden yerde yuruyen hay-vanlann kasdedildigi bu hadiste beyan buyurulmu§tur. Ancak hadi-sin senedinin zayifligx soz konusudur. El-Hazin'de beyan edildigine gore Ibn-i Abbas (Radiyallahii anhtima) lanetgiler ifadesinden maksad insanlar ve cinlerden ba§ka turn yaratiklardir. Hay-vanlann kafirlere, gunahkarlara lanet etmeleri sebebi; isyankar insanlar yiizunden kurakhgin meydana gelmesi ve hayvanlann da bundan mutazamr olmasidir. Bir kavle gore lanetgiler ifadesiyle; insanlar ve cinler manasi kasdedilmi§tir. Dogrusunu ancak Allah bilir. Ar-zu edenler bu ayetin tefsirine miiracaat edebilirler.

4022) "... Sevban (Radtyallahu awA/den rivayet edildigine gore; Resfi-lullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demijtir:

Birr (hayir, iyilik etmek, akrabalarla iyi ili§kiyi surdurmek)den ba^ka hig bir s.ey omru arttirmaz. Duadan ba^ka hig bir §ey kaderi geri dondiirmez. §iiphesiz ad am, i§ledigi gunah yiiziuiden de nzkm-dan mahrum birakilir."

Not: Bunun senedinin hasen oldugu Zevaid'de bildirllmi^tlr.[72]

İzahı

Sevban (Radiyallahu anht'in hadisi 90. numarada gegmi§-tir. Gerekli bilgi orada verildigi igin burada tekrarlamaya gerek yok-tur.[73]

23- Bela (Musibet ve Sıkıntılara) Karşı Sabretmek Babı

4023) "... Sa'd bin Ebi Vakkas (Radtyalldhii ankyden; §oyle demigtir : Ya Resulallah! Hangi insanlann ba§ina gelen bela daha §iddetli olur dedim. O (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Peygamberler, sonra sirayla (Allah katmda) riitbece en iistun olanlar. Kul; dindarhgmin (kuvvetliligi ve zayrfligi) durumuna gore belaya ugrar. Eger dininde kuwetli ise belasi siddetli olur ve §ayet dindarliginda gevseklik - zayiflik olursa dindarhgi derecesine gore belaya ugrar. Bela kuldan aynlmaz (pe§ini birakmaz). Nihayet kul (ug-radigi belalarla gunahlarmdan annip) uzerinde hig gunah kalmaya-rak yer yiiziinde dola$inca bela onun pesini birakir."[74]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ahmed, Darimi, Ibn-i Hibban ve Hakim de rivayet etmi§lerdir.

En btiyiik bela, musibet ve sikintilann peygamberler (Aleyhimu's-selam) 'in ba§lanna gelmesinin sebebi s.udur: Ba§ka insanlar nimet-lerden zevk duyduklan gibi onlar bela ve musibetlerden zevk ahr-lar. Ikincisi; onlar mucizeler gdsteren buyuk ve iistiin insanlar oldu-gundari dolayi ba§lanna bela ve musibetler gelmezse bazi insanlar onlann be§er iistii varhklar oldugunu, hatta ilahla§tiklanm sanabi-lirler. Ogunciisu; peygamberlerin ba§ma en biiyiik belalann geldigi-ni bilen ummet, belalara kar§i sabu* ve tahammiil gdsterir ve ugra-digi belalan peygamberlerin ba§ina gelmi§ belalarla mukayese etmek stiretiyle gordugii belamn hafifligini kolayca anlar. Dordunciisu; en getin belaya ugrayan insan, Allah'a en gok iltica edip sigman, O'na en gok yakangta bulunan insan olur.

Peygamberlerden sonra en §iddetli belaya ugrayan insan da gene peygamberlerden sonra Allah'a en yakm, O'nun katmda riitbe ve makami en yiiksek olan mu'mindir. Bu durum sirayla diger mu'min-lere sirayet eder. Hadis; mu'minin ba§ina gelen bela ve musibetlerin agirlik derecesinin onun dindarlik derecesiyle-dogru orantili oldugunu beyan eder.

Hadisten gikan diger bir hukiim de; bela ve musibetlerin mu'minin gunahlannin bagis.lanmasina vesiyle olmasi ve kulun turn gunahlarmdan temizlenip anmncaya kadar bir takim bela ve musibet-lere ugramasmm onun yaranna olmasidir. Ancak §u noktaya dikkat etmek gerekir: Kulun amlan ecir ve sevabi kazanabilmesi igin ug-radigi bela ve musibetlere sabretmesi gerekir. Aksi takdirde bunca sevablan yitinnesi kuwetle muhtemeldir. Bu babta rivayet edilen diger hadisler ve belalara kar§i sabretmenin faziletine dair ayetler bu hukmu if ade ederler.

4024) "... Ebu Said-i Hudri (Radtyalldhii anh)'den; goyle demi§tir:

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) humma hastahgindan yatakta iken yamna girdim. Sonra elimi O'nun uzerlne koyunca ha-raretini Srtuntin ustiinde ellerimde hissettim ve:
Ya Resulallah! Atesjnin §iddetine hayret ederim, dedim. O: •Biz (peygamberler) boyleyiz. Bizim igin bela kat kat fazla olur ve sevabi da bizim igin (bu oranda) kat kat fazla olur», buyurdu. Ben:

— Ya Resulallah! Hangi insanlar en giddetli belaya ugrarlar? diye sordum. O:

•Peygamberler*, buyurdu. Ben:

(Onlardan) sonra kimler? dedim. O:

•Sonra salih (yani^dini emirleri yerine getirip gunahlardan uzak duran takva sahibi) insanlar. Onlardan herhangi biri fakirlige cid-den 6yle mubtela olur ki biiriindugu abadan ba§ka higbir s^ey bula-maz ve biriniz mutlulukla sevindigi gibi onlardan herhangi birisi belaya ugramakla cidden sevinir.»"

Not: Zevaid'de §fiyle denilmi?tlr: Bunun senedl sahih olup r&vileri gUveni-lir z&tlardir.

4025) "... Abdullah (bin Mes'ud) (RadtyaUahu an/i)'6en; §oyle demi§tir: Ben, ResuluIlah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e, peygamberler-den birisinin halini (gecmiste bize) anlatirken sanki §u and a bakiyor gibiyim. O peygamberi kendi kavmi db'gmu§ (de kan iginde birakmis.). Fakat o (peygamber), yiiziinden hem kam siliyor, hem de: «Ya Rabbi! Kavmi mi magfiret eyle! Cunkii onlar bilmiyorlar» diyordu."[75]

İzahı

Bu hadisi B u h a r i, "Kitabu'I-Enbiya-'da ve *istitabetu'l-Mur-teddin" bolumlerinde, Muslim de "Kitabii'l-Cihad ve*s-Siyer"de rivayet etmisjerdir.

Hafiz Askalani; Bu hadiste hali anlatilan peygamberin is-mine dair bir kayda rastlamadim. Onun N u h (Aleyhisselam) ol-masi muhtemeldir, der.

N e v e v i de : Hadiste hali bildirilen peygamber, ge<?mi§ olan ilk peygamberlerdendir. Oyle bir hal Uh u d savas.i giinii Peygamberi-miz (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in ba§ina da geldi, der. N e v e v i bundan once de: Bu hadis, peygamberlerin guzel huylarindan hilim, sabir, afiv edicilik, kendi kavimlerine s.efkat ve onlar icin hidayet He magfiret dilemek hasletlerine delalet eder. Ayrica kavimlerini ceha-letlerinden dolayi mazur goriip kendilerine reva gtJriilen saldirganligi bile ho§goru ile kar§iladiklanm gosterir, der.

El-Haf lz'in dedigi gibi muhtemelen Resul-i Ekrem (Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem) bu hadisi U h u d savas.inda saldinya ugradi-ginda sahabileri teselli etmek iizere buyurmus, olabilir. Yani boyle sal-diri daha once gelip gegmi§ bir peygambere kar§i da vuku bulmus^tur.

Kurtubi, bu hadiste Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-se-lamJ'in kendi zatini kasdetiigini soylemi§ ise de A y n i ve E 1-Hafiz Askalani gibi zatlar bu g6rii§u tutarsiz ve gegersiz saymi§lardir. §u halde saghkh g6rii§ N e v e vi' nin dedigi gibi geg-mi§, peygamberlerden birisi kasdedilmigtir, goru§udur.

4026) "... Ebu Hiireyre (Radiyalldku anhyden rivayet edildigine gore; ResuluIlah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demi§tir:

Biz (olulerin nasil diriltilecegi hususunda) §iiphe etmeye Ibrahim (Aleyhisselam) 'dan daha layikiz: Hani Ibrahim, Ey Rabbim! Olii-leri nasil diriltecegini bana goster, dedi. Allah da: Yoksa (buna) inanmadin mi? buyurdu. O da: Hayir inandim ve lakin kalbim tat-min olsun-iyice kamp yati§sin, diye (istedim) dedi.

Allah, Lut (Aleyhisselam)'a da rah met eylesin. Hakikatta o, (mi-safirlerini kavminin kotu emelinden korumak igin) pek muhkem bir sigmaga (Allah'a) siginiyordu. Eger ben zindanda Yusuf (Aleyhisselam) 'ui kaldigi sure kadar uzun bir muddet kalsaydim (zindandan gikarmaya gelen) davetgiye (hemen) icabet ederdim (yani ben Yusuf gibi: Bana isnad edilen sugun iftira oldugu soru^turulup anla§xl-sin da zindandan oyle gikayim, demezdim.)"[76]

İzahı

Bu hadisi; Buhari ve Muslim de rivayet etmiglerdir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-saldtii ve's-selam) bu hadiste iig olaya i§aret buyurmu§tur.

Birincisi: Ibrahim (Aleyhisselam)'m, olulerin nasil diril-tilecegine dair bir ornegin kendisine gosterilmesi istegiyle ilgilidir. Bu olay B a k a r a suresinin 260. ayetinde beyan buyurulmu§tur. Meali §6yledir:

"Hani Ibrahim t Ey Rabbim! Oluleri nasil diriltecegini bana goa-ter, diye talebte bulununca Allah: Yoksa sen (buna) inanmiyor mu-sun? buyurdu.

ibrahim: Hayir, inamyorum ve lakin kalbim tatmin olsun - iyice yatissin, dedi. Allah buyurdu ki, o halde kusjardan dort cins tut ve iyice gozden gegirdikten sonra kendi elinle parcala ve her dag basi-na onlardan birer parga koy sonra onlan cagir, kosarak sana gele-ceklerdir. Bil ki Allah, her §eye galibtir, hikmet sahibidir."

El-Fetih ve en-Nihaye'de beyan edildigine gore bu ayet inince bazi sahabiler: Ibrahim (Aleyhisselam) oliilerin diriltilmesi hususunda §iipheye diisjmus, fakat bizim peygamberimiz (Aleyhi's-salatu ve's-selam) boyle bir siipheye dii§medi, deyince Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tistun tevazuu ve Ibrahim (Aleyhisselam) 'i kendi nefsine tercih ederek: "Biz siiphe etmeye ibrahim'den daha layikiz" buyurdu, diye bir rivayet vardir. Buyrugun yorumu da §6yle yapilmi§tir: Yani peygamberlere §uphe gelseydi oncelikle ba-na gelirdi. Bana gelnifedigi sizce bilinmektedir. O halde ibrahim'e de gelmedigini biliniz.

Hadisin "Biz (oliilerin nasil diriltilecegi hususunda) siiphe etmeye tbrahim'den daha layikiz" cumlesinde gegen "§ek = $uphe" keli-mesinin yorumu hakkmda degi§ik goriigler vardir. El-Hafiz, el-Fetih'te bunlan etraflica izah etmektedir. Bir kismimn dzetini bu-raya aktarmakla yetinmeyi uygun buldum:

Bdzi selef alimleri bunu zahir manasnida tutarak: Ibrahim (Aleyhi's-salatti ve's-selam) 'da beliren §uphe, peygamberlik donemin-den onceki zamanma aittir, demi§ler.

T a b e r i de bunu agik manasinda tutarak: Bu siiphe ^eytan'm bir vesvesesi halinde gegici olarak onun kalbine gelip gegmis ve kok-lii imamni zedelememi§, demistir. tbn-i Abbas (Radiyallahu anh iima) : Bu §iiphe, §eytanm vesvesesi halinde kalbe gelen anzi bir geydir, demi§tir.

Diger bazi ilim adamlan ise bu §iiphe kelimesini zahiri manasinda tutmayip yorum yapmiglardir :

Bazi rivayetlere gore Azrail (Aleyhisselam), bir ara Ibrahim (Aleyhisselam) '1 ziyaret ederek mu'minin ve kafirin ruh-lanni alma geklini ona anlatmca o, kalkip Allah'a dua ederek: Ey Rabbim! Oluleri nasil diriltecegini bana goster ki senin dostun oldu-gumu bileyim, demi§tir. Diger bazi rivayetlere gore: "... bana gdster ki bentm dualanmi kabul buyurdugunu bileyim*' demistir.

Cguncu bir yoruma gore Ibrahim (Aleyhisselam) kendi-sine dliileri diriltnie mucizesinin verilmesini istemis, fakat teedduben 6yle demeyip orneginin gosterilmesini istemigtir.

Yukardaki cumlenin Peygamberimizle ilgili: "Biz suphe etmeye daha layikiz*' ifadesinin manasina dair yorumlardan birisini yukanda acikladnn. Diger bir yorum §ekli §6yledir: Biz oliilerin diriltilmesi olayim gormeye Ibrahim' den daha fazla i§tiyakliyiz.

A r a p edebiyatinin bazi uzmanlan da bu ciimleden maksadin §6yle oldugunu sdylemi§Ierdir: "Ef*al-i tafzil" kalibi bazen eylemin iki §eyde de bulunmadigini ifadeetmek igin kullamur. Mesela: §ey-tan falan ki§iden daha hayirhdir, denilir. Maksad ikisinde de nig bir

haynn olmadigmi ifade etmektir. ^ pp ^ ji*- ,>*! ="Onlar mi ha-

yirlidir, yoksa Tubba kavmi hayirhdir" ayeti de boyledir. Yani iki gurubta da big bir hayn* yoktur. Bu ciimleden maksad da: Oliilerin diriltilmesi hususunda ne bende ne de I b r a h i m' de higbir §ek ve guphe yoktur.

Ibn-i Atiyye de: Hadisten maksad suphenin sdz konusu olmadigmi ifade etmektir. Buradaki §ek'ten maksad kalbe gegici olarak gelen vesvesedir. §ekk'in istilahi manasi olan tereddud durumu kesinlikle Ibrahim (Aleyhisselam)'da meydana gelmemi§tir. Cunku kalbinde iman kokle^mis olan bir insanda boyle bir tereddu-dun bulunmasi du§unulemez. Peygamberlik mertebesine eri§mi§ bir sahsiyette nasil bulunur? Zaten soru bigimi de bunu gosterir. §6yle ki tbr&him (Aleyhisselam) oliilerin diriltilip diriltilmeyecegini sor-mami§, diriltilme keyfiyetini ve §eklini ogrenmek istemi§tir, demi§tir.

Ibnii'1-Ce vzi de; Resul-i Ekrem (Aleyhi's-saiatii ve's-selam) 'm siiphe etmeye daha liyakatli olmasi ile ilgili ifadeyi §6yle agik-lami§tir: Cunku M e k k e mu§rikleri Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'i §iddetle reddederek O'nu daima yalanlama yolunu tut-mu§lardi ve oldiikten sonra dirilme isini hayretle kar§ilardi. Bunun igin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) §unu demek istemi§-tir: Benim ile inkarci kavmimi arasinda gegen olaylarm deh§etli olu-§u ve Allah'm beni diger peygamberlere ustun kih§i nedeniyle Ibrahim (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in gormek istedigi 61iiniden sonra dirihne olayunn ornegini istemeye ben daha gok hak s^hibiyim. Ama bu konuda bir istegim olmayacaktir, diye bilgi vermis.tir.

Ikincisii Lut (Aleyhisselam)'in misafirlerini kendi kavminin kotu emellerinden korumak igin Allah'a siginmasi olayidir. §dyle ki:

Lut kavmi geng delikanhlarla cinsel iligkide bulunma fenahgi-m ah$kanhk haline getirmi§lerdi. Hz. Lut (Aleyhisselam) 'in imana davet ve bu pis ali§kanhgi birakmak ugrunda yaptigi tebligat ve gosterdigi gayrej, kavmi iizerinde olumlu higbir etki yapmadi. Ni-hayet Cenab-i Hak, bu kavmi helak etmeyi irade edince C e b r a 11, Mlkail ve tsrafll (Aleyhimu's-selam) i yaki§ikh delikanli-largeklinde Lut (Aleyhisselam)'amisafirolarakgonderdi. Lut'un kavmi yakisikh delikanhlarin L 0 t (Ateyhisselam)'a misafir gel-dikleri haberini ahnca misafirlerin lrzina gegmek niyetiyle ko§up L u t (Aleyhisselam)'in evine vardilar. Lut (Aleyhisselam) bu azginlann geldigini goriince kapiyi kapadi ve defetmeye gah$ti. Fa-kat gozu donmiis. lrz diismanlan bir tiirlii vazgecmek istemiyorlar. Bu esnada Lut, kavmine hitaben : "Ah size karsi bir kuvvetim ol-sa yahut muhkem bir siginaga siginsam" dedi ve misafirlerini nasil koruyacagi tela§i iginde derin iiziintuye daldi. Bunun iizerine melek-ler kendilerini Lut'a tamtarak kapiyi ag. Onlar sana dokunama-yacaklar, dediler. Bunun iizerine Lut kapiyi agti ve kavmi igeriye daldilar. Bunun iizerine Cebrail (Aleyhisselam), Allah'tan al-digi izinle kanadim bunlara carparak gozlerini gormez hale soktu. Miitecavizler neye ugradiklanna §a§arak kagip gittiler. Meleklerin talimati uzerine L U t ile kendisine inananlar geceleyin bolgeyi terkettiler ve Allah o kavmi yerle bir etti. Bu olay Hud suresinin 77 - 83. ayetlerinde anlatilmaktadir Konu ile ilgili oldugu icin bu ayet-lerin mealini buraya almayi uygun gordiim. Meal soyledir:

"El?i meleklerimiz Lut'a vannca (kavmi bu yakis.ikh delikanlila-ra fenahk edecekler diye) onlann gelmesi Lut'a fena geldi ve son de-rece canini sikti. Bu, gok zor bir gun, dedi. (77)

Kavmi de ona (misafirlerine sarkintihk etmek niyetiyle) ko$a ko-5a geldiler. Lut'un kavmi bundan once de o firkin fuhu$lan isliyor-lardi. (Misafirlerine bir fenahk yapmasmlar diye) Lut, kavmine: Ey kavmim! iste sunlar kizlanm (onlarla evlenin de misafirlerime do-kunmayin). Sizin igin onlar daha temizdir. Artik Allah'tan korkun ve beni misafirim i^inde rusvay etmeyin. iginizde (size dogru yolu gosterecek) akh basinda bir adam yok mu? (78)

Lut'un kavmi dedi ki: Senin kizlannda hi(bir hakkimizin olma-digmi cok iyi bilmi$sin. Sen bizim ne istedigimizi pek ala bilirsin. (79)

Lut: Keske size karsi bir kuvvetim olsa yahut muhkem bir sigi-naga siginsam, dedi. (80)

Elciler soyle dediler: Ey Lut! Biz Allah'in elgileriyiz. Onlar sana bir zarar dokunduramiyacaklar. Sen hemen gecenin bir kisminda ev halkuila beraber gik git ve i^inizden hig bin geri kalmasm. Yalniz ka-nn kalsin. Qunkii kavmine isabet edecek azab ona da dokunacaktir. Onlann helak am sabah vaktidir. Sabah vakti yakin degil mi? (81)

Onlan tazib emrimiz gelince o memleketin iistunii altma getirdik. Uzerlerine de ateste pisjrilmis pamurdan mamul taslan arka arkaya yagdirdik. (82)

Kl onlar senin Rabbin katinda (hukmiinde) azab igin damgalan-misjardi. O (nevi) ta§lar senin iimmetinin zalimlerinden de uzak de-gildir (onlarm da ba§ina yagabilir)." (83)

Yukandaki bilgiyi verdikten sonra bu olayla ilgili hadisteki "Allah, Lut'a rahmet eylesin. Hakikatte o, (misafirlerini kavminin kotii emelinden korumak igin) pek muhkem bir siginaga (Allah'a) sigmi-yordu." ciimlesine donelim. Bu ciimlede gegen Rukn-i §edid ifadesin-den maksad Allah (Azze ve Celle)'dir. Ciinkii en giiglii, en gok koru-yucu siginak §iiphesiz Allah'tir. Diger bir kavle gore bundan maksad L u t' un a§ireti ve kabilesidir. Yani Lut; Ke§ke a§iretim olsay-di ki misafirlerimi korumak igin onlardan yardim dileyeydim, demi§-tir. N e v e v i bu hususta §oyle der:

Hadisin manasi Allahu a'lem §6yledir: L u t (Aleyhisselam) misafirleri igin korkuya kapildi ve onlan zalimlerden koruyacak bir a§ireti de olmayuica cidden siki§ti ve misafirleri i$in derin uzuntiiye diigtii. Bu kotii durumun etkisi altmda kalarak o anda: Ah ke§ke be-nim bir kuvvetim olsa veya koruyacak bir a^iretim olsaydi ben siz mutecavizleri defederdim, demi§tir. L u t'un bu sozden maksadi; misafirlerine kar§i mazeret beyan etmek, tecaviizii defetmek icin olan-ca giicuyle gayretke§ oldugunu gostermek ve onlan savunmak iste-mektir. L u t' un bu sozii, Allah'a sigmmayi ihmal etmek anlamuu tagimaz. Bu sozii sirf misafirlerinin goniillerini ho§ etmek igin soyle-migtir. L u t' un bir taraftan kalben Allah'a iltica ettigi, di§ta da bu sozii sarfetmekle elem ve kederini agikladigi ihtimali de vardir.

ttguncusu : Yusuf (Aleyhisselam) 'in me§hur kissasmn bir boliimiidur. §6yle ki Yusuf (Aleyhisselam) Misir veziri-nin kansina sarkintihk ettigi iftirasiyla hapse atilmis. ve yedi yil yat-tiktan sonra bir rii'ya yorumu dolayisiyla Misir krali onun zeka ve iistun kabiliyetini anlayarak tahliye edilmesini ve kendisine geti-rilmesini istemis.ti. Bu i§le gorevlendirilen memur ceza evine giderek Yusuf (Aleyhisselam)'a tahliye mujdesini ve kralin kendisini sa-raya davet ettigini bildirince O:

"Sen git de krala sor bakahm. Ellerini dogruyan kadinlann hall ne imi§?" diyerek haksiz yere zindana atildigim isbatlamak istedi. Yiis u f (Aleyhisselam), masum oldugunun ve kendisine bir ifti-ranm yakis.tinldigimn yapilacak bir soru^turma neticesinde anla§il-masindan sonra zindandan gikmak istedi. Soru§turma yapilmadan gikmaya acele etmeyip gok sabirh davrandi. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam), Y'Usuf un bu iistun sabruii sitayi§le dile ge-tirmek uzere:

•Eger ben zindanda YusuTun kaldigi sure kadar uzun bir sure kalsaydim (zindandan gikarmaya gelen) davetgiye (hemen) icabet ederdim.* buyurmustur. Y u s u f (Aleyhisselam)'in me§hur kis-sasi Yusuf suresinde beyan buyurulmustur. Hadiste igaret bu-yurulan bolum de aym surenin 50 - 52. ayetlerinde gegmektedir. Ora-ya da bakilabilir.

ResuM Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) bu hadiste ilg peygam-ber (Aleyhimii's-selam) 'i ovmiis., takdir etmigtir. Aym zamanda teva-zu gostermis.tir. Ciinkii bilindigi gibi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) butun peygamberlerden her bakundan iistiindur. Bu durum icma ile sabittir. O'nun imam, Allah'a tevekkulu ve sabn biitiin peygamberlerinkinden ustundiir. O, turn yaratiklann en s.ereflisidir, en biiyiik insandir. Allah bizi onun sefaatina kavu§tursun ve izinde yurumeye muvaffak eylesin.

4027) "... Enes bin M£lik (Radtyalldhu anh)'den; §6yle demi§tir:

Uhud giinii (sava§) olunca Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) 'in rebaiye di§i kinldi, basi yanldi, kan (miibarek) yuzunun flze-rinden akmaya ba§ladi. Sonra O: Bir peygamber, kavmini Allah (yo-lun)a gaginrken yuzunii kana boyayan o kavim nasil iflah olur (azab-tan kurtulur)? diyerek yuziinden kani silmeye ba§ladi. Sonra Allah (Azze ve Celle) : "(Onlan cezalandirmak veya afiv etmek hususun-da) senin elinde bir §ey yoktur. — Al-i imran 128 — mealindeki aye-tini indirdi."

Not: Zevilld'de ?dyle denilnil$tir : Bunun senedl sahih olup rftvileri gaveni-lir zatlardir.[77]

İzahı

Zevaidnevinden olan bu hadlsin benzerini Buhari ve Muslim de rivayet etiiriglerdir.

Rebaiye: Ondeki iki di§in saginda ve solundaki di§e denilir. Rebaiye di§inden sonra gelen di§e kbpek di§i denilir. Kopek di§ine Nab denilir. Agzm tarn on kisminda alt ve ust genelerdeki iki§er di§lere de Seniyye di§leri denilir.

Seniyye denilen on dialer ile kopek di§i arasinda kalan. agzin sa-ginda ve solunda, altli ustlu olmak iizere dort aded Rebaiye denilen dis.ler bulunur. Uhud sava§inda Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in sag, alt taraftaki rebaiye di§i kinlmigti.

El-H›fiz'in el-Fetihte beyamna gore Ibn-i Hi§am, Ebu Said-i Hudri' nin hadisinden naklen §6yle demi§tir: Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in rebaiye dis.ini Utbe bin Ebi Vakkas, kirmi§ ve alt dudagmi yarmi§tir. Abdullah bin §ihab da mubarek alnmi yarmigtir. Abdullah bin Kamie de miibarek yanagmi yaralamig ve bu §iddetli kihg darbesiyle migferi pargalanxp iki halkasi O'nun mubarek elmacigina batmi§tir.

Jglerinde Obey bin Halef'in de bulundugu bu §er gurup Uhud sava^i giinii Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) *i dldiirmek iizere ortak karar ve ahid almiglar ve muslumanla-rui tarn bozuldugu kritik am firsat bilerek Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in yanina kadar sokulabilmi^ler ve soz konusu sal-diriyi gergeklestirmi§lerdir. Sa'd bin Ebi Vakkas (Ra-diyallahii anh) "in kardegi olan Utbe bin Ebi Vakkas, M e k k e' nin azgin musriklerinden idi. Bu saldinyi yapmca Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) : "Yihna kavu^masin'* diye aleyhinde dua etmis. ve bu dua kabul edilmis.. Saldirganlardan Ibn-i Kamie de yirtici bir hayvan tarafindan pargalanmi§. Obey bin H a l e f isimli saldirgana gelince; bu azgin mu§rik saldinya gegince Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) Ibn-i S a m -m e' nin elinden okunu alarak : Belki ben seni oldiirurum, diye oku ona yoneltince o kagmaya bas.lami§ ve Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatU ve's-selam) :

"Yalanci nereye kagiyorsun?" buyurarak oku yerlegtirmig ve sal-dirganin yakasmdan vurmus. Saldirgan Obey aldigi bu agu* ya-ra ile yere yuvarlanmis.sa da arkada§Ian tarafindan kaginlmi§. Fakat gok gegmeden bu yaradan dolayi 61mu§tur.

4028) "... Enes (Radtyallahu anhydtn rivayet edildigine gore:

Bir giin Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Mekke haikinm bazisinin salduisina ugrayarak kana boyanmis., tizgiin halde oturmus vaziyette iken yanina Cebrail (Aleyhisselam) geldi ve:

Sana ne oldu? diye sordu. O da:

Bana §u mu§rikler (soyle) yaptilar ve (boyle) yaptilar, buyurdu. Cebrail (O'na) :

(Cektigin sikintilan hafifletmek uzere yiiksek mertebeni ve yuce gerefini gosteren) bir i$areti sana gostermemi sever misin? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Evet. Bana goster, buyurdu. Bunun uzerine Cebrail (Aleyhisselam) derenin ilerisindeki (dikili) bir agaca bakarak

§u agaci (yanina) gagir, dedi. Resul-i Ekrem de agaci gagirdi. Agac da gelip oniinde durdu. Cebrail tPeygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e:

Agaca soyle de geri gitsin, dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) de agaca sbyledi ve agac ta eski yerine vanncaya ka dar geri gitti. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

(Bu alamet) bana yeter, buyurdu."

Not: ZevAid'de ?tiyle denilmi$tir : Talha bin Nafi isimll ravi EbO Stlfyan, C&bir'den hadls i?itmi? ise bu sened sahihtir.

4029) "... Huzeyfe (Radtyalldhu cn/t/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi vc Sellem) §oyle buyurdu, demi§tir:

Musluman oldugunu soyleyenlerin hepsini bana sayuuz, buyurdu. Biz:

Ya Resulallah! Biz alti yuz ila yedi yilz arasinda (buyiik cemaat) oldugumuz halde bize bir kotiiluk edilecek diye korkuyor musun? de-dik. Bunun uzerine Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

5iiphesiz siz bilemezsiniz. Bir takim belalara maruz kalmamz umulur, buyurdu. Huzeyfe demi$tir ki: Sonra basimiza oyle bela geldi ki bizden adam namazini (bile) ancak gizli kilmaya basladi."[78]

İzahı

Bu hadisi Muslim de rivayet etmi§tir. Buharl ve Ne-sai de bunun birer benzerini rivayet etmiglerdir. Buhari1 deki metin; = "Musluman oldugunu sdyleyenleri bana yaziniz..." ciimlesiyle ba§lar.

Bu konugmanin ve talimatm Hendek kazihrken veya Uhud sava?ina gikilacagi zaman, yahut Hudeybiye seferinde cere-yan ettigine dair degisik goriiş ler vardir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) musliimanlarin sayi-sini tesbit etme emrini verdigi zaman sahabiler gokluklarmi ileri sii-rerek bu kalabahk kitle igin korkma hikmetini bilememigler. Resiil-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam), verdigi cevab ile ba^lanna bir be-lanin gelmesinin beklendigini bir mu'cize mahiyetinde haber vermig-tir.

Sahabilerin ba$ina bela geldigine ve o esnada bazi sahabilerin namazlanm bile gizli kildiklanna dair Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'in s6zii ile ilgili olarak N e v e v I: Bu durum Peygamber

(Aleyhi's-salatii ve's-selam)'in vefatindan sonra cereyan eden fitne-ler donemindeki hal olabilir. Cunkii o donemde bazi sahabiler fitne-lere bulu§mamak igin inzivaya gekilerek tenha yere saklanir, nerede oldugunun halk tarafindan bilinmesini istemez ve namazlanni bile gizli kilarlardi, demigtir.

B u h a r i' deki rivayete gore verilen talimat uzerine 1500 mus-lumanin ismi yazilnugtir. B u h a r i' deki bir ba§ka rivayete g6-re muslumanlann 500 ki§i oldugu tesbit edilmigtir.

Bu rivayetler arasinda gorulen farkli durumun bertaraf edilme-si konusunda N e v e v i §6yle soylenebilir, der:

1500 ki§iye dair rivayet Medine ve gevresindeki muslumanlann tumunden olu§an asker listesidir. 600 ila 700 arasindaki sayiya ait rivayet ise sirf Medine' deki musliiman asker sayisidir.

4030) "... tibey bin Ka'b (Radtyalldhii anh)'den rivayet edildigine gore kendisi Resulullah (SaUallahii Aleyki ve Sellem)'den rivayetle §oyle demigtir:

Resul-i Ekrem (SaUallahii Aleyhi ve Sellem), geceleyin (mi'raca) goturiildugunde giizel bir koku duyarak i

Ya Cebrail! Bu guzel koku nedir? diye sormug. Cebr&U (Aleyhis-Iselam) dei

Bu, ma§rta (kadinlann sagim iyi tarayia kadin), iki ofelu ve ko-casimn kabrinin kokusudur. Bunun ba$langici (ve sebebi) gflyle oWu i Hizir (Aleyhisselam) lsrail ogrullannin esrafindan idi ve yol guzerga-hinda manastuinda oturan bir rahib yardi. Hizir (oradan ge^tikge) rahib online ^ikip ona tslamiyet'i Ogretirdi. Sonra Hizir ergtnlik ca^i-na vannca babasi onu bir kadinla evlendirdi. Hizir da kadina (Isla-miyet'i) dgretti ve kimseye duyurmamasi igin kadindan s6z aldi. Hi-zu* kadinlara yakla^mazdi. Hizir bir sure sonra kadim bosadi. Aradan bir zaman ge^tikten sonra Hizir'i babasi baska bir kadinla evlendirdi. Hiar bu kadina da (tslamiyet'i) ogreterek (durumu) kimseye naber vermemesi igin ondan sdz aldi. Sonra bu iki kadindan biri sir sakla-di. Fakat digeri Hizirdn muslumanhgi ve bu konudaki propagandas!} aleyhinde ifsaatta bulundu (boylece verdigi ahdi de bozmu? oldu). Bunun uzerine Hizu* oradan kagip nihayet denizdeki bir adaya varcb. (Adada) odun toplayan iki adam karsidan gelerek Hizir'i gdrdOIer. Bunlardan birisi onu gordugiinu kimseye sdylemedi. Fakat diger adam bunu if§a ederek: Ben Hizar'i gordum, dedi. Seninle beraber onu klm gdrdu? diye soru sorulunca adam: Falan kisi (benimle beraber onu gordu), dedi. Bunun uzerine o kisiye de soruldu. Fakat o kisi Hizir'i gdrduguna gizledi (yani gdrmedim dedi). Onlann diniiide yalan s6y-leyeni dldurme hukmu de vardi. Bilahare sir saklayan adam, sir sak-layan kadinla evlendi. Sonra bu kadin Fir'avn'in bir kizinin sagmi tararken tarak aniden dii§uverdi. Kadin da t Flr'avn, helak olsun, diye beddua ettt Kiz da gidip babasma haber verdi. Kadinm iki oglu ve kocasi vardi. (Bu ailenin musluman oldugunu sezen) Fir'avn on-lara haber gondererek dinlerinden (Fir'avn'in dinine) donmeleri i$in kan ile kocasina israrou siirdurdQ. Fakat onlar (dinlerini birakmak-tan) imtina ettiler. Nihayet Fir'avn kan kocaya: Ben ikinizi mutla-ka oldurecegim, dedi. Kadin ile kocasi (Fir'avn'a) : Bizi oldiirursen se-nin bize bir iyiligin olmak iizere ikimizi Mr kabre defnetmeni istiyo-ruz, dediler. Fir'avn da (onlan dlduriip ikisini ayni kabre gomme isi-ni) yapti, dedi. Sonra Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gecele-yin (mi'raca) gdturuliince guzel bir koku duydu ve (ne oldugunu) Cibril'e sordu. Cibril de (bunu) O'na bildirdi."

Not: Zevaid'de §6yle denilmi$tir : Bunun senedinde Said bin Be?ir var. Buhari bu ravi ile ilgili olarak: Bunun hifz-i belleme dunimu hakkinda konu^ur-lar, demi§tir. Ebu Hatem de: Bunun dogruluk durumunda oldugunu babamdan ve Ebu Zur'a'dan i$ittim ve : Rivayeti huccet-delil olur mu? diye sordum. Babam lie Ebu Zur'a: Hayir, dediler, diye bllgi vermi^tir. Ba$kalan ise bunun zayif ol-dugunu soylemiijtir.[79]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisin izahi bolumiinde incahO'I-Hace yazan §u bilgiyi verir:

N e v e v i demi§tir ki: Alimlerin cumhtiruna gore Hizir (Aleyhisselam) hayatta olup aramizda bulunur. E§-Seyh Ebii Amr bin es-Salah da demi§tir ki: Alimlerin cumhuruna ve salih miislumanlara gore H 1 z 1 r sagdir. Onun peygamber olup olmadigi husiisunda ihtilaf vardir. Alimlerin ekserisine gore peygam-berdir. Delilleri de kendisi ile M ii s a (Aleyhisselam)'in beraber arkadaglik ettiklerinde yaptigi bazi i§lere M \X s a (Aleyhisselam)

itiraz edince H 1 z i r' in verdigi cevabta: ^i[}^ci*»U> = "Bu

i$leri ben kendiligimden yapmadim (yani ilahi emirle yaptim)" (Kehf, 82) demesidir. Hizir ile Musa (Aleyhisselam) arasinda ge-gen me§hur goru§me ve yolculuk Kehf siaresinin 60 - 82. ayetle-Tinde bildirilmi§tir. Oraya bakilabilir,

H i z i r (Aleyhisselam) 'in ismi B e 1 y a olup kunyesi E b ii' 1 -A b b a s' tir. Alimlerin onunla goru§meleri, ondan feyiz ve ilim almalan hususunda anlattiklan olaylar ilim ehlince bilinmektedir. H i z i r (Aleyhisselam)'in ozellikle mukaddes yerlerde gorulniesi sayilmayacak kadar ?ok defa vuku bulmu§tur. Ancak bazi hadisciler bunu kabul etmemi§lerdir. Bu zat, N u h (Aleyhisselam) 'in yedin-ci ku§akta torunudur. Babasi meliklerdendir. Babasimn adi Melkan, Kelyan veBelyan bin Melkan diye ug rivayet vardir. Bu zata Hizir lakabimn verilmesi sebebi hususunda degi-§ik gdrugler beyan etmiglerdir. Bir rivayete gore kendisi beyaz renk-li bir yerde bir ara oturmug. Orasi derhal yemyegil hale gelmi^tir. H i z i r kelimesinin liigat manasi ye§illiktir. Bu sebeble kendisine bu lakab verilmigtir. Alimlerin ekserisi bu rivayeti tutmus,lardir.

Hadiste gegen Ma$ita kadinlann sagmi guzel tarayici kadin de-mektir.

Hadis bela ve musibetlere, ozellikle din ugrunda kar$ila§ilan si-kintilara kar§i sabir ve tahammufun ne kadar faziletli olduguna dela-let eder. Ancak senedi pek sihhatli sayilmaz.

4031) "... Enes bin Malik (Radtyallahu awA^'den rivayet edildigine gore; ResuluIlah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmu§tur:

Sevabin goklugu belanin buyuklflguyle beraberdir. Allah bir top-lumu sevdigi zaman §uphesiz onlan (sikinti-musibet ve belalarla) imtihan eder. Artik kim bir (imtihan edildigi bela ve musibetlere) raa gosterirse AlJah'm nzasi (ve bol sevabi) o kimseyedir. Kim de (imtihan edildigi bela ve musibetlere) ofkelenir (ilahi hukme nza gdster-mez) ise Allah'in gazabi (ve azabi) o kimseyedir/'

4032) "... Ibn-i Omer (Radiyallahu ankiitn&ydan rivayet edildigine gore; Resulullah (SdllaUahu Aleyki ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Halk arasina girip de eziyetlerine sabreden mfl'minin sevabi, halk arasina girmeyen ve onlann eziyetlerine sabretmeyen mil'minin se-vabindan daha fazladir."[80]

İzahı

Bu iki hadisi Tiripizi de rivayet etmi§tir. Bunlar da sabir ve tahammulun sevabuun cokluguna delalet eder. Nevevi: Fit-nelerden eznin olmak kaydiyla halk ile temasi surdiirup onlarla otu-rup kalkmanin halktan uzakla§rp bir kenara gekilmeden daha fazi-letli oldugu hususunda alimlerin cumhuru ittifak etmi§tir, der. Bu son hadis de aym hukmu ifade eder. Hadisten de anla§ilacagi uzere halk arasina kan§an mu'min §ayet onlardan gelen eziyetlere sabir ve tahatnmul gdstermezse uzak durmasi daha iyidir.

4033) "... Enes bin M£lik (Radtyalldhu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (SdllaUahu Aleyhi ve Sellem) gdyle buyurdu, demi§tir:

09 $ey vardir Id, kimde bulunursa o kirns© imamn tadim (ravl Bindar demigtir ki: 1man halavetini) bulur i

Herhangl bir adanu sirf Allah f(in seven kimse, Allah ve Restl-lu kendisine her §eyden 50k sevimH olan kimse ve Allah kendifinl kflfflrden kurtardiktan sonra (dunyada canh iken) ate$e atilmasi kuf-re gitmesinden kendisine daha sevimli olan (yani ate$e diri olarak atilmayi kufre gitmeye tercih eden) kimse.**

4034) "... Ebu'd-Derda (Radiyallahu anhy&zn rivayet edildigine gore; gdyle demi§tir: Dostum Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana §u tav-siyede bulundu:

Param parga edilsen ve (ate§te) yakilsan bile Allah'a hi^bir §e-

yi ortak etme (yani can tehlikesini atlatmak igin bile kufur belirtisini §eklen de olsa gdsterme) ve hi? bir farz namazi bile bile birakma. Cflnkfl kim bir farz namazi kasith olarak (yani unutmak gibi §er'i mazeret olmaksizin) birakirsa zimmet (yani ilahi teminat) kendisin-den uzaklasnu? olur. l$ki de igme, ?anku i^ki her gerrin anahtandn*."

Not: Zev&id'de $dyle denilznlstir: Bimun senedi hasen'dir. R&vi $ehr hak-kmda flitUftf olmu^tur.[81]

İzahı

Enes (Radiyallahuanh)'inhadisini; Buhari, Muslim, Tirmizl ve Nesai de rivayet etmisjerdir.

Iman tadim, halavetini ve lezzetini bulmaya vesile olan iig haslet, hadlste durumlan belirtilen ug ki§ideki hasletlerdir. Bunlan tek-rar ele alalun. Hasletlerin;

Birindsi: Herhangi bir adami sirf Allah igin sevmektir. Yani o sevgi diinya ile ilgili herhangi bir maksadla degildir. Y a h y a bin M u a z: Allah yolunda veO'nun igin olan hakiki sevgi, se-vilen adamin iyi davranmasi, sevene iyilik etmesi ve ikramda bulun-masiyla fazlalasmaz ve sevilen adamdan cefa gormekle de eksilmez, demis,tir.

Evet mu'min, imanli oldugu, Allah'a kulluk ettigi, emirlerine bo-yun egerek yasaklanndan kagindigi ve Allah mu'minlerin birbirleri-ni sevmelerini emrettigi igin sevilmelidir. Bu sevgi ne kendisinden menfaat saglandigi veya saglanmasi beklendiginden dolayi fazlala§ir, ne de bir sikmti veya eziyet verdiginden dolayi azahr.

ikincisi: Allah ve Resuliinu her §eyden fazla sevmektir. E1 - H a -f i z' in beyamna gore el-Beyzavi: Buradaki sevgiden mak-sad nefsin sevmesi degil aklin sevmesidir. Akil, nefsin hosuna gitme-se bile faydah, luzumlu ve sakincasiz olam tercih eder ki, bu tercih i§ine aklin sevmesi denilir. Mesela hasta adam tabiati itibariyle ilac ahnaktan hoslanmaz. Nefsi ilag almak istemez, bilakis tiksinir. Fa-kat hastamn akh kendisini ilag almaya sevkeder. tste akhn ilag al-mayi gerekli gormesi ve hastamn buna egilmesi akli bir tercih ve sevgiden dolayi meydana gelir. Akh bas.inda olan bir mu'min du§un-diigu zaman Allah'in faydasiz s,eyleri emretmedigini, emirlerinde mutlaka bir takim hikmetler, faydalar, kazanglar ve kurtulus. bu-lundugunu, keza yasakladigi §eylerin mutlaka zararh oldugunu an-lar ve akh nefse ho§ gelmeyen ilaci almayi tercih ettigi gibi ilahi emir-leri yerine getirmeyi ve yasaklardan uzak durmayi tercih eder ve ne-fis bu s.ekilde uydu haline gelir. Mu'min Allah'a bu §ekilde itaat et-mekle de akhndan kaynaklanan bir lezzet ve zevk duyar. Qiinku ak-la dayah zevk ve lezzet, izlenen yolun en hayirli ve en kazangh yol oldugunu idrak etmektir, demistir.[82]

Allah Sevgisi İki Kısımda Mutalaa Olunur

Farz olan sevgi, ilahi emirleri yerine getirmeye ve giinahlardan sakinmaya, kaderde olan §eylere nza gostermeye vesile olan muhab-bettir. §u halde haram bir §ey isleyen veya farz olan bir §eyi ihmal eden bir kimse nefsinin arzusuna uyarak nefsini tatmin etmeyi ilahi nzaya tercih ettigi igin Allah'i sevmekte kusurlu sayilir. Hatta mii-bah olan §eylere olgusuz dalmak bile gaflete yol agacagindan dolayi Allah sevgisine golge du^Urebilir.

Mendub olan sevgi; kulun ndfile ibadetlere yonelmesi, bu tiir iba-detlere du§kunliigu ve §upheli §eylerden kaginmasidir. Boyle olan mu'minlerin sayisi pek azdir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'i sevmek de boyledir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'i sevmek; O'nun sunneti-ni, yolunu prensiplerini sevmek, emirlerini yerine getirmek ve hos.lan-madigi §eylerden uzak durmakla gercekles.ir.

Ucunciisu: Diri diri ate§e atilmayi kufre gitmeye tercih etmektir. Yani bir mii'mine: Sen ya kiifre gideceksin, musliimanliktan ci-kacaksm veya diri diri ate§e atilacaksin, diye baski, tehdid ve is.ken-ce yapilmasi kar§ismda bile; kufre gitmektense ate§te yakilmayi tercih etmesi, ate§te yakilmamn kufre gitmekten fazla sevimli olmasi durumudur.

Hadiste, bu tig vasfi ta§iyan mu'min in iman tadini, halavetini bul-dugu belirtilmektedir.

Halaveti Tathhk, demektir. Bu itibarla bundan maksad, bu se-viyeye gelen mu'minin ibadetlerin zevkine, lezzetine eri§mesi, Allah nzasi ugrunda me^akkat ve sikintilara sabir ve tahammul etmesi ve bu hali, dunyahk olan §eylere tercih etmesidir.

Nevevi, iman halavetini ve tadim bu §ekilde agikladiktan sonra: Kulun Rabbini sevmesi; O'na itaatkar olmasi ve muhalefet et-memesi ile gergekle^ir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'i sevmek de boyledir.

Ebti'd-Derda (Radiyallahu anh) 'in hadisi Zevaid nevin-dendir. Bu hadiste de dini hususlar igin sabir ve tahammul etmenin gerekliligi, namazi ihmal etmenin vebalinin buyiiklugu ve igkinin her kotuliigun ba§i oldugu belirtilmektedir.

Bu hadiste bir farz namazi taammuden birakan bir kimsenin zim-met, yani ilahi teminattan uzaklastigi beyan buyurulmugtur. Zimmet ve ilahi teminattan maksad; Kelime-i §ehadet getirip namazlanm usulune uygun olarak eda eden ve zekatim veren insanlann can ve maHannm teminat altinda olduguna dair hadisle sabit ilahi garanti-dir. Cunku bu hadiste insanlar amlan duruma gelinceye kadar onlar-la sava§manm emredildigi bildirilmektedir, 71 ve 72 nolu hadisler bu konuya dair gelen hadislerdendir. Bu itibarla unutmak, bayilmak gibi §er'i bir mazeret yok iken, bile bile bir farz namazi terkeden bir kimse, amlan hadislerle verilmig olan Zimmeti, yani ilahi guvence ve teminati yitirmi§ sayilir. Sorguya cekilerek cezalandinlmasi gerekir.[83]

24- Zamanın (Fitne ve Belalar Dolayısıyla) Cetinliği Babı

4035) "... Muiviye (RadtyaHahii anh)'den; goyle demigtir: Ben, ResOlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den §u buyrufeu

•BelA ve fitneden ba^ka dflnyamn hig bir §eyi kalmadi.*"

Not: Zevfiid'de $5yle denilmlgtir: Bunun senedi sahlh ohip rftvllerl gtiveni-llr zfttlardar.

4036) "... Ebii Hiireyre (Radiyalldhii anh)yden riv^yet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §Syle buyurdu, demigtir:

Insanlar fizerine yagmurunun bollugu, fakat veriminin azbgiyla aldatici yillar gelecektlr. O donemde yalanci adam dogrulanacak, dogru adam yalanlanacak, hain adama guvenilecek, giivenilir adam hain-likle itham edilecek ve kamu i$inde ruveybida adam soz sahibi ola-caktir. (Riiveybida nedir? sorusunu: Onemsiz, bilgisi kit adam, diye cevabladi)."

Not: Zev^id'de ?6yle denilmi^tir : Bunun senedinde tshak bin Ebi'l-Pxrftt bu-lunur. Zehebi, el-K^$il'te bunun mechul oldugunu s5ylemi$tir. Munker otdugu da s6ylenmi$tir. ibn-i Hibban ise onu giivenilir zatlar arasinda anmtjtir.

4037) "... Ebu Hureyre (Radtyaltdhii anh)'dtn rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demi;tir:

Nefsim (kudret) elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki alam kabrin yanina ugrayip da dinden dolayi degil, sirf ugradigi bela bu-naltisindan dolayi kabir uzerine biiruliip t Ah ke§ke bu mezar sahi-binin yerinde ben olsaydim, diye temennide bulunmadik^a dunyanin sonu gelmeyecektlr."

4038) c... Ebu Hureyre (Radtyallaku «»A)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) joyle buyurdu, demi§tir:

(lyi) kuru hurraa ise yaramayan adisinden ayiklandigi gibi mu-hakkak siz de ayiklanacaksimz. Boylece iyileriniz (olup) muhakkak gidecek ve ser olanlanmz kuskusuz kalacaktir.

iste (o donemde 61-meye) gucuniiz yetecekse oliiniiz (yani olmek ya§amaktan hayirh

olur)."

Not: Zevaid'de $6yle denilmi?tir : Bunun senedi sez gdturiir. Ravi Ebu Hu-raeyd'i ne cerh edeni ne de guvenilir oldugunu soyleyeni gdrmedim. Ravi Yunus isp ibn-1 Yezid el-Eyli'dir. Senedin kalan rnviiori g-iivpnilir zatlardir

4039) .. Enes bin Malik (Radiyallakii an/t)'den rivayet edildigine gore: Resulullah (Salfallahii Aleyki ve Selicm) §6yle buyurdu, demi§tir :

(Dine ve sunnete sanlmakla ilgili) is gittikce gticlesecek, diinya gittikce (gergek miislumanlara) sirt cevirecek, insanlann cimriligi, ihtirasi gittikce fazlalasacaktir. Kiyamet ancak insanlann §er olan-lannm ba§ina kopacaktir. Mehdi (yani her bakimdan hidayet uzere olan zat) ancak Meryem oglu isa'dir."

^ Not: Zevaid'de $fiyle denilrai?tir : El-Hakim bu hadisi bu senedle el-MUsted-rek'te rivayet ettikten sonra : Bu hadis §afii'nin tek ba?ina rivayet ettigi hadls-lerden sayihr. Halbuki Byle de&ildir. CtinkU ba?kasi da rivayet etmi$tir. SUyflti bu husus hakkmda geni^ sfiz sfiylemijtir. El-Hafiz tmadU'd-DIn bin Kesir'den naklen verilen bilginin Szeti ? udur : Bu hadis, ^afii-niu seyhi Muhammed bin Halid el-CUn-dl es-Sagani el-MUezzin'e ait olarak me§hur olmustur. Halbuki bunu ondan rivayet edenler bir ki5i degildir. ? afU'den ba?ka klmseler de bunu ondan rivayet et-znl^tir. Ve bu zat mechul bir kimse degildir. Ibn-i Muln'in onun gtlvenilir olduSunu sdyledigl nakledilnu>tir.[84]

İzahı

Bu babta rivayet edilen hadisler Zevaid nevindendir. Yalniz 4037 nolu EbCt Hiireyre (Radiyallahii anh) 'm hadisi Muslim tarafindan da rivayet edilmi§tir.

4036. hadiste gegen "Riiveybida" kelimesinin anlamiyla ilgili soru ve verilen cevabin kimlere ait olduguna dair bir kayda rastlayama-dim. Bu sebeble parantez igine ahnan bu bolumii terceme ederken soru sahibi ve cevab veren ile ilgili bir agiklayici bilgi veremedim.

4038. hadiste iyi insanlann kalmadig* veya azinlikta kaldigi ve kbtii insanlann kaldigi veya gogunluk te§kil ettigi donemdeki durum-la ilgili olarak buyurulan : "Guciiniiz yetecekse oliinuz" ciimlesinden maksad, o doneme yeti§ecek insanlann kotii ortamda bulunduklanm dikkate alarak fena insanlardan sayilmamalan igin ilahi emirlere ve Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)in siinnetine simsiki sa-nlmalan yolunda uyandu bulunmakur.

Son hadiste gec.en; ciimlesinin zahir olan manasi "ve Mehdi, isa bin Meryem'den baskasi degildir*' §ek-lindedir.

Kiyamete yakin donemde gelmesi beklenen Mehdi hakkinda miiteaddid hadisleri mevcuttur. Siinenimizin 4082 - 4088 nolu hadisler bunlardan bazilandir. Bu konuya ingaallah orada de|;inilecektir. §u-nu soylemekle yentinecegim: Hz. Mehdi diye bir kimsenin gikmayacagim ve cikacagina dair hadislerin zayif oldugunu sdyleyen-ler bu hadisi kendileri igin delil saymiglardir. Fakat bu hadisin se-nedini Beyhaki ve Hakim zayif saymislardir. Seneddeki ravi Eban bin Salih'in hadisleri terkedilmistir. AvnCk'I-Mabud yazan bu durumu Siinen-i Ebu Davud'un "El-MehdiM kitabinin bag kisminda belirtmektedir.

S i n d i de bu hadisin izahi boliimunde bu hususta ozetle §6y-le der:

Bu ciimledeki Mehdi kelimesi lakab, yani ozel isim anlammda de-gil, sifat, yani her bakimdan hidayet iizere anlaminda kullamlmi^tir. Ciimlenin manasi da soyledir: "Peygamber'imizden sonra her bakimdan hie ayet iizere bulunan zat Meryem oglu isa'dir." Yoksa zan edil-digi gibi maksad, Mehdi lakabimn Isa' dan ba§ka kimse ye veril-medigi degildir, Bu cumle boyle yorumlaninca bu hadis sabit oldugu takdirde Hz. Mehdi hakkinda gelen hadisiere muhalif olmaz.[85]

25- Kıyamet Alametleri Babı

4040) "... Ebu Hiireyre (Radtyalldhu anh)'den rivayet edildigine gore: Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki parmagini (ki seha-det parmagi ve orta parmaktir) birle§tirerek:

Ben ile kiyamet gunii §u iki parmak gibi ba'solundum (yani pey-gamber olarak gonderildim)."[86]

İzahı

Buhari, Muslim, Tirmizi ve Ahmed bunun mislini E n e s (Radiyallahu anh) araaligiyla merfti olarak rivayet etmi§Ierdir. Sehl bin Sa'd (Radiyallahu anh) 'den de bunun bir benzeri rivayet edilmi§tir. Peygamber (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in bu hadisi buyururken §ehadet parmagi ve orta parmagiyla i§aret buyurdugu, diger rivayetlerde belirtilmi§tir.

Kadi Iyaz: Bu hadis, Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-se-lam) ile kiyamet gunti arasindaki zamanin azhgina i§aret eder. Bu mesafe §ehadet parmagi ile orta parmak arasindaki uzunluk farki gibidir, demi§tir.

Bir kavle gore hadisten maksad Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) ile kiyamet giinu arasmda ba§ka bir peygamber'in olmaya-caguu ifade etmektir.

4041) "... Huzeyfe bin Esid (Radtyalldhu ankyden; §oyle demigtir:

(Bir gun) biz (sahabiler) kiyamet giinu konusu hakkinda (kendi aramizda) muzakere ederken Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yukanmizdaki bir odadan inip uzerimize geldi ve i

On alamet vuku buluncaya kadar kiyamet kopmayacaktir i Dec-cal, duman ve gunegin batidan dogmasi."[87]

İzahı

Bu hadis 28. babta uzun bir metin halinde gelecektlr. Burada is.a-ret buyurulan alametler tamanu orada siralandigmdan gerekli bilgi orada verilecektir.

4042) "... Avf bin Malik el-E§cai (Radtyalldhu aMAJ'den; §6yle demijtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Tebuk savasinda deri-den (mamul) bir gadirda iken yamna gittim ve cadinn kapisinm onun-de oturdum. Resulullah {Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
(Cadira) gir Ya Avf, buyurdu. Ben:

Vucudumun tiimuyle mi (gireyim)? Ya Resulallah, dedim. O:

Viicudunun tiimiiyle (gir), buyurdu. Sonra:

Ya Avf, kiyametin kopmasi yaklastigi siralarda (onun alametle-ri olmak uzere §u) aralikh meydana gelecek alti seyi belle: Birisi be-nim oliimum, buyurdu. Avf demi§tir ki: O, boyle soyleyince ben sid-detli uzuntiimden perisan oldum. Sonra O:

De ki: Bu, bir. Sonra (ikincisi) Kudiis'un fethi. Sonra (ugunciisu) icinizde meydana gelecek ve Allah'in onunla sizin coluk gocuklannizi ve nefislerinizi §ehid edip amellerinizi temizleyecegi bir hastaliktir. Sonra (dordunciisu) iginizde (gokga) mallar olur. Hatta bir adama (kargihksiz) yiiz dinar (altin) verilir de o (bunu az goriip) ofkelen-meye ba§liyacaktir. (Be§incisi) aramzda meydana gelecek oyle bir fit-ne ki icine girmedigi bir miisluman evi kalmayacaktir. (Altmcisi) sonra sizinle Beni Asfer (denilen Rum) arasmda bir sulh olacak. Bilaha-re onlar ban§ andla§masim bozarak size hiyanet edecek ve her bay-ragin altinda on iki bin kisilik kuwet olmak tizere seksen kumandan bayraklan altinda iizerinizc'yuruyeceklerdir, buyurdu.[88]

İzahı

Bu hadlsi B u h a r i "Fardi'l-Humus" kitabinin "Dusjnanin sulh sdzlesmesini bozmasindan sakmma" babinda rivayet etmistir.

Avf (Radiyallahu anh)'in gadira viiciidunun tiimuyle girmesine dair sorusu ya gadinn ufakligindan dolayidir veya bir latife mahiye-tindedir.

Peygamber (Aleyhi's-salatu vs's-selam)'in bu hadiste gelecege dair kiyametin kopmasi alametlerinden verdigi haberler hakkinda serhlerde ozetle su bilgi varclir:

Bu haberlerden Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in vefati ve K u d u s' un fethi olaylan malumdur. Ogiincu alamet olan sal-gin hastalik, Islam tarihinde A m v a s taunu diye anlatilan afet-tir. Hicretin 17. yilmda meydana gelen bu hastalik; S u r i y e, Irak ve Misir'da yayilarak aylarca devam etmis, binlerce muslumamn olumiine sebep olmu§tur. Hatta Stiriye ve Irak1-taki ordu zayiatinm yirmi be§ bini buldu f u nakledilmistir. E b ti Ubeyde ve Muaz bin Cebel gibi kumandanlar ve bir cok meghur, mucahid bu afetle sehld olmu§lardir. Allah ciimlesinden Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) Tebuk savasinda deri-den (mamul) bir cadirda iken yanina gittim ve gadinn kapismin onun-de oturdum. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

tQadvra) gir Ya Avf, buyurdu. Ben:

Vucudumun tiimuyle mi (gireyim)? Ya Resulallah, dedim. O:

Vucudunun tttmuyle (gir), buyurdu. Sonra:

Ya Avf, kiyametin kopmasi yaklastigi siralarda (onun alametle-ri olmak uzere su) aralikh meydana gelecek alti seyi belle: Birisi be-nim dlumum, buyurdu. Avf demistir ki j O, boyle soyleyince ben sid-detli uzuntiimden perisan oldum. Sonra O:

De ki: Bu, bir. Sonra (ikincisi) Kudus'un fethi. Sonra (ugiinciisu) icinizde meydana gelecek ve Allah'in onunla sizin goluk gocuklannizi ve nefislerinizi §ehid edip amellerinizi temizleyecegi bir hastahktir. Sonra (dordunciisu) icinizde (gokga) mallar olur. Hatta bir adama (karsuiksiz) yuz dinar (altm) verilir de o (bunu az goriip) ofkelen-meye bashyacaktir. (Bes_incisi) aranizda meydana gelecek oyle bir fit-ne ki icine girmedigi bir miisluman evi kalmayacaktir. (Altmcisi) sonra sizinle Beni Asfer (denilen Hum) arasmda bir sulh olacak. Bilaha-re onlar bans andlasmasmi bozarak size hiyanet edecek ve her bay-ragin altinda on iki bin kisilik kuwet olmak iizere seksen ku man dan bayraklan altinda fizerinize'yuruyeceklerdir, buyurdu.[89]

İzahı

Bu hadisi B u h a r i "Fardi'l-Humus" kitabinm "Diismanin sulh s3zlesmesini bozmasindan sakmma" babinda rivayet etmistir.

Avf (Radiyallahu anh) 'in gadira vucudunun tiimiiyle girmesine dair sorusu ya gadinn ufakhgindan dolayidir veya bir latife mahiye-tindedir.

Peyeramber (Aleyhi's-salatu vs's-selam)'in bu hadiste gelecege dair kiyametin kopmasi alametlerinden verdigi haberler hakkinda serhlerde ozetle su bilgi vardir:

Bu haberlerden Peygamber (Aleyhi*s-salatu ve's-selam) 'in vefati ve K u d ti s' un fethi olaylan malumdur. Ocuncii alamet olan sal-gin hastalik, fslam tarihinde A m v a s taunu diye anlatilan afet-tir. Hicretin 17. yilinda meydana gelen bu hastalik; S u r i y e, Irak ve Misir'da yayilarak aylarca devam etmi§, binlerce musliimanin olumiine sebep olmustur. Hatta SOriye ve Irak',-taki ordu zayiatinm yirmi bes bini buldugu nakledilmistir. EbA Ubeyde ve Muaz bin Cebel gibi kumandanlar ve bir gok meshur mucahid bu afetle sehid olmuslardir. Allah cumlesinden razi olsun.

Hadiste dorduncu olay olarak bildirilen znal goklugu ve servet de Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in halifeligi doneminde goriil-mu§tur. O donemde kazanilan saya§lar ve elde edilen ganlmet mal-lan ile hem devlet hazinesi dolup tasmis hem de miislumanlar iyi servet sahibi olmu§lardir.

Besinci alamet olan fitne, Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in sehid edilmesiyle ba§lami§ ve Cemel, Siffin ile Kerbela vak'alan ile devam etmistir. O fitne doneminde ise kan§mayan ve biitun firkalardan uzak duran muslumanlann sayisi cidden pek azdir.

Altinci alamet olan Benl Asfer ile sulh s6zlesmesi akdi ve bilahare diismanin andla§mayi tek tarafli bozarak muslumanlara saldirmasi olayuia gelince bu konuda degi§ik g6rii§ler beyan edilmis-tir. Cunku Islam tarihinde buna benzer olaylar muhtelif zamanlar-da meydana gehnistir. Bu haberden maksad meydana gelmls olan olaylardan hangisidir veya hig biri degil de ilerde mi vuku bulacak. Bunu kestirmemislerdir. Allah en iyi bilendir.

Bu hadiste beyan buyurulan olaylar kiyametin kopmasmin alametlerinden bazilandir.

4043) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radtyallahu anhiim&ydan rivayet edil-digine gore; Resfllullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir:

Siz imammiTi (devlet baskamnizi) Sldurmedikce, lohclannizXa birbirinizle cata§madikca (yani aranizda ig savas olmadakga) ve dun-yaniza (hukumdarhguuza, mallanniza) ser olanlanniz (zorla el koy-makla) mirasgi olmadikca kiyamet gunu kopmayacaktir."[90]

İzahı

Bu hadisi TirmizI Fitne bdlumuniin "Ma'rufu emretmek ve »*nkerl m«netmek" babmda rivayet etmigtir.

Bu hadfste haber verilen olaylardan devlet baskanuu oldurmek olayi Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in s.ehid edilmesi vak'a-si olabilir. Ig sava§ da sahabiler doneminde meydana gelen C e m e I ve S i f f i n olayi gibi miiessif vak'alar olabilir.

§er insanlann muslumanlann diinyasma mirasgi olmasi ciimle-sinden xnaksad zalimlerin haksiz olarak musliimanlara hiikumdar ol-masi, idareyi gayri mesru bigimde ele almalan ve musliimanlann mallanna haksiz olarak el koymalandir.

4044) "... Ebu Hureyre (Radtyallaku enh)'den; §oyle demi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gun halkdn yarar-lanmasi) igin acik bir yere ciktiydi. O esnada bir adam O'nun yanina gelerek i

Ya Resulallah! Kiyamet ne zaman kopacakhr, diye sordu. Bunun uzerine Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Bu hususta kendisine soru sorulan zat, soru sorandan daha bil-gili degildir. Velakin ben sana kiyametin alametlerinden haber vere-cegim: Cariye kendi sahibesini dogurunca i§te bu (hal) kiyametin alametlerindendir. Yaiin ayak, ciplak takimi insanlara ba$ olunca, i§te bu (durum) da kiyametin alametlerindendir. Koyun cobanlan yuksek bina yapmakta birbirleriyle yan§inca bu da kiyametin alametlerindendir. Kiyametin kopma zamam Allah'tan ba$ka kfmsenln bilmedigi be? §eye dahildir, buyurdu. ResOlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bundan sonrat Lukman suresinin 34. ayetini okudu."[91]

İzahı

Bu hadis daha uzun bir metin halinde sunenimizde 64 numarada ge^ti ve gerekli bilgi orada gerek bu hadlsin ve gerekse bundan 6n-ce gegen 63 nolu hadisin izahi bolumunde verildi. Artik burada tek-rarlamaya gerek yoktur. Oraya miiracaat edilmelidir.

4045) "... Enes bin Malik (Radtyalldhu <z»A)'den; gbyle demigtir:

Dikkat ediniz ben size Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'-den isittigim dyle bir hadis rivayet edecegim ki benden sonra big bir kimse onu (ResClulIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den i§itmi§ olarak) size rivayet etmeyecektir. Ben o hadisi (bizzat) Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den (kulagimla) isittim:
(Alimlerin olmesi suretiyle) ilmin kaldinlmasi, cehaletin ortaya tikip cogalmasi, zinanin yayginlasmasi, igkinin (aleni olarak) igihne-si ve elli kadimn bir tek erkek bakam olacak derecede erkeklerin (sa-yisinin azahp) gitmesi ve kadinlann (cogunlukta) kalmasi sflphesiz kiyametin alametlerindendir."[92]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim, TirmizI, Nesai ve Ahmed de rivayet etmisjerdir.

Enes (Radiyallahu anh)'in; "Ben o hadisl O'ndan (bizzat) isittim" sdzu ilk soziinun te'yid ve takviyesi mahiyetindedir. M ii s 1 i m' in rivayetinde bu cumle yerine;= *o hadisi O'ndan i§iten bir kimse" cumlesi bulunur. Bu takdirde cumleden kas-dedilen mana soyle olur: Benden sonra o hadisi O'ndan i§itmi§ olan hie bir kimse size rivayet etmeyecektir. Bu kaydin dikkate alinmasi gerekli oldugu icin parantez ici ifade ile buna i§aret ettim.

El-Hafiz, Enes (Radiyallahii anh) 'in boyle soylemesinin sebebi hakkinda $u bilgiyi verir:

Enes (Radiyaliahu anh) bu hadisi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'den i§ltmi§ sahabilerden hig bir kimsenin hayatta kalmadigim bildiginden dolayi boyle demi§tir. Qiinku Enes (Radiyaliahu anh) B a s r a' da vefat eden son sahabidir. Bu konu§-mayi Basra halkina hitaben yapnu§ olmasi kuwetle muhtemel-dir. Konu§manm sirf Basra halkina olmayip umumi olmasi ih-timali de mevcuttur. Bu takdirde herhalde bu konu§mayi omrunun sonlannda yapnu§tir. Cunku o donemde hayatta kalan ve Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'den bizzat hadis i§itmi§ durumdaki sahabi sayisi pek azdi ve iglerinde bu hadisi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'den i§itmi§ bir kimse yoktu. Bu durum da muhte-meldir.

Kiyametin alametlerinden sayilan erkeklerin azalmasi ve kadin-lann gogalmasi durumu ile ilgili cumlenin izahi bolumunde Tuhfe ya-zan §u bilgiyi verir:

Erkeklerin sayisinm azalmasi ve kadin sayisirun gogunlukta olmasi sebebi hakkmda §6yle denihnigtir: Fitnelerin gogalmasi sebebiy-le meydana gelecek sava§lar yuziinden erkeklerin bir kismi 61duru-lecek ve boylece sayisi azalacakbr.

Ebu Abdilmelik: Bu ciimle fetihlerin gogalacagina bir i§arettir. Fetihler dolayisiyla gok sayida cariye edinilecektir. Cumle, bir erkegin cok sayida cariye sahibi olacatma i§aret eder, demi§tir. El-Hafiz, Ebu Abdilmelik'hi g6rii§unu ve yorumunu kabul etmeyerek: Hadisin bazi rivayetlerinde erkeklerin sayisinm azalacagi ve kadmlann sayisinm gogalacagi ifade edilmektedir. Bu itibarla cumlenin acik manasi kadin ve erkek sayismda gdrfilecek bu farkin bir sebebe dayah olmaksizin kiyamet alametlerinden sayilma-sidir. Bu farklihk bir ilahi takdirle olur. Kiyamete yakin zamanlarda dogan cogunluklann gogunlugu kiz gocuklanndan olu§ur ve dogan erkek gocugu az mikdarda olur, demi§tir.

Hadiste sayilan geylerin kiyamet alametleri olmasinin hikmeti ve sebebi ile ilgili olarak Tuhf e yazan §6yle der:

Gerek dunya hayatimn dtizenli olmasi ve gerekse ahiret hayati-mn kazanilmasi, ba§ka bir deyimle dunya ve ahiret mutluluguna eris-mek §u beg §eyin korunmasina baghdir: Din, akil, neseb-soy, nefis ve mal. Dini ilimlerin kaldinlmasi ve din bilginlerinin yoklugu dini ihlal eder. Igki akh ihlal eder. Zina, nesebi ve soyu bozar. Fitnelerin gogalmasi can ve mal emniyetini giderir. Bu be§ §eyin bozulmasi dun-yamn sonunun geldiginin belirtisidir.

4046) "... Ebu Hiireyre (Radtydtl&hu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyki ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Firat nehri altindan blr dagi ortaya gikarmadik^a kiyamet kop-mayacaktir. insanlar o altin iizerine (gati§ip) olduriilecek ve on in-sandan dokuzu oldiirulecektir."

Not: Zev^id'de ?5yle denilmi?tir : Bunun senedi sahih olup rftvileri gOveoi-lir z&tlardir. Ebfi D&vOd*un rivayet ettigi me tin;

Firat'in altin hazinesini ortaya fikarmasi zamani yakla?iyor. Her Um 0 orada bulnnursa ondan bir ?ey almasin* ?efelindedir.[93]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buharl ve Muslim Fitaeler b5-lumunde, Ebu Dftvud Melahim bdlumunde ve Tirmizt Sifatu'l-Cenne bolumunde rivayet etmiglerdir. E b u D a v u d * un

rivayet ettigi metin notta belirtilmis.tir. Buh&ri1 deki metin de aynen E b u D4 vfid'un rivayet ettigi metin gibidir. M ix s -1 i m' in rivayeti ise muellifimizin rivayetine benzer.

First nehri bildigimiz nehirdir. Arapgada ona Furat denilir.

Hadiste gegen "Yahsiru" fiilini N e v e v 1 "suyunun gekilme-siyle ortaya cikanr" §eklinde agiklamis,tir. Yani F i r a t nehri, su-yunun gekilmesiyle ortaya altmdan bir dag

meydana gikanr.

B u h a r i ve E b u Davud'un rivayetlerinde "altindan bir hazine" tabiri bulunur.

El-Hafiz bu rivayetlerdeki degigikligi belirttikten sonra: Ortaya gikacak altina hazine denmesi sebebi ortaya gikmadan once-ki durumu itibariyledir, dag denilmesi ise goklugundan kinayedir, de-migtir.

El-Kari de: Altindan bir dag ve altindan bir hazine riva-yetleri ile isaret buyurulan olayin tek bir olay olmasi muhtemeldir. Bu takdirde kasdedilen mana altindan bir dag buyuklugunde muaz-zam bir hazinenin ortaya cikmasidir. Olaylann muteaddid olmasi ih-timali de var. Yani F i r a t nehri bir altin hazlnesini ortaya gika-racak, aynca altin madeninden bir dagi meydana gikacaktir, demig-tir.

Avnu'l-Mabud yazan bu nakilleri yaptiktan sonra: Ben derim ki bu son ihtimal agik degildir. Agik olam birinci yorumdur. Hatta ben-ce dogrusu odur, der.

Hulasa bu hadiste kiyametin alametlerinden sayilan husus ve olay, F i r a t nehri suyunun gekilmesiyle, ba§ka bir deyimle bu nehrin kurumasiyla muazzam bir altin hazlnesini veya gok zengin bir altin madenini ortaya cikarmasi, halkin bu serveti kapigmak icin bir-birine du§iip catigmasi ve cogunun oldurulmesidir. B u h a r i ve Ebu Davud'un rivayetlerinde "O dSnemde orada hazir bulu-nan bir kimse sakin o altin hazlnesinden bir §ey almasm" §eklindeki emir ve tavsiye o hazine ve servetin kapigilmasi yuzunden gikacak fitne ve fesaddan uzak durmak igindir.

F i r a t nehrinin kuruniasi veya suyunun gekilmesi hadiste ge-gen "Yahsiru" fUUnin ifade ettigi manadan gikar. Yukarda da beUrt-tigim gibi Nevevi boyle manalandirmi?tir. Ancak §6yle bir §ey de olabilir: F i r a t nehrinin mecrasuun degi§mesi veya degigtiril-mesi sonucunda soz konuau olay meydana gelir.

Son asnn bazi alimleri bu hadisi te'vil ederek: Bundan maksad altmdan bir dag veya hazine degil, F i r a t nehrinin iyi bir §ekil-de degerlendirilmesi suretiyle buyiik servetin kazanilmasi, ekonomi-nin bu sayede yiiksek duzeye gikmasidir, derler. Ama hadisgilerden ve mutekaddimin olan alimlerden boyle yorumlayanin bulundugunu duymadun.

F i r a t nehrinin kurumasi ve suyunun gekilmesi bas.h basina bir kiyamet alametidir. Qunku E r z u r u m daglarmdan gikip beg alti bin kilometre kadar uzun olan bu muazzam nehir A s y a kit'asinin bir gok yerine hayat verdikten sonra Basra korfezine dokulmektedir. Bu nehrin kurumasi mecrasma yakin milyonlarca halkin, hatta diger canlilann olumu ve kiyametinin kopmasi demek-tir. Bu olay asil kiyametin kopmasi zamamnan yaklagtigina alamet sa-yilmi§tar.

Hadiste beyan buyurulan olay bir takun fitnelere sebebiyet ver-digi igin hadis, fitneler bolumunde rivayet edilmistir.

4047) «... Ebfl Hiireyre (Radtyalldhu anhyden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Settem) §6yle buyurmu§tur:

Mai dolup tasmadikga, fitneler meydana gelmedikge ve here $o-galmadikga kiyamet kopmayacaktir. Orada bulunanlar i

Here de nedir? Ya Resulallah diye sordular. O uc defa: Oldurmedir. OldOrmedir. Oldurmedir, buyurdu."

Not: Zevftid'de ffOyto denilml^tir : Bunun senedl sahlh olup rftvUerl gttvani-Ur c&tlardir. Tinnld bu hadlain bir fcisnuzu rivayet etmi^tir. [94]

26- Kur'an Ve (Dini) İlmin Gidip Yok Olmasi Babi

4048) "... Ziy^d bin Lebfd (Radtyalldhu onh)'den; §byle demigtir:

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir §ey anlatarak: Bu, ilmin gitmesi (yok olmasi) zamaninda olur, buyurdu. Ben: Ya Resulallah! Kur'an'i okudugumuz, evladimiza onu okuttugu-muz ve evladimiz da kiyamete kadar kendi evladina onu okutacagi halde Him nasil gider (yok olur)? dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Anan seni kaybedesiye (ydni Hayret sana) Ziyad! Ben muhakkak sen! Medine'de fikhi en iyi bilen ad am lard an gdrurdum. §u yahudi-ler ve hiristiyanlar Tevrat ve incil'i okuyup da bu iki kitabta bulu-nan hukumlerden hi? bir seyle amel etmez degiller mi? buyurdu.**

Not: Zevaid'de $0yle denilmi^tir: Bunun senedi sahlh olup ravilerl gtive-nlllr Kfttlardir. Fakat sened munkatidir (yanl rAviler zinciri kopuktur). QimkQ Buhart, et-Tarihu's-Sftglr'de : Ravi Salhn bin Ebil-Ca'd, Ziyad bin Lebld'den ha-dls Isitmemi?, demi?tir. Zebebl de el-Ka?ifte bu hususta Buharl'ye uyarak: tbn-1 M&ceh yaninda bu hadlsinden baska Ziyad'm baska hadlsi yoktur. Kalan Ktttub-I Sitte'de Ziyad'm hie Wr hadlsi yoktur, demisUr.[95]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisi Ahmed de rivayet etmistir. Tirmizi de flim bablan bolumiinun "ilmin gitmesi" babinda bu hadisin benzerini Ebii'd-Derda (Radiyallahii anh) 'den rivayet etmistir. Oradaki hadis buradakine gok benzedigi igin mealini bu-raya aktarmayi uygun buldura:

"... Ebu'd-Derda (Radiyallahii anh)'den; §6yle demistir:

Biz, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde bu* lunuyorduk. O, mfibarek gozlerini havaya dogru kaldirarak (yani goge bakarak) : Bu, (vahy'a day ah) ilmin insanlardan kapihp ahna-cak zamandir. Oyle ki artik insanlar bu ilimden bir sey almaya muk-tedir olmayacaklardir,(alimler bu buyrugun Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ecelinin yaklastigma i§aret oldugunu sdylemis-lerdir), buyurdu. Bunun uzerine Ziyad bin Lebid el-£nsari t

Kur'an'i okudugumuz halde ilim nasil bizden kapihp ahm

Allah'a yemin ederim ki, biz Kur'an'i muhakkak okumaya devam ede-cegiz ve onu kadmlarumza ve evladimiza muhakkak okutacagiz, dedL Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) • -

Anan seni kaybedesiye (yani Hayret sana) Ya Ziyad! Ben sen! muhakkak Medine fikih^ilanndan sayardim. §u Tevrat ve tncll, ya-hudilerin ve hiristiyanlann yanmdadir? Buna ragmen onlara bir fay-da saglanuyor, buyurdu."

Hadiste gegen; liLI '&&* cumlesinin asil manasi anan seni kay-

betsin, yani olesin demektir. Fakat Araplar bu cumleyi bir §eye hay-ret ettikleri zaman kullanirlar ve hayret ettiklerini if ade etmek ister-ler.

Hadisteki ilimden maksad dini ilimdir. Yani Kur'an-i Kerlm ve Hadis ilmi ile, bunlarla ilgili ilimlerdir.

Tuhfe yazannm beyamna gore el-Karl bu hadisin izahi bolumunde §6yle demistir: Yani yahudiler ve hiristiyanlar Tevrat ve Incil'i okuduklan halde bu kutsal kitablarla amel etmedikleri igin nig bir yarar elde edemedikleri gibi muslumanlar da Kur'an-i Kerfm ile amel etmedikten sonra bunu okumalan ve okutmalan bir yarar sag-lamayacaktir. Onemli olan, Kur'an'm hukumlerini uygulamaktir, onunla amel etmektir.

4049) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radtyalldhu anhumd)'dan rivayet edil-digine gore; Resulullah (SallaUakii Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Elbisenin nakisi eskiyip gittigi gibi tslamiyet de eskiyip gider. Hatta oruc. nedir, namaz nedir, nusuk (yani hac ve umre ibadeti) ne-dir ve sadaka nedir bilinemeyecektir. Allah (Azze ve Celle)'nin Ki-tab'i (Kur'an-i Kerim) da bir gecede (kaldinlip) gdtarulecek ve yer rfiziinde ondan tek bir ayet bile kalmayacaktir (Veya eskiyip silin-me i§i bir gecede Allah (Azze ve Celle) 'nin Kitab'i olan Kur'an-i Ke-tlm'e de sirayet ederek yer yuziinde ondan tek bir ayet bile kalma-

Ziyad bin Lebid <R.A.)'in Hal Tercemesi

Ziy&d bin Lebid bin Salebe bin Sinan Ebu AbdiUah (R.A.), Bedir sava$ina satilan bahtiyar sahabilerdendir. Hicretten Once Medlne-i MOnewere'den Mekke-i MUkerreme*ye Restil-i Ekrem (aA.V.)1n yamna gitmi? ve sonra hicret zamani VIekke'den Medlne"ye hicret etmi^tir. Bu itibarla hem muhacirlerden hem de En-tar'dan sayilir. Bu sat Hadramut ve ba?ka yer valiligini yapmi?tir. Ravileri AtI 3ln Malik ve Salim bin Ebi'l-Ca'd'dir. tim-l Maceh yanmda onun bir hadlsi var-Kit. Bu zat Hz. Muaviye (R.A.)'m Wlafetlnln ilk zamanlannda vefat etnu>tir. (Hu-Au. 126)

yacaktir.) C°k ya$Ii erkekler ve pek ihtiyar kadinlardan olu§an bir takim insanJar kalacak ve t biz babalanmiza $u "La ilahe illallah" ke-Umesi (hali) uzerine yeti§tik de (dinden bilebildigimiz) bu kelimeyi sdyleriz, diyeceklerdir.

Huzeyfe bin el-Yeman bu hadlsi rivayet edince, (orada bulunan) Sila kendisine:

O ya$nlar namaz nedir, orug nedir, nusuk (yani hac ve umre ibadeti) nedir ve sadaka nedir? bilmezken "La ilahe illallah" kelimesi onlara bir yarar saglaraaz, dedi. Huzeyfe, SUa'run bu sdzunu cevab-siz biraktL Sonra Sila bu sdzu Huzeyfe'ye karsi uc defa tekrariadi. Her defasinda Huzeyfe onun s5zttnu kargiliksiz birakti, ona bakmadi. Ni-hayet a? iincii defasindan sonra Huzeyfe, Sda*ya ddnerek fig defa i

Ya Sila! Tevhid kelimesi onlan (ebedi) atesten kurtanr, dedi."

Not: Zev&id'de ?8yle denUml?tir: Bunun senedi sahlh olup ravilert gave. nlllr zatlardxr. Hakim de bu hadlsi rivayet ederek senedinin MQslimln sarU u«e-rlne sahlh oldu&unu saylemlgtir.

4050) "... Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyalldhu ank)'den riv&yct ediWi-gine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demijtir:

Kiyametin kopmasina yakin zamanlarda 6yle gunler olur Id illm o gunlerde kaldinlir, cehalet o gunlerde iner ve here o gunlerde co-. Here de oldurmc olayidir."

4051) "... Ebfi Musa (el-Es'ari) (Radiyallahu owAJ'den rivayet edildigi-:ie gore; Resulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellent) §6yle buyurdu, demigtir:

Sizin Snfinuzde §iiphesiz oyle giinler vardir ki cehalet o gunlerde ner, ilim o gunlerde kaldinhr ve here o gunlerde cogahr. Sahabiler, Ya Resulallah! Here nedir? diye sordular. O. Katildir (insan oldiirmektir), buyurdu."

4052) "... Ebu Hiireyre (Radtyallahu anhyden rivayet edildigine gore; Lesulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :

Zaman yaklagir. Him noksanla§ir, §iddetli cimrilik kalblere konu-ir, fitneler meydana cikar ve here cogahr, buyurdu. Sahabiler: Ya Resulallah! Here nedir? diye sordular. O: Katildir (insan dldurmektir), buyurdu."[96]

İzahı

Abdullah ve Ebu Musa (Radiyallahu anhiima) 'nin adlsleri ayni mealdedir. Buhari ve Tirmizi, miiellifimiz tbi Fitneler bolumiinde, Muslim de ilim bolumiinde rivayet miglerdir. Baa rivayetlerde bir tek senedle E b 0 Musa ile bn-i Mes'ud' dan mu§terek nakil yapilmigtir.

Bu iki hadiste gegen -ilmin kaldmlmasi ve cehaletin inmesi* ile ?ili ciimlelerin izahi bolumiinde el-H&fiz: Bu iki cumlenin anasi goyledir: Ilim, alimlerin olmesiyle kalkar. Her alimin 61u-uyle ilimde bir noksanhk meydana gelir. Qunku 61en alimin yeri)§ kalir ve onun bilip de diger alimlerin bilmedigi bilgiler acismdan r cehalet meydana gelir, demi§tir.

Ebu Hiireyre (Radiyallahu anh) 'in hadisini Buhari, Edeb bolumunde ve aynca Fitneler bSliimunde rivayet etmigtir.

M ii s 1 i m de Kader bolumunde rivayet etmi^tir. Ebu Davud ise miiellifimiz gibi Fitneler bolumiinde rivayet etmi§tir.

Bu hadisin *Zaman yakla^ir* mealindeki ciimlesi degi§ik §ekiller-de yorumlannu§tir. Avnu'l-Mabud yazan bu yorumlan §6yle sirala-maktadir:

1. Bundan maksad kiyametin yakla§masi olabilir.

2. Zamanin insanlarinin §er ve fitne bakimindan birbirine yakin karekterde olmasi, yani biribirine benzemesidir.

3. Zamanin insanlarinin omiirlerinin kisalmasidir.

4. Giindiizlerin ve gecelerin sxirelerinin birbirine yakin olmasidir. H a 11 a b i: Bunun manasi Smiirlerin kisa ve bereketsiz olmasidir. Bir kavle gore manasi, kiyametin kopma zamanimn yaklagma-sidir. Diger bir kavle gore manasi zamanin gargabuk gecmesi, yihn ay gibi, aym hafta gibi ve haftanm giin gibi hizh gecip gitmesidir, d«r.

Beyzavi: Bunun maksad devletlerin omiirlerinin kisa sOr-mesi, ku§aklann gabuk tiikenmesi olabilir, demi§tir.

tbn-i Battal da: Bunun manasi §6yle olabilir: Dinin za-yifligi bakimindan zamanin insanlarinin durum ve hallerinin birbirine yakin olmasidir. Halkin gogunun fasik ve gunahkar olmasi sebe-biyle iglerinde iyi §eyleri emreden ve kdtiiliiklerle miicadele eden kim-se bulunmaz, demigtir,

Hadiste haber verilen ilmin noksanligi, seckin din alimlerinin 61-mesiyle meydana gelir.

Hadiste gecen "§uhh" haklan odemede cimrilik gostermek ve hak-siz kazang igin ihtirash olmak demektir. Bu hastaligin kalblere girip iyice yer etmesi ge§itli meslek sahiblerinde kendini gfisterir. Ilim adamlan ilimlerini ve bilgilerini saklamakla cimrilik eder, san'atkar bildigi san'at dahnda cimrilik eder ve varhkh kimseler de mal .baV 1 mindan cimrilik eder. Biitiin bunlar a§in ihtiras ve cimrilige kap;l*t-rak yukumliiluklerinin geregini yapmazlar.[97]

27- Emanetin (Kalblerden Silinip) Gitmesi Babi

4053) "... Huzeyfe (bin el-Yem^n) (Radtyall&hu ankumaydzn; §6yle demijtir:

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (emanet hakkinda) bize iki hadis buyurdu: Ben bunlardan birisini (n haber verdigi duru-mu) gordum. DigerinHn haber verdigi durumu)

da bekliyorum:

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bize, emanetin erkek-lerin kalblertnin cezrine (Tanaf isi dedi ki: Yani erkeklerin kalbleri-nin icine, derinligine) indigini anlatti. Ve Kur'an indi. Biz Kur'an'dan bilgi aldik ve siinnet'ten bilgi aldik.

Sonra Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) emanetin kaldi-nlmasini (yani kalblerden silinmesini) da bize anlatarak:

Adam (gece) uykusunu uyur, (o uykuda iken) kalbinden emanet (alimp) kaldtnhr da ertesi giin emanetin izi siyah bir leke izi gibi (ufacik) olur. Sonra adam (tekrar gece) uykusunu uyur. (Bu kere uykuda iken) kalbinden emanet sdkulfip alinir ve ertesi gQn emanetin izi balta sallayan igcinin avucundaki kabarcik izi gibi olur. (Bu kabarcik) senin kendi ayaginin iizerinde yuvarladigin korun meyda-na getirdigi kabarcik gibidir. Sen onu s.is.mis. goriirsun (yani yararb bir geli§me hayal edersin). Halbuki o kabarcjgin icinde (yararli) hie bir sey yoktur, buyurdu.
Sonra Huzeyfe (durumu izah igin) bir avue cakil ta§lanm alarak diz kapagi ile ayagi arasindaki kisim iizerinde yuvarladi. (Sonra Huzeyfe hadis rivayetine devamla dedi ki:) Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :

(Emanet kalblerden sokuldiikten) sonra insanlar sabahleyin au§ veri§ edecekler. Fakat hie bir kimse emaneti oda etmeye yana§maya-cak (ve emin kimselerin sayisi yok denecek derecede azalacak) gdyle ki: Falan ogullan icinde emin bir adam var, denilecek ve bir adam lehinde : O, ne akilhdir, o ne kahramandir, o ne nazikdir, denilecek. Halbuki (boyle ovulen) adamin kalbinde hardal tanesi kadar iman yoktur, buyurdu.

(Huzeyfe dedi ki vallahi:) 6yle bir zaman ya§adun Id (o d6nem-de) hanginizle ali§ veri§ ettigime bakmazdim (yani endlge duymaz-dim). Qiinku ah§ veri$ ettigim ki§i miislumansa mJislumanhg^ kendi-sini bana hiyanet etmekten muhakkak menedecekti ve §ayet yahudl veya hiristiyansa onu bana hiyanet etmekten hakimi menederdl. Ama bugiin ben falan ve filandan ba§ka hie bir kimse ile ans. verig edemez oldum."[98]

İzahı

Bu hadisi; B u h a r 1, Rikak kitabi ile Fiten kitabinda, Muslim, Iman kitabinda ve Tirmizi, Fiten kitabinda rivayet et-miglerdir.

Hadiste gegen bazi kelimeleri aciklayahm i

Cezr ve Cizr: Bir §eyin ash ve koku demektir. Burada kalbin ici, derinli^i manasi kasdedilmigtir. Hadiste gegtigi gibi Tanafisi bu kelimeyi kalbin igi diye aciklami§tir,

Vcktej Bir §eyde gorulen iz ve eser demektir. Mesela bir cis-min renginden degigik bir renkte o cisimde gorulen bir nokta, cizgi veya lekeye Vekte denilir. Bazilan Vekte'yi rengin siyahlasnttaa manasiyla aciklami§lardir. Vekte*nin gogulu Vekt'dir.

Mecl i Kazma, balta sallamak gibi agir bir igte gahgmaktan dola-yi avueun iginde meydana gelen kabarciktir. Cemr: Kor demektir.

Miintebir: Vucudda meydana gelen gig demektir. Sai: Hakim ve vali gibi halkin hak ve hukukunu kollayan, ada-leti yerine getiren yetkili devlet adami demektir.

Hadiste konu edilen Emanet kelimesiyle kasdedilen mana husu-sunda degigik goriigler vardir. Hiyanetin kargiti olan giivenilirlik, iman, Allah'a itaat, kullann Allah'a kargi yiikumluliikleri, AUah'in kullanndan aldigi ahid gibi manalara yorumlanmigtir.

El-Hafiz bu hadisin izahi boliimtinde Emanet kelimesiyle kasdedilen mana ile ilgili olarak ozetle goyle der:

Ibnu't-Tin: Emanet, Allah'tan bagka hig kimsenin bileme-digi kulun gizli yonudur, demigtir.

tbn-i Abbas (Radiyallahii anhuma) 'dan yapilan rivayete gore kendisi: Emanet, Allah tarafmdan kullara verilen emir ve ya-saklann tiimudur, demigtir. Yani kullann yapmakla miikellef olduk-lari farzlarm tamami ve sakmmakla yukumlli bulunduklan haram-lann tamammdan sakmmalandir. Bir kavle g6re emanet, Allah'a itaat ve kulluk etmektir. Diger bir kavle gore kulun yukumlulukleri-nin tiimudur. Bagka bir kavle gore Allah'in kullardan aldigi ahid ve sdzdur.

Bu degigik gorugler; Biz, emaneti goklere, yere ve daglara teklif ettik..." (Ahzab, 72) aye-tinde bulunan Emanet kelimesinin agiklamasi hususunda da vuku bulmu§tur.

Tahrir sahibi: Bu hadiste mezkur Emanet, amlan ayette bulunan Emanet in aymsidir. Emdnet kelimesi her iki yerde de iman manasi-nadir. Bu manada emanet kalbe iyice yerlesince, emirlere itaat edilir ve yasaklardan kagmilu*, demigtir,

Ibnu'l-Arabi de: Bu hadisteki emanetten maksad iman-du*. Bunun kalblerden kaldinlmasi, yani imanm kalbten gikip gitmesi olayi §6yle cereyan eder: Kotii i§ler daima imam zaafa ugratir. Imaa zayuTigi son hadde varinca imanm yalmz eseri ve izi kahr. O da dil ile muslumamm demek ve kalbin dis. kismindaki zayif itikaddu*. I§te Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) imanin bu izini, vucudun di§mda gorulen bir ize benzetmi§ ve imanm zayiflil^ni kinaye yoluy-la uyku ile ifade etmi§tir. Aynca imanm kalbten gidi§ini, aynligmi da gakil ta§lanmn ayak iizerinde yuvarlana yuvarlana yere du§u§une benzeterek taglann yuvarlamgim ona ornek gostermigtir. der.

Hadisin "Halbuki adanun kalbinde bir hardal tanesi kadar imai yoktur" ciimlesi emanetin iman manasmda kullanildigma alamettir

Hadisin ali§ veri§ etmek, kimsenin emaneti eda etmeye yana§ mamasi, gilvenle ali§ veri§ edilebilecek kigilerin sayismm azligi ile ilgili ciimleleri ise emanetin guvenilirlik anlaminda kullanildi|^nui be-lirtisidir. Bu takdirde "Hardal tanesi kadar iman yoktur" cumlesin-deki iman kelimesi emanet kelimesi yerine ve emanetin onemini be-

lirtmek igin kullamlmis olur. Nitekim bir hadiste; If ifllf v * I "Emanete riayeti olmayanin dini de yoktur" buyurulmugtur.

H u z e y f e (Radiyallahii anh) 'in Peygamber (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'den bir gok hadis rivayetinde bulundugu malumdur. Bu-rada: "Resulullah (Sallallahix Aleyhi ve Sellem) bize iki hadis bu-yurdu" soziinden maksadi emanet hakkmdaki hadislerdir. Bu iki ha-disten birincisi emanetin erkeklerin kalblerinin derinli^ine indlftine dair hadistir. ikinci hadis ise emanetin kalblerden kaldinlmasi ve so-kuliip alinmasi ile ilgili hadistir.

Hadisin bag kismmda emanetin erkeklerin kalblerine indi^i bil-dirilmektedir. S i n d i' nin beyanma gore bundan maksad sirf er-kekler degil erkek kadin butiin insanlardir. Emanetin esas itibariyle kadinlarda azhgi nedeniyle maksadin sirf erkekler olmasi ihtimali de mevcuttur.

H u z e y f e (Radiyallahii anh), emanetin erkeklerin kalblerinin derinligine indigine dair hadisi rivayet ettikten sonra "Ve Kur'an indi. Biz Kur'an'dan bilgi aldik ve siinnet'ten bilgi aldik" der. Yani emanet kalblere indikten sonra biz Kur'an-i Kerim ve Hadis-i §erif ile emanet'e baglihgimizi pekigtirdik, iyice §uurlandik ve digimizi da igimizi de giizellegtirdik.

Buradaki Siinnet'ten maksad Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'den aldiklan ve ogrendikleri hadislerdir.

Emanetin kaldinlmasina dair hadiste bu manevi ve kutsal dege-rin insanlann kalblerinden tedricen alinacagi ve halkin gogunun bu-nu yitirecegi ebedi bir usul ile ve orneklendirilerek beyan buyurul-mugtur.

Huzeyfe (Radiyallahtt anh) bu iki hadisi rivayet ettikten sonra emanetin yaygin ve hukumran oldugu donemi de, emanetin kadar azaldigi donemi de yasadiguu ifade etmekle Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in bir mu'cizesine igaret etmektedir.

Bu muazzam hadisin izahi konusunda daha genis. bilgi almak is-teyenler buna dair serh kitablanna ba§vurabilirler. Biz bu kadarla yetinelim.

4054) "... Ibn-i dmer (Radtyalldhu onhum&)'dan rivayet edildigine gore; Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Selletn) §oyle buyurdu, demi§tir:

Allah (Azze ve Celle) bir kulu helak etmeyi diledigi zaman on-dan hayayi sokup ahr. Sonra ondan hayayi sokup ahnca sen o kula (herkesge) ancak ^ok menfur olarak rastlarsin.

Sonra sen ona ancak, Cok menfur oldugu halde rastlayinca on(un kalbin)den emanet soku-lup ahnnus olur. O herif (in kalbin)den emanet ^ekilip (lkanhnca da sen ona ancak hiyanetci olarak ve herkesin nazannda hiyanetle me§-hur oldugu halde rastlarsm. Sen ona ancak hiyanetkar ve hainlikle me§hur olarak rastlayinca onun kalbinden rahmet cekilip ?ikanbr. Onun kalbinden rahmet sokiilup alininca da sen ona ancak kovuhnus, lanetlenmis olarak rastlarsm. Sonra sen ona ancak kovulmus, lanet- olarak rastlayinca ondan Islamiyet bagi goziiliip gikanlir."

Not: Zev&ld'de ?tiyle dentlmi?tfr: Bunun senedinde Said bin Sinan bulnnur. Bu rftvl zayiftir ve adinm ne olduiu hiwQiunda JhtH&t vardir.[99]

28- Kıyametin Büyük Alametleri Babı

4055) "... Huzeyfe bin Esid Ebi Serlha (RadtyaU&hU <mk)'den; goyle demigtir:

(Bir gun) biz (sahabiler) kiy&met gflnu (halleri) hakkinda (ken-di aramizda) muzakere ederken Resulullah (Sallallaha Aleyhi ve Sel-lem) (yukanmizdaki) bir odadan inip ilzerimize geliverdl ve t
(§u) on bUyiik alamet vuku bulmadik^a kiyftmet kopmayacaktir i Gflne§in bati tarafindan dogmasi, Deccal, Duhan, Dabbe (tu'l-Ard), Ye'cuc ile Me'cuc ,tsa bin Meryem'in (gokten inip meydana) ^lkmasi, biri doguda, biri batida ve bin Arap yanmadasinda olmak fizere fig Husuf (yani arz'in gokmesi) ve Ebyene'nin Aden memleketinln en uzak yerinden qtiap insanlan Mah§er (yerin) e sevkeden 6yle bir ateg ki insanlar geceleyince o da onlarla beraber geceler ve insanlar 6gle vakti uyuyunca o da onlarla beraber uyur."[100]

İzahı

Bu hadisi Muslim, Tirmizi ve Ebu Davud da Fitneler bSliimfinde rivayet etmiglerdir. Tuhfe yazaruun bey&nina g6-re N e s a i de rivayet etmigtir.

Muellifimizin 4041. hadisi bunun kisa bir rivayeti mahiyetindedir.

Bu hadiste haber verilen kiyametin buyuk alametlerindent s a CAleyhisselam)'in inmesi, D e c c a Tin ve Yecuc ile Me'cuc'un cikmasi olaylan 33. babta rivayet edilen hadis-lerde geleceginden gerekli bilgi orada verilecektir. Qiinkii Muellifi-zniz o babi bu uc konuya tahsis etmigtir.

Hadiste haber verilen yer gokunttileri meselesi 29. babta, Dabbe meselesi 31. babta ve giinegin bati tarafindan dogmasi meselesi 32. babta geleceginden, ayni gerekge ile bunlarla ilgili bilgiyi oraya bi-rakiyorum. Geriye kalan iki alamete gelince:

Birisi, Duhan'dir. Duhan'in liigat manasi duman demektir. Kiya-metin alameti sayilan Duhandan kasdedilen mana hususunda iki go-rug ve rivayet vardir. Bunlari Avnii'l-Mabud yazan bu hadisin izahi bolumunde goyle anlatmaktadir:

1. Merhum T 1 y b i: Bu duhan, Allah Teala'mn;

J& plku. .iplJI j)3 j£ «o halde (Ey Nebi!) Sema'nin aleni bir duman getirecegi gunil gozle" (Duhan, 10) buyrugunda gecen duman-dir. Bu duman olayi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) done-minde vuku buldu, denugtir.

2. Nevevi, Muslim'in §erhinde bu hadisi izah eder-ken: Bu hadis; Duhan'in kafirlerin nefeslerini tikayacak ve mu'min-lere de ancak bir nezle gibi rahatsizlik verecek ve henuz vuku bul-mayip kiyametin kopmasina yakin bir zamanda meydana gelecek bir duman oldugunu soyleyenlerin sozunii teyid eder, demigtir.

Nevevi daha sonra birinci goruse deginerek : t b n - i M e s' H d; Duhan, K u r e y 5' in, yard M e k k e mu§rikle-rinin basina gelen kitlik felaketidir ki o felaket onlann baslanna gel-diginde a?lik ve gidasizhktan gozleri iyice zayiflanugti ve bundan do-layi havayi hep dumanli gonirlerdi, demigtir. Alimlerden bir cemaat da Ibn-i Mes'ud (Radiyallahu anhiima) 'nin g6ru§une katil-nu§tir. Huzeyfe, Ibn-i Omer ve el-Hasan (Radi-yallahu anhum) da birinci gdruste olanlardandu-. Huzeyfe (Ra-diyallahu anh) Duhan'in kiyamete yakin zamanlarda gorulecek duman olduguna dan- Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den bir hadis rivayet etmi§tir. O hadiste dumamn 40 gun yer yuzunde kala-ca|a da ifade buyurulmugtur. Rivayetleri birle§tirmek bakimindan; iki ayn dumamn vuku bulmasimn kasdedilmig ihtimali de vardir, de-migtir.

Kurtubl deTezkire'de: Ibn-i Dahiyye demi§tirki: En saghkli g6ru§ bunu iki olaya yorumlamaknr. Birisi (Asr-i Saadet'-te) vuku bulmus, digeri ise ilerde vuku bulacaktir. Mekke mugriklerinin gordiigu duman hakiki duman degildir. Onlara dyle geli-yordu. Kiyametin alameti sayilan duman ise hakiki dumandir. Kur-t u b i daha sonra sozlerine devamla: "ibn-i Mes'ud (Radiyallahu anh)'den yapilan rivayete gore kendisi: Dumanlar ikidir, demistir. Mucahid de demi? ki: ibn-i Mes'ud (Badiyallahu anh) : Dumanlar ikidir. Birisi ge^irildi. Kalan duman ise, yer ile semanin arasini doldu-racaktir, demi§tir, diye bilgi vermigtir.

Diger alamet: Aden memleketinin en uzak yerinden Qikip insan-lan mahser yerine sevkedecek ategtir. Aden, Yemen'de bulu-nan meghur bir gehirdir. Ategin insanlan sevkedecegi Mahger yeri-nin § a m arazisi oldugu soylenmigtir. Qiinkii sahih bir hadisle sa-bit oldugu iizere Mahger yeri 5am arazisi uzerinde olacaktir. E 1 -Karl'nin dedigi gibi § am arazisi yaMahger yerinin baglangig bolgesi olacak veya Allah Teala bu araziyi butun Mahger halkim ala-bilecek derecede genigletecektir. Bu alamet henuz meydana gelme-migtir. Allah en iyi bilendir.

4056) "... Enes bin Milik (Radtyattaku anhyden rivayet edildigine gS-re; Resfllullah (SaUallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir:

(§u) alb §ey gelmeden once (ibadet sayilan iyi) amelleri isleme-ye acele ediniz; Giinesin bati tarafindan dogmasi, Duhan, Dabbetul-Arz, Deccal, her biriniz© mahsus olan (oliim) ve (size verilecek) kamu hizmeti."

Not: Zev&W'de ^Qyle denilml5tlr: Bunun senedl hasendir. Bftvi Sinfla ttn

Sa'd'm giivenilirligi adi hakkmda ihtilaf vardir.

4057) "... Ebfi Katade (Radtyalt&hu an A)'den rivayet edildigine gore; Resuluilah (SaUallahu Aleyki ve Sellem) §5yle buyurdu, demigtir:

•Kiyamet alametleri iki yiizden sonradir.»"

Not: Zevfiid'da $6yle denHmi?tir: Bunun senedlnde Avn bin Omfire el-Abdl bulunur. Bu rftvi zayif tir.[101]

İzahı

Zev&id nevinden olan bu hadisin izahi boliimunde Sindl §u bilgiyi verir:

Bu hadisteki kiyamet alametlerinden maksad, buyiik alametlerin oncusu sayilan yalancikgin yayginlagmasi gibi kiiciik alametlerdir. (Yani kiyametin kuguk alametleri ResuM Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in vefatindan itibaren iki yiiz yu sonra gorulmeye baglayacak-tir.) Veya maksad biiyuk alametler olup bin iki yiiz yil sonra gorulmeye

ba§Iayacakfir. §u takdirde iki yiiz yildan maksad; binden sonra gelen iki yuz yildir. Oguncu bir ihtimal olarak maksad §u olabi-lir: Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in vefatmdan sonra iki yuz yihn gegmesi kiyametin bir alametidir. (Nasil ki, Hesul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'in peygamber olarak gonderilmesi de kiyametin yakla§tiginm bir alameti sayilmi§tir) .

Hadisin senedine gelince ravi Avn bin Cmare* nin za-yifugi notta belirtildi. S i n d i bu hususta da §6yle der: S u y u t i demigtir ki: ibnii'l-Cevzi bu hadisi mevzti hadisler ara-smda zikretmi§tir. Onun naklen kaydettigi sened, ravi M u h a m -med bin Yunus el-Kudeymi yoluylaravi Avn bin Omare' den olmak uzere buradaki seneddir. Yani Avn ve on-dan yukan raviler buradakinin aymsidir. Ancak Avn' den riva-yette bulunan zat miiellifimizin §eyhi olan el-Hasan bin All el-Hallal degil, Muhammed bin Yunus el-Kudeymi' dir. Ibnu'l-Cevzi^ Bu hadis mevzudur ve ravi Avn ile Abdullah bin el-Musenna zayifravilerdir. Ancak bu hadisi uydurmakla itham edilen ravi, Muhammed bin Yunus el-Kudeymi'dirr demi§tir.

Ben derim ki: Muellifin rivayetinde oldugu gibi Muhammed bin Yunus el-Kudeymi1 den baskasi da, bunu Avn'-den rivayetle onu teyid etrai§lerdir. El-Hakim de el-Mustedrek'-te bu hadisi ba§ka bir ravi vasitasiyla Avn '.den rivayette bulunarak sahih oldugunu soylemi^tir. Zehebi de Telhis'inde §6yl demi§tir: Alimler A v n * i zayif saymislardir ve ibn-i KesI demi§ ki; Bu hadis sahih degildir. Eger sahih ise, hicri iki yuz yuir dan sonra, meydana gelen fitne ve Kur'an'm mahluk olmasma hull medilmesi meselesinden dolayi bu g6ru§e kar§i cikan hadis imamlai Ahmed bin Hanbel ve arkadaglanna yapilan igkence v eziyet olayina yorumlanir.

4058) "... Enesbin Malik (Radtyall&hu anh)'den rivayet edildigine gore; Resfllullah (SaUallahu Aleyhi ve Sellem) §6'yle buyurmu§tur:

Btnim ummetini be§ tabakadir. (ilk) lark yil (da bulunanlar), ha yir ve takva sahibidir. Sonra yuz yirmi yilina kadar onlann ardindan gelenler birbirierine merhamet eden ve birbirleriyle iyi iliski kuran-lardir. Sonra yiiz altmi§ yilina kadar bunlann ardindan gelenler birbirierine sirt geviren ve birbirleriyle iyi iliskiyi keseulerdlr. Bundan sonra (birbirlerini) oldiirme, oldiirme (devri)dir. (O donemde) kur-tulu§, kurtulus. (isteyiniz)."
Not: Zevaid'de soyle denilmistir : Buntin senedinde Yezld bin Eban er-Rak-fca$t bulunur. Bu ravi zayiXtir. Suyutl demis ki: tbnti'I-CevzI bu hadlsi.de bundan onceki hadls gibi mevzu hadislere dahil ederek bunun Kamil bin Talha yoluyla Ubad bin Abdillah aracihgiyla Enes (R.A.)'den olan rivayetin asilsiz oldugunu ve bu hadlsi uydurmakla itham edilen ravinin Ubad oldugunu s8ylemistir. Fakat bu hadtsln ba?ka senedlerle de Enes (R.A.)'den rivayet edildigi acikhga kavusmustur. Aynca hadlsi te^id eden benzeri hadlsler de vardir.

"... Enes bin Malik (Radiyallahu anhJ'den rivayet edildigine gore Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Benim ummetim be§ tabakaya aynhri Her tabaka kirk yd (surer). Benim tabakam ve sahabilerimin tabakasi ilim ve iman sahibi olanlardir. Kirkinci yd ile sekseninci yd arasina ait ikinci tabakaya gelince onlar hayir ve takva sahibleridir, buyurdu demis. Sonra bu (yukardaki) hadisin mlslinl anlatti."

Not: Zevaid'de s5yle denilmistir : Bunun senedi zayifUr. Seneddekl ravUer-den Ebu Ma"n, Misver bin Hasan ve Hazira el-Anzl mechul, tamnmaz kimselerdir. Ebu Hatem bu hadisin batil oldugunu soylemistir. Zehebt de TabakatU Ricalit-Teh-zlbte Misver'in durumunu anlatirken hadlsinin munker oldugunu sfiylemistir.[102]

29-Husuf (Yere Batmak) Babi

4059) "... Abdullah (bin Mes'fld) (RadtyaU&kii onAJ'den rivayet edildi-Jine gore; Peygamber (SallaUahu Aleyki ve Sellem) soyle buyurmuftur:

Kiyamete yakin zamanda (bazi gunahkar insanlarda) mesih (hayvan sfiretine gevirilme), yere batma ve ta§lanma (azabi) olur."

Not: Zevaid'de soyle denilmistir: Abdullah (bin Mes'ild) (R.A.)'m hadisine ait seneddeki raviler gtivenilir zatlardir. Fakat sened munkatidir. Yanl kopuktur. Cunktt Imam Ahmed'in dedigi gibi ravi Seyyar Ebti'l-Hakem. Tank bin Sihab'dan hadls rirayet etmemistir. Ancak tbn-i Hibban'in kendi Sahlhlnde rivayet ettigi Ebu Hureyre (R.A.)'in hadlsi bu hadisin sahidi durumundadir. Yani aym metin ora-da bulunur ve boylece hadls te'yid edilmis olur.

4060) "... SehlbinSa'd (es-Saidi) (Radtyallahuanhumd)'danrivfyetedii-digine gore kendisi Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyden §6yle buyur-dugunu isitmi§tir:

Benim iimmetimln sonunda yere batraak, mesih (hayvan stlreti-ne) tevrilmek ve ta§Ianmak (azabi) olur."

Not: Zevaid'de soyle denilmistir : Ravi Abdurrahman bin Zeyd bin Eslem'in snyuligi sebebiyle bunun senedi zayiftir.

4061) "... Nafi (RadtyaUahu ankyden rivayet edildigine gore bir adam (bir gun) tbn-i Omer (Radtyalldhu anhiim&ynm yanma gelerek :

Falan adam size selam eder, diyerek birisinin selamini teblig etti. (Fakat) Ibn-i Omer (buna cevaben) :

O adamm dinden olmayan bir seyi dine soktugu haberi bana ulasb. Eger o adam hakikaten (bir bid'at) lead etti ise sen benden ona selam gdturme. Cunku ben Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) 'den su buyrugu isittim
Benim ummetimde (veya bu ummette) mesih (hayvan suretine cevirilme), yere batma ve taslanma (azabi) olur. Bu (ceza) kaderi In-kar edenler hakkindadir."

4062) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radiyalldhii anhum&)>dan riv4-yet edUdigine gore; Resulullah (SaUottohu Aleyhi ve Sellem) soyle buyurdu, de-migtir:

migtir:

Benlm Ommetimde yere batmak, mesih (hayvan suretine peviril-me) ve ta§Ianma (azabi) olur."

Not: Zev&id'de ?dyle denilmi^tir: Bunun senedindeki rAvUer gUveallir z&t-tordir. Pakat sened munkaUdir, kopuktur. Qunku Muhammed bin Mtislim bin Ted-rlis isimU Ebti'z-ZQbeyr, AbduUah bin Amr (R.A.)'den hadls i?itmemistir. Bu du-ramu Von-l Muln sfiylemi^tir. Eba Hatem de : Bu ravi Abdullah bin Amr (RA) He bulu?mami$, demi^tir.
[103] '

İzahı

Bu babta gegen hadisler Zevaid nevindendir. Ancak 4061 nolu ha-disi Tirmizi de Kader bolumunde rivayet etmigtir. Bu hadis-lerde gegen Mesh, Hasf ve Kazf kelimelerini kisaca agiklayalim:

Mesh: Insanin hayvan suretine sokulmasidn*. Buna Mesh-i Suri, yani suret ve gekil meshi denilir. Eski ummetlerde bir takim gunah-lan i§leyen bazi insanlar bu cezaya Qarptinlarak mayraun veya do-muz §ekline gevirilmiglerdi.

Bir de Mesh-i manevl vardir. Yani bazi insanlar i§ledikleri firkin bir takim gunahlardan dolayi insan seklinde olsalar bile manevi ydnden hayvanlagmis. ve kalbleri hayvan kalbine donugmu? olur. Durum ve davramglari, ahlak ve karekterleri agisindan da insanlardan ziyade hayvanlara benzerler. Hatta basireti agik miibarek insanlar bu guruha

baktigi zaman yuzlerinde iman nurunun izini gdrmedik-lerinden ve yuzlerini ?ok girkin ve tiksindirici olarak gordiiklerinden dolayi onlarm manevi yonden mesh edildiklerini sezebilirler.

Sindi: Buradaki Mesh'ten maksad ya Mesh-i Suri'dir veya Mesh-i Manevi'dir der. Tuhfe yazan, buradaki Mesh'i suretin degis-tirilmesi seklinde agiklamistir,

Hasf i Yere batmaktir. Eski ummetlerin bazisi isledikleri gunah-lardan dolayi yere batmak cezasi ile cezalandinlmi§tir. Bu ummette de bazi insanlann bu cezaya garptinlacagi haber verilmektedir. 4055 nolu H u z e y f e (Radiyallahu anh) 'm hadisinde biri doguda, biri batida ve biri de Arabistan yanmadasinda olmak uzere mey-dana gelecek iig Hasf, yani yere batmak, yerin cokmesi olaylan.kt-yftmetin alametlerinden sayilnngtir.

Ibnu'l-Melik: Yere batma olayi, depremler bir cok yerde vuku bulmugtur. Ama bu hadisle haber verilen yer cdkuntu olaylan belki vuku bulmu§ olan depremler degil, §iddet ve zarar bakmundan daha buyuk olanlardir, ileride meydana gelecektir, demistir.

Kazft Ta§lamaktir. Bilindigi gibi L u t kavmi. livata-homo-seksuel rezaletini butun uyanlara ragmen birakmaymca gokten ya-gan ta§larla cezalandinldi ve memleketlerinin alti ustune geldi. Tuhfe yazan burada Kazf kelimesini bu §ekilde yorumlamigtir.

4061 nolu 1 b n-i Omer (Radiyallahu anhuma)'nin hadisi-ne donelim. Bu hadisin sonundaki; = "Bu (ceza), kaderi inkar edenler hakkindadir" cumlesi hadisin metninden bir parga olabilir. Bu takdirde bu cumle Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in buyrugunun bir pargasi olur. Tirmizi' nin riva-

yetinde bu ciimleden yalniz; jXd\ Jil j pargasi bulunur ve hadisin metnindendir. Oradaki ifade tarzi buradaki ciimlenin de hadisin metninden bir parga olmasi ihtimalini kuwetlendirir. Bu sebeple ben tercemede kuvvetli ihtimali dikkate aldim. Bu cumlenin raviye ait olmasi ihtimali de vardir. Elde mevcut Misir baskisi niishasmda bu cumleyi gift tirnak disma almakla tashihei Muhammed Fuad Abdulbaki'nin ikinci ihtimale tarafdar oldugu anla-suir. Haddi zAtinda cumle buna muhtemel olmakla beraber T i rm i z X' deki rivayet birinci ihtimali kuvvetlendirir. Allah en iyi bi-lendir.

Bu hadiste soz konusu edilen "Kader ehli" teriminden maksad Ka-deriye mezhebi mensublandir. Bu mezhebi benimseyenler Kader'i inkar ederler. Bunlara gore kul, kendi fiilinin yaraticisidir, §er sayilan seylerin yaraticisi Allah degil, kuJlardir. Allah yalniz hayir sayilan seylerin yaraticisidir.

Kader ile ilgili hadisler sunenimizin Mukaddime bolumiinun 10. batinda 76 - 92 numaralarda gegti. Gerekli izah da orada verildi. Bu-rada §unu soylemekle yetinecegim:

5erhu's-Sunne'de: Kader'e iman etmek farzdir. Kader'e iman §dy-ledir:

Allah kullann hayir ve §er tiim amellerinin yaraticisidir ve kul-lanni yaratmadan once amellerini Levh-i Mahfuz'da yazip tesbit et-mi§tir. Her turlii amel ve fiiller Allah'in hukum ve takdiri, dilemesi ve iradesiyledir. Ancak §u var ki Allah; iman ve itaata nza gosterir ve iman ile itaat karsUiginda sevab vermeyi va'd etmistir. Fakat ku-fiir ve giinah islemeye nzasi yoktur. Bu kotiilukleri işleyenleri ceza-landiracagini bildirmistir. Kader, ilahi sirlardan bir sirdir. Yiice Allah, hie bir melege ve hie bir peygambere bu sirri agiklamanustir. Bu itibarla kader mevzuuna dalmak ve bu sirn akil yoluyla gozmeye kal-kismak caiz degildir. Inamlmasi gerekli olan husus §udur: Allah Tea-la; insanlan, cinleri yaratarak iki firkaya ayirim§tir: Bunlardan bi-risine lutuf ve ikram olmak uzere ahiret nimetlerini verecektir. Diger firkayx adaleti gergeklestirmek uzere cezalandiracaktir. Mii'min bu inane sahibi olmahdir, der.

Bu hadiste gecen "ihdas" icad etmek demektir. Yani dinden olma-yan bir §eyi dine sokmakla bir §eyi icad etmektir ki bu gibi seylere bid'at denilir. Kader'i inkar etmek de bir bid'at'tir. Ciinkii dinde boy-le bir sey yoktur. Bilakis yukarda belirttigim gibi Islamiyet'te kader'e iman etmek vardir. I b n - i O m e r tRadiyallahu anh), selam gonderen adanun kader'i inkar ettigi haberini aldigi igin selamini al-manns ve «... Benden o adama selam goturme- bicimindeki sozleriy-le ya adanun gonderdigi selami kabul etmedigini veya ona selam gondermeyecegini ifade etmek istemi^tir. Bu cumle her iki sekilde de yorumlanabilir.

Bu hadis, bid'at ehline selam verilmemesinin ve onlardan gelen selami cevabsiz birakmanm mesniluguna delalet eder. Bu tutum, ba-til bir itikad sahibi olan kimse igta bir uyan mahiyetindedir.[104]

30- Beyda Ordusu Babi

4063) "... Abdullah bin Safv&n (bin Cmeyye bin Halef) (Radtyatt&hii anhumd)'dan; §oyle demijtir:

(Mu'minlerin anasi) Hafsa (Radiyallahu anha), bana ResflluUah (Sallallahii Aleyhi ve SellemJ'den §u hadisi igittigini haber verdii
"(Son zamanlarda) Muhakkak bJr ordu su Ka'be'yi yikmayikas-dedecektir. Nihayet o gtiruh Beyda denilen yere geldikleri zaman on-lann orta tabakasi yere batinhr ve 6nde gidenleri arkadakilerine haykin§ta bulunur. Sonra onlar da yere batixilir. Artik ka^p da ken-dilerinden haber verecek olandan baska onlardan hig kimse kalmaz.*

(Abdullah bin Safvan) demistir ki: Sonra ttaccac (bin Yusuf un) ordusu gelince biz o guruhun bu ordu oldugunu sandik. Sonra (bu or-dunun yere batinlmamasi sebebiyle o giiruh olmadigi anla§ilmca) bir adam (bana) : Ben senin Hafsa (Radiyallahii anha) adina yalan sdy-lemedigine ve Hafsa (Radiyallahu anha)'nin da Peygamber (Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem) adina yalan sdylemedigine sahidlik ederim, dedi.M

4064) "... (Mu'minlerin anasi) Safiyye (Radtyalldkii a«Ad)'dan rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Settem) :

<insanlar $u Ka'be'yi yikmak igjn sava$ etmekten vazgegmeye-cekler. Nihayet bir ordu (bu maksadla) sava§maya gidip Beyda deni-len mevkie (veya hig bir bitki olmayan dumduz bir araziye) vannca onlann 6nde gidenleri ve arkada olanlan yere batinlir ve ortada olan* lar da kurtulamaz (yani hepsi yere batinlir), buyurdu.

(Safiyye demigtir ki:) Ben: Eger onlann iginde zorla goturulen olursa (onun durumu ne olacak) ? diye sordum. O buyurdu ki >

•Allah (kiyamet giinu) onlan niyetlerine gore diriltir.*"

4065) "... (Mu'minlerin anasi) Ommii Seleme (Radtyallahu

nvayet edildigine gore:

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yere batinlacak ordu-

dan bahsetti. Bunun Ozerine ttmmfi Seleme (RadiyaUahu anha) : Ya Hesulallah! O ordunun icinde (kendilerine katilmaya) zorlan- kimse olabiUr (onun hali ne olacak)? diye sordu. Oi Onlar (kiyamet gunu) niyetlerine g6re dlriltUirler buyurdu."[105]

İzahı

Bu babin birinci ve sonuncu hadisleri Muslim tarafmdan-da rivayet edilmi§tir. Ikinci hadis ise Tirmizi ve Ahmed tarafindan da rivayet edilmigtir.

Beyda: Mekke ile Medine arasinda bir mevkiin ismi oldugu gibi hig bir bitki olmayan dumduz araziye de denilir.

Birinci hadiste sozu edilen Haccac, Emevi halifelerin-den Abdulmelik bin Mervan (646-715) tarafmdan H i c a z valiligine atanan Y u s u f oglu Haccac (661 ¦ - 714) tir. Hacc&c'in ordusu, M e k k e' de halifeUgini ilan eden Abdullah bin Zubey r (Ritdiyallahu anh ma) 'i katletmek uzere hicretin 72. yili M e k k e' ye yurumu§ v« Mescid-i H a r a m' a siginan Abdullah bin Zubeyr (Radiyal-lahu anhuma)'i uzun sure muhasara altinda tutarak nihayet hicretin 73. yili katletmi§tir. Bu muessif olayla ilgili gerekli bilgi tarih ki-tablannda bulunur. Biz sadece hadiste Abdullah bin Saf-v a n (RadiyaUahu anhuma) 'run degindigi noktayi belirtmekle ye-tinelim:

H a c c a c ' m ordusu Mekke uzerine yurudugundo hadls-lerde yere batinlacagi haber verilmi$ olan ordu oldugu sanilmisti, Fakat bu ordu yere batinlmayinca o gtiruh olmadigi

Nevevt §6yle der: Yani o orduda bulunanlar niyetlerine gore diriltilirler_ye herkes niyetine gore kiyamet gunu kar§ilik bulur, Bu hadis, zalimlerden uzak durmanin, onlarla gdrugmekten sakin-mamn gerekliligine delalet eder. Batil yolda olanlann beraberinde bulunanlar iyi niyetli olsa bile felakete ugrayabilir. Nitekim o ordunun iginde bulunanlar cebir ve zorlama ile aralanna katihni§ olsa-lar bile yere batinlma felaketinden kurtulamazlar. Ancak niyetleri iyi.olup baski neticesinde o sefere katildiklan igin kiyamet gumi niyetlerine gore muamele gororler.

Bir Hal Tercemesi

Birinci hadisin ravisi Abdullah bin Safv&n (RA.) bin 0meyye bin Halef, e& raftandir. Kendlsi babasindan. hadis rivayetinde bulundugu gibi, Omer (R.A.) vo Hafsa (R.A.)'dan da rivayette biUunmu§tur. Kendisinden de torunu tJmeyye TaSn Safv&n, tbn-i Ebl Mellke ve ZUhrl rivayet etml^lerdir. Bu zat bicretln 73. yili Abdullah bin Zubeyr (R.A.) ile beraber kaUedildi. (Hul&sa, 202)[106]

31- Dabbetü'l-Ard Babi

4066) "... Ebu Hureyre (Radtyalldhu anhy&tn rivayet edildigine gore: Resulullah (Sallattaku Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir :

Dabbe, Su ley man bin Davud'un muhru ve Musa bin imran'in asa-si (Aleyhimesselam) beraberinde olarak gikar, asa ile mu'minin yu-zunu parlatir ve muhiiru kafirin burnuna vurup damgalar. (Mii'mirv ile kafiri bu §ekilde ayirdedecek) oyle ki oba halki toplanacak da bu: Ya mtt'min! diyecek, §u da: Ya kafir! diyecektir.

Ebii'I-Hasan el-Kattan ...senediyle Hammad bin Seleme'den bu hadisin mislini rivayet etti ve bir defasinda (son cumleyi) $dyle nak-letti:

(Oba halki toplanacak da) bu: Ya Mu'min! ve §u: Ya Kafir! diyecek."

4067) "... Abdullah bin Btireyde'nin babasi (Bureyde bin e (Radtyalldhu anhum&)'dan; §6yle demigtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gun) benl ye yakm Badiye'de bir yere gOturdii. Baktim ki etrafinda ki nan kupkuru bir yerdir. Sonra Resulullah (Sallallahu Aleyh lem) :

•Dabbe, bu yerden gikacaktir», buyurdu. tv&ret buyumJ eni ve boyu birer kan§ti.

ibn-1 Bureyde demi§tir ki: Bundan birkac yil tonra haci Babam (o sahamn eni ve boyu uzunlu&unda) bir asasmi Mi di. Baktim ki o asa benim bu asam ile $u ve bu kadardir.**

Not: Zev&id'de fdyle denllmi?tir: Bunun nnedl ssyiftir. Ctlalcft Ubeyd nakkinda Bubftrl: Onun hadlsi ttaartoda dftfflnmwfc genldr. 4» Hibbftn ve Hftkim de: O, bir Ukim mevxO faadWcrl Bnes (RJU'O [107]

İzahı

Bu babin ilk hadisini T i r m i z I Tefsir kltAbuun N« baiiimunde rivayet etmi§tir. Tuhfe yazannm beyaraoa got med ve Ebu Davud-i TayAIisi de bunu r mislerdir. Ikinci hadis ise nottan da anlafiiacagi uaere ZevJ dendir.

Bu hadislerde cikacagi haber verilen Dabbetu'1-Ard, suresinin 82. ayetinde gikanlacagi haber verilen Dabbe'dir ve meali soyledir:

"Ve (kiyametin kopacaiina dAir) o sOzftn, ttillertao rritta y«k-la^tagi zaman, onUr 10n ywden «yto Mr ttbbe crtrmmi kt ftyetlerimize kesin olarak inanmanus olduklanni kendilerine s6y-ler." (82)

Dabbetu'l-Ard'in yerden gikmasi 4055. hadlste beyan edildigi gibi Juyametin alametlerindendir. Fahrii'd-Din-i Razi bu aye-tin tefsiri bolumunde kiyametin alametlerinden olan Dabbetu'l-Ard hakkinda ilim adamlanmn soylemi§ olduklan sozleri nakletmektedir. Onun dzetini buraya aktarmayi uygun buldum.

Mufessir sdyle der;

Ilim adamlan Dabbetu'1-Ard hakkinda ges.itli yonlerden konus,-mus.lardir. Bu yonlerden birisi: Bu hayvanin yapisinin mikdan hakkin-dadir. Bit hadise gore uzunlugu altmis. ziradir. Basmin bulutlara deg-digi rivayet olunmugtur. Ebu Hiireyre (Radiyallahu anh)'-den rivayet edilen bir hadise gore iki boynuzunun arasi bir f ersah ka-dardir.

Ikinci ydn: Onun yaratili§ gekline dairdir. Dort ayakli, derisinin tuy ve kzlla kaph ve iki kanath oldugu rivayet olunmu§tur. 1 b n - i C u r e y c' den yapilan rivayete gore ba§i; 5kii7 ba§ina, gozu: do-muz goziine, kulagi; fil kulagma, boynuzu; deve boynuzunat gdgsu: arslan g6gsiine, rengi; pars rengine, bogurii; inek bogiirune, kuyrugu; kog kuyruguna ve ayagi; deve ayagina benzer-

yon: Onun yerden giia^i hakkindadir. A 1 i (Radiyallahu anh) 'den rivayete gSre yerden gikigi iig gun surer. E 1 - H a -s a n' den de boyle bir rivayet vardir.

Ddrduncusii: Onun gikacagi yer ile ilgilidir. Bir rivayete gore Mescid-i Haram' dan gikacak. Diger bir rivayete gore S a f a tepesinden gikacak ve Arapga konu§acaktir.

fie^incisi: Kag defa gikacagi hakkindadir. Bir rivayete gore, tic defa gikacaktir. Once Yemen'de gikacak ve bir sure sonra giz-lenecek. Sonra B a d i y e' de gikacak ve uzun bir sure gizlenecek. Sonracemaat Mescid-i Haram'da iken Hacer-i Es-v e d ko§esinin hizasindan ve Mahzum ogullan binasuun kar gisindaki yerden gikacak. Cemaatin bir kismi kagacak, diger bir 3os-mi duracaktir.

Mufess>x Razi yukardaki sozleri naklettikten sonra: Bihnis ol ki Kur'an-i Kerim'de yukarda anlatilan hususlardan herhangi bV risine delalet eden bir §ey yoktur Bu hususlarla ilgili olarak Resulul-lah (Saljallahu Aleyhi ve Sellem) tarafindan buyuruldugu sabit olan sahih hadis varsa kabul edilir. Aksi takdirde bu sdzlere iltifat edil-mez, der.[108]

32- Güneşin Battıı Yerden Doğması Babı

4068) "... Ebfi Hiireyre (Radtyalldhu ankyden; §6yle demigtir:

Ben, ResOIuUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den 9a buyururken i§ittim:
•Giines battigi yerden dogmadikca kiyamet kopmayacaktir. O (battagi yerden) dogup da insanlar onu gSrunce yer yuzunde olan (turn) insanlar Iman edecektir. iste o zaman,

daha Once Iman etmlf olmayan nig bir kimseye (o gunku) imaninin fayda vermeyecejrf s»-mandir.*'*

4069) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyalldhU anhufii&ydaa rivayet edUdigine gore; Resfflullah (Sallallahu Aleyhi ve SeUtm) goyle buyurdu, demigtir:

Kiyamet alametlerinden ilk meydana gelecek olam gunesin battigi yerden dogmas ve Dabbe'nin kusluk vaktlnde insanlara (yerden) cikmasidir.

(Ebu Zur'a demistir ki:) Abdullah (bin Amr bin el-As) : Arbk bu iki alametten hangisi dlgerinden Once cikarsa digeri ona yakindir, dedi.

(Ebu Zur'a demistir ki:) Abdullah (bin Amr bin el-As) : Ben (bu iki alametten) ilk cikacak olan alametin ancak gunesin battigi yerden Cikmasi oldugunu saninm, dedi."

4070) "... Safv&n bin Assal (Radtyalldhii o«A)'den rivSyet edildigine gore; Resulullah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

§uphesiz, gunesin battigi yer tarafinda yetmi$ yilhk mesafe genis.-liginde acumi$ (durumda) bir kapi vardir. Giines o kapi tarafindan doguncaya kadar o kapi tevbe (nin kabulii) icin daima acik olacaktir. Gunes o kapi tarafindan dogunca, daha dnce iman etmis olmayan veya imaninda bir hayir kazanmi§ olmayan hie bir kimseye (o gunkii) imam fayda vermeyecektir."[109]

İzahı

Bu babin ilk hadisi; Buhari, Muslim, Ebu Davud ve Nesai tarafindan da rivayet edilmigtir. Ikinci hadis; Muslim ve Ebu Davud tarafindan da rivayet edilmi§tir. Oguncu hadisin ba§kaca kim tarafindan rivayet edildigine bakilmalidir.

Ilk ve son hadisler gune§in battigi yerden dogmasiyle tevbe kapi-sinin kapanacagina ve ondan soo^a iman etmenin veya isyankar kis,inin tevbe etmesinin hig bir fayda saglamayacagina delalet eder. Gunes battigi yerden dogunca tevbenin de kabul olunmayacagi hususu muellifimizin birinci hadisinde belirtilmemis. ise de Muslim ve Ebu Davud1 un rivayetlerinde oldugu gibi bazi rivayetlerde belirtildiginden dolayi bu hiikmun ilk hadisten de giktigim ifade ettim. Zaten bu iki hadisin sonunda, E n' a m suresinin 158. ayetine 15a-ret buyurulmustur. Ayet-i Kerime'nin konuya iliskin Nazm-i Celil'i ve meali §6yledir:

"... Rabbinin (kiyamet) alametlerinden biri geldigi gun daha Once iman etmis. olmayan veya imaninda bir hayir Viyfmy olmayan kii) i bi fyda ermece iman etmis. olmayan veya im hie bir kimseye (o gunkii) imam bir fayda vermeyecektir..." (15»)

Bu hadisler ve benzeri hadisler raezkur ayette i^aret buyorulsa alametin gunesin battigi yerden dogmasi alameti olduguna dei&l«t ederler.

Bu ayet ile ilgili geni§ bilgi igin tefsir kitablanna mur4ca«t «dilmelidir.

Gune§in battigi yerden dogmasi gibi kiyamet alametlerine d&ir hadisler, fikihgi, hadisgi ve kelamci olan Ehl-i Sunnet mez-hebine mensup turn alimlerce zahiri manalanyla kabul edilmig ve ba§ka turlii yorumlanmami§tir.

Ikinci hadise g6re gorulecek ilk kiyamet alametleri; gunesin battigi yerden dogmasi ve Dabbetu'I-Ard'in yerden cikmasidir. Bu iki alametin arasinda uzun bir zaman olmayacaktir. Bilindigi gibi Dec-c&l'm meydana cikmasi, 1 s a (Aleyhisselam)'in inmesi gibi ala-metler de vardir. 1 s a (Aleyhisselam) gokten indigi zaman Islami-yet geli§ecek ve kafirler de musliimanligi kabul etmek suretiyle din birligi saglanmi§ olacaktir. Bu itibarla eger gunesin battigi yerden dogmasi alameti Deccal ve Isa (Aleyhisselam)'m zamanla-nndan once vuku bulursa, Isa (Aleyhisselam) doneminde kafir-lerin iman etmesi kendilerine bir yarar saglamiyacak ve dolayisiyle din birligi de olmayacaktir. Bu nedenle bazi Him adamlan bu hadisi sdyle yorumlami^lardir:

Kiyamet alametlerinin bir kismi kiyamet gununun yakla^tigma delalet eder. Diger bir kismi da kiyametin kopucagina ve varhgma delalet eder. Deccil'in gikmasi ve 1 s & (AlayhisMlam)'m inmesi birinci kisun alametlerdendir. Giinegin battigi yerden dogmasi gibi alametler de ikinci kisun alametlerdendir. §u halde gune§in battigi yerden dogmasi ikinci kisim alametlerin ilkidir. Avnu'l-Mabud yazanmn beyanina gore Beyhaki bu yorumlan nakletmigtir.

E 1 - A 1 k a m l' nin naklen beyanina gore Ibn-i Kesir de §6yle yorum yapmis. tir:

Bu hadisten maksad insanlann ah§kin olraadigi ilk alamet gune-§in batidan dogmasi veya Dabbetu'l-Ard'm gikmasidir. Deccal, I s a (Aleyhisselam) ve Y e' c u c ile M e' c u c ise be§er ol-malari itibariyle insanlann ah§kin oldugu ve acaib kargilamadigi alametlerdendir. Bu alametler daha once meydana gelecektir. Dabbetii'I-Ard'in acaib ve garib bir mahluk olarak meydana cikmasi, hayvan oldugu halde insanlarla konus.masi, onlara iman veya kufur alame-tini takmasi, nisanlamasi, olagan disi olaylardir. Bu, yer yiizunde meydana gelecek acaib alametlerin ilkidir. Giinesjui adeti hilafina battigi yerden dogmasi olayi da gokte meydana gelecek ac4ib alametlerin ilkidir.[110]

33- Deccal'ın Fitnesi, Meryem Oğlu İsa Aleyhisselam'ın (İnip) Meydana Çıkması ve Ye'cüc İle Me'cücun Çıkması Babı

4071) "... Huzeyfe (bin el-Yeman) (Radtyallahii anhiim&)'dan riy edildigine gore; ResQluIlah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §5yle buyurdu, de-mi§tir:

Deccal, sol gdzu sakattir, sagi ?oktur. Beraberinde bir cennet ve bir cehennem vardir. Onun cehenneml bir cennet, cennett de bir ce-hennemdir."[111]

İzahı

Bu hadisi Muslim de rivayet etmi^tir. Bu hadlse gdre Dec-c&l'an sol gdzu sakattir. Buhari ve Muslim'in rivayet ettikleri 1 b n - i O m e r (Radiyallahii anhuma) 'nin bir hadisin-de ise D e c c a T m sag gSzunun sakat oldugu belirtilmektedir. Her iki §ekilde ba§ka hadisler de mevcuttur. ibn-i Abdilber; Buhari ile Muslim* in ittif akla rivayet ettikleri ibn-i 0 m e r (Radiyallahu anhuma)'run hadisini tercih ederek bunun daha kuvvetli oldugunu beyan etmi^tir. Fakat Tuhfe'de belirtildigi gibi Kadi Iyaz rivayetler arasinda goriilen zahiri ihtilafi §6yle gidermi§tir: AVer: Kusurlu ve ayibli olan §ey demektir. Avra da bunun miiennesidir. ibn-i Omer (Radiyallahii anhuma)'nm ha-disinde D e c c a 1' m sag gozuniin sakat oldugu, yani kor oldugu belirtilmigtir.

Tafie: Gorejnez duruma gelmi§ olan goz demektir.

Tafiye-. Di$an gikmi§ vaziyette olup biraz goren goz demektir. Gozun di§anya fnrlami§ gibi goriinumii ve az gormesi de goz igin bir kusur ve ayip s«yibr. Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'm hadisin-den maksad D e c c a 1' in sol gdzuntin boyle oldugunu ifade et-mektir. Qunkii boyle goze de AVer denilir.

Nevevl, Kadi lyaz'in bu yorumunun giizel oldugunu beyan ederek tasvib etmi§tir.

4072) "... Ebft Bekr-i Siddik (Radtyalldhu anh)'den; §6yle demigtir: Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem), bize Deccal'm doguda Hurasan denilen bir yerden (lkacagim kendisine yuzleri deri lie kap-lanmis kalkanlar gibi (yuvarlak, geni§, elmaciklan yuksek) kavim-lerin tabi olacaguu beyan buyurdu."[112]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ahmed ve Hakim de rivayet etmiglerdir.

Mecann i Micenn'in coguludur, kalkanlar demektir. Mutarraka ve Mutraka: Dis yuzii deri ile kaplanmis kalkan demektir.

Tirakt Kalkanin buyiiklugune gdre kesilip dis yiizune yapistin-lan deri demektir.

H u r a s a n' dan cikacak D e c c a 1' a uyup ona iltihak ede-cek kavimlerin yuzleri bu nevi kalkanlara benzetilmistir. Tuhfe ya-zan bu benzetmenin izahi bolumunde: Yani o kavimlerin yuzleri ge-nis ve elmaciklan yuksektir. Maveraiinnehir halkimn yiiz-leri genellikle boyledir, demistir.

4073) "... El-Mugire bin §ulbe (Radtyalldhu a*A)'den; §oyle demigtir:

Hie bir kimse Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e Deccal hakkinda benden daha fazla soru sormadi. (Ravi Ibn-i Niimeyr ken-di rivayetinde "daha fazla soru" ifadesi yerine: "Benim sorularun-dan daha getin soru" dedi). Bunun uzerine Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bana:
-Deccal hakkinda ne soracaksin?* buyurdu. Ben:

Onlar (yani halk veya Ehl-i Kitab) diyorlar ki t §uphesiz yiyecek

ve icecek (maddeleri) yalniz Deccal'ui beraberinde bulunur, dedim.

O, buyurdu Id:

•Deccal, Allah nezdinde su (anlattigi)ndan ehvendir.-"[113]

İzahı

Bu hadisi Muslim de rivayet etmistir, B u h a r i de buna yakin cumleler ile rivayet etmistir. Hadtsteki:

"Deccal, Allah nezdinde $u (anlattigi)ndan ehvendir" ciimlesini Kadi I y a z sfiyit cciklamistir: Yani Deccal, Allah tara-findan kendisine verilmis olan olaganustii gugle mii'minleri sapitma-dan ve inananlarin kalblerine §uphe sokmaktan acizdir, onemsizdir. D e c c a 1' in hareketleri bilaiis mu'minlerin iman giiciinu arttinr. (Qunkii D e c c & 1' in olaganustti seyler gosterecegi onceden mii'-minlere bildirilmistir. O, kordur. Kendi korliigunu bile gideremez iken nasil Allah olabilir. Diger taraf tan gelecek hadislerde beyan bu-yuruldugu gibi oldiirup dirilltecegi mu'mine || Artik bana iman etme-lisin deyince o mu'min: Sen Deccal' sin. §imdi senin hakkinda daha suurlu hale geldim, diyecek ve Deccal tekrar onu oldur-mek istiyecek ise de buna gucii yetmeyecektir.)

S i n d i de bu ciimleyi soyle yorumlamistir: Yani Deccal turn yiyecekleri ve icecekleri tekelinde tutmaya muktedir olamaya-caktir, bundan aciz kalacaktir.

4074) "... Fatima bint-i Kays (Radtyalldhu anha)'dan; §oyle dcmi$tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) bir gun (mescid'de) na-maz Joldi ve (namazdan sonra) minbere gikti. Ondan 5nce Cuma gu-nu haric hi$ minbere cikmazdi. Bu itibarla O'nun minbere cdunasi cemaate setin geldi (telaga sebeb oldu). Arbk kimisi ayakta, kimisi oturuyor idi. O, oturun dlye cemaate eliyle isaret ederek gdyle bu-yurdut
Vallahi size menfaat saglayici ne (ganimet mah gibi) bir ragbet igin ne de (du§mana karsi tedbir almayi gerektiren) bir korku nede-niyle burada (sizi toplayip) oturdum. Velakin Temlm-i Dari yanima geldi ve bana oyle bir haber verdi kl o haber sevincten ve g5z ay-dinligindan dolayi benim dgle zamanindaki uykuma mani oldu. Ben de peygamberinizin sevincini sizln uzerinize yaymayi sevdim. Bilmi$ oiunuz ki: Temim-i Dari'nin bir amcasi oglu bana $u haberi ilettii (Onlar bir vapurla denize agilnu§ iken) ruzgar onlan tanunadiklan bir adaya siginmaya zorlanu§. Onlar da vapurun kayiklanna binerek adaya 9ikmi§lar. Derken kirpikleri gok yogun (veya gok uzun), siyah bir $ey (hayvan) He karguagmi^lar ve ona =

Sen nesin? demi§ler. O:

Ben, Cessase'yim, demi§. Onlar i

Bize (bir §eyler) anlat, demisjer. Cessase:

Ben ne size bir haber verecek, ne de size (bir sey) soracak du-rumdayim. Velakin §u binayi gorduniiz. Oraya gidiniz. Qiinku o bina-da sizin ona haber vermenize ve size haber vermeye gok istiyakh bir adam vardir, demis. Bunun iizerine onlar binaya vanp adanun yani-na girmisler. Orada siddetli bir $ekilde sikica baglanmis, Ozuntflsu-nu agiga vuran ve halinden cok sikayetgi, yas.li bir adamla karsilas-mislar. Adam onlara:

Siz neredensiniz? diye sormu$. Onlar •. Sam'dan, demisler. Adam: Arablar ne yaptilar? diye sormu$. Onlar:

Biz Araplardan bir gurubuz. Sen neyi soruyorsun? demisler. Adam, i

tcuiizde cdcan o adam (yani Peygamber) ne yapb? diye vonno^, Onlar:

(O Peygamber) hayir isledi. Bir kavimle mUcadele etti ve nettee-de Allah O'nu o kavme galib kildi. Bugfin Arablann ist derll toplu-dur. Hepsinin ilah'i birdir, dinleri birdir, demisler. Adam t

Zugar pinan ne yapti? diye sormus. Onlar:

Hayirh bir pinardir. Halk o pinar suyu lie ekinlerini sular, ara-zileri i^in ondan su cikanrlar, demisler. Adam t

Amman ve Beysan arasmdaki hurma bahgeleri ne yapti? diye sormus. Onlar i

Her yil meyvesini verir, demisler. Adam:

Taberiyye gdlu ne yapti? diye sormus. Onlar:

Suyun goklugundan dolayi gol sahillerine tasiyor, demisler. Ravi demistir ki: Adam bu haberler iizerine uc defa seslice derinden nefes alarak inledikten sonra:

Eger su (baglanmis oldugum) bagdan kurtulursam bu iki aya-gimla basnuyacagun bir yer biraknuyacagun, Ancak Teybe (yani Me-d3ne-i Munewere) hari?. Qunku Taybe'ye (girebilmek igin) bana Wq bir yol yoktur (oraya giremem), dedi.

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Deccal ile ilgili bu haberi naklettikten sonra) :

Benim sevincim buraya kadardir. iste bu belde Taybe'dir. Nefsim kudret elinde olan (Allah) a yemin ederim ki: Medine'de bulunan dar ve genis her yolun basinda ve her duzluk ve dafein basinda tayftmete dek kihcim pekerek bekleyen birer melek bulunur, buyurdu."[114]

İzahı

Bu hadlsi; Muslim, Tirmizi ve Ebu D a v u d da rivayet etmislerdir. Tirmizi ve Ebu Davud'un rivayet ettikleri metinler nisbeten kisadir. M u s 1 i m' in rivayetinde so-zii edilen adamin Deccal oldugu Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tarafindan belirtilmistir. Yani Temim-i Dari1-nin anlattigi haber ile bu konuda daha once Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tarafindan beyan buyurulan haber arasinda tarn bir mutabakat oldugu, O'nun tarafindan ifade buyurulmustur.

Tirmizi1 nin rivayetinde adam Deccal oldugunu bil-dirmis, Ebu Davud'un rivayetinde de Mesih oldugunu belirt-mistir.

Muslim ve Ebu Davud'un rivayetlerinde F a 11 -ma bint-i Kays (Radiyallahu anha) Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in Deccal'm dogu tarafindan cikacagini bil-dirdigine dair bolum de mevcuttur.

Bu hadiste gecen bazi kelimeleri aciklayalim:

Kaylule i Ogle uykusu veya istirahatidir.

Kavarib: Kaarib'in goguludur. Kaarib; kayik - sandal demektir. Vapurla denize acilanlar, beraberlerinde kayik - sandal lar bulundu-rurlar ki ihtiyac halinde onlardan istifade etsinler.

Ehdeb: Kirpikleri giir ve cok olan veya kirpikleri uzun olan kim-se demektir.

Cessase: Casusluk eden disi demektir. Adada gorulen hayvana bu ismin verilmesi sebebi bir kavle gore Deccal icin haber top-lamaya cahsmasidir. M u s 1 i m' in rivayetinde adaya gidenlere "Cok kilh bir dabbe— hay-van —rastladi. Onlar bunun kihiun (oklu-gundan onunii ardindan ayiramadilar" denilmektedir. Bu rivayete gore Cessase, bir hayvandir. Nevevi: Abdullah bin A m r bin el-As (Radiyallahu anhiim) 'den rivayet edildigine gore Cessase Kur'an-i Kerim'de sozu edilen Dabbetu'l-Ard'dir, demis-tir. DabbettU'1-Ard ile ilgili gerekli bilgi bu kitabin 31. babinda gecti.

Deyrt Kilise ve manastir manasinadir. Fakat Avnii'l-Mabud ya-zannin beyanina gore burada bina ve mesken manasi kasdedilmistir.

ZGgar: § a m' in kible tarafinda bir sehrin ismidir. Ayn-i Zfl-gar da orada bulunan bir pinardir.

Beysan i S u r i y e ' de bir sehrin ismidir. Taybe i Medlne-i Miinevvere1 nin adidir. Diger bir adi da Tabe'dir.

Deccal, Zugar pinan. Amman ile Beysan ara-sindaki hurma bahceleri ve Taberiyye golimun durumlanni sormugtur. Bu sorulara verilen cevab karsisinda Deccal'm s6y-ledigi sozler muellifimizin rivayetinde yoktur. M ii s 1 i m' in ri-vayetine gore bu cevablar verilince Deccal, Beysan hurma-hginin meyve vermemesi ve Taberiyye golunun suyunun ta-mamen gekilme ve tukenme zamammn yaklastigmi soylemigtir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) "in Deccal ile ilgili bu habere sevinmesinin sebebi hadiste belirtildigi gibi; Medi-ne-i Miinevvere1 nin Deccal'm serrinden korunmasi-nin Deccal tarafindan da itiraf edilmesidir. Yoksa zaten bu mu-barek belde'nin kiyamete dek Allah tarafindan korunacagim Pey-gamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) biliyordu ve bu durumu sahA-bilere bildirmi§ti. Temim-i Dari ve yakmlannin anlattifti haber de O'nu sevindirmi^tir. f.^

Nevevi: Bu hadis, Temim-i Dari' nin faziletine delalet eder. Aynca; ustun asttan, tabi olunan zatin kendisine olan kimseden rivayette bulunmasinin mesruluguna da delalet eder, demi§tir.

Temim-i Dari (Radiyallahu anh) 'in hal tercemesi 760. ha-disin izahi bolumiinde gecti.

Su noktayi da belirteyim:

Muellifimizin rivayetine g6re Deccal ile ilgili haberi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e arz eden zat Temim-i Da-r I' dir. Ancak buna ait cumleleri takip eden bir cumlede T e -mlm-i Dari' nin bir amcasi oglu bu haberi arz ettigi ifade edil-mektedir. Muhtemelen Temim-i Dari ile amcasi oglu bu haberi birlikte arz etmislerdir. $6yle de olabilir: Temim-i Dari (Radiyallahu anh) bu haberi amcasi oglundan naklen bildirmistir.

M ii s 1 i m' in bir rivayetine gore bu haberi Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e arz eden Temim-i Dari (Radiyallahu anh) 'dir ve o bizzat bu yolculukta bulunmugtur. M ii s 1 i m ' in diger bir rivayetinde ise "Temim-i Dari' nin amcasi ogulla-n deniz seyahatinda bulunmuslar..." ifadesi kullamlmi§tir. M u s -1 i m' in bir baska rivayetinde "Temim-i Dari, kendi kavminden bir gurubun deniz seyahatinde bulunduklanm Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e arz ederek bu olayi anlattigi" bigimin-dedir.

Bu rivayetler olayin Temim-i Dari (Radiyallahii anh) tarafindan Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'e arz edildigine delalet eder.

Fatima bint-i Kays (Radiyallahii anha) 'nin hal ter-cemesi 1789. hadisin izahi boliimunde gegti.

4075) "... Nevvas bin Sem'an el-Kilabi (RadtyaUdhu anhyden; §oyle de-mi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir sabah Deccal'dan soz etti de onun hakkinda algaltma ve yiikseltme yapti, hatta biz onu (Medine-i Munevvere'nin) hurma bahgelerinin kenannda sandik. Sonra ak§amleyin Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yani-na vardigimiz zaman bizde meydana gelen o tela§i anladi ve:

Haliniz nedir, (tela^hsiniz)? diye sordu. Biz de:

Ya Resulallah! Sabahleyin Deccal'den sfiz ettin ve onun hakkinda oyle alcaltma ve yiikseltme yaptm ki biz onu hurma bahcesinin kenannda sandik, dedik. Bunun uzerine O:

Deccal'dan baskasi sizin icin beni daha 90k endiselendiricidir: CCiinku) ben iginizde iken c.ikarsa sizin oniinuzde onu ben yenerim, defederim ve §ayet ben icinizde degil iken cikarsa herkes kendi nef-sini savunarak onu yenmeye cahsir. Allah da her miisluman hakkm-da benim halifemdir (koruyucu ve yardimcidir). Deccal cok kivircik sach bir genctir. Gozu yerinde duruyor (fakat sakattir). Ben onu Ab-du'1-Uzza bin Katan'a benzetir gibiyim. Sizden kim onu gorurse, aley-hinde Kehf suresinin ilk ayetlerini okusun (ki fitnesinden emin ol-sun). O, §am ile Irak arasinda bir yoldan cikacak ve sagda solda hiz-la fesad, bozgunculuk cikaracaktir. Ey AHah'in kullart (dinde) sebat ediniz, buyurdu. Biz:

Ya Resulallah! Onun yeryiizunde kalma surest ne kadardir? di-ye sorduk. O:

Kirk gundiir. Bir giin bir yil gibi. Bir gun bir ay gibi. Bir gun bir Cuma (yani bir hafta) gibi- Diger gunleri sizin giinleriniz gibidir, buyurdu. BiZ:

Ya Resulallah! Peki bir yil gibi olan giinde bize bir guniin nama-zi kafi gelecek (mi)? dedik. O:

(Hayir!) Her giinduk namazlar) icin normal bir giin mi kt a run hesaplayiniz, buyurdu. Nevvas demistir ki: Biz:

Deccal'in yeryiizunde siir'ati ne kadardir? dedik. O: Arkasindan riizgar esen bulut gibidir, buyurdu ve (buyruguna devamla) Deccal bir kavmin yanina vararak onlan (kendisini

ilah olarak kabul etmeye) davet edecek. Onlar da davetine icabet ederek ona inanacaklar. Bunun uzerine Deccal buluta yagmur yagdirmasnu emredecek ve bulut da yagmur yagdiracaktir. Yere bjtki vermesini em-redecek. Yer de bitki bitirecek ve o kavmin deve siirusu (ile diger sa-gim hayvanlan) aksamleyin horgiicleri alabildigine uzamig (yani c,ok semiz), memeleri (siitun bollugundan) son derece gelisip sarkmis ve bogiirleri tamamen dolup ^ismis olarak (mer'adan) yanlanna done-cektir. Deccal daha sonra baska bir kavmin yanina vararak onlan da davet edecek. Fakat o kavim onun soziinii redd edecek. O da on-lann yanindan ayrihp gidecek. Fakat o kavmin basin a kitlik felake-ti gelecek ve ellerinde (mal olarak) hie bir §ey kalmayacaktir. Sonra Deccal bir harabeye ugrayacak ve ona: Definelerini cikar, diye ses-lenip oradan aynlacak. Harabenin defineleri de bal anlannin an beyini izledikleri gibi hemen arkasina d use cektir. Sonra Deccal, gayet gene bir adanu (kendisine inanmaya) davet edecek de (geng daveti-ni reddedince Deccal ofkesinden) onu kihcla vurup ikiye bolecek, her parcayi bir okun ula§abilecegi hedef mesafesine firlatacak (yani iki parga arasmdaki mesafe bir okun atildigi yer ile varabilecegi hedef mesafesi kadar olacak). Sonra o genci cagiracak. Gene dirilip parlak yuzlii ve gulerek ona yonelecek {yani onunla alay ederek: Senin sa-pikligm hakkinda su anda daha bilincliyim, demek isteyecektir ve Deccal bir daha o gence dokunamayacaktir). Deccal ile halk bu hal-de iken aniden Allah isa (Aleyhisselam)'1 gonderecektir. isa (Aley-hisselam), Dimesk'in dogusundaki beyaz minare yanina boyali bir ta-kim elbise icinde, ellerini iki melegin kanatlan uzerine koymus. olarak inecektir. Basmi tonline) egdigi zaman basi (ter) damlatir ve ba-sinx havaya kaldirdigi zaman iri inciler gibi (yapilan) goimus tanecik-leritne benzeyen berrak ter tanecikleri) ba$indan asagiya dogru yu-varlanacaktir. Onun nefesinin kokusunu duyan hie bir kafirin dime-mesi miimkun degildir. Onun nefesi de goziiniin gorebildigi mesafe^ ye ulasacaktir. isa (Aleyhisselam) gidip Deccal'a nihayet LOd kapul yanmda yetisecek ve onu oldiirecektir. Sonra Allah'm peygamberl isa (Aleyhisselam), Allah'm (Deccal'den) korumus oldugu bir kavmin yanina varacak ve yuzlerini meshedecek (yani elini teberruken yiizlerine siirecek veya onlan korku ve sikintidan kurtaracak) ve on-lara cennetteki derecelerini anlatacaktir. Onlar bu halde iken aniden Allah, Isa'ya:

Ya isa! Ben oyle bir takim kullanmi cikardim ki onlarla sava?-maya hig bir kimsenin gucu yetmez. Sen de kullanmi Tur'a gdturup orada toplu halde onlan koru, diye vahiy indirecek ve Allah, Ye'cuc ve Me'cuc'u gonderecektir. Bunlar Allah'in buyurdugu gibi her tepe-den hizla sizacaklardir. Bu suretli onculeri Taberiyye goltine ugrayacak ve icindeki suyu icecekler (suyu tiiketecekler). Sonra geride olan-lan (O gole) ugrayacaklar ve: Bu golde muhakkak bir kere su vanb, diyecekler. Allah'm peygamberl isa ve arkadaslan da (Tur daginda) mahsur kalacaklar. Hatta onlardan birine bir 6kuz kellesi sizden bi-rinize bugiinku yuz altindan daha makbul olacaktir. Sonra Allah'm peygamberi isa (Aleyhisselam) ve arkadaslan Allah'a niyaz edecek-ler. Allah da Ye'cuc ve Me'cuc uzerine boyunlanna musallat olacak deve kurdu gdnderecek. Ve boylece Ye'cuc ve Me'cuc bir kisinin 91-mesi gibi bir arada blniiis olacak lar. Allah'm nebisi isa ve arkada?-lan da (Tur dagindan) inecekler de yeryuzunde onlann la§e^ pifr ka* kusu ve kanlan ile dolmadik bir kanslik yer bulamayacaklar. But nun uzerine isa (Aleyhisselam) ve arkadaslsn (yer yuziinun bunlardan temizlenmesi icin) Allah Subhanehu'ya niyaz edecekler. Allah da boyunlan buht (cinsi) develerinin boyunlanna benzeyen bir ta-kun kuslan Iaseler iizerine gonderecek ve kuslar la§eleri tasiyarak Allah'in diledigi yere atacaklar. Sonra Allah onlara oyle bir yagmur gonderecek ki ne bir kerpic bina ne de bir cadir (hicbir seyi) o yag-murdan sakhyamiyacak (koruyamiyacak), yagmur boylece her ta-rafi yikayip ayna gibi parlatacaktu*. Sonra yere: Oriinunu bitir, be-reketini de geri getir, denilecektir. i§te o gun cemaat nardan yiye-cekler. O nar (tanesi) onlan doyuracak ve onlar onun kabugu altui-da golgeleneceklerdir. Allah siite de oyle bereket verecek ki yeni do-gum yapnus. deve kalabahk cemaate yetecek, yeni dogum yapmis inek bir kabileye yetecek ve yeni dogurmus koyun - keci akrabalardan olusan cemaate yetecektir. Sonra onlar bu halde iken Allah onlara giizel bir riizgar gonderecek, o riizgar onlan koltuk altlanndan ya-kalayarak, musluman olan herkesin ruhunu alacaktir. Diger insan-lar e§eklerin alenen ciftlestigi gibi herkesin gozu oniinde cinsel ili§-kilerde bulunup duracaklar. iste kiyamet bunlann ba$ina kopacaktir, buyurdu."[115]

İzahı

Bu hadisi; Muslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmislerdir. E b u Davud da bunu kisa bir metin halinde rivayet etmistir.

Hadisin bazi kelime ve ciimlelerini aciklayahm:

Hadisin "Onun hakkinda alcaltma ve yukseltme yapti" cumlesi iki sekilde yorumlanmi§tir:

Birincisi: Yani Peygamber (Aleyhi*s-salatii ve's-selam) D e c -c a 1' i hem algaltti, kugiimsedi. Hem de ytikseltti, fitnesini biiyiitta. D e c c a 1' i kuciimsemesi §u yondedir: D e c c a 1' m gozu sa-kattir. Kendi gozuniin sakathgmi gidermekten aciz-bir insandir. Elin-deki olagan ustiin §eylerlet gergek bir muslumam sapitmadan acizdir. Bir adamdan ba§ka kimseyi oldiiremez ve oldiirup diriltecegi adam onu giddetle reddedecegi halde ona bir daha dokunamiyacaktir. Ne-tice itibariyle de I s a (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tarafindan oldu-rulecektir. D e c c a 1' i buyiitmek, yani fitnesinin buyuklugii de §6yledir: Allah onun eline olagan iistu bir takim seyler verecektir. Bu seylerin bir kismi hadiste gegti. Fitnesinin ve tehlikesinin biiyuk-lugii nedeniyle her peygamber kendi ummetini onun tehlikesine kar-si uyannigtir.

Ikinci yorum §ekli soyledir: Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) , D e c c a 1' den bah seder ken kah sesini algaltti, kah sesini yiikseltti. Boyle yapmasinin sebebi de sudur: Bir hayli konu§up yo-rulunca dinlenmek icin sesini algaltiyordu. Sonra anlattiklanm cemaate duyurmak icin sesini yukseltiyordu.

Katat: Saci cok kivircik olan demektir.

Deccal'in benzetildigi Abdii'1-Uzza bin Katan, merhum T i y b i' nin beyan ettigi bir kavle gore bir yahudidir. Fakat el-Kari: Agik olan ihtimal, onun musriklerden olmasi-dir. Ciinkii U z z a bir putun ismidir. Ismi de U z z a' ya izafe-ten verilmistir. Bu herifin H u z a a kabilesinden olup cahiliyet dev-rinde oldugune dair bazi hasiyelerdeki kayit da bu ihtimali te'yid eder.

Deccal'm devrine yetisen musliimanlara K e h f suresi-nin ba§ kismimn okunmasi tavsiye edilerek bazi rivayetlerde: *Cun-ku bu, sizin icin bir guvencedir» buyurulmus.tur. K e h f suresint?! ba§ kisminda zalim Dakyanos'un serrinden K e h f - magara ehlinin korundugu beyan buyurulmu§tur. K e h f ehli nasil o bfl-yiik fitneden korundu ise bu surenin ba§ kisnnni okuyan musluman-lar da Allah'in izniyle Deccal'in §errinden ve fitnesinden ko-runmu§ olurlar.

Hadiste Deccal'm birinci gununiin bir yil gibi, ikinci gu-nuniin bir ay gibi ve iiciincu giinuniin bir hafta gibi olacagi, diger giinlerinin normal giinler gibi olacagi beyan buyurulmus.tur. N e -v e v t: Alimler bu hadisi zahiri manasi iizerine birakarak ba§ka tiirlii yorumlamami§lardir. O iXg giin hadiste beyan buyuruldugu gibi uzun olacaktir. «Diger gilnleri sizin gunleriniz gibi olacaktu> buy-rugu buna delalet eder, demi§tir.

Hadisin bundan sonraki bolumunde Deccal'in bir yil gibi uzun giinunde bir gunluk namazm yeterli sayilamiyacagi beyan bu-yurularak o uzun guniin normal bir gunluk bolumu bir gun hesap-lanarak ona gore bes. vakit namazin kihnmasinin farz oldugu bildi-rilmi§tir. Yani normal bir giinde fecir ile ogle vakti arasi kag saat ise, ogle vakti ona gore hesaplanacak. Ogle vakti ile ikindi vakti ara-sindaki sure ne ise ikindi vakti de buna gore hesaplanacak ve diger vakitler ile ertesi gunun namazlan da buna gore yapilacak zaman-lamaya gore eda edilecektir. Deccal'in bir ay ve bir hafta ka-dar uzun olan iki gununde de aym takdir yapilacaktir.

Nevevl'nin beyaninagdre Kadi Iyaz ve baska alimler : Bu hukum o gune mahsustur. §er-i §erif sahibi bu hukmu koymu§tur. Eger bu hadis olmasaydi ve biz kendi ictihadunizla ba§ba§a birakilmis. olsaydik biz o bir yd kadar uzun olan giinde diger gunler gibi belirli vakitlerinde bes, namazla yetinecektik, demi§lerdir.

Hadisteki "Gays" kelimesinin asil in&nasi yagmur olup burada bulut manasi kasdedilmi§tir. "Sema" da burada gok degil, bulut ma-nasinadir.

Yeasib: Ya'sub*un coguludur. Ya'sub bal anlannm lideri duru-mundaki an beyidir.

Garad: Hedef demektir. Deccal, oldurecegi muslumam iki parca edip parcalan bir ok mesafesi kadar biribirinden uzakla§tir-makla onu cidden dldiirdiigunu ispatlamak ister.

I s a (Aleyhisselam) 'm yanina inecegi beyaz minare ile ilgili ola-rak Tuhfe yazan §6yle der: Nevevi: Bu minare Dimegk'in, yani § a m' m dogusunda bu giin mevcuttur, demi§tir. E 1 - H a -fiz, Ibn-i Kesir, demi? ki bir rivayete gore 1 sa (Aleyhisselam) Kudus'teki Mescid-i Aksa'ya inecektir. Di-ger bir rivayete gore t) r d ii n ' e inecek, ba§ka bir rivayete gore muslumanlann askerlerinin bulundugu yere inecektir. El-Kft'ri, ben derim ki: t s a (Aleyhisselam) 'in Mescid-i Aksa'ya inecegine dair hadis ibn-i Maceh tarafindan rivayet edilmi§-tir (onun dedigi hadis 4077. hadistir). Bence bu rivayet daha kuvvet-lidir ve diger rivayetlere aykin degildir. Qiinku Mescid-i Ak-s a, § a m ' in dogusundadir ve o donemde miislumanlann askerlerinin toplandigi yer olacaktir. Mescid-i Aksa'da §u anda beyaz minare yok ise de tsa (Aleyhisselam) 'in inmesinden once bdyle bir minarenin yapilmi§ olmasi gerekir, demi§tir.

Ciiman: Iri inciler bigiminde yapilan gumiis taneleri, demektir. tsa (Aleyhisselam) 'in bagindan damlayacak su tanecikleri berrak-hgi ve temizligi bakimmdan giimus. taneciklerine benzetilmi^tir. S i n -di onun ba§indan damlayan su taneciklerinin ter tanecikleri oldu-gunu s6ylemi§tir.

Hadisin "Yefcuc ve Me'cuc'un her tepeden sur'atle sizmalanyla" ilgili ciimlesinde Allah'in buyruguna atif yapilmaktadir. Bu buyruk Enbiya suresinin 96. ayeti olup 4079. hadiste de anilacaktir.

Negaf: Develerin ve davarlann burnunda bulunan bir kurt ge-§itidir. Ye'cuc ve Me'ciic'u helak edecegi bildirilmektedir.

Fiam: Kalabalik cemaat demektir. Fahz da akrabalardan olu§an cemaat demektir.

Teharc: Erkek ile kadinin cinsel ili§kide bulunmalandir.

4076) "... Newas bin Sem'an (Radtyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) soyle buyurdu, demigtir:

Miislumanlar Ye'cuc ve Me*cuc'un (silah olarak kullandiklan) yaylanndan, oklanndan ve kalkanlarindan yedi yil ate? yakacaklar-dir."
Bu hadisi Tirmizi "Deccal'm Fitnesi Hakkinda Geren Hadft-ler" babuida rivayet ettigi N e v v a s tRadiyallahii anh)"irJhJisBun hadisi icinde rivayet etmi§tir. Muellifimiz ise N e v v a 6 4-madiyal-lahii anh)'m uzun hadisini 4075.de goruldiigti gibi rivayet Qttikteri sonra bu hadisi ayn rivayet etmi§tir.

Ye'cuc ve Me'cuc'un helak edilecegine dair bilgi bun-dan once gecen hadiste gegti. Diinyayi istila edecek olan bu kavim helak edildikten sonra geriye birakacaklan yaylar, oklar ve kalkan-lar o kadar gok olacak ki miislumanlar bunu odun yerine yedi yil ya-kacaklar da tuketemiyecekler.

Hadiste gegen "Kisiyy" kavsin coguludur, yaylar demektir. Nii§§ab: Ok demektir. Etrise de Ters'in coguludur, kalkanlar demektir.

Lud: § a m dolaylannda bir dag veya koy ismidir. Bir kavle gore bu yer F i l i s t i n' dedir.

Newas (R.A.)'in Hal Tercemesi:

Ncweis bin Sem'an veya Sim'an el-Kliabi (R.A.) sahabidir. On yedi aded hadisi vardir. Muslim ug hadisini rivayet etmislerdir. Stinen sahibleri de onun hadls-lerini rivayet etmi§Ierdir. Ravileri Cubeyr bin Nufeyr ve Ebfl idris el-HUlani'dir; CHulasa, 406)

4077) "... Ebu Umame el-Bahili (Radtyallahii a«A)'den; §6

Resftlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kere bize ma yapti. Konu§masinin gogu bize Deccal'i anlatan ve Wzi kindiran buyruk te§kil etti idi. Buyrugunun bir
Allah'm Adem (Aleyhisselam)'in ztirriyetini yaratti^t ri yeryuzunde Deccal'in fitnesinden daha bOyflk bir fttne tAnildt %e Allah'in gonderdigi her peygamber iimmetini behemehal DeccAKm fitnesin)den sakindirdi. Ben peygamberlerin sonuncusuyum. Siz de ummetlerin sonuncususunuz ve o (Deccal) c&re yok siz (In d6nemi-niz)de cikacaktir. Eger ben aramzda iken gikarsa her musluman igin onu ben yenip defederim. §ayet benden sonra gikarsa herkes kendi nefsini savunarak onu yenmeye gali§ir. Allah da her muslflman hak-kinda benim halifemdir (koruyucu ve yardimcidir). §uphesiz o, §am ile Irak arasmda bir yoldan gikacak ve saga sola fesad (bozgunculuk) sacacaktir. Ey Allah'in kullan! Artik (dinde) sebat ediniz. §imdi ben onu size oyle vasiflandiracagim (tamtacagim)ki. hig bir peygamber onu o bi^imde vasiflandirmami? (tamtmami§)tiri O (habis) 5nce: Ben bir peygamberim, diyecektir. Halbuki benden sonra hig bir peygamber yoktur. Sonra ikinci bir iddiada bulunarak: Ben Rabbinizim, diyecektir. Halbuki siz oliinceye kadar Rabbinizi goremezsiniz ve o (habis) a'ver (yani gozii sakat)dir. Halbuki Rabbiniz a*ver degildir. Deccal'in iki gozti arasmda "Kafir" yazilidir. Onu yazarligi olan ve-ya yazarhgi olmayan her mii'min okur. Suphesiz, beraberinde bir cennet ve bir cehennemin bulunmasi da onun fitnesindendJr. Ashnsini emredecek, yer de bu emir Uzerine bitki bitirecektir. Nihayet o kavmin kugukba§ ve buyukbas. hayvanlan o gun her zamandan faz-la semiz, muazzam, bogiirleri en siskin ve memeleri siitle en dolgun olarak aks.amleyin mer'adan ddnecektir. Mekke ve Medine haric, yer yiiziinde Deccal'in ayak basmadigi ve hiikiimran olmadigi hie bir yer kalmayacaktir. O, Mekke'ye ve Medine ye yollanmn hangisinden var-mak istediginde mutlaka melekler ciplak kiliclarla kar§isina cjkacak (geri c. evirecekler) dir. Nihayet o, zurayb-i ahmer (kirmizi dagcik) ya-nina, bitek olmayan tuzlu, corak arazinin bitim noktasinm yanina inecektir, Sonra Medine sehri sakinleriyle beraber iic defa sallana-cak, bunun uzerine I Medine'de bulunan) munafik erkek ve kadinlar-dan hie. kixnse kalmayip hepsi onun yanina gidecekler ve boylece de-mirci korugunun demirin kirini, pasim giderip attigi gibi Medine de pisligi (yani habis insanlan) di^ina atacak ve o gune kurtulu§ gdnii denecektir.

Bunun uzerine Ummu §erik bint-i Ebi'1-Aker:

Ya Resulallah! Peki o giin Araplar nerde olacak? diye sonta. Oi

Arablar o gun azdir ve buyuk fogunlugu Beytu'l-Makdia (Ku-dus3te bulunacaktir. tmamlan da saiih bir adam (olacak) tar. Him imamlan (Mescid-i Aksa'da) one gegip onlara sabah namazuu laldi-racagi sirada sabahleyin onlann uzerine fsa bin Meryem (Aleyhisse-lam) inecektir. Bunun uzerine isa (Aleyhisselam)'in dne ge^ip cemaa-te namaz kildirmasi igin imam geri geri yurumeye ba§layacak. Fakat isa (Aleyhisselam) elini onun omuzlan arasina koyarak: One ge^ de namaz kildir. Qunku kamet senin i^in getirildi, diyecektir. Bunun uzerine imamlan onlara namaz kildiracak, sonra imam namazi bitirince isa (Aleyhisselam) :

Kapiyi agmiz, diyecek ve kapi agilacaktir. Kapinin onunde Deccal, beraberinde yetmi§ bin yahudi oldugu halde bulunacaktir. Hepsi siis-lu kihc kusannu^, ye^il salh olacaktir. Deccal, isa (Aleyhisselam)'a bakinca tuzun suda eridigi gibi eriyecek ve kac.maya ba§layacaktir. isa (Aleyhisselam) da (ona) :

Sana oyle bir darbem vardir ki sen ondan kurtulamiyacaksin, diyecek ye Liidd'un dogu kapisi yaninda yetisip onu Sldiirecektir. Allah yahudileri de hezimete ugratacaktir. Artik Allah'in yarattigi yaratik-lardan arkasinda bir yahudinin saklamp da Allah'in konusturmaya-cagi nig bir sey kalmayacaktir. "Ey Allah'in musluman kulu! tste bu, bir yahudidir. Gel de onu oldur" demeyen ne bir ta§, ne bir agac, ne bir duvar ne de bir hayvan olacaktir (Yalniz garkada agaci bu huk-mun di§mdadir. Cunku bu agac onlann agaglarmdandir, konugmaya-caktir.).

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (konusjnasina devanv la) buyurdu ki: Ve Deccal'in gunleri (devri) kirk yildir. Bir yili ya-nm yil gibi ve bir yili ay gibidir. Ayi da bir hafta gibidir ve kalan giin-leri kivilcim gibi (hizh gidicDdir. Biriniz (o giinlerde) sabahleyin Me-dinenin kapisi yaninda olur da Medine'nin diger kapisina ak§ama ka-dar varamaz. Bunun iizerine O'na:

Ya Resulallah! O kisa gunlerde nasil namaz kilacagiz? diye so-ruldu. O .-

Siz namazi su uzun gunlerde nasil takdir (hesap) ettiginiz gibi o kisa gunlerde de oylece takdir edersiniz. Sonra namaz kibniz, buyurdu. Resulullah {Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (konusmasma devamla) buyurdu ki: isa bin Meryem (Aleyhisselam) benim ummetim iginde (MuhammediJ, adaletli bir hakim ve (yonetimde) adil bir imam ola-cak, haci kinp ezecek ve domuzu oldurecektir. (Zimrmlerden) Cizyeyi kaldiracak ve zekati terkedecektir. Artik ne koyun, kegi, sigir suriisii ne de deve siiriisii iizerine zekat memuru gahstinlmayacaktir. Diis-manlik ve kin de kaldinlacaktir. Zehirli olan her hayvanin zehii de sokulup ahnacaktir. Hatta kiigtik oglan gocugu, elini yilamn agzina sokacak da yilan ona zarar vermeyecektir. Kugiik kiz gocugu da ars-lani kagmaya zorlayacak da arslan ona zarar vermeyecektir. Kurt, koyun - kegi siiriisti iginde siiriinun kopegi gibi olacaktir. Kap su iie doldugu gibi yeryiizu barisla dolacaktir. Din birligi de olacak, artik All ah tan baskasina tapilmayacaktir. Sava§ da agirliklanni (silah ve malzemelerini) birakacak. Kureys (kabilesin)den hukumdarhgi ahnacaktir. Yer yuzii giimu§ sofrasi gibi olup Adem (Aleyhisselam) 'in ahdi ile bitkisini bitirecektir. Hatta bir iizum salkum iizerinde bir ne-fer (sayisi ugten ona kadar olan insan toplulugu) toplann* da o salkun hepsini doyuracak ve bir nar iizerinde bir nefer toplamr da o nar hepsini doyuracaktir. Okuz su kadar (ustun degerdeki) mala tekabiil edecek, at da birkac (onemsiz) dirhemcige tekabiil edecektir. Saha-biler:

Ya Resulallah! Ati ucuzlatan nedir? diye sordular. O: Savas ichi ata ebedi olarak (yani hig) binilmiyeccktir (giinku hig savas. olmayacaktir), buyurdu. O'na:

6kuzun fiatini (bu kadar) pahahlastiran nedir? diye soruldu. O i Topragin tamami surulecektir. Deccal'in cikmasindan evvel (kit-iigi) siddetli iic yil bulunur, o yiUarda insanlann basina biiyuk bir ighk (felaketi) gelecektir. Allah birinci yil buluta, yagmurunun iic-;e birisini tutmasim emredecek ve yere bitkisinin iicte birisini tutma-juii (vermemesini) emredecektir. Sonra Allah ikinci yil buluta em-•edecek, bulut da yagmurunun ucte ikisini hapsedecektir ve Allah yere emredecek, yer de bitkisinin iicte ikisini hapsedecektir. Sonra Allah uciincii yil buluta emredecek, bulut da yagmurunun tamamini hapsedecektir. Artik bir damla yagmur yagmiyacaktir. Allah yere de emredecek ve yer bitkisinin

tamamini hapsedecektir. Artik yer yesil-lik diye hig bir sey bitirmiyecektir. Artik gift tirnakh (gevi§ getiren) higbir hayvan kalmayip hepsi helak olacak, Allah'm (yasamasim) diledigi hayvan harig, buyurdu. (Ona) :

O zamanda insanlan yasatan (azik) nedir? diye soruldu. O: Tehlil (yani "La ilahe illallah"), tekbir (yani "Allahii ekber"), tes-bih (yani "Siibhanallah") ve tahmid (yani "el-Hamdu lillah"). Bu zi-kirler, insanlara yemek yerine gegirilecektir, buyurdu.

(Muellifimiz) Ebu Abdillah dedi ki: Ebii'l-Hasan et-Tanafisi'den isittim dedi ki: Ben Abdurrahman el Muharibi'den §unu isittim: Bu hadis, okullarda gocuklara ogretmfesi igin dgretmene verilmelidir."[116]

İzahı

Ebu Davud, Nevvas bin Sem'an (Radiyallfthu anh) 'in (4075 nolu) hadisini rivayet ettikten sonra Ebu O m A ffl« (Radiyallahu anh)'in bu hadisini kisaca rivayet ederek bunun da Nevvas (Radiyallahu anh) 'in hadisinin misli oldugunu sOylemefc le yetinmi§tir. Avnu'l-Ma'bud yazan Ebu Davild'^n buhfti disine ait senedin sahih oldugunu, fakat ibn-i Mflceh'ln bu hadise ait senedinde bulunan ravi Ismail bin Bafiin za-yif oldugunu soylemi§tir.

Bu hadiste gegen bazi kelimeleri agikhyayim:

Zahraneykiim: Aramzda, demektir.

Hacic: Huccet ve delil ile hasmini yenen, demektir.

Halle: Yol demektir.

AVer: Gozii sakat olan demektir.

Mins.ar: Testere, bigki demektir.

Zurayb: Kiiguk dag demektir.

Sebaha: Qorakh, gakilh ve bitek olmayan tuzlu arazi demektir.

Kir: Demirci koriigii demektir.

Niikus ve Kahkara: Geri geri yuriimektir.

Sac: Yesil renkli sal demektir.

Ludd: § a m veya F i 1 i s t i n dolaylannda bir koy veya bir semtin ismidir.

Garkada: Dikenli bir agag gesitidir.

Salib i Hagtir.

Cizyet Islam memleketinde oturan Ehl-i Kitab'm ver-

Hume: Zehirdir.

Silm x Bans, demektir.

Kitif t Salkim demektir.

Fasurt Sofra demektir.

Zilf: Gevis getiren hayvan tirnagidir.[117]

Hadiste Açıklanması Gerekli Görülen Bazı Noktalar:

D e c c a 1' in iki gozu arasinda "Kafir" kelimesinin yazih oldugu ve yazarligi olan olmayan her mu'minin bu yaziyi okudugu belir-tilmi§tir. Bu husus ba§ka hadlslerde belirtilmektedir. Buhari ve Muslim'in Enes (Radiyallahu anh) 'den rivayet ettikleri bir hadiste de bu durum belirtilmektedir.

N e v e v i: Muhakkik alimlerin ittifakla hukmettikleri saglikli soz §udur ki, hadiste beyan buyurulan yazi gergekten yazidir. Allah

0 yaziyi D e c c a 1' in yalanciligina alamet kilmis. ve mu'min ku-lunu bu yaziya vakif kilarak diger insanlardan gizleyecektir. Kadi

1 y a z, bu husustaki ihtilafi beyan ederek: Bazilan bundan mak-sad Deccal'in ilah olamiyacagina, ancak sonradan meydana gelmis. bir insan olduguna delalet eden belirtidir, yani yazidan mak-sad mecazi manasidir, demisler ise de bu goru§ zayiftir, demi§tir. Yazarligi olan ve olmayan her mu'minin bu yaziyi okuyacagina dair ifa-de bu yazimn hakikaten bir yazi olmadigini gerektirmez. Qiinku Allah, yazarligi olmayan kuluna bu yaziyi okuyabilme kabiliyetini ver-meye kadirdir. Kulu da boylece bu yaziyi okuyabilir hale gelir, diye bilgi vermi§tir.

Deccal'in oldurecegi ve sonradan Allah tarafindan dirilti-lecegi haber verilen zatin H i z i r oldugunu sSyleyenler vardir. Muslim'in §eyhi E b u tshak da boyle soylendigini ifade etmigtir.

Hadiste bu zatin Ommet-i Muhammediyye iginde cennette dere-cesi en yuksek olam oldugu ifade edilmi§tir. S i n d i bu paragrafla ilgili olarak §6yle der: Ummet kelimesinden maksad o gun ya§ayan miislumanlardir. Durum bu olunca o zatm sahabilerden daha faziletli olmasi manasi gikmaz. O zatin H i z i r olduguna dair rivayet var-dir. Eger Hizir'in da Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'i gormekle sahabi sayildigim soylersek bu agidan musjcil bir durum kalmamig olur. Fakat §u var ki Ummetin tiimiinun en faziletlisi E b u Bekr-i Siddik (Radiyallahu anh) 'dir. Ondan sonra en faziletli sahabiler diger tig halifedir. Bunlan da A § e r e - i Mubes.-gere, yani cennetle mujdelenmis on sahabilerin kalanlan fazilet bakimindan takip ederler. Bu durum kitablarda agiklannugtir. Bu iti-barla Hizir, sahabi de olsa turn ummetin en faziletlisi manasi mugkil olur. Bu nedenle saghkh yorum, o gun igin hayatta olan ummet manasimn kasdedilmig oldugunu soylemektir. §ayet Hizir, peygamberlerden ise mesele yoktur.

1 s a (Aleyhisselam) indigi zaman Kudiis'te miisluman-lara namaz kildiran zatin beklenen Mehdi oldugunu S u y u 11 soylemi§tir.

Bu hadiste DeccU'in kirk yil kalacagi rivayet edilmi§tir. Bilindigi gibi 4075. hadiste onun devrinin kirk gun oldugu rivayet olunmu§tur. O hadis bundan kuvvetlidir. Tuhfe yazan kemmiyet ve keyfiyet agismdan bagka bagka insanlara gore onun devrinin uzun veya kisa olacagi bigiminde bazi yorumlan nakletm§ ise de o yorum-lan buraya aktarmaya gerek gormuyorum.

Hadiste I s a (Aleyhisselam) 'in Islam ummeti iginde Adil bir hakim, adaletli bir imam, yani devlet ba^kani olacagi, hagi kiracagi, domuzu oldurecegi, cizyeyi kaldiracagi ve zekati

terkedecegi, artik zekat toplama memuruna ihtiyag olmayacagi belirtilmektedir. Bunu takip eden 4078. hadis de buna dairdir. Bu hususla ilgili olarak da bi-raz bilgi verelim.

Gerek bu hadisler ve N e v v a s (Radiyallahu anh) 'in 4075 no-lu hadisi Ve gerekse diger Kiitiib-i Sitte'de rivayet edilen benzeri ha-disler^ kiyamete yakin donemde 1 s a (Aleyhisselam) 'in inecegine ve Islam hiikumlerini tatbik edecegine delalet eder.

Avnu'l-Mabud yazan Siinen-i Ebu Davild'un "Babu Hu-rucrd-Deccal" boliimunde rivayet edilen hadislerin izahi boliimunde i s a (Aleyhisselam) 'm kiyamete yakm donemde yer yuziine inece-gine delalet eden hadisleri ve konuya iliskin ayetleri naklen beyan et-mektedir. Arzu edenler oraya muracaat edebilirler. Ben sadece gunu aktarmakla yetinecegim. Yazar bu arada: 1 s a (Aleyhisselam) 'm. kiyamete yakin donemde gdkten yeryiiziine inecegine dair Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilen hadisler mutevatir haddine ulasmi§tir. Ehl-i Siinnet mezhebi de budur, dedik-ten sonra N e v e v i' den su nakli yapmaktadir:

Kadi Iyaz: isa (Aleyhisselam) 'in inmesi, D e c c a 1' l 61durmesi haktir ve gergektir. Ehl-i Siinnet mezhebi ve yolu bu konuda varid olan hadisler nedeniyle budur. Ne akli yonden ne de §er-i §erifte bu goru§u iptal edebilecek hig bir delil yoktur. Bu iti-barla bu hiikiim sabittir. Mutezile ve Cehmiye mezheb-lerine mensub bazi kimseler ve onlara katilanlar bu konudaki hadis-lenn, Allah 'in: *ve Mu hammed peygamberlerin sonuncusudur» mea-lindeki ayete, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve SellemJ'in «Benden sonra hig bir peygamber yoktur- mealindeki hadisine ve peygambe-rimiz (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den sonra hig bir peygamberin olmadigina ve seriatimn kiyamete dek ebedi olup hukumlerinin yii-riirlukten kalkmayacagina dair muslumanlann icma'ina ters diistiigu gerekgesiyle reddedilmis oldugunu ileri surmekteler ise de, bu iddia ve gerekge batildir. Ciinkii I s a (Aleyhisselam) 'in inmesinden maksad onun seriatimizi yiirurlukten kaldinci bir seriatla ve peygamber ola-rak inmesi degildir. Ne bu hadisler de ne baska hadislerde boyle bir §ey yoktur. Bilakis tsa (Aleyhisselam)'in seriatimizla hukmede-cek adil bir hakim ve halkm terk ettigi seriatimizin hiikumlerini ihya edici olarak inecegi; gerek Fitneler kitabinda, gerekse iman kitabmda ve bagka boltimlerde rivayet olunan sahih hadislerle sabittir, demi§tir.

Ibn-i Hacer Askalani de Fethii'l-Bari'de: Mehdi'-nin bu iimmetten olacagi ve I s a (Aleyhisselam) 'in onun arkasin-da namaz kilacagina dair hadisler tevatiir etmigtir, der. El - H 4 f i z bu arada: Sahih olan hukiim i s 4' nin diri olarak goge gikanldi-gidir, der.

§evkani de tsa (Aleyhisselam) 'in inecegine dair hadis-lerin sayisimn 29'a ula§tigim sbyleyerek bunlan bir bir nakletmi§ ve sonunda: Bizim naklettigimiz hadisler goruldiigu gibi tevatiir haddi-ne ula§ti. Bu beyammizla §u sonuca vanhyor ki, beklenen M e h d I hakkmdaki hadisler, D e c c a 1 hakkmdaki hadisler ve I s & (Aleyhisselam)'m inmesine dair hadisler mutevatirdir, demigtir.

Hadiste 1 s a (Aleyhisselam)'m Salib'i yani hagi kinp ezecegi bildirilmektedir. §erhu's-Sunne'de ve ba§ka kitablarda: Yani 1 s a (Aleyhisselam) Hiristiyanhgi iptal ederek §er-i §erif'imizle hukme-decektir, denilmi§tir.

S i n d i de : Yani yeryuzunde hag namina hig bir §ey birakmi-yacaktir, demi§tir.

1 s & (Aleyhisselam) 'in domuzu oldurmesine dair ciimlenin ma-nasi da §6yledir: O, domuz beslemeyi ve yemeyi yasaklayacak ve 61-durulmesini emredecektir. Artik yeryuzunde domuz birakmiyacak vo boylece domuzun yenilmesini de tamamen onleyecektir.

I s & (Aleyhisselam) 'in cizyeyi, yani Ehl-i Kitdb'tan ahnan ver-giyi kaldirmasma dair ciimle de §oyle yorumlanmi§tu-: Yani t s & (Aleyhisselam), Ehl-i Kitap olan insanlan miislumanligi kabul etmeye zorlayacak ve boylece cizye vermelerini kabul etmeyecektir. Turn gayr-i miislimler ya muslumanhgi kabul edecekler veya oldunilecekler. S i n d i bu ciimlenin izahi boliimunde: Bu ciimle Resul-i Ekrem (Aley-hi's-salatii ve's-selam) 'in beyan ettigi bir Islam hiikmudur. Yani Pey-gamberimizin getirmi§ oldugu yiice dinimize gore Ehl-i Kitab olan-lann cizye vermeleri suretiyle Islam memleketinde ya§amalanna izin verilmesi hukmu 1 s a (Aleyhisselam) inecegi zamana kadar go-gerlidir. Bundan sonraki Islam'm hiikmu Ehl-i Kitabm muslumanhgi kabul etmeleri, aksi halde dldurulmeleridir. Yoksa tsa (Aleyhisselam), Islam dininin getirmi§ oldugu cizye hiikmiinu iptal ede-cek degildir. Boyle bir mana kasdedilmemi§tir. Diger bir kavle g6re cumlenin manasi §6yledir:

tsa (Aleyhisselam) turn gayr-i miislimlere cizye odeme yii-kumlulugiinu koyacak, tslam'in bu hiikmunii turn gayr-i muslimler hakkmda uygulayacak ve higbirisini vergisiz birakmiyacaktir, der.

Diger bir yorum sekli de sdyledir: Cizye hie bir gayr-i muslimden ahnmayacaktir. Cunku o donemde mallann cogalmasi dolayisiyla far kir bir kimse kalmiyacaktir. Bu nedenle cizye almaya da gerek kal-mayacaktir. Cunku cizye muslumanlann ihtiyaclannda kullamlmak uzere almir. thtiyag kalmayuica cizye almaya da gerek kalmaz. En-Nihaye sahibi bu yorumu nakletmi§tir. Bundan 6nceki yorumu da Kadx Iyaz beyan etmigtir.

N e v e v i: E>ogru mana, I s a (Aleyhisselam) *in herkesi mus-luman olmaya zorlamasi bigimindeki yorumdur, der.

tsa (Aleyhisselam) 'in zekati terketmesi de malm bollugu ve ze-kata mustahak fakirin kalmamasi sebebiyledir. Bu hukum de cizye ile ilgili hiikiim gibidir. Yani 1 s a (Aleyhisselam) Islam dininin koymug oldugu zekat hukmunii kaldiracak degildir. Boyle sakat bir mana dusunulemez. Maksad sudur: Yiice dinimiz, zekat miiessese-sini o doneme kadar tatbik edilmek ve o donemde gerek kalmiyaca-gindan tatbik edilmemek iizere koymustur. tsa (Aleyhisselam) da Islam'in konulmug hiikumlerini tatbik edecektir.

4078) "... Ebu Hiireyre (Radtyall&hu anh)'den rivdyet edildigine gore; Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Isa bin Meryem (Muhammedi) adil bir hakim ve adaletli bir imam (devlet bagkani) olarak (gokten yere) inmedikge kiyamet kopmaya-caktir. O, (indiginde) ha?i kiracak, domuzu oldiirecek, cizyeyi kaldi-racaktir. Mai da o kadar cogalacaktir ki hig bir kimse mal kabul et-meyecektir."[118]

İzahı

Buhari, Muslim, Tirmizi ve Ahmed'in de rivayet ettikleri bu hadisin bir benzeri bundan onceki uzun hadis iginde gegti ve gerekli bilgi biraz once yukarda verildi. Artik burada Have edecegim bir §ey gormuyorum.

4079) "... EL" **Kfd-i Hudri (Radtyjlahii ank)'den rivayet edildigine gore ; Resulullah (Sallallahu A ltyhi ve Sellem) §oyle buyurmugtur:

Ye'cuc ve Me'cuc fseddi) acilacak ve Allah Teala'nin;

= "vfc onlar her tepeden hizla inecekler" ayetinde buyurdugu gibi onlar cikip yeryuziinu istila edecekler. Muslu-manlar da onlar (in saldinsm) dan dolayi yerlerini birakip gerl c.ekl-lecekler. Hatta kalan miisliimanlar §ehirlerine ve karalanna (sigin-mi§) olacak ve mevagi (devet sigir, koyun ve kegi) siirulerini yanlan-na banndiracaklar (yani mer'aya gonderemiyecekler). Ye'cflc ve Me'cuc (onciileri) nehire ugrayip yatagmda hig bir §ey kalmayacak §e-kilde suyunu igip tiiketecekler. Olanlann arkasinda gelen geridekiler oraya ugrayacaklar ve sozculeri: S^phesiz bu yerde bir kere su vardi, diyecek. Onlar yeryuzune hakim olacaklar. Sonra sozculeri: Su insanlar yeryiizii halkidir, i§lerini bitirdik. And olsun ki §imdi gok halki sava§acagiz, diyecek. Hatta onlardan bin harbesini (kisa miz-rakiru) goge dogru firlatacak ve harbesi kana bulannu? olarak done-cektir. Bunun uzerine onlar: Biz gok halkim da §iiphesiz dldurduk, di-yecekler. Onlann boyle oldugu sirada Allah aniden deve kurdu suru-sune benzer hayvanlar gCnderecek ve bu hayvanlar onlan boyunla-rmdan yakalayacak ve onlar cekirge siirusunun olumu gibi oliip bir-birinin ustune yigilip kalacaklar. Sabahleyin musliimanlar onlann ses sedasini i§itmiyecekler. Bunun uzerine muslumanlar: Kim canmi feda edip onlann ne yaptigina bakacak? diyecekler. Bunun uzerine muslumanlardan nefsini Ye'cuc ve Me'cuc'a oldiirtmeye hazu-lami? durumda olan bir adam (sigindigi yerden) inecek ve Ye'cuc ile Me'cuc guruhunu 61mu§ olarak bulacak. Bunun uzerine muslumanlara §6yle seslenecek: Dikkat ediniz! Sizleri mujdeliyorum. Du§manlanniz 61mu§Ierdir. Bunun uzerine muslumanlar (sigindiklan yerlerden) di-§an cikacaklar ve kttcukbag, buyukba? hayvanlarini salrverecekler.

§inca, ba§lannda bulunan Amir i (kazi i§ini birakip) geri donunuz de Allah Teala dilerse yann kazacaksiniz, diyecek ve onlar da insaallah diyecekler (veya bas.lanndaki adam onlara: insaallah, deyiniz, diye-cek). Sonra (ertesi gun) onlar seddin yamna varacaklar. Sedd onla-nn (bir giin once) biraktiklan vaziyette olacak (yani agtiklan gedik oldugu gibi durmu§ olacak) ve onlar seddi kazarak (agacaklan ge-diklerden) insanlann iizerine cikacaklar ve (vardiklan) suyu icip tiiketecekler. Halk da onlardan (korunmak igin) kal'alanna -

siginak-lanna kapanacak. Bu kere onlar oklanni goge atacaklar. Oklan da ustii kanla dolu olarak geri gelecek. Bunun iizerine onlar i Biz yerytt-ziindeki halki kahrettik (onlara iistiin geldik) ve gok ehlini de yen-dik, diyecekler. Sonra Allah onlarui boyunlanna musallat olacak de-ve kurdlaruu gonderecek ve onlan bu kurdlarla oldiirecektir.

Resulullah (Sallaliahii Aleyhi ve Sell em) buyurdu kit Canim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki yerdeki hayvanlar on-lann etleriCni yemek sureti) ile muhakkak iyice semizlenecek ve me* meleri siit ile dolacaktir."[119]

İzahı

Ebii Said (Radiyallahu anh)'in hadisi Zevaid nevindendir. Bu hadiste gegen ayet, Enbiya suresinin 96. ayetindendir. Ayet-i Kerime Ye'cuc ve Me'cuc'un yer yuzunu istila etmeleri-ni bildirir. Gerekli bilgi igin tefsir kitablanna bagvurulmahdir. Bu ve bundan sonra gelen hadiste gegen Negaf deve ve sign* gibi hayvan-lann burnuna giren bir kurd cesididir. Her iki hadiste gegen §eker masdan ve bundan tiireme fill, hayvanni beslenip semizlemhesi, me-melerinin sut ile dolmasi manasuiadn*. Meva§i de ma§iye'nin go^ulu-dur. Magiye, deve, sigir ve koyun ile kegi cinsinden olan hayvah de-mektir. Ikinci hadiste gegen Devabb kelimesi ise Dabbe'nin gogulu-dur. Dabbe kelimesi dort ayakli hayvana denildigi gibi diger hayvan-lara da §umullii manada da kullamlir. Burada Magiye manasina kul-lanilmig olmasi ihtimali kuwetlidir. Bu tiir hayvanlann yani deve, sigir, koyun ve keginin Ye'cuc ve Me'cuc'un laselerini yemeleri bugun icin ali§ilnu§ bir sey degil ise de o gun Allah'in tak-diriyle olacaktir.

Ebu Hiireyre (Radiyallahu anh) 'in hadisini Tirmlzi, Kehf suresi igin agtigi bir babta rivayet etmi§tir. (Junku bu sure-nin 94 ve onu takip eden dyetlerinde Ye'cuc ve Me'cfic ile Sedd'den bahsedilmektedir. Bu hadisi; Ahmed, tbn-i H i b -ban ve H 4 k i m de rivayet etmiglerdir.

4081) "... Abdullah bin Mes'ud (RadtyaUaku anhyden; goyle demigtir:

ResuluUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geceleyin (Mi'raca) g6-turiildugu zaman Ibrahim, Musa ve isa (Aleyhimusselam) 'a rastla-di da kiyamet (gununun ne zaman kopacagi) hakkinda muzakere ettiler. (Muzakereye) Ibrahim ile baslayarak kiyamet (in ne zaman kopacaginh ona sordular. Konu hakkinda onun yamnda bir bilgl ol-madi. Sonra Musa'ya sordular. Onun yaninda da konu hakkinda bir bilgi olmadi. Bunun uzerine s5z isa bin Meryem'e verildi. O i Kiyame-tEn kopmasina yakm seyler (olaylar) hakkinda bana bilgi verildi.

Ama kiyametin kopmasi (vaktini) Allah'tan baska nig kimse bilemez, dedikten sonra Deccal'in gikmasun anlatti. Dedi ki i Sonra ben inip onu oldurecegim ve bundan sonra halk memleketlerine dSnecekler. Bu kere onlann kar§isina Ye'cuc ve Me'cuc gikacak ve her tepeden hizla gideceklerdir. Artik Ye'cuc ve Me'cuc ugradiklan her suyu igip tuketecekler ve ugrayacaklan her seyi bozup alt ust edecekler. Bunun uzerine halk feryad ederek Allah'tan yardim dileyecekler. Ben de Allah'a dua ederek Ye'cuc ve Me'cuc'u oldurmesini dileyecegim. (Bu dilek kabul olunacak) ve yer onlann (le§lerinin) kokusu ile pis pis kokacak. Ben yine Allah'a dua edecegim. Allah da bir su gondere-cek ve o su onlan tasiyip denize atacaktir. Daha sonra daglar ufalti-hp dagitilacak ve yer derinin yayilip genisletildigi gibi yayilip genls-letilecektir. tste o durum olunca insanlara yakmhgi bakimindan kiyametin, ev halki ne zaman dogumu He aniden karsilasacaklanm btt-medikleri hamile kadin gibi olacagi bana bildiriidi.

(Ravi) el-Awam demi$tir ki: Bunun tasdiki Allah Teala'mn Ki-tftbindaj

•Nihayet Ye'cuc ve Me'cuc'un seddi agihp da her tepeden htzl* glt-tikleri» (Enbiya 96. ayet) mevcuttur."

Not: Zev&id'de $dyle denilmi^tir: Bunun senedi sahihtir. Rftvlleri de nilir z&tlaidir. B&vi Mii'sir bin Afaze'yi tbn-1 Hibb&n gllvenillr zfttlar arasmda «n-mi$tir. Senedin kalan r&vileri sikft (gQvenUir) z&tlaidir. H&klm de bu IiftdUI rivft-yet ederek senedinin sablh oldugunu soylerai?tlr.[120]

34- Mehdinin Çıkması Babı

4082) Abdullah (bin Mes'ud) (Radiyalldhu a«A/den; §6yledemigtir:

Biz bir kere Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in yamnda [ken Ha$im ognllanndan bir gurup gene bize dogru geldiler. Sonra Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlan gorunce (miibarek) ?6zleri ya§ doldu ve rengi degi§ti. Abdullah demi§tir ki: Bunun uze-rine ben:
(Ya Resulallah!) Senin (mubarek) yuziinde arzulamadiguntz (ya-ni bizi uzup endi^elendiren) bir degi$ikligi bir suredir goriiyoruz, de-dim. O da t

Biz 6yle bir ev halkiyiz ki, Allah bizim i^in ahirett dunyaya ter-cih etmi$tir. Benim Ehl-J Beytim, muhakkak (ev halkim) benden sonra bela, kaipirilma ve stirgune ugrayacaktir. Nihayet beraberinde si-irah bayraklar bulunan bir kavim dogu tarafindan gelecek ve hayir (hukumdarlik) isteyecekler. Fakat istekleri yerine getirilmeyecek. Bu-lun uzerine sava§acaklar ve onlara (Allah tarafindan) yardim edi-ecek. Bundan sonra istedikleri (hukumdarlik) kendilerine verilecek, 'akat kendileri bunu kabul etmeyip emirtigi Ehl-i Beytim'den bir ada-na tevdl edecekler. Bu (Emir) de insanlar yeryiiziinu daha once zu-flm lie doldurduklan gibi yeryiiziinu adaletle dolduracaktir. Artik iizden kim o gune yeti^irse kar ustunde emeklemek suretiyle de olsa >nlara varsin (katilsin), buyurdu."

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi^tir: Rfi,vi Yezld bin Eb! Ziy&d zayif oldugu iginbu ened zayiftir. L&kin bunu tbr&hlm'den Yezld bin Ebl Ziy&d tek ba?ina riv&yet itmemi^tir. ^iinkU bunu el-H&kim de el-Mtistedrek'te Omer bin Kays yoluyla el-Ha* cem'den, bu da tbrahim'den rivayet etmi^tlr.

4083) "... Ebfl Said-i Hudri (Radtyalldhii anh)'den rivayet edildigine gore ; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve SeUem) §oyle buyurmu§tur:

Cmmetim icinde el-Mehdi olacaktir. (Aranizda kalmasi) kisa tu-tulursa (kalacagi sure) yedi (yil)dir. Kisa tutulmazsa (kalacagi sure) dokuz yildir. Benim ummetim o devirde oylo bir refah bulacak Id o gune dek onun mislini kesinlikle bulmami§tir. Yer, yemisUii (gida urunlerini) verecek ve insanlardan hie bir sey saklamiyacak (ver-meznezlik etraeyecekltir. Mai da o gun cok birikmis olacaktir. Adam kalkip t Yft Mehdi! Bana (mal) ver, diyecek. Mehdi de t Al, diyecek-tir."

4084) "... Sevban (RadtyalWtu anh)'den rivayet edildigine gore; Resu-lullah (SaUaUaJtu Aleyhi ve SeUem) $6yle buyurdu, demigtir:

4082) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyalldhü anhyden; Şöyledemigtir:

Biz bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında İken Haşini oğullarından bir gurup genç bize doğru geldiler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları görünce (mübarek) gözleri yaş doldu ve rengi değişti. Abdullah demiştir ki: Bunun üzerine ben:
(Yâ Resûlallah!) Senin (mübarek) yüzünde arzulamadığımız (yâni bizi üzüp endişelendiren) bir değişikliği bir süredir görüyoruz, dedim. O da:

Biz Öyle bir ev halkıyız ki, Allah bizim için âhireti dünyaya tercih etmiştir. Benim Ehli Beytim, muhakkak (ev halkım) benden sonra belâ, kaçırılma ve sürgüne uğrayacaktır. Nihayet beraberinde siyah bayraklar bulunan bir kavim doğu tarafından gelecek ve hayır (hükümdarlık) isteyecekler. Fakat istekleri yerine getirilmeyecek. Bunun üzerine savaşacaklar ve onlara (Allah tarafından) yardım edilecek. Bundan sonra istedikleri (hükümdarlık) kendilerine verilecek, fakat kendileri bunu kabul etmeyip emirliği Ehli Beytim'den bir adama tevdi edecekler. Bu (Emir) de insanlar yeryüzünü daha önce zulüm ile doldurdukları gibi yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Artık sizden kim o güne yetişirse kar üstünde emeklemek suretiyle de olsa onlara varsın (katılsın), buyurdu,"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî Yezid bin Ebî Ziyâd zayıf olduğu H sened zayıftır. Lâkin bunu İbrahim'den Yeztâ bin Ebl Ziyâd tek başına rivayet etmemiştir. Çünkü bunu el-Hâkim de el-MÜstedrek'te Ömer bin Kays yoluyla el-Ha-kem'den, bu da İbrahim'den rivayet etmiştir.

4083) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Ümmetim içinde el-Mehdî olacaktır. (Aranızda kalması) kısa tutulursa (kalacağı süre) yedi (yıl) dır. Kısa tutulmazsa (kalacağı süre) dokuz yıldır. Benim ümmetim o devirde öyle bir refah bulacak İd o güne dek onun mislini kesinlikle bulmamıştır. Yer, yemişini (gıda ürünlerini) verecek ve İnsanlardan hiç bir şey saklamıyacak (ver-memezlik etmeyecek) tir. Mal da o gün çok birikmiş olacaktır. Adam kalkıp t Ya Mehdi! Bana (mal) ver, diyecek. Mehdi de t Al, diyecektir."

4084) "... Sevbân (Radtyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; ResÛ-lallah (SaUaUdku Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu, demiştir:

Sizin hazîneniz yanında üç kişi çatışacak. Üçü de bir halîfenin evlâdıdır. Sonra (halifelik) bunların hiç birisine olmayacaktır. Daha sonra doğu tarafından siyah bayraklar (taşıyan ordu) çıkıverecek ve hiç bir kavmin öldürmediği bir şekilde sizleri Öldürecekler.
Râvi lemistir ki: Benim şeyhim şu anda hafizamda olmayan bir şey andı. Sonra (hadîs metnini rivayete devamla dedi ki) O:

Siz o (ordunun başında) geleni görünce kar üstünde emeklemek suretiyle de olsa (gidip) ona bey'at ediniz. Çünkü o, Allah'ın halifesi MehriTdir, buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu sahih bir sened olup râvileri güvenilir zâtlardır. Hâkim de bunu el-Müstedrek'te rivayet ederek Buhârİ ile Müslim'in şartı Üzerine sahih olduğunu söylemiştir.

4085) "... Alî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûluüah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

El-Mehdi, bizden, Ehli Beyt'tendir. Allah onu bir gecede İslah eder

(yâni tevbesini kabul eder veya feyizler ve hikmetlerle donatır)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhârİ, et-Tarih'te İbrahim bin Muham-med bin el-Hanefiyye'nin bu hadisinin arkasında: Bunun senedi üzerinde düşünmek gerekir, demiştir. îbn-i Hibbân. îbrâhim. bin Muhammed'i güvenilir râviler arasında anmıştır. El-lclİ de onu güvenilir saymıştır. El-İcli'nin beyanına göre Buhârİ : Bunun rivayeti üzerinde düşünmek gerekir ve onun bundan başka hadisini bilmiyorum, demiştir. îbn-i Muin ve Ebû Zur'a, bunun rivayetinde bir beis olma* dığını söylemişlerdir. Râvi Ebû Davûd el-Haferl'nin adı Ömer bin Sa'd olup Müslim, kendi Sahihinde onun rivayetini almıştır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

4086) "... Said bin el-Müseyyeb (Radtyallâhü anh)'ûea; Şöyle demiştir:

Biz (mü'mirilerin anası) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ'mn yanında idik. Bir ara Mehdi baklanda müzâkere yaptık. Bunun üzerine Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) : Ben, Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, buyurdu ki:
Mehdi, (kızım) Fâtıma'nın veled (nesi) indendir."

4087) "... Enes bfc Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki:
Biz Abdulmüttalib'in çocukları cennet halkının büyükleriyiz. Ben, Hamza, AH, Ca'fer, Hasan Hüseyin ve Mehdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hakkında konuşulmuştur. Râvi AH bin Ziyadl ne güvenilir sayanı ne de cerhedeni (tenkîd edeni) görmedim. Senedin kalan r&vUerl güvenilir «atlardır.

4088) "... Abdullah bin el-Hâris bin Cezi1 ez-Zübeydî (RadtyaUâhü atık)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Doğudan bir takım insanlar çıkacak ve Mehdi için ortam hazirlı-yacaklar, buyurdu. O, Mehdî'nin hükümdarlığını kasdeder.

Not: ZevâİD'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Câbir el-Had-raml t© Abdullah bin Lehla bulunur, tkisi de zayıftır.[121]

İzahı

Bu babın Ebû Said-i Hudrî (Radryallâhü anh)'a âit 2. hadisinin benzerini T i r m i z I • ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Saîd bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'a âit 5. hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Diğerleri notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir.

Hadislerde geçen ban kelimeleri açıklayalım ¦• Birinci hadiste geçen "İğravrakat ı Garkoldu, doldu, demektir. Teşrîds Kaçırmak, kaçmaya zorlamak, kovmak demektir.

Tatrid: Kovmak, sürmek demektir. Bu iki kelimenin mânâları birbirine yakındır. Bu hadîste geçen "Hayır" kelimesi ile kasdedilen mânânın hükümdarlık ve devlet yönetimi olduğu hadîsin son kısmından anlaşılıyor kanaatındayım. Hayır kelimesi ile iyi ve dinen faydalı şeyler mânâsının kasdedilmiş olması ihtimâli ise uzak bir ihtimaldir.

Kist i Adalet, demektir.

İkinci hadiste geçen "Küdûs: Toplanıp birikmiş bol şey' demektir. Her iki hadiste geçen "Habıv: Emekleyerek yürümek demektir.

A1 i (Radıyallâhü anh) 'in 4085 nolu hadisinde Allah'ın M e h -d i' yi bir gecede islah edeceği buyurulmuştur. İbn-i Kesir:

Yâni Allah M e h d î' yi bir gecede bağışlayıp kusurlarını afiv ona muvaffakiyet ve fazilet ihsan edecek, demiştir. El-Hafn, de Câmiü's-Sağîr'in haşiyesinde: Yâni Allah Teâlâ onu halka hüküm darlık yeteneğine ve ilmî faziletlere bir gecede kavuşturacak, demiş tir. Tercemede bu iki yoruma da işaret edilmiştir.

Saîd bin el-Müseyyeb'in 4086. hadisi ve benzeri hadîsler Mehdi' nin Hz. Fâtıma {Radıyallâhü anhâ) 'nm sülâlesinden olduğuna delâlet eder. Ancak onun Hasan (Radıyallâhü anh) 'in mı, yoksa Hüseyin (Radıyallâhü anh) 'in mi torunlarından olacağı hususunda ihtilâf vardır. Avnü'l-Mabûd yazan konu hakkında: Bu ihtilâfa işaret ettikten sonra e 1 - K a r i' in: Mehdi' nin hem Hasan (Radıyallâhü anh) 'm hem de Hüseyin (Radıyallâhü anh) 'in torunlarından olması mümkündür. Rivayetlerden anlaşılan en kuvvetli ihtimal onun baba tarafından H a -san (Radıyallâhü anh) 'a ve ana tarafından Hüseyin (Radı-yllâhü anh) 'a ulaşmasıdır, dediğini nakleder.

Tirmizi'nin İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâî'< rivayet ettiği bir hadîste Mehdi' nin isminin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ismi olacağı bildirilmiştir. Ebû D A -v ü d'

un rivayetinde ise hem kendisinin hem de babasının isimlerinin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve babasının isimleri olacağı bildirilmektedir. Bu rivayetlere göre Mehdi' nin ismi Muhammed, babasının ismi de Abdullah olacaktır. Mehdi kelimesi ise onun lâkabıdır.[122]

35- Melâhım (Şiddetli Savaşlar ve Çatışmalar) Babı

Melâhım: Melheme'nin çoğuludur. Melhame, savaş meydanı veya şiddetli çatışma ve savaşma demektir. En-Nihâye'de: Melhame: Savaşmaya ve savaş yerine denilir. Bu kelime Lahme'den alınmadır. Lahme: Argaçtır. Çünkü bir dokunmuş halı, kilim gibi bir şeyin argacı ile çözgüsü birbirine girdiği gibi çatışmada insanlar da biribirine girer. Bir kavle göre bu kelime Lahm kelimesinden alınmadır. Lahm: et demektir. Savaşta çok mikdarda insan öldürüldüğü için savaş meydanı insan etleriyle dolmuş olur.

4089) "... Hassan bin Atiyye (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:

Mekhûl ve İbn-i Ebi Zekeriyyâ (bir kere) Hâlid bin Ma'dân (Ra-dıyallâhü anhüm) 'un yanma gittiler. Ben de onlarla beraber gittim. Hâlid bin Ma'dan, Cübeyr bin NÜfeyr (Radıyallâhü anh)'den bize hadis rivayetinde bulundu. Hâlid bin Ma'dân dedi ki: Cübeyr (bir gün) bana i Bizimle beraber Zi Muhmer (Radıyallâhü anh) 'a gel, dedi. Zi Mıhmer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin sahâbîlerinden bir adam idi. Ben de onlarla beraber gittim. Cübeyr, Zi Mıhmer'e (Müslümanlar ile Rumlar arasında yapılacağı haber buyurulan) barış andlaşmasını sordu (hakkında bilgi istedi). Bunun üzerine Z! Mıhmer: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim, dedi:
Rumlar sizlerle güvenceli bir barış andlaşmasını yapacaklar. Sonra siz ve onlar (başka) bir düşmanla savaşacaksınız ve zafer kazanıp, ganimet mallarım alıp (savaştan) salimen çıkacaksınız. Sonra savaştan dönüp nihayet tepeleri bulunan bir mer'aya varacaksınız. (Orada) haç ehlinden (yâni hırıstiyanlardan) bir adam haçı havaya kaldırarak t Haç (yâni hmstiyanlık dini) gâlib oldu, diyecek. Müslfimanlardan bir adam da kızarak kalkıp (adamın elindeki) haçı kınp ezecektir. İşte o zaman Rumlar barış andlaşmasını bozarak şiddetli savaş - çatışma için toplanacaklar.

(Müellifimiz demiştir ki) Bize Abdurrahmân bin İbrahim ed-Dı-meşkî, el-Velîd bin Müslim aracılığıyla (yine) Evzâi'den rivayetle Hassan bin Atiyye'den kendi isnadıyla bunun mislini tahdîs etti (hadis rivayetinde bulundu) da hadîs metnine bu ilâveyi ekledi:

Rumlar şiddetli savaş - çatışma için toplanacaklar ve o zaman beher bayrağın altında on iki bin kişi olmak üzere seksen bayrak altında (müslümanlarla savaşmaya) gelecekler."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi basendir ve bunun bir kısmını Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.[123]

İzahı

Ebû Dâvûd bu hadîsin benzerini Melâhım kitabında rum-lann savaşlarına dâir hadîsler için açtığı bâbta rivayet etmiştir. Oradaki bir rivayette şu ilâve de vardır: «Müslümanlar da silâhlarına koşup savaşacaklar ve Allah o müslüman topluluğuna şehîdlik ikram edecektir.»

Ebû Dâvûd'un rivayetinde hadisi Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'den naklen bildiren sahâbînin ismi Zi Minber diye geçer. Et-Tehzîb'te bu zâtın adının Zi Mihmer olarak rivayet edildiği gibi Z î Mihber olarak da rivayet edildiğini söylemiştir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Hüdne i Barış andlaşması demektir. Burada müslümanlar ile ramlar arasında yapılacak barış andlaşması kasdedilmiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı bu açıklamayı yaparak müellifimizin 4095. hadîsini açıklamaya mesned göstermiştir.

Merc: Mer'a demektir. Tülûl da Tell'in çoğuludur. Teli, tepe demektir.

Salîb i Haç demektir. Burada "Salîb galebe çaldı" sözünden mak-sad hınstiyanhk dininin galebe çaldığını iddia etmiştir. Hıristiyan kişi bu sözü ya mevcut barış andlaşmasını bozmak için veya sırf iftihar ve müslümanlan kızdırmak maksadıyla söylemiştir.

Gaye t Bayrak demektir.

4090) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ««/?,)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

Melâhîm (çatışmalar - savaşlar) vuku bulduğu zaman Allah, me-vâlîden öyle bîr ordu gönderecek ki atlar (inin cinsi) bakımından

Birkaç Hâl Tercemesi

Zî Mıhmer veya Zi Minber el-Habeşi (R.A.) sahâbi olup Şam'da ikâmet etmiştir. Beş aded hadîsi vardır. Hadislerini Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Râvilerİ Cübeyr bin Nüfeyr ve Hâlid bin Ma'dân'dır. (Hulâsa, 113)

Cübeyr bin Nüfeyr el-Hadrami Ebû Abdirrahmân eş-Şâmi (R.A.) muhadram-lardan, yâni hem câhiliyet hem İslâmiyet devirlerine yetişmiş olup Ebû Bekr-i Sid-dik (R.A.) devrinde müslüman olmuştur. Kendisi Ubâde, Muâz bin Cebel, Hâlid bin el-Velid, Ebü'd-Derdâ, Ebû Zer ve Zi Mıhmer (R.A.)'dan hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdurrahman, Hâlid bin Ma'dân, Mekhûl ve bir cemâat rivayette bulunmuştur. Müslim ve sünen sâhibleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. H. 75. yılında vefat etmiştir. (Hulâsa, 61)

Hâlid bin Ma'dân Ebû Abdillah (R.A.), bir gurup sahâbiden mürsel rivayette bulunmuştur. Ayrıca Muâviye, Mıkdâm bin Madikerib ve Ebü Ümâme (R.A.)'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Nür bin Yezîd, Muhammed bin İbrahim et-Teymi, Hassan bin Atiyye ve Safvân bin Amr rivayet etmişlerdir. Bu zât, tabîîlerin fıkıhçılarından ve seçkin simâlarmdandır. Yetmiş sahâbîye yetiştiğini söylediği kendisinden rivayet edilmiştir. Seleme bin Şebîb : O, günde kırk bin defa «Sübhanallah» zikrini tekrarlardı. Vefat edip cenazesi yıkanacağı zaman parmağım şöyle kımıldatmaya başladı, demiştir, H. yüz üç veya yüz dört, ya da yüz sekizinci yılı vefat etmiştir. (Hulâsa, 103)

Hassan bin Atiyye el-Muhâribi Ebü Bekir ed-Dımeşkl, fıkıhçı olup Ebû Ümâme (R.A.)*den mürsel rivayette bulunmuştur. Çünkü ondan hadis işitmemiştir. Ayrıca İbnül-Müseyyeb'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Evzai ve Ebû Gassân Muhammed bin Ömer, rivayet etmişlerdir. Ahmed ve îbn-i Muîn, onun sıka, yâni güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Zehebi'nin dediğine göre H. yüz otuzuncu yıl» yakın zamana kadar yaşamıştır. (Hulâsa, 76)

Hassân'm bu hadisinde isimleri geçen Mekhûl ve îbn-i Ebi Zekeriyyâ isimli iki râvinin hal tercemesi için Hulasa'ya bakılabilir. Biz bu kadarla yetinelim.

Arapların en kıymetlisi ve silâh yönünden onların en iyisi olup Allah, İslâm dinini onlarla te'yid (takviye) edecektir.**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Râvi Osman bin el-Âtike hakkında ihtilâf vardır.

4091) "... Nâfi bin Utbe bin Ebî Vakkas (Radtyallâhü an A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmujtar r

Siz Arap Yarımadası (halkı) ile savaşacaksınız. Allah orayı (size) fethedecektir. Sonra ramlarla savaşacaksınız. Allah onlantn memleketini) de (size) fethedecektir. Daha sonra

Deccâl ile savaşacaksınız. Allah onu da (size) fethedecektir (mağlûp edecektir).

Câbir (bin Semüre) demiştir ki: Bu itibarla ramlar fethedilme-dikçe Deccâl çıkmaz,"[124]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Zevâid nevin-dendir. Bu hadiste geçen Mevâlî: Mevlâ'nın çoğuludur. Mevlâ kelimesi, Rabb, mâlik, sâhib, efendi, nimet veren, ikramda bulunan, köleyi azadlayan, yardımcı, seven, tâbi olan, komşu, amcaoğlu, andlaşmah, sihri yönden akraba, köle, azadlanmış kişi ve kendisine nimet ve ikram edilen kişi gibi değişik mânâlara gelir.

Miftâhûl-Hâce'de bu mânâlar açıklandıktan sonra şöyle denilmiştir :

Bir de şu mânâ var: Bir işe bakan, yöneten kimseye mevlâ denilir. Hadîslerde ekseriyetle bu mânâda kullanılır. Hadîsteki Mevâlî sözcüğü ile Allah'ın emirlerine uyan ve yasaklarından sakınanların kasdedilmiş olması ihtimâli vardır. Bununla Mehdi' nin kasde-dilmiş olması kuvvetle umulur.

S i n d î ise Mevâli sözcüğünü Arapların azadlamış olduğu kimseler mânâsına yorumlamış ve hadîsin ifâde tarzının mevâlî diye anılan insanların Araplardan olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir. Fakat hadîsin ifâde tarzı Mevâlî'nin Araplardan olduğuna kesin biçimde delâlet etmez.

Bilindiği gibi Araplar kendilerinden olmayanlara Mevâlî derler. Bu husus târih kitablannda da görülebilir. Bu itibarla İslâmiyet'i te'-yid ve takviye edeceği haber verilen toplumun Araplardan başka bir millet olması ihtimâli vardır. Kanaatımca haber verilen milletin yüce milletimiz olması muhtemeldir. Çünkü Abbasîler devrinden itibaren Türk milletinin İslâmiyet'e her bakımdan nasıl hizmet ettiği, yüce dinimizi Avrupa'da nasıl temsil ettiği, Viyana kapışma nasıl dayandığı ve özellikle Haçlı Seferleri karşısında kutsal topraklan korumak için asırlarca nasıl göğüs gerdiği târihin şeref levhalarında köklü yer etmiştir. Allah.Teâlâ en iyi bilendir.

N â f i (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Arap yarımadasının fethinden sonra î r â n' in fethedileceği ve bundan sonra Rum memleketinin fethedileceği haber verilmektedir. Yine oradaki rivayete göre "Nâfi (Radı-yallâhü anh), Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh) 'a i Yâ Câbir Rumlar fethedilmedikçe Deccâl'ın çıkacağını sanmıyoruz, demiştir." Görüldüğü gibi bu noktaya âit cümle, Müellifimizin rivayetinde C â b i r' e aittir.

Bir Hâl Tercemesi:

Nâfi bin Utbe bin Ebl Vakk&s (R.A.), Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Müslim onun bir hadisini (ki bu hadîstir) rivayet etmiştir. Rftvisl Câbir bin Semûre CBJLyûu. (Hulâsa, 399)

4092) "... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurmuştur:

Büyük savaş, Kustuntiniyye fethi ve Deccâl'ın çıkması yedi ayda vuku bulur."

4093) "... Abdullah bin Büsr (Radtyattâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurdu, demiştir:

Melhame (yâni büyük savaş) ve el-Medîne (yâni Kustuntiniyye) fethi arasında altı yıl bulunur. Deccâl da yedinci yılda çıkar." [125]

İzahı

Muâz (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizî ve Ebû 0 â v û d da rivayet etmişlerdir. Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadîste geçen "El-Medîne" sözcüğü Kustuntiniyye olarak yorumlanmıştır. Sindi ve baş-kası böyle demiştir.

Kustuntiniyye, Kustantiniyye ve Kustun-tine biçiminde rivayetler vardır. Bundan maksadın İstanbul olduğu şerhlerden anlaşılmaktadır.

Bu iki hadîs arasında açık bir çelişki mevcuttur. Çünkü birincide yedi ay denilmekte iken ikincide altı yıl ifâdesi bulunuyor. Ebû Dâvûd bu iki hadîsi rivayet ettikten sonra ikinci hadîsin birinci hadîsten daha sıhhatli olduğunu beyân etmiştir.

Avnü'l-Mabûd yazan birinci hadisin senedindeki râvi Ebû Bekir bin Ebî Meryem'in zayıf olduğunu söylemiştir. E 1 -Münzirî de ikinci hadisin senedinde bulunan râvi B a k i y y e bin e 1 - V e 11 d' in güvenilirliği hakkında tartışma olduğunu söylemistir. Hülâsa ikinci hadîs birincisine nisbeten daha sağlıklıdır. Bu itibarla tercih edilir.

S i n d î' nin beyânına göre bâzı ilim adamları bu iki hadis arasında görülen çelişkinin şu şekilde giderilmesinin mümkün olduğunu söylemişlerdir: Haber verilen savaşın başlangıcı ile nihayete ermesi arasındaki sürenin altı yıl olması mümkündür. Yâni bu savaş altı yıl sürebilir ve savaşm nihayeti ile Kustuntîniyye' nin fethi ve Deccâl'ın çıkması yedi ayda vuku bulur.

4094) "... Amr bin Avf (RadtyaUâhü anhyten rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Bevlâ (denilen yer) de müslümanlann düşmana karşı sınırda nöbet bekleyen silâhlı kuvvetlerin en düşüğü olmadıkça kıyamet kopma-yacaktır. Sonra O, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Yâ Alî, Yâ AK, Yâ Alî, buyurdu. AK de:

Babam anam sana feda olsun (Buyur), dedi ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : emiştir. Hülâsa ikinci hadîs birincisine nisbeten daha sağlıklıdır. Bu tibarla tercih edilir.

S i n d î' nin beyânına göre bâzı ilim adamları bu iki hadîs ara-ında görülen çelişkinin şu şekilde giderilmesinin mümkün olduğu-ıu söylemişlerdir: Haber verilen savaşın başlangıcı ile nihayete er-nesi arasındaki sürenin altı yıl olması mümkündür. Yâni bu savaş ıltı yıl sürebilir ve savaşın nihayeti ile K u s t u n t î n i y y e' nin ethi ve D e c c â 1' in çıkması yedi ayda vuku bulur.

4094) "... Amr bin Avf (RadıyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre; tesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Bevlâ (denilen yer) de müslümanlann düşmana karşı sınırda nö->et bekleyen silâhlı kuvvetlerin en düşüğü olmadıkça kıyamet kopma-racaktır. Sonra O. (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :

Yâ Ali, Yâ AK, Yâ Alî, buyurdu. AH de:

Babam anam sana feda olsun tBuyur), dedi Resûl-i Ekrem (Sal-allahü Aleyhi ve Sellem):

Siz muhakkak Benü'l-Asfar (yâni rumlar) ile savaşacaksınız. Sizden sonra gelenler de onlarla savaşacaktır. Nihayet Allah yolunda hiç bir kınayanın kınamasından korkmayan, seçkin müslümanlar olan Hicaz halkı onlarla savaşa çıkacaklar ve teşbih ve tekbirle Kustun-tiniyye'yi fethedecekler. O güne dek mislini elde etmedikleri öyle bol ganimet mallarını elde edecekler ki kalkanlarla bölüşecekler. Gelen bir adam da (müslümanlara) : Şüphesiz Deccâl sizin memleketlerinizde çıkıverdi, diyecek. Bilmiş olunuz ki o haber yalandır. Artık o haberi tutan (yâni inanan) pişmandır, terkeden (yâni inanmayan) da pişmandır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kesîr bin Abdlllah vardır. Şafii ve Ebû Dâvüd onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. tbn-İ Hibb&n da şöyle demiştir : O, babası aracılığıyla dedesinden bir takım mevzu hadisler rivayet etmiştir. O hadîsleri kitablarda zikretmek ve o adamdan rivayette bulunmak helal değildir. Meğer ki hayret ve şaşkınlık yönünde ola.[126]

İzahı

Senedinin durumu yukarda anlatılan ve Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen "Mesâlıh" Meslehe'nin çoğuludur. Meslehe ı Düşmana karşı gediklerde bekleyen silâhlı güç demektir. Meslehe: Düşmanın saldırmasına elverişli gedikler ve sınırlar mânâsına da gelir.

Bevlâ i Bir semtin adıdır. Sindi' nin beyânına göre en-Nihft-ye'de şöyle denilmiştir -. Bevlâ, bedevilerin hacıları soyduğu bir yerin ismidir.

Benü'l-Asfar, rumlardır.

Etrise ı Türs'ün çoğuludur. Türs, kalkan demektir. Ganimet malları çok olunca kalkanlar ölçek olarak kullanılmıştır.

Decc&l'm çıktığına dâir gelen yalan habere inananın pişman olması sebebi açıktır. Çünkü gelen haber asılsızdır. înanmayıp da bu habere kulak vermeyen kimsenin pişman olmasının sebebi ise Decc&l'm o olaydan sonra pek zaman geçmeden çıkmasıdır. Bu itibarla bu haberi duyan kimse D e c c â 1' a karşı hazırlıklı olsa daha iyi etmiş olur. Sindi bu iki cümleyi böyle açıklamıştır.

4095) "... Avf bin Mâlik el-Eşcat (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, deriiiştir :

Benü'l-Asfar (yâni rumlar) ile aranızda bir barış andlaşması olacak. Sonra onlar bu andlaşmayı tek taraflı olarak bozacaklar ve her bayrağın allında on iki bin kişilik kuvvet bulunmak üzere seksen bayrak altında size (savaş açmak için) gelecekler."[127]

36- Türk (Lerle Savaşmak) Babı

4096) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

Siz, ayakkabıları kıl olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kop-mayacaktır ve siz gözleri küçük bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayac aktır."

4097) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)7den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Siz, gözleri küçük, burunları kısa - yassı ve yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (etli) bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır ve siz ayakkabıları kıl olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."

4098) "... Amr bin Tağlib (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim, demiştir:

Yüzleri yuvarlak ve geniş olan bir kavimle savaşmanız şüphesiz kıyametin alâmetlerindendir. O kavmin yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (kalın ve çok etliJdİr. Kıl ayakkabı giyen bir kavimle savaşmanız da şüphesiz kıyametin alâmetlerindendir.**

4099) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Siz gözleri küçük ve yüzleri geniş - yuvarlak bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Onların gözleri çekirge gözleri gibi olup yüzleride kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibidir. Kıl ayakkabılar giyerler, deriden mamul kalkanlar edinirler ve atlarını hurma ağaçlarına bağlarlar.'*

Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi basendir. Ravi Ammâr bin tfuhaouneâ hakkında İhtilaf vaidir. Bu hadisi tbn-i Htbban, kendi el-A'meş yoluyla rivayet «tariftir.[128]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da benzer lâfızlarla ve müteaddid senedlerle rivayet etmişlerdir. Amr bin Tağlib (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri de rivayet etmiştir. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup İbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.

Müellifimiz bu hadîslerin Türkler hakkında vârid olduğuna babın başlığı ile işaret etmiştir. Müellifimizin rivayet ettiği hadîslerde vasıfları açıklanan kavmin Türk olduğuna dâir bir kayıt yok ise de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ne-s â i' nin bâzı rivayetlerinde bu kavmin Türk olduğu kaydı mevcuttur. Şöyle ki:

B uhâri' nin Cihâd kitabında açtığı "Bâbû Kıtâlı't-Türk = Türklerle savaş Babı" bölümünde "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîs şöyledir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Siz, gözleri küçük, yüzleri kırmızı, burunları kısa-yassı ve yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (kalın, etli) olan Türklerle savaşmadık-ça kıyamet kopmayacaktır ve siz, ayakkabıları kıl olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."

M ü s 1 i m' in de "Kitâbü'l-Fiten"in 18. babında rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bir hadîsi şöyledir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t Müslümanlar Türklerle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktrı. Onlar, yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (kalın, etli) olup kıl elbise giyen ve kıl ayakkabı İle yürüyen bir kavimdir."

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.

Bu rivayetler bu bâbtaki hadîslerin Türkler hakkında vârid olduğuna delâlet eder. Bu nedenledir ki Müellifimiz de Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizi gibi bu hadîslere ait babın

başlığını bu şekilde düzenlemiştir.

Müslümanlar ile Türkler' den olduğu anlaşılan söz konusu kavim arasında vuku bulacağı bir mu'cize mâhiyetinde haber verilen savaşın şimdiye kadar meydana gelip gelmediğine dâir ilim ehlinin görüşünü ilerde açıklamak üzere şimdi hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Hadîsler o kavmin ayakkabılarının kıl olduğunu ifâde eder. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hususla ilgili olarak şu bilgiyi verir: Kurtubi, Tezkiremde : Onlar kıllardan mamul iplikten ehrise yaptıkları gibi ayakkabı da yaparlar. Hadîsin açık mânâsı budur. Bu cümleden maksad şu da olabilir: Onlar saçlarını o kadar uzatırlar ki gür ve uzun saçları bayağı elbise gibi vücudtannı örter ve ayaklarına kadar sarktığı için ayakkabıları kıldandır, tâbiri kullanılmıştır. Fakat birinci mânâ açık olanıdır, demiştir.

S ü y û t i: de: Kasdedilen mânâ birinci mânadır. Çünkü o kavmin memleketi soğuktur. Başka giysiler onlara yaramaz, demiştir.

E l - K a r i de: Yâni onlar çarık giyerler. Çarıklar tabaklanmamış deriden olduğu için kıl ayakkabı tâbiri kullanılmıştır, der.

N e v e v î de: Onlar kıldan mamul ayakkabılar giyerler. Bizim zamanımızda da bu nevî ayakkabılar giyerler, demiştir.

Zülf t Ezlef'in çoğuludur, Zelef kökünden alınmadır. Zelef, burunun kısalığı ve yassılığıdır.

Mecann: Micenn'in çoğuludur, kalkanlar demektir. Mutraka: Kat kat deri ile kaplanmış, demektir. Bir kavle göre yüzü deri ile kaplanmış demektir.

Nevevl: O kavmin yüzlerinin kat kat deri ile kaplanmış kalkanlara benzetilmesinden maksad yüzlerinin genişliği, yuvarlaklığı ve yanak yumrularının yüksekliği itibariyle anılan kalkanlara benze-tilmesidir, der.

El-Kari de: Yüzleri geniş ve yuvarlak olduğu için kalkanlara benzetilmiş ve kaim olup çok etli olduğu için de kat kat deri U« kaplanmış kalkanlara benzetilmiş, demiştir.

Cerâd t Çekirge demektir.

Hadak i Çekirgenin göz bebeğidir.

Derak da deriden mamul ağaçsız ve kirişsiz kalkandır.

Bu hadîslerde haber verilen savaş vuku bulmuş mu, bulmamış mı?

Bu hususla ilgili olarak K u r t u b i özetle şöyle derler:

617. ydın 5. ayında islâm memleketlerine saldıran Tatar orduları Horasan beldelerini kılıçtan geçirdiler. Sâsân Oğulları memleketlerinin altım üstüne getirdiler. N e ş â v e r şehrini yakıp yıktılar. Rey, Kazvin, Erdebîl, Merâğa ve Âzerbeycân bölgelerini istilâ ederek halkını imha ettiler. Ancak mağaralara sığınabilenler kurtulabildiler. Bu memleketlerde bulunan sayısız eşraf ve âlimleri öldürdüler. Kadınları ve çocukları öldürmekten geri kalmadılar. îsfahan ve dolaylarını da yakıp yıktılar. Atlarını cami ve mescidlerin direklerine bağladılar...

Aynî de Buhârî' nin şerhinde buna benzer bilgi vermektedir.

Hadîslerde haber verilen savaş Tatar ordularının yaptığı tahribat olabilir. Allah en iyi bilendir.

Antr Un TağUb dUM^m Hâl Tferoemesl:

Amr bin Tağlib en-NÛmerl veya el-Abdl el-Cüvasl (BJU sabftbkttr. Cfkvftat Bahreyn'in köylerindendir. Bu zâtın iki hadisi vardır. Buharl İki hadisini de rivayet etmifttr. Nes&l ve İbn-i Mftceh de onon hartlutni rirâyet etinfflenBr. UtorBmt el-Kasan ve etHakem bin el-A'rectir. (HulAsa, 387)[129]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/131.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/131-132.
[3] Enfal.39
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/132-138.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/138-139.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/139-141.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/142.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/142-144.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/144-146.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/146-147.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/147-148.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/148-149.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/149-150.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/150-151.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/151-152.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/152-153.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/153-154.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/154-155.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/155-156.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/156.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/156-157.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/157-159.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/159-162.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/162-165.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/165-168.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/169.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/169-170.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/170-172.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/172-178.
[30] Hulasa, 41, 494 ve Tuhfetttl-Ahvezl C. 3, Sah. 223Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/178-179.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/179-180.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/181-182.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/182-183.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/183-185.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/185-189.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/189-191.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/191-192.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/192-193.

[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/193-194.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/194-196.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/196-198.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/198-199.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/199-200.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/200-203.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/203.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/203-204.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/205-206.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/206-207.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/207-209.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/209-211.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/211-213.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/214-215.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/215-218.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/218-219.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/219-220.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/220-223.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/223-224.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/224.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/225-226.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/226-227.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/228-230.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/231-232.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/232-236.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/236-237.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/237.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/237-239.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/239-241.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/241-242.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/243.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/243-245.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/245-246.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/246-247.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/247.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/247-248.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/248-250.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/250-251.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/251-256.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/257-259.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/259-262.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/262-264.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/264-265.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/265-266.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/266-267.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/268-270.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/271.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/272.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/272-273.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/273-274.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/274-275.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/275-277.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/275-277.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/277.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/277-279.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/279-281.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/282.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/283-286.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/286-287.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/287-289.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/289-292.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/293.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/293-296.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/296-298.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/298-300.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/300-302.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/303-304.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/305.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/306-307.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/307-308.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/309-310.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/310-312.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/312-313.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/313-314.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/314-317.
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/318-324.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/324-327.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/327-335.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/335-336.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/336-340.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/340-343.
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/343-345.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/345-350.
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/350-351.
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/351-353.

[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/353-355.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/355-357.
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/357-359.
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/359-360.
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/360-361.
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/362-364.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kibrin Haram Olması

45) Said El-Hudri'den ve Ebû Hüreyre (r.huma)'dan rivayetle ikisi şöyle dediler. Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İzzet (şeref) Allah'ın izarıdır, kibriya, büyüklük de O'nun ridasıdır. (Allah-u Azze ve Celle buyurdu ki): "Her kim Benimle tartışmaya girerse ona azap ederim."[1]

***

---

[1] Müslim: (2620). Yüce Allah'ın *"İzzet Allah'ın izarıdır, Kibriya ise O'nun ridası..."* ile ilgili kavli hakkında ilim adamları şöyle dediler: "Hadisle geçen *"izarıhû"* ve *"Ridauhu"* kelimelerindeki (hu) zamirleri Allah'a râcidir. Ve hadisin sonunda Allah-u Teâlâ buyurdu ki" olacak.
Hadiste geçen: *"Her kim Benimle tartışacak olursa ona azap veririm"* kavli.hakkında ise şöyle demişlerdir: "Benimle tartışırsa yani bu konular (yücelik, kibir (büyüklenme) vs...)'da tartışmaya girip bunları kendi ahlâkından sayarsa, işte o kimse bu hadisteki ortaklar kapsamında olmuş olur. Bu da kibrin apaçık haram olduğunu gösteren şiddet belirten bir tehdittir. Hadiste geçen: "İzarım, ridam" gibi isimler mecaz olup güzel bir istiare sanatı mevcuttur. Tıpkı Arapların bir kimse hakkında: "Zühd onun gömleği, takva da kaftanıdır" dedikleri gibi. Bununla o kimsenin elbisesi kast edilmez. Bilakis o insanın sıfatı kast edilir. Allah en iyisini bilendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÂDÂB VE KALBÎ İNCELİKLER BÖLÜMÜ

? ??????? ????????? ????????????? ?

-209 ? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???? ???? ???? ?????????? ??????? ?

"Sizden birinin içine irin dolması, şiir dolmasından daha hayırlıdır"[1]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Ömer
3. Sa'd b. Ebi Vakkâs
4. Ebu Saîd el-Hudrî
5. Hz. Ömer
6. Selmân el-Fârisî
7. Utbe b. Abdussülemî
8. Abdullah ibn Mes'ud
9. Avf b. Mâlik
10. Mâlik b. Umeyr
11. Ebu'd-Derdâ'
12. Câbir b. Abdullah
13. Abdullah ibn Abbâs
14. Hz. Aişe
15. Hasan (mürsel olarak)
16. Şa'bî

Toplam, 16 kişi.

* * *

-210 ? ???????? ????????? ?

"Şiir söylemenin mubah olması"[2] **ile ilgili hadisler**

Tahâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu hadislerin çoğunu getirip (sonra da) bu hadisler hakkında aynen şöyle der:

"Şiir söylemenin mubah olması ile ilgili bu rivayetler, **mütevatir** olarak gelmiştir. (Naklettiğimiz) ilk rivayetlerde ise, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şiir söylemeyi yasakladığı sabittir. Çünkü şiir söylemek mekruh değildir. Aslında şiirin içerisinde yer alan anlam önemlidir. Şiirdeki anlam iyi değilse, işte o zaman şiir söylemenin yasak olduğu gündeme gelir."[3]

* * *

-211 ? ????? ???? ????????? ?????????? ?

"Şiirde hikmet vardır"[4]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Übey b. Ka'b
2. Büreyde ibnu'l-Husayb
3. Abdullah ibn Mes'ud
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Enes
6. Ebu Bekre
7. Amr b. Avf el-Müzenî
8. Ebu Hureyre
9. Hassân b. Sâbit
10. Hz. Aişe
11. Seleme ibnu'l-Ekvâ'
12. Hz. Ömer
13. Hz. Ali

14. Tufeyl b. Amr ed-Devsî

Toplam, 14 kişi.

* * *

-212 ? ????? ?????????? ?

“Hastalığın bizatihi bulaşıcı olmaması”[5] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Sâib b. Yezîd
3. Câbir
4. Hz. Ali
5. Abdullah ibn Abbâs
6. Abdullah ib Mes’ud
7. Abdullah ibn Ömer
8. Enes
9. Ebu Ümâme
10. Ebu Saîd el-Hudrî ve daha bir çokları

* * *

-213 ? ????? ??????????? ?

“Herhangi bir şeyi, uğursuzluğa yormama”[6] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Mes’ud
2. Ebu Hureyre
3. Abdullah ibn Ömer
4. Hz. Aişe
5. Enes
6. Ebu Ümâme
7. Kabîsa ibnu’l-Muhârik
8. Abdullah ibn Abbâs
9. Sa’d b. Mâlik
10. Ebu Saîd el-Hudrî
11. Câbir ve daha bir çokları

Tahâvî (ö. 321/933) **“Şerhu Meâni’l-Âsâr”**da aynen şöyle der: “(Bir şeyi uğursuzluğa yormaya gelince; bununla ilgili rivayetler, Resulullah (s.a.v)’e dayanmaktadır. Bununla ilgili rivayetler de, **mütevatir** bir şekilde gelmiştir.”[7]

* * *

-214 ? ???? ??? ???????? ??? ???????? ?

“Merhamet etmeyen kimseye, merhamet edilmez”[8]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Cerîr el-Becelî
2. Ebu Hureyre
3. Ebu Saîd el-Hudrî
4. Abdullah ibn Ömer
5. Abdullah ibn Mes’ud
6. Eş’as b. Kays
7. Muâviye b. Hayde
8. İmrân b. Husayn

Toplam, 8 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

9. Akra’ b. Hâbis

Münâvî (ö. 1031/1622)’de **“Teysîr”**de bu hadisin **mütevatir** olduğu belirtmiştir.

* * *

-215 **? ???? ????? ??????? ????? ????? ???? ????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ????? ????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ????? ???? ????? ?**

"Adem oğlunun bir vadi dolusu malı olsaydı, mutlaka bir ikincisi ve üçüncüsünü isterdi. Adem oğlunun iç boşluğunu ancak toprak doldurur. Allah, tevbe edenleri bağışlar"[9]

Bir lafızda ise bu hadis; **? ???? ????? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????? ????? ???? ????????? ????????? ???? ??????? ??????????? ????????? ????? ???????? ?** "**Adem oğlunun bir vadi dolusu altını olsaydı, mutlaka bir ikincisini isterdi. Adem oğlunun iki (vadi dolusu altını) olsa, (bu defa da) bir üçüncüsünü isterdi… doldurur"** şeklinde gelmiştir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi bu ikinci lafızla şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Abdullah ibnu'z-Zübeyr
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Übey b. Ka'b
5. Büreyde
6. Ebu Saîd el-Hudrî
7. Semure
8. Hz. Aişe
9. Câbir b. Abdullah
10. Zeyd b. Erkam
11. Ebu Musa el-Eş'arî
12. Sa'd b. Ebi Vakkâs
13. Ebu Vâkid el-Leysî
14. Ebu Ümâme
15. Ka'b ibn İyâz el-Eş'arî

Toplam, 15 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

16. Ebu Hureyre
17. Câbir b. Nüfeyr

Münâvî (ö. 1031/1622) **"Teysîr"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-216 **? ??????????? ???????? ???????? ?**

"Dünya, hoş ve tatlıdır"[10]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hâkim b. Hizâm
2. Havle bint. Kays
3. Zeyd b. Sâbit
4. Abdullah ibn Amr
5. Abdurrahman b. Semure
6. Ebu Bekre
7. Ebu Hureyre
8. Ümmü Seleme
9. Meymûne
10. Amra bintu'l-Hâris
11. Enes
12. Hz. Aişe

Toplam, 13 kişi.

(Derim ki:) (Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de belirttiğine göre; Suyûtî, bu hadisi, **mütevatir** hadisler içerisinde saymıştır.

-217 **? ????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?**

"Sizden birisi, Cennet halkının ameliyle amel edip öyle ki kendisi ile Cennet arasında bir zirâ' kadar kalır"[11]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Mes'ud
2. Enes
3. Sehl b. Sa'd
4. Huzeyfe b. Useyd el-Gıfârî
5. Ebu Hureyre

6. Hz. Ali
7. Abdullah ibn Ömer
8. Eksem b. Ebi'l-Cevn
9. Hz. Aişe
10. Abdullah ibn Amr
11. Urs b. Amîre
12. Câbir
13. Ebu Zerr
14. Rebâh el-Lahmî
15. Mâlik ibnu'l-Huveyris
16. Abdullah ibn Abbâs

Toplam, 16 kişi.

-218 ? ??????????????? ?????????? ?

"Kendisiyle istişare edilen kişi (=müsteşar), güvenilen bir kimse (olmalı)dır"[12]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Ümmü Seleme
3. Abdullah ibn Ömer
4. Ebu Mes'ud
5. Hz. Ali
6. Câbir b. Semure
7. Semure b. Cündub
8. Nu'mân b. Beşîr
9. Ebu'l-Heysem ibnu't-Teyyihânî
10. Abdullah ibnu'z-Zübeyr
11. Abdullah ibn Abbâs

Toplam, 11 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

12. Hz. Ömer
13. Sefîne
14. Hz. Aişe
15. Ebu Seleme

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de Suyûtî'den naklen bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Yine (Münâvî'de) **"Teysîr"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

* * *

-219 ? ??????????? ??????? ????????? ??? ?????????? ?

"Allahım! Ümmetime günün ilk vakitlerin(de yapacağı iş)i bereketli kıl"[13]

"Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Hz. Ali
3. Enes
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Câbir
6. Abdullah ibn Ömer
7. Abdullah ibn Mes'ud
8. Abdullah ibn Selâm
9. İmrân b. Husayn
10. Ka'b b. Mâlik
11. Nevvâs b. Sem'ân
12. Nübeyt b. Şerît
13. Ebu Bekre
14. Hz. Aişe

Toplam, 14 kişi.

(Derim ki:) Ruhâvî (ö. 612/1216) **"Erbaûn"**da bu hadisi; Hz. Ali, dört Abdullah,[14] Abdullah ibn Mes'ud, Câbir, İmrân b. Husayn, Ebu Hureyre, Abdullah ibn Selâm, Sehl b. Sa'd, Ebu Râfi', Umâre b. Vesime, Ebu Bekre ibnu'l-Husayb yolundan anmıştır.

İbnü'-Seken (ö. 353/964)'de, Ebu Bekre hadisinin sahih olduğunu belirtmiştir.

İbn Mende (ö. 470/1077)'de **"Müstahrec"**de (bunlara şunları da) eklemiştir: "Vâsile ibnu'l-Eska', Nübeyt b. Şerît"

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200)'de **"İlelü'l-Mütenâhiye"**de bunlara şunları da) ilave etmiştir: "Ebu Zerr, Ka'b b. Mâlik, Enes, Urs b. Amîre, Hz. Aişe"

Devamla da der ki: "Bu hadislerden hiç birisi sağlam değildir. Hepsi de zayıftır."

Ebu Hâtim'de der ki: "Bu konuda sahih bir hadisin olduğunu bilmi-yorum."

Bezzâr (ö. 292/904)'da, bu hadisi, Abdullah ibn Abbâs ile Enes'ten şu lafızla rivayet etmiştir:

? ??????????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ?????? ?????????? ?

"Allahım! Ümmetime Perşembe gününün ilk vaktin(de yapacağı iş)i bereketli kıl"[15]

Yine bu hadis, şu lafızla da rivayet edilmiştir:

? ??????????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ?

Ebu Zür'a' (ö. 264/877)'ya, hadisin sonunda yer alan (Perşembe günü) ilavesi soruldu. O da: 'Bu ilave, uydurmadır' diye cevap verildi.

(Münâvî) **"Teysîr"**de der ki: "Bu hadisin bütün geliş yolları, illetlidir. Fakat bu yollara, (nakledilen bu) hadislerin katılımıyla kuvvetlenmektedir."

Münzirî (ö. 656/1258)'de bu hadisin geliş yollarını toplamaya önem verip bununla ilgili bilgileri bir cüz'de anlatmıştır.

Bu hadisi rivayet eden sahabilerin sayısı, 20 kadara ulaşmıştır. Fakat bir çok alim, bu sahabilerin sayısının 20'yi geçtiğini belirtmiştir.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir: Evs b. Abdullah, Abdullah ibnu'z-Zübeyr, Sahr b. Vedâa el-Gâmidî.

Sahr b. Vedâa el-Gâmidî Hadisini[16] İbn Hibbân (ö. 354/965) **"Sahîh"**inde ve dört (sünen sahibi) rivayet etmiştir. Tirmizî (ö. 279/892)'de, Sahr b. Vedâa el-Gâmidî Hadisini, 'Ebvâbu'l-Büyû' (=Alışverişler Bölümü')nün 'et-Tebkîr bi't-Ticâret' (=Zamanından önce yapılan ticaret ile ilgili bâb')da rivayet etmiştir. Daha sonra da der ki: "Bu hadis, hasen'dir." (Sözüne devamla da) der ki: "Sahr b. Vedâa el-Gâmidî'nin bu hadisin dışında rivayet ettiği bir başka hadisin daha olduğunu bilmiyoruz."

Ayrıca Buhârî (ö. 256/870) ile İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de der ki: "Sahr b. Vedâa el-Gâmidî'nin, bu hadisden başka (rivayet ettiği) bir hadisi daha yoktur."

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer (ö. 852/1447)'in **"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**si ile Münzirî (ö. 656/1258)'nin **"Terğîb"**ine ve daha birçoklarının kitabına bakabilirsiniz.

* * *

-220 ? ???? ?????? ???????? ?????? ?

"(Yakın, çevre ve arkadaşlarınızı) seyrek ziyaret et ki, (aranızda) sevgi (bağı) artsın"[17]

Sehâvî (ö. 902/1496) **"Mekâsıd"**da bu hadisi şu yoldan nakletmiştir:

1. Ebu Hureyre

Daha sonra da der ki: "Bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:

2. Enes
3. Câbir
4. Habîb b. Mesleme
5. Abdullah ibn Abbâs
6. Abdullah ibn Amr
7. Hz. Ali
8. Muâviye b. Hayde
9. Ebu'd-Derdâ'
10. Ebu Zerr
11. Hz. Aişe ve daha bir çokları

İbn Tâhir der ki: "İbn Adiy **"Kâmil"**de bu hadisi 14 yerde getirmiştir. Fakat bu hadislerin hepsini, illetli görmüştür.

Ebu Nuaym ise, bu hadisin geliş yollarını (toplamıştır.)

Ayrıca hocamız da **"İnâre"**de (Yakın, çevre ve arkadaşları) seyrek ziyaret etme ile ilgili hadisin geliş yollarını bir araya getirmiştir. Bu hadislerin toplamı, hadisi(n varlığını) kuvvetlendirmektedir.'

Bezzâr'da dedi ki: 'Bu konuda sahih bir hadis yoktur. Fakat bu konuda sahih bir hadisin olmayışı, bu konu ile ilgili söylediklerimizi boşa çıkarmaz.'"

"Dürer"de bu hadisi rivayet edenler içerisinde şu da anılmıştır:

12. Abdullah ibn Ömer

Münzirî (ö. 656/1258) der ki: "Bu hadis, bir grup sahabeden rivayet edilmiştir. Bir çok hadis hafızı, bu hadisin geliş yollarını ve bu hadise dair söylenen sözleri bir araya toplamaya önem vermiştir.

Bezzâr'ında söylediği gibi, bu hadisin, sahih bir yolla geldiğine dair herhangi bir bilgi de bulamadım. Fakat Taberânî ve bir çoğuna göre; bu hadisin senedleri, hasen'dir."

* * *

-221 ? ????????? ???????? ??????????? ?

"(Güvercin ile eğlenip peşinde koşan kimse,) Şeytan'ın peşinde koşan bir Şeytan'dır"[18]

Bu hadisin naklediliş sebebi şöyledir: "Hz. Peygamber (s.a.v), bir güvercinin peşine düşüp onunla eğlenen bir adamı görmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), bu sözü söylemişti."

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Enes
3. Hz. Aişe
4. Hz. Osman

(Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de Sadrü'l-Münâvî'den naklettiğine göre; bu hadisin senedinde Muhammed b. Ömer b. Alkame el-Leysî vardır. Bu kişi hakkında ise görüş ayrılığı vardır.

Bir çok alim der ki: "Abdülhakk'ın, bu hadisin, Muhammed b. Ömer el-Leysî'den gelip gelmediği hususunda sessiz kalması, hadisin sahih olduğunu göstermiştir.

İbnü'l-Kattân ise, bu konuda Abdülhakk'a katılmamıştır."

(Suyûtî) **"Câmi"**de[19] bu hadisi, adı geçen bu dört kişiden getirmiştir.

(Münâvî'de) **"Teysîr"**de der ki: "(Suyûtî) bu hadisi rivayet eden kişilerin çok olması sebebiyle hadisin mütevatir olduğuna işaret etmiştir."

Yalnız Suyûtî'nin bu işaretinde, hadisin mevkuf yolla rivayet edildiği hususu da yer almaktadır.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi nakletmemiştir.

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

-222 ? ??????????? ????? ????????????? ?

"Beni, Hûd Sûresi ile Hûd Sûresi'nin kardeşleri (olan diğer bazı sûreler) ihtiyarlattı"[20]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ukbe b. Âmir el-Cühenî
2. Ebu Cuhayfe
3. Sehl b. Sa'd es-Sâadî
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Hz. Ebu Bekir
6. Sa'd b. Ebi Vakkâs
7. Enes b. Mâlik
8. İmrân b. Husayn
9. Muhammed b. Ali[21]
10. Ebu İmrân el-Cevnî[22]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Câmi'"**de, bu hadisi, az önce[23] yukarıda adlarını belirttiğimiz kimselerden getirmiştir.

Suyûtî'nin, bu hadisi, bu kadar çok yolla getirmesi; hadisin, özellikle mütevatir olduğuna işaret etme imkanı olduğu söylenebilir.

Yine Suyûtî **"Dürrü'l-Mensûr"**da bu hadisi rivayet edenlere şunları da ilave etmiştir:

11. Ebu Saîd el-Hudrî
12. Ebu Hureyre
13. Abdullah ibn Mesûd
14. İkrime[24]

Beyhakî (458/1066) **"Şuab"**da Ebu Ali es-Sirrî'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ???????? ??? ??????? ??????! ??? ?????? ??????? ?????? ??????????? ?????. ?????: ??????. ???????? ??? ??????? ????????? ???????? ?????? ???????????? ????????? ????????? ?????: ??? ???????? ???????? "??????????? ????? ????????" ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'i görmüştüm. Ona: 'Ey Allah'ın Resulü! Senin, "Beni, Hûd Sûresi ihtiyarlattı" dediğin söylenmektedir' dedim. O da: 'Evet' buyurdu. Sonra O'na: 'Bu sûrede seni ihtiyarlatan husus, peygamberlerin kıssaları ve ümmetlerin helakı mıdır?' diye tekrar sordum. O da: 'Hayır. Fakat (bu surede beni ihtiyarlatan husus,) Yüce Allah'ın, "Emro-lunduğun gibi dosdaoğru ol" (Hûd: 11/112) buyruğudur' diye cevap verdi."

Şeyh Murtaza el-Hüseynî (ö. 1205/1790) **"Bezlu'l-mechûd fi tahrîci şeybetnî Hûd"** adını verdiği bir cüz'de bu hadisi tahric etmiştir.

Yine Şeyh Murtaza **"Şerhu'l-İhyâ'"**ın 'Kitâbu's-Semâ' ve'l-Vecd' (=Semâ ve Vecd Bölümü'n)de bu hadis ile ilgili bir takım şeyler söylemiştir.

(Sehâvî'de) **"Mekâsıdu'l-Hasene"**de (bu hadis hakkında bazı şeyler söylemiştir.)

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

* * *

-223 ? ???????????????? ??? ?????????? ????? ?

"Adem (peygamber)'in zürriyeti(nin Cennete mi? Yoksa Cehen-neme mi gireceği) hususunda (Adem'in sırtından alınan) iki tutam"[25] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi getirmiştir. Fakat bu hadisin geliş yolu ile ilgili, ne bir sahabi ve ne de bir başka bilgi belirtmiştir.

(Derim ki:) Sanki bu, şu hadise işaret etmektedir:

? ????? ?????? ???????? ?????? ????????. ???????: ??????????? ??????????? ???????? ????????. ???????: ????? ???????? ????? ?????????

"Yüce Allah'ın, (Adem'in zürriyetinin oluşması için sırtından) bir tutam aldı. Sonra da şöyle buyurdu: (Bunlar,) rahmetimle Cennetliktir. (Adem'in sırtından) bir tutam daha aldı. (Bunlar da,) Cehennemlik olup (bunlara) hiç karışmam"

İbn Mürdeveyh (ö. 416/1026)'de, bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

1. Enes

Bezzâr (ö. 292/904), Taberânî (ö. 360/970) ve İbn Mürdeveyh (ö. 416/1026) ise, bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

2. Ebu Saîd el-Hudrî

Yüce Allah, (Adem'in zürriyetini oluşması için sırtından aldığı) iki tutam hakkında ise şöyle buyurmaktadır:

? ?????? ??? ?????????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ????? ???????? ?

"Bu (aldığım tutam), Cennetliktir. (Bunlara) hiç karışmam. (Diğer aldığım) bu (tutam) ise, Cehennemliktir. (Bunlara da) hiç aldırış etmem"

Bezzâr (ö. 292/904) ve Taberânî (ö. 360/970) ise, bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

3. Abdullah ibn Ömer

Yüce Allah bu iki tutam hakkında şöyle buyurmaktadır:

? ????????? ???????? ?????????? ???????? ?

"Bunlar, Cennetliktir. Şunlar ise, Cehennemliktir"

İmam Ahmed (ö. 241/855)'de bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

4. Ebu Abdullah denilen bir sahabi[26]

? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????: ?????? ????????(???? ?????) ??????? ???????? (???? ?????) ????? ???????? ?

"Yüce Allah, (Adem'in) sağ tarafına bir vuruş vurdu. Sonra da sol tarafını sıvazladı. Daha sonra da: 'Bu, Cennetliktir. Şu da, Cehennemliktir. (Buna) hiç karışmam' buyurdu"

Taberânî (ö. 360/970)'de **"Kebîr"**de bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

5. Ebu Musa el-Eş'arî

? ????? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ???????? ???????? ????????? ???? ???? ??? ????????? ?????? ??????? ??? ?????? ????????? ???????: ????????? ????????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????? ?????????? ??? ??????? ????? ????????????? ????? ?????? ?

"Yüce Allah, Adem'i yarattığı gün, belinden bir tutam aldı. Dolayısıyla her hoşnutluk sağ tarafında ve her pis olanda sol tarafında meydana geldi… Bunlar, Ashâbu'l-yemin'dir. (Bunlara) hiç karımam. Diğerleri ise, Ashâbu'l-şimâl'dır. (Bunlara da) hiç aldırış etmem. Bunlar, Cehennem halkıdır. Daha sonra bunları tekrar Adem'in beline yerleştirdi. İşte Adem oğulları, bu şekil üzere çoğalırlar"

Yine Taberânî (ö. 360/970)'de **"Kebîr"**de bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

6. Ebu'd-Derdâ'[27]

? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ????????. ????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????. ???????: ????????? ????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ????? ???????? ????? ???????? ?

"Allah, Adem'i yaratınca; sağ omzuna vurdu. İnci gibi bembeyaz zürriyetini çıkardı. Sonra sol omzuna vurdu. Ateş yanığı gibi simsiyah zürriyetini çıkardı. (Sağındakine:) 'Bunlar, Cennete girecektir. (Bunlara) hiç karışmam.' (Solundakine:) 'Bunlar da, Cehenneme girecektir. (Bunlara da) hiç aldırış etmem' buyurdu."

İmam Ahmed (ö.241/855), bu hadisi bir senedle rivayet etmiştir. Ravileri, sika kimselerdir.

İbn Asâkir (ö. 571/1176)'de **"Tarîh"**inde bu hadisi Ebu'd-Derdâ'dan şu lafızla rivayet etmiştir:

? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????. ?????: ????????? ??? ?????????? ????? ???????? ?????????? ??? ???????? ????? ???????? ?

"Allah, Adem'i yarattı. Ardından sağ omzuna vurdu. Süt gibi bembeyaz zürriyetini çıkardı. Sonra da sol omzuna vurdu. Ateş yanığı gibi simsiyah zürriyetini çıkardı. (Sağındakine:) 'Bunlar, Cennetliktir. (Bunlara) hiç karışmam.' (Solundakine:) '(Bunlar da, Cehennemliktir. (Bunlara da) hiç aldırış etmem' buyurdu."

Ve şu hadis:

? ????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ?????????? ????????????? ?????? ??????????. ???????: ???????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ??????????. ????? ?????? ???????? ????????????? ?????? ??????????.???????: ???????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ?

"Allah, Adem'i yarattı. Sonra da sağ eliyle onun sırtını sıvazladı. Bedeninden (bir kısım) zürriyetini çıkardı. Ve: - 'Bunları, Cennet için yarattım. Bunlar, Cennetlik kimselerin yapmaları gereken işleri yaparlar' buyurdu. Sonra Adem'in sırtını tekrar sıvazladı. Bedeninden yine (diğer kısım) zürriyetini çıkardı. Ve: - 'Bunları, Cehennem için yarattım. Bunlar da, Cehennemlik kimselerin yapmaları gerekn işleri yaparlar' buyurdu."

İmam Mâlik (ö. 179/795) **"Muvatta"**da, İmam Ahmed (ö.241/855), Ebu Dâvud (ö. 275/888), Tirmizî (ö. 279/892)[28] ve Nesâî (ö. 303/915) ve daha bir çokları şu yoldan rivayet etmiştir:

7. Hz. Ömer[29]

? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ????? ???? ????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ????????. ???????: ??? ???? ????????? ??????????? ???? ?????? ????????? ????? ?????? ????? ??? ???? ????????? ?????????? ?????? ??????????. ????? ?????: ????????? ??????????? ???? ?????? ???????? ?

"Allah, Adem'i yaratınca, Ademin (sırtının) sağ tarafına eliyle vurup inci gibi taneler çıkardı. Ve: 'Ey Adem! Bunlar, Cennet halkından olan zürriyetindir' buyurdu. Sonra da Adem'in (sırtının) sol tarafına (eliyle) vurdu. Ateş yanığı gibi taneler çıkardı. Daha sonra da: 'Bunlar da, Cehennem halkından olan zürriyetindir' buyurdu."

Hakîm et-Tirmizî (ö. 295/907 - 320/932)'de **"Nevâdiru'l-Usûl"**da bu hadisi şu yoldan rivayet etmiştir:

8. Ebu Hureyre

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî'nin) **"Dürrü'l-Mensûr"** adlı tefsir kitabında Yüce Allah'ın **? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ????? ???? ??????????? ????????????? ?** **"Rabbin, Adem oğullarından, onların sırtlarından zürriyetlerini aldı"** (A'râf: 7/172) ayetinin açıklamasına bakabilirsiniz.

Bu manada başka hadisler de, şu yollardan gelmiştir:

9. Ebu Ümâme

10. Hişâm b. Hakîm

11. Abdurrahman b. Katâde es-Sülemî ve daha bir çokları

* * *

-224 **? ???? ???????? ?????????? ?????????? ????????. ???????: ????? ?????? ??? ??????? ??????? ?????: ????? ????? ?????? ???? ????????????? ?????? ??????????? ?**

"Sizden birisi işlediği ameliyle cennete giremez. Sahabiler: 'Ey Allah'ın Resulü! Sende mi (kendi işlediğin amelle cennete giremeyeceksin)?' diye sordular. Peygamber (s.a.v): 'Ben de (giremem). Ancak Allah'ın, kendi katından bir rahmetle beni örtmüş olma hali hariç"[30]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadis şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Ebu Saîd el-Hudrî
3. Şerîk b. Turayf
4. Üsâme b. Şerîk
5. Esed b. Kürz
6. Ebu Musa el-Eş'arî
7. Şerîk b. Târık

(Derim ki:) Bu hadis; İmam Ahmed (ö. 241/855), Buhârî (ö. 256/870), Müslim (ö. 261/875) ve Nesâî (ö. 303/915) rivayet etmiştir. Lafız ise, Hz. Aişe'den[31] merfu olarak rivayet eden Müslim'e aittir:

? ????????? ??????????? ???????????? ????????? ???? ???????? ?????????? ??????? ????????. ???????: ????? ??????, ??? ??????? ??????? ?????: ????? ?????, ?????? ???? ????????????? ?????? ?????? ?????????? ?

"Doğru olanı arayın, orta yolu tutun ve müjdeleyin. Çünkü hiçbir kimseyi ameli Cennete giremez. Sahabiler: 'Ey Allah'ın Resulü! Sende mi (kendi işlediğin amelle Cennete giremezsin?)' diye sordular. Hz. Peygamber (s.a.v)'de: 'Ben de (giremem). Ancak Allah'ın, kendi katından bir rahmetle beni örtmüş olma hali hariç"

Müslim (ö. 261/875)'de, bu hadisi Câbir'den[32] merfu olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ??? ???????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???? ???????? ????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?

"Sizden hiçbir kimseyi ameli Cennete koyamaz, onu Cehennemden de koruyamaz. Ben de (giremem). Ancak Allah'tan bir rahmet (olursa) o başka!"

Ebu Hureyre Hadisi,[33] bir çok lafızlarla gelmiştir. Bu lafızlardan bazısını, Müslim getirmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için Müslim (ö. 261/875)'in **"Sahîh"**inde yer alan 'Kitâbu't-Tevbe'(=Tevbe Bölümü')deki hadislere başvurabilirsiniz.

-225 **? ????? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ?**

"Sizden birisi, bir mektup yazmak istediğinde, mektuba, kendi ismiyle başlasın"[34]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Nu'mân b. Beşîr

Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

2. Ebu'd-Derdâ'
3. Ebu Hureyre
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Ebu Zerr
6. Câbir
7. Enes
8. Hz. Aişe
9. Cehzeme
10. Ebu Zem'a
11. Ebu't-Tufeyl
12. Câbir b. Semure ve daha bir çokları

Bu hadisi; Ebu Dâvud (ö. 275/888) ve Hâkim (ö. 405/1014) rivayet etmiştir. Hâkim, Alâ' ibnu'l-Hadramî'den[35] gelen bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

???????? ????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????????

"Alâ' ibnu'l-Hadramî, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Bahreyn'e gönderdiği zekat memuru idi. Resulullah (s.a.v)'e bir mektup yazmak istediğinde, mektuba, kendi ismiyle başlardı."

Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

[1] Hadis; görünüşte, şiir ezberlemeyi ve okuyanları kötülemektedir. Bunu da, karına iri dolmasıyla kıyaslamak suretiyle ifade etmektedir. Burada şiiri kötüleme, görünüşte, muttlak ve genel, yani burada şiir söylemek yada ezberlemek; az olmuş-çok olmuş, içerik bakımından iyi olmuş-kötü olmuş, herhangi bir ayırım yapılmaksızın hepsi toptan kötülenmiş gibi. Halbuki buradaki kötüleme, mutlak olamayıp kayıtlıdır. Çükü kişi, içini tamamıyla şiirle doldrup Allah'ı anma ve ilme yer vermesi gibi durumlarda kötüleme söz konusudur. Buhârî'nin bu hadisi kaydettiği bab başlığı da bunu göstermektedir. O halde şiir ile ilgili bu kötüleme, bu hususta düşülecek aşırılıkla ilgilidir.

"Karnın dolması" ifadesiyle; sadece kalbi, vacip ve müstehab olan vazifeleri unutturacak kadar kedisiyle meşgul eden kötülenmiş şiirler kastedilmiş olmayıp etkili söz, sihir, çeşitli oyun gibi kalbi katılaşıp Allah'tan uzaklaşamayı, itikadında bir takım şüphe ve vesveseler doğması, insanların birbirlerine karşı soğuması, küsme, kin ve nefretlerine sebep olan her çeşit bilgi ve kültür buna dahildir.

Buna göre hadisin içine; insanı, her çeşit dini atmosferden koparılıp maneviyattan uzaklaştırılması için bilinçli ve sistemli şekilde yürütülen sanat, spor, folklör, politika, magazin, kehanet, fütirizm, yıldız falı, dedikodu, eğlence gibi hususlar girmektedir.

[2] Şiir, insanlar üzerinde etkisi olan bir beyan çeşididir. Cahiliyye döneminde, en az sihirbazlar kadar şairlerin de toplum üzerinde etkileri vardı. Bu etki, iyiliğe olduğu kadar kötülüğü de ait olup hatta kötü yönü ağır basıyordu. Müşriklerin, Resulullah (s.a.v)'e; "O, bir şairdir" diye iftira atmalarında bir küçümseme, bir kötüleme vardı. Kur'an, bu iddiayı; Enbiya: 21/21, Yâsîn: 36/69, Saffât: 37/36, Tûr: 52/30, Hakka: 69/41 gibi ayetlerde cevaplandırarak Resulullah (s.a.v)'in "şair" ve vahyin de "şiir" olmadığını belirtmiştir. Yine Kur'an, "Şuarâ" (=şairler) ismini taşıyan bir sureye yer vermiş ve bu surenin 26/224-227 ayetlerinde şairleri, "yapmadıklarını söylemek"le karalamıştır.

Resulullah (s.a.v)'in İslamı tebliğ ederken şiir ve şair olayını küçümsememiş olması dikkat çekicidir. Bir taraftan müşrik şairlerle mücadele etmiş, bir taraftan da Müslüman şairleri himaye ve taltif etmiş, Kur'an'ın kötülediği kötü şairlere cevap vermeye, Müslümanların morallerini güçlendirecek şiirler yazmaları teşvik etmiş ve kendisi de çeşitli zamanlarda şiir söylemiştir. Etrafından ayırmadığı üç meşhur şairi vardı. Bunlar 1. Hassân b. Sâbit, 2. Abdullah ibn Revâha, 3. Ka'b b. Mâlik.

Hz. Peygamber (s.a.v) için şir, hem iyiye ve hem de kötüye kullanılabilecek bir silah idi. Çünkü mümin kişi, bedeniyle ve malıyla olduğu kadar diliyle de cihad etmekle mükellef idi. Bu nedenle de şairlerine, çeşitli zamanlarda Mekkeli müşriklere ve kafirlere karşı şiir söylemerini teşvik etmişti.

Resulullah (s.a.v), batıl ve heva adına olan şiirleri redderken, Hak yolunda edep adına olan şiirleri övmüş ve şairlerine iltifatlarda bulunmuş ve onları şiir söylemeye teşvik etmişti. Hendek kazılırken, kendisi de uzunca bir şiir söylemişti.

İslam alimleri, buna bağlı olarak şiir hakkında bazen lehte ve bazen de aleyhte açıklamalarda bulunmuşlardır. Bunu yaparken de; kötü olan ve iyi olan ve insanları mutlu ve huzurlu olmaya götüren şiirlerinde söylenmesi ve ezberlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Bu konuda gelen hadislerden bazısı şu yollardan gelmiştir: Übey b. Ka'b, Abdullah ibn Abbâs, Aişe, Amr ibnu'ş-Şerrid, Câbir b. Semure, Enes, Heysem İbn Ebi Sinan, Berâ, Ebu Hureyre, Cündub ibn Abdullah

[3] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/300

[4] Hadis; güzel ve faydalı olan şiirleri övmektedir. Zaten Resulullah (s.a.v)'de bu tür şiirler karşısında her zaman iyi ve olumlu bir tavır sergilemiştir.

Hikmet'in, bir çok anlamı varsa da, burada; "doğru, hakka uygun olan söz" anlamına gelmektedir. Aslen "men etmek" anlamında olduğu da söylenmiştir. Çünkü hadis; şiirde, kişiyi sefihlikten ve kötülükten men eden faydalı bir söz olduğunu ifade etmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Edeb 90; Ebu Dâvud, Edeb 95 (5010, 5011); Tirmizî, Edeb 69 (2847, 2848); İbn Mâce, Edeb 41 (3755); Dârimî, İsti'zan 68 (2707); Müsned: 1/269; Taberânî, el-Kebir, el-Evsat; Ebu Nuaym, Hilye,7/269, 8/309; Hâtıb el-Bağdadî, Tarihu Bağdad, 3/98, 122, 4/254, 8/18, 14/49

[5] Hadisin metninde geçen "Advâ" kelimesi, hastalık bulaşması demektir. Resulullah (s.a.v), bu sözüyle; cahiliyye döneminden kalma inancı yıkmak istemektedir. Çünkü Araplar, cahiliyye döneminde hastalığın Allah'ın fiiliyle değil de, tabiatı icabı bulaştığına inanıyorlardı.

İşte Resulullah (s.a.v), bu sözüyle; Arapların bu batıl inançlarına cevap vermiş, her şeyde olduğu gibi, hastalığın bulaşmasında da Allah'ın fiilinin dikkate alınması gerektiğini, Allah hastalığın bulaşmasını yaratmazsa, insanın kendi kendine hiçbir şey yapamayacağını belirtmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Tıb 43, 44, 54; Müslim, Selam 109 (2222), 101 (2220), 113 (2224), 116; Ebu Dâvud, Tıb 24 (3911-3915, 3916); Tirmizî, Kader 9, Siyer 47; İbn Mâce, Tıb 43; Müsned: 3/312; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/307, 308; Taberânî, el-Kebir , 11/238; Ebu Ya'lâ

[6] Hadisin metninde geçen "Tıyera" kelimesi, uğursuzluğa yorma demektir. Araplar, cahiliyye döneminde kuşları ve geyikleri ürkütüpde hayvan sağ tarafa giderse, onunla teberrükte bulunup işlerine, güçlerine veya yollarına devam ederler, sol tarafa giderse yapacakları şeyden dönerler ve uğursuzluk yorumunda bulunurlardı. Bu suretle bir çok zaman yapacakları işlerden geri kalırlardı. İslam dini, bunu yasaklamış ve zarar veya yarar hususunda hiçbir etkisi olmadığını haber vermiştir.

Başka bir hadiste; "herhangi bir şeyi uğursuzluğa yormak, şirktir" buyurulmuştur. Yani uğursuzluğun, fayda veya zarar verdiğine inanmak şirktir. Çünkü cahiliyye devri Arapları, uğursuzluğun etkisine inanırlardı ki, bu da, şirktir.

Fal: Herhangi bir işi hayra yormaktır. Hem sevindirici ve hem de üzücü bir işte kullanılır. Resulullah (s.a.v)'in bu şekilde falı sevmesi, sonuç itibariyle yüce Allah'tan bir hayr ve fayda ummayı gösterdiği içindir. Çünkü insan, kuvvetli veya zayıf bir sebepten dolayı Allah'tan bir fayda beklerse, ümit cihetine hata etmiş olsa bile, onun bu bekleyişi hayrdır. Bu tür fala, şu tür bir örnek verebiliriz: Hastası olan bir kimsenin, dışardan birinin: 'Ey Salim' sözünü işiterek hayra yorması yada bizim hastada selamete erer demesi.

Fal denilince, zamanımızda avuca bakmak, bir tasa bakmak, kahve fincanına bakmak veya bu tür falcılara başvurarak işlerinin iyi gidip gitmeyeceğine baktırmak anlaşılıyorsa, bu, fal değil, doğrudan doğruya kehanete girmektedir. Buna inanmak ise, küçük şirktir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Tıb 43, 44, 54; Müslim, Selam 110 (2223), 113 (2224), 116; Ebu Dâvud, Tıb 23 (3907), 24; Tirmizî, Siyer 47 (1615); Müsned: 3/312, 6/246; Hâkim, Müstedrek, 1/17-18, 32; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/307, 311, 312, 313, 314; Taberânî, el-Evsat; Bezzâr

[7] Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/311

[8] Hadis; çocuklara, zayıflara, düşkünlere, hatta bütün insanlara ve hayvanlara merhamet etmeyi kapsamaktadır. Yani mümin olsun, kafir olsun bütün insanları içermektedir.

Merhamet; canlılara yiyecek-içecek vermek, hayvanlara ağır yük yüklememek; dövme, açıktırma, yarma gibi vasıtalarla onlara karşı haddi aşmamaktır.

Mümin olsun, kafir olsun bütün insanlara, kendinin olsun yada olmasın bütün hayvanlara acımayan, hayvanı doyurup sulamayan, yükünü hafifletmeyen, insafsızca döğen veya insanlara acımayan, insafsızca davranan, kötü davranan kimse, ahirette Allah'ın rahmetine nail olmayacaktır. "İyilik yaparsanız kendi nefsiniz için yaparsınız" (İsrâ: 17/7) buyurularak her türlü insana ve hayvana veya canlıya yapılan merhametin, sonuç itibariyle kişinin kendine yaptığına dikkat çekilmiştir.

Mümin kul; solcu, sağcı, inançlı, inançsız, laik gibi her türlü insana ve diğer canlılara karşı merhametli davranmak zorundadır. Çünkü inandığı dinin temelinde; inanmayan insana karşı saygılı olma, hoşgörülü olma, barışçı olma, hak ve özgürlüklerini verme vardır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Edeb 18, 27; Müslim, Fezail 65 (2318), 66 (2319); Ebu Dâvud, Edeb 145 (5218); Tirmizî, Birr (1912), 16 (1923); Müsned: 2/241, 269, 3/40, 4/358; Heysemî, Keşfu'l-Estâr, s. 400 (H. No: 1953); Taberânî

[9] İnsanoğlu yaratılışından gelen fitri bir meyille mala düşkündür. Allah'ın muhafaza edip bu fitri duyguyu nefisten temizleme hususunda muvaffak ettikleri dışında hiçbir kimse, mal toplamaya doyamaz. Bunlarda azdır.

"Bağışlar" ifadesine, bu fitri duygunun kötü olduğuna ve günah makamında yer aldığına ancak Allah'ın yardımı ve desteğiyle onu nefisten uzaklaştırmanın mümkün olduğuna işaret etmek için yer verilmiştir. Mümin kul; mal hırsı ve mala düşkünlükten uzak durmalıdır. Malı, dünya gayesi için değil de ahiretine araç olarak kullanabilmelidir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Rikak 10; Müslim, Zekat 118 (1049), 119 (1050), Rikak 116 (1048); Tirmizî, Menakib 64 (3898), Zühd 27 (2338); Dârimî, Rikak 62 (2781); Müsned: 5/117; Heysemî, Mecmau'z-zevaid, 7/140, 10/243, 244, 245; Taberânî; Bezzâr; Ebu Ya'lâ

[10] İnsanda fıtrı ve vazgeçilmez duygulardan biri de; dünya sevgisidir. İnsan kendini dünya sevgisinin galebesine bırakıverirse, ahireti unutmaya ve terk etmeye götüren aşırılıklara, dünyevi arzuların peşine, suistimallaere ve haramlara düşürebilir. Her devirde görülen aşırı kazanç çılgınlıkları, bundan meydana gelen binbir çeşit hileler, skandallar, sahtekarlıklar, ölmeler, öldürmeler hep İslamın sınırlamaya çalıştığı dünya sevgisidir.

İslam dini, dünyaya bakış açısında bir denge getirmektedir. Bu dengeye göre; ahireti unutturmayacak, ibadetten alıkoymayacak, kısacası; Allah ve Resulünden alıkoymayacak ölçüde dünyalık talebine izin vermektedir.

Güçlü müslümanın, zayıf müslümana nazaran Allah'a daha sevgili olduğunu ve veren elin, alan elden üstün olduğunu belirten İslam dini, dünyanın tamamen terk edilmesi taraftarı değildir. Çünkü dünya, müslümanın hayatını sürdürdüğü, kendisini ahirete hazırladığı, kulluk görevini yerine getirdiği, kazanç elde ettiği bir yerdir. İslam dini; dünyayı, ne tamamen terk edilmesi gerektiğini ve ne de dünyaya tamamen sarılması gerektiğini ifade etmektedir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Zekat 47, 50; Müslim, Zekat 96 (1035), Zikr 99 (2742); Tirmizî, Fiten 26 (2192), Zühd 41 (2374), Kıyame 29 (2463); Nesâî, Zekat 50, 81, 93; İbn Mâce, Fiten 19; Müsned: 3/402, 3/7, 21, 6/41, 68, 364; Heysemî, Mecmau'z-zevaid, 10/246; Taberânî; Ebu Ya'lâ; Bezzâr

[11] Küfür ve şirk içerisinde bulunan kimsenin, ebedi cehennemlik olduğu bilinen bir husustur. Fakat dünya hayatında hiçbir kimsenin uhrevi halini bilmek güçtür. Cennetlik yada cehennemlik olan kişiyi, ancak Allah'ın özelliklerini belirtmesiyle yada Hz. Peygamber (s.a.v)'in ifadesiyle bilinebilir. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v)'de, kötü bir sonuca uğramamak için devamlı surette Allaha sığınılması gerektiğini belirtmiştir. Selef ve halefin büyükleri, kötü bir sonuçla hayatlarını kapamamak için hep Allah'a sığınmışlardır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Kader 1, 5, Enbiya 1, Rikâk 33; Müslim, İman 179 (112), Kader 1 (2643), 2-4, 11 (2651), 12; Ebu Dâvud, Sünnet 16 (4708); Tirmizî, Kader (2138); İbn Mâce, Mukaddime 10 (76), Vesaya 3 (2704); Müsned: 1/382, 414, 2/278, 484, 5/332, 335, 6/107, 108; Taberânî, Bezzâr, Ebu Ya'lâ; Feryâbî, Tarih; İbn Mürdeveyh, Tefsir; Ebu Nuaym, Tıb

[12] "İstişare" kelimesi, "işaret" kökünden türemiş olup 'fikir danışma ve nasihat isteme' anlamına gelmektedir. "Müsteşar" ise, kendisiyle fikir danışılan ve nasihat istenilen kimsedir.

Hz. Peygamber (s.a.v), bu hadisde; toplumsal hayatın vazgeçilmez bir ihtiyacı olan fikir alış-verişinin bir adabını belirtmektedir ki, o da; fikrine başvurulacak kimsenin (=müsteşarın), güvenilen bir kimse olmasıdır. Buna göre kendisine danışılan kimse, danışan kimseye; ihanet etmemeli, sorulan hususta gerçek ve doğru olanı söylemeli, soru sahibinin isteği doğrultusunda hareket eden kimse olmamalıdır. Kur'an-ı Kerim, Hz. Süleyman (a.s)'ın mektubu üzerine takip edilecek siyasetin tespiti maksadıyla yakınlarının toplayan Belkıs'ın yaptığı istişareyi (Neml: 27/29-33), Firavun'un Hz. Musa (a.s)'a karşı alınması gerekli tedbirleri tespit için etrafındakilerle yaptığı istişareyi (A'râf: 7/109-112) ve Hz. İbrahim (a.s)'ın, oğlu İsmail'i kurban etmesi hususunda oğluyla yaptığı istişareyi (Saffât: 37/101-102) belirterek; hem Müslümanların (Şûra: 42/36-38) ve hem de Hz. Peygamber (s.a.v)'in (Âl-i İmrân: 3/159), güvenilen kimselerle istişare yapmasını teşvik etmektedir.

[13] Resulullah (s.a.v), bu hadiste; ümmetine "erken"i, yani günü ilk saatini tavsiye etmektedir. Erken saatlerde yapılacak işlerin mübarek ve hayrlı kılınması için de dua etmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v), pek çok işte günün ilk saatini tercih etmiştir. İbadet, yolculuk, düşmana saldırı ve ilim öğrenme gibi.
Yalnız hadis, mutlak olmayıp kayıtlıdır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde insanlar, genellikle, ya ticaretle yada ziraatla uğraşıyorlardı. Dolayısıyla da hadis; daha çok bugün esnaf, tüccar, ziraatçi gibi kimseleri kastetmektedir. Fabrika, devlet memurluğu ve bu tür işlerde çalışan kimseleri kastetmemektedir. Çünkü bu tür iş yerlerin mesai tarzı farklıdır. Bu iş yerlerinde çalışan insanlar, belli bir mesaiye göre çalışmaktadır. Dolayısıyla da hadisi genelleştirmek mümkün değildir.
Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: İbn Mâce, Ticarât 41 (2236, 2237, 2238); Ebu Dâvud, Cihad 78 (2606); Tirmizî, Büyu' 6 (1212); Dârimî, Siyer 1; Müsned: 1/154, 3/416; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 4/61-62
[14] Dört Abdullah şunlardır: 1. Abdullah ibn Abbâs, 2. Abdullah ibn Ömer, 3. Abdullah ibnu'z-Zübeyr, 4. Abdullah ibn Amr
[15] Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 4/61-62
[16] Ebu Dâvud, Cihâd 78 (2606); Tirmizî, Büyû' 6 (1212); İbn Mâce, Ticârât 41 (2336); Dârimî, Siyer 1; Müsned: 3/416
[17] İslamın çokça önem verdiği hususlardan birisi de, sıla-i rahmdir. Yani akrabalar ve yakınlar arasındaki ilişki. Bunun iyi olması; karşılıklı sevgi-saygı ve yardımlaşma temeline dayanması gerekmektedir.
Sıla-i rahm, öncelikle akrabalara ve yakınlara, sonra da komşulara, arkadaşlara, iş arkadaşlarına, din kardeşlerine ve her çeşit tanıdıklara karşı bir görevdir.
Fakat bu kimselerle olan ilişkimiz, belirli bir düzeyde olmalıdır. Tanıdığımız insanlarla her gün veya devamlı bir surette görüşme isteğimiz; aradaki sevgi, saygı ve yardımlaşma bağına zarar verebilir. Sık görüşmeler, insanda bıkkınlık oluşturabilir. Bu nedenle de ilişkileri sağlam bir hale getirebilmek için görüşmelerin ve ziyaretlerin seyrek tutulması, aradaki sevgi bağını güçlendirir. İşte Hz. Peygamber (s.a.v), bu hususa temas etmektedir.
[18] Hz. Peygamber (s.a.v), gerek çocuklar için ve gerekse de büyükler için bazı kayıtlar çerçevesinde oyuna yer verdiği görülmektedir.
Oyun ile ilgili rivayetler incelendiğinde, Sünnette, oyunların üç grupta ele alındığı görülür:
1. Gayeli Oyunlar: Bu tür oyunlar, hayata hazırlayıcı mahiyettedir. Bunlara, gerek çocuklar ve gerekse de büyükler teşvik edilmiştir. Erkekler için atış, yüzme, ata binme, atletizm; kızlar için ise bebeklerle ve ev işleriyle ilgili oyunlar gibi.
2. Zararlı Oyunlar: Bu tür oyunlar, dinen yasaklanmıştır. Uğursuzluk çıkarma, kumar, bahisli yarışmalar gibi. Bunlara mutlaka yasaklanmış bir husus bulaşmaktadır veya bulaşma ihtimali vardır. Aslında meşru olan bütün oyunlar, bu şekle döküldüğü takdirde zararlı bir hale dönüşür. Yasaklanmış olan veya bu hüviyete girmiş olan oyunlardan herkesin uzak durması gerekmektedir.
3. Oyalayıcı Oyunlar: Bu tür oyunlar, insanların hoş vakit geçirmelerine yardımcı olan oyunlardır. Yasaklanmış cinsten olmamak kaydıyla meşgul edip eğlendirici her çeşit oyun, bu çerçevede değerlendirilebilinir. Örneğin, güvercin, kuş ve köpeklerle yapılacak oyunlara genelde cevaz verilmiştir. Fakat burada mekruh görülen husus, bütün vaktini bu tür oyunlara harcanmasıdır.
İşte bu hadis de; bu tür bir oyun içine girmektedir. Bu nedenle de Hz. Peygamber (s.a.v), vaktinin çoğunu güvercin peşinde geçiren bu kimsenin bu tutumunu hoş görmemektedir. Bu tür oyunlar içerisine; satranç, bayram, düğün, sünnet düğünü de girmektedir.
Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Ebu Dâvud, Edeb 65 (4940); İbn Mâce, Edeb 44 (3764, 3765, 3766, 3767)
[19] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, s. 302 (H. No: 4919)
[20] Burada Hz. Peygamber (s.a.v)'in başında ihtiyarlık alameti olan beyaz kılların fazlaca gözükmesi kastedilmemektedir. Çünkü bazı rivayetlerde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ölümü sırasında saç ve sakalındaki beyaz kılların 14 adet olduğu belirtilmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in, "Beni… sureleri ihtiyarlattı" buyurması; o surelerdeki .çereğin kendisini fazlaca düşündürüp ağzının tadını kaçırdığını ifade etmek içindir. Söz konusu bu sureler; eski kavimlerin ve toplumların başlarına gelen belaları, özellikle de kıyametin kopma anında meydana gelecek olan olayları haber vermekte ve gelecekte insanın başına gelecek dehşetli olayları safha safha anlatmaktadır.
Gerçek mümin kul, bu olayları düşündükçe hayatın gelip geçici olduğunu, ölümün bir gün mutlaka geleceğini, ahirete iyi hazırlanması gerektiğini hatırlatmaktadır.
Hûd surelerinin kardeşleri; Vâkıa, Hakka, Mürselât, Tekvîr ve Karia'dır. Bunları, bu konuda gelen rivayetlerden bilmekteyiz.
[21] Mürsel olarak gelmiştir.
[22] Mürsel olarak gelmiştir.
[23] 220 nolu hadis.
[24] Mürsel olarak gelmiştir.
[25] İnsanların, cennetlik yada cehennemlik olmaları; onların kendi tutum ve davranışlarıyla ilgilidir. Herkese cennetlik yol ile cehennemlik yol açıktır. Kişi, kendi "fiiliyle" cennete yada cehenneme girer. Böylece kişi, kendi eylemiyle cennetlik veya cehennemlik olur.
[26] Müsned: 4/176-177
[27] Müsned: 6/441
[28] Tirmizî, bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.
[29] Ebu Dâvud, Sünnet 16; Tirmizî, Tefsiru sure-i A'râf 2; Muvatta, Kader 2; Hâkim, Müstedrek, 1/27
[30] Hadis; hiçbir kimsenin, ibadet ve tatlarıyla sevabı ve cenneti hak etmediğine, bunların ancak Allah tarafından bir ikram ve ihsan olmak üzere verildiğine delalet etmektedir.
Burada Allah'ın rahmeti söz konusudur. Allah, rahmeti gereği, müminleri cennete koyacak ve kafirleri de ebediyen cehennemde bırakacaktır. Dünyada Allah'ın rahmeti sayesinde hem kafir ve hem de mümin kul, rızkını elde eder ve geçimini sağlar.
Hiçbir kimse, cehennemden kurtulmak için ameline güvenmemelidir. Çünkü insan, işlemiş olduğu eylemin ne kadarının kendisini cennete götüreceğini bilemez. Çünkü ebedi olan cennet, insanların dünyada yaptıkları ve işledikleri amellerin bir sonucu değildir. Zira insan, dünyada Allah'a iman etme ve imanının gereği olarak salih ameller işlemesi bir görev ve emir durumundadır. Bu kulluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İşte Allah, kendi lütfuyla bu insanları cennete koyacaktır. Fakat ilahi lütfe elde etmede, amel defterinin ve kitabın sağdan verilmesi önemli bir etken olacaktır.
[31] Müslim, Sıfatu'l-Kıyame 78 (2818); Müsned: 6/125, 273
[32] Müslim, Sıfatu'l-Kıyame 77(2817); Müsned: 3/337, 362, 394;Dârimî, Rikâk 24 (2736)
[33] Buhârî, Merdâ 19; Müslim, Sıfatu'l-Kıyame 71-76 (2816); İbn Mâce, Zühd 20; Müsned: 2/235, 256, 264
[34] Hz. Peygamber (s.a.v), risaleti sırasında yazı yazma meselesi üzerinde büyük bir ciddiyetle ve titizlikle durmuştur. Peygamber olmasının yanı sıra o, bir devlet başkanı idi. Bu nedenle de gerek diğer devlet başkanlarına ve gerekse de vali yada zekat memuru olarak bir yere gönderdiği kendi sahabileriyle yazışmalarda bulunmuştur. Bu yazışmaları yaparken şu davranışları yapmış ve tavsiyede bulunmuştur:
4. Yazılara, Besmeleyle başlama
5. Gönderenin ve muhatabın isimlerini genellikle selam takip etmekte. Yalnız muhatap olan kişi mümin değilse, o zaman "es-Selâmu alâ meni't-tebea'l-hudâ" (=Selam, hidayete uyanlara olsun) denilmekte.
6. Asıl maksada geçilirken, "Emma ba'd" (=Bundan sonra) ifadesi kullanılmakta.
7. Maksat, çok veciz olarak ifade edilmekte, muhataba göre bir dil kullanılmakta; muhatabın kolayca anlayacağı konulara, ifadelere, kavramlara ve hatta yerel kelimelere yer verilmekte.
8. Mektuba şahit olan kimseler ve mektubun yazılmasında katiplik yapanlar, mektubun sonunda çoğunlukla ismen belirtilmekte.
9. Bir kısım vesikaların yazılış tarihine yer verilmekte.
10. Vesikalar, mühürlü olup Hz. Peygamber (s.a.v)'in mühründe "Muhammed, Resul, Allah" ifadeleri bulunmakta.
11. Vesikaların biri muhataba verilmekte, diğeri ise merkezde saklanmak üzere iki nüsha olarak hazırlanmakta.
12. Düzenli olan mektup yada yazı, yazıyı yazanın ismiyle başlanmakta. Örneğin, Allah'ın elçisi Muhammed'den falancaya şeklinde olması gibi.
Alâ ibnu'l-Hadramî, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v)'e yazdığı mektuba kendi ismiyle başlamış, Hz. Ali ve Halid b. Velid'de, bu tarzda mektup yazmışlardır.
Alâ ibnu'l-Hadramî, zekat toplamak ve İslamı öğretmek üzere Bahreyn'e Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından vali olarak tayin edilmiştir. Hz. Ebu Bekr ile Hz. Ömer döneminde de yerinde kalmış ve orada vali iken ölmüştür.
[35] Ebu Dâvud, Edeb 127; Müsned: 4/339

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Zahiri İnkıta' (Açık Kesiklik):

Ravinin muasırı olmayan bir şeyhden rivayet ettiğini ifade etmesi. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Zahiri İnkıta' (Açık Kesiklik):

Ravinin muasırı olmayan bir şeyhden rivayet ettiğini ifade etmesi. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

211) Şükür Secdesi (Bir Nimete Kavuşunca Veya Bir Sıkıntıdan Kurtulunca Şükür Secdesi Yapmanın İyi Bir Davranış Olduğu)

1161. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıkmıştık. Azverâ denen yere yaklaştığımızda Resûl–i Ekrem bineğinden indi. Sonra ellerini kaldırarak bir süre dua etti. Sonra secdeye kapandı, uzunca bir süre secdede kaldı. Tekrar ayağa kalktı, yine ellerini kaldırıp bir müddet dua etti. Sonra secdeye kapandı. Bunu üç defa tekrarladı. Buyurdu ki:
"Rabbimden dilekte bulundum ve ümmetim için şefaat niyaz ettim. O da ümmetimin üçte birini bana bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek için secdeye kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi bağışlamasını diledim; O da bana ümmetimin üçte birini bağışladı. Ben de bunun üzerine Rabbime şükür secdesine kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi diledim; O da bana ümmetimin geri kalan üçte birini bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek üzere secdeye kapandım."[1]

* Yapılan iyiliklere teşekkür etmek iyi kimselerin sıfatlarındandır. Gördüğü iyilik sebebiyle insanlara teşekkür etmeyen bir kimsenin Allah'a şükretmiş sayılmayacağını da yine Rasûlullah (s.a.v)'den öğrenmekteyiz.[2]
Allah'ın lütfu ve bize verdiği nimetler sayılamayacak kadar çoktur.[3] Tüm bu nimetler karşılığında Allah'a şükretmek, onun istediği gibi olmak, onun gönderdiği kitaba ve peygambere uymakla mümkündür. Rasûlullah (s.a.v) hayatı boyunca bir nimetle karşılaşınca daima secdeye kapanır, Allah'a şükrederdi.
Bu hadis-i şeriften şükür secdesinin nasıl yapılacağını ve duanın da nasıl yapılacağını öğreniyoruz. Zaten ayetlerde de belirtildiğine göre bağırıp çağırmaksızın içten ve yalvararak ve korkarak dua etmelidir.[4]

---

[1] Ebû Dâvûd, Cihâd 152.
[2] Ebu Davud, Edep 1.
[3] İbrahim: 14/34.
[4] Araf: 7/55-205, En'am: 6/63.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 341-342.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hafi İnkıta (Gizli Kesiklik):

Ravinin muasırı olduğu lakin görüşmediği; görüştüğü halde hadis almadığı bir şeyhten rivayet ettiğini ifade etmesi.
Ravinin görüşüp hadis rivayet ettiği bir şeyhten, işitmediği bir hadisi rivayet ediyor görünmesi de gizli kesiklik sebeplerindendir.
Meşhur muhaddis Abdu'r-Rezzak'ın şu rivayeti munkatı' hadise güzel bir örnek teşkil eder:
"Süfyan-ı Sevri'den, o Ebu İshak'dan, o Zeyd b. Yusey'den, o da Huzeyfe'den rivayet etmiştir. Huzeyfe demiştir ki Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hilafete Ebu Bekir'i geçirirseniz (iyi olur); çünkü o kuvvetli ve güvenilir biridir. Hiçbir koğucunun kınaması onu Allah yolundan alıkoymaz. Ali'yi geçirseniz (de olur); çünkü o, yol göstericidir, doğru yoldadır. Sizi de doğru yolda tutar."
Bu hadisin senedi ilk bakışta kesiksizdir. Lakin iyice tetkik eden hadis alimleri onun iki yerinde inkıta olduğunu tesbit etmişlerdir. Bunlardan birincisi, Abdu'r-Rezzak bu hadisi Süfyan (us-Sevri) den değil, en-Nu'man b. Ebi Şeybe'den duymuştur. İkincisi de Süfyanu's-Sevri Ebu İshak'dan değil, Şureyk'den rivayet etmiştir. Böylece isnadın iki yerinde en-Nu'man b. Ebi Şeybe ile Şureyk atlanmıştır.
İsnadında ravi ismi kapalı geçen munkatı' hadise misal:
Ebu A'la b. Abdullah b. eş-Şahir'den rivayet edilmiştir: O iki kişiden, (onlar) Şeddad b. Evs'ten rivayet etmişlerdir. Şeddad demiştir ki: Hz. Peygamber birimize namazında (dua ederek) şöyle demesini öğretti *"Allah'ım! Senden işler (im) de sebat (etmeme yardımcı olmanı) diliyorum."*
Bu hadislerin senedinde de, görüldüğü gibi iki kişiden bahsedilmiş, ancak bu iki kişinin kim oldukları açıklanmamıştır. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11-12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZBİRİNCİ HADİS

ALLAH VE İNSANLARIN SEVGISI

Ebu'l Abbas Sehl bin Sad es-Saidi (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Bir adam Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü yaptığım zaman beni Allah'ın ve insanların seveceği ameli bana bildir" bunun üzerine buyurdu ki:
"Dünyada zahid ol ki Allah seni sevsin, insanların yanındakine karşı zahid ol ki (onlarda bulunanı istemeki) insanlar seni sevsin." Hadis hasendir ibni Mace ve başkası güzel isnatlarla rivayet etti.1
Bu hadisi ibni Mace Halid bin Amr el-Kuraşi'den rivayetle tahric etti, o da Süfyanı es-Sevri'den, o da Ebi Hazım'dan, o da Sehl bin Sad'dan rivayet etti. ?eyh rahimehullah isnadının hasen olduğunu zikretti, bunda nazar vardır, çünkü Halid bin Amr el-Kureşi el-Emevi hakkında imam Ahmed dedi ki:Hadisi münkerdir, bir defasında da dedi ki: Güvenilir değildir, batıl hadisler rivayet ediyor. İbni Muayn dedi ki: Hadisi bir şey değildir (kıymet arzetmez), bir keresinde de şöyle dedi: Yalancıydı, yalan söylüyordu, ?ube'den uydurma hadisler rivayet metrüktür, zayıftır. Salih bin Muhammed ve ibni Adiy ona uydurma isnad etti, (S: 89) İbni Hibban onu güvenilirler kitabında da zikretti, zayıflar kitabında da zikretti ve dedi ki:2 Güvenilirlerden uydurmalarla ayrılıyor, yalnız kalıyordu, haberiyle delil getirmek helal değildir. Ukayli onun bu hadisini tahric etti ve dedi ki:Süfyan'ı Sevri hadisinden aslı yoktur, dedi ki:Halid'den Muhammed bin Kesir es-Sanani mütabeat etti, herhalde o ondan aldı ve ona işaret etti, çünkü meşhur olan bu Halid'dir.
Ebu Bekir el-Hatib dedi ki: Yine Ebu Katade el-Harrani ve Mihran bin Ebi Ömer er-Razi3 ve Sevri'den rivayet ettiler, dedi ki: En meşhuru ibni Kesir hadisidir, bu şekilde dedi bu Ukayli'nin şu sözüne zıttır:En meşhuru Halid bin Amr'ın hadisidir, bu daha sahihtir ve Muhammed bin Kesir es-Sanani o Masisi'dir, Ahmed onu zayıf gördü, yine Ebu Katade ve Mihran hakkında da konuşuldu (aleyhlerinde) fakat Muhammed bin Kesir o ikisinden de daha hayırlıdır, çünkü bir hafızın yanında güvenilirdir ibni Adiy onun bu hadisine şaşırdı ve dedi ki:Hakkında ne diyeceğimi bilmiyorum.4
İbni EbiHatim zikretti ki, kendisi Eban'a Muhammed bin Kesir'in Süfyan'ı Sevri'den rivayet ettiği hadisi sordu ve bu hadisi zikretti ve dedi ki:Bu hadis batıldır, yani bu isnadla böyledir, Muhammed bin Kesir'in Süfyan'ı Sevri'den rivayetinin aslı olmadığına işaret ediyor. İbni Meşiş dedi ki:Ahmed'e Sehl bin Sad hadisinden sordum, Ahmed dedi ki: -?aşırarak- La ilahe ilallah, bu hadisi kim rivayet ediyor?Dedim ki:Halid bin Amr, dedi ki: Halid bin Amr meselesine düştük, sonra sustu. Muradı kendisine Halid'in bu hadisini zikredene itirazdır. İbni Ebi Ubeyd el-Kasım bin Selam mevaiz5 kitabında Halid bin Amr'dan bu hadisi tahric etti, sonra dedi ki: Bu hadise ben itiraz ederdim, bana bu ?eyh Veki'den rivayetle bahsetti, kendisi ona sorduğunu söyledi, eğer onun söylemesi olmasaydı terk ederdim.

(1) Hadis hasendir, Tirmizi hasendir dedi, Nevevi de ona tabi oldu, Suyuti ona sahih işareti koydu, ibni Mace ve ibni Hibban "Ravdatul ukala"'da tahric etti. Taberani Kebir'de tahric etti, Hakim'de tahric etti ve doğruladı. Beyhaki, Kuda Ebu Nuaym ve ibni Adiy Kamil'de tahric etti. Fakat Zehebi senedinde Halid bin Amr olduğu için onu kınadı, Muhammed bin Kesir el Masisi'yi Ahmed zayıf gördü. Münziir dedi ki:?eyhlerimizden bazısı isnadını güzel gördü, bu akla uzaktır; çünkü bu Halid bin Amr el-Kureşi el-Emevi es-Saidi rivayetindendir.... Bu halir terkedildi ve itham olundu, ona güvenilir diyeni görmedim, fakat bununla beraber üzerine peygamberlik nurunun parıltısı var, ravisinin zayıf olup bunu Peygamber (s.a.v.)'in söylemiş olmasına bir engel yoktur. (Feyzul Kadir:1/481).
(2) Ukayli senedinde Muhammed bin Kesir el-Masisi es-Sanani'nin olmasından dolayı bu hadisi zayıflar içerisinde tahric etti, daha önce geçtiği gibi Ahmed onu zayıf gördü, Yahya bin Main dedi ki:Saduktur (Mizanü'l İtidal:4/18).
(3) Ebu Katade el-Harrani eş-?ami (Abdullah bin Vakid) hakkında ibni Main dedi ki:O bir şey değildir, Mihran bin Ebi Ömer er-Razi el-Attar'ı Ebu Hatim ve ibni Main dedi ki:O birşey değildir, Mihran bin Ebi Ömer er-Razi, el-Attar'ı Ebu Hatim ve ibni Main güvenilir gördü, Buhari dedi ki:Hadisi sallantılıdır. Nesai dedi ki:Kuvvetli değildir. (Mizanü'l İtidal:4/196, 564).
(4) İlel kitabında zikretti: 2/107.
(5)Rakam: 131.
"İbni Adiy bu hadisi Halid bin Amr'ın tercümesinde tahric etti yine onun Muhammet bin Kesir rivayetini de zikretti ve dedi ki bu hadis Sevri'den münkerdir ve dedi ki bunu Züfer -yani ibni Selman- Süfya'nın kardeşi Muhammed bin Uyeyne'den tahric etti Ebu Hazim'den o da Ebu Hazim'den rivayet etti o da ibni Ömer'den rivayet etti Züfer ve Muhammed bin Uyeyne'nin ikiside zayıftır dedi2 bu hadis başka bir vecihle mürsel olarak rivayet edildi onu da Ebu Süleyman bin Zeber Dimeşki İbrahim bin Ethem'in Müsned'inde tahric etti bu müsnedi Muaviye bin Hafs rivayetinden topladı o da İbrahim bin Ethem'den o da Mensur'dan bin Hiraş'dan şöyle dediğini rivayet etti bir adam Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve dedi ki:
"Bana bir amel bildir ki onun üzerine beni Allah sevsin ve onun üzerine beni insanlar sevsin." Bunun üzerine buyurdu ki:
"Allah'ın seni onunla seveceği amel ise dünyada zühddür, insanların seni seveceği amel iseşu dünyalıklara bak ve onlara at (ver)."3 Bunu ibni Ebi Zemmü'dDünya kitabında Ali bin Bekkar rivayetinden tahric etti o da ibrahim bin Ethem'in şöyle dediğini rivayet etti bir adam Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve hadisi zikretti isnadında ne Mansur'u ne de Rabi'i zikretti hadisinde de dedi ki: Elindeki dünyalıklardan onlara at (ver) bu hadis iki büyük vasiyeti içermiştir birincisi dünyada zühd bu Allah'ın kula olan sevgisini gerektirir ikincisi insanların elindekine zahid olmak onlardakini istememek) bu da insanların sevgisini gerekli kılar dünyadaki zühdün övülmesine dair Kuran'da çok işaret var yine ona rabet etmenin kınanmasına dair yine çok işaretvardır, Allah Teala buyurdu ki:(Fakat siz (ey insanlar) ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz.) (A'la: 87/16-17) (S: 91)Allah Teala buyurdu ki:(Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah (sizin için) ahireti istiyor) (Enfal: 6/67), Allah Teala Karun kıssasında buyurdu ki:(Karun ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Karun'a verilenin benzeri bizim de olsaydı, doğrusu o çok şanslı dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size!İman edip iyi işler yapanlara göre Allah'ın mükafatı daha üstündür. Ona yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz (en güzel) akibet takva sahiplerinindir.) (Kasas: 28/79-83) Ve:(Onlar dünyla hayatıyla şımardılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başkabirşey değildir) (Ra'd: 13/26). Ve buyurdu ki:(Onlara de ki:"Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez) (Nisa: 4/77) Firavn ehlinin iman eden kimsesinden hikaye ederek şöyle buyurdu: (Ey Kavmim siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim. Ey kavmim şüphesiz bu dünya hayatı, geçici bir eğlencedir. Ama ahiret, gerçekten kalınacak yurttur) (Nisa: 4/77) Allah azze ve celle ameli, çalışması ve niyetiyle dünyayı isteyeni zikretti, bunun zikri; "Ameller niyetlere göredir"10 hadisi üzerine konuşurken geçmişti, Allah katında dünyanın kınanması ve hor görülmesi hakkında hadisler çoktur.
Müslim'in Sahih'inde11 Cabir (r.a.)'in Peygamber (s.a.v.)'den şunu rivayet ettiği geçmektedir:"İnsanlar iki tarafindayken Peygamber (s.a.v.) çarşıya uğradı iki kulağı küçük ölü bir keçi yavrusuna rastladı, kulağından tuttu ve buyurdu ki:
"Bu sizin olsaydı hoşunuza gider miydi?" Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resul'ü eğer o sağ bile olsaydı ona yine rağbet etmezdik çünkü o küçük ölü bir keçi yavrusuna rastladı, kulağından tuttu ve buyurdu ki:
"Vallahi dünya Allah'a bunun size hor oluşundan dahahordur."

(1) KAMİL (3/902).
(2) ZÜFER ÇOK VEHİM SAHİBİR, ibni Uyeyne hakkında Ebu Hatim dedi ki: Onunla delil olmaz, onun münkerleri vardır. (Mizanu'l İtidal: 3/680).
(3) Hadis mürseldir, adamları güvenilirdir, Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (8/41)Enes'ten şu lafızla tahric etti:"Bir adam Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve dedi ki:
"Bana bir amel bildir ki ben onu yaptığım zaman onun üzerine beni Allah ve insanlar sevsin, Peygamber (s.a.v.) ona buyurdu ki:
"Dünyada zahid ol seni Allah sevsin insanlar ise onlalra bunu (dünyayı at, seni severler)". Ebu Nuaym dedi ki:Bu hadiste Enes'i zikretti ve Ömer (bin İbrahim el-Müstemli) veya Ebu Ahmed (İbrahim bin Muhammed bin Ahmed el-Hemedani)'den olduğunu vehmetti, sağlam rivayet edenler onu Hasan bin Rabi'den rivayet etti, Mücahid'e gelmedi, yani mürseldir.
(9) Ğafir (Mü'min): 40/38-39)
(10)Bu meşhur sahih hadistir, kitabın metninden birinci hadistir.
(11) Müslim sahihinde Cabir'den tahric etti (Müslim'in Muhtasarı: 2078, Camiu'l Usul: 5/256).
Yine onda1 Müstevred el-Fihri'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediği rivayet edilir: "Dünya ahirete kıyasla sizden birinizin parmağını denize girdirmesi gibidir sizden biriniz baksın (denize parmağını daldırdıkdan sonra) parmağı ne kadar su ile dönecek) Tirmizi Sehl bin Sad (r.a.)'den tahric etti o da Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti : "Eğer dünya Allah katında bir sivrisineğin kanadına eşit olsaydı, ondan (dünyada) kafire bir içimlik su vermezdi" ve bunu Tirmizi doğruladı2 bir şeyde zühdü manası: Mustakil olarak horluğundan dolayı ondan yüz çevirmek ona ehemmiyet vermemektir, denilir ki: ?eyün zeyüdün: Yani hakir, az. Selef ve daha sonra gelenler dünyada zühd hakkında konuştular bu konuda çeşitli sözleri vardır. Bu hususta merfu hadis variddir Tirmizi ve ibni Mace Amr bin Vakıd'dan tahric etti o da Yunus bin Halbes'ten o da Ebu İdris el-Havlani'den o da Ebu Zer'den o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle dediğini rivayet etti: Zahitlik helalı haram kılmakla malı zayi etmekle değildir, fakat dünyada zahidlik

elindekini Allah'takinden daha sağlam olmamasıdır, senin musibet sevabı içinde olmandır musibete uğradığın zaman onun sende kalmasını arzulamak ve ona tekrar arzu duymandır"3 Tirmizi dedi ki: Gariptir, bunu ancak bu vecihle biliyoruz. Amr bin Vakid münkerül hadistir.
Derim ki: Sahih olan İmam Ahmed'in Zühd kitabınd'a rivayet ettiği gibi mevkuf oluşudur, dedi ki: Bize Zeyd bin Yahya ed-Dimeşki, anlattı, (o da dedi ki:) bize Halid bin Sübeyh anlattı (o da dedi ki:) Bize Yunus bin Halbes anlattı, dedi ki: Ebu Müslim el Havlani (r.a.) de ki: Dünyada zahidlik helalı haram kılmakla, malı zayi etmekle değildir, ancak dünyada zahidlik: Allah'takini seni elindekinden daha sağlam olmasıdır, bir müsibete uğrarasan şayet o musibet sende kalırsa onu ecrini çok şiddetli ümit etmelisin, onu kendine (ahiret) azığı olmasını arzulamalısın.
Bunu ibni dünya Muhammed bin Muhacir riayetinden tahric etti, o da Yunus bin Mesire'den şöyle dediği rivayet etti: (s: 93) dünyada zahidlik helalı haram kılmakla ve malı zayid etmekle değildir, fakat dünyada zahidlik Allah'takini senin elindekinden daha sağlam olmasıdır halin musibete uğrdığınki ile musibete uğramadığınki eşit olmadır, hak uğrunda seni kınayanla seni öven bir olmalıdır. Zühdü üç şeyle tefsir etti hepsi de kalp amellerindendir, aza amellerinden değil bunun için Ebu Süleyman der ki: Kimseye zühd ile şahidlik etme, çünkü zühd kalpte: Birincisi: Kulun Allah'takine kendi elindekinden daha fazla güven içinde olmalıdır, bu yakinin sıhhatinden ve kuvvetinden kaynaklanır, çünkü Allah kullarının, rızkına kefildir, Allah Teala buyurdu ki: (Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir) (Hud: 11/6) ve buyurdu ki: (Semada da rızkını ve size vadedilen başka şeyler vardır)(Zariyat:51/22) ve buyurdu ki: (Rızkı Allah katında arayanın ve O'na kulluk edin) (Ankebut: 29/17) Hasan dedi ki: Kendi elindekine Allah katındakinden daha fazla güvenmem yakiniyin (kesin inanç) zayıflığındandır.
Ali ve ibni Mesud dedi ki: Rızkın en fazla ümit edildiği vakit dünyada un yok dedikleri vakittir. Mesruk dedi ki: Zannın ne güzel olduğu zaman hizmetçinin şöyle dediği andır: Evde buğday ekmeği ve bir dirhem bile yoktur.
İmam Ahmed dedi ki: Günlerimin en sevinçlisi sabahlayıpta yanımda hiçbir şeyin olmadığı gündür.
Ebu Hazimi Zaahide denildi ki:
"Senin malın nedir?"
"Benim malım ikidir, o ikisi ile fakirlikten asla korkma: Allah'a güven ve insanların elindekinden ümit kesmektir."8 Ona denildi ki:
"Sen fakirlikten korkmuyor musun?" dedi ki:
"Efendim göklerde, yerlerde ve yerin altındakilerin sahibidir ben fakirlikten korkar mıyım?" Ali bin Muvaffaka bir kağıt verdi, o da okudu, bir de ne görsün, ey Ali bin Muvaffak ben senin Rabbinken sen fakirlikten mi korkuyorsun?" yazılıydı.
Fudayl bin İyad dedi ki: Zühdün aslı Allah'dan razı olmaktadır ve dedi ki: Allah'a güvenir, Allah'ın kendisine olan tedbirine razı olur, ümit ve korku ile yaratıklardan alakasını keser, bu da kendisine hoş olmayan şeylerle dünyayı istemekten engeller

(1) Müslim, ibni Hibban ve Tirmizi Kays bin Ebi Hazim rahimehullah yoluyla tahric etti. (Camiu'l Usul: 5/257).
(2) Hadis sahihtir Tirmizi ve ibni Mace Sehl'den, Ebu Davud Cabir'den tahric etti: (Camiu'l Usul: 5/256 Irakinin ihya tahrici: 3/193. Beyrut baskısı).
(3) Tirmizi ve ibni Mace tahric ve ibni Mace tahric etti, musannifin zikretiği gibi garibtir.
(4) Ahmed "Zühd"'de tahric etti s: 18.
(8) Ebu Nuaym Hilye'de irad etti 3/232).
Kim böyle olursa dünyada gerçekten zahid olur, insanların en zengini olur, hatta dünyada bir şeyi olmasa bile böyledir, Ammar (r.a)'ın dediği gibi: Vaiz olarak ölüm, zenginlik olarak yakin, meşguliyet olarak ibadet yeter.1
İbni Misud (r.a.) dedi ki: Allah'ın kızdığı şeylerle insanlardan hoşnut olman Allah'ın rızkına karşı kimseyi övmemen, Allah'ın vermediği şeyden dolayı bir kimseyi kınamaman yakindir. Çünkü Allah'ın rızkını hırs edeninhırsı getirmez, hoşlanmayanın hoşlanmaması o rızkı geri çevirmez, Allah ilmi, adaleti ve hikmetiyle ruhu, ferahı yakin ve rızada kılmıştır, sıkıntı ve üzüntüyü kızgınlık ve şüphede kılmıştır.2 Mürsel bir hadiste:Peygamber (s.a.v.) şu duayı ediyordu:"Ey Allah'ım senden kalbime yerleşmiş bir iman istiyorum, sadık bir lisan istiyorum ta ki bana ayırdığın rızkı engelleyecek olmadığını bileyim, bana ayırdığın rızık ile beni razı kıl."3
Ata el-Horasani meclisinden kalkmadan şöyle diyordu:"Allah'ım bize senin yakinini ver ta ki dünya musibetleri bize küçük gelsin, bilelim ki bize ancak senin yazdığın isabet ediyor, bu rızıktan da ancak bize taksim ettiğin geliyor."4 İbni Abbas'tan merfu olarak bize şu rivayet edildi:"İnsanların en zengini olması kimi sevindirirse, Allah'takine kendi elinden daha fazla güvensin."5 İkincisi:Kulun dünyasında malının, çocuğunun ve bundan başka şeyinin gitmesiyle bir musibete uğradığı zaman dünyada kendinden giden şeyin geri kendisinde kalmasını arzuladığından daha fazla bu musibetin sevabına rağbet etmesidir, bu da yine yakinin mükemmelliğinden kaynaklanır.
(S:95) İbni Ömer (r.a.)'den rivayet edildi, Peygamber (s.a.v.) duasında şöyle diyordu:"Allah'ım bizimle senin masiyetlerin arasına girecek (masiyetlere engel olacak) korkundan bize de ver, bizi cennetine ulaştıracak taatından ver, dünya musibetlerini bize küçük kılacak yakinden ver."6 Ali bin Ebi Talib'in dediği gibi bu dünyada zühdün ve ona az rağbet etmenin alametlerindendir: Kim dünyada zahid olursa musibetler ona hafif gelir. Üçüncüsü:Hak hususunda kul yanında kendini övende kınayanda eşit olmalıdır. Bu da dünyada zühdün, onun hakir oluşunun ona az rağbet edişin alametlerindendir, çünkü kimin yanında dünya büyük olursa övülmeyi tercih eder kınanmayı sevmez, belki de kınanma korkusuyla birçok hakkı terkeder ve övülme için birçok metinin kalbinden düştüğüne delildir, hak sevgisinin kalbini doldurduğuna ve mevlasının razı olduğu şeylerin kalbini doldurduğuna delildir, ibni Mesud (r.a.) dedi ki:Yakin Allah'ın kızmasıyla insanları razı etmemendir.
Allah kendi yolunda cihad edip kınayanın kınamasından korkmayanları övdü. Seleften zühdün tefsiri hakkında başka ibareler de rivayet edildi, hepsi de daha öncekine dönüyor, Hasan'ın şu sözü gibi: Zahid birini gördüğü zaman şöyle diyendir:Bu benden daha üstündür, bu gerçekte zahidin şu manaya geldiği anlamına geliyor:O nefsinin övülüp yüceltilmesi hususunda zahiddir, bunun için için denilir ki:Başkanlıkta zahid olmak olmak (ona göz dikmemek, arzulamamk) altın ve gümüşte zahid olmaktan daha şiddetlidir (zordur)7 Kim kalbinden riyaset (baş olma) ve insanlardan yukarda olma sevgisini çıkarırsa o gerçek zahiddir, bu insanın yanında kendini övende kınayanda eşit olur. Vehb bin el-Verd rahimehullah dedi ki:Dünyada zahdilik, dünyada kaybolana üzülmemen, sana gelene de sevinmemendir,8 ibni's Semmak rahimehullah dedi ki:?u kimse zahidliği açık kimsedir. Dünyanın kendine yönelmesi de, arka dönmesi de o kulun yanında eşittir, fazlalığı da noksanlığı da eşittir, musibet hali de, bir musibet olmadığı hali de eşittir.

(1) Ondan ibni Ebi'd Dünya; "Yakin"'de zikretti, fakat senedinde meçhul vardır.
(2) İbni Ebi'd Dünya; "Yakin"'de rivayet etti, senedi munkatıdır.
(3) İbni Ebi'd Dünya; "Yakin"de tahric etti adamları güvenilirdir.
(5) Hadis merfudur Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 3/218 ve sonrası, şu lafızla tahric etti:"Kim insanların en zengini olmayı severse, Allah'takine kendi elindekinden daha fazla güven içinde olsun..."Yine Hakim, Kudai; "Müsnedü's ?ihab"'da Beyhaki: "Zühd'de" tahric etti, isnadı zayıftır. Taberani'nin Evsat'ta tahric ettiği Ebu'd Derda hadisinde şöyldir; "... fakat dünyada zahidlik kendi elindekine Allah'ta bulunandan daha fazla güvenmemendir"(Mecmaü'z Zevaid: 10/286).
(6) Hadis hasendir, Tirmizi tahric etti (3497) ve dedi ki:Hasen, garibtir. Nesai'de ve Hakim'de tahric etti ve doğruladı. (Camiu'l Usul: 5/84).
(7) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (8/238).Yusuf bin Esbat'tan tahric etti, şu lafızla tahric etti:"Riyasette zühd, dünyada zühdden daha şiddetlidir."
(8) Ebu Nuaym Hilye'de Vüheyb bin el-Verd el-Mekki'den tahric etti: (8/140).
-Zannediyorum imam Ahmed- soruldu ki:
"Beraberinde mal bulunan zahid olur mu?"Dedi ki:
"Eğer fazlalığı ile sevinmiyor, eksilmesiyle üzülmüyorsa o zahiddir." Zühri zahidden soruldu, dedi ki: "Haram sabrına üstün gelmeyendir ve helal şükründen kendini alıkoymayandır1 bu da öncekine yakındır, çünkü manası zahid dünyada harama gücü yettiği halde sabredip yapmayandır, helal işte olursa kendisini şükürden engellemez, bilakis Allah'a şükür eder." Ahmed bin Ebi'l Havari rahimehullah dedi ki:Süfyan bin Uyeyne'ye dedim ki:
"Dünyada zahid kimdir?"Dedi ki:
"Kendisine nimet verilince şükreden, bela verilince saberedendir" dedim ki:
"Ey Ebu Muhammed kendisine nimet verilince şükreden, bela verilince sabreden ve nimeti hapseden nasıl zahid olur?"Dedi ki:
"Sus, nimetler kendisini şükürden, belalar kendisini sabırdan engellemeyen kimse zahiddir."2 Rasia dedi ki:Zahidlik eşyayı hakkıyla toplayıp, hakkıyla geri koymaktır.3 Süfyanı Sevri rahimehulah dedi ki:Dünyada zühd kısa emeldir, kaba yemek ve aba giymekle değildir. Ve dedi ki:Selefin dualarından şu da vardı:Allah'ım bizi dünyada zahid kıl ve zühdü bizde genişlet, bizden geri çevirme, bize onu arzu lattır.
Yine imam Ahmed'de şöyle dedi:Dünyada zühd:Kısa emeldir, bir keresinde de dedi ki:Kısa emel ve insanların elindekinden ümit kesmektir. Kısa emel Allah sevgisini ve O'na kavuşmayı gerekli kılar, dünyadan çıkmayı gerekli kılar, uzun emel orada kalmayı gerektirir, kimin emeli kısa olursa, dünyada kalmayı sevmez, bu zühdün ve dünyadan yüz çevirmenin son noktasıdır, ibni Uyeyne buna şu ayetle delil getirdi:((Ey Muhammed onlara) de ki:?ayet (iddia ettiğiniz gibi) ahiret yurdu Allah katında diğer insanlara değilde yalnızca size aitse ve bu iddianızda doğru iseniz haydi ölümü temenni edin. Onlar, kendi elleriyle önceden yaptıkları işler (günah ve isyanları) sebebiyle hiçbir zaman ölümü temenni etmeyeceklerdir. Allah zalimleri iyi bilir. Yemin olsun ki, sen onları yaşamaya karşı insanların en düşkünü olarak bulursun.) (Bakara: 2/94-96)
(S:97) İbni Ebi'd Dünya Dahhak bin Müzahim'e isnatla şöyle dediğini rivayet etti:"Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü insanların en zahidi kimdir?"Buyurdu ki:
"Kabri ve belayı unutmayan, dünyanın süsünü terkeden baki olanı fani olana tercih eden, yarını kendi günlerinden saymayan ve nefsini ölü sayandır" bu mürseldir.5 Selefin bir çoğu zühdü kısımlara ayırdılar:Bir kısmı dedi ki:?irkte ve Allah'tan başkasına tapılan şeyde zühd, sonra bütün haram ve masiyetlerde zühd, sonra helalde zühd, bu da zühdün en aşağısıdır. Bu kısımdan ilk iki zühd farzdır, üçüncüsü: Farz değildir, çünkü farzların en büyüğü şirkte zühddür, sonra bütün masiyetlerde zühddür. Bikr el-Müzeni kardeşleri için şöyle dua ediyordu:Allah bizi ve sizi kendisine haram ve günahlara imkan veripte kendisini Allah'ın gördüğünü bilip onu terk eden kimsenin zühdüyle

zühdlendirsin.
İbni'l Mübarek dedi ki:Selam bin Ebi Muti dedi ki:Zahid üç şekil üzeredir, Birincisi:Söz ve fiilini Allah için yapıp, onunla dünyadan bir şey istememesidir. İkincisi:Düşgün olmayanı terkedip salih amel işlemektir. Üçüncüsü: Helalda zühd ancak bu birinci dereceyi zühd kıldı. Amel ve sözde ihlasa zıt olan gösteriş küçük şirktir, ona sevkeden dünyada övülmektir, ehli yanında öne geçmektir, bu da yükselme sevgisi ve riyasetin (baş olma) sevgisini bir çeşitidir.
İbrahim bin Edhem dedi ki: Zühd üç sınıftır: Farz zühd, fazilet zühd ve selamet zühddür. Farz zühd ise haramda zühddür, fazilet zühd ise: Helalda zühddür, selamet zühd ise: ?üphelililerde zühddür.7
İnsanlar özellikle haramdan zühd edip fazla mübahlardan zühd etmeyene zahid isminin hak olup olmadığında ihtilaf etti.

(1) (Ebu Nuaym Hilye'de şu lafızla tahric etti (7/287). "Helal şükrüne galip gelmeyen, haram da sabrına galip gelmeyendir."
(2) Süfyan'dan Ebu Nuaym Hilye'de: (7/237) tahric etti.
(3) Ebu Nuaym Hilye'de: (3/259) Rabia bin Ebu Abdurrahman'dan.
(5) Yine İbniEbi ?eybe Musannef'inde tahric etti.
(6) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 6/188.
(7) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (8/26, 10/13) zikredilen lafız onuncu cüzdekidir).
Bu konuda iki görüş vardır, birincisi: Bununla zahid ismini hak eder, bunun zikri Zühri, ibni Uyeyne ve başkasından daha önce geçti. İkincisi:Fazla mübahlara zühdü olmadıkça zühd ismini alamaz, bu arif alimlerden bir gurubun görüşüdür, hatta bazısı dedi ki:Bu halis mübah zühdü yitirildiği için zühd yoktur, bu Yusuf bin Esbat1 ve başkasının görüşüdür, bunda nazar vardır. Yunus bin Ubeyd diyordu ki: Dünyanın kıymeti nedir ki, onda zahid olan övülsün Ebu Süleymanı Darani dedi ki:Irak'ta zühd konusunda bize ihtilaf ettiler, bir kısmı dedi ki:Zühd insanlarla karşılaşmayı terketmektir, bazısı dedi ki:?ehvetlerin terkiyledir, bazısı dedi ki:Çirkin şeyleri terketmektir, herbirinin sözü birbirine yakındır dedi ki:Ben de seni Allah'tan alıkoyan şeyi terketmendir görüşünü savunuyorum.2 Ebu Süleyman'ın bu dediği güzeldir, bu zühdün bütün manalarını ve çeşitlerini topluyor. Bil ki kitap ve sünnette dünyanın kınanması kıyamete kadar birbiri ardınca gelen gece gündüz gibi zamana ait değildir, çünkü Allah Teala o ikisini (gece ve gündüzü)Allah'ı hatırlayıp şükretmeyi murad edenler için birbiri ardınca kılmıştır.
İsa (a.s.)'ın şöyle dediği rivayet edilir:Bu gece ve gündüz iki depodur, bu ikisine ne koyduğunuza bakınız. Aleyhissalü vesselam buyuruyor ki:"Gece yaratıldığı şey için amel ediniz, gündüz yaratıldığı şey için amel ediniz."Mücahid dedi ki:Hergün Ademoğluna der ki:Sana bu gün geldim, bu günden sonra da dönmeyeceğim, ben de ne yaptığına bak, o gün geçirilirse dürülür, sonra üzerine mühür vurulur, kıyamet günü Allah açıncaya kadar bir açılmaz, her gecede böyle der3 selefin bir şöyle bir şiir söyledi: Dünya ancak cennet ve cehenneme yoldur geceler insanın ticaret yeri günler pazar yeridir.
(S:99) Kınama Allah'ın insanlara beşik ve mesken kıldığı yeryüzüne de değildir, oradaki dağlar, denizler, nehirler ve madenlere de değildir, orada yetiştirdiği bitki ve ağaçlara da değildir, orada yaydığı hayvanlar ve başka şeylere de değildir, bütün bunlar insanların menfaatları olan Allah'ın nimetleridir, insanlar için onlarda ibretler ve Allah'ın birlik, kudret ve büyüklüğüne karşı deliller vardır, kınama ancak dünyada Ademoğlunun yaptığı fiillerdir, çünkü fiillerinin çoğunluğu neticesi övülmemiş şekilde gerçekleşiyor, veya sonuçta zarar verecek veya menfaatsiz geiyor, Allah Teala buyurdu ki:(Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve aranızda daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ziraatçilerin hoşuna gider, sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün) (Hadid: 57/20)
Ademoğlu dünyada iki kısımdır:Birincisi:Kullar için dünyadan sonra sevap ve ceza için bir yerin olmasını inkar edenler, bunlar Allah Teala'nın haklarında şöyle buyurduğu kimselerdir:(Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar yok mu, işte onların kazanmaka oldukları (günahlar) yüzünden varacakları yer ateştir) (Yunus: 10/7-8)
Onların gayretli dünyadan istifade, ölmeden önce lezzetleriyle ganimetlenmektir, Allah Teala buyurdu ki:(İnkar edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir) (Muhammed: 47/12).
Onlardan bazısı dünyada zühdü emreder, çünkü çokça dünyalığın sıkıntı ve keder getirdiğini görür ve der ki:Nefsin alakası çoğaldıkça ölüm anında ondan ayrılmak nefse acı verir, bu onların dünyada zühdlerinin son noktasıdır. İkinci kısım:Sevap ve ceza için bir diyarın varlığını kabul edenler, bunlar müslümanların şeriatına bağlı olan kimselerdir, bunlar üç kısma ayrılırlar, nefsine zulmedenler, orta halli olanlar ve hayırlara koşanlar, önde gidenlerdir, nefislerine zulmedenler çoğunluktur, dünya süsüyle beraberdirler, dünyayı helal olmayan yönden kazanırlar, uygun olmayan yerde kullanırlar, dünya en büyük gayesi olmuştur, onunla razı olur, onun için kızar, onun için dostluk, onun için düşmanlık eder, bunlar oyun, eğlence süs, övünme ve çokluk sahibi olma arzusundadırlar, hepsi de dünyadan maksadın ne olduğunu bilmemiştir, ahiret yurdu için azık edinilecek yolculuk yeri olduğunu bilmemişlerdir.

(1) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 8/238.
(2) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 9/258.
(3) Mücahid'den Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 3/292.
Her ne kadar mücmel iman ile inanıyorlarsa da tafsilatlı olarak bilmiyorlar, dünyada Allah'ı bilenlerin tattığını tadamıyorlar, dünyada tadılan şeyler ahirette depolananların bir nümunesidir. Onlardan orta halli olanlar dünyadan mübah yönden istifade eder, farzlarını yerine getirir gerekliden fazlasını nefsi için tutar, dünya şehvetlerinden istifade eder (helal yönden) bunlara zahid ismi verileceği hususunda ihtilaf edildi, bu hususta onlara bir ceza yoktur, ancak dünyada genişlikleri nisbetinde ahirette derecelerinden eksiltilir.
İbni Ömer dedi ki:Kul dünyadan birşey elde ederse Allahkatında derecelerinden eksilir her ne kadar cömertte olsa böyledir, bunu ibni Ebi'd Dünya güzel bir isnatla tahric etti,1 merfu olarak Ayşe (r.a.)'den de rivayet edildi, isnadında nazar vardır.
İmam Ahmed Zühd kitabında isnadıyla rivayet etti ki: Bir adam Muaviye'nin huzuruna girdi, Muaviye ona bir elbise giydirdi, sonra adam çıktı sahabeden EbuMesudel Ensari ve bir adama uğradı, birisi dedi ki:Onu (elbiseyi) iyiliklerinden al, diğeri de dedi ki:Onu güzel şeylerinden al.Ömer'e isnatla şöyle dediğini rivayet etti:Eğer iyiliklerinden eksilmeyeceğini bilseydim size yumuşak davranarak aranıza karışırdım, fakat Allah azze ve celleyi bir kavmi ayıplayarak şöyle buyurduğunu işittim:(Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz.) (Ahkaf: 46/20). Fudayl bin İyad dedi ki:Dilersen dünyadan az istifade et, dilersen çok sen ancak torbandan alıyorsun, buna şu şahittir, Allah kullarına fazla dünya şehvetlerini, onun süsünü haram kıldı, onu onlar için ahirete biriktirdi, buna şu ayetle merdivenleri gümüşten yapardık. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları koltukları da (hep gümüşten yapardık)(S: 101) (Ve onları zinetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçimliğidir. Ahiret ise, Rabbinin katında Allah'ın azabından sakınıp rahmetine sığınanlara mahsustur.) (Zuhruf: 43/33-35)
Sahih olarak Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi:"Kim dünyada ipek giyerse ahirette giyemez."2 ve: "Kim dünyada iki içerse ahirette içemez."3 ve buyurdu ki: "İpek, dibac (ipek karışımlı kumaş) giymeyiniz altın ve gümüş kaplardan içmeyiniz, o ikisinin tabaklarından yemeyiniz, çünkü o dünyada onların, ahirette ise sizindir."4 Vehb dedi ki: Allah azze ve celle Musa (a.s.)'a buyurdu ki:Ben evliyalarımı dünya nimetlerinden ve genişliğinden uzaklaştırıyorum, aynen şefkatli çobanın develerini insan ve hayvan pisliklerinden uzaklaştırıldığı gibi (böyle yapıyorum), bu onların benim yanımda alçaklıklarından dolayı değildir, fakat dünya yaralamamış şekilde tam selametli olarak benim ikramımdan nasiblerini alsınlar diye böyle yapıyorum. Buna Tirmizi'nin Katade bin Numan'dan tahric ettiği Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu hadis şahittir: "Allah bir kulu severse onu dünyadan korur, sizden birinizin hastasını sudan koruduğu bir kulu severse onu dünyadan korur, sizden birinizin hastasını sudan koruduğu gibi korur."6 Müslim'in sahihinde Abdullah bin Amr (r.a.)'dan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu riayet ettiği tahric edildi: "Dünya müminin zindanı, kafirinde cennetidir."Allah izniyle hayırlarda önde gidenlere gelince onlar dünyadan muradın ne olduğunu anladılar, gereğince amel ettiler, Allah kimin ameli daha güzel diye imtihan etmek için kullarını bu dünyaya yerleştirmiş olduğunu bildiler.

(1)İbni Ebi'dDünya güzel bir isnatla ibni Ömer (r.a.)'den tahric etti, Ayşe'den merfu olarak rivayet edildi, hafız Münziri Terğib ve Terhib'de dedi ki:(4/163). Mevkuf daha sahihtir, yine mevkuf olarak Hennad bin Seriy "Zühd"'de tahric etti, ibni Ebi ?eybe Musannef'inde, Ebu Nuaym Hilye'de: (1/306) tahric etti.
(2) Hadis sahihtir, Enes'ten Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai ve ibni Mace tahric etti (Camiu's Sağir), (Camiu'l Usul: 11/285).
(3) Hadis sahihtir, ibni Ömer'den Malik, Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai ve ibni Mace tahric etti (Camiu's Sağir.)
(4) Hadis sahihtir, Huzeyfe bin Yeman'dan Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace tahric etti (Camiu'l Usul: 1/282, 11/285).
(5)Hadis sahihtir, Tirmizi, Hakim tahric etti, doğruladı ve ibni Hibban tahric etti.
(6) Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim, Tirmizi, ibni Mace Ebu Hureyre'den, Taberani ve Hakim Selman'dan, Bezzar ibni Ömer'den tahric etti (Camiu's Sağir, Camiul usul: 5/255).
Allah Teala buyurdu ki: (O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, arşı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratadır) (Hud: 11/7) ve buyurdu ki:(O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır.) (Mülk: 67/2) Selefin bazısı dedi ki:Hangisi dünyada daha zahid ve ahirete daha arzulu diye, dünyadaki güzelliği imtihan vesilesi kıldı, ta ki kim onunla beraber durup ona meylediyor ve kim de bu şekilde değil ona baksın, Allah Teala buyurdu ki:(Biz insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi dünyanın kendine mahsus bir zinet yaptık) (Kehf: 18/7) sonra onun kesileceğini ve yok olacağını açıkladı: ((Bununla beraber) biz oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız) (Kehf: 18/8) Dünyadan bana ne, benimle dünyanın misali bir ağaç gölgesinde kaylule (öğle uykusu) yapan sonra terkedip giden binekli gibidir."6
"Sahabeden bir topluluğa dünyadan edinecekleri şeyin yolcu azığı gibi olmasını tavsiye etti", Selaman, Ebu Ubeyde bin Cerrah, Ebu Zer ve Ayşe (r.a.)7 onlardandır (S: 103) ibni Ömer'e:(Dünyada kendisini bir garib veya yolun bir tarafından diğer tarafına geçen gibi olmasını ve nefsini kabir ehlinden saymasını tavsiye etti."1 Bu derecenin ehli iki kısımdır:Dünyada sadece ihtiyacıyla yetinenle, zahidlerden çoğunun hali budur. Nefsin kuvvet kazanması için bazan mübah şehvetleri kullananlarda ikinci kısımdır, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Dünyanızdan bana kadın, güzel koku sevdirildi, gözümün nuru namazda kılındı."Bunu Ahmed veNesai Enes'ten tahric etti,2 imam Ahmed3 Ayşe (r.a.)'den şöyle dediğini tahric etti:"Peygamber (s.a.v.) dünyadan kadın, güzel koku ve yemeği seviyordu kadın ve güzel kokudan istifade etti, yemekten istifade etmedi."

Vehb dedi ki:Davud (a.s.) ehlinin hikmetinde yazılıdır ki:Akıllının dört saatten gafil olmaması gerekir:Nefsini hesaba çekeceği saat, Rabbine fısıldayacağı saat, kendisine ayıplarını bildiren kardeşleriyle karşılaşma saat, kendisine ayıplarını bildiren kardeşleriyle karşılaşma saati, nefsi ve lezzetleriyle başbaşa kaldığı saattir, bunu helal ve az yapacak, çünkü bu saat diğer saatlara yardımcıdır, kalbleri odaklaştırır, yani rahatlatır, ne zaman Allah'a itaatta kuvvet kazanacağı mübah şehvetlerini kullansa, onun bu şehvetleri sevaplanacağı bir itaat olur, Muaz (r.a.)'ın dediği gibi:Ben gece kıyamımın ecrini beklediğim gibi uykumun da ecrini bekliyorum, yani uykusuyla gecenin sonunda kıyama niyet ediyor, kıyamının sevabını beklediği gibi uykusunun da sevabını bekliyor, bazısı mübah olan şehvetlerinden istifade ettiği zaman kardeşlerine de verirdi. İbni'l Mübarek'in bir şeye iştah duyuğu zaman bazı ashabı da iştah duyuncaya ve onlarla beraber yiyinceye kadar yemeği rivayet edilir.

(5) İbni Abbas'tan Ahmed, ibni Hibban sahihinde, Beyhaki, Taberani Kebir'de ve Hakim tahric etti, ibni Mesud'dan Ahmed, Tirmizi, ibni Mace, Hakim, Beyda tahric etti sahihtir (Terğib ve Terhib: 4/198-199, Camiu's Sağir, tahricü ehadisi ihya: 3/205).
(6) Selman'dan Ahmed, ibni Hibban, Abdurrezzak, Taberani Kebir'de, Kudai"Müsnedü'ş ?ihab"'da Ebu Nuaym Hilye'de:(1/195-197) sahihtir, Hakim, Zehebi ve ibni Hibban doğruladı. Ayşe'den Tirmizi: (1781, 6/85) tahric etti ve dedi ki:Bu hadis garibtir, yine Ebu Nuaym tahric etti, Hakim doğru buldu, Zehebi zayıf buldu, Habbab bin Eret'ten Ebu Ya'la ve Taberani güzel bir isnatla tahric etti, ve dedi ki:Bu hadis garibtir, yine Ebu Nuaym tahric etti, Hakim doğru buldu, Zehebi zayıf buldu, Habbab bin Eret'ten Ebu Ya'la ve Taberani güzel bir isnatla tahric etti, ibni Ebi ?eybe ve Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti:(1/360)(Mecmaü'z Zevaid: 10/253-254, Terğib ve Terhib: 4/222-223).
(1) Buhari merfu olarak ibni Ömer'den şu lafızla tahric etti:"Dünyada sanki sen bir garib veya yolun bir tarafından öbür tarafına geçen kimse gibi ol" bu geçen kırkıncı hadistir, musannifin zikrettiği bu lafızla Ahmed, ibni Mace ibni Ömer'den Leys bin Ebi Süleym tarikiyle tahric etti, zayıftır.
(2)Hadis sahihtir, Hakim dedi ki:Müslim'in şartı üzere sahihtir, Hafiz Iraki dedi ki:İsnadı güzeldir, ibni Hacer dedi ki:Hasendir,Süyuti de buna mütebaat etti, Ahmed, Nesai Hakim, Beyhaki Sünen'de Enes'ten tahric etti (Camiu's Sağir ve Feyzu'l Kadir, Camiu'l Usul: 5/431, 10/244, tahricü ehadisil ihya: 3/208).
(3)Ahmed Mmüsnette tahric etti, zayıftır, içerisinde meçhul adam var.
Bir şeye iştah duyduğu zaman bir misafir çağırırdı, Evzai'nin şöyle dediği zikredilir: Üç zümrenin yediklerine hesap yoktur. Sahur yapan, iftar ederken oruçlu ve misafirin yemeğidir. Hasan dedi ki: Dünyada senin menfaatine olan şeyleri talep etmen dünyayı vesmen demek değilir, ihtiyacını giderecek şeyi terketmen dünyadan zühd değildir, kim dünyayı sever ve dünya kendini sevindirirse kalbinden ahiret korkusu gider. Said bin Cübeyr dedi ki:Aldatma metaı seni ahiret isteğinden alıkoyandır, seni oyalayıp alıkoymayan aldatma metaı değildir, fakat daha hayırlısına ulaşma metaıdır. Yahya bin Muaz er-Razi dedi ki:Hayatımı kazanacağım yiyeceğin takdir edildiği ve ahiretimi kazanacağım taat içerisinde bulunan dünyayı nasıl sevmiyeyim. Ebu Safvan er-Raini -ariflerden idi-'yesoruldu:
"Kuran'da Allah'ın kınayıp akıllıların kaçınması gereken dünya nedir?"Dedi ki:
"Dünyada dünyayı isteyerek elde ettiğin şey kınanmıştır, ahireti isteyerek elde ettiğin şey o kısımdan değildir." Hasan rahimehullah dedi ki: ?u dünya diyarı mümin için ne güzeldir, o azıcık alışır, oradan cennete gideceği azığını alır, kafir ve münafik için bu dünya ne kötüdür, onlar gecelerini zayi eder, azığı da cehennemdir.
Eyfa bin Abdu'l Kelai dedi ki:Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:"Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme girince Allah buyurur ki:
"Ey cennet ehli yeryüzünde kaç sene kaldınız" derler ki:
"Bir gün veya bir günün birazı kadar" Allah buyurur ki:
"Bir veya birazında ne güzel ticaret ettiniz, rahmetim, rızam ve cennetim sizedir, orada ebedi kalınız" sonra cehennem ehline buyurur ki:
"Yeryüzünde kaç sene kaldınız?"Derler ki:
"Bir gün veya birazı kadar" buyurur ki:
"Bir gün veya birazında ne kötü ticaret ettiniz, kızgınlığım, ateşim sizedir orada ebedi kalınız"1 Hakim2 AbdulCabbar bin Vehb'den tahric etti ki, o dedi ki:Bize Sad bin Tarık babasından haber verdi ki, o da Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Dünya diyarı (S: 105) Rabbini razı edinceye kadar ahireti için azıklanan için ne güzeldir, ahiretinden kendisine yüz çevirten, rabbinin rızasını kazanmaktan alıkoyan için dünya ne kötüdür, kul Allah dünyanın canını alsın dediği zaman dünya der ki:"Allah canını alsın rabbı için bize asi kıldı" Hakim dedi ki:"İsnadı sahihtir, bunu Ukayli de tahric etti ve Abdul Cabbar bin Vehb meçhuldür, hadisi gayrı mahfuzdur" dedi.
Dedi ki:Bu söz Ali'den kendi sözü olarak rivayet edilir. Ali'nin sözünü ibni Ebi'dDünya1 nazarlı bir isnatla tahric etti: Ali dünyaya söven bir adamı işitti bunun üzerine dedi ki:Ona sadık olana o da sadıktır, ona anlayan için afiyet diyarıdır, onda azık edinen için zenginlik diyarıdır, Allah'ın sevdikleri için mescid, Allah'ın vahyinin indiği ve meleklerinin musalla yeridir, evliyasının ticaret yeridir, orada ahmet kazandılar, cennet karı elde ettiler, kim dünyayı kınıyorsa, dünya ayrılığını ve kendi aybını ilan eder, kendi zatının ve kendi ehlinin özelliklerini zikreder, belasıyla bela gösterir, sevinciyle sevinç ehline şevk verir, pişmanlık anında bir topluluk dünyayı kınar, diğer bir toplulukta onu över, dünya onlara anlatır, onrlar doğrularlar, onlara hatırlatır onlar da hatırlarlar, ey aldatmasıyla aldanan!Dünya sana ne zaman selam verdi?Ne zaman toprağın altındaki babalarınla seni aldattı?Veya belalarladan hangisiyle ninelerinin ölümüyle seni aldattı?Elini kaç kere çevirdin? Kendi elinle kendini hasta ettin, şifa istiyorsun, tabip istiyorsun, ihtiyacını göremedin, isteğin yerine gelmedi, dünya yarın sana da ölümünü gösterecek ağlaman ve dostların sana fayda vermeyecektir."
Emiril Mmüminin (r.a.) dünyanın mutlak olarak kınanmayacağını, orada salih amel kazanan iin övüleceğini, orada peygamberlerin mescidlerinin olduğunu, vahiy yeri müminlerin ticaret yeri oada rahmet kazanıp cennet karı elde ettiklerini açıkladı, bu özellikte olan kimse için dünya ne güzeldir. Onun aldatması ve hilesi de zikredilir, o öğütle verir, ibretlerle nasihat verir, helak olanların ölüm yerlerini göstererek ehline ayıplarını açığa vurur, sağlıktan hastalığa, gençlikten ihtiyarlığa, zenginlikten fakirliğe, onurdan zillete doğru hal değişikliğini açıklar, fakat o dünyayı sevenin sevgi gözünü kör kulağını sağı etmiş o dünyanın çağrısını işitmez, şöyle denildiği gibi:Nice ömrüne güvenen vardır onu gfani ettim nice (mal) toplayan vardır topladığını dağıttım.

(1)Hadis mürseldir, Eyfa' mürsel olarak rivayet etti, Ebu Nuaym Hilye'de zikretti:(5/132). Yine mürsel olarak Eyfa'dan ibni Ebi Hatim tahric etti (ibni Kesir tefsiri:3/258).
(2) Hadis zayıftır, Hakim tahric etti ve haisi doğruladı. Zehebi şu sözüyle reddetti:Bilakis münkerdir, yine ibni Adiy Kamil'de Ukayli Duafa'da tahric etti.
(1)İbni Ebi'd Dünya"Zemmü'd Dünya"'da tahric etti (S:147).
Yahya bin Muaz rahimehullah dedi ki:Eğer yaratıklar fanilik lisanlarından gayba dünya üzerine yapılan ağıtları duysaydı üzüntüden dolayı kalpleri düşerdi.1 Hukemanın bazısı dedi ki:Dünya günlerin insanlara söylediği atasözüdür, zamanın ilminin tercümana ihtiyacı yoktur, dünya sevgisiyle kalplerin kulağı öğütlere karşı sağır oldu, eğer yaratıklar şuurundaysa sevk eden kimseyi teşvik etmez. Zühd ehli dünya fazlalığına karşı birka kısımdır; bir kısmı dünya fazlalığını elde eder, onu tutar ve onunla Allah'a yaklaşır, sahabenein oğlu böyleydi. Ebu Süleyman dedi ki:Osman ve Abdurrahman bin Avf yeryüzünde Allah'ın hazinedarlarından bir hazinedardılar, onun taatı yolunda infak ediyorlardı, o ikisinin muamelesi kalpleriyle Allah içindi.2 Bazısı dünyalığı elinde tutmayıp, onu elinden çıkarıyor, onlar da iki eşittir, bir kısmı onu istekleriyle itaat olsun diye ellerinden çıkarıyorlar, bir kısmı nefsi elinden çıkarmak istemediği halde elinden çıkarıyor. Hangisinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilaf edildi, ibni's Semmak ve Cüneyd dedi ki:Birincisi daha faziletlidir, çünkü o nefsinde takva ve zühd makamını gerçekleştirmiştir.
İbni Ata dedi ki:İkincisi daha faziletlidir, çünkü onda amel ve mücahede varır, imam Ahmed'in sözünde de buna işaret eden mana vardır. Bazısı fazlalıklardan birşey elde edemeyen kimselerdendir, ya buna gücü yetmekle beraber veya gücü yetmediğinden dolayı böyledir, birincisi bundan daha faziletlidir, bunun için selefin çoğu dedi ki:Ömer bin Abdul Aziz Üveys ve benzerlerinden de zahid idi, Ebu Süleylman ve başkası da3 böyle dedi. Malik bin Dinar diyordu ki:İnsanlar Malik zahiddir diyorlar, Zahid Ömer bin Abdull Aziz'dir4(S: 107)Alimler hangisinin daha faziletli olduğunda ihtilaf etti. Dünyayı akrabasına alaka göstermek için isteyen ve nefsine de ihsanda bulunan mı, yoksa dünyayı tamamen istemeyen mi?Bir topluluk terk edilmesini tercih etti, Hasan onlardandır, bazısı zikredilen şekilde dünyayı talep etmeyi tercih etti, Nah'i onlardandır.
Dünyada kalpleriyle zahid olanların gördükleri şeyler vardır. Bazısı onu elde etme hususnda koşturmakla yorulmayı görüyorlar, bu gurup nefsinin rahatı için kasten zahid oluyor. Hasan dedi ki:Dünyada zühd kalp ve bedeni rahatlatır1 bazısı dünya fazlalığını almakla ahiretteki nasibinin azalmasından korkuyor, bazısı da fazlalık şeylerden uzun hesaba çekilmekten koruyor. Bazısı dedi ki:Kim Allah'tan dünyayı isterse hesap için uzun durmayı istemiştir. Bazısı dünyanın çok ayıplı olduğunu görüyor, hızlı değiştiğini ve çabuk fani olduğunu, elde etmek için rezillerin izdiham ettiğini görüyor, bazılarına denildiği gibi:Dünyadan seni zahdi ettiren nedir?Dedi ki:Vefasının azlığı, cefasının çokluğu, iştirak edenlerinin alçaklığıdır.
Bazısı Allah katında dünyanın horluğuna bakıyor ve tiksiniyor, Fudayl dedi ki:Eğer dünya bana helal olarak ahirette hesaba çekilmeyecek şekilde tamamen bana verilse adamın leşin yanından geçerken elbisesine bulaşmasından tiksindiği gibi tiksinirdim.3 Bazısı ahirete hazırlanmak ve azıklanmaktan alıkoyacağı için korkuyor. Hasan dedi ki:Onlardan biri (seleften) ömrünü zorluk içinde yaşıyordu, helal malda yanıbaşında olduğu halde kendisine şundan almaz mısın? deniliyordu da, hayır vallahi, bunu yapmama, ben onu alırsam o aldığım şeyin kalbimin ve amelimin fesadı olmasından korkuyorum.4

(1)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti:(10/56).
(2)Ebu Nuaym Hilye'de: (9/262) şu lafızla tahric etti:Osman veAbdurrahman Allah arzında Allah'ın hazinedarlarından iki hazinedardı, hayır yollarında harcıyorlardı, onlar rablerine kalpleriyle muamele etiler.
(3) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 9/272.
(4) Ebu Nuaym Hilye'de: (5/257) şu lafızla tahric etti:"Zahid dünya kenisine gelipte onu tekeden Ömer bin Abdulaziz'dir."
(1) Ahmed "Zühd"'de Tavus'tan mürsel olarak zikretti.
(2)Bu Bişr bin Haris'in sözüdür. (Hilye: 8/337).
(3)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 8/89.
(4)Hişam bin Hassan'ın Hasan'dan işitmesidir, Ahmed Zühd'de Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (6/269).
Ömer bin Münkedir'e mal gönderildi, şiddetli bir şekilde ağladı ve dedi ki: "Dünyanın kalbime üstün gelip, ahirette nasibimin olmamasından korkuyorum, beni ağlatan budur", sonra emredildi, o mal Medine'nin fakirlerine verildi.

Rabia'nın1 dediği gibi bunların havası onunla meşgul olup Allah'dan kendisini alıkomasından korkuyor: Dünyanın öncesinden sonuna kadar helal olarak benim olup, Allah yolundan harcayıp, göz açıp kapayıncaya kadar bile beni Allah'dan alıkoymasını istemem. Ebu Süleyman dedi ki: "Allah'dan alıkoyanı terketmek zühddür2 ve dedi iki: Mal, evlat ve aileden seni Allah'dan alıkoyan herşey uğursuzdur 3, ve dedi ki: Dünyada zühd ehli iki tabakadır. Bazısı dünyada zahid olup orada kendisine ahiret ruhu açılmayan kimselerdendir. Bazısı da dünyada zahid olunca kendisine ahiret ruhu açılan kimselerdendir, onu için Allah'a itaat için baki kalmaktan daha sevimli bir şey yoktur."4
Ve dedi ki: Dünya sıkıntılarını atıpta ondan rahatta olan zahid değildir, ancak zahid dünyayı terkedip orada ahiret için yorulan kimsedir.5 Dünyada zühd ile şu murad edilir: Onunla meşgul olmaktan kalbi alıkoymak, Allah'ın marifetini elde etmeye, ona dost olmaya çalışmak Ona kavuşmaya şevk duymaktır bu işler dünyadan değildir, Peygamber (s.a.v.) buyuruyor ki: "Dünyanızdan bana kadın ve güzel koku sevdirildi, gözümün aydınlığı namazda kılındı"6 namaz dünyadan sevdirilen şeylerden kılınmadı, Müsned'de ve Nesai'de olduğu gibi, zannediyorum ki, bu ikisinden başka yerde de vardır: "Dünyanızdan bana üç şey verildi"7 namazda dünyada içindeki dahil edildi, buna şu hadiste şahiddir: "Dünya lanetlenmiştir, içindeki lanetlenmiştir, ancak Allah'ın zikri ve onu içeren veya alim veya öğrenci müstesnadır." Bunu ibni Mace ve Tirmizi tahric etti, ve hasen gördü, Ebu Hureyre'den merfu olarak tahric ettiler.8 (S: 109) Buna benzeri muttasıl ve mürsel olrak birçok vecihle rivayet edildi, Taberani Ebu'd Derda'dan1 merfu olarak şöyle dediğini tahric etti: "Dünya ve içindekiler melundur, ancak Allah'ın rızası istenilen şeyler hariçtir."
İbni Ebi'd Dünya'da da bunu mevkuf olarak tahric etti.2 Yine ?ehr bin Hacşe bin Ubade'den rivayetini tahric etti, merfu olduğu görüşündeyim, dedi. Ubade dedi ki: "Kıyamet günü dünya getirilir ve denilir ki: Ondan Allah için onalanları ayırın, diğerlerini ateşe atın."
Dünya ve içerisideki her şey melundur, yani Allah'tan uzaklaştırıcıdır, çünkü ondan alıkoyuyor, ancak Allah'a götürün, faydalı ilim, Allah'ın zikri ve Allah'a yaklaştırıcı şeyler böyle değildir, dünyadan maksud budur, Allah kullarına kendinden korkmalarını ve kendine itaat etmelerini emretti, bunun gereği de zikrine devam etmektir. İbni Mesud dedi ki: Gerçek manada Allah'ın takvası (Allah'tan hakkıyla korkmak) Onun zikredilip unutulmamasıdır. 3 Allah namazı zikri için meşru kıldı, hac ve tavafta böyledir.
İbadet ehlinin en faziletlisi Allah'ı en çok zikredendir, bütün bunlar kınanılmış dünyadan değildir, dünya ve ehlini yaratılmasındaki maksatta budur, Allah Teala buyurdu ki: (Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım) (Zariyat:51/56) fakihlerden ve sufiyyeden bir topluluk dünyada bulunan bu ibadetlerin cennet nimetlerinde daha faziletli olduğunu zannettiler, dediler ki: Çünkü cennet nimetleri kulun payıdır, dünyadaki ibadetler ise Rabbin hakkıdır, Rabbin hakkı kulun payından daha üstündür, bu söz hatadır.

(1) O Rabiatül Adeviyye el-Basriye'dir, meşhur saliha bir kadındır, sene (h. 135) de vefat etti.
(2) Ebu Nuaym Hilye'de: (9/258) şu lafızla tahric etti: "Zühd: Seni Allah'dan alıkoyan şeyin terkindendir."
(3) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (9/264).
(4) Ondan daha Nuaym Hilye'de tahric etti: (9/ 274).
(5) (Ebu Nuaym Hilye'de: (9/273) şu lafızla tahric etti: "Zahid dünyanın gamını atıpta istirahat eden değildir, ancak dünyanın gamını aıp, ahiret için yorulandır."
(6) Tahrici biraz önce geçti, hadis sahihtir.
(7) "Üç" kelimesi hadis tariklerinden sabit olarak hiç birinde geçmemektedir, bunu Zerkeşi, Iraki, ibni Hacer, ibni'l Kayyim, Gazali ve Sehavi açıkladı. (Mekasıdu'l Hasene, S: 180, Zahdu'l Mead: 1/151, Telhisu'l Habir: (4/116).
(8) Tirmizi tahric etti: (2323-dias terkimi) Beyheki, ibni Mace Sünen'inde Ebu Hureyre'den tahric etti, Taberani Evsat'ta ibni Mesud'dan tahric etti. Nuaym Hilye'de: (3) (157, 7/90) tahric etti, onun hakkında dedi ki: Garibtir, ziya Cabir'den (rivayet etti) (Camiu's Sağir, Tergib ve Terhib 4/174).
(1) Taberani Kebir'de tahric etti, Heysemi dedi ki: Senedinde Hidaş bin Muhacir var, onu bilmiyorum, diğer adamları güvenilirdir (Mecmau'z Zevaid: 10/222).
(2) Hadis mevkuftur. "Zümmü'd Dünya"da tahric etti. S: 6.
(3) Taberi tefsirinde, ibni'l Münzir, Taberani Kebir'de ve diğerleri tahricç etti, Hakim ve ibni Mirdeveyh sahihledi, devamı şöyledir: "İtaat edilip asi olunmamsı, zikredilip unutulmaması, şükredilip küfredilmemesidir." (Dürrü'l Mensur: 2/105).
Onların yanlışlığını kuvvetlendiren müfeskirlerin çoğunun şu ayet hakkındaki sözleridir: (Kim iyilikle (ilahi huzura) gelirse, ona daha iyisi verilir) (Neml: 2789) dediler ki: İyilik: Lailahe illallah'dır, ondan daha hayırıl bir şey yoktur. Fakat kelam takdim ve tehir üzeredir, murad: Onu için onda hayır vardır, yani ondan dolayı onun için hayır vardır, doğru olanı kitap ve sünnette gelen nasları mutlak kullanmaktır, o da ahiret dünyadan daha hayırıldır şeklindedir.
Müslim'in sahihinde2 Müstevrid bin ?eddad'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Peygamber (s.a.v.)'in yanındayken dünya ve ahireti zikrettiler, bazısı dedi ki: Dünya ahirete ulaşmak için bir köprüdür, orada namaz, amel ve zekat vardır, onlardan bir taife de dedi ki: Ahirette cennet vardır, ve Allah'ın dilediği şey vardır, Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ahirete göre dünya sizden birinizin gidip denize varıp elini içerisine daldırıp ondan çıkardığı (su) gibidir" bu ahireti dünyadan üstün tutma hususunda nastır.
Bunun vechide dünyada mükemmellik ilim ve ameldir, ilmi ameller için kastedilir, ahirete dünyadakine kıyaslanmayacak kadar (karşılığı) kat kat verlir, ilmin aslı Allah'ı, isimleri ve sıfatlarını bilmektir, ahiritte perde açılır, kulakla duyulanlar gözle görülür, ilmül yakin aynel yakin (ilimle kesin bilme, gözel görme) mertebesine varır, Allah'ın marifeti müşahede ve göreme ile olur, bu nerede dünyadaki nerede, ameller ise onu dünyada iki maksadı vardır: Biirincisi: Azaları itaatla meşgul edilmesi ve ibadetlerle yorulmasıdır, ikincisi: Kalplerin Allah'la irtibatlandırılması ve Onu zikrriyle nurlandırılmasıdır, birincisi cennet ehlinden kaldırılmıştır. Bunun için Allah'ın kendilerine tecelli ettiği vakit sevde etmeye gayret edecekleri ve kendilerine şöyle denileceği rivayet edilir: Başlarınızı kaldırınız, siz mücahede diyarında değilsiniz.
İkincinin maksadı ise: Bu cennet ehli için daha mükemmel bir şekil gerçekleşmiştir, dünyada yakınlık, ünsiyet güzellikleri ahirette müşahade ettikleriyle kıyaslanamaz, gözleri kulakları ve kalpleri Allah'ın yakınlığı ve görülmesiyle nimetlenir, dünyada bu özellikle cuma ve bayram gibi namaz vakitlerinde olur, insanlardan murrabbinler (Allah'a yakın olanlar) için her iki defa sabah ve ikindi vaktinin namazında gerçekleşir, bunun için Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: S: 111. "Cennet ehli Rablerini görürler"1 bunun akabinde sabah ve ikindi namazını muhafaza etmeye teşvik etti. Çünkü bu iki vakit cennet ehlinin seçkinlerinin rablerini görme vaktidir, aynı şekilde zikrin ve Kuran okumanın nimetleri onlardan ebediyen kesilmez, kendilerine nefes ilham olunduğu gibi tesbih ilham olunur.
İbni Uyeyne dedi ki: Soğuk su dünya ehlinin olduğu gibi, La ilahe illlah da cennet ehli içindir, dünyada arifler için zikrin lezzeti cennetteki onunla aldıkları lezzettendir. Bununla şu açığa çıkar: (Kim iyilikle (İlahi huzura) gelirse ona daha iyisi verilir)2 bu zahiri üzeredir, dünyada tevhid kelimesinin sevabı sahibinin cennette cennet ehline özel bir şekilde söylemeye ulaşmasıdır, her halükarda cennet ehli için Allah'ı, isim, sıfat ve fillerini tafsilatlı bilme, O'na yaklaşma, müşahede ve zikrinin lezzetinin gerçekleşmesini dünyadaki mahiyetini tabir etmek mükün değildir, çünkü onu ehli onu gerçek vechi üzere idrak edememiştir, bilakis o ne gözün gördüğü ne kulağın işittiği ne insanın hatırına geldiği gibidir, kendisinden istenilen Allah bizim yanımızdaki şerden dolayı kendi ihsanıyla kendi katındaki hayırdan bizi mahrum etmesin Amin, Allahümme salli ala Muhammed ve alihi ve sahbihi ve sellem.
Hadisin şerhine dönelim: "Dünyada zahid ol ki Allah seni sevsin" bu hadis dünyada zahid olanları Allah'ı sevdiğine delildir. Selefin bazısı dedi ki: Havariler İsa (a.s.)'a dediler ki: Ey Ruhullah bize bir amel öğret ki Allah azze ve celle bizi sevsin, buyurdu ki: "Dünyada buğzedin ki Allah sizi sevsin, Allah dünyayı sevipte ahirete tercih edenleri kınadı, buyurdu ki: (Hayır doğrusu siz, çarçabuk geleni (dünya hayatını ve nimetleri) seviyor ve ahireti bırakıyorsunuz). (Kıyamet: 75/20-21), ve buyurdu ki: (Malı aşırı biçimde seviyorsunuz). (Fecr: 89/20)

(2) Hakim Müstedrek'de tahric etti, doğruladı, Zehebi de teyid etti uygun buldu.
(1) Allah'ı ahirette görülmesi hadisi mütevatirdir, 28 sahabeden rivayet edildi, bazısını Ahmed, Ebu Buhari, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, ibni Mace Beceli'den tahric etti, Buhari, Müslim, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Ebu Hureyre'den tahric etti, Buhari, Müslim Ebu Saidi, Hudri'den tahric etti. (Kettani'nin Nazmul Mütenasir fil hadisil mütevatir S:153, Camiu'l Usul: 11/168 ve sonrası, Camiu's Sağir).
Ve buyurdu ki: (Ve o mal sevgisine de aşırı düşkündür). (Adiyat: 100/8) Dünyayı seven kınanırsa onu sevmeyenin övüldüğüne delildir. Müsned ve ibni Hibban'ın sahihinde Ebu Musa Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Kim dünyasını severse ahiretine zarar verir, kim ahiretini severse dünyasına zarar verir, baki olanı fani olana tercih ediniz."2 Müsned'de ve ibniMace'nin süneninde Zeyd bin Sabit Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Dünya kimin telaşı olursa Allah o kimsenin işini dağıtır, fakirliğini iki gözü arasında kılar, dünyadan da ancak kendisine takdir edilmiş olan gelir, kimin niyeti de ahiret olursa Allah onun işini toplar zenginliğini kalbinde kılar, dünya ona burnu yerde sürtülerek gelir."3 Bunu Tirmizi4 mana ile Enes'ten merfu olarak tahric etti. Sahabi Cündüb bin Abdullah (r.a.) dedi ki:Dünya sevgisi her hatanın başıdır. Merfu olarak tarivayet edildi, Hasan'dan mürsel5 olarakta rivayet edildi. Hasan dedi ki:Kim dünyayı severse ahiret sevgisi kalbinden çıkar.6
Avn bin Abdillah dedi ki: Dünya ve ahiret kalpte terazinin iki kefesi gibidir ikisinden hangisi ağır basarsa diğeri hafif kalır.7 Vehb dedi ki: Dünya ve ahiret iki karısı olan adam gibidir (S:113) birini razı etse diğerini kızdırır1 Her halükarda dünyada zühd Allah'ın peygamberleri, velileri vesevdiklerinin şiarıdır. Amr bin As (r.a.) dedi ki:Sizin gidişiniz peygamberinizin gidişinden ne kadar uzaktır, o dünyada insanların en zahidi idi, siz ise dünya en fazla rağbet ediyorsunuz, bunu imam Ahmed tahric etti.2
İbni Mesud (r.a.) ashabına dedi ki:Siz oruç, namaz ve cihad bakımından Muhammed (s.a.v.) ashabından daha çoksunuz, fakat onlar sizden daha hayırlı idiler, dediler ki: Bu nasıldır?Onlar dünyada sizden daha zahid idiler, ahirete daha fazla rağbet ederlerdi.3 Ebu'd Derda dedi ki: Eğer siz bana bir adamın sizin en zahidiniz olduğuna yemin ederseniz, ben de sizin en hayırlınız olduğuna yemin ederim. Hasan'ın şöyle dediği rivayet edilir: Dediler ki:
"Ya Resulullah, bizim en hayırlımız kimdir?"Buyurdu ki:
"Dünyada en fazla zahid olanınız, ahirete en fazla rağbet edenizdir."4 Bu babta konuşmak uzun sürer, işaret ettiğimiz yeterlidir inşaallah.
İkinci vasiyyet:"İnsanların elindekine karşı zahid ol ki insanlar seni sevsin." Peygamber (s.a.v.)'in bir adama tavsiye edip şöyle buyurduğu rivayet edilir:"İnsanların ellerindekinden ümit kes zengin olursun."Bunu Taberani5 ve başkası tahric etti. Sehl bin Sad'dan merfu olarak rivayet edilir ki: "Müminin şerefi gece kıyamıdır, izzeti insanlardan istiğnasıdır (insanlara ihtiyaç arzetmemek, kendini zengin görmek)tir.6 Hasan dedi ki:Sen insanlara cömert oldukça insanlarda sana cömert olur, ellerindekini istemedikçe böyledir.

(2) Ahmed Müsned'inde, Bezzar ve Beyhaki Zühd'de Hakim, ibni Hiban Ebu Musa el-Eşari'den tahric etti, Suyuti sahihliğine dair işaret koydu, Hakim dedi ki:Buhari ve Müslim'in şartı üzeredir, Zehebi reddeti ve dedi ki: Kopukluk vardır Münziri ve Heysemi dedi ki: Ahmed'in adamları güvenilirdir. (Feyzul Kadir:6/31,Terğib ve Terhib: 4/175).
(3) Hadis sahihtir, Ahmed, ibni Mace, Taberani, ibni Hibban sahihinde Zeyd bin Sabit'ten tahric etti, Tirmizi Enes bin Malik'ten tahric etti (Terğib ve Terhib: 4/179-180, Fethul Kebir).
(4)Tirmizi Dias terkımiyle (2467) daha önceki hadiste geçtiği gibi tahric etti, fakat senedinde Zeyd bin Eba'n er Rikaşi var, zayıftır, fakat geçen Zeyd hadisiyle kuvvetleniyor.
(5) Beyhaki ?ubeler'den yetmişbirincisinde Hasan-ı Basriye isnadla mürsel olarak güzel bir isnatla tahric etti, Deylemi Firdevs'te irad etti, ibni Teymiye Cündüb el-Beceli'nin kendisözü olduğunu söyledi. (Mekasıdul HaseneS:182).
(6) Benzerini Ebu Nuaym Süfyan-ı Sevri'den şu lafızla tahric etti: "Kim dünya sever ve onunla sevinirse, kalbinden ahiret korkusu çıkarılır." Hilye: 7/79, 10/22.
(7) Ebu Nuaym Hilye'de:(4/251) şu lafizla tahric etti: "Dünya ve ahiret Ademoğlunun kalbinde terazinin iki kefesi gibidir, ikisinden biri diğerine ağır basar."
(1) Zemmü'd Dünya, s:7.
(2)Yine Hakim Müstedrek'te tahric etti: 4/315.
(3) Ebu Nuaym Hilye'de: 1/136, ibni Ebi ?eybe, ibnil Mübarek ve Hennad "Zühd"'de tahric etti, Hakim sahihledi.
(4) Hadis mürsel, zayıf Beyhaki ?ube'ler de tahric etti.
(5) Taberani Evsat'ta ibni Mesud'dan tahric etti Heysemi Mecma'da dedi ki: (10/286). Senedinde İbrahim bin Ziyad el-İcli evr o metrüktür.
(6) Ebu Nuaym Hilye'de: (3/253) tahric etti ve hadisgariptir, dedi. Yine Ukayli Duafa'da, Kudai Müsnedu'ş ?ihap'ta Ebu Hüreyre'den tahric etti, hakim sahihledi , Zehebi de uygun buldu.
Eğer sen böyle yaparsan senden gizlenirler sözünden hoşlanmazlar, sana buğzederler1 Eyyub es-Sühdiyanı dedi ki: İki özellik kendisinde bulunmadan adam seçkin biri olamaz: İnsanların elindekine karşı iffet ve onların yaptıkları hatayı geçiştirmek (affetmek) tir2 Abdullah bin Selam'ın Ömer'in yanında Kab el-Ahbar'la karşılaştığı ve:
"Ey Kab ilim erbabı kimdir?" dediği rivayet edilir o da:
"Onunla amel edenlerdir" dedi, dedi ki:
"Ezberlekten ev aklaktıktan sonra ilmi alimlerin kalplerinden götüren şey nedir?" dedi ki:
"Onu tama nefis iştahlılığı, insanlardan ihtiyaç istemek götürür" doğru söyledin dedi3 Peygamber (s.a.v.)'den insanlardan isteme hususunda iffetli olmayı ve onlara ihtiyaç arzetmemeyi emreden çok rivayetler vardır kim insanlardan ellerinde bulunan isterse insanlar ondan hoşlanmazlar ve ona buğzederler çünkü mal Ademoğlunun nefislerine sevdirilmiştir kim insanlardan sevdikleri şeyi talep ederse bundan dolayı kendisinden insanlar hoşlanmaz. İsteyene malının tamamı da elinden çıkarıp verdiği malın alçaklığından dolayı yine de isteyene istediğini yerine getiremediğini söyleyen veya ehline elbiseniz başkasının üzerinde sizin üzerinizden daha güzeldir veya bineğiniz başkasının altında daha güzeldir, diyen çok nadirdir uzun zamandır bu özellik ortadan kalktı. Kim insanların elindekine zahit olur iffetli olursa insanlar onu sever bunun için ona ikramda bulunurlar. (S:115) Bu nedenle onlara efendi olur arabinin biri basra ehline dediki: Bu şehir ahalisinin efendisi kimdir? dediler ki: Hasan (Basri)'dir, dedi ki: Ne ile size efendi oldu? dediler ki: İnsanlar onun ilmine muhtaç oldu o onların dünyasını istemedi selefin bazısının dünya ev ehlini tanıtan şu sözü ne güzeldir: "O ancak değişen bir leştir üzerinde köpekler var gayretleri onu koparıp çekmektirsen sakınırsan ehlinden selamette kalırsın eğer sende çekersen köpekleri seninle çekişirlir.

(1) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 3/20.
(2) İbni Abdil Ber "Camii Beyanil ilmi ve fadlihi" de tahric etti: 2 /8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

1. İsa (a.s.)' ın semaya yükselişi ile ilgili Kur'an ve sünnetten deliller vardır.
2. Tefsir alimlerinin bu konudaki görüşleri müspettir.
3. Ahir zamanda inişine Kur'anda deliller ve tefsircilerin açıklamaları
4. İnişine sünnetten deliller ve bu hadislerin mütevatir olduğuna dair alimlerin sözleri vardır
5. Bu konuda 23 sahabiden 60 tane hadis gelmiştir.
6. Bu hadislerin bazıları mücmel, bazıları mufassal, bazılarının da veciz veya mutdarip olması bu hadislerin böyle olduğunu göstermez. Çünkü Kur'an-ı Kerim ayetlerinde de aynı üslup kullanılmıştır. Ayetler bazen mücmel, bazen mufassal ve değişik üsluplarla gelmiştir.
7. Ümmet bunun kabulünde icma etmiştir.
8. Sünnetteki bu açık nasların tevili tahrif ve tebdildir.
9. Dinen zaruretle sabit olan şeylerin inkarı küfür sayılmıştır. Dolayısıyla inişine itikad etmek vaciptir.
10. Bu konuda rey ve ictihada yer yoktur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rivayette İhtiyat:

Ashab'ın sünnet karşısında gösterdiği titizliğin ilk tezâhürü rivayet konusundaki ihtiyatıdır. Bunu ilk büyüklerde göstermeye çalışacağız: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/43.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müslim

Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccac b. Muslim el-Kuşeyrî en-Neysaburî'dir. Neysabur'da 204 yılında dünyaya gelmiş, hadis öğrenmek maksadıyla pekçok bölgeleri dolaşmıştır. Hicaz'a, Şam'a, Irak'a, Mısır'a gitmiştir. Buhârî Neysabur'a geldiğinde onun yanından ayrılmamış ve onun ilmini inceleyip, onun izinden gitmiştir. Hadis ehlinden ve onların dışındaki alimlerden pekçok kimse ondan övgüyle sözetmiştir.
Neysabur'da 261 yılında 57 yaşında vefat etmiştir.
Yaptığı teliflerinde geriye pek büyük çapta ilim bırakmıştır. Allah ona rahmetini ihsan eylesin ve müslümanlar adına ona hayır mükâfatlar versin.
İki önemli husus
1- Sahihayn diye bilinen Buhârî ve Muslim, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sahih olarak nakledilmiş bütün hadisleri ihtiva etmezler. Aksine onların rivayet etmediği ve başka eserlerde bulunan pekçok sahih hadis daha vardır. Nevevi dedi ki: Buhârî ve Muslim'in maksadı sahih hadislerden birtakım demetler biraraya getirmekten ibarettir. Tıpkı fikha dair eser tasnif eden bir kimsenin fıkıh meselelerinin bir kısmını biraraya getirmek istediği gibi. Yoksa o fıkhın bütün meselelerini birarada toplamak maksadıyla eser tasnif etmemiştir. Fakat eğer bir hadisi her ikisi yahut onlardan birisi zahiren, senedi sahih ve ilgili bahiste esas bir dayanak olduğu halde ve benzeri bir başka hadisi ya da onun yerini tutacak bir diğer hadisi rivayet etmemişlerse, açıkça anlaşıldığına göre onlar, eğer rivayet etmemişlerse bu hadiste bir illete muttali olmuş olmalıdırlar. Bununla birlikte o hadisi unutmuş oldukları için yahut fazla uzatmamayı tercih ettiklerinden ya da zikrettikleri başka bir hadis onun yerini tuttuğu görüşüne sahip olduklarından ya da bir başka sebep dolayısıyla zikretmemiş olabilirler.
2- İlim adamları ittifakla şunu kabul etmişlerdir. Buhârî ve Muslim'in Sahih'leri muttasıl senedle zikrettikleri hadisler bakımından hadise dair tasnif edilmiş kitapların en sahihleridir. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: "Onlar bir hadis üzerinde ittifak etmişlerse o mutlaka sahihtir, onda hiçbir şüphe yoktur." Yine o şöyle demektedir: "Hadis alimleri kesin olarak şunu bilirler ki, onların metinlerinin büyük çoğunluğunu Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* söylemiştir."
Durum böyle olmakla birlikte bazı hafizlar, Buhârî ve Muslim hakkında, benimsedikleri şartların mertebesinden daha aşağıda olan birtakım hadislerin bulunduğunu söyleyerek tenkitlerde bulunmuşlardır. Sözkonusu bu tür hadisler 210 kadardır. 32'sini müştereken rivayet etmişlerdir, 78'ini tek başına Buhârî, 100'ünü de tek başına Muslim rivayet etmiştir.
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye der ki: "Buhârî'nin sahih kabul edip de ona karşı tenkitlerde bulunanların çoğunluğunda Buhârî'nin görüşü, onunla aynı kanaati paylaşmayanların görüşüne tercih edilir. Muslim'de durum böyle değildir. Onun rivayet ettiği ve itiraz varid olan hadisler hakkında karşı görüşü savunanların görüşleri isabetlidir." Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye buna "Allah toprağı cumartesi günü yarattı" hadisi ile küsuf namazının üç ve dört rükû' ile kılındığını belirten hadisi örnek vermektedir.
Buhârî ve Muslim'e yapılan tenkitlere biri toplu, diğeri teferruatlı olmak üzere iki şekilde cevap verilmiştir:
1- Toplu cevabı İbn Hacer el-Askalanî, Fethu'l-Bârî mukaddimesinde vermektedir: Önce Buhârî'nin, sonra da Muslim'in sahih ve illetli hadisi bilmekte bu dalın önderi olan kendi çağdaşlarından da, çağlarından sonra gelenlerden de önde olduklarında şüphe yoktur. Onlara tenkidlerde bulunanların sözleri bir şekilde açıklamaya çalışılacak olsa dahi o sözler Buhârî ve Muslim'in hadisleri sahih kabul etmeleri ile çatışır. Bu hususta ikisinin sözlerinin diğerlerinin sözlerinden daha öncelikli kabul edilmesi gerektiğinde ise şüphe yoktur. Böylelikle genel çerçevesiyle onlara yapılan itiraz bertaraf edilmiş olur.
2- Tafsilatlı cevaba gelince, yine İbn Hacer Mukaddimesinde (el-Hedyu's-Sârî'de) Sahih-i Buhârî'de herbir hadisle ilgili teker teker genişçe cevap vermiştir. er-Reşid el-Attar da bu hususta Muslim'e yöneltilen tenkidlere herbir hadisi ayrı ayrı ele alarak cevap vermiştir. el-Iraki hadis ıstılahına dair Elfiye'sinin şerhinde belirttiğine göre: Buhârî ve Muslim'in hadislerinden zayıf kabul edilen hadisleri ve bunlara verilen cevabı ihtiva eden bağımsız bir kitap yazmıştır. Bu hususta daha fazla bilgi edinmek isteyen o kitabı incelemelidir. Orada pek çok faydalı ve önemli bilgi bulacaktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hafi İnkıta (Gizli Kesiklik):

Ravinin muasırı olduğu lakin görüşmediği; görüştüğü halde hadis almadığı bir şeyhten rivayet ettiğini ifade etmesi.
Ravinin görüşüp hadis rivayet ettiği bir şeyhten, işitmediği bir hadisi rivayet ediyor görünmesi de gizli kesiklik sebeplerindendir.
Meşhur muhaddis Abdu'r-Rezzak'ın şu rivayeti munkatı' hadise güzel bir örnek teşkil eder:
"Süfyan-ı Sevri'den, o Ebu İshak'dan, o Zeyd b. Yusey'den, o da Huzeyfe'den rivayet etmiştir. Huzeyfe demiştir ki Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hilafete Ebu Bekir'i geçirirseniz (iyi olur); çünkü o kuvvetli ve güvenilir biridir. Hiçbir koğucunun kınaması onu Allah yolundan alıkoymaz. Ali'yi geçirseniz (de olur); çünkü o, yol göstericidir, doğru yoldadır. Sizi de doğru yolda tutar."
Bu hadisin senedi ilk bakışta kesiksizdir. Lakin iyice tetkik eden hadis alimleri onun iki yerinde inkıta olduğunu tesbit etmişlerdir. Bunlardan birincisi, Abdu'r-Rezzak bu hadisi Süfyan (us-Sevri) den değil, en-Nu'man b. Ebi Şeybe'den duymuştur. İkincisi de Süfyanu's-Sevri Ebu İshak'dan değil, Şureyk'den rivayet etmiştir. Böylece isnadın iki yerinde en-Nu'man b. Ebi Şeybe ile Şureyk atlanmıştır.
İsnadında ravi ismi kapalı geçen munkatı' hadise misal:
Ebu A'la b. Abdullah b. eş-Şahir'den rivayet edilmiştir: O iki kişiden, (onlar) Şeddad b. Evs'ten rivayet etmişlerdir. Şeddad demiştir ki: Hz. Peygamber birimize namazında (dua ederek) şöyle demesini öğretti *"Allah'ım! Senden işler (im) de sebat (etmeme yardımcı olmanı) diliyorum."*
Bu hadislerin senedinde de, görüldüğü gibi iki kişiden bahsedilmiş, ancak bu iki kişinin kim oldukları açıklanmamıştır. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 11-12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

290) Yabancı Kadın Ve Genç Çocuklara Şehvetle Bakmanın Yasak Oluşu

Bu bölümdeki dört ayet ve altı hadis-i şeriften; mü'minlerin tümünün harama bakmamaları gerektiğini, kulak, göz ve gönül hepsinin yaptıklarından sorumlu tutulacaklarını, Allah'ın her türlü bakışı bildiğini ve her an gözetlemede olduğunu, Ademoğlunun her uzvunun zina edebildiğini, en sonunda üreme organını bunların işlediklerini, ya gerçekleştirdiğini veya yalanladığını, yollarda oturulmaması gerektiğini, oturulursa hakkının verilmesi gerektiğini, bu hakkın birinin de gözü haramdan sakınmak olduğunu, harama ani bakışın affedileceğini, fakat hemen gözü başka tarafa çevirmek gerektiğini, erkeğin erkeklerin mahrem yerlerine, kadınların da kadınların mahrem yerlerine bakmalarının haram olduğunu, bir örtü altında bir erkeğin başka bir erkekle, bir kadının da başka bir kadınla yatmasının haram olduğunu öğreneceğiz. [1]

"İnananlara söyle, gözlerini kendilerine helal olmayan şeylerden sakınsınlar." (Nur: 24/30)
"Bilmediğin şeyin ardına düşme; çünkü kulak, göz ve kalb hepsi sorumludur. Kıyamette sorguya çekilecektir." (İsra: 17/36)
"Allah, art niyetli bakışların ve kalblerin gizlediği düşüncelerin farkındadır." (Mü'min: 40/19)
"Çünkü Rabbin her zaman gözetleyip durmaktadır." (Fecr: 89/14)

1626. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Âdemoğluna zinadan nasibi takdir olunmuştur. O buna mutlaka erişir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayakların zinası yürümektir. Kalbe gelince o, arzu eder, ister. Üreme organı ise, bunu ya gerçekleştirir, ya da boşa çıkarır."[2]

* Yani her organın asli faaliyetini meşru çerçeve dışında yürütmesi bir tür zina olmaktadır. Söz konusu organların suçları haram olmakla birlikte ayrıca ceza takdir edilmemiştir. Necm: 53/32'de bu tür suçlara "lemem" denilmektedir. Bunların bir cezası olmayıp kılınan namazlar bunları siler ve temizler. (Bkz. 435 numaralı hadisle 1044 numaralı hadis ve açıklaması) [3]

1627. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Nebî *sallalahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Yollarda oturmaktan kaçının!"* Sahâbîler:
– Biz buna mecbûruz. Meselelerimizi orada konuşuyoruz, dediler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Oturmaktan vazgeçemeyecekseniz o halde yolun hakkını verin!"* buyurdu.
– Yolun hakkı nedir Ey Allah'ın Resûlü? dediler.
– *"Harama bakmamak, gelip geçenleri incitmemek, selâm almak, mârufu emredip münkerden nehyetmektir"* buyurdu.[4]

1628. Ebû Talha Zeyd İbni Sehl *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz sokak başlarında, evlerin önlerinde oturup konuşurduk. Bir keresinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi, başımızda durdu ve:
– *"Size ne oluyor ki, böyle sokaklarda oturuyorsunuz. Buralarda oturmaktan kaçının!"* buyurdu. Biz:
– Sakıncasız şeyler için oturduk, müzâkerelerde bulunuyor, konuşuyoruz, dedik.
– *"Eğer sokaklarda oturmaktan vazgeçmeyecekseniz, hiç değilse hakkını verin. Buraların hakkı, gözü haramdan sakınmak, selâm almak ve güzel şeyler söylemektir"* buyurdu.[5]

* İslamın ilk dönemlerinde ve cahiliye döneminde insanların kendilerinin değişik işlerini halledebilecekleri sosyal tesisler yoktu ve bu tür işler sokak ve caddelerde yapılıyordu. Bu sebeple sahabi sokakta oturma adetlerinin zaruretten kaynaklandığını ifade ettiler. O da bu durum karşısında yolun hakkından bahsetmek zorunda kaldı ve sıraladı: Kadınlara bakmamak suretiyle harama karşı gözlerinizi yumun, yaya ve vasıta geçişlerine engel olmayan selam alışverişlerine dikkat edip dinimizin hoş gördüğü ve iyi dediği şeyleri emrederek kötülüklerden de insanları sakındırın. Başka hadis-i şeriflerle bunlara birkaç madde daha sıralayabiliriz. İyi ve güzel söz söylemek, aciz ve mazlumlara yardımcı olmak, boş iş ve sözlerden sakınmak, yol sorana yol tarif etmek, aksıran kimse elhamdülillah derse yerhamukallah demek gibi hasletler. [6]

1629. Cerîr *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*e ansızın görmenin hükmünü sordum.
– *"Hemen gözünü başka tarafa çevir!"* buyurdu.[7]

1630. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*in yanında bulunuyordum. Meymûne de vardı. İbni Ümmi Mektum çıkageldi. Bu olay, biz örtünmekle emrolunduktan sonra idi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bize:
– *"Örtünün!"* buyurdu. Biz:
– O âmâ biri değil mi, Ey Allah'ın Resûlü? Bizi göremez, bilemez, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Siz ikiniz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?"* buyurdu.[8]

* Bu iki hadis gözü haramdan sakındırma tavsiyesinde bulunuyor. İlk hadis sorulan soru üzerine, gözünü başka tarafa çevir cevabıyla bir anlık görmenin sorumluluk doğurmayacağını, bakmanın isteyerek devam etmesi halinde haram işleyeceğini bildirmiştir. Aynı yasaklamayı zaten Nur: 24/30. ayetinde de görmekteyiz.
İkinci hadiste efendimiz harama bakma yasağının sadece erkeklere ait olmadığını, kadınların da namahreme bakmamaları gerektiğini bildirmek üzere *"Siz ikiniz de mi âmasınız, onu görmüyor musunuz*?" buyurmuştur. Nur: 24/30. Ayet kadınlar için de aynı yasaklamayı getirmiştir. Bu durum peygamber hanımlarına mahsus değerlendirilmiştir. Esasen (Ebu Davut, Libas 34'de geçtiği üzere) Fatma binti Kays'ın ibni Ümmi Mektum'un evinde iddet beklemesini emretmiş ve *"O âma bir insandır, onun yanında diğer erkekler gibi davranmasan da olabilir"* buyurmuşlar âmâ bir erkeğin yanında örtünmek sadece peygamber hanımlarına has bir görevdir diyen alimler olduğu gibi her zaman ve her kadın için geçerlidir diyen alimler de vardır. [9]

1631. Ebû Saîd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Erkek, erkeğin avret yerine, kadın da kadının avret yerine bakamaz. Bir erkek başka bir erkekle; bir kadın da başka bir kadınla bir örtü altında yatamaz."[10]

* Erkek erkeğin, kadın kadının avret yerine bakmamalıdır. Ayrıca homoseksüellik ve lezbiyenlik gibi sapık ilişkilere yol açacağı için aynı cinsten iki kişinin bir örtü altında vücutları birbirine değecek şekilde çıplak yatmaları da yasaklanmıştır. Bu hadis gerek aynı cinsler gerek farklı cinsler arasındaki cinsel sapmalara tedbir olması için baştan tedbir almaktadır. Bu tedbirlere başvurmayan bugünkü dünyanın her türlü rezaletle karşı karşıya kaldığı ve öldürücü cinsel hastalıklarla uğraştığı günümüzün gerçeklerindendir. [11]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 477.
[2] Buhârî, İsti'zân 12, Kader 9; Müslim, Kader 20–21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 43.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 478.
[4] Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 12; Tirmizî, İsti'zân 30.
192'de geçmişti.
[5] Müslim, Selâm 2. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 30.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 478.
[7] Müslim, Âdâb 45. Ayrıca bk. Ebû Davûd, Nikâh 43; Tirmizî, Edeb 28.

[8] Ebû Dâvûd, Libâs 34; Tirmizî, Edeb 29.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 478-479.
[10] Müslim, Hayz 74. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 38; İbni Mâce, Tahâret 137.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 479.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Munkatı' Hadislerin Hükmü:

Munkatı' hadis, isnadda ismi söylenmeyen veya kapalı bir şekilde geçen râvinin meçhulu'l-hâl oluşu; yani durumunun bilinmeyişi yüzünden zayıftır. Merdud denilen kabule layık görülmeyen hadislerdendir. Hüküm çıkarmada hiçbir şekilde esas olamaz. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Munkatı' Hadislerin Hükmü:

Munkatı' hadis, isnadda ismi söylenmeyen veya kapalı bir şekilde geçen râvinin meçhulu'l-hâl oluşu; yani durumunun bilinmeyişi yüzünden zayıftır. Merdud denilen kabule layık görülmeyen hadislerdendir. Hüküm çıkarmada hiçbir şekilde esas olamaz. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37) Mü'min İyi Ve Değerli Şeyleri İnfak Etmeli

"Siz sevdiğiniz şeylerden Allah rızası için başkalarına harcamadıkça gerçek erdemliliğe ve hayra ulaşmış olamazsınız." (Al-i İmran: 3/92)
"Ey iman edenler, kazandığınız güzel şeylerden ve topraktan sizin için bitirdiğimiz ürünlerden başkaları için harcayın ama harcama için utanma ve iğrenmeden dolayı göz yummadan alamayacağınız kötü şeyleri seçmeyin." (Bakara: 2/267)

299. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Medine'de ensar arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. En sevdiği malı da Mescid–i Nebevî'nin karşısındaki Beyruhâ adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.
Enes (sözüne devamla) dedi ki:
"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz" (Al-i İmran: 3/92) âyet–i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* in yanına geldi ve:
– Yâ Resûlallah! Cenâb–ı Hak sana *"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz"* âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızâsı için sadaka ediyorum. Allah'dan onun sevabını ve âhiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ'yı Allah'ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum."*
Ebû Talha:
– Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.[1]

*** Birr:** Cennete girmek, Allah'ın rahmeti ve rızası, hayır ve iyiliği, en mükemmeli, hayırda bol ve geniş olmak, kulun Rabbine bol itaatte bulunması gibi anlamlara gelir.
İyi olabilmek ve iyiyi elde edebilmek için iman etmek kafi değildir. Sahip olduğu imkan ve nimetlerin içinden en sevdiklerini Allah yolunda sarfetmesi gerekir. Ashabtan Ebu Talha bunun en güzel örneğini vermiştir. İkinci Ömer denilen Ömer ibni Abdülaziz ise çuval çuval şeker alır dağıtırmış. Kendisine niçin para dağıtmıyorsun? diye sorduklarında: "Ben şekeri çok severim onun için infak etmek isterim", demiş. Ashabın hayatında bu tür sahneleri çok görmek mümkündür. Bunun için Yusuf el Kandehlevi'nin Hayatüs Sahabe isimli kitabının bu konularla ilgili bölümüne bakılabilir. [2]

---

[1] Buhârî, Zekât 44, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43.
322'de Tekrar gelecektir.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 114

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C- Mu'dal Hadîs:

Senet zincirinde peşpeşe iki ve daha fazla ravinin düştüğü ve bu sebeple zayıf sayılan hadis. Arapça, "güçlük, kapalılık, kötü olmak" gibi anlamlara gelen "E'dale" fiilinin mef'ulü olup, hadis ıstılahında peşi sıra ravilerin düşmesiyle hadisin durumunun muğlak ve müphem bir hal almasını ifade eder.
Mu'dal hadis, munkatı hadisin bir türü olarak kabul edilmekle birlikte, mu'dal hadiste en az iki ravinin arka arkaya düşmesi şart olduğundan, munkatı hadisten ayrılmaktadır.[1] Buna göre her mu'dal munkatıdır; fakat her munkati mu'dal değildir. Mu'dal hadis, munkatı'dan daha kapalı ve daha zayıftır. Senedinde ittisal bulunmadığı için de zayıf sayılmıştır.
Tabiinin, Sahabe ve Rasûlullah (s.a.s)'ı zikretmeden rivayet ettiği hadis mu'dal'dır.[2]
Ayrıca Tabiinden mevkuf olarak yapılan merfu rivayetler de mu'dal'dır. Ravinin Tabiinden naklen (Rasûlullah dedi) şeklinde yaptığı rivayet buna bir örnektir.[3]
Muhaddisin senedi başından sonuna kadar hazfederek (atlayarak) Rasûlullah (s.a.s)'e isnad ettiği hadisler de mu'dal sayılmıştır. Ancak bu durumda mu'dal ile mu'allak aynı anlamdadır.[4]
Senedlerinden düşürülen raviler adalet, hıfz ve zapt yönünden tespit edilip yerlerine konmadıkça mu'dal hadislerin hiç bir geçerlilikleri yoktur.[5]
Mu'dal'da iki râvinin ard arda düşmüş olması gerekir. Araya fazla girerse iki yerde inkıtası olana munkatı denir. Mu'dal hadîse fukaha ve başkalarından mürsel diyen de olmuştur.
Mu'dal hadisler kavî ve ceyyid olan tariklerden destek görmedikçe kendileriyle amel edilemezler.
Nevevî, İmam Malik'in bir rivâyetini mu'dal'a örnek olarak kaydeder: "Malik der ki: Bana Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den ulaştığına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Güzelce yedirilmek ve giydirilmek kölelerin hakkıdır, yapamıyacakları iş de verilmemelidir".* Hadîs mu'daldır, çünkü İmam Mâlik'le Ebu Hüreyre arasında iki râvî düşmüştür. Zira bu hadîsi, yine İmam Mâlik, Muvatta dışında "Muhammed İbnu Aclân'dan, o da babasından (Aclan), o da Ebu Hüreyre'den..." tarikiyle rivâyet etmiştir.
İbnu's-Salâh'ın Hâkim'den nakline göre, Tâbiîn'den birinin, muttasıl olarak rivâyet ettiği merfu bir hadîsi Etbauttâbiîn'den biri, maktu olarak yâni o Tâbiî'nin sözü olarak rivâyet edecek olsa bu rivâyet mu'dal'dır. Verilen misâle göre: *"Kıyâmet günü, kişiye: "Sen şu şu işlemi yaptın!" denince "Ben öyle bir şey yapmadım" diye inkâra kalkar. Bunun üzerine ağzı mühürlenir de âzâları konuşmaya başlar"* hadîsini A'meş, Şa'bî'den sanki onun sözü imiş gibi rivâyet etmiştir. Halbuki Şa'bî bu hadîsi merfû olarak rivâyet etmiştir. Nitekim hadîs, Fudayl İbnu Amr an Şa'bî an Enes an Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarîkiyle muttasıl ve merfu olarak rivâyet edilmiştir.
Mu'dal, munkatı ve mürsel hadîslerin çokça rivâyet edildiği eserler Saîd İbnu Mansûr'un (V.227/841) Sünen'i ile, İbnu Ebî'd-Dünya'nın (V. 281/893) te'lîfatıdır.[6]
İmam Malik'in Muvatta'ında "Beleğani" diyerek Rasulullah'dan (s.a.v.) rivayet ettiği hadisler de aradan tabii ve sahabi peşpeşe düştüğü için Mu'dal'dır. Muvatta'daki bu tür 61 hadisten 57'sinin başka tariklerden müsned olduğu tesbit edilmiştir. 4 tanesinin ise muttasıl senedi bulunamamıştır.[7]
"Amr b. Şuayb'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki: "Uhut savaşında bir köle Hz. Peygamber'in maiiyetinde savaştı. Hz. Peygamber ona,
"Efendin savaşa girmene izin verdi mi?" diye sordu. Köle:
"Hayır vermedi" dedi. Hz. Peygamber:
"Eğer öldürülseydin (efendinin izni olmadığı halde savaşa gittiğin için) muhakkak cehenneme girerdin." Bunun üzerine kölenin efendisi şöyle dedi:
"Onu azad ediyorum ya Rasulallah! O, artık hürdür." O zaman Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Şimdi oldu. Artık savaşa (devam ede) bilirsin:"
Bu hadisi Amr b. Şuayb sahabi ve tabii'yi atlayıp doğrudan Hz. Peygamber'den rivayet etmektedir. Bu duruma göre iki ravisi atlanmış olduğundan mu'dal kısmına dahil olmaktadır.[8]

---

[1] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, İstanbul 1306, 36.
[2] Ali b. Ali et-Tehanevî, Keşşafu İstilahâti'l-Fünûn, İstanbul 1984, 2/1026; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Y. Kandemir, Ankara 1981, 141.
[3] Ali b. Ali et-Tehanevî, Keşşafu İstilahâti'l-Fünûn, İstanbul 1984, 2/1026.
[4] Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 356.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 357; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/231-232.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/115-116.
[7] A. Naim, Tecrid Tercemesi: 1/150; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 135.
[8] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C- Mu'dal Hadîs:

Senet zincirinde peşpeşe iki ve daha fazla ravinin düştüğü ve bu sebeple zayıf sayılan hadis. Arapça, "güçlük, kapalılık, kötü olmak" gibi anlamlara gelen "E'dale" fiilinin mef'ulü olup, hadis ıstılahında peşi sıra ravilerin düşmesiyle hadisin durumunun muğlak ve müphem bir hal almasını ifade eder.
Mu'dal hadis, munkatı hadisin bir türü olarak kabul edilmekle birlikte, mu'dal hadiste en az iki ravinin arka arkaya düşmesi şart olduğundan, munkatı hadisten ayrılmaktadır.[1] Buna göre her mu'dal munkatıdır; fakat her munkati mu'dal değildir. Mu'dal hadis, munkatı'dan daha kapalı ve daha zayıftır. Senedinde ittisal bulunmadığı için de zayıf sayılmıştır.
Tabiinin, Sahabe ve Rasûlullah (s.a.s)'ı zikretmeden rivayet ettiği hadis mu'dal'dır.[2]
Ayrıca Tabiinden mevkuf olarak yapılan merfu rivayetler de mu'dal'dır. Ravinin Tabiinden naklen (Rasûlullah dedi) şeklinde yaptığı rivayet buna bir örnektir.[3]
Muhaddisin senedi başından sonuna kadar hazfederek (atlayarak) Rasûlullah (s.a.s)'e isnad ettiği hadisler de mu'dal sayılmıştır. Ancak bu durumda mu'dal ile mu'allak aynı anlamdadır.[4]
Senedlerinden düşürülen raviler adalet, hıfz ve zapt yönünden tespit edilip yerlerine konmadıkça mu'dal hadislerin hiç bir geçerlilikleri yoktur.[5]
Mu'dal'da iki râvinin ard arda düşmüş olması gerekir. Araya fazla girerse iki yerde inkıtası olana munkatı denir. Mu'dal hadîse fukaha ve başkalarından mürsel diyen de olmuştur.
Mu'dal hadisler kavî ve ceyyid olan tariklerden destek görmedikçe kendileriyle amel edilemezler.
Nevevî, İmam Malik'in bir rivâyetini mu'dal'a örnek olarak kaydeder: "Malik der ki: Bana Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den ulaştığına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Güzelce yedirilmek ve giydirilmek kölelerin hakkıdır, yapamıyacakları iş de verilmemelidir".* Hadîs mu'daldır, çünkü İmam Mâlik'le Ebu Hüreyre arasında iki râvî düşmüştür. Zira bu hadîsi, yine İmam Mâlik, Muvatta dışında "Muhammed İbnu Aclân'dan, o da babasından (Aclan), o da Ebu Hüreyre'den..." tarikiyle rivâyet etmiştir.
İbnu's-Salâh'ın Hâkim'den nakline göre, Tâbiîn'den birinin, muttasıl olarak rivâyet ettiği merfu bir hadîsi Etbauttâbiîn'den biri, maktu olarak yâni o Tâbiî'nin sözü olarak rivâyet edecek olsa bu rivâyet mu'dal'dır. Verilen misâle göre: *"Kıyâmet günü, kişiye: "Sen şu şu işlemi yaptın!" denince "Ben öyle bir şey yapmadım" diye inkâra kalkar. Bunun üzerine ağzı mühürlenir de âzâları konuşmaya başlar"* hadîsini A'meş, Şa'bî'den sanki onun sözü imiş gibi rivâyet etmiştir. Halbuki Şa'bî bu hadîsi merfû olarak rivâyet etmiştir. Nitekim hadîs, Fudayl İbnu Amr an Şa'bî an Enes an Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarîkiyle muttasıl ve merfu olarak rivâyet edilmiştir.
Mu'dal, munkatı ve mürsel hadîslerin çokça rivâyet edildiği eserler Saîd İbnu Mansûr'un (V.227/841) Sünen'i ile, İbnu Ebî'd-Dünya'nın (V. 281/893) te'lîfatıdır.[6]
İmam Malik'in Muvatta'ında "Beleğani" diyerek Rasulullah'dan (s.a.v.) rivayet ettiği hadisler de aradan tabii ve sahabi peşpeşe düştüğü için Mu'dal'dır. Muvatta'daki bu tür 61 hadisten 57'sinin başka tariklerden müsned olduğu tesbit edilmiştir. 4 tanesinin ise muttasıl senedi bulunamamıştır.[7]
"Amr b. Şuayb'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki: "Uhut savaşında bir köle Hz. Peygamber'in maiiyetinde savaştı. Hz. Peygamber ona,
"Efendin savaşa girmene izin verdi mi?" diye sordu. Köle:
"Hayır vermedi" dedi. Hz. Peygamber:
"Eğer öldürülseydin (efendinin izni olmadığı halde savaşa gittiğin için) muhakkak cehenneme girerdin." Bunun üzerine kölenin efendisi şöyle dedi:
"Onu azad ediyorum ya Rasulallah! O, artık hürdür." O zaman Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Şimdi oldu. Artık savaşa (devam ede) bilirsin:"
Bu hadisi Amr b. Şuayb sahabi ve tabii'yi atlayıp doğrudan Hz. Peygamber'den rivayet etmektedir. Bu duruma göre iki ravisi atlanmış olduğundan mu'dal kısmına dahil olmaktadır.[8]

---

[1] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, İstanbul 1306, 36.
[2] Ali b. Ali et-Tehanevî, Keşşafu İstilahâti'l-Fünûn, İstanbul 1984, 2/1026; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Y. Kandemir, Ankara 1981, 141.
[3] Ali b. Ali et-Tehanevî, Keşşafu İstilahâti'l-Fünûn, İstanbul 1984, 2/1026.
[4] Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 356.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 357; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/231-232.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/115-116.
[7] A. Naim, Tecrid Tercemesi: 1/150; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 135.
[8] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31: VASIYET BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø MALıN ÜÇTE BIRI VASIYET EDILEBILIR

2116- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke fethi yılı hastalanmıştım. Neredeyse ölümle karşı karşıya geldim Rasûlullah (s.a.v.), beni ziyarete geldi. Ya Rasûlullah! Dedim. Çok malım var kızımdan başka da varisim yok. Malımın tamamını hayır işlerine vasiyet edebilir miyim? Rasûlullah (s.a.v.): **"Hayır"** dedi. Malımın üçte ikisini? Dedim yine **"Hayır"** buyurdu. O halde yarısını? Dedim yine **"Hayır"** dedi. Bende üçte birini? Dedim. Bunun üzerine üçtebir iyi ama, üçtebir de çoktur varislerini zengin bırakman onları insanlara avuç açar vaziyette yoksul kişiler olarak bırakmandan elbette daha hayırlıdır. Sen, yaptığın her harcamadan dolayı sevap kazanıyorsun hatta hanımının ağzını uzattığın bir lokma bile… Sonra Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. Ben hicret etmiştim. Fakat şu anda hicret ettiğim Mekke'de hasta durumdayım hicretimden dönmüş mü sayılacağım? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: benden sonraya kalırsan ömrün olursa Allah'ın rızasını umarak yapacağın her bir iş sebebiyle Allah senin sevâbını artıracak ve dereceni yükseltecektir. Ömrün olur da geriye kalırsan bazı kimseler senden istifade edecek bazı insanlarda savaşlarda senin kılıç darbelerinle senden zarar göreceklerdir. Allah'ım ashabımın hicretlerinden dolayı sevaplarını eksiksiz olarak yaz onları gerisin geriye çevirme… Fakat Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Havle'nin Mekke'de ölümüne üzülüyordu. (Dârimî, Vasiyet: 6; İbn Mâce, Vesaya: 5)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis başka yollarla da Sa'd b. ebî Vakkâs'tan rivâyet edilmiştir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup, kişinin malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmeye hakkı yoktur derler. Bazı ilim adamları ise Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Üçte bir de çoktur"** sözü üzerine vasiyetin üçtebirden daha az olmasını müstehab görüyorlar.

BÖLÜM: 2

Ø VASIYETINDE VARISLERIN BIR KıSMıNA ZARAR VERENLER CEHENNEMLIKTIR

2117- Şehr b. Havşeb (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu ona aktarmıştır:**"Erkek veya kadın altmış sene Allah'a itaatle meşgul olurlar ölüm gelip çattığında yaptığı vasiyette varislerden bir kısmını zarara sokar böylece de Cehenneme düşmek o kimseye vâcib olur."**

Sonra Ebû Hüreyre bana Nisa sûresi 12-13 ayetini okudu: "… Bütün bunlar mirasçılar zarara uğratılmaksızın yerine getirilmelidir…" (İbn Mâce, Vesâyâ: 3; Ebû Dâvûd, Vesâyâ: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Eş'as b. Câbir'den hadis rivâyet eden Nasr b. Ali; Nasr b. Ali el Cehzamî'nin dedesidir.

BÖLÜM: 3

Ø ALACAĞı BORCU OLANLAR IÇIN VASIYET MUTLAKA GEREKLIDIR

2118- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Vasiyet edecek bir şeyi (borcu, alacağı, malı) olan kimsenin vasiyeti yanında yazılı olmaksızın iki geceyi peş peşe geçirmek Müslüman'a yakışmaz."** (Ebû Dâvûd, Vesâyâ: 1; İbn Mâce, Vesâyâ: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Zührî, Sâlim ve İbn Ömer'den benzeri şekilde hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN VASIYETI NASıLDı?

2119- Talha b. Musarrif (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn ebî Evfâ'ya; Rasûlullah (s.a.v.)'in bir vasiyeti varmıydı diye sordum. O da hayır dedi. O halde vasiyet nasıl farz kılındı ve insanlara nasıl emredildi? Diye sordum. O da şöyle dedi:**"Allah'ın kitabına uymayı tavsiye etmişti."** (İbn Mâce, Vasiyet: 22)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Mâlik b. Muğvil veya Mığvelin rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 5

Ø VARISE (MIRASTAN PAY ALAN KIMSELERE) VASIYET YOKTUR

2120- Ebû Umâme el Bahîli (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim veda haccındaki hutbesinde şöyle buyurdu:**"Allah her hak sahibine hakkını vermiştir, dolayısıyla miras alana vasiyet yoktur. çocuk yatağın sahibi olan erkek veya efendinindir. Zina edenin hakkı mirastan mahrum edilmektir veya taşlanarak öldürülmektir. Ve onların hesabı (sevap, ceza, bağışlanma) Allah'a aittir. Her kim babasından başkasına intisab ederse yani başka birine babam budur derse veya bir köle sahibinin dışında başka birisinin efendisi olduğunu iddia ederse kıyamete kadar Allah'ın laneti=yani rahmetinden uzak kalmasıonun üzerinedir. Kadın kocasının evinden uzak kalması onun üzerinedir. Kadın kocasının evinde ancak kocasının izniyle harcamada bulunabilir. Bu esnada Ey Allah'ın Rasûlü! Kadın kocasının evinden bir fakire yiyecek de mi veremez? Denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), esasen mallarımızın en değerlisi odur buyurdu. Sonra şöyle devam etti: Ödünç alınan her şey ödenecektir. Ödünç olarak verilen hayvan, ağaç, ve arazide sahibine geri verilecektir. Her türlü borç ta mutlaka ödenecektir. Kefil olan da borç ödenmezse o borcu ödeyecektir."** (Ebû Dâvûd, Vesâyâ: 1; İbn Mâce, Vesâyâ: 2)

Tirmizî: Bu konuda Amr b. Harîce ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis Ebû Umâme'den değişik yollarla da rivâyet edilmiştir.

İsmail b. Ayyaş'ın, Iraklılardan ve Hicazlılardan tek başına rivâyeti pek sağlam değildir. Çünkü onlardan münker hadisler rivâyet etmektedir. Şamlılardan rivâyeti ise daha sağlamdır. Muhammed b. İsmail bu konuda böyle söylemiştir.

Tirmizî: Ahmed b. Hasan'ın, Ahmed b. Hanbel'den şöyle naklettiğini işittim: İsmail b. Ayyaş'ın durumu diğer münker hadisler aktaranlara göre daha iyidir. Diğerlerinin güvenilir kimselerden rivâyet ettiği münker hadisler vardır. Abdullah b. Abdurrahman'dan işittim şöyle diyordu: Zekeriyya b. Adiyy'den işittim şöyle diyordu: Ebû İshâk el Fezarî şöyle diyor: Bakiyye denilen kişilerin güvenilen kişilerden yaptıkları rivâyetleri alın İsmail b. Ayyaş'ın ise gerek güvenilir gerekse başka kimselerden yaptığı rivâyetlerini almayın. (**Bakıyye:** İsmail b. Ayyaş'ın dışındaki münker hadisler aktaran kimseler.)

2121- Amr b. Harîce (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.), devesinin üzerinde hutbe veriyordu ben de devenin boynunun altında idim. Deve geviş getirip yutarken salyası iki omuzun arasına akmakta idi. O'ndan şöyle işittim diyordu ki:**"Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Dolayısıyla miras alacak olana vasiyet yoktur. Çocuk, yatağın sahibi olan erkeğe veya cariye ise efendisine aittir. zina edenin hakkı mirastan mahrum edilmektir. Veya taşlanarak öldürülmektir. Kim babasından başkasına babam budur diye intisab ederse veya köle olan kimse kendi sahibinin dışındaki kimsenin efendisi olduğunu iddia ederse kendi öz babasından ve efendisinden bağlarını koparırsa Allah'ın laneti onun üzerine olur. Allah bu tür kimselerin ne tevbesini kabul eder ne de günahtan kurtulmak için vereceği fidyeyi."** (Ebû Dâvûd, Vesâyâ: 1; İbn Mâce, Vesâyâ: 2)

Tirmizî: Ahmed b. Hasan'dan işittim şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel şöyle dedi: Şehr b. Havşeb'in hadislerine aldırmam.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'e Şehr b. Havşeb hakkında sordum. Güvenilir kimsedir fakat İbn Avn onun hakkında ileri geri konuşmuş olup sonra Hilâl b. ebî Zeyneb ve Şehr b. Havşeb'den rivâyette bulunmuştur. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø ÖLENIN BORCU VASIYETINDEN ÖNCE ÖDENMELIDIR

2122- Ali (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), ölen kimsenin borcunun vasiyetten önce ödenmesine hükmetti. Halbuki siz**

Kur'ân'da vasiyeti borçtan önce okumaktasınız." (İbn Mâce, Vesâyâ: 7)

Tirmizî: ilim adamlarının çoğunluğunun uygulaması bu hadise göre olup vasiyetten önce ödeme işi borçtan başlar.

BÖLÜM: 7

Ø ÖLÜMÜNE YAKıN SADAKA VEREN VE KÖLE AZÂD EDEN KIMSE

2123- Ebû Habibe et Tâî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kardeşim malının bir kısmını bana vasiyet etmişti. Ben de Ebû'd Derdâ ile karşılaştığımda ona dedim ki: Kardeşim, malının bir kısmını bana vasiyet etti; O malı fakirlere mi miskinlere mi yoksa Allah yolunda mücahitlere mi harcamamı uygun görürsün dedim. Ben olsaydım mücahitleri tercih ederdim. Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Ölümüne yakın köle azâd eden kişi; doyduktan sonra bağışta bulunan gibidir."** (Dârimî, Vesâyâ: 34)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2124- Urve (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Âişe (r.anha), Urve'ye; Berire'nin kitabet bedeli hususunda Âişe'den yardım istemeye geldiğini bildirdi. Kitabet bedeli=(kölelikten kurtulmak için yapılan sözleşmedeki rakamı ödeyip kurtulama bedeli) nden hiçbir şey ödememişti. Âişe, ona: "Ailene dön! Eğer vela hakkın bana ait olmak üzere senin yerine kitabet bedelini ödememi isterlerse bu işi ben yaparım" dedi. Berire durumu ailesine anlatınca kabul etmediler, sana iyilik yapmayı diler, vela hakkının da bizim olması şartıyla yapsın dediler. Bunun üzerine Âişe durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e anlattı. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Satın al sonra azâd et vela hakkı azâd eden kimseye aittir. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) kalkarak halka hitab etti ve şöyle buyurdu: **"Ne oluyor bu insanlara ki Allah'ın kitabında olmayan şartları koşuyorlar. Her kim Allah'ın kitabında olmayan bir şartı şart koşarsa yüz sefer şart koşsa bile geçerli değildir."** (Dârimî, Vesâyâ: 34)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Âişe'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göre olup vela hakkı köleyi azâd edene aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mu'dal Hadisin Hükmü:

Mu'dal, munkatı'dan daha zayıftır; çünkü munkatı' hadisin isnadındaki inkıta bir ravinin atlanmasıyla olur. Halbuki mu'dal hadiste inkıta, peşpeşe iki ravinin atlanmasıyladır. Bu bakımdan mu'dal hadis de merduddur; hüküm çıkarmakta dayanak olamaz. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mu'dal Hadisin Hükmü:

Mu'dal, munkatı'dan daha zayıftır; çünkü munkatı' hadisin isnadındaki inkıta bir ravinin atlanmasıyla olur. Halbuki mu'dal hadiste inkıta, peşpeşe iki ravinin atlanmasıyladır. Bu bakımdan mu'dal hadis de merduddur; hüküm çıkarmakta dayanak olamaz. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müslim

Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccac b. Muslim el-Kuşeyrî en-Neysaburî'dir. Neysabur'da 204 yılında dünyaya gelmiş, hadis öğrenmek maksadıyla pekçok bölgeleri dolaşmıştır. Hicaz'a, Şam'a, Irak'a, Mısır'a gitmiştir. Buhârî Neysabur'a geldiğinde onun yanından ayrılmamış ve onun ilmini inceleyip, onun izinden gitmiştir. Hadis ehlinden ve onların dışındaki alimlerden pekçok kimse ondan övgüyle sözetmiştir.
Neysabur'da 261 yılında 57 yaşında vefat etmiştir.
Yaptığı teliflerinde geriye pek büyük çapta ilim bırakmıştır. Allah ona rahmetini ihsan eylesin ve müslümanlar adına ona hayır mükâfatlar versin.
İki önemli husus
1- Sahihayn diye bilinen Buhârî ve Muslim, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sahih olarak nakledilmiş bütün hadisleri ihtiva etmezler. Aksine onların rivayet etmediği ve başka eserlerde bulunan pekçok sahih hadis daha vardır. Nevevi dedi ki: Buhârî ve Muslim'in maksadı sahih hadislerden birtakım demetler biraraya getirmekten ibarettir. Tıpkı fikha dair eser tasnif eden bir kimsenin fıkıh meselelerinin bir kısmını biraraya getirmek istediği gibi. Yoksa o fıkhın bütün meselelerini birarada toplamak maksadıyla eser tasnif etmemiştir. Fakat eğer bir hadisi her ikisi yahut onlardan birisi zahiren, senedi sahih ve ilgili bahiste esas bir dayanak olduğu halde ve benzeri bir başka hadisi ya da onun yerini tutacak bir diğer hadisi rivayet etmemişlerse, açıkça anlaşıldığına göre onlar, eğer rivayet etmemişlerse bu hadiste bir illete muttali olmuş olmalıdırlar. Bununla birlikte o hadisi unutmuş oldukları için yahut fazla uzatmamayı tercih ettiklerinden ya da zikrettikleri başka bir hadis onun yerini tuttuğu görüşüne sahip olduklarından ya da bir başka sebep dolayısıyla zikretmemiş olabilirler.
2- İlim adamları ittifakla şunu kabul etmişlerdir. Buhârî ve Muslim'in Sahih'leri muttasıl senedle zikrettikleri hadisler bakımından hadise dair tasnif edilmiş kitapların en sahihleridir. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: "Onlar bir hadis üzerinde ittifak etmişlerse o mutlaka sahihtir, onda hiçbir şüphe yoktur." Yine o şöyle demektedir: "Hadis alimleri kesin olarak şunu bilirler ki, onların metinlerinin büyük çoğunluğunu Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* söylemiştir."
Durum böyle olmakla birlikte bazı hafizlar, Buhârî ve Muslim hakkında, benimsedikleri şartların mertebesinden daha aşağıda olan birtakım hadislerin bulunduğunu söyleyerek tenkitlerde bulunmuşlardır. Sözkonusu bu tür hadisler 210 kadardır. 32'sini müştereken rivayet etmişlerdir, 78'ini tek başına Buhârî, 100'ünü de tek başına Muslim rivayet etmiştir.
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye der ki: "Buhârî'nin sahih kabul edip de ona karşı tenkitlerde bulunanların çoğunluğunda Buhârî'nin görüşü, onunla aynı kanaati paylaşmayanların görüşüne tercih edilir. Muslim'de durum böyle değildir. Onun rivayet ettiği ve itiraz varid olan hadisler hakkında karşı görüşü savunanların görüşleri isabetlidir." Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye buna "Allah toprağı cumartesi günü yarattı" hadisi ile küsuf namazının üç ve dört rükû' ile kılındığını belirten hadisi örnek vermektedir.
Buhârî ve Muslim'e yapılan tenkitlere biri toplu, diğeri teferruatlı olmak üzere iki şekilde cevap verilmiştir:
1- Toplu cevabı İbn Hacer el-Askalanî, Fethu'l-Bârî mukaddimesinde vermektedir: Önce Buhârî'nin, sonra da Muslim'in sahih ve illetli hadisi bilmekte bu dalın önderi olan kendi çağdaşlarından da, çağlarından sonra gelenlerden de önde olduklarında şüphe yoktur. Onlara tenkidlerde bulunanların sözleri bir şekilde açıklamaya çalışılacak olsa dahi o sözler Buhârî ve Muslim'in hadisleri sahih kabul etmeleri ile çatışır. Bu hususta ikisinin sözlerinin diğerlerinin sözlerinden daha öncelikli kabul edilmesi gerektiğinde ise şüphe yoktur. Böylelikle genel çerçevesiyle onlara yapılan itiraz bertaraf edilmiş olur.
2- Tafsilatlı cevaba gelince, yine İbn Hacer Mukaddimesinde (el-Hedyu's-Sârî'de) Sahih-i Buhârî'de herbir hadisle ilgili teker teker genişçe cevap vermiştir. er-Reşid el-Attar da bu hususta Muslim'e yöneltilen tenkidlere herbir hadisi ayrı ayrı ele alarak cevap vermiştir. el-Iraki hadis ıstılahına dair Elfiye'sinin şerhinde belirttiğine göre: Buhârî ve Muslim'in hadislerinden zayıf kabul edilen hadisleri ve bunlara verilen cevabı ihtiva eden bağımsız bir kitap yazmıştır. Bu hususta daha fazla bilgi edinmek isteyen o kitabı incelemelidir. Orada pek çok faydalı ve önemli bilgi bulacaktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Muallak Hadîs:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla ravisi hazfedilmiş (düşürülmüş) ve son hazfedilen râvinin şeyhine isnad edilmiş hadis. [1]
Senedinin baş tarafından bir veya birkaç ravi ya da müntehasına kadar senedin bütünüyle hazfolunduğu hadistir.
Şayet kopukluk senedin baş tarafında ise bu adı alır. Daha teknik olarak tarifi şöyledir: "Senedin başından (musannıf tarafından) bir veya daha fazla râvi düşmüşse veya mübhem bir râvi[2] yer almışsa bu rivâyete muallak denir". Kitâbında muallak hadîslerin çokluğu ile Buhârî şöhret yapmıştır. O'nun, meselâ: "Ömer İbnu Abdilazîz demiştir ki" veya "Ebu Hureyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den şunu rivâyet etti..." demesi hadîsi ta'lîk'tir. Aradaki bir çok râviler atlandığı için hadîs muallak olur. İmam Mâlik'in Muvatta'da "Bana sika kişiden ulaştı ki..." diyerek sunduğu rivâyetler de muallâk'a girer. Bunlara Malik'in belâğ'ı veya cemî olarak belâğât'ı denir. [3]
Hadisin muallak sayılabilmesi için cezm sigasıyla kesinlik ifade eden "Hakâ, zekera, revâ, amera, feala, kâle" gibi lafızlarla rivayet edilmiş olması gerekmektedir. "Yuzkeru, yurvâ, yukâlu, yuhka" meçhul sigasıyla yapılan rivayetler, muallak hadis türü içerisinde değerlendirilmezler. Ancak bu şekil rivayetleri muallaktan sayan bazı alimler de vardır.[4]
Muallak hadis'te hazif, isnadın baş tarafından ve birbirini takip edecek şekildedir. İsnadın ortasında veya sonundaki hazıflardan dolayı hadis, muallak adını almaz. İsnaddaki atlamaların biribiri peşinden olmasından dolayı muallak ile mu'dal arasında bir benzerlik sözkonusudur. Ancak mu'dalda hazfin senedin baştarafında olması şart değildir. Ayrıca bazı âlimler muallak hadisi, senedinde müphem bir kişinin bulunması veya bir ravinin düşmesiyle ortaya çıkan munkatı hadisin bir türü olarak kabul etmek istemişlerdir. Müslim'in bazı ravilerinden bir kısmının müphem kimseler olduğunu göz önünde bulunduran Suyûtî onun bazı muallaklarının aslında munkatı olduğunu söylemiştir. Nevevî ise, bu tür hadisleri muallak kabul etmektedir.[5] Muallak hadisin sahihlik derecesi, isnadının muhaddisler tarafından bilinmesine bağlıdır. İsnadı bilinip gerekli şartları taşıyan muallak hadislerin sahih veya hasen olduğuna hükmedilebilir. Ancak isnaddaki şahıs isimlerini hazfetmek hadisi rivayet edenin tasarrufunda olduğu için, çoğu zaman hazfettiği raviler için "sıkattandır" (güvenilir kimselerdendir) demesi hadisin sahih olduğunu göstermez. Zira bir muhaddisin sıka (güvenilir) kabul ettiği raviyi başkaları cerh etmiş olabilir. Kimliği meçhul olduğu için de bu ravilerin durumunu araştırmak mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu, hadiste bir za'f olarak kabul edilebilir. Muallak hadislerin sahih, hasen veya zayıf olarak tasnif edilmeleri, bu hadisleri rivayet eden muhaddislerin durumlarıyla yakından alâkalıdır.
Bu çerçevede değerlendirildiğinde, çok sayıda muallak rivayeti olan Buhari'nin hadisleri sahih rivayetler olarak kabul edilir. Sahih-i Buhari'deki muallak hadisler iki çeşittir. Muallak hadislerin bir kısmı kitabın başka yerinde mevsûl olarak geçtiğinden, tekrardan kaçınılarak senetten tasarruf yapılmak istenmiştir. Bir kısmı da sadece muallak olarak zikredilen hadislerdir. Buhari'deki muallak hadislerin sayısı yaklaşık olarak bin üçyüz kırk kadardır.[6] Buhari muallak hadisleri "Emera, feala, revâ, kâle" gibi cezm sigasıyla rivayet etmişse, bu zikredilen hadislerin ma'ruf olduğunu gösterir. Hadisin bu şekilde verilmesi, Buhari'nin, hadisi kendine izafe edilen ilk kimseden sahih bir şekilde geldiğini, aradaki hazfedilmiş ravilerin sıka ve güvenilir olduklarını kesin bir şekilde kabul ettiğini ortaya koyar. Hadisi, mevsûl değil de, muallak rivayet edişi, hadisin güvenilir, sağlam, sahih bir; hadis olduğunda şüphesi olmadığı içindir.[7] Bununla birlikte eğer hadis, "Yurvâ, yüzkeru" gibi mechul lafızlarla rivayet ediliyorsa, sened tartışılabilir niteliktedir anlamı çıkar.[8]
Ta'lik, ihtisar (kısaltma) maksadıyla yapılır. Son zamanlarda bilhassa halk için yazılan hadis kitaplarında sadece sahabi ravisi zikredilerek yapılan rivayetler hep Muallak'tırlar. Ancak bunların asıl kaynaklarda senetleri muttasıl olarak yer almış olduğundan, sıhhatlarından bir şey kaybetmezler.
Ta'lik, aslında bir rivayet kusurudur. Sahihayn'daki, özellikle Buhari'deki 1300 küsür ta'likin Buhari'ye göre sahih oldukları kabul edilmektedir.[9]
İsnadın bir kısmını söylemeden isnada dahil bir kimseden rivayete ta'lik adı verilir. Çoğulu ta'likat gelir. Sahih-i Buhari'de 1340 kadar muallak hadis bulunmaktadır. Bunlardan birer örnek görelim.
Merfu muallaka misal:
"İbn Abbas dedi ki: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir deve üstünde iken (Kabe'yi) tavaf etti."
Mevkuf muallaka misal:
"Cabir b. Abdullah tek bir hadis için Abdullah b. Uneys'in yanına gitmek üzere bir aylık mesafeye yolculuk yaptı."
Maktu' muallaka misal:
"Mücahid dedi ki, (soru sormaktan) utanan ve kibirlenen kimseler ilim öğrenmezler."
Buhari'nin Sahih'indeki ta'likleri iki grupta toplanır. Birincisi başka bir yerde mevsul olarak rivayet edilmiş olanlardır. İkincisi ise kesinlikle rivayeti belirten "Kale, emera, feale" gibi cezm sigası ile rivayet edilenlerdir. Buhari'nin bunları eserine alması aslının güvenilir sahih bir hadis olduğunu gösterir. Böyle bir hadisi delil olarak kullanmak isteyen bir alimin, hüküm çıkarmaya elverişli olup olmadığını anlamak için onun ravilerine ve senedinin durumuna bakması gerekir. [10]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 157-158.
[2] Mübhem râvi: Kişiyi, teşhise yarayacak isim, künye, nisbet, lakab gibi bir husus olmaksızın recülün (bir adam), bir Yemenli, Cüheyne kabilesinden bir kadın" diyerek zikretmişse, buna mübhem denir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.
[4] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 157-158.
[5] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, Terc. Y. Kandemir, İstanbul 1981, 190.
[6] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 159.
[7] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, Terc. Y. Kandemir, İstanbul 1981, 189.
[8] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 159, Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/220-221.
[9] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 136.
[10] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Muallak Hadîs:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla ravisi hazfedilmiş (düşürülmüş) ve son hazfedilen râvinin şeyhine isnad edilmiş hadis. [1]
Senedinin baş tarafından bir veya birkaç ravi ya da müntehasına kadar senedin bütünüyle hazfolunduğu hadistir.
Şayet kopukluk senedin baş tarafında ise bu adı alır. Daha teknik olarak tarifi şöyledir: "Senedin başından (musannıf tarafından) bir veya daha fazla râvi düşmüşse veya mübhem bir râvi[2] yer almışsa bu rivâyete muallak denir". Kitâbında muallak hadîslerin çokluğu ile Buhârî şöhret yapmıştır. O'nun, meselâ: "Ömer İbnu Abdilazîz demiştir ki" veya "Ebu Hureyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den şunu rivâyet etti..." demesi hadîsi ta'lîk'tir. Aradaki bir çok râviler atlandığı için hadîs muallak olur. İmam Mâlik'in Muvatta'da "Bana sika kişiden ulaştı ki..." diyerek sunduğu rivâyetler de muallâk'a girer. Bunlara Malik'in belâğ'ı veya cemî olarak belâğât'ı denir. [3]
Hadisin muallak sayılabilmesi için cezm sigasıyla kesinlik ifade eden "Hakâ, zekera, revâ, amera, feala, kâle" gibi lafızlarla rivayet edilmiş olması gerekmektedir. "Yuzkeru, yurvâ, yukâlu, yuhka" meçhul sigasıyla yapılan rivayetler, muallak hadis türü içerisinde değerlendirilmezler. Ancak bu şekil rivayetleri muallaktan sayan bazı alimler de vardır.[4]
Muallak hadis'te hazif, isnadın baş tarafından ve birbirini takip edecek şekildedir. İsnadın ortasında veya sonundaki hazıflardan dolayı hadis, muallak adını almaz. İsnaddaki atlamaların biribiri peşinden olmasından dolayı muallak ile mu'dal arasında bir benzerlik sözkonusudur. Ancak mu'dalda hazfin senedin baştarafında olması şart değildir. Ayrıca bazı âlimler muallak hadisi, senedinde müphem bir kişinin bulunması veya bir ravinin düşmesiyle ortaya çıkan munkatı hadisin bir türü olarak kabul etmek istemişlerdir. Müslim'in bazı ravilerinden bir kısmının müphem kimseler olduğunu göz önünde bulunduran Suyûtî onun bazı muallaklarının aslında munkatı olduğunu söylemiştir. Nevevî ise, bu tür hadisleri muallak kabul etmektedir.[5] Muallak hadisin sahihlik derecesi, isnadının muhaddisler tarafından bilinmesine bağlıdır. İsnadı bilinip gerekli şartları taşıyan muallak hadislerin sahih veya hasen olduğuna hükmedilebilir. Ancak isnaddaki şahıs isimlerini hazfetmek hadisi rivayet edenin tasarrufunda olduğu için, çoğu zaman hazfettiği raviler için "sıkattandır" (güvenilir kimselerdendir) demesi hadisin sahih olduğunu göstermez. Zira bir muhaddisin sıka (güvenilir) kabul ettiği raviyi başkaları cerh etmiş olabilir. Kimliği meçhul olduğu için de bu ravilerin durumunu araştırmak mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu, hadiste bir za'f olarak kabul edilebilir. Muallak hadislerin sahih, hasen veya zayıf olarak tasnif edilmeleri, bu hadisleri rivayet eden muhaddislerin durumlarıyla yakından alâkalıdır.
Bu çerçevede değerlendirildiğinde, çok sayıda muallak rivayeti olan Buhari'nin hadisleri sahih rivayetler olarak kabul edilir. Sahih-i Buhari'deki muallak hadisler iki çeşittir. Muallak hadislerin bir kısmı kitabın başka yerinde mevsûl olarak geçtiğinden, tekrardan kaçınılarak senetten tasarruf yapılmak istenmiştir. Bir kısmı da sadece muallak olarak zikredilen hadislerdir. Buhari'deki muallak hadislerin sayısı yaklaşık olarak bin üçyüz kırk kadardır.[6] Buhari muallak hadisleri "Emera, feala, revâ, kâle" gibi cezm sigasıyla rivayet etmişse, bu zikredilen hadislerin ma'ruf olduğunu gösterir. Hadisin bu şekilde verilmesi, Buhari'nin, hadisi kendine izafe edilen ilk kimseden sahih bir şekilde geldiğini, aradaki hazfedilmiş ravilerin sıka ve güvenilir olduklarını kesin bir şekilde kabul ettiğini ortaya koyar. Hadisi, mevsûl değil de, muallak rivayet edişi, hadisin güvenilir, sağlam, sahih bir; hadis olduğunda şüphesi olmadığı içindir.[7] Bununla birlikte eğer hadis, "Yurvâ, yüzkeru" gibi mechul lafızlarla rivayet ediliyorsa, sened tartışılabilir niteliktedir anlamı çıkar.[8]
Ta'lik, ihtisar (kısaltma) maksadıyla yapılır. Son zamanlarda bilhassa halk için yazılan hadis kitaplarında sadece sahabi ravisi zikredilerek yapılan rivayetler hep Muallak'tırlar. Ancak bunların asıl kaynaklarda senetleri muttasıl olarak yer almış olduğundan, sıhhatlarından bir şey kaybetmezler.
Ta'lik, aslında bir rivayet kusurudur. Sahihayn'daki, özellikle Buhari'deki 1300 küsür ta'likin Buhari'ye göre sahih oldukları kabul edilmektedir.[9]
İsnadın bir kısmını söylemeden isnada dahil bir kimseden rivayete ta'lik adı verilir. Çoğulu ta'likat gelir. Sahih-i Buhari'de 1340 kadar muallak hadis bulunmaktadır. Bunlardan birer örnek görelim.
Merfu muallaka misal:
"İbn Abbas dedi ki: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir deve üstünde iken (Kabe'yi) tavaf etti."
Mevkuf muallaka misal:
"Cabir b. Abdullah tek bir hadis için Abdullah b. Uneys'in yanına gitmek üzere bir aylık mesafeye yolculuk yaptı."
Maktu' muallaka misal:
"Mücahid dedi ki, (soru sormaktan) utanan ve kibirlenen kimseler ilim öğrenmezler."
Buhari'nin Sahih'indeki ta'likleri iki grupta toplanır. Birincisi başka bir yerde mevsul olarak rivayet edilmiş olanlardır. İkincisi ise kesinlikle rivayeti belirten "Kale, emera, feale" gibi cezm sigası ile rivayet edilenlerdir. Buhari'nin bunları eserine alması aslının güvenilir sahih bir hadis olduğunu gösterir. Böyle bir hadisi delil olarak kullanmak isteyen bir alimin, hüküm çıkarmaya elverişli olup olmadığını anlamak için onun ravilerine ve senedinin durumuna bakması gerekir. [10]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 157-158.
[2] Mübhem râvi: Kişiyi, teşhise yarayacak isim, künye, nisbet, lakab gibi bir husus olmaksızın recülün (bir adam), bir Yemenli, Cüheyne kabilesinden bir kadın" diyerek zikretmişse, buna mübhem denir. (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/73.
[4] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 157-158.
[5] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, Terc. Y. Kandemir, İstanbul 1981, 190.
[6] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 159.
[7] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, Terc. Y. Kandemir, İstanbul 1981, 189.
[8] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddime, Ankara 1980, 159, Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/220-221.
[9] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 136.
[10] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

E- Müdelles Hadîs:

Râvisi tarafından bir kusuru gizlenerek ve bu kusurun bulunmadığını vehmettirecek şekilde rivâyet edilmiş hadîstir. Tedlîs'in lügattaki manâsı; satıcının sattığı malın ayıbını müşteriden gizlemesi demektir. Muhaddisler de tedlîs tâbirini bu manâdan almışlardır.
Muhaddislerin ıstılahına göre Tedlîs, senede dâhil olan bir râvinin ismini hadis isnadları ve isnadlardaki illetlere muttali olan hadis imamlarından başkalarına malum olamıyacak şekilde- düşürmek sûretiyle sanki o vâsıta olmaksızın sema'ın meydana gelişini -gerekli kılmasa da- vehmettiren bir lafız ile isnâdı sevketmeye denir ki; rivâyet kusurlarından biridir. Tedlîs'i yapan râviye "müdellis", ismi hazfedilen, düşürülen râviye "müdellesun anh", tedlîs ile rivâyet olunmuş hadîse "müdelles" denilmektedir.
Tedlîs, zayıf olan râvilerden sâdır olduğu gibi, sikâ olan ravilerden de meydana gelebilir.[1]
Müdelles hadise misal:
"… Bize Ebu Avane anlattı. El-Ameş'ten, İbrahim et-Teymi'den, babasından, Ebu Zer'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Falanca cehennem'de "Ya Hannan, ya Mennan (yetiş)" diye bağırır."
(Hadisi rivayetten sonra) Ebu Avane şöyle dedi: "el-A'meş'e "Bu hadisi İbrahim'den işittin mi?" diye sordum. "Hayır (işitmedim)" diye cevap verdi; Onu bana el-A'meş'den Hakim b. Cübeyir rivayet etti."
Misal incelendiğinde görülür ki normal bir isnadla rivayet edilmiş gibidir. Oysa senedinde bulunan ravilerden el-A'meş, kendisine sorulduğu zaman onu İbrahim et-Teymi'den değil, Hakim b. Cübeyir'den aldığını söylemiştir. El-A'meş'in İbrahim et-Teymi'den almadığı bir hadisin isnadda ondan alınmış gibi görünmesi tedlistir. Bu hadis de isnadında tedlis yapılarak rivayet edildiğinden müdellestir.
"… Yahya şöyle derken işittim: "Hişam b. Urve babasından Hz. Aişe'nin şöyle söylediğini naklederdi: "Hz. Peygamber (s.a.v.) iki iş arasında muhayyer bırakılmadı. Eliyle bir şeye asla vurmadı."
Yahya şöyle dedi: (Hişam'a) sorduğumda şunları söyledi: "Babamın Aişe'den naklen haber verdiğine göre o "Hz. Peygamber (s.a.v.) iki iş arasında muhayyer bırakılmadı." dedi. Ben babamdan bundan başka bir şey duymadım. Geri kalan kısmı ondan işitmedim. O kısım ancak ez-Zühri'dendir.
Bu hadis de manasından anlaşılacağı gibi iki kısımdır. Her iki kısım Hişam'ın babası, Urve İbnu'z-Zübeyr, Hz. Aişe'ye isnadla rivayet ettiği hadis olarak görünmektedir. Oysa ikinci kısım başkasından rivayet edildiği halde yine Hişam'ın babasından işiterek rivayet edilen bir hadis gibi gösterilmiştir. Böylece tedlis yapılmış, müdelles olmuştur. [2]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarîh Mukaddimesi, Ankara 1984 1/163.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 14-15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

E- Müdelles Hadîs:

Râvisi tarafından bir kusuru gizlenerek ve bu kusurun bulunmadığını vehmettirecek şekilde rivâyet edilmiş hadîstir. Tedlîs'in lügattaki manâsı; satıcının sattığı malın ayıbını müşteriden gizlemesi demektir. Muhaddisler de tedlîs tâbirini bu manâdan almışlardır.
Muhaddislerin ıstılahına göre Tedlîs, senede dâhil olan bir râvinin ismini hadis isnadları ve isnadlardaki illetlere muttali olan hadis imamlarından başkalarına malum olamıyacak şekilde- düşürmek sûretiyle sanki o vâsıta olmaksızın sema'ın meydana gelişini -gerekli kılmasa da- vehmettiren bir lafız ile isnâdı sevketmeye denir ki; rivâyet kusurlarından biridir. Tedlîs'i yapan râviye "müdellis", ismi hazfedilen, düşürülen râviye "müdellesun anh", tedlîs ile rivâyet olunmuş hadîse "müdelles" denilmektedir.
Tedlîs, zayıf olan râvilerden sâdır olduğu gibi, sikâ olan ravilerden de meydana gelebilir.[1]
Müdelles hadise misal:
"… Bize Ebu Avane anlattı. El-Ameş'ten, İbrahim et-Teymi'den, babasından, Ebu Zer'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Falanca cehennem'de "Ya Hannan, ya Mennan (yetiş)" diye bağırır."
(Hadisi rivayetten sonra) Ebu Avane şöyle dedi: "el-A'meş'e "Bu hadisi İbrahim'den işittin mi?" diye sordum. "Hayır (işitmedim)" diye cevap verdi; Onu bana el-A'meş'den Hakim b. Cübeyir rivayet etti."
Misal incelendiğinde görülür ki normal bir isnadla rivayet edilmiş gibidir. Oysa senedinde bulunan ravilerden el-A'meş, kendisine sorulduğu zaman onu İbrahim et-Teymi'den değil, Hakim b. Cübeyir'den aldığını söylemiştir. El-A'meş'in İbrahim et-Teymi'den almadığı bir hadisin isnadda ondan alınmış gibi görünmesi tedlistir. Bu hadis de isnadında tedlis yapılarak rivayet edildiğinden müdellestir.
"… Yahya şöyle derken işittim: "Hişam b. Urve babasından Hz. Aişe'nin şöyle söylediğini naklederdi: "Hz. Peygamber (s.a.v.) iki iş arasında muhayyer bırakılmadı. Eliyle bir şeye asla vurmadı."
Yahya şöyle dedi: (Hişam'a) sorduğumda şunları söyledi: "Babamın Aişe'den naklen haber verdiğine göre o "Hz. Peygamber (s.a.v.) iki iş arasında muhayyer bırakılmadı." dedi. Ben babamdan bundan başka bir şey duymadım. Geri kalan kısmı ondan işitmedim. O kısım ancak ez-Zühri'dendir.
Bu hadis de manasından anlaşılacağı gibi iki kısımdır. Her iki kısım Hişam'ın babası, Urve İbnu'z-Zübeyr, Hz. Aişe'ye isnadla rivayet ettiği hadis olarak görünmektedir. Oysa ikinci kısım başkasından rivayet edildiği halde yine Hişam'ın babasından işiterek rivayet edilen bir hadis gibi gösterilmiştir. Böylece tedlis yapılmış, müdelles olmuştur. [2]

---

[1] Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarîh Mukaddimesi, Ankara 1984 1/163.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 14-15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedlis Çeşitleri:

1- Tedlîsü'l-İsnâd:

Râvinin muâsırı olup görüştüğü fakat hadîs almadığı veya muâsırı olduğu halde görüşmediği kimseden hadis işittiğini zannettirecek şekilde rivâyet ettiği hadistir. Bunun misâli Ali b. Haşrem'in şu sözüdür: Süfyan b. Uyeyne'nin yanında bulunuyorduk. Süfyân, "kâle'z-Zühriyyü hakeza": "Zühri şöyle söyledi." diyerek rivayete başladı. Ona, "Zühri'den bunu işittin mi?" diye sorulduğunda; "Hayır, bunu Zühri'den Ma'mer duymuş, bana da ondan duyan Abdurrezzak söyledi" demiştir.[1]
Gerçekten Süfyân, Zühri'nin muâsırı olup onunla görüşmüştür; fakat ondan hadîs almadığı için semâ'ı sâbit değildir. Süfyân, Abdurrezzak'tan; Abdurrezzâk, Mamer'den; o da Zühri'den hadîs almıştır. Buradaki tedlîs, Süfyân'ın iki şeyhini de atlayarak hadisi doğrudan Zühri'den duyduğunu zannettirecek bir tarzda rivâyet etmesidir.[2]
Tedlis'in en çirkini ve yalana yakın olan kısmı budur. Şu'be: "Tedlîs yapmaktansa, zina yapmak bence ehvendir ve tedlîs yalanın kardeşidir" demiştir. Şafiî, isnadda bir defa dahî tedlîs yaptığını bildiği kimsenin hadisini almazdı. Fakat bu mevzuda âlimlerin kanaati şudur: Tedlîs yaptığı söylenenlerin rivâyetinde semâ lafzını açık bir şekilde kullananların rivâyeti kabul edilir. Bunun aksine sözü mübhem ve tedlis ihtimâli mevcut olan râvî'nin rivâyeti reddedilir.[3]
Hâkim, bu tür tedlîs'in çok yapıldığı memleketlerle, rivâyetlerinde böylesi yalan bilinmeyen şehirler üzerinde bir araştırma yapmış; netîcede imâmları tedlîs yapmayan şehirler olarak: "Hicâz, Haremeyn, Mısır Avâlî (Medîne civârındaki köyler), Horasan, İsfahan, İran, Hûcistan ve Maverâun-nehîr halkını tesbit etmiş; en çok tedlîs yapan muhaddislerin de Kûfeliler ile Basralılar olduğunu söylemiştir. Bağdatlılardan ise Ebû Bekr Muhammed b. Süleymân el-Bağdâdî el-Vâsıtî'ye gelinceye kadar kimse tedlîs yapmamıştır. Oraya tedlîs'i ilk defa sokan bu zât olmuştur."[4]
Hadîsçiler arasında en ziyâde görülen şekli olup, yukarda belirtildiği gibi kişinin, karşılaştığı şeyhten işitmediği bir rivâyeti sanki işitmiş intibaını verecek bir tarzda "Falanca söyledi ki (Kâle fülanun...) veya "Fülandan... (an fülânin) veya "falanca demişti ki (Enne fülânen kâle) veya benzer bir tâbirle rivâyet eder. Hadîsin durumunu güzelleştirmek için senetten şeyhini iskat edebileceği gibi zayıf veya küçük olan şeyhin şeyhi vs. başkalarını da iskat edebilir. Bu ikinci durumda yani müdellis senetten çıkarılan râvinin muasırı değilse bu rivâyet, tedlîs değil irsâl-i celi veya ta'lik'dir.
Hâkim'in Ma'rifetu Ulumi'l Hadîs'te kaydettiği örneğe göre: "Ali İbnu Haşrem şöyle der: "Süfyan İbnu Uyeyne'nin yanındaydık. Süfyan: "Zühri dedi ki..." diyerek ondan bir hadîs rivâyet etti. Süfyan'a: "Bunu Zühri'den şahsen işittiniz mi? diye sorulunca şu cevabı verdi:"
- Hayır! Bunu Zühri'den Ma'mer işitmiş, ondan da Abdurrezzak işitmiş, ben de Abdurrazzek'tan işittim".
Aslında Süfyan ile Zühri muâsırdır ve görüşmüşler de. Ancak ondan hadîs almışlığı yok. Süfyan Abdurrezzak'tan, Abdurrezzak Mamer'den, o da Zühri'den hadîs almıştır. Burada, görüldüğü üzere Süfyan, iki şeyhini atlayarak hadîsi doğrudan Zühri'den rivâyet ederek tedlîste bulunmuştur.
Âlimler, tedlîsin en kötüsü olarak isnadda yapılan tedlîsi zikrederler. Çünkü, burada aldatma ihtimali kuvvetlidir. Şu'be'nin bu yüzden: "Tedlîs yapmak benim nazarımda zina yapmaktan daha büyük bir cürümdür" dediği rivâyet edilir.
İsnad'da yapılan tedlîs, ihticaca elverişli olmayan rivâyeti, elverişli hale soktuğu için, müdellis, bu davranışıyla sika bile olsa kendisini lekelemiş olmaktadır. Şu'be "tedlîs yalanın kardeşidir" der. Bu sebeple bir kısım muhaddis ve fukaha, müdellisi mecruh addetmiş, tek bir hadîste bile olsun tedlîs yaptığı takdirde ebediyyen terkedilmesi gerektiğine hükmetmiştir.
Ancak, mürsel hadîsle ameli câiz görenler müdellisin rivâyetini makbûl addetmişlerdir.
Ancak müdellis olmakla beraber hazfettiği (çıkardığı) rivâyetleri de sika olanların -ve mesela Süfyan İbnu Uyeyne'nin- müdelles rivâyetlerini, mürselle ihticâc etmeyi reddedenler de kabul etmektedir. İbnu Abdilberr hadîs imamlarının Süfyan İbnu Uyeyne'nin tedlîslerini kabûl etmekte ittifak ettiklerini belirtir. Çünkü Süfyan'ın müdellesleri İbnu Cüreyc, Ma'mer İbnu Râşid ve emsâli sikalardandır. Bu, tıpkı Tâbiîn'in büyükleri tarafından yapılan irsaller gibidir. Süfyan da yalnız sikattan irsal yapmış gibi olmaktadır.
Bir sika, sikadan ve gayr-ı sikadan rivâyet yapıyorsa, bunun semâyı ifade eden haddesenâ, ahbarenâ, semi'tu gibi sigalarla yaptıkları rivâyet kabûl edilmiştir. Nitekim Sahîheyn ve diğer mûteber kitaplarda A'meş, Katâde, Süfyan-ı Sevrî, Süfyan İbnu Üyeyne, Hüşeym, Velîd İbnu Müslim ve emsallerinden müdelles olarak yapılan çok sayıdaki rivâyet mevcuttur. Cumhura göre, tedlîs -makbûl olmasa da- haram da değildir. Râvi adl ve zâbıt olduktan semâını da başka rivâyet verileriyle söyledikten sonra onun müdelles rivayetinin de sıhhatine hükmetmekten başka çare yok.
Bazıları da şöyle demiştir: Müdellis zayıf râviyi gizlemek için tedlîs yapmışsa bu haramdır, râvi cerhedilir. Bu maksadla tedlîs yapmadı ise, bunda bir mahzûr yoktur.[5]

---

[1] İbn Kesîr, Ihtisâru Ulumi'l-hadîs.
[2] Suphî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 142.
[3] Suphî es-Sâlih, a.g.e., s. 142.
[4] Hâkim, Ma'rifetu Ulûmi'l-hadîs, Nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980 s. 111.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/117-118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedlis Çeşitleri:

1- Tedlîsü'l-İsnâd:

Râvinin muâsırı olup görüştüğü fakat hadîs almadığı veya muâsırı olduğu halde görüşmediği kimseden hadis işittiğini zannettirecek şekilde rivâyet ettiği hadistir. Bunun misâli Ali b. Haşrem'in şu sözüdür: Süfyan b. Uyeyne'nin yanında bulunuyorduk. Süfyân, "kâle'z-Zühriyyü hakeza": "Zühri şöyle söyledi." diyerek rivayete başladı. Ona, "Zühri'den bunu işittin mi?" diye sorulduğunda; "Hayır, bunu Zühri'den Ma'mer duymuş, bana da ondan duyan Abdurrezzak söyledi" demiştir.[1]
Gerçekten Süfyân, Zühri'nin muâsırı olup onunla görüşmüştür; fakat ondan hadîs almadığı için semâ'ı sâbit değildir. Süfyân, Abdurrezzak'tan; Abdurrezzâk, Mamer'den; o da Zühri'den hadîs almıştır. Buradaki tedlîs, Süfyân'ın iki şeyhini de atlayarak hadisi doğrudan Zühri'den duyduğunu zannettirecek bir tarzda rivâyet etmesidir.[2]
Tedlis'in en çirkini ve yalana yakın olan kısmı budur. Şu'be: "Tedlîs yapmaktansa, zina yapmak bence ehvendir ve tedlîs yalanın kardeşidir" demiştir. Şafiî, isnadda bir defa dahî tedlîs yaptığını bildiği kimsenin hadisini almazdı. Fakat bu mevzuda âlimlerin kanaati şudur: Tedlîs yaptığı söylenenlerin rivâyetinde semâ lafzını açık bir şekilde kullananların rivâyeti kabul edilir. Bunun aksine sözü mübhem ve tedlis ihtimâli mevcut olan râvî'nin rivâyeti reddedilir.[3]
Hâkim, bu tür tedlîs'in çok yapıldığı memleketlerle, rivâyetlerinde böylesi yalan bilinmeyen şehirler üzerinde bir araştırma yapmış; netîcede imâmları tedlîs yapmayan şehirler olarak: "Hicâz, Haremeyn, Mısır Avâlî (Medîne civârındaki köyler), Horasan, İsfahan, İran, Hûcistan ve Maverâun-nehîr halkını tesbit etmiş; en çok tedlîs yapan muhaddislerin de Kûfeliler ile Basralılar olduğunu söylemiştir. Bağdatlılardan ise Ebû Bekr Muhammed b. Süleymân el-Bağdâdî el-Vâsıtî'ye gelinceye kadar kimse tedlîs yapmamıştır. Oraya tedlîs'i ilk defa sokan bu zât olmuştur."[4]
Hadîsçiler arasında en ziyâde görülen şekli olup, yukarda belirtildiği gibi kişinin, karşılaştığı şeyhten işitmediği bir rivâyeti sanki işitmiş intibaını verecek bir tarzda "Falanca söyledi ki (Kâle fülanun...) veya "Fülandan... (an fülânin) veya "falanca demişti ki (Enne fülânen kâle) veya benzer bir tâbirle rivâyet eder. Hadîsin durumunu güzelleştirmek için senetten şeyhini iskat edebileceği gibi zayıf veya küçük olan şeyhin şeyhi vs. başkalarını da iskat edebilir. Bu ikinci durumda yani müdellis senetten çıkarılan râvinin muasırı değilse bu rivâyet, tedlîs değil irsâl-i celi veya ta'lik'dir.
Hâkim'in Ma'rifetu Ulumi'l Hadîs'te kaydettiği örneğe göre: "Ali İbnu Haşrem şöyle der: "Süfyan İbnu Uyeyne'nin yanındaydık. Süfyan: "Zühri dedi ki..." diyerek ondan bir hadîs rivâyet etti. Süfyan'a: "Bunu Zühri'den şahsen işittiniz mi? diye sorulunca şu cevabı verdi:"
- Hayır! Bunu Zühri'den Ma'mer işitmiş, ondan da Abdurrezzak işitmiş, ben de Abdurrazzek'tan işittim".
Aslında Süfyan ile Zühri muâsırdır ve görüşmüşler de. Ancak ondan hadîs almışlığı yok. Süfyan Abdurrezzak'tan, Abdurrezzak Mamer'den, o da Zühri'den hadîs almıştır. Burada, görüldüğü üzere Süfyan, iki şeyhini atlayarak hadîsi doğrudan Zühri'den rivâyet ederek tedlîste bulunmuştur.
Âlimler, tedlîsin en kötüsü olarak isnadda yapılan tedlîsi zikrederler. Çünkü, burada aldatma ihtimali kuvvetlidir. Şu'be'nin bu yüzden: "Tedlîs yapmak benim nazarımda zina yapmaktan daha büyük bir cürümdür" dediği rivâyet edilir.
İsnad'da yapılan tedlîs, ihticaca elverişli olmayan rivâyeti, elverişli hale soktuğu için, müdellis, bu davranışıyla sika bile olsa kendisini lekelemiş olmaktadır. Şu'be "tedlîs yalanın kardeşidir" der. Bu sebeple bir kısım muhaddis ve fukaha, müdellisi mecruh addetmiş, tek bir hadîste bile olsun tedlîs yaptığı takdirde ebediyyen terkedilmesi gerektiğine hükmetmiştir.
Ancak, mürsel hadîsle ameli câiz görenler müdellisin rivâyetini makbûl addetmişlerdir.
Ancak müdellis olmakla beraber hazfettiği (çıkardığı) rivâyetleri de sika olanların -ve mesela Süfyan İbnu Uyeyne'nin- müdelles rivâyetlerini, mürselle ihticâc etmeyi reddedenler de kabul etmektedir. İbnu Abdilberr hadîs imamlarının Süfyan İbnu Uyeyne'nin tedlîslerini kabûl etmekte ittifak ettiklerini belirtir. Çünkü Süfyan'ın müdellesleri İbnu Cüreyc, Ma'mer İbnu Râşid ve emsâli sikalardandır. Bu, tıpkı Tâbiîn'in büyükleri tarafından yapılan irsaller gibidir. Süfyan da yalnız sikattan irsal yapmış gibi olmaktadır.
Bir sika, sikadan ve gayr-ı sikadan rivâyet yapıyorsa, bunun semâyı ifade eden haddesenâ, ahbarenâ, semi'tu gibi sigalarla yaptıkları rivâyet kabûl edilmiştir. Nitekim Sahîheyn ve diğer mûteber kitaplarda A'meş, Katâde, Süfyan-ı Sevrî, Süfyan İbnu Üyeyne, Hüşeym, Velîd İbnu Müslim ve emsallerinden müdelles olarak yapılan çok sayıdaki rivâyet mevcuttur. Cumhura göre, tedlîs -makbûl olmasa da- haram da değildir. Râvi adl ve zâbıt olduktan semâını da başka rivâyet verileriyle söyledikten sonra onun müdelles rivayetinin de sıhhatine hükmetmekten başka çare yok.
Bazıları da şöyle demiştir: Müdellis zayıf râviyi gizlemek için tedlîs yapmışsa bu haramdır, râvi cerhedilir. Bu maksadla tedlîs yapmadı ise, bunda bir mahzûr yoktur.[5]

---

[1] İbn Kesîr, Ihtisâru Ulumi'l-hadîs.
[2] Suphî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 142.
[3] Suphî es-Sâlih, a.g.e., s. 142.
[4] Hâkim, Ma'rifetu Ulûmi'l-hadîs, Nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980 s. 111.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/117-118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Tedlîsü't-Tesniye:

Râvinin, hadisini makbul ve sahîh göstermek için sened de bulunan -fakat kendi şeyhi olmayan- birini zayıf veya kendinden daha küçük olduğu için atlayarak, hadisi sadece sika raviler rivayet etmiş gibi göstermesine denir. Tedlis'in en kötü çeşidi, büyük ölçüde bir aldatma mevcut olduğu için, tesviye tedlisidir.[1]
Bazı münekkidler, Sahihayn râvilerinden tedlîs yaptığı söylenenlerin bu hareketine, mürsel-i hafi demenin daha uygun olacağı kanaatindedir. Bunlar tedlis ile mürsel-i hafi'yi çok hassâs bir şekilde birbirlerinden ayırırlar.
Buna göre tedlîs, mülâki olduğu bilinen kimseden rivâyet edenler hakkında kullanılır. Birbirinin muâsırı olup mülâki oldukları bilinmeyenler hakkında mürsel-i hafi tâbiri kullanılır.[2]
Hatîb el-Bağdâdî, müdelles ile mürseli şu sözleriyle birbirinden kesin olarak ayırmaktadır; "Râvi, hadisi tedlis yaptığı şeyhten işitmediğini söylerse durum açıkça anlaşılır ve bu sûretle hadîs müdelles olmaktan çıkarak mürsel olur. Mürsilin işitmediği bir kimseden işitmiş, görüşmediği bir şahıs ile de görüşmüş zannını uyandırmasıyla hadîs mürsel olmaz. Fakat anlattığımız tedlîs, müdellisin kimden tedlîs yaptığını açıklamadığı için, muhakkak ki mürsellik manâsını da taşımaktadır. Müdellesi mürselden ayıran taraf, ravinin hadis duymadığı kimseden duymuş gibi göstermesidir. Burada işini gevşek tutan müdellistir. Şu hâle göre bu tedlîsin mürsel manâsını ihtivâ etmesi gerekir. Mürsel hadis ise tedlîs manâsını ihtivâ etmez; zirâ mürsilini, duymadığı kimseyi duymuş gibi göstermesi gerekmez. İşte bunun içindir ki âlimler müdellisleri ayıpladıkları halde mürsilleri ayıplamazlar."[3]
Bütün çeşitleriyle müdelles hadisin, zayıf hadisler grubuna girmesinin sebebi gayet açıktır. Çünkü râvilerinin sika yani hadis rivâyet yönünden güvenilir oldukları sâbit değildir.[4]
Bir râvinin, karşılaşıp görüştüğü kimseden işitmediği bir şeyi veya muasırı olduğu halde karşılaşmadığı bir kimseden işitmiş gibi bir şey rivayet edecek olursa, bu rivâyete müdelles hadîs denir. Bu işi yapana müdellis, bu davranışa da tedlîs denir.
Tedlîs kelime olarak Deles: kökünden gelir, kararma, gölgelenme demektir. Tedlis satılan malın kusurunu müşterinin gözünden gizlemek, ayıbı örtmek mânâsına gelir. Istılah olarak, hadîsin senedinde yer alan bir râvinin ismini -hadis ilminin mütehassıslarından başkasının anlayamayacağı bir tarzda- iskat ederek, dinleyen üzerinde sema yoluyla almış intibâını verecek tarzda hadîsi rivayet etmesidir.
Kısacası, Istılah olarak tedlis, rivâyet edilen hadiste mevcut bir kusuru gizlemek için başvurulan bâzı hîlelerin müşterek adıdır. Tedlîs zayıflardan vâkî olduğu gibi bazı sikalar da yapmıştır.[5]
Râvi, rivâyetini makbûl ve sahîh göstermek için senette bulunan, şeyhi dışındaki bir kimseyi zayıf veya kendisinden küçük olduğu için rivâyet sırasında atlamasıdır. Böylece rivâyeti, sâdece sika râvilerden müteşekkil bir senedle rivâyet etmiş olur. Bu tedlîse teşviye tedlisi dendiği gibi güzelleştirme mânâsında tecvîd de denmiştir. Tecvîd tabirini daha çok kudema kullanmıştır. Tesniye tabirini de ilk defa İbnu'l-Kattân'ın kullandığı belirtilir.
Usûl kitaplarının kaydettiği misallerden biri şöyle: "Heysem İbnu Hârice der ki: Ben Velid İbnu Müslim'e: "Sen Evzâî'nin hadîslerini berbat ettin" dedim. "Nasıl?" diye sordu. Dedim ki: "Sen ani'l-Evzaî an Nâfi", keza "ani'l-Evzâî aniz-Zühri", keza "ani'l-Evzâî an Yahya İbnu Saîd" diyerek rivayet ediyorsun. Halbuki senden başkaları Evzâ'î ile Nafi'nin arasına Abdullah İbnu Âmir el-Eslemî'yi, Evzâî ile Zühri'nin arasına İbrahim İbnu Mürre'yi idhâl ediyorlar". Bunun üzerine: "Evzâ'î'yi ben, bu gibilerinden rivâyet edebilecek mertebeden yüksek gösteriyorum. Fena mı?" cevabını verdi. Ben de:
"Bu adamlar zayıflardan aldıkları ve Evzâ'î kendilerinden münker hadisler rivâyet ettiği halde sen o râvileri iskat ile o hadisleri Evzâî, sikattan rivayet etmiş gibi gösterirsen, Evzâî'nin kendisi için zaif denmez mi? dedim. Lakin o, sözüme hiç aldırmadı".
A'meş ile Süfyan-ı Sevrî'nin de ara sıra bunu yaptığını Hatîb nakletmektedir.
Her hal-u kârda bu tedlîs, tedlîslerin en kötüsüdür. Her çeşit ciddî aldatmalara açık bir rivâyet tarzıdır.[6]

---

[1] Suphî es-Sâlih, a.g.e., s. 144.
[2] Suphî Sâlih, a.g.e., s. 148-149.
[3] Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye, Haydarâbâd Dâiretu'l-maarifi'l Osmâniyye, 1357 s. 357.
[4] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/124.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/ 116-117.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/118-119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Tedlîsü't-Tesniye:

Râvinin, hadisini makbul ve sahîh göstermek için sened de bulunan -fakat kendi şeyhi olmayan- birini zayıf veya kendinden daha küçük olduğu için atlayarak, hadisi sadece sika raviler rivayet etmiş gibi göstermesine denir. Tedlis'in en kötü çeşidi, büyük ölçüde bir aldatma mevcut olduğu için, tesviye tedlisidir.[1]
Bazı münekkidler, Sahihayn râvilerinden tedlîs yaptığı söylenenlerin bu hareketine, mürsel-i hafi demenin daha uygun olacağı kanaatindedir. Bunlar tedlis ile mürsel-i hafi'yi çok hassâs bir şekilde birbirlerinden ayırırlar.
Buna göre tedlîs, mülâki olduğu bilinen kimseden rivâyet edenler hakkında kullanılır. Birbirinin muâsırı olup mülâki oldukları bilinmeyenler hakkında mürsel-i hafi tâbiri kullanılır.[2]
Hatîb el-Bağdâdî, müdelles ile mürseli şu sözleriyle birbirinden kesin olarak ayırmaktadır; "Râvi, hadisi tedlis yaptığı şeyhten işitmediğini söylerse durum açıkça anlaşılır ve bu sûretle hadîs müdelles olmaktan çıkarak mürsel olur. Mürsilin işitmediği bir kimseden işitmiş, görüşmediği bir şahıs ile de görüşmüş zannını uyandırmasıyla hadîs mürsel olmaz. Fakat anlattığımız tedlîs, müdellisin kimden tedlîs yaptığını açıklamadığı için, muhakkak ki mürsellik manâsını da taşımaktadır. Müdellesi mürselden ayıran taraf, ravinin hadis duymadığı kimseden duymuş gibi göstermesidir. Burada işini gevşek tutan müdellistir. Şu hâle göre bu tedlîsin mürsel manâsını ihtivâ etmesi gerekir. Mürsel hadis ise tedlîs manâsını ihtivâ etmez; zirâ mürsilini, duymadığı kimseyi duymuş gibi göstermesi gerekmez. İşte bunun içindir ki âlimler müdellisleri ayıpladıkları halde mürsilleri ayıplamazlar."[3]
Bütün çeşitleriyle müdelles hadisin, zayıf hadisler grubuna girmesinin sebebi gayet açıktır. Çünkü râvilerinin sika yani hadis rivâyet yönünden güvenilir oldukları sâbit değildir.[4]
Bir râvinin, karşılaşıp görüştüğü kimseden işitmediği bir şeyi veya muasırı olduğu halde karşılaşmadığı bir kimseden işitmiş gibi bir şey rivayet edecek olursa, bu rivâyete müdelles hadîs denir. Bu işi yapana müdellis, bu davranışa da tedlîs denir.
Tedlîs kelime olarak Deles: kökünden gelir, kararma, gölgelenme demektir. Tedlis satılan malın kusurunu müşterinin gözünden gizlemek, ayıbı örtmek mânâsına gelir. Istılah olarak, hadîsin senedinde yer alan bir râvinin ismini -hadis ilminin mütehassıslarından başkasının anlayamayacağı bir tarzda- iskat ederek, dinleyen üzerinde sema yoluyla almış intibâını verecek tarzda hadîsi rivayet etmesidir.
Kısacası, Istılah olarak tedlis, rivâyet edilen hadiste mevcut bir kusuru gizlemek için başvurulan bâzı hîlelerin müşterek adıdır. Tedlîs zayıflardan vâkî olduğu gibi bazı sikalar da yapmıştır.[5]
Râvi, rivâyetini makbûl ve sahîh göstermek için senette bulunan, şeyhi dışındaki bir kimseyi zayıf veya kendisinden küçük olduğu için rivâyet sırasında atlamasıdır. Böylece rivâyeti, sâdece sika râvilerden müteşekkil bir senedle rivâyet etmiş olur. Bu tedlîse teşviye tedlisi dendiği gibi güzelleştirme mânâsında tecvîd de denmiştir. Tecvîd tabirini daha çok kudema kullanmıştır. Tesniye tabirini de ilk defa İbnu'l-Kattân'ın kullandığı belirtilir.
Usûl kitaplarının kaydettiği misallerden biri şöyle: "Heysem İbnu Hârice der ki: Ben Velid İbnu Müslim'e: "Sen Evzâî'nin hadîslerini berbat ettin" dedim. "Nasıl?" diye sordu. Dedim ki: "Sen ani'l-Evzaî an Nâfi", keza "ani'l-Evzâî aniz-Zührî", keza "ani'l-Evzâî an Yahya İbnu Saîd" diyerek rivayet ediyorsun. Halbuki senden başkaları Evzâ'î ile Nafi'nin arasına Abdullah İbnu Âmir el-Eslemî'yi, Evzâî ile Zührî'nin arasına İbrahim İbnu Mürre'yi idhâl ediyorlar". Bunun üzerine: "Evzâ'î'yi ben, bu gibilerinden rivâyet edebilecek mertebeden yüksek gösteriyorum. Fena mı?" cevabını verdi. Ben de:
"Bu adamlar zayıflardan aldıkları ve Evzâ'î kendilerinden münker hadisler rivâyet ettiği halde sen o râvileri iskat ile o hadisleri Evzâî, sikattan rivayet etmiş gibi gösterirsen, Evzâî'nin kendisi için zaif denmez mi? dedim. Lakin o, sözüme hiç aldırmadı".
A'meş ile Süfyan-ı Sevrî'nin de ara sıra bunu yaptığını Hatîb nakletmektedir.
Her hal-u kârda bu tedlîs, tedlîslerin en kötüsüdür. Her çeşit ciddî aldatmalara açık bir rivâyet tarzıdır.[6]

---

[1] Suphî es-Sâlih, a.g.e., s. 144.
[2] Suphî Sâlih, a.g.e., s. 148-149.
[3] Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye, Haydarâbâd Dâiretu'l-maarifi'l Osmâniyye, 1357 s. 357.
[4] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/124.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/ 116-117.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/118-119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Tedlîsu'ş-Şüyuh:

Râvinin, durumunu gizlemek istediği şeyhini hâiz olmadığı yüksek vasıflarla anması veya bilinen künyesinden başka bir isimle zikretmesidir. Meselâ râvi: "Haddesanâ el-Âllâmetü's-sebtü (Sağlam allâme bize haber verdi) veya "Haddesenâ'l-hâfizu'd-dâbitu" (Zabtı kuvvetli hâfiz bize haber verdi) diyerek şeyhini kasteder.[1]
Muhaddis, rivâyetine dikkatleri çekmek için şeyhinin ma'ruf olan isim, künye, lakab, nisbet gibi evsafını kullanmayıp, herkesçe bilinmeyen bir vasfını kullanır. Verilen misal şöyle: Kıraat imamlarından Ebu Bekr İbnu Mücâhid: "Haddesena Abdullah İbnu ebi Abdillah" der. Ebu Abdillah'dan murâdı Sünen sahibi Ebu Davûd'un oğlu Hafiz Ebu Bekr İbnu ebî Davûd'dur. Ama böyle bir rivayette Ebu Abdullah'la Ebu Bekr İbnu Ebi Davûd'un kastedildiği anlaşılamaz.
Râvi, bunu, şeyhi zayıf olduğu için hakkında: "Zayıflardan rivâyet ediyor" dedirtmemek için yapmışsa tedlîsu's-şüyuh'un en fenasıdır. Bazılarınca bu, râvi hakkında cerh sebebi ise de bazıları cerhi gerektirmeyeceği kanaatini izhâr etmiştir.
Râvi, bazan da; şeyhi yaşça kendisinden küçük olduğu için bunu gizlemek maksadıyla bu tarz tedlîse başvurur.
Râvi, bazan, meşâyihi miktarca fazla göstermek kasdıyla aynı şeyhin herkesce bilinmeyen isim, künye, lakab ve nisbetlerini zikreder.
Râvi, bazan da, ilim seyahatine gitmiş zannını uyandırmak için, "Bana falan kişi Haleb sokağında rivayet etti" der. Muhatabında Haleb'e gitmiş zannını uyandırır. Halbuki, bu, Kahire'deki bir sokağın ismidir. Keza: "Bana falanca Mâverâünnehr'de rivayet etti" der, nehir sözüyle kasteddiği Dicle'dir. Buna tedlîsü'l-bilâd dahi denmiş ise de tedlîsu'ş-Şuyûh'dan addedilmiştir.Bu çeşit davranışlara, çoğu kere latife yapmak arzusuyla başvurulmuştur.[2]

---

[1] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 143.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Tedlîsu'ş-Şüyuh:

Râvinin, durumunu gizlemek istediği şeyhini hâiz olmadığı yüksek vasıflarla anması veya bilinen künyesinden başka bir isimle zikretmesidir. Meselâ râvi: "Haddesanâ el-Âllâmetü's-sebtü (Sağlam allâme bize haber verdi) veya "Haddesenâ'l-hâfizu'd-dâbitu" (Zabtı kuvvetli hâfiz bize haber verdi) diyerek şeyhini kasteder.[1]
Muhaddis, rivâyetine dikkatleri çekmek için şeyhinin ma'ruf olan isim, künye, lakab, nisbet gibi evsafını kullanmayıp, herkesçe bilinmeyen bir vasfını kullanır. Verilen misal şöyle: Kıraat imamlarından Ebu Bekr İbnu Mücâhid: "Haddesena Abdullah İbnu ebi Abdillah" der. Ebu Abdillah'dan murâdı Sünen sahibi Ebu Davûd'un oğlu Hafiz Ebu Bekr İbnu ebî Davûd'dur. Ama böyle bir rivayette Ebu Abdullah'la Ebu Bekr İbnu Ebi Davûd'un kastedildiği anlaşılamaz.
Râvi, bunu, şeyhi zayıf olduğu için hakkında: "Zayıflardan rivâyet ediyor" dedirtmemek için yapmışsa tedlîsu's-şüyuh'un en fenasıdır. Bazılarınca bu, râvi hakkında cerh sebebi ise de bazıları cerhi gerektirmeyeceği kanaatini izhâr etmiştir.
Râvi, bazan da; şeyhi yaşça kendisinden küçük olduğu için bunu gizlemek maksadıyla bu tarz tedlîse başvurur.
Râvi, bazan, meşâyihi miktarca fazla göstermek kasdıyla aynı şeyhin herkesce bilinmeyen isim, künye, lakab ve nisbetlerini zikreder.
Râvi, bazan da, ilim seyahatine gitmiş zannını uyandırmak için, "Bana falan kişi Haleb sokağında rivayet etti" der. Muhatabında Haleb'e gitmiş zannını uyandırır. Halbuki, bu, Kahire'deki bir sokağın ismidir. Keza: "Bana falanca Mâverâünnehr'de rivayet etti" der, nehir sözüyle kasteddiği Dicle'dir. Buna tedlîsü'l-bilâd dahi denmiş ise de tedlîsu'ş-Şuyûh'dan addedilmiştir.Bu çeşit davranışlara, çoğu kere latife yapmak arzusuyla başvurulmuştur.[2]

---

[1] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 143.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37- ZÜHD KİTABI

1- Dünyada Zühd (Yâni Dünyaya Rağbet Göstermeyîp Ondan Yüz Çevirme) Babı
2- Dünyayı Arzulamak, Gaye Ve Maksad Edinmek Babı
3- Dünya (Rahatı Ve Nimetlerinin Kıymeti) Nîn Durumu Babı
4- (Toplum Tarafından) Hiç Kıymet Verilmeyen, İltifat Edilmeyen (Mübarek Mü'mîn) Ler Babı
5- Fakirlerin Fazileti (Yâni Allah Katında Üstünlükleri) Babı
6- Fakirlerin (Allah Katındaki) Makamları Babı
7- Fakirlerle Beraber Oturmak Babı
8- Malı Çok Olan Zenginler Hakkında Bir Bâb
9- (Verilen Rızka) Kanâat Etmek Babı
10- Muhammed (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)İn Ev Halkının Maişeti (Yâni Geçim Tarzı) Babı
11- Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in Ev Halkının Yatağı Babı
12- Peygamber {Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Sahâbîlerinin Maişeti (Yâni Geçim Tarzı) Babı
13- Bina Yapımı Ve Harap Olması Hakkında Bir Bab
14- Tevekkül Ve Yakîn (Yâni Her Şeyîn Ancak Allah'tan Olduğuna Kesin İnanmak) Babı
15- Hikmet Babı
16- Kibirden Uzak Durmak ve Tevazu (Alçak Gönüllü Olmak) Babı
17- Haya (Utanma) Babı
18- Hilim Babı
19- (Allah Korkusundan Dolayı) Üzülüp Ağlamak Babı
20- Amel (Yânî İbâdet İşin) E Endişe İle Titizlik Göstermek Babı
21- Riya Ve Sunta (Yâni İbâdet Ve Hayır İşînî İnsanlar Görsünler, İşitsinler Dîye Açık Yapmanın Günahllglna Dâir) Bâb
22- Hased (Bir Kimsede Bulunan Bîr Nîmeti Çekememek Veya Güzel Haslete İmrenmek) Babı
23- Bağıy (Yâni Zulüm ve Yaratıklara Kötü Muamele Yapmak) Babı
24- Vera' (Yâni Haram Ve Şüphelî Şeylerden Titizlikle Sakınma) Ve Takva (Yâni Allah'tan Korkmak Ve Ona İtaat Etmek) Babı
25- Kişiyi İyi Haslet ve Güzel Sıfatlarıyla Anmak Babı
26- Niyyet Babı
27- Emel (Yâni Uzun Ömür Ve Bol Mal Gibi Nefsin Hoşlandığı Şeyleri Ummak) Ve Ecel Babı
28- Amel (Yânî İbâdet) e Devam Etmek Babı
29- Günahları Hatırlamak Babı
30- Tevbeyi (Hatırlamak) Babı
31- Ölümü Hatırlamak ve Ona Hazırlanmak Babı
İzahı
32- Mezar ve Cesedin Çürümesi Hakkında Gelen Hadisler Babı
Ehl-i Sünnet Mezhebinin Kabir Azabı Hakkındaki Görüşü
33- Ba's (Yâni Ölümden Sonra Dirîlme) Hakkında Gelen Hadîsler Babı
34- Hz. Mvhammed (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)in Ümmetinin (Kıyametteki) Sıfatı Babı
35- Allah'ın Umulan Kıyametteki Rahmeti Babı
36- (Kevser) Havzı Beyânı Babı
37- Şefaat Hakkında Gelen Hadîsler Babı
Peygamberler Günah İşlemişler mi? İşlemeleri Mümkün mü?
38- Cehennem Ateşinin Sıfatı Babı
39- Cennetin Sıfatı Babı

37- ZÜHD KİTABI

Zühd t Arap dilinde rağbet göstermenin zıddıdır. Burada len mânâ ise Kur'ân-ı Kerîm ve hadîslerin ışığında dünyaya rağbet göstermemek, dünyadan yüz çevirmektir. Sindi* nin beyanına göre Ibnü'l-Kayyım: Zühd ve Vera' arasındaki fark şudur: Zühd, âhirette yararlı olmayan şeyleri bırakmaktır. Vera' ise âhirette zararlı olmasından korkulan şeyleri bırakmaktır, demiştir.
Zehâdet de Zühd manasınadır. Dini kaynakların ışığında dünyadan yüz çeviren ve ona rağbet etmeyen mü'min'e de zahid denilir.[1]

1- Dünyada Zühd (Yâni Dünyaya Rağbet Göstermeyîp Ondan Yüz Çevirme) Babı

4100) "... Ebû Zerr-i Gifârî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Dünyaya rağbet göstermemek, ondan yüz çevirmek, ne helâl şeyi haram etmekledir, ne de malı zayi etmek (atmak veya yersiz harcamak) tadır. Ve lâkin dünyaya rağbet göstermemek, senin ellerinde bulunan (nimet ve imkânlar) a Allah'ın elinde (yâni hazînesinde) olan (nimet ve imkânlar) dan fazla güvenir (umutlanır) olmamandır ve basma bir musibet geldiği zaman sevabından dolayı ona gösterdiğin rağbet (ve rızan) m, basma o musibetin faraza gelmemiş olması arzusundan fazla olmasıdır.
Hişâm dediki: Ebû İdrîs el Havlan», konuşmasında t Hadisler İçinde bu hadîsin durumu altın içinde som altının durumu gibidir, demiştir."[2]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z î de Zühd bölümünde rivayet etmiş ve Ebû İ d r i s el-Havlânil nin adının Âizullah bin A b d i 11 ah olduğunu söyledikten sonra: Amr bin Vâkıd hadîsi münker olan bir râvidir, demiştir. Bu râvi Müellifimizin senedinde de mevcuttur.
Zühd ve Zehâdet'in dünyadan yüz çevirmek ve dünyaya rağbet göstermemek olduğunu babın girişinde söylemiştim. Hadiste gerçek ve muteber zühdün ne olduğu ve ne olmadığı ifâde buyurulmakta-dır. Şöyle ki:
Hadîsin baş kısmında "Dünyaya rağbet göstermemek ve ondan yüz çevirmek ne helâl şeyi haram etmekledir, ne de malı zayi etmektedir" Duyurulmuştur. Yâni dünyadan yüz çevirmek bâzı cahillerin yaptığı gibi Allah'ın helâl kıldığı şeyleri kendine haram etmek suretiyle değildir. Bir kısım câhiller et, tatlıları ve meyveleri yemekten, yeni elbise giymekten, evlenmekten ve benzeri meşru nimetlerden kaçınarak bunun zâhidliğin gereği ve olgun derecesi olduğunu sanırlar. Halbuki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), diğer alanlarda olduğu gibi dünyaya rağbet göstermemek konusunda da eşsiz olduğu halde helâl olan şeyleri kendi zâtına haram etmemiş ve anılan nîmetlerden istifâde etmiştir. Allah Teâlâ da M â i d e sûresinin 87. âyetinde meâlen: "Ey imân edenler Allah'ın size helâl kıldığı nimetlerin temiz ve hoşlarını kendinize haram etmeyiniz ve aşırı gitmeyiniz. Şüphesiz, Allah aşırı gidenleri sevmez." buyurmuştur.
Hadîsin bu bölümünde zâhidliğin, dünyaya rağbet göstermemenin malı zayi etmekle de olmadığı da belirtilmektedir. Yâni malı denize atmak veya zengin fakir ayırımı yapmaksızın malı rastgele herkese dağıtmak, yersiz ve anlamsız harcamak zâhidlik ve dünyaya rağbet göstermemek değildir. Bunun zâhidlikle bir ilgisi yoktur.
Hadisin bundan sonraki bölümünde muteber ve kemâl derecesine ulaşan zâhidliğin iki alâmeti vurgulanmaktadır. Bunlardan birincisi kişinin elinde bulunan mallar, san'atlar,

işler, yetkiler ve benzeri tüm nimetlere Allah'ın hazînesinde bulunan nimetlerden fazla güvenmemesi, ümit bağlamamasıdır. Çünkü kişinin elindeki bütün nimetler bir anda yok olabilir, tükenebilir. Fakat Allah'ın hazînesinde-ki nimetler sayısızdır, tükenmesi düşünülemez. Allah, kullarına nzık-larını vermeyi taahhüt buyurmuş ve umulmadık yollardan onlara nimetler ihsan ve ikram edebilir. Şu halde mü'min kişi elindeki nimet' lerden ziyâde Allah'ın hazînesindeki nimetlere ümit bağlamalıdır.
Muteber ve kemâle eren zâhidliğin ikinci alâmetine dâir cümleler müteaddid biçimlerde yorumlanmıştır. Tuhfetü'l-Ahvezİ yazan ter-cemede belirttiğim biçimde yorumlamıştır. Buna göre kasdedilen manânın özeti şudur: Gerçek zâhidliğin, yâni dünyadan yüz çevirmenin bir alâmeti de sevabını elde etmek üzere basma gelen musibetin gelişine olan rağbetinin o musibetin gelmemiş olması arzusundan kuvvetli ve fazla olmasıdır.
Sindr ise bu cümlelerden kasdedilen mânânın şöyle olduğunu söylemiştir: Yâni başına gelen musibetin sevabı senin nazarında o musibet dolayısıyla yitirdiğin maldan üstün ve hayırlı olmalıdır. Muteber zâhidlik senin bu görüşte olmandır.
El-Hafni ise Câmiu's-Sağir haşiyesinde bu cümlelerden kasdedilen mânâyı şöyle bir misal ile izah etmeye çalışmıştır: Yâni hırsızlık ve suya batmak gibi bir musibetle malın gittiği zaman buna, malının gitmemesinden fazla memnun olmalısın, tam manâsıyla bu musibetin gelişine rızâ göstermelisin ve bu hâle daha çok sevinmelisin, şöyle demelisin: Malım gitmemiş olsaydı belki ondan hiç hayır yapmaz ve dolayısıyla bir sevab kazanmazdım. Fakat malımın gitmesiyle ben sevab kazanmış oldum. Durum bu olunca malının telef olması mü'min kişinin nazarında telef olmamasından daha sevimli olur.
Hadisin üstün değerini ifâde eden son cümleyi Ebû Idrîs el-Havlâni'nin sözü olarak terceme ettim. Bu cümlenin Ebû Zerr-i Gifâri (Radıyallâhü anh) veya başka râviye ait olması ihtimâli de vardır. Allah en iyi bilendir.

4101) "... Sahâbîlik şerefine kavuşan Ebû Hallâd (Radtyallahü a*AJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Siz, kendisine dünyaya rağbet göstermemek ve az konuşmak hasleti verilmiş olarak bir adam gördüğünüz zaman ona yaklaşınız (sözlerini dikkatle dinleyiniz). Çünkü o kimse hikmetli söz söyler (veya kalbine hikmet ilham edilir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : tbn-i Mâce de Ebû Hallâd'm bundan başka hadisini rivayet etmemiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarının sahihleri ise onun biç bir hadisini rivayet etmemişlerdir.[3]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi Beyhaki de rivayet etmiştir.
Hadîste geçen "Az konuşmak"tan maksad ibâdet sayılmayan sözlerden ancak ihtiyaç kadar olan meşru konuşmadır.
Hikmet de yararlı ilim ve kalbin mânevi hastalıklarına şifâ sunan, kişiyi nefsin arzularına uymadan alıkoyan veciz sözler, diye yorumlanmıştır.
Hadîsin sonundaki cümle; XSJ~\ Ji£ şeklinde de okunabilir. Tercemede parantez içi ifâde ile bu duruma işaret ettim.
Bu hadis, dînen muteber ve makbul olan zâhidlik, yâni dünyadan yüz çevirmek meziyetine ve lüzumsuz, faydasız konuşmalardan kaçınıp da ancak ihtiyaç hâlinde konuşma hasletine sahip zâtların sohbetlerinden istifâde etmeye teşviktir.
Hadîsin râvisi Ebû H al l â d (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Râvisi Ebû Ferve' dir. Hulâsada bu zât hakkında başka bir bilgi yoktur.

4102) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radıyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Bir adam (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVİn yanına gelerek:
Yâ Resûlallah! Bana öyle bir amel (ibâdet) göster ki ben onu işlediğim zaman beni Allah sevsin ve insanlar da sevsin, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
Dünyaya rağbet gösterme ki Allah seni sevsin ve insanların ellerinde bulunan (nimet ve imkânlar) dan yüz çevir ki onlar (da) seni sevsin, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Hâlid bin Amr bulunur. Bu râvi zayıf olup, zayıflığı hakkında ittifak edilmiş ve hadis uydurmakla itham edilmiştir. El-Aklli onun bu hadîsini rivayet ederek : Bunun Sevri'den rivayetinin aslı yoktur, demiştir. Lâkin Nevevî bu hadîsin sonunda : Bunu îbn-i Mâceh ve başkası hasen senedlerle rivayet etmişler, demiştir.

4103) "... Ebû Vâil (Şakîk bin Seleme)nin kavminden bir adam olan Semûre bin Sehm (Radıyallâhü anhümâydm; Şöyle demiştir :
Ebû Hâşim bin Utbe (Radıyallâhü anh), veba hastalığına yakalanmış halde iken yanına vardım. Biraz sonra Muâviye (bin Ebî Süf-yân) (Radıyallâhü anhümâ), onun ziyaretine geldi. Ebû Hâşim bir ara ağladı. Bunun üzerine Muâviye:
Seni ağlatan şey nedir? Ey Dayım! Seni ızdıraba sokan bir acı mı, yoksa artık safası gitti (diye) dünyaya düşkünlük mü? dedi. Ebû Hâşim: Onların hiç birisi için değildir. Ve lâkin Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) bana bir tavsiyede bulundu, keski o tavsiyeye uymuş olaydım (diye hayıflanıyorum). O i
(Ey Ebâ Haşim!) Senin, bâzı kavimler arasmda taksim edilecek (hazîneye âit) bir takım mallara yetişmen kuvvetle umulur. O mallardan sana ancak bir hizmetçi ve Allah yolunda (üstünde yolculuk edeceğin) bir binek hayvanı yeter, buyurdu (idi). Sonra ben (o mallara) yetiştim de (o tavsiye hilâfına mal) biriktirdim."[4]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Nesâî ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i' nin rivâyetindeki senedde Semûre bin Sehm yoktur. Olayı Ebû Vâil anlatıp hadîsi rivayet etmiştir. Müellifimizin senedinde ise Ebû Vâil, Semûre bin Sehm aracılığıyla rivayette bulunmuştur. îbn-i Hibbân'ın rivayeti de böyledir. E 1 - M ü n z î r î' nin et-Terğîb ve't-Terhîb'te naklen beyânına göre îbn-i Mâceh'în senedinde bu hadisi Semûre bin Sehm, ismini vermediği ve kendi kavmine men-sub bir adamdan rivayet etmiştir. Bundan anlaşılıyor ki Müellifimizin süneninin bâzı nüshalarındaki sened bu şekildedir.
Tirmizî' nin rivayetine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebû Hâşim bin Utbe (Radıyallâhü anh) 'a yaptığı tavsiye; = "Mal biriktirme bakımından yalnız bir hizmetçi ve Allah yolunda (binilecek) bir binek hayvanı sana yeter" şeklindedir. Ebû Hâşim bu tavsiyeyi rivayet ettikten sonra oradaki rivayete göre;
= "Halbuki ben kendimi mal biriktirmiş olarak görüyorum (veya kendimi böyle biliyorum)" demiştir.
Tuhfe yazan ile el-Münziri' nin beyânlarına göre R e -z I n * in rivayetinde şu ilâve vardır: "Ebû Hâşim (Radıyallâhü anh) vefat edince geriye bıraktığı mal tesbit edildi. Toplamı otuz dirheme ulaştı. Hamur yoğurmak ve yemek yemek için kullandığı çanak bu meblâğa dâhildi."
Hadîste geçen "Taın" Tâûn, yâni veba hastalığına yakalanan demektir. Mat'ûn da aynı mânâyı ifâde eder. İbn-i Hibbân'm rivayetinde Mat'ûn kelimesi kullanılmıştır.
Iş'âz: Iztırap veren, kıvrandıran demektir. Bu kelime "Şe*z" künden alınmadır. Şe'zın asıl mânâsı sert ve çok taşlı arazidir.
Ebû Haşini (R.A.)'ın Hâl TercemesÎ
Ebû Hâşim bin Utbe bin Rebla bin Abd-i Şems el-Kureşl el-Abşî, Muâviye bin Ebl Süfyân'in dayısı ve Mus'ab bin Umeyr'in ana bir kardeşidir. Allah cümlesinden razı olsun. Bu zâtın adının Heşim veya Hâlid ya da Şeybe olduğu rivayetleri vardır. Kendisi Mekke'nin fethinde müslüman olanlardandır. Râvisi Ebû Vâil'dir. Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh hadis rivayetinde bulunmuşlardır. (Hülâsa, 462)
Râvisi Ebû Vâil Şaklk bin Seleme'nin h&l tercemesl de 413. nolu hadis bölümünde geçmiştir.
Semûrö bin Sehm el-Kureşl veya el-Esedl, tbn-i Mes'ûd (R.A.)'ın rftvisidlr. Kendisinden de Ebû Vâil, rivayette bulunmuştur, tbn-i Hibbân onu güvenilir saymıştır. (Hülasa, 156)

4104) "... Enes (Radtyallâhü fl»/r)'den; Şöyle demiştir:
Selmân (ı Fârisî) (Radiyallâhü anh) hastalandı. Sa'd (bin Ebî Vakkas) (Radıyallâhü anh) da onu ziyarete gitti. Baktı ki Selmân ağlıyor. Bunun üzerine Sa'd, ona:
Kardeşim! Seni ağlatan nedir? Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile arkadaşlık etmek şerefine kavuşmadın mı? (Şöyle) değil mi, (böyle) değil mi? (yâni şu ve bu faziletlerin var), dedi. Sel-mân:
(Şu) iki şeyden birisi için ağlamıyorum: Ben ne dünyaya bir düşkünlükten dolayı ne de âhiretten hoşlanmamaktan dolayı ağlıyorum-Ve lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bir tavsiyede bulundu (idi) de ben kendimi o tavsiyenin sınırlarım mutlaka aşmış sanırım (yâni bundan dolayı ağlıyorum), dedi. Sa'd:
O, sana ne tavsiye buyurdu? diye sordu. Selmân» O, bana: Binek hayvanı üstünde yolculuk edenin azığı kadar (mal) birinize yeter, diye tavsiyede bulundu (idi). Halbuki ben kendimi o tavsiyenin sınırlarını mutlaka aşmış sanırım. Sana gelince Yâ Sa'd: Hüküm vereceğin zaman hükmünde, (hakları) taksim edeceğin zaman dağıtımında ve bir şeye niyetlendiğin zaman azminde Allah'tan kork (azabından sakın), dedi.
(Râvilerden) Sabit demiştir ki: Selmân (Radıyallâhü anh) 'm (vefat ettiğinde) yanında olan yirmi küsur dirhemlik nafakadan başka bir mal bırakmadığı haberi bana ulaştı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Buhun senedinde Ca'fer bin Süleyman ed-Dubaî bulunur. Bu râvinin hadîsini Müslim kendi Sahîh'inde rivayet etmiş ve îbn-i Mum de onu güvenilir saymış İse de Îbnü'l-Medîni: O bizce grüvenilir, fakat Sâbit'ten münker olan bir hayli hadîs rivayet etmiş, demiştir. Buhârî de zayıf ra-viler bölümünde : O, hadîsinin bâzısında muhalefet eder. demiştir. îbn-i Hibbân da güvenilir raviler bölümünde: O, Ebû Bekir ve Ömer (R.A.)'ya buğzederdi, demiştir. Yahya bin. Saîd de onu zayıf sayardı.[5]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin bir benzerini Hâkim de rivayet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

El-Münzirî, et-Terğîb ve't-Terhîb'te hem Müellifimizin hadîsini hem de H â k i m' in hadîsini rivayet etmiş ve Müellifimizin senedindeki bütün râvilerin güvenilir zâtlar olup Buhârî ve M ü s 1 i m' in bu râvilerin rivayetlerini kendi sahihlerine aldıklarını, yalnız Ca'fer bin Süleyman'ın rivayetlerini sâdece M ü s 1 i m' in aldığını, yâni Buharı' nin almadığını ifâde etmiştir.
Et-Terğîb ve't-Terhîb'teki rivayette hadisin sonunda S â b i t * e
"Selmân (Radıyallâhü anh) 'in (vefat ettiğinde) yanında olan btoazeık azık ile beraber yirmi küsur dirhemden başka mal bırakmadığı haberi bana ulaştı" şeklindedir.
Bundan anlaşılıyor ki S ün enimizin bâzı nüshalarında S â b İ t' in sözü bu şekildedir. Bu durum S i n d î' nin ifâdesinden de anlaşılıyor.
Müslümanların biribirlerine hakkı tavsiye etmeleri îsîâmî hir prensip olduğu için Selmân (Radıyallâhü anh), ziyaretine gelen Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallâhü anh) 'a anılan tavsiyelerde bulunmuştur.[6]

2- Dünyayı Arzulamak, Gaye Ve Maksad Edinmek Babı

Hemm i Kasdetmek, niyetlenmek, gaye edinmek ve arzulamak gibi kelimelerden biriyle terceme edilebilir. Çünkü bunların hepsinin mânâsı hemen hemen aynıdır, denilebilir. Tuhf e yazarı Hemm kelimesini maksad ve niyet diye tanımlamıştır. Bu bâbta geçen hadîslerin tercemesinde Hemm kelimesini arzu kelimesine çevirmeyi uygun gördüm. Ama diğer kelimelerle de terceme edilebilir.

4105) "... Ebân bin Osman bin Affân (Radtyaltâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir:
Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) (bir defa) gündüz yansı (halîfe) Mervân (bin el-Hakem) 'in yanından çıktı. Ben: Mervân bu (zamansız) saatte Zeyd bin Sâbit'e mutlaka sormak istediği bir şey için ona haber gönderdi (yanına çağırttı), dedim ve (çağırılma sebebini) Zeyd bin Sâbit'e sordum. Bunun üzerine Zeyd t
Mervân, bize Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVden işittiğimiz bâzı şeyler sordu. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'den şu buyruğu işittim, dedi:
Kim ki arzusu, amacı dünya olursa Allah o kimsenin aleyhine İşini darmadağın eder, fakirliğini iki gözünün arasında kılar (yâni dünyalığı elde etmek uğrunda sıkıntılar çeker, ihtirası da dinmez) ve dünya (nimet ve malın) dan kendisi için (kaderinde) yazılmış olan miktardan başka hiç bir şey ona gelmez. Kimin niyeti, arzusu âhiret olursa Allah o kimse için (dağınık) işini toparlar (düzenler), zenginliğini kalbine yerleştirir, dünya (nimetleri ile malı) da boyun eğerek ona (rahatlıkla) gider."
Not: Zevâid'de şöyle söylenmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[7]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Taberânî ve İbn-i H i b b â n da rivayet etmişlerdir. T i r m i z İ de Zühd bölümünde bunun benzerini Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmiştir.
Sindi bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der: Hülâsa, Allah'ın kulu için takdir ve tâyin eylemiş olduğu rızık ne ise şüphesiz o rızık sahibini mutlaka bulur. Ancak şu var ki, arzu ve amacı âhiret mutluluğu olan kulun rızkı kolayca ve rahatlıkla onu bulur. Arzu ve amacı dünya malını toplamak olan kulun rızkı ise sıkıntılar, (telaşlar ve ihtiraslar) neticesinde ona varır. Şu halde âhiret mutluluğunu amaç edinen kul, hem âhiret mutluluğunu hem de dünya mutluluğunu elde etmiş olur. Çünkü dünya malını toplamaktan gaye dünyada rahat etmek, gönül huzuruna kavuşmaktır. Âhiret mutluluğuna namzed olan kişiye dünya rahatlığı, gönül huzuru ve zenginliği verilmiş olur. Amaç ve arzusu dünya malı olan kimse ise hem dünya bakımından hem de âhiret açısından hüsran ve zarardadır. Çünkü hayat boyunca dünya malını elde etmek uğrunda devamlı sıkıntı, telaş ve rahatsızlıklar çeker. Böyle bir kimsenin rahatı bozulduktan sonra malının ne faydası olur?

4106) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve SellemVden şu buyruğu İşittim t
Kim çok arzuları tek arzu — Âhiret arzusu — hâline döndürürse, Allah onun dünyaya ait arzusu için yeterdir. Ve kim ki dünya ahvali
Ebân bin Osman (R-A.)*nın Hâl Tercemesi
Ebân bin Osman bin Affân el-Emevl Ebû Sald veyft Ebû Abdfflah el-Medenl (RJU, babasından ve Zeyd bin Sabit (R.A.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Abdurrahmân ile ZÜhrl ve Ebü'z-Zinâd'dır. El-Kattân: Medbıe-1 Münevvere fikıhçılan on zâttır. Ebân, onlardan biridir, demiştir. El-İcll, onun güvenilir râvilerden olduğunu söylemiştir. Hicretin 105. yılında vefat ettiği rivayet olunmuştur. Müslim ve sünen sahibleri onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa, 15) hakkındaki arzuları dağıhrsa veya arzular kendisini dağıtırsa, derelerinin hangisinde helak olduğuna Allah iltifat etmeyecektir.*'
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bu hadis daha önce geçti. Geçen hadis 257 numaralıdır.

4107) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen merfû olarak (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se//emJ'den naklen) rivayet edildiğine göre Allah Subhânehu şöyle buyurur:
Ey Âdem oğlu! Bana ibâdet (kulluk) etmek için (dünya ile ilgili arzularından) feragat et ki, ben senin göğsüne (kalbine) zenginlik doldurayım ve senin fakirliğine sed çekeyim. Şayet (böyle) yapmazsan senin göğsüne (kalbine) meşguliyetler dolduracağım ve fakirliğine sed çekmiyeceğim."[8]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ahmed, îbn-i Hibbân, Bey-haki ve Hâkim de rivayet etmişler. T i r m i z İ' deki rivayet de merfûdur. Yâni Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), Allah Teâlâ'nın bu buyruğunu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm)f-den naklen rivayet etmiştir.
Bu buyruktan açıkça anlaşılıyor ki, insan oğlu dünya ile ilgili arzu ve isteklerden sıyrılarak kendini tamamen Allah'a kulluk etmeye, ibâdete verdiği takdirde Allah Teâlâ ona gönül zenginliğini verir, ihtiyaçlarını giderir, yaratıklardan müstağni kılar. Şayet insan oğlu böyle yapmazsa Allah onun kalbini çeşitli dünya meşgûliyetleriyle doldurur, yaratıklara muhtaçlığına son vermez ve böylece fakirliği devam eder.[9]

3- Dünya (Rahatı Ve Nimetlerinin Kıymeti) Nîn Durumu Babı

4108) "... Benî Fihr'in kardeşi el-Müstevrid (Radtyallâhü on A)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resühıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim t Âhiret (nimetleri) karşısında dünya (nimetleri) nin durumu (ve değeri) ancak birinizin (el) parmağım denizin içine koyması durumu (gibi)dir. Artık parmağın (o sudan) ne ile döneceğine bir bakıversin."

4109) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü ff›*)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hasır Üzerinde yattı. Hasır O'nun (mübarek) derisinde iz yaptı. Bunun üzerine ben i
Babam anam sana feda olsun Yâ Resûlaüah! Keski bize haber vereydin de senin için hasır üstüne, seni on (un iz yapmasın) dan koruyacak bir şey sereydik, dedim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
Ben, dünya (nimetleri) ile beraber değilim. Benim dünya ile beraberliğim ancak bir ağacm altında biraz gölgelenip (dinlenip), sonra giden ve ağacı bırakan (yolcu) bir binici (nin ağaçla beraberliği) gibidir, buyurdu."[10]

İzahı

El-Müstevrid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste dünya hayatı ve nimetlerinin âhiret hayatı ve nimetleri karşısında değersiz olduğuna işaret edilerek âhiret nimetleri karşısında dünyanın bütün nimetleri; bir el parmağını denize sokup çıkarma neticesinde parmakla gelecek suya benzetilmiştir. Evet, denize sokulup çıkarılan el parmağı ile çıkarılacak su miktarı ne kadar az ise âhiret nimetleri ve mutluluğu karşısında dünya mutluluğu ve nimetleri de o kadar az ve değersizdir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini T i r m i z i, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste de dünya hayatının hızlı geçiciliği ve azlığı yolcunun bir ağacın gölgesinde biraz gölgelenip oradan ayrılmasına benzetilmiştir. Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sâde hayatını da göstermektedir.
Birinci hadîsin râvisi el-Müstevrid bin Şeddâd (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 446. hadîsin izahı bölümünde geçti.

4110) "... Sehl bin Sa'd (Radtyallâhü anhümâ)'ten; Şöyle demiştir:
Biz, Zü'1-Huleyfe'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik. O, şişkinlikten ayağı havaya kalkmış murdar bir davarla ani olarak karşılaştı. Bunun üzerine O t Şu murdar davarın sahibinin yanında kıymetsiz olduğunu görüyor musunuz (veya biliyor musunuz)? Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki Allah katında dünya, sahibi yanında şu davardan daha kıymetsizdir ve eğer dünya Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar kıymetli olsaydı Allah bir kafire dünya (suların) dan bir damla (bile) hiç içirmezdi, buyurdu/'

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Zekeriyyâ, bin Manzûr bulunur. Bu râvi zayıftır. Ancak şu var ki hadîsin aşıl metni sahihtir.

4111) "... El-Müstevrid bin Şeddâd (Radtyallâhü ank)'dtn; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), atılmış murdar bir sah-le (yâni kuzu veya oğlak) üzerine vardığı zaman beraberinde bulunan kervan içinde ben (de) muhakkak vardım.
El-Müstevrid demiştir ki î Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o ölü hayvanın başına vardıktan) sonra:
Şu murdar hayvanın sahipleri yanında kıymetsiz olduğunu görüyor (veya biliyor) musunuz? buyurdu — veya buyurduğu gibidir —. El-Müstevrid demiştir ki (bu soru üzerine) :
Yâ Resülallah! Sahipleri onu ancak kıymetsizliğinden dolayı atmışlar, denildi. Resûl-İ Ekrem (Sallalahü Aeyhi ve Sellem) :
Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki Allah yanında dflnya, sahipleri yanında şu hayvandan daha kıymetsizdir, buyurdu."[11]

İzahı

S e h 1 (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e âit bölümünün bir benzerini T i r m i z i de rivayet etmiş ve sahih - garîb olduğunu söylemiştir. Oradaki metin şöyleOİT:
"Eğer dünya Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar kıymet taşısaydi, Allah kâfire ondan bir yudum su içirmezdi."
El-Müstevrid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Müslim de bunun bir benzerini Zühd kitabının başında Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı S e h 1 (Radıyallâhü anh) *ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Yâni eğer Allah katında dünya hayatının bir kıymeti olmuş olsaydı kâfire bir yudum su bile verilmezdi. Çünkü kâfir kişi Allah'ın düşmanıdır. Düşmana kıymetli sayılan hiç bir şey verilmez. Dünya Allah katında hiç bir değer taşımadığı için Velî, yâni Allah'ın sevgili kulu durumunda olan mübarek zâtlara dünyalık şeyler pek verilmez. Nitekim bir hadîste;
"Biriniz hasta kişiyi (gerektiğinde) sudan koruduğu gibi şüphesiz Allah (da) mü'min kulunu dünyadan korur." buyurulmuştur.

4112) '... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhydtn; Şöyle demiştir:
Ben, ResûluIlah (Sal I allan ü Aleyhi ve Sellem) 'den şunu buyururken işittim t
Dünya, mel'ûn (yâni Allah katında kabule şayan olmaktan, O'nun iltifatından uzak) dır. Dünyadaki şeyler de mel'ündur. Ancak Allah'ı anmak, Allah'ın sevdiği (veya Allah'ı anmaya yakın, uygun) şeyler, âlim ve ilim öğrenen (in dînî ilimlerle meşguliyetleri) bu hükmün dışındadır."[12]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Mel'ûn: La'netlenmiş, yâni Allah'ın rahmetinden uzak olan şey demektir. Burada Allah katında makbul olmayan, O'nun iltifat ve sevgisinden uzak olan, şey demektir.
Dünyadan maksad da insanı, Allah'ı anmaktan alıkoyan, Allah'tan uzaklaştıran şeylerdir. Dünyanın aldatıcı şeyleri, kulu yaratıcısından uzaklaştırdığı için Allah katında makbul ve sevimli sayılmamıştır,
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Kari, el-Mirkat'ta: Bana öyle geliyor ki hadîsten şu mânâ kasdedilmiştir: Dünyada Allah'ı anmak, din âlimi ve dini ilimleri öğrenmeye çalışanlardan başka ne varsa hiç biri övgüye lâyık değildir, bilâkis aldatıcı olması hasebiyle ye-rilmiştir, der.
El-Münâvî'de: "Dünya melundur" cümlesi şöyle yorumlanır: Dünyanın aldatıcı şeyleri peygamber ve ermiş kullar tarafından terkedilmiştir, diyor.
Hadîsin; »^Hj l*j cümlesi iki şekilde mânâlandırılabilir: Birincisi "Allah'ın sevdiği iyi işler", tkincisi "Allah'ı anmaya yakın, uygun şeyler". Tercemede bu duruma işaret edilmiştir.
Hülâsa: Dünya hayatında Allah'ı anmak, O'na kulluk ve ibâdet etmek, buna uygun söz, fiil, durum ve davranışlar ile dinî ilimlerle meşguliyetler dışında kalan ve insanı Allah'tan uzaklaştıran dünya cilveleri ve aldatıcı şeyler Allah nazarında makbul ve sevimli olmayıp bilâkis, menfurdur.

4113) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Dünya mü'minin zindanı ve kâfirin cennetidir."[13]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi ve Ahjned de rivayet etmişler.
Sindi: Dünyanın mü'min için zindan ve kâfir için cennet sayılması sebebiyle ilgili olarak: Çünkü mü'min dünya hayatında bol nimetler içinde olsa bile cennetteki nimetler onun için çok daha üstün ve hayırlıdır. Kâfir dünya hayatında sıkıntı içinde olsa bile o sıkıntılı hayatı, cehennemdeki hâline nazaran cennet hayatı gibidir, der.
Tuhfe yazarının naklen beyânına göre N e v e v i bu hadisin izahı bölümünde: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Mü'min, dünya hayatında haram olan nefsi arzulardan ve şehvete yönelik davranışlardan, keza mekruh olan şeylerden menedilmekle ve nefse zor gelen bir takım ibâdetlerin yükümlülüğü altına sokulmakla bir nevî zindana atılmış gibidir. Çünkü hareketleri kısıtlanmıştır. Vefat ettiği zaman, yasaklamalar ve yükümlülükler kalktığı için rahata kavuşmuş, serbest bırakılmış olarak Allah'ın kendisi için hazırlamış olduğu ebedi nimetlere ve tam mutluluğa erişmiş olur. Kâfir ise geçici olan dünya hayatında bir takım nimetlere kavuşmuş olabilir. Öldüğü zaman ise sonsuza dek azab içinde kalacak mutsuz bir kimsedir, der.
El-Münâvî de: Mü'min haram olan nefsi arzulardan menedildiği için sanki zindandadır. Kâfir ise onun aksine nefsi arzuların peşinde sorumsuzca hareket ettiği için canki cennettedir, demiştir.

4114) '.., (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vücûdumun bazısını (iki smuzu) tuttu ve *
Yâ Abdallah! Sen dünyada (vatanından uzak) bir yabancı gibi yahut bir yoldan geçen (yolcu) gibi ol ve kendi nefsini mezarlar halkından (ölülerden) say, buyurdu."[14]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. B u h â r İ de bunu rivayet etmiş, fakat hadisin son cümlesi olan; = "ve kendi nefsini mezarlar halkından say" cümlesini rivayet etmemiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'run iki omuzu-nu tuttuğu, B u h â r i' nin rivayetinde açıklanmıştır. Bu rivayet, Müellifimizin ve T i r m i z i * nin rivayetlerini açıklamış olur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin omuzlarını tutması hikmeti, buyurmak istediği nasihat için İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin dikkatini çekmek, iyi dinlemesini sağlamaktır.
Hadîste geçen "Garîb" kelimesi memleketinden ve yakınlarından uzak olan kimsedir ki buna yabancı denilir. "Âbir-i Sebil" kelimesi ise bir yoldan geçen yolcu demektir.
Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b i bu hadisin izahı bölümünde şöyle demiştir:
"Garîb bir kimse veya bir yoldan geçen bir yolcu gibi ol" cümlesinde geçen "Ev = veya" kelimesi tereddüd ve şüphe anlamında değil, muhayyerlik ve mübahlık içindir. Yâni istersen garîb gibi ol, istersen geçici yolcu gibi ol. Bunlardan birisine benzemekte serbestsin. En güzeli bu kelimenin "Bel,/ yâni bilâkis mânâsına olmasıdır. Yâni kendisini Allah yoluna veren şuurlu mü'min önce gurbet diyarında bulunan yurtsuz ve kimsesiz kimseye benzetilmiş, daha sonra bundan vazgeçilerek yoldan geçen yolcuya benzetilmiştir. Çünkü gurbet diyarında bulunan kimsesiz kişi bazen bir barınak bulur ve bir çevre yapar, eş dost edinir. Yoldan geçen yolcunun ise kimsesizlik, yalnızlık ve tehlikeler bakımından durumu daha fenadır. Yolcu kişi, hareket ettiği memleketten varacağı memlekete kadar yol boyunca nice dereleri tepeleri katetmek, yırtıcı hayvanlar, soyguncular ve benzeri zarar verici şeylerle karşılaşmak durumunda olabilir, can ve mal güvenliğini yitirmiş olabilir. Bu itibarla bir saat bile durmadan, mola vermeden yoluna devam etmek zaruretini duyabilir. Bu itibarla Allah yolunda yürüyen kişinin yolcuya benzetilmesi daha güzeldir. Bunun içindir ki İbn-i Ömer bu hadîsi rivayet ettikten sonra ravisi L e y s' e, bir rivayette de Mücâhid'e hitaben "Akşama erişince, sabahı gözleme, sabaha erişince de akşamı gözleme. Sağlıkh olduğun zamanının bir bölümünü hastalık zamanın için ayır, hayatının bir kısmını da ölümün için tahsis et, demiştir."[15]

4- (Toplum Tarafından) Hiç Kıymet Verilmeyen, İltifat Edilmeyen (Mübarek Mü'mîn) Ler Babı

EBH * Önem vermek, iltifat etmek, değerli görmek, anmak ve dikkat etmek gibi birbirine yakın mânâlara gelir. Burada bu mânâlardan herhangi birisi ile terceme etmek mümkündür. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, alçak gönüllülüğü, maddî durumunun zayıflığı ve dünyalığı bırakması dolayısıyla halk nazarında hiçe sayılan, önem verilmeyen ve iltifat edilmeyen mü'min kulların Allah katındaki kıymetlerini bildirirler.

4115) ;'... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (bana) : Sana cennetin padişahların (m sıfatların) dan haber vermiyeyim mi? buyurdu. Ben:
Belâ (haber ver), dedim. (Bunun,üzerine) O:
Zayıf olup (toplum nazarında) zayıf görülen, eski iki parça elbiseye bürünen, kendisine hiç değer ve iltifat gösterilmeyen ve (bir şeyin olması veya olmaması için) Allah'a yemin (veya duâ) ederse Allah onun duası (veya yemini) nin gereğini (keremiyle) yapacak (derecede Allah katında kıymetli mü'min) olan her adamdır, buyurdu."[16]

İzahı

Bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Câ-miu's-Sağîr'de de bu hadîsin Müellifimiz tarafından rivayet edildiği belirtilmektedir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım
Mülûk: Melik'in çoğuludur. Melik: Padişah, kral, hükümdar ve mülk sahibi gibi değişik mânâlara gelir. Burada cennetin üst derecelerine erişen mü'minler mânâsı kasdedilmiştir.
Daîf: Zayıf demektir. Burada zayıflıktan maksad maddi sıkıntı ve fakirlik olabilir. îbn-i Hacer'in beyânına göre E b ü' 1 -Baka böyle yorumlamıştır. Kendisi de ¦. Zayıflıktan maksad, alçak gönüllülüğünden ve maddî durumundan dolayı güçsüz olandır.
Müstad'af: Halk tarafından zayıf ve hakir görülen, hakaret ve haksızlığa uğratılan kimse demektir.
Müstad'ıf: Alçak gönüllü olup kendi nefsini hiçe sayan, hakir gören kimse demektir. E1 - K i r m â n i böyle demiştir. Sindi ise Müstad'ıf: Çok zayıf olan, dünyayı ve dünya ehlini bırakmakla daha zayıf olma gayreti içine giren kimsedir, demiş ve hadîsteki kelimenin Müstad'ıf, yâni ismi fail olduğunu belirtmiştir. Fakat E b ü' 1 - B a k a bu kelimenin Müstad'af, yâni ismi mef'ûl olarak okunmasına taraftar çıkmıştır.
Tımr: Eski elbise demektir.
Hadîsin; cümlesi iki şekilde yorumlanabilir.
Birincisi "Eğer bir şeyin olması veya olmaması için Allah'ın lütuf ve keremini umarak O'nun adına yemin ederse, Allah onun hatırı için o şeyi arzusuna uygun biçimde gerçekleştirir." Yâni o mübarek mü'min Allah katında çok kıymetli bir kuldur. O kul Allah'tan bir şey dilerse ve meselâ: Allah'a yemin ederim ki bu iş böyle olacak, derse Allah onun hatırı için o işi öyle gerçekleştirir. Keza: Allah'a yemin ederim ki bu iş olmayacak, derse Allah onun hatırı için o işi onun arzusu doğrultusunda sonuçlandırır.
Bu cümlede geçen İbrâr: Yemin edenin yemininde doğru çıkması için onun arzu ettiği şeyi yerine getirmektir. Meselâ bir kimse size hitaben: Allah'a yemin ederim ki siz bu işi yapacaksınız, dediğinde onun yemini doğrultusunda hareket etmeniz, o işi yapmanız Ibrâr'dır.
Bu hadiste Allah'ın sevgili kulunu yemininde İbrâr buyurduğu, belirtilmektedir.
Anılan cümlenin ikinci yorum şekli budur: "O kul Allah'a duâ ederse Allah onun duasını kabul buyurur."
Hadîsin; İJ İJjJ V cümlesiyle ilgili bilgi babın girişinde verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur.
Bu hadîs, cennetin üstün makamlarına erişen mü'minlerin sıfatlarım bildirir. Tabii bu hüküm ve sıfatlar umûmi değil, çoğunluk itibariyledir. Yâni cennetin üstün makamlarına ancak bu sıfatları taşıyanlar erişecek, bunlar dışında kimse erişmiyecek, mânâsı kasdedil-memiştir. Gaye, o makamlara erişecek olanların çoğunluğunun bu insanlar olduğunu belirtmektir.

4116) "... Harise bin Vehb (el-Huzâî) (Radıyattâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Dikkat ediniz! Ben size cennetlik olanları haber veriyorum: Zayıf olup (toplum nazarında) zayıf görülen her (mü'minî kimse. Dikkat ediniz! Ben size cehennemlik olanları (da) haber veriyorum: Katı yürekli, mal biriktirmeye çok düşkün olup hayırda harcamamak için çok cimrilik eden ve ululuk tashyan kimseler,"[17]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâl de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Daîf kelimesinin açıklaması bundan önceki hadisin izahı bölümünde geçtiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Müteda'uf: Kendini hiçe sayan alçak gönüllü, demektir. Müteda'aaf: Toplum nazarında zayıf görülen, tahkir edilen demektir.
Ütüll: Bu kelime değişik ve müteaddid şekillerde yorumlanmıştır, tbn-i Hacer, el-Fetih'te, yâni Fethü'l-Bârî'de " N û n ve el-Kalem' sûresine ait bölümde bu hadîsin izahı meyânında bu kelimenin açıklamasına dâir görüşleri şöyle nakletmektedir:
Bu kelime, el-Ferrâ'a göre düşmanlık ve husûmeti şiddetli olan demektir. Bir kavle göre irşâd ve nasîhata sırt çeviren kimse demektir.
Ebû Ubeyde ise: Ütüll: Katı yürekli, sert mizaçlı kişi demektir. Burada kâfir mânâsı kasdedümiş, demiştir.
E 1 - H a s a n : Ütüll: Hayâsız, günahkâr kimse anlamını ifâde eder, der.
Ed-Dâvûdî'ye göre bu kelime, boynu ve karnı büyük, şişman kişi anlamındadır.
El-Herevî: Utüll, çok mal biriktirmeye düşkün ve hayra harcamaya şiddetle karşı olan kimse demektir, der.
Bir başka kavle göre boyu kısa ve karnı büyük olan kimse demektir.
Cevvâz i Çok şişman olup böbürlenerek kibirli yürüyen kimsedir. H a 11 â b i bu kavli nakletmiştir. îbn-i Fârîs, Cevvâz'ın obur olan kimseye denildiğini söylemiştir. Bir kavle göre ise fâcir, yalancı ve günahkâr demektir.
Sindi de bu kelimenin açıklaması bölümünde: Cevvâz; mal biriktirmeye çok düşkün olup hayra harcamaya şiddetle karşı olan kimse demektir, dedikten sonra yukardaki görüşlerin bâzısını nakleder. Daha sonra şöyle der:
Hadîsten maksad, çoğunlukla birinci kısımda anılan sıfatları taşıyanların cennetlik ve ikinci kısımda anılan sıfatları taşıyanların cehennemlik olmasıdır. Yâni bu hüküm genel değildir.
Harise (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Harise bin Vehb el-Huz&l (R.A.), Küfeye yerleşen sahâbî ler dendir. 6 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun 4 hadisini beraber rivayet etmişler. Sünen sa* hipleride onun hadislerini rivayet etmişler. Kavileri Kbû İshak ile Mat«d bin H&-lid'dir. (Hulasa. 60)

4117) "... Ebû Ümâme (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Benim itikadıma göre hâline insanlann en çok imrenmeleri uygun olan kişi şu sıfatlan taşıyan kimsedir: (Yükü ve) Hâli hafif, namazdan pay sahibi, insanlar içinde gizli kalan (pek tanınmayan) ve (toplumda) kendisine değer verilmeyip iltifat edilmeyen mü'min. Onun rızkı yetecek kadar olup buna sabretti. Ölümü de çabuk oldu, mîras olarak geriye bıraktığı mal az, (arkasında) ağlıyan kadınları da azdı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvl Eyyûb bin Süleyman'ın zayıflığı sebebiyle bunun senedi zayıftır. Ebû Hâtem onun meçhul olduğunu söylemiş, Zehebl de Tabakat'ta ve başka kitablarmda bu hususta Ebû Hatem'i te'yid etmiştir. Râvi Sadaka bin Abdillah'm zayıflığı hususunda da ittifak vardır. Zevâid'in sözü burar da bitti. (Sindi demiştir ki) Ben derim ki: Ebû Ümâme (R.A.)'ın bu hadîsini Tir-mizî, hasen saydığı başka bir senedle ve daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir.[18]

İzahı

S i n d î' nin belirttiği gibi T i r m i z î bu hadisi Zühd kitabında "El-Kifâf ve's-Sabrü Aleyh" babında rivayet etmiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre bu hadîsi Ah'ued de rivayet etmiştir. Bu hadîs T i r m i z İ tarafından da rivayet edildiğine göre Zevâid nevinden sayılmaması gerekir, kanısındayım.
Bu hadîste, hâline gıbta edilecek, imrenilecek mü'minin sıfatları sıralanmıştır. Bu sıfatları sırayla ele ahp açıkhyalım:
1. Hafif halli olmaktır. Hadîste geçen Haz % Hâl diye yorumlanmıştır. Tuhfe yazarı: Hafif halliden maksad, malı ve bakmakla yükümlü bulunduğu aile ferdlerinin azlığı dolayısıyla sırtındaki manevî yükü hafif olandır. T ı y b î de : Yâni bakmakla yükümlü olduğu yakınları ve fazla meşguliyeti olmayan, demektir, der.
2. Namazdan pay sahibi olmaktır. Bu sıfat da müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. Sindi: Yâni huşu ve huzur ile namaz kılmak veya bol bol namaz kılmakla bundan payını alır. Bir kavle göre kasdedilen mânâ şudur: Yâni namaza durmakla dünya sıkıntılarından kurtulup Allah'a yakarışta bulunmak suretiyle huzur ve rahata kavuşur, demiştir.
Tuhfe yazan da: Yâni Allah'ın huzuruna çıkmakla manevî zevk, lezzet ve rahatlık bulur. Çünkü şuurlu mü'min namaza durduğu zaman bütünüyle Allah'a yönelir, dünyanın bütün meşguliyetlerinden tamamen sıyrılır. Murakabe, münâcat ve müşahede deryasına dalar. Nitekim bir hadîste vârid olduğuna göre "Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Yâ Bilâl! Bizi namaz (a çağırmak) İle rahata kavuştur», buyurmuştur" der.
3. İnsanlar içinde gizli kalmaktır. Yâni şöhret ve nam sahibi olmamak, insanlar tarafından tanınmamaktır.
4. Toplumun kendisine kıymet vermemesi, iltifat etmemesidir. Yâni o kimse dünyayı ve dünya ehlini tamamen bıraktığı, inzivaya çekildiği, tamamen Allah'a kulluk etmeye yöneldiği için hiç kimse onunla ilgilenmez, toplumda ona yer verilmez ve hiçe sayılır.
5. Rızkının yetecek kadar olmasıdır. Yâni ne ihtiyacından az ne de fazladır.
6. Rızkına kanaat etmek, sabretmek ve fazlalaşmasını istememektir. Sabırla ilgili cümlenin yalnız nzık hususuna tahsis edilmeyip yukarda geçen bütün sıfatlarla ilgili olarak

yorumlanması da mümkündür. Yâni sayılan bütün hâl ve durumlarına sabreder, hâlinden şikâyetçi değildir.
7. ölümünün çabuk olmasıdır. Bu da müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. S i n d î : Yâni halk arasında tanınmayan, meşhur olmayan bir kimse olması hasebiyle hastalığı uzun sürse bile pek kimse farkına varmaz ve bir de bakılır ki vefat etmiştir, der.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Mecma'de: Yâni dünya ile ilgisinin azlığı ve âhirete şevkinin ağır basması dolayısıyle ruhunu ç&-. buk teslim eder. Maksad şu olabilir: Bu mü'minin dünyada iken yükü ve masrafi az olduğu gibi ölümünde de yükü ve masrafi az olur, denilmiştir.
8. Miras olarak geriye bıraktığı malının azlığıdır.
9. Öldüğünde onun için ağlayan kadınların azlığıdır.

4118) "... Ebû Ümâme el-Hârisî (Radtyallâkü anh)'der\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bezâze, imândandır.»
Hâvi demiştir ki Bezâze kişinin üst ve başmın eskiliğidir. Yâni (gönül alçaklığı maksadıyla) sert ve süssüz eski elbise giymektir."[19]

İzahı

Bu hadisi Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Câ-miü's-Sağîr şerhinde el-Azizi1 nin naklen beyânına göre e 1 -M ü n â v i: Yâni kıyafetin eskiliği, alçak gönüllülük, dünya süsünü bırakmak, nefsi kibirlenmekten alakoymak gibi iyi niyetli olduğu takdirde imân ehlinin ahlâkından biri sayılır. Ama mala cimrilik veya fakir görünmek maksadıyla olursa onun imân ehlinin ahlâkı ile bir ilgisi olmaz, demiştir. E 1 - H a f n i de: Yâni eski, sert elbise giymek ve süslenmeyi bırakmak, nefsi kötü duygulardan arındırmak maksadıyla olursa imân şubelerinden sayılır. Şayet, zâhidlik ve takva ile övülmek veya kendisine yardım edilmesini sağlamak maksadıyla olursa o takdirde kılık kıyafet pejmürdeliği ve perişanlığı şeytan şubelerinden biridir. Eski giysi giymenin imân şubelerinden sayılması sebebine gelince yoldan gelen geçene eziyet veren bir maddeyi oradan atmak nasıl imân şûblerinden biri sayılmış ise kibir gibi mânevi pislikleri atmak da imân şubelerinden sayılmıştır, der.

4119) "... Esma bint-i Yezîd (Radıyailâhü «»AüJ'dan rivayet edildiğine göre; Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin (sahâbîlerine) :
«Dikkat ediniz! Ben size en hayırlı olanlarınızı bildirmlyeyim mi?» buyurduğuna, sahâbîlerin (de) :
Belâ (yâni bize bildir) Yâ Resûlallah, diye karşılık verdiklerine ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin (bunun üzerine) :
•Sizin en hayırlılarınız o (mü'min) kimselerdir ki görüldükleri zaman Allah (Azze ve Celle) hatırlanır», buyurduğuna şâhid olmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Hâvilerden Şehr bin Havşeb ile Süveyd bin Said hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[20]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi Ahmed de rivayet etmiştir. Bu hadis, bâzı mü'minlerin görülmesinin Allah'ın hatırlanmasına vesile olduğunu bildirir. Allah'ı hatırlamaya vesile olmalarının sebebine gelince o mü*minler, ya Allah'ı çok andıkları veya O'ndan çok korktuklan, üstün takva sahibi oldukları için görüldükleri, yanlarına varıldığı zaman Allah hatırlanır. Bunun tipik misâli, dâima müslü-manlara vaaz ve nasihat ederek doğru yolu gösteren, bol bol Allah'ı zikir ve teşbih eden, bulundukları meclislerde dünya ile ilgili konuşmalar değil, dâima dinî sohbetler yapılan ve gerçek mürşidde aranan şartlan taşıyan Allah'ın has kullarıdır. Böyle mübarek zâtlarla oturup kalkan, onların sohbetlerinden istifâde eden ve tavsiyeleri doğrultusunda Allah'a karşı kulluk görevlerini ifâ etmeye çalışan müslü-manlar bu hadîsin sırrını o mübarek zâtlarda rahatça görürler. Yâni onları gördükleri zaman, mümtaz meziyetleri dolayısiyle Allah'ı anarlar.
Hadis, görülmeleri Allah'ı anmaya vesile olan mü'minlerin Allah katında en değerli mü'minlerden olduğuna delâlet eder.[21]

5- Fakirlerin Fazileti (Yâni Allah Katında Üstünlükleri) Babı

4120) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radıyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından (zengin) bir adam geçti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yanında bulunanlara) :
Bu (zengin) adam hakkında ne dersiniz? buyurdu. Orada bulunanlar:
Bu adam hakkında senin görüşüne uygun söz söyleriz. (Dış görünüşe göre ve dünyalık açısından ise) şöyle söyleriz: Bu adam İnsanların en şereflilerindendir. Bu adam (bir kız - kadın ile) evlenmek isterse evlenilmeye, (bir şey için) şefaatçi (aracı) olursa, şefaatçiliği (aracılığı) kabul edilmeye, bir şey söylerse sözü dinlenmeye lâyık bir kimsedir, dediler.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sustu. Bu esnada (fakir olan) başka bir adam geçti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu adam hakkında ne dersiniz? diye sordu. Orada bulunanlar t Vallahi Yâ Resûlallah! Biz şöyle deriz: Bu adam, müsittmanlann fakirlerindendir. Bu şuna layıktır! (Bir kız-kadın ile) evlenmeye talİp olursa onunla evlenilmez, (bir şey için) şefaatçi (aracı) olursa şefaatçiliği (aracılığı) kabul edilmez ve bir şey söylerse sözü dinlenmez, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu (fakir) şüphesiz, öbür (zengin) adam gibi dünya dolusu insanlardan hayırlıdır» buyurdu.[22]

İzahı

Bu hadisi BuhârI, Nikâh ve Rikak bölümlerinde rivayet etmiştir, tbn-i Hacer'in bildirdiğine göre îbn-i Hibbân da rivayet etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zengin adam hakkında görüşlerini sorduğu sahâbîlerin "Bu adam hakkında senin görüşüne uygun söz söyleriz" şeklinde verdikleri cevapla ilgili olarak S i n d î: Sahâbiler doğru söylemişler. Çünkü onlar adamın dünya ile ilgili durumunu belirtmişler. Ancak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), âhiret durumunun dünya durumunun aksine olduğunu bildirmiştir, der.
îbn-i Hacer; hadîste sözü edilen zengin ve fakirin adlan hakkında bilgi edinemediğini, ancak E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) 'den yapılan bir rivayete göre fakir adamın isminin C u a y 1 veya Caîl bin Suraka olduğunu belirtmiştir.
îbn-i Hacer: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) oradan geçen fakirin oradan geçen zenginden üstün olduğunu bildirmiştir. Bu hüküm her fakirin her zenginden üstün olduğunu gerektirmez, demiştir.
El-Kermânî de: Eğer oradan geçen zengin kişi kâfir bir kimse ise fakir müslümanın ondan üstünlüğü sebebi açıktır. Şayet müslüman ise bu üstünlük Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e vahiy yoluyla malum olmuştur, der.

4121) "... tmrân bin Husayn (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah şüphesiz, maddî yönden bakıma muhtaç çoluk çocuk sahibi olup dilencilik ve haram kazançtan kaçman, fakir mü'min kulunu sever."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Kâsım bin Mİhrân bulunur. El-Ukayll: Bunun îmrân (R.A.)'den hadis işitmesi sabit değil, demiştir. Râvi Mûsâ bin Ubeyde'nin de rivayeti bırakılmıştır.[23]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen Müteaffif kelimesi, haram kazanç ve dilencilikten kaçınan diye açıklanmıştır. Câmiü's-Sağîr şerhi el-Azîzî'de böyle açıklandıktan sonra: E 1 - M ü n â v i demiş ki: Yâni basiretini ve kalbini yaratıklardan çevirip yaratıcı olan Allah'a yönelttiği için maddî yardıma muhtaç olmasına rağmen tok gözlüdür, yüzsüzlük etmez ve kimseden bir şey istemez, denilmektedir.
tyâl % Maddî yardıma ve bakıma muhtaç kimseler, aile ferdleri demektir. Ebü'1-İyâl da bunların babası anlamındadır. Ancak el-Haf-n İ' nin de dediği gibi burada kasdedilen mânâ maddî yardıma muhtaç olan aile ferdlerine bakan, onların geçimini sağlamaya çalışan aile reisidir. Aile reisi baba olabildiği gibi kardeş veya başka akraba da olabilir. Bu itibarla Ebü*l-îyâl kelimesini "Maddî yönden bakıma muhtaç çoluk çocuk sahibi" diye terceme etmeyi uygun buldum.
Bu hadis, fakir aile reisinin müstağni, tok gözlü ve kalben zengin olması ve hâlinden şikâyetçi olmamasının faziletine delâlet eder.[24]

6- Fakirlerin (Allah Katındaki) Makamları Babı

4122) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü osAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Müzminlerin fakirleri cennete zenginlerden yarım gün (yâni) beş-yüz yıl Önce girerler.*'

4123) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Şüphesiz, muhacirlerin fakirleri cennete onların zenginlerinden beşyüz yıl kadar önce girerler."

4124) "... Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü tmkümâ)'â&n; Şöyle demiştir:
Muhacirlerin fakirleri, Allah'ın zengin muhacirlere kendilerinden fazla mazhar kıldığı fazilet (bir takım mâlî ibâdetler) hususunda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyette bulundular (yani zenginleri gibi mâli ibâdetler yapamamanın üzüntüsünü arz ettiler). Bunun üzerine O:
Ey fakirler gurubu, dikkat ediniz! Ben mü'mirilerin fakirlerinin cennete zenginlerinden yarım gün, (yâni) beşyüz yıl önce gireceklerini size müjdeliyorum, buyurdu.*'
(Hâvilerden) Mûsâ (bu hadîsi rivayet ettikten) sonra şu âyeti okudu: = "ve şüphesiz, senin Rabbin katındaki bir gün, sizin saymakta olduğunuz bin yıl gibidir." (Hac, 47)
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Abdullah bin Dlnâr, Abdullah bin Ömer (R.A.)'den hadis işitmemiştir. (Halbuki ondan rivayet ediyor). Râvi Mûsâ bin Ubeyde de zayıftır.[25]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizl ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişler. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Son hadîs ise Zevâid nevindendir. Bu hadisin sonundaki âyet, kıyamette bir günün uzunluğunun dünyanın bin yılı kadar olduğuna delâlet eder.
Bu hadîsler, hâline şükreden, rızkından şikâyetçi olmayan, sabırlı fakirlerin faziletine delâlet eder.[26]

7- Fakirlerle Beraber Oturmak Babı

4125) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Ca'fer bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh), fakirleri (çok) sever, onların yanında oturur, onlarla konuşur (sohbet eder) ve onlar da onunla konuşur (sohbet eder) di. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona Ebü'l-Mesâkin (yâni fakirlerin babası) ismini verirdi."[27]

İzahı

Tirmizî bu hadîsi Ca'fer bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh) 'm fazileti bölümünde rivayet etmiştir. Bu hadis, büyük
adamların ve eşraftan olanların fakirleri, düşkünleri sevmesinin, alçak gönüllülük ederek ilgilenmesinin bir fazilet ve övgüye lâyık bir meziyet olduğuna dalâlet eder.

4126) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü ankyâen; Şöyle demiştir :
Miskinleri seviniz. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i duasında şöyle derken işittim:
Allahım! Beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve beni miskinler zümresi içinde hasret."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Ebtil-Mübârek künyeli zâtın adı bilinmiyor ve kendisi tanınmıyor. Râvi Yezîd bin Sinan da zayıftır. El-HâHm İni hadisi sahüı saymış. İbnü'l-Cevzî ise mevzu (uydurma) hadislerden saymıştır.[28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin bir benzerini T i r m i z İ Zühd bölümünde E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Bey-haki de yine bir benzerini Ubâde bin Sâmit (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Hadîste geçen "Miskin" kelimesi fakir mânâsına geldiği gibi mü-tevâzi, alçak gönüllü mânâsına da gelir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'in hangi mânâyı kasdettiği yolunda ilim adamları değişik görüşler beyân etmişler. Beybaki: Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in vefat ettiği zamandaki maddi durumu, O'nun Miskin kelimesi ile fakirlik ve geçim sıkıntısı anlamını kasdet-mediğine delâlet eder. Çünkü O, vefat ettiği dönemde Allah'ın verdilği yeterli rızık ile geçiniyordu. Bu itibarla Miskin kelimesi ile kasdet-tiği mânâ tevazu ve alçak gönüllülüktür. Bana öyle geliyor ki Resû-Iullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kibirli kimselerden olmaması ve varlıklarıyla gururlanan zenginler içinde haşrolunmaması için dua etmiş. Allah'a yalvarmıştır, der.
E 1 - K a y s i de: Miskin ve Meskenet, Sükûn kökünden alınmadır. Sükûn ise huşu ve tevazu, yâni Allah korkusu ve alçak gönüllülük demektir.
Kadı Tâcü'd-Din es-Sibkî, et-Tevşîh'te: Ben âlim ve imâm olan babamdan şunu işittim demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mal bakımından fakir değildi ve hâli de bir fakir hâli değildi. O, Allah'ın yardımı ile gönül zengini olduğu gibi kendisinin ve çoluk çocuğunun nafakasını da Allah ihsan ediyordu. O'nun "A 11 ahi m! Beni miskin olarak yaşat" duası ile maksadı kalbin sükûna kavuşması idi, fakirliğin bir nevi olan miskinlik değildi. T â c ü' -Din es-Sibki babasının bu sözünü naklettikten sonra: Ve babam bu duayı başka şekilde yorumlayanlara karşı şiddetle çıkardı, der.
Sindi de yukarda verilen bilginin benzerini naklettikten sonra: El-Hâfiz İbn-i Hacer demiş ki: Îbnü'l-Cevzî bu hadîsi mevzu hadisler arasına almakla ileri gitmiştir. Bana öyle geliyor ki onun böyle hareket etmesine sebep, bu hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'in vefatı dönemindeki maddi durumuna aykırı görmüş olmasıdır. Çünkü Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). vefatı döneminde normal nafakasını karşılayacak kadar mal sahibi idi. İbn-i Hacer daha sonra hadîsin yorumlanma-sıyla ilgili B e y h a k i' nin yukarda geçen sözlerini nakletmiştir, der. Sindi daha sonra:
Ben derim ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yaşantısına dâir Buhârî, Tirmizi ve Müellifimiz tarafından rivayet edilen hadisler, bu hadîsin zahiri mânâsına yorumlanmasının uzak bir ihtimal olmadığına delâlet eder. Hadîsin râvisi olan E b û Saîd-i HudrİI (Radıyalîâhü anh) bunu zahiri mânâsına yorumlamış iken bu ihtimal nasıl uzak bir ihtimal olarak kabul edilebilir. Bu hadîsin zahiri mânâsının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in vefatı dönemindeki yaşantısına aykırı olduğuna dâir söz de şaşılacak şeydir. Çünkü sahih hadîsle sabit olduğu gibi O, vefat ettiği zaman zırhlı elbisesi aile ferdlerinin nafakası için bir yahûdî yanında rehinde idi. Allah durumu en iyi bilendir, der.
Yukarda verilen bilgiye şunu da ilâve edeyim: Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta rivayet etmesinden; kendisinin de Miskin kelimesini fakir anlamına yorumladığı sonucu çıkarılabilir. Bilindiği gibi hadîsi rivayet eden sahâbî Ebû Saîd-i Hudri (Radıyalîâhü anh) hadîsin girişinde "Miskinleri seviniz. Çünkü..." demiştir. Bu ifâde tarzı kendisinin de Miskin kelimesini zahiri mânâsına yorumladığını gösterir.
T i r m i z i' nin Zühd kitabında E n e s (Radıyalîâhü anh) '-den rivayet ettiği buna benzer hadisin izahı bölümünde Tuhfe yazarı şu soruyu ve cevâbını kaydeder :
Bu hadiste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), miskin olarak yaşamayı, miskin olarak ölmeyi ve miskinler zümresinde hasrolunmayı dilemiş, bunun için duâ etmiştir. Â i ş e (Radıyalîâhü anhâ) 'den rivayet edilen bir hadiste ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), fakirlikten Allah'a sığınmıştır. Bu iki hadis arasında görülen çelişki nasıl bertaraf edilir?
Bu soruya cevaben e 1 - H â f ı z , et-Telhîs'te şöyle demiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hoşlanmadığı ve ondan Allah'a sığındığı fakirlik, gönül fakirliğidir. Arzuladığı ve dilediği fakirlik ise dünyalığı atmaktır.
İbn-i Abdi'1-Berr ise: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hoşlanmadığı ve Allah'a sığındığı fakirlik, geçim sıkıntısına, yetecek kadar nafaka bulamamaya yol açacak ve gönül zenginliğini gölgeleyici fakirliktir. Çünkü O'nun katında gerçek zenginlik gönül zenginliğidir. Allah Teâlâ O'na hitaben; ^&U ^Ulc- İl^Vjj
gönül zenginliğidi
"Ve seni yoksul iken zengin etmedi mi?" (Duhâ, 8) buyurmuştur. O'nun zenginliği kendisinin ve aile ferdlerinin bir yıllık nafakasından fazla değildi. Asıl zenginliği de Rabb'ına güvenerek beslediği gönül zenginliği idi. Diğer taraftan O, Allah'tan gafil olmaya sebep olacak fakirlikten ve azdıracak zenginlikten hoşlanmıyarak Allah'a sığınmıştır. Bundan çıkan sonuç şudur ki, gerek zenginliğin ve gerekse fakirliğin yerilen birer tarafı vardır. Bu itibarla hadîsler ancak bu şekil yorum yapmakla bütünleşmiş olur ve aralarında görülen çelişkinin zahirî olup özde olmadığı anlaşılmış olur, demiştir.[29]

Hadîsin Senedi İle İlgili Birkaç Söz

Hadisin tercemesinin altında Zevâid'den verilen nakilde belirtildiği gibi râvi Ebü'1-Mübâ-rek'in tanınmadığı ve Y e z i d bin Sinan'ın zayıflığı sebebiyle senedin zayıflığı söylenmiştir. Îbnü'l-Cevzi de hadîsin mevzu olduğunu söylemiştir. S i n -d i' nin naklen beyânına göre Süyûti şöyle demiştir: El-Hâ-fiz Salâhuddin bin Ala demiş ki: Bu hadisin senedi zayıf ise de mevzûluğuna hükmedilemez. Râvi Ebü'l-Mübârek'in meçhul, yâni tanınmaz olduğunu T i r m i z î söylemiş ise de î b n - i H i b b â n onun tanınmış râvi olduğunu söylemiş ve güvenilir râvi-ler arasında anmıştır. Râvi Yezîd bin Sinan'a gelince î b n - i Muin onun bir şey olmadığım söylemiş, fakat E b û H â t e m onun dürüst bir kimse olduğunu, ancak rivayetinin delil sayılamayacağını söylemiştir. Senedin kalan râvileri meşhur zâtlardır. E 1 - A 1 â : Bu hadîs, senedlerinin tümü ile sahih hadis derecesine ulaşır, demiştir. El-Hâfiz İbn-i Hacer de: Tirmizi bu hadîsi hasen saymıştır. Çünkü te'yid eder mâhiyette başka hadîs vardır, demiş.
Zerkeşi de: tbnü'l-Cevzi bu hadisin mevzu olduğuna hükmetmekle fena bir şey yapmıştır. Çünkü Hâkim bu hadîsi başka bir senedle A t â aracılığıyla Ebû Saîd-i Hud-r 1 (Radıyallâhü anh) 'den, rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir. Z e h e b î de et-Telhîs'te H â k i m' in hadîsinin şahinliğini te'yid etmiştir. B e y h a k i aynı senedle rivayet etmiştir. Ayrıca t i r m i z i' nin E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîs ile Tabarâni ve Beyhakî' nin U b â d e bin e s - S â m i t (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadis bu hadîsin şahidi durumundadır (yâni metinleri aynıdır. Hadisi te'yid eden başka hadîs de vardır.
Sindi' nin S ü y û t î' den naklen verdiği bilgi burada bitti.

4127) "... Habbâb (bin Eret) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Allah Teâlâ'mn;

"Sabah akşam, Rab'lerinin nzâsını dileyerek O'na duâ edenleri (yanından) kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zâlimlerden olasın." (En'âm, 52) buyruğu hakkında şöyle demiştir:
El-Akra' bin Habis et-Temîmi ve Uyeyne bin Hısn el-Fezârî (Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ziyaretine) geldiler ve Re-sûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'i mü'minerin zayıflarından bir gurubun içinde oturup Suheyb, Bilâl, Ammâr ve Habbâb ile beraber iken buldular; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in etrafında onları (yâni zayıf, fakir, nüfuzsuz sahâbileri) görünce o zayıf sahâbî-leri küçümsediler, hakir gördüler. Nihayet Onun yanına varıp O'nun-la yalnız kaldılar (yâni biz de bir kenara çekildik) ve onlar: (Yâ Re-sûlallah, ziyaretine geldiğimizde) bir oturumu bize tahsis etmeni muhakkak isteriz ki Araplar bununla bizim üstünlüğümüzü tanısınlar. Çünkü senin yanma Arap hey'etleri gelir.. Bu itibarla Arablann bizi şu kölelerle (yâni fakir mü si umanlarla) beraber görmelerinden utanırız. Onun için biz senin yanına geldiğimiz zaman köleleri yanından kaldır. Sonra biz huzurundan ayrılınca dilersen onlarla beraber otur, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
Peki, buyurdu. Bu kere onlar:
O halde bu teklifimizi kabul buyurduğuna dâir bizim için bir ya* zı yazdır, dediler. Habbâb dedi ki: Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yaprak kâğıd istedi ve yazı yazması için Ali (Radıyallâhü anh)'ı çağırttı. Biz de meclisin bir kenarında oturuyorduk. O sırada Cebrail (Aleyhisselâm) indi ve;
"Sabah akşam Rab'lerinin rızâsını dileyerek O'na duâ edenleri (yanından) kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zâlimlerden olasın." (Enam, 52) âyetini (indirip) söyledi. Sonra el-Ak-ra' bin Habis ve Uyeyne bin Hısn'ı anlatarak:
"Ve işte böylece, "Allah aramızdan şunlara mı lütûfta bulundu?" deyiversinler diye bâzısını bâzısıyla imtihan ettik. Allah şükredenleri en iyi bilen değil midir?" (En'âm, 53) âyetini (indirip) söyledi. Bundan sonra:
"Âyetlerimize imân edenler sana geldikleri zaman (onlara) de ki: Selâm sizlere. Rabb'iniz rahmet etmeyi kendi üzerine aldı — vaadetti —." (En'âm, 54) âyetini (indirip) söyledi.
Habbâb dedi ki: Bu âyetler indikten sonra biz O'na öyle yaklaştık ki dizlerimizi O'nun dizi üzerine bıraktık ve ResûluIlah (Sallallahü Aleyhive Sellem) bizimle beraber otururdu. Sonra kalkmak istediği zaman kalkar ve bizi bırakırdı (yâni biz ondan sonra kalkıp dağılırdık) . Sonra Allah (Azze ve Celle) :
"Rablerinin rızâsını dileyerek sabah akşam O'na duâ edenlerle beraber nefsini sabırlı tut (yâni onlarla sohbet etmeye tahsis et); dünya hayatının süsünü arzulayarak gözlerini o kimselerden (başkasına) çevirme (eşraf kimselerle—özel— oturum yapma). Bizi anmak hususunda kalbine gaflet verdiğimiz ve hevesine uyup da işi furut (yâni helak olmak) olan (yâni Uyeyne ve el-Akra')a uyma" (Kehf, 28) âyetini indirdi. Habbâb: (>_^j dan maksad) uyeyne ve el-Akra'ın
işidir, dedi. (Habbâb sözüne devamla) Sur.ra Allah onlara (yâni mü1-minlere ve kâfirlere) iki adamın misâlini (Kehf sûresinin 32 ilâ 44. âyetlerinde) ve dünya hayatının misâlini (Kehf sûresinin 45. âyetinde) getirdi (yâni anılan âyetleri indirdi).
Habbâb dedi ki: (Kehf sûresinin 28. âyeti indirildikten) sonra biz (yâni fakir-zayıf saha biler) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde otururduk. O'nun kalkacağı saate varınca biz O'nu bırakıp kalkıyorduk ki, O da kalksın."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râviteri güvenilir zâtlardır. Müslim, Nesâi ve Müellif, yâni İbn-i Mâceh bu hadisin bâzısını Sa'd bin Ebİ Vakkas (R.A.)'ın hadîsi olarak rivayet etmişler —4128 nolu hadise bak—.[30]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadiste E n' a m sûresinin 52, 53 ve 54. âyetleri ile K e h f süresinin 28. âyetinin iniş sebepleri bildirilmekte, keza K e h f sûresinin 32 ilâ 44. âyetleri ile 45. âyetinin bununla ilgili olduğu belirtilmektedir. Bu hadiste anılan âyetlerin açıklaması geniş yer alacağından bu hususla ilgili bilgi edinmek isteyenler tefsir kitablanna başvurmalıdır, demekle yetinmek isterim. Ancak şunu belirteyim:
El-Hâzin tefsirinde beyân edildiğine göre Temim kabilesinin büyüğü El-Akra' bin Habis ve Fezâr kabilesinin büyüğü Uyeyne bin Hısn, Resûl-iEkrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e bu teklifte bulundukları zaman yeni ihtida etmiş durumda idiler ki böylelerine Müellefe-i Kulûb denilir. Yâni gönülleri henüz İslâm'a tam yatışmamış durumda idiler. Yine el-Hazin tefsirinde Kehf süresinin 28. âyetinin izahı bölümünde beyân edildiğine göre Uyeyne bin Hısn'm bu teklifi henüz ihtida etmediği bir günde vuku bulmuştur.
Bâzı rivayetlere göre ise bu âyetlerin iniş sebebi Mekke müşriklerinin bu teklifte bulunmasıdır. 4128. hadis de bunu te'yid eder mâhiyettedir. Ancak şöyle yorum yapılabilir: Bu teklif iki taraftan da vuku bulmuş olabilir. Yâni hem e 1 - A k r a' bin Habis'-ten, hem de Mekke müşriklerinden gelmiş ve bu teklifler üzerine anılan âyetler inmiştir.
Notta belirtildiği gibi Zevâid yazarı bu hadîsin bir bölümünün Müslim, Nesâi ve tbn-i Mâceh tarafından Sa'd bin EbÎ Vakkâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsi olarak rivayet edilmiş olduğunu söylemiştir. Fakat Sindi bu söze itiraz ederek: Bu iki hadis birbirinden ayrı iki hadîstir. Sa'd (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre En'âm sûresinin 52. âyetinin iniş sebebi Kureyş, yâni Mekke müşriklerinin bu teklifte bulunmasıdır. H a b b â b (Radıyallâhü anh) 'm hadisine göre ise anılan âyetin iniş sebebi Akra' bin Habis ile Uyeyne bin Hısn'ın vâki teklifidir. Bu itibarla iki hadisin zahiri bile birbirine uymazken S a' d' m hadisi nasıl Habb&b'm hadisinin bir parçası olur. İki hadis arasında görülen zahiri ihtilâf şöyle bertaraf edilebilir: Akra' bin Habis ile Uyeyne bin H ı s n' in söylediği şeyi Mekke müşrikleri de söylemişler ve bu âyet bunun üzerine inmiştir, diye bilgi verir.
Hadisin sonunda H a b b â b "Kehf sûresinin 28. âyeti indikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm) 'in meclisimizden kalkacağı saat gelince biz O'nu bırakıp kalkıyorduk ki O da kalksın"
mealindeki sözünün mânâsı ve maksadı şudur: Bu âyet inmeden önce Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), biz fakirlerle oturup sohbet ederdi. Sohbet bitince önce kendisi kalkıp gidiyordu, mecliste biz kalmış oluyorduk. Fakat bu âyet indikten sonra O, bizi bırakıp gitmek, bizden önce meclisten ayrılmak istemezdi. Bunun için sohbetin bitiminde evvelâ biz kalkıp giderdik, O da bizden sonra o yerden ay nlırdL
Şu noktayı da belirteyim: Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in e 1 - A k r a' bin Habis, Uyeyne bin H ı s n veya müşriklerin ulularının, kendileri için ayrı oturum düzenlenmesi ve o oturumlara fakir müslümanlann alınmaması yolundaki tekliflerine olumlu cevap vermeye taraftar olması, teklif sahiplerinin nüfuzlu, eşraf ve zenginlikleri dolayısıyla değil, sırf müslümanlığın güçlenmesi, yayılması ve yeni müslümanlann imânlarının kökleşmesi içindir.
Bu hadis ve arasında geçen âyetler, fakirlerle oturup kalkmanın, onlarla sohbet etmenin, alçak gönüllülük etmenin üstün faziletine delâlet eder.

4128) "... Sa'd (bin Ebî Vakkas) (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Şu âyet biz altı kişi hakkında indi: Benim hakkımda ve İbn-i Mes'ûd, Suheyb, Ammâr, Mıkdâd ve Bilâl (Radiyallâhü anhüm) hak kında.
Sa'd dediki, Kureyş (müşrikleri) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Biz onlara (yâni yukarda isimleri geçen sahâbîlere) tâbi olmaya kesinlikle razı olmayız. Bu sebeple onları yanından kov, diye teklifte bulundular. Sa'd, dedi ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalbine girmesini Allah'ın dilediği bir şey (yâni tekliflerine uymak düşüncesi) de O'nun kalbine girdi. Sonra Allah (Azze ve Celle) :
"Rablerinin rızâsmı dileyerek sabah akşam O'na dua edenleri (yanından) kovma..." âyetini (En'âm, 52) indirdi."[31]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müslim bunu Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) 'm fazileti bölümünde rivayet etmiş olup metninde biraz değişiklik var ise de mânâyı etkileyecek bir durum görmediğim için değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum.
Bu hadîse göre En'âm sûresinin 52. âyeti hadîste ismi geçen sahâbîler hakkında nazil olmuştur. Âyetin iniş sebebi de Mekke müşriklerinin hadiste sözü edilen teklifleridir. Bundan önceki hadîse göre ise âyetin iniş sebebi el-Akra' bin Habis ile Uyey-n e bin H i s n tarafından yapılan benzer tekliftir. Konu hakkında gerekli bilgiyi bundan önceki hadisin izahı bölümünde verdiğim için oraya bakılmalıdır.[32]

8- Malı Çok Olan Zenginler Hakkında Bir Bâb

4129) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)'dea. rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Malı şöyle, şöyle, şöyle ve şöyle yapanlar hâriç, dünyalığı çok olanlara yazıklar olsun, buyurdu. IJ&* — "Şöyle" kelimesi) dört
(defa Duyurulmuş) tur: (Yâni) Sağından, solundan, önünden ve arkasından (fakirlere, hayır yollarına harcayanlar).
1 .-mi I Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Atiyye el-Avfi ve kendisinden rivayet eden
râvi zayıftır. Ahmed de kendi Müsned'inde bu hadisi Muhammed bin Ubeyd'dâi el-A'meş aracılığıyla Atıyye'den bu senedle rivayet etmiştir.
4130) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resû lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Malı şöyle ve şöyle yapan (yâni belirli bir parçasını etrafindak fakirlere, hayır yollarına harcayan) ve onu helâl yoldan kazananla] hâriç, dünyalığı en çok olanlar, kıyamet günü (rütbece) en aşağı olan lardır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenili zâtlardır.

4131) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)*dea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
Şöyle, şöyle ve şöyle yapanlar (yâni malının belirli bir kısmını fakirlere, hayır yollarına harcayanlar) hâriç, dünyalığı en çok olanlar.
(âturette rütbece) en aşağı olanlardır, buyurdu. \j£* = "Şöyle" kelimesi) üç defa (buyurulmuş)tur."[33]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu üç hadîs, dünyalığı çok olup da çevresine yardımda bulunmayan, malının bir kısmını fakirlere ve benzeri hayır yollarına harcamayan kimselerin kıyamet günü rütbece en düşük insanlar olduğuna delâlet eder. Miftâhü'l-Hâce yazarının beyânına göre bâzı ilim adamları: Yâni zekât fitre gibi zorunlu olan malî ibâdetler dışında sadaka ve bağış yapmaktan imtina eden varlıklı mü'minlerin rütbesi, fakir mü'minlerin rütbesinden aşağıdır. Fakat sadaka ve bağış gibi hayrat yapan varlıklı mü'minler bu hükmün dışında kalır, diye yorum yapmışlardır.
Ebû Saîd-iHudrî (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde geçen "Veyl" kelimesi bu yoruma uygun olarak "Yazıklar olsun" biçiminde terceme edilmiştir.
Hadiste geçen "Hakeza" kelimesiyle işaret olunan hayır yolları zekât mânâsına yorumlandığı takdirde "Veyl" kelimesi "Azâb veya helak olma" mânâsına da yorumlanabilir. Çünkü zekâtını vermeyen varlıklı mü'min azaba müstehak olmuş olur.
Hadîslerde geçen "Kaale" kelimesi "Faale" mânâsına yorumlanmıştır. En-Nihâye'de: Araplar, Kavi masdannı ve bundan türeyen fiilleri her türlü fiil, eylem ve iş yapma mânâsında kullanırlar, denilmiştir.

4132) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Yanımda Uhud (dağı) kadar altın olup da ondan bir parça yanımda kaldığı halde (iki gün geçip) üçüncü bir gecenin gelmesini sevmem. Bir borcu ödemek üzere (o altından) saklıyacağım parça hâriç."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Rftvİ YakÛb bin Humeyd hakkında ihtilâf vardır. Ebû Süheyl'in adı Nâfi bin Malik bin Ebl Amir el-Asbahi'dir, bu zât Mâlik bin Enes'in amcasıdır.[34]

İzahı

Bu hadîsin bir benzerini Buharı, Rikak kitabının "Bâbû Kavli'n-Nebiyyi..." babında rivayet etmiştir. Oradaki hadîsin baş kısmı; = "Uhud dağı kadar altınım olsa..." şeklindedir.
Bu hadîs, malı Allah yoluna harcamayı teşvik eder ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dünyadan yüz çevirmenin en üstün derecesinde olduğuna, kişinin kendisine veya başkasına âit bir borcu ödemek için yetecek kadar mal saklamasının Zühd'e, yâni dünyadan yüz çevirme faziletine gölge düşürmediğine delâlet eder.

4133) "... Anır bin Ğaylân es-Sakafî (Radtyallâhü anhümâydan -rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allahım! Kim bana imân edip beni tasdik eder (doğrular) ve getirdiğim (Din) in senin katından (gelme) yegâne hak (din) olduğunu bilirse, sen o kimseye az mal ve az çocuk ver, sana kavuşmayı ona sevimli kıl ve ölümünü çabuklaştır (yâni ömrünü uzun tutma). Kim de bana imân etmez, beni tasdik etmez (doğrulama?.) ve benim getirdiğim (Din)in senin katından (gelme) yegâne hak (din) olduğunu bilmezse o kimseye çok mal ve çok çocuk ver ve ömrünü uzat."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu senedin râvileri güvenilir zâtlardır. Hadîs mürseldir. Zevâid yazan demiş ki: tbn-İ Mâce'ie, bu Amr'ın bundan başka hadisini rivayet etmemiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında Amr'ın hiç bir hadîsi yoktur.[35]

İzahı

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı), bu hadîste mü'min kulun malının ve çocuğunun az olmasını dilemiştir. Çünkü malın ve çocuğun çokluğu mânevi sınavda başarısızlığa yol açması kuvvetle muhtemeldir. Keza mal az iken çocuğun çokluğu da helâl haram ayırımı yapmaksızın nafaka teminine ve dolayısıyla günaha girmeye yol açabilir. Mü'minin ömrünün uzun olmaması dileğine gelince, ömrün uzunluğu dünya sıkıntılarının daha çok çekilmesine sebebiyet verebilir.
Mü'min olmayan kimsenin mal ve evlâdının çokluğu ve ömrünün uzunluğu, onun azabının şiddetine sebep olur. Çünkü, dünya hayatında ne kadar çok kalsa ve malı ile çocuğu ne kadar çok olsa o kadar fazla günah işlemiş olur.

4134) "... N'ukade el-Esedî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir;
Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) beni bir adama göndererek ondan meniha (yâni geçici bir süre için karşılıksız sütünden yararlanılacak) bir dişi deve istedi. Adam bu isteği yerine getirmedi. Sonra Resûluilah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) beni başka bir adama gönderdi. Bu adam O'na (sağmal) bir deve gönderdi. Resûluilah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) deveyi görünce : A11 ahi m! Bu deveyi ve onu göndereni bereketlendir, diye duâ buyurdu.
Amr bin Ceylân (R.A.)'nm Hâl Tercemesi
Amr bin Ğeylân bin Seleme es-Sakaü (R.A.)'ın sahâbi olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bu zât Şam'a yerleşmiştir. Kendisi İbn-i Mes'ûd (R.A.)'den hadis rivayet etmiştir. Râvisi ise Katâde'dir. Abdülğanî; Onun sahâbiliğine dâir söz, sağlıklı bir kaynağa dayalı değildir, demiştir. Onun babası ise sahâbîdir, kardeşi de Muâviye (R.A.)'ın vâlilerindendir. El-Müzzt : Onun sahâbiliği uzak bir ihtimal değildir, demiştir. (Hulâsa, 292)
Notta Zevâid'den naklen verilen bilgide hadisin mursel olduğu belirtilmiştir. Sebebi ise Amr (R.A.)'m Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in sohbetiyle müşerref olmadığına dâir görüştür, Sahâbi olduğuna dâir görüşe göre ise hadîs mürsel değil, mev-sûldttr.
Nukade demiş ki: Bunun üzerine ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e; (bereket duası) Deveyi getirene de (şümullen-dirilse), dedim. O:
Ve deveyi getireni (de bereketlendir), diye duâ buyurdu. Sonra devenin sağılmasını emretti. Bunun üzerine deve sağıldı ve bol süt verdi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sağmal deve vermekten imtina eden ilk adam için):
A İlahım! Falanın malını çoğalt, diye duâ etti ve deve gönderen adam için de:
(Allahım!) Falanın rızkım gün be gün eyle, diye duâ etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Berâ bulunur. İbn-i Hibbân onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Zehebi de onun meçhul olduğunu söylemiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir bâtlardır. Zevâid yazan : Yalnız îbn-i Mâce'nin rivayet ettiği bu hadisten başka Nukade (R.A.)'ın hiç bir hadisi Kütüb-i Sitte'de yoktur, demiştir.[36]

İzahı

Sindi bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in, geçici bir süre için karşılıksız olarak sütünden yararlanılmak üzere deve istemesi ihtiyacı olan bâzı kimseler için olabilir. Sağmal deve vermekten imtina edene malının çoğalması için duâ edilmesinin sebebi şu olabilir: O adam malının azlığından dolayı verememiş olabilir. Bu sebeple sadaka verebilir ve sadaka vermenin faziletine kavuşabilir hâle gelmesi için malının çoğalması doğrultusunda duâ buyurulmuştur. Şöyle bir ihtimal da var: Adam deve vermekten imtina ettiğinden dolayı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ona kızmış ve âhirette payı az olsun diye dünyada malının çoğalması için duâ etmiştir. Bu ihtimal kuvvetli görülür. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-eelâm) 'in deveyi verenin rızkının günlük rızık hâline gelmesi için duâ etmesi sebebJ de şu olabilir: O, adamın malının çok olduğunu görmüş ve malının çokluğu yüzünden bir fetneye düşmesinden endişelendiği için malının azalmasını dilemiştir. Allah gerçeği en iyi bilendir.
Nukade (İLA.Kın Hâl Tercemesl
Nukade bin Abdillah el-Esedî (R.A.), sahibidir. Peygamber (S.A.V.Vden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Zeyd bin Eşlem ve oğlu Sa'd bin Nukade rivayette bulunmuşlardır. İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. Hulasa, 406)

4135) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
Altın kulu, gümüş kulu, saçaklı elbise kulu ve kareli elbise kulu olan kimse mutsuz olsun. O (çıkar düşkünü muhteris) kişiye (dilediği) verilirse memnun olur, verilmezse (ödevini) îfâ etmez."

4136) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Altın kulu, gümüş kulu ve kareli elbise kulu olan kimse, sürünsün ve baş aşağı yuvarlansın. Vücûduna diken batınca da cımbızla çıkaran bir kimseyi bulamasın."[37]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bu hadisini B u h a -r t, Cihâd kitabı ile Rikak kitabında rivayet etmiştir.
Hadiste geçen "Taise" fiili çeşitli şekillerde mânâlandınlmıştır. İbn-i Hacer, el-Fetih'te bu fiilin manâsıyla ilgili olarak özetle şöyle der:
Ta's masdarı, yere düşmek demektir. Burada helak olmak mânâsı kasdedilmiştir. Îbnü'l-Enbâri : Ta's, serdir, demiştir.
İbn-i Hacer, Rikak bölümündeki hadîsin izahı esnasında yukardakı bilgiyi verdiği gibi Cihâd kitabında bu hadisin izahım yaparken de: Ta's t Mutsuzluktur. Bir kavle göre, yüzükoyun yere düşmektir. E 1 • H a 11 I : Ta's, kayıp yere düşmek ve bir daha doğru-lamamaktır, demiştir.
Neks i Baş aşağı yuvarlanmaktır. İntikâs, bir kavle göre yere düşünce doğrulmak isterken tekrar yere düşmektir. İntikâs, hastalığın nüksetmesi, yâni geri gelmesidir.

Ta's ve İntikâs'den maksad para ve mala kulluk ederek buna düşkün olan kişinin mutlu olmaması ve hüsrana uğramasıdır. Şevke, dikendir. Minkaş: Cımbızdır.
Bu hadîste, dünya malına taparcasına düşkün olan kimse aleyhine dua edilmiştir. Çünkü ihtiyacından fazla mal biriktirmeye aşın derecede düşkün olup bununla meşguliyetinden dolayı yükümlü bulunduğu dîni vecîbeleri yerine getirmeyen, farz, vâcib ve mendub ibâdetleri yapmayan bir kimse doğru yoldan sapmış, dalâlete düşmüş demektir.
Hadisin sonunda: "Vücûduna bir diken batınca da cımbızla çıkaran bir kimse bulunmasın" şeklinde beddua edilmiştir. Yâni çalışma ve hareket etmekten alakonsun. Çünkü çalışması ve hareketi, manevî sorumluluğunu, vebalini çoğaltmaktan başka bir şeye yaramaz, kendisine bir yarar sağlamaz. Bir dikeni cımbızla çıkarmak yardım çeşitlerinin en basiti, en kolayıdır. Böyle bir yardımdan yoksun kalmasını dilemek, her nevî dünyalık yardımın kesilmesini dilemeyi ifâde eder.
En-Nihâye'de Katîfe, saçaklı elbise, Hamîsa da kareli elbise, çizgili elbise diye açıklanmıştır. Bu iki kelime başka çeşit elbise ve yaygı anlamlarında da kullanılır. Burada kasdedilen mânâ, süslü elbisedir.[38]

9- (Verilen Rızka) Kanâat Etmek Babı

4137) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Zenginlik mal çokluğundan değildir. Lâkin zenginlik nefis (ve gönül) zenginliğidir."[39]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Mü slim, Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Araz" kelimesi yararlanılan dünyalık şeyler anlamında kullanılmıştır. İbn-i Battal: Hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir: Zenginlik mal çokluğu değildir. Çünkü varlıklı olanların çoğu, servetiyle yetinmiyerek daha çok zengin olmaya gayret eder ve kazancının helâl veya haram yoldan geldiğine de pek bakmaz. Bu itibarla aşın ihtirasından dolayı öyle kimseler fakir gibidir. Hakiki zenginlik gönül ve nefis zenginliğidir. Bu tür zenginlik, rızkına kanâat ederek hâline şükreden, varlığının çoğalması için ihtiraslı olmayan, tok gözlü kişinin zenginliğidir, der.
K u r t u b i de : Hadisten kasdedilen mânâ şöyledir: Övgüye lâyık veya yararlı zenginlik nefis zenginliğidir. Çünkü nefis ve gönül zengin olunca, bir takım emeller peşine düşmez ve dolayısıyla izzet ve şerefini korumuş olur. Varlık sahibi olup da kalbi zengin olmayan bir kimse ise, cimriliği, muhterisliği ve aç gözlülüğü onu bir takım âdi işlere, onur kırıcı hareketlere ve fena durumlara düşürebilir. Böylesi halk nazarında küçük düşer, yerilir, hattâ menfur olur, demiştir.

4138) "... Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyallâhü anhümâyâan rivâ yet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur
fslâm dinine erdirilen, yetecek derecede rızkı verilen ve buna ka naatkâr olan kimse muhakkak felah bulmuştur."

4139) "... Ebû Hüreyre (Radtyailâhü a»*)'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
AUahıml Muhanuned'in ev halkının rızkını geçinecek kadarcık kıL"[40]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Tir-m i z I ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste, İslâm dînine erdirilerek, Rabb'ine itaat eden, ihtiyacına cevap verebilecek derecede helâl rızık verilen ve kanaatkar olan mü'minin felah, yâni mutluluk bulduğunu bildirir.
Felah: Hedefe ulaşmak, zafer kazanmak ve kurtuluşa ermek gibi mânâlara gelir. Burada bunların hepsi düşünülebilir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini BuhârI, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. 'Kût'\ açlığı giderecek kadar olan yiyecek demektir.
Kurtubi bu hadisin izahında: Yâni "AHahım! Onlara öyle bir rızık ver ki, dilencilik zilletine zorlamasın ve refah ile bolluğa yol açacak derecede fazla olmasın. Böyle bir rızık sahibi ne fakir ne de zengin sayılır" demiştir.

4140) "... Enes (Radtyailâhü oıA/den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Her zengin ve her fakir kıyamet günü dünyada rızkının geçinecek kadarcık verilmiş olmasını muhakkak arzu 1 ayacaktır."
Not: SUyûtl demiş ki: Bu hadisi Îbnü'l-Cevzt, mevzu hadislere dahil etmiş ve senedinin râvi Nufey' İle malul olduğunu söylemiştir. Çünkü bu râvf terkedilmiştir. Bu hadis Ahmed'ln Müsned'inde de mevcuttur. El-Hatlb'in, kendi Tarih'in-de rivayet ettiği îbn-i Mes'ûd (R-A.)'ın hadisi de bu hadis İçin şâhid durumundadır.

4141) ... UbeyduIlah bin Mıhsan el-Ensârî (Radtyailâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
(Ey Mü'minier!) Sizden kim vücutça sağlıklı, kalben emin olup yanında gününün yetecek kadarcık rızkı bulunursa bütün dünya ona verilmiş gibidir."[41]

İzahı

Bu hadîsi Tirmiz; de rivayet etmiştir. BuhârI de eI-Edebü*l-Müfred'de rivayet etmiştir. Tuhfe yazarı bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:
Hadiste geçen "Sirb" nefis demektir. Bir kavle göre topluluk d,e-mektir. Bu takdirde maksad, kişinin aile ferdleri ve ey halkıdır.
Bir kavle göre bu kelime "Serb" olarak okunur ve meslek, yol anlamım ifâde eder. Bir başka kavle göre "Sereb" okunabilir ve ev mânâsında kullanılmış olur. Bu kelime ile ilgili yukarda verilen bilgi e 1-Kari'den nakledilmiştir.
Tercemede bu kelime karşılığında kalb kelimesi kullanılmıştır. Çünkü Kamus'ta Sirb kelimesinin kalb, nefis, yol ve cemâat mânâlarına geldiği bildirilmiştir. Hadiste kişinin düşman tehlikesinden ve korkusundan uzak ve emin olması mânâsı kasdedildiğinden iç huzuru ve gönülce emniyet içinde bulunmak esas alınmalıdır.
Hadisteki "Hîzet" fiili "Hıyâzet" masdanndan alınmadır. Hıyâzet, toplamak ve birleştirmek demektir.[42]

Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Beden sağlığı büyük bir nimettir.
2. Düşman şerrinden ve korkusundan emin olmak, güvenlik içinde yaşamak büyük bir nimettir.
3. Günlük nafakaya sahip olmak büyük bir nimettir.
4. Yukarda sayılan üç nimete sahip olan bir kimse, bütün dünya kendisine verilmiş gibidir. Kendisini böyle görmeli, nimetlere şük-rctmeli, âhirct mutluluğuna erişmeye çalışmalıdır.

4142) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi veSellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Siz (dünya işlerinde) kendinizden aşağı olanlara bakınız ve (dünyalık bakımından) sizden yukarı olanlara bakmayınız. Çünkü bu, Allah'ın nimetini küçümsememenize daha lâyıktır.
(Râvi) Ebû Muâviye (kendi rivayetinde) "üzerinizde olan — nimetini —" demiştir."[43]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsi Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir'e,
Ubcydullah (R-A.)'ın Hâl Tercemesf
Ubeydullah bin Mıhsan el-Ensârî (R.A.)'m sahâbl olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Tehzibü't-Tehzib'te, îbn-u Abdil-Berr'den naklen şu bilgi verilmiştir. Âlimlerin çoğunluğu bu zâtın sahâbl olduğuna dâir rivayeti sağlıklı saymışlar. Ebû Naim : O, Peygamber <S.A.V.))'in zamanına yetişmiş ve Cnu görmek şerefine kavuşmuştur, der. Et-Tafcrlb'te: Bu zâtın İsmi Abdullah bin Mıhsan'dır. Adının Ubeydullah olduğu da söylenir ve bu kavil tercih edilmiş, diye bilgi verilir. (Tuh-fetül-Ahvezi 3. cUd. sah. 269)
Vekl ve Ebû Muâviye isimli iki zât rivayet etmişlerdir. Ebû Muâviye' nin rivayetinde "Aleyküm", yâni üzerinizde olan nîmet ilâvesi vardır ki V e k i' nin rivayetinde yoktur. Hadisin sonunda bu durum belirtilmiştir.
Hadîste dünyalık bakımından yukarda olanlara değil, aşağıda olanlara bakılma emri verilmiştir. Çünkü kişi dünyalık bakımından kendisinden yukarı, yâni daha varlıklı kimselere baktığı zaman, Allah'ın kendisine verdiği nimetleri küçümseyebilir. Bu hâl onun öfkelenmesine, nankörlüğüne ve büyük günahlara girmesine sebebiyet verebilir. Fakat kendisinden aşağı olanlara baktığı zaman, elindeki nimetlere şükreder, hamdeder ve günaha girmekten uzak kalmış olur.

4143) "... Ebû Hüreyre (Radtyailâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur:
Allah şüphesiz (mükâfatlandırma veya cezalandırma bakımından) sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz ve lâkin ancak amellerinize ve kalblerinize bakar."[44]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Bilindiği gibi Allah her şeyi görür ve O'ndan gizli hiçbir şey yoktur. Bu itibarla hadîsten maksad mükâfatlandırma veya cezalandırma bakımından olan bakıştır. Yâni mükâfatlandırması veya cezalandırması kalblerdeki niyetlere ve amellere göredir. Kişilerin suretlerinin güzelliğine veya çirkinliğine, keza malının çokluğuna veya azlığına göre değildir.
Sindi: Yâni amellerinizi ve kalbi erin izi ıslah ediniz, düzeltiniz. Gayret ve çalışmalarınızı bedenlerinizin güzelliğine ve mallarınızı çoğaltmaya teksif etmeyiniz. Allah'ın bakıp bakmamasından maksad kanımca şudur: Allah kulunu, suretinin güzelliğiyle veya malının çokluğuyla kabul buyurmaz, onu katında yüceltmez. Keza bunun aksine kulunu suretinin çirkinliğiyle veya malının azlığıyla da kabul buyurmaz, yüceltmez. O, kulunu amelinin güzelliğiyle ve kalbinin ihlâslı olması, yâni niyetinin sırf Allah rızâsı olmasıyla kabul buyurur, katında yüceltir. Keza O, kulunu amelinin çirkinliğiyle ve niyetinin bozukluğuyla reddeder, demiştir.[45]

10- Muhammed (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)İn Ev Halkının Maişeti (Yâni Geçim Tarzı) Babı

4144) "... Aişe (Radtyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:
Şüphesiz biz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âli (yâni ev halkı) kesinlikle bir ay durup (bir yiyecek pişirmek için) o süre içinde ateş yakmazdık. O, (yâni yiyecek ve içecek olarak evde kullanılan şey) yalnız kuru hurma ve su idi. (Râvi îbn-i Nümeyr: "Bir ay kalırdık" demiştir.)"

4145) "... Âişe (Radtyallâhü «lAâ^'dan; Şöyle demiştir:
(And olsun ki) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evlerinin hiç birisinde ateş dumanı görülmeksizin Onun ev halkının (üzerinden bir ay geçerdi ve) üzerlerine yeni ay gelirdi.
(Âişe'nin râvisi Ebû Seleme demiş ki) Ben (Âişe'ye* :
Peki onların yemeği ne idi? dedim. Âişe:
Siyah iki şey: Kuru hurma ve su. Bir de şu var ki, Ensâr'dan olan sadakatli komşularımız vardı. Bunların sağmalları bulunurdu. İşte bunlar sağmallarının sütlerim O'na gönderirlerdi. (O da bize içirirdi), dedi.
(Râvi) Muhammed demiş ki: Ve onlar (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ehli Beyt'i) dokuz evdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güveni* lir zâtlardır. Müslim, bu hadîsin bâzısını bu cihetten rivayet etmiştir.

4146) "... Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVi açlıktan bütün gün kıvranıp karnını doyuracak kötü hurma (bile) bulamıyorken gördüm.[46]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir bin Ebi Şeybe'ye Abdullah bin Nümeyr ve Ebû Ü s â m e rivayet etmişlerdir. îbn-i Nümeyr, hadisteki "Nemküsü" fiili yerine "Nelbesu" fiilini rivayet etmiştir. Bu iki fiilin ifâde ettiği mânâ hemen hemen aynıdır. Hadisin sonunda bu değişiklik belirtilmiştir.
A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın ikinci hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Müslim de Zühd kitabında bunun bir benzerini rivayet etmiştir. B u h â r i' nin Hibenin Fazileti bölümünde rivayet ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi de buna benzer. Bu hadîste geçen Rebâib: Rebibe'nin çoğuludur. Rebîbe, evde beslenen davar demektir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), kuru hurma ve suya "Esvedân = İki siyah" demiştir. Medîne-i Münevvere hurmalarının çoğu siyahtır. Fakat bilindiği gibi suyun rengi yoktur, kaba göre renk alır. Ona siyah denmesi sebebi ya onların su kablarınm ekserisinin siyah olması veya tağlîbtir. Yâni kuru hurmanın siyahlık sıfatının suya da verilmesi ve böylece hurmanın suya galip kılınmasıdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e süt hediye eden En-sâr komşularının Sa'd binUbâde, Abdullah bin Amr, Ebû Eyyûb Hâlid bin Zeyd ve Es'ad bin Z ü r â r e gibi zâtlar olduğu, K a s t a 1 â n i tarafindan belirtilmektedir.
Râvi Muhammed'in "ve onlar dokuz ev idi" sözü, E h 1 - i B e y t'in dokuz ev olduğu biçiminde terceme edildi. Çünkü 4147. hadiste de belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dokuz zevcesi bulunurdu. Her zevcenin odası ayrı olduğu için Ehl-i Beyt'in dokuz hanesi bulunurdu.
Râvinin sözündeki zamirin süt hediye eden komşulara âit olması uzak bir ihtimaldir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Süt hediye edenler dokuz evdi.
Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadiste geçen Dekal: Âdi ve kötü cins hurma demektir.
İltivâ î Öne, sağa ve sola eğilmektir. Fakat Tıybi: İltivâ ve Televvî: Açlıktan dolayı kıvranmak veya dövülürken acıdan dolayı kıvranmaktır, dRmiştir.

4147) "... Enes bin Mâlik (Radtyattâhü a«A/den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den defalarca t Muhammed'in canı (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki Muhammed'in ev halkı yanında ne bir sâ dâne (yâni hububat) ne de bir sâ kuru hurma sabahladı, buyruğunu işittim. O gün O'nun dokuz zevcesi şüphesiz vardı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güveni. Jir zâtlardır. îbn-i Hibbân da bunu Ebân el-Attâr yoluyla Katade'den bu senedle kendi Sahth'inde rivayet etmiştir.[47]

İzahı

Sindi: Ben derim ki, bu hadisin aslını Buhârl kendi Sahih'inde Kitâbü'l-Bey'de rivayet etmiştir. Ancak sarihleri o rivayetin mevkuf veya merfû olduğu hususunda ihtilâf etmişler. Lakin Müellifin (yâni İbn-i Mâceh'in) bu rivayeti hadisin Enes (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuf olduğunu söyleyenin kavlini reddeder.

4148) "... Abdullah (Radtyallâhu ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) :
"Muhammed'in ev halkında bir müd yemekten başka (azık olarak) bir şey sabahlamadı" veya "Muhammed'in ev halkında bir müd yemek (bile) sabahlamadı" buyurdu, demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, râvileri güvenilir bir seneddir. Râvi Ebü'l-Muğire'nin adı Abdülkuddüs bin Haccâc el-Havlânl'dir.

4149) "... Süleyman bin Sured (Radtyallâhü anhyâen: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi ve bir yiyecek maddesine gücümüz yetmediği (veya O'nun gücü yetmediği) halde üç gece (yemeksiz) durduk."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Tâbü olan râvi meçhuldür. RâvilerİN isimlerine dâir kitab yazanlardan ondan söz edeni görmedim ve onu bilemedim.

4150) "... Ebû Hüreyre (Radıyaltâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sıcak bir yemek getirildi. O da yedi ve yemekten sonra:
El Hamdü lillâh (=Hamd Allah'a mahsustur). Şu ve şu kadar zamandan beri karnıma sıcak bir yemek girmedi (idi), buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvi SÜveyd hakkında ihtilâf vardır.[48]

İzahı

4147 ilâ 4150 nolu hadisler Zevâid nevindendir. Ancak 4147. hadisin bir benzeri notta da belirtildiği gibi B u h â r i tarafindan rivayet edilmiştir. B u h â r i benzer hadîsi Büyü, İstikraz, Cihâd, Selem, Şirket, Rehin ve Meğâzi gibi bölümlerde on bir defa rivayet etmiştir. 4150 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B e y h a k i de rivayet etmiştir.
Bu bâbta rivayet olunan tüm hadîsler gerek Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in ve gerekse Ehl-i Beyt'in, yâni muhterem zevcelerinin nasıl bir geçim ve yaşantı içinde olduklarım bildirir. Tabîî ki, O büyük insan ve âlemlerin medâr-ı intiharı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir çok hadîsle sabit olduğu gibi bu hayat tarzını tercih eylemiş, dünya lezzetlerine ve süslerine iltifat ve itibar etmemiştir. Muhterem zevceleri de O'nun bu prensibine sadakatla bağlı kalmışlardır. Aslında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), her zevcesinin yıllık nafakasını, yâni geçinecek kadar azıklarını verirdi. Fakat onlarda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yolunu izleyerek fakirleri, yoksulları kendi nefislerine tercih ederlerdi ve dolayısıyla yıllık nafakaları yılın yansına bile yetmezdi.
Bu hadisler, her gün iki üç defa tıkabasa karınlarını çeşitli yemeklerle dolduran, hattâ bunun yanında gıda maddelerini israf eden, çöplükleri yemek artıkları ve ekmek

parçalarıyla dolup taşan bu günkü müslümanlar için büyük birer derstir.[49]

11- Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in Ev Halkının Yatağı Babı

4151) "... Aişe (Radıyallâhü anhâ)Aan\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, üstünde yattığı yatak, içi Hf (yâni hurma yaprağı) ile dolu tabaklanmış deri idi."

4152) "... Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anh)\\en: Şöyle demiştir:
Ali (bin Ebî Tâlib) ve (eşi) Fâtıma (Radıyallâhü anhümâ) kendilerine âit bir hamil (hamil, yünden mamul, saçaklı beyaz çarşaftır) içinde (yatmakta) iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o çarşafı, içi iz-hır (yâni Mekke şamam denilen ot) ile doldurulmuş bir yastığı ve bir kırbayı (su tulumunu) cehiz olarak onlara vermişti."

4153) ... Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna (oda-sma)girdim. O, bir hasır üstünde (uzanmış) idi. Ömer demiştir ki: Biraz sonra oturdum. Baktım ki O'nun üzerinde bir îzâr (belden aşağı bedeni örten elbise) var ve üzerinde ondan başka bir şey yok. Bir de gördüm ki hasır O'nun mübarek böğründe iyice iz yapmış. Odasının bir kenarında da bir sâ (ölçeği) kadar bir tutam arpa ve biraz karaz (deri tabaklamada kullanılan selem ağacı meyvesi) gözüme ilişti. Henüz tabaklanmamış bir deriyi de asılı gördüm. Bu vaziyet karşısında gözlerim yaşardı (ağladım). Bunun üzerine O: Seni ağlatan nedir, Ey Hattâbın oğlu? buyurdu. Ben de: Ey Allah'ın Peygamberi! Nasıl ağlamıyayım? Şu hasır senin (mübarek) böğründe iyice iz yapmış, şu hazânen (yâni azık için ayırdığın
köşe) de gördüğüm şeyden başka bir şey göremiyorum. Halbuki şu Klsrâ ve Kayser, meyveler ile nehirler (nimetlerin) de bulunurlar. Sen ise Allah'ın peygamberi ve seçkin kulusun, kilerciğin de işte budur, dedim. Resûl-i Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ey Hattâb'ın oğlu! Âhİretin bize, dünyanın da onlara olmasına râ-zî olmaz mısın? buyurdu. Ben:
Razı olurum, dedim."

4154) ... AH (bin Ebf Tâlib) (Radtyallâhü atıh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İn kızı (Fâtıma gerdek gecesi) bana gönderildi. Zifaf gecesi yatağımız, bir koç derisinden başka bir şey değildi."
Not: Zevâiö'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hâris ve Müc&Üd var, ikisi de zayıftır.[50]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü an ha) nın hadisi Buhâri, Müslim ve T i r m i z İ tarafindan da rivayet edilmiştir. Bu hadîste geçen 14 Dicâ1" i Üstünde yatılan yatak demektir. Edem: Edîm'in çoğuludur, tabaklanmış deri demektir.
4152. nolu A 1 î (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi İ b n-i H i b -ban tarafindan da rivayet edilmiştir. Kalan Kütüb-î Sitte'nin hangisinde bulunduğuna bakılmalıdır. Bu hadîste geçen "Hamil" hadis metni arasında parantez içinde tarif edilmiştir. T a b e r â n i' nin Ata bin es-Sâib aracılığıyla Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in cehiz olarak Fâtıma (Radıyallâhü an-hâ) ile beraber bir hamil, içi hurma yaprağı ve izhır (denilen Mekke samanı) ile dolu, tabaklanmış deri bir yastık ve bir su tulumu gönderdiği, Al! İle Fâtıma (Radıyallâhü anhümâ) 'nın o hamil denilen çarşafın yansını altlarına serip, diğer yarısını üstlerine atmak suretiyle yatak yaptıklan bildirilmiştir. O rivayette A t â, hamil'in ne olduğunu sormuş ve: Hamil, bir katîfe (yâni saçaklı çarşaf) tır, cevâbını almıştır. Bu cevâbm babası e s - S â i b tarafindan verildiği kanaatındayım. Çünkü şeyhi babasıdır. Bu itibarla Müellifimizin rivâyetindeki tarifin de e s - S â i b ' e âit olması kuvvetle muhtemeldir.
Hadiste geçen "İzhır" güzel kokulu bir ottur. Kuruduğu zaman rengi beyazlaşır. Okyanos'ta beyân edildiğine göre Türkçede ona Mekke samanı denilir. "Kırba" su tulumudur. Süt tulumuna da denilir.
Ömer (ftadıyallâhü anhl'ın hadîsini Müslim, Talâk kitabının 5. babında uzun bir hadis metni içinde rivayet etmiş. Ayrıca Hâkim de bunu rivayet etmiştir.
Zevâid nevinden olan son hadîste geçen Meşk: Deri demektir. Kebş de koçtur.
Bu bâbtaki hadisler de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in ve ev halkının, başka bir deyimle E h 1 - i B e y t' in yataklarının nasıl olduğunu bildirir.
Akşamdan sabaha kadar çok yumuşak ve süslü yataklar içinde mışıl mışıl uykuya dalan biz gafil kullara yüce Rabbim şuur ve kanaat ihsan eylesin ve bu nimetlerin şükrünü edâ etmeye muvaffak eylesin ve bunca nimetlerin hesabını lütfü ve keremi ile sormasın.[51]

12- Peygamber {Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Sahâbîlerinin Maişeti (Yâni Geçim Tarzı) Babı

4155) "... Ebû Mes'ûd (el-Ensârî) (RadtyaUâkü a»A)'den şöyle rivayet edilmiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka vermeyi emrederdi. Bunun üzerine (sadaka vermeye mâlî gücü olmayan) herhangi birimiz iki avuç (hurma) getirebilmek için gidip sırtında (ücretle) yük taşırdı. Bu gün ise bunların birisinin yüz bin derle servet) i vardır.
(Ebû Mes'ûd'un râvisi) Şakîk demiş ki: Bana Öyle geliyor ki Ebû Mes'ûd (bu sözle) kendi şahsını(n mâli durumunu) kasdediyor(du)."

4156) '... Hâlid bin Umeyr (Radtyallâhü anh)\\çn\ Şöyle demiştir:
Utbe bin Ğazvân (bin Câbir) minber üstünde bize bir hutbe okudu ve (hutbesinde ez cümle) şöyle dedi: Gerçekten ben kendimi Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bulunan (ilk müslüman) yedi kişinin yedincisi olarak gördüm. Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz bir yemek yoktu. Hattâ (ağaç yapraklarını yediğimizden dolayı) ağızlarımızın etrafi yara oldu.' '

4157) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine güre:
(Bir gün arkadaşları ile) yedi kişi olarak (çok) acıkmışlar. Ebü Hüreyre demiş ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beher kişiye bir aded olmak üzere bana yedi tane kuru hurma verdi."

4158) "... Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâkü ankyâtn rivayet edildiğine «jttre :
= (And olsun ki) sonra o gün (kıyamette)
nimet (in şükrün) den muhakkak sorulacaksınız." (Tekâsür, 8) âyeti inince Zübeyr (bin el- Avvâmî (Radıyallâhü anh) :
(Yâ Resûlallah!) Biz hangi nimettin şükrün)den sorulacağız? (Bizdeki) nîmet ancak (şu) siyah iki şeydir: Kuru hurma ve su, dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olunuz ki, muhakkak o (sorulacağınız nîmet) olacaktır (yâni bolluğa kavuşacaksınız), buyurdu."[52]

İzahı

Ebü Mes'ûd (Radıyallâhü anh) in hadîsini B u h â r i ve N e s â î de rivayet etmiştir. Bu hadisin sonunda râvi Ş a k i k' a âit cümleden maksadı şudur: Bana öyle geliyor ki Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh), kendisinin de ilk zamanlarda fakir olduğunu, o sıralarda bir sadaka verebilmek için diğer bâzı sahâbiler gibi gidip hammallık ederek ücret aldığını ve bundan sadaka verdiğini, ama daha sonra zenginleştiğini üstü kapalı ifâdelerle anlatmak istemiştir.
Müslim de Zekât kitabının 21. babında bu hadisi kısmen değişik bir ifâde ile rivayet etmiştir.
Hâlid bin Umeyr (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim de Zühd kitabının başlarında rivayet etmiştir. Oradaki bir rivayette Utbe bin Cazvân (Radıyallâhü anh)'in hutbe okurken Basra valisi olduğu ifâde edilmiştir. Bu hadis de sa-hâbilerin ilk zamanlarda nasıl bir maddî sıkıntı çektiklerini apaçık ifâde etmektedir.
Utbe bin Gazvân ve Rivisi Hâildin Hâl Tercemesi
Utbe bin Öazvân bin Câbir bin Veheb el-Mâzinl Ebû Abdillah (R.A.), Bedir savaşına katılan bahtiyarlardandır. Dört tane hadisi vardır. Müslim onun bir ha-
(Devamı 431.ci sahlfe'de)
Ebû Hüreyre- (Radıyallâhü anh) in hadisini Tirmizi kısa bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Oradaki rivayete göre "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), şöyle demiştir: Onlar (yâni sahâbiler) bir ara çok acıktılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara birer kuru hurma verdi."
Tuhfe'de beyân edildiğine göre el-Kari : Zahir olan şudur ki bu durum uzun bir yolculuk esnasında vuku bulmuş ve çok acıkan sahâbiler S o f f e ehli olanlardır, demiştir. Tuhfe yazarı daha sonra : O sahâbilerin S o f f e ehli olduklarına dâir açık bir rivayet bulamadım, demiştir.
Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, Tekâsür sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. A h m e d de bunu rivayet etmiştir.
Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in hadîste geçen soruyu Resü-i-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sorduğu ve hadîste geçen cevâbı aldığı Tirmizi' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Hadiste geçen Tekâsür sûresinin 8. âyetine göre âhiret günü dünyadaki nimetlerin şükrünün hesabı muhakkak sorulacaktır. Bu âyet inince Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâhü

anh), o günkü nimetin kuru hurma ve sudan ibaret olduğunu, insanın ya-şıyabilmesi için bu iki nimetin zarurî nîmet mâhiyetinde bulunduğunu ve hesabı sorulacak önemli nimetler olmadığım söylemek istemiş.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de onun bu sorusuna cevaben; öj&?~ *»| Ul buyurmuştur. Bu cevab cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır:
Birincisi: Âhirette şükrü sorulacak nimete kavuşulacaktır. Yâni o gün için duyulan maddi sıkıntı geçecek ve dünyalık şeyler çoğalacaktır.
Utbe bin Gazvân (Baştarafi 43O.cu sahife'de)
dişini rivayet etmiştir. Râvileri Hâlid bin Umeyr ve Şüveys Ebü'r-Rakad'dır. îbn-i Sa'd: O, Habeşistan'a hicret etti ve altı erkekten sonra, yedinci erkek olarak müs-lümanhğı kabul etti. Hicretin 17. yılı, bir kavle göre 15. yılı Rabze'de vefat etti, demiştir. Müslim, Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişler. Utbe bin öazvân isimli bir zat daha vardır. Bu zat ise tabiidir. Ebû Musa'dan rivayette bulunmuştur. Ona Utbe bin Öazvân er-RakkaşI denilir. (Hulâsa, 258)
Hâlid bin Umeyr el-Adevi el-Basrl, Utbe bin Öazvân'ın râvisidir. Kendisinden de Hamld bin Hilâl ve başkaları rivayette bulunmuştur. îbn-i Hibbân onu güvenilir ravilerden saymıştır. (Hulâsa, 102)
İkincisi: Kuru hurma ve su nimetinin hesabı sorulacaktır. Çünkü bunlar da Allah'ın büyük nimetlerindendir.
Tuhfe yazan bu iki yorumu da beyân eder. Sindi ise birinci yorumu belirtmekle yetinerek: Bundan anlaşılıyor ki, insanın yaşıyabilmesi için zaruri olan helâl nafaka şükrünün hesabı sorulmayacaktır, der. Tabii Sindi' nin çıkardığı hüküm birinci yoruma aittir. İkinci yoruma göre âhirette büyük, küçük her nimetin şükrünün hesabı sorulacaktır. O nimet zaruri nimet de olsa hüküm budur.

4159) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi üç yüz kişilik müfreze olarak bir sefere yolladı. Azıklarımızı (azlığından dolayı) boyunlarımızda taşıyorduk. Sonra azığımız tüken (meye başla) di. Öyle ki bizden beher adam (başın) a bir tane kuru kurma (nafaka verilir) oldu. (Câbir bu durumu anlatınca râvisi Vehb bin Keysân tarafindan) :
Yâ Ebâ Abdillah! Bir kuru hurma (aç) adam için ne yerine düşer? denildi. Bunun üzerine Câbir:
Bir kuru hurma (yi bile) bulamadığımız zaman yokluğunu (n ne olduğunu) cidden duyduk, dedi (ve sözüne devamla) sonra biz denize vardık. Orada denizin sahile attığı bir büyük balıkla aniden karşılaştık ve on sekiz gün o balıktan yedik." ,[53]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Buhârî' nin Mağâzi'deki bir rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir.-
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizi üç yüz. kişilik bir süvari müfrezesi olarak bir sefere yolladı. Kumandanımız da Ebû Ubeyde bin el-Carrâh (Radıyallâhü anh) idi. Kureyş kervanım gözetlemek üzere görevlendirilmiştik. Deniz sahilinde yanm ay konakladık..."
Bâzı rivayetlere göre bu müfreze C ü h e y n e kabilesinin bir kolu üzerine gönderilmişti. İbn-i Hacer: Bu rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bu müfrezenin hem Kureyş kervanını gözetleme, hem de anılan kabile koluna gönderilmiş olması mümkündür, demiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'a soru soran zâtın Vehb bin Keysân olduğu, Buhârî' nin bir rivayetinden anlaşılmaktadır^
Bu hadis, sahâbilerin maddî açıdan çektikleri sıkıntılara bir,örnektir. Ayrıca denizin sahile atıp orada bıraktığı ve orada Ölen baliğin yenilebileceğine delâlet eder.
•
Bu şekilde ölen deniz avının yenilip yenilmiyeceğine dâir hük^M-leri 3246, 3247 nolu hadislerin izahı bölümünde anlattım. Burada, $dt-rarlamaya gerek görmüyorum.[54]

13- Bina Yapımı Ve Harap Olması Hakkında Bir Bab

4160) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Biz kendimize âit bir kulübeyi onarmakla meşgul iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıbaşımızdan geçti ve i Bu nedir? diye sordu. Ben de t
Zayıflayıp eğilen bir kulübemizdtr, biz onanyoruz. dedim. Bunun Özerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Ölüm) işin (in) ondan daha acele olduğunu sanırım, buyurdu."[55]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed ve îbn-i H i b b â n da rivayet etmişlerdir. Ancak şu durum vardır: Tirmizi ve Ebû Dâvûd bu hadisi Abdullah bin Amr bin e 1 - A s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler. Tuhfe ve Av-nü'1-Mabûdda bunun, yâni Abdullah bin Amr bin e 1 -Â s (Radıyallâhü anh) 'm bu hadisinin îbn-i Mâceh tarafindan da rivayet edildiği belirtilmektedir. Câmiü's-Sağîr'de de Ti r-mizive îbn-i Mâceh 1 in bu hadîsi Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiklerini belirtir.
E 1 - M ü n z i r i ise et-Terğîb'te bu hadîsi Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) *den naklen rivayet etmekte ve bunun Ebû Dâvûd, Tirmizî, îbn-i Mâceh ve İbn-i H i b b â n tarafindan rivayet edildiğini bildirmektedir.
Elimizde mevcut Müellifimizin sünen nüshalarında râvi A b -dullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) olarak yazılıdır. Bilindiği gibi Ömer ve Amr kelimelerinin Arapça yazılış şekilleri aynıdır. Aralarındaki yegâne fark, Amr kelimesinin sonunda bir vav harfinin yazılması, Ömer kelimesinin sonunda ise vav harfinin yazılmamasıdır. Doğrusunu Allah bilir.
Huss: Kamıştan ve ahşabtan yapılan kulübe ve çardak gibi yapılardır.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğunda geçen "El-Emr" Ecel ve ölüm işi mânâlarına yorumlanmıştır. Hadîsin bir yorumu şöyledir:
Ecel, bu kulübenin harap olmasından daha yakındır. Yâni kulübenin senin ölümünden önce yıkılmasından endişe ediyorsun. Halbuki senin daha önce ölmen muhtemeldir. Bu itibarla amelini islâh etmen bu kulübeyi islâh etmenden daha önemlidir.
T ı y b i de hadisi şöyle yorumlamıştır:
Yâni bizim, yoldan geçen veya bir ağacın gölgesinde biraz gölgelenip yoluna devam eden yolcu gibi dünyada oluşumuz, bina onanını ile meşguliyetinden daha hızlıdır.
Hadisten maksad Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm ölümünün yaklaştığını haber vermek değildir.

4160 "... Enes (Radtyallâhii anhyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensârdan bir adamın ev kapısının üstünde (yaptırdığı) bir binanın yanından geçti ve»
Nedir bu? diye sordu. Orada bulunanlar:
Bu, falan adamın yaptığı bir binadır, dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
Böyle (gereksiz binaya harcanan) her mal kıyamet günü sahibi aleyhinde bir vebaldir, buyurdu. Sonra bu buyruk (ev sahibi olan) Ensâriye ulaştı. O da binayı (yıkıp) indirdi. Bir süre sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) oradan geçti ve o binayı göremedi, Bunun üzerine binaya ne olduğunu sordu. Sahibi senin buyruğunu işittiği için binayı (yıkıp) indirdi, diye O'na cevap verildi. O da t
Allah o adama rahmet eylesin, Allah o adama rahmet eylesin, diye duâ etti.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İsâ bin Abdil-A'la var dır. Ben ne bunu cerheden ne de güvenilir sayan kimseyi görmedim. Senedin kalan ravileri güvenilir zatlardır. Ebû Dftvûd da bu hadisi başka bir İfade İle bu cihetten riTİvet etmiştir.

4162) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında kendimi yağmurdan ve güneşten koruyan (yâni basit) bir evü elimle) yaptım. O evin yapımında Allah Teâlâ'nın hiç bir yaratığı bana yardım etmedi. O çalışmam sanki gözümün önündedir."

4163) "... Harise bin Mudarrib (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir:
Biz Habbâb (bin el-Erett) (Radıyallâhü anh)'ı hastalığı dolayısıyla ziyarete gittik. Habbâb dedi ki;
Hastalığım cidden uzadı ve eğer ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i t Ölümü temenni etmeyiniz, buyururken işitmiş olmasaydım, (hastalığın ıztırabından kurtulmak için) ölümü temenni edecektim. Kul (meşru olan) harcamasının hepsinde muhakkak sevapla-nır. Yalnız toprağa yaptığın veya dedi ki; Binaya yaptığı harcama hâriç."[56]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. Ancak notta da belirtildiği gibi E b û D â v û d bunun bir hançerini
Edeb kitabının "Bâbün FH-Binâ" bölümünde rivayet etmiştir. Arzu edenler oraya da bakabilirler.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Buhâ-r î, İsti'zan kitabının son babında rivayet etmiştir. Oradaki rivayette îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâî söz konusu evi kendi eliyle yaptığını ifâde eder. "Yağmurdan ve güneşten koruyan" ifâdesi ve ev yapımında başkasının yardım etmemesi durumunun belirtilmesi evin basit bir yuva olduğunu bildirmek içindir.

Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z i "Ebvâ-bu Sıfâti'l-Kıyâme" bölümünün sonlarında rivayet etmiştir. B u h a -r i de: "Kitâbü'l-Mardâ" bölümünün "Hastanın Ölümü temenni etmesi" babında rivayet etmiştir. Aynca Rıkak bölümünde de rivayet etmiştir.[57]

Hadîsten Çıkan Hüküm1er

1. Ölümü temenni etmek caiz değildir. Bâzı âlimlere göre mekruh, diğer bir kısım ilim ehline göre haramdır. B uh ârî'nin ines (Radıyallâhü anh) 'den yukarda verilen bâbta rivayet ettiği bir hadisin meali de şöyledir:
Sakın herhangi biriniz başına gelen bir zarardan dol*yı temenni etmesin. Şayet böyle bir dilekte bulunma zarureti İle karşı karşıya kalırsa şöyle duâ etsin: "Aliahım! Hayat benim için hAfOİı olduğu sürece beni yaşat ve ölmek benim için hayırlı okluğu zaman beni öldür."
İbn-i Hacer de bu hadîsin izahı bölümünde: Selef âlimlerinden bâzıları hadisteki zararı dünya ile ilgili zarar anlamına yorumlamıştır. Şayet âhiretle ilgili bir zarar söz konusu ise, meselâ din yönünden bir fitneye düşmekten korkuyor ise kişinin ölümü temenni etmesi bu yasağın şümulüne girmez, diye bilgi verir.
2. Mü'min kişi meşru yollarda yaptığı her türlü harcamadan dolayı sevap kazanır.
3. Bina yapımına yaptığı harcama kişiye sevap kazandırmaz. Bu hüküm ihtiyaç dışı olan veya Allah rızâsı dışında bir maksadla yapılan yapı harcamalarına mahsustur.
Bina yapımına gereksiz harcamanın tasvib edilmemesinin mutlaka bir takım hikmetleri vardır. Şu anda hatırıma gelen bir hikmet binalara yapılan gereksiz yatırımların ölü yatırım oluşudur. Büyük paraların sırf gayri menkulden Ura gelirini sağlamak için harcanmasının pek doğru olmadığı açık bir gerçektir. Servetlerin ticaret, sanayi, tarım ve benzeri alanlarda değerlendirilmesi hem sahibi için hem de işsiz kesime iş sahası açma bakımından kanımca daha isabetli olur.
H a b b â b (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin bina ile ilgili paragrafı Müellifimizin rivayetinde mevkuf, yâni Habbâb'ın sözü veya merfû, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadisi olması muhtemeldir. B u h â r i' nin "Hastanın ölümü temenni etmesi" bâbındaki rivayet mevkuftur. İbn-i Hacer'in beyânına göre bu paragraf T a b e r â n i' nin rivayetinde merfûdur. Tuhfe yazan Tirmizî1 deki rivayeti merfû olarak açıklamıştır. T i r m i z i' deki ifâde tarzı Müellifimizin rivâyetindeki ifâde tarzının aynıdır. Tuhfe yazan muhtemelen Taberânî' deki rivayeti esas alarak bu paragrafı merfû saymıştır. Ama ben bu yolu ihtiyat bakımından tercih etmedim. Allah en iyi bilendir.[58]

14- Tevekkül Ve Yakîn (Yâni Her Şeyîn Ancak Allah'tan Olduğuna Kesin İnanmak) Babı

4164) "... Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve SellemKi şöyle buyururken işittim:
Eğer siz hakkıyle Allah'a tevekkül etseydiniz sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak (yuvalarına) dönen kuşlan rızıklandırdığı gibi sizi (de) muhakkak nzıklandırırdı."
Harise bin Mudarribin Hâl Tercemesi
Harise bin Mudarrib el-Abdî el-Kûfl. Ömer ve îbn-i Mes*üd (R.A.)'den rivft-yette bulunmuştur. Râvisi ise Ebû İshâk'tır. îbn-i Muin ve başkaları onu güvenilir saymışlar. Sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa, 69)[59]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed, Hâkim. Nesat ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
Tevekkül: îtimad etmek, güvenmek ve dayanmak demektir.
Himâs: Hamîs'in çoğuludur. Hamiş: Karnı aç olan demektir. Bitân: Batinin çoğuludur.
Batin: karnı tok ve dolu olan demektir.
Allah Teâlâ'ya hakkıyle tevekkül şöyle olur: Her şeyi yaratan, dilediğine dilediğini veren, dilediği şeyi dilediği kimseden alan ancak Allah'tır. O'ndan başka ve irâdesi dışında ne veren ne de alan vardır. Kişinin bu inançla gerekli tedbiri alıp elinden gelen gayreti göstererek ve Allah'a dayanarak rızkım ve menfaatini araması şekli Allah'a hakkıyle tevekkül edilerek yapılan çalışmadır.
Tuhfe yazarının beyânma göre el-Münavl bu hadîsin izahı bölümünde şöyle demiştir:
Yâni kuşlar sabahleyin aç kanuna gidip akşam tok kanuna dönerler Allah onların rızıklarını verir. Şu halde rızkı veren çalışma değil, Allah'tır. Şu halde hadis, tevekkülün tembel durmak ve bogıgez-mez olmadığına, bilakis rızık yollarına baş vurmanın gerekliliğine işaret eder. Çünkü kuşlar çalışmak, gayret göstermek ve aramakla nzıklamrlar. Bunun içindir ki Ahmed demiş ki, hadîste çalışmayı bırakmaya delâlet eden bir yön yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şunu buyurmak istemiştir: Eğer onlar gidiş gelişlerinde, yaptıklan işlerde Allah'a tevekkül etseydi ve her hayır ile iyiliğin ancak Allah'ın elinde olduğunu kesinlikle bilseydi, kuşlar gibi bol rızkla ve salimen döneceklerdi. Fakat onlar, güçlerine ve çalışmalarına güvenip dayandılar. Bu ise tevekkül prensibine ters düşer.
Eş-Şeyh Ebû Hâmid de: Tevekkülün mânâsının bedenle çalışmayı bırakmak, kalb ile tedbîri terketmek ve atılan çaput gibi yere yığılıp kalmak, olduğu sanılır. Bu ancak câhillerin zannıdır. Çünkü böyle tembel durup beklemek dînen haramdır. Diğer taraftan din, tevekkülü övmüştür. Dinin haram kıldığı bir şeyi övmesi nasıl düşünülebilir, demiştir.
îmâm Ebû Kasım el-Kuşeyrî de: Tevekkülün yeri kalbtir. Kul rızkın ancak Allah tarafmdan verildiğine kesinlikle inandıktan sonra bedenen çalışması, gayret etmesi kalbte beslediği tevekkül inanana aykırı olmaz. Kul bir işte başarılı olursa, bunun Allah'ın yardım ve keremiyle olduğuna ve başarısız olursa bunun da ilâhi takdir olduğuna inanmalıdır, demiştir.

4165) "... Hâlid'in oğulları Habbe ve Sevâ1 (Raâtyallâkü anhümâ)rdan; Şöyle demişlerdir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şeyi tamir etmekle meşgul iken onun yanına girdik. Biz de o işte O'na yardım ettik. Sonra bize şöyle buyurdu:
Başlarınız hareket ettiği (yâni yaşadığınız) sürece rızaktan ümitsiz olmayınız. Çünkü şüphesiz insanı kırmızı ve üstünde hiç bir elbise olmıyarak annesi doğurur. Sonra Allah Azze ve Celle onu rızıklandı-nr."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvi Sellâm bin Şurahbil'i, İbn-i Hibbân güvenilir râviler arasında anmıştır. Ben onun hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[60]

İzahı

Hadiste geçen "Kişr" kelimesi elbise mânâsına yorumlanabildiği gibi kabuk mânâsına da yorumlanabilir. Yâni bebek doğduğunda çıplak olarak doğar, sonra Allah ona elbise verir. Kışr, kabuk mânâsına yorumlandığı zaman mânâ şöyle olur.- Bebek doğduğunda derisi çok zayıf olduğu için derişiz et parçası gibidir. Sonra Allah kabuğunu, yâni derisini kuvvetlendirir.
Habbe ve Sevâ (İLA. Km Hâl Tercemeleri
Habbe bin Hâlid el-Esedi (R.A.), sahâbldir. Hadisi vardır. Kavisi Sellâm bin Şurahbİl'dir. Onun hadisini Buhâri, el-Edebü'1-Müfred'de ve İbn-i Mâceh rivayet etmişler. (Hulâsa, 70)
Sevâ' bin Hâlid (R.A.) de sahâbidir. Hadisi vardır. Râvisi Sellâm bin Şurah-bll'dir. Hadisini Buhâri, el-Edebü'1-Müfred'de ve Îbn-İ Mâceh rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 158)
Bu iki sahâblnin kardeş oldukları hadisten anlaşılır. Sindfnin naklen beyanına göre Sevâ (R.A.)in bundan başka hadisi yoktur.

4166) "... Amr bin el-Âs (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz her derede Âdem oğlunun kalbinden bir parça
kalbin rağbet edilen her şeyle bir ilişkisi) bulunur. Artık o parçaların hepsine uyarsa (yâni tüm arzulara peşkeş olursa) o kimseyi hangi derede (yâni arzu peşinde) helak ettiğine İltifat etmez (bakmaz). Kim de Allah'a tevekkül ederse, kalbinin da&mıkh-ğı (m önlemek) için o kimseye Allah yeterdir." ; r-
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Salih bin BÜzayk'ıtı bundan başka hadisi yoktur. El-MIzân'da bunun hadisinin münker olduğu bildirilmiştir.

4167) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütnâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Sakın sizden herhangi bir kimse Allah hakkında güzel zan (yâni bağışlama ümidi) beslemekten başka bir halde ölmesin."[61]

İzahı

Bu hadisi Müslim "Kitâbü'l-Cenne"de, Ebû Dâvûd da "Kitabfi'l-Cenfliz"de rivayet etmişlerdir.
Hadisten maksad ölüm döşeğine düşen mü'minin Allah'ın rahmet ve mağfiretine kuvvetle ümid bağlamasıdır. Bilindiği gibi mü'min sağlığında hem Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyecek, hem de Allah'ın azabından korkacak ve azabı gerektiren fenalıklardan kaçınmaya dâima gayret edecektir. Bunun için deniliyor ki: Mü'min korku ile ümit arasında olacaktır. Ölüm döşeğinde ise ümit tarafi, korku tarafina ağır basmalıdır. Bu da Allah'ın kerem ve mağfiretine dâir âyetleri ve hadisleri okuyup düşünmek, mü'minler için vaad edilen ilâhi mükâfatlan hatırlamakla gerçekleşir. Nitekim Allah (Azze ve Celle) bir kudsi hadiste meâlen: "Ben kulumun benim hakkımdaki zannımn yanındayım. Artık benim

hakkında dilediğini zannetsin" buyurmuştur.
N e v e v î bu yorumu Şerhü'I Münezzehte beyân ettikten sonra : Hadisin doğru mânâsı budur. Alimlerin cumhuru böyle yorumlamıştır. H a t t â b i ise âlimlerden aynlarak şu yorumda bulunmuştur : Yâni "Amellerini güzelleşiriniz ki Rabb'iniz hakkındaki zan-nınız da güzellessin." Çünkü ameli güzel olanın zannı da güzel olur ve ameli kötü olanın zannı da kötü olur, diye bilgi vermiştir.
R â f i i de: Bu hadisten maksad, tevbe etmeye ve zulümlere son vermeye teşvik olabilir. Çünkü kul tevbe edip haksızlıklara son verince zannı iyi olur ve ilâhî rahmet umar.

4168) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anAj'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kuvvetli mü'min zayıf mü'minden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir. Her ikisinde de hayır vardır. Sana menfaati olan (ibâdet ve mükâfatı gibi) şeylere düşkün ol ve (bu hususta) gevşeklik gösterme. Şayet bir İş seni yenerse "Allah'ın takdiridir ve O, dilediğini yapar, de. Lev (= şunu yapsaydım, böyle olsaydı sözün) den iyice sakın. Çünkü Lev (= şunu yapsaydım, böyle olsaydı kelimesi), şeytân işine (ve vesvesesine) yol açar (= Kadere karşı gelmek düşüncesini kalbe sokar)."[62]

İzahı

Bu hadis çok az bir değişiklikle ve başka bir senedle 79 numarada geçti. Gerekli bilgi orada verildiği için ona ilâve edilecek bir husus yoktur. Hadis metnindeki değişiklik pek az olduğu için belirtmeye gerek görmüyorum. Bu itibarla oraya bakılmalıdır.[63]

15- Hikmet Babı

Hikmet ¦. Çeşitli mânâlara gelir ve ilim adamları tarafından mü-teaddid şekillerde tarif edilmiştir. Bu bâbta rivayet edilen hadislerin konusu ve anlamı dikkate alınarak şöyle tarif edilmesi uygun olur: Nasihat edici, fazilet ve meziyetlere davet edici, kötülüklerden sjL-kındıncı veya bunlara benzer ilâhî rızâya götürücü her söze HfknMtt denilir. Bâzı ilim adamları hikmeti ilim ve bilgi diye tarif etmişler ise de yukardaki tarife göre hikmet ilmin bir bölümünü teşkil eder. Yani her ilim hikmet sayılamaz fakat her hikmet ilim sayılır.
166. hadisin izahında da Hikmet'in bâzı tarifleri nakledilmiştir.

4169) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Hikmeti! söz, müminin yitiği (gibi)dir. Onu nerede bulursa almaya en çok hak sahibidir."[64]

İzahı

Dalle t Kaybolan mala denilir. Daha çok, yitik olan büyük baş veya küçük baş hayvan hakkında kullanılır. Kişi yitik malını şiddetle sıkı aramaya koyulduğu için hikmetli söz yitik mala benzetilmiştir. Yâni mü'min kişi hikmetli söz peşinde koşmalı, aramalı ve bulduğunda herkesten ziyâde elde etmeye çalışmalıdır. Hadisin: "Nerede bulursa" ifâdesi, hikmetli sözün sahibine bakılmaksızın, sözün kapılmasının önemine işaret eder. Araplar arasında kullanılan şöyle bir ata sözü vardır: Söylediği söze bak ve söyleyene bakma.
Şu noktayı da belirteyim: Bilindiği gibi bir çok mü'min hikmetli sözlere pek Oftem vermez. Halbuki bu hadis hikmetli sözün mü'min kişinin yitik malı gibi olduğunu ve dolayısıyla önemle arayıp bulmasını bildirir. Bu itibarla bir yoruma göre bu hadisin hükmü şuurlu ve olgun imâna sahip kimselere aittir. Yâni bu nevi mü'minler hikmetli sözleri yitik malı gibi arar ve bulduğu yerde herkesten önce alır.
Diğer bir yoruma göre hadîs, teşvik mahiyetindedir. Yâni mü'min kişi hikmetli sözü yitik malı gibi önemle aramalı ve bulduğu yerde herkesten fazla hak sahibi sıfatıyla almalıdır.
T i r m i z i bu hadisi İlim kitabının son babında rivayet ederek seneddeki râvi ibrahim bin el-Fadl el-Mahzümî'-nin zayıf olduğunu söylemiştir. Tuhfe yazarı bu hadisin başka yorumlarım beyân etmekte ise de buraya aktarmaya gerek görmedim. Ancak şunu belirteyim. Oradaki bir yoruma göre kasdedilen mânâ şöyledir : Hakîm, yâni hikmetli sözlere düşkün kişi hikmetli sözleri aramalıdır ve bulduğu zaman alıp onunla amel etmeli, uygulamaya koymalı ve ona uymalıdır. Yâni hikmetli sözü sırf öğrenmekle yetinmek bir anlam taşımaz. Mühim olan husus o sözün gereğini yapmaktır.

4170) "... îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Şellem) şöyle buyurdu, demiştir :
İki nimet vardır ki çok insanlar bu nimetler (i kullanma işin) de aldanmıştır t Sıhhat (yâni insan sağlığı) ve boş vakit.[65]

İzahı

Bu hadisi Buhar! ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Mağbûn" kelimesi "Ğabn" masdanndan alınmadır.
Ğabn ise bir malı gerçek değerinin birkaç katı ile satın almak veya değerinin çok altında bir fiatla satmak sebebiyle alışverişte aldanmaktır. Beden ve ruh sağlığı nimeti ile boş zaman, müsâid vakit nimeti elde eden bir kimse fırsatı ganimet bilerek âhiret mutluluğu için çalışması gerekirken bunu yapmazsa, alışverişte aldanmış kimseye benzer.
Hadisten maksad şudur:
Çok kimseler sağlık ve boş zaman nimetlerini iyi değerlendirmiyor, onlardan gereği gibi yararlanmıyor ve yersiz kullanıyor. Dolayısıyla bu nimetler bu tip insanlar için nimet olmaktan çıkıp manevî vebal hâline gelmiş olur.
Tuhfe yazarı bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisten kasdedilen mânâ şudur: Çok kimseler bu iki nimetin kıymetini bilmez, onlardan gereği gibi yararlanmaz. Çünkü bu îfci nir meti fırsat bilip âhiretleri için gerekli hazırlığı yapmazlar. Sonra ömürleri tükenince pişmanlık duyarlar ama pişmanlığın hiç biö f> dası olmaz.

4171) "... Ebû Eyyûb (el-Ensârî) (Radtyallâhüankyâen) Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) 'in yanına gelerek:
Yâ Resûlallah! Bana (faydalı şeyi) öğret ve özlü söyle, dedi. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de adama):
Namazına durduğun zaman veda edenin namazı gibi namaz kıl. özflr dilemeni gerektiren bir sözü konuşma ve insanların ellerindeki (dünyalık) şeylerden ümidini kesmeye azım ve karar ver, buyurdu.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Râvi Osman bin Cübeyr'in mechûl olduğunu Zehebi, Tabakat'ta söylemiştir, tbn-i Hibbân ise onu güvenilirlerden saymıştır. Buhâri ve Ebû Hâtem de : O, babasından, dedesi aracılığıyla Ebû Eyyûb (R.A.)'den rivayette bulunmuş, demişler. Ben derim ki: Hadisin, sözlerin en vecizlerinden ve hikmeti en iyi şekilde toplayıcı olması onun sabit olmasına yakınlığına delâlet eder. Bu açıdan düşünülmelidir.[66]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen "Evciz" fiilini "özlü söyle" diye terceme ettim. Bu cümle iki şekilde yorumlanabilir :
Birincisi: Buyuracağın şeyi bellemenin kolay olması için işin özetini söylemekle yetin.
İkincisi: îstenen bilgiyi veciz sözle ver.
Veciz: Mânâsı çok olup kelimeleri az olan söze denilir.
Hadîsin "... Veda edenin namazı" ifâdesinden maksad, dünyadan ayrılmak üzere bulunan mü'minin kıldığı son namaz, olabilir. Yâni sanki sen son namazını kılıyorsun. Bu itibarla namazım dikkatli, huzurlu, mânevi zevk ve iştiyakla, huşu içinde kıl.
Bu ifâdeden maksad şu olabilir: Namaza durduğun zaman bütün dünyayı hatırından çıkart, tam anlamıyla Allah'a yönel, O'nun huzurunda olduğunu bir an bile unutma. Böylece dünyaya veda etmiş gibi ol.

4172) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'der\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Bir yerde) oturup hikmetli konuşmayı dinledikten sonra (konuşmacı) arkadaşından işittiği (sözlerin) yalnız şer (yâni yanılma, unutma veya dil sürçmesi eseri) olanı anlatan kişinin durumu şu adamın durumuna benzer ki, bir çobanın yanına varır ve t Ey çoban! Bana koyunlarından kesilmeye elverişli (semiz) bir koyun ver, diye talebte bulunur. Çoban (da) : Git de koyunların en iyisinin kulağından tut (götür), der. Bunun üzerine adam gidip sürünün köpeğinin kulağın* dan tutar.
Bu hadisin mislini ... senediyle Ebü'l-Hasan bin Seleme de bize rivayet etti. Şu farkla ki râvi bu senedle rivayet ettiği hadis metnlnd«t
= "Sürünün en iyi koyununun kulağından" söyledi. (Yâni "şât = Koyun" kelimesini ilâve etti ki bu kelinte vâyette yoktur.)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi iki taraftan (yollardan) sayıttır. Çünkü senedin dönüm noktası râvi Ali bin Zeyd bin Ced'an'dır. Bu rftvi İse zayıftır. (Her iki sened bu ravide birleşir).[67]

16- Kibirden Uzak Durmak ve Tevazu (Alçak Gönüllü Olmak) Babı

Kibir: Kişinin kendisini insanlardan üstün görmesi, onlan küçük ve hakir sayması, hak olan şeyi kabul etmemesidir.
Tevazu t Kibirin karşıtıdır. El-Azizi. Tevâzu'u şöyle tarif etmiştir: Tevazu: Hak olan şeyi kabul etmek, hakka teslim olmak ve bu konu için hâkim tarafindan verilecek hükmü beklememektir. Bir kavle göre Tevazu t Halka karşı alçak gönüllü olmaktır. Diğer bir kavle göre ise büyük, küçük demeden herhangi bir kimse tarafindan gelme hak şeyi kabul etmektir.

4173) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyih ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
Kalbinde hardal danesi ağırlığı kadar kibir bulunan kimse cennete girmiyecek ve kalbinde hardal danesi ağırlığı kadar imân bulunan kimse (ebedi) ateşe girmiyecek tir."[68]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin süneninde aynı hadis 59 numarada da geçti. Şu farkla ki hadîsin birinci paragrafinda geçen "Habbe = Dane" kelimesi yerine orada "Zerre" kelimesi bulunur. Bu değişiklik mânâyı etkilemez. Çünkü bu iki kelime ile kasdedilen mânâ en az miktar, demektin
Hadisin mânâsı ile ilgili gerekli bilgi orada verildiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum. Ancak şu noktayı belirtmek isterim:
Müellifimizin bu hadisi bu bâbta rivayet etmesi, hadîste geçen "Kibir" kelimesini babın girişinde tarif ettiğim şekilde yorumladığına delil sayılabilir. Çünkü kibir bu mânâya geldiği gibi, imân etmeye tenezzül etmemek, küfürde İsrar etmek ve hakka karşı eğilmemek mânâsına da gelebilir. Nitekim H a 11 â b i' nin bir yorumuna göre bu hadisteki Kibir'inden maksad imân etmeye tenezzül etmemek, imansızlıkta israr etmektir. Fakat N e v e v i bu yoruma karşı çıkarak : Kibir kelimesi bilinen meşhur mânâsında kullanılmıştır. O da kişinin kendisini halktan üstün görmesi, insanları küçük ve hakir sayması ve hak olan şeyi kabul etmemesidir. Hadisin açık olan yorumu da Kadı I y â z ile muhakkak âlimlerin dediği gibi kibirli kişilerin kibir günahına âit cezayı çekmeden cennete girmemeleridir. Ancak cezalandırılması veya bağışlanması Allah'ın dilemesine bağlıdır. Allah dilerse o kişiyi cezalandırmadan cennete kavuşturur. Dilerse cezasını verir ve ceza bitince cennete sokar, der.

4174) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah Sübhânehu buyuruyor ki ¦. Büyüklük ve azamet bana mahsus sıfatlarımda*. Kim bu iki sıfattan birisinde (bile) benimle nizala-şırsa (yâni bu sıfatları kısmen de olsa takınmaya kalkışırsa) o kimseyi cehenneme atarım."[69]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Iibâs'ta "Kibir hakkında gelen hadîsler bâbı"nda rivayet etmiştir. İ b n - i Hibbân da bu hadîsi rivayet etmiş, ayrıca Müslim bunun benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhüanh) ile Ebû Said-i HudrI (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi olarak rivayet etmiştir.
Ridâ: Bedenîn belden yukan kısmı için kullanılan elbisedir. İzar da bedenin belden aşağı kısmı için kullanılan elbisedir. Allah Teâlâ bu hadîste "Kibriya benim ridâ'ımdır ve azamet benim izârımdır" buyurmaktadır. Tabiî Allah Teâlâ giysiden pâk ve nezihtir. O'n.un hakkında böyle bir şey de düşünülemez. Çünkü O, bir cisim değildir. Av-nü'1-Mabüd yazarının beyânına göre H a t t â b i bu cümleyi açıklarken özetle şöyle demiştir:
Bu cümlelerin mânâsı şudur: Kibriya, yâni büyüklük ve azamet Allah Sübhânehu'ya mahsus iki sıfattır. Hiç bir kimse bu iki sıfatta Allah'a ortak olamaz ve hiç bir yaratığa bu sıfatlan takınmaya kalkışması yakışmaz. Çünkü yaratığın şaşmaz ve kaçınılmaz sıfatı alçak gönüllülük ve küçüklüktür. Ridâ ve İzâr denilen giysi bir misâl olarak kullanılmıştır. Yâni bir insanın üstündeki elbiseye aynı anda bir başkasının bürünmesi, böylece ortak olması nasıl düşünülemiyor ise Allah'a mahsus bu iki sıfatta başka bir varlığın ortaklık taslaması da düşünülemez.
Sindi de bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisten maksad şudur: Bir insanın elbisesine başkasının ortak olması nasıl düşünülmüyorsa, Allah'ın bu iki sıfatına da başkasının ortak olması, bu sıfatların başkası hakkında kullanılması veya başkasının bu sıfatları taşıması düşünülemez. Bilindiği gibi Allah'ın Rahmet ve Kerem sıfatları mecazi anlamda başkaları hakkında kullanılabilir. Meselâ falan adam merhametlidir, filân kişi kerem sahibidir, denilir. Fakat Kibriya ve Azamet sıfatlan böyle değildir. Mecazi anlamda da olsa başkaları bu sıfatları takınamaz. Hadisin zahirine göre Kibriya ve Azamet kelimelerinin mânâları arasında bir fark vardır. Bu iki kelimenin mânâları arasında bir farkm olmadığı lügat kitablanndan anlaşılmaktadır. Bu itibarla bu kelimelerin mânâları arasında bir farkın bulunup bulunmadığı hususunda ilim adamlarının bâzısı duraklamış, bir şey söylememeyi ve görüş beyân etmemeyi tercih etmiştir. Diğer bir kısım âlimler şu farkın bulunduğunu söylemişlerdir:
Kibriya: Allah Teâlâ'nın büyüklüğü yaratıklar tarafindan takdir edilsin edilmesin, bilinsin veya bilinmesin O'nun haddi zâtında büyük olmasıdır. Azamet ise yaratıkların O'nun büyüklüğünü takdir ve kabul etmiş olmasıdır. Bu duruma göre Kibriya, zatî bir sıfat mahiyetindedir, izafi değildir ve Azamet sıfatından daha yüksektir. Çünkü Azamet sıfatı izafidir, yâni yaratıkların takdir ve kabulü ile ilgisi bulunan bir sıfattır. Bu nedenledir ki Kibriya, bedenin üst kısmına giyilen Ridâ'ya benzetilmiş, Azamet de bedenin alt kısmını örten tzâr'a benzetilmiştir.

4175) "... tbn-i Abbâs (Radtyallâhü arthümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah Sübhanehu buyuruyor ki: Kibriya, benim rıdâımdır. Azamet de benim izanındır. Cyâniv bana mahsus sıfatlarımdır). Kim bu iki sıfattan birisinde (bile) benimle nizâlaşırsa (yâni bu sıfatlan kısmen de olsa takınmaya kalkışırsa) o kimseyi ateşe atarım."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun râvileri güvenilir zâtlardır. Fakat su var ki, râvi Atâ bin es-Sâib'in hafızası son zamanlarında bozulmuştu. Râvisi el-Muhâribî. ondan bu hâlinden önce mi, sonra mı rivayet etti?

4176) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demigtir:
Kim Allah Sübhanehu (rızâsı) için bir derece tevazu (alçak gönüllülük) ederse Allah o kimseyi buna karşılık olarak bir derece yükseltir. Kim de Allah (rızâsı) hilâfina bir derece kibirlenirse Allah bu kimseyi kibirlenmesine karşılık olarak bir derece alçaltır ki, nihayet onu aşağıların en aşağısında kılsın."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Râvi Derrâc bin Sem'ân EbÜ's-Semh el-Misrî'yi îbn-i Muin güvenilir saymış ise de Ebû Dâvûd ve başkası onun Ebül-Heysem'den olan rivayeti dışında kalan rivayetlerinin doğru olduğunu söylemişler, tbn-i Adi de : Derrâc'm bütün hadisleri, başka rivayetlerle te'yid edilen hadislerdendir, demiştir. Ebû Hâtem, NesâÎ ve Darekutnl de onu zayıf saymışlardır.

4177) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü attk)'den; Şöyle demiştir:
Şüphesiz, Medine halkından câriye (durumundaki yaşlı kadın bile) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinden tutar ve kendi ihtiyacı - işi için istediği Medine'nin her hangi bir semtine götürün-ceye kadar Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek elini (yaşlı) kadının elinden çekip çıkarmazdı (yâni bu derece üstün tevazu gösterirdi)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde AH bin Zeyd bin Ced'ân bulunur. Bu râvi zayıftır.

4178) "... Enes bin Mâlik (RadıyaUâhü atıtt)\\en; Şöyle elemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hastayı ziyaret eder, cenazeyi takip eder, kölenin dâvetine icabet eder ve merkebe binerdi. O, Kurayza ve Nadir (savaş) günü bir merkeb üstünde idi. Hay-ber (savaş) günü de burnuna hurma yaprağından yapılma bir yuların takılı bulunduğu bir merkeb üstünde idi ve altında hurma yapra-ğmdan mamul (yâni sert - kaba) bir semer vardı."

4179) "... Iyâz bin Himâr (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara bir konuşma yaparak şöyle buyurmuştur:
Allah (Azze ve Celle) : Birbirinize karşı alçak gönüllülük ediniz ki hiç kimse hiç kimseye üstünlük taslamasın, diye bana vahiy etti."[70]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in 4178 nolu hadîsini Tirmizî de rivayet ederek râvi Müslim el-A'var'ın zayıf sayıldığım bildirmiştir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım:
Resen: Yulardır. lif: Hurma yaprağıdır. İkaf: Merkeb semeridir. Hadîste sözü edilen Kurayza savaşı hicretin 5. yılı, Nadir savaşı 4. yıh ve H a y b e r savaşı 7. yılı vuku bulmuştur. Bu savaş müslümanlarla yahûdîler arasında meydana gelmiştir. Savaş nedenleri, safhâlan ve sonuçları hakkındaki bilgi için siyer kitabları-na bakılmalıdır. Şunu belirtmekle yetineyim: Bu savaşlarda zafer müslumanların oldu.[71]

Hadîsten Çıkan Hüküm1er

Hastayı ziyaret etmek, cenazeye gitmek, davete icabet etmek ve merkebe binmek sünnettir, bunların hepsi tevâzuun birer güzel Örnekleridir.

Bir noktayı açıklıyayım:
Bilindiği gibi köle olan bir kimse, mülkiyet ve mal edinme hak ve yetkisine sahip değildir. Bütün kazancı sahibine aittir. Bu itibarla sahibinin izni olmaksızın ne kazancından ne de sahibinin malından kimseye bir ikramda bulunamaz, yediremez. içiremez. Fakat sahibi kendisine izin verdiği takdirde izin çerçevesi içinde tasarrufta bulunur. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dâvetine icabet ettiği köle yetkili ve mezun olan köledir. Yâni sahibi kendisine bu davet için izin vermiştir. Sindi böyle yorum yapmıştır.
Iyâz bin Himâr (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û D â v û d, Edeb kitabında Tevazu hakkında açtığı bir bâbta rivayet etmiştir. Bu hadiste geçen Fahr kelimesi, azamet ve kibir iddiasında bulunmak demektir.[72]

17- Haya (Utanma) Babı

4180) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), örtülü köşesinde duran bakire bir kızdan daha çok utangaçtı ve bir şeyden hoşlanmadığı zaman hoşnutsuzluğu (mübarek) yüzünde görülürdü.[73]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Ahmed de rivayet etmiştir. Azrâ: Bakire kız demektir.
Hidr t Evin bir köşesinde bakire kız için ayrılan örtülü yere denilir. Bakire kız tenhâ bir yerde yalnız iken daha fazla utangaç olur. E 1 - A 1 k a m i demiş ki: Bakire kız kendi köşesinde yalnız iken yanına bir erkek girdiği zaman çok utanır. Yanma bir erkek girmediği zaman kız kendi köşesinde yalnız iken utangaçlığının bir sebebi pek görülmez. Bu itibarla zahir olan şudur ki, erkeğin onun yanma girdiği an kasdedilmiştir, der.
Hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstün utangaçlığının, yukarda durumu belirtilen bakire bir kızın utangaçlığından fazla olduğu belirtildikten sonra O'nun bir şeyden hoşlanmadığı zaman, utangaçlığından dolayı hoşnutsuzluğunun mübarek yüzünde görüldüğü ifâde edilmektedir. Yâni O, hoşlanmadığı zaman hoşnutsuzluğunu dile getirmez, bu konuda bir şey söylemez, ilgilinin yüzüne vurmazdı. Fakat hoşnutsuzluğu mübarek çehresinin değişmesinden anlaşılırdı.
Şu noktayı da belirteyim: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in hoşlanmadığı bir durum karşısında susması ve hoşnutsuzluğunu dile getirmemesi, şer'i meseleler dışındaki durumlara aittir. Şer'I bir mesele söz konusu olduğu zaman konu hakkında gerekli konuşma ne ise o yapılırdı. Haya duygusunun güçlülüğü, gerekli konuşmayı kesinlikle gölgelemezdi. Meselâ, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-
selâm), zina ettiğini itiraf eden M â i z isimli kişiye;
"Peki sen kadınla cinsel ilişkide bulundun mu?" diye açık bir ifade ile soru yöneltmiş ve kinaye yoluyla, üstü kapalı sözlerle soruşturma yapmamıştır. Bu olayla ilgili hadisi Buhâri ve Tirmizl, Hudûd kitabında rivayet etmişler.

4181) "... Enes (Radtyallâkü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz her dinin (mensuplarına Özgü) bir huyu - karakteri vardır. İslâm (mensuplarına özgü) huyu - karakteri de hayadır.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Enes (R.A.Vm hadisinin senedi zayıftır. Muaviye bin Yahya es-Sadafl Ebû Ravh ed-Dimeşki*yi zayıf saymışlar.

4182) "... Ibn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (SaÜaUohü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu, demiştir :
Şüphesiz her dinin (mensuplarına özgü) bir huyu - karakteri vardır. İslâm (dini mensuplarına özgü) huyu - karakteri de şüphesiz hayadır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râviler'den Salih bin Hayyân ve Saîd bin Muhanımed el-Verrâk'ın zayıflığı sebebiyle bu sened zayıftır.

4183) "... Ukbe bin Amr Ebû Mes'ûd (Radtyallâhü ank)'dea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz peygamberlerin sözlerinden (eksiksiz ve kesintisiz) İnsanların eriştiği haberlerden birisi de: Sen utanmayınca dilediğini işle! (sözü) dür."[74]

İzahı

Bu hadîsi Buhârl ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişler.
Hadiste geçen *'Nübüvvet-İ ÛIâ"dan Peygamberimiz (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'den önceki peygamberliktir. î b n - i H a c e r böyle yorumlamıştır. Bu takdirde hadîsten maksad Hz. Muham-m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den önce gelip geçen bütün peygamberlerin ittifakla söyleyip insanlara duyurdukları ve hiç bir peygamberin dininde yürürlükten kaldırılmamış olup devam edegelen sözlerden birisi de:
"Sen utanmayınca dilediğini işle" sözüdür.
E 1 - A z i z i, "Nübüvvet-i Ûla"dan maksadın Âdem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in peygamberliği olduğunu söylemiştir. Yâni Adem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözlerinden câhiliyet devri insanlarına kadar eksiksiz, kesintisiz olarak ve hiç bir dönemde yürürlükten kaldırılmamış olan haberlerden birisi de bu sözdür.
Hadîste buyurulan söze eriştiği bildirilen insanlar câhiliyet devri insanları olarak yorumlanmıştır. Avnü'I-Mabûd yazarı bu yorumu belirtmektedir.
"Utanmadığın zaman dilediğini işle" sözü çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.- Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre Şerhu's-Sürmede bu yorumlar şöyle sıralanmıştır:
Birincisi ı Utanma duygusu seni frenlemediği zaman nefsinin istediği çirkin şeyleri işlersin. Bu takdirde ehlinin malumu olduğu üzere cümledeki emir fiili ihbar mahiyetindedir. Ebû Ubeyd böyle yorum yapmıştır.
İkincisi t Bu söz tehdid mahiyetindedir. Yâni dilediğini yap bakalım. Cezasını mutlaka görürsün. Ebü'l-Abbâs böyle yorumlamıştır.
Üçüncüsü ı Yapmak istediğin bir şey için düşünmelisin. Çğer seni utandıracak bir şey ise yapmamalısın. Utandıracak bir durumu yok ise yapabilirsin. Ebû İshâk el-Merüzi böyle yorumlamıştır.
Ukbe bin Amr Ebû Mes'üd (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 668. hadis bölümünde geçmiştir.

4184) "... Ebû Bekre (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Haya (utangaçlık) imândan (bir parça) dır. İmân (sahibi) de cennettedir. Hayâsızlık (ve bundan dolayı yapılan çirkin konuşma) ise cefâ'dan (bir parça) dır. Cefâ (eden) de ateştedir."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi îbn-i Hibbân da kendi sahihinde rivayet etmiştir. Dâreitutni'nin: Râvi el-Hasan, Ebû Bekre'den hadis isitmemis-tir, diye söylediği söze cevap şudur : Bubâri, kendi Sahlh'inde dört hadisle el-Ha-san'ın Ebû Bekre'den olan rivayetini hüccet saymıştır. Ayrıca Ahmed'in Müsned'in-de ve Taberânf nin el-Mu'cemü'1-KebÎr'inde el-Hasan'ın Ebû Bekre'den hadis işittiği, bir kaç hadis bölümünde açıkça belirtilmiştir. Bir ravinin diğer bir raviden hadis işittiğini söyleyenin sözO, İşitmedi, diyenin sözüne takdim ve tercih edilir. Bu bir kuraldır.[75]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin benzeri B u h â r i' nin el-Ede-bü'1-Müfred'inde, ayrıca Hâkim ve Beyhaki' nin rivayet ettikleri Tuhfe'de bildirilmiştir. Tirmizi, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhaki' nin bu hadisin mislini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri de Tuhfe'de ifâde edilmiştir.
Hadîste geçen "Bezâ" kelimesini Tuhf e yazan şöyle tarif etmiştir: Bezâ î Hayâsızlık ve bundan doğan çirkin lâflar ve kötü huylar, demektir. Sindi de Bezâ kelimesini çirkin lâf etmek, diye açıklamıştır. Çirkin lâf etmek bilindiği gibi hayâsızlıktan kaynaklanır. Çünkü haya ve utanma duygusuna sahip bir kimse çirkin lâf etmez.
Cefâ: Beşeri münâsebetlerde kaba hareket etmek, sert huylu olmak, katı yüreklilik, vefasızlık ve kötü muamele etmek anlamlarına gelir. Cefâ kelimesinin dilimizde eziyet etmek anlamında kullanılması kanaatimca bu anlamlardan kaynaklanır. Cefâ kelimesinin yukarda sıralanan mânâlarını içeren özlü bir kelimeyi bulamadığım için tercenıede aynen kullanmayı tercih ettim. Cefâ kelimesini bir nevi eziyet etmek olarak terceme etmek de pek hatalı sayılmaz.

4185) ",.. Enes (Radıyallâhü ank)yden rivayet edildiğine göre; Resul ul-lah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur:
Çok çirkin lâf hangi şey (yâni kişiJde olduysa mutlaka onu lekeleyip çirkinleştirdi. Haya da hangi şey (kişi) de olduysa mutlaka onu süsledi."[76]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Fuhş" kelimesi çok çirkin lâf diye tarif edildiği gibi din ile ilgili olup da işitilmesinden hoşlanılmayan lâf, diye de tarif edilmiştir.
En-Nih&ye'de bu kelimenin değişik mânâlara geldiği belirtilerek: Fuhş t Çirkin günahlar anlamına geldiği gibi zina ve çirkin olan her türlü fiil ve sözler mânâlarına da gelir,

denilmiştir.
Hadîs, çirkin lâfların sahibini lekelediğini, çirkinleştirdiğini ve değerini düşürdüğünü, hayanın da sahibini süslediğini, güzelleştirdi-ğini bildirir.[77]

18- Hilim Babı

Hilim i Akıllı davranmak, sabırlı ve hazımlı olmak, geniş olmak, pek öfkelenmemek, öfkelendiği zaman nefsini tutabilmek mânâlarına gelir. Dilimizde de: Falan kişi halim ve selim bir kimsedir, denilir.

4186) "... Muâz bin Enes (el-Ciihenî) (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur:
Kim bir öfkeyi, gereğini yapmaya gücü yettiği halde yutarsa Allah kıyamet günü o kimseyi bütün yaratıklara övgü ile tanınıp meşhur eder. Nihayet onu huriler içinden dilediğini seçmek hususunda serbest kılar.[78]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadis, öfkeyi yenmenin faziletine delâlet eder. Çünkü öfkeyi yenmek, dâima kötülüğü emredici olan nefsi yenmek demektir. Hadiste bu faziletin öfkelendiği zaman gereğini yapmaya muktedir olan kimseye ait olduğunu bildirir. Çünkü asıl hüner ve meziyet intikam almaya muktedir olduğu halde bundan vazgeçip, öfkeyi yenmenin faziletini beklemektedir.
Hadîste belirtildiği gibi bu şekilde öfkesini yenen bir mü'min ahi-ret günü Allah'ın takdir ve lütfûna kavuşur. Bu hasletinden dolayı övgü ile tüm yaratıklara tanıtılıp durumu ilân edilir ve cennete dâhil edilip yüksek dereceye eriştirilir. Onun cennetlik olduğu huriler içinde beğendiğini seçmek hususunda serbest kılınmasına dâir cümleden anlaşılır.

4187) "... Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem)'in yanında oturuyorduk. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu arada) :
Size Abdü'I-Kays heyetleri geldi, buyurdu. Halbuki içimizde hiç bir kimse öyle görmedi (yâni O, henüz Medine'ye varmamış hey'et-lerin geldiğini mu'cize olarak söyledi). Bir süre sonra gelip konakladılar ve sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıktılar. Onlardan El-Eşeccü'1-Asari kaldı. O, sonra geldi. Çünkü o, bir konağa indi, devesini çökertti ve (yolculuk) elbisesini bir tarafa bıraktı. Sonra (teiniz elbise giyip) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onat
Yâ Eşecc! Sende Allah'ın sevdiği iki haslet gerçekten vardır i Akıllılık ve acele etmeyip teenniyle hareket etmek, buyurdu. Eşecc ı
Yâ ResülaUah! (Bu hasletler), yaratılışında bulunan bir şey mi, yoksa sonra mı bende meydana geldi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır, yaratılışında bulunan bir şeydir, buyurdu."
Not: Zevâidde şöyle denilmiştir : Râvî Umâre bin Cûyen Ebû Hârûn el-Ab-dî*yi İbn-i Muin, Osman bin Ebi Şeybe ve İbn-i Aliyye yalanlamışlar. îbn-i AbdİI-Perr de : Âlimler onuri zayıflığı üzerinde ittifak etmişler, demiştir.

4188) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'Ğan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) el-Eşeccü'I-Asarî'ye:
Şüphesiz, sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Akıllılık ve teenniyle hareket edip acele etmemek, buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Abbâs bin el-Padl, Kurre bin Hâlid'den rivayet etmiştir. Tirmizl'nin rivayetinde olduğu gibi Bişr bin el-Fadl, bu hadîsi Kurre bin Hâlid'den rivayetle el-Abbâs bin el-Fadl'a tâbi olmuştur.

4189) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir (mü'min) kulun sırf Allah rızâsını talep etmek için yuttuğu bir öfke yudumundan Allah katında sevap bakımından daha büyük bir yudum yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır.[79]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z 1 "Ebvabü'l-Birri Ve's-Sıla" bölümünde açtığı "Teenni Ve'1-Acele" babında rivayet etmiştir. Bu durum notta da belirtildi.
Aynca Müslim de İman kitabında İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhü-mâ) 'nın bu hadisini rivayet etmiştir. Bu itibarla bu hadîs Zevâid nevinden değildir.
Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir.
Tuhfe yazan ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
N e v e v i demiştir ki: "Hilm" akıl demektir. Enât da acele etmeyip teenniyle hareket etmektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in el-Eşccü'1-Asarî'ye böyle söylemesinin sebebi gelen hey'et ile ilgili hadîste belirtilen şu durumdur: Hey'et, Medîne-i Münevvere'ye vardığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma varmaya acele etti. Fakat onlardan E ş e c (Radıyallâhü anh), acele etmedi. Eşyaların indirildiği yerde durup önce eşyayı topladı, devesini bir tarafa bağladı ve en güzel elbisesesini giydikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna yöneldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu yaklaştırarak yanında oturttu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hey'ete:
Kendi nefisleriniz ye kavminiz İçin bey'at ediyor (mu) sunuz? buyurdu. Hey'et de:
Evet, diye cevab verdi. Bunun üzerine el-Eşecc t Yâ Resûlallah! Sen adamdan kendisince, dininden daha çetin bir ?ey istemedin. Biz kendi nefislerimiz İçin sana bey'at ederiz. Kavmimize de onları (İslâm'a) davet edecek elçi göndeririz. Artık onlardan bize uyan kimse bizden olur. Kim de davetimizin gereğini yapmaktan imtina ederse onunla savaşırız, dedi. Bunun üzerine Resül-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
Doğru söyledin. Sende iki haslet vardır... hadîsini buyurdu.
Kadı Iyâz: Eşecc {Radıyallâhü anh) 'm acele etmeyip teenniyle hareket etmesi, konaklanan yerde işini görüp hazırlığını yaptıktan sonra huzura yönelmesidir. Onun hilmi ve akıllılığı da bu sözüdür. Çünkü bu sözü onun akıllı, ileri görüşlü ve dirayetli olduğuna delâlet eder, demiştir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi de öfkeyi yenmenin sevabının çok büyük olduğuna delâlet eder.[80]

19- (Allah Korkusundan Dolayı) Üzülüp Ağlamak Babı

4190) "... Ebû Zerr(-i GİfârÎ) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz, ben sizin görmediğiniz (gerçekler) i görürüm ve işitmediğiniz (gerçekler) i işitirim. Gök (âdeta) gıcırdadı ve gıcırdaması da hakkıdır. (Çünkü) gökte dört parmak yeri yoktur ki bir melek Allah'a secde etmek üzere (o yere) alnını koymasın. Allah'a yemin ederim ki. Benim bildiğim (gerçekleri) siz bilseydiniz az gülerdiniz ve çok ağlardınız. Yataklar üstünde kadınlardan da zevk duymazdınız ve (meskenlerinizden) yollara çıkıp Allah'a yüksek sesle yakarışta bulunurdunuz», buyurdu. (Ebü Zerr sözüne devamla) Vallahi ben kesilen bir ağaç olmamı cidden temenni ettim, dedi."[81]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişler.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), peygamberlik gözü ve kulağıyla kâinatın gerçeklerini, melekût âlemini, Allah'ın azametini, âhiret hayatı ile ilgili olayları, cehennem azabının şiddetini, mahşerdeki dehşetli halleri gibi dünya gözü ve kulağıyla görülüp işitilmesi mümkün olmayan gerçeklen Allah'ın izin ve yardımıyla bilir, görür ve işi tirdi.
Hadîsin "Sizin görmediğinizi görürüm ve işitmediğinizi işitirim" bölümü ile "Benim bildiğimi siz bilseydiniz" bölümünde bu gerçeklere işaret buyurulmuştur.
Göğün gıcırdaması ifâdesi, meleklerin çokluğunu belirtmek içindir. Yoksa meleklerin ağırlık yapması dolayısıyla semânın gerçekten gıcırdaması mânâsı kaydedilmemiştir. T ı y b i bu ifâdeyi böyle yorumlamıştır. Tuhfe yazarı T x y b i' nin bu yorumunu naklettikten sonra e 1 - K a r î' nin şöyle dediğini nakleder: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu buyruğunun hakiki mânâsında tutulması aklen ve din açısından mümkün iken ve mecazi bir mânâ ile yorumlanmasına ne ihtiyaç vardır. Hele Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: "Ben sizin işitmediğiniz (gerçekler) i işitirim" buyruğu göğün gıcırdamasının hakiki mânâsında tutulmasını te'yid eder. Kaldı ki göğün "AtitT* gıcırdaması değil de meleklerin tesbîh, hamd, takdis ve zikirleriyle inlemesi, uğultu çıkarması mânâsına da muhtemeldir.
Hadiste geçen kelimelerden "Fürüşât" Fürûşün çoğuludur. Fürûş da Firâşın çoğuludur.
Firâş s Yatak demektir. "Suudât" da Suud'un çoğuludur. Suud da Saidin çoğuludur, yollar demektir. Bu kelime başka şekilde de yorumlanmıştır. Bir kavle göre bu kelime çöller ve meskun olmayan sahalar anlamında kullanılmıştır.

4191) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir :
Eğer benim bildiğim (gerçekler) i siz bilseydiniz az gülerdiniz ve çok ağlardınız."[82]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r i de rivayet etmiştir. Keza B u h â r i, Tirmizi ve Nesâİ bunun mislini Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler.
Hadiste geçen "Benim bildiğim" ifâdesi ile işaret edilen bilgi, Allah'ın günahkâr kullarına vereceği azab ve kıyamet günü yapılacak hesap ve sorgunun şiddet ve dehşetiyle ilgili bilgidir.
Hadisin "Çok ağlardınız" ifâdesinden maksad Allah korkusundan ağlama işinin çokluğu veya ağlama zamanının çokluğudur. Yâni Allah korkusu, Allah'ın mağfiret etme ümidine ağırlık edecekti. Siz bağışlama ümidinden ziyâde korku besliyecektiniz.
Hafiz İbn-i Hacer şöyle der: Hadisteki bilgiden jnak-sad Allah'ın azameti, günahkârlardan intikam alması, ruhun alındığı anlardaki korkunç durum, kabirde ve kıyamet günü duyulacak dehşetli hallerle ilgili bilgidir. Hadîs, tehdîd mahiyetindedir. Bu hadisin buyurulmasının sebebi Taberâni' nin İbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle beyân ediliyor:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Mescid'e çıktı. O esnada bir topluluğun kendi aralarında konuşup gülüştüklerini gördü. Bunun üzerine:
Nefsim (kudret) elinde olan (Aîlahîa yemin ederim ki..." diyerek İbn-i Ömer bu hadîsi anlattı.
Hasan-i Basri: Nihayetinin ölüm, varacağı yerin kıyamet ve bulunacağı yerin Allah'ın huzuru olduğunu bilen bir kimsenin hakkı dünyada uzun uzun düşünüp üzülmektir, demiştir.

4192) "... Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Kendilerinin müslümanhğı kabul etmeleri ile Allah'ın onları azarladığına dair (şu) âyetin inmesi arasında dört yıldan fazla zaman olmadığını söylemiştir ı
«İmân edenler bundan önce kendilerine kitâb verilen, sonra üzerlerinden uzun zaman geçip de kalbleri katılaşan ve çoğu dinden çıkan
(yahûdiler ile hnstiyan) lar gibi olmasın.»" (Hadid, 16)
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvilerl güvenilir zatlardır.

4193) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Çok gülmeyiniz. Çünkü gülmenin çokluğu kalbi öldürür (yâni ka-tılaştırır)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi şahin olup râvlleri güvenilir zâtlardır.

4194) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana: (Yâ îbn-i Mes'ûd!) Bana Kur'ân oku, diye emretti. Ben de O'na Nisa sûresini okumaya başladım. Nihayet;
"Her ümmetten (onun peygamberini) birer şâhid getirdiğimiz, Mal de onlar üzerine şâhid olarak getirdiğimiz zaman (bakalım kâfirlerin hâli nasıl olacak?)" — Nisa, 41 — âyetine ulaştığım zaman O'na baktım, O'nun iki gözünden yaşların akmakta olduğunu gördüm.[83]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişler.
Bu âyet-i kerime âhiret günü her peygamberin kendi ümmeti hakkında ve Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in mü'min-ler, kâfirler ve münafiklar hakkında şâhidlik edeceklerini, o gün kâfirlerin hâlinin perişan olduğunu bildirir. Tabiî mü'minlerin imân ettikleri ve kâfirler ile münafikların imân etmedikleri yolunda şâhidlik edilecektir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Îbnü'l-Mübârek, ZÜhd bölümünde Said bin el-Müseyyeb' den şu mürsel hadîsi rivayet etmiştir: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmetinin O'na sabah ve akşam arzedilmediği hiç bir gün yoktur. Artık O, ümmetini si mâl arıyla ve amelleriyle tanır ve bunun içindir ki onlar hakkında şâhidlik edecektir."
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ağlaması sebebi hakkında müteaddid görüşler bildirilmiştir. Şöyle ki:
Ibn-i Battal: Çünkü O. bu âyet okunduğu zaman kıyamet gününün korkularını, ümmeti için sahicilik etmesini gerektiren durumun şiddetini ve mahşer halkı için şefaatçi olma talebini göz önüne getirmişti. Bu tablo için ağlamak haktır, demiştir.
E 1 - H â f ı z da : Bence O, ümmetine merhametinden dolayı ağlamıştır. Çünkü O, ümmetinin ameline göre şâhidlik edeceğini bilirdi. Ümmetinin bir kısmının ameli doğru olmayabilir. Bu hâl ise onların azaba girmelerine sebep olur, demiştir.
G a z â I î : Kur'ân okurken ağlamak müstehabtır. Ağlamayı sağlıyabilmek için tehdîd ve azab âyetleri, ilâhî emirlere ve yasaklara dâir âyetleri, Allah'ın kullarından istediği itaat hakkındaki âyetleri ve buna benzer konulara ilişkin âyetleri okurken anlamlan düşünülmeli, dikkatler bunun üzerine yoğunlaştırılmalıdıc. Sonra okuyucu kendi durumunu bu âyetlere göre inceleyip kusurlarını tesbit edip ağlamalıdır, üzülmelidir. Şayet kalbine hüzün ve üzüntü girmezse, bu kere gaflet ve katı yürekliliği için ağlamalıdır. Çünkü bu hâl, büyük musibetlerdendir, demiştir.

4195) "... El-Berâ (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir cenazede idik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabrin kenarı üzerinde oturdu. Sonra o kadar agadı ki, toprak (O'nun göz yaşlarıyla) ıslandı. Daha sonra şöyle buyurdu:
Ey kardeşlerim! İşte bunun misli için (iyi amel) hazırlayınız."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. îbn-i Hibbân güvenilir râviler bölümünde : Muhammed bin Mâlik, Berâ (R.A.)'den hadis işitmemiş, demiş. Sonra onu zayıf râviler arasında anlatmıştır.

4196) "... Sa'd bin Ebî Vakkas (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Allah korkusundan dolayı) ağlayınız. Eğer ağlamanız gelmezse, ağlamak için kendinizi zorlaymız."

4197) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü <z»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah korkusundan dolayı karasinek başı kadar (ufak) bile olsa iki gözünden yaşlar çıkıp dayanak yumrusunun bir yerine değen hiç bii' mü'min kul yoktur ki, Allah onu ateşe haram etmesin."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Adı Muhammed bin Ebl Humeyd olan Hammâd bin Ebi Humeyd zayıftır.[84]

20- Amel (Yânî İbâdet İşin) E Endişe İle Titizlik Göstermek Babı

Bu babın başlığı "Amel üzerine tevakki" şeklinde tesbit edilmiştir. S i n d î bunun mânâsı: Yapılan ibâdetin Allah tarafından reddedilmesi endişesi ve ibâdetin bozulmasına sebep olan şeylerden uzak durmak suretiyle gerekli titizliği göstermektir, demiştir. Ben de bu açıklamayı dikkate alarak özlü biçimde terceme ettim. Bu bâbta rivayet edilen hadislerin de bu mânâ ile yakın ilgisi görülür.

4198) "... Aişe (Radtyallâhü antâj'dan; Şöyle demiştir:
Bent Yâ Resûlallah; (Mü'minûn, 60)
âyetinde — durumu belirtilen — mü'min zina eden, hırsızlık yapan ve içki içen kişi midir? diye sordum. O t
Hayır. Ey Ebû Bekir'in kızı (veya "Ey Siddîk'm kızı)! Ve lâkin o, kendisinden kabul olunmaması korkusu içinde oruç tutan, sadaka veren ve namaz kılan adamdır, buyurdu."[85]

İzahı

Bu hadîsi îirmizî, Mü'minûn sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. Hadîste kimler hakkında olduğu sorulan Nazm-i Celil, Mü'minûn sûresinin 60. âyetinden bir parçadır. Âyet-i Kerîme'nin tamamının meali şöyledir: "Ve Rab'lerinin huzuruna dönecekleri için kalbleri ürpererek verdikleri (yâni zekât ve sadakaları) m verirler."
Bâzı âlimler bu âyetin mealinin şöyle olduğunu söylerler:
"Ve Rab'lerinin huzuruna dönecekleri için kalbleri ürpererek İşledikleri (iyi âmel ve ibâdetleri) ni işlerler."
Ayetteki "Âtev" fiili bâzı kıraatlarda "Etev" diye okunmuştur. Bu kıraate göre meal şöyle olur: "Ve Rab'lerinin huzuruna dönecekleri için kalbleri ürpererek yaptıkları (iyi işlerle ibâdetleri) ni yaparlar."
A i ş e (Radıyallâhü anhâ), Allah korkusunun iyi ameller değil de kötü ameller işleme hâline daha münâsib olduğunu zannetmiş olabilir ve bu zandan hareketle hadiste anılan

ilâhî nazmın mânâsının "Ve (câhiliyet devrinde) işledikleri (kötü amelleri) ni İşlerler** mâhiyetinde olduğunu sanmış ve bu nedenle: Bu âyette durumu belirtilen kişi zina, hırsızlık ve içki günahları işleyen kimse mi? diye soru sormuştur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevabta bu âyette durumu belirtilenlerin namaz, oruç ve zekât ibâdetlerini İfâ etmekle beraber mağrur olmayıp bu ibâdetlerin Allah katında kabul olunmaması endişesini duyanlar olduğuna işaret buyurmuştur.
Ayet-i Kerîme'nin geniş anlamı hakkında gerekli bilgi edinmek isteyenler tefsir kitablanna baş vurmalıdır.
Hadisten çıkarılan hüküm mü'min kişinin ibâdetini İfa etmekle beraber mağrur olmaması, ibâdetinin kabul olunmaması endişesini duyması ve Allah'tan korkmasıdır.

4199) "... Muâviye bin Ebî Süfyân (Radtyaüâhü art*fima)'dan; Şöyle demiştir:
Ben. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i şöyle buyururken
işittim:
Ameller ancak kab (içinde bulunan madde) gibidir. En aşağısı (yani dibteki kısım) güzelse en yukarısı (yâni üst kısmı) da güzel olur ve en aşağısı (yâni dibteki kısım) bozulursa en Üst kısmı da bozulur."
Not: Zev&Ut'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Osman bin İsmail bulunur, Ben bu ravi hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan r&vileri güvenilir zatlardır.[86]

İzahı

Câmiü's Sağır şerhinde e 1 - A z i z i : Amellerin kab içindeki maddeye benzetilmesinden nıaksad, herhangi bir şeyin dışının içinin belirtisi ve aynası olduğunu bildirmektir. Bu itibarla bir kimsenin içi iyi olursa dişi da iyi olur, demiştir.
El-Hafnî de.- Bir kabta bal veya yağ gibi bir madde bulunduğunda, altı iyi olursa üstü de iyi olur. Bunun aksine dibteki kısım bozuk olursa üste de sirayet eder ve üst kısmı da bozulur. Kişinin amel ve davranışları da böyledir. Kişinin amel ve hareketleri iyi olursa nurları bedenin dışına yansır ve dışım da iyileştirir. Bunun aksine kişinin fiil ve hareketleri kötü olursa bunun izi bedenin dışına intikal eder ve dış kısmı manen lekeleyip kirletir. Hadîsten maksad şu da olabilir: İç amel olan ihlâs ve temiz niyet, dış ameli yâni bedenle veya dille yapılan ameli kabule lâyık hâle getirmekle düzenlenmiş olur, islâh etmiş olur. Hulâsa ihlâs, amellerin makbul olmasına vesile olur. İhlasın zıddı olan riyakârlık ve gösteriş de bir iç amel ve kalb işidir. Kişinin kalbindeki niyet riyakârlık, yâni bozuk olduğu zaman bu niyetle yapılan ibâdet de bozuk sayılır. Şu halde iç bozukluk dış bozukluğa sebep olur, demiştir.

4200) "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre; Re-îûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kul, açıkta (yâni başkası tarafından görüldüğü yerde) namaz kılarken güzel (yâni usûlüne uygun ve gösterişsiz) kıldığı, gizli (yâni raşkası tarafından görülmediği yerde) namaz kılarken de güzel kıl-ığı zaman Allah (Azze ve Celle) (o kulu överek) : Bu, benim hak-uyla (ödevini yapan) kulumdur, buyurur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bakiyye bulunur. O, ted-tsçidir, hadisi an'ane ile rivayet etmiştir.[87]

İzahı

Bu hadîs, sırf Allah rızâsı için ve her türlü gösteriş ve riyakârlıktan uzak olarak namazını usûlüne uygun edâ eden, bu ibâdeti başkasının gördüğü yerde veya görmediği yerde îfâ etmek hususunda bir farklılık göstermeyen mü'minin Allah'ın övgüsüne kavuştuğunu bildirir. Yüce Allah böyle kulunu sevdiğini, beğendiğini meleklerine ilân eder. Melekler de o kulu sever ve nihayet sevgisi yerdekilerin kalb-lerine de girer. Böyle bir kul kulluk görevini hakkıyla yerine getirmiş olur.

4201) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Ey Mü'minler!) Amel ve ibâdetlerinizde itidal ile hareket edip ifrattan (yâni ibâdette aşırı gitmekten) kaçınınız. Çünkü hiç birinizi (güzel) ibâdeti - işi kurtarıcı değildir, buyurdu. Sahâbîler:
Seni de mi kurtaramaz? Yâ Resûlallah, diye sordular. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet, beni de Allah'ın rahmet ve fazlı bürümedikçe yalnız ibâdetim kurtarıcı değildir, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu basen bir seneddir. Hâvi Şerik hakkında ihtilâf vardır.[88]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin benzerini B u h â r î Rıkak kitabında "El-Kasd Ve'I-Müdavemetu Ale'l-Amel" babında rivayet etmiştir.
Hadisin; Ij-alu-j [^ jli fiilleri ile kasdedilen mânâ: İyi amel ve ibâdetlerde ifrata kaçmayınız, aşın gitmeyiniz, mutedil ve orta yolu bulup ona yaklaşınız.
İbn-i Hacer şöyle yorum yapmıştır: "Karibû" cümlesinin mânâsı: ifrata kaçıp da ibâdet uğrunda kendinizi aşırı derecede zor-lamayınız. Çünkü böyle yaparsanız yorulursunuz, ibâdetten soğursunuz ve neticede ibâdette gevşeklik yapıp bu kere tefrit, yâni kusur edersiniz. Hadisteki "Seddidu" cümlesi de: Doğru yolu, yâni ihlâs ve benzeri Islâmi prensipler yolunu izleyiniz.
Sindi de: "Karibû" cümlesi: Mutedil, yâni orta yola yaklaşınız, îfrât ve tefritin ortası olan itidalli hareket etmeye bakınız, anlamında kullanılmıştır. "Seddidû" cümlesi de: Orta yol üzerinde dosdoğru durunuz, ifrat veya tefrit tarafına sapmayınız, mânâsını ifâde eder. Bu iki cümle ile kasdedilen mânâ şudur: Amel ve ibâdette ifrata kaçmayınız, diye bilgi verir.
Şu noktayı belirteyim: Amel ve ibâdette mutedil davranma ve orta yol dediğimiz şey, Allah'ın Resulünün izlediği yoldur, ifrat ve tefrit yolu da O'nun yoluna ters düşen yollardır. Daha açık bir ifâde ile şunu söylemek isterim: Allah'ın farz, vâcib veya sünnet kıldığı İbâdetleri gereği gibi yapmak, İslâm'ın helâl kıldığı şeyleri helâl kabul etmek, haramları haram kabul etmek itidalli hareket yoludur. İşte orta yol da budur. Bunun aksine helâl olan bir şeyi kişinin kendi nefsine haram etmesi, farz veya vâcib bir ibâdeti zaman zaman ihmal etmek gibi hareketler de bu yola ters düşer.[89]

21- Riya Ve Sunta (Yâni İbâdet Ve Hayır İşînî İnsanlar Görsünler, İşitsinler Dîye Açık Yapmanın Günahllglna Dâir) Bâb

Riya i İbâdet ve hayır işini halk görüp de sahibini övsünler diye açık ve aleni yapmaktır. Süm'a da: İbâdet ve hayır işini halk İşitip de sahibini Övsünler diye aleni ve açık yapmaktır.
Bilindiği gibi ibâdet ve her türlü hayırlı işler sırf Allah nzâsı için yapıldığı takdirde ibâdet ve hayır sayılır. İnsanların sevgi, saygı ve takdirini kazanmak gibi süfli ve basit gaye ile yapılan ibâdet ve hayırdan bir sevab beklenemez. Böyle bir maksadla yapılan ibadet ve hayır makbul sayılmaz, bilâkis sahibi için büyük bir günahtır, gizli şirktir. Yani dolaylı olarak Allah'a ortak koşmak sayılır. Çünkü her türlü ibâdet Allah rızâsı ve sevgisi için yapılır. Riyakârlıkla yapılan ibâdet, halkm rızâsı ve sevgisi için yapılmış olur ve böylece halk Allah'a ortak edilmiş olur.

4202) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ün A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurmuştur:
Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki t Ben ortak edinmekten müstağniyim (yâni hiçbir varlığı zâtıma ortak etmeye ihtiyacım yoktur). Artık kim benden başkasını bana ortak ettiği bir İbadeti - hayn benim için işlerse benim o ibadet - hayır ile ilişkim yoktur ve o ibadet -hayır, (bana) ortak ettiği kimseyedir."
Not: Zevftld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır.[90]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisin kısmen benzerini Müslim. Zühd kitabının beşinci bâbmda rivayet etmiştir. Hadisin mânâsı şöyledir : Allah Teâlâ'nın her hangi bir ortağa ihtiyacı yoktur. Bu itibarla kim bir ibâdeti hem Allah nzâsı hem de başkasının rızâsı için işlerse Allah o ibâdeti kabul etmez ve Zâtına ortak koşulan, yâni rızâsının sağlanması düşünülen kimseye bırakır. Bundan maksad şudur: Riyakârlıkla yapılan ibâdet ve hayır geçersizdir, bâtıldır. Hiç bir sevabı yoktur. Bilâkis günah sayılır.

4203) "... Sahâbîlerden olan Ebû Sa'd bin Ebî Fadâle el-Ensârî (Radtyal-lâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah önce gelenleri ve sonra gelenleri (yâni tüm insanları ve cinleri) kıyamet günü, vuku bulmasında şüphe olmayan (hesab) günü için topladığı zaman bir çağına:
Kim Allah (rızâsı) için işlediği bir ibadete (Allah'tan başka bir kimsenin rızâsını) ortak etti ise sevabını Allah'tan başkasının (yâni ortak koştuğu kimsenin) yanından taleb etsin. Çünkü Allah, ortakların ortaklıktan en müstağni olanıdır (yâni hiçbir ortaklığa ihtiyacı yoktur), diye çağrıda bulunacaktır."

4204) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Biz (sahâbUer bir gün) Mesîh-i DeccâlıCn fitnesi hakkında kendi aramızda) müzâkere ederken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .üzerimize çıkageldi ve:

Bence sizin için Mesîh-i Deccâl'dan daha korkunç olan şeyi size haber vermeyeyim mi? buyurdu. Ebû Saîd demiştir ki: Biz de: Buyur (haber ver), dedik. Bunun üzerine: (Sizin için daha korkunç şey) gizli şirk (tir) ki: Adamın namaza durup da gördüğü bir başka adamın (kendisine) bakmasından dolayı namazını güzelleştirmesidir." buyurdu.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvilerden Kesir bin Zeyd ve Rübayh bin Abdirrahmân hakkında ihtilâf vardır.

4205) "... Şeddâd bin Evs (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ümmetim, hakkında en çok korktuğum şey, Allah'a ortak koşma (suçunu işlemeleri) dir. Bilmiş olunuz ki: Şüphesiz onlar güneşe, aya veya puta tapacaklar diyecek değilim ve lâkin bir takım ibâdetleri Allah'tan başkası için işliyecekler ve gizli bir şehvet arzulayacaklar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Âmir bin Abdillah bulunur. Ben onun hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[91]

İzahı

Ebû Sa'd bin Ebî Fadâle (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini Tirmizi, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Bey-haki de rivayet etmişler.
Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. Bu hadiste namazı gösteriş için güzel kılmanın Şirk-i hafi, yâni Allah'a gizlice ortak koşmak olduğu bildirilir. Çünkü namaz Allah rızası fçin güzel, yâni usûl ve adabına riâyet edilerek kılınmalıdır. Başkası bakıyor diye güzel kılmak ise o bakan adamı bir açıdan Allah'a ortak etmek demektir. Diğer ibâdetler ve her türlü hayırlı işler de böyledir.
Zevâid nevinden olan Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde geçen "Şehvet-i hafiyye = Gizli şehvet" ifadesiyle kasdedilen mânâ hakkında S ü y û t i ezcümle şöyle der:
A h m e d * in Müsned'inde, Nevâdirül-Usûl'de ve el-Müstedrek*-te olan bâzı rivayetlerde bu hadiste geçen "Şehvet-i hafiyye"yi açıklayıcı şu ilâve vardır:
"Gizli şehvet nedir? diye soruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kul oruçlu olarak sabahlar. Sonra şehvetlerinden biri kendisine sunulur. Kendisi de o şehvete uyar ve orucunu bırakır (yâni bozar), buyurdu/'
Bir hadiste geçen bir ifâdenin açıklaması Resulullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) tarafından buyurulunca başka bir yorumlama yoluna gidilemez.
Sindi gizli şehvet ifâdesi ile ilgili başka yorumları da anlatıyor. Fakat yukardaki ilâve karşısında o yorumlar kanaatımca cılız kaldığından dolayı buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Bu hadiste, mü'minler için en çok endişe duyulan şeyin onların küfre gitmeleri, putperest olmaları değil de riyakârlık etmek suretiyle gizli şirk günahını işlemeleri olduğu bildirilir.
Bir Hâl Tercemesi
4203 nolu hadisin ravisi Ebû Sa'd bin Ebt Fadale el-Ensart (R.A.), sahâbller-dendir. Râvİsi Ziyad bin MIni'dır. Bu Mhâbinin bir hadisi vardır. (Hulasa, 490)

4206) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Her kim (ibâdetini gösteriş için halka) işittirirse Allah o kimseyi (yâni maksadını halka) işittirir ve kim (ibâdetinde) riyakârlık ederse Allah onun riyakârlığının cezasını verir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Atiyye el-Avfl bulunur ve zayıftır. Râvi Muhammed bin EbÎ Leylâ da onun gibidir. Bu hadîs. Cündüb <R-A.)'ın hadisi olarak Buhârt ve Müslim'de vardır. (Sünenimizdâ de bu hadisten sonra gelir).

4207) "... Cündüb (Radıyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; ResÛ-lullah (Sallallahü Aleyki ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim (ibâdetinde) riyakârlık ederse Allah onun riyakârlığının cezasını verir ve kim (ibâdetini gösteriş için halka) işittirse Allah onu(n niyetini halka) işittirir."[92]

İzahı

Zevâid yazan Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Zevâid nevinden saymıştır. Halbuki bu hadîsi T i r m i z i de Zühd kitabının "Riya ve Süm'a" babında rivayet etmiştir. Aradaki fark şudur : Hadisin birinci fikrası orada ikinci fikra olarak bulunur. İkinci fikra da orada birinci fikra olarak bulunur. Bir de "Yürâî" fiili ce-zimli değildir. Bilindiği gibi bu değişiklik hadîsin hüküm ve mânâsını değiştirmez. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmasını gerektiren bir durum görmüyorum. Bu hadîs A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Cündüb (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhârl ve Müslim de rivayet etmişler.
Bu iki hadis çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bu yorumları sıra ile meâlen buraya almayı uygun buldum:
Birincisi: Kim ibâdet sayılan bir şeyi halk görsünler diye işlerse, Allah onun bu niyet ve maksadını meydana çıkarmak suretiyle onu cezalandırır, teşhir eder. Kim de ibâdet sayılan bir şeyi halk işitsinler diye işlerse Allah kıyamet günü onu mahşer halkı içinde teşhir ve rusvay eder.
İkincisi: Kim ibâdet sayılan bir şeyi halk nazarında kıymet değer ve saygı kazanmak niyetiyle işlerse Allah onu halkın gözünden düşürür ve âhirette de ona bir sevab vermez.
Üçüncüsü: Kim işlemediği bir ibâdeti işlemiş görünürse Allah onun yalancılığını meydana çıkarıp teşhir eder.
Dördüncüsü: Kim halkın kusurlarını, eksikliklerini tâkib edip etrafa yayarsa Allah o kimsenin ayıp ve kusurlarını meydana çıkarıp hoşnutsuz eder.
Yukardaki yorumlar Fethü'l-Bâri'den ve Nihâye'den alınmadır.
El-Fetih yazan yukardaki yorumları açıklarken şunu da belirtir:
Bu hadis, ibâdet ve hayır işlerini gizlemenin müstehablığma delâlet eder. Ancak rehber durumundaki kimse, başkalarını teşvik için ve riyakârlık maksadı olmaksızın aleni olarak hayır işleyebilir. Tabii bunun meydanda ve aleni yapılması da ölçülü olmalıdır. Yâni ihtiyaç derecesine göre duyurulur gereksiz veya ihtiyaçtan fazla ise duyurul-mamalıdır, der.
Şu noktayı da belirteyim: İbâdet ve hayratın gizliliği, mü'min kişinin dînen mükellef olduğu farz namaz, farz oruç ve zekât gibi ibâdetler dışında kalan hayırlı işler için söz konusudur. Çünkü kişinin farz ibâdeti bir tabii ödev sayılır. Bunda gösteriş ve riyakârlık için pek yer yoktur. Herkesin yaptığı işlerdir. Ancak çok aptal ve kafasız bir kimse bu tabii ödevlerden dolayı halkın takdir, sevgi ve saygısını kazanma hevesine kapılabilir.[93]

22- Hased (Bir Kimsede Bulunan Bîr Nîmeti Çekememek Veya Güzel Haslete İmrenmek) Babı

Hased kelimesinin asıl mânâsı bir kimsede bulunan bir nimeti çe-kememek, o nimetin o kimsenin elinden çıkmasını temenni etmektir. Bir nimetin sahibinin elinden çıkmasını temenni ve arzu eden kişi bu yolda bir çalışma ve gayretin içine girsin veya girmesin hased suçunu işlemiş sayılır. Bu yolda bir çalışma ve gayreti varsa o zaman hased ve çekememezlik suçu yanında zulüm suçunu da işlemiş olur. Şâyet bir kimse başkasının elindeki nimetin elinden çıkması arzusunu irâdesi dışında duyuyor ve bu fena duygudan sıyrılmak istiyor ise in-şâallah mazur sayılır. Çünkü irâde ve istek dışındaki duygunun peşine düşülmedikçe, bilâkis o duygudan nefret edilip temizlenmek İstendikçe sırf duygu suç mâhiyetini pek taşımaz.
Hased'in bir de mecazî mânâsı vardır ki ona gıbta ve imrenme denilir. Yâni bir kimsenin elindeki bir nimetin o kimsenin elinden çıkması arzulanmıyor da benzerine kavuşulmak isteniyor. O nimet dünyalık bir nimet ise benzerine kavuşmayı arzulamak, mubah bir arzudur, sakıncalı bir tarafı yoktur. Şayet din ile ilgili bir nimet ise benzerine kavuşmayı arzulamak müstehabtır.
Bu bâbta rivayet olunan ilk iki hadîste geçen "Hased" kelimesi mecazi mânâya, yâni imrenme ve gıbta anlamına yorumlanmıştır. Bu itibarla terceme ederken imrenme ifâdesini kullanacağım.

4208) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü û«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Allah katında sevimli) imrenme'yalnız (şu) iki (haslet) de vardır : Allah'ın bir mal verip de onu hak (yolun) da harcamaya muvaffak ettiği adam (m bu hasleti) ve Allah'ın bir hikmet verip de o hikmetle hükmeden ve onu öğreten adam (in bu hasleti)."

4209) "... Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Allah katında sevimli) imrenme yalnız (şu) iki (haslet) de vardır: Allah'ın Kur'ân (bilgisini) verip de gece saatlerinde ve gündüz saatlerinde onunla amel eden adam (in bu hasleti) ve Allah'ın mal verip de onu gece vakitlerinde ve gündüz saatlerinde hayır yolunda harcayan adam (in bu hasleti)."

4210) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Hased (yâni başkasındaki bir nimeti çekememek), ateşin odunu yediği (mahvettiği) gibi sevablan yiyer (tüketir). Sadaka da suyun ateşi söndürdüğü gibi hatâyı söndürür. Namaz mü'minin nurudur. Oruç da ateşten koruyucu bir kalkandır/'
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Hadisin ilk cümlesini Ebû DâvÛd kendi süneninde Ebû Hüreyre <R.A.)'ın hadisi olarak rivayet etmiştir. Enes bin Mâlik (R.A.)'ın bu hadisinin senedinde tsâ bin Ebi îsa bulunur. Bu râvi zayıftır.[94]

İzahı

Ibn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişler, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid nevilidendir.
Hased kelimesi ilk iki hadîste sevimli ve makbul imrenme ve gıb-ta etme manasınadır. Son hadiste ise çekememezlik manasınadır.
Başka bir kimsede bulunan bir nimeti, bir hasleti çekememek, o nîmet veya hasletin sahibinin elinden çıkmasını arzulamak Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile haramdır. Son hadiste belirtildiği gibi bu mânevi hastalık, sahibinin sevablannı giderip mahveder. Başkasının elinde bulunan bir nîmet ve haslete gıbta etmek, imrenmek, yâni bir benzerine kavuşmayı arzulamak ise meşrudur, yasak değildir. Şayet o nîmet ve haslet dinsel ise ona imrenmek müstehabtır, sevabtır. İlk iki hadiste meşruluğu belirtilen hased, yâni imrenme ve gıbta etme bu nevîdendir.
Birinci hadiste meşruluğu belirtilen iki haslet şunlardır:
1. Bir mü'minin elindeki malı bir ölçü dâhilinde hak yolunda ve hayır uğruna harcaması hasletidir. Belirli bir ölçü dâhilinde dedim. Aslmda hadîste bu kayıt yoktur. Ama, kişinin malının tamamını hayır yollarına harcayıp da aile ferdlerini halka el avuç açacak hâle sokması dînen makbul bir davranış değildir. Bu hususta vârid olan hadîsler mevcut olduğu gibi bâzı âyetlerde buna işaret vardır. Bu nedenle bu kayıt melhuzdur.
2. Bir mü'minin edindiği dini ilim ve hükmetmesi ve bildirini başkasma Öğretmesi hasletidir.
İkinci hadiste meşruluğu belirtilen iki hasletten birisi yukarda birinci maddede geçen haslettir. Diğeri de Kur'an-ı Kerimi bilip onun-la amel etme hasletidir. Bu haslet de birinci hadiste geçen dîni bilgi hasletinin aynısıdır, denilebilir. Çünkü "Kur'ân-ı Kerim*! bilip onunla amel etmek", ifâdesi geniş kapsamlıdır. Kur'ân-ı Kerîm'i okumak, öğretmen, onunla hükmetmek ve benzeri hususları kapsar. Bu hadîste geçen "Ânâ" kelimesinin tekilinin "İnâ", "Enâ'\ "Inyün" ve "İn-vün" biçiminde olabildiği N e v e v î tarafından belirtilmiştir. Ne-v e v i bu kelimenin saatler demek olduğunu da bildirmiştir.
Son hadisin ilk cümlesinin Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edildiği notta belirtildi. Ebû Dâvûd' un, Edeb kitabında 'Hased hakkında gelen hadisler" babında Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği hadîs şöyledir:
"... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur i
Hasedden uzak durun. Çünkü hased, ateşin odunu (veya râvi dedi ki) yaş otu yediği (yakıp mahvettiği) gibi sevablan yiyer (giderip mahveder)."[95]

Bu Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Hased, sahibinin sevablarını tüketir.
2. Sadaka, sahibinin günahlarını bağışlatır. Günahlarından dolayı müstehak olduğu ateşi söndürür.
3. Namaz, sahibi için bir nurdur.
4. Oruç, cehennem ateşine karşı koruyucu bir kalkandır. Sahibini bir takım günahlardan korur ve bir takım günahlarının da bağışlanmasına vesile olur. Böylece cehennem ateşine karşı bir perdedir, engeldir.[96]

23- Bağıy (Yâni Zulüm ve Yaratıklara Kötü Muamele Yapmak) Babı

4211) "... Ebû Bekre (Radıyallâhü anhyûta rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah'ın, sahibi için âhirete ertelediği ceza ile beraber dünyada (da) cezasını çabuklaştırmasına zulüm ve akraba ile iyi ilişkiyi kesme günahlarından daha lâyık bir günah yoktur."

4212) "... Mü'minlerin anası Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sevabı en çabuk olan hayır, yaratıklardan herhangi birisine iyilik etmek ve akraba ile iyi ilgilenmektir. Cezası en çabuk olan şer de, zulüm - yaratıklara kötü davranmak ve akraba ile iyi ilişkiyi kesmektir."
Not r Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Salih bin Musa vardır. Bu râvi zayıftır.

4213) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Müslüman kardeşini küçümsemek (suçu) adama şer (huy) olarak yeterdir."

4214) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah, alçak gönüllü olunuz ve bâzınız bâzınıza zulüm edemez (etmesin) diye bana vahiy etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, basen bir seneddir. Çünkü ravi Sinan bin Sa'd'ın adının böyle mi, yoksa Sa'd bin Sinan mı olduğu yolunda ihtilaf vardır.[97]

İzahı

Ebû Bekre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z I, Ebû Dâvûd, Hâkim ve tbn-i Hibbân da rivayet etmişler. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisinin benzeri Müslim ve Tirmizl tarafından rivayet edilmiştir.
Â i ş e ile Enes (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisleri Zevâid ne-vindendir.
Bağıy i Zulüm etmek, haktan ayrılmak, İslâm devletine isyan etmek, yaratıklara karşı kötü davranmak ve kibirli olmak gibi mânâlara gelir. Sindi, hadîste geçen bu kelimeyi zulüm ve yaratıklara kötülük etmek şeklinde yorumlamıştır.
Katiat-ı Rahim: Akraba ile ilgiyi kesmek, onlara gerekli ilgiyi göstermemek ve onlara karşı üzerine düşeni yapmamaktır. Sıla-i Rahim de bunun zıddı ve tersidir. Yâni akraba ile iyi ilişki kurmak, onlara karşı üzerine düşeni yapmaktır.
Zulüm, haksızlık ve yaratıklara kötülük etmek ile akraba ile ilgisizlik suçlanna karşı âhirette verilecek cezadan başka dünya hayatında da ceza verileceği, hem de diğer günahların cezalarından önce verileceği, ilk iki hadiste bildirilmiştir. Bilindiği gibi bâzı suçların cezasının bir kısmı âhirete bırakılmakla beraber bir kısmı da dünyada verilir. İşte bu iki günah bu tür suçlardandır.
Üçüncü hadisten kasdedilen mânâ şudur: Bir adamın kötü huylu ve fena haslet sahibi sayılması için onun bir müslümam küçümsemesi yeter. Yâni başka bir kötülüğü olmasa bile bu suçundan dolayı şerir ve ahlâksız sayılır.[98]

24- Vera' (Yâni Haram Ve Şüphelî Şeylerden Titizlikle Sakınma) Ve Takva (Yâni Allah'tan Korkmak Ve Ona İtaat Etmek) Babı

4215) "... Atiyye eş-Sa'dî —ki Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sel-i sahâbîlerinden idi— (Radtyallâhü ankydtn rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kul. sakıncalı şeyden korktuğundan dolayı sakıncasız şeyi de bırakmadıkça müttakiler derecesine erişemez."[99]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i "Ebvabû Sıfati'l-Kıyâme" bölümünde ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
El-Münâvi, sakıncalı şeyi, haram olan şeyler diye yorumlamış ve sakıncasız şeyi de ihtiyaç fazlası helâl şeyler şeklinde açıklamıştır. Yâni "Kul haram bir şeyi işlemek korkusuyla haram olmayan ihtiyaç fazlası helal şeyi bırakmadıkça müttakiler derecesine erişemez."
Bir kavle göre sakıncasız şeyden maksad, lezzetli olan helâl şeylerdir. Yâni kul helâl olan lezzetli bol şeylere kendisini pek alıştırma-malıdır. Çünkü böyle alışırsa günün birinde helâl yoldan bulamazsa alışkanlığı yüzünden haram yollardan temin etmeye eğilmesi tehlikesi vardır. İşte kul bu tehlikeyi önceden sezerek harama düşmemek için helâl olan lezzetli bol şeyleri terketmedikçe müttakiler derecesine erişemez.
Muttaki: Takva sahibi demektir.
Takva ı Allah'tan korkmak, O'na itaat etmek, azaba sebep olan suçlardan sakınmak mânâlarına gelir.
Tuhfe yazarı Takvâ'nın şu üç mertebeye ayrıldığını bildirir: Birincisi: Küfürden, imansızlıktan arınmak suretiyle ebedi azab-tan sakınmak mertebesidir. (Bu mertebeye, müslüman olmakla erişilir).
İkincisi î Bütün günahlardan sakınmaktır. Yâni farz ve vâcib olan ibâdetleri yerine getirmek ve haram kılınan şeylerin tamamından sakınmaktır. Bir gurub âlime göre bu dereceye erişebilmek için küçük günahlardan da sakınmak gerekir. Din ıstılahında meşhur olan mânâ budur.
Üçüncüsü: Kulun içini ve kalbini Hak Teâlâ'dan başka her şeyden arındırması, bütünüyle Allah'a yönelmesi, aklı, fikri, zikri ve kalbinin dâima Allah ile meşgul olmasıdır.
Bu hadis, takvanın ikinci mertebesi için delil gösterilmiş ise de üçüncü mertebeye de delil olabilir.

4216) '... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâkü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
(Yâ Resûlallah)! İnsanların hangisi daha faziletlidir? diye soruldu. O :
Kalbi mahmûm (pâk) ve dili çok doğru olan her Cmü'min) kişi, buyurdu. Sahâbîler:
(Yâ Resûlallah>! Dili çok doğru olanı (n ne demek olduğunu) biliriz. Mahmûm kalb nedir? diye sordular. O:
(Mahmûm kalb), Allah'tan korkan, tertemiz, içinde ne günah, ne zulüm ile yaratıklara kötülük etmek, ne kin ne de hased (çekememez-lik) olan (kalb) dir, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sahih bir sened olup râvileri güveni-ir zâtlardır.

4217) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Lesûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Selfem) şöyle buyurdu, demiştir:
Yâ Ebâ Hüreyre! Şüpheli (yâni helâl mı, haram mı diye tereddüd ettiğin) şeylerden titizlikle sakın, (o takdirde) insanların (Allah'a) en çok kulluk edeni olursun. (Sana verilen dünyalığa) kanaatkar ol, (o zaman) insanların (Allah'a) en çok şükredeni olursun. Kendi nefsin için sevdiğin (iyi) şeyi insanlar için (de) sev (yâni arzula, o zaman olgun) mü'min olursun. Sana komşu olanlara iyi komşuluk et, (o takdirde kâmil) müslüman olursun ve az gül. Çünkü gülmenin çokluğu kalbi öldürür (yâni karartıp katılaştınr)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. RâvI EbÛ Recâ'nın adı Muhriz bin Abdülah el-Cezeri'dir,[100]

İzahı

VeraT: Yukarda da belirttiğim gibi haram şeyler yanında şüpheli olan şeylerden de titizlikle sakınmaktır. Bu hasleti nefsinde bulunduran kimseye " Veri*" denilir. Yasaklanan şeyler ile yasak olması muhtemel şeylerden sakınmak ve bu hususta titizlik göstermek emredilmiş şeyleri yapmaktan daha kolay değil; bilâkis daha zordur. Bu sebeble bu alanda kulluk etmek çok önemlidir.
Hadisin: 'İnsanların (Allah'a) en çok kulluk edeni olursun" ifâdesi "En çok kulluk edenlerden olursun" şeklinde yorumlanır. Hadîsin "En çok şükredeni olursun" ifâdesi de "En çok şükredenlerden olursun" biçiminde yorumlanır.
Hadîsin "mü'min" ve "müslim" kelimeleri de olgun ve kâmil olan mü'min ve müslüman diye yorumlanır.
Hadis, sayılan hasletlerin fazilet ve güzel sonuçlarını bildirir.

4218) "... Ebû Zerr (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Resû-hıllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Tedbir gibi bir akıl yok, nefsi (müslümanlara eziyet etmekten) alıkoymak gibi bir vera* (= günah ve şüpheli şeylerden dikkatle sakınmak) yok ve huy güzelliği gibi bir şeref yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-K&sim bin Muham-med el-Misrl bulunur. Bu râvi zayıftır.[101]

İzahı

Hadiste geçen "Tedbîr" kelimesinden maksad ileri görüşlü, işlerin sonuçlarını düşünen, yararlı ve zararlı yönleri iyi kestirebilen akıldır. Yâni en değerli akıl bu niteliği taşıyan akıldır.
Vera*: Yukarda müteaddid defa belirttiğim gibi haram ve şüpheli şeylerden titizlikle sakınmaktır. Keff de hemen hemen aynı mânâyı ifâde eder. Çünkü bu da nefsi yasak şeylerden vazgeçirmek, alıkoymak demektir. Bu itibarla T ı y b î : Burada Keff'ten maksad nefsi müslümanlara eziyet etmekten alıkoymaktır, demiştir. Biz de buna göre terceme etmeyi tercih ettik.

4219) "... Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü o» A J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Haseb (yâni kişiyi halk nazarında yücelten şey) maldır. Kerem (yâni kişiyi Allah katında yücelten şey) de takvadır."[102]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi "Hucürât" sûresinin tefsiri'bölümünde rivayet etmiştir. Ayrıca Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişler.
Hadiste geçen "Haseb" kelimesinin asıl mânâsı kişinin iftihar vesilesi ettiği gerek kendisine gerekse baba ve dedelerine âit dünyalık meziyetler ve şereflerdir. "Kerem" de kişinin hayır, şeref ve faziletleri kendisinde toplamasıdır. T ı y b i: Bu tarifler kelimelerin lügat mânâlarıdır, dedikten sonra sözüne devamla söyle der:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki kelimeyi lügat mânâlarından alarak halk arasında meşhur olan mânâ ile Allah katında makbul olan mânâlara aktarmıştır. Yâni halk nazarında fakir olan kimse için hiç bir şeref yoktur. Çünkü fakire hürmet edilmez, önemli toplantılara çağınlmaz. Şeref ve değer yalnız dünyalığı olanlara veriliyor. Allah katında ise değer, kıymet, şeref ve üstünlük ancak takva, yâni Allah korkusu ve O'na itaat etmekledir.

4220) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü <m*;'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz ben öyle bir kelime (Osman — kendi rivayetinde — de-diki: öyle bir âyet) bilirim ki eğer insanların hepsi onu tutsaydilar, hepsine yetecekti, buyurdu. Sahâbilert
Yâ Resûlallah! Hangi âyettir? dediler. O, buyurdu ki: = «ve kim Allah'tan korkarsa, Allah o kimseye (doruktan genişliğe) bir çıkış yolu ihsan eder.» (Talâk, 2) demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin ravileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kesik)tir. Çünkü Ebü's-Selil, Ebû Zerr (R.A.)'a yetişmemiş* tir. Bu durumu et-Tehzito yazan söylemiştir.[103]

25- Kişiyi İyi Haslet ve Güzel Sıfatlarıyla Anmak Babı

4221) "... Ebû Züheyr es-Sakafî (Radıyaltâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Nebâvet veya Benâ-vefte (râvi dedi ki Nebâvet Tâif'ten bir yerdir) bize bir konuşma yaparak :
Nerde ise cennetlik olanları cehennemlik olanlardan ayırdedip tanıyabilirsiniz, buyurdu. Sahâbîler:
Onları ayırdedip tanımak ne ile (olabilir) ? diye sordular. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İyilikle anmak ve kötülükle anmak suretiyle (olur). (Çünkü) siz birbiriniz hakkında (şâhidlik eden) Allah'ın şâhidterisiniz, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh olup râvilerî güvenilir zâtlardır. Ebû Züheyr (R.A.)'ın bundan başka hadisi İbn-i Mâcete yanında yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hadisi hiç yoktur.[104]

İzahı

Sena i Hasan: Kişiyi iyi hasletleri ve güzel sıfatlarıyla anmaktır.
Senâ-i Seyyi s Kişiyi kötü hasletleri ve fena sıfatlarıyla anmaktır.
Sena kelimesi aslında iyilikle anma işinde kullanılır. Burada edebî san'at gereği olarak, müşâkele için kötülükle anma işinde de kullanılmıştır.
Bu hadise göre cennetlik olmanın alâmeti kişinin iyilikle anılma-sidir. Cehennemlik olmanın alâmeti de kişinin kötülükle anılmasıdır.
Hadisin; = "Siz (yer yüzünde) Allah'ın şâhidlerisiniz," cümlesindeki muhâtablar sahâbilerdir. Yâni sahâbiler bir kimseyi tezkiye ederek iyi olduğunu söyler ve hayırla anarlarsa, bu tezkiye ve şâhidlik o kimsenin cennetlik olduğunun alâmetidir. Bunun aksine bir kimsenin kötü olduğunu söyleyip onu şer ile anarlarsa bu şâhidlik o kimsenin cehennemlik olduğunun alâmetidir.
Bâzı âlimler bu hükmün sahâbilere mahsus olduğunu söylemişler. Fakat diğer bâzı ilim adamları bu hükmün sahâbîlerin izinde yürüyen dindar müslümanlara da şümullü olduğunu söylemişler.
Sindi bu iki görüşü naklettikten sonra: Bir kavle göre hayır ile anmak, kişinin fiil ve hareketlerine uygun ise, yâni gerçekten o kişi Allah'a bağlı, ibâdetine düşkün ve güzel ahlâk sahibi ise o takdirde tezkiye sayılır ve onun cennetlik olduğunun alâmeti sayılır. Aksi takdirde sayılmaz. N e v e v i şöyle demiştir: Sağlıklı olan görüş şudur ki bu hüküm umûmîdir ve kayıtsızdır. Bu itibarla bir müslü-man ölür de herkes veya halkm çoğunluğu Allah'ın ilhamı ile o müs-lümanı tezkiye ederek hayır ile anarsa, iyi bir kimse olduğunu söylerlerse, bu tezkiye ve şâhidlik o kişinin cennetlik olduğunun alâmetidir. Hattâ bu tezkiye onun fiil ve davranışlarına pek uymasa bile hüküm budur. Çünkü kötülük işleyen kimsenin mutlaka azab çekmesi ve cehenneme atılması vâcib değildir. Allah dilediğini bağışlar. Allah'ın o ölüyü halkın çoğunluğuna tezkiye ettirmesi onu mağfiretine kavuşturmasının belirtisidir, diye bilgi vermiştir.
Buhari, Cenaze kitabının "İnsanların ölüyü iyilikle anması" babında E n e s (Radıyallâhü anhî'den buna benzer bir hadis rivayet etmiştir. O hadis bizim sünenimizde 1491 numarada geçti. Bu-h â r i' nin o hadisi ile arkasındakinin izahı bölümünde î b n - i H a c e r özetle şu bilgiyi verir .-
Kişi hakkında iyi şâhidlik ve hayır ile anmak hususunda Da-v û d i şöyle demiştir: Bu konuda muteber ve geçerli olanı, fazilet sahibi dürüst insanların şâhidliği ve tezkiyesidir. Fâsık ve günahkâr insanların şâhidliği muteber değildir. Çünkü bu gibi insanlar bazen kendileri gibi olan insanları övüp iyilikle anarlar. Keza ilgili şahıs ile aleyhinde konuşacak

kimse arasında bir düşmanlığın da bulunmaması gerekir. Çünkü düşmanın şâhidliği muteber değildir.
Müellifimizin 1491. hadisinde "Mü'minler Allah'ın yer yüzünde şâ-hidleridir" ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde, kişinin iyilikle veya kötülükle anılması hakkındaki şâhidliğin sâdece sahâbilere ait olmayıp mü'minlere de şümullü olduğuna delâlet eder. Bu konu ile ilgili gerekli bilgi kısmen orada verilmiştir. Oraya da bakılabilir.
Hadisin râvisi Ebû Züheyr es-Sakafi (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Adı M u â z veya Ammâr bin H a m i d' -dir. Bir tek hadîsi îbn-i Mâcete tarafmdan rivayet edilmiştir. Râvisi de oğlu Ebû Bekir' dir.[105]

4222) "... Külsûm el-Huzâîe(Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek t
Yâ Resûlallah! İyilik ettiğim zaman iyilik ettiğimi ve fenalık ettiğim zaman fenalık ettiğimi nasıl bilebilirim? diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Senin (ne ettiğini bilen) komşuların: İyilik ettin, dedikleri zaman hakikaten iyilik etmişsin ve onlar t Fenalık ettin, dedikleri zaman gerçekten fenalık etmişsin, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Külsûm el-Huzâl'nin hadisine dâir çenedin râvileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened mürseldir. Külsûm bin Alkarna ki ona İbnül-Mustaük da denilir. îbn-i Hibbân onu güvenilir zâtlar arasında anmıştır. îbn-İ Abdi'1-Berr, onun hadislerinin mürsel olduğunu, çünkü sahâbiliğinin sübuta ermediğini söylemiştir. Ebû Naîm de aynı şeyi söylemiştir. Alimler onun babasının sahâbl olduğunu söylemişlerdir.

4223) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü a«A)'den rivayet edildiğine göre bir adam; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)*e:
İyilik ettiğim zaman (yaptığım işin iyi olduğunu) ve fenalık ettiğim zaman (yaptığım işin fena olduğunu) nasıl bilebilirim? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de):
Sen (ne yaptığını bilen dindar) komşularını i İyilik ettin, söylerken işittiğin zaman muhakkak iyilik etmiş (olur) sun ve sen onlun ı Fenalık ettin, derken işitince gerçekten fenalık etmiş (olur) sun, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Abdullah bin Mes'ûd (R.A.)'m bu hadisine dâir sened sahihtir, râvileride güvenilir zâtlardır. İbn-i Hibbân da bu hadisi Abdurrezz&k yoluyla bu senedle rivayet etmiştir.[106]

İzahı

Zevâid nevinden olan 1 b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ahmed ve Taberâni de rivayet etmişlerdir. Ondan önceki hadis de Zevâid nevindendir.
Bu iki hadîs de komşuların kendilerine komşu durumunda olan bir kimsenin durum ve davranışları, fiilleri, yaşantısı ve ahlâkı ile diğer halleri hakkında leh veya aleyhte şâhid olduklarına işaret eder. Şu halde komşular onun bu durumlarını tasvib ederek iyi bir insan olduğunu söylerlerse o kimse iyi sayılır ve bunun aksine durumunu tasvib etmeyip kötülük ettiğini, fena insan olduğunu söylerlerse o kimse fena sayılır.
Sindi: Maksad adamın yaptığı şeyleri bilen komşulardır, demiştir. El-Azîzl de: Maksad dindar olan komşulardır, demiştir. Bu iki kayda ihtiyaç olduğu için tercemede parantez içi ifâde ile işarette bulundum. Çünkü dindar olmayan, yâni yaşantısı İslam'a uygun olmayan ve çeşitli günahları işlemeyi alışkanlık hâline getirmiş durumda olan komşular, bazen kendileri gibi olanları tasvib ederler, hattâ kendileri gibi olmayan müslümanları tenkid ederler, beğenmezler. Keza kişinin yaptığı şeylerden tamamen habersiz olan komşuların leh veya aleyhteki şahidlikleri de pek yerinde sayılmaz.
Hülâsa: Kişinin yaptığı şeyleri bilen dindar komşuları onu iyilikle anarlarsa o kimse iyidir ve şayet onu kötülükle anarlarsa o takdirde fena bir kimsedir.

4224) "... İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhümâyâa.n rivayet edildiğine gÖ-re; Resulullah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cennetlik olan (mü'min) o kimsedir ki Allah onun iki kulağını, (işlediği) iyi bir şeyden dolayı insanların övgüsü ile doldurur. Kendisi de (hayır ile anıldığını) işitir. Cehennemlik olan da o kimsedir ki Allah onun iki kulağım (işlediği) şer bir şeyden dolayı insanların (onu) fena anmaları sözleriyle doldurur. Kendisi de (şer ile anıldığını) duyar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. Râvi Ebü'l-Cevzâ'nın adı Üveys bin Abdiilah er-Rib'i'dir. Râvi Ebû Hi-lâhn adı da Muhammed bin Süleym'dir.
Külsûm (R.A.)'in Hâl Tercemesi
4222. hadîsin râvisi Külsûm (R.A.) bin Alkarna bin Naciye bin el-Mustalık el-Huzâî sahâbîdir. Bir hadisi vardır. Aynca İbn-i Mes'ûd, Cüveyriye ve Zeyneb bint-i Cahş (R.A.Vden rivayette bulunmuştur. Râvisi ise îmrân bin Umeyr ve Zü-beyr bin Arabi veya bin Adİ'dir. Ebû Dâvûd, Nesâl ve Îbn-İ Mâceh onun rivayetlerini almışlar. (Hulâsa, 321)

4225) "... Kbû Zı-rr {Radıyaliâhü a>ıh)\\w. Şöyle cienııştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Adam Allah (rızâsı) için (hayırlı) şey işler. İnsanlar da bu işten dolayı onu severler (yâni bu duruma ne buyurulur)? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu (sevgi), mü'mhıin (kavuşacağı) müjdenin âcil olanıdır, buyurdu."[107]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyaliâhü anhümâ)'nın hadisi Zevâid nevindendir. Bu hadîsten maksad şudur: Cennetlik olan mü'min o kimsedir ki Allah onu hayırlı şeyleri yapmaya muvaffak eder. Sonra onun bu hayırlı işi yaptığını halk arasında yayar ve böylece herkes durumdan haberdar olur. Nihayet herkes veya halkın çoğunluğu o kimseyi hayır ile o kadar anar ki kendisi de bunu çokça işitir. Tabii, adamın o hayırlı şeyleri sırf Allah rızâsı için yapması ve gösterişten riyakârlıktan uzak olması şarttır. Aksi takdirde o iş hayır olmaktan çıkıp vebal hâline gelmiş olur. Bir de adamın o hayırlı şeyden dolayı halkın takdir ve sevgisini taleb etmemesi, bu hususta bir gayret içine girmemesi gerekir. Çünkü bir hayırda ihlâs zedelendiği zaman pek kıymeti kalmaz. Cehennemlik olan da o kimsedir ki şer ve fena şeyler işler. Allah onun bu durumunu insanlara duyurur ve neticede o kişi halkın diline düşer. Herkes onu fenalık ve şer ile anar. Nihayet kendisi de halkın bu tepkisini çokça duyar.
Ebû Zerr-i Gıfâri (Radıyaliâhü anh)'in hadisini Müslim de "Kitâbü'1-Birr Ve*s-Sı!a" bölümünün son babında rivayet etmiştir. N e v e v i bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Âlimler demişler ki: "Bu (sevgi) mü'minin (kavuşacağı) müjdenin âcil olanıdır" cümlesinin mânâsı şudur: Halkın o hayır sahibini sevmesi, onun için hayırlı peşin bir müjdedir ve âhireti için saklanan müjdenin belirtisidir. O peşin müjde, Allah'ın kendisinden razı olduğunun ve onu sevdiğinin alâmetidir. Bir hadiste belirtildiği gibi Allah kulunu sevince onu halka da sevdirir.
Tabii yukarda anlatılan durum, hayır sahibi kişinin bir teşviki ve gayreti olmaksızın halkın kendiliğinden onu hayır ile anması hâline mahsustur. Şayet kendisinin teşvik ve gayreti sonucu halk onu överse bir değeri kalmaz.

4226) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Bir adam:
Yâ Resûlallah! Ben (hayırlı) bir iş yapanın. Sonra (o işi yaptığım) duyulur. Ben de duyulmasından hoşlanırım (yâni bu duruma ne buyurulur)? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Senin İçin iki sevab vardır: Gizli yapmak sevabı ve açıktan yapma sevabı, buyurdu."[108]

İzahı

Bu hadîsin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Bu hadîs, yapılan hayırlı bir şeyin başkası tarafından duyulması ve hayır sahibinin bundan hoşlanmasının sakıncalı olmadığına delâlet eder. Hattâ, hayır sahibinin teşvik ve gayreti olmaksızın başkası tarafından duyulması hayır sahibi için ikinci bir sevab vesilesidir. Çünkü başkası için örnek olma durumu vardır.
Bilindiği gibi gizli ve aşikâr her türlü hayrın Allah katında makbul olması için ihlâs, yâni sırf Allah rızâsı için yapılmış olması şarttır. Bu ihlâs zedelenmedikten sonra hayrın aşikâr yapılmasında bir sakınca yoktur. Bilâkis başkasının hayra teşviki açısından sevab olur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e soru soran zât, ihlâslı olarak yaptığı işin başkası tarafından duyulmasının o gibi hayra teşvik vesilesi olacağını umduğu için hoşlanmıştır. Yoksa bir takdir veya şöhret gibi dünyalık bir gaye için değildir. Bu sebepledir ki hem gizli hayır yapma hem de aşikâr hayır yapma sevabını kazanmış olur.[109]

26- Niyyet Babı

Niyyet * Lügatta kalbin bir şeye karar vermesidir. N e v e v i böyle tanımlamıştır. K i r m â n î ise: Niyyet, bir şeyi kasdetmek-tir. Kalbin karar vermesi ise bir şeyi kasdettikten sonra oluşur, demiştir. Beyzâvî de: Niyyet: Kalbin, yararlı bir şeyi elde etmeye veya zararlı bir şeyi defetmeye uygun gördüğü bir fiil veya işe yönelmesidir, demiştir.
Niyyet: Şer-i Şerifte ise Allah rızâsını kazanmak ve emrine uymak için bir işe yönelmeye kalben karar vermek ve serbest irâdeyi o yöne yöneltmektir.

Bu babın ilk hadisinde Niyyet kelimesi lügat mânâsında kullanılmıştır.

4227) "... Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, demiştir:
Ameller (yâni kişilerin kendi iradeleriyle işlediği şeylerin değeri) ancak niyetlere göredir ve herkese ancak niyet ettiği şey vardır.
Artık kimin (küfür diyarından İslâm memleketine) hicreti (nden niyet ve gayesi) Allah ve Resûl'üne yönelik olursa o kimsenin hicreti (gerçekten) Allah'a ve Resûl'ünedir. Kimin hicreti elde edeceği dünyalık veya evleneceği bir kadın için olursa o kimsenin hicreti (sevaba yönelik olmayıp) göç etmesine sebep olan (dünyalık veya kadın) a-dır."[110]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Sindi bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: Âlimler bu hadîs hakkında sahifeler dolusu konuşmalar yaparak müteaddid mânâlar vermişler. Bence mânâsı şöyledir: Kişilerin kendi iradeleriyle işledikleri fiiller ancak niyet, yâni kalbin kararıyla oluşur. Başka türlü hiç bir fiil meydana gelemez. Bir fiil ve işten elde edilecek menfaat veya zarar ancak niyete göredir. Yapılan bir şeyin ibâdet sayılması veya cezayı gerektiren suç olması ancak niyetten kaynaklanır. (Meselâ hayırlı bir harcama yapan kişinin niyeti Allah rızâsı olduğu takdirde bu harcama ibâdet sayılır ve sevaba vesile olur. Eğer niyet ve gaye riyakârlık ve gösteriş ise o harcama ibâdet değil, günah sayılır ve cezayı gerektirir). Küfür diyarından İslâm memleketine göçeden kimsenin maksad ve gayesi Allah ve Resulünün rızâsını kazanmak ise bu hicret sevabtır, ibâdettir. (Şayet hicretten maksad dünyalık kazanmak veya bir kadınla evlenmek ise bu hicretten dolayı sevab kazanmak sözkonusu değildir.) Ben bâzı derkenar yazılarımda bu hadisin mânâsını bu doğrultuda izah ettim. Hadisin ifâde tarzını düşünen bir kimse mânâsının böyle olduğunu müşahede eder.
Tuhfe yazan da hadisin izahına geniş yer vermiştir. Bâzı bölümlerini nakletmekle yetineceğim. Yazar özetle şöyle der:
Amellerin geçerliliği niyete bağlıdır. Niyetsiz işlenen ibâdet ve amel geçersiz sayılır. Nevevi böyle yorum yapmıştır. Bu yoruma göre ameller ifâdesinden umûmî bir mânâ kasdedilmiş olur.Yâ-ni işlenen şey fiil veya söz olabilir. Keza farz olsun, vâcib veya nafile -sünnet olsun, az olsun çok olsun fark etmez. Ancak bu şeylerin sorumluluk şartlarını taşıyan mü'minler tarafından işlenmesi gerekir. Yâni bir mü'minin ettiği herhangi bir ibâdetin geçerli ve makbul sayılması için niyet şarttır.
Bâzı ilim adamları: Hadîsin "Ameller ancak niyetlere göredir" cümlesinden maksad amellerin olgun sayılması için niyet gerekir, demisler. Diğer bir kısım ilim adamlarına göre bundan maksad amellerin sağlıklı olması için niyet şarttır.
Hicret kelimesinin lügat mânâsı bir şeyi terketmektir. Bir yere hicret ise başka yerden oraya göç etmektir. Şer-i Şerifte ise Hicret t Allah'ın yasaklamış olduğu şeyi terketmektir. Bir yerden başka bir yere göç etmek mânâsına olan Hicret, İslâm târihinde iki biçimde olmuştur :
Birincisi: Mekke devrinde müslümanlann korkudan, yâni Mekke müşriklerinin baskısından dolayı oradan Habeşistan'a göç etmeleridir. Buna tehlikeli bölgeden, güvenilir bölgeye hicret denilir. Mekke' den Medîne-i Münevvere'ye hicretin ilk sıralarındaki hicret de bu tür hicretten sayılır.
İkincisi s Küfür memleketinden îslâm memleketine hicrettir. Bu da müslümanlann M e d i n e" de iyice yerleşmesinden sonra Mekke' nin fethine kadar olan süre içinde müslümanlann Medine'ye yaptıkları hicrettir. Mekke fethedildikten sonra ise hicret ancak küfür diyarından îslâm memleketine olabilir.
Hadîste dünyalık için yapılan hicretin ibâdet sayılamıyacağına işaret edilmiştir. Bir adamın evleneceği kadın için hicreti de dünyalık için yapılan hicretin şümulüne girdiği halde hadîste yer alması bu hadisin buyurulmasma neden olan olay dolayısıyladır. Şöyle ki, T a -berâni' nin râvileri güvenilir zâtlardan oluşan bir senedle rivayet ettiği bir hadîste "îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh), şöyle demiştir: İçimizde Ümmü Kays isimli bir kadınla evlenmek isteyen bir adam vardı. Kadın evlenmeyi kabullenmesi için adamın (Mekke'den Medîne-i Münevvere'yeî hicret etmesini şart koştu. Adam da bunun üzerine hicret etti ve sonra kadmla evlendi. İbn-i Mes'üd (sözüne devamla) demiş ki: Biz adama Ümmü Kays muhaciri, derdik/"
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhî bunu anlatmakla adamın söz konusu niyetinden dolayı hicretin sevabım yitirdiğine işaret etmiştir. Halbuki adam ettiği hicret dolayısıyla büyük bir sünnet olan evlenme ibâdetini de kasdetmişti. Artık sırf dünyalık için hicret eden bir kimsenin sevab kazanması düşünülmemelidir.
Hadisin izah edilecek başka yönleri de mevcuttur. Biz bu kadar-hk bilgi ile yetinelim. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler Kütüb-i Sitte'nin şerhlerine başvurabilirler.

4228) "... Ebû Kebşe el-Enmârî (Radtydttâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resulu 11 ah (SallaUahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Bu ümmetin durumu, şu dört kişinin durumu gibidir t (Birincisi), Allah'ın mal ve (dinî) ilim verdiği bir adamdır. Bu adam, malı (m harcama) hakkında ilmiyle amel ederek (yâni dinî bilgisinin ışığında hareketle) onu hakkı (olan zekât, sadaka ve ikram) uğrunda harcar. (îkincisi), Allah'ın (dinî) ilim verip de mal vermediği adamdır. Bu da (Kalbinde) : Eğer şu malın misli benim olsaydı, ben (de) şu adamın İşlediğinin mislini işlerdim, der. Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu İki adam (asıl) sevabta eşittir, buyurduktan sonra ve (üçüncüsü) Allah'ın mal verip de (dînî) İlim vermediği adamdır. Bu adam, maunda şuursuzca hareket ederek hakkının dışında (yani nefsi arzulan uğrunda) harcar ve (dördüncüsü), Allah'ın ne (dinî) ilim ne de mal verdiği adamdır. Bu da: Eğer bu malın misil benim olsaydı, ben (de) bu adamın maunda yaptığı şeylerin mislini yapardım (yâni nefsi arzulanırı yolunda harcardım), der. Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
Bu iki adam (asıl) günahta eşittir.
(İbn-i Mâcete demiş ki) bu hadisin mislini ... senediyle İshâk bin Mervezî ve bir mislini ... senediyle Muhammed bin İsmail bin Semû-re bize rivayet etti."[111]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z İ de Zühd kitabında rivayet etmiştir. Ay-nca Abmed de bunu rivayet etmiştir.
Hadiste geçen ilim kelimesi dîni ilim mânâsına yorumlanmıştır.
Bu hadîste malı olup da bunun bir miktarını hayır yollarında harcayan mü'minin sevabı ile malım olsa ben de falan adam gibi bir miktarını hayır yollarına harcarım diye kalben azim ve karar veren mü'minin sevabının eşit olduğu belirtiliyor. Sindi der ki yâni sevabın aslı bakımından eşitlik vardır. Fakat sevâbm miktarı hakkında eşitlik yoktur. Çünkü başka hadîsle sabit olduğu gibi hayırlı bir şeye kalben karar veren, niyetlenen mü'min için bir sevab yazılır. Mü'-min o hayrı işleyince sevabı 10 kata çıkarılır.
Malım şuursuzca nefsi arzular uğrunda ve bâtıl yollarda harcayan câhil kişinin hâlini görüp de benim malım olsaydı ben de bunun gibi harcardım diyen câhil de günahkâr sayılır. Hadîste bu iki câhilin günahta eşit olduğu belirtilir. Burada da maksad günahın aslında eşitliktir, miktarında eşitlik kasdedümemiştir. Çünkü birisi malını bâtıl yollarda bilfiil harcamış, diğeri ise böyle bir şey işlememiştir. Bir günahı işlemeyen kimse, o günahı işlemiş sayılmaz. Ancak bu câhil o tür günahı işlememekle beraber benim malım olsaydı ben de falan kişi gibi malımı sefahat yollarında harcardım, demekle günah işlemiş olur. Çünkü böyle bir söz söylemek günahtır.
Müellifimiz bu hadîsi kısmen değişik üç ayrı senedle Ebû Keb* ş e (Hadıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Ebû Kebşe (R.A.)'nİn Hâl Tercemcsi
Ebû Kebşe el-Enmârl (R.A.)'ın adı Sa'd bin Ömer veya bunun aksi, yâni Ömer bin Sa'd'dır. Bu zat sahabldir. Ravisi Salim bin EbİI-Ca*d'dır. Tirmİzl Ebû Dft-vûd ve tbn-i Mftceh onun hadislerini rivayet etmişler. (Hulasa, 468)

4229) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyie buyurdu, demiştir:
İnsanlar (ölürken taşıdıkları) niyetleri üzerine diriltilirler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Leys bin Selim bulunur. Bu râvi zayıftır. Ama Müslim'in rivayet ettiği Câbir (R.A.)'ın hadîsi bu hadis için bir şâhiddir. Yâni te'yid eder.

4230) "... Câbir (Radtyallâkü onA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
İnsanlar (ölürken taşıdıkları) niyetler üzerine haşrolunurlar."[112]

İzahı

Zevâid nevinden olan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d de rivayet etmiştir. Zevâid yazan Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisini Zevâid nevinden saymamıştır. Müslim, bunun benzerini "Kitâbü'I-Cenneti" bölümünün son babında rivayet etmiştir. M ü s li m ' in rivayet ettiği Câbir (Radıyal-
lâhü anh)'in hadîs metni; <Xs~ oUU Ji- jŞ '^ c^L = "Her kul öldüğü hâl üzerine diriltilir" şeklindedir. Zevâid yazarının Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi için şâhid durumunda olduğunu söylediği Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisi budur.
Ne v e v i, Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ile ilgili olarak : Alimler bu hadisin mânâsının şöyle olduğunu söylemişler:"Yâni her kul öldüğü hâl üzerine diriltilir, demiştir.
Câmiü's-Sağîr haşiyesinde el-Hıfnİ, Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin izahı meyânında şöyle der: Yâni insanlar öldüğü zaman taşıdıkları niyetleri ne ise ona göre diriltilir. Bu nedenle bir cinayet işleme kararında olup bu suçu işlemek için fırsat kollarken bunu gerçekleştiremeden ölen bir kimse bu çirkin niyeti ve kararı taşıyarak diriltilir ve azminden dolayı sorumlu tutulur.
Mahşerde bu sıfatı taşıyarak teşhir edilir. Bunun aksine dîni ilim öğrenmek veya oruç tutmak niyet ve kararında iken bunu gerçekleştirmeden ölen bir kimse bu güzel sıfatı taşıyarak diriltilir ve sanki o hayrı işlemiş gibi sevablandırıhr.
El-Azizî de; Yâni insanlar ölürken taşıdıkları hayır veya şer niyetler üzerine diriltilir ve bu niyetlere göre sevab veya ceza görürler, demiştir. El Azizi "Yâ" harfi bölümünde ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde bulunan "Niyyetler" kelimesini "Ameller" diye yorumlamıştır. Bu yoruma göre hadîsin mânâsı şöyle olur: "İnsanlar işledikleri

ameller üzerine diriltilir." Artık Allah'a itaat eden mü'min mükâfatlanır. Günahkâr mü'min ise Allah'ın dilemesi hükmü altındadır. Yâni Allah dilerse bağışlar. Dilerse cezalandırır.
E 1 - H ı f n î de bu bölümde e 1 - A z i z î gibi niyetleri ameller diye yorumlamıştır. Bu iki âlimin böyle yorum yapmalarının sebebi benim kanaatıma göre Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisidir. Çünkü Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini yukarda N e -v e v İ' den naklen beyân ettiğim gibi ilim adamları böyle yorumlamışlar.[113]

27- Emel (Yâni Uzun Ömür Ve Bol Mal Gibi Nefsin Hoşlandığı Şeyleri Ummak) Ve Ecel Babı

Emel i Yukarda tarif edildi. Böyle de tarif edilmiştir: Emel: Ak-len mümkün olan şeyleri elde etmeyi arzulamak ve istemektir. Tûl-i emel ise emelin uzayıp gitmesidir. Bu haslet ve huy, insanlann çoğunda mevcuttur. İnsanoğlu genellikle bitmek tükenmek bilmeyen emeller peşinde koşar ve ömrü buna yetmez. Ancak Allah'ın inayet ve yardımına muvaffak olan ve toplumda sayısı az olan bâzı mü'minler uzayıp giden emeller girdabına kapılmaz.
4231) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) (sahâbiler için toprak -kum üzerine değnekle) kare biçiminde bir şekil, o şeklin ortasına bir çizgi, ortadaki çizginin yanma doğru çizgiler ve kare biçimindeki o şeklin dışında bir çizgi çizdi. Sonra (sahâbilere) .-
Bunun ne olduğunu bilir misiniz? buyurdu. Sahâbîler:
Allah ve Resulü en iyi bilendir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
İnşân (karenin içindeki) orta çizgidir. O çizginin yanına doğru olan çizgiler, insana arız olan (hastalık, açlık vesâir) musibetler - afetlerdir. Bu arızalar her yerden onu (zehirli yılan - akrep gibi) sokup ısırmaya yönelir. Şayet bu musibet - âfet ona isabet etmez (yakahya-maz) ise bu musibet - âfet ona isabet eder (yakalayıp sokar). Kare biçimindeki şekil de onu çevreleyen eceldir. Karenin dışındaki çizgi de emeldir, buyurdu.[114]

İzahı

Bu hadisi BuhârI, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), insanı, dünya hayatında başına gelen çeşitli musibet ve âfetleri, eceli ve kavuşamıyacağı emeli çizdiği şekil ile sahâbilere anlatmıştır. Âlimler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu şekli mübarek eliyle toprak ve kum üzerine çizdiği ihtimâlini kuvvetli gördükleri için bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim. O'nun konuyu çizdiği şekille anlatması muhâtablann ve sonradan gelen müslümanların bunu daha yi kavraması içindir, kanaatmdayım.
Hadîste beyân buyurulan şeklin okuyucularım tarafindan daha iyi anlaşılması için aşağıda gösterilmesini uygun buldum. Şekil şöyledir:
Kare kenarları Eceldir, Ölümdür

		J9		snifli		mv	
İnsan	t *	• \	' «	' >	• \	f>	'
Y	t>	' *		<- *	> /		
	Âfet	er.	Uüs	öetk	îr		

Emel, Arzu
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t
Mürebba'ı Dört köşe, kare demektir.
Hatt t Çizgi demektir. Çoğulu Hutût gelir.
A'radt Aradın çoğuludur, arızalar demektir. Burada insanoğlunun basma gelen hastalık, fakirlik, açlık, perişanlık ve diğer musibetler ve âfetler kasdedilmiştir.
Nehş t Zehirli hayvanın sokması, bir şeyi ısırmak ağıza almak mânasına gelir. Nehs de aynı mânâyı ifâde eder.
İnsanoğlunun başına musibetler ve âfetlerin gelmesi Nehş veya Nehs fiili ile ifâde edilmekle zehirli hayvanın sokması gibi insana elem ve ıztırab verdiğini vurgulamak kasdedilmiştir.
Hadis, emel ve arzuların kısa tutulmasını ve ölüm için hazırlıklı olunmayı tavsiye ve teşvik eder.

4232) "... Enes bin Mâlik (Radtyhllâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaOaUakü Aleyhi ve SetUm (bir yere ijâret ederek):
Bu, Âdem oğludur (yâni insandır). Bu da ecelidir, ensesi yanındadır, buyurdu ve elini, ecel yeri (olarak gösterdiği nokta) mn ilerisine doğru açarak;
Ve insanın emeli oradadır, buyurdu."[115]

İzahı

Bu hadisi N e s â î de rivayet etmiştir. Aynca T i r m i z î ile İbn-i Hibbân bunun mislini rivayet etmişler.
Tuhfe yazan diyor ki: Herhalde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ile emeli arasında ecelin yer aldığım ve insanoğlunun, emeline kavuşmadan Öleceğini belirtmek için yer yüzünün belli bir noktasına veya havada bir noktaya işaret ederek : "Bu, Âdem oğludur" buyurmuş ve noktanm yanındaki ikinci bir yere işaret ederek: "Bu da ecelidir" buyurduktan sonra uzak bir noktayı göstermiş ve: "İnsanın emeli de oradadır" buyurmuştur.
E 1 - H â f ı z : Ecelin emel ve arzulardan daha yakın olduğu hususunda hadisler ittifak halindedir, demiştir.

4233) '... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Seİlem) şöyle buyurmuştur:
Yaşlı kişinin kalbi iki hasleti sevmek hususunda gençtir (yâni kuvvetli ve şendir) : (O hasletler) yaşama sevgisi ve mal çokluğu sevgisi (dir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Mâce'nin bu hadise dâir senedi
sahihtir, râvileri de güvenilir zâtlardır.

4234) "... Enes (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah {Sailallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
Âdemoğlu yaşlanır. Fakat on (un ahlâkın) dan iki haslet gençleşir (yâni kuvvetlenip gelişir) : Mal (biriktirme ve çoğaltma) üzerine ihtiras ve ömür (uzunluğu) üzerine ihtiras."[116]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin benzerim Buhâri ile Nesâi, Rikak kitabında, Müslim Zekât kitabında ve T i r m i z i Zühd kitabında rivayet etmişlerdir.
Kalbin gençleşmesi ifâdesi mecazi mânâdadır. Maksad yaşlı kimsenin kalbinin mal çokluğuna ve çok yaşamaya düşkünlüğü, bunları çok sevmesidir. Genç bir kimse nasıl güçlü ise yaşlının kalbindeki mal ve uzun ömür sevgisi de öylece güçlüdür-
E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim ve T i r m i z î de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs de insanoğlunun yaşlandığı zaman mal biriktirip çoğaltma arzusu ile çok yaşama arzusunun gençleştiğini, yâni güçlendiğini bildirir.
Yaşlılık döneminde gerek mal sevgisi gerekse yaşama sevgisinin güçlenmesi geneldir. İnsanların çoğunda görülür. Çünkü dindar kimse âhirete daha çok ibâdetle gidebilmek için çok yaşamak ister. Pek dindar olmayan kimseler de dünya hayatının zevkine alıştıkları için uzun süre yaşamak isterler. Mal sevgisine gelince dindar kimseler, yaşlandıktan sonra bakıma ve hizmete daha çok ihtiyaç olduğunu düşünerek bu ihtiyaçlarının giderilmesi bakımından onlarda mal sevgisi kendini gösterir. Dîni duygulan zayıf olan ve nefsi arzulara dalanlarda zevk ve sefa sürdürmek için mal düşkünlüğü güçlenir.

4235) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Âdemoğlunun İki dere dolusu malı olsa bunlarla beraber bir üçün* cüsünü ister. Âdemoğiunun (ihtiraslı) nefsini topraktan başka hiçbir şey dolduramaz. Allah tevbe edenin

tevbesini kabul eder.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i M&ceteltfn bu hadisi dâir senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır.[117]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadîsin benzerini Buharl, Müslim, Tirmiz! ve Ahmed, Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler.
Hadisin "Âdemoğlunun nefsini topraktan başka hiç bir şey dolduramaz" cümlesinden maksad şudur: insanoğlu ölüp de karnı mezar toprağıyla doluncaya kadar dünya mauna ihtirası devam eder. Bu hüküm insanların çoğunluğu itibariyledir. Aşırı ihtirastan uzak duran takva sahibi mü'minler de vardır.
Hadisin "Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder" cümlesi şöyle yorumlanmıştır: Yâni Allah diğer kullarının tövbelerini kabul buyurduğu gibi ihtiraslı olan kimsenin de tevbesini kabul eder.
Hadîsin bu cümlesi dünya malına asın ihtirasın kötü bir hastalık olduğuna ve ihtirastan dönüş yapan bir kimseye: Tevbe etti, de-nilebildiğini işaret eder.
Cümledeki Tevbe sözcüğü lügat mânâsında kullanılmış olabilir ki dönüş yapmak demektir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Allah dünya malına ihtirastan dönüş yapanın dönüşünü kabul eder.
T ı y b i ise bu hadisin şöyle de yorumlanmasının mümkün olduğunu söylemiştir: Dünya malını sevmek, elde etmeye gayret gös- • termek ve ondan doymamak huyu, insanların yaratılışında bulunan bir haslettir. Ancak Allah'ın koruyup muvaffak kıldığı kimseler bu huyu giderirler. Bu nevi kimselerin sayısı ise azdır. İnsanoğlunun söz-konusu ihtiras huyunun fena bir şey ve günah gibi olup giderilmesinin mümkün olduğuna işaret edilmek üzere hadiste tevbe kelimesi kullanılmıştır.

4236) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ümmetimin ömürleri altmış (yaş) ile yetmiş (yaş) arasıdır ve bu yaşı geçenleri çok azdır."[118]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i de rivayet etmiştir. Sindi: Yâni uzun ömürlü olanları çoğunlukla altmış ile yetmiş yaş arası yaşar, demiştir.
E 1 - K a r i de: Zahir olan mânâ ve maksad şudur: Bu ümmetin mutedil ve sevimli ömrü altmış ile yetmiş arasındaki yaştır. Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ebû Bekir, Ömer ve Ali (Radıyallâhü anhüm) gibi büyük halîfeler, çok sayıda âlim ve veli zâtlar, altmış ile yetmiş arasındaki yaşlarda vefat etmişler, demiştir.[119]

28- Amel (Yânî İbâdet) e Devam Etmek Babı

4237) "... (Mü'minlerin anası) Ümmü Seleme (Radtyatlâhü Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ruhunu (atıp) götüren (Rabb'im)e yemin ederim ki O, ömrünün son zamanlarında (farz olanı hâriç) namaz(lar)inin çoğu(nu) oturarak (kılıyor) idi. O'na en sevimli amel de az bile olsa (mümin) kulun devamlı işlediği sâlih amel (vâni ibâdet) idi."

4238) "... Aişe (Radtyallâhü tmhâ)\kın; Şöyle demiştir:
(Bir gün) bir kadın yanımda bulunuyordu. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odama girdi ve "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Ben de:
Falancadır. (Geceleyin) hiç uyumaz, dedim (Âişe kadının kıldığı namazları anlatmaya başladı). Bunun üzerine Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bırak. (Devamlı) yapabileceğiniz ameller (yâni nafile ibâdetler) ile meşgul otunuz. Çünkü Allah'a yemin ederim ki, siz (ibâdetten) usanmcaya kadar Allah size ihsanını kesmez, buyurdu. Âişe demiştir ki: Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e en sevimli din (yâni ibâdet), sahibinin devamlı ifâ ettiği (ibâdet) idi."[120]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi, süneni-mizde "Oturarak nafile namazı kılmak" babında 1225 numarada geçti. Orada gerekli bilgi verildiği için tekrar bilgi vermeye gerek görmüyorum. Ancak şunu belirtmekle yetineceğim : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmKin vefatına yakın zamanlarda oturarak kıldığı* namazın.nâfile olduğuna dâir kayıt Nesâi' nin rivayetinde mevcuttur. O hususa parantez içi ifâde ile işaret ettim.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'mn hadîsini Buhâri, Müslim, E.bû Dâvüd, Nesâî, Mâlik ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
H z. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanında bulunan kadının el-Havlâ (bint-i Tuveyt) olduğu M ü s I i m'in rivayetinde belirtilmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ), kadının geceleri uyumadığını arz edip nafile namazlarını anlatmıştır. El-H&fiz, bu hadisin izahı bölümünde geniş bilgi vermiştir. Ben bunun bâzı bölümlerini aktarmakla yetineceğim:
î b n ü ' t - T i n: Umulur ki Âişe (Radıyallâhü anhâ), kadının mağrur olmayacağı kanaatinde olduğu için yüzünde onu övmüştür, der. Ben ise derim kiHammâd bin Seleme' nin H i -ş â m' dan olan rivayetine göre kadın huzurdan ayrıldıktan sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) onu övmüştür. (Bu rivayete göre yüzünde övme durumu yoktur.)
Hadîste geçen "Meh" kelimesi Arapçada ism-i fiildir. Mânâsı "Bırak" demektir. Davudi' nin dediğine göre bu kelimenin aslı "Mâ hâzâ"dır. Yâni "Bu nedir?" demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kullandığı bu kelime ile karşı çıktığı şey Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yaptığı övgü olabilir. Yâni "Yâ Âişe! Kadını çok namaz kılmak ile övme işini bırak", demek olur. îkinci bir ihtimal, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kadının yaptığı işe karşı çıkmasıdır. Yâni bir mü'minin gece hiç uyumayıp sabaha kadar namaz kılması uygun bir iş değildir. Çünkü bu durum sahibinin usanmasına yol açabilir, bu hâli devam ettirmesi çok zordur.
Hadisin "Yapabileceğiniz amellerle meşgul olunuz" mealindeki cümleden maksad: Amellerden devam ettirebileceğimiz çeşitlerle meşgul olunuz, bir süre yapıp da sonra bırakacağınız amellerle meşgul olmayınız.
Bu cümleden iki hüküm çıkar: Birincisi, gücün yettiği nafile ibâdetle yetinme emri. İkincisi gücün dışında kalan nafile ibâdetlere kişinin kendi nefsini zorlamasının yasaklığıdır.
Kadı Iyâz: Bu cümle ile verilen emrin gece namazına mahsus olması muhtemeldir. îkinci ihtimal ise bu hükmün tüm şer'î meselelere şümullü olmasıdır, demiştir. Ben derim ki: Bu hadîsin buyu-rulmasına vesile olan olay kadının bütün geceyi namazla geçirmesidir. Fakat verilen emir umûmidir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in o olayda muhâtabları kadınlar olduğu halde erkeklere âit muhâtab zamiri kullanması da bu hükmün umumiliğini te'yid eder.
Hadîsin; \J& Jl* .Jıl Ji V cümlesinin asıl mânâsı "Siz usanıncaya kadar Allah usanmaz" şeklindedir. Fakat Allah Teâlâ, usanmak ve bıkmak sıfatlarından pâk ve nezihtir. Usanmak ve bıkmak yaratıkların sıfatlanndandır. Bu ifâde tarzı Müşâkele denilen edebî san'at bakımındandır, mecazî anlamda kullanılmıştır. Bu nedenle bu cümle çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Birincisi tercemede belirtildiği gibi şöyledir: "Siz ibâdetten usamncaya kadar Allah size ihsan ve lüt-funu kesmez. Ama siz ibâdetten usanınca O da ibâdet karşılığında verdiği ihsan ve lütfunu keser."
El-Herevî demiş ki bu cümleden kasdedilen mânâ şöyledir: "Siz duâ ve dilekte bulunmaktan usanmadıkça Allah size İhsan ve lutfünü kesmez."
Kastalâni de: Bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir, Allah en iyi bilendir: "Siz kendi güç ve kudretiniz çerçevesinde nafile İbâdetinize devam ediniz. Çünkü siz neş'e ve zevkle ibâdet ettiğiniz sürece Allah sizin ibâdetinizin sevabını eksiltmez ve usanırcasına muamele etmez. Bu itibarla ibâdetten usanacak hâle gelecek olursanız bu duruma düşmeden önce oturunuz, usanmaya meydan vermeyiniz. Çünkü İbâdetten usanırsanız ve fütura düşüp de angarya gibi ibâdet edecek olursanız, Allah Teâlâ usanan kimsenin muamelesine benzer bir muamele ile hakkınızda işlem yapar."
H a 11 â b i ise bu cümlenin mânâsı şöyledir, demiştir: Siz ibâdetten usanıp bıksanız bile Allah usanmaz. Bir kavle göre ise mânâ şöyledir :"Siz ibâdet ve amelden usanmadıkça Allah sevab vermeyi bırakmaz."
Bu hadîsin daha geniş izahını almak isteyenler şerh kitablanna müracaat edebilirler.
Bu iki hadîste bildirilen hükümlerden biri de Allah ve Resulü nez-dinde en sevimli ve en makbul nafile ibâdetin devamlı yapılanı olduğudur. Şu halde nafile bir ibâdet etmek isteyen mü'min önceden düşünmelidir. Bunu sürdürebilir ve bir süre yapıp da sonra bırakmıya-cak ise başlamalıdır. Aksi takdirde başlamaması daha uygundur. Çünkü onu bırakması ibâdetten bıkmak ve usanmak şeklinde olursa iyi olmaz.

4239) "... Hanzala el-Kâtib et-Temîmî el-Üseyyidî (Radtyallâhü anh)'-den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunuyorduk. Bize cennet ve cehennemi öyle hatırlattı ki biz (cennet ve cehennemi) gözle görüyor gibi olduk. Sonra ben kalkıp ailemin ve çocuğumun yanma gittim ve (o hâli unutup) güldüm, eğlendim. Hanzala dedi ki: Biraz sonra (kendimi toparlayıp Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında iken) içinde olduğumuz hali hatırladım. Hemen (evden) çıktım ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a rastladım .Ona: (tçine düştüğüm gafleti anlatarak) münafik oldum, münafik oldum, dedim, Ebû Bekir: Muhakkak biz onu (yâni aile ferd-lerimizle eğlenip gülme işini) işliyoruz, dedi. Sonra Hanzala gidip bu hâli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Yâ Hanzala! (Benim yanımda olmadığınız zaman) benim yanımda olduğunuz gibi olsaydınız melekler yataklarınız üstünde (veya yollarınız üzerinde) sizlerle tokalaşacaktı. Yâ Hanzalal Bir saat şöyle, bir saat böyle, buyurdu."[121]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tevbe kitabının 3. babında rivayet etmiş, T i r m i z î de Sıfatü'l-Kıyâme bâblannın sonlarında rivayet etmiştir.
Hanzala (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) 'in kâtiblerinden olduğu için ona el-Kâtib, denmiştir. Tuhr fe yazarının bu hadisin izahı bölümünde verdiği bilgiye göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kâtibliğini yapan sahâbîler şunlardır : Ebü Bekir, Ömer, Osman, Alî, Übeyy bin Kâ'b, Zeyd bin Sabit el-Ensâri. Muâvi-ye bin Ebi Süfyân, Hanzala el-Üseyyidî, Hâlid bin Said bin el-Âs, Ebân bin Said ve el-Alâ bin el-Hadrami (Radıyaîlâhü anhüm) İ O'nun devamlı kâtibleri ise Zeyd bin Sabit ile M u â v i y e idi.
Hanzala (Radıyaîlâhü anh) 'in : "Ben münafik oldum" sözünü söylemesinin sebebi ve mânâsı şöyledir: Hanzala, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in meclisinde ve sohbetinde bulunduğu zaman, Allah korkusu, âhiret kaygısı, Allah zikri, murakabe ve tefekkür gibi dini ve mânevi işlere tamamen yönelip dünyayı, çoluk çocuğu unutmuş durumda idi. Sonra huzurdan ayrılıp aile ferd-lerinin yanına gelince bu defa dünya işleriyle meşgul oldu. Hâlindeki bu değişikliğin bir nevî münafiklık sayılmasından korktuğu için bu sözü söylemiş ve nihayet durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz etmiş, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) da bu hâl değişikliğinin münafiklık sayılmadığını, mü'minlerin devamlı surette din işiyle uğraşıp dünya işlerini tamamen bırakmakla mükellef olmadıklarını ve bâzı zamanlarda din işiyle, diğer bâzı zamanlarda dünya işleriyle meşgul olmalarının tabii olduğunu bildirmiştir.
Meleklerin mü'minlerle yataklar üstünde veya yollarda tokalaşmasından maksad aleni ve göz göre göre tokalaşmalarıdır. Çünkü meleklerin zikir ehli ile tokalaştığı sabittir. Ancak zikir ile meşgul olanlar bu tokalaşmayı gözle görmezler. Bu itibarla hadisteki tokalaşma aleni olan tokalaşmadır.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmVın "Bir saat şöyle, bir saat böyle" buyruğunun mânâsı şöyledir: Yâni adam, bâzı zamanlarda Allah'ı anmakla ve diğer bâzı zamanlarda Allah'ı anmayıp dünya işleriyle meşgul olmakla münafik sayılmaz. Allah'ı andığınız zamanda kulluk görevinizi yerine getirirsiniz. Allah'ı anmayı gevşettiğiniz vakitlerde meşru olmak kaydı ile nefsi arzularınızı ve dünya işlerinizi görürsünüz.
Hanzala (R.A.) Hâl Tercemcsî
Hanzala bin Rabf bin SayfI et-Temimî e'l-Üseyyfdi Ebû Rib'î el-Kûfî (R.A.) sahâbidir. 18 aded hadisi vardır. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Tir-mizf, Nesâl ve İbn-i Mâce de onun hadislerini rivayet etmişler. Râvileri Yeztd bin eş-Şıhhlr ve Ebû Osman en-NehdİI'dir. Bu zât, Irak fetihlerinde Hâlid bin el-Ve-lld (R.A.)'m refakatinde bulunmuştur. Vahiy kâtibligi görevini yaptığı nakiolmus-tur. Bir kavle göre Ali (RA.)'den sonra vefat etmiştir. (Hulâsa, 96)

4240) "... Ebû Hüreyre (RadtyaHâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Amel (yâni farz olmayan ibâdet) den (devamlı yapmaya) gücünüzün yettiği miktarı yüklenıniz. Çünkü amelin en hayırlısı az bile olsa en çok devam ettirilenidir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbn-i Lehla bulunur. Bu ravi zayıftır.

4241) "... Câbir bin Abdillah (RadtyaHâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir taş üstünde namaz kılan bir adamın yanından geçip Mekke'nin kenarına vardı. (Orada) uzun bir süre kaldıktan sonra geri döndü ve taş üstünde namaz kılan adama aynı durumda namaz kılarken rastladı. Bunun üzerine Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkarak İki elini birleştirdi ve üç kere t Ey insanlar! Mutedil davranın (yâni ifrat ve tefritten sakının), buyurdu. (Sonra buyruğuna şöyle devam etti) : Çünkü şüphesiz, siz (ibâdetten) usamncaya kadar Allah size ihsanını kesmez."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi basendir. Ravi Yftkûb bin Abdillah hakkında ihtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[122]

29- Günahları Hatırlamak Babı

4242) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir:
Bizi Yâ Resûlallah! Câhiliyet devrinde (yâni müslüman olmazdan önce) işlemiş olduğumuz günahlardan dolayı cezalandırılır mıyız? diye sorduk. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) :
KİM müslümanhkta güzel hareket ederse câhiliyet devrinde (yâni müslüman olmazdan önce) olan (günahların) dan dolayı cezalandırılmaz. Kim (müslüman olduktan sonra) kötü hareket ederse hem (müslüman olmazdan) önceki hem (müslüman olduktan) sonraki (günahları) ile muaheze edilir (yâni sorumlu tutulur), buyurdu."[123]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î, "Kitâbu İstitâbeti'l-Mürteddîn" bölümünün birinci babında, Müslim de "Kitâbü'İ-İmân" bölümünün 53. babında rivayet etmişlerdir.
Müslümanlığı kabul eden, yâni Kelime-i Şehâdet'i dili ile söyleyip kalben tasdik eden bir mühtedinin İslâmiyet'i kabullenmeden önceki hayatına âit tüm günahlarının bağışlandığı, gerek E n f â 1 sûresinin 38. âyeti ve gerekse sahih hadîslerle sabittir. Bu hususta icm'â da vardır. Bu hadîsin zahirine göre ise müslümanhğı kabul eden bir mühtedi, müslümanhğı kabul ettikten sonraki hayatında kötü davrandığı takdirde hem müslüman olduktan sonraki günahlanndan hem de küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulacaktır. Oysa bu hüküm yukarda anlattığım gibi âyet, hadis ve icmaa aykırıdır. Bu nedenle bu hadis muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. E l Hafiz, B u h â r t' nin şerhinde bu hadisi izah ederken yorumlan nakletmektedir. Ben o yorumların bir kısmını belirtmekle yetineceğim.
Hattâbî bu hadîsi şöyle yorumlamıştır: Kafir olan bir kimse müslümanlığı kabullendiği takdirde geçmiş hayatında işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulmaz. Fakat müslümanlığı kabullendikten sonraki hayat döneminde çok kötü hareketlerde bulunup en şiddetli günahları işlerse ve buna rağmen m üs 1 uman olarak ölürse bu kimse, müslüman olduktan sonra işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulur ve müslüman olmazdan önceki hayat döneminde işlemiş olduğu günahlar için de kınanır, susturulur ve kendisine meselâ şöyle denilir: Sen kâfir iken şöyle şöyle günahlar elemedin mi? Hiç olmazsa müslümanlığı kabullenmekle bu fenalığı bırakmalıydın, niçin bırakmadın, denilecek.
Hattâbî' nin bu yorumuna göre ihtida ettikten sonra kötü hareket eden bir kimsenin âhirette göreceği muahaze iki türlüdür: Küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan dolayı kınanır, ayıplanır, takbih edilir. Müslümanlığı kabullendikten sonra işlemiş olduğu günahlardan dolayı ise cezalandırılır, sorguya çekilir.
Bâzı âlimler ise hadîsteki "İsâe"yi küfür mânâsına yorumlamıştır. Bu yoruma göre hadisin mânâsı şöyle olur: Bir kimse îslâm dinine girip bundan sonra güzel hareket eder ve samimî müslüman olursa, küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulmaz. Ama o kimse tekrar küfre dönüş yaparsa, mürted olursa o takdirde o kimse hem müslümanlığı kabul ettiği dönemde işlemiş olduğu günahlardan hem de küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulur.
îbn-i Battal: Ben bu yorumu bir gurup ilim adamlarına arz ettim. Dediler ki, bu hadisin bundan başka mânâsı yoktur. Ve hadisteki "İsae"den maksad ancak küfür günahıdır. Çünkü müslüman-lığı kabullenen bir kimsenin câhiliyet döneminde, yâni müslümanhk dinine girmeden önceki hayatında işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulmayacağı yolunda icmâ vardır, diye bilgi vermiştir.
Bâzı âlimler ise hadisteki **îhsân" kelimesini îslâm dinini samimî olarak kabul etmek anlamına, "îsâe" kelimesini de îslâm dinini şeklen ve gayri samimi kabullenmek mânâsına yorumlamışlar. Yâni bir kimse îslâm dinini gerçekten benimseyip Keîime-i Şehâdeti dili söyleyip kalben de inanırsa islâmiyet'i kabullenmeden önceki dönemde İşlediği günahlardan sorumlu tutulmaz. Fakat bir kimse Kelime-i Şehâdeti diliyle söylediği halde kalben inanmazsa, onun bundan önce ve bundan sonra işlediği tüm günahlardan sorumlu tutulur. Çünkü böylesi münafiktır, müslüman sayılmaz.

4243) "... Aişe (Radtyallâhü a»Aâ,)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
Yâ Âişe (Günah sayılan) amellerin küçümsenenlerinden (de) sakın. Çünkü şüphesiz, onlar için (de) Allah (tarafın) dan bir araştırıcı (melek) vardır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri eüvenl-lir zâtlardır.

4244) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»AJ'den rivayet edildiğine göre; Reeûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Mümin günah işlediği zaman kalbinde siyah bir iz olur. Sonra o kişi tevbe edip (nefsini o günahtan) çekip çıkarır ve (Allah'tan) mağfiret dilerse kalbi (o iz pasından) cilalanıp temizlenir. Eğer mü1-min günahı fazlalaştırırca kalbindeki siyah iz (ve leke) fazlalaşır. İşte Allah'ın, Kitâb'ında; •« Oj?Jo* 1/6"U j*r> fc "j\j]£ ^j"
"Hayır, (onların sandıklan gibi değil). Onların kazandıkları günahlar, kalblerini paslandınp karartmıştır" (Mutaffifin, 14) âyetinde buyurduğu rân budur.[124]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizl, Nesâî, Ahmed, îbn-i Hib-bân ve Hakim de rivayet etmişler. Tirmizi bu hadisi Mutaffifln sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir.
Mü'min bir günah işlediği zaman bunun etkisiyle kalbinde mânevi siyah bir leke oluşur. Tuhfe yazarı o lekeyi, ayna ve kılıç üstünde oluşan kir lekesine benzetir. El-Kari de, beyaz kâğıda damlatılan siyah mürekkeb damlasına benzetir. Kalbte oluşan siyah iz ve lekenin kapladığı yer, işlenen günahın büyüklük ve ağırlık derecesine göredir. Sonra mü'min kul işlediği günahtan tevbe ve dönüş yapıp günahı kesinlikle terkeder ve Allah'tan mağfiret ve bağışlanmasını dilerse, kalbi cilalanır. Yâni kalbinin aynası arınıp temizlenir. Çünkü tevbe ve istiğfar gerçek olduğu zaman kalbin cilâsıdır. Şayet kul, günah işlemeye devam ederse, o leke gelişir, büyür ve nihayet kalbi tamamiyle kaplar, nurunu söndürür ve basireti körletir.
El-Hâfiz İbn-i Kesir, bu âyetin tefsirinde özetle şöyle der:
Yâni durum, kâfirlerin sandığı gibi değildir. Onlar Kur'ân'ın ilâhi olmayıp daha önce gelip geçmişlerin masalları olduğunu iddia ederler. Bu iddia asılsızdır. Kur'ân, Allah'ın

kitabıdır, Resulüne vahiy suretiyle indirdi. Kâfirleri Kur'ân'a inanmaktan alıkoyan şey ise, onların kazandıkları gJnahlar dolayısıyla kalblerini paslandırıp karartan, körleten ve tamanen kaplayan simsiyah lekelerdir.
Tuhfe yazarı bundan sonra: Rân ve Reyn kelimelerinin asıl mânâsı bir şeyi örten, kaplayan örtüdür. Bu örtü, cilâlı bir maddenin üstündeki pas gibidir, der ve T ı y b İ' den naklen şu bilgiyi verir:
Rân ve Reyn aynı mânâyı ifâde eden iki kelimedir. Bu âyet, kâfirler hakkındadır. Ancak mü'min kişi günah işlemek suretiyle kalbinin kararması ve günah işlemeye devam etmesi yüzünden kalbinin kararmasının fazlalaşması bakımından kâfirlere benzer. î b n ü' 1 -Melik demiş ki: Bu âyet, kâfirler hakkındadır. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mü'minleri korkutmak için bunu okumuş ki, mü'minler günahları çoğaltmaktan sakınsınlar ve kâfirlerin kalbleri karardığı gibi onların kalbleri de kararmasın. Bunun içindir ki: Günahlar küfrün postasıdır, demişler.

4245) "... Sevbân (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Ümmetimden birtakım kimseleri bilirim ki onlar kıyamet günü Tihâme dağlan emsali (çok) ve bembeyaz (yâni tertemiz) sevaplar getirirler de Allah (Azze ve Celle) o sevabları saçılmış toz eder (yani mahveder, kabul etmez). Sevbân (Radıyallâhü anh) :
Yâ Resûlallah! Bİlmiyerek onlardan olmamamız için bize onların sıfatlarını söyle ve bize onların durumunu açıkla, dedi. Resül-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olunuz ki onlar sizin (din) kardeşleriniz ve sizin cinsinizden (bir takım insanlar) dır. Sizin aldığınız gibi onlar geceden (ibâdet nasibini) de alırlar. Ve lâkin onlar, Allah'ın yasak kıldığı şeylerle tenha yerde başbaşa kaldıkları zaman o yasakların sınırlarını çiğnerler, buyurdu."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup rftvilerf güvenilir zâtlardır. R&vi Ebû Amir el-ÜhânITın adı Abdullah bin öabir'dir.

4246) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâkü anA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye:
(Mü'mini) cennete dâhil eden (yâni cennete girmesine sebep olan) amellerin en çoğu hangisidir? diye soruldu. O
Takva (yâni Allah korkusu) ve huy güzelliğidir, buyurdu. Ve O'na:
(Mü'mini) cehenneme sokan günahların en çoğu hangisidir? diye soruldu. O t
(Şu) iki organ t Ağız ve tenasül uzvu, buyurdu.'[125]

30- Tevbeyi (Hatırlamak) Babı

Tevbe ı Lügatta, dönmek, bir şeyden dönüş yapmak manasınadır. Burada ise günah işlemekten dönüş yapmak anlamında kullanılmıştır.
Günahtan tevbe etmenin geçerli sayılabilmesi için üç rüknü ve temeli vardır. Bu rükün ve temeller oluşmadıkça tevbe geçerli olamaz, kabule şayan görülmez. Bu şartlar şunlardır:
Birincisi t îşlenen günahtan tamamen sıyrılmak, ona son vermektir.
İkincisi t O günahı işlemekten dolayı nedamet ve pişmanlık duymaktır. Tabii bu pişmanlığın dilde kalmayıp içten gelmesi gerekir.
Üçüncüsü t Bir daha o günahı işlememeye kesinlikle azim ve karar vermektir.
Şayet işlenen günah, bir kul hakkı ile ilgili ise hak sahibinden helâllik almak veya o hakkı ödemek de dördüncü bir rükün olarak eklenir.
Tevbenin asıl temeli ve en büyük rüknü günahtan nedamet ve pişmanlık duymaktır.
Bütün günahlardan tevbe etmek ve tevbe işini geciktirmemek tüm âlimlerce vâcib görülmüştür. İşlenen günah küçük olsun büyük olsun ondan tevbe etmeyi geciktirmek kesinlikle caiz değildir. Tevbe, İslâmiyet'in önemli prensiplerindendir. Tevbe yukarda anılan rükünlere tamamen uygun olarak edildiği takdirde Allah Teâlâ'nın lutûf ve keremiyle kabul olunur. Âyetler, hadisler bunu gösterir. Ayrıca bu konuda icmâ da vardır. Ancak şunu belirtmek gerekir. Allah hiç bir kimsenin tövbesini kabul etmek zorunda değildir. O, tamamen iradesiyle, yâni dilemesi ve arzusuyla işlemleri gerçekleştirir. Hiç bir kuvvet O'nu herhangi bir şeye zorlayamaz.
Bir kimse işlediği günahtan usûlüne uygun ve rükünlerine riâyetle tevbe ettikten sonra o günahı şayet anlatırsa pişmanlığını yenilemesi gerekir mi, gerekmez mi? Bu hususta ihtilâf vardır. En ihtiyatlısı o günahı anlatmaması ve hatırladıkça, pişmanlık duymasıdır.
Bir kimse birden fazla günah işlemeye devam ederken bunlardan yalnız birisinden tevbe etmesi mümkündür. Yâni diğer günaha devam etmesi buna mâni değildir.
Bir kimse işlediği bir günahtan dolayı şartlarına uygun olarak tevbe ettikten bir süre sonra aynı günahı tekrar işlerse, onun birinci tevbesi bozulmaz. Ancak ikinci defa işlediği günah onun aleyhine yazılır.
Kâfir bir kimsenin küfürden pişmanlık duyarak müslümanlığı kabul etmek suretiyle olan tevbesinin Allah katında kabul olunduğu kesinlikle bilinmektedir. Bu hususta Nass vardır. Fakat mü'min kişinin günahlardan ettiği tevbenin kabul olunması kesinlikle malum değil, zannedilir. Yâni kabul olunması ihtimâli yüzde ellinin üstündedir, yüzde yüz değildir. Ehl-i Sünnet âlimlerinin bir kısmına göre bu da kesindir. Îmâmü'l-Haremeyn bunun kesin olmadığına dâir görüşü tercih etmiştir. N e v e v î de o görüşün daha sağlıklı olduğunu bildirmiştir. Allah en iyi bilendir.

4247) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\ç\\ rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Allah (Azze ve Celle) birinizin tevbe etmesine o kimsenin kayıp hayvanını bulunca duyduğu sevinçten muhakkak daha çok sevinir (yâni razı olur)."[126]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de Tevbe kitabının 1. babında rivayet etmiştir.
Allah Teâlâ Hazretleri sevinmek ve üzülmek gibi zaaf belirtisi olan sıfat ve hallerden pâk ve münezzehtir. Bu itibarla burada Allah hakkında kullanılan sevinme ifâdesi razı olmak mânâsına yorumlanmıştır. Yâni bir çölde yolculuk ederken binit hayvanını kaybedip perişan olan bir yolcu, hayvanını bulmaktan ümidini kestikten ve çölde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kaldıktan sonra birdenbire o yitik hayvanını buluverdiği zaman ne kadar seviniyor ise Allah Teâ-lâ'mn kulunun günahlardan tevbe etmesine olan rızâsı o kulun sevinmesinden daha çoktur. Buradaki hadîste adamın hayvanım çölde kaybetmesi, onu bulmaktan ümidini kesmesi ve ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalması kayıtları yok ise de bu kayıtlar konu hakkında vârid olan diğer hadîslerde bulunduğu için izahta bu kayıtları ilâve etmeyi uygun buldum. Çünkü bu ağır şartlar altında kayıp hayvanını bulanın sevinci daha fazla olur. 4249. hadiste de bu kayıtlar mevcuttur.
Hadis, kulları tevbeye teşvik eder. Çünkü tevbe Allah'ın rızâsına ve dolayısıyla kulun bağışlanmasına en iyi vesilelerdendir.

4248) "...Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
Hatalarınız göğe ulaşacak kadar günah işleyip de sonra (onlardan) tevbe etmiş olsanız, Allah tevbenizi kabul eder."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, hasen bir seneddir Ravi Y&kûb bin Humeyd hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zatlardır.

4249) "... Ebû Saîd (Radtyatlâkü ankyâen rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah, kulunun tevbesine şu adamın sevinmesinden daha çok sevinir (yâni razı olur) ki (yolculuk hâlinde olan) o adam bir susuz çölde binit devesini kaybeder. Bunun üzerine adamcağız yitik devesini aramaya koyulur. Nihayet o arayış, adamı cidden yorup âciz bırakınca (susuzluk ve sıcaktan dolayı olduğu yerde ölmek üzere başını yere koyup) elbisesini başına çekip örtünür. İşte kendisi o halde olduğu sırada devesini kaybettiği yerde aniden hayvanının ayak sesini duyar. Bunun üzerine yüzüne çektiği örtüyü açar ve hemen binit hayvanı ile karşılaşır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Atiyye el-Avfl ve SÜf-yân bin Vekl bulunur, tkisi de zayıftır. Fakat hadisin aslını BuharÎ ile Müslim, İbn-i Mes'ûd ve Enes (R.A.Vnın rivayet ettikleri hadis olarak nakletmişler.

4250) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyaîlâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Günahtan tevbe eden kimse, hiç günahı olmayan kimse gibidir."
Not: Sindi şöyle demiştir : Zevâid sahibi bu hadisi Zevâid adlı kitabında anlatmış ve: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır, dedikten sonra bu sözüne bir şey eklememiş, bu kadarla yetinmiş ve hadisi kendi haline bırakmıştır. El-Makasıdü'1-Hasana'da da: Bu hadisi İbn-i Mâce de, Taberânî el-Kebîr'de ve Bey-haki eş-Şuabta Ebû Ubeyde bin Abdullah bin Mes'ûd aracılığıyla babasından (yani Abdullah bin Mes'ûd'den) merfû hadis olarak rivayet etmişler ve râvileri güvenilir zâtlardır. Hattâ şeyhimiz bu hadisi hasen saymıştır. Sebebi ise bu hadisi te*yid eder mâhiyette başka hadislerin bulunmasıdır. Aksi takdirde hasen sayılmaman gerekir. Çünkü Ebû Ubeyde'nin babasından hadîs işitmediğini kesinlikle söyleyen» lerin sayısı bir değildir, diye bilgi verilmiştir.[127]

İzahı

4248. hadis Zevâid nevindendir. Bu hadis, günahların çokluğunun tevbeye mâni olmadığına ve günahlar ne kadar çok olursa olsun onlardan edilecek tevbenin kabule şayan

olduğuna delâlet eder.
4249. hadis de Zevâid nevindendir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Râhile: Binit ve yük taşıyan deve demektir. ,
Felât i Susuz ve canlının yaşamasına müsâid olmayan çöl ve sahra demektir.
Vecbe: Hayvanın ayak sesi mânâsında kullanılmıştır. Bu hadîste, Allah'ın kulunun tevbe etmesine çok razı olduğu bir misal ile bildirilmektedir.
4250. hadîste, günahtan tevbe eden kimsenin günahsız kimse gibi olduğu bildirilmektedir. Bu hadis, günah çeşidi ne olursa olsun ondan tevbe etmenin geçerli olduğuna delâlet eder. Çünkü hadîste herhangi bir kayıt ve sınırlama yoktur. Ayrıca sağlıklı yâni şartlarına ve usûlüne uygun olarak edilen tevbenin kabul olunacağı da hadisin zahirinden anlaşılır. Hadiste günahtan tevbe eden kimse, günahsız kimseye benzetilmiştir. Bu benzetmeden maksad tevbe eden kişinin o günahtan dolayı cezalandırılmaması olabilir. Yâni günah işlememiş olan kimse nasıl cezalandırılmıyacaksa, günahından tevbe eden de onun gibi cezâlandırılmıyacaktır. ikinci bir ihtimal tevbe eden kişinin günahının defterinden silinmesidir.
Bu hadiste de tevbe etmenin faziletine delâlet eder ve günahkâr
V.ullan tevbe etmeye teşvikte bulunur.

4251) "... Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sattallakü Aleyhi ve Sclletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Âdem oğullarının hepsi çok günah işler. Çok günah işleyenlerin en hayırlısı çokça tevbe edenlerdir."[128]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed, Dârimi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazan bu hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir. Hadîsin; ,ol ^ 'J^ ifâdesi "insanların tümü ve bütünü" olarak yorumlanabilir. Bu takdirde insanlann büyük çoğunluğunun günah işlediği anlamı çıkabilir. Çünkü insanlann çoğu günah işlediği zaman bu hüküm tümüne verilebilir. Bu takdirde peygamberler bu hükmün dışında kalır. Yukardaki ifâde "Her insan" şeklinde yorumlanabilir. Bu takdirde peygamberler müstesna tutulur. Yâni hadisten maksad şu olur.- "Peygamberler dışında kalan her insan bâzı günahları İşler." Tuhfe yazan birinci yorumun daha sağlıklı olduğunu söyler. Bilindiği gibi peygamberler küçük ve büyük her nevi günahtan, paktır. Yâni Allah onlan günah işlemekten korumuştur. Bâzı peygamberlerden meydana gelen ve hatâ olarak tanımlanan şeyler, aslında günah değil de evlâ ve en uygun olana muhalif davranışlardır. Şöyle de söylenebilir: Bâzı peygamberlere isnad edilen hatâlar, günah işleme kasdı olmaksızın bir yanılma veya unutma eseri olarak onlarda görülen davranışlardır.

4252) "... (Abdullah) bin Ma'kÜ (bin Mukrin) (Radtyallâhü anhümâ)*-dan; Şöyle demiştir:
Ben babam (Ma'kil) ile beraber Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyal-lâhü anh)'m yanına girdik de ben onu (yâni îbn-i Mes'ûd'u) şöyle söylerken işittim: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Günahtan) pişmanlık duymak, bir tevbe di r, buyurdu. Bunun üzerine babam (Ma'kil), Abdullah (İbn-i Mes'ûd)a:
"(Günahtan) pişmanlık duymak bir tevbedir" hadîsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen işittin (mi)? dedi. Abdullah (îbn-i Mes'ûd) :
Evet, diye cevap verdi.'*
Not: Bu hadîs Zevâid nevilidendir. Ahmed ve Hakim de rivayet etmişler.[129]

İzahı

Nedm ve Nedamet: Bir şeyden pişmanlık duymak demektir. Burada günahtan pişman olmaktır. Tabii pişmanlığın tevbe sayılabilme-si için işlenen şeyin günahlığı dolayısıyla olması gerekir. Başka yönden pişmanlık duymak, meselâ içki içmekten haramhğı için değil de ona para verildiğinden dolayı pişmanlık duymak tevbe sayılmaz.
Günahtan tevbe etmenin üç temel rüknünün bulunduğunu bu babın girişinde anlatmıştım. Bunlar: Günahı kesinlikle bırakmak, günahlığı dolayısıyla ondan pişmanlık duymak ve bir daha işleme-meye kesin karar vermektir. Bu durumda pişmanlık duymak tevbe-nin tamamı değil sâdece bir parçasıdır. Ancak en önemli parça olması hasebiyle sanki tamamı imiş gibi ifâde edilmiş ve "(günahtan) pişmanlık duymak bir tevbedir" buyurulmuştur. Bu ifâde pişmanlığın önemini belirtmek içindir. Çünkü usul ve şartlanna uygun geçerli bir
tevbeye yönelmek için önce günahtan pişmanlık duymak gerekir. Bu duygu meydana gelince kişi günahı bırakır ve bundan sonra o günahı tekrar işlememeye karar verir. Böylece tevbe oluşmuş olur. Şunu da belirteyim ki, işlenen günah kul hakkı ile ilgili ise o hakkı ödemek veya hak sahibi ile helâllaşmak, başka bir deyimle hak sahibinin suçluyu bağışlaması gerekir. Şayet işlenen günah kaza edilmesi gereken bir ibâdet ise tevbenin tamamlanması için o ibâdeti kaza etmek de gerekir.

4253) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah (Azze ve Celle), kulun tevbesini ruhu boğazına gelmedikçe muhakkak kabul eder."
Not; Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Velid bin Müslim bulunur. Bu râvi tedlisçidir ve hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Râvi Mekhûl ed-Dı-meşki de öyledir.[130]

İzahı

Tirmizî, Hâkim, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Beyhaki bu hadisi Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'den değil de Abdullah bin Ömer bin el-Hat-t â b (Radıyallâhü anhümâ'den rivayet etmişler. Diğer taraftan el-Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb'te, Tuhfe yazarı, T i r m i -z I' nin şerhinde ve Celâlü'd-Din, Câmiu VSağir'de bu hadisi Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyaf-lâhü anhümâ) 'nın hadîsi olarak kitabına alan âlimleri sayarken î n - i M â c e h ' in ismini de veriyorlar. Yâni yukarda isimlerini verdiğim üç kitaba göre îbn-i Mâceh bu hadîsi Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan değil de Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet etmiştir. Bu takdirde hadîs, Zevâid nevinden sayılmaz. Çünkü T i r m i z i de rivayet etmiştir. Ancak Zevâid yazan elde mevcut sünen nüshalarında Abdullah bin Ömer değil de Abdullah bin Amr'ın yazılı olduğunu dikkate alarak bunu Zevâid nevinden saymakla beraber yukardaki durumu da belirtir.
Hadîste geçen "Gargara" kelimesinin asıl mânâsı su veya benzeri bir sıvı maddeyi ağıza alıp gargara etmektir. Burada ise ruhun boğaza gelmesi mânâsı kasdedilmiştir. Tuhfe yazan: Bundan maksad hayattan ümidin kesilip ölümün kesinlik kazandığı zamandır. Yâni bir kimse hayattan ümidini kesip de artık ölmesi zamanının geldiğini anlayınca, tevbe ederse o tevbe geçerli değildir. Ama henüz bu hâle düşmeden tevbe ederse tevbesi kabul olunur, der, ve N i s â sûresinin 18. âyetini te'yid için nakleder. Bu âyetin meali şöyledir:
"Kötülükleri işlemeye devam edip de nihayet Ölüm kendisine geldiği zaman "Ben şimdi tevbe ettim'* diyenler ile kâfir olarak ölenler için tevbe yoktur. îşte biz onlar için acıklı azab hazırladık.'*
Tuhfe yazan yukarda mealini verdiğim âyeti naklettikten sonra: îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) âyette geçen "Ölümün gelmesi - hazır olması" ifâdesini ölüm döşeğindeki kişinin Azrail (Aleyhisselâm) 'ı görmesi biçiminde yorumlamıştır. Ancak bu yorum, yâni can alan meleğin hastaya görünmesi durumu, umûmî değildir, çoğunluk itibariyledir. Çünkü can alıcı meleği görmeyen de çoktur ve ruh.boğaza gelmeden önce onu gören de çoktur, der.
Sindi de "Gargara" ifâdesinden maksad, hastanın âhiret ile ilgili halleri görmesi anıdır, demiştir.
Hulâsa: ister bu ifâdeyi hayattan ümidin kesildiği an, ister âhiret ahvalinin görülmeye başlandığı an biçiminde yorumlayalım, bundan önce edilen tevbe kabul olunur. Bundan sonraki tevbe geçerli değildir. Çünkü âhiret ahvâlini gördükten sonra tevbenin bir değeri ve kıymeti kalmaz. Diğer taraftan hayattan ümidini kestikten sonra kişi hangi günahı işleyebilir ki bir daha işlememeye söz ve karar versin. Oysa tevbenin şartlarından birisi de işlenen günahı bir daha işlememeye kesin karar vermektir.
Hadîsin zahirine göre bu hüküm umûmîdir. Yâni gerek kâfirin küfürden tevbe edip imân etmesi, gerekse müslüman kimsenin günahlardan tevbe etmesi, kabul olunur. Fakat can boğaza gelince ne kâfirin ne de müslümamn tevbesi kabul olunmaz. Bâzı Hanefi âlimleri bu hadisin hükmünü kâfir kişiye tahsis etmişler. Bu yoruma göre müslüman kişinin ruhu boğazına geldikten sonra da tevbesi kabul olunur.

42S4) "... (Abdullah) bin Mes'ûd (Radtyallâhü an*)'den; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gelerek (helâh olamayan) bir kadından bir öpücük aldığını anlattı ve bu günahın keffâretinl sormaya başladı. Resul4 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İse ona bir şey söylemedi. Sonra Allah (Azze ve CeUe) :
«ve namazı gündüzün iki tarafında, geceden de gündüze yakın saat-larda dosdoğru kıl. Şüphesiz, iyilikler kötülükleri giderir. Bu, iyi düşünüp öğütlenenler için bir nasihattir. (Hûd, 114) âyetini indirdi. Bunun üzerine adamı Yâ Resûlullah! Bu âyettin hükmü) yalnız benim için inidir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu âyet (in hükmü) benim ümmetimden onunla amel edenler için. (umûmi) dir, buyurdu.[131]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 1398 numarada yine îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhKdan rivayet ettiği hadisi de bunun benzeridir. Gerekli bilgi orada verildiği için burada tekrarlamaya gerek görmüyorum. Ancak şunu belirteyim: Âyetteki "Hasanât" dinen güzel sayılan, ibâdet kabul edilen iyi şeylerdir. Beş vakit namaz gibi. Âyetteki "Seyyiât" da kötülüklerdir. Yâni dînen çirkin ve günah sayılan şeylerdir. Âyetin zahirine göre büyük günahlar da hayırlı işler ve ibâdetlerle giderilir. Fakat birçok ilim adamı "Seyyiât" kelimesini küçük günahlar mânâsına yorumlamışlardır.

4255) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhivc Sellem) şöyle buyurmuştur:
Bir adam kendine israf etti (yâni aşırı derecede günahlar işledi). Sonra ölüm döşeğine düşünce oğullarına vasiyet ederek: Ben öldüğüm zaman cesedimi yakınız, sonra ufaltıp kül hâline getiriniz ve beni (m külümü) rüzgâra ve denize saçınız. Çünkü Allah'a yemin ederim ki, eğer Rabb'ım bana kadir olursa hiç kimseye vermediği bir asabı bana muhakkak verecektir, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
Onlar da adama öyle yaptılar (yâni vasiyyetini yerine getirdiler). Bunun üzerine (Allah) yere :
Aldığını (geri) ver, buyurdu. Adamda o anda kalkıverdi ve Al' lah ona:
Seni bu yaptığına sürükleyen nedir? dedi. Adam:
Senin haşyetin (veya senin mahâfetin» —Yâni senden olan korkum. Yâ Rabbi! dedi. Allah da onu bu sebebten dolayı[132]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, "Tevhîd", "Rıkak" ve "Beni İsrail" kitaba lannda, Müslim de "Tevbe" kitabının 4. babında rivayet etmişler.
Adamın "Rabb'im bana kadir olursa" sözünün zahirine göne kendisi ölümden sonra dirilmeye ve Allah'ın ölüleri diriltmeye kadir olduğuna inanmamıştır. Böyle inkarcı bir kimsenin bağışlanması durumu nasıl izah edilir? diye insanın hatırına bir soru gelir. îlim adamları bu soruya çeşitli cevablar vermişler.
Sindi: Adamın böyle söylemesinin sebebi şu olabilir: Adam cesedi yakılıp kül hâline getirildikten sonra rüzgâra ve denize saçılan bir kimsenin zerrelerinin birleştirilerek diriltilmesinin mümkün olmadığı, muhal olduğu görüşünde olabilir. Allah'ın kudreti muhal olmayan şeyleri kaplar. Aklen ve dînen muhal ve imkânsız olan şeylere şümulü yoktur. (Meselâ Allah'ın benzeri ve dengi olan ikinci bir varlığın bulunması aklen ve dînen muhal ve imkânsızdır. Allah'ın kudreti böyle bir varlığa taalluk etmez. Başka bir deyimle Allah'ın böyle bir varlığı meydana getirmesi düşünülemez. Çünkü meydana getireceği varlık O'nun tarafından yaratılmış bir varlık olur. Yaratık olan hiç bir şey Allah'a benzemez ve dengi olamaz.). Bu adam da vasiyyeti infaz edildiği takdirde tekrar dirilmesinin mümkün olmadığı, muhal olduğu görüşünü taşıdığı için "Rabbim bana kadir olursa" demiş. Bu görüş onun Allah'ın kudretini inkâr etmesini gerektirmez ki: Bununla kâfir olur. Artık nasıl bağışlanır? diye bir soru sorulsun. Çünkü adam aklen ve dînen mümkün olan bir şeye Allah'ın gücünün yetmediği kanaatim taşımamış. Ancak muhal olmayan bir şeyi muhal sanmış ve dindeki durumu bilmemiştir. Küfür ise dinden olduğu kesinlik kazanan bir hükmü veya Allah'ın aklen mümkün olan her şeye kadir olduğunu inkâr etmektir.
îkinci bir ihtimal şudur: Adam Allah'tan çok korktuğu için aklını kaçırmış, dengesini yitirmiş ve ne yaptığını, ne söylediğini bilmez hâle gelmiş olabilir. Bu hâle düşen bir kimse yararlı olan şeyi yararlı olmayan şeyden ayıramaz hâle gelir. Hayatta bunun örnekleri çok-' tur. Meselâ bir tehlike anında kişi yararlı olmayan bir şeye yararlı olabilir ümidiyle sarılır. (Denize düşen, yılana sarılır sözü tipik bir örnektir). Bu durumda olan kimse fiil ve hareketlerinde deli gibi olur. Bu yoruma göre adam bu sözünde özürlü sayılır ve bununla kâfir ol-mı.
Bâzıları o adamın fetret ehlinden olduğunu söylemiştir. Yâni hiç bir peygamberin şeriatının yürürlükte olmadığı bir devirde yaşamıştır.
Diğer bir yoruma göre adam herhangi bir peygamberin dininden haberdar değildir, bu hususta bir duygusu yoktur, demiştir. Sin-d i' nin sözü bitti.
H a t t â b î de bu ifâde ile ilgili olarak çeşitli yorumları nak-letmiştir. H a t t â b î bu arada: Adam öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmemiş, fakat vücûdunun yakılıp tozunun rüzgâra ve denize saçılması hâlinde diriltilmiyeceğini cehaleti dolayısıyla sanmıştır. Adamın imanlı olduğu, bu vasiyeti Allah korkusuyla yaptığını itiraf etmesinden anlaşılır, der.
El-Hâfiz: îbn-i Akil'in dediği gibi bu hadîs, kıyamet günü adamın karşılaşacağı durumu ve Allah'ın onu bağışlıyacağını haber vermek mahiyetindedir. Bâzıları demişler ki Allah, adamın ruhunu sorguya çekmiş, demiş ise de bu görüş uygun değildir. Çünkü hadîste adamın cesedinin zerrelerinin toplatıldığı, birleştirildiği ve kendisinin ayağa kalktığı bildirilmiştir. Bu olaylar ise kıyamet günü vuku bulur, diye bilgi vermiştir.

4256) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) şöyle buyurmuştur:
Bir kadın bağladığı (hapsettiği) bir kedi sebebiyle cehenneme girdi. Çünkü ne kendisi kediye (bir şey) yedirdi, ne de yerin haşerâtın-dan yesin diye salıverdi ve nihayet kedi (açlıktan) öldü.
(îbret verici bu ve bundan önceki hadîsi Ma'mer'e rivayet eden) Zührî demiş ki: (İbret verici bu iki hadîsi birlikte rivayet etmem) herhangi bir adamın (kulluk görevini ihmal edip ilâhî rahmete) dar yanmaması ve hiç bir kimsenin (ilâhi rahmetten) ümidini kesmemesi içindir."[133]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadis ile bundan önceki hadisi Z ü h r i' den rivayet eden zât M a ' m e r ' dir. Birinci hadîsin girişinde belirtildiği gibi Z ü h r i, râvisi M a ' m e r ' e : "Dikkat et ben hayret (ve ibret) verici iki hadîsi sana rivayet edeceğim" dedikten sonra bu hadîsleri rivayet etmiştir. Birinci hadîs, Allah'ın rahmetinin bolluğuna, ikinci hadis de O'nun azabından emin olunma;naşının gerektiğine delâlet eder. Bilindiği gibi mü'min kişinin, âhiret hayatının muharebesi için ümit ile korku arasında olması gerekir. Bir taraftan Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiyecek, diğer taraftan Allah'ın azabından korkacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'in irşad metodu da böyledir. Yâni âyetlerin çoğunda korku ile ümit bir arada bulunur. Zührî de bu metodu takip ederek bu iki hadîsi birlikte rivayet etmiştir. N e v e v İ bu hadisin izahı bölümünde: Âlimler demişler ki, vaizin ettiği vaaz ve irşadında korku ile ümidi birleştirmesi müstehabtır. Bu metod takip edilmeli ki kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmesin veya rahmetine tamamen bağlanıp da azabından kendini emin bilmesin. Vaiz, konuşmalarında korkuya ağırlık vermelidir. Çünkü nefisler yaratılışı itibariyle ümitlenmeye, istirahata, tevekküllü olmaya ve bâzı kulluk görevlerini ihmal etmeye taraftar olur. Bu nedenle korkutma tarafına biraz ağırlık verilmelidir, diye bilgi vermiştir.
İbn-i Hacer; Kediyi bağlayıp aç bırakmak suretiyle ölümüne sebebiyet veren kadının isminin ne olduğuna dâir bir bilgiye rastlayamadım. Bir rivayete göre H i m y e r kabilesine mensub-tur. Bir başka rivayette yahûdi olduğu ifâde edilmiştir. Hadisin zahirine göre kadın kediyi hapsedip ölümüne sebebiyet verdiğinden dolayı azaba çarptırılmıştır. Kadı I y â z demiş ki: Kadının kâfire olması muhtemeldir. Bu takdirde küfründen dolayı azabtadır. Kedinin ölümüne sebebiyet verdiği için azabı arttırılmıştır. İkinci bir ihtimal kadın müslümandır da kedinin ölümüne sebebiyet verdiğinden dolayı cehennemlik olmuştur. N e v e v î de ikinci ihtimali tercih eder, dedikten sonra İbn-i Hacer, kadının kâfire olduğunu te'yid eder mâhiyetteki rivayetleri nakleder.

4257) tJ... Ebû Zerr(-i Gifârî) (Radıyallâhü anhyfan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah Tebârek ve Teâlâ buyurur ki: Ey kullarım! Benim koruduğum (ermiş kimseler) hâriç hepiniz günah işleyebilirsiniz. Bu itibarla benden mağfiret dileyiniz ki sizi bağışlıyayım. Sizden kim bağışlamaya gücümün yettiğini bilir de kudretimle benden mağfiret dilerse o kimseyi bağışlarım. Hidâyete erdirdiğim kimseler hâriç, hepiniz dalâlettesiniz. Onun için benden hidâyet dileyiniz, sizi hidâyete erdireyim. Zengin ettiğim kimseler hâriç hepiniz fakirsiniz. Bu itibarla benden (rızık) isteyiniz, sizi nzıklandırayım. Eğer hayatta olanınız, ölmüş olanınız, önce gelenleriniz, sonra gelenleriniz, yaş olanınız ve kuru olanınız (yâni bütün kullar) toplanıp da kullarımdan en çok takva sahibi kulumun kalbi üzerinde (yâni hepsinin kalbi onun kalbi gibi) olsa, benim mülkümde (yâni hükümranlığım ve saltanatımda) bir sivrisinek kanadı (kadar bir şey) artmaz. Şayet onlar (yâni tüm kullar) toplanıp da kullarımdan en sapık - şerir kulumun kalbi Üzerinde (yâni hepisinin kalbi onun kalbi gibi) olsa benim mülkümden bir sivrisinek kanadı (kadar bir şey) eksilmez. Eğer hayatta olanınız, ölmüş olanınız, önce gelenleriniz, sonra gelenleriniz, yaş olanınız ve kuru olanınız (yâni bütün kullar) toplanıp da her biri hatırından geçen bütün ihtiyaç ve isteklerini (benden) dilerse, onların bütün dileklerini yerine getirmem, benim mülkümden ancak birinizin deniz kenarından geçip de bir dikiş iğnesini denize sokup çıkarması ile deniz suyunu eksilttiği kadar eksiltir, (yâni bu misalde nasıl deniz suyu hiç eksilmiyorsa kulların bütün isteklerini yerine getirmekle ilâhi hazineden hiç bir şey eksilmez). Benim mülkümden hiç bir şeyin eksilmemesi sebebi şudur: Şüphesiz ben çok cömerdim, keremim boldur. Bağış yapmam bir söz söylemek (ten ibaret) tir (yâni çalışmayı, didinmeyi gerektirmez). Ben bir şeyi dilediğim zaman sâdece ona "Ol" derim. O da hemen olur."[134]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î "Ebvâbu Sıfat'il-Kıyâme" bölümünün sonlarında rivayet etmiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiş, ayrıca Müslim de bunun benzerini
rivayet etmiştir.
Hadîsin; c~*U ^ VI ^jJu *£l£ cümlesi iki şekilde yorumlanabilir.
Birincisi tercemede belirtildiği gibi "Benim koruduğum (ermiş kimseler) hâriç, hepiniz günah işleyebilirsiniz, günah işlemeniz düşünülebilir" şeklindedir. Cümlede geçen "Afiyet" korumak mânâsında kullanılmıştır. Allah'ın koruduğu kimselerden maksad peygamberler ve velî zâtlardır. Günah işlemeden koruma anlamının afiyet sözcüğü ile ifâde edilmesi sebebi, günah işlemenin bir manevî hastalık olduğuna ve günahtan korunmanın bir mânevi sağlık, afiyet ve selâmet olduğuna işaret etmektir.
İkinci yorum şöyledir: "Benim afiyette kıldığım, yani mağfiret rahmet ve tevbe ile günahlarını giderdiğim kimseler hâriç, hepiniz günah işlersiniz." Bu yoruma göre bütün kullar günahkâr sayılır. Ancak herkesin günahı Allah katındaki durumuna göredir. Meselâ bir velînin bir namazı veya namazın bir parçasını gafletle kılması, başka bir deyimle namaz

esnasında dünya ile ilgili bir şeyi hatırına getirmesi onun makamı açısından bir kusur, hattâ bir günah sayılır.
Hadisin; cJâ* *jl VI JÜ> JjâC cümlesini "Hidâyete erdirdiğim
kimseler hâriç, hepiniz dalâlettesiniz" şeklinde terceme ettim. Bundan maksad şudur: Eğer kullar kendi halleriyle başbaşa bırakılmış olsaydılar dalâlete gidecektiler, sapacaktılar. Yâni imân ile ilgili hükümleri ve islâm dinindeki emir ve yasaklan bilmezlerdi ve dolayısıyla hak yoldan sapacaklardı. Bu yoruma göre cümledeki "Dalâlet"-ten maksad imân hükümlerini ve İslâm'ın emir ve yasaklarını bilmemektir. Bu hadîs; £İmH J^ ^ji *£*]$ — "Doğan her çocuk fıtrat üzerine doğar" hadisine aykın değildir. Çünkü o hadîsteki "Fıtrat" kelimesi Tevhîd manasınadır, yâni Allah'a imân demektir. Allah'a imân etmek başka şeydir. İmân ile ilgili hükümleri ve İslâm'ın emir ve yasaklarını bilmek başka şeydir.
Bir kavle göre cümledeki dalâletten maksad câhiliyet devrindeki haldir. Yâni Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'in İslâm dinini tebliğ etmekle görevlendirilmeden önceki dönemde bulunan kullar dalâlette idiler. Fakat bu yorum uzak bir ihtimaldir. Yukardaki yorum tercih edilmiştir.
Hadîste geçen "Yaş olanınız" ifâdesinden maksad genç olanlarınız veya dinî ilimler bilenleriniz, ya da Allah'a itaatkâr olanlannızdır. Hadisin "Kuru olanlarınız" ifâdesinden maksad ise yaşlı olanlarınız veya câhil olanlarınız ya da Allah'a karşı gelenleriniz, günahkârlannızdır.
Hadîste geçen "En çok takva sahibi kulum" ifâdesinden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kasdedilmiştir. Yine hadiste geçen "En sapık - şerîr kulum"dan maksad da şeytân aleyhi'n-na'ledir.
Baûda: Sivrisinektir. Ümniyyet: Arzulanan, ihtiyaç duyulan şey demektir. İbre: Dikiş iğnesidir.
Hadîsin son kısmında bütün kulların Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gibi Allah'a kulluk etmek üzere toplanıp O'na bağlanmasıyla O'nun mülkünde, hükümranlığında, saltanatında, azametinde bir fazlalığın söz konusu olmadığı ifâde edilir. Çünkü Allah'ın hükümranlığı ve sayılan diğer sıfatlarının bir sınırı yoktur ki bir şeyle fazlalaşsın, artsın. Keza bütün kulların tüm isteklerini yerine getirmek O'nun hazinelerinden bir şey eksiltmez. Çünkü hadîste de buyurulduğu gibi O, bir şey dilediği zaman "Or buyurmakla o şey hemen oluverir. Yâni O'nun çalışması, uğraşması, meşgul olması veya yorulması gibi bir durum söz konusu değildir. O, her türlü noksanlıklardan pak ve münezzehtir.[135]

31- Ölümü Hatırlamak ve Ona Hazırlanmak Babı

4258) :... Ebû Hüreyre (RadıyaHâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resulullah (Saîlallahü Aleyhi ve Setlcm) :
Lezzet (ve zevkHeri kesen (ona son veren) i çokça hatırlayınız, buyurdu, demiştir. Yâni ölümü (çokça hatırlayınız)."

4259) "... (Abdullah) bin Ömer (RadtyaUâhü atthumâydan; Şöyle demiştir ;
Ben, Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Ensâr'dan bir adam Ona geldi ve Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm verdikten sonra:
Yâ Hesülallah! Mü'minlerin hangisi daha faziletlidir? diye sordu. Resul i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
Huy bakımından en güzel olanı, buyurdu. Adam: Peki, mü'minlerin hangisi daha akıllı - şuurludur? diye sordu. Re-sûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ölümü en çok hatırlayanı ve ölümden sonraki (hayatı) için en güzel şekilde hazırlananı. İşte onlar en akıllı - şuurlu olanlardır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Ferve bin Kays, meçhuldür. Ondan rivayet eden (Nâfi) de öyledir ve rivayeti bâtıldır. Bunu ZehebİJ, Tabakatü't-Tehzib'te söylemiştir.

4260) "-. Ebû Ya'lâ Şeddud bin Evs (RadıyaHâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Akıllı - şuurlu adam o kimsedir ki nefsini (Allah'a karşı) köleleş-tirir (veya hesaba çeker) ve ölümden sonraki (hayat) için (iyi) amel işler. (Nefsini yenmekten) Âciz adam da o kimsedir ki nefsini arzusuna uydurur (yâni nefsini haramdan alıkoymaz). Sonra Allah'tan (mağfiret) temenni eder."[136]

İzahı

Ebü Hüreyre (RadıyaHâhü anh) 'in hadisini Tirmizl, Nesâi, T a b e r â n i, el-Evsat'ta ve î b n - i H i b b â n da rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Hâzîm" kesen, son veren demektir. Tüm zevkleri kesip onlara son verdiği için ölüme Hâzim denilmiştir. Hâzim kelimesiyle ölümün kasdedildiğine dâir hadisin sonundaki ilâve râviye aittir. Bâzı rivayetlerde Hâzim kelimesi yerine Hadim kelimesi bulunur. Hadim yıkıcı demektir. Bu rivayetlere göre zevkler, lezzetler ve nefsi arzular bir binaya benzetilmiş, ölüm de o binayı yerle bir eden deprem gibi felâketlere benzetilmiştir.
İ b n-i Ömer (RadıyaHâhü anhümâJ'nın hadîsi Zevâid ne-vindendir. Ebû Y a'l â (Radıyallâhü anh)'m hadisini T i r -mizi, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Keyyisi Akıllı, şuurlu ve ileri görüşlü demektir. Ekyes de ism-i tafdildir. Yâni Keyyis kelimesinin ifâde ettiği mânâdan daha kuvvetli bir mânâ ifâde eder. Bu itibarla Ekyes: En akıllı, en şuurlu ve en ileri görüşlü demektir.
Âciz: Güçsüz demektir. Burada nefsini yenmekten âciz olup nefsinin esiri durumunda olan kimse anlamında kullanılmıştır.
Bu iki hadîse göre akıllı, şuurlu ve ileri görüşlü adam o kimsedir ki, nefsini hesaba çeker, Allah'a karşı kulluk görevini yapar, ölümü sık sık hatırlar ve ölüm sonrası için gerekli hazırlığı yapar.
Âciz de o kimsedir ki nefsinin esiri olur, canı ne çekerse helâl haram demeden onu işler, Rabb'ine karşı kulluk görevini ihmal eder ve ölümden sonraki hayat için hiç bir hazırlıkta bulunmaz. Üstelik, Allah Gâfûr ve Rahîm dir, keremi boldur. Bana ve benim amelime ihtiyaca yoktur, O, beni bağışlar gibi laflarla bir takım temennilerde bulunur.[137]

Hadislerden Çıkan Hüküm ler

1. Ölümü bol bol hatırlamak çok sevabtır.
2. Ahlâk bakımından en iyi olanlar en faziletli mü'minlerdir.
3. En akıllı ve şuurlu mü'min, ölümü bol bol hatırlayıp ölüm sonrası için hazırlıklı olan kimsedir.
4. Allah'a karşı kulluk görevini ihmal edip nefsine mahkûm olan ve Allah beni affedecek diye temennide bulunan kimse, âciz ve şuursuz kişi sayılır.

4261) "... Enes (Radtyattâkü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ölüm döşeğinde olan bir gencin yanına girdi ve ona:
Sen kendini nasıl buluyorsun? diye sordu. Genç i
Ben, Allah (m afvınh umarım Yâ Resûlallah! Ve günahlarımdan korkarım, dedi. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki s
Bu vakitte (yâni ölüm döşeğinde) her hangi bir (mü'min) kulun kalbinde bağışlanma umudu ve günah korkusu birleşince mutlaka Allah o kuluna dilediği (mağfireti) ni verir ve onu korktuğu (azabı)n-dan emin kılar."[138]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi Cenâiz kitabında rivayet etmiştir.
Hadisin "Sen kendini nasıl buluyorsun'* cümlesinin açıklaması bölümünde Îbnü'l-Melik: Yâni dünyadan âhirete göçüşünde kalbin nasıldır, Allah'ın rahmetini mi umuyorsun, yoksa Allah'ın gazabından mı korkuyorsun? demiştir.
Bu hadîs, mü'min kimsenin hayat boyunca dâima Allah korkusu ile mağfiret ümidini birlikte beslemesinin, hattâ ölüm döşeğinde bile Allah'ın azabından kendisini emin görmemesinin uygun olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi ölüm döşeğinde mağfiret umudunun azab korkusuna ağır basmasının fazileti ve uygunluğu hakkında hadîsler vardır. Bu itibarla burada, ölüm döşeğinde azabtan kesin biçimde emin olmamak mânâsı kasdedilmiştir.

4262) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (SalİalîahÜ Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur :
Ölüm döşeğinde olan kimsenin yanında melekler hazır bulunur. Kişi dindar olunca melekler: Ey güzel cesedde olan güzel nefis (rûh)! Övülerek (cesedden) çık ve rahmet, güzellik ve öfkeli olmayan RabbCa kavuşmak) ile müjdelen, derler. Artık can çıkıncaya kadar devamlı ona böyle söylenir. Sonra o ruh göğe yükseltilir ve gök (kapısı) onun için açılır. Sonra, bu kimdir? diye sorulur. Onu götüren melekler: Falancadır, derler. Bu kere (Gökte görevli melekler) tarafindan: Güzel nefse merhaba, güzel cesedde idi. Övgüye lâyık olarak gir ve rahmet, güzellik ve öfkeli olmayan Rabb(a kavuşmak) ile müjdelen, denilir. Sonra Allah (Azze ve Celle) nin (hükümlerinin açıklanıp melekler tarafindan alınmakta) olduğu göğe götürülünceye kadar ona devamlı olarak böyle söylenir. (Ölüm döşeğinde) kötü adam olduğu zaman (görevli) melek: Çık ey pis cesedde olan pis nefis. Yerilmiş olarak çık ve kaynar su, cehennem halkının irini ve bunların misli çeşitli başka azab ile müjdelen, der. O habis nefis (cesedden) çıkıncaya kadar ona devamlı olarak böyle (tehdidler) söylenir. Sonra o nefis (yâni ruh), göğe çıkarılır. Fakat gök (kapısı) ona açılmaz ve: Bu kimdir? denilir. Falancadır, diye cevab verilir. Bunun üzerine: Habis nefse merhaba olmaz, o pis nefis pis cesedde idi. Kınanmış olarak geri dön. Çünkü sana göğün kapılan kesinlikle açılmıyacaktır, denilir ve bunun üzerine o ruh gökten (yere) gönderilir ve sonra cesedin bulunduğu mezara varır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvüeri güvenilir zâtlardır.[139]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis dinî ödevlerini yerine getirerek kulluk görevini îfâ eden mü'minin ölüm döşeğinde iken ilâhi lutuf-larla müjdelendiğine ve ruhunun göklerin fevkına yükseltildiğine ve Rabb'ının rızâsına kavuştuğuna delâlet eder. Diğer taraftan günahkâr ve kötü insanın da ölüm döşeğinde iken fenalığı yüzüne vurula-" rak, karşılaşacağı vahim sonuçlarla tehdid edileceğine, ruhunun gökten geri çevrileceğine ve cesedinin bulunduğu yere iade edileceğine delâlet eder.
Hadiste geçen bazı kelimeleri açıklayalım i
Ravh ı İstirahat, rahmet ve ferah mânâlarına yorumlanmıştır.
Reyhan: Güzel rızık, rahatlık, güzel nzık ve cennetin güzel kokulu reyhan adlı bitkisi mânâlarına yorumlanmıştır.
E 1 - V â k x a sûresinin 88 ve 89. âyetlerinde de dindarlıkta ileri giden mü'minlerin ölüm döşeğinde Ravh, Reyhan ve nimetleri tükenmez kedersiz cennetle müjdelendiği haber verilmektedir. Bu âyetlerin tefsirine de bakılmalıdır.
Hamim: Kaynar su demektir. Gassâk: Cehennem halkının irini, kokmuş zemherîr suyu, cehennemde bir pınar mânâlarına yorumlanmıştır.
S â d sûresinin 57 ve 58. âyetlerinde azgın günahkarlara bu tür azabların verileceği haber verilmektedir. Bu âyetlerin de tefsirlerine bakılmalıdır.
Allah bizi ölüm döşeğinde ilâhî müjdelere mazhar olanlardan eylesin ve nefis ile şeytanın şerrinden korusun.

4263) "... Abdullah bin Mes'ûd (RadtyaUâkü anhyten rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Birinizin eceli bir yerde olduğu zaman ihtiyaç - iş onu oraya sıçratır (yâni o yere zamanında gitmesine vesile oluverir). Sonra kalan ömrünün sonuna varınca, Allah sübhânehû onun ruhunu (orada) alır. Kıyamet günü de o yer: Ey Rabb'ım! İşte bu, bana emanet ettiğin (cesed)dir, der."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvüeri güvenilir zâtlardır.

4264) "... Âişe (Radtyallâhü a«/ta.)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah (da) ona kavuşmayı sever. Her kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah (da) ona kavuşmaktan hoşlanmaz, buyurdu. Bunun üzerine O'na:
Yâ Resûlallah! Allah'a kavuşmaktan hoşlanmamak. Ölüme kavuşmaktan hoşlanmamak dolayısıyladır ve hiç birimiz ölümden hoşlanmayız (ne buyurulur?) denildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
Hayır, (öyle değil). Bu (yâni Allah'a kavuşmayı sevmek veya sevmemek) ancak kişinin öleceği anda olur. Ölüm döşeğinde kişi Allah'ın rahmet ve mağfiretiyle müjdelendiği zaman Allah'a kavuşmayı sever. Allah da ona kavuşmayı sever. Ölüm döşeğinde kişi Allah'ın azabı ile müjdelenince (yâni tehdid edilince) Allah'a kavuşmak istemez. Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."[140]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Tirmizi az lâfız değişikliği ile rivayet etmişler.
El-C ezeri, en-Nihâye'de: Allah'a kavuşmaktan maksad, âhiret hayatına intikal etmek ve Allah katındaki nimetleri arzulamaktır. Maksad ölmek değildir. Çünkü hiç bir kimse, ölümden hoşlanmaz. Allah'a kavuşmak yukarda belirtilen mânâda yorumlanınca bundan hoşlananların imân ve takva ehli olduğu tabiidir. Çünkü dünya-
ya gönül bağlamayan, bilâkis nefret eden mü'min âhiret mutluluğuna gönül verir ve ebedi hayata intikal etmekten hoşlanır. Onun aksine dünyaya gönül verip zevklere dalan kimseler ise âhirete intikal etmeyi sevmez, demiştir.
Nevevî de: Hadîsin sonu baş kısmını açıklar. Yâni Allah'a kavuşmaktan ve ölümden hoşlanmamak veya hoşlanmak hususunda dikkat alınacak durum, ölüm döşeğindeki haldir, sağlık hâli değildir. Çünkü ölüm döşeğinde, artık tevbenin de kabul olunmayacağı anda, her insana gideceği yer ve kendisi için hazırlanmış olan nimet veya azab bildirilir ve gösterilir. Artık saadet ve cennet ehli olanlar o esnada ölümü ve Allah'a kavuşmayı severler, o güzel makamlara ve üstün nimetlere bir an önce erişmek istemezler. Allah da onlara kavuşmayı sever, yâni onlara lutüf ve keremlerini sergiler. Şakavet ve cehennem ehli olanlar ise, gidecekleri yerin fena olduğunu anladıkları için ölümden hoşlanmazlar, Allah'a kavuşmak istemezler. Allah da onlara kavuşmayı sevmez. Yâni onları rahmet ve kereminden uzak tutar, rahmet etmeyi dilemez. Allah'ın onlara kavuşmayı sevmemesinin mânâsı budur. Hadis cennetlik ve cehennemlik olanların hâl ve sıfatlarını beyân eder. Hadisten maksad şu değildir: Bâzı insanların Allah'a kavuşmayı sevmeleri, Allah'ın onlara kavuşmayı »sevmesine sebep olur. Keza bâzı insanların Allah'a kavuşmayı sevmemeleri, Allah'ın onlara kavuşmayı sevmemesine sebep olur. Böyle bir mâna kasdedilmemiştir, diye bilgi verir.
Allah'ın kuluna kavuşmayı sevmesi veya kavuşmadan hoşlanmaması ifâdesinden kasdedilen mânâ ile ilgili olarak î b n - i H a c e r: Âlimler demişler ki: Allah'ın kulunu sevmesi, ona hayır dilemesi, onu hayır yoluna yöneltmesi ve ona lutüf ve ihsanda bulunmasıdır. Allah'ın kulundan hoşlanmaması da bunun zıddı demektir. Yâni kulu için şer dilemesi, hayırlı yola yöneltmemesi ve ikramda bulunmaması demektir, der.
H a 11 â b î de : Kulun Allah'a kavuşmayı sevmesi, âhireti dünyaya tercih etmesidir. Böyle olan kul, dünyada devamlı kalmayı sevmez. Bilâkis dünyadan göçetmeye hazırlanır. Kulun Allah'a kavuşmadan hoşlanmaması da bunun zıddıdır, der.
Hulâsa yukarda âlimlerden naklen verilen bilgiden çıkan sonuç şudur:
Allah'a kavuşmayı sevmek, kulun sağlıklı iken ölmeyi arzulaması demek değildir. Keza O'na kavuşmaktan hoşlanmamak da kulun sağlıklı iken ölmeyi arzulamaması demek değildir. Çünkü takva sâhibi olan mü'min daha çok hayırh işler ve ibâdetler işlemek için dünyada uzun süre kalmayı arzular ve ölmek istemez. İmansız kişi de âhiret hayatına inanmadığı ve dlümü yokluk olarak sandığı için ölmek istemez. îmânh olup da günahlara dalmış durumdaki gafil kişi de şuursuzluğundan dolayı ve ölümün acı bir şey olması hasebiyle ölmek istemez.
Allah'a kavuşmayı sevmek veya bundan hoşlanmamak, ölüm döşeğinde kişinin gideceği yeri görmesi anına mahsustur. Kasdedilen mânâ budur. Takva sahibi mü'min, son nefesini vermek üzere iken cennetteki makamı seyretmesi veya ilâhî mükâfatlara dâir müjdeyi alması hâlinde canını seve seve verir ve bu nimetlere kavuşmak ister. Azaba müstehak olan kul da ölüm döşeğinde fecî manzarayı görünce uğrayacağını anladığı vahim durum dolayısıyla ölmekten hoşlanmaz.
Allah'ın kuluna kavuşmayı sevmesi ise ona lutüf ve ikramda bulunması demektir. Allah'ın kuluna kavuşmaktan hoşlanmaması da kulunu rahmetinden ve lütuf1 arından uzaklaştırması demektir.

4265) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûluİI-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Sakın) herhangi biriniz, başına gelen zarardan dolayı ölmeyi temenni edemez (etmesin). Eğer mutlaka ölümü temenni etmek zorunda kalırsa şöyle desin »
AUahım! Yaşamak benim İçin hayırlı olduğu sûrece beni yaşat ve Ölüm benim için hayırlı olduğu zaman beni öldür."[141]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Tir m izi de rivayet etmişlerdir
Bu hadîs, hastalık, yoksulluk, afet ve musibetler gibi bedeni veya mâlî bir zarardan dolayı ölümü temenni etmenin yasaklığına delâlet eder.
ölümü mutlaka temenni etmek zorunda kalan bir kimse için gösterilen duâ şekli ile ölümü temenni etmesi emri vâciblik için değil de bir ruhsat ve izin mahiyetindedir. Ölümü temenni etmenin yasaklı-ğı hikmetine gelince, böyle bir temenni, belâ ve musibetlere karşı bir sabırsızlık ve kadere rızâ göstermemek anlamını ifâde eder.
Şayet mü'minin basma gelen musibet dînî ile ilgili bir musibet ise böyle bir musibetten dolayı dînî hayatının perişan olmaması ve bir takım günahlara mâruz kalmaması amacıyla ölümü temenni etmesi
caizdir.
Konu ile ilgili biraz bilgi 4163. hadisin izahı bölümünde de geçti.[142]

32- Mezar ve Cesedin Çürümesi Hakkında Gelen Hadisler Babı

4266) "... Ebû Hüreyre (Radıyaüâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salîaîlahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir kemik hâriç insan (cesedin) den çürümeyen hiç bir şey yoktur. O (çürümeyen kemik) de kuyruk sokumudur ve kıyamet günü cesedin yaratılışı o kemikten kurulur."[143]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î Tefsîr'de, Müslim, Fitnelerde, Ebû Dâvûd Sünnet'te, N e s â î Cenazeler'de rivayet etmişlerdir.
Kuyruk sokumu diye terceme ettiğim "AcbÜ'z-Zeneb" kuyruk sc-kumundaki kemiğin başı ve en ufak bir parçasıdır. Hakim, Ebû Dâvûd ve Ebû Ya'lâ'nın Ebû Sâîd-i Hudrî (Ra-dıyallâhü anlı)'den rivayet ettikleri bir hadise göre Acbü'z-Zeneb'in ne olduğu Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'e sorulmuş ve "Bir hardal tanesi misli (gibi küçücük

bir parça) dır" cevâbı buyu-rulmuştur.
îbn-i Hacer'in beyânına göre İbnü'l-Cevzl, tbn-i AKîl'in şöyle dediğini nakletmiştir:
Hadîste bildirilen küçücük kemik parçasının çürümemesi ve kıyamet günü insanların cesedlerinin bu kemikten teşekkül etmesi meselesinde Allah'tan başka kimsenin bilmediği bir sır ve hikmet vardır. Çünkü yoktan var eden Allah insan cesedini böyle bir kemik üzerine kurmaya hâşâ muhtaç değildir. Bilindiği gibi kıyamet günü cesedin bir benzeri değil, toprağa karışmış olan zerreler Allah'ın emriyle birleşir ve Acbü'z-Zeneb üstünde kurulur. Acbü'z-Zeneb cesed binasının bir temelini teşkil eder. Bu kemiğin diğer parçalar gibi dağılmaması hikmeti meleklerin bu olağanüstü olaydan haberdar edilmesi olabilir. Çünkü eğer bu parça da çürümüş olsaydı, melekler dirilişin dağınık parçaların birleşmesi suretiyle değil de eski cesedlerin benzerlerinin yaratılması ve ruhların bu benzer cesedlere girmesi suretiyle olacakını zannedebilirlerdi. Hadîsin "insan (cesedin) den çürûmeyen hiç bir şey yoktur" cümlesinden maksad cesedin parçalarının tamamen çürüyüp yokluğa gitmesi olabilir. İkinci bir ihtimal parçaların yokluğa gitmeyip şekil değiştirmesi ve zerrelerinin toprağa karışması anlamı kasdedilmiş olabilir. Birinci yoruma göre anılan kemik parçası cesedin bir tohumcuğunu teşkil eder ve cesed bundan oluşup teşekkül eder. İkinci yoruma göre ise cesedlerin dirilmesi emri verildiği zaman toprağa karışmış olan zerreler birleşir ve anılan kemik üzerinde kurulur.
S i n d î de bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadîsin zahirine göre Acbü'z-Zeneb denilen kemik parçası çürümez. Kıyamet günü cesedin yaratılışı bu kemik üzerinde kurulur.
Yâni bu kemik cesedin temelini oluşturur.
İbn-i Hacer: Âlimler demişler ki peygamberler bu hadîsin hükmünün dışında kalır. Çünkü toprak onların cesedlerini çürüte--mez, yiyemez. înb-i Abdi'1-Berr, şehîdleri de peygamberlere eklemiş, yâni şehidler de bu hadîsin hükmü dışında tutulur, demiştir. K u r t u b î de fahrî olarak müezzinlik görevini ifâ edenleri bunlara ilâve etmiştir. Kadı Iyâz bu hadisi şöyle yorumlamıştır : Toprağın yiyebildiği cesedler çürür. Ama peygamberlerin cesed-leri gibi bazı cesedleri toprak yiyemez, diye bü*i vermiştir.
Hülâsa: Acbü'z-Zeneb denilen kuyruk sokumunun hardal tanesi küçüklüğündeki parçacık çürümez. Allah Teâlâ, kıyamet günü cesedleri diriltmeyi dilediği zaman eski cesedler iade edilir. Bu iade şekli ya bu kemik parçasının tohum gibi gelişmesi ve cesedin bundan meydana gelmesi suretiyledir veya çürüyüp toprağa karışmış olan cesedin bütün zerreleri Allah'ın emriyle âdeta mıknatıs gibi birleşerek bu kemik parçası üstünde toplanır ve bu kemik cesedin temelini teşkil eder ve böylece cesed oluşup ruhun girmesiyle dirilir.
Cümhûr anılan kemik parçasının çürümiyeceği hükmü üzerinde ittifak ederek bu hadisi zahirî mânâsında tutmuşlardır. Çünkü bâzı rivayetlerde yerin o kemiği ebedi olarak yiyemiyeceği açıkça belirtilmiştir.

4267) "... Hâni' Mevlâ Osman (bin Affân) (Radtyallâhü ankümâyâzn; Şöyle demiştir:
Osman bin Affân (Radıyallâhü anh), bir mezar başında durduğu zaman sakalını (göz yaşlarıyla) ıslatmcaya kadar ağlardı. Bu sebeple kendisine: Sen cenneti ve cehennemi anıyorsun, ağlamıyorsun da bundan (yâni kabir korkusundan) dolayı ağlıyorsun? denildi. Osman (Radıyallâhü anh), dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel' lem) :
Muhakkak mezar, âhiret konaklarının ilkidir. Eğer ölü on (un azabın) dan kurtulursa ondan sonraki (konaklar) ondan kolay olur.
Şayet ölü on (un azabın) dan kurtulmazsa ondan sonraki (konaklar) ondan şiddetli olur, buyurdu. Osman dedi ki: Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu
Mezar kadar korkunç hiç bir fecî manzara görmedim."[144]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî de Zühd bâblannın başlarında rivayet etmiştir.
H z. Osman (Radıyallâhü anh) bilindiği gibi cennetle müjdelenen 10 sahâbîdendir. Buna rağmen bir mezar başında durduğu zaman mübarek sakalı göz yaşlarıyla ıslanacak derecede ağlamasının sebebi hakkında müteaddid ihtimaller üzerinde durulmuştur.
Birincisi, cennetle müjdelenmek, kabir azabının kesinlikle olmamasını gerektirmez.
İkinci ihtimal, cennetle müjdelenme işi bilinen veya malum olmayan bir kayda bağlı olabilir.
Üçüncü ihtimal, kabir azabının korkunçluğu ve fecaati dolayısıyla Osman (Radıyallâhü anh) o esnada cennet müjdesini unutmuş olabilir.
Dördüncü bir ihtimal, Onun ağlaması kabir Dağtası, yâni kabrin ölüyü sıkması korkusundan dolayı olabilir. Çünkü S a' d (Radıyallâhü anh) hakkında vârid olan bir hadîse göre peygamberler dışında kalan cennetlikler bile Dagta denilen kabir sıkıştırması olayından kurtulamazlar.
Tuhfe yazarının beyânına göre bu ihtimalleri e 1 - K a r i bildirmiştir.
Bu hadîs, âhiretin müteaddid konaklarının bulunduğuna delâlet eder. Bu konaklar: Mezar, mahşerde toplanma yeri, hesablarm görüldüğü mizan yeri, Sırat köprüsü, cennet veya cehennem.
Kabir azabından kurtulan kimseye diğer konakların daha kolay olması sebebi şudur: Ölünün günahları var ise kabir azabı ile cezasını çekmiş olur. Şayet ölü kabir azabından kurtulmayıp da âhirete dek cezası devam ederse bundan sonraki azabı cehennemde verilir. Cehennem azabı kabir azabından daha şiddetlidir. Çünkü hadîslerde vârid olduğu gibi kabir cehennem derelerinden bir deredir.

4268) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Hâni1 (R.A.)'ın Hâl TercemesÎ
Hâni' el-Berbert Ebû Saîd ed-Dimeskî CR.A.), mevlâsı Osman bin Atfân (RJU'den hadîs rivayet etmiştir. Râvisi de AbduUah bin Becîr es-San'ânî el-Kas-tir. Nesâî, bu zâtın rivayetinde bir beis olmadığını söylemiştir, iki tane hadisi vardır. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâce de onun hadislerini rivayet etmişler, mu-lâsa. 408)
ÖlÜ mezara konulur. Salih (yâni kulluk görevini yapan mü'min) kişi kabrinde endişesiz've korkusuz oturtulur. Sonra ona i
Sen hangi dinde idin? diye sorulur. O: Ben îslâm dininde idim, diye cevab verir. Sonra ona i Şu adam nedir? diye (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sellem) hakkındaki itikadı ve kanaati) sorulur. O da s
Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın Resulüdür. O, bize Allah katından apaçık âyetler getirdi. Biz de O'nu doğruladık, diye cevab verir. Daha sonra bu (mü'min) ölüye t
Sen Allah'ı gördün mü? diye sorulur. O da t
Hiç bir kimse Allah'ı (dünyada) görmeye lâyık değildir, diye cevab verir. Bu soru ve cevablardan sonra onun için ateş tarafina bir pencere açılır. Ölü ona bakarak ateş alevlerinin (şiddetli hararet ve sıkışıklıktan) birbirini kırıp yenmeye çalıştığını görür. Sonra ona: Allah'ın seni koruduğu ateşe bak, denilir. Sonra onun için cennet tarafina bir pencere açılır. O da bu defa cennetin süsüne ve nimetlerine bakar ve kendisine i İşte bu güzel yer senin makamındır, denildikten sonra: Sen (dünyada) samimi imân üzerinde idin, bu sağlam İmân üzerine öldün ve (kıyamet günü) inşâallah imân üzerine dirileceksin, denilir.
Kötü kişi de dehşet ve korku içinde mezarında oturtulur ve kendisine:
Sen hangi dinde idin? diye sorulur. Kendisi:
Bilmiyorum, diye cevab verir. Sonra ona:
Şu adam nedir? diye (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkındaki İtikad ve kanaati) sorulur. O da:
Halk (onun hakkında) bir söz (yâni peygamber olduğunu) söylüyordu. Ben de o sözü söyledim, der. Bunun üzerine onun için cennet tarafina bir pencere açılır. O da cennetin süsüne ve içindeki (nimet) lere bakar. Sonra kendisine:
Allah'ın senden geri çevirdiği (yâni kötülüğünden dolayı sana na-sib etmediği) cennete bak, denilir. Daha sonra onun için ateş tarafina bir pencere açılır. Bu kere ateşe alevlerinin bazısı bâzısını kırıp yenmeye çalıştığı halde bakar ve bunun üzerine ona: İşte bu, senin yerindir. (İslâm'a inanmak bakımından) şüphe üzerinde (yaşadı) idin, şüphe üzerine öldün ve inşâallah Teâlâ (kıyamet günü) şüphe üzerine diriltilirsin, denilir.'*
Not: Zevâid'de bunun senedinin sahih olduğu söylenmiştir.

4269) "... El-Berâ' bin Azib (RadtyaUâhü ank)ıdca rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
"Allah imân edenleri sabit kavil (yâni şehâdet kelimesi) ile metanetli kılar" (âyeti) kabir azabı (yâni sorgusu) hakkında indi. Ölüye (kabirde) : Senin Rabbin kim? diye sorulur. O da* Rabbim Allah'tır ve Peygamberim Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'dir, diye cevab verir. İşte mü'min ölünün böyle (metanetle) cevâbı, Allah (Azze ve Celle) 'nin:
"Allah imân edenleri sabit kavil (yâni şehâdet kelimesi) İle dünya hayatında ve âhirette (yâni kabirde) metanetli kılar" mealindeki âyeti (nin canlı bir ifâdesi) dir." (İbrahim, 27)[145]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde kabirde ölüye sorulan sorular "Rabbin kimdir, dinin nedir ve peygamberin kimdir" diye üçe çıkarılmıştır. Hadiste geçen âyetteki Kavl-i Sabit Kelîme-i Şehâdet ve Kelime-i Teyhîd olarak tefsir edilmiştir. Bu hadîs de bu tafsiri te'yid eder.
Allah'ın mü'minleri sabit kılması, onlara metanet ve sebat ihsan etmesi dünyada imândan tâviz vermemeleri suretiyle gerçekleşir. Yâni mü'minler dünya hayatlarında baskı ve tehdide mâruz bırakılsa, hattâ ateşe bile atılsalar, gönüllerinde yerleşen imân ve dillerindeki tevhîd kelimesinden Allah'ın yardım ve desteği ile ayrılmazlar. Mü'-nünlerin kabirde sebat göstermeleri ve Allah'ın onlara yardım ve metanet ihsan buyurması ise meleklerin sorularına karşı verilecek cevâbı telkin buyurması ve onları doğru cevab vermeye

muvaffak etmesi suretiyle olur.
Cümhûr, âyetteki âhiret kelimesini kabir mânâsına yorumlamıştır. Bu hadis de anılan kelimeden kabir mân4sının kasdedildiğine delâlet eder. Çünkü gerek müellifimizin ve gerekse B u h â r i ile M ü s 1 i m'in rivayetlerinde bu âyetin kabir azabı, yâni kabir sorgusu hakkmda indiği açıklanmıştır.
S i n d î, hadîsteki "Kabir azabı" ifâdesini kabir sorgusu mânâsına yorumlamış ve: Kabir sorgusu bâzan azaba sebep olduğu için sorgu kelimesi yerine azab kelimesi kullanılmıştır. Âhiretteki sebattan maksad kabirde meleklerin sorulan karşısında mü'minin metanet ve sebat göstermesidir, demiştir.
El-Kermânî de: Bu âyette kabir azabından söz edilmemiştir. Bu itibarla kabirde kulun basma gelen hallere kabir azabı isminin verildiği kanaatındayım. Kabirde meleklerle karşılaşmak, insanoğlu için alışılmış bir şey olmadığı için korku ve dehşete vesile olabilir. Ayrıca kabir bizatihi endişe verici bir konaktır. Bu gibi durumlar nedeniyle azab kelimesi kullanılmış olabilir, demiştir.
Mezkûr âyetin geniş tefsiri için tefsir kitablanna müracaat edilmelidir.
Bu hadîs ve hadîste geçen âyet, mü'minler için bir müjdedir. Çünkü gerek âyet ve gerekse hadis, Allah'ın mü'min ölüden korkuyu gidereceğine, onu olumlu ve sağlıklı cevablara muvaffak kılacağına delâlet eder.

4270) "... îbn-i Ömer (Radtyaüâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallattakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Bîriniz öldüğü zaman varacağı yer sabah akşam kendisine gösterilir. Ölü cennet ehlinden ise cennetliklerin makamlarından bir makam kendisine gösterilir. Şayet ölü cehennemliklerden ise cehennem ehlinin hücrelerinden biri kendisine gösterilir. (Her) ölüye: İşte kıyamet günü diriltilinceye kadar senin durağın buradır (veya: îşte kıyamet günü diriltilinceye kadar yerin sana gösterilecektir), denilir."[146]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Kurtubi: Cennet veya cehennemdeki yerin ölünün cesedine değil de yalnız ruhuna gösterilmesi muhtemeldir. Gösterme işinin ruh ile beraber cesedin bir parçasına da olması mümkündür. Yâni Allah Teâlâ cesedin bir parçasına canlılık verir ve o parça ruhla beraber cennet veya cehennemdeki yeri görür. Sabah akşam ifâdesinden maksad bu iki vakittir. Yoksa bilindiği gibi ölü için sabah ve akşam kavramı söz konusu değildir. Cennetteki yerin ilâhî mağfirete kavuşarak cennetlik olan mü'minlere ve cehennemdeki yerin küfür üzerine ölen kişiye gösterilmesi mânâsı açıktır. Günahkâr mü'minin durumuna gelince sonuç itibariyle cennetlik olması hasebiyle ona da cennetteki yerin gösterilmesi mümkündür. Hadisteki hüküm şehidlerin dışında kalanlara mahsustur. Çünkü şehidlerin ruhları cennette gezip dolaşır, nimetlenip rızıklanır ve onlar hayattadır. Şöyle de olabilir. Bu hadîsin hükmü şehidleri de kapsar. Şöyle ki, şehidlere cennetteki makamların sabah akşam gösterilmesinin faydası, kıyamet günü cesedleriyle beraber cennette yerleşeceklerini onlara müjdelemektir. Çünkü şehidler kıyamet kopun-caya kadar yalnız ruhları bakımından cennettedir, cesedleri ise toprak altındadır. Kıyamette ise cesedleri de dirilip ruhlarla birlikte cennette onlar için hazırlanan makamlara kavuşacaklardır, demiştir.
Hadisin son fikrası iki şekilde yorumlanabilir. Bir yoruma göre bu fikrada işaret edilen yer ve durak kabirdir. Diğer yoruma göre ise işaret edilen yer kıyamet günü vanlaca k cennetteki makam veya cehennemdeki hücredir. Tercemede bu iki yoruma parantez içi ifâde ile işaret edilmiştir.

4271) "... Ka'b (bin Mâlik) el-Ensârî (Radtyallâhü a»A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmu§tur:
Mü'minin ruhu, kendisinin dirileceği (kıyamet) giin(ü) cesedine geri dön üne ey e kadar cennet ağaçlarında rızıklanan bir kuştur."[147]

İzahı

Bu hadîsi Nesâi ve TaberânI de rivayet etmişlerdir. Kurtubî, Süyûti ve Sindi gibi âlimler bu hadîsin şe-hid olan mü'minler hakkında olduğunu beyân ederek bu görüşe sü-nenimizde 2801 numarada geçen îbn-i Mes'ûd (Radıyal-lahü anh) 'm hadîsini ve Ka'b bin Mâlik (Ratfiyallâhü anh) 'in bu bâbta rivayet edilen hadîsinin bâzı rivâyetlerdeki metnini delil göstermişlerdir. Taberâni1 nin Ka'b (Radıyallâhü anh)'den müteaddid yollarla rivayet ettiği hadîs metni bazı rivayetlerde Müellifimizin rivayet ettiği metin gibidir. Diğer bâzı rivayetlerde ise meâlen "Şehidlerin ruhları yeşil Kuşlardadır, (cennette) diledikleri yerlerde rızıklanırlar" biçimindedir. Bu mealdeki rivayet diğer rivayetlerin de şehidler hakkında olduğuna delâlet eder.
Süyûti, Nesâi1 nin rivayet ettiği bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:
K u r t u b i : Bu hadîs, şehid olan mü'min hakkındadır. Buna benzer diğer hadisler de şehidlere âit olarak yorumlanır. Şehidler dışında kalan mü'minlerin ruhları ise bâzan gökte, bâzan da mezarlar çevresinde bulunur. Fakat cennette olmazlar. Şehidlerin ruhlarının ölümü müteakip rızıklandıklan ve cennette oldukları Kitâb ve Sünnet ile sabittir. Şehidler dışında kalan mü'minlerin ruhlarına gelince kıyamet gününe kadar rızıklanmadıkları hususunda ümmetin icmaı vardır. Kadı Ebû Bekir bin el-Arabi, TirmizÎ'-nin şerhinde bu icmâın bulunduğunu anlatmıştır, demiştir.
Eş-Şeyh Izzü'd-Din bin Abdi's-Selâm da bu hadîsin şehidlere mahsus olduğunu söylemiştir.
S i n d î de: Bu hadisin zahiri şehidin ruhunun, Allah'ın emriyle şekillenerek kuş suretine girdiğine delâlet eder. Nasıl ki melek bâzan insan şekline girer. Süyûtî, Ebû Davud'un haşiyesinde demiş ki: Biz hadîsi ruhun kuş şekline girdiği anlamına yorumladığımız zaman en uygunu bunu uçma gücü bakımından ele almaktır. Yâni ruh, uçma gücü bakımından kuşa benzer. Maksad ruhun kuş suretine girmesi değildir, demek daha isabetli olur. Çünkü insan sureti, suretlerin en güzelidir, dedikten sonra sözüne devamla Sindi çöyle söyler:
Şayet insan ruhunun bir şekli var ise ve bu şekil insan suretinde ise, Süyûti1 nin bu görüşüne ve yorumuna bir diyecek yoktur. Ama insan ruhunun bir şekli yok ise ve Allah, onu herhangi bir hikmete binâen şekillendirmek isterse, ruhun kuş suretinde şekillenmesi uzak bir ihtimal değildir.
Yukarda belirttiğim gibi 2801 nolu îbn-i Mes'ûd (Radı-yallâhü anhVın hadisi bu hadîsin benzeri olup şehidlerin ruhlarının cennetteki yaşantısını belirtir. Konu ile ilgili gerekli bilgi orada verildiği için oraya da bakılmalıdır.

4272) "... Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Mü'min) ölü, kabre girdiği zaman güneş, batmak üzere bulunduğu şekilde (ona) temsil edilir (yâni sanki akşam namazı vakti gelmiş gibi bir görüntü ona gösterilir). Bunun üzerine ölü oturup ellerini gözlerine sürer ve: Beni bırakınız namaz kılayım, der."
Not: Eğer Talha bin Nâfi İsimli Ebû SÜfyân, Câbir bin Abdillah <R.A.Vdan hadis işitmiş ise bu hadisin senedi hasen'dir. Râvi îsmâil bin Hafs hakkında da ihtilâf vardır.[148]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis, mü'min kulun Allah'ın lutûf ve yardımına mazhar olduğuna delâlet eder. Çünkü ölü kabre girdiği zaman akşam namazı vakti gelmiş gibi ona bir görüntü sunulması ve onun: Beni bırakınız, namaz kılayım, sözünü söylemesi, ilâhî mağfirete kavuşmasının bir canlı belirtisidir. Hadîste bir kayıt bulunmamakla beraber kanaatımca böyle bir görüntü beş vakit namaza düşkün olan mü'minlere sunulur. Çünkü namaza devam etmeyen veya zaman zaman namazı ihmal eden bir kimse; böyle görüntüyü hayatında defalarca gerçek olarak müşahede ettiği halde akşam namazına kalkmamıştır. Kul hayatta iken namazı önemsememiş ise kabirde faraza böyle görüntü görse acaba: Beni bırakınız namaz kılayım, diyecek mi? Tabii bunu ancak Allah bilir, ama pek tahmin etmem. Bununla beraber hadîs diğer mü'minlere şümullü değildir, demek de mümkün değildir. Allah bizide bu görüntüyü görüp böyle söyleyecek mü'minlerden eylesin.[149]

Ehl-i Sünnet Mezhebinin Kabir Azabı Hakkındaki Görüşü

Gerek bu bâbta rivayet edilen hadîsler ve gerekse, Kütüb-i Sitte*-nin kalanlarında rivayet edilen ve kabir hallerine dâir benzer hadisler kabir azabının hak olduğuna delâlet eder. Ehl-i Sünnet mezhebine göre kabir azabı hak ve gerçektir. M ü' m i n sûresinin "Onlar sabah akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet günü de, "Fir'avn'ın adamlarını azabın en çetinine sokunuz" denilir" mealindeki 46. âyeti ve sahâbîlerden bir cemâat tarafmdan rivayet edilen sahih hadîsler bunu ispatlar. Allah Teâlâ'nm ölünün cesedinden bir parçaya hayat ve duygu vermesi ve o parçaya azab çektirmesi aklen de mümkündür. Aklın kabul ettiği bu olay Kitâb ve Sünnet ile sabit olduğu için buna inanmak ve aynen kabul etmek gerekir. Hâriciler, Mu'te-z i 1 e mezhebine mensup olanların çoğunluğu ve M ü r c i e mezhebi mensupları kabir azâbma inanmamaktadır. Tabii bu mezhebler Ehl-i Sünnet mezhebi dışmda kalan bâtıl mezheblerdir.
Nevevi, Müslim'in şerhinde Kitâbü'I-Cenneti bölümünde rivayet olunan kabir azabı hadislerinin izahını yaparken özetle şu bilgiyi verir:
Ehl-i Sünnet mezhebine göre cesed aynen veya bir parçası azab görür ve ruh azab gören cesede veya parçasına girer. Ehl-i Sünnet mezhebine mensub Muhammed bin Cerîr, Abdullah bin Kiram ve bir gurup, ruhun cesede geri dönmesinin şart olmadığı görüşünü savunmuşlar ise de arkadaşlarımız bu görüşün fâsid ve bâtıl olduğunu söylemişlerdir. Çünkü elem ve duygu ancak canlı bir varlıkta olabilir. Arkadaşlarımız: Cesedin parçalara dağılması, yırtıcı hayvanlar veya balıklar tarafından yenmesi veya başka türlü imha edilmesi ilâhî azabın gerçekleşmesine engel değildir. Çünkü Allah Teâlâ, cesedi kıyamet günü dirilteceği ve diriltmeye gücü yettiği gibi cesed dağılmış, yırtıcı hayvanlar veya balıklar tarafından yenmiş olsa bile bunun bir parçasına veya bir kaç parçasına hayat vermeye de gücü yeter. Şöyle bir şey sorulabilir: Ölü gömüldükten bir süre sonra kabri açılırsa cesedde bir değişiklik görülmez, kabre konulduğu gibi müşahede edilir. Peki ona nasıl sorular sorulur, nasıl oturtulur ve demirden tokmaklarla nasıl dövülür da hiç bir izi

görülmez? Bu soruya şöyle cevab verilir:
Ölünün başına gelen felâketleri görmememiz olağandır ve örneğini uyku hâlindeki kişide görebiliriz. Yanımızda uyuyan kişi rü'ya-sında bir takım zevkli şeyler veya elemler görür. Fakat yanıbaşında olduğumuz halde farkında değiliz. Keza kişi uyanık iken işittiği veya düşündüğü bir şeyden dolayı zevk veya acı duyar. Buna rağmen yanında oturan bir kimse farkında değildir ve bir şey görmez. Cebrail (Aleyhisselâmî, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e vahiy getirirdi. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanında oturanlar Cebrail (Aleyhisselâmî 'ı görmezlerdi.
Ölünün oturtulması olayının kabre gömülen ölülere mahsus olması ve cesedi herhangi bir şekilde imha edilen ölülerde bu olayın vuku bulmaması muhtemeldir.[150]

33- Ba's (Yâni Ölümden Sonra Dirîlme) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

4273) "... Ebü Saîd (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûllullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sûr'un iki sahibinin ellerinde (lifleyecekleri) iki boynuz bulunur. Ne zaman (üflemekle) em rolü nacaklarını dikkatle gözleyip düşünürler."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Râvilerden Haccâc bin Ert&t ve Atiyye el-Avtt'nin zayıflığı nedeniyle bunun senedi zayıftır.[151]

İzahı

Sûr .• Boynuz şeklinde borazan ve düdüktür.
Kam s Boynuz demektir.
En-Nihâye'de: Sür: Kıyamet günü ölülerin diriltüeceği zaman î s r â f i l (Aleyhisselâm)'ın üfleyeceği boynuz şeklindeki borazandır, denilmiştir.
Tirmizi. Ebû Dâvûd ve Mesâî" nin rivayet ettikleri bir hadiste :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);"Sûr, içine üflenen bir boynuzdur" buyurmuştur. Avnü'I-Mabûd ya-zarum naklen beyânına göre e l - E r d e b i l i demiş ki. Mücâhid ve başkaları: Sûr, borazan şeklindedir. Ruhlar onun içine konulur. Sonra üflenir, demişlerdir.
Bu hadis, üfleme olayının iki defa vuku bulacağına, her üflemenin ayrı bir melek tarafından bir borazana olacağına delâlet eder. Ancak bu hadisin senedinin zayıflığı yukarda belirtilmiştir. Bundan sonra gelen hadiste anılan Z ü m e r sûresinin 68. âyetine göre Sûr bir tanedir ve ona iki defa üflenecektir. Müfessirler ve hadîs sarihlerinin çoğu üfleme işinin İsrafil (Aleyhisselâm) tarafından yapılacağını bildirirler.

4274) "... Ebû Hüreyre (RadtyaHâhü anft)'ûttt: Şöyle demiştir;
Yahudilerden bir adam, Medine (i Münevvere) çarşısında Mî sâ'yı insanlar üzerine seçip tercih eden (Rabb'im)e yemin ederin diye yemin etti. Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam (yahûdi kişiye) İçimizde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bulunduğu hald sen bu sözü (nasıl) söylersin? diyerek elini kaldırıp ona bir tokat al U. Sonra o olay Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıld Bunun üzerine Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle bu yurdu:
Allah (Azze ve Celle) "Ve Sûr'a üflenir, bunun üzerine Allah'u dilediği kimseler hâriç, göklerde olanlar ve yerde olanlar çarpılıp yi kılırlar. Sonra Sûr'a bir daha üflenir. Bu defa onlar (kabirlerinden hemen kalkarak bakımp dururlar. (Zümer, 68), buyurmuştur. Beı başım kaldıranların ilki olurum. O anda ben Arş'm ayaklarından bi risini tutan Mûsâ ile karşılaşırım. Artık bilmem o, başını benden ön ce mi kaldırdı, yoksa o. Allah (Azze ve Celle)'nin çarpılıp yıkılmak tan müstesna (ve muaf) tuttuğu kimselerden mi oldu. Kim de s Beı Yûnus bin Mettâ'dan daha hayırlıyım (üstünüm), derse şüphesiz yalan söylemiş olur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güreni lir zâtlardır,[152]

İzahı

Zevâid yazarının Zevâid nevinden saydığı bu hadîsin mislini Tirmizi, Zümer sûresinin tefsiri bölümünde rivayet ederek hasen -sahih olduğunu söylemiştir. B u h â r i Husûmet, Tevhîd ve Rıkak bölümlerinde, Müslim, Mûsâ (Aleyhisselâm)'in faziletleri bölümünde, Ebû Dâvüd Sünnet bölümünde ve N e s â î Nuût ve Tefsir bölümlerinde bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste geçen Zümer sûresinin 68. âyeti, Sûr'a üfleme olayım ve sonuçlarını bildirir. Sûr'un ne olduğu konusunda gerekli bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verildi.
Saak: Şiddetli korkudan bayılmak, yıldırımın çarpması, çarpılıp yıkılmak ve ölmek gibi mânâlara gelir.
Yukarda anılan âyette geçen Saak, müfessirlerin çoğuna göre ölmek manasınadır. Bâzılarına göre ise çarpılıp bayılmak manasınadır.
Müfessirlerin ekserisine göre bu âyette beyân edilen Sûr'a ilk üfleme neticesinde Allah'ın diledikleri kimseler dışında kalan, lerde olanların ve yerde olanların hepsi ölür. Sûra ikinci kez üfleme sonucunda da ölülerin hepsi diriltilir.
Birinci kez üfleme sonucunda ölmeleri takdir edilmeyen ve Allah'ın dilemesiyle hayatta kalanların kimler olduğu hususunda çeşitli rivayetler vardır. Bir rivayete göre onlar, şehidlerdir. Diğer bir rivayete göre dört büyük melek, yâni Cebrail, Mîkâil, îsrâ-fil ve Azrail (Aleyhimüsselâm)'dır. Üçüncü bir kavle göre Rıdvan, Mâlik isimli iki melek ile huriler ve zebanilerdir. Bir kavle göre M ü s â da onlardandır.
Bu görüşler hakkında bilgi edinmek isteyenler bu hadisin izahı esnasında şerhlerde beyân edilen rivayetlere ve tefsir kitablarında naklen bildirilen hadislere bakabilirler.
Nemi sûresinin 87. âyetinde de Sûr'a üfleme olayı meâlen şöyle beyân buyurular: "ve Sûr'a üfürüldüğü gün Allah'ın diledikleri hâriç, göklerde olanlar ve yerde olanlar korku içinde kalırlar. Hepsi boyunları bükük olarak Ona gelirler."
Bu âyette geçen «Feza» sözcüğü şiddetli korku mânâsına yorumlandığı gibi ölüm mânâsına da yorumlanmıştır. Ölüm mânâsına yorumlayanlara göre bu âyette beyân buyurulan Sûr üfleme olayı, kıyametin kopacağı zaman Allah'ın dilediği kimseler dışında kalanların hepsinin ölümüne sebep olan üfleme olayıdır. Yâni Z ü m e r sûresinin 68. âyetinde beyân buyurulan üfleme olayının aynısıdır.
Bâzı müfessirler ise Nemi sûresinde geçen Feza' ve Z ü m e r sûresinde geçen Saak sözcüklerini şiddetli korkudan dolayı bayılmak ve çarpılmak mânâsına yorumlamışlar ve bu olayın ilk Sûr'a üfleme neticesinde meydana geleceğini, bundan sonra da Allah'ın diledikleri hâriç göklerdeki ve yerdekilerin hepsinin öleceği mânâsını vermişlerdir.
Fahrüddîn-i Râzî, Zûmer sûresinin 68. âyetinin tefsiri bölümünde geniş bilgi vermiş ve bu arada özetle şöyle demiştir:
Bâzılarına göre bu âyetteki Saak üfleme olayı ile Nemi sûresinin 87. âyetinde geçen Feza* üfleme olayı aynı şey olup şiddetli korku ve çarpılma manasınadır. Bu olay Sûr'a ilk üfleme esnasında vuku bulur. Bu kavle göre Sûr'a üfleme olayı iki defa meydana gelir. Birincisi budur. İkincisi de tüm ölülerin dirilmesine sebep olan Sûr'a üfleme olayıdır.
Diğer bir kısım ilim adamlarına göre Z ü m e r sûresinin 68. âyetinde geçen Saak, ölüm demektir. Buna göre üfleme olayı üç defa meydana gelecek.
Birincisi Feza* üflemesi olup Nemi sûresinde geçen üfleme olayıdır.
İkincisi Saak uflemesi'dir.
Üçüncüsü de Kıyam uflemesi'dir, yâni ölülerin dirilmesi için olan üflemedir. İkinci ve üçüncü üfleme olayları Z ü m e r sûresinde geçen üflemelerdir.
Fahr-i Râzî bundan sonra Saak üflemesi sonucunda ölmeyeceği bildirilenlerin kimler olduğu yolunda vârid olan rivayetleri nakleder.
Bu hadise göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kıyamet günü başım kaldıracağı zaman M ü s â (Aleyhisselâm)'ı Arşın bir ayağını tutmuş halde görecek ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saUUü ve's-selâm), M ü s â'nın kendisinden önce mi başını kaldıracağını veya âyette istisna edilen zâtlardan mı olduğunu bilmemiştir. Burada çözümlenmesi gerekli iki nokta vardır:
Birincisi i M ü s â (Aleyhisselâm) vefat etmiştir. Kıyametin kopacağına yakın zamanda Sûr'a ilk üflendiğinde M ü s â (Aloy-hisselâm)'in hayatta kalmak üzere istisna edilen zâtlardan olması nasıl olur?
İkincisi ı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'İn ilk dirilecek zât olduğu sahih hadîslerle sabit iken M ü s â (Aleyhisselâm) 'in kendisinden Önce başını kaldırması ihtimâli nasıl izah edilir?
Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh) "den rivayet ettiği buna benzer hadisin izahı bölümünde N e v e v î özetle şu bilgiyi verir:
Kadı demiştir ki: Bu, çözümlenmesi ve izahı en güç hadîslerdendir. Çünkü M ü s â (Aleyhisselâm) vefat etmiştir. Kıyamete yakın zamanda vuku bulacak Sür'a ilk üfleme olayına nasıl yetişir veya bundan nasıl etkilenir? Çünkü bundan etkilenmek hayatta olanlara mahsustur. Sûr'a üflendiğinde hayatta kalmaları takdir buyurulan-lar arasında M ü s â (Aleyhisselâm) 'm bulunması nasıl olur? Çünkü böyle bir istisna onun hayatta olduğuna delâlet eder. Halbuki onun hayatta olduğuna dâir veya öldükten sonra dirildiğine ait bir şey v£-rid olmamıştır. Bu itibarla hadîste beyân buyurulan Saak, kıyamet koptuktan ve ölüler diriltirildikten sonra göklerin ve yerin yarıldığı zaman meydana gelecek şiddetli korku Saak'ı olabilir. Yâni o zaman tekrar Sûr'a bir üfleme olayı meydana gelir ve herkes şiddetli korkudan bayılıp yere yıkılır. M ü s â (Aleyhisselâm) ise T ü r dağında Allah Teâlâ'yı görmek istediğinde başına gelen bayılma olayı dolayısıyla kıyamet günü vuku bulacak bu Saak etkisinden ve bayılmaktan muaf tutulmuş olur.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in "Bilmem Mûsâ benden önce mi başını kaldırdı" mealindeki ifâdesi, zâtının herkesten önce diriltileceği hükmünün kendisine bildirilmeden önceki döneme ait olabilir. Şöyle bir ihtimal de vardır:
Müslim ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'm bir hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "... Ben kabrinden dirileceklerin ilkiyim" buyurmuştur. Bu hadis şöyle yorumlanabilir: Yâni "Ben kabirleri yatılıp ilk dirilecek zümredenim." Bu zümre peygamberler zümresidir. Mûsâ (Aleyhisselâm) da bu zümreye dâhil olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onun kendisinden önce mi kalktığını bilmediğini ifâde buyurmuş olabilir. Kadı' nm sözü bitti.
Sindi de şöyle der: Mûsâ çok önce vefat ettiği halde kıyamete yakın zamanda meydana gelecek Sür üfleme esnasında ölenlerden istisna edilmesi veya ölenler içinde bulunması

nasıl olur, diye bir soru hatıra gelir. Bu soruya şöyle cevap verilir: Peygamberler kabirlerinde hayatlarını sürdürürler. Bu itibarla kıyamete yakın zamanda meydana gelecek Sûr üfleme olayından etkilenmeleri veya etkiden muaf tutulmaları mümkündür.
Yahudi kişinin M ü s â (Aleyhisselâm) 'in seçkinliğini ifâde eder mâhiyette yemin etmesi olayı ile ilgili olarak B u h â r i ve Müslim' deki bir rivayete göre yahûdî kişi satışa arz ettiği bir malına verilen fiatı az' görünce böyle yemin etmiş. Diğer bir rivayete göre kendisi ile bir müslüman arasında çıkan münakaşa dolayısıyla müslüman kişi *'Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i âlemlere üstün kılan (Allah)a yemin ederim'*, diye yemin etmiş ve buna karşın, yahûdî de Mûsâ (Aleyhisselâm) 'ı âlemlere üstün kılan (Allah)'a yemin ederim, diye yemin etmiş. Bunun üzerine müslüman kişi yahûdîye bir tokat yapıştırmıştır. Müslümanın yahûdiye tokat atması sebebi ile ilgili olarak Hâf iz: Müslüman, yahûdî'nin yemin şeklinin umumîliğinden kızmıştır. Çünkü bu umûmi ifâdeye göre yahûdî, M ü s â (Aleyhisselâm)'m Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den de üstün olduğunu iddia etmiş ve böylece yalan söylemiştir. Müslüman zât ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bütün peygamberlerden üstün olduğunu bildiği için yahûdiyi söylediği yalandan dolayı cezalandırmak üzere tokatlamıştır.
Tokatlama olayı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e intikal edince O, Mûsâ (Aleyhisselâm)'m faziletini beyân buyurmuştur. Yâni yukarda belirtilen Kadı' nın yorumuna göre kıyamet kopup insanlar dirildikten sonra vuku bulacak Sûr'a üfürülme olayı neticesinde ister M û s â (Aleyhisselâm) bayılma dışında tutulanlardan olsun ister bayılıp da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den önce ayılıp kalksın her iki ihtimale göre onun bu açıdan insanlara üstünlüğü meziyeti vardır. Bu itibarla yahûdî şahsı böyle bir sözünden dolayı tokatlamamak gerekir.
Hadisin sonunda "Kim de . Ben Yûnus bin 'Mettâ'dan daha hayırlıyım (üstünüm) derse şüphesiz yalan söylemiş olur" mealindeki fıkrada geçen "Ben" zamiri böyle bir söz söyleyen kimseye âit olabilir. Bu takdirde mânâ şöyle olur. Her hangi bir kimse kendi şahsının Yûnus bin Mettâ (Aieyhisselâm)'dan üstünlüğünü iddia etmesin, ederse yalan söylemiş olur.
İkinci bir ihtimal: Cümlede geçen "Ben" zamirinin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit olmasıdır. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: "Kim Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Yûnus peygamberden üstün olduğunu söylerse yalan söylemiş olur."
Birinci yoruma göre yalandan maksad küfürdür. Çünkü peygamber olmayan bir kimsenin bir peygamberden üstün olması düşünülemez. El-Mirkat'ta belirtildiği gibi peygamber olmayan bir kimsenin bir peygamberden üstün olduğunu söylemesi küfre denk bir yalan sayılır.
İkinci yoruma gelince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bütün yaratıklardan üstündür. Müslim ve Ebû Davud'un
rivayet ettikleri; = "Ben Âdem'in neslinin büyüğüyüm..." hadîsi gibi bir çok delil O'nun tüm insanlardan üstün olduğuna delâlet eder. Bu itibarla yukardaki hadîsin son fıkrası ikinci şekilde yorumlandığı takdirde, bu buyruğun önce buyurulduğu ve daha sonra bütün yaratıklardan üstünlüğü Allah tarafından kendisine bildirildiği yolunda yorum yapılır.
İkinci yorumla ilgili diğer bir ihtimal şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm). Yûnus (Aleyhisselâm)'in Kur'ân-ı Ke-rîm'de beyân edilen mes'elesinden dolayı câhil kişilerin Yûnus (Aleyhisselâm) "m mertebesinin düşük olduğunu sanmamalan için ve söz konusu meselesinin onu peygamberlik derecesinden düşürmediğini belirtmek maksadıyla böyle buyurmuştur.

4275) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber Üstünde şöyle buyururken işittim, demiştir:
Cebb&r (olan Allah kıyamet günü) mülkü olan gökleri ve yerleri eline (şöyle) alır. (Râvi Abdullah bin Ömer dedi ki: Ve Resûlullah rSallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyururken avucunu kapadı sonra da açıp kapatmaya başladı).
(Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sözlerine devamla şöyle buyurdu):
Sonra Allah buyurur ki: Cebbar benim, Melik benim. Hani (dünyadaki) cebbarlar nerede? Mütekebbirler nerede?
Râvi Abdullah bin Ömer dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konuşmasını yaparken sağma ve soluna eğiliyordu. Hattâ baktım minber altından (yukarısına kadar) öyle sallanıyor ki ben kendi kendime artık minber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle beraber düşecek mi? diyor (ve endişeleniyor) dum."[153]

İzahı

Bu hadîs, sünenimizde 198 numarada geçti. Orada belirttiğim gibi bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Ayrıca E b û D a • v û d da bunun bir benzerini Sünnet kitabının "Bâbün Fi'r Reddi Ale'l-Cehmiyye" bölümünde rivayet etmiştir. Hadisin gerekli izahı orada, yâni 198 numarada yapıldığı için tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak şunu ilâve edeyim:
Bu hadîs, Zümer sûresinin 67. âyetinde geçen;
"Ve yer (küresi) tümüyle kıyamet günü Allah'ın avucundadır. Gökler de O'nun sağ eliyle durulmuş olacaktır." Nazm-i Ilâhİ'nin tefsir ve açıklaması gibidir. Hadisten kasdedilen mânâ, Allah Teâlâ'nın azametinin ve kudretinin büyüklüğünü ifâde etmek ve akıllara durgunluk veren büyük şeylerin ve işlemlerin O'nun azameti karşısında çok basit ve küçük olduğunu belirtmektir.
El, avuç, parmak gibi organları ifâde eden kelimeler Allah Teâ-lâ hakkında vârid olduğu yerlerde bildiğimiz organlar mânâsında kullanılmamıştır. Çünkü Allah cisim değildir, bildiğimiz anlamda organlar O'nun hakkında düşünülemez. Bu kelimelerin nasıl yorumlanacağı hususu ile ilgili gerekli bilgi 198 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya bakılmalıdır.

4276) "... Aişe (Radtyaüâhü anAâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben: Yâ Resülallah! Kıyamet günü insanlar nasıl hasredilecekler? diye sordum. O t
Yalınayak ve çıplak olarak (hasredilecekler), buyurdu. Beni Kadınlar da (çıplak mı olacaklar)? dedim. Ot Kadınlar da (çıplak olacaklar), buyurdu. Ben: Ya Resülallah! Peki haya edilmez mi? diye sordum. O: Ya Âişe! Haşr İşi çok şiddetli olup insanların birbirlerine bakmaları hatırlarına bile gelmez (yâni herkes sorgu ve azab korkusundan kendi derdiyle meşguldür, başkasının hâlinden habersizdir). buyurdu."

4277) "... Ebû Musa el-Eş'arî (Radtyallâhü un A J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaHahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü insanlar üç defa Allah'a arzolunacaklar (yâni huzurda sorguya çekilecekler). İki arz (yâni sunuş) mücâdele ve mazeretlerden ibarettir. Üçüncü sunuşa gelince (insanların işledikleri amellerin yazılı olduğu) defterler o zaman ellere uçacaklar (yâni hızla verilecektir). Artık (defteri) kimisi sağ eliyle tutacak ve kimisi sol eliyle tutacaktır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedin râvileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkatidir (yâni kopuktur). Çünkü el-Hasan, Ebû Musa'dan hadis işit-memiştir. Bu durumu Ali bin el-Medini, Ebû Hatim ve Ebû Zur'a söylemişlerdir. Tirmizl de bu hadisi el-Hasan aracılığıyla Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet ederek t El-Hasan'ın Ebü Hüreyre <R.A.)'den hadis işitmemesi açısından bu hadîs sahih değildir, demiştir.[154]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anha) "nın hadisini Buhâri, Müslim ve N e s â î de rivayet etmişler. Bu hadîs, mahşer gününün şiddetini, erkek - kadın tüm insanların anadan doğma gibi bütün vücud-larmm çıplak ve yalınayak olduklarım ve herkesin kendi derdiyle meşgul olması sebebiyle başkasının hâline bakacak durumu olmayacağını ifâde eder.
Ebû M û s â (Radıyallâhü anhî 'm hadîsini A h m e d de rivayet etmşitir. T i r m i z î de "Ebvâbu Sıfati'l-Kıyâme" bölümünün "Bâbu Mâ Câe Fİ'l-Ard" babında Ebû Hüreyre (Radı-yalîâhü anhî'den rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı Tirmizi 'nin şerhinde bu hadisi açıklarken özetle şu bilgiyi verir:
Yâni insanlar kıyamet günü Allah'ın huzurunda üç defa sorguya çekilirler. Birinci defada insanlar kendilerini savunurlar ve peygamberin tebliğlerinden haberimiz yoktur, diyerek Allah ile münakaşa etmeye girişirler. İkincisinde insanlar suçlarını itiraf ederek, bil-miyerek, yanılarak ve unutarak suç işledik gibi lâflarla mazeretler ileri sürecekler. Fakat iş bununla bitmiyecek. Üçüncü defa sorguya çekilirken herkesin amel defteri eline hızla verilecek, defterler âdeta kuş gibi uçarcasına aniden ellerde bulunuverecektir. Cennetlik olanların defterleri sağ ellerine verilecek ve cehennemlik olanların defterleri de sol ellerine verilecektir. Bu bilgi el-Mirkat'tan naklen verilmiştir.
El-Fetih yazarı da bu hadisi naklettikten sonra: T i r m i z İ, e 1 - H a k îm demiş ki: Mücâdele ve münakaşa ile geçen sorgu bölümü kâfirlere mahsustur. Çünkü kâfirler Rablerini tanımazlar vp münakaşa etmekle kurtulacaklarını sanırlar. Mazeretlere âit sorgu ise Allah'ın peygamberleri haklı çıkarması ve görevlerim yaptıklarını belirtmesiyle geçecek. Bu celsede, insanların bir kısmının küfür üzerinde kalmaları hususunda peygamberlerin bir kusuru bulunmadığı ve peygamberlerin bu koruda mazur görüldükleri Allah tarafından beyân buyurulacaktır. Üçüncü sunuş, mü'minlere aittir. Buna büyük arz denilir, diye bilgi vermiştir.

4278) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "Âlemlerin Rabbifnin emri, hesabı ve ceza ya da mükâfatı) için insanların (kabirlerinden) kalktıkları gün" (Mutaffifin, 6) âyeti hakkında şöyle buyurmuştur ı
Onların her biri iki kulağının yarılarına kadar tere batmış olarak ayakta (bekleyip) durur."[155]

İzahı

Bu hadisi B u h & r î Rıkâk kitabında, Müslim Cennet kitabında, Tirmizi Sıfat'ü-Kıyâme ve Tefsir bölümlerinde ve N e s â 1 Tefsir bölümünde rivayet etmişler. Bu hadis de

mahşer gününün dehşetini ve şiddetini beyân eder. î b n - i Hacer, el-Fetih'te Hâkim'in Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anh)*-den rivayet ettiği bir hadîsi delil göstererek: Bu hadiste beyân edilen hâl, en çok tere batan kişinin hâlini bildirir. Mahşerde herkesin bu kadar ter içinde kaldığı mânâsı kasdedilmemiş olabilir. Evlâ olan yorum budur, demiştir.
K u r t u b i de: Şüphesiz, kâmil imân sahipleri ile Arş-ı A'lâ gölgesinde gölgelenen insanlar mahşerin bu dehşetli hâlinden zarar görmeyecekler demiştir.
N e v e v î de bu hadîsin izahı bölümünde : Bir rivayette, insanlar amellerine göre ter içinde kalacaklar, Duyurulmuştur. Kadı demiş ki: Kişinin içinde kalacağı terin hem kendisine hem de başkasına âit ter olması muhtemeldir. Herkesin kendi teri içinde kalması mânâsının kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Terin çokluğunun sebebi ise korku ve dehşetin çokluğu, güneşin mahşer halkma çok yakınlığı ve mahşerdeki izdihamdır, diye bilgi verir.

4279) "... Âişe (Radtyallâhü a«/ta>'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, yer (küresin) in» yerden başka bir şeyle ve göklerin değiştirileceği günü (hatırlayıp gözle) âyetini (İbrahim, 48) sordum. İnsanlar o gün nerede olacak? dedim. O t
Sırat üzerinde, buyurdu."[156]

İzahı

Bu hadîsi Müslim Kitâbü Sıfati'l-Münafikm bölümünün başlarında, Tirmizî, İbrahim sûresinin tefsiri bölümünde ri vâyet etmişler. Ayrıca A h m e d de rivayet etmiştir.
Yer küresinin ve göklerin tebdili, değiştirilmesi iki şekildd olabilir. Birincisi bunların giderilerek yerine başka şeylerin konulmasıdır. Meselâ altının gümüş ile tebdili ve değiştirilmesi meselesinde olduğu gibi. ikincisi yer küresinin ve göklerin şekil değiştirmesidir. Hadişte verilen cevâba göre bunların değişmesi birinci biçimde gerçekleşir.
Müslim'in Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste:
"Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : İnsanlar kıyamet günü beyaz, kızıl beyaz bir yerin üstünde toplanacaklar. O yer beyaz undan mamul çörek gibidir. Orada hiç kimse için bir alâmet olmayacaktır." buyurmuştur.
Bu ve benzeri hadislerden anlaşılıyor ki kıyamet günü insanlar yer küresinden başka bir yerde toplanacaklar ve ölüler kabirlerinden kalktıktan sonra oraya aktarılacaktır.
Beyhaki: İnsanların Sırat üstünde olmaları geçicidir. Yâni Sırat bir durak ve uğrak olacaktır. Çünkü insanlar Sırât'tan geçecekler, demiştir.
Bâzı müfessirler ise yer küresi ile göklerin kıyamet günü şekil değiştireceği görüşünü benimsemişlerdir. Konu hakkında geniş bilgi almak isteyenler bu hadisin şerhine dâir .kitablara ve tefsirlere başvurabilirler. Tuhfe yazan Tirmizi1 nin şerhinde bu hadisi izah ederken konu hakkında geniş bilgi vermiştir. Oraya aktarılan bilgiyi buraya nakletmek bir hayli yer alacağı endişesiyle buraya aktarmaktan vazgeçtim.

4280) "... Ebû Said(-i Hudrî) (Radtyattâhü ö«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sırat (köprüsü), cehennemin ortasının üstüne, sa'dân dikenleri gibi (ateşten) dikenler üzerine (kurulup) konulur. Sonra insanlar (onun üstünden) geçmeye çalışacaklar. Artık kimisi sapasağlam (geçip) kurtulur. Kimisi o (ateşten) dikenle tırmalanmış olup sonra (geçerek) kurtulur. Kimisi de o dikene takılarak cehenneme baş aşağı
lıhr."

4281) "... Hafsa (Radtyallâhü atthâ)'âan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İnşâallah Teâlâ, Bedir (harbin) de ve Hudeybiye (seferin) de hazır bulunan (müslüman Hardan hiç kimsenin cehennem ateşine girmemesini cidden kuvvetle umanın, buyurdu.
Hafsa demiş ki i Ben ı
Yâ Resûlallah! Allah "Sizden cehenneme varmıyacak hiç bir kimse yoktur. Bu, senin Rab bin katında kesinleşmiş bir hükümdür." (Meryem, 71) muhakkak buyurmadi mı, dedim.
(Bunun üzerine) Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Yâ Hafsa!) Sen Allah'ın: "Sonra biz Allah'tan korkup (O'na karşı gelmekten) sakınanları kurtarır, zâlimleri de toptan orada bırakırız." (Meryem, 72) buyruğunu işitmedin mi? buyurdu."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Eğer Ebû Süfyân, Câbir bin Abdillah (R.A.)'den hadîs işitmiş ise Hafsa (R.A.)'nın bu hadisi sahih olup ravileri güvenilir zatlardır.[157]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadisinin benzerini Müslim, İmân kitabının 81. babında uzun bir metin içinde rivayet etmistir. Bu hadiste geçen Hasek: Hasekenin çoğuludur. Asıl mânâs» pıtrak dikenleridir. Burada ateşten çengel ve kancalar mânâsında kullanılmıştır.
Sa'dân t Dikenli bir bitkidir. Devenin en değerli ve besleyici otu sayılır. Bu hadiste Sırat köprüsünden geçecek durumda ve zorunda bırakılan insanlar üç sınıfa ayrılmıştır:
Birincisi sapasağlam geçecek ve kurtuluşa erişecek bahtiyar mü'-minlerdir.
İkincisi, derisi o dikenlerle tahriş edilip tırmalandıktan sonra kurtulabilecek mü'minlerdir.
Üçüncüsü ise ateşten kanca ve çengellere takılıp kalacak ve baş aşağı cehenneme yuvarlanacak olan kimselerdir. Allah bizi hızlıca ve salimen geçecek olanlardan eylesin. Âmin.
H a f s a (Radıyallâhü anhâl'nın hadisi Zevâid nevindendîr. Bu hadiste geçen Meryem sûresinin 71 ve 72. âyetlerinin izahı ve açıklaması için tefsir kitablarına müracaat edilmesi uygun olur. Çünkü bunları açıklamak bir hayli yer alır. Ancak şunu söylemekle yetineceğim :
Bu âyetlerden de anlaşılacağı üzere bütün insanlar cehenneme uğrayacaklar veya girecekler. Fakat Allah'ın mağfiretine mazhar olan mü'minler hiç bir zarar görmeden ve salimen geçip cennete kavuşacaklar. Müşrikler ise cehennemde ebedi azab görecekler. Mümin olup da günahları olan kimselerin cehennemde azab görmeden mi, yoksa cezalarını çektikten sonra mı cennete gideceklerini ancak Allah bilir.[158]

34- Hz. Mvhammed (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)in Ümmetinin (Kıyametteki) Sıfatı Babı

4282) ... Ebü Hüreyre (Radıyallâhü üH//)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallal!ahu Aleyhi ve ScHem) şöyle buyurdu, demiştir:
Siz (kıyamet günü) benim yanıma abdest izlerinden dolayı yüzleriniz, kol ve bacaklarınız nurlu olarak geleceksiniz. (Bu nur), Ümmetimin alâmeti olup ondan başka hiç bir kimsede bulunmaz."[159]

İzahı

Bu hadisi Buhârl ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 284 nolu îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi de buna benzer. Hadîste geçen "Gurr" ve "Muhaccel" kelimeleri ile ilgili açıklama ve abdest alırken yüz, kolit r ve ayakların yıkanması farz olan kısmının ötesinde kalanı yıkamanın fazileti ve hükmü bildirilmiştir.
Abdest izlerinden dolayı yüz, kollar ve ayakların kıyamet günü nurlu olması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetine mahsus bir alâmettir. Bu alâmet başka ümmetlerde bulunmaz ve bu alâmet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kendi ümmetini tanımasına ve dolayısıyla Kevser Havzı başında onlan kabul buyurmasına vesile, olur.

4283) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in beraberinde bir kubbe (yâni deriden mamul çadır) da İdik. O (bize) :
Siz cennetliklerin dörtte biri olmanıza razı mısınız? buyurdu. Biz ı
Evet, dedik. O. (bu kere):
Siz cennet ehlinin Üçte biri olmanıza razı mısınız? buyurdu. Biz ı
Evet, dedik. O şöyle buyurdu:
Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, ben sizin cennetliklerin yansı olmanızı çok kuvvetle umarım. Sebebi de şudur t Cennete yalnız müslüman olan kimse girecek, başkası giremiyecektir ve sizler müşrikler (yâni kâfirler) içinde ancak, siyah öküzün cildindeki beyaz bir kıl veya kırmızı öküzün derisindeki siyah bir kıl gibisiniz."

4284) "... Ebû Saîd(-i Hudri) (Radtyaîlâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Kıyamet günü bir) peygamber beraberinde '(ümmeti olarak) iki adam olduğu halde gelir. Bir başka peygamber, beraberinde (ümmeti olarak) üç kişi bulunduğu halde gelir. Bundan fazla ve az (ümmetle gelen peygamber) de olur. Sonra o (geltm her) peygambere: Sen kendi kavmine (dini) tebliğ ettin mi? diye sorulur. O da: Evet, der. Sonra onun kavmi (huzura) çağrılarak: Peygamberiniz size (dini) tebliğ etti mi? denilir. Onlar: Hayır, derler. Bunun üzerine (onların peygamberine) : Senin (dini kavmine tebliğ ettiğine dâir) şahidin kimdir? denilir. O da: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ümmeti der. Bunun üzerine Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lem) 'İn ümmeti çağırılır ve (onlara) : Bu peygamber (dinini kavmine) tebliğ etti mi? diye sorulur. Onlar da: Evet, derler. Sonra Allah Teâlâ (Ümmet-i Muhammedi'ye) : Bu

peygamberin kendi kavmine dinî tebliğ ettiğine dâir bilginiz nedir (yâni bu durumu nasıl bilebilirsiniz) ? der. Onlar da: Peygamberlerin (dinlerini kendi kavimlerine) tebliğ ettiklerini bize Peygamberimiz (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber verdi, biz de O'nu doğruladık, derler. İşte bu açıklamam Allah Teâlâ'nın t
'Ve böylece sizi hayırlı ve âdil bir ümmet kıldık ki bütün insanlar Üzerine ş âh id ler olasınız. Peygamber (iniz) de üzerinize şâhid olsun." (Bakara, 143) buyruğunun muhtevasıdır (içeriğidir)."[160]

İzahı

tbn-i Mes'ûd (Badıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r İ, Rikak ile Eymân ve Nüzûr kitablarında, Müslim îmân kitabının 95. babında ve T i r m i z i "Ebvâbû Sıfati'l-Cenne" bölümünde rivayet etmişlerdir.
Kubbe ı Deriden yapılan çadır demektir.
İbnü't-Tin: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî 'in cennetlik olan ümmetinin cennet ehlinin kaçta kaçı olacağını beyân buyururken bunu soru şekline sokması müjdeyi pekiştirmek içindir. Keza önce dörtte bir, sonra üçte bir..., diye cennetlik olan ümmetinin miktarını tedrici olarak beyân buyurması da ümmetini daha ziyâde sevindirmek içindir, demiştir.
Hadiste bu ümmet, kâfirler içinde ve onlara nazaran azınlıkta kalması bakımından siyah bir öküzün derisindeki beyaz bir kıla veya kırmızı öküzün derisindeki siyah bir kıla benzetilmiştir. Bununla ilgili olarak da İbnü't-Tin: Burada hakikaten tek kıl mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü bir öküzün renginden olmayan kıl sayısı tek bir tane değil en az bir kaç tane olur. Tek bir kılı, renginden başka renkte olan bir öküz yoktur, demiştir.
E b û S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i ve Tirmizi, Bakara sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayette hadisin baş kısmi; = "(Kıyamet günü) Nûh çağırılır'* diye başlar. Bu hadîste anılan âyetin izahını tefsirlere bırakıyoruz. Ancak şunu belirtmekle yetineceğim:
Âyette geçen Vasat kelimesi, hayırlı mânâsına yorumlandığı gibi, adaletli ve mutedil mânâsına da yorumlanmıştır. Mutedilden maksad, ifrat ve tefritten kaçınıp orta yolu seçendir. Yani bu ümmet ne ifrata kaçan, aşın giden, ne de tefrit ve kusur yoluna sapan bir ümmettir. Bu hadis Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Onların rivâyetlerindeki metin Müellifimizin rivâyetindeki metne uyar.

4285) "... Rifâa el-Cühenî (Radtyallâkü ank)'dtn\ Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SelIemJ'in beraberinde bir yolculuk (veya savaş) tan geri döndük. O sıralarda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Muhammed'İn cam (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki: İmân edip, sonra doğru yoldan ayrılmayan hiç bir kul yoktur ki cennete dâhil edilmesin. Siz ve iyi (= dindar) nesliniz cennetteki meskenlere (köşklere) yerleşmedikçe (diğer ümmetlerin mü'-minleri olan) cennetliklerin cennete girmemelerini de ümit ederim ve Rabbim (Azze ve Celle), ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesabsız olarak cennete dâhil etmeyi bana kesin vaadetti, buyurdu.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Mus'ab bulunur. Onun hakkında Salih bin Muhammed el-Bağdâdl: El-Evzât'den rivayet hususunda zayıftır ve onun el-Evzâi'den olan bütün hadisleri maklûb'tur, demiştir. Ancak şu var ki Muhammed bin Mus'ab, bu hadisi el-Evzât'den rivayet bakımından yalnız değildir, çünkü Nesâî de Amelü'1-Yevm ve'1-Leyl'de bu hadisi Yahya bin Hamza aracılığıyla el-Evzâi'den rivayet etmiştir.

4286) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radıyaîlâhü û«A>'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şu buyruğu buyururken işittim, demiştir i
Rabbim Sübhânehû benim ümmetimden yetmiş bini, üzerlerinde ne hesab ne de azab olmaksızın cennete dâhil etmeyi bana vaadettİ. (Bunlardan) beher binin beraberinde yetmiş bin (kişi) ve Rabbim (Azze ve CelleJ'nin avuçlarıyla üç avuç dolusu, (yâni ümmetimden çok sayada kişi) bulunur."[161]

İzahı

R i f â a (Radıyaîlâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. E b ü Ümâme (Radıyaîlâhü anh)'in hadisini Tirmizi ve Ah-m e d de rivayet etmişler. Bu hadiste geçen Haseyât kelimesi Has-yet'in çoğuludur.
Haşyet ve Hasvet: İnsanın iki elini birleştirerek avuçlayıp verdiği şeye denilir. Allah Teâlâ hazretleri hakkında Kur'ân ve hadîslerde gelen el, avuç, parmak gibi kelimeler bâzı âlimlerce te'vil edilir. Diğer bir kısım ilim ehline göre mâhiyet ve anlamı bilinmeyen terimlerdir. Çünkü defalarca anlattığım gibi Allah Teâlâ bir cisim değildir ki el, yüz, avuç ve parmak gibi organları bulunsun. Burada avuç kelimesi çokluğu ifâde etmek için kullanılmıştır. Z ü m e r sûresinin 67. âyetinde geçen; = "ve gökler Allah'ın sağ elinde durulmuştur" Nazm-i îlâhi de bu hadis gibidir. Bu âyete göre Allah'ın bir avucu Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetinin tamamına yeter. Bu itibarla üç avuç ifâdesi Ümmet-i Muhammediye'nin şereflendirilmesi için olabilir. Allah, bunun hikmetini en iyi bilendir.
Hadîs şöyle de yorumlanabilir: "Rabbim Sübhânehu, benim ümmetimden yetmiş bini, üzerlerinde ne hesab ne de azab olmaksızın ve Rabbim (Azze ve CelleJ'nin avuçlarıyla üç avuç dolusunu (yâni ümmetimden çok sayıda kimseyi) cennete dâhil etmeyi bana vaadetti. (Bu yetmiş binden) beher bini beraberinde yetmiş bin kişi bulunur."
Birinci yoruma göre cennete hesabsız ve azabsız girenlerin sayısı daha çok olur. Ahmed'in Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği ve Tuhfe yazarının bu babın hadisini izah ederken naklettiği bir hadis ikinci yorumu te'yid eder. Ama bâzı ilim ehlinin de dediği gibi inşâallah birinci yorum kasdedilmiştir.

4287) "... Behz bin Hakîm'in baba babası (Muâviye bin Hayda el-Ku-şeyrî) (Radıyallâhü anküm)'dm rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Biz (yâni Ümmeti Muhammediye) kıyamet günü yetmiş ümmeti tamamlarız (yâni ümmetlerin sayısı bizimle yetmişe ulaşır). Biz (dünyaya geliş bakımından) ümmetlerin sonuncusuyuz ve (de) en hayır-bsıyız."

288) "... Behz bin Hakîm'in baba babası (Muâviye bin Hayda el-Kuşeyrî) (Radıyallâhü anhümyden rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'i şöyle buyururken işittim, demiştir:
Siz (ümmetim), ümmetlerin sayışım yetmişe tamamladınız. Siz Ümmetlerin en hayırlısı ve Allah katında en değerlisisiniz."

4289) "... Süleyman bîn Büreyde'nin babası (Büreyde bin el-Husayb) (Radtyaltâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aley-hive Sellem) şöyle buyurmuştur:
Cennet ehli yüz yirmi saftır. Seksen (saf) bu ümmetten, kırk saf d» diğer ümmetlerden oluşur."[162]

İzahı

B e h z bin Hakim'in dedesinin hadisleri, ümmetlerin sayısının Peygamberimizin ümmetiyle yetmişe ulaştığına, bu ümmetin en hayırlı ve Allah katında en değerli ümmet olduğuna delâlet eder. Ümmet-i Muhammediye'nin ümmetlerin en hayırlısı olduğu, Kur'ân-ı Kerîm âyetiyle de sabittir.
Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z 1, Ah-med, Hâkim, îbn-i Hibbân ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i bu hadîsi "Ebvâbu Sıfati'l-Cenneti" bölümünde "Cennetlikler kaç saftır'* babında rivayet etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir.
Tuhfe yazan bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: Bu hadîsten maksad bu ümmetin çokluğu ve cennetliklerin üçte İkisini teşkil ettiğini ifâde etmektir. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmetinin cennet ehlinin yarısını teşkil etmesinin O'nun tarafından umulduğunu bildirir (4283 nolu) îbn-i M e s ' û d (Radıyallâhü anh) 'm hadisine muhalif değildir. Çünkü eş-Şeyh Abdülhakk'ın el-Lemeât'ta dediği gibi durumun şöyle olması muhtemeldir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm), önce ümmetinin cennetliklerin yansını teşkil etmesini ümit etmişti. Sonra ümmetinin, cennetlik olanların yarısından fazla olduğu Allah tarafından kendisine müjdelen mistir.
Ümmet-i Muhammediyye'den oluşan seksen saffin, diğer ümmetlerden oluşan kırk saffa eşit olması ve böyle yorum yapmakla bu hadîs ile 1 b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'ın hadisi arasında görülen zahiri ihtilâfın bertaraf edilmesi yoluna T ı y b î ve başkası gitmiş ise de bu yorum, hadîs metninin açık ifâdesine pek uygun görülmez.

4290) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sdliallakü Aleyki ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biz (dünyaya geliş bakımından) Ümmetlerin sonuncusuyuz ve (kıyamet günü) hesabı görüleceklerin ilkiyiz, (Kıyamet günü) "Üm-mi olan ümmet ve peygamberi nerededir?" denilir (yâni bu ümmete öncelik verilir). Bu itibarla biz (dünyaya gelişte) sonuncu (kıyamet günü hesabın görülmesi ve cennete girmek bakımından) önde olanlarız."
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. RâvÎ Ebû Seleme'nin adı Mûsâ bin tsmâil el-Basrî et-Tebûzkî'dir.

4291) "... Ebû Bürde'nin babası (Ebû Mûsâ el-Eş'arî) (Radtyallâhü an-n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah, kıyamet günü yaratıkları topladığı zaman secde etmek hususunda Muhammed (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine İzin verilecek ve bunun üzerine bu ümmet Allah'a uzun sürecek bir secde edecekler. Sonra onlara: "Başlarınızı (secdeden) kaldırınız. Biz sayınız kadar (kâfirleri) ateşten (kurtuluşunuz için) fidyeleriniz yaptık, buyurulacaktır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Müslim bu hadisin mânâsını ifâde eden değişik bir metin rivayet ederek buradaki senedden daha sıhhatli bir senedi Ebû Bürde aracılığıyla onun babasından rivayetle tamamlamıştır. Bununla beraber Bu-hârl bu senedi malul saymıştır.

4292) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü an/ı)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz, bu ümmet (Allah tarafından) rahmete mazhar olmuştur. Azabı da kendi elleriyledir. Sonra kıyamet günü olunca müslü-manlardan her kişiye, müşriklerden bir kişi verilecek ve: Bu senin ateşten (kurtuluş) fidyendir, denilecektir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Sahih-i Müslim'de Ebû Bürde bin Ebi Mûsâ (el-Eş'arİ)'nin babasından rivayet ettiği bir hadis, bu hadis için şâhid, yâni te"yid edici durumdadır. Ancak bundan önceki hadisin notunda belirtildiği gibi BuhârI bunu malul saymıştır.[163]

İzahı

Bu üç hadis de Zevâid nevindendir. Ancak Ebü Bürde' nin hadisinin benzerini Müslim de Ebû Bürde1 den rivayet etmiştir. E b ü B ü rd e' nin buradaki iki hadisinden anlaşılan hüküm şudur ki: Âhiret günü Allah Teâlâ Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetini bağışlayacak ve her müs-lüman yerine bir kâfiri cehenneme atacaktır.
Müslim, Ebû Bürde' nin hadîsini Tevbe kitabının 8. babında müteaddid senedlerle ve mânâ bakımından birbirine benzeyen metinlerle rivayet etmiştir. Oradaki metinlerden biri meâlen şöyledir : Ebû Bürde' nin Ebû M û s â (el-Eş'ari) (Radıyal-lâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü olunca Allah (Azze ve Celle) her müslümana bir yahûdî veya bir hıristiyan verecek ve: İşte bu, senin ateşten (kurtuluş) fidyendir, buyuracaktır."
Ömer bin Abdilaziz ile Şafîî: Bu hadis, müslü-manlara en çok ümit veren hadistir, demişlerdir. N e v e v i de aynı görüşü benimseyerek: Çünkü hadîste her müslüman için bir kurtuluş fidyesi olacağı belirtilmiştir, der.
Sindi de : Bu hadîsten maksad, kâfirlerin sırf müslümanlara fidye olarak cehenneme atılması değildir. Maksad şudur: Kâfirler işlemiş oldukları küfür ve diğer günahlar yüzünden cehennem azabım hak etmiş durumdadır. Bunların cehenneme atılmasıyla yetinilecek, yâni cehennem bunlarla dolacak ve müslümanların cehenneme atılması yoluna gidilmiyecektir. Bu bakımdan kâfirler sanki müslümanlara fidye olmuş olacaktır. Her insan için biri cennette, diğeri cehennemde olmak üzere iki yerin hazırlandığına dâir hadis vârid olmuştur. Hadîsten maksad şu olabilir. Kâfir olan kişi cehennemlik olunca cennetteki yeri müslümana verilecek ve bunun aksine müslümamn cehennemdeki yeride kâfire verilecektir, diye bilgi vermiştir.[164]

35- Allah'ın Umulan Kıyametteki Rahmeti Babı

4293) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah'ın yüz rahmeti şüphesiz vardır. Onlardan bir rahmeti bütün yaratıklar arasında taksim buyurmuştur. İşte yaratıklar birbirlerine ancak o rahmet sebebiyle merhamet ederler, bu sebeble şefkatlaşır-Iar. Vahşi hayvan da yavrularına bu rahmet sebebiyle acır. Allah, doksan dokuz rahmeti de geciktirerek kıyamet günü (mü'min) kullarına onlarla merhamet edecektir."

4294) "... Ebû Saîd (Radtyaüâhü anhydea rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle), gökleri ve yeri yarattığı gün yüz rahmet yaratarak onlardan bir rahmeti yerde kıldı. İşte anne, yavrusuna, hayvanlar birbirine ve kuşlar (birbirine) bu rahmetle şefkat ederler. Allah, doksan dokuz rahmeti de kıyamet gününe erteledi. Kıyamet günü olunca Allah yüz rahmeti bu rahmetle tamamlar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Saîd (R.A.Vın hadisi sahih olup ra-vileri güvenilir zâtlardır.

4295) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle), yaratıkları yarattığı zaman kendi zâtı için: Benim rahmetim gadabıma galebe çalar, diye bizzat yazdı (yâni vaad edip bu vaadini yerine getirmeyi taahhüt etti)."[165]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radiyallâhü'anh) 'in her iki hadîsini B u -hârl, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. İlk iki hadis, Allah'ın âhiret günü mü'minlere olan rahmetinin çokluğuna delâlet eder. Tıybi: Bu hadîslerden maksad rahmetin sınırlı olduğunu ifâde etmek değildir. Çünkü ilâhî rahmet sonsuzdur. Bu itibarla maksad, Allah'ın dünyada tüm yaratıklara ettiği merhamet payı ile âhirette mü*minlere ihsan edeceği merhamet payı arasındaki büyük farklılığı tasvir etmektir, demiştir.
Ü b b 1 de: Bu hadîslerden maksad Allah'ın rahmetinin çokluğunu ifâde etmektir. Bununla beraber rahmetin çeşitlere ve kısımlara ayrılması mânâsı da kasdedilmiş olabilir. Ancak bilinen çeşidin dışında kalan çeşitlerin ve kısımların nasıl olduğunu ancak Allah bilir, demiştir.
İlâhî rahmetin, ilâhî gadaba galebe çaldığına dâir hadîsten maksad da Allah'ın rahmetinin çokluğunu ifâde etmektir. Çünkü Allah'ın rahmeti, O'nun sevab dilemesi sıfatına aittir, gadabı da ceza dilemesi sıfatına aittir. Allah'ın sıfatlarından birinin diğerine galebe çalması düşünülemez. Ancak mecazi mânâda olabilir. Buradaki ifâdeden maksad rahmetin çokluğudur.
Tıybi 4295. hadîsten kasdedilen mânâ ile ilgili olarak şöyle der: Yâni Allah yaratıkları yarattığı zaman rahmetinin gadabına galebe çaldığına, onu geçtiğine kesin hükmederek, kafi surette vaadet-ti. Bu hükmün değişmesi ve verilen vaaddan dönüş yapılması söz konusu değildir. Çünkü Allah'ın hükmü kesindir, vaadinden de caymaz.

4296) "... Muâz bin Cebel (RadtyaUâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben bir merkeb üstünde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımdan geçti ve:
Yâ Muâz! Allah'ın kullar üzerindeki hakkının ne olduğunu ve kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu bilir misin? buyurdu. Ben de:
Allah ve Resulü daha İyi bilir, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz, Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, kulların Ona ibâdet (ve kulluk) etmeleri ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmam alandır. Bunu yaptıkları zaman kulların Allah üzerindeki hakkı da onlara azab vermemesidir, buyurdu."[166]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ahmed de benzer metinlerle rivayet etmişler. Allah'ın kullar üzerindeki hakkından maksad vâcib olan görevdir. Yâni kullar Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmaksızın O'na kulluk etmek, yâni ibâdetleri ifâ edip haram şeylerden sakınmakla görevlidir. Burada ortak koşmamak ile kulluk etmek birlikte anılmıştır. Çünkü Allah'a ortak koşan kâfirler de Allah'a ibâdet ve kulluk ettiklerini iddia ederlerdi. Ama bu arada başka ilâhlara da taparlardı. İşte bu nedenle ortak koşmamak kaydıyla kulluk etmenin vâcibliği beyân buyurulmuştur.
Kulların Allah üzerindeki hakkına gelince bundan maksad Allah'ın vaadi ve kesin sözüdür. Yoksa vâcib olan bir hak veya kazanılmış bir istihkak mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü hiç bir şey Allah'a vâcib değildir, Allah hiç kimseye hâşâ borçlu değildir. O, her şeyi irâde ve dilemesiyle yaratır, yapar, ferman eder. Zorlanması, isteği dışında bir şeyi yapması düşünülemez. Allah böyle noksanlık anlamını taşıyan şeylerden pâk ve nezihtir. Bu itibarla burada müşâke-le denilen edebî san'at icâbı hak kelimesi kullanılmıştır. Yâni Allah'ın kullar üzerindeki hakkı beyân buyurulurken buna karşılık Allah'ın kullara olan vaadi ve kesin sözü, hak kelimesiyle ifâde edilmiştir.
"Kulların Allah üzerindeki hakkı" ifâdesinde geçen hak kelimesi bâzı ilim adamları tarafından "tahakkuk eden, sübut bulan veya lâyık olan" gibi mânâlara yorumlanmıştır. Diğer bir kısım ilim adamları : Yâni kullar kulluk görevini yapınca Allah'ın onlara azab vermemesi onların Allah üzerindeki hakkıdır, yâni sanki hakkıdır. Hak olan bir şey nasıl gerçekleşiyor ise bu da onun gibi gerçekleşecektir, demişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim: İbn-i Hacer'in dediği gibi mü'minîerin günahkârlarından bir kısmının cehenneme girecekleri nass durumunda olan âyet ve hadislerle sabittir. Bu ve benzeri hadislerin zahiri ise o nasslara ters düşer. Bu itibarla bu hadisler çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Bir yoruma göre maksad kâfirlerin cehennemine girmemektir. Diğer bir yoruma göre mü'minîerin bütün vücudlarınm ateşte yanmamasıdır. Çünkü bilindiği gibi cehennem ateşi secde organlarını ve abdest uzuvlarını yakmaz. Başka bir kavle göre bu hadis ihlâsla amel eden mü'minlere mahsustur. Çünkü imân aşkı kalbine yerleşmiş olan bir kimse günah işlemeye İsrar etmez. Bilâkis, kalbi Allah sevgisi ve korkusuyla dolar ve organları da yavaş yavaş Allah'a itaat etmeye başlar. İbn-i Hacer bu arada diğer yorumlan da naklen beyân eder.

4297) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Biz savaşlarının birisinde ResûluIlah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in beraberinde bulunuyorduk. O (bu seferde) bir kavme uğrayarak : Bunlar kimdir? diye sordu. O kavim de: Biz müslümanız, dediler. Bir kadın da tandırına yakacak atmakla meşguldü ve beraberinde bir oğlu vardı. Tandırın alevi yükselince kadın çocuğunu uzaklaştırırdı. Sonra kadm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi ve t
Sen Allah'ın Resulü (mü)sün? dedi. O da:

Evet, buyurdu. (Bunun üzerine) kadın (O'na) :
Babam, anam sana feda olsun! Allah merhametli olanların en çok merhametlisi değil mi? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet, (en merhametlisidir), buyurdu. Kadın i
Allah, kullarına, annenin çocuğuna şefkatinden daha çok merhametli değil midir? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Evet, (daha merhametlidir), buyurdu. Kadın:
Peki, anne, çocuğunu ateşe kesinlikle atmaz, (yâni merhametlilerin en merhametlisi olan Allah, kullarının bâzısını nasıl ateşe atacak), dedi. Bunun üzerine ResûluIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağlıya-rak mübarek başını eğip uzun zaman yere baktı. Sonra mübarek başını kadına doğru kaldırarak:
Şüphesiz Allah, hak yoldan sapıp O'na itaat etmeye tenezzül etmeyen ve Tevhîd kelimesini söylemekten imtina eden azgın kulundan başka kullarına azab vermeyecektir, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi İsmail bin Yahya'nın zayıflığı sebebiyle İbn-i Ömer (R.A.Vnm bu hadisine âit sened zayıftır. Bu râvinin zayıflığı hususunda ittifak vardır. Sindi de : Ben derim ki bu hadisin aslı Zevâid nevinden değildir.

4298) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»/r)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) :
Şaki olan kişiden başka kimse ateşe girmiyecek, buyurdu. Yâ Re-sûlallah t Şaki kimdir? diye sorulunca da O:
(Şaki), ibâdet olarak Allah için hiç bir amel işlemeyen ve günahtır diye hiç bir günahı bırakmayan kimsedir, buyurdu."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde îbn-i Lehla bulunur. Bu râvi zayıftır.

4299) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); şjiîiı [jîij ^>uJI *lil ji (Müddessir, 56) âyetini okudu (veya tilâvet etti). Sonra buyurdu ki t
Allah (Azze ve Celle) (bu âyette) : Ben (azabımdan) sakınılarak benden başka ilâh edinilmemeye (yâni bana ortak koşulmamaya) lâyıkım. Artık kim benimle beraber başka bir ilâh edinmekten sakınırsa o kimseyi ben bağışlarım, buyurdu.
... Enes (Radıyallâhü anhl'den rivayet edildiğine göre Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem); »^*ll J*lj o>^ J*'i* Müddessir, 56) âyeti hakkında şöyle buyurdu:
Rabbiniz buyurdu ki: Ben (azabımdan) sakınılarak benden başkasının bana ortak koşul mamasına lâyıkım ve bana ortak koşmaktan sakınan kimseyi bağışlamaya lâyık olan (da ancak) benim."

4300) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı şöyle buyururken işittim, demiştir :
Kıyamet günü bütün yaratıkların duyacağı biçimde ümmetimden bir adam (hesaba) çağırılır ve ona (günahlarının yazılı olduğu) doksan dokuz sicil (yâni büyük defter açılıp) yayılır. Her defter gözün görebildiği saha kadar uzundur. Sonra Allah (Azze ve Celle) (o kula) :
Bu sicillerde yanlı (günahlar) dan bir şey inkâr eder misin? buyurur. Kült Hayır, ya Kabbi, der. sonra Allah (ona):
(Kulların sevablanm ve günahlarını) kaydedip tutan yazıcı melekler sana haksızlık ettiler mi? buyurur. Sonra (yine) Allah (Azze ve Celle) :
Şu (kadar günahlarına karşılık bir iyiliğin - hayrın var mı? diye sorar. Bunun üzerine adam büyük bir korkuya kapılarak (telaşından) :
Hayır (hiç bir iyi amelim yok), diyecek. Sonra Allah (Azze ve Ceîle) :
Bilâkis (vardır). Şüphesiz katımızda senin bir takım iyi amellerin bulunur ve şüphesiz bu gün sana hiç bir zulüm yoktur, buyurur. Sonra o adam için bir yaprak kâğıt çıkarılır ki onda "Eşhedü ellâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve Eesûlühu = Dilimle söyler, kalbimle de tasdik ederim ki Allah'tan başka ibâdete-tapınmaya lâyık hiç bir ilâh yoktur ve dilimle söyler, kalbimle de tasdik ederim ki Muhammed, Allah'ın kulu ve (son) elçisi, peygamberidir." bulunur. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyur-muş ki:
Adam : Yâ Rabbi, şu (koskoca) büyük defterler yanında bu kağıt nedir? Allah (ona) :
Şüphesiz, sana zulüm edilmiyecek, buyurur. Sonra siciller (yâni günahlarının yazılı olduğu büyük defterler) terazinin bir kefesine konulur. Şehâdet kelimesinin yazılı olduğu kâğıd da terazinin diğer kefesine konulur (ve tartılır). Büyük defterler hafif gelir ve o kağıt parçası ağır gelir.
Hâvilerden Muhammed bin Yahya dedi ki: Bıtâka, kâğıt parçasıdır. Mısır halkı kâğıda Bıtâka derler."[167]

İzahı

4297 nolu î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın Zevâid nevinden olan hadisinin notunda S i n d î, bu hadisin aslının Zevâid nevinden olmadığını belirtmişti. Evet, Buhâri' nin Edeb kitabının 18. babında ve M ü s 1 i m ' in Tevbe kitabının 4. babında Ömer {Radıyallâhü anhl'den rivayet ettikleri bir hadiste tutsak bir kadın, başka bir tutsak gurubu içinde emzikli çocuğunu görüp onu bağrına basarak emzirince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
"Şüphesiz Allah, kullarına bu kadının emzikli çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir." buyurmuştur. Bu babın son hadîsi de Allah'ın imân ehlini bağışlıyacağını müjdeler.
4296 nolu hadîs de aynı hükmü ifâde eder. Ancak orada belirttiğim gibi ilim adamları bâzı kayıtların melhuz olduğunu söylemişlerdir.
Yine Zevâid nevinden olan 4298. hadîste şakı olan kimseden başkasının cehenneme girmeyeceği beyân edilerek şakinin ne demek olduğu da tarif ediliyor. Şaki, ibâdet niyetiyle hiç iyi bir iş yapmayan ve şu iş günahtır, diye bir kötülüğü günahlığı sebebiyle bırakmayan günahkâr kimse demektir. Ancak bu hadîsin senedi notta belirtildiği gibi zayıftır.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm 4299. hadîsini Tirmizî, M ü d -d e s s i r sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. Ayrıca N e -s â i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste, azabından sakmılmaya liyakatli olanın da, bağışlamaya liyakatli olanın da ancak Allah olduğu belirtilir. M ü d d e s -s i r sûresinin 56. âyetinde geçen İlâhi Nazmın bir tefsir ve açıklaması mâhiyetini taşıyan bu hadis de Allah'a ve Resulüne imân edenler için bir müjdedir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizî İmân bâblarının sonlarında rivayet etmiştir. Ayrıca tbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de Kelime-i Şehâdet'in yüce faziletini ve âhiret günü mü'minin sevab defterini ağırlaştıracağını beyân eder.[168]

36- (Kevser) Havzı Beyânı Babı

4301) "... Ebû Saîd-İ Hudrî (Radıyallâhü awA)'den rivayet edildiğine göre; Resulü İlah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) çöyle buyurmuştur:
Şüphesiz, Ka'be ile Beytü'l-Makdis (yâni Kudüs'teki Mescid-i Aksa) arası kadar (büyük) bir havuzum vardır. Süt gibi beyaz olup kab-lan yıldızlar sayısıncadır. Kıyamet günü şüphesiz, ümmeti en çok olan peygamber toenim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Atiyye el-Avfî bulunur.
£ Urâvi zayıftır.

4302) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz, benim havuzum, Eyle'den Aden'e kadar olan mesafeden cidden daha uzundur. Nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki muhakkak kablan yıldızların sayısından daha çoktur ve muhakkak o, sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Ruhum (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki adam yabancı develeri kendi havuzundan kovduğu gibi ben de bir takım adamları havuzumdan kovarım, buyurdu, demiştir. (Bunun üzerine sahâbiler tarafından) :
Yâ Resülallah! Sen bizi tanıyacak mısın? diye soruldu. O: Evet. Siz benim yanıma abdest izinden yüzleriniz, kollarınız ve ayaklarınız nurlu olarak varacaksınız. Bu alâmet sizden başka hiç bir kimsede olmayacaktır, buyurdu."

4303) "... Ebû Sellâm el-Hubşî (Meiritûr el-Esved) (Radıyallâhü anh)'-den; Şöyle demiştir:
(Halife) Ömer bin Abdilaziz bana haber göndererek yanına çağırttı. Ben de bir katır sırtında onun yanına gittim. Nihayet yanına vardığım zaman (bana) :
Yâ Ebâ Sellâm! Buraya kadar bindirip getirmek hususunda cidden sana meşakkat verdik, dedi. Ebû Sellâm da:
Vallahi doğrudur, Yâ Emîre*l-Mü'minin, dedi. Ömer bin Abdilaziz ı
Allah'a yemin ederim ki, sana eziyyet çektirmek istemedim. Ve lâkin (kevser) havuzu hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Sevbân (Radıyallâhü anh)'den senin rivayet ettiğini haber aldığım bir hadis var. O hadisi kendi ağzınla bana rivayet etmeni sevdim (de bunun için seni çağırttım), dedi. Ebû Sellâm el-Hubşî demiştir ki, bunun üzerine ben dedim:
Bana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin mevlâsı Sevbân (Radıyallâhü anh)'m rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Şüphesiz, benim havuzum Aden ile Eyle arasındaki mesafe kadar (uzun) dur. Sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Bardakları gökteki yıldızlar sayısı gibi (çok) dur. Kim ondan bir yudum içerse artık ebediyen susamaz. O havuzun basma yanıma gelenlerin ilki, (dünyada iken) elbiseleri kirli başlarındaki saçlar dağınık, karışık (yâni maddî sıkıntıdan üstü başı perişan) olan muhacirlerin fakirleridir ki varlıklı eşraftan olan kadınlarla evlenemez ve kapılar onlara açılmaz.
Râvi demiştir ki: Ömer (bin Abdilaziz), sakalı ıslanıncaya kadar ağladı. Sonra şöyle söyledi: Lâkin ben bol nîmetlenmiş kadınlarla evlendim ve kapılar bana açıldı. Artık çâre yok,

vücûdum Üstündeki elbiseyi yıkamıyacağım ki iyice kirlensin ve başımı yağlamıyacağım ki saçım dağılıp karışsın, dedi."

4304) "... Enes (Radıyaliâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Salîalîahü Aleyhi ve Scüem) şöyle buyurdu, demiştir:
Benim havuzumun iki kenarı arasındaki mesafe San'a İle Medine arasındaki mesafe gibi veya Medine ile Amman arasındaki mesafe gibidir."

4305) "... Enes bin Mâlik (Radıyaliâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre; Allah'ın N'ebîsi (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Havuzumda gökteki yıldızlar sayısınca altın ve gümüş bardaklar görülür."

4306) "... EbÛ Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir mezarlığa giderek kabristan (da yatanlar) a şöyle selâm verdi:
Selâm size ey mü'minler topluluğunun diyarında olanlar! Biz de inşâallah Teâlâ, size katılacağız. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Din) kardeşlerimizi (dünyada) görmüş olmayı çok arzu ederdim, buyurdu. Sahâbîler:
Yâ Resûlallah! Biz senin (din) kardeşlerin değil miyiz? dediler. O: Siz benim sahâbilerim (arkadaşlarım) siniz. Kardeşlerim de benden sonra gelen (mü'min) lerdir ve ben havuz üstünde öncünüzüm, buyurdu. Sahâbîler i
Yâ Resûlallah! Senin ümmetinden olup da henüz (dünyaya) gelmemiş olanları nasıl tanıyacaksın? diye sordular.
Söyleyin bakayım, yağız ve doru at sürüsü içinde bir adamın sakar ve sekir atları bulunsa, adam kendi atlarını tanır olmaz mı? diye sordu. Sahabîlert
Evet (tanır), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallhaü Aleyhi ve Sel-lem):
İşte onlar da kıyamet günü abdest izinden dolayı yüzleri, kolları ve ayakları nurlu olarak gelirler, buyurduktan sonra: Ben havuz üstünde sizin (ve onların) öncüsüyüm, buyurdu. Daha sonra (Buyruğuna devamla) :
Bir takım adamlar kayıp devenin (sudan) kovulduğu gibi benim havuzumdan muhakkak kovulacaklar. Ben (onlara hitaben) dikkat ediniz, buraya geliniz, diye onları çağıracağım. Fakat (bana) :
Onlar senden sonra muhakkak (dinde) değişiklik yaptılar, denilecek ve onlar geri dönmeye devam edecekler. Ben de haydin uzaklasın, uzaklasın diyeceğim, buyurdu."[169]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Bu babın ilk hadîsi Zevâid nevindendir. Bu hadîste Kevser havuzunun Mekke'deki Ka'be-i Muazzama ile Kudüs'teki Mescid-i Aksa arasındaki mesafeden daha uzun olduğu belirtilir. Beytü'I-Makdis, Kudüs'teki Mescid-i Ak-s â' nın ismidir.
Huzeyfe (Radayallâhü anh) 'in 4302 nolu hadîsini Müslim de Taharet kitabının 12. babında rivayet etmiştir. Bu hadîste de Kevser havuzunun Eyle ile Aden arasındaki mesafeden daha uzun olduğunu ifâde eder.
Eyle: Ş â m dolaylarında deniz sahilinde bir şehirdi. Hâlen harabedir. N e v e v î' nin beyânma göre Eyle şehri, Şam'a 12, Medîne-i Münevvere'ye 15 ve Mısır'a 8 konak mesafededir. Bu şehrin Hicaz ile Suriye arasmdaki sınır üstünde olduğu söylenmiştir. Aden ise Yemen'de Hind denizi sahilinde bir şehirdir.
Bu hadîs ile bu babın son hadîsinde geçen "Gurr" ve Muhaccel kelimelerinin gerekli açıklaması 284 nolu hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Şunu belirtmekle yetineyim: Burada kasdedilen mânâ Peygamber (Aleyhi's-salâtü vefs-selâm)ımızın ümmetinden olan kimselerin abdest izleri dolayısıyla âhiret günü yüzleri, kollan ve ellerinin nurlu olacağını ve bu nurun onlar için bir alâmet olacağım ifâde etmektir.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'm bâzı adamları havuzundan kovacağı ifâde edilmektedir. Yabancı develerin kovulduğu gibi havuzdan kovulacak kimseler başka ümmetlerden olacaktır. Bunların kovulmasının sebebine gelince ya ümmet-i Mu-hammediyye'nin bir izdihama mâruz bırakılmamasıdır veya başka ümmetlerin bu havuzdan yararlanmaya haklarının olmamasıdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetinin başka ümmetlerden en açık ayırıcı alâmeti ise, bu ve benzeri hadîslerde belirtildiği gibi Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetinin abdest izlerinden dolayı yüzleri, kollan ve ayaklarının nurlu oluşudur.
Bu alâmetin bu ümmete mahsus olması, diğer ümmetlerde ya abdest alma ibâdetinin olmadığına veya olmuş olsa bile bundan dolayı söz konusu nurun onlara ihsan edilmeyeceğine delâlet eder.
4303 nolu Ebû Sellâm el-Hubşî (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i, "Havuz kablan sıfatı" babında rivayet etmiştir. Tuhfe yazannın beyânma göre Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Berîd" belirli konaklarda elçi için bekletilen binek hayvanıdır. Elçi, gerekli bilgiyi ilgili yere çok acele ulaştırabilmesi için bindiği hayvanı vardığı konakta bırakır ve o konakta onun için bekletilen dinlenmiş binek hayvanına atlayıp yola devam eder. Sonra vardığı ikinci konakta da aynı şekilde o hayvanı bırakıp yeni bir hayvana biner ve böylece belirli konaklarda onun için bekletilen binek hayvanlarına sırayla binmek suretiyle gitmek istediği yere erken varmış olur. Berîd kelimesi bilâhare haberci kimseye de denilmiştir. Tuhfe yazarı Berîd'in asıl mânâsı katır olup bilâhare ona binen postacıya, haberciye de denilmiştir, der.
Bu hadiste geçen ve Ebû Sellâm'a âit;
fiş [}£¦ 4İu;U cümlesini "Fe eteytuhu alâ berîdin" şeklinde okuyup "Ben de bir katır sırtında onun yanına gittim" diye terceme ettim. Fakat Sindi bu cümleyi; = "Başımda bir postacı - haberci bulunduğu halde ben onun yanına gittim" anlamını İfade edecek biçimde kayıtlamıştır. Buna göre mânâ şöyle olur: Yâni ben onun gönderdiği haberciyi binek hayvanımın, terkisine alarak veya onunla beraber gittim.
Bu hadiste geçen "Ek&vÎb" kelimesi "Ekvâb'ın çoğuludur. Ekvâb da "Kûb"un çoğuludur.
Kûb t Kulpsuz bardak demektir. Düns t Denesin çoğuludur. Denes, kir demektir. Şu's da: Eş'as'ın çoğuludur.
Eş'fts t Saçı dağınık, karışık ve düzensiz kimse demektir. Mttnaamat: Münaarae'nin çoğuludur.
Münaame t Aziz, mutlu ve bol nimetlenmiş eşraftan olan bayan demektir.
Süded s Südde'nin çoğuludur, kapılar demektir.
Ömer bin Abdilaziz, bu hadisi işitince ağlamış ve Kevser havuzuna ilk varanlardan olmayışının hasretini çekmiştir. Bu arada izzet ve ikbâl sahibi eşraftan kadınla evli olduğunu söylemiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre hanımı Fatma, halife A b d ü 1 -m e 1 i k' in kızı idi. Dolayısıyla baba babası halife M e r v a n * in da torunu idi. Fatma' nın dört kardeşi Süleyman, Ye-z i d, Hişâm ve Velîd de halîfe idiler. Böylece Fatma, halîfenin, hanımı olduğu gibi bir halîfenin kızı bir halîfenin torunu ve dört halifenin kardeşi idi.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm 4304 ve 4305 nolu hadîslerini Bu-h â r î ile Müslim de rivayet etmişler. Bunlardan birinci hadîste geçen San'â, Yeme a'de meşhur bir şehirdir. Amman da Ü r d ü n' ün meşhur başkentidir. Nevevî, Sindi ve e l-H&f iz hadîsteki; ¦j> kelimesini böyle tesbit etmişler ve el-Hâfiz, ilim ehlinin çoğunluğu böyle kaydetmiş demiştir. Bâzıları da bu kelimeyi "Uman" diye okumuşlar ve Y e m e n' de bir köyün adı olduğunu söylemişlerdir.
Bu hadis Kevser hazuvunun iki kenan arasındaki mesafenin Medîne-i Münevvere ile San'a arası veya M e d i -ne-i Münevvere ile Amman veya Uman arası kadar olduğunu ifâde eder. E b û S e 11 â m (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre havuz, Aden ile Eyle arasındaki mesafe kadardır, H u z e y f e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre ise havuzun uzunluğu Aden ile Eyle arasındaki mesafeden daha fazladır.
Havuzun genişliğinin de uzunluğu kadar olduğuna dâir rivayetler mevcuttur. Yukardaki hadîslerde havuzun uzunluğu veya büyüklüğüne dâir beyanlar arasında bir ihtilâf veya çelişki söz konusu değildir, M ü s 1 i m' in Fadâil bölümünde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in havuzu ve sıfatlan hakkında açtığı bâbta rivayet ettiği hadîslerin izahı bölümünde N e v e v i havuzun büyüklüğüne dâir rivayetleri naklettikten sonra Kadı Iyâz: Havuzun büyüklüğü ve genişliğinin miktarı ile ilgili gelen bu rivayetler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü bu değişik beyanlar aynı hadiste değil muhtelif hadîslerde ve râvileri ayrı ayrı olan hadîslerde bulunur. Bu hadîsler sahâbîlerden bir cemâat tarafindan muhtelif yerlerde ve meclislerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den işitil-mistir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) her mecliste havuzun büyüklüğünü açıklarken orada bulunanların anlıyabilecekleri dille ve biribirinden uzak iki şehir arasını örnek olmak üzere bildirmiştir. Gaye verdiği mesafenin tâyin ve tahdidi, yâni havuzun yüzölçümü, veya uzunluğu tam şu kadardır, demek değildir. Maksad havuzun büyüklüğünü belirtmektir. Durum böyle olunca rivayetler arasında bir ihtilâf ve farklılık kalmamış olur, demiştir, der. N e v e v î bu nakli yaptıktan sonra: Havuzun büyüklüğü ile ilgili vârid olan küçük mesafeler, büyük mesafelere dâir rivayetlere aykın olmaz. Çünkü küçük mesafe büyük mesafeye mâni değil ve büyük mesafelere âit rivayetler sabittir, der.
N e v e v i aynı bölümde şu noktayı da belirtir: Kadı Iyâz: Havuz hakkındaki hadîsler sahihtir. Buna imân etmek farzdır ve havuzun bulunmasını tasdik etmek imândan bir parçadır. Ehl-i Sünnet mezhebine göre havuz hakkında gelen hadîsler zahiri mânâsı ile kabul olunmuştur, başka türlü te'vili söz konusu değildir. Havuz hsdfsterini rivayet edenler sahâbîlerden bir cemaat teşkil ettiği için mütevârir hadîslerden sayılır, demiş ve havuz hadîslerini rivayet eden sahâbîterin isimlerini sırayla nakletmiştir.
Îbnü'l-Kayyim el-Cevzi de Sünen-i Ebû Davud'un haşiyesinde havjz hadîslerinin kırk sahibi tarafindan rivayet edildiğini açıklayarak bunların isimlerini sıralamıştır.
Bu konuda daha geniş bilgi almak isteyenler Kütüb-i Sitte'nin şerhlerine bakabilirler.
Bu babın son hadisini Müslim de Taharet kitabının 12. bâ-bmda rivayet etmiştir. Bu hadîse göre bâzı adamlar Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in havuzuna varmak isteyecekler de melekler tarafindan kayıp deve gibi kovulacaklar ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), o adamları havuza davet edecek ise de: Onlar senden sonra (dinde) değişiklik yaptılar, denilecek ve onlar gerisin geriye gidecekler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) da onlara : "Uzaklasın, uzaklasın", buyuracak veya: "Onlar uzaklaşsın, uzaklaşsın" buyuracaktır.
Önce havuza kabul olunmak istenip de sonra uzaklaştırılacak gurubun kimler olduğu yolunda değişik görüşler vardır. N e v e v î bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir: Bir kavle göre bunlar münafiklar ve mürtedler, yâni dinden çıkanlardır. Bu tip kişiler bir zamanlar abdest aldıkları için yüzleri, kol ve ayaklan

müslümanlannki gibi muhtemelen nurlu görülünce Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu alâmet dolayısıyla onları çağırır. Fakat durumları O'na açıklanacak ve onların küfür üzerinde öldükleri bildirilecektir.
İkinci bir kavle göre onlar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken müslüman olup O'nun vefatından sonra küfre gidenlerdir. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böylelerini şahsen tanıdığı için havuza davet edecek, fakat mürted oldukları O'na bildirilince iş değişecektir.
Üçüncü bir kavle göre onlar büyük günahlar işleyen ve bid'at-lara dalan müslümanlardır. Yâni küfrü gerektiren bir günah veya bid'at işlememekle beraber başka türlü büyük günahları ve bid'atları bulunduğu için havuzdan kovulurlar.[170]

37- Şefaat Hakkında Gelen Hadîsler Babı

4307) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir:
Her peygamberin kabul edilen bir duası olur ve her peygamber bu duasını acele etti (yâni dünyada etti). Fakat ben (makbul) duamı ümmetime şefaat için sakladım. Bu sakladığım duâ ümmetimden olup da Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan ölen herkese nasip olur."[171]

İzahı

Bu hadisi Buharı, "Daavât" kitabında, Müslim de İman kitabının 86. babında rivayet etmişlerdir. Buhar! ile Müslim bunun bir benzerini de E n e s (Radıyallâhü anhVden rivayet etmişler.
Nevevl, Müslim'in şerhinde bu hadis ile benzeri hadislerin izahını yaparken bu konudaki diğer bâzı rivayetleri de aldıktan sonra özetle şu bilgiyi verir:
. Konuya ilişkin bu hadisler birbirini açıklar durumda olup mânâsı şöyledir: Her peygamberin kabul olunması kesin olan bir duası vardır ve her peygamber kesinlikle kabul olunan duasının hangisi olduğunu bilir. Peygamberlerin diğer dualarının kabul olunması yüzde yüz kesin değildir, ama kabul olunmasını kuvvetle umarlar. Dualarının bâzısı kabul olunur, bâzısı kabul olunmaz.
Kadı Iyâz: Bu hadisten kasdedilen mânânın şöyle olması muhtemeldir, demiştir: Yâni her peygamberin kendi ümmeti ile ilgili olup kesinlikle kabul olunan bir duası vardır. -'
Bu hadîs Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmeti hakkında nasıl bir şefkat ve merhamet beslediğini, ebedi mutlulukları için nasıl düşündüğünü gösterir. O, yüzde yüz kabul olunan duasını ümmetinin en çok muhtaç olduğu, sıkıntılı âhiret gününe ertelemiş-tir. . •
Bu hadîs, Allah'a ortak koşmaksızın, yâni imân üzerine ölenlerin cehennemde ebedî kalmıyacaklarına ve her müslümanm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şefâatmdan nasibini alacağına delâlet eder.
Sindi de : Yâni her peygamberin, ümmetinin tümünün helak olması veya kurtuluşa kavuşması hakkında ettiği umûmî bir duası kabul olunmuştur. Peygamberlerin diğer duâlan genellikle yine kabul olunmakla beraber kabul olunması yüzde yüz kesin değildi. Çünkü bâzan kabul olunmazdı. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şefaatinin bütün ümmetini kapladığına, büyük günahlar işlemek suretiyle cehenneme müstehak olan günahkâr mü'minle-rin de bu şefâattan yararlanacaklarına delâlet eder ve O'nun şefaatinin, sâdece cennetlik olan mü'minlerin derecelerinin yükselmesi için olduğunu savunan sapık mezheb mensuplarının görüşünü reddeder. Bu sapık görüş sahiplerine göre büyük günahlar işleyen mü'minler için şefaat yoktur ve onlar cehennemde ebedi kalırlar, diye bilgi verir. Bu hususa 4310. hadîsin izahı bölümünde de değinilecektir.
Peygamberlerin kabul olunmuş dualarına örnek olmak üzere şunları söylemekle yetinelim : Âdem (Aleyhisselâm)'ın tevbe duası, N û h (Aleyhisselâm) 'm kendi kavminin helak olması yolundaki duası, M ü s â (Aleyhisselâm)'m Fir'avun ve kavminin mahvolmasına dâir duası, I s â (Aleyhisselâm)'in mâide, yâni t s -râiloğulları için gökten yemek sofrasının indirilmesi hakkında ettiği duâ. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bizler için sakladığı makbul duasını da Allah'ın izniyle âhiret günü şefaat yoluyla alacağız ve O Habib-i A'zam'm duası bereketiyle Allah biz âcizlerin günahlarını bağışlayıp cennetinde cemâlıyla müşerref kılacaktır.

4308) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUalîakü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir:
Ben Âdem oğlunun (yâni bütün insanların) büyüğüyüm de böbürlenme yoktur. Kıyamet günü (dirilmek için) yerin yanlmasıyla (kabirden) ilk çıkacak olan da benim. Bununla beraber böbürlenme yoktur. İlk şefaat edecek ve şefaati ilk kabul olunacak kimse de benim ve (bununla) iftihar etmek yoktur. Kıyamet günü Hamd Bayrağı benim elimde bulunacak. Bununla beraber böbürlenmek yoktur."[172]

İzahı

T i r m i z î bu hadisi Benî î s r â i 1 sûresinin tefsiri bölümü ile Menâkib bölümünde rivayet etmiştir. Ayrıca Ahmed de rivayet etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bütün insanların seyyidi, yâni büyüğü olduğunu beyân etmesinin sebep ve hikmeti hakkında değişik görüşler beyân edilmiştir. Bir kavle göre bunu söylemekle Allah'ın emrini yerine getirmiş olur. Çünkü D u h â sûresinin sonundaki âyette Allah Teâlâ, Rabbinin nimetini anlat, mealinde bir emir buyurmuştur. Allah O'na bu yüce mertebeyi ihsan etmiş, O da bu nimeti bildirmiştir. îkinci bir kavle göre bunu söylemesi, Allah'ın kendisine verdiği görevi tebliğ mahiyetindedir. Yâni Allah O'nu tüm insanların büyüğü etmiş ve bunu ümmetine duyurmasını emretmiş ki, ümmeti de O'nun Allah katındaki değerini ve mertebesini bilsin, buna göre saygı ve bağlılık göstersin.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "fakat bununla böbürlenme yoktur" mealindeki buyruğuyla şunu demek istemiştir: Yâni benim eriştiğim mertebe ve fazilet Allah'ın bir lutûf ve keremidir, benim gücümle elde ettiğim bir şey değildir. Bu itibarla iftihar etmeye, böbürlenmeye mahal yoktur.
Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kıyamet günü ilk dirilecek zât olduğuna da delâlet eder. Bu cümle 4274. hadîste geçen M û s â (Aleyhisselâm) ile ilgili cümleye muhalif değildir. Oraya da bakılabilir.
Hadîste geçen "Hamd bayrağı" ifâdesi bâzı ilim adamlarına göre hakiki mânâda tutulmuştur. Yâni kıyamet günü Allah Teâlâ Hamd bayrağını O'na teslim edecek ve bir hadiste buyurulduğu gibi Âdem (Aleyhisselâm) ile ondan sonra gelen peygamberler bile O'nun bayrağı altında toplanacaktır. Tuhfe yazarı da bu yorumu destekliyor. Çünkü bu cümleyi hakiki mânâsında tutmaya bir engel olmadığına göre mecazî bir mânâ yoluna gitmeye gerek yoktur, der.
T ı y b i gibi bâzı ilim adamları ise: Bu ifâdeden maksad Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şöhreti ve tüm mahşer halkı içinde hamd etmekle sivrilmesidir, der. T ı y b î bu arada yukar-daki yorumu da beyân ederek bunun da muhtemel olduğunu söyler.
Turbüştî de: Allah'ın sevgili kullarının makamları içinde Hamd makamından daha yüksek bir makam yoktur. Diğer tüm makamlar onun altında kalır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hem dünyada hem de âhirette bütün mahlûkattan çok fazla hamd etitği için Hamd bayrağı O'na verilecek ki herkes O'nun bayrağı altında toplansın, demiştir.

4309) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü o»A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaüakü Aleyhi ve Sellem) :
Ateş ehli olan (yâni ebedî olarak cehennemde kalacakları Kur'-ân'da bildirilen) cehennemliklere gelince, şüphesiz onlar ateşte ne Ölürler ne de yaşarlar (yâni devamlı azabta olurlar). Lâkin günahları yüzünden veya hatâları sebebiyle kendilerine cehennem ateşi isabet eden bir takım insanlar da vardır ki ateş onları tam manâsıyla öldürür. Nihayet onlar (yanıp) kömür olunca onlar için şefâata izin verilir ve onlar guruplar hâlinde getirilip cennet nehirlerine dağıtılırlar. Sonra: (Cennet halkına hitaben) :
Ey Cennetlik olanlar! Şunların üzerine cennet nehirlerinin sularını dökünüz, denilir. Bunun üzerine (su dökülünce) onlar selin taşıdığı (çamur ve benzeri) kalıntıda olan tohum (hızla) bittiği gibi biti-verirler, buyurdu.
Bu buyruk üzerine cemaattan biri: Resûlullah (Sallallahü Aley-hive Sellem) (sel durumlarını bilmesi açısından) çölde imiş gibidir, dedi."[173]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î İmân kitabı ile Rikak kitabında, M ü s -1 i d İmân kitabında rivayet etmişler. Ayrıca N e s â î de rivayet etmiştir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Fahm: Kömür demektir.
DabâÎr: Dıbâra veya Dabâra'nın çoğuludur. Lügat âlimleri Da-bâir'in ayrı ayrı guruplar anlamını ifâde ettiğini söylemişler. Seylı Sel demektir.
Hamîlü's-Seyl: Selin taşıyıp götürdüğü ve belli bir noktada bıraktığı, çer çöp ve çamur gibi kalıntısı demektir.
N e v e v i bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: Bu hadîsin açık mânâsı anladığım kadarıyla şöyledir: Cehennem ateşinin gerçek liyakatlisi ve ebedî müstahakkı olan kâfirler cehennemde ne ölürler (Çünkü ölürlerse azabın acısını duymacaklar) ne de yararlanabilecekleri ve istirahat edebilecekleri bir yaşayış bulabilirler. Nitekim Allah Teâlâ F a t ı r sûresinin 36. âyetinde kâfirler
hakkında; = "Ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler, kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez." ve e \ - A' 1 â sûresinin 13. âyetinde yine kâfir kişi hakkında; = "Sonra orada ne ölecek ne de hayat bulacaktır" buyurmaktadır.
Zâten hak olan mezheb de budur. Yâni cennet halkı sonsuza dek ilâhî nimetlerden yararlanacaklar ve cehennemde ebedî kalacak olan kâfirler de sonsuza dek devamlı azab çekecekler.
Hadisin "Lâkin günahları yüzünden veya hatâları sebebiyle.." fikrasının mânâsı da şudur: Günahkâr mü'minler Allah'ın dilediği sürece azab edildikten sonra cehennemde hakikaten ölürler ve artık azab acısını duymazlar. Sonra Allah'ın onlar için takdir buyurduğu süre tamamlanınca kömür hâline gelmiş olan cesetleri cehennemden çıkarılıp

guruplar hâlinde cennet nehirlerine götürülürler ve hayat suyu onların üzerine dökülür. Bunun üzerine selin kalıntısı durumundaki çamurdan tohumun çarçabuk filizlenip bittiği gibi onların cesed-ler ı de neşvü nema bulur ve normal güce sahip olduktan sonra cennetteki yerlerine intikal ederler. Hadisin zahir olan mânâsı budur.
Cehennemde azab edilen mü'minlerin ölümü ile ilgili cümlenin iki şekilde yorumlandığını nakleden Kadı I y â z yukarda belirttiğim şeklin yanında şunu da belirtir: Bundan maksad şu olabilir: Yâni cehennemde azab edilen mü'minler, bir süre sonra azab acısını duymayacak hâle gelecek veya acısı çok hafifliyecek ve böylece ölü gibi olacaktır.
Tercih edilen yorum yukarda verdiğim ilk yorumdur.
Sindi ise bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: Bu hadis, cehenneme giren mü'minlerin ateşte kömür hâline gelinceye kadar azab duyacaklarına delâlet eder. Şu halde bundan sonra orada kalacakları sürece azab acısını duymazlar ve süreleri tamamlanınca cehennemden çıkarılıp cennete götürülürler. S i n d i' nin yorumu günahkâr mü'minler lehinde olup bir müjde mâhiyetini taşıyor. Allah m iyi bilendir.

4310) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâkü anhümâyâ&n rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Resûlullah f Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim, demiştir:
Şüphesiz, kıyamet günü benim şefaatim, ümmetimden büyük günahlar işleyenleredir."

4311) "... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radıyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ben şefaat etmek ve (ya) ümmetimin yansının cennete girmesi arasında muhayyer (serbest) kılındım. Ben şefaat etmeyi seçtim. Çünkü şefaat daha umûmî ve daha çok yeterlidir. Siz bu şefaatimi takva sahibi (yâni Allah'tan korkup kulluk görevlerini yerine getiren ve yasaklardan sakınan) mü'minler için mi sanırsınız? Hayır (öyle san maymız). Ve lâkin o (şefaatim) günahkâr, hatalı ve pis işlere karışan (müslüman) lar içindir.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir E&tlardır.[174]

İzahı

C&bir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Ayrıca yine Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve A h m e d bunun bir mislini E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisi olarak rivayet etmişlerdir.
Alimler: Bu hadîsteki şefâattan maksad, Allah'ın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e vaad edip kabul edilmesi kesin olan ve âhiret gününe saklanan özel şefaattir, demiştir. Tıybi: Yâni cehenneme müstehak olanları kurtaracak olan şefaat, büyük günah sahiplerine mahsustur, der.
Bu şefaat nevi dışında çeşitli şefâatlar vardır. Meselâ cennete giren mü'minlerin makamlarının daha da yücelmesi için yapılan şefaat çeşidi ve mahşer halkının bir an önce hesaba çekilmesi, daha fazla bekletilmemesi hakkındaki şefaat başka bir çeşit sayılır.
Nevevî, Kadı I y â z' dan naklen şu bilgiyi verir: EhM Sünnet mezhebine göre şefaat işi aklen mümkün olup dînen sabit ve gerçektir. Çünkü Allah Teâlâ T â h â sûresinin 109. âyetinde;
= "O gün Rahman (olan Allah) in izin verdiklerinden başka hiç bir kimseye şefaat fayda vermez1*
buyurur. S e b e' sûresinin 33. âyeti de bunun gibidir. Daha buna benzer âyetler ve toplamı tevatür sınırını bulan hadîsler âhirette şefâatm hak ve gerçek olduğunu isbatlar.
Selef-i Sâlihln dediğimiz büyük eski âlimlerimiz ve onları takip eden diğer İslâm âlimleri ve E hl-i Sünnet mezhebine mensup bütün ilim adamları bu konu hakkında icma ve ittifak etmişlerdir. Sapık mezheb sayılan Hâriciler ile Mutezile mezhebine mensub bâzı kimseler şefaati inkâr etmişlerdir. Bunlara göre günahkâr mü'minler ebedi olarak cehennemde kalacaklar. Bir de onlar kâfirler hakkında İnen şu iki âyeti kendilerince delil sayarlar:
1) üutilldi itU2 ^**aL" l^ = "Onlara (yâni ahiret gününü inkar
eden kâfirlere) şefâatçüann şefaati fayda vermiyecektir. (Müddes-sir, 48)
2) g-UaT ^çJLi % ^ 'c^ içllku ü = "Zâlimler için (o gün) ne
bir dost var, ne de sözü dinlenen bir şefaatçi vardır." (Câfir, 18)
Oysa yukarda da belirttiğim gibi bu ikûâyet kâfirler hakkındadır ve ikinci âyette geçen zulümden maksad küfürdür.
Bu sapık mezheb mensupları şefaat hakkındaki hadisleri cennetlik olan mü'minlerin makamlarının daha da yücelmesi yolunda yorumlamakta iseler de hadislerin açık ifâdeleri bu görüşü kesinlikle reddeder, mezheblerinin bâtıl olduğunu gösterir ve cehenneme müs-tehak olan mü'minlerin cehennemden kurtarılmasına mahsûs şefaat çeşidinin de bulunduğunu isbatlar.
Bu bâbtaki hadîslerin bir kısmı da şefaatin bir bölümünün günahkâr mü'minlere ait olduğuna delâlet eder.
N e v e v i Tuhfe yazarı ve başkalarının beyânına göre şefaat başlıca beş kısma ayrılır:
1. Mahşer halkının korkunç bekleyişlerine son vermek ve hesaba çekilmeyi çabuklaştırmak için edilen şefaattir ki, bu şefaat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur.
2. Bir gurubun hesapsız olarak cennete dâhil edilmesi için edilen şefaat çeşididir. Bu da Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e verilen bir şefaat çeşididir.
3. Cehenneme müstehak olan bâzı mü'minler için edilen şefaattir. Bunlar hakkında yine Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şefaat eder.
4. Mü'minlerden cehenneme giren günahkârlar hakkındadır. Bunların cehennemden çıkarılması için gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ve gerekse melekler ile cennetlik olan din kardeşlerinin şefaat edecekleri hakkında hadîsler vârid olmuştur. Tev-hid ehli olan, yâni imân üzerinde ölen bütün günahkârlar netice itibarı ile Allah'ın izni ile cehennemden çıkarılacak ve cehennemde yalnız kâfirler kalacaktır,
5. Cennette olanların daha yüksek makamlara erişmeleri için edilecek şefaattir.

4312) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)fâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mü'minler kıyamet günü toplanarak t Rabbimize bir şefaatçi gön-dersek de RabbimİZ bizi bu (sıkıntılı) yerimizden rahata kavuştursa, diyecekler (Bunu söylemeleri için Allah tarafından) gönüllerine İlham edilir (veya onlar bu sıkıntıya gereken önemi verirler. — Bu tereddüd ravi SaİD'e aittir—). Bunun üzerine mü'minler Âdem (Aleyhisse-lam) 'a varırlar ve (ona) :
Sen Âdem'sin, bütün insanların babasının, Allah seni (kudret) eliyle yarattı ve meleklerini sana secde ettirdi. Artık (ne olur) bizim için Rabbin katında şefaat et de bizi şu (sıkıntılı) yerimizden (kurtarıp) rahata kavuştursun, derler. Fakat Âdem (Aleyhisselâm) :
Ben sizin dediğiniz (şefaat) makamında değilim (ve Âdem vaktiyle işlediği hatâyı onlara yakınarak anlatarak bundan dolayı haya eder) ve lakin Nuh'a gidiniz. Çünkü O, Allah'ın yer yüzündekilere gönderdiği ilk resul (elçi)dir, der. Bunun Üzerine mü'minler Nuh (Aleyhisselâm) 'a varırlar. O da:
Ben sizin dediğiniz (şefaat) mevkiinde değilim, (ve Nûh, hakkında bilgisi olmayan bir şeyi — ki oğlunun aile ferdlerinden oluşu dolayısıyla tufanda boğulmaması isteğidir— Rabbinden dilediğini anlatır ve bundan dolayı haya eder) ve lâkin Halilu'r-Rahmân (yâni Allah'ın dostu) İbrâhîm (Aleyhisselâm)'m yanma gidiniz, der. Sonra mü'minler İbrâhîm peygambere varırlar. Fakat O da t
Ben sizin dediğiniz şefaat mevkiinde değilim. Ve lâkin Allah'ın kendisi İle konuştuğu ve Tevrat'ı verdiği kulu Mûsâ (Aleyhisselâm)'a gidiniz, der. O da t
Ben orada (yâni şefaat makamında) yokum (ve Mûsâ bu arada vaktiyle kısas durumu olmaksızın bir adamı öldürdüğünü anlatır) ve lâkin siz, Allah'ın kulu, resulü, kelimesi ve ruhu (denilen) İsa (Aleyhisselâm) 'm yanma gidiniz, der. Bunun üzerine mü'minler İsa'ya varırlar. O da i
Ben sizin dediğiniz şefaat makamında yokum ve lâkin Muham-med (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe, Allah'ın kendisinin geçmiş ve gelecek hatâlarını bağışladığı (o yüce) kula gidiniz, der. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
Bunun üzerine mü'minler benim yanıma gelirler. Ben de kalkıp giderim (râvi demiştir ki: Şeyhim: "Ve mü'minlerden İki saf arasında yürürüm" buyruk cümlesini el-Hasan'dan naklen anlattı). Râvi demiştir ki sonra Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisine döndü. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sözüne devamla) buyurdu ki t
Bunun üzerine ben Rabbimin huzuruna çıkmak için izin isterim. Bana izin verilir. Sonra Rabbimi gördüğüm zaman hemen secdeye kapanırım. Allah dilediği sürece beni secde hâlinde bırakır. Sonra (bana):
(Başını) kaldır Yâ Muhammedi Ve söyle, işitilirsin; iste, istediğin verilir ve şefaat et, şefaatin kabul olunur, buyurulur. Bunun üzerine ben (başımı secdeden kaldırarak) O'na, Zâtının bana öğrettiği bir hamd şekliyle hamdederim. Sonra (genel ve özel) şefâatta bulunurum. Bunun üzerine Rabbim bana bir sınır (ve çerçeve) çizer. Ben de o sınır (yâni ölçü) içinde kalanları cennete dâhil ederim. Sonra ikinci defa (şefaat için) dönerim ve O'nu görünce secdeye varırım, Allah beni dilediği kadar secdede bırakır. Sonra bana t
(Başını) kaldır (yâ) Muhammedi Söyle, dinlenirsin iste, istediğin verilir ve şefaat et şefaatin kabul olunur, buyurulur. Bunun üzerine ben de başımı kaldırıp O'na bana öğrettiği bir hamd şekliyle hamdederim. Sonra (tekrar) şefaat ederim. Rabbim benim (şefaat edeceğim kimseler) için bir sınır (ve çerçeve) çizer. Ben de o Ölçü içine girenleri cennete dâhil ederim. Sonra üçüncü defa (şefaat etmeye) dönerim ve Rabbimi görünce secdeye kapanırım. Rabbim beni dilediği kadar (secdede) bırakır. Sonra t
(Başmı) kaldır (yâ) Muhammedi Söyle, işitilirsin; iste, istediğin verilir ve şefaat et, şefaatin kabul olunur, buyurulur. Ben de başımı kaldırıp O'na bana öğrettiği biçimde hamdederim. Sonra şefaat ederim. Allahım (yine) bana bir sınır tâyin eder. Ben de onları cennete dâhil ederim. Sonra dördüncü kez (Rabbimin huzuruna) dönerek:
Yâ Rabbî (cehennemde) Kur'ân'm hapsettiği (yâni ebedi olarak cehennemde kalmalarına hükmettiği) kişilerden başka hiç kimse kalmadı, diyeceğim.
Râvi demiştir ki: Katade bu hadîsin hemen arkasında şöyle dedi t Ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu da bize rivayet etti t
Kalbinde bir arpa (tanesi) ağırlığınca hayır (yâni iman) bulunduğu halde "lâ ilahe illallah = Allah'tan başka ilâh yoktur" diyen herkes cehennemden çıkacaktır. Keza: kalbinde bir

buğday (tanesi) ağırlığınca hayır (yâni imân) bulunduğu halde "Lâ ilahe illallah" diyen herkes cehennemden çıkacaktır. Kalbinde zerre ağırlığı kadar hayır (yâni imân) bulunup da "Lâ ilahe illallah" diyen herkes de cehennemden çıkacaktır."[175]

İzahı

Bu hadisi B u h â r i, Tefsir, Tevhîd ve Rikak bölümlerinde ve Müslim îmân bölümünde, N e s â î de Tefsir bölümünde benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in en büyük şefaatim beyân eder. Bu şefaat, hem mahşer halkının mahşerde daha fazla bekletilmemesi, hesapların görülmesine bir an önce başlanması, hem de cehenneme müstahak olan ve bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi fiilen cehenneme girmiş durumda olan günahkâr bâzı mü'min-lerin bağışlanıp cennete kavuşturulması için edilen bir şefaattir. Bu nedenle buna Şefâat-ı uzmâ, yâni azametli ve büyük şefaat ismi verilmiştir.
Şefaatin bir kaç çeşit olduğu yolunda özlü bilgi bundan önceki hadislerin izahı bölümünde verilmişti. Oraya da bakılabilir.
Hadîsin bazı önemli noktalarım belirtmekle yetineceğim. Çünkü ihtiva ettiği bütün hususları gereği gibi izah etmek en az beş on sa-hif e alır.
Hadisin baş kısmında kıyamet günü mü'minlerin bir araya gelerek mahşer sıkıntı ve kederinden bir an önce kurtulmak için Allah'a bir şefaatçi, ricacı bulma işini görüşecekleri belirtilir. Bu konuyu görüşme teşebbüsü ya Allah tarafından onların gönüllerine konulan bir ilham neticesinde veya onların mahşerdeki sıkıntı ve kederin vahametini ve önemini düşünmeleri sonucunda vuku bulmuştur. Bu noktadaki tereddüd, yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle mi buyurdu yoksa şöyle mi buyurdu, yolundaki şüphe râvi S a I d'e aittir.
Allah Teâlâ'mn mü'minlerin kalblerine önce Âdem (Aleyhis-selâm) *a ve sırayla diğer peygamberlere başvurmayı ilham etmesinin ve baştan Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat etmeleri için onlara ilham vermemesinin sebebi, Peygamberimizin üstünlüğünü ilân etmektir, kanaatındayım. Bâzı sarihler de aynı kanaati belirtirler. Çünkü eğer mü'minler hiç bir peygambere başvurmadan doğruca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat etseydiler, diğer peygamberlerin de bu işi yapma gücüne sahip olmalarına ihtimal verilirdi. Fakat mü'minler önce Âdem peygamberden başlamak suretiyle sırayla seçkin peygamberlere başvurup olumsuz cevab aldıktan sonra Hz. Muhammed (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat edince ve O'ndan olumlu cevab alınca bu durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstün faziletini, Allah katındaki kıymet ve nazlılığını, yüce rütbesini ortaya kor. Bu hal, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bütün peygamberlerden, tüm meleklerden ve ne kadar yaratık varsa hepsinden üstün olduğuna delildir. Çünkü Şefâat-ı uzmâ denilen bu büyük şefaat işine O'ndan başka hiç bir kimse girişemez, buna cesaret edemez ve gücü yetmez.
Adem (Aleyhisselâm) ile onu takip eden diğer peygamberler (Aleyhimisselâm) 'in "Ben sizin dediğiniz şefaat mevkiinde değilim", biçiminde verdikleri cevâbın hikmet ve sebebi hakkında N e v e v î, Kadı Iyâz' dan özetle şu bilgiyi nakleder:
Peygamberler, bu cevâbı tevazu, yâni alçak gönüllülük ve şefaat işinin ağırlığını idrak ettikleri için söylemişler. Bu cevab, şefaat yetkisinin kendilerinde olmadığına ve başka zâtta bulunduğuna sırayla İşaret mâhiyetinde de olabilir. Peygamberlerin söz konusu genel şefaat yetkisinin Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a mahsus olduğunu bildikleri ve mü'minleri birbirlerine havale etmek suretiyle onları asıl yetkili zâta yollama metodunu takip etmiş oldukları da muhtemeldir.
Mü'minler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e müracaat edince O'nun hemen işe girişmesi ve acele etmesi sebebine gelince, bu yetki ve üstün makamın kendisine âit olduğunu bilmesidir.
Müellifimizin rivayetine göre şefaat işi için mü'minlerin başvurdukları peygamberlerden Âdem (Aleyhisselâm) işlemiş olduğu günahı, yâni ağaçtan yemesi hatâsını, N û h (Aleyhisselâm) bilmediği bir şeyi Allah'tan dilemesi, yâni gemiye binmeyen oğlunun kendi aile ferdlerinden olduğu gerekçesiyle ve ailesinden olanların tufanda boğulmayacaklanna dâir ilâhî vaade istinaden oğlunun kurtulmasını Allah'tan dilemesi hatâsını ve M û s â (Aleyhisselâm) da Isrâîl ile Kıpti kavga ederken aralarına girip kıptiyi defetmesi neticesinde kıbtî kişiyi öldürmesi hatâsını mazeret göstererek Allah'a karşı yüzlerinin olmadığını beyân etmişlerdir.[176]

Peygamberler Günah İşlemişler mi? İşlemeleri Mümkün mü?

Nevevî, Müslim'in şerhinde bu hadisi izah ederken bu konuda Kadı Iyâz' dan naklen şu bilgiyi verir. Biz biraz özetleyerek önemine binaen buraya aktaralım:
Âlimler bütün peygamberlerin peygamberlik dönemlerinden önceki hayatlarında küfür üzerinde bir an bile bulunmadıkları hususunda ittifak halindedir. Küfür dışında kalan günahlara gelince, yine bütün âlimler tüm peygamberlerin büyük günahlardan masum ve pak oldukları noktası üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak günahsızlıkları akıl yönünden mi din ve şeriat yönünden mi sabit olduğu noktasında görüş ayrılığı olmuştur ki bu farklı görüş, neticeyi değiştirmez.
Peygamberlerden küçük günahların meydana gelip gelmemesi meselesi ise bu husustaki görüşler şöyledir:
Bütün peygamberler mertebelerine gölge düşürücü, Onları küçültücü ve mürüvvetlerini zedeleyici en ufak günahlardan bile pak ve münezzeh oldukları hususunda âlimler arasmda bir ihtilâf yoktur. Hepsi bu noktada da ittifak halindedir.
Yukarda sıraladığımız günahlar dışında kalan basit hatâlara ve önemsiz isabetsizliklere gelince fıkıhçıların, hadîsçilerin ve kelâmcı-ların selef ve halef sayılan âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre bu tür hatâları işlemeleri de caizdir. Yâni mümkündür. Bunların delilleri ise bâzı âyetlerin ve hadislerin zahiri mânâlarıdır. Fakat imamlarımız durumundaki muhakkik fıkıhçılar ve kelâmcılar tüm peygamberlerin büyük günahlardan olduğu gibi her nevi küçük günahlardan da masum olduklarına hükmetmişler ve bâzı âyetler ile bâzı hadislerde görülen durumu inceleyerek: Peygamberlerden görülen bu hâl ya bir te'vil neticesinde veya yanılma eseri yahut Allah'tan aldıkları izinle meydana gelmiş, bir kısmı da peygamberlik döneminden önce vuku bulmuş, demişlerdir. Hak olan mezheb de budur.
Birlikte bakalım: Peygamberlere isnad edilen hatâlar nelerdir: Bunlar, Adem (Aleyhisselâm) 'm unutarak cennetteki ağaçtan yemesi, N û h (Aleyhisselâm) 'm kâfir olan kavmi aleyhinde bedduada bulunması, M û s â (Aleyhisselâm) 'in izinsiz olarak bir kâfiri öldürmesi ve î b r â h î m (Aleyhisselâm) 'in kendi kavminin şerrinden korunması için tevriye yollu olup aslında doğru olan söz söylemesidir.
Şu saydığım hangisi başka insanlar için günah sayılır. Aslında hiç birisi günah sayılmaz. Bununla beraber onlar bu işleri Allah'tan izin almadan işledikleri için üzülüp korkmuşlar, haya etmişler ve yüce mertebeleri ile bağdaşmadığı için bâzılarından dolayı Allah tarafından kınanmışlar. Hepsi bu kadardır.
Bu hadîse göre, yer yüzündeki insanlara gönderilen ilk resul, yâni elçi durumundaki peygamber N û h (Aleyhisselâm)'dır. Ondan önce Âdem (Aleyhisselâm) ve Ş i t (Aleyhisselâm) gelmişler ise de bu iki resulden Âdem (Aleyhisselâm), yalnız kendi evlâdının irşadı için gönderilmişti. Evlâdı içinde küfür üzerinde olan yoktur. Onun halefi durumundaki Ş î t (Aleyhisselâm) da öyle idi. Yâni sâdece o günkü mü'minlere Allah'a itaat yolunu göstermek ve imân esaslarını öğretmekle görevli idi. Fakat N û h (Aleyhisselâm)'a gelince o, yer yüzündeki kâfirleri imâna davet etmek üzere gönderilmiş bir resul ve elçi idi: Bu bilgi de Kadı I y â z' dan naklen verilmiştir.
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanmış olması" meselesine gelince bu ifâdenin benzeri Fe t i h sûresinin ikinci âyetinde de bulunur. Âlimler bu ifâdenin mânâsı hususunda müteaddid yorumlar ve beyanlarda bulunmuşlar. Kadı Iyâz: Bir kavle göre geçmiş günahlardan mak-sad, peygamberlik döneminden önceki dönemde faraza olabilen kusur, gelecek günahlardan maksad da peygamberlik dönemindeki günahsızlık hâlidir. Diğer bir kavle göre bundan maksad O'nun ümmetinin günahlarıdır. Bu ifâde böyle yorumlamrsa günahların bağışlanmasından maksad ümmetin bir kısmının bağışlanması veya tümünün cehennemde ebedî kalmaktan muaf tutulmasıdır. Bir başka kavle göre bundan maksad Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'dan bir yanılma veya te'vil yoluyla meydana gelen hallerdir. T a b e r I bu kavli nakletmiş ve Kuşeyrî de bunu tercih etmiştir. Bir diğer görüşe göre bundan maksad O'nun babası Âdem (Aleyhisselâm) 'm geçmişte işlemiş olduğu hatâ ve gelecekte ümmetinin işleyeceği günahlardır. Bâzılarına göre maksad şudur: Faraza O'ndan bir kusur veya hatâ meydana gelse bile bundan dolayı bir muahaza edilmemesidir. Başka bir görüşe göre maksad O'nun her türlü kusur ve hatâdan pak ve nezih olduğunu ifâde etmekdir. Allah en iyi bilendir, demiştir.
Hadîse göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şefaat için dördüncü defa Allah'ın huzuruna çıktığında: Yâ Rabbil Kur'ân'ın hapsettiği kimselerden başkası (cehennemde) kalmadı, diyecek. Buh â r i ve Müsliml deki bir rivayete göre hadisin râvisi Katâ-d e; "Kur'ân'ın hapsettiği" ifâdesinden maksad cehennemde ebedi kalması vâcib olan kimselerdir, demiştir.
Bu ifâdeden maksad haklarında hiç bir kimsenin şefaatinin kabul edilmemesi Kur'ân veya O'nun açıklaması hükmünde olan sünnetle sabit olan kimseler de olabilir. Yâni bâzı günahkâr mü'minler olabilir ki Allah hiç bir şefaatçi ve aracı olmaksızın sırf lütuf ve keremiyle azad eder, cehennemden çıkarıp cennetlik eder.
Hadisin sonlarında yine K a t â d e' nin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği paragraf Buhâri ve M ü s -1 i m' de İman kitabı bölümlerinde ayn olarak rivayet edilmiştir. A h m e d' in rivayeti buradaki gibidir.
Hadisin bu paragrafında Tevhîd kelimesini diliyle söyleyip de kalbinde bir arpa veya bir buğday ya da bir zerre ağırlığı kadar hayır bulunan kimselerin netice itibariyle cehennemden çıkacakları müjdeleniyor. Buradaki hayırdan maksad imândır. Sindi' nin belirttiği gibi bazı rivayetlerde hayır kelimesi yerine imân kelimesi bulunur. Yâni Tevhîd kelimesini diliyle söyleyen kişinin kalben de inanması gerekir. Şayet münafiklıkla Tevhid kelimesini getirir, fakat kalbinde zerre miktarı imân yoksa böyle bir kimse mü'min sayılmaz ve kâfirdir. Haliyle cehennemde ebedi kahr.
Tevhîd kelimesi yanında Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) 'in peygamberliğine imân etmek ve şehâdet kelimesini getirmek de gerekir. Sâdece Allah'ın varlığını bildiğini kabul ve ikrar etmek bilindiği gibi mü'min sayılmak için yeterli değildir. Bu hususta bir çok hadîs ve âyet mevcuttur. Maksadın böyle olduğunu hatırlatma -kabilinden belirtmekte fayda mülâhaza ettiğim için bu noktaya işaret ettim.

4313) "... Osman bin Affân (Radtyallâhü ank)'dtn rivayet edildiğine gÖ-re; Resûlullah (Sallaltahû Aîeyki ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü üç (zümre) şefaat eder i Peygamberler, sonra din bilginleri, sonra şehîdler."
Not: Bu hadis zayıftır, çünkü Zev&id'de belirtildiği gibi senedinde Hâk bin Ebl Müslim bulunur.

4314) "... Übeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Kıyamet günü olduğu zaman ben peygamberlerin imamı, hatibi ve şefaatlerinin sahibi olurum. (8u sözüm) bir böbürlenme değildir."

4315) "... Imrân bin Husayn (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Muhakkak bir takım (mü'min) insanlar cehennemden benim şe-fâatımla çıkacaklar (ve cennete girecekleridir. Onlar cehennemlikler, diye adlandırılacaklardır."[177]

İzahı

Osman (Hadıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid nevinden olup âlimlerin şehidlerden faziletçe üstünlüğüne dalâlet eder. Âlimlerden maksad dini bilgilerle cihazlamp bilgisinin ışığında hareket eden ih-lâsh zâtlardır.
Übeyy (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i, Menakib bölümünde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in faziletine tahsis ettiği bâbta rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in bütün peygamberlerin imâmı, büyüğü ve hatibi oluşunun anlamı açıktır. Peygamberlerin şefaatlerine sâhib oluşu mes'elesine gelince, çünkü O'nun mahşer halkına şefaati umûmîdir ve dolayısıyla peygamberleri de kapsar. Şöyle de söylenebilir; O, mahşer halkı için şefaat edince diğer peygamberlerin ümmetleri için de şefaat etmiş olur. Halbuki başka ümmetlere şefaat etme işi onların peygamberlerinin görevi olmalıydı. Bu ıjibarla O, diğer peygamberlerin şefaat görevini üstlenmiş olur. Bu ifâde şöyle de açıklanabilir: Mahşer halkı şefaat işi için peygamberlere baş vurunca bu ricayı kabullenip şefaat etmeleri onlara lâyık ve beklenen davranış olarak görülürdü. Fakat neticede bu işi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yapınca peygamberlerin yapması beklenen şefaat görevini yapmış olur. î m r â n (Radıyallâhü anh)'m hadîsini B u h â r i Rıkak'ta, T i r m i z i Cehennem sıfatı bâblarında ve Ebû Dâvûd, Sünnet bölümünde rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şefâatıyla cehennemden çıkarılacak bir takım insanlara Cehennemlikler veya Cehennemiler adının takılması ve cennet ehlinin onları bu isimle çağırmaları onları tahkir veya eksikliklerini dile getirmek için değil de Allah Teâlâ'nın âzadlı kullan olmaları hasebiyle bu isimle anılmak suretiyle sevinçlerini sık sık tazelemek ve ilâhî lutfu onlara hatırlatmaktır. Hadîs sarihleri böyle açıklama yapmışlardır. Ancak Tuhfe yazarının beyânına göre Müslim'in Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) '-den olan bir rivayetinde şöyle bir ilâve vardır: Bu ismi alan azadlılar bir süre sonra Allah'a duâ ederler ve Allah da bu ismi onlardan giderir. Gerek bu rivayet ve gerekse B e y h a k i' nin H u z e y f e (Radıyallâhü anh) 'den ettiği benzer rivayet, bu adın onların sevinçlerinin tazelenmesine vesile olduğuna dâir yoruma gölge düşürür durumdadır.

4316) "... Abdullah bin Ebi'l-Ced'ân (Radıyallâkü anhyûtn rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve'SeUemyi:
Benim ümmetimden bir adamın şefâatıyla Temim oğullan (kabilesi) nden daha çok (mü'min) kimseler muhakkak cennete girecektir, buyururken işitmiş (ve orada hazır bulunanlar) :
Yâ Resûlallah! Senden başka bir adam (mı) ? diye sorunca O t Evet, buyurmuştur.
(Hâvi Abdullah bin Şakîk demiş ki) :Ben (Abdullah bin Ebl'1-Ced1-ân'a:) Bu hadîsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen kendin (mi) işittin? dedim. O t
Ben kendim O'ndan işittim, dedi."

4317) "... Avf bin Mâlik el-Eşcaî (Radtydlâhü <mA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallakü Aleyhi ve Sellent) :
Rabbimin bu gece beni ne hakkında muhayyer (serbest) kıldığını bilir misiniz? diye (bize) sordu. Biz t
Allah ve Resulü (her şeyi) en iyi bilenlerdir, dedik. O:
îşte Rabbim ümmetimin yansını cennete dâhil etmek ve şefaat (etmem) arasında şüphesiz beni muhayyer kıldı. Ben şefaat etmeyi seçtim, buyurdu. Biz:
Yâ Resûlallah! Bizi şefaat edeceğin kimselerden etmesi İçin Allah'a duâ buyur, dedik. O t
Şefaatim her müslümanadır, buyurdu."[178]

İzahı

Abdullah bin E b i'l-C e d'an (Radıyallâhü anhl'ın hadîsini Tirmizf ve Dârimİ de rivayet etmişler. Temim Oğulları kabilesi büyük bir kabiledir. Bu hadiste Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmetinden bir zâtın şefâatıyla bu kabileden daha çok mü'minin cennete gireceği müjdeleniyor. Tuhfe yazarının e 1 - K a r i' den naklen beyânına göre bu zâttan maksadın Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) olduğu söylendiği gibi Üveys el-Karani (Radıyallâhü anh) olduğunu söyleyenler de vardır. Bu arada başka isimlerden de söz edilmiştir. Tuhfe yazan bu nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki: Hadiste sözü edilen zâtın kim olduğuna dâir bir delil varsa o delile göre hükmedilir. Şayet bir delil yoksa bundan maksadın kim olduğunu Allah en iyi bilendir, demiştir.[179]

38- Cehennem Ateşinin Sıfatı Babı

İki Hâl Tercçmesi
Abdullah bin Ebi'I-Ced'an (R.A.), Basra'ya yerleşen bir sahabldir. Bir hadi* sini TirmİEİ rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir (ki bu hadistir). Onun başka bir hadisi de vardır. Ravisi Abdullah bin Şaklk'tİr. Tuhfe yazarının beyânına göre et-Takrlbte bu zâtın isminin Abdullah bin Ebi'l-Cez'ân olduğu belirtilmiştir.
Avf bin Mâlik el-Eşcal (R.A.)'m hadisini TirmİzI de rivayet etmiştir. Bu hadiste Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in ümmeti İçin şefaat etme şıkkını, ümmetinin yansının şefftatsız olarak cennete girme şıkkına tercih ettiği, çünkü şefaatinin umûmi olup imân üzerine ölen her müslümana şümullü olduğu belirtilmiştir. Çünkü imân Üzerinde ölen bir kimse günahları dolayısıyla cehenneme girse bile O'nun şefaati sayesinde netice itibariyle İnşaallah cehennemden çıkıp cennete kavuşacaktır.

4318) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz sizin şu (dünya) ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır ve eğer su ile iki defa söndürülmemiş (yâni ha-râreti giderilmemiş) olsaydı siz (dünyada) ondan yararlanamazdınız. Şüphe yok ki, dünya ateşi, (kendisinden) giderilmiş sıcaklığı ona iade etmemesi için Allah (Azze ve Celle) 'ye duâ eder."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Sl-Hâkim, bu hadisi Müellifin rivayet ettiği gibi tahriç ederek: Senedinin Buhâri ile Müslim'in şartlan üzerine sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadisin metninin bir bölümü Buhâri ve Müslim'in sahi-hayn'ında Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiş olarak bulunur.

4319) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)*dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cehenem, Rabbine şikâyet ederek i Yâ Rabbit Ben kendi kendimi yedim, dedi. Bunun üzerine Allah ona iki (defa) nefes (vermesi) için İzin verdi. Bir nefes kışın, bir nefes de yazın (dır). İşte bulduğunuz şiddetli soğuk, cehennemin zemherîrindendir, bulduğunuz şiddetli sıcak da onun harâretindendir."[180]

İzahı

Enes (Radıyaîlâhü anh) 'in hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak orada da işaret edildiği gibi Buhâri ve Müslim onun bir bölümünü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi olarak rivayet etmişlerdir. Buhâri "Bedü'1-Halk" kitabının 9. babında ve Müslim de Cennet kitabının 12. babında rivayet etmişlerdir. Gerek buradaki rivayetten ve gerekse Bu-hâri ile Müslim' deki rivayetlerden anlaşılan hüküm, cehennem ateşinin hararetinin dünyadaki ateşin hararetinin yetmiş katı oluşudur.
Sindi bu hadisin izahı bölümünde: Yâni dünyadaki ateş cehennemden çıkarıldıktan sonra hararetinin şiddeti iki defa su ile giderilmiş ve böylece hararet derecesi bugünkü duruma düşürülmüştür. Eğer harareti düşürülmemiş olsaydı, herhangi bir kimsenin dünya ateşine yaklaşıp ondan yararlanması mümkün olmayacaktı. Dünya ateşi, eskiden kendisinde bulunmuş olup da sonradan giderilmiş durumdaki sıcaklığın tekrar kendisine geri verilmemesi için Allah (Az ze ve Celle)'ye dua eder. Bu durum, şiddetli hararetin ateşe bile eziyet verdiğine dalâlet eder. İkinci hadîs de buna dalâlet eder, demiştir.
E b û H. ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r İ "Mevakîtu's-Sala" ile "Bedü'I-Halk" kitablarında ve Müslim "el-Mesâcid" kitabında ve Ti r m i z i Cehennem sıfatı bölümünde rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste cehennemin şiddetinden dolayı kendi kendisini yemesinden dolayı Allah'a hâlini arz ettiği ifâde edilmiştir. Cehennemin hâlini arz ve şikâyet keyfiyeti hakîki mânâda tutulduğu gibi mecazî mânâda yorumlanmıştır. Şerh kitablarında bu hususta uzun izahat vardır. Biz Tuhfe yazarının el-Fetih'ten naklen verdiği bilgiyi özetleyip bununla yetineceğiz:
Hafiz İbn-i Hacer, el-Fetih'te şöyle der: Cehennemin söz konusu şikâyetinin cehennemin söz söyleme gücüne kavuşturulmak suretiyle sözlü olması ve böylece hadisteki ifâdenin hakikî mânâda tutulmasına tarafdar olanlar olduğu gibi, bu ifâdeyi mecazî mânâya yorumlayanlar da olmuştur.
îbn-i Abdi'1-Berr: Her iki görüş de mâkuldür ve emsali bulunur. Birinci görüş tercihli görülür, demiştir. Kadı Iyâz da birinci görüşü tercih etmiştir. K u r t u b î de : Hadîsteki ifâdeyi hakiki mânâsında tutmaya mâni bir durum yoktur, diyerek birinci görüşe tarafdar çıkmıştır. N e v e v i de böyle söyledikten sonra : Doğrusu budur, demiştir.
Be y z â v î ise : Bu hadîsi mecazi mânâya yorumlayarak şöyle demiştir:
Cehennemin şikâyeti, onun kükreyip galayana gelmesi demektir. Cehennemin kendi kendisini yemesinden maksad da şiddetli izdihamından ve ateşin yoğunluğundan meydana gelen sıkışma (ve alevlerin birbirini yenercesine dalgalanması) dır. Cehennemin nefes vermesi de cehennemden dışarı çıkan sıcaklık veya soğukluktur, demiştir. (Fetih'ten nakil bitti.)

Bu hadîste geçen "Semûm" kelimesinin asıl mânâsı gündüz sıcağı veya esen sıcak rüzgâr demektir. Bu tür rüzgârlar genellikle gündüz eser.
Bu hadis, cehennemin hâlen mevcut olduğuna dalâlet eder ve cehennemin kıyamet günü yaratılacağı görüşünü savunan Mûtezi-1 e mezhebi gibi bâtıl mezheblerin görüşünü reddeder.

4320) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü onAJ'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sattallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Cehennem ateşi bin yıl yakılarak beyazlaştı. Sonra bin yıl daha yakılarak kıpkırmızılaştı. Daha sonra bin yıl yakılmak suretiyle nihayet simsiyah hâle geldi. Artık karanlık gece gibi kapkaradır."

4321) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kâfirlerden dünya nimetlerinden en çok yararlanıp müreffeh ya-şıyanı kıyamet günü getirilir ve t Şu herifi ateşe bir kere daldırınız, denilir. Bu emir üzerine adam ateşe (bir kere) daldırıldıktan sonra kendisine t
Ey Falan (kişi)! Geçmiş zaman boyunca herhangi bir nimet senin eline geçti mi? denilir. Kendisi:
Hayır, geçmiş sürece bana hiç bir nimet bana isabet etmedi, der. Mü'minlerin (dünyada iken) en şiddetli sıkıntı ve belâ çekeni de (kıyamet günü) getirilir ve: Bunu cennete bir kere daldırınız, denilir. Bunun üzerine o mü'm in cennete bir kere daldırılır. Sonra ona:
Ey Falan (Mü'min)! Geçmiş zaman boyunca herhangi bir sıkıntı veya belâ çektin mi? denilir. O da t (Hayır)! Şu ana kadar hiç bir sıkıntı ve hiç bir belâ çekmedim, der."

4322) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kâfir kişi (cehennemde) şüphesiz öyle iri yapılı olur ki dişi Uhud (dağın) dan muhakkak daha büyük olur ve vücûdunun dişinden büyüklüğü (de) herhangi birinizin vücûdunun dişinden büyüklüğü gibidir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Atiyye el-Avfl ve onun râvisi zayıftırlar. Müslim ve Tirmlzl bunun bir bölümünü Ebû Hüreyre (R.A.)'in merfû hadisi olarak riv&yet etmişler.[181]

İzahı

4320. hadîsi T i r m i z î Cehennem sıfatı bâblannda rivayet etmiştir. Ayrıca Beyhaki ve Mâlik de rivayet etmişler. Karanlık gece her türlü şer ve tehlikelere müsâid olduğundan dolayı cehennem ateşinin siyahlığı gecenin karanlığına, başka bir deyimle simsiyah cehennem ateşi, kapkaranlık geceye benzetilmiştir. T ir-m i z i'nin rivayet ettiği hadîs metnine göre cehennem ateşi bin yıl yakılarak nihayet kıpkırmızı olmuş, sonra bin yıl yakılarak neticede beyazlaşmış ve bundan sonra bin yıl yakılarak neticede simsiyah hâle gelmiştir. Yâni Müellifimizin rivayetine göre ateşin renk değiştirmesi sırayla beyazlaşma, kırmızılaşma ve siyahlaşmadır. Oradaki rivayete göre bu sıralama kırmızılaşma, beyazlaşma ve siyahlaşma şeklindedir. Hulâsa bu hadîs, cehennem ateşinin şiddetini beyân eden delillerdendir.
E n e s (Kadıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim de "Sıfatü'l-M ün af ikin" kitabının 12. babında rivayet etmiştir. Bu hadisten kasde-dilen mânâ kanaatımca şudur:
Dünyada en çok refah ve mutluluk içinde yaşayan kâfir, kıyamet günü bir defacık cehennem ateşine daldırılıp çıkarıldıktan sonra, dünyadaki yaşamı boyunca görmüş olduğu tüm nimetler yokmuş gibi olur ve hayatında gördüğü nimet, refah ve mutluluk rü'ya gibi olur. Diğer taraftan dünya hayatında en çok çile, sıkıntı ve belâlara mâruz kalmış durumdaki mü'min kişi kıyamet günü cennete bir defacık daldırıldıktan sonra dünyada iken çekmiş olduğu bütün çile, sıkıntı ve belâları tamamen unutmuş olur.
Mü'minin cennete daldırılması ifâdesinden maksad cennetteki nehirlere daldırılması anlamı olabilir veya bundan maksad cennete dâhil edilmesidir. Edebî san'atta Müşâkele denilen usûl gereği daldırma ifâdesi kullanılmıştır. Yâni bundan önceki cümlede kâfirin cehennem ateşine atılması işi, daldırma biçiminde ifâde edilmiştir. Mü'minin cennete dâhil edilmesi işi de bir önceki cümle ile uyum içinde bulunmak üzere daldırma biçiminde anlatılmıştır.
E b û S a i d (Hadıyallâhü anh) 'm hadisi notta işaret edildiği gibi Zevâid nevindendir. M ü s 1 i m' in, Cennet kitabının 13. babında ve T i r m i z i' nin Cehennem sıfatı bâblarımn başında E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîste kıyamet günü kâfirin dişinin U h u d (dağı) misli olacağı bildirilmiştir.
Müellifimizin rivayetinde belirtildiği gibi kâfirin dişi bu kadar büyük olunca cesedinin durumu da bu oran ve ölçüye göre iri hâle gelir. Kâfirin cesedinin böyle iri hâle gelmesinden gaye vücûdunun her zerresinin daha çok azab çekmesidir. NevevÎ: Allah, kafirin cesedi bu kadar iri hâle getirmeye Kadirdir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) da bunu bildirmiştir. Bu itibarla buna inanmak vâcibtir, der.

4323) "... El-Hâris bin Ukayş (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz benim ümmetimden (şefaati makbul) Öyle kimseler vardır ki onların şefâatıyla Mudar (kabilesin) den daha çok kişiler cennete girer. Şüphesiz benim (davet) ümmetimden Öyle kimseler de bulunur ki, ateş (te yanmak) için cehennemin bir köşesini teşkil edecek kadar iri yapılı olur.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Ukayş (veya. Kay s) en-Nahal bulunur, İbn-i Hibban onu güvenilir r&vilerden saymış ve : EbÛ İshâkbu İsimde bir z&t vasıtasıyla îbn-i Abbâs (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Ben bu ravinin o z&t olduğunu zannediyorum, demiştir. Zev&İd yazan daha sonra: Abdullah bin Ukayş (veya Kay s) en-Nahaî'den, Dâvûd bin EbÎ Hind'den başka bir kimse rivayette bulunmamıştır ve bu hadisin senedi safi, yani tam sağlıklı değildir, demiştir.[182]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Hadîsin ifâde ettiği mânâya geçmeden önce bir noktayı belirtmekte fayda vardır. Şöyle ki:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bilindiği gibi bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Bu itibarla dâvet ve tebliği hepsine şümullüdür ve dolayısıyla mü'min ve kâfir tüm insanlar ve cinler O'nun "Davet ümmeti" sayılır. Yâni O, hepsini îs-lâm'a davet etmiştir. Bunlardan O'nun dâvetine icabet ederek İslâmiyet'i kabul edenlere mahsus olmak üzere "İcabet ümmeti" denilir.
Hadiste iki yerde geçen ümmet kelimesi Davet ümmeti anlamına yorumlanabilir. Bu takdirde M u d a r kabilesinden daha fazla kişi için şefaat edeceği haber verilen kimseler "Davet ümmetf'nden olup da O'na imân eden büyük zâtlardır ve cehennemin bir köşesini teşkil edecek derecede cesedi iri olacağı haber verilen kimseler de "Davet ümmetf'nden olup da O'na imân etmeyen kâfirlerdir, denilir.
Şöyle de söylenebilir: Hadîste ilk geçen Ümmet kelimesi İcabet ümmeti anlamınadır ve ikinci kez geçen ümmetten maksad Davet ümmetidir. Bu takdirde bir çok kişiye şefaat edeceği haber verilen zâtlardan maksad Allah'ın sevgili kullarıdır. Cehennemde cesedinin iri olacağı haber verilen kişilerden maksad da kâfirlerdir.

4324) "... Enes bin Mâlik (Radtyattâhü cnA^'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cehennem halkının Üzerine ağlama gönderilir (yani ilâhi emirle onları bir ağlamak tutar) ve göz yaşları tükeninceye kadar ağlarlar. Sonra da kan ağlarlar. Nihayet yüzlerinde kanal biçimi gibi öyle çukur oluşurki eğer o kanala gemiler sahmrsa hızlı gidecektir.*'
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezld bin Eb&n er-Rak-kâşl bulunur. Bu r&vi zayıftır.
Bir Hâl Tercemest
Hadisin ravisi el-Harls bin Ukayş Haltfü'l-Ensâr fJUU sahâbldir. Ona îbn-i Vukayş da denilmiştir. Bir hadisi vardır, —ki budur- H&vİsi Abdullah bin Kaya en-Nahal'cÜr. tbn-1 Maceh onun hadisini rivayet etmeli. (Hulâsa, 07)

4325) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâydvn; Şöyle demiştir Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
"Ey im&n edenler Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının ve herhalde müslüman olarak can veriniz" (Âl-i îmrân, 102) âyetini okuyup şöyle buyurdu t
Eğer zakkûm'dan bir damla yere damlatılmış olsaydı, o damla dünyadaki canlıların geçim vesilesi (olan tüm gıda maddeleri) nl bozardı. Artık zakkûm'dan başka yiyeceği olmayan (cehennem halkın) in hali nasıl (elem verici) dir?"[183]

İzahı

Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Tir-mizl, Nesfti ve îbn-i Hibbân ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsi "Cehennem sıfatı bâbları" bölümünde merfû olarak rivayet etmiştir. Yâni âyetten sonra anılan ve zakkûm'un nasıl bir şey olduğunu beyân eden cümleleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğu olarak rivayet etmiştir. El-Münziri de Et-Terğîb'te bu hadîsi naklettikten sonra : Bunu Tirmizî, Nesâi, îbn-i Mâceh ve îbn-i Hibbân rivayet etmişler, der ve bâzı rivâyetlerdeki farklı cümleleri belirtir. Daha sonra bu hadisin mevkuf, yâni 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın sözü olarak da rivayet edildiğini bildirir.
El-Münzlrt* nin ifâde tarzı Müellifimizin rivayetinin T i r -m iz î'nin rivayeti gibi merfû olduğuna işaret sayılır. Tercemeyi buna göre yaptım. Benim de âcizane kanaatıma göre Müellifimizin ifâde tarzı bu hadîsin merfû olduğunu gösterir. Bu duruma göre tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) şunu beyân etmek istemiştir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), lâyıkı veçhiyle Allah'tan korkmayı, yâni farz ve vâcibleri ifâ etmek ve haram ile mekruhlardan sakınmak suretiyle Allah'ın azabından sakınmayı ve-îslâm dininden son nefese kadar ayrılmamayı emreder mâhiyetteki âyeti okuduktan sonra imân üzerine sebat göstermenin lüzumunu belirtmek için cehennemliklerin yegâne yiyecek maddesi

sayılan zak-kûm'un nasıl bir şey olduğunu ifâde buyurmuştur.
El-Mecma'da: Zakkum: Tadı ve kokusu fena olup acı bir ağaçtır. Cehennem halkı onu yemeye zorlanır, diye bilgi verilmiştir.
S â f f â t sûresinin 63 - 66. âyetleri zakkum ağacının nasıl bir şey olduğunu ve cehennemliklerin yiyeceği olduğunu meâlen şöyle beyân eder:
"Gerçekten biz zakkum ağacını kafirler İçin (Kıyamette) bir azab yaptık. (63)
O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır. (64)
Meyveleri (tiksindirici - çirkin) şeytan başlan gibidir. (65)
tşte kâfirler muhakkak bundan yiyecekler, karınlarını bununla dolduracaklardır." (66)

4326) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Cehennem ateşi (mü'min olan) Âdem oğlunun secde yeri (yâni organları) dışında kalan bedenini yiyer. Allah cehennem ateşine secde eserini (yâni organlarını) yemeyi (yakmayı) yasakladı."[184]

İzahı

Nesâl bu hadisin benzerini "Kitâbü't-Tatbîk11 bölümünde "Babü Mavdn's-Sücûdİ" babında rivayet edilmiştir. Oradaki farklı durumu görmek isteyenler bakabilirler. O durumu buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Hadiste geçen "Eserü's-SScûd = Secde eseri" Secde organları olarak yorumlanmıştır. Yâni cehennem ateşine müstehak olan mü'min bir kimse şayet bağışlanmayıp da cehennem azabı ile cezalandırılırca ateş onun secde organlarım yakamayacak, vücûdunun diğer taraflarım yakacaktır. Bu da namaz kılanların faziletine delâlet eder.
Câmiü's-Sağir şerhinde bu hadîsin İbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiği ifâde edilmektedir. Yâni N e s â i tarafından da rivayet edildiği belirtilmemektedir. N e s â I' deki rivayet tarzı buradakinden çok farklı olduğu için aynı hadisin N e s â î tarafından da rivayet edildiğinin söylenmemiş olması yerindedir, kanaatin-dayım.
4327) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Rcsûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü ölüm (bir koç gibi) getirilip Sırat (köprüsü) Üstün" de durdurulur ve: Ey cennet halkı, diye çağırılırlar. CennettekİIer (bu çağn üzerine) İçinde bulundukları (güzel) yerden çıkarılacakları endişe ve korkusu ile bakarlar. Sonra: Ey Cehennem halkı, denilir. Onlar da İçinde oldukları (kötü) yerden çıkarılacakları ümidiyle sevinçH ve ferahh bakarlar. Daha sonra (Cennettekiler ile cehennemdekile-re): Bunu tanır mısınız? diye sorulur. Onlar da t Evet, bu ölümdür, derler, ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t Bunun üzerine emir verilerek ölüm. Surat (köprüsü) üstünde boğazlanıp kesilir ve sonra cennet halkı ile cehennem halkmm her ikisine de i İçinde bulunduğunuz halde devamlı kabalarsınız. Onda sonsuza dek Ölüm yoktur, denilir."
Not: Zev&ld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır. Buhar! bunun bir kısmını bu biçimde rivayet etmiştir. Ayrıca Buharl ve Müslim'de bulunan Ebû Sald (R.A.)'ın hadisi bunun için şahid durumundadır.[185]

İzahı

Notta işaret edilen Ebû S a i d (Hadıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r i Tefsir ve Rıkak bölümlerinde, Müslim de Cennet kitabında rivayet etmişler. Ayrıca Tirmizl ve Nesal de Tefsir bölümünde rivayet etmişlerdir. Buhârî, îbn-i Ömer CRadıyallâhü anhümâ)'dan da bunun şahidi durumunda bir hadîsi Rıkak bölümünde rivayet etmiştir.
ölümün Sırat köprüsü üstüne getirilip kesilmesi olayını belirten hadisteki ifâde çeşitli şekillerde yorumlanmıştır; Kütüb-i Sitte şerhleri de bu yorumları etraflıca izah etmişlerdir.
Tuhfe yazan da Tirmizî' nin şerhinde bu yorumların bir kısmını naklettikten sonra Kurtubi' nin aşağıdaki yorumunu ve nihayet kendisinin taraf dar olduğu bir yorumu nakletmekle yetineceğim:
Kurtubi: ölüm, haddi zâtında bir cisim olmayıp manevî bir şeydir. Mânâların cisimlere dönüşmesi olağan bir şey değildir. Allah Teâlâ amellerin sevablanndan bir takım cisimler yarattığı gibi bir koç yaratıp ona ölüm adını verir ve gerek cennet halkının ve gerekse cehennem halkının kalblerine şu hususu yerleştirip kökleştirir: Ölüm adı verilen o koçun boğazlanıp kesilmesi cennet ve cehennemdeki kalışın ebedi olduğuna delâlet eder, demiştir.
Başkası: Allah'ın ölümden bir madde ve cesed yaratmasına hiç bir engel yoktur. (Yâni ölümü maddeleştirmesi mümkündür).. Bunun örnekleri de mevcuttur. Meselâ Bakara ve Al-i îmrân isimli Kur'ân-ı Kerîm'in iki sûresinin kıyamet günü iki bulut parçası hâlinde geleceğine dâir hadis, M ü s 1 i m' de mevcuttur. Buna benzer başka hadisler de vardır, demiştir.
Sindi de: Bâzılan demişler ki Sırat köprüsü üstünde kesilen ölüm öyle bir şeydir ki kesildiği zaman Allah cennetliklerin ve cehennemliklerin kalblerinde şu apaçık bilgiyi yaratır: Artık sonsuza dek ölüm kesinlikle yoktur.
Eğer Allah dilerse söz konusu ölümün kesimi olayı olmaksızın da bu kesin bilgiyi onların kalblerinde yaratır. Ama O'nun, yaptığı hiç bir şeyden sorulmaz. Yoksa, ölümün kesilmesi, ondan sonra artık Ölümün olmaması bilgisini gerektirmez. Çünkü Allah her şeye Kadirdir. Tüm ölüleri dirilttiği gibi faraza koç hâline dönüştürülmüş ve kesilmiş durumdaki ölümü de diriltmeye Kadirdir, diye bilgi verir.
Hülasa i Hadisten çıkan sonuç şudur ki: Mü'minler cennete, kâfirler de cehenneme girdikten sonra hadiste amlan olayla mü'minler cennette mutlu olarak, kâfirlerin de cehennemde azab içinde sonsuza dek kalacaklarına ve artık ölüm diye bir şeyin söz konusu olmayacağına kesin bilgi sahibi edileceklerdir.[186]

39- Cennetin Sıfatı Babı

4328) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle) : Ben sâlih (yâni ibâdete düşkün, yasak şeylerden çekingen, ahlaken faziletli mü'min) kullarım için hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir insanın kalbinden geçmeyen bir takım nimetler hazırladım, buyurur.
Ebû Hûreyre de demiş ki ı Ve (bu nimetler) Allah'ın size (Kur'-ân'da) bildirdiği nimetlerden başkadır. İsterseniz;
"İşledikleri İbâdetlere mükafat olarak mü'minler için — Allah katında saklanmış gözler aydınlığı nimetleri hiç kimse bilemez" (32 - Secde - 17. âyet) İ okuyunuz.
RâvI demiştir ki i Ebû Hûreyre bu âyeti= "Gözler aydınlıkları" diye okurdu.[187]

İzahı

Bu hadisi Buharl ve Tirmizl, Secde sûresinin tefsiri bölümünde, Müslim de Cennet kitabının başlarında rivayet etmişler. Tuhfe yazarının beyânına göre A h m e d de rivayet etmiştir.
Müellifimizin rivayetinde Ebû Hûreyre (Radıyallahü anhl'ın sözü olarak geçen "Belhe*1 kelimesi bir kavle göre "Bırak" demektir. Bu takdirde cümleden kasdedilen mânâ şöyle olur: Allah'ın size bildirdiği cennet nimetlerini bir tarafa bırakınız. (Çünkü onlar Allah'ın mü'minler için katında sakladığı nimetler yanında çok hafif gelir).
Sindi' nin de beyân ettiği gibi Hattâbi; Bütün nüshalar "Min belhe" biçiminde rivayet bakımından ittifak halindedir. Yâni bütün kitablarda bu cümlenin başında "Min" harfi vardır. Doğrusu ise "Min" harfinin düşürülmesidir, demiştir. H a t t â b î' nin böyle söylemesinin sebebi Arapça dil bilgisi açısından "Min" harfinin fazlalığıdır. Çünkü Arapça dilini bilenlerce malum olduğu üzere "Belhe" kelimesi Îsm-İ fiil sayılır ve başında "Min" harfinin kullanılmasına gerek yoktur.
Bir kavle göre "Belhe" kelimesi başka sözcüğünün anlamını ifâde eden bir isimdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Bu hadiste haber verilen nimetler, Allah'ın Kur'ân'da size bildirdiği nimetlerden başkadır.
Bu yoruma göre "Min" harfi fazla sayılmaz.
Bu hadîs, iyi mü'minler için her türlü takdirin fevkinde büyük nimetlerin Allah katında saklı bulunduğuna delâlet eder. Allah bizi de bunlara erişenlerden eylesin.

4329) "... Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ; Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur:
Şüphesiz cennetteki bir karış (hk saha) yer (küresin) den ve üzerinde bulunan şeylerden (yâni dünya ve içindeki bütün nimetlerden) hayırlıdır."
Not: ZevâİÎd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Haccâc bin Ertât ve AtİyyeelAvfÎ vardır. Bu İki râvi de zayıftır.

4330) "... Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sollallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cennette bir kamçının (azıcık) yeri (bile) dünyadan ve dünyada bulunan her şeyden hayırlıdır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Zekeriyyâ zayıftır.[188]

İzahı

Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhar i, "Bedü'1-Halk" kitabının 7. ve "Rıkak" kitabının 1. bâblannda rivayet etmiştir. Câmiü's-Sağir'de beyân edildiğine göre T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir. Bu itibarla bu hadîs Zevâid nevinden değildir. Zevâd yazarının bunu ne sebeble Zevâid nevinden saydığını anlamak-

ta güçlük çekilir. Bu iki hadîs, cennetteki bir kanşlık veya bir kam-çılık yer gibi en az bir sahanın bile bütün dünya ve üstündeki şeylerden hayırlı olduğuna delâlet eder.
Cennette bir karış gibi az bir yerin dünyadan ve dünyadaki şeylerden hayırlı ve üstün olduğunu ifâde eden bu ve benzeri hadisler iki şekilde yorumlanabilir.
îbn-i Hacer, Buharı' nin şerhinde Cihad kitabının 5. babında rivayet olunan E n e s bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'in benzer hadîsini izah ederken İbn-i DakÎki'l-îyd'in şöyle dediğini nakleder:
Dünya ve ondaki nimetler bilinip görülen nimetlerdir. İnsanların gözünde çok değerli şeylerdir. Cennet ve ondaki nimetler ise görülmeyen ve duyu organları ile hissedilmeyen nimetlerdir. Cennet ve nimetlerinin değerinin insanlarca gereği gibi takdir edilebilmesi için cennetin bir kanşlık veya bir kamçının işgal ettiği azıcık yeri dünya ve ondaki nimetlerle mukayese edilmiş ve daha üstün olduğu belirtilmiştir. Eğer bu maksad güdülmemiş olsaydı, bunu belirtmeye gerek yoktu. Çünkü dünyada bulunan bütün nimetlerin cennetin bir zerresine bile denk olmadığı malumdur.
ikinci yorum: Yarım gün Allah yolunda cihad etmenin sevabı, bütün dünya varlığını elde edip hepsini Allah yolunda harcama sevabından üstündür.
Tabii bu ikinci yorum bizim buradaki hadislerin izahına ve yorumuna uygun değildir. Bu yorum E n e s (Radıyallâhü anh) 'in cihadın faziletine dâir hadisle ilgili bir yorum şeklidir.
Hulasa,: Cennetteki en az bir yerin bile bütün dünyadan ve dünyadaki bütün nimetlerden daha üstün olması sebebi acıktır. Çünkü cennet ebedidir. Dünya ise fânidir.

4331) "... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sdlem)% şöyle buyururken işittim, demiştir:
Muhakkak cennet yüz derecedir. Onlardan her bir derece (nin yüksekliği) gök İle yer arasındaki mesafe kadardır. Şüphesiz o derecelerin en yücesi Firdevs'tir, en fazîletliside Firdevs'tir. Arş, muhakkak Firdevs'in üstündedir. Cennetin ırmakları da Firdevs'ten çıkıp akar. Bu itibarla siz Allah'tan (cennet) dilemek istediğiniz zaman O'ndan Firdevs'Î isteyiniz."[189]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî de Ebvâbu Sıfati'l-Cenne" bölümünde rivayet etmiştir.
El - K a r i' nin dediği gibi derecelerden maksat yüce mertebeler ve makamlardır. Hadîste her derecenin gök ile yer arası kadar olduğu belirtilir. Sindi: En açık olan mânâ her derecenin yüksekliğinin bu kadar oluşudur. Uzak bir ihtimâle göre maksad her derecenin genişliğinin bu kadar olmasıdır, der.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Kari: "Cennet yüz derecedir" ifâdesinden maksad tahdid ve sınırlama değil de çokluk olabilir. Çünkü B e y h a k i' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan merfû olarak rivayet ettiği bir hadîste meâlen şöyle buyurulur:
"Cennetin derecelerinin sayısı Kur'ân âyetlerinin sayısı kadardır. Kim cennete girip de Kur'ân ehlinden olursa onun fevkinde derece yoktur, buyurulmuştur." Şu mânâ da kasdedilmiş olabilir: Cennete giren herkes için yüz derece vardır. Bu takdirde hadîs, cennetteki nimet çeşitlerinin en azmi ve cennetlik olan bir kimsenin işgal edeceği en az yerin miktarım beyân etmiş olur, demiştir.
Hadiste geçen "Evsaf kelimesi efdal ve en iyi diye yorumlandığı gibi en geniş diye de yorumlanabilir.
Firdevs'ten çıkıp aktığı haber verilen cennet nehirleri Kur'ân-ı Kerim'de belirtildiği gibi su, süt, şarab ve bal ırmaklarıdır ki çeşit bakımından dörde ayrılar. F i r d e v s' ten akan nehirlerin dört olduğu T i r m i z İ' nin rivayetinde belirtilmiştir.

4332) "... Üsâme bin Zeyd (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bir gün sahâbîlerİne şöyle buyurdu, demiştir:
(İçinizde) cennet için çabalayıp gayret edecek kimse yok mu? Şüphesiz, cennete denk hiç bir şey yoktur. Kâ'be'nin Rabbine yemin ederim ki, cennet, güzel, sağlam ve yüksek saraylarda, yüz parlaklığı ve mutluluk - refah içinde sonsuza dek devamlı kalınacak, parlayan nur, (rüzgâr esintisiyle) sallanıp dalgalanan güzel kokulu yeşillik, sağlam köşk, akan nehir, olgunlaşmış bol meyve, (huyu) beğenilen ve (şeklen) güzel hanım ve çok giysiden ibarettir. Sahâbîler:
Cennet için çabalayıp gayret edenler bizleriz, yâ Resûlallah, dediler. O:
İnşâallah deyiniz, buyurdu. Sonra cihad etmeyi anlatarak (sahâ-bileri) ona teşvik etti."
Not: Zevaid'de şöyle denmiştir: Bunun senedi söz götürür. Râvl Dahhak el-Meâfiri ed-Dımışkt'yi lbn-i Hibban güvenilir zâtlar arasında anmıştır. Zehebl de Tabakâtü't-Tehzlb'te O'nun meçhul olduğunu söylemiştir. Râvi Süleyman bin Mû-sâ hakkında da ihtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır, tbn-i Hib-b&n da bu hadisi kendi Sahihinde rivayet etmiştir.

4333) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cennete giren ilk zümre ayın on dördüncü gecesindeki suretinde (parlak) dır. Onların ardından girenler de gökteki en şiddetli ışık saçan yıldız parlakhğındadır. Küçük abdest yapmazlar, büyük abdest yapmazlar, sümkürmezler ve tükürmezler. Tarakları altındır. Terleri de misk (gibi)dir ve (buhurdanhklarındaki) buhurları öd ağacıdır. Zevceleri (yâni hanımları) büyük gözlü hurilerdir. Huyları bir adamın huyu üzerinde (yâni huyları aynı) dır. Onlar, babaları Âdem (Aleyhisselâm) 'm suretinde (boylan da) altmış arşındır. .
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe bize İbn-i Fudayl'ın Umâre'den rivayet ettiği (şu) hadisin mislini ... senediyle de yine Ebû Hüreyre'den mer-fû olarak rivayet etmiştir.[190]

İzahı

Z e y d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid nevindendir, cennetin güzelliğini ve nimetlerini beyân eder. Bu hadiste geçen bâzı kelimeleri açıkhyayım:
Hatar: Misil demektir. Yâni cennetin misli ve benzeri güzel mekân, makam ve nimet yoktur.
Reyhâne: Fesleğen denilen güzel kokulu bitkiye denildiği gibi güzel kokulu bitki anlamına da gelir. Burada genel mânâyı tercih ettim.
Habre: Nîmet, bolluk içinde yaşamak ve refah demektir.
Nadra: Yüz güzelliğidir ki memnuniyet ve mutluluğu ifâde eder.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) cennetin güzelliğini beyân ederek buna kavuşmak isteyip de gayret gösterecek, çabalıya-cak kimse yok mu? buyurunca sahâbîler: Biz varız, şeklinde cevab vermişler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : inşâallah deyiniz, buyurmuştur. Çünkü önemli olan bu güzel hâl üzerine ölmektir. Allah cümlemize Hüsn-i Hatime, yâni İslâm ölçülerine göre en iyi hâl üzerine ölmeyi nasib eylesin. Âmin.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'm bu buyruktan maksadı şu da olabilir: Cennete hazırlanmak, büyük gayret ve fazla çalışmak ister. İnşâallah buna muvaffak olursunuz.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini B u h â r î, Enbiyâ kitabında ve Müslim, Cennet kitâbmda rivayet etmişler.
Bilindiği gibi hilâl ayın on dördüncü gecesinde dolunay hâline gelir. O gece tam dâire biçimini alıp en çok nurlu olur. Cennete giren ilk zümre dolunaya benzetilmiştir. Yâni bu zümre dolunay gibi nurlu olurlar. Tuhfe yazarı bu zümrenin peygamberler zümresi olduğunu beyân etmiştir. Gökteki en parlak yıldız gibi olan zümre de Allah'ın veli kulları ve sâlihlerdir. Yâni ibâdetlerine düşkün, haramlardan ve mekruhlardan kaçınan ve güzel huylu mü'minlerdir.
Hadîste cennetlik olan bu zümrelerin bedenlerinden küçük ve büyük abdest, sümkürük ve tükürüğün çıkmıyacağı ifâde edilmiştir. Yâni bedenlerinde bu gibi işe yaramayan fâsid maddeler bulunmayacaktır. Çünkü cennet güzel yerdir ve her bakımdan temiz olan mübareklerin mekânıdır. Bu itibarla pisliklere ve necasetlere orada yer yoktur.
Tuhfe yazarının beyânına göre İbnü'l-Cevzî: Cennet halkının gıda maddeleri çok nefis ve değerli olduğu için artıkları ve vücûda yaramıyacak kısmı yoktur ki abdest yollan gibi organlarla dışarı atılsın. O gıda maddeleri vücudda hazmedilince bundan sâdece en güzel ve en zevkli koku meydana gelir, demiştir.
Emşât i Muşt'un çoğuludur. Muşt: Saç tarağıdır. Buna Maşt ve Mışt denilir.
Mec&mir: Mücmer'in çoğuludur.
Mücmer i Buhurdanlıkta yakılan nesne demektir. Micmer ise buhurdanlık demektir. Bunun da çoğulu Mecâmir'dir.
Eluvve t Öd ağacıdır. Nevevi, Hindistan'da çıkan öd ağacının ismi olduğunu söylemiştir.
K u r t u b î şöyle demiştir: Şöyle bir şey hatıra gelebilir: Cennet halkının hepsi tertemiz, güzel kokulu gencecik olacaklardır. Artık onların saçlarını taramaya, buhur gibi güzel kokulara ne ihtiyaçları vardır? Buna şöyle cevab verilir: Cennet halkına ikram edilen yiyecek, içecek, giyecek ve güzel kokular gibi nimetler, duydukları açlığı, susuzluğu, gidermek, çıplaklığı önlemek veya duyulan pis bir kokuyu defetmek için değildir. Bu nimetler sırf cennet halkını devamlı zevk, safa ve mutluluk içinde yaşatmak içindir. Cennet halkını bu tür nimetlerle nîmetlendirmenin hikmeti ise onları dünya hayatında görülen nimet çeşitleri ile nimetlendirmektir. Nevevi de:Ehl-i Sünnet mezhebine göre cennet halkının nîmetlenişleri, dünya halkının nîmetlenişleri biçimindedir. Şu farkla ki cennet halkının nimetlerinin lezzet ve zevki çok üstündür. Kur'ân-ı Kerim ve hadîsler, cennet halkının nimetlerinin kesintisiz ve sonsuza dek olduğuna delâlet eder, demiştir.
Tuhfe yazan yukardaki bilgileri el-Fetih'ten naklettiğini beyân eder.

4334) "... tbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kevser, cennette bir ırmaktır. Irmağın iki kenarı altındır. Yakut ve büyük inciler üzerinde akar. Toprağı miskten daha güzel kokuludur. Suyu baldan tatlı ve kardan daha beyazdır."

4335) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Muhakkak cennette Öyle bir ağaç vardır ki süvari kimse onun gölgesinde yüz yıl yürür onutn dallarının kapladığı sahayı) bitiremez."
(Ebû Hüreyre demiştir ki) : Ve dilersenizı ^ J&j "ve cennet halkı uzanmış bir gölgededir" (Vakıa, 30. âyet) t okuyunuz.[191]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'mn hadisini Tirmi-zi, Ahmed, Ibn-i Ebî Hatim ve îbn-i Cerlr de rivayet etmişlerdir. Tirmizl bu hadîsi Kevser sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. Bilindiği gibi bu sûrede Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) 'e Kevser ihsan edildiği bildirilir. Bâzı âlimler: Bu sûrede anılan kevserden maksad cennetteki ırmaktır, demişlerdir.
Sindi de bu hadisin izahı bölümünde: Yâni Kevser sûresinde anılan Kevser, bu durumda olan cennetteki ırmaktır, demiştir. Sûrede geçen Kevser kelimesi başka mânâlara da yorumlanmıştır. Arzu edenler tefsir kitablanna bakabilirler.
Bu hadiste Kevser denilen cennetteki ırmağın iki kenarının altın, nehir yatağının yakut ile büyük incilerden ibaret, toprağının miskten daha güzel kokulu ve suyunun baldan tatlı ve kardan ak olduğu bildirilir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini B u h â r 1, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsi te'yid eder mâhiyetteki Vakıa sûresinin 30. âyetini okumakla ilgili sözü B u h â r 1' nin bir rivayetinde mevcuttur.
Bu ağacın T û b â ağacı olduğu söylenir. Îbnü'l-Cevzl bu kavli nakletmiş ve el-Hâf iz da onun görüşünü desteklemiştir.
Ağacın gölgesi, ağacın dallarının kapladığı saha mânâsına yorumlanmıştır. K u r t u b î: Böyle yorum yapmanın sebebi şudur: Gölge, halkın nazarında, güneşin hararetinden ve eziyetinden koruyan bir şeydir. Halbuki cennette ne güneş var ne de eziyet var, demiştir.
Sindi de: Cennetteki aydınlık cennete tavan sayılan Arş-ı A'lâ tarafından gelme olduğu takdirde bu hadisteki gölge ifâdesi açık mânâsında tutulur. Çünkü bu takdirde kesif ve yoğun cisimler için gölge durumu olabilir. Şayet cennetteki aydınlık herhangi bir taraftan gelme olmayıp cennetin kendisi bizatihi aydınlık ise o takdirde gölgeden maksad şudur: Yâni faraza gölge olsa şu kadar sahayı kaplar.

4336) "... Saîd bin el-Müseyyeb (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Kendisi (bir gün) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a rastlamış ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) kendisine t Beni ye seni cennet çarşısında (da) biraraya getirmesini Allah'tan isterim, demiş. (Bunun üze-rinej Saldı
Cennette çarşı var mı? diye sormuş. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (de);
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana şu haberi verdi, demiştir.
Cennet halkı cennete girdikleri zaman (iyi) amellerinin çokluk derecesine göre makamlarına yerleşirler. Sonra dünya günlerinden Cuma günü kadar bir süre için onlara izin verilerek Allah (Azze ve Celle) 'yi ziyaret ederler. Allah onlar için Arş'ını açar ve cennet bahçelerinden bir bahçede onlara görünür. Cennet halkı için nurdan koltuklar, inciden koltuklar, yakuttan koltuklar, zeberced (cevherin) den koltuklar, altından koltuklar ve gümüşten koltuklar konulur. Cennet halkının (makamca) en aşağı olanı (onların içinde deni-âdî kimse yoktur) da misk ve kâfur yığınları (yâni tepecikleri) üstünde otururlar. Bunlar koltuklarda oturanların yerlerinin kendilerinin oturdukları yerlerden üstün olduğunu sanmazlar (ki üzülmesinler).
Ebû Hüreyre demiş ki: Ben:
Yâ Resul ali ah! Biz (cennette) Rabbimizi görecek miyiz? dedim. O:
Evet (göreceksiniz).Siz güneşi görmek ve (gök) ayı on dördüncü gecesinde (yâni dolunay hâlinde iken) görmek hususunda şüpheye düşer misiniz? diye sordu. Biz:
Hayır (şüpheye düşmeyiz, alenen görürüz), dedik. O t İşte böylece Rabbiniz (Azze ve Celle)'yi (Cennette) görmek hususunda da şüpheye düşmiyeceksiniz (yâni O'nun Zâtını açıkça görmek şerefine kavuşacaksınız) ve o mecliste bulunan herkesle Allah (Azze ve Celle) (ayrı ayrı) konuşacaktır. Hattâ Allah sizden bir adama t Yâ Fulân! Şöyle şöyle yaptığın günü hatırlamıyor musun? diyecek (dünyadaki bâzı vefasızlıklarını —günahlarını— ona hatırlatacaktır) . Adam da t
Yâ Rabbil Beni bağışlamadın mı? diyecek. Bunun üzerine Allah (o adama):
Evet, seni bağışladım. Sen şu mertebene ancak benim mağfiretimin bolluğuyla eriştin, buyuracaktır. İşte cennet halkı böyle (ce Allah'ın cemal ve sohbetiyle müşerref) oldukları sıralarda bir bulut parçası üstten onları kaplıyarak üzerlerine öyle güzel bir koku yağdıracak ki onun kokusu gibi güzel bir şeyi hiç duymamışlar. Sonra Allah (onlara):
Sizin için hazırladığım ikrama kalkıp gidiniz ve arzuladığınızı -canınızın çektiği şeyleri alınız, buyuracaktır. (Peygamber buyurdu ki) Bunun üzerine meleklerin kuşattığı bir çarşıya varacağız. Misline gözlerin bakmadığı, kulakların işitmediği ve kalblerden geçmeyen şeyler o çarşıda bulunur. (Peygamber buyurdu ki) : O çarşıda hiç bir şey satılmadığı ve satın alınmadığı (yâni her şeyin bedava olduğu) halde arzuladığımız şeyler bizim için (köşklerimize) nakledilecektir. Cennet halkı birbirlerini o çarşıda göreceklerdir. Yüksek makam sahibi olan adam gelip kendisinden dûn (yâni makamca düşük) adama rastlar (Cennet halkı içinde deni - âdî kimse yoktur). Makamca düşük olan adam, makamca kendisinden yüksek olan adamın Üstündeki elbiseyi beğenir - hoşuna gider. Fakat henüz beğenme işi tamamlanmamış İken kendisinin üstündeki elbise gözünde ondan daha güzel hal alır. Bunun sebebi de cennette hiç bir kimsenin üzülmesine meydan verilmememesidir.
Peygamber buyurdu ki: Sonra (çarşıdan) konaklarımıza döneceğiz. Zevcelerimiz bizi karşılayarak: Merhaba, hoş geldin. And olsun ki bizden ayrıldığın vakitteki güzellik ve güzel kokudan daha üstün bir güzellik ve daha güzel koku ile geldin, diyecekler. Biz de diyeceğiz ki t Bu gün biz Cebbar olan Rabbimiz (Azze ve Celle) nin meclisinde oturduk (yâni sohbet ve cemâli ile şereflendik) ve şu gördüğünüz üstün güzellik ve daha güzel koku misli ile dönmemiz bize lâyıktır, diyeceğiz."

4337) "... Ebû Ümâme (Radıyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûhıtyah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle) sizden cennete dahil ettiği her adama yetmiş İki zevce verir. Bunlardan İkisi gözleri geniş hurilerden ve yetmişi cehennemlik olanlardan kalma mîrasındandır. Bu zevcelerin hepsinin kadınlığı çok şehvet çekicidir ve cennetlik olan her adamın şehvet gücü daimidir.
HİŞam bin Hâild hadîsin; jİJI jil ^ £\j* '& ifadesinden maksad şudur, demiştir: Bâzı erkekler cehenneme (ebedî olarak) girerler ve Fir'avun'un kansı (Âsiye) miras olarak (kıyamette) alınmış (olacağı) gibi cennet ehli olan erkekler onların (imanlı) kadınlarını miras olarak alırlar.1*
Not: Zev&ld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi söz götürür durumdadır. ÇÛnkü rftvilerinden H&İld bin Yezld bin Ebl Mâliki, el-tcll ve Ahmed bin Salih el-Mısrl güvenilir saymışlardır. Ama Ahmed, îbn-i Mutn, Ebû Davûd, Nesat, tb* nül-Carûd es-Sacl, el-Ukayll ve başkaları bu râviyl zayıf saymışlardır.[192]

İzahı

Said bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z I Ebvâbu Sıfatİ'l-Cenne" bölümünde "Çenet Çarşısı" adlı babında rivayet etmiştir.
Bilindiği gibi cennette güneş, gündüz ve gece olmadığı için günler ve haftalar da olmaz. Çarşıdan maksad da cennet halkının toplanıp görüştükleri ve arzuladıkları her türlü eşyanın onların emrine verildiği yer demektir. Cennet halkının bu yerde görüşmeleri süresinin dünya günleri ile mukayese edildiğinde bir Cuma günü kadar olduğu burada ifâde edilmiştir.
Müslim de Cennet kitabının 5. babını cennet çarşısına tahsis ederek orada Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen; "Cennette muhakkak bir çarşı vardır. Cennet halkı her Cuma günü oraya varırlar. Sonra şimal rüzgârı eserek yüzlerine ve elbiselerine (güzel kokular) serper. Bu suretle güzellikleri ve parlaklıkları artar. Sonra ev halkının yanlarına cemal ve güzellikleri artmış olarak dönerler. Ev halkı da t Vallahi siz bizden ayrıldıktan sonra cemal ve güzelliğiniz cidden artmıştır, derler. Onlar da t Vallahi siz de biz aynlalı daha güzel ve parlak hâle gelmişsiniz, derler.*'
M ü s 1İ m' in yukarıya mealini aldığım hadise göre cennet ehli her Cuma günü anılan çarşıda toplanacaklar. Ancak yukarda işaret ettiğim gibi maksad dünya hesablanna göre bir haftalık süre geçtikçe o sürenin yedide biri miktarınca çarşı denilen yerde toplanırlar ve birbirleriyle görüşüp ziyâretleşirler.
Hadiste geçen Minberlerden maksad yüksek koltuklar ve tahtlardır.
KÜsban t Kesîb'in çoğuludur, kum yığınları ve tepecikler demektir.
Bedir t On dört günlük gök ayıdır ki buna dolunay denilir. Açık havada gündüzün ortasında güneşe bakan ve on dördüncü gecesinde gök ayına geceleyin bakan bir kimse güneşi ve dolunayı hiç bir şüphe ve tereddüde meydan kalmıyacak biçimde gördüğü gibi cennet halkı da Allah (Azze ve Celle) 'yi görüp cemâli ile müşerref olacaklar. Hadîste bu durum belirtiliyor. Allah bizleri de cemali ile müşerref edeceği sevgili kullarından eylesin.
E b û Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Zevaid nevinden-dir. Notta belirtildiği gibi senedi pek sağlıklı değildir. T i r m İ z I' -nin Ebû Sald-i Hu.drl (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste de cennet ehli olan erkeklerden makamı en aşağı olanın yetmiş iki zevcesi bulunduğu ifâde edilmiştir.
Müellifimizin rivayet ettiği hadîse göre yetmiş İki zevcenin ikisi Hûrü'l-îyn' dendir. Hür kelimesi Havra'nın çoğuludur.
Havra t Gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı da simsiyah olan kadın demektir.
lyni Aynâ'nın çoğuludur.
Ayna i Gözü geniş olan kadın demektir.
Diğer yetmiş kadın da kocası küfür üzerinde Ölen imânh kadınlardandır. Bu tür kaçanlar cehennem halkından cennet halkına miras kalan zevcelerdir. Râvi Hişâm bin Hâlid hadîsin bu bölümünü açıklarken Örnek olarak Fir'avun'un karısını göstermiştir. Bilindiği gibi F i r' a v u n küfür üzerinde Ölmüş, karısı Asiye (Radıyallâhü anhâ) ise imân etmiştir. T a h r î m sûresinin 11. âyetinde Fir'avun'un karısı (Âsiye) mü'minler için örnek gösterilmiştir. Bu hâtûn, âhirette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) 'in zevcesi olmak şerefine kavuşacaktır.

CâmİuVSağİr'in yazarının beyânına göre Taberâni, S a' d bin Cenâde (Radıyallâhü anh) 'den şu merfû hadîsi rivayet etmiştir
"(Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki) Allah, İmrân'ın kızı Meryem'i, Fir'avun'un karışım (yâni Asiye'yi) ve Musa'nın kız kardeşini (Külsûm'u) cennette bana zevce olarak vermeye hüküm eyledi."
Tefsirlerden Celâleyn üzerine yazılmış Sâvl ve Rûhu'l-Maani gibi kitablarda da bu konuda vârid olan bâzı hadîsler nakledilmiştir. Arzu edenler oralara bakabilirler. Biz bu kadarhk bilgi ile yetinelim.

4338) Ebû Saîd-İ Hudrî (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mü'mİn kişi, cennette çocuk istediği zaman, arzu ettiği gibi çocuğun ceninliği, doğumu (ve erginlik çağma varması) tek bir saatte olur."[193]

İzahı

nBu hadîsi T i r m i z 1, Cennet sıfatı bâbları bölümünde rivayet etmiş. ve: Bu hadîs, hasen - garib'tir. İlim ehli bu mes'ele hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları; Cennette cinsel ilişki vardır. Fakat çocuk olmaz, demişlerdir. Tâvûs, Mücâhid ve İbrâhîm N a h a ï' den bu görüş rivayet edilmiştir. Muhammed (yâni Buhârl):lshâk bin İbrahim, bu hadisin izahmda demiş ki: Lâkin cennet ehli çocuk istemez, diye nakilde bulunmuştur. Yine Muhammed (bin İsmail el-Buhâri demiş ki: Ebû Rezin el-Ukaylî (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): "Cennet ehlinin cennette çocuğu olmaz" buyurmuştur, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre bu hadîsi Ahmed, î b n - i Hibbân ve Dârîmi de rivayet etmişlerdir.
B u h â r ï' nin î s h â k' tan olan rivayetinin ve yorumunun özeti şudur: Yâni cennetteki mü'minler faraza çocuk sahibi olmak isteseler, çocuğun ceninliği, doğumu ve erginlik çağına varması bir saatte tamamlanır ve arzularına uygun, yâni erkek çocuğu mu, kız çocuğu mu arzu ediyorlarsa arzu ettikleri gibi olur. Lâkin cennet ehlinde bu arzu ve istek olmayacaktır.

4339) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ben cehennemlik olanlardan en son cehennemden çıkan ve cennetlik olanlardan en son cennete giren adamı şüphesiz bilirim. (O kişi), cehennemden emekleyerek çıkan bir adamdır, (Allah tarafın-den) onat Git de cennete gir, denilecek. Bunun üzerine adam cennete gidecek, fakat ona cennet dolu gibi görünecektir. Adam da geri dönerek t
Ya Rabbi! Ben cenneti dolu buldum, diyecek. Allah (da ona): Git cennete gir, diyecek. O da cennete varacak. Fakat ona cennet (yine) dolu görünecek ve tekrar geri dönecek. Sonra t
Yft Rabbi! Ben cenneti dolu buldum, diyecektir. Allah SÜbhanehu (ona):
Git cennete gir, buyuracak. O da (tekrar) cennete varacak ve (yine) ona cennet dolmuş gibi görünecek. Tekrar dönüp ı
Ya Rabbi! Cennet şüphesiz doludur, diyecektir. Bunun üzerine Allah (ona):
Git de cennete gir. Çünkü şüphesiz (orada) dünya kadar ve dünyanın on misli sanadır (veya muhakkak dünyanın on katı kadar sanadır) , buyuracaktır. Adam da t
(Ya Rabbi!) Yegâne hükümdar olduğun halde benimle alay mı ediyorsun (veya benim aklıma mı gülüyorsun) ? diyecektir.
Abdullah bin Mes'ûd demiştir ki: (Vallahi) ben ResûluUah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) İ (bu hadîsin sonunu buyururken) azı dişleri görülecek derecede gülerken gördüm, demiştir.
(İbn-i Mes'ûd sözüne devamla) Bu adam cennetliklerin mertebece en aşağı olanıdır, söyleniyordu."[194]

İzahı

Bu hadisi B u h â r İ "Tevhîd" ve "Rıkak" bölümlerinde, Müslim "İmân" bölümünde ve TirmizİI "Cehennem sıfatı'* bölümünde rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen "Habv" emeklemek veya oturarak sürünmek demektir. N e v e v İ: Habv, lügat âlimlerine göre eller ile ayaklar üstünde yürümek anlamına geldiği gibi eller ile dizler üstünde yürümek manâsına, keza ellerle mak'ad üstünde yürümek, yâni oturarak sürünmek mânasına da gelir.
En son cehennemden çıkıp en son cennete giren adamın ismi hakkında değişik görüşler vardır. Bâzı rivayetlere göre adı H e n n â d' -dır. Diğer bir görüşe göre adı Cüheyne' dir.
Bu adam bir kaç defa cennete varıp orada kendisi için boş yer kalmadığı zannı ile geri döner ve her dönüşte durumu Allah'a arz edince, cennete gir, fermanı alır. Nihayet Allah (Azze ve Celle) kendisine ; "Git de cennete gir. Şüphesiz dünya kadar ve onun on misli sanadır (veya şüphesiz dünyanın on katı kadar sanadır)" buyurur. Bunun üzerine adamın:
(Yâ Rabbi!) Yegâne hükümdar olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? (veya benim aklıma mı gülüyorsun)? şeklindeki sözü Üe ilgili olarak âlimler değişik yorumlar yapmışlardır.
Önce şunu söyleyeyim: Allah'ın gülmesi ifâdesi hakikî gülme mânâsına değildir. Çünkü gülmek, şaşmak, üzülmek gibi insanlara mahsus hallerden Allah (Azze ve Celle) pâk ve münezzehtir. Bâzı yerlerde vârid olan Dihk, yâni gülme kelimesi O'nun rızası mânâsına yorumlanmıştır. Burada gülme ifâdesinin rızâ mânâsına yorumlanması uygun görülmediği için istihza ve alay manasına yorumlanmıştır. Çünkü genellikle alay eden kimse, hakaret ettiği kişiye güler. Bu itibarla alay etmekle gülmek arasında manâ bakımından bir münasebet vardır.
Adamın "Benimle alay im ediyorsun?" sözü ile ilgili olup yukarda işaret ettiğim görüşler Özetle şunlardır:
1. Bundan maksad "Benim vefasızlığım ve sözümde durmamamın cezasını mı veriyorsun?" demektir, diyenler vardır. Sebebi de şudur : B u h â r i' nin Rıkak kitabında "Sırat cehennem köprüsüdür" açtığı bâbta Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir uzun hadîse göre bu adam önce cehennem ateşinden kurtarılmasını dileyecek, Allah'a yalvaracaktır. Allah ona: Senin bu dileğini kabul edersem benden başka şey istemen umulur, buyuracak. Adam başka bir şey istemiyeceğine söz verecek. Fakat Allah onu cehennemden kurtarınca o, bu kere cennetin kapışma yaklaştmlmasını dileyecek ve başka hiç bir şey istemiyeceğine söz verecektir. Nihayet Allah yine: Sana dilediğini verirsem başka şey de istemen umulur, buyuracaktır. Adam başka şey istemiyeceğine kesin söz verdiği halde Allah onu cennet kapısına yaklaştırınca bu defa adam cennete dâhil edilmesini isteyecektir...
Hulâsa bu hadîste beyân edildiği üzere adam sözünde bir türlü durmayıp vefasızlık gösterince onun bu hâli bir nevi istihza ve alay etmek yerine konulmuştur. Sonra Allah'ın izni ile adam bir kaç defa cennete gidip orayı dolu imiş gibi görüp dönmesi neticesinde, cennete girmesi ümidinin boşa gittiği kanaatına varır ve işlemiş olduğu vefasızlık suçuna karşı cennete girme ümidinin verilip de gerçekleştirilmemesi biçiminde cezalandırıldığını zanneder ve bu yüzden bu sözü söyler. Yâni Yâ Rabbi! Ben vefasızlıklar işledim, sözlerimde durmadım ve böylece bir nevi alay etme suçunu işledim. Sen beni dolmuş durumdaki cennete gönderip git oraya gir demekle bu suçumun cezasını mı veriyorsun? El-Mâziri bu cümleyi böyle yorumlamıştır.
2. Ebû Bekir es-Sayrafî demiş ki: Bu cümledeki istifham edatı olumsuzluk içindir. Yâni "Yâ Rabbi! Sen yegâne hükümdar iken bilirim ki benimle alay etmezsin. Bana ihsan ettiğin bunca geniş cennete liyakatim yoktur. Lâyık olmadığım bunca mertebeleri bana lütuf etmene şaşarım" hayranlıkla hayret ederim.
3. Kadı Iyâz'a göre adam aşırı sevincinden şuurunu kay-bedercesine ne söylediğinin farkında olamayarak böyle konuşacak. Nitekim başka bir adamla ilgili bir hadiste buyuruluyor ki: "Adam aşın sevincinden şaşırarak Allah'a: (Sen Rabbimsin, ben de senin kulunum) diyeceği yerde Sen kulumsun, ben de Rabbinim, diyecek."
Nevcîz: Azı dişleri mânâsına yorumlanmıştır. Nevcîz'in asıl mânâsı avurt dişleridir. Burada yan dişleri veya öğütücü dişlerdir, diyenler de vardır. Bu cümle, aşın olmamak şartı ile bazen gülmenin mekruh olmadığına delâlet eder.
Hadisin sonundaki paragraf, yâni "Bu adam cennetliklerin mertebece en aşağı olanıdır, söyleniyordu" cümlesi râviye aittir. İ b n - i H a c e r, el-Fetih'te şöyle söyler: El-Kermâni: Bu cümle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğunun devamı değildir. Râvi'nin sözüdür. Bu sözü sahâbilerden veya başka âlimlerden nakletmiştir, der. 1 b n - i H a c e r daha sonra şöyle der: Evet, "Böyle söyleniyordu" ifâdesi K e r m â n i' nin dediği gibi râviye aittir. Ama "Bu adam cennetliklerin mertebece en aşağı olanıdır'* sözünün asıl kaynağı ve sahibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'dir. Çünkü bu buyruk, Müslim'in Ebû Saîd (Radı-yallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadisin başında;
*v Üji. ilil ,Jil \ ifadesiyle bulunur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hadiste durumu belirtilen adamın kavuşacağı bunca lütuf ve ikramı beyân ettikten sonra mübarek azı dişleri görülecek derecede gülmesinin sebebi, Allah'ın günahkâr mü'min kuluna olan merhamet, lütuf ve keremine sevinmesi ve memnuniyetidir.

4340) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyten rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kim (Allah'tan) cenneti üç defa isterse cennet: Allahım onu cennete dâhil et, der. Kim de cehennem ateşinden korunmasını (Allah'tan) üç defa dilerse, cehennem ateşi: Allahım onu cehennem ateşin-dn koru, der."[195]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Nesâi, 1 b n - i Hibb&n ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Allah'tan cenneti istemek, "Allahım senden cennet isterim" veya "Allahım, beni cennete dâhil eyle" gibi dua biçimi ile olur. Bu duayı üç defa tekrarlamak aynı oturumda veya başka başka yerlerde olabilir. Duanın adabından biri de duaya devam ve İsrar etmektir, peşini bırakmamaktır.

Cennetin o kişi için dua etmesi hâl diliyle olabildiği gibi Allah'ın izniyle sözlü de olabilir. Çünkü Allah cansızları bile konuşturmaya Kadirdir.
Cehennem ateşinden korunmak için duâ etmek de çeşitli şekillerde olabilir. Meselâ "Allahım, beni cehennem ateşinden koru" diye duâ edilebilir. Cehennem ateşinin o kimse için duâ etmesi de cennetin duâ etmesi gibidir.

4341) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sizden hiç bir kimse yoktur ki iki konağı olmasın: Bir konak cennette, diğer bir konak da ateşte cehennemdedir. Bu itibarla bir adam ölüp de ateşe girdiği zaman cennet halkı o kimsenin (cennetteki) konağına vâris olurlar. İşte cennet ehlinin cehennemliklerin cennetteki" konaklarına varis olmaları Allah Teâlâ'nım bu sıfatlan taşıyanlar, vârislerdir." (Mü'minûn, 10} buyruğunun te'yid ettiği bir hükümdür."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Buhart ile Müslim'in şartlan üzerine sahihtir.[196]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin sonunda anılan Ayet, Mü'minûn sûresinin 10. âyetidir. Bu sûrenin birinci âyetinden 9. âyetine kadar olan bölümde mü'minlerin taşıdıkları önemli sıfatlan beyân buyurularak gerçek felah ve kurtuluşa erenlerin bu sıfatları taşıyanlar olduğu bildirildikten sonra 10 ve 11. âyetlerinde meâlen şöyle buyurulur:
"İşte bu sıfatlan taşıyanlar vâris olanlardır.*' (10) "Ki onlar Firdevs (cennetinle vâris olacaklardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.' (11)
Bu hadîse göre her insan için biri cennette, diğeri cehennemde olmak üzere iki konak bulunur. Küfür üzerinde ölen bir kimsenin cennetteki konağı, mü'minlere kalacak ve böylece mü'minler o makamlara mirasçı gibi konacaklardır.
Bâzı rivayetlere göre cennetlik olan mü'minlerin cehennemdeki yerlerine de cehennemlik olanlar mirasçı olacaklar. Yâni bu yerler cehennemliklere kalacaktır.
Mütercimin Notu: El-îmâm el-Hâfiz Ebû Abdil-lah Muhammed bin Yezîd el-Kazvinî'nin Sünen adlı kitabı burada sona erdi. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salât ve selâm seyyidimiz, nebilerin sonuncusu Resûlullah (Sal-lallanü Aleyhi ve Sellem) 'e, âlinin ve sahâbîlerinin hepsine olsun. Yâ Rabbi! Bu hizmetimi ihlâslı ve âhiret azığı olarak kabul eyleyip, gü-nahlanmızın bağışlanmasına vesile eyle, terceme ve izah ederken bil-miyerek hatâ ve kusurlarım varsa, beni muahaze etme, lütuf ve keriminle muamele eyle. Çünkü mümkün mertebe hatâ ve kusur etmemeye nâçiz gücüm dâhilinde gayret ettim.
İlim ehli olan yetkili zâtlardan istirhamım:
Gerek hadîs terceme işinde, gerekse Şer'i bir hükmün beyânında ilmi delil ve sağlıklı kaynağa dayalı olarak yapıcı tenkidleri olursa, sağ kaldığım sürece bunu baş göz üstünde minnet ve şükranla kabul edip gelecek baskıda düzeltmeyi taahhüd ederim. Ölümümden sonra böyle bir şey vuku bulursa bunu yetkili ve yetenekli din âlimlerinin tetkik ve tasvibini aldıktan sonra ek broşür hâlinde yayınlanmak üzere yayın evine veya mirasçılarıma vermelerini bir dînî Ödev olarak kabul ve telâkki ederim.
Allah cümlemizi bu hadis kitabından yararlandırsın. Âmin, âmin, âmin.
Sünen-i Ibni Mâce Terceme ve Şerhi burada sona erdi. Okuyucularımızın bu nâdîde eserden daha kolay bir şekilde istifade edebilmelerini sağlamak için ileride inşaattan bir genel İndeksin (fihrist) yapılacağını okuyucularımıza du-"jruruz.[197]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/365.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/365-366.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/366-368.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/368-370.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/370-372.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/373.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/373-374.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/374-376.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/376.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/377-378.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/378-379.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/380-381.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/381-382.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/382-383.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/383-384.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/384.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/385-386.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/386-388.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/388-390.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/390-391.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/391.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/392-393.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/393-394.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/394.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/394-396.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/396.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/396.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/396-397.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/397-399.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/399-404.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/404-406.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/406.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/407-408.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/408-409.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/409-410.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/410-412.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/412-413.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/413-414.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/414.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/415-416.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/416-417.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/417.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/418.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/418-419.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/419-420.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/420-421.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/421-423.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/423-424.

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/424-425.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/425-427.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/427-428.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/428-430.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/430-432.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/432-433.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/433-434.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/434-436.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/436-437.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/437-438.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/438.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/439-440.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/440-441.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/441-443.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/443.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/443.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/443-444.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/444-446.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/446-447.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/447-448.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/448-449.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/449-453.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/453.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/453.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/454.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/454-456.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/456-457.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/458.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/458-459.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/459.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/459-462.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/462-463.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/463-464.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/464-465.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/465-467.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/467-469.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/469-470.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/470-471.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/472.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/473.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/473-474.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/474-475.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/475-477.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/477-479.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/479-480.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/480-482.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/482-483.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/484.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/484-485.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/485-486.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/486-487.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/487-489.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/489-490.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/490.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/490-491.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/491-492.
[105] Hulâsa, 460
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/492-495.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/495-497.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/497-498.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/498-499.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/499-500.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/500-503.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/503-504.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/504-505.
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/505-506.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/506-508.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/508-509.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/509-510.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/510-511.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/511.
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/511-512.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/512-515.
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/515-517.
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/518.
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/518-521.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/521-523.
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/523-525.
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/525-527.
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/527-528.
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/528-529.
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/529-530.
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/530-532.
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/532-533.
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/534-535.

[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/536-538.
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/538-539.
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/539-541.
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/541-542.
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/542.
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/543-544.
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/544-546.
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/546-548.
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/548-549.
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/549.
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/549-552.
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/552-555.
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/555-557.
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/557-558.
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/558-559.
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/559-560.
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/560-561.
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/561.
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/562-563.
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/563-568.
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/568-570.
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/570-571.
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/571-572.
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/572-574.
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/574-575.
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/575-576.
[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/576-578.
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/578-580.
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/580-582.
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/582-584.
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/584-585.
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/585-587.
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/587-588.
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/588-593.
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/593-594.
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/594-599.
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/599-603.
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/603-604.
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/604-605.
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/605-607.
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/607-610.
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/610-615.
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/615-616.
[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/617-620.
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/620-622.
[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/623.
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/623-624.
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/624-627.
[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/628-629.
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/629-631.
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/631-632.
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/632-634.
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/634-635.
[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/635-636.
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/636-637.
[189] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/637-639.
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/639-641.
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/641-644.
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/644-648.
[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/648-650.
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/650-653.
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/653-655.
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/656-657.
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/657-658.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sözünde Durmamanın Haram Olması

46) Abdullah bin Ömer (r.huma)'dan gelen rivayette Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"(Aldatıp) sözünde durmayan kimseye kıyamet gününde bir sancak dikilir ve: "Bu, filan oğlu filancanın cayıp sözünde durmamasıdır." denilir.[1]
v Müslim de (1735) şöyle rivayet etmiştir:
"Allahu Teâlâ kıyamet günü insanların gelmiş ve geçmişlerini topladığı zaman, her sahtekar sözünde durmayanın sancağı çekilir ve: "Bu filan oğlu filancanın sözünde durmayışıdır" denilir."
v Müslim'de gelen bir rivayet lafzı ise şöyledir:
"Şüphesiz sözünde durmayıp cayan kimseye kıyamet günü bir sancak çekilir ve: "Dikkat edin! Ben filancanın sözünde durmayışı, filancanın sahtekarlığıdır." denilir."
Hadiste geçen *"sancağın çekilmesi"* kavli; kıyamet gününde sözünde durmayana çekilip, başka insanlar o kimsenin sahtekar ve düzenbaz olduğunu görsünler diye belirtmiştir. Allah en iyisini bilir.

***

47) Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'dan rivayete göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Her aldatıcı, sözünde durmayan kimsenin kıyamet günü bir sancağı bulunur." Bu filancanın sahtekarlığıdır." denilir."[2]
v Yine Müslim'de geçen lafiz şöyledir:
"Her sözünde durmayan sahtekarın kıyamet günü bir sancağı bulunur ve onunla tanınıp bilinir." Bu filancanın sahtekarlığıdır" denilir."

***

48) Ebû Hüreyre (r.a.) dan rivayetle Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ kıyamet günü üç kimsenin hasmıyım diye buyurdu. Bunlar: Benim için verip sonra da sözünde durmayan, hürü köle diye satıp parasını yiyen ve bir işçiyi çalıştırdıktan sonra ücretini vermeyen kemselerdir."[3]

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir (6178).
[2] Müttefekun aleyh. Lafiz Müslim'e aittir (1736). Buhârî'de (3187-3186) rivayet etmiştir.
[3] Buhârî (2270).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MENKİBELER (BİYOGRAFİLER) BÖLÜMÜ

? ??????? ???????????? ?

-226 **? ????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ???????????? ??????? ????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ????? ??????????????? ?**

Peygamber (s.a.v)'in bütün ataları ve annelerinin, tevhid üzere olup onlara; küfür, kusur, necis ve cahiliyye halkının üzerinde bulunduğu herhangi bir şeyin isabet etmemesi" ile ilgili hadisler

Bâcûrî, **"Cevheretu't-Tevhid"** adlı kitaba yaptığı haşiyede, bu konuda gelen hadislerin, (manevi) tevatür derecesine ulaştığını belirtmiştir.

* * *

-227 **? ????? ????? ??????? ????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????? ???????????? ?**

"Ebu Talib'in; Peygamber (sa.v)'i sevmesi, koruyup gözetmesi ve yardım etmesi" ile ilgili hadisler[1]

Şeyh allame Muhammed b. Berzencî el-Medenî, Hz. Peygamber (s.a.v)'in anne-babasının kurtuluşuna dair yazdığı eserin sonunda Ebu Tâlib'in kurtuluşu hakkında da rivayetler olduğunu belirtip bu rivayetlerin **mütevatir** olduğunu şöyle anlatmaktadır:

"Ebu Talib'in, Hz. Peygamber (s.a.v)'i sevmesi, koruyup gözetmesi, yardım etmesi, İslam dinini tebliği etmesi hususunda ona destek olması ve Cafer ile Ali gibi çocuklarına ona tabi olmaları ve ona destek olmaları mahiyetinde onlara bir takım sözler söylemesi ve emirde bulunması hakkında onu doğrulaması ile ilgili haberler, **tevatür**dür."

(Ebu Abdullah Muhammed b. Derviş el-Hût el-Beyrûtî) **"Esnâ'l-Metâlib"**de bunu 'Ebu Talib'in Kurtuluşu' (ile ilgili yerde) nakletmiştir.

* * *

-228 **? ??????????? ????? ?????? ????? ???????? ???? ??????????? ?**

"Ebu Bekr'in, Sahabeden bir çoğuna karşı üstün olması"[2] **ile ilgili hadisler**

Kastallânî (ö. 923/1517) **"İrşâdu's-Sârî"**nin 'Kitâbu'l-İman' (=İman Bölümü'n)ün 'Bâbu tefâduli ehli'l-İman fi'l-A'mâl' (=Ameller konusunda iman ehlinin üstün oluşu bâb'ın)da kaydettiğine göre; bu konu ile ilgili hadisler, çok olup manevi **mütevatir** derecesine ulaşmıştır. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat da, bu hadislerin gerektirdiği söz üzerinde icma etmiştir.

İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1051) **"Savâik"**da buna aynen şunu da ilave etmiştir:

"Hz. Peygamber (s.a.v) ve gönderilmiş peygamberlerden sonra insanların en hayırlısı, Ebu Bekr es-Siddîk'tır. Bu konu ile ilgili müstefiz ve illetli olmayan sahih hadisler, **mütevatir**dir. Bu hadisler, temel meselelerde rivayet olunmuştur. Bu konudaki doğru yöntem, bu hadislerin illetli ve sakim olmadığıdır."

Şeyhülislam İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"Vasiyyetü'l-Kübrâ"**da aynen şöyle der: "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat, Emirü'l-Müminin Hz. Aliden tevatüren nakledilen şu husus üzerinde görüş birliğne varmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra bu ümmetin en hayırlı kimsesi, Ebu Bekr'dir, sonra da Hz. Ömerdir. Allah, her ikisinden de razı olsun."

* * *

-228 **? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??? ????????? ???? ??????? ???????? ?**

"Hz. Peygamber (s.a.v) daha hayatta iken Ebu Bekr'i, (namaz kıldırması için) insanlara imamlık yapmasını emretmesi"[3] **ile ilgili hadisler**

Şeyh Ebu'l-Hasen el-Eş'arî (ö. 330/941) bir çok kimsenin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Ebu Bekr'i imamlığa geçirmesi ile ilgili olayı naklettiğini söylemiştir.

Zaten bu olay, zaruri olarak (herkes tarafından da) bilinmektedir.

Suyûtî (ö. 91171505) **"Tarîhu'l-Hulefâ"**da der ki: "Bu hadis, Buhârî ile Müslim'e dayanılarak şu yoldan gelmiştir:

1. Ebu Musa el-Eş'arî[4]

Bu hadis, **mütevatir**dir. Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

2. Hz. Aişe
3. Abdullah ibn Mesud
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Abdullah ibn Ömer
6. Abdullah ibn Zema

7. Ebu Saîd el-Hudrî
8. Hz. Ali
9. Hafsa

Bu sahabilerin naklettiği hadislerin geliş yollarını, **mütevatir** hadisler (ile ilgili kitabım)da belirttim."

İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1051) **"Savâik"**da, Suyûtî'nin **"…belirttim"** sözü hakkında der ki: "Bu hadisi, **"el-Ezhâr"**da bulamadım."

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer el-Heytemî'nin**"Savâik"** adlı kitabının Arapça alfabetik harf sırasının "hemze" kısmında **"Ebu Bekr"** maddesi ile ilgili yerde yaptığı açıklamaya bakabilirsiniz.

* * *

-230 ? ?????? ???????? ?????????? ??????? ??????????? ??? ??????????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, Ali'nin kapısı ile (Ebu Bekr'in) havhası hariç asıl kapıların dışında Mescid-i Nebevi'ye açılan (bütün) kapıların kapatılmasını emretmesi"[5] **ile ilgili hadisler**

Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde sahabiler, Ebu Bekr'in havha (kapı)sı hariç bu kapılardan Mescid-i Nebevi'ye girmeyi uygun görüyorlardı.

Hz. Ali'nin kapısı hariç Mescid-i Nebevi'ye açılan kapıların kapatılması ile ilgili hadisi rivayet edenler şunlardır:

1. Sa'd b. Ebi Vakkâs
2. Zeyd b. Erkam
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Câbir b. Semure
5. Abdullah ibn Ömer
6. Hz. Ali
7. Câbir b. Abdullah
8. Enes b. Mâlik
9. Büreyde el-Eslemî

Ebu Bekr'in havhası hariç Mescid-i Nebevi'ye açılan kapıların kapatılması ile ilgili hadisi rivayet edenler ise, şunlardır:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Cündub
4. Ebu'l-Huveyris

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Hâvî"**de Hz. Ali Hz. Ebu Bekr'in Mescid-i Nebevi'ye açılan kapılarının kapatılmaması ile ilgili hadislerin bazı geliş yollarını getirmiştir.

Devamla da der ki: "Bu hadisler, sahih bir şekilde sabit olmuştur. Fakat mütevatir de. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), Mescid-i Nebevi'ye kapı açan herkesi bundan yasaklamıştır. Hz. Ali hariç amcası Abbâs ve Hz. Ebu Bekr'de dahil hiçbir kimseye (kapısını Mescid-i Nebevi'ye açmasına) izin vermemiştir. Hz. Ali'ye izin vermesinin sebebi ise, kızı Fatıma'nın Hz. Ali ile evli olmasından dolayıdır.

Hz. Peygamber (s.a.v), Mescid-i Nebevi'ye küçük bir havha yada delik açan herkesi de bundan yasaklamıştır. Hz. Ebu Bekr'in havhası hariç Hz. Ömer'de dahil hiçbir kimseye (havhasını Mescid-i Nebevi'ye açmasına) izin vermemiştir. Hz. Ebu Bekr'e izin vermesinin sebebi ise, onun, (daha sonra elde edeceği) hilafet makamından ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanındaki otoritesi bakımından insanların en üstünü olmasından dolayıdır."

İbnü'l-Cevzi (ö. 597/1200)**"Mevzuât"**da Hz. Ali'nin kapısı hariç Mescid-i Nebevi'ye açılan kapıların kapatılması ile ilgili hadisin bazı geliş yollarını muhtasar olarak getirmiştir. Bu hadisin ravileri konusunda söylenen bazı sözler sebebiyle de hadisi illetli saymıştır. Fakat bu, hadise zarar verici bir unsur değildir. Ayrıca bu hadisi, Hz. Ebu Bekr'in havhası(nın kapatılmaması) hususunda gelen sahih hadislere muhalefet etmesi sebebiyle de illetli saymıştır. Bu hadisi, Râfizilerin uydurduğunu da iddia etmiştir. İddia edildiğine göre; bu hadis, Râfizilerin uydurmasıdır. Onlar, **"Sahîh"**te geçen Ebu Bekr Hadisine karşılık bu hadise sarılmışlardır.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) der ki: "Hz. Ali rivayeti ile Hz. Ebu Bekr rivayetinin arasını birleştirmek mümkün olmasına rağmen İbnü'l-Cevzi, bu iki rivayetin arasında bir zıtlık olduğu zannına kapılarak bu sahih hadisleri reddetme yoluna gitmekle bu konuda çirkin bir hata işlemiştir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Leâli'l-Masnûa"**da der ki: "Şeyhülislam Hafız İbn Hacer**"Kavlu'l-Müsedded fi'z-zebbi an Müsnedi Ahmed"**de dedi ki: 'İbnü'l-Cevzi'nin, bu hadis hakkındaki sözü, batıldır. Hadisin, uydurma olduğu iddiası da geçerli değildir. Buna ancak Buhârî ile Müslim'in**"Sahîh"**lerinde geçen hadisin hadisin ters düştüğü şeklinde delil getirilebilinir. Bu da, mücerret zan ile sahih hadislerin reddini neticelendirmez. Neticelendirme, ancak hadisi cem' etme imkanı olmaması halinde uydurma olduğu hükmüne varılmasıdır.

Çünkü her bilgi sahibinin üstünde, daima bir bilen vardır. Bu örnekteki sağlam yol, hadisin, batıl olduğuna hükmedilmemesidir. Aksine bu konuda kendisi için açığa kavuşuncaya kadar beklenilir. İşte bu hadis de, bu türdendir. Bu hadis, meşhur bir hadistir. Hadisin geliş yolları, çoktur. Hadisin her geliş yolu, hasen derecesinden aşağıya düşmeyecek şekildedir. Hadisçilerin çoğuna göre; hadisin geliş yollarının toplamı, hadisin sıhhatli olduğunu ifade etmektedir.

* * *

-231 ? ????? ??????? ???????? ?????? ??? ?????????? ????????? ????? ?????? ?

"Gerek arkadışlığıyla olsun ve gerekse de malıyla olsun, insanlar arasında bana en emniyetli olanı, Ebu Bekr'dir"[6]

Halebî **"Sîre"**de Hz. Peygamber (s.a.v)'in ölümüne dair bazı hususları belirttikten sonra aynen şöyle der:

"Bu hadis, sahihtir. 10 kadar sahabiden gelmiştir. Geliş yollarının çok olmasından ötürü hadis, **mütevatir** hadislerden sayılmıştır."

* * *

-232 **? ???? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ???????????? ????? ?????? ???????? ?**

“Rabbimden başka bir dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebu Bekr’i dost edinirdim”[7]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadis şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Abdullah ibnu’z-Zübeyr
4. Abdullah ibn Mes’ud
5. Cündub el-Becelî
6. Ebu’l-Meâlî
7. Ebu Hüreyre
8. Enes
9. Abdullah ibn Ömer
10. Ebu Vâkid
11. Hz. Aişe

Toplam, 11 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

12. Câbir b. Abdullah

1. Berâ’
2. Sa’d

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **“Teysîr”**de bu hadisin mütevatir olduğunu belirtmiştir.

Şeyh Murtaza ez-Zebîdî (ö. 1205/1790)’da **“Şerhu’l-İhyâ”**da şöyle der: “Bu hadis, mütevatirdir. Hadisi, sahabeden 15 kadar kimse rivayet etmiştir.”

Daha sonra da hadisi rivayet eden 14 kişiyi ve bu hadislerin tahricini yapan kimseleri de anmıştır.

Bu konuda daha geniş bilgi için “Kitâbu âdâbi’l-uhuvvet ve’s-Sohbet”’in üçüncü bâb’ına bakabilirsiniz.

Ayrıca bu hadis ile Buhârî ile Müslim’in **“Sahîh”**lerinde bazı geliş yolları bulunan bundan sonraki hadis, aslında aynı hadistir. Bu hadisin lafzı, Buhârî’de Ebu Saîd el-Hudrî’den[8] şöyle gelmiştir:

? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????: ????? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ??? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??? ?????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????? ???? ??????? ???????? ??????? ??? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ?????? ?

Peygamber (s.a.v), insanlara bir gün şöyle hutbe verdi:

“Yüce Allah, bir kulunu, dünya ile kendi katındakini tercih etmede onu serbest bıraktı. O kulda, Allah’ın katındakini tercih etti”

Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekr ağlamaya başladı. Biz, Resulullah (s.a.v)’in, Allah tarafından serbest bırakılan bir kul hakkında verdiği haber sebebiyle onun ağlamasına hayret ettik. Meğer serbest bırakılan o kul, Resulullah (s.a.v)’in kendisi imiş. Bunu en iyi anlayan ise, Ebu Bekr’miş.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) buyurduki: “Gerek arkadaşlığıyla olsun ve gerekse de malıyla olsun, insanlar arasında bana en emniyetli olanı, Ebu Bekr’dir. **‘Eğer Rabbimden başka bir dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebu Bekr’i dost edinirdim.’** Ancak (aramızda) İslam kardeşliği ve İslam sevgisi vardır. Mescide açılan (özel) hiçbir kapı bırakılmayıp hepsi kapatılacak, sadece Ebu Bekr’in kapısı açık bırakılacak”

*** * ***

-233 **? ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ?**

“Ben kimin dostu isem, Ali’de, onun dostudur”[9]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Zeyd b. Erkam
2. Hz. Ali
3. Ebu Eyyûb el-Ensârî
4. Hz. Ömer
5. Zi murre
6. Ebu Hureyre
7. Talha
8. Umâre
9. Abdullah ibn Abbâs
10. Büreyde
11. Abdullah ibn Ömer

12. Mâlik ibnu'l-Huveyris
13. Hubşî b. Cünâde
14. Cerîr
15. Sa'd b. Ebi Vakkâs
16. Ebu Saîd el-Hudrî
17. Enes
18. Cünda' el-Ensârî

Toplam, 18 kişi.

Bu hadis, bir grup sahabeden gelmiştir. Bu sahabiler, Resulullah (s.a.v)'in böyle buyurduğunu işitmişlerdir.

(Hz. Ali, Kufe'ye gelip Resulullah (s.a.v)'in bu sözünü kimin duyduğunu sorduğunda,) 12 kişi ayağa kalktı. Bunların içerisinde şunlar da vardır:

19. Kays b. Sâbit
20. Habîb b. Büdeyl b. Verakâ

10 küsur kişi ayağa kalktı. Bunların içerisinde (ayrıca) şu da vardı:

21. Yezîd yada Zeyd b. Şurahbîl el-Ensârî

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

22. Berâ b. Âzib
23. Ebu Tufeyl
24. Huzeyfe b. Useyd el-Gıfârî
25. Câbir

İmam Ahmed (ö. 241/855)'in bir rivayetinde; bu hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den 30 sahabi işitmiştir.

Hz. Ali'nin hilafeti günlerinde kargaşalık çıktığında insanlar bu hadis sebebiyle Hz. Ali'nin safına katıldılar.

Münâvî (ö. 1031/1622) **"Teysîr"**de Suyûtî'den ve **"Mevâhibu'l-Ledûniy-ye"** şarihinden naklen bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Yine Münâvî, **"Safvet"**de der ki: "Hafız İbn Hacer dedi ki: **? ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ? "Ben kimin dostu isem, Ali'de, onun dostudur"** hadisini, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir. Bu hadisin geliş yolları, gerçekten çoktur.'

İbn Ukde'de, bu hadisin bütün geliş yollarını müstakil bir çalışmasında tamamen toplamıştır. Bu hadislerin senedlerinin çoğu, sahih yada hasendir."

*** * ***

-234 ? ????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?

(Resulullah (s.a.v), Tebük seferine giderken Medine'de yerine bıraktığı Ali'ye:) "Sen, Harun'un, Musa'nın yanında aldığı yeri, benim yanımda almaktan razı değil misin?"[10]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Esmâ' bint. Umeys
3. Ümmü Seleme
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Hubşe b. Cünâde
6. Abdullah ibn Ömer
7. Hz. Ali
8. Câbir b. Semure
9. Berâ' b. Âzib
10. Zeyd b. Erkam

Toplam, 10 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

11. Mâlik ibnu'l-Huveyris
12. Sa'd b. Ebi Vakkâs
13. Hz. Ömer

İbn Asâkir (ö. 1182/1768), bu hadisin geliş yollarını müstakil bir cüz'de toplamıştır. Burada sahabilerin sayısı, 20 kadar kimseye ulaşmıştır.

Şeyh Cesûs, **"Şerhu'r-Risâle"**de aynen şöyle der: "**? ?????? ?????? ??????????? ???????? ???? ?????? ? "Sen, Harun'un, Musa'nın yanında aldığı yeri..... "** hadisi, **mütevatir**dir. 20'den fazla sahabiden gelmiştir. İbn Asâkir, bu hadisin geliş yollarını 20 kadar varakada tamamen toplamıştır."

*** * ***

-235 ? ????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in, aile fertleri içerisinde, en çok kızı Fatıma'yı sevmesi"[11] **ile ilgili hadisler**

Azîzî **"Şerhu'l-Câmi'"**de der ki: "Hz. Fatıma'nın, ev halkı içerisinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'e en sevimli olması hali, bir çok hadiste geçmektedir. Bu hadislerin toplamı, manevi **mütevatir**i ifade etmektedir."

(Münâvî) **"Teysîr"**de **? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????????????? ? "Ev halkım içerisinde, bana, en sevimli olanı; Hasan ile Hüseyin'dir"** hadisi hakkında der ki:

"Doğrusu şu ki: Fatıma, ev halkı içerisinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'e mutlak sevimli olandır. Çünkü bu durum, bir çok hadiste geçmektedir. Bu hadislerin toplamı, manevi **mütevatir**i ifade etmektedir. Bu hadislerin dışında kalan diğer hadisler, belirtilen kişi hakkında ya mana bakımından yada farklı yön bakımından birleşilmektedir."

Bu hadisi; Tirmizî (ö. 279/892), Hâkim (ö. 405/1014), Tayâlisî (ö. 204/819), Taberânî (ö. 360/970), Deylemî (ö. 509/1115) ve daha bir çokları Üsâme b. Yezîd'den[12] merfu olarak şöyle rivayet etmiştir:

? ??????? ??????? ?????? ????????? ?

"Ev halkım içerisinde, bana, en sevimli olan; Fatıma'dır"

(Münâvî) **"Teysîr"**de der ki: "Bu hadisin senedi, sahihtir."

* * *

-236 **? ?????????? ????????????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ?**

"Hasan ve Hüseyin, Cennetlik gençlerin efendileridir"[13]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Huzeyfe ibnü'l-Yemân
3. Hz. Ömer
4. Hz. Ali
5. Câbir b. Abdullah
6. Hüseyin b. Ali
7. Üsâme b. Zeyd
8. Berâ' b. Âzib
9. Kurre b. İyâs
10. Mâlik ibnü'l-Hüveyris
11. Ebu Hureyre
12. Abdullah ibn Ömer
13. Abdullah ibn Mes'ud
14. Enes
15. Büreyde
16. Abdullah ibn Abbâs

Toplam, 16 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

17. Hasan b. Ali

(Münâvî) **"Feyzul'l-Kadîr"** ile **"Teysîr"**de Suyûtî'den naklettiğine göre; bu hadis, **mütevatir**dir.

* * *

-237 **? ????? ?????? ????? (???? ?????) ??????? ????????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???????????? ???? ????????????? ?**

"Bu[14] **oğlum, efendidir. Umulur ki Allah, onunla, iki müslü-man büyük kitlenin arasını barıştıracaktır"**[15]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Bekre
2. Ebu Saîd el-Hudrî
3. Câbir ve daha bir çokları

Tirmizî (ö. 279/892), Ebu Bekre hadisi hakkında der ki: "Bu hadis, hasen-sahihtir."

Abdullah el-Übbî (ö. 827/1424) **"Şerhu'l-Müslim"**de Kurtubî (ö. 671/1273)'den naklen der ki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in**? ????? ?????? ????? ??????? ?** **Bu oğlum, efendidir."** buyurması ile ilgili sahih rivayetler, **mütevatir**dir."

Bu konuda daha geniş bilgi için Übbî (ö. 827/1424)'nin **"Şerhu'l-Müslim"** adlı kitabına bakabilirsiniz.

* * *

-238 **? ???????? ????????? ????????? ??????????? ?**

"Azgın bir topluluk, Ammâr (b. Yâsir')i öldürecek"[16]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Ebu Katâde
3. Ümmü Seleme

4. Huzeyfe
5. Abdullah ibn Mes'ud
6. Ammâr b. Yâsir
7. Amr ibnu'l-Âs
8. Abdullah ibn Amr ibnu'l-Âs
9. Amr b. Hazm
10. Huzeyme b. Sâbit
11. Hz. Osman
12. Enes
13. Ebu Hüreyre
14. Ebu Râfi'
15. Câbir b. Abdullah
16. Muâviye b. Ebi Süfyân
17. Abdullah ibn Abbâs
18. Zeyd b. Ebi Evfâ el-Eslemî
19. Câbir b. Semure
20. Ebu'l-Yusr es-Sülemî Ka'b b. Amr
21. Ziyâd ibnu'l-Ferd
22. Ka'b ibn Mâlik
23. Ebu Ümâme el-Bâhilî
24. Hz. Aişe

Toplam, 24 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

25. Abdullah ibn Ömer
26. Ebu Eyyûb
27. Katâde ibnu'n-Nu'mân
28. Zeyd b. Sâbit
29. Amr b. Meymûn

İbn Asâkir (ö. 571/1176) der ki: "Hz. Peygamber (s.a.v), Ammâr'ın nasıl öldürüleceğini anladı. Fakat onun ölümünü göremedi."

30. Hz. Ömer
31. Ammâr b. Yâsir'in azadlısı

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Hasâisu'l-Kübrâ"**da bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)**"Tahrîcu Ehâdisi'r-Râfiî"**de der ki: "İbn Abdilberr dedi ki: 'Ammâr'ın, azgın bir topluluk tarafından öldürüleceği ile ilgili haberler, **mütevatir**dir. Bu hadis, en sıhhatli hadislerden biridir.'

İbn Dihye'de dedi ki: 'Muâviye'nin, Ammâr'ın, azgın bir topluluk tarafından öldürülmesi meselesini reddetmesine ve kabul etmemesine rağmen, hadis, gayri sahih olsa bile, sıhhatli oluşu hususunda bir eleştiriye uğramamıştır.'

İbnü'l-Cevzî'de **"İlel"**de Hilâl'den naklettiğine göre; İmam Ahmed'in şöyle söylediği nakledilmiştir: 'Bu hadis, 28 yoldan rivayet edilmiştir. Fakat bunların içerisinde sahih bir yol yoktur.'

Yine İmam Ahmed, İbn Maîn ve Ebu Hayseme'den nakledildiğine göre; bunlar, bu hadisin, sahih olmadığını belirtmişlerdir.

İbn Abdilberr'de**"İstiâb"**da Ammâr'ın biyografisinde aynen şöyle der: 'Hz. Peygamber (s.a.v)'in,**? ???????? ????????? ????????? ??????????? ?** **"Ammâr'ı, azgın bir topluluk öldürecek"** buyruğu ile ilgili O'ndan gelen rivayetler, **mütevatir**dir. Bu hadis, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, gaybtan verdiği haberlerden ve peygamberlik alametlerindendir. Çünkü bu hadis, en sıhhatli hadislerden biridir.'"

* * *

-239 **? ????????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ?**

"Arş, Sa'd b. Muâz'ın ölümünden ötürü titredi"[17]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Câbir
2. Enes
3. Useyd b. Hudayr
4. Abdullah ibn Ömer
5. Muaykîb
6. Ebu Saîd el-Hudrî

Toplam, 6 kişi.

(Derim ki:) Bu adis, şu yollardan da gelmiştir:

7. Hz. Aişe
8. Huzeyfe
9. Asım b. Ömer b. Katâde, ninesi Rümeysa'dan

İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'in kaydettiğine göre; bu hadis, bir çok yollardan **mütevatir** olarak rivayet edilmiştir.

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de der ki: "Bu hadis, 10 sahabi yada daha çok kimseden geldiği sabittir."

İbn Abdilberr der ki: "Bu hadis, **mütevatir** olarak bir çok yollardan gelen lafzı sabittir."

Aliyyu'l-Kârî (ö. 1014/1605)**"Cem'u'l-Vesâil fi şerhi'ş-Şemâil"**de der ki: "**? ????????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ?** **"Arş, Sa'd'n ölümünden ötürü titredi"** hadisi, 10 sahabiden gelmiştir."

Hâkim (ö. 405/1014)'de der ki: "Rahmânın arşının titremesini ifade eden hadisler, Buhârî ile Müslim'in**"Sahîh"**lerinde geçmektedir. Bunun zıddını ifade

eden hadisler ise, **"Sahîh"**te geçmemektedir."

Münâvî (ö. 1031/1622)'de **"Şerhu'l-Câmi'"**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-240 **? ???????? ??????????? ????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ?**

"Sahabenin, bütün zamanlarda diğer insanlara karşı üstün kılınması"[18] **ile ilgili hadisler**

Lakkânî (ö. 1041/1631) **"Şerhu Cevhere"**de kaydettiğine göre; bu hadislerin detayları, ahad olsa bile, **mütevatir** derecesine ulaşmıştır.

(Derim ki:) Bundan sonra gelecek olan hadis dahi, bu hadisler grubundandır. (Bu da gösteriyor ki,) bu hadis, mütevatirdir.

Buhârî ile Müslim'in **"Sahîh"**lerinde Ebu Saîd el-Hudrî'den[19] merfu olarak gelen şu hadis de, bu gruptandır:

? ????????? ??????? ???????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ????? ?????????? ????? ????????? ?

"Nefsimi elinde bulunduran zât-ı zü'l-Celâl'e yemin ederim ki, sizden biri, Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan birinin infak ettiği bir müdd'e, hatta yarım müdd'e ulaşamaz"

* * *

-241 **? ?????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ?**

"İnsanların en hayırlısı, benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir. Sonra da bunları takip edenlerdir"[20]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Mes'ud
2. İmrân b. Husayn
3. Ebu Hureyre
4. Hz. Aişe
5. Büreyde
6. Nu'mân b. Beşîr
7. Hz. Ömer
8. Sa'd b. Temîm
9. Ca'de b. Hübeyre
10. Semure
11. Ebu Berze
12. Cemîle bint. Ebi Leheb
13. Amr b. Şurahbîl (mürsel olarak)

Toplam, 13 kişi.

(Derim ki:) (Münâvî) **"Feyzu'l-Kadîr"**de der ki: "Müellif Suyûtî, bu hadisin, sanki mütevatir olduğunu ima etmektedir."

Hafiz İbn Hacer (ö. 852/1447)**"İsâbe"**de aynen şöyle der: "**? ?????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ?** **"İnsanların en hayırlısı, benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir…."** ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen rivayetler, **mütevatir**dir."

İbn Teymiyye (ö. 728/1327)'de **"Risâletu'l-Furkân"**da ise konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "**? ?????? ?????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ?** **"Asırların en hayırlısı, şu anda gönderildiğim asırdır. Sonra bunları takip edenlerdir. Sonra da bunları takip edenlerdir"**[21] ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen sahi naslar, **müstefizdir."**

* * *

-242 **? ????????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ?????????? ??? ?????? ????????? ?**

"Bu ümmetin başı ile sonunun, işlemiş oldukları amellerin fazileti hususunda eşit olması"[22] **ile ilgili hadisler**

Kastallânî (ö. 923/1517) **"Mevâhibu'l-Ledûniyye"**de ve İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1051)'de**"Savâik"**da İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'den naklen bu konudaki hadislerin, (sened yönünden) **mütevatir** ve (sıhhatlilik yönünden ise) hasen olduğunu söylemiştir.

Daha sonra her iki alim de, bu hadislerden bazısını peşpeşe sıralamıştır.

Ebu Ömer ibn Abdilberr (ö. 463/1071) konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bedir savaşı ile Hudeybiye barış anlaşmasına katılan kimseler dışında bu ümmetin başı ile sonunun, işlemiş oldukları amellerin fazileti hususunda eşit olması ile ilgili bu hadislerin geliş yolları, (sened yönünden) **tevatürü** ve (sıhhatlilik yönünden ise) hasen olma durumunu gerekli kılmaktadır."

İbn Abdilberr'in, tevatür ile ilgili kastı; manevi **tevatür**dür. Nitekim bunu, bir çok alim de söylemiştir.

(Zürkânî'de) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de bunu belirtmiştir. Fakat söz konusu hadisler, cumhur tarafından yorumlanmıştır. Çünkü İbn Abdilberr'in bu konuda söylediği sözün aksine söz konusu hadisler, konu ile ilgili aynı biçimde gelmemiştir.

* * *

-243 ? ???????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ????? ?

“Allah, Eslem kabilesini selametli kılsın. Gıfâr kabilesini de mağfiret etsin”[23]
Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs
2. Seleme ibnu’l-Ekvâ’
3. Ebu Hureyre
4. Ebu Zerr
5. Ebu Berze
6. Hufâf b. Îmâ el-Gıfârî
7. Büreyde
8. Ebu Karsâfe
9. Abdurrahman b. Sender
10. Babası Sender
11. Ömer b. Yezîd el-Ka’bî
12. Selmân el-Fârisî
13. Abdullah ibn Ömer
14. Câbir

* * *

-244 ? ??? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ?

“Evim -bir rivayette ise kabrim- ile minberimin arası, Cennet bahçelerinden bir bahçedir”[24]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî
3. Abdullah ibn Ömer
4. Câbir b. Abdullah
5. Hz. Ebu Bekr

Toplam, 5 kişi.

(Derim ki:) İbn Hacer (ö. 852/1447) **“Tahrîcu Ehâdisi’r-Râfiî”**de bu hadisi Ebu Hureyre yolundan nakledip sonra da der ki:

“Bu konuda Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali, Zübeyr, Sa’d b. Ebi Vakkâs, Abdullah ibn Ömer, Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî, Ebu Saîd el-Hudrî, Cübey b. Mut’im, Ebu Vâkid el-Leysî, Zeyd b. Sâbit, Zeyd b. Hârice, Enes, Câbir, Sehl b. Sa’d, Hz. Aişe, Muâz ibnu’l-Hâris Ebi Halîme el-Kârî ve daha b çoklarından rivayetler gelmiştir.”

Ebu’l-Kâsım ibn Mende’de **“Tezkere”**de (adı geçen) bu kimseleri anmıştır.

Buhârî ile Müslim’in üzerinde görüş birliğine vardığı Abdullah b. Zeyd[25] hadisi şu lafızla gelmiştir:

? ??? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ?

“Evim ile minberimin arası, Cennet bahçelerinden bir bahçedir”

Enes Hadisi. Taberânî **“Evsat”**da bu hadisi Ali ibnu’l-Hakem yoluyla Enes’ten şu lafızla rivayet etmiştir:

? ??? ?????? ????????? ??????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ?

“Odam ile namazgahımın arası, Cennet bahçelerinden bir bahçedir” (İbn Hacer’in sözü burada bitmektedir.)

Yine bu hadis, Ümmü Seleme ile Abdullah ibn Busr’dan da gelmiştir.

(Münâvî’de) **“Teysîr”**de der ki: “Müellif Suyûtî, (bu hadisin,) **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.”

* * *

-245 ? ????? ??????????? ??????? ?

“Medine (şehrinde bazı hususları yapmanın) haram olması”[26] **ile ilgili hadisler**

İbn Kayyim (ö. 751/1350)**“İ’lâmu’l-Muvakkiîn”**de belirttiğine göre; Medine (şehrinde bazı hususları yapmanın) haram olması ile ilgili hadisleri, 20 kadar sahabi rivayet etmiştir. Bu husus aynen şöyle geçmektedir:

“Medine şehrinde bazı hususları yapmanın haram olması ve hayvanlarının avlanmaması ile ilgili hadisleri, 20 kadar sahabi[27] rivayet etmiştir. Fakat bunun, Usûl’e (=Metodolojik Bilgiye) ters düştüğü ortadadır. Bunun müteşa-bihe aykırı olduğu, (Enes’in kardeşi Umeyr’in kuşla oynaması ve o kuşun ölmesi üzerine) Hz. Peygamber (s.a.v)’in **? ??? ????? ???????? ??? ?????? ??????????? ?** **“Ey Ebu Umeyr! Ne yaptı Nuğeyr?”**[28] şeklinde söylediği sözle sabittir.”

Hadiste kastedilen husus bu olabilir.

* * *

-246 ? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ?

“Uhud dağı, öyle bir dağdır ki, o, bizi sever, biz de onu severiz”[29]

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Sehl b. Sa'd
2. Enes
3. Süveyd b. Âmir el-Ensârî

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Cem'"**de[30] der ki: "Süveyd b. Âmir el-Ensârî'nin, bundan başka rivayet ettiği bir başka hadis daha yoktur."

Fakat İbnü'l-Esîr (ö.606/1209)'in belirttiğine göre; Süveyd b. Âmir el-Ensârî'nin (rivayet ettiği) başka bir hadis daha vardır. O da şudur:

? ??????? ????????????? ?????? ???????????? ?

"Selam vermek bile olsa, yakınlarınıza iyi davranınız"[31]

4. Ebu Abese b. Cebr
5. Ebu Hureyre
6. Ebu Humeyd es-Sâadî
7. Amr b. Avf el-Müzenî
8. Ebu Kılâbe el-Cürmî

Münzirî (ö. 656/1258)'de **"Terğîb ve't-Terğîb"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Uhud dağı için**????? ? ?????? ?????????? ??????????? ?** "**Bu (Uhud), bir dağdır. O, bizi sever, biz de onu severiz"** buyurduğu bir grup sahabiden çeşitli senedlerle sahih olarak rivayet edilmiştir."

(Münâvî'de) **"Feyzu'l-Kadîr"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Müellif Suyûtî, burada, hadisin kendisinden çok, hadisi rivayet eden kimseleri belirtmiştir. Aslında bu husus; Suyûtî'nin **"Câmiu's-Sağîr"**deki özelliğinden değildir. Fakat bu sayede hadisin, **mütevatir** kategorisine girdirilebileceğini söyleyebilirsin."

* * *

-247 **? ?????????? ???? ???? ??????? ?**

"Kişi, sevdiği kimseyle beraberdir"[32]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Musa el-Eş'arî
2. Safvân b. Assâl
3. Câbir b. Abdullah
4. Abdullah ibn Mes'ud
5. Ebu Hureyre
6. Hz. Ali
7. Ebu Katâde
8. Ebu Süreyha
9. Abdullah b. Yezîd el-Hutamî
10. Safvân b. Kudâme
11. Urve b. Mudarris et-Tâî
12. Muâz b. Cebel
13. Ebu Ümâme el-Bâhilî

Toplam, 13 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

14. Ebu Zerr
15. Enes

(Zürkânî) **"Şerhul-Mevâhib"**de der ki: "Bu hadis, **mütevatir**dir. (İbn Hacer) **"el-Feth"**de dedi ki: 'Hafız Ebu Nuaym**"Kitâbu'l-Muhibbîn me'al-Mahbûbîn"**de bu hadisin bütün geliş yollarını bir araya toplamıştır. Bu hadisi rivayet eden sahabilerin sayısı, 20 kadara ulaşmıştır. Bu sahabilerin çoğunun rivayetinde, hadis, **? ?????????? ???? ???? ??????? ? "Kişi, sevdiği kimseyle beraberdir"** şeklinde gelmiştir. Bazı rivayetlerde yer alan Enes hadisi, **? ?????? ???? ???? ?????????? ? "Sen, sevdiğin kimseyle berabersin"** lafzıyla gelmiştir.'"

(Münâvî'de) **"Teysîr"**de der ki: "Bu hadis, meşhur ve **mütevatir**dir."

(Zebîdî'de) **"Şerhu'l-İhyâ"**da konu ile ilgili olarak der ki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen bu hadis, geliş yollarının çok olmasından ötürü gerçekten meşhur yada **mütevatir**dir."

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

---

[1] Müellif, -Allah onu affetsin- Resulullah (s.a.v)'in amcası Ebu Talib ile ebeveyninin kurtuluşu ile ilgili rivayetlerin tevatür olduğunu bazı Rafizilerden nakletmiştir. Bunlar, batıl işlerdendir. Bu nedenle biz de, bu hadisleri almadık. (Kitabın Arap yayınçısı)

Herne kadar kitabın Arap yayıncısı, bu son iki hadisi kitaba almamışsa da, okuyucuyu bilgilendime mahiyetinde bu iki hadise ve hadis ile ilgili açıklamalara, "Mektebetu'l-Hadisi'ş-Şerif" adlı cd'den kendi katkımla yer verdim.

[2] Hz. Ebu Bekr'in asıl adı, Abdullah b. Osman b. Amir b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre et-Teymî'dir. Cahiliyye döneminde "Abdulkabe" (=Kabe'nin kulu) diye adlandırılmıştır. Bunun dışında başka isimleri olduğu da söylenmiştir. Cehennemden azad edildiği için ona "Atik" ve İsrâ gecesinin sabahında Resulullah (s.a.v)'i tasdik etmede herkesten önce davrandığı için "Sıddîk" diye lakablandırılmıştır.

Hz. Ebu Bekr, Fil olayından 2 yıl sonra Mekke'de doğmuştu. Cahiliyye döneminde Kureyş'in ileri gelenlerindendi. Cahiliyye döneminde çok yaygın olmasına rağmen hiç içki içmemişti. Pek çok konuda kendisine danışılır, görüşü alınırdı. Kabilesine yakın olmaya çalışan kimselerin üstlendiği diyet ve borç-alacak meseleleri, kendisine götürülürdü. Arap soyunu ve tarihini iyi bilen birisiydi. Maharetli bir tüccardı.

Hz. Ebu Bekr, erkeklerden İslamı ilk kabul eden kimseydi. Bundan dolayı da bir çok sıkıntıya ve güçlüğe katlanmıştı. Kendisini Allah'ın dinine hizmet etmeye adamıştı. Bir çok insan, onun sayesinde İslama girdi. Cennetle müjdelenen sahabilerin çoğu, onun vasıtasıyla Müslüman olmuşlardı.

Hz. Ebu Bekr, Resulullah (s.a.v)'in sahabileri içinde, Resulullah (s.a.v)'in en çok sevdiği kişiydi. Hem küçüklükten arkadaşı ve hem de Allah, Resulullah (s.a.v)'i peygamber seçtiğinde onun can yoldaşıydı. Ayrılmaz gölgesi gibi her zaman yanında yer almıştı. Mekke'de malıyla ve canıyla hem Resulullah (s.a.v)'in ve hem de sahabilerin koruyucusu durumundaydı. Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında Resulullah (s.a.v)'in yol arkadaşıydı.

Kısacası: Hz. Ebu Bekr, bütün sıkıntılı anlarda cesareti, atılganlığı, direnç ve metanetiyle tanınıyordu. Resulullah (s.a.v) ile birlikte bütün savaşlara katılmıştı.

İşte Hz. Ebu Bekr'in yaptıkları ve icraatlarıyla, onu, diğer sahabilere karşı üsütün bir konuma getirmişti.

Asıl itibariyle, sahabiler içerisinde kimin en faziletli olduğunu kesin surette bilen sadece Cenab-ı Allah'tır. İnsanların bu konudaki bilgileri, kesin olmayan kanaat, görüş ve rivayetlerden ibarettir. İlk dört halife konusunda yapılan fazilet sıralamasının esası, itikadi olmayıp siyasi tercihlere dayanmaktadır. Bu nedenle de herkesin siyasi tercihini ve kanaatini açıkça ve serbestçe ortaya koyması, çok doğaldır. Konunun bid'atçilikle ilgisi yoktur.

[3] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ısrarla Hz. Ebu Bekr'i imamlığa tayin etmesi, sahabe içerisinde onun en alim ve faziletli bir zat olduğunu bildiği içindir.

Hz. Ebu Bekr'de, Resulullah (s.a.v)'in hastalığı günlerinde onun yerine vekaleten namazları kıldırmış ve bu vekaletini, ta Resulullah (s.a.v)'in ölümüne kadar sürdürmüştür.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Ezan 39, 46, Enbiya 19, İ'tisam 5; Müslim, Salat 93-97; Ebu Dâvud, Sünnet 11 (4660, 4661); Nesâî, İmamet 1, 17; Tirmizî, Menakib 16 (3672); İbn Mâce, İkame 142 (1232, 1235); Müsned: 1/21, 396, 405; Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/405, 406

[4] Buhârî, Ezan 47; Müslim, Salat 101 (420)

[5] "Havha", kapıdan ziyade ışık almak ve istenen yere geçmek gayesiyle "duvarda açılan oyuk yada delik" anlamına gelmektedir.

Evleri Mescidi Nebevi'ye bitişik olan sahabiler, Mescidi Nebevi'ye kolaylıkla girip çıkabilmek için havha (=oyuk veya delik) yada kapı açmışlardı. Bazen cünup olarak ve bazen de hayızlı olarak Mescidi Nebevi yol edinilmişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), ilk önce kapıların kapatılmasını emretti. Sahabiler, kapıların kapatılması emriyle kapılarını kapatıp onun yerine Mescidi Nebevi'ye girişe imkan verecek havha (=delik yada oyuk) açtılar. Daha sonra bunları da kapamakla emrolundular.

Birincide, Hz. Ali'nin evinin sadece mescide açılan bir kapısı olduğu için onun kapısının kapatılması istisna edildi. İkinci de ise, Hz. Ebu Bekr'in evinin Mescidi Nebevi'ye açılan bir havhası olduğu için onunda havhasının kapatılması istisna edildi.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Salat 80, Fezailu'l-Ashab 3, Menakibu'l-Ensar 45; Müslim, Fezailu's-sahabe 2 (2382); Tirmizî, Menakib 15 (3660), 20 (3732), 21; Müsned: 1/175, 270, 331, 2/26, 3/18

[6] Bu hadis, Hz. Ebu Bekr'in; arkadaşlığıyla ve malıyla Allah Resulü'ne ne kadar yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle de Hz. Ebu Bekr'in, Resulullah (s.a.v) nezdinde fevkalade önemli bir yere sahip olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Ebu Bekr, gerek Mekke'de ve gerekse de Medine'de en kritik anlarda Resulullah (s.a.v) ile birlikte olmuş, onunla bütün savaşlara katılmış ve bu birlikteliğiyle ünsiyet sağlayıp ona manevi destekte bulunmuştur.

İsrâ gecesinin ertesinde Resulullah (s.a.v)'i desteklemesi, hicret sırasında ve özellikle de mağaradaki beraberliklerinin önemine işareten "Üzülme! Şüphesiz Allah bizimle beraberdir" (Tevbe: 9/40) tesellisine yer verilmiş olması, Hz. Ebu Bekr'in hadiste temas edilen arkadaşlığının önemini göstermektedir.

Hudeybiye barış anlaşması sırasında herkes anlaşmadan memnuniyetsizliğini gösterirken, Hz. Ebu Bekr, bu anlaşmada Resulullah (s.a.v)'in görüşü doğrultusunda hareket etmesi, onun manevi desteklerinden biridir.

Hadisin Arapça metninde geçen "sohbet" kelimesi, "karşılıklı konuşmak" anlamından ziyade "arkadaşlık" ve "birliktelik" anlamına gelmektedir. Buna göre bu kelimenin buradaki anlamı, "Resulullah (s.a.v)'e arkadaşlık eden" veya "birlikteliği olan" şeklindedir.

Görüldüğü üzere bu hadiste; Resulullah (s.a.v)'in, Muhammedî Risaleti'nin tebliğ, tespit ve takririnde Hz. Ebu Bekr'in arkadaşlığının önemli katkısına yer vermektedir. Dolayısıyla da bu arkadaşlığın içerisine; ünsiyet, teselli, güç kazandırma, dayanışma, manevi destek ve katkılar girmektedir. Hz. Ebu Bekr'in hayatını ve onun, Resulullah (s.a.v)'le olan münasebetlerini iyi bilen kişilere bu husus açıktır.

Yine bu hadis; Hz. Ebu Bekr'in mal yönüyle de İslama yaptığı katkılarına da değinmektedir. Çünkü Hz. Ebu Bekr, Mekke'de iken; ya köle olan Müslümanları hürriyete kavuşturuyor yada onları sahibinden alıp özgürlüğe ulaştırıyordu. Müslümanlara ve özellikle de Resulullah (s.a.v)'e maddi ve manevi her türlü yardım ve desteğini yapıyordu. Medine'de iken; yine Müslümanlara yardımını sürdürüyordu. Örneğin, Tebük gazası sırasında Hz. Ömer malının yarısını verirken, Hz. Ebu Bekr, ailesini Allah ve Resulü'ne havale ederek, malının tamamını vermişti. Hz. Aişe, babası Hz. Ebu Bekr öldüğünde tek bir dinar ve tek bir dirhem bırakmadığını belirtir. Hz. Aişe'nin bir başka rivayetinde; Hz. Ebu Bekr'in, Resulullah (s.a.v)'e kırk bin dirhem infak ettiğini söyler.

[7] "Halil"; sevgisi, hiçbir boşluk kalmayacak şekilde kalbe nüfuz etmiş, gönüle sevgiyi sokmuş dosttur. "Halil" ile kastedilen sevgi; her çeşit eksiklikten uzak, benliğin tamamını saran bir sevgidir ki, Resulullah (s.a.v), bu derecedeki bir sevgiyi, Allah'ın vermiş olduğunu belirtmektedir.

İşte Resulullah (s.a.v) ile Hz. Ebu Bekr arasındaki bağ, böyle bir temele dayanmaktadır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Fezailu'l-Ashab 3, 5, Feraiz 9; Müslim, Mesacid 23 (532)Fezâilu's-Sahâbe 3(2383); Tirmizî, Menakib 15 (3659, 3661, 3662); Müsned: 1/270, 359, 3/478, 4/4, 5, 212, Heysemî, Mecma'z-zevaid, 9/44; İbn Ebi Asım, Sünnet, (1225); Hâtıb el-Bağdadi, Tarihi Bağdat, 3/134; Bezzâr; Taberânî, el-Kebir (1686)

[8] Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr 45; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 2 (2382); Tirmizî, Menakib 15 (3660); İbn Mâce, Mukaddime 11 (93); Müsned: 3/18

[9] Hz. Ali, ilk Müslümanlardandı. Küçük yaşta İslama girmesinde, Resulullah (s.a.v)'in terbiyesi altında olmasının büyük etkisi olmuştur. Çünkü Mekke halkı bir kıtlık yılıyla karşı karşıya kalmış, o yıl Resulullah (s.a.v), Hz. Ali'yi, babasından almıştı. Bu nedenle Hz. Ali, Resulullah (s.a.v)'in yanında bulunmaktaydı. Tebük dışında bütün savaşlara katıldı.

Hz. Ali, Resulullah (s.a.v)'in kızı Fatıma ile evlendi. Resulullah (s.a.v)'in soyu, bu yolla devam etti. İşte Hz. Ali'nin; Resulullah (s.a.v)'e damat olması, İslama yaptığı hizmetleri, küçük yaştaki İslama teslimiyeti, onun, Resulullah (s.a.v) ve diğer sahabilerin yanında önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştı.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Tirmizî, Menakib (3714) 21 (3719); İbn Mâce, Mukaddime, 11 (119); Müsned: 1/84, 118, 119, 152, 321, 4/281, 368, 370, 372, 5/347, 419; Hâkim, Müstedrek, 3/110, 130, 134, 371; Taberânî, el-Kebir, 5/175, (3052); Heysemi, Mecmau'z-zevaid, 9/103, 104, 105;Bezzâr; İbn Ebi Asım, Sünnet, (1356, 1358, 1359, 1363); Hâtıb, Tarihi Bağdat, 7/377, 12/236; Ebu Nuaym, Hilye, 4/23, 5/27, 364; Ebu Ya'la;

[10] Resulullah (s.a.v), Hz. Ali'yi Medine'de kendi yerine bırakarak Tebük gazasına çıkmıştı. Münafıkların, Hz. Ali'yi küçük düşürücü sözlerinden ötürü, Hz. Ali, silahına sarılarak yolda Resulullah (s.a.v)'e yetişip münafıkların kendisiyle ilgili sözlerini ona nakletti. Resulullah (s.a.v), Hz. Ali'ye; Tur dağına Allah ile görüşmek için giden Hz. Musa (a.s)'ın, gideceği zaman yerine, kendisine en yakın olan kardeşi Hz. Harun'u bırakıp gittiğini hatırlattı. Hz. Harun, Hz. Musa (a.s)'ın hem kardeşi ve hem de yardımcısı durumundaydı. Bu nedenle Hz. Musa (a.s)'ın yanında önemli bir yere sahipti. İşte Resulullah (s.a.v)'de, Hz. Ali'yi, Hz. Harun'un bu önemli yerine koymaktadır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Meğazi 78; Müslim, Fezailu's-sahabe 30 (2404); Tirmizî, Menakib (3731); İbn Mâce, Mukaddime 11 (115, 121); Müsned: 1/173, 3/32, 6/369; Heysemî, Mecmau'z-zevaid, 9/109,; Taberânî, el-Kebir, (5094, 5095, 12593), el-Evsat (647); Hâkim, Müstedrek, 3/14

[11] Resulullah (s.a.v)'in 7 çocuğu vardı. Bunlardan 3'ü erkek idi. Bunlar; a. Kasım, b. Abdullah, c. İbrahim'dir. 4 tanede kızı vardı. Bunlar ise; a. Rukiyye, b. Zeynep, c. Ümmü Gülsüm, d. Fatıma'dır.

Hz. Fatıma, Resulullah 8s.a.v)'in peygamberlikle görevlendirilmesinden kısa bir müddet önce dünyaya gelmiştir. Hicretin 2. yılında Bedir savaşından önce Hz. Ali'ye evlenmiştir. Fakat gerdeğe, Uhud savaşından sonra girmiştir. Hz. Fatıma; Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmü Gülsüm ve Zeynep adlı çocukları dünyaya gelmiştir. Evlendiğinde 15 yaşında idi.

Resulullah (s.a.v)'in diğer kızları, Resulullah (s.a.v) daha hayattayken ölmüşken, Hz. Fatıma, Resulullah (s.a.v) 'den sonra ölmüştür. Resulullah (s.a.v)'in soyu, Hz. Fatıma'nın çocukları yoluyla devam etmiştir. Çünkü Rukiyye'den doğan Abdullah küçükken ölmüş, Ümmü Gülsüm'ün çocuğu olmamış, Zeynep'den doğan Ali küçükken ölmüş ve oğlu Ümâme'nin de çocuğu olmamıştır.

Resulullah (s.a.v), Hz. Fatıma'yı çok sever, çok ikramda bulunur ve onunla hoşnut olurdu.

Hz. Fatıma, çok sabırlı olduğu sürece dindar, değişik üstünlüklere sahip, kendisini kötülüklerden sürekli koruyan, kanaatkar ve Allah'a çokça şükreden bir kadın idi. Hatta Hz. Ali, Ebu Cehil'in kızı Ümmü Cemile'yi onun üzerine kuma olarak getirmek istediğinde, Resulullah (s.a.v) buna razı olmamıştı. Yalnız Ebu Cehil'in kızının isminin ne olduğu hususunda görüş ayrılığı vardır.

Hz. Fatıma'da, babasına çok düşkündü. Hatta Resulullah (s.a.v)'in hastalığı sırasında babasının ölecek olması nedeniyle ağlamıştı. Ardından Resulullah (s.a.v)'in aile çevresi içinde kendisine ilk kavuşacak kişinin kendisi olduğunu ve onun, bu ümmetin hanımlarının efendisi olduğunu haber vermesi üzerine gülmüş ve sevinmiştir.

Hz. Fatıma, Resulullah (s.a.v)'in ölümünden 5 ay veya buna yakın bir müddet sonra ölmüştür. 24 yada 25 yıl yaşamıştır.

[12] Tirmizî, Menakib 61; Müsned: 5/204

[13] Hz. Hasan, Hz. Ali'nin büyük oğludur. Hicretin 3. yılında doğmuştur. Seçkin, güzel, akıllı, vakarlı, cömert, övgüye layık, çokça hayr işleyen, dindar, itibarlı ve dedesine çok benzemekteydi.

Hz. Hüseyin ise, Hz. Ali'nin küçük oğludur. Hicretin 4. yılında doğmuştur. Hz. Hasan, hicretin 40 yılında zehirlenerek öldürülmüş, Hz. Hüseyin ise hicretin 61. yılında Kerbela'da Aşure günü şehid edilmiştir.

Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin, örnek alınacak ve yolu takip edilecek örnek imamlar ile raşid önderlerdendir. İkisine de çok haksızlık yapılmıştır. Fakat onlar, her zaman İslam'ın ve Resulullah (s.a.v)'in izi sıra gitmişler ve bundan da hiç vazgeçmemişlerdir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Tirmizî, Menakib (3778, 3781); İbn Mâce, Mukaddime 11 (118); Müsned: 1/177, 3/3, 62, 64, 80, 82; Taberânî, el-Kebir, (2598, 2599, 2601, 2602, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610-2615, 2616, 2618); İbn Adiy; İbn Asâkir

[14] Burada kast edilen, Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunu Hasan'dır.

[15] Hasan; halim, cömert ve verâ sahibi birisiydi. Verâsı ve faziletli oluşu, onu, mülkten ve dünyadan yüz çevirmeye yöneltmişti. O da, buna icabet etmişti.

İslam Tarihi'nde Hz. Hasan'ı takdirle övecek şu örnek davranışı, bu niteliklerinin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır.

Muaviye'nin ordusu ile kendisine bağlı askerlerden oluşmuş iki ordu, karşılaşıp savaşa tutuşacakları bir hengamede Muaviye'yle anlaşarak hilafeti ona terk etmiş, böylece dünya saltanatı için Müslüman kanının dökülmesinin önelmiş oldu. O, bu tavrını şöyle açıklamaktaydı:

"Bir avuç bile olsa, kan akıtarak Muhammed ümmetine halife olmak istememem"

Hz. Hasan, hilafet hususunda Muaviye ile anlaşmak suretiyle Resulullah (s.a.v)'in bir mucizesini ortaya çıkarmış oldu. Çünkü Resulullah (s.a.v):

'Bu oğlum, efendidir. Umulur ki, Allah, onunla iki Müslüman büyük kitlenin arasını barıştıracaktır" buyurmuştu.

Böylece iki Müslüman ordu arasında kan akıtılmaksızın barış yapıldı. Hz. Hasan, anlaşma gereği; hilafet makamından çekildi.

Hz. Hasan'ın, Muaviye'ye hilafet makamını teslim etme tarihi, ihtilaflıdır. Bu ihtilafa göre; Hz. Ali'nin şehid edilmesinden, hilafeti teslim etme tarihine kadar geçen halifelik müddeti, 6 aydan biraz fazla veya 8 ay kadardır.

Hz. Hasan, hanımı Ca'de bintu'l-Eş'as'ın zehirlemesiyle ölmüştür.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Fezailu's-sahabe 22, Sulh 9; Tirmizî, Menakib 31; Ebu Dâvud, Sünnet 12; Nesâî, Cum'a 27; Müsned: 5/37-38, 47

[16] Ammâr'ın annesi, Sümeyye'dir. Babası da, ilk Müslümanlardan Yâsir'dir. Bunlar, Allah yolunda çeşitli işkencelere maruz kalmışlardır.

Ammâr, Medine'y hicret etmiş ve Resulullah (s.a.v)'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Yemame savaşında kulağı kesilmiştir. Hz. Ömer zamanında Kufe'ye vali olarak tayin edilmiştir.

Ammâr, h.87. yılda Hz. Ali ile Muaviye arasında yapılan Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin safında 93 yaşında iken Muaviye taraftarları tarafından şehid edilmiştir.

Ammâr, Cemel ve Sıffîn savaşlarında meşru halife olan Hz. Ali'nin safında onun haklılığına inanarak savaşmıştır. Büyük sahabi Huzeyme b. Sâbit, Ammâr'ın şehid edildiğini duyunca, hemen kılıcına sarılarak Muaviye taraftarlarına karşı savaşır. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in, Ammâr ile ilgili mucizesi böylece ortaya çıkmıştı.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Salat 63, Cihad 17; Müslim, Fiten 70 (2915), 71, 72-73 (2916); Tirmizî, Menakib 34 (3799), 35 (3800); Müsned: 2/161, 164, 206, 3/2, 5, 28, 197, 199, 4/199, 5/215, 216, 306, 307, 6/289, 300, 311, 315; Hâkim, Müstedrek, 2/148, 219, 3/386; Heysemî, Mecma'z-Zevaid, 9/296

[17] Sa'd b. Muaz, Ensardan olup Evs kabilesinin lideri idi. Bedir, Uhud ve Hendek savaşına katılmıştı. Hendek savaşında yaralanmıştı. Yaralı olduğu halde Beni Kureyza Yahudileri hakkında hüküm vermesi için hakem olarak tayin edilmişti.

Sa'd b. Muaz, Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr eliyle Müslüman olduktan sonra İslama fevkalade hizmeti geçen şahıslardan biriydi. Medine'de İslamın kökleşip gelişmesine büyük bir katkı sağlamıtı. Onun unutulmaz katkılarından biri de, Bedir savaşı öncesinde Mekkeli müşriklerin kervanını takip etmek için yola koyulduğunda Mekke ordusuyla karşı karşıya gelme söz konusu olduğunda Sa'd, her halükarda Resulullah (s.a.v)'in yanında yer alacaklarını belirtti. Çünkü Akabe bey'atına göre, Medineli Müslümanlar, Resulullah (s.a.v)'i sadece Medine'de koruyacaklarına dair söz vermişlerdi.

Arş, Allah'ın yarattığı bir şeydir ve Allah'ın emrine tabidir. Allah, arşın titremesini dilediği zaman, arş titrer. Aynı zamanda arşa, Sa'd'a karşı bir sevgi hissi verilmişti. Tıpkı Uhud dağına, Resulullah (s.a.v)'in sevgisi hissi verilmesinde olduğu gibi.

İşte Sa'd b. Muaz'ın ölümü üzerine, Allah'ın emriyle arş titredi. Böylece arş, Sa'd'a, sevgi ve saygısını belirtmekteydi. Burada arş, Sa'd için titremesi; Sa'd'ın ruhunun kendisine doğru gelmesine olan sevincindendi.

Bazı alimler de, arşın titremesini; arşı taşıyan meleklerin titremesi şeklinde anlamışlardır.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Menakibu'l-Ensar 12; Müslim, Fezailu's-Sahabe 123-124 (2466), 125 (2467); Tirmizî, Menakib (3847); Nesâî, Cenaiz 113; İbn Mâce, Mukaddime 11 (158); Müsned: 3/234, 296, 349, 613, 4/352, 6/329; Hâkim, Müstedrek, 3/205, 207, 289; Taberânî, el-Kebir, 6/11 (5332, 5334), 6/14 (5341); Bezzâr

[18] Ehl-i Sünnet alimleri, sahabenin fazilet sahibi bir nesilolduğunda görüş birliğine sahiptirler. Bunda icma da vardır. Çünkü sahabe, Hz. Peygamber (s.a.v)'in terbiye ettiği ve yetiştirdiği bir nesildir. Ondan; ilim, ahlak, fazilet, öğrenmiş, onun terbiyesi altında yetişmişlerdir. Bunun yanı sıra İslam dini ve Hz. Peygamber (s.a.v) uğruna büyük sıkıntılara göğüs germişler, yerlerinden, yurtlarından, işlerinden, güçlerinden, çoluk-çocuklarından, ana-baba ve akrabalarından ayrı düşmüşlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in etrafında halka oluşturmuşlar, kanlarını, mallarını, canlarını, onun yoluna feda etmekten çekinmemişlerdir. Bu bakımdan sahabe, bir yandan Hz. Peygamber (s.a.v)'in terbiyesi altında yetiştikleri, öte yandan İslam dini uğruna görülmemiş fedakarlık örnekleri gösterdiklerinden dolayı; üstün ve faziletli altın bir nesil sayılmaya hak kazanmışlardır. Zaten sahabe, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerinde öğülen bir nesildir. Bu nedenle sahabe, bütün zamanlarda diğer insanlara karşı üstün bir dereceye sahip olmuştur.

Bu, hiçbir müslümanın; sahabenin ilmi seviyesine yada Allah yolunda yaptıkları çalışmalara ulaşamayacak demek değildir. Çünkü sahabeden sonra İmam-ı A'zam, İmam-ı Malik, İmam-ı Şafii, ve İmam Ahmed gibi büyük alimler çıkmış ve bunlar Allah yolunda var güçleriyle çalışmışlardır. Üstelik sahabenin içerisinde ümmi, İslamı o kadar bilmeyen, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ölümünden önce ve sonra dünyevileşen kimselerde vardır.

Sahabeyi, diğer insanlardan ayıran en önemli özellik; onların, Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından yetiştirilen bir nesil olmasıdır. Aynı zamanda onlar, Resulullah (s.a.v)'i görme ve onunla arkadaşlık etmek derecesine nail olmuşlardır.

[19] Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 5; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 221-222 (2540); Ebu Dâvud, Sünnet 11 (2658); Tirmizî, Menâkib 59 (3861); Müsned: 3/11

[20] "Sahabe" kelimesi, sözlükte; bir arada bulunmak, sohbet etmek, arkadaşlık etmek anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; Hz. Peygamber (s.a.v)'in peygamber oluşundan ebedi aleme göç edinceye kadar onunla birlikte olan, onun tebliğatını, sözlerinin, nasihatlarını işiten, hareketlerini gören, emirlerinin ve tavsiyelerini can kuşağıyla dinleyip yerine getiren müminlerdir.

"Tabiun" kelimesi ise sözlükte; tabi olmak, peşinden gitmek ve görüşlerini benimsemek gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; Hz. Peygamber (s.a.v)'in sahabilerinden herhangi birisiyle görüşüp konuşan kimseye denir.

"Etbau't*tabîn" ise tabiundan sonra gelip onlarla görüşüp konuşan kimseye denir.

Bu hadis, fazilet ve derece sıralamasında ilk önce sahabeye, sonra tabiuna ve daha sonra da etbau't-tabiune yer vermektedir.

Zaten hadisçiler, bu fazilet sıralamasını göz önünde bulundurarak Resulullah (s.a.v)'in hadislerinden sonra, bağlayıcılık noktasında sahabilerin hadislerini (=mevkuf), Tabiunun hadislerini (=maktu) ve etbau't-tabiinin hadislerini de (=maktu) şeklinde temel almıştır.

Övgüye mazhar olan bu üç nesle, İslam şeriatında "Selef" veya "Mutakaddimûn" denilmektedir. Bu nesiller, Kur'an'ın övgüsüne de mazhar olmuştur. Onlar, şeriata bağlılık, İslam içinm fedakarlık, dış baskı ve etkilerden uzak bir şekilde seçkin niteliklere sahiptirler.

[21] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 7/6, 7; Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, 9/230; Mübârekfûrî, Tuhvetu'l-Ahvaz, 6/374; Âzimâbâdî, Avnu'l-Ma'bûd, 10/4

[22] Bir önceki hadiste; Resulullah (s.a.v)'i gören ve onunla arkadaşlık een mümin kişiye "sahabe", sahabeyi gören ve arkadaşlık eden mümin kişiye "tabiun" ve tabiunu gören ve onlarla arkadaşlık eden mümin kişiye de "etbau't-tabiîn" denildiğini görmüştük.

Sahabenin, tabiun ile etbau't-tabiine olan temel üstünlüğü; Resulullah (s.a.v)'i görmesi ve onunla bir birlikteliğinin olmasıdır. Bu husus, sahabenin, diğer insanlara olan üstünlüğünün bir derecesi olmaktadır. Bu derece sayesinde sahabe, diğer insanlardan ayrılmaktadır.

Fakat insanlar, Kur'an-ı Kerim'i ve Sünneti bilmede, öğrenmede ve yaşamada birbirlerine göre farklıdırlar. Peygamber de, sahabe de, tabiun ve onlardan sonra Kıyamete kadar gelecek olan tüm Müslümanlar da Kur'an'a karşı muhataptırlar.

O halde insanmlar, işlemiş oldukları amellere göre değerlendirilecektir. İster sahabe olsun, ister sahabe olmasın, herkes, işlemiş oldukları amellere göre sevap alacaklardır.

Ümmetin evvelkileri, gördükleri mucizelerle iman ettiler ve Resulullah (s.a.v)'in davetini "imanla" kabul ettiler. Sonrakiler ise, kendilerine gelen ayetlerle gaybî olarak iman ettiler ve kendiliklerinden "iyilikle" ittiba ettiler. Yine öncekiler, İslamı genişletmek ve tamamlamak için çalıştılar. Sonrakiler ise, imkanlarını, İslamı özetlemek ve yaymak için gayret sarfettiler. Bunların hepsi de, amellerinin fazileti hususunda eşittirler.

[23] Eslem: Bu kabile, Hz. Peygamber (s.a.v)'le barış anlaşması imzalamış ve bu anlaşmaya bağlı kalmıştı. Bu sebeple de Hz. Peygamber (s.a.v), onlara övgüde bulunmuştur.

Gıfâr: Bu kabile ise, Hicaz'da Mekke ile Medine arasında yaşardı. İslam öncesi tarihi hakkında yeterli bilgi yoktur. Gıfâr kabilesinden ilk müslüman olan zat, Ebu Zerr'dir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu iki kabileye dua etmesi, İslamiyeti, savaşsız bir şekilde kendi istekleriyle kabul ettikleri içindir.

Cahiliyye döneminde Gıfâr kabilesi, hacıları soymakla suçlanırdı. Hz. Peygamber (s.a.v), onlardan bu lekeyi silerek geçmiş suçlarının af olduğunu bildirmek istemiştir.

Bu iki kabile, diğer Arap kabilelerine nazaran kuvvet ve itibar yönüyle daha geri de olmalarına rağmen onlardan daha önce İslamı benimsemişler ve İslamı kabul etmede onları geçmişlerdir. Böylece İslam'ın şeref ve izzetine, onlardan önce bu iki kabile nail olmuştu.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Menakib 6; Müslim, Mesacid 307, 308, Fezailu's-sahabe 182-183 (2514), 184 (2515), 185 (2516), 186 (2517), 187 (2518); Dârimî, Siyer 79 (2527, 2528); Müsned: 5/175, 177

[24] Hz. Peygamber (s.a.v), Medine'ye geldiğinde Mescid-i Nebevi'yi yaptırırken, Mescidin bir kenarına da kendi evini yaptırmıştı. Bu nedenle de hadis, Mescid-i Nebevi'nin faziletini ifade etmekte, ancak mescidin bazı kısımlarının diğer yerlerine nazaran daha faziletli olduğunu belirtmektedir. Bu da, evi ile minberi arasında gelip gittiği yerdir.

Yukarıda da geçtiği üzere; bazı rivayetlerde, "kabr" ve "oda" kelimesi geçmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) vefat ettiğinde, evine, yani Hz. Aişe'nin odasına gömülmüştü. Bu nedenle de bazı alimler, burada geçen "kabr" kelimesiyle kastedilenin, "ev" olduğunu belirtmişlerdir.

[25] Buhârî, Rikâk 53, İ'tisam 16; Müslim, Hacc 500 (1390)

[26] Medine, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Mekke'den hicret ettiği yerin adıdır. Eski adı, "Yesrib" idi. Resulullah (s.a.v), "Yesrib" adını, ilk önce ayıplama ve kınama anlamına gelen "Taybe" ve "Tabe" diye değiştirdi. Daha sonra da Medine diye değiştirdi.

Mekke, Hz. İbrahim (a.s)'dan bu yana haram ilan edilmişti. Resulullah (s.v)'de Medine'yi haram ilan etmişti. Bir yerin haram ilan edilmesi; öncelikle ot, ağaç her çeşit bitkinin koparılıp kesilmesinin yasak edilmesi, yabanî hayvanlarının öldürülüp avlanmasının yasaklanması demektir. Kutsal beldeler için düşünülmüş olan bu tarihi uygulama, günümüzde, "Milli Park", "Yeşil Kuşak", "Yeşil Saha", Sit Alanı" gibi farklı düşüncelerle yaygın bir şekilde gündeme gelmiştir.

Haram yerlerin sınırları hususunda farklı ifadeler vardır. Hz. Peygamber (s.a.v), bu yasağın ciddiyetini ve önemini belirtmek için, onu ihlal edenlere karşı vicdani ve ameli olmak üzere gayet sert müeyyideler koymuştur. Haram bölgenin korunmasında, sadece kasti ihlallere ceza ve müeyyide konmakla kalmamış, hataen meydana gelebilecek ihlallere karşı da müeyyide getirilmiştir.

Mekke ve Medine'nin bitki örtüsünün kesilmekten ve hayvanlarının öldürülmekten yasaklanmasının sebebi; bu iki şehirde ve çevresinde bulunan canlı örtünün koruma altına alınmasıdır.

[27] Bunlardan bazıları şunlardır: Ebu Hureyre, Câbir, Abdullah ibn Zeyd, Asım ibn Ahvâl, Rafi' b. Hudeyc, Enes b. Mâlik, Ebu Saîd el-Hudrî, Hz. Ali, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Ka'b b. Mâlik

[28] Müslim, Âdâb 30; Tâhâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 4/194, 195 Nuğeyr, Ebu Umeyr'in oynadığı kuşun adıdır. Ebu Hanife, bu hadisi delil getirmek suretiyle Medine'nin haram olmadığına hükmetmiştir.

[29] Bazı alimlere göre; Resulullah (s.a.v), bu hadisle, Medine'ye ve Medinelilere olan sevgisini veya Medine'nin bir parçası sayılan Uhud dağına olan sevgisini ifade etmektedir.Dolayısıyla sevgi ve nefret gibi kavramların Uhud dağına hakikat olarak değil, ancak onun yakınında yaşayan Hz. Peygamber (s.a.v) ile sahabeye kinaye olmak üzere onları övdüğü ifade etmektedir.

Ayrıca dağı sevme olayı, gerçek olup Allah ona temyiz ve idrak vermiş, o da bu sayede bizi sevmektedir. Çünkü Kur'an'ın bir çok yerinde canlı-cansız varlıkların Allah'ı tesbih ettiği ve Sünnette

ise Resulullah (s.a.v)'in avucunda taşların tesbih etmesi, Mescitteki kuru hurma kütüğünün inlemesi gibi bir çok haller geçmektedir. Fiziki çevre ile insan arasında bir ilişki olduğu zaten bilinen bir gerçektir. Şu halde Uhud dağının, Resulullah (s.a.v)'e karşı sevgi beslemesi, yadırganmaması gerekn bir husustur.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Cihad 71, 74, Enbiyâ 8, 27, Da'vât 36, Et'ime 28, İ'tisam 16; Müslim, Hacc 503 (1392), 504 (1393); Tirmizî, Menakib (3918); Taberânî; Ebu Ya'lâ, Bezzâr

[30] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 238

[31] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 3160

[32] Hadis, müslümanların, cennette sevdikleriyle beraber olacaklarını bildirmektedir.

Müslüman bir kimse, bir kulu, Allah için ihlasla severse muhakkak Allah onları cennette biraraya getirecektir. Velev ki ameli, sevdiği zatın amelinden az olsun. Bunun sebebi o kimsenin, salih kimseleri, taat ve ibadetlerinden dolayı sevmesidir. Bu konuda niyet, temel olup amel de niyete bağlıdır. Bu nedenle Allah, fazlu kereminden salih kimselere verdiği sevaptan ona da verir. Aslında ikisi de cennette farklı tabakada olmalarına rağmen ikisinin de tavanı, Arş-ı A'zam'dır. Tıpkı koni biçimindeki bir dağın etrafında, birbiri içinde yada birbirinden yüksek biçimindeki dairelerin, birbirinin üstünde olması gibi. Bu sebeple ikis de ayrı ayrı olmalarına rağmen birlikte olabilir ve birbirine bakabilir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 161 (2639), 165 (2640, 2641); Tirmizî, Zühd 50 (2388); Ebu Dâvud, Edeb 122 (5126); Dârimî, Rikâk 71; Taberânî

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Tedlîsu'l-Atf:

Râvi bâzan: Haddesenâ fülan ve fülan diyerek iki ismi beraberce zikreder. Ama aslında ikinci râviden hadîs dinlememiştir. Buna tedlîsü'l-atf denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Tedlîsu'l-Atf:

Râvi bâzan: Haddesenâ fülan ve fülan diyerek iki ismi beraberce zikreder. Ama aslında ikinci râviden hadîs dinlememiştir. Buna tedlîsü'l-atf denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/119.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

212) Gece Namazının Fazileti

Bu bölümdeki 3 ayet ve 27 hadis-i şeriften gece teheccüd kılmanın peygamberimize emredildiğini, gerçek mü'minlerin yataklarından ayrılarak gece ibadet edip uykuyu azalttıklarını, Rasulullah'ın ayakları şişinceye kadar namaz kılıp şükreden bir kul olmayayım mı dediğini, gece ibadeti için aile fertlerinin uyandırılabileceğini, gece namazı kılmakla kişinin daha mükemmel olacağını ve bu ibadetin devamlı yapılması gerektiğini, sabaha kadar devamlı uyuyan kimsenin kulağına şeytanın işemiş olduğunu, uyuyan kimsenin boyun köküne şeytanın üç düğüm vurduğunu, gece uyanıp Allah'ı anarsa bir düğüm, abdest alırsa ikinci düğüm, namaz kılarsa üçüncü düğümün çözülüp sabaha dinç olarak çıkacağını, selamlaşmak, yemek yedirmek ve insanlar uyurken geceleri namaz kılmakla cennete selametle girileceğini, farz namazdan sonra en faziletli namazın gece namazı olduğunu, gece namazlarının ikişer rekat kılınacağını, gece namazlarında Rasulullah (s.a.v)'in elli ayet okuyacak kadar miktar secdede kaldığını, Rasulullah (s.a.v)'in ne Ramazan ne de başka zamanlarda gece namazını sekiz rekattan fazla kılmadığını, yine Rasulullah (s.a.v)'in gecenin ilk kısmında yatıp uyuduğunu, son kısmında da gece namazı kıldığını ve gece namazlarında çok uzun sure ve ayetler okuduğunu, bir rekatta bazan 660 ayete varan Kur'an'ın 104 sayfasını okuduğunu, ayakta durması uzun olan namazın daha faziletli olduğunu, Allah'ın en çok sevdiği namaz ve oruç modelinin Davut peygamberin tuttuğu oruç ve kıldığı namaz olduğunu, gecelerde de duaların kabul edileceği bir vakit olduğunu, gece namaz için kalkınca önce hafif 2 rekatlı kılınmasının gerektiğini, Rasulullah (s.a.v)'ın gece kılamadığı namaz yerine gündüz 12 rekat namaz kıldığını, gece yapılamayan ibadetin gündüz telafi edilebileceğini, aile bireylerinden karı kocanın birbirlerini gece namaza kaldırmalarının Allah'ın merhametine vesile olacağını ve Allah'ı çok anan kimseler olarak yazılacaklarını, uyuklar vaziyette namaz kılmamak ve Kuran okumamak gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Gecenin bir kısmında da uyanıp namaz kıl. Bu sadece sana mahsustur. Farz namazlardan fazla olarak kılınan bir namazdır. Bundan dolayı Rabbin Ahirette seni övgüye değer bir konuma yükseltir." (İsra: 17/79)
"Onlar yataklarından geceleri kalkarak, korku ve ümid içinde Rablerine yalvaranlardır ve kendilerine geçinmeleri için verdiğimiz rızıktan başkalarına harcayanlardır." (Secde: 32/16)
"O müminler geceleri pek az uyurlardı." (Zariyat: 51/17)

1162. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Bunun üzerine ona:
– Yâ Resûlallah! Senin geçmiş ve gelecek bütün hataların bağışlandığı halde niye böyle kendini yoruyorsun? dedim.
Bana cevâben:
– *"Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?"* buyurdu.[2]

1163. Mugîre İbni Şu`be'den bu hadisin benzeri rivayet edilmiştir.[3]

* Verilen tüm nimetlere bilhassa İman, İslam, sıhhat ve afiyet nimetlerine her an şükretmek ve gerekli ibadetlerde bulunmak vazifelerimiz cümlesindendir. (Feth: 48/2)'de belirtildiğine göre geçmiş ve gelecek günahları bağışlanan peygamberimiz bu ve benzeri nimetlere şükür için ayakları şişinceye kadar namaz kılıyordu. [4]

1164. Alî *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir gece Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Ali ile Fâtıma'nın kapısını çaldı ve onlara:
"Namaz kılmayacak mısınız?" buyurdu.[5]

* Burada sadece hadisin baş tarafı alınmıştır. Devamında Hz. Ali Allah bizi ölü gibi uyutakaldı demek istercesine Zümer: 39/42 ayetine göre itiraz etmek istedi ve peygamberimiz de Kehf: 18/54 ayetini okuyarak *"Ama insan tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür"* diyerek oradan ayrılmıştır. Taha: 20/132'de yakınlarına namazı emret buyurulmaktadır. Bu sebeble bizler de evde çoluk çocuğumuzu öncelikle farz namazlara sonra da nafileler için teşvik etmeli ve uyandırmalıyız. [6]

1165. Ömer İbnü'l–Hattâb'ın torunu Sâlim'in, babası Abdullah İbni Ömer'den rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Abdullah ne iyi adam! Keşke bir de gece namazı kılsa!" buyurdu.
Sâlim diyor ki:
O günden sonra Abdullah geceleri pek az uyurdu.[7]

* Rasûlullah (s.a.v) 1162. hadiste kızı ve damadını, bu hadiste de kayınbiraderinin gece namaz kılmasını teşvik etmiştir. [8]

1166. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Abdullah! Falan kimse gibi olma! Çünkü o gece ibadetine devam ederken artık kalkmaz oldu."[9]

* Her ibadet ve taat de olduğu gibi gece namazında da az da olsa devamlı olanı makbuldur. [10]

1167. İbni Mes`ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında, bütün gece sabaha kadar uyuyan bir adamdan söz edilince Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Öyleyse o adamın kulaklarına –veya kulağına– şeytan işemiştir."[11]

* Hadiste kişinin yatmazdan önce boş şeylerle, anlamsız işlerle zaman geçirmesinin kulak veya kalbini kirletmiş olacağından bahsedilmektedir. Çünkü bu tip kişiler Allah'tan gelen sözleri ve ezanı bile duymayacak kadar kulakları kirlenmiştir. Kafalarını ve kalblerini lehviyyat ve lağviyyat dediğimiz boş şeylerle dolduran bu kimseler müslümanlığın bir gereği olan namaza ve ibadetlere yaklaşamazlar. [12]

1168. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz uyuduğu zaman şeytan onun ense köküne üç düğüm atar. Her bir düğümü attığı yere, "Gecen uzun olsun, yat, uyu!" diye eliyle vurur. Şayet o kimse uyanarak Allah'ı anarsa, düğümlerden biri çözülür. Abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Bir de namaz kılarsa, şeytanın attığı bütün düğümler çözülür ve böylece neşeli ve huzurlu bir şekilde sabahlar. Allah'ı anmaz, abdest alıp namaz kılmazsa uyuşuk ve tembel bir halde sabahlar."[13]

* Bu hadiste ise şeytan yine gece ibadeti ve sabah namazına insanları uyandırmamak için Allah yolundan alıkoymak için telkinler yaptığını, yat, uyu diyerek Allah'a karşı yapacağı ibadetlerdeki azim ve iradesini felce uğratıp ve sabaha bitkin, yorgun, tembel bir şekilde çıkmasına sebep olduğunu bildiriyor. [14]

1169. Abdullah İbni Selâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Birbirinize selâm veriniz, yemek yediriniz, insanlar uyurken geceleyin namaz kılınız. Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz."[15]

* Nisa: 4/86 ve Nur: 24/61 sonunda belirtildiği üzere müslümanın yapması gereken en hayırlı amellerden biri de başka hadislerde de bildirildiğine göre tanıyıp tanımadığına selam verip, yedirip içirmektir. [16]

1170. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan muharremde tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en faziletli namaz da gece namazıdır."[17]

1171. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* söyle buyurdu:
"Gece namazları ikişer ikişer kılınır. Sabah namazı vaktinin girmesinden endişe ettiğin zaman bir rek'at daha kılarak vitri tamamla."[18]

1172. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* gece namazlarını ikişer rek'at kılar ve bir rek'at da vitir kılardı.[19]

* Bu iki hadis-i şerif bize vitir namazının son vaktinin sabah namazından öncesine kadar devam ettiğini bildirmektedir. (1133-1139 nolu hadislerde vitir namazı anlatılmıştı.)[20]

1173. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in günlerce oruç tutmadığı olurdu; öyleki artık o ay oruç tutmayacak zannederdik. Bazan da o kadar çok oruç tutardı ki, artık o ay orucu hiç bırakmayacak zannederdik. Onu gece namaz kılarken görmek istersen, mutlaka öyle görürdün. Uyurken görmek istersen öyle görürdün.[21]

* Hayatının hiçbir bölümünde aşırılık bulunmayan peygamberimiz (s.a.v.)'in farzlar dışında kendini zorladığı, kural haline getirdiği bir nafile ibadetinin olmadığı, ölçülü ve dengeli biçimde hayatı boyu nafile ibadetler yaptığını, kendisi üzerinde hakkı bulunan kimselere yani kendi öz canına, hanımına, çoluk çocuğuna haksızlık yapmaksızın nafile ibadetlere devam ettiğini öğreniyoruz. Yani sahabi onun dengesiz biçimde oruç tutup namaz kıldığını veya dengesiz bir şekilde yiyip içtiğini görmüş değillerdi. Gördükleri bu hadiste de açıklandığı şekilde orta yolu tutmuş vaziyette ve dengeli biçimdeydi. Aşırılıklara hayatında yer vermezdi.[22]

1174. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin on bir rek'at namaz kılardı. O namazın bazı rek'atlerinde, sizden birinizin elli âyet okuyacağı kadar bir zaman başını kaldırmadan secdede dururdu. Sabah namazının farzından önce iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip namaz kılınacağını haber verene kadar sağ yanı üzerinde yatardı.[23]
Gece namazlarında okuduğu ayetlerin fazlalığı, rüku ve secdelerdeki yaptığı tesbihatın uzun ve kısalığına göre Rasûlullah (s.a.v) gece namazları her gün aynı rekatla kılmaz. Bu sayı bazan 7-9-11 rekat şeklinde olurdu. Kişinin Rabbine en yakın olacağı secde mahallinde uzun süre kalan Peygamber (s.a.v.) bu konuda da bize en güzel örnek olmuştur.[24]

1175. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ne ramazanda ne başka zamanda gece on bir rek'attan fazla namaz kılmazdı. Önce dört rek'at kılardı ki, onların güzelliği ve uzunluğu anlatılacak gibi değildi! Sonra dört rek'at daha kılardı. Onların da güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma! Sonra üç rek'at daha kılardı. Ben:
– Yâ Resûlallah! Vitri kılmadan mı uyuyorsun? diye sordum. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
– *"Âişe! Benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz."*[25]

* Gözleri uyuyup kalbin uyumaması peygamberimize mahsus özelliklerdendir. Kendisine güvenen kimse gece namazını kıldıktan sonra vitri son vaktine geciktirmeli, biraz daha yatıp uyumalıdır. Uykusu ağır olup vitri kaçırma tehlikesi olursa gece namazının hemen arkasında kılmalıdır.[26]

1176. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* gecenin ilk kısmında yatıp uyur, son kısmında kalkarak namaz kılardı.[27]

* Yatsıdan hemen sonra yatıp gecenin sonunda da seher vaktinde gece ibadeti yapmak sıhhate daha uygundur. Rasûlullah (s.a.v) bu konuda da bize böyle örnek olmuştur.[28]

1177. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Bir gece Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber namaz kıldım. O kadar uzun süre ayakta kaldı ki, fena bir şey yapmayı düşündüm.
Biri ona:
– Ne düşündün? diye sorunca:
– Peygamber *aleyhisselâm*'ı yalnız bırakıp oturmayı düşündüm dedi.[29]

* Rasûlullah (s.a.v) farz namazlarda imam olacak kimselere cemaatin içinde hasta, yaşlı, özür sahibi kimselerin bulunabileceğini, bunun için de bunları gözeterek namazın kısa tutulması gerektiğini bildirmiş, hatta bir seferinde safların arkasından ağlayan bir çocuk sesi işitince çocuğun annesine sıkıntı vermemek için namazı çabucak bitirdiği de bir gerçektir. Ama nafile namazlarda kişi ezber bildiği sureler ve kendi gücüne göre istediği kadar namazlarının kıyam, rükû ve secdelerini uzatabileceğini de böylece Rasûlullah (s.a.v.) bize göstermiş oluyor. Kendisine böyle bir gece namazında uyan kimseleri engellememesinden dolayı nafile namazların da cemaatle kılınabileceği çıkarılmıştır.[30]

1178. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gece Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namazı kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ben içimden, yüz âyet okuyunca herhalde rükû eder dedim. O yüz âyetten sonra da okumaya devam etti. Ben yine içimden, bu sûre ile namazı bitirecek dedim. O yine devam etti. Ben bu sûre ile rükûa varır dedim, varmadı. Nisâ sûresine başladı; onu da okudu. Sonra Âl–i İmrân sûresine başladı, onu da okudu. Ağır ağır okuyor, tesbih âyeti gelince tesbih ediyor, dilek âyeti gelince dilekte bulunuyor, Allah'a sığınmaya dair âyet gelince Allah'a sığınıyordu. Sonra rükûa vardı. *"Sübhâne rabbiye'l–azîm" (Ben yüce Rabbimi ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim)* demeye başladı. Rükûu da aşağı yukarı kıyâmı kadar uzun oldu. Sonra *"Semiallâhü limen hamideh, rabbenâ leke'l–hamd (Allah, kendisine hamd edeni duyar, hamd yalnız sanadır ey Rabbimiz)"* dedi ve kalktı. Hemen hemen rükûuna yakın uzunca bir süre ayakta durdu. Sonra secdeye vardı ve *"Sübhâne rabbiye'l–a'lâ" (Ben ulu Rabbimi ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim)* dedi. Secdesini de aşağı yukarı kıyâmı kadar uzattı.[31]

* Bu hadis-i şerif bize Rasûlullah (s.a.v)'in nafile kıldığı namazların uzunluğunu anlatır. Şöyle ki bir rekatta okuduğu Bakara suresi, elimizdeki Kur'an'a göre 48 sahife ve 286 ayet, Nisa suresi 29,5 sahife ve 176 ayet, Al-i İmran suresi ise 26 sahife ve 200 ayetten oluşur. Yani toplam bir rekatta 104 sahife Kuran okuyup toplam 662 ayetle bir rekatı kılmış oluyor. Bu hadiste dikkatimizi çeken bir husus ta okurken önce Bakara suresinden başlayıp sonra sıra Al-i İmran olmasına rağmen atlayıp Nisa suresini okuyup sonra tekrar Al-i İmran'a dönmüş olmalarıdır. Yani tertib dediğimiz sıralamaya uymadıkları ve denk geldiği şekilde okudukları da bir gerçek olmuş oluyor.
İmam, cemaate namaz kıldırırken en zayıf ve yaşlı olanları gözeterek kıldırması gerekir. Fakat kişi nafile namaz kılarken serbesttir, istediği kadar uzun ayetler okuyabilir.[32]

1179. *Câbir radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Hangi namaz daha faziletlidir? diye sordular.
– *"Kıyâmı uzun olan"* cevabını verdi.[33]

* Burada da uzatılması istenen bölüm namazda Kur'an'ın okunduğu bölüm olan ayakta durma süresidir. Çünkü Kur'an okumayı uzatmak diğer rükû ve secdelerdeki tesbihatı uzatmaktan daha sevaplı ve faziletli olduğu bildirilmiştir.[34]

1180. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği namaz Dâvûd aleyhisselâm'ın namazı, Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği oruç da yine Dâvûd aleyhisselâm'ın orucudur. Dâvûd gecenin ilk yarısında uyur, üçte birinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı."[35]

* Rasûlullah (s.a.v.)'ın ibadetinden kendisininkini az gören ve devamlı oruç tutmaya niyetlenen, geceleri devamlı ibadetle karısını dahi ihmal edecek derecede kararlı olan bu sahabiyle yapılan sohbetin son bölümü budur. En çok namaz kılmak isteyen ve çok oruç tutmak isteyen bu Davud modelinden daha fazlasını yapmamalıdır. Çünkü Allah'a en sevimli olan model de budur.[36]

1181. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'i:*
"Geceleyin öyle bir zaman vardır ki, müslüman bir kimse o zamana rastlayıp Allah'dan dünya ve âhirete daair hayırlı bir şey dilerse, Allah ona dilediğini verir. Bu her gece böyledir" buyururken dinledim.[37]

* Cuma günü icabet saatı Kadir gecesi ve her gece olan bu gibi durumlar, Allah'ın biz kullarına lütfu ve merhameti dolayısıyladır. [38]

1182. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz geceleyin kalktığında, önce gayet hafif iki rek'at namaz kılsın."[39]

* Gece namazına bir nevi hazırlık gibi olan bu hafifçe kılınan iki rekatlık namazla uzun ve yorucu olabilecek şeylere hafif bir girişle başlamanın uygun olduğu öğretilmektedir. [40]

1183. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin kalktığında, namazına fazla uzatmadan kıldığı iki rek'atla başlardı.[41]

1184. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rahatsızlık gibi bir sebeple gece namazı kılamadığında, ertesi gün on iki rek'at namaz kılardı.[42]

* Önceden 156'da geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti. [43]

1185. Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse geceleri okuduğu zikir ve duasını okumadan veya tamamlayamadan uyur da, sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, gece okumuş gibi sevap kazanır."[44]

154'de geçmişti, geniş açıklama orada verilmişti.
* Alışkanlık haline getirilen ibadetler elde olmayan sebeplerden dolayı yapılamadığı takdirde ertesi günü telafi edilebileceği ve böylece de hiçbir kayba yol açmadığı bize bildirilmektedir. [45]

1186. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Geceleyin kalkıp namaz kılan, karısını da kaldıran, kalkmazsa yüzüne su serperek uyandıran kimseye Allah merhamet etsin. Aynı şekilde geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, uyanmazsa yüzüne su serperek uykusunu kaçıran kadına da Allah merhamet etsin."[46]

1187. Yine Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse geceleyin karısını uyandırır da beraberce veya her biri kendi başına iki rek'at namaz kılarlarsa, *Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar* arasına yazılırlar.[47]

* Karı-koca arasında hayat müşterektir diyoruz, bu birlikteliği ibadet ve taatlarda da göstermemiz gerektiğini bu iki hadis bize bildirmektedir. Ebedi saadeti ahiretteki dereceyi artırmak için de karı-koca birbirlerini teşvik etmeli ve yardımcı olmalılar. İnsan ve cin şeytanları nasıl ki müslümanları gece ibadetine kaldırmamak sabah namazını kıldırmamak için işbirliği yapıyorlarsa bizler de karı-koca olarak ana-baba evlat olarak birbirimizle yardımlaşıp tüm şeytani güçlere karşı ittifak kurmalıyız ki "Allah merhamet etsin" duasına hak kazanabilelim. Allah'a karşı yapılması gereken işlerde kadın-erkek arasında hiçbir fark yoktur, hepsi aynı emrolundukları şeyi yapmak durumundadır. (En'am: 6/14, 163, Araf: 7/143, Şuara: 26/51, Ankebut: 29/12 ayetlerinde olduğu gibi) [48]

1188. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz namaz kılarken uyuklayacak olursa, uykusu dağılana kadar yatsın. Çünkü uyuklayarak namaz kılarsa, Allah'tan bağışlanma dileyim derken belki de kendine beddua eder."[49]

* Zihni ve bedeni yorgunluktan dolayı uyku ağır basarsa bu durumda kişi yanlış ve eksik okuma ihtimali olduğundan sevap yerine günah kazanabilir. Herşeyde olduğu gibi, ibadetlerimizde de uyanık vaziyette ve çok dikkatli olmalıyız. [50]

1189. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz geceleyin namaz kılmak üzere kalkıp da Kur'an'dan ne okuduğunu bilmeyecek derecede dili dolaşırsa, yatıp uyusun."[51]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 342.
[2] Buhârî, Tefsîrû sûre (48), 2; Müslim, Münâfikîn 81. Diğer kaynaklar için bk. 1163 numaralı hadis.
98'de geçmişti
[3] Buhârî, Teheccüd 6, Rikâk 20; Müslim, Münâfikîn 79–80. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 187; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 17; İbni Mâce, İkâmet 200.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 343.
[5] Buhârî, Teheccüd 5, Tefsîru sûre (18), 1, İ`tisâm 18, Tevhîd 31; Müslim, Müsâfirîn 206.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 343.
[7] Buhârî, Teheccüd 2, 21, Fezâilü's–sahâbe, 19, Ta`bîr 25, 36; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 139, 140.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 343.
[9] Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Sıyâm 185. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 59; İbni Mâce, İkâmet 174.
155 ve 692'de geçmişti. 155'de gerekli açıklama verildi.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 343.
[11] Buhârî, Teheccüd 13, Bed'ü'l–halk 11; Müslim, Müsâfirîn 205. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 5.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 343.
[13] Buhari, Teheccüd 12, Müslim, Müsafirin 207.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 343.
[15] Tirmizî, Et`ime 45, Kıyâmet 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 174, Et`ime 1.
849'da geçmişti.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 344.
[17] Müslim, Sıyâm 202, 203. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 56; Tirmizî, Mevâkît 207; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 6.
1247'de tekrar gelecektir.
[18] Buhârî, Teheccüd 10, Salât 84; Müslim, Müsâfirîn 146, 147, 159. Ayrıca. bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 24; Tirmizî, Salât 206; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 26, 35, İbni Mâce, İkâmet 171.
[19] Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 157. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26; Tirmizî, Vitir 8.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 344.
[21] Buhârî, Teheccüd 11, Savm 52, 53. Ayrıca bk. Müslim, Savm 178–180; Ebû Dâvûd, Savm 59; Tirmizî, Savm 57; Nesâî, Sıyâm 34, 70; İbni Mâce, Sıyâm 30.
[22] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 344.
[23] Buhârî, Vitir 1, Teheccüd 3. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 41, Sehv 74; İbni Mâce, İkâmet 181.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 344.
[25] Buhârî, Teheccüd 16, Terâvih 1, Menâkıb 24; Müslim, Müsâfirîn 125. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26, Tirmizî, Mevâkît 208; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 36.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 345.
[27] Buhârî, Teheccüd 15, Müslim, Müsâfirîn 129. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 17, 30, İbni Mâce, İkâmet 182.
Benzeri için 816'ya bkz
[28] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 345.
[29] Buhârî, Teheccüd 9; Müslim, Müsâfirîn 204. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 200.

Bu hadis 103 numarada geçmişti.
[30] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 345.
[31] Müslim, Müsâfirîn 203.
Bu hadis önceden 102 numarada geçmişti.
[32] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 345.
[33] Müslim, Müsâfirîn 165. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvû 23; Tirmizî, Salât 168; Nesâî, Zekât 49; İbni Mâce, İkâmet 200.
[34] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 346.
[35] Buhârî, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, 38; Müslim, Sıyâm 189, 190. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 66; Nesâî, Sıyâm 69, 76–78, 80; İbni Mâce, Sıyâm 31.
[36] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 346.
[37] Müslim, Müsâfirîn 166, 167.
[38] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 346.
[39] Müslim, Müsâfirîn 198.
[40] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 346.
[41] Müslim, Müsâfirîn 197.
[42] Müslim, Müsâfirîn 140.
[43] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 346.
[44] Müslim, Müsâfirîn 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 19; Tirmizî, Cum'a 56; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 65; İbni Mâce, İkâmet 177.
[45] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 346.
[46] Ebû Dâvûd, Tatavvu 18, Vitir 13. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 5; İbni Mâce, İkâmet 175.
[47] Ebû Dâvûd, Tatavvu 18, Vitir 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 175.
[48] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 347.
[49] Buhârî, Vudû 53; Müslim, Müsâfirîn 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; Tirmizî, Mevâkît 146; Nesâî, Tahâret 116; İbni Mâce, İkâmet 184.
147'de geçmişti.
[50] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 347.
[51] Müslim, Müsâfirîn 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; İbni Mâce, İkâmet 184.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Tedlîsü's-Sükût:

Râvi, "Haddesena", "semi'tu" veya "haddesenî" dedikten sonra sükût eder ve bir miktar durduktan sonra bir isim söyler, mesela A'meş der. Aslında A'meş'den hadîs dinlememiştir, ama bu suretle dinlemiş zannını uyandırır. Buna da "tedlîsu's-Sükût" denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Hadis: Musa (a.s.)'nın ölüm meleği ile konuşması:

İtirazlar:

1. Bu hadiste İsrailiyat kokusu vardır.
2. Hadisin metninde tutarsızlıklar vardır. Örneğin Musa'nın ölümü istememesi.
3. Hadisin metni illetlidir.
4. Metin ne akide ve nede amelle ilgili bir rivayet değildir. Bunu red ve kabul fikri ihtilaflıdır.
5. Musa'nın meleğin gözünü kör etmesi makul değildir. Çünkü bu beşere gelen arizi bir durumdur. Melekler hakkında mümkün değildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Ebu Bekir'in İhtiyatı:

Sünnet'e atfedilen ehemmiyetin fiilî tezahürlerinden biri ihtiyattır. İhtiyatın başını da Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) çeker. Zehebî'nin kaydına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra halkı toplayarak: "Siz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan üzerinde ihtilafta bulunduğunuz hadisleri rivâyet ediyorsunuz. Halbuki sizden sonra gelecekler bunlar üzerine daha şiddetli ihtilaflara düşeceklerdir. Sizler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'dan rivâyette bulunmayın. Size bir şeyler soranlara: Sizinle bizim aramızda Allah'ın Kitabı vardır. Onun haram kıldıklarını haram, helâl kıldıklarını helâl bilin diye cevap verin" diyor. Nitekim, kendisine yaşlı bir kadın gelerek, büyükannenin (cedde) miras hakkını sorunca: "Senin için Allah'ın Kitabı'nda bir hüküm yok. Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) da bu hususta birşey söylediğini bilmiyorum" cevabını veriyor. Arkadan da cemaate: "Bu hususta bir şey işitmiş olan var mı?" diye soru tevcih eder. Mugîre (radıyallahu anh) kalkarak: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın büyükanneye altıda bir verdiğine şâhid oldum" der.
Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) verilen cevaba mutmain olmaz. "Buna şehâdet edecek biri var mı?" diyerek şâhid arar. Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) şehâdet edince, cedde için altıda bir hisseye hükmeder.
Zehebi, Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in sünnete kayıtsız şartsız bağlılığını te'yîden şu vak'ayı da kaydeder: Hz. Ebu Bekir, bir gün bir zâta hadîs rivâyet eder. Muhâtabı, yapılan rivâyetin açıklanmasını ister. Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in cevabı kısa ve kesin olur:- Hadîs, sana rivâyet ettiğim gibidir. Ben bilmediğim bir şeyi sana söylersem hangi arz beni kabul eder!"
Hadîslerin yazılması meseleleriyle ilgili bahiste genişçe temâs ettiğimiz üzere Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) hadîsleri yazmayı düşünmüş ve beşyüz kadar- hadîs yazmış, ancak "hata girmiş olabilir" endişesiyle yakmıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/43-44.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Nesâî'nin Sunen'i

Nesâî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- "es-Sünenu'l-Kübrâ" adlı eserini telif etti. Bu kitabına sahih ve illetli olan rivayetleri de aldı. Daha sonra bunu "es-Sünenu's-Suğrâ" diye bilinen kitabında ihtisar etti ve buna "el-Müctebâ" adını verdi. Bu kitapta kendisince sahih gördüğü hadisleri topladı. Nesâî'ye nisbet edilen hadis rivayetlerinde kastedilen bu kitaptır.
"el-Müctebâ" Sunenler arasında en az zayıf hadis ve en az cerh edilmiş ravi bulunan hadis kitabıdır. Mertebe itibariyle Buhârî ve Muslim'den hemen sonra gelir. O ravileri (ricali) bakımından Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Sunen'lerinden önce gelir. Çünkü bu eserin müellifi hadis ravileri hususunda sıkı bir tetkikte bulunmuştur. Hafiz İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- diyor ki: Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin hadislerini aldığı nice ravi vardır ki, Nesâî o ravinin hadisini almaktan uzak durmuştur. Hatta Buhârî ve Muslim'de hadisleri bulunan bir topluluğun hadislerini almaktan dahi kaçınmıştır.
Özetle Nesâî'nin "el-Müctebâ" adlı eserde kullandığı kıstaslar (şartları), Buhârî ve Muslim'den sonra en ağır şartlardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Tedlîsü's-Sükût:

Râvi, "Haddesena", "semi'tu" veya "haddesenî" dedikten sonra sükût eder ve bir miktar durduktan sonra bir isim söyler, mesela A'meş der. Aslında A'meş'den hadîs dinlememiştir, ama bu suretle dinlemiş zannını uyandırır. Buna da "tedlîsu's-Sükût" denmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

291) Yabancı Bir Kadınla Başbaşa Kalma Yasağı

Bu bölümdeki bir ayet ve üç hadis-i şeriften; yabancı kadınlarla başbaşa kalınabilecek ortamlardan mutlaka kaçınmak gerektiğini, onlarla yalnız başına kalmanın ölüm gibi dehşetli sonuçlar doğurabileceğini, müslümanın müslümana malı, canı ve namusunun da haram olduğunu öğreneceğiz. [1]

"... Peygamber hanımlarından bir şey isteyeceğiniz veya soracağınız zaman, perde arkasından isteyin ve sorun..." (Ahzap: 33/53)

1632. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
–*"(Yanında mahremi bulunmayan) Kadınların yanına girmekten sakının!"*
Bunun üzerine ensardan birisi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Kocanın erkek akrabası hakkında ne dersiniz? dedi.
– *"Onlarla halvet, ölüm demektir"* buyurdu.[2]

* Evli kardeşlerin askerlik ve yurt dışında çalışmak gibi uzun süre evden dışarıda kalması gibi durumlarda dikkat edilmediği takdirde büyük perişanlıklar yaşandığı bir gerçektir. "Herkes şeytan değildir ama hiç kimse de melek değildir" denilmiştir. [3]

1633. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz, yanında mahremi bulunmayan bir kadınla başbaşa kalmasın."[4]

1634. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cihada çıkan erkeklerin geride bıraktıkları hanımları, cihada çıkmayan erkeklere kendi anneleri gibi haramdır. Bunlardan bir erkek, mücâhidlerden birinin âilesine bakmayı üzerine alır da hiyânet ederse kıyamet günü bu adam durdurulur, o mücâhid bunun amelinden dilediğini alır." Büreyde diyor ki, sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize döndü ve *"Ne zannediyordunuz?"* buyurdu.[5]

* Dini ve cephe gerisindeki değerleri korumak için cepheye giden mücahidin geride bıraktığı aile efradı sefere iştirak etmeyen kişiler için kendi anne ve kardeşleri hükmündedir. Onlar dokunulmazlar kesimini oluştururlar. Hadisin sonunda *"Ne zannediyorsunuz?"* buyurmakla hıyanetin büyüklüğüne hem de cezanın büyüklüğüne işaret etmektedir. İslamın hedefi zina ve zinaya götürecek bütün yolları kapamak suretiyle toplumu cinsel ahlaksızlıklardan arındırmaktadır. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 479.
[2] Buhârî, Nikâh 111; Müslim, Selâm 20. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 16.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 479.
[4] Buhârî, Nikâh 111, Cihâd 140; Müslim, Hac 424. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 16, Fiten 7.
990'da geçmişti, gerekli açıklama orada verildi.
[5] Müslim, İmâret 139. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 11; Nesâî, Cihâd 47, 48.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 480.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedlisin Hükmü:

Tedlis, muhaddisler tarafından şiddetle tenkid edilmiştir. Ancak şiddetli tenkidlerin daha çok isnad tedlisi üzerinde toplandığını belirtmek gerekir. İslam alimlerinin ittifaka yakın büyük çoğunluğu isnadında tedlis olan hadislerin reddi gerektiği görüşündedir. İmam Şafii "Tedlis, yalanın kardeşidir" demiştir.
Tedlis çeşitlerinden biri olan ravinin hadis rivayet ettiği şeyhini herkesçe bilinen isim ve künyesiyle değil, bilinmeyen bir isim veya künye ile zikretmesinden ibaret şuyuh tedlisi, hadis alimlerine göre mekruhtur. Aslında bir ravi, şeyhini bilinmeyen bir isimle söylemekle onu cehaletu'r-ravi (ravinin bilinmeyişi) gibi tenkit konusu altına sokmaktadır; çünkü bir muhaddis tanınmış isimden başka isimle söylenen şeyhin kim olduğunu kestiremezse hadisini terkeder. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedlisin Hükmü:

Tedlis, muhaddisler tarafından şiddetle tenkid edilmiştir. Ancak şiddetli tenkidlerin daha çok isnad tedlisi üzerinde toplandığını belirtmek gerekir. İslam alimlerinin ittifaka yakın büyük çoğunluğu isnadında tedlis olan hadislerin reddi gerektiği görüşündedir. İmam Şafii "Tedlis, yalanın kardeşidir" demiştir.
Tedlis çeşitlerinden biri olan ravinin hadis rivayet ettiği şeyhini herkesçe bilinen isim ve künyesiyle değil, bilinmeyen bir isim veya künye ile zikretmesinden ibaret şuyuh tedlisi, hadis alimlerine göre mekruhtur. Aslında bir ravi, şeyhini bilinmeyen bir isimle söylemekle onu cehaletu'r-ravi (ravinin bilinmeyişi) gibi tenkit konusu altına sokmaktadır; çünkü bir muhaddis tanınmış isimden başka isimle söylenen şeyhin kim olduğunu kestiremezse hadisini terkeder. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

38) Ailede Din Eğitimi

"Ümmetine ve yakınlarına namazı emret. Kendin de o namaza sımsıkı sarıl veya namazı emretmede dirençli ve dayanıklı ol..." (20 Taha 132)
"Ey iman edenler, kendinizi ve çoluk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyun ki onun yakıtı insanlar ve tutuşturulmaya yarayan taşlar veya taştan yapılmış tüm putlardır..." (66 Tahrim 6)

300. *Ebû Hüreyre radıyallahu anh* şöyle dedi:
Hz. Ali'nin oğlu Hasan *radıyallahu anhümâ*, sadaka edilen hurmalardan birini alıp ağzına atmıştı.
Bunu gören Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kaka, kaka! At onu!. Bizim sadaka edilen şeyleri yemediğimizi bilmiyor musun?"* buyurdu.[1]

Bir rivayete göre şöyle buyurdu:
"Bize sadaka helâl değildir, bilmiyor musun?"[2]

* Ağaç yaşken eğilir atasözü uyarınca ailede din eğitimi daha küçük yaşlardan başlamalıdır demek isteyen peygamberimiz yeme içme konusunda evde bulundurulması yasak olan resim, heykel, köpek gibi şeylerin haramlığında yemek yerken besmele çekilerek başlanıp sağ eliyle ve önünden yenmesi gerektiğine kadar pek çok husus ve ahlaki kaideler daha küçük yaşta iken verilmeli ve öğretilmelidir. Büyüyünce öğrenir veya öğrensin demek suretiyle bu eğitim verilecek yaşta bu alışkanlıklar ve dini vecibeler öğretilmezse bunların yerini gazete ve TV den bozuk ve yanlış şeyler dolduracağından uygun olanı İslami eğitime küçük yaşta başlamaktır.
Hayatımızda doğruların yer almadığı zeminleri batıl ve hurafeler doldurmuştur. Her sünnetin eksikliği bir bidatı doğurduğu gibi. [3]

301. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üvey oğlu, Ebû Seleme Abdullah İbni Abdülesed'in öz oğlu Ebû Hafs Ömer'şöyle dedi:
Ben Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:
"Oğul, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!"
O günden sonra buyurduğu gibi yedim.[4]

302. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:
"Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobandır ve güttüğü sürüden sorumludur."[5]

* Toplum olarak en küçük birim olan aileden başlıyarak devlete kadar herkes çobandır ve idare etmekle sorumlu olduğu kişilerden sorumludur. Yani hiç kimse çobanlık konumundan dışarı çıkamaz. Az da olsa çok da olsa mutlaka idare ettiği bir grup vardır. Çocukların ve gençlerin eğitiminden ve bilgisizliklerinden dolayı kötü yollara düşmeleri ve kötülüklere bulaşmaları halinde toplumun her kesimi anne baba ve diğer sorumlular bu işin günahını yükleneceklerdir. Her müslüman bu sorumluluk bilinci altında hayatını sürdürmeli ve islami eğitim ve bilgilendirme işinde ihmal ve tavize hiç yer vermemelidir.[6]

303. Amr İbni Şuayb babası Şuayb'dan, o da dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anh*'den Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Çocuklarınıza yedi yaşındayken namaz kılmalarını söyleyiniz. On yaşına bastıkları hâlde kılmazlarsa kendilerini cezalandırınız yataklarını da ayırınız."[7]

* Namaz hususunda 20 Taha 132 ayeti daima gözönünde bulundurulmalı evde yediden yetmişe herkese namaz kılma emri uygulanmalıdır. Yine Tahrim: 66/6 ayeti de hiçbir zaman gözden ve gönülden uzak tutulmamalıdır. Namaz kılma konusunda kitabımızın 1078-1081 numaralı hadisleri de daima hatırlanmalı ve gözden uzak tutulmamalıdır.
Yataklarının ayrılması da cinsi sapmalara yol açabileceğinden peygamberimiz böyle bir problemi daha ortaya çıkmadan önlemek düşüncesiyle bu yasaklamayı getirmişti. Oda ve yatak imkanı olmazsa bile vücutlarının birbirine temasları önlenmiştir. [8]

304. Ebû Süreyye Sebre İbni Ma`bed el–Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretiniz. On yaşına bastığı hâlde kılmazsa, cezalandırınız."[9]

Ebû Dâvud'daki hadis şu meâldedir:
"Çocuk yedi yaşına girince, namaz kılmasını söyleyiniz."

---

[1] Buhârî, Zekât 60, Cihâd 188; Müslim, Zekât 161.
589'da benzeri gelecektir. Ehli Beyt'e sadakanın haramlığı bkz. 347
[2] Müslim, Zekât 161.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 114
[4] Buhârî, Et`ıme 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 8.
728 ve 740'da tekrar gelecektir.
[5] Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27.
285'de geçmişti, 653'de tekrar gelecektir.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 115
[7] Ebû Dâvûd, Salât 26.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 115
[9] Ebû Dâvûd, Salât 26; Tirmizî, Mevâkît 182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Ravideki Cerhi Gerektiren Hallere Göre Zayıf Hadis Çeşitleri:

Metain-i aşere denilen ravileri tenkid noktalarından birinin veya bir kaçının bulunması sebebiyle zayıf kabul edilen hadisler on çeşittir. Bunlar: Mevzu, Metruk, Münker, Muallel, Müdrec, Maklub, Muztarib, Şâz, Musahhaf, Muharref. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 136.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Ravideki Cerhi Gerektiren Hallere Göre Zayıf Hadis Çeşitleri:

Metain-i aşere denilen ravileri tenkid noktalarından birinin veya bir kaçının bulunması sebebiyle zayıf kabul edilen hadisler on çeşittir. Bunlar: Mevzu, Metruk, Münker, Muallel, Müdrec, Maklub, Muztarib, Şâz, Musahhaf, Muharref. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 136.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32: VELA VE BAĞıŞ BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø VELA HAKKı AZÂD EDEN KIMSEYE AITTIR

2125- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Berire'yi satın almak istemiş ve Berire'nin ailesi vela hakkının kendilerine ait olmasını istemişlerdi, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Vela hakkı satış bedelini ödeyen kimsenin veya azâd ederek hürriyet nimetine kavuşturan kimsenindir."** (Müslim, Itk: 2; Nesâî, Kasame: 8)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulamaları bu hadise göredir.

BÖLÜM: 2

Ø VELA HAKKıNı SATMAK VE BAĞıŞLAMAK YASAKTıR

2126- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Vela hakkının satılması ve bağışlanması yasaktır."** (Müslim, Itk: 2; Nesâî, Kasame: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Abdullah b. Dinar'ın, İbn Ömer'den rivâyetiyle bilmekteyiz bu rivâyette de Rasûlullah (s.a.v.) vela hakkını satma ve hibe etmeyi yasakladı.

Şu'be, Sûfyân es Sevrî ve Mâlik b. Enes bu hadisi Abdullah b. Dinar'dan rivâyet etmişlerdir. Şu'be'den şöyle dediği rivâyet ediliyor: **"Abdullah b. Dinar bu hadisi rivâyet ederken kalkıp alnından öpmeye izin vermesini candan diledim."** Yahya b. Selîm aynı hadisi Ubeydullah b. Ömer'den Nafi'den, İbn Ömer'den rivâyet etmektedir. Oysa bu rivâyet VehÎm'den ibarettir. Yahya b. Süleym burada yanılmıştır. Sahih olan rivâyet Ubeydullah b. Ömer'den böylece rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Abdullah b. Dinar bu hadiste tek kalmıştır.

BÖLÜM: 3

Ø BABASıNDAN BAŞKASıNA BABA DIYEN, EFENDISINDEN BAŞKASıNA EFENDIM DIYEN KIMSE

2127- İbrahim et Teymî (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali (r.a.) bize birgün hutbe vererek şöyle dedi: Yanımızda Allah'ın kitabından ve içinde deve yaşlarından ve birtakım yaralamalara ait hükümleri içeren şu sahifeden başka biz ehli beyt'e mahsus okuduğumuz bir belge olduğunu iddia edenler muhakkak ki yalancıdırlar, diyerek hutbesini şöyle devam ettirdi: Medîne Ayr dağı ile Sevr dağı arasına kadar Harem sayılır; Kim burada bir bidat ortaya çıkarır veya bir bidata kucak açarsa Allah'ın, Meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gününde Allah o kimsenin ne tevbesini ne de fidyesini veya o kimsenin farz ve nafile ibadetlerini kabul etmeyecektir. Kim babasından başkasına babası olduğunu iddia eder veya bir köle efendisinden başka birini kendi efendisi kabul ederse Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti bu kimseler üzerine olup Allah bu kimselerin de ne farz nede nafilelerini kabul etmeyecek veya bunlardan tevbe ve fidye de kabul edilmeyecektir. Müslümanların zimmeti yani taahhüt edip koruması altına aldığı konudaki garantisi birdir. En aşağı durumda olanları dahi aynı durumdadır." (Müslim, Itk: 4)

Tirmizî: Bazıları A'meş'den, İbrahim et Teymî'den, Harîs b. Süveyd'den ve Ali'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Değişik şekillerde yine Ali'den rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø BIR BABA ÇOCUĞUNUN KENDISINDEN OLMADıĞıNı IDDIA EDEBILIR MI?

2128- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fezare kabilesinden bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek şöyle dedi: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Karım kendisi beyaz renkli olmasına rağmen siyah bir çocuk doğurdu nedendir bu?"** Rasûlullah (s.a.v.), O adama **"Develerin var mı?"** dedi. Adam: **"Evet"** dedi. **"Renkleri nasıldır"** dedi. Adam **"kızıl"** dedi. Peygamber (s.a.v.): **"İçersinde boz develer var mı?"** dedi. Adam **"Evet içinde boz develer var"** dedi. Peygamber (s.a.v.): **"Bu boz renk onlara nereden geldi?"** Buyurdu. Adam: **"Belki onlara çeken bir damar vardır"** dedi. Peygamber (s.a.v.): **"İşte bu siyah renkli oğlunda da siyaha çeken bir damar vardır"** buyurdular. (Nesâî, Talak: 46)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø ŞEKIL YÖNÜNDEN DE NESEB TESBITI MÜMKÜN MÜDÜR?

2129- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, bir gün; Rasûlullah (s.a.v.), Âişe'nin yanına sevinçli olarak girdi yüzü parıl parıl parlamaktaydı ve Âişe'ye şöyle dedi: **"Duymadın mı? Mücezziz isimli kimse âni bir bakışla aynı renklerde olan Zeyd b. Harîse ile Üsâme b. Zeyd'in ayaklarına bakarak bu ayaklar birbirlerindendir, yani bunlar baba oğuldur demişti."** (Nesâî, Talak: 51)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn Uyeyne bu hadisi Zührî'den, Urve'den, Âişe'den şu ilave ile rivâyet etmiştir: **"Haberin yok mu? Duymadın mı? Mücezziz, Hârise'nin oğlu Zeyd ile, Zeyd'in oğlu Üsâme'ye uğramıştı, başlarını örtmüşler ayakları açıkta kalmıştı bu ayakları görünce bu ayaklar birbirindendir"** demişti.

Saîd b. Abdurrahman ve pek çok kimse bu hadisi Sûfyân b. Uyeyne'den, Zührî'den, Urve'den ve Âişe'den rivâyet etmişlerdir.

Bu hadis hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları bu hadisi delil alarak şekil bilgisi bilen kimselerin kararlarına itibar edileceğini söylerler.

BÖLÜM: 6

Ø HEDIYELEŞMEK TAVSIYE VE TEŞVIK EDILMEKTEDIR

2130- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Karşılıklı hediyeleşin, çünkü hediye kalpten kini giderir. Bir komşu kadın; komşusu olan kadına koyun paçasından bir parça bile olsa hediye olarak vermeyi küçük görmesin."** (Buhârî, Hibe: 5)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Ebû Ma'şer'in ismi Beni Haşim'in azâdlısı Necîh'tir. Bazı hadis bilginleri hafızası yönünden bu kimseyi tenkid etmişlerdir.

BÖLÜM: 7

Ø BAĞıŞTAN GERI DÖNENIN DURUMU

2131- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir bağış yapıp ta sonra bağışından dönen kimse doyuncaya kadar yiyip sonra kusan ve sonra kustuğuna dönüp onu yiyen köpek gibidir."** (Müslim, Hıbât: 2)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

2132- İbn Ömer ve İbn Abbâs (r.anhûma)'dan merfu olarak rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimsenin bağışta bulunup bağışından dönmesi caiz değildir. Ancak baba çocuğuna verdiği bağıştan dönebilir. Bağış yapıp ta sonra bağışından dönen kimse doyuncaya kadar yiyip kusan sonra dönüp kustuğunu yiyen köpeğe benzer."** (Müslim, Hıbât: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şâfii diyor ki: Bağış yapanın bağışından dönmesi caiz olmayıp ancak baba çocuğuna yaptığı bağıştan dönebilir. Şâfii bu görüşüne bu hadisi delil olarak göstermektedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Mevzu Hadis:

Rasulullah adına yalan uydurmak (kizb) ile cerhedilmiş ravinin rivayetine denir. Bu, aslında hadis değildir. Ona, Hadis diye uydurulmuş söz demek daha doğrudur. Buna hadis denmesi, onu uyduranların zannı ve iddiasına göredir. Bu konu, fevkalade önem arzettiği için, zayıf hadis çeşitlerinin sonunda ayrıca geniş olarak işleyeceğiz. Bu sebeple burada bu kadarla yetiniyoruz.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Mevzu Hadis:

Rasulullah adına yalan uydurmak (kizb) ile cerhedilmiş ravinin rivayetine denir. Bu, aslında hadis değildir. Ona, Hadis diye uydurulmuş söz demek daha doğrudur. Buna hadis denmesi, onu uyduranların zannı ve iddiasına göredir. Bu konu, fevkalade önem arzettiği için, zayıf hadis çeşitlerinin sonunda ayrıca geniş olarak işleyeceğiz. Bu sebeple burada bu kadarla yetiniyoruz.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Nesâî'nin Sunen'i

Nesâî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- "es-Sünenu'l-Kübrâ" adlı eserini telif etti. Bu kitabına sahih ve illetli olan rivayetleri de aldı. Daha sonra bunu "es-Sünenu's-Suğrâ" diye bilinen kitabında ihtisar etti ve buna "el-Müctebâ" adını verdi. Bu kitapta kendisince sahih gördüğü hadisleri topladı. Nesâî'ye nisbet edilen hadis rivayetlerinde kastedilen bu kitaptır.
"el-Müctebâ" Sunenler arasında en az zayıf hadis ve en az cerh edilmiş ravi bulunan hadis kitabıdır. Mertebe itibariyle Buhârî ve Muslim'den hemen sonra gelir. O ravileri (ricali) bakımından Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Sunen'lerinden önce gelir. Çünkü bu eserin müellifi hadis ravileri hususunda sıkı bir tetkikte bulunmuştur. Hafiz İbn Hacer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- diyor ki: Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin hadislerini aldığı nice ravi vardır ki, Nesâî o ravinin hadisini almaktan uzak durmuştur. Hatta Buhârî ve Muslim'de hadisleri bulunan bir topluluğun hadislerini almaktan dahi kaçınmıştır.
Özetle Nesâî'nin "el-Müctebâ" adlı eserde kullandığı kıstaslar (şartları), Buhârî ve Muslim'den sonra en ağır şartlardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Metruk-Matruh Hadîs:

Vazgeçilmiş, terkedilmiş, kullanılmaz, yalancılıkla itham edilen râvilerin bilinen kurallara muhalif olarak rivayet ettikleri ve bu rivayetlerinde münferid (yalnız) kaldıkları hadis. Râvinin hadiste yalanı görülmemiş olsa bile, diğer konuşmalarında yalancılıkla tanınan, fasıklığı açık olan veya vehim ve gaflet sahibi bir kimse olması, rivayet ettiği hadisin metruk sayılması için yeterlidir.[1]
Şedîdü'z-za'f denen ittihâm bi'l-kizb, fuhş-i galat (kesretu'l galat, fartu'l-gatlet), gulâtu-ş-şîa ve hatta fisk gibi bir sebeple mecrûh olan râvinin tek başına rivâyet ettiği hadîse metrûk denir. İbnu Hacer: "Sadece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan ithamı değil, insanlarla konuşmasında yalan söylemesi de râvinin terki için yeterli bir sebeptir" der. [2]
Metruk hadise Matruh hadis de denir.[3]
İbni Hacer, metruk hadisi, cerh sebeplerinde ikinci sırada zikreder.[4] Suyütî, hadisinde muhalefeti bulunmayıp sadece kizb ile itham olunan, galatı, gaflet ve fıskıyla tanınan râvinin rivayet ettiği hadise metruk demektedir. İbn Hacer'in ise sadece kizb ile itham edilip teferrud eden raviyi metrûk saydığı[5] göz önünde bulundurulursa, İbn Hacer'in münker'in içerisinde değerlendirdiği hadisleri Suyutî'nin metruk hadislerden kabul ettiği anlaşılmaktadır.
Münekkidlerin, ravilerin cerhinde kullandıkları "metrukül-hadis" tabiri, hadisi terkedilen râvileri belirtmek için kullanılır. Bu tabir, yalan hadis uyduranlardan bir derece sonra gelir ve "muttehemun bil-kizb" ile aynı seviyede değerlendirilir.[6]
Metruk hadise misal olarak, Sadaka b. Musa ed-Dakîk'in; senediyle merfu olarak rivayet ettiği; *"Ne bir hilekâr ne bir cimri ve ne de eli altında bulundurduklarına kötü muamele yapan hiçbir kimse Cennet'e giremeyecektir"* hadisi gösterilir. Çünkü bu hadisi bu tarik ile Sadaka'dan başkası rivâyet etmemiştir. Ayrıca hem sadaka hem de şeyhi Ferkad b. Yakub, Za'f ile itham edilmiş kimselerdirler.[7]
Metruk hadislerin, rivayeti makbul olan ravilerin rivayetleriyle bir ilgisi yoktur; yani onlara benzer veya aykırı olmak gibi bir durum söz konusu değildir.[8]

---

[1] İbn Ali et-Tehanevî, Keşşâfu Istılahâti'l-Funûn, İstanbul 1984, I, 169; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, I74.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/128.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 137.
[4] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetül-Fiker Şerhi, İstanbul 1306, 44-45.
[5] a.g.e., aynı yer.
[6] Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 221.
[7] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddimesi: 126; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/167.
[8] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Metruk-Matruh Hadîs:

Vazgeçilmiş, terkedilmiş, kullanılmaz, yalancılıkla itham edilen râvilerin bilinen kurallara muhalif olarak rivayet ettikleri ve bu rivayetlerinde münferid (yalnız) kaldıkları hadis. Râvinin hadiste yalanı görülmemiş olsa bile, diğer konuşmalarında yalancılıkla tanınan, fasıklığı açık olan veya vehim ve gaflet sahibi bir kimse olması, rivayet ettiği hadisin metruk sayılması için yeterlidir.[1]
Şedîdü'z-za'f denen ittihâm bi'l-kizb, fuhş-i galat (kesretu'l galat, fartu'l-gatlet), gulâtu-ş-şîa ve hatta fisk gibi bir sebeple mecrûh olan râvinin tek başına rivâyet ettiği hadîse metrûk denir. İbnu Hacer: "Sadece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan ithamı değil, insanlarla konuşmasında yalan söylemesi de râvinin terki için yeterli bir sebeptir" der. [2]
Metruk hadise Matruh hadis de denir.[3]
İbni Hacer, metruk hadisi, cerh sebeplerinde ikinci sırada zikreder.[4] Suyütî, hadisinde muhalefeti bulunmayıp sadece kizb ile itham olunan, galatı, gaflet ve fiskıyla tanınan râvinin rivayet ettiği hadise metruk demektedir. İbn Hacer'in ise sadece kizb ile itham edilip teferrud eden raviyi metrûk saydığı[5] göz önünde bulundurulursa, İbn Hacer'in münker'in içerisinde değerlendirdiği hadisleri Suyutî'nin metruk hadislerden kabul ettiği anlaşılmaktadır.
Münekkidlerin, ravilerin cerhinde kullandıkları "metrukül-hadis" tabiri, hadisi terkedilen râvileri belirtmek için kullanılır. Bu tabir, yalan hadis uyduranlardan bir derece sonra gelir ve "muttehemun bil-kizb" ile aynı seviyede değerlendirilir.[6]
Metruk hadise misal olarak, Sadaka b. Musa ed-Dakîk'in; senediyle merfu olarak rivayet ettiği; *"Ne bir hilekâr ne bir cimri ve ne de eli altında bulundurduklarına kötü muamele yapan hiçbir kimse Cennet'e giremeyecektir"* hadisi gösterilir. Çünkü bu hadisi bu tarik ile Sadaka'dan başkası rivâyet etmemiştir. Ayrıca hem sadaka hem de şeyhi Ferkad b. Yakub, Za'f ile itham edilmiş kimselerdirler.[7]
Metruk hadislerin, rivayeti makbul olan ravilerin rivayetleriyle bir ilgisi yoktur; yani onlara benzer veya aykırı olmak gibi bir durum söz konusu değildir.[8]

---

[1] İbn Ali et-Tehanevî, Keşşâfu Istılahâti'l-Funûn, İstanbul 1984, I, 169; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, I74.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/128.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 137.
[4] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetül-Fiker Şerhi, İstanbul 1306, 44-45.
[5] a.g.e., aynı yer.
[6] Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 221.
[7] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mukaddimesi: 126; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/167.
[8] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 15.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şeyhleri ve Öğrencileri

İbni Recep başarılı bir ilim halkasıyla farklıydı, şeyhlerinden (hocalarından) etkilendi ve öğrencilerini etkiledi, asrının alimlerinden öğrendi ve öğrendiğini öğrencilerine öğretti, o sadece alıcı ve nakledici değildi, o yenileyici ve ilme yeni bilgiler katan biriydi. O ilmi rivayet ve dirayetle meşhur güvenilir hocalardan almaya çok hırslıydı. İbni Hacer (ed-Dürer'ül-Kamine) adlı eserinden onun tercümesi hakkında şöyle dedi:
"Şeyhleri çok oldu, ve kendi nefsi için faydalı olan şeyhler çıkardı."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZ İKİNCİ HADİS

ZARAR VERMEK VE ZARAR GÖRMEK YOKTUR:

Ebu Sait Sad bin Malik bin Sinan el-Hudri (r.a.)'dan , Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Zarar vermekte zarar görmekte yoktur" hadis hasendir bunu ibni Mace Darekutni ve başkaları müsnet olarak rivayet etti Malik Muvatta'da mürsel olarak Amr bin Yahya'dan o da babasından o da Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Zarar vermek ve zarar görmek yoktur, kim zarar verirse Allah da ona zarar verir, kim zorluk verirse Allah da ona zorluk verir." Hakim dedi ki:Müslim'in şartı üzere sahihul isnattır.
S:117 Beyhaki dedi ki: Osman bin Deraverdi bununla teferrüd etti (yalnız kaldı)1 Malik Muvatta da Amr bin Yahya'dan tahric etti, o da babsından mürsel olarak rivayet etti. İbni Abdil Ber dedi ki:2 Bu hadisin mürselliği hususunda Malik hakkında ihtilaf edilmedi, dedi ki: Sahih bir vecihle müsned değildir, sonra Abdul Melik bin Muazen Nusaybi rivayetinden tahric etti, o da Deraverdi'den mevsul olarak rivayet etti, imam Ahmed Deraverdi'nin kendi ezberinden rivayet ettiğini zayıf sayıyordu ve o rivayete önem vermiyordu, Malik'in sözünün onun sözünden önde tutulmasında şüphhe etmedi. Hafiz Halid bin Sad el-Endelüsi dedi ki: "Zarar verme ve zarar görme yoktur" hadisi müsned olarak sahih değildir.
İbni Mace ise Fudayl bin Süleyman rivayetinden tahric etti dedi ki:Bize Musa bin Ukbe anlattı, dedi ki: Bize İshak bin Yahya bin el-Velid Ubade bin Samit'ten rivayetle anlattı:Rasulullah (s.a.v.) zarar verme zarar görme olmayacağına hükmetti, bu sahife cümlesidir bu şekilde rivayet ediliyor, bu munkatıdır (kopuktur) kitaptan alınmıştır, bunu ibnul Medini, Ebu Züra ve başkaları söyledi. İshak bin Yahya'ya, Ebu Talha denildi, o zayıftır, Ubade'den işitmemiştir, bunu Ebu Zür'a, ibni Ebi Hatim3 Darekutni bir yerde dedi, denildi ki:İshak bin Yahya bin el Velid Ubade'den rivayet etti, yine Ubade'den işitmedi bunu yine Darekutni5 söyledi, ibni Adiy bunu zayıflar kitabında zikretti ve dedi ki:Hadislerinin geneli gayrı mahfuzdur, denildi ki:Musa bin Ukbe ondan işitmemiştir, ancak bu hadisleri ondan rivayetle Ebu Ayyaş el-Esedi'den rivayet etti, Ebu Ayyaş bilinmiyor. Yine ibni Mace başka bir vecihle Cabir el-Cufi'den tahric etti, o da İkrime'den o da ibni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti:Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:"Zarar verme ve zarar görme yoktur."Cabir el Cufi'yi çoğunluk zayıf saydı.

(1) Hadis hasendir, imam Malik Muvatta'da mürsel olarak tahric etti. (Tenvirul Havalik: 2/218) ?afii ondan rivayet etti, o sekiz sahabeden rivayet etti onlar hadisini Hakim, Beyhaki ve Darekutni'nin tahric ettiği Ebu Saidi Hudri, ibni Mace'nin Sünen'inde tahric ettiği Ubade bin Samit, fakat munkatıdır, Ahmed'in Müsned'de, ibni Mace ve Abdurrezzak'ın Musannef'de tahric ettiği ibni Abbas, Taberani Mucem'inde ve Darekutni'de yine ibni Abbas'tan tahric etti. Ebu Hureyre'den merfu olarak Darekutni tahric etti senedinde Ebu Bekir bin Ayyaş var onda ihtilaf edildi. Ebu Lübabe'den mürsel olarak Ebu Davud tahric etti, Salebe bin Malik'ten Taberani muceminde tahric etti. Taberani Evsat'ta Cabir'den; "İslam'da zarar vermek ve zarar görme yoktur" şeklinde tahric etti senedinde ibni İshak var, sikadır (güvenilir) fakat müdellistir. Ayşe'den Taberani Evsat'ta ve Darekutni tahric etti, senedinde Semr bin Ahmed bin Rüşdin var, ibni Adiy dedi ki: Onu yalanladılar. Ebu Davud mürsel olarak Vasi' bin Hibban'dan tahric etti, tariklerinin toplamı bazısı bazısını kuvvetlendiriyor. (Nasburraye: 4/384-386, Mecmau'z Zevaid: 4/110, Camiu'l Usul: 7/412, s:117.

(1) Teferrüd etmedi bilakis ibni't Türkmani'nin dediği gibi Abdul Melik bin Muaz en-Nusaybi mütabaat etti, yine ibni Abdil Ber"Temhid" kitabında tahric etti.
(2) Temhid'de (Nasburraye: 4/385.
(3)Cerh vetta'dil'de: 2/237.
(4) Sünen'de: 4/202.
(5) Sünen'de: 3/176 Kamil: 1/333.
Darekutni bunu İbrahim bin İsmail rivayetinden tahric etti, o da Davud bin el-Husayn'dan, o da İkrime'den, o da İbrahim'den rivayet etti, İbrahim'i cemaat zayıf gördü Davud'un İkrime'den rivayetleri münkerdir. Darekutni Vakidi'den tahric etti, Vakidi dedi ki: Bize Harice bin Abdullah bin Süleyman bin Zeyd bin Sabit Ebi'rrical'den rivayetle anlattı, o da Amra'dan, o da Ayşe'den o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Zarar verme ve zarar görme yoktur." Vakidi metruktür, onun şeyhinin zayıf kılınması hususunda ihtilaf edildi.
Yine Taberani zayıf iki vecihle Kasım'dan tahric etti, o da Ayşe'den rivayet etti. Yine Taberani Muhammed bin Seleme rivayetinden tahric etti, o da İshak bin Muhammed bin Yahya bin Hibban'dan, o da amcası Vasi' bin Hibban'dan, o da Cabir'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "İslam'da zarar verme ve zarar görme yoktur."Bu yakın bir isnattır garibtir fakat Ebu Davud Merasil'de (mürsellerde)1 tahric etti. Abdurrahman bin Mağra'dan tahric etti, o da İshak bin Muhammed bin Yahya bin Hibban'dan o da amcası Vasi'den mürsel olarak rivayet etti bu daha sahihtir.
Darekutni2 Ebu Bekir bin Ayyaş rivayetinden şöyle deddiğini tahric etti: İbni Ata'dan, onun da babasından, onun da Ebu Hureyre (r.a.)'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu görüşündeyim: "Zarar ve zaruret yoktur, sizden biriniz kardeşini duvarının üzerine tahtasını koymaktan engellemesin" bu isnatta şüphe vardır ibni Ata Yakub'tur, o zayıfır, Kesir bin Abdullah bin Amr bin Avf el-Müzeni babasından o da dedesinden Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Zarar verme ve zarar görme yoktur."İbni Abdil Ber dedi ki:İsnadı sahih değildir. Derim ki: Tirmizi bu Kesir'in hadisini doğruluyor, Buhari hadisinin bazısında diyor ki: Babta en sahih hadis hadistir, hadisisini İbrahim bin Münzir el-Hizami hasen gördü ve dedi ki:Bu ibnul Müseyyeb'in mürsellerinin en hayılısıdır, aynı şekilde ibni Ebi Asım'da hasen gördü, başkaları onun hadisini terketti, imam Ahmed onlardandır, bu babta hadis tariklerinin zikrinde hazırladığımız budur, şeyh rahimehullah bazı tarikleri bazılarıyla kuvvetleniyor, dedi, dediği gibidir.
Beyhaki Kesir bin Abdullah el-Müzeni'nin hadislerinin bazısı hakkında dedi ki:İçerisinde zayıflık bulunan başka senetlere katılırsa kuvvetlenir. S:119 ?afii1 mürsel hakkında dedi ki: Başka bir vecihle müsned olursa veya ilmi ilk mürsel rivayet etmeyen birisinden rivayetle mürsel yaparsa kabul edilir. Cüzecani dedi ki: Eğer müsned hadis rivayetleriyle ikna olunmayan bir adamdansa imtihan ehli yanında kabul edilmiş mürsel tariklerlede rükünlerini sağlamlaştırmışsa kullanılır ve onunla yetinilir, bu da kendisinden daha kuvvetli bir müsnedle çatışmadığı zaman böyledir. İmam Ahmed bu hadisle delil getirip dedi ki: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Zarar verme ve zarar görme yoktur."Ebu Amr bin Salah dedi ki:Bu hadisi Darekutni birçok vecihle müsnet olarak rivayet etti, toplamı hadisi kuvvetlendirip hasen kılıyor, cumhuru ehli ilim onu kabul edip onunla delil getirdi. Ebu Davud dedi ki: Fıkhın üzerinde döndüğü hadislerdendir, zayıf olmadığı hissini veriyor, Allah en iyiyi bilir. Yine mana olarak Ebu Sırma Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Kim zarar verirse Allah'da ona zarar verir, kim meşakkat verirse Allah'da ona meşakkat verir." Bunu Ebu Davud, Tirmizi ve ibni Mace tahric etti, Tirmizi dedi ki: Hasen garibtir.2
Tirmizi3 senedinde zayıflık bulunan bir isnatla Ebu Bekir Sıddık'tan (r.a.) Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ettiğini tahric etti:"Mümine zarar veren veya ona hile yapan mel'undur." "La darara vela dırar" bu hemzesiz sahih rivayettir. "Idrar" hemzeli olarakta rivayet edildi, bu ibni Mace ve Darekutni'nin bazı rivayetlerinde vaki oldu, hatta Muvatta'nın bazı nüshalarında da vardır, bazıları bu rivayeti sabit buldu ve dedi ki:"Darra ve edarra" bir manadadır, başkaları itiraz ettiler ve dedi ki: Sahih değildir, iki lafız arasında fark olup olmadığı hususunda ihtilaf ettiler yani darar ve dırar kelimesi arasında, bazısı kesin bir şekilde ikisi de bir manadadır, meşhur olan ikisi arasında fark vardır dediler. Sonra denildi ki:Darar, isimdir, Dırar fiildir, manası: Zararın kendisi şeriatta yoktur, haksız yere zarar vermekte böyledir.

(1)Mürsellerde zikretti: 407.
(2) Sünen: 4/228. S:119.
(1)Bunu Risale kitabında zikretti S:462 ve sonrası fıkra: 1265-1277, büyük tabiinlerin mürsellerinden bahsetti, sonra büyük tabiinlerden sonrası hakkında konuştu.
(2)Ebu Sırma bin Kays el-Ensari'den (Malik bin Kays) hasen bir hadistir, Ahmed Müsned'inde, Tirmizi, Ebu Davud, Nesai, ibni Mace Beyhaki, Taberani Kebir'de, Dulabi künyelerde tahric etti. (Camiu'l Usul: 7/412, 12/330, Camiu's Sağir).
(3) Kütübü sitte arasında yalnız kaldı dias rakamlamasıyla rakam: 1942) ve dedi ki:Bu hadis garibtir, yine Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 3/49, Hatib Tarihi Bağdad'da tahric etti. Denildi ki:Darar:Kendisinin fayda göreceği bir şeyle başkasına zarar gelmesidir, Dırar:Kendisine faydası olmadan başkasına zarar vermesidir, kendisine zarar vermeyen bir şeyi engellemek gibi, bu görüşü bir gurup tercih etti, ibni Abdil Ber ve ibni's Salah bunlardandır. Denildi ki:Darar:Kendisine zarar vermeyene zarar vermektir. Dırar:Kendisine zarar verene caiz olmayan bir şekilde zarar vermektir, her halukarda Peygamber (s.a.v.) haksız yere zararı nefyetti.
Haklı yere birisine zarar vermek, ya Allah'ın hududunu aştığından dolayı suçu miktarınca cezalandırılması veya başkasına zulmettiği mazlumunda adaletli bir şekilde karşılığını talep ettiği vaziyette zalime zarar vermek kastedilmemiştir, ancak murad;haksız yere zarar vermektir, bu da iki çeşittir, birincisi:Başkasına zarar kastı, bunun çirkinliğinde ve haramlığında şüphe yoktur.
Kuran'da birçok yerde zarar vermenin yasaklığı variddir, vasiyyet hakkında Allah Teala buyurdu ki: ((Bu taksim) yapılacak vasiyyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır. (Nisa: 4/12) Hadiste Ebu Hureyre(r.a.)'den merfu olarak rivayet edildi ki:"Bir kul Allah'a itaatla altmış sene amel eder, sonra kendisine ölüm gelir vasiyyet hususunda zarar verir ve cehenneme girer, sonra şunu okudu:(İşte bu Allah'ın hududur) şuraya kadar:(Kim Allah'a ve Resulüne isyan eder ve Allah'ın hududunu aşarsa (Allah) içerisinde ebedi kalacağı ateşe girdirir, onun için orada alçaltıcı bir azap vardır) (Nisa: 4/13-14) Tirmizi ve başkası bunu mana olarak tahriç etti.3

İbni Abbas (r.a.) dedi ki: Vasiyyette zarar vermek büyük günahlardandır, sonra bu ayeti S: 121 okudu.1 Vasiyyette zarar bazan varislerden bazısına özel olarak Allah'ın farizası dışında fazla miras vermekle olur, bu özel tahsis ile geri kalan varisler zarar görür, bunun için Peyamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Allah her hak sahibine hakkını verdi, varise vasiyyet oktur."2 Bazan yabancıya üçe birden fazla vasiyet etmekle olur, veresenin haklarını eksiltir, bunun için Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Üçte bir, üçte bir çoktur."3 Ne zaman varise vasiyet etse veya yabancıya üçte birden fazla vasiyet etse, zarar verme kastından dolayı günahkar olur. Vasiyeti kendi ikrarı ile sabit olursa reddelir mi, edilmez mi? İbni Atiyye Malik'ten reddedilmeceğine dair rivayet hikaye etti, denildi ki: Bu Ahmed'in mezhebinin kıyasıdır.
Nikahta ric'a ad bundandır, Allah Teala buyurdu ki:(Ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikah altında tutmayın. Kim bunu yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur) (Bakara: 2/231) Ve buyurdu ki:(Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha fazla hak sahibidirler) (Bakara: 2/228). Bu dönüş yapmakla zarar vermeyi kastedenin günahkar olacağına delildir, İslam'dan önce boşamanın üçe hasredilmesinden önce durum böyleydi. Adam karısını boşuyor, iddeti bitmesi yaklaşınca geri karısına dönüyor sonra geri boşuyor, bunu devamlı olarak yapıyordu, karısını ne evli boşanmış vaziyette bırakıyordu, Allah bunu iptal etti, boşamayı üçle sınırlandırdı. Malik iddetin bitimine yakın karışına dönüş yapıpta ilişkide bulunmadan geri bir adamın karısının iddeti yeniden başlamayacağı ve daha öncekinin üzerine bina edeceği görüşünü benimsedi, eğer bu yaptığıyla adam zarar vermeyi kastetmezse iddeti yeniden başlar.

(3) Vasiyyette zarar babında Ebu Hureyre hadisinden rakam: 2118 ve dedi ki:Bu hadis hasen sahih garibtir. Yine Ahmed, Ebu Davud, ibni Mace, Beyhaki, Abdurrezzak tahric etti, fakat senedinde ?ehr bin Havşeb var o Nesai ve ibni Adiy'in görüşüne göre zayıftır, ibni Main onu kuvvetli gördü (Mizanul itidal: 2/283).
(1)Hadis sahih, ibni Abbas'a mevkuftur, Nesai, Abd bin Humeyd, ibni Ebi ?eybe, Abdurrezzak, Said bin Mansur, Taberi, Beyhaki, ibnil Münzir ve ibni Ebi Hatim tahric etti. (Dürrü'l Mensur: 2/227).
(2)Hadis sahih mütevatir, tahrici önceden geçti.
(3) Hadis sahihtir, ibni Ebi Vakkas'tan rivayet edildi, tahrici önce geçti, cemaat tahric etti. (Ahmed ve kütübü sitte ashabı) (Neylü'l Evtar: 6/37).
Kesinlikle bain olur (kesin ayrılma) denildi bu Ata, Katade ve ?afii'nin eski görüşüdür, Ahmed'in bir rivayetidir. Denildi ki: Mutlaka yeniden iddete başlar, bu da çoğunluğun görüşüdür, Ebu Kılabe, Zühri, Sevri, Ebu Hanife, ?afii yeni görüşünde, Ahmed bir rivayette, İshak Ebu Ubeyd başkaları bunlardandır.
İlada zararda bu cinstendir, Allah ila eden adamın (karısına cinsel temasta bulunmayacağına dair yemin eden) müddetini dört ay kıldı, o adama dört ay verilir eğer temas etmeye dönüş yaparsa, bu onun tevbesi olur, eğer kaçınmakta ısrar ederse bu imkan ona verilmez, sonra selef ve halefin bu durumda iki görüşü vardır, birincisi:Bu müddetin geçmesiyle kadın boşanmş olur.
İkincisi: Adam bekletilir, dönüş yaparsa ne ala yoksa boşaması emredilir. Eğer zarar verme kastıyla yemin etmeksizin cinsel ilişkiyi terkederse, bu konuda ashabımızın çoğu dedi ki: Hükmü yemin edenin hükmü gibidir, dediler ki: Bu Ahmed'in kelamının zahidiridir, yine onlardan bir topulukta dedi ki: Özürsüz dört ay ilişkiyi terkederse, sonra ayrılmayı isterse ikisinin arası ayrılır, bu bizim yanımızda bu müddet içerisinde ilişkinin farz olduğuna binaendir. Bununla zarar verme kastı geçerli midir, değil midir konusunda ihtilaf ettiler. Malik ve ashabının görüşü müddet takdirirde ihtilaf etmeleriyle beraber dediler ki: Özürsüz ilişkiyi terkederse nikahı fesdilir, eğer seferi özürsüz uzatır, karısı da gelmesini isterse, adamda reddederse bu hususta Malik, Ahmed ve İshak dedi ki: Hakim ikisini ayırır, Ahmed müddeti altı ay takdir etti, İshak iki sene geçmesini takdir etti. Süt emzirmede bu cinstendir, Allah Teala buyurdu ki: (Hiçbir anne çocuğu sebebiyle hiçbir babda çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır) (Bakara: 2/233) Mücahid (hiçbir anne çocuğu sebebiyle zarara uğratılmamalıdır) ayeti hakkında dedi ki: Bab, üzülsün diye anneyi çocuğunu emzirmekten engellemesin.3
Ata, Katade, Zühri, Süfyan, Süddi ve başkları dedi ki: Kendinden başkasını razı olduğu şeyle razı olursa kendin daha fazla hak sahibidir, Ahmed'den ifade edilen de budur. Velev ki anne kocadan hamile bile olsa durum böyledir, denildi ki: Eğer kocadan hamile ise, kocası onu emzirmeden engeleyebilir, ancak kendinden başkasını emmesi mümkün olmasa bu hariçtir, bu ?afii ve ashabımızdan bazısını görmüşdür, fakat bu kocanın kastını kadından (cinselyönden) faydalanmayı artırmak amacıyla olursa böyledir, sadece ona zarar vermek amacıyla olursa caiz değildir. S:123 (Hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır) (Bakara: 2/233) Buna şu da girer, boşanmış kadın kendi mislinin (benzerini) ücretiyle çocuğunu emzirmeyi ister babanın bunu kabul etmesi lazımdır, ister başka emziren bulunsun ister bulunmasın aynıdır. İmam Ahmed'in ifadesi budur, eğer anne kendi benzerini ücretinden çok fazla ücret isterse, babada kendi benzerinin ücreti miktarı ile emzirecek başka kadın bulmaşsa babanın kadına zarar verme kastından dolayı icabet etmesi (emzirme talebini kabul etmesi) lazım değildi, yine imam Ahmed'in ifadesi budur.
Satışta zararda bu cinstendir, zorda kalmışın satışı hakkında yasak variddir, Ebu Davud Ali bin Ebi Talib'ten tahric etti.2 O insanlara hitab etti ve dedi ki: İnsanlara genişlik sahibinin elindeki imkanı dolayısıyla ısıracağı ısırıcı (Aranızdaki fazileti unutmayın) (Bakara: 2/237) ve zorda kalmışlar satışta bulunurlar, Resulullah (s.a.v.) zorda kalmışların satışını yasakladı."
İsmaili bunu tahric ettive şu ziyadeyi yaptı: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer yanında kardeşine vereceğin hayırsa ver, yoksa onun helakini artırma." Bunu Ebu Ya'la el-Musili mana ile Huzeyfe'den merfu olarak tahric etti.
Abdullah bin Ma'kıl dedi ki: Zaruret satışı faizdir. Harb dedi ki: Ahmed'e zorda kalanın satışı soruldu, çirkin buldu, ona denildi ki:
"O nasıldır" dedi ki:
"Sana muhtaç iken geliyor, sende ona on liralığı yirmiye satıyorsun." EbuTalib dedi ki: Ahmed'e denildi ki:
"Eğer beş lira kar etse? Bunu çirkin gördü, eğer müşteri pazarlığı iyi yapamıyorda satıcı yüksek fiyata sattıysa yine caiz değildir."
Ahmed dedi ki: Hilabe: Hiledir, o da benzeri durumda insanların aldanmadığı şeydir, satıcının bir dirhemlik şeyi beşe satmasıdır. Ahmed ve Malik'in görüşü: Bu şekilde müşteriye feshetme seçeneği sabit olur.
Eğer nakite ihtiyacı olurda kendisine borç veren kimse bulamazsa, borca, satıp parasını almak maksadıyla bir mal satın alsa, bu hususta selefin iki görüşü var. Ahmed bir rivayette buna ruhsat verdi, bir rivayette de dedi ki: Onu zorda kalmış olmasından korkarım, eğer malı satıcısından almışsa selefin çoğu bunun haramlığı görüşündedir, Malik, Ebu Hanife, Ahmed ve başkalarının görüşü budur.

(2) Taberi tefsirinde tahric etti: (2/306 Beyrut baskısı) Mücahid'den rivayet etti.
(2) Hadisin isnadı zayıftır, Ahmed, Beğavi Ebu Davud tahric etti (2/229).
Satışta zarar çeşitlerinden: Satışta anne ile çocuğu ayırmak (köleler için), çocuk küçük ise ittifakla satış haramdır, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edillir: "Kim anne ile çocuğun arasını ayırırsa, kıyamet günü Allah'da kendisiyle sevdiklerinin arasını ayırır"1 eğer anne buna razı olsa, caizliğin ihtilaf vardır, hükümlerde zarar meseleleri gerçekten çoktur, biz bunu misal olsun diye zikrettik. İkinci çeşit:Başka doğru bir maksadının olması, malının menfati doğrultusunda kullanması ve bununla da başkasına zarar vermesi veya başkasını kendi malından malını artırmak için faydalanmayı engellemesi, engellenen bununla zarar görmesi. Birincisi ise: Bu mülkünde zararın başkasına dokunması şeklinde tasarruf etmesidir, eğer bu adet edilmiş bir şekil üzere değilse, mesela fırtınalı bir günde kendi toprağında ateş yakıp yanındaki bulunanı da yakması, bu şekilde tecavüz etmiştir ve bedelini tazmin etmesi gerekir, eğer adet edilmiş şekilde yapmışsa alimlerini ki meşhur görüşü var, birincisi: Bundan engellenmez bu ?afii ve Ebu Hanife'nin görüşüdür.
İkincisi: Engellenir, bu da Ahmed'in görüşüdür, Malik bazı şekillerde buna uyum gösterdi, bu şekillerden örnek: Yüksek binasından komşusunu evinde görecek pencere açması veya komşusunu görebilecek şekilde yüsek bina yapması, komşusunun ve içindeki gizliliğini engellemesi ve gizliliğini koruyacak vaziyet takınmaya mecbur edilir, Ahmed bunu ifade etti ve ?afii ashabından bir gurupta uygun buldu.
Onlardan Ruyani2 Hilye kitabında dedi ki: Hakim bu hususta ictihad eder, eğer adamın fesat kasdı ortaya çıkarsa engeller, dedi ki: Binayı yükseltipte güneş ve aydan engellemek hakkında görüşte böyledir. Haraiti ve ibni Adiy zayıf bir isnadla Amr bin ?u'be'den tahric ettiler. O da babasından, o da dedesinden merfu olarak komşuluk hakında uzun bir hadis rivayet etti, hadisin içerisinde şu cümle de vardır: "İzni müstesna rüzgarı engelleyecek şekilde binayı uzatamaz."3 S:125 Komşusunun su kuyusuna yakın su kuyusu kazması ve komşusunun kuyusunun suyunun gitmesi de bu cinstendir, Ahmed ve Malik'in mezhebinin zahirine göre kuyu kapatılır. Ebu Davud Merasil'de1 Ebu Kılabe'den şöyle dediğini tahric etti: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Hafriyatta zarar vermeyin, bu da suyunun çekilmesi için adamın yakınına çukur açmakladır."
Mülkünde vurmakla ve sallamakla değişiklik yaparak komşusuna zarar vermesi, Malik ve Ahmed'in mezhebinin zahirine göre bundan engellenir, bu da ?afii'lerden birçok vecihlerden birisidir. Eğer ev sakinlerine de zarar veriyorsa kötü koku vb. gibişeylerle yine böyledir. Başkasının toprağında kendisinin mülkü olması ve toprağa girmekle toprak sahibinin zarar görmesi de bu cinstendir, ortadan kaldırmaya girme esnasındaki zararlar önlenmesi için zorlanılır, Ebu Davud Sünen'inde Ebu Cafer Muhammed bin Ali'den tahric etti, o Semure bin Cündüb'den rivayet etti ki: Semure'nin Ensardanbir adamın bahçesinde hurma ağacı vardı, adamla beraber ailesi de vardı, Semure adamın hurma bahçesine giriyor, adam bundan dolayı eziyet görüyor ve sıkıntılanıyordu, kendisinden ağacı başka bir tarafa nakletmesini istedi, reddetti, bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve durumu ona zikretti, Peygamber (s.a.v.) Semure'ye satmasını istedi, kabullenmedi, yerini değiştirmesini istedi kabullenmedi, "Ona hibe et sana şu şu vardır" buyurdu kabullenmedi, buyurdu ki: "Sen zarar veriyorsun" Peygamber (s.a.v.) Ensari'ye: "Git hurmasını sök" buyurdu3 Ebu Cafer'den mürsel olarak rivayet edildi.
Ebu Bekir Hallal Abdullah bin Muhammed bin Ukayl'den tahric etti, o da Abdullah bin Selit'ten, o da babasından rivayet etti ki:"Ensardan bir adamın bahçesinde başka bir adamın bir hurma ağacı vardı, hurma ağacının sahibi sabah akşam rahat vermiyordu, bahçe sahibine bu ağır geldi.

(1) Sahihtir, Ebu Eyub Ensari'den Ahmed, Tirmizi, Darekutni ve Hakim tahric etti ve doğruladı, Tirmizi: (1283, 1566) dedi ki: Bu hadis hasen garibtir. (Camiu's Sağir).
(2) O Kadı, ?afii şeyhi, Ebu'l Mehasin bin İsmail bin Ahmed bin Muhammed er-Ruyani et-Taberi'dir. (SiyeriE'la minübela: 19/260 ve sonrası).
(3) Tahrici geçti.
(1) Hadis mürsel, Ebu Davud Merasil'de tahric etti: (408).
(2) Hadis munkatıdır. Beyhaki, Ebu Davud Sünen'inde tahric etti: 3/283. Ebu Cafer Semure'den işitmemiştir (Camiulusul:7/411).
Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve bunu O'na zikretti, Peygamber (s.a.v.) hurma ağacının sahibine:

“Ondan duvarın dibinden bir hurma ağacı al, senin hurmanın yerine olsun dedi.”
“Hayır vallahi, dedi benden iki tane al” dedi.
“Hayır vallahi, dedi ona hibe et”buyurdu,
“Hayır vallahi” dedi. Resulullah (s.a.v.) ona tekrar etti, adam reddetti, Resulullah (s.a.v.) hurma ağacının yerine hurma ağacı vermesini emretti.1
Ebu Davud Merail’de ibni İshak’tan tahric etti, o da Muhammed bin Yahya bin Haban’dan, o da amcası Vasi bin Haban’dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Lübabe’nin bir adamın bahçesinde hurma salkımı vardı, onunla konuştu ve dedi ki: “Sen hurma salkımına giderken benim bahçemi tepeliyorsun, ben o kadarını senin bahçene vereyim, benim bahçemden çıkar” Ebu Lübabe reddetti, Peygamber (s.a.v.) konuştu ve buyurdu ki:
“Salkımın kadar al ey Ebu Lübabe, malının içine kat, aradaşını bırak, rahatsız etme.”
“Bunu yapmayacağım” dedi, buyurdu ki:
“ (Adama) git hurma salkımı kadarını kendi bahçesine koy, sonra oraya bir duvar yap, çünkü İslam’da zarar vermeyoktur.” Bu ve önceki hadiste bedel vermeye zorlama vardır, çünkü ortağı veya komşunun da terki durumunda zarar vardı bu şüf’a meselesinde sonradan gelecek ortağın zararına defetmek için zorlamaya benzer, bununla imar etmekten kaçınan ortağın imara zorlanacağı ve taksimin imkansızlığı durumunda satmaya zorlanacağına delil getirilir.
Muhammed bin Ebi Bekir’in babasından merfu olarak rivayetinde variddir ki:“Mirasta paralama yoktur, ancak taksimi mümkün olan hariçtir.”3 Ebu Bekir ibni Amr bin Hazm’dır, imam Ahmed dediki: O halde hadis mürseldir, Te’dıye:Taksimdir. Taksim edilen taksim edilmesiyle her ne zaman zarar görse ortaklardan biri de satışını istese, diğeri satışa zorlanır ve bedeli taksim edilir, Ahmed, Ebu Ubeyd ve başkaları bunu ifade etti.
İkincisi ise: Komşuyu mülkünden faydalanmaktan engellemek, eğer mülkünden faydalanan sebebiyle zarar görürse (S:127) engelleyebilir, üzerine ağaç konulamayacak kadar zayıf duvarı olan kimse gibi (Bu durumda komşusu duvara bir ağaç parçası koymak istese engelleyebilir), eğer zarar vermezse komşusuna imkan tanıması farz mıdır, engellemesi haram mıdır, değil midir? Kim birinci kısımda Malik mülkünde tasarruftan engellemez, ancak komşusuna zarar verirse engeller derse, burda da: Komşunun izni haricindeki tasarrufu engelleme hakkı vardır der. Kim orada engel olur demişse burada iki görüş şeklinde ihtilaf etmiştir, birincisi: Burada da engellenir. Bu Malik’in görüşüdür. İkincisi: Engelmek caiz değildir, bu Ahmed’in komşunun duvarına tahta koyma meselesindeki görüşüdür, ?afii eski görüşünde buna uyum sağladı, İshak, Ebu Sevr, Davud bin Münzir Abdul Melik bin Habib el-Maliki’de buna uyum gösterdi, Malik bazı Medine kadılarından bu görüşü hikaye etti.
Sahihayn’de Ebu Hureyre (r.a.)’den tahric edildi ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz komşusunu duvarı üzerine tahta koymaktan engellemesin.” Ebu Hureyre dedi ki: “Bana ne olmuş ki sizi bundan yüz çevirmiş görüyorum, vallahi Mesleme’ye komşusunun suyunu kendi toprağından akıtmasına hükmetti ve dedi ki: Karnının üzerinden de olsa o suyu burdan akıtacaksın.”3
Buna zorlamada imam Ahmed’den iki rivayet vardır. Ebu Sevr’in görüşü kendi toprağında kanaldan geçiyorsa suyu kendi toprağı içerisinden geçirmeye zorlanır şeklindedir, ondan Harb el-Kirmani nakletti. Zarardan dolayı yasaklanan şeylerden biri de: Su ve otlaktır, Sahihayn’de Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Çayırı engellemek için suyun fazlasını engellemeyin.”4 Ebu Davud’un Sünen’inde4. Bir adam geldi ve dedi ki:
“Ey Allah’ın Nebisi engellmesi helal olmayan şey nedir?”

(1) Yine ibni Mende’de tahric etti: (İsabe, ibni Hacer: 2/70).
(2) Hadis mürsel, Darekutni ve Beyhaki tahric etti, hadisin manası: Bir adamın ölüp birşey bırakması varisleri arasında taksim edilse hepsinin veya bazısının zarar görmesi, cevher, hamam vb. gibi, ancak bölünme gerekleşecek şey bölünür.
(1) Hadis sahih, Malik Muvatta’da, Buhari, Müslim Ebu Davud: (2/283), Tirmizi: (Rakam: 1353) ve ibni Mace tahric etti (Camiu’l Usul: 7/419).
(2) Hadis mürseldir Muvatta’da (Tenviru’l Havalik: 2/219). ?afii ve Beyhaki ondan tahric etti, adamları güvenilirdir, ravi Yahya el-Mazini’dir (Camiu’l Usul: 7/411 ve sonrası.
(3) Hadis sahihtir, Malik Muvatta’da, Buhari, Müslim Ebu Davud: (2/248) ve Tirmizi tahric etti (Camiu’l Usul: 1/408).
(4) İsnadı zayıftır. Ebu Davud Sünen’inde: (2/249). İbni Mace Sünen’in de tahric etti senedinde Ali bin Zeyd bin Cüd’an var o zayıftır.
Buyurdu ki:
“Sudur”,
“Ey Allah’ın nebisi engellemesi helal olmayan şey nedir?” dedi,
“Tuzdur” buyurdu, engellemesi helal olmayan şey nedir? Ey Allah’ın Nebisi” dedi.
“Hayır yapman senin için hayırlıdır” buyurdu. Yine Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “İnsanlar1 üç şeyde ortaktırlar: Su, ateş, ev otlak.”2 Alimlerin çoğunluğu akan suyun fazlası, yerden fışkıran mutlak olarak engellenemez, ister toprağın kendi sahibinin mülküdür denilsin isterse denilmesin böyledir, dediler.
Bu Ebu Hanife, ?afii, Ahmed, İshak, Ebu Ubeyd ve başklarının görüşüdür, Ahmed’den mansus olan: İçmek, hayvanları ve ekinleri sulamak için karşılıksız bedava vermesi farzdır. Ebu Hanife ve ?afii’nin görüşü ise: Ziraat için vermesi farz değildir. Mutlak olarak vermesi farz mıdır, yoksa çayıra yakın bir yerde olupta suyu engellediği takdirde çayırın yok olmasına sebeb olduğu zaman mı vermesi farz olur, bunda ihtilaf ettiler, ashabımız ve ?afii ashabı arasında iki görüş vardır imam Ahmed’in sözü çayıra yakın olduğu zaman vermesi farzdır şeklindedir. Malik’e göre menba ve mecrasına sahip olduğu suyun fazlasını vermesi, zorda kalmış müstesna kaplarda toplanmış gibidir farz değildir, ancak sahib olmadığı suyun fazlasını vermek ona göre farzdır.
?afii’ye göre: Arzı mevat haricinde (ölü toprak) çayırın hükmü böyledir, fazlasını engellemesi caizdir. Ebu Hanife, Ahmed ve Ebu Ubeyd’in görüşü: Çayırın fazlası mutlak olarak engellenemez. Onların bazıları dedi ki: Su ve çayırı özellikle stratejik bölge ehli engelleyebilir bu Evzai’nin görüşüdür, çünkü stratejik bölge ehlinin suyu ve çayırı giderse mekanlarını değiştirme imkanları yoktur. Ateşi engelleme yasağı ise fakihlerden bir topluluk onun koru değilde ondan bir parça alınması olarak anladı bazısı ateşi yakacak taş manasında anladı, bu uzak ihtimaldıir, eğer ateşle ışıklanma,veya ısınmak veya yemek pişirmek için artanını engelleme manasında anlasalardı bu uzuk ihtimal olmazdı. (S: 129) Tuz ise herhalde mübah madenlerden alınmasının engellenmesinin yasaklığına hamletmek gerekir, çünkü tuz zahiri madenlerden alınmasının engellenmesinin yasaklığına hamletmek gerekir, çünkü tuz zahiri madenlerdendir. İhya etmek ve başkası tarafından senindir demekle sahib olunmaz, bu Ahmed’in ifadesidir. Ebu Davud’un Sünen’inde1 geçiyor: Peygamber (s.a.v.) bir adama tuz (çıkan yeri) verdi, denildi ki: “Ey Allah’ın Resulü o (tuz) yerden çıkan tatlı su mesabesindedir” bunun üzerine onu o adamdan geri aldı. “Zarar yoktur” sözünün geneline şu da girer: Allah kullarına kendilerine zarar verecek şeyin yapılmasını kesinlikle buyurmamıştır, çünkü onlara emrettiği şey dünya ve ahiret menfaatinin ta kendisidir, yasakladığı şey de din ve dünyalarının fesadı olan şeyin ta kendisidir, aynı şekilde bedenlerine zarar veren şeyi de emretmemiştir, bunun için hastadan su ile abdest almayı iskat etmiştir. Buyurduki: (Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez) (Maide:5/6), hasta ve yolcudan orucu iskat etti ve buyurduki: (Allah size kolaylığı diliyor ve size zorluğu dilemiyor) (Bakara: 2/185), hasta olana veya başında olana ihramın yasaklarını tıraş vb. gibi düşürdü ve fidyeyi emretti.
Müsned’de4 ibni Abbas’tan şöyle dediği rivayet edilir: “Resulullah (s.a.v.)’e denildi ki:
“Dinlerin hangisi Allah’a daha sevimlidir?” Buyurduki:
“Müsamahalı hanif (şirkten uzak) olanıdır.” Ayşe (r.a.)’den Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Ben müsamahalı hanif dinle gönderilim.”5 Bu manada Sahihayn’de Enes’ten rivayet edilir.

(1) “İnsanlar” lafzı ile Ebu Ubeyd Emval’de (S: 295) zikretti başkaları; “müslümanlar” lafzıyla zikretti.
(2) Hadis hasendir. Ahmed, Ebu Davud, Beyhaki güzel bir isnadla Peygamber (s.a.v.)’in ashabından muhacirlerden bir adamdan tahric ettiler. Münavi Feyzul Kadir’de dedi ki: 6/272 Adam isimlendirilmedi, zararı da yok, çünkü sahabeler, onlar adalet ehlidirler, fakat ibni Hacer dedi ki: Ebu Davud isimlendirdi “Hibban bin Zeyd” O bilinen tabiidir, yani hadis mürseldir. İbni Mace Ebu Hureyre’den merfu olarak tahric etti lafzı şudur: “Üç şey engellenemez: Su otlak ve ateş” isnadı sahihtir (Süneni Ebi Davud: 2/249, Emval s: 295, Feyzul Kadir).
(1) Hadis sahihtir, Ebyad bin Hammal’dan Tirmizi: (1380), Ebu Davud Sünen’inde: (3/155) ve ibni Macet ahric etti, ibni Hibban doğruladı, lafzı: “Sen ancak ona temiz yerden çıkan tatlı su verdin” yani kesilmeyen devam eden bir şey verdin.
(4) Kutubu sittenin birinde yoktur, Ahmed müsnedinde, Buhari Edebül Müfred’de (287) Taberani ve Bezzar tahric etti, Hafiz ibni Hacer Fethu’l Bari’de isnadını güzel buldu, kendinden sonraki hadisler ona şahittir.
(5) Ahmed, Deylemi kuvvetli bir senetle tahric etti, Hafiz ibni Hacer güzel buldu, Übey bin Kab’tan gelen hadisler onu kuvvetlendiriyor, Hakim ve ibni Asakir’in tarihinde Esad bin Abdullah el-Huzai’den tahric ettiği, Cabir, Ebu Ümame, Ebu Hureyre ve başkalarının rivayet ettiği hadisler kuvvetlendiriyor, Buhari sahihinde: “En sevimli din müsamahalı hanif dindir” tercemesini kullandı (Mekasıdul hasene, Sehavi s: 109, Keşul Hafa s:251.
Peygamber (s.a.v.) yürüyen bir adam gördü, ona:
“O yürüyerek hacca gitmeyi adadı” denildi, buyurdu ki:
“Allah onun yürümesine muhtaç değildir, binsin (binekli gitsin)” bir rivayette: “Allah bu adamın kendi nefsine azab etmesine muhtaç değildir.”1 Sünen’de Ukbe bin Amir’den tahric edildi:
“Onun kızkardeşi Kabe’ye yürüyerek gitmeyi adadı.” Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
“Allah kızkardeşinin şekavetiyle birşey yapmaz, bineğe binsin.”2 Alimler yürüyerek hacca gitmeyi adayan hakkında ihtilaf etti, bazısı: Ona birşey gerekmez, dedi, herhalükarda binmesi gerekir, dedi, bu söz Evzai ve Ahmed’den rivayet edildi. Ahmed dedi ki: Üç gün oruç tutar. Evzai dedi ki: Ona yemin keffareti vardır, meşhur olan: Eğer gücü yetiyorsa yerine getirmesi lazımdır, eğer aciz olursa denildi ki: Acizlik anında biner birşey lazım gelmez, bu ?afii’nin iki görüşünden biridir, denildi ki: Bununla birlikte üzerine yemin keffareti vardır, bu Sevrive bir rivayette Ahmed’in kavlidir, denildi ki: Ona kurban lazımdır, bunu seleften bir topluluk, dedi. Ata, Mücahid, Hasan, Leys ve Ahmed bir rivayette onlardandır, denildi ki: Bindiği kira kadar sadaka verir, Evzai rivayet edildi, Ata’dan hikaye etti.

Ata'dan rivayet edildi ki: Evdeki nafakası miktarınca sadaka verir. Sahabe ve başkalarından bir toplulukta dediki: Binmesi caiz olmaz, seneye yine hacceder, bindiği kadar yürür, yürüdüğü kadarda biner, bazısı şunu da ekledi: Bir de kurban kesmesi gerekir, bindiği miktar çoksa bu Malik'in görüşüdür. Bunun geneline şu da girer: Güç durumda olduğu için borcunu talep etmeyen kolay zamanına erteyeleyen kimse. Allah Teala buyurdu ki: (Eğer (borçlu) darlık içindeyse eli genişleninceye kadar ona mühlet vermek (gerekir)"3 S: 131. Cumhuru ulema bu görüştedir, ?üreyh'in şu sözüne muhalef ettiler: Ayet cahiliyyedeki faiz borçlarına özeldir.1
Cumhur lafzın genelini aldı, borçlu mülkünden çıkardığı anda zarar göreceği birşeyi vermekle sorumlu tutulamaz, elbisesi, ihtiyaç duyduğu evi ve hizmetçisi de böyledir, kendi ev ailesinin nafakası için ihtiyaç duyduğu ticaret yapacağı şeyi de vermekle sorumlu tutulamaz bu imam Ahmed'in görüşüdür.

(1) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Ebu Davud: (2/210), Tirmizi, Nesai, ibni Mace Ukbe bin Amir'den tahric etti, ibni Abbas'tan başka bir hadis onu teyid ediyor onu Ahmed ve Ebu Davud tahric etti (Neylülevtar: 8/246).
(2) Bakara: 2/280.
(1) Abdurrezzak ve Taberi tefsirinde: (3/73) ibni Sirin'den tahric etti: Bir adam ki: Kendisi zor durumdadır, Allah Teala kitabında buyuruyor ki: "Eğer borçlu darlık içindeyse eli genişleninceye kadar ona mühlet vermek (gerekir)." ?üreyh dedi ki: Bu ancak faiz hakkındadır, Allah kitabında buyurdu ki: "Allah emanetleri ehline vermenizi emrediyor. İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor)." Allah bize birşeyi emredipte sonra onun üzerine bizi azaplandırmıyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Metruk Hadisin Hükmü:

Metruk hadisler çok zayıftır; hiçbir şekilde itibar edilemez. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Metruk Hadisin Hükmü:

Metruk hadisler çok zayıftır; hiçbir şekilde itibar edilemez. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Münker Hadîs:

Zayıf bir ravinin sika (güvenilir) ravilere muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayetiyle tek kaldığı hadis. "İki zayıf raviden daha zayıf olanın diğerine muhalif olan rivayetidir" diye de tarif edilmiştir.[1]
Hâfiz Ebu Bekr Ahmed İbn Hârun el-Bedrici[2]'ye göre münker, râvinin rivayetiyle teferrüd ettiği (tek kaldığı) hadistir. Öyle ki bu hadisin metni, ne o ravinin rivayet ettiği yönden ne de bir başka yönden bilinir.[3] Ancak bu tarifte, ferd olmakla beraber sahih olan hadislere de münker vasfının ıtlak edildiği (verildiği) açıkça görülmektedir. İbnü's-Salâh ise, münkerle şazz arasında herhangi bir ayırım yapmamış; her ikisinin de aynı manaya geldiğini ileri sürerek münkeri de şazz'da olduğu gibi, iki kısımda mütâlaa etmiş; ancak ikinci kısımda şazz'dan farklı olarak, sika ve mutkın (sağlam) olmayan ravinin teferrüdünü şart koşmuştur.[4]
Münker, şazz'ın zıddıdır. Zira şazz'ın ravisi sika olduğu halde; münker'in ravisi sika olmayıp, zayıf bir kimsedir. Münker hadis, marufun mukabilidir. Çünkü münkerin ravisi, hıfz sahibi olmamakla beraber, maruf ve meşhur olana muhalefet etmektedir. Çünkü hıfz, böylesi zayıf ravilerin seviyesinden çok uzak bir zabt derecesidir. Luğat anlamı itibariyle de münker; "inkâr etti" veya "tanımadı" anlamında ism-i mef'ûldür. Muhaddisler de hussî ıstılahlarında kelimenin lügat anlamını dikkate almışlardır.[5]
İbnü's-Salâh'ın münker hadis tarifi bir çok hadisçinin münker hakkında ileri sürdüğü ve benimsediği bir tariftir. Ancak, İbnü's-Salâh'a göre, şazz'da olduğu gibi, münkerde de işi geniş tutmak gerekir. Çünkü şazz ve münker aynı şeydir. Buna göre münker iki kısma ayrılır. Birincisi (yani şâzz); güvenilir râvilerin rivayetine muhâlif olan ferd hadistir. Buna örnek olarak Mâlik İbn Enes'in, ez-Zührî yoluyla rivâyet ettiği, *"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana varis olamaz"* hadisi gösterilir. Mâlik, bu hadisin isnâdını "an ez-Zühri an Ali İbn Hüseyin an Ömer İbn Osman an Üsâme İbn Zeydan Rasülullah (s.a.s.)" şeklinde vermiş ve Üsâme İbn Zeyd'den hadisi nakleden raviyi "Ömer İbn Osman" olarak zikretmiştir. Halbuki diğer güvenilir olan ve hadisi ez-Zühri'den rivayet eden kimseler, bu ismi "Amr İbn Osman" olarak zikretmişlerdir. Bu yönden Mâlik diğer güvenilir râvilere muhalefet etmiş ve ondan başka da bu hadisi bu isnadla rivayet eden olmadığı için hadis münker kabul edilmiştir.[6]
Münker hadise örnek olarak İbnü Ebi Hâtim'in, kıraat imamlarından Hamza İbn Habib ez-Zeyyâd'ın kardeşi Hubeyyib İbn Habib tarikiyle Ebu İshak'tan, onun el-Ayzâr İbn Hureys'ten, onun İbn Abbas'tan, İbn Abbâs'ın da Hz. Peygamber'den rivayet ettiği *"Kim namazı kılar, zekâtı verir, hacceder, oruç tutar ve misafiri de ağırlarsa Cennet'e girer"* hadisi zikredilir.
İbnü Ebi Hâtim der ki: "Bu hadis münkerdir. Çünkü diğer güvenilir raviler, söz konusu hadisi Ebu İshak'tan mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Ma'ruf olan (bilinen) da budur. Mevkuf hadis ise, Hz. Peygamber'e isnad edilmeyen ve Sahabi sözü olarak nakledilen haberlerdir.
Bundan anlaşılıyor ki, şâzz ile münker arasında tek yönlü umum husus vardır. Yani aralarında daha güvenilir râvilere muhâlefet olması bakımından birlik; şâzz râvisinin sika yahut sadûk (sözü doğru), münker râvisinin ise zayıf olması yönünden ayrılık vardır. Aralarında eşitlik olduğunu söyleyenler hataya düşmüşlerdir.[7]
Münker hadis, amel yönünden zayıf hadis grubuna dahildir.[8]
Münker de şâz gibi farklı tarifleri yapılmış bir ıstılahtır: Nevevî bunları kaydeder:
1- Ebu Bekr el-Berdîcî'ye göre münker: "Metni, râvisinden başka biri tarafından rivâyet edilmemiş olan hadîstir".
2- Bir çokları tarifi böyle mutlak bırakmış olmasına rağmen İbnu Salâh şu açıklamayı getirir: "Doğru olanı, aynen şâz'da olduğu gibi tafsîl etmektir. Münker de iki kısma ayrılır. Çünkü, bu da şâz mânâsında bir kelimedir."
a) Sikaların rivâyetlerine muhâlefet eden münferid rivâyettir. Şu misalde olduğu gibi: Hemmâm İbnu Yahya, an İbni Cüreyc, ani'z-Zührî, an Enes senediyle şu hadîsi rivâyet eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâya girince yüzüğünü çıkarırdı". Ebu Davûd hadîsi kaydettikten sonra: "Bu münker bir hadîstir. Zira bu hadîs, biraz farklı bir şekilde şu tarîkden biliniyor: an İbni Cüreyc, an Ziyâd İbni Sa'd, ani-z-Zührî, an Enes: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gümüşten bir yüzük yaptırdı sonra onu çıkarıp attı". Ebu Davûd der ki: "Hadîsteki vehim, Hemmâm'dan ileri gelmektedir. Bunu Hemmâm'dan başka rivâyet eden yok."
Hadîsi tahric eden Nesâî de şunu ilave eder: "Bu gayr-ı mahfûz bir hadîstir: "Hemmâm İbnu Yahya sika birisidir, sahîh rivâyet sahipleri kendisiyle ihticâc etmiştir. Fakat burada nâs'a muhalefet ederek İbnu Cüreyc'ten bu metni bu senetle rivâyet etmiştir. Halbuki nâs, İbnu Cüreyc'ten Ebu Dâvud'un işâret ettiği hadîsi rivâyet etmiştir. Bu sebeple hadîsin münker olduğuna hükmetti."
Râvileri, teferrüdündeki kusuru müsâmaha ile karşılamaya sevkedecek kadar güven verici ve itkân sahibi olmayan münkere gelince bunun örneği Nesâî ve İbnu Mâce'nin, Ebu Zükeyr Yahya İbnu Muhammed İbnu Kays'tan kaydettiği rivâyettir. Yahya, Hişâm İbnu Urve an Ebîhi, an Âişe tarikiyle merfû olarak geldiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Taze hurmayı, kurusuyla beraber yiyin. Zira Ademoğlu onu yeyince şeytan öfkelenir..."*. Nesâî der ki: "Bu münker bir hadîstir. Bunun rivâyetinde Ebu Zükeyr teferrüd etmiştir, sâlih bir şeyh'tir. Müslim kendisinden rivâyet kaydetmiştir, ancak, teferrüd ettiği hadîsi, hoş karşılanacak derecede sika değildir. Bilakis, imamlar, hakkında zayıf olduğunu belirten mutlak ifadeler kullanmıştır." İbnu Maîn: "Zayıftır" der. İbnu Hibban "Onunla ihticâc edilmez" der. Ukeyli: "Hadisiyle mütabaat bile yapılmaz" der. İbni Adiyy ondan dört tane münker rivâyet göstermiştir.[9]
Netice olarak İbnu Hacer el-Askalânî, bu iki tabir hakkında şunu söyler: "Şâz ve münker hadîsler, muhalefette müşterek iseler de, şâz, sika'nın veya sadûk'un rivayeti, münker de zayıfın rivâyeti olmak haysiyetiyle ayrılırlar". İbnu Hacer, ayrıca bunları eşit göreni gafletle itham eder.
Müteahhirûn, münker'in muhalefet ettiği mukabil rivâyete ma'ruf, şaz'ın muhalefet ettiği mukabil rivâyete de mahfuz demiştir.
Münker'in kullanılışıyla ilgili olarak şunu da bilmekte gerek var: Hadîs aslında zayıf olmadığı, bilakîs hasen olduğu halde: "Falan kimsenin rivâyet ettiği en münker hadîs şudur (enkeru mâ ravâhu fülânun)" denebilmektedir.
Mesela İbnu Adiyy der ki:
"Büreyd İbnu Abdillah İbni Ebî Bürde'nin en münker rivâyeti şudur: *"Allah bir ümmetin hayrını murad etti mi, peygamberlerini onlardan önce kabzeder"*. Bu tarîk hasendir, râvileri de sikadır. Hadîsi bazı âlimler sihâh'larına almışlardır. Nitekim bu hadîs, Müslim'in Sahîh'inde mevcuttur. Şu halde bu ifâde, râviyi övme sadedinde kullanılmıştır. "Onun en münker rivâyeti bu ise, gerisini sen düşün" mânâsında takdîrkâr bir söz. [10]
Tirmizi, Anbese b. Abdurrahman ve Muhammed b. Zazan gibi iki zayıf ravi senedinde yer aldığı ve başka senedi de bulunmadığı için "*Selam, kelamdan öncedir.*" hadisi hakkında "Bu münker bir hadistir, onu sadece bu senedle biliyoruz" demektedir.
Senedinde tanınmayan bir kişi olan İbrahim b. Kudame el-Cumahi bulunduğu için "Nebi (s.a.v.) Cuma günü namaza çıkmazdan önce tırnaklarını keser, bıyıklarını kısaltırdı" anlamındaki hadis için Zehebi, "Bu, münker bir haberdir." demiştir.[11]
Ayrıca kesretü'l-ğalat, fartu'l-ğafle ve fisk gibi ta'n noktalarıyla tenkid edilmiş ravilerin rivayetlerine de münker denilmektedir.[12]

---

[1] İbn Hacer el-Askalâni, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, s. 55; Tecrid Sarih Tercemesi, 1/123; Suphi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları (trc. Yaşar Kandemir), s. 162-163 Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, s. 287; Hayreddin Karaman, Hadis Usûlü, s. 92.
[2] öl. 301.
[3] İbnü's-Salâh, Ulûmi'l-Hadis, s. 71-72.
[4] İbnü's-Salâh, a.g.e., s. 73-74; Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, s. 45.
[5] Suphi es-Sâlih, a.g.e., 162.
[6] İbnü's-Salâh, a.g.e., s. 71-72; Suyûtî, Tedribü'r-Râzi, I, 239; Tercid-i Sarih Tercemesi, I, 123-124; Koçyiğit, a.g.e., s. 287-288.
[7] İbn Hacer, a.g.e., s. 44-45.
[8] Ahmet Güç, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/362-363.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/126-127.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/127.
[11] Mizanu'l-İ'tidal: 1/53.
[12] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 138-139.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Münker Hadîs:

Zayıf bir ravinin sika (güvenilir) ravilere muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayetiyle tek kaldığı hadis. "İki zayıf raviden daha zayıf olanın diğerine muhalif olan rivayetidir" diye de tarif edilmiştir.[1]
Hâfiz Ebu Bekr Ahmed İbn Hârun el-Bedrici[2]'ye göre münker, râvinin rivayetiyle teferrüd ettiği (tek kaldığı) hadistir. Öyle ki bu hadisin metni, ne o ravinin rivayet ettiği yönden ne de bir başka yönden bilinir.[3] Ancak bu tarifte, ferd olmakla beraber sahih olan hadislere de münker vasfının ıtlak edildiği (verildiği) açıkça görülmektedir. İbnü's-Salâh ise, münkerle şazz arasında herhangi bir ayırım yapmamış; her ikisinin de aynı manaya geldiğini ileri sürerek münkeri de şazz'da olduğu gibi, iki kısımda mütâlaa etmiş; ancak ikinci kısımda şazz'dan farklı olarak, sika ve mutkın (sağlam) olmayan ravinin teferrüdünü şart koşmuştur.[4]
Münker, şazz'ın zıddıdır. Zira şazz'ın ravisi sika olduğu halde; münker'in ravisi sika olmayıp, zayıf bir kimsedir. Münker hadis, marufun mukabilidir. Çünkü münkerin ravisi, hıfz sahibi olmamakla beraber, maruf ve meşhur olana muhalefet etmektedir. Çünkü hıfz, böylesi zayıf ravilerin seviyesinden çok uzak bir zabt derecesidir. Luğat anlamı itibariyle de münker; "inkâr etti" veya "tanımadı" anlamında ism-i mef'ûldür. Muhaddisler de hussî ıstılahlarında kelimenin lügat anlamını dikkate almışlardır.[5]
İbnü's-Salâh'ın münker hadis tarifi bir çok hadisçinin münker hakkında ileri sürdüğü ve benimsediği bir tariftir. Ancak, İbnü's-Salâh'a göre, şazz'da olduğu gibi, münkerde de işi geniş tutmak gerekir. Çünkü şazz ve münker aynı şeydir. Buna göre münker iki kısma ayrılır. Birincisi (yani şâzz); güvenilir râvilerin rivayetine muhâlif olan ferd hadistir. Buna örnek olarak Mâlik İbn Enes'in, ez-Zührî yoluyla rivâyet ettiği, *"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana varis olamaz"* hadisi gösterilir. Mâlik, bu hadisin isnâdını "an ez-Zührî an Ali İbn Hüseyin an Ömer İbn Osman an Üsâme İbn Zeydan Rasülullah (s.a.s.)" şeklinde vermiş ve Üsâme İbn Zeyd'den hadisi nakleden raviyi "Ömer İbn Osman" olarak zikretmiştir. Halbuki diğer güvenilir olan ve hadisi ez-Zührî'den rivayet eden kimseler, bu ismi "Amr İbn Osman" olarak zikretmişlerdir. Bu yönden Mâlik diğer güvenilir râvilere muhalefet etmiş ve ondan başka da bu hadisi bu isnadla rivayet eden olmadığı için hadis münker kabul edilmiştir.[6]
Münker hadise örnek olarak İbnü Ebi Hâtim'in, kıraat imamlarından Hamza İbn Habib ez-Zeyyâd'ın kardeşi Hubeyyib İbn Habib tarikiyle Ebu İshak'tan, onun el-Ayzâr İbn Hureys'ten, onun İbn Abbas'tan, İbn Abbâs'ın da Hz. Peygamber'den rivayet ettiği *"Kim namazı kılar, zekâtı verir, hacceder, oruç tutar ve misafiri de ağırlarsa Cennet'e girer"* hadisi zikredilir.
İbnü Ebi Hâtim der ki: "Bu hadis münkerdir. Çünkü diğer güvenilir raviler, söz konusu hadisi Ebu İshak'tan mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Ma'ruf olan (bilinen) da budur. Mevkuf hadis ise, Hz. Peygamber'e isnad edilmeyen ve Sahabi sözü olarak nakledilen haberlerdir.
Bundan anlaşılıyor ki, şâzz ile münker arasında tek yönlü umum husus vardır. Yani aralarında daha güvenilir râvilere muhâlefet olması bakımından birlik; şâzz râvisinin sika yahut sadûk (sözü doğru), münker râvisinin ise zayıf olması yönünden ayrılık vardır. Aralarında eşitlik olduğunu söyleyenler hataya düşmüşlerdir.[7]
Münker hadis, amel yönünden zayıf hadis grubuna dahildir.[8]
Münker de şâz gibi farklı tarifleri yapılmış bir ıstılahtır: Nevevî bunları kaydeder:
1- Ebu Bekr el-Berdîcî'ye göre münker: "Metni, râvisinden başka biri tarafından rivâyet edilmemiş olan hadîstir".
2- Bir çokları tarifi böyle mutlak bırakmış olmasına rağmen İbnu Salâh şu açıklamayı getirir: "Doğru olanı, aynen şâz'da olduğu gibi tafsîl etmektir. Münker de iki kısma ayrılır. Çünkü, bu da şâz mânâsında bir kelimedir."
a) Sikaların rivâyetlerine muhâlefet eden münferid rivâyettir. Şu misalde olduğu gibi: Hemmâm İbnu Yahya, an İbni Cüreyc, ani'z-Zührî, an Enes senediyle şu hadîsi rivâyet eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâya girince yüzüğünü çıkarırdı". Ebu Davûd hadîsi kaydettikten sonra: "Bu münker bir hadîstir. Zira bu hadîs, biraz farklı bir şekilde şu tarîkden biliniyor: an İbni Cüreyc, an Ziyâd İbni Sa'd, ani-z-Zührî, an Enes: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gümüşten bir yüzük yaptırdı sonra onu çıkarıp attı". Ebu Davûd der ki: "Hadîsteki vehim, Hemmâm'dan ileri gelmektedir. Bunu Hemmâm'dan başka rivâyet eden yok."
Hadîsi tahric eden Nesâî de şunu ilave eder: "Bu gayr-ı mahfûz bir hadîstir: "Hemmâm İbnu Yahya sika birisidir, sahîh rivâyet sahipleri kendisiyle ihticâc etmiştir. Fakat burada nâs'a muhalefet ederek İbnu Cüreyc'ten bu metni bu senetle rivâyet etmiştir. Halbuki nâs, İbnu Cüreyc'ten Ebu Dâvud'un işâret ettiği hadîsi rivâyet etmiştir. Bu sebeple hadîsin münker olduğuna hükmetti."
Râvileri, teferrüdündeki kusuru müsâmaha ile karşılamaya sevkedecek kadar güven verici ve itkân sahibi olmayan münkere gelince bunun örneği Nesâî ve İbnu Mâce'nin, Ebu Zükeyr Yahya İbnu Muhammed İbnu Kays'tan kaydettiği rivâyettir. Yahya, Hişâm İbnu Urve an Ebîhi, an Âişe tarikiyle merfû olarak geldiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Taze hurmayı, kurusuyla beraber yiyin. Zira Ademoğlu onu yeyince şeytan öfkelenir..."*. Nesâî der ki: "Bu münker bir hadîstir. Bunun rivâyetinde Ebu Zükeyr teferrüd etmiştir, sâlih bir şeyh'tir. Müslim kendisinden rivâyet kaydetmiştir, ancak, teferrüd ettiği hadîsi, hoş karşılanacak derecede sika değildir. Bilakis, imamlar, hakkında zayıf olduğunu belirten mutlak ifadeler kullanmıştır." İbnu Maîn: "Zayıftır" der. İbnu Hibban "Onunla ihticâc edilmez" der. Ukeyli: "Hadisiyle mütabaat bile yapılmaz" der. İbni Adiyy ondan dört tane münker rivâyet göstermiştir.[9]
Netice olarak İbnu Hacer el-Askalânî, bu iki tabir hakkında şunu söyler: "Şâz ve münker hadîsler, muhalefette müşterek iseler de, şâz, sika'nın veya sadûk'un rivayeti, münker de zayıfın rivâyeti olmak haysiyetiyle ayrılırlar". İbnu Hacer, ayrıca bunları eşit göreni gafletle itham eder.
Müteahhirûn, münker'in muhalefet ettiği mukabil rivâyete ma'ruf, şaz'ın muhalefet ettiği mukabil rivâyete de mahfuz demiştir.
Münker'in kullanılışıyla ilgili olarak şunu da bilmekte gerek var: Hadîs aslında zayıf olmadığı, bilakîs hasen olduğu halde: "Falan kimsenin rivâyet ettiği en münker hadîs şudur (enkeru mâ ravâhu fülânun)" denebilmektedir.
Mesela İbnu Adiyy der ki:
"Büreyd İbnu Abdillah İbni Ebî Bürde'nin en münker rivâyeti şudur: *"Allah bir ümmetin hayrını murad etti mi, peygamberlerini onlardan önce kabzeder"*. Bu tarîk hasendir, râvileri de sikadır. Hadîsi bazı âlimler sihâh'larına almışlardır. Nitekim bu hadîs, Müslim'in Sahîh'inde mevcuttur. Şu halde bu ifâde, râviyi övme sadedinde kullanılmıştır. "Onun en münker rivâyeti bu ise, gerisini sen düşün" mânâsında takdîrkâr bir söz. [10]
Tirmizi, Anbese b. Abdurrahman ve Muhammed b. Zazan gibi iki zayıf ravi senedinde yer aldığı ve başka senedi de bulunmadığı için "*Selam, kelamdan öncedir.*" hadisi hakkında "Bu münker bir hadistir, onu sadece bu senedle biliyoruz" demektedir.
Senedinde tanınmayan bir kişi olan İbrahim b. Kudame el-Cumahi bulunduğu için "Nebi (s.a.v.) Cuma günü namaza çıkmazdan önce tırnaklarını keser, bıyıklarını kısaltırdı" anlamındaki hadis için Zehebi, "Bu, münker bir haberdir." demiştir.[11]
Ayrıca kesretü'l-ğalat, fartu'l-ğafle ve fisk gibi ta'n noktalarıyla tenkid edilmiş ravilerin rivayetlerine de münker denilmektedir.[12]

---

[1] İbn Hacer el-Askalâni, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, s. 55; Tecrid Sarih Tercemesi, 1/123; Suphi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları (trc. Yaşar Kandemir), s. 162-163 Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, s. 287; Hayreddin Karaman, Hadis Usûlü, s. 92.
[2] öl. 301.
[3] İbnü's-Salâh, Ulûmi'l-Hadis, s. 71-72.
[4] İbnü's-Salâh, a.g.e., s. 73-74; Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, s. 45.
[5] Suphi es-Sâlih, a.g.e., 162.
[6] İbnü's-Salâh, a.g.e., s. 71-72; Suyûtî, Tedribü'r-Râzi, I, 239; Tercid-i Sarih Tercemesi, I, 123-124; Koçyiğit, a.g.e., s. 287-288.
[7] İbn Hacer, a.g.e., s. 44-45.
[8] Ahmet Güç, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/362-363.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/126-127.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/127.
[11] Mizanu'l-İ'tidal: 1/53.
[12] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 138-139.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ın Haram Kıldığı Bir Cana Kıymak

49) Cündeb (r.a.)'dan rivayetle Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Bir adam vardı ve yarası bulunuyordu. (Acısına dayanamayıp) canına kast etti. Bunun üzerine Allah-u Azze ve Celle: "Kulum kendi nefsinde Bana karşı geldi. Ben de ona Cenneti haram kıldım." diye buyurdu."[1]
v Yine Buhârî'de (3463) gelen bir hadis lafzı şöyledir:
"Sizden önceki (dönemlerde) yaşayan bir adam vardı. Yarası bulunuyordu. Çok acı çekiyordu. Bunun üzerine bir bıçak aldı ve onunla elini kesti. Kanaması durmayınca öldü. Allah-u Azze ve Celle de şöyle buyurdu: "Kulum kendi nefsinde Bana karşı geldi. Ben de ona Cenneti haram kıldım."
v Müslim'in lafzı şöyledir (113):
"Sizden önceki dönemlerde yaşayan bir adam bulunuyordu ve bir yarası vardı. Yarası (dayanılmayacak kadar) acı verince ok kutusundan bir oku çıkartıp yarasını (deşip) kabuğunu o okla soydu. Kanaması durmayınca öldü. Bunun üzerine Rabbiniz (c.c.): *"Muhakkak ki Ben ona cenneti haram kıldım"* diye buyurdu.
v Yine Müslim'de gelen rivayet lafzında ise ek bir ibâre daha var ki o da: *"Sizden önceki dönemlerde yaşamış bir adam vardı ki onda bir yara ortaya çıkmıştı"* şeklindedir.

***

50) Cabir bin Abdullah (r.huma)'dan rivayetle, Tufeyl bin Amr Ed-Devsi Nebî (s.a.s.)'e gelip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resûlü! Sana kötülük yapacak kimselerden korunmak için, bir kaleyi terk ederek, seni muhafaza edecek kimselerin yanına gider misin?" (Râvî der ki: Câhiliye devrinde Devs kabilesinin bir kalesi vardı.) Allah (c.c.) hicreti ensâra ayırdığı için Peygamber (s.a.s.) Tufeyl'in isteğini kabul etmedi.
Nebî (s.a.s.) Medine'ye hicret edince Tufeyl bin Amr ve kavminden birisi olan başka bir adam ile Nebî (s.a.s.)'e hicret ettiler. Medine'den hoşlanmadılar. Bir müddet sonra adam hastalandı ve dayanamayacak kadar oldu. Uzunca oklarından birisini alıp onun (sivri) yeriyle parmak boğumlarını kopardı. Bunun üzerine elleri kanlar içerisinde kaldı ve (kanaması durmayınca) öldü. Bu olaydan sonra Tufeyl bin Amr o adamı rüyasında gördü. Rüyasında o adamı güzel bir vaziyetle ve elleri kapalı bir şekilde gördü. Rüyasında ona:
"Rabbin sana ne yaptı?" diye sordu. O da:
"Nebî (s.a.s.)'e hicret ettiğim için Beni bağışladı" dedi. O da:
"Ne o, iki elinde kapalı?" diye sordu. O da:
"Bana, "Telef edip ifsat ettiklerini Biz asla düzeltmeyiz" denildi." dedi. Bu rüyasını Tufeyl Resûlullah'a (s.a.s.) anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.):
"Ey Allah'ım! İki elinden dolayı onu bağışla" diye buyurdu.[2]

***

---

[1] Müttefekun Aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir (1363).
[2] Müslim (116).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUCİZELER[1] VE HARİKULADE OLAYLAR BÖLÜMÜ

? ??????? ????????????? ????????????? ?

-248 ? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ????????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in peygamberlik davası ve bu davasını mucizelerle ortaya koyması" ile ilgili hadisler

Sa'd (ö. 792/1389) **"Şerhu'n-Nesefi"**de konu ile ilgili olarak bazı hususları belirtip ardından da bu konudaki hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Hz. Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğine gelince, O, hem peygamberlik davasında bulunmuş -O'nun peygamberlik davasında bulunduğu**tevatür**le sabittir- ve hem de mucizeler göstermiştir… Hz. Peygamber (s.a.v)'den harikulade hususları gösterdiği nakledilmiştir. Gösterilen mucizeler ile ilgili nakiler, -bu çeşit nakiller hernekadar teferruat itibariyle ahad olsa bile- ortak noktalar itibariyle tevatür derecesine ulaşmıştır. Hz. Ali (r.anh)'ın cesareti ile Hatem et-Tâî'nin cömertliği gibi. Şüphe yok ki, teferruat yönünden ahad olsa da, bunlardan her biri **tevatür**le sabit olmuştur. Bunlarla ilgili hususlar, **"Siyer"** kitaplarında geçmektedir."

Kadı İyâz (ö. 544/1149) **"Şifâ"**da bazı imamlardan naklen der ki: "Mucizeler ve harikulade olaylardan herhangi biri, kesin bir bilgiye ulaşmasa bile, Hz. Peygamber (s.a.v)in eliyle meydana gelmiştir. Bu nedenle de toplu olarak bunu vermektedir."

Şihâb (ö. 1069/1659) Kadı İyâz'ın **"Şifâ"** adlı kitabına yaptığı şerhte der ki: "'Toplu olarak' ifadesi, 'bu hadislerin toplamı' anlamına gelmektedir. Bu ise, manevi **mütevatir** diye adlandırılmıştır."

(Suyûtî) **"Metâliu'l-Musirrât"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Her nekadar Hz. Peygamber (s.a.v)'in şahsi özellikleri ile ilgili bütün mucizeler, mütevatir olmasa bile, Hz. Peygamber (s.a.v)'in (peygamberlik davası ile ilgili) bu mucizesi, manevi **mütevatir**dir. (Buradaki) ortak nokta, rivayetlerin teferruatı arasında yer almaktadır."

İleride de geleceği üzere, (Hz. Peygamber'in mucizeleri iki kısma ayrılır: Birincisi:) Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hem zatı ve hem de kişisel özellikleri ile ilgili mucizelerdir. Bunların bazısı, **mütevatir**dir.

(İkincisi:) Kesin olarak bilinip bize tevatür yolu ile ulaşan mucizelerdir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu tür mucizeleri getirmesin de, göstermesinde ve peygamberlik davasını bu tür mucizelerin kanıtıyla delil getirmesinde herhangi bir görüş ayrılığı ve şüphe yoktur. Mucize olarak, öncesinde ve sonrasında bir benzerinin daha bulunmadığı 'Kur'an Mucizesi', sana yeter ve artar bile.

Kadı İyâz'ın **"Şifâ"**'da konu ile ilgili olarak der ki: "Bu tür mucizeleri, bilinçli bir şekilde inatla inkar eden kimse, efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in dünyadaki varlığını inkar etmiş gibi olur."

-249 ? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in duasının (Allah katında) kabul olması"[2] **ile ilgili hadisler**

Kadı İyâz (ö. 544/1149) ve bir çok alim, Hz. Peygamber (s.a.v)'in duasının Allah katında kabul olması ile ilgili hadislerin **tevatür** olduğunu belirtmiştir.

Kadı İyâz bu konuda şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in lehte ve aleyhte insanlar hakkında yaptığı duanın kabul olduğu 'genel anlamıyla' **mütevatir**dir. Bu husus, herkes tarafından kesinlikle bilinmektedir."

Şihâb (ö. 1069/1659), Kadı İyâz (ö. 544/1149)'ın **"Şifâ"** adlı kitabına yazdığı şerhte, Müellif Kadı İyâz'ın, 'genel anlamıyla' ilgili sözünü şöyle açıklamaktadır:

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in duasının (Allah katında) kabul olması ile ilgili hadisin teferruatı tevatür olmasa bile 'genel anlamı itibariyle' manevi bir şekilde **mütevatir**dir."

* * *

-250 ? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????????? ?????????? ??????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in, gayp ile ilgili bazı hususları bildirmesi ve bunlardan bazılarını haber vermesi"[3] **ile ilgili hadisler**

Kadı İyâz (ö. 544/1149) **"Şifâ"**da ve daha bir çok alim'de, bu konudaki hadislerin mütevatir olduğunu belirtmiştir.

Kadı İyâz konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, gaybten haber vermesi ve bunları bildirmesi, kesin olarak bilinen mucizeleri de bu şekildedir."

Kadı İyâz, bundan sonra gayp ile ilgili hususları ve daha başka hususları bilme hususunda şöyle der:

"Bu konuda deniz ve sel gibi bitip tükenmeyecek kadar bir çok hadis mevcuttur. Bu mucize, bize ukaştığı kesin olarak bilinen ve **tevatür** yolu ile gelen Hz. Peygamber (s.a.v)'in mucizelerindendir. Çünkü bu konudaki hadislerin, hem ravilerinin çok olduğu ve hem de bu konudaki bütün hadislerin; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, gayptan haber verdiği anlamı üzerinde görüş birliği vardır."

"Cevâhiru'l-Meânî"de, "Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber (s.a.v) hakkındaki**? ??? ?????? ??????? ??? ?????????? ????? ?????????? ?** **"Sen! Kitap nedir, İman nedir bilmezdin?"** (Şûrâ: 42/52) ayetinin anlamını açıklama sırasında Ebu'l-Abbâs et-Ticânî aynen şöyle der:

“Birbirine yakın ve uzak şekilde Hz. Peygamber (s.a.v)’in gayp ile ilgili hususları haber vermesiyle ilgili haberler, rivayetler ve hadis kitaplarında konuyla ilgili bölümlerin hepsi, (bunlarla) doludur. Hatta bazı sahabiler, derdiler ki: Resulullah (s.a.v), ümmetine gayp ile ilgili hususları haber verme dışında Kıyamet gününe kadar başka hiçbir işi bildirmemiştir. Çünkü Resulullah (s.a.v), bu konuda şöyle buyurmuştur:

? ??? ???? ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ?????? ??????????? ????????????? ?

“Bu (peygamberlik) makamımda, Cennet ve Cehennemde dahil, daha önce bana gösterilmemiş her şeyi gördüm”[4]

Bu konuda gelen haberler, çok olup **mütevatir**dir. Hiçbir müslümanın bu konuda şüpheye düşmesi söz konusu değildir.”

*** * ***

-251 ? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????????? ?

“Hz. Peygamber (s.a.v)’in yüz şeklinin güzel oluşu ve vücut organlarının birbiriyle uyum içerisinde oluşu”[5] **ile ilgili hadisler**

Kadı İyâz (ö. 544/1149) **“Şifâ”**da kaydettiğine göre; konu ile ilgili çok sayıda sahih ve meşhur rivayetler şu yollardan gelmiştir:

1. Hz. Ali
2. Enes
3. Ebu Hureyre
4. Berâ’
5. Hz. Aişe
6. (Hind) ibn Ebi Hâle
7. Ebu Cuhayfe
8. Câbir b. Semure
9. Ümmü Ma’bed
10. Abdullah ibn Abbâs
11. Muarız b. Muaykîb
12. Ebu’t-Tufeyl
13. Addâ’ b. Hâlid
14. Hureym b. Fâtik
15. Hakîm b. Huzeym ve daha bir çokları

Şihâb (ö. 1069/1659), Kadı İyâz’ın **“Şifâ”** adlı kitabına yazdığı şerhte konu ile ilgili olarak şöyle der:

“(Müellif) bu sözüyle, (konu ile ilgili hadislerin mütevatir olduğuna) işaret etmektedir. Daha bir çok alim de,(bunlara ek olarak) şunları da getirmiştir:

16. Ka’b b. Mâlik
17. Fârûk[6]
18. Sıddîk[7]
19. (Rabîa) bint. Muavviz

Nitekim bu husus, **“Kitâbu’d-Delâil”**, **“Vefâ”** ve daha bir çok kitapta geçmektedir.

*** * ***

-252 ? ??????? ????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ?

“Peygamber (s.a.v)’in renginin kırmızıya çalar beyazlıkta olması” ile ilgili hadisler

Şihâb (ö. 1069/1659) **“Şerhu’ş-Şifâ”**nın son bölümünde yer alan ‘Hz. Peygamber (s.a.v)’e hakaret eden kimsenin küfrüne’ dair yerde Hz. Peygamber (s.a.v)’in renginin **siyah(a çalar)** renkte olduğu hususunda gelen hadislerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

“Hz. Peygamber (s.a.v)’in sakalının **kırmızıya çalar beyazlıkta** olması ile ilgili gelen hadisler, **mütevatir**dir. Bu husus, daha önce de geçmişti.”

Münâvî (ö. 1031/1622) **“Şerhu’ş-Şemâil”**in ‘Hz. Peygamber (s.a.v)’in renginin **‘esmer’** olması’ ile ilgili Enes’in sözüne dair yerde aynen şöyle der:

“Hafız Ebu’l-Fadl el-Irâkî dedi ki: ‘Ravi Humeyd’in, Enes’ten naklen Hz. Peygamber (s.a.v)’in renginin **‘esmer’** olduğuna dair gelen lafızda Humeyd tek başına kalmıştır. Humeyd'in dışında bir çok kimse ise, bunu, raviler yoluyla Enes’ten **? ???????? ?????????? ????? ????????? ? “Peygamber (s.a.v)’in rengi,** (kırmızıya çalar) **‘parlak beyaz’ idi. Biz de, (ona) öylece bakardık”**[8] lafzıyla rivayet etmiştir.

Enes’in rivayeti dışında Hz. Peygamber (s.a.v)’in renginin niteliğinin ne olduğunu rivayet edenlerin hepsi, Hz. Peygamber (s.a.v)’in renginin, **‘esmer’** değil de, **‘beyaz’** olmakla nitelendirmişlerdir. Bu(nu rivayet eden) kimseler, 15 sahabidir.”

Bunun bir benzeri de, (Aliyyu’l-Kârî’nin) **“Cem’u’l-Vesâil”** adlı kitabında geçmektedir.

*** * ***

-253 ? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?

“Peygamber (s.a.v)’in cesaretli olması”[9] **ile ilgili hadisler**

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622) **“Şerhu’l-Câmi’”**nin “Kâne” harfinde belirttiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v)’in cesaretli oluşu ile ilgili hadisler, **tevatür** yoluyla sabittir. Ayrıca Kur’an, (bu hususa) işaret etmektedir.

(Zürkânî'de) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de Hz. Peygamber (s.a.v)'in cesaretli oluşu ile ilgili hadislerin, **tevatür** yoluyla sabit olduğunu ve Kur'an'ın da bu hususa işaret ettiğini söylemektedir.

*** * ***

-254 ? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in; yumuşak huylu olması, hoşgörülü olması ve (dinen uygun olan bir husus yapmaya) izin vermesi"[10] **ile ilgili hadisler**

Alimler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in; yumuşak huylu olması, hoşgörülü olması ve (dinen uygun olan bir husus yapmaya) izin vermesi ile ilgili hadislerin, mütevatir olduğunu belirtmişlerdir. Yalnız bununla, mana bakımından **mütevatir**liği kast etmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu özellikleri, teferruatı haberi ahad olsa bile, kesinlik ifade eden hadisler ile haberler içerisinde geçmektedir.

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de Ka'b b. Züheyr'in kıssası ile ilgili yerde aynen şöyle der:

"Hoşgörülü olmanın, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ahlakından (olduğunu ifade eden hadisler,) mütevatirdir."

Şeyh İbrahim el-Bâcûrî (ö. 1276/1859), söz konusu Ka'b b. Züheyr'in kasidesine yazdığı şerhte aynen şöyle der:

"Hz. Peygamber (s.a.v), insanlar arasında kızgınlıktan en uzak olanı ve gönül olmada insanların en hızlı davrananı idi. Hz. Peygamber (s.a.v)'in yumuşak huylu olması ile ilgili hadisler, hoşgörülü olması ile ilgili haberler ve bağışlayıcı olmasıyla ilgili haberler ile rivayetler, **mütevatir** olarak gelmiştir."

*** * ***

-255 ? ?????????? ??????????? ???????????????? ???????????? ?????????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ??????????? ?????????????? ????????????? ???????????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, detaylı bir şekilde dünya işleri ile şartlarını bilmesi ve dünya halkını; farklı olan akılları, mizaçları, adetleri ile dillerine göre yönetmesi" ilgili hadisler

Kadı İyâz (ö. 544/1149) **"Şifâ"**da, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu konumunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in, dünya işlerini, bunların faydalı olan inceliklerini ve dünya halkının siyasetini, insanları aciz bırakacak şekilde bildiği **tevatür**le nakledilmiştir. Nitekim bu konuya, bu kitabın, 'Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mucizeleri' bahsinde değinmiştik."

Kadı İyâz'ın da belirttiği gibi, bu konu, manevi **mütevatir**dendir.

Şihâb (ö. 1069/1659) **"Şerhu'ş-Şifâ"**da, bu konu ile ilgili hadislerin, **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

*** * ***

-256 ? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??? ????? ????? ???????? ?????????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in risaletinin, evrensel olması ve bütün kırmızı ile siyah renkli insanlara peygamber olarak gönderilmesi"[11] **ile ilgili hadisler**

Bir çok alimin belirttiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in risaletinin, evrensel oluşu ve bütün insanlara peygamber olarak gönderilmesi ile ilgili hadisler, mana bakımından mütevatirdir. Bu husus, Kur'an[12] ve (alimlerin) icmaı[13] ile desteklenmektedir.

"Kifâyetü'l-Muhtâc"da Şeyhulimam Ebu Abdullah Muhammed b. İbrahim et-Tilimsânî'nin biyografisinde**? ???????? ????? ?????????? ???????????? ? "Kırmızılara ve siyahlara (peygamber olarak) gönderildim"**[14] hadisi ile ilgili yerde Şumunnî (ö 821/1418)'den naklen aynen şöyle denilmektedir:

"Bu hadis, aslında haberi ahad olsa bile, diğer hadis kitaplarında da geçmemsi sebebiyle, mana bakımından **mütevatir**dir. Çünkü bu hadis, Hz. Muhammed (s.a.v)'in risaletinin evrensel oluşunu gösteren hadislerden olup Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisinden nakledilmiştir. Dolayısıyla da (hadislerdeki) ortak nokta, **tevatür**e ulaşmıştır. Hadisin teferruatı, Hatem et-Tâi'nin cömert oluşu ve Hz. Ali'nin kahraman oluşu gibi haberi ahad olsa bile, kesinlik ifade etmektedir."

Bunun bir benzeri de, onun, **"Neylü'l-İbtihâc"** adlı kitabında geçmektedir.

*** * ***

-257 ? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???????????????? ????????? ??? ??????? ???????? ?

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in, peygamberlerin sonuncusu olması ve kendisinden sonra bir peygamberin daha gelmemesi"[15] **ile ilgili hadisler**

Bir çok alimin anlattığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, peygamberlerin sonuncusu olması ve kendisinden sonra bir peygamberin daha gelmemesi ile ilgili hadisler,[16] **tevatür** yoluyla sabittir. Ayrıca Kur'an'da[17] bu hususa işaret etmektedir.

(Kastallânî) **"Mevâhib"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Yüce Allah'ın (Kur'an'da) ve Resulullah (s.a.v)'in de**mütevatir** sünnette haber verdiği üzere; Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra gelen kimselerin, bu (peygamberlik) makamını üstlenmek isteyen herkesin yalancı, iftiracı, deccal ve sapık olduğunu bilmeleri için, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra bir peygamber daha yoktur. He ne kadar bunlar; bilgiçlik taslasalarsa da ve sihir, tılsımlar ile büyülerin her türlüsünü getirseler bile, bu (peygamberlik makamını elde etmeleri) mümkün değildir. Akıl sahiplerine göre; (böyle bir durum) sapıklıktır."

* * *

-258 **? ????????? ??????? ???? ??????????? ?????? ???? ????????????? ???????: ???????? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ??? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ??????????? ??????????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???????? ??????? ??????????? ??????????? ??????? ?????????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????? ???????? ???????? ?**

"Benden önceki peygamberlerden hiç birine verilmeyen beş şey bana[18] **verilmiştir:**
1. Ben, bir aylık mesafede (olan düşmanımın içine) korku (düşürmekle) ve yardımla mazhar oldum.[19]
2. Yeryüzü, bana, mescit ve temiz kılınmıştır. Ümmetimden bir kimse, nerede namaz vaktine yetişirse, namazını hemen (orada) kılsın.[20]
3. Bana, ganimetler helal kılınmıştır. Halbuki benden önceki peygamberlerden hiçbirine (ganimet) helal kılınmamıştır.[21]
4. Bana, (ahirette) şefaat (etme yetkisi) verilmiştir.[22]
5. Her peygamber sadece kendi kavmine (peygamber olarak) gönderilmiştir. Ben ise bütün insanlığa (peygamber olarak) gönderildim."[23]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:
1. Câbir b. Abdullah
2. Ebu Hureyre
3. Hz. Ali
4. Abdullah ibn Abbâs
5. Abdullah ibn Amr
6. Ebu Zerr
7. Ebu Musa el-Eş'arî
8. Abdullah ibn Ömer
9. Sâib b. Yezîd
10. Ebu Saîd el-Hudrî

Toplam, 10 kişi.
(Derim ki:) (Suyûtî) **"Menâhilu's-Safâ"**da bu hadis, adı geçen bu 10 kişiden getirmiştir.
(Münâvî'de) **"Feyzu'l-Kadîr"**de Suyûtî'den naklettiğine göre; bu hadis, **mütevatir**dir.

* * *

-259 **? ?????? ??????????? ?**

"İsrâ' kıssası"[24]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:
1. Enes
2. Mâlik b. Sa'sa'a
3. Ebu Zerr
4. Câbir b. Abdullah
5. Büreyde
6. Huzeyfe ibnu'l-Yeman
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Übey b. Ka'b
9. Ebu Saîd el-Hudrî
10. Şeddâd b. Evs
11. Ebu Hureyre
12. Hz. Aişe
13. Abdullah ibn Mes'ud
14. Hz. Ali
15. Hz. Ömer
16. Ebu Habbe el-Ensârî
17. Ebu Leyla el-Ensârî
18. Ebu'l-Hamrâ'
19. Ebu Eyyûb
20. Ebu Ümâme
21. Semure b. Cündub
22. Abdullah ibn Amr
23. Süheyb b. Sinân
24. Esmâ' bint. Ebi Bekir
25. Abdurrahman b. Kurz

26. Ümmü Hânî'
27. Ümmü Seleme

Toplam, 27 kişi.

(Derim ki:) Hafız eş-Şâmî (ö. 665/1266)**"Mi'râc"** adlı eserinde İsrâ' kıssasını Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet eden kimseleri belirtmiştir. Bunlar, 39 kişiye ulaşmıştır. Burada, Suyûtî'nin, adını anmadığı şu kimselerin isimlerini de nakletmiştir:

28. Üsâme b. Zeyd
29. Bilâl b. Hamâme
30. Bilâl b. Sa'd
31. Sehl b. Sa'd
32. Abdullah ibn Ömer
33. Abdullah ibnu'z-Zübeyr
34. Abdullah ibn Ebi Evfâ
35. Abdullah b. Es'ad
36. Abdurrahman b. Âyis
37. Abbâs b. Abdulmuttalib
38. Hz. Ebu Bekir
39. Hz. Osman
40. Ebu'd-Derdâ
41. Ebu Süfyân b. Harb
42. Ebu Seleme
43. Ebu Sülemî er-Râî
44. Resulullah (s.a.v)'in kızı Ümmü Gülsüm

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de İbn Dihye'den naklen bunlara şunu da ilave etmiştir:

45. İyâz

Görüldüğü üzere bu İsrâ' kıssasını rivayet eden kimselerin toplamı, 45 sahabiye ulaşmaktadır.

(Sehâvî'nin) **"Fethu'l-Muğîs"** adlı eserinde geçtiği üzere; Hâkim der ki: "İsrâ' hadisinini, **mütevatir** olması da bu cümledendir.Hz. İdrîs (a.s.) ise, semanın dördüncü katında bulunmaktadır."

Bu konuda daha geniş bilgi için onun (İsrâ' kıssasını rivayet edenlerin) toplamının öncesinde geçen sözüne başvurabilirisiniz.

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in Burak[25] üzerinde gece yolculuğu yapması ile ilgili haberler, mütevatirdir."

Görüldüğü üzere İsrâ' kıssası, **mütevatir**dir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in Burak üzerinde gece yolculuğu yapması da aynı şekilde **mütevatir**dir.

* * *

-260 ? ????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ??? ?????????? ??????????? ?

"Musa (a.s)'ın, semanın altıncı katında bulunması"[26] **ile ilgili hadisler**

Aliyyu'l-Kârî (ö. 1014/1605)**"Şerhu'ş-Şifâ"**da konu ile ilgili olarak der ki: "Hz. Musa (a.s)ın, semanın altıncı katında bulunması ile ilgili haberler, **mütevatir**dir."

* * *

-261 ? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ??????????? ????? ??? ??????? ???????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ????: "???????? ????? ??????? ?????????? ??????????? ???? ?????????" ?

"Yüce Allah'ın, Muhammed ümmetine beş vakit namazı farz kıldığında, Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ' gecesi Musa'ya geri gelmesi ve Musa'nın, O'na: 'Rabbine geri dön ve bunu, ümmetinden hafifletmesini Rabbinden iste"[27] **ile ilgili söylediği sözü hususunda gelen hadisler**

İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"Risâletu'l-Furkân"**da Mi'râc hususunda gelen rivayetlerin **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Hz. Muhammed (s.a.v), İsrâ' gecesi, Rabbinin huzuruna çıktığında, ümmetine beş vakit namaz farz kılmıştı. Anlatıldığına göre; Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Musa (a.s)'a geri dön(üp durumu ona anlat)tı. Hz. Musa (a.s)'da, ona: 'Rabbine geri dön ve bunu ümmetinden hafifletmesini (Rabbinden) iste' dedi. Nitekim Mi'râc hadisleri içerisinde yer alan bu (tür hadisler), **tevatür**dür."

* * *

-262 ? ???? ????????? ??????? ??????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ' gecesi, göğsününün yarılması"[28] **ile ilgili hadisler**

(Kastallânî) **"Mevâhibu'l-Ledûniyye"**de Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)-in**"Fethu'l-Bârî"**sinden naklettiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ' gecesi, göğsünün yarılması ile ilgili rivayetler, **mütevatir**dir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılması ile ilgili rivayetlerin, mütevatir olduğunu, hem müellif Kastallânî (ö. 923/1517) ve hem de**"Mevâhibu'l-Ledûniyye"** şarihi (Zürkânî) söylemiştir.

Kurtubî (ö. 671/1273)'de **"Müfhim"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadisin ravileri, sika ve meşhur kimselerdir."

Şihâb el-Heytemî (ö. 1069/1659) **"Şerhu'l-Hemziyye"**de Hz. Peygamber (s.a.v)'in; bir defasında küçük yaşta -10 yada buna yakın bir yaşta- ve bir defasında ise Cebrail'in Hıra mağarasında ona (ilk) vahyi getirmesi sırasında göğsünün yarılması hususundaki dikkati şu tarafa getirmek istemektedir:

"(Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılması olayı,) bir başka defa daha gerçekleşmiştir. İsrâ' gecesinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılmasını inkar eden kimsenin aksine İsrâ' gecesinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılması ile ilgili rivayetler, **mütevatir**dir."

(Derim ki:) Hz. Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ' gecesinde, göğsünün yarılması ile ilgili hadis, Buhârî ile Müslim'in **"Sahîh"**lerinde şu yoldan gelmiştir:

1. Enes yoluyla Mâlik b. Sa'saa'dan[29]

Yine Buhârî ile Müslim'de Enes yoluyla,

2. Ebu Zerr'den[30]

Müslim ile bir çok hadis kitabında bizzat,

3. Enes yolundan[31] vasıtasız bir şekilde gelmiştir.

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ' gecesi, göğsünün yarılması ile ilgili hadisin, daha başka geliş yolları da vardır."

Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ' gecesi, göğsünün yarılması ile ilgili olayı, İbn Hazm (ö. 456/1063) kabul etmemiştir. Kadı İyâz (ö. 544/1149)'da **"Şifâ"**da bu görüşe katılmıştır.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) ile bir çok alim ise; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ' gecesi, göğsünün yarılmadığını iddia eden kimselerin görüşünü red edip Hz. Peygamber (s.a.v)'in İsrâ' gecesi göğsünün yarılması ile ilgili rivayetlerin geldiğini söylemiştir.

Her ne kadar Abdülaziz ed-Debbâğ (ö. 1132/1720)'ın **"İbrîz"**de Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılması olayının, İsrâ' gecesinde gerçekleştiğini keşf yoluyla[32] kabul etmese bile bu olayı inkar etmeye de gerek yoktur.

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz. Asıl bilgi ise, Allah katındadır.

* * *

-263 ? ????? ??????????? ????? ???? ??????? ?

"İsrâ'nın, Mekke'de gerçekleşmesi"[33] **ile ilgili hadisler**

İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"Vasiyyetü'l-Kübrâ"**da İsrâ' olayının, Mekke'de gerçekleştiği ile ilgili hadislerin, **mütevatir** olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Mi'râc; ilim adamlarının görüş birliği, Kur'an'ın ve **mütevatir** sünnetin nassı ile sabittir ki, ancak Mekke'de gerçekleşmiştir."

* * *

-264 ? ?????? ????????? ?

"Kütüğün inlemesi"[34] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadis şu yollardan getirmiştir:

1. Sehl b. Sa'd
2. Câbir b. Abdullah
3. Abdullah ibn Ömer
4. Übey b. Ka'b
5. Büreyde
6. Abdullah ibn Abbâs
7. Ebu Saîd el-Hudrî
8. Enes
9. Ümmü Seleme
10. Muttalib b. Ebi Vedâa es-Sahmî

Toplam, 10 kişi.

(Derim ki:) Kadı İyâz (ö. 544/1149) **"Şifâ"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Kütüğün inlemesi ile ilgili hadis, meşhur ve yaygındır. Bununla ilgili haber, **mütevatir**dir. Sahih hadis kitapları, kütüğün inlemesi ile ilgili hadisi nakletmiş ve sahabeden 10 kadar kimse de bunu rivayet etmiştir."

Daha sonra Kadı İyâz, bu 10 kadar sahabenin isimlerini belirtmiştir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Emâliyyu'l-Muhrace ala Muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Kütüğün inlemesi ile ilgili hadisin geliş yolları, çoktur.

Beyhakî'de dedi ki: 'Kütüğün inlemesi ile ilgili hadis, açıktır. Halef, bu hadisi, Seleften nakletmiştir. Fakat bu konudaki hadisleri getirmeye gerek yoktur. Zira hadis, çok meşhur bir konumdadır.'

Kadı İyâz'ın da belirttiği üzere, kütüğün inlemesi ile ilgili hadis, bize şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Enes
4. Câbir
5. Sehl b. Sa'd
6. Übey b. Ka'b
7. Ebu Saî del-Hudrî
8. Büreyde
9. Hz. Aişe
10. Ümmü Seleme"

Daha sonra İbn Hacer, bunlardan gelen bütün hadisleri nakletmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Hacer'in bu kitabına bakabilirsiniz.

Yine (İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"**de ise konu ile ilgili olarak der ki: "Kütüğün inlemesi ile ayın yarılması hadisi, müstefiz bir şekilde nakledilmiştir.

Bu konuda bir görüş belirtmeyecek kimselerin dışında hadisin geliş yollarını bilen kimselere göre, bu hadis, kesinlik ifade etmektedir. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır."

Şeyh Abdurrauf el-Münâvî (ö. 1031/1622)'de Irâkî'nin **"Elfiyetü's-Siyer"** adlı kitabına yazdığı şerhte der ki:

"Kütüğün inlemesi hadisi, pek çok sahih yollardan gelmiştir. Bu geliş yollarının toplamı, manevi **mütevatir**i ifade etmektedir."

Daha sonra Münâvî, kütüğün inlemesi ile ilgili hadisin, 20 kadar bir sahabe topluluğundan geldiğini belirtmiştir.

Tâc es-Sübkî (ö. 771/1370) **"Şerhu'l-Muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"**de kütüğün inlemesi ile ilgili hadisin, **mütevatir**e ulaştığını belirtmiştir.

Ebu Abdullah ibnu'n-Nu'mân'da **"Kitâbu'l-Müsteğisîn bi hayri'l-Enâm"**da kütüğün inlemesi ile ilgili hadisin, **tevatür**e ulaştığını söylemiştir.

Demîrî (ö. 808/1405)'de **"Hayâtu'l-Hayevân"** adlı kitabının 'Mebhâsu'l-Uşera' bahsinde onun kütüğün inlemesi ile ilgili hadisin **tevatür**e ulaştığı ile ilgili sözünü nakletmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz.

* * *

-265 ? ?????????? ????????? ?

"Ayın yarılması"[35] **ile ilgili hadisler**

Tâc es-Sübkî (ö. 771/1370) **"Şerhu'l-Muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bana göre, ayın yarılması ile ilgili hadis, sahih ve **mütevatir**dir. Kur'an'da ayın yarılması ile ilgili nass vardır. Buhârî ile Müslim'in **"Sahîh"**lerinde ve bir çok alimin kitabında yer alan bu hadis; çeşitli yollarla Şu'be'den, o da Süleyman b. Mihrân'dan, o da İbrahim'den, o da Ebu Ma'mer'den, o da Abdullah ibn Mes'ud'dan[36] rivayet edilmiştir."

Daha sonra Sübkî der ki: "Yine bu hadis, **mütevatir** olduğu hususunda şüphe gerektirmeyecek bir şekilde daha pek çok yollardan gelmiştir."

Kadı İyâz (ö. 544/1149) **"Şifâ"**da Hz. Peygamber (s.a.v)'den geldiği kesinlikle bilinen bir çok mucizeleri anlattıktan sonra konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"Ayın yarılması mucizesine gelince, Kur'an, bu mucizenin meydana geldiğini belirtiyor, varlığını haber veriyor ve bunu da açıkça bir delille ortaya koyuyor. Sahih haberlerde, bir çok yollardan bu olayın meydana geldiği olasılığını güçlendiriyor. Bu konudaki din desteğini zayıf düşürme, tanımama ve sapma mahiyetindeki düşünceler, azmimizi kıramamakta ve bu konuda bid'atçi kimsenin, zayıf müminlerin kalplerine attığı şüphe tohumlarını (bize) yöneltememekte, aksine bu bidatçi kimsenin bu konudaki bozuk düşüncelerine karşı koyduk ve onun getirdiği saçma deliller, bir işe yaramayacağı için bu delilleri attık."

İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Emâliyyu'l-Muhrace"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Tefsirciler ile Siyerciler, ayın yarılması olayının meydana gelmesi hususunda icma' etmişlerdir.

Ayın yarılması olayını, içlerinde; Hz. Ali, Abdullah ibn Mes'ud, Huzeyfe, Cübeyr b. Mut'im, Abdullah ibn Ömer, Abdullah ibn Abbâs ile Enes'in de bulunduğu (bir grup) sahabe rivayet etmiştir.

Kurtubî (ö. 671/1273)'de **"Müfhim"**de der ki: "Ayın yarılması ile hadisi, sahabeden bir çok kimse rivayet etmiştir. Tabiundan pek çok kimse de, ayın yarılması ile ilgili hadisi, bu sahabilerden nakletmişlerdir. Daha sonra da gelenler (=etbau't-Tabiun) de, ayın yarılması ile ilgili hadisi, bu kimselerden (=tabiundan) nakletmişlerdir."

(Kastallânî) **"Mevâhibu'l-Ledûniye"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Sahih rivayetlerde, ayın yarılması ile ilgili hadisler, içlerinde; Enes, Abdullah ibn Mes'ud, Abdullah ibn Abbâs, Hz. Ali, Huzeyfe, Cübeyr b. Mut'im, Abdullah ibn Ömer ve daha bir çoklarının da bulunduğu bir grup sahabeden gelmiştir."

İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Ayın yarılması ile ilgili hadisi, sahabenin bir çoğu rivayet etmiştir. Tabiunun ileri gelenleri de, ayın yarılması ile ilgili hadisi, bu sahabilerden rivayet etmiştir. Ayrıca ayın yarılması ile ilgili hadisi, bize ulaşıncaya kadar, bunlardan, pek çok kimse nakletmiştir. Ayın yarılması olayı, ayeti kerimeyle doğrulanmıştır."

Münâvî (ö. 1031/1622) Irâkî'nin **"Elfiyetü's-Siyer"** adlı kitabına yazdığı şerhte der ki: "Ayın yarılması ile ilgili hasen hadisler, tevatürdür. Tâc es-Sübkî ile bir çok alim, ayın yarılması ile ilgili hadisin **tevatür**e ulaştığını doğrulamıştır."

Ebu'l-Fadl el-Irâkî (ö. 805/1402)'de **"Nazmu's-Siyer"**de der ki: "

???? ??????????? ???? ??? ????? ????? ??? ????

???? ??????????? ???????? ????? ???????? ???????.

"Ayın yarılması hususunda iki grup oluştu:

"Bir grup ifrata kaçtı. Diğer grup ise, tefrite kaçtı."

İşte bu olay; icmâ', nass ve semâî **tevatür**le iki defa[37] gerçekleşmiştir."

Irâkî (ö. 805/1402)'nin öğrencisi Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Fethu'l-Bârî"** hocasının bu sözünü özetlemek suretiyle şöyle demektedir:

"Zannederim ki, Irâkî'nin **'icmâ'** sözü; ayın, iki defa değil de (bir defa) yarılmasıyla ilgilidir. Çünkü ben, Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında ayın yarılmasının (birden) çok olduğunu belirten hiçbir alimin bulunduğunu bilmiyorum."

(Kastallânî) **"Mevâhib"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Belki de **'iki defa'** sözünü söyleyen Irâkî, bununla, (ayın) **'iki parçaya'** (ayrılmasını) kast etmiş olabilir. İşte bu durum, hiç kimseyi, rivayetlerin arasını birleştirmeye yöneltememektedir."

* * *

-266 ? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, parmaklarından su akıtması kıssası"[38] **ile ilgili hadisler**

Şihâb (ö. 1069/1659) **"Şerhu'ş-Şifâ"**da Nevevî (ö. 676/1277)'nin **"Şerhu'l-Müslim"** adlı kitabından naklettiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, parmaklarından su akıtması ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir.

Kurtubî (ö. 671/1273)'de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, parmaklarından su akıtması kıssa, birkaç yerde büyük toplulukların huzurunda meydana gelmiş ve (bu nedenle de) pek çok yollardan gelmiştir. Bu kıssayı anlatan rivayetlerin toplamı, kesin bilgiyi ve manevi **tevatürü** ifade etmektedir.

Kadı İyâz (ö. 544/1149) ise **"Şifâ"**da der ki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, parmaklarından su akıtması ve yemeği çoğaltması ile ilgili kıssayı; sika ve çok sayıdaki kimselerin, yine çok sayıdaki kimselerden, bunlarda çok sayıdaki kimselerden, bunlarda sahabilerden rivayet etmiştir. Bunlar, bu kıssanın; Hendek

savaşı,[39] Buvât gazvesi,[40] Hudeybiye umresi,[41] Tebük gazvesi[42] gibi bir çok yerlerde ve Müslümanlar çevreler ile askerlerin operasyonları sırasında gerçekleştiğini haber vemişlerdir.

Sahabeden hiçbiri, bu kıssayı anlatan raviye ters bir harekette bulunmamış ve bu kıssa kendilerine anlatıldığında inkar yoluna gitmemişlerdir. Aksine bu kıssayı görenin söylediği gibi anlatmışlardır. Daha öncede belirttiğimiz üzere, bu çeşit olayların hepsi, Hz. Peygamber (s.a.v)'in mucizelerinden olduğu kesinlik kazanmaktadır."

Bu konuda daha geniş bilgi için (Kastallânî'nin) **"Mevâhib"** adlı kitabı ile bunun şerhine bakabilirisiniz.

*** * ***

-267 ? ???????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle az şeyin çoğalması"[43] **ile ilgili hadisler**

Übbî (ö. 827/1424) **"Şerhu'l-Müslim"**in 'Kitâbu's-Salât' (=Namaz Bölümü'n) de 'Namazı uyuyarak geçiren yada namaz kılmayı unutan kimse' ile ilgili hadisi açıklama sırasında anlattığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle az şeyin çoğalması ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir.

-268 ? ???????? ?????????? ??????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle yiyeceğin çoğalması"[44] **ile ilgili hadisler**

Hz. Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle yiyeceğin çoğalması ile ilgili hadisler, bir grup sahabiden[45] gelmiştir.

Hatta bazı alimler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle yiyeceğin çoğalması ile ilgili hadislerin, **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

Kadı İyâz (ö. 544/1149)'da, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle yiyeceğin çoğalması ile ilgili hadislerin,**mütevatir** olduğuna işaret etmiştir. Bir de, Hz. Peygamber (s.a.v)'den bu manada gelen meşhur rivayetlerin hepsinin kesinlikle bilindiğine işaret etmiştir. Bu konu ile ilgili delilleri getirdikten sonra da aynen şöyle der:

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle yiyeceğin çoğalması, doğrudur. Bunu kapatacak bir şey de yoktur. İmamlarımızdan Ebu Bekr el-Bakıllânî, Üstad Ebu Bekr ibn Furek ve daha bir çokları, konu ile ilgili bazı şeyler söylemişlerdir. Bana göre, bu konuda söz söyleyen kimse şunu kast etmektedir:

Bu meşhur rivayetler, **haberi vahid** kategorisindedir. Fakat bu rivayetleri, haber verme ile rivayet etme açısından incelemenin ve bunu, başka bilgilerle değerlendirmenin önemsiz olduğu görülür. Ancak bu rivayetlerin geliş yollarını araştıran ve Hadis ile Siyer kitaplarında geçen rivayetleri inceleyen kimse, belirttiğimiz bu yöntem doğrultusunda bu meşhur kıssaların sıhhati hususunda şüpheye düşmeyecektir."

Yine Kadı İyâz (ö. 544/1149), Hz. Peygamber (s.a.v)'in dua ve bereketiyle yiyeceğin çoğalması ile ilgili bahiste, bu konudaki hadisleri ve meseleleri getirdikten sonra şöyle der:

"Sahabeden 10 kadar kimse, bu bahiste geçen hadislerin manaları(nın doğruluğu) üzerinde görüş birliğine varmıştır. Tabiundan pek çok kimse, bunu, bu sahabilerden rivayet etmiştir. Ayrıca sonradan gelen sayılamayacak kadar pek çok kimse de, bunu, tabiundan nakletmiştir. Bu hadislerin çoğu, meşhur rivayetlerde ve sohbet toplantılarında geçmektedir. Dolayısıyla da toplantılarda gerçeğe aykırı bir şeyin anlatılması ve yadırganacak bir haber karşısında o mecliste bulunan kimsenin susması mümkün değildir."

*** * ***

-269 ? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????????? ???? ?

"Ağacın, Hz. Peygamber (s.a.v) ile konuşması ve (ağacı kendisine çağırdığında, yerinden kalkarak yanına gelip onun bu emrine) itaat etmesi"[46] **ile ilgili hadisler**

Kadı İyâz (ö. 544/1149) **"Şifâ"**da, 'Ağacın, Hz. Peygamber (s.a.v) ile Konuşması' bahsinde, ağacın, Hz. Peygamber (s.a.v)'in peygamberliğine tanıklık etmesi ve davetinin doğruluğuna katılması ile ilgili hadisleri naklettikten sonra aynen şöyle der:

"İşte bu olay; Abdullah ibn Ömer, Büreyde, Câbir, Abdullah ibn Mes'ud, Ya'lâ b. Mürre, Üsâme b. Zeyd, Enes b. Mâlik, Hz. Ali, Abdullah ibn Abbâs ve daha birçoklarından gelmiştir. Bunlar, ağacın konuşması veya bu manada gelen olay üzerinde görüş birliğine varmışlardır. Bu olayı, bu sahabilerden, bunlardan kat kat daha fazla tabiun(dan kimseler) rivayet etmiştir. Böylece bu olay, meydana geldiği şekliyle yayılmıştır."

Şihâb (ö. 1069/1659) **"Şerhu'ş-Şifâ"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu olay, sahabe ile tabiundan pek çok kimseden nakledilmiştir. Böylece de (bu olay,) manevi mütevatire ulaşmıştır. Hiçbir akıllı kimsenin şüphe edemeyeceği güçlü bir dereceye gelmiştir."

*** * ***

-270 ? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????? ????? ???? ???? ???? ????? ????????? ????? ???????? ?????? ????????? ?

? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??? ????????? ?????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in az yemek yemesi; sabahleyin bir şeyler yediğinde akşemleyin bir şeyler yememesi, akşemleyin bir şeyler yediğinde ise sabahleyin bir şeyler yememesi ve nice günler aç kalması"

"Peygamber (s.a.v)'in, Ramazanda ve Ramazan dışında (kalan diğer zamanlarda) gaceleyin kalkıp Allah'a ibadet etmesi"[47] **ile ilgili hadisler**

Hz. Peygamber (s.a.v)'in az yemek yemesi ile ilgili husus, daha önce 'Kitâbu'l-Et'ime' (=Yiyecekler Bölümü'n)de[48] geçmişti. Bu hadis, (orada) Hz. Aişe'den gelmişti.

Aynî (ö. 855/1451) **"Umdetu'l-Kârî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu konuda şu yollardan da hadis gelmiştir:

1. Enes

2. Câbir b. Abdullah
3. Haccâc b. Amr
4. Huzeyfe
5. Zeyd b. Hâlid
6. Safvân b. Muattal
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Abdullah ibn Ömer
9. Hz. Ali
10. Fadl ibnu'l-Abbâs
11. Muâviye ibnu'l-Hakem es-Sülemî
12. Ebu Eyyûb
13. Habbâb
14. Ümmü Seleme
15. Adı bilinmeyen bir sahabi

Daha sonra Aynî (ö. 855/1451), bunların rivayet ettikleri hadisleri nakletmiş ve bu hadislerin tahricini yapan kimseleri de belirtmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için Aynî'nin bu kitabına bakabilirsiniz.

* * *

-271 ? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????? ???????? ?

"Peygamber (s.a.v)'in, Yüce Rabbine ibadet etmeye devam etmesi"[49] **ile ilgili hadisler**

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de 'Hz. Peygamber (s.a.v)'in İsimleri' ile ilgili yerde O'nun bir ismini de**"el-Âbid"** olduğu ile ilgili hadislerin **mütevatir** olduğunu şöyle anlatmaktadır:

"Hz. Peygamber (s.a.v), Rabbine (kavuşuncaya kadar her türlü şartlarda) ibadet etmeye devam etmiştir. Bununla ilgili hadisler, **mütevatir**dir."

* * *

-272 ? ????????? ??????? ????? ???????? ????????? ?

"Peygamber (s.a.v)'e, kendi sahibini şikayet eden deve"[50]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi (sadece) İmam Ahmed yoluyla Enes'ten getirmiştir. Buna, başka hiç kimseyi eklememiştir.

(Derim ki:) Münzirî (ö. 656/1258) **"Terğîb"**de bu hadisi şu yoldan getirmiştir:

1. Enes[51]

Daha sonra Münzirî der ki: "Bu hadisi, İmam Ahmed ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. Hadisin ravileri, sika ve meşhur kimselerdir. Bezzâr'da, bu hadisin bir benzerini nakletmiştir. Nesâî'de bu hadisi muhtasar bir şekilde rivayet etmiştir."

İbn Hibbân (ö. 354/965)'da **"Sahîh"** adlı eserinde bu hadisin bir benzerini muhtasar bir şekilde şu yoldan rivayet etmiştir:

2. Ebu Hureyre"[52]

Bir başka olayda ise; devenin, sahibinden şikayet ettiği şu yoldan gelmiştir:

3. Ya'lâ b. Mürre es-Sakafî[53]

Bu hadisi ise; İmam Ahmed (ö. 241/855), Hâkim (ö. 405/1014) ve Beyhakî (ö. 458/1066) sahih bir senedle rivayet etmiştir.

Bu hadis, bir başka olayda ise şu yoldan gelmiştir:

4. Câbir

Bu hadisi ise; İmam Ahmed (ö. 241/855) zayıf bir senedle rivayet etmiştir. Fakat Beyhakî (ö. 458/1066)'de**"Delâil"**de bu hadisi ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. Hadisin ravileri, sika kimselerdir. Ayrıca bu hadisi, Dârimî (ö. 255/868) ve Bezzâr (ö. 292/904)'da rivayet etmiştir.

Yine bu hadis, bir başka olayda ise şu yoldan gelmiştir:

5. İkrime yoluyla Abdullah ibn Abbâs'tan

Bu hadisi; Taberânî (ö. 360/970) zayıf bir senedle rivayet etmiştir.

İmam Ahmed (ö. 241/855)'de, bu olayı, uzunca bir hadiste Ya'lâ b. Mürre'den rivayet etmiştir.

Münzirî (ö. 656/1258)'de der ki: "Bu hadisin senedi, ceyyiddir."

Bu hadis, bir başka olayda ise şu yoldan gelmiştir:

6. Abdullah ibn Ca'fer[54]

Bu hadisi; İmam Ahmed ve İbn Şâhîn (ö. 385/995)'de **"Delâil"**de rivayet etmiştir.

Beğavî (ö. 516/1122) **"Mesâbih"**de der ki: "Bu, sahih bir hadistir."

Devamla da der ki: "Ebu Dâvud, bu hadisi, Musa b. İsmail'den, o da Mehdî b. Meymûn'dan , (o da Abdullah ibn Ca'fer'den) rivayet etmiştir."

Kadı İyâz (ö. 544/1149)'da **"Şifâ"**da Enes hadisini naklettikten sonra aynen şöyle der: "Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadiste; Hz. Peygamber (s.a.v), bir bahçeye girmişti. Bir deve gelip Hz. Peygamber (s.a.v)'in önünde çöktü."

7. Sa'lebe b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, Ya'lâ b. Mürre ile Abdullah ibn Ca'fer

"Bahçeye kim girerse, deve ona saldırıyor (ve hiç kimseyi) bahçeye sokmak istemiyordu. Hz. Peygamber (s.a.v) bahçeye girince, deveyi yanına çağırdı. Deve dudağını yere koyup Hz. Peygamber (s.a.v)'in önünde çöktü. Hz. Peygamber (s.a.v), devenin boynundan yularını çıkarıp şöyle buyurdu:

? ??? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????

???????? ?????????? ?

"Yer ile gök arasında benim, Allah'ın Resulü olduğumu ve insan ile cinlerin asilerinden başka bilmeyen hiçbir varlık yoktur"

Bu hadisin bir benzeri de şu yoldan gelmiştir:

8. Abdullah ibn Ebi Evfâ

Deve konusunda gelen bir diğer haber de şöyledir: "Hz. Peygamber (s.a.v), onlara, devenin derdini sordu. Onlar da, deveyi kesmek istediklerini söylediler."

Başka bir rivayette ise: "Hz. Peygamber (s.a.v), onlara; 'deve, çok çalıştırılmaktan ve az yem verilmesinden şikayetçi' buyurdu."

Yine bir diğer rivayette ise: "Hz. Peygamber (s.a.v); 'deve, bana, sizin onu küçüklüğünden beri zor işlerde çalıştırdıklarından sonra şimdi de kesmek istediğinizi şikayet etti' buyurdu. Onlar da: - 'Evet' dediler." (Kadı İyâz'ın sözü burada bitmektedir.)

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Tahrîcu Ehâdisi'ş-Şifâ"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Enes Hadisini, İmam Ahmed ve Bezzâr sahih bir senedle rivayet etmiştir. Ebu Hureyre Hadisini ise, Bezzâr sahih bir senedle rivayet etmiştir. Sa'lebe b. Mâlik hadisini, Ebu Nuaym rivayet etmiştir. Câbir b. Abdullah Hadisini de; İmam Ahmed, Dârimî, Bezzâr ile Beyhakî rivayet etmiştir. Ya'lâ b. Mürre Hadisini de; İmam Ahmed, Hâkim ile Beyhakî sahih bir senedle rivayet etmiştir. Abdullah ibn Ca'fer Hadisini ise, Müslim ile Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Abdullah ibn Ebi Evfâ Hadisini de, Ebu Nuaym ile Beyhakî rivayet etmiştir."

* * *

-273 ? ??? ??????? ??? ????????? ???????? ?

"Biz (peygamberler)e, hiç kimse mirasçı olamaz. (Mal cinsinden geri de) bıraktıklarımız, hep sadakadır"[55]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Ömer
2. Hz. Osman
3. Hz. Ali
4. Sa'd b. Ebi Vakkâs
5. Abbâs
6. Hz. Ebu Bekr es-Sıddîk
7. Abdurrahman b. Avf
8. Zübeyr ibnu'l-Avvâm
9. Ebu Hureyre
10. Hz. Aişe
11. Talha
12. Huzeyfe
13. Abdullah ibn Abbâs

Toplam, 13 kişi.

Bu hadisi, Cennetle müjdelenen 10 kişiden 8'i rivayet etmiştir. Dolayısıyla da bu hadis,**? ???? ?????? ??????? ? "Kim benim üzerime yalan söz söylerse…"** hadisi paralelindedir." (Suyûtî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Derim ki:) **? ???? ?????? ??????? ? "Kim benim üzerime yalan söz söylerse…"** hadisi daha önce geçmişti. Bu hadisi, Cennetle müjdelenen 10 kişi rivayet etmişti. Ayrıca bu kişiler, bu hadisi de rivayet etmişlerdir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Emâliyyul'l-Muhrace ala Muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu hadis, sahih ve **mütevatir**dir."

* * *

-274 ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? - ?????????? ?????? ????????? - ????????? - ?????????? - ??????? ??????? - ????????? - ????????? ????? ????????? - ????????? ?????? ????? - ??????? ???????? - ???????????? ?????? ?????????? - ?????????? ?????? ?????? - ??????????? ?????? ??????????

"Hz. Peygamber (s.a.v)'in; Hatice bint. Huveylid, Sevde, Aişe, Ümmü Seleme, Hafsa, Zeyneb bint. Huzeyme, Zeyneb bint. Cahş, Ümm Habîbe, Cüveyriye bintil'l-Hâris, Sâfiyye bint. Huyey, Meymûne binti'l-Hâris ile evlenmesi"[56] **ile ilgili hadisler**

İbn Rüşd (ö. 520/1126) **"Câmiu'l-Mukaddimât"**da, Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımlarını bu sıraya göre belirttikten sonra bu konuda gelen hadislerin, **tevatür** yoluyla nakledildiğini aynen şöyle anlatmaktadır:

"Bunlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımlarıdır. Bunlar hakkında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. Bunlarla ilgili bilgi, **tevatür** nakille gelmiştir. Bunlar; 11 kadındır. Bunların altısı, Kureyş kabilesindendir. Bunlar; 1. Hatice, 2. Sevde, 3. Aişe, 4. Hafsa, 5. Ümmü Seleme, 6. Ümmü Habîbe'dir. Dördü ise, diğer Araş kabilelerindendir. Bunlar ise; 7. Zeyneb bint. Huzeyme, 8. Zeyneb bint. Cahş, 9. Cüveyriye bintul'l-Hâris, 10. Meymûne bintu'l-Hâris'dir. Biri de, İsrai oğullarındandır. O da, 11. Sâfiyye bint. Huyey'dir.

Hanımlarından ikisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sağlığında ölmüştür. Bunlar da; 1. Hatice, 2. Zeyneb bint. Huzeyme'dir. Daha önce adı geçen diğer 9 hanımı ise, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra ölmüştür."

Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

[1] "Mucize" kelimesi, sözlükte; "acz" kökünden türetilmiş bir kelime olup ac.z bırakan, güçsüz kılan, karşı konulmaz harika olay anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise; peygamberin elinde, peygamberlik davasında doğruluğunu ispat için Allah tarafından tabiat kanunlarına aykırı olarak yaratılan harikulade olay olup başkaları tarafından bir benzeri getirilemez.

Mucize; bütün yaratıkların, melek, cin ve insanların güçlerini aşmakta olup peygamberliği tasdik ve doğrulama mahiyetindedir.

Mucizenin meydana gelmesi, aklen imkansız değildir. Aslında her an insanın çevresinde meydana gelen olaylar ve hayatın kendisi, mucizeler kümesidir.

İki şey arasında sabit, değişmez bir nispet olarak kabul edilen tabiat kanunu bir tecrübe sonucu keşfedilir ve hüküm olarak ifade edilir. Bu hüküm, mutlak zaruri değildir. Çünkü aynı sebepler, daima aynı sonuçları vermez.

Mucizenin temelinde üç temel unsur vardır:

1. Kafirlerin yada müşriklerin istekte bulunması.
2. Bu kimselere karşı meydan okumanın olması
3. Müminlerin imanın artması

Bazen kafirler, peygamberden mucize getirmesini isterler. Peygamber de, onlara karşı meydan okuma mahiyetinde Allah'ın izniyle mucize getirir. Örneğin, Semud kavmi, Hz. Salih (a.s)'dan; kayanın içinden dişi bir deve getirmesini istemişlerdi. Hz. Salih (a.s)'da, peygamberliğinin bir kanıtı olma mahiyetinde, onların bu isteğini yerine getirmişti. Yine Mekkeli müşrikler de, Mekkî surelerin tam 25 yerinde açıkça Hz. Peygamber (s.a.v)'den mucize getirmesini istemişlerdi. Kur'an'ın, bu tür karşı çıkışlara karşı cevabı, susturcu ve geçersizleştirici idi.

Bazen de kafirler, peygamberden mucize istemeseler bile, peygamber, peygamberliğinin bir kanıtı olarak onlara mucize yada mucizeler göstermişti. Örneğin, Hz. Musa (a.s)'ın, elini koynuna koymasıyla elinin beyazlaşması, asanın büyük bir yılana dönüşmesi ve diğer 9 mucizesi gibi.

Bazen de Rabbanî yardım ve desteklemeyle müminlerin imanının artması ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in, peygamberliğini kanıtlama mahiyetinde bir çok mucize meydana getirmiştir. Bu tür mucizeler, hadislerde geçmektedir. Bu tür rivayetler, lafzi mütevatir olmayıp manevi mütevatirdir. İnakrı küfrü gerektirmez. Zaten bu tür mucizeler, inanç esasları içerisinde yer almamaktadır.

[2] Hz. Peygamber (s.a.v), Allah'tan vahiy alma ve bunu insanlara tebliğ etme görevi olduğu için Allah katında katında büyük bir makama ve yere sahip olduğu için Allah, onun, insanlar hakkında lehte ve aleyhte yaptığı duayı kabul etmekteydi.

Hz. Peygamber (s.a.v) bir şefkat ve rahmet peygamberi olması hasebiyle zalim, fasık, günahkar veya mazlum bütün ümmetine karşı şefkat duymaktaydı. Mekke'de iken Kabe'de namaz kılarken secdeye gittiğinde üzerine deve işkembesi konulmuş, Taif'e gittiğinde taşlanmış, Mekkeli müşrikler tarafından her türlü işkence ve eziyete maruz kalmasına rağmen onların aleyhine dua etmemişti. Çünkü onlara dua ettiği takdirde duasının kabul edilerek aleyhlerine tecelli edileceğini bilmekteydi. Bu nedenle de onlara beddua etmekten her zaman kaçınmıştı.

Bir-i Maûne ve Ric'i vakasında Hz. Peygamber (s.a.v)'e ihanet edilip sahabelerinin şehid edilmesi sebebiyle Hz. Peygamber (s.a.v), bu olayı gerçekleştiren kimseler hakkında bir ay boyunca sabah namazı beddua etmişti. Bu bedduanın sonucunda, olaya karışanlar çeşitli şekillerde ölmüştü.

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) Enes'in mal ve çocuklarının çok olması için, Abdurrahman b. Avf'ın bereketli olması için, Abdullah ibn Abbâs'ın dinde anlayışlı olması ve tevili öğrenmesi için ve daha bir çok kimse için lehte dua etmişti. Bu dualar, zamanla gerçekleşmişti.

[3] Gayp: Duyu organlarıyla algılanamayan ve insanın deney ve gözlemlerine konu olmayan hususlardır. Bunlar ise; Allah, melekler, cinler, öldükten sonra dirilme, Cennet-Cehennem peygamberlerin ve kitapların gönderilişi gibi. Bu tür hususlar, fiziksel dünyada ancak Hz. Peygamber (s.a.v) ile ilahi kitap Kur'an'ın bildiğine güvenilerek inanılır.

Ayrıca gelecek de, bizim için bir gayp durumundadır. Gelecekte nelerin olacağını ancak Allah bilir. Zaten gaybın anahtarıda, Allah'tadır. Yalnız Allah, Cin: 72/26-27'de geçtiği üzere gaybı dilediği peygambere de bildirmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v), Allah'tan kendisine gelen vahyi insanlara bildirmesinin yanı sıra birde Kur'an vahyi dışında kendisine "vahyi gayri metluv" denilen bir vahiy çeşidi daha gelmekteydi. İşte Hz. Peygamber (s.a.v), bu vahiy çeşidi ile insanlara gelecekte olacak bazı olayları haber vermiştir. Örneğin, İran'ın ve Mısır'ın müslümanlar tarafından fethedilmesi, ümmetinin kendi içerisinde birbirlerini yok etmeye çalışmaları, Müslümanların zenginleşmesi, kıyametin küçük ve büyük alametleri, Hz. Fatıma'nın kısa bir zaman içinde kendisine kavuşması gibi.

[4] Buhârî, İlim 25; Müslim, Küsuf 11 (905)

[5] Hz. Peygamber (s.a.v)'in fiziksel yapısı, her görene onun, Allah'ın Resulü olduğuna ilişkin fikir veriyordu. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v) ile karşılaşan kişi, güzellik açısından eşi bulunmayan biriyle karşılaştığını anlardı. Bu, öyle bir görüntüydü ki, ilk bakışta insana güven verirdi. Onu görenler, bu gerçeği itirafta görüş birliği içindeydiler.

Hz. Peygamber (s.a.v) orta boylu, nuranî yüzlü, başı iri, kirpikleri uzun ve siyah, ağzı geniş, dişleri beyaz ve seyrekti.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Müslim, Fezâil 80 (2329), 83 (2331), 92 (2337), 109 (2344); Ebu Dâvud, Tereccül 9 (6); Tirmizî, Menâkib 16 (3639), 19 (3642); Müsned: 3/107, 200

[6] Yani Hz. Ömer

[7] Yani Hz. Ebu Bekr

[8] Buhârî, Menakib 23; Müslim, Fezail 82, 113 (2347); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi 1

[9] Cesaret; kişinin, korku ve çekingenlik halinden uzak olarak değerli bir işe girme halini ifade eder. Cesaret sahibi kimse, tehlikeye ve riske girmekten korkmaz. Kişide, cesaretin oluşması, kişiyi; yürekli, atılgan ve yiğit bir hale getirir. Cesareti olmayan kimse; çekingen, korkak ve kendine güveni olmaz. Cesaretli olmak, her babayiğidin harcı değildir. Herkes cesaretli olmayabilir. Cesaretli olan kişi; hem kendisine güven duyar ve hem de sıkıntılara karşı göğüs germesini iyi bilir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in cesur oluşu; herkes tarafından bilinen bir husustur. Doğmadan önce babasını, altı yaşında iken annesini, sekiz yaşında iken dedesini yitirmesine rağmen o, hiçbir zaman yılgınlık göstermemiştir. Sıkıntılara ve musibetlere karşı göğüs germesini bilmiştir. Peygamberliğini ilan ettiğin de, insanların çoğu, ona düşman kesilmiş; onun delirdiğini, cinlendiğini, sihirbaz olduğunu ileri sürmekten geri durmamışlardır. Fakat o, Allah'a olan imanı sayesinde bütün bu iftiralara ve yalanlara karşı mücadelesini sürdürmüştür. Mekke'de geçirdiği on üç yıl boyunca, hep iftira ve karalamalara maruz kalmıştır. Yine de o, cesur olmayı hep sürdürmüş ve davasından hiç taviz vermemiştir.

Medine'de ise; münafıklara, Yahudilere diğer karşı gelenlere hep cesaretle hareket etmiş, bir çok savaşta geriye kaçmamış, yerini terk etmemiş, ölümle burun buruna kaldığı zamanlarda bile arkasına dönüp geriye kaçmamış, sahabilerini terk etmemiş, düşmanla karşılaşmaktan hiç çekinmemiştir.

Huneyn savaşı sırasında İslam ordusu pusuya düşürüldüğünde, müslümanların çoğu, çil yavruları gibi Allah Resulunü yalnız bırakıp kaçtıklarında Resulullah (s.a.v), yerini terk etmemiştir. Çünkü kaçmak, Hz. Peygamber (s.a.v)'e yakışır bir tavır değildi. O, imanın tadını, şehadetin kokusunu, cihadın özünü, özellikle de peygamberlik misyonunun gerektirdiklerini çok iyi biliyordu.

[10] Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.v)'i, "üstün yaratılışlı" ve "en güzel örnek" olarak nitelemiştir. Onun üstün yaratılışına, fizyolojik özellikleri dahil olduğu gibi fizyonomik özellikleri de girer. Dolayısıyla da Hz. Peygamber (s.a.v), gerek dış görünüşü ve gerekse de iç alemi ve ahlakıyla en üst düzeydedir. Üstün yaratılışı, İslam'ın şahsında getirdiği üstün ahlak ilkeleriyle birleşince, benzersiz kişiliğini oluşturmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v), insan olarak, son derece yumuşak huylu, ağırbaşlı, ciddi ve vakur idi. Şefkat, merhamet ve yumuşak kalplilikte eşsizdi. Çevresini oluşturanlara karşı güleryüzlü davranırdı. Ayırım yapmaksızın bütün akrabalarına ve bütün sahabilerine karşı gayet nazik davranırdı.

Hz. Peygamber (s.a.v), bu güzel insani özelliklerinden dolayı peygamberlik görevini başarıyla sürdürmüş ve çevresindeki insanların çoğalmasını sağlamıştır. Hatta o sırada var olan zenginler ve köleler arasında oluşmuş sosyal tabakyla mücadele ederek müminlerin eşit ve kardeş olduklarını belirtmekle, onlar arasında seçkin olmayan ve sınıfsız bir toplum oluşturmaya çalışmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v), eğer sahabilerine karşı sert ve kaba davranmış olsaydı, elbette etrafında hiç kimse kalmazdı. Bunun aksine o, insanlara karşı şefkatli, merhametli ve yumuşak davranmıştır.

Kendisine karşı yapılan bütün eziyetlere, zulüm ve işkencelere karşı eşsiz bir sabır ve tahammül gücü göstermesinin yanında bu kötü davranışları yapanlara karşı kin tutmayıp affi yeğlemesi, onun ayrı bir insani özelliğidir.

[11] "Ahmer" (=kırmızılılar) ile kast edilen, Arap olmayanlardır. "Esved" (=siyahlar) ile kast edilen de, Araplardır. Yalnız "Ahmer" ile insanlar, "Esved" ile de cinlerin kastedilmiş olabileceği de ileri sürülmüştür. Aslında her iki manada doğrudur. Çünkü Tirmizî'de geçen bir rivayette; "Ben bütün mahlukata gönderildim" (Tirmizî, Siyer 5) ifadesi geçmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v), sadece Araplara değil bütün insanlığa peygamber olarak gönderilmiştir. Bugün dünyanın dört bir yanında müslüman bulunuyorsa, bunun nedeni; Hz. Peygamber (s.a.v)'in risaletinin evrensel oluşunu göstermektedir.

Kıyamet günü ümmeti en çok olan peygamberin, kendisi olması da, ona, inanan ve risaletini kabul edenin sadece Araplar değil bütün insanların olmasıdır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'i risaletini belli bir toplulukla kısıtlamak, yüce Allah'ın indirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim'i de kısıtlamak demektir. Halbuki Allah, Kur'an-ı, bir hidayet rehberi olarak göndermiş, onunla hidayete eren kim olursa olsun müslüman olur.

[12] Enbiyâ: 21/107

[13] Bütün İslam alimleri, Hz. Peygamber (s.a.v)'in risaletinin evrensel oluşu ve bütün insanlara peygamber olarak gönderilmesi hususunda icma etmiştir.

[14] Buhârî, Teyemmüm 3, Salât 56, Humus 8; Müslim, Mesâcid 3 (521); Nesâî, Gusl 26; Dârimî, Salât 111

[15] Yüce Allah, Kur'an'da; Hz. Muhammed (s.a.v)'in, peygamberlerin sonuncusu (Ahzâ b: 33/40) olduğunu belirtmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v)'de bir çok hadiste, peygamberlerin sonuncusu olduğunu ve kendisinden sonra bir peygamberin daha gelmeyeceğini bildirmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v) daha hayattayken Müsellemetü'l-Kezzâb, daha sonra başka yalancı peygamberler ve günümüzde ise İran'da "Bahailik"in kurucusu Mirza Ali Muhammed (ö. 1850), Hindistan'da "Kadıyanilik"in kurucusu Mirza Gulam Ahmed, Amerika'da Moon, Türkiye'de ise İskender el-Ekber sahte peygamberliğini ilan etmişlerdir.

İskender el-Ekber, ilk önce kendisini "Mehdi" ardından da peygamberliğini ilan edip "Risâlet Nurları" adında bir de kitap indirildiğini iddia etmiştir. Kitabın kapağında yüce Allah'ın adı bulunması gerekirken "İskender el-Ekber'e aittir" ifadesi yer almaktadır. Baştan sona saçma sapan cümleler ve hezeyanlarla dolu olan bu kitapçık; "eğer insanlar sadık peygamberlerine tabi olmazlarsa, onları arkalarına takacak sahte peygamberlerin çıkacağı" gerçeğini açık-seçik ortaya koymaktadır. Eğer insanlar içerisinde şüphe bulunmayan Allah'ın vahyi Kur'an'a sarılmazlarsa, bu ümmetin içinden çıkıp kendi elleriyle yazdıkları sahte peygamberlerin kitaplarına uyar hale gelebilirler.

[16] Buhârî, Menâkib 18, Tefsir sure-i İsrâ 5; Müslim, İman 327, Fezâil 22; Ebu Dâvud, Fiten 1; Tirmizî, Menâkib 8, Fiten 43, Kıyâmet 10; İbn Mâce, İkame 25; Dârimî, Mukaddime 3, 8; Müsned: 2/398, 412, 436, 3/79, 248, 4/81, 84, 127, 128, 5/278,

[17] Ahzâ b: 33/40

[18] Bu ifade; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, diğer peygamberlere üstün kılındığını göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, diğer peygamberlere üstün kılınması hususunda 60 kadar haslet çıkartılmıştır. Hadisler de, bu konu ile ilgili gelen bu çeşit rakamlar, kesin bir miktara değil de, öğrenmeyi kolaylaştırmak için parça parça tebliğe delalet etmektedirç

[19] Yüce Allah'ın bir lütfu ilahisi olarak; Hz. Peygamber (s.a.v)'e, bir aylık yürüme mesafesi uzakta bulunan düşmanlarının içine korku atılıp böylece düşman saldırılarının, sırf bu korku sebebiyle önlendiği ifad edilir.

[20] Müslümanlar, yeryüzünün her tarafında secde yapabilir, namaz kılabilir. Önceki ümmetler, dünyanın her yerinde ibadet yapamıyorlardı. Sadece özel yerlerde ibadet edebiliyorlardı.

[21] Önceki peygamberlerden bazısına, cihad etme ve ganimet alma izni verilmemişti. Bazısına da cihad etme izni verilmiş, fakat savaşta aldıkları ganimetleri kullanma izni yoktu.

[22] Burada kast edilen şefaat, büyük şefattır.

[23] Diğer peygamberler, kendi kavimlerine yada bir kavme gönderildikleri halde, Hz. Peygamber (s.a.v) bütün insanlığa peygamber olarak gönderilmiştir.

[24] "İsrâ" kelime olarak; geceleyin yürüme, gece yürüyüşü anlamına gelmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v), bir gece Kabe'nin avlusunda Hatîm kısmında yada Hıcr'da uyku ile uyanıklık arasında iken Cebrail gelip onun göğsünü yarıp kalbini imanla ve hikmetle dolu altından bir kap içerisinde zemzemle yıkadıktan sonra Burak denilen bir hayvanı getirip Hz. Peygamber (s.a.v)'i ona bindirip Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürür. İşte geceleyin yapılan bu yürüyüşe, "İsrâ" denilir.

İsrâ olayı, Kur'an'ın İsrâ: 17/1 ayetinde de geçmektedir. İsrâ olayı, hicretten 1 yada 1.5 yıl önce meydana gelmiştir.

Mescid-i Aksa'dan Allah ile görüşmesine kadar geçen olaya ise, "Mirac" denilmektedir.

[25] Burak; merkepten büyük, katırdan küçük beyaz bir hayvandır. Resulullah (s.a.v), mi'rac gecesi bununla yolculuk yapmıştır.

[26] Yüce Allah, Kur'an'ın; Bakara: 2/29, İsrâ: 17/44, Mü'minûn: 23/86, Fussilet: 41/12, Talâk: 65/12, Mülk: 67/3, Nûh: 71/15 ayetlerinde göğün yedi kat olduğundan bahsetmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v), Mirac yolculuğu sırasında göğün birinci katında Hz. Adem, ikinci katında Hz. İsa ile Hz. Hz. Yahya, üçüncü katında Hz. Yûsuf, dördüncü katında Hz. İdrîs, beşinci katında Hz. Hârun, altıncı katında Hz. Mûsa, yedinci katında Hz. İbrahim'le görüşüp onlara selam vermiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v), göğün her katında karşılaştığı peygamberin bedeniyle değil de, ruhuyla konuşmuştu. Çünkü bedenler, toprak altındadır. Ruhlar, bedenlerden ayrı yaşamaktadırlar. Bu durum, ikinci surun üfürülmesine kadar devam eder. İkinci sur üfürüldükten sonra ruhlar rekrar bedenlerine girip mahşer yerine doğru gider.

İslam alimleri, bedenden ayrılan ruhların nerede oldukları konusunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunları kısaca derecelerine göre şöyle sıralayabiliriz:

1. Peygamberlerin ruhları. Bunlar, bedenden çıktıktan sonra misk ve kâfura benzer bir şekilde Cennete gider ve orada kendileri için hazırlanmış olan nimetlerle nimetlenirler. Yalnız peygamberlerin ruhlarının dereceleri birbirinden farklıdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), Mirac'ta peygamberlerin her birini ayrı bir makam (=sema)da rastlamıştı.
2. Allah yolunda şehit olmuş olanların ruhları. Bunlar, Cennette yeşil kuşların kursaklarında Cennet nimetlerini yer ve rızıklanırlar.
3. Müminlerin itaatkar olanların ruhları. Bunlar da, Cennette olup sadece makamlarına bakarak nimetlenirler.
4. Müminlerden asi olanların ruhları. Bunlar, sema ve yer arasındadırlar.
5. Kafirlerin ruhları. Bunlar ise, yedi kat yerin altındaki "siccîn"de siyah kuşların ağzında veya kursaklarında azabb olunmaktadırlar.

Ruhun mahiyeti konusunda Allah ve Resulünden detaylı bir bilgi gelmemiştir. Bizim ruh hakkında bildiklerimiz ise; onun cisme girdiği, ona canlılık verdiği, ruh sayesinde cisimde idrakin, tefekkürün, ilmin, irade ve ihtiyarın, sevgi ve nefretin ortaya çıkmasıdır ki, bu özellikler onu cisimden ayırır. Bu sebeple de ölüm, insan için yok olmak değil, ruhun göç etmesidir.

[27] Hz. Peygamber (s.a.v), Mirac dönüşünde semanın altıncı katında Hz. Musa (a.s)'a uğrayıp ona, yüce Allah'ın, kendi ümmetine hergün elli vakit namaz kılmayı farz kıldığını haber verdi. Hz. Musa (a.s), Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Rabbine geri dönmesini ve bunu ümmetinden hafifletmesi gerektiğini belirtti. Çünkü yüce Allah, İsrailoğullarına iki vakit namazı farz kıldığı halde onlar bunu yapmamışlardı. Üstelik Hz. Musa (a.s), onlara en şiddetli muameleyi uyguladığı halde yine başarılı olamamıştı. İşte Hz. Musa (a.s), bu gerçeği gördüğünden ötürü Hz. Peygamber (s.a.v)'i, yüce Allah'a geri göndermeye çalıştı.

Hz. Peygamber (s.a.v), namazı, beş vakite ininceye kadar Hz. Musa (a.s) ile Rabbi arasında gidip gelmeye devam etti. Fakat bundan sonra gitmeye razı olmadı. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v)'in ümmetine "beş vakit namaz" farz kılındı.

Daha önce müslümanlar, sabah-akşam olmak üzere günde iki defa namaz kılıyorlardı. Hicretten 1 yada 1.5 yıl önce meydana gelen İsrâ gecesinde beş vakit namaz müslümanlara farz kılınmış oldu.

Kur'an'da, namazın, müminler üzerine düzenli ve belirli vakitlerde yazılı kesin bir farz olduğu belirtilmektedir (Nisâ: 4/103). Yine bu vakitler, Kur'an'ın, İsrâ: 17/78, Hûd: 11/114, Tâhâ: 20/130, Rûm: 30/17-18 gibi ayetlerinde öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah olmak üzere beş vakit olarak tayin edilmiştir. Özel sınırlarıyla sınırlanması ve nasıl kılınacakları da, Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından açıklanmış ve o zamandan beri yapılagelerek de müslümanlar arasında yapılması zorunlu görevlerden biri olarak korunmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v) ile Hz. Musa (a.s) arasında geçen bu görüşme ile ilgili rivayetler için b.k.z: Buhârî; Bed'ü'l-Halk 6, Enbiyâ 22, 43, Menâkibu'l-Ensâr 42; Müslim, İman 264 (164); Tirmizî, Tefsiru sure-i İnşirâh (3343); Nesâî, Salât 1

[28] Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılması olayı, üç defa meydana gelmiştir. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v)'in, İsrâ gecesi göğsünün yarılması olayı, çeşitli rivayetlerle desteklenmektedir.

Hemen belirtelim ki, Hz. Peygamber (s.a.v), çocuk iken süt annesi Halime'nin yanında meydana gelen göğsün yarılması olayı ile bu yarılma olayı, aynı değildir. Çocukken göğsünün yarılması olayında bir kan pıhtısının çıkarılıp bunun, şeytanın Hz. Peygamber (s.a.v)'deki nasibi dendiği rivayette geçmektedir. Bu ameliyat sayesinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in, şeytandan korunmuş olarak en mükemmel ahval üzere çocukluğunu geçirdiği söylenmiştir.

İkinci göğüs yarılma olayı ise; Hıra mağarasında peygamberliğin geldiği sırada geçirerek vahyi, temizlik halinin en mükemmeline sahip sağlam bir kalple karşılaması sağlanmıştır.

Üçüncü göğüs yarılma olayı ise; İsrâ gecesinde meydana gelmiştir. Böylece Mirac sırasında yapacağı münacat ve ilahi görüşmeye hazırlık sağlanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in İsrâ gecesi göğsü yarılıp kalbi çıkartılmış, içerisi iman ve hikmetle dolu altından bir kap içerisinde imanla doldurulup tekrar yerine konmuştur.

[29] Buhârî, Bed'ü'l-Halk 6, Enbiyâ 22, 43, Menâkibu'l-Ensâr 42; Müslim, İmân 264 (164); Tirmizî, Tefsiru sure-i İnşirâh (3343); Nesâî, Salât 1

[30] Buhârî, Salât 1; Müslim, İmân 263 (163)

[31] Müslim, İmân 259 (162)

[32] Keşf, Tasavvuf'ta; akıl ve duyularla ulaşılamıyan bazı bilgileri kalb gözüyle görmeyi, sezgi aracılığıyla kavramayı ifade eder. Mükaşafe, müşahade ve ilham da, aynı anlamı belirtir. Keşf yoluyla ulaşılan bilgiye; marifet, irfan, ilm-i mükaşafe, ilm-i batın, ilm-i ledünni, ilm-i Vehbi, mevhibe-i ilahiye, eltaf-ı rabbaniye gibi adlar verilir.

[33] İsrâ (=gece yürüyüşü) ifadesiyle; yüce Allah'ın, Hz. Peygamber (s.a.v)'e Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya kadar lutfettiği yolculuk kast edilir.

Mirac ifadesiyle ise; bu yolculuğun ardından Hz. Peygamber (s.a.v)'in gökleri aşıp Sidretü'l-Münteha sınırına kadar ve daha ötesine ulaşan yolculuk anlamında kullanılır.

İsrâ olayı, Mekke'den Kudüs'e kadar olan kısmı, İsrâ: 17/1 ayetiyle açıkça ifade edildiği için bu safhayı inkar eden kimse kafir olur.

Mirac ile ilgili meseleler, hernekadar Necm: 53/1-17 ayetlerinde temas edilmişse de konu daha çok hadislerle açığa kavuşturulmuştur.

İsrâ olayı, hicretten 1 yada 1.5 yıl önce meydana gelmiştir. Bu olayın tamamı, bir gece içerisinde gerçekleşmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in semaya çıkmadan önce Mescid-i Aksa'ya götürülmesindeki bir hikmet ise; risaletin gerçek olduğunu Mekke'li müşriklere ispatlamaktır. Çünkü Mirac'a, Mekke'den gitmiş olsaydı, risaleti inkar eden müşriklere bu olayı açıklama zorlaşacaktı. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), Mescid-i Aksa'ya geceleyin götürüldüğünü söyleyince, ona, Mescid-i Aksa ile ilgili bilgiler vermesini istediler. Çünkü onlar, Mescid-i Aksa'yı gördükleri için anlatacağı şeyleri ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in daha önce orayı görmediğini biliyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v), yolculuk sırasında başından geçenleri anlatınca, bir gece de yaptığı yolculuk doğrulanmış oldu. Hal böyle olunca, Hz. Peygamber (s.a.v)'in risaleti gerçekleşmesiyle meydan okunmuş oldu.

[34] Mescid-i Nebevi'de cemaatın artmasıyla arkada kalanlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in konuşmalarını yeterince işitemezler. Bunun üzerine hutbelerin yüksekçe bir yerden verilmesi zaruret haline gelir ve bir minber inşa edilir. Hz. Peygamber (s.a.v) minberin inşasından sonra, daha önce hutbe sırasında dayandığı hurma kütüğünü terk ederek minberin üzerinde hutbe vermeye başlar. Kütük, bu ayrılığın etkisiyle inler ve deve gibi ses çıkarır. Hatta çocuk gibi bağırdığı bile ifade edilir. Bu olay, mescitte çok sayıda kimsenin huzurunda meydana geldiği için bir çok sahabi tarafından rivayet edilmiştir.

Bu minber, hicretin 8. yada 9. yılında yapılmıştır. İslam'da yapılan ilk minber, budur.

[35] Rivayetlere göre; müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v)'den bir mucize istemişler, Hz. Peygamber (s.a.v)'de onlara ayın yarılması mucizesini göstermiştir.

Bu yarılma esnasında ay, şimşek çakar gibi hızla iki defa ayrılıp kapanmıştır. Bu sırada Ebu Kubeys dağı, ikiye ayrılan ayın arasından görülmüştür.

Buhârî, bu olayın, Hz. Ömer'in müslüman olması ile Habeşistan'a hicret etme arasında meydana geldiğini belirtir.

Alûsî'de, bu olayın, hicretten 5 yıl önce Habeşistan'a yapılan ikinci hicretten sonra müslümanların maruz kaldığı vadi ablukası sırasında meydana geldiğini kesin bir dille ifade eder.

Bir çok alim, bu konuda gelen hadislerin yanı sıra Kamer: 54/1'de geçen "ay yarıldı" ifadesini de ve ayrıca Kamer: 54/1-9 ayetlerini bir bütün olarak şeklinde alarak 9. ayette geçen Nuh'un yalanlanması gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'in de bu mucizeyle müşrikler tarafından yalanlandığını görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.

Bazı alimler de, ayette geçen "yarıldı" kelimesini, "yarılacak" şeklinde yorumlayarak ayın, Kıyametin kopması sırasında yarılacağını belirtmişlerdir.

[36] Buhârî, Menâkib 27, Menâkibu'l-Ensar 36, Tefsiru sure-i Kamer 36; Müslim, Münâfikûn 44 (2800); Tirmizî, Tefsiru sure-i Kamer1 (3281, 3283)

[37] Enes ile Abdullah ibn Mes'ud'dan gelen rivayette; Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında ayın iki defa yarıldığına dair "merreteyn" (=iki defa) ifadesi geçmektedir. (B.k.z: Hâkim, Müstedrek, 2/471; Alûsî, Tefsirü'l-Meânî, 27/75)

Hafiz Ebu'l-Fadl el-Irâkî, bu rivayetlerde geçen lafzi ifadeye dayanarak yarılmanın iki defa meydana geldiği hususunda icma, nass ve semaî tevatürün olduğunu ileri sürmüştür.

Halbuki "merreteyn" lafzından; bazı kere fiiller ve bazı kere de eşyanın kendisi kast edilir. Burada ayın iki defa yarıldığını değil de, "şıkkayn" (=iki yarım) yada "fırkateyn" (=iki parça) şeklinde yarıldığı anlamında kullanılmıştır. Bunu bilmeyenler, yarılmayı, ik ayrı zamanda iki defa gerçekleştiğini zannetmişlerdir.

Bununla birlikte "merreteyn" ifadesinin; görmekle alakalı olması da uygundur. Buna göre anlam, ikiye yarılma olmayıp iki kere bakıp şüphesiz olarak ayın yarılmasını görme demektir.

[38] Hz. Peygamber (s.a.v)'in parmaklarından su akıtması ile ilgili bir çok rivayet vardır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in parmaklarından su akıttığına dair olayı, içlerinde; Enes, Câbir, Abdullah ibn Mes'ud'un da bulunduğu bir grup sahabi rivayet etmiştir.

[39] Hendek savaşı, h.6/m.627'de, Kureşliler ile Müslümanlar arasında Medine önlerinde yapılmıştır.

[40] Buvat gazvesi, h.2/m.623'de Hz. Peygamber (s.a.v), 200 kadar sahabiyle bir Kureyş kervanının önünü kesmek için yapılmıştı.

[41] Hz. Peygamber (s.a.v), h. 6/m.628'de umre niyetiyle Medine'den, Ensar'dan ve Muhacir'den 1400'ü aşan bir kalabalıkla Mekke'ye doğru ilerledi. Fakat bazı Mekke'li müşrikler, bu ilerlemenin önüne geçip umrenin bir yıl sonra yapılması teklifinde bulunmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v)'de, bu teklifi kabul etmişti. Olay, bu yolculuk sırasında meydana gelmişti.

[42] Tebük gazvesi, h.9 yılın Recep ayı içerisinde Rumların liderliğinde Hıristiyan-Arap kabilelerinden oluşmuş bir topluluğa karşı Hz. Peygamber (s.a.v), sahabileriyle birlikte Tebük denilen yere vardığında bu ordunun dağılmış olduğunu öğrenmiş, savaş olmadan Medine'ye dönmüştü. Olay ise, bu sefer sırasında meydana gelmişti.

[43] Hz. Peygamber (s.a.v)'in bereketiyle az şeyin çoğalması ile ilgili olaylar, çeşitli zamanlarda ve değişik yerlerde meydana gelmiştir.

Bu olayı gören sahabiler, rivayet etmek suretiyle olaya tanıklık ettiklerini göstermektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v), bazen az miktardaki bir suya dokunmak suretiyle suyun çoğalmasını sağlamış, sahabiler de bu sudan, hem içmişler ve hem de abdest almışlar, bazen de az miktardaki yemeğe dokunmak yada dua etmek suretiyle yemek çoğalmış ve herkes karnı doyuncaya kadar o yemekten yemişler. Örneğin, Hendek savaşı sırasında 1000 kişiyi, bir küçük ölçek arpa ve bir keçi yavrusuyla doyurmuş, bir sefer sırasında aç kalan Müslümanlar yanlarından bir avuç dolusu kadar hurmayı getirip bir serginin üzerine koymuşlar, herkes kaplarını getirip doldurmasına rağmen sergi üzerindeki hurmadan hiç azalma olmamıştır. Bu tür olayların meydana geldiği sırada Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanında pek çok sahabi olup bu olayları bizzat görmüşlerdir.

[44] Hz. Peygamber (s.a.v)'in duası ve bereketiyle yemeğin çoğalması ile ilgili olay, çeşitli zamanlarda ve değişik yerlerde meydana gelmiştir. Bu, Allah'ın, Hz. Peygamber (s.a.v)'e bir ilahî lütfu ve desteğidir.

[45] Câbir Hadisi, Müslim, Fezâil 9 (2281); Ebu Talha Hadisi, Buhârî, Meğazi 29, Müslim, Eşribe (2039); Abdurrahman b. Ebi Bekr Hadisi, Buhârî, İkramu'd-Dayf (2056); Enes Hadisi, Müslim, Nikah (91, 94); Ebu Hureyre Hadisi, Tirmizî, Menakib (3638); Ebu Eyyûb Hadisi, Beyhakî ile Taberânî'de; Ali Hadisi, İmam Ahmed'in "Müsned"i ile Beyhakî'de geçmektedir.

[46] Hz. Peygamber (s.a.v)'in ağaçla konuşması ve ağacı çağırdığında yerinden kalkarak onun yanına gelmesi ile ilgili haberler; Tirmizî, Müslim, İbn Sa'd, Ebu Ya'lâ, Bezzâr, Beyhakî, Ebu Nuaym gibi alimlerin kitaplarında geçmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in ağaçla konuşması ve ağacı çağırdığında yerinden kalkarak onun yanına gelmesi mevcuttur. Bu olay, genelde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mekke'deki hayatı sırasında meydana gelmiştir. Olayın, Medine'de de gerçekleştiğine dair rivayetler vardır.

Bu tür olaylarda; ağaç, ya Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanına gelmek suretiyle yada bulunduğu yerden onun peygamberliğine tanıklık etmekteydi.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in ağaçla konuşması, bir meydana okuma şeklinde değildir.

[47] Hz. Peygamber (s.a.v), ne peygamberliği ve ne de devlet başkanlığı karşılığında herhangi bir maaş almamaktaydı. Kur'an-ı Kerim'de O'nun, vazifesi karşılığında ücret istemediğine ve bir karşılık almadığına dair pek çok ayet bulunmaktadır (Yûsuf: 12/104, Sebe': 34/47, Şurâ: 42/23, Sâd: 38/86, Tûr: 52/40, Kalem: 68/46).

Gerek mecburi vergilerden ve gerekse de fakirlere verilmesi gereken nafile sadakalar ile zekatlardan Hz. Peygamber (s.a.v), hiçbir şekilde faydalanmamakta, sadece hediye kabul etmemekteydi. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), kendisini; toplanan vergilerin sahibi değil, ancak onları, devlet ve halk adına koruyan bir haznedar veya gerekli yerlere harcayan yada dağıtan bir dağıtıcı durumundaydı.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in akrabaları ve yakınları, zekat gelirlerinden faydalanmak için çeşitli zamanlarda O'na baş vurdularsa da her defasında Resulullah (s.a.v), onlara; zekat ve nafile sadakanın, hem kendisine ve hem de yakınlarına verilemeyeceğini belirtmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v), kalabalık bir ailesi bulunduğu için yeme, içme ve giyim masrafları, aile bütçesinde gider hanesinin en önemli kısmını teşkil etmekteydi. Geliri şunlardı: 1. Ganimet gelirleri, 2. Araziler, 3. Çevresindekiler ile devlet başkanlarından gelen hediyeler, 4. Hayvancılık, 5. Ticaret

Bazen gelirleri, gelirinden daha fazla olabilmekteydi. Böyle bir durumda hem kendi ive hem de ailesi, zor durumda kalabilmekteydi. Kendisi, bu tür zorluklara dayanabilse bile ailesi dayanamayabiliyordu. Örneğin, hicretin 9. yılında Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımları, O'ndan; daha iyi bir yaşam ve hayat seviyesi istemeleri üzerine Ahzâb: 33/28-29 ayetleri indi. Bu ayetler karşısında, lüks bir hayat istemekten vazgeçtiler.

Aslında Hz. Peygamber (s.a.v), o zamanın şartlarına ve hayat standardına göre hanımlarına sıkıntılı bir hayat yaşatmıyordu. O, peygamber olması hasebiyle hem kendisi ve hem de ailesini, sade bir hayat sürdürmeye ve şahsi gelirinin fazlasını Ashab-ı Suffa ve yoksul kimselere dağıtmaya çalışıyordu. Ashabını, kendisinden çok düşünmekteydi. Kendisi, sıkıntılı yaşamaya razı oluyor, fakat sahabilerinin sıkıntılar yaşamasına razı olmuyordu. Bu nedenle de bazı zamanlar, karnına taş bağlıyarak vaktini geçiriyordu.

[48] 161 nolu hadis.

[49] İbadet; Allah ile kurulan tabiatüstü ilişkinin görünür varlığı, belli sözler, jestler ve davranışalr sistemi şeklindeki tezahürüdür. Dolayısıyla ibadet, Allah'a olan inancı ve bağlılığı simgeleyen bütün davranışlar kategorisine girmektedir.

Genel olarak, ibadet; Allah'ın rızasına kavuşmak için yapılan dinî davranış ve uygulamaları ifade eder. İbadet, bir "itaat" davranışıdır. Allah'a bağlılığın şuuruna ulaşmış insanın, bunun sonucuna içtenlikle, şükran ve minnettarlık duyguları içerisinde katılamasını simgeler.

İnanan insanın, Allah'a olan bağlılığını ifade etmesi, buna uygun düşen kalıplşamış hareket ve davranış sistemlerini de gerekli kılmaktadır.

Din, bu sistemleri, bizzat düzenlemekle, ferdin tapınma isteğine yön gösteren model davranış şekli ve uygulama biçimleri oluşturmuş olmaktadır. Böylece her ibadet için öngörülmüş bulunan, değişmez asli unsurlardan oluşmuş bir şekil ve kalıp söz konusudur. Demek ki, ibadette, şekil ve mana unsurlarıyla bütünleşmiş, normal gündelik şuuru köklü değişime zorlayan bir yapı özelliği vardır.

İbadetler; insanın, Allah'la, kendi kendisyle, diğer insan ve yaratıklarla ilişkisini düzenleyici bir sistem olarak anlam kazanır. Gelişme ve olgunlaşmanın yolu, faaliyette bulunmaktır. Her ibadet; bir eylem, bir hareket ve bir etkinliktir. İbadetlerin her biri, kişiliğin belli yönlerinin gelişip olgunlaşmasını hedef alan ve biri diğerini tamamlayan tam bir "eğitim" programı niteliğindedir. İbadetler vasıtasıyla gerçekleştirilen iç dfisiplin, insanî arzular üzerine kurulan denetim ve sıra düzeni, dikkatin yoğunlaşması ve kendine hakimiyetin artması sonucu otomasyondan uzaklaşma, mücadele, katlanma ve dayanma gücünün artışı, kötü eğilim ve alışkanlıklardan uzaklaşma gibi davranış özellikleri, ruh sağlığının önemli şartları arasında yer alırlar. Ruhi dengelilik ve kişilik bütünleşmesi, bu davranış özelliklerinin yerleşmesi ölçüsünde gelişip tamamlar.

İşte Hz. Peygamber (s.a.v)'de, Yüce Rabbine sürekli ibadet etmeye devam etmesi; Rabbinin nimetlerine karşı bir şükran ve kendisinden sonra gelenler için bir örnek model oluşturma içindir. Bu sebeple de her türlü şartlar altında ölünceye kadar Rabbine ibadet etmeye devam etmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: Doç. Dr. Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, s. 233-249

[50] Devenin, sahibini, Hz. Peygamber (s.a.v)'e şikayet etmesi ile ilgili olay; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Hissî Mucizelerinden kabul edilmektedir. Ayrıca bu olay, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Allah'ın peygamberi olduğuna delil olarak da gösterilmektedir.

[51] Müsned: 3/158; Bezzâr, Keşfu'l-Estâr, 3/51

[52] Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, 9/5

[53] Müsned: 4/171, 172

[54] Müsned: 1/204

[55] Hz. Peygamber (s.a.v)'in ölümü üzerine Hz. Fatıma ile Hz. Abbâs, halife Hz. Ebu Bekr'in yanına gelip fey malından olan; Medine, Fedek ve Hayber'de Resulullah (s.a.v)'in hissesine düşen payı kendilerine miras olarak verilmesini isterler. Hz. Ebu Bekr, onlara, yukarıda geçen hadisi söyler ve isteklerini geri çevirir.

"Fatıma, Ebu Bekr ile konuşmadı" şeklindeki ifadeyi, "Fatıma, bu mesele üzerine bir daha iddia da bulunmadı, (konuyu) gündeme getirmedi" manasında anlamak daha iyi olur. Çünkü Hz. Fatıma'nın, bu meseleden dolayı Hz. Ebu Bekr ile konuşmadığına dair bir rivayet yoktur.

Ayrıca Hz. Fatıma ile Hz. Abbâs'ın, bu hadisi duymamış olmaları ihtimali büyüktür. Çünkü Hz. Ali, halife olduğunda bile bu arazilerin statüsünde bir değişiklik yapmamıştır.

[56] Hz. Peygamber (s.a.v)'in çok evlenmesinin hikmetlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Eğitim-öğretim açısından hikmeti: Dinî konularda erkekler nasıl mükellefse kadınlarda öyle mükelleftir. Müslüman kadınlar; hayıs, nifas, gusl gibi kadınlık ve evlilik hallerini Hz. Peygamber (s.a.v)'e sormaktan genelde çekinirlerdi. Bu konulardan bahsedilmesinden de rahatsız olurlardı. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v), Müslüman kadınlara öğretmen yetiştirmek amacıyla çok evlenmişti. Zaten bu konularla ilgili hadislerin çoğu da, hanımlarından gelmiştir.

2. Teşrîî hikmet: Hz. Peygamber (s.a.v), bazı çirkin cahiliyye adetlerini yürürlükten kaldırmayla kendini göstemektedir. Örneğin, Araplar, evlat edinirler, kendi çocukları gibi onlara da öyle davranırlar ve onların hanımlarıyla evlenmezlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v) ise, böyle bir uygulamayı kaldırmak için Zeyd b. Hârise'nin hanımıyla evlenmişti.

3. Toplumsal hikmeti: Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Ebu Bekr'in kızı Aişe, Ömer'in kızı Hafsa ve diğer Kureyşli kadınlarla evlenmesi suretiyle Kureyş aileleri arasında sağlam bir bağ kurulmuş, kalpler tek vücut olmuş ve İslam daveti etrafında birleşmişlerdir.

4. Siyasî hikmet: Hz. Peygamber (s.a.v), bir kabileden yada topluluktan bir kadınla evlendiğinde o kadının akrabaları ile çevresiyle bir yakınlık kurulmuş olur. Böylece İslam davetini onlara daha iyi anlatma imakanı bulmuş olur.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in dörtten fazla evlenmesi, kendine özgü bir durumdur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Münker Hadisin Hükmü:

Münker hadisler zayıftır, merduddur. Onunla değil, karşıtı olan ma'rufla amel edilebilir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Münker Hadisin Hükmü:

Münker hadisler zayıftır, merduddur. Onunla değil, karşıtı olan ma'rufla amel edilebilir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

213) Ramazan Gecelerinde Terâvih Namazı Kılmak

Bu bölümdeki iki hadisten gündüzü oruçla geçirilen ramazan ayının gecesini de namaz kılarak geçirmenin geçmiş günahlarımızın bağışlanmasına vesile olacağını öğreneceğiz. [1]

1190. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim ramazanın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek terâvih namazını kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır."[2]

1191. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kesin emir vermeksizin ramazan gecelerinde ibadet etmeyi tavsiye eder ve şöyle buyururdu:
"Kim ramazanın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek terâvih namazını kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır."[3]

* Nafile namazlar cinsinden olan bu Ramazan namazı yani Teravih, Peygamberimizin hayatı boyunca kıldığı gece namazlarının Ramazan ayındaki aldığı isimdir. Teravih mevzuunda Türkçede derli toplu malumatı Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, Cild: 4, sh. 70-96 arasında bulmaktayız. Tüm hadislerle açıklanan bu meselenin özetini vermek gerekirse şöylece alıntı yaparak aktarabiliriz.
Rasûlullah (s.a.v.) ne Ramazanda ne de başka aylarda kıldığı gece namazı onbir rekatı geçmemiştir. (592 no'lu Aişe (r.anha) hadisi)
Sabah namazının iki rekat sünnetiyle vitir namazı da bu sayıya dahildir. (586 no'lu hadis.)
Zeyd ibni Sabit (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) mescidde hasırdan edindiği hücresinden çıkarak bir kez gece hem farz namaz olan yatsıyı hem de teravihi cemaatle kılmıştı. Cemaatin teravih namazına hücum ettiğini görünce, yatsıyı kıldırıp odasına çekilerek teravihi kendi başına kılmıştır.
Buhari'nin Aişe'den rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.)'in teravih namazını böyle cemaatle kılması iki ve üçü geçmez. Cemaatın aşırı arzu ve taleplerine binaen *"Üzerinize farz kılınacağından ve sizin de muktedir olamayacağınızdan korktum"* buyurmuşlardır.
Peygamberimizin vefatından sonra halifelerden Ebubekir (r.a.) döneminin tamamında ve Hz. Ömer (r.a.) döneminde herkes kendi başına kılıyordu. Hz. Ömer dağınık vaziyette teravih namazını kılan insanları bir imam arkasında toplasam iyi olacak dedi ve Übey ibni Ka'b'ı teravih imamı tayin ederek cemaatı onun arkasında topladı ve bir seferinde de *"Bu şekilde teravih kılma ne güzel adet oldu"* buyurdular.
İbn-i Ebi Şeybe'nin, Taberani'nin, Beyhaki'nin İbn Abbas'tan yaptıkları zayıf bir rivayette 20 rekat kılındığı da haber verilmektedir.
Asrı saadet ve sonraki dönemlerde 8 ile 36 rekata varan teravih kılındığı da bize gelen haberler arasındadır. Ebu Davut'ta rivayet edilen *"Ashabım! Benim sünnetime ve benden sonra da Hulefa-i Raşidin'in sünnetine uyunuz"* emrine göre bizler 8 rekatı kılmak suretiyle Peygamberimizin sünnetine +12 rekatla 20 rekat kılarak Halifelerden Hz. Ömer'in sünnetine uymuş oluyoruz. İsteyen 8 rekat kılabilir, isteyen 20 rekata tamamlayabilir. İsteyen 36 rekat da kılabilir. Nafile namazdır, her müslüman içinde bulunduğu durum ve şartlara göre hangisini isterse kılabilir. Hiçbir kimse de değişik rekatlarda kıldığından dolayı da kınanmaz, kınanamaz. Din ve ibadet konusu kınama konusu yapılamaz. [4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 347.
[2] Buhârî, İmân 37 ; Müslim, Müsâfirîn 173, 174. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 1; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 3, Savm 39, 40, İmân 31, 32; İbni Mâce, İkâmet 173, Siyâm 3, 39, 40.
[3] Müslim, Müsâfirîn 174. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 82.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 348.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Muallel Hadîsler:

Hatalı olarak ma'lul da denir. Hadîs, zâhiren sıhhatli gözüktüğü halde, herkes tarafından görülemeyen, ancak ihtisas, hıfz, keskin nüfuz ve sezgi sâhibi otoriteler tarafından keşfedilebilen sıhhati bozan bir kusur taşıyorsa buna muallel hadîs denir. Bu çeşit kusura da muhaddîsler illet demişlerdir. [1]
Görünürde sahih olmakla beraber, bu sıhhati yok edebilecek gizli bir illet taşıyan hadislere muallel veya ma'lul denir. Hadisin illetini bulan muhaddise muallil denir.
Mürsel veya munkatı hadisi mevsul olarak rivayet etmek, yahut bir hadisi bir başka hadis içine katmak, mevsul olanı mürsel, merfu'u mevkuf olarak rivayet, sika yerine zayıf ravi zikretmek gibi cerhe sebep olan hatalara vehim denilmektedir. Bu tür hatalarla rivayet edilmiş olan hadise de muallel denir.
Bu tür hadislerdeki illeti tesbit etmek, senedlerdeki ricali, metinlerdeki farklılıkları iyiden iyiye ve bütünüyle bilebilen çok nadir kişilerce yapılabilir. Zira vehim sika ravilerde de görülebilir.[2]
Dış görünüşü bakımından sahihlik şartlarının tamamını taşıyan, ancak buna rağmen sıhhatini zedeleyen gizli bir kusuru bulunan hadis. Muallel arapça hastalık, sakatlık, sebep, maksat, gaye, niyet gibi anlamlara gelen "illet" kelimesinden türetilmiş olup, değişik ilim dallarında farklı ıstılâhî kullanımlara sahiptir.
Hadis ıstılâhında, sened ve metin yönünden hiç bir kusuru yokmuş gibi görünen bir takım hadislerin ancak hadis ilminde ihtisas ve görüş sahibi kimselerin keşfedebildikleri bir illete (hastalık, noksanlık) sahip olmaları durumunu belirtmek için kullanılmaktadır.
Bazı hadisçiler bu terimi "Ma'lûl" şeklinde kullanırlar. Ancak doğru olanı "â'le" fiilinin mef'ulu olan (mu'alle) şeklinde olanıdır. Muallel, "oyaladı, meşgul etti" anlamındaki "âlel" fiilinin mef'ulüdür. Yanlış bir kullanım olmakla birlikte, yerleşik olan tabir mualleldir. Buhârî, Tirmizi, Hâkim ve diğer mu'teber muhaddisler, "ma'lûl" şeklini benimsemişlerdir.
Muallel hadisleri tesbit etmek, onlardaki sakatlığı ortaya çıkarmak çok zor bir iştir. Hadis ilimleri içerisinde en kapalı ve en hassas olanı illet ilmidir. Hadis, gözden geçirildiği zaman kusursuz gibi görünür. Ancak, onun sıhhatine halel getiren ve anlaşılması fevkalade bir ilmî feraset, geniş bir hadis kültürü, ravileri hakkında eksiksiz bir bilgi ve senedlerle metinleri bir bütün olarak kavrayabilecek ve onların iç durumlarına nüfuz edebilecek kuvvetli bir melekeye ihtiyaç duyan bir illet bulunur.[3]
Hadislerdeki illeti anlamanın zorluğu ifade edilirken, onun hadis konusundaki teknik bilgilerle anlaşılmasının imkânsız gibi olduğu ve bunun ancak, kendilerini hadis ilimlerine hasretmiş bir takım seçkin hadis alimlerinin kalplerine Allah Teâlâ'nın bir ilhamı ile mümkün olabileceği söylenmiştir. [4] Bu öyle bir durumdur ki, çoğu zaman hadisin muallel olduğunu söyleyen alim, bunun hangi sebeplerden dolayı muallel olduğunu açıklamakta zorluk çeker.[5]
Hadislerdeki illetlerle uğraşan alimler bir nevi sarraflara benzetilirler. Nasıl ki sarraflar uzun uğraşılar neticesinde dirhemlerin sağlam ve kalbını bir bakışta anlama melekesini kazanırlar, bazı alimler de uzun eğitim, tartışma ve ihtisasın neticesinde, hadislerin bozuğunu, illetlisini sağlamından öylece ayırma melekesini elde ederler.[6]
Bu ilmin hadis ilimleri içerisinde hem zorluk hem de ehemmiyeti bakımından ayrı bir yeri olduğundan bu konuda söz söyleyebilmiş olan alimlerin sayısı oldukça azdır. Bunların başında, İmam Buhârî'nin şeyhi Ali b. el-Medenî, Buharî, Ahmet b. Hanbel, Yakub b. Şeybe, Ebi Hatem er-Razi, Ebi Zur'a ve Darekutnî gelmektedir.[7]
İllet, çoğu zaman dış görünüşü itibarıyla sahih görünen isnadlarda bulunur. Münekkid, isnad tarikleri hakkındaki derin malumatı sayesinde ravinin, teferrudu, mevsul hadisi mürsel, merfu'u, mevkuf olarak göstermesi, başka sika ravilerin muhalefeti veya bir hadisin başka bir hadisle karışması gibi durumları sezerek, ya hadisin sıhhatini zedeleyen bir illetinin bulunduğuna zann-ı galible karar verir veya bunda tereddüt göstererek hadis hakkında kararsızlığını belirtir.[8]
Bir hadisin illetinin anlaşılabilmesi, o hadisin bütün rivayet tariklerinin bilinmesi ile mümkün olabilir. İbn Medenî, "bütün tarikler cemi edilmedikçe hata ortaya çıkmaz" demektedir. [9]
Hakim en-Neyseburî, muallel hadisi on kısma ayırmakta ve her birini örneklerle açıklamaktadır. Ancak hadislerin sıhhatlerini zedeleyen gizli sebepler çok daha fazladır.[10]
Bunlardan bazıları şunlardır:
Bir Medinelinin, başka bir şehirdeki raviden rivayet etmesi, zira Medineliler başkalarından rivayet ettiklerinde çoğunlukla hata ederler.
Bir ravinin, kendi şeyhinin adını söylememesi veya müphem bırakması.
Ravinin rivayet ettiği şahsı görmüş olmakla birlikte, ondan duymuş olduğu hadislerin belirli olmamasından dolayı vasıtasız rivayetlerinin, onları şeyhinden duymuş olmasının şüpheliliği hadisi muallel yapmaktadır. Ayrıca, sened bakımından sağlam olduğu halde arada, rivayet ettiği kimseden hadis dinlemediği bilinen bir ravinin bulunması. "Musa İbni Ukbe, an Süheyl İbn Salih, an ebîhi, an ebî Hureyre" İsnadıyla rivayet edilen bir hadisi çok sağlam bulan Müslim, bu görüşünü Buharî'ye bildirince Buharî, Musa b. Ukbe'nin Süheyl b. Ebi Salih'den hadis dinlediği hakkında bir bilginin bulunmadığını söyleyerek hadisin illetini ortaya koymuştu.[11]
Bazı muhaddislerin, muallel tabirini istilahî değil de kelime anlamında kullandıkları görüldüğünden, hadisle uğraşanların bu kelime ile ravinin zahiri bir durumundan dolayı cerhedildiği olaylara dikkat etmeleri gerekmektedir. Ancak bazı münekkidler, muallelin sadece gizli sebeplerden dolayı ortaya çıkan sakatlıklarda değil, dış görünüşünde noksanlık olan hadisler için de kullanılabileceğini ileri sürmüşlerdir.
Muallel hadis konusunda yazılan eserlerin bir kısmı şunlardır: Ali b. el-Medenî'nin Kitâbu'l-İlel'i, el-Hallal'ın aynı adı taşıyan eseri, İbn Ebi Hâtim er-Râzî'nin İlel'i, Tirmizî'nin Süneni'nin sonuna eklediği Kitabu'l-İlel adlı bölüm, ayrıca Ahmed b. Hanbel, ed-Dârekutnî, Buharî, Ebi Şeybe vb. diğer bir takım alimlerin de bu konuda yazdıkları kitaplar bulunmaktadır.
Muallel hadislerin tesbit edildiği bir kitap olan Ebi Ferec Abdurrahman İbnül-Cevzî'nin (510-595) el-İleli'l-Mütenahiye fi'l-Ehâdisi'l-Vafiye adlı eseri de zikredilmeye değer niteliktedir.[12]
"Allah cahiliyyedeki kibir huyunuzu giderdi"[13] hadisini İbn Merduye (v.416/1025) merfu olarak "Musa b. Ukbe an Abdullah b. Dinar an İbn Ömer" senedi ile zikrediyor. Ravi "Musa b. Ubeyde" diyeceği yerde "Musa b. Ukbe" demiş, asıl ravinin yerine bir başkasını zikretmiştir.[14]
İllet, keşfi zor son derece gâmız bir kusur olduğu için, hadîste illet iddiasında nâdir şahıslar bulunmuş bu sahada fikir beyan edebilmiştir. Ali İbnu'l-Medînî, Ahmed İbnu Hanbel, Buhârî, Ya'kûb İbnu Şeybe, Ebu Hâtim, Ebu Zür'a, Dârakutnî gibi.
Hâkim: "Bir hadîs, cerhe söz düşmeyen bir çok cihetlerden illetli kılınabilir, bizim nazarımızda hadîsi ta'lilde hüccet, (cerhte olduğu gibi objektif sebepler değil) hıfz, fehm, ma'rifet (gibi tamamen sübjektif, herkese izah edilemeyecek amiller)dir" der. Hatta Abdurrahman İbnu Mehdî, bu işin sübjektifliğine telmîhen: "Hadîste illeti bilmek bir ilham işidir, hadîste illet iddia eden âlime: "Neye dayanarak bunu söyledin? diye sorulsa hüccet gösteremez" der.
İlleti bilmek, hadîsçilerce mühim bir keyfiyettir. Nitekim İbnu Mehdi: "Tek bir hadisteki illeti keşfetmem, nazarımda, bilmediğim yirmi yeni hadîs öğrenmekten daha iyidir" demiştir. [15]
Bir hadisin sıhhatine engel teşkil eden illet, çoğunlukla senette olur. Metinde de bulunabilir. Her iki halde dışarıdan farkedilemiyecek şekilde kapalı olduğundan hadis illetlerini meydana çıkarmak çok zordur. İbn-i Hacer diyor ki: "İllet, hadis ilimlerinin en karışık ve en ince kısımlarından biridir. Bunu ancak parlak bir anlayış, geniş bir hafıza, ravilerin dereceleri hakkında tam bir bilgi, isnad ve metinler hakkında kuvvetli bir meleke bahşettiği kimseler anlayabilir." Bununla beraber hadisteki gizli illetleri açığa çıkarmanın bazı yolları vardır. Açıklamak icab ederse keskin ve parlak zeka sahibi, hadis ilminde yüksek derecelere ulaşmış, görüşü kuvvetli, mutkin bir muhaddis hadisin kendisine ulaşan bütün tariklerini bir araya toplar. Her birinin ravilerini inceler. Adalet ve zabt durumlarını gözden geçirir. Bu araştırması sonucu ravinin hadisi rivayette tek kaldığını, kendisinden daha kuvvetli ravilere muhalefet noktalarını tesbit eder. Böylece ravinin vehmini veya mürsel veya munkatı' hadisi sağlam göstermesi, hadisleri birbirine katması gibi bir kusurunu ortaya çıkarır. Bunun sonucu olarak hadis hakkında bir hüküm verir. [16]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 139.
[3] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45.
[4] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,150.
[5] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45.
[6] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 151.
[7] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,151.
[8] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45.
[9] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45 derkenar.
[10] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,153.
[11] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,154-155.
[12] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/222-223.
[13] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/524.

[14] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 140.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120.
[16] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 16-17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZ ÜÇÜNCÜ HADİS

DELIL IDDIA EDENE YEMIN INKAR EDENEDIR

İbni Abbas'tan, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer insanlara davaları ile verilecek olsaydı, (bir kısım) adamlar bir kavmin kanlarını ve mallarını iddia ederdi, fakat (durum öyle değil) delil iddia edene, yemin ise inkar edenedir." Hadis hasendir, Beyhaki1 ve başkası bu şekilde rivayet etti, bazısı Sahihayn'dedir. Bu hadisin aslını Buhari ve Müslim ibni Cüreyc'ten tahric etti o da ibni Ebi Müleyke'den, o da ibni Abbas (r.a.) o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Eğer insanlara davalarıyla verilecek olsaydı, bir kısım insanlar bir kısım adamların kanlarını ve mallarını iddia ederdi, fakat yemin müddaa aleyhedir (davalıyadır)."2
Yine bunu Buhari Müsilm Nafi bin Ömer el-Cümehi rivayetinden tahric ettiler, o da ibni Ebi Müleyke'den, o da ibni Abbas'tan rivayet etti: "Peygamber (s.a.v.) yeminin davalıya ait olduğuna hükmetti."3 ?eyhin zikrettiği lafzı (S: 133) ibnissalah benzerini küllüyat hadisleri içerisinde zikretti ve dedi ki: Onu Beyhaki güzel bir isnatla rivayet etti. İsmaili sahihinde tahric etti. Velid Müslim'den, o dedi ki: Bize ibni Cüreyc ibni Ebi Müleyke'den, o da ibni Abbas'tan, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"?ayet insanlara davalarıyla verilmiş olsaydı, bir kısım adamlar bir kısım adamların mallarını dava ederdi, fakat delil talibe, yemin matlubadır."
?afii1 rivayet etti: Bize Müslim bin Halid ibni Cüreyc'ten haber verdi, o da ibni Ebi Müleyke'den, o da ibni Abbas'tan rivayet etti, Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Delil dava eden üzerinedir." ?afii dedi ki: Zannediyorum, sabit kılmıyorum buyurdu ki: "Yemin davalı üzerinedir." Muhammed bin Ömer bin Lübabe Fikhul Endelüsi Osman bin Eyyub el-Endelüsi'den rivayet etti o da Gazi bin Kays'dan, o da ibni Ebi Müleyke'den, o da ibni Abbas'tan o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti ve bu hadisi zikretti ve dedi ki: "Delil iddia eden kimse, yemin inkar eden kimse üzerinedir." Gazi bin Kays el-Endelüsi büyük salihtir, Malik, ibni Cüreyc ve bu ikisinin tabakasından işitti, bu isnaddan ibniCüreyc düştü, imam Ahmed ve Ebu Ubeyd delil getirdi, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Delil iddia edene, yemin inkar edenedir." Bu delildir ki, bu lafiz o ikisinin yanında sahih ve kendisiyle delil getirilir bir lafizdır, bu manada çok hadis vardır. Sahihayn'de2 Eş'as bin Kays şöyle dediği rivayet edildi. Benimle bir adam arasında su kuyusu hakkında çekişme vardı, Rasulullah (s.a.v.)'e gittik Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Senin iki şahidin veya onun yemini (lazım)" dedim ki:
"O halde o yemin eder ve umursamaz bile" Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Kim kendisiyle mal hakedeceği bir yemin ederde ve yemininde facir olursa (yalan) Allah'ın gazabı üzerinde olduğu halde huzura gelir, Allah bunun doğrusunu indirir, sonra şu ayeti okudu: (Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince...) (Alİmran: 3/77)
Müslim'in bir rivayetinde: "O halde yemin eder" lafzından sonra buyurdu ki: "Senin için ancak bu vardır."4 lafzı vardır.

(1) Hadisi Hafiz ibni Hacer Fethul Bari'de hasenledi, Beyhaki bu lafizla güzel bir isnatla tahric etti, ibni Hibban benzerini ibni Ömer'den tahric etti, Tirmizi benzerini Amr bin ?uayb'ten tahric etti, o da babasından o da dedesinden rivayet etti, yine Darekutni senedinde Müslim bin Halid ez-Zenci bulunan bir isnatla tahric etti, o zayıftır (Neylülevtar: 8/305 ve sonrası, Telhisu'l habir: 2/208.
(2) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim, Ahmed, ibni Mace, Taberani, Beyhaki, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai ibni Abbas'tan tahric etti, ibni Hibban doğruladı (Camiu'l Usul: 10/554 ve sonrası, 391, Feyzu'l Kadir, Neylül Evtar: 8/305.
(3) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müsilm, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, Taberani, ibni Ebi ?eybe, Beyhaki ve Tahavi tahric etti (Neylülevtar: 8/305).
(1) ?afii ve ondan Beğavi tahric etti sahihtir.
(2) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace, Beyhaki, ibni Ebi ?eybe tahric etti (Neylülevtar: 8/302 ve sonrası).
(4) Müslim ve Tirmizi Vail bin Hucr'dan tahric etti ve doğruladı, lafzı şudur:"Ey Allah'ın Resulü adam facir (fasıktır) yemin ettiği şeye önem vermez, hiçbir şeyden sakınmaz" buyurdu ki: "Ondan sana ancak bu vardır." (Neylülevtar: 8/303).
Yine Müslim mana ile1 Vail bin Hucr'dan tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti. Tirmizi2 Azrami'den tahric etti, o da Amr bin ?uayb'den, o da babasından, o da dedesinden, Peygamber (s.a.v.)'in hutbesinde şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Delil iddia edene, yemin davalıyadır" ve isnadında söz var dedi Azrami Hıfzı yönünden bu hadisi zayıflatıyor. Darekutni3 Müslim bin Halid ez-Zenci rivayetinden tahric etti -o zayıftır- o da ibni Cüreyc'ten- o da Amr bin ?uayb'ten, o da babasından, o da dedesinden, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Delil iddia edene, yemin kasame hariç (kan sahipleri arkadaşlarını ölü bulupta öldüren bilinmediği durumunda, kanlarının hakkını almak için elli kişi yemin eder, elli yoksa çocuk, kadın ve köle olmayan hazır ki bulunanlar elli yemin edip zanlıları dava ederler, buna kasame denir, mütercim) yemin inkar edenedir."
Hafiz ibni Cüreyc'ten, o da Amr bin ?uayb'ten mürsel olarak rivayet etti, yine Mücahid rivayetinden tahric etti, o da ibni Ömer'den Peygamber (s.a.v.)'in fetih günü hutbesinde şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Davalı yemine daha evladır, ancak delil getirirse o hariçtir."4 Bunu Taberani tahric etti, o Abdullah bin Amr bin As'tan tahric etti, isnadında söz vardır.5 Darekutni bu manayı birçok zayıf vecihlerle tahric etti, Haccac es-Savvaf Humeyd bin Hilal'den, o da Zeyd bin Sabit'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resulullah (s.a.v.) hangi bir adam bir adamdan bir istekte bulunursa, istenilen kişi yemin etmeye daha layıktır."
Bunu Ebu Ubeyd ve Beyhaki tahric etti isnadındakiler güvenilirdir, ancak Humeyd bin Hilal'in Zeyd bin Sabit'le karşılaştığını sanmıyorum. Bunu Darekutni'de tahric etti, şu ziyadeyi yaptı:"?ahitler olmaksızın."6
S:135 Nesai1de ibni Abbas'dan şöyle dediğini tahric etti: İki çekişmeli Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve biri diğeri üzerinde bir hak idda etti, Peygamber (s.a.v.) iddiacıya buyurdu ki:
"Delilini getir" adam:
"Ey Allah'ın Resulü benim bir delilim yoktur" dedi diğerine:
"Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a onun senin üzerinde birşeyi olmadığına veya senin yanında birşeyin olmadığına dair yemin et" buyurdu.
Ömer'den riayet edildi ki: Ebu Musa'ya yazdı ki: "Delil dava edene, yemin ise inkar edenedir"2 bu şekilde Zeyd bu şekilde Zeyd bin Sabit Ömer aleyhine Ubey bin Kab fazlul hitab şudur: "Delili iddia edene, yemin de inkar edenedir."4
İbni'l Münzir dedi ki: İlim ehli delilin idida edene, yemini de itiraz edene olduğu hususunda icma etti, dedi ki: "Delili iddia edenedir"ın manası: Deliliyle iddia ettiğini hakeder demektir. "Yemin davalıyadır"ın manası: Yani onunla temize çıkar, çünkü o üzerinde farzdır.
Ashabımız ve ?afii ashabı dava edenle dava olunanı tefsrinde ihtilaf etti, bazısın dedi ki: Müddai aslını veya zahirin hilafına gizli birşey talep edendir, müddea aleyh (dava edilen davalı) bunun aksinedir, bunun üzerine bir mesele bina ettiler.

(1) Önce geçtiği gibi Müslim Sahih'inde, Ebu Davud, Tirmizi ve Beyheki tahric etti.
(2) Hadis zayıftır, Tirmizi (rakam: 1341) ve Darekutni tahric etti, Tirmizi dedi ki:Bu hadisin isnadında söz var, Muhammed Ubeydullah el-Azrami Hıfzı yönünden hadisi zayıf kılınır, ibni Mübarek ve başkası onu zayıf gördü. Darekutni'nin senedinde Haccac bin Ertat var, o zayıftır Amr bin ?uayb'ten işitmemiştir, ancak Azrami'den ondan rivayetle aldı, Azrami metrüktür (Nasburraye: 4/390 ve sonrası).
(3) Önce geçtiği gibi Darekutni Sünen'inde tahric etti, yine Beyheki ve ibni Adiy tahric etti, Buhari'nin dediği gibi ibni Cüreyc Amr bin ?uayb'tan işitmemiştir? Darekutni ve ibni Adiy zayıf bir isnatla Ebu Hureyre'den tahric etti (Telhisulhabir: 4/39)
(4) Darekutni tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(5) Taberani ve Beyheki Haccac bin Ertat'tan tahric etti, o Amr bin ?uayb'ten, o da babasından, o da dedesinden rivayet etti, açıkladığımız gibi bu isnad zayıftır.
(6) Hadis sahihtir, Darekutni ve Beyheki sünenlerinde tahric etti.
(1) Nesai ve Ebu Davud Sünen'lerinde, Ahmed Tahavi tahric etti Hakim doğruladı, Zehebi de uyum gösterdi. Fakat ?evkani dedi ki: (Neylülevtar: 8/310) İsnadında Ata bin Saib var onun hakkında söz var, Buhari onun hadisini başkasıyla bitişik olarak tahric etti.
(2) Beyheki, Darekutni ve ibni Ebu ?eybe Musannef'inde tahric etti.
(3) Sünenü'l Beyheki: 10/136, Veki'in kadıların haberleri: 1/108.
(4) Taberi tefsiri: 23/89 Beyrut baskısı.
(5) İcma kitabına bak. s: 62. Katar baskısı, mesele: 256.
Emanet edilen emanet verilen şeyin telef olduğunu idda ederse, denildi ki: O iddia edendir, çünkü asıl olan onun iddia ettiğine muhaliftir, ancak delile ihtiyaç duymuyor, çünkü emanet veren onu emin kılmış, emanet verip emin kılmak sözünün kabulünü gerektirir, denildi ki: Delile ihtiyaç duyan ididalı davasıyla bir kavmi kan ve malından hak alan iddalıdır, hadiste zikredildiği gibi.
Fakat emin (emaneti) birşey verilmesi için bir iddiada bulunuyor, denildi ki: Bilakis o davalıdır, çünkü sussa da terkedilmez, bilakis cevabı reddetmesi gerekir, emanet veren idida

eden durumundadır, çünkü sustuğu anda terkedilir, (cevap istemez), eğer emanetçi emaneti emanet aldığına geri verdiğini iddia etse çoğunluk telef davasında olduğu gibi yine davasını kabul edileceği görüşündedir. Evzai dedi ki: Sözü kabul edilemez çünkü o davacıdır.
Ahmed bir rivayette ve Malik şöyle dedi: Emaneti aldığı delil ile sabit olursa geri verdiği iddası delilsiz kabul edilmez. Ashabımızdan bazısını bunu şöyle yorumladı: Sabit hakların geri çevrilmesinin şahidlendirilmesi delil ile farzdır onu terketmek tefrit olur ve tazmin etmek gerekir, yine onlardan bir taife yetimin malını kendisini çevrilmesi hususunda da böyle dedi: Onun için mutlaka delil gerekir, çünkü Allah şahitlendirmeyi emretti, farz olmuş olur.
Fakihler bu babta iki görüşe ayrıldı, birincisi: Delil ebediyyen iddia sahibine geri çevrilmeyeceğini, çünkü yemini ancak inkar edip davalı yemin eder yemin ve şahitle birlikte hüküm verilmeyeceğini çünkü yemini ancak inkar edip davalı durumda olunana ait olduğunu söylediler, Kasame meselisinde Said bin Ubeyd'in rivayet ettiği şu hadisle delil getirdiler, (Said bin Ubeyd) dedi ki: Bize Büşeyr bin Yesar el-Ensari Sehl bin Ebi Hasme'den rivayetle anlattı: O ona haber vermişki onlardan bir topluluk Haybere gitmiş orada dağılmışlar, içlerinden birini ölü olarak bulmuşlar... ve hadisi zikretti, hadisin içerisinde Peygamber (s.a.v.)'in şu cümlesi vardır:
"Öldürenin kim olduğuna dair bana bir delil getiriniz" dediler ki:
"Bizim bir delilimiz yoktur" buyurdu ki:
"Yemin etsinler (zanlı tarafı)" dediler ki:
"Biz yahudilerin yeminlerine razı olmayız" Peygamber (s.a.v.) ölünün kanının boşa gitmesini çirkin yeminlerine razı olmayız, Peygamber (s.a.v.) ölünün kanının boşa gitmesini çirkin buldu, zekat develerinden fidyesini (kan bedelini) (ölünün velilerine) verdi." Bunu Buhari tahric etti.
S:137 Bunu Müslim muhtasar olarak tahric etti, tamamlamadı, fakat bu rivayet Yahya bin Said el-Ensari'nin Beşir bin Yesar'dan onun da Sehl bin Ebi Hasme'den yaptığı rivayetle çatışıyor, O (Sehl bin Ebi Hasme) kıssayı zikretti ve şöyle dedi: Resulullah'a (s.a.v.) Abdullah bin Sehl'in öldürüldüğünü zikrettiler, Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Sizden elli kişi onlardan birinin üzerine (öldürdüğüne dair) yemin eder ve ölünün bürmesini def edersiniz." (Bürme: Taştan kazan demektir, burda ölünün ölünün hakkını almak manasında kinayedi. Bu sabit olan meşhur lafzıyla tamamen Sahihayn'de tahric edilmiş rivayettir.1
Hafiz imamlar Yahya bin Said'in rivayetinin Said bin Ubeyd et-Tai'nin rivayetinden daha sahih olduğunu zikrettiler, çünkü o daha fazla hıfzı sağlam ve daha bilgilidir, o Medine ehlindendir onların hadisini Kufe'lilerden daha iyi bilir. Nesai dedi ki: Said bin Ubeyd'e Beşir bin Yesar'dan olan rivayetinden dolayı mütebaat eden bir kimseyi bilmiyoruz, Müslim Temyiz2 kitabında dedi ki: Said bin Ubeyd vechi üzere ezberlememiştir, çünkü bütün haberlerde Peygamber (s.a.v.)'in Ubeyd vechi üzere ezberlememiştir, çünkü bütün haberlerde Peygamber (s.a.v.)'in onlardan elli yemin istemesi vardır, haberler de onlardan delil istediğine ve Said'in kasameyi terkettiğine dair birşey yoktur, haberlerin onun hilafına birleşmesi onun yanlış olduğunu gösteriyor, Yahya bin Said buna muhalefet etti.
İbni Abdil Ber Said bin Ubeyd rivayeti hakkında dedi ki: Bu Irak ehlinin Beşir binYesar'dan rivayetidir, Medine ehlinin ondan rivayeti daha sabittir, onlar onunla daha fazla oturmuşlardır, onların nakli ilim ehli yanında daha sahihtir. Derim ki: Said bin Ubeyd kasame kıssasını özetledi, o hadis içerisinde muhafaza edilmiştir, Nesai3 Amr bin ?uayb'ten tahric etti, o da babasından, o da dedesinden o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti ki: Peygamber (s.a.v.) öldürülenin velisinden iki şahit istedi;
"İki şahidi nerden bulayım" dedi. Buyurdu ki:
"Elli tane yemin et" dedi ki:
"Bilmediğim şey üzerine nasıl yemin ederim?" Buyurdu ki:
"Onlardan elli tane yemin etmelerini iste" bu hadis Said bin Ubeyd veYahya bin Said rivayetinin arasını buluyor ikisini birleştiriyor ikisi de kıssasının bir bölümünü terketmiş oluyor ikisini birleştiriyor ikiside kıssasının bir bölümünü terketmiş oluyor, Said iddialıların yeminini, Yahya ise kasame (yeminden) öncesi delil zikrini terketti, Allah en iyi bilir.

(1) Hadis sahihtir, Cemaat tahric etti (Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi, Ebu Davud, Nesai ve ibni Mace) "Bürmesini def eder" sözü Hanefiler dışında cumhurun kasame ile kısas gerektiğine dair delilidir, Hanefiler dedi ki: Kasame yeminleriyle diyet gerekir, kısas gerekmez (Neylül Evtar: 7/34-37).
(2) S: 144 ve sonrası.
(3) Nesai Sünen'inde güzel bir isnadla tahric etti.
Yeminle birlikte şahid meselesi ise, şahid ve yeminle hükmü inkar edenler şu hadisi delil getirdi: "Senin iki şahidin veya onun yemini" ve: "Senin için ancak bu vardır."1 Kadı İsmail Maliki bu lafiz hakkında konuştu ve dedi ki: Mansur Ebu Vail'den rivayetle yalnız kaldı, diğer raviler ona muhalef etti ve dediler ki: Ona sordu:"Senin delilin var mı,yok mu?" Delil sadece iki şahid değildir, bilakis hakkı açığa kapsayan diğer şeyleri de kapsar, başkası dedi ki: ?ehadetiyle hakkında açığa çıkacağı iki şehadeti müddai için murad etmiş olabilir, buna iki adamın şahitliği de, iki kadınla beraber bir adamın şahidliği de, bir kişinin yeminiyle birlikte şahidliği de girer, Allah davacının yeminlerini lian meselesinde şahidler yerine kabul buyurdu.
"Sana ancak bu vardır" bununla genel nefiy varid olmadı, bilakis hususi nefiy variddir, o da müddeinin muradıdır, o da delilsiz sözün (geçerli olan) kendi sözü olmasıdır onu burdan engelledi ve bunu ondan kabul etmedi, yine başka bir hadiste: "Fakat yemin davalıyadır" onunla şahidlik soyutlanmış yemini murad etti, hadisin evveli buna delildir. O da şudur: "Eğer insanlara davalara (dava ettikleri şeyler) verilecek olsaydı bir kısım adamlar bir kısım adamların kanlarını ve mallarını dava ederdi" bu; "Yemin davalıyadır" sözü delil yokluğu durumunda çekişmeyi kesecek yemin olduğuna delildir. ?ahitle birlikte hakkı isbat eden yemin ise bu başka bir çeşittir, başka bir sünnetle sabit olmuştur.
Yemini iddia edene havale etmek ise, imam Ahmed'den meşhur olan görüş iddia edene havale edilmeyeceği hususunda Ebu Hanife'ye uymuştur, Ahmed şu hadisi delil getirdi: "Yemin davalıyadır", Ebu Talib'in ondan olan bir rivayetinde dedi ki: Ona: Yemin eder ve hakkını alır denilmesi de akla uzak değildir, bunu ashabımızın müteahhirleri tercih etti, bu Malik, ?afii ve Ebu Ubeyd'in görüşüdür. S: 139 Sahabeden bir topluluktan rivayet edildi, merfu hadiste varid oldu ve bunu Darekutni1 nazarlı bir isnatla tahric etti. Ebu Ubeyd dedi ki: Bu yemini kendilerinden kaldırmak değildir, çünkü yerinden kaldırmak yemin ile istenilenin aleyhine hükmetmemektir, aleyhine hükmedilirse ve arkadaşının yeminine de razı olursa bu şekilde o kendi nefsi aleyhinde şahidlik etmiş olur, çünkü isteseydi yemin eder ve temize çıkar ve dava boşa çıkmış olurdu.
Meselede ikinci görüş: Davalılardan tarafının en kuvvetle olanı tercih etmek ve yemini ona vermek, bu Malik'in görüşüdür, yine Kadı Ebu Ya'la hilafında zikretti ki bu Ahmed'in de görüşüdür, buna göre zikri geçen kasame, yemin ve şahidle beraber hüküm meselelerine yönelinir, çünkü dava eden tarafı kasame mevzuunda bir karine ile kuvvetlenirse yemin onun tarafına verilir, yemini ile onun lehine hükmedilir, yine dava eden şahid getirse kendi tarafı kuvvetlenmiş olur, şahitle beraber yemin eder ve lehine hükmedilir. Onların: "Delil dava edenedir" sözüne cevapta iki yolları vardır, birincisi: Bu delil ile, bu genel durumdan özelleştirilmiştir.
İkincisi: Delil iddia edenedir sözü genel değildir, çünkü murad: Bilinen iddialıya şeklindedir, o da davasından (iddiasından) başka elinde delili olmamasıdır, şu hadiste olduğu gibi: "Eğer insanlara davaları sebebiyle verilecek olsaydı, bir kısım adamlar bir kısım kavmin kanlarını ve mallarını dava ederlerdi" davasını kuvvetlendirecek iddialı isebu hadise dahil değildir.
Üçüncü yol, delil: İddia edenin davasının doğruluğunu açığa çıkaran herşeydir, yeminle beraber (kasamede) levs (öldürme üzerine karine, ipucu), şahidle bebareber yemin delilidir.
Dördüncü bir yol ki bazıları bu yola girdi: Bu lafzın sahihliğini yaralamadır, yani:"Delil dava edenedir" sözü, dediler ki: Sabit olan şudur:"Yemin davalıyadır" ve: "Eğer insanlara davalarıyla verilecek olsaydı, bir kavim bir kavmin mallarını ve kanlarını dava ederdi" sözü kan ve malda hak davasında bulunanın iddiasına delil getirmesi gerektiğine delildir, bu genele şu da girer.

(1) Tahrici önce geçti, Müslim Tirmizi Vail bin Hucr'dan tahric etti, Eş'as bin Kays hadisinden değildir (Neylülevtar: 8/302-303).
(1) Hadis zayıftır. Darekutni Sünen'inde tahric etti, senedinde Muhammed bin Mesruk vardır, meçhuldür. İshak bin el-Fırat vardır, hakkında ihtilaf edilmiştir.
Bir adama kendi müverrisini öldürdüğünü iddia eden kimse ve bu kimsenin yannda öldürülenin şu sözünden başka delili yok: Beni filan yaraladı. Bu sözle yetinilmez ve sadece bu söz ipucu olmaz bu Malikilere muhalif olarak cumhurun görüşüdür, çünkü onlar bu bösü ip ucu, karine olarak kabul etti ve veliler bu ip ucuyla beraber yemin edip hak kazanabilirler.
Yine buna eşine zina isnadında bulunpta onunla lianda bulunan da girer, çünkü kocanın sadece lianıyla kadının kanı mübahlamaz, bu ?afii'ye hilafen çoğunluğun görüşüdür, onun görüşünü Cüzecani Allah azze ve cellenin şu kavlinin zahirinden dolayı tercih etti: (Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahidlik etmesi kendisinden cezayı kaldırır) (Nur: 24/8) Onlardan bazısı azabı hapsetmek manasına hamletti ve dedi: Eğer lanetleşmezse ikrar edinceye ya da lanetleşinceye kadar hapsedilir, bunda zayıflık vardır, eğer bir kadın bir adamın kendini zinaya zorladığını iddia etse, cumhura göre kadının davasıyla adama birşey gerekmez. Malikilerden Eşheb dedi ki: Yeminiyle birlikte ona mehir gerekir, onlardan başkası dedi ki: Yeminsiz ona mehir vermek gerekir, bütün bunlar kadın değerli, şahsiyetli biri olduğu zamandır ve dava edilmeye layık itham olunmuş bir kişiyi dava ediyorsa böyledir, eğer suçlanılan şahıs salihlerdense iftira dolayısıyla kadına had vurulma hususnda Malik'ten iki rivayet vardır.
?ureyh ve İyas bin Muaviye çekişmeli mallarda ikidavalıdan birinin doğruluğuna işaret eden soyut karinelerle hükmediyorlardı, ?üreyh iki kadının herbirinin benim kedinin yavrularıdır diye iddia ettiği meselede hükmetti, ?üreyh iki kadının herbirinin Kediyi atın, eğer kedi şımarır, sevinir ve koşarsa kedi o kadınındır, eğer kaçar ve ürkerse kedi ve yavruları o kadının değildir.
Buna yakın bir şekilde ?afiilerden Ebu Bekir ?ami'de hükmediyordu, görüşünü ashabımızdan ibni Ukayl'de tercih etti. ?afii ve Ahmed'den mal hırsızlığı konusunda kaifin sözünü istihsan ettikleri rivayet edilir.(Kaif:İz süren, izci), ibni Mansur Ahmed'den nakletti ki:Ekin sahibi dese ki:Senin koyunların benim ekinimi bu gece bozdu, ize bakılır, eğer adamın koyunlarının izi ekinde yoksa ekin sahibinin mutlaka delil getirmesi lazımdır.
S: 141 İshak bin Raheveyh Ahmed gibi dedi, çünkü o iddia eden durumundadır, bu onların izle yetindiklerine delildir, delil iz bulunmadığı anda istenir. "Yemin davalıyadır" sözü, kendisine her dava açılan ve itiraz edip kabullenmeyenin yemin etmesi gerektiğine delilidir, bu fakihlerin çoğunluğunun görüşüdür. Malik dedi ki: Yemin etmesi gerektiğine delilidir, bu fakihlerin çoğunluğunun görüşüdür. Malik dedi ki: Yemin ancak iki davalı arasında bir çeşit karıştırma olduğu zaman beyinsizler yeminleriyle hak talep etmede serbest, çekinmeden yemin etmemeleri için inkar edene ettirilir.

Onun yanında eğer biri bir adama kendisini gasp ettiğini veya hırsızlık ettiğini iddia etse, dava olunan şahısta bununla itham edilecek bir şahıs değilse davalıya yemin ettirilmez. Yine Kasım bin Muhammed, Humeyd bin Abdurrahman'dan hikaye edildi bunu bazısı Medine'nin yedi fakihinden rivayetle hikaye etti, eğer davalı fazilet ehli biriyse Malik'e göre dava eden edeblendirilirl "Yemindavalıyadır" sözüyle delil getiriyor, ve dava edene yemin olmadığına, ona delil getirmesi gerektiğine delil getiriyor, bu da çoğunluğun görüşüdür. Ali'den davacıya deliliyle birlikte şahidlerinin doğru şahidlik ettiğine dair yemin ettirdiği rivayet edildi, bunu yine ?üreyh, Abdullah bin Utbe bin Mesud, ibni Ebi Leyla, Sevvarul Anberi, Ubeydullah ibnil Hasan, Muhammed bin Abdullah el-Ensari'de yaptı, yine Nahai'den de rivayet edildi.
İshak hakim şüphe ederse farzdır dedi. Ahmed'e bu mesele soruldu, Ahmed dedi ki: Bunu Ali'de yaptı, ona bu doğru olur mu? Denildi bunu Ali yaptı dedi. Kadı imam Ahmed'den bu rivayeti isbat etti fakat bunu gaib ve sabi üzerine açılan davaya hamletti bu doğru değildir, çünkü Ali iddia edenden yeminle birlikte delil istemesi hazırdaki davalı ileydi, onlar derler ki: Tek şahidle beraber yeminde olduğu gibi bu şahitlerden şüphe edildiği ve davanın zayıfladığı anda da ayı kuvvetlendirmek içindir.
Yine bazı mütekaddiminler şahidlerden şüphe ederse, şahidlere de yemin ettiriyordu, Basra kadısı Sevvar el-Anberi onlardandır, Kadı Ebu Ya'la bunu mezalim valileri için caiz gördü, kadın için değil. İbni Abbas süt emme hakkında şahidlik eden kadın hakkında dedi ki: Ona yemin ettirilir, imam Ahmed bunu benimsedi, Allah Teala yolculuk anında şahidlerin vasiyyet hakındaki şahidliklerinden şüphe durumunda yemin ettirilmelerini emretti, buyurdu ki: (Ey iman edenler birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında içinizden iki adalet sahibi kişi aranızda şahidlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musibeti gelmişse, sizden olmayan başka iki kişi (şahid olsun). Eğer şüpheye düşerseniz o iki şahidi namazdan sonra alıkor, bu vasiyyet karşılığında hiçbir şeyi satın almayacağız akraba (menfaatine) de olsa; Allah (için yaptığımız) şahidliği gizlemeyeceğiz.) (Maide: 5/106)
Selefin cumhuruna göre bu ayetle amel neshedilmedi, Ebu Musa ve ibni Mesud bununla amel etti, Ali ve ibni Abbas fetva verdi, bu ?üreyh, Nahai, ibni Ebi Leyla, Süfyan, Evzai, Ahmed ve Ebu Ubeyd'in mezhebidir, başkaları dediler ki: Kafirlerin yolculuk esnasında müslümanların ettikleri vasiyyet hakkındaki şahidlikleri yeminleri ile birlikte kabul edilir. İki şahidin yemini şehadetin tamamlanması babından mı, yoksa şüphe anında işin açığa çıkmasını talep etme babından mıdır? Bu muhtemeldir, bizim ashabımız bunu şart kıldı, Bu Ebu Musa ve başkasının rivayetinin zahiridir.
Seleften bir gurup şahidle beraber yeminin istizhar babından olduğunu söyledi, (istizhar: Açığa kavuşturmayı istemek) eğer hakim bir şahidle yetineceğini, adaletinin ve doğruluğunun açığa çıktığından dolayı bile hak isteyenin (davacı) yemini olmaksızın onun yeminiyle yetinir. (Bu şahidlerin (sonradan yalan söyleyerek) bir günah kazandıkları anlaşılırsa, (şahidlerin) haklarına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan (mirasçılardan) iki kişi onların yerini alır ve andolsun ki bizim şahidliğimiz onların şahidliğinden daha gerçektir ve biz kimsenin hakkına tecavüz etmedik" diye Allah'a yemin ederler) (Maide: 5/107) ayeti kafirlerin şahidliğinde bir terslik olduğu ortaya çıkarsa, ölünün velilerinin yalancılıklarına ve hiyanetlerine dair yemin edeceklerine ve onların üzerine yemin etmiş olduğu şeyi hakedecekler olduğuna delildir, bu Mücahid'in görüşüdür.
Bunun izahı da, çünkü yemin davalılardan en kuvvetli olana ettirilir, burada kafir şahidlerin yalanının ortaya çıkmasıyla varislerin davası kuvvetlendi ve yemin iddialıları ettirilir, karineyle birlikte yemin ederler ve iddia ettiklerine hak kazanırlar, aynen velilerin kasamede karine ile birlikte yemin ettiklerine hak kazanırlar, aynen velilerin kasamede karine ile birlikte yemin ettikleri gibi, bu şekilde diyetede, yine kanada Malik ve Ahmed'in yanında hak kazanırlar. İbni Mesud kendisine ölüm gelip iki müslümana vasiyet edip yanındaki malı onlara teslim eden ve vasiyyetine kafirlerini şahid eden bir müslüman hakkında hükmetti, vasiyyet edilen edilen iki kişi geldi teslim aldıkları malın bir kısmını varislere verdi, bir kısmını gizlediler, sonra kafir (şahidler) geldi malın bir kısmını gizlediklerine dair şahidlik ettiler, bunun üzerine (ibni Mesud) vasiyet olunanları çağırdı ölünün kendilerine verdikleri maldan daha fazla vermediğine dair yemin etmelerini istedi (S:143), sonra kafirleri çağırdı onlar da şahidlik etti ve şahidlikleri (nin doğruluğu) üzerine yemin ettiler, sonra (ibni Mesud) ölünün velilerine yahudi ve hristiyanların şahidlik ettikleri şeyin doğru olduğuna dair yemin etmelerini emretti, onlara yemin etti, bunun üzerine vasiyet edilen iki şahsın aleyhine hükmetti1 bu Osman'ın halifeliği zamanındaydı, ibni Mesud ayeti bu şekilde yorumladı, sanki o vasiyet edilenlerin, şahidlerin ve kafirlerin yeminini karşılaştırdı, ikisini düşürdü, geriye varislerle kafirlerin şahidliği kaldı, varisler o şahidlikle beraber yemin etti ve hak kazandılar, çünkü kendi tarafları kafirlerin lehlerine yaptığı şahidlikle kuvvet kazandı, yeminde iki davalının tarafı en kuvvetli olana kılındı ve onunla hükmetti.
?afii'nin görüşü ve Ahmed'in de bir rivayetinde olduğu gibi, insanoğlunun bütün haklarında mı, yoksa Ahmed'in bir rivayetinde olduğu gibi ancak ceza ile verilen hükümde mi yemin talep edilir veya iki şahide ihtiyaç olunmayan her davada mı yemin istenir bu da Malik'ten rivayet edildi, bu hususlarda fakihler ihtilaf etti. Allah'ın haklarına gelince alimlerden bazısı onda yemin talep edilmez, dedi, bu bizim ashabımızın görüşüdür, Ahmed zekat hususunda bunu ifade etti, Tavus, Sevri, Hasan bin Salih'de bu görüştedir, Ebu Hanife, Leys, Malik ve ?afii dedi ki: İtham edilirse yemin talep edilir.
Yine ?afi'den kendisiyle evlenmesi helal olmayanla evlenen sonra da bilmeden yaptığını iddia eden kimse hakkında davasının doğruluğu için yemin ettirilir dediği hikaye edilir, yine İshak'ta sarhoşun boşaması hakkında böyle dedi, akledemediğine dair yemin eder, unutarak boşayan ise unuttuğuna dair yemin eder, Kasım bin Muhammed ve Salim bin Abdullah'da karısına şöyle diyen adam hakkında: Sen boşsun diyen ve bununla üç boşamayı kastetmediğine yemin eden kişiye karısının geri verileceğini söyledi.
Taberani2 Ebu Harun el-Abdi'den tahric etti, o da Ebu Said el-Hudri'den şöyle dediğini rivayet etti: "Bedevilerden bir kısım insanlar bize et getiriyorlardı, o et hakkında içimizde bir şüphede vardı, bunu Resulullah (s.a.v.)'e zikrettik, buyurdu ki: "Onların bunu (şeri usule göre) kestiklerine dair yemin edin, sonra Allah'ın ismini zikredin ve yiyin." Ebu Harun gerçekten zayıftır.

(1) İbni Mesud'dan ibni Ebi Hatim ve şeyhin babası tahric etti. Benzerini ?a'bi ve Ebu Musa el-Eşari'den Abdurrezzak, Ebu Ubeyd, Abd bin Humeyd, Taberi, ibnil Münzir, Taberani, ibni Mirdeveyh ve Hakim tahric etti ve doğruladı (Dürrül Mensur: 2/604).
(2) Taberani Evsat'ta Ebu Said'den tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: 4/36 Adamları güvenilirdir, gerçek şudur ki, senedinde Ebu Harun el-Abdi vardır o metruktür.
İnsanların haklarında emanet olunan ise, sözünden önce ona yemin ettirilir mi, ettirilmez mi? Alimlerin bunda üç görüşü vardır, birincisi: Ona yemin yoktur, çünkü emanet veren onu doğrulamamıştır, doğrulamakla birlikte yemin gerekmez, Hakim'de buna kıyas edilir, bu Haris el-Ukle'nin görüşüdür. İkincisi: Yemin gerekir, çünkü o inkar eden konumundadır, şu hadisin geneline girer: "Yemin inkar edenedir", Ebu ?ureyh, Ebu Hanife, ?afii, Malik ve ashabımızın çoğunluğunun görüşüdür.
Üçüncüsü: Ancak itham edilirse yemin gerekir, bu imam Ahmed'in ifadesidir, bir rivayette de Malik'in görüşüdür.
"Delil idda edene, yemin inkar edenedir"bununla bir adamın aleyhine kendi lehine bir şey iddia ettiği zaman böyledir, bunun için hadisin başında: "Eğer insanlara davaları sebebiyle verilseydi, bir kısım adamlar bir kavmin mallarını ve kanlarını dava ederdi" buyrulmuştur. Fakat kendi nefsi için iddiacı ve itiraz olunan durumunda değilse bu birinciden daha kolaydır, başkası için hak idida eden bu şahsın delil getirmesi gerekir, kendi nefsi için hak idida eden birisinin getirdiği delil ile yetinilmediği halde başkası için hak iddia edinin deliliyle yetinilir.
Buna bazı meseleler şahiddir: Yitik mal bu cinstendir, o malın özelliğini söyleyen biri gelince, ittifakla delil istenmeksizin mal ona verilir, fakat bazısı diyor ki: ?afii ve Ebu Hanife'nin dediği gibi doğru oluduğuna kuvetli bir zan hasıl olursa malına vermek farz değildir, caizdir.
Bazısı diyor ki: Uygun özelliği zikrederse malı vermek farzdır, bu Malik ve Ahmed'in görşüdür. Ganimette bu sınıftandır. Ondan bir hak iddia eden biri gelirse,ve o şey kendini olduğunu ancak kafirlerin istila edip elinden aldığını söyler ve bunuda delil ile açıklarsa bununla yetinilir ve kendisine verilir.
Bu durumdan Ahmed soruldu ve kendisine denildi ki:
"Sen buna delil ister misin?" Dedi ki:
"Bunu kendisine olduğuna işaret eden bir açıklama yapması mutlaka gereklidir, eğer bu bilinirse emir o şeyi kendisine iade eder, Hallal Rukeyn bin Rabia isnatla rivayet etti, o da babasından rivayetle şöyle dediğini rivayet etti: Aynıttemr denilen yerde kardeşimin atı kaçtı atı Sad'ın ahırında gördü ve dedi ki:
"Benim atımdır, benim atımdır." Sad dedi ki:
"Senin delilin var mı?"
"Hayır, dedi, fakat ben onu çağırınca o kişniyor" dedi, çağırdı ve at kişnedi, Sad'da ona verdi, bu düşmanla karşılaşmış ve müslümanların üstün gelip gelip geri alma şekliyle veya atı kayıp bilip kayıp atlar arasına koymuş olacağı şekliyle de olma ihtimali vardır. Gasb olunan malda valilerin zulmü bilinince beytül maldan geri verilmesi istenince bu da zikrettiğimiz guruptandır. Ebu'z Zinad dedi ki: Ömer bin Abdulaziz mezalimi (zulmen alınmış şeyleri) ehline kesin delil olmaksızın veriyordu, basit bir şeyle yetiniyor ve malı iade ediyordu, delilin tahkikini istemiyordu, tabi kendinden önceki valileri insanlara yaptıkları şey bilindiği için böyle yapıyordu, mezalimin geri iddalılara verilmesi sebebiyle Irak'ın beytül malını bitirdi hatta ?am'dan Irak'a mal taşındı. Yol kesici ve hırsızlarla beraber gasb edilmiş mallar için ashabımız, iddiacıların yitik malda olduğu gibi malın vasfını zikretmesiyle yetiniliyor dedi, bunu kadı (Ebu Ya'la) hilafında zikretti, bu imam Ahmed'in sözün zahiridir, Allah en iyisini bilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

1. Bu hadis alimlerin kabul ve teslim oldukları bir hadistir. Çünkü sağlam ve emin raviler tarafından nakledilmiş, sıhhatına inanılarak sahih hadis kitaplarına alınmıştır. Hadisi rivayet edenler Buhari, Müslim, Nesai, İmam Ahmet, İbn Hibban, Abdürrezzak ve İbn Kuteybedir.
2. Hadisin sıhhatinde şüphe vardır veya illetlidir diyenler, hadis metninin neresinde illet olduğunu ve hangi hadis aliminin bunu söylediğini ispat etmelidir.
3. Bu rivayette geçen kıssa, aynen İbrahim (a.s.)'ın imtihan olunması gibi, Musa (a.s.) hakkında da bir imtihan söz konusudur.
4. Musa'nın meleğin gözünü kör etmesi onun melek olduğunu bilmediği içindir. Eğer ilk merhalede onun melek olduğunu bilseydi bunu yapmazdı. Kaldı ki bu Musa (a.s.) hakkında garip değildir. Kur'anda onun bir kıptiye vurmak suretiyle öldürdüğü geçmektedir.
5. Kişi evinde bilmediği bir kimse görünce onu defetmek için eliyle bir gözünü kör etmesi caizdir. Dolayısıyla onun için de bu mubah olmuştur.Binaenaleyh bu kasten olmamış, bir savunma neticesinde meydana gelmiştir. Bizim dinimizde de evin kapı deliğinden evde olanı tecessüs edebilmek için bakan kişinin gözüne batırmak dinimizin cevaz verdiği bir şeydir.
6. Meleğin ikinci gelişinde Musa onun melek olduğunu belli bir alamet ile anlayarak teslim olmuştur.
7. Hadis İsrailiyattan değildir. Bilakis Hz. Peygambere kadar ref edilmiştir. Bu hadisi Hemmam b. Münebbih ve başkaları da rivayet etmişlerdir. Şayet İsrailiyattan olsaydı hadis alimleri bunu illa ki beyan ederlerdi.
8. Hadisin itikad ve amel yönünden bir ilgisi olmadığını söyleyenlere şu cevap verilir:
a) Burada gaybe iman etmek, Cenabı Hakkın istediği kişiyi imtihan etmesi söz konusudur.
b) Hz. Peygamberin verdiği tafsilat çerçevesinde bu gibi İsrailiyatın zikredilmesi, ümmetle önceki nesiller arasında bir bağ kurmak ve ibret aldırmak maksadıyladır.
c) Musa (a.s.) bile, insan tabiatının icabı olarak keşfedilmesi istenmiştir. Çünkü Peygamber olması onu beşeriyetinden çıkarmaz.
d) Bu hadisten mukaddes topraklarda ölmenin fazileti çıkmaktadır. Çünkü hadiste Musa (a.s.), mukaddes toprağa yaklaştırılmasını istemiştir.
e) Hadisten ölüm meleğinin bir insan suretinde temessül edebileceği çıkmaktadır.
f) Sonra Musa (a.s.)nın o an ölümü istememesi fitri bir durumdur. Her insanda bu his vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Ömer'in İhtiyatı:

Hz. Ömer (radıyallahu anh) hadîs rivâyetini tahdidde olsun, tahkikde olsun titizliği daha da ileri götürmüş, âdeta sistemleştirmiş, bir nevi devlet politikası hâline getirmiştir. Zehebî kendisinden "Hadîs naklinde hadîsçiler için tesebbüt (araştırma, titiz davranma) yolunu açtı" diye bahseder. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/44.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nesâî

Ebu Abdu'r-Rahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî'dir. "en-Nesevî" de denilir. Horasan'da meşhur bir şehir olan Nesâ'ya nisbet edilir.
215 yılında Nesâ'da dünyaya geldi. Daha sonra hadis talebi için yolculuklara çıktı. Hicaz, Horasan, Şam (Suriye), Cezire ve daha başka yerlerdeki muhaddislerden hadis dinledi. Uzun süre Mısır'da ikamet etti. Eserleri orada yayıldı. Sonra Dımaşk'a göç etti. Orada bir mihnete maruz kaldı. 303 yılında Filistin'deki Remle şehrinde 88 yaşında vefat etti. Geride hadise ve ilele dair pekçok eserler bıraktı. Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve müslümanlar adına onu hayırla mükafâtlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Muallel Hadîsler:

Hatalı olarak ma'lul da denir. Hadîs, zâhiren sıhhatli gözüktüğü halde, herkes tarafından görülemeyen, ancak ihtisas, hıfz, keskin nüfuz ve sezgi sâhibi otoriteler tarafından keşfedilebilen sıhhati bozan bir kusur taşıyorsa buna muallel hadîs denir. Bu çeşit kusura da muhaddîsler illet demişlerdir. [1]
Görünürde sahih olmakla beraber, bu sıhhati yok edebilecek gizli bir illet taşıyan hadislere muallel veya ma'lul denir. Hadisin illetini bulan muhaddise muallil denir.
Mürsel veya munkatı hadisi mevsul olarak rivayet etmek, yahut bir hadisi bir başka hadis içine katmak, mevsul olanı mürsel, merfu'u mevkuf olarak rivayet, sika yerine zayıf ravi zikretmek gibi cerhe sebep olan hatalara vehim denilmektedir. Bu tür hatalarla rivayet edilmiş olan hadise de muallel denir.
Bu tür hadislerdeki illeti tesbit etmek, senedlerdeki ricali, metinlerdeki farklılıkları iyiden iyiye ve bütünüyle bilebilen çok nadir kişilerce yapılabilir. Zira vehim sika ravilerde de görülebilir.[2]
Dış görünüşü bakımından sahihlik şartlarının tamamını taşıyan, ancak buna rağmen sıhhatini zedeleyen gizli bir kusuru bulunan hadis. Muallel arapça hastalık, sakatlık, sebep, maksat, gaye, niyet gibi anlamlara gelen "illet" kelimesinden türetilmiş olup, değişik ilim dallarında farklı ıstılâhî kullanımlara sahiptir.
Hadis ıstılâhında, sened ve metin yönünden hiç bir kusuru yokmuş gibi görünen bir takım hadislerin ancak hadis ilminde ihtisas ve görüş sahibi kimselerin keşfedebildikleri bir illete (hastalık, noksanlık) sahip olmaları durumunu belirtmek için kullanılmaktadır.
Bazı hadisçiler bu terimi "Ma'lûl" şeklinde kullanırlar. Ancak doğru olanı "â'le" fiilinin mef'ulu olan (mu'alle) şeklinde olanıdır. Muallel, "oyaladı, meşgul etti" anlamındaki "âlel" fiilinin mef'ulüdür. Yanlış bir kullanım olmakla birlikte, yerleşik olan tabir mualleldir. Buhârî, Tirmizi, Hâkim ve diğer mu'teber muhaddisler, "ma'lûl" şeklini benimsemişlerdir.
Muallel hadisleri tesbit etmek, onlardaki sakatlığı ortaya çıkarmak çok zor bir iştir. Hadis ilimleri içerisinde en kapalı ve en hassas olanı illet ilmidir. Hadis, gözden geçirildiği zaman kusursuz gibi görünür. Ancak, onun sıhhatine halel getiren ve anlaşılması fevkalade bir ilmî feraset, geniş bir hadis kültürü, ravileri hakkında eksiksiz bir bilgi ve senedlerle metinleri bir bütün olarak kavrayabilecek ve onların iç durumlarına nüfuz edebilecek kuvvetli bir melekeye ihtiyaç duyan bir illet bulunur.[3]
Hadislerdeki illeti anlamanın zorluğu ifade edilirken, onun hadis konusundaki teknik bilgilerle anlaşılmasının imkânsız gibi olduğu ve bunun ancak, kendilerini hadis ilimlerine hasretmiş bir takım seçkin hadis alimlerinin kalplerine Allah Teâlâ'nın bir ilhamı ile mümkün olabileceği söylenmiştir. [4] Bu öyle bir durumdur ki, çoğu zaman hadisin muallel olduğunu söyleyen alim, bunun hangi sebeplerden dolayı muallel olduğunu açıklamakta zorluk çeker.[5]
Hadislerdeki illetlerle uğraşan alimler bir nevi sarraflara benzetilirler. Nasıl ki sarraflar uzun uğraşılar neticesinde dirhemlerin sağlam ve kalbını bir bakışta anlama melekesini kazanırlar, bazı alimler de uzun eğitim, tartışma ve ihtisasın neticesinde, hadislerin bozuğunu, illetlisini sağlamından öylece ayırma melekesini elde ederler.[6]
Bu ilmin hadis ilimleri içerisinde hem zorluk hem de ehemmiyeti bakımından ayrı bir yeri olduğundan bu konuda söz söyleyebilmiş olan alimlerin sayısı oldukça azdır. Bunların başında, İmam Buhârî'nin şeyhi Ali b. el-Medenî, Buharî, Ahmet b. Hanbel, Yakub b. Şeybe, Ebi Hatem er-Razi, Ebi Zur'a ve Darekutnî gelmektedir.[7]
İllet, çoğu zaman dış görünüşü itibarıyla sahih görünen isnadlarda bulunur. Münekkid, isnad tarikleri hakkındaki derin malumatı sayesinde ravinin, teferrudu, mevsul hadisi mürsel, merfu'u, mevkuf olarak göstermesi, başka sika ravilerin muhalefeti veya bir hadisin başka bir hadisle karışması gibi durumları sezerek, ya hadisin sıhhatini zedeleyen bir illetinin bulunduğuna zann-ı galible karar verir veya bunda tereddüt göstererek hadis hakkında kararsızlığını belirtir.[8]
Bir hadisin illetinin anlaşılabilmesi, o hadisin bütün rivayet tariklerinin bilinmesi ile mümkün olabilir. İbn Medenî, "bütün tarikler cemi edilmedikçe hata ortaya çıkmaz" demektedir. [9]
Hakim en-Neyseburî, muallel hadisi on kısma ayırmakta ve her birini örneklerle açıklamaktadır. Ancak hadislerin sıhhatlerini zedeleyen gizli sebepler çok daha fazladır.[10]
Bunlardan bazıları şunlardır:
Bir Medinelinin, başka bir şehirdeki raviden rivayet etmesi, zira Medineliler başkalarından rivayet ettiklerinde çoğunlukla hata ederler.
Bir ravinin, kendi şeyhinin adını söylememesi veya müphem bırakması.
Ravinin rivayet ettiği şahsı görmüş olmakla birlikte, ondan duymuş olduğu hadislerin belirli olmamasından dolayı vasıtasız rivayetlerinin, onları şeyhinden duymuş olmasının şüpheliliği hadisi muallel yapmaktadır. Ayrıca, sened bakımından sağlam olduğu halde arada, rivayet ettiği kimseden hadis dinlemediği bilinen bir ravinin bulunması. "Musa İbni Ukbe, an Süheyl İbn Salih, an ebîhi, an ebî Hureyre" İsnadıyla rivayet edilen bir hadisi çok sağlam bulan Müslim, bu görüşünü Buharî'ye bildirince Buharî, Musa b. Ukbe'nin Süheyl b. Ebi Salih'den hadis dinlediği hakkında bir bilginin bulunmadığını söyleyerek hadisin illetini ortaya koymuştu.[11]
Bazı muhaddislerin, muallel tabirini istilahî değil de kelime anlamında kullandıkları görüldüğünden, hadisle uğraşanların bu kelime ile ravinin zahiri bir durumundan dolayı cerhedildiği olaylara dikkat etmeleri gerekmektedir. Ancak bazı münekkidler, muallelin sadece gizli sebeplerden dolayı ortaya çıkan sakatlıklarda değil, dış görünüşünde noksanlık olan hadisler için de kullanılabileceğini ileri sürmüşlerdir.
Muallel hadis konusunda yazılan eserlerin bir kısmı şunlardır: Ali b. el-Medenî'nin Kitâbu'l-İlel'i, el-Hallal'ın aynı adı taşıyan eseri, İbn Ebi Hâtim er-Râzî'nin İlel'i, Tirmizî'nin Süneni'nin sonuna eklediği Kitabu'l-İlel adlı bölüm, ayrıca Ahmed b. Hanbel, ed-Dârekutnî, Buharî, Ebi Şeybe vb. diğer bir takım alimlerin de bu konuda yazdıkları kitaplar bulunmaktadır.
Muallel hadislerin tesbit edildiği bir kitap olan Ebi Ferec Abdurrahman İbnül-Cevzî'nin (510-595) el-İleli'l-Mütenahiye fi'l-Ehâdisi'l-Vafiye adlı eseri de zikredilmeye değer niteliktedir.[12]
"Allah cahiliyyedeki kibir huyunuzu giderdi"[13] hadisini İbn Merduye (v.416/1025) merfu olarak "Musa b. Ukbe an Abdullah b. Dinar an İbn Ömer" senedi ile zikrediyor. Ravi "Musa b. Ubeyde" diyeceği yerde "Musa b. Ukbe" demiş, asıl ravinin yerine bir başkasını zikretmiştir.[14]
İllet, keşfi zor son derece gâmız bir kusur olduğu için, hadîste illet iddiasında nâdir şahıslar bulunmuş bu sahada fikir beyan edebilmiştir. Ali İbnu'l-Medînî, Ahmed İbnu Hanbel, Buhârî, Ya'kûb İbnu Şeybe, Ebu Hâtim, Ebu Zür'a, Dârakutnî gibi.
Hâkim: "Bir hadîs, cerhe söz düşmeyen bir çok cihetlerden illetli kılınabilir, bizim nazarımızda hadîsi ta'lilde hüccet, (cerhte olduğu gibi objektif sebepler değil) hıfz, fehm, ma'rifet (gibi tamamen sübjektif, herkese izah edilemeyecek amiller)dir" der. Hatta Abdurrahman İbnu Mehdî, bu işin sübjektifliğine telmîhen: "Hadîste illeti bilmek bir ilham işidir, hadîste illet iddia eden âlime: "Neye dayanarak bunu söyledin? diye sorulsa hüccet gösteremez" der.
İlleti bilmek, hadîsçilerce mühim bir keyfiyettir. Nitekim İbnu Mehdi: "Tek bir hadisteki illeti keşfetmem, nazarımda, bilmediğim yirmi yeni hadîs öğrenmekten daha iyidir" demiştir. [15]
Bir hadisin sıhhatine engel teşkil eden illet, çoğunlukla senette olur. Metinde de bulunabilir. Her iki halde dışarıdan farkedilemiyecek şekilde kapalı olduğundan hadis illetlerini meydana çıkarmak çok zordur. İbn-i Hacer diyor ki: "İllet, hadis ilimlerinin en karışık ve en ince kısımlarından biridir. Bunu ancak parlak bir anlayış, geniş bir hafıza, ravilerin dereceleri hakkında tam bir bilgi, isnad ve metinler hakkında kuvvetli bir meleke bahşettiği kimseler anlayabilir." Bununla beraber hadisteki gizli illetleri açığa çıkarmanın bazı yolları vardır. Açıklamak icab ederse keskin ve parlak zeka sahibi, hadis ilminde yüksek derecelere ulaşmış, görüşü kuvvetli, mutkin bir muhaddis hadisin kendisine ulaşan bütün tariklerini bir araya toplar. Her birinin ravilerini inceler. Adalet ve zabt durumlarını gözden geçirir. Bu araştırması sonucu ravinin hadisi rivayette tek kaldığını, kendisinden daha kuvvetli ravilere muhalefet noktalarını tesbit eder. Böylece ravinin vehmini veya mürsel veya munkatı' hadisi sağlam göstermesi, hadisleri birbirine katması gibi bir kusurunu ortaya çıkarır. Bunun sonucu olarak hadis hakkında bir hüküm verir. [16]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 139.
[3] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45.
[4] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,150.
[5] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45.
[6] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 151.
[7] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45; Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,151.
[8] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45.
[9] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker, İstanbul 1306, 45 derkenar.
[10] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,153.
[11] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Istılahları, Tec. Yaşar Kandemir, Ankara 1981,154-155.
[12] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/222-223.
[13] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/524.

[14] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 140.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120.
[16] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 16-17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

292) Kadın – Erkek Benzeşmesi Yasağı (Giyim – Kuşamda, Hal – Hareket Ve Benzeri Konularda Erkeklerin Kadınlara, Kadınların Erkeklere Benzemesinin Haram Olduğu)

Bu bölümdeki üç hadis-i şeriften birbirine benzemeye çalışan erkek ve kadınlara Rasulullah'ın lanet ettiğini, kılık kıyafetle cehennemlik oldukları belirtilen insan çeşitlerini öğreneceğiz. [1]

1635. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadınlaşan erkeklere ve erkekleşen kadınlara lânet etti.
Buhârî'nin bir başka rivayetinde de[2] "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lânet etti" denilmektedir.[3]

1636. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadın gibi giyinen erkeğe, erkek gibi giyinen kadına lânet etti.[4]

1637. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cehennemliklerden kendilerini dünyada henüz görmediğim iki grup vardır: Biri, sığır kuyrukları gibi kırbaçlarla insanları döven bir topluluk. Diğeri, giyinmiş oldukları halde çıplak görünen ve öteki kadınları kendileri gibi giyinmeye zorlayan ve başları deve hörgücüne benzeyen kadınlardır. İşte bu kadınlar cennete giremedikleri gibi, şu kadar uzak mesafeden hissedilen kokusunu bile alamazlar."[5]

* Çağdaşlık ve modernlik sanılan çağımızın hastalıkları cümlesinden olan moda evleri ve yaptığı işlevler, mankenler ve görevleri, TV kanalları ve sergilenen ahlaksızlıklar, renkli basın ve kepazelikleri, kum torbası misali giyinme şekilleri ve vücud çorabı giyercesine giyinmiş fakat çıplak görünümlü kadınların sokaklara döküldüğü şu günümüzdeki durumlara 14 asır önce Rasûlullah'ın dilinden lanet edildiğini görüyoruz. Yine zamanımızda yeryüzünün değişik dilimlerinde özel ceza timleri ve işkence vasıtalarıyla insanlara yapılan zulüm ve işkenceler de gözlerimizin önündedir. Ayrıca saçlarını deve hörgücü misali yaptıran kimseler sokakları doldurmuş vaziyettedir ki değil cennet kokusunu bile duyamayacakları bildirilmektedir. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 480.
[2] Libâs 61.
[3] Buhârî, Libâs 62. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 28; Tirmizî, Edeb 24; İbni Mâce, Nikâh 22.
[4] Ebû Dâvûd, Libas 28. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 325.
[5] Müslim, Cennet 52.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 480.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İllet Nasıl Bilinir:

Kusurun gâmız olması sebebiyle bir hadîsin muallel olduğunu söylemek zor bir iştir. Bunu muallil, râviye başkalarının muhalefet etmiş olmasından başka mevsul'de irsâle merfu'da vakfa veya bir hadîsin diğer bir hadîse girmiş olması gibi muhtelif durumlara delalet eden karinelerle, zann-ı gâlib sahibi olarak hadîsin adem-i sıhhatine hükmeder. Bazan kesin hükme varamayıp, sıhhat hususunda tevakkufu ihtiyar eder.
Hadîsin sıhhatini bozucu bir hükme gitme işi, hadîsin bütün senetlerini cemedip, râviler arasındaki ihtilafı görüp sonra da ravilerin zabt ve itkan durumlarını iyice tedkikten geçer. İllet'e daha ziyade senedde rastlanır, az da olsa metinde de rastlanmıştır. Nevevî'nin kaydettiği senetle ilgili örneğe göre: *"Alış veriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça (akdi bozmada) muhayyerdirler"* hadîsini Ya'la İbnu Ubeyd, Süfyan-ı Sevrî'den Süfyan Amr İbn-i Dînâr'dan" şeklinde rivâyet etmiştir. Halbuki Ya'la hadîsi rivâyet ederken bir hata yapmış, Abdullah İbnu Dînârı "Amr İbnu Dînâr" yapmıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120-121.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İllet Nasıl Bilinir:

Kusurun gâmız olması sebebiyle bir hadîsin muallel olduğunu söylemek zor bir iştir. Bunu muallil, râviye başkalarının muhalefet etmiş olmasından başka mevsul'de irsâle merfu'da vakfa veya bir hadîsin diğer bir hadîse girmiş olması gibi muhtelif durumlara delalet eden karinelerle, zann-ı gâlib sahibi olarak hadîsin adem-i sıhhatine hükmeder. Bazan kesin hükme varamayıp, sıhhat hususunda tevakkufu ihtiyar eder.
Hadîsin sıhhatini bozucu bir hükme gitme işi, hadîsin bütün senetlerini cemedip, râviler arasındaki ihtilafı görüp sonra da ravilerin zabt ve itkan durumlarını iyice tedkikten geçer. İllet'e daha ziyade senedde rastlanır, az da olsa metinde de rastlanmıştır. Nevevî'nin kaydettiği senetle ilgili örneğe göre: *"Alış veriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça (akdi bozmada) muhayyerdirler"* hadîsini Ya'la İbnu Ubeyd, Süfyan-ı Sevrî'den Süfyan Amr İbn-i Dînâr'dan" şeklinde rivâyet etmiştir. Halbuki Ya'la hadîsi rivâyet ederken bir hata yapmış, Abdullah İbnu Dînârı "Amr İbnu Dînâr" yapmıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120-121.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

39) Komşu Ve Komşuluk Hakkı

Bu bölümdeki bir ayet ve dokuz hadis-i şeriften Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmayacağımızı, ana baba, akraba yoksul yakın ve uzak komşuya ve emrimiz altındakilere iyi davranacağımızı, Cebrail'in Rasulullah (s.a.v.)'e komşuyu mirasçı kılacak şekilde tavsiyede bulunduğunu, komşular arası yemek yedirme ve ikramda bulunmanın gerekliliğini hatta bu ikram bir koyun paçası olsa bile, komşularına eziyet veren kimsenin cennete giremeyeceğini, ip çekmek ve başka maksatlarla komşuların birbirlerinin duvarına ağaç koyma veya çivi çakmalarına engel olmamaları gerektiğini, komşuyu rahatsız etmemenin Allah ve ahiret gününe imanın bir gereği olduğunu, hayırlı komşunun komşusuna faydalı olan kimse olduğunu öğreneceğiz.[1]

"Yalnızca Allah'a kulluk eden ve ondan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayın. Ana babaya yakın akrabaya, yetimlere, muhtaçlara, kendi çevresinden olan komşulara; uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa ve elinizin altındaki hizmetçi ve işçilere iyilik yapın ve iyi davranınız." (Nisa: 4/36)

* Uzak komşu evi uzak olan veya akrabalık ve din bağı olmayan komşudur. Yakın komşu evi yakın veya akrabalık ve din bağı olan komşu demektir.[2]

305. İbni Ömer ve Âişe *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cebrâil bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu. Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım."[3]

* Komşu ev halkından sonra en fazla görülen ve birbirlerinin sesini duyacak kadar yakın olan kimselerdir. Bundan dolayı müslüman ve iyi ahlaklı olması temenni edilir. Komşuların da kendi aralarında değişik haklara sahip olanları vardır. Bir hakkı olan komşular dini ayrı olan kimselerdir. İki hak sahibi olanlar hem müslüman hem de komşuluk hakkı vardır. Üç hakkı olanlar ise müslüman, akraba ve komşu olanlardır. Dolayısıyla bu üç tabaka komşuların hepsine zarar vermeksizin iyi geçinmeli, sevinç ve kederlerine ortak olunmalıdır.[4]

306. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey Ebû Zer! Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy ve komşularını gözet!"[5]

Müslim'in Ebû Zer'den diğer bir rivayeti şöyledir:
Dostum Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle vasiyet etti:
"Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy. Sonra da komşularını gözden geçir ve gerekli gördüklerine güzel bir şekilde sun!"[6]

307. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz"* buyurdu.
Sahâbîler:
– Kim imân etmiş olmaz, yâ Resûlallah? diye sordular.
– *"Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse!"* buyurdu.[7]

Müslim'in bir rivayetine göre ise:
"Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse cennete giremez" buyurdu.[8]

308. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*' den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey bir koyun paçası bile olsa!.."[9]

* Komşular arasında alınıp verilmesi gerekli olan her türlü şeyin veren açısından küçük görünüp verilmemesi alan açısından da yine küçük görülüp alınmaması veya çöpe atılması gibi davranışların uygun olmadığını bu hadis bize haber vermektedir. Her komşu gücü nisbetinde komşularına ikram, hediye ve yardımda bulunacaktır. Bu yardımı küçük görüp yapmamazlık etmeyecek, karşı komşular da bu ikram ve hediyeyi küçük ve değersiz görüp almamazlık veya burun kıvırma gibi hallere düşmeyecektir. Bu gün katlar, apartmanlar, siteler mutfakları birbirine simetrik nice yapılar içerisinde insanlar yiyip içmekte yaptıkları yemek, kızartma v.b. şeylerin kokusundan rahatsız ettikleri komşularına bir damla bile bir şey vermemekte hatta hastasından ve ölüsünden bile habersiz yaşamaktadırlar. Komşu hakkıyla alakalı: *"Cibril komşu hakkıyla alakalı o kadar şeyler söyledi ki komşuyu komşuya varis edecek sandım."* Hadisi şerifi bugün duyulmamış ve bilinmemektedir. İslama göre komşular arası münasebetler çok yakın ve düzgün olmalıdır. Coğrafi yönden bazan da her yönde hatta akrabadan daha yakın olan komşularla akrabalık bağları gibi bağlar kesilmemeli, insani ve islami bağlar koparılmamalıdır. Ra'd: 13/21-25, Bakara: 2/27'deki ayetlerinde emredildiği gibi.[10]

309. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz duvarına ağaç çakmak isteyen komşusuna engel olmasın"
Ebû Hüreyre hadisi rivayet ettikten sonra oradakilere:
Neden bu sünneti yerine getirmekten çekiniyorsunuz? Vallahi ben bu sünneti size benimsetene kadar uğraşacağım, dedi.[11]

310. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!"[12]

311. Ebû Şüreyh el–Huzâ`î *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!"[13]

312. Hz. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
– Yâ Resûlallah! İki komşum var. Hangisine hediye vereyim? diye sordum.
– *"Kapısı sana daha yakın olana ver"* buyurdu.[14]

313. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'ya göre arkadaşların hayırlısı, arkadaşına faydalı olandır. Yine Allah Teâlâ'ya göre komşuların hayırlısı, komşusuna faydalı olandır."[15]

* Akrabalar arası müslümanlar arası ve komşular arası hediyeleşmek sevaptır. Bu hediyeyi küçük görmek ve burun kıvırmak doğru değildir. Komşusuna güvenmeyen ve onu rahatsız eden kimselerin imanları son derece zayıftır. Yoksul komşuları gözetmek gücü yeten komşuların görevidir. Hediyeleşmek komşular arasında sevgi bağı oluşturur. Komşusu aç iken diğer komşuların damak zevki araması hoş olmaz. Çorbanın suyunu artır denmesi bundandır. Ayrıca *"Komşuları aç iken tok yatan bizden değildir."* Hadisi de bunu destekler.[16]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 115
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 115
[3] Buhârî, Edeb 28; Müslim, Birr 140–141. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 28; İbni Mâce, Edeb 4.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 116
[5] Müslim, Birr 142. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 58; Tirmizî, Et`ıme 30.

[6] Müslim, Birr 143.
[7] Buhârî, Edeb 29; Müslim, Îmân 73. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 60.
[8] Müslim, Îmân 73.
[9] Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ' 6.
Önceden 124'de geçmişti.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 116
[11] Buhârî, Mezâlim 20, Eşribe 24; Müslim, Müsâkât 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdıye 31; Tirmizî, Ahkâm 18; İbni Mâce, Ahkâm 15.
[12] Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4.
Benzerleri 1512 ve 1513'de gelecektir.
[13] Müslim, Îmân 77.
316, 706, 1512'de tekrar gelecektir.
[14] Buhârî, Şüf'a 3, Hibe 16, Edeb 32.
[15] Tirmizî, Birr 28.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 117

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadislerdeki İllet Çeşitleri:

Hadislerin metin ve isnadında bulunan ve hadisin muallel olmasına sebep olan illetleri el-Hakimu'n-Nisaburi on bölümde toplamıştır. Bunları, aynı zamanda muallel hadislere misal vermiş olmak için, bir kısmına örnekler göstererek sıralayalım:

1- Sened görünüşte sahîh ise de, içinde yer alan râvilerden birinin, hadîsi rivâyet ettiği şeyhle görüşüp görüşmediği, ondan işitme (sema) yoluyla hadis alıp almadığı kesin değildir.

Mesela:

Ebu Hureyre'den (r.a.) Rasulullah'ın (s.a.v.) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Çok dedikodulu bir mecliste oturan o meclisten kalkmadan önce "Subhaneke Allahumme ve bi hamdike lailahe illa ente, estağfiruke ve etubu ileyk" diye dua ederse o mecliste ettiği dedikodunun günahı mağfiret olunur."

Bu hadisin illetini belirtmek üzere Buhari ile Müslim arasında geçen bir olayı açıklamak gerekir.

Meşhur hadis alimi Müslim bir gün Buhari'ye gelerek, gözlerini öper ve şöyle der:

"Bırak ayaklarını da öpeyim ey üstadların üstadı; muhaddislerin efendisi; hadis illetlerinin tabibi! Muhammed b. Selam, Mahled b. Yezid, İbnu Cureyc, Musa b. Ukbe, Suheyl-babası-Ebu Hureyre isnadıyla sana bir mecliste dedikodu etmenin keffareti konusunda bir hadis rivayet etmiş; bunun illeti ne, bana söyle." Buhari:

"Güzel bir hadistir. Bu konuda yeryüzünde bundan başka bir hadis bilmiyorum; fakat ma'luldür." Müslim itiraz ederse de Buhari illetini söylemez. Ancak ısrar edince aynı hadisin Musa b. İsmail-Vuheyb-Musa b. Ukbe-Avn b. Abdullah isnadıyla kendisine ulaşan tarikını zikreder ve şunları söyler

"Bu daha evladır; çünkü Musa b. Ukbe'nin Suheyl'den bizzat işiterek rivayeti olduğu zikredilmemiştir." Bunun üzerine Müslim "Sana buğzeden ancak hasedinden eder. Dünyada senin bir mislin olmadığına şehadet ederim." diyerek hayranlığını belirtmekten kendisini alamaz.

Buhari'nin illetlidir dediği hadisin isnadı ile Müslim'in isnadı karşılaştırılırsa şu sonuca varılır: Buhari'nin isnadında Ebu Hureyre atlanmış, hadis bir tabiin olan Avn b. Abdullah'dan rivayet edilmiştir. O halde Müslim'in merfu olarak bildiği hadis aslında mürseldir. Ayrıca Buhari'nin "Musa b. Ukbe'nin Süheyl'den doğrudan doğruya işiterek rivayeti olduğu zikredilmemiştir." sözü üzerinde durduğumuz illettir. O halde bu hadiste iki illet vardır ve mualleldir.

2- Sika râvinin mürsel olarak rivâyet ettiği bir hadîsin başka bir yoldan müsned (isnadı tam) olarak gelmesi ve bu müsned rivâyetin zahiren sahih olması,

Yukarıdaki misal bu illet çeşidi için de verilebilir. Açıklamaya dikkat edilirse görülür ki Buhari'nin rivayetinde Ebu Hureyre atlandığından hadis mürseldir. Bununla beraber Müslim'in sorduğu senedle isnadı tam olarak rivayet ediliyor; o rivayet sahih görünüyor…

3- Belli muayyen bir sahâbenin rivâyeti olarak bilinen bir hadîs, ayrı ayrı memlekete mensup olan râvilerin birbirlerinden rivâyetleri sırasında, bir başka sahâbeye nisbet edilerek rivayet edilmesi.

4- Sahâbî'den bilinen bir hadîsin Tâbiî'ye nisbet edilerek rivayet edilmesi.

Osman b. Süleyman'dan… Babasından nakledildiğine göre "Hz. Peygamber'i bir akşam namazında Tur suresi'ni okurken duymuştur."

El-Hakimu'n-Nisaburi'ye göre bu hadis üç yönden illetlidir. Önce Osman, Süleyman oğlu Osman değil; Ebu Süleyman oğlu Osman'dır. İkincisi Osman'ın yalnızca Nafi' b. Cübeyr b. Mut'im'den rivayeti vardır, dolayısıyla babasından rivayeti söz konusu değildir. Üçüncüsü de Ebu Süleyman Hz. Peygamber'i görmemiş; ondan hadis işitmemiştir.

5- An'ane ile[1] rivayet edilen bir hadîsin isnadından bir râvi düşmesi olmuştur. Bu durum, aynı hadîsin sahîh olarak bir başka tarîkden gelmesiyle anlaşılır.

6- Bir râvi bir hadisi müsned olarak rivâyet etmiş olduğu halde, o râviden bir başka şahıs bunu gayr-ı müsned (inkıtalı) olarak rivayet eder ve hadîs bu şekliyle bilinir.

7- Bir isnadda râvilerin isimleri muntazaman zikredilirken ikinci bir isnadda bir râvinin ismi mübhem kalır.

8- Bir şeyhle karşılaşıp bir kısım hadîsler aldığı halde, o şeyhten almadığı hadisleri de doğrudan ona nisbet ederek rivâyet edecek olursa aradaki şahsı zikretmediğinden bu hadîsler muallel olur.

9- Bir râvinin hadîsleri aldığı muayyen bir tarîki vardır. Ancak o tarîkte yer alan ricalden biri değişik bir yoldan da hadîs rivâyet eder. Böyle durumlarda râvi dikkatsizliği yüzünden, bunu da mutâdı olan tarîkle rivâyet edecek olursa, hadîsi muallel olur.

10- Hadîs bir tarîkte merfu, başka bir tarîkde mevkûf gelmiştir. [2]

Ebu Süfyan'dan, Cabir b. Abdullah'dan, Hz. Peygamber'e nispet edilerek rivayet edilmiştir:

"Kim namaz esnasında gülerse namazı iade eder; abdesti etmez."

Bu hadisin başka bir yönden rivayeti şöyledir.

"Ebu Süfyan'dan rivayet edilmiştir, Cabir b. Abdullah'a namazda gülen adam (ın hükmü) soruldu. O: "Namazı iade eder; abdesti etmez." dedi.

Burada şu önemli noktaya işaret etmek gerekir. Bir hadisin birkaç senedi olur da illet yalnız bunlardan birisinde bulunursa hadis o senetle illetlidir. Bu illetin diğer isnadlara yapılan rivayetlere bir zarar vermesi bahis konusu olamaz.

Son olarak bir de metindeki illete misal vererek bu konuyu bitirelim. Müslim'in rivayetine göre Katade Evzai'ye Enes b. Malik'den naklen şunları yazmıştır:

"Hz. Peygamber'in, Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım; hepsi de namaza Fatiha ile başlıyor; kıraatin ne başında ne sonunda "Besmele"yi okumuyorlardı."

İbnu's-Salah'a göre bir kısım alimler, "okumanın başında ve sonunda besmeleyi okumuyorlardı." kısmını illetli bulmuşlardır. Nitekim hadisin Buhari ve Müslim'in ittifak ettikleri kısmında bu ifade yoktur. Ayrıca hadisin bu kısmı değişik rivayet edildiği ve aralarında bir tercih yapılmadığı için muztarib sayılmıştır.[3]

---

[1] Hadisin "an" edatı ile rivayet edilmesidir.

[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 17-19; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120-121.

[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 19-20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadislerdeki İllet Çeşitleri:

Hadislerin metin ve isnadında bulunan ve hadisin muallel olmasına sebep olan illetleri el-Hakimu'n-Nisaburi on bölümde toplamıştır. Bunları, aynı zamanda muallel hadislere misal vermiş olmak için, bir kısmına örnekler göstererek sıralayalım:

1- Sened görünüşte sahîh ise de, içinde yer alan râvilerden birinin, hadîsi rivâyet ettiği şeyhle görüşüp görüşmediği, ondan işitme (sema) yoluyla hadis alıp almadığı kesin değildir.

Mesela:

Ebu Hureyre'den (r.a.) Rasulullah'ın (s.a.v.) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Çok dedikodulu bir mecliste oturan o meclisten kalkmadan önce "Subhaneke Allahumme ve bi hamdike lailahe illa ente, estağfiruke ve etubu ileyk" diye dua ederse o mecliste ettiği dedikodunun günahı mağfiret olunur."

Bu hadisin illetini belirtmek üzere Buhari ile Müslim arasında geçen bir olayı açıklamak gerekir.

Meşhur hadis alimi Müslim bir gün Buhari'ye gelerek, gözlerini öper ve şöyle der:

"Bırak ayaklarını da öpeyim ey üstadların üstadı; muhaddislerin efendisi; hadis illetlerinin tabibi! Muhammed b. Selam, Mahled b. Yezid, İbnu Cureyc, Musa b. Ukbe, Suheyl-babası-Ebu Hureyre isnadıyla sana bir mecliste dedikodu etmenin keffareti konusunda bir hadis rivayet etmiş; bunun illeti ne, bana söyle." Buhari:

"Güzel bir hadistir. Bu konuda yeryüzünde bundan başka bir hadis bilmiyorum; fakat ma'luldür." Müslim itiraz ederse de Buhari illetini söylemez. Ancak ısrar edince aynı hadisin Musa b. İsmail-Vuheyb-Musa b. Ukbe-Avn b. Abdullah isnadıyla kendisine ulaşan tarikını zikreder ve şunları söyler

"Bu daha evladır; çünkü Musa b. Ukbe'nin Suheyl'den bizzat işiterek rivayeti olduğu zikredilmemiştir." Bunun üzerine Müslim "Sana buğzeden ancak hasedinden eder. Dünyada senin bir mislin olmadığına şehadet ederim." diyerek hayranlığını belirtmekten kendisini alamaz.

Buhari'nin illetlidir dediği hadisin isnadı ile Müslim'in isnadı karşılaştırılırsa şu sonuca varılır: Buhari'nin isnadında Ebu Hureyre atlanmış, hadis bir tabiin olan Avn b. Abdullah'dan rivayet edilmiştir. O halde Müslim'in merfu olarak bildiği hadis aslında mürseldir. Ayrıca Buhari'nin "Musa b. Ukbe'nin Süheyl'den doğrudan doğruya işiterek rivayeti olduğu zikredilmemiştir." sözü üzerinde durduğumuz illettir. O halde bu hadiste iki illet vardır ve mualleldir.

2- Sika râvinin mürsel olarak rivâyet ettiği bir hadîsin başka bir yoldan müsned (isnadı tam) olarak gelmesi ve bu müsned rivâyetin zahiren sahih olması,

Yukarıdaki misal bu illet çeşidi için de verilebilir. Açıklamaya dikkat edilirse görülür ki Buhari'nin rivayetinde Ebu Hureyre atlandığından hadis mürseldir. Bununla beraber Müslim'in sorduğu senedle isnadı tam olarak rivayet ediliyor; o rivayet sahih görünüyor…

3- Belli muayyen bir sahâbenin rivâyeti olarak bilinen bir hadîs, ayrı ayrı memlekete mensup olan râvilerin birbirlerinden rivâyetleri sırasında, bir başka sahâbeye nisbet edilerek rivayet edilmesi.

4- Sahâbî'den bilinen bir hadîsin Tâbiî'ye nisbet edilerek rivayet edilmesi.

Osman b. Süleyman'dan… Babasından nakledildiğine göre "Hz. Peygamber'i bir akşam namazında Tur suresi'ni okurken duymuştur."

El-Hakimu'n-Nisaburi'ye göre bu hadis üç yönden illetlidir. Önce Osman, Süleyman oğlu Osman değil; Ebu Süleyman oğlu Osman'dır. İkincisi Osman'ın yalnızca Nafi' b. Cübeyr b. Mut'im'den rivayeti vardır, dolayısıyla babasından rivayeti söz konusu değildir. Üçüncüsü de Ebu Süleyman Hz. Peygamber'i görmemiş; ondan hadis işitmemiştir.

5- An'ane ile[1] rivayet edilen bir hadîsin isnadından bir râvi düşmesi olmuştur. Bu durum, aynı hadîsin sahîh olarak bir başka tarîkden gelmesiyle anlaşılır.

6- Bir râvi bir hadisi müsned olarak rivâyet etmiş olduğu halde, o râviden bir başka şahıs bunu gayr-ı müsned (inkıtalı) olarak rivayet eder ve hadîs bu şekliyle bilinir.

7- Bir isnadda râvilerin isimleri muntazaman zikredilirken ikinci bir isnadda bir râvinin ismi mübhem kalır.

8- Bir şeyhle karşılaşıp bir kısım hadîsler aldığı halde, o şeyhten almadığı hadisleri de doğrudan ona nisbet ederek rivâyet edecek olursa aradaki şahsı zikretmediğinden bu hadîsler muallel olur.

9- Bir râvinin hadîsleri aldığı muayyen bir tarîki vardır. Ancak o tarîkte yer alan ricalden biri değişik bir yoldan da hadîs rivâyet eder. Böyle durumlarda râvi dikkatsizliği yüzünden, bunu da mutâdı olan tarîkle rivâyet edecek olursa, hadîsi muallel olur.

10- Hadîs bir tarîkte merfu, başka bir tarîkde mevkûf gelmiştir. [2]

Ebu Süfyan'dan, Cabir b. Abdullah'dan, Hz. Peygamber'e nispet edilerek rivayet edilmiştir:

"Kim namaz esnasında gülerse namazı iade eder; abdesti etmez."

Bu hadisin başka bir yönden rivayeti şöyledir.

"Ebu Süfyan'dan rivayet edilmiştir, Cabir b. Abdullah'a namazda gülen adam (ın hükmü) soruldu. O: "Namazı iade eder; abdesti etmez." dedi.

Burada şu önemli noktaya işaret etmek gerekir. Bir hadisin birkaç senedi olur da illet yalnız bunlardan birisinde bulunursa hadis o senetle illetlidir. Bu illetin diğer isnadlara yapılan rivayetlere bir zarar vermesi bahis konusu olamaz.

Son olarak bir de metindeki illete misal vererek bu konuyu bitirelim. Müslim'in rivayetine göre Katade Evzai'ye Enes b. Malik'den naklen şunları yazmıştır:

"Hz. Peygamber'in, Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım; hepsi de namaza Fatiha ile başlıyor; kıraatin ne başında ne sonunda "Besmele"yi okumuyorlardı."

İbnu's-Salah'a göre bir kısım alimler, "okumanın başında ve sonunda besmeleyi okumuyorlardı." kısmını illetli bulmuşlardır. Nitekim hadisin Buhari ve Müslim'in ittifak ettikleri kısmında bu ifade yoktur. Ayrıca hadisin bu kısmı değişik rivayet edildiği ve aralarında bir tercih yapılmadığı için muztarib sayılmıştır.[3]

---

[1] Hadisin "an" edatı ile rivayet edilmesidir.

[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 17-19; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/120-121.

[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 19-20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33: KADER BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 1

Ø KADER KONUSUNDA MÜNAKAŞA EDILIR MI?

2133- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunda birbirimizle münakaşa etmekte iken Rasûlullah (s.a.v.) üzerimize çıkageldi o kadar kızdı ki yüzü kızardı yanaklarından sanki kan fışkıracaktı, sonra şöyle buyurdu: **"Size bu konuda münakaşa mı emredildi yoksa ben bu konular için mi? gönderildim. Sizden önceki toplumlar bu konuda münakaşa ettikleri için helak olup gittiler. Bu konuda münakaşa etmemenizi istiyorum bu konuda münakaşa etmemenizi istiyorum."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Âişe, Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis garib olup sadece Salih el Mürrî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Salih el Mürrî'nin tek başına rivâyet ettiği pek çok hadis vardır ki onlara asla uyulmaz.

BÖLÜM: 2

Ø ADEM ILE MUSA'NıN MÜNAKAŞALARı

2134- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), buyurdular ki: **"Adem ve Musa karşılıklı münakaşa ettiler. Musa dedi ki: Ey Adem, Allah; seni eliyle yaratıp, sana ruhundan üfürüp, can verdi. (Sen de Cennet'te yasak meyveden yemek sûretiyle) insanların Cennet'ten çıkarılmalarına sebep oldun. Adem de dedi ki: Sen de Allah'ın konuşmak için seçtiği Musa'sın, gökleri ve yeri yaratmadan önce Allah'ın benim hakkımda yazdığı bir işi işledim diye beni niçin kınıyorsun? Rasûlullah (s.a.v.), böylece Adem, Musa'ya sağlam delilli konuşmasıyla galip geldi"** buyurdu. (Müslim, Kader: 2; İbn Mâce: Mukaddime: 10)

Tirmizî: Bu konuda Ömer ve Cündüp'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis bu şekliyle Süleyman et Teymî'nin, A'meş'den rivâyeti olarak bu şekliyle hasen sahih garibtir.

A'meş'in bazı arkadaşları A'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini aktarmışlardır. Bir kısım kimselerde A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Saîd'den diyerek rivâyet ettiler. Aynı hadis değişik bir şekilde Ebû Hüreyre'den yine rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 3

Ø MUTLULUK VE MUTSUZLUK IÇIN ÇALıŞıP ÇABALAYANLAR

2135- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi; Yapmakta olduğumuz işlerin yeni meydana gelmiş bir iş mi? Yoksa önceden takdir edilip bizim de onu şimdi yaşadığımız kanaatinde misiniz?"** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Hattâb oğlu Ömer önceden takdir edilip tamamlanan bir iş için çalışıp çabalıyoruz. Herkes kendisine takdir edilen işi kolaylıkla başaracaktır. Ne varki; mutluluk ehlinden olan şüphesiz mutluluk için çalışıp çabalayacaktır, Bedbaht yani mutsuz olanlar ise mutsuzluk için çalışıp çabalayacaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Huzeyfe b. Üseyd, Enes, Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

2136- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber olduğumuz bir sırada elindeki değnekle yeri eşelerken birden bire başını göğe kaldırdı ve şöyle buyurdu: **"Hiçbir kimse yoktur ki Cennet'teki yeri ve Cehennem'deki yeri bilinmemiş olsun Vekî': Takdir edilmemiş olsun diyor."** Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! O halde işi oluruna bırakıp Allah'a tevekkül mü? Edelim"** deyince: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hayır çalışıp çabalayın herkes yaratıldığı şeyi kolaylıkla başaracaktır."** (Buhârî, Cenaiz: 27; Müslim, Kader: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 4

Ø TÜM IŞLER SONUÇLARıNA GÖRE DEĞERLENDIRILIR

2137- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Dosdoğru ve doğruluğu tasdik olunan Rasûlullah (s.a.v.), bize şöyle anlattı. Sizden birinizin ana karnında yaratılma ve meydana gelme işi kırk günde tamamlanıyor. Sonra bu kadar zamanda alaka = pıhtılaşmış kan haline geliyor sonra bir o kadar zamanda Mudğa = bir parça et haline geliyor ve sonra Allah o parçaya bir melek gönderiyor ve melek ona ruh üflüyor ve O meleğe dört şeyi yazması emredilir. Rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu mutsuz mu? Olacağını yazar. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki; sizden biriniz Cennetlik kimsenin yaptığını yapacak, kendisiyle Cennet arasında bir arşınlık mesafe kalınca mutsuzluk yazgısı galip gelerek Cehennemlik kişilerin yapacakları işlerle defteri son bulacak ve dolayısıyla Cehenneme girecektir.

Ve yine sizden biriniz Cehennemliklerin işledikleri işleri işleyecek ve tam o anda kendisiyle Cehennem arasına sadece bir arşınlık mesafe kalacak tam o anda mutluluk yazgısı galip gelip Cennetliklerin yaptığı işleri işleyip amel defteri kapatılacak ve Cennete girecektir. (Müslim, Kader: 1; İbn Mâce, Mukaddime: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd'den, A'meş'den, Zeyd b. Vehb'den ve Abdullah b. Mes'ûd'tan bize aktarmıştır. Abdullah b. Mes'ûd: Rasûlullah (s.a.v.), bize şöyle anlattı diyerek hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ahmed b. Hasan'dan işittim. Ahmed b. Hanbel'den şöyle işittiğini söyledi: **"Yahya b. Saîd el Kattan gibisini şu gözlerim hiç görmedi."**

Bu hadis hasen sahih olup, Şu'be ve Sevrî, Â'meş'den bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Muhammed b. Âla, Vekî' vasıtasıyla Â'meş'den ve Zeyd'den bu hadisin bir benzerini aktarmışlardır.

BÖLÜM: 5

Ø HER DOĞAN FıTRAT DINI OLAN MÜSLÜMANLıK ÜZERE DOĞAR

2138- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her doğan İslam milleti üzere doğar Anne ve babası onu Yahudî, Hıristiyan ve Müşrik yaparlar. Denildi ki: Ya Yahudî Hıristiyan ve müşrik olmadan önce ölenler? Rasûlullah (s.a.v.), onlar yaşamış olsalardı onların ne yapacaklarını Allah en iyi bilendir."** (Müslim, Kader: 6)

Ebû Küreyb ve Hüseyin b. Hureys dediler ki: Vekî', Â'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisin mana olarak bir benzerini rivâyet etmiştir. Ve şöyle demişlerdir: **"Fıtrat dini üzere doğar"** şeklinde.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be ve başkaları Â'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir. Bu konuda Esved b. Süreyı'n den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 6

Ø KADERI ANCAK DUA ÇEVIREBILIR

2139- Süleyman (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kazayı ancak dua önler, ömrü ise ancak iyilik artırır."** (İbn Mâce, Mukaddime: 10)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Esîd'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis Selman hadisi olarak hasen garibtir. Bu hadisi sadece Yahya b. Zarîs'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Mevdud iki kişidir. Birisine Fıdda denilir ki bu hadisi rivâyet etmiştir. Basralıdır. Diğeri ise Abdulaziz b. Ebû Süleyman'dır ve Medînelidir. Her ikisi de aynı dönemde yaşamışlardır.

BÖLÜM: 7

Ø KALPLER RAHMAN'ıN IKI PARMAĞı ARASıNDADıR

2140- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), sık sık **"Ey kalpleri halden hale değiştiren Allah'ım kalbimi dinin üzere sabit kıl demeyi çokça yapardı. Ey Allah'ın Rasûlü dedim sana ve getirdiğin şeriata inandık bu durumda hala bizim hakkımızda korkuyor musun? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Evet çünkü kalpler Allah'ın iki parmağı arasındadır, onları dilediği şekilde evirip çevirir."** (Müslim, Kader: 3)

Tirmizî: Bu konuda Nevvâs b. Sem'an, Ümmü Seleme, Abdullah b. Amr ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasendir. Aynı şekilde pek çok kişi bu hadisi böylece Â'meş'den, Ebû Sûfyân'dan ve Enes'den rivâyet etmişlerdir. Bazıları da Â'meş'den, Ebû Sûfyân'dan, Câbir'den rivâyet etmişlerdir. Ebû Sûfyân'ın Enes'den rivâyeti daha sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø CENNETLIKLER VE CEHENNEMLIKLER BIR KITAPTA YAZıLıR

2141- Abdullah b. Amr b. As'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün elinde iki kitap olduğu halde çıkageldi ve şöyle buyurdu: Bu iki kitabın ne olduğunu biliyor musunuz? Biz de hayır Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bize bildirirsen biliriz dedik. Bunun üzerine sağ elindeki kitap için; bu kitap alemlerin rabbinden bir kitap olup Cennetlik kimselerin isimleri babalarının isimleri ve kabilelerin isimleri bu kitaptadır. Cennetliklerin sonuncusuna varıncaya kadar yazılmış ve toplanmıştır. Bunların sayısı artırılıp eksiltilmeyecektir. Sonra sol elindeki kitap için, bu kitap ta alemlerin Rabbin'den bir kitap olup Cehennemlik kimselerin, babalarının ve kabilelerinin isimlerini içermekte olup Cehennemliklerin sonuncusuna varıncaya kadar yazılmış ve toplanmıştır. Bunların sayısı da artırılıp eksiltilmeyecektir, buyurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler. Durum önceden tamamlanmış ve bitirilmiş ise çalışıp çabalamamız ne işe yarar? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Dosdoğru olun! Hayırlı amellerinizi artırın. Çünkü Cennetlik kişinin ameli hangi işi işlerse işlesin Cennetlik kişilerin ameliyle son bulacaktır. Cehenneme girecek kimse de hangi ameli işlemiş olursa olsun onun ameli de Cehennemlik kişilerin amelleriyle son bulacaktır. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), O iki kitabı elinden bıraktı ve şöyle buyurdu: **"Rabbiniz kulların yapacakları her şeyi bildiğinden dolayı ona göre kaderlerini yazıp bitirmiştir. Bir kısmı Cennetlik bir kısmı da Cehennemlik olacaktır."** (İbn Mâce, Mukaddime: 10)

Kuteybe, Bekir b. Mudar vasıtasıyla Ebû Kâbîl'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir. Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir.

Ebû Kâbîl'in ismi: Hubey b. Hânî'dir.

2142- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah bir kulu hakkında hayır isterse o kulunu kullanır. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! Denildi, O kulu nasıl kullanır?** Rasûlullah (s.a.v.): **"Ölümünden önce onu Salih amel işlemeye muvaffak kılar"** buyurdular. (İbn Mâce, Mukaddime: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø BULAŞıCıLıK VE UĞURSUZLUK INANCıNA YER YOK

2143- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) aramızda otururken kalkıp bir hutbe verdi ve şöyle dedi: **"Bulaşıcılık yoktur."** Bir bedevi dedi ki: Uyuz bir deveyi ağıla alıyoruz sonunda tüm develer uyuz oluyor. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Peki ilk deveyi uyuz yapan kimdir? Bulaşıcılık ve uğursuzluk diye bir şey yoktur. Allah her canlıyı yaratmış onun hayatını rızkını ve başına geleceklerini de takdir etmiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Basralı Muhammed b. Amr b. Safvân es Sekafî'den işittim Ali b. Medînî'nin şöyle söylediğini işittiğini bize aktardı: **"Bana rükün ile makam arasında yemin ettirilse Abdurrahman b. Mehdi'den daha âlim bir kimse görmediğine yemin ederim."**

BÖLÜM: 10

Ø HAYıR VE ŞER OLARAK HERŞEYI YARATAN ALLAH'TıR

2144- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kul hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna iman etmedikçe; hatta başına gelen bir şeyin kendisinden şaşırıp başka bir tarafa gitmeyeceğine kendisini atlayan bir şeyin de kendisine dönüp gelmesine imkan olmadığına kesinlikle bilmedikçe gerçek imana erişmiş olamaz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ubade, Câbir, Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis garib olup sadece Abdullah b. Meymun'un rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdullah b. Meymûn ise münker hadisler aktaran birisidir.

2145- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişi şu dört şeye iman etmedikçe mümin olamaz;**

1- Allah'tan başka hiçbir ilah ve otoritenin olmadığına,

2- Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma ve beni hak ile gönderdiğine,

3- Ölüme ve ölümden sonraki dirilmeye inanacak,

4- Kadere de mutlaka iman edecektir." (İbn Mâce, mukaddime: 10)

Muhammed b. Gaylân, Nadr b. Şümeyl vasıtasıyla Şu'be'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmış olup hadisin senedinde **"Rıb'î, bir adam ve Ali'den"** demektedir.

Tirmizî: Ebû Dâvûd'un, Şu'be'den rivâyet ettiği hadis bence Nadr'ın rivâyetinden daha sahihtir.

Aynı şekilde pek çok kimse Mansur'dan, Rıb'î'den ve Ali'den bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Carûdî, Vekî'den işittiğini bize aktarıp şöyle diyor: Rıb'î'nin, İslam'da hiç yalan söylemediği bana ulaşan bilgiler arasındadır.

BÖLÜM: 11

Ø HER CAN ÖLÜMÜ NEREDE YAZıLDıYSA MUTLAKA ORADA ÖLECEKTIR

2146- Matar b. Ukâmis (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah bir kulunun bir yerde ölmesine hükmettiği vakit o kulunun işini oraya yöneltir."** (Müsned: 20980)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Azze'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir. Matar b. Ukâmis'in Rasûlullah (s.a.v.)'den bundan başka hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

Mahmûd b. Gaylân, Müemmel vasıtasıyla Ebû Dâvûd el Hufrî'den ve Sûfyân'dan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

2147- Ebû Azze (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah bir kulun bir yerde ölmesine hükmetti ise o kimse için oraya veya orada kendisine bir iş çıkarır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Ebû Azze sahabî olup ismi Yesâr b. Abd'tir. Ebû'l Melih'in ismi ise Âmir b. Üsâme b. Umeyr el Hûzelî'dir, kendisine Zeyd b. Üsâme de denilir.

BÖLÜM: 12

Ø HERŞEY ALLAH'ıN KADERI OLUP GÜNÜ GELINCE ORTAYA ÇıKAR

2148- Ebû Huzâme (r.a.)'ın babasından rivâyete göre: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve şöyle dedi: **"Ey Allah'ın Rasûlü okumak ve ilaç kullanmak şeklindeki tedavi yollarımız ve yaptığımız perhizlerin Allah'ın kaderinden bir şeyi önleyeceği görüşünde misiniz? Rasûlullah (s.a.v.) onlarda Allah'ın kaderindendir"** buyurdu. (Müslim, Kader: 4)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Zührî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Pek çok kimse aynı hadisi Sûfyân vasıtasıyla Zührî'den, Ebû Huzâme'den ve babasından rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet daha sağlamdır. Yine değişik kimseler Zührî'den, Ebû Huzâme'den ve babasından aynı hadisi bize rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 13

Ø KADERIYE VE MÜRCIE MEZHEPLERI NEDIR?

2149- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ümmetimden iki grup vardır ki onların İslam'dan hiçbir**

payları yoktur; Mürcie ve Kaderiyye." (İbn Mâce, Mukaddime: 10)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, İbn Ömer, Rafi' b. Hadîç'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis garib hasen sahihtir.

Muhammed b. Rafi', Muhammed b. Bişr vasıtasıyla Selam b. ebî Amre'den, İkrime ve İbn Abbâs'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 14

Ø ÖLÜM HER AN GELEBILIR

2150- Abdullah b. Şıhhîr (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Adem oğlunun her birinin çevresini doksan dokuz ölüm tehlikesi kuşatmış durumdadır. Bu tehlikeleri atlatmış olsa bile ihtiyarlık tehlikesiyle karşı karşıya kalır ve neticede ölür gider."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

Ebûl Avvam, Imrân'ın künyesi olup İbn Dâvûd el Kattan da denilir.

BÖLÜM: 15

Ø ALLAH'ıN KAZASıNA RıZA GÖSTERMEK ADEM OĞLUNUN MUTLULUĞUNDANDıR

2151- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ademoğlunun, Allah'tan kendisine takdir olunana razı olması onu mutlu eder. Kazaya razı olmayı terk etmesi ise onun bedbahtlığındandır. Yine Allah'tan hayır dilemeyi terk etmesi de bedbahtlığından olup, Allah'ın takdir ettiklerine kızgın olması da yine bedbahtlığındandır.** (Müsned: 1368)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Muhammed b. Humeyd'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu kimseye Hammad b. ebî Humeyd'de denmektedir. Ebû İbrahim el Medenî'de denilmektedir. Hadisçiler yanında pek sağlam kişi sayılmaz.

BÖLÜM: 16

Ø KADER KONUSUNDA BOZUK GÖRÜŞ SAHIPLERI YÜZÜNDEN NELER OLABILIR

2152- Nafi' (r.a.)'den rivâyete göre: **"İbn Ömer'e bir adam gelerek falan kimsenin sana selamı var dedi. Bunun üzerine; Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Bana gelen bilgilere göre o kimse dine bidat sokarak kaderi inkar etmiş biridir. Eğer gerçekten bidat sokmuş biri ise benden ona selam söyleme; çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.)'den bu ümmette veya ümmetimde kaderi inkar edenler yüzünden topluca yere batma olayları şekil değişimi şeklindeki belalar ve taşlar altında kalmak gibi felaketler ve yıkıntılar altında kalmak şeklinde toplu ölümler olacaktır."** (Müslim, Kader: 7; İbn Mâce, Fiten: 29)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ebû Sahr'ın ismi Humeyd b. Ziyâd'tır.

2153- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ümmetim arasında kaderi yalanlayanlar yüzünden topluca yerin dibine girme olayları ve şekil değişimi şeklindeki belalar meydana gelecektir."** (Müslim, Kader: 7; İbn Mâce, Fiten: 29)

BÖLÜM: 17

Ø ANA KITAP NEDIR?

2154- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Altı kişi vardır ki, ben, Allah ve her peygamber onları lanetlemiş yani Allah'ın rahmetinden uzak kalmalarını istemiştir. 1- Allah'ın kitabına ilave yapan, 2- Kaderi yalanlayan, 3- Allah'ın alçak saydıklarını yüksek göstermeye çalışan ve yüksek saydıklarını alçaltmaya çaba gösterenzorbalar, 4- Allah'ın haram kıldıklarını helal sayanlar, 5- Ehli beytimden olup yine haramları helal sayanlar, 6- Sünnetimden yüz çevirip sünnetimi terk edenler."** (Tirmizî rivâyet edilmiştir.)

Tirmizî: Aynı şekilde Abdurrahman b. eb'il Mevali'den de hadis rivâyet edilmiştir. Yine bu hadis Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevheb'den, Amre'den ve Âişe'den de rivâyet edilmiştir. Sûfyân es Sevrî, Hafs b. Giyas ve pek çok kimse bu hadisi Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevhib'den, Ali b. Hüseyin'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet daha sahihtir.

2155- Abdulvahid b. Süleym (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Mekke'ye geldim, Atâ b. ebî Rebah'la karşılaştığım da kendisine: "Ey Ebû Muhammed" dedim. Basralılar kader konusunda dengesiz şeyler söylüyorlar ne dersin? Dedi ki: Evladım Kur'ân okuyor musun? Ben de evet dedim Zuhruf sûresini oku dedi; Bende: **"Ha mîm, düşün gerçekleri ortaya koyan bu kitabı, onu düşünüp kavrayabilesiniz diye Arapça olarak indirdik O Kur'ân katımızda bulunan ana kitapta mevcut olup şân, büyüklük ve hikmetlerle doludur"** diye Zuhruf sûresinin dört ayetini okudum. Bunun üzerine Ana kitap nedir bilir misiniz? Dedi. Allah ve Rasûlü bilir dedim. Dedi ki: O öyle öyle bir kitap veya yazgıdır ki; Allah gökleri ve yeri yaratmadan önce Allah'ın yazmış olduğu bir kitaptır ki içersinde Firavunun Cehennemlik olduğu ve Ebû Leheb'in tüm imkanlarıyla yok olup gideceği de orada yazılıdır. Atâ diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in sahabesi Ubâde b. Sâmit'in oğlu Velid ile karşılaştım ve kendisine; ölümü esnasında babasının vasiyeti nasıldı? Diye sordum. Dedi ki: Babam beni çağırdı ve şöyle dedi: Ey evladım Allah'a karşı devamlı sorumluluk bilinci içerisinde ol iyi bilki Allah'a karşı sorumluluk bilincine ulaşabilmek ancak Allah'a inanmak ve hayır ve şer her türlü kaderin Allah'tan olduğuna imanla mümkündür. Bu inanç dışında bir inançla ölürsen Cehenneme girersin çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: Allah önce kalemi yarattı ve yaz buyurdu. Kalem ne yazayım dedi. Allah'ta kaderi ve ebediyete kadar olup bitecek her şeyi yaz buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

BÖLÜM: 18

Ø KADER, GÖKLER VE YERYÜZÜ YARATıLAMADAN ÖNCE YAZıLMıŞTı

2156- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"Allah; her şeyi ve herkesin kaderini gökler ve yeryüzü yaratılmadan elli bin sene önce yazıp takdir etmiştir."** (Müslim, Kader: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 19

Ø KADER KONUSUNDA TARTıŞMA YAPMAMAK

2157- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyş müşrikleri Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelerek kader konusunda tartışmaya girdiler de şu ayetler nazil oldu: **"Yüzükoyun ateşe sürüklenecekleri o gün onlara şöyle denilecek: Cehennem ateşinin yakışını tadın bakalım şüphesiz biz her şeyi belli bir plan ve ölçüye göre yarattık."** (Kamer Sûresi: 48-49) (Müslim, Kader: 4; İbn Mâce, Mukadiime: 10)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Kubeysa ve Abdurrahman b. Zeyd, geçen hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muallel Hadisin Hükmü:

Muallel hadis, illet sıhhatini giderdiğinden, tek kelime ile merduddur; makbul değildir. Hüküm çıkarmakta kullanılamaz. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muallel Hadisin Hükmü:

Muallel hadis, illet sıhhatini giderdiğinden, tek kelime ile merduddur; makbul değildir. Hüküm çıkarmakta kullanılamaz. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nesâî

Ebu Abdu'r-Rahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî'dir. "en-Nesevî" de denilir. Horasan'da meşhur bir şehir olan Nesâ'ya nisbet edilir.
215 yılında Nesâ'da dünyaya geldi. Daha sonra hadis talebi için yolculuklara çıktı. Hicaz, Horasan, Şam (Suriye), Cezire ve daha başka yerlerdeki muhaddislerden hadis dinledi. Uzun süre Mısır'da ikamet etti. Eserleri orada yayıldı. Sonra Dımaşk'a göç etti. Orada bir mihnete maruz kaldı. 303 yılında Filistin'deki Remle şehrinde 88 yaşında vefat etti. Geride hadise ve ilele dair pekçok eserler bıraktı. Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve müslümanlar adına onu hayırla mükafâtlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İllet Konusunda Yazılan Eserler:

Ulûmui'l-hadîsin bu en zor şubesinde eser verenler eksik olmamıştır. Buhârî, Ahmed İbnu Hanbel, Tirmizi, Müslîm, Ebu Bekr el-Esrem, Ebu Ali en-Neysâburî, İbnu Ebî Hâtim er-Râzi, Ebu Abdillah el-Hâkim, Ebu Bekr el-Hallâl ve Ebu Yahyâ es-Sâcî, Kitâbu'l-ilel ismiyle eserler vermişlerdir. Dârakutnî'nin de Tilmizi el-Hâfiz Ebu Bekr el-Berkânî tarafından cemedildiği bilinen müsnet tarzında tanzîm edilmiş 12 ciltlik bir İlel'i mevcuttur. İbnu'l-Cevzi'nin el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye adında üç ciltlik bir eseri mevcut ise de, bir çok hadîs hakkındaki "illet'lidir" hükmüne alimler katılmamışlardır. Hafiz İbnu Hacer'in ez-Zehrü l-Matlûl fi'l-Haberi'l-Ma'lûl adlı İlel'i burada zikre değer.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/122.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İllet Konusunda Yazılan Eserler:

Ulûmui'l-hadîsin bu en zor şubesinde eser verenler eksik olmamıştır. Buhârî, Ahmed İbnu Hanbel, Tirmizi, Müslîm, Ebu Bekr el-Esrem, Ebu Ali en-Neysâburî, İbnu Ebî Hâtim er-Râzi, Ebu Abdillah el-Hâkim, Ebu Bekr el-Hallâl ve Ebu Yahyâ es-Sâcî, Kitâbu'l-ilel ismiyle eserler vermişlerdir. Dârakutnî'nin de Tilmizi el-Hâfiz Ebu Bekr el-Berkânî tarafından cemedildiği bilinen müsnet tarzında tanzîm edilmiş 12 ciltlik bir İlel'i mevcuttur. İbnu'l-Cevzi'nin el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye adında üç ciltlik bir eseri mevcut ise de, bir çok hadîs hakkındaki "illet'lidir" hükmüne alimler katılmamışlardır. Hafiz İbnu Hacer'in ez-Zehrü l-Matlûl fi'l-Haberi'l-Ma'lûl adlı İlel'i burada zikre değer.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/122.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

E) Müdrec Hadîs:

Müdrec kelimesi, bir şeyi bir şeye eklemek veya içine sokup yerleştirmek manasına gelen idrac'dan ism-i mef'uldür. Derc ve idrâc kelimeleri dilimize de girmiştir. Hadis ıstılahındaki manâsına göre ise, râvisi tarafından isnadına veya metnine hadisin aslında olmayan bazı sözler sokuşturulmuş olan hadis demektir. Ravi hadisi bu şekilde rivâyet edince, dinleyenler de bu ilâveyi hadisten zannedip, öylece rivayet ederler.[1]
Sahih, hasen ve müsnedlerin râvileri, çoğu zaman hadislerin -gerek metninde gerek senedinde- bulunan önemsiz de olsa ziyadeleri ve bu ziyadeleri yapanları gösterirler. Böyle yapmalarının sebebi de, müdrec sözü ve o sözü söyleyeni göstermedikleri takdirde, bunların müdrec olduğunu düşünmeyerek kendilerinden olduğu gibi rivayet edecek insanların bulunabileceğinden ve bu suretle -istemeyerek- Rasul-i Ekrem (s.a.s)'e veya onun hadislerini eda edecek kimseye karşı yalan söylenmesine müsaade etmiş olacaklarından korkmalarıdır. Kasden müdrec yapmanın bir nevi kizb ve tedlîs olduğundan ve bunu da ancak îmanı zayıf ve akîdesi bozuk kimselerin yapacağından şüphe yoktur.[2]
Bir hadisin metninde idracın vaki olup olmadığı çeşitli şekillerde bilinir:
1. Hadisin bir başka sahih isnadla gelen rivayetinde müdrec olan kısım, kendisine idrac edilen hadis metninden ayırdedilmiş olur.
2. Râvinin veya buna vakıf olan hadis imamlarının açık beyanları ile müdrec olan kısım bilinmiş olur.
3. Bir hadisin müdrec olduğu bazan da o sözün Rasul-i Ekrem (s.a.s) tarafından söylenmiş olmasının aklen imkansız bulunmasıyla anlaşılır.[3]

---

[1] el-Emîr, es-San'anî, Tavzîhu'l-Efkâr, Nşr, Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Kâhire 1366, II, s. 50 (dipnot) Suyütî, Tedrîbu'r-Râvî, Nşr. Abdülvahhab Abdüllatif, Medine, 1972 s. 268; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/128.
[2] Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 207.
[3] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

E) Müdrec Hadîs:

Müdrec kelimesi, bir şeyi bir şeye eklemek veya içine sokup yerleştirmek manasına gelen idrac'dan ism-i mef'uldür. Derc ve idrâc kelimeleri dilimize de girmiştir. Hadis ıstılahındaki manâsına göre ise, râvisi tarafından isnadına veya metnine hadisin aslında olmayan bazı sözler sokuşturulmuş olan hadis demektir. Ravi hadisi bu şekilde rivâyet edince, dinleyenler de bu ilâveyi hadisten zannedip, öylece rivayet ederler.[1]
Sahih, hasen ve müsnedlerin râvileri, çoğu zaman hadislerin -gerek metninde gerek senedinde- bulunan önemsiz de olsa ziyadeleri ve bu ziyadeleri yapanları gösterirler. Böyle yapmalarının sebebi de, müdrec sözü ve o sözü söyleyeni göstermedikleri takdirde, bunların müdrec olduğunu düşünmeyerek kendilerinden olduğu gibi rivayet edecek insanların bulunabileceğinden ve bu suretle -istemeyerek- Rasul-i Ekrem (s.a.s)'e veya onun hadislerini eda edecek kimseye karşı yalan söylenmesine müsaade etmiş olacaklarından korkmalarıdır. Kasden müdrec yapmanın bir nevi kizb ve tedlîs olduğundan ve bunu da ancak îmanı zayıf ve akîdesi bozuk kimselerin yapacağından şüphe yoktur.[2]
Bir hadisin metninde idracın vaki olup olmadığı çeşitli şekillerde bilinir:
1. Hadisin bir başka sahih isnadla gelen rivayetinde müdrec olan kısım, kendisine idrac edilen hadis metninden ayırdedilmiş olur.
2. Râvinin veya buna vakıf olan hadis imamlarının açık beyanları ile müdrec olan kısım bilinmiş olur.
3. Bir hadisin müdrec olduğu bazan da o sözün Rasul-i Ekrem (s.a.s) tarafından söylenmiş olmasının aklen imkansız bulunmasıyla anlaşılır.[3]

---

[1] el-Emîr, es-San'anî, Tavzîhu'l-Efkâr, Nşr, Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Kâhire 1366, II, s. 50 (dipnot) Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, Nşr. Abdülvahhab Abdüllatif, Medine, 1972 s. 268; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/128.
[2] Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 207.
[3] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müdrecin Kısımları:

Tarifden de anlaşıldığı üzere idrâc senede de olabilir metne de. Hadîs bu durumlara göre müdrecü'l-metn veya müdrecü'l-isnâd ismini alır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müdrecin Kısımları:

Tarifden de anlaşıldığı üzere idrâc senede de olabilir metne de. Hadîs bu durumlara göre müdrecü'l-metn veya müdrecü'l-isnâd ismini alır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Müdrecü'l-Metn:

Hadise kendi sözlerini katan bazı raviler bunu, hadisi izah ve tefsir etmek için yaparlar. Metinde görülen bu idrâc bâzan metnin baş kısmında, bazan ortasında, bazan da sonunda olur. Ancak çoğunlukla sondadır. En az gözükeni metnin ortasındaki idractır.[1]
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîsini kaydettikten sonra, râvi hemen arkaya kendisinin veya bir başkasının sözünü kaydeder. Araya herhangi bir fâsıla, açıklayıcı bir ibâre koymadığı için, ilâve kısım hadîs metninin devamı zannedilir. Arkadan gelenler de bunu olduğu gibi rivâyet ederler.
Bu durumda, hadîsin müdrec olduğu birkaç yolla anlaşılır.
* Hadîs, başka tarîklerden gelen veçhiyle karşılaştırılır.
* Duruma muttalî olan muhaddislerin açıklaması vardır.
* Bazan derci yapan râvi bunun derc olduğunu açıklamıştır.
* Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in böyle bir şeyi söylememiş olacağı aklen bilinir.
Buna örnek İbnu Mes'ud'un rivâyet ettiği, namazda okunacak teşehhüdle ilgili hadîstir: "...İbnu Mes'ud der ki: Hz. Peygamber elimden tuttu ve bize teşehhüdü öğretti. ...bunu okuyunca -veya bunu yerine getirince- namazını ifa etmiş olursun, dilersen kalk, dilersen otur".
Ebu Dâvud'un rivâyetinde Züheyr İbnu Mu'aviye, bu son kısmı merfu hadîsle birleştirerek tek bir metin olarak rivâyet eder. Hadîsi Züheyr'den alanların çoğu hep bu şekilde rivâyet ederler. Hâkim der ki: "Bu, İbnu Mes'ûd'un kendi sözünün hadîse derc'idir." Beyhaki ve Hatib de aynı şeyi söylerler. Üstelik, aynı hadîsi Züheyr'den rivâyet eden Şebâbe İbni Sevvâr, asıl hadîs metniyle İbnu Mes'ûd'un sözünü ayırmış ve araya "Abdullah (radıyallahu anh); buyurdu ki" dedikten sonra "Bunu okuyunca..." diyerek arka kısmın İbnu Mes'ûd'a ait olduğunu belirtmiştir. Bu açıklayıcı rivâyet Dârakutnî'de mevcuttur. Dârakutnî ayrıca; Şebâbe hakkında "sika" diyerek bu ziyadeye güvenilmesi gerektiğini belirtir.
Şu halde Şebâbe'nin rivâyeti, diğer müdrec rivâyetlerden esah'dır, açıkladığı husus da doğruya daha yakındır. Çünkü hadîsi bu şekilde rivâyet eden başkaları da mevcuttur. [2]
a) Metnin başında olan idrac: Hadiste idrâc şeklinin, hadisin başında oluşuna Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği şu hadis bir misaldir: Rasulullah (s.a.s) buyurmuştur ki: *"Abdesti eksiksiz, tam alınız. Cehennemde yanacak ökçelere yazık."* Bu hadisin baş tarafındaki "Abdesti eksiksiz alınız" sözü Rasulullah (s.a.s)'a ait değildir. Rasulullah (s.a.s) sadece *"Cehennemde yanacak ökçelere yazık"* buyurmuştur. Bu sözü hadisin baş tarafına ravi Ebu Hureyre getirmiştir. Ebu Katan ve Şebâbe de hadisi Şu'be'den rivâyet ederken, bu ilâveyi Ebu Hureyre'nin değil de Rasulullah (s.a.s)'in sözü zannetmişlerdir. Buhari'deki bir hadisde "Ebu Hureyre dedi ki: "Abdesti eksiksiz alınız" zira Rasul-i Ekrem (s.a.s) "Cehennemde yanacak ökçelere yazık" buyurdu", diye geçmektedir. Bu hadis de, "Abdesti eksiksiz alınız" sözünün Ebu Hureyre'ye ait olduğunu, Rasulullah (s.a.s)'e ait olmadığını gösterir.[3]
b) Metnin ortasında olan idrac: Umumiyetle râvînin hadis metnini tamamlamadan metinde geçen bir kelimeyi açıklamak veya çıkardığı bir hükmü beyanda istical etmesinden ileri gelir. Bunun örneği, vahyin başlangıcı ile alakalı Hz. Aişe (radıyallahu anha) rivâyetine Zührî'nin dercidir. Hz. Aişe, rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hira mağarasında yaptığı gece ibadetlerini anlatırken: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hira mağarasına çekilir orada tahannüs ederdi" ifadesine yer verir. İşte Zührî, hadîsi rivayet ederken bu ibârenin ardından ilave eder: "Bu (tahannüs), birkaç gece devam eden ibadettir". Aslında bu açıklama Zührî'nin şahsî sözü ve eklemesidir, gayesi de tahannüs'ün ne mânâya geldiğini açıklamaktır. Bu durumu bilmeyen onları hadisin asıl lafızları zanneder.[4]
c) **Metnin sonunda olan idrac:** Abdullah b. Mesud'dan şunları söylediği rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Allah'a bir şeyi şirk koşarak ölenler Cehennem'e girerler."* (Ben de derim ki) "Allah'a bir şeyi şirk koşmadan ölenler ise Cennete girerler." Bu hadisin ilk kısmı da Hz. Peygamber'e ait merfu' bir hadistir. İkinci kısmı ise Abdullah b. Mesud'un sözüdür ve mevkufdur. Onun, bazı rivayetlerinde bulunan "ben de derim ki" sözünü dikkate almadan hadisi rivayet edenler, her ikisini de Hz. Peygamber'in sözü olarak nakletmişlerdir.[5]

---

[1] el-Emîr Es-San'anî, a.g.e., 2/53.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/129.
[3] Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisü'l-Hadis Şerhu İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut 1951, s. 74; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/325-326.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/129; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 38.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 38.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Müdrecü'l-Metn:

Hadise kendi sözlerini katan bazı raviler bunu, hadisi izah ve tefsir etmek için yaparlar. Metinde görülen bu idrâc bâzan metnin baş kısmında, bazan ortasında, bazan da sonunda olur. Ancak çoğunlukla sondadır. En az gözükeni metnin ortasındaki idractır.[1]
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîsini kaydettikten sonra, râvi hemen arkaya kendisinin veya bir başkasının sözünü kaydeder. Araya herhangi bir fâsıla, açıklayıcı bir ibâre koymadığı için, ilâve kısım hadîs metninin devamı zannedilir. Arkadan gelenler de bunu olduğu gibi rivâyet ederler.
Bu durumda, hadîsin müdrec olduğu birkaç yolla anlaşılır.
* Hadîs, başka tarîklerden gelen veçhiyle karşılaştırılır.
* Duruma muttalî olan muhaddislerin açıklaması vardır.
* Bazan derci yapan râvi bunun derc olduğunu açıklamıştır.
* Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in böyle bir şeyi söylememiş olacağı aklen bilinir.
Buna örnek İbnu Mes'ud'un rivâyet ettiği, namazda okunacak teşehhüdle ilgili hadîstir: "...İbnu Mes'ud der ki: Hz. Peygamber elimden tuttu ve bize teşehhüdü öğretti. ...bunu okuyunca -veya bunu yerine getirince- namazını ifa etmiş olursun, dilersen kalk, dilersen otur".
Ebu Dâvud'un rivâyetinde Züheyr İbnu Mu'aviye, bu son kısmı merfu hadîsle birleştirerek tek bir metin olarak rivâyet eder. Hadîsi Züheyr'den alanların çoğu hep bu şekilde rivâyet ederler. Hâkim der ki: "Bu, İbnu Mes'ûd'un kendi sözünün hadîse derc'idir." Beyhaki ve Hatib de aynı şeyi söylerler. Üstelik, aynı hadîsi Züheyr'den rivâyet eden Şebâbe İbni Sevvâr, asıl hadîs metniyle İbnu Mes'ûd'un sözünü ayırmış ve araya "Abdullah (radıyallahu anh); buyurdu ki" dedikten sonra "Bunu okuyunca..." diyerek arka kısmın İbnu Mes'ûd'a ait olduğunu belirtmiştir. Bu açıklayıcı rivâyet Dârakutnî'de mevcuttur. Dârakutnî ayrıca; Şebâbe hakkında "sika" diyerek bu ziyadeye güvenilmesi gerektiğini belirtir.
Şu halde Şebâbe'nin rivâyeti, diğer müdrec rivâyetlerden esah'dır, açıkladığı husus da doğruya daha yakındır. Çünkü hadîsi bu şekilde rivâyet eden başkaları da mevcuttur. [2]
a) Metnin başında olan idrac: Hadiste idrâc şeklinin, hadisin başında oluşuna Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği şu hadis bir misaldir: Rasulullah (s.a.s) buyurmuştur ki: *"Abdesti eksiksiz, tam alınız. Cehennemde yanacak ökçelere yazık."* Bu hadisin baş tarafındaki "Abdesti eksiksiz alınız" sözü Rasulullah (s.a.s)'a ait değildir. Rasulullah (s.a.s) sadece *"Cehennemde yanacak ökçelere yazık"* buyurmuştur. Bu sözü hadisin baş tarafına ravi Ebu Hureyre getirmiştir. Ebu Katan ve Şebâbe de hadisi Şu'be'den rivâyet ederken, bu ilâveyi Ebu Hureyre'nin değil de Rasulullah (s.a.s)'in sözü zannetmişlerdir. Buhari'deki bir hadisde "Ebu Hureyre dedi ki: "Abdesti eksiksiz alınız" zira Rasul-i Ekrem (s.a.s) "Cehennemde yanacak ökçelere yazık" buyurdu", diye geçmektedir. Bu hadis de, "Abdesti eksiksiz alınız" sözünün Ebu Hureyre'ye ait olduğunu, Rasulullah (s.a.s)'e ait olmadığını gösterir.[3]
b) Metnin ortasında olan idrac: Umumiyetle râvînin hadis metnini tamamlamadan metinde geçen bir kelimeyi açıklamak veya çıkardığı bir hükmü beyanda istical etmesinden ileri gelir. Bunun örneği, vahyin başlangıcı ile alakalı Hz. Aişe (radıyallahu anha) rivâyetine Zührî'nin dercidir. Hz. Aişe, rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hira mağarasında yaptığı gece ibadetlerini anlatırken: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hira mağarasına çekilir orada tahannüs ederdi" ifadesine yer verir. İşte Zührî, hadîsi rivayet ederken bu ibârenin ardından ilave eder: "Bu (tahannüs), birkaç gece devam eden ibadettir". Aslında bu açıklama Zührî'nin şahsî sözü ve eklemesidir, gayesi de tahannüs'ün ne mânâya geldiğini açıklamaktır. Bu durumu bilmeyen onları hadisin asıl lafızları zanneder.[4]
c) **Metnin sonunda olan idrac:** Abdullah b. Mesud'dan şunları söylediği rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Allah'a bir şeyi şirk koşarak ölenler Cehennem'e girerler."* (Ben de derim ki) "Allah'a bir şeyi şirk koşmadan ölenler ise Cennete girerler." Bu hadisin ilk kısmı da Hz. Peygamber'e ait merfu' bir hadistir. İkinci kısmı ise Abdullah b. Mesud'un sözüdür ve mevkufdur. Onun, bazı rivayetlerinde bulunan "ben de derim ki" sözünü dikkate almadan hadisi rivayet edenler, her ikisini de Hz. Peygamber'in sözü olarak nakletmişlerdir.[5]

---

[1] el-Emîr Es-San'anî, a.g.e., 2/53.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/129.
[3] Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisü'l-Hadis Şerhu İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut 1951, s. 74; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/325-326.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/129; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 38.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 38.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Müdrecü'l-İsnâd:

Hadisin isnâdında meydana gelen idrâc, netice itibariyle hadisin metninde de görülür.[1]
Hadisin isnâdında vaki olan idracın da başlıca üç kısmı bulunmaktadır:
a) Ravi hadisi bir çok kimselerden duymuş olur. Bir başka ravi de aynı hadisi bu kimselerden rivayet eder ve onların isnadlarındaki farkı belirtmez.
Bunun misâli, Tirmizî'nin Abdullah İbnu Mes'ud'dan kaydettiği: "Dedim ki, Ey Allah'ın Resulü, en büyük günah hangisidir? Bana: *"Allah (celle şânuhu) seni yaratmış iken, O'na ortak koşmandır"* diye cevap verdi" hadîsidir.
Bu hadîsi Tirmizî rivâyet ederken şöyle bir sened kullanır: an Bündâr, an İbni Mehdî an Süfyâni's-Sevrî, an Vâsıl ve Mansûr ve'l-A'meş an Ebî Vâil, an Amri'bni Şurahîl an Abdillah: "Dedim ki..."
Burada Vâsıl'ın rivâyeti Mansur ve A'meş'in rivâyetine müdrectir. Halbuki Vâsıl Buharî'deki rivayetinde Amr'ı zikretmiyor, bilakis rivâyeti Ebu Vâil an Abdillah tarîkinden gösteriyor. Şu'be, Mehdî İbnu Meymun, Mâlik İbnu Miğvel ve Sa'îd İbnu Mesrûk da Vâsıl'dan bu şekilde rivâyet ederler. Yahya İbnu Sa'îd el-Kattân da rivâyetinde, Buharî gibi bu üç tarîki ayırmıştır. Tirmizî her üç tarîki birleştirerek müdrecü'l isnadda bulunmuş, hatalı bir davranışa yer vermiştir.
b) Ravinin elinde iki muhtelif isnadla gelmiş iki ayrı hadis bulunur. Her iki hadisi bu isnadlardan birisiyle rivayet eder, yahut da bir hadisi kendi isnadıyla rivayet ederken metnine diğer hadisin metninden bazı ibareler sokarsa, hadisi müdrecü'l-isnâd olur.
Bunun misali Saîd İbnu Ebî Meryem'in, Mâlik ani'z-Zührî an Enes tarîkiyle merfûan rivâyet ettiği: *"Birbirinize buğzetmeyin, hasedleşmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinizi kıskanmayın..."* meâlindeki hadîstir. Metinde geçen *"Birbirinizi kıskanmayın (velâ tenâfesû)"* lafzı müdrectir. Bunu İbnu Ebi Meryem, Mâlik'in an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hüreyre ani'n-Nebiyyi (Sallallahu aleyhi vesellem) tarîkiyle rivayet ettiği bir başka hadîsten almıştır. Hadîs şöyle başlar: *"Zandan sakının, zira zan, en yalan sözdür, tecessüste bulunmayan, birbirinizi kıskanmayın, hasedleşmeyin..."* İki hadîs de Mâlik tarîkinden gelmiştir ve müttefekun aleyh'tir. Birincide *"Birbirinizi kıskanmayın (velâ tenâfesû)"* ibâresi mevcut değildir, ikinci rivâyette mevcuttur. Hatib: "Burada İbnu Ebî Meryem vehme düştü" der.
c) Hadis hocasının bir hadisi isnadıyla tahdis etmesi, sonra da bir şeyin arız olmasıyla kendisine ait bir kelime söylemesi; bunu duyanlardan bazıları bu sözü o hadisin metnine ait zannederek bu şekilde rivâyet etmesidir.
Mesela, El-Hakimu'n-Nisaburi'nin naklettiğine göre meşhur hadisçilerden Şerik, talebelerine bir gün hadis yazdırmaktadır. "Bize A'meş tahdis etti, Ebu Süfyan'dan… Cabir'den (r.a.), Hz. Peygamber buyurdular ki" der ve isnadını böylece söyledikten sonra talebelerinin yazması için susar. Tam bu esnada içeri sabit b. Zeyd adlı birisi girer. Sabit nur yüzlü, takva sahibi bir gençtir. Şerik sustuğu an onu görür, zühd ve takvasını kastederek: "Gece namazını çokça kılanın yüzü gündüzleri parlak olur." der. Sabit, isnad söylenip; tam, Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki, dendiği an içeri girip böyle bir sözle karşılaşınca zanneder ki bu sözler Şerik'in daha önce söylediği isnadın metnidir; dolayısıyla Şerik'in bu sözünü yazdırdığı isnadla rivayet eder. İbn Mace'nin Sabit'ten rivayet ettiği bu sözü bazı muhaddisler mevzu (uydurma) sayarlar. [2]

---

[1] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 76.
[2] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 76-77; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 36-38; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/129-130.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Müdrecü'l-İsnâd:

Hadisin isnâdında meydana gelen idrâc, netice itibariyle hadisin metninde de görülür.[1]
Hadisin isnâdında vaki olan idracın da başlıca üç kısmı bulunmaktadır:
a) Ravi hadisi bir çok kimselerden duymuş olur. Bir başka ravi de aynı hadisi bu kimselerden rivayet eder ve onların isnadlarındaki farkı belirtmez.
Bunun misâli, Tirmizî'nin Abdullah İbnu Mes'ud'dan kaydettiği: "Dedim ki, Ey Allah'ın Resulü, en büyük günah hangisidir? Bana: *"Allah (celle şânuhu) seni yaratmış iken, O'na ortak koşmandır"* diye cevap verdi" hadîsidir.
Bu hadîsi Tirmizî rivâyet ederken şöyle bir sened kullanır: an Bündâr, an İbni Mehdî an Süfyâni's-Sevrî, an Vâsıl ve Mansûr ve'l-A'meş an Ebî Vâil, an Amri'bni Şurahîl an Abdillah: "Dedim ki..."
Burada Vâsıl'ın rivâyeti Mansur ve A'meş'in rivâyetine müdrectir. Halbuki Vâsıl Buharî'deki rivayetinde Amr'ı zikretmiyor, bilakis rivâyeti Ebu Vâil an Abdillah tarîkinden gösteriyor. Şu'be, Mehdî İbnu Meymun, Mâlik İbnu Miğvel ve Sa'îd İbnu Mesrûk da Vâsıl'dan bu şekilde rivâyet ederler. Yahya İbnu Sa'îd el-Kattân da rivâyetinde, Buharî gibi bu üç tarîki ayırmıştır. Tirmizî her üç tarîki birleştirerek müdrecü'l isnadda bulunmuş, hatalı bir davranışa yer vermiştir.
b) Ravinin elinde iki muhtelif isnadla gelmiş iki ayrı hadis bulunur. Her iki hadisi bu isnadlardan birisiyle rivayet eder, yahut da bir hadisi kendi isnadıyla rivayet ederken metnine diğer hadisin metninden bazı ibareler sokarsa, hadisi müdrecü'l-isnâd olur.
Bunun misali Saîd İbnu Ebî Meryem'in, Mâlik ani'z-Zührî an Enes tarîkiyle merfûan rivâyet ettiği: *"Birbirinize buğzetmeyin, hasedleşmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinizi kıskanmayın..."* meâlindeki hadîstir. Metinde geçen *"Birbirinizi kıskanmayın (velâ tenâfesû)"* lafzı müdrectir. Bunu İbnu Ebi Meryem, Mâlik'in an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hüreyre ani'n-Nebiyyi (Sallallahu aleyhi vesellem) tarîkiyle rivayet ettiği bir başka hadîsten almıştır. Hadîs şöyle başlar: *"Zandan sakının, zira zan, en yalan sözdür, tecessüste bulunmayan, birbirinizi kıskanmayın, hasedleşmeyin..."* İki hadîs de Mâlik tarîkinden gelmiştir ve müttefekun aleyh'tir. Birincide *"Birbirinizi kıskanmayın (velâ tenâfesû)"* ibâresi mevcut değildir, ikinci rivâyette mevcuttur. Hatib: "Burada İbnu Ebî Meryem vehme düştü" der.
c) Hadis hocasının bir hadisi isnadıyla tahdis etmesi, sonra da bir şeyin arız olmasıyla kendisine ait bir kelime söylemesi; bunu duyanlardan bazıları bu sözü o hadisin metnine ait zannederek bu şekilde rivâyet etmesidir.
Mesela, El-Hakimu'n-Nisaburi'nin naklettiğine göre meşhur hadisçilerden Şerik, talebelerine bir gün hadis yazdırmaktadır. "Bize A'meş tahdis etti, Ebu Süfyan'dan… Cabir'den (r.a.), Hz. Peygamber buyurdular ki" der ve isnadını böylece söyledikten sonra talebelerinin yazması için susar. Tam bu esnada içeri sabit b. Zeyd adlı birisi girer. Sabit nur yüzlü, takva sahibi bir gençtir. Şerik sustuğu an onu görür, zühd ve takvasını kastederek: "Gece namazını çokça kılanın yüzü gündüzleri parlak olur." der. Sabit, isnad söylenip; tam, Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki, dendiği an içeri girip böyle bir sözle karşılaşınca zanneder ki bu sözler Şerik'in daha önce söylediği isnadın metnidir; dolayısıyla Şerik'in bu sözünü yazdırdığı isnadla rivayet eder. İbn Mace'nin Sabit'ten rivayet ettiği bu sözü bazı muhaddisler mevzu (uydurma) sayarlar. [2]

---

[1] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 76.
[2] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 76-77; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 36-38; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/129-130.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- ANA KAYNAKLARDAN EVVELKİ HADÎS KİTABLARI

Kitab, Nüsha Ve Benzeri Istılahlar

Ana Hadîs Kitaplarından Ewelki Kaynaklar Ve Bunların Tasnif Usûlüne Dâir Bilgiler

Hadis Yazma Döneminin Tasnifi

Ulemânın Yaşadığı Târihlerin Tesbîti

I- SAHÂBE-İ KİRAMIN YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZILANLAR

1. Ebû Eyyûb El-Ensârî Hâlîd B. Zeyd (V. 52).
2. Ebû Bekri's-Sıddîk (r.a): İlk Halîfe (v. H. 13).
3. Ebû Bekre Es-Sakafî, Nufay' İbnü Masrûh (V. H. 51).
4. Ebû Hureyre (Hicretten Önce 19 - H.59).
5. Ebû Mûsa'l-Eş'arî, 'Abdullah B. Kays
6. Ebû Râfi' (v. yaklaşık H.36).
7. Ebû Sa'îd El-Hudrî, Sa'd b. Mâlik (v. H.74).
8. Ebû Şâh (Yemenli).
9. Ebû Umâme, Sudey b. 'Aclân (Hicredden önce 10 - Hicrî 81).
10. Abdullah B. 'Abbâs (Hicret'den önce 3 - H.68).

Hadîsleri Yazması

Öğretme Usûlü

11. Abdullah B. Ebû Evfâ (v.86).
12. Abdullah B. 'Amr İbnül-'Âs (H. önce 27-H.63)

Edebî Fa'âliyetler:

Aşağıdaki râvîler Hadisleri kendisinden yazılı olarak rivayet etmişlerdir:

13. Abdullah İbn Mes'ûd (V.H.32).

Yazılı Metinler

14. Abdullah İbn Ömer İbni'l-Hattâb (H.önce 10-H.74).

Aşağıdaki râvîler ondan Hadîsleri yazılı olarak rivayet etmişlerdir:

15.Abdullah İbn Zübeyr (H.2-73).
16. Âişe, Ümmü'l-Mü'minîn (v. H. 58).
17 Alî B. Ebî Tâlib (H.önce 23-H.40)

Aşağıdaki zevat-ı kiram ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:

18.Amr B. Hazm (v.50'den sonra).
19. Enes İbnü Mâlik (HÖ.10-93).

Kîtablan

Aşağıdaki zevat, kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet eden râvîlerdir:

Muharref nüshalar.

20. Ensârdan Biri, İsmi Meçhul
21. Esma Bintü 'Umeys (v. H.40 dan sonra).
22. El-Berâ'b. Âzib (V. 72).
23. Ed-Dahhâk B. Sufyân El-Kelbî
24. Ed-Dahhâk B. Kays B. Hâlid (H.65 yılında şehîd edildi).
25. Rasûlullâh (S.A.V.)'In Kızı Fâtıma (v. H.II)
26. Kays'ın Kızı Fâtıma.
27. Hasan B. 'Alî (H.Ö.3-H.50).
28. Ttbân B. Mâlik (Hz. Mu'âviye zamanında vefat etti).
29. Câbir B. 'Abdillâh b. 'AMR (HÖ.16-78).
30. Câbir B. Samure (V;74).
31. Câbir B. Abdillâh El-Becelî (v.H. 54)
32. Mu'âz B. Cebel (H.Ö. 20-H.18).
33. Mu'âviye B. Ebî Sütyân (Vh. 60).
34. El-Muğîre B. Şu'be (V.50).
35. muhammed b. mesleme el-ensârî (HÖ. 31-H.46).
36. en-Nu'mân B. Beşîr (H.64).
37. Râfi' B. Hadîc (HÖ.12-74)235.
38. Sa'd B. 'Ubâde (v.15).
39. Sehl B. Sa'd Es-Sa'dî (HÖ.9-H.91).
40. Selmânü'l-Fârisî (v.32).
41. Samure B. Cündüb (v. 59).
42. Subey'ael-Eslemiye
43. Şeddât B. Evs B. Sabit (HÖ.17-58).
44. şamgûn el-ezdî, el-Ensârî
45.Ubeyb.Kab (v.22).
46. Ömer İbnü'l -Hattâb. İkinci Halîfe (HÖ. 40- H.23).
47. Useyd b. Zahîr.
48. Vâsıla b. el-Aska' (HÖ. 22-83).
49. Zeyd B. Erkâm (v. 66).
50. Zeyd B. Sabit (v. 45).

II- HİCRİ BİRİNCİ ASIRDAN SONRAKİLERİN YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZANLAR

1. Ebân b. Osman (20-105).
2. 'abdullah b. Hürmüz (40-100)
3. Abdullah B. Muhammed b. 'Alî, Ebû Hâşim (50- 99).
4. Abdullah b. Rabâh el-ensârî (10-90).
5) Abdullah B. Sahbara El-Ezdî (1-65).
6. Abdurrahmân B. 'Abdullah B. Mes'ûd (25-79).
7. 'Abdurrahmân B. 'Âyiz (1-80).
8. Abdullah b. Ganm (1-78).
9. Abdurrahmân B. Mull, Ebû Osman En-Nehdî (HE.35-95).
10. (Abîde b. 'Amr el-Selmânî (H.E.10-72).
11. Ebıtl-Melîh b. Usâme el-Huzalî (35-98).

12. Ebû Kılâbe-'Abdullah b. Zeyd el-Basrî (40-104).
13. Ebû Seleme b. 'abdirrahmân (32-104).
14. Âmir b. Abdillâh b. Mesttd (25-83).
15. Amir b. Şerâhil b. 'Abdi'ş-Şa'bî (19-103).
16. Atâ b. Yesâr el-Hilâlî (19-103).
17. ed-Dahhâkb. Muzâhim (40-105).
18. Zekvân Ebû Salih es-Sammân (20-101).
19. Haris b. Abdillâh el-A'var (15-65).
20. Hıbbân b. Cezî es-Sülemî (35-100).
21. Humrân b. Ebân (H.E.10-75'den sonra).
22.İbrâhîm b. Yezîd En-Naha'î el-A'var (47-96).
23. İkrime, İbni 'Abbas'ın Mevâlîsi (25-105).
24. Câbir b. Zeyd el-Ezdî (30-93).
25. Kesîr b. Murre el-Hadramî (15-75).
26. Hâlid b. Ma'dân b. Ebî Kureyb el-Kalâ'î (30-103).
27. Kurdûs b. 'Abbâs Es-Sa'lebî (H.E.10-H.60)
28. Lâhık b. Humeyd - Ebû Mıclaz (35-100).
29. Memtûr el-Habeşî, Ebû Sellâm (40-105).
30. Mıksam b. Bucre (40-101).
31. Mu'âze Bintü 'Abdîllâh el-'adviye (20-83).
32. Muğîs b. Sumey (10-80).
33. Muhammed b. 'Ali b. Ebî Tâlib-İbnü'l-Hanefiyye (15-73).
34. Mücâhid b. Cebri'l-Mekkî (21-102).
35. el-Kâsım b. Muhammed (35-105).
36. Rufay' b.Mıhrân, Ebu'l-'Âliye er-Riyâhî (H.E.10-H.90).
37. Saîd b. Feyrûz Et-Tâ'î (30-83).
38. Sa'îd b. Cübeyr el-ESDI (46-95)
39. Salim b. Ebi'l-Ca'd (H.E.15-H.100).
40. Süleyman b. Kays el-Yeşkurî (30-70-80).
41. Şehr b. Havşeb el-Ensârî (20-100).
42. Şakîk b. Selîme el-Esdî (H.E.7-H.82).
43. Şerâhîl B. Şurahbîl (1-60).
44. Ubeydullah b. Ebî Râfi' (15-80).
45. Ümmü'd-Derdâ' - Huceyme (15-81).
46. Ömer İbnü'l-'Abdi'l-'Azîz (63-101).
47. 'urve b. ez-Zubeyr (22-93).
Urve b. Zubeyr'in Edebi Mesleği
48. Yahya b. el-Cezzâr el-'uranî (20-80)

III. HİCRÎ BİRİNCİ ASRIN SONU İLE İKİNCİ ASRIN BAŞINDA YAŞAYAN 'ULEMÂNIN YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZANLAR

1. Abde b. Ebî Lubâbe el-Gâdirî (c.50-123'den sonra).
2. Abdülazîz b. Sa'îd b. Sad b. 'ubâde (c.50-c.ll0) '
3. Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm el-Ensârî (65-135).
4. Abdullah b. 'Avn el-Basrî (66-151).
5. Abdullah b. Bîşr el-Kâtib (c.50-c.ll5).
6. Abdullah b. Bureyde el-Eslemî (15-115)
7. Abdullah b. Zakvân - Ebu'z-Zinâd (64-130).
8. Abdullah B. 'Îsâ B. Ebî Leylâ El-Ensârî (c.65-135).
9. Abdullah b. Muhammed b. 'akîl (c.55-142).
10. Abdullah b. Hürmüz el-Arac (c.40-117).
11. Abdurrahmân b. Sabit (c.35-118).
12. Ebû Bekir b. Muhammed b. 'amr B. Hazm El-Ensârî (c. 50-117).
13. el-'âlâb. Abdurrahmân (c.50-139).
14. Ali b. Âbdillâh b. 'Abbâs (40-117).
15. Ali b. Yezîd El-Elhânî (c.50-110).
16. Amr b. Âbdillâh - Ebû İshâk es-Sâbî'î (29-127).
17. Amr b. Dînâr el-Mekkî (c.50-126).
18. Âsim b. Ömer b. Katâde (c.50-120).
19. el-Esved b. Kays el-Becelî (c. 50-C.125).
20. Ata b. Ebî Müslim el-Horasânî (60-135).
21. Ata b. Ebi Rabâh (27-17).
22. Avf b. Ebî Cemîle (59-146).
23. Avn b. Abdillâh b. Utbe (c.40-110).
24. Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahtîyânî (68-131).
25. Habîb b. Salim el-Ensârî (c.40-c.110).
26. Habîb b. Ebî Sabit (c.45-119).
27. Hafs b. Süleyman et-Temîmî el-Mınkarî (c.165-130).
28. el-Hakem b. Uteybe b. el-Kindî (50-115).
29. Hammâd b. Ebî Süleyman (c.60-120).
30. el-Hasan b. Yesar el-Basrı (21-110)
31. Hişâm b. Urve (61-146).
32. Hüseyin b. Abdurrahmân es-Sülemî (43-136).
33. Huyey B. Hânı-Ebû Kabîl (c. 25-128).
34. İbrâhîm b. Abdi'la'lâ el-Cu'fî (60-125).
35. Ibrahîm b. Cerır b. 'Abdıllah el-Becelı (c. 40-120'den ewel).
36. İbrâhîm b. Müslim El-Hacerî (c. 65-130).
37. İshâk b. Âbdîllâh b. Ebî Ferve (50-144).
38. Cemîl b. Zeyd et-Ta'î el-Basrî (50-120).
39. Cewâb b. Tjbeydillâh el-A'var et-Teymî (c.50-c.l20).
40. Hâlid b. Ebî 'İmrân et-Tucîbî (c.60-129).
41. Meymun b. Mihrâb, Ebû Eyyûb el-Rakkî (17-117).
42. Makhûl eş-Şâmî (c. 55-118).
43. Mansûr b. el-Mu'temer (c. 50-132).
44. Mansûr b. Zezân el-Vâsıtî (c.65-128).
45. Muhammed b. Ebî Bekr el-Ensârî (60-132).
46. Muhammed b. el-Munkadir (54-130).

47. Muhammed b. Müslim b. Şihâbü'z-Zührî (51-124).
48. Muhammed b. Müslim b. Tedrus (c. 50-126).
49. Muhammed b. Şîrîn (33-110).
50. Muhammed b. Ziyâd el-Kureşî (c.35-c.I20)
51. Maharik b. HALÎFE (c.65-c.I30)
52. Mûsâb. 'UKBE (C. 60-141).
53. Mutarrıf b. Tarîf el-Hârisî (c. 60-133).
54. Nâfi'. İbn Ömer'in Azadlısı (c.30-117).
55. el-Kâsım b. Âbdirrahmân eş-Şâmî (c. 40-112).
56. Katâde b. Di'Âme es-Saddûsî (61-117).
57. Rabî'A b. Ferrûh et-Teymî (v. 65-136)
58. Raca' b. Hayve (C. 20-112).
59. Rukbe b. Miskale EL-'Abdî EL-Kûfî (c. 65-129).
60. Sa'îd b. Iyâs el-Cureyrî (c. 60-144).
61. Sa'd b. İbrâhîm b. 'Abdurrahmân (54-126).
62. Salih b. Nabhân, Mevlâ et-Teveme (c. 40-125)
63. Şu'be b. Dînâr el-Hâşimî (c. 50-C.115)
64. Sîmâkb. Harb el-Kûfî (c.55-123).
65. Simâk B. el-Velîd, Ebû Zumeyl (c.50-120).
66. Seleme b. Kuheyl (47-121).
67. Süleyman b. Mihrân el-A'meş (61-147).
68. Süleyman b. Mûsâ el-Eşdak (c. 60-115).
69. Süleyman b. Tarhân el-Basrî (46-143).
70. Süleyman b. Yesar (34-107).
71. Talhab. Nâfi', Ebû Süfyân (c.50-c.HO)
72. Sabit b. Eşlem el-Bunânî (C40-127).
73. Sabit b. Aclân (c. 65-C.130)
74. Suveyr b. Ebû Fâhte (c. 50-C.120).
75. Ubeydullâh b. Ebî Ca'fer el-Mısrî (60-135).
76. Umâre b. Cuvevn, Ebû Hârûn (55-134).
77. Osman b. Âsim el-Esdî (61'den ewel-128).
78. Osman b. Hâdır el-Hımyerî (c. 45-c.IIO)
79. Vehb b. Munebbıh (34-114).
80. Yezîd b. Ebân er-Rakkâşî (c. 50-110 arası-120).
81. Yezîd b. Âbdirrahman b. Ebî Mâlik (c. 60-130).
82. Yezîd b. Ebî Habîb (53-128).
83. Yezîd b. Süfyân Ebû'l-Muhazzım (c. 40-c.IIO)
84. Zeyd b. Eşlem: Îbn Ömer (c. 10-136)'İn Talebesi.
85. Zeyd b. Rufey' (c. 60-C.125).
86. Zübeyd b. el-Haris el-Eyâmî (c.60-122).

IV. HİCRİ İKİNCİ ASIR BAŞINDAKİ HADÎS ULEMÂSININ YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZANLAR

1. Ebân b. Ebî 'Ayyaş (c. 70-138).
2. Ebân b. Tağleb el-Kûfî (c.80-141).
3. Ebân b. Yezîd el-'Attâr (c, 90-C.165)
4. Abbâs b. el-Fadl el-Ensârî (105-186).
5. 'Abdül-A'lâ b. Ebi'l-Musâvir (c.80-160'dan sonra).
6. Abdülaziz b. Abdillâh b. Ebî Seleme el-Mâcşûn(c. 100-164).
7. 'Abdülazîz b. el-Huseyn (c.IOO-c.160).
8. Abdülaziz b. Suheyb el-Bunânî (c.70-130).
9. Abdülcebbâr b. el-Vard el-Mahzûmî (c.95-c. 160)
10. Abdülkerîm b. Ebi'l Muhârık (c.70-127).
11. Abdullah b. 'Abdillâh b. Uveys (c.100-169)
12. Abdullah b. 'Abdirrahmân b. Ebî Hüseyin (c. 75-c. 140)
13. Abdullah b. Ebî Lebîd (c.75-132'den önce).
14. Abdullah b. el-'Alâ b. Zebr ed-Dımeşkî (75-165).
15. Abdullah b. Şübrime (72-144)
16. Abdullah b. el-Hüseyin, Ebû Harîz (c.70-c.I30)
17. Abdullah b. İdrîs (110-192).
18. Abdullah b. Ca'fer b. Nuceyh Es-Sa'dî (c. 105-178).
19. Abdullah b. Lahî'a (96-174).
20. Abdullah b. el-Kâsım-Ruzeyn (c.70-c.I30)
21. Abdullah B. Raca' el-Mekkî (c.IIO-v.I87'den sonra).
22. Abdullah b. Salim el-Eş'arî (c.110-179).
23. 'Abdullah b. Şevzeb el-Horasanı (86-144).
24. Abdullah b. Ömer el-Timarî (c.95-172).
25. Abdullah b. 'Osman b. Huseym (c.70-132).
26. Abdullah b. Yezîd el-Mahzûmî (c.75-148).
27. Abdullah b. Ziyâd b. Süleyman el-Mahzûmî (c.IOO-c.160)
28. Abdülmelikb. 'Abdilazîz b. Cüreyc (80-150).
29. Abdülmelik b. Ebî Nadra el-'Abdî (c.75-c.I40)
30. 'Abdülkuddûs b. Habîb eş-Şâmî (c. 80-C.140)
31. 'Abdurrahmân b. 'Abdillâh b. 'Utbe el-Mes'ûdî (c.90-160).
32. Abdurrahmân b. Ebi'z-Zinâd (100-174).
33. Abdurrahmân b. 'Amr El-Evzâ'î (88-158).
34. Abdurrahmân b. Harmale (c.80-145).
35. Abdurrahmân b. Sabit b. Sevbân (75-165).
36. Abdurrahmân b. Yezîd b. el-Câbir el-Ezdî (c. 70-153).
37. 'Abdurrahmân b. Ziyâd b. En'ûm eufrîkî (74-161).
38. Abdürrezzâkb. 'Ömer Es-Sakafî (100-C.160)
39. Abdülvâris b. Sa'îd (102-180).
40. 'Abîde b. Humeyd et-Teymî (107-190).
41. Ebûbekir b. 'Abdirrahmân b. el-Misvar b. Mahrime (c.75-c.I35)
42. Ebû Bekir b. Ebî Sabra (c.100-162)
43. Ebû Bekir b. 'Ayyaş (96-194).
44. Ahmed b. Kazım el-Mısrî (c.85-c.I50).

45. 'Alî b. Âsim b. Suheyb el-Vâsıtî (105-201).
46. 'Alî b. Mübarek el-Hunâ'î (c.105-c.165)
47. 'Alî b. Müşir el-Kureşî (c.85-189).
48. 'Alî b. Zeyd b. Cüd'Ân (v.70-131).
49. 'Ammâr b. Mu'Âviye ed-Duhnî (c.70-c.I33).
50. Amrb. 'Amr. Ebu'z-Za'râ (c.70-130).
51. 'Amr b. el-Hâris el-Ensârî (90-149).
52. 'Amr b. Sabit b. Hürmüz (c.105-172).
53. 'Amr b. 'Ubeyd b. Bâb Üt-Temîmî (c. 80-142).
54. Enes b. 'Ayâd, Ebû Damra (104-185).
55. Ertât b. el-Münzir (c.70-162).
56. Eş'as b. 'Abdîlmelik, Ebû Hânî el-Basrî (c. 85-142).
57. Eş'As b. Sawâr el-Kındî (c.80-136).
58. Âsim b. Kuleyb el-Kûfî (c. 70-137).
59. Âsim b. Muhammed b. Zeyd el-'Umarî (c.IOO-c.160).
60. Âsim b. Raca' b. Hayve el-Kındî (c.90-c.I50)
61. 'Âsim b. Süleyman el-Ahval (c.70-142).
62. Âsim b. Ömer el-'Umarî (c.105-c.170)
63. el-Esved b. Şeybân (c.90-165).
64. Atâ b. Sâ'ib (c.70-136).
65. 'Attâf b. Hâlid (91-C.150)
66. Eyyûb b. Havt (c.90-c.I50).
67. Eyyûb b. Musa b. 'Amr b. Sa'îd El'âs (c. 75-132).
68. Eyyûb b.'Utbe el-Yemânî (c.100-160).
69. Bahîr b. Sa'îd es-Sahûlî el-Hımsî (c. 80-160).
70. Bahr b. Kuneyz (c.90-160).
71. Bahz b. Hakîm el-Kuşeyrî (c.80-140'dan sonra).
72. Bekr b. Vâ'il b. Dâvûd (c. 90-C.130)
73. Bakiye b. el-Velîd el-Kalâî (110-196).
74. Bukeyr b. 'Abdîllâh b. el-Aşac (c.70-127).
75. Dâvûd B. Ebî Hind (c.75-139).
76. Dâvûd b. el-Hüseyin el-Ümevî (c.70-135).
77. Dâvûd b. Nusayr el-Tâf (c.100-160.
78. Dâvûd b. Şâbûr el-Mekkî (c.80-c.I40)
79. Zımâm b. İsmâ'îl (97-185).
80. Dırâr b. Mürre el-Kûfî (c.70-132).
81. el-Fudeyl b. Meysere (c.85-c.I45)
82. Gaylân b. Câmî' (c. 80-132)
83. Habîb b. Ebî Habîb el-Harmî (c.90-162).
84. Hafs b. Geylân ed-Dımaşkî (c.90-150)
85. Hafs b. Süleyman el-Esedî (90-180).
86. Hayve b. Şureyh (c.95-158).
87. el-Haccâc b. el-Haccâc el-Bâhilî (c.80-131).
88. eî-Hakem b. 'Atîye el-'Ayşî (c.90-c.I60)
89. Hammâd b. Seleme (c.87-167).
90. Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî (98-179).
91. Hammâm b. Yahya el-Basrî (c.90-163).
92. Hanzala b.Ebî Süfyân el-Cumahî (c. 85-151'den sonra).
93. Harîz b. 'Osman b. Cebr (80-163).
94. Hârûn b. Sa'd el-'İclÎ (c.IOO-150'den önce)
95. el-Hasan b. Dînâr, Ebû Sa'îd et-Temîmî (c.90-c.I50)
96. Hassan b. İbrâhîm Ebû Hişâm el-Kûfî (86-186)
97. el-Hasan b. Salih b. Hay (100-169).
98. el-Hasan b. 'Umâre el-Kûfî (c.90-153).
99. el-Heysem b. Humeyd el-Gassânî (c. IIO-c.170)
100. Havşab b. Akîl el-Abdî (c.90-c.I50)
101. Hişâm b. Hassan el-Kurdûsî (c.90-148).
101. Hişâmb. Sambarel-Destevâ'î (74-152).
103. Humeyd b. Ziyâd, Ebû Sahr (c.80-189).
104. Hasan b. Ebî Ca'fer el-Cufrî (c. 95-161)
105. el-Hüseyin b. Kays er-Rahbı (c.85-150)
106. el-Hüseyin b. Vâkıd el-Mervezî (c.90-159).
107. Hüşeym b. Beşîr el-Vâsıtî (104-183).
108. İbrahim b. Akîl b. Ma'kal b. Munebbih (c.95-c.I80).
109. İbrâhîm b. Zî-Himâye (c.IOO-c.160)
110. İbrâhîm b. Meymûn es-Sâ'iğ (90-131).
111. İbrahim b. Muhammed b. el-Hâris el-Fezârî (c.100-188).
112. İbrâhîm b. Muhammed b. Ebî Yahya el-Eslemî (c.105-184)
113. İbrahim b. Sa'd (108-184)
114. İbrahim b. Tahmân Ebû Sa'îd el-Horasânî (c.100-163)
115. İbrâhîm b. 'Ömer b. Ebân b. 'Osman (c.IOO-c.160).
116. İbrâhîm b. 'Osman, Ebû Şeybe (c.105-169).
117.'İkrime b. Ammâr el-'İclî (c.80-159).
118. İmrân b. Ebî Kudâme el-'Ammî (c.70-c.I40).
119. İmrân b. Hudeyr es-Saddûsî (c.75-149).
120. Îsâb. Ebî Îsâ, Ebû Ca'fer et-Temîmî (c.IOO-c.160).
121. İsmâ'îl b. Ebî Hâlid el-Ahmasî (c.70-146).
122. İsma'îlb. 'Ayyaş (102-181).
123. İsmâ'îl b. İbrahim el-Esdî, İbn 'Uleyye (110-193).
124. İsmâ'îl b. Müslim el-Mekkî (c.8-c.I45).
125. İsmâ'îl b. Salim Ebû Yahya el-Esdî (c.70-c.I35)
126. İsmâ'îl b. Sumey' el-Hanefî (c.75-c.I40)
127. İsmail b. Yûnus b. Ebî İshak es-Sebî'î (100-160).
128. Câbir b. Yezîd b. El-Hâris el-Cu'fî (c.70-128).
129. el-Ca'd b. 'Abdirrahmân b. Evs (c.70-144'den sonra).

130. Caterb. Burkan el-Kilâbî (c.90-150).
131. Ca'fer b. el-Hâris el-Vâsıtî (c.llO-c.170).
132. Cafer b. Meymûn et-Temîmî (c.75-c.l40)
133. Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Huseyn (80-148).
134. Ca'fer b. Süleyman el-Duba'î (c.100-178).
135. Câbir b. 'Abdilhamîd, Ebû Abdillâh ed-Dabbî(110-188).
136. Cerîr b. Hazım (90-175).
137. Cuveyrîye b. Esmâ(c.95-173).
138. Kahmas b. el-Hasan et-Temîmî (c. 85-149).
139. Kesîr b. 'Abdillâh b. 'Amr b. 'Avf (c.85-c.l55).
140. Kesîr b. Zeyd el-Eslemî (c.80-158).
141. Half b. Halîfe el-Eşca'î (c.90-181).
142. Hâlid b. Ebî Nevf es-Sicistânî (c.80-c.l40).
143. Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ' (C.80-141).
144. Hâlid b. Yezîd el-Dımaşkî (105-185).
145. Hâlid b. Yezîd el-Cumahî (c.80-139)
146. Hârice b. Mus'Ab es-Sarahsî (70-168)
147. Husayf b. Abdirrahmân el-Cezerî (c.70-137)
148. Leys b. Ebî Suleym (c.80-143).
149. el-Leys b. Sa'd el-Fehmı (94-175)
150. Meymûn b. Musa el-Mer'ı (c.90-c.l50)
151. Mâlik b. Enes (93-179).
152. Ma'mer b. Râşîd (96-153).
153. Ma'kıl b. 'Ubeydullâh el-Cezerî (c.95-166).
154. Mis'ar b. Kıdâm (c.90-155).
155. Muâviye b. Sellâm El-Habeşî (c.95-c.l70).
156. Muâvîye b. Salih el-Hımsî (c.95-158).
157. Mu'Âviye b. Yahyî ed-Dımaşkî (c.90-150)
158. el-Muğîre b. Mıksam el-Dabbî (c.70-136).
159. Muhammed b. 'Abdillâh b. 'Ulâse (c.100-163).
160. Muhammed b. 'Abdirrahmân b. Ebî Leylâ (c.75-148).
161. Muhammed b. 'Abdirrahmân el-Beylemânî (c.80-c.l40)
162. Muhammed b. 'Abdirrahmân, İbn Ebî zî'b (80-158).
163. Muhammed b. 'Amr B. Vakkâs el-Leysî (c.80-144).
164. Muhammed b. Îshâkb. Yesâr (c.80~151).
165. Muhammed b. Cabir b. Seyyar el-Hanefî (c.lOO-168'den sonra).
166. Muhammed b. Cuhâde el-Kûfî (c.70-131).
167. muhammed b. Meymûn, Ebû Hamza es-Sukkarî (c.100-160).
168. Muhammed b. Meysere (c.90-c.l50)
169. Muhammed b. Müslim Et-Tâifî (c.105-177).
170. Muhammed b. Râîd el-Makhûlî (c.90-160'dan sonra).
171. Muhammed b. Sâim el-Hamdânî (c.80-140).
172. Muhammed b. Sûka el-Ganevl (c.70-c.l35).
173. Muhammed b. 'Ue2ydillâh el-'Arzamî (c. 90-155).
174. Muhammed b. 'Ueeydillâh b. Ebî Râfi' (c.70-c.l30)
175. Muhammed b. el-Velîd el-Zubeydî (76-146).
176. Mucâlid b. Sa'îd b. 'Umeyr (c.80-144).
177. Mukâtil b. Süleyman (c.90-15O).
178. Mukâtil (c.70-c.l30).
179. Mutemer b. Süleyman b. Tarhân (100-187).
180. Nâfi' b. 'Ömer el-Mekkî (c. 100-169).
181. Nâfi' b. Yezîd el-Kala'î (c.100-168).
182. el-Nahhâs b. Kahm el-Kaysî (C.70-C.140)
183. Nacîh b. 'Abdirrahmân el-Sindî (c. 90-170).
184. Nu'aym b. Meysere (c. 105-175).
185. Numân b. Sabit, İmâm-I A'zam Ebû Hanîfe (80-150).
186. Kays b. er-Rabf el-Esedî (c.100-167).
187. Kays b. Sa'd (c.70-119).
188. Kurre b, Hâlid es-Saddûsî (c.90-155).
189. er-Rabî' b. Sabîh es-sa(dî (c. 90-160).
190. Sa'd b. Sa'îd b. Kays el-Ensârî (c. 75-141)
191. Saîd b. Abdillâh b. Cureyc (c. 95-C.160).
192. Saîd b. Ebî 'Arûbe (c.80-155).
193. Sa'îd b. Beşîr el-Ezdî (97-168).
194. es-Sakan b.Ebî Halıd (c.90-c. 175)
195. Selm b. Ebî Zeyyâl el-Basrı (c.70-c.l70)
197. Salim b. 'Abdillâh el-Hayyât (c.85-150)
198. Sadaka b. 'Abdillâh es-Samîn (C.100-166).
199. Sadaka b. Hâlid (108-180).
200. Sahr b. Cuveyriye (c.95-c.l60)
201. Salim b.'Aclân el-Aftas (C. 70-132).
202. Şeybân b. 'Abdîrrahmân et-Temîmî (c.90-164).
203. Şakîkb. İbrâhîm el-Belhî (c. 90-153).
204. Şerîkb. 'Abdillâh el-Kûfî (90-177).
205. Şu'ayb b. Ebî Hamza (c.90-162).
206. Şu'be b. el-Haccâc el-Ezdî (83-160).
207. Süfyân b. Said es-Sevrî el-Kûfî (97-161).
208. Süfyân b. 'Uyeyne (107-198).
209. Süheyl b. Ebî Salih (c.70-138).
210. Süleyman b. Ebî Süleyman, Ebû İshak eş-Şeybânî (c.75-138).
211. Süleyman b. Bilâl et-Teymî (c.100-172).
212. Süleyman b. Muğîre el-Kaysî .90-165).
213. Süleyman b. Karm at-Teymî (c.lOO-c.160)
214. Sevr b. Yezîd el-Kındî (85-155)
215. Beydullâh b. Ebî Ziyâd eş-Şâmî (c.75-158).

216. Beydullâh b.'Amr Ebpi-Velîd er-Rakkî (101-180).
217. Ubeydullâh b. Ayâd es-Saddûsî (c.100-169).
218. 'Ubeydullâh b. Ömer b. Hafs el-'Umarî (c.80-145).
219. Ömer b. Ebî Seleme (c.70-132).
220. Ömer b. Zar el-Hemdanı (c.70-153)
221. Ömer b. İbrahim el-'Abdı (c.95-c.I55).
222. Ömer b. Muhammed b. Zeyd (c.80-145).
223.'Ömer b. Kays el-Mekkî (c.95-c.I60)
224. 'Ömer b. Sa'îd (c.IOO-c.160).
225. Umâre b. Gaziye (c.75-140)1799.
226. 'UKAYL b. HÂLİD el-AYLÎ (75-141).
227. Usâme b. Zeyd el-Leysî (c.75-153).
228. Utbe b. Humeyd ed-Dabbî (c.85-c.IO5).
229. Osman b. Mıksam el-Burrî (c.95-160'dan sonra).
230. el-Vaddah b. Abdîllâh, Ebû 'Avâne (92-176).
231. el-Velîd b. Muhammed el-Muvakkarî (c.IOO-c.160).
232. Vâsıl b. 'Abdîrrahmân, Ebû Hurre (c.90-152).
233. Vâsıt b. el-Hâris (c.90-c.I50)
234. Vuheyb b. Hâlid el-Bâhilî (107-165).
235. Yahya B. Ebî Kesîr (c.70-129).
236. Yahya b. Eyyûb el-Gâfıkî (c.100-168).
237. Yahya b. Hamza ed-Dımaşkî (103-183).
238. Yahya b. Sa'îd el-Ensârî (c.70-144).
239. Ya'lâ b. Hakîm (c.70-130'dan ewel).
240. Ya'kub b. 'Abdillah el-Kummî (c.110-174).
241. Yezîd b. 'Atâ b. Yezîd el-Yeşkurî (c.95-177).
242. Yezîd b. el-Hâd (c.75-139).
243. Yunus b. Ebî İshâk (c.70-159)
244. Yûnus b. 'Ubeyd el-'Abdî (c.80-140).
245. Yûnus b. Yezîd el-Aylî (c.95-159).
246. Yûsuf b. Suheyb el-Kûfî (c.85-c.I50)
247. Zeyd b. 'Alî b. Huseyn (80-122).
248. Zeyd b. Ebî Sellâm, Memtûr el-Habeşî (c.80-c.I40)
249. Zâ'ide b. Ebî Rukâd (c.105-c.170)
250. Zâ'ide b. Kudâme (c.100-160).
251. Zekerîyâ b. İshâk el-Mekkî (c.105-170).
252. Ziyâd b. Ebî Ziyâd el-Cessâs (c.75-c.I40)
253. Ziyâd b. Sa'd el-Horasânî (c.90-c.I50)
254. ez-Zubeyr b. 'Adî (c.70-131).
255. Zuheyr b. Mu'âviye (100-174).
256. Zufer b. el-Huzeyl (110-158).

3- ANA KAYNAKLARDAN EVVELKİ HADÎS KİTABLARI

İlk Muhaddislerin edebî faaliyetleri hakkında tafsilat vermeden evvel bu bölümün meselelerini ele almakda fayda vardır:
1) Nüsha, Sahîfe, Kitâb, Risale v.b. ıstılahlar ve ma'nâları.
2) Edebî dönemin tasnifi.
3) Ulemânın doğum ve ölüm târihlerini tesbitde kullanılan usûl.[1]

Kitab, Nüsha Ve Benzeri Istılahlar

Kitâb kelimesinin, biri mektub, diğeri de kitab olmak üzere umumiyetle iki mânâsı vardır. Onun mektub mu yoksa hitap ma'nâsma mı geldiğine dair müphqmlik ihtimâlinin belirdiği birçok hallerde bunu, cümlenin gelişi açıklığa|kavuşturmaktadır. Hattâ bazı hallerde cümlenin gelişi bile hiç bir ip ubu vermemektedir. Bu kelime, ne zaman, Sahâbe-i Kirâm'dan 'Abdullah İbnü 'Amr İbni'l-'Âs, İbn 'Abbâs ve Câbir gibi birkaçı hâriç, diğerlerinin yazdıklarına işaret etse, o vakit umûmî bir kâ'ide olarak, onun mfektub ma'nâsında kullandığma hükmederiz; halbuki Tâbi'în'in yazdıklarında , siyak ve sibâkdan başka bir ma'nâya geldiği anlaşılmadıkça,jonun bir kitab ma'nâsma alınması şarttır.[2] Ben, kitab kelimesi "mektjıb" ma'nâsma tercüme edildiği zaman şahsî mektubun edebî faaliyetlerle hiçbir alâkası yoktur demek istemiyorum. Gerçekten bu mektublar daha sonraki edebî mahsullerin başlangıcıydı.
Nüsha ve Sahife
Bu iki kelime birbirinin müteradifi olarak kullanılmıştır. ez-Zehebî, Hammâm'ın, Epû Hureyre'den intikâl eden meşhur bir Nüsha'sı bulunduğunu söyler: fNüshatün Meşhûratün. [3]
Nüsha: Bu kelime kopya etmek demektir. Belki de Hadîs üstadlarıkaynaklan naktadır nın kitaplarından Hadîsleri kopya etme işinden alınmış bir kelimedir. Dikkat edilmesi lâzım gelen bir husus da, onların bazan bu iki kelimeyi birden kullanmalarıdır: el-Asl ve Nüsha. Ibn Başkuvâl, 'Abdurrahman b. Muhammed'i şöyle tasvir etmektedir: "O, el-Asi kaynak kitablar) adındaki eserini hiçbir kimseye ödünç vermezdi. Eğer biri ısrarla rica edecek olsa, o zaman bir kâtibe istinsah ve tashih ettirir sonra onu ödünç isteyene teslim ederdi.[4] Bu hususu aydınlatmak için bir misâl daha verelim: Ebû Ca'fer'in dediğine göre İbn Lahî'a, kitabilannı ulemânın huzuruna getirir, talebelere imlâ ettirirdi. Bunlardan bir kısmı bazı hatalar yaptığı halde bazıları da çok güzel yazardı. Daha sonra Lahî'a, kitablannı ortaya çıkarmadı. Bundan dolayı ondan Hadîs dinlemek isteyen herhangi bir kimse, kitab istinsahı için talebelere gider sonra da onu Ibn Lahî'a 'ya okurdu. Bundan dolayı kitabın sahîh bir nüshasını elde eden bir kimsenin Hadîslerisahihdi aksi halde birçok ihtilâf bulunurdu. [5]
İbn Ebu Hatim er-Râzî der ki: İbn Vehb ile İİ)n el-Mübarek İbn Lahî'a'mn ana kaynaklarından olan eserleri yâni UsiîçFii ta'kîb ederken, diğerleri de Nüshalardan istinsah ediyordu. [6]
Böylece Nüsha kelimesi, talebelerin, muallimlerin kitaplarından istinsah etmekte oldukları hakikatinden istihraç ediilmiş olmaktadır. Hadîs, Sahîfe ve Shuf üzerine kopya edildiğinden Saifyîfe kelimesi de kullanılmıştır. Sahîfe, Arablarca İslâm'dan evvel bile bileniyordu. [7] Bu kelime bizzat Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılmıştır. Meselâ:
Sıhuf-u İbrahim'e ve Mûsâ. [8] Kelime aslında bir dosya kâğıdı ma'nâsında olmasına rağmen, burada bu dar ma'nâsında kullanılmış hatta bazan bir rijsâle için bile istimal edilmiştir. Meselâ Hemmâm'ın Sahîfe'si 138 Hadîsi ihtiva etmekte ve matbu 18 sayfalık bir yer kaplamaktadır. [9] Muayyen bjir Sahîfe'de yazılı bulunan birçok Hadîsi tasvir eden kâfî miktarda kayi\ıak vardır. [10] Diğer bir meşhur Sahîfe de Abdullah b. Amr İbnü'l-'Âs'ın idi. es-Sahîfetü's-Sâdıka adını taşıyor ve yüzlerce Hadîs ihtiva ediyordu. [11]Tabi'atiyle bunun da tek bir kağıt üzerine yazılması mümkün değildi. Bu itibarla, Sahîfe veya Nüsha kelimeleri kitap veya risale demekti.
Kurrâse. Bu kelime bir risale veya not defteri demektir.
Risale. Bu kelime hem bir mektub hem de kitab ma'nâsına gelmektedir. İbn Sîrin'in ifadesinde bir risâle'ye atıfda bulunulduğunu görmekteyiz. İbn Sîrin, Samurah'ın oğluna olan Risâle'si çok ma'lûmât ihtiva ediyor demektedir. [12] Taberânî'nin Afu'ce/n'inde mevcud olan bu Risâ-le'nin bir kısmı, onun çok uzun olduğunu göstermektedir. [13] Risale adını taşıyan diğer bir kitab eş-Şafî'î'ninkidir. Takriben 600 sayfadır. [14] Binâenaleyh bu hakikatlere dayanarak, bu bölümde Sahîfe, Risale, Nüsha ve Kitab gibi ıstılahlar "kitab" olarak tercüme edilmiştir. Birçok hallerde kitabların mahiyeti belli değildir. Bir kitap 5 veya 500, yahud da 5000 Hadîs ihtiva edebilir.[15]

Ana Hadîs Kitaplarından Evvelki Kaynaklar Ve Bunların Tasnif Usûlüne Dâir Bilgiler

Kitablar, umûmî bir kaide olarak, talebelerin yazılı Hadîs külliyatlarını kendilerinden naklettikleri muhaddislerin isimlerine göre yazılmışlardır.

Talebelerin Hadîs toplama usûlü, çok defa açıklanmamıştır. Buna göre onların Hadîsleri, muayyen kitaplardan mı istinsah ettikleri, yoksa derslerde veya tahrîr ettirilmek suretiyle mi yazdıkları, yahut da Hadîs külliyâtlarını sonraki devirlerin hâtıralarından mı topladıkları, belli değildir. Bu son usûle pek az rastlanmakta, ve bu tatbikata atıf yapılan her yerde keyfiyet bu şekilde tasnif edilmektedir.
Hülâsa, muayyen bir muhaddisten yazılı bir Hadîs ahzeden bir talebinin adı, aynı muhaddisin ismi altına kayd edilir olmuştu.
Yazılı metinlere veya Hadîs yazımına doğrudan doğruya yapılmış olan atıfları, bu bölümde, mantıkî yaklaşımı hesaba katmaksızın değerlendirmiş bulunuyoruz.
Bu arada bir hususun da açıklanması lâzımdır. Hadîsler hakkında yazılmış hiçbir kitabda, ilk Hadîs kitablarına dayanan hiçbir bölüm yoktur. Kitablar bilhassa ulemânın A ve B gibi iki Hadîs âliminin mukayesesinde veya biribirlerini tenkîdleri sırasında şurada-burada zikredilmişlerdir. O sırada onlar bazan "A" Kitab Sahibi idi demektedirler. Bunun mânâsı şu demek olur: "B" hafızası bakımından meşhurken "A" da daha çok kitablara dayanıyordu; bu arada "B" nın kitablara mâlik olup olmadığı da vuzuha kavuşturulmuş değildir. "Kâne Sâhibü Kitab" ifâdesi, onun sadece bir kitaba sâhib olduğu mânâsına gelmez. Belki de onun 10 veya 20 kitabı vardı. Ancak bu safhada o, sâdece bir kitaba istinâd etmiş olmak mânâsında kullanılmıştır. Mezkûr ifâde, İngilizceye göre "o bir kitaba sâhibdi" demektir. Bu bölümün neresinde böyle bir ifadeye rastlanırsa; bu, başka bir mânâya geldiği belirtilmedikçe, umumiyetle o zât kitablara istinâd ediyordu demektir.[16]

Hadis Yazma Döneminin Tasnifi

Biz burada, Hicretten sonra 150 târihine kadarki Hadîsle alâkalı yazma faaliyetlerini ele alacağız. Araştırma sahası olarak seçtiğimiz bu devrin bu şekilde sınırlandırılmasının sebebi, bu dönemde hem birçok mufassal kitabın ortaya çıkmaya başlamış olması ve hem de telif edilen kitabların, Hadîsler'in sadece rastgele kayd edildiği eserler veya tek bir mevzu üzerine yazılmış risaleler olmaktan çıkarak çeşitli mevzuların bir kitabda toplandığı birikmiş yazılar haline gelmiş bulunmasıdır. Mesâla İbn Ebû Zi'b'in Muvatta's ı ile İmam Mâlik'in Muvatta's ı; İbn Cureyc, İbn İshâk, İbn Ebû 'Arûbe, Ma'mer b. Râşid, el-Evzâ'î, Sufyân es-Sevrî ve benzerlerinin kitablan gibi. Bu müelliflerden çoğu 150-160 tarihleri arasında vefat etmiştir. Bu malzeme sonraki dönemlerde eski müellifler tarafından değerlendirilmiş ve el-Buhâri ile Müslim b. Haccâc'ın üslûbundan açıkça anlaşıldığı veçhile büyük bir dikkatle tanzim edilmişlerdir.
Biz bu devreyi biraz da kendi isteğimizle taksim ettik. Bu bölümün gayesi, bilhassa Hicrî bir ve ikinci asra nazar atfederek ilk Hadîs edebiyatına biraz ışık tutmaktır. Bu esas üzerine yapılan bir tasnif hayli zordur ve bundan dolayı keyfîdir. Hicrî birinci asrın başında doğan birçok kimse vardı ve bunlar ikinci asrın büyük bir kısmında hayattaydılar. Onun için muhaddisleri ve faaliyetlerini aşağıdaki gibi tasnif ettik:
1. Ashâb-ı Kirâm'ın yazıları ve eserleri.
2. Daha çok birinci asırda yaşamış olan Tâbiî'nin yazıları ve eserleri,
3. Edebî hayatı, Hicri birinci asrın sonu ile ikinci asrın mühim bir kısmına tekâbüleden zamanda yaşamış Ulemâ'nın yazı ve eserleri. Bu taksimde biz, Hicrî 65 yılına kadar veya bu civarlarda doğan bütün ulemânın listesini yaptık. Birinci asır bitmeden evvel 35 ve daha fazla yaşta olmalarını, onların aynı asrın sonundaki edebî hayata iştirak edebilmeleri için kâfi bulduk.
4. Hicri 70 ilâ 110 târihleri arasında doğan herkesin 150 târihin'e kadar yazmaya kâfi derecede zaman bulabileceği düşünüldüğü takdirde 70 ilâ 110 târihleri arasında doğan Ulemânın sâhib olabileceği eser ve yazılar- Yukarıda bir ve iki numarada zikredilen Sahâbe-i Kiram ile Tâbi'înin faaliyetleri ve üç numaradalakilerin de takriben yarısı, birinci asra dâhildir. Geriye kalanlar ise, ikinci asrın ilk yarısına aittir.[17]

Ulemânın Yaşadığı Târihlerin Tesbîti

Bu tasnifde, doğum ve vefat târihleri mühimdir. Bazı hallerde, müverrihler tarafından her iki târih de verilmiştir. Diğer hallerde ise ya hiç târih belirtilmemiş veya bu iki tarihten biri verilmiştir. Bazan da dört-beş çeşit târih yazılmıştır. Meselâ ez-Zuhrî'nin doğum târihi 50, 51, 56, 58, vefatı da 123,124 veya 125 vs. olarak gösterilmiştir. Böyle birbirlerine zıt olan durumlarda târihlerden biri hükmen seçilmiştir. Bu zevatın doğum ve vefat târihleri hakkındaki bütün beyanları tahkik etseydik o zaman her hangi muayyen bir neticeye varmamız şüpheli olurdu. Üstelik tedkîk edeceğimiz ulemânın sayısı 500 kadar olacağından Öyle bir araştırma hem lüzumundan fazla uzun hem de faydasız olacaktı.
Eğer sadece vefat târihi verilmişse, ya ondan normal bir insan ömrünün ortalama uzunluğu olarak 60-65 sene çıkarılmıştır; veya onun hocalarının isimlerini tarayarak en erken vefat edeni öğrenmeye çalıştıktan sonra, Hadîs çalışmalarının takrîbî başlangıcını ta'yîn etmek maksadiy-le bu tarihten 20 sene düşürülmüştür. Ulemânın doğum târihi çok defa tahmin edilenden çok daha Öncedir; fakat hakîki târihi tayîn için sağlam vasıtalar yoktur. Meselâ bir râvî Hasan'ül-Basrî (v. 110)'den Hadîs rivayet ettiyse, o zaman gayet rahatlıkla söyleyebiliriz ki, bu zât, takriben Hicrî 90 senesinde doğmuş demektir. Zira zamanın âdetlerine göre onlar umumiyetle yirmi yaşlarına doğru Hadîs öğrenmeye başlıyorlardı.[18]Ayrıca böyle bir talebe, ölüm döşeğindeki bir hocaya gitmek mecburiyetinde de kalmıyordu. O belki, hocasının vefatından çok evvel verdiği derslere katılmış ve ona yıllarca refakat etmiş bulunuyordu. [19]
Bu tahmin, sonraki devirlerin tatbikatı ile de nakzedilemez. Bu tatbikata göre halk, 2-3 yaşlarındaki çocuklarını belli kitabların okunuşunu dinlemeye götürüyorlardı. O kitaplar çok zaman evvel tedvin edilmiş ve onları İsnâd'-ı 'Âlî ile rivayet etmek için otorite olmak âdet haline gelmişti.
Bir âlimin doğum veya vefat tarihinin bulunmadığı yerde, takribi bir doğum tarihi tesbit edebilmek için yukarıdaki usûlü, yani tahmini bir doğum târihini bulabilmek maksadıyla hocalarını sıralamak ve sonra takrî-bî bir vefat târihini tâyin için 65 sene ilâve etmek metodunu tatbik ettik. Bu suretle, eğer bir kimse Nâfi'(v. 117)'den rivayet etmişse, o zaman râvî takriben H. 95 senesinde doğmuş ve (95+65) hesabiyle aşağı yukarı H.160 yılma kadar yaşamış demektir.[20]

I- SAHÂBE-İ KİRAMIN YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZILANLAR

1. Ebû Eyyûb El-Ensârî Hâlîd B. Zeyd (V. 52). [21]

Aşağıdaki şu râvîler kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Kendi yeğeni. Ebû Eyyûb bazı Hadîsleri yazıp onları yeğenine gönderdi. [22]
2) Aile fertlerinden biri. Eyyûb b. Hâîid b. Eyyûb babasından, o da büyük babasından bir çok Hadîsi bir araya getiren bir mecmu'a rivayet etmiştir.
Mecmû'a, 112 Hadîs ihtiva ediyordu. [23]
Mecmu'anın, Ebû Eyyûb'ün bizzat kendisi tarafından mı, yoksa oğlu veya torunu tarafından mı hazırlandığı hususu pek sarih değildir.[24]

2. Ebû Bekri's-Sıddîk (r.a): İlk Halîfe (v. H. 13).

Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den 500 Hadîs yazdığı rivayet edilmiştir. Fakat sonradan bu Hadîsleri yakmıştır. Zîra onları, sika olduklarına inandığı râvilerden dinleyebileceğini söylemiştir. Hakikatte ise onlar sika râvîler değillerdi.[25] ez-Zehebî bu rivayete asılsız demektedir. [26] Hakikaten Hz. Ebû Bekir (r.a.), Hz. Peygamber s.a.v.)'e en yakın olan Ashâb-ı Kirâm'dan biriydi. Eğer o, Hadîsleri bir araya toplamayı isteseydi, şüphesiz bunu, kendisi ile Resûlullah (s.a.v.) arasında bir aracıya ihtiyaç duymadan yapardı. Bir çok ulemâ, onun bu ifâdesini, sıhhat derecesini tedkîk etmeden veya onun cerhine temas etmeden iktibas etmiştir. [27] Hz. Ebû Bekir (r.a.)'den nakledilen bu haber, Ebû Rayye tarafından Hadîslerin yazılışına karşı bir delîl olarak zikredilmiştir. [28] Eğer bu sahîh olsaydı, o zaman, Hadîslerin en eski yazılışları hakkında bir delîl teşkil ederdi. Zîrâ [mühim olan] Sahîfe'nin [mevcudiyeti olup] yakılması çok farklı sebepler yüzündendi. Yine bu ifade anlatmaktadır ki, Hz. Ebûbekir (r.a.), yazış sırasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mâni oludu-ğunu bilmemekteydi.
Aşağıdaki râvîler, yazılı olarak Hz. Ebû Bekir (r.a)'den, Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) AMR İBNÜ'L-'ÂS. Hz. Ebû Bekir, 'Amr İbnü'l-'Âs'a içinde Hadîslerin yazılı olduğu bir mektub göndermişti.[29]
2) ENES İBNÜ MÂLİK. Hz. Ebû Bekir (r.a.), Bahreyn'de vali olarak bulunan Enes İbnü Mâlik'e de vergi hususunda bir mektup -Ki-tab- yazmıştı. Bu risale Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zekât nisbetleri hakkındaki mektubunun -Kitâb- bir kopyası gibi görünmektedir. [30]

3. Ebû Bekre Es-Sakafî, Nufay' İbnü Masrûh (V. H. 51). [31]

Sicistân valisi olan oğluna bir mektub göndermişti. Hz. Peygamber (s.a.v)'in adaletin icrası hususundaki telkinlerini ihtiva ediyordu. [32]

4. Ebû Hureyre (Hicretten Önce 19 - H.59). [33]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Hayber'de H.7 senesinde katıldı. İlim tahsilinden başka meşguliyeti ve merakı yoktu. Medine'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in himayesinde ve O'nunla beraber yiyib içerek yaşadı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'e dört sene refakat etmiştir. [34]Bu onun Hayber'e varışı ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatı arasındaki devredir. Diğer bazı

rivayete göre o, Resûlullah (s.a.v.)'a üç sene refakat etmiştir. [35] 'Alâ' el-Hadramî ile beraber Bahreyn'e gönderilmişdi. [36]Böylece, eğer bu gaybubeti dört seneden çıkarırsak o zaman Rasûlhıllah (s.a.v.) ile beraberliği üç sene devam etmiş olur.
Ebû Rayye'ye göre o, Resûlullah (s.a.v.)'e sâdece 21 ay refakat etmiştir. [37]O zannediyor ki, 'Alâ', Hz. Ömer (r.a.) zamanından öldüğü vakte kadar Bahreyn Valiliğinde kalmış ve Halîfe onun yerine Ebû Hureyre'yi ta'yîn etmiştir. Halbuki târihî hakikatler bu tahmine muhaliftir. 'Alâ', vazifesinden uzaklaştırılmış ve boş kalan yerine H- 9 senesinde Ebân b. Sa'îd getirilmiştir. [38]
Çok muhtemeldir ki, Ebû Hureyre (r.a.) de o zaman vazifeden ayrılmış ve Medine'ye dönmüştür. Biz onu H. 9 senesi sonunda Mekke'de haccederken görmekteyiz. [39] Bu, sâdece Ebû Hureyre tarafından iddia edilmiş değil, Abdullah İbn 'Abbas'ın da isbât ettiği bir rivayettir. [40] Binâenaleyh bu rivayeti reddedecek ve 'Alâ'nm vazifede devamlı kaldığına inandıracak hiçbir sahîh sebep yoktur. [41] Eğer 'Alâ' el-Hadramî, Bahreyn valiliğinde devamlı kalmış olsaydı, o zaman Ebû Hureyre'nin 'Alâ'dan ayrılışına mâni' olacak hiçbir mantıkî sebeb bulunmazdı.
Ebû Hureyre'yi Emevî taraftarı diye itham eden ve fakat onun Hz.AH'ye mu'ârız ve Emevîlere mütemayil olduğunu isbât edici hiçbir sahîh Hadîs gösteremeyen Ebû Rayye'nin öne sürdüğü iki noktayı daha açıklamakta fayda vardır. Ebû Hureyre (r.a.)'nin Hz. Alî taraftarı ve Emevîlere mu'ânz olarak rivayet ettiği Hadîsleri bize nakleden bizzat Ebû Rayyi'nin kendisidir. [42] Süheyl Nüshası olan 14 numaralı Hadîsi tedkîk edersek, Ebû Hureyre'nin Hayber muharebesinde Hz. Ali'yi Hz. Ömer'den daha üstün tuttuğunu görürüz. Bu sebepten onun Hz. Alî'ye karşı olduğunu söylemek inanılacak şey değildir. Bütün bu Hadîsleri, Ebû Rayye'nin yaptığı gibi, [43] Ebû Hureyre Hz. Mu'âviye'ye karşı şantaj yapmak için yaymıştır diye tefsir etmek ise tamamen saçmadır. Aynı mâhiyetdeki bir başka hezeyan da Ebû Rayye ve diğerlerinin "Ebû Hureyre Hz Muâviye ile yer, Hz. Alî ile ibadet ederdi", diye iddia etmeleridir, [44]ki bu, târihî bakımdan imkânsızdır. [45]
Ebû Rayye, Ebû Hureyre'nin dürüstlüğünden şüphe etmekte ve hükmünü, Bahreyn'den getirdiği parasını Hz. Ömer'le bölüştüğü için Hz. Ömer'in mu'âmelesine istinâd ettirmektedir. [46] Fakat bu, Hz. Ömer'in diğer birçok valiye karşı yaptığı umûmî bir mu'âmele idi. [47]
Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.) ile üç sene beraber kalmasına rağmen başka herhangi bir sahabeden daha fazla Hadîs rivayet etmiştir.
İbnü'l-Cevzî'ye göre onun rivayet ettiği Hadîsler Müsned-i Bakî'de 5374, İbn Hanbel'in Müsnedlnde 3848'dir. Ahmed Şâkir'e göre Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği Hadîsler'in mükerrerleri çıkarılınca, geriye 1579 Hadîs kalmaktadır.[48]
Eğer o, üç yıllık bir zaman zarfında, fiilî ve kavlî Sünnetler'den mü-teşeklil 1500 Hadîsi dinleyip öğrendiyse; bu, hayatında ve bilhassa son zamanlarında çok sayıda Hadîs rivayet etmiş olmakla itham edilen Ebû Hureyre için, pek fazla sayılmaz. Zîra, Ebû Hureyre'yi tenkîd edenlerin bile hepsi onu zaman zaman medhü sena etmektedirler. [49]Hayâtının ilk yıllarında, Ebû Hureyre'nin yazılı bir Hadîs müdevve-nâtı bulunup bulunmadığını bilmiyoruz. Ancak sonraki bir devirde, onun elinde kendi kitablarının bulunduğu rivayet edilmiştir. Meselâ:
1) Hasan b. 'Amr ed-Damarî, Ebu Hureyre' de birçok Hadîs kitabı görmüştür. [50]
2) Beşîr b. Nahîk'in kendi müdevvenâtım Ebû Hureyre'nin kitabından kopya ederek meydana getirdiği söylenmiştir. Fakat bu sözün İsnadı, oldukça zayıftır. [51]
Aşağıdaki râviler Ebû Hureyre'den yazılı olarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Abdü'l-'Aziz b. Mervân. Ebû Hureyre'nin hemen hemen bütün Hadîslerim yazılı olarak elde etmişti. [52]
2) Ebû Salih es-Sammân. Ebû Hureyre ve diğerlerinden rivayette bulundu. el-A'meş ondan 1000 Hadîs yazdı. [53] İbrâhîm en-Nehâ'î (v.96) tedvin ettiği Ebû Hureyre Hadîsleri'ni el-A'meş-Ebû Sâlih-Ebu Hureyre rivayet zinciri vasıtasıyla bir araya getirdi.[54] Bizzat Ebû Salih'in bir araya getirilmiş yazılı Hadîs metinleri bulunup bulunmadığından bir bahis yoktur. Fakat oğlu Süheyl'in ondan temin ettiği yazılı Hadîs metinleri vardır. Binaenaleyh Ebû Salih'in Ebû Hureyre'den intikal eden biraraya getirilmiş yazılı Hadîs metinlerine sahip olması pek muhtemeldir.
3) Akbe b. Ebû'l-Hasnâ', Ebû Hureyre'den bir kitab (Nüsha) rivayet
etti. Bu nüshanın bir kopyası ez-Zehebî'de bulunuyordu. [55]
4) Beşîr b. Nahîk. Topladığı yazılı Hadîs metinlerini Ebû Hureyre'den temin etti; Ebû Hureyre'ye kitabını takdim etti, hatta rivayet etmek için onun musaadeseni aldı. [56]
5) Heramâm b. Munabbih. Ebû Hureyre'den bir kitab (Sahîfe) rivayet etti, ki tahkik edilip yayımlanmıştır. [57]
6) Mervân b. Hakem. Ebû Hureyre Hadîslerini yazılı olarak topladı.
Ve bunlar Ebû'z-Za'zâ' tarafından yazıldılar. [58]
7) Muhammed b. Şîrîn. Kitab, eski bir parşömen kâğıdı üzerine ya-
zılmıştı ve şöyle başlıyordu: "Bu, Ebû Hureyre'nin bize naklettiğidir. Ebul-Kâsım (Hz. Peygamber) böyle dedi, Ebu'l-Kâsım şöyle dedi. Her on Hadîsten sonra dâireler vardı. Ebû Hureyre'nin sözleri ayrı idi". Kitab, Yahya b, Sîrîn'in nezdinde idi. Fakat Muhammed b. Şîrîn, hayâtının son zamanlarında ne kitabı olursa olsun kitabı elinde bulundurmak istemiyordu. [59]
8) Sa'îd el-Makburî. Muhammed b. 'Aclân'da, Sa'îd el-Makburî'nin Ebû Hureyre'den alıp yazmış olduğu Hadîsleri muhtevi bir kitab vardı. [60]
9) Ubeydullah b. Abdillah b. Mevheb et-Teymî. Oğlu, kendisinden bir Nüsha (kitap) rivayet etmiştir, içinde daha ziyâde zayıf Hadîsler bulunmaktadır. [61]

5. Ebû Mûsa'l-Eş'arî, 'Abdullah B. Kays [62]

Kendisinin Hadîs yazmaya hevesli olmadığı mervîdir. Hattâ talebelerinin yazdıklarını bile silmiştir. [63]
Aşağıdaki râvî ondan yazılı olarak Hadîs rivayet etmiştir:
1) Abdullah b. 'Abbas. Ebû Mûsâ bazı Hadîsleri yazmış ve onları 'Abdullah b. 'Abbas'a göndermiştir. [64]

6. Ebû Râfi' (v. yaklaşık H.36). [65]

Aşağıdaki râviler kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Abdullah b. 'Abbas Ebû Râfi'ye gider, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in muayyen hâdiseler dolayısıyla sâdır olan söz ve fiilleri hakkında sualler sorar ve aldığı cevapları bizzat yazar veya kölelerine yazdırırdı. [66]
2) Ebu Bekir b. 'Abdurrahman b. Hişâm. Ebû Râfi', kendisine bir kitab verdi. Kitabda, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ibâdet ve niyazlarına nasıl başladığı tasvir ediliyordu. [67]

7. Ebû Sa'îd El-Hudrî, Sa'd b. Mâlik (v. H.74). [68]

Ebû Sa'id'el-Hudrî, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîs yazmayı men ettiğini rivayet eden asıl râvîdir. [69] Hadîsleri yazılı metinler hâlinde toplamayı isteyen talebeleriyle hemfikir olmamasına rağmen[70] bizzat kendisi de Hadîsleri kaydediyordu. [71]Bir defasında kendisine İbn 'Abbas'ın Hz. Peygamber (sav)'in Hadîslerine muhalif olarak verdiği fetvasından söz ediliyordu. Bunu söyleyene dedi ki: "Ona yazalım; sonra kimseye böyle bir fetva vermesin. [72] Ebû Sa'id eî-Hudrî'nin 'İbn Abbas'a yazıp yazmadığını bilmiyoruz; ancak İbn 'Abbas daha sonra fetvasını değiştirmişdir. Eğer o, mektup yazmış olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsine atıfta bulunmuş olurdu.[73]

8. Ebû Şâh (Yemenli).

Ebû Şâh, Hicretin 8. senesinde Mekke'de, şehrin fethi münasebetiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir hutbesini
dinliyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'dan bu hutbenin yazılmasına müsaade edilmesini istedi. Resul-i Ekrem (s a v.) bunun üzerine bir sahâbîye şu emri verdi: "Onu Ebû Şâh için yaz.[74]

9. Ebû Umâme, Sudey b. 'Aclân (Hicredden önce 10 - Hicrî 81). [75]

el-Hasan b. Câbir kendisine Hadîs yazma hususunu sordu. O da bu işi tasvîb ettiğini belirtti. [76]

10. Abdullah B. 'Abbâs (Hicret'den önce 3 - H.68). [77]

Abdullah b. 'Abbâs, ResuluIlah (s.a.v.)'ın yeğeni idi. Keskin zekâsı ve
ilim aşkı vardı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'in vefatından sonra Ensar'dan olan bir sahâbîye, ilim tahsilinde kendisine iştirak etmesini teklif etti. Bu zât, 'Abdullah İbn 'Abbas'ın teklifine kahkaha ile cevap verdi ve ayrılıp gitti. Bunun üzerine İbn 'Abbas kendini ilme vakfetti. [78]
İbn 'Abbâs İslâm'ın zuhurundan sonra dünyaya gelmiş olduğu halde, Ruth'a göre "o, İslâm'dan önceki devirde bile yazabilecek kabiliyette olan birkaç Mekkeli'den biriydi. [79]

İbn 'Abbâs, sıcak ve soğuk demeden bütün gün Ashâb-ı Kiramın kapıları önünde oturur ve onlar da kendisini gördükleri zaman şöyle derlerdi: "Ey Allah Rasûlünün yeğeni!... Eğer bize birini gönderseydin senin yanına biz gelirdik". Buna İbn 'Abbas' her zaman "hayır benim sizin yanınıza gelmem lâzımdır", diye cevap verirdi. O vakit onlara Hadîsler'i sorardı. [80]
İlme o kadar çok merakı vardı ki, tek bir mesele hakkında bile otuz Sahâbîye su'âl sorard. [81]

Hadîsleri Yazması

Anlaşıldığına göre, o ne duyduysa yazmış[82] ve bazan kölelerim dahi bu maksatla çalıştırmıştır. [83] Namazdan sonra köleleriyle beraber okumak için oturur ve arkasında köleleri olduğu halde Kur'ân-ı Kerim tilâvet ederdi. Tefsîr'e muhtaç âyetlere rastlayınca onları tekrarlar ve köleleri de bunları not ederlerdi. Sonra kendisi de bunları tahkik ederdi. [84]

Öğretme Usûlü

Onun dersleri o devrin hemen hemen bütün bilgi ve mevzularını içine alıyordu. Anlaşıldığına göre o, belli mevzular için belirli günler ta'yîn ediyor, meselâ bir gün fıkıh, ertesi gün tefsir, üçüncü gün de el-Magâzî okutuyordu. [85]Tedris halkası, hac mevsiminde daha da büyüyordu. [86]Hattâ Arap olmayanların soru ve cevaplarını tercüme etmek üzere tercüman bile bulunduruyordu. [87]
İbn Abbas'ın, Hadîslerin yazılmasını tasvîb etmediği intibaını veren bazı beyanları vardır. [88] Diğer taraftan Hadîslerin yazılmasını teşvîk ettiğini gösteren ifâdeleri de mevcuttur. [89] Eğer onun, öğrenir ve öğretirken bir taraftan da edebî fa'âliyetlerde bulunmuş olduğunu dikkate alırsak, o zaman neden yazmaya taraftar olmadığını açıklayan ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in men edişinden ayrı olan bazı sebebleri îzah etmemiz lâzım gelir. Eli altında Hz. 'Alî'nin hukukî kararlarının bir nüshası bulunuyordu. Hattâ bunu talebelerinden biri kopya etmişti. [90]Gözleri görmemeye başladığı çok ileri yaşlarda halk ona gelir kendi kitaplarını okurdu. [91] Bilâhare, kitaplarından bazıları, köle talebesi Kureyb'in eline geçti, ondan da Mûsâ b. 'Ukbe'ye intikâl etti. [92]
Aşağıdaki râvîler, Hadîsleri ondan yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1)Amr b. Dînâr.[93]
2) İbn Ebû Muleyke. [94]
3) İkrime. Bu râvî, Kur'ân tefsirini de rivayet etmiştir. [95]
4) Kureyb. [96]
5) Mücâhid. [97]
6) Necdet; bir Haricîdir. Mu'ayyen bâzı su'aller sorar ve İbn Abbas da ona, hem halkın kendisini bir Haricî ile görüşüyor diye itham ettiğini söyler hem de cevap verirdi ve derdi ki: "İlmi saklamaktan (ve ağır cezasından) korkmasaydım ona cevap vermezdim".[98]
7) Sa'îdb.Cübeyr. [99]

11. Abdullah B. Ebû Evfâ (v.86). [100]

Aşağıdaki râvîler Hadîsleri ondan yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1) İsmail b. Ebû Hâlid. Kendisinde ondan yazdığı bazı Hadîsler vardı. [101]
2) Salim, 'Abdullah'ın kâtibi idi. İbn Ebû Evfâ, bazı Hadisleri kaydederek, Ömer b. 'Ubeydullah'a yazı yazdı. Salim, onların bir kopyasını aldı ve rivayet etti. [102]
3) Salim, arkadaşlarından birinin talebi üzerine o Hadîslerin bir nüshasını temin etti.[103]
4) Ömer b. 'Ubeydullâh. 'Abdullah b. Ebû Evfâ, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in harb hukuku hakkındaki bazı Hadîslerim yazdı ve Ömer'e gönderdi. [104]

12. Abdullah B. 'Amr İbnül-'Âs (H. önce 27-H.63) [105]

Babasından evvel müslüman oldu. [106] Hicretin 7. yılında Medine'ye hicret etti. İbranî dilini biliyordu. [107]
Yermuk'de Ehl-i Kitâb'a âit bazı kitablar buldu. Okudu [108] ve bunlardan bazı bilgiler aktardı. Belki de o bu kitabları, hayatının ilk devirlerinde bir Kitabî olan Yermûk'lü Saric ile beraber tetkik etmiştir. [109]

Edebî Fa'âliyetler:

Ashâb-ı Kirâm'm Hadîsler'i yazdıklarını öğrendi. [110] Bu fa'âliyet onun tecessüsünü artırdı. Bu sefer kendisi de Hz. Peygamber (s.a.v.)'den ne duyduysa yazmaya başladı. Arkadaşlarından bazıları, herşeyi yazmasına muhalefet ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) bazan öfkeli bir halde bulunabildiği gibi bazan da yazılmasına pek lüzum olmayan bir söz söylemiş de olabilir dediler. Bunun üzerine Abdullah Hz. Peygamber (s.a.v.)'den müsaade istedi ve meseleye açıklık getirmek için her zaman herşeyi yazıp yazamayacağım sordu. "Yazabilirsin" cevabını aldı. [111]Kitabına es-Sahîfetü's-Sâdıka adını verdi. [112]
Bundan başka Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hz. Ebû Bekir'e öğrettiği bazı Hadîsleri de yazdı. [113] Aynı şekilde Hz. Ömer'in fetvalarını topladi. [114]İyi bir kitab kolleksiyonu vardı. [115] Belki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatı ile Magâzî ve kadîm tarih üzerine bazı risaleler de tedvîn etmişti. [116] Talebelerine Hadîsleri daima imlâ ettirirdi. [117]

Aşağıdaki râvîler Hadisleri kendisinden yazılı olarak rivayet etmişlerdir:

1) Abdurrahmân. [118]
2) Ebû Sabra, 'Abdullah kendisine imlâ ettirmişti. [119]
3) Abdurrahmân b. Selem el-Cumahî. [120]
4) Şu'ayb b Muhammed b 'Abdillâh. Abdullah b Ömer'in torunu. Daha sonra bütün bu kitablara Abdullah'ın torununun torunu olan 'Arar b. Şu'ayb sâhib oldu. [121]
5) Safî b. Mânf. 'Abdullah'dan kalma iki kitabı vardı. [122]

13. Abdullah İbn Mes'ûd (V.H.32). [123]

Rivayete göre, Abdullah İbn Mes'ûd Hadîslerin yazılması taraftarı değildi; hattâ kitablanndan birini silmişti. [124]

Yazılı Metinler

Abdullah İbn Mes'ûd Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zamân-ı saadetlerinde sadece Kur'ân ile teşehhüd ve istihare namazını yazdıklarını söylemektedir. [125] Fakat, [bizce] teşehhüdün yazılması ile öteki Hadîslerin yazılması arasında hiçbir fark olmaması lâzımdır.
Oğlu bir kitab getirdi ve Allah'a yemin ederek kitabın babasının kendi el yazısı ile yazılmış olduğunu söyledi. [126]

14. Abdullah İbn Ömer İbni'l-Hattâb (H.önce 10-H.74). [127]

Abdullah İbn Ömer, çok sayıda Hadîs rivayet etmiştir. Onların nakcok titiz davranmış, o kadar ki, mânâda meydana gelen farklılığa 1 &men kelime düzeninin değiştirilmesine müsaade etmemiştir.[128]
En ehemmiyetsiz hususlarda bile Resûl-i Ekrem'in (sav) sünnetini kkiyle takip etmiş olmakla meşhurdur. [129] Binaenaleyh hareketleri nü-mûne olarak kabul edilmiştir. [130]
'Abdullah İbn Ömer, siyâsî mücadeleler içine girmeyip, kazanan herkesin arkasından dua etti. [131] Ancak onların davranışlarını hiçbir zaman tasvip etmedi. Hatta Haccâc'ı, binlerce kişinin huzurunda tel'in etti. [132]
'Abdullah İbn Ömer'in kitablan vardı. [133]Bunlardan biri Hz. Ömer'e ait olmakla beraber kendisinde duruyor ve bunu Nâfi'ye muhtelif defalar okutturup dinlemiş bulunuyordu.

[134] Bir gün bir zât gelip bütün Hadîsleri kendisi için yazmasını rica etti. Ona bunun çok uzun bir iş olduğu cevabını verdi. Sonra [bu örnek] davranışı hakkında ba'zı nasihatlerde bulundu. [135]

Aşağıdaki râvîler ondan Hadîsleri yazılı olarak rivayet etmişlerdir:

1) Cemîl b. Zeyd et-Tâ'î. Medine'ye gitmişti. Belki de İbn Ömer'in vefatından sonra idi. Hadîslerini şuradan buradan topladı[136]
2) Nâfi'. İbn Ömer'in himaye ettiklerindendi[137]
3) Sa'îd b. Cübeyr. [138]
4) Abdülazîz b. Mervân. [139]
5) Abdü'l Melik b. Mervân[140]
6) Ömer b. 'Ubeydullah. [141]
7) Suriye'deki arkadaşlarından biri. [142]
Abdullah İbn Ömer'in de Hadîslerin yazılmasına muhalif olduğu söylenmiştir. [143]Bu faraziye, İbn Cübeyr'in bir ifâdesine dayanmaktadır. Buna göre İbn Cübeyr, İbn Ömer'e bir risalede yazılı su'aller sormuştur.
Eğer onları bilseymiş aralarındaki münasebetler son bulacakmış[144]Bu sadece İbn Cübeyr'in intihaldir. Halbuki İbn Ömer'in tahkikatı bu mülâhazaya tamamen zıttır. [145]

15.Abdullah İbn Zübeyr (H.2-73). [146]

Aşağıdaki râvîler kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Abdullah b. 'Utbe. İbn Zübeyr, bazı fetvalar hakkında kendisine mektup yazdı ve mektuba Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîslerini de dere etti. [147]

16. Âişe, Ümmü'l-Mü'minîn (v. H. 58). [148]

Hz. 'Âişe birçok Hadîs rivayet etmiştir. Onun onların nasıl okunacağını bildiği muhakkaktır. Fakat nasıl yazılacaklarını bilip bilmediği hakkında birşey söylemek zordur. Kendisine sorular sorulduğu ve bu sorulara yazılı cevaplar verdiği birçok defa zikredilmiştir. Ancak ketebet (yazdı) kelimesi, onun yazdırdığı mektublar için de kullanılmış olabilir.
Hz. 'Âişe, Hz. Peygamber (s,a.v.)'e âit iki mektub Kitâbân rivayet etmiştir. Bunlar kılıç hâdisesinde ortaya çıkmışlardır. [149]
Aşağıdaki râvîler kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet et-mislerdir:
1) Mu'âviye. Hz. 'Aişe'ye mektup yollayarak muhtelif defalar kendisine Hadîs yazıp göndermesini istedi. Bunun üzerine Hz. 'Âişe de Hadîsleri yazıp Hz. Mu'âviye'ye gönderdi. [150] Yeğeni 'Urve. 'Urve, Hz. 'Âişe'nin Hadîslerini yazardı. [151]Ziyâd b. Ebî Süfyân. Hz. 'Aişe'ye mektup yazıp Hadîs sordu. Hz. 'Âişe'nin cevabını biliyoruz; fakat cevap yazıp yazmadığı sarih değildir. [152]

17 Alî B. Ebî Tâlib (H.önce 23-H.40) [153]

Hz. 'Alî, Rasûlullah (s.a.v.)'ın kâtiblerinden biriydi. Hz. Peygamber bir defasında ona [Hadîs], imlâ ettirdi, o da yazı için hazırlanmış hayvan derisi parçasının her iki tarafina yazdı. [154]
Hz. 'Alî'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'den intikâl eden bir Sahîfe vardı kd birçok râvî tarafindan zikredilmiştir, meselâ:
1) Ebû Cuhayfe.[155]
2) Ebu't-Tufeyl. [156]
3) el-Eşter. [157]
4) el-Hâris b. Suveyd. [158]
5) Câriye b. Kudâme[159].
6) Kaysb.'Abbâd. [160]
7) Târik b. Şihâb. [161]
Hz. 'Alî'de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zekât ve vergi hakkındaki kitabı vardı. [162] Talebelerini yazmaya teşvîk ediyordu. [163]

Aşağıdaki zevat-ı kiram ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:

1) Abdullah b. 'Abbâs. Hz. 'Alî'nin yazılı fetvalarına sahipti. [164]
2) Atâ b. Ebî Ribâh. [165]
3) el-Hâris el-A'vâr. [166]
4) Hasan b. 'Alî. Elinde Hz. 'Alî'nin yazılı fetvaları vardı. [167]
5)Hucrb.'Adî. [168]
6) Hilâs b. 'Amri'l-Hacerî. [169]
7) Mücâhid. [170]
8) eş-Şa'bî. [171]

18.Amr B. Hazm (v.50'den sonra). [172]

Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafindan Necrân valisi tâyin edilmişti. [173]
Elinde Rasûlullah (s.a.v.)'den kalan bir mektub yani bir kitab vardı. Namaz vakitlerinden, nasıl ibadet edileceğinden; abdest, ganimet, vergi, zekât, diyet vs.den bahsediyordu.[174]
'Amr b. Hazm, Rasûlullah (s.a.v.)'in mektublarım derlemiş ve oğlu tarafindanda rivayet edilip, İbn Tûlûn'un kitabı ile beraber tab' edilmiştir. [175]

19. Enes İbnü Mâlik (HÖ.10-93). [176]

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikleri zaman Enes b. Mâlik on yaşındaydı. Bu şehirde O'na bütün hayat boyunca hizmet etti.
Kendisinden Hadîs rivayet eden veya Hadîs cem eden talebelerinin uzun bir listesi vardır. Hicrî birinci asrın sonuna kadar yaşadığı için okuttuğu talebe sayısı gittikçe arttı. Buna rağmen ona bazı yanlış kitablar ve mevzu' Hadîsler de atfedilmiştir.Oğullarına Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîslerini yazmalarını ve öğrenmelerini tavsiye ederdi. [177] Derdi ki: "Yazmayan kişinin bilgilerini değerlendirmiyoruz. [178] Burada bilgi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsleri demektir.[179]

Kîtablan

Hubeyre b. 'Abdurrahmân diyor ki: "Enes b.Mâlik, Hadîs rivayet ettiği ve etrafina birçok kimse toplandığı zaman kitablar getirir ve onları halka, 'bu Hadîsleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'den duydum, sonra yazıp kendisine okudum' diyerek devrederdi".[180]

Aşağıdaki zevat, kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet eden râvîlerdir:

1) Târih ü 'I- Vâsıt'da görüldüğü gibi birçok talebe ondan Hadîs yazmıştır. [181]
2) Abdullah b. Dînâr. Enes b. Mâlik'den intikal eden uzun bir kitabı vardı. [182]
3) Abdülmelik b. 'Umeyr.[183]

4) Enes b. Şîrîn. Enes b. Mâlik, kendisine zekât hakkında Sünnetü Ömer'i yazdı. [184]
5) Humeyd. [185]
6) İbrâhîm b. Hudbe. Enes b. Mâlik'den intikal eden bir Nüshası (kitabı) vardı. [186]
7) Kesîr b. Selîm. [187]
8) Mûsâ b. 'Abdullah et-Tavîl. [188]
9) et-Teymî. [189]

Muharref nüshalar.

1) Abân. [190]
2) el-'Alâb. Zeyd. [191]
3) Dinar b. Abdillâh el-Ahvâzî. [192]
4) Hâlid b. Ubeydi'l-Basrî. [193]
5) Haraş b. Abdillâh. [194]

20. Ensârdan Biri, İsmi Meçhul

Rasûlullah (s.a.v.)'e , hafizasının zayıf oluşundan şikâyet etti; sizden duyduklarımı hatırlayamıyorum dedi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): "Sağ el yardımcın olsun" buyurdular. [195]Hafizasından şikâyet eden bu sahabenin Hadîs yazıp yazmadığı belli değildir, ancak yazmış olması çok muhtemeldir.[196]

21. Esma Bintü 'Umeys (v. H.40 dan sonra). [197]

Esma (r.a.h)'nın nezdinde, Rasûlullah (s.a.v.)'in Hadîslerine âit bir kolleksiyon vardı. [198]

22. El-Berâ'b. Âzib (V. 72).[199]

Kendisinden ders alan talebeler Hadîs yazarlardı. [200]

23. Ed-Dahhâk B. Sufyân El-Kelbî

Hz. Ömer (r.a.)'e , kendi görüşüne aykırı bir mîras mevzuunda mektup yazdı. Bu mektuba RasûluUah (s.a.v.)'in bu husustaki bir mektubunu da iktibas etti. [201]

24. Ed-Dahhâk B. Kays B. Hâlid (H.65 yılında şehîd edildi). [202]

Aşağıdaki râvîler ondan yazılı olarak
Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Kays b. el-Heysem. ed-Dahhâk'm Kays'a yazdığı bir mektubta Ra-sûlullah (s.a.v.)'ın Hadîsleri yer alıyordu. [203] Bu Hadîsler Ahmed İbn Hanbel'in Müsnedinde sâdece onun tarafından rivayet edilmişlerdir.[204]

25. Rasûlullâh (S.A.V.)'In Kızı Fâtıma (v. H.ll)

[Ümmül-Mü'minîn] Hz. Fâtıma (r.a.h.), Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den bazı Hadîsler yazmıştır. [205]

26. Kays'ın Kızı Fâtıma. [206]

Aşağıdaki râvîler kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet etmiştir:
1) Ebû Seleme. Fâtıma, kendisine Hadîs imlâ ettirmiş, Ebû Seleme de yazmıştır. [207]

27. Hasan B. 'Alî (H.Ö.3-H.50). [208]

Hz. Hasan (r.a.) oğullarım ve yeğenlerini Hadîs yazmaya teşvik etmiştir. [209] Nezdinde bir kitab vardı. [210]Bu kitabın, sâdece Hz. 'Alî'den mi, yoksa diğerlerinden de mi Hadîs ihtiva ettiği sarîh değildir.[211]

28. Ttbân B. Mâlik (Hz. Mu'âviye zamanında vefat etti). [212]

Hadîs-i şerifler tebliğ ediyordu. Bunlardan bazıları Enes b. Mâlik'in dikkatini çekti ve oğluna yazmasını tenbih etti. [213]

29. Câbir B. 'Abdillâh b. 'AMR (HÖ.16-78). [214]

Medîne-i Münevverede vefat eden sahâbe-i kiramın sonuncusudur. [215]Hac hakkında bir risale tanzim etmiştir. [216]
Birçok talebe bir araya topladıkları Hadîsleri Câbir'den te etmiştir. Aşağıdaki zevat onlardandır:
1) Abdullah b. Muhammed b. 'Akıl. [217]
2) Ebû Süfyan. [218]
3) Hasanü'l-Basrî[219]
4) İbnül-Hanefiye[220]
5) Muhammed b. 'Alî[221]
6) Muhammed b. Müslim, Ebu'z-Zubeyr (V. 126). Ebu'z-Zubeyr'in iki kitabı vardı. Bunlardan birini Câbir'dert duyduğu Hadîsler teşkil ediyordu. Diğeri ise Câbir'den duyduğu Hadîsler değildi. Birinci kitab, el-Leys b. Sa'd tarafindan rivayet edilmiştir. [222]
7) Mücâhid. [223]
8) Katâde b. Di'âme. [224]
9) eş-Şa'bî. [225]
10) Süleyman b. Kays el-Yeşkurî (v. 70-80).
Süleyman b. Kays el-Yeşkurî, Câbir'den bir sahîfe yazmıştır. [226]Daha sonra bu, birçok ulemâ tarafindan nakledilmiştir.
11) Vehb b. Münebbihzie.[227]

30. Câbir B. Samure (V;74).[228]

Bazı Hadîsleri yazmış ve 'Âmir b. Sa'd'a göndermiştir. [229]

31. Câbir B. Abdillâh El-Becelî (v.H. 54) [230]

Bir mektuba bir kısım Hadîs yazıp Mu'aviye'ye göndermiştir. [231]

32. Mu'âz B. Cebel (H.Ö. 20-H.18). [232]

Mûsâ b. Talha, Mu'âz b. Cebel'in Hz. Peygamber'den (sav) sadaka larla ilgili olarak intikâl eden kitabı'nın bir nüshasına sahip olduğunu söylemiştir. [233]
1) İbn 'Â'iz, ondan kitablar temin etmiştir. [234]

33. Mu'âviye B. Ebî Süfyân (Vh. 60). [235]

Mervan'a gönderdiği mektubda Rasûlullah (s.a.v.)'in bir Hadîsini de rivayet etti. [236] Birçok sahabeye meselâ Hz. 'Âişe ve Mugîse'ye kendisi için Hadîs yazmalarını rica etti. [237]
Ebû Süfyan edebî zevk sahibiydi. 'Ubeyde b. Şerye'den, hikâye ettiği İslâmdan evvelki târih ve şiiri yazmasını taleb etti. [238]

34. El-Muğîre B. Şu'be (V.50). [239]

Aşağıdaki râvî ondan Hadîsleri yazılı olarak rivayet etmiştir:
1) Mu'âviye kendisi için Muğîre'den bazı Hadîsleri yazmasını istedi. O da yazıp Mu'aviye'ye gönderdi. [240]

35. muhammed b. mesleme el-ensârî (HÖ. 31-H.46). [241]

Vefatından sonra, kılıcına yapışık vaziyette olan ve Hadîsler yazılı bulunan bir sakîfe'si ortaya çıktı. [242]

36. en-Nu'mân B. Beşîr (H.64).[243]

Aşağıdaki râvîler Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1) Kays b. Heysem. en-Nu'man, bir kısım Hadîsleri yazıp kendisine göndermiştir. [244]
2) Halîl b. Salim. en-Nu'man'ın kâtibidir. en-Nu'man için yazdığı Hadîsleri oğlu Yezîd b. Nu'man'a göndermiştir. [245]

37. Râfi' B. Hadîc (HÖ.12-74)235.

Medîne-i Münevvere'nin kudsiyetine dâir Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen yazılı bir Hadîs'e sâhib bulunuyordu. [246]

38. Sa'd B. 'Ubâde (v.15). [247]

İslâm'dan evvelki devirde bile yazı yazmasını biliyordu.[248] Hadîsleri bir kitab hâlinde topladı. Daha sonra, bu kitabdan alınan bir Hadîs-i şerif, ailesinden birçok kimse tarafından rivayet edildi. [249]

39. Sehl B. Sa'd Es-Sa'dî (HÖ.9-H.91). [250]

Seleme b. Dînâr ile Ebû Hazım, Sehl'in Hadîsleri'ni biraraya toplamışlar ve bunlar İbn Ebî Hazım tarafından da rivayet edilmişlerdir. [251]

40. Selmânü'l-Fârisî (v.32). [252]

Bazı Hadîsler'i yazmış ve Ebu'd-Derdâ'ya göndermiştir. [253]

41. Samure B. Cündüb (v. 59). [254]

Bildiği Hadîsler'i yazmış ve bunlar daha sonra birçok ulemâ tarafından rivayet edilmişlerdir.
Aşağıdaki râvîler, kendisinden Hadîsler'i yazılı olarak rivayet edenlerdir:
1) el-Hasanü'l-Basrî. Ayrıca, Samûre'nin kitabını da rivayet etmiştir.[255]
2) Mervân b. Ca'fer b. Sa'd b. Samûre. [256]
3) Muhammed b. Şîrîn. Samûre'nin kitabını biliyordu. Hattâ onu medhetmiştir. [257]Ancak onu Samûre'den mi yoksa başkasından mı temin ettiği hususu sarîh değildir.
4) Süleyman b. Samûre. Babasından uzun bir Kitab rivayet etmiştir. [258]Bu eserin bir kısmı Taberânî'nin Mu'cemü'l-Kebîr'mde hâlâ mahfuzdur. [259]

42. Subey'ael-Eslemiye

Aşağıdaki râvîler bu hanım sahabeden Hadîsleri yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1) Amr b. 'Utbe.
2) Mesrûk. 'Amr b. TJtbe ile Mesruk, Subey'a el-Eslemiye'ye yazdıkları mektubda, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in iddet ile ilgili Hadîsle-ri'ni sormuşlardır. O da bunun üzerine onlara gönderdiği mektubda Hadîsler'in bütün teferruatını ve Rasûlullah (s.a.v.)'in e-mirlerini yazmıştır. [260]

43. Şeddât B. Evs B. Sabit (HÖ.17-58). [261]

Şeddât, Şâir Hassan b. Sabitin yeğeniydi. Hacca giderken iki arkadaşına Hadîs imlâ ettirdi. [262]

44. şamgûn el-ezdî, el-Ensârî

Bazı kitabları {suhufü) vardı. îlk defa papirüsün her iki tarafina yazmış, sonra onları bir araya koyarak sıkıştırıp dikmiştir. [263]

45.Ubeyb.Kab (v.22). [264]

Rasulûllah (s.a.v.)'ın en kadîm sahabelerinden biridir. Kur'ân-ı Kerîm ilimlerine vukufu ile meşhurdur.
Aşşadaki zevat ya onun kitablarını rivayet etmişler veya kendi kolleksiyonlannı ondan temin etmişlerdir:
1) Kufey' b. Mihrân (v. 91). Ubey b. Ka'b'dan Kur'ân'ı Kerîm tefsirine dâir uzun bir kitap-rivâyet etmiştir.[265]
2) Samûre ve 'İmrân, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ibadet hususundaki bazı fiilleri hakkında ihtilâfa düştüler. Bunun üzerine Ubey b. Ka'b'a mektup yazıp meselenin aslını sordular. O da verdiği cevapta Samûre'nin dediklerini tey'id etti. [266]

46. Ömer İbnü'l -Hattâb. İkinci Halîfe (HÖ. 40- H.23).

'Urve'den rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (r.a.) Hadîsler'in devlet himayesinde yazılmasını istemiştir. Sahâbe-i kiramla istişare etmiş, onlar da bu teklife ittifakla evet demişlerdir. Ancak bu meseleyi yeniden enine boyuna düşündükten sonra vazgeçmiştir. [267] Hattâ Yahya b. Ca'de'den rivayet edildiğine göre, bir ta'mîm yayımlayarak, yazılı Hadîs

metinleri olanlardan onların yakılmasını bile istemiştir [268]Buna çok yakın bir beyan da Kasım b. Muhammed'in ifadesidir. [269] [Hadislerin yazılmasına muhalif görünen] Bu beyanların üçü de mürsel'dir. Yani Hz. Ömer'le râvîler arasındaki silsile meçhuldür.
'Urve'nin ifâdesini rivayet eden râvîler şunlardır: İbn Vehb-Yûnus-ez-Zuhrî-'Urve-Ömer.
Ebu'l-Yemân-Şu'ayb-ez-Zuhrî-'Urve-Ömer.
A. Rezzâk-Ma'mer-ez-Zuhrî-'Urve-Ömer.
Kabîsa-es-Sevrî-Ma'mer-ez-Zuhrî-Urve-Ömer.
el-Firyâbî-es-Sevrî-Ma'mer-ez-Zuhrî-'Urve -İbn Ömer-Ömer. [270]
Şimdi iyice anlaşılmıştır ki, ne el-Firyâbî'nin meslekdaşı olan Kabî-sa, ne Ma'mer'in diğer talebeleri ve ne de ez-Zuhrî'nin talebelerinden herhangi biri İbn Ömer'den söz etmişdir. Binâenaleyh, İbn Ömer'i yanlışlıkla dâhil eden el-Firyâbî'dir; onun için bu, bir Mürsel Hadîs'dir ve delîl sayılacak bir kuvvette değildir. Diğer bir husus da, Kur'ân-ı Kerîm'in öğretilmesi için mektebler açılmasına ve oraya buraya muallimler gönderilmesine rağmen, [271] bu merkezlere yazılı Kur'ân nüshalarının henüz temin edilmemiş olmasıdır. Bundan dolayı Hz. Ömer (r.a.)'in, yüce Kitâb-ı Mübîn dikkat ve alâka beklerken, hadîsler'in yazılmasına öncelik tanımış olacağına inanmak kolay değildir.
Maamâfih, eğer bu rivayeti hiçbir münakaşaya girmeden tamamen doru olarak kabul edersek, o zaman, Hadîsler'in yazılmasının Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emirlerine muhalif bir hareket olarak düşünülmediği ortaya çıkar. Zîra aksi takdirde, Ashâb-ı Kiram Hz. Ömer'le bu mevzuda tereddütsüz hemfikir olamazlardı.
Keza, Hz. Ömer'in Kurân-ı Kerîm'den başka hiçbir şeyin yazılmasını istemediğini söylemek de yanlıştır. O, Küfe valisinden belli bir şiirin yazılmasını istemiş,[272] ve hatta Ensâr'a İslâm'dan evvelki ve sonraki dönemlere âit şiirlerini yazmalarına müsaade etmiştir. [273] Resmî iş hayatında kayıd usûlünü ihdas eden de Hz. Ömer'dir. [274]
Onun, Hadîsler'in rivayet edilmesine karşı çıktığı[275] ve bu yüzden de, çok sayıda Hadîs rivayet eden İbn Mes'ûd, Ebû Zer ve Ebu'd-Derdâ'ya mâni olduğu farz edilir[276]
Bu râvîler tarafından rivayet edilen Hadîsler sırası ile 848, 280 ve 179'dur. [277] Son iki sayı çok azdır. Hz. Ömer bizzat kendisi İbn Mes'ud[278] ve Ebu'd-Derdâ'yı, [279] ayrı ayrı Küfe ve Şam'a muallim olarak göndermiş ve İbn Mes'ûd'u haddinden fazla medh u sena etmiştir. Yine, rivayete göre o; Ashâb'a, Kur'ân-ı Kerim [âyetleriyle karışmasın diye], Hadîsler'i rivayet etme faaliyetini azaltmalarını tavsiye etmiş ve aynı tavsiye me-yânında onları abdestten de haberdar etmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Ömer sanki onlara, o günlerde [Kur'ân-ı Kerîm'deki] Kıssalar'la. karışmaları pek muhtemel olan Magâzîler'in "harb hâtıralarının anlatılmasını değil, amelî hayatla alâkası olan Hadîser'in rivayetini teklif etmişti. [280] Şu halde, Hz. Ömer (r.a.) halka Kur'ân'ı ve Sünnet'i öğretmek üzere mu'allimler gönderdiğine göre, [281] nasıl olur da halkı Sünnet'i öğrenmekten men eder? Üstelik yine onun halkı Hadîsleri yazmaya teşvik ettiği de mervidi. [282]
Resmî mektublarmda, bizzat kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'den Hadîsler nakletmiştir. [283] Hattâ o kadar ki, Hz. Ömer, âdeta Hz. Peygamber (s.a.v.)'den intikâl eden vergi ve mâlî meseleler, ile alâkalı muhtelif
Hadîsleri toplayıp bir araya getirmiştir. [284]Bu daha sonra İbn Ömer'in eline geçmiş ve hizmetçisi tarafından kendisine müteaddit defalar okunmuştur. [285]

47. Useyd b. Zahîr. [286]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hukukla ilgili olan Hadîslerini yazmış ve bunları Mervân'a göndermiştir. [287]

48. Vâsıla b. el-Aska' (HÖ. 22-83). [288]

Talebelerine Hadîsler imlâ ettirmiştir. [289]

49. Zeyd B. Erkâm (v. 66). [290]

Bir mektuba yazdığı Hadîsleri, Enes b. Mâlik'e göndermiştir. [291]

50. Zeyd B. Sabit (v. 45).

İbranî dilini ve diğer lisanları biliyor ve Hz. Peygamber (s.a.v.) için hem Arapça hem de yabancı dillerde katiblik yapıyordu. [292]Hadîsler'in yazılmasına muhalif olduğu söylenmiştir. Mervân, Zeyd b. Sâbit'den mervî olan Hadîsleri kendisine sormadan yazınca, Mervân'a Hz. Pey-gamber'den (sav) bir hadîs-i şerîf okumuştur. [293] Halbuki bu Hadîs-i şerifin râvîsi olan el-Muttalib b. Hantab, Zeyd'i hiç görmemiştir. Binaenaleyh Hadîs mu'teber değildir. Bu arada diğer bir râvî olan eş-Şabî de yazılı olan herşeyin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsleri olamayacağını, ancak Zeyd'in şahsî görüş ve kararları olabileceğini iddia edip şöyle demiştir: "Mervân! affedersiniz, o benim görüşümdür. [294]
Kabul edilmesi zor olmakla beraber bütün mesele budur. Ancak söylenenlerin aksine olarak biz onun müsbet tavrının deliline de sahibiz. Meselâ:
1) Zeyd b. Sabit, Halife Ömer'in ricası üzerine, mîrasda dedelerin hisselerinin ne olacağı hususundaki fikhı görüşlerini yazmış ve Hz. Ömer'e teslim etmiştir. [295]
2) Zeyd b. Sabit, ilk ferdiz kitabini tedvîn etmiştir. [296]Kitab, kendi oğlu Hârice b. Zeyd[297] ile Kabîsa[298] tarafindan rivayet edilmiştir. Hatta eserin giriş kısmı, et-Tâberânî'nin Mu 'cem 'inde hâlâ mahfuzdur. [299]
Aşağıdaki râvîler, Zeyd. b. Sâbit'ten Hadîsleri yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1) Ebû Kilâle. [300]
2) İsimsiz talebeler. Kesîr b. Salt, Zeyd b. Sâbit'in yanında yazı yazan kimseleri görmüştür. [301]
3) Kesîr b. Eflah. Zeyd'in derslerini yazardı. [302]

II- HİCRİ BİRİNCİ ASIRDAN SONRAKİLERİN YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZANLAR

1. Ebân b. Osman (20-105). [303]

İlk el-Magâzî tedvîn edenlerden biridir.el-Muğîre b. 'Abdurrahmân bu eserin bir nüshasına sahipti, ki kendisine okunmuş ve kendisi de oğullarına öğrenmelerini tavsiye etmişti. [304]

2. 'abdullah b. Hürmüz (40-100)

Ebû Hureyre'den Hadîsler rivayet etmiştir. [305] Bizzat yazdığı Hadîsleri Temim el-Ceyşânî'ye göndermişti. [306]

3. Abdullah B. Muhammed b. 'Alî, Ebû Hâşim (50- 99). [307]

Hadîsleri babasından (v. 73) rivayet etmiştir.
1) Muhammed b. 'Alî b. 'Abdillâh b. 'Abbâs'da, Ebû Hâşim'in kitabla-rı vardır. [308]

4. Abdullah b. Rabâh el-ensârî (10-90). [309]

Ubey b. Ka'b (v. 22)'dan rivayette bulunmuştur.
Aşağıdaki râvîler 'Abdullah b. Rabâh'dan yazılı olarak Hadîs etmişlerdir:
1) Ebû Imran.[310]
2) Abdülmelik b. Habîb el-Ezdî. [311]

5) Abdullah B. Sahbara El-Ezdî (1-65). [312]

Hz. Ömer (v. 23)'den Hadîs rivayet etmiştir.
Abdülkerim b. Ebi'l-Muhârik, Hadîsleri yazılı olarak 'Abdullah b. Sahbara'dan rivayet etmiştir. [313]

6. Abdurrahmân B. 'Abdullah B. Mes'ûd (25-79). [314]

Babasından (v, 33) ve Hz. 'Alî'den bir kısım
Hadîs rivayet etmiştir.Kendi yazdığı ve hem Hadîsleri hem de İbn Mes'ûd'un sözlerini ihtiva eden bir kitab oğlu Ma'an'da bulunuyordu. [315]

7. 'Abdurrahmân B. 'Âyiz (1-80). [316]

Mu'âz b. Cebel (v. 18)'den rivayette bulunmuştur. Hıms'da çok itibar gören kitabları vardı. [317] Irak'a gitti, burada Kûfe'li ve Basra'lı birçok talebe kendisinden Hadîsleri yazılı olarak rivayet etti. [318]

8. Abdullah b. Ganm (1-78). [319]

Meysere, Hadîsleri kendisinden yazılı olarak te'min etmiştir. [320]

9. Abdurrahmân B. Mull, Ebû Osman En-Nehdî (HE.35-95). [321]

Süleyman et-Teymî, Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet etmiştir. [322]

10. (Abîde b. 'Amr el-Selmânî (H.E.10-72). [323]

Birçok kitabı vardı. Başkalarının onlarla meşgul olurken hata yapacaklarından korktuğu için, ölüm yatağında iken kitaplarının yakılmasını veya silinmesini istemiş[324] ve talebelerinden, yanında yazmakta olan İbrahim'e, kendi kitaplarından hiçbirisini devamlı olarak muhafaza etmemesini emretmiştir. [325]
İbn Sîrîn'e âit tenakuzlu bir rivayet vardır. Buna göre o, sadece yazmaktan değil, aynı zamanda kitab okumaktan da nefret etmektedir. [326]Ancak aynı İbn Şîrîn, kendisinin Etrafa [gönüllü kimseler] sahip olduğunu ve Hadîsleri 'Abîde'den rica ettiğini söylemektedir. [327] Bundan başka, müşkilâtı olduğu zaman, Sureyh ona yazmıştır. [328] Bütün bu rivayetleri dikkate alınca insan, İbn Sîrîn'in Hadîslerin yazılmasına mahâlif olmadığı kanâatine varmaktadır. Onun bazı muayyen zaman ve şartlar altında bunu tasvip etmemesi gayet tabf dir. Zîra öğretim usulü dâima değişiyordu.[329]

11. Ebıtl-Melîh b. Usâme el-Huzalî (35-98). [330]

Ebul -Melih, Hadîsleri yazardı. [331]

12. Ebû Kılâbe-'Abdullah b. Zeyd el-Basrî (40-104). [332]

Ebû Kılâbe, Hadîs yazma meraklısıydı. [333] Vefatı sırasında birçok kitabı vardı. Bu kitablar Eyyûb'a teslim edildi. O da, bir at yükü tutan[334] bu kitabların taşınmaları için 15 dirhem ödedi. [335]
Aşağıdaki râvîler hadisleri ondan yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1) EyyÛb. [336]
2) Katâde[337]
3)Yahyâb.EbîKesîr. . [338]

13. Ebû Seleme b. 'abdirrahmân (32-104).[339]

Ebû Seleme, mektebden talebe alır, evine götürür; onlara Hadîs imlâ ettirirdi[340]
1) Yahya b. Ebî Kesîr ondan bir nüsha rivayet etmiştir" [341]

14. Âmir b. Abdillâh b. Mesttd (25-83). [342]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bazı Hadîslerini ve İbn Mes'ûd'un bir kısım tatbikatını yazıp Yahya b. Ebî Kesîr'e gönderdi. [343]

15. Amir b. Şerâhil b. 'Abdi'ş-Şa'bî (19-103). [344]

İlk musanniflerden biridir. Kadı olduğu için belki de böyle olmaya mecburdu. Daha ziyade hafizasına güveniyor ve Hadîsleri hiçbir zaman yazmadığını ve kimseye de tekrarını rica etmediğini söylüyordu. [345]Tabia-tıyle, unuttuğu çok Hadîs oluyordu. [346] Bu yüzden talebelerine herşeyi kaydetmelerini, hatta yazacak yer bulamasalar bile duvarlara yazmalarını tavsiye ederdi. [347]
Bugün biz bu eserlere, aşağıda görüldüğü gibi atıflar yapabiliyoruz:
1) Kitâbü'l-Ferâ'iz; mirasla ilgili bir eser. [348]
2) Kitâbü'l-Cerâhât. [349]
3) Kitâbü't-Talâk. [350]
4) Sadakat. Birisine, Sadakalar ve Ferâ'iz mevzuunda üç tomar tutan [Hadîs] imlâ ettirmiştir. [351]
Nezdinde bir Hadîs Mecmuası vardı. Fıkıhla ilgili Hadîsleri ihtiva eden bu Mecmu'a kendisine bir başkası tarafından kıraat edilmişdi. [352] Bunun, yukarıda zikredilenlerden biri mi, yoksa başka bir eser mi olduğu belli değildir. Magâzî hakkında da kitabının olması çok muhtemeldir. [353]

16. Atâ b. Yesâr el-Hilâlî (19-103).[354]

'Âtâ b. Yesâr'ın, Ömer b. İshâk b. Yesâr tarafından kıraat edilen bir kitabı vardı. [355]

17. ed-Dahhâk b. Muzâhim (40-105). [356]

ed-Dahhâk'ın bir Kur'ân-ı Kerîm tefsiri vardır. [357]el-Menâsik hakkındaki kitabı, Hüseyin b. 'Akîl'e imlâ ettirildi. [358]

18. Zekvân Ebû Salih es-Sammân (20-101). [359]

Zekvân, Cuveyriye binti Kays'ınMeıtfâ'sı idi.
Aşağıdaki râvîler kendisinden Hadîsleri yazılı olarak rivayet etmişlerdir: [360]
1) el-A'meş ondan yazılı olarak 1000 Hadîs rivayet etmiştir. [361]
2) Zekvân'ın oğlu Süheyl, babasından Hadîsler yazmıştır. [362]

19. Haris b. Abdillâh el-A'var (15-65). [363]

Haris Hadîsleri, Hz. 'Ali (r.a.)'den yazdı. [364] Birçok kitabı vardı. [365] Kendisinden yazılı olarak rivayet eden râvîler şunlardır:

1) Abdu'l-A'lâ es-Sa'âlibî. [366]
2) Ebû İshak es-Sabîl. [367]

20. Hıbbân b. Cezî es-Sülemî (35-100). [368]

Hıbbân, Ebû Hüreyre ve diğerlerinden Hadîs rivayet etmiştir. Mu-tarrif b. 'Abdurrahmân'm ondan intikâl eden bir Nüsha'sı vardı. [369]

21. Humrân b. Ebân (H.E.10-75'den sonra). [370]

Humrân, Hz. Ebûbekir (v.l3)'le görüşmüştür. Ondan Hadîsleri yazarak rivayet edenler Basralılar'dır.[371]

22.İbrâhîm b. Yezîd En-Naha'î el-A'var (47-96). [372]

İbrâhîm b. Yezîd, Hadîslerin yazılmasına muhalifti. "Kim ki yazar, o yazdığına istinad eder" diyordu. [373] Bununla, yazan kimse yazdığını hatırlamaz demek istiyordu.
Aşağıdaki râvîler, ondan yazarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Hammâd b. Ebî Süleyman (V.119). [374]
2) Katâde, İbrahim b. Yezîd'e kan bağına dayanmayan akrabalıklar hakkında bazı su'alleri yazıp sordu. İbrâhîm de verdiği cevapta Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'in ve birçok Sahâbe-i Kirâm'ın Hadîslerinden iktibaslar yaptı. [375]

23. İkrime, İbni 'Abbas'ın Mevâlîsi (25-105). [376]

'İkrime'nin beyânına göre, efendisi İbn 'Abbas, İkrime'ye Kur'ân ve Sünnet'i öğretmek için onun ayaklarını zincirle bağlardı. [377]
'İkrime'nin kitabları vardı. [378]Kendisi büyük bir seyyahtı ve çeşitli ülkelere seyahette bulunmuştu. Ençok Kur'ân-ı Kerîm tefsîri ile meşhur olmuştur. [379]
Aşağıdaki zevat, Hadîsleri İkrime'den yazarak rivayet edenlerdir:
1) Amrb.Abdillâh. [380]
2) Eyyûb. [381]
3) Hüseyin b. Kays. [382]
4) İbn Cureyc. İbn Cüreyc'in de 'İkrime'den Hadîs yazmış olması muhtemeldir. Yahya b. Eyyûb'a, 'İkrime'den Hadîs yazmadığını bildirerek, bilgisinin üçte ikisini kaybetti ğini söylemiştir. [383]
5) Câbir b. Zeyd.[384]
6) Osman b. Gıyâs.[385]
7) Yemen'den ve halîfenin idaresindeki doğu ülkelerinden birçok ulema. [386]

24. Câbir b. Zeyd el-Ezdî (30-93). [387]

Câbirden talebeler Hadîs yazarlardı. [388]

25. Kesîr b. Murre el-Hadramî (15-75). [389]

Abdülaziz b. Mervân, Kesîr b. Murre'den Hadîsleri yazmasını istedi. [390] Ancak bu talebin yerine getirilip getirilmediği belli değildir. Fakat Kesîr b. Murre'nin bu vesile ile Hadîs yazmış olması çok muhtemeldir.[391]

26. Hâlid b. Ma'dân b. Ebî Kureyb el-Kalâ'î (30-103). [392]

Bildiği Hadîsleri kitab hâlinde yazdı ve daima örtülü olarak muhafaza etti. [393]
1)Beşîr b. Sa'îd'in ondan elde ettiği bir kitabı vardı. [394]
2)Cumey' b. Sevb eş-Şâmî, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [395]

27. Kurdûs b. 'Abbâs Es-Sa'lebî (H.E.10-H.60)

Kurdûs b. 'Abbâs, Hadîsleri İbn Mes'ud'dan (v.33) rivayet etmiştir. [396] Kitablar okumakta olduğu da zikredilmiştir. [397]

28. Lâhık b. Humeyd - Ebû Mıclaz (35-100). [398]

Yahya, Lâhık'dan rivayet edilen Hadîsleri muhtevi bir kitab bulmuştur. [399]

29. Memtûr el-Habeşî, Ebû Sellâm (40-105).

Ebu Sellâm, Nu'mân b. Beşîr'den rivayette bulunmuştur. Makhûl ve el-Evzâ'î de Ebû Sellâm'dan rivayet etmişlerdir. [400]
1)Yahya b. Ebî Kesîr'de de onun kitabı vardı.[401]

30. Mıksam b. Bucre (40-101). [402]

Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler şu râvîlerdir:
1) el-Hakemfv.llö). [403]
2) Osmân'ul-Muşâhid, ondan el-Magâzî ile ilgili ki sahîfe yazmıştır. [404]

31. Mu'âze Bintü 'Abdillâh el-'adviye (20-83). [405]

Hz. 'Ali (v.40)'den Hadîs rivayet etmiştir.
Yezîdu'l-Raşk, onun yazılı olarak rivayet ettiği Hadîslere sahip bulunuyordu. Şu'be de, onun kitablarının Yezid'deki nüshalarından istinsah etmişti. [406]

32. Muğîs b. Sumey (10-80).

Muğîs, Hz. Ömer ve Ebû Mes'ûd'dan rivayette bulunmuştu. [407] Ki-tabları da vard. [408]

33. Muhammed b. 'Ali b. Ebî Tâlib-İbnü'l-Hanefiyye (15-73). [409]

Aşağıdaki ravîler Hadîsleri ondan yazarak rivayet etmişlerdir:
1) Âbdü'l-A'lâ b. Amir el-Sa'lebî, ondan bir kitap nakletmiştir. [410]

2) Abdullah b. Muhammed b. 'Alî. [411]

34. Mücâhid b. Cebri'l-Mekkî (21-102). [412]

Bir Kur'ân-ı Kerîm tefsiri tedvin etmiş ve birçok ulemâ tarafindan istinsah edilmiştir. [413]
Aşağıdaki râvîler Hadîsleri ondan yazarak rivayet etmişlerdir:
1) Ebû Yahya el-Kunâsî.[414]
2) el-Hakemb.'Uteybe. [415]
3) İbn Ebû Necîh. [416]
4) İbn Cureyc. [417]
5) İbn 'Uyeyne[418]
6) Leysb. Ebû Suleym. [419]
7) Meyyâh b. Sari'. [420]
8) el-Kâsım b. Ebû Bezze. [421]

35. el-Kâsım b. Muhammed (35-105). [422]

Aşağıdaki zevat Hadîsleri kendisinden yazarak rivayet etmiştir:
1) Ebû Bekir b. Muhammet! b. Hazm. [423]
2) Talha b. 'Abdil-Melik el-Aylî. [424]

36. Rufay' b.Mıhrân, Ebu'l-'Âliye er-Riyâhî (H.E.10-H.90). [425]

Rufay' Câhiliyye devrinde doğdu. Kur'ân tefsiri yazdı. [426] Nezdinde; menâsik-i hac, talâk ve ibadetle alâkalı yazılı Hadîsler vardı. [427] Ebû Halede'nin elindeki Hadîsleri yazmasını o teşvik etti. [428]

37. Saîd b. Feyrûz Et-Tâ'î (30-83). [429]

Elinde yazılı bazı Hadîsler vardı. [430]

38. Sa'îd b. Cübeyr el-ESDI (46-95) [431]

Sa'îd b Cubeyr, Hadîsler'i ve İbn Abbas'la İbn Ömer'den diğer zevattan edindiği ma'lûmatı yazardı.[432]
Tedvin ettiği Kur'ân tefsirini aşağıdaki râvîler rivayet etmişlerdir: [433]
1) Abdülmelik b. Mervân. [434]
2) Atâ b. Dînâr. [435]
3) Azra. [436]
4) ed-Dahhâk. [437]
5) Katâde. [438]

39. Salim b. Ebi'l-Ca'd (H.E.15-H.100). [439]

Salım Hadisleri yazardı [440]

40. Süleyman b. Kays el-Yeşkurî (30-70-80). [441]

Süleyman b. Kays Hadîsler'i yazardı.
Ebû Sa'îdi'l-Hudrî ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.[442]

41. Şehr b. Havşeb el-Ensârî (20-100). [443]

Şehr b. Havşeb'den Abdulhamîd b. Behrâm bir Nüsha rivayet etmişti. [444]

42. Şakîk b. Selîme el-Esdî (H.E.7-H.82). [445]

1) Süfyânü's-Sevrî'deki yazılı Hadîsler Şakîk'den intikâl etmiştir434. Süfyân, Şakîk'in talebesi değildi. Belki bu Hadîs külliyâtım Şakîk'in talebesi olan babasından elde etmiştir. [446]

43. Şerâhîl B. Şurahbîl (1-60). [447]

Şerâhîl, Hz. Mu'âviye (v.60) zamanında vefat etti. [448]Talebeleri ondan yazarak Hadîs elde etmişlerdir.[449]

44. Ubeydullah b. Ebî Râfi' (15-80).

Halîfe 'Ali'nin kâtibi olan 'Ubeydullah, [450] Hz. 'Ali'den ve diğer sahabeden yazarak Hadîs rivayet etmiştir. 'Hz. Ali-Mu'âviye arasında cereyan eden harbe dâir bir kitab da telif etmiştir. [451]

45. Ümmü'd-Derdâ' - Huceyme (15-81). [452]

Ümmü'd-Derdâ', Süleyman b. Zeytûn için bazı Hadîsler yazmıştır. [453]

46. Ömer Îbnü'l-'Abdi'l-'Azîz (63-101). [454]

Bazı Hadîsleri yazıp 'Abdü'l-Melik b. Tufeyl el-Cezerî'ye göndermiş, o da bunları rivayet etmiştir. [455]

47. 'urve b. ez-Zubeyr (22-93). [456]

Edebî zevk ve kabiliyeti olan bir şahsiyetti. Zamanının siyasî mücâdelelerine karışmadı. Bununla beraber Emevîlerle olan münasebetleri dostâne idi.
Hadîsler'i, hayatının ilk devirlerinde yazmaya başladı. Hz. Âişe (r.a.h.)'nin Hadîslerini yazdığını biliyoruz. [457]Kitablanndan bazıları imha edildi ve bu hal onun için bütün ömrü boyunca büyük elem ve keder kaynağı oldu. [458]Bir usûl dâhilinde Hadîs okutur[459] ve talebelerine Hadîs imlâ ettirirdi. [460] Yazdıktan sonra tashih etmenin ehemmiyetini

bildiğinden onun böyle bir öğüd verdiğine şâhid olmaktayız.[461] Ayrıca o, hafizanın canlı tutulmasını ve Hadîslerin hatırlanmasını da teyid etmiştir.[462]

Urve b. Zubeyr'in Edebi Mesleği

'Urve, belki de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayâtını mufassal şekilde yazan ilk müelliflerden biridir. Onun ortaya koyduğu tarz ve topladığı malzeme, ez-Zührî ve diğerleri gibi sonraki musannifler tarafından takip edilmiş ve kullanılmıştır. Tâberânî'nin iktibasları ile istidlal edilince kitabın büyük bir eser olduğu anlaşılmaktadır.
Bu kitabtaki bazı başlık Örnekleri, et-Tâberânî'nin el-Mu'cemü'l-Kebîrînin birinci cildinden alınarak aşağıya dere edilmiştir, ki eserin mâhiyeti ve hacmi hakkında en güzel misâlleri oluşturmaktadırlar:
1) Bedir Harbi'nde şehîd olanların isimleri, (I, 38a).
2) Ensâr'dan Yemâme Harbi'nde şehîd edilenler. (I, 40a; 85a; 89b;93b).
3) Huneyn Harbi'nde Kureyş'den öldürülenler. (89a-b).
4) Cisrül-Medâ'in' de ölenler. (I, 93b).
5) Hayber Muharebesinde öldürülen Kureyşliler. (I, 99b).
6) el-Akâbe'deki Ashabın isimleri. (I, 118a).
7) Bi'rü Ma'ûne Harbinde ölenlerin isimleri. (I, 24a).
8) Hendek Harbi, (I, 95b).
9) Ecnâdîn Harbi. (I, 93b).
et-Taberî de bu eserden uzun iktibaslar yapmıştır.[463]
Bu eser muhtelif talebeler tarafından rivayet edildiği için râvîye göre değişiklik kazanmış olması büyük ihtimal dahilindedir. Zîra bir müellif eserine daima yeni malzemeler katar ve onu tekemmül ettirir. Aşağıdaki rivayetleri bu ölçüler içinde tahkik etmek mümkündür:
1) Ebu'l-Esved-'Urve.[464]
2) Hişâm b. 'Urve-'Urve[465]
3) ez-Zührî-'Urve.[466]
4)Yahyâb.'Urve-'Urve[467]
Şu râvîler 'Urve b. Zübeyr'den Siyer-i Nebî eserinden başka yazılı olarak Hadîsler de rivayet etmişlerdir:
1) Abdülmelik b. Mervân.[468]
2) Hişâm. 'Urve b. Zübeyr'in oğlu[469]

48. Yahya b. el-Cezzâr el-'uranî (20-80)

Hz. 'Alî'den rivayette bulunmuştur.[470] el-Hakem b. 'Uteybe onun Hadîsler'ini yazarak elde etmiştir.[471]

III. HİCRÎ BİRİNCİ ASRIN SONU İLE İKİNCİ ASRIN BAŞINDA YAŞAYAN 'ULEMÂNIN YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZANLAR

1. Abde b. Ebî Lubâbe el-Gâdirî (c.50-123'den sonra).[472]

Hadîsler'i İbn Ömer (v.74)'den rivayet etmiştir. Katâde yazdığı Hadîsleri ona göndermiştir.[473] Onun Hadîs yazmaktan hoşlanmadığı da söylenmiştir.[474]

2. Abdülazîz b. Sa'îd b. Sad b. 'ubâde (c.50-c.ll0) '

Abdülaziz b. Sa'îd'in babası en genç sahabelerden biriydi.
1) 'Abdülgafûr b. 'Abdülaziz el-Vasitî, 'Abdülaziz b. Sa'îd'den bir Nüsha rivayet etmiştir.[475]

3. Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm el-Ensârî (65-135).[476]

Bazı Hadîsler'i yazıp İbn Cüreyc'e göndermiştir.[477] el-Magâzî hakkında da bir eseri olduğu anlaşılmaktadır; bunu ise, yeğeni 'Abdülmelik b. Muhammed b. Ebi Bekr rivayet etmiştir.[478]

4. Abdullah b. 'Avn el-Basrî (66-151).[479]

Abdullah b. 'Avn'in Hadîsler'i yazmadığı mervîdir.[480] Fakat Osman b. Ebî Şeybe'ye göre onun kitabı mükemmeldir.[481] Onun, derslerinde Hadîsleri yazmaya hevesli görünmemiş olması muhtemeldir. Fakat insanın derslerde söyleneni ezberlemesi ve daha sonra da ezberden yazması gayet mümkündür. Belki onun tatbikatı da böyleydi.
'Abdullah b. 'Avn, bizzat Nâfi'ye Hadîsler sormuş ve sorduklarına yazılı olarak cevap almış bulunan bir râvîdir.[482]
Aşağıdaki zevat, ondan Hadîsler'i yazarak rivayet etmişlerdir.
1) Havza b. Halîfe.[483]
2) İsmail.[484]
3) Hâlîd b. Haris.[485]
4) Mu'âz b. Mu'âz.[486]
5) Selîm b. Ahdâr[487].
6)Yahyâel-Kattân.[488]

5. Abdullah b. Bîşr el-Kâtib (c.50-c.ll5).

İlk Küfe kadısı 'Urve el-Bârikî'den rivayette bulunmuştur.[489]
Hadîsler'i 'Abdullah b. Bişr'den yazan da Şu'be olmuştur.[490]

6. Abdullah b. Bureyde el-Eslemî (15-115)[491]

1) Mataru'l-Varrâk, 'Abdullah'ın Hadîsler'ini yazmak üzere Hüseyin el-Mu'allim'i davet etmiş ve bu vesîle ile beraberce 'Abdullah'ın derslerine devam etmişlerdir.[492]
2) el-Hüseyin b. Vâkid el-Mervezî, ondan bir Nüsha nakletmiştir.[493]

7. Abdullah b. Zakvân - Ebu'z-Zinâd (64-130).[494]

Bir kitabı vardı.[495]
Aşağıdaki râvîler Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet edenlerdir:
1) 'Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd. Babasından Kitâbu'l-Fukahâ es-Seb'a'yı nakletmiştir.[496]
2) Mâlik'in ondan intikal eden bir Sahîfesi'si vardı.[497]
3) el-Mugîre.[498]
4) Su'ayb b. Ebî Hamza.[499]
5) Süfyan.[500]

6) Varkâ".[501]

8. Abdullah B. 'Îsâ B. Ebî Leylâ El-Ensârî (c.65-135). [502]
Dedesi İbn Ebî Leylâ'dan rivayette bulundu. [503]
1) Ondan bazı Hadîsler1! Zeyd b. Ali yazdı[504]

9. Abdullah b. Muhammed b. 'akîl (c.55-142). [505]

İbn Ömer (v.74) ve diğerlerinden rivayette bulundu. Kitablan 'Ubey-dullah b. Amr el-Rakkî'ye intikâl etti. [506]

10. Abdullah b. Hürmüz el-Arac (c.40-117). [507]

Ebû Hüreyre (v.59) ve diğerlerinden rivayette bulundu. Aşağıdaki zevat, Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet edenlerdir:
1) İsmi belli değil. [508]
2)EbûZinâd. [509]
3) 'İkrime. [510]
4) Nâfi' el-Kârî. [511]
5) Yezîd b. Ebî Habîb. [512]
6) ez-Zührî. [513]

11. Abdurrahmân b. Sabit (c.35-118). [514]

Hz. 'Âişe (v. 57) ve diğerlerinden rivayette bulundu.
1) Ondan Hadîsleri yazan Câbir b. Zeyd idi. [515]

12. Ebû Bekir b. Muhammed b. 'amr B. Hazm El-Ensârî (c. 50-117).[516]

Ömer İbnü Abdilazîz'in emri üzerine, 'Amre bintü 'Abdurrâhman ile Kasım b. Muhammed ve diğerlerinden Hadîsler yazdı. [517]Oğluna bu ki-tabların ne durumda oldukları soruldu. O da kaybolduklarını söyledi. [518]

13. el-'âlâb. Abdurrahmân (c.50-139). [519]

îbn Ömer (v.74) ve diğerlerinden rivayette bulundu. Nüsha sahibi İdi. [520] Kitablan Medine'de meşhurdu. [521]Kitabından biraz istinsah etmek isteyenler için, "ya tamâmını istinsah etsinler veya bu işe hiç teşebbüs etmesinler" derdi. [522]
1) Yûsuf b. 'Abdurrahman ondan bir Nüsha nakletmiştir. [523]

14. Ali b. Âbdillâh b. 'Abbâs (40-117). [524]

Alî b. 'Abdillâh'ın kitablan vardı. [525]

15. Ali b. Yezîd El-Elhânî (c.50-110). [526]

Birçok kitabı vardı. [527]
1) Ubeydullah b. Zahr ondan bir nüsha rivayet etmiştir. [528]

16. Amr b. Âbdillâh - Ebû İshâk es-Sâbî'î (29-127). [529]

Kitablan vardı; ve bu kitaplan oğlu ve torunu tarafından kullanılmıştır.
Aşağıdaki isimler ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) el-A'mes. [530]
2) Abdülgaffâr b. el-Kâsım. [531]
3) AbdülkebÎr b. Dînar.[532]
4) İsrâ'il. [533]
5) Nuh b. Ebî Meryem. [534]
6) Şu'be. [535]
7) Yûnus. [536]

17. Amr b. Dînâr el-Mekkî (c.50-126). [537]

'İbn 'Abbas'dan Hadîs yazmıştır. [538]
Talebeler, 'Amr b. Dînâr'ın görüşlerini de yazardı. Onların yazışını şöyle diyerek tasvip etmemiştir: "Görüşlerimizi soruyorlar. Söylüyorum, sonra taşa hakkeder gibi yazıyorlar. Yarın onlara muhalif görüşlere sahip olacağız".[539]
Şu râvîler Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1) Ebû'Amrb.el-'Alâ. [540]
2) Eyyûb. [541]
3) Hammâd b. Zeyd. [542]
4) İbn'Uyeyne. [543]
5) Amr'ın yeğeni. [544]
6) el-Velîdb.el-Velîd. [545]

18. Âsim b. Ömer b. Katâde (c.50-120). [546]

Câbir b. 'Abdillâh ve diğerlerinden Hadîs rivayet etti. el-Magâzî ve Siyer ile alâkalı kitabları vardı. [547]

19. el-Esved b. Kays el-Becelî (c. 50-C.125).

el-Esved b. Kays, Cündüb b. 'Abdillâh (ve. 65) ve diğerlerinden rivayette bulundu; kendisinden de İbn 'Uyeyne ve başkaları rivayet etti.[548]
1) Abîde b. Humeyd'de el-Esved b. Kays'dan intikâl eden yazılı Hadîs metinleri vardı. [549]

20. Ata b. Ebî Müslim el-Horasânî (60-135). [550]

Bir Kur'ân-ı Kerim tefsiri tedvin etti. [551]Kendisinden Hadîsleri yazılı olarak rivayet eden râvî İbn Cüreyce'dir. İbn Cüreyc'de yazılı halde intikâl eden bir Kur'ân tefsiri vardı. [552]

21. Ata b. Ebi Rabâh (27-17). [553]

Talebelerini Hadîs yazmaya teşvik eder hattâ onlara kağıt ve mürek-keble yazmalarında yardımcı olurdu[554]
Kendisinden Hadîsleri yazarak rivayet eden zevat şunlardır:
1) İsmi belli değildir. [555]
2) Havşab b. 'AMİ. [556]
3) Hişâm b. Hassan. [557]
4) İbn Cureyc. [558]
5) Mu'âviye b. 'Abdilkerîm es-Sakafî[559]
6) Kays b. Sa'd. [560]
7)Ya'kûbb.'Atâ. [561]
8) Yezîd b. Ebî Habîb. 'Atâ bazı Hadîsleri yazıp ona gönderdi. [562]
9) Zekeriya b. İshâk el-Mekkî. [563]

22. Avf b. Ebî Cemîle (59-146). [564]

Aşağıdaki zevat, Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet etmişlerdir:
1) Abbâd b. 'Abbâd.[565]
2) Bundâr. [566]
3) Havza. [567]
4) Huşeym. [568]

23. Avn b. Abdillâh b. Utbe (c.40-110). [569]

Ebû Hureyre (v.59) ve diğerlerinden rivayette bulundu. Ya'kûb [570]el-Eşac için de bazı Hadîsler yazdı.[571]

24. Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahtîyânî (68-131). [572]

Çok sayıda Hadîs yazdı. İbn Sa'd'a göre o, bir Hadîs biriktiricisi idi. [573]
Şu râvîler, ondan Hadîsleri yazılı olarak rivayet edenlerdir:
1) Abdiissamed. Eyyûb'den intikâl eden nâ-tamam bir tezkiresi vardı, ancak Eyyûb'un vefatından sonra tamamlandı. [574]
2) Abdülvâris. Hocası vefat ettikten sonra Eyyûb'un Hadîslerini ezbere yazdı. [575]
3) Hammâd b. Zeyd. [576]
4) Hüseyin b.Vâkid(v.l59). [577]
5) İbn Uleyye. [578]
6) İbrahim b. Yezîd(v.l50). [579]
7) Mâlik b.Enes. [580]

25. Habîb b. Salim el-Ensârî (c.40-c.110).

Habîb b. Salim, Ebû Hureyre (v.59)'den rivayette bulunmuştur. [581]Aşağıdaki râvîler, Hadîsleri kendisiden yazarak rivayet etmişlerdir:
1) Katâde. Habîb, Katâde'ye Hadîsleri yazıp göndermiştir.[582]
2) Yezîd b. Nu'mân. Habib bazı Hadîsleri yazıp Yezid'e göndermiştir. [583]

26. Habîb b. Ebî Sabit (c.45-119). [584]

Sadece bir Hadîs yazmıştır. [585]

27. Hafs b. Süleyman et-Temîmî el-Munkarî (c.165-130). [586]

Kitabları vardı ve Eş'as b. 'Abdilmelik tarafından kıraat edilmişti. [587]

28. el-Hakem b. Uteybe b. el-Kindî (50-115). [588]

Şu'be, el-Hakem'den yazılı olarak bazı Hadîsler elde etmişti. [589]

29. Hammâd b. Ebî Süleyman (c.60-120). [590]
Enes b. Mâlik (v. 93) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. Şu râvîler de ondan Hadîsleri yazarak rivayet etmişlerdir:
1) Ebû Hanîfe. [591]
2) Hammâd b. Seleme. [592]
4) Hişâm. [593]
5) Muhammed b. Câbir el-Yemâmî[594]
6) Şu'be. [595]

30. el-Hasan b. Yesar el-Basrı (21-110) [596]

el-Hasan b. Yesâr birçok sahabeden rivayette bulunmuş ve onlardan kitab elde etmiştir. [597] Kendisinin de birçok kitabı vardı. [598]Müşkil meselelerle karşılaştığı her yerde İbnü'l-Müseyyeb için yazardı. [599]
Talebelerine kendi Kur'ân tefsirini imlâ ettirdi.[600] Aynca halk için Hadîsler de yazdırırdı. [601]
Ondan yazarak Hadîs rivayet edenler şu râvîlerdir:
1) İsmi belli değil. [602]
2) İsmi belli değil. [603]
3) Hafsu'l-Minkarî. [604]
4) Havşebb.'Akîl. [605]

5) Hişam b. Hassan el-Ezdî. [606]
6) Humeyd b. Ebî Humeyd et-Tavîl. [607]
7) Hüseyin Ebû Süfyân b. Hüseyin el-Vâsıtî. el-Hasan b. Yesâr ona imlâ ettirdi. [608]
8) Hâlidel-(Abd.) [609]
9) Mu'aviye b. 'Abdilkerim es-Sakafi[610].
10) Sehl b. Hüseyin b. Müslim el-Bâhüî. [611]

31. Hişâm b. Urve (61-146). [612]

Hişâm'a Hadîsleri yazmayı ve sonra kontrol etmeyi babası öğretti. [613]
Hişam b. 'Urve'den Hadîsleri yazarak rivayet edenler şunlardır:
1) İsmi belli değil. [614]
2) İbn Cureyc. [615]
3) Ca'fer b. Rabfa. [616]
4) Hâlid b. el-Hâris. [617]
5) Leys b. Sa'd. Hişâm onun için bazı Hadîsler yazdı.[618]
6) Ma'mer. Hişâm'dan elde ettiği Salıîlesinde sadece dört Hadîs vardır.[619]
7) Nûh b. Ebû Meryem. [620]
8) Ubeyd b. el-Kâsım, ondan mevzu olan bir Nüsha rivayet etmiştir. [621]
9) Yahya. [622]

32. Hüseyin b. Abdurrahmân es-Sülemî (43-136). [623]

Aşağıdaki zevat, Hüseyin b. 'Abdirrahman'dan Hadîslerdi yazarak rivayet etmiştir:
1) Alî b.'Asım. [624]
2) Huşeym. Hemen hemen Huşeym'in bütün Hadîslerini Hüseyn yazmıştır. [625]
3) İbnİdrîs. [626]
4) Nûh b. Ebî Meryem, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [627]
5) Talebelerden bir kısmı kitabını kendisine okudular. [628]

33. Huyey B. Hânı-Ebû Kabîl (c. 25-128). [629]

1) İbn Lahf a'nın Huyey b. Hânî'den elde ettiği bir kitabı vardı. [630]

34. İbrâhîm b. Abdi'la'lâ el-Cu'fî (60-125).

İbrâhîm, Suveyb. b. Gafle (v. 80) ve diğerlerinden rivayette bulundu. [631] İsrâ'îl ve es-Sevrî râvîleri arasındaydı.
Aşağıdakiler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) İsrâ'il. Şu'be, kendisine yazdığı mektubda, İbrahim b. Abdi'l-Alâ'nın Hadîslerini kendi eli ile yazıp göndermesini istedi. [632]

35. Ibrahîm b. Cerır b. 'Abdıllah el-Becelı (c. 40-120'den evvel). [633]

Şerîk, İbrâhîm b. Cerîr'den Hadîslerdi yazarak elde etti.[634]

36. İbrâhîm b. Müslim El-Hacerî (c. 65-130).

Hadîsler'i 'Abdullah b. Ebî Evfa (v. 86) ve diğerlerinden rivayet etti. [635] İbn 'Uyeyne, İbrâhîm el-Hacerî'ye ziyarete gittiği zaman ona bütün kitablarını çıkardığını ve kendisinin de onları bu ihtiyar zât için sıraya koyduğunu söylemektedir. [636] Sonra İbn 'Uyeyne ona, hangisinin 'Abdullah b. Ebî Evfâ'dan, hangisinin Hz. Peygamber (s.a.v.)'den ve hangisinin de Hz. Ömer (r.a.)'den geldiğini îzâh etti. [637]

37. İshâk b. Âbdîllâh b. Ebî Ferve (50-144). [638]

İshâk, Mu'âviye b. Ebî Süfyân'ı gördü.
1) el-Leys b. Sa'd ondan hacimli bir Nüsha rivayet etti. [639]

38. Cemîl b. Zeyd et-Ta'î el-Basrî (50-120).

Cemîl b. Zeyd, hac farizasını edâ ederken İbn Ömer'le görüştü. [640] İbn Ömer'in vefatından sonra Medîne-i Münevvere'ye gitti ve Hadîslerini yazdı. [641]Ancak onlan İbn Ömer'den duyma fırsatını bulamadı.[642]

39. Cevvâb b. Tjbeydillâh el-A'var et-Teymî (c.50-c.l20).

Cevvâb, el-Hâris b. Suveyd et-Teymî (v. 71) [643] ve diğer râvîlerden rivayette bulundu. Süfyanü's-Sevrî, onunla Cürcân'da karşılaştı, fakat Cevvâb'dan o zaman birşey yazmadı. Cevvâb'ın HadîslerCni, bilâhare talebelerinden birinden yazdı. [644]

40. Hâlid b. Ebî 'İmrân et-Tucîbî (c.60-129). [645]

Şu râvîler Hadîsleri Hâlid'den yazmışlardır:
1) el-Leys b. Sa'd. Hâlid, el-Leys'e Hadîsler'i yazıp göndermiştir. [646]
2) Yahya b. Sa'îd, Yahya'ya da Hâlid, bazı yazılmış Hadîsler gönder-miştir. [647]
3) İsmi belli değil. Kendisine Hâlid'den bir kitab intikâl etmiştir.[648]

41. Meymun b. Mihrâb, Ebû Eyyûb el-Rakkî (17-117). [649]

Ca'fer b. Burkan, Meymun'dan bir Nüsha rivayet etti. [650]

42. Makhûl eş-Şâmî (c. 55-118). [651]

İbn Nedim'e göre, Makhûl, Kitâbü's-Sünne ve Kitâbu'l-Mesâil fi'l-Fıkh'ı te'lif etmiştir. [652] Kitâbül'l-Hac isimli eserine de atıflar yapılmaktadır. [653]

Ondan Hadîsleri yazarak rivayet eden râvîler şöyledir:
1) Abdülazîz b. Ebî's-Sâ'ib. [654]
2) Ararb.Ebî'l-Velîd. [655]
3) Rukn b. 'Abdillâh eş-Şâmî. [656] Makhûl'den rivayet ettiği Nüsha ekser kavle göre asılsızdır.
4) Ubeydullah b. 'Ubeyd el-Kalâî. [657]
5) el-'Alâ b. el-Hâris[658].
6) el-'Alâ b. Kesîr. [659]

43. Mansûr b. el-Mu'temer (c. 50-132). [660]

Mansûr'un, Hadîsler'in yazılmasına taraftar olmadığı anlaşılmaktadır. [661] İlk tahsil yıllarında sadece hafizasına güveniyordu. Fakat pişmanlık duymaya başladı. [662] Onun devam ettiği sınıfta mevcud 800 Hadîs'lik bir külliyâtdan bahsedilir. [663]
Şu râvîler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abîde b. Humeyd ve arkadaşları. Bunlarda Mansûr'dan intikâl eden bir kitab vardı ve 800 Hadîs ihtiva ediyordu. [664]
2) Cerîr b. Abdilhamîd.[665]
3) Sa'îd b. Mesleme b. Hişâm el-Umevî. [666]
4) Şu'be. Şu'be, Mansûr'dan yazmış[667] ve Mansûr da ona ayrıca Hadîsler yazıp yollamıştır. [668] Ancak Şu'be'nin bunları rivayet edip etmediği şüphelidir. Şu'be Mansûr'u gördüğü zaman ona şüphelerini dile ge-tirmişdir. Mansûr'un buna cevabı şöyle oldu: "Ben sana [mektub] yazdığım zaman sana Hadîsler nakletmiştim".[669]
5) Varkâ' b. Ömer. [670]

44. Mansûr b. Zezân el-Vâsıtî (c.65-128). [671]

Huşeym şöyle diyor: "Yatsı namazından sonra biz onunla beraber yazardık. [672]

45. Muhammed b. Ebî Bekr el-Ensârî (60-132). [673]

Mûsâ b. 'Isâ ona, bazı Hadîslerini yazmasını rica etti. [674]

46. Muhammed b. el-Munkadir (54-130). [675]

Aşağıdaki râvîler, Muhammed b. el-Munkadir'den Hadîslerdi yazarak rivayet etmişlerdir:
1) Nûh b. Ebî Meryem. [676]
2) Sadaka b. 'Abdillâh el-Semîn, ondan mevzu' bir Nüsha rivayet etmiştir. [677]
3) Sa'îdb. Muhammed. [678]

47. Muhammed b. Müslim b. Şihâbü'z-Zührî (51-124).

ez-Zührfnin birçok talebesi vardı. Bunlar , ya onun derslerini yazarak veya kitablarım istinsah ederek Hadîs topluyorlar di. ez-Zührî'den yazarak Hadîs rivayet eden râvîler şunlardır:
1) Abbas b. Hasan. ez-Zührî'den bir Nüsha rivayet etti.[679]
2) Abdülmelik b. 'Abdilazîz b. Cüreyc. es-Zührî ona bir cüz verd. [680]
3) Abdurrahman b. 'Ar el-Evzâ'î. ez-Zührî, kendi adına rivayet etmek üzere ona da bir Sahîfe verdi. [681]
4) Abdurrahman b. Hâlid b. Musâfir. İbn Mâ'în'in beyânına göre, 'Abdurrahman'ın ez-Zührî'den kalma bir kitabı vardı. [682]
5) Abdurrahman b. Nemîre el-Yahsubî. İbn Hişâm ile beraber gelen bir kâtibdi. ez-Zührî bunlara Hadîs imlâ ettirdi. 'Abdurrahman b. Nemî-re'nin, ez-Zührî'den bir deNüsha'sı vardı. [683]
6) Abdurrahman b. Yezîd ed-Dımeşkî. ez-Zuhrî'den büyük bir kitab elde etti. [684]
7) Abdurrezzâk b. Ömer. ez-Zührî'den yazdı; sonra kitabını kaybetti. Sonra ez-Zührî'nin muhtelif kaynaklardan topladığı Hadîs-fer'ini bir araya getirdi. Onun için o, ez-Zührî'nin zayıf bir râvîsidir. [685]
8) Âl-i Ebî 'Atîk. Âl-i Ebî 'Atîk ailesinde Vâkıdî, ez-Zührî'nin bir Sahîfe'sini görmüştür. [686]
9) Eyyûb b. Musa'nın ez-Zührî'den bir kitabı vardı. [687]
10) Eyyüb el-Sahtiyânî'nin, ez-Zührî'den, bir kitabı vardı. [688]
11) el-Hâris b. Cârud. Onun da ez-Zührî'den bir kitabı vardı. [689]
12) Humeyd b. Kays el-Mekkî. Keza ez-Zührî'den bir kitabı vardı. [690]
13) Huşeym b. Beşîr es-Sülemî, ez-Zührî'den Mekke'de bir Sahîfe yazdı. [691]
14) İbrahim b. Velîd el-Umevî. ez-Zührî'ye bir Sahîfe getirdi ve okudu. Sonra, ez-Zührî Sakîfe'nin rivayetine müsaade etti. [692]
15) İshâk b. Râşidi'l-Cezerî, ez-Zührî'nin kitabını Kudüs'de buldu. Fakat kendisini şahsen görmedi. [693]
16) İsmail b. Râfi' b. 'Uveymir, 110-120 yılları arasında vefat etti. ez-Zührî'den edindiği kitablarım kaybetti. [694]
17) Ca'fer b. Râbi'a. ez-Zührî ona Hadîsleri yazıp gönderdi. [695]
18) Ca'fer b. Burkan el-Kilâbî'nin ez-Zührî'den bir Nüsha'sı vardır. [696]
19) el-Leys b. Sa'd. ez-Zührî'den birçok Hadîs yazdı. [697]
20) Mâlik b. Enes. ez-Zührî'nin kitabına sahipti. Ellerinde kitab olduğu halde, 'Ubeydullah ile beraber ez-Zührî'ye gittiler ve orada ondan Hadîs dinlediler. [698]
21) Ma'mer b. Râşid. ez-Zührî'den Hadîs yazdı. Hattâ 'Ubeydullah, ez-Zührî hayatta iken bile Ma'mer'den ez-Zührî'nin Hadîslerini yazdı. [699]
22) Mesleme b. 'Amr el-Kâdî. ez-Zührî'nin yazıhanesinde kendi eli ile yazılmış bir kitab buldu. [700]
23) Mu'âviye b. Yahya es-Sadafî. ez-Zührî'nin kitabını satın ald. [701]
24) Muhammed b. 'Abdillâh, İbn Ahî ez-Zuhrî. Kendisinde amcası ez-Zührî'nin kitablan vardı. [702]
25) Muhammed b. 'Abdi'l-Azîz. Oğlu Ahmed şöyle diyor: "Babamın kitablan arasında ez-Zührî'nin kitablarım buldum. [703]
26) Muhammed b. 'Abdir-Rahmân, İbn Ebî Zi'ib. ez-Zührî, bazı Hadîsleri rivayet edilmeleri için yazıp ona gönderdi. [704]
27) Muhammed b. İshâk. Mûsâ b. 'Ukbe diyor ki: "İbn İshâk, Hadîsleri ez-Zührî'den duymadı. Onun kitabını aldı ve ona sadece nazar etti[705]
28) Muhammed b. Velîd ez-Zebîdî. [706]
29) Musa b. 'Ubeydullah er-Rabzî, Yahya b. Ma'în'in ifâdesine göre onun ez-Zührî'den rivayeti, Münâuele yolu ile olmuştur. [707]
30) Musa b. 'Ukbe. İbn Mu'în şöyle derdi: "Musa b. 'Ukbe'nin ez-Zührî'den rivayet ettiği kitab, bütün kitablann en doğrusudur".[708]
31) Râbi'a el-Re'î. ez-Zührî'den yazılı olarak intikal eden Hadîsleri vardı.[709]
32) Ruzeyk b. Hakîm. ez-Zührî bazı Hadîsleri yazıp ona gönderdi. [710]
33) Salih b. Ebil-Ahdar el-Yemenî. [711]
34) Şu 'ayb b. Ebî Hamza. ez-Zührî'nin kâtibi idi. Aynı zamanda Halîfe için de yazıyordu. İbn Hanbel, onun kitablarım gördü ve hayli methetti. [712]
35) Süfyân b. Hüseyin el-Vâsıtî. İbn Hibbân, onun ez-Zührî'ye âit bir kitabın sayfalarını birbirine karıştırdığını, bunun için de zayıf bir râvî olduğunu söylemektedir. [713]
36) Süfyân b. 'Uyeyne. ez-Zührî'den Hadîs yazdığı zaman çok genç bir delikanlı idi. [714]
37) Süfyân b. Sa'îd es-Sevrî. ez-Zührî kendisine bir kitab verdi. Fakat ez-Zührî'den dinlemediği için onu rivayet etmedi. [715]
38) Süleyman b. Kesîri'l-'Abdî. ez-Zührî'den bir Sahîfe'si vardı. Fakat İbn Hibbân'a göre bu Sahîfe muntazam değildi. [716]

39) Süleyman b. Mûsâ el-Esdî. ez-Zührî'den onun da bir kitabı vardı. [717]
40) 'Ubeydullah b. Ebî Ziyad er-Rusâfî. ez-Zührî, er-Rusâfî'ye gittiği zaman 'Ubeydullah da ona refakat etti ve orada ez-Zührî'den dinlediği Hadîsleri yazdı. [718]
41) 'Ubeyduilâh b. Ömer. ez-Zührî'nin kitabını Mâlik b. Enes'den ödünç aldı ve beraberce gidip onu ez-Zührî'ye okudular. [719]ez-Zührî ayrıca ona, istinsahını yapması ve rivayet etmesi için bir de Nüsha verdi. [720]
42) 'Ukayl b. Hâlid el-Eylî. ez-Zührî nereye gitse ona refakat ederdi. ez-Zührî'den yazdığı kitab daha sonra yeğenine intikâl etti. [721]
43) el-Velîd b. Muhammed el-Mûkurî. 'Alî b. el-Medînî der ki: "Zannederim, onun ez-Zührî mahreçli kitabları, ez-Zührî'nin yazıhanesinde istinsah edilmişlerdir.[722]
44) Yahya b. Ebî Uneyse. ez-Zührî'nin derslerinde talebeler Yahya b.Ebî Uneyse'nin kitabından takip ederlerdi. [723]
45) Yezîd b. Ebî Habîb. ez-Zührî Hadîsleri yazıp ona göndermiş o da buna karşılık onları rivayet etmiştir. [724]
46) Yûnus b. Yezîd. Bu râvî, ez-Zührî'den her şeyi yazmıştır. [725]
47) Ziyâd b. Sa'd. Süfyân ondan ez-Zührî'nin kitabını istedi. Fakat Ziyâd vermedi ve şöyle diyerek reddetti: "ez-Zührî buradadır ve siz de bir Hafızsınız. Kitabımı okuduktan sonra ona gider ve haberim olmadan kendisine sorabilirsiniz".[726]
48) Yezîd b. Yezîd b. Cabir. Sa'îd onu, ez-Zührî'ye kitab okurken gördü. [727]
49) İsmi belli değil. ez-Zührî ona bir kitab vermiştir. [728]
50) Hişâm'ın oğlu. ez-Zührî ona 400 Hadîs imlâ ettirdi. [729]

48. Muhammed b. Müslim b. Tedrus (c. 50-126). [730]

Muhammed b. Müslim, Hadîsleri Câbir (v. 73) ve diğer râvîlerden rivayet etti. Câbir'in Hadîslerim çok iyi ezberlemişti. [731] Câbir'den intikâl eden iki kitabı vardı. Ancak bunlardan sadece birini Câbir'den dinlemişti. [732]
Aşağıdaki râvîler, ondan Hadîsleri yazarak rivayet edenlerdir:
1) Abdülmelik b. Ebî Süleyman. [733]
2) Huşeym. [734]
3) İbn Cureyc. [735]
4) el-Leys b. Sa'd. [736]
5) Nûh b. Ebî Meryem. [737]

49. Muhammed b. Şîrîn (33-110).[738]

Muhammed b. Sîrin'in, Hadîsler'in yazılmasına muhalefet ettiği[739] ve evinde kitab bulunmasına müsaade etmediği mervîdir. [740]Diğer taraftan, İbn Sîrîn'in kitabları sevmediğini rivayet eden İbn 'Avn'ın bizzat kendisinin İbn Sîrîn'e kitablar okuduğunu bildirmiş olduğunu da görmekteyiz. [741] Yine onun rivayetine göre, bir defasında İbn Şirin ona muayyen bir Kitab hakkında bilgi vermiş ve İbn Cübeyr'in ailesinde olan bu kitabı gidip Ziyâd b. Cübeyr'den okumasını rica etmişti. [742] Bundan başka İbn Şîrîn, elinde Etraf, yani kısmen yazılı Hadîsler olduğu halde 'Abîde'nin derslerine devam etmiştir[743]
Onun, sadece ezberlemek maksadıyle Hadîsler'in yazılmasına muvafakat ettiğine dair başka rivayetler vardır. [744]Nitekim bir rivayette Hişâm'a Hadîsler imlâ ettirilirken görülmekte, Hişâm da ezberledikten sonra onları silmektedir. [745]
Kardeşi Yahya b. Sîrîn'de de bir kitap bulunduğu rivayet edilmektedir. Mevcut tasvirlere göre onun bizzat İbn Şîrîn tarafından yazıldığı ortaya çıkmaktadır. [746]İbn Şîrîn, ya, hayatının ilk yıllarında Hadîsler'in yazılmasını kabul ettiği halde, hayâtının son senelerinde bu tatbikattan vaz geçmiştir veya onun sözleri yanlış anlaşılmıştır, yahut da her ikisi olmuştur. Hayâtının son yıllarında âdeta halka karışmaktan veya onlarla içtimaî münasabetlerde bulunmaktan kaçınmıştır. el-Evzâ'î onu görmeye gittiği zaman el-Evzâ'î'nin oturmasına müsaade etmemiş, ve selâmdan sonra gitmesini istemiştir. [747] Binâenaleyh onun, kitablarından vazgeçmiş ve halkla münâsebetleri kesmiş olması çok muhtemeldir, [748] el-Hatîbü'l Bağdadî tarafından Kifâye 'de nakledilmiş oîan bir sözünde İbn Şîrîn, insan kendi mu'alliminin nezâretinde olmadan hiçbir kitâb okumamalıdır, demektedir. Aynı fikirde olan Vakî de, talebeler, kitabı esas kaynağından almadan bazı Hadîsleri hatırlamasınlar ve sonra onları hakîkî menbaından duymuş gibi rivayet etmesinler diye onların başkalarına ait kitaplara bakmalarını istemezdi. [749] Bu tarz hatâlar geçmişde ulemâ tarafından işlenmiş bulunmaktadır. [750]İbn Sîrîn'in bu ifadesi belki kısmen rivayet edilmiş ve kendisinin yazmaya ve kitabları muhafazaya muhalif olduğu zannedilmiştir.
Aşağıdaki râvîler, Hadîsleri ondan yazılı olarak te'min etmişlerdir:
1) el-Evzâ'î, ona okumamakla beraber ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [751]
2) Hişâm b. Hassan. [752]
3) Salim b. Abdillah el-Basrî, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [753]
4) Yahya b. Sîrin'de, kardeşi Muhammed'in kitabı vardı. [754]

50. Muhammed b. Ziyâd el-Kureşî (c.35-c.l20)

Ebû Hureyre ve 'Âişe'den (v. 58) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. [755]
1) İbrahim b. Humeyd'in ondan temin ettiği bir Nüshası vardı. [756]

51. Maharik b. HALÎFE (c.65-c.l30)

Tank b. Şihâb'dan (v. 83) Hadîs rivayet etmiştir. [757]
1) Abîde b. Humeyd'in ondan edindiği bir Nüshası vardı. [758]

52. Mûsâb. 'UKBE (C. 60-141). [759]

el-Magâz[760]üzerine bir kitab telif etti. Hattâ bu eser, ulemâ arasında son derece meşhur ve itimada şâyân bulunuyordu. [761] Eserin bir hülâsası neşredilmiştir[762] ve küçük bir bölümü, İbnu's-Sâ'id'in Emâli isimli eserinde hâlâ mevcuttur. [763]Mûsâ b. 'Ukbe, daha ziyâde ez-Zührî'ye istinâd etmiş; fakat bununla beraber, diğer kaynaklardan alarak vesikalar da ilâve etmiştir. [764]
Bu kitab, en az iki kişi tarafından rivayet edilmiştir. Râvîlerden biri, kendi yeğeni İsmail b. ibrahim b. [765]diğeri de, Muhammed b. Fuleyh dır . [766]
Musa b. Ukbe'den yazılı olarak Hadîs rivayet eden râvîler
1) Fudeyl b. Süleyman. [767]
2) İbnLahTa. [768]
3) İbrâhîm b. Tahmân. [769]
4) İsmâ'il b. İbrâhîm b. 'Ukbe. [770]
5) Muhammed b. Fuleyh. [771]
6)Yûsufb.Hâlid. [772]

53. Mutarrıf b. Tarîf el-Hârisî (c. 60-133). [773]

Abdurrahmân İbn Ebî Leylâ'dan rivayette bulunmuştur. Eseri, mükemmeldi. [774]

54. Nâfi'. İbn Ömer'in Azadlısı (c.30-117). [775]

30 seneden fazla bir zaman, İbn Ömer (v. 74)'e hizmet etmiştir. [776] İbn Ömer'den mervî olan Hadîsler üzerinde söz sahibiydi. İbn Ömer'den yazılı olarak Hadîs elde etmişti.

[777] Bunları talebelere imlâ ettiriyor, [778] sonra da tashih etmek üzere, onlardan kendisine getirip göstermelerini istiyordu. [779] Hattâ ulemâ bile, el-Hârisî'ye mektup yazıp Hadîs sorar[780], o da buna mukabil onlara yazıp gönderirdi. [781] Eğer istenilen cevabı bilmiyorsa, bilmiyorum diye cevap verirdi. [782] Ulemâ onun sika bir râvî olduğunda ittifak etmiştir. [783]
Ondan Hadîsleri yazılı olarak rivayet edenler şu râvîlerdir:
1) Abdullah b. 'Avn.[784]
2) Abdullah b. Ömer. [785]
3) Abdülazîz b. Ebî Ruvâd. Nâfi'den muharref bir Nüsha rivayet etmiştir. [786]
4) Eyyûb es-Sahtiyânî[787].
5) İbn Cureyc. [788]
6) Hâlid b. Ebî 'İmrân. [789]
7) Hâlid b. Ziyâd. [790]
8) el-Leys b. Sa'd. [791]
9) Mâlik b. Enes. [792]
10) Muharamed b. 'Âbdirrahmân. [793]
11) Mûsab.'Ukbe. [794]
12) Sahr. [795]
13) Şu'ayb. b. Ebî Haraza. [796]
14) Ubeydullah b. Ömer. [797]

55. el-Kâsım b. Âbdirrahmân eş-Şâmî (c. 40-112). [798]

Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şu râvîlerdir:
1) Ali b. Yezîd b. Ebî Hilâl. el-Kâsım'dan büyük bir kitab, yani Nüs-ha-ı Kebîre nakletmiştir. [799]
2) Bişr b. Numeyr el-Kuşeyrî. el-Kuşeyrî, el-Kâsım'dan zayıf bir Nüsha nakletmiştir. [800]

56. Katâde b. Di'Âme es-Saddûsî (61-117).[801]

Katâde, Hadîslerdi yazmış ve Kur'ân tefsiri tedvin etmiştir. [802] Kendisine Hadîslerin yazılması hususu sorulduğu zaman, bunu tamamen desteklediğini söylemiş; hatta bu mevzuda Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet-i celîleyi delîl olarak göstermiştir. [803]
Ondan Hadîs rivayet eden râvîler şunlardır:
1) Ebû 'Avâne. [804]
2) Ebû Hilâl er-Râsibî. [805]
3) El-Evzâ'î. [806]
4) Hammâd b. EMİ Ca'd. [807]
5) Hammâd b. Seleme. [808]
6) Hammâm b. Yahya. [809]
7) el-Hâris b. Cerûd. [810]
8) Hişam ed-Destevâ'î. Katâde'den 10000 Hadîs rivayet ettiği mervîdir. [811]
9) Cerîr. [812]
10) Ma'mer b. Râşid. [813]
11) Sa'd b. Ebî'Arûbe. [814]
12) Sa'd b. Beşîr. [815]
13) Sellâmb. Miskin[816].
14) Şeybânen-Nahvî. [817]
15) Şu'be. [818]

57. Rabî'A b. Ferrûh et-Teymî (v. 65-136) [819]

İbn Ebî Leylâ (ö\86) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. Hadîsleri yazıp el-Leys'e göndermiştir.[820]

58. Raca' b. Hayve (C. 20-112). [821]

Ebu'd-Derdâ (ö. 34)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinde yazılı Hadîsleri vardı. [822]

59. Rukbe b. Miskale EL-'Abdî EL-Kûfî (c. 65-129). [823]

Enes b. Mâlik (ö. 93)'den rivayette bulunduğu mervîdir.
1) Ebû Hamza es-Sukkarî, Rukbe'den bir Nüsha rivayet etmiştir. [824]

60. Sa'îd b. Iyâs el-Cureyrî[825] **(c. 60-144).** [826]

Abdurrahmân b. Ebî Behre (Ö. 80'den sonra) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.
Aşağıdaki râvîler, ondan yazılı olarak Hadîs elde edenlerdir:
1) İbn Ebû'Adî. [827]
2) İbn 'Uleyye. [828]
3) Salim b. Nûh. [829]

61. Sa'd b. İbrâhîm b. 'Abdurrahmân (54-126). [830]

Kendisinden Hadîsleri yazılı olarak rivayet edenler şunlar dır:
1) Şu'be.
2) Süfyânü's-Sevrî.
3) Birçok Iraklı. [831]

62. Salih b. Nabhân, Mevlâ et-Teveme (c. 40-125) [832]

Ebû Hureyre (v.59) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
1) Ahmed b. Hazım el-Mu'âferî, kendisinden bir Nüsha rivayet etmiştir. [833]

63. Şu'be b. Dînâr el-Hâşimî (c. 50-C.115)

İbn 'Abbas'ın talebelerindendir ve Hişâm b. 'Abdilmelik (105-125) zamanında vefat etmiştir. [834]Nezdinde bir kitabı vardı. [835]

64. Sîmâk b. Harb el-Kûfî (c.55-123). [836]

Câbir b. Samure (v. 73)'den rivayette bulunmuştur. Muhammed b. Savar, Simâk'ın Hadîslerini Hammâd b. Seleme'den alıp yazmıştır. [837]

65. Simâk B. el-Velîd, Ebû Zumeyl (c.50-120). [838]

İbn 'Abbas (v. 68) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Irak'lı birçok kimse, kendisinden Hadîs yazmıştır. [839]

66. Seleme b. Kuheyl (47-121). [840]

Hammâd b. Selem, bu râvîden Hadîs yazmıştır. [841]

67. Süleyman b. Mihrân el-A'meş (61-147). [842]

el-A'meş, Hadîsleri bizzat yazmıştır. [843] Hatta şeyhi İbrâhîm (v. 96) dahi ondan Hadîs istinsah etmiştir. [844]Talebelerine Hadîs imlâ ettirird. [845]
Aşağıdaki râvîler, Hadîsleri ondan yazılı olarak rivayet edenlerdir:
1) Ebû'Avâne. [846]
2) Ebû Bekr b. 'Ayyaş ve diğerleri. [847]
3) Ebû Mu'âviye, âmâ bir zattı ve A'meş'in Hadîslerini ezberler ders bittikten sonra da onları yazardı. [848]
4) Hafs b. Gayâs. [849]
5) Huşeym. [850]
6) İbn İdrîs.
7) İshak b. Râşid.[851]
8) Cerîr b. Abdilhamîd. [852]
9) Hâlid b. Abdillâh, A'meş'in Hadîslerini yazmış, fakat bunlar kendisine okunmamıştır. [853]
10) Ma'mer. [854]
11) Nûh b.Ebî Meryem. [855]
12) Vâkf[856]
13) İsmi belli değil. [857]

68. Süleyman b. Mûsâ el-Eşdak (c. 60-115). [858]

Vasile b. Eskâ (v.81)'den rivayette bulunmuştur. el-Eşdak'ın bir Sakîfe'si vardı. [859]

69. Süleyman b. Tarhân el-Basrî (46-143). [860]

Kitabını kaybetmiştir[861]. İbn TJyeyne, onu kitablarını taşırken görmüştür[862].
Ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Havza. [863]
2) Mu'temer b. Süleyman. [864]

70. Süleyman b. Yesar (34-107). [865]

Buker'in rivayet ettiği kitab onundu. Aynı kitab daha sonra oğlu Mahrime'ye intikâl etmiştir. [866]

71. Talhab. Nâfi', Ebû Süfyân (c.50-c.HO)

İbn 'Abbas (v.68)'dan rivayette bulunmuştur. [867] el-A'meş, ondan 100 Hadîs ihtiva eden bir Sahîfe rivayet etmiştir. [868]

72. Sabit b. Eşlem el-Bunânî (C40-127).[869]

Kendi beyanına göre, Enes b. Mâlik (v. 93)'i 40 sene takip etmiştir. Büyük Hadîs üstâdlarından ve itimada şâyân Şüyûh'dan Hadîs yazmıştır[870]
1) Ca'fer b. Süleyman da kendisinden Hadîs yazmıştır. [871]

73. Sabit b. Aclân (c. 65-C.130)

Ebû Ümâme (v.81) ve diğerlerinden Hadîs rivayet etmiştir. [872]
1) Bakıye'nin elinde, Sâbit'in Hadîsleri yazılı olarak bulunuyordu. [873]

74. Suveyr b. Ebû Fâhte (c. 50-C.120). [874]

Zeyd b. Erkâm (v. 65) ve diğerlerinden Hadîs rivayet etmiştir. [875]Aşağıdaki zevat ondan yazılı olarak Hadîs rivayet etmişlerdir: [876]
1) Abîde b. Hameyd ondan bir Nüsha elde etmiştir.
2) İsra'îl. [877]

75. Ubeydullâh b. Ebî Ca'fer el-Mısrî (60-135). [878]

Bir kitab yazıp el-Leys b. Sa'd'a göndermiş; o da onu, 'Ubeydullah'a okumadan rivayet etmiştir. [879]

76. Umâre b. Cuvevn, Ebû Hârûn (55-134). [880]

İbn Ömer (v. 74) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. Sika olmayan bir râvî idi. Bir Hadîs kitabına sahipti. [881]

77. Osman b. Âsim el-Esdî (61'den ewel-128). [882]

Enes b.Mâlik (v.93) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur, a. Ebû Bekir b. Ayyaş, ondan bir Nüsüha elde etmiştir. [883]

78. Osman b. Hâdır el-Hımyerî (c. 45-c.llO)

İbn Abbas (v.68) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. [884]
1) Hicaz'de talebeler ondan Hadîs yazdılar. [885]

79. Vehb b. Munebbıh (34-114). [886]

Birçok kitab tedvin etmiştir.
Aşağıdakiler, onun eserleri olarak zikredilmişlerdir:
1) Sîretü'n-Nebî. et-Tâberânî, bu eserin büyük bir bölümünü, kendi eseri olan Mu'cemu'l-Kebîr'e dere etmiştir[887]
2) Kısasu'l-Enbiyâ. [888]
3) Kısasu'l-Ahyâr. [889]
4) Kitâbu'l Mübtede\ ki Ebû Ca'fer b. Beriye tarafindan rivayet edilmiştir. [890]

80. Yezîd b. Ebân er-Rakkâşî (c. 50-110 arası-120). [891]

1) Ömer b. 'Abdilaziz, ondan bazı Hadîsleri yazmıştır. [892]

81. Yezîd b. Âbdirrahman b. Ebî Mâlik (c. 60-130). [893]

Şam'lı fakîhlerdendi ve nezdinde kitablan vardı. [894]
Oğlu Hâlid, kendisinden, Kitâbu'l-Mesâ'il isimli kitabı rivayet etmiştir. [895]

82. Yezîd b. Ebî Habîb (53-128). [896]

Hadîsleri [kimde bulursa alıp] yazmıştır. Hatta kendi talebelerinden bile yazmıştır. [897]
Aşağıdaki râvîler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir.
1) İbn Lahîa, ondan bazı Hadîsleri yazmıştır.[898]
2) el-Leys b. Sa'd, ondan bir Nüsha elde etmişti. Aynı Nüsha, Yahya , gukeyr, Kuteybe, Zağbe ve Yezîd b. Vehb ve diğerleri tarafindan rivayet edilmiştir[899]

83. Yezîd b. Süfyân Ebû'l-Muhazzım (c. 40-c.llO)

Ebû Hureyre (v.59)'den rivayette bulunmuştur.
Şu'be, kendisinden 100 Hadîs yazmıştır. [900]

84. Zeyd b. Eşlem: Îbn Ömer (c. 10-136)'İn Talebesi. [901]

Zeyd b. Eşlem, Ebû Hureyre ile 'Aişe ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. [902]
Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Abdurrahmân b. Zeyd, ondan bir Tefsir nakletmiştir. [903]
2) Hafs b. Meysere el-'Ukaylî. [904] Zeyd'e bir kitab okumuştur.
3) Sa'îd b. Ebî Eyyûb, ondan bir kitab temin etmiştir. [905]

85. Zeyd b. Rufey' (c. 60-C.125).

Ebû 'Ubeydillâh b. Abdillâh b. Mes'ûd (v.82)'dan rivayette bulunmuştur. [906]
Zeyd b. Rufey'den yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Abdülhamîd b. Yûsuf. [907]
2) Hammâd b. 'Amr en-Nasîbî. Hammâd'ın kitabı Abdülhamîd'den aldığı ve Zeyd'e istinaden rivayet ettiği mervîdir[908]

86. Zübeyd b. el-Haris el-Eyâmî (c.60-122). [909]

İsâ b. Yûnus'da Zübeyd'e âit bir kitab vardı. [910]

IV. HİCRİ İKİNCİ ASIR BAŞINDAKİ HADÎS ULEMÂSININ YAZDIKLARI VE ONLARDAN YAZANLAR

1. Ebân b. Ebî 'Ayyaş (c. 70-138).[911]

Enes b. Mâlik (v. 93) ve diğerlerinden rivayet ettiği Hadîsler vardır. Selm el-'Alevî, onu Enes'den Hadîs yazarken görmüş; [912]ve bunun üzerine Hamraâd b. Zeyd'e de, Ebân'ın tedris halkasına katılmasını tavsiye etmiştir. [913]Fakat Şube, Ebân'a rtibâr etmemiştir. [914]
Aşağıdaki râvîler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Ebû 'Avâne. Ebân'a, kendisinin ve başkalarının Hadîslerini ihtiva eden bir kitab götürmüştür. Ebân, buna dikkat etmeden hepsini okumuştur. [915]
2) Alî b. Müşîr, Ebân b. Ebû 'Ayyâş'dan takriben 500 Hadîs yazmıştar[916]
3) Gâlib b. 'Ubeydillâh. [917]
4) Hamza ez-Zeyyât da, ondan takriben 500 Hadîs yazmıştır. [918]
5) İbn Cureyc. [919]
6) İbrâhîm b. Tahmân, ondan elde ettiği bir Hadîs mecmuasına sahipti. [920]
7) Ma'mer de bir kolleksiyona ya'ni Hadîs külliyâtına sahipti ve bu külliyât 'Abdürrezzâk'ın mülkiyetinde bulunuyordu. Bilâhare, Yahya b. Ma'în onu, gayr-i sahîh oldukların bile bile, zayıf Hadîslerden haberdar olmak maksadıyla istinsah etmiştir. [921]

2. Ebân b. Tağleb el-Kûfî (c.80-141). [922]

İkrime (v. 105) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. Birçok kitabı, yani Nüshası vardı. [923]

3. Ebân b. Yezîd el-'Attâr (c, 90-C.165)

Hasan (v.110), Katâde ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. Mûsâ b- İsmâ'îl ve öteki râvîler de, ondan rivayet etmişlerdir. Birçok talebe, Musa'nın derslerine gelir ve bunlardan her biri Ebân b. Tağleb'in Hadîslerine sahip olduklarından, onları, Musa'dan dinlemeyi isterlerdi. Zira Musa'da, bu Hadîslerin, üstadı Ebân'dan kalma belki de bir sureti bulunuyordu[924]

4. Abbâs b. el-Fadl el-Ensârî (105-186). [925]

Bir kitabı vardı[926] ve Kur'ân tilâveti üzerine büyük bir eser te'lîf etmişti. Bu eserde, birçok Hadîs bulunuyordu. [927]

5. 'Abdül-A'lâ b. Ebi'l-Musâvir (c.80-160'dan sonra). [928]

Ebû Bürde el-Eş'arî (v. 103) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Bağdad'a gelmiş ve burada talebeleri kendisinden Hadîs yazmışlardır. [929]

6. Abdülaziz b. Abdillâh b. Ebî Seleme el-Mâcşûn(c. 100-164). [930]

Bağdad'lı bir çok talebe, kendisinden yazarak Hadîs öğrendi. [931] Bir Çok kitab te'lîf etti. [932] Bunlardan biri, Muvatta' adım taşar. [İmam] Mâlik belki de eserini, 'Abdülazîz'in el-Muvatta'sma istinaden te'lîf etmiştir. [933]

7. 'Abdülazîz b. el-Huseyn (c.lOO-c.160). [934]

ez-Zührî (v. 124) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Bir Nüsha'sı vardı ve Hâlid b. Mahled el-Kûfî tarafindan rivayet edilmişti. [935]

8. Abdülaziz b. Suheyb el-Bunânî (c.70-130). [936]

Enes b. Mâlik (v. 93) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Mübarek b. Suhaym, kendisinden bir Nüsha rivayet etmiştir. [937]

9. Abdülcebbâr b. el-Vard el-Mahzûmî (c.95-c. 160)

Atâ b. Ebî Rabâh (v. 117) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur.[938]
1) 'Ubeyd b. Ebî Kurre. 'Abdülcebbâr'dan bir kitab elde etmiştir. [939]

10. Abdülkerîm b. Ebi'l Muhârık (c.70-127). [940]

Enes b. Mâlik (v.93) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir.
1) Alî b. Abdülâh b. Râşid, kendisinden bir kitab rivayet etmiştir. [941]

11. Abdullah b. 'Abdillâh b. Uveys (c.100-169) [942]

Kitabı sahîhdir[943]
1) Bağdad'da talebeler kendisinden yazarak Öğrendiler. [944]

12. Abdullah b. 'Abdirrahmân b. Ebî Hüseyin (c. 75-c. 140)

Nâfi' b. Cübeyr (v. 97) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. [945]
1) Şu'ayb b. Ebî Haraza, elindeki Hadîsleri ondan yazarak öğrenmiştir. Bu kitab, Ebû'l-Yamân'ın eline geçmiştir[946]

13. Abdullah b. Ebî Lebîd (c.75-132'den önce). [947]

Ebû Seleme b. 'Abdirrahmân ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir.
1) es-Sevrî ve Kûfe'li birçok talebe kendisinden Hadîs yazmıştır. [948]

14. Abdullah b. el-'Alâ b. Zebr ed-Dımeşkî (75-165). [949]

1) Bağdad'da birçok talebe kendisinden Hadîs yazmıştır. [950]

15. Abdullah b. Şübrime (72-144)

Enes (r.a)'den Hadîs rivayet etmiştir. Kitabı vardı. [951]

16. Abdullah b. el-Hüseyin, Ebû Harîz (c.70-c.l30) [952]

İbrâhîm en-Naha'î ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Kendisinden rivayette bulunan râvîler şunlardır:
1) İsimleri meçhul olanlar.[953]
2) Fudayl b. Meysere. [954]
3) Ondan Hadîs yazan Basra halkı. [955]

17. Abdullah b. İdrîs (110-192). [956]

Hadîsleri ezberledikten sonra yazardı. [957]
[İmam-ı] Mâlik'in yakın arkadaşıydı. [İmam] Mâlik, Muvatta' isimli Hadîs kitabında, 'Abdullah b. İdrîs'in kaynaklarından istifade etmiştir[958]
'Abdullah b. Idrîs'den Hadîs yazanlar şu zevâtdı:
1) el-Hasan b. Rabî[959]
2) Yahya b. Âdem. [960]

18. Abdullah b. Ca'fer b. Nuceyh Es-Sa'dî (c. 105-178). [961]

Abdullah b. Dînâr (v. 127)'dan rivayette bulunmuştur.
Bahz, es-Sa'dî'den bir Kurrâse elde etmiştir. [962]

19. Abdullah b. Lahî'a (96-174). [963]

Kitablarmın yakılmış olduğu mervîdir. [964]
Aşağıdaki râvîler, kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Ebû'l-Esved b. 'Abdilcebbâr el-Murâdî. [965]

2) İsimleri meçhul birçok talebe. [966]
3) İbn Mehdî. [967]
4) İbn Mâ'în. [968]
5) İbnul-Mübârek.[969]
6) İbn Vehb. [970]
7) LahTa b. 'isâ. [971]
8) Kuteybe b. Satd. [972]
9) Osman b. Salih. [973]

20. Abdullah b. el-Kâsım-Ruzeyn (c.70-c.l30)

İbnü'l-Museyyeb (v.93) ve diğerlerinden rivâyetde bulunmuştur. [974]
1) Mu'temer, elindeki Hadîsleri, ondan yazılı olarak rivayet etmiştir. [975]

21. Abdullah B. Raca' el-Mekkî (c.llO-v.l87'den sonra). [976]

Eyyûbe'l-Sihteyânî (v. 131) ve diğer râvîler ondan Hadîs rivayet etmiştir.
Kendisi kitablanm kaybetmiştir. [977]

22. Abdullah b. Salim el-Eş'arî (c.110-179). [978]

1) Abdülhamîd b. İbrahim'in ondan edindiği kitabları vardı, fakat kayboldu. [979]
2) Ebû Dâvûd, Humus'da onun kitablannı gördü. [980]

23. 'Abdullah b. Şevzeb el-Horasanı (86-144). [981]

Hadîsleri yazıyordu. [982]

24. Abdullah b. Ömer el-Timarî (c.95-172). [983]

Nâfi' (v. 117) ve diğer râvîlerden Hadîs rivayet etmiştir. Aşağıdaki râvîler, 'Abdullah b. Ömer el-UmarTden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) el-Hüseyn b. el-Velîd en-Nîsâbûrî'nin ondan edindiği bir Nüsha'sı vardı.[984]
2) el-Leys b. Sa'd, ondan temin ettiği bir kitaba sâhibdi. [985]

25. Abdullah b. 'Osman b. Huseym (c.70-132). [986]

Sa'îd b. Cübeyr (v.95) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir.
1) Yahya b. Selîm'in, 'Abdullah b. 'Osman'dan elde ettiği sahîh bir kitabı vardı. [987]

26. Abdullah b. Yezîd el-Mahzûmî (c.75-148). [988]

Urve (v. 93) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur.
İbn Hibbân'a göre, 'Abdullah b. Yezîd birçok Hadîs yazmıştır. [989]

27. Abdullah b. Ziyâd b. Süleyman el-Mahzûmî (c.lOO-c.160)

ez-Zührî (v. 124) ve diğer râvilerden rivayette bulunmuştur. [990] Şuradan buradan kitab toplamak ve bunları müelliflerini belirtmeksizin nakletmekle suçlanmaktadır. [991]Sa'îd b. 'Abdilazîz'e göre, Irak'da talebeleri, 'Abdullah b. Ziyâd'm kitablarına ziyâde ma'lûmât ilâve etmişlerdir. Sonra 'Abdullah kitablanm okuduğu vakit kendisine bunları teslim etmişlerdir; talebeler onun kâzib olduğu iddiasında bulunmuşlardır. [992]
1) el-Velîd b. Müslim, 'Abdullah b. Ziyâd'dan bir kitab yazmıştır. [993]

28. Abdülmelik b. 'Abdilazîz b. Cüreyc (80-150). [994]

Talebeliğinin ilk günlerinde, Hadîs öğrenmek üzere 'Atâ b. Ebî
Rabâh'ın yanına gitmiş; müteakiben Kur'ân ilimleri ve Ferâiz tahsil etmeye yöneltilmiştir. [995] Bu zarurî bilgileri öğrendikten sonra 'Atâ b. Ebî Rabâh'ın tedrîs halkasına dâhil olmuş ve 17 sene ona refakat etmiştir. [996]'Abdülmelik b. 'Abdilazîz'in hâfizası biraz zayıftı[997], fakat kitabları hayli i'tibar kazanmıştı. [998]
İbn Abbâs'ın Hadîslerini toplamak için çok çalışmış, ve kendisi gibi böyle hiçbir kimsenin çalışmadığını iddia etmiştir.
Tavsiyelerini almak ve ziyâde ma'lûmat toplamak için kitablannı diğer ulemâya de gösterirdi.
Anlaşıldığına göre, 'Abdülmelik b. Abdilazîz, yazdıklarına nihâî bir şekil vermeden evvel onların müsveddesini yapmak âdetindeydi.
Onun, ilk kitab telif edenlerden biri olduğu da mervîdir. İbn Nedim'e göre o, Kitâbü's Sünen'i telif etmiştir. Diğer kaynaklar, onun, Kitâbü'l-Menâsik ve Kitâbü't-Tefsîri de telif ettiğini haber vermişlerdir. Adı zikredilmeyen daha başka kitablan da bulunabilir.
Aşağıdakiler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdullah b. el-Hâris el-Mahzûmî.
2) Abdülmecîd b. 'Abdilazîz.
3) Haccâc b. Muhammed el-Avar.
4) Havza b. Halîfe.
5) Hişâm b. Yûsuf.
6) İbn Lahî'a.
7) ibn ü'1-Mübârek.
8) Hâlîd b. Nazar el-Aylî. Kitablan ile beraber İbn Cüreyc'in yanına gitti. Fakat onu vefat etmiş buldu999.
9) Mu'âz b. Mu'âz.
10) Musa b. Tarık1" .
11) Müslim b.Hâlid.
12) Nuh b. Ebû Meryem.[999]
13) Ravh b. TJbâde. [1000]
14) Sadaka b. Abdillâh[1001].
15) Sa'îd b. Salim. [1002]
16) Süleyman b. Mücâhid. [1003]
17) Süleyman b. Muhammed. [1004]

29. Abdülmelik b. Ebî Nadra el-'Abdî (c.75-c.l40)

Babası (v. 108) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. [1005]
1) 'Osman el-Mervezî, kendisinden bir Nüsha rivayet etmiştir. [1006]

30. 'Abdülkuddûs b. Habîb eş-Şâmî (c. 80-C.140)

Mücâhid ve diğerlerineden rivayette bulunmuştur. [1007] Kitabı vardı. Hattâ onu okurken bir hatâ bile yapmıştı. Sonra, Hadîsi hatalı olarak rivayet edip yanlış bir şekilde îzâh etti. [1008]

31. 'Abdurrahmân b. 'Abdillâh b. 'Utbe el-Mes'ûdî (c.90-160). [1009]

Kasım b. Abduirahmân b. Mes'ûd (v.110) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. Kitablan vardı. [1010]
Aşağıdaki râvîler, kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Ebû Dâvûd. [1011]
2)EbûKuteybe. [1012]
3) Bişr b. el-Mufaddal.
4) Hâlid b. el-Hâris. [1013]
5) Mu'âz ve Bağdadlı bir çok talebe. [1014]
6) Şube.[1015]
7) 'Osman b. Ömer. [1016]

32. Abdurrahmân b. Ebi'z-Zinâd (100-174). [1017]

Birçok kitab te'lîf etti. İbn Nedîm, Kitâbü'l-Ferâ'iz ve Re'yü'l-Fuka-hâi's-Seb 'a'sını zikretmektedir. [1018]
Talebeler ona Hadîs okurlar ve ondan Hadîs yazarlardı. [1019]

33. Abdurrahmân b. 'Amr El-Evzâ'î (88-158). [1020]

İslâm Hukuk târihinde amelî mezheblerden birinin imamıdır. Kurduğu mezheb, birçok gelişme gösterdikten sonra nihayet zeval bulmuştur.
Birçok kitab te'lîf etmiştir[1021], fakat kayıptır.
Kendisinden Hadîsleri yazarak rivayet eden râvîler şunlardır:
1) Amr b. Hâşim. EvzâTden Hadîs yazdığı zaman çok gençti. Onun için EvzâTnin Hadîslerini rivayette, zayıf bir râvi olarak kabul edilmiştir. [1022]
2) İsimleri meçhul olanlar, [1023]
3) îsmâ'îl b. Semâ'a. Ebû Mişer, kendisinden, EvzâTye âit 13 kitab istinsah etmiştir. [1024]
4) Muhammed b. Kesîr el-Mıssîsî. [1025]
5) Muhammed b. Şu'ayb b. Şâbûr. El-Evzâî bunun kitablarını tashih etmiştir. [1026]
6) Sadaka b. Abdilâh es-Samîn. el-EvzâTden 1500 Hadîs yazmıştır. [1027]
7) Ömerb.Abdilvâhid. [1028]
8) el-Velîd b. Mezîd.[1029]
9) el-Velîd b. Müslim ed-Dimaşkî. [1030]

34. Abdurrahmân b. Harmale (c.80-145). [1031]

Hadîsleri yazardı1036. Bir kitabı vardı. [1032]
1) Yahya b. Sa'îd, kendisinden bir kitab temin etmişti. [1033]

35. Abdurrahmân b. Sabit b. Sevbân (75-165). [1034]

Bağdad'a gitti. Burada talebeler kensinden Hadîs yazdılar. [1035]

36. Abdurrahmân b. Yezîd b. el-Câbir el-Ezdî (c. 70-153). [1036]

İki kitabı vardı. Bunlardan sadece biri Hadîs rivayet merciine okunmuştur. [1037]

37. 'Abdurrahmân b. Zîyâd b. En'ûm eufrîkî (74-161). [1038]

Kitabı sahihdi. [1039]
Yahya el-Kattân, kendisinden bir kitab yazmıştır. [1040]

38. Abdürrezzâkb. 'Ömer Es-Sakafî (100-C.160)

ez-Zührî (v.124) ve diğer râvîlerden Hadîs rivayet etmiştir. [1041]
Kitablarını kaybetmiştir. [1042]

39. Abdülvâris b. Sa'îd (102-180). [1043]

Abdülazîz b. Suheyb (v.l30)'den Hadîsler rivayet etti. Üstadının bazı Hadîsleri hakkında muhaddisler ihtilâf etmiş bile olsalar, kitabı sahîhdi ve nihâî bir merci' idi. [1044]
Aşağıdakiler ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdüssamed.
2) Abdullah b. 'Amr-Ebû Ma'raer.[1045]

40. 'Abîde b. Humeyd et-Teymî (107-190). [1046]

Kitabı vardı. [1047]Birçok talebe ondan Hadîs yazdı. [1048]

41. Ebûbekir b. 'Abdirrahmân b. el-Misvar b. Mahrime (c.75-c.l35)

Muhammed b. Cübeyr ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur.
Kitabı vardı ve Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im (v. 100)'in Hadîslerini ve diğer ulemânın Mekke ve Kabe târîhi ile ilgili yazdığı yazıları ihtiva ediyordu. [1049] Anlaşıldığına göre el-Misvar b. Mahrime, Siyer ve târihin ilk devirlerine dâir bazı eserler te'lîf etmiş ve belki de bu eserler daha sonra kızı Uramü Bekr tarafindan rivayet edilmişlerdir.

İbn Sa'd, bu eseri, Ümmü Bekr'ın yeğeni vasıtasıyla rivayet etmektedir. [1050]Bunu, Misvar'in oğlu 'Abdurrahmân da rivayet etmiştir. [1051]

42. Ebû Bekir b. Ebî Sabra (c.100-162) [1052]

Aşağıdakiler, Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet edenlerdir:
1) İbn Cüreyc. el-Vâkıdî'ye göre, Ebû Bekir İbn Cüreyc'e yazılı 1000
Hadîs göndermiştir[1053]

43. Ebû Bekir b. 'Ayyaş (96-194). [1054]

Uzun zaman yaşadığı için, genç nesil kendisinden yazma imkânı bulmuştur. [1055]Kitabları sahihdi. [1056]
Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:[1057]

44. Ahmed b. Kazım el-Mısrî (c.85-c.l50).[1058]

Atâ b. Ebî Rabah'dan ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. Muhaddislerce bilinen bir kitabı vardı, hatta ez-Zehebî'ye bile okunmuştu. [1059]

45. 'Alî b. Âsim b. Suheyb el-Vâsıtî (105-201). [1060]

Zengin bir kimseydi. Bundan dolayı birçok kâtib tutup Hadîs yazdırma imkânına sâhib olmuştur. Asıl kaynaklar istinsah edilirken birçok yanlışlıklar yapıldığı için kendisi güvenilir bir kaynak olarak kabul edilmemiştir. [1061]Derslerinde üç Müstemlî bulunuyor[1062] ve birçok talebe ta'kîb ediyordu. [1063]

46. 'Alî b. Mübarek el-Hunâ'î (c.105-c.165)

Yahya b. Ebî Kesîr (v.129) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. [1064]
1) Hârûn b. İsmâ'îl, ondan bir kitab elde etmişti. [1065]

47. 'Alî b. Müşir el-Kureşî (c.85-189). [1066]

Ebû Bürde b. Ebî Mûsâ (v.104) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. [1067]
Kitablarını gömmüştür; fakat hepsi sahihti. [1068]

48. 'Alî b. Zeyd b. Cüd'Ân (v.70-131). [1069]

İbn 'Uyeyne kendisinden büyük bir kitab yazmış sonra onu başka birine veri vermiştir. [1070]

49. 'Ammâr b. Mu'Âviye ed-Duhnî (c.70-c.l33). [1071]

Abîde b. Humeyd b. Suhayb, kendisinden bir Sahife elde etmiştir[1072]

50. Amrb. 'Amr. Ebu'z-Za'râ (c.70-130).[1073]

Abîde b. Humeyd, kendisinden bir Nüsha temin etmiştir. [1074]

51. 'Amr b. el-Hâris el-Ensârî (90-149). [1075]

İbn Vehb, el-Ensârî'den bir kitab elde ettiği gibi. [1076] Bazı Hadîslerini de İbn Mehdî için yazıvermiştir. [1077]

52. 'Amr b. Sabit b. Hürmüz (c.105-172). [1078]

es-Sabî ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur, Hannâd, ondan sayısız Hadîs yazmıştır. [1079]

53. 'Amr b. 'Ubeyd b. Bâb Üt-Temîmî (c. 80-142). [1080]

1) İbn 'Uyeyne, ondan bir kitab yazmıştır. [1081]

54. Enes b. 'Ayâd, Ebû Damra (104-185). [1082]

Mâlik b. Enes, onu çok medhederdi. Onun ifadesine göre, Enes b. 'Ayâd Hadîsler'i dinledi ve bunları yazıya geçirdi; ancak onun tek zayıf taran, kitablarını Iraklılara sunmuş olmasıydı. [1083]

55. Ertât b. el-Münzir (c.70-162). [1084]

Ebû Umâme el-Bâhilî (v.82)'ye mülâki olmuştur. [1085]
1) el-Cerrâh b. Muleyh el-Bahrânî, ondan 20 Hadîs ihtiva eden bir Nüsha temin etmiştir. [1086]

56. Eş'as b. 'Abdilmelik, Ebû Hânî el-Basrî (c. 85-142). [1087]

İbn Şîrîn ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. Kitabı vardı. [1088]
Aşağıdaki râvîler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) el-Ensârî.[1089]
2) Havza b. Halîfe. [1090]
3) Muhammed b. Meysere, Ebû Seleme. [1091]

57. Eş'As b. Savvâr el-Kındî (c.80-136). [1092]

eş-Şa'bî ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. Ondan yazıh olarak rivayet edenler şunlardır:
1) Cerîr b. Abdilhamîd. [1093]

58. Âsim b. Kuleyb el-Kûfî (c. 70-137). [1094]

1) Abdullah b. İdrîs, Hadîslerini ondan yazılı olarak elde etmiştir. [1095]

59. Âsim b. Muhammed b. Zeyd el-'Umarî (c.lOO-c.160).

Muhammed b. Ka'be'l-Kurazî (v.120) ve diğer râvilerden rivayet etmiştir. [1096]
İbrâhîm b. Sa'îd'in, el-'Umarî'den bir kitabı vardı. [1097]

60. Âsim b. Raca' b. Hayve el-Kındî (c.90-c.l50)

Babasından (v.112) rivayette bulunmuştur. [1098]
Birçok Iraklı, ondan Hadîs yazmıştır. [1099]

61. 'Âsim b. Süleyman el-Ahval (c.70-142). [1100]

Enes (v.93) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Ondan yazarak Hadîs alanlar şunlardır:
1) Cerîr. [1101]
2) Süfyân. [1102]

62. Âsim b. Ömer el-'Umarî (c.105-c.170)

'Abdullah b. Dînâr (v.127) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1103]en-Nâsıh ue'l-Mensûh isimli bir eseri vardır. [1104]

63. el-Esved b. Şeybân (c.90-165). [1105]

el-Hasanü'l Baarî (v.110) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir [1106]
1) 'Abdurrahmân b. Mehdî, Hadîsleri ondan yazarak elde etmiştir. [1107]

64. Atâ b. Sâ'ib (c.70-136). [1108]

İbn Cübeyr (v. 95) ve diğerlerinden rivayet etti.
Kitabı gayr-i sahîhdi. [1109]
1) İbn 'Uleyye bazı Hadîsleri ondan yazmıştır. [1110]

65. 'Attâf b. Hâlid (91-C.150) [1111]

Kitabı sahîhdi. [1112]
1) Muhalled b. Mâlik'in, 'Attâf b. Hâlid'den kitabı vardı. [1113]

66. Eyyûb b. Havt (c.90-c.l50). [1114]

Rivayeti, Katâde ve diğer râvîlerdendi. Kitabı zayıftı. [1115]
1) Hüseyin b. Vâkıd, ondan Hadîsler yazmıştır. [1116]

67. Eyyûb b. Musa b. 'Amr b. Sa'îd El'âs (c. 75-132). [1117]

NâfV ve öteki râvîlerden rivayette bulunmuştur. 'Ubeydullâh b. Ömer, ondan bir kitab almıştır. Bu kitab, ez-Zührî ile 'Atâ1 ve Makhûl'e de okunmuştur. Diyet parası hakkındaki hükümleri ihtiva ediyordu. [1118]

68. Eyyûb b.'Utbe el-Yemânî (c.100-160). [1119]

Yahya b. Ebî Kesîr (v. 129) ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir. Yanında kitablan olmaksızın Bağdad'a gitmiş ve orada Hadîsleri hafızasına dayanarak ta'lim etmiş, bundan dolayı da birçok hatâ yapmıştır. [1120]
M'amâfih kitablan sahîhdi. [1121]

69. Bahîr b. Sa'îd es-Sahûlî el-Hımsî (c. 80-160).[1122]

Halid b. Ma'dân (v. 103) ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir. Bahîr b. Sa'îd'den yazılı olarak Hadîs rivayet eden Bakiye b. el-Velîd'dir [1123] Bahîr'in kitabını Şube'ye okumuş, o da çok memnun olmuştur[1124]

70. Bahr b. Kuneyz (c.90-160). [1125]

el-Hasanu'1-Basrî (v.110) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Bahr b. Kuneyz'in kitabını rivayet edenler:
1) Haris b. Müslim. [1126]
2) Muhammed b. Mus'âb el-Karkasânî[1127]
3) Ömer b. Sehl. [1128]
4) Yezîd b. Zure. [1129]

71. Bahz b. Hakîm el-Kuşeyrî (c.80-140'dan sonra). [1130]

Babasından bir Nüsha rivayet etmiştir. Babası da, Bahz'ın dedesinden nakletmiştir. [1131]
Aşağıdakiler onun kitabına mâliktiler:
1) el-Ensârî. [1132]
2) Mekkî b. İbrahim el-Belhî. [1133]

72. Bekr b. Vâ'il b. Dâvûd (c. 90-C.130)

Babasından önce vefat etmiştir. [1134]
Babası da ondan bir kitab elde etmiştir. [1135]

73. Bakiye b. el-Velîd el-Kalâî (110-196). [1136]

Hiç fark gözetmeden herkesden Hadîs yazardı. [1137]
1) Ertât, ondan Hadîsler yazmıştır. [1138]
2) İbn Sevbân da ondan Hadîsler yazmıştır.[1139]

74. Bukeyr b. 'Abdillâh b. el-Aşac (c.70-127). [1140]

İbnü'l-Müseyyeb ve Öteki râvîlerden rivayet etmiştir. Aşağıdakiler onun kitablanna sahiptiler:
1) Mahrime b. Buhayr, Bu kitablan babasına okumamıştır. [1141]
2) el-Leysb. Sa'd. [1142]

75. Dâvûd B. Ebî Hind (c.75-139). [1143]

Kitablan vardı. [1144]Ayrıca bir Kur'ân tefsiri de yazmıştı. [1145] Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Adî b. 'Abdirrahmân, ondan bir Nüsha nakletmiştir. [1146]
2) el-Ensârî, Hadîslerinin çoğunu ondan yazmıştır. [1147]

76. Dâvûd b. el-Hüseyin el-Ümevî (c.70-135). [1148]

İbrahim b. Ebî Yahya ondan büyük bir Nüsha (kitab) elde etmişti[1149]

77. Dâvûd b. Nusayr el-Tâf (c.100-160. [1150]

Kitablannı, muhtemelen Hicrî 140 târihinde, gömmüştür. [1151]

78. Dâvûd b. Şâbûr el-Mekkî (c.80-c.l40)

Mücâhid'den rivayet etmiştir. [1152]
1) Şube onun Hadîslerini yazmıştır. [1153]

79. Zimâm b. İsmâ'îl (97-185). [1154]

Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
Ebû Musa kitabını ondan edinmiştir. [1155]
Muhammed el-İskenderânî ondan rivayet etmiştir. [1156]

80. Dırâr b. Mürre el-Kûfî (c.70-132). [1157]

Kitabı, Tamîm b. Nâsih'in nezdindeydi. [1158]

81. el-Fudeyl b. Meysere (c.85-c.l45)

eş-Şalaî ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1159]
1) Mutemer b. Süleyman, ondan bir kitab edinmişti. [1160]

82. Gaylân b. Câmî' (c. 80-132) [1161]

Kitabı vardı. [1162]

83. Habîb b. Ebî Habîb el-Harmî (c.90-162). [1163]

İbn Şîrîn (v. 110) ve öteki râvîlerden rivayette bulunmuştur[1164].
Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Dâvudb. Şebîb. [1165]
2) Yahya b. Sa'idım.[1166]

84. Hafs b. Geylân ed-Dımaşkî (c.90-150) [1167]

Makhûl (v.112) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1168]
1) Talebelerinden her biri ondan bir kitab nakletmiştir. [1169]

85. Hafs b. Süleyman el-Esedî (90-180). [1170]

Diğer muhaddislerin kitablannı istinsah eder ve bunlan kendi kitablanna dere ederdi. Şu'be'den bir kitab almış fakat sonra onu iade etmemiştir. [1171]

86. Hayve b. Şureyh (c.95-158). [1172]

Kitabları vardı. [1173]

87. el-Haccâc b. el-Haccâc el-Bâhilî (c.80-131). [1174]

1) İbrahim b. Tahmân, ondan uzunca bir kitab nakletmiştir. [1175]

88. eî-Hakem b. 'Atîye el-'Ayşî (c.90-c.l60)

İbn Şîrîn (v. 110) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1176]
Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Süleyman b. Harb. Hadîslerini yazmış, sonra onları imha etmiştir. [1177]

89. Hammâd b. Seleme (c.87-167). [1178]

İlk Hadîs kitabı telif edenlerden biri olduğu mervîdir. [1179]

Onun kitablarını nakleden veya Hadîslerini yazan muhaddis-ler şunlardır:
1) Abdülvâhid b. Gayâs el-Basrî. [1180]
2) Affân. Hammâd kendisine yazdırmıştır. [1181]
3) Arar b. 'Âsim el-Kilâbî. Hammâd'dan, 10.000 den fazla Hadîs yazmıştır. [1182]
4) İsimleri bilinmeyen birçok zevat. Yahya b. Mâ'în, Hammâd'ın kitabını, onun 18 talebesinden dinlemiş ve talebeleri vasıtasıyla Hammâd'-ın hatâlarını tesbit etmek istemiştir. [1183]
5) İsmi bilinmeyen bir zât. [1184]
6) Haccâc b. el-Minhâl, Hammâd'ın Müsned'ini rivayet etmiştir. [1185]
7) Hudbe b. Hâlid b. el-Esved. Onda, Hammâd'ın kitablannın ikişer nüshası vardı. [1186]
8) İbnü'l-Mübârek. [1187]
9) Muhammed b. el-Fadl.[1188]
10) Mûsâ b. İsmâ'il et-Tebûzakî'nin büyük babası. [1189]
11) eş-Şâmî. [1190]
12) Süleyman b. Harb. [1191]
13) Vehb. [1192]
14) Yahya b. Durrays. Hammâd'dan 10.000 Hadîs temin etmiştir[1193]
15) Yahya el-Kattân[1194].
16) Zeydb.'Avf[1195]

90. Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî (98-179). [1196]

Yahya der ki: "Eyyûb (v.l31)'un derslerinde, Hammâd'dan başka hiçbir kimse yazmazdı. [1197] Rivayete göre o, ümmî idi, fakat 'Ubey-dullah b. Ömer onu yazarken görmüştü. [1198] Yine, iddia edildiği üzere o, Yahya'nın sâdece bir kitabına sahip bulunuyordu. [1199]
Ondan yazarak Hadîs nakledenler şunlardır:
1) Abdurrahmân b. Mehdî. [1200]
2) Abdurrahmân b. Mübarek. [1201]
3) Alî b. Medînî. Bu zât, Hammâd'dan yazdığı zaman gençti. Onun için, Hammâd'ın zayıf bir râvîsi olarak kabul edilmiştir. [1202]
4) Half b. Hişâm el-Bağdâdî, Hammâd'ın birçok kitabını istinsah etmiştir. [1203]
5) Süfyânü's-Sevrî[1204]
6) Süleyman b. Harb. [1205]

91. Hammâm b. Yahya el-Basrî (c.90-163). [1206]

el-Hasan (v.110) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1207]
Sahîh olan kitablan vardı. [1208]
Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Affân. [1209]
2) Hudbe ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1210]

92. Hanzala b.Ebî Süfyân el-Cumahî (c. 85-151'den sonra). [1211]

Salim b. Abdillâh (v.106) dan rivayet etmiştir. Kitabı vardı. [1212]

93. Harîz b. 'Osman b. Cebr (80-163). [1213]

Kendisinden yazarak Hadîs rivayet eden râvîler şunlardır:
1) 'Alî b. 'Ayyaş. [1214]

94. Hârûn b. Sa'd el-'İclÎ (c.lOO-150'den önce) [1215]

Ebû İshak el-Sabî'î (v.127) ve diğer râvilerden rivayet etmiştir.
Vâsıt'm birçok talebesi Harun'dan yazmıştır. [1216]

95. el-Hasan b. Dînâr, Ebû Sa'îd et-Temîmî (c.90-c.l50)

İbn Şîrîn (v. 110) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1217]
Kitablan vardı ve bunları okumak üzere başkalarının evlerine götürürdü. [1218]

96. Hassan b. İbrâhîm Ebû Hişâm el-Kûfî (86-186) [1219]

Bağdad'da ulemâ kendisinden Hadîs yazmıştır[1220]

97. el-Hasan b. Salih b. Hay (100-169). [1221]

Aşağıdaki râvîler ondan yazarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) Ebû Nu'aym. [1222]
2) Birçok muhaddis ondan kitablar nakletmiştir.[1223]
3) Mâlik b. İsmail, kendisinden bir Nüsha elde etmişti. [1224]
4) Seleme b. 'Abdilmelik'in ondan temin ettiği bir Nüshası vardı. [1225]
5) Yahya b. Fuzeyl'in de ondan elde ettiği bir Nüsha'sı vardı. [1226]

98. el-Hasan b. 'Umâre el-Kûfî (c.90-153). [1227]

Aşağıdaki râviler ondan yazarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) İsimleri bilinmeyenler. [1228]
2) Mus'âb b. Sellâm. [1229]
3)Vakf. [1230]

99. el-Heysem b. Humeyd el-Gassânî (c. llO-c.170)

en-Nu'mân b. el-Münzir el-Gassânî (v.133) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. [1231]
Kitablan vardı. [1232]
1) Muhammed b. 'A'iz ondan bir kitab elde etmişti. [1233]

100. Havşab b. Akîl el-Abdî (c.90-c.l50)

Hasanü'l-Basrî (v.110) ile 'Atâ ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir. [1234]
Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Hişâm b. Hassan. Havşab'ın kitablarını aldığı zannolunmaktadır[1235]
2) Süleym et-Teymî. Ziyâd b. er-Rabî, onu Havşab'dan yazarken görmüştür. [1236]

101. Hişâm b. Hassan el-Kurdûsî (c.90-148). [1237]

İbn Şîrîn (v.110) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Aşağıdaki râvîler, ondan yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Ebû'Avâne.[1238]
2) Ebû Cüreyc el-Kassâb[1239].
3) Harun b. Ebî Isâ. [1240]
4) İsmail b. 'Uleyye. [1241]
5) Sellâm b. Ebî Mutî'. [1242]
6) 'Osman b. 'Ömer, onun kitabını Ravh'dan Ödünç almıştır. [1243]
7) Yezîd b. Zurey. [1244]
8) Ravh b. 'Ubâde. [1245]

101. Hişâmb. Sambarel-Destevâ'î (74-152). [1246]

Birçok Hadîs yazmıştır. Sadece Katâde'den yazdıkları, takriben 10.000 Hadîstir. [1247]
Aşağıdaki zevat, ondan yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdülvehhâb b. Atâ el-Haffâf. [1248]
2) İsmâîl b. 'Uleyye. [1249]

103. Humeyd b. Ziyâd, Ebû Sahr (c.80-189). [1250]

Ebû Salih es-Sammân (v.lOl)'dan rivayet etmiştir.
Aşağıdaki râvîler, ondan yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) İbn LarıTa, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1251]
2) İbn Vehb, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1252]

104. Hasan b. Ebî Ca'fer el-Cufrî (c. 95-161) [1253]

Nâfî (v.117) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1254]
1) İbn Mehdî'de Hüseyin'in yazılı Hadîsleri vard. [1255]

105. el-Hüseyin b. Kays er-Rahbı (c.85-150)

İkrime (v. 105) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.[1256]
1) Alî b. 'Âsim, er-Rahabî'nin Hadîslerini ihtiva eden bir kitaba sahipti. Daha sonra Ali b. 'Âsim bu kitabı Ebû Avâne'den ariyet olarak almıştır[1257]

106. el-Hüseyin b. Vâkıd el-Mervezî (c.90-159). [1258]

Abdullah b. Bureyde (v.H5)'den rivayet etmiştir. Ayrıca bir Kur'ân tefsiri de tedvin etmiştir. [1259]

107. Hüşeym b. Beşîr el-Vâsıtî (104-183). [1260]

Birçok kitab te'lif etti. [1261] İbn Nedim, onun kitablarından şu üçünün adım vermektedir:
1) Kitabü's-Sünen;
2)Kitâbü't-Tefsîr;
3)Kitâbü'l-Kırâ'âtm. [1262]
Aşağıdaki râviler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet etmişlerdir:
1) 'Abdullah b. Mûsâ. [1263]
2) Ebû Salih. [1264]
3) Adları bilinmeyenler[1265]
4) Haccâc b. Muhamme. [1266]
5) Hayyân b. Bişr. [1267]
6) İbn Hanbel[1268]
7) el-Leys b. Sa'd. [1269]

108. İbrahim b. Akîl b. Ma'kal b. Munebbih (c.95-c.l80).

Vehb b. Münebbih'den rivayette bulunmuştur. [1270]
Yahya b. Ma'în onu görmüş ve güvenilir bir râvî olarak tavsif etmiştir. Daha sonra ise onun bir Sahîfe'ye sahip olabileceğini ilâve etmiştir. [1271]

109. İbrâhîm b. ZÎ-Himâye (c.lOO-c.160)

Şu'be (83-160)'nin mu'âsınıydı. [1272]el-Cerrâh b. Muleyh, kendisinden bir Nüsha rivayet etmiştir[1273]

110. İbrâhîm b. Meymûn es-Sâ'iğ (90-131). [1274]

Atâ' b. Ebî Rabâh (v.117) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. Ebû Müslim el-Horasânî tarafından öldürülmüştür. [1275]
Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) el-Sakan. Diyor ki: "İbrahim b. Müslim es-Sâ'iğ'den bana, i'âde etmek üzere bir kitab vermesini rica ettim. Sonra benden bir rehin istedi. Ben de bir Kur'ân-ı Kerîm Nüshası

verdim. [1276]

111. İbrahim b. Muhammed b. el-Hâris el-Fezârî (c.100-188). [1277]

Ebû İshak el-Kûfî (v. 124) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. Hadîs yazmaya 28 yaşında başlamıştır. [1278] Onun kitabını eş-Şâfi1! görmüş ve kendininkini de el-Fezârî'nin usûlünü ta'kîb ederek hazırlamıştır. [1279]
Kitablarından biri olan Kitâbü's-Siyer, Fas'da Karaviyyîn Kütübhâ-nesi'ndedir. [1280]
Bu kitab aşağıdaki zevat tarafından rivayet edilmiştir:
1) Mahbûb b. Mûsâ. [1281]
2) Mu'âviye b. 'Amr el-Ezdî. [1282]
3) el-Müseyyib b. Vazıh. [1283]
İbn Nedîm'den İbn Hacer'in nakline göre el-Fezârî, İslâm'da ilk ast-rolob (usturlab) yapan kimsedir. Ayrıca bu mevzuda bir de kitab te'lîf etmiştir[1284]

112. İbrâhîm b. Muhammed b. Ebî Yahya el-Eslemî (c.105-184)[1285]

ez-Zührî (v.124) ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur. İbn Han-bel'in ifâdesine göre el-Eslemî, Hadîsleri'nin yazılmasını Önlemek için kitabına başka muhaddislerin Hadîslerini koymuştur.
Ebû Yahya el-Eslemî, Mâlik b. Enes'inkinden çok daha büyük olan el-Muvatta' isimli Hadîs kitabım tedvîn etmiştir. [1286]
Ebû Yahya el-Eslemî'nin birçok Nüshası vardı. [1287]
Nu'aym b. Hammâd, el-Eslemî'nin kitablarına 50 dînâr harcamış; sonra bir gün el-Eslemî ona, Cahm'm ve diğerlerinin görüşlerini ihtiva eden bir kitab vermiş, sonra bu kitabı terk etmiştir. [1288]

113. İbrahim b. Sa'd (108-184) [1289]

Babasından, ez-Zührî ve diğer râvîlerden rivayette bulunmuştur, el-Magâzî hâriç, [1290] İbn İshâk'dan 17.000 Hadîs rivayet etmiştir. Şu'be, halkı İbn Sa'd'dan yazmaya teşvik etmiştir. [1291]
Aşağıdaki zevat ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Ahmed b. Hanbel. [1292]
2) Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb. Kitabım el-Magâzî üzerine te'lîf etmiştir. [1293]
3) el-Fadal b.Yahyâ. İbrâhîm b.Sa'd ona el-Magâzî hakkındaki kitabım gönderdi. [1294]
4) İbn İshak, kendisinden bir kitab hazırlamıştır. [1295]
5) Nûh b. Yezîd[1296]
6) Sa'd b. İbrâhîm kitablarını hazırlamış ve onları rivayet etmiştir. [1297]
7) Ya'kub b. İbrâhîm, el-Magâzî'yi kendi babasından rivayet etmiştir. [1298]
Bu el-Magâzî kitabının İbrahim'in babasının mı yoksa İbn İshak'meseri olduğu sarîh değildir. İbrâhîm b. Sa'd, babasından diğer kitab-lar da rivayet etmiştir.[1299]

114. İbrahim b. Tahmân Ebû Sa'îd el-Horasânî (c.100-163) [1300]

İshak b. Râhveyh'in beyânına göre, hiçbir kimse İbrâhîm Horasânî'-den daha fazla Hadîs rivayet etmemiştir. [1301]O, sadece üstadlarmın Hadîslerinin râvîsi değil, aynı zamanda birçok kitab te'lîf etmiş bir [1302]İbn Nedîm'e göre o şu kitablan te'lîf etmiştir:
1) Kitâbü's-Sünen.
2) Kitâbil'l-Menâkıb.
3) Kitâbü'l-tdeyn.
4) Kitâbü't-Tefsîr[1303].
İbnü'l-Mübârek der ki: "Onun kitablan sahihti. [1304] Aşağıdaki râvîler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe. İbrahim'den, onun Medîne-i Münevve-re'de Mâlik b. Enes'den yazdıklarını yazmıştır. [1305]
2) Hafs b. 'Abdillâh b. Râşid es-Sülemî. İbrâhîm b. Tahmân'm kâtibiydi. [1306] Ve ondan bir kitab rivayet etmişti. [1307]Bu kitab, daha sonra oğlu Ahmed tarafından rivayet edilmiş[1308] ve Şam'da Zâhiriyye Kütübhâ-nesi'nde muhafaza edilmiş bulunmaktadır.
3) Hâlid b. Nazar. Ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1309]
4) Muhammed b. Sabık. İbrahim'den Bağdad'ta yazmıştır. [1310]

115. İbrâhîm b. 'Ömer b. Ebân b. 'Osman (c.lOO-c.160).

ez-Zührî (v.124) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. [1311] İbrâhîm b. 'Ömer, babası Ebân b. Osman'dan, o da İbn Ömer'den bir Nüshı rivayet etmiştir. İbrâhîm b. Ömer, bazan Ebân'ı bırakıp doğrudan doğruya İbn Ömer'den rivayet etmiştir.[1312]

116. İbrâhîm b. 'Osman, Ebû Şeybe (c.105-169). [1313]

es-Sâbfî (v,127) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır: [1314]
1) Alî b. Ca'd, İbrâhîm b. 'Osman Bağdad'a geldiği zaman, ondan yazmıştır
2) Yezîd b. Zurey'. ibrahim'den bir kitabı vardı. [1315]

117.'İkrime b. Ammâr el-'İclî (c.80-159). [1316]

Hicrî 102'de karşılaştığı Hirmâs'dan rivayette bulunmuştur. [1317]Bir kitabı vardı. [1318]
Aşağıdaki zevat ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Bişrb.el-Sarrî[1319]
2) Fadl b. er-Rabf. [1320]
3) Süfyânü's-Sevrî. [1321]
4) Yahya b. Sa'îd el-Kattân, 'İkrime b. 'Ammâr el-'iclî'yi, el-Fadl b. er-Rabî'ye Hadîs yazdırırken görmüş; fakat Yahya yazı malzemesine sahip olmadığından dersleri kaçırmıştır. Daha sonra ise o ve oğlu Muhammed, 'İkrime'nin Hadîsleri'ni Bişr'in tahrîrinden yazmışlardır[1322]

118. İmrân b. Ebî Kudâme el-'Ammî (c.70-c.l40). [1323]

Enes b. Mâlik (v.93) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1324]Yahya b. Kattan ondan yazmıştır. [1325]

119. İmrân b. Hudeyr es-Saddûsî (c.75-149). [1326]

Ebû 'Osman en-Nehdî (v.95)'den rivayet etmiştir. Ravh b. 'Ubâde kendisinden bir kitab rivayet etmiştir. Aynı kitab 'Osman b. 'Ömer tarafından ariyet olarak alınmıştır.[1327]

120. Îsâb. Ebî Îsâ, Ebû Ca'fer et-Temîmî (c.lOO-c.160). [1328]

Hâşm b. el-Kâsım ondan yazmıştır. [1329]

121. İsmâ'îl b. Ebî Hâlid el-Ahmasî (c.70-146). [1330]

Abdullah b. Ebî Evfâ (v.86) ve diğerlerinden rivayet etmiştir, el-'İcli'ye göre 500 Hadîsi vardı. [1331]
Aşağıdaki râvîler, kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) İsmail b. 'Ayyaş. Vakil der ki: "İsmail, İbn Ebî Hâlid'in Etrafını benden aldı. Fakat onu okuduğum zaman, İsmail'i zayıf buldum. [1332]
2) Vak. [1333]
3) Yahya b. Sald ve ondan İbn Hanbel. [1334]

122. İsma'îlb. 'Ayyaş (102-181). [1335]

Çok sayıda Hadîs yazmıştır. Hicazlı Şüyâh'dan elde ettiği kitabı kaybettiği için Hicazlılara göre zayıf bir râvî idi. [1336]Musanna[1337] ve Kitâbü'l-Fiten[1338] gibi birçok kitab telîf etmiştir. Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Abdullah b. el-Mübârek. [1339]
2) el-Hakem b. Nâfi', Ebu'l-Yemân. 'İsmail'in bütün kitablannı ikişer defa yazmış ve ilk nüshayı 30 dînara satmıştır. [1340]
3) Yahya b. Maln'in rivayetinde isimleri zikredilmeyen çok sayıdaki diğer talebeler. Yahya onu, evin çatısında oturmuş olduğu halde ve kitabından her gün takriben 500 Hadîs okurken görmüştür. O okuduktan sonra talebeler kitabı alır ve onu hergün akşama kadar istinsah eder olmuşlardır. [1341]
4) Yahya b. Matn.[1342]

123. İsmâ'îl b. İbrahim el-Esdî, İbn 'Uleyye (110-193). [1343]

Eyyûb ile Yahya el-Ensârî ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Ziyâd b.
Eyyûb diyor ki: "İbn 'Uleyye'yi hiçbir zaman bir kitabla görmedim".[1344]
Fakat İbn Nedîme göre o, şu eserleri telîf etmiştir:
1) Kitâbü't-Tefsir,
2) Kitâbü't-Tahâre.
3) Kitâbü's-Salât.
4) Kitâbü't-Menâsik. [1345]
Ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenler arasında şu zevat vardı:
1) Alî b. Ebî Hâşim. îbn OJleyye'nin kâtibiydi ve İbn TJleyye'den birçok kitab elde etmiş bulunuyordu, Ebû Zekeriyya, bu kitabları onun nez-dinde İbn TJleyye'nin vefatından çok zaman evvel görmüştü. [1346]

124. İsmâ'îl b. Müslim el-Mekkî (c.8-c.l45). [1347]

Amir b. Vâsıla (v. 100) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1348] Muham-med b. Abdillâh el-Ensârî, ondan Hadîsler yazmıştır. [1349]

125. İsmâ'îl b. Salim Ebû Yahya el-Esdî (c.70-c.l35)

İbnü'l-Müseyyeb (v.93) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1350]lan vardı ve bunları Şube görmüştür. [1351]

126. İsmâ'îl b. Sumey' el-Hanefî (c.75-c.l40)

Enes b. Mâlik (v. 93) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1352]Aşağıdakiler ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Cerîr b. Abdilhamîd. İsmail'den Hadîsler yazmış ve sonra onu Haricî diyerek terketmiştir. [1353]

127. İsmail b. Yûnus b. Ebî İshak es-Sebî'î (100-160). [1354]

Büyük babası ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Büyük babasının
Hadîsleri'ni ezberlemişti ve bunlar adetâ Kur'ân-ı Kerîm'in hemen hemen her bir sûresi kadar şahindiler. Ebû İshak es-Sebfî torunu İsrail'e Hadîsleri bizzat yazdırmıştır. [1355]
Hatta torunu İsrail'in evde her yeri kitabla doldurduğundan şikâyet de etmiştir. [1356]
İbn Hanbel, İsrail'in kitabı olduğunu rivayet etmektedir. [1357]
Aşağıdaki zevat kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Huceyn b. el-Müsennâ ve Bağdad'da diğer birçok talebe. [1358]
2)Yahya b. Âdem. Der ki: "Biz onun hafizasından yazardık. [1359] Bu demektir ki, İsmâ'îl b. Yûnus, onu Yahya'ya yazdırdığı zaman, kitabı imlâ için kullanmamış, fakat hafizasından yazdırmıştır. Fakat onu, Huceyn ve meslekdaşlanna yazdırırken kitabı kullanmıştır.[1360]

128. Câbir b. Yezîd b. El-Hâris el-Cu'fî (c.70-128). [1361]

Zuheyr, Câbir'in Hadîslerinden bir külliyâta sahip bulunuyordu. [1362]

129. el-Ca'd b. 'Abdirrahmân b. Evs (c.70-144'den sonra). [1363]

Sahâbe-i Kiramdan olan Sâ'îd b. Yezîd (v.91) ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.
1) Yahya b. Sa'îd el-Kattân, el-Ca'd b. Abdirrahmân'dan bir kitab elde etmişti. [1364]

130. Caterb. Burkan el-Kilâbî (c.90-150). [1365]

Nâfi' (v.117) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
1) Miskin b. Bukeyr kendisinden Hadîsler yazmıştır. [1366]

131. Ca'fer b. el-Hâris el-Vâsıtî (c.llO-c.170).

Mansûr b. Zâzân (v.129) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1367]
1) Muhammed b. Yezîd el-Vâsıtî, kendisinden bir Nüsha rivayet etmiştir. [1368]

132. Cafer b. Meymûn et-Temîmî (c.75-c.l40)

Abdurrahmân b. Ebî Bekre (v.96) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.[1369]
1) İbn Mehdî, onun kitabını başka bir kimse ile paylaşmaktadır. [1370]

133. Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Huseyn (80-148). [1371]

Birçok kitabı vardı. [1372]
Aşağıdaki zevat kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Salim el-Aftas.
2) Yahya el-Kattân. [1373]

134. Ca'fer b. Süleyman el-Duba'î (c.100-178). [1374]

Sabit el-Bunânî (v.127) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
1) Abrurrezzâk es-San'ânî ondan yazmıştır. [1375]

135. Câbir b. 'Abdilhamîd, Ebû Abdillâh ed-Dabbî(110-188). [1376]

Eş'as'dan, [1377] Mansûr, Muğîre ve diğer birçok râvîden rivayette bulunmuştur. [1378]Kitabları sahîhdir. [1379]
Aşağıdaki zevat kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdendir:
1) Abdurrahmân. [1380]
2) İbrahim b. Hâşim. Ondan 1500 Hadîs yazmıştır. [1381]
3) Muhammed b. 'İsa'nın kardeşi. [1382]
4) Şâzân. [1383]
5) Süleyman b. Harb. [1384]

136. Cerîr b. Hazım (90-175).[1385]

Bir kitabı vardı. [1386]
1) el-Leys b. Sa'd, kendisinden uzun bir kitab rivayet etmiştir. [1387]

137. Cuveyrîye b. Esmâ(c.95-173). [1388]

Nâfi' (v.117) ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir. [1389]'Affân b. Müslim'e Hadîs yazdırmıştır. [1390] Nâfi'den te'lif ettiği kitabını 'Abdullah'ın yeğeni rivayet etmiş ve halen muhafaza edilmiş bulunmaktadır. [1391]

138. Kahmas b. el-Hasan et-Temîmî (c. 85-149). [1392]

Kendisinden Mu'temer b. Süleyman bir kitab elde etmiştir. [1393]

139. Kesîr b. 'Abdillâh b. 'Amr b. 'Avf (c.85-c.155). [1394]

Babası vasıtasıyla dedesinden bir Nüsha rivayet etmiştir.
Bu Nüsha, birçok zayıf Hadîs ihtiva etmektedir. [1395] Kendisi, bazı Hadîsleri yazıp Mâlik'e göndermiştir. [1396]

140. Kesîr b. Zeyd el-Eslemî (c.80-158). [1397]

Ömer b. 'Abdilazîz (v.101) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Kendisinden birçok kitab rivayet edilmiştir. [1398]

141. Half b. Halîfe el-Eşca'î (c.90-181). [1399]

Kendisinden birçok talebe Hadîs yazmıştır. [1400]

142. Hâlid b. Ebî Nevf es-Sicistânî (c.80-c.140).

ed-Dahhâk (v.105) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1401]
Birçok İran'lı ve Horasan'lı ondan Hadîs yazmıştır.[1402]

143. Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ' (C.80-141). [1403]

Sâdece uzun Hadîsleri yazmış ve onlan ezberlediği zaman yazdıklarını silmiştir. [1404]

144. Hâlid b. Yezîd el-Dımaşkî (105-185). [1405]

Bir kitab te'lif edip Kitâbü't-Diyât diye isim vermiştir. [1406]

145. Hâlid b. Yezîd el-Cumahî (c.80-139) [1407]

el-Leys b. Sa'd, ondan kitablar edinmiş ve onları Hâlid'e okumamış fakat rivayet etmiştir. [1408]

146. Hârice b. Mus'Ab es-Sarahsî (70-168) [1409]

Âlimlerden birçok Hadîs rivayet etmiştir. [1410]Çok sayıda kitabı vardı, [1411] ve belki bazılarının da müellifi bulunuyordu. [1412]

147. Husayf b. Abdirrahmân el-Cezerî (c.70-137) [1413]

Nüsha hâlinde birçok kitabı vardı. [1414]
1) Yahya b. Sa'îd ondan Hadîs yazmıştır. [1415]

148. Leys b. Ebî Suleym (c.80-143). [1416]

1) Hammad b. Ca'd, ondan bir Sahîfe edinmiştir. [1417]
2) İbn İdrîs Hadîsleri'ni ondan yazmıştır. [1418]

149. el-Leys b. Sa'd el-Fehmı (94-175) [1419]

Çok miktarda kitabı vardı. [1420]
Aşağıdaki zevat Hadîsleri kendisinden yazılı olarak rivayet edenlerdir:
1) Ebû Katâde, 'Abdullah b. Vâkid.[1421]
2) Ebû Salih, el~Leys'in kâtibi. [1422]
3) Hâlid el-Medâ'inî. [1423]
4) Kuteybeb.Sa(îd. [1424]
5)Yahyâb.Bukeyr. [1425]
Kita bı vardı. [1426]

150. Meymûn b. Musa el-Mer'ı (c.90-c.l50)

Hasanü'l-Basrî (v.110) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1427]

151. Mâlik b. Enes (93-179). [1428]

Hadîs ilminin dirayetli meretlerinden biridir. Hadîsleri yazarak öğrenmeye başlamıştır. Anlaşıldığına göre, Hadîsler'i sâdece ezberlemekle kalmamış, aynı zamanda onları bütün üstadlanndan yazmıştır. İbn 'Uyeyne bir râvînin i'timâda şâyân olup olmadığını anlamak için, 'ulemânın, Mâlik'e baktıklarını ve eğer Mâlik o râvîden yazmışsa kendilerinin de aynı râvîden yazdıklarını söylemektedir. [1429]Bir talebe bir defasında 'âlimin biri hakkında Mâlik'e sorunca, Malik talebeye o zatın adını kendi kitabında görüp görmediğini sordu. Talebe "Hayır" diye cevap verdi. Sonra Malik dedi ki: "Eğer o sika bir râvî olsaydı, onun adını mutlaka orada bulurdunuz. [1430]Mâlik b. Enes'in hemen hemen bütün sözleri ve hükümleri zekî talebeleri tarafindan kaydedilmiştir. [1431]
Mâlik b. Enes, talebelerinin kitablarını tashih ederdi. İbn Vehb şöyle diyor:
"Malik benim kitabımı okur ve nerede yanlışımı bulsa onu siler doğrusunu yazardı. [1432]
Mâlik b. Enes'in kitabı el-Muvatta' zaman zaman tab edilmiş ve yüzlerce talebe tarafindan okunmuştur. Kitabın takriben 15 nüshası vardır. Bilâhare, ed-Dârakutnî, bütün nüsha farklarını gösteren bir kitab te'lîf etmiştir. [1433]el-Muvatta'mın Hadîs veya fıkıh üzerine telif edilen ilk kitab olduğu belirtilmiştir. Fakat çok şükür şimdi biz, Mâlik'in bazı kaynaklarına sahip bulunmaktayız.[1434]

152. Ma'mer b. Râşîd (96-153). [1435]

Hadîsleri yazmıştır. İbn Nedim'e göre, el-Magâzî üzerine bir de kitab te'lîf etmiştir; [1436]fakat belki bu ez-Zührî'nin onun yardımıyla meydana getirdiği eseridir. Onun, ilk Hadîs toplayanlardan biri olduğu mervîdir. [1437] el-Câmi' onun tarafindan biraraya getirilmiştir ki hâlen muhafaza edilmektedir. [1438] Yine aynı şekilde Tefsir kitabı da zikredilmiştir. [1439]Bunun, kendi eseri mi, yoksa üstadı Katâde'ye mi âit olduğu belli değildir; kuvvetli olanı ikinci ihtimaldir.
Aşağıdaki zevat kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) 'Abdürrezzâk ondan 10.000 Hadîs yazmıştır. [1440]
2) Hişâm b. Yûsuf. [1441]
3) İbnü'l-Mübârek. [1442]
4) Mutarrif b. Mazin. [1443]
5) Rabâh. [1444]
6) Yahya b. el-Yamân. [1445]

153. Ma'kıl b. 'Ubeydullâh el-Cezerî (c.95-166). [1446]

Atâ (v.117) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir.
Aşağıdaki zevat kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Ebu Ca'fer.[1447]
2) el-Hasan b. Muhammed, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1448]

154. Mis'ar b. Kıdâm (c.90-155). [1449]

Aşağıdaki isimler ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) EbuNu'aym. [1450]
2) Muhammed b. Bişr. [1451]
3) Muhammed b. 'Ubeyd. [1452]
4) Hafs b. Gayâs. [1453]

155. Muâviye b. Sellâm El-Habeşî (c.95-c.l70). [1454]

Nâfi' (v.117) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Kitablan vardı. [1455]
1) Birçok Mısır'lı kendisinden yazmıştır. [1456]
2) İbn Ma'în diyor ki: "Her Hadîsi Sellâm'dan yazmayan, 'âlim olamaz. [1457]

156. Muâvîye b. Salih el-Hımsî (c.95-158). [1458]

Makhûl eş-Şâmî (v.118) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Kitablan vardır. [1459]
Aşağıdaki zevat, kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) 'Abdullah b. Salih. Ondan büyük bir Nüsha rivayet etmiştir. [1460]
2) İbn Vehb. İbn Ma'în'e Mu'âviye'nin 500'den fazla Hadîs ihtiva eden iki kitabını teslim etmiştir. [1461]
3) el-Leys b. Sa'd. Kâtibi Ebû Salih'e, Mu'âviye'nin Hadîsleri'ni yazması için ta'lîmât vermiştir. [1462]
4) Mekke ve Mısırlı birçok talebe ondan yazmıştır.[1463]
5) Iraklı birçok talebe ondan yazmıştır. [1464]

157. Mu'Âviye b. Yahyî ed-Dımaşkî (c.90-150)

Makhûl (v.112 veya 118) ile diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1465] Pazardan kitablar alır ve onlardan Hadîs naklederdi. [1466]
Aşağıdaki râvîler ondan yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:

1) Haki b. Ziyâd, ondan bir kitab edinmişti. [1467]
2) İshak ondan yazılı Hadîsler elde etmişti. [1468]
3) Şu'ayb ondan bir Nüsha temin etmişti. [1469]

158. el-Muğîre b. Mıksam el-Dabbî (c.70-136). [1470]

Amâ olarak doğduğu mervîdir. [1471]
İbn Nedîm'e göre, mîras hakkında bir kitab te'lîf etmiştir[1472] Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) İbn Fudil. [1473]
2) Cerîr. [1474]
3) Süleyman. [1475]

159. Muhammed b. 'Abdillâh b. 'Ulâse (c.100-163). [1476]

Hadîsleri yazmıştır. [1477]

160. Muhammed b. 'Abdirrahmân b. Ebî Leylâ (c.75-148). [1478]

'Isâ b. el-Muhtâr tarafından rivayet edilen Musannafu İbn Ebî Leyle isimli kitabı te'lîf etmiştir. [1479]
Bir çok Nüshaya sahip bulunuyordu[1480]

161. Muhammed b. 'Abdirrahmân el-Beylemânî (c.80-c.l40)

Babasından, yarı mevzu bir Nüsha rivayet etmiştir. [1481]
es-Sevrî'yerivayet ettiği Hadîsleri yazıp göndermiştir. [1482]

162. Muhammed b. 'Abdirrahmân, İbn Ebî zî'b (80-158). [1483]

Mâlik'den evvel el-Muvatta, isimli bir kitab te'lîf etmiştir. [1484]İbn Nedim'in kaydına göre o, Kitabü's-Sünen isimli bir kitab te'lîf etmiş; namaz, oruç, hac gibi İslâm hukuku bölümlerini muhtevî bulunmuştur. [1485]Bunun el-Muvatta' ile aynı kitab mı, yoksa ayrı bir eser mi olduğu sarih değildir. Zahire bakılırsa, bu eser birkaç asır sonrasına kadar mevcut olmuştur. Yûsuf b. Muhammed bu eseri beşinci asırda Ebû Tâhir'den rivayet etmişti. [1486] Muhammed b. 'Abdirrahmân, talebelerine okutuyordu. [1487]
Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) Abdullah b.Nâfi. [1488]
2) Abdullah b. Seleme el-Aftas. Dersten sonra bu Hadîsleri Yahya'nın kitabından istinsah ederdi. [1489]
3) Abdulvahhâb el-Haffâi. [1490]
4) el-Leysb.Sa'd. [1491]
5) Ravh[1492]
6)Yahyâb.Sa'îd. [1493]

163. Muhammed b. 'Amr B. Vakkâs el-Leysî (c.80-144). [1494]

Talebelerin hatâ yapabileceklerini söyler ve onların yazmayı bitirmelerine kadar Hadîsleri rivayet etmezdi. [1495]Talebelerinin çoğu kendisinden Nüshalar rivayet etmiştir. [1496]
Ondan yazarak Hadîs nakleden zevat şunlardır:
1) Hammâd b. Ca'd el-Basrî.[1497]
2) İbn Ebî 'Adî. [1498]
3)Yezîdb. Zürey. [1499]

164. Muhammed b. Îshâkb. Yesâr (c.80~151). [1500]

Ebû Seleme b. 'Abdirrahmân (v, 100)'dan rivayet etmiş, İbn Musey-yeb (v.93) ve Enes b. Mâlik (v.93) ile görüşmüştür. Birçok kitabı vardı. [1501]Mevcut geniş kaynakları kullanarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sîre-ti üzerine hacimli bir eser te'lîf etti. [1502]Bir zamanlar bu kitabın en az 15 Nüshası mevcuttu. [1503]Eserin İbn Hişâm Nüshası bugüne kadar gelebilmiştir. Son zamanlarda esas Nüshalar da bulunmuştur. [1504]Bu yazma Nüshalar eksik olmakla beraber, ilmî araştırmalar için kâfi derecede malzeme teşkil etmektedirler; belki bunlar birçok nazariyenin değişmesine de yol açmış olacaklardır.
Aşağıdaki râvîler îbn İshâk'dan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Bekr b. Süleyman. [1505]
2) İbrahim b. Sa'd, İbn İshâk'dan el-Magâzî'nin dışında 17.000 Hadîs elde etmiştir. [1506]
3) Cerîr. [1507]
4) Seleme b. el-Mufaddal. [1508]
5) Yahya b.Sald. [1509]
6) Yezîdb.EbîHabîb. [1510]
7) Ziyâd b. 'Abdillâh el-Bakkâ'î1513.[1511]

165. Muhammed b. Cabir b. Seyyar el-Hanefî (c.lOO-168'den sonra).[1512]

Simâk b. Harb (v.123) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Birçok kitabı vardı. Ancak aslında hepsi sahih olduğu halde bunlara sonradan bazı yanlış ilaveler yapılmıştır. [1513]
Aşağıdakiler ondan yazılı olarak Hadîs alanlardır:
1) İshakb. İbrahim. [1514]
2) el-Yemâme ve Mekkeli birçok talebe. [1515]

166. Muhammed b. Cuhâde el-Kûfî (c.70-131). [1516]

Enes (v.93) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Aşağıdaki zevat ondan yazılı olarak Hadîs alanlardır;
1) Abdülvâris. [1517]
2) el-Hasan b. Ebî Ca'fer. [1518]

167. muhammed b. Meymûn, Ebû Hamza es-Sukkarî (c.100-160). [1519]

es-Sabî'î (v.127) ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir. Aşağıdakiler, kendisinden yazılı olarak Hadîs alanlardır:
1) 'Alî b. Hasan b. Şakîk. Ebû Hamza'dan Kitabü's-Salât'ı dinlemiştir. [1520]

2) İbnü'l-Mübarek, onun kitabları sahihdir, der. [1521]

168. Muhammed b. Meysere (c.90-c.l50)

Katâde (v.117) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1522] Aşağıdakiler, kendisinden yazılı olarak Hadîs alanlardır:
1) Mu'âz b. Mu'âz. [1523]
2) Yahya b. Sa'îd. [1524]

169. Muhammed b. Müslim Et-Tâifî (c.105-177). [1525]

Amr b. Dînâr (v.126) dat rivayet etmiştir. Kitabları sahîhdir.[1526] es-Sevrî ondan yazmıştır. [1527]

170. Muhammed b. Râîd el-Makhûlî (c.90-160'dan sonra). [1528]

Makhûl eş-Şâmî (v.112 Vfa 118)'den rivayet etmiştir.
el-Velîd b. Müslim'in onda bir kitabı vardı. [1529]

171. Muhammed b. Sâim el-Hamdânî (c.80-140).

eş-Şa'bî (v.104) ve diğer nvîlerden rivayet etmiştir. [1530] Mîras hakkında bir kitat ;e'lîf etmiştir. [1531]
Kitabları vardı. Hafs'a gire, bu kitablar kardeşine aitti. [1532] Kendisinden yazılı olarak Hadîs alsı Yezîd b. Hârûn idi. [1533]

172. Muhammed b. Sûka el-GanevI (c.70-c.l35).

Sa'îd b. Cübeyr ve diğer rivîlerden rivayet etmiştir. [1534] Süfyânü's-Sevrî, kendisiden bir kitab edinmişti. [1535]

173. Muhammed b. 'Ue2ydillâh el-'Arzamî (c. 90-155). [1536]

Birçok kitabı vardı. [1537] Fuat şimdi kayıptır.
Aşağıdaki zevat, kene sinden yazılı olarak Hadîs nakledenlerdir: [1538]
1) Oğlu, ondan bir Nüshc rivayet etmiştir[1539]
2) Yeğeni de ondan bir Nsha rivayet etmiştir[1540]

174. Muhammed b. 'Ueeydillâh b. Ebî Râfi' (c.70-c.l30)

Babasından rivayet etmiştir. Babası, Hz. 'Ali (r.a.)'nin kâtibi bulunuyordu. [1541] Oğlu, kendimden bir Nüsha rivayet etmiştir. [1542]

175. Muhammed b. el-Velîd el-Zubeydî (76-146).[1543]

1) Abdullah b. Salim el-Eş'arî kitablarım ondan edindi. [1544]
2) Muhammed b. Harb ondan bir Nüsha elde etti. [1545]

176. Mucâlid b. Sa'îd b. 'Umeyr (c.80-144). [1546]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatı hakkında bir eseri vardır. [1547] Bu kitab aslında belki de eş-Şa'bî'ye aittir ve Mücâlid'in yardımıyla meydana gelmiştir.
Aşağıdaki râvîler, kendisinden yazılı olarak Hadîs almışlardır:
1) İsmail b. Mücâlid. [1548]
2) Süfyân b. (Uyeyne. [1549]
3)Vehbb.Cerîr. [1550]

177. Mukâtil b. Süleyman (c.90-15O). [1551]

NâfT (v.117) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Birçok kitab ve bir de Kur'ân-ı Kerîm tefsiri telîf etmiştir. [1552]

178. Mukâtil (c.70-c.l30).

Enes b. Mâlik'den rivayet etmiştir.
Sa'id b. Ebî 'Arûbe kendisinden yazmıştır. [1553]

179. Mutemer b. Süleyman b. Tarhân (100-187). [1554]

Kitabı vardı. [1555]

180. Nâfi' b. 'Ömer el-Mekkî (c. 100-169). [1556]

Kitabları sahihdi. [1557]

181. Nâfi' b. Yezîd el-Kala'î (c.100-168).[1558]

Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet eden: Abû'l-Esved en-Nadr b. 'Abdilcebbâr idi. [1559]

182. el-Nahhâs b. Kahm el-Kaysî (C.70-C.140)

Enes b. Mâlik (v. 93) ve diğerlerinden rivayet etti. [1560]
1) Yahya b. Sa'id, ondan yazdı. [1561]

183. Nacîh b. 'Abdirrahmân el-Sindî (c. 90-170). [1562]

Es'ad b. Sehl b. Huneyf (v. 100)'i gördü. el-Magâzî üzerine bir kitab te'lîfetti. [1563]
Onun eseri, İbn Sa'd'm kaynaklarından biriydi. [1564]Bu eseri, aşağıdaki râviler rivayet etmiştir:

1) Haccâc. [1565]
2) Hüseyin b. Muhammed. [1566]
3) Muhammed b. Nacîh. [1567]

184. Nu'aym b. Meysere (c. 105-175). [1568]

Ebû İshak es-Sebfî (v. 127) den rivayet etmiştir. Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) İbnü'l-Mübârek. [1569]
2) Rey ve Merv'deki talebeler kendisinden yazdılar. [1570]

185. Numân b. Sabit, İmâm-I A'zam Ebû Hanîfe (80-150). [1571]

Hadîsleri yazardı ve ezberinden hatırladıklarını rivayet ederdi. [1572]
Aşağıdaki râvîler, kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Ebû Yûsuf ve eş-Şeybânî. [1573]
2) İbnül-Mübarek.[1574]

186. Kays b. er-Rabf el-Esedî (c.100-167). [1575]

Birçok kitabı vardı. [1576]
Ebu'l-Velîd, ondan 6000 Hadîs yazdı. [1577]

187. Kays b. Sa'd (c.70-119). [1578]

İbn Cübeyr (v. 95) ve diğer râvîlerden rivayet etti. Aşağıdaki ravîler Hadîsleri kendisinden yazarak aldılar:
1) Hammâd b. Seleme. [1579]
2) Akbe. [1580]

188. Kurre b, Hâlid es-Saddûsî (c.90-155). [1581]

Alî Ebû Nasr, Hadîsler'ini ondan yazarak almıştır. [1582]

189. er-Rabî' b. Sabîh es-sa(dî (c. 90-160). [1583]

el-Hasan (v.110) ve diğerlerineden rivayet etmiştir. Basra'da kitablar tedvin eden ilk müellif olduğu mervîdir. [1584]

190. Sa'd b. Sa'îd b. Kays el-Ensârî (c. 75-141)

Enes (v. 93) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Ezbere rivayette bulunduğu zaman yanlışlıklar yapmıştır. [1585]

191. Saîd b. Abdillâh b. Cureyc (c. 95-C.160). [1586]

Nâfi' (v. 117) ve diğer râvilerden rivayet etmiştir. Havşeb b. 'AkîPe bir kitab vermiştir. [1587]

192. Saîd b. Ebî 'Arûbe (c.80-155). [1588]

Hiç kitabı olmadığı mervîdir.[1589] Fakat muhtelif kaynaklardan öğize göre Katâde'nin Hadîslerini yazmıştır. [1590]Bununla beraber n eski kitâb tedvin edenlerden biridir ve birçok kitab yazmıştır. [1591]
Mesela:
1) Kur'ânTefsîn. [1592]
2) Kitâbü's-Sünen. [1593]
3) Küâbü'l'Menâsik. [1594]
Aşağıdaki râvîler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenler-
4) Abdül-A'lâeş-Şâmî[1595]. 2) 'Abdülvehhâb b. 'Atâ el-Haffâf[1596]. 3)Gundar[1597]. 4)îbnEbî'Adî. [1598]
5) İbrahim b. Sadaka. [1599]
6) 'İmrân el-Kasîr. [1600]
7) İsmail b.İbrâhîm. [1601]
8) Muğîre b. Mûsâ el-Basrî. [1602]
9) Müslim b. İbrâhîm. [1603]
10) Ravh. [1604]
11) Sadaka b. 'Abdillâh es-Samîn. [1605]
12) 'Ömer b. Hammâd. [1606]

193. Sa'îd b. Beşîr el-Ezdî (97-168). [1607]

Birçok kitabın müellifiydi. Aynı şekilde bir de Kur'ân tefsiri te'lîf etmiştir.[1608]

194. es-Sakan b.Ebî Halıd (c.90-c. 175)

Hasan (v.HO)'dan rivayet etmiş ve Kuteybe b. Sa'îd'in kendisinden yazmasına yetişecek kadar uzun yaşamıştır. [1609]Kuteybe yazmaya ilk defa 172'de başlamıştır.[1610]

195. Selm b. Ebî Zeyyâl el-Basrı (c.70-c.l70)

Sald b. Cübeyr (v. 95) ve diğer râvîler rivayet etmiştir [1611]
1) Mu'temer Hadîslerini ondan yazmıştır[1612]
Sehl b. Sa'd (v.91)'dan rivayet etmiştir. Hadîsleri yazmış ve vefatından sonra bu kitablar oğlu Abdülazîz'e intikâl etmiştir. [1613]
Aşağıdaki zevat, ondan yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdülazîz b. Ebî Hazım. [1614]
2) İsmâ'üb.Kays. [1615]
3) Mûsâb.'Ubeyde. [1616]

4) Nûh b. Ebî Meryem. [1617]
5) Sa'id b. Ebî Eyyûb. [1618]

197. Salim b. 'Abdillâh el-Hayyât (c.85-150)

Hasan (v.110) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1619]
1) Velîd, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1620]
2) Zuheyr b. Muhammed el-Horasânî de ondan bir Nüsha rivayet etmiştir.[1621]

198. Sadaka b. 'Abdillâh es-Samîn (C.100-166).[1622]

İbn Ebî 'Arûbe ve diğerlerinden Hadîs yazmıştır. Birçok kitab te'lîf etmiştir
Ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenler: [1623]
1) Abdullah b. Yezîd, kitablarını ondan edinmiştir. [1624]

199. Sadaka b. Hâlid (108-180). [1625]

Derslerde Hadîs yazardı[1626]

200. Sahr b. Cuveyriye (c.95-c.l60)

Nâfi' (v. 117) ve diğer râvîlerden rivayet etti. [1627] Kitabını kaybetti. Sonra eserinin bir nüshası kendisine Medine'de getirildi. [1628]
1) Gundar, onun eserinin bir nüshasına sahipti. [1629]

201. Salim b.'Aclân el-Aftas (C. 70-132). [1630]

Bir Kur'ân tefsîri vardı. 'Ulema, eserini övmüştür. [1631]

202. Şeybân b. 'Abdîrrahmân et-Temîmî (c.90-164). [1632]

Hasanü'l-Basrî (v.HO)'den rivayet etmiştir. Bir Kur'ân tefsîri vardı. [1633] Ancak bunun kendine mi, yoksa üstadlarından birine mi âit olduğu belli değildir. O sadece bir râvî idi. Kitabı sahîhdi. [1634]
1) el-Hasan b. Mûsâ, Hadîslerini ondan yazdı[1635]

203. Şakîk b. İbrâhîm el-Belhî (c. 90-153). [1636]

Uzlet hakkında bir eser te'lîf etti. [1637]

204. Şerîk b. 'Abdillâh el-Kûfî (90-177).[1638]

Sütçülük yapıyordu. Gençliğinde Hadîsleri yazardı. [1639] Bu itibarla çok miktarda Hadîs toplamış ve daha sonra müteaddit kitablar te'lîf etmiştir. [1640] Kitabları sahîhdi. [1641]
Ezbere rivayette bulunduğu zaman yanlışlıklar yapmıştı. [1642]
Aşağıdaki zevat, kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdullah b. 'Amr el-Mavsîlî. [1643]
2) Ebû Bekr b. Ebî Şeybe. [1644]
3) Haccâc b. Muhammed. [1645]
4) el-Hakem b. Eyyûb. [1646]
5) İshak. [1647]
6) el-Marzûkî. [1648]
7) Vâsit'ın birçok talebesi. [1649]
8) Yezîd. [1650]
9) Hatim b. İsmail. [1651]

205. Şu'ayb b. Ebî Hamza (c.90-162). [1652]

Halîfe Hişâm için, ez-Zührî'nin yazdıklarından Hadîs yazdı. [1653]Kitabları sahihdi ve gayet güzel yazılmışlardı. [1654]Kitablarını kullanmaya kimseye müsaade etmedi. [1655] Fakat ölüm döşeğinde iken aşağıdakilere, kendi adına rivayet etmelerine müsaade etti:
1) Bakiye
2) Bişr
3) el-Hakem b.Nâfi. [1656]

206. Şu'be b. el-Haccâc el-Ezdî (83-160).[1657]

Hayâtının ilk zamanlarında şiir yazardı. Sonra dikkatini Hadîslere teksif etti. [1658] Çok ateşli bir ilim talibiydi. Hadîsleri sâdece öğrenmekle tatmin olmazdı. [1659]Onları bizzat yazardı. [1660]Haddesenâ dediği zaman Katâde'nin ağzına bakardı ve o zaman yazıp başka zaman yazmazdı. [1661] Onun üstadları da onun için yazardı. [1662] Fakat İbn Hanbel'e göre, onun yazdığı sayı o kadar kabarık değildi. Zîrâ Şu'be, umumiyetle Hadîsleri ezberlerdi. [1663]Irak'daki râvîleri ve İsnadı ilk tenkîd edenin o olduğuna inanılmaktadır. [1664]Onun kitab te'lîf ettiği de anlaşılmaktadır. [1665]
Aşağıdaki râvîler kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdullah b.Habîb. [1666]
2) Abdullah b. 'Osman. [1667]Ebû Nuh'a yazdırdı. Ezbere mi, bir kitab-tan mı imlâ ettirdiği belli değildir.
3) Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî.
4) Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi. [1668]
5) Âdem b.EbîIyâs. [1669]
6) Ali b. Ca'd. [1670]
7) Ali en-Nesâî. [1671]
8) Arar b. Marzûk el-Bâhilî. [1672]
9) Bahz b. Esed. [1673]
10) Bakiye b. el-Velîd el-Hımsî. [1674]
11) Dâvûd b. İbrahim. [1675]

12) Gundar. Şu'be'ye 20 sene refakat etmiş, Hadîsler'inin çoğunu yazmış ve onları kendisine okumuştur.[1676]
13) Haccâc b. Muhammed el-Mıssîsî. [1677]
14) Hâşim b. el-Kâsım. [1678]
15) el-Huseyin b. el-Velîd en-Nîsâbûrî. [1679]
16) İbn Bazf. [1680]
17) İbn Mehdî. [1681]
18) İsmail veya Vuheyb. [1682]
19) Hâlid b. Haris el-Basrî. [1683]
20) Mâlik b. Süleyman el-Haravî[1684].
21) Mu'âz. [1685]
22) en-Nadr b. Şumeyl el-Mâzini. [1686]
23) Kurrâd Ebû Nûh. [1687]
24) Sa'db. İbrahim. [1688]
25) Yahya el-Kattân. [1689]

207. Süfyân b. Said es-Sevrî el-Kûfî (97-161). [1690]

İlk çocukluk yıllarında çalışmaya başladı. [1691]es-Sehmî, annesinin Hadîs yazmak ve ilmiyle âmil olmak hususundaki öğüdünü tuttu. [1692]
Ba'zı rivayetlere göre, topladıklarının ancak yüzde onundan az olan bir mikdârım rivayet etmiştir. [1693] Gayet açık sözlü, hattâ âmirlerine karşı bile fütursuzdu. Başkalarının hiçbir para yardımını kabul etmezdi. [1694]Fakirane bir hayat sürdü. Hatta bazan yiyecek birşey bulamadan uyuduğu oldu. [1695]
Halîfe el-Mehdî tarafından onun tevkif edilme emri verilince, Mekke'den Basra'ya kaçtı. Bu yüzden hayâtının son birkaç senesini saklanarak geçirdi (155-161).[1696] O kadar ilim aşığı idi ki saklandığı yıllarda bile ulemâ ile temas kurar, bir taraftan onlardan ilim tahsil eder, [1697]diğer taraftan da tahsil ettiklerini başkalarına öğretirdi. [1698]Hânzasındakileri tazelemek için kitablanm baştan aşağı okurdu. [1699]Hadîsleri ezbere naklederdi. Hafızası hakkında şüphesi olunca talebelerine onları yazmamalarını söylerdi. [1700]Bazan da, kitabian yıllarca görmediğinden, o çeşit Hadîslerin sorulmamasını söylerdi. [1701] Talebesi Yahya'dan, Kûfe'den gidip kitabını alıp getirmesini istedi. Fakat Yahya, hayâtından korktuğunu, bundan dolayı da kitabian gidip alıp getiremeyeceğim" söyledi. [1702]Bir defasında, bazı hâdiselerden çekindiği için kitablanm bir mahzene saklamıştı. Sonra bunlar ortaya çıkınca, insan göğsüne kadar yükselen dokuz yığın meydana gelmişti. [1703] Talebelerine kitablanm getirmelerini ve on-lan tekrarlayıp düzeltmeleri ta'lîmâtını verdi. [1704]Onun Süfyânu's-Sevrî'nin bir başkasına, kitaplarını silmesini söylediği de rivayet edilmiştir. [1705]
ibn Nedîm, bazı eserlerini zikretmiştir:
1) el-Câmi'u'l-Kebîr
2) el-Câmi'u's-Sağîr
3) el-Ferâ'iz
4) Risale ilâ 'Abbâd b. 'Abbâd
5) Kitabü'r Risale. [1706]
Aşağıdaki râviler, ondan yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdullah b.'Amr. [1707]
2) Abdullah b.Velîd[1708]
3) Abdurrahmân b. Mehdî. [1709]
4) Abdürrezzâk el-San'ânî. [1710]
5) Ebû Mihrân.[1711]
6) Ebû Nu'aym. [1712]
7) el-Firyâbî. [1713]
8) Gassân b. 'Ubeyd el-Ezdî. [1714]
9) Hayyâc b. Bustâm el-Burcumî1[1715]
10) Hişâm b. Yûsuf el-San'ânî. [1716]
11) el-Huseyn b. el-Velîd en-Nîsâbûrî. [1717]
12) İbn EM Osman. [1718]
13) İbnül-Mübârek. [1719]
14) Halfb.Temîm. [1720]
15) Muhammed b. 'Abdullah b. ez-Zubeyr. [1721]
16) Mu'âfâ b. 'İmrân. [1722]
17) Mûsâ b. Mes'ûd. [1723]
18) Mus'ab b. Mâhân el-Mervezî. [1724]
19) Nûh b. Meymûn el-Mervezî. [1725]
20) Kabîsa. [1726]
21) er-Râbf b. Yahya. [1727]
22) Ravvâd b. el-Cerrâh. [1728]
23) Ubeydullâh b. 'Ubeydirrahmân el-Eşca'î. [1729]
24) Vâkf. [1730]
25) el-Velîd eş-Şeybânî. [1731]
26) Yahya el-Kattân. [1732]
27) Zâ'ide. [1733]

208. Süfyân b. 'Uyeyne (107-198).[1734]

Hadîs yazmaya onbeş yaşındayken başladı. [1735]Eyyûb es-Sahîyânî adına birçok Hadîs yazdı. [1736] Hadîslerinin 7000'i bulduğu kaydedilmiştir. Buna rağmen hiçbir kitabı yoktu. [1737] Fakat onun ez-Zührî ile 'Amr b. Dînâr ve diğerlerinden Hadîs yazdığını biliyoruz. Hattâ o, 160 senesinde bir Sahîfe'den de Hadîs yazdırmıştır. [1738] Hicri 42 senesinde, ilk derslerini Hadîs üzerine vermiştir. [1739]
Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet eden râvîler şunlardır:
1) Alî b. Ca'd. [1740]
2) Gundar. [1741]
3) Humeydî. [1742]
4) Vakî. [1743]

209. Süheyl b. Ebî Salih (c.70-138). [1744]

İbnü'l-Müseyyeb (v.93) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. [1745] Birçok kitabı, yani Nüshaları vardı. [1746] Babasından da bir Nüsha elde etmişti, [1747]Vuheyb'e Ebû Salih'in Hadîslerini yazıp göndermiştir. [1748] Mâlik b. Enes, kendisinden Hadîs yazmıştır[1749]

210. Süleyman b. Ebî Süleyman, Ebû İshak eş-Şeybânî (c.75-138). [1750]

Ebû Mu'âviye Hadîslerini yazılı olarak ondan elde etmiştir. [1751]

211. Süleyman b. Bilâl et-Teymî (c.100-172). [1752]

Abdullah b. Dînâr (v.127) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
Aşağıdaki zevat kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Abdullah b. Abdillâh es-Semerkandî.[1753]
2)Abdülazîz b. Ebî Hazım. Süleyman Hadîslerini ona teslim etmiş ve bunlar, onun. ölümünden sonra Abdülazîz'e intikâl etmiştir. [1754]
3) Abdülhamîd ondan büyük bir Nüsha rivayet etmiştir. [1755]
4) İbn Ebî Uveys. [1756]
5) beyd b. Ebî Kurre. [1757]
6) Yahya b. Yahya[1758]

212. Süleyman b. Muğîre el-Kaysî .90-165). [1759]

el-Hasan (v.110) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Şu'be, halkı ondan Hadîs yazmaya teşvik etmiştir. [1760]
1) Ebû Dâvûd et-Teyâlisî, ondan Hadîs yazmış ve bu kitab, İbn Han-bel'e geçmiştir. [1761]

213. Süleyman b. Karm at-Teymî (c.lOO-c.160)

es-Sabi'î (v.127 ve diğerlerinden rivayet etmiştir[1762] Kitabları vardı. [1763]

214. Sevr b. Yezîd el-Kındî (85-155) [1764]

Aşağıdaki râvîler ondan Hadîs yazıp rivayet etmiştir:
1) Süfyânu's-Sevrî. [1765]
2)Yahya b. Sa'îd el-Kattân. [1766]
3) Iraklı birçok 'ulemâ. [1767]

215. Beydullâh b. Ebî Ziyâd eş-Şâmî (c.75-158).

Birçok kitabı vardı. Kitabları aşağıdaki râvîlerce rivayet edilmiştir:
1) Ebû Mâni' (Ubeydullâh'ın oğludur),
2) Haccâc, (TJbeydullâh'ın torunu).[1768]

216. Beydullâh b.'Amr Ebpi-Velîd er-Rakkî (101-180). [1769]

Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler:
1) Amr b. Kuseyt er-Rakkî. [1770]
2) Zekeriyâ b. 'Adî el-Kûfî. [1771]

217. Ubeydullâh b. Ayâd es-Saddûsî (c.100-169). [1772]

Bir Sahîfesi vardı. [1773]

218. 'Ubeydullâh b. Ömer b. Hafs el-'Umarî (c.80-145). [1774]

Birçok kitabı vardı. [1775]
Aşağıdaki râvîler yazılı olarak ondan Hadîs rivayet etmişler
1) Abdullah b. Cerrah. 'Ubeydullâh'dan edindiği iki kitabı yani Nüshası vardı. [1776]
2) Abdullah b. Ömer b. Hafs el-TJmarî. [1777]
3) Akba b. Hâlid. [1778]
4) Hatim b. İsmail. [1779]
5) Nûh b. Ebî Meryem. [1780]
6) el-Kâsım b. 'Abdillâh el-'Umarî. [1781]
7) Yahya b. Sa'îd el-Kattân. [1782]

219. Ömer b. Ebî Seleme (c.70-132). [1783]

Kendisinden yazılı olarak Hadîs rivayet edenler:
1) Ebû'Avâne. [1784]
2) Huşeym.[1785]
3) Vâsıt'ın birçok talebesi. [1786]

220. Ömer b. Zar el-Hemdanı (c.70-153) [1787]

Saîd b. Cübeyr (v.95) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
1) Ma'rûf b. Hassan uzun bir kitab rivayet etmiştir ki, güvenilir değildir[1788]
2) Süfyânü's-Sevrî, ondan Hadîs yazmıştır. [1789]

221. Ömer b. İbrahim el-'Abdı (c.95-c.l55).

Katâde (v.H4)'den rivayet etmiştir. [1790] Tahta parçası üzerine yazmıştır. [1791]

222. Ömer b. Muhammed b. Zeyd (c.80-145). [1792]

Kendisinden birçok Iraklı talebe Hadîs yazmıştır. [1793]

223.'Ömer b. Kays el-Mekkî (c.95-c.l60)

Nâfi' (v.117) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1794]Hâlid b. Nazar, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1795]

224. 'Ömer b. Sa'îd (c.lOO-c.160). [1796]

İbn Tahman, Hadîslerini ondan yazmıştır. [1797]

225. Umâre b. Gaziye (c.75-140)1799.

1) İbn Lahfa, kitabını ondan edinmiştir. [1798]

226. 'UKAYL b. HÂLİD el-AYLÎ (75-141). [1799]

Kitabı vardı. [1800]

227. Usâme b. Zeyd el-Leysî (c.75-153).[1801]

Vefat ettiği zaman 701e 80 yaşları arasındaydı.
el-Hâkim'e göre, onun kitabı sahîhdi. [1802]
İbn Hibban da, onun kitabım sahih olarak tavsif etmiştir. [1803]
Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler şunlardır:
1) îbn Vehb. Ondan sahîh bir kitab (Nüshatün Sâlihatün) rivayet etmiştir. [1804]
2) Yahya b. Sa'îd el-Kattân. Ondan Hadîs yazmıştır. [1805]

228. Utbe b. Humeyd ed-Dabbî (c.85-c.lO5).

İkrime (v.105) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1806]Çok sayıda Hadîs yazmıştır. [1807]

229. Osman b. Mıksam el-Burrî (c.95-160'dan sonra). [1808]

Katâde (c.114) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Kitabı vardı. [1809]
1) Abdullah b. Muhalled ondan yazdı. [1810]

230. el-Vaddah b. Abdîllâh, Ebû 'Avâne (92-176). [1811]

Atâ'nın kölesiydi. 'Atâ tarafindan, oğlu Yezîd'in mürekkeb ve kitablarını taşıması için satın alınmıştı. [1812]
Rivayete göre, okumasını biliyor fakat yazmayı bilmiyordu. Bundan dolayı kendisine Hadîs yazmalan için başkalarını çalıştırmıştır. [1813]Ki-tabtan Hadîsleri okumuş[1814]ve bazan, onları, ezbere rivayet ettiği sırada hatâlar yapmıştır[1815]. Fakat kitabları sahihdi. [1816]
Kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenler:
1) Hişâm b. 'Abdilmelik. [1817]
2) Yahyâb.Hammâd. [1818]

231. el-Velîd b. Muhammed el-Muvakkarî (c.lOO-c.160).

ez-Zührî (v.124) ve diğerlerinden rivayet etmiştir.[1819] Kitablan vardı. [1820]

232. Vâsıl b. 'Abdîrrahmân, Ebû Hurre (c.90-152). [1821]

el-Hasan (v.110) ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir.
1) Yahya b. Sa'id ondan yazmıştır. [1822]

233. Vâsıt b. el-Hâris (c.90-c.l50)

Nâfi' (v.117) ve öteki râvîlerden rivayet etmişti.
1) Abdullâh b. Harâse, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1823]

234. Vuheyb b. Hâlid el-Bâhilî (107-165). [1824]

Afan kendisinden yazarak 4000 Hadîs edinmiştir. [1825]

235. Yahya B. Ebî Kesîr (c.70-129). [1826]
Müelliflerine okumadığı kitablardan dahi Hadîs rivayet ederdi. [1827]Hadîsleri yazar ve istek üzerine onları herkese gönderirdi. [1828]İstinsah ettikten sonra onu tekrar tedkîk etmenin ehemmiyetini müdrikti. [1829]
Şu râvîler kendisinden yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Alî b. Mübarek el-Hunâl. Ondan iki kitab edinmişti. [1830]
2) el-Evzâ'î. Ondan otuz kitab yazmıştır[1831]
3) Eyyûb b. 'Utbe. [1832]
4) Dahsem b. Kurra el-Yemânî. [1833]
5) Hişâm el-Destevâ"[1834]
6) Halil b. Kurra. [1835]
7) Ma'mer.[1836]
8) Mu'âviye b. Sellâm. [1837]
9) Şeybân b. 'Abdirrahmân. [1838]

236. Yahya b. Eyyûb el-Gâfıkî (c.100-168). [1839]

Kitabı şahindi fakat hâfizası zayıftı. [1840]

237. Yahya b. Hamza ed-Dımaşkî (103-183). [1841]

Şu râvîler, ondan yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Adı belli olmayanlar. [1842]
2) Muhammed b. [1843]

238. Yahya b. Sa'îd el-Ensârî (c.70-144). [1844]

Enes b. Mâlik (v.93) ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir. Hayâtının ilk zamanlarında Hadîsleri yazmamış fakat hafizasına güvenmiştir. [1845]Talebeleri onun, rivayet ettiği Hadîsleri derleyip kendisine yazılı olarak götürdükleri zaman, onları cildine bakarak kabul etmedi. Bilâhare Hadîsleri kendisine okudular; bu sefer Hadîslerin kendisinin olduğunu tasdik etti. [1846]
Bilâhare, Hadîsleri yazdı ve talebelerine gönderdi. [1847]
Kendisinden yazarak Hadîs rivayet eden râvîler şunlardır:
1) Abdülvehhab b. Abdilmecîd es-Sakafî. [1848]
2) Hammâd b. Zeyd. [1849]
3) İbnLahfa. [1850]
4) İbn'Uyeyne. [1851]
5) İsmâ'îlb.Ayyâş.. [1852]
6) İsmâ'îl b. Kays.[1853]
7) Ca'fer b. Muharamed. [1854]
8) Cerîr b. Hâzini ve arkadaşları. [1855]
9) el-Leys b. Sa'd. [1856]
10) Rabfa. [1857]
11) Yezîd b. 'Abdillah b. Üsâme. [1858]

239. Ya'lâ b. Hakîm (c.70-130'dan evvel). [1859]

İbn Cübeyr (v.95) ve öteki râvîlerden rivayet etmiştir. Bazı Hadîsleri yazıp Eyyûb'a göndermiştir. [1860]Yahya b. Ebî Kesîr, Hadîslerini yazmış ve onları Hişam'a göndermiştir. [1861]

240. Ya'kub b. 'Abdillah el-Kummî (c.110-174). [1862]

1) Ebû'r-Rabf ez-Zahrânî, kitabını ondan elde etmiştir. [1863]
2) Muhammed b. Humeyd'in de ondan edindiği bir kitabı vardı. [1864]

241. Yezîd b. 'Atâ b. Yezîd el-Yeşkurî (c.95-177). [1865]

Nâfi' (v.117) ve diğerlerinden rivayet etti. [1866]Kitabları vardı. Ebû 'Avâne, Yezîd için bir mürekkep şişesi ile kitablar taşırdı. [1867]

242. Yezîd b. el-Hâd (c.75-139). [1868]

ibrahim el-Ensârî, ondan intizamsız bir Nüsha edinmiştir. [1869]

243. Yunus b. Ebî İshâk (c.70-159) [1870]

Enes b. Mâlik (v.93) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. Kitabları vardı[1871]

244. Yûnus b. 'Ubeyd el-'Abdî (c.80-140). [1872]

Enes b. Mâlik (v.93)'i gördü. [1873] "Hiçbir şey yazmadım" dediği mervî-dir. Fakat yine onun, başkalarının menfaatine âit olanları yazdığı ve kendisi için faydalı olanları atladığı da rivayet edilmiştir. [1874]
Kendisinden yazarak rivayet edenler şunlardır:
1) Salim b. Nuh. [1875]
2) Yezîd b. Zure. [1876]

245. Yûnus b. Yezîd el-Aylî (c.95-159). [1877]

Nâfi' (v.117) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Kitabları sahihdi. [1878]Aşağıdakiler, ondan yazarak Hadîs rivayet edenlerdir:
1) Anbasab. Hâlid. [1879]
2) İbnu'l-Mübârek. [1880]
3) Şebîb b. Sa'îd. [1881]

246. Yûsuf b. Suheyb el-Kûfî (c.85-c.l50)

eş-Şa'bî (v.104) ve diğer râvîlerden rivayet etmiştir. [1882]
Mus'ab b. Sellâm onun Hadîslerini gayri muntazam olduğu halde rivayet etmiştir. [1883]

247. Zeyd b. 'Alî b. Huseyn (80-122). [1884]

Amr b. Hâlid el-Kureşî, Zeyd'den bir kitab rivayet etmiştir. [1885]

248. Zeyd b. Ebî Sellâm, Memtûr el-Habeşî (c.80-c.l40)

Adî b. Ertât (v.lO2)'dan rivayet etmiştir.[1886] Kendisinden yazarak rivayet edenler şunlardır:
1) Mu'âviye b. Sellâm. Zeyd'in kitabını Yahya b. Ebî Kesîr (v.l24)'e teslim etmiştir. [1887]

249. Zâ'îde b. Ebî Rukâd (c.105-c.170)

Sabit el-Bunânî (v.127) ve dier zevâtdan rivayet etmiştir. [1888] Bütün Hadîslerini, Ubeydullâh b. 'Ömer el-Kavârîrî yazıvermiştir; [1889]

250. Zâ'îde b. Kudâme (c.100-160). [1890]

Birçok eserin müellifidir. Mesela:
1) Kitâbü's-Sünen.
2) Kitâbu'l-Kıra'ât
3) Kitâbu't-Tefsîr.
4) Kitâbü'z-Zühd.
5) Kitâbü'l-Menâkıb. [1891]
Mu'âviye b. 'Amr el-Ezdî onun kitablanm rivayet etmiştir. [1892]

251. Zekerîyâ b. İshâk el-Mekkî (c.105-170).

Amr b. Dînâr ve diğer zevâtdan rivayet etti. [1893] Kitabı vardı. [1894]Kendisinden yazarak rivayette bulunanlar şunlardır:
1) Ravh. Zekeriyâ ona kitabtan imlâ ettirdi. [1895]
2) Sa'îd b. Sellâm b. Sa'îd el-Basrî, ondan bir kitab edindi. [1896]

252. Ziyâd b. Ebî Ziyâd el-Cessâs (c.75-c.l40)

Enes b. Mâlik (v.93) ve diğer râvîlerden rivayet etti. [1897]
1) Muhammed b. Hâlid ed-Duhnî, ondan bir Nüsha rivayet etti.[1898]
2) Yezîd b. Hârûn, ondan bir Nüsha rivayet etti. [1899]

253. Ziyâd b. Sa'd el-Horasânî (c.90-c.l50)

ez-Zührî (v.124) ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Mâlik, İbn Cü-reyc ve Hammâm ilh., ondan rivayet etti. [1900] İmlâ şekli hariç, hiçbir üs-taddan hiçbir ders almamıştır. [1901] Zam'a, ondan bir kitab temin etmiştir. [1902]

254. ez-Zubeyr b. 'Adî (c.70-131). [1903]

Enes b. Mâlik (v.93)'den rivayet etmiştir. [1904]
1) Bişr b. Huseyn el-Isbahânî, ondan 150 Hadîs ihtiva eden ve kendisine yanlış olarak izafe edilen bir Nüsha rivayet etmiştir. [1905]
2) Haccâc b. Yûsuf, ondan bir Nüsha rivayet etmiştir. [1906]
3) Süfyânü's-Sevrî, ondan 50 Hadîs yazdı. [1907]

255. Zuheyr b. Mu'âviye (100-174). [1908]

Bir Hadîsi iki defa duyduğu zaman, artık bu işin bittiğine dâir bir işaret yapardı. [1909]Kitabı vardı. [1910]

256. Zufer b. el-Huzeyl (110-158). [1911]

1) Muhammed b. Muzâhim el-Mervezî ondan bir Nüsha rivayet etti. [1912]
2) Şeddâd b. Hakîm el-Belhî ondan bir Nüsha rivayet etti. [1913]

---

[1] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 29.
[2] Tercümedeki bu farklılıklar, onların edebî fa'âliyetlerine istinâd etmiş olmaktan kaynaktadır
[3] Muhammed b.Ahmed ez-Zehebî, Tezkiratü'l-Huffâz, 1, 89.
[4] Bk. Sahîfetü Hemmâm b, Münebbih, neşreden: M. Hamîdullah.', Müteradif kullanışın misâli için bk. İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, XI, 253 ve 254
[5] Ya'kûb b. Sufyân el Fasavî, Târihu'l-Fasavî, yazma, İstanbul Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan 1554, c.ll, 136 b.
[6] İbn Ebî Hatim er-Râzî, el-Cerhu ve't-Ta'dîl, 8 cild, Haydarabatl 1360-1373, c.II, s.147-8.
[7] Nasır el- Esed, Masâdirü'ş- Şi'r i'l-Câkiü, Kahire 1962, s.70- 71; Ye 13.
[8] Kur'ân-ı Kerîm, el-A'lâ (87. sûre), âyet 18-19. Daha ziyade istimal için bk. Fu'âd 'Abdul Bakî, Mu'cemü'l- Müfehres, s.403.
[9] Bk. Sahîfetü Hemmâm b. Münebbih, neşir: Muhahammed He 1372, s.29- 47.
[10] Mesâla bk:
1. Bişr'in Nüshası, Zübeyr'den 150 Hadîs [ihtiva etmektedir], Mizan, 1, 316.
2.Mugîre'nin Nüshası, takriben 100 Hadîs, Kâmil, 1, 316b.
3. İbn Mehdî'nin elinde bulunan ve sadece 4 Hadîs ihtiva eden Nüsha,KİSnımîdullah , Şam, ıil, 1,36a.
[11] Muhammed 'Accâc el-Hatîb, Sunne Kablet- Tedvin, Kahire, 1383/1963, s.349-50, Üsdü'l- Gâbe'ye istinaden, 1000 hadîs zikrediyor, fakat onun istidlali ile kaynağı birbirini tutmuyor, bk. Usdu'l-Gâbe, 111, 233.
[12] İbn Hacer, Tehzîbut-Tehzîb, IV, 236.
[13] Muhammed b. İdrîs eş- Şâfi'î, er- Risale, nepr. Ahmed Şâkir, Kahire 1358.
[14] Tabarânî, et-Mu'cemu'l-Kebîr, İstanbul Süleymâniye Kütübhânesi, Fatih Ktb.nu.ll98,c.lll, 220- 226.
[15] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 29-31.
[16] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 31-32.
[17] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 32-33.
[18] Bk. aşağıda IV. Bölüm, " Talebeler: Yaşları" bahsi.
[19] Meselâ bk. Kasım b. Ca'fer iki yaşında iken ilk defa Kitâbü's- Sünen'i dinlemişti. el-Hatîbü'l-Bağdâdî, el-Kifâyefı 'İlmi'r-Rivâye, Haydarâbâd 1357, s.64.
[20] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 33-34.
[21] el-Hazrecî, Hulâsatü't-Tezhîbi'l-Kemâl, Kahire 1322, s.86.
[22] Ahmed ibn Hanbel, el-Müsned, 6 cild, Kahire 1313, c. V, s.413
[23] Hanbel, V, s.423
[24] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 34.
[25] Muhammed b.Ahmed ez-Zehebî, Tezkîmtü'l-Huffaz, 4. cild, Haydarâ-bâd, c. 1, s.5; 'Ali el-Muttakî e\-H\nfö,Kenzu'l-'Ummal, 8 cild, Hayda-râbâd 1312, c. V. s. 237.
[26] ez-Zehebî, a.g.e. , I, s.5; Lâ yasih demekte; aynı şekilde diğer ulemâ da bu ifadenin isnadını reddetmektedir. Bk. el-Hindî, Kenzü'l-'Ummâl, c. v.s.237.
[27] Hamîdullah, Sahîfetü Hemmâm b. Münebbih, s.28-9; Gilânî, Tedvînü Hadîs, Karaçi 1375/1956. s.285; M. 'Accâc, el-Hatîb, es-Sünnetü Kab-le't-Tedvîn, Kahire 1385/1963, s.309-10; Ebû Rayye, Edvâu' 'alâ's-Sünneti'l-Muhammediyye, 2. baskı, Lübnan 1383/1964 s.42.
[28] Ebû Rayye, a.g.e, s.42.
[29] Tabarânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, yazma, c. 1, 5a.
[30] Muhammed b.İsmâ'îl el-Buhârî, el-Câmi'us's-Sahîh, 4. cild, Paris 1862-1908, Kitâbü'z-Zekât, bâb: 33, 34, 35, 36, 38, Kitâbul- Hiyel, bâb: 35 İbn Mâce, Sünen, 2 cild Kahire 1373/1954, Kitâbüz'z-Zekât, bâb: 10; Ebû Dâvud, Sünen, 4 cild, Kahire 1369/1950, Hadîs No. 1567; İbn Cârûd, e\-Müntekâ mine's-Süneni'l-Müsnede 'an Rasûlillâh, Kahire 1382/1963, Hadîs No. 342; Ahmed îbn Hanbel, el-Müsned, 1, s.ll; el-Bağdâdî, Tak-yîd, 87.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 34-35.

[31] İbn 'Abdil-Berr, el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb, 4 eild, Kahire, No. 2877.
[32] İbn Hanbel, el-Müsned, c.V. s.365; Müslim, Sahîhu Müslim Akdiye, 16; Nese'î, Sünen,W, 307; Dârakutnî, 512.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 35.
[33] İbn 'Abdil-Berr, el-hti'ab, No, 3208, s.1772.
[34] ez-Zehebî, Siyeru A'lami'n-Nubelâ, 11, 426.
[35] İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kebîr, Leyden 1904-1940, c.IV, , 11, 54; ez-Zehebî Nubelâ,\\,426
[36] Nubelâ, 11, 426.
[37] Ebû Rayye, Şeyhu'l- Madîre, s.45
[38] Nubelâ, 1,189.
[39] Ba\âzwrî,Ensâbu'l-Eşrâf, 1, 383; İbn Ebû Hayseme, Târik, yazma, c. 111, 76a
[40] Hayseme, 111, s.76b
[41] Ebu Rayye, Şeyhu'l- Madîre, s.45
[42] Ebû Rayye, Şeyhu'l-Madlre, s.125,142.
[43] Ebû Rayye, age, s.126
[44] Ebû Rayye,age, s,30.
[45] Bunun Tâhâ Hüseyin tarafından takbihi için bk. The Daily Jumhûriyye, 25 Kasım 1958 (Zekeriya Ali Yûsuf tarafından, Difâ' 'ani'l hadîs'de s.IH'de neşredilmiştir).
[46] Ebû Rayye,age, s. 147-8.
[47] Balâzurî, Fütûhu'l-Buldân, 1,257. Diğer misâller için bk.: Hz. Ömer'in Sa'd ibn Ebî Vakkâs ile olan tatbikatı, İbn Sa'd, Tabakât., III, II s.105; Hâlid ibn Velîd ile olanı, Zehebî, Siyeru A'tâmi'in Nubelâ, I s.273; ve Ebu Musa'l-Eş'ârî ile olanı, İbn 'Abdi Rabbih, el-'İkdu'l-Ferîd, 2 cild, Kahire 1359/1940, c. 1,52; ve el-Hâris b. Ka'b ile olanı, aynı eser; Mu'âz b. Cebel ile olanı Zehebî, a.g.e, c.I, s. 325-6.
[48] Ahmed Şâkir, Şerhu Elfiyeti's-Stiyûtî, Kahire, ty.s. 220-21.
[49] Meselâ bk. İbn Ömer'in sözleri, Sa'd, IV, I,s.63; Talha b. 'Ubeydullah'ın sözleri, İbn Hanbel, Kitâbu'l-Ilel ve Ma'rifeti'r-Rical, neşir: T. Koçyiğit ve İ. Cerrehoğlu, Ankara 1963, c. I s.72. Keza bk. Hz. 'Âişe'nin sözleri, ki bizzat Hadîsleri değil, tebliğ usûlünü tenkîd etmektedir. İbn Hibbân, Sahîh, I, s. 101.
[50] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, I, s.217; el-Kettânî, Terâtîb., II, s.246; İbn Hanbel, el-'Ilelü ve Ma'rifeti'r-Ricâl, İstanbul, Süleymaniye Kütübhâne-si, Ayasofya kısmı, No. 3380, varak,120a.
[51] İbn Receb, Şerhu'l 'İlet, İstanbul Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüb-hânesi, No. 532, va. 54b.
[52] Sa'd, VII, II, s. 157; Hamîdullah, onu sehven Ömer b. 'Abdü'1-Azîz adı altında zikretmiştir. Bk. Sahîfetü Hemmâm, 39.
[53] Ali b. Ca'd, Müsned, yazma, 80.
[54] İbn Ranbel, Kitabu'l-'İleL, 1,140.
[55] ez-Zehebî, Mîzânü'l-ftidâl, 4 cild, Kahire 1382/1963, III, 85.
[56] Sa'd, VII, I, s.162; İlel, I,s.43; Ebû Hayseme, el-'İlm, yazma, Dablin, Chester Beatty Kütübhânesi, No. 3491, va., İla; llb; el-Fasavî, Târih, yazma, İstanbul, Süleymâniye Kütübhânesi, Es'ad Ef. No. 2391, c. III,264b; Tırmizî, İlel, c.II, s. 239; Râm hurimizi, va. 63b; Kifâye, s.275; Takyld, s.101; Cami', va. 138b; Şerhu't-'İlel, va. 546, 60b;/s/âm c.III , 345; İbn Hacer, Tehzîb.,1, s.470.
[57] Sahîfetü Hemmâm, neşreden: Muhammed Hamidullah, 5. baskı, Haydarâbâd, 1961.
[58] Nubelâ, II, 431; İbn Kesir, Bidâye, VIII, 106.
[59] Fasavî, III, 14b; Sam'ânî/mM, s.173; Bağdadî, Cami', va. 56b
[60] İbn Hibbân,Sifcâf, va. 599; İbn Hacer, Tehzîb., c.IX,342.
[61] İbn Hibbân,Mecrûhîn, 250b; İbn Hacer, Tehzîb., c.XI, 254; keza bk. 253
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 35-38.
[62] İbn 'Abdi'1-Berr, İstî'âb, No. 3193.
[63] Râmahürmüzî, 36b; Takyîd, 39-41.
[64] İbn Hanbel, el-Müsned c.IV, 396, 414.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 39.
[65] İbn 'Abdil-Berr, el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb, No.2948.
[66] Bağdadî, Takyîdü'l-'İltn, s.91-92; İbn Hacer, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, No.4781; el-Kettânî, et-Terâtîbü'l-îdâriyye, c. 11,247.
[67] Bağdadî, el-Kifâyetü fi 'İlmi'r-Rivâye, Haydarâbâd 1357, s.330-31.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 39.
[68] İbn Abdi'l Berr, eUstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb, No.2997.
[69] Müslim, Sahih, Zühd, 72; Bağdadî, Takyîdü'l-'ilm , 29-33.
[70] Bağdadî, Takyîdü'l-'İlm, 36-38.
[71] Bağdadî, Takyîdü'l-'İlm, 93; İbnü'l-Kayyım, Tehzîbü's-Sünne, 8 cild, Kahire 1948-1949, c.V, s.248.
[72] İbn Hanbel, el-Müsned, 111,60.
[73] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 39.
[74] Hiinbel, II, 238; Buhârî, Sahîh, İlm, 39; Lukta 7; Diyât,8; Müslim, Sakîk, Hac, 447; Tirmizî, 11,110; A.D. Hadîs no.4505; İbn Cârûd, el-Müntekâ., No 508; Ramhurmuzî, 346; Bağdadî, Kifaye, 533; İbn Abdi'l Berr, el-İstîâb., no.3028.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 40.
[75] İbn 'Abdi'1-Berr, el-İstî'âb fi Mâ'rifeti'l-Ashâb, No. 1237.
[76] İbn Sa'd, Tabakât., VII, II, 132; Dârimî, Sünen, I, s.127; Bağdadî, Takyîdü'l-'İlnı, s.98.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 40.
[77] îbtı 'Abdi'l Berr, el-îstî'âb, No.1538; İbn Hacer, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, 4 cild, Kahire 1358/1939, 4781.
[78] İbn Sa'd, Tabakât, II, I, 1221; Fesâvî, II, 173a; et-Tabarânî, e\-Mu'cemü'l-Kebîr, yazma, İstanbul Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüphâ-nesi, 465, c. VI, 139a; İbn Hacet,el-İsâbe, II, 323, No.4781; Bağdadi,el-Cami'u li-Ahlâkı'r-Râvî., 24a.
[79] S.M.Ruth, "Arabic Books and Libraries in the Umaiyad Period", A.S-J.L..UM, s.49.
[80] İbn Sa'd, Tabakât., II, I, 121; Fesâvî, Târih, yazma, II, 173a.
[81] Zehabı, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, III, 231.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 40.
[82] İbn Sa'd, II, I, 123; Bağdadî, Takyldü'l-'ilm, 92.
[83] el-Kettânî, et-Terâtîbü'l-İdâriyye, II, 247.
[84] Fesâvî, II, 172b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 41.
[85] îbn Sa'd, Tabakât., II, I, 122; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 111,235; keza bk. Sa'd, II, I, 121; İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti'sSahâbe, 5 cild, Kahire 1285-1287, c. III, s.193; İbn Hacer, el İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, 4 cild, Kahire 1358/1939, c. II, 234. uzun müzakereleri için bk. İbn Sa'd, VI, 79; M.b. Ahmed ed-Dûlâbî, e/-X"tmâ ve'l-Esmâ', 2 cild, Haydarâbâd 1322, c. II, 126.
[86] İbn 'Abdi'1-Berr, el-îstî'ab fi Ma'rifeti'l-Ashab, No.1588.
[87] Buhârî, Sahîh, Kitâbü'l-Ahkâm, 40.
[88] îbn Hanbel, el-'İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl, neşir: Talat Koçyiğit Ankara 1963, c. I, 394; İbn Ebû Hayseme, Târih, yazma, III, 52a; Bağdadî, Takyîdü'l-'İlm, 42-43.
[89] İbn Hanbel, el.'İlel, I 42; Bağdadî Takyldü'l-'İlm,92.
[90] Müslim, Sahîh, Mukaddime, s.13.
[91] Tirmizî, el-'İlel, Delhi, ty. II, 238; Bağdadî, el-Kifâye fi 'İlmi'r-Rivâye, Haydarâbâd 1357, 263;Nubelâ, 238
[92] îbn Sa'd, Tabakât., V, 216; îbn Ebû Hayseme, Târîh, yazma, Fas, Karaviyyûn Ktb.,244/40,c. III, llla-b.
[93] el-Fasavî, Târih, İst. Süleymâniye Ktb. Es'ad Ef. 2391, c. III, 5b; Ebû Zür'a, Târih, yazma, İst. Süleymâniye Ktb., Fâtih bölümü, 4210, va.
[94] Hanbel, I, s.243; 351; Buhârî, II, 116; Müslim, Mukaddime s.13-14.
[95] İbnü'n-Nedîm, Fihrist, 34
[96] Sa'd, Vs.216; İbn Hayseme, Târih, yazma, Fas, Karaviyyûn Ktb., 244/40, c. III, IHa-b.
[97] Ibnü'n Nedîm, Fihrist, 33; Zehebî, Tefsir ve'l-Müfessirûn, I, 104, İbn Teymi-ye'den iktibas ediyor.
[98] İbn Sellâm, el-Emvâl, Kâhirel353,s. 333-34; Hanbel, I, 224; 248; 294; 308; Müslim, "Cihâd", 137-141; Nas, II, 177; İbnü'l-Cârûd en-Nisâbûrî, el-Müntekâ mine's-Süneni'l-Müsnedeti 'an Rasûli'l-lâh, Kahire 1382, Hadîs 1085;1086; İbn Zencu-veyh el-Ezdî, Kitâbü'l-Emvâl, yazma Burdur Umûmî Kütb., yazma, 183, va. 124a-b; Mervezî, es-Sünne, 44; Tabarânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, yazma, cild V, 159a-b.

[99] İbn Sa'd, Tabakât., VI, 179; İbn Hanbel, Kitâbu'l-'İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl, I, 50, 394; Fasavî, II, 166b; Ebû Zur'a, Târih, İstanbul Süleymâniye Kütübhânesi, Fatih kısmı, 4210, va., 119a; Dârimî, I, 128; Bağdâdt Takyîdü'l-'İlm, Dımaşk 1949, s.102;103. Râmahürmüzî, el-Muhaddisü'l-Fâsıl beyne'r-Râvl ve'l-Vât, yazma, İst. Köprülü Ktb. 397, va. 35a, 35b. Tâvûs, İbn Abbas'ın huzurunda Sa'id'in yazdığına şehâdet etmektedir, Râmahürmüzî, 35b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 41-42.
[100] İbnü'l Esîr, Üsdü'l-Gâbe, III, s. 122.
[101] İhnHacer, Tehzîbü't-Tehzîb,V, 151.
[102] Müslim, "Cihâd" 90; İbnü'l-Kayserânî, el-Cem'u beyne Ricâli's-Sahi-hayn, HaydarâbSd 1323,s. 189; İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, III, 431.
[103] Hanbel, IV, 353-54.
[104] Buhârî, "Temenna", 8; "Cihad", 22-32; 112 geniş tafsilât vermektedir; Müslim, "Cihâd", 20; el-Hâkim, Müstedrek, II, 78; İbnü'1-Esîr, Üsdü'l Gâbe, III, 122; Ki-faye, 336-37.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 42-43.
[105] İbnü'l Esîr, Üsdü'l-Ğâbe, III, 235, vefatı ile ilgili değişik tarih veriyor.
[106] Zehebî Nubelâ, III, 54.
[107] İbn Sa'd, Tabakât., VII, II, 189.
[108] Hanbel, II, 195; Zehebî, Huffâz, I, 36; aynı müel., Nubelâ, III, 54; Bu kitablardan bilgi aktarılması hususunda bk. meselâ Tabarî, Annâles I, 464-5; İbn Abdil-Hakem, Fütûhu Mısr, s. 1, 35.
[109] İbnHacer,/sâ6e no.3669.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 43.
[110] Râmahürmüzî, 36a; el-Heysemî, Mecma'ü'z-Zevâ'id ve Menba'ü'l-Fevâyid, Kahire 1352, II, 152.
[111] îbn Sa'd, II, I, 125; IV, I, 8; VII, II 189; Hanbel, II, 162; 192;207;215; Vâsıt, 162; Dûlâbî, I, 144; keza bk. Nubelâ, III, 4; İstî'âb, no.1618; İslâm, III, 38; onun yazdığına Ebû Hureyre şahit olmuştur, Hanbel, II, 403; Buhârî, "İlm", 39; Râmahürmüzî, 34a-34b.
[112] İbn Sa'd, IV, I, 8-9; VII, II, 189; Dârimî, I, 127; Takyîd, 84; Nubelâ, III, 58; Râmahürmüzî, 34b.
[113] Hanbel, II, 196.
[114] Dârakutnî, 453.
[115] Huffaz, I, 36; keza bk. Hanbel, II, 76.
[116] Tabarânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, yazma, Fatih Ktb., 1198, c. III, 176.
[117] 'Accâc, es-Sünnetü Kable't-Tedvîn, 351, İbn 'Asâkir, VI, 49'dan iktibas etmektedir.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 43.
[118] Sahâvî, Fethu'l-Muğis, s.216. Burada zikredilen ismin İbn Ömer'e mi, yoksa bu râvîye mi râci olduğu sarih değildir.
[119] Hanbel, II, 162-163;199; Müstedrek, I, 75.
[120] Pasavî, III, 163b. Hadîsleri yazdı, ezberledikten sonra sildi.
[121] Mîzân, III, 264-7; İbn Hacer, Tehzîb., VIII, 49-50;53; Tirmizî, I, 43; İbn Hacer, Tabakâtül-Müdellisîn, II.
[122] Makrizî,ffi/â*,II,332.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 43-44
[123] İstî'âb, no.994.
[124] Takyîd, 53-56.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 44.
[125] 'İlel, I, 32?: İbn Ebû Şeybe'nin Musannafı, 45b.
[126] Beyân, I, 72.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 44.
[127] İbnSa'd, IV, II, s. 137.
[128] ibn Sa'd, IV, II, 106.
[129] Nubelâ, III, 141.
[130] îbn Sa'd, IV, II, 106; keza bk. aynı eser, IV, II, 114; 116.
[131] İbn Sa'd IV, II, 110;125
[132] İbn Sa'd, IV, II, 117.
[133] BTK, I, I, 325; Bâcî, 97b; Cami', 101a; Nubelâ, III, 160.
[134] Emval, 393; Zencuveyh, 134b.
[135] Havlânî, Târîhu Dâriyâ, 46; Nubelâ, III, 148.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 44-45.
[136] BTK, I, II, 215; Cemil, İbn Ömer'i gördü, İbn Sa'd, IV, II, 128.
[137] Hanbel, II, 29;keza bk. Bağdadî, Târîhu Bağdâd, X, 406; İslâm, V, 11.
[138] Takyîd, 103.
[139] Hanbel, II, 152; İbn Sa'd, IV, II, 110. Mervân yerine Harun denilmiştir.
[140] Kâmil, I, 379a.
[141] Hanbel, II, 45.
[142] Hanbel, II, 90.
[143] Takyid, 44.
[144] Takyîd, 44; Râmahürmüzî, 36a.
[145] Havlânî, Târîhu Dâriyâ, 46; Nubelâ, III, 148
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 45-46.
[146] Hazrecî, 167.
[147] Hanbel, IV, 4; keza bk. Dârakutnî, s.464 (şerh)
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 46.
[148] Üsdü'l-Gâbe, V, s.504.
[149] Dârakutnî, 343.
[150] Hanbel, VI, 87; Hayseme III, 44b.
[151] Kifâye, 205.
[152] Müslim, "Hacc", hadîs no.369 (s.959).
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 46.
[153] Ziriklî, V, 107.
[154] İmlâ, 12; Râmahürmüzî, 76a.
[155] Hanbel, I, 79; AD. Hadîs no.4530; Müntekâ, no.794; Nese'î, II, 241; Tabarânî, Mu'cemu'l-Evsat, yazma, I, 42b.
[156] Hanbel, I, 118,152, Hayseme, III, 34a.
[157] Hanbel, 1,119; Dârakutnî, 330.
[158] Hanbel, 1,151.
[159] Hayseme III, 62b.
[160] Emval, 185; Mustedrek, II, 141
[161] Hanbel, I, 100; Sahîfe'ye yapılan atıflar için bk. Buhârî, Ilm, 39; Cizye, 10; Ferâiz, 21; İ'tisâm, 5; Diyât, 24; Müslim, Hacc, 467, 'Itk, 20; Zencuveyh, 65b.
[162] Hanbel, 1,141; Buharı, Hums, 5; Takyîd, 88-89.
[163] İbn Sa'd, VI, 116; 'ilel,-l, 42; Takyîd, 88-89.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 46-47.
[164] Müslim, Mukaddime, 13-14.
[165] Hayseme, III, 27b.; Râzî, Mukaddime l3Q;Şerku İlet, 62b.
[166] îbn Sa'd, VI, 116; Râmahürmüzî, 35a.
[167] 'ileli, 104.
[168] İbn Sa'd, VI, 154.

[169] Kâmil, I, 327a; Bâcî, 53a; Mîzân, I, 658; İslâm, III, 364; Râzî, I, II, 402; Tekzîb, III, 176-177; keza bk. İlel, I, 114.
[170] Hayseme, III, 27b.
[171] Râzî, Mukaddime 130.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 47.
[172] Üsdü'l-Gâbe, IV, 99.
[173] Isâbe, II, 525, no.5812.
[174] Râzî, III, I, 224-5; Ham\du\\ah,Vesâ'iku's-Siyâsiye, no.105; 'Atâ b. Ebî Ribâh, bu mektubu okumuştur. Râmahürmüza, 58a.
[175] İbn Tûlûn, İ'lâmu's-Sâilîn 'an Kütübi Seyyidi'l-Mürselîn, 48-52. Hz.Peygamber (s.a.v.)'in mektuplarını toplamak için başka teşebbüsler de vardır. Mesela Urve, bk. Zencuveyh, 67b.-71a; keza İbn Abbas, bk. Zeylâ'î, Nasbu'r-Râye, IV, 420, bunlar, Margoliouth'un Early Deuelopment of Muhammedanism isimli kitabında za-nettiği gibi (s.20) ne terk edilmiş ve ne de ihmâl edilmişlerdir.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 47-48.
[176] İsâbe, no.277.
[177] İbn Sa'd, VII, I, 14. Râmahürmüzî, 34b; tim, 10a; Şeref, 56b; Takyîd, 96.
[178] Takyîd,9G.
[179] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 48
[180] Vasıf, 38; Fasavî, 363a; Râmahürmüzî, 34b, Hz. PeygambeKs.a.v.Jfe okuduğu zikredilmemiştir.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 48.
[181] Bağdadî VIII, 259.
[182] Ma'rife, 10.
[183] Sikât, 438.
[184] Emval, 532-3.
[185] İmlâ, 90; Cami', 117b; keza bk. Mecrâhîn, 23b.
[186] Ma'rifeS.
[187] Tehzîb, II, 57.
[188] Ma'rife, 10.
[189] Ca'd, Müsned, yazma, va., 157.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 48-49.
[190] Bk. aşağıda Aban, s.106-7.
[191] Tehzib, VIII, 183.
[192] İbn Hayr, Fihrist, 161-62.
[193] Tehzîb, III, 105.
[194] İbn Hayr, Fihrist, 162; İstanbul Şehid Ali Paşa Kütübh ân esinde hâlâ mahfuzdur; keza bk. Humeydî, Cezvetü'l Muktebis, s.131.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 49.
[195] Tirmizî, 'tim, 12; Haysemî,Mecma'ü'z-Zeuaid, I, 152, fakat her iki isnad da mualleldir.
[196] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 49.
[197] Hazrecî, Hulâsatü't-Tekzîb, 420.
[198] Ya'kûbî, Târih, II, 114.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 49.
[199] Hazrecî,39.
[200] 'İlet I, 42; İlm, llb; Dârimî, 1,128; Takyîd, 105.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 50.
[201] İbn Mâce, hadîs no.2642; keza bk. Şâfi'î, Risale, 426; Muntekâ, no.966; Hamîdullah, Vesâ'ik, no.228.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 50.
[202] Üsdül-Gâbe, III, 37-8.
[203] Hanbel, IH, 453, keza bk. İsâbe, II, 199; Üsdü'l-Gübe, III, 37.
[204] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 50.
[205] Hanbel, VI, 283, keza bk. el-Harâ'itî, Mekârimü'l-Ahlâk, 37, Yûsuf el-Eche tarafından Takyid'in 99, sayfasında ve dipnotunda zikredilmiştir: Tabarânî, Mu'cem.,V, 127b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 50.
[206] Üsdü'l-Gâbe, V, 526-7.
[207] Hanbel, VI, 413; Müslim, "Talâk", 39, s.1114-1121; İbn Sa'd, VIII, 200-1.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 50.
[208] Hazrecî,67.
[209] İlel, 97b; Kifâye, 229.
[210] İlel, I, 104.
[211] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 50.
[212] İbn 'Abdi'1-Berr, İstî'âb, no.2019.
[213] Müslim, "İmân", 54, Râmahürmüzî, 35a; Takyîd, 94-5.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 51.
[214] İbnHıbbânAfeşâ/tîr, 11.
[215] İbn Hacer, Tehzîb., II, 43.
[216] Zehebî, Tezkiratül-Huffâz, I, 37.
[217] Kâmil, II, 113b; Râmahürmüzî, 35a; İslâm, VI, 90; Mîzân, II, 484.
[218] İlel, 120a; Râzî, II, I, 475; Mîzân, II, 342.
[219] İbn Hacer, Tehzîb., II, 267.
[220] Kâmil. II, 113b.
[221] Kâmil. II, 113b; Râmahürmüzî, 35a; Takyîd, 104.
[222] İbn Hacer, Tehzîb., IX, 442; aynı müel, Tabakâtü'l-Müdellisîn, 21; keza bk.: Fasavî, II, 18b; III, 41a, 139a.
[223] İbn Sa'd, V, 344; Fasavî, III, 269a.
[224] BTK, IV, I, 186; Fasavî, III, 204b; 81b; Râzî, II, I, 136; III, II, 135; Şerhu'l-'İlel 36a; İbn Hacer, Tehzîb., VIII 353.
[225] Râzî II, 1,136.
[226] İlel, I, 316; Fesavî, III, 81b; Râzî, II, I, 136; İbn Hacer, Tehzîb, IV, 215.
[227] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 51.
[228] İsâbe, no.1018.
[229] Müslim, "Fezâ'il", 45.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 52.
[230] Hazrecî, 52.
[231] Hanbel, IV, 361.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 52.
[232] Üsdü'l-Gabe, IV, 378.
[233] Zencuveyh, 189a; keza bk. Hanbel, V, 228.
[234] Râmahürmüzî, 56a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 52.
[235] İsâbe, no. 8070.
[236] Hanbel, IV, 94.
[237] Bu bölümdeki 'Âişe ve Muğîre başlıkları altına bakınız, (numara: 16 ve 34).
[238] 'Ubeyd b. Şerye'nin, Ahbâru 'Ubeydi, et-Ticân'\a beraber basılmıştır. (Haydarâ-bâd, Dekka, 1347, s.311-488).

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 52.
[239] 7sd6e,no.8l81.
[240] Buhâri, "Ezan", 155; "Da'vât", 18; "Kader", 12; "Zekât", 53; "İ'ti-sâm*, 3; Müslim, "Akdiye", 13; "Mesâcid", 137-8. Neseî, I, 197; Ebû Dâvûd, hadîs, no.1500; Hanbel, IV, 245; 247; 249; 250; 254; Dûlâbî, II,
66; Râzî, I, II, 357; Tabarânî,£ı;so(, I, 216b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 52.
[241] Üsdü'l'Gâbe, IV, 331.
[242] Râmahürmüzî, 56a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 52.
[243] Hazrecî, 345.
[244] Hanbel, IV, 277.
[245] Hanbel, IV, 273.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 53.
[246] İsâbe, no. 2526.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 53.
[247] Hanbel, IV, 141; keza bk. Hamîdullah, el-Vesâ'iku's-Siyâsiyye, s.21.
[248] MÎzân, IV, 546.
[249] Hazrecî, 114.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 53.
[250] îbn Sa'd, III, II, 142.
[251] Hanbel, V, 285; Tabarânî, Mu'cem, III, 85a; keza bk. Sikât, 396; Meşâhîr, 130; Ibn Hacer, Ta'cîlü'l-Menfa'&, 36; 314.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 53.
[252] Hazrecî, 133.
[253] Kâmil, II, 4b; keza bk Râzî, II, I, 382; İbn Hacer, Hâdyü's-Sâri, II, 185; anı el., Tehzlb, VI, 333,
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 53.
[254] İsâbe, no. 3357.
[255] 'İlel, I, 322; Fasavî, III, 269; İbn Sa'd, VII, 1,115; Neseî1,1, 205;
Bâcî, 8a; Tehzîb, II, 267; 269; keza bk. Tabarânî, Mu'cem, III, 208-215, burada bu eserin bir kısmı verilmektedir.
[256] Râzî, IV, I, 276.
[257] Tehzîb., IV 236.
[258] Ebû Dâvûd, Hadîs, no. 1562; Dârakutnî, 214.
[259] Tabarânî, Mu'cem, 111,220-226.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 53-54
[260] İbn Mâce, hadîs, no. 2028; ayrıca bk., Buharı, "Magâzî", 10; Müslim, "Talak", 56; Kayserânî, S41;Kifaye, 337; Tehzîb, VIII, 75.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 54.
[261] İsâbe, no. 3847.
[262] Nubelâ, II, 333.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 54.
[263] İsâbe, no. 3921.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 54.
[264] İsâbe, no. 32.
[265] Muhammed ez- Zehebî, et- Tefsir ve'l-Müfessirûn, I, 115, İbn Teymiye'den iktibas ediyor.
[266] Hanbel, v.7.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 54-55.
[267] Takyîd, 49; keza bk. Sa'd, III, I, 206.
[268] Takyîd, 52-3.
[269] Takyîd, 52.
[270] Takyîd, 49-51.
[271] Tafsilat için bk. Şiblî Nu'manî, el-Fârûk, s. 371-75.
[272] Annales, II, 2359.
[273] Agânî, IV, 140-1.
[274] İbn Sa'd, III, II, 202-3.
[275] 'İlel, 1, 62-3.
[276] Mustedrek, 1,110.
[277] İbn Hazım, Ceuâmiu's -Slre, 276-77.
[278] İbn Sa'd, II, 1,105; Fasavî, III, 166 b.
[279] Nubelâ, II, 248.
[280] Dârimî,I,85.
[281] Hanbel, I, 48; İbn Sa'd, III, I, 201; 243
[282] Takyîd, 88; Mustedrek, 1,106
[283] Buhari, "Libâs", 25; Müslîm, "Libâs", 12; 14; Hanbel, I, 28;36;46; 50; Dârakutnî, 461.
[284] Ebû Dâvûd, hadis, no. 1570; Muvatta, s. 257-259.
[285] BTK,I,I,218.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 55-57.
[286] toe.no 539.
[287] Hanbel, İV. 226, Müsned'de Useyd b. Hudeyr diye zikredilmiştir. Bu, müstensi-hin hatasıdır. Sarahat için bk. İsabe, I, 129.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 57.
[288] Vsdü'l-Gâbe,V,n
[289] Nubelâ, III, 259; İmlâ, IV; Mizan, IV, 145; CâmV, II3b, keza bk. îbn Muflih, Âdâbt'ş- Şer'iyye, II, 125, Eche tarafından Takyîd'în kenarında zikredilmiştir. <s.99)
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 57.
[290] Tekzîb, III, 395
[291] Hanbel, IV, 370; 374; Tirmizi, II, 230; keza bk. Tehzîb, III 394.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 57.
[292] îbn Sa'd. II, 1,115.
[293] Takyîd, 35.
[294] Nubelâ, II, 313; îbn Sa'd, II, I, 117.
[295] Dârakutnî, 464.
[296] Fasavî, II, 148 b; Nubelâ, II, 312.
[297] İM, I, 236
[298] İbn Hayr, Fihrist, 263
[299] Tabarânî, Mu'cem, 111,419, keza bk. İbn 'Asâkir, Târihu Dımaşk, V, 448, Yusuf el-Eche tarafından Takyîd'in kenarında zikredilmiştir, (s. 99).
[300] Kâmil, I, 208 b.
[301] Hayseme, III, 6b.
[302] Takyîd; 102
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 57-58.

[303] Horowitz, "The Earliest Biographies", I. C, 1927, s. 536-7; Tehzîb, I, 99.
[304] İbn Sa'd, V, 156; Fischer, 76.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 58.
[305] Hanbel, II, 531.
[306] Hanbel, II, 531.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 58.
[307] Tehzîb, VI, 16.
[308] İbn Sa'd, V, 241; Hayseme, IV, 116 a; Tehzîb, VI, 16.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 58.
[309] Tehzîb, V. 207.
[310] Hanbel, II, 192; Müslim, "İlm", 2.
[311] Tehzîb, VI, 389.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 58-59.
[312] Tehzîb, V. 231. 'Ubeyd b. Ziyâd'in valiliği sırasında (28-67) vefat etmiştir.
[313] Hayseme, III, 200b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 59.
[314] Tehzîb, VI, 216.
[315] Pasavî, III, 215a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 59.
[316] Tehzîb, VI, 204
[317] Fasavî, III, 118a; Tehzîb, VI, 204; kitablarmm askerler arasında tevzii için keza bk. Fasavî c.III, va. 118a.
[318] Meşâhîr, 113.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 59.
[319] Tehzîb, VI, 251. Sahabeden olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında doğduğu anlaşılmaktadır. Fakat O'nu görmemiştir.
[320] Râmahürmüzî, 55b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 59.
[321] Tehzîb, VI, 278.
[322] Buharı, "Edeb", 22.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 59.
[323] Tehzîb, VII, 85.
[324] Fasavî, III, 183 . Hayseme, III, 186 b; İlel, I, 43; İbn Sa'd, VI, 63.
[325] İbn Sa'd, VI, 63; İlel, I, 42; 180 b; Zur^a, 130a.
[326] 'İlel, I, 42.
[327] İlel, I, 387.
[328] 7WlzÎ&, VII, 84.
[329] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 59-60.
[330] Tekzîb, XII, 246 dipnotta.
[331] Râmahürmüzî, 35 a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 60.
[332] Tehzîb, 226.
[333] Takyîd, V, 103.
[334] îbn Sa'd, VII, II, 17; İlel, I, 394; Râmahürmüzî, 51a. Huffâz, I, 82.
[335] Fasavî, II, 145 b.
[336] İbn Sa'd, VII, I, 135; VII, II, 17; İlel, I, 77; 295; 394; Buhârî, "Tıb", 26; b; Fasavî, III, 24a; 272 a; Kâmil, I, 208 b; Râmahürmüzî, 51a; Kifâye, Huffâz, I, 82.
[337] el- Havlânî, Târîhu Dfiriyâ, 62.
[338] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 60.
[339] Tehzîb, XII, 116.
[340] İlel, 1, 247, Bağdadî, I, 218.
[341] Mecrûhîn, 96a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 61.
[342] Tehzîb, V, 75-76.
[343] Tabarânî, Mu'cem, V, 97b-b, takriben 1, 5 sayfa.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 61.
[344] İbn Sa'd, VI, 178; Tehzîb, V, 68.
[345] İbn sa'd, Vı, 174; Râzî, III, I, 323; Râmahürmüzî, 36 b; Bağdadî, XII, 229; Tehzîb, V,67.
[346] Bağdadî, XII, 229.
[347] İbn Sa'd, VI, 174; llm llb; Râmahürmüzî, 35 b; 36a; Takyîd, 100.
[348] Fasavî, III, 252 b; Râzî, IV; I, 41; Tehzîb, IX, 177, keza bk. İlel, I, 340; Bağdadî, XII, 232.
[349] Bağdadî, XII, 232.
[350] Râmahürmüzî, 78a; 78a-b; CâmV, 189a.
[351] İlel, 1,340.
[352] İlel, 153b; Kifâye, 264; keza bk. Râmahürmüzî, 44a.
[353] Bağdadî, XII, 230; keza bk. Tehzîb, X, 40; Râzî, IV, I, 361.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 61.
[354] Tehzîb, VII, 218.
[355] Hanbel, VI, 333; el-Bennâ, el-Fetku'r-Rabbânî, II, 67; İbn Hacer, Ta'cîlü'l-Men-fa'a, 296.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 62.
[356] Tehzîb., IV, 454.
[357] Fihrist, 34; keza bk. Râzî I, II, 319.
[358] İM, I, 43.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 62.
[359] Tehzîb., III, 220. Hz. Osman'ın şehâdetinde Medine'de bulunuyordu: Râzî, I, II, 451. kezabk. Hayseme III, 112a.
[360] İbn Kuteybe, Ma'ârif, 478.
[361] Ca'd, 80; keza bk. 'İM, I, 140.
[362] Bu bölümde aşağıdaki Süheyl'e bk.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 62.
[363] Mizan, I, 437.
[364] İbn Sa'd, VI, 116.
[365] Râzî, I, II, 78.
[366] Râzî, III, I, 26.
[367] Mlzân, I, 435; Tehzîb, VIII, 65.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 62.
[368] Tehzîb.,ll, 171.
[369] Râzî, I, II, 268.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 62.

[370] Hazrecî, 79.
[371] Sikât, 171.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 62-63.
[372] Tehzîb., 1,178.
[373] İbn Sa'd, VI, 189.
[374] Ca'd, 26; İbn Sa'd, VI, 232; 'İM, I, 43; Fasavî, 183a; keza bk. Sa'd, VI, 190; "İlel, I, 295, Takyîd, dipnot 110, burada Eche, Hammâd b. Selem ile Hammâd b. Ebî Süleyman'ı yanlışlıkla birbirine karıştırmıştır
[375] NesePII, 82;Râmahürmüzî, 48b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 63.
[376] Tehzîb, VII, 270-71.
[377] İbn Sa'd, V, 212.
[378] Râzî, III, I, 244; Mlzân, III, 295; Tehzîb, VIII, 61.
[379] Râzî, III, II, 9.
[380] Râzî, III, I, 244; Mlzân, III, 295, Tehzîb, VIII, 61.
[381] Annales, Suppl, III, 248; Râzî, III, II, 8.
[382] Mecrûhîn, 83b.
[383] Tehzîb., VII, 266; keza bk. Dârakutnî'nin Sünen'i üzerine yapılan şerh, 448.
[384] Mizan, III, 93.
[385] Râzî, Mukaddime, 236; Tehzîb., VII, 147.
[386] Annales, Supl, III, 2485.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 63-64.
[387] İbn Sa'd, VII, I, 133. Burada vefat târihi 103 olarak gösterilmiştir. Fakat Buhârî ve İbn Hibban'a göre 93'dür; bk. Tehzîb., II, 38.
[388] İbn Sa'd, VII, 1,131.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 64.
[389] Tehzîb., VIII, 429.
[390] İbn Sa'd, VII, II, 157.
[391] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 64.
[392] Tehzîb., III, 119.
[393] Huffâz, 1,81; Tehzîb., III, 119.
[394] Huffâz, 1,158.
[395] Kâmil, I, 224b-225a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 64.
[396] Tehzîb., VIII, 431.
[397] Râzî, III, II, 175; Tehzîb., VIII, 432.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 64.
[398] Tehzîb., XI, 172.
[399] Râzî, Mukaddime, 243.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 64.
[400] İbn Hacer, Tehzîb., X, 296.
[401] Fasavî, III, 268b; Hayseme, III, 58b; Cami', 136a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 64-65.
[402] İbn Hacer, Tehzîb., X, 289.
[403] Ca'd, 23; "İlel, I, 192; Fasavî, III, 183a; Hayseme, III, 31a; Râzî, Mukaddime, 130; Tehzîb,, II, 434; X, 289.
[404] 'İlel, 119b;I, 5.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 65.
[405] İbn Hacer, Tehzîb., XII, 452 (dipnot)
[406] Kifâye, 229.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 65.
[407] İbn Hacer, Tehzîb., X, 225.
[408] İbn Hacer, Tehzîb., X, 255.
[409] İbn Hacer, Tehzîb., IX, 354, vefatı hakkında, 73-93 seneleri arasında değişen büyük ihtilaflar bulunduğunu zikrediyor.
[410] İbn Sa'd, VI, 233; 'İlel, 129b; I, 227; Fasavî, III, 262a; Râzî,Mukaddime, 71; III, I, 26; Tehzîb., VI, 94.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 65.
[411] Fasavî, III, 230b.
[412] Tehzîb., X., 43.
[413] İlel, I, 44; Hayseme, III, 27a; Takyîd, 105.
[414] Takyîd, 105.
[415] BTK, I, II, 330; Meşâhîr, 146; Sikât, 585; İbn Hacer, Tehzîb., II, 434.
[416] Sikât, 506, 585; Meşâhîr, 146; Tehzîb., VI, 54; keza bk. Hayseme, III, 36b; Râzî, II, II, 203;IV, II, 5\;Kifâye, 215; Tehzîb., VI, 54.
[417] Sikât, 506,585; Tehzîb-, VT, 54.
[418] Sikât, 585; Meşâhîr, 146. Mucâhid'in kitabını Tedlîs yolu ile rivayet etmiştir.
[419] Sikât, 585; Meşâhir, 146.
[420] Mecrûhîn, 220b.
[421] Sikât, 50b;585; Meşâhîr, 146.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 65-66.
[422] Tehzîb., VIII, 335.
[423] Tehzîb., XII, 39.
[424] Râmahürmüzî, 63b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 66.
[425] İbn Hacer, Tehzîb., III, 285.
[426] el-Kettânî, et-Terâtîbü'l-İdâriyye, II, 264, el-Kâdî 'İyâz'ın Şerhu'ş-Şifâ's\, c.l, s.l75'den naklediyor.
[427] 7/eZ,176b; Cami', 189b.
[428] Râmahürmüzî,32b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 66.
[429] İbn Hacer, Tehzîb., IV, 73.
[430] Emval, 11.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 66.
[431] İbn Hacer, Tehzîb., IV, 13.
[432] İbn Sa'd, VI, 179.
[433] Fihrist, 34.
[434] Râzî, III, I, 332; Tehzîb., VII, 198-9.
[435] Râzî, III, I, 332; Mîzân, III, 70; tbn Hacer, Tehzîb., VII, 198.
[436] İbn Sa'd, VI, 186; Fasavî, III, 326; CâmV57b.
[437] îbn Sa'd, VI, 210.
[438] İM, 160b.

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 66-67.
[439] Bâcî, 156b.
[440] İbn Sa'd, VI, 203; Hayseme, III, 88a; 155a; Râmahürmüzi, 35b; Takyîd, 108; 109; Şerhu'l-'İlel, 33a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 67.
[441] İbn Hacer, Tehzîb., IV, 215.
[442] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 67.
[443] Takyîd, 108.
[444] Tehzîb., IV, 371. keza bk. Bağdadî, XI, 59.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 67.
[445] Hazrecî, 187. keza bk. Râzî III, I, 9; Bağdadi, XI, 59.
[446] Tehzîb., IV, 362.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 67.
[447] Bağdadî, IX, 160.
[448] Sikât, 221; Tehzîb., IV, 319.
[449] Sikât, 221.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 67-68.
[450] Tehzîb., VII, 10-11.
[451] Tûsî, Fihrist, s. 202. Bu eserden Sünnî kaynaklardaki iktibaslar için bk. Tabarânî.Mu'cem, 1,109b; 215b; 227b; 282a-b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 68.
[452] İbn Hacer, Tehzîb., XII, 467.
[453] Zur'a,41b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 68.
[454] İbn Hacer, Tehzîb., VII, 475-8.
[455] İbn Hacer, Tehzîb., VII, 476
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 68.
[456] Ziriklî, V, 17; Nubelâ'dan iktibas.
[457] Kifâye, 205.
[458] İbn Sa'd, VI, 133; Râmahürmüzî, 35b-36a; Fischer, 41,47; Tehzîb., VII, 183.
[459] Fasavî, II, 178a-b.
[460] İmlâ, 78.
[461] İmlâ, 79
[462] Hayseme, II, III, 98b; Fasavî, II, 178a-b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 68.
[463] Meselâ bk. et - Tabarî, Annales, I, 1180, 124 - 5, 1284 - 8, 1634 - 6, 1654, 1669 -70, keza, 1529,1534,1549 ve 1551.
[464] İktibaslar için bk. meselâ, Hanbel, II, 320; el-Belâzurî, Fütûh., 41;43,96; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, yukarıda işaret edildiği gibi.
[465] Hanbel, VI, 212; Annales, yukarıda 451 numaralı dipnotta görüldüğü gibi.
[466] Hanbel, IV, 323-26; 328-31; Buharı, "Megâzî", 35; "Ahkâm", 26; Tabarânî, Mu'cem., X, 243a-244b; Annales, I, 1529, 1534, 1549, 1551.
[467] Annales, 1,1185.
[468] ibn Sa'd, VIII, 6-7; Annales I, 1180, 1284-8, 1634-6, 1654, 1669-70.
[469] Fasavî, II, 263a; Hayseme, III, 39a, 138b, 141a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 68-69.
[470] Tehzîb., XI, 191.
[471] BTK, III, I, 3; Müslim, "Ci/ıod", I; Belâzurî, Ensâb, I, 342; Müstedrek, I, 15.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 70.
[472] Bağdadî, VII, 348;Kifâye, 112; Tehzîb., II, 305. Keza bk. Kifâye, 220.
[473] Tehzîb., VI, 462.
[474] el-Kayserânî, 335.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 70.
[475] İlel ,310.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 70.
[476] Sikât, 266.
[477] Tehzîb., V, 165; Hazrecî, 163.
[478] Hanbel, IV, 56; tafsilât için bk. Tabarânî, Mu'cem, III, 196b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 70.
[479] Bağdadî., X, 409. keza bk. Tehzîb., VI, 388. İbnu'n-Nedîm bu eseri 'Abdülmelik'e izafe etmektedir: Fihrist, s.226.
[480] Tehzîb., V, 347-8; Hazrecî, 177.
[481] Râmabürmüzî, 36b.
[482] Tehzîb., V, 349.
[483] îbn Sa'd, VII, II, 80.
[484] İlel, I, 379.
[485] Râzî, Mukaddime, 248; IV,II,150
[486] Râzî, Mukaddime, 248; IV,II,150
[487] 'İlel, I, 372.
[488] Râzi, Mukaddime, 248; IV, II, 150
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 70-71.
[489] Tehzîb., VII, 178.
[490] Kifâye, 231.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 71.
[491] Tehzîb., V, 158.
[492] Cami', 136a.
[493] Ma'rife, 165.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 71.
[494] Tehzîb., V, 204.
[495] Tehzîb., V, 205; İmlâ, 173; Sikât 507; Meşahîr 135
[496] Tehzîb., VI, 172; Bağdadî, X, 230; keza bk İmlâ, 173
[497] Mecrûhîn, 109b.
[498] İlel, 109a.
[499] Zur'a, 67b.
[500] Kifâye, 354.
[501] Mîzân, II, 133; keza bk. Râzî, "Mukaddime" 154; Tehzîb., XI, 114; 'İlel, 166a; Mîzân, IV, 332.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 71-72.
[502] Tehzlb., V, 352.
[503] 'İlel, 97b.
[504] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 72.
[505] Tehzlb., VI, 15.

[506] Râzî, II, II, 329.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 72.
[507] Tehzîb., V, 291.
[508] İbn Sa'd, V, 209.
[509] Râmahürmüzî, 77b; Cami', 56b; İmlâ 173; keza bk. Kâmil, I, 316b; III, 117a-b.
[510] Fasavî, II, 209b.
[511] Kâmil, II, 52b.
[512] Kifâye, 355. Biri ona bir kitap teslim etmişti ki, el-A'rac'dan Hadîsler ihtiva ediyordu.
[513] Fasavî, II, 209b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 72.
[514] Tehzlb., VI, 181.
[515] Takyîd, 109.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 72.
[516] Tehzlb., XII, 39.
[517] Tehzlb., XII, 39. Fasavî, II, 216a; 132a; Râzî, "Mukaddime", 21; IV, II, 337; Fischer, 90; keza bk. 'İlel, I, 12; Taky'ıd, 105-6; Dârimî, I, 126; İbn Sa'd VIII, 353.
[518] Tehzlb., XII, 39.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 73.
[519] TeAzî6.,VIII, 187
[520] Kâmil, II, 278b.
[521] Tehzîb., VIII, 187
[522] îbnKuteybe, Ma'ârtf 491.
[523] Kâmil, I, 316b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 73.
[524] Tehzîb., VII, 358.
[525] Ebû Avâne, Müsned, II, 312
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 73.
[526] Tehzlb., VII, 397.
[527] Tehzlb., VII, 397.
[528] Tehzlb., VII, 12.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 73.
[529] Tehzîb., VIII, 65-6.
[530] İlel, I, 104; Râmahürmüzî 37a; Takyîd, 112.
[531] Tabarânî, Mu'cem, V, 261a.
[532] Ma'rife, 165.
[533] Fasavî, III, 49a; Tehzîb., I, 262.
[534] Ma'rife, 164.
[535] Kifâye,220.
[536] Tehzîb., XI, 434
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 73-74.
[537] Tehzîb., VIII, 30. Vefat ettiği zaman 70'inden fazla idi.
[538] Fasavî, III, 5b.
[539] İbn Sa'd, TabakâL, V, 353; Hayseme, III, 34b; Fasavî, III, 5a.
[540] İbn Sa'd, TaöaMî., VII, II, 42.
[541] İbn Sa'd, TabakâL, VII, II, 42; 'İlet, I, 20; Zur'a, 72a; 91a; Hayseme, III, 35a; Cami', 144.
[542] İbn Sa'd, VII, II, 42.
[543] Ca'd, 213; Râzî, "Mukaddime", 34; II, I, 226;Kâmil, I, 32a; Kifâye 60; 231. keza bk. 'İlel, I, 20; Zur'a, 72a; Hayseme, III, 35a
[544] Fasavî, III, 233a-b.
[545] Mecrûhîn, 237b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 74.
[546] Tehzîb., V, 54.
[547] Cevâd Ali, "Mevâridu Târîhu't-Taberî", Mecelletü'l-Mecma'i'l-İlmî el-'Irâkî, c.III, I, 38-39.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 74.
[548] Hazrecî, 32; Tehzîb., I, 341. c.III, I, 38-39.
[549] 'İlel, I, 384.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 74-75.
[550] Kâmil, II, 329b.
[551] Hacı Halife, Keşfü'z-Zünûn, 453.
[552] Hayseme, III, 40a; Tirmizî, el-'İlel, II, 239; Kifâye, 315; Şerhu'l Tehzîb., VII, 214.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 75.
[553] Tehzîb., VII, 202-3.
[554] Râmahürmüzî, 35b.
[555] Hayseme, III, 30a.
[556] Tehzîb., XI, 37.
[557] Fasavî, III, 274b; keza bk. Tehzîb., XI, 37.
[558] Tirmizî, İlel, II, 238.
[559] Tehzîb., X, 214.
[560] Tehzîb., VII, 244.
[561] Râzî, I, II, 593; Tehzîb., III, 329; keza bk. Râzî, "Mukaddime". 39.
[562] Buharî, "Büyü" 112; Tefsîru En'âm, 6.
[563] Râzî, "Mukaddime", 39; I, II, 593; Tehzîb., III, 329.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 75.
[564] İbn Hacer, Tehzîb., VIII, 167.
[565] 'İlel, I, 376.
[566] Mîzân, III, 305; İbn Hacer, Tehzîb.,
[567] İbn Sa'd, VII, II, 80.
[568] 'İlel, I, 353.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 75-76.
[569] İbn Hacer, Tehzîb., VIII, 173.
[570] Râmahürmüzî, 58b.
[571] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 76.
[572] İbn Sa'd, VII, II, 17.
[573] İbn Sa'd, VII, II, 14; İbn Hacer, Tehzîb.,
[574] Fasavî, III, 37b.
[575] Fasavî, III, 37b; keza bk. Kifâye, 219.
[576] îbn Hacer, Tehzîb., III, 11.

[577] Sikât, 438.
[578] 'İlel, I, 379; Zur'a, 76a.
[579] Mecrûhîn, 33b.
[580] Bâcî, 24a; Tehzîb., I, "98.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 76.
[581] Tehzîb., II, 184.
[582] Neseî', II, 89; keza bk. Hanbel, IV, 276.
[583] Hanbel, IV, 273.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 76-77.
[584] İbn Sa'd, VI, 223.
[585] İbn Sa'd, VI, 223.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 77.
[586] Hazrecî, 74.
[587] İbn Sa'd, VII, II, 35.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 77.
[588] Tehzîb., II, 434.
[589] Kifâye, 220; Bağdadî. IX, 260; islâm, VI, 193.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 78.
[590] Tehzîb., III, 17.
[591] Râzî, IV, 1,450.
[592] Ca'd, 439.
[593] Ca'd, 439.
[594] Râzî, IV, I, 450.
[595] İslâm, VI, 193.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 77.
[596] Tehzîb., II, 266.
[597] Annales, Zeyl, III, 2489; Tehzîb, II, 267; 269.
[598] Annales, Zeyl, III, 2492; İbn Sa'd, VII, I, 127; keza bk. îbn Sa'd, VII, I, 116; Takyîd, 101; Cami' 101a.
[599] Huffâz, I, 47.
[600] îbn Ahdi'hBerr, Muhtasaru Câmi'i Beyâni'l-'İlm, s.37.
[601] Takyîd, 102.
[602] Kifâye,318.
[603] Dârakutnî, 204.
[604] Râzî, IV, II, 58; İbn Sa'd, VII, II, 35; Tehzîb., XI, 39.
[605] Tehzîb., XI, 37.
[606] Tehzîb., XI, 35.
[607] 'İlel, I, 15; Fasauî, III, 24a; İbn Sa'd, VII, II, 17; Tehzîb., III, 39; Kifâye, 236; keza bk. Mizan, I, 610.
[608] BTK, I, II, 380.
[609] BTK, 181; Râzî, I, II, 364; Kâmil, I, 312b; Mecrûhîn, 94b.
[610] Tehzîb., X, 214.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 77-78.
[611] İbn Sa'd, VII, I, 127; İlel, I, 89; Annales, Zeyl, III, 2492.
[612] Tehzlb., XI, 51; keza bk. Mîzân, W, 302.
[613] İmlâ, 78-9.
[614] İbn Sa'd, V, 362; İbn Kuteybe, Ma'ârif, 488.
[615] İbn Sa'd, V, 362; Fasavî, III, 263b; Tirmizî, 'İlel, II, 239, İbn Kuteybe, Maârif, 488; Kifâye, 320.
[616] Kifâye, 343.
[617] Neseî', I, 66.
[618] Buhari, "Beď ul-Halk", 11, "Menâkıb", 24; "Kifâye", 344.
[619] Kâmil, I, 36a.
[620] Ma'rife, 164.
[621] Mîzân, III, 21; Tehzlb., VII, 73.
[622] Fasavî, III, 43a; Haysenu* II, 138b. 141a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 78-79.
[623] Tehzîb., II, 382, Hazrecî, 73.
[624] Cami', 175a.
[625] Vâsıt, 74.
[626] Râmahürmüzî, 37a.
[627] Ma'rife, 164.
[628] Bâcî, 48a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 79.
[629] Tehzîb., III, 73.
[630] Râzî, III, I, 154.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 79.
[631] Hazrecî, 16.
[632] Râzî, I, I, 112;Tehzîb., I, 138.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 79.
[633] Hazrecî, 14.
[634] Sikât, 133.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 79-80.
[635] Tekzîb.,1, 164.
[636] Kâmil, I, 72b; Mizan, I,66; Tehzîb., I
[637] Tehzîb., I,165.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 80.
[638] Tehzîb., I, 240-2.
[639] Kâmil, I,118a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 80.
[640] Tehzîb., II, 114.
[641] îlel, 1,168; 237; BTK, I, II, 215; Ta'cîl, 73; Tehzîb., II, 114.
[642] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 80.
[643] Tehzîb., II, 121
[644] Râzî, "Mukaddime", 80-81; I, I, 536; keza bk. Mîzân, I, 426.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 80.
[645] Tehzîb., III, 111.
[646] Annales, III, 2374.

[647] Râmahürmüzî, 48b.
[648] İlel. I, 232
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 80.
[649] Tehzîb., X, 392.
[650] Kâmil, I, 213b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 80-81.
[651] Tehzîb., X 291.
[652] Fihrist, 227.
[653] Zur'a, 56b; Şerhu'İlel, 104b; Tehzîb., VIII, 178.
[654] Cami1, 58b-59a.
[655] Kifâye, 265.
[656] Mecrûhîn, 102b.
[657] Kifâye,320.
[658] Zur'a, 56b; Şerhuîlel, 104b; Tehzîb., VIII, 178.
[659] Tehzîb., VIII, 191.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 81.
[660] Tehzîb., X, 315. 60 sene oruç tuttuğu söylenmektedir. O halde 70 seneden fazla yaşamıştır.
[661] Takyîd, 48.
[662] Fasavî, III, 189b
[663] 'İlel, I, 361.
[664] İlel, I, 361.
[665] 'İM, 362; Fasavî, II, 213b.
[666] Râzî, II, I, 67; Tehzîb., IV, 83.
[667] 'İM, I, 266; Hayseme, III, 49b; Kifâye, 233.
[668] İlel. 148b; I, 281; Hanbel, I, 438; II, 461; 498; IV, 60; İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", Hadîs no, 1211; Neseî', I, 184, 230, Kifaye, 164.
[669] ilel.148b; I, 281.
[670] Mîzân, IV, 332.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 81-82.
[671] Tehzîb., X, 307.
[672] Cami', 115a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 82.
[673] Tehzîb., IX, 80.
[674] Annales, I, 1086.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 82.
[675] Tehzîb., IX, 474.
[676] Marife, 164.
[677] Mecrûhîn, 124b.
[678] Mecrûhîn, 109b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 82.
[679] Sikât, 571.
[680] Ca'd, 192; Kifaye, 319; Râzî, II, II, 357-8; Tehzîb., II, 465.
[681] Zür'a, 62a; 150a; Tehzîb., VI, 241.
[682] Tehzîb., VI, 165.
[683] Tehzîb., VI, 287-8.
[684] Tehzîb., VI, 295; keza bk. Fasavî, III, 124b.
[685] Fasavî, III, 275b; Zur'a, 53b; Râzî, III, I, 39.
[686] Dârakutni, 61.
[687] Bubâri, Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebl, 18.
[688] Hayseme, III, 127a.
[689] EI-Ezdî, Târihu'l-Mausü, 174.
[690] Hayseme, III, 37a.
[691] Kâmil, I, 31b; Mîzân, IV, 308; Tehzîb., XI, 60. 300 Hadîs ihtiva ediyordu.
[692] Kifâye, 266.
[693] İbn Hacer, Tabakâtü'l-Müdellisîn, 4; keza bk. Tabarânî, Mu 'cem, IV, 198
[694] Tehzîb., I, 296.
[695] Tehzîb., IX, 447; Buhârî, "Ezan", 157; Ad. Ebû Dâvud, Hadîs no. 2084.
[696] Kâmil, I, 213a.
[697] Fasavî, II, 18b, III, 138a.
[698] Fasavî, III, 308a-b.
[699] 'İlel, I, 305; Fasavî, III, 264a, 308b; Zur'a, 68b; Râzî, Mukaddime, 205.
[700] Tabarânî, Evsat, I, 4b.
[701] Tehzîb., X, 220; Buhâri, Du'afâ'ü, Sağır, 33.
[702] Râzî, Mukaddime, 260; Kâmil, I, 360b; III, 57a.
[703] Dârakutnî, 442.
[704] 'İlel, 125a; Bâcî, 72a; Kifâye, 321; İbn Hacer, Hedyü's-Sârî, II, 209; Tehzîb 305,307.
[705] İbn Receb, Şerhu 'İlel, 101a.
[706] İbn Sa'd, VII, II, 169; Şerhu 'İlel, 101a; keza bk. Sikât, 596.
[707] Tehzîb., X, 360.
[708] Tehzîb., X, 361-2.
[709] Kâmil, I, 387b.
[710] Buhârî, "Cum'a", 11.
[711] İlel, I, 23; Râzî, II, I, 394; Mecrûhîn, 122b; Mîzân, II, 288.
[712] Tehzîb., IV 351-2; keza bk. Bâcî, 163a.
[713] Mecrûhîn, 120; Mizan, II, 166; Tehzîb., V, 108.
[714] Râmahürmüzî, 18; 'İlel, 123; keza bk. Hayseme, III, 39a; Fasavî, III, 227b.
[715] İslâm, V, 149.
[716] Tehzîb., IV, 216.
[717] İlel, U8b;Sikât, 479-80.
[718] İbn Sa'd, VIII, II, 175; Mîzân, III, 8; Tehzîb., II, 207; VIII, 13.
[719] Fasavî, III, 308a-b; bk. Tabarânî, Evsat, I, 124; Tirmizî, 'İlel, II, 239.
[720] Kifaye, 326.
[721] Râzî, III, II, 43; Bâcî, 141a; Tehzîb., IV, 289, VII, 256; keza bk. Tehzîb., VII, 42; Ebû Dâvûd, Sünen, no 4488
[722] Râzî, IV, II, 15.
[723] Mîzân, IV, 365.
[724] lel, 1,193;142b; Buhârî III, 478; Tehzlb., IX, 447; Ta'cîl, 127.

[725] 'İlel, I, 23; Bâcî, 15a; Tehzîb., VII, 256; IV, 307; XI, 450,451; keza bk. Kâmil, 1,130b; II, 83b.
[726] Râzî, Mukaddime 39.
[727] Fasavî, III, 2636; Câmî', 58b.
[728] Kifâye, 319.
[729] Fasavî, III, 2149;Huffâz, I, 97.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 82-86.
[730] Tehzîb., DC, 442.
[731] Hayseme, III,35b;reAziö., IX, 441.
[732] Kâmil, III, 38d.
[733] Kifâye, 265.
[734] Râzî, Mukaddime. 151; IV, I. 75;Mîzâo, IV, 38, Tehzîb., K, 441.
[735] Kâmil, III, 39a.
[736] Kâmil, III, 38a; Cami', 162b; Tehzîb., "I, 442.
[737] Ma'rife, 164.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 86.
[738] Tehzîb., K, 216.
[739] Râmahürmüzî, 36b; Takyîd, 46.
[740] İlel, I, 255; 154b; keza bk. İbn Sa'd, VII 1,141.
[741] İbn Vehb, Cami', 76.
[742] Emval, 99.
[743] 'İlel, I, 387.
[744] İbn Sa'd. VII, I, 141; Râmahürmüzî; 36b.
[745] Râmahürmüzî, 36b; 36b-37a;Aftzân, IV, 297.
[746] Fasavî, III, 14b; Cami', 56b; İmlâ. 173.
[747] Tehzîb., VI, 240.
[748] Kifâye, 353.
[749] Kifâye, 353.
[750] Şerhu'İlel, 63a.
[751] Sikât, 519; Tehzîb., VI, 240.
[752] Râmahürmüzî, 36b.
[753] Kâmil, II, 30b; Sâlim'den bu Nüsha'yı rivayet eden iki talebe vardı: 1) el-Velîd ve 2) Zuheyr b. Muhammed, age, 30b.
[754] Fasavî, III, 24b; Cami1, 56;İmlâ', 173.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 87-88.
[755] Tehzîb,, IX, 169.
[756] Ma'rife, 164.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 88.
[757] Tehzîb., X, 67.
[758] 7te/, I, 348.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 88.
[759] Tehzîb., 362; kendisi İbn Ömer'i (v. 74) görmüştür.
[760] Huffâz, 1,133.
[761] Râzî, IV, 1,154; Tehzîb., X, 361; 362.
[762] Sachau, "Das Berliner Fragment des Mûsâ İbn Ukba", kaynak: Sitzunger Preuss. Akad, Weiss, 1904, s. 445-470.
[763] Zahiriye Kütübhanesi, yazma, Şam.
[764] Meselâ bk. Annales, I, 2981, 2998; 3073; 3103; 3137; II, 1231.
[765] Sachau, göst. yer.
[766] Tabarânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, yazma; I, 89a, eseri iktibas etmektedir.
[767] Fasavî, III, 275b.
[768] Hanbel, V. 185.
[769] Zahiriye Kütübhanesi, İbn Tahman'ın yazması, yaprak 250a.
[770] Sachau, "Das Berliner Fragment des Mûsâ İbn 'Ukba", göst. yer.
[771] Tabarânî, Mu'cem., I, 82a; 89a; 95b.
[772] Fasavî, III, 275b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 88-89.
[773] Tehzîb., X, 173.
[774] Tehzîb., X, 173.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 89.
[775] Tehzîb., X, 414.
[776] Huffâz, 1, 88.
[777] Hanbel, 11, 29; İslâm, V. 11; keza bk. Bağdadî, X, 406.
[778] Zur*a, 50a; Hayseme, III, 115a; keza bk. Fasavî, III, 220b; Râmahürmüzî, 76a; İmlâ; 13.
[779] İmlâ, 78.
[780] Meselâ, bk. Hanbel., II, 31; Ca'd, 139.
[781] Meselâ bk. Hanbel. 11, 32; Buhârî "/fft", 13; Ca'd, 139
[782] Meselâ bk. Fasavî, II, 217a,
[783] Hal tercümesi hakkında herhangi bir kitaba bk. Meselâ: Tehzîb., X, 412
[784] Emval, 119; Hanbel, II, 31; 32; BTK, III, I, 3; Buhârî 119, 13; Müslim, "Cihâd", I, 37; Belâzurî, Ensâb., I, 342; Müstedrek, 1,15.
[785] Hayseme, III, 150a.
[786] Mecrûhîn, 166.
[787] Ca'd, 139; Fasavî, 217a; Râmahürmüzî, 48b; Kifâye, 342-3.
[788] Hayseme, III, 40a; Fasavî, III, 220b; Râzî, II, II, 357; Râmahürmüzî, 76a; İmlâ, 13; Kifâye, 302.
[789] Müstedrek, 1,117.
[790] Sikât, 451; Tehzlb., III, 90.
[791] Kifâye,279.
[792] Meşâhîr, 190; Kifâye, 265.
[793] Tehzlb., IX, 300.
[794] Kâmil, 1,104a; Bağdadî, V, 223; Kifâye, 267.
[795] Fasavî, III, 41a.
[796] Zur'a, 67a; 67b; keza bk. Kifâye, 214,
[797] Meş&kir, 190; keza bk. Kifâye, 267.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 89-90.
[798] Tehzlb., VIII, 324.
[799] Tehzlb., VII, 396.
[800] Mlzân, I, 325-326.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 90.

[801] Kayserânî, 422-23.
[802] Fihrist, 34, burada İbn Nedîm bu eseri rivayet eden iki râvîden bahsetmektedir
[803] İbn Sa'd, VII, II, 2,
[804] Kifâye, 216; Tehzlb., XI, 119; İbn Hacer, Hedyu's Sârî, II, 220.
[805] Kâmil, III, 78a; keza bk. İbn Sa'd.VII, II, 2.
[806] Hanbel, III, 223; Müslim, "Salât", 13; Râmahürmüzî, 48b.
[807] Mecrûhin, 86b; Râzî, I, II, 134; Tehzlb., III, 5.
[808] Râmahürmüzî, 61a; Kifâye, 196.
[809] Sa'd, VII, II, 33; 'İlel, 166b; Hanbel, II, 127; 306; Buhârî , "Buyu", 46; Fasavî, III, 40b; Bâcî, 167a; Kifâye, 220; Cami', 100b;
[810] el-Ezdî, Târihu'l-Mavsıl, 177.
[811] 'İlel, I, 353; Tabarânî, Mu'cem., 202b; keza bk. Mlzân, I, 57; Tehzlb., 1,156.
[812] Fasavî, III, 24a.
[813] Fihrist, 34; keza bk. Hanbel, IV, 225.
[814] Hanbel, IV, 225; Fasavî, III, 24a, 83a; Râzî, II, I, 65; Kifâye, 216; keza bk, İbn Sa'd.VII, II, 33. Katâde'den yazmadığı mervîdir: Sa'd, VII, II, 33.
[815] Fihrist M.
[816] Tehzıb., VIII, 319.
[817] Râzî I. 156, VI, I.
[818] Ca'd, 118; Medhal, 21; Bâcî, 61a; KifÛye,164.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 91.
[819] Tehzîb, III, 258.
[820] Ebû Dâvûd, Hadîs no.1217.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 91-92.
[821] TekzİB., III, 266.
[822] Zur'a, 50a; Takyîd, 108.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 92.
[823] Tehzîb., III, 287.
[824] Râzî, 1,1,130, 216; III, I, 285.;Marife, 164.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 92.
[825] Müştebih, 149.
[826] Tehzîb., IV, 6.
[827] Bâcî, 146b.
[828] Râzî, 1,1,154
[829] Kifâye, 236; Mîzân, II, 113; Tehzîb., III, 443, yanlışlıkla el-Cezrî olarak kaydedilmiştir.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 92.
[830] Tehzîb., III, 464.
[831] Meşâhîr, 136; Tehzîb., III, 464; keza bk. Râzî, II, I, 79
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 92.
[832] Hayseme, 111, 117b; Tehzîb., IV, 406.
[833] el-Humeydî, Cezvetu'l-Muktebis, 112.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 92.
[834] Tehzîb., IV, 347.
[835] Fasavî, III, 275a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 93.
[836] Tehzîb., IV, 234
[837] Ca'd,439.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 93.
[838] Tehzîb., IV, 23.
[839] Meşâhîr, 123.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 93.
[840] Tehzîb., IV, 156-7.
[841] 'İtel, I, 344; Fasavî, II, 243b.,
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 93.
[842] Tehzîb., IV, .223-4.
[843] Ca'd, 80; 'İlet, 1,140.
[844] 'İlet, 1,140.
[845] Bağdadî, LK, II; Râmahürmüzî, 17.
[846] Şerhu'l-'İlel, 63a.
[847] Râmahürmüzî, 17; keza bk. Bağdadî, IX, 11.
[848] Kâmil, I, 275b; Tehzîb., II, 416.
[849] İlel, I, 353-4.
[850] Râmahürmüzî, 37a.
[851] Fasavî, III, 270b İbn Sa'd, VI, 239; Bağdadî., IX, 11.
[852] Fasavî, III, 264b; Râzî, I, I, 506; Râmahürmüzî, 55b; Kifâye, 71; Bağ-dâdî., DC, 10.
[853] BTK,I,I,74.
[854] Fasavî, III, 274a.
[855] Ma'rife, 164.
[856] Bağdadî, XIII, 468; 469.
[857] İslâm, VI, 77.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 93-94.
[858] Sîkât, 479-80; Tehzîb., IV, 226-7.
[859] Mizan, II, 225.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 94.
[860] Tehzîb., IV, 202.
[861] Tehzîb., IV 202.
[862] İslâm, VI, 73.
[863] İbn Sa'd, VII, II, 80.
[864] 'İlel, 158a; keza bk. Râmahürmüzî, 35b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 94.
[865] Tehzîb., IV. 229.
[866] Tehzîb., X, 70,71, Mîzân, V, 81; keza bk. 'İlel, 17a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 94.
[867] İbn Hacer, Tehzîb., V, 26.
[868] İbn Hacer, Tehzîb., . IV, 224.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 94
[869] İbn Hacer, Tehzîb., II, 3.

[870] Kâmil, I,196b.
[871] İbn Hacer, Tehzîb., 11,96.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 95.
[872] İbn Hacer, Tehzîb., II, 10.
[873] Râzî, Mukaddime. 27; I, I, 455; İbn Hacer, Tehzîb., II, 10.
[874] İbn Hacer, Tehzîb., II, 36.
[875] İbn Hacer, Tehzîb., II, 36.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 95.
[876] 'İlel, I, 348.
[877] Kâmil, 1,198b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 95.
[878] Tehzîb., VII. 6.
[879] Hayseme, III, 39a; Kifâye, 321; Tehzîb., VIII, 462.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 95.
[880] Tehzîb., VII, 413
[881] Râzî, Mukaddime, 149; III, I, 363, 364.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 95.
[882] Tehzîb., VII, 127-8; Hazrecî, 220.
[883] Kâmil, I, 21a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 95.
[884] Tehzîb.,VU, 109.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 9596.
[885] Meşâhlr, 124.
[886] Zirildî, IX, 150.
[887] Tabarânî, Mu'cem, 1,174a-176a, 4 sayfadan fazladır.
[888] Hacı Halîfe, Keşfü'z-Zünûn, 1328; keza bk. Brockelman, G.A.L. en-Neccâr tercümesi, I, 252.
[889] Hacı Halîfe, age, 1328;
[890] Bağdadî, I, 416.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 96.
[891] Tehzîb., XI, 311.
[892] Râmahürmüzî, 35b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 96.
[893] Tehzîb., XI, 346.
[894] Kâmil, I, 309a.
[895] Zur'a, 150a; keza bk. Tehzîb., XI, 346, burada kitab, şerhi ile beraber zikredilmiştir; fakat Ebû Zur'a bu suretle îzah etmemektedir; Ebû Mâlik'in kitabı oğlu tarafından rivayet edilmiştir, binâenaleyh burada kitab'ın umûmî ma'nâda kullanılmış olması pek muhtemeldir.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 96.
[896] Tehzîb, XI, 319.
[897] Fischer, 82-83; keza bk. İlel, 142b.
[898] İstî'âb, no. 1439.
[899] Kâmil, I, 315a; Mizan, I, 636; keza bk. Tehzîb., III, 110.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 96-97.
[900] Râzî, IV, II, 269.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 97.
[901] Tehzîb., III, 396.
[902] Tehzîb., III, 395.
[903] Huffâz, 1,119; keza bk. Fihrist, 33.
[904] Râzî, I, II, 187.
[905] Tehzîb., IV, 8.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 97.
[906] Mizan, II, 103.
[907] Bağdadî, VIII, 154; MîzÖn, I, 598.
[908] Bağdadî, VIII, 154; Mîzân, I, 598.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 97.
[909] Tehzîb., 111,311.
[910] Kifâye, 142-3; keza bk. Râmahürmüzî, 67b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 97.
[911] Tehzlb I. 99
[912] Kâmil, II 24b; Mîzân, I 10; Takyîd, 109.
[913] Kâmil, I 137; II, 24b Mfcön, I, 10
[914] Kâmil, I 137; Mizan 11-12.
[915] Râzî, I, 295.
[916] Tehzîb., 111,311.
[917] Kâmil, I 137; Mizan 11-12.
[918] Tehzlb I. 99
[919] Tehzlb I. 99
[920] Kâmil, I 137; Mizan 11-12.
[921] Tehzîb., 111,311.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 98.
[922] Tehzlb I. 99
[923] Kâmil, I 137; Mizan 11-12.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 98.
[924] Fasauî, III, 281b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 99.
[925] Mîzân, II, 385.
[926] Tehzîb., V, 127.
[927] Mîzân, II, 385; Tehzîb., V, 127.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 99.
[928] Tehzîb., VI, 98.
[929] Bağdadî, VI, 344.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 99.
[930] Tehzîb., V. 344.
[931] Bağdadî, X, 438.
[932] Bağdadî, 439; Huffâz, I, 201; Tehzîb., 344; keza bk. Râzî, III
[933] Süyûtî, Tenulru'l-Hauâlik, I, 61.

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 99.
[934] Mîzân, II, 627.
[935] Kâmil, I, 316b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 99.
[936] Tehzîb., VI, 342.
[937] Mîzân, III, 430.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 99.
[938] Tehzîb., VI, 106.
[939] Bağdadî, XI, 96.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100.
[940] Tehzîb., VI, 378.
[941] Râzî, III, I, 193.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100.
[942] Tehzîb., V., 281.
[943] Tehzîb., V. 281.
[944] Bağdadî, X, 7.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100
[945] Tehzîb., V, 293.
[946] Tehzîb., II, 442, keza bk. el-Müstedrek, I, 68.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100.
[947] Tehzîb., V, 372.
[948] Sikât, 244.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100.
[949] Bağdadî, X, 18; keza bk. Tehzîb., V351
[950] Bağdadî, X, 16
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100.
[951] İbn 'Abdi'l-Berr, Beyân, I, 176.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100.
[952] Tehzîb., V, 187.
[953] Kâmil, II, 124a; Tehzîb., VIII, 300.
[954] Kâmil, II, 124a; Tehzîb., VIII, 300, keza bk. Hanbel, IV, 193, 399; Mîzân, II, 407; Kifâye. 236.
[955] Meşâhîr, 198.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100-101.
[956] Tehzîb., V, 145.
[957] 'İM, 177b.
[958] Bağdadî, IX, 420.
[959] Cami', 85b.
[960] Hanbel, I, 418.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 101.
[961] Tehzîb., V, 175.
[962] Tehzîb., V, 174, 176.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 101.
[963] Mîzân, II, 477-82; keza bk. Tehzîb., V, 377.
[964] Râzî, II, II, 146; Mîzân, II, 477; Tehzîb., V, 376.
[965] Fasavî, III, 136b; Tehzîb., 376.
[966] Fasavî, III, 136b; Tehzîb., 376.
[967] Râzi, II, II, 146; Tehzîb. V, 374.
[968] Tehzîb., v, 377.
[969] Râzî, II, 11,146; 147-8; Tehzîb., V, 374.
[970] Râzî, II, II, 147-8; Tehzîb., V., 376.
[971] Tehzîb., 375-6.
[972] Tehzîb., V. 375-6.
[973] Tehzîb., V, 376.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 101-102.
[974] Tehzîb., 359.
[975] 'İlel, 158a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 102.
[976] Tehzîb., V, 211.
[977] Mîzân,II, 121;Tehzîb., V, 211.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 102.
[978] Tehzîb., V, 228.
[979] Tehzîb., VI, 109.
[980] Ebû Dâvûd, Hadîs no. 1582.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 102.
[981] Tehzîb., V, 255-6.
[982] Tehzîb., v, 255.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 102.
[983] Tehzîb., V, 327.
[984] Ma'rife, 165.
[985] Kif&ye, 344.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 102-103..
[986] Tehzîb., V, 315, Hazrecî, 174.
[987] İlel, 150b; Tehzîb., XI, 226.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 103.
[988] Meşâhîr, 137;Tehzîb., VI, 82.
[989] Meşâhîr, 137.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 103.
[990] Tehzîb., V, 219.
[991] Râzî, II, II, 61; Bağdadî-, IX, 456; Tehzîb., V, 220.
[992] Râzî, II, II, 61; Bağdadî., IX, 458; Mizan., II, 423; Tehzîb., V, 220.
[993] Mîzân, II, 423.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 103.
[994] Tehzîb., VI, 405.
[995] Bağdadî X, 401-2.
[996] Bağdadî X, 402.

[997] Bağdadî X, 405.
[998] Bağdadî X, 405.
[999] Ma'rife, 164.
[1000] Râzî, II, 498.
[1001] Mîzân, II, 310.
[1002] Ahmed Şâkir, age, s.7.
[1003] İlel, I, 349.
[1004] Tehzîb., XII, 27.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 103-105.
[1005] Tehzîb., VI, 437.
[1006] Ma'rife, 164.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 105.
[1007] Bağdadî, XI, 126.
[1008] Bağdadî, XI, 127.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 105.
[1009] Mîzân., II, 575; Tehzîb., VI, 211.
[1010] Râzî, Mukaddime 145; keza bk. Râmahürmüzî, 40a; Bağdadî, X, 219; islâm, VI, 224; Tehzîb., VI, 211.
[1011] MecrÛhîn, 142a; Bağdadî., X, 219;İslâm, VI, 224.
[1012] Bağdadî., XI, 281.
[1013] Bağdadî, XI, 281.
[1014] Ca'd, 250; Bağdadî., X, 219.
[1015] Râzi, Mukaddime, 145.
[1016] Bağdadî., XI, 281.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 105-106.
[1017] İbn Sa'd, V, 307-8; Tehzîb., V, 172.
[1018] Fihrist, 225; Re'yü'l-Fukahâ isimli eser onun değildir; kendi beyanına göre babasına aittir. Onun için Mâlik buna muhalefet etmiştir; bk. Tehzîb., VI, 150.
[1019] İbn Sa'd, V. 308.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 106.
[1020] Tehzîb., VI, 240.
[1021] Râzî, Mukaddime, 217, keza bk. Kifâye, 255; onun kitabından iktibaslar için bk. er-Redd'Mâ Siyeri1-Evzâ% keza bk. Fihrist, 227.
[1022] Râzî, III, I, 268; Mîzân, III, 290; Tehzîb., VIII, 112.
[1023] Tehzîb, VI, 242. el-Evzâ'î'nin kitablan yakılmıştır. Bu zât, el-Evzâî*ye bizzat tashih ettiği kitablarını getirdi, fakat el-Evzâ1! onları okumadı.
[1024] Râzî, II, I, 29, keza bk. Medhal, 34.
[1025] Râzî, IV, 1, 69-70; Mîzân, IV. 19.
[1026] Kifâye, 322; Sahâvî, Magîs, 218.
[1027] Mîzân, 11,310.
[1028] Zur'a, 150a; Râzî, III, I, 122; Tehzîb., VII, 479; keza bk. Kifâye, 297, 322, 324.
[1029] Râzî, Mukad., 205; III, I, 29; IV, II, 18;Kifâye 302;Tehzîb., XI, 151.
[1030] Râzî, IV, II, 17.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 106-107.
[1031] Tehzîb., VI, 161.
[1032] Hayseme, III, 141b; Tehzîb., VI, 161
[1033] Hayseme, III, 141b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 107.
[1034] Dûlâbî-üTünâ, 1,190-1.
[1035] Tehzîb., VI, 151.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 107.
[1036] Bağdadî., X, 223.
[1037] Tehzîb., VI, 298; keza bk. Mîzân, II, 599.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 107.
[1038] BTK, III, II, 265; BTS, 179; Mîzân, II, 599.
[1039] Tehzîb., VI, 175; Doğum ve vefat, için başka târihler de söylenmektedir, bk. Mecrûhîn, 142b.
[1040] Bağdadî., X, 215; Tehzîb., VI, 175.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 107.
[1041] Râzî, II, n, 234; Bağdadî., X, 216.
[1042] Tehzîb., VT, 309.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 107.
[1043] Tehzîb., VI, 310.
[1044] İbn Hacer, Tehzîb., VI, 443.
[1045] Bağdadî., X, 25.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 107-108.
[1046] İbn Hacer, Tekzîb., VII, 82
[1047] İbn Hacer, Tekzîb., VII, 82
[1048] İbn Hacer, Tekzîb., VII, 82
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 108.
[1049] İbn Sa'd, I, I, 39. İbn Sa'd bu kaynaktan, Mekke ve Kabe tarihi ile ilgili olarak bin sayfadan fazla rivayette bulunmuştur.
[1050] İbn Sa'd, I, I, 58.
[1051] İbn Sa'd, I, I, 51.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 108.
[1052] Tehzîb., XII, 28.
[1053] İbn Sa'd, V, 361; İbn Kuteybe, Ma'ârif, 489, keza bk. Dûlâbî, 1,121.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 108.
[1054] Tehzîb., XII, 36.
[1055] İbn Sa'd, VI, 269.
[1056] Râzî, IV, II, 350; Mîzâ-, IV, 500; Tehzîb., XII, 35.
[1057] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 108.
[1058] İslâm, VI, 36.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 109.
[1059] İslâm, VI, 36.
[1060] Bağdadî, XI, 447.
[1061] Bağdadî., XI, 447-8; Tehzîb., VII, 345; keza bk. Mizan, II, I, 135.
[1062] Bağdadî., XI, 454.
[1063] Bağdadî., XI, 454, Burada onların 30.000 olduğu kaydedilmiştir; keza bk. Mîzân, III, 135.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 109.
[1064] İbn Hacer, Tehzîb., VII, 375.

[1065] Râzî, IV, II, 87.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 109.
[1066] İbn Hacer, Tehzîb., VII, 383.
[1067] İbn Hacer, Tehzîb., VII, 383
[1068] İbn Hacer, Tehzîb., VII, 384.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 109.
[1069] Mîzân, III, 129; İbn Hacer, Tehzîb., VII, 324.
[1070] Mîzân, III, 129; İbn Hacer, Tehzîb., VII, 323-4; keza bk. Râzî, III, I, 186.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 109.
[1071] İbn Hacer, Tehzîb., VII, 407; İbn Hatîb ed-Dehşe, Tuhfe, 156.
[1072] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 109.
[1073] Tehzîb., VIII, 82; Ebû İshak (v.l27)'dan sonra vefat etmiştir.
[1074] 'İlel, I, 384.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 110.
[1075] Tehzîb., VIII, 16.
[1076] Fasavî, III, 52a; keza bk. Bâcî, 106a; Kifâye, 152.
[1077] Tehzîb., VIII, 15.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 110.
[1078] Tehzîb., VIII, 10.
[1079] Mîzân, III, 249.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 110.
[1080] Tehzîb., VIII, 72.
[1081] Râzî, Mukad., 47; III. I, 247; İbn Hacer, Tehzîb., VIII, 71
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 110.
[1082] İbn Hacer, TeAzîft., I, 376.
[1083] İbn Hacer, TeAzîft., I, 376.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 110.
[1084] İbn Hacer, TeAzîft., I, 198.
[1085] İbn Hacer, TeAzîft., I, 198.
[1086] Kâmil, l,223h.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 110.
[1087] İbn Hacer, Tehzîb., I, 358.
[1088] Râzî, I, I, 275.
[1089] Kâmil, I, 132a.
[1090] İbn Sa'd, VII, II, 80.
[1091] Bâcî, 68b; İbn Hacer, Tehzîb., IX, 124.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 100-111.
[1092] İbn Hacer, Tehzîb., 1, 353.
[1093] 'İlel, I, 195; Râzî, I, I, 431; Bâcî,36b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 111.
[1094] Tehzîb., V, 56.
[1095] Hanbel, I, 418.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 111.
[1096] Tehzîb., V, 57.
[1097] Bağdadî., K, 123-4.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 111.
[1098] Tehzîb., V, 41.
[1099] Meşâhîr, 183.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 111.
[1100] Tehzîb., V, 43.
[1101] 'İlel, I, 95; Râzî, I, I, 431; Bâcî,36b.
[1102] Hanbel, III, III.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 111.
[1103] Tehzîb., V, 51.
[1104] Râzî, III, 1,347.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 111.
[1105] Tehzîb., I, 339.
[1106] Tehzîb., I, 339.
[1107] 'İki, 179b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 112.
[1108] Tehzîb., VII, 206.
[1109] Tehzîb, VII, 205.
[1110] İbn Sa'd, Tabakât., VI, 235.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 112.
[1111] Tehzîb., VII, 223.
[1112] Kâmil, II, 336b.
[1113] Kâmil, II, 336b; Mîzân, III, Tehzîb., X, 77
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 112.
[1114] Tehzîb., I, 402.
[1115] Tehzîb., I, 402.
[1116] Sikât, 438.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 112.
[1117] Tehzîb., I, 413.
[1118] BTK, I, I, 422-3.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 112.
[1119] Tehzîb., I, 410.
[1120] Râzî, I, I, 253; Bağdadî, VII Tehzîb., I, 409.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 112.
[1121] Bağdadî, VII, 4; Mîzân, I, 290.
[1122] Hazrecî, 46.
[1123] Râzî, I, I, 412.
[1124] Kâmil, 1,168b; Mîzân, I, 332.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 113.
[1125] Tehzîb., I, 419; Mîzân, I, 298.
[1126] Mîzân, I, 298.

[1127] Mîzân, I, 298.
[1128] Mîzân, I, 298.
[1129] Mîzân, I, 298.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 113.
[1130] İslâm, VI, 43.
[1131] İslâm, VI, 42.
[1132] İslâm, VI, 43.
[1133] Ma'rife, 165.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 113.
[1134] Tehzîb., 1,488.
[1135] Kifâye, 354.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 113.
[1136] Mîzân, 1,313.
[1137] Bağdadî., VII, 125; Tehzîb., I, 474.
[1138] Takyîd, 110.
[1139] Cami', 155a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 113-114.
[1140] Annales, III, 2501.
[1141] İlel, I, 91; 282; Fasavî, III, 318a; Hayseme, III, 145a; Sikât, 609; Râzî, IV, I, 363, 364 (onun babasından işbittiğine dair tek bir iktibas vardır, bk. Râzî, IV, I, 364); Mîzân, IV, 81; Tehzîb., X, 70.
[1142] Tehzîb., VIII, 465; Mîzân, III, 423; keza bk. Bâcî, 33b; Tehzîb., 1,493.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 114.
[1143] Tehzîb., III, 204.
[1144] Sikât, 455; Tehzîb., III, 324.
[1145] Fihrist, 33.
[1146] Sikât, 575; Râzî, III, II, 3.
[1147] Kifâye, 235.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 114.
[1148] tbn Hacer, Tehzîb., 111,182.
[1149] Kâmil, I, 335a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 114.
[1150] İbn Hacer, Tehzîb.,111, 203.
[1151] Sikât, 456; İbn Hacer, Tehzîb., III, 203.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 114.
[1152] İbn Hacer, Tehzîb., 111,187.
[1153] Vâsıt, 162.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 114.
[1154] İbn Hacer, Tehzîb., IV, 459; Takrib, I, 374.
[1155] hîedhal, 44; Kifâye, 153.
[1156] Medhal, 44; Kifâye, 153.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 114-115.
[1157] Tehzîb., IV, 457.
[1158] Bağdadî, VII, 138-9.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 115.
[1159] Tehzîb., VIII, 300.
[1160] Râzî, I, II, XlZ;Mîzân, I, 558.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 115.
[1161] İlel, 158a.
[1162] Tehzîb., VIII, 253.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 115.
[1163] 'İlel, I, 342.
[1164] Tehzîb., II, 180.
[1165] Tehzîb., II, 180.
[1166] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 115.
[1167] Râzî, I, II, 99.
[1168] Râzî, I, II, 99; Mîzân, I, 453.
[1169] Tehzîb., II, 418.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 115.
[1170] Kâmil, I, 284a; Tehzîb., II, 419.
[1171] Tehzîb., II, 401.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 115.
[1172] Tehzîb., III, 70.
[1173] Tehzîb., V, 375; onun kitabı hakkında keza bk. Râmahürmüzî, 48a-b: 311
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 116.
[1174] Tehzîb., II, 200.
[1175] Ma'rife, 1,164; Tehzîb., II, 200.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 116.
[1176] Tehzîb., II, 435.
[1177] Râzî, I, II, 126; Tehzîb., II, 435.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 116.
[1178] Huffâz, 1,183
[1179] Huffâz, 1,182. Onun kitabları hakkında keza bk. Tehzîb., III, 13.
[1180] Râzî, Mukaddeme, 329.
[1181] İmlâ, 11.
[1182] Mîzân, III, 269; Huffâz, I, 183; Tehzîb., VIII, 59.
[1183] Mecrûhîn, 10a.
[1184] Fasavî, III, 205b.
[1185] Humeydî, Cezuetu'l Muktebis, I, 235.
[1186] Tehzîb., XI, 25; Bacı, 168b.
[1187] Râzî, I, II, 570-1.
[1188] Tirmizî; Şemâ'il, 6.
[1189] Ebû Nu'aym, Târîhu Isbahân, 1, 100.
[1190] Ca'd,441.
[1191] Fasavî, III, 205b.
[1192] Fasavî, III, 205b.

[1193] Râzî, I, II, 141-2;Huffâz, 1,182.
[1194] Ca'd, 442.
[1195] Râzî, 1, II, 570-1
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 116-117.
[1196] İbn Hacer, Tehzîb., III, 11.
[1197] İbn Hacer, Tehzîb., III, 11.
[1198] İbn Hacer, Tehzîb., III, 11.
[1199] Râzî, I, II, 138;Huffâz, I, 207.
[1200] Kifâye, 235.
[1201] Kifâye, 235.
[1202] Mîzân, III, 82.
[1203] İbn Hacer, Tehzîb. III, 156.
[1204] İmlâ, 86-7.
[1205] Kifâye, 241.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 117.
[1206] Tehzîb., XI, 70.
[1207] Hazrecî, 353.
[1208] 'İlel, I, III; Râzî, IV, II, 108; 109; Mîzân, IV, 309. Tehzîb., XI, 68, 69; Kifâye, 223.
[1209] Cami', 113b.
[1210] Kâmü, I, 266b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 117-118.
[1211] Tehzîb. III, 61.
[1212] Hayseme, III, 40b; Râzî, I, II, 241; Tehzîb. III, 61.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 118.
[1213] Tekzîb., II, 240.
[1214] Bağdadî, VIII, 266; Tehzîb., II, 238.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 118.
[1215] İslâm, VI, 143.
[1216] Râzî, IV, II, 91; İslâm, VI, 143; Tehzîb., XI, 6.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 118.
[1217] re/ız'(6., II, 275.
[1218] Mîzân, I, 489.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 118.
[1219] Tehzîb., II, 245.
[1220] Bağdadî, VIII, 260.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 118
[1221] Tehzîb., II, 288.
[1222] Huffâz, 1,195; Tehzîb., II, 287;Kâmit, I, 256b 57a.
[1223] Tehzîb., II, 287.
[1224] Kâmü, 1, 258b.
[1225] Kâmil, I, 258b.
[1226] Kâmil, 1, 258b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 118-119.
[1227] Tehzîb., II, 30.
[1228] Fischer, 11; Mîzân, I, 514.
[1229] İlel, 163b.
[1230] Mîzân, I, 515.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 119.
[1231] Tehzîb., XI, 92.
[1232] Tehzîb., 93.
[1233] Râzî, Mukaddime, 343.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 119.
[1234] Tehzîb., III, 65.
[1235] Tehzîb., XI, 37.
[1236] Kâmil, I, 301b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 119.
[1237] Tehzîb., XI, 36.
[1238] Mecrûhîn, 115b.
[1239] Mecrûhîn, 115b.
[1240] Mecrûhîn, 115b.
[1241] Mecrûhîn, 115b.
[1242] 'İlet, 1,109; Bağdadî., VIII, 104.
[1243] Mecrûhîn, 115b.
[1244] 'İlet, 1,109; Bağdadî., VIII, 104.
[1245] Mecrûhîn, 115b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 119-120.
[1246] Tehzîb., XI, 45.
[1247] Tehzîb., X, 197.
[1248] Mîzân, II, 681-2.
[1249] 'İlel, I, 367.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 120.
[1250] îbn Hacer, Tehzîb, III, 42.
[1251] Kâmil, I, 240b.
[1252] Kâmil, I, 240b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 120.
[1253] Tehzîb., II, 260.
[1254] Mizan, I, 483.
[1255] Mecrûhîn, 81b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 120.
[1256] Tehzîb., II, 364.
[1257] Kâmil, 270b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 120-121.
[1258] Tehzîb.r II, 374.
[1259] Fihrist, 34
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 121.

[1260] Tehzîb., XI, 62.
[1261] Meşâhîr, 177.
[1262] Fihrist, 238.
[1263] Bağdadî, VI, 195.
[1264] Bağdadî, DC, 479.
[1265] Râzî, I, I, 68.
[1266] İlel, I, 381.
[1267] Ebu Nü'aym, Tarihi İsfahan, 1,118.
[1268] İlel, 141b; I, 366.
[1269] Bağdadî, DC, 479.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 121.
[1270] Tehzîb.,, I, 146.
[1271] Râzî, I, I, 121.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 121.
[1272] Kamil, I, 223b.
[1273] Kâmil, I, 223 b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 122.
[1274] Tehzîb.,, I,172.
[1275] Tehzlb.,, 1,173.
[1276] Râzî, IV, I, 386.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 122.
[1277] İmlâ, 178.
[1278] İbn Hacer, Tehzlb., I,152.
[1279] Tehzlb., I, 153.
[1280] Tehzlb., I,152.
[1281] Ziriklî, X, 8. Bu kitabı Karaviyyîn'i ziyaretimde ben gördüm. Keza bk. Liste de manuscrits arabes precieux, expos4s a la Bibliothkque de l'Universitâ Quaraouyi-neFes, s.33, MSS.NL.
[1282] Râzî, IV, I, 386.
[1283] İbn Sa'd, VII, II, 82; Râzî, IV, I, 386.
[1284] Tehzlb., I, 153, el-Fihrist'den iktibas; fakat İbn Nedîm, İbrahim b. Habîb'in adını vermektedir. Zirkli'nin araştırmasına göre o, astrolab (usturlab)'ı yapan Muhammed b. İbrahim el-Fezârî (c.180) dir; bk. Ziriklî, VI, 181.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 122.
[1285] İbn Hacer, Tehzîb, 1,159.
[1286] Râzî, 1,1,126.
[1287] Hüffaz ,I,224; Tehzîb, I, 159; Kâmil, I, 78a
[1288] Kâmil, I, 78a; Mizan, I, 59.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 123.
[1289] Kâmil, I, 75a; Tehzîb., I, 158-9.
[1290] Tehzîb.,, 1,122.
[1291] Bağdadî., VI, 83;Mîzân, I, 35; Tehzlb.,, I, 12.
[1292] Kâmil, I, 88a.
[1293] Mîzân, III, 82.
[1294] İbn Sa'd, VII, II, 91.
[1295] Râzî, I, I, 70.
[1296] Bağdadî., 230.
[1297] İbn Hacer, Tehzîb., X, 489.
[1298] İbn Sa'd, VII, II, 83.
[1299] İbn Sa'd, VII, II, 84; Tekzîb., I, 123; kitablan için keza bk. Mîzân., I, 34; Tehzîb.,, I, 123.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 123-124.
[1300] Tekzîb., I, 129.
[1301] Tekzîb., 129.
[1302] Râzî, Mukaddime, 270; 1,1,180; Bağdadî, VI, 107; Tehzîb., I, 130; Bâcî, 68b.
[1303] Fihrist, 228.
[1304] Bâcî, 17a.
[1305] Râzî, Mukaddime, 3-4.
[1306] Razî, I, II, 175.
[1307] İbn Hacer, Tehzîb., II, 403; bu kitab için ayrıca bk. Tabarânî, Evsat, I, 273a.
[1308] Râzî, I, I, 48.
[1309] İbn Hacer, Tehzîb., III, 123.
[1310] Bağdadî, VT, 106.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 124.
[1311] Mecrûhîn, 36b.
[1312] Mecrûhîn, 36b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 124-125.
[1313] Tehzîb., 1,145.
[1314] Bağdadî, VI, 111.
[1315] Râzî, 1,1,115.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 127.
[1316] Bağdadî, XII, 262.
[1317] İbn Hacer, Tehzîb., XI, 28.
[1318] Fasavî, II, 242a; III, 48b; keza bk. Sikât, 292.
[1319] Hayseme, III, 32b, 49b;/m/â, 14-15; Bağdadî, XII, 258.
[1320] Hayseme, III, 32b; Bağdadî, XII, 285; İmlâ, 14-15.
[1321] Bağdadî, XII, 258; keza bk. Razî, Mukaddime. 117.
[1322] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 125.
[1323] Hayseme, III, 496; İmlâ, 14-15.
[1324] ez-Zehebî, Mîzân, III, 241.
[1325] Mîzân, III, 241.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 125.
[1326] İbn Hacer, Tehzîb., VIII, 125.
[1327] Bağdadî, VIII, 405.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 125-126.
[1328] Hazrecî, 384.
[1329] Bağdadî, XI, 144.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 126.
[1330] TehzİIb., I, 291.

[1331] Tehzîb., I, 291.
[1332] Tekzîb., I, 291.
[1333] Tehzîb., I, 324.
[1334] 'ilel, 1,183; 151b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 126.
[1335] Tehzîb., I, 325.
[1336] Tabarânî, Mu'cemü's-Sağir, 42; Bağdadî, VI, 226; Tehzîb., I, 323.
[1337] Râzî, I, 192; İbn Hacer, Tehzîb., I, 324; keza bk. Huffâz, I, 230.
[1338] Râzî, III, II, 211.
[1339] Bağdadî, VI, 223.
[1340] Fasavî, III, 133a; Bağdadî, VI, 224.
[1341] Ca'd, 451; Kâmil, 1,104a; Bağdadî, VI, 222.
[1342] Mîzan, I, 244.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 126-127.
[1343] Hazrecî, 27;Tehzîb., I, 276-7.
[1344] Mizan, I, 217; Huffâz, I, 295; Tehzîb., I, 276; Eyyûb'den olan kitabı bk. Zur'a, 76a.
[1345] Fihrist, 227.
[1346] Bağdadî, XII, 10.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 127.
[1347] İbn Hacer, Tehzîb., I, 331.
[1348] İbn Sa'd, VII, II, 34; tbn Hacer, Tehzîb., I, 333.
[1349] Tehzîb., I, 301.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 127.
[1350] Bağdadî, VI, 214; Tehzîb., I, 302.
[1351] Tehzîb., I, 305.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 127.
[1352] Dûlâbî, II, 93; Kâmil, I, 101b; Tehzîb., I, 305.
[1353] İbn Hacer, Tehzîb., I, 263.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 127.
[1354] Râzî, I, I, 330; Bağdadî, VII, 21; Tehzîb., I, 261.
[1355] Râzî, I, I, 330; Tehzîb., I, 262; Bâcî, 27b.
[1356] Bağdadî, VII, 22.
[1357] Bağdadî, VII, 23; Bâcî, 27b; Tehzîb., I, 262.
[1358] Bağdadî, VII, 21; Mîzân, I, 209-10.
[1359] Bağdadî, VII, 21.
[1360] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 127-128.
[1361] Tehzîb., II, 48.
[1362] Tehzîb., II, 50.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 128.
[1363] İbn Hacer, Tehzîb., II, 80.
[1364] Râzî, I, II, 208.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 128.
[1365] Tehzîb., II, 86.
[1366] Kâmil, I, 213a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 128.
[1367] Tehzîb-, II, 88.
[1368] Kâmil, I, 212b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 128.
[1369] Tehzîb., II, 108.
[1370] İlel, 135a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 129.
[1371] Hazrecî, 54; Tehzîb., II, 104.
[1372] Kâmil, I, 210b; Tehzîb., II, 104.
[1373] RâzÎ, II, II, 60-70.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 129.
[1374] Tehzîb., II, 97.
[1375] Hanbel, VI, 337.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 129.
[1376] Tehzîb., II, 76.
[1377] Tehzîb., II, 76.
[1378] Bağdadî., VII, 256-7.
[1379] Tehzîb., II, 75; keza bk. Râzî, I, I, 431; Mîzân, I, 394.
[1380] Bağdadî., VII, 257; Mîzân, I, 395.
[1381] Mîzân, I, 395.
[1382] Râzî, IV, I, 39.
[1383] Bağdadî., VII, 257; Mîzân, I, 395.
[1384] Bağdadî., VII, 257; Mîzân, I, 395.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 129.
[1385] Tehzîb., II, 71.
[1386] Ca'd, 418; Râzî, II, 505; Tehzîb., II, 70.
[1387] Kâmil, I, 207b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 130.
[1388] Tehzîb., II, 125.
[1389] Huffâz, I, 209.
[1390] İbn Sa'd, VII, II, 38-9.
[1391] İstanbul Süleymâniye Kütübhânesi, Şehid Ali Paşa Kitablığı, yazma, nu.539.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 130.
[1392] Tehzîb., VIII, 450.
[1393] 'ilel, 158a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 130.
[1394] Tehzîb., VIII, 423.
[1395] Tehzîb., VIII, 423.
[1396] Tehzîb., VIII, 414.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 130.
[1397] Tehzîb., VIII, 414.

[1398] Tehzîb., III, 151.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 130.
[1399] Bağdadî., VIII, 319.
[1400] Tehzîb., III, 123.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 130-131.
[1401] Meşâhîr, 198.
[1402] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131.
[1403] Tehzîb., III, 121.
[1404] Ca'd, 149; Râmahürmüzî, 37a; Mîzân, I, 643.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131.
[1405] Tehzîb., III, 127.
[1406] Tehzîb., 127.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131.
[1407] Tehzîb., III, 129.
[1408] Fasavî, III, 263b; Kifâye, 344.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131.
[1409] Tehzîb., III, 78.
[1410] Ma'rife, 165.
[1411] Tehzîb., III, 78.
[1412] Tehzîb., III, 78.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131.
[1413] Tehzîb., III, 144.
[1414] Kâmil, I, 329a; Tehzîb., III, 144.
[1415] Râzî, I, II, 403.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131.
[1416] Tehzîb., VIII, 468.
[1417] Râzî, I, II, 134; Mecrûhîn, 86b; Tehzîb., III, 5.
[1418] Râmahürmüzî, 37a; keza bk. 'İlel, 177b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131.
[1419] Tehzîb., VIII, 464.
[1420] Tehzîb., VIII, 465.
[1421] Mîzân, II, 518.
[1422] Aşağıda 162. numarada zikredilen İbn Ebî ZWe bakınız.
[1423] Tehzlb., VIII, 360.
[1424] Tehzlb., VIII, 360.
[1425] Kâmil, I, 222a.
[1426] Tehzîb., X, 392.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 131-132.
[1427] Tehzîb., X, 393.
[1428] Dârakutnî, Ahâdisu Muuatta', 7; keza bk. Tehzîb., X, 8.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 132.
[1429] Tehzîb., X, 9.
[1430] Râz; Mukaddime, 24; Tehzîb.r X, 6-7.
[1431] Râzî, Mukaddime, 26; keza bk. Humeydî, Cezvetü'l-Muktebes, s.232, burada Mâlik'in halkın, kendisinden duyduklarını yazmalarını men ettiği zikr edilmektedir.
[1432] İbn Vehb, Cami', mukaddime, XV.
[1433] Dârakutnî, Ahâdisü Muvatta'. İbn Nâsıruddîn'e göre, Muuatta'yı 83 talebe rivayet etmiştir; bk. el-Kevserî, Darakutnî'nin Ahadîsu Muvatta'smm mukaddimesi, s. 5.
[1434] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 132-133.
[1435] Huffâz, I, 171-2; Mîzân, IV, 154; Tehzîb., X, 245. O, es-Sevrî'den bir yaş daha büyüktü (doğum 97); bk. Râzî, IV, I, 256.
[1436] Fihrist, 94.
[1437] Huffâz, 1,172.
[1438] el-Kettânî, er-Risâletü'l-Müstatrafe, 41; yazma nüshası için bk. Faiz Allah Efendi, İstanbul, yazma no: 541; Musannafın bir kısmı için bk. 'Abdürrezzâk Murad Molla Kütübhânesi, no:591; keza İsmail Sâib kitablan, no:2164, Ankara [Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütübhânesi], Hamîdullah tarafından Sahîfetü Hemmâm'm 43 numaralı dipnotunda zikredilmiştir. Keza bk. îbmı'l-Hayr, Fihrist, 129. Dr. Fuad Sezgin onu tahkik etmişti, belki basıhyordur.
[1439] İlel, I, 377.
[1440] Mîzân, IV, 154; Huffâz, I,171.
[1441] Mecrûhîn, 24a.
[1442] İlet, I, 397.
[1443] Mecrûhîn, 24a.
[1444] BTK, III, I, 253.
[1445] Râmahürmüzî, 35b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 133.
[1446] Tehzîb., X, 234.
[1447] Tabarânî,£t/sa 57b-58a; Dârakutnî, 77.
[1448] Kayserânî, 513.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 133-134.
[1449] Tehzîb., X, 115.
[1450] Râzî, II, II, 192.
[1451] Huffâz, 1,169.
[1452] İlel, 169a.
[1453] Râzî, IV, I, 8.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 134.
[1454] Zur'a, 57b; el-Azadî, Târîhu'l-'Ulemâ, II, 137.
[1455] Tehztb., X, 209.
[1456] Tehztb., X, 209.
[1457] Meşâhır, 184.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 134.
[1458] Râzî, IVI, 383.
[1459] Tehzîb., X, 211; bazı tarihçilere göre 172'de vefat etmiştir, bk. Tehzîb., X, 212.
[1460] Tehzîb,, X, 211, keza bk. el-Huşanî, Kudâtu Kurtuba, s.30.
[1461] Kâmil, II, 142a.
[1462] Cami', 146a.
[1463] Tehzîb., X, 210; keza bk. Râzî, IV; I, 382.
[1464] el-Huşanî, Kudâtu Kurtuba,30.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 134-135.
[1465] İbn Hacer, Tehzîb., X, 219.

[1466] Mîzân, IV, 138; Tehzîb., X, 220.
[1467] Râzî, IV, I, 338; Tehzîb., X, 220.
[1468] Tehzîb., X, 220.
[1469] Tehzîb., X, 220.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 135.
[1470] Tehzîb., X, 270.
[1471] Tehzîb., X, 269.
[1472] Fihrist, 226.
[1473] Ca'd, 68; Tehzîb., X, 269.
[1474] Tehzîb., X, 270; keza bk. Râzî, I, I, 507.
[1475] Râzî, IV, I, 228; keza bk. İlel, 158a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 135.
[1476] Tehzîb., LX, 270.
[1477] Bağdadî., V, 389.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 135.
[1478] Tehzîb., IX, 302.
[1479] tbn Sa'd, VI, 264; Tehzîb., VIII, 229.
[1480] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 135.
[1481] Tehzîb., IX, 294.
[1482] Râzî, III, II, 311.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 136.
[1483] Fasavî, II, llb; Tehzîb., IX, 306.
[1484] Cami', 188a.
[1485] Fihrist, 225. Fakat ez-Zehebî, onun kitabı olmadığını söylemektedir: Huff&z, I, 173,
[1486] Humeydî, Cezvetu'l-Muktebis, 344.
[1487] Kifâye, 239.
[1488] Ebû Dâvud, Hadîs no.2042.
[1489] Râzî, Mukaddime, 248.
[1490] 'tlel, I, 109.
[1491] Râzî, II, II, 86-7.
[1492] Hel, I, 109; Bağdadî., VIII. 404.
[1493] Ca'd, 376; Râzî, Mukaddime, 248.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 136.
[1494] Tehzîb., IX, 376.
[1495] Râmahürmüzî, 38a; Cami', 102a.
[1496] Kâmil, III, 83a; Tehzîb., IX, 376.
[1497] Râzî, I, II, 134;Mecrûhin, 86b; Tehzîb., III, 5
[1498] Neseî'.1,45.
[1499] İlel 103a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 136-137.
[1500] Bağdadî., I, 233.
[1501] Bağdadî., I, 231; Huffâz, I, 229; Tehzîb., IX, 42, 43.
[1502] Onun te'lîf usûlü hakkında bk. Hayseme, III, 144a; onun kaynakları için bk. Ali Cevâd, "Mevâridü Târihi't-Taberî11, Mecelletü'l-Mecma'l-'İlmî el-'Irâkî, elli, s.37-8.
[1503] Guillaume, The Life of Muhammed, s.XXX.
[1504] ez-Zâhirî'ye Kütübhânesi, yazma; Rabat yazma, 2 Nüsha.
[1505] Tabarâni, el-Mu'cemu's-Sağîr, 82.
[1506] Huffâz, I, 229,
[1507] Râzî, III, II, 193.
[1508] Râzî, I, I, 139; II, I, 169; Kâmil, II, 27a; Bağdadî., VI, 179; Mîzân, II, 192;
[1509] Tehzîb., IV, 153-4; IX, 129; keza bk. Râzî, IV, I, 42; yazma nüsha, Zahirîye Kütübhânesi, Şam.
[1510] İbn Sa'd, VII, II, 81.
[1511] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 137.
[1512] İlel, I,369;Kâmil, III, 48a-b
[1513] İlel, I,369; Râzî, III, II, 219; Kâmü III, 48a-b; Mîzân, III, 496; Tehzîb.,
[1514] İbn Sa'd, VII, II, 91; Kâmil, III, 51a.
[1515] Râzî, III, II, 220, Tehzîb., IX, 260.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 138.
[1516] Tehzîb., IX, 92.
[1517] İlel, I, 144.
[1518] Kamil, I, 256b; Tehzîb., II, 260.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 138.
[1519] Tehzîb., IX, 487.
[1520] Tehzîb., VII, 299; Kifâye, 234.
[1521] Razi, Mukaddime, 270; Bâcî, 68b; Tehzîb., IX, 487.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 138.
[1522] Tehzîb., IX, 123.
[1523] Kâmil, III, 98a; Bâcî, 68b; Tehzîb., IX, 124.
[1524] Kâmil, III, 98a; Bâcî, 68a-b; Tehzîb., LX, 123.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 138-139.
[1525] Hazrecî, 30fi.
[1526] Mîzân, IV, 40; Tehzîb., IX. 444.
[1527] Mîzân, IV, 40.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 139.
[1528] Tehzîb., LX, 160.
[1529] Râzî, I, I, 221.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 139.
[1530] Tehzîb., LX, 176.
[1531] Râzî, III, II, 272; Tehzîb., 3, 176. keza bk. Kâmil, III, 52a; Tehzîb., LX,
[1532] İlel, I, 81; Dûlâbî, 1,198;Kimil, III, 51b; Tehzîb., LX, 176
[1533] Dârakutnî, dipnot, s.464.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 139.
[1534] Tehzîb., LX, 209.
[1535] Râzî,Mukad, 175; III, II, »1; Tehzîb., DC, 210.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 139.
[1536] Tehzîb., LX, 323.

[1537] Mecrûhîn, 198a; ŞerhuVU, 73a; Mîzân, III, 636; Tehzîb., LX, 323.
[1538] Kâmil, III, 28a.
[1539] Kâmil, III, 28a.
[1540] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 139.
[1541] Tehzîb., VII, 10.
[1542] Mîzân, IV, 157.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 140.
[1543] Tehzîb., IX, 503.
[1544] Râzî, III, 1,188.
[1545] Tehzîb., IV, 188.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 140.
[1546] Tehzîb., X, 40.
[1547] Râzî, IV, I, 361; Tehzîb., X, 40.
[1548] Tehzîb., VII, 427.
[1549] îlel, 1,233.
[1550] Râzi, IV, I, 354.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 140.
[1551] Tehzîb., X, 284.
[1552] Râzî, IV, I, 354; Tehzîb., X, 279, keza bk. Sahmî, Târîhu Cürcân, s. 127, 500 âyetin tefsiridir; Kur'ân ilmî hakkında onun diğer eserleri için bk. VIII, s. 206.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 140.
[1553] Mîzân, IV, 175.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 140.
[1554] Tehzîb., X, 227.
[1555] Mîzân, IV, 142; İbn Hacer, Hedyü's-Sârİ, II, 236; Tehzîb., X, 228.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 140.
[1556] Tehzîb., X, 409.
[1557] Tehzîb., X, 409.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 140.
[1558] İbn Hacer, Tehzîb., X, 412.
[1559] Râzî, IV, I, 480; Tehzîb., X, 441.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 141.
[1560] Tehzîb., X, 478.
[1561] Râzî, IV, I, 511; Tehzîb., X, 478.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 141.
[1562] Tehzîb., IX, 421.
[1563] Fasavi, III, 325a; Tehzîb., X, 422; W
[1564] İbn Sa'd, VII, II, 79.
[1565] Tehzîb., IX, 488.
[1566] îbn Sa'd, VII, II, 79.
[1567] Tehzîb., LX, 488; keza bk. Bağdadî., VIII, 376.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 141.
[1568] Tehzîb., X, 467.
[1569] Tehzîb., X, 467.
[1570] Sikât, 616.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 141.
[1571] Tehzîb., X, 449-451.
[1572] Tehzîb., X, 450.
[1573] Bk. Ebû Yûsuf, Kitâbu'l-Âsâr; eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Âsâr.
[1574] 'İlel, 158b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 141-142.
[1575] Tehzîb., VIII, 394.
[1576] BTS, 192; Mecrûkîn, 25b; Bağdadî, XII, 460; Mîzân, III, 394; keza bk. 205; Tehzîb., VIII, 393, 394.
[1577] Bağdadî, XII, 458; Mızân, III, 396; Tehzîb., VIII, 395.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 142.
[1578] Mîzân, III, 397; Tehzîb., VIII, 397.
[1579] İlel, 139; Fasavî, III, 44a, 274 a-b; Mîzân, î, 592; Tehzîb., III, 15.
[1580] Tehzîb., VII, 244.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 142.
[1581] Tehzîb., VTII, 372,
[1582] el-Müstedrek, 1,161.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 142.
[1583] Tehzîb., III, 248.
[1584] Tehzîb., III, 248; Râmahürmüzi, 78b; Mizan, II, 41.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 142.
[1585] Meşâhîr, 136.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 142.
[1586] Tehzîb., IV, 52.
[1587] Kâmil, I, 301b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 142.
[1588] Tehzîb., IV, 65.
[1589] Râzî, II, I, 65; Mîzân, II, 153; Huffâz, I, 160; Tehzîb., IV, 63.
[1590] Bk. yukarıda (III. fasıl, 56. numarada)
[1591] Kâmil, II, 49b; Mîzân, II, 151
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 142-143.
[1592] İlel, 166a.
[1593] Fihrist, 227.
[1594] Zahiriye Kütübhânesi, yazma.
[1595] Kâmil, I, 227 a-b; II, 49b; keza bk. KitâbiÎ'l-Menâsikln yazması, Kütübhânesi, Şam.
[1596] İbn Sa'd, VII, II, 76; Hanbel, III, 232-3; Bağdadî., XI, 22; Kâmil, II, 49b VI, 451.
[1597] Kâmil, 1148b; Tehzîb., IV, 65; keza bk. •İlel, 147a.
[1598] 'İlel, I, 412; 97b.
[1599] İlel, I, 92.
[1600] TakyÎd, 113; Cami', 44b.
[1601] İlel, I, 412, 97b.
[1602] Râzî, IV, I, 230; Mîzân, IV, 166.

[1603] Kâmil, II, 48b; Mîzân, II, 152.
[1604] Hanbel, V, 10; İlel, 166a.
[1605] Zahiriye Tehzîb.,
[1606] Râzî, II, I, 429. Mecrûhîn, 153b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 143-144.
[1607] Tehzîb., IV, 10.
[1608] Kâmil, II, 42a; Mîzân, II, 130 Tehzlb., IV, 10.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 144.
[1609] Sikât, 490.
[1610] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 144.
[1611] Tehzîb., IV, 129.
[1612] İlel, 158a.
[1613] Hayseme, III, 136a; keza bk. Tehzîb., IV, 144.
[1614] İlel, I, 289, 306; Râzî, II, II, 382; İbn Hacer, Hedyü's Sâri, II, 185; Tehzîb.,, VI, 333.
[1615] BTS, 4; Râzî, 1,1,193;Kâmil, 1,107b
[1616] Tehzîb., X, 360.
[1617] Ma'rife, 164.
[1618] Tehzîb., IV, 8.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 144.
[1619] Tehzîb, III, 439.
[1620] Kâmil, II, 30b.
[1621] Kâmil, II, 30b, keza bk. Tabarânî, Evsat, I, varak, 54-55, burada eserin bir kısmı hâlen mahfuzdur.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 144.
[1622] Hazrecî, 146.
[1623] Râzî, II, I, 429; Mîzân, II, 310.
[1624] Fasavî, III, 137b. Râzî, II, I, 429; Mîzân, II, 310.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 145.
[1625] Hazrecî, 146; keza bk. Tehzîb., IV, 415.
[1626] Dûlâbî, II, 25.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 145.
[1627] Tehzîb., IV, 410.
[1628] Ca'd, 402; Fasavî, III, 41a; Tehzîb., IV, 411.
[1629] İlel, 144a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 145.
[1630] Tehzîb., III, 442.
[1631] el-Ezdî, Târîhu'l-Mavsıl, 200-1.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 145.
[1632] Tehzîb., IV, 374.
[1633] İbn Sa'd, VI, II, 79; keza bk. Râzî, I, II, 64.
[1634] Râzî, II, I, 356; Bağdadî, LK, 272; Mîzân, II, 285; İbn Hacer, Hedyü's-Sârî, II, 174; Tehzîb., IV, 373, 374.
[1635] el-Ezdi, Târîhu'l-Mavsıl, 307-7.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 145.
[1636] İbn Hallikân, Vefeyât, I, 226.
[1637] Râzî, IV, 1,188.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 145.
[1638] Tehzîb., IV. 335.
[1639] Bağdadî., IX 280.
[1640] Râzî, I, II, 417, burada onun eserinin 30 cüz veya ciltten ibaret olduğu mezkûrdur.
[1641] Bağdadi., IX, 284; keza bk. Meşâhîr, 170; Kifâye, 223; Mîzân, II, 274.
[1642] Meşâhîr, 170; Bağdadî., IX, 284.
[1643] el-Ezdî, Târîhu'l-Mavsıl, 306.
[1644] Mîzân, III, 82.
[1645] İlel, 113b.
[1646] Ebû Nu'aym, Târîhu Isbahân, I, 298.
[1647] Vasıt, 343.
[1648] İlel, 127a.
[1649] Vâsıt, 34.
[1650] Vâsıt, 34.
[1651] Râzî, 1,11,417
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 146.
[1652] Tehzîb., IV, 352. Öldüğü zaman 70 yaşından fazla idi.
[1653] Râzî, II, I, 345;Huffâz, I, 200; Tehzîb. IV, 351.
[1654] Râzî, II, I, 345;Huffâz, I, 200; Tehzîb. IV, 351.
[1655] Zur'a, 67b; keza bk. Tehzîb., II, 442; 'İlel, 107 a-b.
[1656] İlel, 107 a-b; Râzî, I, I, 359; Kifâye., 322; Mîzân, I, 581-2.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 146.
[1657] Tehzîb., IV, 345.
[1658] Bağdadî.,, DC, 257.
[1659] Râzî, Mukaddime, 161.
[1660] Onun yazısı için bk. Ca'd, 6; Kifâye, 220; Hanbel, I, 107; Bağdadî., K, 260.
[1661] Ca'd, 118-19; Bâcî, 6a;Medhal, 2l;Kifâye, 164.
[1662] Ca'd, 97; yukarıda Mansur başlığı altına bakınız.
[1663] Şerhu 'İlel, 38b; Bağdadî., IX, 259.
[1664] Sikât, 494.
[1665] Râzî, Mukaddime, 129.
[1666] Bağdadî., Xı, 102.
[1667] 'İlet, I, 64, Bağdadî., LX, 264-5.
[1668] Bağdadî., IX, 25, Mîzân, 11, 204, Mîzân'ın bazı yazmalarında, Şu'be nin Hadîslerini ezberden imlâ ettirmiştir.
[1669] 'İlel, I, 383; Cami', 53a, keza bk. Kifâye 241.
[1670] Râzî, I, I, 268; Tehzîb., 1,196.
[1671] Bağdadî., IX, 256; Huffâz, I, 176 keza bk. onun Müsned'i, ki Şu'be'nin 100 sayfa tutan Hadîslerini ihtiva eder.
[1672] Râzî, I, I, 268.
[1673] Râzî, III, I, 264.
[1674] Tehzîb., I, 497.
[1675] Râzî, I, II, 407.

[1676] BTK, I, I, 57 BTK-218; Fasavî, III, 58b; 'İlel, I, 285; Mîzân, II, 502; Huffâz, I, 275; Tehzîb., IX, 97; keza bk. Hanbel, II, 166; IV, 378-9, V, 140.
[1677] Bağdadî., VIII, 2380 Tehzîb., II, 206.
[1678] Bâcî, 167b.
[1679] Mâ'rife, 165.
[1680] İlel I, 122.
[1681] Kâmil, I, 36b.
[1682] Râzî, Mukaddime, 242.
[1683] Râzî, Mukaddime, 248; I, II, 325.
[1684] Ma'rife, 165.
[1685] Râzî, Mukaddime, 248; I, II, 325.
[1686] Tehzîb., X, 438.
[1687] 'İlel, 164; Bağdadî., K, 264-5.
[1688] Ca'd, 192; Vâsıt, 88; Bağdadî., DC, 260.
[1689] Râzî, Mukaddime, 248.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 147-148.
[1690] İbn Sa'd, VI, 258.
[1691] Huffâz, I, 186.
[1692] es-Sehmî, Târihu Cürcân, 449.
[1693] Bağdadî., IX, 165.
[1694] Bağdadî., IX, 161.
[1695] İbn Sa'd, VI, 259.
[1696] Bağdadî., IX, 160; keza bk. Zura 32a.
[1697] Râzî, Mukaddime, 117.
[1698] îbn Sa'd, VI, 259; Bağdadî., IX, 160.
[1699] Şerhu'l-'İlel, 39b;Kifâye, 164.
[1700] Râzî, Mukaddime, 67.
[1701] Fasavî, II, 241b.
[1702] Bağdadî., 160.
[1703] Ca'd, 248; Râzî, Mukaddime, 115; Bağdadi, IX, 161.
[1704] Ca'd, 245,246; Râzî, Mukaddime, 80.
[1705] Sikât, 484; Râzî, Mukaddime, 116.
[1706] Fihrist, 225.
[1707] el-Ezdî, Târihu Mavsü, 306.
[1708] Tehzîb., VI, 70.
[1709] İbn Sa'd, VI, 259.
[1710] Fasavî, II, 243a.
[1711] Ma'rife, 165.
[1712] Fasavl, II, 241a.
[1713] Râzî, IV, 1,120; es-Sam'anî, Ensâb, 427.
[1714] Bağdadî., XII, 327.
[1715] Ma'rife, 165.
[1716] İlel, I, 371; Fasavî, II, 241a; Tehzîb., XI, 57; Râzî, IV, II, 71.
[1717] Ma'rife, 165.
[1718] Râzî, Mukaddime, 225; II, II, 389.
[1719] Bağdadî., IX, 156;Huffâz, I, 184;Tehzîb., IV, 113.
[1720] Ramahürmüzî, 37a; 76a; Kifâye, 70.
[1721] Bağdadî., VI, 403, 405; Mizan, III, 595; Tehzîb., K, 255
[1722] Tehzîb., X, 200.
[1723] Râzî, IV, 1,164.
[1724] Tehzîb., X, 164.
[1725] 'İlel, 116b; Ma'rife, 165.
[1726] Râzî, IV, 1,120; Sam'&nl Ensâb, 427.
[1727] Kifâye, 421.
[1728] Tehzîb., X, 164.
[1729] İbn Sa'd, XII, II, 72; ilel, 117a; Fasavî, II, 241a; Bağdadî., X, 312; Huffâz, I, 284; Tehzîb., VII, 35.
[1730] Fasavî, II, 231a.
[1731] Râzî, Mukaddime, 66.
[1732] Ca'd, 245; İlel, I, 54; Râzî, Mukaddime, 67; 246-8; İbn Sa'd, VI, 259.
[1733] Ca'd, 246; Râzî, Mukaddime, 80.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 148-150.
[1734] Tehzîb., IV, 119-120.
[1735] Hayseme, III, 42a.
[1736] Râzî, Mukaddime, 50.
[1737] Bağdadî., IX, 179.
[1738] Bağdadi., XI, 362.
[1739] Bağdadî., IX, 175.
[1740] Râmahürmüzî, 32a; Bağdadî., XI, 362.
[1741] İlel, I, 87.
[1742] Bk. el-Humeydî, Müsned, ki daha ziyâde İbn 'Uyeyne'nin Hadîslerini alır.
[1743] Fasavî, II, 7a; Râzî,Mukad. 50.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 151.
[1744] Tehzîb., IV, 264 (îbn Kâni'ye göre).
[1745] Tehzîb., IV, 263.
[1746] Kâmil, II, 67b; Mîzân, II, 243-4.
[1747] Süyûtî, Tedrîbü'r-Râuî, 42; keza bk. Cârni', 194a.
[1748] Râmahürmüzî, 49a-b.
[1749] Hayseme, III, 141b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 151.
[1750] Tehzîb., IV, 198. 129'dan 142'ye kadar değişen diğer tarihler de vardır.
[1751] Kifâye, 228.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 151.
[1752] Tehzîb., IV, 176.
[1753] Râzî, IV, II, 169.
[1754] Hayseme, III, 151a; Fasavî, II, 127a; Râzî, II, II, 382; Bâcî, 115b; Mîzân, II, 626; Tehzîb., VII, 334; Kayserânî, 3l6;Huffâz, I, 244.
[1755] Mîzân, I, 287; Hazrecî, 37.

[1756] Tehzîb., IV, 176.
[1757] Bağdadî., XI96.
[1758] Kayserânî, 316.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 151-152.
[1759] Tehzîb., IV, 220; Hazrecî, 131.
[1760] Mecrâhln, 27b.
[1761] 'İlel, 1,45.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 152.
[1762] Tehzîb., IV, 213.
[1763] Tehzîb., IV, 213.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 152.
[1764] Sikât, 420.
[1765] Sikât, 420.
[1766] Kâmil, 1,197a.
[1767] Meşâhîr, 181.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 152.
[1768] İslâm, VI, 246.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 152-153.
[1769] Tehzîb., VII, 43
[1770] Râzî, III, I, 256; Tehzîb,, VIII, 91
[1771] Râzî, I, II, 600.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 153.
[1772] Tehzîb., VII, 4.
[1773] Tehzîb., VII, 4.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 153.
[1774] Tehzîb., Vll, 40.
[1775] Tehzîb., V, 328.
[1776] Ma'rife, 164.
[1777] Tehzîb., V, 328.
[1778] Râzî, Mukad. 68; keza bk. Râzî, III, I, 310; Ca'd, 234.
[1779] Kifâye, 235.
[1780] Ma'rife, 164.
[1781] Kâmil, III, 2a.
[1782] Râmahürmüzî, 37b; Kifâye, 220; keza bk. Mîzân, 1,504.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 153-154.
[1783] İbn Hibbân, Sikât, yazma, 544.
[1784] Sikât, 544.
[1785] Sikât, 544; Meşâhlr, 133.
[1786] Meşâhîr, 133.
[1787] Tehzîb., VII, 445.
[1788] Mîzân, IV, 143.
[1789] Ca'd, 233-4.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 154.
[1790] Tehzîb,, VII, 425.
[1791] Tehzîb., VII, 426.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 154.
[1792] Tehzîb., VII, 496.
[1793] Sikât, 544.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 154.
[1794] Tehzîb., VII, 490.
[1795] Tehzîb., VII, 492.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 154.
[1796] Tehzîb., VII, 454.
[1797] İbrahim b. Tahmân, Nüsha, yazma, 252a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 154.
[1798] Hazrecî, 138; Tehzîb., VII, 423.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 154.
[1799] Mîzân, II, 476tHuffâz, I, 216; Tehzîb., V, 376.
[1800] Tehzîb., VII, 256.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 154.
[1801] Sikât, 407; Tehzîb., I, 210.
[1802] Tehzîb., I, 210.
[1803] 'İlel, I, 351,
[1804] Tehzîb., I, 210.
[1805] Kâmil, I, 143a; Tehzîb., I, 209.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 155.
[1806] Sikât, 407.
[1807] Tehzîb., VII, 96.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 155.
[1808] Râzî, III, I, 370; Tehzîb., VII, 96.
[1809] Mîzân, III, 58.
[1810] Mîzân, III, 57.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 155.
[1811] Mîzân, III, 57.
[1812] Meşâhîr, 160. keza bk. Tehzîb., XI, 118.
[1813] Vâsıt, 135; Bâcî, 171 a-b.
[1814] İki, 1,155; Râzî, IV, II,41;ffu/faz, I, 213.
[1815] İbn Sa'd, VII, II, 43.
[1816] Meşâhîr, 160; keza bk. İbn Sa'd, VII, II, 43.
[1817] Fasavî, III, 48a; Râzî, IV, II, 40; 41; Râmahürmüzî, 40a; Bâcî, 171a; Mîzân, IV, 334; Huffâz, I, 213, 214; Tehzîb., XI, 117,118; Hazrecî, 360.
[1818] 'İlel, I, 351.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 155.
[1819] Tehzîb., XI, 149.
[1820] Tehzîb., XI, 149; keza bk. BTS, 197. Kendi kitabından okumamıştır.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 156.

[1821] Tehzîb., IV, 105.
[1822] İlel, 153a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 156.
[1823] Sikât, 623-4.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 156.
[1824] Tehzîb., XI, 170.
[1825] Cami', 148b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 156.
[1826] Tehzîb., IV, 269.
[1827] İbn Hacer, tfecfyü's-Sârf, 223.
[1828] Bk. meselâ, Hanbel, V, 309; Müslim, "Nikâh", 37.
[1829] İmlâ, 78.
[1830] 'İlel, I, 189; Fasavî, III, 318; Râzî, III, I, 203; Bâcî, 126b; Tehzîb., VII, 376; İbn Hacer,Hedyti's-Sârî, II, 197; Hazrecî, 134.
[1831] Fasavî, III, 128b; keza bk. Zur'a, 150a; Râzî, Mukaddime, 186; Râmahürmüzî, 47b; Kifâye, 321; Tehzîb., VI, 241.
[1832] Râzî, I, I, 253; Tehzîb., I, 409.
[1833] 'İlel, 1,106b; Mîzân, II, 29; Tehzîb., III, 213.
[1834] Hanbel, I, ?9.5; V, 309; Buhârî, "Ezan", 22; Müslim, "Nikâh" 37; Hayseme, III, 59a; NeseV, II, 283; K.lmü, I, 291a; Dârakutnî, 442.
[1835] Mecrûhîn, &öa.
[1836] Fasavî, III, 269b; Hayseme, III, 58b; keza bk. Takyîd, 110-111.
[1837] Tehzîb., X, 209.
[1838] Râzî, II, I, 356.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 156-157.
[1839] Tehzîb., X, 187.
[1840] İbn Hacer, Hedyü's-Sârî, II, 221; Tehzîb., XI, 187.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 157.
[1841] Tehzîb., XI, 201.
[1842] Râzî, Mukaddime, 343.
[1843] Râzî, Mukaddime, 343.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 157.
[1844] Tehzîb., XI, 223.
[1845] Fasavî, II, 217b.
[1846] Fasavî, II, 217b; Tehzîb., XI, 222.
[1847] Bk. meselâ: Emval, 393, 395.
[1848] Fasavî, II, 218a; Bağdadî., XI, 20; Huffâz, I, 293; Mîzân, II, 681; Tehzîb., VI, 450.
[1849] Râzî, Mukad. 178; I, II, 138; Şerhu 'İlel, 42a; keza bk. Huffâz, I, 207.
[1850] Emval, 393, 395.
[1851] 'İlel, I, 20.
[1852] İlel, 129b; Râzî, 1,1,192; Tehzîb., I, 324.
[1853] BTS, 4; Râzî, 1,1,193;Kâmil, I,107b.
[1854] Râzî, Mukad., 38-9; Kâmil, I, 213a.
[1855] Takyîd, 111.
[1856] Tehzîb., V, 257.
[1857] Tehzîb., XI, 222.
[1858] Kâmil, I, 89a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 157-158.
[1859] Te/ızî6.,XI,401.
[1860] Müslim, Sahîh, "Büyü1", 113.
[1861] Hanbel, 1,225; Dârakutnî, 442.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 158.
[1862] Tehzîb., XI, 401.
[1863] Müslim, "Buyu", 113.
[1864] Hanbel, I, 225; Dârakutnî, 442.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 158.
[1865] Tehzîb., XI, 391.
[1866] 'İM, 139b.
[1867] Râzî, III, II, 232; Tehzîb., IX, 129.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 158.
[1868] Tehzîb., XI, 351; Hazrecî, 372-3.
[1869] Hazrecî, 372-3.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 158.
[1870] Bâcî, 171a-b.
[1871] Râzî, IV, II, 244; Tehzîb., XI, 434.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 158-159.
[1872] Tehzîb., XI, 442.
[1873] Tehzîb., XI, 442.
[1874] Tehzîb., XI, 444
[1875] Kâmil, II, 31a; Kifâye, 236; Mîzân, II, l\Z;Tehzlb., III, 443.
[1876] Tehzîb., XI, 445.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 159.
[1877] Tehzîb., XI, 452.
[1878] Bâcî, 178b; Râzî, IV, II, 248; Tehzîb., XI, 450; Hazrecî, 380; keza bk. Kâmil, I, 33b.
[1879] Tehzîb., VIII, 154.
[1880] Kâmil, I, 33b
[1881] Râzî, II, I, 359; Tehzîb., IV, 307.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 159.
[1882] Tehzîb., XI, 4İ5.
[1883] 'İM, 162b; Tehzîb., X, 161.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 159.
[1884] Tehzîb., III, 419.
[1885] Tehzîb., VIII, 26.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 159.
[1886] Tehzîb., III, 415.
[1887] Zura, 52a; Fasavî, III, 268b; Tehzîb., III, 415; Kifaye, 347; keza bk. Mizan, IV, 403.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 159-160.
[1888] Tehzlb., III, 305.

[1889] Râzî, I, II, 613; es-Sehmî, Târîhu Cürvân, 513;Tehzîb., III, 305.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 160.
[1890] Tehzîb., III, 307.
[1891] Fihrist, 226.
[1892] İbn Sa'd, VH, II, 82.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 160.
[1893] Tehzîb., III, 328.
[1894] İbn Sa'd, V, 362; Hayseme, III, 40b; Bâcî, 58a; Tehzîb., III, 329.
[1895] Hanbel, IV, 390.
[1896] Bağdadî., IX, 80.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 160.
[1897] Tehzîb., III, 368.
[1898] Kâmil, I, 366a.
[1899] Kâmil, I, 366a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 160-161.
[1900] Tehzîb., III, 369.
[1901] Dûlâbî, I, 7.
[1902] Fasavî, II, 217a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 161.
[1903] Sikât, 193.
[1904] Kayserânî, 150.
[1905] Kâmil, 1,161a; Râzî, I, I, 366; Mîzân, I, 316,
[1906] Kâmil, 1,161a; Mîzân, I, 316.
[1907] Râzî, Mukad. 80-81.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 161.
[1908] Tehzîb., III, 352.
[1909] Ca'd, 351; İmlâ, 9; Huffâz, I, 211.
[1910] Razî, I, II, 589.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 161.
[1911] Mizan, II, 71.
[1912] Marife, 164.
[1913] Ma'rife, 164

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.16.3 3.Cilt

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- SÜNNETİN KAYNAK DEĞERİ VE GÜNÜMÜZE TAŞINMASI
I-SÜNNETİN KAYNAK DEĞERİ
A) SÜNNETİN GEREKLİLİĞİ
1- Sünnetin Zatî Değeri:
2-Sünnetin İşlevsel Değeri:
3-Sünnetin Allah Adına Beyân Olma (Fetva) Değeri:
4-Sünnetin Kaynak Değeri Ve Bağlayıcılığı:
a) Sünnetin kaynak değerini gösteren bazı âyetler:
b) Sünnetin Kaynak Değerini Gösteren Bazı Hadisler:
c) Sünnetin, Rasûlullah (s.a.) Döneminde Kaynaklığı:
d) Sünnetin Kaynak Değerini Gösteren Bazı Beyânlar:
e) Sünnetin, Kaynak Değerini, Katî Bir Esasa Dayanmış Olmasından Alması:
f) Sünnetin Kaynak Değerine Rağmen Resmî Tedvin İşinin Gecikmesi:
g) Sünnet Konusunda Aşırı Yaklaşımlar:
5-Sünnetin, Kur'ân'ın Koruyucusu Olma Değeri:
6-Sünnetin Örnek Uygulama Değeri:
7-Sünnetin Edebî Değeri:
B) SÜNNETİN KUR'ÂN KARŞISINDAKİ DEĞERİ
1- Sünnetin Kur'ân'dan Sonra Gelişi:
2-Kur'ân'a Nisbetle Sünnet Ve Kısımları:
3-Sünnetin Kur'ân'a Raciliği Ve Kur'ân'ın Açılımı Oluşu:
4-Sünnetin Kur'ân'dan Bağımsız Olmayışı:
C) SÜNNETİN BAĞLAYICILIĞI
1-Sünnetin Vahiyle İlişkisi Ve Bağlayıcılığı Açısından Çeşitli Taksimleri:
a) İkili Taksimler:
b) Üçlü Taksim:
c) Dörtlü Taksim:
d) On İkili Taksim:
2-Değerlendirme:
II-SÜNNETİN GÜNÜMÜZE TAŞINMASI
1-Konuya Genel Bir Bakış:
2-Sünnetin Günümüze Taşınması:
3-Bütüncül Yaklaşım Ve Ulaşılacak Sonuçlar:
a) Sünnet Ve Makâsıd - Vesâil Ayırımı:
b) Gerekçesi Bilinen Hükümler-Gerekçesi Bilinemeyen Hükümler:
c) Genel Teşrîî Sünnet- Şahsa Ya Da Olaya Özel Sünnet:
d) Rasûlullah'ın Yapmadığını Yapmama Düşüncesinin Aşılması:
e) Rasûlullah'ın (s.a.) Evrensel Oluşu Ve Sünnetin Günümüze Taşınırken Bu Özelliğinin Gözardı Edilmemesi:
f) Rasûlullah (s.a.) ve Kolaylık İlkesi:
g) Sünnet Vearûret İlkesi:
h) Sünnet Ve Ortamın Dikkate Alınması İlkesi:
i) Sünnet Ve Lâfız-Mânâ Dengesi:
4-Değerlendirme Ve Sonuç:
SONUÇ

3- SÜNNETİN KAYNAK DEĞERİVE GÜNÜMÜZE TAŞINMASI

I-SÜNNETİN KAYNAK DEĞERİ

A) SÜNNETİN GEREKLİLİĞİ

Herhangi bir dinin, peygamberi olmadan insanlara ulaştırılması, anlaşılması, yerleşmesi ve kurumlaşması mümkün değildir, tslâm dini de aynı şekildedir ve Rasûlullah (s.a.) olmadan İslâm'ı düşünmek mümkün değildir. Zira İslâm sadece Kur'ân değildir; o, Rasûlullah'ın (s.a.) şahsında açıklanmış ve hayata geçirilmiş, bizzat onun öncülüğünde kurumlaşmış bir dindir, Rasûlullah (s.a.), bir tarafttan Kur'ân'ı tebliğ etmiş, bir taraftan onu beyân etmiş ve uygulamaya koymuş, diğer taraftan da onun kendisine havale ettiği boşlukları tamamlamış, böylece onu herkesin anlayabileceği mükemmelliğe ulaştırmıştır.
Bu itibarla dinimizde Rasûlullah'ın (s.a.) ve dolayısıyla sünnetin önemli bir yeri vardır. Rasûlullah (s.a.) ve hikmeti içinde taşıyan sünneti olmadan, sadece Kur'ân ile yetinecek bir müslümanlık iddiasında bulunmak gerçekçi olmamak, Kur'ân'ı ve Rasûlullah'ı (s.a.) tanımamak, vahyin ve peygamberlik kurumunun mahiyetini bilmemek demektir.
Şimdi biz kısa kısa sünnetin çeşitli açılardan değerini ortaya koymak istiyoruz:[1]

1- Sünnetin Zatî Değeri:

Sünnet değerini vahiy ile olan irtibatından alır. Pek çok âyette Ra-sûlullah'tan (s.a.) söz edilirken, "Kitâb'ı ve Hikmefi Öğretme" görevinden bahsedilir.[2] îmam Şafiî ve ona tabi olarak pek çok ulema
"Kitâb"ın Kur'ân, "Hikmef'in de sünnet olduğuna kanidir.[3]
imam Şafiî, Kur'ân ve sünneti kaynaklık bakımından eş değerde tutar; [4] çünkü her ikisi de "vahiy" kapsamına girer. [5]
Muhammed Hamidullah da şöyle der:
"Keyfiyet olarak hadis Kur'ân'dan sonra gelir. Maamafih bunun sebebinin, bir hadisin sahih oluşunun isbatındaki müşkilat bakımından ileri geldiği tahmin edilir. Yoksa Kur'ân bizzat, tahsisan ve şüpheye mahal kalmayacak surette Hz. Peygamber'in (s.a.) sözünü (Peygamber kendisini gönderen adına her ne ki söylediyse onun Allah kelâmı olarak alınması esası üzerine) Kur'ân ile müsavi bir dereceye vazetmiştir. [6]
Şâtıbî'ye göre de sünnet Kur'ân'ın açılımıdır. [7]
Çağdaş müelliflerden Kardâvî'ye göre sünnet, Kur'ân'dan sonra gelir. Kur'ân, anayasa konumunda, sünnet ise onu açıklayıp yorumlayan kanun ve yönetmelikler durumundadır[8]- Kur'ân, ebedî ve geneldir; sünnet ise çok defa bölgesel, cüzî ve anlık problemlerin çözümü şeklindedir. [9]
Her halükârda Rasûlullah (s.a.), bizi Allah'tan haberdar eden, O'-nunla aramızda bağlantı halkası oluşturan konuma sahiptir. Bu haliyle bizim -müslümanlar olarak- Rasûlullah'sız (s.a.) ve dolayısıyla sün-netsiz edebilmemize imkân yoktur. Şu hadisler, Rasûlullah'ın (s.a.) bize nisbetle konumunu gayet güzel açıklamaktadır:
Melekler Rasûlullah'ı (s.a.) şöyle bir misalle tanıtmışlardır:

"...Cömert bir adam, bir konak inşa eder ve orada büyük bir ziyafet sofrası kurar, bir haberci göndererek herkesi ziyafete davet eder. Davetçiye icabet eden, konağa girer ve ziyafetten yer; davetçiye icabet etmeyen konağa giremez ve ziyafetten yiyemez. Kim Muhammed'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur, kim de Muhammed'e isyan ederse, Allah'a isyan etmiş olur. [10]
"Şüphesiz benim ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyin misali, bir adamın hali gibidir. O, kavmine gelir de: 'Ey kavmim, ben orduyu iki gözümle gördüm. Ben gerçekten apaçık bir uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın! Kurtulmaya bakın!' der. Kavminden bir grup ona itaat eder ve geceden yola düşerek yavaş yavaş giderler. Onlardan bir grup ise onu yalanlayarak yerlerinde sabahlarlar ve ordu sabahleyin bir baskın yapar ve onları helak eder, köklerini kurutur, İşte bana itaat edip getirdiğime tabi olanlarla, bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanların misali budur.[11]
"Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, bir yere isabet eden yağmura benzer. (O yerin bir kısmı güzeldir; suyu emer, ot ve bol çayır bitirir. Bir kısmı da çoraktır; suyu tutar, Allah onunla da insanları faydalandırır; orada biriken sudan içerler, hayvan sularlar, ziraat yaparlar. Yerin başka bir kısmına da yağmur isabet eder; ancak orası sarp ve kaypak bir yerdir; ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte Allah'ın dininde fakih olan (ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyden faydalanan, öğrenip Öğreten) kimsenin misali ile, bu hususta kibirden başını kaldırmayanın ve benimle gönderilen Allah'ın hidayetini kabul etmeyenin misali budur.) [12]
Sünnetin hepsi haktır ve onda bâtıla yer yoktur. [13] Daha Önce de ortaya konulduğu üzere sünnetin tamamı vahiy değilse bile en azından vahyin takririnden geçmiş ve onun onayını almış bulunmaktadır. Takrir sonrası haliyle sünnet hata içermemektedir ve bize nisbetle -sıhhat proplemi bir tarafa- tamamı artık bu şekildedir.
Bu konuda Şâtıbî, şöyle der:
Rasûlullah'ın (s.a.) haber vermiş olduğu her haber, aynen haber verdiği gibidir; o hakdır, doğrudur, haber verdiği şey ve kendisinden haberde bulunduğu (melek) hakkında ona tam itimat vardır. [14] O haberin üzerine yükümlülükle ilgili bir hüküm bina edilip edilmemesi arasında bir fark yoktur. Nitekim bir hüküm teşrî kılması ya da emir veya nehiyde bulunması arasında da fark yoktur.
Bu konuda vahiy meleğinin kendisine Allah'tan haber vermiş olduğu şeyler ile, kalbine üflediği1veya içine attığı (nefsine ükâ eylediği) şeyler arasında fark yoktur. Keza keşif veya mucizevî şekilde gayba muttali olma yoluyla görmesi veyahut da her nasıl olursa olsun diğer yollarla vâkıf olması arasında hiçbir fark yoktur. Bütün bunlar muteberdir ve hakkımızda delil olur, üzerine hem itikat hem de amel konusunda hüküm bina edilir. Çünkü Rasûlullah (s.a.) masumdur; 'ismet sıfatı vardır ve o hiçbir zaman hevâ ve heveslerine uyarak bir şey söylemez. Ne söylerse vahiy söyler. [15]

2-Sünnetin İşlevsel Değeri:

Usûl âlimleri genelde sünneti -muhtevası ve işlevi bakımından- üç kısma ayırırlar:
1. Kitap doğrultusunda hüküm getiren ve Kur'ânî hükümleri pekiştiren sünnet,
2.Kur'ân'ı açıklayan sünnet,
3.Yeni hükümler getiren sünnet. [16]
İmam Şafîî, Risâle'sinde bunu şöyle açıklar:
"ilim adamları arasında, Rasûlullah'ın (s.a.) sünnetinin üç kısım olduğu konusunda muhalif birinin olduğunu bilmiyorum:
Birincisi: Allah Teâlâ bir konuda nass indirir, Rasûlullah (s.a'.) ise Kitâb'ın nassına benzer tarzda beyânda bulunur.
Diğeri: Allah Teâlâ kitabında bir şeyi mücmel olarak indirir, Rasûlullah (s.a.) da ondan murad-ı ilâhînin ne olduğunu açıklar.
Bu iki kısım, âlimlerin üzerinde ihtilâf etmedikleri türler olmaktadır.
Üçüncü kısım: Rasûlullah'ın (s.a.) Kitâb'da olmayan bir şey hakkında hüküm koymasıdır. [17]

3-Sünnetin Allah Adına Beyân Olma (Fetva) Değeri:

"Fetva", Allah adına beyânda bulunmak anlamına gelmektedir.[18] Yüce Allah, fetva verme tabirini bizzat kendisi için de kullanmaktadır. [19] Rasûlullah (s.a.) kendisine verilen yetkiye dayalı olarak Allah adına beyânda bulunabilmektedir ve bu bağlamda -hüküm koyma yetkisi yalnız Allah'a ait olmasına rağmen- Rasûlullah (s.a.) da "Sâri" kapsamına mecazen de olsa girmektedir.
Müftî, ümmet içerisinde peygamber makamında bulunmaktadır. [20] Ulemânın peygamberlere varisliği[21] burada kendisini göstermektedir. Ulemanın, peygamber makamında bir tür hüküm inşasında bulunmak suretiyle faaliyet göstermesi de -aynen Rasûlullah'ın (s.a.) Allah adına faaliyet göstermesinde olduğu gibi- şeriat dairesi içinde sayılmakta ve onlar da bir bakıma "Sâri" kavramı içine girmektedirler. [22]
Rasûlullah'ın (s.a.) müstakil olarak hüküm koyma yetkisine sahip olup olmadığı tartışması, işte bu noktadan çıkmaktadır.
Şâtıbî, sünnetin mânâ bakımından sonuç itibariyle Kur'ân'a râci olduğunu[23] savunur ve sünnetin müstakil teşrî kaynağı olmadığını; sünnette yer alan her şeyin şöyle ya da böyle Kur'ân'da bir aslının bulunduğunu söyler. Bunun tabîî sonucu olarak da sünnet, dikkate alma bakımından Kur'ân'dan sonra gelir[24] ve sıhhatinin tespiti konusunda Kur'ân'a ters düşmemesi şartı aranır. [25]
Çoğunluk âlimler ise Rasülullah'ın (s.a.) böyle bir yetkisinin olduğunu savunmaktadır. Meselâ Şevkânî (1250/1832), sünnetin müstakil teşrîî kaynak olmasının dinî zaruret olduğunu, buna sadece İslâm dininden nasibi olmayanların karşı çıkacağını söyler.[26]
Abdulganiy Âbdulâlik, gerek Hucciyyetu's-sünnc[27] adlı hacimli e-serinde ve gerekse tarafımızdan Sünnet ve Dindeki Yeri[28] adıyla Türkçe'ye çevrilen özet kitabında sünnetin teşrîde müstakil oluşuna ve bunun temellendirilmesine büyük önem verir.
Ali O. Koçkuzu ise şöyle der: "İnsanları Cenabı Bârî ile tanıştıran ilk ve tek kaynak Hz. Muhammed'dir (s.a.)- Onun peygamberliği tasdik edildikten sonra, fertler ve ilim, artık ona teslim olacaktır. Onun koyduğu hüküm hükümdür. Haram kıldığı haram, helâl kıldığı ise helâldir. [29]
Bu sözle atıfta bulunulmak istenilen şu âyetler olmalıdır:
"Kitap verilenlerden, Allah'a, ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberinin haram kıldığını haram saymayan, hak dinini din e-dinmey enlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın. [30]
"O peygamber, onlara, uygu/ı olanı emreder ve fenalıktan meneder, temiz şeyleri helâl, murdar (habâis pis, iğrenç) şeyleri haram kılar, onların ağır yüklerim indirir, zor tekliflerini hafifletir, [31]
Rasûlullah'ın (s.a.) tasarruflarım hangi sıfatla koymuş olmasının bizce Önemli olmadığını, "sünnet müstakil hüküm koymaz" diyen kişinin, Peygamberin dinimizdeki geniş salâhiyetleri karşısında bu görüşünü ilme dayandırmasının çok güç olduğunu, yerine göre bir fakîhe tanınan dinde hüküm koyma yetkisinin, niçin dinin sahibinden esirgeneceğini ifade eden Koçkuzu şöyle der: "Sonuç olarak şunu demek zorundayız: Peygamberimiz, dinimizde Şâri'dir. Haram ve helâl tespit eder. Bizler için zorluk, ondan gelen haber ve hadisin gerçekliğinin tespitinde ortaya çıkmaktadır. [32]
Koçkuzu'nun, "yerine göre bir fakîhe tanınan dinde hüküm koyma yetkisinin, niçin dinin sahibinden esirgeneceği" ifadesi konu ile ilgili görüş ayrılıklarının bazı sebepleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Kanaatimizce fakihin hiçbir zaman için hüküm koyma yetkisi yoktur;
Hâkim ya da Sâri' sadece ve sadece Allah'tır[33] ve buna Rasûlullah'ın (s.a.) dahi -hakikat anlamda- ortaklığı yoktur. [34]Hem dinin sahibi Rasûhülah (s.a.) da değildir; Din ancak Allah'a aittir. Belki şeriatları peygamberlere ya da kavimlere nisbet etmek doğrru olabilir. Müctehid için sözkonusu edilen yetki, hüküm koyma değil; hükmü ortaya çıkarma yetkisidir. Bu bağlamda "ictihâd, müsbit değil; muzhırdır[35] denilir. Aynen bir adayı keşfederek ortaya çıkarmak veya biraz daha karmaşık bir iş olarak herhangi bir âleti icad etmek gibi.
Bu takdirde Rasûlullah'ın (s.a.) dolayısıyla sünnetin teşrî yetkisi yoktur diyenlerin kastettikleri işte bu olup, onun ibtidâen ve müsbit bir tavırla din ihdas etme anlamına gelen hüküm koyma yetkisi yoktur, demektir. Yoksa, âyetten murâd-ı ilâhînin ne olduğunu beyân etme, ortada bulunan ve bizce bilinmeyen şeyleri hükmü belli iki uca katma, cüzîleri asıllara kıyas yolu ile katma, küllî esasları örneklendirme şeklinde onlara açıklık getirme gibi yollarla faaliyette bulunması elbette ki inkârı kabil olmayan bir hakikattir. Hiçbir kimsenin Rasûlullah'ın (s.a.) bu tür faaliyette bulunduğunu inkâra kalkışması zaten mümkün değildir.
Konuyu ele alıp, tarafların delillerini arzettikten sonra bir değerlendirme yapan Sibâî de, aradaki görüş ayrılığının tamamen lâfzı olduğu sonucuna varır. Madem ki her iki taraf da sünnetin, Kur'ân'da yer almayan hükümler getirdiğini kabul etmektedir; bunun müstakil olarak konulmuş olmasının veya şöyle ya da böyle Kur'ân'a râci bir mânâ olmasının arasında bir fark yoktur. [36]
Kanaatimizce "dinin mahiyeti, ilâhîliği ve insan üstülüğü, peygamberlerin dahi dine muhatap olduğu" gibi noktalar göz önünde tutulduğunda Şâtıbî'nin yaklaşımı önem arzetmektedir. Rasûlullah'ın (s.a.) vahiy dışı kalan diğer tasarruflarında ulemâ, onun varisi olmaktadır. Eğer Rasûlullah'ın (s.a.) vahye müstenid olmaksızın müstakillen hüküm koyma yetkisi var idiyse, bunun, ona halef olan müctehidler için de aynen söz konusu olması gerekir. [37]Öbür taraftan, eğer biz itibar bakımından sünneti Kur'ân'dan sonra gelen ve ona râci olan ve kaynaklığını onun onayı ile almış ikincil bir kaynak olarak kabul etmezsek, sıhhati sabit olduğu ileri sürülen hadislerin -şayet Kur'ân'a ters düşmesi halinde Kur'ân vahyine eşdeğerde sayılacakları için- gerçek anlamda ona bir tearuz oluşturacaklarını kabullenmiş oluruz. Böylece halen elimizde mevcut bulunan hadis külliyâtının sahihini, zayıf ve uydurmasından ayırabilmekte kullanma imkânına sahip olduğumuz bir kıstası kaybetmiş olacağız. Bütün bunların, içinden çıkılmaz sonuçlar doğuracağı açıktır.

Yukarıda kaydettiğimiz âyetlerde Rasûlullah'a (s.a.) isnat edilen "haram ve helâl kılma" yetkisinin, -"Ben ancak Allah'ın, kitabında helâl kıldığı şeyi helâl kılarım, ve yine ancak Allah'ın, kitabında haram kıldığı şeyleri haram kılarım[38] şeklinde rivayet edilen hadislere de bakarak- hakikat anlamda olmadığı kanaatindeyiz. [39] Zira bizzat Kur'ân - Rasûlullah'ın (s.a.) tefsiriyle[40]Allah'tan alman bir yetkiye dayanmadan helâlleri haram, haramları da helâl kılmayı "Rablik" olarak nitelemekte[41] ve bunu ulûhiyyete ters görmektedir. [42] îki Rab'li bir şeriatın olmayacağı açıktır.
Bu arada Yüce Allah'ın, Rasûhıllah'ı (s.a.) sırf kendisi ile ilgili bir konuda dahi uyardığını ve "Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine yasak ediyorsun1? Allah bağışlayandır, acıyan'dır[43] buyurduğunu hatırlarsak, herkesi yükümlülük altına sokacak bir tasarrufa girişmesi halinde uyarılacağı ve buna imkân verilmeyeceği elbetteki aşikâr olacaktır.
Haram ve helâl kılma konusunda Rasûlullah (s.a.) vahyin kendisine verdiği ölçütleri (kıstas) kullanarak, neyin güzel ve temiz, neyin de pis ve iğrenç olduğunu belirlemektedir[44] yoksa güzellik ve temizliğin, pislik ve iğrençliğin ölçütlerini koyuyor değildir.
Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Rasûlullah (s.a.) ve ona halef olan müctehidlerin, vahiyden gerçek anlamda bağımsız olarak hüküm koyma yani teşri yetkileri bulunmamaktadır. Bu yetki ancak Allah'a (c.c.) aittir ve hakikat anlamda Sâri' ancak ve ancak Yüce Allah'tır. Vahyin belirlediği hedef doğrultusunda, tespit edilen amaçlara ulaştırıcı şekilde, vahiy tarafından çizilen çerçeve dahilinde, usûl ve ilkeler ışığında -vahye asla ters düşmeden- Allah'ın hükmüne ulaşmaya çalışmak (izhâr), bu alanlarda çeşitli düzenlemelere gitmek... anlamında olan faaliyetler ise elbette ki hem Rasûlullah (s.a.) için ve hem de ona halef olan müctehidler için söz konusudur. Ancak bunu gerçek anlamda bağımsızlıkla nitelemek hem yanlıştır; hem de bazı -yukarıda bir kısmına işaret ettiğimiz- sakıncaları içinde taşımaktadır.[45]

4-Sünnetin Kaynak Değeri Ve Bağlayıcılığı:

Yüce Allah, Rasûlullah'a {s.a.) itaati iman şartı kılmış[46] ve pek çok yerde ona itaatin gerekli olduğunu açıklamış ve bunu teyit etmiştir[47]
a) Sünnetin kaynak değerini gösteren bazı âyetler:

Konu ile ilgili bazı âyet[48] meallerini buraya alıyoruz: "Biz her peygamberi ancak, Allah'ın izniyle, itaat olunması için gönderdik. Onlar, kendilerine yazık ettiklerinde, sana gelip Allah'tan mağfiret dileseler ve Peygamber de onlara mağfiret dileseydi, Allah'ın tevbeleri daima kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi.
Hayır; Rabb'ine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar. [49]
"Allah ve Peygamber'i bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve Peygamber'e baş kaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur. [50]
"Ey İnananlar! Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin. Eğer bir şeyde çekişirseniz, Allah'a-ve ahiret gününe inanmışsanız onun halini Allah'a ve peygambere bırakın. Bu, hayırlı ve netice itibariyle en güzeldir.[51]
"Biz her peygamberi ancak, Allah'ın izniyle, itaat olunması için gönderdik. Onlar, kendilerine yazık ettiklerinde, sana gelip Allah'tan mağfiret dileseler ve Peygamber de onlara mağfiret dileseydi, Allah'ın tevbeleri daima kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi.
Hayır; Rabb'ine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar. [52]
"Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Biz seni onlara bekçi göndermedik. [53]"Allah'a ve Peygamberine kim itaat ederse onu içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada temellidirler, büyük kurtuluş budur.
Kim Allah'a ve Peygamberine baş kaldırır ve yasalarını aşarsa, onu, temelli kalacağı cehenneme sokar. Alçaltıcı azap onadır. [54]
"De ki: 'Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder ve merhamet eder'.
De ki: Allah'a ve peygambere itaat edin'. Yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah inkar edenleri sevmez. [55]

b) Sünnetin Kaynak Değerini Gösteren Bazı Hadisler:

"Şüphesiz ben aranızda arkamdan iki şey btraktım; onlara sarıldığınız sürece asla sapıtmayacaksınız: Allah'ın kitabı ve sünnetim. [56]
Veda haccmda şöyle seslenmişti:
"Ey insanlar! Şüphesiz ben,, eğer sıkıca sarılırsanız asla sapıtmayacağınız bir şey bıraktım: Allah'ın kitabı ve sünnetim. [57]
"...Sünnetime ve hidayet üzere olan râşid halifelerin sünnetine yapışın; onlara iyice tutunun, onlara azı dişlerinizle sarılın! Sonradan peydahlanan şeylardan uzak durun. Çünkü sonradan sokuşturulan şeyler bidattir ve her bidat de sapıklıktır.[58]
"Sakın ha sizden birini, koltuğuna yaslanmış şöyle bir hal sergilerken görmeyeyim; ona emrettiğim ya da yasakladığım bir şey gelir de şöyle der: Bilmiyorum; biz Allah'ın kitabında bulduğumuza uyarız. [59]
"Haberiniz olsun, bana kitap ve onunla birlikte misli verildi. [60]
"Çok geçmez sizden biri koltuğuna kurulur; kendisine benden bir hadis rivayet edildiği zaman şöyle der: 'Aramızda ve aranızda Allah'ın kitabı var. Onda helâl olarak bulduğumuzu helâl kabul eder, onda haram olarak bulduğumuz şeyi de haram sayarız.' Dikkat edin! Allah'ın Rasûlünün (s.a.) haram kıldığı da aynen Allah'ın haram kıldığı gibidir. [61]
"Yakında sizden biri çıkar ve şöyle der: İşte Allah'ın kitabı. Onun içerisinde bulunan helalleri helâl kabul ederiz, onda yer alan haramları da haram sayarız.' Haberiniz olsun! Kime benden bir hadis ulaşır da onu yalanlarsa, bu haliyle o Allah'ı, Rasûlünü ve o hadisi kendisine ulaştıranı yalanlamış [62]
Beyhakî, sünnetin kaynak değeri hakkında şöyle der: Eğer sünnetin kaynak değeri olmasaydı o takdirde Rasûlullah (s.a.), hazır bulunanlara dinlerini Öğrettikten sonra şöyle buyurmazdı:
"Dikkat edin! Sizden burada bulunanınız, burada bulunmayana (bu anlattıklarımı) ulaştırsın! Nice kendisine ulaştırılan vardır ki, ilk duyandan daha kavrayıcıdır.[63]
"Allah, bizden bir hadis işitip de, onu aynen işittiği gibi başkasına ulaştıran kişinin yüzünü ağartsın! Nice kendisine ulaştırılan vardır ki, ilk duyandan daha kavrayıcıdır. [64]

c) Sünnetin, Rasûlullah (s.a.) Döneminde Kaynaklığı:

Sünnetin, daha Rasûlullah (s.a.) döneminde kaynak olarak önemli bir yer edindiğini ve özel olarak öğrenildiğini gösteren deliller bulunmaktadı. [65]
Imrân b. Husayn şöyle demiştir: "Kur'ân indi, Rasûlullah (s.a.) da sünnetler koydu. [66] Bazı hadislerde konu ile ilgili şu kayıtlar bulunur:
"Bize bizimle birlikte sünneti ve İslâm'ı öğretecek bir adam gönder. [67]
"Bize sünnetimizi açıkladı ve namazımızı Öğretti. [68]
"Onları size dininizi ve sünnetinizi öğretmeleri için gönderiyorum.. [69]
Kaynaklarımızda yer alan bu ve benzeri ifadeler, daha Rasûlullah (s.a.) döneminde iken sünnetin bir kaynak değerine sahip olduğunu göstermektedir.[70]

d) Sünnetin Kaynak Değerini Gösteren Bazı Beyânlar:

Hz. Ebû Bekir (r.a.), Kur'ân'm resmen toplanması konusunda "Rasûlullah'ın (s.a.) yapmadığı bir işi ben nasıl yaparım? [71] demiş ve bu haliyle onu örnek almanın gerektiğini ifade etmişti. Ancak daha sonra Rasûlullah'ın (s.a.) ortama bağlı davranışlarının bizatihi kendisinin Önemli olmayıp, onun taşıdığı maksat ve ruhun önemli olduğunu kavramış ve bir devlet başkanı olarak zamanın kendisine yüklediği bu önemli görevi yerine getirmişti.
Hz. Ömer (r.a.), aracın arkasındaki amacı görmüş ve hac esnasında yapılan hervele hakkında şöyle demişti: "Allah, İslâm'ı hakim kılıp küfrü izale ettiği halde hâlâ neden hervele yapılıyor ve omuzlar açılıyor diye aklıma geldi, fakat böyle olmakla birlikte Rasûlullah (s.a.) zamanında yaptığımız bir şeyi asla bırakamayız.[72]
Yine Hz. Ömer (r.a.), Hacer-i Esved'e de, "Vallahi eğer ben Rasû-lullah'ı (s.a.) seni Öperken görmeseydim, seni öpmezdim" demiş ve öpmüştü. [73]
Hz. Ömer (r.a.), bu söz ve tavrıyla Islâmî kişiliğin oluşmasında Rasûlullah'a (s.a.) şeklen bağlanmanın da önemli bir yeri olduğunu ifade etmiş olmaktadır.
Hz. Ömer (r.a.) gurre hakkında şöyle demiştir: "Eğer biz bunu (kendisine rivayet edilen hadisi) duymasaydık az daha başka türlü bir hüküm verecekdik. [74]
Kadı Şureyh'e yazdığı mektupta[75] meseleleri çözüme bağlarken kitaptan sonra sünnete bakmasını emretmiştir.
Kur'ân'm korunması için sünnetin de korunması gerektiği bilincinde olan Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi ferâiz, sünnet ve lâhni de öğreniniz!. [76]
"Rasûlullah'ın (s.a.) sünnetini, hiçbir kimsenin görüşü için terke-demeyeceğini[77] söyleyen Hz. Ali (r.a.) şöyle der: "Eğer din, rey işi olsaydı, mestin altına mesh vermek, üstüne vermekten daha akıllıca olurdu. Ancak ben Rasûlullah'ı (s.a.), mestin altına değil, üstüne mesheder-ken gördüm. [78]

Ibn Mesûd, "Sünnette orta yolu tutma, bid'atta ictihâd etmekten daha hayırlıdı[79]" derdi.
îbn Ömer'e (r.a.) kirpinin yenilip yenilmeyeceği hakkında sorarlar. O da: "Ye!" diye cevap verir ve: "De ki: Bana vahyolunanda onu yiyecek kimse için, lâşe veya akıtılmış kan, yahut domuz eti-ki pisliğin kendisidir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka karam edilmiş bir şey bulamıyorum[80] âyetini okur. Bunun üzerine birisi: "Şüphesiz Ebû Hureyre bu konuda Rasûlullah'tan (s.a.) onun iğrenç yaratıklardan biri olduğuna dair rivayette bulunmaktadır" deyince Ibn Ömer şöyle der: "Eğer onu Rasûlullah (s.a.) söylemişse, elbette ki durum onun söylediği gibidir. [81]
Genel olarak ashap, herhangi bir olayla karşılaştıkları zaman, konuyla ilgili Allah'ın hükmünü önce Kur'ân'dan ararlar, sonra da Rasû-lullah'ın (s.a.) sünnetine başvururlardı. [82]
Abdullah (b. Ömer) şöyle demiştir: "Size herhangi bir şey sorulduğu zaman önce Allah'ın kitabına bakın. Eğer Allah'ın kitabında bulamazsanız, Rasûlullah'ın (s.a.) sünnetine bakın! Rasûlullah'ın (s.a.) sünnetinde de bulamazsanız, müslümanların üzerinde icmâ ettikleri şeylere bakın! Eğer üzerinde icmâ edilen konular arasında da yoksa o takirde kendi reyinle ictihâd et ve ben korkuyorum, ben çekmiyorum deme! Çünkü helâl bellidir, haram bellidir. Bu ikisi arasında da durumu belli olmayan şeyler vardır. Bunlar hakkında içini tırmalayanları bırak, sana gönül huzuru verenlere bak!. [83]
Imrân b. Husayn (52/672), "kendilerine çeşitli hadisler rivayet e-tiklerini fakat onların Kur'ân'da bir aslının bulunmadığını" söyleyen bir adama şöyle demiştir: "Sen ahmak birisin! Sen Allah'ın kitabında öğle namazının dört olduğunu ve kıraat esnasında açıktan okunmayacağını bulabilir misin?" Sonra o, namaz, zekât ve benzeri yükümlülükleri saydı ve şöyle dedi: "Bütün bunları Allah'ın kitabında açıklanmış buluyor musun? Allah'ın kitabı bunları müphem bırakmıştır, sünnet ise onları açıklamaktadır. [84]
Mutarrif b. Abdilîah b. eş-Şıhhîr'e (95/713): "Bize sadece Kur'ân'dan bahsedin," dendiği zaman şöyle demiştir; "Vallahi biz (hadis rivayeti ile) Kur'ân'a bir alternatif getirme arzusunda değiliz. Ancak bu halimizle biz, Kur'ân'ı bizden daha iyi bilen birinin olduğunu göstermek istiyoruz.[85]
Mücâhid ise şöyle derdi: "Herkesin görüşü kabul de edilebilir; red de. Bundan sadece Rasûlullah (s.a.) müstesnadı. [86]
Beyhakî, Eyyûb es-Sahtiyânî'den (131/748) şöyle dediğini nakleder: "Adama sünnetten bahsettiğinde eğer sana 'Bunu bırak da bize Kur'ân'dan haber ver!' derse, bil ki o sapıktır! [87]
Ibnu'l-Mübârek, Ebû Hanîfe'nin şöyle dediğini duyduğunu söyler: "Eğer (haber) Rasûlullah'tan (s.a.) geliyorsa, başımız gözümüz üstüne, Rasûlullah'ın (s.a.) ashabından geliyorsa, onların görüşleri arasında seçime gideriz, iş tabîîne gelince, biz de söyleyeceğimizi söyleriz. [88]
Ibn Huzeyme, "Haberin sahih olması halinde, hiçbir kimsenin Ra-sûlullah'a (s.a.) rağmen söz söyleme hakkı yoktur[89]derdi.
Evzâî ise, Yahya b. Ebî Kesîr'den (129/747) şöyle naklederdi: "Ki-tab'ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kitab'a olan ihtiyacından daha çoktur".[90]
Ahmed b. Hanbel'e: Yahya b. Ebî Kesîr'in[91] "Sünnet, Kitap üzerine hâkim konumdadır (kâdî) [92] şeklindeki sözü hakkında sorulduğu zaman: "Ben bu konuda bu sözü söyleme cesaretini gösteremem. Ancak ben şunu derim: Sünnet Kitab'ı tefsir eder ve onu açıklar. [93]
îzz b. Abdisselâm (660/1262) şöyle der: Hayır namına ne varsa, Rasûlullah'a (s.a.) uymada, onun izinden gitmededir. [94]
Öyle gözüküyor ki İslâm ulemâsı "sünnetsiz fıkıh, fıkıhsız da sünnet olamaz[95] düşüncesinde müşterektirler.[96]

e) Sünnetin, Kaynak Değerini, Katî Bir Esasa Dayanmış Olmasından Alması:

Zannî olan serî delilin, ya katî olan bir aslı vardır ya da yoktur. Eğer katî bir aslı var ise, aslı gibi o da muteberdir. Eğer böyle bir aslı yoksa, o zaman araştırmak gerekecektir ve hemen onun kabul edileceğine dair söz söylemek doğru olmayacaktır.
Vâhid haberlerin tümü -nütevatir olmakla birlikte delaleti katî olmayan hadisler de buna dahildir- katî bir aslı bulunan zannî delil kabilindendir. Çünkü bunlar Kitab'm beyânı kabilindendir ve sonuçta Yüce Allah'ın, "Sana da insanlara gönderileni açıklayasın diye Kur'ân'ı indirdik. [97] buyruğuna çıkar.
Meselâ, abdest ve gusülün, namazın, haccın vb. şekillerini gösteren ve Kitap'ta mücmel olarak yer alan hususları açıklayan hadisler bu kabilden olmaktadır. Keza bir çok alış-veriş türlerini[98], ribayı vb. yasaklayan hadisler de bu türdendir. Çünkü bunlar sonuç itibarıyla Allah'ın, "Allah ahş-verişi helal, ribayı ise haram kıldı. [99] "Aranızda mallarınızı haksız yollarla yemeyin. [100] buyruklarına çıkar.
Rasûlullah'a (s.a.) nisbet edilen bir hadis, katî olan bir esasa ters düşebilir. Bu tür hadislerin reddedileceğinde kuşku yoktur. Çünkü şeriatın esaslarına ters düşen bir hadis sahih olamaz. Zira şeriat kendi içinde çelişki taşımaz. [101]

f) Sünnetin Kaynak Değerine Rağmen Resmî Tedvin İşinin Gecikmesi:

Daha Rasûlullah (s.a.) devrinden itibaren bazı ferdî teşebbüslerle hadislerin yazıldığı bilinmekle birlikte -Kur'ân gibi- resmî bir tedvine ihtiyaç duyulmamıştır.
Hz. Ebû Bekir (r.a.), derlemiş olduğu beşyüz kadar hadisi, Rasûlullah'a (s.a.) hatalı bir söz isnat etmiş olması endişesine dayalı olarak yakmıştı[102]
Hz. Ömer (r.a.), "Sünen" yazmak için ashabın ileri gelenleriyle istişarede bulunmuş, çoğu da onun bu görüşünü benimsemiş ve desteklemişti. Fakat bir ay kadar düşünüp istiharede bulunduktan sonra bu fikirden vazgeçmiş ve sebebini de, "Bir kavim hatırladım. Onlar bir kitap yazdılar, onun üzerine düştüler ve Allah'ın Kitabını terkettiler" şeklinde açıklamıştı. [103]
Bilindiği gibi Yemâme harbinde Kur'ân'ı iyi bilen yetmiş kadar müslümanm şehit düşmesi sebebiyle, Kur'ân'm zayi olabileceği korkusuna kapılan Hz. Ömer (r.a.), doğru Hz. Ebû Bekr'e (r.a.) koşmuş ve Kur'ân hakkındaki endişesini belirterek, Kur'ân'm bir mushaf halinde cem edilmesine onu ikna etmişti. [104]
Kur'ân'dan sonra ikinci kaynak olduğuna inandığı halde, Kur'ân hakkında fevkalade bir endişe duyan aynı Ömer'i (r.a.) hadisler hakkında da endişelenmeye götürmeyen nedenler ne olabilirdi?
Onun hadisleri bir kaynak telakki etmediği düşüncesine asla yer veremeyiz. Zira kaynaklarımız onun hüküm çıkarma metodunun Kur'ân'dan sonra hemen sünnete başvurmak olduğuna dair bilgilerle doludu. [105]
Buna rağmen onun hadis rivayeti karşısında çok titiz davrandığı ve iki şahit istemek gibi hadis rivayet işini zorlaştırdığı[106] ve özellikle de tedvini konusunda bir tavır takındığı kanaatini uyandıran rivayetler vardır: Mümkün mertebe az hadis rivayet edilmesini emretmiş, [107] bu yüzden bazı sahabilerin Medine'den çıkmasına bile izin vermemiş[108] ve hatta bazılarını hapsetmiş[109] bazılarını da sürgünle tehdit etmişti. [110]Pek çok münasebetle Kur'ân'm yeterliliğinden[111] söz eden Hz. Ömer,
Kur'ân gibi mütalaa edilebilecek başka bir yazılı kaynak bulunmasını istememiş[112] ve Kur'ân'm da her türlü yabancı usurlardan arındırılmasını (tecrîd) istemişti.
Kur'ân'm tecridini anlamak kolay. Zira o dönemde yazı malzemelerinin azlığı yüzünden, bazıları hadisleri muhtemelen Kur'ân yazılı malzemelerin kenarına, boş yerlerine yazıyorlardı. Kur'ân'la karışması çok muhtemel olduğu için bizzat Hz. Peygamber (s.a.) tarafından vâkî olan hadis yazımını yasaklamayı böyle bir sebebe bağlamak yerinde bir izah olur.
Ama Hz. Ömer'in (r.a.) düşündüğü ayrı bir kitap halinde toplanmasıyla böyle bir sakınca olmazdı. Buna rağmen o bundan vazgeçmişti: Hz. Ömer'in önünde muhtemelen şu engeller vardı:
1.Kur'ân nasları genelde mücerred, hadisler ise çoğunlukla tatbikat olması hasebiyle müşahhasdı[113] daha çabuk kabul görebilir ve Kitâ-bullah'ı geri alana düşürebilirdi.
2.Şahsa/hale özel cüzîlerin, genel küllî esaslar sayılması[114] gibi bir sonucun doğmasından korkmuş olabilirdi.
Hz. Ömer'in bu endişelerini haklı çıkaracak yaklaşımlar çok sürmeden ortaya çıkmış ve sünnet konusunda aşırı sayılabilecek yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Meselâ Ebû Saîd el-Hudrî'nin; "Hadis müzakere etmek, Kur'ân okumaktan efdaldir"[115] demesi, Ibn Ömer'in bu konudaki gerçekten çok şekilci yaklaşımı[116] bunun ilk ipuçlarını vermektedir.
Hz. Ebû Bekir fr.a.) ve Hz. Ömer'de (r.a.) düşünce safhasında kalan bu teşebbüs, Ömer b. Abdulaziz'in (101/720), resmen Sünen'in yazılmasını emretmesiyle gerçekleşmiş ve bunun sonucunda *Sünen defter defter yazılmış ve o bunlara her bir eyalete göndermiştir. [117]

g) Sünnet Konusunda Aşırı Yaklaşımlar:

i. Şekilci ve toptancı yaklaşım:
Sünneti değerlendirme konusunda maalesef ta eskiden başlayarak günümüze kadar uzanan aşırılıklar bulunmakta ve yer yer kantarın topu kaçırılmaktadır. Bu aşırılığın en belirgin şekli -bırakınız ortamın değerlendirilmesini- Rasûlullah'ın (s.a.) beşerî ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı davranışlara, cibillî olan hareketlere dahi dinî bir mahiyet vermek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ibn Ömer (r.a.) hakkında vereceğimiz aşağıdaki rivayetler bu konuda bir fikir verecektir sanıyoruz:
Mücâhid anlatır: Ibn Ömer'le birlikte bir yolculuktaydık. Derken bir yere vardı ve biraz kavis yaptı. Kendisine niçin öyle yaptığı sorulduğu zaman şöyle dedi: "Rasûlullah'ın (s.a.) böyle yaptığını gördüm de.[118]
îbn Ömer, Mekke ve Medine arasında bulunan bir ağaca gelir ve orada biraz kestirir (kaylûle yapar) ve Rasûlullah'ın (s.a.) da aynı şekilde yaptığını söylerdi. [119]
Ibn Ömer, namaz kılarken Rasûlullah'ın (s.a.) düğmelerini çözülmüş gördüğü için, d.üğmeleri çözük halde namaz kılardı. [120]
Oysa ki Rasûlullah (s.a.), bu şekilde namaz kılınmasını edep yeri görünebilir gerekçesiyle yasaklamıştı. [121] Bu durumda bu yasağı duymayan Ibn Ömer'in, her nasılsa Rasûlullah'ı (s.a.) o şekilde görmesi ve gördüğü şekli uygulaması söz konusudur. Kanaatimizce bu yaklaşım da bir aşırılık örneğidir.
îbn Şîrîn (110/728) anlatır: Arafat'ta Ibn Ömer'le beraberdim. O gittikçe onunla birlikte ben de gittim. Nihayet imama yetişerek birlikte öğle ve ikindi namazlarım kıldı. Sonra o, ben ve arkadaşlarım vakfe yaptık, imam Arafat'tan ayrılınca biz de onunla birlikte ayrıldık. Me'-zenîn'e varmadan boğaza gelince devesini ıhtırdı (çöktürdü), biz de ıhtırdık. Biz onun

namaz kılacağını sanıyorduk. Hayvanını tutan kölesi şöyle dedi: "O namaz kılmak istediğinden değil, Rasûlullah'ın (s.a.) buraya geldiğinde tuvalet ihtiyacım giderdiğini hatırladı da onun için durdu. Şimdi o da ihtiyacını gidermek istiyor. [122]
ii. Kur'ân'la yetinme iddiası:
Tabiî bu ve benzeri aşırı yaklaşımlar, karşı aşırı yaklaşımları doğurmakta ve bu kez sünneti tamamen dışlayan, onu kaynak ve örnek uygulama olarak görmeyen, ona tamamen tarihsel bir gözle bakan, sadece Kur'ân ile yetinmek gerektiğini savunan iddialar ortaya çıkmaktadır[123] Sünnetin dinde serî bir delil olup olmayacağı konusunda eskiden beri süregelen münakaşaların varlığı, bu sevdada olan insanları ilzam edici hadislerin bulunuşu, sırf bunun için kitapların yazılmış olması, böylesi ekollerin mevcudiyeti[124] bu iddiaların zaman içerisinde ciddiye alındığını gösterir.
Sünneti bir tarafa atıp sadece Kur'ân ile yetinme imkânı yoktur. [125] Zira şer'î hükümlerin çoğu sünnetle sabit olmuştur. [126] Sünnet, Kur'ân'ın bir şerhi, açıklaması ve açılımı olması itibariyle onun tamamlayıcısıdır ve "nass" kavramı içine birlikte girer. [127]
Sünnet, bu yeri, hem peygamberlik makamının tabiî bir gereği olarak, hem de Kur'ân'ın tevfiz ve tasvibi ile almıştır.
Nitekim İmam Şafiî, "Rasûlullah'tan (s.a.) kabul eden, Allah'ın farzı ile kabul etmiştir[128] der.
iii. Dengeli ve orta yolcu yaklaşım:
Esaslarını İkinci bölümde vermeye çalıştığımız bu yaklaşımı biraz daha geniş olarak "Sünnetin Günümüze Taşınması" başlığı altında ele alacağız.[129]

5-Sünnetin, Kur'ân'ın Koruyucusu Olma Değeri:

"Muhakkak zikri biz indirdik; elbette onun koruyucusu da yine biziz[130] âyetinde dinin temel kaynağı olan Kur'ân'ın ilâhî koruma altında olduğu garanti edilmiştir.
Âyette geçen "zikir"den maksat, Kitâb ve sünnetin tümünden oluşan şeriat diye tefsir edillebilir.
Eğer Kur'ân ile tefsir edilirse, bundan Kur'ân'ın maadâsındaki her şeyin korunmuş olmayacağı anlamı çıkmaz. Hele bundan sünnetin korunmamış olduğu anlamı hiç çıkmaz. Çünkü Kur'ân'ın korunması, sünnetin korunmasına bağlıdır. Zira sünnet, Kur'ân'ın koruyucu kalesi, sağlam zırhı, güvenilir bekçisi, apaçık açıklayıcısıdır; onun mücmelini beyân eder, müşkilini tefsir eder, müphemini vuzuha kavuşturur, mutla-kını takyit eder, muhtasarını genişletir, onun eğelenceye alınmasını, heva ve heveslerden kaynaklanan, çeşitli garazlara dayanan, yöneticilerin ve şeytanların dikte ettiği doğrultuda yapılan keyfî yorumlara âlet olunmasını önler. Şu halde sünnetin korunması, Kur'ân'ın korunması için gerekli önlemlerden biridir; onun muhafazası Kur'ân'ın muhafazası demektir.[131]
Bu meyanda Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim Kur'ân hakkında re'yi ile söz söylerse, isabet etmiş olsa bile hata etmiş olur".[132]
"Hiçbir mü'min, hevâ ve heveslerini getirdiklerime tabi kılmadıkça imanını ikmal edemeyecektir. [133]
Hevâî tevilleri önlemede, sünnetin olduğu gibi selefi-i sâlihînin uygulamalarının da önemli bir yeri vardır. [134]
Sünnetten uzaklaşma, itidalden ayrılma, fitrattan kopma anlamına gelir.
Dinde zorluk çıkarma hakkında Rasûlullah (s.a.): "Kendinizi zora koşmayın; sonra Allah işinizi zorlaştırır[135]buyurmuştur.
Abdullah b. Amr ile, Rasûlullah'ın (s.a.) amellerini azımsayan bir grup, kendilerini zor ameller altına sokmak istemişlerdi. Durumu öğrenen Rasûlullah (s.a.), onların bu davranışını reddetmişti.
Aşırılık hakkında da şöyle buyurmuştur:
"Şu insanların haline ne oluyor ki, benim yapmakta olduğum şeylerden kaçmıyorlar, Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, elbette ben onlar içinde Allah'ı en iyi bilen ve O'ndan en çok korkanım. [136]
"Kim, dinimizde olmayan bir şey ihdas ederse, o merduddur. [137]
Sünnet, bizi Allah'a (c.c.) götüren yoldur. O'na giden doğru yol, peygamberlerin yoludur.
Hadiste bu şöyle anlatılır:
"Rasûlullah (s.a.) bir çizgi çizdi ve, 'Bu Allah'ın yoludur' buyurdu. Sonra o çizginin sağına ve soluna başka çizgiler çizdi ve, 'Bunlar yollardır ve her yolun başında oraya çağrıda bulunan bir şeytan vardır.' buyurdu. Sonra da şu âyeti okudu: "Şüphesiz bu benim dosdoğru yoluradur, ona uyun; sizi Allah yolundan ayrı düşürecek başka yollara uymayın.[138]

6-Sünnetin Örnek Uygulama Değeri:

Bu sayılanlar yanında sünnetin bir de Örnek uygulama değeri bulunmaktadır. [139]
Yüce Allah şöyle buyurur:
"Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasûlullah en güzel örnektir (usveyi hasene). [140]
Hz. Âişe'ye (r.a.) göre Rasûlullah (s.a.) ahlâk itibariyle Kur'ân'ın yaşanmış şekliydi. [141]
Âlimlerimiz de sünneti, yaşanmış ve hayata aktarılmış islâm şeklinde nitelemişlerdir[142]
Rasûlullah (s.a.) bir hadislerinde şöyle buyurur:
"Sözün (hadîs) en güzeli, Allah'ın kitabıdır; hedyin en güzeli ise Muhammed'in hedyidir. [143]
Bu hadis, bize göre Kur'ân ile sünnetin işlev farkı olduğunu göstermektedir. Hadiste geçen "hedy" kelimesine rehberlik diyebiliriz. Buna göre Kur'ân, nazariyeyi vermekte, Rasûlullah (s.a.) ise, kitabın uygulayıcısı görevini icra etmektedir. Kur'ân nazariye, sünnet ise onun uygulamasıdır.[144]

7-Sünnetin Edebî Değeri:

Bu konuda Kardâvî şöyle der:
Uzunuyla, kısasıyla sahih olarak Rasûlullah'tan (s.a.) nakledilen sözler; söyleniş, anlam, kapsam, şekil, fikir ve üslup olarak insanlığa ait olan beyân ve belagatın zirvesini temsil eder. Çünkü onlar kapsamlı ilimleri, Özlü hikmetleri, gerçek bilgileri, yasama güzelliklerini, eşsiz yönlendirmeleri, ilginç meselleri ve ender teşbihleri içerir[145]
Buna rağmen, onun üslubu Kur'ân'ın üslubundan tamamen farklılık arzeder. Kur'ân, şefkat ve merhamet, sevgi, güzellik... gibi temaları işlerken bile, arkasında kabir ve herşeye kadir bir Rab Teâlâ'nın olduğunu her an hatırlatır. Buna karşılık sünnette, konuşanın, aczi ile Öğünen bir kul peygamber olduğu her haliyle ortaya çıkar.[146]

B) SÜNNETİN KUR'ÂN KARŞISINDAKİ DEĞERİ

1- Sünnetin Kur'ân'dan Sonra Gelişi:

Sünnet, dikkate alınma bakımından Kitap'tan sonra gelir.[147] Kur'ân'ın açılımı olarak vahye dayalı sünnetin, ona ters düşmesi mümkün değildir. [148]
Hukuk Devleti olan bir devlet düzeni içinde; anayasal kuralların üstünlüğü ve kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı ilkesi yer alır. islâm düşüncesinde de bu böyledir. Kur'ân-ı Kerîm, insanın bütün manevî tekâmül yolculuğu boyunca ihtiyaç duyacağı hikmet ilkelerini de i-çermesi yanında islâm Hukuku çerçevesi içinde temel anayasal ilkeler niteliğine sahiptir. [149]
Sünnet, ise bu ilkelerin altında yer alır ve mânâ bakımından sonuçta Kitâb'a çıkar ve ona dayanır. Dolayısıyla sünnet Kitâb'ın, ya mücmelinin tafsil edilmesi, ya müşkil olanının açıklanması ya da muhtasar olanının izah edilmesidir.
Burada söz konusu edilen sünnet, bir yükümlülük getirmesi açısından mükelleflerin fiilleriyle ilgili olan sünnettir. [150]
Yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.) hakkında: "Şüphesiz ki sen, yüce bir ahlâk üzeresin[151] buyurmuş, Hz. Âişe (r.a.) ise bunu, onun ahlâkının Kur'ân olduğunu[152] belirterek açıklamış ve onun ahlâkını[153]
beyân konusunda bu ifadeyle yetinmiştir. Bu da gösterir ki, Hz. Pey-gamber'in (s.a.) bütün sözleri, fiilleri ve tasvipleri Kur'ân'a dayanır ve sonuçta ona çıkar. Çünkü ahlâk nihayet bu şeylerden ibarettir. Sonra Yüce Allah, Kur'ân'ı "her şeyin açıklayıcısı[154] kılmıştır. Bundan da, sünnetin Kur'ân içerisinde genel olarak mündemiç olması lâzım gelir. Çünkü emir ve nehiy, Kitap'ta yer alan şeylerin başında gelir. "Kitap'ta biz hiçbir şeyi eksik bırakmadık[155] "Bugün size dininizi tamamladım[156] âyetleri de aynı manayı verir. Dinin tamamlanmasının, Kur'ân'ın indirilmesi ile olduğu murad olunmaktadır. Şu halde sünnet, sonuç itibarıyla Kur'ân'da olanın açıklanması demektir.
Sünnetin Kur'ân'dan sonra gelişine şu hususlar delalet eder:
1. Kitap katî, sünnet ise zannîdir. Bundan Kitâb'ın sünnet üzerine takdimi lâzım gelir.
2. Sünnet, ya Kitab'ı beyân etmektedir ya da ona ilâve bir hüküm getirmektedir. Eğer Kitâb'ın içeriğini beyân mahiyetinde ise, o zaman sünnet, dikkate alınma bakımından beyân edilene nisbetle ikinci derecede bir yere sahip olacaktır.
Eğer sünnet, beyân edici mahiyette değil de Kitab'a ilâve bir şey getiriyorsa, o zaman ona itibar Kitab'a bakıldıktan ve aranılanın onda bulunamamasından sonra olacaktır. Bu

da Kitâb'ın mertebece sünnetten önde geldiğinin delilidir.
3. Bu konuda gelen naklî deliller vardır. Muâz hadisi bunlardandır. [157]
Bu konuda seleften de pek çok söz bulunmaktadır. [158]
Hanefî usûlcülerin taksiminde yer alan farz ve vacip ayırımı da, Kitâb'ın sünnet üzerine takdimi, Kitab'a İtibarın sünnetten daha güçlü olduğu esasına dayanır.[159]

2-Kur'ân'a Nisbetle Sünnet Ve Kısımları:

Bu bağlamda sünneti ikiye ayırmak mümkündür:
a) Teklifi bir hüküm getiren yani emir, nehiy ya da izin içeren sünnet.
Kur'ân'ın delâlet ettiği ve anahatlarıyla içerdiği sünnet işte bu kısımdır, bunlar bir tür Kitâb'ın açıklanması mahiyetindedir. Sünnetin Kur'ân'a raciliği yükümlülük açısından mükelleflerin fiilleriyle ilgili durumlara nisbetledir.
b) Yükümlülük getirmeyen meselâ geçmişten ve gelecekten haber verme gibi emir, nehiy ya da izin ile ilgisi bulunmayan hadisler. Bunlar da iki kısımdır:
1.Bu türden olup da yine Kur'ân'ın açıklaması mahiyetinde gelen hadisler. Bunların Kur'ân'ın tefsiri olduğunda herhangi bir kuşku yoktur.
Meselâ, İsrail oğullarına: "Şu şehre girin, orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, secde ederek kapısından girin 'hıtta' yani 'bağışla' deyin. [160] denmiştir. Râsûlullah (s.a.) ise, onların tahıl anlamına gelen "habbe fi şa're" (bir rivayette de buğday anlamına "hınta") diyerek kendilerine emredilen sözü değiştirdiklerini ve şehre secde yerine kıçları üzerine sürünerek girdiklerini bildirmiştir. [161]
Bu kısımla ilgili örnekler çoktur. [162]
2.ikinci kısım ise tefsir makamında bulunmayan, itikadı ya da amelî bir yükümlülük manası da taşımayan hadislerdir. Bu türden olan hadislerin illâ da Kur'ân'da bir aslı.olması gerekmez. Çünkü bu konu yükümlülük getirmeyen fazladan bir şeydir. Sahih hadis kitaplarında[163] bu türden olmak üzere örnekler gelmiştir. Meselâ alaca hastalığına yakalanmış kimse (abraş), kel ve kör hakkında gelen ve onların imtihan edildiklerini belirten hadis, âbid Cüreyc'le ilgili hadis bu kabilden örneklerdir. Bunlar üzerine herhangi bir amelî yükümlülük doğmamak-tadır.
Ancak bu tür hadislerde dahi Kur'ân'de yer alan kıssalara bir benzerlik vardır. Bu muhtemelen terğîb ve terhîb (yani müjdeleme ve korkutma) ilkesine dayalı açıklamalar olmaktadır. Bu ise emir ve nehye destek verir mahiyette olup, teşrî zaruretinin tamamlayıcı unsurları arasında sayılır. Dolayısıyla bu kısımdaki hadisler dahi, Kitâb'ın beyânı olma Özelliğinden tamamen uzaklaşmış olmaz. [164]

3-Sünnetin Kur'ân'a Raciliği Ve Kur'ân'ın Açılımı Oluşu:

Sünnet, "İnsanlara indirileni açıklayasın diye sana Kur'ân'ı indirdik[165] âyetinin delalet ettiği gibi Kur'ân'ın beyânıdır. Ayrıntılar getirmek suretiyle Kitab'ı açıklar. Başka bir açıdan o, Kur'ân'ın açılımıdır; diğer bir ifade ile Kur'ân, sünneti bir bütün halinde kapsar. Sünnette yer alıp da, Kur'ân'da prensibi ya da adı konularak temas edilmeyen hiçbir şey yoktur. [166]
Kur'ân'ın sünneti kapsamasını izah konusunda farklı yaklaşımlar vardır:
1: Bunlardan biri gerçekten çok geneldir ve sanki o, Kitap'tan, sünnet ile amel etmenin sıhhati ve ona tabi olmanın gerekliliği üzerine delil getirme mecrasına kaymıştır. Bu yaklaşımda olanlardan biri Abdullah b. Mesûd'dur (r.a.). Rivayete göre Esed Oğullarından bir kadın kendisine gelir ve ona: "Bana ulaştığına göre sen falana, falana, dövme yapana ve dövme yaptırana lanet ediyormuşsun. Ben Kur'ân'ın iki kapağı arasında ne varsa hepsini okudum, fakat senin dediğin şeyi gör-medim?!" dedi. Abdullah ona: "Peki, 'Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun, Allah'tan sakının! [167] âyetini okumadın mı?" diye sordu. Kadın: "Evet okudum" dedi. Bunun üzerine İbn Mesûd:
"işte o, odur" dedi.
îbn Mesûd'un kadına "O Allah'ın kitabında var" deyip arkasından bu sözünü, "Elbet ben (şeytan) onlara emredeceğim de onlar muhakkak Allah'ın yarattığını değiştirecekler.[168] âyeti yerine "Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun, Allah'tan sakının! [169]âyeti ile açıklaması, bu âyetin sünnette yer alan herşeyi içermekte olduğunun ifadesidir. [170]
2. Sünnet, Kur'ân'da mücmel olarak zikredilen hükümlerin beyânı sadedinde gelmiştir. Bu beyân, ya amelin nasıl yapılacağının belirlenmesi, ya da sebeplerinin, şartlarının, mânilerinin ve sonuçlarının... açıklanması şeklinde olur. "İnsanlara indirileni açıklayasın diye sana Kitab'ı indirdik[171] âyet-i kerîmesi bu yaklaşıma işaret eder.
3. Bir diğer yaklaşım Kitâb'ın muhtevasını genel olarak tesbit edip, ilave beyân ve şerhleriyle birlikte aynısının sünnette de mevcut olduğunu görmek şeklindedir. Şöyle ki: Kur'ân-ı Kerîm, hem dünya hem de âhiretle ilgili tüm maslahatların teminini, mefsedetlerin de defini amaçlar. Bilindiği gibi maslahatlar üç kısımdan oluşur:
1) Zarûriyyât ve tamamlayıcı unsurları,
2) Hâciyyât ve tamamlayıcı unsurları,
3) Tahsîniyyât ve tamamlayıcı unsurları.
Bunların bir dördüncüsü daha yoktur. Sünnete baktığımız zaman onun muhtevasının da aynı şekilde bu üç kısmın ötesine taşmadığım görürüz. Kur'ân, maslahatın bu üç türünü başvurulacak genel esaslar olarak getirmiş, sünnet ise, Kur'ân'da yer alan bu genel esaslara detaylar getirmiş ve açıklamalarda bulunmuştur. Sünnetin muhtevası içerisinde sonuç itibarıyla bu üç türe çıkmayan hiçbir şey bulunmamaktadır.
Nasıl ki beş zarurî esas Kur'ân'da genel ilkeler halinde yer almışsa, sünnette de detaylarıyla açıklanmıştır. [172]
4.Bir diğer yaklaşım da, hadislerin detaylarının -her ne kadar ilave beyânlar içerse de- Kur'ân'm tafsilatı içerisinde bulunduğu varsayımıdır. [173]Ancak bu yaklaşımın doğru olabilmesi için sahiplerinin her halükârda sünnette yer alan her mananın bizzat Kur'ân'da işaret edilmiş ya da açıkça değinilmiş olduğunu isbat etmesi gerekir ki buna esasen [174]imkân yoktu.[175]

4-Sünnetin Kur'ân'dan Bağımsız Olmayışı:

Sünnetin buraya kadar anlatılan Özellikleri, onun Kur'ân'dan bağımsız olarak ele alınmasının ve değerlendirilmesinin yanlış olacağını ortaya koymaktadır. Sünnet bir taraftan delilliğini Kur'ân'ın onayından almakta, öbür taraftan da Kur'ân'ın beyânı, onun açılımı, fiilî hayata geçirilişi olmaktadır. Çok daha önemlisi Kur'ân'ın Kur'ân olduğunu bize Rasûlullah (s.a.) haber vermiştir.
Bu itibarla sünneti Kur'ân'dan koparmak olmaz. Buna karşılık sünneti Kur'ân'a eşdeğerde tutmak da olmaz. Bu iki yaklaşım yerine, sünneti Kur'ân'ın kapsamı içinde ve fakat onun altında bir yerde kabul etmek daha uygun olacaktır. Böylece değişmez değerler dizisinde piramidin zirvesinde Kur'ân yer almış olacak ve onun, diğerlerinin sıhhat ve amelî değerini belirleme de sağlıklı bir ölçüt olarak kullanılmasına imkân doğacak, eşdeğerde olmadıkları için de hiçbir zaman sünnetle Kur'ân arasında gerçek anlamda bir tearuzdan bahsedilmeyecektir.
Hz. Peygamber'in (s.a.) şikayet ettiği "Zikr'den uzak düşürülen ve Kur'ân'ı terkeden bir kavim[176] durumuna düşmemek için, Kur'ân-ı Kerîm'in "Furkân[177] olduğuna inanmamız ve bu inancı kuvveden fiile dökmemiz gerekir. Aksi takdirde İslâm binasının vahiy temelini kendi elimizle çökertmiş oluruz.
Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Kur'ân'ın, sünnetsiz etmesi mümkün değildir. Bunlar bir bütünün parçalarıdır; sünnet Kur'ân'ın tamamlayıcısı ve açıklayıcı sı dır. Birini diğerinden ayırmaya imkân yoktur. Bizim için önemli olan bunları bir bütün olarak ele alıp, günümüze taşıyabilmektir.
Bu konu üzerinde ayrıca durulacaktır.[178]

C) SÜNNETİN BAĞLAYICILIĞI

1-Sünnetin Vahiyle İlişkisi Ve Bağlayıcılığı Açısından Çeşitli Taksimleri:

Sünnetin vahiyle ilişkisi ve bağlayıcılığı açısından çeşitli taksimlere tabi tutulduğunu görmekteyiz.[179]

a) İkili Taksimler:

i. Sünneti farîze-sünnet-i fazîle taksimi:
Bu taksim Mekhûl'e (112/730) aittir. O sünneti iki kısma ayırır:
1. Sünneti farîze: Bu kısmın alınması gereklidir ve terki küfürdür.
2. Sünnet-i fazîle: Bu kısımdan olan sünneti almak bir fazilet, terki ise harecdir (sakınca doğurur).[180]

ü. Sünen-i hüdâ- sünen-i zevâid taksimi:
Genelde Hanefî kitaplarında rastlanan[181] ve mahiyeti itibariyle ele alınan bir sünnet taksimi de şöyledir:
1. Sünen-i hüdâ: Namazı cemâatle kılmak, ezan ve ikâmet gibi dinî nişanelerden olma özelliği taşıyan ve terki durumunda isâeti gerektiren sünnet. Bu kısımdan olan sünnete uyulduğunda hidayet bulunur, terkedildiğinde haktan sapılır. Bunların toplu halde terki durumunda, ifası için icbara dahi gidilir.
2. Sünen-i zevâid: Bunların giyim kuşam, oturma kalkma gibi günlük yaşantılarla ilgili bulunan sünnetlerdir. Bunlara uyulması güzel bir şeydir; terki durumunda ise bir sakınca yoktur.[182]
iii. Risalet (peygamberlik) görevinin tebliğine yönelik olan sünnet- Öyle olmayan sünnet:
Bu taksim Şah Veliyyullah Dihlevfye aittir. Onun taksimi risalet (peygamberlik) görevinin tebliğine yönelik olup olmaması açısındandır. Sünnetin vahiyle ilgisi ve muhtevası noktasından hareketle Dihlevî sünneti iki kısma ayırır ve şöyle der:[183]
Rasûlullah'tan (s.a.) rivayet olunan ve hadis kitaplarından tedvin edilmiş olan sünnet iki kısımdır:
1. Risalet (peygamberlik) görevinin tebliğine yönelik sünnet: Şu âyet-i kerîme, sünnetin bu kısmı hakkındadır:
"Peygamber size neyi verirse, onu alın; size neyi yasaklarsa, ondan kaçının!" [184]
Tebliğe yönelik sünnete şunlar dahildir:
i. Âhiret hayatı ve melekût âlemine dair hadisler.
Bu kabilden olan sünnetin tamamı, vahye dayalıdır. [185]
ii. İbadetlerle ilgili hükümler ve onları belirleyici hadisler.
iii. İrtifakların (yani ihtiyaçların karşılanması yollarının) zabturab-tına yönelik hadisler. Bu kısımdan olan sünnetin bir kısmı vahye, diğer bir kısmı da içtihada dayalıdır.
Rasûlullah'ın (s.a.) içtihadı, vahiy mesabesindedir. Çünkü o, Allah Teâlâ'nın koruması altındadır.
iv. Herhangi bir şekilde kayıtlamak sızın mutlak olarak zikrettiği hikmetler, maslahatlar ile ilgili sünnet. Bunları tahdit etmemiş, sınırlarını kesin çizmemiştir. Güzel huyları ve zıdlarım belirlemesi böyledir. Çoğu kez bu tür sünnetin dayanağı ictihâddır. Şu manada ki, Allah Te-âlâ, ona irtifaklarla ilgili kıstasları öğretmiş, o da onlardan bir hikmet çıkarmış ve onu, o konuda küllî bir esas kılmıştır.
v. Üstün ameller ve menkıbelerle ilgili sünnet. Bunlardan bir kısmının vahye, diğer bir kısmının da içtihada dayandığını düşünüyorum.
2. Risalet görevinin tebliği kabilinden olmayan sünnet:
Bu tür sünnet hakkında Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Ben de nihayet bir insanın. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman, onu alın; size kendi görüşümden bir şey emrettiğim zaman, ben de nihayet bir insanım.[186]
Hurma aşılanmasıyla ilgili sözü de şöyledir:
"Şüphesiz ben, bir tahminde bulunmuştum. Beni kanaatimden dolayı sorgulamayın. Fakat ben size Allah'tan bir şey bildirirsem, onu alın. Çünkü ben asla Allah adına yalan söylemem. [187]
Bu kısım altına şu konulara dair olan sünnet girer:
i. Tıbla ilgili hadisler.
ü. "Siz, siyah ve alnı sakar ata bakın! [188] türünden olan hadisler.
Bu kabil sünnetin, dayanağı tecrübedir.
iii. ibadet niyeti olmaksızın âdet kabilinden, bir kasıt bulundur-maksızın gelişi güzel yaptığı tasarrufları.
iv. Folklor kabilinden olup, kavminin anlatageldikleri şeyleri zikretmesi. Ümmü Zer' hadisi[189] Hurâfa hadisi[190] böyledir.
v. O güne has bazı cüz'î maslahatın kasdma yönelik olan, ümmetin tamamı için bağlayıcı olmayan sünnet. Devlet başkanı sıfatıyla ordunun teçhizatı, ayırıcı alâmet (şi'ar) seçimi gibi konularla ilgili tasarrufları böyledir.
Rasûlullah'ın (s.a.) bir çok tasarrufu bu kısımdan sayılmıştır. "Kim, (savaşta) birini öldürürse, üzerindeki[191]ona aittir"[192] hadisi ve benzerleri bu kısımdandır.
vi. Özel hüküm ve kazası: Rasûlullah (s.a.), bu konuda beyyine ve (olmaması halinde de) edilen yeminlere tabi idi. Dolayısıyla verdiği kazaî hükümler, şahsa ve olaya özel olur. Bu konuda Hz. Ali'ye şöyle buyurmuştur:
"Olayda hazır olan, bulunmayanın görmediğini görür.[193]

b) Üçlü Taksim:

Ibn Kuteybe (276/889), sünneti üç kısma ayırır:
1.Bizzat Cibril'in getirdiği sünnet. "Kadın, halası ya da teyzesi ü-zerine nikahlanamaz" hadisiyle, "Nesep yoluyla haram olanlar, süt yoluyla da haram olurlar"; "Bir sorma, iki sorma süt haramlığı doğurmaz"; "Diyet, âkile üzerine gerekir" hadisleri gibi önemli esaslar getiren hadisler böyledir.
2.Hz. Peygamberdin (s.a.), kendisine verilen yetkiye dayanarak vazettiği sünnet. Bu alanda Rasûlullah (s.a.) kendi reyini kullanabilir, illet ve mazeretleri dikkate alarak dilerse ruhsatlar getirebilir. Erkeklere ipeği haram kılması ve mazereti sebebiyle Abdurrahman b. Avf'a onu kullanmasına izin vermesi bu kabildendir.
3.Te'dîb için yani âdâb-ı muaşeret ve üstün ahlâk anlayışı ile ilgili sünnet. Eğer biz bunlara uyarsak sevap alırız, fakat onları terkedersek -inşallah- bize bir şey gerekmez. Sarığın çene altından dolanmasını emretmesi, pislik yiyen (tavuk, inek gibi) hayvan etini yemeyi, haca-matçılıkla geçinmeyi yasaklaması gibi. [194]

c) Dörtlü Taksim:

İbn Abdisselâm-Karâfî taksimi
îzzuddin b. Abdisselâm (660/1262), Rasûlullah'ın (s.a.) tasarruflarını [195]tebliğ, fetva, kaza ve imamet şeklinde dört kışıma ayırır
Daha sonra Şihâbuddin Ahmed b. îdrîs el-Karâfî (684/1285) konuyu daha da geliştirerek el-îhkâm (Halep, 1967, s.86-109) ve el-Fu-rûk (Beyrut, ty., 36. Fark, s..206 vd.) adlı eserlerinde işler.[196]

d) On İkili Taksim:

İbn Âşûr-Karaman taksimi:
Asrımızda yaşayan Tunus'lu müceddid âlim Muhammed Tahir b. Âşûr (1394/1973) ise, dörtlü taksimi daha da geliştirerek on ikiye çıkanr.[197]
îbn Âşûr'un ve eserlerinin ülkemizde tanınmasında önemli bir yeri olan değerli Hocam Hayreddin Karaman da onun bu taksimini tebliğine almak suretiyle aynen benimser.
Biz, dörtlü taksimi de içinde bulunduran bu on ikili taksimi sadece başlıklar halinde vermek, örnekleri için sözkonusu iki esere atıfta bulunmakla yetinmek istiyoruz:
1.Dini tebliğ etmek ve tamamlamaya yönelik tasarrufları. Bunlar, dinî hükümleri beyân etmeye yöneliktir. Sünnetin çoğunluğu bu kabildendir.
2. Fetva vermeye yönelik (iftâ) tasarrufları. Bunlar dinî hükümlerin özel olaylara uygulanışı şeklindedir.
3. Dâvaları hükme bağlamaya yönelik (kaza) tasarrufları. Bunlar Rasûlullah'ın (s.a.) yargı faaliyetleridir.
4. Devlet başkanlığını yürütmeye yönelik (imamet, imaret) tasarrufları.
5. Daha iyiye teşviğe (irşâd) yönelik tasarrufları.
6. Arabulmaya, barıştırmaya (sulh) yönelik tasarrufları.
7. Danışmada bulunana yol göstermeye yönelik (istişârî rey) tasarrufları.
8. Öğüt vermeye yönelik tasarrufları.
9. Takva ve kemâl eğitimi vermeye yönelik tasarrufları.
10. İnce ve yüce gerçekleri öğretmeye yönelik tasarrufları.
11. Eğiterek sakındırmaya yönelik tasarrufları.
12. Örneklikle ilgisi olmayan tabiî, beşeri davranışları. [198]
arzedecek ve aynı konuda farklı kişiler farklı sonuçlara varabileceklerdir. Bu itibarla elimizde daha güçlü kriterlerin olması ve bunun sadece sünnete de has bulunmaması, aksine Kur'ân'ı da içine alan bir Özellik arzetmesi gerekir. Zira problem sadece sünnetin değil Kur'ân da dahil olmak üzere vahyin günümüze taşınması problemidir. O yüzden bu konu üzerinde ayrıca durmak istiyoruz.[199]

2-Değerlendirme:

Sünnetin, Rasûlullah'a (s.a.) nisbeti bakımından aralarında bir fark yoktur. Ancak muhteva ve gereği ile amel bakımından, başka bir ifade ile bağlayıcılığı bakımından yukarıdaki taksimlerde de görüldüğü üzere farklılık arzetmektedir. Elbette ki sünnetin tekdüze olmaması, farklı kategorilerde olması bir esneklik getirecektir. Ancak hangi sünnetin hangi

türden bir tasarruf olacağının belirlenmesi problem[200]

II-SÜNNETİN GÜNÜMÜZE TAŞINMASI

1-Konuya Genel Bir Bakış:

Geçen bahiste sünnetin değeri üzerinde durmuştuk. Burada ise çok daha önemli olan ve bizler için birçok problemin sebebini teşkil eden günümüze taşınması konusu üzerinde duracağız.
Bundan şu kadar asır önce yaşanmış olan bir hayatı -bir nehirden akan suyun bir daha dönmemesi gibi- aynen ve olduğu gibi geri döndürmenin imkânı yoktur. Buna karşılık nehrin devamlılığım sağlayan bir gerçek de vardır. Bizim için önemli olan, akan suyun kendisi değil, nehre devamlılığı sağlayan, nehrin nehir olmasını temin eden iksirdir.
Rasûlullah'm (s.a.) sünneti bir bütün olarak ele alındığı zaman - sübut keyfiyeti ayrı bir konudur- en alt düzeyde vahyin onayını almış, "tahrirî vahiy" diye niteleyebileceğimiz davranışlar bütünüdür. Kur'ân'-ın açılımıdır ve içinde "hikmef'i saklı tutmaktadır. Bu itibarla ondan müstağni olmamıza imkân yoktur, hem buna gerek de yoktur. Peygambersiz bir din, ya da peygamberinin özel bir konuma sahip olmadığı bir din zaten olmaz.
Tarihte ve günümüzde problem ne Kur'ânî vahiyde ne de sünnettedir; problem onu kendi gününe taşıyan insanların bakışında, anlayışında ve yorumundadır. Aynı malzemeyi kullanan iki aşçının aynı kalitede yemek ortaya çıkaramaması insan faktörünün önemini gösterir. Bundan vahyin bizatihi değerinin olmadığı anlaşılmamalıdır; vahiy karanlık dünyamızı aydınlatan elimizde bir ışıktır; fakat biz hu ışığı istersek önümüze tutar, ufkumuzu açarız; istersek arkamıza tutar; kendimizi vahyin ışığına gölge yaparız ve hatta öyle olur ki kendi gölgemizden bile korkarız.
Tarihimizde hep aydınlık hem de karanlık sahifelerin bulunması bunun bir delilidir.[201]

2-Sünnetin Günümüze Taşınması:

Kanaatimizce bırakınız sünneti hatta Kur'ân'dan, eğer isterseniz kendinize göre aynı konuda birbirine zıt iki sonuç çıkarabilirsiniz. Bu vahyin kendi içinde çelişkiler taşıdığı anlamına gelmez; aksine bu,sizin elinizde sağlıklı ölçütler olmadığını, bir usûl ya da yönteme sahip bulunmadığınızı gösterir.
Vahiy özünde asla çelişki taşımaz. Bu bağlamda sünneti Kur'ân'dan ayırmanın anlamı ve mantığı da yoktur. Bütün mesele vahyi yani Kur'ân ve sünneti bir bütün olarak ele almaktadır. Bu da yeterli değildir; okunan vahyin fitrat yasalarını tamamladığına ya da dengelediğine inanmak ve değerlendirmelerde bu önemli noktayı da dikkate almak gerekir. Bu yapılmadığı takdirde hiçbir sağlıklı sonuca ulaşmak mümkün değildir.
Eğer bu bütüncül yaklaşım başarı ile ortaya konulursa bizim önümüzde engel gibi gördüğümüz şeylerin vahyin kendisi değil, kendi gölgemiz olduğu açıkça ortaya çıkar.[202]

3-Bütüncül Yaklaşım Ve Ulaşılacak Sonuçlar:

Nasslar tek başlarına -sübutu ka'tî Kur'ân nassları da olsa- bir esas olacak, ilke verecek, hedef belirleyecek düzeyde kesinlik arzet-mezler; çünkü pekçok ihtimale açıktırlar.[203] Oysa ki esasların çok sağlam olması gerekir. Bu esaslar ancak bütün nasslarm istikrası sonucu elde edilebilir- Hemen her alanla ilgili nasslar değerlendirilir ve bunların örtüşdükleri noktalar tespit edilir ve bunlar, daha sonra teker teker nassları değerlendirmede kullanacağımız kıstaslar, esaslar ve ilkeler olur.
Bu işlemi akıl yapar, fakat akıl sonuçta nasslardan hareketle ortaya koyduğu esaslar çerçevesinde faaliyet gösterir.[204]

a) Sünnet Ve Makâsıd - Vesâil Ayırımı:

Bunun sonucunda serî hükümlere konu teşkil eden şeylerin iki kısımda mütalaa edildiği görülür:
1. Makâsıd (gayeler, amaçlar).
2.Vesâil (vesileler, araçlar).[205]
Bu iki tür hükümler arasında şu ilişkilerin bulunduğu gözlenir:
-Asıl yani maksat düşünce, onu gerçekleştirmek için var olan vesile de düşer. [206]
-Tek bir maksadı gerçekleştirmek için birden fazla vesile olabilir. Bu durumda bakılır: Bunlardan hangisi asıl maksadı tam, yerli yerinde, hemen ve en kolay bir biçimde gerçekle ştirebilecekse, o diğerlerine tercih edilir. [207]
-Aynı maksadı gerçekleştirmek için yeni vesileler ihdas edilebilir. [208]
-Vesile, maksadı gerçekleştirmiyorsa itibardan düşer.
-Vesâil makâsıd hükmünü alsa da[209] rütbe itibarı ile makâsıdın altındadır; karşı karşıya gelmeleri halinde makâsıd tercih edilir.
-Makâsıdda hoşgörülmeyen şeyler, vesâilde müsamaha ile karşılanabilir. [210]
Şimdi örneklerle konuya açıklık kazandırmaya çalışalım:
i.Biz biliyoruz ki, "vakitler" asıl maksat olan "namaz" için birer vesile hükümdürler. Vakitlerin oluşmadığı yerlerde "vesile" oluşmuyor diye maksat olan namazı da düşürmek yanlış olur. Zira güneşin belli hareketlerine bağlı vakit vesilesi yerine, asıl maksada ulaştırabilecek "takdir" gibi bir başka vesilenin ihdası mümkündür. Abdestte kol veya ayakları kesik olan kimseden nasıl yıkama farzı düşüyorsa, vakit oluşmayan yerde de, o vaktin namazı düşer[211] şeklinde bir kıyasa gitmek, maksat ile vesileyi aynı eşdeğerde tutmak gafletinden olmalıdır.
Kemal İbnu'l-Hümâm (861/1457), birçoklarının tercih ettiği bu anlayışı tenkit etmiş ve şöyle demiştir: "Rivayet edildiği gibi, yatsı vakti oluşmayan, şafak henüz kaybolmadan fecir doğan yerlerdeki insanların durumu ne olacaktır? el-Bakkâlî (576/1180), "Sebebi bulunmadığı için bunlara yatsı namazının farz olmayacağına dair fetva vermiş, Kenz sahibi[212] tarafından da bu görüş tercih edilmiştir.[213] Nitekim abdestte dirsekleri ile birlikte kolları kesik olan kimseden kolları yıkama farzı düşmektedir. el-Hulvânî (448/1056) bu görüşü yadırgamış, sonra da muvafakat etmiştir. Burhaneddin el-Kebir (615/1219) ise bu durumda namazın farz olacağına dair fetva vermiştir. [214]Düşünen bir kimse farzın mahallinin olmaması ile, haddi zatında sabit olan gizli vücûba alâmet kılınan ca'lî (yapay) sebep arasında fark bulunduğunda şüphe etmez. Ve yine düşünen kimse, bir şeyin belirleyicilerinin (mu'arrifât) birden fazla olmasının caiz olacağını da bilir. Vaktin bulunmaması belirleyicinin bulunmaması demektir. Birşeye delâlet eden şeyin bulunmaması o şeyin de bulunmamasını gerektirmez. Zira onun varlığına başka bir delil bulunabilir. Nitekim bulunmuştur da. İsrâ gecesi ile ilgili bütün haberler, önce elli vakitle emrolunulan müslümanlara sonunda, Allah tarafından beş vakit namazın farz kılındığı konusunda mutabakat arzeder. Bu farziyet sonra genel bir teşrî şeklinde, bölgeden bölgeye herhangi bir ayırım yapılmaksızın beş vakit şeklinde yerleşmiştir. [215]
İbnu'l-Hümâm, sonra görüşünü Deccâl hadisi ile desteklemiştir. Bu hadise göre Hz. Peygamber (as.) Deccâl'in çıkmasında yeryüzünde kırk gün kalacağını, ilk gününün bir sene, ikinci gününün bir ay, üçüncü gününün bir hafta süreceğini, diğer günlerin ise normal günler gibi olacağını söylemiştir. Bunun üzerine ashaptan birisi: "Bir sene kadar uzun olacak günde sadece beş vakit namaz kılmak yetecek midir?" diye sormuş, Hz. Peygamber (as.) de cevabında: "Hayır, (vakit) takdirinde bulununuz" buyurmuştu. [216] Böylece Hz. Peygamber'in (as.) henüz gölge boyu bir veya iki misline ulaşmadan üçyüzden fazla ikindi namazının farziyetini -diğer namazlar da buna kıyas edilecektir- ortaya koyduğuna işaret eden İbnu'l-Hümâm devamla şöyle der: "Bundan da anlıyoruz ki, haddi zatında farz, genel olarak herkese eşittir. Şu kadar var ki, vakitlerin oluştuğu yerlerde bu beş farz vakitlere dağıtılır. Oluşmadığı yerlerde ise farziyet düşmez. [217]
Bu izahında İbnu'l-Hümam'm asıl maksatla, maksada ulaştıracak vesileleri aynı kefeye koymadığını görüyoru.
ii.Nikahtan maksat, aleniliği sağlamak ve böylece onu gayrimeşrû ilişkilerden ayırmaktır. Bu maksadı gerçekleştirmek için vesile hüküm şahitlerin bulunması, İmam Malik'e göre ise, nikahın "ilân"ıdır. Bu ikisine "nikahın tescili" gibi başka önlemler de eklenebilir. İbn Âşûr bunun, üzerinde düşnülebilecek ictihâdî bir konu olduğunu söyler.[218]
iii."Temizlik" genel prensiptir ve imandandır. Bunun bir uygulaması mahiyetinde olan ve "köpek yalamış bir kabın sekizincisinde toprakla ovulmasını [219]emreden hadis de, şüphesiz zaman ve mekan unsuru ihtiva eden bir araç hükümdür. Topraktan daha güçlü temizlik araçları ortaya çıkarsa, onları kullanmak da aynı hadisle amel etmek demek olur. Çünkü o devirde toprak, başka alternatifi olmayan bir temizlik aracıdır. Nitekim Ibn Kayyım (751/1350), "çöğen"in toprağın yerini tutacağını, hatta ondan daha da üstün olduğunu söyle. [220]
iv.Misvak da temizlenme ilkesinin bir aracıdır. Bize düşen sünnet adına bu maksadı günümüze taşımaktır; araçları zaman, mekan ve imkân belirler. Bu, erak ağacının ya da ılgın ağacının bir dalı olabilir; daha olmazsa bir bez parçası ya da parmak olabilir ve nihayet sırf bu amaçla özel olarak imal edilmiş temiz, sağlıklı, kullanılışlı malzemeler olabilir.
v.Bilindiği gibi Rasûlulîah (s.a.) devrinde hataen öldürmede diyet katilin âkılesine yani asabesine[221] yükleniyordu[222] Bundan amaç hem özdenetimin sağlanması, hem de yükün paylaştırılarak hafifletilme siydi. Hz. Ömer (r.a.) dîvânın âkile yerini aldığını görünce[223]diyeti, üç sene i-çerisinde atıyyelerinden (maaş) kesilmek üzere dîvâna nakletmiştir [224] Irak ekolü de bu uygulamayı benimsemiştir. [225]
vı."Hilâli görünce oruç[226] tutun, hilâli görünce bayram edin.[227] hadisi de böyledir. Hadiste belirlenen usul, kamerî ayların başlangıç ve sonlarını tespitte başvurulan kolay bir yoldu ve araçtı; amaç değildi. Bu yüzden de zamanla rü'yetin yanında hesap da devreye girmiştir.

vıı.Rasûlulîah (s.a.), bizden "gücümüzün yettiğince bir güç hazırlamamızı" emreden ve bu gücü "Allah'ın düşmanı ve bizim düşmanlarımızı, bunların dışında Allah'ın bilip de bizim bilmediğimiz düşmanları korkutucu, yıldırıcı olması" şeklinde niteleyen âyetteki "kuvvetli olma" amacını, üç defa "Dikkat edin, kuvvet (ok) atmaktır" şeklindeki hadisiyle "ok atıcılık" aracına bağlamıştır . Sonra bu meyanda olmak üzere şöyle buyurmuştur:
"Allah bir ok yüzünden üç kişiyi cennete sokar: Yapanı, harp sahasına ulaştıranı, atanı"[228]
"Müminin her eğlencesi boşunadır: Ancak ok atmakla uğraşması, atını terbiye etmesi ve ehli ile oynaşması hariç[229]At edinmek, beslemek, süvariliği öğrenmek ve çocuklara Öğretmekle ilgili hadisler ise pek çoktur [230]
Bu arada at beslemeyi cazip hale getirmek için teşvik tedbirleri dahi almıştır. [231]
Bütün bunlardan sünnet adına bizim günümüze taşımamız gereken güçlü olma ilkesinin çağdaş araçlarıdır; bunlar "atıcılık", "sürücülük", "yüzücülük", "operatörlük"... gibi bireysel becerilerdir; araçları ise elbetteki çağın araçlarıdır.
Eğer hadis "Cennetin kılıçların altında olduğunu[232] söylüyorsa, bu "kılıçlın, kuvvetin sembolü ve zamanının geçerli silahı olduğu içindir.
vu."Kılıç ile öldürme hali hariç, her şeyin hata yollu öldürme sayılacağını[233] söylemişse, bu, o günün genelde öldürme silahının kılıç olmasındandır.
vın."Sefer sırasında el kesilmez[234] hadisi had cezalarının sefer ve benzeri fevkalâde haller sırasında uygulanmayacağı genel hükmünün bir örneklemesi şeklindedir. [235]

b) Gerekçesi Bilinen Hükümler-Gerekçesi Bilinemeyen Hükümler:

İslâm'ın getirdiği hükümler, talîl edilip edilememe açısından ikiye ayrılmaktadır:
1. İlleti akıl yoluyla kavranılabilen hükümler (Ma'kûlu'l-ma'nâ).
2. İlleti akıl yoluyla kavranamayan hükümler (taabbudî hükümler. [236]
Kur'an ve hadislerdeki teşrîî nasslar maddeler halinde sıralanmaz, aksine büyük bir çoğunluğunda, hükmün illet ve hikmetine de işaret edilir. [237]Buradan hareketle, İslâm alimlerinin büyük çoğunluğu "Nasslarda asıl olan ta'lîldir[238] neticesine varmışlar, itibarın isim ve şekillere değil, bunların delâlet ettikleri mânâ ve vasıflara olduğunu söylemişlerdir. [239]
Yine nassların ta'lîli ilkesinden hareketle "Hüküm illeti ile bereber vardır veya yoktur[240] kaidesini ortaya koymuşlardır. Yani hüküm belirli bir maslahatın celbi, ya da bir zararın defi için konulmuşsa, ö-nemli olan neticenin tahakkuk edip etmemesidir. Yoksa hükmün şeklen uygulanması değildir.
İşte bu esas da sünnetin günümüze taşınmasında önemli rol icra edecektir. Bunun sonucunda sünnet tarafından konulan hükümler -ki bu konuda Kur'ân nassları da aynı konumdadır- eğer muallel ve gerekçesi de aklen bilinebiliyorsa, o takdirde mücerred sünnetin kendisine değil, hükmün gerekçesi olan illeti gerçekleştirip gerçekleştirmediğine bakılacak, şekle takılmıp kalınmayacaktır.
i.Örneğin, "Hantem", "Cerr" ve "Müzeffet" denilen kaplarda şıra tutmanın yasaklanılması[241] sırf bu kapların isimlerinden dolayı değildir. [242] Sıcak ülkelerde bu kaplarda tutulan şıraların çabucak şarap haline dönüşmesi yüzünden yasaklanmıştır. Demek oluyor ki, yasak ile bu illet arasında organik bir bağ vardır. Soğuk ülkelerde olduğu gibi, bu kaplarda şıra tutma durumunda, çabucak bozulma ve şaraplaşma gerçekleşmiyorsa, yasak da söz konusu olmayacaktır. [243]
Buna karşılık gerekçesi akılla kavranılamayan hükümlerin olduğu gibi bırakılması esas olacaktır. İbadetlerle ilgili sünnetin büyük çoğunluğu bu kısma dahildir. Hayızlı kadının orucu kaza ederken dînde daha önemli bir yeri olan namazı kaza etmemesi böyledir. [244]
ii.İbadet alanında da -hele bunun toplumsal bir yönü varsa- mümkün mertebe taabbudîlik alanının dar tutulması gerekir. Şer'an belirlenmiş olan nisap miktarları belirli bir sayı ile belirlenmiş olmaları açısından bakılınca bunun taabbudî olduğu düşünülebilir. Fakat nisabın haddizatında "en küçük bir ailenin bir yıllık geçim masraflarını karşılayabilecek malvarlığı[245] olduğunu gözönünde bulundurduğumuz zaman sünnet tarafından belirlenen miktarın o günkü devrin refah düzeyi ile yakından ilgili olduğu veya belirlenmiş en alt sınırlar olduğu sonucu ortaya çıkar. Nitekim Muhammed Hamidullah ve Salih Tuğ gibi bazı araştırmacılar, incelemeleri sonucunda zekat miktarlarının "asgarî hadler" olduğunu, devlet başkanının takdir yetkisini kullanarak bu nisbetleri yükseltebileceği neticesine varmışlardır. [246]
iii.İslâm'da haramlar belirlenirken o şeyin zararlı, pis ve iğrenç oluşu özelliği esas alınmıştır. [247] Bunun yanında dînî bir siyasetin de haramları belirlemede önemli yeri vardır. Kasten besmele çekilmeden[248] ya da Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların[249] yenilmesinin haram kılınması böyledir. Bu kabilden haramlarda "taabbudîlik" esas olmakta ve ümmetin kimlik oluşumunda önemli bir katkısı bulunmaktadır.
Rur'ân'da ismen belirlenen haramların dışında Rasûlullah'a (s.a.) "habâis"i haram kılma yetkisi[250] tanınmıştır. Rasûlullah (s.a.) içinde yaşadığı toplumun maşerî vicdanına tercüman olarak nelerin "pis ve iğrenç" kabul edildiğini belirlemiştir. Kanaatimiz, gerekçesi iğrençlik olan yiyeceklerin toplumlara ve coğrafî bölgelere göre değişiklik arzedeceğidir. Dolayısıyla bu tür sünnetin günümüze taşınmasında bu hususun gözönünde bulundurulması gerekir.
iv.Sünnet bize haramlar ve hükmü bilinen helâller arasından bir "avf mertebesi getirmektedir: "Allah yapılması gereken hükümleri farz kılmıştır. Onları zayi etmeyiniz. Bazı şeyleri de yasaklamıştır. Onları da çiğnemeyiniz. Hadler koymuştur, onları tecavüz etmeyiniz. Bazı şeyler hakkında da, unuttuğundan değil, size olan merhametinden dolayı sükût etmiştir (afv). Onları da deşelemeyiniz[251] Başka bir rivayette de "Onları da kabul ediniz".[252]
Ebû'd-Derdanın (32/652) rivayetinde ise (Hz. Peygamber) "Allah'ın kitabında helâl kıldığı şey helâl, haram kıldığı şey de haramdır. Sükût geçtiği şeyler ise bağıştır. Allah'tan size olan bağışını (afiyet) kabul ediniz. Çünkü Allah hiç bir şeyi unutmaz" buyurmuş ve sonra "...Rab-bin unutkan değildir[253]âyetim okumuştur. [254]
Sünnetin getirdiği bu genişlik, haddizatında mubah olan şeylerin cevazına delil arama yaklaşımı ile daraltılmam alıdır.[255]

c) Genel Teşrîî Sünnet- Şahsa Ya Da Olaya Özel Sünnet:

Bir diğer önemli nokta sünnetin mahiyet itibariyle ifade ettiği teşrîî değerdir. Sünnet, genel teşrîî bir hüküm koymaya yönelik olabileceği gibi belli bir zaman ya da mekan şartlarını dikkate alan şahsa ya da olaya özel çözümler (kadâyâ a'yân) şeklinde de varid olabilir. Sünnet elbette ki Rasûlullah'a (s.a.) nisbeti bakımından kendi arasında eşdeğerdedir; ancak ümmete nisbetle ve bağlayıcılığı noktayı nazarından bu ayırımın yapılmasında zaruret vardır. Aksi takdirde tamamen bir olaya has olan, zaman ve mekan unsurları taşıyan bir sünneti evrenselleştirme ve bağlayıcı teşrîî bir hüküm haline getirme durumu ortaya çıkar ki, bunun haddi zatında imkânsızlığı, ya da daha başka olumsuz sonuçlar doğuracağı ve islâm'ın evrensel yapısıyla çelişeceği açıktır.
Muhammed Tâhir b. Âşûr, Rasûlullah'ın (s.a.), "Kur'ân dışında benden duyduğunuzu yazmayın[256] buyruğunun, özel cüziyâtın genel külliyât olarak kabul edilmesi gibi bir sonuca müncer olabileceği endişesinden dolayı olduğunu söyler. [257] Rasûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra uzun bir süre, sahabe ve tabiîn nesli, büyük bir çoğunluğu özel teşrîî hükümler getiren hadislerin tedvinini bir zaruret olarak görmemişlerdir. Bundan, şayet bu tür hükümler tedvin edilmemiş olsaydı, çerçeve boşluğuna meydan verebilecek bir zayi olmayacaktı, anlamı çıkar.
Rasûlullah'ın (s.a.) şarap içene belli âlet ve sayıda olmaksızın, dövme cezası uygulaması bu cümleden olmalıdır. Bu genel teşrîî bir uygulama olmadığı içindir ki, verilen cezada değişikliklere gidilmiş, Hz. Ebû Bekir (r.a.) kırk kırbaç vurdururken Hz. Ömer (r.a.) sayıyı seksene çıkarmıştır[258]
Rasûlullah (s.a.), toprak kirasını, beyu'l-mübâzeneyi, kabzdan önce satışı... yasaklamıştır. Bunların tümünden çıkarılacak sonuç, İslâm hukukunda karşılıklı mübadelelerle gararın ve nizaa sebep olacak cehaletin önlenmesi ilkesidir. Bu ilke sünnetin ortaya koymuş olduğu evrensel bir kural niteliğindedir ve genel teşrîî hüküm değerindedir. Bu prensibin uygulaması mahiyetinde olan yasaklar ise örnekleme mahiyetinde olup hususîlik arzeder. Dolayısıyla ya örfle, ya da daha başka yollarla yasağın illetinin ortadan kaldırılması, böylece artık garar ve nizaa meydan vermemesi gibi durumlarda yasak hükmü devam etmez. Nitekim toprak kirasını yasaklamanın illetini o günlerde altın ve gümüş (para) azlığından, para ile değil de, arazinin belli bir yerinden çıkan ü-rün kaşılığında kiraya verilmesi nedeni ile garara sebep olacağı şeklinde tespit eden sahâbî Rafi b. Hadîc (74/293), altın ya da gümüş (para) karşılığında araziyi kiraya vermenin caiz olacağını söylemiştir.[259]
Rasûlullah'ın (s.a.) "tedrîcilik"[260] ilkesine riayeti genel teşrîî bir yaklaşım olmaktadır. Buna karşılık acil durumlarda, bir ön hazırlık yapılmadan getirilen hükümlerin yerleşmesi babında özel çözümler getirmesi, müsamahakâr davranması özel teşrî kabilindendir. Evlatlık (te-bennî) müessesesinin kaldırılması sırasında Ebû Huzeyfe'nin (12/633) evlatlığı olan Sâlim'in (12/633) barınağını yitirmemesi için -büyük olmasına rağmen Rasûlullah'ın (s.a.) emriyle - Sehle bt. Süheyl tarafından emzirilmesi[261] böyledir. Hz. Peygamberin zevceleri: "Vallahi biz bunun Rasûlullah (s.a.) tarafından sadece Salim'e tanınan bir ruhsattan başka bir şey olmadığına inanıyoruz" demeleri[262] de bunu gösterir. [263]
Sakat birinin hiç beklenmedik bir şekilde zina eder bir halde yakalanması ve zina cezasına dayanacak halinin olmaması üzerine, Rasûlullah'ın (s.a.), ona yüz dallı bir çalı ile bir defa vurulmasını emretmesi[264] de şahsa özel bir uygulamadır.
Ramazanda karısı ile cima eden Arabî hakkında keffaret hükmünün özel uygulanması, [265] hiçbir şeye sahip olmayan züğürt sahabî-den mehir olarak "ezberindeki bazı surelerin kabulü, [266] Ebû Bürde b. Niyâr için oğlağın kurbanlık için yeterli görülmesi, [267]çölde yaşayan bazılarının gelerek: "Ya Rasûlallah! Biz çölde yaşıyoruz. Zaman olur bir ay, iki ay su bulamıyoruz, içimizde cünüp, hayız ve nifas halinde bulunanlar olur" dediklerinde, onlara temizlik aracı olarak toprağı kullanmalarını {teyemmüm) ifade buyurması, [268]hep bu kabilden olmalıdır[269]
Bu tür hadislerden elde edilecek fayda, uygulayıcının takınacağı tavrı belirlemesinde, bizlere yöntem vermesindedir; yoksa bunlardan genel bir hüküm çıkarmaya imkân yoktur. Bu tür hadisler, mahiyet itibariyle buna elverişli değildir.[270]

d) Rasûlullah'ın Yapmadığını Yapmama Düşüncesinin Aşılması:

Rasûlullah (s.a.), Mekke toplumunda işe başladığında karşısında müşrik bir toplum vardı. Medine dönemi başladığında da insanlar yeni yeni islâm'a giriyorlardı ve toplum olarak ümmî idiler, sahip oldukları güzel meziyetler yanında bir çok kötülüklere de sahip idiler. Rasûlullah (s.a.) onları o halleriyle kabul etmiş ve sahip oldukları meziyetleri korumanın yanında kötülükleri zamanla yok etmek ve onları -zaman içinde tamamlanan- islâm ahlâk ve değerleri içinde kemâl mertebesine ulaştırma gayretini vermişti.
Bu meyanda Rasûlullah (s.a.), toplumu oluşturan sosyal tabakalara el atmış ve bütün insanların kardeş ve Âlemlerin Rabbi huzurunda eşit olduğu[271] inancını yerleştirmek istemişti. Amaca ve vakıaya baktığımızda Rasûlullah'm (s.a.) bu yolda attığı adımların "ıslâh çalışmalarının başlangıcı" mahiyetinde olduğunu söyleyebiliriz. Kölelik ve kadınların durumu hakkında gelen hadisleri bu bağlamda ele almamız mümkündür. Rasûlullah'ın (s.a.) son Veda haccmdaki vasiyetinden biri kadınlara iyi davramlmasıdır.
Gece dahi olsa[272] "kadınlarınızın mescitlere gitmelerinin önlenmemesini[273] emretmiş, onların eğitim ve öğretimine önem vermiş, evlilik, mülkiyet... gibi alanlarda onların durumlarını iyileştirme yoluna girmiştir. O günün şartlarına göre önemli bir iyileştirme sayılabilecek olan bu inkılaplar öyle gözüküyor ki nihâî hükümler değildir. Birçok konuda bu durum, erkekler için de sözkonusudur. Devlet ve kurumlarının tam olarak oluşmadığı bir dönemde amme velayetine havale edilebilecek bazı yetkilerin kullanılmasının bireylerin uhdesine bırakılması ve onların diyanetine havale edilmesi tabiîdir ve sünnette bu kabilden çok şey vardır. Zamanla bunların oluşturulan kamu velayetlerine tevdi edildikleri de bilinmektedir.
Burada yapılan Rasûlullah'm (s.a.) yapmadığını yapmama düşüncesinin aşılması olup, hâşâ sünneti aşmak falan değildir; aksine sünnet tarafından başlatılan bir atılımı hedefine ulaştırmaktır. Köleliğin kaldırılması eğer fiilen gerçekleştirilebilmişse -ne yazık ki ferdî köleliğin yerini ulusal egemenlikleri zedeleyici hegemonyacılıklar almıştır- bu sünnetin varmaya çalıştığı hedeftir. Sünnetin, kölelik ve kölelerle ilgili pek çok hüküm içermiş olması bu amaca ulaştırıcı bir engel değildir.
Hemen her alanla ilgili olarak sürdürülen kurumlaşma çabası işte sünnetin bu ruhundan haberdar olmanın bir ifadesidir.
Ceza hukuku alanında genel ahlâkın bozulması, dinî duyguların hoş karşılanmayan şeylerden alıkoyutiu motif olarak artık yeterliliğini kaybetmesi sonucu ihdas edilen pek çok ceza da, varılmak istenen amaca ulaştırıcı görüldüğü için konulmuştur. Nitekim Hz. Osman'ın (r.a.) "Kur'ân'la yola gelmeyeni Allah (c.c) sultan (devlet gücü) ile yola getirir" sözü[274] bu anlayışın bir ifadesidir.
Sünnet yabancı kültür ve medeniyetlerden yararlanmaya da mani değildir. Yeter ki bizi biz yapan değerlerimize ters düşmesin. Nitekim tarihî seyir içinde birçok alanda bu tür istifadeler gerçekleştirilmiştir. [275] Tabiî bu gibi iktibaslarda İslâm'ın genel prensibleri devamlı göz önünde tutulmak ve gerekiyorsa ıslâha gidilmek gerekir. [276]
Bu türden istifadeleri, özellikle devlet teşkilatlarında, saray hayat ve teşrifatının inkişafında, vergi ve toprak meselelerinde hülâsa bütün amme müesseselerinde ve umûmî hayatın birçok tezahürlerinde açıkça görmek kabildir. [277]
Başka medeniyetlerden yararlanma ile ilgili örnekler hk. bkz. Belâzurî, Fütûh, II, 346, 373-382; Hitti, islâm Tarihi, II, 343-344; el-Ali, et-Tanzîmat, 114; Şafak, İslâm Hukukunun Tedvini, 134; Dennet, Cizye, 45-46.[278]

e) Rasûlullah'm (s.a.) Evrensel Oluşu Ve Sünnetin Günümüze Taşınırken Bu Özelliğinin Gözardı Edilmemesi:

Evrensellikten[279] kastedilen Rasûlullah'm (s.a.) bütün zamanların ve bütün insanların peygamberi oluşudur. Şu halde sünnet, bütün zamanlara ve bütün insanlara yönelik ve kucaklayıcı olmalıdır. Bunun ise ancak amaçlar, ilkeler, esaslar ve yöntem düzeyinde mümkün olabileceği bir gerçektir. Bunların içini dolduran uygulamalara gelince, onlar günümüze taşınırken dikkatli olunmalı ve ancak ortam birliği varsa bu gerçekleştirilmelidir. [280]

f) Rasûlullah (s.a.) ve Kolaylık İlkesi:

İslâm amaç itibarıyla kullara rahmet olarak gelmiştir"Takat Ölçüsünde yükümlülük[281] ilkesinden hareketle daha önceki şeriatlarda mevcut bulunan birçok ağır yükleri daha başlangıçta kaldırmıştır. [282]Hoşgörü ve kolaylığa dayalı[283] İslâm, aşırılığı iyi karşılamamış, [284]pek çok münasebetle güçlüğün (harec) kaldırıldığına[285]zorluğun değil, kolaylığın istendiğine[286] işaret etmiştir.
Rasûlullah (s.a.) da her vesileyle bu ilkeyi hayata geçirmeye çalışmıştır. Sünneti günümüze taşıyacak olan bizlerin amacı da, zor bir hayat değil, normal, külfetsiz, herkesin yaşayabileceği bir hayatı insanlarımıza takdim etmek olmalı, sünnet adına aslında sünnet olmayan şeyleri insanlara dayatma yoluna girilmemelidir. [287]

g) Sünnet Vearûret İlkesi:

Rasûlullah (s.a.), içinde bulunduğu fiilî durumu dikkate almak zorunda olduğunu ve amaçladığı hedefe ancak bu şekilde ulaşabileceğini çok iyi biliyordu. Bunun sonucunda İslâm'a her zaman ve mekanda[288] hayatiyet veren Önemli bir özellik olarak zaruret ilkesini getirmişti.[289]
Zaruret ilkesi arızî hallerde kullanılan geçici servis yolu mesabesindedir ve hayatın hiçbir zaman durmayacağı gerçeğinin bir tezahürüdür. Yukarıda örneklerini verdiğimiz şahsa ya da olaya Özel mahiyetli uygulamalar, hep zaruret ilkesinin dikkate alınması sonucu olmuştur. Zarurete mebnî verilen hükümler ya da uygulamalar elbette ki kalıcı ve genel teşrîî mahiyet arzetmeyecektir. Ancak Rasûlullah'ı (s.a.) öyle bir davranışa götüren durumların dikkate alınması ve benzeri bir davranışa gidilmesi, gerçeklerin gözardı edilmemesi bir ilke olarak bizim için çok şey anlam ifade edecektir. Böylece sünnet, gerçek bir yol olarak değerini bulacak ve çözümsüzlük olmadığını gösterecektir. [290]

h) Sünnet Ve Ortamın Dikkate Alınması İlkesi:

Rasûlullah (s.a.) ortamı dikkate alıyor ve davranışlarını ona göre belirliyordu. Ashabından da aynı tavrı göstermelerini istiyordu.
Kadı olarak Yemen'e gönderdiği Hz. Ali'ye, 'Tâ Rasûlallah! Beni oraya gönderdiğin zaman, basma kalıp gibi mi olayım, yoksa durum değerlendirmesi mi yapayım? [291] diye sorması üzerine, "(Evet, durum değerlendirmesi yap.) Hazır bulunan bulunmayanın görmediğini görür" buyurmuştu. [292]
Bu durumda kitaplarımızda bize anlatılan olayların, bazen dikkatlerimizden kaçabilecek bir arka plânları olduğunu kabul etmek, o olayı tanı kavrayabilmek için ilgili haberlerin tümünü gözden geçirmek ve değerlendirmelerde aceleci olmamak gerekecektir. [293]

i) Sünnet Ve Lâfız-Mânâ Dengesi:

Sünneti günümüze taşırken, lâfzı ile maksat ve ruhu arasında bir denge kurmaya çalışmamız gerekecektir. Nitekim bu yaklaşım tâ başlangıçtan beri varolagelmiştir. Buna karşılık kimi tamamen lâfzına ağırlık veren, kimi de tamamen ruha itibarla lâfzı ihmal eden aşırı uçlar da eksik olmamıştır.
Nassların lâfiz ve ruhunu insanın beden ve ruhuna benzeten Ramazan el-Bûtî, nasıl ki, ruhun bekası için bedenin korunmasına ihtiyaç varsa, nassm ruhuna itibar için de lâfzının korunmasına ihtiyaç vardır, der ve lâfzın delâlet ettiği mânâ iptal edilerek ruha itibar etmenin bir gaflet olduğuna dikkat çeker.[294]
Ashap, Rasûlullah'ın (s.a.) izlediği teşrî faaliyetini yakından takip sayesinde olaylar karşısında "külli bir yaklaşıma" ulaşabilmiş ve fiilî hayatta Rasûlullah'ın (s.a.) arkasından başarılı olmuşlardı. [295]
îbn Abdisselâm'ın "maslahat ve mefsedetin belirlenmesi" konusunda belirttiği gibi, nasıl ki, erdemli, bilge ve akıllı kişilerden biriyle sürekli beraberliği olan ve neleri yeğlediğini, nelerden hoşlandığını öğrenen bir kimse, yeni bir olay karşısında onun nasıl bir tavır takınacağını kestirebilirse, [296]ashab da sürekli beraberliğin kazandırdığı bir imkânla Rasûlullah'ın (s.a.) gözettiği maksatları öğrenmişler ve yeni hadiseler karşısında tavır belirlemede bu maksatlar kendilerine ışık tutmuş, onların lâfza bağlı kalmamalarını temin etmiştir. [297]

4-Değerlendirme Ve Sonuç:

Bütün buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılıyor ki, bizler Kur'-ân ve sünneti bir bütün olarak ele almamız, dinî motiflerin cibillî ve fitrî motiflerle tamamlandığını, bazen birinin diğerine itimat ettiğim ve bütünün ancak böyle oluştuğunu görmemiz gerekmektedir. Bu bütüncül yaklaşımın yerine, cımbızla çekilmiş gibi nassları tabiî ortamından tamamen kopararak değerlendirmemiz halinde çıkmazlara düşeriz ve bunun sonucunda kendimizi ya hayatı ya da dini red gibi iki aşın uçtan birinin içine düşmüş buluruz.
Oysa ki Yüce Allah ve onun sevgili Peygamberi (s.a.) bizim dengeyi bulmamızı, ruhumuzla ve bedenimizle, dünyamızla ve âhiretimizle bir bütün olarak mutlu bir hayat sürmemizi istemektedir. Bunun için yolumuzu tayin etmiş, Önümüzü aydınlatacak ışık vermiştir. Ama biz yola girmemişiz, yola girmişsek bile ışığı önümüze tutacağımız yerde arkamıza tutmuşsak ve bunun sonucunda da önümüze korkunç gölgeler çıkmışsa, bu bizim kendi kusurumuzdur, bizim kendi basiretsizliği-mizdir. Bu Önümüzü kesen kendi gölgelerimizin, vahiyden kaynaklanan engeller olduğunu söylemek, suçu Allah'a ve Rasûlullah'a (s.a.) atmak nasipsizliğin ve basiretsizliğin katmerli oluşunun göstergesidir. Yüce Allah ve onun sevgili Peygamberi (s.a.) böyle bir durumdan münezzehtir.
"Sözün (hadis) en güzeli, Allah'ın kitabıdır; hidâyetin (hedy) en güzeli ise Muhammed'in hidâyetidir.[298]

SONUÇ

Sonuç olarak -kitapta işlenen konularla ilgili değerlendirmeler yapıldığı için- daha genel bir düzlemde şunları söyleyelim:
İnsan, kendi kendine yeterli değildir ve mutlaka vahyin ışığına İhtiyaç vardır. Aklımız, Yüce Allah'ın bize bahşettiği bizi insan yapan, vahyin ışığında ve onun belirlediği hedef istikametinde hayatımızı sürdürmemizi sağlayan en önemli bir nimettir. Aklın özgürlüğü, hevâ ve heveslerin peşine takılmakta değil, belirli ilkeleri olmasında ve bunlara sadık kalmasındadır.
Peygamberler, vahiy kurumunun beşerî ve alıcı tarafını oluştururlar. Aşkın olanla insanlığın irtibatını sağlarlar.
Peygarn herlerin vahiy aracılığı ile getirmiş olduğu din, esasen fitrî olup, sunulan şeriatlar insanların en tabiî ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir ve şeriatların özü mesabesinde olan hükümler, tabiî hukukla örtüşür mahiyettedir. Bu itibarla da sabit ve değişmez nitelik arze-derler. Zaman ve mekan unsurunun gereği olan ve toplumlara göre değişiklik arzeden ihtiyaçları karşılamaya yönelik hükümler ise değişken olup, evrensel ve bağlayıcı nitelik arzetmezler.İnsanların ayaklarını sağlam basabilecekleri müşterek bir zeminin olması, insanlık adına büyük bir şanstır. Bu müşterek zemin ancak insan doğasını dikkate alan ve fakat aşkın bir boyuta sahip bulunan ilâhî ilkeler, değişmez değerler olabilir.Son. peygamber olarak Rasûlullah Muhammed (s.a.), insanlık için artık kemâl haline ulaşmış dinin temel kitabı Kur'ân'ı getirme şerefine sahiptir. Bu kutsal kitap, Rab Teâlâ'ya (c.c.) nisbeti yanında içeriği itibariyle de bütün insanlığın hidayet rehberi olmaya elverişlidir; onun tarihi, başarılarla doludur.Rasûlullah Muhammed (s.a.), insanlığın ulaştığı kemâl haline mütenasip olan eşsiz kitap Kur'ân'ı tebliğ etmenin yanında, onu beyan etmiş, öğretmiş, kendisine havale edilen boşlukları doldurmuş ve onu yaşanan islâm halinde hayata geçirmiştir. Bu itibarla, Rasûlullah'ın (s.a.) gerek hayatının (sîret) ve gerekse sünnetinin Özelde müslümanlar, genelde de bütün insanlık için önemli bir yeri vardır. Din sürecinin son kemâl halkasını oluşturan, yıldızlara nisbetle güneşin doğuşu gibi, kendinden öncekileri artık hükümsüz kılan Yüce Kur'ân'a ulaşmanın ve onu anlamanın tek yolu Rasûlullah Muhammed'dir (s.a.).
Rasûlullah Muhammed'i (s.a.) tebliğ ettiği Kur'ân'dan ayırmak mümkün değildir; zira bu tekâmül sürecinde Kur'ân'ın sünnete bıraktığı bir alan bulunmaktadır ve sünnet olmadan o alanın doldurulması mümkün değildir.
Rasûlullah Muhammed (s.a.), esaslarını Kur'ân'dan alan îslâm şeriatında vahiy-akıl (ilâhîlik-beşerîlik), küllîlik-cüzîlik, amaç-araç, lâfız-ruh, şekil-mânâ, evrensel-yerei, ideal-gerçek, fert-toplum, dünya-âhiret... gibi alanlarda dengeyi kurmuş ve bütün bunların sonucunda "dengeli bir toplum =ümmeten vasatan" oluşturmayı başarmıştır. Onun tuttuğu yoldan, açtığı çığırdan devam eden, izinden asla sapmayan halefleri, köklü ve farklı medeniyetlerle kısa zamanda karşı karşıya gelmiş bulunan İslâm'ı anlayabilecekleri ve gerçekçi bir dille insanlara takdim edebilmişler, zaman ve mekanlarına uygun düşecek değerli yorumlarla {mezhepler) onun hayata geçirilmesinde üstün başarılar elde etmişlerdir.Birkaç asır devam eden ve büyük fikrî inkişafların da yaşandığı bu süreç içerisinde islâm kendi öz kurumlarım tamamlamış ve artık yerleşmiştir.Bu yerleşme ve oturma ile durağan bir süreç de başlamıştır. Batı'-nın ilerlemesiyle geri kalan îslâm ülkeleri, ilerlemeye giden yolda bazı engeller aramaya başlamışlar ve kimileri bunun suçlusunun vahiy olduğunu, zira vahyin donukluğu sembolize ettiğini söylemişlerdir. Bunlar, vahyin ışığını Öne tutup ufku aydınlatmak yerine, arkaya tutup önlerini karartmak talihsizliğinde olan ve fakat kendi durumlarından da haberdar olmayan, yoldaki engellerin aslında kendi gölgeleri olduğunu kavrayamayan kimselerdir.Keşke bunlar vahyin, donukluk yerine "nizâmı, istikrarı, sebatı, tabiî hukuk mesabesinde olan evrensel değişmez değerleri" temsil ettiğinin bilincinde olsalardı ve bunun insanlık için ne büyük bir şans olduğunu görebilselerdi!Bizce, vahyi suçlamak, güneşin faydasızlığım söyleyen körün tavrından farksızdır. Bununla birlikte Rasûlullah'ın (s.a.) açtığı çığırdan bir sapma da maalesef olmuştur. Âcizane bu sapmanın sebeplerini şu şekilde sıralayarak bu çalışmamıza son vermek istiyorum:
I. Genel maksatların tespitinde hata ve sapmalar olması ve külli yaklaşımın zaman zaman kaybedilmesi, yukarıda sözü edilen dengelerin kurulamaması,
2.Uygulamaların idealleşürilmesi,
3.Evrenselliğin yerini ulusallığa bırakması,
4. Hazır vahiy döneminin sonunda ulaşılan seviyenin beşer seviyesinin ulaşabileceği en son kemal mertebesi kabul edilmesi,
5.Zamanla içtihadın kurumsallaştınlmaması ve ferdî olmaya devam etmesi,
6.Taassuba saplanüması ve mezheplerin bir yorum olduğu gerçeğinden uzaklaşılması ve onların zamanla İslâm'la özdeş hale getirilmesi,
7.Aklın hâkim kılınması düşüncesine tepki olarak tamamen mahkum edilmesi,
8.İslâm'ın sosyal bir olgu olarak bulduğu ve kabullendiği kurumlara, İslâm'ın kendi kurumlan gibi bakılması,
9.Fiilî durumun ve kurulu siyasî-sosyal düzenin meşrulaştırıl-ması temayülü ya da zorunluluğunun olması,
lO.Cihad ruhunun zayıflaması,
11. Dış dünyaya gözlerin kapanması ve günümüz müslümanla-nnın çoğu kez tarihte yaşıyor gibi davranması.
Elbette bu sebepleri çoğaltmak mümkündür. Ama ne olursa olsun bugün müslümanların Yeni Dünya Düzeni'nde zulüm ve haksızlıklara maruz kaldıkları bir gerçektir. Bu düzende müslümanların rolleri şamar oğlanı olmaktır. Bu zilletten kurtulmak için müslümanların ne yeni bir kutsal kitaba ne de rehbere ihtiyaçları vardır; zira bunlar zaten mevcuttur. Muhtaç olunan şey, bunların ışığını günümüze taşıyacak, ufkumuzu açacak, yolumuzu aydınlatacak, İslâm'ı insanımızın zorlanmadan, darlanmadan anlayabileceği, görebileceği, duyup hissedebileceği ve yaşayabileceği bir şekil ve söylem içinde takdim edebilecek dâva erleridir. Koparılmış köküyle irtibatı sağlamaya çalışan ve bunda başarılı da olan bu yüce millet birgün bunu da elbet başaracaktır.
"İslâm, gariplerin elinde gelmiş, gariplerin ellerinde tekrar dönecektir. Ne mutla o gariplere!"[299]

---

[1] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 231.
[2] bkz. Bakara 2/129, 151; Âl-i İmrân 3/129, 164; Cum'a 62/2. Ayrıca bkz. Şafiî, Risale, 76 vd.
[3] Şafiî, Risale, 32 78; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 23; Abdulganiy Abdulhâlik, Huc-ciyyetu's-sünne, 297; Kırbaşoğlu, Sünnet, 225.
[4] bkz. Şâfiî, Risale, 21 vd; Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 338-339 (Şafiî, Ümm, VII, 246'dan).
[5] Nâdiye Şerîf el-Ömerî, İctihâdu'r-rasûl, 339.
[6] Hamidullah, İslâm'da Devlet İdaresi, 57.
[7] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 5, 21-30. Ayrıca bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 237-246.
[8] bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 85, 92; Kırbaşoğlu, Sünnet, 85 (68 nolu dn).
[9] Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 240.
[10] Buharı, Rikâk, 26, İ'tisâm, 2; Müslim, Fedâil, 16.
[11] Buhârî, İlim, 20; Müslim, Fedâil, 15.
[12] Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 56.
[13] Meselâ, "Melek kalbime şunu şunu ükâ etti" buyurduğu zaman, o, hem vahiy meleğinin o şeyi kalbine ilkâ etmiş olduğu konusunda, hem de o haberin muhtevası konusunda doğrudur.
[14] Bundan maksat, sözlü bir beyan olmaksızın maksadı anlaşılır kılan işaret olmaktadır.
[15] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 77-78.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 231-234.
[16] Ibn Kayyım, i'lâmu'i-muvakkıln, II, 307; Abdulganiy Abdulâlik, Sünnet ve Dindeki Yeri, 34-36; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 92-95; Zeydân, Veciz, 145; Sibâî, Sünnet, 379; Koçkuzu, Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönlerinden Değeri, 36.
[17] s. 91. Ayrıca bkz. Süyûtî, Miftâhu'i-cenne, 27-28.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 234.
[18] Kâsımî, el-Fetvâ fi'1-İslâm, 44 (el-Müftî muvakkt'un anillâh).
[19] bkz. Nisa 4/127, 176.
[20] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 243; Kâsımî, el-Fetvâ fı'1-İslâm, 49.
[21] Ebû Dâvûd, İlim, 1; Tirmizî, İlim, 19; İbn Mâce, Mukaddime, 17.
[22] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 246.
[23] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 9 vd. Bu yaklaşımın daha önce de varlığı İmam Şâ-- fiî'nin (Risale, 92) şu sözlerinden anlaşılmaktadır: "Diğer bir kısmı ise şöyle demişlerdir: Hiçbir sünnet yoktur ki, onun mutlaka Kitâb'da bir aslı bulunmasın. Namazın adedlerini ve nasıl kılınacağını açıklamak için geien sünnetlerin, aslî farziyeti getiren Kur'ân nasslanna dayanması gibi..."
[24] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, 5.
[25] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, III, 15 vd., IV, 16, 19-21.
Şâtıbî'nin bu yaklaşımı Abdulganiy Abdulâlik tarafından eleştirilir (bkz. Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 488 vd.; Abdulganiy Abdulâlik, Sünnet ve Dindeki Yeri, 44 vd.). Kırbaşoğlu ise, ondan büyük Övgü ile bahseder ve onun sözlerini olduğu gibi iktibas eder (bkz. Sünnet, 237 vd.).
[26] Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 29!
[27] s. 504 vd.
[28] s. 41 vd.
[29] Koçkuzu, Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşrî Yönlerinden Değeri, 107.
[30] Tevbe 9/29.

[31] A'râf 7/157.
[32] Koçkuzu, Rivayet İiimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşrî Yönlerinden Değeri, 107-108.
[33] En'âm 6/57; A'râf 7/78; Yûsuf 12/40, 67; Gâfir 40/12
[34] Zeydan, Vecîz, 52.
[35] Zeydan, Vecîz, 161
[36] Sibâî, Sünnet, 385.
[37] Bu konuda önemli bir yaklaşım hk. bkz. Şâtıbî, Muvafakat, II, 249 vd.
[38] Beyhakî, VI, 75; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 42.
[39] Ahmet Akbulut tarafından ileri sürülen Allah'ın haram kıldıklarının "haram" ve ebedî; Rasûlullalrin (s.a.) haram kıldıklarının ise "yasak" ve değişken olduğu şeklindeki bir ayırım ve eleştirisi hakkında bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 196 vd.
[40] bkz. İbn Kesîr, II, 348.
[41] bkz. Tevbe 9/31.
[42] Bu konuda bkz. Yıldırım, Kur'ân'da Ulûhiyyet, 378-379.
[43] Tahrîm 66/1. Bu iki âyetin konu ile ilgili olarak değerlendirilmesi hk. bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 195-208.
[44] Daha önce keler ve çekirge örneklerinde de geçtiği üzere, bu konuda Rasûluilah'm (s.a.) Arabi örfü de ne kadar dikkate aldığını görmüştük. Bir şeyin bir toplumca iğrenç ya da güzel bulunması ayrı şey, iğrenç ve pisin ya da güzel ve hoşun ölçütlerinin konulması daha başka bir şeydir.
[45] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 235-239.
[46] bkz. Şafiî, Risale, 75 vd.
[47] bkz. Şafiî, Risale, 79 vd.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 239.
[48] Bu konuda kullanılan daha pek çok âyet bulunmaktadır, bkz. Şafiî, Risale, 73 vd.; Abdulganiy Abdulhâlik, Hucciyyetu's-sünne, 291 vd.; Kırbaşoğlu, Sünnet, 170 vd.
[49] Nisa 4/64-65.
[50] Ahzâb 33/36.
[51] Nisa 4/59.
[52] Nisa 4/64-65.
[53] Nisa 4/80.
[54] Nisa 4/13-14.
[55] ÂMİmrân 3/31-32.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 239-240.
[56] Beyhakî, Sünen, X, 114; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 24.
[57] Beyhakî, Sünen, X, 114; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 24.
[58] bkz. Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; Tirmizî, İlim, 16; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Ahmed, 4/126; Beyhakî, Medhal, 115; Hâkim, Müstedrek, I, 95-96; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 25.
[59] Ebû Dâvûd, Sünne, 6 (V, 12); İbn Mâce, Mukaddime, 2; Tirmizî, İlim, H. No: 2665; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 20.
[60] Ebû Dâvûd, Sünne, 6 (V, 10); Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 23.
[61] Hadisin başında: "Haberiniz olsun! Bana Kitap ve onunla birlikte onun gibisi de verilmiştir" ifadesi vardır. Sonunda ise: "Haberiniz olsun! Size ehli eşekler, yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanlar, aranızda muâhade olanlara ait buluntu mallar da helâl değildir" ilâvesi vardır, bkz. Ahmed, II, 367, IV, 132; Ebû Dâvûd, Sünne, 6 (V, 10), îmâre, 33; Tirmizî, İlim, 10; İbn Mâce, 2; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 20.
[62] Mecmau'z-zevâid'de Câbir'den (r.a.) yapılan rivayete göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: Kimebenden bir hadis ulaşır da onu yalanlarsa, bu haliyle o üç kişiyi yalanlamış olur: Allah'ı, Rasûlünü ve o hadisi kendisine ulaştıranı". Ta-berânî, el-Evsat'ta zikretmiştir. Senedinde Mahfuz b. Misver vardır. îbn Ebî Hatim onu zikretmiş; fakat hakkında ne cerh ne de ta'dîle delalet eden bir ifade kullanmıştır. .
[63] Ahmed, V, 4;'Buharı, İlim, 9 (I, 24-25); Müslim, Kasâme, 29; İbn Mâce, Mukaddime, 18. Buhârî'nin bir diğer rivayetinde şu ifade vardır; "Çünkü hazır bulunan belki kendisinden daha kavrayıcı birisine ulaştırmış olur".
[64] Ahmed, I, 427; Ebû Dâvûd, İlim, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 18.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 240-242.
[65] bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 25 vd.
[66] Ahmed, IV, 445.
[67] Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 54; İmaret, 147; Ahmed, III, 270, 286.
[68] Müslim, Salât, 62; Ebû Dâvûd, 178.
[69] Ahmed, I, 41.
[70] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 242.
[71] Buhârî, Fedai 1 i'1-Kur'ân, 3.
[72] Ahmed, I, 45.
[73] Ahmed, I, 16-17.
[74] Şâfiî, Risale, 427; Şâfiî, Ihtiîâfu'l-hadis, 21; Ahmed, I, 364; IV, 80; Ebû Dâvûd, Diyât, 19; İbn Mâce, Diyât, 11; Dârimî, Diyât, 20; Serahsî, Usûl, II, 66; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 45; Şelebî, Ta'lîl, 350.
[75] Dârimî, Mukaddime, 20; Beyhakî, X, 110; İbn Kayyım, i'lâmu'l-muvakkı'în, I, 61-62; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 62.
[76] Beyhakî, Medhal, 267; İbnu'l-Cevzî, Menâkıbu Ömer, 201; ibn Abdilberr, Câmiu beyâni'1-ilm, 457; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 65; Toksan, Sünnet, 23.
[77] Buhârî, Hacc, 34 (II, 151); Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 53.
[78] Bu söz, Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Osman'a (r.a.) da nisbet edilmektedir, bkz.
Ahmed, I, 95; Ibn Kuteybe, Te'vîl, 25; Beyhakî, Medhal, 193; Serahsî, Usûl, II, 66; İbn Abdişşekûr, Müsellemu's-sübût, II, 315; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 64.
[79] Dârimî, Mukaddime, 23 (I, 72).
[80] En'âm 6/145.
[81] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 31.
[82] Kâsimî, el-Fetvâ fi'1-İslâm, 134, 149.
[83] Dârimî, Mukaddime, 20(1, 60-61).
[84] Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 21-22, 50, 75; Şâtıbî, Muvafakat, IV, 24.
[85] İbn Abdilberr, Câmiu beyâni'1-ilm, 562; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 52; Şâtıbî, Muvafakat, IV, 24.
[86] Beyhakî, Medhal, 107; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 60.
[87] Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 52.
[88] Beyhakî, Medhal, 111; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 60-61. Benzer bir sözü için bkz. Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 65.
[89] Beyhakî, Medhal, 106; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 60.
[90] Dârimî, Mukaddime, 49; İbn Abdilberr, Câmiu beyâni'1-ilm, 563; Şâtıbî, Muvafakat, IV, 24; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne,59 (Mekhûl'e nisbet edilir); Şevkânî, îrşâdu'l-fuhûl, 29; Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 96.
[91] Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 29.
[92] Dârimî, Mukaddime, 49 (I, 144-145); İbn Abdilberr, Câmiu beyâni'1-ilm, 564; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 59; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl, 29.
[93] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 24. Ayrıca bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 145; Toksan, Sünnet, 81 (Hatîb, Kifâye, 15'den).
[94] Îzz b. Abdisselâm, Fetâvâ, 47, 68, 80.
[95] Gazzâlî, Nebevi Sünnet, 44.
[96] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 242-246.
[97] Nahl 16/44.
[98] Muhâkala, muhâdara, mülâmese, münâbeze, müzâbene vb. gibi.
[99] Bakara 2/275.
[100] Nisa 4/29.
[101] Şâtıbî, Muvafakat, III, 12-14.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 246.

[102] Toksan, Sünnet, 19 (Zehebî, Tezkire, I, 5'den).
[103] tbn Sa'd, Tabakât, III, 287; İbnu'l-Cevzî, Menâkıbu Ömer, 127. Ayrıca bkz. Tûfî, "Risale", 133; Mahmasânî, Felsefetu't-teşrî, 87, 168; Toksan, Sünnet, 24.
[104] Bilgi için bkz. Zerkânî, Menâhüu'l-irfân, 1/249; Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 702; Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, 69-70.
[105] Meselâ bkz. Dârimî, Mukaddime, 20; Beyhakî, X, 110; İbn Kayyım, i'lâmu.'l-muvakkı'în, I, 61-62; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 62.
[106] İbn Kuteybe, Te'vîl, 41.
[107] Ebû Yûsuf, er-Reddu ala Siyeri'I-Evzâî, 30; Ahmed, I, 632; İbn Mâce, Mukaddime, 3; Dârimî, Mukaddime, 28; ibn Kuteybe, Te'vîl, 41-42; İbn Âşûr, Makâ-sıd, 137.
[108] îbn Sa'd, Tabakât, II, 336.
[109] Mustafa Sibâî, bu yolda gelen haberlerin sahih olmadığını söyler, bkz. Sibâî, Sünne, 64.
[110] Toksan, Sünnet, 28 (İbn Kesîr, Bidâye, VIII, 106'dan).
[111] bkz. Buhârî, İlim, 39 (I, 34); Meğâzî, 83 (VI, 9, 10); Tıbb, 17 (VII, 120); I'tisâm, 26 (IX, İH); İbn Sa'd, Tabakât, II, 244; Vekî, Ahbaru'l-kudât, II, 188.
[112] Goldziher, Zahirîler, 79-80.
[113] bkz. Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 240.
[114] İbn Âşûr, Makâsıd, 90.
[115] Beyhakî, Medhal, 307; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 66.
[116] Örnekleri gelecektir.
[117] Kâsımî, ei-Fetvâ fi'1-lslâm, 35.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 246-248.
[118] Ahmed, II, 32.
[119] Meemau'z-zevâid, I, 173; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 72.
[120] Beyhakî, Sünen, II, 240; Mecmau'z-zevâid, I, 173; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 72.
[121] Beyhakî, II, 240.
[122] Ahmed, II, 131.
[123] 'Bu konuda bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 144-166.
[124] Pakistan'daki "Ehl-i Kur'ân" gibi (bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 135).
[125] Kur'ân ile yetinmenin ve sünneti reddetmenin gerekliliğini ileri sürenlerin delilleri ve verilen cevaplar hk. bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 15; Kırbaşoğlu, Sünnet, 144 vd.
[126] Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 96.
[127] Şâfiî, Risale, 21; Ebû Zehra, Usûl, 105.
[128] Şâfiî, Risale, 22, 33. Ayrıca bkz. Süyûtî, Miftâbu'l-cenne, 42.
[129] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 248-250.
[130] Hicr 15/9.
[131] Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 609-613; Abdulganiy Abdulhâlik, Sünnet, 65.
[132] Ahmed, I, 233; Kenzu'l-ummâl, 2957; Tirmizî, 2950-2951; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 62.
[133] Beyhakî, Medhal, 188; Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, 63.
[134] Kenzu'l-ummâl, III, 5346.
Yani kendinizi zor amellerin altına soktuğunuz da, bakarsınız Allah size onları vacip kılar, sonra altından kalkamazsınız, kendinize yazık edersiniz.
[135] Buhârî, İ'tisâm, 5.
[136] Buhârî, Sulh, 5, İ'tisâm, 156; Müslim, Akdıye, 17; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[137] En'âm 6/153. Hadis için bkz. îbn Kesîr, 2/190.
[138] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 250-252.
[139] Bu konuda bkz. Kırbaşoğlu, Sünnet, 209-215.
[140] Ahzâb 33/21.
[141] Müslim, Salâtu'l-müsâfırîn, 139.
[142] Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, 118, 125, 145, 201.
[143] Buhârî, I'tisâm, 2 (VHİ, 139).
[144] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 252.
[145] bkz. Tabbâre, Rûhu'd-dîni'l-İslâmî, 31.
[146] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 252-253.
[147] Serahsî, Usûl, II, 67; Nesefi, Keşfu'l-esrar, II, 149; Bâcî, Ihkâmu'l-Fusûl fî ahkâmi'1-usûl, 357.
[148] Serahsî, Usûl, II, 12, 68.
[149] bkz. Hatemî, Hüseyin, Temel Kaynaklardan Yararlanmada Yöntem, 41.
[150] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 51
[151] Kalem 68/4.
[152] Müslim, Müsâfırîn, 139.
[153] Bir kimsenin ahlâkı, fiillerinin kendisinden kolaylıkla kaynaklandığı bir halet-i ruhiyedir. Hz. Aişe'nin (r.a.) de ifadesi üzere Hz. Peygamber*in (s.a.) sözleri, fiilleri ve diğer tasarrufları, Kuran'dan sâdır olmaktadır.
[154] Nahl 16/89.
[155] En'âm 6/38.
[156] Mâide 5/3.
[157] Ahmed, I, 37, V, 230, 236; Ebû Dâvûd, Akdıye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3; Nesâî, Kudât, 11; İbn Mâce, Menâsik, 38.
[158] Hz. Ömer (r.a.), kadı Şureyh'e yazdığı mektubunda şöyle demiştir: "Sana bir durum geldiği zaman, Allah'ın kitabına göre hükmet. Eğer Allah'ın kitabında hükmü olmayan bir durum karşına çıkarsa, Rasûlullah'ın (s.a.) verdiği hükümle hükmet..." Başka bir rivayette ise şöyle demiştir: "Eğer Allah'ın kitabında bir şey bulursan onunla hükmet ve başka hiçbir şeye iltifat etme." Hz. Ömer (r.a.), bu sözün manasını bir başka rivayette şöyle açıklamıştır: "Allah'ın kitabında gördüğün şeyi bak al ve o konuda başka hiçbir kimseye bir şey sorma. Allah'ın kitabında bulamadığın şey hakkında ise, Rasûlullah'ın (s.a.) sünnetine tabi ol!"
İbn Mesûd (r.a.) da şöyle demiştir: "Sizden birinize bir dava arzedildiği zaman, Allah'ın kitabı üzere hükmetsin. Eğer Allah'ın kitabında hükmü bulunmayan bir mesele ile karşı karşıya gelirse, o zaman da Rasûlullah'ın (s.a.) sünneti üzere hükmetsin."
İbn Abbâs (r.a.) ise, kendisine bir şey sorulduğu zaman, eğer o meselenin hükmü Allah'ın kitabında varsa, onunla hükmederdi. Eğer Allah'ın kitabında hükmü yoksa ve o konuda Rasûlullah'tan (s.a.) bir hüküm varsa onunla hükmederdi, (bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 6).
[159] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 5-6.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 254-256.
[160] Bakara 2/58.
[161] bkz. Buhârî, Tefsîru sureti 2/5; Müslim, Tefsir, 1.
[162] örnekler için bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 52-54.
[163] Meselâ Buhârî'de bu konuya örnek olabilecek özellikte hadisler bulunmaktadır. Bunlar husûsiyle Tefsir, Bed'ü'l-halk ve Enbiyâ adlı kitaplarda yer almaktadır.
[164] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 51-54.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 256-257.
[165] Nahl 16/44.
[166] bkz. Şafiî, Risale, 92.
[167] Haşr 59/7.
[168] Nisa 4/119.
[169] Haşr 59/7.
[170] Değişik örnekler için bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 22-23.
[171] Nahl 16/44.
[172] Bunların açılımı ve Örneklendirümesi için bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 27-30. Bir diğer yaklaşım için keza bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 30 vd.
[173] On kadar Örnek ve eleştirisi için bkz. Şâtıbî, Muvafakat, IV, 45-48.
[174] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 21-48. Bu konuda ayrıca bkz. Karbaşoğlu, Sünnet, 237-247.

[175] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 257-259.
[176] Furkân 25/30.
[177] bkz. Bakara 2/185; Furkân 25/1.
[178] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 259.
[179] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 260.
[180] Dârimî, Mukaddime, 49 (I, 145).
[181] Bu ayırımın ilk işaretlerini îbn Mesûd'da <r.a.) bulmaktayız. Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadiste o şöyle demektedir: "Beş vakit namazı, çağrıldığı yerlerde kılmaya Özen gösteriniz; çünkü onlar(ın cemaatle kılınması) sünen-i Cüdadandır. Şüphesiz Yüce Allah, Peygamberi (s.a.) için sünen-i hüdâyı koymuştur..." (Ebû Dâvûd, Salât, 47 (550). Ayrıca bkz. Ahmed, I, 382, 415, 419, 455, Nesâî, İmamet, 50; Ibn Mâce, Mesâcid, 14. Ayrıca bkz. Müslim, Mesâcid, 256, 257).
[182] Serahsî, Usûl, I, 14; Nesefî, Keşfu'l-esrâr, I, 456; Damad, Mecmau'l-enhur, I, 8; Goldziher, Zahirîler, 70; Davudoğlu, Müslim Şerhi, III, 681.
[183] Dihlevi, Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 471-473.
[184] Haşr 59/7.
[185] Yani bu konuda içtihada mahal yoktur.
[186] Müslim, Fedâil, 140.
[187] Ahmed, I, 162; Müslim, Fedâil, 139.
[188] Ahmed, V, 300; Tirmizî, Cihâd, 20; îbn Mâce, Cihâd, 14.
[189] Buhârî ve Müslim'in zikrettiği bu hadise göre, on bir kadın toplanmış ve her biri kocasının sahip olduğu özelliklerden bahsetmeye koyulmuştur. İçlerinde durumu en iyi olanı Ümmü Zer'dir. Hadis uzundur ve içinde Rasûlullah'a {s.a.) ait söz bir iki kelimeyi geçmemektedir, bkz. Buhârî, Nikâh, 82; Müslim. Fedâilu'l-sahâbe, 92 (10/307).
[190] Hurafe, Uzre'den cinlerin kaçırdığı bir adamın adıdır. Gördüğü hayret verici şeyleri anlatırdı. İnsanlar onu yalanladılar ve zamanla, taaccübü gerektiren ve yalanlanılan haberleri ifadede darb-ı mesel olarak kullanılır olmuştur, bkz. Nihâye, 2/25.
[191] Elbise ve teçhizatı.
[192] Buhârî, Fardu'l-humus, 17.
[193] Ahmed, I, 83.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 260-263.
[194] İbn Kuteybe, Te'vîl, 183r185.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 263.
[195] İbn Abdisselâm, Kavâ'id, II, 121.
[196] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 263.
[197] İbrı Âşûr, Makâsıdu'şerîati'l-İslâmiyye, 28 vd.
[198] Karaman, İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri, II, 446-457. Îbn Hibbân'a ait farklı ve daba detaylı bir taksim için bkz. İbn Hibbân, I, 102-149.
[199] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 263-264.
[200] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 264-265.
[201] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 266-267.
[202] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 267.
[203] bkz. Şâtıbî, Muvafakat, I, 29.
[204] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 267.
[205] îbn Abdisselâm, Kavâ'id, 1/104; Karâfî, Furûk, 2/23; îbn Âşûr, Makâsıd, 145 (221).
[206] Karâfî, Furûk, 2/33.
[207] Îbn Âşûr, Makâsıd, 149 (227).
[208] Karâfî, Furûk, 2/153; Şâtıbî, Muvafakat, III, 197.
[209] Îbn Abdisselâm, Kavâ'id, I, 46; Hâdimî, Şerhu Mecâmi, 326.
[210] Süyûtî, Eşbâh, 175.
[211] İbrahim Halebi, Muhtasaru Gunyeti'l-mütemellî, 115; Damâd, Mecmau'l-enhur, 47.
[212] Ebu'l-Berekât Abdullah Hafızuddin en-Nesefi (ö. 710/1310).
[213] Bkz. Zeylaî, Tebyîn, I, 81.
[214] Hem de sahih olan edâ niyetiyle -kaza değil- kılacağım söylemiştir. (Bkz. Zeylaî, Tebyîn, I, 81).
[215] İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-kadir, I, 156.
[216] Buhârî, Tefsir, 39/3; Müslim, Fiten, 116; Ebû Dâvûd, Melâhim, 14; Hamidullah, İslâm'a Giriş, 308.
[217] İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-kadîr, I, 156.
[218] Bkz. Ibn Âşûr, Makâsıd, 147. Nikahın aleniliği ve tescilin zarûrîliği hk. bkz. Ansay, S. Şâkir, "Aile Hukuku", AÜİFD., 1952, sa., 2-3, s. 22. 1917. Osmanlı Aile Hukuk Kararnamesinde evlenme ve boşanmaların hâkimlerce tescili emro-lunmuştur (Madde 37, 110).
[219] Müslim, Taharet, 93; Ebû Dâvûd, Taharet, 37; Neseî, Taharet, 52; İbn Mâce, Taharet, 31; Dârimî, Vudû, 59, 65.
[220] tbn Kayyım, İ'lâmu'l-muvakki'în, III, 14.
[221] Ibn Manzûr, Lisânu'1-Arab, XI, 460-461; Zebîdî, Tâcu'1-arûs, VIII, 28.
[222] Bkz. İbn Kudâme, Muğnî, 7/783; Şâtıbî, Muvafakat, 2/233; Şevkânî, Neylu'l-evtâr, 7/91.
[223] Serahsî, Mebsût, XXVII, 126; Heyet, Hindiyye, VI, 83; Zeylaî, Tebyîn, VI, 177; Karaman, İctihad,73.
[224] İbn Kudâme, Muğnî, VII, 783; Zeylaî, Tebyîn, VI, 176-177; İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-kadîr, VIII, 403.
[225] Serahsî, Mebsût, XXVII, 126; îbn Kudâme, Muğnî, VII, 783; Zeylaî, Tebyîn.VI, 177; Babertî, İnâye (Feth), II, 15; Şelebî, Ta'lîl, 42-43; Bilmen, Kâmûs, III, 53;
[226] Îbnu'l-Manzûr, Lisânu'1-Arab, XI, 461; Zebîdî, Tâcu'1-arûs, VIII, 28. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Beşer, Faruk, islâm'da Sosyal Güvenlik, 131-146, 189. Ayrıca Şevkânî, Neylu'l-evtâr, VII, 92; S. Sabık, Fıkhu's-sünne, II, 470-471; N. Abdulhamid, Mefhumu'1-fikh el-tsîâmî, 35; Ebû Sünne, Örf, 185-188.
[227] Buhârî, Savm, 11; Müslim, Stvâm, 4.
[228] Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 171
[229] Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 171.
[230] Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 172.
[231] Mesela bkz. Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 164, 172; Ibn Abdirabbih, 'Ikd, I, 134, 160; Wensinck, Miftâh, 184.
[232] bkz. Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 166; Ebû Dâvûd, Cihâd, 143; İbn Mâce, Cihâd, 36; Dârimî, Siyer, 32; İbn Esîr, Nihâye, I, 398, II, 245; Ferrâ, el-Ahkâmu's-sultâniyye, 151, 228; Demiri, Hayâtu'I-hayevân, I, 124.
[233] bkz. Ahmed, IV, 272; İbn Mâce, Diyât, 25. Ayrıca bkz. îbn Âşûr, 45.
[234] Ebû Dâvûd, Hudûd, 19; Nesâî, Sârik, 16.
[235] Bkz. Şelebî, Ta'lîl, 36.
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 267-272.
[236] îbn Abdisseîâm, Kavâ'id, I, 18; Şâtıbî, Muvafakat, II, 301; îbn Âşûr, Makâsıd, 45; Şelebî, Ta'lîl, 299; Bûtî, Davâbıtu'l-maslaha, 48.
[237] Bkz. İbn Kayyım, İ'lâmu'l-muvakkı'în, I, 196 vd.; Şelebî, Ta'lîl, 14 vd.; îbn Âşûr, Makâsıd, 14, 89, 105-107.
[238] Goldziher, Zahirîler, 11.
[239] İbn Âşûr, Makâsıd, 105-107.
[240] Bkz. Serahsî, Usûl, II, 180-182; Gazzâlî, Mustasfâ, II, 345; Şâtıbî, Muvafakat, II, 137, 141, III, 53; Zerkâ, Medhal, II, 905.
[241] Buhârî, Megâzî, 69.
[242] îbn Âşûr, Makâsıd, 107.
[243] îbn Âşûr, Makâsıd, 32.
[244] Buhârî, Savm, 41 {II, 239); Âmidî, îhkâm, IV, 274; İbn Âşûr, Makâsıd, 44 (66). Hz. Âişe (r.a.), kendisine bu hükmün nedenini soran bir kadını, "Sen Harûra meşrepli misin?" diyerek terslemiştir. (bkz. Şâtıbî, Muvafakat, II, 308).
[245] Bkz. Dihlevî, Huccetullah, I, 477, 131.
[246] Bkz. Hamidullah, îslâm Peygamberi, II, 217-219; Tuğ, îslâm Vergi Hukuku, 93-94. Tenkidi için bkz. Kardâvî, Fıkhü'z-zekât, I, 244. îslâmî Araştırmalar Heyeti başkanlığında iken, "bu asırda zekat miktarlarının artırılması gereğini" ileri süren Fazlur Rahman büyük tenkitlere maruz kalmış ve görevinden uzaklaştırılmıştır. (Kardâvî, FıkhuVzekât, I, 244).
[247] Araf 7/157.

[248] Buhârî, Zebâih, 15, 22.
[249] Bakara 2/173; Mâide 5/3; Enam 6/145; Nahl 16/115.
[250] A'râf 7/157.
[251] Dârakutnî, 4/184; Şâtıbî, I'tisâm, I, 104; Şâtıbî, Muvafakat, I, 151; İbn Âşûr, Makâsıd, 136-137; Fethi Osman, ei-Fikru's-siyâsi el-lslâmî, 64.
[252] Dârakutnî, IV, 298.
[253] Meryem 19/64.
[254] Şâtıbî, İ'tisâm, II, 156.
[255] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 272-274.
[256] Ahmed, III, 12; Müslim, Zühd, 72; Dârimî, Mukaddime, 42.
[257] İbn Âşûr, Makâsıd, 90(102).
[258] bkz. Bkz. Ebû Dâvûd, Hudûd, 36 (IV, 166-167); İbnu'l-Cevzî, Menâkıbu Ömer, 61; Süyûtî, Târihu'l-Hulefâ, 136; İbn Sa'd, Tabakât, III, 282; İbn Âşûr, Makâsıd, 92 (105).
[259] Gararla ilgili bkz. Zerkâ, Sigorta, 174-176.
[260] Tedrice riâyet prensibi hk. bkz. Buhârî, Fedâilu'l-Kur'ân, 6 (VI, 101); Şâtıbî, Muvafakat, I, 305, III, 60 vd., 93, 215, 363; Ahmed Emin, Fecru'l-İslâm, 228, 231; Seyyid Sabık, Fıkhu's-sünne, II, 312; S. Salih, Mealim, 274; Şelebî, Ta'lîl, 15, 307; Mahmasânî, Felsefetu't-teşrî, 160-161; F. Osman, Tatavvur, 144; Uğur, İslâm Toplumu, 94; Karaman, İ. Hukuk Tarihi, 38; Fazlur Rahman, İslâm, 44-63; Şelebî, Târîhu't-teşrî, 129; Hudarî Bey, Târîhu't-teşrî, 19; Zerkâ, Medhal, II, 836; Zeydan, Medhal, 111-112; Dönmez, "Örf, 26.
[261] Muvatta, Radâ,13; Buhârî, Nikâh, 21; Müslim, Radâ, 26; Nesâî, Nikâh, 51; Dârimî, Nikâh, 52.
[262] Müslim, Radâ, 31; İbn Sa'd, Tabakât, III, 86.
[263] Bu konuda önemli bir değerlendirme için bkz. İbn Âşûr, Makâsıd, 114-115 (205-206).
[264] îbn Mâce, Hudûd, 18.
[265] Buhârî, Styâm, 30, Keffârât, 2-4; Müslim, Savm, 81; Ebû Dâvûd, Savm, 37; Zeydân, Veciz, 181.
[266] Buhârî, Nikâh, 37, 40; Müslim, Nikâh, 76; Ebû Dâvûd, Nikâh, 17; Tirmizî, Nikâh, 23; Muvatta, Nikâh, 8; Saîd b. Mansûr, Sünen, I, 176.
[267] Şâtıbî, Muvafakat, III, 44. Başka sahâbîler için de "yalnız sana mahsûs" kaydıyla oğlak kurban etmeleri yeterli görülmüştür. Bkz. Ahmed, IV, 287; Buhârî, 'Iydeyn, 23.
[268] Mergînânî, Hidâye, I, 25
[269] Farklı diğer Örnekler için bkz. Nemir, İctihâd, 128.
[270] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 274-277.
[271] Hucurât 49/13; Ahmed, IV, 145, 158, VI, 411; Saîd b: Mansûr, Sünen, I, 161, II, 208.
[272] Beyhakî, Sünen, III, 132.
[273] Muvatta, Kıble, 12 (I, 197); Buhârî, Cuma, 13; Müslim, Salat, 136; Beyhakî, Sünen, III, 132.
[274] İbn Âşûr Makâsıd, 123. Hadis diye de rivayet edilmişse de kaynağını bulamadık. (Bkz. Mecmûatu fetâvâ İbn Teymiyye, Riyâd 1381, 1386, XXVIII, 107).
[275] Bkz. Zerkâ, Medhal, 80; Goldziher, "Fıkıh", İA^ IV, 603; Köprülü, "Fıkıh", İA., IV, 612-613; Köprülü İslâm Medeniyeti Tarihi, 114-128, 130, 138, 299; Köprülü, Hukuk Tarihi Araştırmaları, 261; Şafak, İslâm Hukukunun Tedvini, 133.
[276] Zeydan, Medhal, 80.
[277] Köprülü, "Fıkıh", İA., IV, 613; Köprülü, İslâm Medeniyeti Tarihi, 299; Köprülü, Hukuk Tarihi Araştırmaları, 261,. 265.
[278] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 277-278.
[279] bkz. A'râf 7/158; Enbiyâ 21/107; Furkân 25/1; Sâd 38 /87.
[280] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 279.
[281] En'âm 6/157; A'râf 7/52; İsrâ 17/82 vb. Şâtibî, Muvafakat, II, 121.
[282] Serahsî, Mebsût, 3/93, 98.
[283] Bakara 2/ 286; A'râf 7/ 157; Şâtibî, Muvafakat, I, 305.
[284] Ahmed, VI, 116, 233, 236. Ayrıca Buhârî, İmân, 29; İbn Kuteybe, Te'vîl, 109; Zuhaylî, Zaruret, 38; İbn Âşûr, Makâsıd, 60; Mahmasânî, FelsefetuVteşrî, 302.
[285] bkz. Saîd b. Mansûr, Sünen, II, 324; İbn Sa'd,Tabakât, III, 394; Dihlevî, Huccetullahi'l-bâliğa, I, 559; II, 62, 197, 312, 418, 420, 599; Fethi Osman, Tatavvur, 167.
[286] Bakara 2/185; Nisa 4/28; Mâide 5/6; A'râf 7/157; Hac 22/78; Ahzâb 33/38.
[287] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 279.
[288] Bakara 2/185.
[289] Zarûret'in tanımı için bkz. Baktır, Zaruret, 11-15; Ebû Süleyman, ed-Darûra ve'I-hâce, 20-23.
[290] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 279-280.
[291] Hadisin lafzı tercemesi: 'Yoksa olayda hazır bulunan (şâhid), kazır bulunmayanın (gâib) görmediğini görür mü ?" şeklindedir.
[292] Ahmed, I, 83; Medkûr, Medhal, 103; Şelebî, TaTîl, 290.
[293] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 280.
[294] Bkz. Bûtî, Davâbıtu'I-maslaha, 138.
[295] Bkz. Devâlibî, Medhal, 102, 283; Şelebî, Ta'lîl, 71.
[296] îbn Abdisaelâm, Kavâ'id, II, 160-161; îbn Âşûr, Makâsıd, 71 (141).
[297] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 280-281.
[298] Buharı, t'tisâm, 2 (VIII, 139).
Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 281-282.
[299] Dk. Mehmet Erdoğan, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İfav Yayınları: 283-285.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Adam gece namazına kalktığı zaman okuyacağı dua hakkında gelen hadisler babı 143-148
Âdet edindiği oruca rastlıyandan başkasının Rama-zan'dan önce oruç tutmasının yasakhğı hakkında gelen hadîsler babı 536-538
Akşam ve yatsı arasında namaz kılmak hakmda gelen hadîsler babı 168-169
Âlimlerin Yalnız Cuma günü oruç tutmak Hakkındaki görüşleri 627
Allah yolunda bir gün oruç tutmak hakkında gelen hadîsler babı 621-622
Arefe günü orucu babı 634-636
Aşure günü orucu babı ....., ... 636-643
Ayakkabının namazda çıkarılacağı zaman nereye konulacağı hakkında gelen hadîsler babı 254-255
Ay (Bazen) yirmidokuz gün olur hakkında gelen hadîsler babı 549-551

— B —

Başına musibet gelene ta'ziyette bulunanın sevabı hakkında gelen (hadîsler) babı 73-75
Bayram günü bayram namazına bir yoldan gitmek ve başka bir yoldan dönmek hakkında gelen hadîsler babı 67-69
Bayram günü harbeyi (kısa mızrakı sütre yapmak) hakkında gelen (hadîsler) babı 73-75
Bayram günü silâh taşımak hakkında gelen hadîs babı 86-87
Bayram günü taklîs (def çalmak ve nağme ile söz söylemek) hakkında gelen hadîsler babı 70-71
Bayram namazına yürüyerek çıkmak hakkında gelen hadisler babı 65-66
Bayram namazından önce ve sonra namaz kılmak hakkında gelen hadîsler babı 63-64
Bayram namazından sonra hutbeyi dinlemek için beklemek hakında gelen (hadîs) babı 62-62
Bayram namazının en faziletli vakti 90
Bayram namazının hükmü..... 79
Beş vakit namazın farzıyeti ve bunları muhafaza etmek hakkında gelen hadîsler babı 209-218
Bir günde iki bayram (Bayram ve Cuma) toplandığı zaman hakkında gelen hadîsler babı 80-84
Bir hastaya ziyaret edenin sevabı hakkında gelen hadîsler babı, ... 265-267

— C - Ç —

Başa Dön

Cenaze hazırlandığı zaman tehir edilmemesi ve arkasında ateş götürülmemesi hakkında gelen hadisler babı..... 320-322
Cenaze için ayağa kalkmak hakkında gelen hadîsler babı 311-315
Cenazelerde hazır bulunmak hakkında gelen hadîsler babı....., ... 311-315
Cenaze mezarlığa götürülünce cemaat ne zaman oturur? 397
Cenaze namazında beş defa tekbir alan hakkında gelen hadîsler babı 346-348
Cenaze namazındaki dua hakkında gelen hadisler babı 336-342
Cenaze namazındaki kıraat hakkında gelen hadîsler babı 334-335
Cenaze namazını kılanın ve defnini bekliyenin sevabı hakkında gelen hadîsler babı 389-392
Cenaze namazınm mescidde kılınması hakkında âlimlerin görüşleri..... 366
Cenazenin önünde yaya yürümek hakkında gelen hadisler babı 316-318
Cenaze üzerinde (kılman namazda) dört tekbir almak hakkında gelen hadîsler babı 344-345
Cenazeye katılmak üzere bâzı elbiseleri soymaktan nehiy hakkında gelen hadîs babı 319-319
Cuma günü oruç tutmak hakkında gelen hadîsler bâbl 626-627
Cuma namazı kılınan mescidde kılmanın fazileti hakkında gelen, hadîs babı 231-231
Cumartesi günü orucu hakkında gelen hadis babı ... 628 - 629

Çocuk üzerinde cenaze namazı kılmak hakkında gelen hadisler babı 349-350
Çok secde etmek hakkında gelen hadîsler babı ... 243-246

— D —

Başa Dön

Dâvûd (A.S.)'m orucu hakkmda gelen hadîsler babı 616-617
Definden sonraki telkinin hükmü 269
Defin esnasında kabre toprak atmak hakkında gelen hadis babı 421-421
Devamlı oruç tutmak hakkında gelen hadîsler babı..... 609-610
Diğer cenazelerin bir şehirden başka bir şehre nakledilmeleri ..... ._..... 362-
Duhâ (kuşluk) namazı hakkında gelen hadîsler babı.....,..... ,..... 173-177

— E — Başa Dön
Erkeğin kendi hanımını ve kadının kendi kocasını yıkaması hakkında gelen hadisler babı..... 294-296
Eşini geceleyin namaz için uyandıran hakkmda gelen hadîsler babı 116-117
Evlâdının ölümü musibetini görenin hakkında gelen hadisler babı 471-476

— F — Başa Dön
Farz namazı (ihtiyar) vaktinden tehir etikleri zaman hakkında gelen (hadîsler) babı 15-18
Farz namazın kalındığı nafile namazın kılınması hakkında gelen hadisler babı 249-250

— G — Başa Dön
Gebe ve süt emziren kadınların oruç tutmaları hakkında gelen hadîsler babı 561-563
Geceden oruca niyet etmek ve nafile orucu bozma serbestliği hakkında gelen hadisler babı 601-603
Gece hizbine uyanmayan hakkında gelen hadisler babı 128-129
Gece ibâdetine kalkmak hakkında gelen hadîsler babı..... 106-114
Geceleyin kaç rek'at namaz kılınacağı hakkında gelen hadîsler babı..... 149-156
Gece namazındaki kıraat hakkında gelen hadîsler babı .....,..... 138-141
Gece namazını ikişer rek'at kılmak hakkında gelen hadisler babı..... 91-92
Gecenin hangi saatlerinin efdal olduğu hakkında gelen hadîsler babı.....>... 156-161
Gece ve gündüz (Nafile) namazın ikişer ikişer rek'at nkılınması hakkında gelen hadîsler babı 93-98
Gece ve gündüz nafilelerinin kaçar rek'atından sonra selâm verileceği hususunda, âlimlerin görüşleri... 95
Gurbette ölen kimse hakkında gelen hadîsler babı 483 - 484

— H — Başa Dön
Hacet namazı hakkmda gelen hadisler babı 182-185
Hasta iken ölen kimse hakında gelen hadîsler babı..... 485-486
Hasta Ölüm döşeğine düştüğü zaman onun yanındane konuşulacağı hakkmda gelen hadîsler babı ... 271-280
Hasta ziyareti hakında gelen hadîsler babı 257-264
Her aydan üç gün oruç tutmak hakkında gelen hadîsler babı 611-614
Her iki bayramda boy abdesti almak hakkmda gelen hadîsler babı 87-88
Her iki bayram namazı vakti hakkmda gelen hadîsler babı 89-90
Hilâl görüldüğünde oruç tutunuz ve hilâli görüldüğünde iftar ediniz konusunda gelen hadîsler babı... 544-546
Hilâli görmeye şahitlik etmek hakkmda gelen hadisler babı..... 539-543
Hurma kütüğünün feryâd etmesi 236

— İ — Başa Dön
İftar açmakta acele etmek hakkında gelen hadîsler babı 598-599
İftarı ne ile açmanın müstehab olduğuna dair gelen hadîsler babı 600-600
İki bayram ayları hakkmda gelen hadîsler babı ... 552-554
İki bayramdaki hutbe hakkmda gelen hadîsler babı 57-60
İki bayram namazında imamın kaç tekbir alacağı hususunda gelen hadîsler babı 52-55
İki bayram namazındaki kıraat hakkmda gelen (hadîsler) babı..... 55-56
İki bayram namazı hakkında gelen hadîsler babı ... 45-51
İmamın, cenaze namazını kıldıracağı zaman nerede duracağı hakkında gelen hadisler babı..... 331-333
İstihare namazı hakkında gelen hadîsler babı 177-181
Istiskadaki dua hakkında gelen hadîsler babı..... 39-42
İstiska (yağmur dileme) namazı hakkmda gelen hadisler babı..... 34-38

— K - L — Başa Dön
Kabirlerin ziyareti hakkında gelen hadîsler babı ... 427-428 43
Kabirler üzerinde bina yapmak, kabirleri kireç ile yapmak ve kabirler üzerinde yazı yazmaktan nehiy hakkında gelen hadîsler..... 417-420
Kabirler üzerinde yürümek ve oturmanın nehiyi hakkında gelen hadîsler babı 422-424
Kabir üzerinde namaz kılmak babı 378-382
Kabri kazmak hakkında gelen hadîsler babı..... 415-415
Kadının Kefeni 302
Kadınları, mezarları ziyaret etmekten nehiy hakkında gelen hadîsler babı 437-438
Kadınların Bayram namazına gitmeleri hakkında âlimlerin görüşleri 78
Kadınların bayramlarda namaza çıkmaları hakkında gelen hadîsler babı 76-80
Kadınların cenazeleri takip etmeleri hakkında hadîsler bâbl 439-442
Kefareti yalnız erkek mi ödeyecek, yoksa karısı da ödeyecek mi? 572
Kıble ehli üzerinde namaz kılmak hakkında bir bâb..... 371-377

Küba Mescidinde kılman namaz hakkında gelen hadîsler babı 229-230
Kudüs'teki Mescid'i Aksâ'da namaz kılmak hakkında gelen hadîsler babı ,..... 222-227
Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır hakkında gelen hadîsler babı 246-248
Kur'an'ı güzel sesle okumak hakkında bir bâb ... 118-127 178
Kur'an'ın kaç günde hatmedilmesinin müstehab olduğu hakında bir bâb 130-137
Kusan oruçlu hakjonda gelen hadîsler babı 576-578
Küsûf namazı hakında gelen hadîsler babı 25-33

Lahdin müstehabliği hakkında gelen (hadîsler) babı 409-411

— M — Başa Dön

Mekke'de her vakit namaz kılınabileceği hakkında gelen (hadîsler) babı! 14-14
Mescidde cenazeler üzerinde namaz kılmak hakkında gelen hadîsler babı..... 363-366
Mescidde muayyen bir yurt edinip dâima orada namaz kılmak hakkında gelen hadisler babı 251-253
Mescid-i Haram'da ve Mescid'i Nebevî'de kılınan namazın fazileti hakkında gelen hadisler babı 218-222
Mescid-i Nebevî'ye minber konulma babı 232-236
Mezarda işaretin bulunması hakkında gelen hadisler babı 416-417
Mezarlığa girildiği zaman ne söyleneceği hakkmda gelen (hadisler) babı 398-399
Mezarlıkta ayakkabıları soymak hakkında gelen hadisler babı 424-425
Mezarlıkta oturmak hakkmda gelen hadisler babı... 402-402 55
Musibet üzerinde sabretmek hakkında gelen hadîsler babı 463-468
Mü'min can çekişirken ecir kazanır hakkında gelen hadisler babı 281-282
Müstehab olan kefen hakkında gelen hadisler babı 305 -306
Müşriklerin kabirlerini ziyaret etmek hakkmda gelen hadîsler babı 429-435

— N — Başa Dön

Nafileyi evde kılmak hakkmda gelen hadisler babı 170 -173
Nağme ve Musiki makamla Kur'an Okumak 121
Nâî'den nehiy hakkında gelen hadîs babı 309-309
Namazda uykusu gelen adam hakkında gelen hadisler babı 164-168
Namazın günahlara kefaret olduğuna dâir gelen hadîsler babı 201-207
Namaz kılmanın mekruh olduğu saatlar hakkmda gelen (hadîsler) babı 8-13
Namazlarda kıyamın uzun olması hakkında gelen hadîsler babı 239-242
Necâşî (R.A.) üzerinde kılman namaz hakkında gelen hadîsler babı 383-388
Niyâhat (=ölü için yüksek sesle ağlamak) tan nehiy hakkında bir bâb ....., ... 443-446
Nûh (A.S.)'ın orucu hakkında gelen hadîs babı ... 618-618

— O — Başa Dön

Okunan Kur'an'dan ölü yararlanır mı? 276
On gün orucu babı 630-633
Orucun fazileti hakkında gelen hadîsler babı ... 518-522
Oruçlu için misvak kullanmak ve göze sürme sürmek hakkında gelen hadîsler babı 579-581
Oruçlu iken bacâmet hakkında gelen hadîsler babı .....,..... 582-583
Oruçlunun eşini öpmesi hakkında gelen hadîslerm babı 585-588
Oruçlunun gıybet ve çirkin söz söylemesi hakkında gelen hadisler babı 590-592
Oruçlunun mübaşeret hakkında gelen hadîsler babı 588-590
Oruç tutmak istediği halde cünüb halde cünüb olarak sabahlayan adam hakkında gelen hadisler babı 604-608

— Ö — Başa Dön

Ölünün ev halkına gönderilen yemek hakkında gelen hadîsler babı..... 479-481
Ölünün ey halkının yanında toplanmaktan... yemek yapmaktan nehiy hakkında gelen hadis babı.....,..... 482-482
Ölünün gözlerini kapatmak hakkında gelen hadîsler babı 283-284
Ölünün kemiklerini kırmaktan nehiy hakkında bir bâbı .....-.....,..... 487-489
Ölü üzerinde ağlamak hakkında gelen hadisler babı 450-457
Ölü üzerinde namaz kılmanın ve ölüyü defnetmenin yasak olduğu vakitler... babı 367-371
Ölüye kefenlerine dâhil edildiği zaman bakmak hakkında gelen hadis babı 307-308
Ölüye tevhîd kelimesini telkin etmek hakkında gelen hadîsler babı..... 267-270
Ölüyü kabre sokmak hakkında gelen hadîsler babı 403-409
Ölüyü öpmek hakkında gelen hadîsler babı 284-285
Ölüyü övmek hakkında gelen hadîsler babı 327-328
Ölüyü yıkamak hakkında gelen hadîsler babı ..... 286 - 293

— P — Başa Dön

Pazartesi ve Perşembe günleri orucu babı 643-645
Peygamber (S.A.V.)'in cenazesini yıkamak hakkında gelen hadîsler babı 297-300

Peygamber (S.A.V.)'in kefeni hakkında gelen hadîsler babı 300-303
Peygamber (S.A.V.)'in orucu hakkında gelen hadîsler babı 615-616
Peygamber (S.A.V.)*in vefatı ve defninin anlatıldığı bâb..... 501-516

— R — Başa Dön

Ramazan ayı kıyam hakkında gelen hadîsler babı 99-101
Ramazan ayından bir gün oruç bozanın kefareti hakkında gelen hadîsler babı 567-573
Ramazan ayının fazileti hakkmda gelen hadîsler babı 535-529
Ramazan Hilâlinin Görüldüğüne dâîr şahitlik hususunda âlimlerin görüşleri..... 543
Ramazan (orucu) kazası hakkında gelen hadisler babı.....«.»..... 564-566
Ramazan orucunun kazasının geciktirilmesi 565
Ramazan ve Kurban bayramı günü oruç tutmaktan nehiy hakkında gelen hadîsler babı 625-626
Rasathane hesaplarına göre Ramazan orucunu tutmak ve bayram yapmak doğru mudur? 546-
Resûlullah (S.A.V.)'ın oğlu üzerinde cenaze namazını kılmak ve ölümünü anlatmak hakkında gelen hadîsler babı 351-353
Resûlullah (S.A.V.)'in son hastalığının anlatılması hakkında gelen hadîsler babı 489-500

— S - Ş — Başa Dön

Sabah namazından sonra ve İkindi namazından sonra namaz kılmaktan nehiy babı 5-7
Sahur yemeğini geciktirmek hakkında gelen hadîsler babı 595-597
Sahur yemeğini yemek hakkında gelen hadîsler babı 593-594
Savaşta tehlike zamanında namaz kılmak hakkında gelen hadîsler babı 19-25
Sıkt musibeti başına gelen hakkındaki hadîsler babı 477-478

Şaban ayından Ramazan ayına kadar peşpeşe oruç tutmak hakkında gelen hadisler babı 534-536
Şaban ayının onbeşinci gecesi hakkında gelen hadîsler babı..... 193-197
Şakk hakkında gelen hadîsler babı 412-413
Şehidlerin yıkatılması ve namazlarının kılınması hakkında âlimlerin görüşleri ... .,..... 359
Şehidler üzerinde namaz kılmak ve onları defnetmek hakkında gelen hadîsler babı 355-362
Şek gününün orucu hakkında gelen hadîsler babı 529-532
Şevval ayından altı gün oruç tutmak hakkında gelen hadîsler babı..... 619-620
Şükür namazı ve secdesi hakkında gelen hadîsler babı 198-200

— T - U - Ü — Başa Dön

Tekbirlerde eller kaldırılır mı?..... 347-
Teravih namazı kaç rek'attır?..... 104-
Teşbih namazı hakmda gelen hadîsler babı 188-190
Teşrik günlerinin orucundan nehiy hakkında gelen hadîsler babı 623-624

Unutarak orucunu yiyen hakkında gelen hadîsler babı 574-575

Üzerinde edilen niyâhatla ta'zib edilen ölü hakkında gelen hadisler babı 458-461
Üzerinde müslümanların bir cemâatin namaz kıldığı cenaze hakkmda gelen hadîsler babı 323-326

— Y - Z — Başa Dön

Yağmur olduğu zaman bayram namazmı mescidde kılmak hakkında gelen hadîsler babı 84-84
Yanakları dövmek ve yaraları yırtmaktan nehiy hakkmda gelen hadisler babı 446-449
Yeterli olduğu umulan gece ibâdeti hakkında gelen hadîsler babı 162-163
Yolculukta iftar etmek hakkında gelen hadîsler babı 558-560
Yolculukta oruç tutmak hakkmda gelen hadisler babı 555-557

Zevâid Tekbirlerinin Hükmü 55

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ONALTINCI BÖLÜM
FERÂİZ (MİRAS HUKUKU) BÖLÜMÜ
1. Müslümanın Kafire Ve Kafirin De Müslümana Mirasçı Olamaması
2. Velayet Hakkının Satılması Ve Bağışlanması
3. Kelâlenin Mirası
ONYEDİNCİ BÖLÜM
HİBELER (=BAĞIŞLAR) BÖLÜMÜ
1. Yapılan Bağıştan Dönmenin Ve Onu Satın Almanın Hükmü
2. Verilen Sadakadan Ve Bağıştan Dönmenin Haram Olması
3. Bağışta Bulunan Kimsenin, Bağış Esnasında Bazı Çocuklarına, Diğerlerinden Daha Çok Mal Vermesi Sebebiyle Üstün Tutmasının Mekruh Olması
ONSEKİZİNCİ BÖLÜM
VASİYYETLER BÖLÜMÜ
1. Arazinin Aslını Vakfedip Gelirini Sadaka Olarak Dağıtmak
2. Malın Üçte Birini Vasiyet Etmek
3. Vasiyet Etmeye Teşvik
ONDOKUZUNCU BÖLÜM
YEMİNLER VE ADAKLAR BÖLÜMÜ
1. Allah Tan Başkası Adına Yemin Etmenin Yasak Olması
2. Bir Müslümanın Hakkını Yalan Yere Yeminle Elinden Alan Kimsenin Cehennemle Tehdit Edilmesi
3. Kabe'ye Yalın Ayak Yürümeyi Adayan Kimsenin Durumu
4. Lât Ve Uzzâ Adına Yemin Edilmemesi Ve (Yemin Edildiği Takdirde İse) Bunun İçin Kefaret Verilmesi
5. Ölünün Adağını Yerine Getirme
6. Adağı Yerine Getirme
7. İslam Dini Dışında Başka Bir Dine Yemin Etmek
8. Adağı Yasaklamak
YİRMİNCİ BÖLÜM
HUDÛD (=HAD CEZALARI) BÖLÜMÜ
1. Hırsızlık Cezası Ve Hırsızlık Cezasının Uygulanması İçin Gerekli Nisap Miktarı
2. Cezaların Kaldırılması Hususunda Aracı Olmanın Doğru Olmaması
3. Ta'zir
4. Recm Meselesi
5. Madenin, Kuyunun Ve Hayvanların (Verdiği Zararın) Heder Olması
6. Hırsızlık Cezasının Haddi Ve Bunun İçin Gerekli Nisap Miktarı
7. Müslümanlara Savaş Açanların Ve Dinden Dönen Kimselerin Durumu
8. (Zina Eden) Evli Kimsenin Recm Edilmesi
YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM
DİYETLER BÖLÜMÜ
1. Müslümanın Kanın Ancak Üç Şeyden Biriyle Helal Olması
2. Kasâme
3. Bir Başkasını Öldüren Kimsenin, Öldürdüğü Gibi Kısas Uygulanması
2. Ceninin Diyeti
5. Kimin Bir Kimsesi Öldürülürse, O Kimse; Diyet Yada Kısastan Dilediğini Seçmede Serbest Olması
YİRMİİKİNCİ BÖLÜM
DAVALAR BÖLÜMÜ
1. Hâkimin, İctihad Ettiğinde Hem İsabet Etmesi Ve Hem De Hata Etmesi Halinde Sevap Kazanmış Olması
2. (Meselenin İç Yüzüne Vakıf Olmayarak) Zahiri (Delillere) Ve Delili İyi Anlatmaya Göre Hüküm Verme
4. Umrâ Ve Rukbâ'ya Göre Hüküm Verme
5. Derelerde (Akan Sularda)N Şirb (Ekili Alanda Sulamak İçin Sudan Yararlanma Nöbeti) Ve Suyu (Ekili Arazide) Tutma Miktarı
6. Hâkimin, Öfkeli İken, Hüküm Vermesinin Mekruh Olması
YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AHKÂM (HÜKÜMLER) BÖLÜMÜ
1.Lükata
YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM
CİHÂD BÖLÜMÜ
1. İnsanların Hangisinin En Faziletli Olduğu Meselesi
2. (Savaş Sırasında) Kafirlerin Ağaçlarını Kesmenin Ve Yakmanın Caiz Olması
3. (Savaş Sırasında) Kasıtsız Olarak Evlerdeki Kadınları Ve Çocukları Öldürmenin Hükmü
4. (Allah Yolundaki) Mücahidi Her Türlü Şekilde Donatan Kimsenin Fazileti
5. Atlar Arasında Koşu Ve Onlara İdman Yaptırma
YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM
EDÂHÎ (KURBAN) BÖLÜMÜ
YİRMİALTINCI BÖLÜM
EŞRİBE (İÇECEKLER) BÖLÜMÜ
1. Su Kabına Üflemenin Mekruh Olması
2. Hurma Koruğu İle Kuru Hurmayı Birbirine Karıştırıp Şıralarını Çıkarmanın Yasak Olması
3. Sarhoşluk Verici Her Maddenin Haram Olması
4. Sarhoşluk Veren Her Şeyin, İçki Olması
5. İçerisinde Nebîz Yapılan Kapları Kullanmanın Yasak Olması
YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM
İMARET (DEVLET BAŞKANLIĞI) BÖLÜMÜ
1. Masıyet Dışındaki Konularda Emir Sahiplerine İtaatin Vacip Olması
YİRMİSEKİZİNCİ BÖLÜM
SAYD (AVLANMA) BÖLÜMÜ
1. Yırtıcı Hayvanlardan Azı (Kesici) Dışı Taşıyan Her Hayvanın (Etini) Yemenin Haram Olması
2. Eğitilmiş Köpeklerle Avlanma
3. Tavşan Eti Yemenin Mubah Olmasi
4. At Eti Yemenin Hükmü
5. Av Yada Tarla İçin Köpek Beslemek

6. Deniz Avı
7. Hayvanı Boğazlama Aleti
YİRMİDOKUZUNCU BÖLÜM
ETİME (YİYECEKLER) BÖLÜMÜ
1. Yemek Yerken Ikı Hurmayı Birden Yemenin Yasak Olması
2. Altın Ve Gümüş Kap Kullanmanın Haram Olması
OTUZUNCU BÖLÜM
LİBÂS (ELBİSE) BÖLÜMÜ
1. Saç (Ve Sakalı) Boyamak
2. Yüzük Takmak
3. Yüzük
4. Ölü Hayvanın Derisi
5. Resimler Ve Şekiller
6. Tek Ayakkabı İçerisinde Yürümenin Mekruh Olması
7. Erkeklere Uyuz Hastalığından Ötürü İpek Giymeye İzin Verilmesi
8. İpek Giymenin Haram Olması

ONALTINCI BÖLÜM

FERÂİZ (MİRAS HUKUKU) BÖLÜMÜ [1]

1. Müslümanın Kafire Ve Kafirin De Müslümana Mirasçı Olamaması

204. Üsâme b. Zeyd (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Müslüman, kafire, kafir de müslümana mirasçı [2] olamaz.[3]

2. Velayet Hakkının Satılması Ve Bağışlanması

205. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), velayet (hakkm)ın satılmasını ve bağışlanmasını [4] yasakladı. [5]

3. Kelâlenin Mirası

206. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Ben hastalanmıştım. (Baygın bulunduğum bir sırada) Peygamber (s.a.v), Ebu Bekr ile birlikte yaya olarak beni ziyarete gelmişti. Baygınlığım sebebiyle onunla konuşamadım. Bunun üzerine abdest alıp (abdest suyunu) üzerime serptti. Bunun üzerine ayıldım. Bir de baktım ki Resulullah (s.a.v) (yanımda oturmakta. Ona:)
Ey Allah'ın resulü! (Geride kalacak kız kardeşlerim olması hasebiyle) malım hakkımda nasıl (bir işlem) yapayım? Malım hakkında nasıl (bir hüküm) vereyim?' diye sordum.
Resulullah (s.a.v), bana hiçbir cevap vermedi. Nihayet Miras ayeti [6] indi. [7]
Konu ile ilgili bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
(Ayıhp) kendime geldim. (Yanımda oturmakta olan Resulullah'a:)
Bana kelâleden [8] başkası mirasçı olamayacak. Buna göre (benîm) mirası (m) nasıl olacak?' diye sordum.
Bunun üzerine Ferâiz ayeti indi.[9]
Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Bunun üzerine "Allah, size, çocuklarınız hakkında (miras vermenizi) emreder [10] ayeti indi.[11]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
"Resulullah (s.a.v), bana hiçbir cevap vermedi. Nihayet "Senden fetvî isterler. De ki: Allah, kelâle (babası ve çocuğu olmayan kimse)nin| mirası hakkındaki (hükmünü şöyle) açıklıyor [12] (mealindeki)] miras ayeti indi.[13]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
(Ayıhp kendime gelince, yanımda oturmakta olan Resulullah'a:)
Ey Allah'ın peygamberi! Malımı, çocuklarım arasında nasıl taksim edeyim?' diye sordum.
Resulullah (s.a.v), bana hiç bir cevap vermedi. Bunun üzerine "Allah, size, çocuklarınız hakkında; erkeğe, kadının payının İki misli (miras vermenizi) emreder [14] ayeti indi.[15]
Yine Tirmizî'nin, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayete benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayette şu ilave yer almaktadır:
Câbir b. Abdullah'ın dokuz kız kardeşi vardı. Nihayet "Senden fetva isterler. De ki: Allah, kelâle (=babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası hakkındaki (hükmünü şöyle) açıklıyor [16] (mealindeki) miras ayeti indi.[17]
Ebu Dâvud'da, birinci rivayeti nakletmiş olup bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Baygınlığım sebebiyle onunla konuşamadım. Bunun üzerine abdest alıp (abdest suyunu) üzerime serptti. Bunun üzerine ayildim. (Yanımda oturmakta Resulullah (s.a.v)'e:)
Ey Allah'ın resulü! Malım hakkımda nasıl (bir işlem) yapayım? Benim (geride kalacak) kız kardeşlerim var' dedim.
Bunun üzerine (hemen orada) "Senden fetva isterler. De ki: Allah, kelâle (babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası hakkındaki (hükmünü şöyle) açıklıyor [18] (mealindeki) miras ayeti indi.[19]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
(Bir defasında) hastalanmıştım. Yanımda yedi kız kardeşim vardı. (Baygınlık geçirdiğim bir sırada) Resulullah (s.a.v), yanıma gelip yüzüme üfürmüş. Bunun üzerine (ayılıp) kendime gelmiştim. (Yanımda Resulullah'ı görünce, ona:)
Ey Allah'ın resulü! (Ben ölünce,) kız kardeşlerime (kalacak olan malımın) üçte ikisini [20] vasiyet edebilir miyim?' diye sordum. Resulullah (s.a.v):
(Kız kardeşlerine) iyi davran!1 buyurdu. Ben:
(Bu malın) yarı sı (m vasiyet etsem olmaz mı?)' dedim. Resulullah (s.a.v):
(Kız kardeşlerine) iyi davran!' buyurdu.
Daha sonra beni bırakıp çıktı. (Çıkıp giderken:)
Ey Câbir! Bu hastalığından dolayı öleceğini sanmıyorum. Şüphe-•z ki Allah, (Kur'an'da miras ayetini) indirdi ve kız kardeşlerine düşecek olan payı da açıkladı. Onlara, üçte iki payı ayırdı1 buyurdu. (Bu hadisi, Câbir'den nakleden Ebu Zübeyr) dedi ki: Câbir: "Senden fetva isterler. De ki: Allah, kelâle babasız ve çocuksuz kimsenin mirası hakkındaki (hükmünü şöyle) açıklıyor [21] (mealindeki) bu ayet, benim hakkımda indirildi' derdi.[22]

ONYEDİNCİ BÖLÜM

HİBELER (=BAĞIŞLAR) BÖLÜMÜ [23]

1. Yapılan Bağıştan Dönmenin Ve Onu Satın Almanın Hükmü

207. Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"(Bir defasında) atı (mı), Allah yolunda (kullanması için bir kimseye sadaka olarak) vermiştim/bindirmiştim. (Sadaka olarak verdiği) at, bu kişinin yanında (yeterince bakım gösterilmediği için değerini) yitirmişti. Bu sebeple de o kişi, bu atı ucuz bir fiyatla satacağını zannederek bu atı ondan satın almak istedim. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v)'e, (bu atı satın alıp alamayacağımı) sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
(Bu atı,) satın alma! Bu atı sana bir dirhem karşılığında verse bile artık yapmış olduğunu sadakana (bir daha) dönme! Çünkü verdiği sadakayı (geri satın almaya) dönen kimse, kustuğunu (tekrar yemeye) dönen kimse gibidir' buyurdu. [24]
Konu ile ilgili bir rivayette İse şu ifade yer almaktadır:
Verdiği sadakayı (satın almaya geri) dönen kimse, kustuğunu (tekrar yemeye) dönen köpek gibidir.[25]
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerinji; Buhârî, Müslim ile Nesâî rivayet etmiştir.
Ebu Davud'un rivayetinde ise Abdullah ibn Ömer şöyle der:
Ömer ibnü'l-Hattâb (r.a), bir atını, Allah yolunda (kullanılması için) sadaka (olarak) vermişti. [26] Daha sonra (onu satılırken görüp) onu satın almak istemişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'e, (sadaka olarak verdiği atını) satın alıp alamayacağını sordu. Resulullah (s.a.v):
Onu satın alma! Sadakana dönme' buyurdu.[27] Tirmizî'de, bu hadisi, bu rivayet benzer bir şekilde nakletmiştir.
Nesâî'de, bu hadisi, buna benzer bir şekilde nakledip bu rivayette, Sadakana dönme!" ifadesi yer almaktadır.[28] Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Ömer, bir atını, Allah yolunda (kullanılması için) sadaka (olarak) vermişti. Daha sonra o atın satıldığını gördü. Bu atı satın almak istedi. Sonra Resulullah (s.a.v)'e gidip bu atı satın alamayacağım sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Sadakana dönme!' buyurdu.[29]

2. Verilen Sadakadan Ve Bağıştan Dönmenin Haram Olması

208. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
(Şu) kötülük sıfatı, biz (müslümanlar)a yakışmaz: Yaptığı bağışı (satın almaya geri) dönen kişi, kustuğunu (tekrar yemeye) dönen köpek gibidir.[30]
Konu ile ilgili başka bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
(Sadakasından dönen kimsenin misali,) kusup sonra da kusmuğuna dönerek onu yiyen köpeği misali[31] gibidir.[32]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî, Müslşim, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir.
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
"Bağışından dönen kimse, kusmuğunu (tekrar yutan) kimse gibidir.[33] Katâde der ki:
"Biz, kusmuğu ancak haram olarak biliriz.[34]

3. Bağışta Bulunan Kimsenin, Bağış Esnasında Bazı Çocuklarına, Diğerlerinden Daha Çok Mal Vermesi Sebebiyle Üstün Tutmasının Mekruh Olması

209. Nu'mân ibn Beş îr (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Nu'mân'ın babası (Beşîr), Nu'mân'ı, Resulullah (s.a.v) in yanına getirip:
Ben, bu oğlum Nu'mân'a bir köle verdim' dedi. Resulullah (s.a.v):
Çocuklarının hepsine bunun benzerini verdin mi?' diye sordu. Beşîr:
Hayır (vermedim)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse (Nu'mân'a verdiğin) köleyi (ondan) geri al' buyurdu.[35] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Babam (Beşîr), malının bir kısmını bana sadaka (olarak) verdi. Bunun üzerine annem Amra bint. Ravâha:
Resulullah (s.a.v)'i şahit göstermedikçe, (buna) razı olmam' dedi.
Bunun üzerine babam (Beşîr), sadakama şahit tutmak için beni Peygamber (s.a.v)'e götürdü. Resulullah (s.a.v), babama:
Bunu, bütün çocuklarına yaptın mı?' diye sordu. Babam:
Hayır (yapmadım)' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Allah'tan korkun! Çocuklarınız arasında adaletli davranın! [36] buyurdu.
Bunun üzerine babam geri dönüp (verdiği) o sadakayı geri aldı.[37]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayetin devamında, şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v):
Ey Beşîr! Bundan başka çocuğun var mı?' diye sordu. Beşîr:
Evet (var)1 diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Buna yaptığın kadar hepsine bağışta bulundun mu?' diye sordu.
Hayır (yapmadım)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah
O halde beni (buna) şahit tutma! Çünkü ben, adaletli olmayan bir şeye şahitlik yapmam' buyurdu.[38]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), (babam Beşîr'e):
Öyleyse buna, benden başkasını şahit tut!1 buyurdu. Daha sonra da:
Sana iyilik yapma hususunda (bütün) çocuklarının eşit olmaları seni sevindirmez mi?1 diye sordu. Beşîr:
Evet (isterim)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse böyle yapma!' buyurdu.[39]
Bu hadisin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Babası, ona, bir köle vermişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), Nu'-mân'a:
Bu köle de nedir?' diye sordu. Nu'mân:
Onu, bana, babam verdi' dedi. Peygamber (s.a.v), (babası Beşîr'e):
Bunu, bütün kardeşlerine de buna verdiğin gibi verdin mi?1 diye sordu. Beşîr:
Hayır (vermedim)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), {Beşîr'e):
Öyleyse onu (ondan) geri al' buyurdu.[40]
Tirmizî ile Nesâî, bu hadisi, birinci rivayet gibi nakledip Nesâî'nin rivayetinde, "Onu (almak için) geri dön" ifadesi yer almaktadır.[41]
Ebu Dâvud ile Nesâî ise, bu hadisi, Müslim'in bir rivayetine uygun bir şekilde nakletm işlerdir.[42]
Muğîre'nin rivayetinde ise şu ifade yer almaktadır:
Babam (Beşîr), bana, bir mal (bir rivayette: bir köle) bağışladı. Annem Amra bint. Ravâha, (babam Beşîr'e):
Resulullah (s.a.v)'e git. Onu, bu bağışa şahit tut' dedi. Babam, Resulullah (s.a.v)'e gidip ona olayı anlatıp:
Ben oğlum Nu'mân'a bir mal bağışladım. Fakat (Numânın annesi) Amra, buna, şahit tutmamı istedi1 dedi. Resulullah (s.a.v):
Senin başka çocuğun var mı?' buyurdu. Babam:
Evet (var)' dedi. Resulullah (s.a.v):
Hepsine, Nu'mân'a verdiğin gibi mal verdin mi?' buyurdu. Babam:
Hayır (vermedim)' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Bu, zulümdür (bir rivayette ise: Bu, zorlamadır). Buna, benden başkasını şahit tut' buyurdu.[43] (Resululiah:)
İyilik ve lütufta hepsinin eşit olmalan seni sevinidirmez mi?' (buyurdu). Babam:
Evet' dedi. Resulullah (s.a.v):

Buna, benden başkasını şahit tut' buyurdu.[44] Mücâlid'in rivayetinde ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sana iyilk yapmaları, senin onlar üzerindeki hakkın olduğun gibi, aralarında adaletli davranman da onların senin üzerindeki haklarıdır.[45]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Çocuklarınız arasında adaletli davramnın, oğullarınız arasında adaletli davranın.[46]
Nesâî'de, (Ebu Davud'un) bu rivayetini nakletm iştir. [47] Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde şu husus yer almaktadır:
Nu'mân'm babası (Beşîr), Nu'mân'ı, Peygamber (s.a.v)'in yanına getirip sadece (oğlu) Nu'mân'a verdiği hediye hususunda (kendisine) şahit olmasını (Peygamber'den) istedi. Resulullah (s.a.v):
Ona verdiğin gibi, bütün çocuklarına da verdin mi?' diye sordu. Beşîr:
Hayır' diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v):
Öyleyse ben, hiçbir şeye şahitlik yapmam. Sana karşı iyilik yapma hususunda (bütün) çocuklarının eşit olmaları seni sevindirmez mi?' buyurdu. Beşîr:
Evet' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse böyle yapma!' buyurdu.[48]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Nu'mân'm annesi Amra bint. Ravâha, Nu'mân'ın babası (Beşîr)'den; malından bir miktarını, oğluna bağışlamasını istedi. Fakat Nu'mân'm babası (Beşîr), bunu (ağırdan alıp) bir sene geciktirdi. Sonra fikrini değiştirip oğluna (malından) bir şeyler verdi. (Hanımı) Amra:
(Buna,) Resulullah (s.a.v)'i şahit tutmadıkça razı olmam' dedi. Bunun üzerine (Nu'mân'ın babası Beşîr, Resulullah'a gelip ona:)
Ey Allah'ın resulü! Bu çocuğun annesi Amra bint. Ravâha, bu çocuğa yaptığım bağış hususunda beni uğraştırıyor?' dedi. Resulullah (s.a.v):
Ey Beşîr! Bundan başka çocuğun var mı?' diye sordu. Beşîr:
Evet (var)' dedi. Resulullah (s.a.v):
Bu oğluna verdiğin gibi, bütün çocuklarına da verdin mi?' buyurdu. Beşîr:
Hayır' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Öyleyse beni buna şahit tutma. Çünkü ben, adaletli olmayan bir şeye şahitlik yapmam1 buyurdu.[49]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Beşîr, Peygamber (s.a.v)'e gelip (ona):
Ey Allah'ın resulü! Eşim Amra bint. Ravâha, oğluna bir sadaka vermemi istedi. (Fakat) buna, seni şahit tutmamı istedi' dedi. Peygamber (s.a.v), ona:
Bundan başka çocukların var mı?' diye sordu. Beşîr:
Evet (var)' diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v):
Buna verdiğin gibi, onlara da verdin mi?1 buyurdu. Beşîr:
Hayır (vermedim)1 dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Beni, adil olmayan bir şeye şahit tutma!' buyurdu.[50]

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

VASİYYETLER BÖLÜMÜ [51]

1. Arazinin Aslını Vakfedip Gelirini Sadaka Olarak Dağıtmak

210. Hz. Ömer (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Hayber arazisinden, bir arazi hisseme düşmüştü. Bunun üzerine (istişare yapmak üzere) Resulullah (s.a.v)'e gelip (ona):
(Hayber arazisinden) bir arazi hisseme düştü. (Şimdiye kadar) bana, bundan daha güzel ve daha harika bir mal düşmedi. (Bana) bu arazi ile ilgili (ne yapmamı) emredersin?' dedi. Resulullah (s.a.v):
İstersen arazinin aslını vakfedip (gelirini) sadaka (olarak) verirsin1 buyurdu.
Bunun üzerine Ömer, bu arazinin aslı; satılmamak, hibe edilmemek (şartıyla gelirini) fakirlere, yakınlara, köleleri (azad etmek isteyen kimseler)e, misafir(ler)e ve Allah yolunda (çalışanlara) tasadduk etti.
Bu araziye bakan kimsenin, bundan mal edinmeksizin ve mülkiyetine dokunmaksızın örfe göre yemesinde, bir dostuna yedirmesinde bir günah yoktur.[52]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir.
Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Ömer, Peygamber (s.a.v)'e:
Hayber (gazası sonunda, ganimet taksim de bana düşen yüz hisse, şimdiye kadar hiç sahip olmadığım derecede güzel. Ben, onu, sadaka (olarak) vereceğim' dedi. Peygamber (s.a.v):
Arazinin aslını vakfet. [53] Gelirini/meyvesini de (Allah yolunda) sadaka (olarak) ver! buyurdu.[54]
Yine Nesâî'nin buna benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Benim yüz baş hayvanım vardı. Onlarla, Hayber halkından yüz hisse arazi aldım. Şimdi de o araziyi, (sadaka olarak vermek suretiyle) şanı yüce olan Allah'a yaklaşmak istiyorum' (dedi). Peygamber (s.a.v):
Arazinin aslını vakfet. Gelirini/meyvesini de (Allah yolunda) sadaka (olarak) ver!' buyurdu.[55]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Hz. Ömer şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'e, Semğ'deki arazimi (ne yapayım diye) sordum. Resulullah (s.a.v)'de:
Arazinin aslını vakfet. Gelirini/meyvesini de (Allah yolunda) sadaka (olarak) ver!1 buyurdu.[56]

2. Malın Üçte Birini Vasiyet Etmek

211. Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a)tan rivayet edilmiştir:
Veda haccı yılı hastalığımın artması üzerine, Resulullah (s.a.v) beni ziyarete gelmişti. Ona:
Ey Allah'ın resulü! Gördüğün gibi, hastalığım çok şiddetlendi. Ben mal sahibiyim. Bir kızımdan başka da mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka (olarak) verebilir miyim?' dedim. Resulullah (s.a.v):
Hayır, (veremezsin)' buyurdu. Sa'd:
Ey Allah'ın resulü! (Malımın) yarısını (sadaka olarak verebirlir miyim)?1 dedim. Resulullah (s.a.v):
Hayır (veremezsin)' buyurdu. Sa'd:
Üçte birini (verebilir miyim)?' dedim. Daha sonra Resulullah (s.a.v):
Üçte biri (olur), (aslında) üçte biri (de sadaka olarak vermeye) çok yada büyüktür. Mirasçılarını zengin bırakman, onları, insanlara el açar bir halde bırakmandan daha harlıdır. Allah'ın rızasını kazanmak için vereceğin her nafaka, hatta hanımının ağzına koyduğun her lokma bile sevap kazanmana vesile olur' buyurdu. Sa'd:
Ey Allah'ın resulü! Ben arkadaşlarım (in hicretin)den geri mi kalacağım?' dedim. Resulullah (s.a.v):
Doğrusu sen (hayatta) kalıp Allah rızası için (salih) amel(ler) işlersen, bununla ancak yüksekliğin ve derecen artmış olur. Hatta (hicretten) geri kalmakla (bazı) insanlar (=Müslümanlar) senden yararlanır, diğer bir kısmı (müşrikler) de senden zarar görür.
(Daha sonra da:) Allah im! Sahabilerimin hicretini tamamla, onları ökçeleri üzerinde (şirke ve küfre) geri döndürme!' buyurdu.
Fakat hali üzüntülü olan Sa'd b. Havledir.[57] Mekke'de ölmesinden dolayı, Resulullah (s.a.v), Sa'd b. Havle hakkında mersiye söyledi.[58]
Konu ile ilgili bu anlamda bir rivayet nakledilmiş. Fakat (hadisin ravisi,) Resulullah {s.a.v)'in, Sa'd b. Havle ile ilgili sözünü zikretmeyip sadece şu sözünü nakletm iştir:
Sa'd, kendisinden hicret ettiği bir yerde ölmekten [59] çekiniyordu.[60] Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)!, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.

Buhârî'nin bir rivayetinde, Hastalandım. Resulullah (s.a.v), beni ziyarete geldi" ifadesi yer alıp bu hadis kısa bir şekilde nakle-dilmiştir. Bu rivayetin içerisinde, Üçte biri (olur), (aslında) üçte biri (de sadaka olarak vermeye) çok" ibaresi geçmektedir.[61]
Müslim ise, bu hadisin benzerini, bir çok yoldan nakletmiştir. Bu rivayetlerden birisi şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Mekke'de, Sa'd'ı ziyaret için yanma girmişti. Derken Sa'd ağladı. Peygamber (s.a.v);
Niçin ağlıyorsun?' diye sordu. Sa'd:
Kendisinden hicret ettiğim bir yerde, Sa'd b. Havi en in öldüğü gibi ölmekten korktum' cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) üç defa:
Allahım! Sa'd'a şifa ver! Allahım! Sa'd'a şifa ver!' diye dua etti. Sa'd:
Ey Allah'ın resulü! Benim çok malım var. Fakat bana yalnızca kızım mirasçı oluyor.2222 Bütün malımı vasiyet edeyim mi?' diye sordu. Peygamber (s.a.v):
Hayır' diye cevap verdi. Sa'd:
Üçte ikisini (vereyim mi?' diye sordu. Peygamber (s.a.v):
Hayır' diye cevap verdi. Sa'd:
Yarısını (vereyim mi)?' diye sordu. Peygamber (s.a.v):
Hayır' diye cevap verdi. Sa'd:
Üçte birini (vereyim mi)?' diye sordu. Peygamber (s.a.v):
Üçte biri olur. (Aslında) üçte biri de (sadaka olarak vermeye) çok. Malından verdiğin sadaka, sadakadır. Fakat ailene verdiğin nafaka da bir sadakadır. Hatta hanımının senin malından yediği miktar bile bir sadakadır. Şüphesiz ki aileni hayrla (bir rivayette: yada maişetle) bırakman, onları, insanlara el açar bir vaziyette bırakmandan daha hayrlıdır1 buyurup eliyle işarette bulundu.
Ebu Dâvud ile Nesâî, birinci rivayeti nakletmiştir. Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), ben hasta iken ziyaretime gelmişti. (Bana:)
Vasiyet ettin mi?' diye sordu. Ben de:
Evet (ettim)' dedim. Resulullah (s.a.v):
Ne kadarını (vasiyet ettin)?' buyurdu. Ben de:
Bütün malımı Allah yolunda (sadaka olarak verilemesi için vasiyette bunundum)' dedim. Resulullah (s.a.v):
Çocuklarına ne kadarını bıraktın?' buyurdu. Ben de:
Onlar, iyilikle birlikte zenginlik içindedirler' dedim.
Sa'd der ki: Resulullah {s.a.v) İle münakaşaya giriştim. Nihayet Resulullah (s.a.v):
Üçte biri vasiyet et. (Aslında) üçte biri de (sadaka olarak vermeye) çok' buyurdu. [62]
Tirmizî der ki: "Resulullah (s.a.v)'den, (bazen) büyük" ifadesi rivayet edilmiştir.[63]
Yine Tirmizî'nin ve Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
(Mekke'de) ağır bir şekilde hastalandım. Bu hastalık yüzünden ölümle karşı karşıya geldim. Derken (günün birinde) Resulullah {s.a.v), beni ziyarete geldi, (Ona:)
Ey Allah'ın resulü! Benim çok malım var. Bir kızımdan başka da mirasçım yok. Şimdi bütün malımı (Allah yolunda) vcasiyet edebîlj, miyim?' dedi. Resulullah (s.a.v):
Hayır (olmaz)' buyurdu. Sa'd:
Malınım üçte ikisini (vasiyet edeyim mi)?' dedi.....ve hadisi anlarrı.[64]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Sa'd, Mekke'de (hasta yatar) iken, Peygamber (s.a.v) onu ziyarete geldi] Sa'd, vaktiyle hicret ettiği bu yerde ölmek istemiyordu. Peygamber {s.a.v) (ona):
Allah, Sa'd b. Afra'ya [65] rahmet etsin yada Allah, Sa'd b. AfrayaİI yardım eylesin' diye dua ediyordu.
Sa'd b. Afra'nın, bir tek kızı vardı. Sa'd:
Ey Allah'ın resulü! Bütün malımı vasiyet edebilir miyim?' diye sordu. Peygamber (s.a.v):
Hayır, (olmaz)1 buyurdu. Sa'd:
(Malımın) yarısını (vasiyet edeyim mi)?' dedim. Peygamber (s.a.v):
Hayır, (olmaz)' buyurdu. Sa'd:
(Malımın) üçte birini (vasiyet edeyim mi)?' dedim. Peygamber (s.a.v):
Üçte biri (olur). (Aslında) üçte bir de çok Fakat zengin bırakman, onlar, insanlarınilinde kilere daha hayrhdır1 buyurdu.[66] muhtaç bırakmandan

3. Vasiyet Etmeye Teşvik

212. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Vasiyet edecek bîr şeyi olup üzerinden iki gece (=bir rivayette: üç gece) geçen bir müslümanm hakkı ancak vasiyetinin,[67] yazılı olarak yanında bulunmasıdır.[68]
Nâfi' der ki: Abdullah ibn Ömer'in şöyle dediğini işittim:
"Resulullah (s.a.v)'in, bunu söylediğini işittiğimden beri vasiyetim yanımda olmaksızın üzerimden bir gece geçmiş değildir.[69]

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

YEMİNLER VE ADAKLAR BÖLÜMÜ

1. Allah Tan Başkası Adına Yemin Etmenin Yasak Olması

213. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "(Babam) Ömer'in şöyle dediğini işittim: Resulullah (s.a.v):
Doğrusu Allah, sizi, atalarınız/babalarınız adına yemin etmeyi yasaklıyor [70] buyurdu.[71]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî rivayetr etmiştir.
Buhârî hariç [72] diğerleri, bu rivayetin içerisine şu hususu ilave etmişlerdir:
"Vallahi, Resulullah (s.a.v)'in bunu yasak ettiğini işittim işiteli, kendim için ve bir başkası için bu yemini yapmadım.[73]

2. Bir Müslümanın Hakkını Yalan Yere Yeminle Elinden Alan Kimsenin Cehennemle Tehdit Edilmesi

214. Abdullah ibn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Bir kimse, Müslüman bir kimsenin malını almak için yalan yere yemin ederse, o kimse, Allah'a, kendisine gazaplı olduğu halde Ona kavuşur.
Abdullah der ki: Daha sonra Resulullah (s.a.v), bize, yüce Allah'ın Kitab'ından bunun doğruluğunu tasdik eden;
Allah'a verdikleri ahid ve sözlerini birkaç paraya satanlar varya! işte onlar için ahirette hiçbir pay yoktur" (mealindeki) [74] ayeti okudu.[75]
Bu manada bir rivayet oîup bu rivayete şu husus ilave edilmiştir:
Eş'as b. Kays, {oturduğu yerden yanımıza) gelip:
Ebu Abdurrahman, [76] size (hangi) hadisleri anlatıyor?' dedi. Biz de:
(Abdullah ibn Mes'ud, bize,) şunu, şunu anlattı' dedik. Bunun üzerine Eş'as b. Kays şöyle dedi:
Ebu Abdurrahman doğru söyledi. Benim üe bir (başka) adam arasında bir kuyu hususunda çekişme vardı. Biz, bu davamızı, Resulullah (s.a.v)'e götürdük. Resulullah (s.a.v):

(Senin üzerine) iki şah i d (getirmen) yada (onun üzerine de) kendi yemini düşer [77] buyurdu. Bunun üzerine ben de:
O zaman (çekiştiğim kişi,) yeminin önemine aldırmayarak yemin eder [78] dedim. Resulullah (s.a.v):
Bir kimse, Müslüman bir kimsenin malını almak İçin yalan yere yemin ederse, [79] o kimse, Allah'a, kendisine gazaplı olduğu halde Ona kavuşur' buyurdu.
Bunun üzerine "Allah'a verdikleri ahid ve sözlerini birkaç paraya satanlar varya! İşte onlar için ahirette hiçbir pay yoktur" (mealindeki) [80] ayeti indi.[81]
Bu hadis{in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Tir-mizî rivayuet etmiştir.
Yalnız Ebu Dâvud, Tirmizî'nin rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
"Benim ile Yahudi olan [82] bir kişi arasında çekişme vardı.[83]

3. Kabe'ye Yalın Ayak Yürümeyi Adayan Kimsenin Durumu

215. Ukbe b. Amir (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Kız kardeşim yalın ayak olarak Beytullah'a (Kabe'ye) yürümeyi adadı. Bana da, bu meseleyi, onun namına Resulullah (s.a.v)'e danışmamı emretti. Ben de (bu meseleyi,) ona danıştım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Hem yürüsün ve hem de binsin!' buyurdu. [84] (Birinci rivayet) Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Yalın ayak, başı açık {yürüreyerek gitmeyi nezretti). Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Allah, senin kız kardeşinin bedbahthğyla bir şey kuracak değildir. Binsin, başını örtsün ve sonra üç gün oruç tutsun! [85] buyurdu.[86] (ikinci rivayet)
Ebu Dâvud ise, her iki rivayeti de nakletmiştir. Nesâî'de, ikinci rivayeti nakletmiştir.

4. Lât Ve Uzzâ Adına Yemin Edilmemesi Ve (Yemin Edildiği Takdirde İse) Bunun İçin Kefaret Verilmesi

216. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim yemin edip, yemininde: 'Lâfa ve Uzzâ'ya yemin olsun ki [87] diyen kimse, hemen 'Lâ ilahe illallah' desin. Arkadaşına: 'Gel seninle kumar oynayalım' diyen kişi, sadaka versin.[88]
Ebu Davud'un rivayetinde, bir şey (versin)11 ifadesi yer almaktadır.[89]
Müslim der ki: Gel seninle kumar oynayalım' diyen kişi, sadaka versin[90] ibaresini, Zührî'den başka hiçbir kimse rivayet etmemiştir. Zührî'nin, Peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiği doksan kadar hadisi vardır ki, iyi senedlerle bu konuda kendisine katılan olmamıştır.[91]

5. Ölünün Adağını Yerine Getirme

217. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Sa'd b. Ubâde el-Ensârî, Resulullah (s.a.v)'den; annesinin borcu olan bir adak hakkında fetva istedi. Çünkü annesi, bunu ödeyeni eden ölmüştü, Resulullah (s.a.v):
(Onun adına) o borcu (sen) öde!' buyurdu.[92] Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Sa'd b. Ubâde, Peygamber (s.a.v)'e gelip (ona):
Annem, üzerinde adak (borcu) olduğu halde öldü. Onun adına bir köle azad etsem, onun adak borcunu ödemiş olur muyum? [93] diye sordu. Peygamber {s.a.v):
Annen adına köle azad et' buyurdu.[94]

6. Adağı Yerine Getirme

218. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: 'Ömer:
Ben, cahili yy e döneminde Mescid-i Haramda bir gün itikafta kalmayı adamıştım' dedi. Peygamber (s.a.v), ona:
Adağını yerine getir! [95] buyurdu.[96]

7. İslam Dini Dışında Başka Bir Dine Yemin Etmek

219. Dahhâk b. Sabit (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"İslam dininden başka bir din üzerine yalan yere yemin eden kimse, [97] dediği gibidir.[98]
Nesâî'nin rivayetinde şu ilave vardır:
Kim kendisini bir şeyle öldürürse, AlİAh, onu, cehennem ateşinde o şeyle azab eder.[99]

8. Adağı Yasaklamak

220. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir.
"Adak adamak, Adem oğluna; benim kendisi için takdir etmediğim bir şeyi getirmez. Fakat adak, insanı; kendisine takdir edilen şeye iletir. Onunla cimri(nin elin)den mal çıkarılır. Cimri, önceden bana vermediği o adağı bu sayede bana vermiş olur.[100] (Birinci rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayette, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Adak adamak, Adem oğluna; benim kendisi için takdir etmediğim bir şey getirmez. [101] Fakat adak, insanı; benim kendisi için takdir ettiğim şeye iletir. Onunla cimrini (elin)den mal çıkarılır.[102] {İkinci rivayet)
Müslim'in konu ile ilgili rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Adak, Adem oğluna; Allah'ın takdir etmediği bir şeyi yaklaştırmaz. Fakat adak, (bazen) kadere uygun düşer de bu sayede cimri(nin elin)den çıkarmak istemediği (malı) çıkarılır.[103] (Üçüncü rivayet)
Yine Müslim'in konu ile İlgili rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), adağı yasaklayıp:
Adakta bulunmayın! Çünkü adak, kaderden hiçbir şeye fayda sağlamaz. Onunla sadece cimrifnin elin)den (mal) çıkarılır1 buyurdu.[104] (Dördüncü rivayet)
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Adakta bulunmayın! Çünkü adak, kaderden hiçbir şeye fayda sağlamaz. Onunla sadece cimri(nin elin)den (mal) çıkarılır.[105] (Beşinci rivayet)
Tirmizî ile Nesâî, bu beşinci rivayeti nakletm iştir. Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti şu şekildedir:
Adak, Adem oğluna; benim kendisine takdir ettiğimden başka bir şey getirmez. Fakat adak, kendisiyle cimri(nin elin)den (mal) çıkarılan bir şeydir.[106]
Ebu Dâvud'da, birinci rivayetin benzerini nakletmiş, bu rivayetin sonunda şu ifade yer almaktadır:
"Cimri, önceden vermediği adağı, bu sayede vermiş olur.[107]

YİRMİNCİ BÖLÜM

HUDÛD (=HAD CEZALARI) BÖLÜMÜ [108]

1. Hırsızlık Cezası Ve Hırsızlık Cezasının Uygulanması İçin Gerekli Nisap Miktarı

221. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) zamanında hiçbir hırsızın eli, 'mıcenn' yada ha-cefe' (denilen) bir kalkan bedelinden daha aşağıda bir mal için kesil-meni iştir. Bu kalkanlardan her biri, kıymetli şeylerdi. (Birinci rivayet)
Konu İle ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) zamanında hırsızın eli, ancak 'hacefe' denilen bir kalkan yada 'turs (denilen) bir kalkan kıymetinde bir mal çaldığında kesilirdi. (İkinci rivayet)
Yine konu ile İlgili diğer bir rivayette, Hz. Aişe şöyie der:
Resulullah (s.a.v):
Hırsızın eli, ancak çeyrek dinar (alün)da kesilir' buyurmaktadır. (Üçüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), hırsızın elini, çeyrek dinar (altın)da ve daha fazlasında [109] keserdi. [110] (Dördüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildedir:
Hırsızın eli, ancak çeyrek dinar (altın)da ve daha fazlasında kesilir.[111] (Beşinci rivayet)
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
El, çeyrek dinar (aitin)da kesilir.[112] (Altıncı rivayet) Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
El, ancak çeyrek dinar (altın)da ve onun yukansında kesilir.[113]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Hırsızın eli, ancak çeyrek dinar (altın)da ve daha fazlasında kesilir.[114]
Ebu Dâvud ile Tirmizî, dördüncü rivayeti nakletmiştir.
Yine Ebu Dâvud, altıncı rivayeti de nakletmiştir.
Nesâî ise birinci, dördüncü, beşinci ve altıncı rivayeti nakletmiştir.
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), çeyrek dinar (altın)da (hırsızın elini) keserdi.[115]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
El ancak 'mıcenn' denilen bir kalkanın değerinde olan üç dinar (altın) yada bir dinar (altın)m yarısı ve daha fazlasında kesilir.[116]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
El, 'micen' (denilen bir kalkan kıymetinde bir mal çalındığımda kesilir.[117]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayetlerinden birinde Urve şöyle der:
Micen (denilen kalkan); dört dirhem (gümüş)tür. [118]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Aradan ne uzun zaman geçti ve ne de unuttum. (El) kesme, çeyrek dinar (altın)da ve daha fazla olan şeylerde geçerlidir.[119]

2. Cezaların Kaldırılması Hususunda Aracı Olmanın Doğru Olmaması

222. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Mahzûm kabilesine mensup, hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyş'i üzmüştü.Bunun üzerine
Onun hakkında Resulullah (s.a.v) ile kim konuşur' dediler. (Bazıları:)
Buna, Resulullah (s.a.v)'in çok sevdiği Usâme b. Zeyd'den başka kim cesaret edebilir?1 dediler.
Bunun üzerine Usâme, Resulullah (s.a.v) ile (o kadının affedilmesi meselesini) konuştu. Resulullah (s.a.v), (ona):
Allah'ın cezalarından bir cezaya şefaat mi ediyorsun?' buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v) kalkıp halka hitaben:
Şüphesiz sizden öncekiler, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman bırakıverdi ki eri ve zayıf birisi hırsızlık yaptığında ise kendisine ceza uyguladıkları için helak oldular. Allah'a yemin ederim ki, eğer Muhammed'in kızı Fatıma (bile) hırsızlık yapsa (onun da) elini keserim' buyurdu.[120] (Birinci rivayet)
Bu manada buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde şu husus yer almaktadır:
İsrail oğulları, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman onu bırakı-verdikleri, [121](İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) zamanında, Fetih gazasında hırsızlık eden kadının hali Kureyş (kabilesin)i üzmüştü. Bunun üzerine:
Onun hakkında Resulullah (s.a.v) ile kim konuşur?1 dediler. (Bazıları:)
Buna, Resulullah (s.a.v)'in çok sevdiği Usâme b. Zeyd'den başka kim cesaret edebilir?' dediler.
Kadın, Peygamber (s.a.v)'e getirildi. Usâme, Resulullah (s.a.v) ile (o kadının affedilmesi meselesini) konuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'in yüzü renklendi. Daha sonra da:
Allah'ın cezalarından bir cezaya şefaat mi ediyorsun? [122] buyurdu. Usâme:
Ey Allah'ın resulü! Benim için (o kadını) bağışla' dedi.
Akşam olunca, Resuiullah (s.a.v) ayağa kalkıp hutbe okudu, Allah'a gerektiği övgüde bulundu. Daha sonra da:
Şüphesiz sizden öncekiler, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman bira ki verdikleri ve zayıf birisi hırsızlık yaptığında ise kendisine ceza uyguladıkları için helak oldular.
Hiç şüphe yok ki ben, nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, eğer Muhammedin kızı Fatıma (bile) hırsızlık yapsa (onun da) elini keserim' buyurdu.
Daha sonra emredip hırsızlık eden o kadının eli kesildi.
Aişe: 'Daha sonra bu kadın, güzelce tevbe edip evlendi. Bu işten sonra (bazen) bana gelir ve ben de onun ihtiyacını Resuiullah (s.a.v)'e arz ederdim' dedi. [123] (Üçüncü rivayet)
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
"Mahzûm kabilesinden bir kadın, eşyayı ödünç alır, (sonradan) bu (aldığı eşya)yı inkar ederdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), o kadının elinin kesilmesini emretti. Derken kadının ailesi, Usâme b. Zeyd'e gelip onunla (bu kadının affedilmesi meselesini) konuştular. O da (gidip), Resuiullah (s.a.v) ile (bu kadının affedilmesi meselesini) konuştu.
Bundan sonra (hadisin ravisi,) bu hadisi, Leys ve Yûnus'un (naklettiği rivayete) benzer bir şekilde nakletmiştir. [124] (Dördüncü rivayet) Tirmizî, birinci rivayeti nakletmiştir. Ebu Dâvud ise birinci, üçüncü ve dördüncü rivayeti nakletmiştir.
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayetinde Hz. Aişe söyle der:

Bir kadın, tanınmış kimselerin adına kendini tanımayan insanlardan borç aldı. Fakat o, (ödünç aldığı) eşyayı sattı. Yakalanıp Resuiullah (s.a.v)'e getirildi. Resuiullah (s.a.v), kadının elinin kesilmesini emretti.[125]
Bu kadın hakkında Usâme'nin şefaatçi olup Resuiullah (s.a.v)'in, bilinen sözleri söylediği [126] kadındır.[127]
Nesâî ise birinci rivayet etmiştir.
Yine Nesâî'nin buna benzer rivayetlerinin birisinde, Hz. Peygamber (s.a.v), Usâme'ye hitaben şöyle buyurur:
Ey Usâme! Hiç kuşkusuz İsrail oğulları, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman birakıvermeleri ve zayıf birisi hırsızlık yaptığında ise kendisine ceza uygulamamaları sebebiyle helak oldular. Eğer Muhammed'in kızı Fatıma (bile) hırsızlık yapsa onun da (elini) keserdim.[128]
Yine Nesâî'nin buna benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayette, Hz Aişe'nin; o kadının tevbe ettiği, kendisinin yanına geldiğinde ihtiyacını Resulullah (s.a.v)'e arz ettiği ile ilgili sözü de yer almaktadır. [129]
Yine Nesaî'nin, Ebu Davud'un bir rivayetine benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Kadın, (ödünç olarak aldığı eşyayı) satıp parasını yedi. (Kadın yakalanıp) Resulullah (s.a.vj'e getirildi. Kadının yakınlan, (kadının bağışlanmas. için) Usâme'ye koştular. Usâme, kadın(ın affedilmesi meselesini) Resulullah (s.a.v) ile konuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'in yüzü renklendi Daha sonra da:
Allah'ın ceza lan n d an bir cezaya şefaat mi ediyorsun?' buyurdu Usame:
Ey Allah'ın resulü! Benim için (o kadını) bağışla' dedi. [130]

Yine Nesaî, bir rivayetinde; hadisi, hutbeyi, Hz. Peygamber (s.av)'in konu ile ilgili sözünü nakletti. Sözünün sonunda ise şöyle buyurdu:
Daha sonra bu kadının (elini) kesti. [131]

3. Ta'zir

223. Hâni' b. Niyâr el-En sâri (r.a)'tan [132] rivayet edilmiştir: Hâni1 b. Niyâr, Peygamber (s.a.v)'i şöyle buyururken işitmiştir:
"Yüce Allah'ın hadlerinden bir haddin dışında, on değnekten fazla vurulmaz.[133]
Bu hadisfin bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim ile Ebu Dâvud rivayet etmiştir.[134]

4. Recm Meselesi [135]

224. Abdullah ibn Abbâs (r.anhürnâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Ben, Muhâcirler'den bir çoğundan Kur'an öğreniyordum, onlardan biri de, Abdurrahman İbnu Avf idi.
Ben, Mina'da, Abdurrahman İbnu Avfın evinde bulunduğum sırada, Abdurrahman İbnu Avf da, Ömer'in son defa yapmış olduğu haccda onun yanında idi. Oradan evine benim yanıma yanıma dönüşte şöyle dedi:
Bugün Ömer'in yanına gelen bir adamı keşke sen de görseydin.
O adam şöyle dedi:
Ey mü'minlerin emîri! Ne dersin. Cuma günü, güneş ortadan meylettiği zaman mescide gidişte acele davrandık.
(Rezîn: 'Öğle sıcağında çıktım' ilavesinde bulundu.) (Abdullah ibn Abbas olayı anlatmaya şöyle devam etti:) (Camiye gelince,) Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nüfeyl'İ minberin köşesinde oturmuş buldum. Dizim dizine değecek şekilde onun yanına oturdum. Çok beklemeden Ömer ibnü'l-Hattâb (minbere doğru) çıktı. Onun gelmekte olduğunu görünce, (yanımda oturmakta olan) Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nüfeyl'e:
Bu öğle, Ömer, halife olduğu günden beri hiç yapmadığı önemli bir konuşma yapacak1 dedim. Zeyd, (söylediğim sözü) hoş karşılamayıp:
Daha önce konuşmadığı şeyi konuşması ne mümkün!' dedi.
Deken Ömer minbere oturdu. Müezzin ezanını tamamlayınca, ayağa kalktı. Yüce Allah'a lâyık olduğu şekilde (hamd ve) övgüde bulundu. Sonra da şunları söyledi:
Emmâ ba'd. Ben şimdi sizlere, Cenab-ı Hakk'ın söylememi takdir buyuracağı bir konuşma yapacağım. Bilemiyorum, belki de ecelim yakındır, (=bu son hutbem olur). Kim bu sözlerimi anlar ve hafızasına alabilirse (bunları) bineğinin götürdüğü her yerde nakletsin. Kim de anlamış olmaktan kor-karsa, hiç kimseye hakkımda yalan söylemesini helâl etmiyorum/Yüce Allah, Muhammed (s.a.v)'i hakla gönderdi, kendisine kitap indirdi. Allah'ın indirdikleri arasında recm âyeti de vardı. Biz onu okuduk, anladık ve ezberledik.
Resûlullah (s.a.v) recm cezası verdi. Ondan sonra da bizler de (recm cezası) verdik. Şahsen aradan fazla zaman geçince, bazılarının çıkıp: - Allah'ın kitabında biz recm âyeti bulamıyoruz' diyerek Allah'ın indirmiş olduğu bir farzı terkedip sapıtmalarından korkuyorum.
Recm, Allah'ın kitabında muhsan (=ergenlik çağına girmiş, akıllı, sahih bir evlilikle evlenmiş ve gerdek yapmış olduğu halde) zina eden kadın ve erkeklere ispatlayın bir delil veya hamilelik veya itiraf olduğu takdirde uygulanması gereken bir haktır.'
Sonra bizler, Allah'ın Kitabı'ndan okumakta olduğumuz şeyler arasında: - Babalarınızdan yüz çevirmeyin! Hiç kuşkusuz, sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz (^babalarınızdan başkalarına mensupluk iddia etmeniz), sizin nankörlüğünüzdür yada sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz, hiç kuşkusuz sizin için bir küfürdür!' sözler de vardı.[136]
Dikkat edin! Daha sonra Resûlullah (s.a.v):
Sizler, beni, Meryem oğlu İsa'nın batıl üzere aşırı övülmesi gibi mübalağalı ve aşırı şekilde övmeyin. Sizler, bana: 'Allah'ın kulu ve Resulü' deyin!' buyurdu.
Sonra sizden birisinin:
Ömer ölünce, (herkesle istişare, biat aramaksızın) filanca kimseye biat edeceğim' dediği bana ulaştı. Sakın ha! Hiç kimseyi, 'Ebû Bekr'in seçimi de oldu bittiye geldi. (Biz de onun seçilme tarzına uygun olarak birini seçebiliriz)' gibi sözler aldatmasın.[137]
Dikkat edin! Evet onun seçimi çabuk olmuştur. Fakat Allah (umumiyetle çabuk yapılan işlerde bilâhere karşılaşılan) serlerden (bu ümmeti) korumuştur. Sizden hiç kimse, kendisine hızlı bir şekilde gidilmekte (develerin) boyunlarının kopmasında, Ebû Bekr gibi olamaz.
Öyleyse Müslümanların istişare (ve te'yidi tahakkuk) etmeksizin kim bir başkasına biat ederse, bilsin ki, ne biat edene ve ne de edilene itibar edilmeyecektir. Böyle bir biat akdi, edeni de edileni de ölüme maruz bırakacaktır. (Ebû Bekir'e yapılan biat böyle kıt düşüncelilerin zannettiği gibi değildir. İç yüzünü anlatayım:)
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselamdın ruhunu yüce Allah kabzettiği zaman, haberimiz oldu ki, Ensar büyük bir grup hâlinde bizden ayrı olarak Benî Sâide sakîfesinde toplanmışlardı. Ali, Zübeyr ve bunlarla birlikte (Abbâs gibi diğer) bazıları bizden ayrılarak (cenazeyle meşgul olmak üzere) geride kaldılar. Muhacirler de, Ebû Bekr'in etrafında toplanmışlardı. Ebû Bekr'e:
Ey Ebû Bekir! Haydi şu Ensârlı kardeşlerimizin yanlarına gidelim!' dedim. Onlara (bir an önce yetişmek üzere) yürüdük. Yakınlarına varınca, onlardan iki sâlih zatla karşılaştık. Kavmin (Sa'd İbnu Ubâde'yi halife seçme hususundaki) kararlarını anlattılar. Sonra da:
Ey Muhacirler topluluğu! Nereye gidiyorsunuz?' diye sordular. Biz de:
Şu Ensârlı kardeşlerimize gidiyoruz!' dedik. Onlar:
Hayır, onlara yaklaşmayın. Hükümlerini versinler' dediler. Ben:
Vallahi, onlar(ın yanın)a gideceğiz1 dedim ve yürüdük. Onları Benî Sâide sakîfinde [138] bulduk. Ortalarında üzeri örtülü birisi vardı.
Bu da kim?' dedim. (Orada bulunanlar:)
Bu, Sa'd ibn Ubade'dir!'dediler. Ben:
Nesi var?' diye sordum.
Titriyor!' dediler.
Biraz oturmuştuk ki, onların hatibi [139] şehâdet kelimerini getirerek söze başladı. Yüce Allah'a gerektiği şekilde (hamd ve) övgüde bulunduktan sonra da:
Emmâ ba'dî Biz Allah'ın yardımcıları ve İslâm'ın büyük ordusu-yuz. Siz ey Muhacirler topluluğu! Sizler, (Mekke'deki) kavminizden (bize) yürüyüp gelmiş olan (içimizdeki) bir azınlıksınız! Hal böyle iken şimdi bu azınlık, bizi asi (en müstehak olduğumuz) fonksiyonumuzdan bizi koparmak, emirlikten uzak tutmak istiyorlar' dedi.
(Ömer der ki:) (Hatip sözlerini) tamamlayınca, ben de konuşmak istedim. Bu esnada, içimden söyleyecek güzel sözler hazırlamıştım, bunlar hoşuma da gitmişti. Bunları Ebû Bekr'in huzurunda söylemek istiyordum. Çünkü ben (bazen) onun hiddetini yatıştınyordum. Tam konuşmak istediğim sırada Ebû Bekr, (bana):
Acele etme!' dedi. Onu öfkelendirmek istemedim (ve konuşmaktan vazgeçtim).
Ebû Bekr konuştu. O aslında benden daha çok hilme sahip ve daha vakur idi. Allah'a yeminle söylüyorum, Ebu Bekr, içimde hazırladığım bütün güzel sözleri eksiksiz aynı güzellikte ve hattâ daha da güzel bir biçimde bu konuşması esnasında söyledi. Şöyle ki:
Hakkınızda söylediğiniz hayr (ve fazilet ne varsa) hepsine lâyıksınız. Ancak bu (emîrlik) işi, Kureyş kabilesine (meşru) tanınır. Onlar, neseb yönüyle de, yurt yönüyle de Arab'ın ortasında yer alır. Ben sizin için şu iki şahıstan birini uygun buldum, bunlardan hangisini isterseniz ona biat edin!' dedi.
Böyle deyip benim elimi ve Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'm elini tuttu. Ebû Bekr, ikimizin arasında oturuyordu. Onun (ikimizi imamlığa teklif eden cümlesinden başka) bütün söyledikleri hoşuma gitti. Valİahi, Ebû Bekr'in bulunduğu bir kavmin başına emîr seçilmektense, ortaya çıkanlıp boynumun vurulmasını gerektirecek bir günah işlemek bana daha sevgili gelirdi. Ancak nefsimin bana ölüm ânında hoş gösterdiği şeyi şimdi bulamıyorum.
Derken Ensar'ın bir sözcüsü:[140]
Beni (hasta hayvanların kaşınarak rahatladıkları) kaşınma çubukcağızı, yaslandığı dikme ile ayakta duran hurma fıdancığı kabul edin (ve fikrimi dinleyin):
Ey Kureyş topluluğu! Sizden bir emîr, bizden de bir emîr olsun1 dedi.
Bunun üzerine her kafadan bir söz çıkmaya başladı, gürültü çoğaldı. Öyle ki ihtilâf çıkacak diye korktum. Ebû Bekr'e:
Ey Ebû Bekr, uzat elini!' dedim. Elini uzattı, ben ona biat ettim. Muhacirler de biat ettiler. Sonra da Ensâr biat etti. Sa'd İbnu Ubâde'nin üzerine atıldık.

Derken onlardan biri:
Sa'd İbnu Ubâde'yi öldürdünüz!1[141] demez mi? Ben de:
Sa'd İbnu Ubâde'yi Allah öldürsün!' dedim.
Ömer (halka hitaben minberdeki sözüne devamla): Vallahi, biz, Peygamber (s.a.v)'in defni sırasında, Ebû Bekr'in seçiminden daha önemli bir şey düşünemedik. Biat gerçekleşmeden halkı terketmemiz halinde, oradan ayrılınca, arkamızdan kendilerinden birini halife seçiverecekler diye korktuk.[142] Böyle bir durumda, ya bize de gönülsüz biat edecek veya muhalefet edecek, böylece ikisi de fesad olacaktı,
Bilesiniz ki, Müslümanlarla istişare etmeden kim bir başkasına biat ederse, ne biat edene, ne de kendisine biat edilene itibar edilmez, ikisinin de öldürülmesinden korkulur [143] dedi.[144]
Müslim, bu hadisi, kısa bir şekilde rivayet etmiştir.

5. Madenin, Kuyunun Ve Hayvanların (Verdiği Zararın) Heder Olması

225. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Hayvan(lann yaptığı zarar)ın diyeti hederdir. Kuyu (da uğranılan zarar) hederdir. Maden (de uğranılan zarar) hederdir. Define mallarında ise beşte bir oranında (hak) vardır.[145]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Kuyunun yaralaması hederdir. Madenin yaralaması hederdir. Hayvanın yaralaması hederdir. Define mallarında ise beşte bir oranında (hakt) [146] vardır.[147]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerinji; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir.
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, Resuullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Ayakfın tepip vurduğu) hederdir.[148]
Ebu Dâvud (bu vurma şekli ile ilgili olarak): 'Adam üzerinde binili iken hayvanın ayağıyla vurması [149] dedi.[150]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, Resuullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Ateş (in değdiği) [151] hederdir.[152]

6. Hırsızlık Cezasının Haddi Ve Bunun İçin Gerekli Nisap Miktarı

226. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), kıymeti üç dirhem (gümüş) olan bir kalkan çalan hırsızı(n elini) kesti.[153]
Bir rivayette, Fiyatı" ifadesi yer almaktadır.[154]
Ebu Davud'un konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), kadınlar sofasından fiyatı üç dirhem (gümüş olan) bir kalkan çalan adamın elini[155] kesti.[156]
Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde, Kıymeti beş dirhem (gümüş) olan..." ifadesi yer almaktadır.[157]
Doğrusu, üç dirhem (gümüş)" olmasıdır.

7. Müslümanlara Savaş Açanların Ve Dinden Dönen Kimselerin Durumu

227. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Ukl ve Ureyne (kabilelerin) den bazı insanlar Medine'ye Peygamber (s.a.v)'in yanına geldiler. (Tevhidi telaffuz etmek suretiyle) İslam'a (girdiklerini) söylediler. Daha sonra da:
Ey Allah'ın nebisi! Bizler, sürü sahibi kimseleriz, ekin sahibi kimseleri değiliz' dediler,
Medine'nin havasını sağlıklarına uygun bulma (yarak Medine'de kalmak isteme)diler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), onlara; zekat develerinin ve çobanının bulunduğu yere gitmelerini, o develerin içine çıkıp onların sütlerinden ve idrarlarından içmelerini emretti.
Onlar, oraya gidip onların (sütlerinden ve idrarlarından) içtiler. Nihayet Harre tarafında bulundukları zaman (sağlıklarına kavuşup semizledikleri ve renkleri kendilerine geldiğinde) İslam'a girmelerinin ardından kafir oldular. Peygamber (s.a.v)'in çobanını öldürdüler ve develeri önlerini katıp götürdüler. Bu iş, Peygamber (s.a.v)'e ulaştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), onları bulmak için arkalarından (bîr müfreze) gönderdi. (Gönderilen müfrezedekiler, onları yakalayıp Peygamber'in yanına getirdiler.)
Peygamber (s.a.v), onlara, kısas yapılmasını emretti. Daha sonra o canilerin gözlerine mil çektiler, ellerini kestiler ve kendi halleri üzere ölünceye kadar Harre tarafına salıverildiler.
Katâde: 'Bundan sonra Peygamber (s.a.v) in sadaka vermeyi teşvik edip ölünün vücut organlarını kesmekten yasakladığı haberi bize ulaştı' dedi.[158]
(Hadisin metni, Buhârî'ye attir.) [159]
Konu ile ilgili bir rivayette, Katâde'nin şu sözü ilave edilmiştir:
Muhammed ibn Şîrîn, bana; bu olayın, had (ceza)lannm inmesinden önce olduğunu haber verdi.[160]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in (naklettiği) rivayetlerdir. Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Ureyne (kabilesin)den bazı insanlar, (mide ağrısına tutulduklarından dolayı) Medine'(nin havasına) uyum sağlayamadılar.
Resulullah (s.a.v), onlara; sadaka develerinin bulunduğu yere gitmelerine, (devlerin içine girip) onların sütlerinden ve idrarlarından içmelerine izin verdi.
(Bunlar, oraya gidip orada bulunan develerin sütlerinden ve idrarlarından için iyileştiklerinde,) oradaki çobanı öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler. (Bu haber, Peygamber'e ulaşınca,) Peygamber (s.a.v), (onların arkalarından bir müfreze) gönderdi.
(Daha sonra onlar yakalanıp) Peygamber'in yanına getirildiler. Peygamber (s.a.v), (işledikleri suçlara bedel olarak çaprazvari bir şekilde) onların ellerini ve ayaklannı kestirdi., gözlerine mü çektirdi. Daha sonra da onları, Harre taşlığına salıverdi. Onlar, ölünceye kadar orada taşlan [161] kemirdiler.[162]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Kendilerinde hastalık bulunan bazı kimseler, (Medine'ye gelip):
Ey Allah'ın resulü! Bizi barındır ve doyur' dediler. Sağlıklarına kavuştukları zaman:
Doğrusu Medine havası ağır (bir yer)dir' dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), onları, zekat develerinin bulunduğu Harre denilen yere yerleştirdi. (Onlara:)
Develerin sütlerini için' buyurdu.
Onlar, orada sağlıklarına kavuşunca, Peygamber (s.a.v)'in çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler.
(Bu haber, Peygamber'e ulaşınca,) Peygamber (s.a.v), onların arkalarından (bir müfreze) gönderdi. (Daha sonra onlar yakalanıp Peygamber'in yanına getirildiler.) Peygamber (s.a.v), (İşledikleri suçlara bedel olarak çaprazvari bir şekilde) onların ellerini ve ayaklarını kestirdi., gözlerine mil çektirdi.
(Enes der ki:) Ben onlardan birini gördüm ki, ölünceye kadar diliyle yeri yalayıp kemiriyordu.
(Hadisin ravisi) Selfâm der ki: 'Bana ulaştı ki; Haccâc, Enes'e:
Peygamber (s.a.v)in tatbik ettiği en şiddetli cezayı bana haber ver!' dedi.
Bunun üzerine Enes, ona, bu olayı anlatmıştır.
Bu, Hasan (el-Basri'ye) ulaşınca, o: 'Enes'in, bu hadisi Haccâc'a haber vermemiş olmasını arzu ederdim [163] dedi.[164]
Yine Müslim'in buna benzer bir rivayeti var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Medine'de, Mûm denilen Birsam hastalığı meydana gelmişti.[165]Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde şu ilave vardır:
Yanında Ensar'dan yirmiye yakın genç vardı. Bunları, onlara gönderdi. Beraberlerinde onların izlerini araştıracak bir izci gönderdi.[166]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde Enes şöyle der:
Peygamber (s.a.v), onların gözlerine mil çektirdi. Çünkü onlar da, çobanların gözlerine mil çekmişlerdi.[167]
Tirmizi'de buna benzer rivayetleri nakletmistir. Bu hadisin bir varyantını, Et'ime Bölümü'nde nakletmistir.[168]

Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Uki yada Üreyne (kabilesin)den bir topluluk, Resulullah (s.a.v)'e geldi. Fakat Medine'nin (mide ağrısına tutulduklarından dolayı) Medine'nfin hava-sın)a uyum sağlayamadılar. Resulullah (s.a.v), onlara sağmal develeri tavsiye edip idrarlarından ve sütlerinden içmelerini emretti. [169]
Onlar da (belirtilen yere) gittiler. Sağlıklarına kavuştukları zaman, Resulullah (s.a.v)'in çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp gönderdiler.
Onların bu yaptıklarının haberi, daha günü başında Resulullah (s.a.v)'e ulaştı. Resulullah (s.a.v), onlann peşlerinden (bir müfreze) gönderdi. Günün ilerlemiş bir vaktinde, (yakalanarak) Resulullah (s.a.v)'e getirildiler. Resulullah (s.a.v), (kısas edilmelerini) emretti ve (işledikleri suçlara bedel olarak çapraz-vari bir şekilde) onlann elleri ve ayaklan kesildi, gözlerine mil çekildi.[170] Har-re'ye salıverildiler. (İnsanlardan) su istiyorlardı, fakat kendilerine su verilmiyordu.
Ebu Kılâbe: 'Bunlar; çalan, öldüren, imandan sonra kafir olan, Allah ve Resulüne karşı savaş açan bir topluluktur' dedi.[171]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
"Resululîah (s.a.v), çiviler istedi. Çiviler kızartıldı. Daha sonra da onlann (gözlerine bu çivilerle) mil çekti. (İşledikleri suçlara bedel olarak çaprazvari bir şekilde) onların ellerini ve ayaklarını kestirdi. Fakat onları (kanlarının durması için damarlarını ateşle) dağlamadı.[172]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a;vj, onları bulmak için (onların arkalarından) bîr izci (müfrezesi) gönderdi.'Onlar (yakalanıp Resulullah'a) getirildiler. Bunun üzerine yüce Allah, "Şüphesiz Allah ve Resulü ile savaşanların ve yeryüzünde fes a d çıkaranların cezası..... (öldürülmeleri vey asılmaları yada ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yada yerlerinden sürülmeleridir. Bu onlra dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirerte de büyük bir azab vardır)[173] ayetini indirdi.[174]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Enes şöyle der:
Onlardan birisini, susuzluktan, ağzıyla toprağı yalarken gördüm.[175] Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, şu ilave yer almaktadır:
Daha sonra Resulullah (s.a.v), müsleyi (insanlann kulak, burun, dudak gibi organlarını kesmeyi) yasakladı.[176]
Ebu Dâvud, Muhammed ibn Sîrîn'in şu sözünü de nakletmiştir:
Bu olay, had (ceza)lannm inmesinden önce meydana geldi. Nesâî'de buna benzer rivayetler nakletmiştir. Bu rivayetlerin lafızlan, birbirine yakındır. Yalnız bu rivayetlerin birinde şu ifade yer almaktadır:
Onlar, sekiz kişilik bir grup idiler.[177]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde şu husus yer almaktadır:
"Resulullah (s.a.v), (işledikleri suçlara bedel olarak çaprazvari bir şekilde) onların ellerini ve ayaklarını kestirdi. Gözlerine mil çektirdi. (Daha sonra da) onları çarmıha gerdi.[178]

8. (Zina Eden) Evli Kimsenin Recm Edilmesi

228. Ebu Hureyre ile Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî (r.anhümâ)dan rivayet edilmiştir:
"Bir bedevi, oturduğu bir sırada Peygamber {s.a.v)'e gelip:
Ey Allah'ın Resulü! Allah aşkına, hakkımda Allah'ın Kitabıyla hükmet! dedi. Bundan daha anlayışlı olan diğeri de:
Evet, aramızda Allah'ın Kitabıyla hükmet [179] ve bana da izin ver! dedi. Peygamber (s.a.v):
(Derdini) söyle!' (dinliyorum)' buyurdu. Adam:
Oğlum, bu (adam)in yanında ücretli (işçi) idi. Hanıımyla zina etti. Oğlumun recm edileceğini haber aldım. Hemen oğlum namına yüz koyun İle bir cariyeyi fidye verdim. Sonra da (bu yaptığımı bir de) ilim adamlarına sordum. Bana:
Oğluna yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası gerekir, bu adamın karısına da recm cezası icabeder' dediler, [180] dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v):
Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ikinizin arasını Allah'ın Kitabına uygun şekilde hükme bağlayacağım:
Cariye ve koyunlar sana geri verilecek. Oğluna yüz sopa ve bir yıl sürgün tatbik edilecek' buyurdu.
Daha sonra (Eşlem kabilesinden bir adama seslenerek):
Ey Üneys! Buadamın hanımına git, eğer (zina ettiğini) itiraf ederse, onu recmet!1 buyurdu.
Bunun üzerine Üneys, kadının yanına gitti. Kadın, suçunu itiraf etti. Resûlulluh (s.a.v) (kadının recm edilmesini) emretti. Kadın da rec-medildi. [181]

YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM

DİYETLER BÖLÜMÜ [182]

1. Müslümanın Kanın Ancak Üç Şeyden Biriyle Helal Olması

229. Abdullah ibn Mes'ud (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Allah'tan başka ilah olmadığına, benim Allah'ın Resulü olduğuma şehadet eden Müslüman bir kişinin kanı ancak üç şeyden birisiyle [183] helal olur:
1. Zina eden evli kimse,
2. (Haksız yere) adam öldüren kimse,
3. Dinini terk edip (islam) topluluğundan ayrılan kimse.[184]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî iie Nesâî rivayet etmiştir.
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehadet eden hiçbir müslümanm öldürülmesi caiz değildir:
1. (Dinini terk edip) İslam topluluğundan aynlan kimse,
2. Zina eden evli kimse,
3. (Haksız yere) adam öldüren kimse,[185]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
1. (Haksız yere) adam öldüren kimse,
2. Zina eden evli kimse,
3. Dinini terk edip (İslam) topluluğundan aynlan kimse, [186]

2. Kasâme [187]

230. Sehl ibn Ebi Hasme (r.a)tan rvayet edilmiştir:
Abdullah b. Sehl ile Muhayyisa b. Mes'ud b. Zeyd, Hayber'e gittiler. Hayber, o sırada sulh halinde idi. Bunlar, (orada) işlerini görmek için birbirlerinden ayrıldılar. Muhayyisa, işlerini görüp Abdullah ibn Sehl'in yanına geldiğinde onu kanlar içinde ölü buldu. Onu (Hayber'e) gömüp Medine'ye geldi.
Abdurrahman b. Sehl, Huveyyisa ve Muhayyisa, Resulullah (s.a.-v)'in yanına geldiler. Yaşça onların en küçükleri olan Abdurrahman konuşmak isteyince, Resulullah (s.a.v) (ona):
Büyük (konuşsun), büyük' buyurdu.
Bunun üzerine Abdurrahman sustu. Diğerleri konuştu. Resulullah (s.a.v):
(Sizden elli kişi) yemin verebilirseniz, öleninizin yada arkadaşınızı (n kanını) hak edersiniz?' buyurdu. Onlar:

Ey Allah'ın resulü! Nasıl yemin edelim! (Arkadaşımız öldürdüklerine diar) ne şahit olduk ve ne de gördük' dediler. Resulullah (s.a.v):
O zaman Yahudilerden elli kişi, (arkadaşınızın kendileri tarafından öldürülmediğine dair) yemin etsinler!' buyurdu. Onlar:
Ey Allah'ın resulü! Kafir bir kavmin yeminlerini nasıl kabu! edelim?1 dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), ölen kimsenin diyetini kendi yanından verdi.[188]
Yine konu ile ilgili bir rivayette, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sizden elli kişi, onlardan bir adam aleyhine yemin eder ve adam, tamamen size verilir [189] (buyurdu). Onlar:
(Görmediğimiz bir iş konusunda) nasıl yemin ederiz!1 dediler. Resulullah {s.a.v):
O zaman Yahudilerin kendilerinden elli kişi, (adamınızın kendileri tarafından öldürülmediğine dair) size yemin etsinler!' buyurdu. Onlar:
Ey Allah'ın resulü! Onlar, kafir bir kavim' dediler.
(Hadisin ravisi) der ki: Artık Resulullah (s.a.v), (ölen) o adamın diyetini, kendi yanından verdi. [190]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), onlara:
Onu öldüren kimse üzerine bir delil getireceksiniz?1 buyurdu. Onlar:
Bizim bir delilimiz yoktur?' dediler. Peygamber (s.a.v):
O zaman Yadudiler, (arkadaşınızı, kendilerinin öldürmediklerine dair) yemin ederler' buyurdu. Onlar:
Biz, Yahudilerin yeminlerini kabul etmeyiz' dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), ölen kişinin kanını, geçersiz kılmayı istemeyip onun diyeti olmak üzere zekat develerinden yüz tanesini (onlara) verdi.[191]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
Abdurrahman ve Mes'ud'un iki oğlu olan Huveyyisa ile Muhayyisa Peygamber (s.a.v)'in yanına geldiler.[192]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
Ensar'dan Harise oğulları (kabilesi)nden Abdullah b. Sehl b. Zeyd deni-le bir kimse, Muheyyisa b. Mes'ud b. Zeyd adı verilen amcası oğluyla birlikte [193] (Resulullah'm yanma) gittiler.[194]
Konu ile ilgili diğer bir rivayet, Sehl ibn Ebi hasme ile Râfi' b. Hadîc'ten nakledilmiş bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
"Daha sonra (Peygamber'in diyet olarak kendi yanından onlara verdiği yüz devenin durumunu görmek için) bir gün onlann deve ağılına girmiştim. Bu develerden bir dişi deve, beni ayağıyla tepmişti.[195]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Sehl ibn Ebi Hasme, ri gelenlerinden bazı adamlardan naklen şöyle der:
Abdullah ibn Sehl iie Muhayyisa, başlarına gelen bir Hayber'e çıkmışlardı. Az sonra Muhayyisa gelip Abdullah ibn Sen düğünü ve bir kuyuya yada bir çukura atıldığını haber verdi. hudilere gidip:
Vallahi, onu siz öldürdünüz' dedi. Yahudiler:
Vallahi, onu biz öldürmedik' dediler.
Daha sonra dönüp kavminin yanma geldi. Bunu, onlara sonra kendinden büyük olan kardeşi Huveyyisa ve Abdurrahm birlikte geldiler. Muhayyisa konuşmaya davrandı. Hayber'de t» idi. Fakat Resulullah {s.a.v), yaşı kast ederek, Muhayyisa'ya:
Büyük (konuşsun), büyük [196] buyurdu.
Bunun üzerine Huveyyisa konuştu. Sonra Huveyyisa konuştu. Resu-lullah (s.a.v):
Ya arkadaşınızın diyetini verirler yada savaşa hazır olduklarını bize bildirirler' buyurdu.
Resulullah (s.a.v), bu hususta onlara mektup yazdı. Yahudiler:
Vallahi, onu biz öldürmedik' diye cevap yazdılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v); Huveyyisa, Muhayyisa ve Abdurrahman b. Sehl'e: (Sizden elli kişi) yemin verebilirseniz, arkadaşınızın kanını hak edersiniz?' buyurdu. Onlar:
Hayır1 dediler. Resulullah (s.a.v):
O zaman Yahudilerden elli kişi, arkadaşınızın kendileri tarafından öldürülmediğine dair) size yemin etsinler!' buyurdu. Onlar:
Onlar, Müslüman değildirler' dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), ölen kimsenin diyetini kendi yanından verdi. Onlara, yüz dişi deve gönderip (bu develer) onların ta evlerine/yurtlarına kadar götürüldü.
(Hadisin ravisi) Sehl: 'Gerçekten beni onlardan kızıl bir dişi deve tepti dedi. [197]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in bir rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), ölen kimsenin diyetini yanından verdi.
Sehl: 'Gerçekten o diyet develerinden birisi ağılda beni tepti' dedi.[198]
Buna benzer daha önce geçen bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), (onların) bu (hali)ni görünce, ölen kimsenin diyetini kendisi verdi.[199]
Yine konu ile ilgili bir rivayette, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şu ifadesi yer almaktadır:
Büyüğünü büyük bil yada (konuşmaya) en büyük olan başlasın! [200]
Ebu Dâvud ise, Sehl ibn Ebi Hasme ile Râfi' b. Hadîc rivayetini uzunca bir şekilde nakletmiştir. Hadisin lafzı şu şekildedir:
Muhayyisa b. Mes'ud ile Abdullah b. Sehl, Hayber tarafına gitmişlerdi. (İşlerini görmek için) hurmalıkta birbirlerinden ayrılmışlardı. Abdullah b. Sehl öldürüldü. Yahudileri, (onu öldürmekle) itham ettiler. Kardeşi Abdurrahman b. Sehl ve amcasının oğullan Huveyyisa ile Muhayyisa, Resulullah (s.a.v)'in yanına geldiler.
Onların en küçüğü olduğu halde, kardeşinin başına gelen şey konusunda Abdurrahman konuşfmak iste)di. Resulullah (s.a.v):
Büyük konuşsun, büyük yada büyük olan (konuşmaya) başlasın buyurdu.
Bunun üzerine Huveyyisa ile Muhayyisa, arkadaşlannın (=amca oğullarının durumu) hakkında konuştular. Resulullah (s.a.v):
Sizden elli kişi, onlardan bir adam aleyhine yemin ederse, onun diyeti (size) verilir' buyurdu. Onlar:
Görmediğimiz bir şey ile ilgili nasıl yemin edelim?' dediler. Resulullah (s.a.v):
O halde Yahudiler, kendilerinden elli kişinin yeminiyle size karşı yemin etsinler1 buyurdu. Onlar:
Ey Allah'ın resulü! Onlar, kafir kimselerdirler. (Onların yeminlerine nasıl güvenebiliriz?)' dediler.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), öldürülen kimsenin diyetini kendi yanından verdi.
Sehl: 'Daha sonra (Peygamber'in diyet olarak kendi yanından or verdiği yüz devenin durumunu görmek için) bir gün onların deve ağılına mistim. Bu develerden bir dişi deve, beni ayağıyla tepmişti' dedi.
Hammâd'da, bunu ve bunun benzerini söyledi.
Ebu Dâvud: 'Bu hadisi, Bişr ibnü'l-Mufaddal ile Mâlik, Yahya b. S; den rivayet ettiler. Yahya, bu rivayette, Resulullah (s.a.v)'in:
Elli defa yemin edip arkadaşınızın veya ölenin kanını hak esiniz1 dediğini rivayet etti.
Fakat Bişr, 'Kan' (ifadesini) anmadı. [201]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), ölen kimsenin diyeti (için onlara), zekat develerim yüz tane verdi. [202]
Yine Ebu Davud'un Abdurrahman b. Büceyd'den yaptığı başka bir r yeti şu şekildedir:
Vallahi, Sehl (b. Ebi Hasme) hadiste vehme kapıldı. Şüphesiz ki Resulullah (s.a.v), Yahudilere:
Aranızda Öldürülmüş birisi bulundu, onun diyetini verin' diye mektup) yazdı. Onlar da, elli kez:
Onu biz öldürmedik ve öldüreni de bilmiyoruz1 diye Allah'a yer ederek (cevap) yazdılar.
(Hadisin ravisi) derki: ResuluİIah (s.a.v), ölen kimsenin diyeti (için onlara), yanındaki (zekat develerinden) yüz dişi deve verdi. [203] Nesâî'nin rivayetinin sonunda ise şu ifade yer almaktadır:
ResuluİIah (s.a.v), ölen kimsenin diyeti (için onlara), zekat develerinden [204] yüz tane verdi.[205]
Yine Nesâî, Sehl b. Ebi Hasme ile Râfi' b. Hadîc'den yaptığı rivayeti, Ebu Davud'un bu konuda naklettiği rivayete benzer bir şekilde nakletmiştir.[206]
Yine Nesâî'nin bir rivayetinin başında Kardeşi (Abdurrahman b. Sehl) ve amcasının oğullan Huvey-yisa ile Muhayyisa" ifadesi ve sonunda ise, Gerçekten o diyet develerinden birisi bizim ağılda beni tepti" ifadesi yer almaktadır.[207]
Yine Nesâî'nin bu konu ile ilgili değişik rivayetleri vardır, Tirmizî'de, bu hadisi, Sehl b. Ebi Hasme ile Râfi' b. Hadîc yolundan gelen rivayete

benzer bir şekilde nakletmiştir. Bu rivayetin sonunda şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), (onların) bu (hali)ni görünce, ölen kimsenin diyetini kendisi verdi. [208]

3. Bir Başkasını Öldüren Kimsenin, Öldürdüğü Gibi Kısas Uygulanması

231. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Bîr yahudi gümüş zinetleri için bir cariyeyi öldürmüştü. Onu taşla öldürmüştü. Cariye, (can vermeye) az bir zaman kala Peygamber (s.a.v)'e getirildi. Peygamber (s.a.v), cariyeye:
Seni filanca kimse mi öl dür (m ek iste)di?' diye sordu. Cariye başıyla:
Hayır!' diye işaret etti. .Sonra ikinci defa (yine onu öldürmek isteyenin filanca kimse mi olduğunu) sordu. Cariye başıyla:
Hayır!' diye işaret etti. Sonra üçüncü defa (yine onu öldürmek isteyenin filanca kimse mi olduğunu) sordu. Cariye başıyla:
Evet!' diye işaret etti.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), o yalı udiyi, iki taşla öldürdü. [209]
Bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
O yahudinin başını, iki taş arasında ezdi [210] Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Bir yahudi, bir cariyenin başını iki taş arasında ezmişti. [211] (Tam ölmek üzereyken bu cariye Peygamber'e getirildi.) O cariyeye:
Bunu sana kim yaptı? Filanca kimse mi, (yoksa) filanca kimse mi? diye soruldu.
Nihayet cariye, (kendisini öldürmeye teşebbüs eden) o yahudinin adı söylenince, başıyla:
Evet!' diye işaret etti.
O yahudi (yakalanıp) getirildi, (Ona, bu cariyeyi öldürmeye teşebbüs edip ermediği) soruldu. O da suçunu itiraf etti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) (İşlediği suça kısas olarak) başının taşla ezilmesini emretti. [212]
(Hadisin ravisi) Hemmâm: 'İki taşla ezildi' dedi. [213]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), bir yahudiyi, üstündeki gümüş zinetlerini almak için öldürdüğü bir cariye kadına mukabil öldürdü. [214]
Yine Müslim'in konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Yahudilerden bir adam, Ensar'dan bir cariyeyi zinetleri için öldürmüştü. Sonra da onu kuyuya atmıştı. Başını da taşla ezmişti. Ardından yahudi yakalanıp Resulullah (s.a.v)'e getirildi. O da ölünceye kadar taşlanmasını emretti. [215]Bunun üzerine Yahudi ölünceye kadar taşlandı. [216]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Bir cariyenin üzerinde zinetleri vardı. Bir yahudi, bu zinetleri (o cariyeden zorla alıp) başını taşla ezdi. Cariye, (can vermeye) az bir zaman kala Peygamber (s.a.v)'e getirildi. Peygamber (s.a.v), cariyeye:
Seni kim öldürfmek iste)di? Filanca kimse mi seni öldür(mek is-te)di? diye sordu. Cariye başıyla:
Hayır!' dedi. Peygamber (s.a.v), ona;
Seni filanca kimse mi öldür(mek iste)di?' diye sordu. Cariye başıyla:
Evet!' dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), o yahudinin (yaptığına kısas olarak öldürülmesini) emretti. Bunun üzerine o yahudi(nin başı), iki taşın arasında (ezdirilerek) öldürüldü. [217]
Yine Ebu Dâvud, bir rivayetini, Müslim'in bir rivayetine uygun bir şekil- de nakletmiştir. [218]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Başı iki taş arasında azilmiş bir cariye bulundu. (Tam ölmek üzereyken) ona:
Bunu sana kim yaptı? Filanca mı, falanca mı?' diye soruldu.
Bir yahudinin ismi söylenince, başıyla (evet diye) işaret etti. Yahudi ya-kalndı. (Suçunu) itiraf etti. Resulullah (s.a.v)'de, (yptıgına kısas olarak) o yahudinin başının taşla ezilmesini emretti. [219]
Nesâî ise, Ebu Davud'un bütün rivayetlerine benzer şekilde rivayette bulunmuştur.
Tirmizî ise, Ebu Davud'un ilk rivayetine benzer bir rivayet nakledip bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
"O yahudinin başını, iki taş arasında ezdi. [220]

2. Ceninin Diyeti

232. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Huzeyl (kabilesin)den iki kadın birbirleriyle doğuştu. Bu kadınların biri, diğerine taş attı. (Taş atan kadın, diğer) kadını ve karnındaki cenini öldürdü.
Daha sonra (ölen kadının ailesi ile öldüren kadının ailesi, diyet meselesini,) Peygamber (s.a.v)'e getirdiler. Peygamber (s.a.v), ceninin diyetinin; [221] (tam bir diyet bedelinin ondan birinin yarısına ulaşacak erkek) bir köle yada bir cariye olduğuna hükmetti. (Ölen) kadının diyetini de, [222] öldüren kadının asabesi [223] (erkek akrabaları) üzerine hükmetti. [224]
Bir rivayette ise buna ilaveten şu ifade yer almaktadır:
(Öldürülen) kadının çocuklarını ve onlarla beraber bulunanları da (öldüren) kadına mirasçı yaptı. Derken (öldüren kadının asabesinden olan) Hamel b, Nâbiğa el-Huzelî:
Ey Allah'ın resulü! Ben yememiş, içmemiş, konuşmamış; doğarken bağırma mı ş bir kimse(nin diyetini) nasıl ödeyebilirim. Böylesi hükümsüz sayılır' dedi. Bunun üzerine Resululiah (s.a.v):
Bu (adam), yaptığı sec'ili (kafiyeli) konuşmadan kahinlerin kardeşlerindendir [225] buyurdu. [226] . Yine konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Huzeyl (kabilesin)den iki kadin? birbirlerine taş atmışlardı. (Bi nucunda kadınlardan biri) çocuğunu düşürdü. Resululiah (s.a.v), sogurreye; (yani) (öldüren tarafın) bir köle ve bir cariyeyi (öldürülen turnesine) hükmetti.[227]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resululiah (s.a.v), Lehyân oğullarından bir kadının ölü olarak düşen çocuğu hakkında gurreye; (yani) bir köle ve bir cariye (verilmesine) hükmetti. Sonra hakkında gurre ile hükmolunan kadın öldü. [228] Ardından Resululiah (s.a.v), mirasını, çocukları ile kocasına; diyetini de (suçlunun) asabesine hükmetti. [229]
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Ebu Dâvud, birinci ve üçüncü rivayeti nakletmiştir. Nesâî ise, birinci rivayeti nakletmiştir. Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (anne kamından düşürülen) cenin için gurre; (yani) bir bir köle ve bir cariye (verilmesine) hükmetti. Aleyhine hüküm verilen kimse:
Ben yememiş, içmemiş, konuşmamış; doğarken bağırma m iş bir kimse(nin diyeti) nasıl ödenebilir. Böylesi hükümsüz sayılır' dedi. Bunun üzerine Resuiullah (s.a.v):
Bu (adam), şairin sözü gibi konuşuyor! Evet, ceninde gurre; (yani) bir köle ve bir cariye (verme) var' buyurdu.[230]
233. Muğîre b. Şu'be (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Ömer ibnü'l-Hattâb, gebe kadının kamına vurulması sebebiyle ceninini ölü olarak düşürmenin hükmünü şöyle sordu:
Hanginiz Peygamber (s.a.v)'den bu konuda bir şey işitti?' dedi. Ben:
O konuda (Peygamber'den bir şey) işittim' dedim. Ömer:
İşittiğin şey nedir?' diye sordu. Ben:
Ben, Peygamber (s.a.v)'in;
Ceninin düşürülmesinde, ceninin diyeti bir gurre; (yani) bir köle yada bir cariyedir" buyurduğunu işittim' dedim. Bunun üzerine Ömer:
Bu söylediğin hadis hususunda bana bir çıkış yeri (bir delil) getirmedikçe [231] ayrılma!' dedi.
Hemen Ömer'in yanından çıktım. Muhammed ibn Mesleme'yi bulup onu Ömer'e getirdim. O da, benimle beraber Peygamber (s.a.v)'in;
Ceninin düşürülmesinde, ceninin diyeti bir gurre; (yani) bîr köle yada [232] bir cariyedir" buyururken işittiğine şehadet getirdi. [233]

Bu, Buhârî ile Müslim'in naklettiği bir rivayettir. Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Bir kadın, kumasını, gebe olduğu halde çadır direğiyle döverek öldürmüştü. Bunlardan biri, Lihyân (kabilesin)den idi. Resulullah (s.a.v); öldürülenin diyetini, karnındaki (cenin) için de bir gurreyi, öldüren kadının asabesinin (vermesine) hükmetti. Bunun üzerine öldüren kadının asabesinden bir adam:
Biz yememiş, İçmemiş, doğarken bağırmam iş bir kimse (n in diyetini) nasıl ödeyebiliriz. Böylesi hükümsüz sayılır' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Bu (adam), Bedevilerin sec'i gibi sec'i (konuşuyor)!' buyurdu. (Ravi) der ki: Resulullah (s.a.v), diyeti, onlara yükledi. [234]
Yine Müslim'in buna benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Kadın çocuğunu düşürdü. Bu mesele, Peygamber (s.a.v)'e arz olundu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), o çocuk hakkında gurreye hükmetti. Bu işi(n diyetinin verilmesini de), kadının velilerinin üzerine yükledi.
Hadiste, "kadının diyeti" ifadesi geçmemektedir. [235] Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
İki kadın, birbirleriyle kuma idiler. Derken biri, diğerine taş yada çadırın direğiyle vurup kadının ceninini düşürdü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v); (düşürülan) cenin için gurreye; (yani) bir köle yada bir cariye (verilmesine) hükmetti. Bu (diyeti de), (vuran) kadının asabesi üzerine yükledi. [236]
Ebu Dâvud ile Nesâî'nin konu ile ilgiii rivayeti ise şu şekildedir:
Huzeyl (kabilesin)den bir adamın nikahı altında iki kadın vardı. Bunlardan birisi, diğerine; bir direkle vurup he kadını ve hem de (kadının karnındaki) cenini öldürdü. (Öldüren kadının ailesi ile öldürülen kadının yakınları, bu meseleyi,) Peygamber (s.a.v)'e getirdiler. (Öldüren kadının) adamlarından birisi:
Biz yememiş, içmemiş, doğarken bağırmamış bir k i m s e (n in diyetini) nasıl ödeyebiliriz. Böylesi hükümsüz sayılır' dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Bu (adam), Bedevilerin sec'i gibi sec'i (konuşuyor)!1 buyurup cenin hakkında gurreye hükmetti. Bunu da, (öldüren) kadının âkilesine [237] yükledi. [238]
Yine Ebu Dâvud ile Nesâî'nin, bu manada bir rivayeti daha olup bu rivayetinde şu ilave yer almaktadır:
Resuluflah (s.a.v), öldürülen kadının diyetini, öldürenin âkilesine yükledi. Karnındaki cenin için ise, gurreye hükmetti. [239]
Yine Nesâî'nin buna benzer bir rivayeti daha olup bu rivayetinde şu ilave yer almaktadır:
Ebu Davud'un, Buhârî ile Müslim'in bir rivayetine benzer bir rivayeti vardır. [240]

5. Kimin Bir Kimsesi Öldürülürse, O Kimse; Diyet Yada Kısastan Dilediğini Seçmede Serbest Olması

234. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Huzâa (kabilesi), cahiliyet günlerinde öldürülmüş bir müşrik Hu-zâahya karşılık Leys oğullanndan birini Mekke'nin fethi yılında öldürmüşlerdi. Bu olay, Peygamber (s.a.v)'e haber verildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), bineğine binip hitap ederek (önce) Allah'a hamd etti ve Onu övdü. [241]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Yüce Allah, Resulünü; Mekke fethine müyesser kılınca, [242] Resulullah (s.a.v), insanlar içerisinde ayağa kalkıp Allah'a hamd etti ve O'nu övdü. Sonra da şöyle buyurdu:
Doğrusu Allah, fili, [243] Mekke'ye girmekten men etmiştir. Resulünü ve mü'minleri de (bir defa olmak üzere) Mekke halkına musallat etmiştir.
Mekke, benden önce hiçbir kimse için asla helal olmadı. O, sadece bir gündüzün bir saatinde [244] bebim için helal kılındı. Benden sonra da hiçbir kimse için asla helal olmayacaktır.
Mekke'nin av hayvanları ürkütülmez, [245] ağacı koparılmaz, [246] yitiğini kimse alamaz. Meğer ki sahibini arayıp bulmak isteyen olsun. [247]
Kimin bir kimsesi öldürülürse, o İki şeyden hangisi kendi hakkında daha hayrlı ise onu isteyebilir: Ya kendisine diyet verilir, ya öldürülenin ailesi, öldüren kimseyi kısas ettirir.
Abbâs:
Ey Allah'ın resulü! Izhırdan [248] başka! Çünkü bizler, onu kabirlerimizin ve evlerimizin yapımm)da kullanıyoruz' dedi. Bunun üzerine Re-sulullah (s.a.v):
Izhırdan başka!' buyurdu.
Bunun üzerine kendisine Ebu Şâh denilen Yemenli bir kimse:
Ey Allah'ın resulü! (Bu söylediklerinizi) benim için yazınız?' dedi. Resulullah (s.a.v), (yanındaki kimselere):
(Bu söylediklerimi) Ebu Şâh için yazın' buyurdu. (Hadisin ravisi Velîd,) Evzâî'ye:
Ey Allah'ın resulü! (Bu söylediklerinizi) benim İçin yazınız" sözü ne (anlama gelemkte)dir?' diye sordum. Evzâî:
Resulullah (s.a.u)ten işitmiş olduğu bu hutbenin yazılmasını istedi' diye cevap verdi. [249]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)!; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.

YİRMİİKİNCİ BÖLÜM

DAVALAR BÖLÜMÜ [250]

1. Hâkimin, İctihad Ettiğinde Hem İsabet Etmesi Ve Hem De Hata Etmesi Halinde Sevap Kazanmış Olması

235. Amr ibnü'I-As (r.a) ile Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Hakim, hüküm verir(ken) ictihadda bulunupda isabet ederse/ onun için iki sevap vardır. Ama hüküm verir(ken) i eti had edipde yanı' hrsa, ona bir sevap [251] vardır. [252]

2. (Meselenin İç Yüzüne Vakıf Olmayarak) Zahiri (Delillere) Ve Delili İyi Anlatmaya Göre Hüküm Verme

236. Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v), kapısının önünde davacı gürültüsü işitip onların yanlanna çıktı. (Onlara:)
Ben ancak bir insanım! Bana gerçekten davacılar geliyor. Ama bazılarınız hakkı savunurken delilinim ifade etme hususunda) bazıların (iz) d an daha güçlü olabilir. Ben de (bu şartlar içerisinde) onu daha doğru zannederek onun lehine hüküm vermiş olabilirim. Şimdi (her) kime, bir Müslüman (kardeşin)in hakkı olan (bir şeyin verilmesine) hükmetmişsem bu ancak (o kimse için) ateşten bir parçadır. (Artık bu şartlar içerisinde) o hükmü (dilerse) alsm yada almasın' buyurdu. (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [253]
Yine konu ile ilgili bir rivayette, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Ben ancak bir insanım. [254] Siz, davalarınıza bakmam için bana müracaat ediyorsunuz. Bir kısmınız (hakkı savunurken) delilini ifade etme hususunda (diğer) bir kısmınızdan daha güçlü olabilir. Ben de ondan dilediklerime göre hüküm veririm. Buna göre ben {bu şartlar içerisinde) herhangi bir kimse için, (müslüman) kardeşinin hakkı olan bir şeyin verilmesine hükmedersem, o kimse bu şeyi almasın. Çünkü ben, (bu şekilde verdiğim hükümle) ona ateşten bir parça kes(ip ver)mişim [255] (demek)tir. [256] (İkinci rivayet)
Buna benzer başka bir rivayet daha var. Bu rivayette, Resuluîlah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Buna göre ben (bu şartlar içerisinde) herhangi bir kimse için, (müslüman) kardeşinin hakkı olan bir şeyin verilmesine hükmedersem, [257] o kimse bu şeyi almasın. Çünkü ben, (bu şekilde verdiğim hükümle) ona ateşten bir parça kes(ip ver}mişim (demek)tir. [258]
Bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)i; Buharı ile Müslim nakletmiştir. Diğerleri ise, ikinci rivayeti nkaletmiştir. [259] Ebu Davud'un diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Kendilerine ait bir miras hususunda ihtilafa düşen iki kişi, Resulullah ; (s.a.v)'e geldiler. (Davalarını ispata yarayacak) bir belgeleri yoktu.

Sadece (kendilerine göre) bir iddiaları vardı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (onlara bir öncekin hadiste geçen) benzeri sözler söyledi. (Bu) iki adam, (Pey-gamber'in bu konuşmasını dinleyince,) ağlafmaya başla)dilar. Her biri (diğerine):
Benim hakkım senin olsun' dedi. Bunun üzerine Peyugamber (s.a.v):
(Şu) davranışı gösaterdiğinize göre; malınızı kendi aranızda bölüşme yoluna gidiniz. Bunu yaparken önce (mah) iki eşit parçaya bölünüz, sonra (ramzda) kur'a çekiniz, (sonunda birbirinizle) helallesin' buyurdu. [260]
Ebu Davud'un bu hadisle ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
(İki şahıs,) miras ve kaybolup gitmiş bazı mallar hususunda (Peygamber'e gelerek birbirlerinden) davacı oldular. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Ben, hakkında bana (bir vahiy) inmemiş olan hususlarda kendi reyimle hüküm veririm [261] buyurdu. [262]

4. Umrâ [263] **Ve Rukbâ'ya** [264] **Göre Hüküm Verme**

237. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), umrâ (ömürlük verilen bîr mülk) ün, hibe edilen kimseye ait olacağına hükmetti. [265] (Birinci rivayet) (Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [266] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Herhangi bir kimseye ve çocuklarına ömürlük bir ülk verilirse, o mülk, verilen kimsenindir. Verene dönmez. Çünkü o kimse, öyle bir şey vermiştir ki; onda, miraslar meydana gelmiştir. [267] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Her kim bir adama ve çocuklarına ömürlük bir mülk verirse,kendi sözü o mülkteki hakkını kesmiştir. Artık o mülk, ömürlük olarak verilen kimseye ve çocuklarına aittir.[268] (Üçüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Herhangi bir adam, bir kimseye, kendine ve çocuklarına ömürlük bir mülk verir de: 'Bunu, sana ve sizden bir kişi kaldığı müddetçe çocuklarına verdim1 derse, artık o mülk, verilen kimsenin olur. Sahibine dönmez. Çünkü (veren) o kimse, öyle bir şey vermiştir ki; onda, miraslar meydana gelmiştir. [269] (Dördüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir:
Resuûullah (s.a.v)'in cevaz verdiği umrâ:
Bu, senin ve çocuklarının olsun!' demekle yapılır. Fakat:
Bu mülk, yaşadığın müddetçe senin olsun!' derse, o mülk, sahibine döner.
Ma'mer: 'Zührî, bununla fetva verirdi' dedi.[270] (Beşinci rivayet) Yine konu ile ilgili başka bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v):
Kendisine ve çocuklarına ömürlük mülk verilen kimse hakkında: 'Bu mülk, kesinlikle onundur; veren kimse İçin o mülk hususunda şart ve istisna caiz değildir' diye hüküm verdi. [271] (Altıncı rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v):
Umra, caizdir [272] buyurdu. [273]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)!; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Umrâ, (kendisine mal hibe edilen kimsenin) ailesine mirastır. [274]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Mallarınızı ellerinizde tutun. Onları batırmayın. Çünkü kim bir ömürlük mülk verirse, o mülk, ölü iken de, diri iken de verilen kimsenin ve çocuklarının olur! [275]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Ensar, (Mekke'den Medine'ye hicret eden) Muhacirlere; ömürlük mülk vermeye başladılar. Bunun üzerine Resuluîlah (s.a.v):
Mallarınızı elinizde tutun' buyurdu. [276]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Ebu'z-Zübeyr şöyle der:
Medine'de, bir kadın, bir bahçesini, bir oğluna ömürlük vermişti. Sonra (kadının o) oğlu öldü. Arkasından kadın da öldü. (Kadın) geride bir çocuk bıraktı. Bu çocuğun, ömürlük (olarak verilen) kimsenin oğulları olan kardeşleri vardı. Ömürlük (veren kadının) oğlu:
(Bu) bahçe, bize, geri dönecek' dedi. Ömürlük verilen kimsenin oğullan ise:
Hayır, bu bahçe; diri İken de, ölü iken de babaraızındı' deyip Osman'ın azadlısı Tânk'ın huzuruna çıktılar.
Tank, Câbir'i çağırdı. Câbir, umra (ömürlüğ)ün, (kendisine verilen) hibine ait olduğuna Resulullah (s.av) üzerine şehadet etti. Tank da, böyl hüküm verdi.
Daha sonra Tank, (Emevî hükümdan) Abdulmelik'e mektup yazarak ona bu meseleyi ve Câbir'in şahidliğini haber verdi. Abdulmelik: Câbir doğru söylemiş' dedi. Bunun üzerine Tank, hükmünü yürürlüğe koydu. Bu bahçe, bugüne kadar ömürlük verilen kimsenin oğullarına ait kalmiştır.
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Tank, Câbir b. Abdullah'ın; Resulullah (s.a.v)'den naklen söylediklerine dayanarak, umrânm, mirasçıya ait olduğuna hüküm vermiştir. Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî, ikinci rivayeti nakletmişlerdir. Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
"Umrâ (ömürlük verilen bir mülk), hibe edilen kimseye aittir.
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir: Bir kimseye ömürlük bir mülk verilirse, o mülk; kendisine ve çocuklarına aittir. Çocuklarından adama mirasçı olanlar, verilen o mülke de mirasçı olurlar.[277]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Rukbâ yapmayın, umrâ da yapmayın! [278] Her kime rukbâ veya umrâ yoluyla bir şey verilirse, o (verilen şey), (o adamın) mirasçılarına aittir. [279]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) şöyle (bir) hüküm verdi:
Ensar'dan bir kadına, oğlu bir hurma bahçesi vermişti. Akabinden kadın öldü. Oğlu:
O bahçeyi, (ona sadece) hayatı boyunca vermiştim' dedi. Oğlanın kardeşleri de vardı. Resulullah (s.a.v):
O bahçe, diri iken de, ölü iken de kadına aittir1 buyurdu. Oğlu:
Ben, o bahçeyi ona sadaka olarak vermiştim' dedi. Resulullah:
Bu (sadaka verme işi, hibeden) sana daha uzaktır [280] buyurdu. [281]

Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Umrâ, (kendisine mal hibe edilen kişinin) ailesi için caizdir. Rukbâ da, (kendisine mal hibe edilen kişinin) ailesi için caizdir. [282] Nesâî'nin rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), onlara hitap edip: Umrâ, caizdir' buyurdu.[283]
Nesâî, başka bir rivayetinde, Onlara hitap etti" ifadesine vermemiştir. [284]
Yine Nesâî, diğer bir rivayetinde, bu hadisi, Câbir yolund Ata' yolundan şöyle nakletm iştir:
Resulullah (s.a.v), umrâ ve rukbâ (yoluyla mal hibe etme)yi yasakladı. Ben:
Rukbâ nedir? diye sordum O da:
Rukbâ: Bir kimsenin, (diğer) bir kimseye, (malını): 'Yaşadığın müddetçe bu senindir' d em es i d ir. Eğer böyle yaparsanız bu caizdir' dedi. [285]
Yine Nesâî, başka bir rivayetinde, bu hadisi, Câbir yolundan değil de, Atâ1 yolundan şöyle nakletmiştir:
Bir kimseye, yaşadığı müddet (şartıyla) bir şey verirse, o verilen şey, diri iken de, ölü iken de ona aittir. [286]
Yine Nesâî, Ebu Davud'un birinci, ikinci ve üçüncü rivayetini de nakletmiştir.

Yine Nesâî'nin başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kime umrâ (yoluyla) bir şey verilirse, artık o mal, diri iken de ölü iken de ona aittir. [287]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Ey Ensâr topluluğu! Mallarınızı elinizde tutun. Onları, umrâ (yoluyla) vermeyin. Çünkü kim umrâ (yoluyla başkasına) bir şey verirse, artık verdiği o mal, diri iken de, ölü iken de verilen kimsenindir. [288]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Mallarınızı elinizde tutun. Onları, umrâ (yoluyla) vermeyin. Çünkü kim umrâ (yoluyla başkasına) bir şey verirse, artık verdiği o mal, diri iken de, ölümünden sonra da verilen kimsenindir. [289]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Rukbâ, caizdir. [290]
Nesâî, bu rivayeti, Ebu Davud'un rivayetlerinden birine uygun bir şekilde nakletmişür.[291]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
(Kendisine hibe yoluyla) umrâ verilen o kimse için, o mülk; kendisine ve çocuklarına aittir. Çocuklarından adama mirasçı olanîar, verilen o mülke de mirasçı olurlar.[292]
Yine Nesâî, Buhârî ile Müslim'in üçüncü rivayetini nakletmiş ve altıncı rivayete de şunu ilave etmiştir:
Ebu Seleme der ki: Çünkü o malı hibe eden, miraslar meydana gel bir hibede bulundu. Mirasçılar ise, şartını kesti. [293]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Herhangi bir adam, bir kimseye, kendine ve çocuklarına ömüriük bir mülk verir de: 'Bunu, sana ve sizden bir kişi kaldığı müddetçe çocukl verdim' derse, artık o mülk, verilen kimsenin olur. Sahibine dönmez. Çünkü (veren) o kimse, öyle bir şey vermiştir ki; onda, miraslar meydana gelmiştir. [294]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), umrâ hakkında:
Bir kişinin, (diğer) bir kiri ye ve onun çocuklarına bir hibede bulunması, sana ve çocuklarına bir şey mal olursa, o mal, verilen kimseye ve onun çocuklarına aittir' diye hükmetti. [295]

5. Derelerde (Akan Sularda)N Şirb (Ekili Alanda Sulamak İçin Sudan Yararlanma Nöbeti) Ve Suyu (Ekili Arazide) Tutma Miktarı

238. Abdullah ibnü'z-Zübeyr (r.anhümâ) yoluyla babasından rivayet edilmiştir:
"Bir adam, (halkın) kendisiyle (hurma bahçelerini) suladıkları Har-re arkı (içinden gelen su) yüzünden Zübeyr'den davacı olmuştu. (Zü-beyr'i dava eden bu) En sâri ı (zat, Zübeyr'e):
Suyu bırak! (Önünü kesme, kendi haline) akıp gitsin!' demişti.
(Zübeyr, onun bu isteğini) kabul etmemişti. Bunun üzerine (her) ikisi de, Peygamber (s.a.v)'in yanına (gidip) davalaştılar. Peygamber (s.a.v), Zübeyr'e:
Ey Zübeyr! (Bahçeni) sula ve sonra da suyu bırak, komşuna (gitsin)' buyurdu. Bunun üzerine Ensârlı zat öfkelenip, sonra Resulullah (s.a.v)'e:
(Zübeyr) halanın oğlu olduğu için mi (böyle hüküm veriyorsun)?' dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)in yüzünün rengi attı. Sonra:
Ey Zübeyr! (Kendi bahçeni iyice sula.) Sonra da suyu, (bahçe duvarın (in) temeline (yada ağaç köklerine) erişinceye kadar salma!' buyurdu.
Zübeyr (sözlerine devam ederek): 'Vallahi, "Rabbin hakkı için, onlar aralarında meydana gelen her çekişmede senin hakem kılmadıkları sürece iman etmiş olmazlar [296] ayetinin, bu olay hakkında indiğini zannediyorum' dedi. [297] Bu hadis(in bu şekildeki metninji; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Buhârî'nin, Abdullah ibnü'z-Zübeyr'i belirtmeksizin, Urve ibnü'z-Zübeyr yolundan yaptığı rivayet şu şekildedir:
Zübeyr, (Ensar'dan) bir adamla davalaştı.[298] (Önceki rivayetin benzerini nakledip daha sonra şu ilaveyi yapmıştır:)
Resululiah (s.a.v), o zaman, Zübeyr'e, kendi hakkını bol bol kullanmasını söyledi. Halbuki bundan önce Zübeyr'e; hem kendisine ve hem de Ensarlı zatın lehine müsamahalı bir sulama yapmasını işaret etmişti.
Ensarlı zat, Resulullah (s.a.v)'a öfkelenince, Resulullah (s.a.v), Zübeyr'e; apaçık hüküm içinde hakkını bol bol kullanmasını bildirmiştir.
Urve der ki: Zübeyr:
Vallahi, ben "Rabbin hakkı için, onlar aralarında meydana gelen her çekişmede senin hakem kılmadıkları sürece iman etmiş olmazlar [299] ayetinin, bu olay hakkında indiğini zannediyorum' dedi. [300]
Ebu Dâvud, Tirmizî ile Nesâî, birinci rivayeti nakktmiştir.

6. Hâkimin, Öfkeli İken, Hüküm Vermesinin Mekruh Olması

239. Ebu Bekre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Abdurrahman b. Ebi Bekre der ki: Babam, Sicistân'da kadı olan Abdullah ibn Ebi Bekre'yc: ben,
Öfkeli olduğun halde, iki kişi arasında hüküm verme! Çünkü , ResulüIIah (s.a.v)'i:
Hiçbir kimse öfkeli olduğu halde, iki kişi arasında hüküm vermesin!' buyururken işittim' diye mektup yazdı. Mektubu, onun namına ben yazdım.
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:"Hakim, öfkeli iken, iki kişi arasında hüküm veremez.
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî, Müslim, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir.
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:,
Ebu Bekre, (Sicistân'da kadılık görevinde bulunan AbduUah/Ubeydullah isimli) oğluna bir mektup yazarak, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
Hâkim, öfkeli iken, iki kişi arasında hüküm veremez. [301]
Nesâfnin diğer bir rivayeti İse şu şekildedir:
Abdurrahman b. Ebi Bekre der ki:
Babam, (Sicistân'da kadı olan Abdullah/Ubeydullah'a hitaben) bana şu mektubu yazdırdı:,
Öfkeli iken, davacılann/bir davada birbirine zıt iki hüküm konusunda (kesinlikle) hüküm verme. Çünkü Resulullah (s.a.v)'i:
Hiçbir kimse, öfkeli iken, hasımlar arasında (kesinlikle) hüküm vermesin1 buyururken işittim. [302]
240. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Eğer insanlara (mücerred) davaları sebebiyle (delilsiz ve şahitsiz istedikleri) verilecek olsaydı, (bazı) insanlar, bazı kimselerin kanlarını ve mallarını iddia ederlerdi. Fakat davalıya yemin düşer.[303]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i, Müslim rivayet etmiştir.[304]Yine Müslim'in ve Buhârf nin bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), davalıya, yemin lazım geldiğine [305] hükmetmiştir.[306]
Yine Buhârî'nİn konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
İki kadın, bir ev içerisinde yada bir odada deri işleri dikerlerdi. Bunlardan birisi, avucuna biz [307] batırılmış olarak dışarı çıktı. Diğer kadını dava etti. Kadınların bu davası, Abdullah ibn Abbâs'a arz olundu. Abdullah ibn Abbâs:
Resulullah (s.a.v):
Eğer insanlara (mücerred) davaları sebebiyle (delilsiz ve şahitsiz istedikleri) verilecek olsaydı, kavmin malları ve kanları zayi olup giderdi1 buyurdu.
Aleyhine dava edilen kadına, Allah adına yalan yere yemin etmenin kötülüğünü hatırlatın ve ona, "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir paraya değişenler, işte onlar için ah i ret t e hiçbir pay yoktur [308] ayetini okuyun' dedi.
Abdullah ibn Abbâs'ın bu emri üzerine, orada bulunan kimseler, davalı kadına bunları hatırlattılar. Bunun üzerine davalı kadın, suçunu itiraf etti. Abdullah ibn Abbâs'da, davacı kadına:

Peygamber (s.a.v):
Yemin, davalıya düşer' buyurdu, dedi. [309]

YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHKÂM (HÜKÜMLER) BÖLÜMÜ [310]

1.Lükata

241. Süveyd b. Gafele (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ben, Zeyd b. Sûhân ve Selmân b. Rebîa gazaya çıkmıştım. (Yolda giderken) bir kamçı buldum ve onu (yerden) aldım. (Her) iki arkadaşım, bana:
Onu (aldığın yere) bırak (çünkü o başkasına aittir)1 dediler. Ben de:
Hayır, (onu atmayacağım.) Fakat ben onu ilan ederim. Sahibini bulursam, (ona teslim ederim.) Yoksa ondan kendim faydalanırım' dedim.
Gazamızdan dönünce, haccetmem mukaddermiş. (Hac görevini yerine getirip) Medine'ye geldim.
Übey b. Kaba rastladım. Ona, (bulmuş olduğum) yitik kamçı meselesini ve arkadaşlarımın (bununla ilgili) sözünü anlattım. Übey şöyle dedi:
Ben, Resulullah (s.a.v) zamanında, içinde yüz alün bulunan bir kese bulmuştum. Onu, Resulullah (s.a.v)'e getirdim. Resulullah (s.a.v):
Onu bîr sene ilan et!' buyurdu.
Ben de onu (bir sene boyunca) ilan ettim. Fakat onu bilen bir kimse bulamadım. Sonra Resulullah (s.a.v)'e vardım. Yine o:
Onu bir sene ilan et!' buyurdu.
Tekrar ilan ettim. Fakat (yine) onu bilen bir kimse bulamadım. (Tekrar) Resulullah (s.a.v)'e vardım. (Yine) o:
Onu bir sene ilan et!' buyurdu.
İlan ettim. Fakat (yine) onu bilen bir kimse bulamadım. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
O altınların sayısını, kesesini ve ağız bağını muhafaza et! Eğer sahibi (bir gün) gelecek olursa, (onları, ona teslim edersin); gelmezse, ondan kendin yararlanırsın!' buyurdu.
(Hadisin ravisi Seleme b. Kuheyl): (Süveyd b. Gafele,) 'onu (bir sene) ilan et1 sözünü üç (defa) mı, yoksa bir (defa) mı naklettiğini (iyice) bilemiyorum' dedi. [311]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [312]
Konu ile ilgili bir rivayette, Şu'be der ki:
"Seleme (b. Kuheyl'i) on sene sonra dinledim: -Onları bir sene ilan et1 diyordu. [313]
Bu hadis(in bu şekildeki metninji; Buharı, Müslim ile Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde, İki yada üç (sene) [314] ifadesi; diğer bir rivayetinde, Eğer sana biri gelip o (altınlar)in sayısını, kesesini ve ağız bağını haber verirse, o zaman o keseyi ona ver!" ifadesi; başka bir rivayetinde, Eğer sahibi gelmezse, o zaman) o kese, senin malının sebili gibidir" ifadesi yer almaktadır. [315]
Tirmizî'nin rivayetinde ise, Hayır, o (kamçıyı), yırtıcı hayvanlara yem olarak bırakmam" ilavesi yer almaktadır.[316]
242. Münbaisin azadlısı Yezîd, Zeyd b, Hâlid el-Cühenî (r.a)'ın şöyle dediğini işitmiştir:
Peygamber (s.a.v)'e altın yada gümüş buluntunun hükmü soruldu. Peygamber (s.a.v):
Onun ağız bağını ve kesesini muhafaza et! Sonra onu bir sene ilan et! Eğer (sahibini) ogrenemezsen, onu harca(yabilirsin). Buluntu senin elinde bir emanet olsun! Eğer günlerden bir gün arayıcısı gelirse, o buluntuyu ona ver!' buyurdu.
Soruyu soran zat, Peygamber (s.a.v)'e, kaybolan deve(nin hükmünü) de sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Ondan sana ne? Bırak onu! Çünkü onun çarığı ve su tulumbası yanındadır. Sahipleri onu buluncaya kadar suya gelir, ağaçları otlar!' buyurdu.
O zat, koyunu da sordu. Peygamber (s.a.v):
Onu al! Çünkü o ancak ya senin, ya (din) kardeşinin yada kurdundur buyurdu. [317]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [318]
Konu ile ilgili başka bir rivayette, buluntu (lukata) kelimesinden sonra şu ifade yer almaktadır:
Buluntu, (bulan kimsenin} yanında bir emanettir.
Yahya (ibn Saîd): işte 'buluntu (bulan kimsenin) yanında bir emanettir' sözü; Resulullah (s.a.v)'in hadisi içinde mi, yoksa Yezîd'in kendi tarafından söylediği bir şey mi olduğunu bilmediğim bir şeydir' dedi.
Daha soruyu soran kimse:
Koyun yitiği hakkındaki görüşünüz nedir? diye sordu. Peygamber (s.a.v):
Onu al! Çünkü o ancak ya senin, ya (din) kardeşinin yada kurdundur!' buyurdu.
(Münbais'in azadlısı) Yezîd: O, yani koyun yitiği de ilan edilir' dedi. [319]
Yine buluntu ile ilgili diğer bir rivayette, "O buluntu malın sahibi gelirse, (o zaman o buluntuyu ona verirsin. Eğer gelmezse,) onu nasıl istersen öyle yap" ifadesi yer almaktadır. [320]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, (Sahibi bulunmazsa, o zaman) o buluntu malı harcayabilirsin" ifadesi yer almaktadır. [321] Yine konu ile ilgili başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır: (Soruyu soran kişi):
Kaybolan devenin [322] (hükmünü)' sordu.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), o kadar öfkelendi ki, yanakları yada yüzü kızardı. Daha sonra da:
Ondan sana ne? (Çarığını beraberinde) taşır' buyurdu. [323] Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette, şu ilave yer almaktadır:
Eğer sahibi gelip kesesini, sayısını ve ağız bağını bilirse, o zaman o malı Dna ver. Yoksa o senindir. [324]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:.
Resulullah (s.a.v)'e, buluntunun hükmü soruldu. O da.
Onu bir sene ilan et! Eğer (sahibi) bulunmazsa, onun kesesini ve ağız bağını muhafaza et! (Daha sonra) onu ye! Fakat sahibi gelirse, o zaman o buluntuyu ona ver!1 buyurdu. [325]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Eğer (o buluntunun sahibi) bulunursa, o zaman o buluntuyu ona ver. (Sahibi çıkmazsa, o zaman) onun kesesini, ağız bağını ve sayısını muhafaza et! [326]
Son iki rivayet hariç bu hadisfin bu şekildeki metinlerin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Çünkü son iki rivayeti, Müslim tek başına nakletmişti
Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Bir adam, Resulullah (s.a.v)'e, buluntu malın (hükmünü) sordu. O da:
Onu bir sene İlan et! Sonra ağız bağı ile kesesini muhafaz et! (Sahibi çıkmazsa,) onu harca(yabilirsin). Eğer sahibi gelirse, o buluntu malı ona verirsin' buyurdu. Bunun üzerine adam:
Ey Allah'ın resulü! Kaybolan koyun (un hükmü nedir) [327] dedi. Resulullah (s.a.v):
Onu al. Çünkü o ancak ya senin, ya (din) kardeşinin yada kurdundur!' buyurdu. (Yine adam:)
Ey Allah'ın resulü! Kaybolan deve(nin hükmü nedir)?' dedi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) o kadar öfkelendi ki, yanakları yada yüzü kızardı. Daha sonra da:
Ondan sana ne? Sahibi gelinceye kadar onun çarığı ve su tulumbası beraberindedir' buyurdu. [328]
Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Su tulumbası yanındadır, (bu sayede) suya gelir ve ağacı otlar" ifadesi yer alıp yitik koyun hakkında {geçen) "onu al" ifadesi yer almamakta, buluntu mal hakkında ise "Onu bîr sene ilan et! O buluntu malın sahibi gelirse, (o zaman o buluntuyu ona veirsin. Eğer gelmezse,) onu nasıl istersen öyle yap" ifadesi yer almakta, akat "(Sahibi bulunmazsa, o zaman o buluntu malı) harcayabilirim" ifadesi yer almamaktadır. [329]

Yine Ebu Davud'un bu manada başka bir rivayeti daha var. Bu rivayetin gerisinde şu İlave yer almaktadır:
Eğer arayıcısı gelip (malın) kesesini ve sayısını bilirse, ozaman o malı ver. [330]
Ebu Dâvud: (Bu hadisin bir benzeri) Amr b. Şuayb, onun babası ve dedesi yoluyla Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilmiştir' dedi. Fakat hadisin lafzını belirtmemiştir.
Yine Ebu Davud'un, Zeyd b. HâlİĬd el-Cühenî'den yaptığı başka bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v)'e, buluntu (malın hükmü) soruldu. Bunun üzerine Resulullah {s.a.v):
Onu bir sene ilan et! Eğer sahibi gelirse, o malı ona teslim edersin. Gelmezse, ağız bağını ve kesesini muhafaza et. Sonra onu kendi malına katarsın. Eğer bir müddet sonra sahibi gelecek olursa, bunu ona verirsin' buyurdu.[331]

YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CİHÂD BÖLÜMÜ [332]

1. İnsanların Hangisinin En Faziletli Olduğu Meselesi

243. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Bir adam, Resulullah (s.a.v)'e gelip:
İnsanların hangisi en faziletlidir' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Allah yolunda, canıyla ve malıyla cihad eden kimsedir' buyurdu. Adam:
Ondan sonra kim?1 diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Kuytulardan bir kuytuda Allah'a ibadet eden (bir rivayette: Allah'tan ittika eden) ve insanları kendi kötülüğünden uzak tutan kimsedir' buyurdu. [333] (Birinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)!; Buhârî, Müslim ile Tirmizî rivayet etmiştir.
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'e, müminlerin iman yönünden hangisi daha olgundur?' diye soruldu. Peygamber (s.a.v):
Allah yolunda canıyla ve malıyla cîhad eden kimse ile kuytulardan bir kuytuya çekilip [334] Allah'a ibadet edip insanların, onun kötülüğünden azade kılınan kimsedir' buyurdu. [335] (İkinci rivayet)
Nesâî, birinci rivayeti nakletmiştir.

2. (Savaş Sırasında) Kafirlerin Ağaçlarını Kesmenin Ve Yakmanın Caiz Olması

244. Abdullah ibn Ömer {r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v), (yahudi olan) Nadîr oğulları (kabilesi)nin Bu-veyre (şehrî)nin hurmalıkların! kestirip yaktı. (İşte bu Buveyre şehrinin hurmalıklarının yakılıp kesilmesi ile ilgili olarak şair) Hassan (b. Sabit) şöyle der:
Lüey oğullarının ileri gelenlerine önemsiz geldi. [336] (Birinci rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayette ise şu ilave yer almaktadır:
(Peygamber'in amcasının oğlu) Ebu Süfyân ibnü'l-Hâris, [337] Hassân'a şöyle cevap verdi:
Allah bu yakmayı bîr yapıcıdan devam ettirsin,
Ve Medine etrafını da alevli bir taş yaksın,
Yakında bileceksin ki, Buveyre'ye hangimiz uzakta olacak!
Ve yine bileceksin ki, Mekke ve Medine arazilerimizden hangisi bununla zarar görecek! [338]
Müslim'in konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), (yahudi olan) Nadîr oğullan (kabilesi)nin (Buveyre (şehrinin) hurmalıklarını kestirip yaktı.[339] (İşte bu Buveyre şehrinin hurmalıklarınm yakılıp kesilmesi ile ilgili olarak şair) Hassan (b. Sabit) şöyle der:
Buveyre (hurmaliğin)da yayılan yangın,
Lüey oğullarının ileri gelenlerine önemsiz geldi.
İşte bu konuda "Hurma ağaçlarından her hangi bir şey kesmeniz veya kökleri üzerinde bırakmanız," (Haşr: 59/5) ayeti inmiştir. [340] (İkinci rivayet)
Resulullah (s.a.v), (yahudi olan) Nadîr oğullan (kabilesi)nin Buveyre (şehri)nin hurmalıklarını kestirip yaktı. Bunun üzerine yüce Allah, "Hurma ağaçlarından her hangi bir şey kesmeniz veya kökleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyle ve Onun, yoldan çıkanları cezalandırması içindir [341] (ayetini) indirdi.[342] (Üçüncü rivayet)
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (yahudi olan) Nadîr oğulları (kabilesi)nin hurmalıklarını kestirip yaktı. [343]
Ebu Dâvud ile Tirmizî, üçüncü rivayeti nakletmiştir.

3. (Savaş Sırasında) Kasıtsız Olarak Evlerdeki Kadınları Ve Çocukları Öldürmenin Hükmü

245. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Sa'b b. Cessâme der ki:
Peygamber (s.a.v), bize, (Mekke ile Medine arasında yerleşim merkezî olan) Ebvâ yada Veddân'da uğramıştı. Ona, (savaşta) gece baskını düzenlenen müşriklerin ev halkı(nın durumu) soruldu. Çünkü bu baskınlarda onların kadınları ve çocukları da isabet alıyordu. Peygamber (s.a.v):
Onlar da, onlardandır' büyürdür. Yine Peygamber (s.a.v)'i:
Dokunulmaz bölge, yalnızca Allah ve Resulü içindir' diye buyururken işittim.
Bir rivayette: Onlar da, babalanndandır' (ifadesi yer almaktadır).
Bu hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.
Müslim'de, bu hadisin ilk bölümünü nakletmiş olup "dokunulmaz bölge" ifadesinden itibaren olan cümleyi zikretmem iştir.
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayetinde, Sa'b b. Cessâme şöyle der:
Ey Allah'ın resulü! Atlarımız, (savaş sırasında) müşriklerin (bazı) kadınlarını ve çocuklarını çiğnedi' dedim. Peygamber (s.a.v) Onlar da, onlardandır' buyurdu. Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Sa'b b. Cessâme, Peygamber {s.a.v)'e; (savaşta) gece baskını düzenlenen müşriklerin ev halkı(nın durumu) soruldu. Çünkü bu baskınlarda onların kadınları ve çocuklan da isabet alıyordu. Peygamber (s.a.v):
Onlar da, onlardandır' buyurdu.
Bir rivayette: Onlar da, babalanndandır' (ifadesi yer almaktadır).
Zührî: 'Bundan sonra Resulullah (s.a.v), (savaşta) kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı [344] dedi.[345]

4. (Allah Yolundaki) Mücahidi Her Türlü Şekilde Donatan Kimsenin Fazileti

246. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim Allah yolundaki bir mücahidi donatırsa, [346] (Allah yolunda) savaşmış olur. Kim de bir mücahidin ailesi hakkında hayrlı bir vekil olursa, [347] o da (Allah yolunda) savaşmış olur. [348]
Bu hadisfin bu şekildeki metnin)i, bir topluluk rivayet etmiştir.
Yine Tirmizî, konu ile ilgili başka bir rivayetinde, bu hadisin sadece ilk bölümünü rivayet etmiştir. [349]

5. Atlar Arasında Koşu Ve Onlara İdman Yaptırma

247. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v), antrem anlı atını, Hafyâ'dan Seniyyetü'1-Vedâ'-ya kadar koşturdu. Antrem anlı olmayan (atın)ı da, Seniyyetül-Vedâ1-dan Zurayk oğulları mescidine kadar koşturdu.
Abdullah ibn Ömer: (At) koşturanlar içerisinde ben de vardım. At, beni, mescitten atlattı' dedi.
Süfyân: Hafyâ'dan Seniyyetü'l-Vedâ'ya kadar olan (mesafe); 5 mil yada 6 mil, (bir rivayette: 6 yada 7 mildir. Seniyyetü'l-Vedâ'dan Zurayk oğulları mescidine kadar olan (mesafe ise); 1 mildir' dedi. [350]
Bu hadisfin bu şekildeki metnin)i, bir topluluk rivayet etmiştir.
Yalnız Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), antremanli atları arasında yarış yaptırdı. [351] Bu atları, Hafyâ'dan salıverdi. Bu koşu yarışının hedefi, Seniyyetü'1-Vedâ [352] idi.
(Hadisin ravisi İshâk,) Musa (b. Ukbe)'ye:
Bu mesafenin arası ne kadar idi?' diye sordum. Musa: 6 yada 7 mildir' diye cevap verdi.
Yine Resulullah (s.a.v), antremanlı olmayan atları arasında da yarış yaptırdı. Bu atları, Seniyyetü'l-Vedâ'dan salıverdi. Bu yarışın sonu da, Zurayk oğullan mescidi idi.
(Hadisin ravisi İshâk,) Musa (b. Ukbe)'ye:
Bu mesafenin arası ne kadar idi?' diye sordum. Musa: 1 mil yada buna yakındır' diye cevap verdi.
Abdullah ibn Ömer, bunlar içerisinde yanşan kimselerden idi. [353]

YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM

EDÂHÎ (KURBAN) BÖLÜMÜ [354]

248. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Fera1 ve atîre yoktur. Fera': İlk yavrudur. Araplar, onu, tağutlan/-putları için keserlerdi. Atîre ise: Receb (ayını tazim etmek için o ay) içerisinde (kurban kesmektir). [355]
Bu hadisfin bu şekildeki metnin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Tirmİzî'nin konu ile ilgili rivayeti şu şekildedir:
Fera' ve atîre yoktur. Fera1: İlk yavrudur. (Cahiliyye dönemi Arapları) onu, kurban ederlerdi. [356]
Daha sonra Tirmizî der ki: "Bu konuda Nübeyşe ile Mıhnef b. Sü-leym'den de hadis rivayet edilmiştir.
Bu hadis, hasen-sahihtir.
Atîre: [357] Öyle bir kurbandır ki, Araplar, Receb ayında kurban keserler ve Receb ayını ta'zim ederlerdi. Çünkü Receb, haram ayların birincisidir. Haram aylar; Receb, Zilka'de, Zilhicce ve Muharrem'dir. Hac ayları ise; Şevval, Zilka'de ve Zilhicce'dir. Hac ayları hakkında Resulullah (s.a.v)'in sahabile-rinden ve sonrakilerden bazılarından böylece rivayet edilmiştir. [358]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Fera1 ve atîre yoktur. [359]
Yine Ebu Davud'un bir rivayetinde, Saîd ibnü'l-Müseyyeb der ki:
Fera [360] İlk yavrudur. (Cahiüyye dönemi Araplan) onu, (putları için) kurban ederlerdi. [361]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayetinde, Saîd ibnü'l-Müseyyeb şöyle der:
Fera': İlk yavrudur. {Cahiliyye dönemi Araplan) onu putlan için kurban ederler, sonra yerler ve derisini de bir ağaç üzerine atarlardı. Atîra ise: (Cahiliyye dönemi Araplannın) Receb'in ilk on (gün)ünde (putlarına kurban ederek yedikleri ilk yavrudur.) [362]
Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Fera' ve atîre yoktur. [363]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v), Fera' ve Atîre'yi [364] yasaklamıştır.[365]

YİRMİALTINCI BÖLÜM

EŞRİBE (İÇECEKLER) BÖLÜMÜ [366]

1. Su Kabına Üflemenin Mekruh Olması

249. Ebu Katâde (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi (bir şey) içtiği zaman kabın içine üflemesin. Tuvalete girdiği zaman ise cinse! organına sağ eliyle dokunmasın, sağ eliyle (temizlenip) silinmesin. [367]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim ile Nesâî rivayet etmiştir.
Tirmizî, bu hadisi, Kabın içine" ifadesine kadar, [368] Nesâî ise Kendi kabının içine [369] ifadesine kadar rivayet etmiştir.
Yine Nesâî, bu hadisi şu şekilde rivayet etmiştir.
Peygamber (s.a.v), bir kimsenin, (su içtiği) kaba üflemesini, [370] sağ eliyle cinsel organına dokunmasını ve sağ eliyle temizlenmesini yasaklamıştır. [371]

2. Hurma Koruğu İle Kuru Hurmayı Birbirine Karıştırıp Şıralarını Çıkarmanın Yasak Olması

250. Câbir b. Abdullah {r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) kuru üzüm ile kuru hurmanın ve hurma koruğu ile yaş hurmanın (ikisini bir araya getirip şıralarını çıkarmayı) yasakladı. [372] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Buhârîye aittir.) [373]
Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), kuru üzüm ile kuru hurma ve hurma koruğu ile kuru hurma(dan elde edilen şıraların birbirine) karışımını [374] yasakladı. [375] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet ise şu şekildedir:
"Peygamber (s.a.v), kuru hurma ile kuru üzümün (ikisini bir araya getirip) birlikte şıralarını çıkarmayı ve yaş hurma ile hurma koruğunun (ikisini bir araya getirip) birlikte şıralarını çıkarmayı [376] yasakladı.[377] (Üçüncü rivayet)
Buhârî, Müslim ile Nesâî; birinci ile ikinci rivayeti nakletmiştir. Ebu Dâvud'da, üçüncü rivayeti nakletmiştir. Tirmizî ise sadece şu rivayeti nakletmiştir:
"Resulullah (s.a.v), hurma koruğu ile yaş hurmanın (ikisini bir araya getirip) birlikte şıralarını çıkarmayı yasakladı.[378]

3. Sarhoşluk Verici Her Maddenin Haram Olması

251. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "Sarhoşluk verici her içki haramdır. [379] (Birinci

rivayet) Yine konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v)'e, bal şerbetlinden yapılan içkinin hükmü} soruldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Sarhoşluk verici her İçki [380] haramdır' buyurdu. [381] (İkinci rivayet) Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'e, bal şerbetlinden yapılan içkinin hükmü) soruldu.
Bu, bal (şerbetinden yapılmış) bir nebiz (içki) olup bunu Yemenliler içerdi.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Sarhoşluk verici her içki haramdır [382] buyurdu. [383] (Üçüncü rivayet)
Buhârî, Müslim ile Nesâî, birinci rivayeti nakletmiştir.
Diğerleri de, ikinci rivayeti nakletmiştir.
Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v):
Sarhoş eden her şey, haramdır. Bir farak [384] içildiği zaman, sarhoş eden içkiden avuç dolusu içmek de haramdır' buyurdu.[385]
Ebu Davud'un (önceki) hadisinde Resulullah (s.a.v)'i işittim" ifadesi yer alırken, Tirmizî'nin rivayetinde ise, Bir İçimi de" ifadesi yer almaktadır. [386]
Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir: (sarhoş edici) içeceklerin hükmü) soruldu. Aişe:
Resulullah (s.a.v), sarhoşluk veren her şeyi yasakladı' diye cevap verdi. [387]

4. Sarhoşluk Veren Her Şeyin, İçki Olması

252. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sarhoşluk veren her şey, içkidir. Sarhoşluk veren her şey, haramdır. Bir kimse dünyada içki içip ona devam ederek tevbe etmeden ölürse, ahirette, [388] onu içemez. [389] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [390]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Sarhoşluk veren her şey, içkidir. Sarhoşluk veren her şey, haramdır. [391] {İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayet ise şu ifade yer almaktadır:
Bu (ifadeyi), Peygamber (s.a.v)'den başka hiçbir kimseden işittiğimi bilmiyorum.[392] (Üçüncü rivayet)
Konu ile ilgili diğer bir rivayette ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmak-
tadır:
Kim dünyada içki İçip (sonra bu günahından) tevbe etme{den öfür)se, ahiretteki (cennet içkisinden) mahrum kalır.[393] (Dördüncü rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayette (Ahiretteki o cennet içkisi) o kimseye sunulmaz" ilavesi yer almaktadır. [394]
Müslim; birinci, ikinci ile üçüncü rivayeti nakletmiştir. Buhârî'de, dördüncü rivayeti nakletmiştir. Tirmizî'de, birinci rivayeti nakletmiştir.
Ebu Davud'un rivayeti de, buna benzerdir. Fakat Ebu Dâvud, Tevbe etmezse" ifadesine yer vermemiştir. Nesâî'nin bir rivayeti ise şu şekildedir:
Sarhoşluk veren her şey, içkidir. [395]
Yine Nesâî'nin başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Sarhoşluk veren her şey, haramdır. Sarhoşluk veren her şey, içkidir. [396] Yine Nesâî, konu ile ilgili diğer bir rivayetinde;
"Kim dünyada içki içip.[397] şeklinde birinci rivayeti nakletmiştir.
Yine Nesâî'nin buna benzer bir rivayeti daha var. Fakat Nesâî, bu rivayetinde, İçkiye devam ederek" İfadesine yer vermemiştir. [398]

5. İçerisinde Nebîz Yapılan Kapları Kullanmanın Yasak Olması

253. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Ebu Cemre der ki: Abdullah ibn Abbâs'a:
Benim (testiler içinde) nebiz içkisi yapılan bir testim var ki. ben ondan nebiz İçiyorum. Eğer ondan içmeyi çoğaltır ve bir toplulukla oturup, oturmayı da uzatırsam, sarhoşların hali gibi kusurlu olmamdan endişe ediyorum' dedim. Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs:
Abdulkays heyeti, Resulullah (s.a.v)'in huzuruna (ikinci defa) se-mişlerdi. Resulullah (s.a.v), onlara:
Topluluğa merhaba (hoş geldiniz)! Allah, sizi utandırmasın, pişman etmesin' buyurdu. Onlar:
'Ey Allah'ın resulü! Doğrusu biz, uzak bir yerden geliyoruz-bizim aramızda şu kâfir kabile Mudarlılar var. Bu sebeple yacak haram ayında gelmeye güç yetirebiliyoruz. Dolayısıyla bize ve) açık bir amel emret ki, hem bu ameli geride bıraktıkla öğretelim ve hem de bu amelle cennete girelim' dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Sizlere dört hususu emrediyorum ve dört hususu da ram: (Emrettiğim hususlar şunlardır:)
Allah'a iman etmek! Allah'a iman etmenin ne demek oldu.
Sizlere (şu) dört hususu yasaklıyorum:
Dubbâ (su kabağından yapılmış testiler), Hantem (toprata yapılmış küp), Müzeffet (içi ziftle yada katranla cilalanmış kap), Nakîr (hurma kökünden ayrılan çanak).[399]
Bu hadis, "İman Bölümü'nde geçmişti. [400] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (içerisinde nebiz yapılan) Dubbâ, Müzeffet İle Nakîr (denilen kapları kullanmayı) [401] yasakladı.[402]
Konu ile ilgili bir rivayette, Hantem" ifadesi yer almaktadır.[403]
Başka bir rivayette ise, hurma koruğu ile olgunlaşmaya başlamış hurin a (d an elde edilen şıraları birbirine) karıştırmayı
(yasakladı)" ilavesi yer almaktadır. [404]
Buhârî ile Müslim, birinci rivayeti nakletmiştir.
Yine Müslim, diğerlerini ise tek başına nakletmiştir. Ebu Dâvud ise birinci rivayeti nakletmiş, fakat Ebu Cemre'nin sözüne yer vermemiştir. [405]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Abdulkays heyeti (içerisinde bulunan bazı kimseler):
Ey Allah'ın resulü! (Şıralarımızı) hangi kaplarda pişlrelim?' diye sordular. Peygamber (s.a.v):
(Sakın onları) kabaktan yapıJmış kaplarla ve hurma kütüğünden yapılmış kaplarda içmeyin. Şıralarınıza (ince deriden yapılmış) su tulumlarında yapın1 buyurdu. Onlar (ikinci defa):
Ey Allah'ın resulü! Eğer (şıralarımız) su tulumlarında kaynafyıp köpüre)cek olursa o zaman ne yapalım?' dediler. Peygamber (s.a.v):
(Şıranın) üzerine su dökün' buyurdu. Onlar:
Ey Allah'ın resulü! (Şıranın kaynaması iyice artacak olursa, o zaman ne yapalım? diye soruyu birkaç defa daha tekrarladılar.) Peygamber (s.a.v), üçüncü yada dördüncü de onlara:
(Öyleyse) onu dökün' diye cevap verdi. Sonra da:
Şüphesiz Allah bana (farabı, kuman ve kûbeyi) haram kıldı' (buyurdu) yada '(Şüphesiz Allah) şarabı, kuman ve kûbeyi haram kıldı ve sarhoşluk veren her şey haramdır' buyurdu.
Süfyân (es-Sevrî) der ki: 'Ben (bu hadisin ravilerinden olan) Ali b. Bezîme'ye, kûbe'(nin ne olduğunu) sordum. O da:
(Kûbe,) davuldur' diye cevap verdi.[406]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir;
Abdulkays heyeti (içerisinde bulunan bazı kimseler):
Ey Allah'ın nebisi! (Şıralarımızı) hangi kaplarda pişirdim?' diye sordular. Peygamber (s.a.v):
Size ağızları bağlanan deri su kapları lazım' buyurdu.[407]
Nesâî, bu hadisi, birinci rivayete benzer bir şekilde nakletmiştir. Yine Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v), (içerisinde nebiz yapılan) Dubbâ, Hantem, Müzeffet akîr (denilen kapları kullanmayı) ve hurma komğu ile olgunl

hurma(dan elde edilen şıraları birbirine) karıştırmayı yasakl Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:[408]
Resulullah (s.a.v), (içerisinde nebiz yapılan) Duba ile Müzeffet (denilen kaplan kullanmayı) yasakladı.[409]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Nakîr (denilen kabı kullanmayı) ve kum hurma ile kuru üzümü ve olgunlaşmaya başlamış hurma ile kum hurma(dan elde edilen şıraları birbirine) karıştırmayı yasakladı [410]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (içerisinde nebiz yapılan) Dubbâ, Hantem, Müzeffet ile Nakîr (denilen kapları kullanmayı) ve ham hurma ile kuru hurma ve kum üzüm ile kum hurmafdan elde edilen şıraları birbirine) karıştırmayı yasakladı.
Necranlılara ise:
Kuru üzüm ile kuru hurmanın (ikisini bir araya getirip) birlikte ka-rıştırfıp şerbet yap)mayın' diye yazdı.[411]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), (içerisinde) nebiz (içkisi yapılan) testiyi yasakladı.[412]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili mevkuf olarak naklettiği rivayette, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Yalnız ham hurma(dan yapılan İçki) haramdır. [413]
Yine Nesâî'nin konu İle ilgili başka bir rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der;
Yüce Allah, "Resulün size getirdiklerini alın, size yasak ettiklerinden sakının" (Haşr: 59/7) buyurmadı mı?' dedi. (Esma' bint. Yezîd'in amcasının oğlu Enes:)
Evet' dedim. Abdullah ibn Abbâs:
Yüce "Allah, Allah ve Resulü, herhangi bir hususta hükmünü bildirdiğinde erkek ve kadın hiçbir müminin o hususta tercih hakkı yoktur [414]buyurmadı mı?' dedi. Ben de:
Evet' dedim. Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs:
O halde ben, Peygamber (s.a.v)'in; Nakîr, Mukayyer, Öubbâ' ile Hantem (denilen kapları kullanmayı) yasakladığına şahitlik ederim1 dedi. [415]
Tirmizî'de, bu hadisi, birinci rivayete benzer bir şekilde nakletmiş, fakat Ebu Cemre'nin sözüne yer vermemiştir.

YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM

İMARET (DEVLET BAŞKANLIĞI) BÖLÜMÜ [416]

1. Masıyet Dışındaki Konularda Emir Sahiplerine İtaatin Vacip Olması

254. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kendisine (Allah'a ve Resulüne) isyan emredilmedikçe hoşlandığı ve hoşalnmadığı bir işte (emir sahibi kimseyi) dinlemek ve (ona) itaat etmek, Müslüman bir kimseye vaciptir. Fakat kendisine (Allah'a ve Resülüne) isyan emredîlirse, [417] o zaman (hiçbir emir sahibi kimseyi) dinlemek de yoktur, itaat da yoktur. [418]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [419]
255. Abdullah îbn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "ResululİIah (s.a.v), Ulııid (savaşı) günü beni savaşta kontrol etti. [O zaman) 14 yaşında idim. (Savaşa katılmam hususunda) bana izin ver-nedi. Hendek (savaşı) günü de beni kontrol etti. (O zaman) 15 yaşında dim. (Savaşa katılmam hususunda) bana izin verdi.
Nâfi' der ki: Ömer b. Âbdulaziz, halife iken (günün birinde) onun yanına gittim. Ona, bu hadisi anlattım. Ömer b. Abdulaziz:
Gerçekten bu, küçüklük ile büyüklük arasından bir sınırdır [420] dedi. Bunun üzerine memurlarına: 15 yalında olan kimseye asker aylığı bağlamalarına yazdı. Bu yaştan aşağı olan(Iar)ı, aile fertlerlnin/çocuklar(ın yanın)a katın' diye yazdı.[421]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [422]

YİRMİSEKİZİNCİ BÖLÜM

SAYD (AVLANMA) BÖLÜMÜ [423]

1. Yırtıcı Hayvanlardan Azı (Kesici) Dışı Taşıyan Her Hayvanın (Etini) Yemenin Haram Olması

256. Ebu Salebe el-Huşenî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v), yırtıcı hayvanlardan azı (kesici) dişi taşıyan her hayvanın (etini) yemeyi yasaklamıştır.[424]
Bu hadis(n bu şekildeki metnin)i; Buharı ile Müslim rivayet etmiştir. Tirmizî'nin konu ile ilgili bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), yırtıcı hayvanlardan azı (^kesici) dişi taşıyan her hayvanın [425] (etini) yasaklamıştır. [426]
Görüldüğü üzere bu rivayette, "yeme" ifadesi yer almamaktadır. Ebu Dâvud ile Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Yırtıcı hayvanlardan azı (kesici) dişi taşıyan her hayvanın [427] (etini) yemek, haramdır.[428]

2. Eğitilmiş Köpeklerle Avlanma

257. Adiyy b. Hatim (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v)'e sordum:
Biz, şu köpeklerle av avlayan bir kavimiz' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Eğitilmiş köpeklerini salıp üzerlerine de Allah'ın ismini andığın zaman, senin için tuttukları avdan ye! Ancak köpek avdan yemişse, (o zaman o avdan) yeme! Çünkü {bu durumda) avı sadece kendisi için tutmuş olmasından korkarım. Eğer onlara başka bir köpek karışırsa (o zaman o avdan da) yeme!' buyurdu.[429] (Birinci rivayet)
(Bu hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [430] Konu ile ilgili bir rivayette, Adiyy b. Hatim şöyle der:
Ben:
Ey Allah'ın resulü! Köpeğimi, (Allah'ın) ismini anarak gönderiyorum, (onun her avladığı bana helal olur mu?) diye sordum. Peygamber (s.a.v):
(Allah'ın) ismini anarak köpeğini gönderdiğin, o da (avı) yakalayıp Öldürdüğü ve ondan yediği takdirde, artık sen o avdan yeme! Çünkü köpek, onu ancak kendisi için tutmuştur' buyurdu. Ben:
Köpeğimi gönderiyorum, sonra onun beraberinde başka bir köpek daha buluyorum. Fakat avı, bu iki köpekten hangisinin yakaladığını bilemiyorum dedim. Peygamber (s.a.v):
Bu takdirde sen, o avın etini yeme! Çünkü sen, (Allah'ın) ismini ancak kendi köpeğin için anmışîın, başka bir köpek için anmamıştın [431] buyurdu.
Yine Peygamber (s.a.v)'e, mi'râd (denilen iki tarafı ince, ortası enli odunla avlanan) avı sordum. Peygamber (s.a.v):
Sen mi'radın keskin tarafıyla avladıysan, o avı ye! Mi'radın enli tarafıyla avlayıp onu öldürdüysen, o (haram kılınan) vekîze'dir.[432] Artık sen onu yeme!' buyurdu.[433] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili bir rivayet başka bir rivayet şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'e, mi'rad (ile avlanan) avı sordum. Peygamber (s.a.v):
Mi'radın [434] keskin tarafı isabet eden avı ye! Miradır» enli taran isabet eden avı yeme! Çünkü mi'radın enli tarafıyla vurulan av vekîze'dir1 buyurdu.
Ben, Peygamber (s.a.v)'e; köpekle yapılan avın hükmünü sordum. Peygamber (s.a.v):

Köpeğin senin için tuttuğu (ve muhafaza ettiği) avı ye! Çünkü köpeğin avı yakalayıp tutması, şer'i kesimdir. Eğer köpeğin avı yakalayıp öldürmüşse ve kendi köpeğinin yada köpeklerinin yanında başka bir köpek de bulursan ve bu sebeple yabancı köpeğin, kendi köpeğin ile birlikte avı yakalayıp öldürmüş olmasından endişelenirsen, bu halde o avı yeme! Çünkü senin ava salıverirken, Allah'ın ismini anman, ancak kendi köpeğine aittir. Başka bir köpek için değildir' buyurdu.[435] (Üçüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v)'e, mi'rad (ile avlanan) avı sordum. Resulullah (s.a.v):
Mi'radın keskin tarafını isabet ettirdiğin zaman onu ye! Mi'radın enli tarafını isabet ettirdiğinde ise, bununla avı öldürdüysen, işte bu vekîzedir. Artık onu yeme!' buyurdu. Ben:
Köpeğimi, av üzerine gönderiyorum, (onun her avladığı bana helal olur mu?) diye sordum. Resulullah (s.a.v):
Köpeğini (Allah'ın) ismini anarak gönderdiğin zaman, o avın etini ye! buyurdu. Ben:
(Köpek, avı tuttuktan sonra onu) yerse (ne yapayım)?' diye sordum. Resulullah (s.a.v):
O halde yeme! Çünkü köpek, avı senin için değil, ancak kendisi için tutmuştur' buyurdu. Ben:
'Köpeğimi av üzerine gönderiyorum, fakat onun yanında (bazen) aşka bir köpek buluyorum' dedim. Resulullah (s.a.v):
O zaman o avdan yeme! Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine (Allah'ın) ismini andın, diğer köpek üzerine (Allah'ın) ismini anmadın!1 buyurdu. [436] (Dördüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet şu şekildedir:
Ey Allah'ın resulü! Biz, eğitilmiş köpeklerimizi av üzerine) gönderiyoruz, (onun avladığı bana helal olur mu?)' diye sordum. Resulullah (s.a.v):
Onların senin için tuttuklan avı ye!' buyurdu. Ben:
Bu köpekler, (tuttukları avı) öldürürlerse, (o zaman ne yapayım?)' dedim. Resulullah (s.a.v):
Öldürseler de (ye. Çünkü öldürme, avın tezkiyesidir)!' buyurdu. Ben:
Biz, (ava) mi'rad atıyoruz?' dedim. Resulullah (s.a.v):
Delip yaraladığı avı ye! Enli tarafıyla dokun(up öldür)düğü avı yeme!' buyurdu. [437]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:"(Allah'ın) ismini anarak köpeğini (ava) gönderdiğin zaman avı tutup öldürürse, onu! Eğer tuttuğu avdav yerse, artık onu yeme! Çünkü köpek, onu ancak kendi için tutmuştur. Köpeğin, üzerlerine Allah'ın ismi anılmayan bazı yabancı köpeklerle karışmış olduğu (halde sana gelecek olursa, o zaman) onların tuttukları ve öldürdükleri avı yeme! Çünkü sen, o avı, köpeklerden hangisinin öldürdüğünü bilemezsin.
Ava atış yapıp da avı bir yada iki gün sonra (bulduğunda), avın üzerindeki kendi okunun vurma izinden başka bir yaralama izi bulunmazsa, o avın etini ye! Eğer av vurulduktan sonra suya düşmüşse, o zaman onu da yeme! [438]
Abdu'1-A'lâ, Âmir'den nakletti ki:
Adiyy, Peygamber (s.a.v)'e:
(Bizden birisi,) ava (okunu) atıp da avın izini iki ve üç gün sonra takip edip, sonra avı ölmüş olarak ve oku da hayvan üzerinde saplamış vaziyette buluyor, (o zaman ne yapmalı?)1 diye sordu. Peygamber (s.a.v), ona:
Dilerse onu yer! [439] buyurdu. [440]
Bu rivayetler, Buhârî'nin naklettiği rivayetlerdir.
Müslim ise birinci, üçüncü ve dördüncü rivayeti nakletmiştir.
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Ey Allah'ın resulü! Ben, eğitilmiş köpekleri gönderiyorum, onlar bana (av) yakalıyorlar. Üzerlerin de Allah'ın ismini anıyorum! [441] dedim. Resulullah (s.a.v):
Allah'ın ismini anarak eğitilmiş köpeğini (avın üzerine) saldığın zaman, (onun etini) ye!' buyurdu. Ben:
Bu köpekler, (tuttukları avı) öldürürlerse, (o zaman ne dedim. Resulullah fs.a.v):
Onlarla birlikte olmayan bir köpek onlara katılmadığı çe, öldürseler de (ye. Çünkü öldürme, avın tezkiyesidir)!1 buyurdu,
Ava, mi'rad ile (ok) atıyorum ve (onu) vuruyorum1 dedim. Resulullah (s.a.v):
Mi'rad ile (ava ok) atıp da (hayvanı) delerce, onu ye! Enli tarafıyla isabet ederse, onu yeme!' buyurdu.[442]
yapayım?) Ben:
Yine Müslim'in, konu ile ilgili olarak Şa'bî yolundan naklettiği ri kildedir şu şekildedir:
Adiyy b. Hâtim'i dinledim. -Adiyy, Nehrayn'de bizim gidip geldiğimiz ve dişip kalktığımız bir komşumuzdu.
Adiyy, Peygamber (s.a.v)'e sormuş:
Ben, köpeğimi (ava) salıyorum. Sonra köpeğimin yanında avı yakalamış bir köpek buluyorum. (Avı) hangisinin tuttuğunu bilemiyorum'
dedi. Peygamber (s.a.v):
O halde (o avdan) yeme! Çünkü sen, ancak kendi köpeğinin üzerine (Allah'ın) ismini andın, başka köpek üzerine anmadın' buyurdu.[443]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Adiyy b. Hatim şöyle der:
Resulullah (s.a.v), bana:
Köpeğini (ava) saldığın zaman hemen (onun) üzerine Allah'ın adını an. Eğer (gönderdiğin köpek, avı,) senin için tutar da o ava dîri iken yetişirsen, hemen onu kes. Eğer öldürmüş de avdan (bir şey) yememiş olduğu halde o ava yetişirsen, onu ye!
(Avın yanında) köpeğin ile birlikte başka bir köpek bulursan ve (avı da) öidürmüşse o zaman (o avı) yeme! Çünkü o avı, hangisinin öldürdüğünü bilemezsin.
(Ava) okunu atacak olursan, hemen Allah'ın İsmini an! Eğer (av) senden bir gün kaybolur da, (daha sonra) o av üzerinde senin okunun izinden başka bir şey bulamazsan, dilersen (ondan) ye! Avı, suda boğulmuş (olarak) bulursan yeme!' buyurdu. [444]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Adiyy b. Hatim şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'e, avı(n hükmünü) sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Okunu attığın zaman üzerine Allah'ın ismini an. Avı öldürmüş (olarak) bulursan (onu) ye! Ancak onu suya düşmüş bulursan, (onu yeme)! Çünkü onu, suyun mu öldürdüğünü, (yoksa) senin okun mu (öldürdüğünü) bilemezsin!' buyurdu.[445]
Ebu Dâvud ise, bu hadisi, birinci ile dördüncü rivayete benzer şekilde nakletm iştir.
Bir de, Müslim'in tek başına naklettiği bir rivayeti nakletm iştir. [446]
Yine Ebu Davud'un konu ile İlgili bir rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Allah'ın ismini anarak okunu atıp da ertesi gün bulduğun avını, (bir) su içerisinde bulmuş olmaman ve üzerinde senin okundan başka bir (okun) izi olmaması şartıyla yiyebilirsin.!
Senin (av üzerine göndermiş olduğun eğitilmiş) köpeklerine başka bir köpek karışacak olursa, (onların yakaladığı avı) yeme! Çünkü onu, (senin gönderdiğin) köpeklerden olmayan (bir köpeğin) öldürmüş ol(up olma)dığını bilemezsin.[447]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Avladığın (hayvan), bir su içerisine batarak ölmüşse, (onu) yeme! [448]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Eğittikten sonra Allah'ın ismini anarak (av üzerine) gönderdiğin bir köpek yada bir şahinin senin için yakaladığı avı yiyebilirsin! (buyurdu). Ben:
(Avı) öldürmüşse de mi?' diye sordum. Peygamber (s.a.v):
Eğer onu öldürmüşse ve ondan bir şey yem em işse, onu ancak senin için yakalamış demektir' buyurdu.[449]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Adiyy b. Hatim şöyle der:
Ey Allah'ın resulü! Birimiz ava (bir ok) atıyor ve onun izini iki yada üç gün takip ediyor, sonra da onu, üzerinde okuyla birlikte ölü olarak buluyor. (O kimse bu avın etini) yiyebilir mi?' diye sordu. Peygamber (s.a.v):
İsterse evet yada isterse yiyebilir' buyurdu. [450]
Tirmizî'de, Müslim'in tek başına naklettiği rivayeti nakletmiştir. [451]
Yine Tirmizî'nin, buna benzer başka bir rivayeti daha var. Yalnız bu rivayetin içerisinde mi'rad (ile avlanmanın hükmü) soruldu" ifadesi yer almaktadır. [452]

Yine Tirmizî, Ebu Davud'un tek başına naklettiği bir rivayeti nakletmiştir.[453]
Yine Tirmizî'nin bu konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, Resulullah (s.a.v)'e, eğitilmiş köpeğin avladığı (avın hükmünü) sordum. Resulullah (s.a.v):
Eğitilmiş köpeğini (avın üzerine) Allah'ın ismini anarak saldığın zaman, senin için yakaladığı (avı) ye! Eğer (yakaladığı avdan) yerse, o zaman yeme! Çünkü bu durumda o, ancak kendisi için yakalamıştır' buyurdu. Ben:
Ey Allah'ın resulü! Köpeklerimize, bir başka köpek karışırsa, (o zaman ne yapalım)?' diye sordum. Resulullah (s.a.v):
Sen sadece kendi köpeğinin üzerine Allah'ın ismini andın, başka bir köpeğin üzerine {Allah'ın ismini) anmadın' buyurdu. [454]
Yine Tirmizî'nin bu konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'e, mi'rad (ile avlanan) avi(n hükmünü) sordum. Peygamber (s.a.v):
(Ava,) miradın keskin tarafını isabet ettirdiğin zaman onu ye! Mi'radın enli tarafını isabet ettirdiğinde ise, işte bu vekîzedir' buyurd.[455]
Yine Tirmizî'nin bu konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Ey Allah'ın resulü! Ava (ok) atıyorum ve ertesi gün okumu on(un vücudun)da (saplı olarak) buluyorum' dedim. Peygamber (s.a.v):
Onu, senin okunun öldürdüğünü anlar ve (vücudunda) bir yırtıcı hayvan izi görmezsen, (işte o zaman onun etini) yiyebilirsin!' buyurdu.[456]
Yine Tirmizî'nin bu konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v)'e, şahinin avladığı (avın hükmünü) sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Senin için yakaladığı (avı) ye!' buyurdu.[457]
Nesâî ise üçüncü ile beşinci rivayeti, bir de üçüncü rivayete benzer bir rivayeti nakletmiştir.
Yine Nesâî, Müslim'in tek başına naklettiği bir rivayeti de nakletmiştir.[458]
Yine Nesâî, Müslim'in naklettiği bir rivayeti, Hangisinin öldürdüğü" ifadesiyle bitirmektedir.[459]
Yine Nesâî, Tirmizî'nin tek başına naklettiği bir rivayeti de nakletmiştir.[460]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Adiyy b. Hatim, Resulullah (s.a.v)'e; avı(n hükmünü) sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Köpeğini (avın üzerine) gönderdiğinde, o köpeğe;, üzerlerine (Allah'ın) ismi anılmamış (başka) köpekler de karışı (p avı birlikte öldürür-le)rse, (o avı) yeme! Çünkü o avı, hangisinin öldürdüğünü bilemezsin'
buyurdu. [461]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, Resulullah (s.a.v)'e; köpek (ile (avlanmanın hükmün)ü sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Köpeğini, (Allah'ın) ismini anarak (avın üzerine) gönderdiğinde, (onun yakaladığı avı) ye! Eğer köpeğinin yanında başka bir köpeğe rastlarsan (o zaman o avı) yeme! Çünkü sen, sadece kendi köpeğinin üzerine (Allah'ın) ismini anmıştın. Diğeri üzerine (Allah'ın) ismini anmamıştın' buyurdu.[462]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Adiyy b. Hatim, Resulullah (s.a.v)'e; avı(n hükmünü) sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Okunu ve köpeğini, (Allah'ın) ismini anarak (avın üzerine) gönderdiğinde, okun (o avı) öldürmüşse, (onu) ye!1 buyurdu. Adiyy b. Hatim:
Ey Allah'ın resulü! (Av) benden (ayrı) bir gece geçirmişse, (o zaman ne yapayım)?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Okunu bulduğunda üzerinde başka bir şey ile ilgili iz bulamaz-san, (onu) ye! Eğer (bulduğun av,) suya düşmüşse, (onu) yeme!' buyurdu.[463]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Ben:
Ey Allah'ın resulü! Biz, avcı topluluğuyuz. (Bazen) bizden birisi, ava (ok) atıyor ve o avdan, bir yada iki gece ayrı kalıyor. (Daha sonra o avın) izini arayıp onu, üzerinde (attığı) ok olduğu halde ölü olarak buluyor. (O zaman ne yapmalı?)' diye sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Oku, avın üzerinde bulup (herhangi) bir yırtıcı hayvan izine de rastlamazsan, okunun onu öldürdüğü kanaatine varırsan (onu) ye!' buyurdu. [464]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir: Ben:
Ey Allah'ın resulü! Ava (ok) atıyorum. Avın izini, geceden sonra arıyorum. (Bu durumda ne yapmalıyım?) diye sordum. Resulullah (s.a.v):
Okunu avın üzerinde bulup yırtıcı hayvan da o avdan bir şey yeni cm işse, (o zaman onu) ye!' buyurdu.[465]
258. Ebu Salebe el-Huşenî (r.a)'tan ri "Ben: rivayet edilmiştir:
Ey Allah'ın nebisi! Biz, Kitap ehli bir kavmin diyarında [466] (bulunuyoruz). Biz (Müslümanlar), onlann kaplarını yemek yiyebilir miyiz? Yine ben bir av diyannda (bulunuyorum). Yayımla, okumla, eğitilmemiş köpeğimle ve eğitilmiş köpeğimle av yapabilir miyim? Benim için doğru olan nedir?' diye sordum. Peygamber (s.a.v):
Kitap ehli kimselerin kaplanna dair anlattığına gelince; eğer siz Kitap ehli kimselerin kaplanndan başka yemek kapları bulursanız, onların kaplanndan yemeyin! Eğer onlann kaplarından başka yemek kaplan bulamazsanız, Kitap ehli kimselerin kaplarını yıkayıp (sonra da) o kapların içinden yemek yiyin!
xx (Av meselesine gelince;) yayınla, okunla Allah'ın ismini anarak avlarsan, onuye! Allah'ın adını anarak eğitilmiş köpeğinle avladığın avın etini de ye! Eğitilmemiş köpeğinle av yaptığında, avı (henüz daha diri iken) kesmeye yetiştiğin (avı boğazlayıp), ye!' buyurdu. [467]
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [468]
Konu üe İlgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Resululiah (s.a.v)'e gelip:
Ey Allah'ın resulü! Biz, Kitap ehli bir kavmin diyannda (bulunuyoruz). Biz (Müslümanlar), onlann kaplarında yemek yiyoniz. Yine ben bir av diyarında (bulunuyorum). Yayımla, eğitilmemiş köpeğimle ve eğitilmiş köpeğimle av yapıyorum. Bana, bunlardan helal olanlarını haber ver!' dedim. Resululiah (s.a.v):
Kitap ehli kimselerin diyannda (bulunup oniarın kaplanndan ye-mpk yeme meselesi ile ilgili) anlattığına gelince; eğer sîz onların kaplarından başka yemek kaplan bulursanız, Kitap ehli kimselerin kaplarında yemek yemeyin. Eğer onların kaplarından başka kap bulmazsanız, onların kaplarını yıkayınız, sonra onlann içinde yemek yiyin! [469] Av diyarında olman ile ilgili anlattığına gelince; Yayınla av yaptığında (oku atarken) Allah'ın İsmini an, sonra (avın etini) ye! Eğitilmiş köpeğinle av yaptığında (köpeği gönderirken) Allah'ın ismini an, sonra da (avın etini) ye! Eğitilmemiş köpeğinle avladığında, (henüz daha diri İken) kesmeye yetiştiğin (avı boğazlayıp), ye!' buyurdu.[470]
Buna benzer bir rivayet daha var. Bu rivayetin içerisinde şu ifade yer almaktadır:
Eğitilmiş köpeğinle av yaptığında, (köpeği gönderirken) Allah'ın ismini an ve (sonra onun etini) ye! [471]
Bu rivayetler, Buhârî'nin naklettiği rivayetlerdir.
Müslim'de, bu rivayetlerden birini nakletmiş ve rivayetin içerisinde, Kitap ehli bir kavmin diyarında (bulunuyoruz)" ifadesi ile Eğitilmiş yada eğitilmemiş köpeğimle" ifadesi yer almaktadır. [472]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), köpeğin avladığı av hakkında:
Köpeğini (avın üzerine) Allah'ın ismini anarak gönderdiğinde, (onun yakaladığı avı) yiyebilirsin! İsterse o avın bir tarafını yemiş olsun! Kendi ellerinle avladığın avı da ye!1 buyurdu. [473]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir ri rivayeti şu şekildedir: Ben:
Ey Allah'ın resulü! Eğitilmiş olan köpeğimle ve eğitilmemiş olan köpeğimle avlanıyorum. (Bunların birlikte yakaladıkları avın etini yiyebilir miyim?) dedim. Resulullah (s.a.v):
Eğitilmiş köpeğinle avladığın av (üzerine köpeği gönderirken) Allah'ın ismini an ve (sonra o avı) ye! Eğitilmemiş olan köpeğinle avladığın ve (henüz diri iken) kesmeye yetişdiğin (avı boğazlayıp) ye buyurdu.[474]
Yine Ebu Davud'un konu üe îîgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), bana:
Ey Ebu Salebe! Kendi yayınla ve köpeğinle avladığın avı yiyebilirsin' buyurdu.
Bir rivayette şu ilave yer almaktadır:
Eğitilmiş (olan köpeğinle) ve(ya) kendi elinle avladığın avı (diri olarak ele geçirmişsen onu) keserek (yiyebilirsin) ve (eğer ölü olarak ele geçir-

mişsen) kesmeden yiyebilirsin. [475]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Ebu Sa'lebe:
Ey Allah'ın resulü! Benim eğitilmiş bir köpeğim var. Bunun avladığı av ahkkında bana fetva ver (ir misin)?' dedi. Resulullah (s.a.v):
Eğer senin eğitilmiş köpeklerin varsa, onların senin için yakaladıkları avı yiyebili irsin' buyurdu. Ebu Sa'Ïebe:
(Bu avı diri olarak ele geçirince) keserek yada (ölü olarak ele geçirince) kesilmeden yiyebilir miyim' dedi. Resulullah (s.a.v):
Evet1 buyurdu. Ebu Sa'Ïebe:
Köpek avın bir tarafını yese bile (onun etini yiyebilir miyim)?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet, o avın bir tarım yemiş olsa da (yiyebilirsin)' buyurdu. Ebu Sa'lebe:
Ey Allah'ın resulü! Bana (kendisiyle avcılık yaptığım) yayım hakkında fetva verfir misin)?' buyurdu. Resulullah (s.a.v):
Yayınla valadığın avı yiyebilirsin' buyurdu, Ebu Sa'lebe:
(Eğer elime diri olarak ele geçerse) 'kesilmiş olarak' yada (ölü olarak ele geçerse) 'kesilmeden' (yiyebilir miyim)?'dedi. Resulullah (s.a.v):
Evet' buyurdu. Ebu Sa'lebe:
Ey Allah'ın resulü! (Bu av) gözümden (bir süre) kaybolmuşla da
(yiyebilir miyim)?' diye sordu. Resulullah (s.a.v):
Evet, (hayvanın) bozulup kokuşmaması ve üzerinde okundan başka bir ok izi bulunmamış olması şartıyla sen (in gözün iden (bir süre) kaybolmuş da olsa (yine onun etini yiyebilirsin)' buyurdu. Ebu Sa'lebe:
Ey Allah'ın resulüf Bir de, 'bana kendilerine kaçınılmaz şekilde muhtaç olduğumuz Mecusilerin [476] (kullandıkları) kaplar bakında fetva versen' dedi. Resulullah (s.a.v):
Onları (n kullandıkları kapları kullanmak istediğinizde, ilk önce o) kapları yıkar ve (sonra da) içlerinde yemek yersin' buyurdu. [477]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Ben:
Ey Allah'ın resulü! Biz, avcılık yapan kimseleriz. (Ava köpek gönderdiğimizde ne yapalım)?' dedim. Resulullah (s.a.v):
Allah'ın ismini anarak köpeğini (avın üzerine) gönderdiğinde,
(köpeğin o avı) senin için yakaladığında (o avı) ye!' buyurdu. Ebu Sa'lebe:
Öldürse de mi (yiyelim)?1 dedim. Resulullah (s.a.v):
Öldürse de (onu yiyebilirsin)!1 buyurdu. Ebu Sa'lebe:
Biz, (ava ok) atan kimseleriz' dedim. Resulullah (s.a.v):
Kendi yayınla avladığın avı yiyebilirsin!' buyurdu. Ebu Sa'lebe:
Biz, yolculuk yapan kimseleriz. (Bazen) Yahudi, Hıristiyan ve Mecusilere uğrayıp onların kaplarından başka kap bulamıyoruz' dedim. Resulullah (s.a.v):
Başka kap bulamadığınız zaman, o kapları suyla yıkayın, sonra da o kaplarda yiyin ve için' buyurdu.[478]
Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir: Ben:
Ey Allah'ın resulü! Biz, Kitap ehli bir kavmin diyarında (bulunuyoruz). Yayımla avlanıyorum. Eğitilmiş olan köpeğimle ve eğitilmemiş olan köpeğimle avlanıyorum salıyorum. (Bunların birlikte yakaladıkları avın etini yiyebilir miyim?)1 dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Yayınla (ava) isabet ettirirsen, Allah'ın ismini an ve (o ondan) ye! Eğitilmiş köpeğinle avladığın av (üzerine köpeği gönderirken) Allah'ın ismini an ve (sonra o avı) ye! Eğitilmemiş olan köpeğinle avladığın ve (henüz diri iken) kesmeye yetindiğin (avı boğazlayıp) ye!' buyurdu. [479]

3. Tavşan Eti Yemenin Mubah Olmasi

259. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
(Bir gün yolda yürürken) Merru'z-Zehrân (denilen yer)de [480] bir tavşan kaldırdık. (Yanımızdaki) topluluk, (tavşanı yakalamak için üzerine) koştular. Ben, tavşana yetiştim ve onu yakalayıp Ebu Ta Ih a ya getirdim. O da, tavşanı, merve [481] ile kesti. Buduyla iki uyluğunu, Peygamber (s.a.v)'e gönderdi. Peygamber (s.a.v)'de, onu yedi. [482] En es b. Mâlik'e: Peygamber (s.a.v), onu yedi mi?' diye soruldu. Enes'te: Onu kabul etti1 diye cevap verdi.[483]
Tirmizî'nin rivayetinde, Budunu yada iki uyluğunu.. ifadesi yer almaktadır. [484]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
"Ben, ergenlik çağına yaklaşmış becerikli bir çocuktum. (Bir gün) bir tavşan avlayıp onu kızarttım. Ebu Talha, (bu tavşanın) arka tarafını benimle Peygamber (s.a.v)'e gönderdi. Ben onu Peygamber (s.a.v)'e getirdim. Peygamber (s.a.v)'de, onu kabul etti.[485]

4. At Eti Yemenin Hükmü

260. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v) (bize) evcil eşek eti yemeyi yasakladı. (Fakat) at (eti yemeye) izin verdi.[486] (Birinci rivayet)
Konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Biz, Hayber (savaşı) zamanı, at ve yaban eşeklerini yedik.[487] Fakat Peygamber (s.a.v), bizi, evcil eşek (etini yemek)ten yasakladı.[488] (İkinci rivayet)
Bu hadisfin hu şekildeki metnin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Nesâî'de, ikinci rivayeti nakletmiştir. Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), Hayber (savaşı) günü; evcil eşek, katır, [489] yırtıcı hayvanlardan azı (kesici) dişi taşıyan her hayvanın ve kuşlardan her yırtıcı pençelinin etlerini (bize) haram kıldı.[490]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Biz, Hayber (savaşı) günü (bazı) atları, katırları ve (evcil) eşekleri kesmiştik. Resulullah {s.a.v), bize, katırlarla eşekleri(n etlerini yemeyi) yasakladı. (Fakat) atları(n etini yemeyi) yasaklamadı.[491]
Yine Ebu Davud'un başka bir rivayeti ile Nesâî'nin bir rivayeti şu şekilrdedir:
Resulullah (s.a.v), Hayber (savaşı) günü, (bize) evcil eşek etlerini (ye-meyi9 yasakladı. (Fakat) At (eti yemeye) izin verdi. [492]
Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Biz, at etleri yerdik. (Hadisin ravisi Atâ' der ki: Câbir'e:)
Katır (eti de yediniz mi?)1 diye sordum. Câbir:
Hayır' diye cevap verdi.[493]

5. Av Yada Tarla İçin Köpek Beslemek

261. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Bir kimse, (kapısında) köpek tutarsa, amelinden her gün bir kırat eksilir. Yalnız tarla veya koyun köpeği (beslemek) müstesna! [494]
Bu hadisfin bu şekildeki metnin)i, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.[495]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Hz. Peygamber {s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Bir kimse; av, koyun yada arazi köpeğinden başka bir köpek edinirse,[496] gerçekten o kimsenin sevabından her gün iki kırat [497] eksilir.[498]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Koyun, av yada tarla köpeği müstesna, bir kimse köpek edinirse, sevabından her gün bir kırat eksilir."
Zührî der ki: Abdullah ibn Ömer'e, Ebu Hureyre'nin bu sözü haber verildi. Bunun üzerine Abdullah ibn Ömer:
Allah, Ebu Hureyre'ye rahmet eylesin! Çünk Ebu Hureyre tarla sahibi' dedi.[499]
Yine Müslim'in konu ile iİgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
"Bir kimse, av ve koyun köpeğinden başka bir köpek edinirse, amelinden her gün bir kırat eksilir.[500]

Ebu Dâvud, bu hadisi, Müslim'in bir rivayetine uygun bir biçimde nak-letmiştir.[501]
Tirmizî ile Nesâîde, bu hadisi, bu şekilde nakletmişlerdir. [502]
Yine Nesâî, birinci rivayeti, Müslim'in rivayetine uygun bir biçimde nakletm iştir. [503]

6. Deniz Avı

262. Câbir b. Abdullah (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), bizi, (bir sefere) gönderdi. Biz üçyüz (kişilik) bir süvari birliği idik. Komutanımız, Ebu Ubeyde ibnü'l-Cerrâh idi. Ktıreyş'in bir kervanını gözetliyorduk. Bu sebeple sahilde yarım ay (15 gün kadar) kaldık. (Bu sırada) bize şiddetli hir açlık isabet etti. Nihayet biz, 'Habat' denilen (dikenli bir ağacın yapraklarını ve yemişlerini) yedik. İşte bundan dolayı, (bu sefer,) Ceyşul- Habat [504] diye adlandırıldı.
(Bu sırada) deniz, bize, 'Anber [505] denilen (büyük) bir hayvan attı. [506] Yanm ay (15 gün kadar) ondan yedik ve yağıyla da yağlandık. Nihayet vücutlarımız kendine geldi.
(Câbir sözüne devamla) der ki: Ebu Ubeyde, onun kaburga kemiklerinden birini alıp dikti. Sonra ordudan en uzun bir adama ve en uzun bir deveye baktı. (Ordunun içinden bulduğu) en uzun adamı, o deveye bindirdi. Bu adam, (o deveyle balığın kaburga kemiğinin) altından geçti. Balığın gözünün içine bir kaç kişi oturdu. Gözünün içinden küpler dolusu yağ çıkardık.
Yanımızda bir dağarcık kuru hurma vardı. Ebu Ubeyde, (bundan) her birimize birer tane veriyordu. Sonra birer tane vermeye başladı. Hurma bitince, doğrusu onun yokluğunufn acısını) da tattık. [507]
(Hadisin lafzı, Müstim'e aittir.) [508]
Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), bizi, (üç yüz kişilik bir süvari birliği olarak bir sefere) gönderdi. Bize, Ebu Ubeyde'yi komutan tayin etti. Kureyş'İn bir kervanıyla ! karşilacaktik. Bize, azık olarak bir dağarcık kuru hurma verdi. (Bundan) başkasını bulamadı. Ebu Ubeyde, bize, birer tane hurma veriyordu. (Hadisin ravisi Ebu'z-Zübeyr) der ki: (Câbir'e:)
Bu (bir tek hurma) ile ne yapıyordunuz?' diye sordum. O da:
Onu, çocuğun emdiği gibi emiyor, üzerine su içiyorduk. Bu, bize, o gün geceye kadar yetiyordu. Bir de, sopa(ları)mızla 'Habat' (denilen dikenli bir ağacın yapraklarını ve yemişlerini) düşürüyor, sonra da onu suyla ıslatıp yiyorduk1 dedi.
(Câbir devamla) der ki: Derken deniz sahiline vardık. Denizin kıyısında, bize, yüksek kum tepesi şeklinde bir şey yükseldi. Ona (doğru) yaklaştık. Bir de ne görelim, 'Anber' denilen büyük bir hayvan!..
Ebu Ubeyde (ilk önce):
(Bu,) bir leştir' dedi. Sonra da:
Hayır, bilakis biz, Resulullah (s.a.v) in elçileriyiz ve Allah yolundayız. Zor durumdasıfız. Dolayısıyla (ondan) yiyin dedi.
(Câbir devamla) der ki: Onun yanında bir ay kaldık. Üç yüz kişi idik. Hatta semizle(n)dik. Doğrusu onun gözünün içinden küplerle yağ aldığımızı görmüşümdür. Ondan öküz gibi ya da öküz kadar parçalr kesiyorduk.
Ebu Ubeyde, bizden onüç kişi alıp bu hayvanının gözünün içine oturttu. (Daha sonra da) onun kaburgalarından birini alıp dikti. Sonra yanımızdaki en büyük deveyi semerleyip deve onun altından geçti. Onun etinden et haşlamaları yaptık. Medine'ye geldiğimiz zaman, Resulullah (s.a.v)'e gidip bunu ona anlattık. Bunu üzerine Resuiullah (s.a.v):
O, Allah'ın sizin için (denizden) çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden bir şey var mı?' diye sordu.
Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'e ondan bir parça gönderdik, o da (onu) yedi. [509]
Yine konu ile ilgili bir rivayette şu ifade yer almaktadır:
Süfyân der ki: "Amr (b. Dînâr), Câbir'in 'Ceyşu'l-Habat' hakkında şöyle dediğini işitmiştir:
Gerçekten bir adam, üç tane deve boğazladı, sonra üç tane daha, sonra tane daha... Sonra Ebu Lbeyde, o adama, (deve boğazlamayı) yasakladı.[510]
Yine konu ile ilgili bir rivayette Câbir şöyle der:
Peygamber (s.a.v), bizi, (bir sefere) gönderdi. Biz, üçyüz kişi idik. Azık-Ianmızı boyunlarımızda taşıyorduk.[511]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayet şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), üç yüz kişilik bir seriyeyi (bir sefere) gönderdi. Onların üzerine de, Ebu Ubeyde ibnü'l-Cerrâh'ı komutan tayin etti. Derken azıkları bitti. Ebu Ubeyde, (kalan) azıkları bir kaba topladı. Bunun üzerine bize yiye ceğimizi veriyordu. Öyle ki her birimize günde bir hurma düşü-yordu. [512]
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayette Câbir şöyle der:
Resulullah (s.a.v), içlerinde benim de olduğum (üç yüz kişilik) bir seriyeyi bir deniz sahiline gönderdi...." (deyip) hadisi nakletti. Bu hadisin içerisinde, "Ordu, o (balık)tan onsekiz gece yedi" ifadesi de yer almaktadır.[513]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Resulullah (s.a.v), Cüheyne t uğrağına askeri bir birlik gönderdi. Onların üzerine de, bir kimseyi komutan tayin etti. (deyip bu) hadisi (daha önce geçen hadise) benzer bir şekilde nakletmiştir.[514]
Bu rivayetler, Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Buhârî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), bizi, (askeri bir birlik mahiyetinde) üçyüz süvari olarak (bir sefere) gönderdi. Komutanımız, Ebu Ubeyde idi. Kureyş'in bir kervanını gözetliyorduk. (Bu sırada) bize şiddetli bir açlık isabet etti. Nihayet biz, 'Habat' denilen (dikenli bir ağacın yapraklarını ve yemişlerini) yedik. İşte bundan dolayı, (bu sefer,) 'Ceyşul- Habat' diye adlandırıldı.
(Bu sırada) deniz, sahile, Anber denilen büyük bir balık attı. Biz, yarım ay (15 gün kadar) [515] bu balığın (etinden yiyip) yağıyla yağlandık. Nihayet vücutlarımız kendine geldi.
(Câbir sözüne devamla) der ki: Ebu Ubeyde, bu balığın kaburga kemiklerinden birini alıp dikti. Onun altından bir süvari geçti.
Biz de bir adam vardı. Açlık şiddetli olduğu zaman üç (tane) deve kesmişti. (Bunları yedikten) sonra (tekrar acıktıklarında) üç deve (daha) kesmişti. Sonra Ebu Ubeyde, (Ömer'in isteğiyle) ona (develeri kesmeyi) yasakladı. [516] Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), deniz sahili tarafına askeri bir birlik gönderdi. Onların üzerine de, Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı komutan tayin etti. Bu birlik, üç yüz kişi idi. Ben de bunların içerisinde idim. Biz yola çıktık. Sonunda yolun bir kısmında bulunduğumuz sırada azığımız tükendi. Bunun üzerine Ebu Ubeyde, bu askeri birliğin mücahidlerine yanlarında bulunan azıkları getirmelerini emretti. Getirilen azıkları, bir yere topladı. Toplanan erzak, iki dağarcık hurmadan ibaretti. Ebu Ubeyde, bu hunna(iardan) azar azar vererek bizi geçindiriyordu. Nihayet bu da tükendi. Artık bizlerin payına her gün ancak birer hurma düşüyordu.
(Câbir bu olayı anlatırken, Câbir'in ravisi Vehb ibn Keysân, Câbir'e:)
Günde bir hurma (size) yetmez' dedim. Câbir:
(Sen ne diyorsun?) Bu bir hurma da tükenince, doğrusu onun yokluğunu (n acısını) da tattık' defyip olayı anlatmaya şöyle devam et)ti:
Sonra deniz sahiline ulaştık. Bir de gördük ki, deniz sahilinde küçük dağ gibi bir balık bulunuyor. İşte bu askeri birlik, 18 gece bu balığın etinden yedi. Sonra Ebu Ubeyde, bu balığın kaburgalarından ikisinin dikilmesini emretti. Bunun üzerine (iki kaburga kemiği) hazırlandı. Sonra (hayvanına) binmiş birsüvari, bu iki kemiğin altından geçti. Fakat o iki kemiğe değmedi.
Yine Buhârî'nin, Müslim'in konuyla ilgili rivayetine uygun bir rivayeti daha olup bu rivayeti ise balığın (kamurga kemiğinin) altından (bir adam) geçti" ifadesine kadar rivayet etti.[517] (Bu hadisin devamında) Câbir der ki: (Beraberimizdeki) topluluktan bir adam, üç deve kesti. Sonra yine üç deve (daha) kesti. Sonra üç deve (daha) kesti. Daha sonra Ebu Ubeyde, o kimseye, (deveye kesmeyi) yasakladı. [518]
(Hadisin ravisi) Amr (b. Dînâr) şöyle der:
Bize, Ebu Salih haber verdi ki, Kays ibn Sa'd, babası Sa'd ibn Ubâde'ye (Medine'ye döndüklerinde) şöyle demiştir:
Ben de, o askerlerin içerisinde idim. Acıktılar. 'Kes' dedi, 'Kestim' dedi. Sonra yine acıktılar. Yine 'kes' dedi. Yine 'kestim' dedi. Sonra yine acıktılar. Yine 'kes' dedi. Ben de 'kestim' dedi. Sonra (yine) acıktılar. 'Kes' dedi. Ben, "kesmekten nehyolundum' dedi.[519]
Yine Buhârî'nin, birinci rivayete benzer bir rivayeti daha var. Bu rivayet ise şu şekildedir:
(İbn Cüreyc der ki:) Bana, Ebu'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi, Câbir'i şöyle derken işitmiştir:
Ebu Ubeyde, (bize):

(Bu deniz hayvanını yedik. Daha sonra) Medine'ye dönüp geldiğimizde bu olayı Peygamber (s.a.v)'e arz ettik. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
(Ey mücahidler!) Yiyin! Allah, onu, denizden size bir rızık olması için çıkarmıştır. Eğer beraberinizde varsa, bize de yedirin buyurdu.
Askerlerden bazıları, (o balık etinin pastırmasından bir parça) Peygamber (s.a.v)'e getirdi. Peygamber (s.a.v)'de, onu yedi.[520]
Ebu Dâvud, bu hadisi, Müslim'in bir rivayetine benzer bir şekilde nakletmiş olup bu rivayeti şu şekilde bitirmektedir:
Üç yüz kişi idik. Hatta -balıktan yiye yiye semizleşmiştik. Resulullah (s.a.v)'e dönünce, bu olayı ona anlattık. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
O, Allah'ın sizin çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden biraz varsa ondan bize de yed irsen i 2?' buyurdu.
Bunun üzerine (balıktan artanın bir kısmını, Peygamber'e) gönderdik. O da, (onu) yedi.[521]
Ebu Davud'un bu rivayetinin içerisinde şu ilave yer almaktadır:
(Bu,) bir leştir. Bize helal değildir. [522]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), bizi, (askeri bir birlik olarak bir sefere) gönderdi. Biz, üç yüz kişi idik. Azığımızı, boyunlarımızda taşıyorduk. Derken azığımız tükendi. Nihayet bizden birisi için, her gün, bir hurma düşer oldu. Ona: (Câbir bu olayı anlatırken, Câbir'in ravisi Vehb ibn Keysân tarafından, Câbir'e:)
Ey Abdullah! Bir hurma, bir adamın neresine yeter?' denildi. O da:
Bir hurmayı da bulamaz olduğumuz zaman, onun yokluğunu hissettik. Sonra denize vardık. Denizin, sahile attığı büyük bir balıkla karşılaştık. 18 gün o balıktan istediğimiz kadar yedik' dedi.[523]
Nesâî'de, bu hadisi, Tirmizî'nin rivayetine uygun bir biçimde nakledip bu rivayeti,gün" ifadesiyle bitirmiştir.[524]
Yine Nesâî, bu hadisi, Müslim'in bir rivayetine uygun bir şekilde nakledip bu rivayeti şu şekilde tamamlamıştır:
O balığın (kamurga kemiğinin) altından (bir adam) geçti... Sonra
acıktılar. "(Beraberimizdeki topluluktan) bir adam, üç deve kesti. Sonra (yine) acıktılar. Bir adam üç deve (daha) kesti. Sonra (yine) acıktılar. Bir adam üç deve (daha) kesti. Daha sonra Ebu Ubeyde, o kimseye, (deveye kesmeyi) yasakladı.
Süfyân der ki: Ebu'z-Zübeyr, Câbir'in şöyle dediğini nakletti: "(Medine'ye geldiğimizde) Resulullah (s.a.v)'e, (bu balığın hükmünü) sorduk, O: Yanınızda ondan bir şey kaldı mı?' (buyurdu).
Balığın gözlerinden küpler dolusu yağ çıkardık. Gözünün çukuruna dört kişi oturmuştu.
(Sefere çıkarken,) Ebu Ubeyde'nin yanında bir dağarcık hurma vardı. Bize, (günde,) bir(er) avuç dağıtıyordu. Daha sonra bir(er) hurmaya düştü. Onu da bulamayınca, onun yokluğunufn acısını) da tattık. [525] Yfne Nesâî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), bizi, (bir yere) Ebu Ubeydef'nin komutası altında) bir seriyye (,askeri birlik) gönderdi. (Yolda giderken) azığımız bitti. (Denizin kenarına vardığımızda, sahilde) denizin dışarı attığı büyük bir balık gördük. Bu balıktan yemek istedik. Ebu Ubeyde, bize, (bu balık etinden yemeyi) yasakladı. Daha sonra EbuUbeyde:
Biz, Resulullah (s.a.v)'in elçileriyiz. Allah yolundayız. (Ondan) yiyin' dedi.
Bunun üzerine günlerce o balık etinden yedik. Resulullah (s.a.v)'in yanıla döndüğümüzde, ona (bu balık İle ilgili olayı) anlattık. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Ondan yanınızda bir şey kaldıysa, onu, bize de gönderin' buyurdu.[526]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), bizi, (bir yere,) Ebu Ubeydefnin komutası altında) gönderdi. Biz, üçyüz on küsur kişi idik. (Resulullah) bize, (kumanya olarak) bir dağarcık hurma verdi. Ebu Ubeyde, bize (bu kumanyadan) günde birer avuç hurma veriyordu. Azahnca, birer hurma vermeye başladı. Öyle ki o hurmayı, çocukların emdiği gibi emiyor ve üzerine su içiyor olduk. Tüketince, onu da arar olduk. O kadar aç kaldık ki, yaylarımızla (Habat denilen ağacın yapraklarına) vurup onu (yere) döküyor, (onları yiyor ve) üzerine su içiyorduk. Öyle ki 'Ceyşu'l-Habat' diye adlandırıldık.
Daha sonra sahile ulaştık. Bir de baktık ki, kum yığını gibi, 'Anber' denilen (balık türü büyük bir) hayvan. Ebu Ubeyde:
(Bu,) bir leştir. Onu yemeyin' dedi. Daha sonra da:
(Biz,) Resulullah (s.a.v)'in askerleriyiz. Allah yolundayız. Zor durumdayız. Allah'ın adıyla onu yiyin'2700 dedi.
Ondan yedik ve ondan kavurma yaptık. Gözünün çukuruna, 13 kişi oturdu.
(Câbir devamla) der ki: Ebu Ubeyde, balığın kaburga kemiğinden birini (yere) koydu, en uzun boylu deveye birisini bindirip o adamı {o kaburga kemiğinin) altından geçirdi.
Resulullah (s.a.v)'in yanma dönünce, (bize):
Neden geciktiniz? [527] diye sordu. Biz de:
Kureyş'in kervanlarını takip ediyorduk' deyip ona (bu büyük balık türü olan) hayvanın olayını anlattık. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
O, yüce Allah'ın (size) verdiği bir nzıktır. Yanınızda ondan (geriye kalan) bir şey var mı?' diye sordu. Biz de:
Evet' dedik. [528]

7. Hayvanı Boğazlama Aleti

263. Râfi' b. Hadîc (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, (Huneyn savaşı dönüşünde) Tihâme'de olan Zu'1-Huleyfe'de, [529] Peygamber (s.a.v) ile birlikte idik. Topluluğa (orduya) açlık isabet etti. Sahabiler, (Huneyn'den bir çok) deve ve koyun ele geçirmişlerdi.
Peygamber (s.a.v), ordunun arkalarında kalmıştı. Sahabiler acele edip (ganimet develeri ile koyunlarından bazılarını) boğazlamışlar ve kazanlara yerleştirmişlerdi. (Peygamber gelip onların bu halini görünce, onlara) kazanların (dökülmesini) emretti. Bunun üzerine kazanlar(ın içindekiler) döküldü.
Daha sonra Peygamber (s.a.v), (ganimet malını, sahabiler arasında) paylaştırdı. (O günün rayiç bedeline göre;) on koyunu, bir deveye denk saydı. (Bu sırada} develerden birisi kaçmıştı. [530] Sahabiler, onu aradılar. (Fakat bu deve,) onları aciz bıraktı. Ordu içerisinde, çok az sayıda at vardı.
(Bu sırada sahabilerden) birisi, okuyla (bu devenin) peşine düş(üp ona bir ok fırlattı ve onu vur)du. Bunun üzerine Allah, (hedefine isabet eden bu ok sebebiyle) o devenin canını aldı. Daha sonra Peygamber (s.a.v):
Vahşi hayvanların kaçıştan gibi, evcil hayvanların da kaçışları vardır. Onlardan biri size galebe ederse, siz de ona böyle muamele edin [531] buyurdu.
(Râfi'nin torunu Abâye) der ki: (Dedem Râf):
Ey Allah'ın resulü! (Kiliçlanmızı hayvan kesmekte körletmeyelim. Çünkü) biz, yarın düşmanla karşılaşma durumumuz var. Yanımızda bıçak da yok. O halde kamışla hayvan boğazlayabilir miyiz?' diye sordum. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
(Hayvanı,) kan akıtan şeylerle boğazlamah [532] ve üzerine Allah'ın adı anılmak. (Boğazlama aleti,) tırnak yada diş olmamak [533] (kaydıyla kesilen hayvanın etini) yiyin. (Şimdi) size bunu(n sebebini) açıklayayım:
Dişe gelince, o, bir kemik (olup bir şey kesmez). Tırnağa gelince, o da, Habeşlilerin bıçakları (=kesme aletleredir' buyurdu. [534]
Bu hadisfin bu şekildeki metnin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.2708
Tirmizi ise, bu hadisi, üç şekilde nakletmiştir: Kaçan deve ile Peygamber (s.a.v)'in bununla ilgili sözünü bir yerde, [535] bıçaklar ile Peygamber (s.a.v)'in bununla ilgili sözünü diğer bir yerde2710 ve (sahabilerin açlıktan dolayı bazı) develer ile koyunları boğazlayıp pişirmek için kazanlara koymalannı İse başka bir yerde (nakletmiştir).
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
(Bir gün) Resulullah (s.a.u)'in yanına varıp (ona):
Ey Allah'ın resulü! Yarın düşmanla karşılaşacağız. Yanımızda bıçak da yok. (Bir hayvan kesmek gerekirse, onu) keskin taşla yada (uzunlamasına ikiye bölünmüş bir) değneğin (keskin) tarafıyla boğazlayabilir miyim?' dedim. Resulullah (s.a.v):
(Hayvanı,) kan akıtan şeylerle boğazlarken ve üzerine Allah'ın adı anılırken (elini) çabuk tut yada acele. (Boğazlama aleti,) tırnak yada diş olmamak (kaydıyla kesilen hayvanın etini) yiyîn. (Şimdi) size bunun sebebini) açıklayayım:
Dişe gelince, o, bir kemik (olup bir şey kesmez). Tırnağa gelince, o da, Habeşlilerin bıçakları (kesme aletleredir1 buyurdu.

Halktan (bir öncü birlik, Resulullah'ın önünden geçip) süratle gittiler ve (ileride) ganimetler ele geçirdiler. Resulullah (s.a.v), halkın (ordunun) arkasında bulunuyordu. (Derken öncü askerler, acele edip ganimet develerinden veya koyunlardan bazılarını boğazlamışlar ve etleri içine koydukları) kazanları yerleştirmişlerdi. Resulullah (s.a.v), kazanların yanma varıp onların (dökülmesini) emretti. Bunun üzerine kazanlar(ın içindekiler) döküldü. [536]
Resulullah (s.a.v), (ganimet mallarını) sahabilerin arasında bölüştürdü. (O günün rayiç bedeline göre;) on koyunu, bir deveye denk saydı. [537] (Bu sırada) ordunun develerinden birisi kaçmıştı. Yanlarında (onu takibe yarayacak cinsten yeterli sayıda) at da yoktu..
(Bu sırada sahabilerden) birisi, kaçan deveye bir ok at(ıp onu vur)du. Bunun üzerine Allah, (hedefine isabet eden bu ok sebebiyle) o devenin canını aldı. Daha sonra Peygamber (s.a.v):
Vahşi hayvanların kaçışları gibi, evcil hayvanların da kaçışları vardır. Onlardan biri size bu şekilde davranacak olursa, siz de ona böyle muamele edin1 buyurdu. [538]
Nesâî ise, bu hadisi; başından itibaren, muamele edin" ifadesine kadar rivayet etmiştir. [539]
Yine Nesâî, bu hadisin son kısmını şu şekilde nakletmiştir:
Siz de ona böyle Resulullah (s.a.v):
(Hayvanı,) kan akıtan şeylerle boğazlamak ve üzerine Allah'ın adı amlmalıdır. (Boğazlama aleti,) tırnak yada diş olmamak (kaydıyla kesilen hayvanın etini) yiyin' buyurdu. [540]
Yine Nesâî, bu hadisin bir kısmını şu şekilde nakletmiştir:
Ben (-Râfi'b. Hadic):
Ey Allah'ın resulü! Yarın düşmanla karşılaşabiliriz. Yanımızda bıçak da yok. (Hayvanlarımızı neyle keselim?) diye sordum. Bunun üzerine Resulullah {s.a.v}:
(Hayvanı,) kan akıtan şeylerle boğazlamalı ve üzerine Allah'ın adı anılmah. (Boğazlama aleti,) tırnak yada diş olmamak (kaydıyla kesilen hayvanın etini) yiyin. (Şimdi) size bunufn sebebini) açıklayayım:
Dişe gelince, o, bir kemik (olup bir şey kesmez). Tırnağa gelince, o da, HabeşliİIerin bıçakları (kesme aletleredir buyurdu. [541]

YİRMİDOKUZUNCU BÖLÜM

ETİME (YİYECEKLER) BÖLÜMÜ [542]

1. Yemek Yerken Ikı Hurmayı Birden Yemenin Yasak Olması

264. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v), (toplu halde yemek yerken sofrada bulunan yemek) arkadaşlarının izin vermeleri müstesna iki hurmayı birleştirerek yeme)yi yasakladı.[543]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [544]
Şu'be der ki: Buradaki izin isteme ile ilgili (kısım), Abdullah ibn Ömer'in sözündendir. [545]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v), (toplu halde yemek yerken sofrada bulunan yemek) arkadaşlarının izin vermeleri müstesna (iki hurmayı) birleştirerek yeme)yi [546] yasakladı. [547]

2. Altın Ve Gümüş Kap Kullanmanın Haram Olması

265. Abdurrahman b. Ebi Leylâ (rh)'dcn rivayet edilmiştir: "Onlar, MedâÎn'de, [548] Huzeyfe'nin yanında bulunmuşlar. Huzeyfe su istemişti. Bir Mecûsî, gümüş bir kapta su getirmişti. Huzeyfe, kabı, (içindeki suyla birlikte fırlatıp) atmıştı. Daha sonra da şöyle dedi:
Ben, bu adama, bana bu kap içerisinde su vermemesini emrettim. Çünkü Resulullah (s.a.v)'i:
Dibac [549] ve ipeği giymeyin! Altın ve gümüş kaptan su içmeyin! (Yine) altın ve gümüş tabaklar (içerisinde yemek) de yemeyin. Çünkü bunlar, dünyada onlar(a ait süs eşyalaradır' buyururken işittim. [550]
Bir rivayette, Ahirette ise size (ait süs eşyaları olacaktır" ifadesi yer almaktadır. [551]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. [552]
Yine Müslim'in buna benzer bir rivayeti daha olup bu rivayetin içerisinde, (Yine) altın ve gümüş tabaklar (içerisinde yemek) de yemeyin" ifadesi yer almamaktadır. [553]
Ebu Dâvud ile Tirmizî, bu hadisi, Müslim'in naklettiği rivayete benzer bir şekilde nakletmişlerdir. [554]
Nesâî ise bu hadisi şu şekilde rivayet etmiştir:
Huzeyfe, su istemişti. Duhkân (köy/çiftlik ağası), ona, gümüş bir kapta su getirdi. Huzeyfe'de, o kabı fırlattı. Daha sonra Huzeyfe, yaptığından dolayı onlar (çiftlik ağası ile yanında bulunanlardan özür dileyip şöyle dedi:
Doğrusu ben, gümüş kaptan su içmekten yasaklandım. Çünkü ResulüIIah (s.a.v)'i:
Altın ve gümüş kaptan su içmeyin! [555] Dibac ve ipeği giymeyin [556] Çünkü bunlar, dünyada onlar(a ait süs eşyalaradır. Ahirette ise bize ait (süs eşyaları)dır. buyururken işittim. [557]

OTUZUNCU BÖLÜM

LİBÂS (ELBİSE) BÖLÜMÜ

1. Saç (Ve Sakalı) Boyamak

266. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resuiullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Yadudiler ile Hıristiyanlar, (saçlarını ve sakallarını) boyamıyorlar.
(Saçlarınızı ve sakallarınızı boyamak suretiyle) onlara muhalefet ediniz. [558]
Bu hadis(İn bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Nesâî rivayet etmiştir.
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayetinde ise Resuiullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır;
Ağarmış saçı (boyamak suretiyle rengini) değiştirin [559] ve Yahudilere benzemeyin.[560]

2. Yüzük Takmak

267. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Enes, bir gün, Resulullah (s.a.v)in elinde gümüşten bir yüzük görmüştü. Daha sonra insanlar, gümüşten yüzükler yaptırıp onları takındılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) yüzüğünü attı, [561] insanlar da yüzüklerini attılar.[562] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [563] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), sağ eline gümüş bir yüzük takmıştı. [564] Yüzüğün içinde, Habeş (işlemesi) bir taş vardı. Yüzüğün taşını avuç tarafına çevirirdi.[565] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Enes şöyie der:
Peygamber (s.a.v), bir mektup yazdırdı yada yazdırmak istedi. Peygamber (s.a.v)re:
Onlar, [566] bir mektubu, mühürlü olmadıkça okumazlar' denildi.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) gümüşten bir (mühür) yüzük [567] edindi. Nakşı: Mu hammed Resulullah' İdi. Bu mührün, Peygamber (s.a.v)'in elindeki beyazlığı halen gözümün önündedir.
(Hadisin ravisi Şu'beJ Katâde'ye:
Peygamber (s.a.v)'in mührünün nakşı: Muhammed Resulullah' diyen kimdir?' diye sordum. Katâde:
Enes' dedi. [568] (Üçüncü rivayet)
Yine konu ile ilgili diğer bir rivayet şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), gümüşten bir (mühür) yüzük edinmişti. Üzerine de: 'Muhammed Resulullah' (cümlesini) nakşetmişti. İnsanlara:
Ben gümüşten bir yüzük edindim. Üzerine de: 'Muhammed Re-su-lullah' (cümlesini) nakşettim. Artık hiçbir kimse bunun nakşı üzerine nakış yapmasın!' buyurdu. [569] (Dördüncü rivayet)
Bu rivayetler, Buhârî ile Müslim'in naklettiği rivayetlerdir. Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), (gümüşten) bir yüzük edinmişti. (İnsanlara:) Biz (gümüşten) bir yüzük edindik. Üzerine de, bir nakış (Muhammed Resulullah cümlesini) nakşettik. Artık hiçbir kimse, (bu yazıyı,) yüzük üzerine nakşetmesin!' buyurdu.
Enes: 'Ben, şimdi Peygamber'in küçük parmağında o mühür yüzüğün panldamasını doğrusu görmekteyim dedi.[570]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Allah'ın Peygamber'i (s.a.v), bir çok kimseye yada (bazı) yabancı (hü-kümdar)lara mektup yazmak istedi. Peygamber (s.a.v)'e:
Onlar, üzeri mühürlü olmadıkça hiçbir mektup kabul etmezler' denildi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), nakşı: 'Muhammed Resulullah'
olan, gümüşten bir (mühür) yüzük edindi.
(Enes der ki:) (Şimdi bile) Peygamber'in parmağında yada elinde o (mühür) yüzüğün parıldamasi sanki karşımda gibidir. [571]
Yine Buhârî'nin konu İle ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Ebu Bekr halife seçildiği zaman, Enes'e (zekat miktarlarını bildiren) bir mektup yazdı. Mührün nakşı, üç satır halinde idi:
Muhammed1 bir satır, Resul' bir satır ve Allah' bir satır.[572]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'in bu (mühür) yüzüğü, hayatında kendi elinde bulundu. Ondan sonra Ebu Bekr'in elinde, Ebu Bekr'den sonra Ömer'in elinde oldu. Osman halife olduğu zaman (altı yıl onun elinde kaldıktan sonra) Osman, Erîs kuyusunun başına oturdu.
Osman, orada (mühür) yüzüğünü parmağından çıkarıp (parmağına sokup çıkarmakla suretiyle) onunla oynamaya başladı. İşte tam bu sırada (mühür) yüzük elinden kuyunun içine düştü.
Enes der ki: Biz, Osman ile birlikte üç gün gidip geld)ik, (kuyuya inip çıktık,) kuyunun suyunu çıkar(arak ara)dık.[573] Fakat bir türlü onu bulamadık. [574]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) bir (mühür) yüzük edindi mi' diye soruldu. Enes şöyle dedi:
Peygamber (s.a.v), bir gece yatsı namazım gece yarısına kadar geciktirdi. Namazı kıldırdıktan sonra yüzünü bize yöneltti. O zaman ki Peygamber (s.a.v)'in gümüş (mühür) yüzüğünün parıltısı halen gözümün önünde gibidir.
Peygamber (s.a.v):
(Bu saatte) insanlar namaz kılıp uyumuşlardır. Sizler ise namazı beklemekte bulunduğunuz müddetçe hep devamlı namaz içinde olmaktasınız' buyurdu. [575]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'in (mühür) yüzüğü, gümüşten idi. Yüzüğünün kaşı da gümüşten idi. [576]
Müslim'in konu ile ilgili rivayetinde, Enes:
Peygamber (s.a.v)'in (mühür) yüzüğü şunda (deyip) sol elinin küçük parmağına [577] işaret etti. [578]
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Enes'e, Peygamber (s.a.v) in (mühür) yüzüğünü sordular. Bunun üzerine Enes şöyle dedi:
Peygamber (s.a.v), bir gece, yatsı namazını gece yarısına yada gecenin yarısı hemen hemen geçmek üzere bulunduğu ana kadar geciktirdi. Sonra gelip:
Şüphesiz insanlar namazlarını kılıp uyumuşlardır. Sizler ise namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız!' buyurdu.
Enes: Gümüşten yapılmış yüzüğünün parılıtısını halen görür gibiyim1 deyip küçük parmağıyla işaret ederek sol elinin parmağını kaldırmıştı.[579]
Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Enes şöyle der:

Bir gece Resulullah (s.a.v)'i (namaz kıldırmaya gelmesi için mescitte) bekledik. Öyle ki, gecenin yarısına yakın bir vakit oldu. Sonra Resulullah (s.a.v) gelip (bize yatsı) namaz (mı) kıldırdı. (Namazı bitirdikten) sonra yüzünü bize çevirdi. Elindeki gümüş yüzüğün parıltısını halen görür gibiyim.[580]
Yine Müslim, dördüncü rivayete benzeyen bir hadis nakletmiş, fakat bu hadisin içerisinde 'Muhammed Resulullah' ifadesi geçmemektedir.[581]
Yine Müslim, üçüncü rivayete benzeyen bir hadis nakletmiş, bu rivayetin baş tarafı şu şekildedir:
Allah'ın Peygamber1! (s.a.v), (bazı) yabancı (hükümdarlara) mektup yazmak istedi..[582]
Yine Müslim'in konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), Kisrâ'ya, Kayser'e ve Necâşî'ye mektup yazmak istemişti. [583] (Ona:)
Onlar, mühürsüz mektup kabul etmezler' denildi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), gümüşten halka bir yüzük yaptırdı. Üzerine de: 'Muhammed Resulullah (cümlesini) nakşettirdi.[584]
Ebu Dâvud, birinci rivayete benzeyen bir hadis nakletmiştir.[585] Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), bazı yabancılara mektup yazdmak istedi. Peygamber (s.a.v)'e:
Onlar, bir mektubu, mühürlü olmadıkça okumazlar' denildi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) gümüşten bir (mühür) yüzük edindi. Onun: Muhammed Resulullah1 nakşetti.[586]
Yine Ebu Davud'un bu mana ile ilgili başka bir rivayetinde, şu ilave yer almaktadır:
O yüzük, Resulullah (s.a.v) vefat edinceye kadar elinde kaldı. (Daha sonra) vefat edinceye kadar Ebu Bekr'in elinde kaldı. (Ondan sonra) vefat edinceye kadar Ömer'in elinde kaldı. (Ondan sonra da) Osman'ın elinde idi. Fakat Osman bir kuyunun yanında iken (yüzüğü) kuyuya düşürdü. Kuyunun suyunun boşaltılmasını emretti ve (kuyunun suyu) boşaltıldı. Fakat o yüzüğü bulamadı.[587]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir: var
Peygamber (s.a.v)'in yüzüğü gümüşten idi. Kaşın da, Habeş (işlemesi) var idi.[588]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v)'in yüzüğünün tamamı gümüşten idi. Kaşı da, gümüşten idi.[589]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), gümüşten bir yüzük edindi. Daha sonra onu attı.[590]
Tirmizî ise bu hadisi şu şekilde nakletmiştir:
Peygamber (s.a.v), (bazı) yabancı (hükümdarlara) mektup yazmak istemişti. Ona:
Yabancı (hükümdarlar), üzerinde mühür olmayan mektubu kabul etmezler' denildi.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (yüzükden) bir mühür yaptırdı.
Enes; 'Şimdi bile Peygamber'İn elindeki yüzüğün beyazlığını görür gibiyim'dedi.
Yine Tirmizî'nin konu İİe ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'in gümüşten bir yüzüğü vardı. Kaşın da, Habeş kelemesi vardı.
Yine Tirmizî'nin konu ile ilgili başka bir ri rivayeti şu şekildedir:
Yüzüğünün kaşı da, gümüşten idi. Yine Tirmizî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Muham in ed' bir satır, 'Resul' bir satır ve 'AHah' bir satır.
Peygamber (s.a.v), gümüşten bir yüzük yaptırdı. Yüzüğünün üzerine de: 'Muhammed Resulullah' (cümlesini) nakşetti. Daha sonra da:
(Sizler) yüzük üzerine (aynı) nakşı yapmayın' buyurdu. [591]

Yani Peygamber (s.a.v), herkese, yüzüğünün üzerine: 'Muhammed Resulullah1 (cümlesini) nakşetmeyi yasakladı.
Nesâî ise ikinci ile üçüncü rivayeti nakletmiştir.
Yine Nesâî, üçüncü rivayetin bir benzerini, Müslim'in tek başına naklettiği rivayete uygun şekilde nakletmiştir.[592]
Yine Nesâî, bu hadisi, Ebu Davud'un bir rivayetine uygun bir biçimde nakletmiştir.[593]
Yine Nesâî'nin konu i!e ilgili rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), bir gümüş halka takınmış olduğu halde (evinden dışarı) çıkıp:
Bu yüzük (gibi) yaptırmak isteyen yaptırsın. (Fakat) bunun nakısı (gibi) nakış yaptırmasın' buyurdu.[594]
Yine Nesâî'nin konu ile ügili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) gümüşten bir yüzük edinmişti. Kaşın da, Habeş (işlemesi) vardı. Yüzüğün üzerine de: Muhammed Resulullah' nakşedilmişti.[595]

3. Yüzük

268. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v), altından bir yüzük yaptırmıştı. Onu takındığı zaman, taşını, avucunun içine çevirirdi. İnsanlar da yüzükler yaptırmaya başladı. Daha sonra Peygamber (s.a.v), (insanların bu halini görünce,) minberin üzerine oturdu ve yüzüğü çıkarıp:
Ben bu yüzüğü takıyor ve taşını içeriye çeviriyordum' dedi ve hemen yüzüğü attı. Sonra da:
Vallahi, onu ebediyen takmam! buyurdu.
Bunun üzerine insanlar da, (altın) yüzüklerini attılar. [596]
Bir rivayette şu ilave yer almaktadır:
O (altın) yüzüğü sağ eline taktı.[597]
Bu (metin olarak), Buhârî ile Müslim'in naklettiği bir rivayettir. [598]
Yine Buhârî'nin buna benzer bir rivayeti daha olup bu rivayette şu ifade yer almaktadır:
(Hadisin ravisi Cüveyriye:} (Nâfi'nin,) 'Yüzüğü sağ eline takardı' dediğini kuvvetle sanıyorum' demiştir.[599]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), gümüşten bir (mühür) yüzük edindi. Bu yüzük, (hayatta iken) onun elinde kaldı. Sonra onun vefatının ardından Ebu Bekr'in elinde kaldı. Sonra onun vefatının ardından Ömer'in elinde kaldı. Sonra Ömer'in vefatının ardından Osman'ın elinde kaldı. Nihayet bu yüzük, Erîs kuyusunun içine düştü. Bu (mühür) yüzüğün nakşı: 'Muhammed Resulullah' (cümlesi) vardı.[600]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) altından bir (mühür) yüzük edinmişti.[601] (Onu takındığı zaman yazılı) kaşını avucunun içine gelen tarafa çevirirdi. Resulullah (s.a.v) bu (mühür) yüzüğün kaşına: Muhammed Resulullah1 (cümlesini) nakşettirdi. İnsanlar da onun gibi (altından yüzük) edindiler. Resulullah (s.a.v), insanların da altından yüzük edinmiş olduklarını görünce, kendi (altın mühür) yüzüğünü (çıkarıp) attı ve:
Ben bu (altın mühür) yüzüğü ebediyen takınmayacağım' buyurdu.
Bundan sonra gümüşten bir (mühür) yüzük edindi İnsanlar da gümüşten yüzükler edindiler. Abdullah ibn Ömer: 'Bu gümüşten (mühür) yüzüğü, Peygamber (s.a.v)'den sonra Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman taktı. Nihayet Osman'ın elinden Erîs kuyusunun içine düştü1 der.[602]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili kısa bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), altından bir (mühür) yüzük edinmişti. (Bir gün) onu (çıkarıp) attı ve:
Ben, bu (altın mühür) yüzüğü ebediyen takınmayacağım' buyurdu.
Bunun üzerine (parmaklanna altın yüzük takmış olan) insanlar da kendi yüzüklerini (çıkanp) attılar.[603]
Müslim'in konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), altın bir (mühür) yüzük edinmişti. Sonra onu attı. Daha sonra gümüşten bir (mühür) yüzük edindi. Onun üzerine: 'Muhammed Resulullah' (cümlesini) nakşettirdi ve:
Hiç kimse, benim bu yüzüğümün nakşı (gibi kendi yüzüğüne) nakış yapmasın! [604] buyurdu.
Peygamber (s.a.v}, (bu gümüş mühür) yüzüğünü taktığı zaman, taşını avucunun içine çevirirdi.[605] Muaykib'fin elinden [606] Erîs kuyusuna [607] düşen yüzük odur. [608]
Ebu Dâvud, bu hadisi, Buhârî'nin tek başına naklettiği bir rivayete uygun bir biçimde nakletmiş olup bu rivayetin devamında şu ifade yer almaktadır:
"Daha sonra gümüşten bir (mühür) yüzük edindi. Yüzğünün üzerine: Muhammed Resulullah' (cümlesini) nakşetti. Sonra bu yüzüğü Peygamber (s.a.v)'in ardından Ebu Bekr taktı. Sonra Ebu Bekr'in ardından onu Ömer taktı. Sonra Ömer'in ardından onu Osman taktı. Nihayet Osman, onu, Erîs kuyusunun içinbe düşürdü.
Ebu Dâvûd: insanlar, yüzük kuyuya düşünceye kadar, Hz. Osman'a karşı çıkmadilar' dedi. [609]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili diğer bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) yüzüğünün üzerine: 'Muhammed Resulullah1 (cümlesini) nakşetti ve:
Hiç kimse, benim bu yüzüğümün nakşı (gibi kendi yüzüğüne) nakış yapmasın!1 buyurdu.
(Hadisin) ravisi, sonra hadisi(n devamını) nakletti.[610]
Yine Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
(Sahabiler, kuyuya düşen) o yüzüğü aradılar. (Fakat) bulamadılar. Bunun üzerine Osman, bir yüzük yaptırdı ve üzerine: 'Muhammed Resulullah (cümlesini) nakşetti.[611]
(Hadisin ravisi:) 'Osman, (yaptırdığı) bu yüzüğü takardı/(resmi yazılan) mühürlerdi yada takınırdı/(resmi yazıları) mühürletirdi' dedi. [612]
Tirmizî ile Nesâî ise bu hadisi şu şekilde nakletmişlerdir:
Peygamber (s.a.v), altından bir yüzük edinmişti. Bu yüzüğü de, sağ eline takmıştı. Sonra minberin üzerine oturup:
Doğrusu ben, sağ elime bu yüzüğü takmıştım' buyurup ardından bu yüzüğü (elinden çıkanp) attı. Bunun üzerine insanlar da, kendi (ellerindeki altından) yüzükleri (çıkanp) attılar.[613]
Yine NesârYıin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v}, alunfdan yaptırdığı) yüzüğü üç gün taktı. Sahabiler, Resulullah (s.a.v)'in (elinde altından yüzük) görünce, onlar da, altından yüzük yaptırdılar. Bunun üzerine Resulullah {s.a.v), (elindeki altın) yüzüğü (çıkanp) attı.
(Hadisin ravisİ:) Resulullah (s.a.v)'in o yüzüğü ne yaptığını bilemiyorum' (dedi.)
Daha sonra Resulullah (s.a.v), (kendisi için) gümüş yüzük yapılmasını ve üzerine de: Muhammed Resulullah' (cümlesinin) nakşedilrnesini emretti.
Bu yüzük, vefat edinceye kadar Resulullah (s.a.v)'in elinde kaldı. (Sonra) vefat edinceye kadar Ebu Bekr'in elinde kaldı. (Sonra) vefat edinceye kadar Ömer'in elinde kaldı. (Sonra) hilafeti sırasında Osman'ın elinde altı sene kaldı. (Devlet büyüyüp mühürlenecek yazılar) çoğalınca, yüzüğü, Ensar'dan bir adama teslim etti. O kişi de, o mühürle (resmi yazılan) mühürlüyordu/o yüzüğü takınıyordu.
Bu kişi, (bir gün) Osman'ın Kalîb (denilen yerine) gitti. Yüzüğü, (kuyuya) düşürdü. Yüzük, (kuyunun içinde) arandı. (Fakat) bulunamadı.
Osman, bu yüzüğün (bir) benzerini(n yapılmasını) emretti ve üzerine de: 'Muhammed Resulullah1 (cümlesini) nakşetti. [614]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
"Resulullah (s.a.v) altından bir yüzük edinmişti. Kaşını da, avucunun içine çevirirdi. İnsanlar da, altından yüzükler edindiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), altın yüzüğü (çıkarıp) attı. İnsanlar da, (ellerindeki altın) yüzükleri (çıkanp) attılar. Resulullah (s.a.v), gümüşten bir yüzük edindi. Onunla (resmi yazıları) mühürlerdi/onu takardı, (devamlı) takmazdı.[615]

4. Ölü Hayvanın Derisi

269. Abdullah ibn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), ölmüş bir koyunun yanından geçerken:
Onun derisinden faydalansanız ya!1 buyurdu. (Oradaki sahabiler:)
Bu koyun (kendiliğinden) ölmüştür' dediler. Resulullah (s.a.v): (Ölmüş hayvanın) ancak etini yemek haramdır' buyurdu. [616] (Birinci rivayet)

(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [617] Konu ile ilgili bir rivayet İse şu şekildedir:
Meymûne'nin azadlı bir cariyesine, bir koyun sadaka (olarak) verilmişti. (Bir süre sonra) koyun öldü. Resulullah (s.a.v), koyunun yanından geçerken:
Onun derisini alsanız da tabaklayıp sonra da ondan faydalansanız ya! [618] buyurdu. (Oradaki sahabiler:)
Bu koyun (kendiliğinden) ölmüştür' dediler. Resulullah (s.a.v):
(Ölmüş hayvanın) ancak etini yemek haramdır' buyurdu.[619] (İkinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), ölmüş bir dişi keçinin yanından geçerken: Eğer bu ölmüş keçinin sahipleri, onun derisi yi e faydalanmalardı, bu keçinin sahipleri üzerine (hiçbir günah) olmaz' buyurdu.[620]
Yine Müslim'in konu ile ilgili rivayetinde, Abdullah ibn Abbâs şöyle der:
Meymûne, Abdullah ibn Abbâs'a şöyle haber verdi: Resulullah (s.a.v)'in hanımlarından birinin bir koyunu vardı. (Bir süre sonra) koyun öldü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Onun derisini alsanız da, ondan faydalansanız ya!' buyurdu. [621]
Tirmizî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
"Bir koyun ölmüştü. Resulullah (s.a.v), o koyunun sahiplerine:
Onun derisini soysanız, sonra onu tabaklasanız, sonra da ondan faydalansanız ya!' buyurdu.[622]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Bizim azadlı bir cariyemize, sadaka (olarak toplanmış koyunlar)dan bir koyun hediye edilmişti. (Bir süre sonra) koyun öldü. Derken Peygamber (s.a.v), (ölü olarak yol üzerine atılmış olan) bu koyunun yanından geçerken:
Bu koyunun derisini tabaklayıp ondan yararlansalardı ya!' buyurdu. (Orada bulunan kimseler:)
Ey Allah'ın resulü! Bu koyun (kendiliğinden)'ölmüştür' dediler. Resulullah (s.a.v}:
(Ölmüş hayvanın) ancak etini yemek haramdır1 buyurdu [623] Ebu Davud'un konu ile ilgili başka bir rivayetinde, (hadisin ravisi Zührî,) Meymûne'yi zikretmemiş, (fakat) Peygamber (s.a.v): Onun derisinden faydalanmalıydınız" buyurdu, dedifkten sonra bir önceki hadisin) manasını nakletmiş, (fakat orada geçen) tabaklamayı İse rivayet etmemiştir.[624]
Ma'mer der ki: "Zührî, (deri) tabaklama (işini) kabul etmezdi ve dolayısıyla 'deriden her halükar da yararlanılabilir1 derdi.[625]
Nesâî ise ikinci rivayeti, Buhârî'nin naklettiği bir rivayeti ve Tirmizî'nin naklettiği rivayeti nakletmiştir.[626]
Yine Nesâî, Abdullah ibn Abbâs yoluyla Meymûne'den konu ile ilgili bir hadis de rivayet etmiştir.[627]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili Abdullah ibn Abbâs yoluyla Meymûne'den yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v) (bir gün yolun bir tarafına) atılmış ölmüş bir koyuna rastlamıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Bu, kime aittir?' buyurdu. (Orada bulunanlar:)
Meymûne'nindir' dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Eğer onun derisinden fayda la nsaydı, onun üzerine (hiçbir günah) olmaz1 buyurdu. (Orada bulunanlar:)
Bu koyun (kendiliğinden) ölmüştür' dediler. Resulullah (s.a.v):
Yüce Allah (ölmüş hayvanın) ancak etini yemeyi haram kıldı' buyurdu [628]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili Abdullah ibn Abbâs'tan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v), hanımı Meymûne'nin azadlı cariyesine (sadaka olarak) vermiş olduğu ölmüş bir koyuna (yolun kenannda) rastladı.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Bu koyunun derisinden faydalanmalıydı!' buyurdu. (Orada bulunanlar:)
Bu koyun (kendiliğinden) ölmüştür' dediler. Resulullah (s.a.v):
(Ölmüş hayvanın) ancak etini yemek haramdır' buyurdu.[629]

5. Resimler Ve Şekiller

270. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v), bir seferden gelmişti. Ben de, üzerinde resimler bulunan saçaklı bir perde asmıştım. Peygamber {s.a.v), bana, onu (yerinden) çıkarmamı emretti. Ben de hemen onu (oradan) çıkardım. Ben, Peygamber (s.a.v) ile birlikte aynı kaptan yıkanırdım. [630]
Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir. [631]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
"Resulullah (s.a.v), bir seferden gelmişti. Ben kapıma saçaklı bir perde örtmüştüm. Bu perde de kanatlı at resimleri vardı. Bana, (o perdeyi oradan kaldırmamı) emretti. Ben de, onu (oradan) çıkardım. [632]
Yine buna benzer başka bir rivayet daha olup bu rivayetin içerisinde,
Resulullah (s.a.v), bir seferden gelmişti" ifadesi yer almamaktadır.[633]
Müslim'in konu ile ilgili rivayetinde; Hz. Aişe'nin, Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte aynı kaptan yıkanması ile ilgili ifade yer almamaktadır.
Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Bizim bir perdemiz vardı. Üzerinde kuş resmi vardı. Biri içeri girdiği zaman, onu karşısında bulunurdu. Resulullah (s.a.v), bana:
Bunu çevir! Çünkü ben her içeri girmemde onu görüyor ve dünyayı hatırlıyorum' buyurdu.[634]
(Aişe devamla) der ki: Bizim bir kadife (elbise)miz vardı. Bunun çizgileri ipektir derdik ve onu giyerdik.[635]
İbnü'i-Müsennâ der ki: Abdu'1-A'lâ, bu hadise (şu cümleyi) ilave etmiştir:
(Fakat) Resulullah (s.a.v) bize onu kesmeyi emretmedi.[636] Yine Müslim, bu hadisi, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî yoluyla Ebu Talha el-Ensârî'den şöyle nakletmiştir:
Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim: Melekler, içerisinde köpek ve resim bulunan eve girmezler.[637]
(Ebu Talha) der ki: Bunun üzerine Aişe'nin yanına gelip (ona):
Şu adam, bana, Peygamber (s.a.v)'in:
'Melekler, içerisinde köpek ve resim bulunan eve girmezler' buyurduğunu haber veriyor. Sen, Resulullah (s.a.v)'in bunu söylediğini işittin mi?' diye sordum. Aişe:
Hayır, Fakat onun yastığını gördüğüm bir şeyi anlatacağım. Onun bir gazveye çıktığını gördüm. Bir perde/yaygı alıp onu kapıya örttüm. (Gazveden) geldiği zaman örtüyü gördü. Ben, (onun, bundan) hoşlanmadığını yüzünden anladım. Derken örtüyü çekip yırttı yada parçaladı. Daha sonra da:
Allah, bize; taşları, toprakları giydirmemizi emretmedi!' buyurdu.
(Aişe devamla) der ki: Bunun üzerine biz de, ondan iki yastık yaptık ve ben (o yastıkların) içlerini (hurma) ile doldurdum. Bundan dolayı bunu bana ayıp görmedi.[638]
Buhârî ise, bu hadisin, Ebu Talha ile ilgili sadece bir kısmını nakletmiş, Hz. Aişe'nin sözüne yer vermemiştir.[639]
Tirmizî ise bu hadisi şu şekilde rivayet etmiştir:
Kapımın üzerinde resimli ince bir yün perdemiz vardı. Resulullah (s.a.v) onu görüp:
Kaldır onu! Çünkü o, bana dünyayı hatırlatıyor' buyurdu.
(Aişe devamla) der ki: Eski bir kadife (elbise)miz vardı. Bunun çizgileri ipekti. Biz de, onu giyerdik.[640]
Nesâî, bu hadisi, içerisinde "kuş" ifadesi olan Müslim'in rivayetine uygun bir şekilde nakletmiştir.[641]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Evimde, üzerinde resimler bulunan bir elbise vardı. Onu, evin içinde (kullanılan) bir perde yaptım. Resulullah (s.a.v), bu perdeye karşı namaz kılıyordu. Daha sonra:
Ey Aişe! Bunu karşımdan kaldır' buyurdu.[642]
Bunun üzerine o perdeyi çıkardım ve on(dan) yastıklar yaptım.[643] Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v), (evden dışarı) çıktı. Sonra (eve geri) girdi. (O sırada duvara/kapıya) üzerinde kanatlı at resimleri bulunan ince bir perde asmıştım. (Aişe devamla) der ki: Onu görünce: Bunu çıkar!1 buyurdu.[644]
Ebu Dâvud ise, başında Ebu Talha el-Ensârî ile ilgili bahis bulunan bu hadisi, Müslim'in rivayetine uygun bir şekilde nakletmiştir:

(Fakat) size, Peygamber (s.a.v)'i (bizzat) yaparken gördüğümü (b benzer bir şeyi) anlatacağım:
Resulullah (s.a.v), bir savaşa çıkmıştı. Ben, onun savaştan dönmesini bekliyordum. Derken (yünden dokunmuş olan) bize ait bir yaygıyı genişçe bir tahtanın üzerine örttüm. (Resulullah) gelince, onu karşılayıp:
Ey Allah'ın resulü! Selam, Allah'ın Rahmet ve Bereketi Senin üzerine olsun, Seni Azîz ve Kerîm kılan Allah'a hamd olsun' dedim.
Eve bakıp yaygıyı gördü. Bana hiçbir cevap vermedi. Yüzünde bir memnuniyetsizlik (alameti) gördüm. Hemen yaygıya varıp onu yırttı, daha sonra da:
Allah, bize, nzık olarak verdiği şeylerde (harcama yaparak) taşları, kerpiçleri giydirmenizi emretmedi' buyurdu.
(Aişe devamla) der ki: Ben de o yaygıyı kestim ve ondan iki yastık yaptım. (O yastıkların) içlerini (hurma) lif (i) ile doldurdum. Bundan dolayı da bana itiraz etmedi.[645]

6. Tek Ayakkabı İçerisinde Yürümenin Mekruh Olması

271. Ebu Hur ey re (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi, bir tek ayakkabıyla yürümesin. (Giymek istediğinde,) ya ikisini birden giysin yada (çıkarmak istediğinde,) ikisini birden çıkarsın! [646]
(Bu hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [647]
Konu ile ilgili bir rivayette ise Ya ikisini birden çıkarsın yada ikisini birden giysin" ifadesi yer almaktadır.[648]
Nesâî'nin konu ile ilgili rivayetinde ise, Ebu Rezîn el-Ukaylî şöyle der:
Ebu Hureyre'yi, eliyle alnına vurup:
Ey Iraklılar! Resulullah (s.a.v)in üzerine yalan söylediğimi, hadis uydurduğumu iddia ediyorsunuz. Resulullah (s.a.v)'i:
Sizden birisinin ayakkabısının tekinin kayışı kopacak olduğu zaman, tamir edinceye kadar diğer ayakkabıyla yürümesin! [649] buyururken duyduğuma şahitlik ederim dediğini gördüm. [650]

7. Erkeklere Uyuz Hastalığından Ötürü İpek Giymeye İzin Verilmesi

272. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.v), Abdurrahman ibn Avf ile Zübeyr b. kendilerinde bulunan bir uyuzdan dolayı ipek giymeye izin verdi.[651]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [652] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Abdurrahman ibn Avf ile Zübeyr b. Avvâm, Resulullah {s.a.v)'e bitten şikayet ettiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), insinin de (katıldıkları) bir savaşta onlara ipek gömlek giymelerine izin verdi.[653]
Yine konu ile ilgili buna benzer bir rivayet daha olup bu rivayetin içerisinde, Seferde, Abdurrahman ibn Avf ile Zübeyr b. AwanVm kendilerinde uyuz bulunduğu için" ifadesi yer almaktadır.[654]

8. İpek Giymenin Haram Olması

273. Ebu Osman en-Nehdî (rh)'dan rivayet edilmiştir: "Biz Azerbeycan'da iken, Ömer, bize (şöyle bir) mektup yazdı: - 'Ey Utbe b. Ferkad! Bu (mal) senin alnının terinden değildir. Babanın alnının terinden, annenin alnının terinden de değildir. O halde kendi konaklamanda neyle doyuyorsan, Müslümanları da onunla doyur. Refaha kaçmaktan, müşriklerin elbisesini giymekten ve ipek elbiseden sakının! Çünkü Resulullah (s.a.v), ipek giymeyi (erkeklere) yasakladı. Ancak şöyle olabilir:
Resulullah (s.a.v) iki parmağını, orta parmağını ve şehadet parmağını kaldırıp onlan yan yana getirdi' dedi.[655]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [656]
Biz, Utbe b. Ferkad ile birlikte idik. Bize, Ömer'in (şu) mektubu geldi: Resulullah (s.a.v):
İpeği ancak ahirette ondan nasibi olmayan kimse giyer. Yalnız şu kadar müstesna!' buyurdu.
Ebu Osman der ki: (Ömer) baş parmaktan sonra gelen iki parmağı (hadet ile orta parmağı) ile (işaret ederek ancak bu kadarı caizdir dedi).[657]
Bu hadisn bu şekildeki metinlerini; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Yine Müslim'in konu ile ilgili Süveyd b. Gafele yolundan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Ömer, Câbiye'de hutbe okuyup:
Allah'ın nebisi, (erkeklere) ipek giymeyi yasak etti. Yalnız iki parmak yada üç parmak yada dört parmak müstesna! [658] dedi. [659]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Ömer, Utbe b. Ferkad'a (şu) mektubu yazdı:
Peygamber (s.a.v), ipeği (erkeklere) yasaklamıştır. İki, üç ve dört parmak kadarı olanı müstesna'.[660]
Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Biz, Utbe b. Ferkad ile birlikte idik. (Bize,) Ömer'in (şu) mektubu geldi: Resulullah (s.a.v):
İpeği ancak ahirette ondan hiçbir nasibi olmayan kimse giyer. Yalnız şu kadar müstesna!' buyurdu.
Ebu Osman der ki: (Ömer) baş parmaktan sonra gelen iki parmağı (şehadet ile orta parmağı) ile (işaret ederek ancak bu kadarı caizdir' dedi).
(Bakınca,) taylasanınm [661] ipek düğmelerini ve iki parmak genişliğinde ipek çizgilerini gördüm.[662]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili Süveyd b. Gafele yolundan yaptığı rivayet ise şu şekildedir:
Ömer, dibac'ın üzerinde ancak dört parmak genişliğinde ipek bulunmasına izin verdi.[663]

---

[1] Ferâiz"; farzlar, belirli hisseler denmektir. Fıkıhta; ölünün geriye bıraktığı malların belli ölçülerle varisleri arasında paylaştırılmasından bahseden ilme denir. İslam Miras Huku-ku'nu ifade eder. Bu ilmin gayesi, hak sahiplerine haklarını ulaştırmaktır. "Miras"m sözlük anlamı; geçmek, İntikal etmek, halef olmak, devam ettirmektir. Terim olarak ise Ölünün geride bıraktığı malda hak ve hissesi olan kimselerle her birinin hissesinin miktarını bildiren fıkıh ve hesap kurallarıdır, (ç)
[2] Kafirin müslümana mirasçı olamayacağı konusunda bütün İslam alimleri ittifak halindedir. Muaz b. Cebel, Muâviye, Saîd ibnü'l-Müseyyeb, Mesrûk ve bazılarına göre, Müslüman da kafire mirasçı olamaz. Buna göre Müslümanlığı bırakıp başka bir dine yada İdeolojiye dönen kimse, bil icma müslümana mirasçı olmaz. Ebu Hanîfe ise; müslümanın mürtede mirasçı olabileceğini ileri sürmüştür, (ç)
[3] Buhârî, Ferâiz 26; Müslim, Ferâiz 1 (1614); Ebu Dâvud, Ferâiz 10 (2909); Tirmizî, Ferâiz 15 (2107); Nesâî (el-Kübrâ), Ferâiz, 4/80, 81, 82; İbn Mâce, Ferâiz 6 (2729); Ahmed b. Hanbel, 5/201, 202, 203, 209
[4] Burada yasaklanan velayetten maksat, vela-i ıtakadır. Vela-İtakanm sebebi; azad etmek demek değil, kölenin azad olmasıdır. Çünkü bir kimse, yakın akrabasından bir köleye miras yoluyla sahip olursa köle azad olur, velayet hakkı da sahibine verilir. Eğer velayetin sebebi, azad etmek olsaydı sahibine verilmemesi gerekirdi. Çünkü sahibi onu azad etmemişti. Azad olan köle ölürse, onu azad eden kimse yada varisleri köleye mirasçı olurlardı. Araplar, bu hakkı, ya satardı yada birine bağışlarlardı.
işte Resulullah (s.a.v), bunu yasaklamıştır. Çünkü velayet hakkı, nesep gibidir. Hibe edilemeyeceğinde görüş birliği vardır. Çünkü nesebin değiştirilmeyeceğine icma oluşmuştur. Nesep değiştirmek mümkün olmadığı içindir ki, yüce Allah, evlatlıklara miras vermeyi neshetmîş ve onları babalarının adlarıyla çağırmayı emretmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v), babasından başkasına intisap edenlere de lanet eylemiştir.(ç)
[5] Buhârî, İtk 10, Ferâiz 21; Müslim, Itk 16 (1506); Ebu Dâvud, Ferâiz 14 (2919); Tirmizî, Ferâiz 87 (1236), Tefsiru'l-Kur'an 4 (3015); Nesâî, Büyü' 87; İbn Mâce, Ferâiz 15 (2747, 2748); Ahmed b. Hanbel, 2/9, 107, 279
[6] Nîsâ: 4/176 (ç)
[7] Buhârî, Vudû' 44, Tefeiru Sure-i Nisa 4, Merdâ 15; Müslim, Ferâiz 5-8 (1616); Ebu Dâvud, Ferâiz 2 (2886, 2887); Tirmizî, Ferâiz 7 (2097); Nesâî, Taharet 103; İbn Mâce, Ferâiz 5 (2728); Ahmed b. Hanbel, 3/298, 307
[8] Kelâle'nin manası üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:
1. Geride çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir. Lügat alimlerinin cumhuru, Hz. Ali ile Abdullah ibn Mes'ud bu görüştedir.
2. Geride baba bırakmadan ölen kimsedir. Hz. Ömer bu görüştedir.
3. Erkek çocuk bırakmadan ölen kimsedir.
4. Anne ve baba bırakmadan ölen kimsedir.

5. Anne ve baba dışında kalan mirasçılar demektir. Hz. Ebu Bekr, Kurtubî, Hanefi alimlerinden Aynî bu görüştedir, (ç)
[9] Buhârî, Merdâ 21
[10] Nîsâ: 4/11
[11] Buhârî, Tefsiru Sure-i Nisa 4
[12] Nîsâ: 4/176
[13] Müslim, Ferâiz 5 (1616)
[14] Her ne kadar Câbir'in mirası hakkında inen ayetin, "Senden fetvai isterler. De ki: Allah, kelâle (=babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası hakkındaki (hükmünü şöyle) açıklıyor" (Nîsâ: 4/176) mealindeki ayet olduğu ifade ediliyorsa da, İbn Cerîr; CâbİR'İn mirası hakkında inen ayetin, Allah, size, çocuklarınız hakkında; erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder" {Nîsâ: 4/11) mealindeki ayet olduğunu rivayet etmiştir. B.k.z: İbn Cerîr, Tefeirü't-Taberî, 4/276
Tirmizfnin rivayeti de, ibn Cerîr (ö. 310/922)'İn bu rivayetini desteklemektedir. B.k.z: Tirmizî, Ferâiz 7 (2096)
Mâlikî alimlerinden olan İbnü'i-Arabî (ö, 543/1148), İbn Cerîr'in rivayeti ile Tirmizfnin rivayetini, konumuzu teşkil eden hadise tercih ederek bu rivayetlerin arasını te'Iif etme yoluna gitmiştir.
Sehârenfûrî (ö. 1346/1927), "Bezlu'I-Mechûd" adlı eserinde bu müşkili fu şekilde çözmeye çalışmıştır:
Aslında Nisa: 4/176 ayeti, Câbir'in mirası hakkında inmiştir. Fakat bu ayeti kerime de, kelalenin mirası açıklanırken söz konusu edilen erkek ve kız kardeşten maksat; anne-baba bir yada baba bir erkek ve kız kardeş değil, anne bir erkek ve kız kardeştir. Nitekim Sa'd b. Ebi Vakkas'ın rivayeti İle Abdullah ibn Mes'ud'un kıraatleri de buna delalet etmektedir. Durum böyle olunca, anne bir kardeşlerin dışında kalan anne-baba bir kardeşlerle baba bir kardeşlerin mirası bu ayeti kerimede açıklanmamıştır. Bunun üzerine sahabiler, Hz. Peygamber (s.a.v)'den onların mirasları hakkındaki hükmü sormaya başlamışlardır. Nihayet Allah, Nisa suresinin 11. ayetini indirerek onlar hakkındaki hükmünü de açıklamıştır.
Sonuç itibariyle; her iki ayetin inmesine de sebep, Câbir'in mirasıdır. Her iki ayetin de, Câbir hakkında indiğini söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle, yukarıda geçen rivayetler arasında bir çelişki yoktur, (ç}
[15] Tirmizî, Ferâiz 7 (2096)
[16] Nîsâ: 4/176
[17] Tirmizî, Ferâiz 7 (2097)
[18] Nîsâ: 4/176
[19] Ebu Dâvud, Ferâiz 2 (2886)
[20] Hadis sarihleri, bu ifadeyi iki şekilde tercüme etmişlerdir:
1. Kız kardeşlerime kalacak olan malon üçte ikisini vasiyet edebilir miyim?
2. Varis olarak kız kardeşlerim bulunduğu İçin malımın üçte ikisinin fakirlere dağıtılmasını vasiyet edemez miyim?
Bu ikinci manaya göre "Ii ehavâtî" kelimesinin başında bulunan "li" cer harfi, "Lâm-ı ta'îîl'dir.
Her İki manadan da; Resulullah (s.a.v), vasiyetin, malın üçte birini geçmemesini, üçte
ikisini kesinlikle mirasçılara kalmasını emrettiği anlaşılmaktadır, (ç)
[21] Nîsâ: 4/176
[22] Ebu Dâvud, Ferâiz 2 (2887)
[23] Hibe: Kelime olarak "bağışlamak, lütfetmek, vermek" anlamına gelkmektedir. Terim olarak İse; bir malın bedelsiz olarak bir başkasına temlik edilmesini konu alan anlaşmadır. Kur'an'da hukukî anlamda hibeden söz eden bir ayet bulunmamakla birlikte geniş kapsamlı bir terim olan "sadaka" kelimesi, teberru ve hibeyi de içine almaktadır. Hibe akdinin hukukî hükümleri; kısmen Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu konuyla ilgili hadislerine ve geniş çapta ise İslam hukukçularının yorum ve görüşlerine dayanır. İslam Hukukunda hibe akdi, genelde, 'bir malın bedel şart koşmaksizın temliki" olarak tanımlanır. Hukuk ekollerinin bu tanıma yaptıkları bazı ilaveler ve ifade değişiklikleri hibeyi; vasiyet, vakıf, ibra gibi benzeri hukukî işlemlerden ayırmaya yöneliktir. B.k.z. Komisyon, İlmihal, T.D.V, 2/393 (ç)
[24] Buhârî,Zekat 59, Vesayâ 31; Müslim, Hibât 3-4 (1621); Ebu Dâvud, Zekat 10 (1593); Tirmizî, Zekat 32 (668); Nesâi, Zekat 100; İbn Mâce, Hibât 5; Ahmed b. Hanbel, 1/25
[25] Buhârî, Hibe 29, Cihad 136; Müslim, Hibât 1, 2 (1620)
[26] Kastallânî (ö. 311/923)'nin, İbn Sa'd (ö. 230/844)'ın Tabakât" adlı eserinden naklen ifadesine göre; Hz. Ömer'in sadaka olarak verdiği bu aün adı, "Verd" olup Temim ed-Dârî, bu atı Hz. Peygamber [s.a.v)'e hediye etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v)'de, bu atı, Hz. Ömer'e vermişti.
İbn Hacer (ö. 852/1447); Hz. Ömer'in, kendisine o ab sadaka olarak verdiği gazinin adının bilinemediği söyler.
Her ne kadar Hz. Ömer'in, bu atı vakfettiğini söyleyenler varsa da, hadiste geçen "sadakana dönme" ifadesi, Hz. Ömer'in, aü vakfetmediğine delil gösterilmiştir. Bir kimsenin vermiş olduğu sadakayı aynı şahıstan satın almasının hükmüne gelince, cumhur, bunun mekruh olduğunu söylemiştir. Bu hadisteki yasaklama, tenzihen mekruh içindir
Nevevî (ö. 676/1277}'ye göre; bir malı sadaka, zekat, kefaret ve adak gibi ibadet niyetiyle veren bir kimsenin aynı malı aynı şahıstan satın alması mekruhtur. Hibe yada başka bir yolla onu kabul edip kendi iradesiyle mülkiyetine geçilmesi de böyledir. Ayrıca sadaka olarak verilen o malı ajan şahıs, onu, bir başkasına satsa yada devretse, sonra sadakayı veren kimse onu , üçüncü şahıstan satın alsa, bu, mekruh olmayıp caizdir. (ç)
[27] Ebu Dâvud, Zekat 10 {1593}
[28] Nesâî, Zekat 100
[29] Nesâî, Zekat 100
[30] Buhârî, Hibe 14, 30, HayI 13; Müslim, Hibât 5-8 (1622); Ebu Dâvud, İcâre 81 (3538); Tirmizî, Büyü1 62 (1298); Nesâî, Hibe 2; İbn Mâce, Sadakat 1 (2391); Ahmed b. Hanbel, 1/217
[31] Hadis; mutlak olarak ve herhangi bir ayırım yapmadan, hibe eden kişinin hibesinden dönemeyeceğine delalet etmektedir.
Hanefi fıkıhçilanndan Tahâvî (ö. 321/933), hibeden dönmenin, kusmuğu yulmaya benzetilmesinin, bunun haram olmasını gerektirdiği, fakat başka bir hadisteki hibeden dönmeyi köpeğin kusmuğunu geri yutmasına benzeten ifadenin bu hükmü ters çevirdiğini söyler. Çünkü köpek mükellef değildir. Dolayısıyka köpeğin kusmuğumu yutması caiz olmaz. Öyleyse buna benzetilen şey (=hibeden dönmek) haram olmaz. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hibeden dönmeyi men etmesi, tenzihen mekruh olduğuna delalet eder. (ç)
[32] Müslim, Hibât 5 (1622)
[33] Ebu Dâvud, İcâre 81 (3538)
[34] Ebu Dâvud, İcâre 81 (3538)
[35] Buhârî, Hibe 12,13, Şehâdât 9; Müslim, Hibât 9-18 (1623); Ebu Dâvud, İcâre 83 (3542, 3543, 3544, 3545); Tirmizî, Ahkâm 30 (1367); Nesâî, Nuhl 1; İbn Mâce, Hibât 1 (2375); Ahmed b. HanbeİI, 4/270
[36] İslam alimleri, babanın, sağlığında çocuklarından bir kısmına mal bağışlayıp bir kısmını mahrum etmenin caiz olup olmadığı konusunda İhtilaf etmişlerdir.
1. Babanın, çocuklarından bir kısmını ayırıp bir kısmına mal bağışlaması batıl olup geçerliliği yoktur. İmam Ahmed ile bazı alimler, bu görüştedir.
2. Babanın, bazı çocuklarına, bu şekilde hibe bulunması caizdir. Yalnız mekruhtur. Babanın mal bağışlaması hususunda çocuklarına eşit davranması mendubtur.
İmam Şafiî, İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Ebu Hanîfe ile bazı alimler de bu görüştedirler. Bu alimler, konumuzla ilgili hadisi, mendub olmakla yorumlamışlardır.
Ayrıca bu hadis, bizej bir konuda hakimi şahit tutmanın vacip değil, caiz olduğunu, hibeye sadaka denilebileceğini ve çocuğun yararına annenin söz hakkı olduğuna gör^ermek-tedir. (ç)
[37] Müslim, Hibât 13 (1623)
[38] Müslim, Hibât 14 (1623)
[39] Müslim, Hibât 17 (1623)
[40] Müslim, Hibât 12 (1623}
[41] Nesâî, NuhII
[42] Ebu Dâvud, İcâre 83 (3543); Nesâî, Nuhl 1; Müslim, Hibât 12 (1623)
[43] Ebu Dâvud, İcâre 83 (3542)
[44] Ebu Dâvud, İcâre 83 (3542)
[45] Ebu Dâvud, İcâre 83 (3542)
[46] Ebu Dâvud, İcâre 83 (3544)
[47] Nesâî, NuhII

[48] Nesâî, Nuhl 1
[49] Nesâî, Nuhl 1
[50] Nesâî, Nuhl 1
[51] Vasiyyet: Kelime olarak; "emretmek, bir işi birisine ısmarlamak, bir malı ölümden sonra bağışlama" anlamında kullanılmaktadır. Terim olarak ise; dinî ilimlerden fıkıhta ve hadis usûlünde ayrı ayrı manalara gelmektedir. Fıkıh ıstılahında vasiyet, iki ayrı manada kullanılmaktadır.
1. Bir malı veya menfaati ölümden sonraya bağlayarak bir şahsa veya hayır kurumuna karşılıksız olarak bağışlamak (Tehanevî, Keşşafu Isülahati'l Funûn, IV1526; O. Nasuhî Bilmen, Hukuku îslâmiyye ve Isülahaü Fıkhıyye Kamusu, V/115).
2. Bir kimsenin ölmeden önce, küçük çocuklarının mâlî işlerini yürütmekte veya terikesin-de tasarrufta bulunmakta birisini yetkili kılmasıdır (Tehanevî, aynı yer).
Malını veya bir malının menfaatma ölümüne bağlayarak bir şahsa veya hayır cihetine hibe eden kişiye vasî, kendisine mal veya menfaat bırakılan (vasiyet edilen) kişiye veya hayır cihetine mûsâ leh, vasiyet edilen mala ya da menfaate mûsâ bih, vasiyette bulunma olayında îsa denilir.
Vasiyet, İslâm'ın meşru kabul ettiği aklilerdendir. Tarihî açıdan bakıldığında vasiyetin İslâm'dan önce de var olduğu görülmektedir.
Vasiyet Çeşitleri: Vasiyet bir olay veya zamanla kayıtlı olmazsa, mutlak vasiyet, belirli bir olayla veya zamanla "şu işim olursa", "şu zamana kadar ölürsem." gibi kayıtlı olursa mukayyet vasiyet; mûsâ bihin miktarı, malın üçte biri, dörtte biri gibi bir oranla değil, belirli bir miktarla belli olursa mürsel vasiyet; miktar belli edilmeden terikenin üçte biri dörtte biri gibi bir oran vasiyet edilirse bu vasiyete de gayri mürsel vasiyet denilir. Vasiyet edilen şeyin mal veya menfaat olması bakımından da vasiyetler, vasiyye bi'l-mal ve vasiyye bil'l-menfaat kısımlarına ayrılırlar (Bilmen, a.g.e., V/115; Vehbe ez-Zühaylî, el-Fıkhu'1-İslâmî veEdilletuhu,VIII/9). B.k.z. Şamil İslam Ansiklopedisi, Vasiyet maddesi, (ç)
[52] Buhârî, Şurût 19, Vesâyâ 22, 28; Müslim, Vasiyet 15 (1632, 1633); Ebu Dâvud, Vesâyâ 13 (2878); Tirmizî, Ahkâm 36 (1375); Nesâî, İhbâs 2; İbn Mâce, Sadâkat 4 (2396, 2397); Ahmed b. Hanbel, 2/114
[53] Vakrf1 kelimesi, sözlükte; hapsetmek anlamındadır. Bundan dolayı mahşerde insanların hesap vermeleri için hapsedildikleri yere "Mevkif denilmiştir. Çoğulu, "Evkaftır. Terim olara ise; bir mülkün menfaatini insanlara tahsis edip aslını Allah'ın mülkü hükmünde olmak üzere, mülk edinme yada edindirmeden alıkoymaktır.
Vakfedilen malın; alışverişe, hibeye ve mirasa konu olamayacağı hususunda itifak vardır. Çünkü vakıfta asıl olan, belli bir süreyle sınırlandırılmalım olmamasıdır. Mülkünün bir kısmını yada tamamını vakfetmek isteyen kişi; vakfedeceği şeyin mahiyetini, ne için vakfettiğini ve nasıl kullanılması gerektiğini kesinlikle beyan etmelidir. Esasen vakıf olayı; yüce Allah'a iman ve hesap gününe hazırlanma şuuruyla yakından alakalıdır. Çünkü Kur'an'da; "Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar asla iyiliğe ermiş olamazsınız. Her ne infak ederseniz, şüphesiz Allah onu bilir" (Âl-i İmrân: 3/92} buyurulmaktadır. Bu ayetinden inmesinden sonra sahabiler, sevdiği mallan infak etme hususunda yarışa girmişlerdir. Yine Resulullah (s.a.v)'in, Medine'de bulunan ve kendi özel mülkü olan "Fedek ArazisÎ"ni, fakir müminlerin ihtiyaçlarının karşılanması için vakfettiği bilinmektedir. B.k.z. Yusuf Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet, 2/459-461 Ölçü Yayınlan, İstanbul 1985 (ç)
[54] Nesâî, İhbâs 3
[55] Nesâî, İhbâs 3
[56] Nesâî, İhbâs 3
[57] Sa'd b. Havle, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın babasıdır. Mekke'ye Medine'ye hicret edip Bedir ve diğer bazı gazvelere katılmıştır. Veda haccında ölmüştür.
Sa'd b. Ebi Vakkas, Mekke'deki hastalık günlerinde babasının vefatı üzerine, kendi hayatından da ümit keserek vasiyet etmeye kalkışmıştır. Sa'd b. Ebi Vakkas, veda haccmdan sonra 45 yada 48 sene daha yaşamıştır, (ç)
[58] Buhârî, İman 41, Cenâiz 37, Vesâyâ 2; Müslim, Vasiyet 5-9 (1628); Ebu Dâvud, Vesâyâ 2 (2864); Tirmizî, Cenâiz 6 (975); Nesâî, Vesâyâ 3; İbn Mâce, Vesâyâ 5 (2708); Ahmed b. Hanbel, 1/172
[59] Sa'd b. Ebi Vakkâs, Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlerdendi. Veda haccı sırasında Mekke'ye gelmişti. Burada hastalanmıştı. Hastalığı sebebiyle Mekke'de kalmak zorunda olduğundan, hicretinin bozulup bozulmayacağı endişesini taşıyordu, (ç)
[60] Müslim, Vasiyet 5 (1628)
[61] Buhârî, Vesâyâ 3
[62] Tirmizî, Cenâiz 6 (975)
[63] Tirmizî, Cenâiz 6 (975)
[64] Tirmizî, Vesâyâ 1 (2116); Nesâî, Vesâyâ 3
[65] Afra, Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın annesinin adıdır, (ç)
[66] Nesâî, Vesâyâ 3
[67] Vasiyet, Ölüme bağlı olan bir tasarruftur. Bırakılan mal yada menfaat, sadaka hükmün-: dedir.
İslam Hukukunda, vasiyet, mirasla ilgili hükümler gelmeden önce farz olan bir tasarruftu. Hanefilere göre; vasiyet etmek vacip değil, müstehabtır.
Mirasçılar kabul etse de, etmese de vasiyet; malın üçte birini aşmamak şartıyla caizdir. Dolayısıyla vasiyet edilen kimsenin mirasçı olup olmamasına ölüm vaktinde itibar edilir. Vasiyet vaktinde itibar olunmaz.
Mirasçılardan bazısının payını azaltmak, bazısının payını yükseltmek için varislerden birine vasiyet yapmak caiz değildir. Bu hususta İcma meydana gelmiştir. Yalnız bir kimsenin hiçbir mirasçısı yoksa, malının tamamını vasiyet etmesinde bir sakınca yoktur. Vasiyet edebilir. Çünkü vasiyete engel olan husus; yüce Allah'ın tanıcligı, mirasçılara haktır. Engel ortadan kalkınca, malın tamamını vasiyet etmek sahih olur. B.k.z. Yusuf Kerimoğülu, Emanetve Ehliyet, Ölçü Yayınları, İstanbul 1985, 2/400-403 (ç
[68] Buhârî, Vesâyâ 1; Müslim, Vasiyet 1-4 (1627); Ebu Dâvud, Vesâyâ 1 (2862); Tirmizî, Cenâiz 5 (974); Nesâî, Vesâyâ 1; İbn Mâce, Vesâyâ 2 (2699); Ahmed b. Hanbel, 2/34, 57,80,113,128
[69] Müslim, Vasiyet 4 (1627)
[70] Yemin" kelimesi, sözlükte; sağ el, kuvvet anlamında kullanılmaktadır. Terim olarak ise; yüce Allah'ın adını zikrederek haberin takviyesidir.
Yemineden kişi, bir şeyi yapmaya yada yapmamaya yüce Allah'ı şahit tutarak karar verir.
Yemin, yapışıl şekline göre iki kısma ayrılmaktadır:
1. Yüce Allah'ın isim veya sıfatıyla yapılan yemin.
2. Yüce Allah'tan başkasıyla yapılan yemin. Yüce Allah'tan başkasıyla yemin caiz değildir. Konu ile ilgili açıklama S nolu hadiste geçmişti. Daha geniş bilgi için oraya bakabilirsiniz. (ç)
[71] Buhârî, Eymân 4; Müslim, Eyman 1-4 (1646); Ebu Dâvud, Eyman 4 (3250); Tirmizî, Eyman 9 (1534); Nesâî, Eyman 5; İbn Mâce, Keffârât 2 (2094); Ahmed b. Hanbel, 2/7, 11,48
[72] Müellif, her nekadar "Buhârî hariç" demiş olsa bile, bu hadis; Buhârî, Eymân 4'de geçmektedir, (ç)
[73] Müslim Eyman 1 (1647); Ebu Dâvud, Eyman 4 (3249); Tirmizî, Eyman 9 (1533); Nesâî, Eyman 5
[74] Âl-i İmrân: 3/77
[75] uhârl' ^yfrTlân 17i M9slim' 'man 220, 221, 222 (138); Ebu Dâvud, Eymân 1 (3243); Iırmiz., Tefsıru Sure-i Al-i Imrân 4 (2996); Nesâî (el-Kübrâ), Zekât, 2/7, Tefsir, 6/317; İbn Mace, Ahkâm 8 (2323); Ahmed b. Hanbel, 1/442, 377 (ç)
[76] Ebu Abdurrahman, Abdullah ibn Mes'ud'un lakabıdır, (ç)
[77] Adaletin tam olarak tecellî edebilmesi için; dava edilen hakkın ispat edilebilmesi şarttır. Çünkü hakim, tarafların getireceği ve ortaya koyacağı delilleri esas alarak bir hükme varmak mecburiyetindedir. Davacı, haklı olsa bile, varlığını ispat edemediği müddetçe, hakkını elde edemez.
İslam Hukuku'nda ispat etme mecburiyeti, dava açan kimsenin üzerindedir. Davalı inkar ederse, yemin teklif edilir. Hakkı kesin olarak ortaya koyacak her delil, hakimin vereceği hükme dayanak teşkil eder. (ç)
[78] Eş'as, muhatabının bir Yahudi olduğunu, dolayısıyla hakka-hukuka riayet etmeden yemin ederek arzisini elinden alabileceğini söyleyince, konu ile ilgili ayet inmiştir. Yalnız bu ayet, Eş'as'ın bu sözü üzerine değil, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yalan yere yemini kötüleyen ifadesi üzerine inmiştir.
[79] Yemin, 3 kısma ayrılmaktadır:
1. Yemin-i Lağv: Yanlışlıkla veya doğru olduğu 2annıyia yalan yere yapılan yemindir..
2. Ycmin-i Mün'akide: Mümkün veya gelecek ile ilgili bir şey hakkında yapılan yemindir.
3. Yemin-i Gamus: Yalan yere kasten yapılan yemindir
Yemin-i Gamus: Kişinin yalan kastederek yalan yere Allah adına yemin etmeye denir. Özerine yemin edilen şeyin, içinde bulunulan zamandan önce işlenmiş bir fiil olması şart değildir. Ama bazen Öyle de olabilir. Örneğin, bir kimsenin, bir başka kimseyi dövdüğü halde "Vallahi, onu dövmedim" diyerek ettiği yemin, Gamus yeminidir. Gamus yemini, Allah adına yemin etmekten başka durumlarda düşünülemez. Çünkü bu yeminin, keffareti yoktur. Yemin eden kişi, günahkar

olduğu için tevbe etmesi gerekir. Zira burada hem Allah'ın adı hiçe sayılmakla ve hem de bir kimsenin malı haksız yere gasbedilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle de yemin sahibi, Allah'ın gazabıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bundan kurtulmak İçin ilk önce tevbe etmeli, sonra da kimin malını gasbettiyse o malı geri sahibibne vermelidir, (ç)

[80] ÂI-i İmrân: 3/77

[81] Buhârî, Şehâdât 20, Rehin 6; Müslim, İman 220, 221 (138)

[82] Hadisin ışık tuttuğu önemli bir nokta; dünyevî hükümler hususunda İslam İdaresi altında yaşayan Müslümanlar ile gayri Müslimlerin aynı hükümlere tabi oldukları ve onların mallarının da Müslümanların malları gibi dokunulmazlığının olduğudur. Çünkü öyle olmasaydı, Hz. Peygamber fs.a.v), davaya gerek duymadan, çekişmeli olan araziyi Müslüman olan davacıya verir, işi bitirirdi. Ama öyle olmadı. Davacının delili olmayınca, davalıya yemin teklif etti. (ç)

[83] Ebu Dâvud, Eymân 1 (3243); Tirmizî, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 4 {2996}

[84] Buhârî, Cezâu's-Sayd 27; Müslim, Nuzur 11, 12 (1644); Ebu Dâvud, Eymân 19 (3293, 3294, 3299); Tirmizî, Eymân 17 (1544); Nesâî, Eymân 32; İbn Mâce, Keffârât20 (2134); Ahmed b. Hanbel, 4/152

[85] Adak» kelimesi, Arapça'da, nezir (=nezr) olarak ifade edilemktedir. Terim olarak ise; bir kimsenin dinen yükümlü olmadığı ibadet cininden bir şeyi kendisi için vacip kılmasıdır. Diğer bir ifadeyle; kişinin farz yada vacip cinsinden bir ibadeti yapacağına dair Allah adına söz vererek o İbadeti kendisine borç kılmasıdır.

Yapılan bir adağın geçerli olabilmesi için, hem adakta bulunan kimseyle ve hem de adağın konusu ile İlgili bazı şartlar vardır:

1. Adağın geçerli olabilmesi için adakta bulunan kimsenin; Müslüman, akıllı ve ergenlik çağına girmiş bir kimse olması gerekir.

2. Adağın geçerliliği için adak konusunda aranan şartlar ise şu şekilde sıralanabilir:

a. Adana şeyin cinsinden bir farz veya vacip ibadetin bulunması gerekir. Namaz kılma, sadaka verme kuırban kesme, oruç tutma gibi. Buna göre hasta ziyareti yada mevlid okutma yada türbelerde buna benzer yapılan adetler adak konusu olamaz.

b. Adana şey, bizzat hedeflenen ibadet cinsinden olmalı, başka bir İbadete vesile olduğu için farz yada vacip sayılan bir ibadet olmamalıdır. Abdest alma, ezan ve kamet okumayı, mescide girmeyikonu alan adak geçerli olmaz.

c. Adanan husus, adayan şahsın o anda veya daha sonra yapması gereken farz veya vacip bir İbadet olmamalıdır. Kılmakla mükellef olduğu namaz, tutmakla mükellef olduğu namaz, tutmakla mükellef olduğu Ramazan orucu; adak konusu olamaz.

d. Adanan şeyin meydana gelemsi ve yapılması maddeten ve dinen mümkün ve meşru olması, mal ise adayan şahsın mülkiyetinde bulunması gerekir. Bir kimsenin sahip olmadığı malı adaması geçersiz, sahip olduğundan fazlasını adaması halinde ise sadece sahip olduğu kadarı hakkında geçerlidir.

e. Adanan fiil; Allah isyanı, bid'at günah ve masİyerİ içermemektedir. Bu takdirde adak geçersizdir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, başı açık olarak hacca gîbneyi adayan kadına basını örtmesini emretmesi, günah olan bir şeyi yapmak için bulunulan adağın geçersiz olduğuna delalet etmektedir.

Hattâbfye göre; yalın ayak hacca gitme konusundaki adak geçerlidir. Böyle bir adakta bulunan, gücü yetti kadar yürür. Yürüyemez hale gelince, bir şeye biner ve ve Mekke'de bir kurban keser.

Hz. Peygamber (s.a.vj'in, "üç gün oruç tutsun" sözü; orucun, hedy (=kurban edilmek üzere Mekke'ye götürülen hayvan}dan bedel olmasından dolayıdır. Kadın, oruç ile hedy arasında muhayyer bırakılmıştır. Bu, av öldüren ihramlmın; bu avın varsa benzeri yada kıymetini fakirlere vermek yada her müd1 buğdaya karşılığında bir gün oruç tutmak arasında muhayyer olmasına benzer, (ç)

[86] Tirmizî, Eymân 17(1544)

[87] Lât: Taifde Sakîf kabilesine ait bir putun İsmidir. Bazıları da, bunun, Kureyş'e ait olup Nahle'de bulunduğunu söylemişlerdir. Mekke'de olduğunu saöyleyenler de vardır. Bu put, cahiliye devrinde Arapların taptıkları üç büyük puttan birisinin adıdır. Uzzâ: Mücâhid'e göre; Gatafân kabilesinin taptığı bir ağaçtır. Dahhâk'a göre ise; Gatafân kabilesinin taptığı bir puttur.

Bu hadiste, Lât ve Uzzâ'yı anarak yemin eden kişinin yemininin sonunda "Lâ ilahe illallah" demesi emredilmektedir. Aliyyul-Kârî (Ö. 1014/1605), bu meseleye, iki açıdan bakı-labileceğini söyler:

1. Kişinin sehven cahiliye devrinden kalma bir adet olarak "Lât" üzerine yemin etmesi. Bu durumda"Lâ ilahe illallah" demesinden maksat; tevbe etmesi, tevhîd kelimesini, günahına kefaret kılmasıdır. Çünkü İyilikler, kötülükleri siler. Bu, gafletten dolayı tevbedir.

2. Bu yeminiyle "Lâfı ta'zim etmesi. Böyle olursa, anılan yeminden sonra tevhid kelimesi söylenmesinden maksat; iman tazelemektir. Çünkü bu yemin, kişiyi dinden çıkarır. Bu durumda tevbe, masiyetten tevbedir.

Aliyyu'I-Kârî, sözüne devamla der ki: Bu hadiste; İslam'dan başka bir şeyle yemin edene kefaret gerekmeyip günahkar olduğuna ve tevbe etmesi gerektiğine delil vardır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), bu yeminin cezasını, kişinin dininde kılmıştır. Malında değil, sadece kelime-İ tevhidi emretmiştir. Çünkü yemin, ma'kud ile olur. Lât ve Uzzâ'ya yemin edince, bu konuda kafirlere benzemiş olur. Onun için Resulullah {s.a.v), bunu, kelime-i tevhidle gidermeyi emretmiştir." B.k.z: Aliyyu'1-Kârî, MİrkâtU'l-Mefâtih Şerhu Mişkâti'I-Mesâbih, 3/554

İmam Şafiî (ö. 204/819), İmam Mâlik (ö. 179/795), Nevevî (ö. 676/1277) ve alimlerin cumhuru İse; "şöyle yaparsam ben Yahudi ve Hıristiyan olayım, İslam'dan veya Peygam-ber'den beri olayım" ve benzeri sözlerle yemin eden kişiyi de putlar adına yemin etmeye benzetmiş ve bunlarla yemin olmayacağını, dolayısıyla da bu sözlerin kefareti gerektirmeyeceğini söylemişlerdir.

Hanefilere göre ise; bir şeyi yapıp veya yapmamak için, 'Yahudi olacağına veya Hıristiyan olacağına" dair yemin eden kişiye sözünü yerine getirmediği takdirde kefaret gerekir, (ç)

[88] Buhârî, Eymân 5, Tefsiru Sure-i Necm 2, Edeb 74, İsti'zân 52; Müslim, Eymân 5 (1647); Ebu Dâvud, Eymân 3 (3247); Tirmizî, Eymân 18 (1545); Nesâî, Eymân 11; İbn Mâce, Keffârât2 (2096); Ahmed b. Hanbel, 2/309

[89] Ebu Dâvud, Eymân 3 (3247)

[90] Hz. Peygamber (s.a.v), arkadaşını kumar oynamaya davet eden kişinin hemen sadaka vermesini emretmiştir. Bu durumda olan kişinin vereceği sadakanın mikdan konusunda farklı görüşler vardır.

Aynî (ö. 855/1451), kumara davetten sonra verilecek olan sadakanın vacip değil, men-dub olduğunu, İslam Hukukçularının hadisteki emri mendub olmakla yorumladıklarını bildirmektedir, (ç)

[91] Müslim, Eymân 5 (1647)

[92] Buhârî, Vesâyâ 19, Eymân 30, Hayl 3; Müslim, Nüzur 1 (1638); Ebu Dâvud, Eymân 24 (3317); Tirmizt, Eymân 19 (1546); Nesâî, Eymân 35; İbn Mâce, Keffârât 19 (2132); Ahmed b. Hanbel, 6/6

[93] Sa'd'm annesinin adı, Amra idi. Sa'd b. Ubâde'nin annesinin adağının ne olduğu konusunda kesin bir görüş mevcut değildir. Bu meseleye ışık tyutan haberler, birbirleriyle çelişki arzetmektedir. Bu rivayetlerde kadının adağının; oruç, köle azad etmek ve sadaka olduğuna dair kayıtlar yer almaktadır.

Ölen kişinin adak borcunun çeşidi ve cinsine göre alimler arasında farklı görüşler vardır. Hanefilere göre; ölen kimsenin adak borcu, malî ise, o zaman bu borcunun ödenmesini, ölmeden vasiyet etmişse, o takdirde mirasçılar bunu ödemek zorundadırlar. Aksi takdirde böyle bir mecburiyetleri yoktur. Vasiyette belirtilen borç, geride bıraktığı malın üçte birini geçmesi halinde de mirasçaılar, bu borcun fazlasını ödemek zorunda değildirler. Adak bedenî ibadetlerle ilgili ise, genelde prensip olarak bu adak başkası tarfından eda edilmez. Çünkü bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir. İmam Ebu Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'nin bir görüşü, bu doğrultudadır. İmam Ahmed İle İmam Şafii'nin diğer bir görüşüne göre ise; oruçta niyabet caizdir. Yani bir kimse oruç tutmayı adaşa ve orucu tutmadan ölse, onun yerine bir başkası oruç tutabilir. Hanefiler, Mâlikiler ile Şâftînin bir görüşüne göre İse oruçta niyabet olmaz. Ancak orucun yerine fakir doyurulur. Haccda ise niyabet kesinlikle caizdir. Bir kimse, başkasının yerine hac edebilir, (ç)

[94] Nesâî, Vesâyâ 8

[95] Hadis; Müslüman olmayan bir kimse, bir adakta bulunur, sonra da Müslüman olursa, adağının gereğini yapmakta mükellef olduğuna delildir. Buhârî, İbn Cerîr (ö. 310/922) ile bazı Şâfiîler bu görüştedir.

Bazı Şâfiîler, İmam Mâlik ile Hanefilere göre; bu tür adaklar, hükümsüzdür. Bu alimler, bu hadisi, müstehab olma şeklinde yorumlamışlardır, (ç)

[96] Buhârî, İ'tikâf 5, 16; Müslim, Eymân 27, 28 (1656); Ebu Dâvud, Eymân 25 (3325); Tirmizî, Eymân 12 (1539); Nesâî, Eymân 36; İbn Mâce, Keffârât 18 (2129); Ahmed b. Hanbel, 2/10

[97] Bu yeminden maksat; "Şöyle edersem kafir olayım, Yahudi olayım..... " türü yeminlerdir. Bu tür yeminler, tehdit ve azab bakımından mübalağaya işaret etmektedir.

Böyle yemin eden kimsenin, bu yeminiyle, Yahudi olacağı yada İslam'dan beri olacağı değildir. Sanki Yahudi gibi bir cezaya müstehak olacak demektir.

İbn Hacer (ö. 852/1447) de, hadisteki "o dediği gibi olur" sözünden maksadın; tehdit ve azabda mübalağaya delalet etmesinin yada kişinin o dinden olduğuna hükmedilmemesi-nin muhtemel olduğunu söyler. B.k.z: N. Yenel, H. Kayapmar, Sünen-i Ebu Dâvud Ter-ceme ve Şerhi, Şamil yayınevi, İstanbul 1991,12/203-204 (ç)

[98] Buhârî, Eymân 7; Müslim, İman 176-177 (110); Ebu Dâvud, Eymân 7 (3257); Tirmizî, Eymân 16 (1543); Nesâî, Eymân 7; İbn Mâce, Keffârât 3 (2098); Ahmed b. Hanbel, 4/33, 34

[99] Nesâî, Eymân 7

[100] Buhârî, Eymân 26, Kader 6; Müslim, Eymân 5-7 (1640); Ebu Dâuud, Eymân 18 (3288); Tirmizî, Eymân 11 (1538); Nesâî, Eymân 25, 26; İbn Mâce, Keffârât 15 (2132); Ahmed b. Hanbel, 2/214
[101] Hadiste; arazuladığı bir sonuca ulaşmak için adakta bulunmanın sonucu o arzuladığı şeyin değişmeyeceği, çünkü olan her şeyin Allah'ın takdirinin eseri olduğu ifade edilmektedir. Ama adak sayesinde normal hallerde bir şey vermeyen cimrilerden mal çıkmış olur. Çünkü cimri, bir şeyin olması halinde sadaka vermeyi yada kurban kesmeyi adar ve İstediği olursa, adadığını vermek zorunda kalacak ve kendisinden mal çıkacaktır.
Adağın, malın çıkmasına sebep olmasında sadece cimrilerin anılması, cimri olmayanların adak sebebiyle mal vermeyecekleri manasına gelmez. Yalnız cömertler bir şey adamadan da sadaka verip hayr ve hasenatta bulundukları için, hadiste, cimriler anılmıştır. Bu sebeple İmam Şâfıî ile İmam Ahmed başta olmak üzere, İslam Hukukçularının önemli bir kısmı, adak adamanın mekruh olduğu görüşündedir.
Hanefiler ise Allah'a ibadet ve taat yönünden adakta bulunmayı mubah görmüşlerdir. Sonuçta, bir ibadetin işlenmesine vesile olduğu için bunu müstehab görenler de olmuştur. B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamii Yayınevi, İstanbul 1991, 12/258
Konuyla ilgili hadisler ve İslam alimlerinin görüşleri incelendiğinde, kişinin hi,çbir dünyevî menfaat ummadan sırf Allah'ın ri2asını kazanmak, ona şükretmek için adak adamasında bir sakınca bulunmadığı görülür. Kişinin, Allah'ın takdirinin değişmesine vesile olması dileğiyle ve ihlastan uzak, belli şartlara bağlı olarak adakta bulunması ise doğru karşılanmamıştır.
Adaklar, Alah'ın takdirini değiştirmez. Müslüman kişi, bunu bilerek, ileride olacak bir şeyin en hayrlı şekilde meydana gelmesi dileğiyle yüce Allah'a yalvarması, bunu gerçekleştirmeye vesile olması için sadaka ve ibadet mahiyetinde bir adakta bulunması itikadî bakımdan sakıncalı görülmemiştir.
İslam Hukukçularının, şartsız adağı daha hoş karşılaması, onda ibadet niyetinin daha belirgin olması sebebiyledir. Dünyevî bir menfaati konu edinen şartlı adak ise, ibadet niyetinden ziyade nerdeyse Allah ile bir pazarlık mahiyetini taşıyabileceği için, sonuçta bir ibadetin yerine gelmesi söz konusu edilse bile ihtiyatla karşılanmış, hatta doğru bulunmamıştır. Bununla birlikte Allah'a isyan ve masiyeti içermediği sürece, hangi grupta yer alırsa alsın, adakta bulunulduğundan yerine getirilmesi dinen vacip görülmüştür. B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/22-23 (ç)
[102] Buhârî, Kader 6, Eymân 26
[103] Müslim, Eymân 7 (1640)
[104] Müslim, Eymân 6 (1640)
[105] Müslim, Eymân 5 (1640)
[106] Nesâî, Eymân 25
[107] Ebu Dâvud, Eymân (3288)
[108] Had: Kelime olarak; "sınır çekmek, bilemek dikkatle bakmak, ayırmak ve ceza tatbik etmek" anlamlarına gelmektedir. Bir isim olarak; sınır, son, bıçak gibi ağzı, tarif ve şer'î ceza. Çoğulu "hudûd" gelir. Bir hukuk terimi olarak hadler; İslâmî ölçüler, İslâm Dininin ortaya koyduğu helâl-haram sınırları, miktarı ve niteliği nasslarda belirlenmiş olan sert cezalar demektir.
Mükellef, yani akıllı ve ergin kişilerin yaptığı İşlerin Allah ve Resulünün rızasına uygun olup olmadığını gösteren ölçüler vardır. Bu ölçüler Kur'ân ve Sünnetle bildirilmiştir. İslâm'da mükelleflerin yaptığı işlerin (=efal-i mükellefin) değer hükmünü gösteren ölçüler şunlardır: Farz, vacip, Sünnet, Müstehap, Helâl, Mubah, Mekruh, Haram, Sahih, Fasit, Batıl. Mükellefin yaptığı her iş, şer'î sınırları gösteren bu Ölçülere göre değerlendirilir. Sonuçta ona göre ceza veya mükâfaat alır; yapılan iş ya geçerli (=sahih) veya geçersiz (=fâsid, bâtıl) olur.
Şerl hadlerin genel anlamı Allah'ın koyduğu helâl-haram ölçüleridir. Bu mana aşağıdaki âyet ve hadislerden anlaşılmaktadır: Nisa suresi 12. âyette mirasla ilgili hükümler açıklandıktan sonra şöyle buyurulmaktadır: "Bunlar Allah'ın sınırlandır, Kim Allah'a ve elçisine itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere sokar, orada ebedî kalırlar. İşte büyük kurtuluş budur. Kim de Allah'a ve O'nun Elçisine karşı gelir, O'nun sınırlarını aşarsa, Allah onu ebedi kalacağı ateşe sokar. Onun için aiçaltıcı bir azab vardır" (en-Nisa, 4/ 13, 14). Burada Allah'ın emirleri "O'nun sınırları' olarak ifade edilmiş, bu sınırlan aşanların ceza ile karşılaşacakları haber verilmiştir.
İslâm ceza hukuku =(Ukûbat) terimi olarak hadler; "belirli bazı suçlara İslâm'ın tayin ettiği cezalar" dır. Bu cezayı gerektiren suçlar beş tanedir: zina, hırsızlık, içki içmek, kazf (namuslu kadına zina iftirası) ve yol kesme (hırâbe).
İslâm ceza hukukunda "had'ler "Allah hakkı" olarak kabul edilmiştir. Yani haddi (İslâm'ın tesbit ettiği cezayı) gerektiren suçlar amme hukukuna tecavüz anlamı taşımaktadır. Kısas kul hakkı olduğu için buna had denilmemiştir. Haddin dışında kalan yani Kur'an ve Sünnetle tayin edilmeyip hâkimin takdirine bırakılmış cezalara ta'zir cezaları denir. Hapis, teşhir, sürgün gibi. (Zühaylî, el-Fıkhu'1-İslâmî ve Edilletüh, 2. baskı, Dimaşk 1405/1985, IV/284vd.).] B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Had maddesi (ç)
[109] Hadis; hırsızlık cezasının nisabı, yani bîr hırsızın kolunun kesilebilmersi İçin çaldığı malın olması gereken asgarî değeri ile ilgilidir.
Konu ile ilgili değişik rivayetlerde, Hz. Peygamber (s.a.u)'in; çeyrek dinar albn, fiyatı üç dirhem gümüş olan kalkan ve kıymeti on dirhem gümüş yada bir dinar alün olan kalkan çalan hırsızın elini kestiği görülmektedir.
İslam Hukukunda hırsıza verilecek ceza hususunda Maide: 5/38'deki ayet mutlaktır. Hırsızlık yapan erkek ve kadının elinin kesilmesi emredilmiş, ama çaldığı malın miktarı konusuna değinilmemiştir. Gerek bu ayetin mutlak oluşu ve gerekse de hadislerdeki farklı rivayetler, el kesme nisabında alimlerin ihtilafına sebep olmuştur.
Hanefilere göre; el kesmek için hırsızlıktaki nisab miktarı, on dirhem gümüş yada onun kıymetidir. Çalınan mal alün bile olsa gümüşle değerlendirilir. Yalnız muteber olan; külçe halindeki gümüş değil, basılmış haldeki gümüştür. Hanefi'lerin bu konudaki delilleri için b.k.z: Müslim, Hudud 7; İbn Mâce, Hudud 22. (ç)
[110] Müslim, Hudûd 1 (1684)
[111] Müslim, Hudûd 4 (1684)
[112] Buhârî, Hudûd 13
[113] Müslim, Hudûd 3 (1684)
[114] Müslim, Hudûd 2 (1684)
[115] Nesâî, Kat'u's-Sânk 9
[116] Nesâî, Kat'u's-Sânk 9
[117] Nesâî, Kat'u's-Sânk 10
[118] Nesâî, Kat'u's-Sânk 10
[119] Nesâî, Kat'u's-Sânk 9
[120] Buhârî, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8-10 (1688); Ebu Dâvud, Hudûd 4 (4373, 4374); Tirmizî, Hudûd 6 (1430); Nesâî, Kat'u's-Sânk 6; İbn Mâce, Sarık 6 (2547); Ahmed b. Hanbel, 6/42
[121] Buhârî, Menakıb 42
[122] Hadiste; hırsızlık yapan bir kadının elinin kesilmemesi için yapılan müracaatta, Resulullah (s.a.v)'in öfkelendiği ve bunun eski ümmetlerin helalkk sebeplerinden biri olduğu anlatılmaktadır.
Hadiste anılan kadın, Muhzûm kabilesinden Fatma bintü'l-Esved b. Abdi'I-Esed'dir. Ebu Seleme'nin de yeğenidir.
Bazı rivayetlerde kadının ödünç olarak bazı eşyalar alıp sonradan bunları geri vermediği ve bunları inkar etmediği bildirilmektedir. Bunları esas alan bazı İslam Hukukçuları, kadının elinin kesiliş sebebinin, ödünç malları inkar edişi olduğunu söylerler. Ama çoğunluk, bu görüşü kabul etmez ve bundan maksadın kadının tarif etmek olup el kesme sebebinin hırsızlık olduğunu söylerler. Nitekim rivayetlerin çoğunda, kadının hırsızlık ettiği, mal çaldığı açıkça görülmektedir.
Hadisten anlaşıldığına göre; had cezasına taalluk eden bir cezanın affedilmesi yada hafifletilmesi için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak caiz değildir.
Had cezası gerektirmeyen suçlarda ise, suçlunun affı için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak ve şefaati kabul etmek caizdir.
Yine hadisten anlaşıldığına göre; yetkili kimsenin, had cezası gerektiren bir suç işleyen kişiyi bağışlaması yada fidye karşılığında salıvermesi caiz değildir, (ç)
[123] Müslim, Hudûd 9 (1688)
[124] Müslim, Hudûd 10 (1688)
[125] Hanbeliler, İshak b. Rahuye (ö. 238/852) İle Şevkânî (ö. 1250/1834)'ye göre; ödünç mal a!an birisi, aldığını inkar ederse, o kişinin eli kesilir. Bunlar, konu ile lgili bu hadislerin zahiriyle istidlal etmişlerdir.
Cumhur ise; ödünç malı inkarın hırsızlık sayılmayacağı, oysa ei kesme cezasının Kur'an'a göre hırsıza verileceği, dolayısıyla ödünç malı inkar edenin elinin kesilmeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü diğer bazı rivayetlerde, bu kadın, Mekke'nin ferhedildiği sene Resuiullah (s.a.v)'in evinden bir kadife çalmıştı. İşlediği suç, elinin kesilmesini gerektiriyordu. İşte cumhur, bu noktadan hareketle, kadının elinin kesilmesinin; ödünç maldan değil de, hırsızlık yapmasından dolayı gerçekleştiğini belirtmiştir, (ç)
[126] Bununla kast edilen söz şudur: "Şüphesiz sizden öncekiler, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman bırakıverdikİerİ ve zayıf birisi hırsızlık yaptığında ise kendisine ceza uyguladıkları için helak oldular.
Hiç şüphe yok ki ben, nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, eğer Muhammedin kızı Fatıma (bile) hırsızlık yapsa (onun da) elini keserim." (ç)
[127] Ebu Dâvud, Hudûd 16 (4396)

[128] Nesâî, Kaf u's-Sânk 6
[129] Nesâî, Kaf u's-Sânk 6
[130] Nesâî, Kaf u's-Sânk 6
[131] Nesâî, Kaf u's-Sânk 6
[132] 'Ta'zir" kelimesi sözlükte; te'dib etmek, yola getirmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise; dini yasakladığı, ama karşılığında ceza belirlemeyip devlet yetkilisinin takdirine biraktığıu cezadır.
İslam Hukukçuları, ta'zirin meşru oluşunda görüş birliğine varmakla birlikte şekil ve miktarında farklı görüşlere sahip olmuşlardır.
İmam Ahmed, bazı Şâfiîler İle Zahiriler; bu hadisin zahiriyle ame! ederek ta'zir için on değnekten fazla vurulamayacağını belirtmişlerdir.
Hanefiler de dahil geri kalan alimler; ta'zir için on değnekten fazla vurulabileceğini, fakat bunun azami haddinin tespitinde ihtilaf etmişlerdir. Örneğin, İmam Ebu Hanife İle İmam Muhammed'e göre; en fazla otuz dokuz, en az üç sopadır. Ebu Yusufa göre ise, üç ile yetmiş beş yada yetmiş dokuz sopadır. İmam Ebu Hanîfe İle İmam Muhammed, ta'zir için azami mikdarı köleleler için meşru kılınan en düşük haddi, Ebu Yusuf ise hürler için meşru kılman en düşük haddi esas almıştır. Ancak birer kamçı aşağısını takdir etmişlerdir. Cumhurun bu hadisle amel etmemesinin nedenleri içerisinde; Hadisin çeşitli şekillerde eleştiriye uğraması, hadisin hilafına sahabenin amelinin olması, hadisin hükümünün genel değil de öze! şahsi bir kişiyle ilgili olması, hadisteki sınırlamanın kamçıyla ilgili olması, hadisin hükmünün kaldırılması gibi hususlar yer almaktadır.
Hattâbî ise ta'zirin mikdarı konusundaki farklı görüşlerin suç veya cinayetlerin farklılığından kaynaklandığını belirtmiştir, (ç)
[133] Asıl adı, Ebu Burde b. Niyâr b. Amr'dır. İsminin, Mâlik ve Hâni' olduğu da söylenmiştir. Ona, kısaca, Ebu Burde el-Ensârî denilmiştir, (ç)
[134] Buhârî, Hudûd 42; Müslim, Hudûd 40 (1708); Ebu Dâvud, Hudûd 38 (4491); TÎrmizî, Hudûd 30 (1463}; Nesâî (el-Kübrâ), Ebvâbu't-Ta'zirât, 4/320; İbn Mâce, Hudûd 32 (2601); Ahmed b. Hanbel, 3/466 (ç)
[135] yeryü2ünde canlı varlıkların soylarının devamı üzerme faaliyetine, bu da, genel olarak, erkek ve dişi olmak üzere iki farklı cinsin ortak faaliyetine bağlıdır. Kur'an'da varlıkların erkek ve kadın olarak çiftler halinde yaratılmış olduğu (Ra'd: 13/3, Tâhâ: 20/53, Yâsîn: 36/36, Zâriyât: 51/149), insanların da kadın ve erkek olmak üzere iki ayrı cinste bir çift olarak yaratıldığı bildirilir (Fâür: 35/11, Şûra. 42/11, Hucurât: 49/13). İslam'a göre, insan olmaları bakımından kadın ve erkek arasında herhangi bir ayırım söz konusu değildir. Her ikisi de insan cinsine dahil olmları bakımından eşittirler. Cinsiyet, insan davranışlarını etkileyen önemli bir güdüdür ve her cins diğerine karşı tabiî olarak ilgi duymaktadır.
İnsan tabiatı, cinsî hayatla ilgili üç farklı istek ve ihtiyacın tatminine imkan veren faaliyet ve davranışlara kaynaklık eder:
1. Ruhsal tatmin ve huzur, 2. Bedensel lezzet ve zevk, 3. Neslin devamı. İslam, kadın ve erkeğin Nikâh akdinedayalı beraberliği dışında, serbest ilişki ve birleşmelere izin vermez. Cinsî ahlakta esas olan, iffet ve namusun korunmasıdır ve bunun en yaygın yolu da, evlenmedir. Gençleri evlenmeye teşvik eden Resulullah (s.a.v), bunun, insanı günah işlemekten koruyacağını bildirmiş, evlenmek için imkan bulamayanlara da oruç tutmayı ve iffetlerini bu şekilde korumaya çalışmalarını tavsiye etmiştir (Buhârî, Niklah 2, Savm 10; Müslim, Nikâh 1; Nesâî, Nikâh 6).
Evlilik dışı cinsel ilişki demek olan "zina", öteden beri insan aklının, ahlak ve hukuk düzenlerinin, diğer semavi dinlerin yanlış, ayıp ve kötü gördüğü bir fiil olup İslam dininde de kesin olarak yasaklanmıştır.
Böylesi zararlı ve kötü davranışın sadece ahlakî müeyyidelerle yasaklanması yeterli olmayacağından Kur'an'da zina eden erkek ve kadına bedenî ceza (=celde) uygulanması da emredilmiştir (Nûr: 24/3). Hz. Peygamber (s.a.v)'in tatbikatında ise bu konuda bir ayırıma gidilerek, Kur'an'da zikredilen bedenî ceza, evli olmayan kimselerin zinasına uygulanmış ve ayrıca bu kimseler bulundukları bölge dışına bir yıllığına sürgün edilmiş, zina eden evli erkek veya kadının ise taşlanarak Öldürülmesi (=recm) yönünde uygulamalar yapılmıştır. Türkiye'nin önde gelen İslam hukukçularından biri olan Hayreddin Karaman, 20 Haziran 2003 tarihli Yeni Şafak Gazetesi'nde, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde meydana gelen bir recm olayı ile ilgili olarak şunları söylemektedir:
"Recim cezası, bilindiği üzere, zina eden evli erkek ve kadının taşlanarak öldürülmesidir. Genellikle fıkıh kitaplarında bu ceza, İslam'ın değişmez cezalarından biri olarak gösterilmiş olmakla beraber farklı ictihadlar da mevcuttur. Kur'an-i Kerim'de evli bekar ayrımı yapılmadan zina suçunun cezası recim değil, celde (=belli usul ve şekilde yüz sopa) olarak ifade edilmiştir. Hz. Peygamber zamanında bir iki recim uygulaması olmuştur; ancak hüküm ve uygulama şekline bakıldığında bu cezanın had (=değişmez ceza) değil, takdiri ve uygulaması yöneticilere bırakılmış "tazir" çeşidinden bir ceza olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu cezayı, suçluyu suçüstü yakalayan koca bile uygulayamaz. Böyle birinin sorusuna Peygamberimiz (s.a.). "Sen bizzat cezayı infaz eder, karını öldürürsen ben de sana kısas uygularım" demiştir. Suçun sabit olabilmesi için ya itiraf yahut da dört erkek ve iyi ahlak sahibi şahidin fiili çıplak (seksiz, şüphesiz, açık olarak) görmesi ve tanıklık etmesi gerekir. Bunun ise gerçekleşmesi imkansız gibidir.
Bu kısa açıklamadan çıkan sonuç şudur: 1. Recim cezasının bugün de uygulanacak, de-ğişmez bir islâmî ceza olduğu hükümü kesin, tartışmasız değildir. 2. Recim islâmîdir diyenlere göre de önce suçun ispat edilmesi, sonra da devletin ilgili kurumlarınca infazı ge rekir. 3. Haberdeki olay İslam hukukuna göre de, mevzu hukuka göre de bir cinayettir. Bu olayın İslam'a yamanması, cinayetin bir islâmî ceza uygulaması gibi takdim edilmesi İslam'a iftiradır. İslam İle bir meselesi olanların iftira, yalan, abartma ve saptırma yollarını terkederek dürüst tenkit yolunu seçmeleri gerekir; aksi halde inandırıcılık ve ciddiye alınma şanslarını kaybederler.
Bugün Müslümanlar'ın yaşadığı ülkelerin büyük çoğunluğunda Müslümanlar'ın recim vb. cezalara ilişkin bir meseleleri yoktur; çünkü cezayı devlet uygular, Müslüman ferdin vazifesi suç ve günah işlememek, İşlenmesini engellemek için en uygun ve yapıcı tedbirleri almak, İmkan bulduğu ölçüde "iman, ibadet, ahlak, helaüharam..." alanlarında dinin emir ve yasaklarına riayet etmek, iyi bir Müslüman olmak için elinden gelen çabayı göstermektir. Bugün Müslümanlar'ın hayatlarının içinde olmayan ve bu bakımdan da gündemlerinde bulunmayan konulan tartışma alanına çekmek İsteyenlerin niyetlerinden şüphe etmek gerekiyor. Bunların maksadı üzüm yemek değil bekçiyi dövmek (Müslümanlar'i incitmek, İslam'ın imajını çirkinleştirmektir). Müslümanlar göğüslerini gererek, başlarını dik tutarak İslam'ın genel ve çoğu evrensel kurallarından, bilgilerinden, emir ve yasaklarından söz edebilirler; çünkü bunlar insanlık için de rahmettir ve saadet vesilesidir." (ç)
[136] Recm, bu ve buna benzer sözler ve rivayetler çoktur. Fakat Kur'an; Resûlullah (s.a.v) zamanında düzenlenmiş, ayet ve sureleri, onun emri ve isteği doğrultusunda tertip edilmiştir. Dolayısıyla bazı sahabiler, bazı ifadeleri ayet sanmışlar ve bunları ayetlerle karıştırmışlardır. Çünkü bu sahabiler, önde gelen kurralann ve hafızların zihninde bulunan ayetlerin dışında ellerinde bazı mushaflar, sayfalar ve ezberledikleri metinler vardı. Bu sayfalar ve metinler, farklı yazım ve imla stilieriyle yazılmıştı.
Kur'an-ı Kerim, Hz. Ebu Bekr döneminde ve bir grup sahabinin, özellikle önde gelenlerin gözetiminde, sahabenin önde gelenlerinin, kurralann ve hafızların zihninde bulunan ayetlerin esas alınarak büyük bir titizlik ve özen gösterilerek tertip edilmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için b.k.z: İzzet Derveze, Kur'anu'l-Mecîd, Ekin Yayınları, İstanbul 1997, s. 49-101 (ç)
[137] Hz. Ömer: 'İşitiyorum ki, bazı kimseler, Ebu Bekr'İn biatine itiraz ederek hakikati inkar etmişler ve ben ölünce biat edilecek zatı hazırlamışlar!' diyerek Ebu Bekr'e yapılan biatin durumunu ortaya koymuş ve bundan kuvvetli seçim olamayacağını bildirmiştir. Bundan sonra da: 'Ben şundan korkarım ki, bize muhalif olan bu zümre, bizden sonra içlerinden birisine, Müslümanların istişaresine gerek görmeyerek biat edecekler. Halk, ne o halifeye ve ne de bu zümreye tabi olmayarak, Müslümanlar arasında harbe sebep olacaktır....11 der. B.k.z: Tecrid-i Sarih, 12/443 (ç)
[138] Benî Sâide Sakîfesi: Ensar'dan Hazrecliler'in toplantı yeri olan üşüt kapalı bir sofadır. Sâide b. Kab b. Hazrec tarafından kuruşlmuş olma ihtimali var.
Sakîfe: İki evin arasına bir umumi yolun üstüne yapılan tavandan ibaret olup altından yol geçen sofaya denir.
Hacrecliler, hicretten önce Müslüman oldukları ve İslam'ın pek çok yararlılıkları dokunduğu için, Resûlullah (s.a.v) arasıra buraya gelip otururdu.
Ebu Bekr'e biat burada yapıldığı için Beni Sâide Sakifesi, İslam TarihÎ'nde tanınan yerlerden biri olmuştur. B.k.z: TecrÎd-i Sarih, 7/552 (ç)
[139] Bu zat, Sâbİt b. Kays'br. (ç)
[140] Bu zat, Habbâb ibnü'l-Münzîr'dir. (ç)
[141] Yani onu yardımsız bırakmak ve kuvvetini gidermek suretiyle onu ölü gibi yaptınız (ç)
[142] Sa'd ibn Ubâde, Akabe bey'atine katılmış, Bedir savaşından itibaren bütün savaşlarda bulunmuş, Ensar'ın sancaktarlığını yapmış, Hazrecülerin reisi idi. Çok cömert ve değerli bir yazıcı idi.
Fakat Sa'd ibn Ubâde, bu toplantıda halife seçilememesi üzerine, Hz. Ebu Bekr'e biat etmeden Medine'den çıkmış, Şam bölgesinden Havrân'a gitmiş ve hicretin 14. yada 16. yılında orada ölmüştür, (ç)
[143] Hz. Ömer'in bu uzunca hutbesi, İslam'da devlet başkanlığı ve amme velayeti hususunda halkın istişaresi ve rızası esasını koyması ve içerdiği eskimez düsturlar bakımından çok değerlidir.
İslam'da devlet başkanlığı ve amme velayeti ve idaresi işleri, her zaman halkın veya seçtikleri vekillerin istişare ve kararlaştırması suretiyle gerçekleşip tespit edilir, (ç)
[144] Buhârî, Hudûd 30, 31, İ'tisâm 16; Müslim, Hudûd 15 (1691); Ebu Dâvud, Hudûd 23 (4418); Tirmizî, Hudûd 7 (1431, 1432); Nesâî (el-Kübrâ), Recm 4/272, 273, 274; İbn Mace, Hudûd 9 (2553); Ahmed b. Hanbel, 1/23, 24, 47, 55
[145] Buhârî, Zekât 66, Şîrb 3, Diyât 28, 29; Müslim, Hudûd 45-46 (1710); Ebu Dâvud, Hudûd 27-28 {4592, 4593, 4594); Tirmizî, Zekât 16 (642), Ahkâm 37 (1377); Nesâî, Zekat 28; İbn Mâce, Diyât 27 (2673); Ahmed b. Hanbel, 2/495
[146] Hadiste, dört konunun hükümleri açıklanılmaktadır:

1. Hayvanın yaralamasını heder olması: Yanında hiçbir kimse olmayan bir hayvanın her ne şekilde olursa olsun birisinin yaralaması veya öldürmesi halinde sahibine diyet yada başka bir ceza verilmeyeceğine delildir.
2. Madende uğranılan zararın heder olması: Bir kimse kendi arazisinde yada sahipsiz ve yerleşim bölgelerinin uzağında küçük çapta güvenlik için bir takım tedbirler gerektirmeyen bir yerde maden çıkarmak için yeri kazar ve orya birisi düşüp bir zarara uğrarsa, madeni kazan sorumlu tutulmaz. Ama günümüzde büyük ve güvenlik tedbirleri gerektiren madenlerde işverenin kusurundan dolayı meydana gelen kazaları farklı değerlendirmek gerekir.
3. Kuyuda uğranılan zararın heder olması: Maden de olduğu gibi, kendi mülkünde yada kuyu kazma hakkı olduğu başka bir yerde kazdığı yada kazdırdığı kuyuya düşen bir insanın veya hayvanın zararı kuyu sahibi ödemez. Fakat umuma ait bir yolda kuyu kazarsa, bu kuyunun vereceği zarar heder değildir. Eğer birisi orya düşüp de ölürse, ölenin diyetini kuyu sahibinin âkılesi Öder.
4. Rıkâz (=defi ne mallann)da beşte bir hak olması: Şâfiîlere göre Rlkâz; cahiliye devrine ait definelerdir.
Hanefilere göre ise, Rıkâz iler maden aynı anlamdadır, (ç)
[147] Müslim, Hudûd 46 (1710)
[148] Ebu Dâuud, Diyât27 (4592)
[149] Hanefilere göre; hayvanın Ön yada arka ayaklarıyla yada başı ile tepelediği yada dişleriyle ısırdığı şeyden dolayı meydana gelen cinayeti, hayvanın üzerinde binmekte olan kişi sorumludur. Çarpması halinde de hüküm aynıdır. Ama arka ayağıyla yada kuyruğuyla teptiğinden dolayı olan cinayete, hayvanın üzerinde binili olan kimse sorumlu değildir, (ç)
[150] Ebu Dâuud, Diyât 27 (4592)
[151] Hadisten anlaşıldığına göre; bir kimse kendi mülkünde kendi ihtiyacı için ateş yakar ve rüzgar, bu ateşi yayar, başkalarının malına zarar verirse ve buna engel olma durumu gücü olmazsa, bundan dolayı ateş sahibi sorumlu tutulmaz, (ç)
[152] Ebu Dâvud, Diyât 27 (4594)
[153] Buharı, Hudûd 13; Müslim, Hudûd 6 (1686); Ebu Dâvud, Hudûd 12 (4385); Tirmizî, Hudûd 16 (1446); Nesâî, Kat'u's-Sârık 8; İbn Mâce, Hudûd 22 (2584); Ahmed b. Hanbei, 2/54, 64, 80, 82, 143, 145
[154] Buharı, Hudûd 13; Müslim, Hudûd 6 (1686); Ebu Dâvud, Hudûd 12 (4385); Nesâî, Kat'u's-Sârık 8
[155] Hadis, hırsızlık cezasının haddinin nisabı, yani bir hırsızın elinin kesilebilmesi için çaldığı malın olaması gereken asgari değeri ile İlgilidir. Bununla İlgili açıklama, 221 nolu hadiste geçmişti. Geniş bilgi için oraya bakabilirsiniz, (ç)
[156] Ebu Dâvud, Hudûd 12 (4386)
[157] Nesâî, Kafu's-Sârık 8
[158] Buhârî, Hudûd 1, 16, 17; Müslim, Kasâme 34-36 (1671); Ebu Dâvud, Hudûd 3 (4364, 4365, 4366, 4367, 4368, 4371); TirmİzÎ, Taharet 55 (72), Efime 39 (1846); Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 7, 8; İbn Mâce, Hudûd 20 (2578); Ahmed b. Hanbel, 3/186
[159] Buhârî, Meğazî 36
[160] Buhârî, Tıb 6
[161] Önce diğer hadis kitapları ile tarih ve siyer kitaplarındaki nakilleri de göz önüne alarak hadiseyi vermek, sonra da hadisin ihtiva etliği fıkhî hükümlere geçmek istiyoruz: Ureyne veya Ukl kabilesinden yedi sekİ2 kişilik bir grup Medine'ye gelerek müslüman oldular. Ancak Medine'deki ikametleri esnasında, Medine'nin havası kendilerine ağır geldi ve hastalandılar. Renkleri soldu, zayıf ve bitap bir hale düştüler. Hz. Peygamber (s.a.v)'e müracaat ederek, şehri terkedip develerin yanına gitmek istediler. Resulullah (s.a.v), onlara, develerin yanına gitmelerine izin verdi ve tedavi olmaları için, develerin idrar ve sütlerini İçmelerini tavsiye etli. Develer, Küba civannda, Zü'1-Hader denilen yerde idi. Sayılan 15 kadar olan bu develer sağılıyordu. Bir kısmı zekat devesi, bir kısmı da Resulullah (s.a.v)'in şahsi malı idi.
Adamlar develerin yanına gittiler, efendimizin tavsiyesi istikametinde süt ve idrarlarından içtiler. Allah'ın izni İle tedavi oldular. İyileşip kendilerine gelince, irtidat ettiler ve develerden birisini kestiler. Çobanlardan birisinin de ellerini ve ayaklarını kestiler, gözlerine diken batırarak oydular ve güneşin ortasında ölüme terkettiler. Geri kalan develeri de alıp götürdüler. Sağ kalan çoban, Medine'ye gelerek hadiseyi Resulullah (s.a.v)'e haber verdi. Rasulullah hemen peşlerinden yirmi kişilik bir süvari müfrezesi gönderdi. İçlerinde iz sürücüler de vardı. Başlarında Kürz b. Cabir el-CİhrÎ bulunan bir müfreze kısa zamanda suçluları yakalayıp Resulullah (s.a.v}'e getirdi. Hz. Peygamber (s.a.v)'de onlan kendi yaptıklarına uygun bir şekilde cezalandırdı. Ellerini ve ayaklannı kestirdi, gözlerine mil çektirdi ve Harre denilen yere güneşin alüna atürdı. Sıcağın altında: "Su su!" diye bağırdıklan halde hîç kimse bunlara su vermedi. Böylece geberip gittiler.
İslam'dan dönen, develeri çalan ve çobanı İşkence ederek öldüren Ureynelilere verilen bu ceza, bir çok alime göre hadislerin tercemesi esnasında meali verilen, Maide suresinin 33. ayetinin inişine sebep olmuştur, işaret edilen ayette, ı/üce Allah, Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açanlara verilecek cezayı beyan buyurmuştur. Ayet-i kerimede Resulullah (s.a.v)'in uygulamasından gözleri oyma dışındakiler bırakılmıştır.
Konu ile ilgili fikhî hükümlere geçmeden Önce akla gelmesi muhtemel bir iki noktaya işaret etmek istiyoruz.
1. Rivayetlerden birisinde Resulullah (s.a.v)'in, adamların el ve ayaklarını kestirdikten sonra damarlarını dağlamayıp, kanın akmasına göz yumduğuna işaret edilmektedir. Hırsızlık ve yol kesme gibi suçlara uygulanan el ve ayak kesme cezalannda, kanın durması için kesilen yer ateşle dağlanıp damar büzdürüJdüğü halde acaba burada niçin yapılmamıştır?
Bu soruya şöyle cevap verilmiştir: Bu adamlar dinden çıküklan için zaten ölümü hak etmişlerdir. Dolayısıyla ölümlerini engelleyecek bir muamelede bulunmaya gerek yoktur.
2. Resulullah (s.a.v), bunlara; el ve ayaklarını kesmenin yanı sıra, gözlerini oymak, çöle terkedip su vermemek, çarmıha germek gibi çok katı cezalar vermiştir. Oysa müsle, İslam'da haramdır. Resulullah, bu cezalan niçin vermiş olabilir?
Bu muhtemel soruyu da şöyle cevaplamak mümkündür:
Kadı İyâz (ö. 544/1149)'ın bildirdiğine göre; bu ceza, had cezalan ve muharebe ile ilgili ayet inmeden önce verilmiştir. Dolayısıyla efendimiz bu cezayı, had olarak değil, kısas olarak vermiştir. Müslüman çobanın gözünü oydukları için kısas olarak Resûiullah'da onlann gözlerini uydurmuştur. Ama ayet indikten sonra bu ceza neshedilmiştir. Bazı alimlere göre ise, muharebe ayeti, hadiste anılanlar hakkında inmiş, ama Resulullah onların çobana yaptıklarına karşılık kısas olarak bu cezayı vermiştir.
Çöle atıldıktan sonra bunlara su verilmemesi meselesine gelince, Hz. Peygamber'in su verilmemesi yolunda bir emri yoktur. Suyu sahabeler vermemişlerdir. Kadı Iyâz'a göre, Ölüme mahkum edilen birisinin bir de su verilmemek suretiyle cezalandırılması caiz değildir.
Nevevî (Ö. 676/1277)^ göre ise, bu adamlar dinden dönüp çobanı öldürdükleri İçin, ne su istemeye ve ne de başka bir iyi muameleyi beklemeye haklan yoktur. Hatta yanında ab-dest alacak kadar su bulunan kişinin o suyu ölümden ya da şiddetli susuzluktan korkan bir mürtede verip de teyemmüm etmesi caiz değildir. Fakat suyu isteyen bir zımmi veya hayvan olursa vermek gerekir.
Hadis-İ şeriflerde temas edilen Maide suresinin 33. ayetinde anılan cezaların Allah Rasûlüne karşı muharebe edenlere mahsus olduğunu görüyoruz. Hadiste anlatılan hadisede ise Urayneliler, dinden çıkmışlar, çoban öldürmüşler ve deve çalmışlardır. Bunların yaptıkları, "Muharebe" kelimesinden ilk aklımıza gelen anlam içine girmemektedir. O halde ayet-i kerimedeki muharebebe sözcüğünden neyi anlayacağız? Bunu açıklığa kavuşturmamız gerekir.
Aşağı yukarı görüşü nakledilen alimlerin tümüne göre ayetteki muharebe edenden maksat, silahla insanlara saldıran, onların maüarına ve canlarına musallat olan kişi ya da kişilerdir. Ulemâ bu anlayışta hem fikir oldukları halde saldırının şehir içi ve şehir dışında olması halinde muharebe hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağında İhtilaf etmişlerdir. İmam Mâlik, İmam Şafiî, Ebu Sevr ve İbnu'l-Münzir'e göre; İster şehir içinde olsun ister şehir dışında, insanlara saldırıp canlarına ve mallarına göz dikenler ayetteki muharebenin şümulüne girerler. Süfyanüı Sevrî, İshak ve Ebû HanifeVe göre muharebe hükümlerinin sabit olması için saldırının şehir dışında olması gerekir. Şehir içindeki saldırılarda muharebe Ahkâmı carî değildir.
Ayet-i kerimede, Allah'a ve Rasulüne karşı savaş edenlere birtakım cezalar öngörülmektedir. Bu cezaların hepsi mi verilecektir? Hakim bu cezalardan istediğini vermekte muhayyer midir? Yoksa ayetteki belirli cezalar belirli suçlara mı hastır? Bu konu alimler arasında tartışmalıdır. Şimdi bu konudaki görüşleri Kurtubi'nİn tefsirinden naklen vermek İstiyoruz:
1- Suçluya suçu nisbetinde ceza verilir; yolda korku yaratıp mal alanın eli ve ayağı çaprazlama (sağ eli sol ayağı) kesilir. Eğer hem mal alıp hem de adam öldürürse önce eli ve ayağı kesilir sonra asılır. Adam öldürüp mal almazsa Öldürülür. Şayet adam öldürmez mal da almazsa memleketinden sürülür. Bu görüş; Abdullah ibn Abbas, Nehaî, Ata el-Horasanî ve Ibn Miclez'e aittir.
2- İmam-ı A'zam Ebu Hanîfe'ye göre; adam öldürürse öldürülür. Mal alıpda adam öldür-mezse, eli ve ayağı çaprazlama kesilir. Hem adam öldürür ve hem de mal alırsa, otorite sahibi muhayyerdir; isterse elini ve ayağını kesip öldürür ve asar, isterse elini ayağını kesmeden öldürür ve asar.
3- İmam Şafiî'ye göre; mal alırsa sağ eli kesilir ve dağlanır. (Kanın durması için bileğin daman ateşle veya kızgın yağla büzdürülür), sonra sol ayağı kesilir, dağlanır ve serbest bırakılır. Adam öldürürse öldürülür. Hem mal alır hem de adam öldürürse öldürülür ve asılır. İmam Şafiî'den, asmanın üç gün süreceği rivayet edilmiştir.
4- Ahmed b. Hanbel'e göre; adam öldürürse öldürülür, mal alırsa Şafiî'nin dediği gibi sağ eli ve solayağı kesilir.
5- Bazı alimlere göre; devlet başkanı, Allah ve Rasulü ile savaşana ayette anılan cezalardan birisini vermekte muhayyerdir. Hem öldürmek hem asmak veya hem el ve ayak kesip hem de öldürmek gibi birden fazla cezayı aynı anda vermek caizdir. Bir rivayette Abdullah ibn Abbas, İmam Mâlik, Said b. el-Müseyyeb,

Ömer b. Abdulaziz, Mücahid, Dahhak ve Nehâî bu görüştedirler. (Kurtûbi, el-Câmiu 'li AhkâmÎ'l-Kur'ân, 6/151,152) Hanefi mezhebine göre, yolculara baskın veren, fakat mala ve cana dokunmadan sadece onlan korkutanlara verilecek ceza nefy yani sürgündür. Alimler, ayette geçen "nfy" {=sür-gün)"den maksadın ne olduğunda da ihtilaf etmiştir. Kimine göre maksat, İslam ülkesinden çıkarmak, kimine göre doğup büyüdüğü memleketinden başka bir yere sürmek, kimine göre hapsetmek, kimine göre yakalanıp cezalandınlincaya kadar devamlı olarak takip edilmesi, ki mine göre de suçu işlediği memleketten başka bir yere sürülmeyidir. Hanefîierin muteber görüşüne göre maksat hapistir. B.kz: N. Yeniel, H. Kayapmar, Sünen-İ Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi, İstanbul 1991,

[162] Buhârî, Zekât 68

[163] Çünkü Haccâc, zalim idi. Zulmünde en küçük şeye tutunurdu, (ç)

[164] Buharı, T.b 5

[165] Müslim, Kasâme 13 (1671)

[166] Müslim, Kasâme 13 (1671)

[167] Müslim, Kasâme 14 (1671)

[168] Tirmizî, Et'ime 39 (1846}

[169] Yenilmesi ve içilmesi haram olan maddelerle tedaui konusunda İslam alimlerince ortaya konan görüşler üç eğilim halinde özetlemek mümkündür.

1. İslam alimlerinin bir kısmı, haram maddelerle tedaviyi caiz görmezler. Hanbeiiler bu görüştedir. Bu görüş sahiplerinin, hastalık halini, haramları mubah kılan bir zaruret olarak kabul etmediği ve dolayısıyla açlık yüzünden darda kalıp murdar hayvan yiyen kişiyle ilgili hükmü bu duruma uygulamayı isabetli görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu gruptaki bazı alimler, bu iki durumu ayırt etmek üzere şöyle derler:

Açlık yüzünden dara düşmüş kimse, zarureti giderecek -haram kılınmış yiyeceklerden başka- bir Şey bulunmamakladır. Halbuki hastalık böyle değildir. Çünkü hastalığı tedavi için tek çare bu yiyecek ve içecekleri kullanmak değildir. Bir çok ilaç vardır.

2. islam alimlerinin bir kısmı ise, yenilip içilmesi haram maddelerle tedaviyi kural olarak caiz görür. Bu grubu, Zahirî alimleri teşkil eder.

3. islam alimlerinin çoğunluğu ise, haramla tedaviyi belli şartlarla caiz görmektedir. Ancak her bir grup, helal oluş için farklı ön şart ve kayıt ileri sürmektedir. Bu grupla ağırlıklı olarak, Hanefiler ile Şâfiîler yer alır.

Onlara-göre, haram İle tedavi olmanın cevaa, kesin olarak şife vereceğinin bilinmesine, hiç değilse iyileşmenin kuvvetle muhtemel olmasına bağlıdır. Şifa vereceği kesin olarak bilinmiyorsa, tedavi amaçlı haram yiyecek ve içecekler kullanılamaz. İlaç da gıda maddeleri gibi hayatın zaruri İhtiyacıdır. Darda kalan kimse, haram ile tedavi görebilir. Resulullah (s.a.v), erkeklere ipek giymeyi yasakladığı halde cilt hastalığı dolayısıyka bazı sahabilere izin vermiştir (Buharı, Ubâs 29, Cihâd 91).

Haram oluşun delil olarak gösterilen hadis, helal ilacın bulunduğu normal duruma göredir. Helal maddeyle tedavi imkanı olmadığında, tedaviyi sağlayacak Üaç, mubah ilaç haline gelir ve hadisin kapsamına girmez.

Fıkıhçıların tartıştıktan konu; şarap, idrar gibi nesnelerin tedavi için doğrudan alınması ve kullanılmasıdır. Bu maddelerin ilaç yapımında kullanılması durumunda "karışma ve değişme yoluyla pis ye haram olan nesnelerin hükümlerinin değişeceği" kuralı da devreye girecektir. (B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., istanbul 1999,2/164-166)

Buna göre tedavi maksadı ile eti yenen hayvanların idrarını içmek caizdir. Çünkü Ureyneliler hadisesindeki hüküm, zarurete mebnidir. Zaruretin bulunduğu yerde birçok haram mubah olur. Ama zaruret kalkınca haram hükmü devam eder. (ç)

[170] Bir kişiye karşı birden fazla kişi bir cinayet işlerse, kısas canilerin hepsine karşı uygulanır, (ç)

[171] Ebu Dâvud, Hudûd 3 (4364)

[172] Ebu Dâvud, Hudûd 3 (4365)

[173] Mâide: 5/33 (Parantez içindeki bölüm, ayetin hadis metninde olmayan bölümünün mealidir.) (ç).

[174] Ebu Dâvud, Hudûd 3 (4366) m Ebu Dâvud, Hudûd 3 (4367)

[175] Ebu Dâvud, Hudûd 3 (4368)

[176] Ebu Dâvud, Hudûd 3 (4371)

[177] Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 7

[178] Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 8

[179] Rasûlullah (s.a.v), adamlann isteğine karşılık, Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğini söyleyerek, evli olan kadına recm, evli olmayan gence de sopa ve sürgün cezası vermiştir. Kur'an-ı Ke-rim'de, okunan bir ayet olarak recm ayeti mevcut olmadığına göre, recm cezasını Allah'ın Kitabı'na bağlamak nasıl olmaktadır? Alimler bu soruya çeşitli şekillerde cevap vermişlerdir. (Ç)

[180] Bu ifade; Resulullah (s.a.v)'in hayatında, alim sahabilere soru sormak ve onların fetvasıyla amel etmenin caiz olduğunu göstermektedir, (ç)

[181] Buhârî, Hudûd 30, 32, Şurût 9, Eymân 3; Müslim, Hudûd 25 (1697, 1698); Ebu Dâvud, Hudûd 24 (4445); TirmİzÎ, Hudûd 8 (1433); Nesâî, Kudât 22; İbn Mâce, Hudûd 7 (2549); Ahmed b. Hanbel, 4/115, 116

[182] İnsan veya insan uzvunun telef edilmesi karşılığı olarak verilmesi gereken tazminat, kan bedeli.

Diyetin meşruiyeti, Kitap, Sünnet ve Sahâbe-i Kiram'in İcmâı ile sabittir. Bilindiği gibi kas-den öldürme hadisesinde "kısas" gündeme girer. Kısas cezasında, hem Altah'ü Teâlâ'nm hukuku, hem kul hukuku bir aradadır. Kısasın İcra edilebilmesi için, öldürülen kimsenin velisinin cezasının tatbikini istemesi esastır. 2ira Kur'ân-ı Kerim'de: "Kim, mazlum olarak öldürülürse, biz onun (öldürülenin) velisine bir salâhiyet vermişizdir. O da (öldürülenin velisi), Öldürmekte aşırı gitmesin. Çünkü o, zaten yardıma mazhar olmuştur" (İsrâ: 17/33) hükmü beyan buyurulmuştur. Öldürülen kimsenin velîsi, kısası talep etmek veya diyete razı olmak noktasında serbesttir.

Kısasın taibîki, affetme veya sulh yapma noktasında tek yetkili, maktulün velîsidir. Esasen, zarara uğrayanların başında da, maktulün velileri gelir.

İnsan veya insanın bir uzvunun telef edilmesi, kasden veya hatâen olabilir. Mümin bir erkek, hatâen bir kardeşini Öldürürse, maktulün velîsine diyet vermek mecburiyetindedir. Bu husus kafi nassla sabittir.

Öldürülen mümin bir erkeğin diyetinin bin dinar altın olduğu Sünnetle sabittir. İmam Azam Ebu Hanîfe (rh.a) diyetin yüz deve (Tirmizî, Diyet 1) veya bin dinar alün veya on-bin dirhem gümüş olarak verilmesinin esas olduğunu söylemiştir.

Öldürülen kimsenin müslüman olup olmamasının diyetin miktarına etki edip etmemesi hususunda İki ayrı görüş vardır. Hanefî fukahası, Rasûlullah'm: "Her ahid sahibinin diyeti bin dinar altındır" (Ebu Davud, Diyet 16) hadisini esas alarak, DarM-İslâm tebaasından olan gayrimüslimin (zimmînin) diyeti, tıpkt müslümanın diyeti gibidir, hükmünde İttifak etmiştir.

İkinci görüş gelince, İmam Şafiî (rh.a) Amr b. Şuâyb (r.a)'dan rivayet edilen: "Zımnînin (gayrimüslimin) diyeti; mttslümanlann diyetinin yarısıdır" (Ebu Davud, Diyet 16-21) hadisini esas alarak, eşitlik sözkonusu olmayacağını beyan etmiştir.

İslâm uleması, "diyetin kim tarafından ve nasıl Ödeneceğini" izah ederken, "âkile" üzerinde durmuştur. Bilindiği gibi, akıl kelimesi, men etmek, tutmak ve korumak gibi mânâlara gelmektedir (Molla Hüsrev, a.g.e., 11,124). Hatâen bir cürüm işleyen kimseden diyet borcunu kaldırmak ve onun suç işlemesini Önlemek, baba tarafından en yakın akrabaların görevidir. Rasûlullah (s.a.v)'ın, Huzeyl kabilesinden İki kadının kavgası sonucu ortaya çıkan cenin cinayetini hükme bağlarken, hamile kadının karnına vuranın akılesine hitaben: "Kalkınız ceninin diyetini (gurreyi) veriniz" (Müslim, Kasame 11; Ebu Davud, Diyet 21; Tirmizî, Diyet 18; İbn Mâce, Diyet 17) emri, bu hususta kati bir delildir. Kasden işlenen cinayetlerde akile herhangi bir ödemede bulunmaz.

Hanefi fukahası: "Beşyüz dirheme kadar olan cezalarda, akile, hiçbir şey ödemekle mükellef değildir. Bunu cinayeti işleyen kimse bizzat kendisi öder. Beşyüz dirhem gümüşü (yaklaşık 100 koyun fiyatını) aştığı zaman, suçlunun akılesine dahil olan (kadın ve çocukların dışındaki her ferd) üç veya dört dirhem ödemek durumundadır. Hz. Ömer (r.a), Ra-sûlullah'tan bu ödemenin üç yıl içerisinde olacağını rivayet etmiştir" (İmam Serahsî, a.g.e., 27, 127; İmam Kâsâni, a.g.e., VII/256; Molla Hüsrev, 11/125) hükmünü esas almıştır.

Hataen bir cinayet işleyen kimsenin, yakın veya uzak hiçbir akrabası veya bağlı bulunduğu bir divan yoksa, Beytü't-Mâl, âkile görevini üstlenir ve İslâm devleti diyeti öder. B.k.z. Şamil islam Ansiklopedisi, Diyet maddesi, (ç)

[183] Hadiste, belirtilen üç gruptan birisine giren bir müslümanm öldürülebileceği, bunların dışındakilerin kanlarının helal olmadığı bildirilmektedir, (ç)

[184] Buhârî, Diyât 6; Müslim, Kasâme 25 (1676); Ebu Dâvud, Hudûd 1 (4352); Tirmizî, Diyât 10 (1402); Nesâî, Tahrimu'd-Dem 5; İbn Mâce, Hudûd 1 (2534); Ahmed b. Hanbel, 1/382, 444

[185] Nesâî, Tahrimu'd-Dem 5

[186] Buhârî, Diyât 6

[187] Kaseme" kelimesi sözlükte; güzel yüzlülük ve yemin gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise mezheplere göre farklılık gösterir.

Hanefilere göre; katili bilinmeyen ve üzerinde öldürme izleri bulunan bir maktulün bulunduğu yer halkından elli kişinin usulüne göre yemin etmeleridir.

Buna göre bir köyde, kasabada yada mahallede yada mahallelere ses ulaşacak bir mesafede yada birisinin mülkünde bîr ölü bulunsa ve bu ölünün üzerinde darb izi, bıçak ve kurşun yarası gibi öldürme alameti olsa ve katili bilinmese, o yerin halkından elli kişiye: "Bu adamı ben öldürmedim ve Öldüreni de bilmiyorum" diye yemin ettirilir. İşte buna, Kasâme denilir. Yemin ettikleri zaman diyeti verirler, kısastam kurtulurlar. Yemin etmeyen çıkarsa, yemin edinceye kadar hapsedilir,

(ç)
[188] Buhârî, Diyât 22, Sulh 7; Müslim, Kasâme 1-6 (1669); Ebu Dâuud, Diyât 8 (4520, 4523); Tirmizî, Diyât 22 (1422); Nesâî, Kasâme 4; İbn Mâce, Diyât 28 (2677); Ahmed b. Han-bel, 4/2, 3
[189] Hadis, Kasâmenin meşru olduğuna delildir. Bütün Isfam alimleri, Kasâmenin meşru oluşunda ittifak etmekle birlikte uygulaması yönünden bazı farklı görüşlere sahiptirler, (ç)
[190] Müslim, Kasâme 2 (1669)
[191] Buhârî,Dîyât22
[192] Buhârî, Edeb 89, Cizye 12
[193] Huveyyisa ile Muhayyisa, iki kardeştirler. Öldürülen Abdullah'ın amcasının oğullarıdırlar. Abdurrahman ise, öldürülen Abdullah'ın kardeşidir. Bunlar, öldürülenin kardeşi olan Abdurrahrnan'dan daha büyüktürler. Dolayısıyla konuşmaya ilk önce başlamak İstemişti. (Ç)
[194] Müslim, Kasâme 4 (1669)
[195] Buhârî, Edeb 89; Müslim, Kasâme 2 (1669)
[196] Bu hadisten anlaşıldığına göre; seviyelerinin eşit olduğu yerlerde söz hakkı büyüklere verilir. Fakat küçük, büyüklerden daha bilgili ve daha faziletli ise küçüğün söz almasında bir sakınca yoktur, hatta küçük tercih edilir. Bu hususta şöyle bir olay meydana gelmiştir:
"Ömer b. Abdulaziz, halife olunca, huzuruna Irak'tan bir heyet gelir. Aralarında bir genç söze başlamak isteyince, Ömer b. Abdulaziz:
- 'Büyüğün konuşsun' der. Bunun üzerine genç:
- 'Ey Müminlerin emiri! Mesele (=büyüklük) başla değil] eğer öyle olsaydı Müslümanların arasında senden daha çok yaşlıları vardı. Onların halife olması gerekirdi1 deyince, Ömer b. Abdulaziz:
- 'Doğru söyledin. Konuş. Allah senden merhametini esirgemesin' dedi, (ç)
[197] Müslim, Kasâme 6 (1669)
[198] Müslim, Kasâme 4 (1669)
[199] Müslim, Kasâme 1(1669) 2356
[200] Müslim, Kasâme 2 (1669)
[201] Ebu Dâvud, Diyât 8 (4520)
[202] Ebu Dâvud, Diyât 8 {4523}
[203] Ebu Dâvud, Diyât 8 (4525)
[204] Zekat mallarının kümlere verileceği Kur'an'da bildirilmiş olup bunların içerisinde faili meçhul cinayetin diyeti yoktur.
Bazı alimler, bu ifadenin, ravinin bir hatası olduğunu söylerken, bazıları da Resulullah (s.a.v)'in bu develeri kendilerine zekat olarak verilen fakirlerden satın alarak diyet ödediğini söylerler. Nevevî (ö. 676/1277}, ikinci görüşü benimsemiştir.
Ayrıca Resulullah {s.a.v)'in bu develeri satın alırken bedelini kendi şahsi malından yada hazineden ödemiş olması da mümkündür, (ç)
[205] Nesâî, Kasâme 4
[206] Nesâî, Kasâme 4
[207] Nesâî, Kasâme 4
[208] Tirmizî, Diyât 22 (1422)
[209] Buhârî, Diyât 4, 7; Müslim, Kasâme 15-17 (1672); Ebu Dâvud, Diyât 10 (4527, 4528, 4529, 4535); Tirmizî, Diyât 6 (1394); Nesâî, Kasâme 12-13; İbn Mâce, Diyât 24 (2665, 2666); Ahmed b. Hanbel, 3/183, 193, 203, 269
[210] Müslim, Kasâme 15 (1672)
[211] Bazı alimler, bu olayın, İslam'ın ilk yıllarında meydana geldiğini, o zamanlar öldürülen kişinin ölmeden önceki verdiği habere itibar edilirken, daha sonra bu hükmün nesh edildiğini söylerler. Alimlerin çoğunluğu ise; Katâde yoluyla gelen rivayeti esas alarak, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yahudiyi öldürülenin iddiasıyla değil de, kendisinin itirafıyla öldürdüğünü söylerler, (ç)
[212] Kısas yapılırken, öldürene, öldürülene yaptığının aynısı uygulanır. Yani öldüren, öldürüleni, neyle ve ne şekilde öldürdüyse kendisi de o şekilde ölüdürülür. İmam Mâlik, imam Şâfîî İle İmam Ahmed, bu görüştedir.
imam A'zam Ebu Hanîfe ve talebeleri ise, katil, ancak keskin bir aletle öldürülür. Başka bir yolla kısas uygulanmaz. Hanefiler bu konuda "Kısas ancak kılıçla olur" hadisiyle amel etmişlerdir.
Yine bu hadis, kadına karşı erkeğin kısas olarak öldürülmesinin caiz olduğunu göstermektedir, (ç)
[213] Buhârî, Diyât 12
[214] Buhârî, Diyât 13
[215] Hadislerde geçen "radh", "raz" (iki taş arasında ezmek) ve "recm" (=taslamak) ke-,„ limeleri' ayni aniamdadır. Çünkü her ikisi de, taşla öldürmek demektir, (ç)
[216] Müslim, Kasâme 16 (1672)
[217] Ebu Dâvud, Diyâtl 0(4529)
[218] Ebu Dâvud, Diyât 10 (4528); Müslim, Kasâme 16 (1672)
[219] Ebu Dâvud Diyât 10 (4527)
[220] Tirmizî, Diyât 6 (1394); Ebu Dâvud, Diyât 10 (4527}
[221] Cenin: Anne rahminde bulunan yavruya denir. Ceninler, ana rahminde canlanmış olup olmamaları itibariyle iki çeşittir: 1. Canlı cenin, 2. Ölü cenin. Gurreyi, âkilenin vermesi lazımdır. Cinayeti işleyen kimse, gurre vermez. Kadın, diğer kadını, çoğunlukla öldürmek için kullanılmayan küçük taş yada çadır dire-ğiyle öldürmüştür. Bu takdirde ise ölüm, şibh-i amd (=kasten olmayan öldürme şekli) ile meydana geldiğinden dolayı öldüren kimseye, kısas ve diyet lazım gelmez. Diyetini, âkilesi öder. Ölen cenin için ise, öldüren kadının velisine gurre, yani bir köle yada bir cariye azad etmesi lazım gelir.
Gurre miktarının o asırdaki değerine göre yaklaşık 212,5 gr. altın yada 1785 gr. (Ha-nefilere göre 1487,5 gr.) gümüş olduğu görülmektedir.
Gurre ceninin mirası kabul edilir ve düşmesine sebep olan kimse hariç varisleri arasında paylaştırılır. Gurrenin ödenmesi için çocuk düşürmenin kasten yada hata İle olması, anne yada baba tarafından işlenmesi fark etmez.
Bununla birlikte ceninin canlılığının, mahiyetini hiçbir zaman bilemeyeceğimiz ruhun üf-lenmesiyle aynı şey olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Böyle bir iddia İçermeksizin belirtmek gerekirse, günümüzde ulaşılan ayrıntılı tıbbî bilgiler, ceninin, döllenmeden itibaren ayrı bir canlılık ve bütünlük kazandığını, safha safha oluşum ve yaratılışın tamamlandığını, ilk birkaç haftadan İtibaren organlarının oluştuğunu, hatta kalp atışlarının hissedildiğini ortaya koymaktadır. Böyle olunca, ilk 120 gün içindeki çocuk düşürmeleri, cinayet ve günah olan çocuk düşürme fiilinin kapsamı dışında tutmak mümkün görünmemektedir. Nitekim İslam Hukukçularının çoğu, hangi safhada olursa olsun çocuk düşürmeyi caiz görmezler.
İslam Hukuku'nda, tıbbî ve dinî bir zaruret bulunmadıkça anne karnındaki çocuğun düşürülmesi ve aldırılması nanne ve baba tarafından yapılmış veya yaptırılmış olsa bile- cinayet (=suç) olarak adlandırılıp haram sayılmıştır, (ç)
İslam dini, gebeliği önleyici tedbirler almayı hoşgörmüş ve eşlerin diledikleri zaman ve sayıda çocuk sahibi olmalarına İmkan vermiş, fakat başlamış bulunan gebeliği sona erdirmeyi ve anne kamında oluşmuş cenini İmha etmeyi ise cinayet ve günah saymıştır. B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., 2/137-140 (ç)
[222] Hanefilere göre; bu durumda ölen kadın için, tam diyet verilir, (ç)
[223] Buhârî, Ferâiz 11, Diyât 25, 26, Tıb 46; Müslim, Kasâme 34-36 (1681); Ebu Dâvud, Diyât 19 (4576, 4577); Tirmizî, Diyât 15 (1410), Ferâiz 19 (2111); Nesâî, Kasâme 39-40; îbn Mâce, Diyât 11 (2639); Ahmed b. Hanbel, 2/274
[224] Asabe; Baba tarafından araya kadın girmeyen erkek akraba (ç)
[225] Konu ile ilgili bazı rivayetlerde, Resululiah (s.a.v)'in kafiyeli konuşmayı (=seci'li) yasakladığını bildiren ifadeler genel olmayıp kahinlerin yaptıkları gibi, bati fikirleri doğru göstermek için yapılan seci'ler yasaklatır. Normal seci' caizdir. Çünkü bizzat Resulullah (s-a-vJın kendisinin de seci'li konuşmaları vardır, (ç)
[226] Müslim, Kasâme 36 (1681)
[227] Buhârî, Diyât 26; Müslim, Kasâme 34 (1681)
[228] Konu iie ilgili bazı rivayetlerde kavga edip birbirini öldüren kadınların aynı şahsın Nikahı altında bulunan iki kuma olduğu bildirilirken, bazılarında bu yön hiç belirtilmemiş, oın* sinde ise başka başka adamlarını hanımları olduklarına dikkat çekilmiştir. Rivayetler arasındaki küçük farklılıklar, olayın bir çok defa meydana geldiğine göstermektedir, (ç)
[229] Buhârî, Ferâiz 11; Müslim, Kasâme. 35 (1681)
[230] TirmİzÎ, Diyât 15 (1410)
[231] Hz. Ömer'in şahit istemesinin nedeni, te'kid ve tespit içindir, (ç)
[232] Burada "yada" anlamına gelen ji "ev" edatı, şüphe için değil, taksim bildirmek içindir. Yani bundan maksat, köle yada cariyedir.

Bununla birlikte bu edatın, bu olaya mahsus olmak üzere raui tarfından şüphe için olması ihtimali üzerinde duranlar bulunduğu gibi, gurre kelimesinden sonra gelen kısmı, hadisin kendisinden olmayıp ravinin sözü olduğunu söyleyenler de vardır. B.k.z. A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, 8/328-329 (ç)
[233] Buhârî, Diyât 15, İ'tisâm 13; Müslim, Kasâme 37, 38 (1682); Ebu Dâvud, Diyât 19 (4568); Tirmizî, Diyât 15 (1411); Nesâî, Kasâme 39; İbn Mâce, Diyât 11 (2640); Ahmed b. Hanbel, 4/244, 253
[234] Müslim, Kasâme 37 (1682)
[235] Müslim, Kasâme 38 (1682)
[236] Tîimİ2Î,Diyâtl5(1411)
[237] Âkile: Baba tarafından olan erkek akrabalar, (ç)
[238] Ebu Dâvud, Diyât 19 (4568); Nesâî, Kasâme 39
[239] Ebu Dâvud, Diyât 19 (4569); Nesâî, Kasâme 39
[240] Ebu Dâvud, Diyât 19 (4570); Müslim, Kasâme 39 (1689); Buhârî, İ'tisâm 13
[241] Buharı; Ilm 39, Lukata 7; Müslim, Hac 447, 448 (1355); Ebu (1355»; Ebu Dâvüd'Menasik 8 (el-Kubm), Ilm, 3/434; Ibn Mâce, Diyât3 {2624}; Ahmed b. Hanbel, 2/238
[242] Mekke, hicretin 8. yılında, miladi 630'da feth edilmiştir, (ç)
[243] Peygamberimizin doğumundan elli gün önce Muharrem ayının çıkmasına 13 gün kala olmuştur. Peygamberimiz ise, miladi 571 yılı 20 Nisan'ına rastlayan 12 Rebiül-evuel Pazartesi günü tan yeri ağarırken dünyaya gelmiştir, (ç)
[244] Burada "saat" ile kastedilen; "60" dakikalık bir zaman olmayıp Mekke'nin fethi günü, güneşin doğmasından ikindi namazının kılınmasına kadar devam eden süredir. Bununla, Mekke'nin fethi günü Halid b. Velid'in, Handeme'de müşriklerle zorunlu olarak meydana gelen çatışmada kanı heder edilmiş birkaç müşrikin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in emriyle öldürülmüş olduğu ima edilmektedir, (ç)
[245] Mekke sınırları içerisinde bulunan av hayvanlarını ürkütmek haramdır. Çünkü bu ürkütme, korkuyla kaçan hayvanın telefine sebep olasbiİir. Söz konusu hayvanları ürkütmek haram olunca, onları avlamanın da haram olduğunu söylemeye gerek yoktur, (ç)
[246] Mekke'nin bitkilerini kesmenin haramlığı konusunda, o bitkinin kendi kendine yetişmesi ile bir insan eliyle yetiştirilmiş olması arasında bir fark olmadığı gibi kesen kimsenin ih-ramli yada İhramsız olması arasında bir fark yoktur. Bu, İmam Şafiî'nin görüşüdür. Alimlerin büyük çoğunluğu ise; haram olan, kendi kendine yetişen bitkilerdir, insanlar tarafından yetiştirilen bitkiler, bu yasak kapsamına girmemektedir.
Mekke'de yetişen ağaçları kesen kimseye verilecek cezanın cinsi ve miktarı konusu, alimler arasında tartışmalıdır. Ebu Hanîfe'ye göre; bnöyle bir kimseye, bir kurban değerinde fidye gerekir, (ç)
[247] İlan etme niyeti olmadan Mekke'de bulunan bir yitiği yerinden almak caiz olmadığı gibi uygun görülen bir süre içerisinde ilan edildikten sonra sahibi bulunmadığı için onun adına tasadduk etmek de caiz değildir. Alimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir, (ç)
[248] Izhir: Güze! kokulu bir ottur. Yaylalarda sıcak ve kuru yerlerde ve vadilerde yetişir. Mek-keliler, bu otu, evlerinin çatılarında ve mezarları kerpiçle örerlerken kerpiç aralarında kalan açıklıklankaparmakta kullandıkları gibi yakıt olarak ta kullanmışlardır, (ç)
[249] Buhârî, İlm 39, Lukata 7; Müslim, Hac 447, 448 (1355)
[250] Akdiye, "Kadiyye" kelimesinin çoğuludur. Kadiyye ve kadâ: Bir şeyi sağlam yapmak bitirmek demektir. Hükmü uygulama manasına da gelir. Hakim, hükmü sağlam bir şeki de vererek yürürlüğe koyduğu için ona da "kâdi" denilmiştir, (ç)
[251] İctihad ehliyetine sahip bir hakim hüküm verirken yaptığı ictihaddan dolayı iki sevap? kazanır. Birisi ictihad sevabı, diğeri de ictihadındakİ isabet sevabı. Fakat bu içtihadında Allah'ın hükmüne isabet edememişse isabet sevabından mahrum olarak sadece bir sevap? kalır.
İctihad ehliyetine sahip olmadığı halde kendini zorlayarak ictihad eden kimselere gelince/ onlşarın yapacakları yanlışlıklar asla mazur görülemez. Bilakis onların yaptığı yanlışlıklar/ günahlardan sayılır. Nitekim "Hakimler üç sınıftır: Biri cennette, ikisi de cehennem dedir. Cennette olan, hakkı bilip ona göre hüküm verendir. Hakkı Öğrendiği hükm(ün)de zulmeden (hakimler) ile hakkı bilmeden insanlar hakkında hüküm veren (hakimler) de cehennemdedir" (Ebu Dâvud, Akdiye 2 (3573), İbn Mâce, Ahkâm 3) hadisi buna delalet eder. (ç)
[252] Buhârî, hisâm 21; Müslim, Akdiye 15 (1716); Ebu Dâvud, Akdiye 2 (3574); Tirmizî, kâm 3 (1326); Nesâî, Kudât 3; İbn Mâce, Ahkâm 3 (2314); Ahmed b. Hanbel, 4/198, 204
[253] Müslim, Akdiye 5 (1713)
[254] Hz. Peygamber {s.a.v}, "Ben ancak bir insanım" buyurmakla; insanlık haline tenbihte bulunmuştur. İnsan gaybı ve olayların iç yüzlerini, yüce Allah bildirmedikçe bilemez. Hz. Peygamber (s.a.v)'İn de, diğer insanlar gibi, zahire göre hüküm vermesi caizdir. Hükümlerin sırlarını ancak Allah bilir. O halde zahire göre şahit ve yemin gibi delillerle hüküm verir. Bu hüküm, ilahî sırra muhalif olabilir. Fakat o ancak zahire (=eldeki delile) göre hüküm vermekle mükelleftir. Ta ki bu hususta ümmeti de ona tabi olsun, (ç)
[255] Burada kastedilen husus; eğer zahire göre verdiğim hüküm, olayın İç yüzüne ve gerçeğe uymazsa, böldüğüm şey ona haramdır, kendisini cehenneme götürür demektir. Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v), bazen zahiri, bâtına muhalif hüküm verebilir. Halbuki Fıkıh Usûlü alimleri, İttifakla, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ahkâm hususunda hata üzerine hüküm vermeyeciğini ve hükümlerinin terk edilemeyeceğini söylemişlerdir.
Buna şöyle cevap verilir: Bu hadis İle Fıkıh Usûlü kaidesi arasında çelişki yoktur. Çünkü Fıkıh Usûlü alimlerinin bu konu ile ilgili kast ettikleri şey; Hz. Peygamber (s.a.vj'in kendi içtihadıyla verdiği hükümlerdir. Bu hadiste kast edilen hüküm ise; ictihadla ilgili olmayıp yemin ve şahid gibi bir delile dayanarak verilen hükümdür. Böyle bir hükme hata denilmez. Çünkü hüküm, İlahî teklife göre verilmiş olup sahihtir. Buradaki İlahî teklif, iki şahidin dinlenmesi gibi şeylerdir. Şahitler, yalancı iseler, vebal de onlara aittir. Hükümde bîr kusur yoktur, (ç)
[256] Buhârî, Şehadât 27, Hayl 10, Ahkâm 20; Müslim, Akdiye 4 (1713)
[257] Hükmün zahire görü verilip verilmeyeceği meselesi, alimler arasında tartışma konusu olmuştur.
İmam MâlİK'İn meşhur görüşüne göre ve İmam Ahmed'e göre; hâkim, kendi bilgisine dayanarak hiçbir hüküm veremez.
Hanelilerden Ebu Yusuf ile imam Muhammed'e ve İmam Şafiî'nin bîr görüşüne göre; hâkim, hüküm meclisinde ve başka yerde işittikleriyle hüküm verebilir, yalnız mal davasında işittikleriyle hüküm vermesi caiz değildir.
Yalnız Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre; mal temlik hususunda hüküm bâtına göre verilir. Nikâh, boşanma gibi hükümler zahiren adil, batınen mecruh olan şahitlerin şehadetleriyle verilmişse, hem zahiren ve hem de batınen geçerlidir, (ç)
[258] Buharı, Hay! 10, Ahkâm 20
[259] Ebu-Dâvud, Akdiye 7 (3583); Tirmizî, Ahkâm 11 (1339); Nesâî, Kudât 13
[260] Ebu Dâvud, Akdiye 7 (3584)
[261] Bu hadis, "İki husustan birinin hükmünü, aralarındaki İllet benzerliğinden dolayı diğerinde de geçerli kılmak" demek olan kıyasın meşruluğuna delalet etmektedir. Bilindiği üzere olaylar sınırsız olduğundan, her olay hakkında Kitap ve Sünnette nass bulunmaz. Fakat Kitap ve Sünnette bu olaylara asıl teşkil edecek hükümler konmuştur. Kıyas sayesinde toplumlarda olup biten olayları, bu aslî hükümlerden birine bağlamakla mümkün olur. (ç)
[262] Ebu Dâvud, Akdiye 7 (3585)
[263] Umrâ: "Kâmus"ta tarif edildiğine göre; bir adamın, malını, bir kimseye, kendisinin veya onun hayatına bağlayarak vermesi demektir.
Örneğin, birisi; "Ömrüm oldukça veya ömrün oldukça bu ev senindir, Ölümden sonra benimdir" derse, bu muamele, umrâ olmuş olur.
Bu ifadelerden anlaşıldığına göre, umrâ; mal sahibinin Ömrüyle kayıtlanabileceği gibi, kendisine mal verilen kişinin ömrüyle de kayıtlanabilir.
Umrâ muamelesi, cahiliye döneminden kalma bir âdettir. Araplar, bir araziyi yada evi, ömür boyunca birisine verir, o adam öldükten sonra da geri alırlardı. İslam dini, bunu iptal etmiş, hibelerdeki umrâ şartını hükümsüz sayarak malın hibe edilen kimseye ait olduğunu ifade etmiştir.
Alimlerin büyük çoğunluğu, genel manasıyla, ümranın caiz olduğu görüşündedirler. Mal, sağlığında, kendisine ait olduğu gibi, öldükten sonra da mirasçılarına aittir. Umrâ, malın aynını mülk olarak bir başkasına vermektir. Dolayısıyla kendisime mal verilen kimse, o malda; satmak, hibe etmek, tasadduk etmek gibi her türlü tasarrufta bulunabilir.
Kaynaklarda genellikle umrâ anlatılırken genellikle gayri menkul olan ev ve arazi örnek verilir. Menkul mallarda umrâ, tasavvur ve hüküm olarak söz konusu edilmemiştir. Yalnız Şafiî alimlerinden Râfî, umrâyı anlatırken köleyi de örnek vermiştir. Bundan, menkul mallarda da ümranın caiz olduğu sonucuna varılmaktadır, (ç)
[264] Rukbâ: Özel bir mal bağışlama türüne verilen isimdir. Örneğin, mal sahibinin, başka birine: "Şu evi sana rukbâ yoluyla verdim. Sen benden önce Ölürsen, mal bana geri dönecek. Fakat ben daha önce ölürsem, mal senin olacak" demesi suretiyle yapılır.
Rukbâ'nm, konulduğu fıkhî mana ile ilgisi şu yöndedir: Rukbâ, gözetmek anlamındaki murakabe masdarından alınmadır. Bu muamaele de, tarflardan her biri, mala sahip olabilmek için, diğerinin ölümünü gözetmektedir. Rukbâ'nın hükmü, ihtilaflıdır.
Bazı alimler, umrâ ile rukbâyı aynı hüküm içerisinde mütalaa ederek "umrâ gibi rukbâ da caizdir" demişlerdir. Resulullah (s.a.u)'in sahabilerinden bazıları ile sonra ki alimlerden İmam Ahmed, İmam Şâfiî, Ebu Yusuf gibi alimler bu görüştedir.
Hanefilerden İmam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed ile İmam Mâlik'e göre , rukbâ caiz değildir. Bunlara göre; rukbâ yoluyla verilen mal, verildiği şahsın elinde

ariyet hükmündedir. Dolayısıyla veren şahıs, dilediği zaman alabilir. Bunlar bu konuda, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, umrâya izin verip rukbâyı yasak ettiğini bildiren hadisine dayanmaktadırlar, (ç)
[265] Buhârî, Hibe 32; Müslim, Hibât 20-31 (1625); Ebu Dâvud, İcâre 85 (3550, 3551, 3552), 86 (3553, 3554, 3555, 3556, 3557), 87 (3558); Tirmizî, Ahkâm 15 (1350); Nesâî, Umrâ 2, 3, 4; İbn Mâce, Hibât 4 (2383); Ahmed b. Hanbel, 3/393
[266] Buhârî, Hibe 32
[267] Müslim, Hibât20 (1625)
[268] Müslim, Hibât 21 (1625)
[269] Müslim, Hibât 22 (1625)
[270] Müslim, Hibât 23 (1625)
[271] Müslim, Hibât 24 (1625)
[272] Yani umrâ sahihtir. Mal, kendisine verilen kişiye o öldükten sonra da mirasçılarına aittir.
Umrâ yapana (mah bağışlayana), geri verilmez, (ç)
[273] Buhârî, Hibe 32; Müslim, Hibât 30 (1625)
[274] Müslim, Hibât 31 (1625)
[275] Müslim, Hibât 26 (1625)
[276] Müslim, Hibât 27 (1625)
[277] Ebu Dâvud, İcâre 85 (3551)
[278] Yani umrâ ve Rukbâ yoluyla mal vermeniz doğru değildir. Bu, malın zayi edilmesine sebeptir, (ç)
[279] Ebu Dâvud, İcâre 86 (3556)
[280] Yani sadakadan dönmen, hibeden dönmenden daha uzaktır, (ç)
[281] Ebu Dâvud, İcâre 86 (3557)
[282] Ebu Dâvud, İcâre 87 (3558)
[283] Nesâî, Umrâ 2
[284] Nesâî, Umrâ 2
[285] Nesâî, Umrâ 2
[286] Nesâî, Umrâ 2
[287] Nesâî, Umrâ 2
[288] Nesâî, Umrâ 2
[289] Nesâî, Umrâ 2
[290] Nesâî, Umrâ 2
[291] Ebu Dâuud, İcâre 87 (3558)
[292] Nesâî, Umrâ 3
[293] Nesâî, Umrâ 3
[294] Nesâî, Umrâ 3
[295] Nesâî, Umrâ 3
[296] Nisa: 4/65
[297] Müslim, Fezâil 129 (2357); Ebu Dâvud, Akdiye 31 (3637); Tirmizî, Ahkam 26 (1363); Nesâî, Kudât 27; İbn Mâce, Ruhun 20 (2480); Ahmed b. Hanbel, 4/5
[298] Resulullah (s.a.v), Zübeyr ile şikayetçi durumunda olan kişi arasında ilk verdiği hükümde, iyi komşuluk münasebetleri açısından müsamahalı davranmış, kendi yakınının biraz feragat ermesini gerektirecek şekilde hüküm vermişti.
Karşıdakinin bunu anlamadığını görünce, Zübeyr'e: Suyu bahçede ağaçların köklerine kadar iyice işleyinceye kadar bekletmek suretiyie hakkını son haddine kadar kullanmadıkça komşu bahçeye salmamasını emretti.
Yalnız burada Resululiah (s.a.v)'in öfkeli anında büe oba her zaman hakkı söylediğini unutmamak gerekir.
Resulullah (s.a.v)'in ilk hükmüne itiraz eden kişi, eğer Müslüman idiyse, şüphesiz ki bu yaptığı İş, şeytanın saptırmasına ve nefsinin arzularına kapılmaktan başka bir şey değildir. Fakat bu kimsenin, hakiki bir Müslüman olmayıpmünafıklardan biri olması ve kabilesi, Ensar topluluğundan olduğu için onun Ensârî diye anılmış olması ihtimali de vardır, (ç)
[299] Nısâ: 4/65
[300] Buhârî, Sulh 12
[301] Ebu Dâvud, Akdiye 9 (3589)
[302] Nesâî, Kudât 32
[303] Buhârî, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 3, Rehin 6; Müslim, Akdiye 1, 2 (1711); Ebu Dâuud, Akdiye 23 (3619); Tirmizî, Ahkâm 12 (1342); Nesâî, Kudât 36; İbn Mâce, Ahkâm 7 (2321); Ahmed b. Hanbel, 1/343
[304] Müslim, Akdiye 1(1711)
[305] Hakim huzuruna gelen davacıyı dinledikten sonra eğer davalı, aleyhindeki iddiaları ikrar ederse, hakim onu ikrarıyla ilzam eder, aleyhine hüküm vererek davayı sonuçlandırır. Fakat davalı, aleyhindeki İddiayı İnkar ve reddederse hakim bu defa davacıdan delil ister. Davacı, bu delili getirerek davasını ispat erliği takdirde hakim davalının aleyhine hüküm verir. Davacı davasını ispat için delilş getirmekten ve dolayısıyla davasını ispattan aciz kaldığı takdirde, hakim davacının isteğiyle davalıya yemin teklif eder. Eğer davalı yemin ederse, davalıyı davadan men eder.
Eğer davalı yeminden kaçınırsa, hakim onun yeminden kaçmmasıyla hüküm verip davayı sonuçlandırır. Davalı yeminden kaçındığı İçin davacıya yemin teklif edilmez, (ç)
[306] Buhârî, Şehâdât 20; Müslim, Akdiye 2 (1711)
[307] Biz: Saraçlar ve kundurucılar tarafından kullanılan iğnye yol açmaya yarayan sivri uçlu alet. (ç)
[308] Âli İmrân: 3/77
[309] Buhârî, Tefsiru Sure-i Âl-i İmrân 3
[310] Ahkâm: Hükümler, yargılar, kanunlar, kararlar demektir. Ahkâm, "hüküm" kelimesinin çoğulu olup "hükümler" demektir. Hüküm, sözlükte men etmek, önlemek anlamlarına gelir. Hâkimin davayı neticeye bağlamasına hüküm denmesi, taraflar arasındaki düşmanlığı önlediği içindir. Hüküm, bir şeyi diğerine dayandırma, emir ve irade manasında da kullanılmıştır. (M. Salahî, Kamûs-i Osmânî, IIV297; H. Karaman, Fıkıh Usûlü, İstanbul 1963, 170)
Terim olarak 'hüküm'ü fıkıh usulü bilginleri şöyle tarif etmişlerdir: "Mükellef (yükümlü) kimselerin işleriyle ilgili Allah ve Resulü'nün hitaplarıdır." Meselâ; Allah'ın "namaz kılınız", "adam öldürmeyiniz" hitapları birer hükümdür.
Fâkîhlere göre ise hüküm, bu hitabın eser ve neticesidir. (Abdulvehhab Hallâf, İlmu Usûli'1-Fıkh, Kahire 1978, 100) "Namaz kılınız" hitabının eser ve neticesi farz, "adam öldürmeyiniz" hitabının ise haramdır. Buna göre namaz kılmanın hükmü farz, adam öldürmenin hükmü ise haramdır.
Fıkıh usulü bilginlerine göre dinî hükümler iki kısma ayrılır:
Birincisi, teklifi hükümlerdir. Bir işin yapılmasını ya da yapılmamasını gerektiren veya İkisi arasında tercih etmekte serbest bırakan hükümlerdir. Bir işin yapılmasını gerektiren hükümlere farz ve mendup, yapılmamasını gerektirene haram ve mekruh, muhayyer bırakılan hükme de mubah denir. (Abdulvehhab Hailaf, a.g.e. 101)
ikincisi ise vaz'î hükümlerdir. Bunlar, ibadet ve muamelelerin sıhhati için gerekli olan şartları gösteren hükümlerdir. Bir fiil işlenirken dinî kurallara uygun olup olmadığı bu tür hükümlerle anlaşılır. Meselâ alışverişin sahîh olmasıyla İlgili hükümler bu kabildendir, (ç)
[311] Buhârî, Lukata 1, 10; Müslim, Lukata 9, 10 (1723); Ebu Dâvud, Lukata 1 (1701); Tirmizî, Ahkâm 35 (1374); Nesâî (el-Kübrâ), Lukata, 3/422; İbn Mâce, Lukata 2 (2506); Ahmed b. Hanbel, 5/126, 127, 143
[312] Müslim, Lukata 9 (1723)
[313] Müslim, Lukata 9(1723)
[314] pam (-,u|an kimsenin, kendi malına karıştırmayarak kesesiyle ayrıca muhafaza etmesi gerekir. Çünkü günün birinde sahibiyim diye birisinin çıkıp gelmesi ve doğru zannedilerek verilmesi ihtimali bulunduğundan böyle bir yanlışlığa meydan vermemek için bu tavsiye edilmiştir. Bu nedenle İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şafiî'ye göre, malın kendisine ait olduğunu iddia eden kimsenin delil göstermesi zorunludur, delil gösteremezse, mal o kimseye verilmez.
Yitik bir para bulan bir kimsenin, onualırken, sahibini bulduğu zaman vermek üzere almış olması gerekir. Ona sahip olmak üzere alması ise, gasb hükmündedir. Dolayısıyla bu şekilde almış olduğu yitik bir parayı telef yada kaybettiği takdirde, herhangi bir kusuru olmasa bile o parayı ödemesi gerekir.
Bulunan bir paranın sahibini bulmak için yapılması gereken ilan müddetinin, üç yıl olup olmadığı şüpheli göründüğünden bu müddet genellikle İslam Hukukçuları

tarafından "bir sene" olarak kabul edilmiştir.
Bulunan mal, usûlüne uygun olarak bir sene ilan edildikten sonra sahibi çıkmazsa, o parayı kendisi çin harcayabilir. Yalnız bu parayı bulan kimsenin sözü geçen esaslar doğrultusunda ondan yararlabilmesi için fakir olması şartının aranıp aranmaması husus İslam Hukukçuları arasında ihtilaflıdır.
Ebu Hanîfe'ye göre buluntu mal; on dirhemden az olursa, onu bir kaç gün ilan etmek yeterlidir. Eğer on dirhem yada on dirhemden daha fazla olursa, bir yıl ilan etmek gerekir, imam Muhammed, az ile çok arasında bir ayırım yapmadan bir yıl İlan etmek gerekir demiştir, {ç}
[315] Müslim, Lukata 10 (1723)
[316] Tirmizî, Ahkâm 35 (1374)
[317] Buhârî, İlm 28, Şirb 12; Müslim, Lukata 1-8 (1722); Ebu Dâvud, Lukata 4 (1704), 5 . (1705), 6 (1706), 7 (1707), 8 (1708); Tirmizî, Ahkâm 35 (1372, 1373); Nesâî (el-Kübrâ), Lukata, 3/416, 419, 420; İbn Mâce, Lukata 2 (2507); Ahmed b. Hanbel, 4/116
[318] Müslim, Lukata 5 (1722)
[319] Buhârî, Lukata 3
[320] Buhârî, Şirb 12, Lukata 4; Müslim, Lukata 1 (1722)
[321] Buhârî, Lukata 11
[322] Hadisten anlaşıldığına göre; kaybolan deveyi, sahibi buluncaya kadar onu serbest bırakmak gerekir. Bu, İmam Mâlik ile İmam Şafiî'nin görüşüdür. HanefîIere göre, kaybolan deveyi almak mekruhtur. Yine HanefîIere göre; kaybolan deveyi köylerde ve meskun sahalarda bulan İyi niyetli kimse alır, fakat sahrada bulursa alamaz.
Şâfiîlerin en sahih görüşlerine göre ise; yitik deve, köy ve şehirden uzak yerlerde görülürse muhafaza edilmek üzere hakim yada başkası onu alabilir. Fakat mülkiyetine geçirmek niyetiyle alıp götürmek haramdır. Eğer yitik deve köyde bulunursa, usulüne göre ilan etmek ve buna rağmen sahibi çıkmadığı takdirde mülkiyetine geçirmek niyetiyle almak caizdir, (ç)
[323] Buhârî, İlm 28, Lukata 9; Müslim, Lukata 6 (1722)
[324] Müslim, Lukata 6 (1722)
[325] Müslim, Lukata 7 (1722)
[326] Müslim, Lukata 8 (1722)
[327] Yitik koyun ve keçiyi gereği yapılmak üzere almak caizdir. Cumhur ve HanefİIer bu hadisi
delil göstererek böyle hükmetmişlerdir, (ç)
[328] Ebu Dâvud, Lukata 4 (1704); Tirmizî, Ahkâm 35 (1372)
[329] Ebu Dâvud, Lukata 5 (1705)
[330] Ebu Dâvud, Lukata 8 (1708)
[331] Ebu Dâvud, Lukata 7 (1707)
[332] Cihâd" kelimesi, sözlükte; güç ue gayret sarfetmek, amelde mübalağa etmek ve zahmet gibi anlamlara gelen cehd kökünden türemiştir.
Terim olarak ise; yüce Allah'ın dini için; can, mal, dil ve diğer vasıtalarla güç ve gayret sarfetmeye cihad denir.
İslam, insan toplumunun ıslahını, sulh içinde yaşamalarını gaye edinmiş ve insan hak ve hürriyetlerini korumayı esas almıştır. Savaş haüni meşru kılan sebepler şunlardır:
1. "Meşru müdafaa" denilen ve Müslümanlara doğrudan yada dolaylı yollaria İslam toplumunun varlık ve bağımsızlığına ve Müslümanların dinlerinde fitneye yol açacak şekilde ülkelerine, mallarına ve kendilerine saldırı ile İslam tebliğ ve davetini engellemek ve gerçek bir tehlike sayılacak şekilde Müslümanlara karşı kötü niyet beslenmesi,
2. Önceden mevcut olan bir savaşın kesintiye uğramasından veya yapılmış bir sulhun düşman tarafından bozulmasından sonra edeblendirme ve sulh halinin sağlanması maksadıyla savaşa devam edilmesi.
3. Zayıf durumundaki azınlık Müslüman bir topluluğun, onlara zulmeden ve haklarını Çiğneyen kendi gayri Müslim devletlerine karşı İslam devletinden yardım İstemeleri halinde, onlara yardım maksadıyla,
Hanefi, Hanbeli ve Mâliki hukukçularının oluşturduğu cumhuru fukahaya göre; savaşın illet ve sebebi, düşmanın İslam'a ve müslümanlara karşı savaş ve saldırışıdır.
Şâfiîlere göre ise; savaşın illet ve sebebi, bizzat küfrün kendisidir.
B.k.z: Dr. Ahmed Özel, İslam Hukukunda Ülke Kavramı, İklim Yayınlan, 4. baskı, İstanbul 1991, s. 70-93 (ç)
[333] Buhârî, Cihâd 2; Müslim, İmâre 122-124 (1888); Ebu Dâvud, Cihad 5 (2485); Tirmizî, Fezâilu'l-Cihâd 24 (1660); Nesâî, Cihâd 7; İbn Mâce, Fiten 13 (3978); Ahmed b. Hanbel, 3/69
[334] Bu hadis, tenhada yalnız başına yaşamayı insanlar arasına karışmaktan evla gören alimlerin bir delilidir.
Alimlerin çoğunluğuna göre; fitneden emin olmak şartıyla insanların İçinde olmak daha faziletlidir. Bu görüşte olanlar, önceki görüşte olanlara; bu hadis, fitne ve savaş zamanlarına hami edilmiştir, Yada insanlarla iyi geçinemeyen kimse hakkındadır. fNitekım "insanların arasına katılıp da onların eziyetlerine katlanan bîr müminin mükafatı, insanların arasına katılmayıp onların eziyetine katlanmaktan uzak kalan bir müminden daha fazladır" (Tirmizî, Kıyame 55; İbn Mâce, Fiten 23; Ahmed b. Han-bel, 2/43, 5/365} şeklindeki hadis, cumhuru ulemanın görüşünü desteklemektedir, (ç)
[335] Ebu Dâvud, Cihâd 5 (2485)
[336] Buhârî, Meğâzî 14, Hars 6, Cihâd 154, Tefsiru Sure-i Haşr 2; Müslim, Cihâd 29-31 (1746); Ebu Dâvud, Cihâd 83 (2615); Tirmizî, Tefeiru Sure-i Haşr 59 (3302); Nesâî (el-Kübrâ), Siyer, 5/181, Tefsir, 6/483; İbn Mâce, Cihad 31 (2845); Ahmed b. Hanbel, 2/123, 140
[337] Ebu Süfyân ibnü'l-Hâris, o sırada daha müsiüman olmamıştı. Söylediği bu şiir de, müslü-manların lehine değil, aleyhine bir bedduadır, (ç)
[338] Buhârî, Meğâzî 14
[339] Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Nadîr oğulları yahudilerinin hurmalıklarının bir kısmını kestirip yaktırması olayı, LJhud savaşından sonra hicretin 4. yılında Müslümanlar İle Nadîr oğulları arasında olan savaşta gerçekleşmiştir. Bunun üzerine eman dilewyip develerini yükleyip götürebildikleri kadar mal alıp götürmek üzere gitmelerine izin verildi. Bunlardan bir kısmı Şam'a, bir kısmı Filistin'deki Eriha'ya gitmişlerdir.
imam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ile İmam Ebu Hanîfe'ye göre, savaşta düşman ordusuna korku salmak için onların yaş ağaçlarını kesmek ve yakmak caizdir. Yalnız savaşta düşmanın mallarını yakıp yıkmanın caiz olması için, bu yakıp yıkmanın müslümanlara bir menfaat sağlaması gerekir, (ç)
[340] Müslim, Cihâd 30 (1746)
[341] Haşr: 59/5
[342] Buhârî, Tefsiru Sure-i Ha§r 2
[343] Müsiim, Cihâd 31 (1746)
[344] Cİhad, İslam düşmanlarının kötülüğünü defetmek ve onların mukavemetini kırmak için meşru kılınmıştır.
İnsan ancak işlemiş olduğu bir masiyet sebebiyle öldürülebilinir. Bunlardan birisi de, Islama karşı savaşmak. İslam'a ve müslümanlara karşı silah çekmeyen veya bizzat savaşmayan erkekler, kadınlar, din adamları, yaşlılar ve çocuklar öldürülmezler. Bunların öldü-rülmemelerindekİ neden, onların savaşa katılmamalarıdır. Eğer savaşa bizzat katılıp Müslümanlara karşı savaşacak olurlarsa, öldürülmeleri caiz olur. Çünkü bunlar, savaş etmekle birlikte müminlere karşı suç işleyen muharip durumuna geçmiş durumdadırlar. Bununla birlikte bazı askerî operasyonlarda bunlar doğrudan hedef yapılmadığı halde elde olmayan nedenlerle kasıtsız olarak söz konusu olup grup zarar görürse, onlar da bulundukları kimselerin arasında sayılmıştır. Ancak bunları askerî operasyondan ayırma imkanı varsa aynrnak ve hedef yapmamak genel bir esastır.
Yalnız İmam Mâlik, Şâfiîler ile İmam Ebu Hanîfe'ye göre; gece baskınında kadın ve çocukların öldürülmesi caizdir.
Yine İmam Ahmed, sahih olan görüşüne göre İmam Şafiî, Ebu Hanîfe, İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Sevrî ile İshak'a göre; kafirlerin öldürülmesine çocuklar ile kadınların öldürülmesinden başka bir çare yoksa bunda bir sakınca yoktur. Hatta Hanefiler ile Sev-rî'ye göre; içerisinde Müslüman esirleri yada çocuklan yada müşriklerin çocuklan bulunan kalelere ve gemilere ateş açmakta da bir sakınca yoktur. Böyle bir savaşta Müslümanlardan ölen olursa, diyeti ödenmez. Kefaret de gerekmez. Sevrî'ye kefaret gerekir. B.k.z. A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Yayınları, İstanbul 1978, 8/474-475 (ç)
[345] Ebu Dâvud, Cihâd 112 (2672)
[346] Allah, Kur'an-ı Kerimin bir çok yerinde kafirlere karşı Müslümanların mallarıyla ve canlarıyla cihad etmelerini istemektedir. Böylece hem malı ve hem de canıyla Allah yolunda savaşanlarıve bu yolda şeghid olanları, altından ırmaklar akan cennetlere koyacağını da haber vermiştir.
Kişinin, maddi durumu iyi ise, malını; Allah yolunda cihad eden gazilerin donatılması, silah, araç ve gereçlerin alınmasını yada Müslüman gazilerin tasarrufuna verilmesi İçin harcayabiliyorsa, bu kişinin niyetine göre, velev ki gazaya katılmamış olsa bile gazilik sevabı yazılır. Eğer hem malını ve hem de kendi canını Allah yolunda vermeye hazır İse, bunun sevabı daha fazladır. Bunun karşılığı, Kur'an'da, cennet olarak gösterilmektedir. Cihad, genel İfade eden bir kelime olması

hasebiyle eğitim, kültür, bilim, düşünce gibi alanlarda yapılacak olan çalışmalara da aynı oranda katılmak, her müslümanın görevidir.
[347] Mücahidin ailesini, malını ve mülkünü koruyan kimse için de, aynen bilfiil savaşa katılan bir mücahid gibi sevap verilir, (ç)
[348] Buhârî, Cihad 38; Müslim, İmâre 135-136 (1895); Ebu Dâvud, Cihâd 20 (1509); Tirmizî, Fezâilu'l-Cıhâd 6 (1628, 1629, 1630, 1631); Nesâî, Cihâd 44; İbn Mâce, Cihâd 3 (2759); Ahmed b. Hanbel, 4/116, 117, 5/193, 234
[349] Tirmizî, Fezâilu'l-Cihâd 6 (1629)
[350] Buhârî Salât 41, Cihâd 56, 57; Müslim, İmâre 95 (1870); Ebu Dâvud, Cihâd 60 (2575); Tirmizî, Cihâd 22 (16999; Nesâî, Hayl 13; İbn Mâce, Cihâd 44 (2877); Ahmed b. Hanbel, 2/5, 11, 55, 56, 67, 91, 157
[351] Koşu atlarının antremanı için önce kuvvetlensin diye bol bol yem verilir. Sonra yem ölçülü bir şekilde azaltılır. Sonra at kapalı bir yere bırakılarak vücudu bir örtüyle sarılır. Hayvan burada iyice terletilir. Teri kuruyunca, cisminde büyük bir çeviklik meydana gelir, işte uzun mesafeli koşulara bu şekilde eğitilmiş atlar koşturulurdu.
Hz. Peygamber (s.a.v), bu tür yarışlara özel metodlarla eğitilmiş atlarla, bizzat ve bilfiil katılarak bu yarışların caiz ve gerekli olduğuna işaret etmiştir. Çünkü atlar arasında yarış tertip etmek, boş bir İş olmayıp savaşlarda başarılı sonuçlar elde etmeye ve ihtiyaç sırasında faydalanmaya yönelik Önemli bir olgudur.
Ayrıca Hz. Peygamber {s.a.v), bu tür yarışlarda, koşunun başlangıç ile bitiş yerlerini bildirmiş ve yarışçılar arasında eşitlik olmasının şart olduğuna dikkat çekmiştir. Aynî (ö. 855/1451}'ye göre; Hz. Peygamber (s.a.v), at koşuları sonucunda; birinciye Yemen kumaşından yapılmış üç elbise, ikinciye iki elbise, üçüncüye bir elbise, dördünceye bir dinar, beşinciye de bir dirhem, altıncıya bir gümüş vermiş ve yarışmacılara bu yarışmaların hayrh ve mübarek geçmesi temennisinde bulunmuştur.
Hafız İbn Hacer (ö. ö. 852/1447)'in ifadesine göre; alimler, ödülsüz olarak yapılan yarışların caiz olduğunda icma etmişlerdir. Yalnız ödül karşılığında yapılan yarışmaların caiz olabilmesi için;
1. Bu ödülün, yarışmacıların dışında kalan birisi tarafından konmuş olması,
2. Bu ödülü koyan kimsenin, yarışmalara bizzat katılmaması,
3. Kendisine ait bir atın da yarışmaya katılmaması gerekir.
Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; yarışmacılardan birisinin: "Sen beni geçersen sana şu kadar mükafat vereceğim. Ben geçersem, senden bir şey almayacağım" diyerek ortaya koyduğu Ödülü kazanmak için yapılan müsabakalar caizdir.
İki taraftan yanşıkazanan kimsenin ödülü alması, her iki tarafın da ödül koyması şartıyla düzenlenen yarışmalar kumardır. Buna göre kumar, yanşan kimselerin, ya tamamen kazanması yada tamamen kaybetmesiyle olur. (ç)
[352] Seniyyetü'1-Vcdâ: Medine'nin kenarında bulunan bir tepedir. Cahiliye Arapları yolcula-rıyla burada vedalaştıklan için oraya bu ismi vermişlerdi, (ç)
[353] Buhârî, Cihâd 58
[354] Kurban: Sözlükte; yaklaşmak anlamına gelen kurban, Allah'a yaklaşmayı Allah yolunda malların feda edilebileceğini, Allah'a teslimiyeti ve şükrü ifade eder. Terim olarak ise; Muayyen bir vakitte, muayyen bir hayvanı ibâdet maksadıyla usûlüne uygun olarak kesme. Arapçada bu şekilde kesilen hayvana "udhiyye" denilir. Udhiyye'-nin çoğulu, "Edâhî" şeklinde gelir. Kurban, hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır.
Kurban kesmenin fıkhı açıdan değerlendirilmesi hususunda fakihlcr arasında görüş farkiıhklrı vardır. Dinen aranan şartlan taşıyan kimselerin kurban kesmeleri, Hanefî mezhebinde ağırlıklı görüşe ve bazı müctehid imamlara göre vacip, fakihlerin çoğunluğuna göre ise müekked sünnettir. Bir kimsenin kurban kesmekle yükümlü olabilmesi için dört şrt aranır:
1. Müslüman oimk,
2. Akılı ve ergenlik çağına girmiş olmak,
3. Yolcu olmamak, yni mukim olmak,
4. Belirli bir malî güce sahip bulunmak.
Yalnız akıllı ve ergenlik çağma girmiş olma şartı konusunda ihtilâf vardır. İmam A'zam Ebu Hanîfe (ö. ö. 150/767) ve İmam Ebû Yûsuf (ö. 182/798)'a göre kurban kesmekle mükellef olmak için akıllı ve bulûğa ermiş olmak şartı yoktur. Zengin olan çocuk veya delinin malından velîsi kurban keser. İmam Muhammed (ö. 189/805)'e göre ise akıl ve bulûğa ermek şarttır.
Hanefi mezhebine göre, kurban kesmeyi vacip kılan zenginliğin ölçüsü, zekatta ve fitır sadakasında aranan zenginlik ölçüsüyle aynı olup kişinin borçlan ve aslî ihtiyaçları dışında 20 miskal (=85 gr.) altına yada buna denk bir paraya veya sahip olmasıdır. Kurban bayramında kesilen kurbandan ayrı olarak yine ibadet niyetiyle kesilen kurban çeşitleri şöylece sıralanabilir: Adak kurbanı, Akîka kurbanı, Kıran ve Temettü haccı yapn kimselerin kestikleri ve hedy verilen kurban, haçta yasakların ihlali halinde gereken ceza ve kefaret kurbanı, (ç)
[355] Buhârî, Akîka 3, 4; Müslim, Edâhî 38 (1976); Ebu Dâvud, Edâhî 19-20 (2831, 2832); Tirmizî, Edâhî 15 (1512); Nesâî, Fera' 1; İbn Mâce, Zebâih 2 (3168); Ahmed b. Hanbel, 2/229
[356] Tirmizî, Edâhî 15 (1512)
[357] Atîre: Cahiliye dönemi Arapları, Receb ayının ilk on günü içinde kestikleri hayvandır. Araplar, bu hayvanın kanının putların başına serperlerdi.
Bazılarına göre ise, Atîre; Arapların bir dileklerinin yerine gelmesi yada hayvanlarının sayısının belli bir miktara ulaşması halinde her on hayvandan birisini Receb ayında keseceklerine dair adadıkları kurbandır.
İbn Esîr'in ifadesine göre; bu adet, İslam'ın ilk yıllarında yürürlüğkte idi, daha sonra iptal edildi. B.k.z: Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 4/208 (ç) ,
[358] Tirmizî, Edâhî 15 (1512)
[359] Ebu Dâvud, Edâhî 19-20 (2831)
[360] pctaı. Devenin doğurduğu ilk yavrudur. İmam Şafiî'ye göre; Araplar, anasının bereketi ve nesiİ çoğalsın diye bu yavruyu keserlermiş.
Bazı alimlere göre ise, Fera'; hayvanın doğurduğu ilk yavru olup Araplar bunu putlarına kurban ederlermiş, (ç)
[361] Ebu Dâvud, Edâhî 19-20 (2832)
[362] Ebu Dâvud, Edâhî 19-20 (2833)
[363] Nesâî, Fera'1
[364] Her ne kadar Şâfiîler ile Hanbeliler, iptal edilen hususlardan kaçınmak şartıyla söz konusu kurbanları kesmenin caiz olduğunu belirtmiş olsa bile; bir grup alim, Mâlikiler ile Hanefi-Iere göre Fera' ve Atfre kurbanları yasaklanmış, İslam'ın ilk yıllannda yürürlükte iken, daha sonra bu adet bu hadisle neshedilmistir. Çünkü hadisi rivayet eden Ebu Hureyre'nin, hicretin 7. yılında Müslüman olması tarih itibariyle bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. İbn Hazm fö. 456/1063) da bu görüştedir. Kadı İyâz (ö. 544/1149)'da, cumhuru ulemanın, bu kurbanları kesmenin nesh edildiği görüşünde olduklarını belirtmektedir, (ç)
[365] Nesâî, Fera' 1
[366] İçecekler kelimesi, sözlük anlamı itibariyle; İçİlebilen bütün sıvı maddeleri kapsamakla birlikte, hem dinî literatürde ve hem de örfî kullanımda, içilmesi din tarafından yasaklanan veya dinî hükmü tartışmalı olan sarhoş edici maddelerin özel adı olmuştur. Fıkıh eserlerinde genellikle bu konuya ayrılmış bölüm, "el-Eşribe" başlığını taşır, (ç)
[367] Buhârî, Vudû' 18, Eşribe 25; Müslim, Taharet 63 (267); Ebu Dâvud, Taharet 18 (31); Tirmizî, Eşribe 16 (1889); Nesâî, Taharet 42; İbn Mâce, Eşribe 23; Ahmed b. Hanbel, 5/296, 309, 310, 311
(Yazar, İbn Mâce için gösterdiği babta, iki hadis olup birisi Ebu Hureyre'den, diğeri ise Abdullah ibn Abbâs'tan nakledilmiştir. Konuyla ilgili bu hadisin bir bölümü, Taharet 15 (310)'da geçmektedir.) (ç)
[368] Tirrnizî, Eşribe 16 (1889)
[369] Nesâî, Taharet 42
[370] Su içerken yada yemek yerken kaba üflemek, su içme ve yemek yeme adabına uymayan bir harekettir. İslamî edebe göre, su üç nefeste içilir. Yemek, yavaş yavaş yenilir.
Konu ile ilgili daha geniş bilgi için 36 nolu hadise bakabilirsiniz, (ç)
[371] Nesâî, Taharet 42
[372] Buhârî, Eşribe 11; Müslim, Eşribe 16-19 (1986); Ebu Dâvud, Eşribe 8 (3703); Tirmizî, Esribe 9 (1876); Nesâî, Eşribe 8; İbn Mâce, Eşribe 11 (3395); Ahmed b. Hanbel, 3/317, 369
[373] Buhârî, Eşribe 11
[374] Üzüm ile hurmanın yada hurma İle hurma koruğunun bir kaba konularak sıkılmak şartıyla elde edilen şıraya yada kuru hurma ile yaş hurmanın veya bunlardan herhangi birisiyle kuru üzümün birlikte sulandırılıp sıkılmasıyla elde edilen şıraya "halita" (=karışım) denir. Alimlerden bir çoğu, bu hadisin zahirine sarılarak sözü geçen karışımların sarhoşluk verici olmalsalar bile yine de içilmelerinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Bu karışımları içmenin haram sayılması için, sarhoşluk verici hale gelmelerini şart koş matruşlardır. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve Şafiî alimlerinin çoğu bu görüştedir.
Süfyan es-Sevrî ile Ebu Hanîfe ise; bu karışımların sarhoşluk verici hale gelmeden içilmelerinden bir sakınca görmemişlerdir. Çünkü Hanefilere göre; konumuzu teşkil eden hadis-lerdeki söz konusu karışımların içilmesiyle ilgili yasaklar, insanların yiyecek ve içecek bulmada zahmet çektikleri İslam'ın ilk yıllarına aittir.

Çünkü Müslümanların fakirlik içerisinde yaşadıkları için o dönemde Müslümanların, komşusu aç yatıp kalkmakta iken kendilerinin iki şırayı bir araya getirip karıştırmak suretiyle birden içmesi yasaklanmıştı. Daha sonra yüce Allah, Müslümanları bu darlıktan kurtardıktan sonra bu tür karışımları içmelerinde bir sakınca kalmamıştır. B.k.z: Aynî, Binâye fi Şerhi'l-Hidâye, 9/537 {ç}

[375] Müslim, Eşribe 16 (1986)

[376] Ncbiz: Kuru üzüm, hurma, bal, arpa, buğday vb. şeylerin suda bekletilerek onu tadlan-dırması yolu ile eide edilen bir içki çeşidi. Sarhoş etsin veya etmesin aynı adla anılır. Nitekim, nebize şarap {-hamr) dendiği gibi, üzüm suyundan elde edilen şaraba da nebiz denmektedir (İbnül-Esir, en-Nihâye fî Garibil-Hadis, 5, 8). Nebiz, helâl ve haram olmak üzere iki kısma ayrılır:

1. Haram olan: "Çoğu sarhoş eden herşeyin azı da haramdır" genel prensibi çerçevesinde değerlendirildiğinde hububat, meyva vb. şeylerden elde edilen sarhoş edici içkiler, ister pişirilerek, İsterse pişirilmeden imal edilsin haramdır. Bu; üzüm, buğday, arpa, an sütü vb. şeylerden elde edilen bütün içkiler için aynıdır. Sahabi, Tabiîn ve sonraki âlimlerden oluşan cumhurun görüşü budur.

Âlimler bu konuda karar verirken, Resulullah (s.a.v)'İn koymuş olduğu "sarhoş eden her içki haramdır" hükmünden hareket etmişlerdir.

Nehâî, Şa*bî, Ebû Hanife ve diğer bir takım Küfe ulemâsı, üzüm ve hurmadan elde edilen sarhoş edici nebizin dışında; buğday, arpa, mısır ve bal gibi şeylerden elde edilen nebizin sarhoş edecek kadar içildiğinde haram olduğu, daha az içildiğinde İse haram olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Söz konusu âlimler üzümün dışında, diğer şeylerden elde edilen nebizi, hamr (=şarap) adıyla isimlendirmemektedirler.

Tercihe şayan olan görüş, cumhurun görüşüdür. Çünkü Kur'an'da zikredilen "hamr" kelimesi Arap dilinde, üzümden elde edilen içkiye has bir terim olmayıp, hurma ve diğer şeylerden üretilen sarhoş edici İçkilerin tamamı için kullanılmaktadır. Çünkü içkiyi (=hamr) yasaklayan ayet indiği zaman Medine'de İçkinin çoğu hurmadan elde edilmekte idi. Abdullah ibn Ömer (r.a) söyle rivayet etmektedir.

"Resulullah (s.a.s) hutbeye çıktı ve şöyle dedi: İçkiyi (=hamr) yasaklayan ayet indi. O içki ki; üzüm, hurma, buğday, arpa ve bal olmak üzere beş şeyden imal edilmektedir. Hamr, aklı gideren şeydir" (Buhârî, Eşribe 5).

İbn Hacer el-Askalânî, müsned sahiblerinin bu hadisi merfu' hadislerden kabul ettiklerini bildirmektedir. Bu hadis içkiyi yasaklayan âyetin nüzul sebebine şahid olan sahabe sözü olduğundan merfu olduğuna hükmedilmiştir. Ancak Ömer (r.a) Ashab'm ileri gelenlerinin de bulunduğu bir cemaate hitap ederken bu hadisi dile getirdiği zaman, hiç kimse bunu inkâr etmemişti (el-Askalâni, Fethûl-Bârî, X, 49}.

Resulullah (s.a.v)'în şu sözü bunu te'yİd etmektedir: "Üzümden hamr (arap) vardır, hurmadan hamr vardır, buğdaydan hamr vardır, arpadan hamr vardır" (Ebû Dâvud, Eşribe 4).

Bu anlamda diğer bir çok sahih hadis bulunmaktadır ve bunların hepsinin İfade ettiği manâ, hamnn sadece üzümden elde edilen içkiye has bir ad olmadığıdır. Ayrıca tahrim ayeti nazil olduğu vakitte, üzümden İmal edilen şarap diğerlerinin yanında gerçekten çok azdı. Sonra, içkinin haramlığının illeti, bütün diğer sarhoş edici içkilerde olduğu gibi tektir. Bu, afyon, haşhaş vb. kaü uyuşturucularda da böyledir. Nitekim Hz. Aişe (r.anhâ)'nın şöyle söylediği nakledilmektedir:

"Su ve ekmek olsa dahi sarhoş edici özelliği olan hiç bir şey helâl değildir" (Nesâî, Eşribe 48).

Ashab, nebizi sarhoş edici hal almadan önce içiyordu. Nitekim Resulullah (s.a.s) onu içmiş ve içilmesine İzin vermişti. Onlar, hurma, kuru üzüm vb. şeyleri tatlanıncaya kadar suda bekletiyorlardı. Resulullah" (s.a.s) köpürene kadar bunlardan içiyordu. Fakat nebiz üç gün bekledikten sonra ondan İçmezdi. Abdullah ibn Abbâs (r.a), şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.s) nebiz yapar ve bundan üçüncü günün akşamına kadar içerdi. Bu zamandan sonra kapta bir şey kaldığında onu içmez, dökerdi" (Müslim, Eşribe 79-82; Nesâî, Eşribe 56). Diğer bazı hadislerde de bir günden sonra içilmesine izin vermediği rivayet edilmektedir.

Fırûz (r.a)'dan şöyle nakledilmektedir: "Resulullah (s.a.s)'e gittim ve şöyle dedim: 'Ya Resulullah, Allah Teâlâ, içkiyi haram kılan ayetini indirdi. Bizim bağlarımız var, üzümleri ne yapalım, dedim" Resulullah; "kurutursun"dedi. "Kurusunu ne yapacağım" deyince; "sabah ıslahr, akşam içersiniz akşam ıslatır, sabah içersiniz" dedi. "Köpürünceye kadar bekletebilir miyiz?" diye sorduğumda da o; 'Testilere koymayın, tulumlara koyun, tulumlarda bekleyince sirke olur" cevabını verdi" (Nesâî, Eşribe 56; Ebû Dâvud Eşribe 10)

Çoğu sarhoş eden nebizden içen kimse, sarhoş olmayacak kadar içse bile, yine de had uygulanır. B.k.z. Şamil İslam Ansiklopedisi, Nebiz maddesi, (ç)

[377] Müslim, Eşribe 17 (1986}

[378] Tirmizî, Eşribe 9 (1876)

[379] Buhârî, Vudû1 71, Eşribe 4; Müslim, Eşribe 67-69 (2001); Ebu Dâvud, Eşribe 5 (3682, 3687); Tirmizî, Eşribe 2 (1863, 1866); Nesâî, Eşribe 23; İbn Mâce, Eşribe 9 (3386); Ahmed b. Hanbel, 6/36, 97, 190, 225, 226

[380] Hamr» (=içki), örtme anlamına gelen bir kökten gelir. Aklı örten yani sarhoşluk veren şey demektir. Yalnız içkinin terim anlamı üzerinde görüş ayrılığı vardır. Diğer mezhep imamları, içki denince, bütün sarhoşluk veren içkilerdir. İmam A'zam ise, bu kelimeyle, üzüm suyunun kaynayan ve kaynaması artarak üzerindeki köpüğünü atan şeklini anlamıştır. Bu görüş ayrılığı, içki kelimesinin sözlük anlamına bağlı kalmaktan kaynaklanmaktadır.

Bir içecek maddesinde haramlık vasfının varlığı veya yokluğu aranırken, ona takılmış olan İsmi veya yapılmış olduğu hammaddeyi göz önüne almayıp, aksine insan üzerinde bırakacağı sarhoşluk edicilik özelliğine sahip olup olmadığına dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü geçmişe nazaran bugün içki türleri ve isimleri daha çoktur. Günümüzde İmamı A'zam'm bu görüşü istismar edilerek; "Arpa suyu haram değildir, rakı haram değildir" gibi ileri sürülen sözlerin hiçbir muteber tarafı yotur. Çünkü İmamı A'zam'irt bu konudaki görüşü, sarhoş edici içeceklerin hepsini içine almaktadır. Bugün pazarlanan bütün alkollü İçeceklerin sarhoşluk edicilik vasfı, herkesçe bilinmektedir. Sarhoş eden her şeyin, Kur'an {Mâide: 5/90-93)'da, haram edilmiş olan "hamr" olduğu da bilinmektedir, (ç)

[381] Buhârî, Eşribe 4; Müslim, Eşribe 67 (2001)

[382] Resulullah (s.a.v), bu hadiste; haram olan içecek maddesinin ismi üzerinde durmaktan ziyade "sarhoş edici" vasfı üzerinde durmaktadır. Bir şişe içilince ancak sarhoşluk veren yani alkol miktarı son derece az olan bir maddenin az miktarı dahi haramdır. Haram olma hali, İçecek maddesinin insanda fiilen meydana getireceği etkiden değilde, maddenin tabiatından gelmektedir. Tıpkı pis bir maddenin azı da çoğu da pis olması gibi. O halde bu meselede, illet ile maslahatı birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Çünkü cenab-i Hak, sarhoşluk verici maddeyi Mâide: 5/90-93'de haram kılmıştır. O maddelerin haram edilişinin illeti (=asif sebebi), Resulullah (s.a.v)'in hadisleriyle tebliğ edilmiş oian ilahi yasaklamadır. Elbette Aliah, bu yasağı, insanların aklını, sağlığını koruma maslahatı na binaen koymuştur. Fakat biz, bize tanınmayan bir ruhsatı , kendimize tanıyarak illeti yerine maslahatı koyup: "İçki sarhoş ettiği için haramdır" ve "İçkinin sarhoş etmeyen miktarı haram olmaz" diyecek olursak, büyük bir hataya düşmüş oluruz. Hiçbir alim bunu söylememiştir, (ç)

[383] Buhârî, Eşribe 4

[384] İbnü'1-Esîr (ö. 630/1232)'in ifadesine göre; "Farak", bir hacim ölçüsü birimi olup Hicazlı-lara göre 16 rıtl'a ve 12 müdd'e eşittir. Bazılarına göre ise 2,5 sa'ya eşit oiup "fark" şeklinde oıkunduğu zaman 120 rıtl bir hacim ölçüsüne denktir.

Her nekadar bu hadisin zahirinden, bir farak içilkdiği zaman sarhoş eden bir içkiden bir avuç dolusu kadar içmenin haram, daha azını içmenin ise helal olduğu gibi bir mana çıkıyorsa da, aslında burada "avuç" kelimesi, bir ölçü olarak verilmemiştir. Bu kelime burada "çok az bir miktar" anlamında kullanılmıştır.Dolayısıyla hadiste, "çoğu sarhoışluk veren bir maddenin azamı almak ta haramdır" denilmek istenmiştir. Cumhurun görüşü bu şekildedir.

B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapmar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi, İstanbul 1991, 13/310 (ç)

[385] Ebu Dâvud, Eşribe 5 (3687); Tirmizî, Eşribe 3 (1866)

[386] Ebu Dâvud, Eşribe 5 (3687); Tirmizî, Eşribe 3 (1866)

[387] Nesâî, Eşribe 48

[388] Hadis, sarhoşluk veren her içkinin şarap gibi haram olduğu ifade edilmektedir. Bu ifadeden; sarhoşluk veren içkinin haram sayılması hususunda onun, şu veya bu şekilde olması gerekmediği, hangi halde olursa olsun ve hangi şekilde alınırsa alınsın haram sayılması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sarhoşluk veren içkiler, maddeleri şarap gibi pis olmasalar bile şarap gibi içilmeleri haramdır ve içenlere had cezası uygulanır.

Bir kimse dünyada içki içip ona devam ederek tevbe etmeden ölürse, ahirette, onu içemez" ifadesi ile ilgili olarak Nevevî (ö. 676/1277) der ki: Dünyada içki içmeye tevbe

etmeden ve ona devam ederek ölen kimse, cennete girse de cennet şarabından içemeyecektir."

Kurtubî (ö. 671/1273)'ye göre de; hadisin zahiri, cennetteki şarabın, o kimseye ebediyen haram olduğunu göstermektedir, (ç)

[389] Buhârî, Eşribe 1; Müslim, Eşribe 73-75 (2003); Ebu Dâvud, Eşribe 5 (3679); Tirmizî, Eş-ribe 1 (1862); Nesâî, Eşribe 22; İbn Mâce, Eşribe 9 (3387); Ahmed b. Hanbel, 2/98, 134, 137

[390] Müslim, Eşribe 73 (2003)

[391] Müslim, Eşribe 74 (2003)

[392] Müslim, Eşribe 75 (2003)

[393] Buhârî, Eşribe 1; Müslim, Eşribe 76 (2003)

[394] Müslim, Eşribe 77 (2003)

[395] Nesâ'-Eşribe 22, 48

[396] Nesâ'-Eşribe 22, 48

[397] Nesâî, Eşribe 48

[398] Nesâî, Eşribe 48

[399] Buhârî, İman 40, ; Müslim, İmân 23, 24, 25 (17), Eşribe 17 (39-42); Ebu Dâvud, EşrÎbe 7 (3692); Tirmizî, İman 5 (2611); Nesâî, İman 25; İbn Mâce, Eşribe 13; Ahmed b. Hanbel, 1/287, 304, 341
(Yazar, İbn Mâce için, EşrÎbe 13 diyorsa da, belirttiği babda 4 hadis bulunmaktadır. Bunların İçerisinde Abdullah ibn Abbâs'tan gelen bîr hadis bulunmamaktadır. Konu ile ilgili hadis için b.k.z: İbn Mâce, Zühd 18 (4187)) (ç)
[400] Bu hadis ile ilgili açıklamalar için 11 nolu hadise bakiniz, (ç)
[401] Hattâbî, bu kaplarda şıra yapmanın yada bu kaplan şıra kabı olarak kullanmanın yasak olması hakkında şöyle der:
"Bu kaplar, içlerinde bulunan sıvıyı sıcak tuttuklarından, içinde bulunan sıvı maddeyi kısa zamanda ekşitip onu sarhoşluk verecek hale getirebilirler. Sahibi de, o sıvının bu hale geldiğini bilmeden ondan İçip sarhoş olur. İşte bu sebeple söz konusu kapların nebiz kabı olarak kullanılması yasaklanmış olabilir.
Bu kapların bu maksatla kullanılmasının yasaklanması konusunda pek çok görüşler ileri sürülmüşse de bu konuda söylenenlerin en doğrusu şudur:
Bu yasak, İslamiyetin ilk yıllarına aittir. Daha sonra bu yasak; "Ben sizi deri kaplardan bir şey içmeyi yasaklanmıştım. Artık her kaptan için. Yeter ki, sarhoşluk veren bir şeyi içmeyin" (Müslim, Cenâiz 106, Edahi 37, EşrÎbe 64, 65; Tirmizî, Edahi 6; Nesâî, Cenâiz 100, Dahaya 36, Fera1 2, Eşribe 4; İbn Mâce, Edahi 16; Dârimî, Edahi 6; Mu-vatta, Dahaya 6-8; Ahmed b. Hanbel, 3/23, 57, 63, 66, 75, 237, 250, 388, 5/76, 350, 355-357, 359, 6/187, 209, 282) hadisiyle nesh edilmiştir.
[402] Müslim, Eşribe 42 (17)
[403] Müslim, Eşribe 40 (17)
[404] Müslim, Eşribe 41 (17)
[405] Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3692)
[406] Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3696)
[407] Ebu Dâvud, Eşribe 7 (3694)
[408] Nesâî, Eşribe 5
[409] Nesâî, Eşribe 5
[410] Nesâî, Eşribe 5
[411] Nesâî, Eşribe 9
[412] Nesâî, Eşribe 48
[413] Nesâî, EşrÎbe 9
[414] Ahzâb: 33/36
[415] Nesâî, Eşribe 36
[416] evıe£ başkanlığı, Akaid ve Fıkıh kitaplarında, "İmamet" yada "İmaret" başlığı altında işlenir.
İmaret meselesi, İslam'ın siyasi hayatının merkezinde yer alır. Bu nedenle İslam dini; devlet başkanında aranacak niteliklerden, seçimine, azline, itaat, isyan bahislerine kadar hatıra gelebilecek her hususta esaslar, prensipler, hükümler koymuştur. İslam devletinde hakimiyet, Allah'ındır. Egemenlik ise halife ve şura heyeti aracılığıyla kullanılır. Halife, İslam devletinin en yüksek düzeydeki temsilcisi ve sorumlusudur. Şura heyeti ise, halifenin ve hükümetin yardımcısı, yol göstericisi, hatalarının düzelticisi ve hakka yönelticisidir.
İsiam hukukçuları, hilafet terimini, genellikle Hz. Peygamber (s.a.v)'in yerine geçmek anlamında kullanmışlardır. Hilafetin diğer bir adı da, imamettir. Yalnız meliklik ile sultanlık, imametten farklıdır, (ç)
[417] Ulu'1-Emr": Buyruk sahibi, sözü geçerli olan kişi demektir. Bunun devlet başkanı, valiler ve daha genel anlamıyla yöneticiler olduğu Nisa: 4/59. ayetin bağlamından anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yetkili kimselere itaat etmek, sözlerini dinlemek, emirlerine uymak her Müslümana farzdır. Yalnız bu farziyet, sözü geçen yetkililerin emirlerinin, Allah'ın ve Resulünün emirlerine uygun olmasıyla kayıtlıdır. Buna göre dine uygun emirlere uymak, her Müslüman üzerine faradır. Allah'a isyan ve günah sayılan emirlerine uymak ise haramdır. Konumuzu teşkil eden bu hadis, itaati emreden tüm hadisleri kayıtlamakta ve hadisler-deki yetkililerin emirlerine itaat edilmesiyle ilgili ifadelerin sadece Allah'ın ve Resulünün emrine uygun emirlerle ügili olduğunu açıklamaktadır. Allah'ın ve Resulünün emirleri ise kapsayıcıdır, geneldir. Hayatın girdi çıktısı, fert, aile, toplum yapısı ve idari oluşum, bu kapsayacılığın içindedir, (ç)
[418] Buhârî, Ahkâm 4, Cihâd 108; Müslim, İmâre 38 (1829); Ebu Dâvud, Cihâd 87 (2626); Tirmizî, Cihâd 29 (1707); Nesâî, Bey'at 34; İbn Mâce, Cihâd 40 (2864); Ahmed b. HanbeI.2/62,81, 101, 139
[419] Müslim, İmâre 38 (1829)
[420] Bu hadis, çocukluk döneminden çıkıp gençlik dönemine girmenin 15 yaşından olacağına delalet etmektedir.
İmam Ahmed, İmam Mâlik; Kureyza oğullarının erkeklerinin çocuk mu, yoksa genç mi olduğu ile ilkgili etek kıllarına bakılmasına dair hükmü esas alarak etekte kıl bitmesini ergenlik çağının alameti olarak kabul etmişlerdir. Ancak İmam Ahmed, 15 yaşı; sesin kalınlaşmasını ve kızların hayız olmasını, erkek çocuklarının ihtilam olmaya başlamasını da ergenlik alameti saymışür. İmam Mâlik ise yaşa İtibar etmemiş, ihtilam olma ve hayız olma gibi alametleri kabul etmiştir.
Şâfiîlere göre ise; erkek çocukları 9 yaşını doldurduktan sonra ihtilam olurlarsa ergenlik çağına girmiş, kız çocukları da dokuz yaşını doldurduktan sonra İhtilam olurlarsa ergenlik çağına girmiş saylırlar. Ama erkek çocukları İhtilam, kız çocukları hayız olmamışlartsa, 15 yaşını doldurunca ergenlik çağına girmiş sayılırlar.
Hanefilere göre ise, erkek çocuğun ergenlik çağına girmesi; İhtilam olması, cinsel ilişkide bulunduğu zaman kendisinden meni gelmesi yada kadını hamile bırakması iledir. Kız çocuklarının ergenlik çağına girmesi ise; hayız olması yada hamile kalması iledir. Eğer bunlar bulunmazsa, yasa itibar edilir. İmam Ebu HanîfeVe göre, yaşın sınırı; erkeklerde 18, kızlarda 17'dİr. Yani erkekler 18 yaşına geldikleri halde kendilerinden ergenlik alameti görülmezse artık ergenlik dönemine girmiş sayılır.
İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise, yaşın sınırı; erkek ve kızlarda 15'dir. 15 yaşını doldurunca, ergenlik çağına girmiş sayılırlar.
Ergenlik çağı, kişinin mükellef olma, yani dinin emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak zorunda olduğu, aksi halde dünya ve ahirettski cezaları hak ettiği çağdır. Dolayısıyla kişinin ergenlik çağını tespit, aynı zamanda had cezasını gerektiren bir suç işlediğinde had cezasının uygulanabildiği çağı tespittir, (ç)
[421] Buhârî, Şehâdât 18, Meğâzî29; Müslim, İmâre 91 (1868); Ebu Dâvud, Hudûd 18 (4406, 4407); Tirmizî, Cihâd 32 (1711); Nesâî, Talâk 20; İbn Mâce, Hudûd 4 (2543); Ahmed b. Hanbel, 2/54, 64
[422] Müslim, İmâre 91 (1868)
[423] Avlama, dar ve teknik anlamda; tabiatı itibariyle yabanî, insandan kaçan ve norma] yollarla elde edilemeyen hayvanı yakalamayı ifade etmektedir. Geniş anlamda ise; etlerinin yenmesi helal olmayan hayvanların eti dışındaki organlarından yararlanma amacıyla yakalanmasını kapsar.
Eti yenen hayvanların eti için, eti yenmeyen hayvanların ise deri, kıl ve diş gibi cüzlerinden yararlanmak yada zararlarından kurtulmak İçin avlanması kural olarak caiz görülmüştür.
Bir yarar gözetmeksizin ve hayvanlara eziyet için avlanmak ise caiz değildir. Çünkü tabiatın ve hayvan neslinin korunması esas oiup zamansız avlanmanın hayvanların üreme ve gelişmesine zarar verdiği bilinen bir husustur, (ç)
[424] Buhâri, Sayd 29, Tıb 57; Müslim, Sayd 12-14 (1932); Ebu Dâvud, 32 (3802); Tirmizî, Sayd 11 (1477); Nesâî, Sayd 28; İbn Mâce, 13 (3232); Ahmed b. Hanbel, 4/194
[425] Bu hadis, azı/kesici dişli yırtıcı hayvanların etlerinin yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Alimlerin çoğu da, bu hadise uygun görüş belirtmişlerdir. Yalnız "azı/kesici dişli hayvan" ifadesiyle ne kastedildiği hususunda ihtilaf edilmiştir.
Hanefiler, azı dişleriyle; kapıp avlanan ve kendisini koruyan bütün hayvanların olduğunu söylemişlerdir.
Hadis; pençeleriyle kapıp avlanan ve tabiatı iğrenç olan kuşların etlerinim de haram olduğuna delalet etmektedir. Kartal gibi.
Azı dişleri olduğu halde bununla başkasına saldırmayan hayvanın eti ise yiyilebilir. Deve gibi.
Tabiatında vahşilik, çirkinlik ve iğrençlik bulunmayan hayvanların etleri ise, helal olup yiyelebilir. Tavuk, kaz gibi.
Tabiatı gereği iğrenç bulunan bir takım hayvanların etleri ise haram olup yiyilemez. Fare, yılan, kurbağa, akrep gibi.
İşte insanlar, bu tür adi, İğrenç, vahşi ve çirkin olan hayvanların etlerinden uzak tutulmuştur. Çünkü yiyecek ve gıdaların, insanlar üzerinde iyi ve kötü etkisi inkar edilemez. İnsan, yiyecek ve gıdalarda faydalı olanını kullanmak istiyorsa, İslam dininin İzin verdiği şeylerden faydalanılmak ve sakındırmış olduğu şeylerden de kaçınılmalıdır, (ç)
[426] TirmİÎ2Î,SaydII{1477)
[427] Bu hadis, azı/kesici dişli yırtıcı hayvanların etlerinin yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Alimlerin çoğu da, bu hadise uygun görüş belirtmişlerdir. Yalnız "azı/kesici dişli hayvan" ifadesiyle ne kastedildiği hususunda İhtilaf edilmiştir.
Hanefiler, azı dişleriyle; kapıp avlanan ve kendisini koruyan bütün hayvanların olduğunu söylemişlerdir.
Hadis; pençeleriyle kapıp avlanan ve tabiatı iğrenç olan kuşların etlerinİni de haram olduğuna delalet etmektedir. Kartal gibi.
Azı dişleri olduğu halde bununla başkasına saldırmayan hayvanın eti ise yiyilebilir. Deve gibi.
Tabiatında vahşilik, çirkinlik ve iğrençlik bulunmayan hayvanların etleri ise, helal olup yiyelebilir. Tavuk, kaz gibi.
Tabiatı gereği iğrenç bulunan bir takım hayvanların etleri ise haram olup yiyilemez. Fare, yılan, kurbağa, akrep gibi.

İşte insanlar, bu tür adi, iğrenç, vahşi ve çirkin olan hayvanların etlerinden uzak tutulmuş-. tur. Çünkü yiyecek ve gıdaların, insanlar üzerinde iyi ve kötü etkisi İnkar edilemez. İnsan, yiyecek ve gıdalarda faydalı olanını kullanmak istiyorsa, İslam dininin İzin verdiği şeylerden faydalanılmak ve sakındırmış olduğu şeylerden de kaçınılmalıdır, (ç)

[428] Ebu Dâvud ile Nesâî'de, bu metne rastlanılmamıştır. Bu hadis için b.k.z: Muvatta, Sayd 13 (ç)

[429] Buhârî, Vudû' 33, Büyü1 3, Sayd 1, 2; Müslim, Sayd 1-7 (1929); Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2847, 2848, 2849, 2850, 2851); Tirmizî, Şayd 1 (1465), 3 (1467); 4 (1468), 5 (1469), 6 (1470), 7 (1471); Nesâî, Sayd 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 18, 19, 21. 22, 23; İbn Mâce, Sayd 3 (3208); Ahmed b. Hanbel, 4/258, 380

[430] Buhârî, Sayd 7; Müslim, Sayd 2 (1929)

[431] Hadis; su üzerine besmele ile gönderilen eğitilmiş köpeklerin yakalamış oldukları avın, -onu öldürmüş bile olsalar- helal olduğunu ifade etmektedir. Ancak av üzerine gönderilirken aralarına eğitilmemiş olan yahut eğitilmiş bile olsa- kestiği yenmeyen bir kimse tarafından gönderilmiş olan bir köpeğin karışmamış olması gerekir. Bu şartlara uygun olarak av üzerine gönderilen eğitimli bir köpek, yakalamış olduğu avı öldürmüş bile olsa o avın eti helaldir.

Avcı, henüz av ölmeden yetişecek olursa, kesmesi gerekir. Eğer avı canlı olarak ele geçirdiği halde kesmez de köpekten aldığı yarayla ölmesini beklerse, o avın etini yemek helal olmaz. Avcının bu şekilde ele geçirmiş olduğu avı kesmeyi, elinde olmayan bir sebepten dolayı terketmiş de olsa, yine o avın eti yenmez. Fakat avın yanma varmadan Önce köpek onu öldürmüşse, avın eti helaldir. Çünkü "Köpeğin avı yakalaması hayvanı kesmek yerine geçer." (Buharı, Zebaih 1; Müslim, Sayd 4; Nesaî, Sayd 2; Darimî, Sayd 1; Ahmed b- Hanbel, 4/256, 379)

Eğitilmiş olan bir köpeğin tuttuğu bir avın etinin helal olabilmesi için bu şartlardan başka, bir de köpeğin yakalamış olduğu avın bir parçasını yememiş olması şartı vardır. Çünkü hayvan o avdan yiyecek olursa onu kendisi için yakalamış sayılır. (Buhârî, Zcbailı S; Müslim, Sayd 3; Ahmed b. Hanbel, 1/131)

Esasen köpeğin eğitilmiş olması şartının aranması zımnen yakaladığı avı yememesi şartının aranması demektir. Çünkü bir köpeğin eğitilmiş sayılabilmesi için onda şu üç şartın bulunması gerekir:

a.Ava salınca avın üzerine gitmesi,

b.Av üzerine gönderdikten sonra, kendisinden geri dönmesi istendiğinde, bu isteğe

uyarak av üzerine gitmekten vazgeçmesi,

c. Yakaladığı avı yemez olması

B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 11/17 (ç)

[432] Vekîze: Taş, değnek gibi bir cisimle vurularak öldürülen hayvan demektir. Yüce Allah, Maide: 5/3'te, bu şekilde öldürülmüş olan bir hayvanın etini yemeyi yasaklamıştır, (ç)

[433] Buhârî, Sayd 9

[434] Ağaçtan yapılmış, uçları sivri, ortası kalın sopa demektir. Burada söz konusu olan; mi'rad denilen sopaların fırlatılarak kalın/enli kısımların isabet etmesiyle öldürülen avların etlerinin yenip yenmemesi meselesidir.

HadİS-i şerifte bu sopaların orta kısımlarının çarpmasıyla ölen bir av hayvanının etinin yenmeyeceği, fakat sivri uçlarının saplanıp yaralaması neticesinde ölen avların etlerinin helal olduğu ifade buyuru [maktadır. Çünkü bu sopalann kalın kısmıyla vurulmuş olanlar, aldıklan isabet sebebiyle yaralanmış bile olsalar, yine de yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'inde "... vurul(arak öldürüljmüş ... olan hayvanlar .... size haram kılındı" (Maide: 5/3) buyurarak etlerini haram kıldığı mevkuze denilen hayvanlar hükmüne girerler. B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, 11/17 (ç)

[435] Buhârî, Sayd 1; Müslim, Sayd 4 (1929)

[436] Buhârî, Sayd 2; Müslim, Sayd 3 (1929)

[437] Buhârî, Sayd 3

[438] Buharı, Sayd 8

[439] Hadis, okla vurulan bir hayvanın, herhangi bir şekilde gözden kaybolup ertesi gün yada daha sonraki günlerde ölü olarak bulunması halinde, bir su içerisinde bulunmuş olmaması ve üzerinde onuyaralayan avcının okundan başka bir ok yarası olmamak kaydıyla, yenilebileceğini ifade etmemektedir. Bu, İmam Mâlik İle İmam Şâfİfnin bu konudaki görüşlerinden biridir.

Hanefilere göre İse; vurulduktan sonra gözden kaybolup daha sonra Ölü olarak bulunan bir avın helal olabilmesi için şu 3 şartın bulunması gerekir:

1. Hayvanın suya düşmemiş olarak buluınması,
2. Üzerinde başka bir avcıya ait bir ok izi bulunmaması,
3. Onu vuran avcının, zaruretsiz olarak onu aramaya ara vermiş olmaması, (ç)

[440] Buhârî,Sayd8

[441] İslam dininin özünü, Hz. Adem'den bu yana devam eden tevhid inancı teşkil ettiğinde, bunun doğal sonucu olarak her türüyle şirke karşı amansız bir mücadele verilmiştir. Bunun günlük hayat ile ilgili bir sonucu da, hayvanların kesimi esnasında Allah'tan başkasının isminin anılmasının yada hayvanın Allah'tan başkası adına kurban olarak kesilmesinin ve bu şekilde kesilen hayvanın etinin yenmesinin yasaklanmış olmasıdır {Bakara: 2/173, Mâide: 5/3).

Kur'an'da haram kılındığı bildirilen 4 tür yiyecekten biri de, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlardır (Bakara: 2/173, Mâide: 5/3, En'am: 6/145, Nahl: 16/115}. Müslümanların hayvanıkeserken Allah'ın adını anmalarının şart olup olmadığı yada hangi ölçüde şart olduğu İse, İslam Hukukçuları arasında tartışmalıdır.

Konuyla ilgili olarak Kur'an'da: "Allah'ın âyetlerine İnanıyorsanız, üzerine O'nun adı anılarak kesilenlerden yiyin" (En'am: 6/118) ve "Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin" (En'am: 6/121) buyurulmaktadir.

Bu ayetlerde kast edilen hususun; Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların yenmesini yasaklama ve müslümanın hayvanı Allah adına kesmesi ilkesi mi, yoksa hayvan kesilirken Allah adının söylenmesi mi olduğu tartışmalıdır. Başta Hanefıler ve Mâlikiler olmak üzere fakihlerin çoğunluğu; En'am: 6/118 İle 121. ayetlerin lafzını da esas alarak hayvanın kesimi esnasında, unutulmadığı takdirde, besmeleyi şart olarak görürler ve besmelenin kasten terk edilmesi halinde ise hayvanın etinin yenmeyeceğini ifade ederler. Başta İmam Şafiî olmak üzere bir grup İslam hukukçusu İse; müslümanın hayvanı daima Allah adına keseceği, hayvanı keserken besmelenin farz ve şart olmayıp sünnet olduğu, ilgili ayetlerde putlar için kesilen hayvanlardan veya kendiliğinden ölen (=meyte) hayvandan söz edildiği, bu sebeple hayvanı keserken besmeleyi kasten terk eden müslümanın kestiğinin de yeneceği görüşüne sahiptir. B.k.z. Komisyon, İlmihal, T.D.V, 2/48-49 (ç)

[442] Müslim, Sayd 1 (1929)

[443] Müslim, Sayd 5 (1929)

[444] Müslim, Sayd 6 (1929)

[445] Müslim, Sayd 7 (1929}

[446] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2847); Müslim, Sayd 1 (1929)

[447] Ebu Dâuud, Sayd 22-23 (2849)

[448] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2850)

[449] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2851)

[450] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2853}

[451] Tirmizî, Sayd 1 (1465); Müslim, Sayd 1 (1929)

[452] Tirmizî! Sayd 1(1465}

[453] Tirmizî, Sayd 3 (1467); Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2851)

[454] TirmizîTSayd6(1470)

[455] Tirmizî, Sayd7(1471)

[456] Tirmizî, Sayd 4 (1468)

[457] Tirmizî, Sayd 3 (1467)

[458] Nesâî, Sayd 18; Müslim, Sayd 7 (1929)

[459] Nesâî, Sayd 1; Müslim, Sayd 6 (1929)

[460] Nesâî, Sayd 19; Tirmizî, Sayd 4 (1468)

[461] Nesâî,Sayd 6

[462] Nesâî,Sayd 7

[463] Nesâî,Sayd l8

[464] Nesâî,Sayd l9

[465] Nesâî, Sayd 19

[466] Şam tarafı kast edilmektedir, (ç)

[467] Buhârî, Sayd 4, 10, 14; Müslim, Sayd 12-14 (1932); Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2852, 2855, 2856, 2857); Tirmizî, Sayd 1 (1464); Nesâî, Sayd 4; İbn Mâce, Sayd 3 (3207); Ahmed b. Hanbel, 4/193
[468] Buhârî. Sayd 4
[469] Hadiste söz konusu edilen Kitap ehli yada MecusilerİN kaplanndan maksat; Kitap ehlinin yada MecusİIerin, içerisinde, çoğunlukla domuz eti pişirdikleri yada benzer pis şeyler kullandıkları kaplardır, (ç)
[470] Buhârî, Sayd 10
[471] Buhârî, Sayd 14
[472] Müslim, Sayd 8 (1930)
[473] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2852)
[474] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2855)
[475] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2856)
[476] Mecusi: Mecusilik dinine bağlı olan kimse demektir.
Mecusilik; Mecusi dinine ait inanç ve akidelere dayalı tutum ve davranışların bütünüdür.
Temel akideleri, Ateş (-işikj'e tapmak olan Zerdüştffik, Mithraîlik, Zurvaîlik, Manilik ve Mazdekîlik gibi çeşitli fırka ve mezheplerin ortak adıdır. Mecusiler, Ateş'e tapan, nur ile zulmeti iki hayır ve şer kaynağı olarak kabul eden müşrik bir topluluktur, (ç)
[477] Ebu Dâvud, Sayd 22-23 (2857)
[478] Tirmizî, Sayd 1 (1464)
[479] Nesâî, Sayd 4
[480] Mekke'ye bir konaklık mesafede bulunan bîr yerin adıdır, (ç)
[481] Bir çeşit beyaz taştır. Yontularak bıçak gibi kullanılır, (ç)
[482] Alimlerin büyük çoğunluğuna göre; tavşan eti yemek caizdir, (ç)
[483] Buhârî, Sayd 10, 32, Hibe 5; Müslim, Sayd 53 (1953); Ebu Dâvud, Efime 26 (3791); Tirmizî, Efime 2 (1789); Nesâî, Sayd 25; İbn Mâce, Sayd 17 (3243); Ahmed b. Hanbel, 3/118, 171,232,291
[484] Tirmizî, Efime 2 (1789)
[485] Ebu Dâvud, Efime 26 (3791)
[486] Ebu Dâvud, Efime 26 (3791) Buhârî, Sayd 27, 28, Megâzî 38; Müslim, Sayd 36-37 (1941); Ebu Dâvud, Efime 25 (3788, 3789); Tirmizî, Sayd 11 (1478); Nesâî, Sayd 29; İbn Mâce, Zebâih 12 (3191); Ahmed b. Hanbel, 3/322, 361, 385
[487] At eti yemenin helal olduğunu bildiren hadisler olduğu gibi, at etinin haram kılındığını (Ebu Dâvud, Et'ime25 (3790), 32 (3806), Tirmizî, Sayd 11; Nesâî, Sayd 69-71; İbn Mâce, Zebaih 14) bildiren hadisler de vardır.
Bu bakımdan alimler, at etini yemenin helal olup olmadığı konusunda İhtilaf düşmüşlerdir. Ebu Hanîfe'ye göre tahrimen mekruh, Imameyn'e göre ise tenzihen mekruhtur. Bazıları ise at eti yemenin helal olduğunu belirtmişlerdir. Hasan el-Basrî, Saî d b. Cübeyr, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve bazı alimler bu görüştedirler.
Bazı sahabilerin at eti yediklerinden bahsedilen hadisler, onların zaruret halleriyle ilgili olması gerekir. Çünkü at etiyemenin helal olduğunu bildiren hadisler, bunun, Hayber savaşı sırasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca at eti yemenin haram olduğunu rivayet eden Halid b. Veiid'in, Hayber savaşından sonra Müslüman olduğu göz Önünde bulundurulduğunda, at etini yasaklayan hadislerin, helal olduğunu ifade eden hadisleri neshettiği kolayca anlaşılmaktadır, (ç)
[488] Müslim, Sayd 37 (1941)
[489] Hanefilere ve Hanbelilere göre; evcil eşek eti ve katır eti yemek haramdır, (ç)
[490] Tirmizî, Sayd 11 (1478)
[491] Ebu Dâvud, Et'ime 25 (3789)
[492] Ebu Dâvud, Et'ime 25 (3788); Nesâî, Sayd 29
[493] Nesâî, Sayd 30
[494] Buhârî, Muzâraa 3, Bed'u'1-Halk 17; Müslim, Müsakât 57-60 (1575); Ebu Dâvud, Sayd 21-22 (2844); Tirmizî, Ahkam 17 (1490); Nesâî, Sayd 14; İbn Mâce, Sayd 2 (3204); Ahmed b. Hanbel, 2/425, 473
[495] Buhârî, Muzâraa 3; Müslim, Müsâkât 59 (1575}
[496] Köpek Cinsi, kuduz mikrobu gibi bazı zararlı mikroplan bünyesinde taşıdığı için insanlar arasında bir takım tehlikeli hastalıkların yayılmasına ve bazı köpeklerin sahibinin haberi yokken kaplan yalamaları ve sahibinin de haberi olmadan o kaplardan yiyip içmesi, ab-dest alması, evin İçerisine pislemeleri gibi hususlara bazen sebep olabilmektedir. Lüzumlu köpek beslemek; hadiste, davar yada sığır sürüsü gibi kırda otlatılan hayvanlar ile ziraat ürünlerini bekletmek ve kendisiyle av avlamak gayeleri esas alınmıştır. Lüzumsuz köpek beslemenin mahiyeti ile ilgili açıklamalara yer verilmemiştir.
Lüzumlu yada lüzumsuz köpek beslemek olayı; zamana, şartlara, kişilere ve toplumlara göre değişen bir kavramdır. Her toplumun konuyla ilgili şartları vu lüzum duydukları hususlar farklı olabilir.
Hz. Peygamber (s.a.v}, kuduz mikrobu gibi bazı zararlı mikropları bünyesinde taşıdığı için ve bazı köpeklerin sahibinin haberi yokken kaplan yalamaları ve sahibinin sahibinin de haberi olmadan o kaplardan yiyip içmeleri, abdest almalanndandan ötürü insanların, fazlaca köpekle meşgul olmamaları, sadece bazı özel hususlarda köpek beslemelerine izin vermiştir. Bu nedenle de köpeğin zararlarından insanları uzaklaştırmak için, her gün kişinin amelinden yada sevabından bir yada iki kıratın eksildiğini belirtmiştir. Günümüzde kişilerin konumları, şartlan farklı farklı olduğu için Müslümanların, kendi şart ve konumlarına göre köpek beslemeleri daha doğru olacaktır.
Ayrıca Ehl-i Sünnete göre; seyyie (=kötülük} karşılığında hasene (=iyilik) lerin eksilmesi söz konusu olamaz. Dolayısıyla bu hadisi, lüzumsuz yere köpek besleyenin sevabının ek-sileceği manasında değil de, lüzumsuz yere köpek beslemenin yasaklığı manasında algılamak daha uygun olur.
Aslında hadis, hüküm bildirmekten çok köpeğin zararlanndan İnsanları uzaklaştırma mahiyetinde terhib ve terğib içeren bir hadis konumundadır, (ç)
[497] Kırat: Sözlükte; beş arpa ağırlığı, yarım danik ve bir şeyin yirmi dörtte biri gibi manalara gelmektedir. Burada Kırat, Allah'ın bildiği bir miktar manasmdadır. (ç)
[498] Müslim, Müsâkât 57 (1575)
[499] Müslim, Müsâkât 58 (1575)
[500] Müslim, Müsâkât 60 {1575}
[501] Ebu Dâvud, Sayd 21-22 (2844); Müslim, Müsâkât 60 (1575)
[502] Tirmizî, Ahkâm 17 (1490); Nesâî, Sayd 14
[503] Nesâî, Sayd 14; Müslim, Müsâkât 59 (1575)
[504] Bu sahil seferi, hicretin 8. yılında yapılmıştı. Bu sefer, "Sîfu'1-Bahr (-Deniz kenarı) diye anılmıştır. Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını gözetlemek için hazırlanıp sevk edilmişti. Hz. Ömer'de, bu askeri birlik içerisinde idi. Bu seferde, müslüman askerler, şiddetli bir açlığa düştükleri zaman Habat ağacının yaprak ve yemişlerinden yedikleri için, bu orduya "Ceyşu'I-Habat" adı da verilmiştir.
Bu hadis, denizin sahile attığı balığın ve onun kurutulmuş pastırmasının yenilmesinin helal olduğunu ifade etmiş olup "Size, deniz avı ve yiyeceği helal kılındı" (Mâide: 5/96) ayetinin tefsiri mahiyetindedir, (ç)
[505] Anber, balina balığının bir türüdür.-Bunun, mavi balina olduğu söylenmiştir, (ç)
[506] Kur'an-ı Kerim, deniz avının ve denizden elde edilen yiyeceğin helal olduğu bildirilmiştir (Mâide: 5/96), Fâtir: 35/12}.
Balık türleri bütün mezheplere göre helaldir. Boğazlama işleminde de gerek yoktur. Şu var ki, Hanefilere göre kendiliğinden ölmüş ve su üzerine çıkmış balıklar yenmez. Hanefi-lerin hu görüşü, sağlık açısından ihtiyatı tercih etmiş olmalarından kaynaklanır. Fakat suıyun çok sıcak veya soğuk olmasından, buzlar arasına sıkışmaktan, su içine hapsedilmekten ve suyun çekilmesinden ötürü ölen balıklar, kendiliğinden ölmüş sayılmaz. Dolayısıyla yenebilir.
B.k.z. Komisyon, İlmihal, T.D.V., 2/41 (ç)
SahabİIerin deniz kıyısında ne kadar kaldıkları çeşitli şekilde rivayet olunmuştur. Bir rivayette bir ay, diğer bir rivayette 15 gün, başka bir rivayette 18 gün kaldıkları bildirilmektedir. Bunun arası şöyle uzlaştırılmıştır:
Esas itibariyle bulundukları yerde, bir ay kalmışlardır.
B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, istanbul 1978, 9/169-170 (ç)
[507] Buhârî, Sayd 12, Şirket 1, Meğâzî 65; Müslim, Sayd 17-21 (1935); Ebu Dâvud, Et'ime 46 (3840); Tirmizî, Sıfâtu'l-Kıyâme 34 (2475); Nesâî, Sayd 35; İbn Mâce, Zühd 12 (4159); Ahmedb.Hanbe!, 3/312
[508] Müslim, Sayd 18 (1935)
[509] Müslim, Sayd 17 (1935)
[510] Müslim, Sayd 19 (1935)

[511] Müslim, Sayd 20 (1935)
[512] Müslim, Sayd 21 (1935)
[513] Müslim, Sayd 21 (1935)
[514] Müslim, Sayd 21 (1935)
[515] Sahabilerin deniz kıyısında ne kadar kaldıkları çeşitli şekilde rivayet olunmuştur. Bir rivayette bir ay, diğer bir rivayette 15 gün, başka bir rivayette 18 gün kaldıkları bildirilmektedir. Bunun arası şöyle uzlaştınlmıştır: Esas itibariyle bulundukları yerde, bir ay kalmışlardır.
B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, istanbul 1978, 9/169-170 (ç)
[516] Buhârî, Sayd 12
[517] Meğâzî 65; Müslim, Sayd 18 (1935)
[518] Buhârî, Meğâzî 65; Müslim, Sayd 19 (1935)
[519] Buhârî, Meğâzî 65
[520] Buhârî- MeSâzî 65
[521] Ebu Dâvud, Ef ime 46 (3840)
[522] Ebu Dâvud, Et'ime 46 (3840)
[523] Tirmizî, Sıfâtul-Kıyame 34 (2475)
[524] Nesâî, Sayd 35
[525] Nesâî, Sayd 35; Müslim, Sayd 18-19 (1935)
[526] Nesâî, Sayd 35
[527] Ebu Ubeyde, balinayı görünce, ilk önce, bunun leş hükmünde olduğuna kanaat getirip kendi içtihadıyla onun yenmesinin haram olduğunu belirtmiş, daha sonra içtihadını değiştirip onu yemenin mubah olduğunu söylemiştir.
Bu olay, bize; bir konuda hüküm verildiğinde, bu hükmün doğru olmadığı ortaya çıktığında, doğru olanın kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir, (ç)
[528] Nesâî,Sayd35
[529] Burada söz konusu olan Zu'S-Huleyfe, Mikat yeri olan Zu'1-Huleyfe değildir. Bu olay, hicretin 8. yılında Huneyn savaşından dönüşte geçmiştir, (ç)
[530] Evcil hayvanlardan vahşileşip kaçanı ve tutulamayanı, av hükmündedir. Av, ne şekilde kesilmiş yada vurulmuş hükmünde ise, bu da öyledir. Bu; İmam Şafiî'nin, İmam Ahmed'in ve İmam Ebu Hanîfe'nin görüşüdür, (ç)
[531] Hayvan kesiminde as! olan, hayvana eziyet etmeden, acı çektirmeden kanını akıtmaktır. Bu da ancak keskin bir alet kullanmakla mümkün olur. Bunun İçin de İslam bilginlerine göre, kesimde kullanılacak aletin gerekli yerleri kesecek ve kan akıtacak Ölçüde kesici olması yeterlidir. Eziyet verici kör bir aletle kesim yapmak mekruh görülmüştür. Günümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde kullanılan elektrik şoku, tabanca, karbondioksit gazı verme, başına çekiç veya tokmakla vurma, omuriliğine şiş sokma gibi tekniklerle ve henüz canlı iken boğazlanmadan öldürülen hayvanlar, öldüren müslüman ise MâÎde suresinin 3. ayetinde yenmelerinin haram olduğu bildirilen gruba girer. Çünkü hayvanı kesim işlemi esnasında canlı olması, ölümünün de bu kesim işlemi sonucu meydana gelmesi gerekir.
Öldüren Ehl-i kitaptan ise, bir kısım fıkıhçılara göre onların dinlerinde yenen hayvanı öüslümanlar da yerler.
B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/50 (ç)
[532] Boğazlamanın şartı, kanın aktülmasidır. İslam Hukukçuları, hayvanı boğazlarken yemek borusu, hava borusu ve İki taraftaki şah damarlarından nelerin kesileceği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Ebu Hanîfe ile bir rivayette Ebu Yusufa göre; bu dört şeyden üçünü kesmek yeterlidir.
Hayvan, mutlaka kanı akıtan keskin bîr aletle kesilir, (ç)
[533] Diş ve tırnakla hayvan boğazlamak caiz değildir, (ç)
[534] Buhârî, Şirket 3, 16; Müslim, Edâhî 20-23 (1968); Ebu Dâvud, Dahâyâ 9-10 (2821); Tîrmizî, Sayd 18 (1491), 19 (1492); Nesâî, Dahâyâ 20, 21, 26; İbn Mâce, Zebâih 5 (3178); Ahmed b. Hanbel, 4/142, 463, 464
[535] Buhârî, Şirket 3, 16, Cihâd 189, Sayd 15, 23; Müslim, Edâhî 20 (1968) Tirnıızî, Sayd 19 (1492)
[536] İslam Hukukçuları, kaynayan kapların niçin döktürüldüğü hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları, hayvanlar ganimet malı değil, yağma suretiyle ve hiçbir ihtiyaç yokken alındığı için döktürüldüğünü, bazıları da Hz. Peygamber (s.a.v)'i geride bırakarak acele ilerledikleri ve düşmanın hilesinden korunmadıkları için bir ceza olarak yemeklerin döküldüğünü söylemişlerdir.
Fakat birinci görüşe, yani ihtiyaç yokken yağma iddiasına itiraz edilmiştir. Çünkü Bu-hârî'nin rivayetinde, "Orduya açıkla isabet etti" denilmektedir. Nevevî (ö. 676/1277)'de bu hususta şöyle der:
"Hz. Peygamber (s.a.v)'in kaynayan çömlekleri döktürmesi, İslam memleketine ve ortak ganimet malından yemenini caiz olmadığı yere vardıkları içindir. Çünkü taksim edilmezden önce, ganimet malından yemek ancak düşman memleketinde mubah olur." Kazanların devrilmesiyle telefi istenilen, yalnız etlerin suyudur. Bu, onlara bir cezadır. Etleri atılmamıştır. Bir yere toplanmak suretiyle ganimet malına katıldığı da nakledilmemiş-tir. Bunların yakılarak telef edildiği de rivayet edilmemiştir. Bunların ancak ganimete katıldıklarına yorumlanır. Çünkü şeriat, mal İsrafını haram kılmıştır. Hayber yakasındaki kazanların devrilmesi buna benzemez. Çünkü onlar, şer'an pis sayılan etlerle kaynıyordu. Bundan dolayı kaynayan kazanların etiyle, suyuyla devrilmesi, hatta kırılması emretmiştir. Buradaki etler ise, hiç şüphesiz temiz ve yenilir cinstendir. Bunların telef edilmesi düşünülemez. B.k.z: N. Yeniel, H. Kayapınar, Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi, 10/517-518 (ç)
[537] Resulullah (s.a.v), ganimet mallarından on koyun karşılığında bir deve vermiştir. Bundan o develerin iyi olduğu ve bir devenin on koyun kıymetini taşıdığı anlaşılır. Bu mesele, bir devenin yedi koyun yerini tutarak yedi kişi adına kurban edilbilmesine aykırı değildir. Çünkü orta seviyede bir devenin kiymeti, çoğunlukla, yedi koyundur. Buradaki develer ise, orta seviyede değil, iyi seviyede olan develerdir, (ç)
[538] Ebu Dâvud, Dahâyâ 14-15 (2821)
[539] Nesâî, Dahâyâ 26
[540] Nesâî, Dahâyâ 20
[541] Nesâî, Dahâyâ 21
[542] İnsanların dinî ve ulusal şahsiyetlerinin oluşmasına temel teşkil eden başlıca kültürel unsurlar İçerisinde başlıca şunlar bulunmaktadır:
a. İnanç '
b. Evlilik
c. Giyim
d. Ev
e. Di!
f. Eğlence
g. Mutfak vb.
Müslümanların, mutfağın adab ve tarzlarında "inanç" meselesi, temel teşkil etmektedir. Bu nedenle de yeme-içme hususu, müslümanın inanç şekline göre şekillenmektedir. Çünkü islam dini, Müslümanlara; yeni bir medeniyet ve kültürel unsurlar getirmiştir. Zira "din", "Medine", "medeni" ve "medeniyet" kelimeleri, hep aynı kökten türemiştir. İşte yenilme-si-içilmesi helal olanlar yada haram olanlar veya mubah olanlar, bu doğrultuda ortaya çıkar.
Dolayısıyla Müslüman mutfağında içki ve domuz, leş, yırtıcı ve vahşi hayvan, böcek ve haşerat türünde mamuller bulunmaz. İslam dininin izin verdiği meşru sınırlar içerisinde bir mutfak kültürü oluşur. Kişinin "Müslümanlık" vasfını sürdürmesinde, diğer başlıca kültürel unsurlar kadar mutfak kültürünü de korumak zorundadır. Kamil anlamda Müslüman olmak için, İslam mutfağından yemek-içmek şartür. Müslüman olmayanların mutfak kültüründen ancak islam dininin izin verdiği meşru sınırlar çerçevesinde faydalanılabilinir. Yoksa onların mutfağından sınırsız bir şekilde beslenmek doğru olmaz, (ç)
[543] Buhârî, Mezâlim 14, Efime 44; Müslim, Eşribe 150-151 (2045); Ebu Dâvud, Et'ime 43 (3834); TİrmizÎ, Efime 16 (1814); Nesâî (el-Kübrâ), Velîme, 4/167 {6728}, 4/168 (6730); İbn Mâce, Et'ime 41 (3331); Ahmed b. Hanbel, 2/60, 74, 103
[544] Müslim, Eşribe 151 (2045)
[545] Buhârî, Et'ime 44
[546] Alimler, bu hadisteki İki hurmayı birden yemekle İlgili yasağın hükmü konusunda görüş ayrılığına düşmüştür. Bazıları bu yasağın haram ifade ettiğini ileri sürerken, bazıları da mekruh olduğunu, bazıları da bu yasağa uymanın adabtan olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hattâbî (ö. 388/998), hurmayı yada başka bir şeyi ikişer ikişer yemenin yasaklanmasının, islamiyet'in ilk dönemlerinde yiyecek sıkıntısı çekildiği dönemlere ait olduğunu, bugün bu sıkıntının söz konusu olmadığı için yasağın da yürürlügkten kalktığını söylemiştir. Nevevî (ö. 676/1277)'de, Hattâbî (ö. 388/998)'nin bu görüşünü red ederek bu yasakla İlgili hükmün, duruma göre değiştiğini ileri sürmüştür, (ç)
[547] Ebu Dâvud, Et'ime 43 (3834)
[548] Medâin: Sasani devletinin baş §ehri, Stesifon. (ç)

[549] Dibac: Kalın ve kıymetli bir cins ipekli kumaş ki, üzerine çiçek motifleri işlenir, (ç)
[550] Buhârî, Et'ime 29, Eşribe 28, Libâs 25; Müslim, übâs 4-5 (2067); Ebu Dâvud, Eşribe 17 (3723); Tirmizî, Eşribe 10 (1878); Nesâî, Zînet 88; İbn Mâce, Libâs 16 (3590); Ahmed b. Hanbel, 5/390
[551] Buhârî, Eşribe 28, Libâs 25; Müslim, libâs 4 (2067)
[552] Buhârî, Et'ime 29, übâs 25; Müslim, Ubâs 4 (2067)
[553] Müslim, Ubâs 4 (2067)
[554] Ebu Dâvud, Eşribe 17 (3723); Tirmizî, Eşribe 10 (1878); Müslim, Ubâs 4 (2067)
[555] Bu hadiste; altın ve gümüş kapların dünyada kafirlerin olduğu bildirilmektedir. Bundan maksat; söz konusu kapların, kafirler için kullanılmasının helal olması değil, kafirlerin bunları kullanmakta oldukları, fakat Müslümanların bunları kullanmaktan sakınmalarının gerektiği ve bu nedenle ahirette Müslümanların bu kapları kullancakları, kafirlerin ise ahirette bundan mahrum kalacaklarını belirtmektedir.
Müslümanlar, haramdır diye altın ve gümüş kaplan kullanmaktan sakındıkları için buna mükafat olarak ahirette kullanacaklardır. Kafirler ise diğer günahları işledikleri gibi altın ve gümüş kapları kullanmak günahını işlediklerinden dolayı ahirette bu nimetten mahrum bırakılacaklardır. Nasıl ki, dünyada içki içen bir Müslüman ahirette cennet şarabından mahrum bırakılması gibi. B.k.z. H. Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, 9/167 Yeme içme dışındaki diğer kullanımlar konusunda çoğunluğun görüşü, aynıdır. Cumhur, altın ve gümüşün abdest alma gibi, yeme içmne dışındaki kulianımlarnı da yeme içmeye kıyas ederek bunun da haram olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre altın ve gümüşün kap, yazı gereci, ev eşyası gibi şekillerde kullanımı, mezhep imamîarınca erkek ve kadınlara haram görülmüştür.
Son dönem alimlerinden Şevkânî (Ö. 1250/1834), yasağın sadece altın ve gümüş kaplardan yeme içmeye ait olduğunu, diğer kullanımların buna kıyas edilemeyeceğini görüşündedir.
İmam Muhammed {ö. 189/805), üzerinde oturmamak ve uyumamak şartıyla süs eşyası olarak evde altın ve gümüşten yapılmış ve üzerine de ipek Örtü serilmiş sandalye, koltuk bulundurulmasında bir sakınca görmez.
Ebu Hanîfe (ö. 150/767)'de, üzerine oturulmasında ve yatılmasında da bir sakınca görmez.
Hanefilerin bu görüşünün delili, A'râf: 7/32. ayettir.
Altın ve gümüşüğn yaygın kullanım maddeleri haline getirilmesine İslam Hukukçularının karşı çıkmalarının temelinde; israf ve lüks kullanıma engel olma düşüncesi yer almaktadır. Bu gerekçelendirme, doğru kabul edildiği takdirde, günümüzde, özellikle gümüşün bu açıdan fazla bir değeri kalmadığı noktasından hareketle, gümüş kapların kullanılmasının artık caiz olduğu, fakat çok daha değerli maddelerden yapılmış kapların kullanılmasının, israf ve lüks gerekçesiyle, doğru olmadığı şeklinde bir sonuca gitmek mümkün olabilir. Yanlı bu gerekçelendimıe üzerinde tam bir bir fikir biriliği sağlanamamıştır. B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V, 2/86-88 (ç)
[556] İpek giymek ile ilgili olarak 273 nolu hadise bakabilirsiniz, (ç)
[557] Nesâî, Zînet 88
[558] Buhârî, Libâs 67, Enbiyâ' 50; Müslim, Übâs 80 (2103); Ebu Dâvud, Teraccül 18 (4203); Tirmizî, Libâs 20 (1752); Nesâî, Zînet 14; İbn Mâce, Libâs 32 (3621); Ahmed b. Hanbel, 2/240, 309, 401
[559] Hadis, saç ve sakalı boyamanın meşru olduğuna delalet etmektedir. Bu meşruiyetin illeti, Yahudi ve HiristİyanIara muhalefettir. Bu illet, saç ve sakal boyamanın müstehab oluşunu ifade etmektedir. Çünkü Resulullah (s.a.v}, Yahudi ve Hıristiyanlara muhalefette çok titiz davranır ve bunu emrederdi.
Şevkânî (ö. 1250/1834)'ye göre beyaz kılların boyanmasında iki menfaat vardır. Bunlar: 1. Saç ve sakalı temiz tutmak, 2. Ehl-İ Kitaba muhalefet etmektir.
Açık bir şekilde ağaran saçları ve sakalları boyamayı teşvik eden hadisler olduğu gibi, beyaz kılları boyamayı yasakiayan hadisler de vardır. Bundan dolayı sahabe ve tabiundan bir çok kişi, saç ve sakal boyamanın hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları, boyamanın daha faziletli olduğunu söylemişler ve ağaran kılları değiştirmenin yasak oluşu ile ilgili bir hadis rivayet etmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v)'in saç ve sakalmdaki ağarmış olan kıllarını boyamadığını İleri sürmüşlerdir.
Bazı alimler de, saç ve sakalı boyamanın daha faziletli olduğunu söylemişler. Bu konuda nakledilen hadisleri, sahabe, tabiun ve daha sonrakilerin uygulamalarını delil olarak almışlardır. Yalnız bunlar da, kendi aralarında boyanın rengi konusunda ihtilaf düşmüşlerdir.
İbn Cerîr et-Taberî (ö. 310/922)'ye göre; Hz. Peygamber (s.a.v)'in beyaz kılları boyamayı teşvik eden ve onu yasaklayan tüm hadisleri sahihtir. Bunlar arasında bir çelişki yoktur. Bu konudaki emirler, Ebu Kuhafe gibi saçı sakalı bembeyaz olanlar hakkındadır. Yasaklamalarda saçı sakalı kır olan, yani siyahı da beyazı da bulunanlarla ilgilidir. İlk dönemdeki alimlerin bu görüşte olmaları, kendi durumlanndaki farklılıktır. Yani bazısının saçları kır, bazısının ki İse beyaz olmasıdır. Ayrıca bu konudaki emir ve yasaklar, bağlayıcı değildir.
Buna göre saç ve sakalı tamamen ağarmış olanların, saçlarını ve sakallarını, sarı ve kırmızıya boyamaları müstehaptır.
Kır olan saç ve sakalların boyanması ise meşru değildir. B.k.z: Şevkânî, Neylu'I-Evtâr, 1/141
Kadı İyâz (ö. 544/1149) ise, bu meseleye farklı bakmış ve bu konuda saç boyamak adet olan yerlerde boyamanın lüzumunu, adet olmayan yerlerde ise boyanmaması gerektiğini yada ağaran saçları temiz olup boyamasına gerek duymayanların boyamamalarını, aksi olanların İse boyamalarının müstehab olduğunu söylemektedir, (ç)
[560] Tirmizî, Libâs 20 (1752)
[561] Hz. Peygamber (s.a.v)'in attığı yüzük, gümüş idi. Hz. Peygamber (s.a.v), halkın gümüş yüzük takarak kibirlenmelerinden korktuğu için yüzüğünü çıkartıp atmıştır. Yada attığı yüzük, gümüş kaplanmış demir yüzük de olabilir, (ç)
[562] Buharı, Libâs 46, 50, 51, 54, 55, Ahkâm 15; Müslim, Mesacid 222-223 (640), Libâs (2092), 59-60 (2093), 61-62 (2094), 63 (2095); Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4214, 4215, 4216, 4217, 4221); Tirmizî, İsÜ'zân 25 (2718), Libâs 14 (1739), 15 (1740), 16 (1745), 17 (1747, 1748); Nesâî, Zînet 48, 52, 79, 80, 82; İbn Mâce, Libâs 39 (3640, 3641); Ahmed b. Hanbel, 3/161
[563] Buhârî, Libâs 46; Müslim, Libâs 60 (2093)
[564] Erkej<ıerjn gümüş yüzük takmaları caizdir. HanefÎlere göre; hem erkeklerin ve hem de kadınların; demir, bakır, pirinç gibi madenlerden yapılan yüzük takınmaları mekruhtur. Bu konudaki delilleri; Ebu Dâvud, Hâtem 4 (4223); Tirmizî, Libâs 43; Nesâî, Zînet 146'dır.
Erkeklerin altın yüzük takmaları, dört imama göre de haramdır. Altın yüzüğün haram oluşu ile ilgili bir çok hadis bulunmaktadır. Sahabenin altın yüzük taktığına dair rivayet nakledilmiştir.
Altın yüzüğün erkeklere haram olduğu görüşünde olan İslam Hukukçuları, altın yüzük takmanın caiz olduğuna dair rivayetlere iki şekilde cevap vermişlerdir:
1. Herhangi bir şeyi mubah kılan nas İle haram kılan nass, birbiriyle çatıştığı zaman haram kılan nass tercih edilir. Bu, genel bir kuraldır. Buna göre erkeklerin altın yüzük takmalarının haram oluşuna delalet edilir. O zaman caiz olduğunu bildiren rivayetlere itibar edilmez.
2. Altın yüzüğün caiz olduğuna işaret rivayetler, daha altın yüzük haram kılınmadan önce varid olmuştur.
Kamil Miras, "Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi", 4/288-289'da, bu tür rivayetleri ve kendine göre bazı görüşler ileri sürerek günümüzde nişan yüzüğü olarak adlandırılan altın halkanın takılmasını erkeklere caiz olduğunu ileri sürse de, gözden kaçırılmaması gereken asıl husus; bu adetin, HıristiyanİIara ait olmasıdır. Ayrıca bugün Müslümanlar, yaygın olarak, gümüş yüzük kullanıyorlarsa, yani artık bu durum örfleşmişse, bu teamüle uymak daha doğru kabul edilir, (ç)
[565] Müslim, Libâs 62 (2094)
[566] Yani İranlılar iie Rumlar (ç)
[567] Resulullah (s.a.v)'in mührü, yüzüğünün kaşına nakşedilmiş olduğu için, bu konudaki mühür kelimesi, aynı zamanda yüzük manasına da kullanılmıştır, (ç)
[568] Buhârî,İlm7
[569] Buhârî, Libâs 53; Müslim, Libâs (2092)
[570] Buhârî, Libâs 51
[571] Buhârî, Libâs 50
[572] Buhârî, Libâs 55
[573] Hz. Osman, üzerinde; "Muhammed Resulullah" yazısı bulunan başka bir gümüş yüzük yapmıştır.
[574] Buhârî, Libâs°55
[575] Buhârî, Libâs 47
[576] Buhârî, Libâs 47
[577] Bazı rivayetlerde Resuluüah (s.a.v)'in yüzüğünü sağ eline, bazı rivayetlerde ise sol elin taktığına işaret eden hadisler bulunmaktadır.
Alimler, birbirine muhalif görünen bu hadislerin arasını uzlaştırma konusunda değişik şeyler söylemişlerdir.
Bazı alimler, her iki tarafın da eşit olduğuna meyletmişler, yani sağa da, sola da yüzük takmanın caiz olduğunu ve birini öbürüne tercihe delil bulunmadığını söylemişlerdir. Bazı alimler de, Hz. Peygamber (s.a.vJ'İn yüzüğü önceleri sağ eline taktığını, ama daha sonra bu adetini değiştirip sol eline takmaya başladığını söylemişlerdir. Nevevî İse, alimlerin yüzüğü sağa yada sola takmanın caiz oluşunda görüş birliğine vardıklarını, fakat hangisinin dah faziletli olduğu hususunda ihtilaf ettiklerine işaret ettikten sonra, İmam Mâlik'İn sol ele yüzük takmayı müstehab, sağa takmayı ise mekruh gördüğünü, Şâfiîlere göre ise sağ elin daha

faziletli olduğunu söyler.
Hanefi alimleri ise, Rafizilerden olan Ehl-İ Bid'ate benzeyeceği için sol e yüzük takmayı uygun bulmamışlardır. Yüzüğü sağ ele takmak daha faziletlidir.
Bütün bu nakillerden anlaşıldığına göre; yüzüğü, sağa ele de, sol ele de takmak caizdir. Ancak hangisinin daha faziletli olduğu konusu tartışmalıdır, (ç)
[578] Müslim, Libâs 63 (2095)
[579] Müslim, Mesâcid 222 (640}
[580] Müslim, Mesâcid 223 (640)
[581] Müslim, Ubâs (2092)
[582] Müslim, Libâs 57 (2092)
[583] Hz. Peygamber (s.a.v), İran Kîsra'sma, Roma Kayser'ine ve Habeş Necâşfsine hak dine davet etmek için mektuplar yazmak istemişti. Ona, bunların mühürsüz mektup kabul etmedikleri söylenmiştir.
Onların mühürsüz mektup kabul etmemelerinin sebebi; mührün mektubu yazan kimseye delaiet etmesi, mektuba başkaları tarafından bir takım ilavelerin yapılmasını engellemek, mektuba ciddiyet kazandırmak, sırlarının meydana çıkacağından korkmaları, bir de onlara arz edilecek bir şeyi hiçbir kimsenin bilmemesi lazım geldiğine tenbih etmek İstemeleridir.
Hz. Peygamber (s.a.v) yazı yazmayı bilmediği için, katibine yada sahabilerden birisine mektubu yazdırıp hükümdarlara mektup göndermek istemesi ile, mecazi olarak, onun mektup yazdığı ifade edilmiştir. İşin yapılmasını emreden, yaptıran kişi, onu bizzat yapmış gibi ifade edilir, (ç)
[584] Müslim, Libâs 58 (2092)
[585] Ebu Dâvud, Hâtem 2 (4221)
[586] Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4214)
[587] Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4215)
[588] Ebu Dâvud, Hâtem 1(4216)
[589] Ebu Dâvud, Hâtem 1(4217)
[590] Ebu Dâvud, Taharet 10 (19)
[591] Tirmizî, Libas 16 (1745)
[592] Nesâî, Zînet 48; Müslim, Libâs 57 (2092}
[593] Nesâî, Zînet 79; Ebu Davud, Hâtem 1 (4217)
[594] Nesâî, Zînet 51
[595] Nesâî, Zînet 48
[596] Buhârî, Libâs 45, 46, 50, 53, Eymân 6; Müslim, Libâs 53-55 (2091); Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4218, 4219, 4220}; Tirmizî, Libâs 16 (1741); Nesâî, Zînet 43, 54, 79, 81, 82; İbn Mâce, Libâs 39 (3639); Ahmed b. Hanbel, 2/72
[597] Müslim, Libâs 53 (2091)
[598] Buhârî, Eymân 6; Müslim, Ubâs 53 (2091)
[599] Buhârî, Libâs 53
[600] Buhârî, Ubâs 50
[601] Uz. Peygamber (s.a.v)'İn altından yüzük yaptırması, altının erkeklere haram kılınmasından öncedir. Çünkü altının erkeklere haram olduğunu bildiren Resulullah {s.a.v)'in, kendisinin altın takması düşünülemez.
Ayrıca altının daha önce mubah olduğu halde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu hareketiyle haram kılınmış olması da mümkündür, (ç)
[602] Buharı, Libâs 46
[603] Buhârî, Libâs 47
[604] Resulullah (s.a.u)'in, yüzüğünün üzerine başka nakış yapılmamasını istememesi; bu işe bir bozgunculuk karışmaması içindir. Çünkü Resulullah (s.a.v), bu yüzüğü, sadece mühür maksadıyla kullanmak için yaptırmıştır.
Yalnız yüzüğün üzerine, sahibinin ismini ve Allah'ın ismini nakşetmek caizdir. Alimlerin Çoğumun görüşü bu şekildedir.
İhtiyaç gidermek isteyen kimsenin, üzerinde Allah'ın isimlerinden biri yada Peygamber ve melek ismi yazılı veya kutsal mekanlardan birinin resmi bulunan bir eşya bulunursa, tuvalete girererken onu çıkarması gerekir. Bu; Hanefi'lerin, Şâfiîlerin, MâlİkiIerin ve Hanbelile-rin görüşüdür. Buna uymamanın hükmü, mekruhluktur.
Eğer bu eşya üzerinde Kur'an'dan bir ayet veya ayetten bir kısım bulunursa, onunla tuva-late girmek ve kaza-i hacatte bulunmak haramdır. Ancak kaybolma korkusu olduğunda ya da bu ayet muska halinde üzerine dikili olduğuna bu sakınca ortadan kalkar. Bu durumda o ayetlerin üstü örütlerek veya cebe konularak gizlenmesi gerekir. Buna göre bugün çokça kullanılan cihazlardan biri olan cep telefonlarının üzerinde bu türden yazı ve resim buîunduran kimselerin, bu hususa dikkat etmeleri gerekir, (ç)
[605] Resulullah (s.a.v), yüzüğün taşını, hem muhafaza etmek ve hem de kibirden korunmak İçin bu şekilde davranmıştır. Gerçi Resulullah (s.a.v), bu konuda bir şey emretmemiştir. Dolayısıyla yüzük İstenildiği şekilde taşınabilir. Fakat efdal olan, bu konuda Resulullah {s.a.v)'e uymaktır. Selef, bu konuda yüzüğü hem avuç içine çevirmiş ve hem de çevir-memiştir. (ç)
[606] Muaykib, Saîd b. Ebi'l-Âs'ın azadlısıdır. Görüldüğü üzere bu rivayette, Erîs kuyusuna yüzüğü düşürenin Muaykib olduğu bildirilmektedir.
Konu ile ilgili diğer rivayetlerde ise bu yüzüğü düşürenin Hz. Osman olduğu ifade edilmektedir.
Aiimler bu İki rivayetin arasını şöyle uzlaştırmışlardır: Halifeler, bu yüzüğü parmaklarına takmışlardı. Hz. Osman zamanında, yüzük çoğunlukla Muaykib'İn elinde bulunmuştur (Nesâî, Zînet 54). Hz. Osman'a lazım olup istediği zaman Muaykib, Erîs kuyusunun başında bulunmuş ve tam Hz. Osman'a verirken yüzük kuyuya düşmüştür. Yüzük aranmasına rağmen bulunamamıştır. Hz. Osman'da bu yüzüğün bir benzerini yaptırmıştır (Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4220); Nesâî, Zînet 54). Düşürmenin her ikisine de nispet edilmesi, bundandır, (ç)
[607] Erîs kuyusu, Küba mescidine yakın bir bahçenin içinde bulunmaktadır, (ç)
[608] Müslim, Libâs 55 (2091)
[609] Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4218); Buhârî, Libâs 46
[610] Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4219)
[611] Hz. Peygamber (s.a.v), yüzüğündeki yazının aynısının, hiç kimsenin kendi yüzüğüne yazdırmamasını emretmişti. Hz. Osman, bu yasağın, ResuluİIah (s.a.v)'in hayatına özgü olduğunu, vefatından sonra yazılmasının caiz olduğunu anlayarak yaptırdığı yüzüğe, "Muhammed Resulullah" yazdırmıştı.
Çünkü Resulullah (s.a.v), yüzüğü, devlet adamlarının mühürleri gibi, resmi mühür konumunda kullandığı için, resmi yazılarda karışma olmaması için, üzerindeki nakşı başkalarının yapmasına izin vermemişti. Dolayısıyla ResuluIIah (s.a.v)'in yüzüğü kaybolunca, yerine yapılan yüzük, aslının yerinde kullanılacağı için onun hükmünü alarak Hz. Osman, o yüzüğün benzerini yaptırmıştır, (ç)
[612] Ebu Dâvud, Hâtem 1 (4220)
[613] Tirmizî, Libâs 16 (1741); Nesâî, Zînet 43, 54, 79, 82
[614] Nesâî, Zînet 54
[615] Nesâî, Zînet 54, 82
[616] Buhârî, Zekât 61Büyû' 101, Sayd 30; Müslim, Hayz 100-102 (363), 103 (364), 104 (364); Ebu Dâvud, Libâs 38 (4120, 4121); Tirmizî, Libâs 7 (1727); Nesâî, Fera' 4; İbn Mâce, Libâs 25 (3610); Ahmed b. Hanbel, 1/262, 266, 372
[617] Buhârî, Büyûr 101, Sayd 30
[618] Hadis; ölmüş bir hayvanın sadece etini yemenin haram olduğunu, derisinin ise tabaklanmak suretiyle helal olduğunu belirtmektedir.
Ayrıca bu hadise hükümce aykırı olan hadisler de rivayetler edilmiştir. Bu iki tür rivayet arasındaki zıtlığı gidermek için; olumlu rivayetler, tabaklandıktan sonra kullanılmasının helal olduğuna ve olumsuz mahiyetteki rivayetlerin ise tabaklanmadan Önce faydalanma ile kullanılmasının yasak olduğu şeklinde yorumlanmıştır.
Ayrıca bu hadis, ölmüş bir hayvanın bütün kısımlarının haram olduğunu ifade eden "Size ölmüş hayvan (leş) haram kılındı" (Bakara: 2/173, Mâide. 5/3, Nahl: 16/115) mealindeki ayetin genel olan hükmünü tahsis ederek tabaklanmış derisini kullanmanın helal olduğunu bildirmektedir.
Ebu Hanîfe'ye göre; domuzdan başka bütün hayvanların leşlerinin derileri tabaklanmak suretiyle temizlenmiş olur. (ç)
[619] Müslim, Hayz 100 (363)
[620] Buhârî, Sayd 30
[621] Müslim, Hayz 103 (364}
[622] TirmİzÎ, Libâs 7 (1727)
[623] Ebu Dâvud, übâs 38 (4120)

[624] Ebu Dâvud, Ubâs 38 (4121)
[625] Ebu Dâvud, Libâs 38 (4122}
[626] Nesâî,Fera'4
[627] Nesâî,Fera'4
[628] Nesâî, Fera'4
[629] Nesâî, Fera'4
[630] Buhârî, Mezâlim 32, Libâs 91, Edeb 75; Müslim, übâs 87- 90 (2107); Ebu Dâvud, Libâs I 45 (4153); Tirmizî, Sıfâtu'l-Kıyâme 32 (2468); Nesâî, Zînet 112; İbn Mâce, Libâs 45 (3653); Ahmed b. Hanbel, 6/52, 140, 116, 225,237, 252
[631] Buhârî, Sayd 91
[632] Müslim, Libâs 90 (2107)
[633] Müslim, Libâs 90 (2107)
[634] Heykel şeklinde olmayan, kağıt, sergi, örtü, duvar gibi yerlere yapılan resimler hakkındaki hadisler; bunun, mutlak olarak haram yada helal olduğunu göstermiyor, resmin konusuna, ressam veya resmi kullananın maksadına ve kullanıldığı yere göre çeşitli hükümler getiriyor.
1. Mukaddes sayılan, tapınılan, uluhiyyet izafe edilen şeylerin resimlerini yapmak ve kullanmak haramdır.
2. Islamî ahkâm ve ahlâka aykırı olan çıplak insan vb. resimlerini yapmak ve kullanmak da haramdır.
3. Bunların dışında kalan resimlerden canlılara ait olmayanları mubahtır, yapmak ve kullanmak serbesttir.
4. Canlılara gelince, hadislerden bir kısmı, Peygamberimiz {s.a.v)'in bunları tasvip etmediğini, diğer bir kısmı ise bilhassa çiğnenen sergide, yaslanılan yastıkta, oturulan minderde.... Olduğu zaman caiz gördüğünü ifade etmektedir.
Bunlardan çıkan netice; böyle resimlerin - dinî bir takdis ve ta'zime götürmedikçe- caiz olduğudur. Titizlik gösterilen nokta, tevhidin korunmasıdır.
Tahâvı (ö. 321/933)'nİn şu ifadesi bu anlayışı desteklemektedir: Rivayet ettiğimiz hadisler, elbise üzerindeki resimleri, yasaklanan resimlerin dışına çıkarmaktadır. Yasaklanan resimler, Hıristiyanların kilise duvarlarına yaptıkları veya bezlere yapıp astıkları resimler kabilinden olanlardır." (Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr, Kahire 1968, 4/285) Resim hakkındaki hadislerden anlaşıldığına göre; Resulullah (s.a.v) önceleri, tevhid inancı, ruhlara yerleşinceye kadar resim hakkında titiz davranmış, sonraları mahzuru olmayan noktalarda ruhsatlar vermiştir.
Bazı alimler, canh-cansız ayırımını göz önüne alarak üç boyutlu olmayan veya hayatî bir uzvu eksik bulunan resimleri de cansızlara katmış, caiz görmüşlerdir. Çünkü bunların, mezkur şekil ve eksikler içinde canlı olmaları mümkün değildir.
B.k.z: Hayreddin Karaman, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz yayıncılık, ist. 2003, s. 56-57 (ç)
[635] Müslim, Libâs 88 (2107)
[636] Müslim, Libâs 89 (2107)
[637] Davud'un sarihi Sehârenfûrî (ö. 1346/1927)'ye göre; içerisinde resim bulunan bir eve rahmet melekleri de girebilir. Böyle bir eve rahmet meleklerinin giremeyeceğini bildiren hadislerin genel hükümleri tahsis edilmiştir. Bununla birlikte yasak, yukarıda açıklanan, insanlar tarafından tapınılan varlıklara ait olmak ve kendisine ta'zim edilen eşya üzerinde bulunmak gibi özellikler taşıyan resimlerle ilgilidir. Bu özellikleri taşımayan resimler, konu İle ilgili hadislerin genel hükümlerinin dışında kalır, (ç)
[638] Müslim, Libâs 87 {2106, 2107)
[639] Buhârî, Bed'ü'1-Halk 6, Libâs 88
[640] Tirmizî, Sıfâtu'l-Kıyâme 32 (2468)
[641] Nesâî, Zînet 112; Müslim, Übâs 88 (2107)
[642] Hanefilere göre; üzerinde insan yada hayvan resmi bulunan yaygı üzerinde namaz kılmada bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Çünkü resimli yaygının ayakla altına alınması, resimlere değer vermeme anlamındadır. Ancak resime ibadet etmeye benzeyeceği için yaygıdaki resimler üzerine secde edilmemesi tavsiye edilmiştir. Yine bu resimler, baş hiza smdan daha yukarıda, kişinin hizasında ve önünde asılı olarak bulunurken namaz kılmanın mekruh olduğu söylenmiştir, (ç)
[643] Nesâî,Zînet ll2
[644] Nesâî,Zînet ll2
[645] Ebu Dâvud, Libâs 45 (4153)
[646] Buhârî, Libâs 40; Müslim, Libâs 67-68 (2097); Ebu Dâvud, Libâs 41 (4136); Tirmizî, Libâs 34 (1775); Nesâî, Zînet 118; İbn Mâce, Libâs 29 (2617); Ahmed b. Hanbei, 2/424, 443, 477, 480, 528
[647] Buhârî, Libâs 40; Müslim, Libâs 68 (2097)
[648] Buhârî, Libâs 40
[649] Hattâbi (Ö. 388/998)'nin ifade ettiği üzere; devamlı surette tek ayakkabı ile yürümek, başkalarının dikkatini çekebilir. Göze de çirkin görünebilir. Çünkü insanlar, onun bir ayağının, ötekinden kısa olduğunu zannedebilirler.
Ibn Hacer (ö. 852/1447)'e göre ise; Hadisteki yasağa uymamak, insanın vakarını giderebilir. Ayrıca böyle bir davranış, kişi için de bir zorluk ve tehlike arzedebilir. Çünkü insan, tek ayakkabı İle yürürken dengeyi kaybedip düşebilir.
Bazıları, Tirmizr'nin naklettiği: "Resulullah (s.a.v), bazen tek ayakkabı ile yürürdü" (Tirmizî, Libâs 36) mealindeki hadis İle konumuzla ilgili hadisler arasında bir çelişki bulunduğunu söyleyerek bu hadisleri reddetmek istemişlerse de, İbn Kuteybe (ö. 271/884) onlara şu cevabı vermiştir:
"Biz deriz ki: Elhamdülillah burada herhangi bir terslik yoktur. Çünkü bir kimsenin ayakkabısının tasması koparsa, ya ayakkabıyı atar yada eline alır ve bir başka tasma buluncaya kadar tek ayakkabı ile yürür.
İki ayakkabı, iki mest ve diğer İkili olarak kullanılan elbiselerde bunlardan birinin kullanılıp diğerinin kullanılmaması, çirkin ve hoş karşılanmayan bir harekettir. Yine ridanın sadece bir omuza atılıp diğer omuzun açık bırakılması da çirkindir. Fakat bir kimsenin ayakkabısının tasması kopabilir ve onu tamir ettirene kadar bu halde bir-iki veya üç adım atabiür. Muhakkak ki bu, ne çirkindir ve ne de kötü görünen bir harekettir. Azın hükmü pek çok yerde çoğun hükmüne muhalif olabilir. Görmüyor musun, namaz kılan bir kimsenin rüku' halinde iken önündeki boş safa doğru bir-İkİ veya daha çok adım atması caizdir de, yine rüku' halinde olduğuhalde yüz veya iki yüz zira' (=arşın) yürümesi caiz değildir.
Yine rîdası düşünce onu omuzlarına atıvermesi, (namazda) caizdir de, namazda elbisesini toplaması veya uzunca bir İş yapması caiz değildir.
Yine bir kimse namazda tebessüm ederse namazı bozulmaz, fakat kahkahayla gülerse namazı bozulur.
B.k.z. İbn Kuteybe, Hadis Müdafaası, gev. Hayri Kirbaşoğlu, Kayıhan yayınları, 2. baskı, İstanbul 1989 s. 177-178 (ç)
[650] Nesâî,Zînet ll8
[651] Buhârî Cihâd 91, Libâs 29; Müslim, Libâs 25 (2076); Ebu Dâvud Tırmilî, Ubâs 2 (1722); Nesâî, Zînet 93; ibn Mâce, Libâs 17 (3592); 3/215
[652] Buhârî, Cihâd 91, Libâs 29; Müslim, Libâs 25 (2076)
[653] Buhârî! Cihâd 91; Müslim, Libâs 26 (2076)
[654] Müslim, Libâs 24 (2076)
[655] Buhârî, Libâs 25; Müslim, Ubâs 10-15 (2069); Ebu Dâvud, Libâs 7 (4042); Tirmizî, Libas 1 (1721); Nesâî, Zînet 93; İbn Mâce, Ubâs 18 (3593); Ahmed b. Hanbel, 1/16, 50, 51
[656] Müslim, Libâs 12 (2069)
[657] Müslim, Libâs 13 (2069)
[658] İslam bilginleri, ipekli kumaş kullanımı ile ilgili görüşlerini çoğunlukla bu tür hadislere dayandırmışlardır. Bilginlerin çoğu, söz konusu hadislerden hareketle ipek giymenin erkeklere haram olduğunu ileri sürmüşlerdir.
İslam bilginleri, bu tür hadisleri esas alarak ipeğin ancak üç-dört parmak miktarı kadaz az olduğu takdirde kullanımına izin verilmiştir. İpekten nişane, elbise etrafının dikişi, sembol ve rozet gibi olarak kullanılan ipeğe ruhsat verilmiştir.
B.k.z: Kâmil Miras, Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, 4/287, 12/108, H. Karaman, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz Yay. İst. 2003, s. 49 (ç)
[659] Müslim, Ubâs 15 (2069)
[660] Ebu Dâvud, Libâs 7 (4042)
[661] Tayiasan: Kışın giyilen bir elbisedir. Elbisenin alemi, iki parmak genişliğinde uzun yolları vardır. B.k.z: A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1978, 9/425 (ç)
[662] Nesâî, Zînet 93
[663] Nesâî, Zînet 93

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Riyanın Haram Olması

51) Süleyman bin Yesar'dan rivayetle, şöyle dedi:
Ebû Hüreyre (r.a.)'ın çevresindeki cemaat dağıldı sonra Şam (Suriye) bölgesinden bir kişi öne geçerek:
"Ey Şeyh! Resûlullah (s.a.s.)'den duyduğun bir hadisi bana anlat." dedi. Ebû Hüreyre (r.a.) da: "Evet, Resûlullah'tan (s.a.s.) duyduğuma göre O şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde kendisi hakkında hüküm verilecek ilk kişi, şehid edilerek ölmüş olan kimsedir. Getirilir, kendisine nimetler anlatılır, o da bu nimetleri bilmiş olur. Allahu Teâlâ:
"Sen bu nimetler için ne yaptın?" diye sorar. O da:
"Senin yolunda şehid olana dek savaştım" der. Allahu Teâlâ'da:
"Yalan söylüyorsun. Sen hakkında: "Bu adam çok cesaretlidir" desinler diye savaştın, nitekim hakkında da böyle denildi" diye buyurur.
Sonra Allah emir buyurur, adam yüz üstü süründürülerek cehenneme atılır.
Yine ilim öğrenmiş ve okutup öğretmiş ve Kur'ân okumuş bir adam ilk hesaba çekilenlerdendir. O adamda getirilir. Allahu Teâlâ ona nimetlerini tanıtır, o da bunları tanır. Yüce Allah:
"Bunlar için ne yaptın?" diye sorar. O adam da:
"İlim öğrendim ve öğrettim, Senin için de Kur'ân okudum" der. Allahu Teâlâ:
"Yalan söylüyorsun. Sen ilmi, sana alim desinler diye öğrendin, Kur'ân'ı da: "Şu adam çokça Kur'ân okur." desinler diye okudun. Nitekim öyle de denildi" diye buyurur ve emredip adam yüzü üstü sürüklenerek cehenneme atılır.
Yine dünyadayken kendisine Allah'ın (c.c.) çokça geniş rızk vermiş olduğu, her çeşit maldan lütfettiği bir adam getirilir. Allah-u Azze ve Celle ona nimetlerini tanıtır ve o da tanır. Allahu Teâlâ:
"Bunlar için ne amel işledin?" diye buyurur. Adam da:
"Senin infak edilmesini sevdiğin yollardan hiç birisini eksik etmeden infakta bulundum" der. Allahu Teâlâ da:
"Yalan söylüyorsun. Sen, hakkında: "Bu adam cömerttir" desinler diye infak ettin. Nitekim öyle de denildi." diye buyurur. Sonra Allah emir buyurur ve adam yüz üstü sürüklenerek cehenneme atılır."[1]

***

---

[1] Müslim (1605).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İdracın Hükmü:

İdracın hükmünü şu şekilde özetleyebiliriz;
1) İdrac, hadiste bir açıklamada bulunmak üzere yapılmışsa hoş görülür; ancak yapanın bunun kendi görüşü olduğunu açıklaması gerekir.
2) Eğer kasıtsız olarak yanılma ile yapılırsa, yanılan ravi için bir kusur teşkil etmez; fakat bu şekilde yanılma sonucu hatası çoğalırsa zabtına dokunur, cerhe maruz kalır.
3) Ravinin kasden idrac yapması ise hadisçiler arasında haram kılınmıştır. Es-San'ani'nin de belirttiği gibi, idraca kasıtlı olarak tevessül eden kimsenin adaleti sâkıt olmuş, kelimelerin yerlerini değiştiren kimse ise yalancılar zümresinden sayılmıştır.[1]

---

[1] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 77; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/326; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/130; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İdracın Hükmü:

İdracın hükmünü şu şekilde özetleyebiliriz;
1) İdrac, hadiste bir açıklamada bulunmak üzere yapılmışsa hoş görülür; ancak yapanın bunun kendi görüşü olduğunu açıklaması gerekir.
2) Eğer kasıtsız olarak yanılma ile yapılırsa, yanılan ravi için bir kusur teşkil etmez; fakat bu şekilde yanılma sonucu hatası çoğalırsa zabtına dokunur, cerhe maruz kalır.
3) Ravinin kasden idrac yapması ise hadisçiler arasında haram kılınmıştır. Es-San'ani'nin de belirttiği gibi, idraca kasıtlı olarak tevessül eden kimsenin adaleti sâkıt olmuş, kelimelerin yerlerini değiştiren kimse ise yalancılar zümresinden sayılmıştır.[1]

---

[1] Ahmed Muhammed Şâkir, a.g.e., s. 77; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/326; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/130; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DAHA ÖNCE GEÇEN KONULARI KAPSAYAN BÖLÜM

? ??????? ?????? ??? ????????? ?

-275 ? ??????????? ???????????? ?????? ???? ??????? ???????????? ??????? ???? ???????????? ?

“Salih rüya, peygamberliğin kırk altı (1/46) cüz’ünden bir cüzdür”[1]

Bir lafızda ise bu: (**???? ?????????**) **“Elli (cüz’ün)den…”** şeklinde geçmektedir.

Bir diğer lafızda ise: (**???? ?????????**) **“Yetmiş (cüz’ün)den…”** şeklinde geçmektedir.

Bir başka lafızda ise: (**???? ??????????**) **“Kırk (cüz’ün)den…”**[2] şeklinde geçmektedir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Abbâs
3. Abdullah ibn Ömer
4. Abdullah ibn Amr
5. Câbir
6. Abbâs b. Muttalib
7. Semure
8. Abdullah ibn Mes’ud
9. Enes
10. Avf b. Mâlik

Toplam, 10 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

11. Ebu Saîd el-Hudrî
12. Ebu Rezîn ibnu’l-Ukaylî
13. Ubâde ibnu’s-Sâmit
14. Huzeyfe
15. Ebu Katâde

(Münâvî) **“Teysîr”**de bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir. **“Feyzu’l-Kadîr”**de de Suyûtî’den naklen bu hadisin **mütevatir** olduğunu söylemiştir.

Zürkânî (ö. 1122/1710)’de **“Şerhu’l-Muvatta”**da da konu ile ilgili olarak der ki: “Hadis, **mütevatir** olup bir grup sahabeden gelmiştir.”

* * *

-276 ? ???? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?

“Kime beni rüyasında görürse, (o kimse) gerçekten beni görmüştür”[3]

Bir rivayette ise: **? ?????? ???? ???????? ??????? ???????????? ??? ??????????? ??? ? “… hakkı görmüştür. Çünkü Şeytan, benim suretime giremez”**[4] şeklinde geçmektedir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**ın ‘Kitâbu’l-Edeb’ (=Edeb Bölümü’n) de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Ebu Mes’ud
3. Ebu Katâde
4. Ebu Hureyre
5. Câbir
6. Abdullah ibn Mes’ud
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Ebu Cuhayfe
9. Ebu Mâlik el-Eşcaî
10. Ebu Saîd el-Hudrî
11. Abdullah ibn Amr
12. Ebu Bekre
13. Mâlik b. Abdullah el-Has’amî

14. Târık b. Eşyeme el-Eşcaî

Toplam, 14 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

15. Berâ'
16. İmrân b. Husayn
17. Abdullah ibn Ömer
18. Huzeyfe

Münâvî (ö. 1031/1622), bu hadisin,[5] **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-277 **? ????? ????????????? ????????? ????????????? ????????? ????? ???????? ????? ??????????? ????????????? ????????? ?????????? ????????? ??? ??????? ???? ???????? ?**

"Yedi kat gök ile yedi kat yer ve bunların içindekiler ile bunların arasında bulunanların; arşa nispetle, yeryüzündeki büyük bir düzlükte (=çölde) bırakılmış bir halka gibi olması"[6] **ile ilgili hadisler**

Allame İbn Zekeriyya, bu konuki hadislerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-278 **? ?????? ??????????? ???? ??????? ?????? ??????????? ????????? ??????????? ?????? ?????????????**

"Peygamber (s.a.v)'in, (hicret ederken) Pazartesi günü Mekke'den çıkması ve yine Pazartesi günü Medine'ye girmesi"[7] **ile ilgili hadisler**

Hâkim (ö. 405/1014) der ki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hicret ederken Pazartesi günü Mekke'den çıkması ve yine Pazartesi günü Medine'ye girmesi ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir."

Fakat İbn Hacer (ö. 852/1447)'de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Onun, 'Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hicret ederken Pazartesi günü Mekke'den çıktı' sözünde, mecaz vardır. Çünkü gecenin gündüze yakın olmasından ötürü geceye 'gün' denilir."

Yine 'Pazartesi günü' ile kast edilen de, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Mekke'den değil de, (Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında Hıra) mağarasından çıkışıdır."

(Aynî'de) **"Umdetu'l-Kârî"**nin 'Bâb-u hel tunbeşu kubûru müşriki'l-Câhiliyyeti ve yuttehazu mekânuhâ mesâcide' (=Cahiliyye dönemi müşriklerinin kabirleri kazılabilir mi? Onların mekanını mescitler edinilebilinir mi? ile ilgili bâb) 'da der ki:

"Hâkim dedi ki: 'Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında Kuba'ya Rebiülevvel ayının 8'inde bir Pazartesi günü ulaşması ile ilgili haberler, mütevatirdir.'"

* * *

-279 **? ??? ???????? ?????? ????????? ?**

"Artık (Mekke'nin) fethinden sonra hicret yoktur"[8]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Mucâşi' ibn Mes'ud
2. Ebu Saîd el-Hudrî
3. Gaziyye ibnu'l-Hâris
4. Hâris b. Gaziyye

Toplam, 4 kişi.

(Derim ki:) Buhârî (256/870)'nin **"Sahîh"**inde bu hadis şu yoldan gelmiştir:

5. Abdullah ibn Abbâs[9]

Hz. Peygamber (s.a.v), Mekke'nin fethedildiği gün şöyle buyurdu:

? ??? ???????? ???????? ??????? ???????? ?

"Artık hicret yoktur. Fakat cihad ve niyet vardır"

Bir rivayette ise, İmam Ahmed, bu hadisi, Abdullah ibn Abbâs'tan[10] şöyle rivayet etmiştir:

? ??? ???????? ?????? ????????? ?

"Artık (Mekke'nin) fethinden sonra hicret yoktur"

Bu hadisi; İbnü's-Seken (ö. 353/963), Bâverdî (ö. 301/913) ile İbn Mende (ö. 395/1004) **"Sahâbe"**(adlı kitapların) da rivayet etmiştir.

Hasan b. Süfyân (ö. 303/915)'da **"Müsned"** adlı eserinde, İshâk b. Abdullah b. Ebi Ferve'den -bu metruktur-, o da Abdullah ibn Râfi'den, o da Hâris b. Gaziyye'nin Mekke'nin fathi günü Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

? ??? ???????? ?????? ????????? ?

"Artık (Mekke'nin) fethinden sonra hicret yoktur"

İbnü's-Seken (ö. 353/963) der ki: "Bu hadisi; Yezîd b. Hasîfe, Abdullah ibn Râfi'den, o da Gaziyye ibnu'l-Hâris'ten rivayet etmiştir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır."

Zehebî (ö. 748/1347) **"Tecrîd"**de der ki: "'Bu, Hâris b. Gaziyye'dir.'

Denildi ki: 'Bu, Gaziyye ibnu'l-Hâris'tir. Medinelidir. Abdullah ibn Râfi, bu hadisi, bundan rivayet etmiştir.'"

(Suyûtî'nin belirttiği) üçüncü kişi, dördüncüsünün aynısıdır. Fakat bu şahsın ismi hakkında görüş ayrılığı vardır.

* * *

-280 ? ?????? ??????????? ?

"Ebdâl'ın varlığı"[11] **ile ilgili hadisler**

Hadis, şu yoldan gelmiştir:

1. Enes

Bu hadis, çeşitli lafızlarla gelmiştir. Fakat bunların hepsi, zayıftır.

Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:

2. Ubâde ibnu's-Sâmit
3. Abdullah ibn Ömer
4. Abdullah ibn Mes'ud
5. Ebu Saîd el-Hudrî
6. Hz. Ali
7. Avf b. Mâlik
8. Ebu Hureyre
9. Muâz b. Cebel

Hafız Sehâvî (ö. 902/1496), Ebdâl hususunda, **"Nazmu'l-Leâli fi hadisi'l-Ebdâl"** adında bir cüz yazmıştır.

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200) **"Mevzuât"**da Ebdâl'ın var olması ile ilgili hadisleri getirip bu hadisleri tek tek eleştirmiş ve bu hadislerin uydurma olduğuna hükmetmiştir.

Suyûtî (ö. 911/1505)'de **"Nüket"**de, İbnü'l-Cevzî 'nin bu görüşünü tenkit etmiştir.

Yine Suyûtî, **"Teakkubât"**da ise şöyle der: "Bunun yanında Ebdâl ile ilgili haber, sahihtir. Hatta **mütevatir** olduğunu bile söyleyebilirim. Ebdâl ile ilgili hadisleri, bir eserde topladım. Bu kitap da, Ebdâl hakkında gelen hadislerin geliş yollarını da tamamen bir araya getirdim."

Daha sonra Suyûtî, Ebdâl hadsisini rivayet eden sahabe ile tabiundan bazı kimseleri ve bunu onlardan nakleden hadis hafızlarını belirtmiştir.

Devamla da der ki: "Bu, manevi **mütevatir** derecesine ulaşmıştır. Öyle ki Ebdâl'ın varlığının doğruluğuna kesinlikle hükmetmek zaruret halini almıştır."

(Zebîdî'de) **"Şerhu'l-İhyâ"**da Ebdâl ile ilgili hadisi nakletmiş ve bunun doğruluğunu kabul etmiştir.

(Zürkânî'de) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "İbnü'l-Cevzî, Ebdâl ile ilgili bütün hadislerin uydurma olduğunu iddia etmiştir. Suyûtî ise, İbnü'l-Cevzî 'nin bu görüşüne karşı çıkmıştır. Ve dedi ki: 'Ebdâl haberi, sahihtir. Hatta **mütevatir** olduğunu bile söyleyebilirim.'Yani manevi **mütevatir**. Nitekim Suyûtî, Ebdâl hadisinin **mütevatir** olduğuna da işaret etmiştir."

Bununla birlikte Ebdâl hadisini batıl olduğu iddiası da ortaya atılmıştır. İbn Teymiyye (ö. 728/1327)'nin iddiasına göre; **"Ebdâl"** lafzı, sahih bir haberde değil de, munkatı'[12] zayıf bir haberde gelmiştir. Belki de İbn Teymiyye, sadece Ebdâl denilen şahısların ortaya çıkmasına karşı çıkmaktadır. Görünen o ki, İbn Teymiyye, hem Ebdâl'ın varlığını kabul etmemekte ve hem de Ebdâl'ın var olduğunu iddia edeni de yalanlamaktadır.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Fetâvâ"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "**Ebdâl**, pek çok hadiste gelmiştir. Bunlardan bazısı, sahihtir. Bazısı da sahih değildir.

"Kutb"a[13] gelince, bu, bazı rivayetlerde gelmiştir.

"Gavs"a[14] gelince, bu da, Sufîler arasında meşhur şekliyle bilinmektedir. Gavs ile ilgili herhangi bir rivayet sabit olmamıştır."

* * *

-281 ? ?????? ???????? ?

"Cinlerin varlığı"[15] **ile ilgili hadisler**

Şeyh Ebu Ali Hasan b. Ruhâl el-Ma'denî **"Şerhu Muhtasarı Halîl"**de Birzelî (ö. 844/1440)'nin şöyle söylediğini nakletmiştir:

"(Bu konuda) doğru olan husus şudur: Cinlerin varlığı inkar eden kimsenin –o da Mutezile'dendir- hükmü, onun kafir olmasıdır. Çünkü o kimse, (cinlerin varlığını inkar etmekle) Kur'an nassını, **mütevatir** sünneti ve zaruri icmayı bile bile inkar etmektedir."

Kadı Bedrüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah eş-Şiblî el-Hanefî (ö. 769/1367) **"Âkâmu'l-Mercân fi Ahkâmi'l-Cânn"**da cinlerin var olduğunu ispat etme ve bu konudaki görüş ayrılığını açıklama mahiyetinde şöyle der:

"İmâmu'l-Harameyn (el-Cüveynî) **"Kitâbu'ş-Şâmil"**de dedi ki: 'Allah'ın, size merhamet ettiğini öğrenin. Filozofların çoğu, Kaderiyye'nin cumhuru ve zındıkların tamamı, doğrudan doğruya şeytanlar ile cinlerin varlığını inkar etmektedir. Bunu, yerli yerinde düşünemeyen ve şeriatla bir ilgisi olmayan kimse inkar etse, bir şaşkınlık meydana getirmez. Fakat asıl garip olanı; bunu, Kur'an nasları, mütevatir haberler ve meşhur rivayetlere rağmen Kaderiyye'nin inkar etmesidir. Toptan ele alındığında; Kur'an nasları ile sünnet, cinlerin var olduğunu bildirmektedir.'"

(Aynî'de) **"Umdetu'l-Kârî"**nin 'Kitâbu's-Salât' (=Namaz Bölümü) ile 'Bed'ü'l-Halk' (=Yaratılışın Başlangıcı Bölümü'n)de cinlerin varlığı ile ilgili olarak şöyle der:

"Cinlerin varlığı ile ilgili olarak peygamberlerin kesin olarak verdikleri haberler, tevatürdür."

(Kastallânî'de) **"İrşâdu's-Sârî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Kur'an nasları ile sünnet ve sahabe ile tabiun dönemi alimlerinin tamamının icmaı, cinlerin var olduğunu göstermektedir. Cinlerin varlığı ile ilgili peygamberlerden gelen haberler, açık bir biçimde, tevatürdür. Özel ve genel herkes, cinlerin var olduğunu bilmektedir."

(İbn Hacer'de) **"Fethu'l-Bârî"**de İmâmu'l-Harameyn el-Cüveynî (ö. 478/1085)'nin şöyle söylediğini nakletmiştir:

"Meşru sınırlar dışında cinlerin var olmadığını inkar eden kimse garipsenmemelidir. Asıl garipsenmesi gereken husus, Kur'an nasları ile **mütevatir** haberler gibi meşru sebepler varken cinlerin var olmadığının inkar edilmesidir."

* * *

-282 ? ??????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????????? ?

"Cinlerin, hayvanların şekilleri gibi çeşitli şekillere girmesi"[16] **ile ilgili hadisler**

(Kastallânî) **"İrşâdu's-Sârî"**de cinlerin çeşitli şekillere girmesi ile ilgili hadislerin mütevatir olduğunu aynen şöyle anlatmaktadır:

"Cinlerin çeşitli şekillere girmesi ile ilgili hadisler, mütevatirdir."

Daha sonra da cinlerin; Adem oğullarının, hayvanların ve köpeklerin suretine girdiklerini anlatmıştır.

(Devamla da der ki:) "(İbn Hacer'in) **"Fethu'-Bârî"** adlı kitabında da, cinlerin, çeşitli şekillere girmesi ile ilgili haberler gelmiştir."

* * *

-283 ? ?????? ???????? ?????????? ?

"Hârût ve Mârût kıssası"[17] **ile ilgili hadisler**

İbn Hacer (ö. 852/1447) ile Suyûtî (ö. 911/1505)'nin anlattığına göre; Hârût ve Mârût kıssası, 20 kadar yoldan gelmiştir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Havâşi'l-Beyzâvî"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Hârût ve Mârût kıssası, sabittir. Bu haberin geliş yollarının hepsini, büyük tefsir(im)de anlattım."

Yine Suyûtî, **"Habâik fi Ahbâri'l-Melâike"**de de (Hârût ve Mârût kıssası ile ilgili) bilgi vermiştir.

Suyûtî, bu haberin geliş yollarının hepsini büyük tefsir(in)de anlatmıştır.

(Suyûtî) **"Menâhilu's-Safâ"**da der ki: "Bu konuda Resulullah (s.a.v)'den sahih ve daha bir çok çeşitli hadisler gelmiştir. Nitekim Hârût ve Mârût kıssasının geliş yollarının tamamını, büyük tefsirde anlattım.

Kısacası: Hârût ve Mârût kıssası; merfu olarak şu yoldan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Ömer[18]

Bu hadisi, İmam Ahmed **"Müsned"**de, İbn Hibbân'da **"Sahîh"**de, Beyhakî'de **"eş-Şuab"da**, İbn Cerîr et-Taberî'de **"Tefsir"**de, Abd b. Humeyd'de **"Müsned"**de, İbn Ebi'd-Dünyâ'da **"Kitâbu'l-Ukubât"**da ve daha bir çok alim, çeşitli yollarla Abdullah ibn Ömer'den rivayet etmiştir.

Bu hadis, kısa bir şekilde merfu olarak şu yoldan gelmiştir:

2. Hz. Ali

Bu hadisi, İbn Râhaveyh'de **"Müsned"**de rivayet etmiştir.

Yine bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

3. Ebu'd-Derdâ'

Bu hadisi de, İbn Ebi'd-Dünyâ **"Zemmu'd-Dünyâ"**da rivayet etmiştir.

Yine bu hadis, mevkuf olarak sahih ve sahih olmayan senedlerle şu yollardan gelmiştir:

4. Ali
5. Abdullah ibn Mes'ud
6. Abdullah ibn Ömer
7. Abdullah ibn Mes'ud ve daha bir çokları." (Suyûtî'nin sözü burada bitmektedir.)

İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Şerhu'l-Buhârî"** ile **"Kavlu'l-Müsedded"**de konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu Hârût ve Mârût kıssasının geliş yolları, sıhhati sebebiyle bilgi ifade etmektedir."

(Suyûtî) **"Leâli'l-Masnûa"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hârût ve Mârût kıssasını; çeşitli lafızlarla mevkuf olarak şu yollardan rivayet ettik:

8. Abdullah ibn Ömer
9. Abdullah ibn Abbâs
10. Hz. Ali ve daha bir çokları"

Yine İbn Hacer (ö. 852/1447)'in **"Kavlu'l-Müsedded"**de şöyle söylediği nakledilmiştir: "Hârût ve Mârût kıssasının gerçek olduğu, etkili yollardan gelmiştir."

Münâvî (ö. 1031/1622)'de **"Feyzu'l-Kadîr"**de der ki: "Hârût ve Mârût kıssası, 20 kadar yoldan gelmiştir. Bunlardan bazısı, hasendir."

Bu rivayetlerin batıl olduğu iddiası, doğru değildir. Nitekim Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447), Hârût ve Mârût kıssasının sahih olduğunu belirtmiştir.

(İbn Hacer) der ki: "Hârût ve Mârût kıssasının geliş yolları üzerinde inceleme yapan kimse, Hârût ve Mârût kıssasının sıhhatli oluşunun varlığını kesinlikle kabul eder."

Bununla birlikte Kadı İyâz (ö. 544/1149), Hârût ve Mârût (kıssasın)ın olmadığını ve bu olayın batıl olduğunu ileri sürmüştür.

Abdulaziz ed-Debbâğ (ö. 1132/1720)'da **"İbrîz"**de, Hârût ve Mârût kıssası hakkında doğru olan görüşün, Kadı İyâz'ın görüşü olduğunu belirtmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için bu kitaba başvurabilirsiniz. Fakat bunu iyi düşünmek lazım!!.

* * *

-284 ? ???? ?????????? ?

"Riyanın yerilmesi"[19] **ile ilgili hadisler**

(Münâvî) **"Teysîr"**de ????? ?????? ??? ???????? ???? ????????? ?????? ??? ????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? **"Allah ancak kendi rızası gözetilerek halis bir niyetle yapılan ameli kabul eder"** hadisinin şerhinde aynen şöyle der:

“Riya, büyük günahların en büyüklerinden ve gizemli duyguların en pis olanlarındandır. Ayetler ve hadisler, riyanın, iğrenç olduğunu ifade etmektedir. Riyanın yerilmesi ile ilgili rivayetler ve haberler, **mütevatir**dir.”

* * *

-285 **? ???? ??????? (??? ?????: ???? ???????) ???? ?????????? ???? ?????????? ???????? ??????????????? ?????????? ???? ???????? ?**

“Kim insanların kendisi için ayağa kalkmasını isterse, (bir rivayette: hoşlanırsa), ateşteki yerine hazırlansın”[20]

Bu hadisi, İmam Ahmed (ö. 241/855) ile Ebu Dâvud (ö. 275/888) sahih bir senedle rivayet etmiştir.[21]
Tirmizî (ö. 279/892)’de, bu hadisi rivayet edip der ki: “Hadis, Muâviye yolundan[22] hasendir.”
Yine Tirmizî der ki: “Bu konuda Ebu Ümâme’den de hadis gelmiştir.”
Ebu Ümâme Hadisini,[23] Ebu Dâvud (ö. 275/888) ile İbn Mâce (ö. 273/886), hasen bir senedle rivayet etmiştir. Hadisin lafzı şu şekildedir:

? ??? ????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ?????????? ??????? ?

“Acemlerin, birbirlerini büyüklemek için ortaya kalkmaları gibi (siz de birbirinizi büyüklemek için ayağa) kalkmayın”
(Yalnız) bu hadis, bizim naklettiğimiz hadisten farklı bir hadistir. Bu (her) iki hadisi de, Münzirî (ö. 656/1258) **“Terğîb”**de getirmiştir.
Yine bu hadis, **“Uhûdu’l-Muhammediye”**nin, ‘Birinin, diğer Müslümanlardan uzak kalması ve ayrı durmasının yasak olması’ ile ilgili yerde de geçmektedir.
Müellif, **? ???? ??????? ? “Kim … isterse,”** hadisini getirip der ki: “Celâl Suyûtî dedi ki: ‘Bu, **mütevatir** bir hadistir.”
Bu hadisi, (Suyûtî’nin) **“el-Ezhâr”** adlı eserinde bulamadım.” Fakat (bu hadisin, Suyûtî'nin hangi eserinde geçtiğini) siz araştırabilirsiniz.

* * *

-286 **? ??? ??????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?????? ????????? ???????? ?**

“Bir müslümanın, diğer müslüman (din) kardeşiyle üç günden fazla dargın kalması, helal değildir”[24]

Suyûtî (ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**ın ‘Kitâbu’l-Edeb’ (=Edeb Bölümü’n)de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:
1. Enes
2. Ebu Eyyûb el-Ensârî
3. Sa’d b. Ebi Vakkâs
4. Hişâm b. Âmir
5. Abdullah ibn Abbâs
6. Abdullah ibn Amr
7. Abdullah ibn Mes’ud

Toplam, 7 kişi.
(Derim ki:) Bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:
8. Ebu Hureyre[25]

Bu hadisi; Ebu Dâvud (ö. 275/888) ile Nesâî (ö. 303/915), Buhârî ile Müslim’in şartlarına uygun bir senedle rivayet etmiştir.
9. Hz. Aişe[26]

Bu hadisi de, Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Taberânî (ö. 360/970)’de (bu hadisi) bir senedle rivayet etmiştir. Yalnız hadisin ravileri sahihtir.
Fudâle b. Ubeyd’den[27] ise merfu olarak şöle gelmiştir:

? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??? ???????? ?????? ???? ???????????? ?????? ??????????? ?

“**Allah’ın kendi rahmetiyle engellemesi hariç, kim Müslüman kardeşiyle üç günden fazla dargın kalırsa, o kimse Cehennem’dedir”**

* * *

-287 **? ?????? ?????? ??????????? ?????????????????? ?**

“Allah, saç ekleyene ve ekletene lanet etsin”[28]
Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:
1. Abdullah ibn Ömer[29]
2. Hz. Aişe[30]
3. Esmâ’ bint. Ebi Bekr[31]

Bunların naklettiği hadisler, Buhârî ile Müslim’in **“Sahîh”**leri ile diğer hadis kitaplarında geçmektedir.
Yine bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:
4. Ebu Hureyre[32]

Bu hadis, **“Sahîh”**te geçmektedir.
Yine bu hadis, şu yollardan da gelmiştir:
5. Ebu Ümâme

6. Abdullah ibn Abbâs ve daha bir çokları

Doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

---

[1] "Rüya" kelimesi, sözlükte; "rü'yet" kökünden gelip Türkçede "düş" kelimesinin karşılığıdır. "Rü'yet" gözle görmek, "rüya" ise beyinle görmektir.

Beyin, ruhun gözü ve dürbünü gibidir. Ruh, gördüklerini beyin aracılığıyla uykuda hayale gösterir. Rüya, şuur altına yerleşen birtakım düşünceler biçiminde tanımlarnır. Uzmanlara göre, rüya, şuur üzerindeki iradenin uyku enasında kalkmasıyla hayal ve his merkezinin aklın kontrolünden çıkmasıdır. İnsan uykuya dalmasıyla birlikte ruh, asıl vatanı olan ruhlar alemine gider, fakat bedenden bütünüyle ayrılmaz.

Rüyalar üç kısma ayrılır: 1. Nefsanî Rüyalar: Uyanıkken günlük yaşantımızda meşgul olduğumuz, bizi, zihnen ve bedenen yoran şeylerle ilgili rüyalardır. Kur'an bu tür rüyalar için "edğasü ahlâm" ifadesini kullanır. 2. Şeytanî Rüyalar: Şeytan, insanın ezeli düşmanı olduğu için, uyanıkken olduğu gibi, uyurken de insana zarar verme mahiyetinde görülen rüyalardır. 3. Sadık (=Salih) Rüyalar: Allah tarafından doğrudan doğruya veya bir melek aracılığıyla bildirilen ilahî telkindir ki, bu tür rüyalarda görüntüden öte, şekilden hakikate geçilecek manalar gizlidir.

Salih Rüya, Salih müminden sadır olduğu zaman peygamberliğin cüzlerinden bir cüzdür. Salih rüyanın, peygamberliğin kaç cüzü olduğu hususunda çeşitli hadislerde farklı rakamlar belirtilmiştir.Bu farklılıklar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, bu ifadeleri kullandığı zamanın farklı olmasından ileri gelmektedir. Şöyleki: Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelen vahyin 13. yılında, "rüya, peygamberliğin 26 cüzünden biri" olduğunu söylemiş olmalı. Bu ise hicret zamanına rastlmaktadır. Vahyin 20. yılında 1/40, 22. yılında 1/44, ondan sonra 1/45, hayatının sonunda ise 1/46 demiş olmalı. 40'tan sonraki rivayetler zayıftır. 50 diyen rivayetin küsurat ifade etmesi ihtimal dahilindedir. 70 diyen rivayet ise, mübalağa içindir. Bunun dışındakiler ise, sabit değildir.

[2] Buhârî, Tabir 10

[3] Rüyada Resulullah (s.a.v)'in görülmesi meselesi, bazı farklı yorumlara sebep olmuştur. Yani ne suretle görülürse görülsün, bu görme, gerçek bir görme midir? Yoksa görmenin gerçek olması için Resulullah (s.a.v)'i, bilinen nitelikleriyle ve asıl hüviyetiyle görmek şart mıdır? Çünkü Resulullah (s.a.v), her defasında bilinen şartları ve asıl hüviyetiyle gözükmeyebilir. Yalnız alimlerin ittifak ettiği husus; şeytanın, Resulullah (s.a.v)'in hüviyetine girememesidir. Çünkü yüce Allah, şeytana, bu imkanı tanımamıştır. Aksi takdirde şeriata yalan karışma olasılığı söz konusu olur ki, o zaman dine güven kalmaz. Bu sebeple de yüce Allah, şeytanı, kişinin uyanık halinde Resulullah (s.a.v)'in suretine girmekten men ettiği gibi, uyku halinde de o surette gözükmekten men etmiştir.

[4] Buhârî, Tabir 10; Müslim, Rüya 10 (2266)

[5] Konu ile ilgili hadisler için b.k.z.: Buhârî, Tabir 2, 10; Müslim, Rüya 10 (2266, 2267), 12 (2268)

[6] Yedi kat gök ile ilgili ayetler şunlardır: Bakara: 2/29, İsrâ: 17/44, Müminûn: 23/86, Fussilet: 41/12, Mülk: 67/3, Nûh: 71/15.

Yedi kat yer ise, "O Allah ki, yedi kat göğü, yerden de onun mislini yarattı" (Talâk: 65/12) ayetine dayandırılmaktadır. İslam alimleri, bu hususta farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir.

Yedi kat göğün mahiyeti hakkında da İslam alimleri, çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Bu tür konuları, bilimin ışığında, fakat kesin hükümlerden uzak daha dengeli yaklaşımlarla değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü gerek bazı ayetlerde ve gerekse de bazı hadislerde geçen konu ile ilgili rakamların ve ifadelerin, mecazi anlam ifade ettiklerini de unutmamak lazım.

İslam alimleri, göğün mü önce, yoksa yerin mi daha önce yaratıldığı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bu ihtilafın kaynağı ise, temel olarak, Bakara: 2/29 Fussilet: 41/9-11 ile Nâziât: 79/27-30 ayetleridir. Bakara ve Fussilet surelerinde konu ile ilgili ayetler; ilkj önce yerin düzenlenmesinden sonra göğe yönelindiği belirtilirken; Nâziât suresindeki ayetler, göğün düzenlenmesinden sonra yerin yayıldığı ifade edilmektedir.

Fahreddin er-Râzî, ilk önce göğün yaratıldığını, daha sonra da yeryüzünün yaratıldığını ve düzenlendiğini, bundan sonra da göğün düzenlendiğini, ilgili ayetlere dayanarak ileri sürmüştür. (Fahreddin er-Râzî, Tefsir-i Kebir, 2/223-225, Akçağ yay. Ank. 1988)

"Arş" kelimesi, sözlükte; yüksektik, yüksek yer ve yüksek şey, tavan, ev, çadır;cayağın parmaklara doğru uzanan tümsek kısmı gibi manalarda da kullanılmıştır. Ayrıca mecazi olarak ise; hükümranlık, şan, şeref ve taht anlamlarına da gelir.

Kur'an'da arş; Hz. Yûsuf'un ve Sebe Kraliçesi Belkıs'ın tahtı anlamında (Yûsuf: 12/100, Neml: 27/23, 38, 41, 42) ve ayrıca Allah'a nispet edilmiş olarak iki şekilde kullanılmıştır. Arş'ın doğrudan veya dolaylı olarak Allah'a nispet edildiği on sekiz ayetin bir kısmında "Rabbu'l-arş" (Tevbe: 9/129, Zuhruf: 43/82), bir kısmında da "zü'l-arş" (İsrâ: 17/42, Mümin: 40/15) ifadeleri kullanılmıştır ki her ikisini de "arş sahibi" manasında nalamak mümkündür. Göklerin ve yerin yaratılmasından bahseden bir ayette Allah'ın arşının su üzerinde bulunduğu belirtilir (Hûd: 11/7). Bazı ayetlerde de arşın; büyük, değerli ve şerefli oluşundan sözedilir (Tevbe: 9/129), Müminûn: 23/116). Arş, melekler tarafından taşınmaktadır ve bu taşıyıcıların Kıyamet günüdeki sayısı sekizdir. Yine melekler, arşın çevresini sarmış olup yüce Allah'ı övgü ve tesbih ile anarlar (Zümer: 39/75, Mümin: 40/7, Hâkka: 69/17). Kainatı yaratan ve idare eden Allah, arşa "istivâ" etmiştir (Yûnus: 10/3, Ra'd: 13/2)

Hadis literatüründe arş ile ileilgili olarak bir çok bilgilere rastlamak mümkündür. Bunun yanı sıra Sünnî –Şîî bir çok kelâm ve tefsir kitabı ile hadis şerhi mahiyetindeki eserlerde konu ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'e atfedilen daha bir çok bilgiler mevcuttur.

Arş konusundaki itikadî tartışmalar, kelâm ilminin oluşmaya başladığı hicrî 2. asrın başlarına kadar uzanır. İslam filozofları, kürsî'nin yedi kat gök ile yedi kat yere nazaran büyüklüğünü çölün ortasına atılmış bir yüzük halkasına, arşın da kürsîye göre büyüklüğünü çölün halkaya olan büyüklüğüne benzeten, böylece kainata nispetle büyüklüğünü anlatan hadisi de (İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 28/386) delil göstererek kürsî'nin "felek-i sevâbit", arşın ise "felek-i atlas" olduğunu öne sürmüşler ve bütün felekleri, arşın hareket ettirdiğini savunmuşlardır. İbn Teymiyye'de dahil (Fetâvâ, 6/54) bazı kelamcıların arş hakkında yaptığı yorumların da kaynağını teşkil eden bu nazariye, günümüzde değerini kaybetmiştir.

Konu ile ilgili hadisler için b.k.z: Taberî, Câmiu'l-Beyân, 3/10, İbn Kesîr, Tefsir, 1/268, İbn Teymiyye, Fetâvâ, 2/187

[7] "Hicret" kelimesi, sözlükte; terk etme, bırakma ve göçme anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise; İslam'ı yaşamaya imkan bulamayan Müslüman bir kişinin, bulunduğu yerden İslam'ın hakim olduğu diyara göçmesine denir.

Hz. Peygamber (s.a.v), 40 yaşında peygamber olup Mekke'de 13 yıl kaldıktan sonra Ebu Bekr'i Perşembe günü yanına alarak geceleyin Sevr mağarasına girmişti. Cuma, Cumartesi ve Pazarı orada geçirdikten sonra Rebiülevvel ayının dördü pazartesi günü Ebu Bekr ile birlikte Sevr mağarasından Medine'ye doğru yola koyuldular. Hz. Peygamber (s.a.v), Rebiülevvel ayının on ikisi Pazartesi günü, Medine'nin sağ tarafına düşen Kuba'daki Külsum b. Hidm'in evine indi. Kuba'da bir mescit yapıp ilk Cuma namazını orada kıldı ve ilk hutbeyi okudu. Pazartesi günü Medine'ye öğle vaktinde girdi.

Yalnız Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kuba'ya hangi tarihte geldiği ve orada kaç gün kaldığı meselesi ihilaflıdır. Çünkü Kuba ve çevresi, bir mezra şeklindeydi. Bu nedenle de bu konularda çeşitli rivayetler gelmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Mekke'den Medine'ye hicreti, ilk İslam yurdunun oluşmasını amaçlamaktaydı. Bu hicret olayı, bir bakıma, Hz. Peygamber (s.a.v)'in başkanlığında ilk İslam devletinin ortaya çıkışını haber verme mahiyetindeydi.

Abdullah ibn Abbâs'tan gelen bir rivayete göre; "Hz. Peygamber (s.a.v), pazartesi günü doğdu. 'azartesi günü Mekke'den Medine'ye hicret etti.'Pazartesi günü risaletle görevlendirildi. Pazartesi günü Medine'ye girdi ve Pazartesi günü öldü." (Müsned: 1/277)

[8] Hadiste belirtilen "Fetih"den kasıt; Mekke'nin fethidir. Çünkü Mekke'nin fethinden önce Müslüman olan herkesin, Medine'ye hicret etmesi gerekiyordu. Zira Medine'de Müslümanların sayıca az olması, güçlenmelerine engel olmaktaydı. Mekke'nin fethinden sonra Arabistan'da yaşayan müşrikler, kabileler halinde İslam'a giredikleri için, artık sayı artmış ve düşman tehlikesi de çok azalmıştı. Bu durum, Medine'ye hicret gereğini de ortadan kaldırmıştı. Bu nedenle de Hz. Peygamber (s.a.v), fetihle birlikte hicreti yasakladı. Hatta hicret şartıyla biat etmek isteyenlere; "Artık cihad ve niyet vardır" buyurmuştur.

Şu halde hadisin anlamı; "Medine'ye hicret etme" anlamında vatandan ayrılmak, kalkmıştır. Artık cihad kastıyla vatandan ayrılmak, iyi niyetle küfür memleketinden bir başka yere kaçmak, okumak için memleketi terk etmek, fitne sırasında dinini kurtarmak gibi kasıtlarla vatanı terk etmek, Kıyamete kadar bakidir.

[9] Buhârî, Cihâd 1, 27; Müslim, İmâre (3467); Nesâî; Bey'a 15; Tirmizî, Siyer (1516); Dârimî, Cihad (2400)

[10] Müsned: 1/226, 316, 355

[11] "Ebdal" kelimesi, yerine geçme, yerini alma anlamına gelen "bedel" kelimesinin çoğuludur. Bunların; evliyalar ve ağabeydler oldukları, bunlardan biri öldüğünde bir başkasının onun yerine geçtiği; bunlar sayesinde arzı ayakta kaldığı, yağmur ile ilahi yardımın bunlar vasıtasıyla geldiği ve belaların, bunlar sayesinde Müslümanlardan uzaklaştığı inancı, bazı Müslümanlarca kabul edilmektedir.

Halbuki Ebdal Hadisi, Ebu Dâvud, Melâhim 1 (4286, 4288, 4289) dışında kütübü sitte'de yer almamaktadır.

Mehdî ve Mesih inancı gibi Ebdal inancı da; basiretten uzaklaşmış, ümitsizlik içinde zayıf ve aciz bir halde bulunan, karamsar bir tablo çizen ve Kur'an ile Nebevî Sünnet'in ışığından ve özünden yararlanamamış kimselerin inancı haline dönüşmüştür. Halbuki gerek Kur'an ve gerekse de Nebevî Sünnet, bir kuratıcı yada işleri düzelten bir kişi yerine; kişinin, bizzat kendisini ve toplumunu kurtarıcı haline gelmesini, mukadderatlarına sahip çıkmasını ve geleceklerine el koymasını istemektedir. İmandan sonra gelen "salih amel"in, özelliği de budur. Elbette kendisine ve toplumuna yarar sağlamayan kişiler, bu zaaflarını ve acizliklerini kapatabilmek için bir kurtarıcı beklemeye koyulmuşlardır. Kendisinin bir kurtarıcı olduğunu düşünen kimse, bir kurtarıcının gelmesini beklemez. Kendisini ve toplumunu, bizzat kendisi kurtarmaya çalışır.

Ebdal inancı, tasavvufa; Hıristiyanlık ile Şîî fırkalarından İmamiyye ile Rafiziliğin etkisiyle geçmiştir. İbn Haldûn, sufilerin; Şîî fırklarındaki "İmam" düşüncesine karşılık "Kutb'u, "Nukaba" düşüncesine karşılık ise "Ebdal"ı benimsemek suretiyle Şîa'yı taklit ettiklerini belirtmiştir.

[12] Munkatı': Genellikle ne şekilde olursa olsun, senedinde ittisal bulunmayan hadislere denir. Senede ittisalin olmayışı, ya ravinin düşmesiyle veya müphem şekilde ifade edilmesiyle meydana gelir.

[13] Kutb: Bazı tasavvufçulara göre; ferdiyet makamına oturmuş en mükemmel insana yada yeryüzünde her zaman Allah'ın nazargahı olup bütün varlıkların işlerinin elinde meydana geldiği tek kişiye denir.

Kutb, açık ve gizli yardımcılarıyla birlikte ruhun vücutta yayılması gibi, bütün kainata sirayet eder!! Ulvi ve sufli alem üzerine hayat ruhunu saçar!!

[14] Gavs: Tasavvuf literatüründe; kendisinden manevi yardım istenilen kutb'un ünvanına denir.

[15] "Cin" kelimesi, sözlükte; örtmek, gizlemek anlamına gelen "cenne" kökünden türemiştir.

İlk asırlardan beri cinlerin varlığı kabul edilegelmiştir. Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğer topluluklar, cinlerin varlığından haberdar idiler. Filozoflar ile bazı Mutezililer dışında Ehl-i Sünnet, cinlerin varlığını kabul etmişlerdir.

Yalnız cinlerin tarifinde görüş birliğine varılamamıştır. Müslümanların ortak kanaatine göre; cinler, bdenleri ateş, hava, rayiha gibi maddelerden oluşmuş, akıl ve irade sahibi, latif, görünmez varlıklardır. Bu özelliklerinden dolayı da duyu organlarımızdan gizli bulunmaktadırlar. Bu nedenle onlara, "cin"denilmiştir.

Cinlerden bahseden Kur'an ayetleri şunlardır: En'âm: 6/128, 130, A'râf: 7/11-12, 179, Hicr: 15/27, Kehf: 18/ 50, Neml: 27/39, Sebe': 34/12-14, Saffât: 37/158-159, Sâd: 38/75-76, Ahkâf: 46/29-32, Rahmân: 55/15, Cin suresi, Müddessir: 74/31, Nâs: 114/6

Bazı ayetler de cinler denirken, bazı ayetlerde ise cinlerin yerine şeytanlar kelimesi kullanılmıştır. Çünkü şeytanın, cinlerden olduğu, Kehf: 18/50'de haber verilmektedir.

Cinler, akıl ve irade sahibi olmaları açısından peygamberlerin davetlerine muhatap olmuşlardır. Bu nedenle de cinler, mümin ve kafir diye iki gruba ayrılmışlardır. İman edenleri kurtuluşa ve ebedi mutluluğa ererek Cennete gireceklerdir. İnanmayıp küfür içerisinde kalanlar ise, azaba uğrayacaklar ve Cehenneme atılacaklardır. Bu hususta En'âm: 6/128, A'râf: 7/179, Cin: 75/5 ayetlerine bakabilirsiniz.

Ayetlerde (Bakara: 2/275) ve bazı hadislerde, cinlerin, bazı insanları çarpmasını belirten ifadelerin, hakikat mi, yoksa mecaz mı olduğu meselesi tartışma konusu olmuştur. Fakat insan, cin ve şeytanların, insanları saptırmalarına ve vesvese vermelerine karşı; gerek ayetlerde (Müminûn: 23/97-98, Nâs: 114/6) ve gerekse de hadislerde Allah'a sığınılmasından bahsedilmektedir.

[16] Cinler; bedenleri ateş, hava ve rayiha gibi maddelerden oluşmuş, akıl ve irade sahibi, latif, görünmez varlılardır. Bu özelliklerinden dolayı da duyu organlarımızla fark edememekteyiz.

Cinlerin; Adem oğlarının ve bazı hayvanların şekillerine girip giremeyeceği meselesi tartışma konusudur.

1. Bazı alimlere göre; melekler gibi şeytanlar ile cinler, yaratılmış oldukları asli suretlerinin dışında başka şeklere bürünebilirler. Bunlar, kendi görüşlerine; a. Hz. Peygamber (s.a.v)'in namazda kendisine musallat olan şeytanı mağlup edip onu Mescidi Nebevi'nin direklerinden birine bağlamak istemesi, b. Şeytanın, misikn bir adam kılığına girerek Ebu Hureyre'nin hurmalarını çalmak istemesine dair hadisler, c. Cinlerden bir ifrit'in Sebe kraliçesi Belkıs'ın tahtını Hz. Süleyman (a.s)'a getirebileceğinden bahseden Neml: 27/39 ayeti.

2. Bazı alimlere göre ise; melekler, cinler ve şeytanlar; kendi irade ve istekleriyle yaratılışlarını değiştirmeye, asli şekillerinden başka surete girmeye kudretleri yoktur.

Cinlerin başka şekillere girmesini kabul etmek; dünyada insanlara güven kalmaz, bir kişi yakınlarının ve arkadaşlarının cin olup olamayacağı zannına kapılabilir. Eğer onlar başka şekillere girecek olsalar, ilk önce peygamberlerin ve ilim adamlarının kılığına girerler. Böyle bir durumun gerçekleşmesi, insanların, Din ve Şeriata olan güvenini sarsar.

3. Bazılarına göre ise; melekler, cinler, şeytanlar; Allah'ın irade ve kudretiyle asli şekillerini değiştirip başka kılık ve şekillere girebilirler. Çünkü Cebrail'in Dihyetü'l-Kelbî ve İblis'in ise Süraka b. Mâlik şekline girmesi ancak Allah'ın iradesiyle meydana gelmiştir. Yine Cebrail'in, genç bir insan suretinde Meryem'e görünmesi (Meryem: 19/17, A'râf: 7/27) buna bir örnektir.

Cinlere ve şeytanlara, yeryüzünde kendi iradeleri doğrultusunda tasarruf izni verilmemiştir. Çünkü Allah, insanı, kendisine halife seçmiş ve yeryüzünde tasarruf hakkını ona vermiştir. Şeytanların atası olan İblis'e bile, insana secde etmesi emrini vermiş, o ise insanın emrine girmekten kaçınmış ve Kıyamete kadar insanoğluna düşman olduğunu ilan etmiştir. Allahda, vesvese ve kötü telkin yapmaktan başka kulları üzerinde onun bir hakimiyeti bulunmadığını bildirmiştir. (İbrahim: 14/22, Hicr: 15/42, Nahl: 16/99) Kullarını da, şeytan ve cin cinsinden düşmanlarına karşı sadece kendisine sığınılmasını bildirmiş, ruhani olan bu düşmanlardan korunacak bundan başka bir silah vermemiştir. Bu sebeple cinler ve şeytanlar; Allah'ın iradesi dışında ne bir şekle girebilir ve ne de insanlara ve mallarına zarar verebilir.

[17] Hârût ve Mârût'un, iki melek mi, yoksa iki melik mi olduğu, ayrıca onlara verilen ve onların da küfre düşmemelerini öğütleyerek insanlara öğretikleri bilgilerin, zararlı mı yoksa faydalı mı olduğu konusu alimler arasında tartışmalıdır. Bunların, melek olduğunu söyleyenlere göre; bunlar, sihrin yaygın olduğu bir sırada Babil'e gönderilmişler. Orada kötü maksatla olmamak, yapılan sihri bozmak ve mucize ile sihir arasındaki farkı belirtmek kaydıyla sihrin dayandığı temel bilgiyi insanlara öğretmişlerdir.

Bunların, iki melik olduğunu savunanlar; ayette geçen "melekeyn" (=iki melek) kelimesini, "melikeyn" (=iki melik) şeklinde olduğunu ileri sürüp bu iki melikin kimler olduğu ilgili çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.

Asıl itibariyle, melekleri, çirkin ve yakışıksız davranışlardan tenzih etmek en iyisidir. Çünkü Allah, onları, tertemiz olmakla vasıflandırmış ve Allah'ın kendilerine emrettiklerine karşı gelmediklerini bildirmiştir.

Hârût ve Mârût konusunda meleklere uygun olmayan bir takım ifadeler yer almaktadır. Konu ile ilgili Kur'an'da anlatılanların manası hakkında tefsirciler ihtilaf etmişlerdir. Bu rivayetlerden çıkan hükümler, kıyas yolu ile elde edilecek hükümler değildir. Uygun olmayan rivayetler, Yahudilerin kitaplarında yer alan iftiralarından ibarettir.

[18] Müsned: 2/134

[19] "Riya" kelimesi, sözlükte; görmek anlamına gelen "rü'yet" kökünden gelip "hakikatte olmadığı halde iyi görünmek" anlamına gelir. Terim olarak ise; ibadetlerde ve diğer amellerde samimiyetten uzaklığı ve ihlassızlığı ifade eder. Riya'nın Türkçe'deki karşılığı, gösteriştir.

Bir başka ifadeyle; bir Müslüman, hem ibadetlerini ve hem de diğer amellerini ancak Allah rızası için yapmakla mükelleftir. Amelde Allah rızasını arama kayfiyetine, "ihlâs" denir. İhlâs'ın zıddı, riyadır.

İhlâs'a önem veren İslam dini, riyayı, büyük şirk türünden değil de, küçük şirk türünden bir çeşit şirk saymaktadır. Çünkü Resulullah (s.a.v), şirkin bu çeşidine, "gizli şirk" demiştir.

Riya ile ilgili hadisler için, hadis kitaplarının riya ile ilgili bölümlerine bakabilirsiniz.

[20] Alimler, konu ile ilgili çeşitli hadisler olması sebebiyle, insanların, birbirlerine karşı ayağa kalkıp kalkmayacağı konusunda tartışmışlardır. Konu ile ilgili hadis; kişinin, insanların, kendisi için ayağa kalkmasıyla ilgilidir. Bu konu, dört şekilde ele alınmıştır:

1. Yasak olan kalkma: Büyüklenerek kendisi için ayağa ayağa kalkılmasını isteyenler için yapılan kalkmadır.
2. Mekruh olan kalkma: Kalkan kimselere karşı kibirlenmeyen, büyüklenmeyen, fakat bu yüzden içine, yasak olan büyüklenme duygusunun düşmesinden korkulan kalkamdır.
3. Caiz olan kalkma: Kalkmayı hiç arzu etmeyenlere, saygı ve ikram olsun diye yapılan ayağa kalkmadır.
4. Mebdub olan kalkma: Yolculuktan, işten dönenlere selam vermek için ayağa kalkma, yeri genişletmek için kalkma, hastayı bineğinden indirmek için kalkma gibi.

[21] Ebu Dâvud, Edeb 165 (5229)

[22] Tirmizî, Edeb 13 (2756)

[23] Ebu Dâvud, Edeb 165 (5230)

[24] Resulullah (s.a.v), Müslümanlar arasında üç günden fazla devam edecek küsüşmeleri yasaklamıştır. Yalnız üç güne kadar küsmenin mubah olduğu, hadisin mefhumunda mevcuttur. Üç güne kadar olan küsmeler, affedilmiştir.

Kızgınlık ve öfkelenmek, insanoğlunun fıtratında vardır. Bundan ötürü, eski haline dönmesi ve kızgınlık halinin geçmesi için bu miktardaki küsmeye müsamaha edilmiştir. Yasaklanan küsme; karşılaştığında selam vermemek, konuşmamak ve ilgiyi kesmektir. Kafir kimseye küsmenin, bir müddeti yoktur. Fakat dinine zarar verecek yada meşru bir nedenle kişiyle ilginin kesilmesi caizdir. Örneğin, şer'i emirlere karşı asi olan kimselere, bundan vazgeçmesi için küsülebilir. Resulullah (s.a.v), Tebük savaşına katılmayan Ka'b b. Mâlik ve iki arkadaşıyla elli gün boyunca konuşmayı halka yasaklamıştı.

[25] Müslim, Birr 27 (2562); Ebu Dâvud, Edeb 55 (4912)

[26] Ebu Dâvud, Sünnet 4 (4602); Buhârî, Edeb 62

[27] Taberânî

[28] Hadisin Arapça metninde geçen "vasl" kelimesi, saça saç eklemek anlamına gelir. Peruk takmak diye de tercüme etmek mümkündür.

"Vâsile"; kadına, saça saç takan kadına denir. Müstevsile veya Mevsûle ise, isteği üzerine kendisine saç takılan kadına denir. Saç takanın da, takdıranın da kadın yada erkek olmasında bir fark yoktur.

Bu işle, geçmişte, daha çok kadınlar başvurduğu için takan ve taktıran hep müennes kelimelerle ifade edilmektedir. Artık peruk yada iğreti saç taktırmaya, erkeklerde başvurmaktadır.

Hadis kitaplarında sahabe arasında bu husus ile ilgili olarak meydana gelen olayların ve taleplerin olması sebebiyle Resulullah (s.a.v)'in; saça saç eklemeyi, dökülmüş saçın yerine başkasının saçını takmayı yasakladığına dair rivayetler var.

İslam Hukukçuları, hadislerde geçen lanetin, "kuvvetli bir yasaklama" üslubu olduğunu belirterek erkek veya kadının, ister hastalık ve saç dökülmesi sebebiyle, isterse güzellik kastıyla olsun saçına saç eklemesini, başına başkasının saçını takmasını caiz görmemişlerdir. Çünkü hiçbir neden yokken, insanoğlunun herhangi bir parçasını kullanmak caiz değildir.

Yalnız saça; yün, ipek bez parçası türünden başka bir şey takmak caizdir.

Kısacası: Saça, saç türünden olmayan şeyleri takmak caizdir. Çünkü İslam alimlerinin çoğu, bunu caiz görmektedir. Yasak; saça saç takma yada ekleme ile ilgilidir.

[29] Buhârî, Libâs 83, 87; Müslim, Libâs 119; Nesâî, Zinet 23, 70, 72

[30] Buhârî, Libâs 83; Müslim, Libâs 117; Nesâî, Zinet 23, 24

[31] Buhârî, Libâs 83, 85; Müslim, Libâs 115 (2122); Nesâî, Zinet 22, 71; Müsned: 6/345

[32] Buhârî, Libâs 86; Müslim, Libâs 119 (2124); Nesâî, Zinet 25

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZ DÖRDÜCÜ HADIS

MÜNKERI DEĞIŞTIRMENIN MERTEBELERI

Ebu Said el-Hudri (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi:Resulullah (s.a.v.)'i şöyle derken işittim: "Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin, bana gücü yetmezse diliyle, buna da gücü yetmezse kalbiyle (değiştirsin), bu da imanın en zayıfıdır." Bunu Müslim rivayet ettil bu hadisi Müslim Kays bin Müslim rivayetinden tahric etti, o da Tarık bin ?ihab'tan o da Ebu Said'den rivayet etti, (yine) İsmail bin Reca rivayetinden tahric etti, o da babasından, o da Ebu Said'den rivayet etti, onun yanında Tarık hadisi hakkında dedi ki: Bayram günü namazdan önce ilk hutbeye başlayan Mervan'dır, bir adam ayağa kalktı ve dedi ki: Namaz hutbeden öncedir, dedi ki: Oradaki terkedildi, Ebu Said dedi ki: Bu ise kendi üzerine deki şeye hükmetti, sonra bu hadisi rivayet etti.
Bunun namazı başka bir vecihle rivayet edildi, Müslim bunu2 ibni Mesud (r.a.)'dan tahric etti. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Benden önce Allah'ın göndermiş olduğu ümmetlerin peygamberlerinin havarileri vardı, o peygamberlerin sünnetlerini alan ashabı vardı, emrine uyanlar vardı sonra onlardan sonra bir zümre gelir yapmadıkları şeyi söyleyenler emrolunmadıkları şeyleri yaparlardı, kim onlarla eliyle cihad ederse o mümindir, kim onlarla diliyle cihad ederse o mümindir, kim kalbiyle cihad ederse o mümindir, bunun gerisinde hardal tanesi kadar iman yoktur."
S: 147 Salim el-MURADİ AMR BİN HERAM'DAN o da Cabir bin Zeyd'den, o da Ömer bin Hattab (r.a.)'tan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Ahir zamanda ümmetime sultanları tarafından şiddetli bela isabet edecektir, ondan ancak Allah'ın dinini bilen bu kimse için sabıkaar geçmiştir ve Allah'ın dinini bilen ve onu tasdik eder adam (kurtulacaktır) eğer (bu adam) hayır yapan birini görse onu sever, batıl yapan birini görse ona buğuzeder, bu da bütün bunları içerisinde bulundurduğu için kurtulacaktır" bu hadis garibtir, isnadı munkatıdır."
İsmali Ebu Harun el-Abdi'den- o zayıftır2 tahric etti, o da Ömer'in kölesinden Ömer'den rivayetle nakletti, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Üç gurup haricinde bu ümmetin helak olması yakındır. Eliyle, diliyle kalbiyle itiraz eden adamdır, eliyle, diliyle, kalbiyle korku duysada, eliyle, diliyle, kalbiyle, korku duysa da."
Yine Evzai'nin Umeyr bin Hani'den rivayetinde tahric etti. O da Ali'den rivayet etti, o Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiş:
"Benden sonra müminin eliyle ve diliyle itiraz etmeye güç yetiremeyeceği fitneler olacaktır" dedim ki:
"Ey Resulullah bu nasıldır?" buyurdu ki:
"Kalbleriyle itiraz ederler" dedim ki:
"Ya Resulullah bu onların imanlarından birşey eksiltir mi?" buyurdu ki:
"Hayır ancak yağmurun taştan eksilttiği kadar (eksiltir)"Bu isnat muntakıdır.3 Taberani manasını Ubade bin Samit'ten tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den zayıf bir isnatla rivayet etti.4 Bu hadislerin hepsi münkerin inkarının (kötülüğü engellemenin) güç nisbetinde vacipliğine delildir.
Kalble itiraz ise o mutlaka gereklidir, müminin kalbi itiraz etmiyorsa kalbinden imanı gittiğine delildir. Ebu Cuheyfe'den şöyle dediği rivayet edilir: Ali dedi ki: Cihaddan en evvel kaybedeceğiniz şey: Elinizle cihaddır, sonra dillerinizle cihaddır, sonra kalblerinizle cihaddır, ne zaman kalbim marufu (iyiliği) bilmezse, kalbi kötülüğe itiraz etmezse ters çevrilir yukarısı alt tarafa kılınır." İbni Mesud şöyle diyen bir adam işitti: İyiliği emredip, kötülüğü engeleyemeyen helak oldu, ibni Mesud dedi ki: Kalbiyle iyiliği ve kötülüğü bilmeyen helak oldu.5

(1) Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace tahric etti, ibni Hibban doğruladı. (Camiu'l Usul: 1/228, Camiu's Sağir).
(2) Hadis sahihtir. Ahmed Müslim ve Beyheki tahric etti. (Camiu'l Usul: 1/229, Süyuti'nin Fethu'l Kebir'i: 2/123)
(1) Hadis munkatıdır. Çünkü Cabir bin Zeyd Ömer yetişmemiştir. Salim el-Muradi zayıftır.
(2) Metruktür.
(3) Hadis munkatıdır. Çünkü Umeyr bin Hani Ali'den işitmemiştir.
(4) Taberani Kebir ve Evsat'ta tahric etti. Heysemi Mecma'da dedi ki: (7/275) senedinde Talha bin Zeyd el-Keriş var o gerçekten zayıftır.
(5) Taberani Kebir'de tahric etti. Heysemi Mecma'da (7/275) dedi ki: Adamları sahih rivayet adamlarıdır.)
Kalble iyiliği ve kötülüğü bilmenin farz olduğu hiç kimseden sakıt olmayacağına işaret ediyor, kim ki bilmezse helak olur. Dil ve el ile itiraz ise güç nisbetince vacibtir. İbni Mesud dedi ki: Sizden yaşayan birinin kötülüğü görüpte engellemeye gücü yetmeyeceği zaman gelmesi yakındır, ancak Allah'ın kalbinden nefret ettiğini bilmesi müstesnadır.
Ebu Davud'un Sünen'inde1 Urs bin Umeyr Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Yeryüzünde bir hata işlendiğinde onu görüpte ondan nefret duyan görmemiş gibidir, onu görmeyipte razı olan onu görmüş gibidir." Kim bir hatayı görürde kalbimden nefret ederse diliyle ve eliyle itiraz etmeye gücü yetmediği takdirde onu görmemiş gibidir, kim o kötülüğü görmemiş ve ona razı olmuşsa itiraz etmeye güç yettiği halde itiraz etmemişse onu görmüş gibidir, çünkü hatalara haramları en çirkinlerindendir, kalble itirazı kaçırmış oluyor insan kalble itiraz da her müslümana farzdır, her halükarda kimseden sakıt olmaz.
İbni Ebi'd Dünya Ebu Hureyre (r.a.)'den tahric etti, o Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet etti:"Kim bir masiyette hazır bulunur da ondan nefret ederse sanki ondan gaib gibidir, kim o (masiyetten) galib olur da o masiyeti severse sanki ona hazır olmuş gibidir."2 Bu da önceki gibidir bununla kalble inkarın herhalde bütün müslümana farz olduğu açığa çıktı.
El ve dille inkara gelince, güç nisbetindedir, Ebu Bekir Sıddık (r.a.) hadisinde olduğu gibi Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Hangi kavim içerisinde masiyetler işlense sonra onlarda değiştirmeye gücü yetse ve değiştirmeseler Allah'ın genel ceza vermesi yakın olur" bu lafızla Ebu Davud tahric etti.
Ve dedi ki: ?ube dedi ki:"Hangi kavim içerisinde masiyetler işlenirse onlar o masiyetler işleyenlerden fazla ise.."3 (S: 149) Yine Cerir'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ettiğini işittim: "Hangi adama masiyetler işleyen bir kavim içinde bulunsa, o (kavmi de) değiştirmeye gücü yetse ve değiştirmeseler. Allah ölmeden önce onlara bir azap isabet ettirir" bunu İmam Ahmed tahric etti lafzı şudur: "Hangi kavim içerisinde masiyetler işlerse de o kavimde masiyetler işleyenlerden daha güçlü ve daha çokça Allah onlara genel azap verir."1 Yine Adiy bin Amire'den şöyle dediğini tahric etti: Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allah aralarında kötülüğün yapıldığını görüpte itiraz etmeye güçleri yettiği halde itiraz etmeyinceye kadar özel bir topluluğun amelinden dolayı geneli azaplandırmaz, eğer böyle yaparlarsa Allah özeli de geneli de azaplandırmaz."2
Yine o ve ibni Mace Ebu Said'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) hutbesin de buyurdu ki:
"Dikkat edin bildiği takdirde bir adam insanların korkusu hakkı söylemekten engellemesin." Ebu Said ağladı ve dedi ki:
"Vallahi birçok şeyler gördük ve korktuk. Bunu imam Ahmed tahric etti ve şunu ekledi: Çünkü ecel yakınlaştırılmaz, rızık uzaklaştırılmaz, hak söylenildiği veya büyük bir mesele hatılatıldığı için."4 Yine imam Ahmed ve ibni Mace Ebu Said'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti:
"Sizden biriniz nefsini hor görmesin" dediler ki:
"Ya Resulullah bizden biri nefsini nasıl hor görür?" buyurdu ki:
"Hakkında söz söylemesi gereken Allah'ın emrini görür sonra da söylemez, Allah ona buyurdu ki: ?u şu şey hakkında konuşmaktan seni ne engelledi? Der ki:İnsanlardan korktum, Allah buyurdu ki: Benden korkman daha hak değil miydi?"5

(1)Hadis sahihtir, Ebu Davud ve Taberani Kebir'de tahric etti. (Feyzu'l Kadir ve Camiu's Sağir).
(2) Hadis zayıftır, Beyheki ve ibni Adiy Kamil'de tahric etti, senedinde Yahya bin Ebi Süleym veya Ebu Süleyman var, Zehebi dedi ki: Kuvvetli değildir de Yahya bin Ebi Süleym veya Ebu Süleyman var, Zehebi dedi ki: Kuvvetli değildir (Feyzu'l Kadir)
(3) Sahihtir bu lafızla Ebu Davud tahric etti, benzerini Ahmed Tirmizi, ibni Mace, Nesai ve ibni Hibban Sahihinde tahric etti (Tergib ve Terhib: 3/229 ve sonrası).
(1) Cerir bin Abdillah'tan Ahmed Ebu Davud ibni Mace ibni Hibban Esbehani tahric etti. (Tergib ve Terhib: 3/229).
(2) Ahmed, Beğavi ve ibni'l Mübarek tahric etti Hafiz ibni Hacer Fethu'l Bari'de hasen gördü, Taberani Kebir'de Urs bin Umeyre'den şu lafızla tahric ettiği hadis onu destekliyor:"Allah özelin yaptığı işten dolayı geneli cezalandırmaz, ta ki özel genelin değiştirebileceği bir amel yapar da genel değiştirmezse, o zaman Allah'ın genelin ve özelin helakini ilan ettiği zamandır." Heysemi Mecma'da dedi ki: 7/268. Adamları güvenilirdir
(3) Hadis hasendir. Ahmed ibni Mace ibni Hibban sahihinde tahric etti. (Camiu's Sağir).
(4) Hadis sahihtir. Ahmed Tirmizi: (2192) ve ibni Mace tahric etti. (Mecmau'z Zevaid: 7/272).
(5) Hadis munkatıdır, Ahmed, EbuNuaym Hilye'de: (4/384) İbni Mace Beyheki Ebu'l Bahteri tarikıyla tahric etti. (Said bin Feyruz) O Ebu Said'i işitmedi. (Fethu'l Kebir: 3/355) Yine Ahmed ve Ebu Nuaym Hilye'de: (4/384) Bir adamdan, o da Ebu Said'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den benzerini rivayet etti, Ebu Nuaym dedi ki:Zeyd bin Ebu Enise ise adamı isimlendirdi ve dedi ki: Ebu Bahteri'den, o da Meşfaa'dan, o da Ebu Said'den. Sonra Ebu Nuaym isnadıyla Zeyd bin Ebu Enise'den tahric etti, o da Amr bin Mürre'den o da Ebu'l Bahteri'den, o da Meşfaa'dan, o da Ebu Said'den benzerini rivayet etti).

Bu iki hadis engelin sadece korku olduğu manasına hamledilir, Said bin Cübeyr'de deki: İbni Abbas'a da dedi ki:
"Sultana iyiliği emredip kötülükten nehyedeyim mi?" Deki:
"Seni öldürmesinden korkarsan hayır" sonra tekrar ettim. Bana yine aynısını dedi, sonra tekrar ettim bana aynısını dedi ve dedi ki: "İllede yapacaksan senle onun arasında olsun." Tavus dedi ki: Bir adam ibni Abbas'a geldi ve dedi ki:
"?u sultana gidip ona iyiliği emredip kötülükten nehyedeyim mi?" dedi ki:
"Onun için fitne olmasın" o dedi ki:
"Bana Allah'a isyanı emrederse görüşün nedir?" dedi ki:
"Bunu mu istiyorsun o vakit adam ol. İçerisinde şu ibare bulunan ibni Mesud hadisini zikrettik: "Onlardan sonra kötü bir halef gelecek, kim onlarla eliyle cihad ederse o mümindir."1 Bu el ile amirlere karşı cihada delildir, imam Ahmed Ebu Davud rivayetinde bu hadise itiraz etti ve dedi ki: Bu Peygamber (s.a.v.)'in imamların zulmüne karşı sabrı emrettiği hadislere zıttır, buna şu cevap verilir: El ile değiştirmek savaşı gerektirmez, yine bunu Ahmed Salih rivayetinde ifade etti ve dedi ki: El ile değiştirmek kılıç ve silah ile değildir, o halde amirlere el ile cihad onların yaptıkları münkerleri ortadan kaldırmaktır, içkilerini dökmek veya eğlence aletlerini kırmak vb. gibi veya eliyle emrettikleri zulmü iptal etmek gibi tabi gücü yetiyorsa, bütün bunlar caizdir, bu onlara savaş etmekle değildir veya yasaklanan onlara karşı çıkışman babında değildir. Onlara kılıçla çıkış ise bundan dolayı müslümanların kanlarının dökülmesinden korkulur. Eğer meliklere itiraz esnasında ehline veya komşularına eziyet vermekten korkarsa o vakit onlara sataşması gereksizdir, çünkü başkasına eziyet vardır. S: 151. Fudayl bin İyad ve başkası da dedi ki: Bununla birlikte ne zaman kendi nefsine karşı kılıç veya sopa veya hapis veya bağlanmak veya sürgün veya malının alınması vb.'den korkarsa onlara emretmek ve nehyetmek sakıt olur (düşer), imamlar bunu ifade etti, Malik, Ahmed, İshak bunlardandır.
Ahmed dedi ki: Sultana musallat olmaz, çünkü onun kılıncı kınından çıkmıştır. İbni ?übrüme dedi ki: Emri bil maruf nehyi anil münker cihad gibidir, bir kişinin iki kişiye sabretmesi farzdır, o ikisinden kaçması haramdır, bundan fazlasına sabretmesi farz değildir, eğer küfür edilmekten veya kötü söz işitmekten korkarsa itiraz etme ondan düşmez (itiraz etmelidir) bunu imam Ahmed ifade etti, eğer eziyete tahammül etse bu daha efdaldir, yine bunu Ahmed ifade etti ona denildi ki: Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edilmedi mi?: "Mümine nefsini zelil etmek yoktur."1 Yani güç yetiremeyeceği belaya maruz bırakma yoktur, dedi ki:Bu ondan değildir, dediğine Ebu Davud ibni Mace ve Tirmizi'nin Ebu Said'den tahric etti şu hadis delildir, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Cihadın en faziletlisi zalim sultanın yanında söylenen hak sözdür."2
İbni Mace manasını Ebu Ümame'den tahric etti.3 Bezzar'ın Müsned'inde4 Cehal (isim) bulunan bir isnatla Ebu Ubeyde bin Cerrah'tan şöyle dediği rivayet edildi: Dedim ki:
"Ya Resulullah şehidlerin hangisi Allah'a karşı daha değerlidir?" buyurdu ki:
"Zalim imama kalkıp iyiliği emredip, kötülükten nehyeden, bunu üzerine (zalim sultanın kendisini) öldürdüğü adamdır."

(1) Tahrici yakında geçti.
(1) Hadis sahihtir, Ahmed Tirmizi, ibni Mace Huzeyfe'den şu lafızla tahriç etti:"Güç yetiremeyeceği belaya maruz kalıp nefsini alçaltması mümine gerekmez." Bunu Taberani Kebir ve Evsat'ta ve Bazzar ibni Ömer'den güzel bir isnatla tahric etti: (Fethu'l Kebir: 3/372) Heysemi dedi ki: Taberani Kebir'deki isnadı güzeldir, Zekeriyya bin Yahya bin Eyyub haricindeki adamları sahih rivayet adamlarıdır, bunu Hatib zikretti ve cemaattan rivayet etti ve ondan cemaat rivayet etti, hakkında kimse konuşmadı. (Mecmau'z Zevaid: 7/274 ve sonrası). Hasan anlattı ve dedi ki: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Mümin için nefsini alçaltmak yoktur" denildi ki:
"Nefsini alçaltması nedir?" buyurdu ki:
"Güç yetiremeyeceği belaya maruz kalmasıdır." (Mecmau'z Zevaid: 7/272-273).
(2) Hadis sahihtir. Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti: (2175) ve dedi ki: Hadis hasen garibtir, ibni Mace Ebu Saidi Hudri'den, Ahmed, ibni Mace Taberani Kebir'de, Beyheki ?uab'ta Ebu Ümame'den güzel bir senetle, Ahmed Müsned'inde, Nesai, Beyheki ?uab'ta Tarık bin ?ihab'tan sahih bir senetle tahric etti. (Terğib ve Terhib: 3/225).
(3) İbni Mace Sünen'inde, Ahmed, Beyheki, Taberani Kebir'de, Kudai Müsnedü'ş ?ihab'ta güzel bir senetle tahric etti.
(4)Bezzar tahric etti Heysemi Mecma'da dedi ki: (7/272) Senedinde bilmediğim iki kişi var).
Manası başka vecihlerle rivayet edildi hepsinde zayıflık vardır. "Mümin nefsini alçaltmak gerekmez" hadisi, eziyete güç yetiremeceğini ve sabredemeyeceğini bilen içindir, bu durumda amirlere ilişmez, bu doğrudur, sözümüz, nefsinin sabredeceğini bilen kimse içindir, imamlarda böyle dedi, Süfyan Ahmed Fudayl bin İyad vb. gibi.
Ahmed'den kalble itiraz ile yetinileceğine dair rivayet edildi. Ebu Davud1 rivayetinde dedi ki: Biz kalbiyle itiraz ederse kurtuluşa ereceğini ümit ediyoruz, el ile itiraz ederse daha efdaldir, bu Ahmed'den başkasının rivayetinde olduğu gibi korktuğu zaman manasına hamledilir.
Kadı Ebu Ya'la imam Ahmed'den kendisinden kabul edileceğini bildiği takdirde münkeri değiştirmenin farz olduğuna dair iki rivayet hikaye edildi, bu alimlerin çoğunluğun görüşüdür. Bu konuda selefin birine denildi, bunun üzerine dedi ki:Senin için mazeret olur, bu Allah Teala'nın cumartesi günü yasağını çiğneyenlere itiraz edenlerden haber verdiği gibidir: (Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz? (Öğüt verenler) dediler ki: Rabbimize mazeret beyan edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle (öğüt veriyoruz)) (A'raf: 7/164) kabul edilmemesi veya fayda olamaması durumunda emir ve nehyin sakıt olacağına delil olacak rivayet variddir...Ebu Davud'un ve ibni Mace'nin Sünen'inde ve Tirmizi'de Ebu Salebe el-Huşeni'den rivayet edildi ki: Kendisine denildi ki: ?u ayet hakkında ne diyorsun?: (Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez). (Maide: 5/105) Dedi ki: Haberdar olan birine sordum, vallahi Resulullah (s.a.v.)'e sordum buyurdu ki:"Bilakis iyiliği emredin, kötülükten nehyedin, taki itaat edilen bir cimrilik, uyulan bir heva, tercih edilen bir dünya her görüş sahibini kendi görüşün beğendiğini görürsen, sen nefsine bak avamın işini bırak."4 Ebu Davud'un Sünen'inde5 Abdullah bin Amr'dan şöyle dediği rivayet edildi: S: 153 Peygamber (s.a.v.)'in etrafında otururken fitneyi zikrettik. Ve buyurdu ki:
"İnsanları ahidlerinde durmaz görürseniz, emanetleri zayıf görürseniz, parmakları birbirine geçirdi ve; böyle olurlarsa" ona dedim ki:
"O zaman nasıl yapacağım Allah beni sana feda etsin?" buyurdu ki:
"Evinde dur dilini tut iyiliğini yap kötüyü terket, özellikle kendi nefsine bak avamın işini tut iyi bildiğini yap, kötüyü terket, özellikle kendi nefsine bak avamın işini bırak." Yine sahabeden bir guruptan Allah Teala'nın şu sözü hakkında: (Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez) şöyle dedikleri rivayet edilir: Bunun yorumu henüz gelmedi, bunun yorumu ahir zamandadır dedikleri rivayet edilir: İbni Mesud'dan şöyle dediği rivayet edildi: Kalbler ve hevalar farklı olur ve siz guruplara ayrılmışsanız, bazınız bazınıza savaşmışsa, bu durumda insan kendi nefsini emreder, o vakit bu ayetin yorumunun vaktidir.2
İbni Ömer'den şöyle dediği rivayet edildi: Bu ayet bizden sonra gelen kavimler içindir, eğer bir söyleseler kabul edilmez.3 Cübeyr bin Nüfeyr sahabeden bir guruptan rivayetle dedi ki: İtaat edilen bir cimrilik, uyulan bir heva ve her görüş sahibini kendi görüşünü beğendiğini görürsen, o zaman kendi nefsine bak sen hidayette olursan sapıtan sana zarar veremez.4
Mekhul'den şöyle, dediği rivayet edildi: Tevili hala gelmedi, öğüt veren korkar öğüt verilen itiraz ederse; (o zaman sen kendi nefsine bak, sen hidayette olursan sapıtan sana zarar veremez.) (Maide: 5/105)
Hasan'dan: Bu ayeti okuduğu zaman şöyle derdi: Ne acayip güven, ne acayip genişlik!5 bütün bunlar iyiliği emretmekten aciz olan ve zarardan korkandan sakıt olacağı manasına hamledilir, ibni Ömer'in sözü kendisinden kabul edilmeyeceğini bilene vacip olmadığına delildir. İmam Ahmed'den bir rivayette hikaye edildiği gibi, yine Evzai dedi ki: Senden kabul edeceğini bildiğin kimseye emret.
Kalbiyle itiraz eden hakkında Peygamber (s.a.v.)'in: "Bu imanın en zayıfıdır" sözü: İyiliği emretmek ve kötülükten men etmenin iman hasletlerinden olduğuna iman hasletlerinden birine gücü yetipte onu yapanın acizlikten dolayı terkedenden daha üstün olduğuna delildir.

(1) MesailiAhmed'de s:278.
(4) Hadis sahihtir, Ebu Davud, Tirmizi: (3060) İbni Mace Hakim Beyheki, Taberi, Beğavi tahric etti, ibni Hibban doğruladı. (Camiu't Tirmizi: 8/222, Camiu'l Usu1: 10/392).
(5) Ebu Davud, Ahmed hariç tahric etti, Hakim ve Zehebi doğruladı yine bu Razin'in de rivayetidir, ibni Hibban bunu Ebu Hureyre'den tahric etti. (Camiu'l Usul: 10/393 ve sonrası).
(2) İbni Ceriri Taberi tefsirinde tahric etti: (7/62, 73) Beyheki Sünen'inde tahric etti.
(3) Taberi tefsirinde tahric etti: (7/61).
(4) Taberi tefsirinde tahric etti: (7/62). Haber munkatıdır. Çünkü Muaviye bin Salih Cübeyr bin Nüfeyr'den işitmemiştir, ancak oğlu Abdurrahman bin Nüfeyr'den işitmiştir.
(5) Abd bin Humeyd ve Ebu'ş ?eyh Hasan'dan tahric etti. (Dürrü'l Mensur: 2/600).
Yine buna Peygamber (s.a.v.)'in kadınlar hakkındaki şu hadisi delildir: "Dininin noksanlığı ise birçok gece ve gündüz bekliyor da namaz kılmıyor."1 Hayız günlerine işaret ediyor. Bununla birlikte o vakitte namazdan menedilmiştir. Bunu dininden noksanlık kıldı. Bu bir vacibe gücü yetipte onu yapanın ondan aciz olupta terkedenden daha üstün olduğuna delildir. Her ne kadar terkide mazur olsa bile. Allah en iyisini bilir.
"Sizden kim bir kötülük görürse" Kötüvüğün görmekle alakalı olduğuna delildir. Eğer gizli ve görmemişse fakat bilmezse bu konuda Ahmed'in ifadesi o ise ilişmez ve şüphe ettiği bu şeyi araştırmaz. Ondan başka rivayette ise kesinleştirirse kapalı olanı keşfeder (açığa çıkarır), eğer şarkı sesi veya haram kılan eğlence aletlerin sesini işitse ve aletlerin sesin yerini biliyorsa itiraz eder, çünkü münker gerçekleşmiş ve yerini de bilmiştir görmüş gibidir. Ve Ahmed dedi ki: Eğer yerini bilmezse birşey gerekmez.
Bir topluluğun münker üzerine toplandığını bilen kimsenin duvara tırmanmasını imamlar çirkin gördü Süfyan'ı Sevri ve başkası gibi, bu tecessüse girer, yasaklanmıştır.
İbni Mesud'a denildi ki: Filanın sakalından içki damlıyor, bunun üzerine dedi ki: Allah bizi tecessüsten(gizlileri araştırmak) nehyetti.2 Kadı Ebu Ya'la dedi ki: Eğer münker güvenilir birinin kendisine haber vermesiyle, gizli yapılan bir haramı çiğneme işiyse ve durumun tesbiti ve önlemini alınmasını kaçma durumu varsa tecessüs caiz değildir.
İnkarı vacip olan münker:Üzerinde icma bulunandır, ihtilaf olan ise ashabımızdan bazısı dedi ki: İctihad ederek veya caiz taklid ile taklid eden kimseye itirazı vacib değildir, S: 155 Kadı (Ebu Ya'la) Ahkamu's Sultaniyye (kitabında) ittifak edilmiş harama girmeye vesile olacak zayıf ihtilaf istisna etti, nakit faizi gibi bunda ihtilaf zayıftır, bu haramlığında

ittifak olan riban nese'e (nese ribası tehirli riba) vesiledir, müta nikahı gibi çünkü zinaya vesiledir.
İshak bin ?akla'da mut'anın açıkça zina olduğu zikredildi, ibni Batta'dan şöyle dediği rivayet edildi: Eğer hakkında tevilde yapsa kadın hükmettiği nikah fesholunmaz, ancak bir adam muta ile akid yapıp hükmetmişse veya bir lafizda üç boşamada bulunan bir adama, karısının başka bir kocaya varmadan geri kendisine dönebileceğine hükmetmişse hükmü reddolunur, bunu yapana şiddetli ceza vardır.
Ahmed'den, ifade edilen şudur: Satranç oynayana itiraz etmek gerekir. Kadı (Ebu Ya'la) bunu ictihadsız veya caiz bir taklid olmaksızın şeklinde tevil etti, bunda nazar vadır, çünkü Ahmed'den mansus olan şudur:Hakkında ihtilaf bulunan nebizi içene had vurulur, had vurmak itirazın en son sınırıdır, bununla beraber ona göre bununla şahıs fasık kılınmaz, bu hakkında zayıf ihtilaf bulunan herşeye itiraz edileceğine delildir, çünkü sünnet haramlığına delildir. Tevil ederek bunu işleyen adalet olsun diye bunun dışında tutulamaz, Allah en iyiyi bilir.
Yine Ahmed namazını tamam yapmayana, sırtını rüku ve secdeden kalkışta doğrulmayan itiraz edileceğini, vacipliğinde ihtilaf olmakla beraber ifade etti.
Bilki iyiliği emir, kötülükten nehiy bazan üzerine sevabının ümidi yüklenir, bazan terkide ceza korkusu, bazan Allah'ın gazabına uğrama, bazan müminler için nasihat ve onlara rahmet, dünya ve ahirette nefislerini Allah'ın gazabından ve azabından kurtarma ümidi, bazan Allah'ın büyük kılınması, Onun sevgisi yüklenir, Onun itaat olunmaya zikrolunmaya, unutulmamaya şükredilmeye, küfrolunmamaya ehil olduğu yüklenir, selefin bazısının dediği gibi onun haramlarının işlenmemesi için nefis ve mallar fidye verilir1: Yaratıkların hepsi Allah'a itaat etse etlerimin kerpetenle kıstırılması hoşuma gider. Abdulmelik bin Ömer bin Abdulaziz babasına diyor ki: Benim ve senin için Allah uğruna kazanlar kaynatılsa sevinirdim. Kim bu ve bundan önceki makamı düşünse Allah yolunda karşılaştığı her eziyet ona hafif gelir.

(1) Müslim ibni Ömer ve Ebu Hureyre (?erhu Müslim Nevevi: 2/66-68).
(2) Ondan sahih bir isnatla Ebu Davud Beyheki, Abdurrezzak ve Taberani Kebir'de tahric etti. (Süneni Ebi Davud: 2/570 ve sonrası).
(1) O Abdurrahman bin Zübeyr bin Nuaym el Babi'dir, sabır veya kin ile bilinir. (Hilye: 10/147-150).
Belki de kendisine eziyet edene dua eden, Peygamber (s.a.v.) kendisine vuran kavmine dediği gibi:Yüzünden kanı siliyor ve diyordu ki: "Rabbi kavmimi bağışla çünkü onlar bilmiyorlar."1 Her halükarda itirazda yumuşak olmak lazım olduğu açığa çıktı. Süfyan'ı Sevri dedi ki: Ancak kedisinde üç özellik bulan iyiliği emredip kötülükten nehyettiği şeyle adil, emrettiğini ve nehyettiğini bilen kimse.2
Ahmed dedi ki: İyiliği emirde insanlar katı olmaksızın yumuşaklığa muhtaçtır, ancak fiskını açıkça yapan müstesnadır, ona hürmet yoktur, dedi ki: İbni Mesud'un ashabı hoşlanmadıkları bir şey yapan bir kavme rastladıklarında diyorlardı ki: Yavaş olun Allah size merhamet etsin, yavaş olun Allah size merhamet etsin. Ahmed dedi ki: Yumuşaklıkla emreder hoşlanmadığı bir söz kendisine söylerlerse kızmaz, böyle yaparsa nefsi için zafer kazanmayı istemiştir, Allah en iyisini bilir.

(1) İbni Mesud'dan rivayet edildi, sahihtir, Ahmed Buhari, Müslim tahric etti. (Muhtasaru Müslim: 1169).
(2) Ondan EbuNuaym Hilye'de: (6/379) Ebu Talib el-Mekki Kutul Kulub'ta tahric etti).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Tahkîk:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in dikkatimizi çeken ilk vasfı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında hiç işitmediği bir hadîs rivâyet edilecek olursa, ikinci bir şâhit istemek sûretiyle bunu tahkîk etmektir. Bunun muhtelif örnekleri var:
Ebu Sa'îdi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensârın bulunduğu bir mecliste oturuyordum. Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh) beti benzi atmış olarak çıkageldi. Korku içinde olduğu hâlinden belli idi. Bize: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in huzuruna girmek için izin istedim. Üç sefer tekrar etmeme rağmen cevap alamadım. Ben de geri döndüm. Arkamdan adam göndererek geri çağırttı ve: "Niye girmedin" diye sordu. "Üç sefer izin istedim, cevap alamayınca geri döndüm. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Biriniz üç sefer izin istedikten sonra cevap alamazsa geri dönsün" dediğini işittim" diye açıklama yaptım. Bu cevabım üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Hz. Resûl (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle söylediğine dâir ya delil getirirsin veya elimden çekeceğini sen bilirsin" dedi. İçinizde Resûlullah (âleyhissalâtu vesselâm)'dan bunu işiten var mı?" diye sordu. Ubey İbnu Ka'ab: "Seninle cemaatin en küçüğü gelebilir" dedi. Cemaatin en küçüğü bendim. Kalktım. Ebu Musa (radıyallahu anh) ile beraber gittik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu söylemiş olduğunu haber verdim. Bunun üzerine Hz. Ömer, Ebu Musa (radıyallahu anhüma)'ya: "Ben seni itham etmiyorum. Fakat halkın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında gelişigüzel konuşmasından korktum" dedi."
Bu hadîsin fârklı tariklerinde bâzı açıklayıcı ziyadeler gelmiştir. Ebu Bürde (radıyallahu anh)'nin rivayetinde Ubey İbnu Ka'ab (radıyallahu anh) Hz. Ömer'e çıkışır: "Ey İbnu'l-Hattâb, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbına azâb (verici) olma!" Hz. Ömer de ona şu cevabı verir: "Subhânallah! (Niye yanlış anladınız!) Ben yeni bir hadîs işittim ve tahkik edeyim dedim."
Zürkânî'nin de kaydettiği üzere, âlimler, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu davranışına bazı açıklamalar getirmişledir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), kendisinin de söylediği üzere Ebu Musâ hazretlerini ithamı düşünmemiştir, ancak devrinde, Medine'de yeni müslüman olanlar mevcut. Bunların, içinde bulundukları şu veya bu durumdan bir çıkış ümid veya korkusuyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hadîs uydurmaya tevvessül edeceklerinden korkmuş olabilir. Bu durumu önlemek için, yeni müslümanlar nezdinde (caydırıcı, psikolojik bir baskı hâsıl etmek için) şu fikrin yaygınlık kazanmasını istemiştir: "Kim böyle bir işe (yeni bir rivayete) tevessül ederse, bilsin ki şâhid getirmedikçe rivâyeti reddedilecektir ve sigaya çekilecektir."
Bazı âlimler de: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu davranışının hedefi Ebu Musa değildir, onun rivayetinden şüphe etmiş olması söz konusu değildir, böyle davranarak başkalarını caydırmayı düşünmüştür. Yâni. kalbinde maraz bulunup, hadîs uydurmayı düşünecek olanların, bu kıssayı işiterek kendi başlarına da Ebu Musa'nın başına gelenlerin gelmesinden korkmalarını düşünmüştür" diye açıklama getirmişlerdir.
Nitekim, Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu düşünce ve bu korkuyu hâkim kılıcı benzer davranışları eksik etmemiştir: Mescid-i Nebevî'yi genişletmek isteyen Hz. Ömer (radıyallahu anh), Mescide mücâvir bulunan -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çok sevdiği ve saygı duyduğu amcası- Hz. Abbâs'ın evini istimlak etmek ister. Abbas (radıyallahu anh)'ı çağırarak "evi sat veya bağışla, veya sana inşa ettireceğim bir eve mukabil bunu terket" teklifinde bulunur. Hz. Abbas (radıyallahu anh) hiç bir şıkkı kabul etmez ve teklifi reddeder. Hz. Ömer (radıyallahu anh) teklifinde ısrar edince ihtilaf ortaya çıkar. Meseleyi çözmek üzere Übey İbnu Ka'ab hakem seçilir. Hz. Übey (radıyallahu anh), ev sâhibinin rızası olmadan evin istimlak edilemeyeceğini, Hz. Ömer'in ısrar etmeye hakkı bulunmadığını söyler. Kendisini bu hükme gitmeye delil olarak da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir hadîs rivâyet eder. Hadîs, Beytü'l-Makdis'in inşaatıyla ilgilidir. Hadîse göre Beytü'l-Makdîs'in inşasını Cenâb-ı Hak, Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'a emrettiği zaman, inşaat sahasındaki bir evi zorla yıktırmak isteyen Hz. Dâvut (aleyhisselâm)'a Cenâb-ı Hak şöyle vahyediyor: *"Ey Dâvud, Ben sana içerisinde Bana zikredilecek, Benim için bir ev inşa etmeni emrettim. Sen ise evime gasb sokmak istedin. Gasb bana yakışmaz. Sana Benim için ev inşa etmemek cezası veriyorum."*
Hz. Übey (radıyallahu anh) bu hadîsi anlatır. Ama Hz. Ömer daha önce bunu duymuş değildir. Übey'in elbisesinden tutarak Mescid'e kadar getirir. cemaatin huzurunda vak'ayı anlatarak "Bu hadîsi işiteniniz var mı?" diye sorup şahid ister Cemaatten birçok kimsenin "Evet"i üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) Übey İbnu Ka'ab'ı bırakır ve Hz. Abbâs (radıyallahu anh)'a ısrardan vazgeçer.
Bilâhare Übey İbnu Ka'ab, Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'in huzuruna çıkarak "Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivâyet ettiğim hadîs husunda beni itham mı ediyorsun?" diye sorar. Hz. Ömer:
"- Hayır! Allah'a yemin ederim ki seni ithâm etmiyorum. Fakat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivâyet edilen hadîsin halk arasında çok "zahir" olmasını istemedim" der.
Şahit isteme hususunda Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Übey İbnu Ka'ab gibi Ashâb (radıyallahu anhüm)'ın büyüklerinden, eskilerinden diğerleri arasında fazlaca itibarı olan birini seçmesi gerçekten mânidardır. Ve üstelik, kendisinden şüphe etmediğini yeminle temin ve te'kid de edince.
Şu halde bu davranışın asıl gâyesi bütün cemiyet üzerinde psikolojik baskı meydana getirerek yeniler arasında zuhûru muhtemel kötü niyetleri caydırıp hadîs konusundaki laubalilikten vazgeçirmektir. İbnu Abdilber, Hz. Ömer'in münafik, fâcir ve bedevîlerden korktuğunu belirtir. Hadîse kizb, hile, tedlîs bunlardan gelebilecektir. Nitekim, Hz. Osman (radıyallahu anh) zamanında patlak verecek olan fitne hareketleri, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yeni müslümanlar karşısındaki ihtiyatkârlıkta ne kadar haklı bulunduğunu gösterecektir.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'le ilgili son bir misâlimiz Misver İbnu Mahreme'nin rivâyetidir. Der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), kadınlarda düşüğe sebep olanların cezası hakkında bir şey bilmiyordu. Halka sordu. Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh): "Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu mevzuda, erkek veya kadın bir köleye hükmettiğine şâhid oldum" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bu hadîs için, seninle beraber şâhid olan bir başkasını daha getir!" diye emretti. Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) şâhidlik etti." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/44-47.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Ebû Dâvûd'un Sunen'i

Bu kitapta 4800 hadis vardır. Müellifi bunları 500.000 hadis arasından seçmiş ve eserinde sadece ahkâma dair hadisleri almıştır. Ebû Dâvûd der ki: Ben bu kitabımda sahih olan hadisleri yahut ona benzeyenleri ve ona yakın olanları zikrettim. Benim bu kitabımda ileri derecede gevşek olan (vehen bulunan) bir hadis varsa bunu açıkladım. Burada kendisinden hadis rivayeti terkedilmiş bir kimseden hiçbir hadis yoktur. Hakkında herhangi bir şey sözkonusu etmediğim bir hadis salih (delil alınmaya elverişli) bir hadistir. Bir kısmı diğerinden daha sahihtir. Sunen adlı kitabıma aldığım hadislerin çoğu meşhur hadislerdir.
Suyutî der ki: Burda salih lafzı ile muhtemelen; delil olmaya elverişli değil de itibar edilmeye elverişli hadis demek istemiş olmalıdır. Bu durumda bu, zayıf hadisi de kapsar. Fakat İbn Kesir'in naklettiğine göre Ebû Dâvûd'dan o şöyle dediğini rivayet etmektedir: Hakkında bir şey söylemeyip sustuğum hadis hasendir. Eğer onun bu sözü söylediği sahih ise mesele yoktur. Yani onun salih ile kastettiği, delil alınmaya salih (elverişli) hadistir. İbnu's-Salah dedi ki: Buna göre biz Buhârî ve Muslim'in Sahihlerinden herhangi birisinde zikredilmemekle birlikte kendisinin kitabında mutlak olarak zikredildiğini gördüğümüz herhangi bir kimsenin de o hadisin sıhhatine dair bir ifade kullanmadığını tesbit ettiğimiz hadisin Ebû Dâvûd'a göre hasen olduğunu öğrenmiş oluyoruz.
İbn Mende dedi ki: Ebû Dâvûd eğer o konuda başka hiçbir hadis bulamamışsa zayıf hadisi de rivayet ederdi. Çünkü bu ona göre ilim adamlarının görüşlerinden daha sağlamdır. Ebû Dâvûd'un Sunen'i fukahâ arasında meşhurdur. Çünkü onun bu Sunen'i ahkam hadislerini toparlamıştır. Müellifinin naklettiğine göre o bu eseri İmam Ahmed b. Hanbel'e takdim etmiş, o da bunu güzel ve seviyeli gördüğünü belirtmiştir. İbnu'l-Kayyim, Ebû Dâvûd'un Tehzib'inde ondan oldukça ileri derecede övgüyle sözetmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

214) Kadir Gecesini İhyâ Etmek (Kadir Gecesini İhya Etmenin Fazileti Ve Daha Ziyade Ramazanın Hangi Gecelerinde Olduğunun Açıklanması)

Bu bölümdeki bir sure, bir ayet ve yedi hadisten; Ramazandaki bu gecenin bin ay yani 83 sene 4 aydan daha hayırlı olduğunu, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek bu geceyi değerlendirenin günahlarının bağışlanacağını, bu gecenin Ramazanın son on veya yedi gününün tek olanlarında aranması gerektiğini, bu gecede Rasûlullah (s.a.v.)'ın bize en çok okunmasını tavsiye ettiği duayı ve hayatı boyunca Ramazanın son on gününde ibadeti artırıp itikaf yaptığını öğreneceğiz. [1]

"Şüphesiz biz o Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesi nedir bilir misin? Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. O gece melekler ve ruh Rabbinin emriyle herbir iş için veya herbir kişi için inerler de inerler. O gece tan yeri ağarıncaya kadar selam ve esenliktir." (Kadir: 97/1-5)
"Biz o Kur'an'ı mübarek bir gecede indirdik, zaten biz insanlığı her zaman uyarmaktayız." (Duhan: 44/3)

1192. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Kadir gecesini değerlendiren kişinin geçmiş günahları bağışlanır."[2]

1193. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, bir grup sahâbî, rüyalarında Kadir gecesinin ramazan'ın son yedi gecesinde olduğunu görmüşler (ve bunu Hz. Peygamber'e bildirmişler)di. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Kadir gecesi ile ilgili rüyalarınızın, ramazanın son yedi gecesi üzerinde toplandığını görüyorum. O halde Kadir gecesini arayan onu ramazanın son yedi gecesinde arasın!"*[3]

1194. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ramazan ayının son on gününde câmiye kapanır ibadete soyunur ve şöyle buyururdu:
"Kadir gecesi'ni ramazanın son on günü içinde arayınız!"[4]

1195. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyururdu:
"Kadir gecesi'ni ramazanın son on günündeki tek gecelerde arayın!"[5]

1196. Yine Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Ramazan ayının son on günü girdiğinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleri ihyâ eder, ev halkını uyandırır, ciddiyetle ibadete soyunur ve eşleriyle ilişkiyi keserdi.[6]

1197. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ramazanda diğer aylardan daha fazla (kulluk yapmaya) çalışırdı. Ramazanın son on gününde de ramazanın öteki günlerinden daha fazla ibadet ederdi.[7]

1198. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resulü! Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam, o gece nasıl dua edeyim? diye sordum.
– *"Allahım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni bağışla! diye dua et"* buyurdu.[8]

* Yukarıdaki ve diğer hadis kitaplarından öğrendiğimiz tüm hadisi şeriflere göre Kadir gecesinin hangi gece olduğu hakkında 40 civarında görüş nakledilmiştir ve ifadelerden de "Son yedi geceden dokuz geceden biri" şeklinde gibi esneklik bırakılmıştır.
Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatına baktığımızda Ramazanda senenin diğer aylarından daha çok kendini ibadete verdiğini, Ramazanın da son on gününde mescide kapanarak ailesinden ve dünyalıklardan uzaklaşarak itikafa çekildiğini görmekteyiz ki, bu geceyi yakalayabilme Ramazanın son 1/3'de olacağı, bunun da sadece gecelerine değil, gündüzlerini de değerlendirmek gerekecektir. Çünkü yeryüzünün bir kısmı gece iken diğer yarı kürenin gündüz olması dolayısıyla icabında bu gecenin gündüz de olabileceğine ihtimal verilmelidir. Ramazanı ve bilhassa son on gününü geceli gündüzlü değerlendirmek için müslümanın tam bir gayret içinde olması da gerekmektedir. Bu konuda daha geniş bilgi için tefsirlerden Kadr suresinin tefsirini gözden geçirmek faydalı olacaktır kanaatindeyiz. [9]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 348.
[2] Buhârî, İmân 25, 27, 28, 35, Savm 6, Terâvih 1, Leyletü'l–kadr 1; Müslim, Müsâfirîn 173–176. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 1; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 3, Savm 39–40; İbni Mâce, İkâmet 173, Siyâm 2, 39.
[3] Buhârî, Leyletü'l–kadr 2, Ta'bîr 8; Müslim, Siyâm 205 –206. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 5; Tirmizî, Savm 71.
[4] Buhârî, Leyletü'l–kadr 3; Müslim, Siyâm 219. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 72.
[5] Buhârî, Leyletü'l–kadr 3.
[6] Buhârî, Leyletül–kadr 5; Müslim, İ'tikaf 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 17; İbni Mâce, Siyâm 57.
Bu hadis 99 numarada geçmişti. 1224 numarada tekrar gelecektir.
[7] Müslim, İ'tikâf 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 72; İbni Mâce, Siyâm 57.
[8] Tirmizî, Daavât 84. Ayrıca bk. İbni Mâce, Dua 5.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 349.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

F) Maklûb Hadîs:

Maklûb kelime olarak kalb kökünden gelir. Alt-üst olarak demektir. Maklûb, lügatta "tersine çevrilmiş, altı üstüne veya içi dışına döndürülmüş, değiştirilmiş, başka bir şekle sokulmuş" anlamlarındadır. İsmi Mef'ûl olan maklûb kelimesi, ıstılahda, hadîste meydana gelen bir alt-üst olma işini ifade eder.
İsnadında bir veya birkaç râvinin isim veya nesebleri yahutta metninde bazı kelimeleri, bilerek veya bilmeyerek takdîm-tehire uğramış veya senet ve metinleri değiştirilmiş hadîslere maklûb hadîs denir.[1]
Hadis ıstılahında; râvi zincirindeki bir şahsın isminin önce geçmesi gerektiği halde sonra, sonra geçmesi gereken ismin de önce zikredilmesi veya aynı şeyin hadis metni üzerinde yapılması halinde ortaya çıkan hadise maklûb hadis denilmektedir. Yani râvi, gerek senette ve gerekse metindeki bilgilerin yerlerini değiştirip hadisi birbirine karıştırmakta ve alt-üst etmektedir. Maklûb hadis sahih olarak rivayet edildiği şekilden başka bir hale sokulduğu için, muhaddisler bu tür hadisleri zayıf hadislerden saymışlardır. Maklûb hadisin zayıf sayılmasının sebebi, ondaki takdim, tehir ve bir şeyin diğeri ile değiştirilmesi suretiyle meydana gelen zabt eksikliğidir. Maklûb hadis, okuyanın hataya düşmesine de sebep olur.
Maklûb hadiste yer değiştirme iki ayrı şahısta olduğu gibi bizzat tek bir kişinin isminde de vuku bulabilmektedir. Örneğin ravi Ka'b b. Mürr diyecek yerde Mürr b. Ka'b şeklinde rivayet ettiği zaman, baba oğul; oğul da babanın yerine geçmiş olduğundan hadis maklûb olur.
Hadisteki kalb, sehven yapıldığı için hadis zayıf sayılmaktadır. Eğer kalb sehven değil de bilinerek yapılırsa hadis, maklûb değil, mevzu (uydurma) hadis kabul edilir. Râvi, hadisin sahih olarak rivayet edildiği senedi terk edip onun yerine halkın rağbet ettiği başka bir senedi koyarak naklettiği zaman hadis "mevzu" olmuş olur. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/124.
[2] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

F) Maklûb Hadîs:

Maklûb kelime olarak kalb kökünden gelir. Alt-üst olarak demektir. Maklûb, lügatta "tersine çevrilmiş, altı üstüne veya içi dışına döndürülmüş, değiştirilmiş, başka bir şekle sokulmuş" anlamlarındadır. İsmi Mef'ûl olan maklûb kelimesi, ıstılahda, hadîste meydana gelen bir alt-üst olma işini ifade eder.
İsnadında bir veya birkaç râvinin isim veya nesebleri yahutta metninde bazı kelimeleri, bilerek veya bilmeyerek takdîm-tehire uğramış veya senet ve metinleri değiştirilmiş hadîslere maklûb hadîs denir.[1]
Hadis ıstılahında; râvi zincirindeki bir şahsın isminin önce geçmesi gerektiği halde sonra, sonra geçmesi gereken ismin de önce zikredilmesi veya aynı şeyin hadis metni üzerinde yapılması halinde ortaya çıkan hadise maklûb hadis denilmektedir. Yani râvi, gerek senette ve gerekse metindeki bilgilerin yerlerini değiştirip hadisi birbirine karıştırmakta ve alt-üst etmektedir. Maklûb hadis sahih olarak rivayet edildiği şekilden başka bir hale sokulduğu için, muhaddisler bu tür hadisleri zayıf hadislerden saymışlardır. Maklûb hadisin zayıf sayılmasının sebebi, ondaki takdim, tehir ve bir şeyin diğeri ile değiştirilmesi suretiyle meydana gelen zabt eksikliğidir. Maklûb hadis, okuyanın hataya düşmesine de sebep olur.
Maklûb hadiste yer değiştirme iki ayrı şahısta olduğu gibi bizzat tek bir kişinin isminde de vuku bulabilmektedir. Örneğin ravi Ka'b b. Mürr diyecek yerde Mürr b. Ka'b şeklinde rivayet ettiği zaman, baba oğul; oğul da babanın yerine geçmiş olduğundan hadis maklûb olur.
Hadisteki kalb, sehven yapıldığı için hadis zayıf sayılmaktadır. Eğer kalb sehven değil de bilinerek yapılırsa hadis, maklûb değil, mevzu (uydurma) hadis kabul edilir. Râvi, hadisin sahih olarak rivayet edildiği senedi terk edip onun yerine halkın rağbet ettiği başka bir senedi koyarak naklettiği zaman hadis "mevzu" olmuş olur. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/124.
[2] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

293) Şeytana Ve Kâfirlere Benzeme Yasağı

Bu bölümdeki üç hadisten şeytanın sol eliyle yiyip içtiğini, bizim ona benzememeksizin sağ elle yememiz gerektiğini, Yahudi ve Hıristiyanların şekil ve yöntem olarak yaptıklarının yapılmaması gerektiğini öğreneceğiz.[1]

1638. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sol elinizle yemeyin. Zira şeytan soluyla yer!"[2]

1639. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz kesinlikle sol eliyle yiyip içmesin. Zira şeytan soluyla yer, soluyla içer."[3]

* Bu iki hadis şeytana benzememeyi bize tavsiye ediyor. Çünkü onun yemesi ve içmesi sol eliyle oluyor. Biz ise sağ elimizle yiyip içeceğiz. Çünkü şeytan müslümanı Allah'ın dosdoğru yolundan uzaklaştırmak için çalışan şer güçlerin temsilcisi ve başıdır. Şeytanın hangi hareketine uyulursa uyulsun mutlaka kişi doğru yoldan sapmış olur. Bugün Avrupa filmlerinin hepsinde insanları sol elle yemeye ve içmeye yönlendiren sahneler pek çoktur. İnsan ve cin şeytanları tümüyle kendi yandaşlarının kendilerine benzemesini isterler ve öylece onları bu işlere alıştırırlar. Çağdaş şeytani güçler ve onların temsilcileri bu işlerinde şuurlu ve ısrarlı hareket etmekte ve lokantalarda servisleri sol elle yiyip içecek şekilde yapmaktadırlar. (Bu konuda 160-613 ve 741 nolu hadislere bakılabilir.) [4]

1640. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yahudi ve hıristiyanlar saçlarını hiç boyamazlar. Siz onlar gibi yapmayın."[5]

* Peygamberimiz kendisine vahiy gelmemiş konularda Ehli kitap gibi davranmamayı ilke edinmişti. Bugün için müşrik durumunda olan ehli kitaba muhalefet edilmesi gerektiğini yine başka bir hadisten öğreniyoruz. Yine *"Kim kime benzemeye çalışırsa onlardandır"* hadisine göre bugünkü Yahudi ve Hıristiyanlara benzemek olacağından müslümanlar onlara benzemeye çalışıp onlar gibi olamaz. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 481.
[2] Müslim, Eşribe 104–106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 15; Tirmizî, Et'ime 9.
[3] Müslim, Eşribe 107. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 19; Tirmizî, Et'ime 6; İbni Mâce, Et'ime 8.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 481.
[5] Buhârî, Enbiyâ 50, Libâs 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 18; Nesâî, Zînet 14; İbni Mâce, Libâs 32.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 481.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) İsnadda Kalb:

Kalb, senette vukûa geldiği gibi metinde de vukûa gelir. Kalb, bazan kasden bazan da sehven ârız olur. Senette Ka'b İbnu Mürre diyecek yerde Mürre İbnu Ka'b denmesi sehven vukûa gelen bir kalbtir. Ancak, halkın rağbetini artırmak için, Sâlim'den meşhur olan hadîsi Nâfi'den rivâyet etmek, kasde mebni bir kalbtir. Âlimler, böyle garabet maksadıyla, senetten birinin atılarak, yerine aynı tabakadan birinin konması işine sarakat (hırsızlık) demişlerdir. Bunu yapana da sârik (cemi: sürrâk) denir.
Bunun örneği Amr İbnu Hâlid el-Harrânî'nin, Hammâd en-Nasîbî ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hüreyre tarîkinden merfû olarak rivâyet ettiği şu hadîstir: *"Yolda müşrîklerle karşılaştınız mı, onlara önce siz selam vermeyin..."*.
Bu hadîs maklûbdur ve bunu Hammâd kalbederek A'meş'e mal etmiştir. Halbuki rivâyet Süheyl İbnu Ebî Sâlih an Ebîhi şeklinde meşhurdur ve Müslim'de böyle gelmiştir. Müslim bu şekilde Şu'be, Sevrî, Cerîr İbnu Abdilhamîd, Abdü'l-Aziz ed-Derâverdi'nin rivâyetleri olarak kaydeder, hepsi de hadîsi Süheyl'den rivâyet ederler.
Muhaddisler, garib rivâyetlerin peşine düşmeyi bu yüzden tavsiye etmezler. Çünkü, nâdiren sahîhine rastlanır. [1]
Bir ravinin rivayeti olarak meşhur olan hadisi, hem ğarib hem de mağrub göstermek için o ravi yerine yine aynı tabakadan bir başka raviyi ikame ederek yapılan rivayete de mesruk denir.
Ayrıca iki metnin senedlerini değiştirme şeklindeki kalb'e de Cezeri, kalb-i mürekkeb adını vermektedir. Bu, bir çeşit sened uydurma demektir. Bu, Buhari, Hasan b. Süfyan'a yapıldığı gibi imtihan maksadıyla yapılırsa uydurma sayılmaz. İbn Hacer bu tür senedi muztarib hadis olarak değerlendirir.
Sikat'ın zikretmediği bir ravinin sened arasında yanlışlıkla sikredilmesine de Mezid fi Muttasılı'l-Esanid denir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/124.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) İsnadda Kalb:

Kalb, senette vukûa geldiği gibi metinde de vukûa gelir. Kalb, bazan kasden bazan da sehven ârız olur. Senette Ka'b İbnu Mürre diyecek yerde Mürre İbnu Ka'b denmesi sehven vukûa gelen bir kalbtir. Ancak, halkın rağbetini artırmak için, Sâlim'den meşhur olan hadîsi Nâfi'den rivâyet etmek, kasde mebni bir kalbtir. Âlimler, böyle garabet maksadıyla, senetten birinin atılarak, yerine aynı tabakadan birinin konması işine sarakat (hırsızlık) demişlerdir. Bunu yapana da sârik (cemi: sürrâk) denir.
Bunun örneği Amr İbnu Hâlid el-Harrânî'nin, Hammâd en-Nasîbî ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hüreyre tarîkinden merfû olarak rivâyet ettiği şu hadîstir: *"Yolda müşrîklerle karşılaştınız mı, onlara önce siz selam vermeyin..."*.
Bu hadîs maklûbdur ve bunu Hammâd kalbederek A'meş'e mal etmiştir. Halbuki rivâyet Süheyl İbnu Ebî Sâlih an Ebîhi şeklinde meşhurdur ve Müslim'de böyle gelmiştir. Müslim bu şekilde Şu'be, Sevrî, Cerîr İbnu Abdilhamîd, Abdü'l-Aziz ed-Derâverdi'nin rivâyetleri olarak kaydeder, hepsi de hadîsi Süheyl'den rivâyet ederler.
Muhaddisler, garib rivâyetlerin peşine düşmeyi bu yüzden tavsiye etmezler. Çünkü, nâdiren sahîhine rastlanır. [1]
Bir ravinin rivayeti olarak meşhur olan hadisi, hem ğarib hem de mağrub göstermek için o ravi yerine yine aynı tabakadan bir başka raviyi ikame ederek yapılan rivayete de mesruk denir.
Ayrıca iki metnin senedlerini değiştirme şeklindeki kalb'e de Cezeri, kalb-i mürekkeb adını vermektedir. Bu, bir çeşit sened uydurma demektir. Bu, Buhari, Hasan b. Süfyan'a yapıldığı gibi imtihan maksadıyla yapılırsa uydurma sayılmaz. İbn Hacer bu tür senedi muztarib hadis olarak değerlendirir.
Sikat'ın zikretmediği bir ravinin sened arasında yanlışlıkla sikredilmesine de Mezid fi Muttasılı'l-Esanid denir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/124.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40) Ana Babaya İyilik Ve Akrabayı Ziyaret

Bu bölümdeki 6 ayet ve 24 hadisten ortak koşmaksızın Allah'a ibadet edip ana, baba, akraba ve yetimlere iyi davranma gereğini, Rabbimizin ana babaya iyiliği emrettiğini, ana ve babamız yanımızda ihtiyar durumuna gelirlerse onlara öf bile demeyip tevazu kanadını açarak merhametle muamele etmemiz ve o şekilde Allah'a dua etmemiz gerektiğini, vaktinde kılınan namazdan sonra en hayırlı amelin ana babaya iyilik olduğunu, babalık hakkını ödemenin çok zor olduğunu, misafir ve akrabaya iyilik etmek gerektiğini, akrabalık bağını gözeteni Allah'ta gözetir, ilgiyi kesenden Allah'ın da ilgiyi keseceğini, kişinin iyilik etmekteki sırasını; Rasulullah'ın Anan Anan Anan sonra baban sonra yakın akrabandır diye sıraladığını, yaşlılık günlerinde anne ve babasına ulaşıp ta cenneti kazanamayanın burnu sürtülsün bedduasına muhatap olduğunu, kötülük yapan akrabaya bile iyilik yapmakla o kişinin Allah'ın yardımına mazhar olacağını, rızkının çoğalmasını ve ömrünün uzamasını isteyen kimsenin akrabasını kollayıp gözetmesi gerektiğini, yakın akrabanın kollanmasının önce olduğunu, kimsesi olmayan anne ve babalara bakmanın cihada gitmekten hayırlı olduğunu, akrabası kendisiyle ilgiyi kestiği zamanlarda onlarla ilgilenmenin akrabayı koruyup gözetme sayılacağını, bir köleyi hürriyetine kavuşturmaktan akrabalarına hediye etmenin daha sevap olacağını, müşrik bile olsa kişinin ana babasına iyi davranması gerektiğini, sadakanın yakın akrabaya verilmesiyle hem sadaka hem de yakınları himaye sevabı kazanılacağını, iki tür bağdan birinin de akrabalık bağı olduğunu, akrabalık bağlarının kesilmeyeceğini, cennete götürecek amellerden birinin de akrabalık bağlarını korumak olduğunu, evlilik ve boşamalarda basiretli anne babaların sözünün tutulabileceğini, teyzenin anne sayılabileceğini, peygamberimizin gönderiliş gayelerinden birinin de akrabayı kollayıp gözetlemek ve putları kırmak olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Yalnızca Allah'a kulluk edin ve O'ndan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayın. Ana babaya yakın akrabaya, yetimlere, muhtaçlara kendi çevrenizde olan yakın komşulara ve uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa ve elinizin altındaki hizmetçi ve işçilere iyilik yapın iyi davranın." (Nisa: 4/36)
"...Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ve akrabalık bağlarını gözetin." (Nisa: 4/1)
"Onlar ki Allah'ın ulaştırılmasını istediği şeyi ulaştırırlar. Yani akraba mü'minlerle ilgiyi kesmezler." (Ra'd: 13/21)
"Biz insana yapacağı hayırlı işlerden biri olarak anne ve babasına iyi davranmasını emrettik..." (Ankebut: 29/8)
"Çünkü Rabbin kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi buyurmuştur. Eğer onlardan biri yahut her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olurlarsa onlara öf bile deme, azarlama onları ve onlara güzel ve iyi söz söyle ikisine karşı da merhamet kanatlarını indir. Mütevazi ol veya Rabbi de: "Onlar çocukluğumda beni nasıl büyütüp yetiştirdilerse sen de onlara öylece merhamet et." (İsra: 17/23-24)
"Allah diyor ki: Biz insana anne babasına karşı iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice acılara ve zayıflığa katlanarak karnında taşıdı. O'nun sütten kesilmesi de iki yıl sürdü. Öyleyse ey insanoğlu bana ve sonra da ana ve babana şükret..." (lokman: 31/14)

314. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Mes`ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *aleyhisselâm*'a:
– Allah'ın en çok beğendiği amel hangisidir? diye sordum.
– *"Vaktinde kılınan namazdır"* diye cevap verdi.
– Sonra hangi ibadet gelir? dedim.
– *"Ana ve babaya iyilik ve itaat etmek"* buyurdu.
– Daha sonra hangisi gelir? diye sordum.
– *"Allah yolunda cihâd etmek"* buyurdu.[2]

315. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbir evlâd babasının hakkını ödeyemez. Şayet onu köle olarak bulur ve satın alıp âzâd ederse, babalık hakkını ödemiş olur."[3]

* Babanın evlat üzerindeki hakkı ödenemeyecek kadar büyüktür. Hayatta kolay kolay meydana gelmeyecek bir olaya yani köle azadına bağlanması bunu göstermektedir. Halen islamda Allah, Rasulu ve sonra ana babaya hürmet ve ikramın zikredilmesi de bunu göstermektedir. [4]

316. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!"[5]

* Gerçekten müslüman olduğunu iddia eden kimse mutlaka bu iki şıktan birincisini tercih ederek sevap kazanmalı insanlara yardımcı olmalıdır veya susmak suretiyle kimseye zarar vermemelidir. [6]

317. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ varlıkları yaratma işini tamamlayınca, akrabalık bağı (rahim) ayağa kalkarak:
– (Huzurunda) bu duruş, akrabalık bağını koparan kimseden sana sığınanın duruşudur, dedi.
Allah Teâlâ:
– Pekâlâ, seni koruyup gözeteni gözetmeme, seninle ilgisini kesenden rahmetimi kesmeme râzı değil misin? diye sordu.
Akrabalık bağı:
– Evet, râzıyım, dedi.
Bunun üzerine Allah Teâlâ:
– Sana bu hak verilmiştir, buyurdu.
Bunları anlattıktan sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *İsterseniz (bunu doğrulayan) şu âyeti okuyunuz,* buyurdu:
"Ey münâfıklar! Siz iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesat çıkarır, akrabalarla ilginizi kesersiniz, değil mi? İşte Allah'ın lânete uğrattığı, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır" (Muhammed: 47/22–23)[7]

Buhârî'nin bir rivayetine göre Cenâb–ı Hak şöyle buyurdu:
"Ey akrabalık bağı! Seni gözeteni gözetirim. Seninle ilgiyi kesenden ben de ilgimi keserim."[8]

318. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– Kendisine en iyi davranmam gereken kimdir? diye sordu.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Anan!"* buyurdu.
Adam:
– Ondan sonra kimdir? diye sordu.
– *"Anan!"* buyurdu.
Adam tekrar:
– Ondan sonra kim gelir? diye sordu.
– *"Anan!"* dedi.
Adam tekrar:
– Sonra kim gelir? diye sordu.

Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Baban!"* cevabını verdi.[9]

Bir rivayete göre o adam:
– Ey Allah'ın Resûlü! Kendisine en iyi davranılması gereken kimdir? diye sordu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Anan, sonra anan, daha sonra yine anan, sonra baban, sonra da sana en yakın olan akraban"* buyurdu.[10]

***** Saygı, iyilik ve itaate en layık olan kimselerin sıralaması yapılan bu hadislerde her zaman ve heryerde her kimseye karşı iyi davranması gereken müslümanın kime nasıl davranması gerektiği bildirilmiştir. [11]

319. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimse perişan olsun, perişan olsun, perişan olsun"[12]

***** Bugün bakım ve paraya ihtiyacı olmayan huzurevlerinde nice anne ve babalar vardır ki hizmetçileri de var. Ama sevgi dolu bir bakış candan sevgiyle kucaklayıştan mahrumdurlar, bu ise para ile elde edilemez Bu hadis anne ve babasına hayırsızlık yapan bir evladın acıklı sonucundan bahsetmektedir. (İsra: 17/24 nolu ayete bakınız) [13]

320. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam:
– Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar, dedi.
Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– "Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah'ın yardımı seninledir."[14]

321. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse, akrabasını kollayıp gözetsin."[15]

***** Rızık ve ömür bereketine sebeb olan amellerden biri olarak anlatılan akraba ziyareti ve bağları koparmamak kişinin dünya hayatında yaşantı ve geçim olarak rahat bir hayat ve geçim sürmesini temin etmiş olur. [16]

322. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Medine'de ensâr arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. Ebû Talha'nın en sevdiği malı da Mescid–i Nebevî'nin karşısındaki Beyruhâ adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.
Enes (sözüne devamla) dedi ki: *"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz"* âyet–i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi ve:
– Yâ Resûlallah! Cenâb–ı Hak sana *"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz"* âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızası için sadaka ediyorum. Allah'dan onun sevabını ve âhiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ'yı Allah'ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum."*
Ebû Talha:
– Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.[17]

***** Ebu Talha değerlendirmeye göre yirmi bin koyun eden bir mal varlığını Allah yolunda harcamasını bilen bir sahabidir. Kendilerine bakarak yolumuzu tayin edeceğimiz yıldızlardan biridir. [18]

323. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına gelerek:
– Hicret ve cihâd etmek üzere sana bîat ediyorum. Bunların sevabını Allah'tan dilerim. dedi.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ana ve babandan hayatta olanlar var mı?"* diye sordu.
Adam:
– Evet, her ikisi de hayatta, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allah'tan sevap kazanmak istiyorsun değil mi?"* diye sordu.
Adam:
– Evet, deyince:
– *"Ana ve babanın yanına dön. Onlara iyi bak!"* buyurdu.[19]

Bu rivayet *Sahîh–i Müslim*'den alınmıştır. Buhârî ile Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir:
Bir adam Resûlullah'ın yanına gelerek cihâd etmek üzere ondan izin istedi. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Anan, baban sağ mı?"* diye sordu.
Adam:
– Evet, deyince:
– *"Öyleyse onlara hizmet etmeye çalış!"* buyurdu.[20]

***** Cihad iki türlüdür. Birisi genel seferberlik dediğimiz her eli silah tutanın katılması gereken zorunlu cihad, bir diğeri de küçük birlikler ve gönüllülerden oluşan ufak çapta olan cihad hareketidir. Bu sahabinin buradaki durumu nafile cihad diyebileceğimiz bir cihad çeşididir ki anne ve babadan izin almak gerekir. [21]

324. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. Akrabayı koruyup gözeten adam, kendisiyle ilgiyi kestikleri zaman bile, onlara iyilik etmeye devam edendir."[22]

***** İyilik üç türlüdür. **1-** İyiliğe iyilik **2-** Karşılık beklemeksizin yapılan iyilik **3-** Kötülük edene iyilik etmektir ki en değerlisi budur. Bkz. Fussılet: 41/34. [23]

325. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Akrabalık bağı Arş-ı âlâ'ya tutunarak şöyle demiştir: Beni koruyup gözeteni, Allah koruyup gözetsin. Benimle ilgisini kesenden Allah rahmetini kessin."[24]

326. Mü'minlerin annesi Meymûne Binti'l–Hâris *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Hz. Meymûne Peygamber *aleyhisselâm*'a haber vermeden bir câriye âzâd etmişti. Kendi nöbet gününde Resûl–i Ekrem yanına gelince:
– Yâ Resûlallah! Farkına vardın mı, câriyemi âzâd ettim, dedi. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Gerçekten mi?"* diye sordu. Hz. Meymûne:
– Evet, gerçekten âzâd ettim, deyince:
– "Eğer câriyeyi dayılarına hediye etseydin daha çok sevap kazanırdın" buyurdu.[25]

***** Her türlü yardımda öncelikle fakir ve yardıma muhtaç akraba düşünülmelidir. Önceki hadislerde de görüldüğü üzere fakir, komşu ve akrabalara yapılacak yardımlarda en değerlisi her üçü de bir arada olandır. Daha sonra iki şartı taşıyan kimselerdir.[26]

327. Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
İslâmiyet'i kabul etmemiş olan annem Resûlullah zamanında yanıma gelmişti. Resûlullah'ın görüşünü almak için:
– Annem, beni özleyip gelmiş. Ona ikramda bulunabilir miyim? diye sordum.
Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"Evet, annene iyi davran!"* buyurdu.[27]

* Bu konuda Lokman 31/14 ve Ankebut 29/8 ayetlerin tefsirine bakınız. [28]

328. Abdullah İbni Mes`ûd *radıyallahu anh*'ın karısı Zeynep es–Sekafiyye *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ey kadınlar! Zînet eşyânızdan bile olsa sadaka veriniz"* buyurmuştu.
Zeynep sözüne devamla dedi ki: Bunun üzerine ben Abdullah İbni Mes`ûd'un yanına dönerek:
– Sen eli dar bir adamsın. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sadaka vermemizi emretti. Ona git de bir soruver. Sadakamı sana vermekle bu emri yerine getiriyorsam ne âlâ. Şayet olmuyorsa başkasına vereyim, dedim. Abdullah:
– Kendin git sor, deyince ben de gittim. Hz. Peygamber'in kapısına varınca, ensârdan bir kadının orada beklediğini gördüm. Meğer onun derdi de benimkinin aynıymış. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmeye de pek çekinirdik.
İçeriden Bilâl çıkıverince ona:
– Hz. Peygamber'e git de, "Kapıda iki kadın bekliyor ve kocalarıyla kendi yetimlerine verecekleri sadakanın kabul olup olmadığını soruyorlar, de!. Ama bizim kim olduğumuzu söyleme!" dedik.
Bilâl hemen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girerek meseleyi anlattı.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kim onlar?"* diye sordu.
Bilâl de:
– Ensârdan bir kadınla Zeynep, deyince, Resûlullah *salllallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Hangi Zeynep'miş o?"* diye sordu. Bilâl:
– Abdullah'ın karısı, dedi.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Onlar –böyle yapmakla– iki sevap birden kazanırlar. Biri yakınlarını himâye sevabı, diğeri de sadaka sevabı."*[29]

* Rasulullah bir bayram günü kadınlara va'z ederken onlardan sadaka vermelerini istemişti. Bu hadiste de bir kadının koca ve çocuklarına bakma zorunluluğu olmadığı için onlara yaptığı harcama sadaka yerine geçtiğini yine bir erkek de bakmak zorunda olmadığı yakınlarına sadaka verebileceğini karısının kendi malını kocasına danışmaksızın harcayıp infak edebileceğini yine bir kadının dinini öğrenebilmesi için evinden dışarı çıkmasında da bir mahzur olmadığını öğrenmiş oluyoruz. [30]

329. Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radıyallahu anh*'den –Herakliyus kıssasına dair uzun hadiste– rivayet edildiğine göre, Herakliyus Ebû Süfyân'a Peygamber *aleyhisselâm*'ı kastederek:
– O size ne emrediyor? diye sordu.
Ebû Süfyan der ki:
– Ben de onun bize, sadece Allah'a ibadet ediniz; ona hiçbir şeyi denk tutmayınız; dedelerinizin taptığı şeyleri bırakınız dediğini, bize namaz kılmayı, doğru ve iffetli olmayı, akrabayı görüp gözetmeyi emrettiğini söyledim.[31]

330. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Siz (bir para birimi olan) kîrâtın kullanıldığı bir yeri mutlaka fethedeceksiniz."
Diğer bir rivayete göre ise şöyle buyurdu:
"Siz kîrâtın kullanıldığı Mısır'ı fethedeceksiniz. Oranın halkına iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır."
Bir diğer rivayete göre şöyle buyurdu:
"Siz orayı fethettiğiniz zaman, halkına iyi davranın. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır" veya *"ahid ve eman görevi ve hısımlık bağı vardır"* buyurdu.[32]

* Mısırlılarla Mekkelilerin akrabalık bağı Hz. İsmail'in annesi Hacer'in Mısırlı olması dolayısıyla, hısımlık bağı ise peygamberimizin oğlu İbrahim'in annesi olan Mariye'nin Mısırlı olması sebebindendir. [33]

331. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Yakın akrabalarını uyar!" (Şu`arâ: 26/214) âyeti nâzil olunca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Kureyş kabilesini toplantıya çağırdı. Onlar da geldiler. Peygamber *aleyhisselâm* kimine genel, kimine de özel olarak şöyle hitâb etti:
"Ey Abdüşems oğulları! Ey Ka`b İbni Lüey oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!
Ey Abdümenâf oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!
Ey Hâşim oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!
Ey Abdülmuttalib oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!
Ey Fâtıma! Kendini cehennemden kurtar! Çünkü sizi Allah'ın azâbından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim."[34]

* Bu hususta Şuara 26/214 ayetinin tefsiri ve Leheb suresinin tefsiri ve sebebi nüzülüne tefsirden bakılmalıdır. Her inanç ve görüşe sahip akraba ile ilgi kesilmemeli, onlara dini bilgi ve şuur verilmeye çalışmalıdır. Bu aslî ve ilk görevlerimizdendir. Kişinin büyük bir insanın akrabası olduğunu söylemesi ve ona güvenmesi ona hiçbir fayda sağlamayacağı gibi cehennemden de kurtaramaz. Kişiyi kurtaracak olan şey iman, ibadet ve amellerdir. Bunun için bakınız: (Fatır: 35/18, ve Necm: 53/39) ayetleri. [35]

332. Ebû Abdullah Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gizli değil açıkca şöyle buyururken dinledim:
"(Akrabam olan) Falan oğulları ailesi benim dostlarım değildir. Benim dostlarım Allah Teâlâ ile iyi mü'minlerdir. Fakat ötekilerle aramızda akrabalık bağı bulunduğu için kendileriyle ilgimi kesmeyeceğim."[36]

* Dost olunmaya layık Allah ve gerçek mü'minlerdir. (Tahrim: 66/4) Yani ben Allah'ı ve mü'minleri severim ama müşrik akrabalarımla da ilgimi kesmem, onların da müslüman olmalarına çalışırım, gayret ederim. [37]

333. Ebû Eyyûb Hâlid İbni Zeyd el–Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam:
– Yâ Resûlallah! Beni Cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak davranışı haber ver, dedi.
Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
– *"Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi denk tutmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabanı koruyup gözetirsin."*[38]

* Akrabayı görüp gözetmekte cennete sokan amellerden sayılıyor. Bugün çok ihmal edilen bu ahlaki meziyete de uymak ve akrabalarla ilgilenmek gerekir. [39]

334. Selmân İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Biriniz orucunu açacağı zaman hurma ile açsın; çünkü hurma bereketlidir. Eğer hurma bulamazsa orucunu su ile açsın; çünkü su temizdir."
Peygamber *aleyhisselâm* sözüne devamla şöyle buyurdu:

"Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabıdır."[40]

335. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Çok sevdiğim bir kadınla evliydim. Babam Hz. Ömer o kadını beğenmiyordu. Bu sebeple bana:
– Onu boşa! dedi.
Ben de boşamak istemedim.
Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek durumu anlatmış.
Peygamber *aleyhisselâm* da:
– *"O kadını boşa!"* diye emretti.[41]

* 1869 numaralı hadiste İbrahim peygamberin oğlunun hanımını boşamasıyla alakalı tavsiyeleri gelecektir. Burada da Hz. Ömer oğlunun aşık olduğu ve kusurunu göremediği karısından boşanması gerektiğini anladığı için bu tavsiyede bulundu. Aşırı sevgi insanı kör ve sağır yapar. Seven kimse sevdiğinin kusurunu farkedemez. Hz. Ömer'in gelininde gördüğü kusur bağışlanacağı cinste olmadığı için ve oğlunun manevi hayatına zarar verecek mahiyette olduğu için oğlunu boşamasını emretti hem babasından hem de peygamberden emir alan ibni Ömer bu iki buyruğa karşı gelmemiş ve karısını boşamıştı. Bugün islamı gereği gibi bilmeyen anne ve babaların oğullarına "karını boşa" diye emir vermeleri yerine getirilmeli mi yoksa getirilmemeli mi? sorusunun cevabı İslami eğitim ve anlayış yönüyle değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Hz. Ömer'e gelince; o çok dindar, Allah korkusu ve kul hakkına saygısı itibarıyla üstün bir şahsiyettir. Hatta Hz. Ömer'in görüş ve kanaatine uygun ayet inmesi yani "Tevafukatı Ömer" denilen 15 ve 21 hadise zikredilmektedir. Bunun için Tecridi Sarih tercemesi cild: 2 s: 349-353, cild: 11 s. 48-50 ye bakılmalıdır. [42]

336. Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam ona gelerek:
– Benim bir karım var. Annem ise onu boşamamı emrediyor. Ne yapmalıyım? diye sordu.
Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh* ona şu cevabı verdi:
– Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:
"Anne ve baba, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur" buyurduğunu işittim. Artık sen o kapıyı ister bırak, ister elinde tut.[43]

* Anne ve babaya saygı gösterilmesi gereği Allah'ın emridir. Ebu'd Derda: "Ben sana hanımını ne boşa derim ne de boşama ama anne ve babaya itaat konusunda şu hadisi bilirim ve sana da hatırlatırım," demek suretiyle soruyu soran kimseye adeta eğer anne ve babaya itaatın gereği gibi, hanımında da Allah ve Rasulünün istemediği bir hal varsa onu kendin daha iyi bilirsin ona göre hareket et demek istemiştir. Cennetin orta kapısı demek en değerli kapısı demektir. Anne ve babalarına iyilik edenler bu değerli kapıdan cennete gireceklerdir. Başka birine zulüm ve haksızlık edilmeyecek durumlarda anne ve babaya itaat edip onların gönlünü hoş etmek iyidir.
Allah'a isyan olacak yerde kula itaat caiz değildir. Bu kaide daima müslümanın aklında olmalıdır. [44]

337. Berâ' İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Teyze anne sayılır."[45]

Ana babaya iyilik ve akrabayı ziyaretle alakalı hadis çoktur. 12 numaralı mağara hadisi ve 261 nolu Cüreyc hadisi gibi. En önemlilerinde biri de ileride 439 no da gelecek olan uzunca Amr ibni Abese hadisidir.
* Bu hadiste annesi ölen çocuğa teyzesinin daha iyi sahip olacağını ve onun daha iyi yetiştirilebileceğini göstermektedir. Çocuğun kendisine emanet edileceği kadın ablası teyzesi gibi yakın biri olacaktır. [46]

25/337/1: Amr bin Abese (r.a.) anlatıyor. "Mekke'de iken peygamberliğinin ilk zamanında O'nun yanına vardım ve
"sen kimsin?" dedim. O da:
"Peygamberim" dedi.
"Peygamber ne demektir?" dedim. O da:
"Allah beni vazifeli olarak gönderdi" dedi. Ben
"hangi şey ile gönderdi?" deyince:
"Akrabayı görüp gözetmek, putları kırmak, Allah'ın birliğini kabul edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak üzere" buyurdular.

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 118
[2] Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137–139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51.
Benzeri faziletlerle alakalı hadisler 1274, 1277 ve 1286'da tekrar gelecektir
[3] Müslim, İtk 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 8; İbni Mâce, Edeb 1.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 119
[5] Buhârî, Edeb 85; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, Rikak 23; Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4.
311'de geçmişti, 706 ve 1512'de tekrar gelecektir.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 119
[7] Buhârî, Tefsîru sûre 47, Edeb 13, Tevhîd 35; Müslim, Birr 16.
[8] Buhârî, Edeb 13.
[9] Buhârî, Edeb 2; Müslim, Birr 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Vesâyâ 4; Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 1.
[10] Müslim, Birr 2.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 120
[12] Müslim, Birr 9, 10.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 120
[14] Müslim, Birr 22.
648'de tekrar gelecek, açıklama orada verilecektir.
[15] Buhârî, Edeb 12, Büyû` 13; Müslim, Birr 20, 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 120
[17] Buhârî, Zekât 24, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43.
299'da geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 121
[19] Buhârî, Cihâd 138, Edeb 3; Müslim, Birr 6.
[20] Buhârî, Cihâd 138; Müslim, Birr 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 2; Nesâî, Cihâd 5.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 121
[22] Buhârî, Edeb 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 121
[24] Buhârî, Edeb 13; Müslim, Birr 17.
Benzeri geniş olarak 317'de geçmişti.
[25] Buhârî, Hibe 15, 16; Müslim, Zekât 44.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 122
[27] Buhârî, Hibe 29, Cizye 18, Edeb 8; Müslim, Zekât 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 34.
[28] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 122
[29] Buhârî, Zekât 48; Müslim, Zekât 45. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât, 44; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Zekât 24.
[30] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 122
[31] Buhârî, Bed'ü'l–vahy 6, Salât 1, Zekât 1, Cihâd 102, Şehâdât 28, Edeb 8, Tefsîru sûre (3) 4; Müslim, Cihâd 74.
Önceden 56 numarada geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.

[32] Müslim, Fezâilü's–sahâbe, 226, 227.
[33] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 123
[34] Müslim, Îmân 348, 351. Ayrıca bk. Buhârî, Tefsîru sûre (26) 2; Tirmizî, Tefsîru sûre (27) 2; Nesâî, Vesâyâ 6.
[35] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 123
[36] Buhârî, Edeb 14; Müslim, Îmân 366.
[37] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 123
[38] Buhârî, Edeb 10; Müslim, Îmân 14. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 10.
1212'de tekrar gelecektir.
[39] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 123
[40] Tirmizî, Zekât 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 21; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Sıyâm 25, 28.
1240'da kısa şekliyle tekrar gelecektir.
[41] Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Talâk 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36.
[42] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 124
[43] Tirmizî, Birr 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36.
[44] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 124
[45] Tirmizî, Birr 6. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 6, Megâzî 43; Ebû Dâvûd, Talâk 35.
[46] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 124

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Metinde Kalb:

Kalb bazan metinde meydana gelir. Bunun örneği, Habîb İbnu Abdirrahmân'ın halası Üneyse (radıyallahu anhâ)'den yaptığı şu merfu rivâyettir: *"Ümmü Mektum ezân okuduğu zaman yiyip içmeye devam edin. Ne zaman Bilâl okursa yiyip içmeyi kesin..."* Bu hadîsi Ahmed İbnu Hanbel Müsned'de, İbnu Huzeyme, İbnu Hibbân da Sahîh'lerinde rivâyet ettiler. Hadîsin meşhur olan şekli, İbnu Ömer ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüma) tarafından rivâyet edilmiştir ve şöyledir: *"Bilâl geceleyin (erkenden) ezan okur, İbnu Mektum'un ezanını işitinceye kadar yiyip içmeye devam edin..."*. Bunun hilafına olan rivâyet mahlûktur.
Ancak, İbnu Hibbân ve İbnu Huzeyme hadîsi maklûb addetmediler. Hz. Bilâl ile Hz. Ümmü Mektum (radıyallahu anhüma) arasında münâvebe olabilir ihtimalini ileri sürerek iki rivâyeti cemederler. Ancak bazı rivâyetlerde: "Ümmü Mektum âmâ idi, kendisine haydi ezanı oku, sabah oldu diye ihtar edilmedikçe ezan okumazdı" diye gelen sarahatler karşısında hadîsteki kalb ihtimalinin devamına hükmetmek daha doğrudur.
Hâfiz Sirâcu'd-Dîn el-Bukînî, kalbin bu çeşidine ma'kus adını vermiştir. [1]
Müslim'de Ebu Hureyreden şöyle rivayet ediliyor; *"Sol elinin verdiğini sağ eli bilmeyecek şekilde gizlice sadaka veren kimse"*[2] Bu hadis Buharî'de; *"Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde gizlice veren kimse"*[3] şeklindedir. Görüldüğü gibi Müslim'in ravilerinden biri *"Yemîn: Sağ"* sözünü takdim; *"Şimâl: Sol"* sözünü de tehir ederek hadisi maklûb olarak rivayet etmiştir.[4]
Taberani Ebu Hureyre'den şöyle bir hadis rivayet etmiştir:
"Size bir şey emrettiğimde onu yapınız; bir şey yasakladığım zaman da gücümüzün yettiği kadar ondan kaçınız."
Bu hadisin Buhari ve Müslim'deki şekli oldukça farklıdır:
"Size bir şeyi yasak ettiğim zaman ondan kaçınınız; emrettiğim şeyleri de gücünüz yettiğince yerine getiriniz."[5]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/124-125.
[2] Müslim, Zekât: 30.
[3] Buhârî, Zekât: 16.
[4] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 161.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Metinde Kalb:

Kalb bazan metinde meydana gelir. Bunun örneği, Habîb İbnu Abdirrahmân'ın halası Üneyse (radıyallahu anhâ)'den yaptığı şu merfu rivâyettir: *"Ümmü Mektum ezân okuduğu zaman yiyip içmeye devam edin. Ne zaman Bilâl okursa yiyip içmeyi kesin..."* Bu hadîsi Ahmed İbnu Hanbel Müsned'de, İbnu Huzeyme, İbnu Hibbân da Sahîh'lerinde rivâyet ettiler. Hadîsin meşhur olan şekli, İbnu Ömer ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüma) tarafından rivâyet edilmiştir ve şöyledir: *"Bilâl geceleyin (erkenden) ezan okur, İbnu Mektum'un ezanını işitinceye kadar yiyip içmeye devam edin..."*. Bunun hilafına olan rivâyet mahlûktur.
Ancak, İbnu Hibbân ve İbnu Huzeyme hadîsi maklûb addetmediler. Hz. Bilâl ile Hz. Ümmü Mektum (radıyallahu anhüma) arasında münâvebe olabilir ihtimalini ileri sürerek iki rivâyeti cemederler. Ancak bazı rivâyetlerde: "Ümmü Mektum âmâ idi, kendisine haydi ezanı oku, sabah oldu diye ihtar edilmedikçe ezan okumazdı" diye gelen sarahatler karşısında hadîsteki kalb ihtimalinin devamına hükmetmek daha doğrudur.
Hâfiz Sirâcu'd-Dîn el-Bukînî, kalbin bu çeşidine ma'kus adını vermiştir. [1]
Müslim'de Ebu Hureyreden şöyle rivayet ediliyor; *"Sol elinin verdiğini sağ eli bilmeyecek şekilde gizlice sadaka veren kimse"*[2] Bu hadis Buharî'de; *"Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde gizlice veren kimse"*[3] şeklindedir. Görüldüğü gibi Müslim'in ravilerinden biri *"Yemîn: Sağ"* sözünü takdim; *"Şimâl: Sol"* sözünü de tehir ederek hadisi maklûb olarak rivayet etmiştir.[4]
Taberani Ebu Hureyre'den şöyle bir hadis rivayet etmiştir:
"Size bir şey emrettiğimde onu yapınız; bir şey yasakladığım zaman da gücümüzün yettiği kadar ondan kaçınız."
Bu hadisin Buhari ve Müslim'deki şekli oldukça farklıdır:
"Size bir şeyi yasak ettiğim zaman ondan kaçınınız; emrettiğim şeyleri de gücünüz yettiğince yerine getiriniz."[5]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/124-125.
[2] Müslim, Zekât: 30.
[3] Buhârî, Zekât: 16.
[4] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 161.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34: FITEN (KARGAŞALıKLAR)

BÖLÜM: 1

Ø MÜSLÜMANıN KANı NASıL HELAL OLABILIR? YANI ÖLDÜRÜLEBILIR?

2158- Ebû Umâme, Sehl b. Huneyf (r.a.)'den rivâyete göre:**"Osman b. Afvân, öldürülmek üzere evi kuşatıldığında yukarıdan aşağıya bakarak şöyle konuşmuştu: Allah için söyleyin! Bilmiyor musunuz? Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu: Müslüman kimsenin öldürülebilmesi ancak şu üç şeyle olur: Evlendikten sonra zina etmek, İslam'a girdikten sonra dinden dönmek veya haksız yere bir adam öldürmek… Allah'a yemin ederim ki ne cahiliyye döneminde nede Müslüman olduktan sonra zina etmedim. Rasûlullah (s.a.v.)'e biat ettiğim günden beri dinimden dönüp irtidat etmişte değilim. Allah'ın haram kıldığı cana da kıymadım, o halde beni hangi sebeple öldüreceksiniz?"** (Nesâî, Tahrimüddem: 5)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Âişe, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasendir.

Hammad b. Seleme bu hadisi Yahya b. Saîd'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Yahya b. Saîd el Kattan ve pek çok kimse aynı hadisi Yahya b. Saîd'den merfu olarak değil mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Bu hadis değişik şekillerde Osman (r.a.) vasıtasıyla merfu olarak rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø CANLARA VE MALLARA TECAVÜZ ETMEK HARAMDıR

2159- Amr b. Ahvas (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim veda haccında insanlara şöyle diyordu: **"Bu gün hangi gündür"** Sahabe: **"Haccı Ekber"** = Kurban bayramının birinci günüdür dediler. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kanlarınız (canlarınız) mallarınız ve ırzlarınız birbirinize haramdır aynen bu bulunduğunuz belde ve gününüzün haram (kutsal) olduğu gibi her suçlu kendi hesabına suç işler Dikkat edin! Hiçbir çocuk babasının yaptığından, hiçbir baba da çocuğunun yaptığından sorumlu tutulamaz. Dikkat edin! Şeytan şu ülkenizde kendisine ibadet edilmesinden ebediyen ümidini kesmiştir. Fakat amellerinizden önemsemediğiniz bazı konularda kendisine itaat edeceksiniz de oda bundan razı olacaktır."** (İbn Mâce, Menasik: 42)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekre, İbn Abbâs, Câbir, Huzeym b. Amr es Sa'dî'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir. Zaide de Şebîb b. Gargade'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir. Bu hadisi sadece Şebîb b. Gargade'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 3

Ø MÜSLÜMAN, MÜSÜMANı DEĞIŞIK ŞEYLERLE VE ŞEKILLERDE KORKUTAMAZ

2160- Sâib b. Yezîd (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz kardeşinin bastonunu alıp ne şaka nede ciddi olarak ona oyun yapmasın bastonunu almışsa bile ona hemen versin."** (Müslim, Birr ve Sıla: 35)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Süleyman b. Sur'ad, Ca'de ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbn ebÎ Zib'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Sâib b. Yezîd, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yetişmiş ve ondan hadis işitmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde Sâib yedi yaşında idi. Babası Yezîd b. Sâib, Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından olup kendisi pek çok hadis rivâyet etmiştir. Sâib b. Yezîd, İbn Uht Nemr'dir.

2161- Sâib b. Yezîd'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yezîd; Peygamber (s.a.v.) ile birlikte veda haccında haccetmişti. Ben ise yedi yaşındaydım. (Buhârî, Hac: 27)

Tirmizî: Ali b. el Medînî, Yahya b. Saîd el Kattan'dan aktararak şöyle diyor: Bu hadisi rivâyet eden Muhammed b. Yusuf sağlam bir kimsedir. Sâib b. Yezîd onun dedesidir. Muhammed b. Yusuf diyor ki: Anne tarafından dedem olan Sâib b. Yezîd'in bana rivâyet ettiğine göre. (Müslim, Birr ve Sıla: 35)

BÖLÜM: 4

ØMÜSLÜMAN, MÜSLÜMANA SILAH DOĞRULTAMAZ

2162- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim herhangi bir silahı Müslüman kardeşine doğrultursa Melekler ona lanet okurlar."** (Müslim, Birr ve Sıla: 35)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekre, Âişe ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis bu şekliyle Hâlid el Hazza'nın rivâyeti olarak Hasen sahih garibtir.

Eyyûb, Muhammed b. Sirin vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiş olup şu ilaveyi yapmıştır: **"Anne baba bir kardeşi bile olsa…"**

Bu hadisin bu ilaveli şeklini Kuteybe, Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Eyyûb'tan bu şekliyle bize rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø KıLıÇ ÇıPLAK OLARAK (KıNıNDAN ÇıKMıŞ VAZIYETTE) ALıNıP VERILMEMELI

2163- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kılıcın kınından sıyrılmış olarak verilip alınmasını yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 66)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Hammad b. Seleme rivâyeti olarak bu hadis hasen garibtir.

İbn Lehia bu hadisi Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den, Bünne el Cühenî'den rivâyet etmiştir. Hammad b. Seleme hadisi bence daha sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø SABAH NAMAZıNı KıLMAKLA KIŞI; ALLAH'ıN HIMAYESINE GIRER

2164- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim sabah namazını kılarsa Allah'ın himayesine ve koruması altına girmiştir. Allah bu korumasına karşılık sizden bir şey de istememektedir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Cündüp ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 7

Ø CEMAAT (ISLAM TOPLUMUNDAN) AYRıLMAYıN

2165- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer, Şam'ın bir bölgesi olan Cabiye' de bize bir hutbe vererek şöyle konuştu: Rasûlullah (s.a.v.)'in bize söylediği bazı şeyleri size söylemek üzere aranızdayım. O bize şöyle demişti: **"Size ashabımı sonra onların peşinden gelenleri sonra da onların peşinden gelenlerin yaşantılarını tavsiye ederim bunlardan sonraki nesillerde yalan yayılacaktır. O derece ki kendisinden yemin etmesi istenmediği halde insanlar yemin edecekler, şâhidlikleri istenmediği halde insanlar yalan şâhidliği yapacaklardır. Dikkat edin bir erkek bir kadınla tek başına kalmasın; üçüncüleri şeytandır. İslam cemaatinden ayrılmayın, ayrılıklardan sakının çünkü şeytan cemaate katılmayıp tek kalanlarla beraberdir. Cemaatten olan iki kişiden uzaktır. Kim Cennetin en güzel yerlerinden köşk sahibi olmak isterse; İslam cemaatinden ayrılmasın. Kimi, yaptığı iyilik sevindiriyor ve kötülükleri de üzüyorsa o kimse mü'mindir."** (İbn Mâce, Fiten: 8)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

İbn'ül Mübarek bu hadisi Muhammed b. Sûka'dan rivâyet ediyor. Bu hadis Ömer vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v.)'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

2166- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın yardımı cemaatle beraberdir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis hasen garib olup, İbn Abbâs'tan, sadece bu şekliyle rivâyet etmesiyle bilmekteyiz.

2167- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah benim ümmetimi -veya Muhammed ümmetini- sapıklık üzerine bir araya getirmeyecektir. Allah'ın yardımı cemaatle beraberdir. Her kim cemaatten ayrılırsa Cehenneme ayrılmış olur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Süleyman el Medenî, kanaatimce Süleyman b. Sûfyân'dır. Kendisinden Ebû Davut et Tayâlîsî ve Ebû Âmir el Ukdî ve pek çok ilim adamı hadis rivâyet etmiştir.

Tirmizî: İlim adamlarına göre: **"Cemaat anlayışlı ilim ve hadis ehlidir."** Carûd b. Muâzir şöyle derken işittim: Ali b. Hasan'dan işittim şöyle diyordu:Abdullah b. Mübarek'e cemaat nedir? Diye sordum. Ebû Bekir ve Ömer'dir dedi, kendisine Ebû Bekir ve Ömer öldü gitti denildi, dedi ki: Falan ve falan kimseler yine denildi ki onlar da ölüp gittiler. Bunun üzerine Abdullah b. Mübarek şöyle dedi: Onlar geçip giden İslam cemaati denilebilecek toplumun üyeleriydi bugün ise İslam cemaati üyesi olabilecek bir şahıs söyleyeyim O da: Ebû Hamza es Sükkerî'dir.

Tirmizî: Ebû Hamza Muhammed b. Meymun olup Salih bir kimsedir. Abdullah b. Mübarek **"Hayatımızda ve zamanımızda"** demek istemiştir.

BÖLÜM: 8

Ø KÖTÜLÜKLER ORTADAN KALDıRıLMAZ ISE AZAB INER

2168- Ebû Bekir es SıddÎk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Ey insanlar; Sizler sadece kendinizden sorumlusunuz eğer siz doğru yolda iseniz sapıklığa düşenler size hiçbir zarar veremezler."** Maide 105. ayetini okuyorsunuz, halbuki ben Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"İnsanlar zâlimi ve zulmünü görüp de onu zulümden el çektirmezlerse Allah'ın onların hepsinin başına bir ceza indirmesi çok yakındır."** (Ebû Dâvûd, Fiten: 1)

Muhammed b. Beşşâr, Yezîd b. Harun vasıtasıyla İsmail b. ebî Hâlid'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Ümmü Seleme, Numân b. Beşîr, Abdullah b. Ömer ve Huzeyfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

Aynı şekilde bu hadisi pek çok kimse İsmail'den, Yezîd'in hadisi gibi rivâyet ederek bir kısmı merfu bir kısmı da mevkuf olarak bize aktarmışlardır.

BÖLÜM: 9

Ø IYILIKLER EMREDILIP KÖTÜLÜKLERDEN SAKıNDıRıLMAK GEREKIR

2169- Huzeyfe b. el Yemân (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Canım, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Mutlaka iyilikleri emredecek ve kötülüklerden insanları sakındıracaksınız. Böyle yapmaz iseniz Allah size bir ceza gönderiverir de ona dua edersiniz duanız kabul olunmaz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Ali b. Hucr, İsmail b. Cafer vasıtasıyla Amr b. ebî Amr'dan bu senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

2170- Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki: Kıyamet kopmadan önce kendi devlet başkanınızı öldüreceksiniz ve birbirlerinize karşı kılıç çekeceksiniz, dünyanıza da kötü kimseler varîs olacaklar."** (İbn Mâce, Fiten: 11; Müslim, Fiten: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Ömer b. Ebû Amr'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 10

Ø HELAK EDILEN TOPLUMLARDA HERKES NIYETINE GÖRE DIRILTILECEKLERDIR

2171- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.) yere batırılan bir ordunun bahsedince Ümmü Seleme:**"Belki o ordudan içersinde zorla oraya katılmış olanlar da vardır, deyince: Rasûlullah (s.a.v.) onlar niyetlerine göre mahşer yerinde diriltileceklerdir"** buyurdu. (Müslim, Fiten: 2; İbn Mâce, Fiten: 30)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu hadis aynı zamanda Nafi' b. Cübeyr'den ve Âişe'den de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 11

Ø KÖTÜLÜKLERI EL ILE VE DIL ILE DEĞIŞTIRMEYE ÇALıŞMALıYıZ

2172- Tarık b. Şihâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bayram hutbelerini namazdan önceye alan ilk kimse Mervan'dır. Bir adam kalkıp Mervan'a: Sünnete aykırı davrandın"** dedi.

Mervan: **Ey Falan kimse burada yapılanlar artık bırakıldı"** dedi.

Ebû Saîd dedi ki: Bu adam üzerine düşeni yapmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"Her kim kötü bilinen bir şeyi görürse ona el atıp onu düzeltsin, buna gücü yetmez ise dili ile o kötülüğü düzeltmeye çalışsın buna da gücü yetmeyen ise kalbiyle bu işin kötü olduğunu bilsin ki bu durum imanın en zayıf şeklidir."** (Müslim, İman: 20)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 12

Ø IKI KATLı GEMININ ALTıNDAKILER VE ÜSTÜNDEKILERIN DURUMU

2173- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah'ın çizdiği sınırlara riayet ederek İslam'ı yaşamaya dikkat gösterenlerle riyakarlık ve yağcılıkla Müslüman geçinenlerin durumu denizdeki bir geminin alt ve üst katını kur'a çekerek paylaşan insanların durumuna benzer. Bunlardan kimisine geminin alt kısmı kimine de üst kısmı düşer. Aşağıdakiler su almak için yukarı inip-çıkarlarken yukarıdakilerin üzerlerine su sıçrattılar. Bunun üzerine yukarıdakiler şöyle derler: **"Yukarıya çıkarak bize eziyet etmenize müsaade etmeyeceğiz."**

Aşağıdakiler de şöyle derler: **"Biz de geminin alt kısmından bir delik açarak suyumuzu oradan alırız."**

Eğer üsttekiler, alttakileri yapacakları bu işten el çektirmezlerse hepsi birden boğulup ölürler, onlara engel olurlarsa hepsi birden kurtulurlar." (Buhârî, Şerike: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 13

Ø EN DEĞERLI CIHÂD; ZÂLIM IDARECIYE HAK SÖZ SÖYLEMEKTIR

2174- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"En üstün cihâd zâlim olup haksızlık yapan devlet idarecisine gerçeği söylemektir."** (İbn Mâce, Fiten: 5)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 14

Ø PEYGAMBERIMIZIN ÜMMETI HAKKıNDAKI ÜÇ DILEĞI

2175- Habbab b. Eret (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gün namaz kıldı ve o namazı uzattı. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü bu güne kadar kılmadığın uzunlukta bir namaz kıldın dediler. Rasûlullah (s.a.v.):**"Evet bu; korku ve ümid namazı idi. Bu namaz içerisinde ben Allah'tan üç şey istedim ikisini bana verdi; birini vermedi. Allah'tan ümmetimi kıtlıkla helak etmemesini istedim bunu bana verdi. Düşman güçlerinin ümmetimin başına musallat olmamasını istedim, bunu da bana verdi. Üçüncü olarak da ümmetimin birbirine düşürülmemesini istedim bunu bana vermedi"** dedi. (Müslim, Fiten: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Bu konuda Sa'd ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2176- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah, yeryüzünü benim için katladı dürdü büktü bende yeryüzünün doğu ve batı her tarafını gördüm, ümmetimin hükümranlığı ve saltanatı benim için katlanan ve gösterilen yerlerine kadar ulaşacaktır. Bana iki hazine verildi biri sarı biri kırmızı Rabbimden ümmetimin umumî kıtlıkla helak etmemesini ve kendilerinden olmayıp onların köklerini kurutacak haricî (dış düşmanları onların başına musallat kılmamasını istedim. Rabbim ise şöyle buyurdu: **"Ey Muhammed kesinlikle hüküm verdim bu hüküm geri çevrilip değiştirilmez, Ümmetin için sana şu müjdeyi veriyorum; onları genel bir kıtlıkla helak etmeyecek ve kendilerinden olmayan köklerini kurutacak bir düşman gücünü onların başına musallat kılmayacağım hatta ümmetine karşı dünyanın çeşitli bölgelerinden -veya çeşitli bölgeleri arasından- bir araya gelseler bile. Fakat sonunda onlar yani senin ümmetin birbirini kıracak ve birbirini esir edecektir."** (Müslim, Fiten: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 15

Ø KARGAŞALı DÖNEMLERDE EN HAYıRLı KIMSE HANGI KIMSEDIR?

2177- Ümmü Mâlik el Behziyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir kargaşadan bahsetti ve onun yakın olduğunu söyledi. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! O kargaşalık döneminde insanların en hayırlısı kimdir? Dedim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Koyunlarıyla birlikte dağların başında olup davarlarının hakkını ödeyip Allah'a ibadet eden kişi ile atının dizginini eline almış kendisi düşmanını, düşmanı da kendisini ürküten kişi."** (İbn Mâce, Fiten: 13; Ebû Davud, Fiten: 4)

Tirmizî: Bu konuda Ümmü Mübeşşîr, Ebû Saîd ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadisi Leys b. ebî Selim, Tavûs'tan, Ümmü Mâlik el Behziyye'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 16

Ø DIL KıLıÇLARDAN KESKIN; NE ZAMAN OLACAKTıR?

2178- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tüm Arap alemini çepeçevre kuşatacak olan bir fitne çıkacaktır. Bu kargaşada ölenler Cehennemliktir. Bu kargaşada dil kılıçtan daha keskin olacaktır."** (Ebû Dâvûd, Fiten: 3)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: **"Ziyâd b. Siminkûş'un bu hadisten başka hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz."** Hammad b. Seleme bu hadisi Leys'den merfu olarak, Hammad b. Zeyd ise Leys'den mevkuf olarak rivâyet etmektedir.

BÖLÜM: 17

Ø EMANET VE GÜVEN INSANLAR ARASıNDAN KALKACAKTıR

2179- Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle aktarmıştır: Rasûlullah (s.a.v.), bize iki konudan bahsetmişti birini gördüm diğerini beklemekteyim; Emanetten bahsetmişti ki: Emanet; önceleri insanların kalblerinin derinliklerine indiğini sonra Kur'ân'ın inip emanet konusunu insanların Kur'ân'dan ve sünnetten öğrendiklerini haber verip emanetin kalkacağından bahsederek şöyle buyurdu: Kişi uykuya dalacak kalbinden emanet duygusu yok edilecek ve basit bir nokta gibi iz kalacaktır. Sonra yine uykuya dalacak bu sefer emanet duygusunun geri kalanı da yok edilerek, çok çalışanın elindeki nasır izi gibi hafif bir iz kalacaktır. Sanki ayağının üzerinde yuvarladığın ve derinin kabarmasına sebeb olan ateş parçasının meydana getirdiği iz gibi onu şişkin görürsün fakat içinde bozuk sudan başka hiçbirşey yoktur. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bir çakıl taşı alarak ayağının üzerinden yuvarladı ve şöyle buyurdu: Sonra insanlar aralarında alışveriş edecekleri hemen hemen hiç kimsenin emaneti yerine getirmeyeceği bir güne geleceklerdir. Hatta filan oğullarında dürüst bir kişi vardır… denilecek yine kalbinde hardal tanesi kadar imanı olmayan kişilere ne bahadır bir insan, ne kibar, ne akıllı insan denilecektir.

Huzeyfe şöyle devam etti: Öyle zamanlarda yaşadım ki: O günlerde kiminle alışveriş ettiğime aldırmazdım. Müslüman ise o kişiyi dini dürüst olmaya sevkederdi. Yahudî ve Hıristiyan ise onunda başında bulunan devlet gücü ve otoritesi kötülük yapmasına engel olurdu. Ama bugün ise sizden şu birkaç kişiyle alışveriş yapabilmekteyim. (Buhârî, Rikak: 35; İbn Mâce: Fiten: 27) **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø BIR GÜN; YAHUDÎ VE HıRISTIYANLARıN YOLUNA MUTLAKA UYACAKSıNıZ

2180- Ebû Vakîd el Leysî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'e çıktığında yolda müşriklerin silahlarını astıklarını bir ağaç olan **"Zat-ü envat"** adı verilen bir ağaca uğradı. İnsanlar Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler: Onların Zat-ü Envatı olduğu gibi bize de bir **"Zat-ü envat"** tayin et dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Sübhanallah dedi. Bu söz Musa'nın kavminin Musaya söylediği: "…Ey Musa bize O insanların taptıkları tanrıları gibi bir tanrı yap…" (Araf: 138) söze benzedi. Ben canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Sizler kendinizden önceki Yahudî ve Hıristiyanların yoluna mutlaka uyacaksınız." (Müsned: 20892)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Vakîd Leysî'nin ismi Harîs b. Avf'tır.
Bu konuda Ebû Saîd'den ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 19

Ø KıYAMETE YAKıN NELER KONUŞACAKTıR

2181- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Yırtıcı hayvanlar insanlarla konuşmadan, kamçısının ucu ve ayakkabısının bağı kişiyle konuşmadan ve kişinin uyluğu kendisinden sonra ailesinin ne yaptığını haber vermeden kıyamet kopmayacaktır."** (Müsned: 11365)

Tirmizî: Bu konuda; Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garib olup, bu hadisi sadece Kâsım b. Fadl'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.
Kâsım b. Fadl; Hadisçiler yanında güvenilir ve sağlam bir kimsedir. Yahya b. Saîd el Kattan ve Abdurrahman b. Mehdî onun güvenilir bir kimse olduğunu kaydetmişlerdir.

BÖLÜM: 20

Ø AY; IKIYE BÖLÜNMÜŞTÜ

2182- Rasûlullah (s.a.v.) zamanında ay ikiye bölünmüştü de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: **"Şâhid olunuz."** (Müslim, Sıfat-ül Münafikîn: 8)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Enes ve Cübeyr b. Mut'ım'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø KıYAMET ALAMETLERINDEN YERE BATMA OLAYLARı NASıL OLACAK?

2183- Huzeyfe b. Üseyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz aramızda kıyameti müzakere ederken Rasûlullah (s.a.v.) üst kattan bize baktı ve şöyle buyurdu: **"On alamet görülmeden kıyamet kopmayacaktır;**

1- Güneşin batıdan doğması,
2- Ye'cûc ve Me'cûc'ün çıkması,
3- Neml sûresinin 82. ayetinde belirtilen Dabbe'nin çıkması,
4- Biri doğuda biri batıda bir diğeri de Arap yarımadasında meydana gelecek yere batma hadisesi, çöküntüler,
5- Aden'den çıkacak bir ateş ki daima insanlarla beraber olacak, onlarla beraber gelip gidecek ve onlarla beraber istirahat edecektir.
(İbn Mâce, Fiten: 29)

Mahmûd b. Gaylân, Vekî' vasıtasıyla Sûfyân'dan ve Furat'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet edip ilave olarak **"Duman"** dedi.
Hennâd, Ebû'l Ahvas vasıtasıyla Furat el Kazzaz'dan bu hadisi Sûfyân'dan Vekî'in rivâyetine benzer şekilde rivâyet etmiştir.
Mahmûd b. Gaylân, Ebû Davut et Tayalisî vasıtasıyla Şu'be ve Mes'ûdî'den ki bu ikisi Furat el Kazzaz'dan işitmişlerdir. Abdurrahman'ın Sûfyân'dan ve Furat'tan rivâyeti gibi rivâyet etmişler ve ilave olarak **"Deccâl ve Duman"** demişlerdir.
Ebû Musa Muhammed b. Müsenna; Ebûn Numân el Hakem b. Abdullah el Iclî vasıtasıyla Şu'be'den, Furat'dan, Ebû Dâvûd'un, Şu'be'den rivâyeti gibi rivâyet

ederek şu ilaveyi yapmışlardır: **"Onuncusu ise ya onları denize dökecek olan bir rüzgar veya Meryem oğlu İsa'nın inişidir."**

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme ve Safiye b. Huyey'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

2184- Safiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: İnsanlar bu beyt'e; Ka'be'ye karşı savaşmaya devam edecekler… Hatta bir ordu savaşmak üzere yola çıkacak çöle veya bu beldenin çölüne geldiklerinde öndekiler arkadakiler ve ortadakiler hepsi yerin dibine batırılacak hiçbiri kurtulamayacaktır. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! O orduya istemeyerek katılanların durumu ne olacak? Dedim. Rasûlullah (s.a.v.):**"Onlar niyetlerine göre diriltileceklerdir"** buyurdu. (Müslim, Fiten: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2185- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bu ümmetin kıyamete yakın zamanlarda topluca yere batma, kılık değiştirilme ve patlamalar meydana gelecektir."**

Âişe diyor ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Aramızda Salih insanlar olduğu halde yine helak olur gider miyiz? Dedim. Rasûlullah (s.a.v.),**"Evet çirkin durumlar ortaya çıktığı vakit"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Âişe'nin bu hadisi garibtir. Sadece bu şekliyle bilinir. Abdullah b. Ömer'in hafızası yönünde; Yahya b. Saîd söz etmiştir.

BÖLÜM: 22

Ø GÜNEŞ BATıDAN DOĞACAK Mı?

2186- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Güneş battığı bir sırada mescide girdim. Rasûlullah (s.a.v.), oturuyordu, Ey Ebû Zerr buyurdu: Şu güneş nereye gidiyor biliyor musun? Ben de: Allah ve Rasûlü en iyisini bilir dedim.**Bunun üzerine buyurdular ki: **Secde etmek için izin almaya gidiyor ve kendisine izin veriliyor, ve sanki günlerden bir gün geldiğin yerden doğ denilecek bunun üzerine güneş battığı yerden doğacaktır.** Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Yasin sûresinin 38. ayetini okudu: **"… O da kendine ait bir yörüngede akıp gider…"** Bu okuyuş şekli Abdullah b. Mes'ûd'un okuyuş şeklidir. (Müslim, Fiten: 13; İbn Mâce, Fiten: 32)

Tirmizî: Bu konuda Safvân b. Assâl, Huzeyfe b. Esîd, Enes ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 23

Ø YE'CÛC VE ME'CÛC NE ZAMAN ÇıKACAKTıR

2187- Zeyneb binti Cahş (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gün yüzü kızarmış olarak ve üç kere "lailahe illallah" diyerek uykudan uyandı ve şöyle dedi: Yaklaşan bir bela yüzünden Arapların vay haline… Bu gün Yec'üc ve Mec'üc seddinden şu kadar delik açıldı buyurdu ve başparmağı ile şehâdet parmağı daire şeklinde bağladı. Zeyneb dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Aramızda Salih kişiler olduğu halde helak olur muyuz? Dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Evet çirkin haller çoğalırsa"** buyurdular. (Müslim, Fiten: 1; İbn Mâce, Fiten: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sûfyân bu hadisin ceyyid=sağlam olduğunu söylemiştir.

Humeydî, Ali b. el Medînî ve hadis hafizlarından pek çok kimse Sûfyân b. Uyeyne'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Humeydî diyor ki: Sûfyân b. Uyeyne diyor ki: Zührî'den yapılan rivâyette bu hadisin senedinde dört kadını ezberledim; Zeyneb binti ebî Seleme ve Habibe ki Rasûlullah (s.a.v.)'in besleyip büyüttüğü kimselerdir. Ümmü Habibe ve Zeyneb binti Cahş ise Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarındandır.

Aynı şekilde Ma'mer ve başkaları bu hadisi Zührî'den rivâyet etmiş olup **"Habibe'den"** dememişlerdir.

İbn Uyeyne'nin bazı arkadaşları bu hadisi İbn Uyeyne'den rivâyet ederek **"Ümmü Habibe'yi"** zikretmemişlerdir.

BÖLÜM: 24

Ø KUR'ÂN OKUDUĞU HALDE DİNDEN ÇıKACAK OLANLAR KIMLERDIR?

2188- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamete yakın zamanlarda yaşları genç hayalleri bozuk bazı kimseler çıkacak bunlar Kur'ân okuyacaklar fakat okudukları Kur'ân köprücük kemiklerinden aşağı geçmeyecektir. İnsanların en hayırlısı olan Muhammed (s.a.v.)'in sözlerini söyleyecekler fakat okun yaydan çıktığı gibi İslam dininden çıkacaklardır."** (Dârimî, Fiten: 22)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ebû Saîd ve Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadisten başka rivâyet edilen hadislerde Kur'ân okuyup okudukları Kur'ân'ın köprücük kemiklerinden öteye geçmeyeceği kimselerin özelliklerinden bahsedilir ki bunlar Harûralı ve diğer Hârîcîlerdir.

BÖLÜM: 25

Ø TORPILLI IŞLER KıYAMETE YAKıN ÇOĞALACAK Mı?

2189- Üseyd b. Hudayr (r.a.)'den rivâyete göre: Ensâr'dan bir adam Ey Allah'ın Rasûlü dedi. Falan kimseye devlet işlerinden görev verdin bana vermedin dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Siz tercihli (torpilli) işleri benden sonra göreceksiniz; havuz başında benimle buluşuncaya kadar sabredin."** (İbn Mâce, Fiten: 21; Buhârî, Fiten: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2190- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizler benden sonra torpilli işler ve yadırgayacağınız bir takım işler göreceksiniz Ashab: Bize ne yapmamızı emredersin? Dediler. Buyurdular ki: Onlara haklarını verin kendinize ait olanı ise Allah'tan isteyin."** (Buhârî, Fiten: 2; İbn Mâce, Fiten: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 26

Ø DÜNYANıN ÖMRÜ NE KADARDıR?

2191- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gün ikindi namazını ilk vaktinde kıldırıp sonra kalkıp konuşmaya başladı. Kıyamete kadar olacak şeylerden bildirmedik hiçbir şey bırakmadı. Bu haber verdiği şeyleri ezberleyen ezberledi unutan unuttu. Söyledikleri arasında şunlar vardı: Dünya yemyeşil çekici ve tatlıdır, Allah sizi dünyaya kendi sistemini yürütesiniz diye halife olarak göndermiştir ve ne yapacağınızı görmektedir. Dünyaya karşı kadınlara karşı dikkatli olun bu iki şey sizi Allah'ın yolundan ayırabilir. Söyledikleri şeyler arasında ayrıca şunlarda vardı: Dikkat edin! Hakkı bilen kişinin söylemesine engel olan şey insanlardan korkusu olmamalıdır.

Ebû Saîd ağladı ve şöyle dedi: Vallahi bazı şeyler gördüğümüz halde gerçekleri söylemekten korktuk.

Söyledikleri arasında şunlar da vardı. Dikkat edin! Her zulüm ve haksızlık yapan kimse için kıyamette yaptığı haksızlık oranına göre bir sancak dikilecektir. Devlet başkanının zulüm ve haksızlığından daha büyük zulüm ve haksızlık olamaz. Onun sancağı ise arkasına saplanıp dikilecektir. O günkü ezberlediklerimiz arasında şunlarda vardı: Dikkat edin! Ademoğlu değişik tabakalarda yaratılmıştır. Onlardan kimi mü'min olarak doğar mü'min olarak yaşar ve mü'min olarak ölür. Bir kısmı ise kafir doğar kafir yaşar ve kafir olarak ölür. Bir kısmı ise mü'min doğar mü'min olarak yaşar ve kafir olarak ölür.

Yine bir kısmı kafir doğar, kafir yaşar ve mü'min olarak ölür. Dikkat edin insanlardan kimileri geç gazâblanıp öfkeden çabucak döner kimileri ise çabucak gazâblanıp çabucak öfkesinden döner hepsi birbirine karşı bir ibrettir. Dikkat edin! Onlardan kimileri de çabucak gazaba gelip gazabının dinmesi gecikir. Dikkat edin! Bunlar içerisinde en hayırlı olanı geç gazâblanıp çabucak öfkesini yenendir. Dikkat edin bunlar içerisinde en şerli olan çabucak gazâblanan ve öfkesini geç yenen kimsedir. Dikkatli olun! İnsanlar arasında kimileride vardır ki vermesi de istemesi de güzeldir. Yine bu insanlardan bir kısmı da vardır ki istemesi güzel ödemesi kötüdür. Yine bazıları da ödemesi güzel, istemesi kötüdür. Bunların hepsi birer ibrettir. Dikkat edin! Onlar arasında istemesi de vermesi de kötü olanlar vardır. Gözünüzü açın onların en iyileri istemesi de vermesi de güzel olandır. Onların en kötüleri ise istemesi de vermesi de kötü olandır. Uyanık olun! Gazâb insanın kalbindeki bir kor parçası gibidir. Bu halde insanı görmez misiniz, gözleri kızarır boyun damarları şişer. Her kim böyle bir durumla karşı karşıya kalırsa sırt üstü toprağa yatsın. Ebû Saîd dedi ki: Batmak üzere olan güneşe bakıyorduk batıp gitti mi diye; bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Dikkat edin! Dünyanın geçirdiği ömre karşılık kalan ömrü şu günümüzün geçen zamanına karşılık kalan kadardır yani güneş batmak üzeredir. Yani kıyamette çok yakındır." (İbn Mâce, Fiten: 18)

Tirmizî: Bu konuda Huzeyfe, Ebû Meryem, Ebû Zeyd b. Ahtab ve Muğîre b. Şu'be'den de hadis rivâyet edilmiştir. Hepsi de kıyamet kopuncaya kadar meydana gelecek olaylardan bahsetmişlerdir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 27

Ø ŞAM HALKı BOZULACAK Mı?

2192- Muaviye b. Kurre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şam halkı bozulunca sizin orada bulunmanızda hayır yoktur. Ümmetimden bir gurup Allah'ın yardımı ile gâlibiyeti sürdürecek kıyamet kopuncaya kadar onlara karşı koyanlar onlara hiçbir zarar veremeyeceklerdir."** (İbn Mâce, Mukaddime: 1)

Muhammed b. İsmail ve Ali b. el Medînî der ki: **"Bunlar hadisle uğraşan kimselerdir."**

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Havle, İbn Ömer, Zeyd b. Sabit ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

Ahmed b. Menî', Yezîd b. Harun vasıtasıyla Behz b. Hakîm'den babasından ve dedesinden aktararak şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Böyle bir durumda bana nereyi tavsiye edersiniz? Rasûlullah (s.a.v.)'de işte şurayı diyerek Şam tarafına işaret etti."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 28

Ø MÜSLÜMANLAR BIRBIRLERINI ÖLDÜRECEKLER MI?

2193- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Benden sonra kafirlere benzeyip birbirinizin boynunu vurmayan."**(Müslim, İman: 29)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Cerir, İbn Ömer, Kürz b. Alkame, Vâil'e ve Sunabihî'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 29

Ø BÜYÜK KARGAŞALAR ÇIKTIĞINDA KİM KİMDEN DAHA HAYIRLI OLACAK?

2194- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre; Osman b. Affân'ın öldürülmesiyle sonuçlanan karışıklıkta şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle söylediğine şâhidlik yaparım: **"Öyle bir karışıklık çıkacak ki oturan kimse ayakta olandan daha hayırlı olacaktır. Ayakta olan yürüyenden daha hayırlı durumda olacaktır. Yürüyen ise koşan kimselerden daha hayırlı konumda olacaktır."** Saîd şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Evime girip beni öldürmek için elini uzatana ne dersin? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Adem'in oğlu Habil gibi ol."** (Müsned: 1369)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Habbab b. Eret, Ebû Bekre, İbn Mes'ûd, Ebû Vakîd, Ebû Musa ve Hareşe'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasendir. Bazıları bu hadisi Leys b. Sa'd'tan rivâyet ederek hadisin senedine bir kişi ilave etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis Sa'd tarafından değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 30

Ø KARANLıK GECELER GIBI KARıŞıKLıKLARDA OLACAK Mı?

2195- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Karanlık gecelerin parçaları gibi olan karışıklıklar gelmezden önce hayırlı amellere koşun. O günler gelince kişi mümin olarak sabahlayıp kafir olarak akşamlar kimileride mümin olarak akşamlayıp kafir olarak sabaha çıkarlar. O gün insanlar dinlerini dünyalık karşılığında satacaklardır."** (Müslim, İman: 29; Ebû Dâvûd, Fiten: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2196- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) bir gece uykusundan uyandı ve şöyle buyurdu: **"Sübhanallah! Bu gece nice karışıklıklar fitneler ve nice hazineler indi fakat odalarında yatmakta olup bunlardan haberi olmayanları kim uyandıracak? Dünyada nice giysisi olanlar var ki ahirette çıplaktırlar."** (Buhârî, İlim: 27)

Bu hadis hasen sahihtir.

2197- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamete yakın karanlık gecenin parçaları gibi karışıklıklar ortaya çıkacaktır. O karışıklıklar içinde kişi mü'min olarak sabahlayıp kafir olarak akşamlayacaktır ve kimileride akşama mü'min olarak çıkıp sabaha kafir olarak çıkacaktır. Bazı kimseler dinlerini dünyalık karşılığında satacaklardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Cündüp, Numân b. Beşîr, Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis bu şekliyle garibtir.

2198- Hasan el Basrî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Kişi mü'min olarak sabahlayıp kafir olarak akşamlar, mü'min olarak akşamlayıp kafir olarak sabahlar."** Hakkında şöyle derdi: **"Kişi kardeşinin canı malı ve ırzını haram kabul ederek sabahlayıp, akşama mübah sayar hale gelir. Yine mü'min kardeşinin canı malı ve ırzını haram kabul ederek akşamlayıp sabaha mübah sayar halde çıkar."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

2199- Vâil b. Hucr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kimse Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle sorarken işittim: **"Başımızda bizim haklarımızı vermeyen fakat kendi haklarını bizden isteyen devlet adamları bulunursa bu konuda ne dersiniz?"** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namaz kılıp Müslüman oldukları sürece onları dinleyin ve itaat edin herkes kendi işinden dolayı sorumludur."** (Müslim, Imara: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 31

Ø ILIM YOK OLUP KANLı HADISELER ÇOĞALACAK Mı?

2200- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Önünüzde öyle günler gelecek ki o günlerde ilim ortadan kalkmış olacak ve herç çoğalacaktır."** Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Herç nedir?"** Buyurdular ki: **"Öldürme hadiseleridir."** (İbn Mâce, Fiten: 26; Dârimî, Mukaddime: 26)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Hâlid b. Velid, Ma'kıl b. Yesâr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis sahihtir.

2201- Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'den merfu olarak rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herc=Karışıklık anarşi ve terör zamanlarında kulluk yapabilmek bana hicret etmek gibi zordur."** (Müslim, Fiten: 26)

Tirmizî: Bu hadis sahih garib olup Hammad b. Zeyd'in Mualla'dan rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 32

Ø KıLıÇLAR NE ZAMAN BıRAKıLACAK?

2202- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin arasında meselelerin halledilmesi için kılıç ortaya konulduğunda kıyamete kadar bir daha kaldırılmayacaktır."** (Müslim, Fiten: 4)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 33

Ø KARıŞıKLıK ZAMANLARıNDA TAHTADAN KıLıÇ EDINMELI MIYIZ?

2203- Ühbân b. Zayfî el Gıfârî'nin kızı Udeyse (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. Ali b. ebî Tâlib babama gelerek kendisiyle beraber çıkmasını istedi babam ona dedi ki: Benim dostum ve senin amcaoğlun Rasûlullah (s.a.v.): İnsanlar ayrılığa düştükleri zaman odundan bir kılıç edinmemi bana tavsiye etmişti. Bende bunu edinmiş durumdayım. Eğer istersen o kılıcı alarak seninle birlikte çıkarım. Udeyse: Bu söz üzerine **"Babamı bıraktı"** dedi. (İbn Mâce, Fiten: 31)

Tirmizî: Bu konuda Muhammed b. Mesleme'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdullah b. Ubeyd'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

2204- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Fitne (karışıklık ve anarşi) hakkında şöyle buyurdu: **"Müslümanlar arasında karışıklık çıktığı zamanlarda; yaylarınızı kırın kirişlerinizi kesip koparın. Evlerinizin içerisine kapanın ve Adem'in oğlu Habil gibi olun."** (Ebû Dâvûd, Fiten: 25; Müslim, İlim: 5)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Abdurrahman b. Servan, Ebû Kays el Evdî'dir.

BÖLÜM: 34

Ø KıYAMETIN ALAMETLERI NELERDIR?

2205- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim bir hadisi size rivâyet edeceğim ki benden sonra hiçbir kimse bu hadisi Rasûlullah (s.a.v.)'den işitmiş olarak rivâyet edemez. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şunlar kıyametin alametlerindendir. İlmin ortadan kalkıp cahilliğin ortalığı kaplaması, zinanın yaygın hale gelmesi, içkilerin bol miktarda içilmesi, kadın nüfusunun çoğalıp erkeklerin azalması hatta elli kadına bir erkek düşecek hale gelmesi."** (İbn Mâce, Fiten: 25; Müslim, İlim: 5)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Musa, Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 35

Ø GELECEK GÜNLER GEÇMIŞI ARATACAK Mı?

2206- Zübeyr b. Adîy (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'in yanına girdik ve Haccac'tan çektiklerimizden dolayı ona yakındık. Bunun üzerine şöyle dedi: **"Rabbinize kavuşuncaya kadar geçecek hiçbir sene yoktur ki kendisinden sonra gelen yıllar onlardan beter olmasın bunu Peygamber (s.a.v.)'den işittim."** (Buhârî Fiten: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Muhammed b. Müsenna, Hâlid b. Harîs vasıtasıyla Humeyd'den ve Enes'den bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir. Bu hadis birinci rivâyetten daha sağlamdır.

2207- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yeryüzünde Allah Allah diyen kalmayıncaya kadar kıyamet kopmayacaktır."** (Müslim, İman: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Muhammed b. Müsenna, Halid b. Haris vasıtasıyla Humeyd'den ve Enes'den bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir. Bu hadis birinci rivâyetten daha sağlamdır.

BÖLÜM: 36

Ø YERYÜZÜ KıYMETLI MADENLERINI DıŞARıYA ÇıKARACAK Mı?

2208- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yeryüzü içerisindeki altın ve gümüşleri koca koca sütunlar halinde ortaya çıkaracaktır. Hırsız gelip; bunun yüzünden elim kesilmişti diyecek. Katil gelip, bunun yüzünden adam öldürdüm diyecek. Akrabası ile alakasını kesen gelip, bu yüzden akrabalarımla alakamı kesmiştim diyecek sonra hepsi çağrılacak ve yeryüzünün ortaya çıkardığı bu altın ve gümüş madenlerinden hiçbir şey almadan geçip gidecekler."** (Müslim, Fiten, 8; İbn Mâce, Fiten: 25)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 37

Ø EN ALÇAK KIMSE EN MUTLU KIMSE OLUNCAYA KADAR KıYAMET KOPMAYACAKTıR

2209- Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dünyada alçak oğlu alçaklar en mutlu kimseler oluncaya kadar kıyamet kopmayacaktır."** (Müsned: 22214)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Amr b. ebî Amr'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 38

Ø ON BEŞ KÖTÜLÜK IŞLENIRSE BELALAR INER MI?

2210- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetim onbeş kötülüğü işlerlerse başlarına belalar iner: Ey Allah'ın Rasûlü onlar nelerdir? Denildi. Buyurdular ki:[1-] Ganimet, mal, kredi, sermaye belli kişiler arasında devrettiği zaman, [2-] Emanet, ganimet sayılıp emanete riayet kalmadığı zaman, [3-] Zekat angarya ve cereme sayıldığı zaman, [4-] Erkekler hanımlarına itaat edip, [5-] Annelerine saygısız davrandığı zaman, [6-] Kişi arkadaşına karşı iyi olup, [7-] Babasına sıkıntı çektirdiği zaman, [8-] Mescidlerde Allah ve Rasûlünün istemediği sesler yükseldiği zaman, [9-] Aşağılık kimseler topluma reis olduğu zaman, [10-] Bir kimseye şerrinden korkulduğu için ikram edildiği zaman, [11-] Her türlü içkiler bol bol tüketildiği zaman, [12-] Lüks ve israf olan ipekli elbiseler giyildiği zaman, [13-] Şarkı söyleyen sanatçıların çoğalıp her iş için çağrıldıkları zaman, [14-] Her türlü çalgı aletleri kullanıp elde edildiği zaman, [15-] Bu ümmetin sonradan gelen nesilleri önceki atalarını lanetlediği zaman İşte o zaman ve durumlarda bir kızıl rüzgar veya topluca yere batmak, veya şekil ve kılık değişmesi gibi belaları bekleyin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis garib olup, bu hadisi sadece Ali b. ebî Tâlib'in bu rivâyetiyle bilmekteyiz.

Bu hadisi Yahya b. Said el Ensarî'den; Ferec b. Fedâle'den başka rivâyet eden bir kimse tanımıyoruz. Ferec b. Fedâle hakkında bazı hadisçiler ileri geri konuşmuşlar ve hafizası yönünden zayıf olduğunu söylemişlerdir. Kendisinden Vekî' ve pek çok hadis imamı hadis rivâyet etmişlerdir.

2211- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ganimet ve devlete ait mallar kredi sermaye belli kişiler arasında dönüp dolaştığı zaman, emanet ganimet gibi sayılıp emanete riayet kalmadığı zaman, zekat verme işi angarya ve cereme gibi sayıldığı zaman, din dışındaki ilimler ve bilgiler öğrenildiği zaman, kişi hanımına itaat edip annesine saygısızlık yaptığı zaman, arkadaşına yakın olup, babasından uzaklaştığı zaman, mescidlerde Allah ve Rasûlünün istemediği sesler yükseldiği zaman, İslam yolundan ayrılan kimselerin kabile başına başkan oldukları zaman, aşağılık kimselerin topluluğun başına idareci olarak geçtikleri zaman. Bir kimseye şerrinden korkulduğu için ikram ve hürmet gösterildiği zaman, şarkıcı ve sanatçı denilen kadınlar ortaya çıktıkları ve meşhur oldukları zaman, her türlü çalgı aletleri çıkıp alınıp satıldığı zaman, içkinin her türlüsü kullanıldığı zaman, bu ümmetin sonradan gelen nesilleri önceki atalarına lanet okudukları zaman bu durumda kızıl rüzgarını gözetleyin, depremleri gözetleyin, topluca yere batmaları bekleyin, kılıç değiştirme olaylarını bekleyin, taşlanma olaylarını gözetleyin ipi kopan kolyenin tanelerinin birer birer dağılıp takip etmesi gibi değişik alametleri bekleyin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

2212- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bu ümmette topluca yere batma, kılık değiştirme ve taşlanma olayları olacaktır."** Bunun üzerine Müslümanlardan bir adam şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu ne zaman olacak? Buyurdular ki: **"Şarkıcı, sanatçı kadınlar ve dansözler çoğaldığı çalgı aletlerinin çoğaldığı ve her türlü içkinin çokça içildiği zaman."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis A'meş'den, Abndurrahman b. Sabit'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir. Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 39

Ø KıYAMET VE PEYGAMBERIMIZ BIRBIRINE ÇOK YAKıNDıR

2213- Müstevrid b. Şeddâd el Fıhrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ben, kıyametin soluğunda gönderildim. Şunun şunu geçtiği gibi diyerek şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine yaklaştırarak gösterdi."** (İbn Mâce, Fiten: 25)

Tirmizî: Bu hadis Müstevrid b. Şeddâd rivâyeti olarak garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

2214- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben kıyametle yan yana gönderildim, Ebû Dâvûd, şehâdet parmağı ile orta parmağını gösterdi. Birinin diğerinden fazlalığı da bir şey mi sayılır sanki…"** (İbn Mâce, Fiten: 25)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 40

Ø KıYAMET KOPACAĞı ESNADA HANGI TOPLUMA SAVAŞ AÇıLACAK?

2215- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ayakkabıları kıldan yapılmış bir topluma savaş açılmadıkça kıyamet kopmayacaktır ve siz yüzleri deriyle kaplanmış kalkana benzeyen bir milletle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."** (İbn Mâce, Fiten:

36; Buhârî, Cihâd: 94)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekir es Sıddîk, Büreyde, Ebû Saîd, Amr b. Tağlib ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 41

Ø KISRA VE KAYSERLER DE YOK OLACAKLAR Mı?

2216- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kisra yok olunca başka kisra gelmeyecek kayser yok olunca başka kayser gelmeyecektir. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki; onların tüm mal varlıkları Allah yolunda harcanacaktır."** (Buhârî, Cihâd: 92; Müslim, Fiten: 11)

14 asır önceki iki büyük devletin başkanları söyleniyor; O gün için İran en süper güç olup başında kisra denilen hükümdar bulunuyor yine süper devlet durumunda olan Rum hükümdarlarına da Kayser deniyordu. O gün her iki süper devlette hezimete uğradı ve onların hazineleri İslam ordularına harcanmıştı…

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 42

Ø HICAZ BÖLGESINDEN BIR ATEŞ ÇıKMADıKÇA KıYAMET KOPMAZ

2217- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet kopmazdan önce Hadremevt veya Hadramevt yakınlarından bir ateş çıkacak ve insanları çevresinde toplayacaktır. Ashab, Ey Allah'ın Rasûlü! Bize o zaman neyi tavsiye edersin dediler. Şam'a gidin buyurdular."** (Müslim, Fiten: 14)

Tirmizî: Bu konuda Huzeyfe b. Esîd, Enes, Ebû Hüreyre ve Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis İbn Ömer rivâyeti olarak hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 43

Ø YALANCı PEYGAMBERLER ÇıKMADıKÇA KıYAMET KOPMAYACAKTıR

2218- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her biri Peygamber olduğunu iddia eden otuz kadar yalancı ve Deccâl çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır."** (Ebû Dâvûd, Fiten: 1)

Tirmizî: Bu konuda Câbir b. Semura, İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

2219- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ümmetimden bazı guruplar müşriklere katılıp putlara tapmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Aynı zamanda ümmetimden otuz yalancı ortaya çıkacak ve her biri Peygamber olduğunu iddia edecektir. Halbuki ben Peygamberlerin sonuncusuyum benden sonra Peygamber olmayacaktır."** (Ebû Dâvûd, Fiten: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 44

Ø SAKÎF KABILESINDEN DE BIR YALANCı ÇıKACAK Mı?

2220- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sakıf kabilesinden çıkacak olan bir yalancı ve hunhar biri çıkacaktır."** (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 58)

Tirmizî: O kabileden çıkan Yalancı **"Muhtar"** isimli kimsedir. Hunhar kimse ise **"Haccac b. Yusuf'tur."**

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Selmin-il Belhî, Nadr b. Şümeyl vasıtasıyla Hişâm b. Hassân'dan rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Haccac'ın tutuklayarak öldürdüğü kişileri saydılar, yüzyirmibin kişiyi buldu."**

Tirmizî: Bu konuda Esma binti Ebî Bekir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Abdurrahman b. Vakîd, Şerîk'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Şüreyk'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Şerîk=Abdullah b. Usm'dur. İsrail ise Abdullah b. Isme demektedir.

BÖLÜM: 45

Ø HICRÎ ÜÇÜNCÜ ASıRDAN SONRA ETLENME VE YAĞLANMA ÇOK MU OLACAK?

2221- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"En hayırlı insanların bulunduğu asır benim bulunduğum asırdır sonra onlardan sonra gelenler, sonra yine onlardan sonra gelenlerdir. Bunların ardından çok yiyip içmeden dolayı etlenip yağlanıp şişmanlayarak semiren ve semirmeyi seven ve şâhidlik istenmeden şâhidlik yapan bir toplum gelecektir."** (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 52)

Tirmizî: Muhammed b. Fudayl bu hadisi böylece A'meş'den, Ali b. Müdrik'den, Hilâl b. Yesaf'tan rivâyet etmiştir. Hadis hafizlarından pek çok kişi bu hadisi A'meş'den, Hilâl b. Yesaf'tan rivâyet ediyor ve senedinde Ali b. Müdrik'i zikretmemişlerdir.

Tirmizî: Husayn b. Hureys, Vekî' vasıtasıyla A'meş'den Hilâl b. Yesaf'tan, Imrân b. Husayn'dan bu hadisin benzerini bize aktarmıştır. Bu rivâyet bence Muhammed b. Fudayl'in rivâyetinden daha sağlamdır. Bu hadis başka şekillerde de Imrân b. Husayn'dan rivâyet edilmiştir.

2222- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin en hayırlısı gönderildiğim asırda yaşayan Müslümanlardır. Sonra onları takip eden asırlardaki yaşayanlardır. Imrân üçüncü asrı zikredip zikretmediğini hatırlamıyorum. Sonra bir takım insanlar ortaya çıkacak şâhidlikleri istenmediği halde şâhidlik yapacaklar ve böylelikle hainlik edecekler de kendilerine itimat edilmeyecek çok yemelerinden dolayı aralarında şişmanlık yaygınlaşacaktır."** (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 52)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 46

Ø KAÇ HALIFE KUREYŞ'DEN GELECEKTIR?

2223- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benden sonra oniki idareci gelecek."** Câbir diyor ki; sonra birşey daha söyledi fakat ben anlıyamadım ve yanımdaki kişiye sordum. Dedi ki: **"Hepsi de Kureyş'dendir."** (Ebû Dâvûd, Mehdî: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Küreyb, Ömer b. Ubeyd'in babasından, Ebû Bekir b. Ebû Musa'dan, Câbir b. Semure'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir. Yine bu hadis başka bir şekilde Câbir b. Semure'den rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis Ebû Musa'nın Câbir b. Semure'den rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

Bu konuda İbn Mes'ûd ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 47

Ø KIM HALIFEYI KÜÇÜK GÖRÜR HAKARET EDERSE ALLAH'TA ONU ALÇALTıR

2224- Ziyâd b. Küseyb el Adevî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Âmir hutbe okurken Ebû Bekre ile beraber onun minberinin yanında idim, İbn Âmir hutbe okurken üzerinde ince bir elbisesi vardı. Ebû Bilâl: İdarecimize bakın fasık kimselerin elbisesini giyiyor dedi. Bunun üzerine Ebû Bekre şöyle konuştu: Sus Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"Kim yeryüzünde Allah'ın halifesine küçük görecek hakaret ederse Allah'ta o kimseyi küçük düşürecektir."** (Müsned: 19538)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 48

Ø HALIFELIK KAÇ YıL OLACAK ONDAN SONRA NE OLACAK?

2225- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ömer b. Hattâb'a kendi yerine geçecek birini tayin etsen denildi o da şöyle cevap verdi: Ben yerime birini tayin etsem bu uygundur çünkü Ebû Bekir kendisinden sonrası için birini tayin etmişti. Şayet yerime birini tayin etmez isem bu da mümkündür. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) yerine birisini tayin etmemiştir."** (Müslim, Imara: 1)

Tirmizî: Bu hadis biraz uzuncadır ve sahihtir. İbn Ömer'den değişik şekillerde de hadis rivâyet edilmiştir.

2226- Sefine (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetim arasında gerçek halifelik otuz sene olacaktır bu müddetten sonra iş hükümdarlık sistemine geçecektir."** Sefine bana dedi ki: Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın halifelik sürelerini ve Ali'nin halifelik süresini hesapla… Hesapladık otuz sene olarak bulduk. Saîd dedi ki: Bunun üzerine ona Emeviler hilafetin kendilerinde olduğunu iddia ediyorlar dedim. Dedi ki: Zerkaoğulları denilen Emeviler; yalan söylüyorlar onlar halifelik değil hükümdarlık yapıyorlar ve hükümdarlığın da en kötüsünü yapıyorlar dedi." (Müsned: 20910)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ali'den şu söz rivâyet edilmiştir: **"Peygamber (s.a.v.), halifelik konusunda bir söz söylememiştir."**
Bu hadis hasendir. Pek çok kimse bu hadisi Saîd b. Cem'han'dan rivâyet etmişlerdir. Bu hadisi sadece onun rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 49

Ø HALIFELIK KıYAMETE KADAR HEP KUREYŞ'DEN MI OLACAK?

2227- Habib b. Zübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. ebû'l Hüzeyl'den işittim şöyle diyordu: Rabia kabilesinden bazı kişiler Amr b. Âs'ın yanında bulunuyorlardı. Bu arada Bekir b. Vâil kabilesinden bir kimse Kureyş yaptığı işlerden vazgeçmelidir. Değilse Allah bu iktidarı Kureyş'in dışında başka bir Arap toplumuna verecektir. Dedi. Bunun üzerine Amr b. As şöyle dedi: Söylediğin çıkmadı çünkü Ben; Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: Kureyş hayır ve şer yani cahiliye ve İslam dönemlerinde kıyamete kadar her zaman idareci durumundadırlar." (Müsned: 18140)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 50

Ø CEHCAH ISIMLI BIRI IDARECI OLACAK Mı?

2228- Ömer b. Hakem (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hüreyre'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Azâd edilmiş kölelerden Cehcah isimli, biri idareci oluncaya kadar gece ve gündüz sona ermeyecek yani kıyamet kopmayacaktır."** (Müslim, Fiten: 25)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 51

Ø SAPıK VE SAPıKLıĞA GÖTÜRÜCÜ IDARECILER DE MI GELECEK?

2229- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetim için tek korkum sapık ve saptırıcı devlet adamlarının çıkmasıdır. Sevbân Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu da söyledi: Ümmetimden bir cemaat Allah'ın emri tahakkuk edinceye kadar bâtıla galebe çalarak hak üzere devam edeceklerdir. Onları yardımsız bırakanlar onlara zarar veremeyeceklerdir."** (Müslim, Imara: 44)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Ali b. el Medînî'den işittim şöyle demişti: Peygamber (s.a.v.)'in **"Ümmetimden bir cemaat hak üzere olmaya devam edecektir."** Hadisi Ali'ye hatırlatılınca dedi ki: **"Onlar hadisle uğraşan ve ona göre yaşayan kimselerdir."**

BÖLÜM: 52

Ø DÜNYANıN SONU NE ZAMAN GELECEK?

2230- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ehli beytimden ismi ismime benzeyen bir kişi Arapların başına geçip idarelerini eline alıncaya kadar dünyanın sonu gelmeyecektir."** (Ebû Dâvûd, Mehdi, 7)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ebû Saîd, Ümmü Seleme ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

2231- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ehli beytimden ismi ismime benzer bir kişi iş başına geçecektir."** Âsım diyor ki: Ebû Salih, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini bize aktardı:**"Dünyanın bir günlük ömrü kalmış olsa bile o kimsenin başa geçmesi için Allah o günü uzatır."** (Ebû Dâvûd, Mehdî: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 53

Ø MEHDÎ HER ISTEYENE VERECEK MI?

2232- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre şöyle demiştir: Peygamberimizden sonra bir olay çıkacağından korktuk ve Rasûlullah (s.a.v.)'e sorduk, buyurdular ki: **"Ümmetimin arasında Mehdî çıkacaktır, beş veya yedi veya dokuz** (şüphe eden râvî: Zeyd'tir) **yaşayacaktır.** Ebû Saîd diyor ki: **"Bu müddet nedir?"** Diye sorduk. Rasûlullah (s.a.v.) **"Senedir"** buyurdu, ve şöyle devam etti: **"Bir kimse o mehdîye gelecek ve Ey Mehdî bana ver bana ver diyecek mehdî de onun elbisesinin eteğiyle taşıyabileceği kadar eteğini dolduracaktır."** (Ebû Dâvûd, Mehdî, 7)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Saîd'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Ebû's Sıddîk en Nacî'nin ismi Bekir b. Amr'dır. Bekir b. Kays da denilmektedir.

BÖLÜM: 54

Ø MERYEM OĞLU ISA'DA KıYAMETE YAKıN INECEK MI?

2233- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Canım, Kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki Meryem oğlunun adaletli bir hakem olarak size inmesi pek yakındır. O gelince haç'ı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, mal o derece çoğalacak ki kimse onu kabul etmeyecektir."** (İbn Mâce, Fiten: 33; Müslüm, Fiten: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 55

Ø HANGI PEYGAMBERLER DECCÂL'DAN SAKıNDıRMıŞLARDıR?

2234- Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu:**"Nuh'tan sonra gelen her Peygamber kavmini Deccâl'den kavmini sakındırmıştır ve ben de sizi ondan önemle sakındırıyorum."** Rasûlullah (s.a.v.) bize özelliklerini bildirdi ve şöyle devam etti**: "Belki beni gören ve sözümü işitenlerden biri ona ulaşacaktır dedi."** Ashab:**"Ey Allah'ın Rasûlü! O gün kalplerimiz nasıl olacaktır?"** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Aynen bugünkü gibi veya daha da hayırlı."** (İbn Mâce, Fiten: 33; Müslüm, Fiten: 23)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Büsr, Abdullah b. Hâris, İbn Cüzey, Abdullah b. Muğaffel ve Ebû Hüreyre'den hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis Ebû Ubeyde b. Cerrâh rivâyeti olarak hasen garibtir.

BÖLÜM: 56

Ø DECCÂLıN BELIRGIN ÖZELLIKLERI NELERDIR?

2235- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), insanlar arasında kalkıp Allah'a layık olduğu şekilde övgüde bulunduktan sonra Deccâl'den bahsederek şöyle buyurdu:**"Ben sizi ondan önemle sakındırıyorum her Peygamber de kavmini ondan sakındırmıştı. Fakat ben hiçbir Peygamberin kavmine söylemediği bir sözü söyleyeceğim;**

Onun tek gözlü olduğunu biliyorsunuz, O bu haliyle tanrılık iddiasında bulunacak halbuki Allah tek gözlü değildir. Zührî diyor ki: Bana Ömer b. Sabit el Ensârî bildirdi ona da Peygamberin ashabından biri bildirmiş: Rasûlullah (s.a.v.) o gün onları Deccâl fitnesinden sakındırırken şöyle buyurmuştu: Biliyorsunuz ki sizden hiçbiriniz ölmeden önce Rabbini asla göremeyecektir. O Deccâl'ın iki gözü arasında kafir yazılıdır. Onun amelinden hoşlanmayanlar bu yazıyı okuyacaktır." (Müslim, Fiten: 20; Ebû davud, Melahım: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2236- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yahudîler sizinle savaşacaklar ve siz onlar üzerine tüm gücünüzle hâkim olacaksınız. Hatta taşlar bile konuşarak: "Ey Müslüman arkamda bir Yahudî saklanmaktadır öldür onu"** diyecektir. (Müslim, Fiten: 18; Buhârî, Cihâd: 93)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 57

Ø DECCÂL NEREDEN ÇıKACAKTıR?

2237- Ebû Bekir es Sıddık (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), bize Deccâl'den bahsederek şöyle konuştu: **"Deccâl, doğudan Horasan denilen bölgeden çıkacaktır yüzleri deri ile kaplanmış kalkanlara benzeyen insanlar ona uyacaklardır."** (İbn Mâce, Fiten: 33)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis hasen garibtir. Abdullah b. Şevzep bu hadisi Ebû't Teyyah'tan rivâyet etmiştir. Bu hadis sadece Ebû't Teyyah'ın rivâyeti olarak bilinmektedir.

BÖLÜM: 58

Ø DECCÂL'ıN ÇıKıŞıNDAN ÖNCEKI BAZı ALAMETLER

2238- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Büyük ve kanlı bir olay, Kostantiniyye'nin fethedilmesi ve Deccâl'ın çıkışı yedi ay içersinde olacaktır."** (Müslim, Fiten: 9)

Tirmizî: Bu konuda Sa'b b. Cessâme, Abdullah b. Büsr, Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis hasen sahih garib olup sadece bu şekliyle bilmektedir.

2239- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kostantiniyye'nin fethedilmesiyle kıyamet yan yanadır."** (Müslim, Fiten: 9)

Mahmûd diyor ki: Bu hadis garibtir. Çünkü Konstantiniyye: Rumların şehridir ve Deccâl çıktığında fethedilecektir. Kostantiniyye, Peygamberin ashabı zamanında bir kere fethedilmişti.

BÖLÜM: 59

Ø DECCÂL'IN TÜM ÖZELLIKLERI VE YAPACAKLARı ŞEYLER NELERDIR?

2240- Nevvâs b. Sem'an el Kilabî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir sabah Deccâl'den bahsederek sesini bazen alçaltıp bazen de yükselterek konuştu ki biz Deccâl'ın Medîne hurmalıkları tarafında olduğunu sandık… Rasûlullah (s.a.v.)'in yanından dağıldık sonra tekrar ona döndük, durumumuzdan anlamış olacak ki nedir derdiniz? Diye sordu. Ey Allah'ın Rasûlü! Dedik: Bu sabah Deccâl'den bahsettin sesini alçaltıp yükselterek anlattın biz de onu Medîne hurmalıklarına kadar yaklaşmış olabileceğini düşündük… Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: "Sizin için korktuğum şey Deccâl'den başkadır." Eğer Deccâl ben sizin aranızda iken çıkarsa onu sizin yerinize ben delillerle mağlub ederim. Ben aranızda yokken çıkarsa her Müslüman kendi delilleriyle kendisini savunacaktır. Ben tüm Müslümanları onun şerrinden Allah'a emanet ediyorum. "Deccâl, kıvırcık saçlı bir delikanlı şeklindedir, gözü dışarıya çıkmış şekildedir. Abdulazza b. Katan'a benzer. Sizden kim onunla karşılaşırsa Kehf sûresinin ilk ayetlerini okusun. Rasûlullah (s.a.v.), konuşmasına şöyle devam etti: Deccâl, Şam ile Irak arasından çıkacaktır, sağ sol her tarafı çabucak bozmaya çalışacaktır. Ey Allah'ın kulları o günleri görürseniz Allah'ın dini üzerinde kalmaya özen gösterip dininizde sebat ediniz.** Biz de Ey Allah'ın Rasûlü! Dedik; Deccâl yeryüzünde ne kadar kalacaktır? Buyurdular ki? **"Kırk gün kalacaktır; bir günü bir sene uzunluğunda, bir günü bir ay uzunluğunda, bir günü de bir hafta uzunluğunda olacak diğer günleri ise sizin bu günkü günleriniz durumunda olacaktır."** Ey Allah'ın Rasûlü dedik. Bir sene kadar olacak günde bir günlük namaz bize kafi gelecek mi? Ne dersiniz? Buyurdular ki: **"Hayır sizler namaz vakitlerini bu günkü kıldığınız şekilde hesap ederek takdir edip ayarlarsınız." Ey Allah'ın Rasûlü! dedik; Deccâl'in yeryüzündeki hızı ne kadar olacaktır? "Rüzgarın önüne kattığı bulut gibi olacak bir topluma gelip onları kendisine inanmaya çağıracak onlarda onu yalanlayacaklar ve sözlerini reddedeceklerdir. Bu kimselerin malları Deccâl'in arkasından gidecek sabahladıkları vakit ellerinde bir şey kalmamış olacaktır. Sonra başka bir topluma gelecek onları da davet edecektir. Onlar da Deccâl'e inanacaklardır. Deccâl göğe yağmur yağdırmasını emredecek te gök yağmurunu indirecektir. Toprağa bitkileri bitirmesini emredecek toprakta bitki çıkaracaktır. O toplumun küçükbaş ve büyükbaş hayvanları o gün her zamankinden daha fazla etlenmiş semiz durumda memeleri sütle dopdolu olarak döneceklerdir.** Rasûlullah (s.a.v.), sözlerine şöyle devam etti: **"Deccâl bir harabeye uğrayıp hazinelerini çıkar diyecek ve oradan ayrılıp gidecek oradaki hazineler de arıların arı beyini takip ettikleri gibi Deccâl'ın peşinden gidecektir. Sonra Deccâl genç sağlam atik birini çağıracak ve kılıç darbesiyle iki parça edecektir. Sonra onu çağıracak oda yüzü parlayarak ve gülerek gelecektir. Tam bu esnada Meryem oğlu İsa; Şam'ın doğusunda beyaz minarenin yanında iki güzel elbise içersinde ellerini iki meleğin kanatlarına koymuş olarak inecektir. Başını eğdiğinde başından damlayarak başını kaldırdığında ise başından gümüş suyu kadar berrak inci taneleri gibi su damlacıkları dökülecektir. Rasûlullah (s.a.v.) sözlerine şöyle devam etti: "Onun nefesinin rüzgarı kafirlerden her isabet ettiği kimseyi öldürecektir. Onun nefesinin rüzgarı gözünün görebildiği yere kadar ulaşacaktır. İsa; Deccâl'ı arayarak ve onu Kudüs'ün yakınlarındaki Dûd kapısında ona ulaşarak onu öldürecektir. Sonra Allah'ın dilediği vakte kadar böylece devam edecektir. Sonra Allah; İsa'ya kullarımı Tur dağına doğru götür diye vahyedecek çünkü ben, bazı kullarımı indirdim ki onlarla savaşmaya kimsenin gücü yetmez ki bunlar Ye'cuc ve Me'cuc kavmidir. Bunlar her bir tepeden seller gibi akarcasına inip yeryüzüne dağılacaklardır. İlk gurup Taberiyye gölüne inecek ve oranın suyunu içip bitireceklerdir. İkinci gurup o göle uğrayacaklar ve önceden burada su vardı diyeceklerdir. Sonra Beyti Makdis dağına varıncaya kadar yürüyecekler ve şöyle diyecekler: Yeryüzündekilerle savaştık ve hepsini öldürdük haydin şimdide gökyüzündekileri öldürelim diyecekler oklarını fırlatacaklar da Allah onların oklarını kana bulanmış olarak geri çevirecektir. Meryem oğlu İsa ve çevresindekiler kuşatılacaktır. O gün bir öküz başı sizin için yüz dinardan daha kıymetli olacaktır. Sonra Meryem oğlu İsa ve arkadaşları Allah'a dua edecekler de Allah o kavmin boyunlarında kurtçuklar meydana getirecek ve tek bir kişinin ölümü gibi ölüp yok olacaklardır. İsa ve arkadaşları bulundukları yerden dağılacaklar da yeryüzünde ölüp yok olan Ye'cuc ve Me'cuc kavminin yağlarının kokmuş etlerinin ve kanlarının bulunmadığı bir karış yer bile bulamayacaklardır. İsa ve arkadaşları tekrar Allah'a dua ve niyaz edecekler de Allah o leşlerin üzerine deve boyunlarına benzeyen kuşlar gönderecek bu kuşlar onların leşlerini derin bir çukura atarak yeryüzünü temizleyeceklerdir. Müslümanlar bu toplumun geride kalan oklarını yayları ve ok koydukları torbalarını yedi yıl yakıt olarak kullanacaklardır."** Rasûlullah (s.a.v.) sözlerine şöyle devam etti: **"Allah onlara bir yağmur gönderecek ve kıldan yapılmış kerpiçten yapılmış tüm evler bu yağmurdan zarar görecektir. Bu yağmurla yeryüzünü leşlerin kokusundan ve her şeyden temizlenmiş olarak tertemiz çıkacaktır. Sonra yeryüzüne meyvelerini ve bereketini çıkar denilecek ve her taraf bereketlerle ve meyvelerle dolarak o derece ki bir nar bir topluluk tarafından ancak yenebilecek ve nar kabuklarıyla insanlar şemsiye gibi gölgeleneceklerdir. Süt bereketlenecek kalabalık guruplar yeni doğmuş bir deve yavrusunun etiyle yetineceklerdir. Bir kabile yeni doğmuş bir sığırla yetinecektir. Bir oymak ta yeni doğmuş bir davarla geçinebilecektir. Onlar bu durumda yaşayıp giderken Allah bir rüzgar gönderecek bu rüzgar tüm müminlerin ruhunu alıp götürecektir. Geri kalan insanlar eşeklerin çiftleşmesi gibi ulu orta her yerde çiftleşecekler ve kıyamette onların üzerine kopacaktır."** (İbn Mâce, Fiten 33; Müslim, Fiten: 20)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 60

Ø DECCÂL'ıN GÖRÜNTÜSÜ NASıLDıR?

2241- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e Deccâl'den soruldu da oda bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Dikkat ediniz Rabbiniz tek gözlü ve şaşı değildir. Dikkat ediniz Deccâl tek gözlü olup sağ gözü su üzerine çıkmış üzüm tanesine benzer."** (Buhârî, Fiten, 27; İbn Mâce, Fiten: 33)

Tirmizî: Bu konuda Sa'd, Huzeyfe, Ebû Hüreyre, Esma, Câbir b. Abdullah, Ebû Bekre, Âişe, Enes, İbn Abbâs, Feletan b. Âsım'dan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Abdullah b. Ömer rivâyeti olarak bu hadis sahih garibtir.

BÖLÜM: 61

Ø DECCÂL MEDÎNE'YE GIREMEZ MI?

2242- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Deccâl, Medîne'ye gelecek fakat melekler tarafından**

korunduğunu görecekler Taun ve Deccâl inşallah Medîne'ye giremeyecektir." (Müslim, Fiten: 21; Buhârî, Fiten: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Fatıma binti Kays, Üsâme b. Zeyd ve Semure b. Cündüp'den ve Mıhcen'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis sahihtir.

2243- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İmân, Yemenlilerdedir, küfür doğu tarafındandır. Vakar ve tevazu koyun sahiplerinindir. Övünme ve gösteriş çadır ve at sahibi kişilerindir. Deccâl geldiğinde Uhud'un arkasına vardığında melekler onun yüzünü Şam'a doğru çevirecekler ve orada yok olup gidecektir."** (Müslim, Fiten: 21; Buhârî, Fiten: 27) **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 62

Ø MERYEM OĞLU ISA DECCÂL'ı ÖLDÜRECEK MI?

2244- Mücemma' b. Cariye el Ensarî (r.a.)'den işittim şöyle diyordu: **"Meryem oğlu İsa, Deccâl'i "Bab-ı Lûd" denilen yerde öldürecektir."** (Ebû Dâvûd, Melahım: 14)

Tirmizî: Bu konuda Imrân b. Husayn, Nafi' b. Utbe, Ebû Berze, Huzeyfe b. ebî Useyd, Ebû Hüreyre, Keysân, Osman b. eb'îl Âs, Câbir, Ebû Umâme, İbn Mes'ûd, Abdullah b. Amr, Semure b. Cündüp, Nevvâs b. Sem'an, Amr b. Avf ve Huzeyfe b. Yemân'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2245- Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes'den işittim, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu aktardı: **"Her Peygamber; Ümmetini tek gözlü yalancıdan sakındırmıştır. Dikkat edin o tek gözlüdür sizin rabbiniz tek gözlü değildir. Onun iki gözü arasında kafir yazılıdır."** (Ebû Dâvûd, Melahım: 14; Buhârî, Fiten: 27) **Tirmizî:** Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 63

Ø IBN SÂID (İBN SAYYAD) KIMDIR?

2246- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Sâid hac veya umre ziyaretçisi olarak Mekke'ye giderken benimle arkadaş oldu, herkes yürüdü ben onunla baş başa kaldım kendisi hakkında söylenenlerden dolayı ondan ürperip korkmaya başladım. Bir yerde konakladığımızda eşyalarını şu ağacın olduğu yere koy dedim. Derken bir davar gördü süt sağdı ve bana da o sütten getirdi ve Ey Ebû Saîd buyur iç dedi. İnsanların kendisi hakkında söylediklerinden dolayı elinden süt içmekten hoşlanmadım ve bugün sıcak bir gündür, sıcak günlerde süt içmeyi sevmem dedim. Bunun üzerine şöyle konuştu: Ey Ebû Saîd herkesin benim hakkımda söylediklerinden dolayı bir ip alıp ağaca bağlamayı ve kendimi asıp kurtulmayı düşündüm, sözlerimin başkalarına kapalı kalacağını sanıyorsan şunu iyi bil ki size hiçbir şey kapalı kalmayacaktır. Siz Rasûlullah (s.a.v.)'in hadisini en iyi bilenler değil misiniz? Ey Ensâr topluluğu Rasûlullah (s.a.v.), Deccâl'ın kafir olduğunu söylemedi mi? Ben ise Müslümanım yine Rasûlullah (s.a.v.), Deccâl'ın zürriyeti olmayacağını söylemedi mi? Ben ise çocuğumu Medîne'de bırakmışım Rasûlullah (s.a.v.), onun Mekke ve Medîne'ye giremeyeceğini söylemedi mi? Halbuki ben Medîneliyim ve seninle birlikte Mekke'ye gitmekteyim. İbn Sâid bunları söylerken ben Allah'a yemin olsun ki kendisi hakkında yalan söylenmektedir. Dedim sonra şöyle dedi: Ey Ebû Saîd sana gerçek ve doğru bir haber vereceğim. Vallahi ben, O Deccâl'ı kesin olarak tanıyorum babasını da tanıyorum şu anda yeryüzünün neresinde olduğunu da biliyorum. Bunun üzerine ben: **"İşin doğru gitmesin tüm günlerin zararla kapansın"** dedim. (Müslim, Fiten: 19)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2247- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) Medîne sokaklarından birinde İbn Sâid ile karşılaştı ve onu biraz yanında alıkoydu. İbn Said, Yahudî bir delikanlı idi saçı ise örgülü idi Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında Ebû Bekir ve Ömer'de bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ona: **"Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?"** buyurdu oda: **"Sen benim Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet eder misin?"** karşılığını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah'a meleklerine kitaplarına elçilerine ve ahiret gününe iman ettim buyurdu ve ne görüyorsun"** diye sordu. İbn Sâid: **"Su üzerinde bir arş görüyorum"** dedi. Peygamber (s.a.v.)'de: **"Deniz üzerinde şeytanın arşını görüyor"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v.): **"Tekrar ne görüyorsun?"** diye sordu. **"Bir doğru ve yalancılar veya doğrular ve yalancı görüyorum"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Karmaşıklığa düşürülmüş bir kimse ondan uzak durunuz buyurdu."** (Müslim, Fiten: 19; Ebû Dâvûd, Melahım: 16)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Hüseyin b. Ali, İbn Ömer, Ebû Zerr, İbn Mes'ûd, Câbir ve Hafsa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2248- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Deccâl'ın anne ve babası otuz yıl beraber olacaklar fakat çocukları olmayacak sonra onların tek gözlü bir erkek çocukları dünyaya gelecektir ki bu çocuk zararı çok faydası az olan bir çocuktur gözleri uyuyacak ve kalbi uyumayacaktır. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), onun anne ve babasını bize tanıtmak üzere şöyle buyurdu: Babası uzun boylu olup eti sıkıdır. Burnu kuşun gagasına benzer. Annesi ise tombul olup elleri de uzundur. Ebû Bekre dedi ki: Medîne'de Yahudilerden doğan bir çocuk işittim ben ve Zübeyr b. Avvam gittik anne ve babasının yanına vardık birde ne görelim! Rasûlullah (s.a.v.)'in tarif ettiği şeyleri onlarda gördük onlara sizin başka çocuğunuz var mı? dedik. Dediler ki otuz sene bekledik çocuğumuz olmadı sonra bir oğlumuz oldu ki çok zararlı ve faydasız bir şeydir. Gözleri uyur kalbi uyumaz. Ebû Bekre şöyle devam etti: Onların yanından çıktık o çocuğu bir kadife üzerinde güneşe uzanmış durumda gördük bir şeyler mırıldanıyordu hemen başını açtı ve anneme ve babama ne dediniz? Diye sordu. Bizde ne dediğimizi işittin mi? dedik. O da "Evet" dedi; Gözlerim uyur kalbim uyumaz."** (Müsned: 19522)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup Hammad b. Seleme'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

2249- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) ashabından aralarında Ömer b. Hattâb'ın da bulunduğu birkaç kişiyle İbn Sayyad'a uğramıştı. İbn Sayyad; bir delikanlı olup, Beni Meğale konağı yanında bazı çocuklarla oynamakta idi. Rasûlullah (s.a.v.) onun yanına varıp onun sırtına eliyle vurup şöyle dedi: Benim Allah'ın elçisi olduğuma şâhidlik yapar mısın? İbn Sayyad, Rasûlullah (s.a.v.)'e baktı ve Sen, Ümmîlerin peygamberisin dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şâhidlik edermisin? Diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Allah'a ve elçilerine iman etmişimdir dedi. Sonra Peygamberimiz şöyle devam etti: Sana ne geliyor? İbn Sayyad dedi ki: Bana yalan da doğruda geliyor dedi. Rasûlullah (s.a.v.): Senin işin karma karışıktır buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), içimde gizlice tuttuğum bir şey var onu bil bakalım dedi. Peygamberimiz (Duhan sûresinin 10. ayetini içinden geçirmişti.) İbn Sayyad; **"O Duhh"** tur dedi. Rasûlullah (s.a.v.), defol oradan sen bir kahin olarak haddini asla aşamayacaksın. Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! izin ver de buynunu uçurayım dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Bu gerçekten Deccâl ise sen onun hakkından gelemezsin, eğer o değilse onu öldürmekte bir hayır yoktur buyurdular. (Ebû Dâvûd, Melahım: 16; Müslim, Fiten: 24)

Abdurrezzak diyor ki: **"O değilse"** demekten Deccâl'ı kastediyor.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 64

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN GELECEĞE AIT BAZı HABERLERI

2250- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şu anda bu bölgede yaşayan kimselerden yüz yıl içinde kimse kalmayacaktır."** (Ebû Dâvûd, Melahım: 18; Müslim, Fedail-us Sahabe: 53)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Ebû Saîd ve Büreyde den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2251- Abdurrahman b. Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), hayatının son günlerinde bir gece bize yatsı namazını kıldırdı ve selam verince şöyle buyurdu: **"Şu gecenizi görüyormusunuz? Bundan yüz sene sonra bugün şu toprağın üzerinde olanlardan hiç kimse hayatta kalmayacaktır."** İbn Ömer diyor ki: İnsanlar yüz seneye dair bu hadisleri rivâyet ederlerken Rasûlullah (s.a.v.)'in bu sözü hakkında yanlış yorumlara düştüler. Halbuki Rasûlullah (s.a.v.) bu hadisinde sahabe asrının sona ereceğini söylemek istemiştir." (Ebû Dâvûd, Melahım: 18; Müslim, Fedail-us Sahabe: 53)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 65

Ø RÜZGARA SÖVÜLMEMESI GEREKIR

2252- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rüzgara sövmeyin hoşlanmadığınız bir şeyle karşılaştığınızda şöyle dua edin: Ey Rabbimiz! Bu rüzgarın hayrını getireceği şeylerin hayrını ne ile emredildiyse onun da hayrını senden diler bu rüzgarın şerrinden getireceği şeylerin şerrinden ne ile emredildiyse onun da şerrinden sana sığınırız."** (Müsned: 20414)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Ebû Hüreyre, Osman b. eb'il Âs, Enes, İbn Abbâs ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 66

Ø CESSASE VE DECCÂL KıSSASı

2553- Fatıma binti Kays (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), minbere çıkıp gülümsedi ve şöyle konuştu: Temim-i Dâri bana bir olayı aktardı da bende sevindim ve onu size anlatmak istedim.

Filistin halkından bazı kimseler deniz yolculuğunda gemiye binmişler fırtınaya yakalanan gemi onları bir süre başıboş dolaştırıp sonunda deniz içerisindeki adalardan birine atmıştı. Birde ne görsünler çok tüylü bir yaratık! Sen kimsin derler. Ben Cessase'yim diye cevap verir. O halde bize bildiklerinden haber ver derler. O da der ki: Ben size bir şeyler haber verecek konumda da değilim ve sizden de hiçbir haber soracak değilim. Kasabanın biraz ötesine geldik birde ne görelim! Zincire vurulmuş bir adam! Bu adam bize **"Aynı Zuğar"** dan bana haber verin dedi. Biz de dopdolu ve su akmaya devam ediyor dedik. Taberiye gölünden bana haber verin dedi. Bizde sularla doludur dedik. Sonra Ürdün ve Filistin arasındaki Beysan hurmalıklarından bana haber verin meyve verdi mi dedi. Biz de evet dedik bana son peygamberden haber verin gönderildi mi? dedi. Bizde evet dedik. İnsanlar o peygambere karşı nasıl davranıyorlar. Dedi. Biz de koşuyorlar adeta dedik. Bunun üzerine bir sıçrayışla sıçradı ki az kaldı zincirlerini koparıyordu. Biz de sen kimsin? Dedik. Ben Deccâl'ım dedi. Taybe'de başka her yere girecektir. Taybe'de Medîne'dir. (Müslim, Fiten: 24; Ebû Dâvûd, Melahim: 15)

Tirmizî: Bu hadis Katâde'nin Şa'bî'den rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. pek çok kimse Şa'bî'den ve Fatıma binti Kays'tan bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 67

Ø MÜSLÜMAN ALTıNDAN KALKAMAYACAĞı IŞLERE GIRIŞMEMELI

2254- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mü'minin kendisini küçük düşürmesi uygun değildir."** Ashab o kendini nasıl küçük düşürür diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **"Altından kalkamayacağı sıkıntılı işlere kendini sokar."** (İbn Mâce, Fiten: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 68

Ø ZÂLIME DE MAZLUMA DA MUTLAKA YARDıM EDILMELI

2255- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kardeşin zâlim de olsa mazlumda olsa ona yardım et. Bunun üzerine biz Ey Allah'ın Rasûlü! Mazluma yardım etmeyi bildik ama zâlime niçin ve nasıl yardım edeceğiz? Buyurdular ki: Ona zulümden el çektirirsin ona yapacağın yardım işte budur."** (Ebû Dâvûd, Melahım: 17; Buhârî, Mezâlim: 4)

Tirmizî: Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 69

Ø IKLIM VE YAPıLAN IŞLERIN INSAN TABIATıNA TESIRLERI

2256- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Çölde oturanlar kaba ve bilgisiz olur, avcılıkla uğraşanlar bazı insanî hareket ve davranışlardan gafil olurlar. İdarecilerin kapılarına ihtiyaç olmaksızın gelenler de değişik şeylerle denenir."** (Ebû Dâvûd, Sayd: 24)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis İbn Abbâs rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Sadece Sevrî'nin rivâyetiyle biliyoruz.

BÖLÜM: 70

Ø PEYGAMBER ADıNA YALAN UYDURAN ATEŞTEKI YERINE HAZıRLANSıN

2257- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'ın babasından rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Sizler Allah tarafından yardım görecek muzaffer olacak ve ganimetlere sahip olacaksınız ve size ülkelerin kapıları açılacaktır. Sizden her kim bu günlere ulaşırsa Allah'a karşı sorumluluk bilinci içersinde olup yolunu yordamını Allah'ın kitabıyla bulsun ve her zaman iyi ve doğru olanları emretsin, kötülüklerin her türlüsünden de sakındırsın. Kim bile bile benim hakkımda yalan yere hadis uydurursa veya yalan olan şeyleri aktarırsa Cehennem'deki yerine hazır olsun."** (İbn Mâce, Mukaddime: 5; Müslim, Mukaddime: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 71

Ø FITNE KAPıSı AÇıLACAK Mı? YOKSA KıRıLACAK Mı?

2258- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ömer (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'in fitne konusunda söylediği bir şey kimin ezberinde vardır dedi. Huzeyfe ben dedi ve şöyle konuştu: Kişinin ailesi, malı, çocuğu ve komşusuyla sınanması ve denenmesidir ki kıldığı namazı, orucu, verdiği sadakası ve iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırması bu fitneye keffâret olabilir. Ömer: Sana bunu sormuyorum deniz dalgaları gibi olacak büyük fitneden soruyorum dedi. Huzeyfe: Ey Mü'minlerin Emîrî seninle o fitne arasında kapalı bir kapı vardır dedi. Ömer; O kapı açılacak mı? Yoksa kırılacak mı? Diye sordu. Huzeyfe kırılacaktır dedi. Ömer: O halde kıyamete kadar kapanmayacaktır, dedi. Ebû Vâil Hammad'ın rivâyetinde şöyle diyor: Mesrûk'a bu kapıyı Huzeyfe'ye sor dedim. O da sordu da Huzeyfe o kapı Ömer'dir, dedi."** (Müslim: İman: 51)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 72

Ø HAKSıZLıK YAPAN IDARECILERLE BERABER OLMAMAK ONLARA DESTEK VERMEMEK

2259- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bizim yanımıza geldi biz beş ile dördün toplamı olan dokuz kişiydik bunların beşi; Arap dördü acemden idi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: Dinleyin! Benden sonra bir kısım idarecilerin geleceğini işittiniz mi? Kim onların yanına girer onları destekler ve yalanlarını doğru kabul eder onların haksızlıklarında onlara yardım ederse benden değildir. Bende ondan değilim bu tip kimseler havuz başında bana yaklaşamayacaklardır. Her kim de onların yanına girmez onlarla ilişki içersinde olmaz onların yaptıkları haksızlıklarında onlara yardım etmezse ve yalan söylediklerini de kabul etmezse o kimse benden, ben de ondan sayılırım ve bu kimse havuz başında bana yaklaşacaktır. (Nesâî, Biat: 36)

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir. Bu hadisi Mis'ar'ın rivâyeti olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. **Harun dedi ki:** Muhammed b. Abdulvehhab, Sûfyân'dan, Ebû Husayn'dan, Şa'bî'den, Âsım el Adevî'den, Ka'b b. Ucre'den bu hadisin bir benzerini bana aktarmıştı. **Yine Harun diyor ki:** Muhammed, Sûfyân'dan, Zübeyd'den, İbrahim'den (Nehaî değil) Ka'b b. Ucre'den, Mis'ar'ın rivâyetinin bir benzerini bana aktarmıştır.

Tirmizî: Bu konuda Huzeyfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 73

Ø MÜSLÜMAN OLMAK AVUÇ IÇINDE ATEŞ TUTMAK GIBI MI OLACAK?

2260- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki dininin gereklerini yerine getirme konusunda dirençli davranıp müslümanca yaşayan kimse avuç içerisinde ateş tutan kimse gibi olacaktır."** (Tirmizî

rivâyet etmiştir.)

Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Ömer b. Şakir; Basralı bir ihtiyar olup kendisinden pek çok ilim adamı hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 74

Ø KIBIRLI KIBIRLI YÜRÜNDÜĞÜNDE NE OLACAK?

2261- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetim kibirli kibirli yürüdüğü ve kral çocukları iran ve Rum çocukları hizmet ettiği zaman kötüler iyi insanların başına bela olacaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi Ebû Muaviye, Yahya b. Saîd el Ensarî'den rivâyet etmiştir. Aynı hadisi bize Muhammed b. İsmail el Vasitî, Ebû Muaviye vasıtasıyla Yahya b. Saîd'den, Abdullah b. Dinar'dan ve İbn Ömer'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir. Ebû Muaviye'nin, Yahya b. Saîd'den, Abdullah b. Dinar'dan ve İbn Ömer'den rivâyetinin aslı bilinmemektedir. Bilinen Musa b. Ubeyde'nin rivâyetidir. Mâlik b. Enes bu hadisi Yahya b. Saîd'den mürsel olarak rivâyet etmiş ve bu rivâyetinde **"Abdullah b. Dinar ve İbn Ömer'den"** denilmemiştir.

BÖLÜM: 75

Ø BAŞLARıNA KADıN IDARECI GEÇIREN TOPLUMLAR NE OLUR?

2262- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den duyduğum bir hadisle Allah, Beni Cemel vakasına katılmaktan korudu. Kisra ölünce Rasûlullah (s.a.v.), yerine kim geçirildi diye sordu **"Kızını"** dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Başlarına bir kadını idareci olarak geçiren bir toplum asla kurtuluşu elde edemeyecektir."** Ebû Bekre şöyle devam etti: **"Âişe, Basra'ya gelince Rasûlullah (s.a.v.)'in bu sözünü hatırladım ve bu hadisle Allah beni bu hâdiselere karışmaktan korumuş oldu."** (Nesâî, Kudad: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 76

Ø IYILER VE KÖTÜLER NASıL KIMSELERDIR?

2263- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) oturmakta olan bazı kimselerin başında durdu ve şöyle buyurdu: Dikkatlice dinleyin sizin iyilerinizi ve kötülerinizden ayırıp size bildireyim mi? Herkes sustu Rasûlullah (s.a.v.), bu sözü üç kere tekrarladı. Bir adam evet ey Allah'ın Rasûlü! bizim hayırlı ve şerli olanlarımızı bize bildir dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İyi olanınız iyiliği umulan ve kötülüğünden emin olunan kişidir. Kötü olanınız da iyiliği umulmayan ve kötülüğünden de emin olunmayan kişidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 77

Ø IDARECILERIN IYILERI VE KÖTÜLERI HANGI KIMSELERDIR?

2264- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İdarecilerinizin iyilerini ve kötülerini size bildireyim mi? İyileri o kimselerdir ki onlar sizi severler sizde onları seversiniz siz onlara dua eder onlarda size dua ederler. Devlet adamlarınızın kötüleri ise öyle kimselerdir ki siz onları sevmez onlara düşmanlık beslersiniz onlar da sizi sevmez size düşmandırlar. Siz onlara onlarda sizi sevmez size düşmandırlar. Siz onlara onlarda size lanet ederler."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Muhammed b. ebî Humeyd'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Muhammed ise hafizası yönünden zayıf sayılmıştır.

BÖLÜM: 78

Ø NAMAZ KıLDıĞı SÜRECE IDARECIYLE ÇATıŞıLMAZ

2265- Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Başınıza bazı idareciler gelecek onların bazı yaptıklarını hoş görecek bazısından da hoşlanmayacaksınız reddeden kişi kendisini kurtarır, hoşlanmayan kişi rahat ve huzura erer fakat razı olup onlara uyan kimseler zarar görürler. Denildi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! onlara karşı savaşmalı değilmiyiz? Rasûlullah (s.a.v.); **"Namaz kıldıkları sürece hayır"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Sünnet: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihihtir.

2266- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İdarecileriniz iyi kimselerden, zenginleriniz cömert kişilerden olduğu ve işleriniz aranızda istişare ile yürütüldüğü durumda yeryüzünde yaşamanız toprak altına gitmenizden daha hayırlıdır. Ama idareciler iniz kötülerinizden zenginleriniz cimrilerinizden işleriniz de kadınlara teslim edildiği zaman yerin altı (kabir) size üstünden (yaşamaktan) daha hayırlıdır."** (Buhârî, Fiten: 18)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Salih b. Mürrî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Salih'in rivâyetleri arasında kendisine uyulmayacak garib hadisleri vardır. Kendisi Salih bir insandır.

BÖLÜM: 79

Ø BOZUKLUK DÖNEMLERINDE IBADET VE KULLUĞUN DEĞERI

2267- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Siz öyle bir zamandasınız ki sizden kendisine emredilenin onda birini terk eden kimse helak olmuş olur. Sonra öyle bir zaman gelecek ki o zamanda kendisine emredilenin onda birini yapan kimse ise kurtulacaktır."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 21; Buhârî, Fiten: 18)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Nuaym b. Hammad'ın, Sûfyân b. Uyeyne'den rivâyeti olarak bilmekteyiz.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Zerr ve Ebû Salih'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2268- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), minberin üzerinde doğruldu ve doğu tarafını işaret ederek, işte bu taraf fitnelerin karışıklıkların yeridir, güneşin doğduğu yer veya şeytanın güneşe tapanları saptırdığı yön demek istediler."** (Buhârî, Fiten: 16; Müslim, Fiten: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2269- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Horasandan siyah sancaklar çıkacak hiçbir güç onların hakkından gelemeyecek sonunda o sancaklar İliya'ya (Kudus'e) dikilecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Mürekkep Kalb:

Kalbin bir de kalb-i mürekkeb denen şekli vardır. Bu, bir hadîsin senedini alıp bir başka hadisin metninin başına koymaktır. Muhaddisler, bu çeşit davranışların kasda mebnî olmasını şiddetle yasaklamışlardır. Ancak hocanın talebesini imtihan veya muhatabın hadîs bilgisini denemek maksadıyla yapılabileceğini de söylemişlerdir. Nitekim, Buhârî'yi işlerken de belirttiğimiz gibi, Bağdat ûleması, yüz kadar hadîsin senetleriyle metinlerini değiştirip kalb ederek, Buhârî'ye sorarlar. Buhârî bunları yerli yerine koyar.
Bu çeşit imtihan Buhârî'den başka nice muhaddislerin başından geçmiştir.[1]
Diğer bir kalb çeşidi de iki ayrı hadisin senedlerinin birbiriyle yer değiştirilmesi şeklinde yapılanıdır. Buna ıstılahta "Kalb-i Mürekkeb" denilmektedir.[2]
Hadisçilerin çoğu bir kısım hadisleri bilerek maklûb hale sokmuşlardır. Onların böyle davranmaktaki gayeleri, hadis uydurmak veya kalbettikleri hadisi ayrı bir hadis olarak kabul ettirmek değildir. Kendilerini Rasulullah (s.a.s)'den sahih olarak rivayet edilen hadisleri toplayıp hıfzetmeye adamış muhaddisler, hadis almak için gittikleri kimselere, başkalarının telkinlerinin tesir edip etmediğini ve hıfzdaki durumlarını ölçmek için hadisleri kalb ederek okurlar ve böylece onları imtihan ederlerdi.
Yahya b. Maîn, Ebu Nuaym'ı denemek için onun otuz tane hadisini bir kâğıda yazdı ve her on hadisten sonra Ebu Nuaym'a ait olmayan bir hadis ekledi. Ahmed b. Hanbel'le birlikte, Ebu Nuaym'a giden İbn Maîn, bu hadisleri ona okumaya başladı. İlk on hadisi okuduktan sonra on birinci hadisi okuduklarında, Ebu Nuaym "ben böyle bir hadis nakletmedim" diyerek onu reddetti. İbn Maîn hadislerin tamamını okuduğunda gayesini anlayan Ebu Nuaym, onu kovalayarak evinden dışarı attı. Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn'e, "ben sana yapma, o sağlamdır demiştim" dediğinde, İbn Mâîn; "Böyle bir kovulma, yaptığımız yolculuktan daha hayırlıdır" cevabını vermişti.[3]
İmam Buharî, Bağdat'a gittiği zaman, Bağdat'taki âlimler onu imtihan gayesiyle, senet ve metinlerini değiştirerek yüz hadis hazırlamışlar ve ona okumuşlardı. Maklûb hadislerin okunması bitene kadar "bilmiyorum" diyen Buharî, peşinden, maklûb hadislerin isnat ve metinlerini yerli yerine koyarak onları tashih etmişti.[4] Bu onun hıfzının kuvvetini açıkça ortaya koyan bir imtihan olmuştu.
Ancak hadis tenkidcileri, Resulullah (s.a.s)'ın yasaklamasından dolayı bu tür yanıltmaları çok çirkin bulmuşlardır.[5]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/125.
[2] Tecrid-i Sarih Tercemesi, Ankara 1980, 1/308.
[3] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 163.
[4] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker şehri, İstanbul 1306, 49.
[5] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 164; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/51-52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Mürekkep Kalb:

Kalbin bir de kalb-i mürekkeb denen şekli vardır. Bu, bir hadîsin senedini alıp bir başka hadisin metninin başına koymaktır. Muhaddisler, bu çeşit davranışların kasda mebnî olmasını şiddetle yasaklamışlardır. Ancak hocanın talebesini imtihan veya muhatabın hadîs bilgisini denemek maksadıyla yapılabileceğini de söylemişlerdir. Nitekim, Buhârî'yi işlerken de belirttiğimiz gibi, Bağdat ûleması, yüz kadar hadîsin senetleriyle metinlerini değiştirip kalb ederek, Buhârî'ye sorarlar. Buhârî bunları yerli yerine koyar.
Bu çeşit imtihan Buhârî'den başka nice muhaddislerin başından geçmiştir.[1]
Diğer bir kalb çeşidi de iki ayrı hadisin senedlerinin birbiriyle yer değiştirilmesi şeklinde yapılanıdır. Buna ıstılahta "Kalb-i Mürekkeb" denilmektedir.[2]
Hadisçilerin çoğu bir kısım hadisleri bilerek maklûb hale sokmuşlardır. Onların böyle davranmaktaki gayeleri, hadis uydurmak veya kalbettikleri hadisi ayrı bir hadis olarak kabul ettirmek değildir. Kendilerini Rasulullah (s.a.s)'den sahih olarak rivayet edilen hadisleri toplayıp hıfzetmeye adamış muhaddisler, hadis almak için gittikleri kimselere, başkalarının telkinlerinin tesir edip etmediğini ve hıfzdaki durumlarını ölçmek için hadisleri kalb ederek okurlar ve böylece onları imtihan ederlerdi.
Yahya b. Maîn, Ebu Nuaym'ı denemek için onun otuz tane hadisini bir kâğıda yazdı ve her on hadisten sonra Ebu Nuaym'a ait olmayan bir hadis ekledi. Ahmed b. Hanbel'le birlikte, Ebu Nuaym'a giden İbn Maîn, bu hadisleri ona okumaya başladı. İlk on hadisi okuduktan sonra on birinci hadisi okuduklarında, Ebu Nuaym "ben böyle bir hadis nakletmedim" diyerek onu reddetti. İbn Maîn hadislerin tamamını okuduğunda gayesini anlayan Ebu Nuaym, onu kovalayarak evinden dışarı attı. Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn'e, "ben sana yapma, o sağlamdır demiştim" dediğinde, İbn Mâîn; "Böyle bir kovulma, yaptığımız yolculuktan daha hayırlıdır" cevabını vermişti.[3]
İmam Buharî, Bağdat'a gittiği zaman, Bağdat'taki âlimler onu imtihan gayesiyle, senet ve metinlerini değiştirerek yüz hadis hazırlamışlar ve ona okumuşlardı. Maklûb hadislerin okunması bitene kadar "bilmiyorum" diyen Buharî, peşinden, maklûb hadislerin isnat ve metinlerini yerli yerine koyarak onları tashih etmişti.[4] Bu onun hıfzının kuvvetini açıkça ortaya koyan bir imtihan olmuştu.
Ancak hadis tenkidcileri, Resulullah (s.a.s)'ın yasaklamasından dolayı bu tür yanıltmaları çok çirkin bulmuşlardır.[5]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/125.
[2] Tecrid-i Sarih Tercemesi, Ankara 1980, 1/308.
[3] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 163.
[4] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker şehri, İstanbul 1306, 49.
[5] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 164; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/51-52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Ebû Dâvûd'un Sunen'i

Bu kitapta 4800 hadis vardır. Müellifi bunları 500.000 hadis arasından seçmiş ve eserinde sadece ahkâma dair hadisleri almıştır. Ebû Dâvûd der ki: Ben bu kitabımda sahih olan hadisleri yahut ona benzeyenleri ve ona yakın olanları zikrettim. Benim bu kitabımda ileri derecede gevşek olan (vehen bulunan) bir hadis varsa bunu açıkladım. Burada kendisinden hadis rivayeti terkedilmiş bir kimseden hiçbir hadis yoktur. Hakkında herhangi bir şey sözkonusu etmediğim bir hadis salih (delil alınmaya elverişli) bir hadistir. Bir kısmı diğerinden daha sahihtir. Sunen adlı kitabıma aldığım hadislerin çoğu meşhur hadislerdir.
Suyutî der ki: Burda salih lafzı ile muhtemelen; delil olmaya elverişli değil de itibar edilmeye elverişli hadis demek istemiş olmalıdır. Bu durumda bu, zayıf hadisi de kapsar. Fakat İbn Kesir'in naklettiğine göre Ebû Dâvûd'dan o şöyle dediğini rivayet etmektedir: Hakkında bir şey söylemeyip sustuğum hadis hasendir. Eğer onun bu sözü söylediği sahih ise mesele yoktur. Yani onun salih ile kastettiği, delil alınmaya salih (elverişli) hadistir. İbnu's-Salah dedi ki: Buna göre biz Buhârî ve Muslim'in Sahihlerinden herhangi birisinde zikredilmemekle birlikte kendisinin kitabında mutlak olarak zikredildiğini gördüğümüz herhangi bir kimsenin de o hadisin sıhhatine dair bir ifade kullanmadığını tesbit ettiğimiz hadisin Ebû Dâvûd'a göre hasen olduğunu öğrenmiş oluyoruz.
İbn Mende dedi ki: Ebû Dâvûd eğer o konuda başka hiçbir hadis bulamamışsa zayıf hadisi de rivayet ederdi. Çünkü bu ona göre ilim adamlarının görüşlerinden daha sağlamdır. Ebû Dâvûd'un Sunen'i fukahâ arasında meşhurdur. Çünkü onun bu Sunen'i ahkam hadislerini toparlamıştır. Müellifinin naklettiğine göre o bu eseri İmam Ahmed b. Hanbel'e takdim etmiş, o da bunu güzel ve seviyeli gördüğünü belirtmiştir. İbnu'l-Kayyim, Ebû Dâvûd'un Tehzib'inde ondan oldukça ileri derecede övgüyle sözetmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Maklub Hadisin Hükmü:

Maklub hadislerin aslını tesbit ve asılla hareket edilmesi gerekir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Maklub Hadisin Hükmü:

Maklub hadislerin aslını tesbit ve asılla hareket edilmesi gerekir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 23.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

G) Muzdarib Hadîs:

Izdırab, lügat olarak, denizde dalgaların istikrar bulmaksızın inip çıkması mânâsına gelir . Hadîste ızdırab da buna benzer. Rivâyetin sıhhatle zaaf arasında kalması, bir tarafı tercih ettirecek bir karînenin bulunmamasıdır. Nevevî, "Birbirine müsâvi muhtelif vecihlerden rivâyet edilen hadîs" diye tarif eder. Bu, aynı râviden iki farklı şekilde yapılan rivâyet şeklinde olabileceği gibi iki ve daha fazla râviden de olabilir. Müsâviden maksad değer yönüyle eşit, birini diğerine tercîh ettirici bir karinesi bulunmayan demektir. Aksi takdirde biri tercih edilir ve ızdırap kalkardı. Mesela bir râvinin hıfz yönüyle üstünlüğü, râviyi aldığı şeyhle olan sohbetinin öbürüne nazaran fazlalığı gibi tercih ettirici bir sebep bulunduğu takdirde o rivâyet tercih edilir ve ızdırap kalkar.

Hadîste ızdırap, sıhhatin şartı olan zabt'ın noksanlığına delil olduğu için muzdarib rivâyet zayıf addedilir. [1]

Bir ravinin veya güvenirlikleri birbirine eşit birden fazla ravinin bir hadisin senedinde veya metninde birbirine muhalif değişik rivayetlerde bulunması ve rivayetlerden birinin diğerine tercih edilme imkânının olmaması durumunda ortaya çıkan zayıf hadis türü.

Muztarıb, "dalgaların hareketi, birbirine çarpışması" anlamında ıztırab kelimesinin ism-i mef'ulüdür. Bu kelime bir işteki fesad, bozulma ve ihtilaf anlamlarında da kullanılmaktadır. Hadis istılahında ise bu anlamda, râvi veya ravilerdeki hıfz eksikliği yüzünden bir hadisin farklı şekillerde birbirine muhalif olarak rivayet edilmesini bildiren bir terimdir.

Muztarıb hadisin zayıf sayılmasının sebebi, râvilerin hıfz ve zabtları hakkında ihtilâf edilmesidir. Râvilerin birinin hıfz, zabt veya hadisi aldığı kimseden uzun müddet hadis dinlemiş olmasıyla ihtilaf ortadan kalkar ve ravilerden birini diğerine tercih imkânı doğduğu için de hadis muztarıb olmaktan çıkar.[2] Hüküm, tercih edilen hadis üzerine bina edilir; diğer hadisin şaz veya münker sayılarak za'fı ortaya konur.

Iztırab çoğunlukla isnadda meydana gelmekle birlikte bazan da metinde ortaya çıkar. Ancak sadece metindeki ıztıraba istinaden hadisçilerin hadisleri bu adla adlandırmaları nadirdir.[3]

Kısaca "İki muhtelif surette rivayet edilen hadis" diye de tarif edilmesi mümkün olan muztarib, temelde muhalefet unsuruna dayanmaktadır. Ravinin zabtının noksanlığına da delalet eden bir rivayet kusurudur ızdırab. Rivayetlerden birini tercih sebebi bulunabilirse artık ortada ızdırap kalmaz. Tercih edilene Mahfuz ve Ma'ruf, mercuha da Şâz ve Münker denir. Hüküm racihe göre verilir.[4]

Izdırab bazan metinde bazan senette bazan da her ikisinde birden olabilir.

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/122.
[2] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 157.
[3] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetü'l-Fiker şerhi, İstanbul 1306, 48.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 142-143.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

G) Muzdarib Hadîs:

Izdırab, lügat olarak, denizde dalgaların istikrar bulmaksızın inip çıkması mânâsına gelir . Hadîste ızdırab da buna benzer. Rivâyetin sıhhatle zaaf arasında kalması, bir tarafı tercih ettirecek bir karînenin bulunmamasıdır. Nevevî, "Birbirine müsâvi muhtelif vecihlerden rivâyet edilen hadîs" diye tarif eder. Bu, aynı râviden iki farklı şekilde yapılan rivâyet şeklinde olabileceği gibi iki ve daha fazla râviden de olabilir. Müsâviden maksad değer yönüyle eşit, birini diğerine tercîh ettirici bir karinesi bulunmayan demektir. Aksi takdirde biri tercih edilir ve ızdırap kalkardı. Mesela bir râvinin hıfz yönüyle üstünlüğü, râviyi aldığı şeyhle olan sohbetinin öbürüne nazaran fazlalığı gibi tercih ettirici bir sebep bulunduğu takdirde o rivâyet tercih edilir ve ızdırap kalkar.

Hadîste ızdırap, sıhhatin şartı olan zabt'ın noksanlığına delil olduğu için muzdarib rivâyet zayıf addedilir. [1]

Bir ravinin veya güvenirlikleri birbirine eşit birden fazla ravinin bir hadisin senedinde veya metninde birbirine muhalif değişik rivayetlerde bulunması ve rivayetlerden birinin diğerine tercih edilme imkânının olmaması durumunda ortaya çıkan zayıf hadis türü.

Muztarıb, "dalgaların hareketi, birbirine çarpışması" anlamında ıztırab kelimesinin ism-i mef'ulüdür. Bu kelime bir işteki fesad, bozulma ve ihtilaf anlamlarında da kullanılmaktadır. Hadis istılahında ise bu anlamda, râvi veya ravilerdeki hıfz eksikliği yüzünden bir hadisin farklı şekillerde birbirine muhalif olarak rivayet edilmesini bildiren bir terimdir.

Muztarıb hadisin zayıf sayılmasının sebebi, râvilerin hıfz ve zabtları hakkında ihtilâf edilmesidir. Râvilerin birinin hıfz, zabt veya hadisi aldığı kimseden uzun müddet hadis dinlemiş olmasıyla ihtilaf ortadan kalkar ve ravilerden birini diğerine tercih imkânı doğduğu için de hadis muztarıb olmaktan çıkar.[2] Hüküm, tercih edilen hadis üzerine bina edilir; diğer hadisin şaz veya münker sayılarak za'fı ortaya konur.

Iztırab çoğunlukla isnadda meydana gelmekle birlikte bazan da metinde ortaya çıkar. Ancak sadece metindeki ıztıraba istinaden hadisçilerin hadisleri bu adla adlandırmaları nadirdir.[3]

Kısaca "İki muhtelif surette rivayet edilen hadis" diye de tarif edilmesi mümkün olan muztarib, temelde muhalefet unsuruna dayanmaktadır. Ravinin zabtının noksanlığına da delalet eden bir rivayet kusurudur ızdırab. Rivayetlerden birini tercih sebebi bulunabilirse artık ortada ızdırap kalmaz. Tercih edilene Mahfuz ve Ma'ruf, mercuha da Şâz ve Münker denir. Hüküm racihe göre verilir.[4]

Izdırab bazan metinde bazan senette bazan da her ikisinde birden olabilir.

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/122.
[2] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 157.
[3] İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetü'l-Fiker şerhi, İstanbul 1306, 48.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 142-143.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Izdırap Türleri:

1) İsnadda Izdırap:

Suyûtî'nin Tedrîb'te senetteki ızdırabla ilgili kaydettiği örneklerden biri şudur: Ebu İshâk vasıtasıyla Ebu Bekir'den rivâyet edildiğine göre bir gün Hz. Peygambere:
"Ya Rasûlullah! Seni yaşlanmış görüyorum" deyince, Rasulullah şöyle buyurdu:
"*Beni, Hûd ve ona benzer sûreler ihtiyarlattı"*
Bu hadîs, sadece Ebu İshak es-Sebî'i vasıtasıyla rivâyet edilmiş olmakla beraber, hadîsin birbirine muhalif on kadar isnadı vardır. Sözgelimi bazı isnadlar rivâyeti, Ebu Bekir'in, bazıları Saîd İbnu Ebî Vakkas'ın, bazıları ise Hz. Aişe (radıyallahu anhüm ecmain)'nin müsnedi olarak gösterirken, bazıları da irsal eder. Rivayetlerin hepsinde de raviler güvenilir oldukları için bunlar arasında bir tercih imkânı bulunmadığından hadisin muzdarib olduğuna hükmedilmiştir. [1]
Ebu Davud ve İbn Mace, İsmail b. Uleyye –Ebu Amr b. Muhammed b. Hureys-Dedesi Hureys-Ebu Hureyre isnadıyla şöyle bir hadis rivayet ederler:
"Biriniz namaz kılacağı vakit karşısına (sütre olarak) bir şey koysun. (Koyacak bir şey) bulamazsa bir deynek diksin, onu da bulamazsa –hiç değilse- bir çizgi çeksin. Ondan sonra önünden geçen artık onun namazına zarar vermez."
Bu hadisin ravisi İsmail ve senetteki Hureys üzerinde ihtilaf edilmiştir. Her muhaddis bunlar için ayrı bir şey söylemiştir. Bunları birleştirmek; aralarında bir tercih yapmak imkânı yoktur. Bu yüzden bu hadis muztaribdir.[2]
Hadisin çeşitli rivayetleri çatıştığı zaman, onun hakkında bir karara varabilmek için, râvilerin durumları incelenir. Tenkid'e uğramış bir râvi ile hakkında muhalefetin vuku bulunmadığı râvi aynı seviyede olmadığından, doğal olarak, hakkında ihtilaf edilmeyen ravinin rivayeti sahih kabul edilir ve hadis muztarıb olmaktan çıkar. Ancak râviler birbirine denk olursa, muhtelif rivayetlerin hangisinin sahih olduğuna karar verilemeyeceği için, hadis zayıf olmuş olur. Birbirine muhalif rivayetlerin sıhhat bakımından birbirine denk oluşu, ile zayıflık bakımından denk oluşu arasında bir fark yoktur. Zira her iki durumda da birini diğerine tercih etmek için bir yol bulunmamaktadır.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/122-123; Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 176; Suphi es-Salih, a.g.e., 157; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 20-21.
[3] Suphi es-Salih, a.g.e., 158.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Izdırap Türleri:

1) İsnadda Izdırap:

Suyûtî'nin Tedrîb'te senetteki ızdırabla ilgili kaydettiği örneklerden biri şudur: Ebu İshâk vasıtasıyla Ebu Bekir'den rivâyet edildiğine göre bir gün Hz. Peygambere:
"Ya Rasûlullah! Seni yaşlanmış görüyorum" deyince, Rasulullah şöyle buyurdu:
"*Beni, Hûd ve ona benzer sûreler ihtiyarlattı"*
Bu hadîs, sadece Ebu İshak es-Sebî'i vasıtasıyla rivâyet edilmiş olmakla beraber, hadîsin birbirine muhalif on kadar isnadı vardır. Sözgelimi bazı isnadlar rivâyeti, Ebu Bekir'in, bazıları Saîd İbnu Ebî Vakkas'ın, bazıları ise Hz. Aişe (radıyallahu anhüm ecmain)'nin müsnedi olarak gösterirken, bazıları da irsal eder. Rivayetlerin hepsinde de raviler güvenilir oldukları için bunlar arasında bir tercih imkânı bulunmadığından hadisin muzdarib olduğuna hükmedilmiştir. [1]
Ebu Davud ve İbn Mace, İsmail b. Uleyye –Ebu Amr b. Muhammed b. Hureys-Dedesi Hureys-Ebu Hureyre isnadıyla şöyle bir hadis rivayet ederler:
"Biriniz namaz kılacağı vakit karşısına (sütre olarak) bir şey koysun. (Koyacak bir şey) bulamazsa bir deynek diksin, onu da bulamazsa –hiç değilse- bir çizgi çeksin. Ondan sonra önünden geçen artık onun namazına zarar vermez."
Bu hadisin ravisi İsmail ve senetteki Hureys üzerinde ihtilaf edilmiştir. Her muhaddis bunlar için ayrı bir şey söylemiştir. Bunları birleştirmek; aralarında bir tercih yapmak imkânı yoktur. Bu yüzden bu hadis muztaribdir.[2]
Hadisin çeşitli rivayetleri çatıştığı zaman, onun hakkında bir karara varabilmek için, râvilerin durumları incelenir. Tenkid'e uğramış bir râvi ile hakkında muhalefetin vuku bulunmadığı râvi aynı seviyede olmadığından, doğal olarak, hakkında ihtilaf edilmeyen ravinin rivayeti sahih kabul edilir ve hadis muztarıb olmaktan çıkar. Ancak râviler birbirine denk olursa, muhtelif rivayetlerin hangisinin sahih olduğuna karar verilemeyeceği için, hadis zayıf olmuş olur. Birbirine muhalif rivayetlerin sıhhat bakımından birbirine denk oluşu, ile zayıflık bakımından denk oluşu arasında bir fark yoktur. Zira her iki durumda da birini diğerine tercih etmek için bir yol bulunmamaktadır.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/122-123; Talat Koçyiğit, Hadis İstılahları, Ankara 1980, 176; Suphi es-Salih, a.g.e., 157; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 20-21.
[3] Suphi es-Salih, a.g.e., 158.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Metinde Izdırap:

Metinden dolayı muztarıb sayılan hadise, Fatıma binti Kays'ın şu hadisi örnek gösterilmektedir:
"Hz. Peygamber (s.a.s)'e zekât hakkında sorulduğu zaman o, *"Malda zekâttan başka bir hak vardır"* dedi.[1]
İbn Mace'de ise yine Fatıma binti Kays'dan şöyle rivayet edilmektedir. *"Malda zekâttan başka bir hak yoktur"*[2]
Görüldüğü gibi bu iki metin arasında hem lafzen hem de manâ itibariyle ıztırab vardır ve bu rivayetler te'vil kabul etmediği gibi birbiriyle te'lif edilmesi de mümkün değildir.[3]
Eğer bu mümkün olsaydı, hadis üzerinden ızdırab kalkardı.
Muhteva olarak birbirine çok benzedikleri için muztarıb hadis, muallel hadisin bir türü kabul edilmiştir. İbni Hacer'in muallel için söylediği, "Bu konu, hadis türlerinin en gizli-kapaklı ve en hassas bir türünü oluşturmaktadır..." sözünü, Alâi, muztarıb hadis için söylemektedir.[4]
Bazı durumlarda sahih ve hasen hadislerde de ıztırab olabilir ve bu hadisin zayıf sayılmasını gerektirmeyebilir. Şöyle ki; ravi sıka (güvenilir) bir kimse olmakla birlikte, onun nesebi, ismi veya babalarının ismi konularında ihtilafa düşüldüğünde ve bunlardan birinin tercih edilmesinin mümkün olmadığı hadisler de muztarıb sayılırlar. Ancak, ıztırab, zikredilen önceki türlerde meydana geldiği zaman hadisin za'fına hükmedilir.[5]
Suyûti en iyi misâl olarak namazda besmele okunup okunmayacağı ile ilgili hadîsi zikreder:
Buhârî'de gelen rivâyete göre, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma), her üçü de namaza Elhamdu lillâhi Rabbi'l-âlemin ile başlıyorlardı. Bu hadis'te besmele ile alakalı bir sarahat yok: Okunacak mı, okunmayacak mı? Ancak, İmam Şâfi'î (radıyallahu anh) el-hamdu ile Fatiha suresinin kasdedildiğini ve besmelenin de bu sûreye dâhil olduğunu söyleyerek okunması gerektiğine hükmetmiştir.
Öte yandan Müslim ve İmam Mâlik, yine Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten kaydettikleri aynı hadîste, namazın başında ve sonunda besmele okunmadığını tasrîh etmişlerdir.
Ancak, hadîs, sadece Buharî, Müslim ve Malik'in rivayet ettiği iki şekilden ibâret değildir. Bazı rivayetlerde: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'in arkalarında namaz kıldım" ziyadesi mevcuttur. Bazılarında sadece Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer zikredilirken bazılarında bunlara Hz. Osman (radıyallahu anh) da ilâve edilmektedir. Hatta daha enteresanı bâzı rivâyetlerde "Besmeleyi okumuyorlardı" ibâresi yerine "açıktan okumuyorlardı (cehretmiyorlardı)" denirken diğer bâzılarında besmelenin "okunduğu" ve "cerhedildiği"nin söylenmiş olmasıdır.
Görüldüğü gibi birbirinden çok farklı olan bu rivâyetler, râvilerinin sıhhat durumu yönünden eşittirler. Birini diğerine tercihte işimize yarıyacak bir müreccih'e, bir üstünlük karînesine sâhip değiliz. Ayrıca bu işte te'vîl yapma imkânı da yoktur, çünkü te'vîl de bir karineye dayanır. Neticede bu rivayetler muzdarib olmaktadır.[6]
Not: Suyûtî bir husûsa dikkat çeker ve der ki: "Muzdarib hadîs bâzan sahîh olabilir. Şöyle ki, hâdisteki ihtilâf, senette yer alan sıka bir şahsın ismi, babası veya künyesinde olabilir. Bu durum onun sıhhatini bozmaz. Neticede hadîs, muzdarîb ismini alsa da sıhhat bakımından sahîhlik mertebesinden düşmez. Sahiheyn'de bu durumda birçok hadîs mevcuttur. Zerkeşî de bu meselede ısrar etmiş ve şüzûz, kalb ve ızdırab'ın sahîh ve hasen kısmına da girebileceğini söylemiştir".[7]

---

[1] Tirmizî, Zekât: 27.
[2] İbn Mâce, Zekât: 3.
[3] Ali İbn Ali et-Tehanevî, Kitabu Keşşâfi İstilâhâti'l-Funûn, İstanbul 1984, II, 874; Koçyiğit, a.g.e., 178-179; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21.
[4] Suphi es-Salih, a.g.e., 159-160.
[5] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/311-312.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/123; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/123.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Metinde Izdırap:

Metinden dolayı muztarıb sayılan hadise, Fatıma binti Kays'ın şu hadisi örnek gösterilmektedir:
"Hz. Peygamber (s.a.s)'e zekât hakkında sorulduğu zaman o, *"Malda zekâttan başka bir hak vardır"* dedi.[1]
İbn Mace'de ise yine Fatıma binti Kays'dan şöyle rivayet edilmektedir. *"Malda zekâttan başka bir hak yoktur"*[2]
Görüldüğü gibi bu iki metin arasında hem lafzen hem de manâ itibariyle ıztırab vardır ve bu rivayetler te'vil kabul etmediği gibi birbiriyle te'lif edilmesi de mümkün değildir.[3]
Eğer bu mümkün olsaydı, hadis üzerinden ızdırab kalkardı.
Muhteva olarak birbirine çok benzedikleri için muztarıb hadis, muallel hadisin bir türü kabul edilmiştir. İbni Hacer'in muallel için söylediği, "Bu konu, hadis türlerinin en gizli-kapaklı ve en hassas bir türünü oluşturmaktadır..." sözünü, Alâi, muztarıb hadis için söylemektedir.[4]
Bazı durumlarda sahih ve hasen hadislerde de ıztırab olabilir ve bu hadisin zayıf sayılmasını gerektirmeyebilir. Şöyle ki; ravi sıka (güvenilir) bir kimse olmakla birlikte, onun nesebi, ismi veya babalarının ismi konularında ihtilafa düşüldüğünde ve bunlardan birinin tercih edilmesinin mümkün olmadığı hadisler de muztarıb sayılırlar. Ancak, ıztırab, zikredilen önceki türlerde meydana geldiği zaman hadisin za'fına hükmedilir.[5]
Suyûti en iyi misâl olarak namazda besmele okunup okunmayacağı ile ilgili hadîsi zikreder:
Buhârî'de gelen rivâyete göre, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma), her üçü de namaza Elhamdu lillâhi Rabbi'l-âlemin ile başlıyorlardı. Bu hadis'te besmele ile alakalı bir sarahat yok: Okunacak mı, okunmayacak mı? Ancak, İmam Şâfi'î (radıyallahu anh) el-hamdu ile Fatiha suresinin kasdedildiğini ve besmelenin de bu sûreye dâhil olduğunu söyleyerek okunması gerektiğine hükmetmiştir.
Öte yandan Müslim ve İmam Mâlik, yine Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten kaydettikleri aynı hadîste, namazın başında ve sonunda besmele okunmadığını tasrîh etmişlerdir.
Ancak, hadîs, sadece Buharî, Müslim ve Malik'in rivayet ettiği iki şekilden ibâret değildir. Bazı rivayetlerde: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'in arkalarında namaz kıldım" ziyadesi mevcuttur. Bazılarında sadece Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer zikredilirken bazılarında bunlara Hz. Osman (radıyallahu anh) da ilâve edilmektedir. Hatta daha enteresanı bâzı rivâyetlerde "Besmeleyi okumuyorlardı" ibâresi yerine "açıktan okumuyorlardı (cehretmiyorlardı)" denirken diğer bâzılarında besmelenin "okunduğu" ve "cerhedildiği"nin söylenmiş olmasıdır.
Görüldüğü gibi birbirinden çok farklı olan bu rivâyetler, râvilerinin sıhhat durumu yönünden eşittirler. Birini diğerine tercihte işimize yarıyacak bir müreccih'e, bir üstünlük karînesine sâhip değiliz. Ayrıca bu işte te'vîl yapma imkânı da yoktur, çünkü te'vîl de bir karineye dayanır. Neticede bu rivayetler muzdarib olmaktadır.[6]
Not: Suyûtî bir husûsa dikkat çeker ve der ki: "Muzdarib hadîs bâzan sahîh olabilir. Şöyle ki, hâdisteki ihtilâf, senette yer alan sıka bir şahsın ismi, babası veya künyesinde olabilir. Bu durum onun sıhhatini bozmaz. Neticede hadîs, muzdarîb ismini alsa da sıhhat bakımından sahîhlik mertebesinden düşmez. Sahiheyn'de bu durumda birçok hadîs mevcuttur. Zerkeşî de bu meselede ısrar etmiş ve şüzûz, kalb ve ızdırab'ın sahîh ve hasen kısmına da girebileceğini söylemiştir".[7]

---

[1] Tirmizî, Zekât: 27.
[2] İbn Mâce, Zekât: 3.
[3] Ali İbn Ali et-Tehanevî, Kitabu Keşşâfi İstilâhâti'l-Funûn, İstanbul 1984, II, 874; Koçyiğit, a.g.e., 178-179; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21.
[4] Suphi es-Salih, a.g.e., 159-160.
[5] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/311-312.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/123; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/123.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sebepleri Var Edenin Bizzat Allahu Teâlâ Olduğuna İman Etmek

4) Zeyd bin Halid el-Cühenî (r.a.)'dan rivayetle, o dedi ki:
"Resûlullah (s.a.s.) Hudeybiye'de, geceleyin yağan yağmurun peşinden bize sabah namazını kıldırdı. Resûlullah (s.a.s.) namazı bitirince insanlara yönelip:
"Rabbiniz ne buyurdu biliyor musunuz?" dedi. Onlar da:
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dediler. Resûlullah (s.a.s.) de bunun üzerine:
Allah buyurdu ki: "Kullarımın arasından bana iman eden de oldu, kâfir olan da: "Allah'ın fazlı ve rahmetiyle bize yağmur verildi." diyen kimse, bana iman eden ve yıldızların gücünü inkâr edendir. "Falan ve falan yıldızlarla bize yağmur verildi." diyen kimse de beni inkâr edip, yıldızların gücüne inanan kişidir." dedi."[1]
v Buhârî'nin (4147) rivayet ettiği bir hadis de şöyledir:
"Resûlullah (s.a.s.) ile birlikte Hudeybiye yılında (Hudeybiye'ye) geldik ve o gece yağmur yağdı. Ardından Resûlullah (s.a.s.) bize sabah namazını kıldırdı. (Namazı bitirdikten) sonra da bize dönüp:
"Rabbiniz ne buyurdu biliyor musunuz?" diye sordu. Biz de:
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedik. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ dedi ki: "Kullarımın arasından bana iman eden de oldu, inkâr eden de. "Allah'ın rahmeti, rızkı ve fazlıyla bize yağmur verildi." diyen, bana iman eden ve yıldızların gücünü inkâr edendir. "Falan yıldız tarafından bize yağmur verildi." diyen ise, yıldızın gücüne inanan ve beni inkâr edendir."
v Buhârî'nin (7503), lafzını kısaltmış olarak rivayet ettiği hadis şöyledir:
"Resûlullah'a (s.a.s.) yağmur verildi (duasının vesilesiyle yağmur yağdı) ve dedi ki:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Kullarımın içinden beni inkâr eden de oldu, iman eden de."
v Müslim'de (71) Buhârî'nin ilk rivayet ettiği lafiz gibi rivayet etmiştir.

***

5) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, o dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Rabbinizin ne buyurduğunu bilmiyor musunuz? Buyurdu ki: "Kullarıma ne zaman bir nimet versem, içlerinden bir grup onu inkâr eder ve "yıldız verdi ve yıldızla geldi (yani bu nimet, yıldız sayesinde veya yıldız tarafından verildi) *derler*."[2]

***

---

[1] Müttefukun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir. (1038)
[2] Müslim (72).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İhtiyacından Fazla Olan Suyu İnsanlardan Men Etme

52) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Üç sınıf var ki, Allahu Teâlâ onlarla kıyamet gününde konuşmayacak ve onlara bakmayacaktır. Birisi malı üzerine yalancı olarak bu mala, almak isteyen müşteriden daha fazla bedel verdiğine yemin eden kimse, diğeri ikindiden sonra müslüman bir kimsenin malını koparıp almak maksadı ile yalan bir yemin eden kimse, üçüncüsü de ihtiyacından fazla olan suyu insanlardan men eden kimse. Allah (c.c.) ona:
"Sen ellerinle imâl etmediğin fazla suyu men ettiğin gibi, bu gün ben de fazlımı senden men ediyorum" diye buyurur."[1]
v Buhârî'de (7446) gelen bir lafız şöyledir:
"Üç sınıf var ki Allahu Teâlâ onlarla kıyamet günü konuşmaz ve onlara bakmaz. Malı üzerine yalancı olarak bu mala, almak isteyene daha çok bedel verdiğine dair yemin eden kimse, ikincisi ikindi vaktinden sonra müslüman bir kimsenin malını koparıp ele geçirmek amacıyla yalan yemin eden kimse, üçüncüsü de fazla suyu insanlardan men eden kimse. Allahu Teâlâ: "Sen ellerinle imâl etmediğin fazla suyu men ettiğin gibi, bu gün ben de fazlımı senden men ediyorum" diye buyurur."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye (2369) aittir. Buna yakın olarak Müslim'de (108) rivayet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muzdarib Hadisin Hükmü:

Muzdarib Hadisler ravilerinin hadisi iyi zabdetmemeleri yüzünden meydana gelen rivayet ihtilaflarıyla zayıf olmaktadır. Bununla beraber bazı muzdarib hadislerin metni sahihtir; ızdırabı ise sika olan ravilerinin isim veya künyelerindedir. Mesela Buhari ravileri arasında hem Süfyanu's-Sevri, hem Süfyan b. Uyeyne vardır. Her birinden hadis alanlar bellidir. Bunlardan her ikisinden birden hadis almış bulunan birisi "Haddeseni Süfyan" der. Bu bir ihtilaf konusu olur. Şeyhlerinden de bir sonuca varılamaz. Hadis öylece kalır. Bununla birlikte hadis ravilerinin isim, şöhret, neseb veya künyelerindeki ihtilaflarmetnin sıhhatine bir zarar vermez. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21-22.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Suyuti'nin Dönemi

Üstad Abdulkadir Ata Esraru Tertibi'l Kur'an'ın önsözündeki etüdde Suyuti'nin dönemini anlatırken, özün başında şöyle der: Memun'un halife olduğu dönemden itaberen, onun önderliğindeki sapık mutezili fikirler ve Kur'an'ın mahluk olduğu sözünün musallat olmasıyla, Abbasi hilafet güneşi bulutlarla kaplanmış ve islam alemi çetin sıkıntılar yaşamıştır. Daha sonra bu bulutlar konfor ve toplumdaki laçkalık, dinivicdan duygusunun donması ve de birbiriyle çatışan çeşitli kültürlerin aralırandaki mücadele sebebiyle iyice kesifleşmiştir. Bu akımlar islam topraklarını kendilerine meydan seçmişlerdi. Neticede durum Abbasi Devletinin yıkılmasına ve bu mücadelenin açık ve net bir şekilde Mısır ve Mağrip'de Fatımi halifeliği adıyla çirkinbir şekilde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Fatımilerin liderleri kendilerinin Fatımatu'z-Zehra'nın (r.a.) torunları olduğunu söyleyip, dinin sırları ilmi adını verdikleri felsefeyle karışmış yeni ber düşünce akamını müslümanlara zorla öğrettiler. Bu işin üstadlığını da yahudi propagandacısı Yakub bin Keles'e verdiler. mısır görünürdeki bu iki anarşi sebebinden çok çekti. Hurafelerin yayılmasıyla insanların kalplerindeki inançlar sarsıldı. Hatta Şam kadılarından bir tanesi, "bir öküzün son derece aç olduğunu haykırdığını ve Allah'ın (c.c.) rızasının insanlara hulul ettiğini ilan ettiğini gördüğünü" kaydetmiştir.
Fatımi hilafeti arkasında yıkıntılar, hurafeler, Hakim bin Emrillah'ın vehimli düşüncelerini, karışık yahudi fikirlerini bırakarak gitti. Bu yahidi fikirler de Karmatişii düşüncelerle mecz oldu. İslam diyarında bazı cahil akıllarda bu düşüncenin sıçrantıları hala vardır.
Durum bu minval üzere olunca irfansız Memluk kölelerinin asyanın uzak yerlerinden gelip Mısır'da idareyi ele almaları tabii olmuştu. Memluklular dağ mıntıkalarında oranın şartlarında yetişmiş at üzerinde yaşayan kahraman insanlardı. Köleliğin ve ezilmişliğin sıkıntılarını yaşıyorlardı. Kahramanlıklarını ise islam için canla başla gayret etme ve Tatarları kendi bölgelerinden uzak tutmakla sarfettiler.
Fakat Memluklular Devleti Mısır'da çelişkilerle doluydu. Emirler bir taraftan Huseyniye mahallesinde anormal cinsi ilişkide bulunan sapık gençlere karşı şiddetle mücadele uyguluyorlar, diğer taraftan da şarkı söyliyenlerden vergi alıyorlardı. Bir nevi kavatlık yapıyor gibiydiler. Bununla beraber, medrese, dergah, sınırlarda han yapmaya, kütüphane inşasına, alimlerin konumunu yükseltmeye, onları baş makamlara getirmeye kendilerinden öncekiler olan Eyyubilerve Fatımilerden daha çok önem verdiler.
Allah Teala'nın (c.c.) arzu ettiği ve mahlukat için koyduğu sünnet üzere siyasi çöküş ve İslama düşmanlıklar söz konusu olurken, bir taraftan da her konuda eserler veren pek çok müellifler, alimler, hadis hafızları, tarihçiler yetişti. Bunlar pekçok ilimle ilgli çok iyi eserler verebilen kimselerdi. Bunlardan bazıları şunlardır: İbnu Hacer el-Askalani, Bedruddin el-Ayni, es-Sehavi, el-Burhan el-Bukai, es-Serrac el-Bulkini, Şeyh Zekeriya el-Ensari, İbnu Haldun, Celaluddin Abdurrahman es-Suyuti. Suyuti ise bir takım asıl ve furu' ilimlerde ilim, tahkik, fıkıh ve ictihad yönüyle zamanının önde gelen kimselerinden bir tanisidir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muzdarib Hadisin Hükmü:

Muzdarib Hadisler ravilerinin hadisi iyi zabdetmemeleri yüzünden meydana gelen rivayet ihtilaflarıyla zayıf olmaktadır. Bununla beraber bazı muzdarib hadislerin metni sahihtir; ızdırabı ise sika olan ravilerinin isim veya künyelerindedir. Mesela Buhari ravileri arasında hem Süfyanu's-Sevri, hem Süfyan b. Uyeyne vardır. Her birinden hadis alanlar bellidir. Bunlardan her ikisinden birden hadis almış bulunan birisi "Haddeseni Süfyan" der. Bu bir ihtilaf konusu olur. Şeyhlerinden de bir sonuca varılamaz. Hadis öylece kalır. Bununla birlikte hadis ravilerinin isim, şöhret, neseb veya künyelerindeki ihtilaflarmetnin sıhhatine bir zarar vermez. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 21-22.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i İnsanlara En İdeal Bir Örnek Olarak Gösteren Ayetler;

"Andolsun, Allah ve Rasulünde sizin için – Allah'ı ve ahireti arzu eden ve Allah'ı çok zikreden kimseler için - (uyulacak) en güzel bir örnek vardır."[1]
Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem, Rabbinden kendisine vahyolunana uymakla emrolunmuştur.[2] Dolayısıyla, O'na uyanlar hakka uymuş ve hakkı uygulamış olurlar. Çünkü onun uyulacak en güzel ve yegane örnek olduğu gerçeği yine Kur'an'ın bir emri, bir tavsiyesidir. Bu ayette "şu veya bu konuda örnektir" diye bir kayıt koyulmamış olması, onun peygamberliği ile ilgili her konuda insanlar için örnek alınması gereken bir rehber olduğunu göstermektedir.
Bu örnek oluş, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün tavır ve davranışlarını, hareketlerini kapsayıcı bir özellik taşır. Bu örneklik; ümmet için din işlerinden sayılan hususlarda vacib, dünya işlerinden sayılan hususlarda müstehablık ifade eder.[3]
İbni Abbas radıyallahu anhuma der ki; "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem bir şeye çağırıyor, nefs de bir şeye çağırıyorsa, mutlaka Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e itaat edilmelidir. Zira nefs, helake, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ise kurtuluşa davet eder."[4]
Diğer bir ayette de şöyle buyrulur; "Nun. Kaleme ve yazdıklarına andolsun, sen Rabbinin nimetiyle mecnun değilsin, senin için kesintisiz bir mükafat vardır. Ve sen büyük bir ahlak üzeresin."[5]

---

[1] Ahzab, 21
[2] Bkz.: En'am, 106, Yunus, 109, Ahzab, 2
[3] Kurtubi(14/102-103)
[4] Hazin Lübabut Te'vil(3/464)
[5] Kalem, 1-4

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetle Hadis Arasındaki Fark:

Hadis alimlerinin çoğuna göre her ikiside müteradif anlamda kullanılmıştır. Bazıları ise ikisini ayırmıştır. Şöyle ki: Hadis, nakledilen kavli, fiili ve takriri şeylerdir. Sünnet ise: Peygamber döneminde sahabenin son dönemine kadar dini uygulamadaki keyfiyet diye itlak edilmiştir. Abdurrahman b. Mehdinin, Süfyan-ı Sevri'nin ve Malik hakkındaki sözler bu manaya hamledilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ehli Kur'an Okulu:

Grubun ünlüleri sunlardir: Abdullah Çakralevi (1914), Ahmed Din (1936), Hafiz Muhammed Eslem Ceracpuri (1955) ve Gulam Ahmed Perviz (1985).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bir Uygulama:

Örnek hadis: Hz. Peygamber ölümüne sebep olan hastaliga yakalandiginda etrafindakilere söyle demistir:
Tercüme: “Bana bir kagit getirin, ta ki size benden sonra dalalete düsmemeniz için gerekli olan seyi yazayim[5]”.
Yevmu’l-hamis hadisi olarak bilinen bu hadiste geçen nebevî emre hiçbir sahabenin imtisal etmemesi dikkat çekicidir. Hz. Ömer de kargasaya meydan vermemek için ( ) yani Allah’in kitabi bize yeter demistir. Halbuki Hz. Peygamberin emri vücubu gerektirir. Buna muhalefet isyandir. Bu durumda akla söyle bir soru gelmektedir: Sahabenin Hz. Peygamberin emrine itaat etmemesi söz konusu olabilir mi? Yoksa buradaki emir tavsiye anlaminda midir?

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Mi'rac Kandili:

Recep ayının yirmi yedinci gecesidir. Sünnet ve Bİd'atler kitabının yazarı (rh) recep ayındaki bid'atler bölümünde şunları söyler:
"Mi'rac kıssasını okuyup recep ayının yirmi yedinci gecesini kutlamak ve bazı insanların bu geceye has bazı zikir ye ibadette bulunmaları bid'attır. Recep, Şa'ban ve Ramazan aylarında okunan -gayrı sabît-dualar bid'at ve uydurmadır, şayet bunlarda bir hayır olmuş olsaydı bizden öncekiler bunda bizleri geçerlerdi. İsra, Mi'rac ve mezkur ayın ihyasına dair hiç bir delil kaim olmamıştır".[1]
Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye'de Recep ayının yirmi yedinci gecesi ile ilgili olan namaz hakkında şöyle der:
"Muteber alimlerin belirttiği gibi; İslam alimlerin ittifakıyla bu, (namaz) meşru değildir. Bu ancakcahil ve bid'atçı kimseden sudur eder," Bu gecedede mevlit okumak adet halini almıştır. Böylelikle bir bid'ata diğer bir bid'at eklenmiş olunmaktadır.

---

[1] Şukayri, Es-Sunenu ve 'l-Mubtede 'at s, 143 9}age. s.143

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Hadis Kritiği

Robson, hadis kritiği konusunda şunları söyler: " Hadis kritiği, detaylı olarak büyük bir ciddiyet içerisinde yapılmıştır. Yapılan gayretlere bakıldığında, yanlış olanı ortadan kaldırmak için ne kadar çalışıldığı görülür. Ama batılı araştırmacılar, hadis kritiğinin fazla ileri gitmediğini iddia etmektedirler. Goldziher, 'Hadis üzerine etüdler' kitabında, hadisin, tartışmalı bilimlerde olduğu gibi çok sağlam bir yapısı olmadığını savunmaktadır. Ve bu iddia, ondan sonra gelen bir çok oryantalist tarafından devam ettirilmiştir"[1][12].

Yazar bu ifadelerinde, oryantalistlerin bu konudaki görüşlerini paylaşmış görünmektedir. Şu iyi bilinmelidir ki, İslam ümmetinin sahip olduğu ve geliştirdiği ilimlerden biride, hadisin büyük ölçüde sıhhatını belirleyen isnad sistemi ve ona bağlı olarak geliştirilen cerh ve ta'dil ilmidir. Bunun yanında en az sened kritiği kadar önemli olan metin kritiği, hadisin sıhhatında rol oynamaktadır. Batılıların böyle şerefli bir ilimden mahrum kalmaları, gerek yahudi ve gerekse hıristiyanlara, kısacası israil oğullarına gönderilen peygamberlerin sözlerini korumaktan aciz kalmalarına neden olmuştur. Bu imtiyazı hazmedemeyen oryantalistler, hadisçilerin hadis kritiği konusundaki ilmi gayretlerini gözardı ederek, her fırsatta, bu çalışmaların ciddi olmadığını ve hadisin sağlam bir yapıya dayanmadığını vurgulamışlardır.

Ne gariptir ki Goldziher'in bu konudaki görüşlerini savunan Robson, 1956 yılında Manchester kentinde Mustafa Sibai ile görüşmesinde, Mustafa Sibai ona, Goldziherin görüşlerini tarihi ve ilmi açıdan düştüğü yanlışlıkları ortaya koyunca, yukarıdaki görüşlerinin aksine, şu cevabı vermiştir: " Bu asrın oryantalistleri islami kaynaklara Goldziher'den daha iyi vakıftırlar. Zira onun zamanında bilinmeyen bazı islami eserler bu gün yayınlanmıştır"[2][13].

Robson'un bu cevabı iki şeye hamledilir; ya sünnet konusunda Goldziher ve Schacht'ın etkisinden kurtulup bu düşüncelerinden rucû etti, ya da Mustafa Sibai'ye karşı çifte standart bir tavır sergileme zorunda kaldı. Ne yazık ki birinci ihtimal mümkün görünmemektedir. Çünkü neşredilen İslam Ansiklopedisi, 1971 yılında tahakkuk ettiğine göre, sünnet maddesine yazdığı makale, 1956 yılında gerçekleşen görüşmeden çok sonra olmuştur. Dolayısıyla görüşlerinden her hangi bir rucû olayı söz konusu olamaz. Geriye ikinci ihtimal kalmaktadır ki, bir yahudi olan Robson hakkında bunu düşünmek hiç de zor olmasa gerek.

Yazar," batılı araştırmacılara göre, hadis kritiğinin ileri gitmediğini" iddia ederken, bundan isnad veya ravi tenkidini kastediyorsa yanılıyor. Çünkü tercih edilen görüşe göre, H.I.asrın ilk yarısında başlayan hadis tenkidi H.V.asra kadar hadis alimleri tarafından gerçekleştirilen yoğun çalışmalarla, çok önemli boyutlara ulaşmış ve bu alanda çok değerli eserler verilmiştir. Hadis uydurma hareketine karşı gerekli tedbirler alınmış, yalancı raviler ve uydurdukları rivayetler tek tek ortaya çıkarılmıştır. Dr. el-'Umeri, cerh ve ta'dil'le ilgili eserler konusunda bizlere şu bilgileri vermektedir:" H.III.asrın ilk yarısından başlamak üzere IV.asır boyunca yoğunlaşan cerh ve ta'dil eserlerinin bir bölümü zayıf ravileri, bir bölümü sika ravileri ve diğer bir bölümü de hem zayıf ve hem de sika ravileri konu edinmişlerdir. Ancak zayıf raviler hakkında yazılan eserler, sika raviler üzerine yazılanlardan daha fazladır. Örneğin, V.asrın sonuna kadar zayıf raviler hakkında yirmi eser yazılmışken sika olanlar üzerine sadece dört eser verilmiştir. Her ikisini konu eden eserler ise daha fazladır. H.III. ve IV. asır boyunca yirmi beş eser telif edilmiştir"[3][14].

Ne var ki Dr. el-'Umeri, bu ifadesinin hemen ardından ayrı dönemde telif edilen zayıf ravilere dair yirmi dokuz; sika ravilerle ilgili sekiz; zayıf ve sika ravileri bir arada ihtiva eden kırk eser adı vermektedir. Ki bu, kesin rakam vermek yerine, ravileri karışık olarak ihtiva eden eserlerin, sadece zayıf ravilere dair eserlere oranla daha fazla; zayıf ravilere tahsis edilmiş eserlerin de yalnızca sika ravilere ayrılmış olanlara nisbetle daha çok olduğunu söylemenin daha doğru olacağı anlamına gelir.

Tabiatıyla H.IV. asırda rivayet sistemine ihtiyaç kalmayıp onun yerini original hadis kitapları istikrar bulunca, ister istemez V. ve müteakip asırlarda ravi tenkidi üzerine rical kitapları telif edilmeğe devam etmiş olsa bile bir duraklama dönemi hasıl olmuştur. Yalnız bu tenkid hareketi, H.VIII. ve IX. asırda yeniden canlanmış, günümüze kadar devam ede gelmiştir.

Şayet yazar hadis kritiğinden metin tenkidini kastediyorsa, iddiası yine gerçekleri yansıtmamaktadır. Çünkü hadisçiler isnad tenkidine önem verdikleri kadar metin tenkidine de önem vermiş, ve bu sahada ileri adımlar atmışlardır. Hadis usulünde *şaz, münker, müdrec, muzdarib, muallel* veya *mevzu*, hükmünü alan hadisler hem sened ve hem de metin yönünden değerlendirilmiştir. Çünkü yukarıda zikredilen illetler hadisin senedinde olduğu kadar metninde de bulunabilmektedir. Hadisleri bize nakleden raviler, rivayetlerin senedinde kusur ederlerken bazen metninde de kusur etmişlerdir. Bu gün halkın arasında, isnadı olmayan veya sahih isnad altında uydurulmuş pek çok meşhur hadisler dolaşmaktadır. Hadis alimleri bu gibi uydurma rivayetleri keşfetmede Kur'an ve Sünnet'in genel prensiplerine, akla, hisse, müşahedeye, tarihe ters düşmesi veya hadisin metindeki lafızların bozuk olması gibi kriterlere dayanmışlardır.

Oryantalistler ve İslam dünyasındaki bazı yazarlar, zikredilen bütün bu gayretleri göz ardı ederek hadisçilerin, sadece hadisin senedi ile uğraştıklarını ve metin tenkidine eğilmediklerini savunmuşlardır. Halbuki bunun böyle olmadığı bilinmektedir.

Bugün, hadisçilerin bu konudaki çalışmaları üzerinde yapılan araştırmalar giderek artmaktadır. Hadisçilerin sağlam metoduna bağlı kalarak bunların geliştirilmesi üzerine yapılan çalışmalar bu kanaatimizi destekler mahiyettedir.

Yetkili ağızlardan hadis toplamak için hadisçilerin muhtelif beldelere seyahat ettiğini söyleyen ve şifahi rivayetin asıl oluşunda israr eden Robson, makalenin hadis koleksiyonu başlığı altında hemen birinci paragrafta bazı sahabilerin hadis ihtiva eden sahifeler bulunduğunu ifade ederek tenakuza düşer. Çünkü bu sahifelerin bulunması yazılı rivayetlerin varlığını ispat etmektedir.

---

[1][12] EI ², C.III, 26.
[2][13] Sibai, es-Sünne, s. 14.
[3][14] El-Umeri, Buhus, s. 90-91.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bağlayıcılık Yönünden Sünnet :

Sünnetin nasları üç şekil (yol) üzere gelmiştir.
1) İcmal ve tafsil açısından Kur'an-ı Kerim'e muvafik ve ona destekleyici olarak gelmesi. Örneğin; namaz, zekat,oruç ve haccın vucubiyyetini, şart ve rükünlerine değinmeyerek bu manayı ifade eden hadislerdir ki bu konularda gelen ayeti kerimelere muvafik olarak sudur etmiştir.
2) Mutlakını mukayyed, mücmelini tafsil etme, müşkilini izah, umumunu hususileştirme, mübhemini beyan etme gibi, fonksiyonları yerine getirmek suretiyle, Kur'an'ın hükümlerini beyan ve tefsir edici olarak gelmesi. Örneğin; ayette geçen siyah iplikten beyaz ipliğin ayrılmasından maksadın; günün beyazlığı ve gecenin karanlığı olduğu , altın ve gümüşü stok etmekten muradın; zekatı vermeme anlamına geldiği, hırsızın elini kesmekten kasdın; sağ el ve bilekten olduğu veya ayette;" Onlar imanlarını zulum ile giymezler"den muradın şirk ile girmezler anlamına geldiğidir. Sünnetin çoğu bu türden olduğu için Kur'an'ı beyan etme vasfını kazanmıştır. Bu iki türün gelişi konusunda ilim adamları arasında ihitilaf yoktur.
3) Kur'an-ın susup ne vacip saydığı ne de nefyetmediği bir konuda sünnetin hüküm getirmesi; örneğin, mut'a nikahın ve evcil eşeğin haramlığı gibi konular.[1][13]
Bu üçüncü türde gelen sünnetin, hüküm koymadaki istiklaliyeti konusunda usülcüler ihtilaf etmişlerdir. Acaba burada sünnet yeni hükümleri karar kılarken, yasamada istiklaliyet yoluyla mı, yoksa velev tevil yoluyla olsada, Kur'an naslarının altına (zımnen) girme yoluyla mı karar kılar?
Birinci görüş, cumhur alimlerin görüşüdür, ikinci görüş ise, Şatıbi'nin görüşüdür[2][14]. İmam şafii'nin nakline göre, selef alimleri de bu konuda ihtilaf etmiştir. Aşağıdaki delillederden anlaşılacağı üzere birinci görüş tercihe şayandır.

---

[1][13] Mustafa es-Sibai, *es-Sünne ve Mekanetuha fi't-Teşri'i'l-İslami*, .
[2][14] eş-Şatibi, *el-Muvafakat*, .

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Kur'ânî Âmiller:

Kur'ân-ı Kerîm tâ bidâyetten itibâren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsiyetini tebcîl etmiş, dindeki ehemmiyetini hatırlatmaktan geri durmamıştır. İhtilaflı meselelerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müracaat, O'nun emirlerine itaat emredilmiş, O'na muhalefet, Allah'a muhalefet; O'na itaat, Allah'a itaat olarak ifade edilmiştir. İşte bu âyetlerden bazıları:
"Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men ederse ondan geri durun..." (Haşr: 59/7)
"Peygamber'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Biz seni onlara bekçi göndermedik." (Nisa: 4/80)
"Peygamber'in emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar." (Nur: 24/63)
"*Sana da insanlara gönderileni açıklayasın diye zikri indirdik, belki düşünürler."* (Nahl: 16/44)
"And olsun ki, Allah, inananlara, âyetlerini okuyan, onları arıtan, onlara Kitab ve hikmeti (sünneti) öğreten, kendilerinden bir peygamberi göndermekle iyilikte bulunmuştur. Halbuki onlar, önceleri apaçık sapıklıkta idiler." (Âl-i İmrân: 3/164)
Hz. Ebu Hureyre'nin kendisini çok hadîs rivâyet etmekle itham edenlere verdiği cevap da burada kaydetmeye değer: "Kitâbullah'da şu iki âyet olmasaydı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan aslâ hiçbir rivâyette bulunmazdım: *"Gerçekten Allah'ın indirdiği Kitab'tan bir şeyi gizlemede bulunup onu az bir değere değişenler var ya, onların karınlarına tıkındıkları ancak ateştir. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları günahlardan arıtmaz. Onlara elem verici azab vardır. Onlar doğruluk yerine sapıklığı, mağfiret yerine azâbı alanlardır. Ateşe ne kadar da dayanıklıdırlar."* (Bakara: 2/174-175).
Şu iki rivâyet, hadîsçilerin Kur'ân-ı Kerîm'den pek çok müşevvik unsurlar bulduklarına delâlet eder:
Yezîd İbnu Hârun, Hammâd İbnu Zeyd'e sordu:
- "Ey Ebu İsmâil, Cenâb-ı Hakk, acaba hadîsçileri Kur'ân-ı Kerîm'de zikretmiş midir?
- Evet, dedi. Hâmmâd:
- Şu âyete kulak ver:
"İnananlar toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir tâifenin, dini iyi öğrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmaları gerekli olmaz mı? Ki böylece belki yanlış hareketlerden çekinirler." (Tevbe: 9/122)
İşte bu âyet, ilim ve fıkıh talebi için seyahat edip ilim getiren ve getirdiğini geride bıraktıklarına öğreten herkesi içine alır.
Bir başka rivayette belirtildiğine göre İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın azadlısı olan İkrime: "Tevbe Suresi'nin 12'inci âyetinde geçen "es-sâihun" (yâni "seyâhat edenler") den maksad hadîs talebi için yola çıkanlardır." demiştir. Âyet'in meâli şöyle:
"(Ey Muhammed!) Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan, O'nu öven, O'nun uğrunda seyâhat eden, rükû ve secde eden, mârûf u emreden, münkeri yasaklayan ve Allah'ın yasaklarına riâyet eden mü'minlere de müjdele!" (Tevbe: 9/112)
Bu çeşitten, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine sevkeden âyet çoktur, ileriki bahislerde başka vesilelerle bunlara temas edecek, başka örnekler de kaydedeceğiz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/7-9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

«HUDÛD-I ŞER'İYYE BAHSİ»
«Zâninin Haddi»
«Hadd-i Kazif Babı»
«Hadd-i Serıkat Babı»
«Sarhoşun Haddi Ve Sarhoş Edici Şeylerin Beyanı»
«Ta'zîr Ve Saldırganın Hükmü Babı»
«CİHÂD BAHSİ»
«Cizye Ve Hüdne Babı»
«Yarış Ve Atıcılık Babı»
«Eti Yenilen Ve Yenilmeyen Hayvanlar»
«Av Ve Hayvan Kesme Babı»
«Kurbanlar Babı»
«Akîka Babı»
«Yeminler Ve Adaklar Bahsi»
«Hâkimlik Bahsi»
«Şehâdetler Babı»
«Da'vâlar Ve Beyyineler Babı»
«Mudebber, Mükâteb Ve Ümmü Veled Babı»
«TOPLU BAHİSLER»
« Edeb Bâbı »
«Birr Ve Sıla Babı»
«Zühd-ü Takva Babı»
«Kötü Huylardan Sakındırma Babı»
«Güzel Ahlâka Teşvik Babı»
«Zikir Ve Duâ Babı»

«HUDÛD-I ŞER'İYYE BAHSİ»

Hudûd kelimesi haddin cem'idir.
Hadd: Lügatte menetmek demektir. Başkalarını içeriye ten men' ettiği için araplar kapıcıya haddâd derler. Tarlaları birbirinden ayıran sınırlarla, devletlerin arasındaki sınırlara hudûd denilmesi bundandır. Kitaplarda görülen ta'rifler efradını cami' ağyarını mâni' yani bir şeyin bütün mânâlarını toplayıp başka mânâların o ta'rif e girmesine mâni' oldukları için onlara da hadd denilir.
Şeriatta , hudûd : Allah'ın hakkı olmak üzere takdir edilmiş bulunan cezalardır. Bu tâ'rife göre kısas hadd değildir. Çünkü kısas kul hakkıdır. Hattâ ta'zir denilen cezada mikdar belli olmadığı için o bile1 hudûd-ı şer'iyyeden sayılamaz.
Hududun meşhur ta'rifi budur. Diğer bir ta'rife göre Hudûd: Takdir edilmiş cezalardır. Bu ta'rif mutlak olduğundan kısasa "da şâmildir. Birinci ta'rife göre bir hadd-i şer'inin sebebi hâkim huzurunda sabit olduktan sonra artık mutlak surette sukut kabul etmez; yani bir ara bulucunun şefaati ile affedilemez.
Zîrâ böyle bir şefaat, vâcib olan bir şeyin terk edilmesini istemek-demektir.^Bundan dolayıdır ki, hırsızlık etmiş bir kadın hakkında aracılık yapmak isteyen Üsâmetü'bnü Zeyd (R.A.)'m şefaatini Peygamber (S.A.V.) kabul etmemiş kendisine :
— Allahın hududundan bir hadd hakkında şefâatmı ediyorsun? buyurmuştur.
Maamâfîh iş mahkemeye aksetmeden dâ'vacıdan aff istenebilir. Nitekim Hz. Zübeyr b. Avvâm'ın kavli budur.
Yukarıdaki ikinci ta'rife göre hudûd-1 şer'iyye: affı kabul eden hadler ve affı kabul'etmeyen hadler nâmı ile iki kısma ayrılırlar. Kısas affı kabul eden hadlerden, zina ve emsali de affı kabul etmeyenlerdendir.
Hudûd-i şeriyye: naklî ve aklî delillerle sabittir. Naklî deliller kitab ve sünnettir. Kitabdan delili :
«Zina eden kadın ve erkekden her birine yüz değnek vurun...»[1]
«Hırsız erkek İle hırsız kadının ellerini kesiverln...»[2]
kadınlara Isnadda bulunup da sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun...»[3] ve emsali âyetlerdir.
Sünnetden delili : Babımızın hadîsleridir.
Akli delili : İnsanın tabiatı ve nefsânî şehveti maksuduna içki, zina, katil ve şâir yollar ile ulaşmaya meyyaldir.
İşte Allah Teâlâ, fitne ve fesad kapısını kapamak ve yasak ettiği şeyleri irtikâba mâni' olmak için hudûd-ı şer'iyyeyi meşru' kılmıştır. Çünkü memnu olan şeyleri irtikâba bir mani' bulunmazsa cihan harabolur gider.
Hudûd-ı şer'iyye : Hadd-i zina, hadd-i kazif, hadd-i serika ve hadd-i şürb gibi şeylerdir. Bunlar kitabımızda sırası ile görüleceklerdir.
Hudûd-i şer'iyye zikri geçen kötü fiilleri yapmayı men'eden mânT-lerdir. Onların hikmet-i meşruiyeti zaten budur.
Her biri başlı başına bir ceza demek olan hadlerin muhassenâtı ise saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Meselâ : Zina bir neslin tamamen târ-u mâr olmasına sebeb teşkil edebilir. Şâir menhiyyâtın ise bazısı aklı giderir; bazısı ırzı ve malı ifna eder. Bunların çirkinliği aklen de ma'lûmdur. Bundan dolayıdır ki, hırsızlık, ırz düşmanlığı zina ve sarhoşluk hiç bir dinde mubah olmamış, yalnız bazı dinlerde serhoş olmayacak kadar içmeye müsaade edilmiştir.
İşte zikri geçen menhiyyâtın husule getirdiği fesad ve yıkıcılık böyle umumî olduğu içindir İd, onları men'eden hudûd-i şer'iyye sırf Allah'a mahsus haklardan addedilmiştir. Çünkü AHah'a mahsus olan haklar dâima âmmenin menfâatini ifâde ederler.[4]

«Zâninin Haddi»

1031/1231- «Ebu Hüreyre ile Zeyd b. HâlİId-i Cühenl radıyallahü anhümâ'ûan rivayet olunduğuna göre çel araplarından bir adam, Resû-lüllah sallaTlafyü aleyhi ve sellem'e gelerek :
— Yâ Resûlallahl Allah aşkına senden hakkımda ancak Allanın ki- tabile hüküm vermeni dilerim; dedi. Ondan daha anlayışlı olan diğeri:
— Evet, aramızda Allah'ın Kitabî He hükmet ve bana müsaade buyur; dedi. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Söyle! dedi. Adam:
— Gerçekten benim oğlum bu adamda çırak İdi. Ve onun karısı İle aina etti. Ben oğfumun recmedHeceğİni haber ajdım da, onun nâmına yyz koyunla Mr câriye fidye verdini. Müteakiben bilenlere sordum, 6ğ-Uıma yüi değnek 1le bir sene sürgün lazım geldiğini, bunun karısına da recim Icabettlğİn? bana haber verdiler; dedi. Bunun üzerine Resâlülfah salldüahü aleyhi ve seüem:
— Nefsim kabza-t kudretinde olan Allaha yemîn ederim ki, aranızda behemehal AUahın kitabı ile hükmedeceğim; câriye ile koyunlar sana iade olunacak; oğluna da yüz değnek ve bir sene sürgünlük gerek. Ey Enesçik haydi şu adamın karısına git. Eğer i'tirâf ederse onu recmediver; buyurdular.»[5]

Hadis müttefekun aleyh'dir. Bu lâfız Müslim'indir.
Peygamber (S.A.V.)'in zina eden erkeğin muhsan olmadığını büdigi anlaşılıyor. Zaten o çırak yaptığı zinayı i'tirâf etmişti.
Muhsan: Evli veya dul olan erkektir. Evli kadına mahsane derler.BÖylelerin hükmü recim olunmak, yani taşlayarak öldürülmektir. Bekârlara gayr-İ muhsan denilir. Onlara yüz değnek vurulur.
Hadîsde geçen «Uneys» ta'biri Enet isminin tasgiri yani küçültülmüşüdür. Saha be den olan bu zâtın ismi Üneys b. Dahhâk olup bu hadîsden

başka hiç bir yerde geçmemiştir. Onu Enes b. Mâlik zannedenler hatâ etmişlerdir.
Bu hadîs : gayr-i muhsan zânîye yüz değnek dayak cezası ile bir sene sürgünlük verileceğine delildir. Dayak cezası KuKan-ı Kerîm'de zikredilmişse de sürgün edilmesi hakkında bir hüküm yoktur.
Binâenaleyh mezkûr hüküm kitâb-i ilâhî üzerine sünnetle ziyâde edilmiş oluyor. Mes'ele üsûl-ü fıkıh ilminde münâkaşa edilmiştir.
Hadîs-i gerîf, muhsan olan ssâninin recmedileceğine ve bu iş için şâir ahkâmda olduğu gibi zinada, dahî bir defa i'tirâf kâfî geleceğine de delâlet ediyor. Nitekim tmçım Mâlik (93—179), İmam Şafiî (150 —204) ve Dâvud-u Zahirî (202—270)'nin mezhebi de budur.
HanefHer'le HanbeMler'e ve diğer bir takım ulemâ'ya göre zinayı i'tirâf,etmiş olmak için dört defa ikrar şarttır. Delilleri: İleride gelecek Maîi hadîsidir.
Hadîşimizdeki «Eğer i'tirâf ederse onu recmedîver» ifâde: si ile bazıları hudûd meselesinde hâkimin hüküm vermesi için dâvâlının bir kimseye yaptığı i'tjrâf ve ikrarının kâfi geldiğine istidlal etmişlerdir, tmam Şd/ti'nin bir kavli bu olduğu gibi ulema'dan Ebu Sevr (—240)'in kavli dahî bu olduğunu Kaadî İyaz (476—544) nakletmistir.
Cumhur-u ulema'ya göre ise bu sahih değildir. Çünkü Üneys kıssasında özür ihtimalleri vardır. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in Hi. Üneys'e ;
— Onu recmediver; buyurması ya hakikat-ı hâli bildiğinden yahûd meseleyi ona havale ettiğindendir. Mânâ şudur: Eğer kadın zinayı, «Hükmettim» diyerek tesbit salâhiyetini hâiz bir kimse huzurunda ikrar ve i'tirâf ederse recmediver.
Fakat bazıları bu tevcihi tekellüf sayarak lüzumsuz addediyorlar. Diyorlar ki: «Peygamber (S.A.V.), Hz. Ün ey s i o kadına had isbât etsin diye göndermemiştir. Çünkü bir kötülüğü yapanın onu ifşa etmemesini, işitenlerin de tecessüsde bulunmayarak ört bas etmelerini bizzat Resûlüllah (S.A.V.) emir buyurmuşlardır. Burada dahî kadına zina is-nâd edildiğini görünce Hz. Üneys'i göndermesi ya kadın zinayı inkâr etsin de hadd-i kazif istesin, yâhud zinayı i'tirâf eylesin de zânî'den hadd-i kazif sakıt olsun diyedir. Kadın zinayı i'tirâf etmiş; bu suretle recme müstehak olmuştur».Ebu Dûvud (202—275) ile Nesaî (215—3Û3)'mn Hz. IbnİAbbas (R. A.)'öan tahrîc ettikleri şu hadîs bu görüşü te'yid eder :
«Bir adam bir kadınla zina etmîş de. Peygamber (S.A.V.) kendisine yüz değnek hadd vurmuş. Sonra kadına sormuş: Kadın :
— O yalan söyledi; demîş. Bunun üzerine Resûlültah (S.A.V.) o-adama seksen değnek İfHrâ haddi vurmuştu.» Ebu Dâvud hu hadîs hakkında bir şey söylememiştir. Onu Hâkim (321—405) sahîhlemiş. Nesaî ise münker saymıştır.»[6]

1032/1232- «UbâdeHi'bnü's - Sftmit radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaTlahü aleyhi ve seîlem:
— Benden öğrenin, benden öğrenin! gerçekden AHah kadınlara bir çıkar yol hâlkettî. Bekârla bekâr yüz dayak ve bîr sene sürgünlük; evli ile evliye dayak ve recim var; buyurdular.»[7]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadis-i şerif'de :
«O kadınları tâ ecel kendilerim buluncaya kadar, yâhud AHah kendilerine bir çıkar yol hâlkedİnceye kadar evler (İniz) de tutun.»[8] âyet-i "kerîmesine işaret vardır. «Çıkar yol» dan murâd : Hadîsde beyân edilen haddlerdir. Bu hadîsde iki mesele vardır:
1— Zina eden bekârın hükmü kendisine yüz sopa dayak cezası ile bir sene sürgünlük verilmektir. Fukâhâ'ya göre bekârdan murâd: hür ve âkil baliğ olup henüz sahîh/bir nikâh ile cima' etmemiş bulunan "kimsedir. Hadîsde «Bekârın bekârla» denilmesi ekser-i ahvâle göredir; yoksa mefhum-u muhalifi kasdedilmemiştir. Zîrâ bekâr kimse evli bir kadınla da zina etse kendisine dayak cezası verilir. Nitekim yukarıda geçen Üneys hadîsindeki erkek bekâr, kadın evlidir. «Bir sene sürgünlük» ta'biri bekâr olan zânî cezasının dayak vurmakla beraber "bir sene sürgüne göndermekle tamam olacağına delâlet etmektedir. Evzâi, Hasan bin Salih, İmam Malik, Şafiî,.Ahmet b. Hanbel ve diğer bazı ulemâ'nın kavilleri budur. Hattâ bu bâbta icmâ' iddia edenler olmuştur.
HanefÜer'le ulemâ'dan "bir cemâate göre sürgün etmek vâcib değildir.Çünkü âyetde sürgün etmek zikroîunmamıştır. Şu halde sürgün etmek nass üzerine ziyâde olur. Bu ziyâdeyi isbat eden hadîs ise ha-T)er-i vâhiddir: binâenaleyh onunla amel edilemez.
Hanefîler'in bu istidlaline bazı muhalifleri şöyle cevap vermişlerdir:
a— Bu hadîs meşhurdur, zîrâ bir çok tarîklerden rivayet edilmiş-tir.Ashâb-ı klrâm'dan bir çokları onunla amel ettiği gibi Hanefîler onun derecesinde, hattâ ondan daha aşağı mertebedeki hadîslerle istidlal' etmişlerdir. Meselâ kahkaha ile gülmenin abdesti bozduğunu ifâde eden hadîs ve. hurma şırası ile abdest caiz olacağını gösteren hadîsler böyledir.Hanefîler bunlarla kitâbuHah üzerine ziyâde etmişlerdir.Buradaki hadîs de onlar derecesindedir.
b— îbnil - Münzir şu mütâlâada bulunuyor: «Peygamber (S.A.V.) <prsk kıssasında Allah'ın kitabı ile hüküm vereceğine yemin etmiş; sonra o çırağa yüz değnek dayak cezasîle bir sene de sürgün edilmesi îcabettiğini söylemiştir».
c— Hanefîler'dcn Tahâvî kendi cevaplarını zaîf bulmuş olacak ki, sürgün hadîsi'nin mensuh olduğunu ileri sürerek cevap vermiştir.
Yukarıdaki cevaplara cevaben deriz ki: mevzu-u bahsimiz hadîsi Hanefîyye fıkıhları yalnız MüsMm'de& değil Ebû Dâvud ve Tirmiziden dahî rivayet ederler. Ancak bu hadîs meşhur değil haber-i vâhid olup mensuhtur. Bunu bütün Hanefi ulemâsı böyle bilirler.
Hanefîler zina âyetinin sarahati karşısında hadîsdeki sürgün etme meselesi ile saha be-i kirâm'dan Ebu Bekir, Ömer ve Osman (R. Anhüm) hazerâtından rivayet olunan sürgün vak'âlarının bir maslahata mebnî ta'zir için yapıldığına, bunun hükümdar tarafından lüzum görüldüğü takdirde her zaman caiz olacağına kail olmuşlardır, yoksa sürgün etmek haddin tamamından değildir. Çünkü Teâlâ Hazretleri zinâ'-Tiın hükmünü beyân sadedinde :
«Zînâ eden kadın ve erkekden her bîrine yüz değnek vurun"..» buyurmuştur. Şu halde yüz değnek behemehal hükmün tamamı olmak îcâb-eder. Aksi takdirde Alîah'ı techîl lâzım gelir. Zîrâ hükmü beyân için nazil olan âyet, zina hükmünün dayak vurmaktan ibaret olduğunu ifâde ediyor, ama vâki'de -hâşâ- öyle değil, yarısı dayak, yarısı sürgündür; diye iddia edilmiş ve binnetice Allah-u zûl Celâl bir hükmü bize anlatmağa başlamışken -hâşâ- anlatamamış olur. Bu takdirde ise anlatmaması anlatmaktan evlâdır. Zîrâ anlatırsa bizlerde, cehl-i mürek-keb hâsıl olur; anlatmadığı takdirde hiç olmazsa cehlimiz basit kalır. Bir hükmü, unutmak veya anlatamamak ise aciz ve noksan olduğundan Allah Teâlâ hakkında muhaldir.
Bir de âyetteki dayak vurma hükmü cevâba delâlet eden (fa) dan sonra gelmiştir. Arab lisanında şart cümlesinden sonra gelen cevâbın başında cevâb (fa) sı bulunursa (fa) dan sonra gelen kısım bilittifak tam cevâb olur. Burada da öyledir. Biânenaleyh zinanın hükmünü ifâde eden cevap yalnız dayaktır. Şu kadar var ki, âyet-i kerîme bekârlara olduğu gibi evlilere de âmm ve şâmil iken onun evliler hakkındaki hükmünü sünnet neshetmiş? bekârlar hakkındaki hükmü olduğu gibi kalmıştır.
îmam Mâlik ile Evzâî'ye göre kadın sürgün edilmez. Çünkü kadın avrettir. Onu sürgün etmek kendisini fitneye mâruz bırakmak ve dolayısüe, zayi' etmektir. Kadının mahremsiz sefere gidememesi bu hikmete binâendir. Maamâfîh: kadın sürgün edilir; diyenlere göre yanında mahremi bulunması şarttır. Yol ücreti bir kavle göre kadına, diğer kavle göre Beytü'l-mal'e aittir. Yol emniyetli olursa bir kavle göre kadın mahremsiz sürgün edilir, diğer kavle göre edilemez.
Köle ve cariyelere gelince: Sevrî (97—161) ile Dâvud-u Zahireye göre onlar da sürgün edilirler, zîrâ deliller umumîdir. Bunlar :
[9] «Onlara muhsan kadınlara olan azabın yarısı vardır.» âyet-i kerîmesi ile de istidlal ederler, İmam Mâlik, İmam Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı ulemâ'ya göre sürgün edilemezler. Çünkü onları sürgün etmek sahiplerine ceza olur, sürgün edildikleri müddet zarfında sahipleri onların hizmetinden mahrum kalır. Halbuki şerîat'in kaideleri ancak cinayet işleyenin cezalandırılmasını iktizâ eder. Bu se-beble hacc ve cihad gibi farzlar kölelerden sakıt olmuştur.
Sürgün edilecek mesafe en az mesafe-i seferdir. Gurbet onunla hissedilir. Hz. Ömer (R.A.) cezalıyı Medine'den Şam'a; Osman (R.A.) Medine'den Mısır'a sürmüşlerdir.
2— Hadîsteki «evli ile evliye.'.» ta'birinden murâd: sahîh nikâhla cima1 eden hürr âkil ve baliğ olan kimsedir. Bu hükümde erkek, kadın, müslüman, kâfir müsavidir. Evlilerin hem dayak, hem de recim cezasına çarptırılması da Hz. Ali (R. A.J'dan rivayet olunmuştur. Bu-han (194-256)'nin rivayetine göre Alî (R.Â.), Şurâha'ya perşembe günü dayak vurmuş; cuftıa günü de recmetmiş ve; «Bu kadına Allah'ın kitabı ile dayak vurdum. Resûlüllah (S.A.V.)'in sünnetîle de rec-met Hm» demiştir. Hâzımî (548—584) bu kavlin İmam Ahmed, İs-hak, Dâvud-u Zahiri ve İbni'l - Münsir'in mezhebi olduğunu söyler.
Haneftler'le İmam Mâlik, Şafiî ve bir rivayette İmam Ahmed bin Hanbel ile diğer bir çoV ulemâ'ya göre recmedilecek kimseye dayak vurulmaz. Çünkü Ubâde hadîsi mensuhtur. Resûlüllah (S.A.V.) zamanında beş kişi recmedilmiştir. Bunların recimlerine birçok sahâbe-I ki-râm iştirak ettiği halde hiç birisi dayak vurulduğunu rivayet etmemiştir. Bu da dayak vurmanın vuku' bulmadığını gösterir. Binâenaleyh dayak meşru' değildir..
Hz. AH (R. A.yiia. fiili kendi içtihadıdır. San'ânî bu meselede bir zamanlar recimle birlikde dayak vurulacağına kat'iyetle hükmetmişken,

sonraları bir şey deyemeyip tevakkuf ettiğini söylüyor.[10]

1033/1233- Ebu Hüreyre radryaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve setlem mescidde iken, yanına müslüinanlardan bir adam gelerek ona nida etti, ve :
— Yâ Resûlâllah, gerçekten ben zinâ ettim; dedî. Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem ondan yüz çevirdi. Fakat adam, yüzünü çevirdiği tarafa geçerek :
— Yâ Resûlâllah, ben muhakkak zlnâ ettim; dedi. Hâsılı adam bunu kendisine dört defa tekrarladı, fakat Resûlüllah (S.A.V.) : hep yüz çevirdi. Vaktâ ki adam kendi aleyhine dört defa şehâdetde bulununca Resûlüllah (S.A.V.) onu çağırdı ve :
— Sende delilik varmı? diye sordu. Adam :
— Hayır; cevâbını verdi. Peygamber (S.A.V.) :
— O halde muhsanmısm? ve «ordu. Adam :
— Evet; dedi. Müteakiben Peygamber (S.A.V.) :
— Bunu götürün de recmedin; buyurdular.»[11]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bazı kayıdlara göre Peygamber (S.A.V.)'e gelen adam Mâlı b. Mâlik-İ Eslemi'dir. Nitekim bundan sonra gelen Ibnf Abbas (R.A.) hadîsinde ismi zikredilmiştir. «Muhsanmisin?» ta'birinden murâd: evli olup olmadığım anlamaktır.
Hadîs-i şerif aşağıdaki meselelere şâmildir :
1— Zina i'tirâfı dört defa vâki' olmuştur. Ulemâ dört defa ikrarın §art olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik, §âfiî, Dâ-vûdru Zahirî ve diğer bazı ulemâ dört defa ikrarın şart olmadığına kaildirler. Delilleri katil ve hırsızlık gibi şeyleri ikrarda bunun şart olmamasıdır. Resûl-ü Zl Şan (S.A.V.) efendimiz, Hz. Üneys'e:
— Kadın i'tirâf ederse onu recmediver; demiş, tekrar tekrar i'tirâf ettirmesini istememiştir. Tekrar şart olsaydı onu mutlaka söylerdi. Çünkü makam, beyân icâbederdi. Beyânın ise hacet vaktinden geriye bırakılması caiz değildir.
Hanefîler'le cumhur-u ulemâ'ya göre zinayı dört meclisde dört defa ikrar etmek şarttır. Bunların delili Mâiz hadîsİ'dir. Mezkûr hadîsin bazı rivayetlerinde :
«Gerçekten kendi aleyhine dört defa şehadet ettin.» buyu-rulmuştur. tbni Ebî Leylâ ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre ikrar meclislerinin ayrı ayrı olması şart değildir, bir meclisde dört defa ikrar kâfidir. Onlar mevzu-u bahsimiz hadisin bu mânâda zahir olduğunu ileri sürerler. Hanefîler ise bu zahir mânâyı kabul etmekle beraber, ikrarın dört meclisde yapıldığını gösteren Müslim hadîsini daha zahir bulmaktadırlar. Müslim hadîsi şudur :
«Büreyde (R.A.ydan rtvâyet edildiğine göre, Mâiz Peygamber (S.A.V.)'e gelmiş; fakat Resûlüllah (S.A.V.) onu geri çevirmiş. Sonra ertesi gün ona tekrar gejmiş. Resûlüllah kendisini yine geri çevirmiş. Bilâhare kavmine haber göndererek :
— Bunun aklında bir bozukluk biliyormusunu?
onlara sormuş :
— Onu ancak aklı başında İyilerimizden biri olarak tanırız; demişler. Mâiz Peygamber (S.A.V.)'e üçüncü defa gelmiş. Resûlüllah (S.A.V.) yine kavmine haber göndererek kendilerine sormuş. Onlar da MâİZ'de ve aklında bir kusur olmadığını haber vermişler. Dördüncü defa gelince artık Resûlüllah (S.A.V.) ona bir kuyu kazarak kendisini recmetmiştir.» Ayni mânâda bir hadîsi imam Ahmed b. Hanbeî (164—241) ile tshak b. Rahaveyh (168—238) Müsned'lerinde, İbni Ebi Şeybe (—234> de Mıusannef'inde tahrîc etmişlerdir. Hadîs şudur :
«Ebu Bekir (R.A.)'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Mâiz b. Mâlik Pygamber (S.A.V.)'e gelerek bir defa İ'Ürâfda bulundu. Ben d» Peygamber (S.A.V.)'İn yanında idim. Resûlüllah (S.A.V.) onu geri çevirdi. Sonra (tekrar) gelerek onun yanında ikinci defa i'tirâfda bulundu. Resül-ü Ekrem onu (yine) geri çevirdi. BİIâhere gelerek onun yanında üçüncü defa i'tirâfda bulundu. Resûlüllah (S.A.V.) kendisini (yine) geri çevirdi. Bunun üzerine ben ona :
— Eğer dördüncü defa da i'tirâf edersen Resûlüllah (S.A.V.) sent recmeder dedim. O dördüncü defa da i'tirafta bulundu. Artık Resûlüllah (S.A.V.)'de kendisini hapsetti. Sonra onu (kavmine tekrar) sordu. Onlar :
— Hayırdan başka bir şey bilmiyoruz dediler. Nihayet recmlne emfr verdİ; ve recmolundu.»
Hanefîler'le cumhur'un, MaİZ hadîsile istidlallerine i'tir âz edenler olmuştur. Bunlar Mâiz. hadîsinin müztarib olduğunu zîrâ ikrar sayısını bildiren rivayetlerin bazısında dört, diğer bazılarında iki veya üç defa i'tirâf etti; denildiğini ileri sürerlerse de yukarıki hadîsler muvacehesinde bu i'tîrâzın bir ehemmiyeti kalmaz. Cumhur'un bir delilleri de kt-yastır. Onlar bu meseleyi zinayı isbât meselesine benzetmiş ve : «zina nasıl dört şahidin dört defa şehâdetleri ile sabit olursa onu i'tirâf dahî dört defa tekrarlamakla olur.» demişlerdir.
2— Hadîsimizin lâfızları hâkimin hadd-i îcâbeden şeyleri araştırıp soruşturmasının vücûbuna delâlet ediyor. Filhakika bu hadîs çeşitli lâfızlarla rivayet olunmuştur. Meselâ : Büreyde rivayetinde :
«Resûlüllah (S.A.V.) :
— Şarap içtînrni? demiş. Maiz :
— Hayır; cevâbını vermiş. Bir adam kalkarak onu koklamış, fakat onda his bir koku bulamamış; denilmekde; Ibni Abbas (R. A.) rivayetinde :
d h ti mal onu Öpmüş veya S4kmışsınclır.» buyurulmaktadır. Bir rivâyetde :
«Peygamber (S.A.V.) :
— Onunla yattmmi? diye sormuş: Mafz :
— Evet; dem:
— Ya teriini tenine yapıştırdınmı? diye sormuş: Malı:
— Evet, demiş.
— Onunla cinsî münasebette bulundunmu? diye sormuş: Maiz (yine) evet; cevabını vermiştir», Hz. Ebu Hüreyre rivayetinde :
«Resûlüllah (S.A.V.) Mâiz'e :
— Onunla Cİmâ ettinmi? diye sormuş. Maiz :
— Evet; demiş :
— Senin âletin, onun âletine girdimi? diye sormuş, Maiz: Evet; cevabını vermiş z
— Milin sürme kesesine, kova ipinin kuyuya daldığı
gibimi? demiş. Mâlz :
— Evet; cevâbını vermiş. Peygamber (S.A.V.) :
— Zinâ; nedir: biiirmisin? demiş:
— Malı: Evet; bir adamın karısına helal olarak yaptığını ben oha haram olarak yaptım; mukabelesinde bulunmuş:
— Bu söıle ne demek istiyorsun; diye sorunca :
— Beni temizlersin; demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.)Malztn recmlnl emir buyurmuş; v« recmedllmlşttr» denilmektedir.
Bütün bunlar araştırıp, soruşturmanın lüzumunu gösteriyor.
Bazıları soruşturmanın meridub olduğuna kaildirler. Zinayı ikrar eden kimseye haddi iskat edecek şeyleri telkin etmek mendubtur. Bunu sahâbe-t kirûm'dan bir cemâat yapmışlardır.Yalnız MâlİIktler'e göre menhlyyatı irtikâb etmekle şöhret bulan kimseye telkinâtta bulunulmaz.
Resûlüllah (S.A.V.)'in «Şar ab İçtin m i?» diye sorması, serhoşun ikrarının sahih olmadığına delildir. Maamâfth mesele ihtilaflıdır.
Hadîs-i şerif, recim esnasında erkeğin kuyuya gömüleceğine de delâlet ediyor.. Çünkü Müslim'in tahrîc ettiği Büreyde rivayetinde: «ona bir kuyu kazdı» denilmektedir. Fakat Haneftler'e göre erkek için kuyu kazılmaz. Btthari'nin rivayetinde :
«Taşlar kendisini Mtab düşürünce kaçtı. Fakat ona çatallıkta yetişerek kendisini recmettlk». Ebu Davud'un tahrîc ettiği rivâyetde Resul utla h (S.A.V.) Mâlz'in kaçtığını haber alınca :
«Onu bana iade etseydinizya» buyurdu; bir rivâyetde:
Onu bıraksaydınız ya! ihtimal tevbe eder de Allah kendisini affederdi; buyurdular.» deniliyor.
Bu rivayetlerle istidlal eden Haneftler'le ŞMIIIer ve îmam Ahmed b. Hanbel zina ikrarında bulunan kimsenin ikrarından dönebileceğine kaçarsa recmin durdurulacağına kail olmuşlardır.
«İhtimal tevbe eder» cümlesini bazıları müşkil görmüşlerdir. Zîrâ Mâh zâten tevbekâr olarak huzur-u Nebevt'ye gelmiş ve kendisini günahdan temizlemesini istemişti. Filhakika Ebû Dâvud'ym tahrîc ettiği şu hadîsle Fahr-î Kainat (S.A.V.) Efendimiz onun tevbesinin kabul edildiğim tebşir

etmiştir:
«Nefsim kabza-i kudretimde olan Allaha yemîn ederim ki, o şimdi Cennet ırmaktarındadır; onlara dalıyor».
İşkl'e şöyle cevap veriliyor : Yukarıki cümlenin mânâsı: Maİz ikrarından döner de gizlice Allaha tevbe eder; Allah da onu aff-u mağfiret buyurur;, demektir. Mezkûr cümle «Kendini yalancı çıkardığı için tevbe eder» mânâsına da gelebilir.
Recme hâkim'in başlaması şart değildir. Nitekim: Resûlüllah (S.A.V.) Mâlz'in recinin! emir buyurmuş...» ifâdesi de bunu gösteriyor. Hanefîler'le Şafitfer'in mezhebi budur. Yalnız Hanefîler'e göre recme şâhidlerin başlaması şarttır. ŞâffHler'ce şart değildir.
Recme hâkimin başlaması bazılarına göre mendubtur. Bunlar Hz. AH (R. A./dan rivayet olunan bir hadîsle istidlal ederler.[12]

1034/1234- «IbnİAbbas radıydllahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Mâ iz b. Mâlik Peygamber (S.A.V.)'e geldiği vakit (Efendimiz) kendisine :
«İhtimal Öpmüş veya sıkmış yâhud bakmışsındır; buyurdular. Maiz :
— Hayır yâ ResûlâHah; dedi.»[13]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Peygamber (S.A.V.)'in MâİZ'e bu şekilde hitab etmesi meseleyi iyice anlamak içindir. Zîrâ olabilir ki, Mâiz bu fiillerden birini yapmıştır da ona zina demiştir. Nitekim zinanın mukaddemelerine mecazen zina denilebilir. Resûlüllah (S.A.V.) :
«Göz zina eder; onun zinası bakmaktır» buyurmuştur.
Hadîs-i şerif, araştırıp soruşturmaya, haddi iskat edecek şeyleri zinayı itiraf edene telkin etmeye ve ikrar esnasında zina lâfzını mutlaka söylemesi gerektiğine delâlet ediyor.[14]

1035/1235- «Ömer b. el - Hattâb radıydlîahü anh'dan rivayet olunduğuna göre kendisi hutbe okumuş ve şöyle demiştir: «Şüphesiz ki Allah Muhammed'î hak (şeriat) la göndermiş ve ona kitabı İndirmiştir. Allahın ona indirdikleri arasında recim âyeti de vardı. Biz onu okumuş, bellemiş ve anlamışızdır. Resûlüllah (S.A.V.) recim yapmış; ondan sonra biz de recim yapmışızdır. Yalnız ben insanların üzerinden uzun zaman geçerse biri çıkıp da: Biz recmi Kitabullahda bulamıyoruz; diyerek Allah'ın indirdiği bir farizayı terketmeleri sebebîle dalâlete düşeceklerinden korkarım. Gerçekten zina eden erkek ve kadınlara muhsan olmak ve hüccet getirilmek veya gebelik, yâhuef î'tİrâf vuku' bulmak şartîle recim kitabullahda mevcud olan bir haktır.»[15]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
îsmâüî'nin rivayetinde, hadîsin sonunda:
«Biz o âyeti ihtiyar erkekle ihtiyar kadın (zina ederlerse) onları mutlaka recmedin; diye okumuşuzdur» ibaresi de vardır. Nesâî'nm rivayetinde bu âyetin Ahzâb sûresi'nde olduğu beyân ediliyor. Ziyâdenin bir rivayeti şöyledir:
«İhtiyar erkekle, ihtiyar kadın zfnâ ederlerse onları Allah tarafından bir tenkil olmak üzere mutlaka recmedin. Allah Aziz ve Hâkimdir» diğer bir rivâyetde :
Halk'ın: Ömer, KHöbuHaha İlâve yaptı; demesi olmasa, bu ayeti elimle yazardım» denilmiştir. Şu hâlde bu âyetin mensuh olduğu anlaşılıyor.
Faide : Usul-i fıkıh ilmine göre Kİtâbullah'ın neshi dört türlü olur.
1— Hem tilâveti, yani okunması hemde hükmü neshedilir. Nitekim vaktîle ahzâb sûresi âyet sayısı i'tibârîle sûre-i Bakara'ya müsavi iken âyetlerinin bir kısmının neshedildiği rivayet olunmuştur.
2— Tilâveti bakî olup, yalnız hükmü neshedilir. Kocaları ölen kadınlar, bir zamanlar bir sene iddet beklerlerdi. Sonra bu bâbdaki âyetin hükmü kalkmış; yerine dört ay on gün kaim olmuştur. Fakat nâsih ile mensuh âyetlerin ikisi de Kurân-ı Kerîm'de okunmaktadır. Yalnız mensuh olanın hûkmîie amel edilmez.
3— Hükmü bakî tilâveti mensuh olur. Hz. Ömer (R. A.)'dan rivayet edilen âyet bu kısımdandır.
4— Asıl hüküm baki olmakla beraber hükmün vasfı4 neshedilir. Meselâ : Âşûre orucu vaktîle farz iken, farziyet vasfı neshedümiş orucun aslı mendub olarak kalmıştır.
Hadîs-i şerif: kocasız bir kadının gebe olduğu anlaşılır da, kadın haddi önleyecek bir şüpheden bahsetmezse kendisine hadft-i şer-î tatbik edileceğine delildir. Hz. Ömer (R. A.) üe NUHktteVin mezhebi budur. Bunlar Hz. Ömer (R. A./a kimsenin i'tirâz etmemesini icmâ yerine tutarlar.
tmâm-ı Âzam Ebu Ranîfe ile tmâm gd/îî'ye göre ise hudud-i şer'iyye ancak beyyîne ile yâhud suçu i'tirâf etmekle sabit olurlar. Çünkü hudud-i şer'iyye şüphe ile sakıt olur.[16]

1036/1236- «Ebu Hüreyre radıyattahü cm/ı'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki, Resûlüllah (S.A.V.)'İ :
— Birinizin cariyesi zînâ eder de, zinası meydana çıkarsa ona hemen hadd vursun, ama başına kakmasın. Sonra (yine) zina ederse ona hadd vursun, fakat başına kakmasın. Sonra üçüncü defa zina eder de, zina ettiği meydana çıkarsa artık onu kıldan bir ip mukabilinde bile Olsa sativersîn; buyururken işittim.»[17]

Hadis mültefekun aleyh'dir. Bu lâfız Müslim'indir. Bu hadîs bir kaç meseleye delâlet ediyor: Şöyle ki:
1— «Zinâ ettiği meydana'çıkarsa...» ifâdesi, câriye sahibi, cariyesinin zinâ ettiğini öğrendiği zaman şâhid bulunmazsa bile ona hadd vurabileceğine delâlet eder. Ulemâ'dan bazıları buna kail olmuşlardır. Diğer bazılarına göre ise; cariyenin zinası dahî hurreninki gibi şehâ-det veya ikrarla sabit olmadıkça hadd vurulamaz; Ekser-i ulemâ şehâ-detin hâkim huzurunda yapılacağına kaildirler. Bazı Şâfİİler sahibinin huzurunda vurulmasına cevaz vermişlerdir.
2— «Ona cfayak vursun..» ifâdesi cariyeye dayak vurma hakkının sahibine âid olduğuna delildir. İmam Şafiî'nin mezhebi budur. Cariyelere tatbik edilecek haddi :
«Bunlara muhsanelere verilecek azabın yarısı Icâbeder» âyet-i kerimesi ta'yin etmiştir.
3— «Başına kakmasın» buyurulması cariyeye hem hadd, hem de tekdir cezası tatbik ederek, iki kere ceza vermiş olmamak iğindir.îbni Battal diyor ki: «Bundan, hadd vurulan kimseye tekdir ve teşnî sûretîle ta'zir yapılamayacağı hükmü çıkarılır. Tekdir sûretîle ta'zir ancak o şahıs mahkemeye verilmezden önce kendisini korkutmak ve sakındırmak için münâsib olur. Mahkemeye verildi de hadd vuruldumu artık bu ona yeter.»
İbni BattaVm mütâlâasını Peygamber (S.A.V.)'in şu hadîs-i şerifi te'yid eder :
«Din kardeşiniz aleyhine şeytana yardımcı olmayınız».
Bu hadîs şarab içtiği için kendisine hadd vurulan bir zâta eshâb-ı klrâm sebbettikleri zaman şeref-sâdır olmuştur.
4— «Sonra yine zinâ ederse..» ifâdesi hadd vurulduktan sonra zinâ tekerrür ederse yeniden hadd vurmak lâzım geleceğine delâlet ediyor. Ancak hadd vurulmadan zina tekerrür ederse hepsi için bir hadd kâfi gelir.
5— Tekrar tekrar zina eden cariyenin satılması emrini ZAhirîler vücûba hamlederler. Onlara göre böyle bir cariyeyi milkinde tutmak, sahibine haramdır. Cumhur-u ulemâ ya göre ise satmak vâcib değil müstehabtır. tbni Battal şöyle diyor : «Fukâhâ, satma emrini kendisinden zina işi tekerrür eden cariyeden uzaklaşmaya teşvik mânâsına almışlardır.Tâ ki, sahibi buna razı zannedilip de deyyus addedilmesin. Filvaki' deyyuslukla vasıflananlar hakkında azâb tehdidi sabit olmuştur.»
Hadîs-i şerif zina eden kadından ayrılmanın vâcib olmadığını gösteriyor. Çünkü ayrılmak vâcib olsa ilk defa zina ettiğinde ResûlüHah (5.A.V.) bunu emrederdi. Halbuki birinci ve ikinci defada bu hususda bir şey söylememiş, ancak üçüncüde satmak sûretîle onu elinden çıkarmasını emir buyurmuştur. Bu da mücerred zina için değil, zinanın tekerrürü İçindir. Ayni hüküm zevceye de şâmildir. Binâenaleyh zina eden zevceyi de boşamak vâcib değildir. Ancak kendisinden zina tekerrür ederse o zaman ondan ayrılmak îcâbeder. Fukâhâ diyorlar ki : «Resul-ü Ekrem (S.A.V.)'in üçüncü defadan sonra cariyenin satılmasını emretmesi az evvel zikrettiğimiz sebebden bir de zina mahsulü çocukların çoğalmasına vesile olacağındandır». tbni Battal sözüne devamla: «Bazıları bu emri vücuba hamletmişse de bu ümmetin selefinden vücuba kail olan yoktur. Binâenaleyh bu söz meşgul olmaya değmez. Malı israf etmekten vârid olduğu sabittir. Şu halde nasıl olurda hakîr bir şey srbebıta mühim bir kıymeti hâiz olan ma-bn satılması vâcib olur?»
San'âni, tbni BattaVa. i'tirâz etmekde, Zahirîleri haklı bulmaktadır.
6— Zina eden cariyeyi satarken satış sebebini müşteriye bildirmek vâcib olmasa gerektir. Çünkü Peygamber (S.A.V.), cariyenin yalnız

satılmasını emretmiş; kusurunu bildirmesini istememiştir. Sonra bu kusurun gelecekde vuku' belli değildir. Bazen sapık bir insan tevbekâr olur, bazen de dürüst olan sapar. Kendisine hadd vurulan câriye suçsuzlar gibi olmuştur. Bundan dolayı da suçunu basma kakmak yasak edilmiştir. Gerçi :
«Bizi aldatan bizden değildir.» hadîsi vardır ama, yukarıda zikredilen sebebler muvacehesinde satış sebebini zikretmek yine de vâcib olamaz. Mendub olması muhtemeldir.
7— Hadîsin mutlak zikredilmesi câriye muhsane olsun, olmasın mutlaka kendisine hadd vurulacağına delâlet eder. Vâkıâ :
[18] «Muhsane olurlar da bir kötülük işlerlerse onlara muhsanelere olan azabın yansı vardır.» âyet-i kerîmesi ihsan (yani nikâh-ı sahih ile cima görmüş olman) in şart olduğuna delâlet ederse de, bu âyetin muhsane olan cariyeler recmedilmeyerek kendilerine yarım hadd yani elli değnek vurulacağına delâlet etmesi muhtemeldir. Nitekim Hz. Ibnî Ab-bas'la, Hanefîler'in mezhet£ budur. Cariyeler hakkındaki itlakı Hz. AH (R. A.)'m şu hutbesi sarahaten göstermektedir :
«Ey nâs, cariyelerinizin muhsane olanlarına da olmayanlarına da haddi vurun.» Bunu îbni Uyeyne ile Yahya b. Said, Zührî'den rivayet etmişlerdin Cumhur'un mezhebi de. budur.[19]

1037/1237- «Alî radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) :
— Hududu sahibi bulunduğunuz kölelerinize tatbik edin; buyurdular.[20]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Hadîs Müslim'de mevkuf olarak zikredilmiştir.
Müslim'in mevkuf rivayeti de Hz. AK (R.'dandır. Beyhakî onu merfu' olarak rivayet ediyor. Hâkim (321—405) bu hadîsi Buharı ile Müslim'den biri zikretmemiş zannetmişse de bu onun ya bir hatasıdır; yâhud Müslim merfu' olarak rivayet etmediği için o kanâate varmıştır. Yoksa hadîs, Hâkim'e göre sahîhdir.
Bu hadîs aynen yukanki hadîsin delâlet ettiği hükme delâlet ediyor. Yalnız yukanki hadîs cariyelere mahsus idi. Bu hem cariyelere hem de kölelere âmm ve şâmildir; ve kölelerle cariyeler muh-san olsun, olmasın kendilerine hadd-i şer'i tatbik edileceğine, keza sahihleri erkek olsun, kadın olsun, hadd vurabileceklerine delâlet ediyor.
Evli câriye hakkında ihtilâf vardır. Cumhur-u ulemâ ya göre ona hadd-i şer'iyi sahibi vurur, tmam Mâlik : «Bu haddi Râkim vurur» diyor. Ona göre cariyenin kocası ayni adamın kölesi olursa ancak o zaman sahibi vurabilir. Ibni Hasm'e göre evli cariyeye haddi sahibi vurursa da sahibinin müslüman olması şarttır. Çünkü bir kâfir, müslüman olan köle ve cariyelerine hadd vuramaz.
Hadîsin zahiri içki ve hırsızlıktan dolayı da sahibinin köle ve cariyelerine hadd vurulabileceğini gösteriyorsa da bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Haneftler'e göre hudud-u şer'iyyenin icrası mutlak suretde devlet reisine yâhud onun izin verdiği kimselere mahsustur. Delilleri Ta-hâvi (238—321)nin Müslim b. Yesâr tarîkile tahrîc ettiği şu hadîstir:
«Müslfm demiştir ki : Ebu Abdillâh, sahabeden zât İdi:
— Zekât, hudûd, ganimet ve cuma sultana aidtir; derdi. Tahâvî bu zât hakkında: «Saha be-i kira m'dan buna hiç bir muhalif bilmiyoruz» demiştir. Maamâfih İbni Bazım (384—456) Tahâvî'nin bu sözüne i'tirâz etmiş; ve hadîse bazı muhalefet edenler olduğunu söylemiştir..
Ulema'dan bazıları : «köle ve cariyeler müslümanlann reisi hadd vurursa da reis bulunmadığı zaman sahihleri dahî vurabilir» demişlerdir. Bir takımları: köle sahibinin, kayıdsız şartsız köle ve cariyesine hadd vurabileceğine zâten bu hak onun olduğuna kaildirler. Bunların delilleri şu eserlerdir :
1— Abdürrezzâk Üfa'mer'den o Eyyub'â&n o da Nâfi'den rivayet ettiğine göre:
ılbnl Ömer hırsızlık eden bir kölesinin elini kesmiş; zina eden Ur kölesine de dayak vurmuş; her ikisini de valiye arzetmemiştir.»
2— İmam Mâlik tel - Muvatta» da senedîle şu eseri tahric etmiştir;
«Abdullah b. Ebt Bekir oğullarının bir kölesi hırsızlık etmiş; (bunu) i'tirâfda da bulunmuş. Bunun üzerine Alşe (R. Anhâ) emir vererek eli kesilmiş.»
3— İmam Şafiî ile Abdürrezzâk, Hüseyin b. Muhammed b. Ati tarikile şu eseri tahrîc etmişlerdir:
«Resûlullah (S.A.V.)'in kızı Fâtıma zina eden bir cariyesine hadd vurmuştur.»[21]

1038/1238- «Imrân b. Huuyn rafayattahü anVdan rfvâyat olumkığu-na flöre, Cüheyne'den bir kadın zinadan gebe olarak Peygamber (S.A. V.)'« gelmiş ve :
— Yâ NebİyyallahI, başıma hadd (Icâbeden bir hal) geldi. Binaenaleyh bana hadd vur; demfş. Bunun üzerine Resûlüllah (5.A.V.) onun velisini çağırmış ve :
— Buna iyi muamele et; doğurduğu zaman kendisini bana getir» demiş. Velîsi de öyle yapmış. Akıbet Peygamber (S.A.V.) kadını (in getirilmesini) emretmiş; ve üzerine elbisesini bağlamışlar. Sonra kadını (n recmint) emretmiş ve recmolunmuş. Bundan, sonra Resûlüllah (S.A.V.) onun cenaze namazını kılmış. Ömer :
— Bu kadın zina ettiği halde birde onun cenaze nam azı m mı kılıyorsun yâ NebİyyallahI? demiş. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) :
— Vallahi bu kadın öyle bir tevbe etti ki, tevbesi Me-dîne'liierden yetmiş kişi arasında taksim edilse onlara yeter artardı... Sen canını Allah Teâlâ için feda edenden daha efdal bir kimseye hiç rastladınmı?» buyurmuşlardır.»[22]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif de zikri geçen kadın GâmldiyyeI diye meşhurdur. Resûlüllah (S.A.V.)'in «doğurduğu zaman kendisini bana getir» emrinden sonra «Velîsi de öyle yapmış», denilmesi recmin hemen doğumdan sonra yapıldığına delâlet ediyorsa- da^ hadîsin.; diğer bir rivayetinden recim hâdisesinin çocuk memeden kesildikten, sonra vuku' bulduğu hattâ annesinin onu, elinde bir parça ekmek olduğu halde huıur-u Nebeviye getirdiği zikrediliyor. Şu halde kitabımızın hadîsinde kısaltma yapıldığı anlaşılıyor. Nevevî (631—676) her iki rivayeti zikrettikten sonra şöyle diyor : «Bu rivayetlerin ikisi de sahîh-i Müslim'dedir. Zahirleri ihtilâf gösteriyor. Çünkü ikinci rivayet recmin çocuk memeden ayrılarak ekmek yemeğe başladıktan sonra yapıldığını sarahaten ifâde ediyor. Halbuki birinci rivayet doğumun akabinde recmedildiğini gösteriyor. Şu halde birinci rivayeti te'vil ile ikinci rivayete muvafık bir şekle hamletmek îcabeder. Bu takdirde birinci rivayetteki :
«Ensardan bir zât kalkarak :
— Çocuğun radâını bana verin; dedi.» cümlesi çocuk memeden ayrıldıktan sonra söylenmiş; ve radâ ta'biri mecazen çocuğun bakılıp terbiye edilmesi ma'nâsında kullanılmış demektir.»
Hadîs-i şerîf recmin vücubuna delâlet ediyor. Bu hususda yukarıda îzâhat verildi. Kadının elbisesinin bağlanması recmedilirken taşların tesirîle açılıp saçılmasın diyedir.
Ulemâ kadının oturarak erkeğin ise ayakda recmedileceği hususunda ittifak halindedir. Yalnız İmam Mâîik'e göre erkek de oturtularak recmolunur. Bazıları : «hâkim muhayyerdir, isterse oturtur, dilerse ayakta recmeder» derler. Hanefîler'e göre recmedilecek kadın göğsüne kadar bir kuyuya gömülür.
Bu hadîs recmedilen GâmldİyyeIn cenaze namazını bizzat Peygamber (S.A.V.)'in kıldığım gösteriyor. Ancak Tdberî (224—310) «kıldı» filinin meçhul sîgasîle rivayet edildiğini söylüyor, ve : «Bu fiil îbni Ebî Şeyhe ile Ebû Davud'un rivayetlerinde böyledir» dedikten sonra Ebu Davud'un bir rivayetinde :
«Ashâb-ı Kİrâma cenaze namazını kılmalarını emretti» denildiğim oeyân ediyor. Lâkin «kıldı» fiili Müslim'in râvileri ekseriyetle meşkûr fiili ma'lûm sîgasîle rivayet etmişlerdir. Hz. Ömer (RA'ın: «Bîrde onun cenaze namazınımı kılıyorsun?» demesi dahî cenaze namazını bizzat Peygamber (S.A.V.)'in kıldığını gösteriyor. Bazıları: «namazı kılmanın Peygamber (S.A.V.)'e izafe edilmesi, kılma emrini o verdiği içindir: yoksa kendisi kılmamıştır. diyorlar. Fakat bu kavil hilâf-ı zahir görülmüştür. Zîrâ, kelâmda asıl hakikat olmasıdır; diyorlar. Maa-mâfîh, Resûlüllah (S.A.V.) bizzat kılmış olsun olmasın, recmedilen kimsenin cenaze namazını kılmak mekruhtur diyenler nass-ı hadîse muhalif hareket etmişlerdir. Bunların delîîi de yoktur.
Cumhur-u ulemâ'ya göre recmolunanların cenaze namazı kılınır. Hadîs-i şerîf, tevbenin haddi ıskat etmediğine de delildir. Cumhur ile Şâf İtler'den rivayet olunan iki kavlin esah olanı budur.[23]
1038/1239- «CâbİR b. AbdIHâh radıyaUahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Peygamber (S.A.V.) Eşlem (kabilesin) den bîr adam İle YehûdîlerdenI bîr adam ve bir kadın recmettî».[24]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Sahthheyn'deki iki Yahûdî kıssasını font Ömer rivayet etmiştir.
Hi. Câbtr (R. A.), Eşlem kabilesinden dediği adamla Mâlil kadınla da Ciheyne'li kadını kasdetmiştir; ki her ikisine âid hadisler yukarıda geçti.
Hadfs-i şerif, zina eden kâfire hadd vurulacağına deliktir. Cumhurun kavli budur. Maltktler'le Hanefller'den bir çoğu recm için îslâmiyetin şart ouğuna kaildirler. Onlara göre recm için muhsan olmak da şarttır. Hattâ tbni AbdÜberr (368—163) bu huausda ulemâ arasında ittifak bulunduğunu nakletmiştir. Ancak kendisine i'tirâz vâki' olmuş ve tmam Şafii ile tmam Ebû Yusuf ve İmam Ahmed b. Banbein mezkûr şartları koşmadıkları ihtar olunmuştur.
Recimde îslâmiyeti şart koşanlar bu hadisin ifâde ettiği recmi Peygamber (SA.V.) yahûdüere Tevrat hükmü île tatbik etmiş sonra nesh olunmuştur; diyorlar. Nitekim Buharî ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Ibnt Ömer hadisinde bu hadise sarahaten zikredilmiştir. Bttfcarî'nin rivayeti şudur :
«Ibnl Ömer (R. AJ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki:Resuliillah (S.A.V.)'e bir erkekle bir kadın yahûdî getirdiler. Bunların ikisi de bir haltda bulunmuşlardı. Peygamber (S.A.V.) onlara :
— Kitabınızda zina hakkında ne buluyorsunuz? diye sordu :
— Doğrusu blilm âlimlerimiz yüzü tahmtm yani kömürle boyayıp karartmayı ve boyun bükmeyi İhdas ettiler; dediler:
— Abdullah b. Selâm şunlara Tevrâtı getirt; dedi. Hemen Tevrat getirildi Derken yahûdllerden birisi[25] elini (Tevrattakf) recim Ayeti'nln üzerine koyarak onun üsf ve alt tarafını okumağa başladı. Bunun üzerine İbnf Selâm ona :
— Elini kaldır; dedi. Bir de ne görsünler recim ayeti elinin altında değilml İmiş? Artık Reûl-ü Ekrem (S.A.V.) her İkisini (n recmlni) emir buyurdu ve recmolundular. Ibnt Ömer demiştir ki : Balalın yanında recmediİdiler. Yahûdîyl kadının üzerine eğilmiş gördüm, yani onu kendi vücudu İle taşlardan koruyordu.»
îbnü'l - Arabi bu mesele hakkında şöyle demektedir : tRefilüllah (S.A.V.) in bunları recmetmesi kendi şeriatında caiz görmediği bir hüccetle olmuştur. Anlaşılan aleyhlerine hüccet kendilerinden olsun diye onlardan şâhid istemiştir..» tbnü'l-Arabi'ye i'tir âz edenler olmuştur. Bunlar Hz. Peygamber (S.A.V.) in mensuh bulunan Tevrat âyetlerile istidlal edemeyeceğini ileri sürmüş: bu recmin İslâm dininde caiz olduğunu iddia etmişlerdir.
Yahudi kıssası ehl-i Kitâb olanların kendi i'tirâflarına göre yaptıkları nikâhlarının sahih olduğuna da delâlet eder. Çünkü muhsan sayılmak nikâhın sahih olmasına bağlıdır.[26]

1040/1240- «Satd b. Sa'd b. Ubâde[27] radtyaUahü anhümâ'âan rl-vâyet olunmuştur. Demiştir ki: Evlerimizin anısında zalf bir adamcağız vardır. Bu adam: Evlerin cariyelerinden biri İle bir habaset İşlemiş. Derken Satd bunu Resûlüllah (S.A.V.)'e söyledi :
— Ona haddini vurun; buyurdular. Ashab :
— Yâ Resûlâllah, bu adamcağız bu işte iehammül edemez pek za-îftir; dediler. Resûlüllah (S.A.V.) :
— İçinde yüz tane filiz bulunan bir hurma salkımı alın sonra o adama bununla bir defa vurun; buyurdular. Onlar da öyle yaptılar.»[28]

Bu hadîsi Ahmed Nesâl ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir. İsnadı güzeldir. Lâkin vasıl ve irsalinde ihtilâf olunmuştur. Beyhahî bu hadîs için : «Ebu Ümâmeden mahfuz olan mürsel oluşudur.» diyor. Fakat ayni hadîsi îmam Ahmed ile İbni Mâce, Ebu Ümâme tarikîle Saîd b. Sa'd'dan mevsul olarak tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, hastalık gibi bir sebeble zaîf düşerek mu'tad olan hadde tehammül olmayan kimseye tahammülü nisbetinde ince çubuklardan yapılmış bir deste ile bir defa vurulacağına delâlet ediyor. Cumhur-u ulemâ'nın kavli de budur. Ancak her bir çubuğun vücuduna temas etmesini şart koşuyorlar. Zira bazısı; vücuduna dokunamazsa hadd vurmaktan maksad hâsıl olmaz; diyorlar. Maamâfîh; hepsi isabet etmese de edenler yeter; diyenler de vardır.
Eğer hastanın iyileşmesi ümidi varsa yâhud sıcağın veya soğuğun şiddeti hastaya tesir ederse o hâl geçinceye kadar beklenir; hadd ondan sonra vurulur.[29]

1041/1242- «İbni Abbâs radıyallahü anhümâ'âan rivayet olunduğuna göre Peygamber (S.A.V.)'i :
— Her kimi Lût kavminin yaptığı işi yaparken bulursanız hem yapanı, hem de yapılanı öldürün; ve her kimi hayvana yakınlık ederken bulursanız derhâl öldürün; hayvanı da öldürün; buyurmuşlardır.»[30]

Bu hadîsi, Ahmed ile Dörtler rivayet etmişlerdir. Râvileri mevsuk iseler de, hadîs hakkında ihtilâf vardır.
Zahirle bakılırsa ihtilâf yalnız hayvana yaklaşmayı men' eden kısmında değil, hadisin bütünündedir. Bunun sebebi hadîsin Ibni Abbas (R.A.ydan dağınık olarak rivayet edilmiş olmasıdır. Meselâ birinci hüküm hususunda Beyhakî (384—458), Saîd b. Cübeyr ve Mücâhid tarîkile IbnÎ Abbas (R. A.)'dan rivâyeten. «Bekâr lûtîlik yaparken bulunursa recmedîlir.» dediğini yine Hz. İbni Abbas (R. A.)'in böyleleri hakkında: «O yerden en yüksek bİnâ aranıp bulunur ve onun üzerinden tepe taklak yere atılır; arkasından taşlanır» dediğini tahrîc etmiştir. İkinci hüküm babında Beyhakî, Ebu Zerr (R. A.) vâsıtasîle Ibni Abbas'dan rivâyeten, kendisine hayvana yakınlık edenin hükmü sorulduk-da : «Ona hadd yoktur» dediğini tahrîc eylemiştir.
İşte Hz. İbnİ Abbas (R. A.J'dan rivayet edilen bu muhtelif eserler gösteriyor ki, kendisi bu hususda Peygamber (S.A.V.)'den bir şey duymamıştır, söyledikleri kendi içtihadıdır.
Hadîs-i şerif iki meseleye delâlet ediyor :
1— Lûtîlik büyük günahtır. Bunu hükmü babında dört kavil vardır:
a) Lûtîlik yapana zıâya kıyâsen hadd vurulur. Ssief ile haleften bazılarının ve Hanefller'den îmanvyn'in mezhebi budur. îmam Şâfiîde bu kavle rücu' etmiştir. İmam Âzam'a. göre ise sadece ta'zir Yani Ölünceye yâhud tevbe edinceye kada^ hapsedilir.
b) Lûtîliği yapan fail ilf «ıef'ul -ister muhsan, ister gayr-i muh-san olsunlar- mutlaka öldürülürler. îmam Şafiî'nin eski kavii budur. Delili buradaki Ibnl Abbas (R. A.) hadîsidir. îmam Mâlik ile Ah-med'e göre mutlak surette recmedilirler. Bu şen'i fiili işliyenler, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali (R. Anhümâ) zamanlarında ve daha başka devirlerde hep öldürülmüş i'tirâz eden bulunmamıştır. Binâenaleyh bu bâbta icmâ münakid olınuş gibidir. Bununla beraber lûtînin öldürüleceğine kail olanlar pek azdır. Onun için «eZ Menâr» adlı eserin sahibi bu hâle şaşmaktan kendini alamamıştır.
c) ûtî ateşde yakılır. BeyhakVnin tahrîc ettiği bir hadîse göre ashâb-ı kiramın reyleri lûtîlik yapan fail ile mef'ulün yakılması merkezinde toplanmıştır. Hattâ bu bâbda bir kıssa bile varsa da isnadı zaîftir. Hâftz el-Münsirî: «Lûtîlik yapanları halîfelerden dördü yani Ebu Bekir-i Sıddtk, AH b. Ebl Talib, Abdullah b. Zübeyr ve Hişam b, Abdtlmelfk ateş!e yakmışlardır» demiştir.
ç) Lûtî, bulunduğu yerin en yüksek binasının üzerinden tepesi üstü aşağı atılır; arkasından da taşlanır. Bu kavli Beyhakî, Hz. AK (R. A./dan rivayet etmiştir. Aynı kavlin IbnÎ Abbas (R. .A./dan dahî rivayet edildiğini az yukarıda görmüştük.
2— Hadls-i şerif hayvanla cinsî münâsebette bulunmanın haram olduğuna ve bu işi yapanın Öldürülmesi Scabettiğine delâlet ediyor. Hz. Şâ/tt'nin son kavli budur. Şafiî: «Eğer bu faadfa sahih ine ben ona kail olurum» demiştir. tmam Şd/tî'nin bir kavline göre, zınâ edene kıyâsen buna da zina haddi vurulur. tmam AHmed b. Banbel ile Haneftfer hayvana yakınlık edenin yalnız ta'zîr olunacağına kail olmuşlardır.
Hadîs-i şerif hayvanın kesilmesi lüzumuna delâlet ediyor. Hk. Ali (R. A.) ve bir kavlinde tmam Şo/iî'nin mezhebi budur. Haıteftlor'e göre dahî kesilir: hattâ kesildikten sonra yaküırsa da vicib olduğu için değil, hayvanı her gördükçe o bâbtaki dedikodu tazelenerek lâf uzamanın, suçlu da bundan müteesir olup durmasın, diyedir. Hayvan, eti yenenlerden ise tmam Âzam göre yenilir; ve suçlu onu öder. tmam Ebu Yusuf göre o hayvanın eti yenmez; zîrâ Ibnf Abbas:
— Hayvan ıw yapılacak? diye sorulmuş :
— Bu babta Resûlüllıh (SJLV.)'den bir şoy duymadım. Lâkin bu den sonra ben onun otlntn yenmesini, yâhud ondan faydalanılmasını kerîh görürüm.» demiştir. Bir rivayette: Bu hayvan görüldükçe: işte kendisine filân halt İşlenen hayvan budur; derler» cevâbını vermiştir.[31]

1042/1243- İbni Ömer radıyaüahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber SoMaUahü aleyhi ve sellem (gayri muhsan zântlero) hem dayak vurmuş hem da sürgün.etmiş; Ebu Bekir'de dayak vurmuş ve sürgün etmiş; Ömer do dayak vurmuş ve »ürgün etmiştir.[32]

Bu hadîsi Ttrmtzt rivayet etmiştir.Râvîleri mutemeddirler; ancak mevkuf veya merfu' olduğunda ihtilâf edilmiştir.
BeyhaM, Hz. Ali (R. A.)'in zina eden gayr-i muhsanlar dayak vurduktan sonra Basra'dan Kûfe'ye; Kûfe'den Basra'ya sürgün ettiğini kaydeder. Bu mesele geçtiği halde musannifin bu hadisi burada zikretmesi: «Sürgün meselesi neshedilmiştir» diyenlere cevab için olsa gerektir.[33]

1344/1043- lbnt Abbas radtyaOahü anhhümâ'ton rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlallah Sdttdüahü aieyhi ve aeUem kadbnlaşmıs erkeklere ve erkekleşmlş kadınlara lanet etti ve :
— Onları evlerinizden çıkarın; buyurdular.[34]

Bu hadisi Buharl rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, ism-i fâü sSgasÜe de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâ: «kadınlaşan erkeklerle, erkekleşen kadınlara lanet etti» şekline girer.
Peygamber (S.A.V.)'in günah işleyene lanet buyurması işlenen güna-. hin büyüklüğüne delâlet eder. «Kadınlaşan erkekler» den murâd: Konuşmasında harekâtında giyinişinde ve sâirede kendini kadınlara benzetenlerdir. Doğuştan kadın tabiatlı olanlara lanetin şümulü yoktur. «Erkekleşen kadınlar» dan murâd da aynı şekilde kendilerini erkeklere benzeten kadınlardır. Nitekim Ebu Davud'un tahric ettiği bir hadîs kadınlaşma üe erkekleşmeyi aynı mânâ ile tefsir etmiştir. Binâenaleyh bu hadis erkeklerin kendilerini kadınlara, kadınların da erkeklere benzetmelerinin haram olduğuna delîldir.
îbnü't-Tin şöyle demiştir: «Erkeklerin kadınlara benzemekde lûtîlik yapacak derecede ileri gidenlerîle kadınların.erkeklere benzemekde sürüştürme yapacak derecede ileri gidenlerine gelince: hiç şüphe yoktur ki, bu iki sınıfta tesnî ve tecziye hususunda ötekilerden daha fazla şiddet gösterilir.»
İşi lûtîliğe vardıranların hükmünü az yukarıda gördük. Bu meselede bazılarına göre erkekle kadm arasında fark yoktur. Lûtîliği âdet edinen kimse siyâseten katledilir. Bu bâbda muhsan ile gayr-i muhsan arasında fark yoktur. Ferderine sürüştürme yapan kadınlar ta'zîr olunurlar.[35]

1245/1044- «Ebu Hüreyre radtyaUahü anh'ötn rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûliillah salîallahü aleyhi ve selîem:
— Hududu derTyyeyî) defi1 çâresi buldukça defediniz; buyurdular.»[36]

Bu hadîsi Ibni Mâce zait bir isnadla tahrîc etmiştir. Ayni hadîsi Tirmlzî ile Hâkim, Hz. Aişe'den şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir: «imkân buldukça müslümanlardan hududu defi ediniz». Bu hadîs dahi zaîftir. Onu Beyhakî, Hz. Ali'den kendi sözü olmak üzere : «Hududu şüpheler sebebîle defedin» ifâdesile rivayet etmiştir.
Musannif bu hadîsi «et-Telhis» nâm eserinde Hz. Ali (TC. AJ'dan merfu' olarak rivayet ediyor. Hadîsin tamamı şudur :
«Hükümdarın hududu muattal bırakması caiz değildir.»
Ancak yine musannif bu hadîsin isnadında el-Muhtâr b. Nâfi' bulunduğunu bu zâtın münker olduğunu BuhârVden nakletmiştir. Bununla beraber hadîs yine de asılsız değildir. Çünkü musannif onu «et-Telhisy> de müteaddit yollardan mevkuf olarak rivayet etmiştir ki, bunların bazıları sahihtir; ve merfu' rivayeti takviye ederler. BeyhâkVmn Zührî tarîkîle Hz. ÂİŞe (R. Antö/dan tahrîc ettiği rivayette şu ziyâde vardır:
«Eğer onun için çıkar bir yol varsa hemen kendisine yol verin; çünkü hükümdarın afv babında hatâ etmesi; ceza babında hatâ etmesinden daha hayırlıdır». Bunun isnadında da Yezıd b. Ziyâd-ı Dimeşkî vardır. Bu zât hakkında tmam Buhârî : «Münkerü'l hadîs» demiş; Nesâi onun hakkında «metruk» ta'birini kullanmıştır. Ayni hadîsi Vehi'; ZührVden mevkuf olarak rivayet etmektedir. Tirmizi : «Bu daha sahihtir.» diyor.
Hâsılı bu manâda ashâb-ı kirâm'm bir çoklarından eserler rivayet edilmiştir.
Hadîs-i şerîf, şüphe sebebîle hadd-ı şer'inîn defi' edilip vurulmayacağına delildir.[37]

1248/1045- «İbni Ömer radıyaîlahü anhümâ'öan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Allahın yasak ettiği şu kazurattan sakının! Bunları kim irtikâb ederse hemen Allah'ın örtüsü ile örtünsün de Allah'a tevbe etsin zîrâ bize yüzünü gösterirse Allah Azze ve cellenin kitabını ona tatbik ederiz; buyurdular.»[38]

Bu hadîsi Hâkim rivayet etmiştir. Hadîs «el-Muvatta» de Zeyd b. Eşlemin mürsellerinden olmak üzere rivayet edilmiştir.
Kâzûrât'dan murâd : Allah'ın yasak ettiği kötü fiil ve sözlerdir. «Yüzünü göstermek» işlediği günahın hakikatini meydana çıkarmaktan kinayedir.
îbnü Abdilberr: «Bu hadîsin hiç bir vecihle isnad edildiğini bilmiyorum »demiştir. Bundan maksadı îmam Mâlik'in hadîsidir. Bâ-feim'in hadîsi ise müsneddir. Maamâfîh îmamü'l Haremeyn (419—478) «en-Nihâye» adlı eserinde : «Bu hadis sahihtir, sahîh olduğuna ittifak vardır» demiş; îbni Salâh (577—643) ise onu bu dikkatsizliğinden dolayı ayıblayarak: «Bu iş hadîs âlimlerinin hayret edeceği bir şeydir. Onun buna benzer işleri çoktur. Kendisini böyle bâdirlere düşüren şey, her fakih ve âlimin muhtaç olduğu hadîs san'atmı bir tarafa atmasıdır.» tarzında mütalaa yürütmüştür.
Hadîs-i şerîf, bir günah irtikâb edenin onu gizlemesi îcâbetti-ğine, ikrar edip de kendini rezil rüsvay etmenin doğru olmadığına, böylesine tevbeye şitâb etmek gerektiğine delildir. Çünkü yaptığını ikrar ederse hâkimin ona hadd-i şer'iyi tatbik etmesi lâzım gelir. Filhakika Ebu Davud'un merf u' olarak tahrîc ettiği bir hadîsde şöyle Duyurulmaktadır:
«Hududu kendi aranızda birbirinize affedin. Eğer bir hadd benim kulağıma gelirse muhakkak (tatbikî) vâcib oldu demektir.»[39]

«Hadd-i Kazif Babı»

Kazlf : Lûgat'te birşeyi atmaktır. Şerfatde ise: Bir kimsenin üzerine zina suçunu atmaktır.
Kazif'in büyük günahlardan olduğuna Icmâ-ı ümmet vardır. Teâlâ hazretleri :
[40] «Hiç şüphe yok ki; namuslu, kendi halinde mü'mln kadınlara (zlnâ İftirası) atanlar dünyada ve âhlretde lanet olunurlar. Hem onlar İçin pek büyük bir azâb vardın buyurmuş; Resûl-ü Zi-Şân'ı (S.A.V.)'de :
«Yedi helak unsurundan sakınınız; buyurmuş (Ashab-ı kirâm tarafından) :
— Nedir onlar ya Resûlâllah? diye sorulunca :
— Allah'a şirk koşmak, sihirbazlık, Allah'ın haram kıldığı kimseyi öldürmek, faiz yemek, yetim malını yemek, harbe gitmekten kaçmak ve namuslu, kendi hâlinde olan mü'min kadınlara zina iftirası atmaktır; mukabelesinde butınmuşfardır.
Bu ve emsali delillere istinaden namuslu kadınlara zina isnadında bulunanlara hadd vurmak bilicmâ' meşru' olmuştur. Hadd-i kazif seksen değnek dayak cezasıdır. Buna delil :
[41] «Namuslu kadınlara zlnâ İsnadında bulunup da, sonra dört şâhld getiremeyenlere derhâl seksen değnek (hadd) vurun. Hem onların şehA-detlerlni ebedlyyen kabul etmeyin» âyet-i kerîmesile emsali âyetler ve babımızın hadîsleridir.[42]

1249/1046- Alse radıyattakü anhâ'öan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Benim ma'sumiyetlm hakkında (vahi) nâill olunca ResûlüMah saU laTlahü aleyhi vesellem minberin üzerinde ayağa kalkarak bunu anlattı ve Kur'ân okudu. Minberden İndİkde İki erkekle bir kadını (m getirilmesini) emir buyurdu; ve bunlara hadd vuruldu.»[43]

Bu hadîsi Ahmed ile DÖrf ler tahrîc etmişlerdir. Bu hart de buna işarette bulunmuştur.
ResûlUHah (S.A.V.)'in minberde okuduğu âyetler :
[44] «Hiç şfiphe yok ki, iftirayı yapanlar sizden bir cemaattir...» âyet-i kerîmesile bir rivâyetde onu ta'ki beden on yedi âyettir.
Bukâri'nİn rivayetinde ise ffk âyetlerinin sayısı ondur.
Hadls-i şerîfde zikredilen bir adam Hassan b. SAbİt ile Mlstah b. OsAse; kadın da Hamne btntl Cahs/dır.
Bu hadis, yukarıda zikredilen âyetler gibi hadd-i kazif'in sübûtuna delâlet ediyor. Mezkûr üç kişiye hadd vurulması meşhur ifk hâdisesi dolayıstle Hi. A'*« (R. Anhâyyz kazfettikleri sübût bulduğu içindir.
İfk : yalan nevi'lerinin en kötüsüdür. Maalesef Âişe-i Sıddîka (R. Anhâ) validemiz bir sefer dönüşünde hiç bir şeyden haberi yokken pek çirkin bir iftiraya ma'ruz kalmıştı. Hâdise Buharı ve diğer hadis kitaplarında uzun uzadıya rivayet olunmuştur. Hülâsası şudur :
Müslüman kadınlarına tesettür forzolduktan sonra Hz. Aîçe (R. Anhâ) Peygamber (S.A.V.) ile birlikde bir seferden dönüyormuş Medine yakınlarında bir yerde bir gece tam kafile yola revân olacağı sırada Aîçe (R.Anhâ) kazayı hacet için ordudan biraz uzaklaşmış. Dönüşde gerdanlığının düştüğünü hissetmiş. Ve aramak için geri dönmüş. Nihayet gerdanlığı bulmuş. Fakat onu ararken biraz vakit geçmiş. Bu arada ordu hareket etmiş. Hi. ÂJşe (R. Anhâ) yerine döndüğü vakit orada kimsenin kalmadığını görmüş. Artık her halde beni aramağa dönerler

ümîdîle olduğu yerde kalmış. Derken uyuklamış. Ordunun arkasından gelmekde olan Safvan b. el - Muattal (R. A.) onu devesine bindirerek orduya yetiştirmiş. Bunu fırsat bilen bazı münafıklar derhal faaliyete geçerek Hz. Aişe (R. Anhâ) hakkında çirkin çirkin söylenmeye, onun Hz. Safvân'Ia -hâşâ- bir olduğunu ortalığa yaymaya başlamışlar. Hattâ bu arada Hz, Hassan b. Sabit (R. A.) gibi bazı hâlis müslümanları bile kandırmışlar. Münafıkların başında Abdullah b. Übey b. Selül bulunuyormuş. Asıl bühtanı uyduran o imiş. Medîne-i Münevvere bir ay kadar bu bühtan ile çalkalandıktan sonra nihayet Allah-ıt Azîmüşşan, Hz. Alse'nin berâet ve masumiyeti hakkında yukarıda zikri geçen Sûre-I Mûr âyetlerini indirmiştir. Bunun üzerine iftirada bulunanlara hadd vurulmuştur.
Bu rivayetten asıl suçlu olan Abdullah b. Übey'ye hadd vurulmadığı anlaşılıyor. îbni'l-Kayyım (691—751) bu meseleyi ele alarak Resûlülah (S.A.V.)'in ona hadd vurmamasını verililerini anlatmış bu işe mâni' olan birçok özürler göstermişse de Hâkim «el-iklil» adlı eserinde Peygamber (S.A.V.)'in ona da hadd vurduğunu rivayet etmiştir.
Mârûdî (—450) Peygamber (S.A.V.) in Hz. Âlşe'ye iftira edenlerden hiç birine hadd vurmadığını iddia etmiş ve: «Hadd ancak hüccet veya ikrarla sabit olur» demiş. Fakat kendisine: «hadd nass-ı Kur'ân Scabediyor; zâten hadd-i kazif, kâfi isbât edememekle lâzım gelir. Binâenaleyh onu hüccetle isbâta ne hacet kalır.» diye cevap verilmiştir. Fakat kendisine kazfedilen kimsenin mahkemeye dâva açarak hadd istemesi şarttır.[45]

1250/1047- «En e s b. Mâlik radnjallahil anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: İslâmda vâki' olan İlk İlân Hilâl b. Ümeyye, kendr kanslle Şerik b. Sehmâ'ya kazlfte bulunduğu zaman olmuştur. Resûlülfah sdtlaî-lahü aleyhi ve sellem kendisine :
— Hücceti (nî) getir; yoksa sırtına hadd var; — Hah...»buyurdular.»[46]

Bu hadîsi Ebu Ya'la rivayet etmiştir, ricali mutemettirler Buha-n'de de İbnl Abbas'dan bunun bir benzeri vardır.
liân. âyeti'nin sebebi nuzûlü ihtilaflıdır. Enes (H. A.)'d&n bir rivâ-vâyete göre Hilâl kıssası hakkında başka bir rivayete göre Uveyrair-i Aclânr hakkında nazil olmuştur. îlk liâmn, âyet nazil oldukdan sonra yapıldığında şüphe yoktur. Bazıları: «Âyet, Hilâl hakkında nazil olmuş, fakat Uveymîrin gelişine tesadüfi etmiştir»- diyerek iki kıssanın arasını cem' etmek istemişlerdir.
Hadîs-i şerîf, erkek iddiasını isbât edecek hüccet bulamadığı zaman kendisine hadd vurmanın vâcib olduğuna delâlet ediyorsa da, bu hüküm liân âyeti ile neshedilmiştir. Mezkur nesih, sünnet'in Kitab'la- neshi kabilinden dir. Yalnız bunun tahakkuku için kazif âyetinin liân âyetinden evvel nazil olmuş bulunması şarttır. Şayed liân âyeti evvel nazil olmuşsa o takdirde o nâsih olur; yâhud beraber nazil olmuşlarsa kazif âyetini tahsis etmiş olur: liân âyeti, kazif âyetindeki umumdan, husus kas-dedildiğine yâni âyetden muradın, karısına kazfeden erkekden maadaları olduğuna karinedir; diyenler de olmuştur. Fakat tahkîka göre karılarına kazif yapan erkekler âyetin umumunda bakîdir. Ancak Teâlâ Hazretleri erkeğin- dört defa şehâdetini dört şâhid yerine tutmuştur. Bu sebeble onun yeminlerine «şehâdet» demiştir. Kazfeden erkek bu yeminlerden cayarsa kendisine hadd-i kazif vurmak vâcib olur. Nitekim yabancı bir kadına kazif yapar da dört şâhid getirmezse kendisine hadd-i kazif vurulurdu.
Liândald beşinci yemin tekîd ve teşdîd için meşru' olmuştur. Karısına kazifde bulunduktan sonra yemininden cayan erkeğe hadd vurmak, cumhur-u ulema'mn mezhebidir.[47]

1251/1048- «Abdullah b. Amir[48] b. Rebia'dan rivayet olunmuştur. De-mfftlr ki: Gerçeklen Ebu Bekir, Ömer, Osman ve onlardan sonrakilere yetlfdfm. Ama bunların kailf fçln köleye kırk değnekden ba|ka dayak vurduklarını görmedim.»[49]

Bu hadisi Mâlik ile Sevr! «Cami» inde rivayet etmiştir.
Hadîs adı geçen zevatın köle ve cariyelere hür olanların yarısı kadar hadd vurulacağı fikrinde olduklarına delâlet ediyor. Zâten hadd-i zinada :
O cariyelere hür kadınlara elan azabın yarısı vardır[50].» âyet-i kerî-mesîle cariyelere yarım hadd vurulacağı riassen bildirilmiştir. Her halde hadd-i kazfi de buna kıyâs etmiş olacaklar. Nass cariyeler hakkında vârid olduğuna göre köleyi de cariyeye kıyas etmişler; sonra kazif âyetinin umumunu kıyasla tahslsde bulunmuşlardır.
Cumhur-u ulemânın mezhebi budur. Ibni Mes'ud (R.A.) ile Ömer b. AbdÜaziz, Evzdî ve Ebu Sevr'e göre hadd-i kazif kölelere de 80 değnek üzerinden vurulur. Çünkü âyet umumidir. Bu zevatın Zahiriler gibi kıyasla amel etmedikleri anlaşılıyor.[51]

1252/1049- Ebu Hüreyre radtydahü anfa'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sdaahü aleyhi ve eeUem:
— Her kim köle ve cariyesine zina iftirası atarsa ona kıyamet gününde hadd vurulur. Ancak (hakîkat-ı hâl) onun söylediği gibi çıkarsa o başka; buyurdular.[52]

Hadis müttefekun aleyh'dir.
Bu hadis, cariyesine kazifde bulunan sahibine dünyada hadd vurulmayacağına delildir. Çünkü ihsanın şartı, kazfedilen kimsenin hür, âkü ve baliğ olmasıdır.Hattâ ekser-i Haneflyye'ye göre müslüman ve namuslu olmasıda şarttır. Bundan dolayı Peygamber (S.A.V.) köle ve cariyesine kazfeden sahibine hadd vurulmayacağını bildirmiş; ona bu cezanın âhirette verileceğini söylemiştir. Cariyeye sahibinden başkası da kazfetse yine bilittifâk hadd vurulmaz, yalnız ümm-ü veled meselesi İhtilaflıdır. Hanttfller'le Şaffltr'e göre ümm-ü veled olan câriye dahî bu bftbda diğer cariyelerle müsavidir; yani ona kazfedene de hadd vurulmaz. İmam Mâlik İle ZftMrttor'e göre ise hadd vurulur. Onlar bunun Hz. Ömer (R. A ./dan sahîh rivayetle nakledildiğini söylerler.[53]

«Hadd-i Serıkat Babı»

Serlkat: Lûgat'de bir şeyi başkasından gizlice almaktır. Türkçede buna hırsızlık denilir.
Şerbt'de dahi ayni manâya gelirse de şer't bir hüküm ifâde edebilmesi için tarife bazı kayıdlar ilâve edilmiş ve «Serikat, âkil baliğ bir şahsın, gizlice Ur kimsenin korunan ve bozulmayan şeylerden olan on dirhem kıymetindeki malını almasıdır.» denilmiştir.
Bu mikdar mal çalanın hadd-i şer'îsi Hanefller'le TâbHn'den bir cemâate göre sağ elinin bilekden kesilmesidir. İmam Şafii'ye göre hadd-i serîye îcabeden hırsızlık çeyrek dinardır. İmam Mâlik ile İmam Akmed b. BanbeVe göre ya çeyrek dinar, yâhud üç dirhemdir. Hattâ Hasan-t Basri (21—110) ile Dâvud-u ZâMri (202—270» ve HarfclUr'e göre azı veya çoğu tahdld olunmaksızın her malı çalan hırsızın eli kesilir.
Teali hszrettert malı, can ve ırzı muhafaza için yaratmıştır.
Bunun te'mini İçin de :
[54] Hırsızlık yapan erkek ve kadının ellerini kesiverin..» buyurarak hadd-i şer'î vaz'etmiştir. Hadd-i serikat'ın sünnetten delilleri aşağıdaki hadîslerdir.[55]

1253/1050- «Aişe radıyallahü anhâ'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûIiillah saHaUahü aleyhi ve sellem:
— Bir hırsızın eli ancak çeyrek dînâr veya daha yukarısında kesilir; buyurdular.»[56]

Bu hadîs mütfefekun aleyh'dir. Lâfzı Müslim'indir. Buhari'nin lâfzı şöyledir: «Hırsızın eli çeyrek dînârda ve daha fazlasında kesilir» Ahmed'in bir rivayetinde «Çeyrek dînârda (eli) kesin ama ondan aşağısında kesmeyin» Duyurulmuştur.
imam Ahmed'in rivayeti de Hz. Aişe (R. Anhâ)'dandır.
Hadd-İ serikatın kitâb-ı ilâhi ile sabit olduğuna az yukarıda arzetmiştik. Ancak hırsız ne mikdâr mal çalarsa eli kesileceği âyetde beyân olunmamıştır. Bu sebeble ulemâ ihtilâf etmişler ve ortaya bir kaç mesele çıkmıştır.
Birinci mesele: Hadd-i serikat için muayyen bir nisâb olup olmadığıdır. Cumhura göre nisâb şarttır. Delilleri buradaki hadîslerdir. Az yukarıda gördüğümüz vecihle Hasan-ı Basri ile Zahirîler ve Hâriciler nisabın şart olmadığına kaildirler. Çünkü âyet mutlaktır. Bir de Bukârî'de Hz. Ebu Hüreyre'den rivâyeten şu hadîs vardır:
«Allah hırsıza lanet etsin, yumurtayı çalar eli kesilir ipi çalar (yine) eli kesilir.» Fakat kendilerine şöyle cevap verilmiştir: «Âyet-i kerîme çalınan şeyle onun mikdarını mutlak olarak ifâde etmiştir. Bu hadîs onu beyân ediyor. Sonra yumurtadan murâd: hakîkaten yumurta çalmak değil hırsızın ne kadar aşağı duygulu olduğunu ve çaldığı şeyin ne kadar kıymetsiz bulunduğunu göstermektedir. Artık bu kadar kıymetsiz şeyleri çalmağa tenezzül eden elbette yarın kıymetli mallar çalmaya da cür'et eder. Binâenaleyh henüz âdet hâline gelmeden kıymetsiz

şeyleri çalmaktan vaz geçmesi için kendisine ayni zamanda bir ihtardır.»
Mezkûr cevabı Hattdbi zikrederse de ondan evvel îbni Kuteybe (—266) aynı cevabı kaydetmiştir. Nisabı şart görmeyenlere şöyle de cevap verilebilir: «Mutlak olan serikat âyeti az mala şâmil olduğu gibi bir tek buğday dânesinede şâmildir. Bu kadar kıymeti az olan bir şey için siz dahî el kesileceğine kail değilsiniz. Binâenaleyh mukabilinde el kesilecek malın en az ne mikdar olacağını ta'yin etmek şarttır.»
İkinci mesele : Nisabın mikdarıdır. Nisab şart koşan cumhur-u ulemâ bunun mikdarı hususunda ihtilâf etmişler ve ortaya yirmi kadar kavil çıkmıştır. Bunların içinde delile istinâd eden yalnız iki tanesi olup, bunlarda Hanefîler'le Şâfiîler'in kavilleridir. Biz yukarıda bunları da gördük. Mezkûr kavillerin tafsilâtına gelince:
«El kesmeyi îcabeden hırsızlık en az on dirhem veya o kıymetde bir malı çalmaktır» diyen Hanefiter'in delilleri : «Peygamber (S.A.V.) zamanında kaikan'ın fiyatı on dirhemdi» diyen Ibn! Abbas (R. A.) ha-dîsile Buhâri ve Müslim'deki İbni Ömer (R.A.) hadîsi ve emsalleridir. IbnÎ Ömer hadisinde Peygamber (S.A.V.) bir kalkan için el kesdt» denilmektedir. Vâk'â bu rivâyetde kalkanın kıymeti üç dirhem olarak gösterilmişse de ayni rivayet sahîheyn'deki rivayete muarızdır. Kesilmesi îcabeden bir uzuv hakmda ise âzam! dikkat ve ihtiyatı göstermek gerekir. Bunun için de yüzde yüz bilinen mikdar ile amel edilir ki, o da on dirhemdir. İbntfl Arabî diyorki: «Sii/yan-ı Sevr: hadîs ilminde bu kadar büyük bir âlim olmakla beraber el kesmenin ancak on dirhemde vâcib olacağına zâhib olmuştur. Çünkü gelişi güzel el kesmek bilicmâ haramdır. Ona mubah muamelesi yapabilmek ancak müttefekun aleyh olan yerde caizdir. On dirhem bütün ulemâ'nın el kesmek için ittifak ettikleri bir mikdardır. Binâenaleyh onunla amel edilir, ihtiyat da budur.»
îmam Şafiî ile HÎcar ulemâ sı'na ve diğer bazılarına göre el kesmenin nisabı çeyrek dînâr altın yâhud üç dirhem gümüştür. Onlar Hz. ÂİŞe (R. Anhâ) hadîsi ile istidlal ederler. Ve: «Uç dirhemin kıymeti zâten çeyrek dinardır. Çünkü Peygamber (S.A.V.) zamanında on İM dirhem bir dînâr ederdi. Sonraları da öylece devam etmiştir. Onun için diyet gümüş'ten (12000) dirhem altından (1000) dînâr almıştır» derler.
Bir delilleri de aşağıda gelen kalkan hadîsidir. Bu hadîs Peygamber (S.A.V.)*in üç dirhem kıymetinde bir kalkan çalanın elini kesdiğini ifâde ediyor, İmam Şafii: «Eğer Üç dirhemin kıymeti çeyrek dinar etmezse el kesmek vâcibolmaz» demiştir. Hi. Osman (R. A./ın üç dirhem kıymetinde bir mal, Hz. AH (RA.)ın iki buçuk dirhem kıymetinde Ur çeyrek dinar için el kestikleri rivayet olunmuştur ki; bunlarda Şafii'ye delîl olabilirler.
Üçüncü mesele: «El kesmek için nisab şarttır» diyenler altınla gümüşten başka bir şeyden nisâb ne ile takdir edileceği meselesinde ihtilâf etmişlerdir, İmam rivayet olunan meşhur kavle göre: şâir eşya dirhemle taktir olunur: Yani altınla gümüşün geçer fiyatları değişik olur, meselâ çeyrek dînâr iki dirhem kıymet tutarsa eşya dirhemle kıymetlendirilir. İmam Şafiî ise: «Eşyayı kıymetlendirme hususunda asıl olan altındır. Çünkü bütün yer altı cevherlerinde asıl odur» demiştir.
Utema'dan Ebu Sevr, Evzâi ve Dâvud-u ZâHti, Şafiî'nin kavlini tercih etmişlerdir. İmam Ahmed ise Mdlik'in kavline zâhib olmuştur.[57]

1254/1051- Ibni Ömer radıydUahü anhümd'ûan rivayet olunduğuna göre; Peygamber aleyhi ve seMemj kıymeti üç dirhem olan bir kalkan İçin el kesmiştir.»[58]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Üç dirhemin çeyrek dînâr demek olduğunu yukarıda gördük. İmam Ahmed'in bir rivayetinde :
«Bundan (kıymetçe) daha aşağı olanında el kesmeyin»
Duyurulması da ayni mânâyı te'yîd eder.[59]

1255/1052- «Ebu Hüreyre radtydOahü anVden rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah aleyhi ve sellem:
— Allah hırsıza lanet eylesin. Bir yumurtayı çalar eli kesilir; ipi çalar (yine) eli kesilir; buyurdular.»[60]

Bu hadîs dahî müttefekun alayh'dir.
Hadîsin Zahirilerin delülerinden olduğunu, fakat te'vil edildiğini yukarıda görmüştük. İmam A'me buradaki yumurtayı demirden yumurta; ipi de gemi halatı diye te'vil etmişse de bu te'vil doğru sayılmamıştır. Zira hırsızı tekdir ve ta'yib İçin vârid olmuştur.[61]

1256/1059- Atse radtyaOahu anhâ'ton rivayet edildiğine gör» Resûlüllah (S.A.V.) (Üsame'ye) :
— Allah'ın hududundan bir hadd hakkında şefâatmı ediyorsun?: bundan sonra ayağa kalkarak hutbe okumu} ve :
«Ey nâsî sizden Öncekiler ancak ve ancak şu sebeble helak olmuşlardır: Aralarından şerefli bîri hırsızlık ederse onu bırakırlar; zaîf olan çalarsa ona haddi tatbik ederlerdi. Uâh...» buyurmuşlardır.[62]

Hadîs müfttefekuna leyh'dir.Lâfız Müslim'indir.Müslim'in Alşe (R. Anhâ)'dB.n başka bir yolda gelen rivayetinde Aişa (R. Anhâ) : «Eskiden kadın bir malı emaneten alır da onu inkâr «derdi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) etinin kesilmesini emir buyurdu» demiştir.
Hadîs-i şerifteki hitâb Hx. Ütamet-ü'bnü Zeyd'dir.Buhâri'nin rivayetine göre: Bent Manzum kabilesinden hırsızlık eden bir kadın[63] Kureyş'i bir hayli meşgul etmiş. Kendi aralarında konuşurken : «ResulüİIah (S.A.V.) ile kim konuşabilir; onun sevdiği Üsâme'den başka huzuruna çıkmağa kim cesaret edebilir? demişler. Nihayet O da Resûlüllah (S.A.V.)'le konuşmuş. Resulü Ekrem (S.A.V.) kendisine :
— Allahın hududundan bir had hakkında şefâatmı ediyorsun? demiştir.
Hadîsteki istifham inkârîdir. Her halde Üsame (R. A.) hadd-i şer'i hususunda şefaat olmadığını biliyormuş.
Bu hadîsde iki mesele vardır :
1— Hudud-ü şer'i hususunda şefaat yasaktır. Buharı bunun için ayrı bir bâb tahsis etmiştir. Bu hadîsin bazı rivayetleri şefaatin, mesele mahkemeye aksettikten sonra yasak olduğuna delâlet ediyor. Meselâ bir rivayette Fahr-i Kainat (S.A.V.), Hz. Üsameye :
— HİÇ bir hadd İçin şefaatçi olma, çünkü hudûd bana dayandımı artık bırakılmazlar; buyurmuşlardır. Ebu Dâvud ile Hâkim Hz. İbni Ömer (B. A.)dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir :
«Resûlüllah (S.A.V):
— Eğer bir kimsenin şefaati Allahın hududundan birinin arasına girerse o kimse muhakkak Allahın işinde ona zıd hareket etmiş olur». Bu hadîsi Hâkim sahîhlemiştir. Ayni hadîsin başka rivayetlerini İbni Ebi Şeybe (— 234) Hz. Ibnt Ömer'den mevkufen Taberânî (260—360), Hz. Ebu Hüreyre'den mer-fu' olarak tahrîc etmişlerdir. Dâre KutnVmn Hz. Zübeyr'den mevsul olarak tahrîc ettiği şu hadîs dahî bu cümledendir:
«Dava hâkime varmadıkça şefaat edebilirsiniz. Fakat hâkime varır da hâkim afvederse Allah o hâkimi affetmez.» «Bu hadîsin Hz. Urvetü'bnü Zübeyr'den bir de mevkuf rivayeti vardır. TdberânVnin tahrîc ettiği bir rivayetin lâfzı da gudur :
«Zübeyr bir hırsıza tesadüf etmiş de ona şeâfattc bulunmak istemi; (kendisine: Dur bakalım dava) hâkime varsın da (öyle şefaat edersin) demişler. Bunun üzerine Hz. Zübeyr :
— (Dava) hâkime vardığı zaman artık Allah şefaat edene de edilene de lanet etsin; demiştir». Hadîs imamları bu mevkuf rivayeti daha mu'temed kabul etmişlerdir. îleride «Hz. Safvan (R.A.)'m hırkası» kıssası da gelecektir.
Bütün bu hadîsler, dava hâkime arzedildikten sonra şefaat yapmanın haram olduğunu isbat hususunda birbirlerini takviye ederler. O halde hâkime vâcib olan vazife hadd-i şer'iyi vurmaktır. Hattâ ulemâ'-dan ibni Abdilberr bu hususta icmâ' bulunduğunu iddia etmiştir. imam Mâlik'ten nakledildiğine göre: başkalarına eziyet vermekle meşhur olan suçlu ile eziyyet vermeyen arasında fark görür, ve: «Eziyyet verene şefaatte bulunmak mutlak suretde caiz değildir. Eziyyet vermeyene davadan Önce şefaat yapılabilir» dermiş.
2— Emaneten kullanmak üzere alman şey inkâr edilirse inkâr edenin elini kesmek vâeibolur. Bu bâbda Nesaî ile Abdürrezzak da hadîsler rivayet etmişlerdir, imam Ahmed b. Haribel ile ZâhİrÎler'in mezhebi budur.
ibni DakikVl-ld (625—702) : «İnkâr ettiğini bildiren rivayetin çaldığını gösteren rivayet üzerine tercihi anlaşılmadıkça inkâra terettüb eden hüküm sabit olamaz» diyor. Cumhur-u ulemâ'ya göre emaneten alman malı inkâr etmekle, el kesmek vâcibolmaz. Çünkü el kesmeyi emreden âyet hırsız hakkındadır. İnkâr edene «hırsız» denilmez. Ibni'l Kayyım (691—751) cumhur'un kavlini reddederek inkârın, hırsızlık isminde dâhil olduğu iddia etriiişsede kendisine : «İnkârın hırsızlık isminin şümulüne girmesine lügat müsâid değildir. Delîle gelince : inkâr edenin eli kesilmesi bu hadîsle sabit olmuştur» diye cevap verilmiştir.
Cumhur-u ulemâ, Mahzûmiyye hadîsinin Hz. Aişe, Câbir, Urvetû'bnü Zübeyr ve Mes'ud b. Esved tarîklerile «çaldı» lâfzîle vârid olduğunu onu Buhârt ile Müslim'in ve Beyhakî'nin de çalmayı tasrih ederek rtvâ-yetde bulunduklarını söylerler. Böylece onlarca burada hırsızlık tekarrur etmiştir. İnkâr rivayeti el kesmenin inkâr sebebîle olduğuna delâlet etmez. Kadının inkârı kendisine bir âdet olduğu artık herkes onu inkarcı olarak tanıdığı için zikredilmiştir. Yoksa elinin kesilmesi harsızhğmdan dolayı idi. Bu cevabı Cumhur'un namına Hat-tabî vermiştir. Aşağıdaki

hadîs dahî cumhur'un mezhebini te'yîd etmektedir.[64]

1257/1054- «Cabir radtyaüahü anh'dan Peygamber (S.A.V.)'d«ı ifümlş olarak rlvaywt edildiğine gtfre efendimli :
— Hâin, yağmacı ve muhtelisin («İM) kesmek yoktur; buyurmuşlardır.»[65]

Bu hadîsi Ahmed ile Dörf ler rivayet etmiş, Ttrmlit ile tbni Htbban da onu sahîhlemişlerdir.
Cumhur şu mütâlâada bulunuyorlar: Elindeki, emânetten istifâde ettiği şeyi inkâr eden hâindir. Bu kelime her türlü hıyanet yapanlara âmm ve şâmil ise de eli kesilmek sadece aldığı eşyayı inkâr edene mahsustur.
Hadîs-i şerif üzerinde hadis ulemâsının sözleri çoktur..
Hftln : «Aşikâre yapamadığı şeyi kalbinde gizleyen mânâsına ise de burada ondan murâd bir malı sahibinden, gizli olarak onu korur ve hoş tutarmiş gibi görünmekdir» diyorlar.
Yağmacı : Baskın yaparak zorla başkalarının malını alandır.
Muhtelfs : Bir malı kurnazlıkla çalan, yâhud kapıp kaçandır.
Usul-ü fıkıh ilminde hırsız kelimesinin yanında tarrâr ve nebbâş ta'birleri mevzu-u bahis olurlar. Zîrâ csârik» korunan bir malı gizlice alan hırsızdır. Âyet-i kertme'de bunun hükmü elinin kesilmesi olduğu beyân edilmiştir.. Fakat mezkûr hüküm birer nevi hırsız demek olan tarrâr ile nebbâş hakkında hafidir. Zîrâ, tarrâr: yankesici demektir. Bunun hırsızlığı âdi hırsızukdan farklıdır. Adî hırsız bir malı sahibi yanında yokken çalar, Tarrâr ise sahibinin huzurunda, fakat onun haberi olmadan çalar. Bittabi gözünün Önündeki bir şeyi göstermeden çalmak büyük bir maharettir. Binâenaleyh yankesiciye «hırsızların ustası» denilse yeridir. Bu sebeble âdi hırsıza sabit olan hüküm yankesici hakkında evleviyetle sabit olur. NebbAş'a gelince: Nebbâş kefen soyu-cudur. Bunda da bir gûna hırsızlık varsa da ötekiler derecesinde defildir. Çünkü kefen soyucunun hırsızlık yaptığı yer korunan bir yer değildir. Şu halde ona hırsız hükmü verilemez, imam Ebu Yusuf in Şafiî'ye göre ise eli kesilir.
Hadîs-i şerifte zikri geçen muhtelisden murâd ihtimal ki neb-bâş hükmünde olan hırsızdır.
Ulemâ çalman malın korunması hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel ile HAHciler'e ve bazı Zahirilere göre malın korunması şart değildir. Çünkü korunmanın şart olduğuna ldtab ve sünnetten bir delîl yoktur. Sair ulemâ bu hadtsle istidlal ederek korunmanın şart olduğuna kaildirler. İbni Battal (— 444): «lûgaten hırsızlığın mânâsında korumak vardır» demiştir.[66]

1258/1055- «Rafl' b. Hadîc radıyallahü anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sdlaUahü aleyhi ve selUnft :
— Meyve ve hurma yağı için el kesmek yoktur; «torken işittim.»[67]

Bu hadîsi bundan evvelki hadîsde rV.ri geçen zevat rivayet etmişlerdir.Onu Tîrmtzt ile İbni Hibbân da sahShlemişlerdir.
«Keser» hurmanın iç yağı dedikleri beyaz bir şey üp, sığır dili gibi hurmanın ortasından çıkar, araplar bunu yerler.
Meyve'den murâd: henüz abacında bulunan hurma ve sairedir. Ancak yaşma da, kurusuna da şâmildir.
Bu hadîsi ümmet kabul ile telâkki etmiştir. Hadîs meyve ve emsalini çalmanın el kesmeyi îcabettirmeyeceğine delildir. Zahirin e bakılırsa ağacındaki meyve ile devşirilmişin arasında fark yoktur. Nitekim İmam-ı Âzam Ebu Hanîfe'nin mezhebi de budur. Ona göre yiyecek çalmakla asılları mübâh olan av, odun v ot gibi şeyleri çalmak el kesmeyi îcâbetmez. Meyveler hakkındaki delili bu hadîsdir.
Cumhur-u ulema'ya göre ise her muhafaza edilen malı çalmak el kesmeyi icabeder. Bunlar serîkat âyeti'nin umumuna ve el kesme hususunda nisâb bildiren hadîslerle istidlal ederler. Buradaki RftfP hadîsi için tmam Şafiî «MedtnelHer'in âdetleri vecihle vârid olmuştur. Çünkü onlar bahçelerin etrafına duvar yapmazlar; d kesilmemesi de duvar yapmadıkları içindir. Duvar yapsalar, hüküm şâir eşya gibi olurdu» demiştir.[68]

1259/1056- [69]Ebu Ümeyyete'l-Mahzumt radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah salaUahü aleyhi ve sellem hırsı ılığını adam akıllı l'tlraf etmiş, fakat yanında mal bulunmamış bir hırsız getirdiler. Resûlüllah salaUahü aleyhi ve sellem ona :
Senin hırsızlık ettiğini zannetmiyorum; dedi. Hırsız:
— Bilâkis) cevabını verdi. Aynı sözü ona İki veya üç defa tekrarladı. Nihayet emir buyurarak (eli) kesildi; ve adamı getirdiler. Resûlüllah (S.A.V.):
— Allaha tevbe ve istiğfar et; dedi. Hırsız :
— Allaha tevbe ve İstiğfar ediyorum; dedi. Bunun. Üzerine Resûlüllah (S.A.V.) üç defa :
— Allahım bunun tevbesini kabul buyur; dedi.
Bu hadîsi Ebu Dâvud, Ahmed ve Nesaî tahrîc etmişlerdir. Lâfız Ebu Davud'undur. Râvîieri mu'tetneddirler. Ayni hadîsi Hâkim, Ebu Hüreyre (R. A.J'dan tahrîc eylemiş, yalnız onu mânâsı i'tibârile nakletmiş; ve o adam hakkında : «Resûlülah (S.A.V.) :
— Bunu götürün; elini kesin sonra onu haşlayın; buyurdu» demiştir.[70]

Hadîsi Bezzâr dahî (Ebu Hüreyre'den) tahrîc etmiş ve : «İsnadında beis yoktur» demiştir.
HattâM : t bu hadîsin isnadında söz, vardır; bir hadîsi meçhul biri rivayet ederse o hadis hüccet olmaz; ve onunla hüküm vermek îcâb etmez» diyor. Abdvîhak ise : «İsnadında zikri geçen Ebufl Münzir'den ylruz îshâk b. AbdiUâh b. EbÎ Talhâ hadis rivayet etmiştir; başka rivayet eden yoktur» demektedir.
Hadis-i şerif hâkimin hırsıza inkarı telkin etmesi gerektiğine delildir. Rivayete göre Peygamber (S.A.V.) bir hırsıza :
— Çaldlhmi? diye sormuş ve : «hayırde» buyurarak ona inkârı telkinde bulunmuştur. Fakat Râfiî (— 627): «ulemâ bu ha* dîsi sahîh bulmadılar» demiş; Gazali dahî : «Hayır de» ifâdesini imamların sahih bulmadığını söylemiştir. Bçyhakî'nm, Ebu'd - Derdi (R.A.ya. mevkuf olarak rivayet ettiği şu hadîs de telkini te'yîd eder:
«Ebu'd - Derda'ya hırsızlık etmiş bir câriye getirmeler. Ebu'd-Derda cariyeye:
— Çaldınmı? diye sormuş ve : «hayır de» şeklinde telkinde bulunmuş; câriye:
Hayır; cevabını vermiş o da kendisine yol vermiştir.» Bu rivayetin bir benzeri de Hz. Ömer (R. 4./dan naklolunmuştur. Telkine delalet eden rivayetler diğer saha be-i klrâm'dan da nakledilmiştir.
Hırsızın ikrarı, hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Ahtned, Ebu Yusuf, Züfer ve diğer bazı zevata göre hırsızlık ikrarla sabit olmak için hırsızın iki defa ikrar etmesi mutlaka lâzımdır. Delilleri bu hadîsdir. Fakat hadisimizde ikrarın ikimi, üçmü yapıldığında râvî tereddüd etmiştir. Binâenaleyh bazıları : «İmam Ahmed ile ta-rafdarlarına ihtiyat olan, ikrarı üç defa şart koşmaları îdi. Halbuki onlar bunu yapmadılar» diye i'tirâzda bulunmuşlardır. îmam-ı Âzam, İmam Mühammed, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve ekser-i ulemâ şâir ikrarlarda olduğu gibi burada da bir defa i'tirâfın kâfi geleceğine kail olmuşlardır.
Hadîsimizin Hâkim tarafından Hz. Ebu Hüreyre'den rivayet edilen kısmı, kesilen elin dağlanması lüzumuna delâlet ediyor.
Hatim : ateşle dağlamaktır. Dağlamanın hikmeti kam kesmesidir. Zlrâ dağlanmazsa kan dinmeyebilir. Bu ise bittabi ölüm ile neticelenir.
Elin kesilmesi ve kesilen yerin dağlanması için emri hâkim verecektir. Kesme ve dağlama ücreti ile ilâç parası BeytirM-mal'den verilir.
Hırsızın eli kesilen kolunu boynuna asmak sünnetdîr. Bunu BeyhakVnin Fadâle b. ubeyd'den tahrîc ettiği şu hâdîsden anlıyoruz.
«Futtle'ye :
— Ne clttrsln hırsızın kolunu boynuna asmak iünnetd«nmldir? sorulmuş :
— Evet. Peygamber (S.A.V.)'in Mr hırsızın elini kesdlğint, sonra emir buyurarak kolunun boynuna asıldığını gördüm; cevabını vermiştir.» Buna benzer vak'alar Hz. AH (R.A.)'dan da rivayet olunmuştur.[71]

1261/1057- Abdurrahman b. Avf radtydlîahü anVdan rivayet olunduğuna flöre; Resûlüllah saüdllahü aleyhi ve sellem :
— Hırsız kendisine had d vurulduğu vakit borçlu kalmaz; buyurmuşlardır.»[72]

Bu hadîsi Nesaî rivayet etmiş; ve onun münkati olduğunu açıklamıştır. EBA Hatim ise : «Bu hadîs münkerdir» demiştir.
Hadisi, Nesaî, Mittverb. İbrahim'den o da Abdurrahman b. Avfdan rivayet etmiştir. Halbuki Misver ceddi, Abdurrahman b. Avf'a yetişmemiştir.
Nesdî : «Bu hadîs murseldir; sabit değildir» demiştir. Bu hadîsi Beyhakî dahî tahrîc etmiş; ve mürsel olmaktan başka illeti de bulunduğunu söylemiştir.
Hadîs-i şerif hırsızın elini kesmek vâcibolduktan sonra artık çaldığı mal elinde telef olsa bile kendisine ödettirilmeyeceğine delâlet ediyor. Bu

bâbta o malı eli kesildikten sonra itlaf etmekle kesilmeden itlaf arasında bir fark yoktur. Ulemâ'dan bazıları ile îmam-x Â'zam Sbû Hanîfe'nin mezhebinin bu olduğunu kendisinden İmam Ebû Yusuf rivayet etmiştir. İmam-ı Â'zam göre meselenin ta'lîli şöyledi: Bir yerde İki hakkın birletmesi İçtimâi usule muhaliftir. Binâenaleyh burada hırsızın elinin kesilmesi o lala karşı olan mes'uliyetinin de yerini tutar. Bundan dolayıdır ki, elinin kesilmesine sebeb olan malı tekrar çalsa Haneftler'e göre tekrar eli kesilmez. Maam&fÎh Ebu Yusuf & göre yine kesilir. İmam Şâfü'nin mezhebi de budur.
İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbeî ve diğer bazı ulemâya göre hırsız itlaf ettiği malı öder. Hanefller'e göre mal mevcud ise onu sahibine iade eder. ödemenin delili :
«El aldığı şeyi verinceye kadar ondan mesuldür» hadîs-i şerifidir .Şafiller buradaki Abdurrahman hadisini ihticaca elverişli görmezler. Kitabdan delilleri :
[73] «Mallarınızı aranızda batıl İle yemeyin..» âyetidir.
Aklî delilleri şudur : Hırsızhkda hem kul hakkı, hem de Allah hakkı vardır. Bunların ikisini de hırsızdan almak gerekir. Birde çalınan malın aynı duruyorsa bilicmâ' sahibine verilir. Mal mevcud olmadığı zaman da buna kıyasen ödettirilir.[74]

1262/1956- «Abdullah b. Amir b. As radıyallahü anhümâ'dan ResO-Ifillah saüaUahü aleyhi ve seMem'âtn duymuş olarak rivayet göre ŞemKmln dalındaki hurmanın hükmü sorutmu): Peygamber aaUaUahü aleyhi ve sellem:
— İhtiyacı olan bir kimse etek yaymadan ağzı île alırsa ona bir şey yoktur. Biraz hurma ile (oradan) çıkana Ödeme ve ceza vardır. Eğer hurmayı harmanında topladıkdan sonra kıymeti kalkanın kıymetine varan bîr mikd arla oradan çıkarsa ona da kesme cezası vardır; buyurmuşlardır.»[75]

Bu hadisi Ebtı Dıvud ile Nesai tahric etmişlerdir.Hâkim onu sahîhlemiştir.
«Temr» yaş ve kuru hurma ve keza yaş ve kuru üzüm manâsına gelen cem'iyyetti bir isimdir.
Hadîs-i şerîf aşağıdaki meseleleri ihtiva etmektedir:
1— Muhtaç kalan bir kimse ihtiyacını gidermek için ağzı ile birisinin meyvesinden alabilir; bu kendisine mubahtır.
2— Fakat başkasının bahçesinden bir şey alıp götürmek kendisine haramdır. Eğer bağ bozulmadan ve meyveler devşirilmeden bir şey alıp giderse aldığını ödediği gibi kendisine ceza dahî verilir. Bağ bozumundan sonra alıp götürürse aldığı şeyler nisabı doldurduğu takdirde eli kesilir.
3— Hadîsde ödenecek şeyle Verilecek ceza hakkında tafsilât verilmemiştir. Fakat Beyhakî'nin rivayetinde bunlar tefsir edilmiş ve Ödeneğin: aldığının iki misli; cezanın da tenkil için dayak vurmaktan ibaret olduğu açıklanmıştır. Beyhakî'nin rivayet ettiği hadisle mal cezası almanın caiz buğuna istidlal edilmiştir, tmam Şafii eski mezhebinden buna kail olmuş; fakat sonra ondan dönmüştür. Hazret-i $â/w'hin : cHiç bir kimseye bir şey için iki kat vergi konamaz, ceza ancak bedenlere tatbik edilir; malda ceza olmaz. Bu hüküm neshedilmiştir. Onu nesih eden nâsih de bizzat Resûtüllah (S.A. V.)*in, geceleyin koyunları' başkasının bağım telef eden zâta verdiği ödeme hükmüdür.Zarar ancak kıymeti ile ödenir...» dediği rivayet olunur.
4— El kesmenin vâcib olması için malın korunan mallardan olması şarttır.Bu hüküm şu badisden dahî anlaşılmaktadır:
«Meyveîle, dağın koruduğu koyun içine! kesmek yoktur. Meyveyi kurutma harmanı, koyunu da ağılı barındırırca o takdirde kalkanın kıymetini bulan malda el kesme vardır». Bu hadîsi NesaÎ tahric etmiştir. Görülüyor ki, malın korunur olması hırsızlığın mefhumunda dâhildir. Onun için aldığı emanete hıyanet ederek onu sahibine iade etmeyene «hırsız» demezler. Cumhur-u ulema'mn mezhebi budur.
«HarÎsetü'l - cebel» dağın koruduğu şey manasınadır.
Bazıları ona bu mânâyı vererek: «dağ vasıtası ile korunan mal ça-hnirsa el kesilmez» demişlerse de ekser-i ulemâ'ya göre murâd: ağılına varamadan karanlık basan koyundur. Hadîse bu mânâyı vermek daha muvafık görülmüştür.[76]

1265/1059- «Safvân b. Umeyye radıydttahü anVdan rlvftyet olunduğuna göre; Peygamber saUdtahü,aleyhi ve seJlem, onun cübbesinl çalanın elt kesilmesini er.ırettiğl, Safvan da hırsıza şefaatte bulunduğu zaman kendisine:
— Bubisi o adamı bana getirmezden Önce yapsaydına! buyurmuşlardır.»[77]

Bu hadisi Ahmed ile DÖrfler tahrîc etmişlerdir. İbnü'l-Cârûd ile Hakim onu sahîhlemişlerdir.
" Hadîs-i şerifi bir çok yollardan tahrîc etmişlerdir. Bunlardan biri de Tavûs'vn Safvan (R. A./dan rivayet ettiği tarîkdir, îbni Abdü-berr (368—463) bu yolu tercih etmiş; ve söyle demiştir: «Tlvte'un Safvan.'dah işitmiş olması mümkündür. Çünkü kendisi Osman (R. A.)'a yetişmiş ve : Ben Resûtöllah (S.A.V.)'in a*h»b'ından yetmiş şeyhe ye-tişdim; demiştir».
Hadîsin tafsüâtını Beyhakî (384—458) As b. EM Rebâh'dan şu lâfızlarla tr'ırîc etmiştir:
«Atâ b. Ebi Rebah demiştir ki: Bir defa Safvân b. Ümeyye Vadide yatarken bir insan çıka geldi: ve hemen Safvân'nm başının altından Ur cübbe aldı. Müteakiben Safvân onu Peygamber (S.A.V.)e getirdi. Resâlilllah (S.A.V.) derhal elinin kesilmesin! emir buyurdular. (Bu sefer) Safvin :
— Ben onu affediyor ve bağışlıyorum, dedi. Bunun üzerine Resûliilfah (S.A.V.) :
— Onu bana getirmeden önce affetseydin ya! buyurdular.»
Hadis çeşitli lâfızlarla rivayet edilmiştir. Bunların bazısında hâdisenin MesctdM Haram'da geçtiği diğerlerinde Medine mescidinde uyurken vuku bulduğu kaydediliyor.
Hadîs-i şerif, bir malı sahibi muhafaza ederse kilidli bir yerde bulundurmasa bile o malı çalan hırsızın eli kesileceğine delildir. İmam Şafiî «Safvan'ın cübbesi, üzerine yatmasîle muhafaza olunmuştu» diyor. Şafiî, Hanefi ile MA İtkiler'in mezhebi budur. «Nihâye-tü'l - Müctehid* nâm eserde şöyle deniliyor: «Uyuyan bir kimse bir şeyi kendine yastık yapsa Safvân'ın cübbesi kıssasında vârid olduğu vecihle bu iş o şeyi muhafaza sayılır...» Hanefîlerin adlı kitabında dahî şu satırlar mevcuddur: «Bir kimse mescidde sahibinin yanından bir malını çalsa her ne kadar duvarla çevrilmiş olmasa bile yine eli kesilir. Çünkü mescid mal muhafazası için yapılmamıştır; binâenaleyh mal, mekânla muhafaza edilmiş olmaz...»
Muhafazayı şart koşanlar muhafazanın neden ibaret olacağında ihtilâf etmişlerdir. Şafltler'le Maltktler'e göre her malın kendine mahsus muhafazası vardır. Meselâ hayvanların ağılı, altın ve gümüşe mahfaza olamaz. Hanefller'le diğer bazı ulemâya göre içerisinde bîr mal muhafaza edilen şey, başkasına mahfazadır. Çünkü mahfaza: girenin girmesine, çıkanın çıkmasına mâni' olmak için kullanılan şeydir. Böyle olmazsa ona ne lûgaten ne de şer'an mahfaza denilemez Kâ'be-i Muazzama ile şâir camiler, içlerinde bulunan kendi âlât ve edevatına mahfazadadırlar.
Kabrin kefen için mahfaza sayılıp sayılamayacağında dahî ihtilâf etmişlerdir. ŞâfÎHer'le Mâiltkfler'e ve diğer bazı ulemâ'ya göre mahfaza sayılır; ve kefen soyan hırsızın eli kesilir. Hz. AH ve Hz. Aise (R. Anhümâ) ile Sevrî ve İmam Â'zam Ebu Hanîfe'ye göre kabir mahfaza sayılamaz; kefen soyanın da eli kesilmez.
BeytiM - mal'den çalan hırsız hakkında da ihtilâf vardır. Hanefller'le Şafltler'e ve diğer bazı ulemi'ya göre Beytü'l-mal'den bir şey çalan hırsızın eli kesilmez. Bir rivâyetde Hz. Ömer (B. A.)'a göre eli kesilir. İmam mezhebi de budur.
Ordunun düşmandan aldığı ganîmet mallarından çalanın ise bÜittifak eli kesilmez. Bu meselede, o harbe iştirak etmekle etmemenin dahî farkı yoktur. Çünkü, olabilir kendisine o ganimetten bir ihsan payı ayrılır da ganimete o da iştirak eder.[78]

1264/1060- «CAbfr radıyaîlahü anA'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber aaUalahü aleyhi ve seUem't bir hırsız getirdiler. Efendimiz :
— Onu Öldürün! buyurdular. Bunun üzerine ashâb :
— YA Resûlaah, bu adam sadece hırsızlık etmlsdlr; dediler. Resûlüllah saîîaîahü aleyhi ve seem:
— Onun elini kesin! dedi ve hemen kesHdl. Sonra o adamı tekrar getirdiler. Resûlüllah sdüalahü aleyhi ve seem:
— Onu Öldürün! buyurdular.(RAvI) vak'anın evvelki glbt olduğunu anlaktı. Sonra o adamı üçüncü defa getirdiler.RAvt vak"anın yine evvelki gibi olduğunu anlattı. Sonra adamı dördüncü defa ayni minval üzere getirdiler. 'Bilâhare beşinci defa getirdiler.Resûlüllah alahü aleyhi ve aeem:
— Onu öldürün; buyurdular.[79]

Bu hadisi ESbu DAvud ile Nesat tahric etmişler; fakat Nesil onu mûnker saymış, ve İris b. HAtfb'dan bu hadisin bir benzerini tahric etmiştir. ŞAfİt beşinci defada katletmenin neshedildiğini söylemiştir.
Hadisin Ebu Ddvud ile Nesat tarafından ittifakla tahrie edilen ilk kısmının tamamı şöyledir :
«Cabtr demiştir ki: Bunun üzerine adamı götürdük ve öldürdük. Sonra onu sürükleyerek bir kuyuya attık; üzerine do tasları attık.»
Nesaî: «Bu hadîs münkerdir. Musab b. Sabit hadîsde râvî değildir.» demiştir. Lâkin yine Nesaî'nin el - ffârfe'ten tahrîc ettiği hadis buna şâhiddir; diyorlar.
Haris hadîsini Bakim ile Ebu Nuaym'âe tahrîc etmişlerdir. Fakat İbni AbdÜberr: «Katil hadîsi münkerdir; aslı yoktur» demiştir. İbni AbdÜberr, Şd/iî'mn nesih iddiasını te'yîd için: «Bu hususta ehl-i ilim arasında ihtilaf yoktur» demiştir. Bazıları ,bunu nesneden:
«Müslüman bir kimsenin kanı ancak üç şeyden birîle helâl olur...» hadîsidir; diyorlar. Bu hadis yukarıda geçmiştir.
Nesaî'nin rivayetinde: «adam, ellerini ve ayaklarını kesdlkten sonra, Hr. Ebu Bekir zamanında beşinci defa tekrar hırsızlık etti. Bunun üzerine Ebu Bekir :
— Resulüllah (S.A.V.), bunu öldürün; dediği zaman onun hâlini pek âlâ bilirmiş; dedi. Sonra onu Kureyş'den bir takım gençlere verdi ve;
— Bunu öldürün; dedi. Onlar da hemen öldürdüler» denilmektedir. Nesaî «Bu bâbta hiç bir sahih hadis bilmem» diyor.
Hadis, dört defa hırsızlık eden bir kimsenin bütün el ve ayaklarının kesileceğine; beşinci defa yine çalarsa artık öldürüleceğine delalet ediyor, tik hırsızlıkta, hırsızın bilicmâ' sağ eli kesilir. Ibnl Mes'ud (R* A.) hazretlerinin âyet-i kerîmeyi :
«Hırsızlık yapan erkek ve kadının sağ ellerini kesin» diye okuması âyetteki mücmel hükmü beyân etmiştir.
İkinci defa çalarsa ekser-l ulemâ'ya göre sol ayağı kesilir. Çünkü sahâbe-l klrâm böyle yapmışlardır. Tâvûs (— 106)'a göre sol el kesilir; zîrâ sağ ele en yakın odur.
Üçüncü defada sol el, dördüncüde sağ ayak kesilir. Ancak bu cihet ittifâkî değil, Şâfltler'le Mâllkiler'e göredir. DeUUeri Dâre Kutnî'mn Hz. Ebu Hüreyre'den tahrîc ettiği şu hadistir:
Peygamber sdUalahü aleyhi ve seUem hırsız hakkında :
— Eğer çatarsa hemen elini kesin, sonra tekrar çalarsa ayağını kesin; sonra yine çalarsa elini kesin; sonra yine çalarsa ayağını kesin; buyurmuşlardır.»
Bu hadîsin isnadında Vâktdî vardır. Aynı hadisi îmam Şafii başka bir yolla Hz. Ebu Hüreyre'den merfu' olarak rivayet etmiştir.
Hanefîler'le diğer bir takım ulemâ'ya göre üçüncü defada artık hırsızın eli veya ayağı kesilmeyip sadece habsedilir. Delilleri Beyhaftî'nin Hz. Al! (R. A./dan- rivayet ettiği hadistir. Hz. Al! (R. A.) bir eli ve bir ayağı kesildiği halde tekrar hırsızlık eden biri hakkında kendisine :
— Bunun sol elini kes; denildiği zaman':
— (Onu da kesersem) bu adam ne İte silinir; ne He yer? demiş; ayağı hakkında dahi :
— Ayağını mı keseyim? sonra ne üzerinde yürür? Gerçekten ben Allah'dan utanırım» demiş; sonra hırsıza dayak vurarak kendisini ebedî hapse atmıştır.
El ve ayağın nereden ' kesileceğine gelince : El, bilekten yanı. el ile kolu birleştiren mafsaldan kesilir. Çünkü en azından el buna denilir. Dâre Kutnî'nia tahrîc ettiği Amir b. Şuayb hadisinden anlaşıldığına göre Peygamber (S.A.V.) dahi kendisine arzedilen bir hırsızın elini bilekten kesmiştir. Bu babta müteaddit hadisler vardır.
Imamlye taifesi ile bir rivayette Hz. Al! (R.A.)'a göre parmakla-' rın kökünden kesilir. Fakat parmakları kesilen bir kimseye ne lügatten ne de örfen eli kesik denilmediğinden bu kavil reddedilmiştir. Hz. Atf (R. A./dan bu bâbta rivayetler muhteliftir. Hattâ hırsızın küçük parmağından orta parmağına kadar üç parmağını kestiği bile rivayet edilmiştir.
Zührî ile ttartetler'e göre tâ omuzdan bütün kol kesilir. Çünkü araplarca hakikatte el budur.
Ayak dahî-topuktaki mafsaldan kesilir. Ki. Att (R. A.,)'dan bir rivayete göre kendisi ayağı yandan yani ayağının üzerinde taraz yan tarafına düşen kuş yumurtası şeklindeki tümsekden kesermiş. Imamlye taifesinin mezhebi budur.
Falde : İmam Ahmed, b. Hanbel ile Ebu Dâvvd, Atâ tarîkîle Hi. Alşe (R. Anhâ)'dam gu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Peygamber saüalahü aleyhi ve seüem hırsızın biri çarşafını çal-dt£ı zaman ona beddua eden Alşe'y :
— Ona beddûâ etmenle onun günahını hafifletme; buyurmuşlardır.Bu hadîs mazlumun bedduası zâlimin günahını hafifleteceğine delildir, tmam Ahmed <Kitâbil'î - Zühd» inde Hz. Ömer b. Abdflazlz'den şunu rivayet eder: «Ömer b. Abdllazlz: duydum ki bir adam bir zulüm yaparsa mazlum zalime söğmeye ve onun günahını azaltmaya devam ede ede nihayet ondan hakkını alır da zâlim ondan daha faziletli bile olurmuş, demiştir.»[80]

«Sarhoşun Haddi Ve Sarhoş Edici Şeylerin Beyanı»

Sarhoşa vurulan hadde hadd-İ şürb derler ki, keyfiyet i'tibârîle hadd-i zinâ'ya kemmiyyet i'tibârîle de hadd-i kazf 'e benzer. Yani zina haddinde olduğu gibi bunda da hadd vurulacak şahsın elbisesi çıkarılır; ve sopa vücudunun muhtelif yerlerine vurulur. Hadd-i şürb'ün sayısı hür hakkında seksen; köle hakkında kırktır.
Sair hudud-ü şer'iyye gibi bu da meni' ve zecir için meşruû' olmuştur. Çünkü insanlar arasında öyleleri vardır ki, bunları düştükleri vâdi-i helâktan ne akü kurtarabilir ne de kötü fiillerine nakil mâni' olabilir. Din ve diyanetleri kendilerine mâni' olacak derecede kuvvet bulmamıştır, işte boylelerini menetmek için bu gibi şer'I mânfler meşru' olmuştur.
Hadd-i şürb'ün vârib olmasında esâs, aşağıdaki hadîslerdir.[81]

1266/1061- «Enes b. Mâlik radtyaOahü anh'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber saîlalahü aleyhi ve.aeltem'e şarab İçmiş bir «dam getirmişler. Resûlüllah mUaldhü aleyhi ve seTtem ona İki hurma dalı İle kırk kadar sopa vurmuş. Enes demiştir kt: Bunu Ebu Bekir de yaptı. Ömer halife olunca halk İle istişare etti. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf :
— Hududun en hafifi seksen (değnek) dlr; dedi. Ömer de onu emretti.[82]

Hadîs müttofekun aleyh'dir. Müslim'in VelW b. Ukbe kıssası hakkında Ali'den rivayet ettiği hadîsde «Peygamber sattalahü aleyhi ve settern kırk değnek hadd vurdu; Ebû Bekir de kırk değnek vurdu. Ömer seksen değnek vurdu; (bunların) hepsi sünnettir. Bu bence daha makbuldün denilmektedir.]3u hadîsde «Bîr adam VelİD'I şarap kusarken gördüğüne şahadet etH. Bunun üzerine Osman:
— Şüphesiz ki, bu adam onu içmeden kusmamıştır; dedi» cümlesi de vardır.
Hamr : Üzüm şırasından olan şaraptır. Kelime hem müzekker hem müennes olarak kullanılır. Bütün memnu' içkilerin esasını teşkil ettiği için bana «ümmül habâb» yani «pis şeylerin anası» derler.
Hadîs-d şerîf aşağıdaki meseleleri ihtiva ediyor :
1— Üzüm suyundan yapılan içkiye bilicmâ' hamr denilir. Fakat hurma şırası gibi şeyler de sarhoşluk verirse bir çokları onlara da hamr derler. Yalnız ulemâ bu itlâkm hakikat olup olmadığında ihtilâf etmislerdir. Kâmûs "ihibi «Umum (yani her içkiye hamr itlâkı) esahtır. Çünkü şarap Medînede haram 'kılındı; halbuki o zaman Me-dînede üzüm şarabı yoktu; yalnız hurma ve hurma koruğu şarabı vardı» diyor. Kâmûs sahibinin bu sözünden: şarap kelimesi her içki hakkında hakikat olarak kullanılır; demek istediği anlaşılıyor.
Şaraba niçin hamr denildiği de ihtilaflıdır. Bazılarına göre aklı örtdüğÜ için hamr denilmiştir. Bu takdirde kelime ism-i fail mânâsına getir. Yani hamr aklı örten içki demek olur. Bazıları: «şaraba hamr denilmesi şarap olması için örtüldüğündendir» derler. Bu takdire göre kelime ism-i mef'ul mânâsına gelir; ve hamr: örtülmek suretîle yapılan içki; demek olur. Bir takımları :«hamr mu-hâmereden alınmıştır. Muhâmere ise karıştırmak demektir. Şarap aklı karıştırdığı için ona bu isim verilmiştir» diyor; -diğerleri ise : «Bu kelime bırakmak mânâsından alınmıştır. Çünkü şarap kıvamını buluncaya kadar kendi haline bırakılır.» mütâleasında bulunmuşlardır. Hattâ : «Bu mânâların hepsi şarapta vardır; feiânenaleyh hamr kelimesi bunların hepsinden alınmıştır» diyenler bile olmuştur, tbni AbdÜberr: «En iyisi, bu mânaların hepsi şarapta mevcuttur; demektir. Zîrâ şarap tâ kıvamını bulup sâkinleşinceye kadar terkedilir. tçildiği vakit ise akla galebe çalacak derecede onu karıştırır ve örter» diyor. Elhasıl hamr, : kükremiş üzüm sırasıdır. Onun hakikati bilicmâ' budur. Yalnız köpüğünü atmış olması ekseriyete göre şart değil İmam Â'zam'ai göre şarttır. Bazılarına göre her içkiye şarap denilebilir. Bu, lügatte kıyas yapmak olsada yine caizdir. Fakat ekıer-İ ulemâ ya göre hakikat olarak her içkiye şarap denilemez. Çünkü kıyas ile lügat sabit olamaz; ancak mecazen şâir içkilere de şarap denilebilir. Hanefîler'in mezhebi budur. Hattâ «eZ-Hidâye nâm eserde şöyle denilmektedir: «Bize göre şarap üzümden sıkılan şıranın şiddetlenmişidir. Lûgatçılarla ehl-i ilim arasında ma'ruf olan da budur».
Hattâbî, «.Hidâyet sahibinin bu sözlerini redd için bir çok şeyler söylemiş ezcümle şöyle demiştir : «Bir kavim zannetti ki araplar şarabın

yalnız üzümden yapıldığını biliyor. Bunlara cevaben şöyle de denilir: Şüphesiz ki üzümden başka bir şeyden yapılan içkiye hamr diyen sahabe fasih araplardandüar. Eğer bu isim sahîh olmasa idi onu söylemezlerdi».
Kurtubî ise sözü büsbütün uzatmış ve şunları söylemiştir : «Enes ve başkalarından rivayet edilen hadisler hem sahîh hem de çok olmaları dolayısîle (şarap üzümden başka bir şeyden olmaz; başkaşeyden yapılap içkiye şarap demezler, hamr ismi de ona şamil değildir) diyen Kûfeltler'in mezhebini ibtâl eder. Bu söz arap dilinde, sahih sünnete ve sahabe'nin anlayışına aykırıdır. Çünkü şarabın haram kılındığını bildiren âyet nazil olunca sahabe şaraptan sakınma emrinden her sarhoş edici içkiyi anladılar; üzümden yapılanla yapılmayan arasında fark görmediler. Bilâkis kendileri ehl-i lisan oldukları halde üzümden başka bir şeyden yapılan içkiyi de haram Dildiler. Kur'ân onların dili ile inmişti. Eğer bu meselede bir tereddütleri olsaydı şarapları dökmez tevakkuf ederler; haramın hakikatini tafsîlâtîle anlarlardı» San'anî de şunları kaydediyor.» Şarabın haram kılındığını bildiren âyet nazil olduğu zaman şarabın beş şeyden ibaret bulunduğunu ifâde eden Ömer hadisi ileride gelecektir. Ömer de ehl-i lisandandır. Vâkıâ bu hadîsle haram kılınan içkileri beyân etmek istemiş olması lügat mânâsını kâsdetmemesi de bir ihtimal ise de doğrusu budur. Çünkü Ömer bunu ahkâm-ı şer'iyyeyi beyân sadedinde söylemiştir. İhtimal hamr, ismi bu içki nev'ine şer'i bir ad olmak üzere verilmiştir. Bu takdirde bir hakikat-i ser'îyye olur. Müslim'in İbnl Ömer'den tahrîc ettiği :
Peygamber (S.A.V.) :
— Her sarhoş eden şey şaraptır. Her şarap da ha-râmdrr; buyurdu; hadîsi de buna delâlet eder.» Şan'âni devamla diyor ki: «Hattâbî az yukarıda geçen sözlerini unutarak şunları kaydetmiştir: Şarabın haram kılınması hakkındaki âyet indiği zaman' hamr'ın mânâsı muhatablar için meçhul bulunduğundan bu kelimenin mânâsı: her sarhoşluk veren içki; diye beyân edilmiştir. Böylece hamr kelimesi salât, zekât ve saire gibi şer'î hakikatlerden olmuş olur...
Halbuki bu iddialar zâîftir. Çünkü şarap, araplar arasında en meşhur içkilerden biri idi. Onun adı her şeyden meşhurdu. Arapların şarap hakkındaki şiirler saymakla bitmez. Namaz ve zekât gibi şeyler öyle değildi. Araplar içkilere çeşidlerine göre ad verirlerdi. Meselâ tatlı şaraba «mezze» derlerdi...»
Şarabla şâir içkiler arasında Haneffler'e göre hüküm i'tibârîie fark vardır. Şarabın bir damlası bile hadd icâbeder; fakat Ötekr içkilerden sarhoş olmadıkça hadd lâzım gelmez. ŞâflHer'le Mâ I ikiler'e göre sarhoşluk veren her şey şaraptır.
2— Hadisimiz şarap içene hadd-i şer'î vurulacağına delâlet ediyor. Bu bâbta tcma'-ı sahabe vardır. Haddin hurma dalı ile vurulacağına da delüdir. Ancak bu iş için hurma dalınm mutlaka şer'ân ta'yin edilmiş bir âlet olup olmadığı ihtilaflıdır. Çeşitli kaviller içinde en şâ-yân-ı kabul görüleni hurmadan başka ağaçlardan yapılan sopa ile vurma, un da caiz olmasıdır. Hattâ ayakkabı ve yumruk gibi şeylerle bile caizdir. Müslim şerhinde : «Ulemâ hurma dalları ayakkabları ve eK bise kenarları ile iktifa ederek hadd vurmanın caiz olduğuna icmâ' ettiler» dedikten sonra: «Esafa olan kırbaçla caiz olmasıdır» denilmektedir. Musannif : müteehhirîn ulemâ'dan bazılarının, kırbacı zorbaları, elbise kenarile ayakkabını zalflere tahsis ettiklerini bunlardan maadalarına neye lâyık iseler onunla vurulacağına kail olduklarını söylemiştir.
Hadîsimizde sopa adedinin kırk olduğu bildiriliyor. Beyhakî ile tmam Ahmed b. HanbeVin tahrîc ettikleri şu hadis dahi ayni hükmü te'yid etmektedir:
«Bunun üzerine yirmiye yakın adama emrederek her biri ona hurma dallan ve ayakkablarile İkişer dayak vurdular.» Musannif diyor ki: îşte bu hadîs ihülâf olunan şeyleri bir yere topluyor; sopa adedinin kırk olduğunu ve kırk sopanın iki hurma dalîle vurulmadığını gösteriyor».
3— Hz. Ömer (R. A.)'m halk ile istişarede bulunmasının sebebi, Ebu Ddvud ile NesaVnin tahrîc ettikleri bir rivayete göre: HatİD b. Ve 1 İd in Ömer (R. A,)'a «Halk şaraba düştü. Cezayı hiçe sayıyorlar» diye yazması olmuştur. Ömer (R. A.)'m yanında En sar ve muhacirler bulunuyormuş. Meseleyi onlara sormuş. Hepsi seksen değnek vurmasına ittifak etmişler, tnuim Mâlik «el-Muvatta'» da Sevr b. Ye-zûZ'den şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Ömer, şarap hakkında istişarede bulunmuş. AIİ b. Ebl Tâllb Ömer'e :
— Buna seksen değnek vurulması kanaatindeyiz; çünkü bu adam içerse sarhoş olur; sarhoş olursa saçmalamağa başlar. Saçmaladın» İftira eder; demiş. Bunun üzerine Ömer şarap içene seksen değnek vurmağa başlamıştır». Bu hadîse dahî : «mu'daldır» diyerek i'tirâz edenler olmuş, hattâ İbni Hazm-i Zahirî onu inkâr bile etmişse de babımız hadîsinin Müslim'in rivayet ettiği son kısmı bu hadîsi te'yid etmektedir. Şöyleki: «Hz. Osman (R. A,), VelİD b. Ukbe şarap içtiği için kendisine dayak vurmak üzere M\ (R.A.)'a emir vermiş. O da Ab* dullah b. Ca'fer'e :
— Şuna dayak vuruver; demiş. Abdullah dayağı vurmuş. Sopa adedi kırka varınca Osman (R. A.):
— Dur! Resûlüllah (S.A.V.) kırk sopa vururdu. Ebu Bekir'de kırk vururdu; Ömer ise seksen değnek vurdu. Bunların hepsi sünnettir. Ama bu Ömer'inki bana daha iyi geliyor; demiştir». Burada bazıları şu mütâlâayı ileri sürerler: Osman (R.A.) bu sözleri ile Ömer (R.A.)'ın yaptığını mutlak surette değil sarhoşların cür'etine karşı beğenmişti. Binâenaleyh Peygamber (S.A.V.)'in fiili dururken Hz. Osman nasıl oluyor da Ömer (R. A.J'ın yaptığını beğenebiliyor? şeklinde bir sual va-rid olamaz. Çünkü onu beğenmekle beraber sopa adedi kırkı bulduktan sonra haddi durdurması o sayıdan fazla bir şey vurdurmadığına delâlet eder.
Bunlara şu cevap verilmiştir: Sakih-i BukârVdeki Abdullah b. Adiy rivayeti ziyâde vurdurduğunu tasrih etmektedir. Mezkûr rivayete göre : Hz. Ali (R. A:), Velid'e seksen değnek vurmuştur. Kıssa ayni kıssadır.' Şu halde Buhârî'nin rivayeti tercih edilir. Demek oluyor ki, kırk değnekte haddi durdurarak Ömer (R.A.)'m yaptığını beğendiğini söyledikten sonra hadd vurmağa devam etmiştir. Bu cevap; «iki başlı bir kırbaçla kırk defa vurmuştur; netice yine seksendir» de-mekden daha güzeldir.
Resûlüllah (S.A.V.)in şarap içenlere kırk sopa vurduğunu ifâde eden rivayetler çok ise de bunların basısında «kırk kadar» denilmek-de, bazılarında ise haddin ayak kablarîle vurulduğu ifâde olunmakda-dır. Bu ise sahâbe'nin: bu iş kırk sopa ile olacak; manâsını çıkarmış olduğuna delil sayılıyor. Binâenaleyh ulemâ sopa adedinde ihtilâf etmişlerdir. îmam-% Â'zam Ebu Hanîfe ile İmam Malık, îmam Ahmed ve bir kavlinde İmam Şafiî sarhoşa seksen dayak vurulacağına kaildirler. DelîHeri, Hz. Ömer (R. A.) zamanında bu sayı üzerine îcma-ı sahabe vâki' olmasıdır. Meşhur kavline göre İmam Şafiî kırk sopa vurulacağına kail olmuştur. Dâvud-u ZâhirVmn mezhebi de budur. râ fiilen Resûlütlah (S.A.V.)'den rivayet edilen mikdar budur. Ebu Bekir zamanında dahî bu mikdar tatbik edilmiştir.
Kitabımız hadîsinde: «Bir adam, VeUd'i şarap kusarken gördüğüne şehadet etti» demliyor. Jfüsltm'dekinde ise iki kişinin şehâdet ettiği birisinin şarabı içerken diğerinin de kusarken gördüğü beyân ediliyor.
İmam Nevevî (631—676) Müslim gerfei'nde şöyle diyor : Bu hadîs Mâlik ile ona muvafakat edenlere yani şarap kusan kimseye şarabı içenler gibi hadd vurulur; diyenlere delildir. Bizim mezhebimize göre mücerred bunu görmekle hadd vurulmaz. Çünkü olabilir şarab olduğunu bilmeden içmiştir; yâhud kendisine zorla içirmişler-dir; yâhud daha başka haddi iskat eden bir özrü vardır. Ama Mâliksin delili kuvvetlidir. Zîrâ sahabe bu hadîsde zikri geçen Velid b. Ukbe'ye hadd vurulmasına ittifak etmişlerdir...»
Bu meselede Hanefîler de Şâfifler'le beraberdirler.[83]

1268/1062- «Muaviye radıyaUahü anh'den, Peygamber sallaîlahü aleyhiW sellem'öen İşitmiş olmak üzere rivayet edildiğine göre Re-sûlüHah sallaîlahü aleyhi ve sellem şarap içen hakkında şöyle buyurmuştur :
— İçti mi, ona hemen dayak vurun; sonra ikinci defa içerse yine kendisine dayak vurun; sonra üçüncü defa içerse kendisine yine dayak vurun; bilâhare dördüncü defa içerse artık boynunu vuruverin».[84]

Bu hadîsi Ahmed tahrîc etmişti; bu onun lâfzıdır. Onu Dört'ler'de tahrîc etmişlerdir. Tirmîzl onun mensuh olduğuna delâlet eden şeyler söylemiştir. Bunu Ebu Dâvud, Zührt'den sarahaten tahrîc etmiştir. Sarhoşun dördüncü defa içtiğinden mi yoksa beşinci defada mı öldürüleceği hususunda rivayetler muhteliftir.
ZâhİrîlerE göre beşinci defa İçen sarhoş öldürülür. İbni Hazm bu kavil üzerinde İsrar etmiş, onu isbâta çalışmış; ve mensuh olduğuna dâir icmâ' bulunmadığını iddia eylemiştir.
Cumhur-u ulemâ'ya göre katil mensuhtur. San'ânî (1059—1182) cumhur'un açık bir nâsih göstermediklerini, yalnız Ebu Davud'un Züh-rî'den rivayetinde «Peygamber (S.A.V.) dördüncü defada katli terket-ti» denilmiş olması ile istidlal ettiklerini, halbuki sözün fiilden daha kuvvetli olduğunu ihtimal Peygamber (S.A.V.) o adamı bir Özürden dolayı öldürmediğini ileri sürerek Zahirîleri haklı göstermeğe çalışıyor.
Bizce bu gayret yersizdir. Çünkü cumhur-u ulemâ iddia ettikleri neshi isbât etmiş; nâsihi de açık olarak göstermişlerdir .Meselâ : NesaVnin «Sünen-i Kübra» adlı eserinde Mutiammed o. îshak tarî-kîle rivayet ettiği merfu' bir hadîsde şöyle denilmektedir :
«Sonra Peygamber (S.A.V.)'e dördüncü defa şarab içmiş bîr adam getirdiler. Resûlüllah (S.A.V.) ona (tekrar) dayak vurdu; ama Öldürmedi» yine NesaVnia bir rivayetinde:
Bunun üzerine müslümantar gördüler kt(hadd tatbik edilmiş; öldürme kalkmıştır.» denilmektedir. Ayni hadîsi Bezzâr «Müsned» inde ibni /sfcafc'tan şu lâfızlarla rivayet etmiştir:

Peygamber <S.A.V.)'e üç defa şarap içen Nu'mân'ı getirdiler: «Resûlüllah (S.A.V.) ona dayak vurulmasını emretti; ve hemen dayak vuruldu. Vâktâ ki, dördüncü defa içince Resûlüllah (S.A.V.) ona hadd vurulmasını emretti; ve kendisine hadd vuruldu. Bu, nesih olmuştu.» Kitabımız hadisinin sonunda Ebu Davud'un Zühri'den sarahaten rivayet ettiğine işaret olunan hadîs de şudur:Peygamber (S.A.V.):
— Her kim şarap içerse ona dayak vurun. Eğer tekrar içerse yine dayak vurun. Üçüncü veya dördüncüde yine İçerse artık onu Öldürün; buyurdular. Derken huzur-u Nebevilerine şarap içmiş bir adam getirdiler. Resûlüllah (S.A.V.) ona dayak vurdu.-Sonra o adamı tekrar getİrdHer; Resûlüllah (S.A.V.) ona yine dayak vurdu; sonra yine getirdiler, ona yine dayak vurdu; ve öldürme kaldırıldı. Bu bir ruhsat idi».
Bundan dolayıdır ki, İmam Şafiî bu nesih meselesi için: «Bu mesele ulemâ arasında ihtilâf olunmayan şeylerdendir» demiştir. Tirmizî dahî bunun gibi bif şey söylemiştir.[85]

1269/1063- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sellem:
— Biriniz döğdüğü zaman yüze vurmaktan sakınsın;buyurdular.»[86]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs, hadd vururken olsun şâir zamanlarda olsun yüze darbe vurmanm helâl olmadığına delildir. Kendisine hadd-i şer'i vurulan bir kimsenin dahî karnına ve edeb yerlerine vurulmaz .Bu bâbta tbni Ebi Şeybe, Hz. Ali (R.A.)'dan şu eseri tahrîc etmiştir, AH (R. A.) cellâd'a :
«Bütün uzuvlarına vur ve her uzvun hakkını ver; ama yüzüne ve edeb yerlerine vurmaktan sakın» demiştir. Ayni eseri Abdürrezzak, Saîd b. Mansur ve Beyhakî dahî Hz. Ali (R. A./dan çeşitli yollarla tahrîc etmişlerdir.
Döğülen kimsenin o yerlerine vurmanın yasak edilmesi bu yerlere vurmakla hayatı tehlikeye düşeceği içindir.
Başa vurmak ihtilaflıdır: «Vurulmaz» diyenler hayatının tehlikeye düşüreceğini nazar-ı i'tibâra almışlardır: «Vurulur» diyenler ise Hz. Alî (R.A.ym cellâda :
— Başına vur; demiş olmasîle istidlal ederler. Hz. Ebu Bekir (R. A.) dahî :
«Kafaya vur; zîrâ şeytan oradadır» demiştir. Bu hadîsi de îbni Ebi Şeyhe tahrîc etmişse de zaîf ve munkatı'dır.
İmam Mâlik döğerken yalnız kafaya vurulacağına kail olmuştur. Hanefiler'den Ebu Yusuf'a, göre de kafaya vurulabilir. Kırbacın sıfatı hakında îmam Mâlik el-Muvatta» da Yezid b. Eslem'âen mürsel olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir.
«Peygamber (S.A.V.) bir adama hadd vurmak istemiş. Kendilerine eski bîr kırbaç getirmişler:
— Bundan daha a'lâsmı getirin! buyurmuş. Bu sefer de yeni bir kırbaç getirmişler:
— Bundan daha aşağısını getirin; buyurmuşlardır.» Şu halde kırbaç yeni ile eskinin arası yani orta olacak demektir.
Râfü, Hz. AH (R. A.)'m : «hadd kırbacı tki nev'i kırbaç arasında hadd vuruşu da İki vuruş arasındadır» dediğini nakleder.[87]

1270/1064- «Ibni Abbas radıyaUahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saUdllahü aleyhi ve seJlem:
— Hudûd mecsidlerde vurulmaz; buyurdular.»[88]

Bu hadîsi Ttrmlzt ile Hâkim rivayet etmişlerdir.Onu îbni Mâce de tahrîc etmişse de rivayet zaîftir. Çünkü isnadında îsmail b. Müslim-i Mekkî vardır ki, bu zât belleyişçe zaîftir. Ayni hadîsi Ebu Dâvud, Hâkim, Dâre Kutnî, Beyhakî ve tbnü's - Seken, Hâkim b. H iiâ m dan rivayet etmişlerdir. Bu isnadda beis yoktur. Hadisin daha başka tarîkleri de vardır; ve birbirlerini takviye ederler. Ashâb-ı kiram da onunla amel etmişlerdir, tbni Ebi Şeybe'nin Tank b. §ihâb'tsax tahrîc ettiği bir hadîsde: Hz. Ömer (R.A.)'a hadd vurmak için bir adam getirildiği, Ömer (R.A.)'ın :
«Onu mesddden çıkarın da sonra döğünü» dediği zikrediliyor. Buna benzer bir hâdise de Hz. Ali (R.A.)'dan rivayet olunur.
Hanefiler'le HanbelHer'e ve diğer bazı ulemâ ya göre mescidlerde hadd vurulmaz. Delilleri buradaki İbnl Abbas hadîsidir, tbni Eb% Leylâ, (T4—148) ile Şa'bî (26—104) 'nin mescidde hadd-i şe^î vurulmasına cevaz verdikleri rivayet olunursa da delilleri ma'lûm değildir, tbni Battal, HanefHer tarafını kasdederek: «Mescidi tenzîh edenin kavli evlâdır» demiştir.[89]

1271/1065- Enes radtyallahü anh'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Gerçekten Allah şarabın haram kılındığını bildiren ayeti İndirdiği zaman Medine'de hurma şarabından başka İçilen bir İçki yoktu».[90]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf, fahrim âyeti indiği zaman hurma şırasından yapılan içkiye, şarap denildiğini gösteriyor. Buna binâen elmme-i selâse denilen üç mezhebin imamlarına göre sarhoşluk veren her içki şaraptır ve üzüm şırasından yapılan şarap ile şâir içkiler arasında hüküm i'ti-bârile bir fark yoktur. Her hangi birinden az bir mikdar da içilse hadd vurmak icâbeder.
Haneftler'e göre ise yukarıda da görüldüğü vecihle hamr denilen şarabın hükmü diğer içkilerden farklıdır. Zâten onlarca, her içkiye şarap denilemez. Hâl böyle olunca bittabi hükümleri de bir değildir. Şarabın bir. damlasını içmek bile haddi îcab eder; fakat şâir içkiler öyle değildir. Onlar ancak sarhoş edecek mikdar içilirse haddi îcabeder.
Hanefîler'e göre şâir içkilere sâri tarafından şarap denilmesi hakikat değil mecazdır; ve bir teşbih-i beliğden ibarettir. Meselâ: «Her sarhoşluk veren İçki şaraptır» hadîsinin mânâsı: «Her sarhoşluk veren içki hüküm i'tibârı ile şarap gibidir» demektir. Diğer hadîslerin mânâları da böyledir. Teşbihde vech-i şebeh'in her sıfata âmm ve şâr mil olması lâzım gelmez. Binâenaleyh şâir içkileri şaraba benzetmekle şarap hükmünün tamamîle onları da verilmesi icâbetmez.[91]

1272/1066- «Ömer radıyaMahü anh'dan rivayet olunmuştur .Demiştir ki: Şarabın haram kılınması {babında kî âyet) şarap be; şeyden yapılırken indi: üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. Hamır: aklı karıştıran her şeydir».[92]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîsi Üç'ler de tahrîc etmişlerdir. Hadîs-i şerîf Enes hadîsine muarız değildir. Çünkü Enes hadîsi ile o zaman Medine'de içilmekte olan içkiler haber verilmiştir. Hz. Ömer hadîsinde ise Medine kaydı yoktur; o mutlak surette o zaman içilen içkileri haber vermektedir.
«Hamır: aklı karıştıran her şeydir» ifâdesi tesmiyenin vechine yâni hamr'a niçin hamr denildiğine işarettir.[93]
1273/1067- «Ibni Ömer radıyallahü ankümâ'dan rivayet edildiğine güre; Peygamber saîlaUahü aleyhi ve sellem:
— Her sarhoş eden içki şaraptır; her sarhoş eden içki de haramdır; buyurmuşlardır.»[94]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Bu dahî yukarıki hadîs gibi her sarhoş eden içkiye şarap denilebileceğine delâlet ediyor. «Her sarhoş eden içki haramdır.» ifadesi içkilerin hepsine, yani gerek üzüm şırasından, gerekse şâir meyve hububattan yapılan bütün içkilere âmm ve şâmildir: ve bunların hepsinin haram olduğuna delildir. Yalnız «sarhoş eden» ta'birinden mu-râd sarhoş eden mikdarmıdır; yoksa az veya çok mutlak surette içmesi harfim demekmidir? Bu cihet ulemâ arasında ihtilaflıdır. Sahâbe-İ kİ-râm'ın cumhur'u ile tmam Mâlik, tmam Şafiî, İmam Ahmed b. Han-bel ve diğer bir çok zevat, çok içildiği zaman sarhoşluk veren içkinin azının içilmeside haram olduğuna kaildirler. Delilleri bu hadîs bundan sonra gelecek olan Câbir hadîsidir. Bunlar Ebu Davud'un Hi. Âlşe (R. Anhâ)'dan tahrîc ettiği şu hadîs ile.de istidlal ederler:
«Her sarhoş eden şey haramdır. Bir furk içildiği zaman sarhoş eden içkiden ise avuç dolusu içmek haramdır» Hibbân ile TahâvVnin tahrîc ettikleri Sa'd b .Ebî Vakkâs hadîsi dahî onlara delildir. Hadîs şudur:
«Peygamber (S.A.V.) :
— Sizi, çoğu sarhoşluk veren şeyin azından da nehî ediyorum.» buyurdular. Bu mânâda hadîsler çoktur; fakat hiç biri isnadı babında söz edilmekten hâlî kalmamıştır. Şu varki bunlar bir birlerini takviye ederler. Hattâ Ebu Muzaffer Sem'ânî: «Bu hu-susda haberler çoktur. Bu haberlerin dışına çıkmağa kimseye müsaade yoktur» demiştir.
Hanefiler'den tmam Muhammed'in şarap ve saire içkiler hakkındaki kavli hemen hemen eimme-î selâse denilen üç mezheb imamlarının kavli gibidir. İmam Â'zam, Ebu Hanîfe ise gerek şarap ve gerekse şâir içkiler hakkında tafsilât vermiştir. Ona göre şarap: kükreyip köpürdükten sonra köpüğünü atan üzüm sırasıdır, imam Ebu Yusuf'la, tmam Muhammed'e göre de Öyle ise de onlara göre köpüğünü atması şart değildir; kükredimi şarap olmuştur. Hanefiyye imamları bilhassa şarap üzerinde on noktadan söz etmişlerdir. Bu on nokta şunlardır.
1— Şarabın mâhiyeti sarhoşluk vere nüzüm sırasıdır. Hamr yani şarap ismi lisan âlimlerinin ittifakîle yalnız bu içkiye verilmiştir. Sair içkilerin

adları da başka, hükümleri de şaraptan farklıdır. Meselâ şarabın haram olduğu kafi delîl ile diğerlerinin ise zannî deîîl ile sabittir.
2— Şarap ismi verilebilmek için kükreyen şira'nın köpüğünü atması İmam Â'zam'& göre şart; İmâmeyn'e göre şart değildir. Nitekim az yukarıda görmüştük.
3— Şarabın ayni yani kendisi haramdır. O sarhoşluk vermekle il-letlendirilemez. Vâkıâ bazı kimseler: şarabın kendisi değil, sarhoş eden mikdarı haramdır, demişlersede bu söz doğrudan dağruya âyeti inkâr mânâsına geldiğinden Hanefiyye imamları buna kail olanların küfrüne hükmetmişlerdir. Çünkü Teâlâ Hazretleri şarap için «rîcs» demiştir.
Rîcs : Aynı haram olan şeydir. Peygamber (S.A.V.)'in şarabı haram kıldığına dâir vârid olan hadîsler ise tevatür derecesini bulmuştur. Bu hususta icmâ-ı ümmet de vardır. Bir de şarapda şâir içkilerde bulunmayan bir hâssa vardır ki, o da azı çoğunu da'vet etmesi yani azıcık içildimi arkasından daha fazla içmeye heves gelmesidir.
4— Şarap bevil gibi necâset-i galizadır. Zîrâ hükmü, kat'î delillerle sabit olmuştur.
5— Şarabı helâl i'tikâd eden kat'î delili inkâr ettiği için dinden çıkar.
6— Müslüman hakkında şarabın hiç bir malî kıymeti yoktur. Çünkü ona kıymet takdir etmek ona bir mevki ve şeref tanımak demektir. Halbuki Allah Teâlâ onu necaset addetmekle kıymetini hiçe indirmiştir.
7— Şarabtan hiç bir suretle faydalanmak helâl değildir. Zîrâ ondan kaçınmak emrolunmuştur.Ondan istifâdeye kalkışmak ise ona yaklaşmak demektir.
8— Şarabın bir damlasını bile içene hadd vurulur.
9— Şarabı kaynatmak dahi tesir etmez. O yine haramdır.
10— Hanefiler'e göre: şaraptan sirke yapılabilir.
Şâir sarhoşluk veren içkilere gelince: Onlar da haramdırlar. Ancak bazı hükümlerle şaraptan ayrılırlar. Yani onların harâmlık derecesi şaraptan bir az aşağıdır. Tafsilât fıkıh kitaplarındadır.
İçkiler hakkında Resûlüllah (S.A.V.) ile ashâb-ı kirâm'mdan muhtelif eserler vârid olmuştur. Bu eserlerde isimleri geçen içkiler: tüâ, bâz ak, bit', ci'a, mizr, seker, fadîh ve sükrüke gibi şeylerdir.
Ttlâ : Üçte birinden biraz fazla kalıncaya kadar kaynatılan üzüm sırasıdır. Yani kaynaya kaynaya üçte ikisine yakın kısmı buhar olmuştur. Bâzak da bunun farsçasıdır; kelimenin fârisîce aslı bâde'dir. Doğrudan doğruya şaraba dahî bade diyenler vardır.
BeyhdkVmn Ibni Abbas (R. A.)dan tahrîc ettiği bir hadîse göre: İbni Abbas (R. A.)'a bir kavim gelerek tilâ'nm hükmünü sormuşlar. İbnf Abbas (R. A.) kendilerine:
— Sizin bu tilâ dediğiniz şey nedir? diye sormuş ve : «Bana bir şey sorduğunuz zaman onu İyice açıklayın» demiş. Bunun üzerine o kavim :
— Tilâ üzümü sıkarak suyunu kaynatmak ve sonra onu küplere koy inaktır; demişler :
— Küpler nedir? diye sormuş :
— Katranlı küpler; demişler :
— Ziftlimi? diye sormuş :
— Evet; demişler. İbni Abbas (R. A.) cevaben :
— Sarhoş eder; demiş. O kavım :
— Yâ bu İçkiyi çok içerse ne olacak? demişler. İbnî Abbas :
— Her sarhoşluk veren şey haramdır; cevabını vermiştir.» Yine İbni Abbas'm tilâ hakkında :
— Ateş bir şeyi helâl veya haram etmez; dediği rivayet olunur. Beyhakî Ebu Mâlik-i Eş'arî'den şu hadîsi tahrîc etmiştir :«Peygamber (S.A.V.) :
— Ümmetimden bir takım insanlar şarabı mutlaka içecekler; ona isminden başka bir ad takacaklar; tepelerinde çalgılar çalınacak. Allah onları yere batıracak; ve onlardan bîr takım maymunlar ve domuzlar yaratacaktır; buyurdular.»
Bit' : Bal şerbetinden yapılan içkidir.
Cia : Arpa suyundan yapılan içkidir.
Mizr : Darıdan yapılan içkidir.
Seker : Ateşde kaynatmadan suda ıslatılarak kuru hurmadan yapılan içkidir. Ayni şekilde hurma koruğundan yapılana fadîh derler.
Bu dört nev'i içkinin tefsiri Hz. İbni Ömer (R. A./dan rivayet olun-muşdur. İbni Mes'ud (R. A./dan bir rivayete göre : Seker şaraptır. Ibn'il Miinzir'in Hz. Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği bir hadîsde ise: «Şarab üzümden, seker hurmadan olur» kaydı vardır.
Sükrüke : Mısır ve darıdan yapılan içkidir.
Halitayn : Kuru hurma ile koruk hurmayı suda ıslatarak yapılan içkidir.[95]

1274/1068- «Câbîr radıyaMahü an/t'dan rivayet edildiğine göre; Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Çoku sarhoş eden içkinin azı da haramdır; buyurmuştur.»[96]

Bu hadîsi Ahmed'le Dörî'ler tahrîc etmişlerdir. İbni Hibbân onu sahîhlemiştir.
Hadisi Tirmizî dahî tahrîc etmiştir. Râvîleri mu'temeddirler. Nesaî, Dâre Kutnî ve tbni Hibbân ise onu Âmir b. Sa'd tarîkîle Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir:
«Resûlüllah (S.A.V.) çoğu sarhoş eden içkinin azından da nehyeHİ».Bu bâbta Hz. Alî, Hz. Aişe, Ibni Ömer, Zeydü'bnü Sabit Havvat (R. an-hüm) ile değir bazı zevattan hadîsler vardır.
FaİÂde : sarhoşluk veren şey eroin ve kokain gibi içilmeyen şeyler de olsa yine haramdır. Musannif merhumun beyânına göre bu gibi maddeler için «sarhoş etmez, yalnız vücuda bir gevşeklik ve uyuşukluk verir» iddiası sırf bir kuru inaddan başka bir şey değildir. Çünkü bütün uyuşturucu maddeler şarabın verdiği neşve ve tarebi verirler. Sarhoşluk vermediğini kabul etsek bile bunların uyuşturuculuğu inkâr edilemez. Uyuşturucu maddeler ise şarap gibi yasak edilen şeylerdendir. Nitekim Ebu DâvucFun tahrîc ettiği şu hadîsden de sarahaten anlaşılmaktadır: «Resûlüllah (S.A.V.) sarhoş eden ve uyuşuktuk veren her şeyden nehî buyurdu». Hat tabî diyor ki: müfettir, a'zaya gevşeklik ve uyuşukluk veren her içkidir», tbni Teymiyye (661—728) ve başkaları esrar'ın haram olduğuna icmâ' nakletmişlerdir. tbni Teymiyye : «Esrar hicrî altıncı yüzyılın sonlarında Tatar devleti zuhur ettiği zaman meydana çıkmış bir şeydir; ve münkeratın en büyüklerindendir. Onu kullanmak bazı husûsâtta şaraptan da zararlıdır.» dedikden sonra esrar kullanana hadd-ı şer'i vurmanın vâcib olduğunu söyler. Ero-in'in dinî ve dünyevî zararlarını bazıları yüz yirmi'ye çıkarmışlardır.» Ayni zararlar kokainde de ziyâdesSle mevcuddur» deniliyor.[97]

1275/1069- «İfonİ Abbas radıyaUahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saîlaîlahü aleyhi ve sellem'e su tulumunda kuru üzüm şerbeti yapılır; onu o gün, ertesi ve daha sonraki gün içerdi. Üçüncü günün akşamı oldumu ,o şerbeti (yine) İçer ve (yanındakilere) İçirirdi. Şayet bir şey artarsa ona dökerdi».[98]

Bu hadîsi Müslim tabrîc etmiştir.
İmam Müslim (204—261) bu hadîsi muhtelif rivayetler; ve çeşitli lâfızlarla tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif, kuru üzümden şerbet ve hoşaf yapılabileceğine delildir ki; caiz olduğu zaten ittifâkî bir meseledir. Ayni şerbetin kükre-dikten sonra dahî içilebileceğine kail olanlar da bu hadîsle istidlal ederler. Derlerki : «Resûlüllah (S.A.V.) bir rivayette böyle kükremiş bir şerbeti hizmetçisine sunmuştur. Bu da onun içilebileceğine delildir.» Fakat bu kavle zâhib olanlara şöyle cevap verilmiştir: «Bu hadîste şerbetin sarhoş edecek dereceye vardığına bir delîl yoktur. Rivayetin sonunda da «yâhud dökülmesini emretti» deniliyor. Şu halde caiz ki; ya eyi zannîle hizmetçiye vermiş; yâhud şerbetde bozulma alâmeti görmüş de hizmetçiye vermeden yere dökülmesini emretmiştir.
İmam Nevevî bu mânâya kat'iyetle kail olmuştur.[99]

1276/1070- «Ümmü Seleme radıyallahü an ha'd an Peygamber sallallahü aleyhi ve seUem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Efendimiz :
— Şüphesizki Allah sizin şifânızı size haram kıldığı şeylerde halketmemiştir; buyurmuşlardır.»[100]

Bu hadîsi, Beyhakî tahrîc etmiş; Ibnİ Hİbban sahîhlemiştir.

Ayni hadîsi imam Ahmed b .Hanbel de tahrîc etmiştir. Buharı IbnİMes'ud (R. A./dan da ta'lik sûretîle zikretmektedir. Müslim dahî az sonra görüleceği vecihle onu Vâil b. ffucr'dan rivayet eder.
Hadîs-i şerif, şarabla tedâvî görmenin haram olduğuna delildir. Çünkü ondan bir şifâ olmayınca içmesini helâl kılacak, yani hürmeti kaldıracak bir tarafı yok demektir. Şafiiler'le Hanefîler'in mezhebi budur. Ancak, haramla tedavide şifâ olduğu bilinir ve başka ilâç da bulunmazsa Hanefîler'e göre haram ile tedavi caiz olur.
Fâide : Bazı büyüklerin ifâdesine göre hekimlerin şarapta mevcud olduğu iddia ettikleri fâideler şarabı haram kılan Mâ ide âyetîle kaldırılmışlardır. Binâenaleyh şarapta hiç bir fayda yoktur. Bu sebeble onunla tedavi dahî sakıt olmuştur. Hattâ bu bâbta Sa'lebî ve başkaları Peygamber (S.A.V.)'den müsned olarak şu hadîsi rivayet etmişlerdir:
«Peygamber (S.A.V.) :
— Şüphesiz ki Allah Teâlâ şarabı haram kılınca ondan bütün faydaları almıştır; buyurdular.»[101]

1277/1071- «VâiM Hadramî'den rivayet olunduğuna göre Tarık b. Süveyd radıyallahü anh, Peygamber sdlîalîakü aleyhi ve sellem'i iFâç için şarap yapmanın hükmünü sormuş; Resulü Hah saTlallahü aleyhi ve sellem:
— Hiç şüphe yok ki, o deva değil, derdtir; buyurmuşlardır.»[102]

Bu hadîsi Müslim ile Ebû Dâvud ve başkaları tahrîc etmişlerdir.
Vâü-i Hadramî'âen murâd Vâil b. Hucr'dur.
Hadîs-i şerîf, aynen yukarıki hadîsin delâlet ettiği hükme: yani şarapla tedavinin haram olduğuna delildir. Fazla olarak da onun bir deva değil, derd olduğunu bildiriyor. Şarap içenlerin hâli bile onun bir çok derdlere sebeb olduğunu gösterip dururken Sâhib-İ Şerîal (S.A.V.) Efert-dîmiz'in ona : «derd» demesi elbette bir mübalâğa sayılamaz.
Resûlüllah (S.A.V.)'in bu sarih beyanatından sonra, kalkıp onun faydalarından bahsetmek, onu bir çok şairlerin yaptığı gibi içmeye teşvikte bulunmak Allah ve Resûl'üne meydan okumaktan başka bir şey değildir.[103]

«Ta'zîr Ve Saldırganın Hükmü Babı»

Te'rir : Lügatte redd ve menetmek manasınadır. Şerîatte ise hadd icâbetmeyen bîr suçtan dolayı te'dîb etmektir. Bu te'dîb îcâbına göre: hapis, dayak, tokat, kulak çekme, azarlama veya hâkimin surat asarak bakması gibi, muhtelif .-şekillerde olur. Dayak atmanın en azı üç, en çoğu otuz dokuz değnektir. Çünkü ta'zirin hadd derecesine varmaması gerekir. Haddin en az mikdarı köleye vurulandır ki, kazif ve içkide kırk sopadır.
Haneffler'den tmam Ebu Yusuf (113 — 182)'a göre tâ'zîr, hür kimselerin haddine göre yapılır; zîrâ asıl olan köleler değil hürlerdir. Şu halde mezkûr hüküm hürler hakkında seksen değnek olduğuna göre, ondan bir sayı noksan vurulacak tâ'zîr yetmiş dokuz değnek olur. Bir rivayette İmam Ebu Yusuf'a, göre tâ'zîr hadden beş değnek noksan vurulur, Tâ'zîrin en az üç sopa olması daha azı bir işe yaramadığmdandır. Çünkü tâ'zîr yapılan kötülükten vazgeçirmek içindir. Bir veya iki sopa ise bu işe kâfi gelmez.
Tâ'zîr, üç cihetten hadde benzemez:
1— Ta'zîr eşhasa göre değişir. Bunun dört mertebesi vardır: Eşraf ül-eşrâf, eşraf, orta dereceli insanlar ve el ayak takımlarına tatbik edilecek ta'zîrler.
a) Eşrâf-ıeşraf : Fukaha, ulemâ ve Resûlüllah (S.A.V.)'in sülâle-İ tâhîre'sine mensub olanlar gibi insanlar arasında en büyük makam-ı hörmet ve ta'zîmde bulunan zevattır. Bunların ta'zîri i'lâmdan ibarettir. Yani hâkim bunlardan birine tesadüf ettikde; «Senin şöyle şöyle bir harekette bulunduğunu duydum» der. Yâhud evine birisini göndererek söyletir.
b) Eşraf: Büyük tacirler ve hükümet büyükleri gibi i'tibârh kimselerdir. Bunların ta'zîri kendilerini mahkemeye da'vet ederek orada ilâmda bulunmaktır. Hattâ bazılarına göre dâva açmak bile lâzımdır.
c) Orta dereceli insanlar : Esnaf, çiftçi ve san'at erbabı gibi çarşı ve pazarlarda dolaşan kimselerdir. Bunların ta'zîri kendilerini mahkemeye celbederek i'lâm ve hapisle olur.'
d) El ayak takım'indan murâd : îşsiz, güçsüz dolaşarak ikide birde kavga çıkaran serserilerdir. Böylelerin ta'zîri : i'lâm, mahkemeye celb, hapis ve dayak gibi bütün ta'zîr nev'ilerile olur. Hattâ hâkim lüzum görürse hem dayak, hem hapis cezalarını birden verebilir. Ta'zîr için vurulan dayak hadd için vurulandan daha şiddetli olur. Zira aded i'tibârîle ta'zîrde hafiflik vardır.
Buna bir de vasıf i'tibârîle hafifletme katılamaz.
2— Ta'zîr hususunda şefaatte bulunmak caizdir; fakat hudûd için şefaat asla caiz değildir.
3— Ta'zîr sebebîle telef olan şahıs ödenir.Yalnız îmam Â'zam Ebu Banîfe ile îmam Mâlik'e göre ödenmez. Bazıları ta'zîrle te'dîb arasında fark görürlerse de bunu delille isbat edemezler.
Sâil'den murâd : Saldırgan ve mütecaviz kimsedir.[104]

1278/1072- «Ebu Bürdete el-Ensârî radıyaltahü anh'dan rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlüllah salîaUahü aleyhi ve sellemi :
— On kırbaçtan yukarı Allah'ın hududundan başka hiç bir şeyde dayak vurulmaz; derken fşîtmîştîr.»[105]

Hadîs müttefekun aleytTdir.
Allah'ın hudûdunden murâd : İşleyene, Allah tarafından muayyen mikdarda verilen dayak vurma, el kesme veya recim denilen taşla öldürme gibi cezalardır. Vâkıâ el kesmekle, recim buradaki hadîsin siyakından hâriç iseler de hudûd-u îlâhiyye'nin umumunda dâhildirler. Ulemâ, hadd-i zina, hadd-i serikat, hadd-i şürb ve hadd-i kazif gibi hu-dûde hadd denileceğinde müttefiktirler. Yalnız kol ve bacak gibi uzuvların kısâsen kesilmesine hadd denilip, demlemeyeceği ihtilaflı olduğu gibi, emaneten alınan bir malın inkârı, lûtilik, hayvanla cima', kadının erkek hayvanla cîmâ'ı, kadınların birbirlerîle fere sürüştürmesi »kan, murdar et ve domuz eti gibi şeyleri hiç bir zaruret yokken yemek, sihir yapmak, şarap içenlerle tenbelliklerinden dolayı namaz kılmayan ve oruç tutmayanlara kazifte bulunmak gibi suçlara verilen cezalara da hadd denilip demlemeyeceği ihtilaflıdır. Bu suçlara verilen cezalan birer hadd-i şer'î sayanlar cezaların onar kırbaçtan fazla vurulabileceğine kaildirler. Mezkûr cezaları hadd saymayanlar on kırbaçtan fazla vurulmasını tecviz etmezler. Bu arada babımız hadisi ile amel edilip edilmiyeceği dahî ihtilâf mevzuu olmuştur. İmam Ahmed b. Hanbeî ile ŞâfiHer'den bir cemâat bu hadîsle amel etmişlerdir, mam Mâlik, îmıatn Şafiî ve diğer bazt ulemâ'ya göre ta'zîrde on kırbaçtan fazla vurulabilir, ancak haddin en az mikdarım bulmamış olması şarttır.
Hanefiler'den bir rivayete göre ta'zîrin en az mikdarı üç sopadır. Bazılarına göre bu iş hâkimin re'yine kalmıştır: suçlunun ne mikdarla terbiye olup bir daha o suçu işlemeyeceğini aklı keserse o kadar sopa vurur. İmam, Ebu Fwsu/'tan bir rivayete göre dayak suçun büyüklüğüne, küçüklüğüne göre takdir olunur. Diğer bir rivayete göre her suça kendi nev'înin haddine yakın bir ceza verilir. Meselâ: Öpme, sıkma gibi şeyler zina haddine yakın; zinadan başka bir şeyle kazif hadd-i kazf'e yakındır. Delilleri: Hz. AH (R. A.)'m böyle yapmış olması ve zina etmediği halde bir kadınla beraber bulduğu erkeğe 98 kamçı vurmasidir. Buna benzer bazı hadîsler Hz. Ömer ile İbni Mes'ud (R. arihümâ)'dan da rivayet olunmuştur.[106]

1279/1073- «Âîşe radıydllahü anhâ'dan rivayet olunduğuna göre. Peygamber salîallahü aleyhi ve sellem:
— Mürüvvet sahiplerinden hatâlarını (n hükmünü) kaldırın; yalnız hudûd müstesna; buyurmuşlardır.»[107]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud, Nesaî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.
Hadîsin bir çok yolları varsa da, hiç biri i'tirâzdan salim değildir.
Ikâle: yerinde de görüldüğü vecihle satışı kaldırmak için satıcı ile alıcının anlaşmaya varmasıdır. Buradaki ikâle dahî ayni mânâdan alınmış; ve mürüvvet sahibi bir insanı muâhaze etmekten vezgeçmeye muvafakat göstermek mânâsında kullanılmıştır.
İmam Şafiî hadîsde geçen «Zevül'hey'ât» terkibini: kötülük yaptıkları bilinmeyen kimseler; diye tefsir etmiştir. Maksad, böylelerin yaptıkları hatâların afvıdır.
«Aserat» dan murâd : hatâ sûretîle işlenen günahlardır. Mârûdî (— 450) bu hususta iki vecih nakleder. Birinci veçhe göre hatâ su-retîle günah işleyenlerden murâd: küçült günah işleyenlerdir. İkinci veçhe göre maksad : günah işlediği zaman tevbe edenlerdir. Böy-leleri dahî ya küçük günah işleyenler; yâhud ömründe ilk defa günaha girenlerdir.

Hadîs-İ şerifteki hitâb, hükümet âmirlerinedir. Zîrâ onların vilâyeti umumîdir; ta'zîr hakkı dahî onlarındır. Binâenaleyh halkın değişik rütbelerine ve işlenen günahların muhtelif oluşuna bakarak ne muvafık hail çâresini bulmağa çalışmaları îcâbeder. Ta'zîr hakkı hükümet reisine âidtir. Bundan yalnız üç sınıf insanlar müstesnadır ki; onlarda şunlardır:
1— Baba oğluna ta'lim ve terbiye için ta'zîrde bulunabilir.Bu bâbta anne dahî baba gibidir. Ancak bu hak çocuğun henüz bulûğa ermemiş olmasîle bukayyedtir.Küçük çocukları namaza alıştırmak ve kötü ahlâktan menetmek için onları döğmek bile caizdir. Çocuklar âkil baliğ olduktan sonra ise ane ve babalarının artık onları ta'zîre hakları kalmaz.

2— Köle ve cariyeleri sahipleri ta'zîr edebilir.
3— Kocası karısını itaatsizliğinden dolayı ta'zîr edebilir.Nitekim bu cihet Kur'ân-ı Kerim'de de tasrih buyurulmuştur. Hattâ: «Namaz ve orucu terketmek gibi Allah'a karşı olan itaatsizliğinden dolayı dahî ta'zîr edebilir» diyenler vardır.[108]

1279/1074- «Ali radıyaUahü anft'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Hiç bir kimseye hackf vurduğundan dolayı ölürse gam yemem, yal-ntı şarap İçen müstesna. Çünkü böylesi ölürse diyetini veririm».[109]

Bu hadîsi Buharî tahrîc etmiştir.
Ayni hadîsi Ebû Dâvud ile îbni Mâce'den rivayet etmişlerdir. Onların rivayetinde: «Ali (R. A.): «Bu babda Peygamber (S.A.V.) hiç bir şey bırakmadı, onu biz söyledik; dedi.» cümlesi de vardır.
Hadîs-i şerif şarap hakkında Resulüllah (S.A.V.) tarafından tahdîd olunmuş bir hadd bulunmadığım; bu bâbtaki cezanın ta'zîr kabilinden olduğunu götseriyor. Ayrıca ta'zîrden ölen bir kimsenin diyeti ödeneceğine de delâlet ediyor. Cumhur-u ulema'nın mezhebi budur.
Han*ftler'le diğer bazı ulemâ ya göre kerek hadd, gerekse ta'zîrden ölen kimsenin diyeti ödenmez. Çünkü bunlar şeriatın iznîle yapılan işlerdir. Böyle me'zûnen yapılan işlerde ise ödeme yoktur; bunlarda hüküm âmirine izafe edilir. Binâenaleyh ecelfle ölmüş gibi olurlar. Ancak kocasının ta'ztnnden ölen kadının kanı heder olmaz; ödemek îcâbeder. Zira kocaya yalnız te'dib hakkı verilmiştir, öldürmeğe hakkı yoktur. Hanefiler'in bir delili de Hz. AH (R. A.j'ın : <O ancak ihtiyat içindir» demiş olmasıdır. Bu bâbta yukarıda söz geçmişti.
tmam Nevevi, «Müslim, şerhi» nde şöyle demektedir: «İçkiden maada bir hadd esnasında ölenlere gelince: Dayağı hükümdar veya onun cellâdı vururda ölürse, hükümdara ve cellâdına diyet ve kef-fâret vermek lâzım gelmez. Beytü'l mal'den de ödenmez. Fakat ta'zîrden ölürse bizim mezhebe -yani Şâfİİler'e- göre diyet ve keffaret vâ-dbolur...»[110]

1280/1075- «Saîd b. Zeyd radıyaüahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlülllah sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Her kim malı uğrunda öldürülürse, o kimse şehîddir; buyurdular.»[111]

Bu hadîsi Dört'ler rivayet etmişlerdir. Tİrmizî onu sahîhlemiştir.
Hadîsi şerîf mal müdâfaasının caiz ve meşru' olduğuna delildir. Nitekim cumhur-u ulemâ'nın mezhebi de budur. Hattâ: mal müdâfaası vâcibtir» diyenler de vardır. Hadîsimiz, malının müdâfaası uğrunda ölenin şehîd gideceğini de müjdelemektedir. Bu mânâda bir hadisi, yerinde de zikrettiğimiz vecihle İmam Mitilim, Hz. Ebu Hüreyre'den şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«Peygamber (S.A-V.)'e bir adam gelerek:
— Yâ ResûUllah bir adam gelirde, benim malımı almak isterse ne yapmalıyım? haber ver; dedi. Resûlüllah (S.A.V.) :
Ona (bir şey) Verme! mukabelesinde butundu.
— Şayet benimle çarpışırsa?
— Onu Öldürüver!
— Ya o beni Öldürürse ne buyurulur?
— O halde şehîd olursun.
— Ya ben onu öldürürsem ne buyurursun?
— Bu takdirde o Cehennemlik olur; buyurdular.» Ulemâ: «malını müdâfaa ederken öldürdüğü mütecavizin diyetini Ödemek lâzım gelmez; çünkü bu katil tecâvüz değildir» diyorlar. Ha-dîs-i şerif malın azına ve çoğuna şâmildir. Filvaki Ebu Davud'un tah-ric ettiği Tirmizî'nm sahihlediği bir hadîsde Fahr-İ Kainat (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır:
«Her kim dini uğrunda öldürülürse o kimse şenddir. Her kim canı uğrunda öldürülürse o kimse şehîddir. Her kim malı uğrunda öldürülürse o kimse şehtddir.» bu hadîsin yalnız mal kısmı zikredilmiştir. Hadisin delâleti şu suretledir. Resûlüllah (S.A.V.)'in dini, cam, malı ve ırz-u namusu uğrunda ölenlerin şehîd addetmesi bu uğurda katlin ve çarpışmanın caiz olduğunu gösterir.
Hadîs-i şerifte zikredilen husûsât için : «kale gibi sığınacak bir yer bulunursa oraya sığınmak veyâhud kaçmak mümkünse kaçmak vaciptir» diyenler olduğu gibi, «malı müdâfaa îcab etmez; teslim edivermeli» diyenler de bulunmuştur. Ancak ırz-u namus meselesinde müdâfaanın vâcib olduğu ittifakîdir. Can müdâfaası babında dahî bazılarına göre düşman kâfirse hüküm yine böyledir.Fakat düşman müslüman ise müdâfaa vâcib değildir. Bunların delili Hz. Osman (R. A.)'m dört yüz kölesine kendini müdâfaaya müsaade etmemesi ve: «Her kim silâhını bırakırsa hür olsum demesidir.[112]

1281/1076- «Abdullah b. Habbâb radıyyalîahü anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Babamı şöyle derken işittim: Resulüllah sallaahü aleyhi ve sellem:
— Bîr takım fitneler olacaktır. Sen o fitnelerde ya Abdalflah, maktul ol da katil olma! buyururlarken işittim.»[113]

Bu hadîsi Ibnü Ebî Hayseme ile Dâre Kutnî tahrîc etmişlerdir. Ahmed dahi[114] Hâlid b. Urfuta'dan bunun benzerini tahrîc etmiştir.
Bu hadîs bir çok yollardan tahrîc olunmuştur. Lâkin bütün yollarında ismi zikredilmeyen bir râvî vardır. Bu râvînin vaktîle hâricîler'le beraber olup sonradan onlardan ayrılan ve Abdülkays kabilesine men-sub bulunan bir adam olduğu söylenir.
Hadîsin sebebi şudur: İsmi bilinmeyen bu zât :
— Gerçekten haricîler filân köye girdiler» demiş. Bunun üzerine Resul üllah (S.A.V.)'in sahâbî'si olan Abdullah b. Habbâb gazaba gelerek abasını sürükleye sürükleye dışarı çıkmış ve iki defa :
— Vallahi bizi korkuttnuz; demiş. Hâriciler :
— Sen Abdullah b. Habbâb'mısın? diye sormuşlar:
— Eevet; deyince :
— Babandan bize anlatacağın bir şey işittinmi? demişler. Abdullah (R.A.):
— Evet, ondan Resûlüllah (S.A.V.)'den işitmiş olarak naklederken duyduğuma göre Peygamber (5.A.V.) : Bir fitne çıkacağını haber vermiş; o fitnede oturanın ayakta durandan, ayakta duranın yürüyenden, yürüyenin de koşandan daha hayırlı olacağını bildirmiş ve :
— Eğer o güne yetişirsen Abdullah sen maktul ol; buyurmuşlar; demiş. Haricîler :
— Bunu sen babandan, Resûlüllah (S.A.V.)den naklen anlatırken işittin hâ? demişler. Hz. Abdullah:
— Evet; cevabını verince, Hâriciler hemen kendisini nehir kenarına götürerek boynunu vurmuşlar. Ümmü veled olan cariyesinin de içindeki cenini çıkarmak için karnını deşmişler.
Bu hadîsi İmam Ahmed, Tdberâni ve Îbni Kaan? meçhul olmayan tarîkten rivayet etmişlerse de onların isnadında da Ali b, Zeyd b. Ced'ân vardır ki; hakkında söz edilen bir zâttır. Hâlid b. Urfuta rivayeti şudur :
«Benden sonra bir fitne, yeni yeni hâdiseler ve karışıklık olacaktır. Eğer kaatil değil de maktul olabilecek-sen ya Abdallah hemen bunu yap.»
Ayni hadîsi imamAhmed, Hz. îbni Ömer (A. R.)'dan şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«Sizden birini öldürmek maksadîle biri geldiği zaman Adem'in iki oğlu gibi olmaktan meneden şey nedir? Kaatil cehennemde, maktul da cennette olacaktır.»
Yine İmam Ahmed'le Ebu Dâvud ve Îbni Hibban, Hz. Çbu Musa'dan Resûlültah (S.A.V.)'in fitne hakkında şöyle buyurduklaruu tahrîc etmişlerdir.
«Onda yaylarınızı ve kirişlermrzi kırın. Kılıçlarınızı da taşlara çalın! Eğer bîrinizin evinde yanına girerse ev sahibi iki Adem oğlunun hayırlısı gibi otsun.» Bu hadîsi Kuşeyri el - iktirah» nâm eserinde şeyheyriin şartları üzere sahîhlemiştir.
Hadisimiz, fitne zuhurunda savaşı terketmenin ve keza fitnelere iştirakten kaçınmanın lüzumuna delildir. Kurtubî eliyor ki: «Selef hu hususU

ihtilâf etmişlerdir. MpspiA Sa'd h. Ebl VaklcAa. Abdullah b. Ömer, Muhammed b. Mesleme ve başkaları çarpışmadan vazgeçmenin vâcib olduğuna kail olmuşlardır. Bazıları evinde oturmanın vâcib olduğunu zâhib olmuş; bir taifede esasen fitne yerinden başka bir beldeye gitmenin vâcib olduğu kanâatinde bulunmuştur. Cumhur'a göre savaşı terketmek gerekir, bazıları: «teketmek vâcibtir; hattâ âsîlerden bari kendini Öldürmek tüle istese kendini müdâfaa etmemelidir» demişlerdir. Bir kısmı da: «kendini ve ailesi efradile malını müdâfaa eder; eğer bu arada Ölür veya öldürürse ma'zur olur» mütâlâasında bulunmuşlardır.
Sahabe ve tabifn'in cumhuru ise hakka yardım ve âsilerle harb etmenin vâcib olduğuna kaildirler. Onlar bu hadisleri savaştan âciz kalanlara veya hakkı göremeyenlere hamletmişlerdir. Bazıları tafsilât vererek : «Eğer çarpışma kumandanları olmayan iki taife arasında vuku' buluyorsa savaşa iştirak memnu'dur» demektedirler. Onlarca hadîsler bu mânâya hamledilirler. Evzâî'nin kavli budur. Tdberî «fenalığı inkâr onu defetmeye muktedir olanlara vâcibtir; haklıya yardım eden doğruya isabet etmiştir. Bozguncuya yardım eden ise hatâ eylemiştir. Haklı ile haksız ayrılmazsa harpten nehî edilen hâl de işte budur» demiştir.
Bazıları savaştan nehyin ancak âhir zamanda karşılaşmayı iktidarı ele geçirmek maksadîle yapacak olanlara mahsus olduğunu söylemişlerdir».
Hadîa-i şerif nefis müdâfaasının vâcib olmadığına delil gösterilmektedir. Fakat müdâfaayı vâcib görmeyenler dahî müdafaa yapmanın haram olduğuna kail değillerdir. Onlar buradaki nehyi tenzih mânâsına alırlar.[115]

1282/1077- «Ebu Hu rey re radıyallahü anh'dan rivayet olunduğuna göre kendisi Resulü İlah salaUahü aleyhi ve aellem:
— İzin vermediğin halde bin senin evirtin cine bakar da, ona bir taş atarak gözünü çıkarırsan, sana hiç bir günah Olmaz; buyururken işitmiştir.[116]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Buhârl'nindir. Nesaî ilin bir rivayetinde:«Ne diyet vardır, ne de kısas» buyurulmuştur.
Bu hadis izinsiz bir kimsenin evine bakmanın memnu olduğuna hattâ izinsiz bakanın gözü çıkarılabileceğine delâlet ediyor. Hadis şer-hîle birlikte yukarıda «CânİI ve mürted» babında 1026/1224 da geçmiştir.[117]

1292/1078- «Haram b. Muhayylsa'dan o da baba» radıyallahü anh'-dan Ijltmlş olarak rivayet edildiğine göre, Bera'ın deve»! bir adamın bahçesin girerek bahçeyi harabetmfş. Bunun üzerine Resûlüllah saldUahü aleyhi ve sellem: Mal tabiplerine mallarını gündüzün korumaları; hayvanat sahihlerine hayvanlarını geceleyin korumaları gerektiğine, hüküm buyurmuştur.»[118]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Nesal tahric etmişlerdir, ffant Htbban onu sahihlemiştir. İsnadında İhtilâf vardır.
Hadls-i şerifin ifâde ettiği ahkâm az yukarıda 1097/1327 numarada geçmiştir. Bu hadisle bundan önceki Ebu Hüreyre hadisi Bülûgu'l - Me-rdm'ın Mısır nüshalarında yoktur. Buraya Hlnd nüshalarından alınmışlardır.[119]

«CİHÂD BAHSİ»

Cihftd : Lûgat'te meşakkate ulaşmak mânâsına gelen bir mastardır.
Şerlatte İse : Kâfirlerle veya âsilerle çarpışmak için gücünü kuvvetini sarfetmektir. Cihâda siyer ve rnegazl adlarını verenler de vardır.
Cihâd, hâlis bir ibâdet olup fazileti pek büyüktür. Nasıl büyük olmasın kî insan, Allah'ın rızâsını kazanmak için onun uğrunda nefsine meşakkatlerin en ağırını yüklemekte ve en aziz varlığı olan canını feda etmektedir. Maamâfîh nefsi, devam üzere ibâdet ve taatlere hasrederek onu hevâ ve heveslerine tâbi olmaktan menetmek cihâdtan da güçtür. Bundan dolayıdır ki, bir gazadan dönerken Peygamber (S.A.V.) :
«Küçük cihâdtan büyük cihâda döndük» buyurmuşlardır. Nitekim IbnİMes'ud (R.A.)'dan rivayet edilen bir hadîsde Resû-lûllah (SJk.Vj'in cihâdı fazilet i'tibârîle namazdan sonra zikretmesi de bunu gösterir. Hx. Ibni Mes'ud şöyle diyor:
«Dedim ki :
— Ya Resûlftllah, amellerin en faziletlisi hangisidir?
— Vaktinde kılınan namazdır; buyurdular.
— Ondan sonra hangisidir? dedim:
— Anneye, babaya itaattir; buyurdular.
— Ondan sonra hangisidir? dedim:
— Allah yolunda Cİhadtir; buyurdular.Daha ziyade so/-saydım bana daha ziyâde cevap verecekti.» Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.Vâkıâ Büharî ile Müslim'in ittifakla tahrîc ettikleri Ebu Hüreyre hadîsinde Resûliillah (S.A.V.) fazilet i'tIbârile îmandan sonra cihâdı zikretmiş; binâenaleyh o hadîsle bu hadîs sûret-i zahirede birbirlerine muarız düşmüş gibi görünürse de iki hadîsin araları bulunmuş ve : «Resûlüllah (S.A.V.) her iki hadîsde soranın hâline en muvafık olan ne ise onunla cevap vermiştir» denilmiştir. Meselâ cihâd için hazırlanarak gelene nisbetle, cihâd b;ı ?ka ibâdetlerden daha faziletlidir.
Lâkin bu cevabı Kemal b. Humam beğenmemiş; ve hülâsa olarak şöyle demiştir: «Farz namazları vakitlerinde kılmağa devam etmek cihâdtan efdâldir. Çünkü bunlar birer farz-i ayn olup her gün tekrarlanırlar; cihâd böyle değildir. Sonra cihâdın farz kılınması ancak îmanla namazı muhafaza içindir .Şu halde cihâd «hasen U gayrini» yani bizzat değilde bilvasıta güzel olan ibâdetlerdendir; namaz ise «hasen li aynini» yani bizzat güzel bir ibâdettir; cihâddan maksat odur.
Kemal b. Hümam (788—861) bu bâbtaki sözünü şöyle tamamlamaktadır: «Hak şudur ki, burada muâraza yoktur. Zîrâ o hadîsde namaz zikredilmemiştir. Hadîsde yalnız cihâd îmandan sonra zikredilmiştir. Bu onun namazdan sonra olmasına da sâdıktır; ve namaz cihâddan evvel; îmandan sonra bir mertebede olmuş olur...»
Cihâd farz-ı kifâyedir; ancak umumî seferberlikte eli silâh tutan herkese farz-ı ayın olur. Farzıyetinin delili:
«Müşrikleri bulduğunuz yerde tepeleyin»[120] :
«Onlarla tâ fitne ortadan kalkıp dinin tamamı Allanın oluncaya kadar harbedln»[121] :
«Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz krlındı» ve emsali âyetlerle[122] :
«Allahtan başka Hâh yoktur;; deyinceye kadar insanlarla çarpışmaya memur oldum.» hadîa-i gerîf ve bibimizin hadîsleridir. Cihâdın farz olduğuna icmâ'-i ümmet de vardır.[123]

1283/1079- «Ebu Hüreyre radıyaUahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki; Resûtüllah saüallahü aleyhi ve sellem:
— Her kim harb etmeden ve harbetmeyi gönlünden geçirmeden ölürse nifakın bir şubesi üzerinde ölür; buyurdular!.[124]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif-, cihâda azimli olmanın vücûbuna delildir. Ulema şâir vâdb fiilleri de buna ilhak etmişler ve : bir fiil dhâd gibi mutlak vâdblerdense, onu yapmaya imkân bulduğu takdirde azmetmek vâdb olduğu gibi muvakkat vâdplerdense vakti girdiği zaman azmetmek vâdbtir» demişlerdir. Usul-i fıkıh imamlarından bir çokunun mezhebi budur :
cta'birinden murâd: cihâdı fi'len yapmaya niyet etmek değil, onu gönülden geçirmemektir. Eğer ömründe bir defa olsun dhâd etmeyi gönülden geçirirse nifak hasletlerinden biri ile vasıflanmaktan kurtulur. Bir şeyi kendi kendine yasaklamak onu yapmağa niyet etmek değildir.
Hadisimiz bir ibâdeti yapmayı gönülden geçirerek yapmadan ölen kimseye, onu hiç hatırından geçirmeden ölen gibi ceza verilmiyeceğine de İşaret etmektedir.[125]

1284/1080- Enes radtyaüahü aniden rlvaytt olunduğuna Peygamber aaUaîlahü aleyhi ve sellem:
— Müşriklerle mallarınız, canlarınız ve dillerinizle mücâhede edin; buyurmuşlardır.»[126]

Bu hadîsi Ahmed ile Nesal rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerîf: mal can ve dille mücâhede etmenin vücûbuna delildir. Mal ile cihâd: onu mücâfaidlerin nafaka ve silâhı gibi şeylere sarfetmektir. Canla cihâd ise fi'len küffârm karşısına çıkarak onlarla harb-etmektir. Bir çok âyetlerde:
«Mallarınızla, canlarınızla mücâhede edin»[127] Duyurularak bu mânâ ifâde edilmiştir.

Dille mücâhede kâfirlere karşı delîl getirmek, onları Allaha îmana da've t etmek, harbeden iki taraf, karşı karşıya geldikleri vakit «Allah, Allah» veya buna benzer sözlerle düşmanı kahr-u tenldl etmektir. Filhakika Re sû I üt! ah (S.A.V.) bu hususta Hz. Hassan (R. A.):
«Hiç şüphe yok ki kâfirleri hicvetmek kendilerine ok isabetinden daha şiddetli gelir» buyurmuşlardır.[128]

1285/1081- «Atse radtydüahü anftd'dan rİvAyet edilmiştir .Dtmiştlr ki :
— Ya Rcsûlallah kadınları clfaAd varım? diye sordum:
— Evet («ılara) muharebesiz cihâd hacc ile ömre Var; buyurdular».[129]

Bu hadîsi ibnlMace rivayet etmiştir. Aslı Buhart'dedir. Buhari'deki lâfzı şudur :
«Âişe demiştir ki.: Peygamber (S.A.V.)'dcn cihâd İçin İzin istedim:
— Sizin Cihâdınız haçtır; buyurdular.» Bir rivayette: «Peygamber (S.A.V.) :
— Evet,' cihâd haçtır; buyurdular» deniliyor. İmam Ncsdi, Ht. Ebu Hüreyre'den şu hadîsi tahrîc etmiştir::
«Büyüğün yâni âcizin ve kadınla zaîfin cihâdı haçtır».
Bu hadîsler kadına cihâdın vâcib olmadığına onun hacc veya ömre yapması kendisine cihâd sevabı kazandıracağına delildirler. Çünkü kadınlar tesettür ye sükûnetle' yaşamağa memurdurlar; cihâd buna zıd-dır; Zîrâ cihâdde erkekler arasına karışmak mübârezeye çıkmak yüksek sesle na'ra atmak gibi şeyler vardır. Maamâfîh hadîsdc kiuhnlara cihâd caiz olmadığına delâlet yoktur. Buhâri bu bâbtan soma «ka-dmtann harbe çıkmaları ve harbetmeleri babı» m zikreder imam Müslim, Hz. Enes (R. A.)'dan şu hadîsi rivayet etmiştir:
ttÜmmü Süfeym Huneyn gazasının yapıldığı gün bir hançer tedârik etti: ve Peygamber (S.A.V.)'e :
— Bunu bana müşriklerden bîri yaklaşırsa karnını deşerim diye edindim; dedi». 8u hadîs kadınların harbe iştirak edebileceğini gösteriyorsa da bundan kadınların yalnız müdâfaa harbi yapabilecekleri anlaşılıyor. Buhârî'de, kadınların harp yerine gittikleri takdirde yapacakları cihâdın askere su ve erzak taşımak, hastalara bakmak gibi şeylerden ibaret olacağını bildiren rivayetler vardır.[130]

1286/1082- «Abdullah b. Amir radıyallahü an Duma'dan rivayet olunmuştur. Demiştir, kt: Bir adam cihâd için izin istemek üzere Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem:e geldi. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve selIcm ona:
— Annen, baban sağmı?» diye sordu Adam:
— Evet; dedi. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve aellem:
— öyle işe onlar hakkında mücâhede et; buyurdular.»[131]

Bu hadîs müttefekun aleyh'tir. Ahmed'le Ebu Dâvud, Ebu Saîd'den bunun'benzerini rivayet etmişlerdir. Ebu Saîd bir rivayette şunu ziyâde etmiştir: «Don de onlardan izin iste, eğer sana 12in verirlerse ne âlâ! Vermezlerse onlara îtaat eyle».
Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) anne babaya hizmet uğrunda çalışıp yorulmaya, onlar için mal sarfetmeye «müşâkele yolu ile cihâd» demiştir. Zıddiyet alâkası ile istiare de olabilir. Çünkü cihâdde düşmanlara zarar vermek vardır. Bu zarar, anne babaya fayda vermek mânâsında kullanılmış olabilir.
Hadîs-i şerîf anne, baba veya onlardan biri varken evlâddan cihâdın sâkit olduğuna delildir. Nitekim İmam Ahmed ile NeaâVnia Muâviye b. Câhime tarîkile tahrîc ettikleri bir hadîse göre Ebû CâhİIme, Peygamber (S.A.V.)'e gelerek :
— Yâ Resûlâllah! gazaya gitmek istiyorum da, sana danışmaya geldim; demiş, Resûlüllah (S.A.V.) kendisine :
— Annen varmı? diye sormuş :
— Evet; cevabını alınca :
— Ondan ayrılma; buyurmuşlar. Zâhirîn'e bakılırsa: cihâd farz-ı ayn olsun farzı kifâye olsun evlâddan sakıttır; ve keza evlâdın gazaya gitmesinden anne babası zarar görüp görmemesi bu bâbta mü-sâvîdir.
Cumhur-u ulemâ ya göre ebeveyn veya onlardan birisi evlâdını harbe gitmekten menederse, evlâdın harbe gitmesi haram olur. Yalnız bunun için ebeveynin müslüman olmaları şarttır. Çünkü müslüman oldukları takdirde onlara îtaat alelıtlak' farz-ı ayn olur; cihâd ise farz-ı kifayedir. Fakat cihâd dahî farz-ı ayın olursa artık ebeveyni bırakıp cna koşmak îcâbeder; çünkü cihâdın te'min ettiği faydalar umûmîdir; onunla din ve din kardeşleri müdâfaa edilir. Âmmeyi alâkadar eden maslahatlar ise daima tercih olunurlar.
Hadîs-i şerîf, ana baba hakkının büyüklüğüne de delildir. Cihâdtan bile ileri gelen bir hak elbette kelimenin tam mânâsîle büyüktür.
Kendisîle istişare edilen kimsenin halisane nasihatte bulunması ancak en İyi yolu gösterebilmesi için danışan kimseden tafsilât almasının hadisimizin işareti cümlesindendir.[132]

1288/1083- «Certr-1 Becell radıyaOahü an&Van rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saUdüahu aleyhi ve seüem:
— Ben müşriklerin arasında ikamet eden her müslü-mandan biriyim; buyurdular».[133]

Bu hadisi Üç'ler rivayet etmişlerdir, tsnâdı sahihtir. Bvhâri mür-sel oluşunu tercih eylemiştir.
Ebu H'-tkn, Ebu Dâvud, Tirmieî ve Dâre Kutnî dahi onun Kaya b. Ebi Hâzim'in mürsellerinden olduğunu tevcih ederler. Yalnız Taberâni mevsul olarak" rivayet etmiştir.
Hadis-i şerif, Mekke'den başka bütün müşrikler diyarından hicret etmenin müslümanlara vâcib olduğuna delildir. Cumhur-u ulemâ'nın mezhebi budur. Delilleri buradaki Cerir hedtsl ile NesâVniu, Behz b. Hâkim tarîki ile babasından onun da dedesinden mefu' olarak tahric ettiği şu hadîstir:
«Bir müşrik müslüman olduktan sonra müşriklerden ayrılmadıkça Allah onun hiç bir amelini kabul etmez».
Bazıları hicretin vacip olmadığına kail olmuşlardır. Bunlar aşağıdaki hadîse bakarak hicret hadislerinin mensuh olduklarını söylerler.[134]

1289/1084- «Ibnl Abbas radıydüahü anhümâ'd&n rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûluHah sdUaUahü aleyhi ve seüem:
— Fetih d en sonra hicret yok, lâkin cihâd ve niyet vardır; buyurdular.[135]

Hadis müttefekun aleyh'dir.
Yâni artık Mekke'den hicret yoktur. Çünkü fetihden sonra Mekke bir tslam diyarı olmuştur. Fakat müslümanlann zaif bulunduğu ve islâmiyetin ahkâmı icra edilemeyen yerlerden müslüman memleketlerine hicret etmek müslümanlara vâcibtir.
Hicretin vâcib olmadığına kail olanlar bu hadîsle istidlal ederek hicret hadîslerinin nesih edildiğini iddia edenler; ve derler ki: «Peygamber (S.A.V.) Araplardan müslüman olanların kendi yanına hicret etmelerini emir buyurmamış; onları yerlerinden ayrılmadıkları için muâhaze etmiştir». Şu da varki ResûlüUah (S.A.V.) bir yere bir müfreze asker gönderirse kumandana tenbihâtta bulunur ve :— Düşmanın olan müşriklere rastladınmı, onları üç şeye da'vet et; bunların hangisine icabet ederlerse kabul eyle ve onlarla savaştan vaz geç. Sonra kendilerini memleketlerinden muhacirler diyarına göçetmeye da'vet eyle; ve onlara bildir ki, bunu yaparlarsa kendilerine muhacirlerin lehinde ve aleyhinde olan her şey var. Eğer kabul etmezler de kendi memleketlerini ihtiyar eylerlerse kendilerine bildir kî; müslümanlartn yerlileri gibi olacaklar. Onlar da, müslümanların üzerine tatbik edilen hükm-i İlâhi tatbik olunacaktır....; buyururlardı. Bu hadîs ileride gelecektir. Resûlüllah (S.A.V.) onlara hicreti vâcib kılmamıştır. IbnİAbbas hadîsi istisna edilirse bu bâbtaki bütün hadîsler dini hususunda emni-yettfe olmayanlara hamledilmiş; böylelikle hadîslerin arası bulunmuştur.
Hicreti vâcib görenler derler ki : «Ibnl Abbas hadîsi, Mekke'den hicret edilemeyeceğini gösterir. Nitekim, «fetihden sonra» ta'biri de buna delâlet eder. Çünkü evvelleri Mekke'den hicret vâcibti «/Jmü'İ-A'raH şöyle diyor «Hicret küfür diyarından İslâm memleketine gitmektir. Resûlüllah (S.A.V.) devrinde farz idi; hayatı tehlikede olanlara ondan sonra da devam etmiştir. Esasen durdurulan hicret, Peygamber (S.A.V.) nerede olursa olsun onun yanına gitmek için yapılandır».
«Lâkin cîhâd ve niyet vardır» ifâdesi için TıyU (— 743) ile diğer bazı ulemâ şöyle demişlerdir: «Bu istidrâk, kendinden sonraki hükmün kendinden evvelki hükme muhalif ohnasım iktizâ eder. Mânâ şudur : vatanından ayrılıp Medine'ye gitmekten ibaret olan hicret Utmiş; yerini dhâd sebebîle ayrılmaya bırakmıştır. Binâenaleyh cihâd sebebîle hicret bakîdir. Küfür diyarından kurtulmak, okumak için gurbete çıkmak, fitneden kaçmak gibi halisane bir niyetle yapılan hicret de öyledir. Bunların hepsinde niyyet mu'teberdir.»
İmam Nevevî diyor ki : «Mânâ : hicretin sona ermesîle inkı-ta'a uğrayan hayrı, cihâd ve iyi niyetle elde etmek mümkündür ;demektir».[136]

1290/1085 - «Ebû Mûse'l-Eş'art radvyaîlahıü anft'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seUem:
— Her kim kelimetullâhın yüce olması için harbeder-se işte o kimse Allah yolundadır; buyurdular.»[137]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Yalnız burada ihtisar edilmiştir. Baştarafı şöyledir :
«Ebü Musa'dan rivayet edildiğine göre : A'rabİnin biri Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'e :
— Bazı adam ganimet için harbediyor; bazısı nâm bırakmak İçin çarpışıyor; kimi de yerini görmek İçin savaşıyor; acaba bunların han-gîsi Allah yolundadır? demtş; Resûlüllah saUallahü aleyhi ve seUem:
— Her kim ... İlâh; buyurmuştur».
Hadîs-i şerîf, hak yolunda yapılan gazanın ecr-ü mükâfatı kelimetullah'ı yüce kılmak niyetiyle harbedenlere verileceğine delildir. Bunun mefhûm-u muhalifi; bu haslet kendinde olmayan, Allah yolunda değil, mânâsına gelir. Mefhûm-u muhaliften murâd: Mefhûm-u şarttır. Acaba kelimetullah'ı yüceltmek maksadına başka bir şey, meselâ ganîmet almak niyeti de inzimam etse yine gazası Allah yolunda olurmu?
Evet olur. Taberi (224—310) diyor ki: «Asıl maksad i'lây-ı kelîmetullah olduktan sonra onun zımmında vâkî olan şeyler zarar etmez». Cumhur-uulema'nın kavli de budur. Hadîs-i şerifin bu mânâya gelmesi muhtemeldir. Nitekim şu âyet-i kerîme ayni mânâyı teyid etntefetedir:
«[138] RabUnlzden fadl-u İhsan dile menlide size bir günah yoktur». Bu âyet haccm faziletini dilemeğe münâfi olmadığı gibi başka fiillerde de hüküm aynıdır. Binâenaleyh harbten maksad i'lây-ı kelime tu İlah olduktan sonra onun zımmında vâkî olan fiiller bu maksada zarar vermezler. Hattâ hadîsin zahirine bakılırsa i'lay-ı kellmetullah île meselâ ganimet alma niyeti müsavi bile gelseler yine zarar etmez gibi görünüyorsa da Ebu Dâvud ile Nesâî'nin, Hz. Ebû Ümame'den tahrîc ettikleri şu hadîs bu müsavata münâfîdir:
«Ebu Ümâme demiştir ki: Bir adam gelerek :
— Ya Resûlâllah; dedî: «ne buyurursun bir kimse hem sevap hem nâm bırakmak niyetiyle gaza etse kendisine ne vardır? Resûlüllah:
— Ona hiç bîr şey yoktur? Buyurdular. Adam bu sözü üç defa tekrarladı tse de Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) hepsinde:
— Ona hiç bir şey yoktur; buyurdular. Bundan sonra Resûlüllah (S.A.V.) :
— Şüphesiz ki Allah Teâlâ amelin samimi olanından ve kendisîle Allanın rızâsı kasdedileninden başkasını kabul etmez; buyurdular.» Hadîsin isnadı iyidir. Bundan anlaşılıyor ki, İ3İr kimse ayni derecede arzuladığı iki şeyden dolayı harb etse meselâ": Hem sevap, hem de şöhret kazanmayı niyet ederek savaşsa, beklediği sevap bâtıl olur. İhtimal bâtıl olması da yalnız şöhret meselesine mahsustur. Zîrâ bu iş riyadır; riya hangi işe karışsa onu ibtâl eder. Fakat ganimet arzusu böyle değildir; o cihâda münâfî değil, bilâkis aldığı ganimetle müşrikleri hiddetten çatlatmayı ve onu ibâdet ve taata harcamayı niyet ederse sevap bile kazanır.Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimizin şu.hadîs-i şerifleri.de ganimet arzusunun harbe münâfî olmadığına delildir:
«Bir kimse bir düşmanı öldürürse ölenin üzerinden soyulan eşyası onundur». Bu bâbta başka hadîsler de vardır; ve hepsi niyetde başka bir şeyi i'lây-i kelimetullah'a ortak etmenin caiz olduğuna delâlet ederler. Binâenaleyh i'lây-ı kelimetuHah'ın içinde, kâfirleri korkutmak, mallarını almak ve ağaçlarını kesmek gibi şeyler dâhildir; yeter ki, asıl maksad i'lây-ı kelimetuHah olsun. Nitekim yukarıda zikrettiğimiz Ebu Ü.mâme (R.A.) hadîsinden anlaşıldığına göre Peygamber (S.A.V.) maksadın dünya menfaati olduğunu anlamış da onun için: «ona hiç bir şey yoktur» demiştir. Yoksa ganimet arzusunun cihâde zarar vermediği ashâb-ı kiram arasında ma'lûm idi. Hâkim ve BeyhakVnin sahîh bir isnadla tahrîc ettikleri bir hadîse göre Abdullah b. Cahş, Uhud gazası günü ::
— Yâ Rabbi bana şiddetli bir adam nasîb et; birbirimizle harbede-lîm. Sonra ona karşı bana sabır İhsan eyle. Ta ki, onu öldüreyim de soyulan eşyasını alayım; demiştir. Görülüyorki cihâdla birlikte dünyaya âid bir menfaati istemenin caiz olduğu sahabe-İ kiram arasında ma'lûm bir şey imiş; onun için de onu arzu ederlermiş.[139]

1291/1086- «[140] Abdullah b. Sa'dİ radtydllahıü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Rerûlüllah saUaîîahü aleyhi ve sellem:
— Düşmanla harbolundukça hicret arkası) kesilmez; buyurdular».[141]

Bu hadîsi Nesaî rivayet etmiştir. İbnî Hlbban onu sahîhlemiştir.Hadîs-i şerif hicret hükmünün kıyamete kadar bakî olduğuna delildir. Çünkü düşmanla muharebe etmek nass-ı hadîsle kıyamete kadar devam edip gidecektir. Resûlüllah (S.A.V.) :
«Cihâd kıyamete kadar devam edecektir» buyurmuşlardır. Şartlarını hâiz olan cihâdın sevabı hakkında söz yoksa da vücû-bu ihtilaflıdır. Bu ciheti yukarıda gördük.[142]

1292/1087- «[143] Nâfl radıyallahıü anh'dan rivayet editmiştfr. Demiştir ki: Resûlüllah aaJlaîlahü cieyhi aelîem: Beni'l - Mustalik (kabilesi) üzerine gafil bulunduktan bir sırada baskın yapmış ve harb-edenlerİ öldürmüş; Zürriyetlerini de esir almıştır. Bunu bana Abdullah b. Ömer anlattı.»
Hadîs müttefekun aleyh'tir. Bu hadîsle «O gün Peygamber sallallahü aleyhi ve seTlem Cüveyrlye'yl de almıştır» cümlesi dahî vardır.
Bent Mustalik, Huzaa kabilesinin meşhur bir dalıdır. Hadîs-i şerîf-de iki mesele bulunmaktadır.
1— Bu hadis kendileri bir defa İslama davet edilen kâfirleri tekrar dine davet etmeden onlarla harb edilebileceğine delildir. Bu meselede üç kavil vardır:
Birincisi: Mutlak surette düşmanı dine davet ve tehdîd vâcib değildir. Fakat bu kavle aşağıda gelen Bü reyde hadîsi muarızdır.
İkincisi: Mutlak surette düşmanı tehdîd vâcibtir. Bu kavle de sadedinde bulunduğumuz Nâfi' hadîsi muarızdır.
Üçüncüsü: Kâfirlere islâmiyete davet ulaşmamışsa davet ve tehdîd vâcib, davet ulaşmışsa tehdîd vâcib değil müstehâptır. îbni Münzir: «Ekser-i ehl-i ilmin kavli budur. Sahîh hadîsler bu mânâda birbirlerini te'yid etmektedir; buradaki hadîs de onlardan biridir.» Kâb b. Eşrefe ve İbnî Ebl'I - Hukayfr'ın katline âid hadîsler dahî onlardandır; diyor rcZ-BoJtr» nâm esetrî. kendilerine davet vâki' olmayan kâfirlere davetin vâcib olduğuna icmâ' bulunduğu nakledilmiştir.
2— «Zürriy etlerini de esir aldı» ifâdesinde araplardan köle yapûa bileceğine delâlet vardır. Çünkü Benî Mustalik'ler araptırlar. Cumhuru ulemânın kavli bu olduğu gibi, İmam-t Â'zam Eh" Hanife ile İmam Mâlik'in ve EvzâVnin mezhepleri be budur.. Diğı., ulemâ araplardan köle olamayacağına kaildirler. Lâkin bunların kuvvetli bir delili yoktur. Siyer ve megâzi kitaplarını mütâlea edenler pek âlâ bilirler ki, Peygamber (S.A.V.) kitabı olmayan Hevazin ve Benî Mustalik gibi arap kabilelerini köle olarak almış; Mekkefiler'e de «Gidin sizler âzâdsintZ» demiştir. Bedir esirlerini ise fidyeye başlamıştır. ZâhİrV'e bakılırsa fidye ile katil ve esaret arasında bir fark yoktur. Zîrâ bunlar araplardan başkaları hakkında mutlak surette sabittir. Araplarda da sabit olmuştur. Hükmün neshediıdiğine dâir rivayet de yoktur.
imam Âhmed b. Hanbel : «Ben Hz. Ömer'in: hîç bir arap temellük edilemez; sözüne kaiı olamam» demiştir. Şüphe yok ki, Peygamber (S.A.V.) araplardan esir almıştır. Nitekim bir çok hadîslerde Ebu Bekir ve Ali (R. Anhümâymn Benî Naciye'den esir aldıkları rivayet olunmuştur. Aşağıdaki hadîs dahî buna delâlet etmektedir.[144]

1293/1088- «Süleyman b. Büreytfe'den o da babasından -radtyallahü anhümâ- işitmiş olarak rivayet olunmuştur. Babası demiştir ki: Resûlüllâh sallaJlahü aleyhi ve setlem bir orduya veya müfrezeye kumandan ta'yîn ettiği zaman ona yakınları hakkında Allah'tan korkmasını tavsiye eder; yanında bulunan müslümanlara da hayrı tavsiyede bulunur; sonra:
— Allah'ın adîle Allah yolunda gaza edin; Allah'a küfredenlerle çarpışın. Gaza edin, fakat ganîmet hususunda hıyanette bulunmayın; hem gadiretmeyin, kimsenin bîr yerini kesmeyin; hiç bir çocuğu öldürmeyin. (Kumandan!) Müşriklerden olan düşmanınla karşılaştığın zaman onları üc haslete davet et. Bunların hangisi hususunda sana icabet ederlerse hemen kabul eyle; ve kendilerini serbest bırak. Onları İslama da'vet et; eğer sana icabet ederlerse derhal kabul et. Sonra onları kendi yurdlarından muhacirler diyarında göçmeye davet eyle. Eğer kabul etmezlerse kendilerine haber ver ki, müslümanların yerlileri gibi olacaklar; Onlara ganîmet ve yağmadan bir şey verilmeyecektir. Ancak müslümanlarla birlikte mücâhe-de ederlerse o başka. Eğer Lslâmiyeti kabul etmezlerse o halde kendilerinden cizye[145] iste. Sana icabet ederlerse bunu onlardan kabul et. Kabul etmezlerse artık Allah'-dan yardım dileyerek kendilerîle harbet. Bir kal'a ahâlisini muhasara altına alır da sana Allah ve Resulüne ahd-ü peymân yermeni tek Uf ederlerse bunu yapma; lâkin onlara kendi zimmetine ahd-ü peymân ver. Çünkü siz kendi ahd-ü peymâmnızı bozarsanız bu Allah'a verilen ahdi bozmanızdan ehvendir. Şayet senden kendilerini Allahın hükmüne havâte etmeni isterlerse bunu da yapma. Bilâkis kendi hükmüne bırak. Zîrâ sen onlar hakkında Allah'ın hükmüne jsâbet edip edemeyeceğim bîlmezsîn; buyururdu.»[146]

Bu hadisi Müslim tahrîc etmiştir.
Ganimet : Harpte düşmandan alman mallardır. Fev' ise: kâfirlerden harpsiz olarak alman mallardır. Görülüyor ki, Fahr-İ Kâinat (S.A. V.)'in

küffârdan istenmesini tavsiye buyurduğu üç şey : İslama davet, vergi ve harp'tir.
Hadîsi şerif de bir kaç mesele vardır:
1— Bu hadis, devlet reisinin bir gazaya ordu gönderirken gerek ordu, gerekse maiyyetindeki mücâhidlere AH ah'dan korkmalarını ve hayrı tavsiye etmesi lüzumuna, ganimet hususunda hıyânetde bulunmamalarını, gadir etmemelerini, müşrik çocuklarını öldürmemelerini kendilerine tenbih gerektiğine delîldir. Çünkü bunlar icmâ'en haramdırlar. Ordu kumandanının harbten önce müşrikleri islâm dînine davet etmesi müslüman olanları islâm diyarında hicrete teşvik gibi şeylerin lüzumu ve ganimeti yalnız muhacirlerin hak kazanması, yerlilerin buna hakkı olmaması ancak cihâda iştirak ederlerse onlara da ganimet verilebileceği dahî hadîsin ahkâmı cümlesindendir. İmam Şafiî'nin mezhebi budur. Şâir ulemâ aksine kail olarak bu hadîsin nesholundu-ğunu iddia etmişlerdir.
2— Hadls-i şerif her kâfirden mutlak surette vergi alınacağına delildir. Bu bâbta şâir kâfirler arasında bir fark olmadığı gibi arap olmaları veya olmamaları dahî müsavidir. Zîrâ hadîsteki «düşmanın» ta'biri âmmdır. imam Mâlik ile EvzdVnin ve diğer bazı ulemâ'mn mezhebi budur.
Haneffler'e göre cizye arap olsun, acem olsun, ehl-i kitap denilen hıristiyanlarla yahûdîlerden ve mecüsîlerle, acem putperestlerinden alınır. Arap putperestlerîle mürtedlerden alınmaz. Bunlar ya müslüman olur, yâhud kılıçtan geçirilirler. Kadın çocuk ve sakatlara da cizye yoktur.
İmam Şafiî'ye göre ise cizye denilen vergi arap olsun acem olsun yalnız ehl-i kitab ile mecûsîlerden alınır. Çünkü Teâlâ Hazretleri ehl-i kitabı zikrettikden sonra:
«[147] Tâ cizyeyi verinceye kadar...» buyurmuştur. Peygamber (S.A.V.) dahî :
« Onlara karşı ehl-i kitap muamelesi yapın» buyurmaktadır. Bunlardan geriye kalanlar:
«[148] Onlarla muharebe edfn. Tâ kf fitne olmasın» ve
«[149] müşriklerle bulduğunuz yerde harbedin» âyet-i kerimelerinin umumunda dâhildirler. Şâfîtler: «bu hadîs Mekke'nin fethinden önce vârid olmuştur, âyetler ise hicretten sonra nazil oldu. Binâenaleyh Bü reyde hadîsi ya mensuhtur, yâhud ondan murâd: ehl-i kitâb olan düşmanlardır; diyerek hadîsle istidlalden özür beyân etmişlerdir.
îbni Kesnr <s.el-îrşâd* adlı eserinde İmam Şafii'nin mezhebini te'yid ve takviye sadedinde «Cizye âyeti müşrikler ve putperestlerle harb nihayete erdikten sonra inmiştir. O nazil olduktan sonra yalnız ehl-i kitâb kalmıştı» demekte isede bazıları onun bu iddiasını bâtıl saymışlardır. Bunlar cizye âyeti nazil olduktan sonra yalnız ehl-i kitâb kaldığını kabul etmeyerek İran'da o zaman ateşe tapanlar bulunduğunu, Hindistan'da ise putperestler var olduğunu ileri sürerler; ve cizye, yani verginin her nev'i kâfire âmm ve şâmil olduğuna Büreyde hadîsinin umumîle istidlal ederler. Cizye âyetine gelince : Bu bâbta sözü uzatarak şöyle derler : «Bu âyet yalmz ehl-i kitaptan cizye alınacağını bildiriyor; kitabı olmayanlardan cizye abzup alınmayacağı hususunda onda bir beyân yoktur. Bu ciheti hadîs beyân etmiştir. Binâenaleyh hadîsdeki «düşmanın» ta'birini ehl-i kitap olanlara hamletmek son derece uzak bir ihtimaldir. Araplardan cizye alınmaması ise o zaman bütün arapların müsiümanlığı kabul etmiş bulunduklarındandır. Zira cizye Mekke'nin fethinden sonra meşru' olmuştur. Halbuki o zaman araplar kamilen müslüman olmuş bulunuyorlardı .Şu halde onlardan esir olacak ve vergiye bağlanacak kimse zaten kalmamıştı, îrtidad edenler de, ya müslümanhğa döner, yâhud kılıçtan geçirilirlerdi; nitekim mürtecilerin hükmü zaten budur. Bu hüküm Resûlül-la (S.A.V.) devrinde böyle olduğu gibi ashâb-ı ktrâm devrinde dahî böyle cereyan etmiştir. Sahâbe-İ klrâm (R. Anhüm) Iran ve Roma memleketlerini fethettikleri vakit o yerlerde bahusus Şam'da Irak'ta araplar bulunuyordu. Bununla beraber arap veya acem demeyerek umum halkı esir etmiş ve cizyeye bağlamışlardır. Bu da gösteriyor ki, Büreyde cizye farz kılındıktan sonra vârid olmuştur...»
îbni Kayyım «el - Hedyü'n - Nebeviy» nâm eserinde bu kavle meyletmiştir.
3— Hadîs-i şerif, düşmanın müslümanlardan Allah ve Resulü ne ahd-ü peymân talebini müslümanların kabul etmesini yasak etmiştir.
ResûlüHah (S.A.V.) bu ahdi müslümanların kendi zimmetlerine vermelerini emir buyurmuş; verilen bir sözden dönmek mutlak surette haram olmakla beraber müslümanların kâfirlere verdikleri sözden dönmelerinin Allah'a verdikleri sözden dönmekten de ehven olacağını beyân etmiştir.
Bazıları buradaki nehyin tahrîm için olmayıp tenzih ifâde ettiğine kaildirler. Hattâ bu bâbda icmâ' olduğunu söylerler. Fakat: «nehl'de asıl, tahrim ifâde etmektir» diyerek bu icmâ'ı kabul etmek istemeyenler de vardır.
Hadîs-i şerif'de kafirleri Allah'ın hükmüne arzetmek de nehî buyu-rulmakda ve bu nehyin sebebi izah edilirken : «çünkü sen onlar hakkında AHah'ın hükmüne isabet edip etmediğini bilemezsin» denilmektedir, islâm kumandanından onlar hakkında kendi içtihadı ile hüküm vermesi isteniyor. Bu da gösterir ki, içtihadı meşelerde hak birdir; her müctehîd hakka isabet edemez.[150]

1294/1089- «Kab b. Malik radtyaüahü anh'dan rivayet olunduğuna göre. Peygamber sdüalîahü aleyhi ve settem bir gazaya çıkmak iste-dimi, onu başka bîr gaza (ya gidecekmiş göstermek, sureti) ile gizlermtş.»[151]

Hadîs müttefekun aleyhtir.
Bundan yalnız Tebük gazası istisna edilmiş; ve:
Ancak Tebük gazası müstesna. Çünkü Resûlüllah (S A.V.) ashabına murâdını açıklamıştı» denilmiştir. Zîrâ bu harp kıtlık ve şiddet zamanında dbnuştur. Düşman Roma'hlar olup hazırlıkları çoktu. Harbe 100 bin askerle iştirak etmişlerdi. Müslümanların ise ancak 30 bin mücâhidi vardı.
Bu hadîsi Ebu Dâvud da tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde:
«Harp aldatmadır; diyordu» ziyâdesi vardır.
Resûlüllah (S.A.V.)'in gideceği yeri gizleyişi başka tarafın yolunu sorarak o tarafa gidecekmiş zannını vermekle olurdu. Böyle yapması bittabi düşmanı istediği şekilde gafil avlamak ve maksadına tam isabetle vâsıl olmak içindi.
Hadîs-i şerif kumandanın gideceği yeri gizli tutmasını caiz olduğuna da delildir. Bilhassa «harp hiledir» hadîsi bu bâbta nasstır.[152]

1295/1090- «Ma'kıl'den rivayet olunduğuna güre No'man b. Mukar-rfn radıyatlahü ank şöyle demiştir : Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve settem'l gördüm. Günün evvelinde harbetmezse harbi güneş zevale erip rüzgârlar esfnceye ve (Allah'tan) yardım ininceye kadar te'hfr ederdi.[153]

Bu hadîsi Ahmed ile Üç'ler rivayet etmiştir. Hakim onu sahîhlemiştir. Ash Buharî'dedir.
Hadîsin râvîsini bazıları Ma'kü b. No'man diye tesbit etmişler-sede îbni (544—606) sahabe arasında böyle bir isim zikretme-iniştir. Onun zikrettiği Na'man b. Mukarrin'dir; ve bu hadisin râvfsi olduğunu da açıklamıştır. Aynı hadisi Buhârî, £bu Dûvud ve Tirmisâ dahî No'man b. MukarrÎn'den tahrîc etmişlerdir, tbni Esir bu No'man'-ın yedi kardeşi ile birlikde hicret ettiğini yazmaktadır. Anlaşılıyor İd Ma'kü adı «Bülûğul – Meram'in bazı nüshalarına yanlışlıkla karışmıştır. Buhâri'nin rivayetinde harbin namaz vaktine tehir edilirdr-ği zikredilmiştir.
Resûlüllah (S.A.V.)'in muharebeyi namaz vaktine bırakmasının hikmeti ulema y-ı kira m'a göre duaların kabulüne medar olur ümidine metalidir. Rüzgârların esmesi meselesine gelince: Ahzab harbinde zafer, rüzgârın estiği zamanda kazanılmıştı. Nitekim Tealâ Hazretleri :
[154] Onların üzerine bir rüzgâr ye slzfn oörmedlçlnh bir takım askerler gönderdik.» buyurmuştur. Demek oluyor ki, rüzgârların esmesi de zafer için bir ümid kapısıdır. Bunun illeti şöyle izah olunmuştur: Rüzgârlar ekseriyetle zevalden sonra eser; ve bu esnada harp silâhlan soğur; muharebe için daha ziyâde neşat hâsıl olur. Bu hadîs Peygamber (S.A.V.)'in düşmana sabahları baskın yapardığım ifâde eden hadise muarız değildir. Çünkü hadîslerin biri baskın, diğeri muharebe için karşılaşma hakkında vârid olmuşlardır.[155]

1296/1091- «Sa'b b. Cessame fadtyallahü anh'dan rivayet edİImiştir. Demiştir ki: Resûîüllah sallallahü aleyhi ve selîem'e müşrikler diyarı (nın halkı) soruldu. Bunlara oece baskını yapılıyor; bu suretle kadınlarından ve çocuklarından bazılarını ele geçiriyorlar (denildi). Resûlüllah sdllaUahü aleyhi ve sellem:
— Onlar onlardandır; buyurdular.»[156]

Hadis mütfefekun aleyhtir.
Ibni Hibbân'm sahihinde soranın bizzat Sa'b (E. A.) olduğu zikrediliyor. BuhârVnin rivayetinde hadisteki mahzuf muzaf tasrih olunmuş; ve : «Müşrikler diyarının halkı» denilmiştir.
Tebyft : geceleyin müşriklerin kadın ve çocukları ile bir arada her şeyden habersiz bulundukları sırada üzerlerine yapılan baskındır. Bu suretle onların kadınları ile çocukları da erkekleri ile birlikte ele geçirilirdi. Fakat bunlar öldürülmek kasdı ile değil erkeklerine tâbi olarak alınırlardı.
Hadîsi tbni Hibbân dahî Hz. Sa'b'tan tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde şu ziyâde de vardır:
«Sonra on!ar (a dokunmak) dan Huneyn günü nehyettf». Fakat bu cümle Sa'b hadisine müdrectir. Ebu Dâvutfvın «jütten» inde mezkûr

hadîsin sonunda Zühri'nia: «Bilâhare Resûlüllah (S.A.V.) kadınlarla çocukların Öldürülmesini yasak etti» dediği, Süfyân tarîki ile rivayet edilmiştir.
Bu yasaklama keyfiyetinin Huneyn gazasında olduğunu Buhâ-rî'deki şu rivayet te'yid ediyor:
«Peygamber sdUallahü aleyhi ve sellem ashAb'dan birine :
— Hâlid'e yetiş de hiç bir çocuk ve hizmetkârı öldürmemesini SÖyle; buyurdu.»
«Hz. Hâlld (R. A.)'m Peygamber (S.A.V.) ile birlikte bulunduğu ilk gaza Huneyn vak'asıdır» diyenler varsa da onun daha önce -Mekke'nin fethine de iştirak ettiği malûmdur.
Tdberânî «el - EvsaH nâmındaki eserinde Ibni Ömer (R, AJ'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
cIbnl Ömer demiştir ki: Peygamber sattdüahü aleyhi ve seUem: Mekke'ye girdiği vakit kendisine öldürülmüş bir kadın getirdiler. Bunun üzerine Resûfüllah (S.A.V.) :
— Bu kadın öldürülmeyecekti; buyurdu ve kadınları atdürmekten nehyettt.»
Ulema bu meselede ihtilâf etmişlerdir. Ebü Ramfe ile Şafii ve cumhur-u ulemâ gece baskınlarında kadın ve çocukların öldürülebileceğine kail olmuşlardır. Delilleri sahtheyn'in rivayet ettiği Sa'b hadîsidir. Zîrâ hadisdeki : «Onlar onlardandır.» ifâdesi, kadın ve çocukların kasden değil de tebean Öldürülmelerinin mubah olduğunu gösterir. Ancak bu, onların ölümü hak etmiş bulunan erkeklerinden ayrılmalarına imkân olmadığı zamana mahsustur, tmam Mâlik ile' EvzâVye göre kadınlarla çocukları öldürmek hiç bir suretle caiz değildir. Hattâ düşman kadınlarla çocukları kendine siper etse, yâ-hud kadınlarla çocukların bulunduğu bir kal'a veya gemiye sığın-sa o düşmanla ne harbedilir; nede kal'a veya gemi yakılabilir.
îbni Battal (444) ve başkaları kasden kadın ve çocukları öldürmenin caiz olmadığına bütün ulemA'nın müttefik bulunduğunu nakletmişlerdir. Çünkü bu memnu'dur.
Küffânn ölen çocukları hakkında üç kavil vardır:
1— Bunlar hakkında bir şey söylenemez; tevakkuf olunur. îmam-ı Â'zam'va. tevakkuf ettiği meselelerden biri budur.
2— Küffânn çocukları cennetliktir.
3— Küffânn çocukları da kendileri gibi cehennemliktirler.
Hadîs-i şerifteki &Onlar onlardandır.» yani çocuklar kâfirlerdendir; ifâdesi bu üçüncü kavle zâhib olanların delilidir.[157]

1297/1092- «Afşe radıyaüahü anM'dan rivayet edildiğine göre Peygamber saMallahü aleyhi ve seUem: Bedir (Harbi) günü kendisine tâbi' olan (müşrik) bir adama:
— Dön, ben asla bir müşrikten yardım istemem; buyurmuşlardır.»[158]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Hadîsin tamamı şöyledir:
«ÂİŞe demiştir ki: Resûlüllah saüaUahü aleyhi ve seUem: Bedir tarafına doğru yola çıktı. Harratü'l - Veber denilen yere vardığında ona cur'et ve cesaretli olduğu söylenen bir adam yetişdl. Ve onu görünce Resûlüllah saUaUahü aleyhi ve sellem'\n ashabı sevindiler. Bu adam kendilerine yetişince Resûlüllah aaUallahü aleyhi ve seîlem ona:
— Allaha inanırmısın? diye sordu. Adam :
— Hayır; dedi. Resûlüllah saUaUahü aleyhi ve sellem:
— Öyle ise hemen dön, zîrâ ben bir müşrikten asla
yardım bekleyemem; buyurdu.» Müteakiben adam müslüman olunca kendisine izin verdi.
Bu hadîs : «harbte müşriklerden yardım almak caiz değildir» diyenlerin delilidir. îmam-ı Â'zam Ebu Hanîfe ile arkadaşları ve diğer bir takım ulemâ bunun caiz olduğuna kaildirler. Çünkü Peygamber (S.A.V.), Huneyn gazasında Safvan b. Ümeyye'den ve Benî Kaynukâ' yahûdîlerinden faydalanmış; kendilerine atıyye ve ihsanda bulunmuştur. Bunu Ebu Dâvud mürsellerinde tahrîc ettiği gibi Tirmizî dahî ZührVden mürsel olarak rivayet eder; yalnız Zührî'nm mürsellerini zaîf sayarlar. Zehebî (673—748): «Çünkü Zührî çok hatâ. ederdi. Bu sebeble onun yaptığı irsalde şüphesi vardır.» diyor. ResûlüÜah (S.A.V.)'-in müşrikleri reddettiğine df»jr de hadîs vardır. Bu hadîsi Beyhaki, Ebu Humeyd-i Sadi'den rivayet etmiş ve sahîhlemiştir. Musannif şöyle diyor : «Bu rivayetlerin arası bulunur ve: Bedir gününde reddettiği şahısta islâmiyete karşı bir rağbet sezmiş de belki müslüman olur ümidi île onu geri çevirmiştir; denilir. Nitekim zannı doğru çıkmıştır. Yâhud müşriklerden yardım istemek yasakmış da sonradan ruhsat verilmiştir. Bu daha akla yakındır .Filhakika Resûlüllah (5.A.V.) Huneyn harbinde müşriklerden bir cemâr'ten yardım görmüş; onları ganimetlerden memnun etmiştir.»
«Müslvm şerhi» nde İmam ŞâfiVnin : «Eğer kâfirin :müsîüman-lar hakkında iyi niyeti olur ve ondan yardım istemeye bir ihtiyaç da bulunursa, ondan yardım istenebilir. Aksi hâlde yardım istemek mekruh olur.» dediği rivayet edilmiştir.
Münafıktan ise bilittifak faydalanılır. Zîrâ Re sû M Ekrem (S.A.V.), Abdullah b. Übey ile arkadaşlarından faydalanmıştır.[159]

1298/1093- «IbnİÖmer radıyallahü anhümâ'dan rîvâyet olunduğuna göre; Peygamber saMotlohü aleyhi ve seUem gazalarından birinde öldürülmüş bir kadın görmüş: Bunun üzerine kadınlarla çocukların öldürülmesini yasak etmîştlr.[160]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Taberânî dahî Resûlüllah (S.A.V.)'e Mekke'ye girdiği vakit kendisine ölü bir kadın getirildiğini; bunu görünce Peygamber (S.A.V.)'in:
— Bu kadın Öldürülmeyecekti; dediğini Hz. İbnl Ömer'den Taberâm'nm rivayetinin de ayni hadîs olması pek muhtemeldir. Ebu Dâvud mürseUerinde İkrlme'den şu hadisi rivayet eder :
Peygamber saUaUahû aleyhi ve seUem Talfde öldürülmüş bir kadın gördü. Bunun üzerine:
— Ben sizi kadınları öldürmekten menetmedtm mi? Bunun sahibi kim? dedi. Müteakiben bir adam :
— Ya Resûlüllah, ben bu kadını terkime aldım; o ise beni vere vurarak öldürmeye kalkıştı. Artık ben de kendisini öldürdüm dedi. Re-Sulütlah saJîaUahü aleyhi ve seUem kadının gömülmesini emir buyurdular.» Resûlüllah (S.A.V.)'in kaatile bir şey demeyip onu takrir buyurması gösteriyor ki, kadın çarpışmaya iştirak ederse öldürülür. İmam Şafiî'nin mezhebi budur. Hz. Şafiî'nin bir delili de Ebu Dâvud, Nesâî ve İbni Hibbân'm Hz. Rabâh b. Rebl-i TemİmÎ'den tahrîc ettikleri su hadîstir:
«Demiştir ki: Resûlüllah saüallzhü aleyhi ve sellem'le bir gazada beraberdik. (Bir ara) hatkın bir yere toplandığını gördü. Baktı ki öldürülmüş bir kadın var. Bunun üzerine:
— Bu kadın öldürülmeyecekti; buyurdular.»[161]

1299/1094- Semura radıyallahü anVdan rivayet olunmuştur. Demiştir kf: Resûlüllah sattallahü aleyhi ve sellem:
— Müşriklerin yaşlılarını öldürün, çocuklarını bırakın; buyurdular.»[162]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Tİrmİzt onu sahîhlemiştir.
îmam Tirmizî onun hakkında bir nüshada : «hasen garib» demiş; başka bir nüshada : «sahihtir» tâbirini kullanmıştır.
Şerh : henüz bulûğa ermeyen çocuklardır.
Şeyh : kendisinde yaşlılık alâmetleri beliren, yâhud 50-51 yaşlarına varan kimsedir. Burada murâd: gücü kuvveti yerinde olup harbe yarayacak adamlardır. Yâhud mutlak surette bulûğa erenler kasdedil-miştir. Yoksa elden ayaktan düşmüş ihtiyarlar kasdedilmemiştir. Şu halde : «Bulûğa ermeyen çocuklarla işe yaramayan ihtiyarlar öldürülmeyecek, demek olur ve hadis, çocukların öldürülmesini yasak eden hadîse muvafık düşer.
Şerh sözünden, bıyıkları yeni terlemiş delikanlılar da kasde-dilmiş olabilir. Böyleleri müslüman olurlar ümidi ile öldürülmeye-bih'r. Nitekim îmam Ahmed b .Banbel: «yaşlılar hemen müslüman olmazlar; gençler Islâmiyeti kabule daha yakındırlar» demiştir. Binâenaleyh bu hadîs vergi karşılığında kâfir olarak bırakılanlarla tahsis edilmiş olur.[163]

1300/1095- Ali radtyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre kendileri Bedir harbinde[164] mubareze yapmışlardır».[165]

Bu hadîsi Buhâri rivayet etmiştir. Ebu Dâvud onu uzun olarak tahrîc etmiştir.
MegâzVâe Buhârî'den naklen Ki. Aîî (R.A.)'in: «Kıyamet güniindc da'va için ilk oturacak bediği zikredilmiştir. Bâzılarına göre:

[166] «Bunlar Rablsrt hakkında birbirlerine husumet eden iki hasımdı»
âyetti kerîmesi mubareze yapanlar hakkında nazil olmuştur. Hattâ Kays (R.A.), Bedir gazâsmdaki mubârezenin Hamia, Alt ve Ubey-detü'bnül - Harfe (radtyallahü anhüm) hazerâtı ile müşriklerden Şey-betü'bnü Rebîa, Ulbetü'bnü Rebîa ve Velîd b. Utbe arasında yapıldığını tasrih eylemiştir. Bu mubâressenin tafsilâtını Jbni İshâk (—15.1) şöyle anlatır : «Hz. Übeyde, Utbe ile Hz. Hamza, Şeybe ile Hz. Ali de Velîd ile cenk etmişler. Neticede Alî ve Hamta (R. Anhümâ) hasımlarım öldürmüşler; Hz. Ubeyde ile hasmı ise iki darbe ile birbirlerine girmişler; hasmım kılıç darbesi Hz. U beyde nin dizine isabet etmiştir. Hz. Ali ile Hz. Hamza, Ubeyde (R. A.)'m hasmına vararak katli için Hz. Ubeyde ye yardım etmişlerdir. Maamâfîh Ubeyde (R.A.) aldığı yaranın te'siri ile Safra denilen yere döndükleri sırada vefat etmiştir.»
Hadîs-i şerif, harpte mubâreze yapmanın caiz olduğuna delildir. Cumhur-u ulemâ'nın mezhebî budur. Hasan-ı Basrî caiz olmadığına kaildi- Evzâî, 8evtî, İmam Ahrned ve diğer bazılarına göre mubâreze için kumandanın izni şarttır.[167]

1301/1096- Ebu Eyyub radıyallahü anh'Ğan rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Bu âyet yani (kendinizi tehlikeye atmayın âyeti) ancak bir ensâr cemaati hakkında nazil oldu. Ebu Eyyub bunu, Romalı'ların harb safına hücum ederek İçersine gireni iki karşılayamayanlara reddiye olmak üzere söylemiştir.»[168]

Bu hadîsi Üç'ler rivayet etmişlerdir. Tirmizî, Ibni Hibbân ve Hâkim onu sahihle mislerdir.
İmam Tirmizî onun için : «hasen, sahîh garibtir.» demiştir. Adı geçen zevat bu hadîsi Eşlem b. Yezîd'den rivayet etmişlerdir. Eşlem şöyle demiştir: «İstanbul'da idik. Birden karşımıza Romalılardan büyük bir saf asker çıktı. Derken müslümanlardan bir zât Romalıların safına hücum ederek, tâ içlerine sokuldu. Sonra aralarından dönüp geldi. Bunu üzerine nâs yaygara kopardılar:
— Sübhânallah! bu adam kendini tehlikeye attı; dediler. Müteakiben Ebû Eyyub :
— Ey nâs siz âyeti bu şekilde te'vil ediyorsunuz ama bu âyet ancak biz Ensâr cemâati hakkında nazil oldu. Filhakika biz Allah dinini kuvvetlendirip, dînîn yardımcıları çoğaldığı vakit aramızda gizilce konuştuk ve: muhakkak mallarımız zâyî oldu. Biz yurdlarımızda otursak da zâyî olan mallarımızı derleyip toplasa idik ya; dedik. Bunun üzerine Allah Tealâ bu Âyeti indirdi; ve anlaşıldık! tehlike bizim murâd ettiğimiz yurdlarımızda oturmak da İmi;; dedi.»
Ulemâ-i kiram bu hadîsde, bir kişinin -velev helak olacağını bilse yine- harp safına girebileceğine delâlet olduğunu söylerler. Musannif bir kişinin kalabalık düşman üzerine hücum meselesinde şunları söylemektedir : «Şayet bir kişinin hücumu son derece cesurluğundan neş'et ediyor ve bununla düşmanı korkutacağını yâhud müslümanları düşmanlara karşı teşri' edeceğini veya buna benzer sahih bir maksad umuyorsa cumhur-u ulemâ bunun iyi bir şey olduğunu tasrih etmişlerdir. Fakat hücum sırf tehevvürde: ibaretse memnu'dur; bilhassa bu hücumun neticesi müslümanlara zâ'f îras ederse...»
tbni Kesâr, bu bâbta hadîs ve eserlerin çok olduğunu, bunların harplerde tecrübe ve yararlık hususunda kendine güvenenlere mubâ-rezenin caiz olduğuna delâlet ettiğini söyler.[169]

1302/1097- «İbni Ömer radıyallahü an Duma'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah saUaUahü aleyhi ve seUem, Ben! NâdİR'in hur-malarını yaktı; ve kesti.»[170]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadis, harpte düşmanın mallarını yakmak ve kesmek sureti ile batırmanın caiz olduğuna delildir. Yalnız bunda müslümanlara bir menfaat olması îcabeder, hattâ bu bâbta âyet vardır. Müşrikler Resûlüllah (S.A.V.)'e :«Sen yer yüzünde fesad çıkmasını yasak ediyorsun da ağaçları kesmek ve yakmak ne oluyor?» diye i'tirâz bile etmişlerdir. Cumhur-u ulemâ düşmanın memleketini yakıp yıkmanın caiz olduğuna kaildirler. Yalnız Ebu Sevr (— 240) ile Evzâî (88 — 157) bunu mekruh görmüşler; ve Hz. Ebu Bekîr'in, ordularına böyle bir sey yapmamalarını tavsiye etmesi ile istidlalde bulunmuşlardır. Fakat kendilerine, Ebu Bekir (R.A.)'m bunu bir maslahata mebnî yaptığı ihtar olunmuştur. Çünkü Ebu Bekir (R. A.) o yerlerin müslümanların eline geçeceğini biliyordu.[171]

1303/1091- «Übadettt'bnirY - Sâmlt radvyaUahii anA'dan rivayet «dîlmlştlr. Demiştir kt: Resûlüllah isaUattahü aleyhi ve sellem:
— Ganimete Hıyanet etmeyin, zîrâ hıyanet bîr âteştir. Hem sahiplerine dünyada ve âhirette bir ardır; buyurdular.»[172]
Bu hadisi Ahmed ile Nesât rivayet etmişlerdir. Ibftf Hlbban onu sahîhlemistir.
Gulût'ün ganimetde hıyanet mânâsına geldiğini yukarıda görmüştük. İbni Kuteybe diyor ki: «hıyanete gulûl denilmesi, hıyanet yapanın o malı kendi malının içinde gizlemesindendir.» Gulûl, büyük günahlardandır. Bu hususta ulema arasında ittifak vardır. Nitekim tmam Nevevî (631— 676) da icmâ bulunduğunu nakleder.
Ar : kepazelik demektir, yani bir kimsenin ganimet babından hıyaneti meydana çıkarsa dünyada rezü-ü'rüsvfiy olur. Ahiretteki âr'a gelince onu da İmam Bukârî'mo. Hz. Ebu Hüreyre'den tahrîc ettiği şu hadîs-i şerîf den dinleyelim:
cEbu Hüreyre demiştir ki: Resûlüllah (S.A.V.) aramızda ayafi» kalktı ve ganimette hıyaneti anlattı. Onu büyüttü; onun hal (ü âkibcli-nl) de büyüttü. Ve :
— Sakın sizden birinizi kıyâmet-gününde ensesinde meleyen bir koyun, ensesinde kişneyen bir at olduğu halde: yâ ResûlâHah beni kurtar; derken bulmayayım, ben de: senin için hiç bir şeye mâlik değilim ben sana tebliğ
ettim; demeyeyim. Kah..... buyurdular.» Bu hadîsde Peygamber (S.A.V.) deveyi ve altın gümüş gibi şeyleri de zikretmiştir.
Hadîs-İ şerif, hıyanet edenin kıyamet gününde bu çirkin sıfatlarla haşrolunacağına delildir. Bunun hikmeti de ganimet a şıran kimseyi Çaldığı ganimetle o korkunç günde rezil rüsvay etmektir. Nitekim Teala Hazretleri
[173] Her kim ganimet hainliği yaparsa kıyamet gününde aşırdığı şeyle' gelecektir.» buyurmuştur. İşte âhirette ganimete hıyanet edenin kepazeliği budur. Maamâfîh âhiret arının bundan daha büyük Ur şey olması da mümkündür. 8u suç için şefaat dahi kabul edilemeyeceği hadîsin işaretinden anlaşılmaktadır. Resûlüllah (S.A.V.)'in :
— Senin için hiç bir şeye mâlik değildim; buyurmuş olmasından bu mânâ anlaşıldığı gibi, tekrir ve teşdîd mânâsı da anlaşılabilir. Hâini o çirkin hali ile teşhir ettikden sonra af etmek ihtimali vardır. Buhâri'mn rivayet ettiği Ebu Hüreyre hadîsi sadaka memurları hakkında vârid olmuştur. Şu halde hıyanetin bilumum kul haklarına âmm ve şâmil olduğunu gösterir. Acaba hıyaneti yapana aşırdığı şeyi iade etmesi lâzımmıdır? Ibnül - Münzri: «ganimetler taksim edilmezden önce hâinin aşırdığı malı yerine iade etmesi lüzumuna ulemâ müttefiktir.» diyor. Taksimden sonra ise: Evzâî (88 — 157) Leys (94^-165) ve Mâlik (93—179)'e göre malın beşte birini devlet reisine verir, geri kalanını tesadduk eder. İmam Şafiî (150— 204) buna kail değilmiş. Ve : «O malı başkasına temlik etsin, etmesin tesadduk edemez; zîrâ mal kendinin değildir. Onu kaybolan mallar gibi hükümete teslim etmesi vâcibtir» dermiş. Haneftler'e göre : Taksimden sonra elinde kalan ganimeti tesadduk eder. Hattâ fakir ise kendisi istifade edebilir.[174]

1304/1099- «Avff b. MâJHc radıyaüahü cmft'dan rivayet etumtuğuna göre; Peygamber saUaTlahü aleyhi ve sellem maktulün eşyasının katt-l« verilmesine hükmetmiştir.»[175]

Bu hadîsi Ebu Davud rivayet etmiştir. Aslı Müslim'dedir.
Hadîs-i şerîf, kâfir olan düşmanın silâh, at ve elbise gibi eşyasının onu öldüren gaziye verileceğine delildir. Bu hususda kumandanın önceden : «her kim bir düşman öldürürse, eşyası kendinin olacak» diye ilân etmesi veya etmemesi arasında fark olmadığı gibi katilin dahî cenk ederken veya kaçarken vurması ve keza ganimetten hisse alma hakkına sahip olup olmaması hüküm i'tibân ile hep birdir. Çünkü «eşyanın katile verilmesine hükmetti» ifadesi mutlaktır. İmam Şafiî : «Bu hüküm Resûlüllah (S.A.V.)'den bir çok yerlerde bellenmiştir.» diyor. Bunlardan biri de Bedir harbidir. Filvaki Peygamber (S.A.V.) o harpte Ebu Cehl'in eşyasını Muaz b. Cemuh'a hükmetmişti. Zîrâ Ebu Cehl'in katlinde müessir olmuştur. Keza Uhud harbinde Hatıb b. Beltea'nın eşyasını onu öldüren zâta vermişti. Bunu Hâkim rivayet etmiştir. Bu bâbta hadîsler çoktur. Resûlüllah (S.A,V.)'-in Huneyn gazasında :
— Her kim bir düşman Öldürürse eşyası onundur; hadîsini harpten sonra îrad buyurmuş olması bu hükme aykırı değildir. Bilâkis onu te'kid ve takrîr eyler. Çünkü hüküm ashap tarafından Huneyn gazasından daha önceden biliniyordu. Onun için de Hz. Abdullah b. Cahş : cya Rabb! bana kuvvetli bir adam naslb eti» demişti. Nitekim az yukarıda görmüştük.
İmam-% Â'zam Ebu Hanîfe ile diğer bazı ulemâ'ya göre Ölenin eşyası öldürene verilebilmek için harpten önce kumandanın : «her kim bir düşman öldürürse eşyası onun olacak» demiş olması şarttır. Aksi takdirde eşya ganimet olarak gâzîler arasında taksim edilecektir. Tahâvı

238—321) şunları söyler : «Bu iş devlet reisinin re'yine bırakılmıştır. Zîrâ Peygamber (S.A.V.)' Muaz b. Cem un ile, Ebu Cehl'i öldürmekde ona ortak olan zât, kılıçlarını kendisine gösterdikleri vakit :
— Onu İkiniz de Öldürmüşsünüz; buyurmuş; ve Ebu Cehrin eşyasını Muaz b. Cemuh'a vermiştir.»
İmam Ahmet b. Hanbeî'e göre maktulün eşyasını beşte bire bölmek caiz değildir, İbni Cerîr ile tbnil'l - Münzîr ve diğer bazı ulemânın kavilleri de budur. Bunlar Avf b. Mâlik hadîsinin Ebu Dâvud ile tbni Bibbân rivâyetlerindeki şu ziyâde ile istidlal ederler:
Maktulün eşyasını da beşte bire bölmedi». Aynı ziyâdeyi Tdberânî dahî rivayet etmiştir. Acaba düşmandan birini öldürmenin, onun eşyasını alabilmesi için hüccet,getirmesi lâzımmıdır? İmam Şafii ile Ma-likiler'den bir cemâate göre hüccetle isbat etmesi şarttır. Zîrâ hüccetin lüzumu bazı rivayetlerde zikrolunmuştur. İmam Mâlik ile Evzâî'ye göre öldürenin sözü hüccet ve isbatsız da kabul olunur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) bir kişinin sözünü huccetsiz kabul etmiş; kendisine yemin dahî verdirmiştir. Nitekim Muâi b. Cemuh kıssası ile diğer bâzı rivayetlerden anlaşılan da budur. Biânenaleyh bu rivayet da'va ve hüccet lâzım geldiğini bildiren hadîsi neshetmi.ş olur.[176]

1305/1100- «Abdurrahman b. Avf radıyallahü anft'dan Ebu Cehlin katil kıssasında rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Afra oğullarının İkisi de kılıçları İle ona koşuştular. Nihayet onu Öldürdüler. Sonra Resûlül-lah sallaüahü aleyhi ve sellem'e gittiler; ve hadiseyi ona haber verdiler. Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve seîlem:
— Onu hanginiz öldürdü? kılıçlarınızı şildiniz mi? diye sordu:
— Hayır; dediler. Râvi demiştir ki : Peygamber salîaîlahü aleyhi ve kellem kılıçlarına bir baktı; ve :
— Onu her İkiniz öldürmüşsünüz; buyurdu. Müteakiben Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem eşyanın Muâz b. Amir b. el -Cemûh'a verilmesine hükmetti».[177]

Bu hadîs, müttefekun aleyh'dir.
Hadîs-i şerif, devlet reisinin «seleb» denilen maktul eşyasını dilediğine verebileceğine delildir. Çünkü Peygamber (S.A.V.)'e Ebu Cehl'i Afra[178]'nın iki oğlunun öldürdüğü haber verilmiş; halbuki eşyasını başkasına vermiştir. Fakat bazıları bu kavle i'tirâz etmiş; ve şöyle demişlerdir : «Resûlüllah (S.A.V.)'in Ebu Cehrin eşyasını Amir b. Cemûh'a vermesi, cnun katlinde Hi. Amr*ın vurduğu kılıç darbesinin daha müessir olduğunu gördüğü içindir; zîrâ onun açtığı yara daha derindi. Afra oğulları'nın da tatlı sözle gönüllerim almıştır. Yoksa katli onlara nisbet etmek mecazdır. Yani : ikiniz de onu öldürmek istemiştir; manasınadır. Mecazın karinesi maktulün eşyasını başkasına vermesidir.» Ancak bu i'tirâz : «mahall-i niza' zâten eşyanın başkasına verilmesidir.» diye def edilebilir.[179]

1306/1101- «[180] Mekfcul radtyaUahü anadan rivayet edildiğine göre; Peygamber sallalkihü aleyhi ve seUem: TâlflUer'e karşı mancınık kurmuştur.»[181]

Bu hadîsi Ebu Dâvud mürseller arasında tahrîc etmiştir. Hâvileri sikadırlar. Ukaylî onu Ali'den rivâyeten zaîf bir isnadlâ mevsûlen rivayet etmiştir.
Hadisi Tirmizî, Mekhûl'den Sevr vasıtası ile tahrîc etmiş, fakat Mekhûl'Ü zikretmemiştir. Süheylî mancınık kullandığını Mekhûl gibi Vdkuü'nm de zikrettiğini söyler. Bunu Sel ma nı Fart «I (R. A.) tavsiye etmiştir, İbni Ebî Şeybe (— 234) Abdullah b. SInân ile Abdurahman b. Avf (R.A.)'Gan Resûlülîah (S.A.V.)'in TâJfliler'i yirmi beş gün muhasara ettiğini rivayet etmişse de mancınık kullanıldığını zikretmemiştir. Sahîheyn'âeki İbni Ömer hadîsinde Peygamber (S.A. V.)'in TâiflHer'i bir ay muhasara ettiği bildirilmektedir. Müslim'in Hz. Enes (R.A.)'dan tahrîc ettiği bir hadîsde bu müddetin kırk gün olduğu beyân ediliyor.
Hadîs-i şerif kâfirler kal'aya sığındıkları vakit onları mancınık ile döğmenin caiz olduğuna delâlet ediyor. Bu günkü top ,tüfek, tank ve saire gibi harp âletleri de buna kıyas olunur.[182]

1307/1102- «Enes radtyaUahü anh'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber sallallahü aleyhi ve seUem, Mekke'ye bajında miğfer olduğu halde girmiştir. Miğferi çıkardığı vakit kendilerine bir adam gelerek :
— İbni Hatal Kabe'nin Örtüsüne alılmış; demi;. Bunun üzerine Re-sûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Onu Öldürün; buyurmuşlardır»[183]

Hadis müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs, Peygamber (S.A.V.)'in fetih günü Mekke'ye ihramlı olmayarak girdiğine delildir. Çünkü oraya harben girmiştir. Ancak bu, ona mahsustur. Zîrâ Mekke'de harbetmek haram kılınmıştır. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) :
«Bana ancak günün bir saati hal âl kılındı» buyurmuştur. Bu hadîs dahî müttefekun aleyh tir. Fahr-İ Kâinat (S.A.V.) efendimizin îbni Hatal'i öldürmelerine gelince : Bu adam Resul ül la h (S.A. V.)'in öldürülmelerini emrettiği dokuz kişinin biridir. Bunlar Kabe'nin örtüsüne de sığmsalar öldürüleceklerdi. Sonra altısı müslüman oldular. Üçü de katledildi. îbni Hatal bunlardan biridir. Bu adam evvelce müslüman olmuştu. Peygamber (S.A.V.) onu zekât memuru olarak göndermiş; yanına da ensârdan bir zât vermişti. îbni Hatal'in beraberinde müslüman bir azadlı da vardı; ve ona hizmet ediyordu. Bir yerde konakladılar. Îbni Hatal azadhsına kendisi için bir teke keserek yemek pişirmesini emretti; sonra uykuya yattı. Uyandığında azadlı ona hiç bir yemek yapmamıştı. Bunun üzerine azadhya saldırdı ve onu öldürdü. Sonra kendisi de müşriküğe irttüâd etti. Bu adamın iki de cariyesi vardı. Bunlar ona Peygamber (S.A.V.}'i hicveden şarkılar okurlardı. O bunların da öldürülmesini emretti. Cariyelerden biri derhal öldürüldü ise de, Öteki için kendisinden aman dilediler; o da ona aman verdi.
Hattâbt diyor ki : «Resûlüllah (S.A.V.) îbni Hatal'i îslamiyette işlediği cinayet hakkı için öldürmüştür. Bu da gösterir ki, harenvl şertf, bir vacibi yerine getirmek için hiç bir kimseyi korumadığı gibi o vacibi vaktinden geriye de te'hir ettirmez.
Ulemâ bu bâbta ihtilâf etmişlerdir, tmam Mâlik ile Şafiî'ye göre hudud-ü şer'iyye ve kısas her yerde ve her zaman icra edilebilirler. DeKlleri bu kıssa ile şâir delillerin umumudur.
Hanefîler'le selef ve halefin cumhuruna göre, Harem-Î şerîf'de hu-dûd ve kısas icra edilemez. Zîrâ Teâlâ Hazretleri onun hakkmda:
«Ona giren emin olur» buyurmuştur. Resûlüllah (S.A.V.) dahi:
«Orada kan dökülmez» demiştir. Bu zevat Mallkller'le Şâ-fÎHer'in delillerine cevaben :
«Bu delillerin zaman ve mekâna umumu yoktur. Onların her bîri mutlak kabilinden olup zikrettiğimiz hadîsle takyîd olunmuşlardır. Bu hadîs tarih i'tibârı ile o delillerden sonradır. Çünkü Mekke'nin fethedildiği gün vârid olmuştur. Halbuki hudûd-i şer'iyye daha evvel meşru' olmuşlardır, tbni Hatal ile diğer mahkûmların öldürülmesi ise Mekke'nin Peygamber (S,A.V.)'e helâl kılındığı saatte vuku' bulmuştur. Mezkûr saat fetih gününün sabahından ayni günün ikindisine kadar devam etmiştir, tbni Hatal o gün kuşluk zamanında Zemzem'le mâkam-ı İbrahim arasında i'dân" edilmiştir.» derler.
Buraya kadar gördüklerimiz Harem-İ şerif dışında cinayet işleyip de oraya iltica edenler hakkındadır. Harem-1 şerifin içinde cinayet işleyenlere gelince : «Orada hadd icra edilemez» diyenler, bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bunlardan bazılarına göre orada hadd-i şer'i yine icra edilemez; fakat cânîye ekmek ve su verilmez. Bu suretle kendiliğinden oradan çıkmaya mecbur edilir. Bittabi çıktıktan sonra kendisine hadd vurulur. Hanefîler'in mezhebi budur. Fakat İbni Abbas (R. A.yin mezhebi buna muhaliftir.
İmam Ahmed b. Hanbel'in Tavus tarîki ile tahrîc ettiği bir ha-dîsde Hz. İbni Abbas :
«Bir kimse Harem-! şerif'de hırsızlık eder veya adam Öldürürse ona hadd Harem'de vurulur» demiştir. Buna benzer bir rivayeti yine ibni Abbas (R.A.)'da.n Esrem tahrîc etmiştir. Hz. fbnî Abbas'tan rivayet olunan bu eserler hadd-i şerî'nin Harem içinde dahî icra edilebileceğine delâlet ederler.
İbni Abbas (R. A.) ile tarafdarları, Harem-i şerife iltica edenle orada cinayet işleyen arasında fark bulurlar ve: «iltica eden cani Ha-rem'e ta'zîm gösterir; orada cinayet işleyen ise Harem-i şerifin hör-meüni ayaklar altına alır.» derler. Bir de : «harem-i şerîfde cinayet işleyene orada cezası verilmezse, Haremde hesad çoğalır ve binnetîce fesad .çıkarmak isteyenler oraya koşmaya başlarlar» mütâlâasını ileri sürerler.
Haremde işlenen katilden başka kısası îcâbeden suçlar da ihtilaflıdır. İmam Ahmed b. HanbeVden bir rivayete göre bunların cezası Harem-i şerîfde verilebilir. Zîrâ deliller orada kan dökenler hakkında vârid olmuştur. Binâenaleyh daha aşağı cezalar orada icra olunabilir. Çünkü nefsin hörmeti pek büyüktür. Katil suretile yapılan hönnetsizlik elbette daha şiddetli olur. ölümden aşağı suçların cezası ise bir kimsenin kölesini cezalandırması kabilinden olduğu için bunların icrasını men'etmek doğru değildir, tmam Ahmed'den diğer bir rivayete göre ise, delillerin umumuna bakarak Harem-i şerîf de hiç bir hadd-i şer'i icra edilemez.
Bazıları buradaki delilin yalnız katle mahsus olduğunu iddia ederler. Şu halde onlara göre recimden maada zina haddi, içki haddi ve hadd-i

kazif gibi şeyler haremde icra olunabilirler.[184]

1308/1103- « [185] Said b. Cübeyr radiyallahu anh'dan rivayet olunduğuna göre, Resulullah sallahu aleyhi ve selle Bedir Harbinde üç kişiyi sabır suretile öldürmüştür.»[186]

Bu hadisi Ebu Davud mürseller arasında tahric etmiş.Ravileri mütemeddir.
Sabır sureti ile ölümden murad: bir kimseyi hapsederek silahla öldürmektir.Hadisde zikri geçen üç kişi: Tuaymetü'bnü Adiy, Nadrü'bnü Haris ve Uktebü'bnü Ebi Muayttır.Bazıları Tuaymenin yerine Mu'tim b. Adiyi zikretmişlerse de Musannıf bunun yanlış olduğunu söylemiştir.
Hadi-i şerif sabır sureti insan öldürmenin caiz olduğuna delildir.Şu kadar varki, Resululah (S.a.v.)'den mu'temed ravilerin rivayet ettiği hadiste: «Bundan sonra sakın bir Kureyşli sabır sureti ile öldürülmesin» buyurulmuştur.Hem bu hadisi Peygamber (S.A.V) Mekke'nin fethedildiği gün İbni Hatal öldürüldükten sonra söylemiştir.[187]

1309/1104- «İmrân b. Husayn radıyaUahü anhümâ'4»n rivayet edildiğine görc: ResÛliHlah aaüaUahü aleyhi ve seUem, müslümanf ardan iki klçiye mukabil bir müşriki fidye vermiştir.»[188]

Bu hadisi TirmİzİI tahric etmiş ve sahîhlemiştir, aslı Müslim'dedir.
Hadîsi şerif, müslüman esire fidye olarak müşriklerden bir esir verileceğine delildir. Cumhur'un mezhebi de budur, tmam-t A'zam Ebu üawî/e'den bir rivayete göre-fidye vermek c&iz değildir. Esîr ya köle olarak alınır, yâhud öldürülür. İmam Mâlik'e göre de öyle iae de ona göre esiri esirle değişmek de caizdir, imam-% Â'zam'dan diğer bir rivayete göre esire karşı esiri fidye vermek caizdir. Nitekim Haneffler'den imam Ebu Yusuf'la., İmam Muhamme&va. kavli bu olduğu gibi eimme-i seldse'nia (yani Şdfiî, Mâlik ve Ahmed'in) mezhebi de budur. Haneftler'ce meşhur olan kavle göre esiri mal vererek kurtarmak caiz değildir. Fakat İmam Muhammedi «Biyer-i Kebir» inde bunda bir beis görülmemektedir. Resulû'Hah (S.A.V.)'in esir öldürüldüğü olmuştur. Bu cihet «Ukbetü'bnü Ebî MuayU kısasasından da anlaşılmaktadır. Bedir esirlerini ise mal mukabilinde serbest bırakmıştır. Pey amber (S.A.V.), MekkelİIer'i köle yapmıştı. Bilâhare onları âzâd eyledi. Tirmizt, ashâb-ı kira m in ulemâsı ile şâir ulemâya göre İslâm hükümdarının esirleri dilerse öldürülebüeceğini isterse fidye mukabilinde serbest bırakabileceğini söyler.[189]

1310/1105- «[190] Satır b. Ayle radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre Peygamber sallaüahü aleyhi ve seUem:
— Şüphesiz ki, bir kavim müslüman olurlarsa canlarını ve mallarını korurlar; buyurmuştur.[191]

Bu hadîsi Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. Râvîieri mevsukturlar. Mül-lefelcun aleyh olan şu hadîs dahi ayni mânâyı ifâde eedr:
«İnsanlar: Allah'dan başka Allah yoktur; deyinceye kadar kendileri île çarpışmaya me'mur oldum. Bunu dediler mî, canlarım, mallarını korumuş olurlar...»
Hadîs-i şerif, müslüman olan kâfirlerin mal ve canlarının masun olduğuna delildir. Ulemâ bu bâbta tafsilât vermişlerdir. Şöyle ki: Bir kimse harbetmeksizin kendiliğinden müslüman olsa, malını ve arazîsine sâhib olur. Meselâ, Yemen topraklan böyledir. Eğer muharebeden sonra müslüman olurlarsa, malları alınır, canjarını ise İslâmiyet korumuştur. Şu halde bunların mallarının menkul olanları ganimet, gayr-İ menkûl malları ise fey'dir. Ulemâ müslümanların olan fey' arazî hakkında ihtilâf etmişlerdir.
1— îbni'l - Kayyim ve diğer bazılarına göre fey' arazi vakıftır. Getirdiği haraç da müslümanların ortak malı olur. Ondan askere erzak verilir; çeşme, köprü ve mescid gibi hayrat yaptırılır. Ancak devlet reisi günün birinde bu arazînin taksiminde bir menfaat görürse taksim edebilir. îbni'l - Kayyim, cumhur-u ulemâ'mn bu kavle zâhib olduklarını bu lef â-1 râşldln'in sîretleri dahî bu olduğunu söyler. Mısır, İrak, Acemlstan ve diğer harben fethedilen memleketlerde de aynı hatt-ı hareket ta'kîb edilmiş; Hu lef*-i raşldtn hazerâtı o yerlerin bir köyünü bile taksim etmemişlerdir, tbnil - Kayyim (691—751)'in nakline göre cumhur-u ulemâ bu bâbta Huİefâ-1 râşidln'le beraberdir. Yalnız arazînin taksim edilmeksizin nasıl kalacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Ahmed'üı mezhebinin zahirîne bakılırsa devletin reisi bu arazî hususunda maslahata göre muhayyerdir; arzusuna göre muhayyer değildir. Binâenaleyh müslümanların menfaatine o arazîyi taksim etmek daha elverişli görünüyorsa taksim eder. Vakıf olarak bırakmak,daha faydalı olacaksa taksim etmez; vakıf bırakır. Hattâ bir kısmını taksim*ederek bir kısmını vakıf bırak-makda bir fayda görüyorsa onu da yapabilir. Çünkü Re*ûlülfah (S.A. V.) bu üç nev'i muameleyi yapmıştır. Kureyza ve NâdİI'in arazisini taksim etmiş; Mekke-I Mükerreme'nin arazîsini taksim etmemiş; Hay-ber'in ise bir kısmını taksim etmiş; bir kısmını etmemiştir.
Hanefîler'e göre devlet reîsi muhayyerdir. İsterse alınan araziyi mü si umanlar arasında taksim eder; dilerse arazîyi sahiplerine bırakır; fakat onları cizye denilen vergiye- bağladığı gibi yerlerinden de haraç alır. Esîriere minnet, yani onları meccanen küfür diyarına salmak caiz değildir, tmm Şafii bunun caiz olduğuna kaildir.[192]

l311/1106- «[193] Cübeyr b. Mut'fm radtyaüahü anh'den rivayet olunduğuna güre. Peygamber sailallahü aleyhi ve sellem Bedir esirleri hakkında şöyle buyurmuştur:
— M ut'im b. Adiyy sağ olsa da şu murdarlar hususunda benimle lâf etse bunları gerçekten ona bırakırdım.»[194]

Bu hadîsi Buhar! rivayet etmiştir.
Hadisteki murdarlardan murâd: Bedir gazasında müşriklerden alınan esirlerdir. Murdarlıkla tavsif edilmeleri müşrik oldukları içindir. Nitekim müşrikleri Teâfâ Hazretleri de aneces» diye vasıflandır-mıştır. Fahr-İ Kâinat (S.A.V.) Efendimiz hadisleri ile M ut'i m b. Adiyy'i kendilerine eskiden yapmış olduğu bir iyilikten dolayı taltif etmek istemiştir. Hadîsin mânâsı : Mut'im sağ olsa da bu esirlerin hiç bîr fidye alınmadan serbest bırakılmalarını istese ona bir mükâfat olmak üzere ben bunları serbest bırakırdım; demektir.
Mut'fm'in bu taltif-i Peygamberi'yi hak eden iyiliğine gelince: Resûlüllah (S.A.V.) Taltiften avdetinde Mu Hm in civarına sığınmıştı. Mut'im derhal dört oğluna emir vermiş; bunların her biri silâhını kuşanarak, Kâbe-İ Mu&zzama'nın köşelerini tutmuşlardır. Kureş bunu haber alınca: «Sen sözünde durmayan bir adamsın» diye Mut'im'e çı kısmışlardı.
Bazılarına göre, Mut'im'in Resûlüllah (S.A.V.)'e yaptığı iyilik Küreydin yazdığı boykotnâmeyi yırtmak hususunda gösterdiği büyük gayrettir. Filhakika Kureyş, Beni Hâyim ve onlarla beraber bulunan bütün müslümanlarla »alâkalarını kesmek için böyle bir ahidnâme yazmışlar ve müslümanları muhasara altına almışlardı. TaberânVnin de rivayet ettiği vcdhle/.Mufîm, Bedir vak'asından önce vefat etmiştir. Hadîs-i şerif, esirden fidye alınmaması için büyük bir zâd şefaatte bulunursa fidye almaktan vaz geçmenin caiz olduğuna ve iyilik yapan bir kimseye kâfir de olsa mükâfat verilebileceğine delâlet ediyor.[195]

1312/1107- «Ebu Said-i Hudrî radıyattahü anh'ûen rivayet o!unmuş-tur. Demiştir ki: Evtâs harbinde bir takım esirler aldık; bunların karıları vardı. Ashâb günâha girmiş olmaktan korktular. Bunun üzerine Allah Tealâ: kadınların evli olanları da size haram kılınmıştır; ancak mâlik olduğunuz cariyeler müstesna...; âyet-I kerimesini İndirdi.»[196]

Bu hadisi Müslim tahrîc etmiştir.
Kbu Ubeyd-i Bekrî, Evtâs'in, Hevâzin taraflarında bir vadi olduğunu söyler. Bu vadi Tâîfe yakındır.
Hadîs-i şerif, esir kadının nikâhının bozulduğuna delildir. Bu takdirde âyetteki istisna, istisnâ-i muttasıldır. İmam Şafiî ile bazı ulemânın mezhebi budur. San'anî'ye göre : «âyet-i kerîmenin mutlak vârid olmasına bakılırsa esir edilen kadının kocası ile birlikte olup olmaması müsavidir. Böyle bir kadına ehl-i kitâb olsun putperest olsun müslümanlığı kabul etmeden bile cima' edilebilecek demektir. Çünkü âyet-i kerîme âmmdır. Resûlütlah (S.A.V.)'in Evtâs'dan aldığı esir kadınlara îslâmîyeti arz ettiği bilinmediği gibi ashâb-ı kira m'ı da esîr bir kadına müslümanhğı kabul etmeden yakınlıkta bulunmanın haram olduğunu haber vermemişlerdir. Haram olsa mutlaka haber vermeleri icâbederdi. Çünkü beyânın hacet zamanından geriye bırakılması caiz değildir. Nitekim tmam TirmizVnin Irbâd b. Sâriye (R. A.)'-dan tahrîc ettiği şu hadîs de bunu gösterir:
«Peygamber (S.A.V.) karmlarındakllerl doğurmadıkça e*tr kadın-İaria cima' etmeyi haram Mdı.» Görülüyor kî, onlara yakınlık etmeye yalnız bir mâni' vardır; o da gebelikleridir. Müslüman olmaları şart kılınmamıştır. Yine Tirmizî'rnn <es-Bünen> inden merfu' olarak rivayet ettiği şu hadîs de ayni mânâyı ifâde etmektedir:
«Allah ve âh i ret gününe îmânı olan hiç bir kimseye îstibrâ yapmadan esîr bîr kadınla cima' etmek halat olmaz.» £fa hadisde dahî îslâmiyeti

kabul etmesi zikrolunmam ıştır. Mezkûr hadîsi biraz lâfız farkı ile tmam Ahmed b. Hanbel dahî tah-rlc etmiştir. Hâsılı esîr kadınlar hakkında vârid olan hadislerin hiç birinde İslâmiyet şart koşulmamıştır. Tavus (~ İM) ile bazı ulema'nın mezhebi budur.»
Mezheb imamlarına göre ise esîr kadını satın almakla onunla cima etmek helâl olmaz; ama onlar ancak müslümanlığı kabulden sonra sahiplerine helâl olmuşlardır.[197]

1313/1108- «lbnl Ömer radtyaUahü anhümâ'ötn rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûtütlah saUaUahü aleyhi ve seUem İçlerinde benim de bulunduğum Ur müfrezeyi Necld taraflarına gfinderdl. Bunlar birçok develeri ganimet olarak- aldılar. Gantmetçllerln hisseleri on İkişer deve tdl; ve develer kendilerine birer birer taksim edildi.»[198]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Serlyye: Ordudan çıkıp yine orduya dönen beş yüz kişi kadar asker kıt'asıdır. Bunların geceleyin vazifeye çıkanlarına «seriyyev gündüz çıkanlarına «sâriye» derler.
Nefel : Gaza eden askere ganîmet hissesinden fazla olarak verilen mükâfattır. cDeveler kendilerine birer birer taksim edildi.» ifâdesinden, ziyâdeyi verenin müfreze kumandanı. Hz. Ebu Katftde olduğu an-laşılabildiği gibi bizzat Resûlüîiah (S.A.V.) in vermiş olması da anlasalabilir. İmam Müslim'in Leys tariki ile Hz. Nâft'den rivayet ettiği hadîsden, ziyâde olarak verilen bahşişlerin kumandan tarafından tevzi edildiği Peygamber (S.A.V.)in bunu takrir buyurduğu anlaşılıyor. Hz. Ibnl -Ömer'in Sahîh-i Müslim'deki rivayetinde ise : «Bahjîj develeri Resûlüllah (S.A.V.) bize birer birer tevzt etti.» deniliyor.. Bu hadîs muvacehesinde İmam Nevevî : «Bahşiş tevzîinin Peygamber (S.A. V.)'e nisbet edilmesi, bunu takrir ve kabul, buyurduğu içindir» demiştir. Ancak hadîsi Sbu Dâvud şu lâfızlarla rivayet eder;
«Bir çok develer ete geçirdik. Kumandanımız da bizden her birimize birer deve verdi. Sonra Peygamber (S.A.V.)'e geldik. O da aramızda ganimetimizi taksim etti. Böylece, beşte bîr çıkarıldıktan sonra herkese on İkişer deve isabet etti.» Bundan anlaşılıyor ki, bahşiş tevziini kumandan; ganimet taksimini de Resûlüllah {S.A.V.) yapmıştır. Bazıları rivayetlerin arasını bulmak için : «Kumandanın bahşiş tevzii Resûlüllah (S.A.V.)'in yanına gelmezden evvel vuku' bulmuş; onun yanına geldikleri vakit. Peygamber (S.A.V.) orduya ganimetleri takam etmiş; o müfrezenin hissesini toptan kumandanlarına testim buyurmuş; o da arkadaşlarına taksim etmiştir. Binâenaleyh, taksimi Peyamber (S.A.V.)'e nisbet eden, ganimeti ilk taksim edenin o olmasını nazar-i i'tibâre almış; kumandana nisbet eden ise, sonunda arkadaşlarına onun tevzi etmesine bakmıştır.» derler.
HadSs-i şerif, orduya "ganimetten fazla olarak bahşiş verilebileceğine delildir. Bazıları: «Bu iş Peygamber (S.A.V.)'e mahsustur» derraş-lerse de Ibnl Ömer (R.A.) hadisinde mevzu-u bahis olan kıssada kumandanın Resûlüttah (S.A,V.)'in huzuruna gelmeden bahşiş tevzi etmesi onun Peygamber (S.A.V.) e mahsus olmadığına dettl teşkil ettiği ileri sürülerek hususiyet iddiası reddedilmiştir, İmam Mâlik, şartla verilen bahşişin yani ordu kumandam tarafından: «Her kim fiilen işi başarırsa ona şu kadar mükâfat vereceğim» diye i'lân edildikten sonra o işi yapanlara mükâfat vermenin mekruh olduğuna kaildir. Zîrâ bu suretle yapılan harb ona göre dünya menfaati içki yapılmış sayılır. Fakat :

«Bir kimse (düşmandan) bir nefer Öldürürse onun eşyası kendinin olur.» hadîs-i şerifi İmam Malik'in kavlini reddeder: Çünkü bu hadîsin harpten evvel vârid olması Üe sonra söylenmiş olması arasında bir fark yoktur. Onun hükmü kıyamete kadar bakîdir.
Harbin dünya menfaati için olup olmadığı ise sebebine bağlıdır. Bir kimsenin maksadı flâ-İ kelİmetullah olduktan sonra onun yanı sıra ganimet almayı arzu etmesi onun mücâhidliğine bir zarar getirmez.
Ulemâ verilecek nefeün asıl ganîmettenmi, yoksa bunun beşte" birinden veya beşte birin beşte birindenmi verileceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hattâbt ekseriyetle hadîslerin asıl ganimetten verileceğine delâlet ettiğini söylüyor.[199]

1314/1109- «(Bu da) Ondan -radvyaîîahü anh- rivayet etmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ye sellem Hayber gazasında at için iki hisse, piyade İçin bîr hisse (veri I m asine) hükmetti.»[200]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Lâfız Buhârî'nindir. Ebu Davud'un rivayetinde : «Bİr kişi ile atına üç hisse tahsis etti; iki hisse atına bir hisse ds kendine.» denilmiştir.
Ebu Davud'un rivayeti de Hz. Ibnî Ömer'dendir.
Hadîs-i şerif süvariye ganimetten üç hisse verileceğine, bunların ikisi atı için, biri de kendisi için sayılacağını delîldir. HanefîSer*-den tmam Ebu Yûsuf ile /mam Muhammed'in ve Mezhep imamlarından Mâlik ile Şafii hazerâtuıın kavilleri budur. Onlar bu hadîs-den maada Ebu Davud'un. Ebu Amre (R. A.j'dan tahrîc ettiği şu hadîsle de istidlal ederler:
Peygamber (S.A.V.) at için Ik! hisse, her bir İnsan için de bir hisse verdi. Böylece süvarinin üç hissesi oldu» daha başka delilleri de yardır.
îmam-t Â'zam Ebu Hanîfe Üe diğer bazı ulemâya göre ata bir hisse yerilir. Delilleri Ebu Davud'un bazı rivayetlerinde:
«Süvariye iki hisse, piyadeye de bir hisse verdi.» denilmiş olmasıdır. Harbe iki atla iştirak edene ne verileceği ihtilaflıdır Cumhura göre hisse yalnız bir ata verilir. Bunun için de atın harbe iştirak etmesi şarttır.[201]

1316/1110- «[202] Maan b. Yezld radtyaUahü anVden rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saUattahü aleyhi ve seîlem:
— Nefel ancak beşte birden sonra verilir; derken işittim.»[203]

Bu hadisi Ahmed ile Ebu Davud rivayet etmişlerdir. Tahavl onu sahîhlemişlerdir.
Nefelin bir nev'i mükâfat olduğunu yukarıda görmüştük. Ulema bunun caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Yalnız ganimet taksiminden önce mi, yoksa ganimetin beşte birinden mi verileceği ihtilaflıdır. Bu hadîs ganimetten nefel alınmadan evvelâ beşe taksim edileceğine delildir. Nefel'in asıl ganimetten verileceğine dâir Hattâbi'rnn sözü de yukarıda geçmişti.
Nefel'in.mikdan dahi ihtilaflıdır. Bazılarına göre üçte birden veya dörtte birden fazla nefel vermek caiz değildir. Nitekim aşağıdaki hadîs de bunu göstermektedir.[204]

1317/1111- «[205] Habîb b..Mesleme radıyallahü anVden rivayet olunmuştur. Demletir kî: Resûlüllah SaUaîlahü aleyhi ve sellem'\n harbe başlarken (ganimetin) dörtte biri (nl) dönüşte, üçte biri (ni) nefel olarak verdiğine şfihtd oldum.»[206]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. Ibnü'l - Cârûd, İbni Hibbân ve Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerif, Peygamber (S.A.V.)'in üçte birden fazla nefel vermediğine delâlet etmektedir. Ulemâ'dan bazılarına göre kumandan aldığı ganimetin hepsini müfrezesine veya bölüğüne nefel olarak taksim edebilir. Bunların delîli:
[207] «De ki: Nefeller Allah ile Resul (ün) e aittir.» âyet-i kerîmesidir. Bu hadîsde üçte birden daha fazla nefel verilemeyeceğine delil yoktur.
Hadîsin tefsirinde ihtilâf olunmuştur. Hattâbî, îbnvfl - Mün-«ir'den naklen şunları söylemektedir : «Peygamber (S.A.V.) harbe başlamakla harpten dönme hallerini verdiği mükâfatlarda yaptığı fark sureti ile göstermiştir. Çünkü harbe girerken hayvanları kuvvetli, harpten çıkarken ise zaîftir. Kendileri dahî harbe girerken daha nesath ve yürüyüşe daha iştahlı, düşman memleketlerine karşı daha dikkatlidirler. Dönüşte ise hayvanları ve kendileri yorulmuş; bir an evvel vatanlarına ve ailelerine kavuşmayı gönülden arzu ederler., Zîrâ, onlardan uzun zaman cüda kalmışlardır. Bu sebeple dönüşte kendilerine mükâfatı daha fazla verdiği göze çarpıyor.Battâbt, îoıü'l - Sîünzîr'in yukarıdaki sözlerini naklettikten sonra gu mütâlâayı beyân ediyor: «Bu söz vazıh değildir. Çünkü hadîsteki ric'at ta'bîrinin, yurdlanna dönüş mânâsına geldiğini iham ediyor; halbuki hadîsin mânâsı bu değildir. Hadîsteki bidâ-yetden murâd ordudan bir müfrezenin gaza için sefere çıkmasıdır. Bunlar düşmandan bir taifeye galebe çalarlarsa aldıkları ganimetten kendilerine dörtte bir verilir* Geriye kalan üç çeyreğine bütün ordu iştirak eder. O gazadan dönerlerken düşmana ikinci defa galebe çalarlarsa bu sefer aldıkları ganimetten kendilerine üçte bir verilir. Zîrâ düşman ihtiyatlı ve uyanık olduğu için harpten döndükten sonra tekrar kendilerini toparlamaları daha güç olur».
Hattâbî'rdn mütalâası daha şâyân-ı kabul görülmektedir.[208]

1318/1112- «İbnl Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seltem gönderdiği sertyyelerden bazısına ordunun umumuna yapılan taksimden ayrı olarak hassaten kendilerine nefel verirdi.»[209]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.

Bu hadîs Peygamber (S.A.V.)'in her gönderdiği seriyyeye nefel vermediğine, bilâkis bunu îcâb-ı maslahata göre yaptığına delildir.[210]

1319/1113- «(Bu da) Ondan rivayet olunmuştur, -radıyallahü anh-Demiştir ki: Biz galalarımızda bal Ve üiüm ete geçiriyorduk. Bunları yiyor, alıp götür mü yorduk.»[211]

Hadîsi Buhârt rivayet etmiştir. Ebü Davud'un rivayetinde: «Bunlardan beşte bir alınmıyordu denilmiştir. Ibnt Hlbban onu sahîMemîş-Ür. «Ahp götürmüyorduk» demesi: Evimize götürmüyorduk, yâhud ganimetleri dağıtan zâta götürerek yemek için ondan izin istemiyorduk, manâlarına gelebilir. Çünkü böyle şeylerin yenilmesine izin verildiğini biliyorlardı.
Cumhur-u ulemâ ya göre ganimeti alan gazilerin yiyecek ve meyve gibi yenilmesi âdet olan şeylerle hayvan yemlerini almaları caizdir. Bu hususta ganimetlerin taksim edilmiş veya edilmemiş olması ile kumandanın izni alınması veya alınmaması hükümde müsavidir. Delilleri buradaki IbnİÖmer hadîsi ile Buharı ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri Ibnl Mugaffel hadîsidir. Mezkûr hadîsde Ibni Mugaffel (R.A.):
«Hayber muharebesinde bir tulum kavurma ele geçirdim. Ve: Bundan kimseye bir şey vermem; diyerek etrafıma bakındım. Bir de ne göreyim: Resûfüllah (S.A.V.) gülümsüyor.» demiştir.
Bu hadîsler ganimete hıyaneti yasak eden hadîslerin hükmünü tahsis etmişlerdir. Aşağıdaki hadîs de bunlardandır.[212]

1320/1114- «Abdullah b. Ebî Evf A radtyaahü anhümâ'dan rivayet edllmiftlr. Demiştir ki: Hayber günü yiyecek ele geçirdik. Herkes gelip ondan kendine yetecek kadar alıyor, sonra çekip gidiyordu.»[213]

Bu hadisi Ebu Davud tahrîc etmiş; Ibnü'l-Cftrûd ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Hadis-i şerif, ganimet taksim edilip beşte biri ayrılmadan ondan yiyecek şeylerin alınabileceğine delildir. Hattabî hadîsin bu hupistaki delâletinin vazıh olduğunu söyledikten sonra: «Düşmanın riUh ve hayvanlarına gelince: Bunları kullanmanın caiz olduğunda muslüm anlar arasında hiç bir hilaf biliAİyorum.» demiştir. Harb bittikten sonra bunları ganimete iade etmek vâcibtir. Elbise ve çift âlâtı gibi şeyleri kumandanın izni alınmaksızın kullanmak caiz değildir. Ancak kullanılması için bir zaruret varsa o başkadır.Bu mesele Evzâî (88 — 157)'ye soruldukta:
«Elbiseyi giyemez; ancak Ölümden korkarsa o başka.» cevabını vermiştir. Fakat aşağıdaki hadîs EvzâVnin kavline muhaliftir.[214]

1321/1115- «Ruveyfi' b. Sabft radtyalîahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûtüllah salîallahü aleyhi ve sellem:
— Her kim Allah'a ve âhiret gününe îmân ediyorsa müslümanların ganimetinden bir hayvana binip de onu zaîflattıktan sonra ganimete iade etmesin. Müslümanların ganimetinden bir elbiseyi giyip de onu eskittikten sonra ganimete İade etsin.»[215]

Bu hadisi Ebu Dâvud ile Dârîml tahrîc etmişlerdir. Râvîleri zararsızdırlar.
Hadîs-i şerif ganimet olarak düşmandan alınan hayvana binilebileceğine, ganimet elbise giyi leb ileceğine delâlet ediyor. Bunlardan İstifade ancak hayvanı zaîflatmak ve elbiseyi eskitmek sureti îte memnu'dur.[216]

1322/1116- «Ebû Ubeydete'bnİ'l-Cerrah radıyallahü anft'dan rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Resûlüllah saUalîahü aleyhi ve seUem'i:
— Müslümanlar aleyhine onlardan bazıları eman Verirler; derken İşittim.»[217]

Bu hadîsi Ibnl Ebl Şeyhe ile Ahmed tahrîc etmişlerdir, isnadında za'f vardır. TayâHst'nin Amir b. Âs'dan tahrîc ettiği rivayette:
— Müslümanlar aleyhine onların en aşağı derecede olanı kâfire emân verir; buyurulmuştur. Sahtheyn'de ise Hz. Ali'den Peygamber (S.A.V.)'in :
— Müslümanların zimmeti birdir; onun uğrunda onların en ednâsı koşar; buyurduğu rivayet edilmiştir. Ibni Mace (Ali hadîsi'nin) başka bir tarîkden gelen rivayetinde:
— Müslümanlar aleyhine onların en son neferi emân verir; ziyâdesini tahrîc etmiştir. (Yine) sahîheyn'de[218] Ümmü HânİI'den Peygamber (S.A.V.)in kendisine:
— Senin emân verdiklerine biz de emân verdik; buyurduğu rivayet olunmuştur.
— İbni Ebi Şeybe ile İmam Ahmed b. Hanbel rivayetlerinin zaîf olması isnadlannda Haccâc b. Ertât bulunduğu içindir. Maamâfîh Tayalisî ve Sahîheyn'in rivayetleri ile bu zaîflik ortadan kalkar. tbni Mâce'ma rivayetinde :
— Müslümanların aleyhine onların en son neferi emân verir; Duyurulması fideta-bir vehmi defî' için vârid olmuş ve: Yalnız ednâları değil, onlardan başkaları da emân verebilir; denilmiş gibidir. Bu takdirde müslümanlar aleyhine emân vermekde kadın dahi dâhildir. Nitekim Ümmü Hâni hadisinde bu cihet tasrîh buyrulmuştur. Hz. Ümmü Hant kayınpederi tarafından akrabası olan iki müşriki emniyeti altına almış; fakat biraderi Hz. Ali bunu caiz görmediği için onları öldürmek istemişti. Ümmü Hani :
— Vallahi onların yerine beni öldür, onları öldürme; demiş; sonra Hz, Ali'nin üzerinden kapıyı Hlidleyerek meseleyi Resûlüllah (S.A.V.)'e haber vermeye gelmişti: Peygamber (S.A.V.) kendisine:
— Senin emân verdiklerine biz de emân verdik; buyurdular.
Yukarıdaki hadisler, alelıtlak her müslümanm kâfire emân verebileceğine delâlet ederler.
Bu bâbta erkek ve kadın hür ve köle müsavidir. Zira «ednâ» tâbîri aşağı derecede olan her ferde şâmildir. Aşağı derecelilerin hükmü bu olunca yüksek mertebelilerin emân vermesi evleviyeüe salâh olur. Cumhur-u ulemâ'nın kavli de budur. Yalnız Mallküer'den far cemaat: «Devlet reisinin izni olmaksızın kadınm emân vermesi caiz değildir.demişlerdir. Bu zevat Peygamber (S.A.V.)'in Ümmü Hânl'ye:
— Senin emân verdiklerine biz de emân verdik.
masını ona izin telâkki ederler; ve: Resülüllah (SJV.V.) izin vermemiş olsa Ümmü Hâninin emân vermesi sahîh olmazdı.» derler. Cumhur ise Peygamber (S.A.V.)in bu sözünü Ommü Hânl'nin yaptığını kabul ve takrire ha mi etmişi erdir. Emniyet akdi o ana kadar olmuş bitmiştir. Resülüllah (S.A.V.)'in Ümmü Hant hazretlerini emân vericilikle tavsif buyurması da bunu gösterir. Zaten Ümmü Hant hadîsin ifâde ettiği umum müslümanların bir ferdidir.[219]

1326/1117- «Ömer anh'dan rivayet olunduyuna gör» kendisi Resülüllah sdUdUahü aleyhi ve sellem'i :
— Yahudilerle hıristîv arları, Arap yarımadasından mutlaka çıkaracağım. Tâ kî müslümandan başka kimse bırakmayacağım; «terken işitmiştir.»[220]

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Ayni hadîsi lmam, ATımed b. Hanbeî de tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde:
«Eğer gek: seneye kadar yaşarsam» ayda vardır.
Buhâri üe Müslim tahrîc ettikleri ifcnl Abbas hadîsinde Resûlüllah (Ş.A.V.) vefatı sırasında üç şey vasiyyet etmiş ve bunları beyan ederken:
«Müşrikleri Arap yarımadasından çıkarın» buyurmuşlardır. Beyhaki, tmam Mâlik tariki ile Zührtden, Resûliillah (S.A.V.)in şu hadîsini rivayet edear:
«Arap yarımadasında iki dîn bir arada olamaz.» tmam Mâlik demiştir ki: Mni Şihab Zührî, Mı. Ömer'in bunu ted-kik ettiğini, ve Rssûlüllah (S.A.V.)'in 3(Arap yarımadasında jkj dîn bir arada Olamaz.) buyurduğuna yakînen kanâat getirdikten sonra derhal, Hayfoer yahüdîterini sürgün ettiğini söyledi.» Hz. Ömer (R. A.) bunlardan maada Necrân yahûdîleri iie daha başka yerlerden yahûdîleri sürgün etmiştir.
lîadîs-i şerif, yahûdî, hıristiyan ve mecûsîlerin Arabistan'dan çıkarılmalarını vâcib olduğuna delildir. Çünkü «iki dîn bir arada olamaz» ifâdesi her dîne şâmildir. Bu bâbta mecûsîler de ehl-i ki-tab hülf r öndedir.
Arap yarımadasının sınırlarına gelince. Bu bâbta Kamus sâhi-hibi Mecdüddîn gunları söylemektedir: ^Arap yarımadası: Hind ve Şam denizleri ile Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki arazîdir: yâ-hud uzunluğuna Aden ile Şam kıyılarına; genişliğine de Cidde'den Irak ovalarına kadar olan arazîdir.» Bu yarımadaya Arap yarımadası denilmesi, islâmiyetten evvelki devirlerde bile burada arap-İar yalamış: hâlâ da araplar yaşamakta olduğu içindir.
Mezhep imamlarına göre müslüman olmayanları Arap yarımadasından çıkarmak vâcibtir. Ancak İmam Şafiî ve diğer bazı ulemâ bu hükmü Hicaz'a mahsus sayarlar, tmam Şafiî : «cizye veren bir gayr-i müslim cizyesini ödemek şartı üe Hicaz'da oturmak istese kendisine müsaade

edilemez.» demiştir.
Hicaz'dan murâd, Mekke, Medine, Yemâne ve etrafıdır. Kamus'a. göre Hicaz: Mekke, Medine, Tâif ve havâlisidir. Ona bu ismin verilmesi, Necid ile Tihâme dağlan arasında âdeta mahsur kal ma sırdandır. Daha başka sebebler tahmin edenlerde vardır, imam Şafiî: «Ben hiç bir kimsenin Yemen'den gayr-i müslimleri çıkardığını bilmiyorum; orada da zimnîler vardı. Yemen, Hicaz değil; binâenaleyh gayr-i müslimleri oradan kimse çıkaramaz. Onlarla Yemen'de oturmak için anlaşma yapılabilir.» diyor. Fakat tmam Şafiî'nin bu sö-süne i'tirâz edenler vardır. Bunlar diyorlar ki: Hicaz Arap yarımadasının bir bir cüz'Üdur. Filvaki' gayr-i müslimlerin Hicaz'dan çıkarılması Ebû Ubeyde hadîsi ile emredilmiştir. Hicaz Arabistan'ın bir cüz'ü olduğuna göre bir şeyin cüz'üne verilen muvafık bir hüküm o şeyin bütününe de verilebilir. Nitekim âmmın bazı ferdlerine verilen hükmün o âmmı tahsis etmediği, usûl-i fıkıhda tekerrür etmiş bir kaidedir; bu da onun gibidir. Ama Arap yarımadası sözü bazı ulemâ'mn vehmettiği gibi umum bildiren lâfızlardan değildir. Şu kadar vstrki Ebû Ubeyde hadîsi te'kîd ifâde eder. Çünkü gayr-i müslimlerin Hicaz'dan çıkarılması, Arap yarımadasından çıkarılmaları emrinde dâhildir. Ayrıca Hicaz'dan çıkarılmaları emri ziyâde-i te'kîd içindir; yoksa tahsis veya nesih kabilinden değildir. Peygamber (S.A.V.)'in son sözü :
«Müşrikleri Arap yarımadasından çıkarın» emri olunca buna imkân varmıdır. BeyhakVnin, İmam Mâlik'den onun da tsmaîl b, Ebî Hakim'den rivayet ettiği bir hadîsde, Ömer b. Abdllazfz : «Resûlüllah (S.A.V.)'in son sözü:
(Allah yahûdîlerle hıristiyanların belâsını versin, Peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptılar. Arabts-tanda asla iki dîn kalmayacaktır) hadiüolduğu kulağıma geldi.» demiştir.
Hz. Şafiî'ye i'tirâz edenler onun: «Ben hiç bir kimsenin Ye-men'den gayr-i müslimleri çıkardığını bilmiyorum...» sözüne şöyle mukabele ediyorlar : «Çıkaran bulunmamak bir hükme delil olamaz. Eir çok özürlerle bunu terkedenler olmuştur. Meselâ Hz. Ebu Bekir, mürtedlerle harb ettiği için Hicaz'dan gayr-i müslimleri çıkarmamıştır. Halbuki onları oradan çıkarmak bilittifak vacibti. Onun için de Hz. Ömer çıkarmıştı.»
Onlara göre Peygamber (S.A.V.)'in gayr-i müslimleri Yemen'de bırakması; çıkarma emrinden önce olmuştur; çünkü çıkarma emri Re-sûlüllah (S.A.V.)'in son sözüdür.
İmam Nevevî diyor ki: «Ulemâ -rahmehümullah Teâlâ- küffâ-rın müsafir olarak Hicaz'a gidip gelmekten men'edilcmeyeceklerini söylemişlerdir. Yalnız orada üç günden fazla kalamazlar. İmam Şafiî ve ona muvafakat edenler, bundan Mekke'yi istisna ederler; ve Mekke'yi Cenâb-ı Hak haram kıldığı için oraya kâfirlerin girmesine hiç bir hül-ü şan'da müsaade edilemez. Şayet biri gizlice girmişse çıkarılması vâcibtir. Orada ölüpte devıedilse, cesedi bozulmadıkça çıkarmak îcâb-eder. Nevevî'nm delili :
[221] «Müşrikler ancak ve ancak neclstlrler.Binâenaleyh Mescid-İ Hara m'a yaklaşmasınlar.» âyet-i kerîmesidir.[222]

1327/1118- «(Bu da) ondan rivayet edilmiştir; -radtyallahü anh-Demiştir ki: Bent Nadîr'in müslümanlar tarafından at ve develerle çiğnenmeyen malları Allah'ın Resulüne ganimet olarak ihsan ettiği şeyler ciimleslndendl. Bu mallar hassaten Peygamber saîlaUahü aleyhi ve sellem'ts âid idî. O bunlardan ailesine senelik nafaka verir; kalanını da Allah Azze ve CellenÎn yolunda hazırlık olmak Üzere afa ve silâha sarfederdî.»[223]
Bu hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bent Nadtr : Büyük bir yahûdî kabîlesidir .ResûlüHah (S.A.V.) Medine'ye hicret ettiği vakit onunla muharebe etmeyeceklerine ve ona karşı düşmana yardımda bulunmayacaklarına söz vermişler; muahede yapmışlardı. Bunların malları hurmalıkları ve evleri Medine civarında idi. Müteakiben ahidlerini bozdular. İçlerinden Kâb b. Eşref yanına kırk süvârî alarak Kureyş'e gitti; ve onlarla ittifak etti. Bu vak'a tbni Şihâb Zührî'nin kaydına göre Bedir muharebesinden altı ay sonra olmuştur, tbni îshâk ise «eZ - Megâzi» adlı eserinde, onun Uhud ve Bi'rİ Maûne vak'alarından sonra olduğunu söyler.
ResûlüHah {S.A.V.), Bent Âmir kabilesinden Amir b. Ümeyye'nin öldürdüğü iki müslümamn diyetini almak için yahûdîlerden yardım istemeye gitmişti. Yahudilere âid bir duvarın yanına oturduğu sırada, yahûdller duvarın üzerinden bir taş atarak onu öldürmeyi kararlaştırdılar. Bu işi Amir b. Cahhâş b. Kâ'b yapacaktı .Bu meş'um su-i kası do anda Peygamber (S.A.V.) e vahî sureti ile bildirildi; ve bir hacet bahanesi ile hemen oradan kalktı. Ashâb-ı kîrâm'ına :
— Buradan ayrılmayın; dedi. Kendisi acele Medine'ye döndü. Ashâb onun geciktiğini görünce soruşturdular. Medine'ye döndüğünü haber alınca homen onlarda yanına koştular. Resûlüllah (S.A.V.) onlara yahûdîlerle harbetmelerini ve onların üzerine yürümelerini emir buyurdu. Yahudiler keyfiyeti haber alınca karalarına kapandılar. Pey-ganjber (S.A.V.) de onların hurmalarını kesip yakmayı emretti; ve ya-hûdîleri altı gün muhasara etti. Münafıklardan bazıları yahûdîlere gizlice haber göndererek sebat göstermelerini tavsiye etmişler ve: «Eğer sizinle harbebilirse biz sizin tarafınıza geçeceğiz» demişlerdi. Allah Teâla münafıkların kalplerine korku verdi: yahûdîlere va'dettikleri yardımı yapamadılar. Yahudiler, develerinin götürebileceği malları kendilerine verilmek şartı ile yurdlarından çıkarılmalarını teklif ettiler. Bu şartla kendileri ile barış yapıldı. Yalnız silâhları verilmedi. Artık yahûdîlerin bazısı Şam'ın Krîha taraflarına bir takımı Hîre'ye gittiler. Ebu'l - Hukayk ile Huyey b. Ahtab sülâlesi ise Hayber'e iltihak ettiler. Hayber'den ilk sürgün edilenler bunlardır. Nitekim bu vak'a Kur'ân-L Kerîm'de (ilk haşir) nâmı ile yâd olunur. Hayber'den ikinci haşir ise, Hz. Ömer (R. A.) zamanında olmuştur.
Yahûdîlerin malları üzerine at ve develerle yürünmemesi, Bent Nadir, Medîne-İ Münevvere'ye iki mil mesafede bulundukları içindir. Müslümanlar oraya yürüyerek gittiler. Yalnız Resûlüllah (S.A.V.) bir eşeğe veya deveye binmişti. Gidecekleri yer yakın olduğundan Ashâb-ı kfrâm yorulmadılar.
Ailesinin nafakası meselesine gelince: Filhakika Resûlüllah (S.A. V.) bunu senelik olmak üzere kendine bıraktığı mikdardan ayırır; fakat sene sonu gelinceye kadar onu hayır yollarına sarf ederdi. Bu se-bebledir ki, vefatında zırhı merhun idi. Ailesi için Ödüne aldığı bir mik-dar arpa karşılığında onu rehin vermişti.
Hadîs-i şerif, bîr senelik zahireyi biriktirmenin caiz olduğuna ve bunun tevekküle mâni' teşkil etmediğine delildir. Bir insanın tarlasından çıkan mahsulü biriktirmesinin caiz olduğunda bütün ulemâ müttefiktir. Ancak zahire kesadlığı zamanında zahireyi pazarda satın alarak biriktirmek caiz değildir. Buna ihtikâr derler. Ahkâm-ı fıkıh kitaplarında mufassalen beyân olunmuştur. Kaadî îyâz (476—544) darlık zamanında ancak bir kaç günlük nihayet bir aylık; varlık zamanında ise bir yıllık zahire satın alarak depo etmenin caiz olduğunu ekser-i ulemâ'dan nakletmiştir.[224]

1328/1119- «Muâz b. Cebel radıyaîlahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saüaUahü aleyhi ve seUem ile birlikde Hay-ber'de gaza ettik ve orada bir takım koyunları ganimet aldık. Bunun üzerine, Resûlüllah saUalîahü aleyhi ve seUem koyunların bîr kısmını aramızda taksim etti, kalanını da ganimet mallara kattı.»[225]

Bu hadîsi Ebu Davud rivayet etmiştir. Râvîleri zararsızdırlar.
Hadîs-i şerif, nefel vermenin delîllerindendir. Bu husstaki izâhât yukarıda geçti. Musannif bu hadîsi de oradaküerle birlikde zikretse daha iyi olurdu.[226]

1329/1120- «Ebû Râfi radıyaîlahü anh'den rivayet olunmuştur. Şöyle demiştir, Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seUem:
— Hiç şüphe yok ki, ben ahdi bozmam, elçileri de hapsetmem; buyurdular.»[227]

Bu hadîsi Ebu DAvud ile Nesaî rivayet etmişlerdir, fbnl Hlbbân onu sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerif, ahd'a vefaya yani verilen sözde sâdık kalmanın lüzumuna ve elçinin hapsedilemeyeceğine delildir. Verilen ahd-ü peymân kâfire bile olsa yine ahdinde durmak îslâmiyetin emridir. Yabancı bir devletin elçisini huzura kabul etmek de zımnen ona emân vermektir. Binâenaleyh onu hapsetmek caiz değildir. Kendisine îcâbeden cevap verilerek serbest bırakılır.[228]

1330/1121- «Ebû Hüreyre radıyaüahü an&'den rivayet edildiğine göre, Resûlüllah saUaUahü aleyhi ve settem:
— Her hangi bir yere varır da orada otururşanız, hisseniz oradadır. Hangi beldede Allah ve Resulüne isyan ederse o beldenin beşte biri Allah ve Resulüne mahsustur. Sonra O (nun bakisi) sizin Olur; buyurmuşlardır.»[229]

Hadîsi Müslim rivayet etmiştir. .
Kaadî İyaz, Müslim şerhi'nde şunları söylemiştir:- «İhtimal ki bu hadîsteki birinci beldeden murâd: müslümanların at ve develerle Üzerine hücum etmeden ahalisini çıkararak kendileri ile sulh yaptıkları yerdir.'Bu suretle mücâhidlerin oradaki hissesi yani verilecek mükâfat hakları kendilerinin olur. Nitekim fey' hakkında bu mükerrerdir, ikinci beldeden murâd da kahren alman yerdir. Bu belde ganimet olur; içinden beşte biri alınır, bakîsi ganimeti alanlarla verilir. Hadîsteki (o sizin olur) ifâdesinin mânâsı budur.. Yani (Bakîsi sizin olur) demektir.

«Fey' sureti ile alınan mallardan beşte bir alınmaz» diyenler Tou hadîsle istidlal ederler. İbnü'l-Münzir: «Şd/ü'den önce fey' maldan beşte bir alınacağına kail olan bilmiyoruz.» demiştir.[230]

«Cizye Ve Hüdne Babı»

Müslümanlar dâr-ı harb denilen düşman memleketine girer de bir şehri veya kal'ayı muhasara ederlerse, ordu kumandanının yapacağı ilk iş o yer halkını İslâm dinine davettir. Bunu kabul ederlerse muharebeden vazgeçilir. Zîrâ maksad hâsıl olmuştur. Resû$iHah (S.A.V.) :
«Nâs : Allah'dan başka ilâh yoktur; deyinceye kadar kendileri île muharebe etmeye me'mur oldum» buyurmuştur. Eğer da'veti kabul etmezlerse, kendilerini cizye ödemeye da'vet «der. Peygamber (S.A.V.) ordu kumandanlarına bunu emretmiştir. Zaten muharebeye nihayet veren iki şeyden biri budur. Bunu da kabul etmezlerse artık Allah'dan yardım dileyerek harbolunur. Şayed harpte müsiümanlar muzaffer olurlarsa İslâm ordusunun kumandam iki şey arasında muhayyer olur:
1— İsterse alınan esirleri Öldürür; yâhud onları köle yapar veya müslümanlara zimmi olarak bırakır.
2— Dilerse mallarını gaziler arasında taksim eder, yâhud mallarını, mülklerini kendilerine bırakarak arazîlerinden harâc, kendilerinden de cizye alır.
Görülüyor ki, harâc bir nev'i arazî vergisidir. Harâc Haneftler'e göre harâc-ı mukaseme -ve harâc-ı vazife nâmları ile iki kısımdır.
Harâc-ı mukaseme : Fethedilen yerin tarlalarından çıkan mahsulün üçde biri veya yansı mikdanndaki vergidir. Bu vergi çıkan mahsulün yarısını geçemez. Çünkü Peygamber (S.A.V.), Hayberliler'e yarı üzerinden muamele yapmıştır.
Harâc-ı vazife : Hz. Ömer (R.A.)'m koyduğu vergiden fazla olamaz. Ömer (R.A.)\n koyduğu vergi sulanan yerlerde dönüm başına bir sâ' zahîre ile bir dirhem para, yoncanın dönümüne beş dirhem bağ ve hurmalıkların dönümüne on dirhemdir. Hz. Ömer (R. A./in harâc koymadığı şeylerden ise takate göre harâc alınır.
Cizye : Kifayet mânâsına gelen (iczâ)'den yâhud (ceza)'dan alınmıştır, îezâdan alındığını tercih edenler cizyenin sahibini kurtarmaya kâfi gelmesini cezadan alındığına kail olanlar ise onun bir ceza gibi tezlil ve tahrir sureti ile alınmasını nazar-ı i'ti bâra almışlardır.
Cizye, haracın bir nev'idir. Haneftler'e göre cizye de iki nev'idir:
1— tki tarafın anlaşması ile konulur. Nitekim ResûlüHah (S.A.V.), Necran hıristiyanları ile yılda 2000 hülle vermeleri şartı ile anlaşma yapmıştı. Hülle: bahah kumaştan ma'mul iki parça elbisedir.
2— Müslümanların hükümdarı tarafından küffârın malları kendilerine bırakılarak doğrudan doğruya konulur. Ve her ay muayyen bir mikdarı alınır. Ancak bu vergi hususunda zengin, orta halli ve fakir arasında fark gözetilir. Zenginden yılda 48, ayda dört dirhem, orta halliden yılda 24, ayda iki dirhem, fakirden ise yılda 12, ayda bir dirhem, olmak üzere tahsil edilir. İmâm Mâlik ile Ahmed b. HanbeVden bir rivayete göre: zenginden 40 dirhem, yâhud dört dînâr, fakirden 10 dirhem, yâhud bir dînâr olmak üzere alınır. İmam Şafii'ye göre âkil baliğ olan herkesden bir dînâr^ yâhud 12 dirhem alınır; ve zenginle fakir arasında fark yapılmaz. Cizye hicretin dokuzuncu yılında meşru' ölmugtur: «Sekizinci yılda meşru' olmuştur» diyenler de vardır.
Kidne : Bir maslahat an dolayı küffârla ma'lûm bîr mjiddet için müt ireke yapmaktır.[231]

1331/1122- «Abdurrahman b. Avf radtyalîahü anh'âan rivayet edildiğine göre. Peygamber sallaîlahü aleyhi ve seUem onu -yani cizyeyi-[232] Hecer Mecûsîlerhden almıştır.»[233]

Bu hadîsi Buhar} rivayet etmiştir. Hadîsin «el - Mu vatta'» da inkıta'h bir tarîki vardır.
Mezkûr tarîk İmam Şafiî'nin, tbni Zührî'den tahrîc ettiği şu rivayettir:
«İbni Şihâb: Resûlüllah (S.A.V.)'in Bahreyn Mecûsîlerinden cizye aldığını duydum» demiştir. Beyhakî diyor ki: «îbni Şihâb bu hadîsini îbnü'l - Müseyyeb'ten almıgtır. İbnül - Mûseyyeb'in. ise mürsel-leri iyidir», tşte musannif merhumun işaret ettiği inkıta' budur. tmam Şafiî (150— 204)'nin Abdurrahman b. Avf'dan tahrîc ettiği bir hadîse göre, Ömerü'bnü'l - Hattab (R.A.) mecûsîleri zikrederek: «Bunlar hakkında ne yapacağını bitmiyorum» demiş. Buna Hazret-t Abdurrahman : «Ben Resûlüllah (S.A.V.)'i :
— Onlara ehl-î kîtab muamelesi yapın; derken işittim» diye mukabelede bulunmuştur. İmam Ebû Dâvud (202 — 275) ile Beyhakî, Ibnl Abbas (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«tbni Abbas demiştir ki: Hecer mecûsilerinden bir adam Peygamber (S.A.V.)'e geldi (yanından) çıktığı zaman kendlklne :
— Allah ve Resulü sizin hakkınızda ne hüküm buyurdular? dedim:
— Şer; dedi :
— Yapma t dedim :
— Yâ müslüman olmayı, yâhud ölümü; dedl.ı IbnİAbbas demiştir ki : «Abdurrahman b. Avf : Resûlüllah (S.A.V.) onlardan cizyeyi kabul etti; demiş. Nâs Abdurrahman'ın kavlini aldı da benim İşittiğimi bırakdır.
IbnİAbbas (R. A.)'m işittiğini kabul etmemelerinin sebebi râvînin mecûsî olmasındandır. Mecûsînin rivayeti biüttifak makbul değildir. Hz. Abdurrahman'ın rivayeti ise mensul ve şahindir. Tdberânî (260— 360) 'nin Müslim b. el - Alâ-i Hadramî'den. tahrîc ettiği bir hadisin sonunda : «Mecûsîlere ehl-i kitab muamelesi yapın» buyuruimak-tadır. Beyhakî dahî Iran mecûsîleri hakkında buna benzer bir hadis rivayet eder.
Bütün bu hadîsler bilumum mecûsüerden babımızın hadîsi ise hâs-seten Hecer mecûsilerinden cizye alınacağına delâlet ederler. Nitekim Tefti* Hazretleri :
«[234] Allah'a ve âhire t gününe İmân etmeyen ve Allah ile Resulünün ehl-İ kttftbtan ma'dud kimselerle, kendileri zelil ve hakir bir halde cizyeyi elden verinceye kadar muharebe edin.» âyet-i kerîmesi ile cizyenin yahûdîlerle, hıristiyanlardan da alınmasını emir buyurmuştur.
Hattâbî diyor ki : «Hz. Ömer (R.A.)'m, tâ Abdurrahman b. Avf: Hecer yahûdîlerlnden Peygamber (S.A.V.) cizye aldı; diye şehâdet edinceye kadar mecûsîlerden cizye almaktan çekinmesi, sahâbe-î Kirâm'm: her müşrikten cizye alınmaz kanâatinde olduklarına delildir. Nitekim Evzâî'mn mezhebi budur. Onlar cizyenin yalnız ehl-i ki-tiptan alınacağına kaani' idiler.
Acaba- mecûsîlerden niçin cizye alınır? Ulemâ bu hususda ihtilâf etmişlercfeıs/mam Şâ/îî'nin ikLkavlinden mürecceh olana göre ehl-i kitaptan oldukları için alınır. Bu kavil Hz. Alî b. Ebî Tâlib (R. A.)dan da rivayet olunmuştur. Ekser-i ulemâ ya göre ise mecûsîler ehl-i kitaptan değildirler. Onlara göre yahûdîlerle hıristiyanlardan cizye nass-ı kitabla mecûsîlerden ise sünnetle alınır..»
Hâsılı cizye her müşrikten alınır. Nitekim «cîhad bahsi» nde geçen Süleyman b. Büreyde hadîsinden de bu mânâ anlaşılır. Resûlüliah (S.A.v.)'in : «Onlara ehl-i kitâb muamelesi yapın» buyurması mecûsîlerin ehl-i kitâb olmadıklarına işarettir. Aşağıdaki hadîs dahî bu ma'ruzatı te'yîd eder.[235]

1332/1123- «[236] Asım b. Ömer'den o da Enes ife[237] Osman b. Ebt Süleyman'dan -radtyallahü anhüm* f$Itmtş olarak rivayet edildiğine göre. Peygamber salîallahü aleyhi ve seUem Hâlid b. Velîd'i[238] Dûme'ye göndermiş. (Hâlid île arkadaşları) onu tutup getirmişler. Resûlüliah saltaUahü aleyhi ve selîem ona canını bağışlamış ve cizye vermek üzere kendisi ile anlaşma yapmıştır.»[239]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Battâbî'nin verdiği malûmata göre Ükeydir-i Dûme Araplardan biridir. Gassân'lı olduğu söylenir.
Hadîs-i şerîf, şâir milletlerden olduğu gibi araplardan da cizye alınabileceğine delildir. Fahr-I Kâinat (S.A.V.) Efendimiz son gazaları olarak Tebük muharebesinde kendileri Tebük'de kalarak Hz. Hâlid'i göndermiş; ve :
«Muhakkak sen onu sığır avlarken bulacaksın» buyurmuşlardır. Hazret-t Hâlîd (R.AJ, Ükeydir'in kal'asma mehtaplı bir gecede varmıştı. Kal'aya gözle görülebilecek derecede sokulmuş, ve orada durmuştu; Derken bir yaban öküzü belirdi. Hayvan Ükeydir'in köşkune yaklaşmış; âdeta boynuzları kapıya sürünüyordu. O anda Ükeydir muhafızları ile birlikte sarayından çıkıverdi. Resûlüllah (S. A.V.)'in askerleri muhafızları öldürdüler. Ükeydir'in kardeşi Hassan da ölenler arasında idi. Ükeydir'i öldürmeden yakalayarak getirdiler. Peygamber (S.A.V.) ona canını bağışladı. Ükeydir hıristiyandı. Hz. Hâlid, Hassân'ın üzerindeki altınla işlemeli ipekten mûmul kaftanı alarak Resûîüllah (S.A.V.)'e göndermişti. Ükeydir'e de Resûlüllah (S.A. V.)'in huzuruna vanncaya kadar emân vermişti. Ancak bu emân mukabilinde ondan Dûmetü'l - Cendel'i teslim edeceğine dâir söz almıştı. Ükeydir bunu yaptı. Ve Resûlüllah (S.A.V.)'e 2000 deve, 2000 zırh, 4000 mızrak ve 800 baş davar vermek şartı ile aralarında bir anlaşma yapıldı...
Peygamber (S.A.V.)'in Ükeydir'i İslâm'a da'vet ettiği, fakat o buna yanaşmadığı için vergiye bağlandığı dahî rivayet olunuyor.[240]

1333/1124- «Muâz b. Cebel radıyaUakü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Peygamber sadahü aleyhi ve selîem benî, Yemen'e gönderdi. Ve bana her Akil bâlîğ'den bîr dînâr veya onun tutarı kadar Ma'âfir[241] kumaşı almamı emrtîîl.»[242]

Bu hadîsi Üç'ler tahrîc etmiştir. İbnl Hlbbân ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir,
tmam Tirmizî (209—279) onun hakkında: «hasen bir hadîstir» demiş; ve bazı kimselerin onu mürsel olarak rivayet ettiğini söylemiştir. Kendisi de mürsel olmasını daha sahih bulmaktadır. Mezkûr hadîsi tbni Hazm-i Zahirî (384—456) münkatı' olmakla ü-letlendirmiştir. Zîrâ ona göre hadîsin râvîlerinden Mesruk, Hz. Mu-âz'a yetişmemiştir. Ebu Dâvud ise bu hadîsin münker olduğunu söylemiş; ve : «.tmam Ahmed'in bu hadisi pek şiddetle inkâr ederdiğini duydum» demiştir. Beyhakî diyor ki : «Münker olan rivayet, Ebâ Muâviye'nin A'meg'&en, onun da İbrahim'den, onun da Mesrûk'tan onun da Muâz'dan rivayetidir. A'meş'in Ebû Vâil'den, onun da Mes-rufc'tan rivayeti mahfuzdur. Onu A'meş'den bir cemâat rivayet etmişlerdir-ki, Süfyân-ı Sevrî, Şu'be, Ma'mer, Ebu Avâne, Yahya b. Şu'be ve Hafs b. Chyâs bunlar arasındadır.»
Hadis-i şerif, cizyeyi her âkil baliğ için altından bir dinarla takdir etmenin caiz olduğuna delildir. Âkil baliğ olan kimsenin mutlak zikredilmesine bakılırsa cizye hususunda zenginle fakir arasında fark olmamak îcâbeder. Ve küffârın her birinden senede bir dînâr alınır. İmam Şafiî ile imam Ahmed b. HanbeVia mezhebi bu olduğunu yukarıda görmüştük. Ancak İmam Ahmed'e göre ya bir dînâr, yâhud onun tutarı ma'âfirî kumaşı alınır; ziyâde veya noksan olmaz. Şafiî'ye göre ise bir dînâr en az mikdarın haddidir. Daha fazla da alınabilir. Şafiî'nin delili Ebu Davud'un tahrîc ettiği İbnî Abbas hadîsidir. Mezkûr hadîsdc Peygamber (S.A.V.)in Necrânfılar'la yılda 2000 hülle vermeleri ve bunların yarısını muharrem, yansını da receb aylarından teslim etmeleri keza 30 adet zırh, 30 at, 30 deve ve muhtelif silâhlardan müslümanlann harpte işine yarayacak otuzar dânesinin garantili yani zarar ve ziyanı ödenmek şartı ile müs-îümanlara emaneten verilmesi şartı ile anlaşma yaptığı beyân edilir, tmam Şafiî : «Müslümanların bazı ulemâsından ve zhnmîlerden işittiğime göre Necrânlı'lar, kendilerinden alman her şeyin bir dî-nârdan fazla kıymetde olduğunu söylerlermiş» diyor Hz. Ömer (R. A.)'m mezhebi de budur. Müşârün ileyh hazretleri cizyeyi bir dinardan fazla alırdı. Bazıları cizye hakkında bir tahdîd olmadığına kaildirler: Onlara göre bu iş müslümanlann hükümdanna bırakılmıştır ve bâbtaki hadîsler muhayyerlik ifâde ederler.
Hadîsimiz, kadından cizye alınmayacağına delâlet ediyor. Çünkü âkil baliğ mânâsına gelen «hâlim» ta'biri erkekleri ifâde eder.
Nihâyetü- Müctehîd»- nâm eserde: «Ulemâ cizyenin ancak üç vasıf yanj erkeklik, bulûğ ve hürriyet vasıfları üe lâzım geleceğine ittifak etmişlerdir. Deli, kötürüm ve ihtiyarlarla dîn adamlarından ve fakirlerden cizye alınması ihtilaflıdır. Bunların hepsi içtihadı meseîc, mütevakkıf değillerdir, Uîemâ'nın ihtilâfına sebeb, adı geçenlerin öldürülüp öldürülmemesidir..» deniliyor.
Vakıa' BeyhakVmn, Hakem b. Uteybe'den rivayet ettiği bir ha-dîsde Peygamber (S.A.V.)'in Yemen'de bulunan Muâz (R.A.)'a. yazdığı nâmede her âkil baliğ erkek ve kadından bir dînâr veya kıymuüni almasını emrettiği zikrediliyorsa da o hadîsin isnadı munkatı'dır. Ayni hadîsi İbni Ebî Şeybe, Hz. İbnî Abbas'dan muttasıl bir senede rivayet eder; 15kin Beyhakî : «Ebu Şeyhe zaîftir» demiştir. Bu bâbta Amir b. Bâzm'le Urve'den de hadîsler rivayet edilmiştir. Fakat her ikisi .m de isnâdları munkatı'dır.
Lİu suretle anlaşılıyor ki, kadından cizye alınması hususunda kendisi üe amel edilebilecek bir hadis sabit olmamıştır. İmam Şafiî gunları söylemiştir : «Muhammed b. Hâlid ile Abdullah b. Amir b. Müslim'e ve Yemenliler'den bir çok ulemâ'ya sordum. Hepsi kendilerinde önce geçen bir çok zevattan onlar da kendilerinden önce geçen ve hepsi sika olan bir çok zevattan rivayet ederek hepsi Peygamber (S.A.V.)in Yemen'deki zimmîler'den her sene birer dînâr cizye aldığını hikâye ettiler Bunlar kadınlardan cizye alındığım isbât etmiyorlar. UmuîîüyetİC ekinlerinden cizye alındığını söylüyorlar. Halbuki onların mezrûâtı vardı. Bizim bildiğimiz: hayvanlarından da bir şey alınmamıştır. Yemen zımmîlerinden ayrı ayrı yerlerde yaşayan bir' çoklarına sordum: Bana hiç birinin sözü ötekinin sözüne muhalif olmamak şartı ile hepsi Muâz'ın kendilerinden baliğ olanlar için birer dînâr aldığını söylediler. Onlar baliğ olan kimseye, «hâlim» diyorlardı. Peygamber (S.A.V.)'in Muâz'a yazdığı nâmede : (her hâlimden bir dînâr alınacak) buyurduğunu söylediler,»
Gerek Hz. Muâz hadîsinden, gerekse yukarıda geçen İbni Büreyde hadîsinden anlaşılıyor ki, verilen cizyeyi kabul etmek vâcibtir. Cizyeyi almayarak o adamı öldürmek ise haramdır. Cizye âyetinden anlaşılan mânâ da budur. Yani âyet-i kerîme'nîn başında emredilen muharebe küffârın cizyeyi kabul etmeleri ile derhal kesilecektir.[243]
1334/1125- «Âîz b. Amr-ı Müzeni radıyallahü cnft'den Peygamber saîlaUahü aleyhi ve sellem'âen İşitilmiş olarak rîvâyeî edildiğine göre Rcsûlüllah saîlaUahü aleyhi ve sellem:
— İslâmiyet yücelir, Onun üzerine yükselinemez; buyurmuşîardır.»[244]

Bu hadîsi Dâre Kulnî tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif, ehl-i islâm'ın her şeyde şâir dinler sâîiklerinden yüksek mertebede bulunduklarına delildir. Sair milletler müslümanlara muaraza ettikleri vakit hak daima îmân ehli olanlarındır. Resûlüllah (S.A.V.) Küffârı dar yollara sıkıştırmaya emir buyurmakla bu mânâya işaret etmiştir. Hak dîn daima yükselmekde dîn-i islâm'ın düşmanları ne kadar çok olursa olsun, her asırda onu yeni yeni bir çok kimseler kabul etmekde ve böylelikle yüksekliği gün begün artmaktadır.[245]

1335/1125- «Ebû Hüreyre radzyallahü aniden Peygamber sâUal-lahü aleyhi v? sellem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resû-lüflah saUallahü aleyhi ve sellem :
— Yahudilerle hıristiyanlara (rastladığınızda) evvelâ siz selâm vermeyin. Onlardan birine bir yolda rastgelirseniz kendisini yolun dar tarafına sıkıştırın; buyurmuşlardır.»[246]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf, müslümamn yahûdr veya hırstiyanla karşılaştığı zaman onlardan çabuk davranarak kendilerine selâm vermesinin haram olduğuna delâlet ediyor. Çünkü nehîde asıl olan tahrîm ifâde etmesidir. Onu, kerahete hamletmek aslî mânâsından çıkarmaktır. Maamâfîh bazı kimseler onu yine de kerahete hamletmişlerdir. Selef ve halefin cumhuruna göre gayr-i müslimlere selâm vermek haramdır. Fakat içlerinde Ibnî Abbas (R. A./da bulunan bazı ulemâ onlara selâm vermenin caiz olduğuna kaildirler. Şâfiîler'den bazıları da bu kavli tercih etmişlerdir. Yalnız onlara göre gayr-i müslim'e selâm, müfred sigâsı ile verilir; yâni «es selâmü eleyke» denilir. Bunların delili :
«[247] Hem insanlara güzel sözler söyleyin» âyet-i kerîmesi île selâmı ifşa etmeyi bildiren hadîslerdir. Bu zevata : «âyet ve hadîslerin umumu bu hadîsle tahsis edilmiştir» diye cevap verilmiştir.
Buradaki hüküm gayr-i müslim yalnız olduğuna göredir. Şayet yanında bir müslüman bulunursa selâmı ile onu kasdederek ikisine birden selâm vermek caizdir, Zîrâ Peygamber (S.A.V.)'in müslümanlarla müşriklerden mürekkeb bir cemâate selâm verdiği sabit olmuştur.
«Evvelâ SİZ selâm vermeyin» ifâdesinin mefhum-ı muhalifine bakılırsa gayr-i müslimler selâm verdikde onlara cevap verilebileceği anlaşılır. Teâlâ Hazretlerinin :
«[248] Şayet size bir selâm verilirse siz ondan daha âlâsını verin, yahud aynı sefamı İade edin» âyet-i kerîmesi ile :
«Size ehl-i kitâb selâm verirlerse siz de: ve aleyküm; deyin» hadîsi ve;
«Şüphesiz ki yahûdîler size selâm verirlerse her biri: ölüm size; der. Sizde (ona) : size de; deyin» hadîsi dahî bu mânâya delâlet ederler.
Ulemâ ehl-i kitabın selâmlarına selâmla cevap verileceğine müttefiktirler. Yalnız onların s«lâmı «ve aleyküm» cümlesine münhasır kalacaktır. Müslim'de hadîsin rivayeti böyledir. Battâbî diyor ki : «Umumiyetle hadîs imamları bu cümleyi (vav)'Ia rivayet ederler; yalnız Ibyi Uyeyne'nin onu (vav)'sız rivayet ettiğini söylerler. Ûoğ-rusu da j^udur. Çünkü (vav) hazfedilirse kâfirin sözü olduğu gibi kendilerine iade edilmiş olur. (Vav)'la söylenirse, söyledikleri söz-' de onlarla ortak olmayı, iktizâ eder.»
Nevev\ ise selâm cümlesine (vav)'ı katmakla atmak arasında hiç bir fark görmüyor; ve bu cümlenin iki şekilde de sahîh; rivâyellerde yer aldığını; her ne kadar atıf harfi olan (vav) ortaklık iktizâ etse de ölümün bize de, onlara da mukadder olduğunu ondan kaçmanın imkân hâricinde bulunduğunu söylüyor.
Hadîs-i şerif müslümanlarla ayni yolda yolculuk eden gayr-i müslimleri yolun dar tarafına sıkıştırarak müslümanlara yolu genişletmenin lüzumuna da delâlet etmektedir. Ancak yolda müslümanlar yoksa istedikleri gibi gidebilirler.
Falde : Yahûdîler'in müslümanlara tesadüf ettikleri vakit onları kasden sol taraflarına aldıkları zaman, zaman müşahede olunmuş ahvaldendir. Bu bâbta hiç bir hadîs yoktur. Onlar bunu kendilerine üstünlüğünü göstermek maksadı ile uydurmuşlardır. Bununla müslümanlara karşı olduklarını anlatmak isterler.[249]

1336/1127- «MİsverB. Mahreme İle Mervan radtyallahü anhümâdan rivayet olunduğuna göre Peygamber saUalîahü aleyhi ve selleih Hu dey biye harbine çıkmış...» Râvî (burada) hadîsi uzun uzadıya anlatmıştır. Bu hadîsde: «işte bu, Muhammed b. Abdîtlâh'In Süheyl b. Amır'la on

sene harbi terketmeye dâir yaptığı anlaşmadır. Bu yıllar zarfında halk emnlyet.de olacak ve bir birbirlerine dokunmayacaklardır» hadisi de vardır.
Hadîsi Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. Aslı Buharî'dedir. Bu hadîsin bir kısmını Müslim, Enes'den tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde : «Sizden (bize) kim gelirse onu size İade etmeyeceğiz; fakat bizden size gideni siz bize lâde edeceksiniz.» cümlesi de vardır. Bunun üzerine ashâb :
— Bunu yazıyormusunuz yâ Resûlallah? demişler: Resûlüllah (S. A.V.) :
— Evet (yazıyorum); çünkü bizden onlara gideni Allah ırak eylesin. Onlardan bize gelen için ise elbet Allah bir ferahlık ve çıkar yol halkedecektir; buyurmuşlardır.[250]

Hadîs-i şerif bir maslahattan dolayı müslümanlarla düşmanları olan müşrikler arasında muayyen bir müddet için barış akdedilebile-ğine delildir. Bu hadîsde iade edilmeyecekleri bildirilenler, müşrikler tarafına geçen müslümanlardır. tâde edilecek olanlarsa» Mekke müşriklerinden müslümanlar tarafına geçenlerdir. Mezkûr şart ashâb-ı cirâm'a pek giran gelmiş ve : «Bun yazıyormusunui yâ Resûlâllahl» diye sormaktan kendilerini alamamışlardı. Bununla beraber Resûlüllah (5.A.V.) o şartı yine de yazmıştı. Hadîs uzundur. Onu Siyer İmamları «Hudeybiye» kıssasında zikrederler. Ibnü'l - Kayyım (691—751) «Zâdü'l - Meâd» nâm eserine hadîsin tamamını almış; ve onda bir çok faideler bulunduğunu söylemiştir.
Bu hadîsde Peygamber (S.A.V.)in Ebû Cendel'i müşriklere iade ettiği de zikrolunuyor. Ebû Cendel b. Süheyl daha barış imzalanmadan müslüman olarak Resûlüllah (S.A.V.)*e iltica etmişti. Anlaşma gereğince müşriklere iade edildi. Fakat çok geçmeden Allah kendisine bir kurtuluş yolu hâîketti. Ebû Cendel müşriklerin elinden kaçarak onların kervanlarının geçeceği bir yolu tuttu; ve yollarını kesmeye başladı. Az zaman umre etrafına müslümanlardan müteşekkil bir cemâat toplanmışı S u suretle Mekke müşriklerinin yollardaki kervanlarını tazyîka başladılar...
Peygamber (S,A.V.)'in kendisine iltica eden kadınları müşriklere iade etmediği sübût bulmuştur. Bunun sebebi, anlaşmanın yalnız erkekler hakkında yapılmış olmasıdır. Kureyş sonradan anlaşmayı kadınia-rada teşmil-etmek istemişse de, Resûl-İ Ekrem (S.A.V.) bunu kabul etmemiştir. Kadınlardan Ümmü Külsûm bîntü Ebî Muayf hicret ederek müslümanlara iltica etmişti. Teâlâ Hazrefleri de şu âyet-i kerîme'yi indirdi:
[251] kadınları kâfirlere İade etmeyin.»
Hadîsimiz düşman tarafından müslümanlara iltica edenlerin düşmana iade edilmemesi $jrtı ile barış yapılabileceğine de delâlet ediyor.[252]

1338/1128- «Abdullah b. Ömer radıyallahü anhümâ'dan Peygamber sallaUahü ateyhi ve SeUem'den İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre, Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve seîlem:
— Bir kimse bir muâhedi Öldürürse Cennet kokusunu koklayamaz; halbuki onun kokusu kırk yıllık mesafeden duyulur; buyurmuşlardır.»[253]

Muâhed'in; kendisine emân verilerek hayatı emniyet altına alman gayr-i müslim demek olduğunu yukarıda görmüştük. Hadîsin Bu-hâri ve diğer hadîs kitaplarında muhtelif lâfızlarla rivayetleri vardır. Kırk yıllık mesafeden» ifâdesinin yerine îsmâîlVmn rivayetinde «Yetmiş yıllık» tâbiri kullanılmıştır. Tirmizî ile Bey-hakVnm. rivayet ettiği bir hadîsde de «Yüz yıllık mesafeden» denilmiş; diğer bir rivâyetde «BeşyÜZ yıllık mesafeden» buyu-rulmuş; îmam Mâlik «eZ – Muvatta adlı eserinde Hz. Câbir'den rivâyeten:
«Şüphesiz ki Cüfmetln kokusu bin yı'fsk mesafeden duyulur» hadîsini taıı icştir.
Ulemâ-i kiram bu muhtelif rivayetlerin arasını bulmuşlardır. Musannif merhum hülâsa olarak şöyle demektedir : «Bu idrâk kıyamette olacaktır; ve herkesin mertebesine göre değişecektir. Messlâ: Cen-net'in kokusunu 50Ö y^JIik mesafeden alan, onu yetmiş yıllık mesafeden alandan efdâl olapaktırTDiğer mertebeler de öyledir. Buna üstadımız, Tirmizî şerhi'nde işaret etmiştir. Bunun benzerini de îb-nü'l- A'rabî'nin eserinde gördür...»
Hadîs-i şerif kendisine emân verilen bir gayr-i müslimîn öldürülmesini haram kılmaktadır. Böyle bir kimseyi Öldürenin kısas edilip edilmeyeceği ulemâ arasında ihtilaflıdır, el-Mühelleb diyor ki : «Bu hadîsde müslüman, muâhed veya zimmîyi öldürdüğü takdirde kendisi kısas edilmeyeceğine delâlet vardır; zîrâ bunda yalnız uh-revî ceza zikredilmiş; dünyevî cezadan bahsolunmamıştır.»[254]

«Yarış Ve Atıcılık Babı»

Sebk : yarış mânâsına masdardır. Burada murâd olan mânâ da "budur. Sebak ise koşu için verilen ödüldür.
Remy : dah! ok veya kurşun gibi şeyleri atmak mânâsına masdardır. Burada ondan murâd : atış müsâbakasıdır.[255]

1339/1129- «İbnl Ömer radvyallahü anhümâ'den rivayet olunmuştur. Demlştfr ki: Peygamber saUaUahû aleyhi ve sellem idman görmüş atlarla el-Hafyâ'dan müsabaka yaptı. Atların hedefi Senlyettü'l -Veda fd{. İdman görmeyen atlarla İse Senlyyeden Bent Züreyk mescidine kadar müsabaka yaptı. Ibnl Ömer de müsabakaya İştirak edenler arasında Idİ.[256]

Hadis müttefekun aleyh'dir. Buhârl şu ziyâdeyi rivayet etmiştir: «Süfyan: el-HafyA İle Senlyyetü'l - Veda arası beş veya altı mildir. Se-nlyyedcn Beni Züreyk mescidine kadar bir mil vardır; dedi.»
Hadîs-i şerîf'de geçen cdummirat» fiilinin masdarı tadmirdlr.
Tadmlr : evvelâ hayvanı güzelce besiye çekerek sonra alafını azaltmak ve zaîflatmaktır. «Sthah sahibi bu işin kırk gün devam ettiğini ve bu müddete mldmar denildiğini söyler. Araplar müsabaka yerine dahî midmâr derler. Koşu atlan güzelce çullanır ve terletilerek şişmanlıkları giderilir. Bu suretle et ve sinirleri kuvvetlenir.
Hafyâ : Medtne-I Münevvere'ye bir kaç mil mesafede bir yerdir.
Seniyyetü'l - Veda : dahî Medine'ye yakın bir yerdir.
Hadîs-i şerif, müsabakanın meşıu' olduğuna delildir. Müsabaka abesle iştigal değil, cihâda hazırlık mahiyetinde güzel bir riyâ-zattır. Hükmü sebebine göre müstehâb veya mubah olmaktır. Kur-tüb'% diyor ki: «At ve şâir hayvanla üzerinde, yâhud yaya olarak müsabaka yapmanın caiz olduğunda hilaf yoktur. Ok ve diğer silâhlarla atış müsabakası dahî böyledir. Çünkü bunlarda harbe alışma vardır.»
Bu hadîs harb için hazırlanan atların idmana çekilebileceğine de delâlet eder. Hattâ bunun müstehâb olduğunu söyleyenler vardır.[257]

1340/1130- «(Yine) ondan -radıyallahü anh- rivayet edildiğine göre. Peygamber saUaüahü aleyhi ve seUem atlar arasında ödül koymuş; ve hedef için beş yaşına basmış atları tercih buyurmuştur.»[258]

Hadîsi Ahmed'le Ebû Davud rivayet etmişlerdir. Ibnl hîbbân onu sahîhlemiştir.
Bu hadîs dahî bundan önceki gibi, atlar arasında müsabaka yapmanın caiz olduğuna delildir. Beş yaşına basmış atlar kuvvet ve metanetçe daha genç olanlardan üstün bulunmaları ciheti ile onların hedeflerinin, diğerlerinden daha uzak tutulması gerektiğine de işaret ediyor.[259]

1341/1131- Ebu Hüreyre radıyaüahü anh'âtn rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûliillah saUaUahü aleyhi ve sellem:
— Ödül ancak deve koşusunda yâhud atr veya at müsabakasında vardır; buyurdular.»[260]

Bu hadîsi Ahmed'le Üçler rivayet etmişlerdir. Ibnl HİbbAn onu sahîhlemiştir.
Hadîsi Hâkim bir kaç tarikden tahrîc etmiştir. îbnü'l-Kattan (120—198) ile îbni DakıH'l-îd (625—702) bu tarî' leri sahîh bul-muşlarsa da Dâre Kutnl (308—385) bazılarını: mevkuftur; diye ü-letlendirmiştİr.
Hur : devenin taban*; hâfir: atın tırnağı; nasl: okun demiri; demektir. Burada cüz'ün zikir küllünü kasıd kabilinden birer mecâz-ı mürsel vardır. Mezkûr kelimeler: deve, at ve ok mânâlarına kullanılmıştır. Yâhud bu kelimeler asıllarında birer izafet terkibi olup muzafları hazf edilmiştir. Yani taban'dan murâd: tabanın sahibi, tırnak'dan murâd tırnağın sahibi ilâh... dir.
Hadîs-i şerif, araya ödül koyarak yarış yapmanın câis olduğuna delildir. Ödülü yarışçılardan başkası verirse onu almak hilâfsız caizdir: «Yarışı kim kaybederse ödülü o verecek» diye ikisine de nart ±. julursa haramdır; zîrâ kumar olur. İki taraftan yalnız birine şart koşulursa meselâ : «sen beni geçersen sana 100 lira vereceğim; ben geçersem senden bir şey almayacağım» derse cumhur-u ulemâ'ya göre caizdir.
Hadîsin zahirine bakılırsa müsabaka yalnız bu üç şeyde olacağı anlaşılır. MâHktler'le, Şâfiîler'in mezhebi budur. Hanefîler'e göre at, katır, eşek,

deve gibi hayvanlarla müsabaka yapmak caiz olduğu gibi. insan koşusu ve atış müsabakaları da caizdir. Âtâ'dan rivayet edildiğine göre kendisi müsabakayı her şeyde caiz görürmüş.
Müsabakalarda Ödül ve mükâfatın meşru' olması cihâda teşvik içindir.[261]

1342/1132- «(Bu da) Ebu Hüreyre radıyaUahü anh'den Peygamber sallaUahil aleyhi ve sellem'den İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre, Resûliillah satlaUahü aleyhi ve sellem:
— Her kim geçileceğinden emin olmayarak iki at arasında bir at koyarsa bunda bir beis yoktur. Geçileceğinden emin olursa o kumardır; buyurmuşlardır.»[262]

Bu hadîsi Ahmed'le, Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir, isnadı zâîftir,
Hadîs-i şerifin Hz. Ebu Hüreyre kadar isnadının sahih olu;) olmadığı ihtilaflıdır. Hattâ Ebu Hatim : «Bu fcadîsin en güzel hâli SaîdL'l - Müsevyeb'e mevkuf olmasıdır. Onu Yhhyâ b. Said'de 8aîd'-den kendi sözü olarak rivayet etmiştir.» demektedir. Filhakika seZ-Mwoattnf> da'dahî Zührî tarîki ite Hz, Saîd'den kendi sözü olmak üzere rivayet olunmuştur. İmam Şafiî onu Saîd b. Müseyyeb tarîki ile Ebu Hüreyre (R. A.)'daxı rivayet edenleri tahrîc etmiştir.
«Geçileceğinden emîn olmayarak» buyurulması muhalin adı verilen üçüncü atın müsabakayı kazanacağı yüzde yüz belli olmaması şart olduğundandır. Aksi takdirde müsabaka kumar olur. Bu şart Hanefîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre muteberdir. Çünkü müsâbaka-kadan maksad atları denemektir. Geçeceği ma'lûm olan atla bu mak-sad tahakkuk edemez.
Hâsılı iki at arasında iki taraftan ödül şart koşarak : «benim atım geçerse sen bana şu kadar para vereceksin; senin atın geçerse ben sana şu kadar vereceğim» demek kumardır. Ancak bu atların arasına onları geçeceği ümîd edilen üçüncü bir at daha katılır ve ikisini de geçtiği takdirde ödülü alır; ikisini de geçemediği takdirde hiç bir şey alamaz; öteki atlardan hangisi geçerse ödülü o alırsa müsabaka kumar olmaktan çıkar. Müsabakanın haram olmaktan kurtulmasına sebeb oldu-.ğu için üççüncü ata «muhalin» yani halâl kıldıran derler.
İki dîn âliminin ihtilâf ettikleri bir mesele hakkında ortaya mükâfat koyarak başka bir âlime müracaat etmeleri de yukarıdaki tafsilâta göredir. Zîrâ cihâda râci bir mânâdan dolayı atlar arasında müsâ-"baka caiz olunca ilim tahsiline teşvike medar olacak müsabakanın caiz, hattâ mendup olması evleviyetde kalır. Atış ta'Iimi ile insan koşusu gibi şeyler dahî menduptur.
Araya mükâfat koymadan yapılan koşular mubah ise de sırf eğlence için tertib edilen müsabakalarla hayvanı müşteViye iyi göstermek maksadı ile yapılanlar mekruhtur.[263]

1343/1133- «Ukbetü'bnü Amir radtyallahü an/t'den rivayet olunmuştur. Demh' r kî: Resûlüllah sdüallahü aleyhi ve seUem!\t minber üzerînde (Müşrikler için gücünüzün yefttğİ kadar kuvvet hazırlayın) âyetini okuyarak:
— Dikkat edin kuvvet silâh atmaktır. Dikkat edin! kuvvet silâh atmaktır. Dikkat edin kuvvet silâh atmaktır; derken İşittim.»[264]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif Resûlüllah (S.A.V.)'in minberde okuduğu âyetin tefsiridir. O zaman silâh atışı oklardan ibaretdi. Emir bu günkü top, tüfek, füze gibi çeşitli harp silâhlarına da şâmildir. Çünkü bunların hepsi düşmana karşı hazırlıktır.
Muhtelif silâhları kullanmak için askerî ta'lime tâbi' tutmak dahi hadîsimizin delâlet ettiği ahkâm cümlesindendir. Zîrâ düşmana karşı hazırlık ancak silâh kullanmayı bilmekle tamam olur. Silâh kullanmasını bilmeyene; kuvvetini hazırlamış, denilemez.[265]

«Eti Yenilen Ve Yenilmeyen Hayvanlar»

1344/1134- «Ebû Hüreyre radıyaltahü anh'dm Peygamber salîalla-hü aleyhi ve sellem'den duymuş olarak rivayet edildiğine göre, Resûlüllah sdüaUahü aleyhi ve seîlem:
— Azı dişi olan her yırtıcı hayvanın yenilmesi haramdır; buyurmuşlardır.»[266]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Müslim bu hadîsi Ibni Abbas'dan cnehyettl» lâfzı ile tahrîc etmiştir. Ibnf Abbas : «ve pençesi ile avlanan her kuşu» ibaresini ziyâde eylemiştir.
Hadîs-i şerîf azı dişleri ile avlanan yırtıcı hayvan ve pençeleri ile avlanan yırtıcı kuş etlerinin yenilmesi haram olduğuna delildir.
Sebu : yırtıcı hayvan demektir, «en - Nihâye nâm eserde : «Azl dişi olan yırtıcıdan murâd aralan, kaplan, kurd ve emsali gibi avını kahren parçalayıp yiyen hayvanlardır. deniliyor.
Ulemâ bu gibi hayvanların hangileri haram kılındığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam-ı Â'sam Ebû Hantfe, Şafiî, Ahmed b. Han-bel ve Dâvud-u Zahirî bu hadisle amel etmişlerdir. Yalnız haram kılınan yartıcılann cinsini ta'yinde ihtilâf halindedirler. Ebu Hani-/e'ye göre etle beslenen ve aaa dis>olan her hayvan yırtıcıdır. Aralan, kaplan, pars, kurd, ayı, tilki, çakal, sırtlan, fil, maymun, yaban, faresi, yaban kedisi, gelincik, sansar, samur, sincap ve şâire gibi. Bu hayvanların haram kılınması insana Allah'ın bir ikramıdır. Çünkü, onları yemekle o hayvanların kötü hasletleri insana da geçer. Akar kanı olmayan, sinek, arı, akreb ve şâire sinek ve böcek nev'ileri ile yerin içinde yaşayan solucan ve yılanlar; fareler, kirpiler pis oldukları için yenmezler. Bunlardan yalnız çekirge müstesnadır. Nitekim az ileride görülecektir. Diğerlerini yemek haramdır. Şafüler'e güre insana saldıran arslan, kaplan, kurd gibi hayvanlar yırtıcıdır; sırtlan ve tilki gibileri yırtıcı sayılmazlar. Çünkü bu hayvanlar insana saldırmazlar. Ibni Abdüberr'in nakline göre ashâb-i kira m'dan İbnl Abbas, Alşe ve bir rivayete göre IbnİÖmer (R. anküm) Ue Şa'bî ve Saîd b. Cübeyr yırtıcı hayvanların yenilebileceğine kail olmuşlardır. Delilleri:
«[267] De ki: ben bana vaht olunan kuKân'da haram kılınmış bir şey bulamıyorum..» âyet-i kerîme'sidir. Onlara göre yenilmesi haram olan. şeyler mezkûr âyette zikredilmiştir. Zikredilmeyenleri yemek helâldir. Fakat bu âyetle istidlale ftfr&s edilmiş; onun Ebu Hüreyre hadisi ile neshedildiği ileri sürülmüştür. «Zâten âyet-i kerîme ondan önceki âyet-te sekiz çift hayvanın bazılarını haram i'tikâd eden küffâra bir red cevabı olmak üzere nazil olmuştur. Mânâ şudur : Asü sizin helâl dedikleriniz haram; haram telâkki ettikleriniz helâldir. Sizin yaptıklarınız* Allah'a iftiradır. Yenilmesi haram olan şeyler : lâşe, akıtılmış kan, domuz eti ve Allah'tan başka bir mabud ismi ile kesilen hayvanlardır... Görülüyor ki, En'a m süresindeki âyetler: leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başka ma'bud adı ile kesilen hayvan etini helâl eden; şerîatia mubah kıldığı bir çok şeyleri haram sayan küffâr hakkındadır; ve onların hâlini beyân eder» diyorlar.
İmam Mâlik'e göre: Yırtıcı hayvanları yemek haram değil mekruhtur. Köpek hakkında ondan biri haram, diğeri mekruh olmak üzere iki kavil rivayet olunur. Bu kavillerden meşhur olanı haram olmasıdır.
Hanbelîler'in yırtıcı hayvanlar hakin d a ki kavli hemen hemen Ha-nefîler'in kavli gibidir.
Yırtıcı kuşlara gelince : Bu hususta babımızın hadîsinden maada tmam Tirmizî'nin Hr. Câbir (R.A.) ile Irbâd b. Sâriye (R.A.)'âan ı^hrîc ettiği hadîs de vardır. Mezkûr hadîsde bu tahrimin Hayber gazasında vuku' bulduğu zikredilmektedir.
Kamus'da.: «mihleb yırtıcı hayvan ve kuşların tırnağı; yâhud (mihleb) avlanan kuşun tırnağı; (zufr) da avlanmayanm tırnağıdır» deniliyor.
Hansffler, Şâfiîler, HanbeİÎler, Zahirîler ve cumhur-u ulemâ yırtıcı kuşların yenilmesinin haram olduğuna kaildirler. Hanbcîîler'in «Delilü't - talib» adlı fıkıh kitabında şöyle deniliyor: «kuşlardan haram olanlar: kartal, atmaca, şahin gibi avını pençesi ile yakalayanlardır.» Hanefîler'le Şâfiîler'in kitapları dahî buna benzer îzâhât vermektedir.
imam Malik'e göre : Yırtıcı kuşların dahî yenilmesi haram değil, mekruhtur. Hattâ «nesir» denilen kartal onlara göre yırtıcı değilse de yenilmesi doğru değildir; çünkü pis bir hayvandır.
Şâfiiler'e göre: Öldürülmesi mendub olan yılan, akreb, alaca karga, çaylak, fare ve zararı dokunan her yırtıcı haramdır. Delilleri:
«Beş nev'i fâsık (hayvan) vardır; bunlar hılde ve haremde Öldürülürler...» hadîs-i şerîfi'dir. Bu hadîs «hacc bahsi» nde geçmişti. Aklî delilleri ise adı r"eçen hayvanların şer'an ve tab'an pis sayılmalarıdır.
Hanefiler'e göre : Akbaba, karga, keler[268], kaplumbağa ve emsalini yemek mekruh; tohum kargası, saksağan, güvercin, kaz, ördek, tavuk, bıldırcın, keklik, sığırcık, çulluk, bülbül ve şâir kuşları yemek helâldir. Deniz hayvanlarından ise yalnız balık helâldir. Sair deniz hayvanları habâisten me'dudtur. Bunlara kurbağa bile dâhildir.
Malikiler'e göre : Haşerat ite bilumurn deniz hayvanlarını yemek mubahtır; Elverir ki, yiyenin tabiatı kabul etsin ve kendisine bir zararı dokunmasın. Deniz hayvanları hakkında Şâfiiler de Mâllkller'le beraberdir. Şâir 'fiayvanların hükmü ygri geldikçe görülecektir.[269]

1345/1135- «Cabir radıydtlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlüHah salîallahü aleyhi ve sellem Hay ter gazasında ehl

eşeklerin etlerini yasak etti; at etleri (nl yemek) İçin de İzin verdi.»[270]

Hadîs müttefekun aleyh'dir. Buhârt'nin (Câbîr'den) bir rivayetinde (fzîn verdi yerine), «ruhsat verdi» denilmiştir.
Bu hadîsin bir çok rivayetleri olup bazılarında: Resulü Hah (S.A.V.)'-in o gün, tencereleri ehlî eşek etleri ile kaynarken görerek derhal bunların dökülmesini emrettiği; ve :
— Bu hayvanların etlerinden bîr şey yemeyin; buyurduğu zikrediliyor. Diğer rivayetlerinde :
— Çünkü bu hayvanlar ricstîr; yâhud «necistir» buyurduğu görülüyor. Hattâ bir rivâyetde :
— Çünkü bunlar, şeytan İşi rİcs şeylerdir» buyurmuştur. Rics dahî necis demektir. Hadîs-i şerifte İki mesele vardır:
1— Bu hadîs, mantuku ile ehli eşeklerin yenilmesi haram olduğuna delâlet eder. Zîrâ nehyin aslı tahrim içindir. Nitekim Sahâbe-İ kî-râm ile Tabiîn hazerâtı'nın cumhuru ve onlardan sonraki ulemâ ehli eşek etlerinin haram olduğuna kaildirler. Yalnız Ibni Abbas (R. A.)'ın:. «haram değildir» dediği rivayet edilmişse de bu sözünden döndüğü sabit olmuştur. Hanefîler'den Kemal b. Bümam (788—861)'m %Fethü'l-Kadir» nâm eserinde beyânına göre: üç şey vardır ki bunların iki defa neshedildiği söylenir. Bunlar: Nikâh-ı müt'a, ehli eşek etlerinin yenilmesi ve namazda Beyt-i Makdis'e dönmektir. Hx. Âişe (R. Anka) ile İmam Mâhk'âen ehli eşeklerin yenilmesi hususunda: haram, mekruh ve mubah olmak üzere üç Ijavil rivayet edilmiştir .
Bazıları: cehil eşeklerin yenilmesi binek hayvanları azalacağı için yasak edilmiştir» derler; ve iddialarını, Hx. Ibnt Abbas (R.A.)'ın bu bâbtaki bir bözü üe isbât etmek isterlerse de onların bu iddialarını Muhammedb. 8'ırîn'in H. Enes b. Malik (R.A.) 'dan rivayet ettiği şu hadis reddeder :
Enes demiştir ki: ResûliilJah (S.A.V.) Hayberl fethettiği zaman biz oradan çıkan bir fakım eşekler ele geçirdik; ve bunları keserek (etlerinden yemek) pişirdik. Derken Resûlülfah (S.A.V.)'in kâhyası nida ederek :
— Gerçekten Allah ve Resulü sizi bu hayvanların etlerini yemek-den nehyedfyorlar. Çünkü bunlar murdardır, şeytan işidir; dedi. Bunun üzerine tencereler döküldü.»
Vakıa Peygamber (S.A.V.) in bazı zevata ehli eşeklerin etlerini yemek için müsaade ettiğine dair rivayetler varsa da bu rivayetler sa-hîh değildir. Binâenaleyh buradaki sahîh hadislere muâraza edemezler.
2— Hadîs-i Şerif, atların yenilebileceğine delâlet ediyor, imam Şafiî ile Hanefller'den İmam Ebu Yusuf ve İmam, Muhammed'in İmam Ahmed b. Hanbel ve Cumhur-u ulemânın mezhebleri budur. Onlar bu manâda daha başka hadîslerle de istidlal ederler. Meselâ tbni EH Şeybe Şeyheyn'nin, şartları üzere, Atâ'd&nşu hadîsi tahrîc etmiştir.
«Atâ, tbni Cüreyc'e:
— Senin selefin onu yerlerdi; demiş, tbni Cüreyc diyor ki: kendisine:
— Ashâb-ı Resûlütah mı? diye sordum:
— Evet; dedi.
İleride görülecek Esma hadîsinde Peygamber (S.A.V.) zamanında at keserek yediklerinden bahsolunacaktır.
îmam-ı A'zam Ebu Hanîfe ile İmam Mâlik'e ve diğer bir takım ulemâ'ya göre at etinin haram olduğu rivayet olunursa da mutemed rivayete göre at eti yemek İmam A'zam'a göre kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur, imam Mâlik'ten rivayet olunan meşhur kavle göre haramdır. Fakat mübâh olduğu da rivayet edilmiştir. Ebu, Hanîfe ile Mâlik'in delilleri Hâlld b. Veltd hadisidir. Bu hadîsde şöyle deniliyor:
ResûIüllah (S.A.V.) at katır, eşek,'etlerinden ve azı dtşl bulunan her yırtıcı hayvanın etinden nehyettl.» Bir rivâyetde: «Hayber gazasında» deniliyor. Fakat mezkûr hadîsi Buhâri, Beyhakî, İmam Ahmed b. Hanbel ve Dâre Kutnî gibi hadîs imamları zaîf bulmuşalrdır. İmam-ı A'zamta bir delili de ayni mânâdaki MIkdâm hadîsidir. Ebû Hanife ile Malik :
[271] Atları, katırları ve eşekleri onlara binmeniz ve zlnet ofmak tçln yarattı» âyet-i kerîmesîle-de'îstidlâl ederler. Bu âyetle bir kaç şekilde istidlal edilmiştir.
1— Âyetteki «Binmeniz: ve zlnet olmak tçfn» cümlesi illet-i mahsusadır. Ület-i mahsusa ise hasr-u kasır ifâde eder. Şu halde yerresi mubahtır demek hilâf-ı zahir bir mânâ olur.
2— Âyet-i kerîme'de katırlarla eşekleri atların üzerine atfetmek, hükümde müşterek olduklarını gösterir. Bilhassa burada olduğu gibi müfredatın atfında bu hüküm ittifakıdır. Binâenaleyh katır ve eşeklerin etleri yenmediği gibi atların etleri de yenmez. Bunlara başka başka hükümler verenler delîl göstermeye muhtaçtırlar.
3— Bu âyet imtinan[272] için nazil olmuştur. Şâyed atların etleri yenilse, onunla daha imtinan etmek lâzım gelirdi. Çünkü yemek vücudun bakasına mütelİliktir. Hakim olan Atlah Teâlâ imtinan için a'lâyı bırakıp ednâyı almaz. Bahusus bu âyetin üst tarafında, yemekle imtinan buyurmuştu^'
4— Atların yenilmesi mubah olsa kendisîle imtinan olunan binme ve zînet menfaati kalmaz; çünkü cinsleri tükenirdi. Bu tevcihlere bazı muhalifler tarafında cevap verilmeye çalışılmış ve icmâlen şöyle denilmiştir: «İstidlal ettiğiniz sûre-i Nahl âyeti bilittifak Mekke'de nazil olmuştur. Atların yenmesine ise hicretten altı sene sonra izin verilmiştir..»
Fakat İmam-ı A'zam tarafından bu cevabın da cevabı verilmiş ve;. «hadîsler tearuz edince muharrim yani at etini haram kılan hadîs tercih edilir» denilmiştir.
Ebû fîani/e'nin aklî deliline gelince: Katır eti haram olunca onu doğuran atın eti evleviyetle haram olmak îcâbeder. Çünkü yavrunun yenmesi annesine göredir. Bundan dolayıdır ki yaban eşeğinin eti helâl olduğu halde anası ehlî babası yabanî eşek olan yavrunun eti yenmez. Bir de atın yenmemesi onun kıymetindendir. Zîrâ harp âletidir. Yenilmesi mubah kıkmrsa cihâd âleti azaltılmış olur.[273]

1347/1136- «İbni Ebî Evfa radıyaüahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah Sallallahü aleyhi ye seilem t!e birlikte yedi gaza yaptık; (bunlarda hep) çekirge yiyorduk.[274]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs çekirge yemenin helâl olduğuna delildir. Nevevî (631 — 676) bu bâbta iemâ' olduğunu söyler. îbni Mâce'nin. Hi. Enes (B.A.)'den tahrîc ettiği bir hadîsden anlaşıldığına göre Peygamber (S.A.V.)'in zevceleri tabaklar içinde birbirlerine çekirge hediye ederlermiş. Yalnız tbnül - A'rabl «Tirmizi şerhi» nde Endülüs çekirge-sünitı yenmediğini zîra tamamîle zarar verdiğini söylemiştir.
ResûlüUah (S.A.V.)'in çekirge yeyip yemediği ihtilaflıdır.Bâbım hadîsi, yemiş olması ihtimalinden öteye geçmiyorsa da Buhârî'nin bir rivayetinde
«Onunla birlikte çek'rge yiyorduk» denilmektedir. Maamâfîh bu ifâde dahî onun yediği hakkında nass değildir. Çünkü «Biz yiyorduk» mânasına gelebilir; ve ResûîülaH (S.A.V.) ile beraber bulunmuş olmayı te'kid için söylemiş olabilir. Bazıları: «yeni bir hükmü te'sis başka bir hükmü te'kidden evlâdır» diyerek Resûlüllah (S.A.V.)'in eshâbîle birlik-de yemiş olması ihtimalini daha kabule şayan görüyorlar. Ebu Nuaym-'m tahrîc ettiği bir ziyâdede : «O da bizimle beraber yiyordu» denilmiştir, ki bu ziyâde yediğini tercih edenlere delil olabilir. Vakıa Ebu Davud'un Süleyman'dan tahrîc ettiği bir hâdîsde: ResûlüIJah (S.A.V.)-'e çekirgenin hükmü soruldukda :
«Onw ne yerim; ne de haram kılarım» buyurdukları rivayet olunmuşsa da bu hadîsi Münzirî (— 656) mürsel olmakla il-îetlencliraıiştir. îbni Adiyy'in keler hakkında aynı lâfızlarla tahrîc ettiği İbni Ömer hadîsi de öyledir.
Maamâfîh cumhuru ulemâ'ya göre çekirge sebebsiz ölmüş olsa bile yenir. Çünkü yenileceği hakkında:
«Bize iki ölü ve iki kan hefâ! kılındı: balık ile çekirge VO kara ciğerle dalak» hadîsi vârid olmuştur. Mezkûr hadîsi îmcmı Ahmed b. Hanbel ile Dâre Kutnî Ömer (R. A.J'âan merfu' olarak tahrîc etmişlerdir. Bu hadîs hakkında Dâre Kutnî: «mevkuf oî-maşı esahdır» demiş, Beyhâkî dahî mevkuf olduğunu tercih etmiş; fakat onun msrfu' hükmünde olduğunu söylemiştir. Mâlİkîler'e göre yenilebilmesi için çekirgenin bîr sebsble ölmesi şarttır.
Çekirgenin deniz avımı yoksa kara avımı olduğu dahî ihtilaflıdır. Deniz avı sayılacağına dâir iki zaîf hadîs vârîd olmuştur. Sahâbe-î kf--râm'ın bazılarından çekirge sebebi ile ihramlı hacılara ceza lâzım geleceği rivayet olunduğuna bakılırsa onlara göre kara avı sayılacağı anlaşılır. Esasen çekirge kara hayvanıdır.[275]

1348/1137- «Brses radıyaltahü anh'âtn tavşan kıssası hakkında rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Ebu Talha onu keserek budunu RtsûlüllaîsaUallahü aleyhi ve sellem 'e gönderdi. Peygamber sallahü aleyhi ve seÜem onu kabul efti.[276]

Hadîs mütiefekun aleyh'tir.
Bu kıssada Hz. Enes (B.A.). 'in şöyle dediği rivayet olunuyor: cBİz Merru's Zahranda iken bir tavşan kaldırdık. Kavim onu tutmak için koştu

ve yoruldular. Nihayet onu ben futtum ve Ebû Talhaya getirdim. O da onun bîr budunu yahud uyluğunu ResiHûHah sallaUahü aleyhi ve seUem'e gönderdi. Peygamber saUallahü alehyi ve seUem onu kabul buyurdu Sar» Bu hadîs Resûlüllah (S.A.V.) 'in o tavşanın etinden yediğine delâlet etmiyorsa da Buhâri'de râvî Hişâm b. Yezîd'in Enes'e:
«— Peygamber (S.A.V.) ondan yedi mi?' dedim:
— Ondan yedî; dedi. Sonra onu kabul ettiğini söyledi» dediği rivayet olmuştur.
Tavşan etinin yenileceğine icmâ-ı ümmet vardır. Yalnız Hz. Abdullah b. Ömer (B. A.) ile İkrime ve tbni Bbî Leyla'ya göre mekruhtur. Delilleri: Bbu Dâvud ile BeyhdkVidn tahrîc ettikleri İbni Ömer (B.A.) hadîsidir. Bu hadîse göre: Peygamber (S.A.V.) 'e tavşan eti getirilmiş fakat ondan ne yemiş ne de yasak etmiştir.
Hz. İbni Ömer (R.A.) tavşanın hayz gördüğüne kaanîdir. Beyhakî buna benzer bir rivayeti Hz. Ömber'le Ammâr (R.Anhümâ) 'dan tahrîc etmiştir. O rivayete göre Peygaber (S.A.V.) tavşan etinin yenilmesini emretmiş; lâkin kendisi yememiştir. Ancak yememesi mskruh olduğuna delâlet etmez.
Fâide : Demin «Bayatü'l - Hayvan» nâm eserinde hayız gören hayvanların kadın, sırtlan, yarasa ve tavşan olduğunu; söyler. Köpeğin dahî hayız gördüğünü söylerler.[277]

1349/1138- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan nvâyet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlülfah saUattaJıü aleyhi ve sellem hayvanlardan dördünün (yani): karınca, baf arısı, hüdhüd ve surad [278]' ın öldürülmesini yasak etti.»[279]

Hadîsi Ahrrted ve Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir. fbnİ Hİbbân onu sahîhlemiştir.
Beyhakî: «Bu hadîsin ricali sahîh kitaplar ricalidir. Bu bâbda vârid olan en kuvvetli hadîs budur» diyor.
Sur a d: Ahterî'ye göre göcgân dedikleri kuştur; kî karnı ak, arkası yeşil olur. Bu kuş «vak vak» diye öttüğü için bazıları ona «vaki» bazıları «vak» demişlerdir. Küçük kuşları avlamakla geçinir; kendisi ile teşe'üm olunurmuş.
Hadîs-i şerîf, mezkûr hayvanların öldürülmesinin haram olduğuna delilidir. Bundan onların yenilmesinin de haram olduğu anlaşılır. Çünkü etleri yenilse öldürülmeleri-yasak edilmezdi. Cumhur-u ulemâ'nin mezhebi budur. Öldürülemeyecek hayvanların her biri hakkında- hilaf varsa da karınca hakkında ittifak edilmiştir.[280]

1350/1139- «[281] İbni Ebî Ammâr radıyaUdhü anh'öan rlvâyel olunmuştur. Demiştir kî: Câbîre:
— Sırtlan avmıdır? dedim;
— Evet; dedi.»[282]

Bu hadîsi Ahıfiedile Dört'Ier rivayet etmiştir. Bubâri ile İbni Hîb-bân onu sahîhiemişlerdir.
İbni Abdilberr bu hadîsin ma'lûl olduğunu söylemişse de vehmetmiştir. Beyhdkî: «Şüphesiz ki bu hadîs sahihtir» demiştir.
Hadîs-i şerîf sırtlanın yenilmesi helâl bir hayvan olduğuna delildir. ŞâfiVnin mezhebi budur. Şu halde sırtlanın hükmü yırtıcı hayvanların hükmünden tahsis edilmiş oluyor. Ebu Dâvud'vm Hz. Câbir (R.A.) 'dan merfu' olarak tahric ettiği bir hadîsde sırtlanın av olduğu ve yenilebileceği tasrih edilmiştir. Hadîs «Sırtlan avchr. Onu ihrâmh (hacı) yakalarsa yaşlı bir koç (kesmesi) îcâbeder; ve sırtlan yenir» Bu hadîsi Hâkim dahî tahrîc etmiş ve: «İsnadı sahihtir» demiştir, imam Şafiî diyor iri: «Hiç bir İnkâr vâki' olmaksızın halk onu yemeye ve Safa ile Merve arasında satmaya devam ede gelmiştir.
Hanefîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre sırtlanı yemek haramdır. Delilleri bilumum yırtıcı hayvanların yenilmesini haram kılan hadîstir. Nitekim babımızın ilk hadîsinde görmüştük. Hanefîler Tirmizî'nin tah-rîc ettiği Huıeyrm hadîsi İle de istidlal ederler. Mezkûr hadîsde Resû-tüllah (S.A.V.) :
«Sırtların bir kimse yer mi hiç?» buyurmuşlardır .Ancak hadîsin isnadında Abdiilkerîm Ebu Ümeyye vardır ki, zât zaîftir.[283]

1351/1140- «İbnî Ömer radıyalîahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre kendisine kirpinin hükmü sorulunca (De ki: ben bana vahyolu-nan Kur'ânda haram kılınmış bir şey bulamıyorum) âyetini okumuş. Derken yanında bulunan bir ihtiyar:
— Ben Ebu Hüreyre'den: Peygamber sdllallahü aleyhi ve seîlem'ln yanında kirpinin sözü geçti de:
— O habâisien bir habistir; buyurdu, derken işitîim; demiş. Bunun üzerine İbni Ömer:
— Eğer bunu Rcsûlültah sdllaîlhü aleyhi ve seUem söyledi İse (hüküm) onun buyurduğu gibidir; demiştir.»[284]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud tahrîc etmişlerdir. İsnadı zâîftir.
Zaifiiğine sebeb hadîs'de zikri geçen ihtiyardır. Hattâbî : «Bu hadîsin îsnâdı bir şey değil» demiştir. Hadîsin bir çok tarîkleri var^ sa da Beyhdkl: «Bu hâdiş ancak zaif yollardan gelmiştir» demiştir.
Hanefîler'le Hanbelîler'e ve diğer bazı ulemâ'ya göre kirpi yemek haramdır. Çünkü onun habâisden olduğu hadîsle sabittir. îbni Ehî Leylâ, helâl olduğuna kaildir. Mes'ele ulemâ arasmda ihtilaflıdır.[285]

1352/1141- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'ûan rivayet olunmuştur. Demiştir kî, ResûlülSah sallallahü aleyhi ve seTtem pislik yiyen develer (i yemek) den ve sütlerin (i içmek) den nehyetti.»[286]

Eu hadîsi Nesaî müstesna DÖrt'ler tahrîc etmişlerdir. Tİrmizî onu hasen bulmuştur.
Hadîsin benzerini Hâkim, Dâre Kutnî ve Beyhakî, Abdullah b. Amr b. Âs'dan rivayet etmişlerdir. O hadîsde:
«Kırk gün yemleninceye kadar» ziyâdesi de vardır. Ayni hadîsi Ebv, Dâvud, İmam Ahmed b. Hanbel, Nesaî ve Hâkim, Amr l'bni Şua.yb'ten o da babasından o da dedesinden işitmiş olmak üzere 'gır lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
«Ehli eşeklerin etlerinden, pislik yiyen deyeierden ve onlara bîn mekdcn nchyeiti.» Ebu Davud'un rivayetinde:
«Onlara binmskden ve sütlerini İçmekten» îfâdesi vardır.
Cellâle: Deve, sığır, koyun ve tavukların pislik yiyenlerine verilen isimdir.
Hâdîs-i şerif pislik yiyen hayvanın etîle sütünün hattâ binilmesinin haram olduğunu gösteriyor. îbni Hazm-i Zahirî Arafât'da ceîîâîe hayvan üzerinde vakfe yapan bir kimsenin haccı sahîh olmadığına cezmen hükmetmiştir. Hadîsin zahiri, pisliği yemekle hayvanın hemen ceîîâîe olacağına delâlet ediyorsa da îmam Nevevî : hayvanın yemine pislik galebe çalmadıkça cellâle olmayacağını; söylemiştir. Şu halde arada sirade pislikten bîr şey almakla cellâle olmaz. Bazıları koku ve pisliği nazar-ı itibara almışlardır. Nevevî buna cezmen kail olmuştur. Hattâbî diyor ki: «Cellâle hayvanı yemeyi İmam Ahmed, Haneftler ve Şâfü mekruh saymışlardır. Bunlar çel-lâlenin birkaç gün hapsedilmeden yenifemiyeceğine kaildirler.»
Hapis müddeti bir hadîse göre 40 gündür, ibnî Ömer (R.A.) tavuğu üç gün hapsedermiş.
İmam Mâlik cellâleyi hapsetmeden yemekde beis görmemiştir. Sevrî ile İmam Ahmed b. HanbeVden bir rivayete göre ise haramdır.
«Mekruhtur» diyenler : «Bu bâbtaki nehî, etin değişmesinden-dir. Bu ise haram olmasını icâbetmez. Zîrâ kesilen hayvanın eti ku-' rursa yenilir» derler. Cellâle hayvanlardan tavuğu kesmezden evvel üç gün, koyunun yedi gün, sığırla deveyi on dört gün hapsetmek mendupdur. Mâlik'e göre buna lüzum yoktur.[287]

1353/1142- «Ebû Kata de radıyalîahü cm/ı'dan yaban eşeği kıssasında: Peygamber sallaUahü aleyhi ve selîem ondan yedi; dediği rivayet olunmuştur.»[288]

Hadîs mü t tefekun aleyh'dir.
Hz. Ebu Kata de (R. A J'ın Peygamber (S.A.V.)'e hediye ettiği yaban eşeği kıssası «Hacc bahsi» nde geçmişti. Bu hadîsde onun yenilmesinin helâl olduğuna delâlet vardır. Mesele ittifâkîdir. Maamâfih, yaban eşeği ehlîleştirilirse ehli eşek hükmüne girer.[289]

1354/1143- «Esma binli Ebî Bekir radıyalîahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur : Resul ül I ah saUdllahü aleyhi ve seUem devrinde bîr at kesdik ve yedik; demiştir.»[290]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.Hadîsin bir rivayetinde;
«BİZ Medine'de İken» kaydı vardır. Dâre Kutnî'nm rivayetinde;
«Onu bîz ve Peygamber (S.A.V.) 'in chl-İ beyti beraberce yedik.»
denilmiştir. Bu.hadîs at etinin helâl olduğuna delildir. Çünkü zahire göre Peygamber (S.A.V.) 'in bu işi-takrîr buyurduğu anlaşılıyor. Hadîsin bir rivayetinde: «Ehli heyt-İ ResûHHâh» denilmesi de bunu gösteriyor. Keza hadîsin buradaki rivayetinde «nahreyledik» diğer rivayetinde tczebhettik» ta'birleri kullanılmıştır. Nahır: deveyi göğüsten boğazlamaktır. Zebîh: hayvanın çenesiiiin altındaki damarlarını kesmektir. At için bunların ikisi birden zikredildiğine bakarak bazıları: «hahır'la zebih ayni mânâyadır» demişlerdir. Diğer bazı ulemâ ise bu iki kelimenin mecazen birbirinin yerine kullanıldığına zâhib olmuşlardır. İbnü't Tîn diyor ki: «Esas i'tibârîle deve nahredilir. Şâir hayvanlar ise zebholunurlar».
Deveyi nahır yerine zebih, diğer hayvanları da zebih yerine nah-retmenin hükmü ihtilaflıdır. Cumhur-u ulemâ'ya göre caizdir. Mâll-kîler'den bazısına göre caiz değildir.
«BİZ Medine'de iken» ifâdesi: «at yemek cihâd farz olmazdan önce meşru' idi: cihâd farzoldukdan sonra onu yemek haram olmuştur.» diyenlerin sözünü reddetmektedir. Çünkü cihâd Medine'ye varır varmaz farzolmuştur.[291]

1355/1144- «Ibni Abbâs radıyattahü anhümâ'âan rivayet olunmuştur. Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve seîlem'ın sofrasında keler[292] yenîldl; demiştir.[293]

Hadîs müttefekun ateyb'tir.
Bu hadîs keler yemenin helâl olduğuna delildir. Cumhur-u ulemâ'-mn kavli de budur. Kaadi îyaz (476—544) bazı ulemâ ya göre haram, Hanefîler'e göre mekruh olduğunu nakletmiştir. Fakat îmam Nevevî: «Bunun hiç bîr kimseden sahih olarak rivayet edildiğini zannetmiyorum. Edilse bite nass ve daha önceden mün'akid icmâ'la merdüd-tür.» demiştir.
Haram olduğunu söyleyenler, Ebtı Dâvûd'vaı tahrîc ettiği şu hadisle istidlal ederler:
«Gerçekten Peygamber (S.A.V.) keleri yemekten nehyettî.» Lâkin hadîsin isnadında îsmaü b. Ayyaş vardır. Bu zâtın Şamîılar'dan rivayet ettiği hadîsler kuvvetlidir. Binâenaleyh Hattâbi'nin onun hadîsi hakkında: «isnadı birşey değildir» demesi ile îbni Hazm'm: «Bu hadîsin isnadında zaîf ve meçhul râvîler vardır.» şeklindeki mütâlâası ve keza Beyhakî'nin: «İsmail b. Ayyaş hüccet değildir.» sözü. tam bir isabet sayılmaz. Çünkü İsmail b. Ayyaş bu hadîsi Şamdlar'-dan rivayet etmiştir. Şu kadar var ki: «Nehyin aslı her ne kadar tahrîm için olsa da Müslim'in tahrîc ettiği:
«Onu yeyîn, zira helâldir; lâkin o benim yiyeceğim şeylerden değildir.» hadîsi bu tahrimi kerahete tebdil etmiştir.» deniliyor.
«Keler yemek haramdır» diyenlerin bir delili de Ebû Davud'un Abdurrahman b. Hasene'âen. tahrîc ettiği şu hadîsdir:
«Ashab keler pişirmîşler. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.):
— Şu muhakkak ki, Beni israîlden bir ümmet yerde debeleyen 'tayvan şekline tebdil edilmiştir/Ben onun bu hayvan olmasından korkarım; binâenaleyh onu atın; buyurmuştur.» bu hadîsi İmam Ahmed b. Hanbel tahrîc etmiştir. îbni Hibbân ile Tahâvî onu sahîhlemislerdir. Senedi Şeyheyn'in şartları üzerinedir. Mezkûr hadîsle istidlale de söyle cevap verilmiştir. «İhtimal Peygamber (S.A.V.)'in bu hayvanın tebdil edilmiş bir ümmet olmasından endişe etmesi, tebdil edilen ümmetin nesil bırakmayacağı kendisine bildirilmezden Önce vâki' olmuştur. Zîra tebdil edilen ümmetin nesil bırakmayacağı Tahâvî'rtin Hz. İbni Mes'ud (R. A J'dan tahrîc ettiği şu hadîsle sabittir.
İbnî Mesûd şöyle demiştin Rcsûlülilah (S.A.V.) 'e maymunlarla domuzların, şeklî tebdil edilen insanlardan olup olmadığı soruldu. Buyurdular ki:
— Allah hjç bir kavrni helak etmemiştir, yahûd hayvan şekline tebdil etmemiştir ki onlara nesil ve sülâle halketsin.» Hadîsin aslı Müslim'dedir.
İbnül - Arabi, bu'hadîse muttali' olamamış; ve «Hayvan kılığına tebdil edilen kavmin nesli olmaz; sözü bir iddiadır. Böyle şeyler akılla bilinmez. Onları bilmenin yolu nakildir. Bu bâbta i'timâda şayan bir şey yoktur.» demiştir,
«Keler'i yemek haramdır» diyenlere şöyle de cevap verilmiştir. «Kelerin insandan dönme bir hayvan oladuğunu kabul etsek bile bu onun yenilmemesini iktizâ etmez. Çünkü, sureti tebdil edilmekle ondan insan hükmü kaldırılmıştır. Resûlüllah (S.A.V.) 'in yememesi bu hayvan Allah'ın hışmına uğradığı içindir. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Se-mûd kavminin sularından da içmezlerdi.
Buraya kadar verilen izahattan anlaşılır ki, keleri yemek caiz, fakat Peygamber (S.A.V.) onu kerih görmüştür.[294]

1356/1145- «[295] Abdurrahman b. Osman el-Kureşî radıyallahü arih'-dan rivayet olunduğuna göre hekimin bîri Resûlü'lah salldllakü aleyhi ve sellem'e kurbağayı ilâca katmanın hükmünü sormuş; bunun üzerine Peygamber sallallahii aleyhi ve selîem onu öldürmeyi yasak etmiştir.»[296]

Bu hadîsi Ahmed tahrîc etmiştir. Hâkim onu sahîh bulmuş; Ebu Dâvud ile Nesaî dahî tahrîc etmişlerdir.
Onların rivayetlerinde az çok lâfız farkı vardır. Beyhakî: Bu hadîs, kurbağayı öldürmekden nehî hususunda vârid olan" hadîslerin en kuvvetlisidir.» demiştir. Yine Beyhakî, Hz. İbni Ömer (İC.A.) dan şu hadîsi tahrîc etmiş ve isnadı için «sahih» demiştir:
«Kurbağaları öldürmeyin; çünkü onların vakvakass tesbîhdir. Yarasayı da Öldürmeyin; zîrâ Beyt-i Makdis. harap edildiği zaman yarasa: YâRâb! beni denize musallat kıl da şunları boğayım; demiştir» Beyhâkî, Hz. Enes (R.A.} dan da şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Kurbağları öldürmeyin; çünkü onlar ağızlarına su doldurarak ibrahim'in ateşine varmışlardır. Bu suyu ateşin üzerine serpiyorlardı.»
Gerek babımızın hadîsi, gerekse diğerleri kurbağa öldürmenin haram olduğuna delâlet etmektedirler. Öldürülmesi haram olunca bundaa yenmesinin de haram olduğu anlaşılmıştır. Zîrâ yenilmesi helâl olsa Öldürülmesi yasak edilmezdi. Buna benzer bir istidlal yukarıda da geçmişti.[297]

«Av Ve Hayvan Kesme Babı»

Sayd kelimesi masdar bir kelime olup, avlanmaya da, avlanan avada, itlâk edilir. Teâla Hazretleri, Kur'an-ı KermVde avlanmayı birkaç yerde mubah kılmıştır. Bunlardan bazıları:
«[298] ihramdan çıkîımzmı avlanabilirsiniz» âyet-i kerîmesi ile :
[299] Öğrettiğiniz yırtıcıların Öğrenmiş olanları üe avlanmak da helâl kılındı.» kavl-i kerîmidir.
Sünnetden delili: babımızın hadîsleridir. Bu deliller ihramlı olmayanlara avlanmanın mubah olduğunu gösterirse de Hanefîler'e göre avcılığı et ihtiyacı için değil de zevk ye keyf için yapmak veya onu san'at haline getirmek yine de mekruhtur. Vurulan bir avın helâl olabilmesi için Hanefîler'ce 15 şartın bulunması lâzımdır. Bu şartların beşi av köpeğinde beşi de avda aranacaktır.
1— Avcıda aranan şartlar: Hayvan kesmeye ehil olmak, köpeği avın peşinden salmak, köpeği salarken kestiği yenmeyen biri ile ortak olmamak, kasden besmeleyi terketmemek ve köpeği avın peşinden salmakla avı tutmanın arasında başka bir işle meşgul olmamaktır.
2— KÖpekde aranan şartlar: Av koğmayı öğrenmiş olmak, avı usûlü ile kovmak, avı tutarken avcılığı helâl olmayan biri ile ortaklaşma-m&k avı yaralayarak öldürmek ve tuttuğu avdan yemektir.-
3— Avda aranan şartlar : Ha-şerâttan olmaması, balıktan başka bir su hayvanı olmaması, kendini ya kanatlarîle yâhûd ayaklarîle koruyan hayvanlardan olması, yiyeceğini azı dişlerîle yâhûd pençelerîle te'min eden yırtıcılardan veya yırtıcı kuşlardan olmaması ve bıçak yetiştirinceye kadar aldığı yaradan ölmemesidir. Bu şartlar sırası geldikçe görüleceklerdir.
ZebâÎh: zebîhanın cem'idir. Zebîha: kesilmek, şanından olan hayvandır. Bu takdirde henüz kesilmeyen bir hayvana bu ismi vermek evil alâkası ile mecâz-ı mürsel olur. Fakat Hanefîyye ulemâsı'ndan Zeylaî ile «eZ- ihtiyar» sahibine göre zebîha: kesilen hayvan; demektir.[300]

1357/1146- «Ebu Hüreyre radzyalîakü anft'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saltallahil aleyhi ve settem:
— Çoban köpeği île av köpeği ve ekinlik bekleyen köpekler müstesna olmak üzere her kim köpek edinirse her gün ecrinden bir kîrat eksilir; buyurdular.»[301]

Bu hadîs, köpek edinmenin ve beslemenin memnu' olduğuna delildir. Bundan yalnız hadîsde beyân edilen üç nev'i köpek müstesnadır. Hadîs-i şerîf bu lâfızlarla Sahiheyn'den maada diğer'kitaplarında da ~rürâyet edilmiştir.
Ulemâ buradaki memnu'iyetin tahrîm mî yoksa kerahet mi ifâde ettiğinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları tahrîm ifâde ettiğine kail olmuşlardır. Onlara göre sahibinin ecrinden her gün bir kîrat azalması köpeği edindiği için ona bir cezadır. Hadîsin bir rivayetinde «kîrat» denilmiştir. Bunun mânâsı: köpek beslemekle kazanılan günah günde bir veya iki kîrat sevaba muadil olur; demektir.

Tahrîmin hikmeti ise: insanları korkutması ve meleklerin o eve girmemesine sebeb olmasıdır. Halbuki meleklerin girmesi ev sahibini ibâ-dât ve tââta yaklaştırır; günah işlemekden uzaklaştırır. Sonra, köpekler kapları da yalayarak pislenmelerine ve bir çok hastalıklara da sebeb olurlar.
Bazıları, köpek beslemenin mehruh olduğuna kaildirler.Bunların delili sevabın tedricî suretde azalmasıdır: «Haram olsa tedricen değil birden giderdi» diyorlar.
İmam Şafiî hadîsde istisna edilen üç nev'iden maada bilumum köpeklerin satılmasının haram olduğuna kaildir.
Hanefîler'e göre bilumum köpekleri ve avcılıkda kullanılan pars[302] gibi yırtıcı hayvanları satmak caizdir. Yalnız İmam Ebu Yusuf'a göre herkese saldırah dalayıcı köpek satılmaz; çünkü böylesi ta'Îim ve terbiye kabul etmez. Bir kırat rivâyetîle iki kîrat rivayetinin arası cem'edilerek: «ifci kîrat zararın çokluğuna göre söylen-migtir. Meselâ şehirlerde iki kîrat köylerde bir kîrat azalır, veya Medîne-î Münevvere'de iki şâir şehirlerde bir kîrat azalır. Yâhûd gündüzün sevabmdan bir, gecenin sevabından da bir kîrat azalır da* bir kîrat diyen yalnız gündüze yâhûd yalnız geceye nisbetle söylemiş; iki kîrat diye rivayet eden ikisini birden nazar-ı i'tibâra almıştır.» denilmiştir.
Azalan sevapların geçmiş ibâdetlerden mi yoksa gelecek ibâdetlerden mi alınacağı dahî ihtilaflıdır. îbni Tin'e göre gelecek ibâdetlerden alınacaktır.
Hadîs-i şerif edinilmesine izin verilen köpeklerin sevâb azaltmayacağına işaret.ediyor. fevleri korumak için edinilenler de bunlara kıyas edilmiştir. îbni Abdîîberr buna işaret ediyor.
Saldırgan köpek bilittifak bu izinde dâhil değildir. Çünkü öldürülmesi emredilmiştir.
Hadîs-i şerif iyi amelleri noksanlaştıracak fiillerden kaçınılması gerektiğine işaret ettiği gibi, maişet babında kulların muhtaç olduğu şeyleri mubah kılma hususundaki lûtf-u ilâhî'yi de haber veriyor. .
Tenbih : Müslim'de köpekleri öldürmeyi emreden hadîs vardır. Buna binâen Kaadî lyâz: «Ukmâ'mn çoğu köpekleri öldürme babında bu hadîsle istidlal etmişlerdir; müstesna olanlar başka» demiş; ve Mâ-likîler'in mezhebi bu olduğunu söylemiştir. Nihayet Kaadî îyâz diyor ki: «Bence nehî evvelâ bütün köpekler hakkında âmm ve şâmildi. Resûlül-lah (S.A.V.) hepsinin öldürülmesini emretmişdi. Sonra kara köpekten maadasının öldürülmesini yasak etti; müstesnalardan maada bütün köpeklerin edinilmesini de nehî buyurdu.»
Kara' köpekten murâd: gözlerinin üzerinde iki beyaz nokta bulunan hâlis kara olanıdır.[303]

1358/1147- «Adiyv b Hâüm radıyallahü em/ı'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûÜillah sdllallahü aleyhi ve sellem bana:
— Köpeğini saldırımı onun üzerine Allanın adını an. Eğer senin için tutar da ava diri iken yetişirsen onu hemen kes. Ava yetiştiğinde köpek onu öldürmüş de ondan yememişse o avı ye. Şayed kendi köpeğinle beraber başka bir köpek bulursan avı öldürmüşse yeme. Çünkü onu köpeklerin, hangisi öldürdüğünü bilemezsin. Eğer okunu atacakssn besmele çek. Avı bir gün bulamazsan onda kendi okunun eserinden başka bir şey görmediğin takdirde istersen ye. Avı suda boğulmuş olarak bulursan yeme; buyurdular.»[304]

Hadîs müMefekun aleyh'tir. Bu lâfız Müslim'indir.
Bu hadîste bir takım meseleler vardır:
1— Köpeğin tuttuğu av, ancak köpek sahibi tarafından salındığı takdirde helâl olur. Kendiliğinden avın arkasından giderse tuttuğu av yenmez. Cumhur'un kavli budur. Zîrâ hadîs-i şerîfde: «salarsan» buyu-rulmuştur. Bunun mefhumu şartından, salınmayan köpeğin tuttuğu avın yenmeyeceği anlaşılır. Bazılarına göre köpeğin öğrenmiş olması mu'-teberdir. Öğrenmişse kendiliğinden tuttuğu av helâldir.
Öğrenmenin hakikati avın arkasından salınca kovması, çağırıldığı zaman gelmesidir. Bazıları: «öğretme avın peşinden salmayı ve kovdurmayı kabul etmesi ve kovmaya başlarken bundan menedildiği takdirde sahibine itaat etmesi; tuttuğu avı yememesidir.» demişlerdir. Burada asıl mu'teber olan avın arkasından salmmazdan Önce menedi-lince sahibini dinlemesidir. Avın peşine takıldıktan sonra geriye döndürülmesi imkânsızdır.
2— «Onun üzerine Allanın adını an» ifâdesi Teâlâ Hazretleri'nin ayni mânâdaki kavl-i Kerîminden alınmıştır. Mânâ şudur: «Ava canlı iken yetişirseniz keserken üzerine besmele çekin» yâhûd: «Öğrettiğiniz av köpeğini avın peşinden salarken üzerine besmele çekin» Hadîsdeki «Eğer okunu atacaksan besmele çek» cümlesi dahî oku veya kurşunu atarken besmele çekmenin şart olduğuna delildir.
Kitab ve sünnetin zahiri bunu ifâde etmekle beraber mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Yukarıda da arzettiğimiz vecihle besmele yi unutmayanlar için gerek köpeği salarken gerekse avı keserken besmele çekmek Hanefîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre vaciptir. Kasden besme-le'yi terkedenin kestiği ve avladığı yenmez. Delilleri bu hadîsle:
«[305] Üzerine besmele çekilmeyen hayvandan yemeyin» âyet-i kerî-mesîdir. Besmele'yi unutan ise affolunmuştur. Buna delil de:
«Ümmetimden hatâ ve unutma'!""» hükmü) kaldırılmıştır» hadîs-i şerifidir. Babımızın sonunda gelecek Ibni Abbâs (R.A.) hadîsi de Hanefîler'in delîllerindendir.
Diğer ulemâ'ya göre ise besmete sünnettir. Hz. İbnİ Abbâs (R.A.) ile İmam Mâlik ve bir rivâyetde imam Ahmed b. Hanbel bu kavle zâhibolmuşlardır. Bunların delili :
«[306] Kesdikleriniz müstesna» âyet-i kerîmesidir. Mezkûr âyetde besmele şart kılınmıştır. Ehl-i kitâb hakkında dahî
«[307] Kendilerine kifab verilenlerin yiyecekleri sîze helâldir» buyurmuşlar. Halbuki onlar besmele çekmezler. Sünnet'den delilleri ileride gelecek Hz. Âîşe hadîsidir.
Zâhirîler'e göre besmele unutarak bile terkedilse o hayvan yenmez. Çünkü âyetin zahiri bunu ifâde eder. Sünnet'den delilleri sadedinde bulunduğumuz Adiy (R.A.) hadîsidir. Bu hadîsde besmele emredilmiş; bssmele'siz kesilen hayvan hakkında tafsilât verilmemiştir. Besmelesiz caiz olsa elbet de tafsilât verilirdi.
Hayvanı müslüman keser de besmele'yi çekip çekmediğinde şüphe ederse o hayvan yenir. Bu hususta Fahr-i kâinat (S.A.V.) Efendimiz :
«Besmeleyi çekin de yeyin.» buyurmuşlardır.
3— Hadîsteki «Eğer ava diri iken yetişirsen onu hemen kes.» cümlesi hayvan diri olarak yakalandığı zaman onu kesmek vâcib olduğuna aksi takdirde yenilmesi helâl olamayacağına delildir. Bu cihet ittifakıdır. Avcı yetiştiği vakit hayvan diri fakat son nefesine gelmişse bakılır; aldığı yaradan yemek veya nefes borusu kesilmiş yâhûd karnı veya bağırsakları çıkmışsa kesmeden dahî yenilebilir. Nevevî bu hususda dahî icmâ' olduğunu söyler: «Ava yetiştiğinde köpek onu öldürmüş de ondan yememişse o avı ye» cümlesi köpek yediği takdirde artık o hayvanın yenmeyeceğine delildir. Köpeği tuttuğu avı yememesi onun öğrenmiş olmasının şartıdır. Bunu yukarıda görmüştük. Yemesi ise öğrenmediğine delîldir. Öğrenmemiş bir köpek avı kendili için yakalar. Nitekim bir hadîsde :
«Zfrâ kendisi için tutmuş olmasından korkarım.» Duyurularak bu cihet beyân olunmuştur. Bu hadis dahî :
«[308] Köpeklerin sîzin için tuttukları avlardan yeyin.» âyet-i kerîmesinden-mülhemdir. Âyetteki «sîzin İçin tuituklart» cümlesi hayvanın tuttuu avdan yememesi diye tefsir olunmuştur. Bu bâbdaki bir hadîsi İmam Ahmed.Hz. İbni Abbâs (R.A.) 'dan şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«Köpeği saldığında eğer avı yerse sen yeme; çünkü kendisi için tutmuştur. Köpeği saldığın zaman avı ye-mezse; sen ye. Zîrâ sahibi için tutmuştur.» Ekser-î ulemânın mezhebi budur. Hz. Alî (R.A.) ile ashâb-ı kiram'dan bir cemâate göre, köpek yese de o av yine helâldir, imam Mâtik'in mezhebi de budur. Delilleri Ebu Davud'un Ebü Sa'lebe (R. A.)'ûan güzel bir isnadla tahrîc ettiği şu hâdisdir :
Ebû Salebe demiş kî :
— Yâ Resûlâllah, benim öğretilmiş köpeklerim var; bunların avı hakkında bana bir fetva ver; Resûlüllah (S.A.V.) :
— Senin için tuttukları avdan ye; buycrmuşlardır:
— Köpek yese de mi? deyince :
— (Evet) yese de; demişlerdir.» Selman (R.A.) hadisinde de :
«Avın yarısından başka bîr yerine yetişemesen bile onu ye.» buyurmuşlardır.
Bazıları Hz. Adiy hadîsini Öğrendiği ta'lîmi unutan av köpeğine hamlediyorlar. Bir takımları da bu hadîsin kerâhet-i tenzîhiyye'ye hamle-dildiğini söylerler: «Ebu Sa'lebe hadîsi asıl helâli beyan içindir. Hz. Adiy zengindi; onun için Resûlüllah (S.A.V.) ona yememesini emretti. Ebu Sa'lebe ise fakirdi; ona da helâl olduğuna? fetva verdi» diyorlar.Hadîsde: «Avı bir gün bulamazsan onda kendi okunun eserinden başka bir şey göremediğin takdirde istersen ye.» Duyurulmuştur. Bu mânâda muhtelif hadîsler vardır. Bu sebeble ulemâ dahî ihtilâf etmişlerdir.
îmam, MâlİIk'e göre avın düştüğü yer bilinmez de bilâhare aulu-nur; üzerinde köpeğin açtığı bir yara görülürse gecelememiş olmak şartîle yenir. Gecelemişse yenmesi mekruh olur. Burada başka kaviller de vardır. Hadîsin bazı rivayetlerinde : «av kokmamişsa ye» diğer bazılarında:
«gecelemedikçe ye» buyurulması müddet hakkında nassdır. Maamâfîh ihtiyat olan, memnuiyet cihetini nazar-ı i'tibâra alarak bu kadar müddet bulunamayan avı yemektir.
4— Hadîs-i şerîf köpeğin avlanması babında nassdır. Şâir yırtıcılardan pars ve kaplan gibileri ile yırtıcı kuşlardan atmaca, şahin ve sâirenin avcıhkda kullanılıp kullanılamayacağı ihtilaflıdır. Hanefîler'Ie Mâlikiler'e göre ta'Iim ve terbiyeyi kabul eden bütün yırtıcı hayvanlarla yırtıcı

kuşlar avcıhkda kullanılabilir. Yalnız Hanefîler'den îmam Ebu Yusuf a göre arslan'la ayı avcıhkda kullanılamaz. Çünkü arslan izzet-i nefis sahibi bir hayvandır. Ayı ise cimridir. Bu sebeble her ikisi de başkalarının hesabına çalışmazlar. Bazıları hasislikde çaylağı da bunlara ilhak etmişlerdir. Domuz ise aynı necis olduğundan ondan hiç bir suretle intifa' edilemez. Ulemâ'dan bîr cemaatla Mücahid'e göre av-cılıfcda köpekden başka hayvan kullanılamaz. Şayet kullanılırsa o hayvanın tuttuğu avın helâl olabilmesi için diri iken yetişip kesmek şarttır. ; Âyet-i kerime'de zikri geçen yırtıcılardan murâd : sahipleri için av yakalayan yırtıcılardır, ki kelime her nev'i yırtıcıya âmm ve şâmildir. «Tefsîr-i Keşşaf» da şöyle deniliyor : «Cevârıh : yırtıcı hayvanlarla yırtıcı kuşların avlananlarıdır. Köpek, pars, kaplan, doğan, atmaca ve şahin gibi. Mükelleb'den murâd: yırtıcıların öğretilmiş ve avı sahibi için avlayanıdır...»
Keşşaf sahibinin fou izahı âyet-i kerîme'nin köpeğe ve diğer yırcılara şâmil olduğunu gösterir. Avcılığı mubah kılan âyet-i kerîme nazil olduğu vakit araplar köpek kuş, ve şâir yırtıcılarla avlanırlardı.[309]

1359/1148- «AdİY radîyallahu anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah salîdllahü aleyhi ve seîîem'e bir ucu demirli sopa İle avlanmanın hükmünü sordum :
— Keskin tarafîle isabet ederse ye, geniş tarafîle isabet ederse de (onunla) öldürürsen artık o, sopa île öldürmüş gibidir;binâenaleyh yeme; buyurdular.»[310]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîsde geçen «mi'râd» kelimesinin tefsirinde ihtilâf edilmiştir. Bazıları: çıplak ve kalın bir ok'dan ibaret olan zıpkındır; demiş, bir takımları : ağır bir ağaç parçasıdır; fikrinde bulunmuş, diğer bazıları da: avcıların kullandığı bir ucu demirli sopadır; demişlerdir. Burada, İbni Tîn'in tefsiri olan «ucu demirli sopa» mânâsına alınması daha muvafık görülmüştür. Böyle bir sopa ile vurulan ava onun demirli yani sivri ucu isabet ederse o av yenir Kaim tarafı isabet eder de av ölürse yenmez. Çünkü sopa veya taşla öldürülen hayvan hükmündedir. BÖylelerin yenilemiyeceği ise nass-ı kur'an'la sabittir. Hadîs-i şerîf'de av âletlerinden birine işaret vardır ki o da keskin olan âlettir. 2ırâ Peygamber (S.A.V.) sopanın sivri ucu ile isabet etmişse yenileceğini haber vermiştir. Sopanın o ucu keskindir. Kaim tarafîle vurmuşsa yememesini emir buyurmuşlardır. Binâenaleyh ağır bir şeyle öldürülen avın yenilemeyeceğine bu hadîs delildir. Dört mezhebin imamları ile Sevrî'nm mezhebi budur. Şâm ulemâsından Evzâî ile Mekhıd ve diğer bazıları ucu demirli sopa ile vurulan avın mutlak suretde helâl olduğuna kaildirler. İhtilâfın sebebi, bu bâbtaki usul ve kavâidin bir birine muarazasîhr. Zîrâ döğülerek öldürülen bir hayvanın yenilemiyeceği kitab ve İcmâ-ı ümmet'le sabit olmuş bir kaidedir. Avı yaralamanın onu kesmek hükmünde olması da sünnetin vaz'ettiği bir kaidedir. Binâenaleyh demirli sopanın öldürdüğünü döğülerek ölmüş kabul edenler onun mutlak surette" yenilemiyeceğine kail olmuş; yaralamaya ava mahsus olmak üzere kesmek hükmü verenler mutlak surette yenilebileceğine fetva vermişlerdir.[311]

1350/1149- «Ebû Sa'lebe radıyallahu anh'âan Peygamber sallallahü aleyhi ve seîlem'den İşitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah sdUallahÜ aleyhi ve sellem :
— Okunu attığın zaman av sen (görün) çjen kaybolur müteakiben ona yetişirsen kokmadıkça onu ye; buyurmuşlardır.»[312]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Av ne ile vurulursa vurulsun, avcı'nın gözünden kaybolduğu zaman verilecek hüküm yukarıda görüldü. Bu hadîs, av koktuğu vakit yenmesi haram olduğuna delildir. Yiyene zarar veren, veya habâis'den olan hayvanlarla, kokmuş yemekler de buna kıyâs olunur.[313]

1364/1150- «Âîşe radıyallahu anhâ'dan rivayet olunduğuna göre.: bir kavim Peygamber saUaUahü aleyhi ve seîlem'e :
— Gerçekten bize bir kavim et getiriyorlar. Keserken buna besmele çekip çekilmediğini bilmiyoruz; demişler. Bunun üzerine Peygamber saUaUahü aleyhi ve sellem:
— Onun üzerine siz besmele çekin de yiyin; buyurmuşlardır.»[314]

Bu hadîsi Buhârî rivayet etmiştir. Bir rivayette:
«PUhaktka câhiltyyetten yeni kurtulmuş bir kavım» denilmiştir. Buhârî'xLe bu hadîsin tamamında :
«Aişe : Bunlar küfürden yeni kurtulmuşlardı; dedi» cümlesi vardır. İmam Sîâlik'in rivayetinde ise:
«Bu (mesele) islâmiyetin başında İdi» ifâdesi kullanılmıştır.
Hadîs-i şerif, mürseldir diye illetlendirilmişse de biz Hanefîler'e göre irsal bir illet değildir. Üstelik hadîsi Buhârî mevsul olarak da rivayet etmiştir. Yukarıda da görüldüğü vecihle bu hadîs : «hayvan keserken besmele vâcib değildir» diyenlerin delilidir. Fakat bununla istidlal doğru olamaz. Çünkü hadîs yalnız et getirenlerin besmele'yi bildirmeleri îcabetmediğine delâlet ediyor. Keza köylülerin pazara getirdikleri etler için hayvanı keserken besmele çektiklerini söylemeleri de şart değildir; zîrâ onlar besmele'nin lüzumunu bilirler. Ibni Abdîîberr şöyle ıfiyor: «çünkü müslümana her şeyde hayırdan başka zanda bulunuliraz. Ancak hilafı anlaşılırsa o başka» Resûlüllah (S.A.V.) 'in soranlar :
— Onun üzerine siz besmele çekin; buyurması bedî' fennine g&re üslüb-ı hakimdir. Çünkü soranlar bu cevap karşısında beklemedik leri bir şeyle karşılaşmışlarda. Sanki şöyle demiştir : «Sizi alâkadar eden cihet kendiniz besmele çekip p eti yemenizdir.» Bu cevap beşme (e'nin vâcib olduğunu takrir eder.
«Mü'm'm besmele çekse de çekmesede Allah'ın adile keser» diye dillerde meşlur bîr hadîs vardır. Mezkûr hadis için tmam Gazâlî «ihyâül-Ulûm» da : «Bu hadis sahihtir» demişse de hadîs bilittifak zaîftir. Ayni hadîsi Beyhakî, Hz. Ebu Hüreyre'den tahrîc etmiş ve : «bu hadîs münkerdir; onunla ihticac edilmez» demiştir.[315]

1362/1151- «Abdullah b. Mugaffel-i Müzeni radıyallahu anh'dan rl-vâyet olunduğuna göre ResûÜiHah saJJaUahü aleyhi ve sellem ufak ta; atmakdan nehpctmîş ve :
— Bu taşlar av avlamaz; düşman yaralamaz; onlar ancak diş kırar ve gez çıkarır; buyurmuşlardır.»[316]

Hadîs Müttefekum afeyh'dir. Lâfız Müslim'indir.
Hafz : ufak taş veya çekirdek gibi bir şeyi baş parmakla şehâdet parmağının arasına alarak atmaktadır. Böyle bir taşla öldürülen avın yenilip yenilmeyeceği hususundaki ihtilâf yukarıda görüldü. Çünkü taş keskinliği ile değil ağırlıg ile öldürür.
Hadis-i şerif, taşla a\ vurmayı nehyediyor. Zîrâ bir faydası olmadığı gibi mefsedetinden I orkulur. Şâir mefsedeti görülen şeyler de hüküm i'tibârîle buna müT ıktir. Nevevî diyor ki: atış ufak yuvarlak taşlarla veya çakıl ile yapılırsa bu ancak avı ele geçirmek içindir; ve ekseriyetle öldürmez. Bunlarla vurulan bir ava- avcı yetişir de keserse caizdir. Vakıa' Beyhakî, Hz. İbnİ Ömer (R.A.)'\nt «ufak yuvarlak taşla Öldürülen hayvan mekûze (yani dökülerek öldürülmüş) hükmür. dedim dediğini rivayet etmiştir. Fakat bu rivayet o taşla ölen hayvan hakkındadır. Nevevi'nin sözü ise, ölmeden yakalanan hayvan hususundadır. Selefin ekserisine göre böyle taşlarla vurulan hayvan yenmez. Çünkü ağır bir şeyle öldürülmüştür. Bu günkü tüfeklerin vurduğu av yenilir; zîrâ kurşun ve saçmalar barud ateşinin tesirîle mil gibi olur; ve çarpmakla değil sivri ucu ile delerek Öldürür.[317]

1363/1152- «lbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber sdüallahü aleyhi ve sellem:
— CanİI bir şeyden hedef yapmayın; buyurmuşlardır.»[318]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif canlı hayvanı silâha hedef yapmanın haram olduğuna delildir. ResûlüÜah (S.A.V.) bir yerden geçerken canlı bir kuşu ıiedef yaparak ona silâh atan bazı kimseler görmüş ve:
«Bunu yapana Allah lanet etsin» buyurmuşlardı. Bu dahî nehyin tahrim için olduğunu gösterir, Nehyîn hikmeti: Hayvana eziyet ve onun mâlîyet ve menfaatini zayi' ettiği içindir.[319]

1364/1153- «Kâ'b bin Mâlik radıyallahu anh'öan rivayet olunduğuna göre bîr kadın taşla bir koyun kesmiş. Bu mesele Peygamber salîallahü aleyhi ve seîlem'e soruldukda koyunun yenilmesini emir buyurmuştur.»[320]

Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.
Bu hadîs kadının hayvan kesmesi caiz olduğuna delildir. Bazıları bunun mekruh olduğuna kail olmuşlardır. Fakat bu kavlin bir vechi yoktur. Hadîs keskin taşla hayvan kesmenin de caiz olduğunu bildiriyor. Yalnız hayvanın kesilmesi îcâbeden damarlarını kesmesi şarttır. Çünkü bir rivayette kadının taşı kırarak kestiği zikredilmiştir. Taş kırılınca keskinleşir. Hadîs, sahibinin izni olmaksızın kesilen hayvanın yenilebileceğine de delildir. Çünkü o kadın koyunu sahibinin izni olmaksızın kesmişti. Bu hususta muhalefet edenler İshâk b. Râhuye (Râhaveyh) ile Zâ Kiril er'dir. Delilleri Peygamber (S.A.V.) 'in Zülhurleyfe'de besmele'siz kesilen ganimet hayvanlarından yapılan çorbaları döktürmesidir. Hadîsi Şeyheyn tahrîc etmişlerdir. Fakat bu istidlale cevap verilmiş; ve : «orada yere dökülen yalnız çorbaların suyu idi; etleri toplanarak ganimete iade edilmişti» denilmiştir. Yalnız Ebu Davud'un Ensâr'dan bir zâttan tahrîc ettiği şu hadîs Zâhiriler'e yardım etmektedir :
«Resûlülfah (S.A.V.) İle bir sefere çıktık. Müteakiben halka şiddetti bîr açlık ve meşakkat İsabet etti. Derken ashâb bir takım koyunlar «1e geçirerek onları yağma ettiler. Artık tencerelerimiz (bunların etlerîle) kaynıyordu kî Resûlüllah (S.A.V.) atının üzerinde çıka geldi. (Hâlimizi görünce) hemen tencerelerimizi devirdi; sonra eti toprakla karıştırmağa başladı; ve :
— Şüphesiz ki yağma malı İaşeden daha helâl değildir; buyurdular.»
Babımızın hadîsi için Musannif merhum şöyle diyor : «Bu hadîs emniyetli bir çırağın kendisine emanet olunan mal hususunda hıyanet ettiğine delîl zahir olmadıkça sözü tasdik edileceğine delâlet eder. Çünkü hadîsde kadının Kâb b. Mâlik'e âid bir câriye olduğu ve onun koyunlarını güttüğü zikrediliyor. Demek ki kadın koyunun öleceğinden korkmuş 'da onu kesmiştir.»
Bundan, emanetçinin bîr maslahata mebnî emânet malda sahibinin izni olmaksızın tasarrufda bulunabileceği hükmü alınmıştır.[321]

1365/1154- «Râfi' b. Hadtc radıyattaku anh'dan Peygamber saîtallahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah salldüahü aleyhi ve sellem:
— Eğer bir şey kanı akıtrr ve üzerine besmele çekilirse (°nu) ye. Diş tırnak müslesna. Zîrâ diş kemiktir; tırnak ise Habeşliterin bıçağıdır; buyurmuşlardır.»[322]

Hadîs Müttefckun aleyh'dir.
Bu hadîs Hz. Rafi'in bir suali üzerihe şeref-sâdır olmuştur. Râfî (B.A.):
— Yâ Resûîâllah biz yarın düşmanla karşılacağız; yanımızda bıçaklarımız yok? demişti.
Hadîs-i şerîf hayvam' kesen âletin keskin- ve kanı akıtacak şekilde olmasını sarahaten şart koşmaktadır.
Devenin kesilmesi «nahır» yani boğazlamak suretîle olur. Boğazlama : boğazın çan takılan yerinden yapılır. Zcbih ise: deveden maada hayvanları çenenin altından kesmektir. Gerek boğazlamada gerekse kesmede hayvanın yemek ve nefes borularile şah damarları denilen iki kalın damarı kesilir. Bu dört şeyin kesilmesi bazılarına göre şarttır. Ebu Hanîfe'ye göre dört şeyden lâalettâyin üçünü kesmekle hayvanın eti helâl olur. Hanefilcr'den İmam Ebu Yusuf'un nefes ve yemek borularile şah damarlarından birisinin kesilmesini şart koştuğu; İmam Muhammed'e göre ise her damarın ekserisi kesilmek îcâbet-tif i rivayet olunmuştur. Fetva Ebu Hanî/e'nin kavline göredir. İmam Şafiî'ye göre yemek borusu ile iki şah damarını kesmek kâfidir. İmam Mâlik'e göre nefes borusu ile şah damarlarını kesmek şarttır. Çünkü Peygamber (S.A.V.):
— Eğer kani akıtırsa; buyurmuştur. Kanı akıtmak şah damarlarını kesmekle tahakkuk eder. Yemek borusunu kesmek şart değildir; zîrâ onda akıtılacak.kadar kan yokdur. Sevrî (67—161)'ye göre iki şah damarını kesmek kâfidir.
Hadîs-i şerîF keskin her şeyle hayvan kesilebileceğini gösteriyor ki bıçak, kılıç, keski;,, taş, cam, kamış kabuğu ve saire keskin şeyler bu umumda dâhildir. Dişle tırnak mutlak surette yasak edilmiştir. Binâenaleyh cumhur-u ulemâ'ya göre insan ve hayvan dişlerîle tırnakları bedenlerinde iken olsun, bedenden ayrıldıktan sonra olsun hayvan kesmekde kullanılamazlar. Yalnız Hancfîler'e göre' kesilmiş tırnak ve sökülmüş dişle hayvan kesmek haram değil, mekruhtur. Delilleri Ebu Davud'un tahrîc ettiği Adİy b. Hatim hadîsidir. Bu hadîsde
«Kanı dilediğin şeyle akıt» Duyurulmuştur.
Dişle kesmekten nehyin illeti hadîs-i şerifde onun kemik olması gösterilmiş ve âdeta : «Kemikle hayvan kesilmez» denilmiştir. Bundan nehî buyurulmasımn vechi Nevevî (631 — 676)'ye göre kestiği yeri pislemesi ve cinlerin yiyeceği olmasıdır. Binâenaleyh kemikle taharetlenmeye benzer.
Dişle kesmek ise Habeşliîer'in bıçağı olduğu için yasak edilmiştir. Çünkü Habeşler küffârdandır. Küffâra benzemek memnu'dur. Buna «Habeşliler bıçakla da keserler; şu halde onlara benzememek için bıçakla kesmenin de memnu1 olması îcâbeder» diye i'tirâz edenler olmuşsa da kendilerine: «Bıçakla kesmek asıldır; ve Habeşli-ler'e mahsus değildir» şeklinde cevâb verimiştir. îbni Salâh (577 — 643) bu meseleyi ta'lîl ederken şunları söylemiştir: «Ükle kesmekten men'edilmesi hayvana azâb verdiği içindir. Bununla ancak hayvanı boğma hasıl olur kî bu da kesme mânâsını taşımaz.»[323]

1366/1155- «CâbİR b. Abdillâh radıyallahu anhümâ'daa rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah saUallahü aleyhi ve selîem her hangi bir hayvanın (bir yerde) kapalı olarak öldürülmesini yasak etti»[324]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîsde geçen asa bor» ta'birinden murâd hapisdir. Yani bir hayvanı bir yere kapayarak vurmak haramdır. Bir insanı harp darp yokken bir yere hapsederek vurmak dahî ayni hükümdedir .[325]

1367/1156- «[326] Şeddâd b. Evs raâıyaUahu anh'dan rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah saUallahü aleyhi ve seîlem:
— Şüphesiz Allah her şeyde iyiliği vâcib kılmıştır. Binâenaleyh öldürdüğünüz zaman Öldürme işini iyi yapın; kesdiğiniz zaman da kesmeyi iyi yapın (Her) biriniz bıçağını bilesin ve kesdiği hayvanı rahatlandırsın; buyurdular.»[327]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
İhsan : iyi bir işi yapmaktır; ve çirkin mânâsına gelen «kabih»'in zıddıdır. Teâlâ hazretleri:
«[328] Şüphesiz ki Allah adalet ve iyiliği emreder...» buyurmuştur. Şu hâlde ihsan şer'î ve örfî bütün iyiliklere şâmildir. Hadîs-i şerif'de ihsanın hatıra gelmeyen kısmı zikredilmiştir ki o da her hangi bir canlıyı öldürürken usulüne riâyet suretîle yapılacak ihsandır. Bunda insan da dâhildir. Binâenaleyh «müsle» yani öldürülecek bir insanın burnunu dudağını ve şâir azasını kesmek memnu'dur. Hesûlüllah (S.A.V.):
— Kesmeyi iyi yapın; buyurarak ihsanın bir kısmını beyân etmiştir.
«Şefre» büyük bıçak veya büyük ve keskin demirdir. Keserken hayvana rahat vermek: bıçağı bilemek, işi ecele tutmak, bıçağı karşısında bilememek, onun yanında başka hayvan kesmemek, hayvana eziyet etmemekle olur.[329]

1368/1157- «Ebû Saîd-i Hudrî radıyallahu an/ı'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlülfah sallallahü aleyhi ve seîîem:
— Ceninin kesilmesi annesinin kesilmesi (nden ibaret) d İr; buyurdular.»[330]

Bu hadîsi Ahmet rivayet etmiştir. İbni Hibbân onu sahîhlemiştir.
Tirmizî, Ebu Davûd ve Dârekutnî hadîsi muhtelif tarîklerden rivayet etmişlerdir. Ancak Abdüîhak bu tarîklerin hiç birîle istidlal edilemeyeceğini söylemiştir. Babımızın hadîsi için CüveynİI (419 — 478): «Bu hadîs sahihtir; onun ne metnine ihtimal yol bulabilir; ne de senedine za'f» demiştir. İmam gazali (450—505) de ona tâbi' olmuştur. Doğrusu, bu hadîsin bütün tarîklerîle amel olunabilir. Bahusus Ibni Dakik-îd onu sahîhlemişlerdir.
Bu bâbta Hz. Câbîr'den Ebud-Derdâ, Ebû Ümâme ve Ebu Hüreyre (R. anhüm) hazerâtından hadîsler rivayet edildiğini imam Tirmizî söylüyor. Yine ashâb-ı kirâm'dan bir cemâat bu hadîsi te'yîd eden başka hadisler rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif kesilen bir hayvanın karnından çıkan ölü yavrunun yenilebileceğine çünkü annesinin kesilmesi onu da kesmek sayılacağına delildir. imam Şâfü ile Hanefîler'den imam Ebu Yıtsuf ve İmam Muhammed'in mezhebi budur. Ulemâ'dan bir cemâat da bu kavle zâhib olmuşlardır. Ibnü'l-MünnzİR: «Sahabe ve ulemâ'nm hiç birinden ceninin yeniden kesilmeden yenilmeyeceği rivayet olunmamıştır. Yalnız Ebu Hanîfe'den rivayet edilen" müstena» demiştir. Filhakika imam Â'zam Ebû Hanîfe'ye göre hayvanın karnından Ölü. olarak çıkan yavru yenilmez. Çünkü yavru ayrıca bir hayvandır. Onun içindir ki anası öldüğü halde yavrunun yaşaması mütesavver-dir Binâenaleyh onu ayrıca kesmek icâbeder. Bir de bu yavru anasının kesilmesîle ölmüş olabileceği gibi daha Önceden ölmüş de olabilir. Şu halde şüphe ile onun yenilmesi helâl

olamaz.
hadîsine gelince: Bu hadîs harfi cerrin hazfîle mensub olarak': şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu takdirde mânâ «ceninin kesilmesi anasının kesilmesi gibidir» şeklini alır ki kesilmesinin lüzumu hususunda ikisi müaavî olurlar. Bundan dolayıdır ki Hz. imam, doğurması yaklaşan koyunun kesimesini mekruh addetmiştir, imâmeyn'e göre mekruh değildir; zîrâ onlara göre kesilen koyunun karnından, çıkan ölü yavru yenir.
imam Mâlik'e göre yavrunun yenilebilmesi için tüylenmiş olması şarttır. Delili: imam Ahmed b. Hanbel'in /sâm'dan onun da. Mâlik'âen onun da NâfÎ'den onun da İbnİ Ömer (R.A.yâa.n merfu olarak rivayet ettiği şu hadîsdir:
«Cenîn tüylendimî onun kesilmesi anasının kesilmesidir» Lâkin imam Ahmed bu hadîsi /sâm'dan yalnız başına rivayet etmiştir, tsâtn zafeur. Hadîs«el-Muvatta'» da Hi. İbnl Ömer'e mevkufdur; esah olan da budur.
İbni Mübarek (—181) İbni Eb% Leylâ'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«ftesûlültah (S.A.V.):
— Tüylenmiş olsun olmasın ceninin kesilmesi annesinin kesilmesidir» buyurmuştur. Fakat bu hadîs dahi zaîftir. Çünkü İbni Ebi Leylâ'nın belleyişi iyi değildir. Beyhakî bu hadîsi Hz. İbni Ömer'den rivayet etmiştir. Hadîs İbni Ömer (R.A.)dan merfu' olarak bir kaç tarîkle rivayet edilmişse de Beyhakî merfu' rivayetlerin zâif olduğunu söyler. Sahîh olan mevkuf rivayettir.[331]

1369/1158- «İbnİ Abbas radıyattahu anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber sdllollahü aleyhi ve seZZem;
— Müslümana adı yeter. Şayet (hayvanı) keserken besmeleyi unutursa müteakiben besmele çeksin, sonra eSÎn; buyurmuşlardır.»[332]

Bu hadîsi D&re KutnÎ tahrîc etmiştir, isnadında Muhammed b. Yezîd b. Sinan vardır. Bu zât doğru söyler; belleyişi zaîftir. Ayni hadîsi Ab-dürrezzak, İbni Abbas'a müntehi ona mevkuf sahîh bir isnatla tahrîc etmiştir. Hadîsin Ebu Davud'un mürsellerinde: «Üzerinde besmele çekilsin çekilmesin, müslümanın kestiği helâldir.» lâfız lan ile bir şahidi vardır. Kavileri mn'temeddirler.
«Müslümana adı yeter.» cümle s.lrd Beyhakî'nin Hz. İbni Abbas'dan rivayet ettiği bîr hadîs tefsir ediyor. Mezkûr hadîsde «Çünkü müslümanda Allanın isimlerinden bir isim vardır» buyurulmuştur. Bu bâbta sahîh fakat mürsel bir hadîs daha vardır. Ancak besmele'nin vücubuna delâlet eden hadîslere muâraza edecek kuvvetde değildir.[333]

«Kurbanlar Babı»

Edahiy kelimesi üdhiyye'nin cem'idir. Üdhîyye: kuşluk vakti kesilen hayvandır. Kelime: üdhiyye, idhiyye, dahiyye, dihiyye ve edhât şekillerinde okunabilir.
Şerîatte üdhiyye: hayvan-ı mahsusu, vakt-i mahsusta ibâdet niyetîle kesmektir. Hayvan-ı mahsustan murâd: koyun, keçi, sığır ve deve gibi şer'an kurban edilmesi caiz olan hayvanlardır. Vakt-i mahsus kurban bayramı günleridir.[334]

1372/1159- «Etıes b. Mâlik radıyallahu anh'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber salîallahü aleyhi ve sellem İki beyaz renkli boynuzlu koç kurban ederdi. Besmele çeker; tekbîr alır ve ayağını koçların boyunlar; yan taraflarına koyardı.» Bir rivayette : «onları elîle kesdi» denilmiştir.[335]

Hadîs Müttefekun aleyh'dir.
Eir rivâyetde semiz mânâsına
denilmiş; Ebu Avane'nm Sahih'iadelü (En es) rivayetinde «în» yerine asa» harfîle buyurulmuştur. Müslim'in bir rivayetinde dedi» cümlesi vardır. Müslim'in Aişe'den rivayet ettği hadîste: «Büyük boynuzlu, kara (bacak) üzerine basar, kara üzerine yatar; kara içinden bakar (bakla) bir koç getirmelerini emretti ve kurban etmesi içîn derhal koç (kendisine) gctirÜdi. Bunun üzerine Âişeye:
— Yâ Âişe kurban bıçağını getir; dedi. Sonra:
— Bıçağı taşla bile; buyurdular. Âîşe de Öyle yaptı. Sonra bıçağını eldi ;eoçu da tutarak yatırdı; ve kesti. Badehu:
— Bismillah, Yâ Rab! Muhammedden, Âl-i Muham-medden ve Ümmet-i Muhammedden kabul eyle! dedi ve koçu kesti.» denilmektedir.
Ebu Avâne'mn riyâyetindeki «sîn yerine sa harfîle» ifâdesi müdreetir. Bunu ya râvilerden biri yâhûd Ebu Avâne veya Musannif yapmıştır.
Em I ah : Hâlis beyaz demektir. Bazıları: «Beyazına bir parça siyah karışandır» demiş; bir takımları «beyazına kızıllık karışandır» şeklinde tefsir etmişlerdir.
Bu hadîse imtisâlerf ulemâ kurbanlığın boynuzlu olmasını müstehab görmüşlerdir. Maamâfîh hiç boynuzu olmayan hayvandan kurban kesmeye de cevaz vermişlerdir. Boynuzu kırık hayvandan kurban olup olmayacağı ihtilaflıdır. Cumhur'a göre caizdir. Kurbanlığın emlah olması bilittifak müstehaptır. Nevevî diyor ki : «Ashab-ı kirânv'a göre kurbanlığın en makbulü beyaz olanıdır. Ondan sonra sıra ile: sarı, boz alaca ve kara gelir»
Hz. Âîşe (R.Anhâ) hadîsindeki: «Kara üzerine basar; kara üzerine yatar; kara içinden bakar» ifâdesi: hayvanın ayakları ile karnının ve göz kenarlarının kara- olduğunu anlatmak içindir. «Besmele çeker; tekbîr a!ır» cümlelerindenki besmele ile tekbîr'i nasıl yaptığını hadîsin rivayeti tefsir etmiştir. Besmele'nin hükmünü yukarıda gördük. Tekbîr yalnız kurbanlara mahsustur. Resûlüllah (S.A.V.)'in ayağını hayvanın boynuna dayaması, keserken kımıldamaması içindir.
Hadîs-i şerif kurbanı kesebilenlerin bizzat kendilerinin kesmesi, mendûb olduğuna delâlet ediyor. Peygamber (S.A.V.) 'in koçu yatıra rak kesmesi, koç ve koyun gibi hayvanların yatırılarak kesilmesinin müs-tehab olduğuna delildir. Çünkü hayvanı sol tarafına yanı üzerine yatırarak kesmek hem hayvana eziyet vermez; hem de kesene kolaylık olur. Bu suretle bıçağı sağ eline olarak sol elîle de hayvanın başım tutmak mümkün olur. Bu hususa icmâ'-ı müslimîn vardır.
Hadîsimiz kuurban ve diğer ibâdetlerin kabulü için duâ etmenin müstehâb olduğuna da delâlet ediyor. Hz. İbrahim ve İsmaîJ a?e?/Ai-messelâm, Kâbe-i Muazzama'yı bina ederken:
«[336] Ey Rabbimiz, (yaptığımızı) bizden kabul eyle çünkü hakkîfe işiten ve bilen ancak sensin» diye duâ etmişlerdir. İbni Mâce, Peygamber (S.A.V.) 'in kurban keserken
[337] Âyetini okuduğunu tahrîc etmiştir.
Fahr-î Kâinat (S.A.V.) Efendîmiz'in :
— Âl-i MuhamrnecTclen ve Ümmet-i Muhammedden kabul eyle! diye duâ etmssi bir kimsenin kesdiği kurbanın sevabı-, na ailesi efradım ortak edebileceğine delâlet eder. Bu.hususşda dahî yukarıda söz geçmiştir.[338]

1374/1160- «Ebu Hüreyre radıyallahu anh'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlüllah sallaîlahii aleyhi ve sellem:
— Bir kimsenin vakti hâli olur da kurban kesmezse sakın bizim namazgahımıza yaklaşmasın; buyurdular.»[339]

Bu hadîsi Ahmed'le İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sa-hîhlemiştir. Lâkin ondan başka imamlar onun mevkuf olduğunu tercih etmişlerdir.
Hadîs-i serî vakti hâli yerinde olan şer'î zenginlere kurban kesmenin vâcib olduğuna delildir. Çünkü kesmeyenlerin bayram namazı kılınan namazgaha yaklaşmakdan men'edilmesi, onların bir vacibi terk ettiklerine delâlet eder. Böylelerine âdeta: «Madem ki siz bu vacibi terkettiniz; o halde namazınızdan da bir fayda hasıl olmaz» denilmiş gibidir.
Mezheb imamları arasında kurban kesmenin vâcib olduğuna kail olan yalnız İmam A'zam Ebu Hanîfe'div. Hz, tmam'm kitabdan delili :
«[340] O halde Rabbın için namaz kıl ve kurban kes» âyet-i kerîmesi-dir. Şöyle ki âyetde kurban kesmek namazla beraber zikredilmiştir: bu ancak kurban bayramı namâzîle kurban kesmek olabilir. Vakıa' nahır kelimesi namazda el bağlamak mânâsına da gelirse de âyet-i kerîmede nahir emredilmiştir. Emir vücüb ifâde eder. Halbuki namazda- el bağlamak bilîcmâ' vâcib değildir. Binâenaleyh âyetin kurban hakkında nazil olduğu tebeyyün eder. Kurban kesmeyi emreden başka hadîs de vardır. Resûlüllah (S.A.V.):
«Kurban kesin zîra o babanız İbrahim'in sünnetidir»
buyurmuştur. Emir vücub ifâde eder. Gün kurbana- izafe edilerek «yevm-i nahır» denilmesi dahî kurban kesmenin vâcib olduğuna delildir. Çünkü o günde yapılması lâ büd bir şey olmasa izafet sahih olmazdı. İcrası lâ biid, vâcib demektir. Vakıa' Beyhakî'nin tahrîc ettiği bir hadîsde Resûlüllah (S.A.V.):

«Kurban kesmek bana farz kılındı ama size farz kılınmadı» buyurmuşlardır. Fakat bu hadîs ümmete kurban kesmenin farz olmadığını bildiriyor. Hz. îmam'in zâten «farzdır» dediği yoktur, "îesûliillah (S.A.V.) 'e farz, ümmetine vâdb olabilir ki matlup da budur.
«O sîze sünnettir» hadîsine îmam A'zam tarafından şu te'-ville cevap verilmiştir: «Onun vücubu size sünnetle sabit olmuştur» Sünnetle sabit olan vaciba çok yerlerde sünnet denilmiştir.
Bir rivâyetde îmâmeyn de İmam A'zam'la. beraberdir. Tahâm'nin rivayetine göre İmâmeyn kurbanın sünnet-i müekkede olduğuna kaildirler. Diğer mezheb imamları ile cumhur-u sahabe ve Tâbîin'in mezhebi de budur. Delilleri Beyhakî'nin İbnİ Abbas (R.A.)'dan tahrîc ettiği şu hadîstir. «Resûlüllah (S.A.V.) :
— Üç şey vardır; bunlar bana farz sîze nafiledir; buyurdu. Kurbanı da bu üç şeyden saydı.» Bunlar az yukarıda zikrettiğimiz: «Kurban kesmek bana farz kılındı; ama size farz kılınmadı» mealindeki Beyhakî hadîsîle ve daha bazı hadîslerle istidlal ederler. Beyhakî, Hz. Ebu Bekir'le Ömer (72. anhümâ) 'mn başkalarına örnek oluruz korkusu ile kurban kesmediklerini İbnî Abbâs (B.A.)'m ise kurban bayramı gelince kölesine iki dirhem vererek : «Bunlarla et al da: İbni Abbas kurban kesti; dîye halka haber ver» der idiğini tahrîc etmiştir. Fakat îmam-ı A'zam, tarafından buna da: «Bu zevat fakirdiler» şeklinde cevap verilmiştir.[341]

1375/1161- [342]«Cündeb b. Süfyan radıyallahu anh'ûan rivayet olunmuştur. Demiştir ki Kurban bayramında Resûlüllah salldllahü aleyhi ve seUem ile beraber bulundum. Cemâate bayram namazını kıldırdık-da kesilmiş koyunlar gördü. Bunun üzerine
— Her kim namazdan önce (kurban) kesdi ise onun yerine bîr koyun kessin. Kim kesmedi ise besmele ile (şimdi) kessin; buyurdular.»[343]

Hadîs Müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs kurban kesme zamanının bayram namazından sonra olduğuna delâlet ediyor. Bayram namazından murâd kurban kesecek kimsenin kıldığı namazdır. İmamın kıldığı namaz da olabilir. Nitekim İmam Mâlik'in mezhebi budur. Ona göre her yerde imam bayram namazını kıldırarak hutbesini okumadan hattâ imam kurbanını kesmeden kurban kesmek caiz değildir.
HanefîleVe göre bayram namazından murâd: kurban kesecek kimsenin namazıdır. Binâenaleyh kendilerine bayram namazı vâcib olmayan birkaç hanelik köy ve sahra halkı fecir doğdukdan sonra kurbanlarını kesebilirler. Çünkü kurbanın vakti fecirle başlar.
imamın kurbanını kesip kesmediğine bakılacağını Tahâvî'nin Hz: Câbîr'den rivayet ettiği şu hadîs göstermektedir.
«Peygamber (S.A.V.) Medine'de kurban bayramı günü namazı kıldı. Müteakiben bir takım adamlar ilerleyerek, hemen kurbanlarını kestiler ve Peygamber (S.A.V.) 'in kurban kestiğini zannettiler. Bunun üzerine Resûlüliah (S.A.V.) onlara tekrar kurban kesmelerini emir buyurdular.»
Ancak bu hadîsden murâd kurban kesenlerin acele etmemelerini te'mindir. Zîrâ acele etmek vakti girmeden kesmeye müeddî olabilir. Bundan dolayıdır ki bütün hadîslerde kurban kesmek Peygamber (S. A.V.) 'in namazîle takyî'd edilmiştir.
İmam Şafiî ile Dâvud-u Zâhirî'ye göre: kurban kesmenin vakti Yalnız ona göre kurbanı kesmek için evvelâ imamın kesmiş olması §art değildir. Bu kavil Easan-% Basrî, îshak b. Rahuye ve Evzâî'&en de nakledilmiştir.
îmam Şafiî ile Dâvud-u ZâhirVye göre: kurban kesmenin vakti güneş doğduktan sonra bayram namazı kılınıp iki hutbe okuyacak kadar bir zamanın geçmesîle başlar. Kurbanı kesmek için imamın veya kurban kesecek kimsenin bayram namazını kılmış olmaları şart değildir. Kurtubî diyor ki: «Hadîsin zahiri kurban kesmenin namaza' bağlı olduğuna delâlet ediyor. Lâkin Şafiî bayram namazı kılmakla mükellef olmayanların kurban kesmekle memur olduklarını görünce namaz kelimesini namaz vakti mânâsına hamletmiştir.»
îbni Dakiki'l-îd «Her kim namaz kılınmadan Önce kurban keserse onun yerine bir başkasını kessin» hadîsinin namazdan önceki vakti nazar-ı i'tibâra alma hususunda daha zahir olduğunu lâkin hadîsi zahiri üzerine bırakırsak bayram namazını kılmadan kesilen kurbanın, kurban yerine geçmemesi iktiza ettiğini ve buna kail olmanın en yerinde bir iş olacağını söylemiştir.
Filvaki' TahâvVnin Hz. CâbİR'den tahrîc ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir.
«Bîr adam Resûlüllah (S.A.V.) (bayram) namaz (in) ı kılmadan kurban kesti. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) namazdan Önce bîr kimsenin kurban kesmesini nehyetti.» Bu hadîsi îbni Hibbân sahîhlemiştir.
Buraya kadar gördüklerimiz kurban vaktinin îbtidası hakkındadır. Kurban.vaktinin sonuna gelince: Ulemâ bunda dahî ihtilâf etmişlerdir. Hanefîler'le Mâlikîler'e ve Hanbeliler'e göre kurban günleri zilhicce ayının on'undan başlayarak on iki'sinde sona erer; yani kurban kesme müddeti üç gündür; ve efdâl olan ilk gün kesmektir.
Şâfiîler'e göre kurban günleri dörttür. Onlara göre kurban müddeti zilhiccenin on üçünde nihayete erer.
DâvvÂ-u zâMrî ile Tâbiîn'den bazılarına göre yalnız zilhiccenin onuncu günüdür. Fakat Mina'da olanlara üç gün kurban kesmek caizdir. Bazıları kurban müddetinin zilhiccenin son gününe kadar devam ettiğine kail olmuşlardır. «Nihâyetü'l-Müctehîd» nâm kitapda bu ihtilâfa iki şeyin sebeb olduğu zikrediliyor:
1— Âyetteki «ma'lûm günler» den murâd ne olduğunu ta'yin husu- iMilâfhı Ra7iları «hnnlardan murâd. Zilhiccenin on bîr ve un ikinci günleridir» demişlerdir. Meşhur olan kavil budur. Bir takımları : «Ma'lûm günler Zilhiccenin başından on gündür» kanâatinde bulunmu i ardır.
2— Âyet-i kerîmenin zahiren Cübeyr b. Mut'im (R.A.) 'in mefru' alarak rivayet ettiği şu hadîsle muâraza halinde olmasıdır :
«Mekke'nin bütün yolları nahır yeri; teşrik günlerinin hepsi de (kurban) kesme (vakti) dir.» «Âyetteki: ma'lûm günler; den murâd, kurban bayramı günü j[e ondan sonraki İki gündür» diyenler bu tefsiri mezkûr hadîse tercih etmiş ve: «bu üç .günden başka hiç bir günde kurban kesilmez» demişlerdir. Âyetle hadîsin aralarını bulmak isteyenler ise; bunların arasında muâraza olmadığını, zîrâ ha-dîs-i şerifin âyettekinden fazla bir hüküm iktiza ettiğini, halbuki âyetten murâd, kurban günlerini tahdîd olmadığını bilâkis hadîsin o günleri tahdîd için vârid olduğunu söylemiş; ve «Bayramın dördüncü günü kurban kesmek caizdir; çünkü ma'lûm günlerin teşrik günleri olduğunda hilaf yoktur. Bu günler ba>ram gününü ta'kib eden üç gündür.» demişlerdir.
«Nahır günü bayramın ilk günüdür» diyenler ma'lûm günleri zilhiccenin ilk on günü diye tefsir edenlerdir. Bunlara göre: madem ki bu on günün içinden yalnız onuncu günde kurban kesilebileceğine icmâ' vardır. O halde kurban günü ancak o gün olmak îcâbeder. Faide: -«en-Ni-hâye» nâm eserde şöyle deniliyor: «İmam Malik'den rivayet edilen meşhur kavle göre kurban günlerinin gecelerinde kurban kesmek caiz değildir. Diğer mezheb imamlarına göre caizdir.»
Hanefîler'e göre kurban bayramının onbirinci ve on ikinci gecelerinde kurban kesmek caiz ise de mekruhtur. Çünkü gece karanlığında hatâ etmek ihtimali vardır. Bayram gecesi kurban kesilemez. Zîrâ kurbanın vakti henüz girmemiştir. Zilhiccenin on üçüncü gecesi dahî kesilemez çünkü vakti geçmiştir.[344]

1376/1162- «Berâ b. Âzib radıyallahu anh'a rivayet edilmiştir. Demiştir ki : Resûlüllah saîldllahü aleyhi ve sellem aramızda ayağa kalkarak söyle buyurdular :
— Dört nev't (hayvan) vardır ki, kurban edilmeleri caiz değildir. (Bunlar) körlüğü belli olan bir gözü kör, hastalığı belli olan hasta, topallığı belli olan topal ve iliği kurumuş yaşlı (hayvanlar)dir.[345]

Bu hadîsi Ahmed'le Dörtler rivayet etmişlerdir. Tirmîzî ile İbni Hibbân onu sahîhlemişlerdir.
Hadîsi Hâkim dahî sahîhlemiş ve «Şeyheyriin şartları üzeredir» demiştir. Musannif Hâkim'in sözünü doğru bulmuş ve: «Bu hadîsi Buhârî ile Müslim sahihlerinde tahrîc etmemişler; lâkin hadîs sahihtir. Onu Sünen sahipleri sahîh senedlerle tahrîc etmişlerdir. imam Ahmed b. Hanbeî onu hasen bulmuş ve: ne güzel hadîs; demiştir. Tirmizî dahî onun hasen sahîh olduğunu söylemiş.» demiştir.
Hadîs-i şerif, sayılan dört kusurun kurban edilmeye mâ'ni olduğuna- delildir. Zâhirîler'e göre kurbanlık hayvanda bu dört kusurdan başka hiç bir kusur aranmaz. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) başka kusur saymamıştır. Cumhur-u ulemâ'ya göre ise sair bunlar derecesinde veya daha mühim kusurlar bunlara kıyas olunurlar. Mesela iki gJiftİ kör, kulakları kesik, bir gözünün üçte birinden fazlasının kor olması onlara göre kusurdur. «eZ-Baftr» adlı eserde; «gözün üçte biri veya daha azmin körlüğü affedilir. Topallık da öyledir», deniliyor. îmam Şafiî: «Bir koyun topallığından dolayı sürüden geri kalıyorsa onun topallığı bellidir.» diyor.[346]

1377/1163- «Câbîr radıyallahu anadan rivayet olunmuştur. Demiştir kî : Resû'üllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Olgunluk yaşına varandan başka hiç bîr hayvanı (kurban) kesmeyin. Ancak vaktiniz yoksa o başka. Bu takdirde oyundan bir toklu kesersin; buyurdular.»[347]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
MüsİnneÎ : ön dişini atmış da büyümüş hükmüne girmiş hayvandır. toyun, keçi bir yaşını, sığır iki yaşını, deve beş yaşını bitirdikten son-sonra

müsinne olurlar.
Gezea : tam bir yaşındaki tokludur.
Hadîs-i şerîf, tokludan ancak başkası bulunmadığı zaman kurban olabileceğine delildir. Kaadi lyaz bu hususda icmâ' olduğunu nakleder. BaEiları icmâ' dâ'vâsının doğru olmadığını çünkü İbnl Ömer (R.A.) ile. Zührî'nin bu kavle muhalif bulunduklarını söylerler. Cum-hur'a göre tokludan kurban olur. Hattâ Hanefîler'e göre anasından farkı olmıyan altı aylık kuzudan da olur. Onlar bu hadîsi İstihbâb mânâsına hamletmişlerdir. Çünkü tokludan kurban olacağını ifâde eden hadîsler vardır. Bunlardan bazılarını İmam Ahmed b. Haribel ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir.[348]

1379/1164- «Ali radıyallahıı anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sillem bize (kurbanlık ayırırken} göze ve kulağa dikkat etmemizi, bir gözü kör, kulağı önden yarılarak sarkmış, kulağı arkadan yarılarak sarkmış, kulakları yarılmış ve Ön dişleri düşmüş hayvandan kurban kesmememizi emir buyurdu»[349]

Bu hadîsi Ahmed'le Dört'ler tahrîc etmişlerdir. Tirmîzî ile Hâkim ve İbni Hİbbân onu sahihlemişlerdir.
Sermâ' : ön dişleri düşmüş hayvan demektir. Bazıları: «Hem ön hem avurd dişleri düşmüş hayvandır» derler. Hattâ: «dişleri kökünden kırılan hayvandır» diyenler bile vardır. Dişsiz hayvandan kurban olmaması iyi yiyemediği içindir. Maamâfîh Hanefîler'e göre dişlerinin ekserisi duran hattâ bir rivayete göre otlayacak kadar dişleri olan hayvandan kurban olur. Onlara göre:boynuzsuz veya boynuzu kırık, otlaya-bilen delibaş ,semiz olmak şartîle uyuzlu, burma gibi hayvanlardan kurban olur. Çünkü bu kusurlar büyük kusur sayılmazlar. Fakat bir kısmını az yukarıda gördüğümüz büyük kusurlar affedilmez; yani çok kusurlu hayvanlardan kurban olmaz. Gözleri veya bir gözü yâhûd bir gözünün üçte iki mikdarı kör, kesileceği yere gidemeyecek derecede topal, yaradüışdan kulaksız, yâhûd kulakları veya bir kulağı yâhûd bir kulağının ekserisi kesik kuyruğunun tamamı veya ekserisi kesik iliği kurumuş hayvanlar çok kusurlu sayılırlar.
Hanefîler'ce bu kusurlardan biri hayvan satın aldıktan sonra meydana gelirse sahibine göre hüküm verilir. Sahibi zengin ise o hayvanın yerine başka birini kesmesi icâbeder. Fakir ise o hayvanı kesmesi kâfidi.
Son derece zaîf, kulakları kesik, boynuzları kökten kırık hayvanlardan kurban olmayacağı müteaddid hadîslerde vârid olmuştur. Ulemâ koyun, keçi, sığır, manda ve deve gibi ev hayvanlarından kurban olacağında müttefiktirler. Yalnız hangisinin efdâl olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Peygamber (S.A.V.) !in koç kesmesine ve koç kesilmesini emir buyurmasına bakılırsa koyun emsinin diğerlerinden efdâl olduğu anlaşılıyor. Maamâfîh koyunu herkes bulabileceği için kolaylık olmak üzere onu emir buyurmuş olması da bir ihtimaldir. Mezkûr hayvanlardan kurban olmayacağına ittifak vardır. Yalnız yabanî sığır'ın on kişi için geyiğin bir kişi için kurban edilebileceği Hasan b. Sâîih'den rivayet olunduğu gibi Hz. Esma (R.Anhâ)'dan «Resûlüllah (S.A.V.) devrinde atdan kurban kestik» dediği ve keza Hz. Ebu Hüreyre'nin bir horozu kurban ettiği bazı rivayetlerde yer almıştır.[350]

1379-a/1165- «Âli b. Ebî Tâfîb radıyaUahu anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlüllah saMollahü aleyhi ve seUem bana develerine bakmamı ve onların etlerini derilerini ve çullarını fakirlere taksim etmemi kasaplık hakkı olarak onlardan hiç bîr şey vermememi emir buyurdular.»[351]

Hadîs Müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs, Peygamber (S.A.V.) 'in haccetü'l-vedâ'da kestiği develer hakkındadır. Bu develer Hz. AH (R.A.) 'in Yemen'den getirdiklerîle yüz baş oluyorlardı. Resûlüllah (S.A.V.) kendi elîle 63 deve boğazlamış; bakisini Âlî (R.A.) boğazîamıştı. Nitekim «Hac bahsî» nde görmüştük.
Büdn : Deve, sığır ve koyuna ıtlak edilirse de burada yalnız deve murâddır. Hadîs ve fıkıh kitaplarında hep bu mânâda kullanılmıştır.
Hadîs-i şerîf kesilen develerin etlerîle derilerinin ve çullarının varıncaya kadar her şeylerinin tasadduk edileceğine kasab ücreti verilmeyeceğine delâlet ediyor. Zira ücret vermek alış verişe benzer. Halbuki kurban kesmek hediy hükmündedir. Hedyin ise eti ve derisi satılmaz, kasap ücreti verilmez.
«Nihâyetü'l - Müctehîd» de şöyle_ deniliyor: «Benim bildiğime göre ulemâ kurban etinin satılamayacağında müttefiktirler. Derisi, kılları ve şâire gibi istifade edilen şeyleri hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhur'a göre bunlardan da istifâde etmek caiz değildir. Hanefîler'e göre elek, kalbur ve postaki gibi şeyler yapılarak istifade edildiği gibi satılarak mukabilinde kullanışlı bir şey alınabilir.[352]

1330/1166- «Câbir b. Abdillâh radıyaMahu anhdan rivayet olunmuştur. Demiştir ki : Resûlültah saltallahü aleyhi ve sellem ile bîr-lİkde Hudeybiye yılında deveyi yedi kişî, sığırı da yedî kişi İçin kesdîk»[353]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf deve ile sığırın ortaklasan yedi kişi için kurban edilebileceğine delildir. Bu hadîs hediy burbam hakkında vârid olsa da kur-,jtM da ayni hükümdedir. Kurban hakkında ayrıca hadîs c-e vardır. O hv ^.îsi Tirmizî ile Nesai îbni Abbas (R.A.) 'dan şu lâfızlarla rivayet ederler :
«Resûlüllah (S.A.V.) ile seferde beraberdik. Derken kurban bayramı geldi. Bİz kurban için bir sığırda yedi kişi, devede on kişi ortak olduk»
Kurban için bir hayvan bir aile efradının ortak oldukları da rivayet edilmiştir. Bazı ulemâ 'nın mezhebi budur. Şâfiîler'den Nevevî iştirak edenlerin bir arada veya ayrı ayrı yerlerde bulunmalarîle hepsinin vâcib veya nafile yâhûd bazısının vâcib bazılarının nafile için niyet etmeleri, hattâ bazısının ibâdet diğerlerinin et için kesmeleri arasında hüküm i'tibârîle bir fark olmadığını söyler. İmamAhmeâb. HanbeV-in mezhebi de budur. İmam Mâlik nafileden başka hodiy kurbanında ortaklığın caiz olmayacağına kail olmuş ve : «Hisardan dolayı lazım gelen kurban bence nafile hed'y sayılır.» demiştir.
Hanefîlcr'e göre yedi kişinin bir sığır veya deveyi ortakhşarak kurban etmeleri caizdir. Yalnız kesenlerin hepsinin müsiüman olman ve hepsinin ibâdet niyetîle kepmeleri şarttır. İçlerinde kâfir bulunur yâhûd bazısı et için keserse, hiç birinin hissesi kurban yerine geçmeL. Yedi kişi için kesilebilen bir hayvan daha az kimseler için evleviyetle caizdir; fakat yediden fazlası için caiz değildir.
îbnü Rüşd (514 — 595) kurbanlarda ysdi kişiden faciasının ortak olamayacağına icnıi' nakletmiştir. Maamâfih Salîhyen'deki Râfi' b. K.ıdîc hadîsinde: -(Peygamber (S.A V.) bîr deveyi on koyuna muâdil tutft.» denilmiş; ve İbnİ Abbas (R.A.) ile başkalar]ndan, devenin on kişi için kurban edilebileceği rivayet edilmiş olmasına bakılırsa ıcmâJ iddiasının yerinde olmadığı anlaşılır. Bazıları : «Her halde İbnü Rüşd bu hadîslere muttali olmamış» diyorlar.
Resûlüllah (S.A.V.) 'in koçu kurban ederken :
— Yâ Rabî Bunu Muhammed i!e Âli Muhammed ve Ümmei-i Muhammed namına kabul et; diye duâ etmesine bakarak bazıları bir koyunun üç kişiye kâfi geleceğine kail olmuşlardır. Bunlar zâhir-i hadîsin üçten fazlaya bile yeteceğine delâlet ettiğini fakat icmâ'ın bu adedi üçe indirdiğini iddia ederlerse de «Nihâyetül3 - Müctehid» adlı eserde beyân olunduğuna göre icmâ' bilâkis bir koyunun ancak bir kişiye yeteceğine mün'akid olmuştur.
Faîde: Kurban kesecek kimsenin hayvanı kırkmaması, tırnaklarını kesmemesi sünnettir. Bu bâbta İmam Müslim, Hz. Ümmii Seleme (R.Anhâ) 'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«ResûSüllah (S.A.V.):
— Zilhiccenin onu girer de biriniz kurban kesmek isterse kurbanlığın kılından ve derisinden hiç bir şeye dokunmasın; buyurdular.»
Kurban kesen kimsenin kurbanından yemesi ve başkalarına yedirmesi müstehaptır. Bir çok ulemâ'yu göre kurbanı üçe bölerek üçte birini tasadduk etmeli üçte birini ailesi efradı ile yemeli üçte birini de biriktirmelîdir. Bu hususda Peygamber (S.A.V.) :
«Kurbanlan-nizdan yeyin tasadduk edin ve biriktirin» buyurmuştur. Hadîsi Tirmizî rivayet etmiştir.[354]

«Akîka Babı»

Akîka: doğan çocuk için kesilen hayvandır. Islâmın ilk devirlerinde: akîka, receb'yye ve atîre gibi bir çok kurbanlar kesilirdi. Zilhiccenin onunda kesilen kurbanın meşru' olmasîle bunların hükmü neshedildi.[355]

1381/1167- ibni Abbas radıyaîlahu anhümâ'Aan rivayet edildiğine göre Peygamber sdlldîlahü aleyhi ve seîlem Hasan ile Hüseyin için birer koç kesmiştir.»[356]

Bu hadîsi Ebu Dâvud rivayet etmiştir. İbni Huzeyme, ibnİ Cârud ve Abdülhâk cnu sahihle mislerdir. Lâkin Ebu HâtİM, mürsel olduğunu tercih eylemiştir. İbni Hibbân, Enes'den bunun benzeri bir hadîs tahrîc etmiştir.
Beyhdkî, Hâkim ve İbni Hibbân'm Hz. Âîşe (R.Anhâ) 'dan tahrîc ettikleri bir hadîsde Peygamber (S.A.V.) 'in akîka'y doğumun yedinci günü kestiği ve çocukların adım koyarak başlarından eziyetin giderilmesini emrettiği beyân ediliyor. Yine Beyhakî'nin Hz. Câbir (R.A.) dan tahric ettiği bir hadîsde Resûtüah (S.A.V.)'in Hasan ile Hüseyniçin doğumlarının yedinci günü kurban kestiği ve onları sünnet ettğı bildirilmektedir Hasan-ı Basrî (21 — 110) hadîsdeki «başlarından.eziy-yetin giderilmesi» ifâdesini başı tıraş etmekle tefsir etmiştir.
Câhiliyyet devrinde araplar akîka'nın kanına bir parça pamuk daldırarak doğan çocuğun başına koyarlarmış. Peygamber (S.A.V.) kan yerine halûk denilen kokuya daldırılmasını emir buyurmuşlardır.
Bu hadîsler akîka'nın meşru' olduğuna delâlet ederler Ak&a'nın. meşru' olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir. Cumhur'a. göre sünnettir. Delilleri İmam Mâlik'in tahrîc ettiği şu hadistir.
«Her kimin çocuğu doğar da onun için kurban kesmek İsterse (bunu) yapsın.»
Dâvud-u Zahirî ile ona tâbi olanlar akîka'nın vâcib olduğuna kaildirler. Bunlar aşağıdaki Hz. Âişe hadîsîle istidlal ederler. O hadîsde Resûlüllah (S.A.V.) kesilmesini emretmiştir: «Emir vücub ifâde eder» diyorlar. Fakat kendilerine «Resûfüüah (S.A.V.)'in Mâlik hadîsinde (kurban kesmek isterse) buyurmuş olması vücub hükmünü değiştirmiştir» diye cevap verilmiştir. Hz. Âişe hadîsinde «yedinci gün» denilmesi akîka'nın vaktini tâyine delâlet eder. İleride gelecek Semura (R.A.) hadîsinde akîka'nın yedinci günden evvel ve sonra caiz olmadığı görülecektir. Maamâfih İmam Nevevî yedinci günden evvel de kesilebileceğini söyler. BeyhaıkVnin. Hz. Enes (R.A.) dan tahrîc ettiği bir hadîsde Peygamber (S.A.V.)'in kendisi için bi'setten sonra akîka kestiği bildiriliyorsa da ayni hadîs için Beyhakî: «münkerdir» demiş, Nevevî ise: «bâtü bir hadîstir» ta'birini kullanmıştır. Basıları akî-karnn yedinci, ondördüncü ve yirmibirinci günlerde kesilebileceğini söylerler. Delilleri : yine BeyhakVmn Abdullah b. Büreyde'den tahrîc ettiği şu hadîsdir ;
«Akîka yedinci, on dördüncü ve yirmi birinci günlerde kesilir»
Hanefîler'e göre akîka'nın mubah olduğu anlaşılıyor. Çünkü İmam Muhammed (135 — 189) onun hakkında: «isteyen keser istemeyen kesmez.» demiştir. Hattâ «el-Camiu's-Sağîr-» de: «gerekerkek gerekse kız çocukları için akîka kesilmez.» denilmiştir ki; bununla onun mekruh olduğuna bile işaret edilmiştir. Zîrâ akîka zaten bir faziletten ibaretti; fazilet neşredilince kerahetten başka bû şey kalmaz. «el-Mübteğa» nâm eserde şöyle deniliyor: «Velime: düğün yemeği, hurs : doğum yemeği, me'dübe : sünnet daveti, vekîre: bina yemeği, akîka : tıraş yemeği, nakîa : seferden dönüş yemeği vadîme : ta'ziye yemeğidir. Bunların düğün davetinden maada hiç biri sünnet değildir.»[357]

1383/1168- Âişe radıyallahu ar.isa'dan rivayet olunduğuma göre Resûlüllah sallallahü aleyhi ve selh m onlara, oğlan için bir akran iki koyun, kız çocuğu için de bîr koyun kesilmesini emretmiştir.»[358]

Bu hadîsi Tirmizi rivayet etmiş ve sahih lemistir. Bir benzerini de Ahmed'le Dört'ier[359] Ümmü Kürz-i Kâ'biyye'dcn tahric etmişlerdir. Tirmizi hadîs için: «hasen sahihtir» ta'birini kullanmıştır. Hadîs-i şerif deki «MÜkâfİ» kelimesini İmam Ahmed'le Ebu Dâvud: «Birbirine müsavi yâhûd birbirine yarın» diye tefsir etmişlerdir. Hattâbî'ye göre bundan murâd: yaşça ıkran yani biri yaşlı diğeri genç olmanıaktaır.
Hadîs-i şerif, oğlan için kızın iki misli akîka kesileceğine delâlet ediyor. İmam Şafiî ile Ebû Sevr, İmam, Ahmed b. Hanbel ve Dâvud-u Zahirî buna kail olmuşlardır. İmam Mâlik, ile bir takım ulemâ'ya göre erkekle kız arasında fark yoktur. Her biri için bir akîka kesilir.
Hadîsde koyunun mutlak zikredilmesi kurbanlıkta aranan şartların akîka'da aranmayacağına delildir: «Aranır» diyenler kıyasla amel etmişlerdir.[360]

1385/1169- «Semura radıyallahu anh'dan rivayet olunduğuna göre Resûlüllah saîîallahü aleyhi ve sellem:
— Her çocuk akîkasına merhundur. Onun nâmına (doğumunun) yedinci günü (hayvan) kesilir; tıraş edilir ve adi konulur; buyurmuşlardır.»[361]

Bu hadîsi Ahmed'le Dört'lcr rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu sahîhlemiştir.
Hasan'm Hz. Semura'datı is'Uiği ulemâ tarafından bilittifak kabul edilen akîka hadîsi budur. Hasan'dan başkalarının ondan hadîs işitip işitmediği ihtilaflıdır.
HattaU diyor ki: «Her çocuk akîkasına merhundur; ifâdesi hakkında ihtilâf olunmuştur. İmam Ahmed b. Hanbel; kendisine akîka kesilmeyen bir çocuk küçükken ölürse anne ve babasına şefaat etmez; mânâsına zâhlb olmuştur» Ayni mânâ Atâ-i Ho-rasânî ile Muhammed b. Mutarrif den de rivayet olunmuştur. Bu iki büyük zât îmam Ahmed'den de öncedirler. Bazıları: «Bu cümleden mu-râd akîka'nın behemehal lâzım olduğunu anlatmakdir. Bundan dolayı onun çocuğa lüzumu rehnin merhuna olan lüzumuna benzetilmiştir.» derler. Bir takımları : murâd: «çocuğun başındaki saçın *eziy-yetine Rierhun olduğunu beyândır. Onun için de hadîsde (ondan ezİyyetî giderin) buyurulmuştur.» demişlerdir. Beyhakî'mn rivayetine göre Büreydeti'3-Eslemî şöyle demiştir: «Şüphesiz ki kıyamet gününde insanlar beş vakit namazla yüzleştirildikleri gibi akîka ile de yüzleştirileceklerdir.» Bu rivayet sabit ise: «akîka vaciptir» diyenlere delîl olur.
Hadîsimiz yukarıda geçenler gibi akîka'nın doğumun yedinci günü kesileceğine delâlet ediyor. İmam Mâlik'e göre yedinci günden sonra akîka'nın vakti geçmiş olduğu gibi, ,o gün gelmeden çocuk ölürse sakıt olur.
İmam Şafiî'ye göre çocuğun nafakası kime düşüyorsa akîka'sı-da ona lâzımdır, Hanbelîîer'e göre akîka aletta'yin babaya vaciptir. Ancak baba ölür veya akîka'dan imtina ederse, o zaman başkası keser. Hadîs-i şerîf'de meçhul sîgasîle kesilir» denildiğine göre akîka'-yı çocuğa ecnebî olan birisi de kesebilir. Bu cihet Peygamber (S.A.V.)'-in Hz. Hasan ve Hüseyin (R.Anhümâ) için bizzat kendisinin kesmesîle te'yîd olunmuştur. îmam Ahmed b. HanbeVin Hz. Ebu Râfi'den tah-rîc ettiği bir hadîse göre Fâtıma (R.Anhâ), oğlu Hasan'ı doğurduğu vakit:
— Yâ Resûlüllah! çocuğum için bir akîka kesmeyeyîmmî?» diye sormuş; Peder-i Zîşân'ı :
— Hayır; lâkin.başın. tıraş et ve saçının ağırlığı kadar gümüş tasadduk eyle; buyurmuşlardır.
Bu da Hasan (R.A.) için Peygamber (S.A.V.) 'in kestiği akîka'nın kâfi geleceğine delildir. Hz. Fâtıme akîka'dan bahsedince Resûlüflah (S.A.V.) onu menetmiş; sonra bizzat kendisi kesmiş ve Fâtıme (R. Anhâ)'ya. tıraşla gümüş tasadduku işlerini havale etmiştir. Böyle olması-akla daha yakındır. Çünkü Fat-.ıe (R.Anhâ) akîka'nın vakti ©lan yedip.d günden ve Resûlüllah (S.A;V.) henüz akîka'yı kesmeden önce izin istemiş olacaktır. Sem ura hadîsinde: «tıraş edilir» denilmesi doğumun yedinci günü çocuğu.tıraş etmenin meşru' olduğuna delildir. Tıraşın mutlak zikredilmesi kız çocuğunun da tıraş edileceğini gösterirse de uüemâ kızın tıraş edilmesini mekruh görmüşlerdir. Maamâfîh Ha n be I î ter'den bazıları kerâhat olmadığına kaildirler.
Küpe takmak için kız çocuğunun kulağını delmeye gelince: Bu bâbta İmam Gazali «ihyau'l-Ulûm» da şunları söylemiştir: «Bunda ruhsat görülmüyor. Zîrâ bu elem veren bir yaradır. Böylece yara kısas îcabeder; binâenaleyh ancak kan aldırma ve sünnet gibi mühim bir ihtiyaçtan dolayı caiz olabilir. Zînet eşyası ile süslenmek mühim değildir. Şu halde bu mesele âdet de olsa haramdır. Onu men'etmck vaciptir. Kulak delmek için ücretle insan tutmak ve iş için ücret almak da haramdır.»
Hanbelîler'in kitaplarında kızların kulaklarım delmek caiz, oğlanların kulaklarını delmek mekruhtur.» denilmektedir.
Hanefî kitaplarında «Fetâva-i Kaadı Han» 'da çocukların kulaklarının delinmesinde bir beis olmadığı bildiriliyor. Delil cîarak da câ-hiliyyet zamanında araplarm yapageldiği bu işi Peygamber (S.A.V.)'in men'etmemiş olması gösteriliyor.
Hadîsdeki Tâbirinin yerine bazı rivayetlerde:
denilmişse de doğru değildir. Çünkü bu kelime akîka'nın kanı çocuğun başına sürülür mânâsım ifâde eder. Câhiliyyet devrinde araplar bunu yapardı. Fakat islâmiyet men'etmiştir. Binâenaleyh rivayet râvînin vehminden neş'et etme bir hatadır.
ocuğa güzel bir ad koymak ebeveynin vazifesidir. Zîrâ Peygamber (S.A.V.) 'in çirkin adlardan hoşlanmayarak onları değiştirdiği sahih hadîslerle -sabit olmuştur. Sahîh bir hadîsde «Allah indînde adların en kötüsü bir adama Şâhânşah Melikü'l-Emîâk gibi isimlerin verilmesi» olduğu beyân edilmiş ve :
— Mülk ancak Aflaha mahsustur: buyurulmuştur. Binâenaleyh çirkin isim koymak haramdır. Kaadil kudât ve ondan daha çirkin olmak üzere Hâkimüthukkâm gibi jsimler koymanın haram olduğunu Evzâî nâssan tasrîh etmiştir.
Çirkin lâkaplar hakkında Zematişerî şöyle diyor: «Filhakika zamanımızda halk pek geniş davranır oldu[362]; o derecede ki adaklara yüksek lâkablar takmağa başladılar. Tut ki Ö2Ür makbul c!sun, ya dinin dalından haberi olmayanlara: Dinin filânı;[363], diye lâ-kab takmaya ne .diyeyim? vallahi bu yutulur lokma değildir...
Allah'ın en sevdiği isimler, Abdullah, Abdurrahman gibi adlardır. Peygamber isimlerini koymakda hiç bir beis yoktur. Yalnız Yasin, Taha gibi isimleri İmam Mâlik doğru bulmamıştır.

Çocuklara Peygamber (S.A,V.) 'in ismini vermeye gelince: Bu bâb-ta eî-Hars b. Ebî Üsâme'nin «Mvsned-» inde şu hadîs vardır:
Her kimin üç oğlu oiur da bîrinin adını Muhammed koymazsa o kimse muhakkak cahillik etmiştir.» Peygamberini seven bir müslümana yaraşan evlâdına onun ismini vermektir. İmâm Mâlik hazretleri: «Medînelîlâr'i: bir âiiede Muhâmmed isimli biri bulunsun da o aile efradı en hayırlı rızıkla nzıklandırılmasın olamaz; derken işittim» demiştir. İbnİ Rüsd, Medîneliler'in bu sözü ya tecrübe ile yâhûd bildikleri bir hadîse istinaden söylediklerine ihtimal vermektedir.
Faîde: Ebu Dâvud ile Tirmizî, Hz. Kasan ve Hüseyn (R.Anhüma) doğdukları vakit kulaklarına Peygamber (S.A.V.) 'in ezan okuduğunu rivayet etmişlerdir. Ayni hadîsi Hâkim dahî rivayet eder. Maksad sağ kulağıdır. Bu cihet timi Sürcm'niîi Hasan b. Alî (R.A.)'dan tahrîc ettiği şu hadîste tasrih buyurulmuştur.
«Bîr kimsenin bir çocuğu doğar da sağ kulağına ezan okur; sol kulağına ikamet getirirse o çocuğa cinnî zarar vermez.»
Doğan çocuğa hurma yalatmak müstahaptır. Bu hususla Bu~ hârî ile Müslim, Hz. Ebû Musa'dan şu hadîsi tahrî£ etmişlerdir:
«Ebû Mûsâ demiştir ki: bir oğlum dünyaya geldi de Peygamber {S.A.V.) 'e gittim. Resûlüllah (S.A.V.) ona İbrahim adını verdi ve bir hurma çiğnetti; hem ona bereket duasında bulundu.»
Yeni doğan bir çocuğa hurma çiğnetmek, hurmayı veya benzeri bir şeyi cnun ağzına koyarak suyunun mi'desine inmesini te'min etmektir. Bunu Yapacak zâtın ehl-i hayır ve bereketi umulur bir kimse olması gerekir.[364]

«Yeminler Ve Adaklar Bahsi»

Eyman: yeminin cem'idir.
Lügat'd e yemîn: el, kuvvet ve and mânâlarına gelir.
[365] «Putların ürerine kurnazlıkla bîr darbe indirdi» âyet-i kerîmesi üç veçhe ihtimallidir. Yani sağ elîle vurdu, kuvvetîle vurdu; ve yemî» ederek vurdu mânâlarından her birine ihtimali vardır.Hanefîler'i» fıkhî eserlerinden beyân edildiğine göre şer'an yemîn iki kısımdır.Eunlardan birincisi and'tır, ki lisanımızda buna yemîn etmek denilir.
Yemîn kendisine and edilen zâtın ta'zîmini gerektirir. Onun için de yalnız Allah'a olur. Allah'a yapılan yeminde ayni zamanda yeminin lügat mânâsı da vardır.
İkincisi şar ve ceza'dir. Bundan murâd: şart bulundumu ceza da bulunacak şekilde ceza cümlesini şart cümlesine bağlamaktır. Meselâ: «şu eve girersem kölem âzâd olsuna cümleleri böyledir.
Yeminin bu nev'i şer'î ıstılahla sâbît olmuştur; ehl-i lügatten böyle bir yemîn nakledilmemiştir. Bu yemînde de ötekinde olduğu gibi kuvvet ve tevsîk mânâları vardır. Çünkü yemîn ya bir şeyi yaptırmak yâhûd terkettirmek için yapılır; ve her iki vecihde de onunla te'kîd ihtiyacı hâsıl olur. Bu hususda Allah'a yemîn ne ise şart ve ceza da odur. Bundan dolayı şart ve ceza yeminin bir nev'i olmuştur.
Yemîn muamelâtda ve da'valarda sözü tevsik için meşru' olmuştur. Efdâl olan Allah'a yemîn etmeyi asgarî hadde indirmektir. Hattâ bazıları Allah'dan gayriye yemîn etmeyi dahî mekruh addetmişlerdir. Diğer balları : «Allah'tan gayriye yemin istikbale âid ise mekruh değil geçmişe âidse mekruh olur» demişlerdir.
Yeminin sebebi: Doğru söylediğine muhatabım inandırmak istemek yâhûd bir şeyi yapmaya veya yapmamaya kendini veya başkasını gayrete getirmek istemektir.
Rüknü : söylenen hususî lâfızdır.
Şart : Yemîn eden kimsenin müslüman âkil baliğ olmasıdır.
Hükmü : Yemîn, bir ibâdeti yapmak veya bir günahı bırakmak için yapılmışsa ondan dönmemek vaciptir. Bir ibâdeti yapmamak veya günahtan vazgeçmemek için yapılan yeminden dönmek vaciptir. Caiz olan bir şeye yapılan yeminden dönmek ise mendupdur. Yeminden dönmek caiz olduğu zaman da haram olduğu takdirde de keffâret vermek icâbeder. Hanefiler'e göre : Allaha yemîn: Yemîn-i gamus, yemîn-i lâğv ve yemîn-i mün'akîde olmak üzere üç kısımdır. Bunlar hakkında bu bâbta sırası geldikçe îzâhât verilecektir.
Nüzûr : nezrin cem'idir. Nezrin aslı korkutmak mânâsına gelen in-zârdır. Ragıb'ırl ta'rifine göre nezir: Bir işin olması için, vâcib olmayan bir şeyi kendine vacip kılmaktır ki buna lisanımızda adak denilir. Hanefîler'e göre nezir meşru' bir ibâdetdir. Meşru'iyyeti; kitap, sünnet ve icmâ-ı ümmetle sabittir. Kitaptan delili :
[366] Nezirlerini de tfâ etsinler...» âyet-i kerîmesidir. Sünnetden deiîîîeri bu bâbta görülecek hadîslerdir. Nezir ancak vâcib olan ibâdetler cinsinden bir şeyle sahih olur. Tesbîh, tahmîd ve hasta dolaşmak gibi vâcib ibâdetler cinsinden olmayan şeylerle keza haram olan şeylerle nezir yapılamaz. Çünkü kulun bir şeyi kendine vâcib kılması o şey cinsinden Allah'ın vacip kıldıklarına kıyasen caiz olur. Aksi takdirde kulun doğrudan doğruya bir şeyi vacip yapmaya selâhiyeti yoktur.[367]

1386/1170- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dsn Reaûlüllah sallallahil aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Peygamber salîaîlahü aleyhi ve sellem Ömer b. Hattab'a bir kervan içinde babasına yemin ederken yetişmiş bunun üzerine:
— Dikkat edin! şüphesiz Allah sizi babalarınıza yemîn etmekden nehî buyuruyor. Artık kim yemin edecekse ya Allaha yemin etsin yahud sussun; demiştir.[368]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Ehu Dâvud ile NesâVrdn Ebu Hüreyre'den merfu' olarak tahrîc ettikleri bir rivayette: «Babalarınıza, annelerinize ve putlara yemin etmeyin; Alîahdan başka hiç bir şeye yemin etmeyin: Aîlaha dahî ancak doğru söylediğiniz zaman yemin edin» buyurulmuştur.
Rekb : On ve daha fazla kişiden mürekkeb deve suvârisidir. Bazan atlılara da rekb denilir.
Nidd : misil demektir. Burada murâd arapların Allah'a şerik ittihâz ederek taptıkları ve kendilerine yemîn ettikleri putlardır. Araplar bunîara «ve'1-Lâti ve I'Uzzâ» diye yemîn ederlerdi.
Hadîs-i şerif AHah'dan başkasına yemîn etmenin yasak olduğuna delildir. Hanbelîler'le ZâhİrîIer'e göre buradaki nehî tahrim ifâde eder.
îbni Abdilberr : «ASÎah'dan başkasına yemîn bil'icmâ caiz değildir» demiştir: «AHah'dan başkasına yemîn etmek mekruhtur; yasaktır; hiç bir kimsenin bu 'yemini yapması caiz değildir.» dediği dahî rivayet olunur. îbni AbdUberfin buradaki kerahetten muradı kerâhet-i tah-rîmiyyedir. Netekim ilk sözünden de anlaşılmaktadır.
Mârûdî ; «Hiç bir kimsenin bîr kimseye, talâkla olsun it âk veya nezirle olsun AHah'dan başkasına yemîn verdirmesi caiz değildir. Hâkim bir kimseye böyle bir yemîn verdirirse azli vacip olur» demektedir. Şâfîîler'in cumhuru ile Haneîîler'in meşhur kavline göre buradaki nehî kerahet içindir. Hanefiler'in kavlini bahsin başında görmüştük.
«AHah'dan başkasına yemîn etmek haramdır» diyenler şu hadîslerle istidlal ederler : :
1— Ebu Dâvud ile Hâkim, İbni Ömer (R.A.) 'den Peygamber (S. A.V.)'in :
«Kim AMahdan başkasına yemîn ederse kâfir olmuştur» buyurduğunu tahrîc etmişlerdir.
2— Hâkim'in bir rivayetinde
«Allahdan başkasına yapılan her yemîn şirktir» buyurulmuştur.
3— Aynî hadîsi İmam Ahmed h. Haribel:
«Allahdan başkasına yemîn eden muhakkak müşrik olmuştur.» lâfizlarîle tahrîc etmiştir.
4— Müslim'in tahriç ettiği bir hadîsde :
«Sizden kim yemîn eder de yemininde: lât ve Uzzâ hakkîçin; derse lâ ilahe illallah desin» buyurulmaktadır.
5— imam Ncsâî'nin Hz. Sa'dü'bnü Vakkâs'dan tahrîc ettiği hadîse göre Sa'd (R.A.) Iât ile uzza'ya yemin etmiş sonra bunu Peygamber (S.A.V.) 'e söyledikde ResûEüflah (S.A.V.)
«Âllah'dan başka hiç bir ilâh yoktur. Biricik o vardır. Onun şeriki yoktur. Mülk onundur hamd de ona mahsustur; hem o her şeye kaadircfir; de ve sol tarafına üç defa üfür de şeytân-ı recimden Allaha sığın bir daha da yapma!» buyurmuşlardır. Kerahete kail olanlar :
«Babasına yemin olsun ki eğer doğru söyledi ise kurtuldu!» hadîsüe istidlal ederler. Fakat bu hadîs hakkında İbni Abdilberr ; Şüphesiz ki bu lâfız mahfuz değildir. Ayni hadîsin râvîsî tarafından:
«Vallahi doğru söyledi ise kurtuldu» şeklinde rivayet olunmuştur.» demiştir. Kerahete kail olanlar hadîsteki: Muhakkak müşrik oldu.» cümlesini te'kid ve şiddet mânasına te'vil etmişlerdir. Nitekim «riya şirktir» mealindeki hadîs de ayni mânâya hamledilmiş tir. Bunun emsali çoktur. Bunlar Teâla Hazretleri'nin mahlûkattan ay ve güneş gibi bir çoklarına yemin etmesîle istidlal ederler. Kerâhate kail olanların delillerine muhalifleri tarafından cevaplar verilmeye çalışılmıştır.

Dinden çıkmak, yahûdî olmak gibi sözlerle yemîn etmek haramdır. Buna delîl Ebû Dâvud, İbni Mâce ve Nesâî'nin tahrîc ettikleri Büreyde hadîsidir. İsnadı Müslim'in şartı üzere olan bu hadîsde Resû-lüllah (S.A.V.) :
«Bir kimse yemîn eder de; ben islâmiyetten beriyim; derse eğer (sözünde) yalancı ise dediği gibidir. Fakat doğru söylemişse îslâma salimen dönemez.» buyurmuşlardır. Böyle şeylere yapılan yemine keffâret de lâzım gelmez. Çünkü keffâret Allah'ın İzin verdiği şeylere yapılan yeminde meşru' olmuştur. Bir de hadîslerde keffâret zikredilmemiş; yainız kelime-i tevhîd tavsiye olunmuştur.[369]
1388/1171- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki; Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellcm:
— Yeminin arkadaşının seni tasdik edeceği şey üzerine (olmak gerek) dîr; buyurdular» Bir rivayette «Yemîn, yemîn isteyenin niyetine göredir» buyurmuştur.[370]

Bu iki rivayeti Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif, yeminin karşı tarafın niyetine göre yapılacağına delildir. Yani yemini teklif eden taraf neyi niyet etmişse yemîn ona yapılacaktır. Yemîn edenin niyetine bakılmaz. Hadîs mutlaktır. Binâenaleyh yemini hak sahibi yâhûd hâkim istemiş olabilir. Maksad yemîn îcabeden yerdir. Nitekim hadîsde: «Arkadaşının senİ tasdik edeceği şey» buyurülarak buna işaret olunmuştur. Fakat bu davacının doğru söylediğine göredir. Davacı iddiasında doğru söylemezse yemîn-edenin niyeti muteber olur.
ŞâfÎîler yemîn ettirenin mutlaka hâkim olmasını nazar-ı i'tibâra almışlardır. Onlara göre hâkimden başkası yemîn ettirirse yemîn edenin niyeti muteber olur. Şâfıîler'den Nevevî şöyle diyor: «Fakat yemîn istenmeden yemîn eder de hakikati gizler ve bu kendisine bir menfaat sağlarsa ister yemîn teklif edilmeden doğrudan doğruya yemîn etsin, ister hakîm veya naibinden başkası yemîn ettirsin, yemîn edon kimse hânis[371] olmaz. Bu bâbta yemîni hâkim ettirmezse da'vâcımn niyeti mu'teber değildir. Elhâsıl yemîn bütün hallerde yemîn edenin niyetine göre mu'teberdir. Ancak hâkim veya vekili kendisine teveccüh eden bir da'vada yemîn ettirirse o zaman yemîn isteyen tarafın niyeti mu'teber olur. Hadîsden murâd da budur. Lâkin hâkim veya vekili kendisine teveccüh eden bir davada yemîn taleb etmeksizin da'vali kendiliğinden yemîn ederse bu yemîn onun niyetine göre mu'teber olur. Hem bütün bu hususatta yeminin Allaha veya talâka veya itaka yapılması mü-sâvîdir. Yalnız hakîm talâka .veya- îtaka yemîn ettirir de hilafı hakikat yemini da'vâlıya bir menfaat sağlarsa yemîn edenin niyetine itibar olunur. Çünkü hâkimin talâk ve îtaka yemîn verdirmeye hakkı yoktur; o ancak Allaha yemin ettirebilir.»[372]

1389/1172- [373] Abdurrahman b. Semura radıyatlahü anh'âan rîvâ-yet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Bir şey üzerine yemîn eder de (« yeminden) başkasını ondan daha hayırlı görürsen hemen yemininden dolayı keffâret ver; ve o hayırlı şeyi yap; buyurdular.»[374]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Buhârî'nin bir rivayetinde: «O hayırlı İşi yap da yemininden dolayı keffâret ver» buyurulmuştur. Ebu Davud'un bir rivayetinde ise: «yeminden dolayı hemen keffâret ver; sonra O hayırlı olan şeyi yap.» denilmiştir. Rivayetin isnadı sahihtir.
Bazı eserlerde: «her iki rivayetin isnadı sahihtir.» denilmiş; ve bundan Buharı ile Ebu Davud'un isnadları kasdedilmişse de evlâ olan kitabımızda olduğu gibi zamiri müfret bırakarak Ebu Davud'a, rica etmektedir. Çünkü hadîs ulemâsının örfüne göre sahîheyn'de bulunan her hadîs sahîh olduğu için isnadı hakkında «sahîhdir» demeye hacet yoktur.
Hadîs-i şerif bir şeye yemîn ettikden sonra o yeminden dönmek dönmemekten hayırlı görülürse evvelâ keffâret vererek yeminden dönmeşinin ve sonra o işi yapmanın lüzumuna delâlet ediyor. Emrin muk-tezası vücub ise de cumhur-u ulemâ burada onun îsühfaâb ifade ettiğini söylemişlerdir. Hadîsin zahiri evvelâ keffâret vermek icâbettiğini gösteriyor. Fakat ulemâ bunun da vâcib olmadığına icmâ nakletmiş-lerdir. Binâenaleyh keffâret yemin bozulduktan sonra da verilebilir. Yeminden Önce ise keffâret verilemez.
Sahâfoe-İ kirâm'dan on dört zat ile tabiîn'den bir cemâat îmanı Mâlik, İmam Şafiî ve cumhur-u ulemâ yemini bozmazdan evvel keffâret vermenin caiz olduğuna kaildirler. Ancak yemini bozduktan sonra keffâret vermek onlara göre de müstehaptır. Cevaz meselesi bütün keffâret nev'ilerine şâmil gibi görünürse de İmam Şafiî'ye göre oruç keffâretini yemini bozmazdan önce tutmak caiz değildir. Çünkü bu keffâret bedeni bir ibâdettir. Binâenaleyh namaz ve ramazan orucu gibi onu da vaktinden önce yapmak caiz değildir. Fakat keffâret oruçtan başka bir şey ise yemîn bozulmadan önce' verilebilir; nitekim zekâtı vaktinden evvel vermek câizdir.
Hanefiler'le diğer bazı ulemâ'ya- göre yemîn bozulmadan keffâret vermek hiç bir surette caiz değildir. Hanefî fıkıhında şöyle deniliyor : «Keffâretin sebebi hıns, yani yemini bozmaktır. Nefsi yemîn sebeb olamaz. Çünkü sebeb en azından müsebbebe ulaştıran yoldur. Yemîn ise bilâkis üzerine yemîn edilen şey'i yapmaya mâni'dir. Bir şeyin hem mâni' hem sebeb olması imkânsızdır. Bununla beraber yeminin keffâre-te sebeb olduğunu kabul etsek bile onun hinsin (yemini bozmanın) şart-ı vücubu olduğunda şüphe edilemez' Zîrâ yemini bozmadan keffâret vâcib olmadığı kat'iyetle ma'lûmdur. Böyle olmasa mücerred yeminle beffâret vâcib olurdu. Halbuki buna kail olan yoktur. Hıns şart olunca ondan önce keffâret vâcib olamaz. Çünkü şart olmadan meşrut bulunmaz. Binâenaleyh hıns sabit olmadıkça ondan önce vücup sakıt olamaz. Delilin muktezası budur. Ancak zekât ve sadaka-i fıtır gibi bazı ibâdetler delîl hilâfına sabit olmuşlardır. Yani nisaba mâlik olan bir kimse sene geçmeden zekât verebilir; sadakati fıtır dahî bayram sabahından önce verilebilir. Fakat delîl hilâfına sabit olan bir şeye başkası kıyas edilemez.»[375]

1391/1173- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre Resûlüllah sdlldllahü aleyhi ve sellemı
— Bir kimse bir şey üzerine yemin eder de arkasından inşaallah derse ona hıns yoktur; buyurmuştur.»[376]

Bu hadîsi Ahmed'le Dörtler rivayet etmişlerdir, İbni Hibbân onu sahîhlemiştir.
Tirmizî; «Bu hadîsi, Eyyub- SahtiyanVaen başka hiç bir kimsenin merfu rivayet ettiğini bilmiyoruz.» demiştir. İbnil Aîiyye: «Eyyub bu hadîsi bazan merfu' bazan de merfu' olmayarak rivayet ediyordu» demiş, Beyhakî ise «Bu hadîsin merfu' rivayeti yalnız-Eyyub'tan. sahîh olarak nakledilmiştir. Halbuki Eyyub onda _şek-ketmiştir.» mütâleâsında bulunmuştur. Maamâfîh Eyyub mu'temed bir hafızdır. Hadîsi yalnız başına merfu' rivayet etmesi zarar vermez. Bazan mevkuf rivayet etmesi de hadîse dokunma. Çünkü onun hadîsi refi etmesi âdil bir râvinin ziyâdesi, demektir ve makbuldür. Ayni hadîsi Musa b. Ükbe, Kesir b. Ferkad, Eyyub b. Musa ve Hassan b.. Atıyye, Nâfi'den merfu' olarak rivayet etmişlerdir. Bu suretle hadîs kuvvet bulmuştur. Zâten mevkuf da olsa yine merfur hükmündedir. Zîrâ burada içtihada mesâğ yoktur. Cumhur-u ulemânın kavli de budur. îbnü'l -Arabi diyor ki : «yemine bitişik olmak şar-tîle inşallah demenin vemînin in'ikadma mâni' olduğuna bütün müslü-manlar ittifak etmişlerdir. Yeminden ayrı, yani yemîni yaptıktan sonra biraz su;;.-;rak bu kelimeyi söylemek — bazı selefin kail olduğu ve-cihle — caiz olsa hiç kimse yemininden dönmez ve keffârete de hacet kalmazdı.»
İnşaHsh'sn yemine bitişme zamanı ihtilaflıdır. Cumhur'a göre ara susmamak şartîle yemine bitişik söylemektir. Arada soluk almak zarar etmez. Fakat kasden teneffüs ederse Hanefîler'e göre istisna bozulur.
Tâbiîn'den bir cemaatla Tavus ve Hasan-t Basri'ye göre bulunduğu yerden kalkmadıkça inşallah diyerek istisna yapılabilir. Ata' bunu : «bir deve sağacak kadar» diye tahdid etmiştir. Saîd b. (7ü-beyr'e göre istisna müddeti dört aydır. İbni Abbâs (R.A.) 'a göre muayyen müddeti yoktur; ne zaman söylense istisna olur : «Bu takdirlerin bir delili yoktur» deniliyor. Bazıları bunları te'vil ederek: «Maksad teberrüken inşallah demenin müstehâb olduğunu bildirmek yahud Allah'ı zikretmenin vâcib olduğunu hatırlatmaktır. Yoksa bu sözle yemini bozmaya mani' olmak kasdedilmemiştir.» diyorlar.
İstisnanın, Allah'a yeminde olsun talâk ve nezir gibi şeylerde olsun yemini bozmaya mâni' olub olmadığı ihtilaflıdır.
imam Mâlik'e göre istisna yalnız Allah'a yeminde işe yarar, îbnül - Ardbî bunu kuvvetli buluyor.
İmam Ahmed b. Hanbel köle âzâdımn istisnaya dâhil olmadığına kaildir. Delili Beyhakî'nin Hz. Muâz'dan merfu' olarak tahrîc •ettiği şu hadîstir:
«Bir adam karısına: Gen boşsun; inşallah dese kadın boş olmaz, fakat kölesine: sen hürsün inşallah; dese kcHe hür olur.» Ancak bu hadîs üzerinde söz edilmiştir. İsnadı da ihtilaflıdır.
Hadîsde: «inşallah dsrse..» buyurulması istisnada yalnız niyetin kâfi gelmeyeceğine delildir, Cumhur'un kavli de budur.
Bazı Mâlikîîer'den sırf niyetle istisnanın sahîh olduğu rivayet edilmiştir. Bu kavle zâhib olanlar vardır.[377]

1392/1174- «(Bu da) ondan rivayet olunmnştur radıyattahü anh demiştir ki: Peygamber sdllcîlahü aleyhi ve sellçm'in yemini:
— Hayır, kalpleri çeviren hakkı için; sözü idi.[378]

Bu hadîsi Buhârî rivâeyt etmiştir.

Resûlüllah (S.A.V.) 'in ekseriya yeminde kullandığı sözleri şöyle aralamıştır:
«Hayır kalpleri değiştiren hakkı için»
«Nefsim kabza-i kudretinde olan Allaha yemîn ederim»
«Muhammedi'n nefsi, kabza-i kudretinde oian Allah'a ye-mîn ederim»
«Allah hakkı için»
«Kâ'benin Rabbı'hakkı İçin»
Şeybe'nin rivayeti ise :
«Peygamber (S.A.V.) yemîn etmek istedi mî :
— Ebul -Kaasim'in nefsi kabza-i kudretinde olan Allaha yemin ederim; derdi» şeklindedir.
«Kalpleri çeviren» den murâd Allah'tır. Kalpleri çevirmek, onların hallerini değiştirmektir. Râgıb: «Allah'ın kalpleri ve basiretleri çevirmesi onları bir reyden başka bir re'ye değiştirmesidir.» diyor İbnü'l - Arabi kalp hakkında şunları söylemiştir: «kalp bedenin bir cüz'üdür. Allah onu hâlketmiş ve ilim, kelâm ve şâire gibi iç sıfatlarına mahal kalmış; bedenin zahirini de fi'li ve kavlî tasarruflara mahal yapmıştır. İnsana hayırlı emreden bir melek; şerrî emreden bir şeytan tevkil eylemiştir. Aklı yaratmış; onun nuru ile insanı hidâyete erdirir. Hevâ ve hevesi hâlketmiş; onun zulmetîle insanı doğru yoldan saptırır. Kaza ve kader ise bunların hepsine hâkimdir. Kalp iyi ve kötü düşüncelerle bazan melekden bazan da şeytandan gelen bir temas arasında haşır - neşir olur. Korunan Allah'ın, koruduğudur.»
îbnü-l-AJrdbVnin (kelâm) ı iç sıfatı sayması kelâm-ı nefsiyi isbat içindir. Filhakika onun yeri kalptir.
Hadîs-i şerîf, Allah'ın sıfatlarından bir sıfata yemîn etmenin caiz olduğuna delildir. Bazılarına göre yemîn Allah'ın zâti ve fi'li sıfatlarından ilim, kudret gibi bir sıfatına yapılabilirse de bu sıfatın Allah'a izafe edilerek söylenmesi ve meselâ: «Allah'ın ilmi hakkı için» denilmesi şarttır. Ancak fi'lî sıfatlardan emanete yemîn etmek memnu'dur. Bu hususta Ebu Dâvud, Hz. Büreyde (R.A.) 'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Her kim emânete yemîn ederse bizden değildir»
Çünkü emânet Allah'ın sıfatlarından değildir.
Hanefîler'Ie Mâlikler'e göre kur'ân-ı kerîni'de ve sahih hadîslerde vârid olan bütün Esma- İilâhİyye ile sifât-ı zâtiyye'ye yemin edilebilir. Böyle bir yeminle keffâret vâcibolur. Yalnız Hanefîler'e göre Allah'ın ilmine yemîn edilemez. Çünkü bu sıfata yemîn etmek âdet olmamıştır. Maamâfih: «edilebilir» diyenler de vardır. Allah'ın rahmeti gadabı ve sehatı gibi kelimelerle yemîn yapılamadığı gibi Allah'tan başkasın» yapılan yemîn de şer'an yemîn değildir. Binâenaleyh Peygamber'e Kur'ân'a ve Kabe'ye yemîn edilemez. Yemin caiz olmayınca keffâret de lâzım gelmez. Allah'ın dinine şeriatına, Peygamberlerine, Meleklerine, Arşına, hudud-u şer'iyesine, namaza oruca, hacca, Beyte, Safa ile Mer-veye, Hacer-i esved'e, Peygamber (5.A.V.) 'in kabrine, minberine ve sâireye yemîn etmenin hükmü budur. Çünkü bunların hepsi Allah'ın gayrıdır. Hattâ İmam A'zam'm: «Yemîn, tevhîd ve ihlâs ile tecer-rüd etmiş olarak yalnız Allah'a yapılır.» dediği rivayet olunur. Fakat: «Peygamberlerden beriyim, kur'ândan beriyim; yahûdîyim, nasrâ-niyim » gibi sözler yemindir. Bunlar keffâreti icâbederler. Burada kaide şudur: Bir şeyin itikadı küfürse o şeye yemîn ederek yemînini bozana kefaret lâzım gelir.
Şâfiler'Ie Hanbelî'ler tafsilâta giderek şöyle derler: «Eğer lâfız Rahman, Rabbül âlemîin, Hâlik'ul halk, gibi Aüah'a mahsus bir kelime ise onunla yemin mün'akid olur. Mutlak söylemekle Allah'ı kasdederek söylemenin bir farkı yoktur. Şâyed yemîn edilen söz Allah'a ve başkasına ıtlak edilebilen Rabb gibi bir kelime olur fakat kullanışda Rab-mü'l - âlemin, Rabbü'l - mâl gibi daima mukayyed söylenirse o kelime ile Allah kasdedilmek şartîle yemîn münakid olur. Hayy, mevcud gibi Allah'a ve gayrısına müsavat üzere ıtlak edilebilen bir kelime ile Allah kasdedilirse sahîh kavle göre yine yemîn olur. Başka bîr şeye kas-dediür veya mutlak söylenirse yemîn olmaz.[379]

1393/1175- «Abdullah b. Amr radıyalîakü anhümâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve seUem'e bîr a'râ-bî gelerek :
— Ya Resûlüllah, büyük günahlar nedir? dedi» Mütekâbilen Abdullah hadîsi zikretmiştir.Bu hadîsde:
— Yemîn-İ gamûsturi; cümlesi vardır. Ayni hadîsde şu cümle de bulunmaktadır :
«— Yemîn-i gamûs nedir?» dedim :
— Kendisîle müslûman bir kimsenin malı (ndan alâkası) kestirilen (ycmîn)dir.Yemîn eden o yemînde yalancıdır; buyurdular.»[380]

Bu hadîsi Buhârî iahrîc etmiştir.
Hadîsin zahirine göre suali sonran Abdullah b. Amr b. As yani hadîsin ravîsîdir. Bu takdirde cevabı veren de Resûlüllah (S.A.V.) 'dir. Fakat uzak bir ihtimal olmak üzere suali yabancı birinin sorması Abdullah b. Amr (R.A.) 'in da cevap vermesi hatıra gelebilir,
Hadîs-i şerîf, yemin nevilerinden birine temas etmektedir. Şimdi de bu nev'ileri görelim. Ma'lûmdur ki Yemîn ya kasden yapılır yâhûd hç bir kasıdsız ağızdan çıkıverir. Konuşurken alışkanlık icâbı söylenen: «vallahi bilmiyorum; vallaki ben vazifemi yaptım» gibi sözler, kasıdsız yeminlerdir. Bunlar yalnız lügat i'tibarîle yemindir. Şer'an bir hüküm ifâde etmezler. Nitekim Teâlâ Hazretleri
«[381] Allah sîzi yeminlerinizde yaptığınız lagivden dolayı muâhaze etmez.» buyurarak bu ciheti beyân etmiştir.
Yemîn kasden yapıldığı takdirde üzerine yemîn edilen şeyin hâline bakarak bazıları yemîni beş kısma ayırmışlardır. Çünkü yemîn eden kimsenin bu yemininde ya doğru söylediği ma'lûmdur; ya yalan söylediği bellidir. Yâhûd doğru veya yalan söylediği maznundur; veya şüphelidir. Birinciye yemîn-i sâdtka, ikinciye yemîn-i gamûs derler. Üçüncüsü doğruluğu zannedilen, dördüncüsü yalan olduğu samla, beşincisi de doğru veya yalan olduğu şüpheli olan yemindir.
1— Yemîn-i sâd;ka: Kur'an-ı kerîm'de ve hadîslerde görülen ye-mm'erdir. tbnü'l-Kayyım, Peygamber (S.A.V.)'in seksenden fazla yemîn ettiğini söyler:
«Şüphesiz ki Allah, kendisine Yemîn edilmesini sever.»
hadîsinden murâd bu yemindir. Onun Allah indinde makbul olması ta'zîm ifâde ettiği içindir.
2— Yemîn-i gamûs: yalan olduğu bilinen yemindir. Gamûs: daldıran demektir. Bu yemin sahibini günaha daldırdığı için ona bu isim verilmiştir, «en - nihâye-» nâm eserde: «Bu yemîn, sahibini Cehen-nem'e daldıracağı için ona bu isim verilmiştir.» deniliyor. Yemîn-i ga-mûs'un yemîn-i zûr, yemîn-i fâcire, yemîn-i sabır ve yemîn-İ masbure gibi muhtelif isimleri vardır.
3— Doğruluğu zannedilen yemîn iki kısımdır. Birincisi isabetli olduğu anlaşılandır, ki bunu bazıları yemîn-i sâdıkaya katarlar. Çünkü doğruluğu anlaşılınca onun gibi olmuştur, ikincisi: Doğru zannedilip de hilafı meydana çıkan yemindir. Bazıları bu iki nev'i ile yemîn etmenin caiz olmadığına kaildirler. Zîrâ bunlar zan üzerine yemindir. Halbuki yemîn, ihtimali kafi surette ortadan kaldırmak için meşru' olmuştur.
4— Yalan olduğu zannedilen bir şeye yemîn etmek haramdır.
5— Doğruluğu veya yalan olduğu şüpheli olan yemin dahî haramdır. Hulâsa mezkûr beş nev'in yalnız birincisi caiz olup diğer dördü haramdır.
HanefîIer'e göre yemin: Gamûs, lağıv ve mun'akıde olmak üzere üç kısımdır :
1— Yemîn-i gamûs: kasden yalan yere edilen yemindir. Bu yemîn Şâfiîler'den maada mezheb ulemâsîle diğer bir çok ulemâ'ya göre kef-fâretle Ödenemez; onun için ancak Allah'a tevbe ve istiğfar edilir. Çünkü gamûs hakikatte yemîn değildir. Çünkü yemin yukarıda da görüldüğü vecihle meşru' bir akiddir. Gamûs ise büyük günahlardan bir gü-nahdır; binâenaleyh meşru' olamaz. Ona şekline bakarak mecazen yemîn denilmiştir. Nitekim hür bir insanı satmak bâtıl olduğu halde onu satmaya da beyi' denilmiştir. ResûSüllah (S.A.V.) gamûs'un büyük günahlardan olduğunu şu hadîs-i şerîflerîle beyan buyurmuşlardır:
«Büyük günahlardan ma'dud beş şey vardtr kî haklarında keffâret yoktur. Bunlar Ailaha şirk koşmak, anneye babaya âsî olmak, müslümana iftira atmak, harb-den kaçmak ve yemîn-i gamûstur.» Keffâretle dahî ödeneme yecek olan bu büyük günahın sahibi ancak ve ancak tövbe, istiğfar edecektir. Onun işi Allah'a kalmıştır.
İfnam Şafiî'ye göre yemîn-i gamûs keffâretle Ödenir. Zîrâ kef-fâret Ismullah'm hörmetini ayak altına ailma suçunun günahını, yok etmek için meşru' olmuştur. Ayni suç yemîn-i gamûsda da vardır; binâenaleyh keifâret onda da meşru'dur.
2— Yemîn-i lâgv: Hüsnüneyyetle doğruya diye edilip hilafı zuhur eden yemindir.Bu yemin için Allah'ın muâhâze buyurmaması me'mul-dur .Çünkü Teâlâ Hazretleri'nin :
«[382] YemînlerİnîzdekiIâğvdan dolayı Allah sızı muâhâze etmez.» âyet-i kerîmesi bu hususda nâzıl olmuştur. İmam Muhammed'in İmamdı A'zarn.'âa.n. rivayetine göre yemîn-i lâğv: «Öyle vallahi öyle, değil vallahi» gibi halk dilinde söylenen yeminlerdir.
Yemîn-i lâğv hakkında: «Allah'ın muâhâze buyurmamasını ümid ederiz.» diyen, İmam Muhammed'Ğir. Yukarıdaki âyet-i kerîme'de yemîn-i lâgv'den dolayı Allah'ın muâhâze etmeyeceği kat'î surette beyân olunduğu halde İmam Muhammed'in niçin «ümîd ederiz» şeklinde idâre-i kelâm ettiğini sormak hatıra gelebilir. Bu suâle şöyle cevap verilmiştir: «Recâ iki türlü olur; ve birine recâ-i tama', diğerine recâ-i tevazu' derler. İmam Muhammed bu sözü bir recâ-i tevazu' olarak söylemiştir.

3— Yemîn-i mün'akide : îleride bir işi yapmak veya yapmamak için edilen yemindir. İbâdetlerini yapacağına veya günah işlemeyeceğine yemin eden bir kimsenin o yemini bozmaması lâzımdır. Bilâkis ibâdet, yapmayacağına yemin edenin o yemini bozması îcâbeder. Hayırlı bir işi yapmayacağına meselâ: bir müslümanla konuşmayacağına yemin edenin o yeminden dönmesi evlâdır.
Yemini bozana keffâret vermek lâzım gelir, keffâret veren üç şey aracında muhayyerdir. îsterse bir köle âzâd eder: dilerse on fakiri doyurur ya giydirir; ve aynî zîhâr keffâretinde olduğu gibi günde en az iki öğün yemek verir. Verilen her öğünde fakirlerin doyması şart ise de buğday ekmeği yedirdiği takdirde katık şart değildir. Elbise mu'teber olan; vücudu örtecek ve âdeten elbise denilebilecek kisvedir. Elbise ve yiyecek bulamayan üç gün birbiri ardınca oruç tutacaktır.
Yemin meselesinde HanefHer'e göre şaka ile ciddiyet arasında bir fark olmadığı gibi kasden veya zorla yâhûd unutarak yemin etmek de ciddiyet hükmündedir. Çünkü: «Üç şey vardır; bunların ciddîsi de ciddi şakasıda ciddidir» hadîs-i şerifinin bir rivayetinde : «Bunlar: nikâh, talâk ve yeminlerdir» buyurulmuştur.
îmam Şafiî'ye göre zorla ettirilen yeminle unutarak veya ha-taen edilen yeminin hükmü yoktur. Zîra bunların hükmü olmadığı meşhur bir hadîsle beyân olunmuştur. Bu hadîs-i şerîfde: «Ümmetimden hatâ, unutma ve yapmasına mecbur edildikleri şey'İn hükmü kaldırılmıştır» buyurulmaktadır. HaneffîBee-'den Kemal b, Bümam^ Hz. Şafiî'nin kavlini tercih eder.
Faîde: UlemA günahların büyük ve küçükleri hakkında ihtilâf etmişlerdir, îmâmü'l - Haremeyn (419—478) ile bir cemâate göre; bütün günahlar büyüktür. Cumhur-u ulemâya göre ise günahların büyük ve küçükleri vardır. Delilleri :
«[383] nehy olunduğumuz günahların büyüklerinden sakınırsanız...» âyet-i
kerîmesi ile emsali âyetlerdir. Ukm&'dan bazıları nassan sabit olan büyük günahları sayarak yirmi beşe çıkarmışlardır. Bunlar: Allah'a şirk koşmak, katil, zina, harpten kaçmak, faiz, yetim malı yemek, namuslu kadınlara zina iftirası, sihir, yalan yere şahidlik, yemîn-i gamûs, koğuculuk, hırsızlık, şarap içmek, Beytullah'm hörmetini istihlâl pazarlık bozmak, sünneti terketmek, hicretten sonra araplarm eski haline dönmek, Allah'ın rahmetinden ümid kesmek, Allah'ın azabından emin olduğuna inanmak, suyunun fazlasını yolcuya vermemek, bevil-den kurulanmamak, anneye, babaya isyan, onların şetmine sebeb olmak, başkasına dokunan vasiyyet ve haksız yere müslümanın ırzım dile destan etmektir.
Büyük günahlar arasında hırsızlığın zikredilmemesi, büyük günah olduğuna dâir nass bulunmadığıdır. Fakat hırsızlık hakkın-daSahiheyn'de şu hadîs vardır;
«Hırsız çalarken mü'min olarak çalmaz.» Neaâî'nm rivayetinde :
«Bunu yaparsa boynundan islâm bağını muhakkak çıkarmıştır. Eğer tevbe ederse Allah da onun tevbesini kabul eder.» buyurulmuştur. Sahîh hadîsler de gulûlün yani ganimet malını gizlenmenin de büyük günah olduğu bildirilmiştir.
Babımız hadîsinin zahiri yemîn-i gamûs'da keffâret olmadığına delildir. îbnü'l - Münzir ile İbni Abdilberr bu hususta ulemâ'nm ittifakı olduğunu nakletnıişlerdir.[384]

1394/1176- «Âişe radıyallahü anhâ'dan Teâlâ Hazretlerinin (yeminle rînizdeki lâgvdan dolayı Allah sizî muâhaze etmez.) kavl-i kerîmi hakkında rivayet olunmuştur. Demiştir ki :
— Bu, bir kimsenin hayır vallahi bilâkis öyle vallahi demesidir.» Bu hadîsi Buhârî tahrîc etmiştir, Ebû Dâvud onu merfu' olarak rivayet eylemiştir.[385]

Hadîs-i şerif lâğvin, yemin kasd ile olmayarak söyleniveren bir yemin olduğuna delildir. İmam Şâfî'nin mezhebi budur. îbnü'VMün-zır bunu İbni Abbas, İbni Ömer ve daha başka Ashâb-ı Kiram (R.An-hüm) ile tâbiîn'den bir cemâatten rivayet etmiştir. Mezkûr kavlin îmam A'sâm'dan da rivayet olunduğunu bundan evvelki hadîsin şerhinde görmüş ve: «Hanefîler'e göre yemîn-i lâğvi : hüsnüniyetle bir şeye doğru zannîle yemîn ederek sonra hilafı zahir olmaktır: diye taVif etmiştik. Tâvûs (—106) 'a göre lâgv : kızarak yapılan yemindir. Daha başka türlü tefsir edenler de olmuştur, fakat: «bunlar delilsiz bir takım da'vâlardan ibarettir» deniliyor. Yemîn-i lâgv babında en güzel tefsiri Hz. ÂÎşe (R. A.) yapmıştır.Çünkü Âîşe (R. A.) vahî zamanını görmüş olduğu gibi ayni zamanda ehM lügattendir.
Şa'bî, Tâvûs ve Hasan-ı Basrî'den bir rivayete göre hadîsde geçen: «Hayır vallahi bilâkis Öyle vallahi» gibi sözler yemin sayılmazlar.
Bu sözler cümienin sılası (eki) kabîlindendir. Zaten lâğv lügatte: bâtıl ve itimâda şayan olmayan söz; mânâsına gelir.[386]

1395/1177- «Ebu Hüreyre radtyallahü anfe'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz Alîahın doksan dokuz ismi vardır. Onları kim ezberlerse Cennete girer; buyurdular.»[387]

Hadîs müttefekun aleyh'dir. Tirmizi ile İbni Hibbân bu isimleri zikretmişlerdir. Tahkîk'a göre mezkûr isimlerin sayılması bazı râvîler tarafından yapılmış bir idrâctır.
Filhakika hadîs ulemâsı Esma-i (iâhiyye'mn hadîsde zikredilmesini bilittifak bir râvî tarafından idrâc telâkki etmişlerdir. Hadîsin zahiri Esma-i İlâhiyye'nin bu sayıya münhasır olduğunu gösteriyor. Bu estidlâl ya mefhum-u aded'e göredir; yâhud hadîsin : «Onları kim sayarsa Cennete girer» cümlesinden anlaşılmıştır. Murâd: mezkûr doksan dokuz ismin diğer isimler arasında hususî fazileti hâiz olduğunu beyândır. Bu fazilet o isimleri okumanın cennete girmeye sebep oluşudur. Cumhur-u ulemâ'nm kavli budur.
Nevevî'ye göre bu hadîsde Esma-i İlâhiyye mahsur değildir. Çünkü hadîsden murâd Allah'ın doksan dokuz isimden başka ismi olmadığını anlatmak değildir,.. Buna delîl İmam Ahmed b. HanbeTvn. Hz. Ibnî Mes'uefdan merfu'. olarak tahrîc ettiği ve îbni Hibbân'm da sa-hîhlediği şu hadîsdir:
«Senden, sana mahsus olan, kendine ad takttğın veya kitabında indirdiğin yâhud kullarından birine öğrettiğin yâhud da înd-i ilâhîndeki gaîb ilmi hususunda kendine tahsis buyurduğun her İsminle niyaz ederim.» Bu hadîs.
A£fahu Teâlâ'nm hiç bir kuluna bildirmediği, kendine hâss isimleri olduğuna delâlet ediyor. Ayni zamanda bazı kullarının onun bazı isimlerini bildiğini de gösteriyorsa da, bu isimlerin 99 isminden bir kısmı olması muhtemeldir.
İbni Razrfr, Allah'ın 99 isminden başka ismi olmadığına kafi surette kail olmuştur. Delili : Peygamber (S.A.V.)'in Esma-i hüsnâ hakkında: «Bir dane müstesna oimak üzere yüzdür; buyurmuş olmasıdır.» îbni Hazin, 99 ismi bildiren hadîslerin muztarib olduklarını; bunlardan hiç birinin asla sahih olmadığını söylemekde ve mezkûr isimlerin ancak nass-i Kur'ân'dan veya sahih hadislerden alınacağını kaydetmektedir. Kendisi Kur'an ve sünnetten 84 isim çıkarmış ve bunları sıralamıştır. Musannif ise yalnız Kur'ân-ı Ke-rim'den 99 isim istihraç etmiş; ve bunları «et - Telhis-» ile diğer bazı eserlerinde sayarak göstermiştir. Bazıları Kur'ân-ı Kerîmi tetebbu ederek Esmâ-i hüsnâ 'nın sayısını 173'e çıkarmışlardır.
Musannif ulemâ'mn Esmâ-İ hüsnâ'mn sayısı hakkındaki sözlerini ve bu bâbdaki ihtilâfı naklettikden sonra söyle diyor : «Esma hüsnâ dört kısımdır:
Birinci kısım ism-i alem olandır. Bu «Allah» ism-i celîlidir.
İkincisi, Alîm, Kadîr, Semî ve Basîr gibi zâta sabit olan sıfatlardır.
Üçüncüsü, Halik ve Râzik gibi bir şeyi Allah'a izafeye delâlet eden isimlerdir.
Dördüncüsü, AUy ve kuddûs gibi AJlah'dan bir şey'in selbine delâlet eden isimlerdir.»
Ulemâ bu isimlerin tevkîfî olup olmadığında dahî ihtilâf etmişlerdir. Tevkifîden murâd: rivayete mütevakkıf olup kimsenin tasarrufta bulunamayacağı isimlerdir. Bunlar nassan Kurân-ı Kerîm'de veya hadîslerde görüldüğü gibi kullanılırlar. Fahr-i Râzî (544—606): «Ulemâmızdan meşhur olan kavle göre Esmâ-i hüsnâ tevkifidir» demiştir. Mutezile ile Kerramiye* taifelerine göre: Eğer akıl, bir kelimenin mânâsı Allah Teâlâ hakkında sabittir; diye hükmederse o kelimeyi Allah'a itlak etmek caiz olur. İmam Gazdlî ile diğer bazı zevat Esmâ-i ilâhîy-yc'nin tevkîfî olduğuna fakat sıfatlarının tevkîfî olmadığına kaildirler. Bu bâbta /ma^/ı Gazali şöyle demektedir: «Peygamber (S.A.V.)'e babasının, annesinin ve kendisinin takmadığı bir ismi takmak bize nasıl caiz değilse Allah Teâlâ hakkında da öyledir.» Noksanlık iham. eden hiv isim veya sıfatı Allah'a itlâk etmenin caiz olamayacığmâ ulemâ ittifak etmişlerdir. Binâenaleyh Allah'a: Mâhid, Zari' ve Fâlik gibi isimler itlâk edilemez, halbukJHşu kelimeler Kur'ân-ı kerîm'de mevcüddur.
Kuşeyrî : «İsimler kitâb, sünnet ve icmâ'dan tevkîfî olarak alınır. Bu üç delilden birinde vârid olan her isim Allah'ın vasfı için de itlâk edilebilir. Onlarda vârid olmayan isimler ise mânâ i'tibârile sa-hîh bile olsa Allah'a itlâk edilemez» diyor.
Hadîs-i şerîfde: «Onları kim ezberlerse» diye terceme ettiğimiz ihsâ kelimesinin mânâsı üzerinde ihtilâf edilmiştir. Buharı ile diğer muhakkıklara göre: «O isimleri kim ezberlerse» demektir.. Zahir olan mânâ da budur. Çünkü bir rivayette:
«Onları kim ezberlerse» denilmiştir. Rivayetler birbirini tefsir ederler.
Hattâbî'ye göre bu kelime müteaddid vecihlere ihtimallidir. Bir ihtimale göre: Bu isimleri hiç birini bırakmamak şartı ile sayıp dökmek ve hepsi

ile Allah'a duâ ve senada bulunmak sureti ile mev-ûd sevaba hak kazanmaktır. İkinci ihtimale göre: İhsandan murâd: takat getirmektir. Yani bu isimlerin hakkını vermeye ve mukte-zâsı ile amel etmeye takat getirebilen Cennet'e girer. Onların muk--tezâsınca amel etmek, mânâlarını düşünerek mucebince amel için nefsini zorlamaktır. Meselâ: Razzâk dedimi rızkın Allah'dan olduğuna i'timad edecektir: Diğer Esma-i tıüsnâ hakkında dahî ayni minval üzere hareket etmek lâzım gelir. Üçüncü ihtimale göre: Bu kelimeden murâd: Esma-i hüsnâ'yı ihatalı bîr şekilde bilmektir.
Bazıları: «İhsandan murâd, ameldir» demişlerdir. Onlara göre meselâ: Hatâm dedi mi Allah'ın bütün emirlerine teslim olmak gerekir; Zîra hepsi hikmet muktezâsıdır. Keza: Kuddûs dediği zaman Allah'ın bütün noksanlıklarından münezzeh ve mukaddes olduğunu hatırına getirecektir.
İbni Battal diyor ki: «Esma-i hüsnâ ile amel etmenin yolu şudur: Rahim ve Kerîm gibi kula uyabilmek sıfatlarda kul kendini o sıfatla vasıflanabilecek bir hâle getirmeye alıştırmalı; Cebbar Azîm gibi ANah'a mahsus olanlarda ise kula düşen vazife onları ikrar ederek boyun bükmek ve o sıfatları takınmamaktır. Va'd bildirilen sıfatlarda tama' ve ümidle, azaba delâlet edenlerde haşyet ve korku ile tevakkuf etmelidir.» Mezkûr esma-İ ilâhiyye'yi yalnız ezber ederek onlarla ittisaf ve amel etmemek Kur'ân-ı kerîmi ezberleyip de amel etmemek gibidir. Ancak: onları sadece okuyup geçenlere hiç sevab yoktur; denilemez.[388]

1396/1178- «Üsâme b. Zeyd radıyaUahii anhümâ'^an rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Rcsûlüllah saîlolahü aleyhi ve sellem:
— Her kime bir iyilik yapılır da iyiliği yapana: Allah sana hayır mükâfat versin; derse sena hususunda son dereceye ulaşmış demektir; buyurdular.»[389]

Bu hadîsi Tirmîzî tahrîc etmiştir. İbni Hibbân onu sahîhlemiştir.
Ma'ruf : îyilik ve ihsan demektir. Hadîsden murâd: Bir kimseye birisi ihsanda bulunur da bu sözle mukabele ederse, ihsan sahibine karşı yaptığı teşekkür ve senada pek büyük bir dereceye varmıştır. Filhakika bir hadîsde:
«Şüphesiz kul mükâfat vermekten âciz kaldığı vakit duâ (etmesi) mükâfattır; buyurulmuştur.»
Bu hadîsin «yemin ve nezirler bâb» ında değil, «Âdâb-ı ümumiyye» babında zikredilmesi daha muvafık olurdu.[390]

1397/1179- «îbni Ömer radıyallakü anhümâ'dan Peygamber sdllal-lahil aleyhi ve seltem'den İşitmiş olarak rivayet olunduğuna göre Re-sûiüllah saUallahü aleyhi ve settem nezretmekden nehî buyurmuş ve:
— Şüphesiz o bir hayır getirmez; yalnız onunla cimri (nin elin) den mal çıkarılır; demişlerdir.»[391]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs nezirler hakkında söz başıdır:
Nezir : Lügatte hayır veya şerri iltizâm etmektir.
Şer'an : Mükellefin üzerine vâcib olmayan bir şeyi iltizâm etmesidir. Ulemâ hadîsdeki nehî hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre nehî zahiri üzeredir. Diğerleri te'vîl edildiğine kaildirler.
îbnü'l - Esir «en-Nihâye» adlı eserinde nezir hakkında şunları söyler: «Hadîsde, nezirden tekrar tekrar nehyedilmiştir. Bu nehî nezri te'kîd ve onu vâcib kıldıktan sonra umursamazlık etmekden sakınmayı te'mîn içindir. Eğer nehyin mânâsı onu yapmaktan menetmek ve hiç yaptırmamak olsaydı; bu onun hükmünü ibtâl ve îfâsi lüzumunu ıskat demek olur; nezir yasak edildiği için bir ma'sıyet sayılır da îfâsı lâzım gelmezdi.
Halbuki hadîsin vechi şudur: «Resûlüllah (S.A.V.), ashabına bu işin kendilerine âcil bir menfeat sağlamayacağını, onlardan bir zarar defedip kaza, kader değiştiremeyeceğim bildirmiş ve :AHah'ın size takdir etmediği bir şeyi elde etmek yahut sizin için mukadder olan bir şeyi değiştirmek i'tikâdı iJe nezretmeyin. Böyle bir i'tikâd beslemeyerek nezredersiniz, o halde Ödemek sureti ile onun içinden çıkın; zîra- nez-rettiğinizi yapmak size lâzım olmuştur; demek istemiştir.
Kaadî İyaz diyor ki: «Mânâ şudur: Nezri yapan kaderle münazaa ediyor; demektir. Nehî, bazı câhiller buna i'tikâd etmesinler diye vârid olmuştur.
«Şüphesiz o bir hayır getirmez» cümlesinden murâd: nezrin sonu iyi gelmeyeceğini anlatmaktır.
Şâfîîler'in ekserisi ile MâMkîler'e göre nezir mekruhtur; çünkü yasak edilmiştir. Bunlar nezrin hâlis bir ibâdet olmadığına zîrâ onunla hâlis ibâdet değil bir menfaat temini yâhud bir zararın defi kasdedildiğine kaildirler. Hanbelîler dahî nezrin mekruh olduğuna zâhibtirler. Hattâ bir rivayette kerâhet-i tahrimiyye ile mekruhtur. Tirmizîr ashâb-ı Kirâm'ın bazılarından da bu kavli rivayet etmiştir. Ibnüyl~Mü-bârek : Nezir tâat hususunda olsun ma'siyet için olsun mekruhtur. Eğer tâat için nezreder de onu yerine getirirse sevap kazanır demiştir. Nevevî «şerhü'l-Muhezzeb-» de nezrin mütehâb olduğunu söyler. Buna mukabil musannif[392] şöyle diyor : «Sarahaten nehî sabit olduğu halde nezir mekruh değildir diye dil uzatanlara ben şaşarım. Nezir en azından mekruh olmak îcâbeder.»
Nezir hakkında «İbnü'l - A'rabîb de şöyle demektedir : «Nezir duâya benzer. Filhakika o kaderi reddedemez; lâkin nezir kaderdendir. Duaya teşvik nezirden ise nehyedilmiştir. Çünkü duâ âcil bîr ibâdettir. Onunla Allah'a teveccüh, huşu' ve niyaz zahir olur. Nezirde ise ibâdeti husul bulacağı zamana kadar te'hir ve işi zaruret zamanına kadar terketmek vardır.»
Hanefîler'in kavlini bahsimizin başında görmüştük. San'ânî, izahı sadedinde bulunduğumuz hadîsle istidlal ederek nezrin haram olduğunu iddia ediyorsa da namaz ,oruç, zekât, hacc ve omra gibi ibâdetleri hadîsteki nehye dâhil tutmuyor. Binâenaleyh ibâdetleri nezretmek ona göre de caiz oluyor demektir. Son zamanlarda her yerde moda haline gelmiş bulunan istek kurbanları yani kabirde yatan ölülerden hayır veya şerre, yâhud bir hastanın iyileşmesine dâir istekde bulunarak onlara kurban adamayı ise aynen putperestlikle vasıflandırıyor".[393]

1398/1180- «Ukebetübnü Âmir radıyallahü anh'üan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallollahü aleyhi ve sellem:
— Nezir keffâreti yemin keffâretidir buyurdular.»[394]

Bu hadîsi (Müslim rivayet etmiştir.
Tirmizî bu hadîse: «Adı konmadığı zaman» cümlesini ziyâde etmiş ve onu sahîhlemiştir. Ebu Davud'un İbni Abbas'tan mer-fu' olarak tahrîc ettiği riyâyetde: «Bîr kimse bir nezir yapar da adın» koymazsa onun keffâreti, yemîn keffâretidir. Her kim bîr ma'siyet hususunda nezir yaparsa onun keffâreti yemin keffâretidir. Ve her kim gücünün yetmeyeceği bir nezirde bulunursa onun keffâretî de yemin keffâretidir» buyurulmuştur. Hadîsin isnadı sahihtir. Ancak hafızlar onun mevkuf olduğunu tercih etmişlerdir. Buhârî'nin Âişe (R. Anhâfdân tahrîc ettiği rivayette : «Ve her kim Allah'a isyan edeceğine nezir yaparsa ona isyan etmesin» denilmiş; Müslim'in îmrân'dan rivayet ettiği hadîsde ise : «Ma'siyet İçin yapılan nezrin İfâsı yoktur» buyurulmuştur.
Hadîs-i şerif bir kimse mal veya başka bir şey nezrederse bir yemin keffâreti vermesi lâzım geleceğine; nezrini îfâya hacet olmadığına delâlet ediyor. Hadîs imamlarının fukâhasından bir cemâatin mezhebi budur. Nitekim Nevevî de ayni şeyi söylemiştir. Beyhakî, Hz. Âişe (R. Anhâ)'mn : bütün malını fakirlere sadaka vermeyi adayan bir adama :
«— Yemin keffâreti vereceksin» dediğini rivayet etmiştir. Yine Bey-hakî'nin, Hz. Ümmü Safiyye (R. Ânhâ) 'dan rivayet ettiği bir hadîse göre: «Bir adam Hz. Âişe'ye :
— Bütün malımı Allah yoluna nezrettim; yâhud bütün malımı Kâ'-benin kapısına nezrettim; dese bunun keffâreti ne olur? diye soruş. Âişe (R. Anhâ) : .
«— Yemîne keffâfet olan ona da keffâret olur;» cevâbını vermiş; bunu Hz. Ümmü Safiyye işitmîştir.» Bu hadîsi Beyhakî, Ömer, İbnİ Ömer ve Ümmü Seleme (R. Anhüm) hazerâtından da rivayet etmiştir. Yalnız bunun köle azadından başka yerlere âid olduğunu söylemiş; âzâd babında İbni Örtıer'le İbni Abbâs (R. Anhümâ)'dan îtkm-vâki1 olduğunu rivayet eylemiştir. Diğer ulemâ nezredilen şey hakkında tafsilâta giderek : «Eğer nezredilen şey kulun elinde olmayan bir fiilse nezir mün'akîd olmaz.. Kulun takat getireceği ve vâcib nev'inden bir fiil olursa İmam-t A'zam, îmam Mâlik ve ulemâ'dan bir cemâate göre o nezrin îfâsi lâzımdır» demişlerdir. îmam Şafiî'nin bir kavline göre niutlat nezir yemin olur; ve onun için yemin keffâreti verilir. Yapılan nezir tâat olursa onu ifâ etmenin vâcib olduğuna bütün müslümanların ittifak ettiğini Nevevî, «.Müslim şerhi» nde beyân eder. Nezir ma'siyet veya mubah bir şeye yapılırsa Şâfiîler'e göre de mün'akid olmaz ve keffâret îcâbetmez. îmam Ahmed &. Hanbel ile bir takım ulemâ'ya göre keffâret lâzımdır.
Ukbe hadîsini hadîs imamlarının fukahâsmdan bir cemâat nezrin bütün nev'îîerine hamletmiş ve : «Nezri yapan bütün menzûrât nev'ile-rinde nezrini îfâ etmekle keffâret-i yemin arasında muhayyerdir demişlerdir. Bunu Nevevî «Müslim şerh» nde beyân eder. Ukbe hadîsinin ıtlakı da ayni hükme delâlet etmektedir.

Mı konulmadan meselâ : «Allah'a nezir borcum olsun» diyerek yapılan mutlak nezirlere gelince : Ulemâ'dan bir çoklarına göre bunlarda yalnız keffâret-i yemin lâzım gelir. Fakat bu sözle oruç tutmayı veya sadaka vermeyi niyet etmiş; yalnız mikdarmı ta'yin etmemişse Ha-nefîler'e göre orucu niyet ettiği takdirde üç gün oruç tutması, sadakayı niyet ettiğinde on fakiri doyurması îcâb eder. Çünkü keffâret-i yernin'de en az ve yakînen ma'lûm olan mikdar bunlardır. Yine Hanefîler'e göre: «Oruç tutmak, yâhud namaz kılmak boynuma borç olsun» gibi mutlak nezirlerle bir şarta bağlanan nezirleri îfâ etmek lâzımdır. Yalnız yapılması istenilmeyen şartlarda İmam~ı A'zam'Si göre keffâret-i yemin vermek kâfidir. Meselâ : «Filan kimse ile konuşursam bir sene oruç tutmak boynuma borç olsun» dese konuştuğu takdirde keffâret-i yemin verir. Bu meselede İmam Muhammed de İmam-ı A'mm'lz, beraberdir. Zaruret ve belvâdan dolayı bazı ulemâ bu kavli İhtiyar etmişlerdir. Maamâfîh konuşmamakta devam ederse hiç bir şey lâzım gelmez. Çünkü bu söz lâfzan nezir olsa da ma'nen yemindir.
Husulü matlup olan şartlarda ise mutlaka nezri îfâ etmek gerekir. Meselâ : «Hastam iyileşirse yâhud bu seferden sağ salim dönersem bir ay oruç tutmak borcum olsun» dese maksadı nasıl olduğu zaman behemehal oruç tutması îcâbeder.
Fâîde: Oğlunu kesmeyi veya boğazlamayı nezreden bir kimse Ha-nafîler'den İmam-ı A'zwtr£X& Muhammed'e göre bir koyun kesmekle borcunu öder. Kendini veya kölesini kesmeyi nezretmek dahî İmam Muhammed'e göre ayni hükümdedir. Annesini veya babasını kesmeyi nezir hususunda İmam- A'zam'dan iki rivayet vardır. Esah rivayete göre bu nezir sahîh değildir. İmam Ebu Yusuf'la. İmam Züfer'e göre yukarıdaki suretlerin hiç birinde nezir sahîh değildir. Çünkü ma'siyeti nezirdir. İmam-ı A'zam'la, Muhammed'm delilleri: Ashâb-ı Kirâm'dan Alî ve İbni Abbas (R. Anhüm) hazerâtının da dâhil oldukları bir cemâatin (çocuğunu kesmeyi nezreden hakkındaki) mezhebidir. Bu gibi şeyler kıyasla bilinemeyeceği için ashâb'tan gelen rivayet ResûlüHah (S.A.V.)'den işittiklerine hamlonulur. Kitâb'dan de-lîlleri de Hi. İbrahim ve ismail (Aîeyhisseîeâm) kıssasıdır. Çocuğunu kesmeyi adamak koyun adamak mânâsına gelince bu adak ma'siyet değil ibâdet olur.
İmam Muham'med'e göre: Çocuğunu nezretmek caiz olunca kendini veya kölesini nezretmesi evleviyyetle caizdir. Zlvâ. bir kimsenin kendi nefsine ve kölesine vilâyeti çocuğuna olan vilâyetinden daha kuvvetlidir. îmam-ı A'zam : «Bu meselede koyun kesmekle borcun ödenmesi kıyasa muhalif olarak sübût bulmuştur. Binâenaleyh ona başkası kıyas olunamaz» demiştir.
Lâkin kesmek veya boğazlamak lâfızları ile değil de katletmek lâfzı ile nezrederse bilittifak bir şey lâzım gelmez. Çünkü kesmek ve boğazlamak mânâlarına gelen «zebih» ve «nahîr» kelimeleri Kur'ân-ı kerîm'de kulluk ve tâa-t mânâlarında kullanılmışlardır. «Katil» kelimesi ise yalnız ceza ve intikam makamında vârid olmuştur. Bundan dolayıdır ki, bir kimse: «Şu işim şöyle olursa bir koyun katledeceğim» diye adak yapsa nezri sahîh olmaz. Katil kelimesi ile nezir yapmak koyun hakkında bile caiz olmayınca insan hakkında caiz olmaması evle-viyette kalır.
Hadîs-i şerîf ma'siyet olan bir şeyi nezretmenin yemin keffâreti vermekle ödeneceğine delâlet ediyor. Zâhirîn'e bakılırsa ma'siyeti işlemekle işlememek müsâvî görünüyorsa da Hanefîler'e göre yemini bozmuş olması şarttır. Semâya çıkmak, bir yılda iki defa haccetmek gibi âdeten veya şer'an insan gücünün üstünde bulunan bir şeyi adamak dahî ayni hükümdedir. Yalnız İmam Züfer'e göre böyle bir yemin mün'akîd olamaz. Binâenaleyh keffâret de lâzım gelmez. İmam §âfiîj, İmam Mâlik, Dâvud-u Zahirî ve cumhur-u ulemâ mn mezhebi de budur. Çünkü hadîsimizin Buhârî'den alman kısmında : «Allah'a isyan etmesin» denilmiş; keffâret zikredilmemiştir. İbni Mâce'nin Ömer (R. A./dan tahrîc ettiği bir hadîşde;
«Allah'a ma'siyet olan bir şeyde sana yemin ve nezir yoktur» buyurulnıuştur. İmam Ahmedb. Hanbel ile bir takım ulemâ'ya göre keffâret vermek lâzımdır. Delilleri İbni Abbas (R.A.) hadîsidir. Fakat kendilerine cevaben : «Esah olan bu hadîsin mevkuf rivayetidir» denilmiştir. «Onun keffâreti, yemin keffâretidir» cümlesini Nesâî, Hâkim ve Beyhakî gibi hadîs ulemâsıda tahrîc et-mişlersede bu rivayetin bütün tarîkleri zaîftir.[395]

1402/1181- «Ukbetü'bnü Âmir radıyallahü anJfe'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Kız kardeşim BeytuÜaha yalın ayak yürüyerek gitmeyi attadı; ve kendisi îçîn Resûlütlah sallallahü aleyhi ve sellem'ûtn fetva istememi bana emretti. Ben de fetvayı İstedim. Bunun üzerine Peygamber saTlaUahü aleyhi ve seîlem :
— Hem yürüsün hem binsin buyurdular.»[396]

Hadîs müttefekun aleyh'tir; lâfız Müslim'indir. Ahmed'le DÖrtler'in rivayetinde: «Şüphesiz ki Allah senin kız kardeşinin bedbahtlığı ile-hiç bir şey yapmaz. Ona emret: Baş örtüsünü örtsün de binek gitsin; ve üç gün oruç tutsun buyurdu.»
denilmektedir.
Bu hadîs Kâ'beye yürüyerek gitmeyi nezredenin mutlaka yürümesi îcâbetmediğine aciz olmadığı halde binek gidebileceğine delildir. Ancak binek giderse Hanefîler'e göre hayvan kesmesi lâzım gelir. Şâfîî-ler'e göre hiç bir şey lâzım gelmez. Delilleri bu hadîsdir. Bazıları: «Yürümeğe kudreti olan binek gidemez; vasıtaya binmek ancak yürümekten âciz kalanlar için caizdir; onlar dahî bindikleri için hayvan keserler» demişlerdir. Bunlar Ukbe hadîsinin Ebû Dâvud rivayetinde:
«Binek gitsin de Harem-i şerife bir deve göndersin»
cümlesi ile istidlal ederler.
«Baş örtüsünü örtsün» buyurulması, bir rivayette kadın yalın ayık baş açık yürüyerek haccetmeyi nezrettiği içindir. İhtimal üç gün oruç tutması, baş Örtüsüz hacca gitmeyi nezrettiğinden dolayı emrolunmuştur. Zîra ma'siyeti nezirdir. Bu sebeble keffâret-i yemin vâcib olmuştur. Hadîs-i şerif, ma'sıyeÜ tıezretmenin keffâret îcâbedeceğine de delildir. Yalnız isnadında ihtilâf edildiğini Beyhakt söylemiştir. Filhakika Ebu Davud'un, Hz. İbnî Abbas'tan rivayetinde : «Bİr deve göndersin» cümlesi vardır. Mezkûr ziyâde için: «Şeyheyn'nin §ar-tı üzeredir» denilmişse de İmam Buhârîj Ukbetü'bnü Âmir hadîsinde hediye gönderme emrinin sabit olmadığını söyler.[397]

1404/1182- «İbnî Abbas radıyaUahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Şa'dü'bnü Ubâde, Peygamber sdllallahü aleyhi ve setlem'e annesinin borcu olup Ödeyemeden vefat ettiği bir nezir hakkında fetva sordu: Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Onun namına o borcu sen Öde! buyurdular.»[398]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu rivâyetde nezrin ne olduğu beyân edilmemiştir. Bir rivâyetde:
«Onun nâmına ben köle âzâd etsem kifayet edermi? (dedim) Resûlüllah (S.A.V.) :
— Annen nâmına köle âzâd et; buyurdular» denilmiştir. Bu rivayetten annesinin köle âzâd etmeyi adadığı anlaşılıyor. Vakıa' Nesâi, Hz. Sa'd b. Ubâde'den tahrîc ettiği bir hadîsde :
— Dedim ki :
— Yâ Resûlâflah, annen vefat eftî. Onun nâmına sadaka vereyim?
— Evet; dedi :
— O hâlde sadakanın hangisi efdâldir? dedim:
— Su vermektir; buyurdular» denilmekte ise de bu hadîs o fetvaya âid değîl Hz. Sa'd, Peygamber (S.A.V.)'e teberru' sadakanın hükmünü sormuş da, cevaben şeref sâdır olmuştur.
Hadîs-i şerîf, vefat eden bir kimse nâmına yapılan kale âzâd etmek ve sadaka vermek gibi hayırların meyyit'e ulaşacağına delîldir. Bunu «Cenaze bahsi» nin sonunda görmüştük. Acaba hayır yapmak mirasçılara vâcib midir? Cumhur-u ulemâ'ya göre vâcib değildir Zahirîler Hz. Sa'd hadîsi ile istidlal ederek vâcib olduğuna kaildirler. Fakat bunlara1 : «Sa'd hadîsinde vücûba delâlet yoktur» diye cevap verilmiştir.[399]

1405/1183- «[400] Sabit b. Dahhâk raâiyatlahü anh'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem zamanında bir adam Buvâne[401] (denilen yer) de deve boğazlamayı nezretmİş. Bunun üzerine Resûlüllah saîlaîlahü aleyhi ve seTlem'e gelerek (meseleyi) ona sordu. Peygamber sallallahü aleyhi ve sejletn:
— Orada tapılan put varmı idi? diye sordu. Adam:
— Hayır; dedi. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seUem: (peki) orada (câhiliyet devri) bayramlarından bir bayram varmı İdi? dedi. Adam:
— Hayır; cevâbını verdi. Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sellem:
— Nezrini îfâ et; çünkü Allah'a ma'sjyete, akraba ile kat-ı alâkaya ve Âdem oğlunun mâlik olmadığı bir hususa dâir yapılan nezrin îfâsı yoktur; buyurdular.»[402]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Taberânî rivayet etmişlerdir. Lâfız Tabe-rânî'nindir; isnadı sahihtir. İmam Ahmed (in Müsned'in) de Kerdem'-den rivâyeten hadîsin bir şahidi vardır.

Hadis-i şerifin «sahîh-i Ebî Dâvud.» da şöyle bir sebebi olduğu zikrediliyor: «Nezri yapan zât Peygamber (S.A.V.)'e gelerek :
— Yâ Resûlâilah, ben eğer bir erkek çocuğum olursa Buvâne başında deve kurban etmeyi nezreyledim...» demiş; ResûIÜIIah (S.A.V.)'de kendisine yukarıdald cevâbı vermiştir.
Bu hadîs, bir kimse câhiliyyet devri icrââtına sahne olmayan muayyen bir yerde sadaka vermeyi, yâhud kurban kesmeyi nezrederse o nezri îfâ etmesi lâzım geldiğine delildir. Ulemâ'dan bazıları ise İmam ŞâfiVrnn mezhebi budur. Şâir ulemâ bu kurbanın başka yerde de kesilebileceğine kail olmuşlardır. Nitekim bundan sonra gelen hadîs de bu kavli te'yid etmektedir.
İbni Teymiyye (661—728) «İktıdau's-Sırâh'l-Müştekim» adlı. meşhur eserinde : Sâbıt hadîsinin aslı Stahîheyn'de olduğunu bu isnadın dahî onların şartı üzere bulunduğunu isnadını hep meşhur ve mu'temet râvîler teşkil ettiğini beyândan sonra İmam Ahıned'le Ebu Davud'un rivayet ettikleri Meymune bînti Kerdem hadîsini ele almış ve şunları söylemiştir:
— Orada (Câhiliyyet devri) bayramlarından bir bayram varmı İdİ? diye sorması o yerin, müşrikler için bayram sahası olması, Allah için nezredilmiş olsa bile orada hayvan kesmeye mâni' teşkil etmeyi iktiza eyler. Ma'lûmdur ki bu da ancak yeri ta'zim yâhud onlarla bayram yapmakta ortak olmak veya bayramlarının şeâirini o yerde ihya etmek gibi bir sebebden dolayıdır. Müşriklerin bayram sahasını tahsis etmek mahzur sayılırsa, bizzat bayramları ne olur? Bu da ne suretle olursa olsun, câhiliyyet bayramlarına iştiraki şiddetle yasak etmek demektir.
Ve şunu yakînen bilmeyi, îcâbeder ki, İrnamü'l - Müttakîn (S.A.V.) câhiliyyet bayramlarını yıkmaya ve onları her vesile ile söndürmeye çalışırdı. Nehî sadece bayramları hususunda da değil, belki onların ta'zîm ettikleri bütün zaman ve mekânlara şâmildir. Bunların îslâm dininde hiç bir aslu esâsı yoktur.
Bu bâbtaki münkerâttan bazıları da İslâmda meydana getirilen şâir bayram ve mevsimlerdir. Sünnet'e muhalif olan bu bayram ve bid'atlart ümmettetf"bif Cemâat ikrar etmiş; inkârda bulunmamıştır, dîye yâhud bunlar âmme tarafından revâc görmüştür bahanesi ile icmâ'en caiz i'tikâd eden hatâ etmiş olur. Çünkü sünnete muhalif, olan bid'atlardaii hehyedenîer hef zaman bulunmuş ve bulunmaktadır. Bîr veya bir kaç beldenin yâhud bir taifenin ameline bakarak ictftâ' da'vâsmda bulunmak caiz değildir; zira hüccet, Resul (S.Â.V.) ile selef-i sâhihîn'in fiilleriridedir. Biz Allah Teâlâ'dan, kalplerimize hidâyet vermişken (tekrar) saptırmamasını niyaz eylefte.»[403]

1407/1184- «Câbîr radnjallahü an/ı'd a ti rivayet olunduğuna göre Mekkfe'nİn fethi günü bu zât :
— Yâ Resûlâllah! Alîah sana Mekke'yi fethederse Beyi Makdis'de namaz kılmayı hezrettim? demiş. ResûlÜllah salîallahü aleyhi ve selletn:
— Burada kil; buyurmuş. O zât (tekrar) sormuş. ResûlÜllah saîîaîlahü aleyhi ve sellem (yîne) :
— Bliradâ kil; demiş. Adam (tekrar) sormuş. (Bu sefer):
— Ö halde sen bilirsin; buyurmuşlardır.»[404]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebû Dâvud rivayet etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlemîştir.
îbnü Dakiki'l - îd dahî «.el-iktirah» adlı eserinde sahîhleniitir, Hadîs-i şerîf nezir hususunda -ta'yin edilse bile- muayyen bir yer olmadığına delildir. Bazıları bu hadîs ile bundan evvelki ha-dîsdeki emirleri nedib mânâsına hamletmişlerdir. Buna kârine aşağıdaki hadîstir.[405]

1408/1185- «Ebu îd-i Hudrî radıyallahü Peygamber saltallahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet olunmuştur. Resû-îuiiah sallaîtahü aleylii ve seUem:
Yükler ancaküç mescide gitrnek için bağlanır i «Mescrd-i HarânVa, Mescid-i Aksâ'yaVe benim şu.Mescidime; buyurmuşlardır.»[406]

Hadîs mütiefekuıi afeyfr'tir. Lâfız Buhârî'nindir,
Bu hadîs «İ'tİkâf bâbı&'mn sonunda geçmişti.İhtimal ki bıûretde tekrar edilmesi, nezir için mezkûr üç mescidüen mââdâ hiç bir öüuây-yen yer olmadığına işaret içindir.
tmam Mâlik ile İmam, Şafiî hu üç mescidderi birine yapılan5 nezrin îfâ edilmesi lüzumuna kail olmuşlardır, İmann A'zam'a,, göre ise böyle bir nezrin îfâsı lâzım değildir. Nezrettiği namazı dilediği yerde kılabilir.
Şâir mescidlere gelince : Ekser-i ulemâ'ya. göre nezri îfâ vcife değil, fakat menduptur.
Suleha-i sâlihin'in kabirleri ile, faziletli yerleri ziyaret için uzun mesafeleri göze alarak hazırhkda bulunmak İmâmü'l - HarcTney.i'e göre haramdır. Kaadî Iyâz, bu kavli benimsediğine işaret etmiştir. Nevevî : «Ulemâmızca sahîh olan kavil, îmâmü'l--Haremeyn'in ihtîyâr ettiğidir» diyor.
Ulemâ'nm muhakkıklarına göre ise böyle bir ziyaret ne haram ne de mekruhtur. Onlarca bu hadîsden murâd : tam faziletin ancak zikri geçen üç mescidde olduğunu, beyândır. Bundan sair yerlere gitmenin haram veya mekruh olması lâzım gelmez.[407]

1409/1186- «Ömer radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. DemİşîÎr ki;
— Yâ Resûlâllajı, ben câhilîyyet devrinde, bîr gece Mescîd-İ Haramda i'tikâf yakmayı nezrettİm? dedim :
— O halde nezrini îfâ et; buyurduSar.»[408]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Buhârî bir rivâyetde : «Öyle ise bir gecesini ziyâde etmiştir.
Hadîs-i şerif, kâfir iken nezir yapan bir kimsenin müslüman olduktan sonra o nezri îfâ etmesi lüzumuna delildir. İmam Buharı, İbni Cerir ve Şâfiîler'den bir cemâat buna zâhib olmuşlardır. Cumhura göre ise kâfirin nezri mün'akid olmaz. Tahâvî : «Kâfirin ibâdetle te karrubu sahîh olmaz. Lâkin Peygamber (S.A.V.), Ömer'in vaktile yaptığı nezri îfâ semahatini göstermek istediğini anlamış da îfâ etmesini emir buyurmuş olabilir. Çünkü Ömer'in fi'li tâattir: Bu fiil câhiliyyet devrinde yaptığı nezir değildir» diyor.
Malikîler'den bazıları ; «Peygamber (S.A.V.), Hz. Ömer (TS.A.)a bu işi müstehâb olmak üzere emretmiştir» derler.
Yine bu hadîsle i'tikâf için oruç şart olmadığına istidlal edenler olmuşsa da kendilerine hadîsin «sahîh-i Müslim» deki rivayetinde :.
«Bir gün bir gece» denildiği ve Ebu Dâvud ile Nesâî'mn rivayetinde :
«İ'tikâf et ve oruç tut» buyurulduğu hatırlatılmak sureti ile cevap verilmiştir. Yalnız Ebu Davud'un rivayeti zaîftir.[409]

«Hâkimlik Bahsi»

Kaza kelimesi lügatte ilzam, ihbar, fârig olmak ve takdir gibi bir çok mânâlara gelir. Teâlâ Hazretleri, ilzam mânâsında :
«[410] Rabbın ancak kendine ibâdet etmenizi farz kıldı» buyurduğu gibi :
«[411] Beni îsrâîle haber verdik» âyet-i kerîmesi ihbar
«[412] Namaz edâ edildi mi yer yüzüne dağılıverîn..» kavl-i kerîm de fâ-rig olmak mânâsında kullanılmıştır. Araplar :
«Hâkim nafakayı kaza etti» derler ki «nafaka takdir etti» demektir.
Şer'an: Âmme üzerinde vilâyeti (söz hakkı) olan bir zâtın ilzam eden sözüdür. Bu tarîfde kazanın lügat mânâsı da vardır, 2Îra dâvâlıya hükmü ilzam ve ihbar eder.
Hâkimlik demek olan kaza meselesi en şerefli ibâdetlerden ve en kuvvetli farzlardan biridir. Peygamberân-ı ilâm hazerâtından hiç biri yoktur ki Allah-u Zükelâl kendisine kazayı emretmemiş olsun. Hz. Âdem (A.S.)'e Halîfe ismini vermişti. Peygamberimiz Muhammed Mustafa (S.A.V.)'e :
«[413] Aralarında, Allah'ın indirdiği (kitap) ile hükmet diye..» âyet-i kerîmesi İle hitâb etmiş; Hz. Dâvud (A.S.)'a :
«[414] insanlar arasında hakla hükmet» buyurmuştur. Çünkü hâkimlikde «emri bil ma'rûf nehyi ani'l-münker» denilen iyiliği emir, kötülükten rtehî ile hakkı meydana çıkarmak mazlumun hakkını zâlimden almak, hakkı sahibine ulaştırmak gibi pek mühim vazifeler vardır ki, zaten Allah şerîatleri bunun için meşru' kılmış; Peygamberlerim bunun için göndermiştir.
Hâkimliğin Hanefîler'e göre: Farz-ı kifâye, müstehab, ihtiyarî, mekruh ve haram olmak üzere beş nev'i vardır. Bunlar için fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir.[415]

1410/1187- «Büreyde radıyallahih atılı'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki; Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve selleın:
Hâkimler üç (nev'i) olup ikisi Cehennemde, biri Cennettedir. Hakkı bilerek onunla hükmeden Cennetde; Hakkı bildiği halde onunla hükmetmeyerek hükümde zulmeden cehennemde; hakkı bilmediği halde halka cehaletle hüküm veren de cehennemdedir; buyurduîar.»[416]

Bu hadîsi Dörtler rivayet etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.Sakim «Ulûtnü'l-Hadîs»inde bu hadîsi yalnız Horasanlıların rivayet ettiğini söyler. Musannif: «Bu hadîsin daha başka tarîkleri vardır. Ben onları ayrı bir cüz halinde topladım» diyor.
Hadîs-i şerîf Cehennem'den yalnız, hakkı bilip onunla amel eden hâkimlerin kurtulacağına delildir. Burada esas ameldir. Hakkı bildiği halde onunla amel etmeyenle cahilane hüküm verenin ikisi de Cehennemlik olacaktır. Hattâ zâhir-i hadîs'e bakılırsa câhil hâkim hakka tesadüf etse bile yine bu hükümden kurtulamayacak gibidir, Hadîsimiz cahilane ve hakkın hilâfına hüküm vermekten sakınmayı telkin ediyor. Uhrevî mes'uliyetten kurtulacak hâkim ancak .hak ve hukuku bilerek hüküm verendir. Diğerleri ehl-i Cehennem'dir. Hadîs-i şerîf câhil bir adamın bu mühim vazifeyi üzerine almaması gerektiğine de işaret ediyor.
«.Muhtasaru şerhi's - Sünneh» nâm eserde şöyle deniliyor: «Müctehid olmayanın, hâkimliği üzerine alması caiz olmadığı gibi hükümdarın da böylesini ta'yûı etmesi caiz değildir. Müctehid: beş ilini yani; kîtâbullâh, sünnet-î Resûlillâh, Ulcmâ-i Selefin icmâ' ve ihtilâflarını, lügat ve kıyas ilimlerini kendisinde toplayan zâttır. Bir mesele kitâb, sünnet veya icmâ'-ı ümmet'de sarahaten bulunamadığı vakit, onun hükmünü kitâb ve sünnetten çıkarmanın yolu kıyastır. Binâenaleyh müctehidin kîtâbdan ma'dut olmak üzere onun nâsih ve mesûhunu, mücmel ve müfessirini, hâss-u âmmını, muhkem ve müteşâbihini, kerahet, hör-met, ibâha ve nedip hâllerini bilmesi îcâbettiği gibi sünnetden de ayni şeyleri bilmesi gerekir. Sünnet'in sahihini ,zaîfini, müsned ve mürse-üni ve kitab'la sünnet arasındaki tertibi bilecektir ki, zahirî, kitaba-uymayan bir hadîs gördüğünde onu neye hamledeceğine yol bulabilsin. Çünkü sünnet kitabın beyânıdır; binâenaleyh ona muhalif olamaz. Sünnetten bilinmesi îcâbeden şeyler şeriatın ahkâmıa medar olan kısımlardır. Kıssa, haber ve mev'iza gibi nev'ileri bilmek zarurî değildir. Lû-gat'ın dahî ahkâma âid, kitab ve sünnetde vârid olan kısmını bilmek kâfidir; arapların bütün lügatlerini ihatalı bir şekilde bilmek îcâbet-mez. Verdiği hükmün Sahabe ve tabiîn hazerâti ile fukahâ-i iimmet'in kavillerine muhalif düşmemesi için o kavillerle fukah'nın ekseri fetvalarını bilmeli ki, icmğ'a muhalefetten emin olsun. Bu nev'ilerden her birini bilirse artık o müctehiddir, bilmediği takdirde tutacağı yol takliddir.»[417]

1411/1188- «Ebu Hüreyre radıyaîlahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlüHah sallaîlahü aleyhi ve sellem :
— Her kim hâkimliği üzerine alırsa muhakkak bıçaksız kesilmiştir; buyurdular.»[418]

Bu hadîsi Ahmed'le Dörtler rivayet etmişlerdir. Ibni Huzeyme ile İbni Hifabân onu sahîhlemişlerdir.
Hatfîs-i şerif hâkimliği üzerine almaktan sakınmanın lüzumuna delâlet ediyor; ve adetâ : «Hâkimliği üzerine alan kendini kesmeye kalkışmıştır. Bundan hemen sakınsın, korunsun; zîra bilerek veya bilmeyerek hakkın hilâfına hüküm veren Cehennemliktir.» denilmiş gibidir.
«Kendini kesmek» den murâd : hâkimliği kabul etmekle nefsini helake sürüklemektir. «Biçaksiz» ta'biri ile, hakîkaten kesmek değil, kendini âhiret azabına ma'ruz bıraktığı beyân edilmiştir. Bazıları bu cümleye «kendisini ma'nen kesmiştir» şeklinde mânâ vermişlerdir. Bu mânâ, hâkimliğin lâzımı mânâsıdır. Çünkü hâkim hakka riâyet etse çle etmese de neticede mutlaka yorulacaktır. Ma'nen kesmekten murâd da budur. lisanımızda da «kendini fazla yorma» mânâsında : «kendini öldürme» denilir.[419]

1412/1189- «(Bu da) Ondan rivâyef edilmiştir, -radtyallahü ank- Demiştir ki:Resûfüüah sdllallahü aleyhi ve sellem :
— Hiç şüphe yok ki sizler İleride amirliğe tama' edeceksiniz; ama bu (sonu) Kıyamet gününde pişmanlık olacaktır. (Dünyada) süt anne (olmak) ne iyi şeydir. Ama (âhîrette) memeden ayrılan ne fenâ'dir; buyurdular.»[420]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Onu Taberânî ile Bezzâr, Hz. Avf b. Mâlik'den sahîh senedle ve şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir:
«Amirliğin birincisi melâmet, ikincisi nedamet, üçüncüsü azâb-ı kıyâmet'dir; ancak adalet gösteren müstesna!» Yine Taberânî, Zeyd b. Sabit (R. A./dan merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Amirliği hakkîle üzerine alıp da becerebilen için o ne güzel şeydir. Fakat onu hakkîle almayan için amirlik ne fena şeydir. Kıyamet gününde kendisine nedamet olacaktır.» İmam Müslim dahî, Hz. Ebû Zerr (R. A./dan şu hadîsi rivayet ediyor :
«Benden vali yapmazmtsm yâ Resûlâllah; dedim:
— Sen zaifsin. Valilik bir emânettir; Kıyamet gününde de gerçekten âr ve nedâmetdir. Ancak onu hak-kîle üzerine alarak onun hakkında kendisine düşeni yapan müstesna; buyurdular.» Bu hadîsler, babımız hadîsini takyîd" ederler.
Nevevî : «Bu hadîs, bilhassa zaîf olanların vali olmaktan kaçınmaları babında büyük bir esastır» diyor. Bu söz ehliyetsiz olduğu hâlde böyle bir işi üzerine alıp da adalet gösteremeyenler, hakkındadır. Bu gibiler kıyamet gününde âzâbı görünce, elbet yaptıklarına pişman olacaklardır. Fakat ehil olan âdil valilere büyük ecir ve mükâfat vardır. Nitekim bu hususta haberler çoktur. Bununla beraber hâkimliği kabul etmekde büyük tehlike vardır. Bundan dolayadır ki, İslâm büyükleri onu kabulden çekinmişlerdir. îmam Şafiî'ye Halîfe Me'mun şark ve garb'm kadılığını teklif etmiş fakat o bunu reddetmişti. îmam-% A'zam'a, Halîfe Mansur Bağdad kadılığı için İsrarlarda bulunmuş; hattâ hapsederek kamçı ile doğdurmuş; ve her gün onar kamçı ziyâdesi ile döğülmeye devam olunduğundan nihayet kamçı adedi yüzü buldukda dayaktan müteessîren vefat etmiştir. Uz. İmam, daha Önce Irâkeyn valisi Yezid b. Ömer tarafından, kendisine Küfe kadılığı teklif olunduğu zaman da bu vazifeyi kabul etmemiş; ve Yezid'in emri ile başına yüz on kamçı vurulmuştu..
Hâkimlik vazifesini kabul etmeyen daha nice İslâm büyükleri vardır: «Amirliğe tama' edeceksiniz» cümlesinde bu rütbeye nefislerin meyledeceğine işaret vardır. Zira âmir olmakda; dünya menfâat ve zevkleri, herkese sözünü dinletme gibi nefsi cezbeden hâller vardır. Onun peşinde koşmak bundan dolayı" yasak edilmiştir. Nitekim Şeyheyn'nin rivayet rivayet ettikleri şu hadîsden de anlaşılır:
«Peygamber (S.A.V.) Abdurrahman'a :
— Amirliği isteme! çünkü onu isteyerek sana verirlerse ona tevkil olunursun. İstemeksizin sana verilirse onun üzerine yardım olunursun» Ebû Dâvud ile Tirmizî dahî şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Bir kimse hâkimliği ister de onu elde etmek için aracılardan istifade ederse o hâkimlik kendikine havale edilir. Kim onu istemez ve almak için kimseden yardım dilemezse Allah kendisini doğruya yöneltecek bir melek indirir.» Sahîh-i Müslim'de şu hadîsi vardır:
«Vallahi biz bu işi ona tama' edene tevdi etmiyoruz.»
Hâkimleri ta'yîn eden zâtın bu iş için en münâsibini bulması îcâbeder. Bu bâbta Beyhakî ile Hâkim şu hadîsi rivayet etmişlerdir".
«Bir kimse bir adamı bir cemaata âmir ta'yin eder de o cemâatin içinde Allah İndinde ondan daha makbulü bulunursa o kimse Allah ve Resulü ile müslümanlar cemâatine muhakkak hıyanet etmiştir.»
Hâkimlik ve emsali amirlikleri istemekten nehyedilmesi, bu işler sahibine zaîfken kuvvet, âcizken kudret kazandırarak, zaten şerre meyyal olan nefse düşmanından intikam olmaya, dostunu ise kayırmaya fırsat bahşettiği içindir. Binâenaleyh onları mümkin mertebe istememek evlâdır. Vakıa' Ebû Davud'un iyi bir isnatla'tahrîc ettiği şu hadîsde :
«Her kjm müslümanlara hâkim olmayı ister de ona nail olur; ve adaleti zulmüne galebe çalarsa Cennet onundur. Kimin de zulmü adline galebe çalarsa Cehennem de onundur.» buyurularak adalet göstermek şartı ile hakimliğin istenilebileceğine işaret olunmuşsa da evlâ olan yine de istememektir.[421]

1413/1190- «Amrü'l-Âs raÂıyoaıü rivayet olunduğuna göre, kendisi Resûlüllah sallallçhü aleyhi ve sejlem;
— Hâkim hüküm verirken içtihadda bulunur, sonra isabet de ederse ona iki ecir vardır. Fakat hükmeder, ic-tihadda bulunur ve hatâ eylerse ona bir ecir vardır; derken işitmistir.»[422]

Hadîs müttefekun aieyh'dir.
Ictihâdda hatâ etmekden murâd : Allah Teâlâ'mn muradı olan hükmü bulamamaktır.
Bu hadîs: «Allah Teâlâ indinde her meselenin muayyen bir hükmü vardır diyen ehM sünnet ulemâsının dejılîdir. Onlara göre müctehid bazan isabet, bazan da hatâ eder. Bütün ilmî kudretini sarfederek delilleri tetebbu' eden rnüctehidi Cenâb-ı Hak muvaffak kılarsa matlub-ı İlâhî olan hükme isabet eder. Bu takdirde ona iki sevap verilir. Hatâ eden müctehide de bir sevap vardır. Ayni zevat bu hadîsle hâkimin müctehid olmasının şartiyyetine istidlal etmişlerdir. «Bulûgü'l-Me-ram» şârihi Kaadı Şerefüddîn şöyle diyor: «Müctehid hükümleri şer'î delillerinden çıkarabilendir. Lâkin böylesini bulmak pek güç, hattâ imamının mezhebinde müctehid olması şarttır. Mezhebte müctehid olmak için imanının usul ve delillerini hakkı ile anlaması ve bir meselede imamından nassan bir nakil bulamadığı zaman vereceği hükmü, onun delillerine göre tertib etmesi de şarttır.»
San'ânî (1059—1182) Kaadî Şerefüddîn'in bu sözlerine şiddetle i'tirâz ediyor. Hayli uzun olan i'tirâzdan biz bazı cümleler naklederek bunlar

üzerinde durmak isteriz.
San'ânî şöyle diyor: «Her ne kadar benâm ulemâ, üzerind' tifak etseler de bu sözdeki butlan meydandadır.» Bütün nap arm üzerinde ittifak ettiği bu dâvayı ben Allah'ın kendilerine verdiği ni'me-te karşı küfrân telâkki ederim. Çünkü onlar yani bu dâvayı iddia ve kabul edenler müctehiddirler. Bunlardan her biri hüküm istinbât edecekleri delilleri o derece bilirler ki bu delilleri Resûlüllah (S.A.V.)'in Mekke'ye kadı ta'yin ettiği Attâb b. Üseyd, Yemen'e kadı ta'yin ettiği Ebu M usa M - Eş'arî yine oraya kadı ve vali olarak gönderdiği Muâz b. Cebel ve Hz. Ömer'le Alî'nin Kûfe'ye kadı nasbettikleri Şüreyh[423] bile bilmezlerdi...»
Bize kalırsa Kaadî Şerefüddin'in sözlerine bir diyecek yoktur. Daha doğrusu bu sözlerdeki butlan bizim için meydanda değildir.
Gönül isterdi ki San'ânî onu burada su götürmez bir surette ortaya atsın. Sonra ashâb-ı kirama taş çıkartan bu müctehidler kimlerdir? Evet, bizzat Resûlüllah (S.A.V.) tarafından ilimlerine i'timâd edilerek en mühim yerlere kaadı ta'yin edilen ve içlerinde Hz. Muâz gibi Kur1-ân-ı kerîm'deki haramı helâli en iyi bildiği Peygamber (S.A.V.)'in şe-hâdeti ile sabit olmuş bir Bedir gazisi bulunan kibâr-ı sahâbe'nin bilmediği delilleri bilen bu zevatın kimler olduğunu cidden bilmek isterdik. Yıllarca Fahr-i Kâinat (S.A.V.)'in sohbetinde bulunarak nur-u Nü-büvvet'i kana kana içen ve böylelikle her biri birer heykel-i nûr kesilen o mübarek zevatın bilmediği, fakat San'ânî'nin müctehid dediği ulemâ'nın pek âlâ bildiği delillerin de neler olduğunu pek merak ettik. Acaba bu zevata semâdan hususî ve mahrem kitap mı indirildi ki, ashâb-ı kiram onların bildikleri delilleri bilemediler?
Kaadî Şerefüddin'in mukallid dediği zevatın da her biri Islâmm semâlarında parlayan birer yıldızdır. Buna rağmen hiç biri nıücte-hidlik dâvasında bulunmamışlardır. Çünkü müctehidlik zannedildiği kadar kolay bir iş değildir. Kolay olsa İmam Malik gibi büyük bir müctehid kendisine sorulan kırk meselenin otuz altısına «bilmiyorum» diye cevap vermezdi. Hele iddia ile asla müctehid olunamaz. San'ânî yukarıdaki iddiasını isbât sadedinde şunları söylüyor: «Buna sarihin (yani Kaadî Şerefüddîn'in) şu sözü delâlet ediyor: (Mukallidin şartı, imamının mezhebinde müctehid olması, onun usul ve delillerini hakkı ile anlaması ve bir meselede imamından nassen bir nakil bulamadığı zaman vereceği hükmü onun delillerine göre tertib emtesidir.)
îşte şârîhin hemen hemen hiç bulunmadığına hükmederek imkânsız diye ad verdiği ictihad budur. Bu mukallid kendi imamını bıraksa da Allah'ın kitabı, ile ResûlüHah'm sünnetini kendine imam. ittihaz etse, imamının ibarelerini arayacağına kitab ile Sünnet'in naslarım incelese olmazmıydı? İbarelerin hepsi mânâlara delâlet eden lâfızlardır. Şu halde imamının sözleri ile o sözlerin mânâlarını şeriat sahibinin sözleri ve mânâları İle değişse ya!...»
San'ânî'nin bu sözlerinden ne kadar ictihad meraklısı olduğu anlaşılıyor. Ancak farkına varmadan bizim iddiamızı da isbât ediyor. "Zira sarihin biraz yukarıda kendisinden naklettiğimiz ibaresini hemen değiştiriyor. Şöyleki: Şârih mukallid olmanın şartlarım sayarken: «İmamının usul ve delillerini hakki ile anlaması şarttır» diyordu. San'ânî bunu, o imamın kendiliğinden söylediği sözler mânâsına alıyor ve: «İmamının sözleri ile o sözlerin mânâlarını şeriat sâhibinin sözleri ve mânâları ile değişse ya!...» diyor. Şimdi sorarım, bir âlimin açık sözlerini bile böyle ters anlayan bir zâttan nasıl müetehid olabilir? Onun kitab ve sünnetten çıkaracağı hükümlere nasıl i'timâd edilebilir? îşte: «Müctehidlik zannedildiği kadar kolay bif iş değildir» sözünün mânâsı budur .Ban'ânî yukarıdaki sözünü yeminle perçinleyerek: «Tallahi böylesi, hayrı ednâ bir şeyle değişti; yani kitâb ve sünnetin bilgisini şeyhlerin ve çömezlerin bilgileri ile onların meramlarını anlamak, sözlerini araştırmakla trampa etti. Yakînen ma'lûmduf ki, Allah ve Resûlü'nün kelâmı akıllara daha yaktn, maksada isabeti daha me'muldür; çünkü bilicmâ1 en beliğ en tatlı ve en kolay anlaşılan sözlerdir..:» diyor.
Biz buradaki yeminin de nâ-hak yere yapıldığına kailiz. Çünkü iddia yanHştır. Mukallid şeyhinin veya şunun bunun sözü peşinde değil, mezhepte imamının delilleri üzerinde çalışır. Bu delülerse kitab, sünnet, icmâ'-ı ümmet ve kıyâs-ı fukahâdır. Kelâmullah ile hadîs-! Nebevî'-rûn hakîkaten en beliğ ve en tatil kelâm olduğunda şüphe yoktur. Ancak en kolay anlaşılan sözler olduklarını kabul edemeyeceğiz. Zîra Kur'ân-ı kerîm'de öyle icazlar vardır kî bir tanesi üzerinde bîr cild kitap yazılabilir. Cevâmiu'l-Kelim yani cemiyyetli ve derîn manâlı kelimeler ise Peygamber (S.A^V.)'İn hasâisindeSir, Hâl böyle olunca maksud olan mânâyı onlardan kolaycacık anlayıvermek her yiğitin kârı olmasa gerektir. Öyle olsa zâten içtihada müetehide lüzum kalmazdı. San'ânî : «Sahâbe'nin kelâm-ı ilâhî'yi ve hitâb-ı Nebevî'yi anlayan akılları bizim akıllarımız gibidir; fikirleri de bizim fikirlerimiz gibidir. Çünkü akıllar ilâhî ibareleri anlamaktan âciz olacak derecede bir birinden farklı olsalar bizler ne mükellef olurduk, ne de ictihâd ve taklid yönünden bize emir veya nehî vârid olurdu» diyor.
Bu iddianın sakatlığı ise aşikârdır. Bazı akılların kelâmullahı anlamaktan âciz kalması ile teklifin sakıt olması îcâbetmez. Nasr sûresinden Peygamber (S.A.V.J'in ecelenin yaklaştığını yalnız Hz. İbni Ab-bas anlamıştı. Bu mânâyı anlamayan ashâb'tan teklif sakıt oldumu îdi? Havadaki kuşların, denizdeki balıkların, ormanlardaki vahşî kurd-Iarın eî-hâsıl her mehlûkun kendine mahsus bir tesbîh ve ibâdeti olduğu:
«[424] Hiç bir şey yoktur ki Rabbinin had ile teşbihinde bulunmasın; lâktn siz onların teşbihini anlamazsınız.» âyeti kerîmesi ile tarsih bııyıi-rulmuşken ictihâd dâvasında bulunan bir zâtın, şayed akıllar arasında anlayış farkı kabul edilirse mükelleüyyetten istifaya kalkışması bize tuhaf geliyor. Akıllar ve anlayışlar arasında fark olduğu muhakkaktır. Yalnız olur olmaz farklar insanı Allah'ına karşı kulluk mükellefiyyetinden ıskata kâfî gelemez. Teklif sakıt olmak için deli olmaktan başka çâre yoktur.
San'ânî akıllar arasındaki bariz farkı inkârda o kadar ileri gitmiştir ki, neredeyse: «Biz sahâbe'den daha akıllı ve fikirliyiz» diye yazmıştır. Hakîkatta Ashâb'ın akılları müşebbehün bih, bizimkiler müşeb-beh olmak lâzım gelirken, teşbîh-i maklup yaparak: «Onların akılları da bizim akıllarımız gibidir...» demesi buna delildir. Kanâat-ı âcizâ-nemce bizim kendimizi Ashâb-ı kîrâm'la ölçmeye kalkışmamız onlara karşı su-i edep ve cüretkârlıktır. Hem de horozun yumurtlamak üzere folluğa yatması kadar gülünçtür. Bize düşen, kendimizi onlarla kıyas etmek değil, onlara lâyık oldukları hörmet ve tebcili göstermektir. Zîra bizz'ât Fahr-î âlem (S.A.V.) :
— Ashabım semânın yıldızları gibidir..; buyururken bizim kendimizi onlarla bir tutmamız elbette kıyâs maa'1-fârik olur.
Hâkimlik babında en güzel vesika Hz. Ömer (R. A.)'m Ebu Mu-se'l-Eşarî (R. A.ya, yazdığı mektuptur. Bu mektubu İmam Âhmed b. Hanbel, Dâre Kutnî ve Beyhâkî rivayet etmişlerdir. Ebu îshâk diyor ki: «Bu, pek büyük bir nâmedir. Çünkü hâkimliğin adabını hükmün sıfatını, içtihadın keyfiyetini ve kıyasın istinbâtını beyân etmektedir. Lâfız şudur :
aâuhdan sonra (ma'lûm ola ki) hâkimlik muhkem bir fariza ve tutulan bir sünnettir. Akıllı anlayışlı olmalı ve çok zikretmelisin. İyi bil ki sana bir adam hüccetini İbraz ettimi, anladığın vakit hüküm ver; hüküm verdin mi tenfîz et. Çünkü infazı otmayan bir hakkı söylemek fayda vermez. Yüz, mecfis ve hükmün hususunda insanlar arasında mu-sâvâta riâyet eyle, tâ ki i'tibârlı kimse zulmüne tama' etmesin. Zaîf de adlinden ümîd kesmesin. Beyyine dâvâ'cıya, yemin de inkâr edene düşer. Müslümanlar arasında uzlaştırma caizdir. Yalnız bir haramı helâl, yâhud helâli haram yapan uzlaştırma müstesna. BİIr kimse gaîb bir hak veya beyyîne iddia ederse ona bir mühlet ver; o mühleti doldursun. Müteakiben beyyinesini getirirse hakkını verirsin; aksi takdirde aleyhine hükmü helâl sayarsın; zira bu, özür hususunda daha beliğ ve gözil daha çok açar. Hakkında bugün, aklına müracaat ettiğin ve doğru yolunu bularak hüküm verdiğin bir dâva seni hakka dönmekten men'etmesin; çünkü hak kadîmdir. Hakka dönmek bâtılda devam etmekten daha hayırlıdır. Kîtâbullah ile Resulünün sünnetinde bulunma-ysp, gönlünden geçen şeyleri anlamalısın anlamalı! Sonra birbirinin benzeri ve misli olan şeyleri bil de umuru o zaman kıyas et. Hem bunların Allah Teâlâca en ziyâde kabule karin ve hakka en ziyâde benzeyenlerini al. Müslümanlar birbirlerine karşı âdildirler. Yalnız bir hadd dolayısı İle kendisine dayak vurulan veya yalancı şâhıdliğî denenmiş olan yâhud bir hükmi karabet, neseb veya hakîki karabet maznunu bulunan kimse müstesna. Zîra AİIah Teâlâ sizin sırlarınızı bilir. Beyyine ve yeminlerle dâvayı defet. Dâva sırasındaki kızmak, endîşe, tztırâb ve ashab-i mesâlih'den hoşnudsuzluk göstermekten, bîr de dâvâ-tarda tebdîl-i kıyafetten sakın. Çünkü hay yerlerinde verilen hüküm sebebi ile Allah Teâlâ ecri vâcib kılar ve hâkimi iyi anlar. Her kimin hak uğrunda kendi aleyhine bile olsa niyeti hâlis bulunursa Allah Teâlâ o kimse ile halk arasında olup bitenleri karşılamaya kâfidir. Kim de halka kalbinde olmayan bir ahlâkla görünürse Allah Teâlâ onu ayıblar; zîra Allah kullarından ancak hâlis amelleri kabul eder. Âcil rızkı hakkındaki sevabını ve rahmetini hazinelerini sen ne zannediyorsun? sefam...»
Ömer (R. A.)'ın bu mektubunda anlaşıldığına göre hâkim hatâ ettiği zaman hükmünü bozabilecektir. Buhârî ile Müslim'in müttefî-kan tahrîc ettikleri Ebu Hüreyre hadîsi de ayni hükmü ifâde eder. Hadîsin lâfzı şudur:
«Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular kî:
— Bir defa iki kadın çocukları ile beraber (bîr yerde) bulunuyorlarmış. Derken bir kurd gelerek birinin pğlunu (kapmış) götürmüş. Bunun üzerine kadınlardan:
— Kurd senin oğlunu götürdü; demiş. Öteki :
— Hayır o senin oğlunu götürdü; mukabelesinde bulunmuş. Bunu müteakip Dâvud (A.S.)'ın huzuruna dâvaya çıkmışlar. Dâvud (A.S.) (mevcud) çocuğun büyük kadına âid olduğuna hükmetmiş. (Bu sefer) Süleyman'a giderek (vak'ayı) ona haber vermişler. Süleyman (A.S.) :
— Bana bıçağı getirin çocuğu aranızda ikiye pay edeyim; demiş. Küçük kadın (bunu görünce :
— Aman) yapma Allah hayrını versin; çocuk onundur; demiş. Buna binâen Süleyman (A.S.)'da çocuğun küçük kadına âîd olduğuna hükmetmiş.»
Bu meselede ulemâ'dan iki kavil rivayet olunur. Birinci kavle göre hâkim hatâ ettiği zaman hükmünü bozabilir. İkinciye göre bozamaz; çünkü

hadîsde : «Hatâ ederse ona bir ecir vardır» buyurulmuştur.[425]

1414/1191- «Ebu Bekre radıyallahü anhdan rivayet olunmuştur.Demiştîrki:Resûlüîlah saUdllakü aleyhi ve seîlem :
— Öfkeli iken hiç bir kimse iki kişi arasında hükmetmesin; derken işittim.»[426]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîsteki nehyi cumhur-u ulemâ kerahete hamîetmişlerdir. Hattâ Nevevî (631—676) «Müslim Şerhi» nde: «Hâkimin öfkeli İken hüküm vermesinin keraheti» namı ile bir bâb tahsis etmiştir. Buharı ise ayni bâb'a : «Öfkeli iken kadı hüküm yâhud, müftü fetva verebilirini?» adını vermiştir. Ulemâ'nın buradaki nehyi kerahete hamletmelerinin sebebi nehyin illetidir. îllet öfkedir. Fakat öfkenin, hükmü men'etmek-le bir münâsebeti yoktur. Ancak hükmün husulüne bir zan teşkil eder. Zîra fikri alt üst eyler; düşünülmesi îcâbeden şeylerden kalbi ahkor. Böyle bir hâl ise hatâ ile neticelenebilir. Şu kadar varki, her öfke ve her insan bir değildir. Eğer Öfke hakla bâtılın arasını ayıramayacak dereceye varırsa o halde hüküm vermek şüphesiz haramdır. O dereceye varmışsa mekruhtur. Hadîsin zahirîne bakılırsa, öfke dereceleri ile sebebleri arasında bir fark yoktur. Lâkin İmâmvfl - Haremeyn ile Bagavî (426—516) bu öfkeyi Allah için olmayan Öfkeye tahsis etmişler; ve: «Çünkü Allah için olan gadap zulme ma'ni'dir; fakat nefis için olan mâni' değildir» demişlerdir. Hanefîler'in mezhebi de budur. Fakat bu tevcihi bir çok hadîs ulemâsı kabul etmemişler; onu hadîsin zahirine muhalif görmüşlerdir. Bunlar : «Vakıa' Peygamber (S.A.V.) £übeyr kıssasında öfkeli iken hüküm vermişse de onun ismeti gadabı-nın. kendisini hakdan alıkoymasına mâni'dir» diyorlar.
Fazla açlık ve susuzluk da gadab hükmündedir. Bu. bâbta Dâre Kutnî ile Beyhakîj, Hz. Ebû Saîd-i Hudrî'den şu hadîsi tahrîc etmişindir:
«Peygamber (S.A.V.) :
— Hâkim ancak tok ve suya kanıkken hüküm verebilir; buyurdu.» Yalnız hadîsin isnadında zaîf râvî vardır.
Kalbin huzurunu kaçıran uyku, keder ve hastalık gibi şeyler de gadap hükmündedirler.[427]

1415/1192- «A!i radıyalîahü anh'üen rivayet olunmuştur. Demiştir ki; Resûlüllah sallallahü aleyhi ve selîem:
— Senin huzurunda iki adam da'vâya dururlarsa ikincinin sözünü dinlemedikçe birinci lehine hüküm verme. Nasıl hüküm vereceğini iletide anlarsın; buyurdular.»[428]

Ali : Bundan sonra hâkim olmakda devam ettim; demiştir.»
Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud ve TİrmizÎ rivayet etmişlerdir. Tir-mizî onu hasen bulmuş; «İbnü'l - Medînî kavî addetmiş; İbnİ Hibbân ise sahîhlemiştir. Hadîsin Hâkim'de İbni Abbâs'dan bir şahidi vardır.
Hadîs-i şerîf bir çok yollardan rivayet olunmuştur. Bunların en güzeli, Bezzâr'm. Amr b. Mürre'den onun da Abdullah b. Seleme'den, onun da Alî (R. A./dan rivayet ettiği tarîktir.
Bu hadîs hâkimin, evvelâ da'vâcının da'vâsmı sonra da da'vâh-nın cevabını dinlemesi îcâbettiğine delildir. Yalnız da'vâcıyı dinleyerek hüküm vermek caiz değildir. Hâkim kasden böyle bir hüküm
verirse, hüküm bâtıl adaleti de mecruh olur. Hatâen hüküm verirse adaleti mecruh olmaz; fakat da'vâya sahih şekilde yeniden bakması lâzımdır.
Bu îzâhât da'vâhmn cevap verdiğine göredir. Cevap vermeyip susar veya : «Ne ikrâr ederim, ne de inkâr» derse İmam Mâlik İle bazı ulemâ'ya göre aleyhine hükmolunur. Hattâ : hâkim isterse ikrar veya inkâr edinceye kadar da'vâlıyı hapseder. Sükûtu ile onu ilzam eder diyenler de vardır. Çünkü hemen cevap vermesi îcâbederdi; susması caymak gibidir. Fakat bu kavil reddedilmiş; ve: «Caymak, yeminden imtina' etmektir. Burada böyle bir şey yoktur» denilmiştir.
Bir takımları : «Evlâ olan bunun gâib hükmünde olmasıdır. Biâne-naleyh gaib aleyhine hükmü caiz görenler bunu da caiz görün» demişlerdir. Zîrâ cevap vermemekde inad eden da'vâlı ile gâib arasında bu husıısda fark yoktur.
Gaibin aleyhine verilecek hüküm babında iki kavil vardır :
1— îmam-ı A'zam'ld, diğer ulemâ'ya göre caiz değildir. Çünkü caiz olsa onun mahkemeye celbi vâcib olmazdı. Nitekim babımızın hadîsi de ayni hükmü ifâde ediyor.
2— Gâib aleyhine hüküm vermek caizdir, imam Mâlik ile Şafiî'nin ve diğer bazı kimselerin mezhebi budur. Onlar Hz. Alî (R. A.) hadîsini mevcud da'vâlıya hamletmişlerdir. Derler ki: «gaibin hakkı zayi' olmaz. Zîra geldiği vakit onun hücceti dinlenir; ve muktezâsı ile amel edilir. Hattâ hükmün bozulmasını îcâb edecek hüccet getirebilirse hüküm bile bozulur; onun hücceti meşrut hükmündedir.»[429]

1417/1193- «Ümmü Seleme radıydllahü anhâ'âan rivayet olunmuştur. Demişlir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve seîlem:
— Filhakika siz benim huzurumda birbirinizden (hak) da'vâ ediyorsunuz. Ama caiz ki bazınız hüccetini bazınızdan daha iyi anlatmış olur da ben de ondan dinlediğim gibi hüküm veririm.İmdi her kime din kardeşinin hakkından bir şey kesersem ancak ve ancak onun İçin ateşden bir parça kesmiş olurum; buyurdular.»[430]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bir rivayette «din kardeşinin hakkından bir şey kesersem » cümlesinden sonra :
«Binâenaleyh onu almasın» buyurulmuştur. Bu ziyâdeyi «eU îrşad» nâm eserinde tbni Kesir rivayet etmiştir.
Lâfın : istikamet cihetinden sapmaktır. Burada ondan murâd: taraflardan birinin, hücceti diğer tarafdan daha iyi bilip iyi anlatmasıdır: «Ben de ondan dinlediğim gibi hüküm veririm» cümlesinden maksad dinlediği da'vâ, cevap, hüccet veya yemindir. Bazen da'vâ hadd-i zâtında bâtıl olur da netice i'tibân ile da'vâcı din kardeşinin matından bir parça ateş koparmış olur; çünkü bu suçtan dolayı cehennemi boylar. Ateş: koparmak ta'biri evliyet alâkası ile mecâz-ı mürseldir. Nitekim Teâlâ Hazretleri'nin:
«[431] Ancak karınlarına ateş yerler..» âyet-i kerîmesi de bu kabildendir. Hadîs-i şerîf, da'vâ hadd-i zâtında bâtıl ise hâkimin hükmü ile o rttalın da'vâcıya helâl olamayacağına- delildir. Hâkime hüccete göre hüküm vermek ve da'vâlıyı ilzam etmek caizdir. Onun verdiği hüküm zahiren nafizdir. Lâkin hadd-i zâtında şâhidler yalancı ve da'vâ bâtıl ise onun hükmü haramı helâl kılamaz. Cumhur-u ulemâ'nın kavli budur, tmam-ı A'zâm Ebu Hanîfe'ye göre ise; hâkimin hükmü zahirde olduğu gibi bâtında da nâfiz'dir. Meselâ : Hâkim yalancı şâhidlerin şehâdeti ile bir kadının birisinin karısı olduğuna hükmetse kadın o adama helâl olur.
Bu hadîsde Peygamber (S.A.V.)'in hatâ üzerine takrir olunacağına delâlet vardır. Hâlbuki içtihadı ile hükmederek yaptığı hatâda takrir olunmayacağı bilâkis hatâsı kendisine tenbih buyrulacağı usul-ü fıkıh ulemâsının ittifakla kabul ettikleri bir meseledir. Bu ittifakla hadîsin araları .şöyle bulunmuştur: Usulcülerin muradı, Bedir esirleri meselesinde olduğu gibi hatâ edebilmesi melhuz olan yerlerdir. Böyle yerlerde içtihadında hatâ ederse Allah tarafindan hatâsı tenbih buyurulur; fakat da'vâcının beyyine getirmesi, da'vâlının yemin etmesi gibi farz kılınan bîr hususta hatâ ederse bu hükme hatâ denilemez. Çünkü teklif edildiği vecihle ve usulüne muvafık surette şâhidler dinlenerek verilen bir hüküm sahihtir. Bu hususta şâhidlerin yalancı olmalarının da bir tesiri yoktur; çünkü kusur onlardadır; hâkim tarafından hîle yoktur; binâenaleyh muâhaze olunmaz. Bu hadîsle hâkimin kendi ma'lûmâtma göre hüküm veremeyeceğine istidlal olunur. Zira Peygamber (S.Â.V.)'e da'vâları bütün tafsilâtı ile öğrenmek mümkün oluyordu. Bunun îbni Kesir «el - îrşâd» da zikreder.[432]

1418/1194- «Câbir radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sellem):
— Zaîffarının hakkı, kuvvetlilerinden alınmayan bir millet nasıl temizlenebilir? derken işittim.»[433]

Bu hadîsi İbnî Hibbân rivayet etmiştir. Hadîsin Bezzâr'da Bürey-de'den mervî bir şahidi vardır. Ebu Saîd'den rivayet olunan diğer bir şahidi de İbnî Mâce'dedir.
Câbir hadîsini îbni Huzeyme ile îbni Mâce dahi tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsin şâhidleri çoktur.
«Nasıl temizlenebilir?» cümlesinden murâd: günahlardan temizlenmektir. Çünkü zaîfa yardım ederek onun hakkını kaviden almak vâcibtir. Bunu :
«Din kardeşine zâlim de olsa, mazlum da olsa yardım et» hadîsi te'yîd ediyor.[434]

1421/1195- «ÂİŞe radıyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resulü İlah saîlallahü aleyhi ve sellem'ı :
— Kıyamet gününde âdil hâkim çağırılarak ve o derece şiddetli hesaba ma'ruz kalacak ki, Ömründe iki kişi arasmda hüküm vermemiş olmayı

temennî edecektir; buyururken işittim.»[435]

Bu hadîsi İbni Hibbân rivayet etmiştir. Onu Beyhakî dahî tahrîc eylemiştir. Beyhakî'nin lâfzı (nda): «Bir kuru hurma hakkında» (kaydı var) dır.
Hadîs-i şerif kıyamet gününde hâkimlerin pek şiddetli hesab göreceklerine delâlet ediyor. Bunun sebebi hâkimlerin son derece mühim olan hak hukuk meseleleri ile meşgul olmalarıdır. Binâenaleyh hâkimin hakkı araştırması ve bu bâbta bütün gücünü sarfetraesi îcâbeder. Kötülerle düşüp kalkmamalıdır. Buhârî ve başkalarının Hi. Ebu Saîd-Î Hudrî'den merfu' olarak tahrîc ettikleri bir hadîs-de şöyle buyurulmuştur:
«Allah hiç bir halîfe istihlâf etmemiştir ki onun iki tane sır dostu olmasın. (Bunlardan biri) kendisine hayrı emreden ve onu yapmaya teşvikte bulunan dost ve (diğeri) şerri emreden ona teşvikte bulunan dost (tur.) Ma'sum Allah'ın koruduğudur.» £-&& Dâvud, Hz. İbni Ömer (R. A./dan şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Her kim bir da'vâya zulmederek yardımda bulunursa muhakkak Allah'ın bir gadâbına uğrar.» Âdil bir hâkim hakkında böyle denilirse artık zâlim ve câhil olanın hâli ne olur düşünmelidir.
Abdullah b. Vehb'in terceme-i hâlinde şöyle deniliyor: «Halîfe kendisine Mısır kadılığını kabul etmesi için mektup yazmış. Bunun üzerine Hz. îbni Vehb evine gizlenmiş. Bîr gün bir zât, huzuruna gelerek : Ey İbni Vehb, meydana çıksan da halk arasında Allah'ın kitabı ve Resulüllah (S.A.V.)'in sünneti ile hükmetsene... demiş. İbni Vehb ona şu cevâbı vermiş: Bilmezmisin ki ulemâ Peygamberlerle, hâkimler ise sultanlarla neşrolunacaklardır.»[436]
1422/1196- «Ebu Bekre radtydlîahü anh'den Peygamber sdllallahü aleyhi ve settemJden îşîimiş olarak rivayet edildiğine göre Efendimiz salîallahü aleyhi ve sellem:
— İşlerinin başına bir kadın geçiren bir millet asla felah buimaz; buyurmuşlardır.»[437]

Bu hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerîf, kadını müslümanlarm umumî işlerinden birinin başına geçirmenin caiz olmadığına delâlet ediyor. Maamâfîh şeriat kadına kocasının evindeki umur'a nezâret hakkını vermiştir.
Hanefîler'e göre hudud-i şer'iyyeden maada işlerin başına kadın geçirilebilir. îbni Oerir'e göre mutlak surette kadın iş başına getirilir.[438]

1423/1197- «[439] Ebu Meryem-i Ezdî radıyallahü anh'den Peygamber salaUahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlülfah sallaMahü aleyhi ve sellem:
— Bir kimseyi Allah müslümanlartn işlerinden birinin başına getirir de onların hacetini görmekten ve fakirinden gizlenirse Allah da onun hacetini bitirmez; buyurmuşlardır.»[440]

Bu hadîsi Ebu Dâvud'la Tirmizî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî'deki lâfzı şudur :
«Kapısını eshâb-i mesâlih'a ve fakr-u zaruret sahiplerine kapayan hiç bir hükümdar yoktur ki Allah onun fakr-u ihtiyacı ve meskeneti karşısında gök kapılarını kapamasın.» Taberânî dahî Hz. Ebu Cuheyfe (R.A.)'m Hz. Muâviye (R.A.)'a: «Resûlüllah (S.A.V.)'den bir hadîs işittim; bir daha bana tesadüf etmezsin endişesi İle onu sana tevdi etmek İsterim. ResûlüHah (S.A.V.):
— Ey nâs, sizden her kim bir işin başına getirilir de kapısını müslümanlardan bir hacet sahibine kaparsa, Allan onu Cennetin kapısından girmekten men'eder. Kimin de muradı dünya olursa Allah ona benim civarımı haram
eder; buyurdular.» dediğini rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, kulların her hangi bir işinin basma getirilen kimsenin onlardan gizlenmemesi, bilâkis ashâb-ı mesâlih'a kolaylık göstermesi lüzumuna delildir.[441]

1424/1198- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: ResûlüHah salîaUahü aleyhi ve selîem hüküm hususunda rüşvet verene de rüşvet alana da lâ'nef ettiler.»[442]

Bu hadîsi Ahmed'le Dört'ler rivayet etmiştir. Tirmîzî onu hasen bulmuş; Ibni Hibbân ise sahîhlemiştir. Nesâî müstesna Dört'ler eserlerinde bu hadîsin Abdullah b. Amır'dan mervî bir şahidi vardır.
Yalnız onda «hüküm» lâfzı yoktur. Hükm'ü Tirmizî'den başka zikreden olmamıştır.
Râşi : Rüşvet veren, yani bâtıl için kendine yardım edene mal verendir.
Mürteşî : rüşvet alandır. İmam Ahmed b. HanbeVia. rivayetinde râîş de vardır.
Râîş ; rüşvet verenle alanın arasını bulandır. Aracılık yapan ücret almasa bile hükümde rüşvetçilerle birdir.
Hâkimlere olsun şâir âmir ve me'murlara olsun rüşvet almak bilit-tifak haramdır. Teâîâ Hazretleri:
«[443] Mallarınızı aranızda bâtıl sebeble yemeyin; âlemin mallarından bir kısmını bile bile günahla yemek için o matlarla hâkîmSere düşmeyin» buyurmuştur.
Hâkimlerin aldığı mallar : Rüşvef, hediyye, ücret ve rızk olmak üzere dört nev'idir.
1— Rüşvet'i Hanefîler dört kısma ayırmışlardır: **a)** Hâkim olmak veya her hangi bir vazifeye ta'ynı edilmek için verilen rüşvet verene de alana da haramdır, **b)** Hâkim hükmünü versin diye kendisine rüşvet vermek keza iki tarafa da haramdır. Bu bâbta hükmün haklı veya haksız yere verilmesi müsavidir; çünkü hüküm vermek hâkimin vazifesidir, binâenaleyh mukabilinde bir şey alması haram olur. **c)** Bir kimseye hükümet nezdinde bir fayda te'mini veya zarar defi için verilen rüşvet, alan için haram, veren için mubahtır, **d)** Canına veya malına göz koyan bir adamın şerrinden kurtulmak için kendisine verilen rüşvet, alana haram verene caizdir. Daha başka tafsilât verenler de olmuştur.
Âdil iken rüşvet alarak fâsik olan bir hâkim Hanefîler'e göre mün'azil olmasa da hükümet tarafından azli vâcibtir. imam Şafiî ile bazı Hanefîler'e göre fâsikın hâkimliği veşehâdeti caiz değildir.
2— Hediyye, her zaman vermeyi âdet edinen bîr kimse taruan olursa caizdir, fakat' âdeti değil de, iş başına geçtikten sonra veriyorsa bakılır; eğer aralarında da'vâ cereyan edenlerden biri ise hediyye-sini almak da vermekde haramdır; değilse mekruh olur.
3— Ücret, hükümet tarafından verilir de başka bir rızkı veya beytül'mâlden bir geliri yoksa helâldir.
4— Beytü'l-mâl'den bir geliri veya rızkı olanın ücret alması haramdır..Çünkü beytü'l-mâl'den aldığı zaten hâkimliği mukabiiindedir; başka ücrete mahâll yoktur. Bu bâbta fıkıh kitaplarında tafsilât vardır.
Hâkimlik, valilik gibi şeyleri istememek evlâdır. Maamâfîh kendine güvenen bir kimsenin bunları kabulünde beis yoktur. Hukuku edâ edemeyeceğinden korkanların kabulü ise mekruh olur.[444]

1427/1199- «Abdullah b. Zübeyr radıyaMahü anhümû'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî; Resûlüllah saîîaîlahü aleyhi ve sellem da'vâ sahiplerinin, hâkim huzurunda ofurmaSarına hükmetti.»[445]

Bu hadîsi Ebû Dâvud rivayet etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Hadîsi İmam Ahmed'le Beyhakî'de tahrîc etmişlerdir. Onu rivayet edenlerin hepsi Mus'ab b. Sabit b. Abdülâh b. Zübeyr'den almışlardır. Fakat bu zât hakkında söz edilmiştir. Ebû Hatim, «O çok yanılır» demiştir.
Hadîs-i şerif da'vâya gelen tarafların hâkim huzurunda oturmalarının meşru' olduğuna delildir.İki taraf müslüman iseler hâkim onları beraberce oturtur. Birisi gayr-i Müslim olursa, müslü-mam daha yüksek yere oturtur. Çünkü Hz. Alî (R. A.) ile borçlusu ya-hûdî mahkemeye geldiklerinde Kaadî Şüreyh bu şekilde hareket etmiştir.Kıssayı Ebu.u'aym «el-Hüye» adlı eserinde şöyle anlatıyor:
«Alîy b. Ebi Tâlib (R.A.) zırhını bir yahûdînin elinde görmüş. Ya-hûdî onu tesadüfen bulup dururmuş. Zırhını tanıyınca yahûdîye:
— Bu zırh benimdir; boz renkli bîr devenin üzerinden düşmüş; demiş, yahûdî:
— Zırh benimdir ve elimdedir. Aramızdaki da'vâyı müslümanların hâkimi görsün; demiş. Bunun üzerine Kaadî Şüreyh'e gitmişler. Kaadî, Hz. Alî (R. A.)in geldiğini görünce yerinden çekilmiş; oraya Alî (R.A.) oturmuş; ve şöyle demiş:
— Eğer hasmın müslümanîardan bin olsaydı onu bu meclîsde kendimle beraber oturturdum. Lâkin ben Resûlüllah (S.A.V.)'i Gayr-i müs-İİmlerî meclîsde kendinizle bir tutmayın; derken işittim..»
Kaadî Şureyh, Hz. Ali'ye :
«— Dileğin nedir ya Emire'Imü'minin?» diye sormuş. Ali (R. A.) :
— Zırhımdır. Boz bir devenin üzerinden düşmüş; bu yahûdî de onu bulmuş; cevabım vermiş, Kaad yahûdî'ye dönerek :

«— Sen ne dersin yâhûdî?» demiş. Yahûdî:
«— Zırh benimdir ve elimdedir; mukabelesinde bulunmuş. Kaadî Şüreyh:
— Vallahi doğru cöyledin ya Emîre'l-Mü'minîn, zıfh senindir; lâkin behemehal iki şâhid getirmen lâzım» demiş. Bunun üzerine Hz. Ali Kanber ile Hasan b. Alî'yi şâhid olarak çağırmış; onlar da zırhın onun malı olduğuna şâhidlik etmişler. Fakat Şüreyh:
«— Azadlımn şehâdetini kabul ettik. Ama oğlunun şehâdetini kabul etmiyoruz» demiş. Müteakiben Alî (R. A.):
— Seni anası ağlayasica! Ömer b. Hattâbın : «Resûlüllah (S.A.V.):
— Hasan ile Hüseyn ehl-i Cennet gençlerinin ululandır; buyururken İşittim» dediğini düymadınmı? demiş. Şüreyh:
— Allah için evet; cevabını vermiş. Hz. Ali :
— Öyle ise sen ehl-i cennet gençlerinin ulularının şehâdetini tecviz efmiyormusun?» demiş. Sonra yahûdî'ye dönerek :
«— Al zırhı!» demiş. Yahûdî :
«— Emirü'l-mü'minîn benimle birlikte müslümanlarm kadısına geldi; kaadî benim lehime hüküm verdi; buna da razı oldu. Doğru söyledin vallahi ya Emîre'l-mü'rnînin, gerçekten bu zırh senindir; senin devenden düştü. Onu ben buldum. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed de Allah'ın Resûlü'dür; demiş. Hz. Ali (R. A./da zırhı kendisine hediyye etmiş; ve dokuz yüz (dirhem) bahşiş vermiş. Bu zât Sıffîn vak'asmda Hz. Ali tarafından bulunmuş; ve orada şehîd edilmiştir.»
Kaadî Şüreyh'in : «Vallahi zırh senindir» demesi her halde onu tanıdığmdandır. Lâkin kendi ilmi ile hüküm vermeyi caiz görmemiştir. Nitekim çocuğun baba'ya şâhidlik etmesini de doğru bulmamıştır, îşte İslâmiyet'in istediği hâkim ve mahkûm böyle olacaktır. Bu derece dürüstlük her zaman bir gayr-i müslimin ihtidasına sebeb olabilir.[446]

«Şehâdetler Babı»

Şehâdâf: şehâdetin cem'idlr. Şehâdet bir yerde lîazır bulunmaktır: Filân harbe şâhid oldu denilir ki, orada bulundu manasınadır. Harbde ölenlere şehîd denilmesi, ölüm kendilerine orada geldiği içindir.
Şerîatte şehâdet : Şâhidlerin hazır bulunup gördükleri bir şeyi haber vermeleridir. Şehâdetin burada cem'i sîgası ile zikredilmesi nev'i-ieri kasdedildiği içindir.[447]

1427/1200- «Zeyd b. Hâlid-i Cühenî radıyallahîi anh'den Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
— Size şâhidlerin en hayırlısını haber vereyimmi? Şe-hâdeti, kendisinden istenmeden edâ edendir.»[448]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadîs-î şerifi da'vâcı tarafından istenilmeden, kendiliğinden yapılan şâhidliğin en hayırlı bir iş ve o şahidin en hayırlı bir şâhid olduğuna delildir. Ancak bundan sonra gelen îmrân b. Husayn hadîsine muarızdır. Çünkü o hadîsde : «Sonra çağırılmadıkları halde şâhidlik yapacak bir kavim meydana gelecektir» buyrularak böyleleri zemmediliyor. Böylece iki; hadîs tearuz edince ulemâ ihtilâfa düşmüş ve ortaya üç kavil çıkmıştır.
1— Zeyd hadîsinden murâd : Hak sahibinin o hakkı şahidin bildiğinden haberi olmadığı surettir. Bu takdirde şâhid çağırılmadığı halde gelelek ona hakîkat-ı hâl'i haber verir; yâhud hak sahibi ölür de mirasçılarına haber verir. Bu tevcihi İmam Mâlik'iû hocası Yahya b. Sa'îd yapmıştır. En güzel tevcih de budur.
2— Buradaki şehâdetten murâd : Şehâdet-i hısbe'dir. Şehâdet-i hısbe: hâlis kul hakkı olmayıp Allah hakkına da teâllûk eden namaz, vakıf ve umumî vasiyyet gibi şeylere yapılan şâhidliktir. İmrân hadî-sindeki şehâdet ise, sırf kul haklarına âiddir.
3— «Şâhidliği istenilmeden yapmak» dan murâd: icabette mübâle-gadır. Yani şâhid, yapacağı şehâdet için o kadar hazırdır ki, adetâ ça-ğırılmadan yapmış gibidir. Nasıl ki cömert bir adam için, «O istemeden verir» derler.
Bu tevcihler, şehâdet da'vâcı tarafından istenilmeden edâ edilemez; diyenlere göredir. Fakat bacıları istenilmeden yapılan şâhidliğin caiz olduğuna kaildirler. Bunlar Zeyd hadîsi ile istidlal ederek İmrân hadîsini aşağıdaki suretlerden biri ile te'vîlde bulunurlar.
1— Bu şehâdet yalancı şâhidliğine hamledilir. Yani şâhidler görmedikleri, bilmedikleri şeye şehâdet ederler. Mezkûr te'vîli tmam Tir-mizî bazı ulemâ'dan hikâye etmiştir.
2— İmrân hadîsinden murâd: Şâhidliği «eşhedü billahi» diyerek yeminle birlikde §ehâdet lâfzı ile yapmaktır. Tahâvî'nin te'vîli budur.
3— Bundan murâd : Müstakbele âid bilmediği bîr şeye, meselâ bir cemâatin Cehennemlik, ötekinin Cennetlik olduğuna yemin etmektir. Nitekim heva ve heves ehli'nin daima yaptıkları budur. Mezkur te'vîli Hattâbî hikâye etmiştir.[449]

1428/1201- «İmrân b. Hüsayn radtyaUahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlülfah sallalldhü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz ki sizin en hayırlılarınız benim çağdaş-larımdır. Sonra onların ardından gelenler, sonra onların ardından gelenlerdir. Ondan sonra çağırılmadıkları halde şâhidlik yapar; hıyanette bulunur, kendilerine güvenilmez; nezredip yerine getirmez bir kavim peyda olacak ve aralarında şişmanlık zuhur edecektir; buyurdular.»[450]

Hadîs müftefekun aleyh'dir.
Karn : Bir zamanda yaşayan ve maksud şeylerden birinde müşterek olan insanlardır. Bu, bir zamanda bir araya gelenlere veya dîn yâhud mezhep hususunda bîr reîsin etrafında toplananlara ıtlak edilir deniliyor. Zamanın bir parçasına da karn denilir. Bunun ne kadar olduğu ihtilaflıdır. Bazıları : on yıl, diğer bir takımları : 120 senedir; demişlerdir. Musannif, doksan ve 120 yıl diye tasrih eden görmediğini fakat bunlardan maada âdetlere kail olanlar bulunduğunu söylüyor. Evet doksan yıldır diyenler varandır bilinmiyorsa da 120 sene «ket-mws» da tasrih edilmiş ve: «yüz yâhud 120 senedir; ama yüz sene olması daha doğrudur. Çünkü Resûlüllah {S.A.V.) bir çocuğa:
«Bir ksrn yaşa» diye duâ etmiş; çocuk yüz sene yaşamıştır, denilmiştir.
Peygamber (S.A.V.)'in karnı, onun zamanında yaşayan müslümanîardır. Onlardan sonra gelenler tabiîn; onlardan sonra gelenler de te-be-i tâblîndır. Bundan anlaşılıyor ki, Sahâbe-i kiram tabiînden, tabiîn de tebe-i tabiînden efdâldırlar; ve efdâliyet ferdlere bakaraktır. Yani Ashâb-ı kirâm'm her ferdi tâbiîn'in her ferdinden efdâl olduğu gibi tabiîn ile teleb-i tabiîn arasındaki nisbet de öyledir. Gırnhur-u ulernâ'-nın mezhebi budur.
İbni Abdüberr'e göre efdâliyet ferdiere değil, sahâbe'nin mecmu'-una nîsbetledir. Cundan yalnız Bedîr gazileri ile Hudeybîye'ye iştirak edenler müstesnadır. Çünkü onların ferdleri kendilerinden sonra gelenlerin ferdleriîiden efdâldir. İbni Abdiîberr'in delili TirmizVnin Hz. Enes (R. A./dan tahrîc ettiği şu hadîsdir:
«Ümmetim yağmur gibidir; evvelimi daha hayırlıdır, Sonumu bilinmez.» Bu hadîsi İbni Hibbân, Hz. Ammâr'dan rivayet etmiş ve sahîhlerniştir. İbni Abdüberr, h.ıam Ahmed ile Taberâni ve Dârimî'nin Ebu Cwmwa'dan tahrîc ettikleri şu hadîsle de istidlal etmiştir:
«Ebu Ubeyde dedi kî :
— Yâ Resûlâllah, bizden daha hayırlı kimse varmıdır? seninle beraber müslüman olduk; seninle birlikte hicret ettik?Peygamber (S.A.V.) :
— (Evet) sizden sonra gelecek ve beni görmedikleri halde bana îmân edecek bir kavim (sizden daha hayırlı olacaklar) buyurdular.»
Bu hadîsi Hâkim sahîhlemiştir. Ebu Dâvud ile Tirmizî, Hz. Sa'Ie-be'den merfu' olarak şu hadîsi rivayet etmişlerdir:
«Peygamber (S.A.V.) :
— Öyle günler gelecek; o günlerde (îmânı mucebince} ame! edenlere elü kişi sevabı verilecek; (dedi).
— Bizden mi başkalarından mı yâ Resûlâllah? denildi:
— Hayır, sizden; buyurdular.»
Cumhur, bu hadîslerin arasını şöyle bulmuşlardır: Sahâbî olmanın hiç bir amelle ölçülemeyecek kadar büyük meziyyet ve fazileti vardır. Peygamber (S.A.V.)'in sohbetine nail olanın ameli az bile olsa'yine fa-zîleti vardır. Sonra gelecek kavmin fazileti ise amellerinin sevabına göredir. Bir de ameller arasındaki fazilet üstünlüğü nevi' itibârı île birbirine müsâvî olan ameller arasında olur. Halbuki sahâbî olmak fazileti yalnız ResûlüUah (S.A.V.)'in ashâb-ı kirâm'ına mahsustur. Başkalarında böyle bir şey yoktur.
Hadîsimizdeki «Ondan sonra çağırılmadıkları halde şâ-hidlik yapacak..» cümlesi Sahâbe-î kîrâm'dan sonra gelecek tabiîn ve teleb-i tabiîn hazerâtı arasında böyle çirkin vasıflar taşıyan «irnse bulunmadığına delSdir. Zahire bakılırsa bu hüküm ekseriyet itibarile-dir. Bu hadîsle üç karn'da yaşayanların adaletine istidlal oiunur.
«Kendilerine güvenilmez» ifâdesinden murâd : Hıyanetleri zahir olacağı için halkın onlara i'timâd etmemesidir. Filhakika insanlardan ilk

kaldırılacak şeyin emânet olduğu sahîh haberle sübût bulmuştur.
Aralarında şişmanlık zuhur edecek» ta'biri ile çok yiyip içecekleri ifâde buyurulmuştur, zîra fazla yiyip içmek şişmanlığa sebeptir : Bu cümle ile mal çokluğu kasdedilmiştir diyenler1 odluğu gibi, ellerinde olmayan mal ve şeref gibi şeyleri varmış gibi göstermektir, diyen de bulunmuştur.[451]

1429/1202- «Abdullah b. Amir radıyaîlahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah saüallahü aleyhi ve selîem:
— Hâin erkek ve kadının ve din kardeşine karşı kindarın şehâdeti île Ehl-i Beyte hizmet eden kimsenin şe-hâdeti caiz değildir; buyurdular.»[452]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud rivayet etmişlerdir, radıyallahüanhümâ'sallallahüaleyhivesellem:
Hadîsi Eb uDâvud Amrü'bnii Şüayb't&n oda babasından, oda dedesinden şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«ResûlüHah (S.A.V.): Hâin ile hâinemn şehâdetinî reddetti.» Aynı hadîsi İbni Mâce ile Beyhakî kavı bir isnâdla tahrîc etmişler. Tirmizî, Dâ-re Kutnî ve yine Beyhakî, Hz. Âişe (R. Anhâ)'dan buna yakın lâfızlarla rivayet eylemişlerdir. Yalnız bu rivayetin isnadında za'f vardır. Tirmizî: «Bizce isnadı sahîh olmuyor.» demiş; Ebû Zür'a. «el -ileh adlı eserinde onun münker olduğunu söylemiş Abdülhâk, îbni Hazm ve îbni Cevzî zaîf bulmuşlardır. BeyhâM ise: «Bunun hiç bir şeyi Peygamber (S.A.V.)'den sahîh olmuyor.» mütâleasında bulunmuştur.
Hâin hakkında Ebû Ubeyde şunları söylemiştir: «Zannetmiyoruz ki sâdece insanların emânetlerine hıyanet edene hâin denilsin, de Allah'ın kullarına farz kıldığı; emniyet buyurduğu şeylere hıyanet edene denilmesin. Çünkü Allah bunlara da «emânet» demiştir. Teâlâ Hazretleri :
«[453] Ey îmân edenler Allah ile Resul (ün)e hıyanet etmeyin; emânetlerinize hıyanet etmîş olursunuz.» buyurmuştur. Binâenaleyh her kim Allah'ın emir veya nehyetttiği şeylerden birini zayi' ederse ona âdil 'demek doğru olamaz. Böylesi hâin olunca onda dînen memnu' olan şeylerden -ki onlardan biri de yalandır- kendisini önleyecek takva da bulunmaz. Şu halde onun haberine de inan olmaz. Zira töhmet altındadır; yâhud ehliyeti yoktur.»
Hadîsteki «kardeş» ta'birinden murâd: aleyhine şâhidlik yapılan müslümandır. Maamâfîh şâhidlik meselesinde kâfir de ayni hükme tâbi'dir. Düşmanlık ve kin, din için değilse, bir kâfire kin besleyen müslümanın onun aleyhine şehâdeti caiz değildir. Çünkü kin besleyen kimse düşmanına zarar gelmesini istediği için doğru söylememek töhmeti altındadır. Fakat müslümanla kâfir arasında dînî olmayan bir kin yoksa kâfirin aleyhine şâhidlik yapabilir. Dînî düşmanlık ise şâhidliğe mâni' değildir. Çünkü yalan söylemeyi iktizâ etmez. Hadîsde yalnız din kardeşinin zikredilmesi müslümanların ekseriyetle birbirleri ile muamele görmesindendir.
«Kaanî» Ehl-i Beyte hibmet eden, kendini bütün bütün onların ihtiyaçlarını görmeye vakfeden demektir. Hadîsin tamamında kaani'in başkalarına şâhidlik edebileceği zikredilmektedir. Ehl-i Beyt'e şehâdet edememesi onların lehine söyleyeceği zannından doğan töhmettendir.
Hadîsde zikredilen kimselerin şehâdetlerinin kabul edilmemesi, şâ-hidde adalet aranacağına delildir. Bu bâbta Teâlâ Hazretleri şöyle buyurmuştur:
«[454] Sizden iki adaletli kimseyi şâhid getirin...»
Ulemâ, adaleti : takva ve mürüvvete devama sevkeden dînî bir muhafazadır; diye ta'rif etmişlerdir. Bazıları: hayrı şerrinden çok olan kimse âdildir derler.[455]

1430/1203- «Ebu Hüreyre radıyalîahü anh'den rivayet olunduğuna göre kendisi ResûlüUah sallalîahü aleyhi ve sellem :
— Bedevînin şehirli aleyhine şehâdeti caiz olmaz; derken rşîîrmştir.»[456]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile İbni Mâce rivayet etmişlerdir.
Bedevi : Çölde kırda yaşayan demektir. Kaide hilâfına bâdiye'nin ism-i mensubudur. Kaideye göre bâdevî denildek îcâbederdi.
Hadîs-i şerif, bedevinin şehirli aleyhine şâhidlik yapamayacağına delildir; fakat bedevi kendi gibisinin aleyhine şehâdet edebilir. îmam Ahmed'le onun mezhebinden bir takım ulemâ'nm kavli budur. îmam Ahmed bu hadîsle istidlal ederek: «Bedevinin şehirli aleyhine şehâdeti kabul olunmayacağından korkarım» demiştir. Bir de şehirli dururken bedeviyi şâhid göstermekle daVâcı töhmet altına girmiş olur. îmam Mâlik'in kavli de bu ise de ona göre bu şehâdetin kabul edilmemesi şeriat ahkâmını bilmediğin dendir. Zîra ekseriyetle Bedeviler şâhidliği usul-ü vecihle yapamazlar.
Ekser-i ulemâ bedevilerin şehâdetleri kabul edileceğine kaildirler. Onlar bu hadîsi adaleti bilinmeyen bedevîler'e hamletmişlerdir. Çünkü ekseriyetle bedevîler'in adaleti ma'lûm değildir. Bazıları bedevîler'in şehâdeti kabul edileceğine delil olarak ResûlüUah (S.A.V.)'in bir a'râ-bînin ramazan hilâli hakkındaki şehâdetini kabul etmesini gösterirler.[457]

1431/1204- «Ömerü'bnü'l - HaUâb radıyalîahü anh'dan rivayet olunduğuna göre kendisi bir gün hutbe okumuş ve :
«— ResûlüUah sallalîahü aleyhi ve sellem devrinde bir takım İnsanlar vahy-İle muahaze olunurlardı. Şüphesiz kî artık vahy kesilmiştir. Şimdi biz sizi yaptığınız işlerden bize aşikâr olanlarla muahaze ediyoruz.» demiştir.[458]

Bu hadîsi Buhârî rivayet etmiştir. Tamamı şöyledir :
«Her kim bize bîr hayır (yaptığını) gösterirse ona emniyet eder ve kendimize yaklaştırırız; onun içindeki sırdan bize bir şey yoktur. Sırrı hususunda onu Allah hesabe çeker. Kim de bize bir kötülük gösterirse ona emniyet ve kendisini tasdik etmeyiz. İsterse niyetinin iyi olduğunu söylesin.»
Bu hadîsle, kendisinden bir şüphe sezilmeyen kimsenin zâhir-i hâline bakarak şehâdetinin kabul edilebileceğine istidâl olunur. Bu husus-da adalet arayanın istikamet sahibi olması kâfi görülüyor. Çünkü bir kimsenin içindekini bilmeye imkân yoktur.
Musannifin bu hadîsi burada zikretmesi cumhur-u sahabe tarafından kabul edildiği içindir.
Hadîsin zahiri meçhul kimsenin şehâdeti kabul edilemeyeceğini gösteriyor. îhni Kesîr'in «el-îrşâd» da naklettiği şu haber de bu hükmü te'yîd eder: Hz. Ömer (R. A.)'m huzurunda bir adam şâhidlik etmiş. Ömer (R. A.) ona :
«— Seni tanır değilim. Ama benim tanımamam sana zarar vermez. Seni tanıyan birini getir» demiş. Bunun üzerine cemâatten biri onu tanıdığını söylemiş. Ömer (R. A.) :
— Onu adaleti ile mi, fazileti ile mi tanıdığını sormuş; ve :
— Bu adam senin gecesini gündüzünü, girdiği çıktığı yerini büdi-ğîn en yakın komşundur?» demiş. Adam :
— Hayır; cevabını vermiş :
«— O halde sana kendileri île vera' ve takvaya istidlal edilen altın ve gümüş muamelesini yaptı?» diye sormuş. Adam yine :
«— Hayır» cevabını vermiş:
«— Yoksa seninle iyi ahlâka İstidlal edilen yot arkadaşlığımı yaptı?» suâline adam yine :
«— Hayır» demiş Ömer (R. A.) :
«— Öyle ise sen onu tanımıyorsun» dedikten sonra adama : «Seni fînıyan birini getir» emrini vermiş.
îbni Kesîr bunu Bagavî'nin güzel bir isnâdla rivayet ettiğini kaydetmiştir.[459]

1432/1205- «Ebû Bekre radıyallahü anh'den Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'den naklen onun, yalancı sahiciliğini büyük günahların en büyüklerinden saydığı rivayet edilmiştir.»[460]

Bu parça müttefekun aleyh uzun bir hadîstedir. Lâfzı şudur :
«Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem:
— Dikkat edin, size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi? dedi. Bunu üç defa tekrarladı. Ashâb :
— Hay hay; dediler. Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Allah'a şirk koşmak ve anneye babaya isyan etmektir; dedi ve oturdu. (Daha evvel) yaslanmıştı. Sonra :
— Dikkat edin! bir de yalan söylemektir; buyurdular.
Bunu o kadar tekrar etti durdu ki biz, keşke sükût etse., dedik.»
Yalancı şâhidliğin tefsiri yukarıda geçmişti. Sa'lebî diyor ki : «Zûr: bir şeyi bulunduğu sıfatın aksine olarak güzel göstermektir. Böylece o şeyi

işiten veya görene başka sıfatta imiş gibi gelir. Binâenaleyh zûr, zâtılı hakmiş gibi gösteren bir gözbağcılıktır.»
Filhakika Peygamber (S.A.V.) yalan sözü, Allah'a şirk koşmakla bir tutmuştur. İmam Nevevî diyor ki: «Bu hadîsden murâd, zihne tebâdür eden zahirî mânâsı değildir. Zîrâ şüphesiz şirk daha büyüktür.; katilde öyledir. Şu halde hadîsi te'vîl etmek gerekir. Te'vî-Iî şudur: yalanın en büyük günah sayılması başkasının malını bâtıl ile yemeye sebeb olmasına nazarandır. Bittabi bâtıl ile mal yemek, zina ve hırsızlıktan büyüktür. Resûlüllah (S.A.V.)'in yalancı şâhidliğine son derece ehemmiyet vererek oturması, sözüne tenbih harfi ile başlaması ve ihbarını üç defa tekrarlaması, yalan dile daha kolay geldiği ve onunla daha çok istihza yapıldığı içindir. Bir de düşmanlık ve hased gibi ona sebeb olan şeyler çoktur. Bu sebeple ona ehemmiyet vermeye ihtiyaç vardır. Şirk koşmak öyle değildir. Çünkü müslümanın kalbi şirkten sakınır; sonra onun zararı yalan gibi başkasına geçmez; müşrike mahsus kalır. Mürüvvetli kalpler anneye babaya âsî olmaktan da kaçınırlar.»[461]

1433/1206- «İbnİ Abbas radıyallahii, anhümâ'öan rivayet edildiğine göre. Peygamber sallalîahü aleyhi ve seîlem bir adama:
— Güneşi gÖrüyormusun? demiş. Adam:
— Evet; cevabını vermiş. Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve selîem:
— Onun misline şehâdet et yâhud bırak; buyurmuşlardır.»[462]

Bu hadîsi İbni Adiy zaîf bir isnadla tahrîc etmiştir. Hâkim onu sa-hîhlemiş, fakat hatâ etmiştir.
Çünkü hadîsin isnadında Muhammed b. Süleyman vardır. Bu zâtı Nesaî zaîf bulmuştur. BeyhaM de : «Bu hadîs i'timâda şayan bir yoldan rivayet edilmemiştir.» demiştir.
Hadîs-i şerîf şahidin yüzde yüz bilmediği bir şeye şehâdet etmesi caiz olmadığına delildir. Zan üzerine şâhidlik etmek doğru değildir. Şehâdet bir fiil üzerine yapılıyorsa onu mutlaka görmek îcâb ettiği gibi ses üzerine yapılıyorsa, sesi işitmek ve sahibini görmek lâzımdır. Yalnız bir kaç yerde zan üzerine şehâdet caizdir. Buharı bu yerleri gösteren bir bâb tahsis etmiş ve ona «Nesebler, radâ'-ı müstefîz [463] ve üzerinden zaman geçmiş eski ölüm bâb'i» adını vermiştir. Radâ'ın sübûtu hakkında dört hadîs zikretmişse de radâ'ı görme hususunda hiç bir hadîs rivayet etmemiştir. Buharı bununla nesebin sübûtuna işaret etmiştir. Çünkü radâ', sabit oldumu neseb de sübût bulur. Neseb radâ'ın ayrılmaz lâzımıdır. Nefs-i radâ' istifaza yani kulaktan kulağa yayılmakla sabit olur. Bu cihet hadîslerden serâhaten anlaşılır. Zîrâ hadîslerde bahsedilen radâ' câhiliyyet devrine aittir. Böyle bir şey oldumu araplar arasında şayi' olurdu.
îstifâza'nın hudûdü : bazılarına göre ilim veya zan hâsıl olacak derecede şöhret bulmaktır. Şâfiîler'le İmam Ahmed b. Hanbeî'in mezhebi budur. İmam Buhârî «eski ölüm» ta'bîri ile «öleli çok olmuş» mâ'nasım kasdetmiştir. Bazıları bunu elli sene ile diğer bazıları kırk yılla tahdit etmişlerdir. Musannif «Fethü'l - Bârî» de şunları söylemiştir : «îstifâza ile şâhidliğin işe yarayacağı yerleri tahdîd hususunda uiemâ ihtilâf etmişlerdir. Şâfiîler'e göre neseb hususunda kat'iyetle sahîh olur. Doğum, ölüm, köle âzâdı, velâ (karabet akdi), velî olma, vakıf, azil, nikâh ve tâbi'leri, cerh ve ta'dil, vası'yyet, sefeh ve rüşd gibi şeyler hakkında ise tercih sureti ile sübût bulur. Şâfiîler'in müteehhirîn ulemâ'sından bazıları bu yerleri yirmi küsura çıkarmıştır. Bunlar «Kavâid-i Alâî» de sayılmıştır...»
Hanefîlcr'e göre dahî: neseb, ölüm, duhûl, nikâh, kaadînin vilâyeti ve vakfın aslı gibi şeylerde istifâza ile şâhidlik caizdir. Kıyasa göre bu şehâdet caiz olmamak îcâbeder. Çünkü şehâdet muayene mânâsına ge-müşâhededen alınmıştır. Burada böyle bir şey yoktur. Fakat istifâza İle şâhidlik, istihsan yolu ile caizdir. Şöyle ki: bu gibi şeyler husûsî bir cemâatin huzurunda yapılır; ve bunlara devamlı bir takım hükümler teallûk eder. Binâenaleyh bu hükümler muattal kalmamak için meşhur ve müstefîz olmak gözle görmek yerine ikame edilmiştir. İslâmiyet'in ilk devirlerinden bu güne kadar müslümanlar arasında cereyan eden usûl budur.[464]

1434/1207- «(Yine) İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah sdlldlîahü aleyhi ve sellem bir şâhid ve bir yenimle (da'vâya) hüküm vermiştir.»[465]

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî tahrîc etmişlerdir. Nesâî: «isnadı iyidir» demiştir.
İbni Abdilberr dahî : «İsnadına kimsenin dokunacağı. bir yer yoktur. Demişse de Tirmizl «eZ-iîeZ» nâm eserinde BuhârVyi kasderek: «Muhammed'e bu hadîsi sordum. Onu İbni Abbas'tan rivayet eden Amru'bnü Dînâr için: bence fou hadîsi Amir, İbnİAbbas'tan işit-memiştir; dedi» şeklinde beyânatda bulunuyor. Hâkim de şunları söylemiştir: «Amir, Hz. İbni Abbas'tan bir çok hadîsler işitmiş; ondan da arkadaşlarından müteşekkil bir cemâat işitmişlerdir. Binâenaleyh İbni Abbas'tan hadîs işittiği inkâr olunamaz.» Hadîsin şâhidleri de vardır. Aşağıdaki hadîs bunlardandır.[466]

1435/1208- «Ebû Hüreyre radıyallahü anh'dan Rcsûlüllah sdlîallahü aleyhi ve selîem'm bir şâhîd ve bir de yemin ile (da'vâda) hüküm verdiği rivayet olunmuştur.»[467]

Bu hadîsi Ebû Dâvud[468] tahrîc etmiştir. Ayrıca bu meselenin şâ-hidlerinden olarak, Resûlüllah (S.A.V.)'in Yemen'deki Benîl - Amber kabilesine gönderdiği serîyye ve onlara verdiği emre ve kabilenin de kendilerine islâmı kabul etmeleri teklif edildiğinde kabul ettiklerine dâir olan iddialarının tesbit ve tevsikinde bir gâhid ve bir de yeminle hüküm verdiğine dâir uzunca bir metin tahrîc etmiştir.
Bu hadîsi İmam Şafiî dahî tahrîc etmiştir. îbni Ebî Hatim «eh îlel» adlı eserinde babasından naklen bu hadîsin sahîh olduğunu söyler. Hadîs-i şerîf yirmi iki sahâbî'den rivayet olunmuştur ve bîr şâ-hid, bir de yeminle hüküm verilebileceğine delildir. Sahabe ve"-Tâbiîn'den bir çokları ile Medine'nin yedi fakîhinin ve İmam Mâlik'in mezhebi budur. İmam Şâifî: «Bu zevatın delilleri bu hadîslerdir» diyor.
İmam-ı A^zam Ebu Hanîfe ile mezhebinin diğer imamları bir şâhid ve yeminle da'vâ isbat edilemeyeceğine kail olmuşlardır. Delilleri:
«[469] Sizden İki adalet sahibini şâhid getirin» âyet-i kerîmesi ve
«[470] İki erkek olmazsa bir erkekle iki kadın şâhid olsun» emr-i ilâhîsîdir. Bu emirler, şâhidlerin münhasıran mezkûr kimselerden olacağına delâlet ederler. Binâenaleyh bir şâhidle yemine cevaz vermek kitab üzerine ziyâde ve nesih olur. Sünnetden delilleri de:
«Ya senin iki şahidin yâhud da'vâlımn yemini...» hadîs-i şerifidir. Bu hadîs sahihtir.
Ulmâ'dan bazıları bir şâhidle yeminin yalnız mal hususunda hüccet olacağını; başkalarının ona kıyas edilemeyeceğini söylerler ve: «çünkü rivayet edilen şey fiildir; fi'lin umumu olmadığı için mesele her şeye ta'mim edilemez» derler.[471]

«Da'vâlar Ve Beyyineler Babı»

Deâvâ: Da'vâmn cem'idir. Hanefîler'in «el-Kâfi» ve «et-Tebyln-» gibi fıkıh kitablarında da'vâ kelimesinin yalnız bu şekilde cemi'lendii bildiriliyorsa da Ibni Şihne onun deâvî şeklinde de cemi'Iendiğini hattâ bunun asıl olduğunu söylemiştir.,
Lûgat'te da'vâ: Bir kimsenin bir hakki başkasına vâcib kılmasıdır. Bir şeyi mutlak surette kendine izafe etmektir; diyenler de vardır.
Şer'an da'vâ: Kul haklarından bir hak sabit oldukdan sonra onu hâkim veya hakem huzurunda istemektir.
Hak da'vâ edene: müddeî kendisinden da'vâ edilene: müddeâ aleyh, da'vâ edilen mala da: müddeâ denilir.
BeyyİnâtBeyyinenin cem'idir.Beyyine: açık hüccet demektir. Da'vâyı isbât için kullanıldığından hüccete beyyine denilmiştir.[472]

1436/1209- «İbni Abbas radıydllahÜ anhümâ'âan rivayet olunduğuna göre. Peygamber sdllaUahü aleyhi ve selîem:
— İnsanlara (mücerred) da'vâlan İle İ'ddîa ettikleri şey) verilse bir takım insrnlar bazı adamların kanlarını ve mallarını îddâ ederlerdi. Lâkin müddea aleyhe yemîn vardır; buyurmuşlardır.»[473]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Beyhakî'nin (yine İbni Abbas'tan) sahîh bir isnâdla tahrîc ettiği rivayetinde : «Beyyîne müddeîye, yemîn de müddeâ aleyhedir» buyurulmuştur.
Bu bâbta İbni Hibbân'm Hz. Abduflah b. Ömer'den Tirmizî'nin, Amir b. Şuayb't&n tahrîc ettikleri hadîsler de vardır.
Hadîs-i şerif bir kimsenin mücerred da'vâ etmesi ile iddiası kabul edilivermeyeceğine, hüküm için ya müddeînin beyyini ile da'vâsını isbât etmesi yâhud müdeâ aleyhin ikrarı şart olduğuna ve müddeînin. da'vâhdan yemin isteyebileceğine delildir.Ümmetin selef ve halefinin mezhebi budur.Ulemâ demişlerdir ki: «Beyyinenin da'vâcıya âid olması, zahirin hilafını iddia ettiğindendir. Hılâf-ı zahiri iddia zaîftir. Binâenaleyh kendisine kuvvetli hüccet yani beyyine teklif edilerek bu zaîflik giderilmiştir. Da'vâlımn tarafı ise kuvvetlidir.Çünkü berâet-i zimmet asıldır. Bundan dolayı ona zaaf bir hüccet olan yeminin teklifi ile iktifa edilmiştir.[474]

1437/1210- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'âan rivayet olunduğuna göre. Peygamber sallaîlahü aleyhi ve sellem bîr kavme yemîn teklif etmiş. Hemen (buna) şitâb eylemeleri üzerine hangilerinin yemin edeceği hakkında aralarında kura çekilmesini emir buyurmuşlardır.»[475]

Bu hadisi Buhârî rivayet etmiştir.
Hadîsi Ebu Dâvud ile Nesâî'nin Ebu Râfi' tariki ile Hz. Ebu Hüreyre'den tahrîc ettikleri şu rivayet tefsir etmektedir: «Bîr mah ikî adam İddia etmiş. Fakat hiç bîri beyyine getirememişler. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.):
«Hoşların gitse de gitmese de yemin vermek için kur'a çekerler» buyurmuştur. Hattâbî'nin beyânına göre istihâmın mânâsı aralarında kur'a çekmektir. Kur'â kime çıkarsa o yemin eder ve iddia ettiği malı alır. Böyle bir hadîse Hz. Alî (R. A./dan da rivayet olunur. Mezkûr rivayete göre A!î (R.A.)'a pazarda satılmak istenen bir katır getirmişler. Bir adam bu katırın kendine âid olduğunu, onu kimseye KP'madığmı, hibe de etmediğini söylemiş; ve beş tane şâhid göstermiş. Derken başka birisi gelerek katırın kendine âid olduğunu iddia etmiş; ve iki şâhid getirmiş. Bunun üzerine Hz. AH (R. A.) :
— Bu meselede bîri uzlaştırma biri de muhakeme olmak üzere iki türlü hâl çâresi var. Ben bunları size beyân edeyim: Uzlaştırma, katır satılarak parası yed: hisseye bölünmek ve bu hisseierden beşini şuna ikisini de şuna vermekle olur. Buna râzt olmazlarsa muhakeme yolu: Da'vâcılardan birinin bu katır kendi malı olduğunu onu satmadığına hibe de etmediğine yemin ettirmektir. Eğer hanginizin yemin edeceğinde münazaaya düşerseniz aranızda kur'a çeküecek; ve hanginize îsâbet ederse o yemin edecektir...; demiştir.[476]

1439/1211- «Ebu Ümâmete'l-Harisi radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre ResûlüHah sdllalahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimse, yemini ile bir müslümanın hakkını yerse Allah o kimseye muhakkak Cehennemi vâcib; Cenneti de haram kılar; buyurmuşlar; bunun üzerine bir adam:
— Az bir şey olsa da öyle mi yâ Resûlâllah? demiş.Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— İsterse erâk (Deve dikeni) ağacından bir dal olsun; buyurmuşlardır.»[477]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Hadis-i §erîf bir kimsenin hakkını yemek için yemin etmenin son derece ağır vâîd ve tehdidi mucip bir suç olduğuna delildir. Çünkü bu yemin müslümanın malını elinden alma hükmündedir. Ha-dîsde müslümanın zikredilmesi ekser-i ahvâle göredir. Yoksa gayr-i müslimin hakkı da ayni hükümde dâhildir. Hattâ bazılarına göre buradaki hükmün yalnız müslümanm hakkına mahsus olması, kâfir hakkının ayrıca azabı olması ihtimaline mebnîdir. Cehennemi hak etmesi ve Cennetin kendisine haram kılınması hakkı sahibine iade ederek tevbekâr olmadığına göredir.
Hadîsde yemin mutlak zikredilmiş olsa da maksad yalan yere edilen yemindir. Nitekim aşağıdaki hadîsde tasrîh edilmiştir.[478]

1440/1212- «[479] Eş'as b. Kays radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah saîlaîîahü aleyhi ve seîlem:
— Bir kimse yemininde fâcir olduğu halde bir şeye yemin eder; ve o yeminle bir müslümanın malını elinden alırsa huzur-u ilâhîye, Allah kendisine gazablı olarak çıkar; buyurmuşlardır.»[480]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Yeminle fâcir olmaktan murâd: kasden yalan yere yemin etmektir. Böylesine Allah Teâîâ gadab edince Cennetinden mahrum ve azabını kendisine vâcib kılar.[481]

1441/1213- «Ebû Mûse'l - Eş'arî radıyallahü anh'den rivayet olunduğuna göre: İki adam Resûlüllah sallallahih aleyhi ve sellem'tn huturunda bir hayvan için da'vâda bulunmuşlar. Hiç birinin beyyînesi yokmuş. Resûlüllah salîaîlahil aleyhi ve seîîem hayvanı aralarında yarıya (paylaşmalarına) hükmetmiştir.»[482]

Bu hadîsi Ahmed, Ebu Dâvud ve Nesâî rivayet etmişlerdir. Lâfız Nesâî'nindir. Nesâî : «Bu hadîsin isnadı iyidir» demiştir.
Hattabî diyor ki : «Galiba bu deve veya at da'vâcılarm ikisinin de elinde imiş de zilyedlikte müsâvî oldukları için Peygamber (S.A.V.) onu aralarında yarı yapmış. Böyle olmasa birinin elinde bulunan bir şeye ikisi birden hak kazanamazlardı. Filhakika Ebû Davud'un, bu hadîsin akibinde rivayet ettiği bir hadîsde: Resûlüllah (S.A.V.) devrinde İki adam bir deveyi da'vâ ettifer; ve her biri ikişer şâhid gönderdi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) deveyi aralarında ikiye taksim etti» denilmektedir. Bu hadîs dahî birinci hadîsin isnadı ile rivayet edilmiştir. Yalnız yukarıki hadîsde iki tarafın beyyineleri yoktu. Bunda iki tarafın da şâhidleri vardır. O halde da'vânın bir olması muhtemeldir. Şu kadar var ki, iki şehâdet tearuz edince ikisi de sükût ettiğinden hiç beyyine yokmuş gibi olmuş; ve zil yedlikde müsâvî bulunduklarından Resûlüllah (S.A.V.) bir şeyi ikisinin arasında- yarıya hükmetmiştir. Devenin başkasının elinde olması ihtimali de vardır. İki taraftan her biri da'vâsma iki şâhid getirince o şeyi müddeâ aleyhin elinden alarak davâcılara vermiştir.
Bir kimsenin elinde bulunan bir malı iki kişi da'vâ eder de ikisi de beyyine getirirse ne hüküm verileceği ihtilaflıdır. İmam Ahmed b. Hanbel ile îshâk b. Rahuye'ye göre aralarında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa mal onun olur. İmam Şafiî'nin de eskiden kavli bu idi; sonraları bu meselede kendisinden iki kavil rivayet edilmiştir. Bunlardan birine göre mal iki da'vâcı arasında yarıya bölünür. Hanefîler'le Süfyan-ı Sevrî'nin mezhebi de budur. Şâ/îî'nin ikinci kavline göre da'vâcılar arasında kur'a çekilir; ve hangisine isabet ederse şâhidlerinin doğru söylediğine yemin ettirilir. Yemin ederse mal onun olduğuna hükmedilir. İmam Mâlik : «Eğer mal başkasının elinde ise ben da'vâcıların hiç biri lehine hükmedemem» demiştir.ten bir rivayete göre da'vâcîîardan hangisinin şâhidleri daha âdil ve salâh-u takvâ'da daha meşhur iseler mal ona verilir. Evzâî (88—157) 'ye göre hangisinin şâhidleri aded i'tibârı ile daha fazla ise onun lehine hükmolunur. Şa'bî (26—104)'nin: «Mal, şâhidlerin âdedine göre taksim olunur» dediği rivayet edilir.
Bazıları burada kur'aya mahal görmeyerek malın da da'vâcılar arasında müsavat üzere taksimine kail olmuşlardır.[483]

1442/1214- «Câbir radıyaîlahü anh'öen rivayet olunduğuna göre Resûlüllah saîlaUahü aleyhi ve sellem :
— Kim benim şu minberimin üzerinde yalan yere yemin ederse Cehennemdeki yerini boylar; buyurmuşlardır.»[484]

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmişlerdir. îbni Hîbbân onu sahîhlemiştir.
Nesâî bu hadîsi mu'temed râvîlerle Hz. Ebu Ümâme'den merfu' olarak şu lâfızlarla tahrîc etmiştir:
«Her kim benim şu minberimin yanında yalan yere yemin eder; onunla bir müslümanın malını elinden almak isterse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâ'neti o Kimsenin üzerine olsun. Allah ondan farz ve nafile hiç bir ibâdet kabul etmez.»
Hadîs-i şerîf, Peygamber (S.A.V.)'in minberi üzerinde yalan yere edilen yeminin büyüklüğüne delildir.
Ulemâ hâkim için yemini zaman ve mekânla şiddetlendirmenin caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Hadîsde bu bâbta hiç bir kayıd yoktur. Arzettiğimiz vecihle o yalnız Peygamber (S.A.V.)'in minberi üzerinde yapılan yeminin büyüklüğünü bildiriyor. Bundan dolayı Ha-nefîler'le Hanbelîler ve diğer bir takım ulemâ yeminin zaman ve mekânla şiddetlendirilmesinin caiz olmadığına kaildirler. Hattâ hâkim böyle bir şey istese bile yemin edenin icabeti gerekmez. Delilleri : «yemin de da'vâlıya âiddir» ve emsali hadîslerdir.
Cumhur'a göre ise yemini zaman ve mekânla taglîz ve teşdîd etmek vaciptir. Bu iş Nledîne'de ResûlüMah (S.A.V.)'in minberi üzerinde, Mekke'de Kâ'be-i Muazzama'nm iki rüknü ile Makam-i İbrahim arasında, şâir y orde ise büyük camilerde yapılır. Bu zevatın zaman hususunda da ikindi namazından sonrası ve cuma günü ile gecesi gibi faziletli vakitler nazar-ı i'tibâra aldıkları görülüyor. Delilleri buradaki Câfcir hadîsi ile Ebu Ürname hadîsi ve sahâbe-i Kirâm'dan Hz. Ömer, Osman, İbni Abbas (R.Anhüm) ile diğer zevatın fiilleridir.
Bir takımları: «zaman ve mekânla yeminin taglîzi vacip değilse de müstehaptır derler. Bazılarına göre bu iş hâkimin re'yine bırakılmıştır; lüzum gördüğü takdirde müddeâ aleyhe bu suretle yemin verdirebilir.[485]

1443/1215- «Ebu Hüreyre radvyallahü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salîalîahü aleyhi ve sellem:
— Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve kendilerini tezkiye etmeyecektir. Bunlar için elîrn bir azâb vardır!
1— Kırda fazla suyu bulunup da onu yolcuya vermeyen adam;
2— ikindiden sonra birine mal satarak: billahi bu malı şu ve şu fiyaka aldım; diye yemin veren ve müşterisi kendisini tasdik eden halbuki hakikatte o malı başka fiyatla almış bulunan adam.

3— Bir hükümdara ancak dünya malı için bağlanan ve kendisine dünyalık verirse sözünde duran; vermezse durmayan adam; buyurdular.»[486]

Hadîs müttefekun aleyh'tîr.
Böylelerine kıyamet gününde Allah'ın bakmaması onlara gadâb ederek rahmetinden mahrum bırakmasından kinayedir. «Kendilerini tezkiye etmeyecektir» cümlesinden murâd: onları atfetmemesi, kendilerini günah kirlerinden temizlenmemesidir.
Hadîs-i şerîfde beyân buyurulan yeminli satışı yapan, iki büyük suç işlemiştir. Bunlardan biri Allah'a yemin etmesi; diğeri malının fiyatı hususunda yalan söylemesidir. Satış için ikindiden sonraki zamanın, tahsis buyurulması o vaktin şerefinden dolayıdır.
BuhârVnin rivayetinde hadîs şöyledir:
«Bir de ikindiden sonra yalan yere yemin ederek onunla bir müslümanın malını elde etmek isteyen adamdır.» Bu suretle tehdîd edilen nev'iler dörde çıkmış olur. Müslim'de Ebu Hü-reyre hadîsinin benzeri vardır; yalnız o hadîsde :
«Zina eden ihtiyar, yalancı hükümdar ve büyüklenen fakir.» buyurulmuştur. İmam Müslim, Hz. Ebu Zerr (R. A./dan mer3 fu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz: (Bunlar) başa kakmadan bir şey vermeyen mennânT malını yalan yere yeminle harcayan ve elbisesini sürüyen kimselerdir.» Bu suretle kıyamet gününde Allah'ın kendileri ile konuşmayacağı sınıfların sayısı dokuza varır. Hattâ yalan yere yemin ederek mal satanla, ikindiden sonra yalan yere yemin ederek müşteri kandıranı bir saymazsak bu sayı on olur.[487]

1444/1216- «Câbîr radıyalîahü anh'dan rivayet edildiğine göre: îkî adam bir dişt deve için da'vâya çıkmışlar; ve her biri : Bu deve bert (im milkîm) de doğdu; diyerek beyyine getirmişler. Bunun üzerine Resûlüllah saîlaîîahü aleyhi ve sellem devenin zilyede[488] âid olduğuna hükmetmiştir.»[489]

Hadîsi kimin rivayet ettiği aşağıda gelecektir.Bu hadîsi Bey ha kî dahî tahrîc etmiş; ve zaîf bulmamıştır. Beyhakî onun bir benzerini İmam Şafiî'den de rivayet etmiş; onu da zaîf bulmamıştır.
Hadîs-i şerîf, zilyedliğin; ona muvafık surette yapılan sahiciliği tercih ettirdiğine delildir. İmam Şafiî, Mâlik ve diğer bazı ulemâ'mn mezhebi budur. İmam Ahmed b. Hanbel ile bazılarına göre hâricin yani zilyed olmayanın beyyinesi tercih edilir. Hi. Aİİ (R. Ã.J'ın : «bîr kimsenin elinde bîr şey bulunursa onun beyyînesî kendisine hiç bir İş görmez» dediği rivayet olunur.
Hanefîler bu bâbta tafsilât vermişlerdir. Bu tafsilât için fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir.[490]

1445/1217- «İbni Ömer radıyaîîahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre: Peygamber salldllahü aleyhi ve sellem Hak arayanın yemİnİ-nİ reddetmiştir.»[491]

(Yukarıki üe) bu iki hadîsi Dâre Kutnî rivayet etmiştir. Her ikisinin isnadında zâiflik vardır.
Çünkü ikisini de Muhammed b. Mesrûk, Ishâk b, Furat'dan rivayet etmiştir. Halbuki Muhammed ma'mf bir râvî değildir. İshâk hakkında ise ihtilâf vardır. Zehebî «el-Kâşif» adlı eserinde onun hakkında: «Şüphesiz ki Mısır kadısı îshâk b. Furât, sika ve ma'ruftur» demiştir.
Hadls-i şerîf da'vâcınm yemin talebi reddedileceğine delildir. Hanefîler'e göre da'vâcı beyyine getiremediği takdirde kendisine yemin verdirilmez.Yemin ancak da'vâlıya verdirilir. Şâyed yemin ederse haklı olduğuna hükmolunur. Yemin etmediği takdirde ise nükûl[492] 'üe aleyhine hüküm verilir. ŞâîÎîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre da'vâlı yeminden nükûl ederse bir şey lâzım gelmez, ancak müddeîye yemin verdirilirse o zaman hükmolunur.[493]

1446/1218- «Âişe radıyallahih anhâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bir gün Peygamber sallollahü aleyhi ve seUem sevinçle yüzünün hutûtu şimşek gibi parlar bîr halde yanıma girdi ve :
— Görmedin mi? Şimdi Mücezziz-i Müdlicî, Zeyd b. Harise ile Üsâme b. Zeyd'e baktı da: bu ayaklar birbirinden (meydana gelmiş) dir; dedi; buyurdular.»[494]

Buhârî'nin bir rivayetinde hadîsin metni şöyledir :
«Görmedinmi? Mücezziz-i Müdlicî girdi ve Üsâme ile Zeyd'i üzerlerindeki bir kadife ile başlarını örtmüş; ayak lan da uzatılmış bir halde görünce: Bu ayaklar birbirinden (meydana gelmiş) d İr; dedi.»
Hz. Üsâme (R. A.) çok siyah, babası Zeyd (R. A.) ise beyaz tenli olduğu için küffâr, Üsâme (R.A.)'ın nesebine dil uzatırlardı. Hz. Usâme'nin annesi Ummü Eymen, Habeş'li siyah bir kadındı. Sahîh rivayetlerde bu kadının Habeş'li olduğu, Peygamber (S.A.V.)'in Pederleri Abdullah'ın hizmetçisi idiği bildiriliyor. Bazıları onun «fil vak'ası» nda alınan Habeş esirlerinden olduğunu ve Abdülmutfalib'in eline geçtiğini, onun da Hz. Abdullah'a hibe ettiğini söylerler. Um mü Eymen'in ismi Bereke'dir. Evvelce Übeyd-İ Habeşî ile evlenmiş; ve ondan Ey-men'i dünyaya getirmişti. Sonra Ümmü.Eymen künyesi ile anılmaya başlandı; ve şöhret buldu.
Hadîs-i şerif, nesebin sübutu hususunda, kıyafetin nazar-ı i'tibâra alınacağına delildir. Araplar, eserleri tetebbu eden ve bir kimsenin babasına veya kardeşine olan benzerliğini bilenlere «kaaif» derler. İmam Mâlik, Şafiî ve cumhur-u ulemâ bu hadîsle istidlal ederek nesebi isbât hususunda kıyafetin nazar-ı i'tibâra alınacağına kail olmuşlardır. Hadîsin buna delâleti takrîr sureti iledir. Çünkü takrir, sünnetin bir nev'idir. Bunlar İmam Mâlik'in, Süleyman b. Fesdr'dan rivayet ettiği şu eserle de istidlal ederler.
Hz. Ömer (R. A.), câhiliyyet devrinde doğan çocukları, îslâmiyette kim: «bendendir» diye iddia ederse ona verirmiş. Bir gün iki adanı gelerek bir kadının çocuğu için her biri «bendendir» diye iddâ etmişler. Hz. Ömer bir kıyafet mütehassısı çağırmış. Kaaif çocuğa bakarak her ikisinin ortak oğlu olduğunu söyleyince Hz. Ömer onu kamçı ile döğ-müş. Sonra kadını çağırarak: Bana kıssanı anlat; demiş. Kadın o erkeklerden birini göstererek::
— Bu adam bizim develerimizle bana gelir; bir daha gebe kaldığım zannı hâsıl oluncaya kadar benden ayrılmazdı. Sonra savuşup giter; arkasından ben hayzımı görürdüm. Bu sefer de bu gelirdi. Binâenaleyh çocuğun hangisinden olduğunu ben bilmiyorum» demiş. Bunun üzerine kamçıyı yiyen kaaif tekbîr getirmiş. Ömer (R.A.) da çocuğa bu adamlardan hangisini isterse ona intisâb etmesini söylemiş. Orada bulunan ashâb-ı kirâm'dan hiç biri bunu inkâr etmemiş.
Kıyafetle istidlal edenler bunu icmâ' yerine tutarlar; ve bunun İbni Abbas, Enes b. Mâlik (R. anhümâ)'6an rivayet edildiğini sahâbe'-den kendilerine muhalefet edenler bulunmadığını söylerler. Bunlar Hân hadîsinde Peygamber (S.A.V.)'in : «Kadın çocuğu ŞU ve ŞU Slfatta doğurursa çocuk falandandır. Şu ve şu sıfatta doğarsa filândandır.» hadîsi ile ve çocuğun kötü sıfatla doğduğunu haber alınca : «Şu yeminler olmasaydı ben bu kadına yapacağımı bilirdim.» buyurması ile de istidlal ederler.
Hanefîler'le diğer bazı uîemâ'ya göre kıyafetle neseb isbât edilemez. Hakkında münazaa edilen çocuk iki ortağa veya müşteriye yâhud karı-kocaya verilir. Mücezziz hadîsi kıyafeti takrir kabilinden değildir. Çünkü Hz. Üsâme'nin nesebi sabitti- yalnız rengi babasının rengine benzemediğinden küffâr, nesebine ta'n ederlerdi. Kıyafet câhiliyyet devri hükümlerindendir. İslâmiyyet onları ibtâl ve eserlerini imha etmek için gelmiştir. Resûlüllah (S.A.V.)'in Mücezzîz'e karşı sükût ederek sevinmesi onun bu yaptığını hoş gördüğü için değil, hasmın onun sözlerine i'timâd ederek mülzem ve mağlûp olmasındandır. Peygamber (S.A.V.):
«Çocuk firâşa âiddir» buyurmuştur. Bu hadîsi yukarıda görmüşlük.
Kıyafetle istidlal edenlere göre nesebi isbât için bir kaaif kâfidir. «îki kaaif şarttır» diyenler de vardır.
Bu hususta erkek de kadınla müşterektir. Biânenaleyh, o da mecbub ve mnîn yani tenasül uzvu kesilmiş veya harekete gelmiyorsa karısının isteği üzerine mahkeme tarafından araları ayrılabilir.
Hulâsa karı kocayı birbirinden nefret ettiren ve cimâ'a manî' olan her kusur bazı mezheb farkları mülâhaza edilmek şartı ile karı kocanın arasını ayırmaya sebep teşkil eder. Tafsilât fıkıh kitaplarındadır,
Dâvud-u Zahirî ile îbni Hazm'e göre nikâh hiç bir illet sebebi ile feshedilemez.[495]

1041/862- «Saîd b. eî-Müseyyeb'den rivayet olunduğuna göre Ömer fa. el-Hattab radıyallahü anh :
— Hangi erkek bir kadınla evlenlır de onunla cima' eder ve kendisini barslı veya deli, yahûd cüzzamh bulursa kadına cima' ettiğinden dolayı mehİr vardır. Ama o mehir kadından dolayı erkeği aldatanın boynuna borç olmak üzere (netice i'tibâırîyle yfne) erkeğindir; dedi.»[496]

Bu hadîsi Saîd b. Mansur, Mâlik ve İbnl Ebî Şeybe tahrîc etmişlerdir. Râvîleri sikadırlar.
Yine Satd, Ali'den, bunun benzerini rivayet etmiş; ve: «yâhud kadında cimâ'a mâni' bir kemik varsa kocası muhayyerdir. Eğer kadına temas etmf$se helâl muamelesi yaptığı ferclne mukabil kadına mehir vardır.» ifâdesini ziyâde eylemiştir.
Yine Saîd b. eî-Müseyyeb tarîkinden kendisinin göyle dediği rivayet edilmiştir:«Cimâ'a iktidarı olmayan hakkında Ömer bir sena te'cîl edilmesini hükmetti.»
Hadîsin râvîleri sikadırlar.
«Mü'min bir köle âzâd etmek İcâheder» âyet-i kerîmeleridir. Sünnetten delili bu bahiste görülecek hadîslerdir. Peygamber (S.A.V.) ile ashâb-i kirâm'ı köle âzâd etmişlerdir.
HanefMer'den Kemal b. Hüman «Fethü'l - Kadir» adlı eserinde; köle azadının güzel taraflarını şöyle anlatıyor: köle azadında olan güzellikler aşikârdır. Zîrâ kölelik küfrün eseridir. Köle âzâdı ise küfrün eserini gidermektir. O, hükmen ölümün, hükmî eserini, hükmen ihya etmektir. Kâfir ma'nen ölüdür; çünkü hayatından istifade etmemiş; onun ulvî lezzetini tatmamıştır. Binâenaleyh adetâ ruhsuz gibidir. Teâlâ Hazretleri :
«[497] yoksa ölü iken dirilttiğimiz...» buyurmuştur ki, kâfir iken hidâyet verdiğimiz demektir. Sonra bu küfrün eseri kölelik olup o da akıl sahiplerinin ehil bulundukları, kızları nikahlamak, malda tasarruf ve şâ-hidlik gibi başkalarına velî olmakla- kendi nefsine velî olma ehliyetinin elinden alınmasıdır. Öyle ki ne nikâhı sahih olur; ne de alış-verişi. Yine bu sebebten cuma namazı, hacc, cihâd ve cenaze namazı gibi bir çok ibâdetlerden mahrum olmuştur. Bütün bunlardaki zarar aşikârdır, îşte köle bu suretle bir çok sıfatlar hususunda ölüler hükmüne girmiştir. Âzâd etmek onu ma'nen diriltmek olur. Allâhu A'lem bundan dolayı sırf Allah rızâsı için yapılan köle azadının Al!ah indinde mükâfatı, helakin en büyüğü olan cehennem azabından kurtarması olmuştur. Yani kulun ma'nen bir kimseyi ihya etmesi Allah'ın en büyük ihyâsîle karşılaştırılmıştır. Nitekim bu hususta Peygamber (S.A.V.)'den de hadîsler vârid olmuştur...»
Köle ve câriye âzâdı bazan ibâdet, bazan mübâh bazan da haram olur. Keffâret veya sırf Al!ah rızâsı için yapılırsa ibdâdetdir. Hiç bir niyyetsiz veya bir kimse için olursa mübâh, put veya şeytan için köle âzâdı haramdır. Köle azadının fazileti hakkında hadîsler çok oup bazıları şunlardır.[498]

1447/1219- «Ebu Hüreyre radıyallahü anVden rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seîlem:
— Her hangi müslüman bir kimse müslüman bir kimseyi âzâd ederse Allah o kimsenin her uzvu mukabilinde kendisinin bir uzvunu Cehennemden kurtarır; buyurdular.»[499]

Hadîs müttefekun aleyh'dir. Tirmîzî'nin Ebu Ümâme'den tahrîc ederek sahîhlediği rivayette : «Hangi bir müslüman kimse de iki müslüman kadın âzâd ederse bu kadınlar onun cehennemden kurtuluşu (na sebep) olurlar» denilmiş; Ebu Davud'un Kâ'b b. Mürre'den tahrîc ettiği hadîsde : «Her hangi bir mÜSİÜ-man kadın dahî müslüman bir kadını âzâd ederse o kadın kendisinin cehennemden halâsı olur» buyurulmuştur.
Hadîs-i şerîfdeki «Cehennemden kurtarır» ta'biri kurtarmanın cehennemi hak ettikten sonra olacağını göstermektedir. Müslümanlığın şart koşulması bu ecirden dolayıdır; yoksa kâfiri âzâd etmek de sahihtir. Hattâ Hanefîler'e göre zimmî bir köleyi âzâd etmekte bile ecir vardır. Elverir ki, âzâd edildikten sonra dâr-ı harbe[500] gitmek irtidâd etmek veya hırsızlık, yankesicilik yapmak gibi bir hâlinden korkulmasın. Kâfirin köle âzâdı dahî sahihtir. Ulemâ'mn «kâfirin ibâdeti yoktur» sözlerinden murâd onun hibe ıtik ve sadaka gibi Allah'a kurbete vesile teşkil eden fiillerinin nafiz olmaması değil, sevap kazan-mamasıdır. Yoksa bu gûna-h fiilleri bir kâfir yaparsa o fiiler sahîh ve nafizdir; yalnız onun Cehennemden kurtulmasına vesile olamazlar.
Köle veya cariyenin müslüman olmakla kayidlanması, âzâd faziletinin kemâline yalnız müslüman köle ve cariyeleri âzâd etmekle nail olunacağına delildir .Kâfir köleyi âzâd etmekde bu derece sevap yoktur.
Hadîs-i şerif, her âzası tam olan köleyi âzâd etmenin, noksan âzâh olandan daha efdâl olduğuna da delâlet ediyor? Binâenaleyh ileride de görüleceği vecihle kölenin pahalısını âzâd etmek daha faziletlidir.
Tirmizî'nin rivayeti, kölenin cariyeden daha faziletli olduğunu gösteriyor. Çünkü bu rivayete göre iki câriye bir köle yerini tutmuş oluyor, yani; kadın erkeğin yarısı demektir. Şu halde bir adamın bir câriye âzâd etmesi, onun yarısının Cehennemden kurtulmasına, kadının câriye âzâd etmesi ise bütününün halâs bulmasına sebep olur. Nitekim Ebu Davud'un rivayeti bu ciheti tasrih etmektedir. Zîrâ erkekde olan umumî mânâ ve menfaatler kadında yoktur. Meselâ, kaadi olmak, cihad etmek ve şâire gibi şeyler ya şer'an yahut âdeten erkeklere mahsustur. Köle âzâd edilirse ona rağbet ve i'tibâr çoğalır; fakat cariyeye i'tibâr edilmez.
Bir takımları câriye âzâd etmenin efdâl olduğuna kaildirler. Çünkü âzâd edilen cariyenin evlendikten sonra doğuracağı çocuk mutlak surette hür olur. Kocasının hür veya köle olmasının bu hu-susuta bir te'siri yoktur.
Faİde: Ulemâ'dan bazıları, Peygamber (S.A.V.)'in müddeti örn-ründe 63 köle âzâd ettiğini, Hz. Âişe (R. Anhâ)'nm 67; Ebu Bekir (R.A.)'m bir çok, Abbas (R.A.)'m 70, Osman (R. A./in muhasarada iken 20, Hâkim b. Hizamın 100, AbduMah b. Ömer (R. A J'm 1000, Zül-külâ-ı Hımyerî'nin[501] bir günde 8000. Abdurrahman b. Avf (R. A)'m 30.000 kişiyi hürriyete kavuşturduklarını rivayet etmişlerdir.[502]

1450[503]/1220 - «Ebû Zerr radıyattdhü anh'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve scüem'e :
— Hangi amel daha faziletlidir? diye sordum :
— Allah'a îmân ve onun yolunda cihâddrr; dedi:
— Ya köle ve cariyelerin hangisi? (efdâldîr) dedîm :
— Kıymet i'tibârı ile en pahallısı ve sahibi nazarında en nefîs olanlardır; buyurdular.»[504]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs îmândan sorîra amellerin en faziletlisi cihâd olduğuna delâlet ediyor.Namaz bahsinde, vaktinin evvelinde kılınan namazın alelıtlak amellerin en faziletlisi olduğunu ifâde eden hadîsleri ve bu hadîslerin araları nasıl bulunduğunu görmüştük.
Hadîs-i şerif kıymeti pahalı olan köle ve cariyenin, ucuz olandan ef-dâl olduğunu da gösteriyor. Nevevî diyor ki: «Bu AMah-u a'Iem bir tek köle âzâd etmek isteyen hakkındadır ama, bir kimsenin meselâ bin dirhemi olsa da bunlarla âzâd etmek için köle ve cariyeler satın almak istese ve bir tane-kıymetli ikiide kıymetsiz rakabe[505] bulsa iki kıymetsizi alması efdâl olur. Iturban bunun hilâfınadır. Şüphesiz ki bir semiz hayvanı almak iki tane zaîften daha faziletlidir. Çünkü itikada matlup olan şey baş çözmek kurbanda ise etin iyiliğidir.»
Bazıları Nevevî'nin sözünün umumî kaide olarak ele alınmamasını daha muvafık görmüş ve : «Bu iş şahsa göre değişir, Zîrâ köle vardır, ilim ve amelin en yüksek mertebesine çıkmıştır. Kendisinden bütün müslümanlar istifade ederler. Böylesini âzâd etmek bu ayarda olmayan bir cemâati âzâd etmekten daha faziletlidir. Binâenaleyh kaide, faydasının çokluğuna ve sahibi nazarındaki kıymetin© bakmak olmalıdır. Teâlâ Hazretleri'nin :
«[506] Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe asla Cennete nâî! olamazsınız.» âyet-i kerîmesine muvafık olan budur» demişlerdir.[507]

1451/1221- «İbni Ömer raâ/ıyalldhü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve selem:
— Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd eder ve o kölenin kıymeti kadar bir mata sâhib bulunursa kendisi için köleye tam bir kıymet biçilir de ortaklarına hisseleri verilir ve köle onun nâmına âzâd olur. Aksi takdirde köleden âzâd olan mikdar âzâd olmuştur; buyurduîar.»[508]

Hadîs müttefekun aleyh'dir. Şeyheyn'in Ebu Hürcyre'den tahrîc ettikleri rivayette: «Aksi takdirde kendisi için (köfeye) kıymet biçilir; ve köle (borcunu ödemek için) zorlamamak şartı İle çalıştırılır» denilmiştir. Bu hadîsteki çalıştırma müdrectir diyenler olmuştur.
Hadîs-i şerif müşterek bir köleyi ortaklardan biri hissesi nisbetinde âzâd ettiği zaman kölenin tamamen onun namına âzâd olacağına ve âzâd .eden şerik zengin ise, köleye kıymet tekdir edilerek, her ortağın hissesini ödemesi lâzım geldiğine delildir. Âzâd eden şerik zengin değilse yal-nrerkendi hissesi âzâd olacaktır. Zâhir'e göre köle azadının parçalanmayı fcafcul-edeceği anlaşılıyor. Ulemâ âzâd edenin hissesinin nefs-i i'takla 3ğfiH--ekhağunda müttefiktirler. Ancak : «Aksi takdirde köleden mikdar âzâd olmuştur» ifâdesi üzerinde münakaşa Vaddâh: «Bu söz Peygamber (S.A.V.)'in hadîsinden hadîsi Nâfi'den Eyyûb rivayet etmiş ve demiştir ki:
Nâfi aksi takdirde köleden âzâd olan mikdar âzâd olur; dedi. Bu suretle Eyyûb bu cümleyi hadîsden ayırmış; ve Nâfi'in sözü olduğunu beyân etmiştir. Bir defa Eyyûb: bu kısım hadîsdenıidir, yoksa Nâfi'in söylediği bir şeymidir bilmiyorum; demiştir.» şeklinde mütâlâa beyân etmiştir.
Bir takım ulemâ bu cümleyi İmam Mâlik ile Ubeydullâh'm Psygamber (S.A.V.)'in hadîsi olmak üzere mevsulen rivayet ettiklerini söylerler. Kaadî İyaz bu kavli tercih etmiş ve evlâ olduğunu söylemiştir. Filhak4ka bir çok hadîs imamları mezkûr ziyâdeyi Peygamber (S.A.V.)'in hadîsi olmak üzere kabul etmişlerdir. İmam Şafii: «zannetmem ki ha&îsde âlim olan. bir kimse Mâlik'in Nâfi' hadîsini Eyyûb't&n daha iyi bellemiş olduğundan

şüphe etsin. Çünkü Mâlik'in Nâfi'le münasebeti daha çoktur...» demektedir.
i İmam Mâlik, bir kavline göre İmam Şafiî ve Zahirîler bu hadîsle amel ederek: «şerikin hissesi ancak kıymeti kendisine ödenmek sureti ile âzâd olur» derler.
Hanefîler'den İmam-% A'zam'la, diğer bazı ulemâ'ya göre iki ortak-dan biri hissesini âzâd ederse köle hür olur. Şâyed âzâd eden ortak, şerikinin hissesini ödeyecek kadar zengin ise yani yiyeceğinden, giyeceğinden ve kendisile birlikte çoluk çocuğunun günlük nafakasını teminden sonra şerikinin, hissesini ödiyecek malı kalıyorsa şeriki muhayyerdir. İsterse âzâd eder; dilerse köleyi müdebber veya mü-fcâteb yapar; dilerse hissesini, âzâd eden şerikine Ödetir; hattâ isterse köleyi borcuna ödemek için çulıştırır. Âzâd eden fakir olduğu takdirde hüküm yine bûvise de, ödetme yoktur. İmam Ebu Yiv-suf'la İmam Mıchammed'e göre ise zengin olana yalnız ödeme, fakire yalnız köleyi çalıştırma hakkı vardır. Delilleri Şeyheyn'in rivayet ettikleri Ebu Hüreyre hadîsidir.
Bu mesele i'takın bölünüp bölünmemesine ibtinâ eder. îmam-t A'zam'a göre bölünür. İmameyn'e göre bölünmez; bir cüz'ünü âzâd etmekle kölenin bütünü hür olur.
Ebu Hüreyre hadîsinde müdrec olduğu söylenen siâye meselesine gelince :
Siâye borcunu Ödemek için köleyi çalıştırmaktır. Bu cümle hakkında İbnü'l-Arabî şunları söylemiştir : «köleyi çalıştırma Peygamber (S.A.V.)'in hadîsinden olmayıp Katâde'nin sözü olduğuna bütün imamlar ittifak etmişlerdir. Nesâî: bana, bu sözü yani siâyeyi Hem-mân'm rivayet ettiği ve onu Katâde'nin sözü olarak telâkki eylediği, söylendi; demiştir. İsmail'i dahî onun Katâde'nin sözünden müdrec olduğun i/emmâm'dan rivâyeten söylemiştir. Ibnü'l-Münzir'le Hat-iâbî onun Katâde'nin fetvalarından olduğuna cezmen kaildirler.»
Fakat bütün bu iddialar Şeyheyn'in «merfu'dur» diye ittifak etmeleri ile suya düşmüşlerdir. Çünkü Şeyheyn denilen Buharı ile Müslid, hadîs derecelerinin zirvesinde bulunmaktadırlar. Böylece siâ-ye rivayetinin merfu' olduğu tezahür ediyorsa da rivayet yine mua-razadan salim kalmıyor; çünkü İbni Ömer hadîsindeki «aksi takdirde köleden âzâd olan mikdar âzâd olmuştur» cümlesine
1— Âzâd olan mikdar âzâd olmuştur» demek, hisse sahibinin i'tâkîk yalnız onun hissesi âzâd olmuştur; diğer şerikin hissesi ise köle çalışarak borcunu ödedikten sonra âzâd olacaktır; demektir. Şu halde bu köle mükâteb gibi olur. İmam Buhârî'nin cezmen kabul ettiği suret budur.
Hadîs-i şerîfde. «zorlamamak şartı ile çalıştırılır» denildiğine göre; çalıştırma, kölenin ihtiyar ve rızası ile olacak, demektir. Çünkü kendisini çalışmaya mecbur etmek ona son "derece meşakkatli gelir. Cumhur'a göre mükâteb köleye zorla iş yapürılamaz; zîrâ kitabet vâcib değildir. Bu da onun gibidir. Beyhakî iki hadîsin arasını bu şekilde bulmaya çalışmış, ve: «iki hadîs arasında asîâ muaraza kalmaz.» demiştir.
2— Köleyi çalıştırmaktan murâd: onu âzâd etmeyen sahibine köle olarak hizmete devam ettirmektir. Borcunu ödeyinceye kadar bu suretle çalıştırılır; Fakat kendisine takatinden fazla işler yaptırlma-dığı gibi kölelik hissesinden ziyâde de çalıştırılmaz. Ancak Taberânî île BeyhakİV'nin tahrîc ettikleri bir hadîsin, bu tevcihi çürüttüğünü iddia edenler vardır. Mezkûr hadîse göre: bir adam ölürken bir kölesini •âzâd etmiş. Başka mahNda yokmuş. ResûlüHah (S.A.V.) kölenin üçte birini âzâd etmiş; üçte ikisi için de: köleye, çalışmasını emretmiş. Maamâfîh bu iddiaya da şöyle cevap verilmiştir: «Peygamber (S.A.V.)'-în bu emrinden murâd: kölenin üçte iki kıymeti mukabilinde ölenin mirasçılarına hizmet etmesidir. Çünkü onların bu köle üzerinde ancak -o kadar haklan kalmıştır.
Buraya kadar verilen izahat bir köle veya cariyenin bir kısmına mâlik olanlar hakkında idi. Kölenin bütününe mâlik olupda bir cüz'ünü âzâd etmeye gelince : cumhur-u ulemâ'ya göre kölenin bütünü âzâd •olur. Hanefiler'den İmam Ebu Yusuf'la. İmam Muhammed'in kavli de budur. Zîrâ onlara göre âzâd işi bölünmeyi kabul etmediğinden cüz'ünü âzâd etmek bütününü âzâd gibidir. İmam-t A'zam'a, göre bölünmeyi kabul ettiğinden yalnız âzâd edilen mikdar hür olur. Kıymetinin geri kalan kısmı için sahibi hesabına çalışır. Çalıştırılan köle İmam-ı A'zam'a, göre borcunu ödeyinceye kadar mükâteb hükmündedir. Şu farkla ki, borcunu ödemekten âciz kalırsa tekrar kÖ-leliğe dönmez. İmameyn'e göre ıtik borcu mukabilinde çalıştırılan köle borçlu bir hürdür. Zahirîlerle Tavus ve Hammad bu meselede İmam-ı beraberdirler.[509]

1453/1222- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh.den rivayet olunmuştur. Demiştir kî: ResûlüHah sallaUahü aleyhi ve seîlem:
— Evlâd baba'nın hakkını ödeyemez. Ancak onu köle bularak satın alır da âzâd ederse o başka; buyurdular.»[510]

Bu" hadîsi Müslim rivayet etmiştir:-
Hadîs-i şerîf, köle elarak evlâdı tarafından satın alınan babanın ımücerred satın almakla âzâd olmadığına delâlet ediyor. Zahirîlerin tneshebi budur. Cumhur-u ulemâ'ya göre ise mücerred satın almakla âzâd olur; ayrıca i'taka lüzum yoktur. Hadîsdeki: «âzâd ederse» ia'biri, sebeb-i zikirle müsebbebi kasdetme kabilinden mecâz-ı mürsel dir. Çünkü satın almak, âzâd etmenin sebebidir. Nitekim bundan sonra gelen Samura hadîsi de ayni mânâya delâlet etmektedir.
Baha'yı âzâd ederek hürriyetine kavuşturmak evlâdı tarafından kendisine büyük bir iyilik ve mükâfattır. Zîrâ azadına sebep olmak bir insana yapılacak en büyük ihsandır. Artık bu sayede o insan hür olur; hâkim olmak, vilâyette bulunmak ve şâhidlik etmek gibi hür insanlara mahsus olan bütün haklardan bilicmâ1 istifâde eder. Dâvud-u Zâhi-n'den ma'dâ bütün ulemâ'ya göre annenin hükmü dahî budur.[511]

1454/1223- «Semuratü'bnü Cündüb radıyalldhü anh'ûen rivayet olunduğuna göre: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem :
— Her kim yakın bir akraba satın alırsa o akraba hürdür; buyurmuşlardır.»[512]

Bu hadîsi Ahmed'le Dörtler rivayet etmişlerdir.
(Hadîs) hafızlar (m) dan bir cemaat onun mevkuf olduğunu tercih etmişlerdir.
İmam Ebu Dâvud bu hadîsi Hammâd'da.n merfu' olarak tahrîc etmiştir. Fakat ayni hadîsi Şu'bc'den mevkuf olarak rivayet eder; ve Şu'be'nin Hammâd'da.n daha belîeyişli olduğunu söyler. Bu takdirde mevkuf olması daha müreccahtır. Ebu Dâvud onu Şu'be tariki ile Katâde'den dahî rivayet etmişse de hadîs. Ömer (R. A,)'a mevkuf kalmıştır. Ebu Dâvud: «Bu hadîsi Hammâd'dan başka kim-^ rivayet etmemiştir» diyerek onun halikında şekketmiştir. İbnü'l-Medîni (161—234). «Bu hadîs münkerdir» demiş. İmam Buhârî dahî onun sahîh olmadığını "söylemiştir. Ayni hadîsi îbni Mâce, Nesâî, Tirmizi ve Bakim, Damure tarîki ile Sevrî'âen! o da Abdullah b. Dinar'dan o da Abdullah b. Ömer (R. anhüm)'den rivayet etmişlerdir. Lâkin Nesâî: «Bu hadîs münkerdir» demiş; Tirmizi de hatâ olduğunu söylemiştir. Tdberânl : «Bu hadîsin isnadında vehmedilmiştir» demişse de Hâkim bunu reddetmiş ve Damure tarîkinden her iki hadîsin bir isnadla rivayet edildiğini, mezkûr isnadı İbni Hazm, Abdül-hâk ve İbnü'l-Kattan'm sahîh bulduklarını hattâ : «Damuretü'bnü Rebia'ran tek başına rivayette bulunması zarar etmez; çünkü o mu'-temeddir; Şam'da ona benzer bir adam yoktur» dediklerini söylemiştir. Hâsılı hadîs hem mürsel hem merfu' olarak rivayet olunmuştur. Onu merfu1 olacak rivayet eden râvîler de mu'temed zevattır.
Bu hadîs, bir kimse yakın bir akrabasına mâlik olursa o akrabanın âzâd olacağtfia delildir. Yakın akrabadan murâd, nikâhı haram olanlar dır ki, bunlara hususî ta'birle zî rahîm-i mahrem derler. Anne ve baba, evlât, kardeş ve kız kardeşler, onların çocukları, dayılar, teyzeler, amcalar ve halalar zîrahim-i mahrem'dirler. Hanefîler'le diğer bazı ulemâ'mn mezhebi budur. İmam Şafiî'ye göre yalnız babalarla çocuklar âzâd olur. Babalar hakkında hadîsde nass vardır; çocuklar da onlara kıyas olunur. İmam Mâlik babalarla çocuklara kardeş ve kız kardeşleri de katmıştır. Dâvud-u ZâhirVye göre milkiyet sebebi ile bir köle veya câriye âzâd olamaz. Delili bundan evvelki Ebu Hüreyre hadîsinin «zahiridir. Ona göre köle ve câriye kim olursa olsun ancak âzâd etmekle hür olur. Fakat Ebu Hüreyre hadîsi Dâvud-u ZâhirVye delîl olamaz. Çünkü o hadîsteki ıtik mecazî mânâda kullanılmıştır.[513]

1455/1224- «İmran b. Husayn radıyaîîîahü anhümâ'âan rivayet olunduğuna göre bir adam ölürken aStı kölesini birden âzâd etmiş; onlardan başka hiç bir malı yokmuş. Bunun üzerine Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem köleleri çağırarak onları üçe bölmüş; sonra aralarında kur'a çektirmiş; ve İkisini âzâd etmiş, dördünü köle olarak bırakmış. Adam hakkında da ağır söz söylemiştir.»[514]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Nesâî ile Ebu Davud'un rivayetlerine göre, Peygamber (S.Â.V.)'in Ölen zât hakkındaki ağır sözleri ki ağır sözler:
«Bu adama defnedilmeden yetişseydim; müslümanların kabristanlarına defnedilemezdi.» buyurmasıdır.
Hadîs-i şerîf, hasta iken yapılan teberru'un vasiyyet hükmünde delildir.
Mezheb imamlarının bilittifak kavli budur. Yalnız teferruatta ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik'e göre kölelere kıymet biçilir. Meselâ köleler altı tane ise mecmu' kıymetlerinin üçte biri âzâd olur. Bu kıymetin iki köleye veya daha azına, yâhud çoğuna tekabül etmesinin ehemmiyeti yoktur. Bazılarına göre mu'teber- olan, sayıdır. Kıymete bakılmaz. Binâenaleyh bu meselede kölelerden iki tanesi âzâd olur. Hanefîler'le diğer bazı ulemâ'ya göre ayrı ayrı her kölenin üçte biri âzâd olur; ve köleler üçte iki kıymetlerini ödemek için mirasçılar hesabına çalıştırılırlar. İmrân hadîsi haber-i vâhid olup usule muhaliftir. Şöyle ki: köle sahibi her kölenin âzâd olmasını îcâbeden bîr söz söylemiştir. Şayet başka malı

olsaydı bütün köleleri ittifakla âzâd ola-olacaklardı. Malı olmayınca her kölenin üçte biri âzâd olmak lâzım gelir. Ölüm hastası olan bir kimsenin kölelerini âzâd etmesi ne ise bütün malını mülkünü vaiyyet etmesi de ayni hükümdedir. Yani vasıyyeti, malının üçte birinden tenfîz edilir. Geriye kalan mal mirasçıların rızâsına bağlıdır. Razı olmadıkları takdirde mal onlarındır.[515]

1456/1225- «Sefine radtyallahü anh'den rivâyst edilmiştir.Demiştir ki: «Ben Ümmii Seleme'nin kölesi İdim. (Bana) :
— Seni âzâd ediyor; ve sağ kaldığın müddetçe Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem'e hizmet etmesi üzerine şart koşuyorum; dedi.»[516]

Bu hadîsi Ahmed, Ebu Dâvud, Nesâî ve Hâkim rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf, hizmeti şart koşarak köle âzâd etmenin sahîh olduğuna ve itki, şarta ta'lik etmenin cevazına delildir. Bu cevazın vechi Resûlüllah (S.A.V.)'in bu hizmeti takrir buyurmasıdır. Çünkü hizmet kendileri için şart koşulmuştur. Hz. Ömer (R. A.)'m dahî imarete aid köleleri âzâd ederek, kendinden sonra gelecek halîfeye üç sene hizmetde bulunmalarını şart koştuğu rivayet olunur. Hanefîler'le bazı ulemâ'mn mezhebi budur.[517]

1457/1226- «Aîşe radıydlîahü anhâ'dzn rivayet olunduğuna göre ReŞûlütlah sallaüahü aleyhi ve seîlem:
— Velâf ancak âzâd edene âiddir; buyurmuşlardır.»[518]

(Bu parça) uzun ve müttefekun aleyh bir hadîsdedir. Hadîs «Alış - verîj bahsi» nde Beri re kıssası nâmı ile ma'ruf kıssada şerh ile birlikde zikredilmiştir. Velâ' hakkının hasır edatı olan «innemâ» ile ifâde Duyurulmasına- bakarak bazıları velâ'nın yalnız âzâd edene mahsus olduğuna ve İslâmiyet sesebi ile velâ sabit olamayacağına kail olmuşlardır. Hanefîler'le şâir bazı ulemâ'ya göre İslâmiyet sebebi ile de velâ hakkı sabit olur.[519]

1458/1227- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salîdllahü aleyhi ve seüem :
— Velâ' neseb karabeti gibi bir karabettir; ne satılır ne de bağışlanır; buyurdular.»[520]

Bu hadîsi Şâifl rivayet etmiştir. İbni Hibbân ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir. Aslı Sahtheyn'de başka lâfızlarladır.
Sahîheyn'doki ibaresi şudur :
«Peygamber (S.A.V.) velâ'nın satılmasını ve bağışlanmasını yasak etti».
Bu hadîsi Şeyheyn, Abdullah b. Dinar tarîki ile Hz. Ömer (R. A./dan. rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu tahrîc ettikten sonra: «hasen sahîhjir» demiştir.
Velâ'yı nesebe benzetmekten murâd: miras hususunda onun neseb hükmünde olduğunu anlatmaktır.
Hadîs-i şerîf, velâ'nın satılamayacağına; ve bir kimseye bağışlanamayacağına delildir. Çünkü velâ' neseb gibi ma'nevî bir şeydir. Babalık ve kardeşlik gibi şeylerin intikali mümkin olmadığı gibi bunun inti-tikali de mümkin değildir. CâhilİyyetDevri'nde araplar velâ hakkını satmak ve bağışlamak sureti ile şahıslar arasında intikal ettirirlerdi. İslâmiyet bunu menetmiştir. Cumhur-u ulemâ'nın mezhebi budur. Seleften bazılarının: «velâ satılabilir» dediği; bazılarının da bağışlanmasına cevaz verdiği rivayet olunursa da bu onların ya Ibni Ömer hadîsini işitmediklerine yâhud hadîsdeki nehyi kerâhet-i tenzihiyye mânâsına aldıklarınaiiamledilir,[521]

«Mudebber, Mükâteb Ve Ümmü Veled Babı»

Müdebber: âzâd olması, sahibinin ölümüne ta'lik edilen köledir. Buna müdebber denilmesi sahibi tedbirli davranarak dünya ve âhireti bındaki tedbiri ise itkin sevabıdır. Bu suretle köle âzâd etmeye de «tedbiri, Ölünceye kadar kölesinin hizmetinden istifâde etmesi; âhireti bâ-bındaki tedbiri ise itkin sevabıdır. Bu suretle köle âzâd etmeye de «tedbir» derler.
Mükâteb: dahî müdebber gibi ism-i meful bir kelime olup bedel-i kitabete bağlanmış köle demektir.
Kitabet: kölenin âzâd olmasını, sahibine mal ödemesine ta'lik etmektir. Kölenin mâlı olmaz; çünkü kendisi maldır diyenlere göre tedbir kıyasa muhalif olarak meşru' kılınmıştır.
Ümmü veled : Sahibi tarafından döl almak için tahsis edilen câriyedir. Bu hususta «Alış-veriş bahsi» nde söz geçmişti.[522]

1459/1228- «Câbîr rackyallahü anh'dan rivayet olunduğuna göre, Ensar'dan bir zât bir kölesini ölümünden sonra vaki' olmak üzere âzâd etmiş. Ondan başka malı yokmuş. Bu haber Peygamber salltahü aleyhi ve sellem'e vâsıl olunca :
— Bu köleyi benden kim satın alacak? demiş. Bunun üzerine onu Nuaym b. AbdİIIâh sekiz yüz dİrhem'e satın almıştır.[523]

Hadîs mütiefekun aleyh'dİr. Buhârî'nin bir rivayetinde: «Müteakiben muhtaç kaldı» denilmiş, NesâVnin bir rivayetinde ise : «adamın, borcu vardı. Bu sebeple köleyi sefcîz yüz dirheme satarak ona verdi; ve:
— Borcunu Öde; buyurdu.» denilmiştir.
Ebu Dâvud ile .Mesaî1 nin rivayetlerine göre köleyi âzâd eden zâtın ismi Ebu Mizkâr, kölesinin ismi de Ebu Ya'kub'tur.
Hadîs-i şerîf, tedbirin meşru' olduğunu delildir. Bu hususta ulemâ ittifak halindedirler. İhtilâf ettikleri cihet, tedbirin bütün maldanım yoksa malın üçte birinden mi tenfîz edileceğidir. Cumhur'a göre malın üçte birinden tenfîz edilir. Seleften bir cemâatle Zahirîler bütün maldan tenfîz edileceğine kaildirler. Cumhur tedbiri vasiyyete kıyas etmişlerdir. Zira her ikisi ölümden sonra tenfîz olunurlar. Hadîsden delilleri de Hz. İbni Ömer (R.A.)'m merfu' olarak rivayet ettiği:
«Müdebber üçde birden (âzâd) olur» hadîsidir. Ancak bu hadîsin merfu' veya mevkuf olduğu bir hayli münakaşa edilmiştir. Beyhakî: «sahih, olan mevkuf olmasıdır» demiştir.
Zahirîlerin delüi yalnız kıyastır. Onlar, tedbiri hibe ve emsali şeylere benzetirler. Fakat cumhur'un delilleri daha kuvvetli görülmektedir. Çünkü onlar hem kıyas hem de sünnetle istidlal ettikleri gibi kıyasları da zahirîlerin kıyasından daha- evlâdır.
Hadîsimiz ihtiyaç sebebi ile müdebberin satılabileceğine de delâlet ediyor. Bazıları mutlak surette satılamayacağına kail olmuşlardır. İmam Şafiî ile Ahmed b. Haribe'm de dâhil bulunduğu diğer "bir cemâate göre mutlak surette satılması caizdir. Hanefîler'e göre ise mutlak müdebber satılamazsa da mukayyed düdebber satılabilir. Mukayyed müdebber, ta'lik sureti ile yani : «Bu hastalığımdan ölürsem âzâd ol» gibi bir sözle âzâd edilen köledir.[524]

1460/1229- «Amr b. Şuayb'tan o da babasından o da dedesinden radıyallahü anhüm- o da Peygamber sallattahü aleyhi ve sellem'den îşİtmîş olarak rivayet olunduğuna göre ResûlüSlah sdllallahü aleyhi ve sellem:
— Mükâteb, üzerinde mükâtebesinçlen bir dirhem kaldığı müddetçe köledir; buyurmuşlardır.»[525]

Bu hadîsi iyi bîr isnadla Ebu Davud tahrîc etmiştir.Aslı Ahmed'le Üçler'in kitaplanndadır.Hâkim onu sahîhlemiştir.
Hadîs bir çok yollardan rivayet olunmuşsa da bunların hepsi hakkında söz edilmiştir. İmam Şafiî: «Bu hadîsi Amir b. Şuayb'tan başka rivayet eden bilmiyorum; ehM ilimden beğendiğim hiç bir kimsenin onu isbât ettiğini görmedim. Müftîlerin fetvası da buna göredir» diyor.
Hadîs-i şerîf, mükâteb, kesilen kitabet bedelini ödemedikçe kendisine köle hükmü verilmekte devam edileceğine delildir. Cumhu'un mezhebi ve Hanefîler'le Şâfiîler'in keza îmam Mâliksin kavli budur. Mesele ihtilaflıdır. Hz. Ali (R. A.)'m : «şartı ödedi zaman âzâd olur» dediği ve bir rivayette, Ödediği mikdar kadar âzâd olacağına kail bulunduğu söylenir. Delili JVesâî'nin İkrime'den onun da Peygamber (S.A. V.J'den rivayet ettiği şu hadîstir:
«Mükâtebin Ödediği hisse mukabilinde hür diyeti, kalan borcu mukabilinde köle diyeti verilir.» Beyhakî diyor ki: «İşittiğime göre Ebu îsâ Tirmizî şunları söylemiş: bu hadîsi Buhâ-rî'ye sordum cevaben: Bu hadîsi bazıları Eyyub't&n o da İkrîme'den o da Ali'den rivayet etmiş fakat Ikrime üzerinde ihtilâf olunmuştur. İkrime'nin Ali'den rivayeti mürsel; Peygamber (S.A.V.)'den rivayeti dahî mürseldir. Ama hadîs Ali'den merfu' ve mevkuf bir çok yollarla riyâyet edilmiştir; dedî.» Anlaşılıyor ki İkrime hadîsinin sabit olmuş bir aslı vardır. Şu kadar var ki bahsimizin hadîsine muarızdır. Bu meselede cumhur'un kavlini sahâbe-İ kirâm'ın eserleri te'ykl ettiği gibi köle sahibi hakkında ihtiyat olan da odur. Çünkü sahibinin köle üzerindeki hakkı ancak köledeki alacağını teslim almakla zail olur.[526]

1461/1230- «Ünımü Seleme radıyallahü anhâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlültah saîlallahü aleyhi ve seîlem:
— Birinizin bir mükâtebi olur da o mükâtebin borcu nu ödeyecek malı da bulunursa ondan (çarşafım) örtünsün;
buyurdular.»[527]

Bu hadîsi Ahmed'le Dörtler rivayet etmişlerdir. Tîrmiiî onu sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerîf iki meseleye delildir:
1— Mükâteb, bedel-i kitabeti ödeyecek kadar mala sâhib olursa hür hükmündedir; artık sahibi kadınsa mükâtebden kaçması îcâb-eder. Bu hadîs Amir b. Şuayb hadîsine muarız ise de İmam Şafiî iki hadîsin aralarını bulmuş ve, «Ümmü Seleme hadîsi Peygamber (S.A. V.J'in zevcelerine mahsustur. Mükâtebleri kitabet bedelini bulursa henüz fi'leri ödememiş bile olsa onlar mükâtebelerinden kaçacaklardır. Nitekim Hz. Zem'a (R. Anhâ)'ya. İbni Zem'a'nın yanına çıkması men edümişti. Halbuki: (çocuk firâşa aiddir) buyuruimuştu» demiştir.
Bazıları iki hadîsin arasını şöyle bulmuşlardır. Âmir b. Şuayb hadîsinden murâd «mükâtebin zimmetinde bir dirhem dahî borç kaldığı müddetçe o köledir» demektir. Ümmü Seleme (R. Anhâ) hadîsi ise bütün borcunu Ödeyecek malı bulmuş da henüz teslim etmemiş olan mükâtebe mahsustur Vakıa' Hz. Ümmü Seleme (R. Anhâ)'-dan şöyle bir hadîs de rivayet olunmuştur:
«Resûlüllah (S.A.v.) kendisine: «Biriniz kölesini mükâteb yaparsa üzerinde kitabet bedelinden bir şey kaldığı müddetçe köle sahibesini görsün, fakat kitabet borcunu Ödedimi artık sahibesi onunla ancak perde arkasından konuşsun; buyurmuşlardır.» Lâkin bu hadîs zaîftir. Babımızın hadîsine muâraza edemez.
2— Hadîsin mehum-u muhalifinden bir kölenin köle olarak kaldığı müddetçe sahibi olan kadına bakabileceği anlaşılmaktadır. San'ânî selefin ekser-i ulemâsı ile İmam ŞâfiVnin mezhebi bu olduğunu söyler ve :
«[528] kadınların sâhib oldukları kimse'ere görünmeleri müstesnadır»
Ayet-i kerîmesi ile Ebu Dâvud ve Beyhakî'nin tahrîc ettikleri Hz. Fâtıme (R. Anhâ) hadîsini bunlara delîl gösterir. O hadîse göre: Fâtıme (R. Anhâ) kölesinden kaçmak isteyerek Örtünmüş; fakat Örtü küçük olduğundan başına örttüğü zaman ayakları açılır, ayaklarını Örttüğünde başı açık kalırmış. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) :
— Sana (görünmenin) bir zararı yoktur. Bu (zat) ancak senin baban ve kölendir; buyurmuşlardır. Abdürrezzak [529], Mücâhid'm[530]: «köleler Peygamber (S.A.V.)'in zevcelerinin yanma girerlerdi» dediğini ve bununla onların kendi milki olan kölelerini kasdettiğini söylemiştir.
Yine San'ânî, Hanefîler'le Hâdevîyye fırkasının bu meseledeki, mezhebini şöyle anlatır: «Hâdevîler'le Ebu Hanîfe memlûk kölenin ecnebi gibi olduğuna zâhiptirler. Derler ki: (köle âzâd olduktan sonra kendisini âzâd eden kadınla evlenebilmesi buna delâlet eder). Bunlar babımızın hadîsine (mefhum-u muhalefettir; onunla amel edilmez) diye cevap verdikleri gibi: (âyetten murâd da hür kimselerin cariyelere bakmasıdır. Onları hassaten zikretmesi:
kavli keriminden cariyelerin hür kadınlar gibi olmadığı anlaşılmasın diyedir; zîrâ cariyeler kadınların kendilerinden değildirler) derler. Bu sözün zaîf ve tekellüf olduğu aşikârdır. Hakka tâbi olmak daha iyidir.» San'ânVnin sözü burada bitdi.
Ben derim ki; Hak'ka tâbi olmak sade evlâ değil yerine göre farz da olur. Fakat acaba bu söz mefhum-u muhalif delil kabul eden San'ânVye göre : îmam-t A'zam'm,, daha doğrusu Hanefîler'in bu meseledeki mezhebi bâtıldır; mânâsına gelmiyor mu? Hanefî mezhebi için zaîftir, tekellüftür diyerek onu yerdikten sonra : «Hakka tâbi' olmak daha iyidir» demenin bundan başka ne mânâsı olabilir? Hakkın zıddı bâtıl olduğuna göre, Hanefîler'in sözü bâtıl demektir. Bu sözden mefhum yolu ile de olsa ta'riz tarîki ile ele olsa ancak bu mânâ çıkar. Acaba Hanefiler, San'ânVnin ince bir edebiyat oyunu ile kendilerini âdeta alaya almasını hakkedecek kadar düştülermi? Akl-ı kaasırânemce buna hüküm verebilmek için onların bu meseledeki kavlini kendi kitaplarından almak îcâbeder. Bu bâbta Hanefî kitaplarından «el-Hidâye»[531] de şöyle denilmektedir: «Kölenin hanımefendisine bakması caiz değildir; ancak ecnebi bir kimsenin bakabileceği yerleri müstes na. İmam Mâlik: köle mahrem gibidir; demiştir. İmam ŞâfiVnin iki kavlinden biri de budur. Onların delili [532] «kadınların sâhîb oldukları kimselere görünmeleri müstesnadır» âyetidir. Aklî delilleri, görme ihtiyacının muhakkak olmasıdır; çünkü köle hanımefendisinin yanma izinsiz girer; çıkar. Bizim delilimiz şudur: köle ne mahrem ne de koca olan bir erkektir. Hanımefendisi ile bilcümle (bazı suretlerde) nikâh-lanniası caiz olduğundan ona karşı şehvet duyacağı muhakkaktır. Onun yanına girme ihtiyacı ise muhakkak değil noksandır. Zîrâ köle evin dışında çalışır. Âyet-i kerîme'den murâd ise cariyelerdir. Saîd, Hasan ve başkaları: «Sakın Nûr sûresi sizi aldatmasın; çünkü o köleler için değil cariyeler hakkında nazil olmuştur» demişlerdir.»
«El-ihtiyar» nâm eserde de şu satırları okuruz: «Hanımefendisine nisbetle köle ecnebi gibidir. Çünkü ecnebinin fitnesinden ne kadar korkutursa kölenin fitnesinden de o kadar hattâ bir arada çok bulunmaları sebebi ile dahada fazla korkulur. îhtilâtı haram kılan nasslar mutlaktır...»
Yukarıdaki îzâhat nazar-ı insafla gözden geçirilirse pek âlâ anlaşılır ki, Hanefîler'in kavline bâtıl diyebilmek için insanda en azından Yemenli San'ânî kadar cesaret olmak gerekir. Aksi takdirde yalnız şehvet meselesini düşünmek bile Hanefîler'i haklı çıkarmaya kâfidir.[533]
1462/1231- «İbni Abbas radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre: Peygamber sdtlaUahü aleyhi ve sellem :
— Mükâteb için âzâd olan mikdar nisbetinde hür diyeti, köle olan mikdarı karşılığında köle diyeti verilir; buyurmuşlardır.»[534]

Bu hadîsi Ahmed ile Ebu Dâvud ve Nesâî rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf mükâteb için, kitabet bedeli nisbetinde hür hükmü olduğuna delildir. Binâenaleyh öldürüldüğü takdirde diyeti bölündüğü gibi hudûd-ü şer'iyye ve saire de aynı şekilde bölünür. Bu husustaki ihtilâflar ıtık bahsinin baş taraflarındaki İbni Ömer hadîsi ile kısmen «Müdebber babı» nın baş taraflarındaki Amtr b. Şuayb hadîsinde geçmiştir, îbnü'l - Kayyim «tehzîbü's-sünen» adlı eserinde bu hadisi merfu', mevkuf, müsned ve mürsel olmak üzere muhtelif yollardan rivayet ettikten sonra şunları söylemiştir: «Bu ıztırabtan dolayıdır ki İmam Ahmed bu hadîsle ameli terketmiştir. Hadîs kendisine sorulunca, İmam Ahmed: Ben Berîre hadîsine zâhib olurum. Peygamber (S.A.V.) onun satılmasını emretmişti; demiş. Bununla onun câriye olarak kaldığını anlatmak istemiştir...»[535]

1463/1232- «Ümmü'l-Mü'minîn Cüveyriye'nin kardeşi[536] Amr b. Haris radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem vefat ederken ne bir dirhem, ne bîr dînâr, ne bîr köle, ne bîr câriye ne de (başka) bir şey bırakmıştır. Yalnız beyaz katırı İle silâhı bir de sadaka yaptığı bir parça arazî müstesna».[537]

Bu hadîsi Buharı rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, Resûlüllah (S.A.V.)'in dünyadan ve dünya varlığından ne derece münezzeh; gerek kalbinin, gerekse bedeninin dünya ile meşgul olmaktan ne kadar hâli bulunduğuna delildir. Çünkü O, bütün varlığını me'mur olduğu risâleti teblîga, Mevlâsına ibâdete, O'nun rızâsına hasretmişti. Hayatında tam 63 memlûk âzâd etmiş; fakat bunlardan bir tanesini olsun âhir ömrüne bırakmamıştır.
Tasadduk ettiği arazî parçasına gelince Ebu Dâvud bunun bir hurmalıktan ibaret olduğunu, onu, kendisine Allah verdiğini söyler. Benî Nadir hurmalığı nâmı ile anılan hurmalık budur. Resûlüllah (S.A. V.) bu hurmalığın ekserisini muhacirlere vermiş kalanını da tasadduk etmiştir. Benî Fâtıme'nin elindeki hurmalık da budur.[538]

1464/1233- «İbnî Abbas radıyalîahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlüİlahsallaîlahÜ aleyhi ve setlem:
— Herhangi bir câriye efendisinden doğurursa, onun ölümünden sonra hürre olur; buyurdular.»[539]

Bu hadîsi İbni Mâce ile Hâkim zaîf bir isnadla tahrîc etmişlerdir. Bir takımları onun Ömer'e mevkuf olduğunu tercih eylemişlerdir.
Hadîsin zaîf olması isnadında el-Hüseyn b. Abdillâh-i Hâşimî bulunduğundandır. Bu zât cidden zaîftir.
Hadîs-i şerif, ümm-ü veled olan cariyenin, efendisi öldükten sonra âzâd olacağına delâlet ediyor. Nitekim bundan önceki hadîs dahî ayni hükme delâlet eder. Çünkü ResûlüİlahÜ (S.A.V.)'in vefatında cariyesi Mâriye-i Kıbtiyye sağ idi. Halbuki Hadîste: Peygamber (S.A.V.) hiç bir câriye bırakmamıştır» deniliyor. Şu halde Resûlüllah (S.A.V.)'in vcfa-tiyle Hz. Mâriye âzâd olmuş demektir. Mâriye (R.anhâ) Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir.
Ümmü veled hakında «alış - veriş bahsi» inde kâfi derecede îzâhat verilmişti.[540]

1465/1234- «Sehl b. Huneyf radıyalîahü anh'dan rivayet olunduğuna göre: ResûlüİlahÜ sallalldhü aleyhi ve seîlem:
— Her kim Allah yolunda bir mücâhide yâhud baş sıkısını çözmek için bir borçluya veya başını kurtarmak için bir mükâtebe yardım ederse o kimseyi Allah kendi gölgesinden başka gölge olmayan günde gölgelendirir; buyurmuşlardır.»[541]

Bu hadîsi Ahmed rivayet etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Borçlu'dan murâd: Birine kefil olan ve kefil olduğu şeyi ödeyendir. Hadîs-i şerîf böyle bir yardımın büyük sevab olduğuna delildir. Burada yardım mükâteb için dahî zikredilmiştir. Filhakika Teâlâ Hazretleri mükâteb hakkında:
«[542] Eğer o kölelerde bîr hayır görürseniz kendilerini rnükâteb yapıev-rİn; ye Allah'ın sîze verdiği malından onlara verin-!» buyurmuştur. îmam Nesâî, Hz. Alî (R. .AJ'dan merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir :
«Peygamber (S.A.V.) :
— Bu âyette kitabetin dörtde biri vardır» buyurdular. tbni Cerir ve başkaları Hz. Ali (R. A.)'m: «Allah köle sahibine mükâteb kÖSesinîn dörtde bîr kıymetini bırakmasını emretti» dediğini rivayet etmişlerdir. Maamâfîh bu farz değil, sevab olduğunu beyândır.[543]

«TOPLU BAHİSLER»

Toplu bahislerden murâd: Edeb, İyilik ve sıla, Zühd-ü takva, Kötü huylardan sakındırma, Güzel ahlâka teşvik, Zikir ve duâ nâmlarındaki altı bâbtır.[544]

« Edeb Bâbı »

Edeb: İnsanlara karşı bütün hareket ve muamelelerinde terbiyeli ve ahlâklı olmaktır. Selâm vermek, güler yüz göstermek, tırnak kesmek, sakal salmak gibi nice güzel âdâb-ı îslâmiyye vardır ki bunlar Peygamber (S.A.V.)'in birer sünneti olduğu gibi daha önce geçen Peygamberlerin de sünnetidirler. İşte «Edeb babı» nda bunların mühim bir kısmı görülecektir.[545]

1466/1235- «Ebu Hüreyre radıyallahu anh'âan rivayet olunmuştur Demiştir ki: Resûlüllah sdallahü aleyhi ve sellem :
— Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır; ona rastladığın vakit kendisine selâm ver; seni çağırırsa icabet et; senden nasîhat isterse nasihat eyle; aksırır da Allah'a hamdederse teşmît et; hastalanırsa kendisini dolaş; Ölürse (cenazesinin) arkasından git! buyurdular.»[546]

Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde: «Senden nasîhat isterse nasîhat eyle» cümlesi ıskat edilerek bu haklar beş gösterilmiştir.
Hadîs-i şerif bîr müslümanın müslüman üzerindeki haklarının bunlar olduğuna delildir:
Hak'dan murâd: Bırakılmaması îcâbeden ve yapılması ya farz veya vâcib yâhud bitte'kîd mendub olup vacibe benzeyen şeylerdir. Altı şeyden :
Birincisi : Rastladığı zaman din kardeşine selâm vermektir. «Selâm ver» emri esas i'tibârı ile vücûb ifâde ederse de ulemâ'dan îbni Abdilberr'le Hanefîler selâm vermenin sünnet; selâm almanın, ise farz olduğunu nakletmişlerdir. îmam Müslim'in «Safıîh» inde merfu' olarak rivayet ettiği bir hadîsde selâmın ifşası emredilmiş; onun sevişmeye sebep olduğu beyân buyurulmuştur. Sahîheyn'de şu hadîs vardır :
«Şüphesiz ki amellerin en faziletlisi yemeği yedirmektir; tanıdığın, tanımadığın herkes'e de selâm verrrsin.» Ha.
Ammdr (R.A.) : «Üç şey vardır; bunları bir araya getiren îmânı zparlamıştır, bunlar insaflı olman, herkes'e selâm vermen ve azdan İntak etmendir» denilmiştir. Hakîkaten bu sözler, son derece güzel, ve hayın en cemiyetli bir surette ifâde eden kelimelerdir. Selâm Allah'ın isimlerinden biridir. Şu halde «es-Selâmü aleyküm» demek siz Allah'ın muhafazasmdasmız mânâsına glir. Bazıları: selâm selâmet manasınadır; yani: Allah'ın selâmeti seninle beraberdir; demektir, mütâlâasında bulunmuşlardır. Kendisine selâm verilen; bir kişi dahî olsa yine en azından «es-Selâmü aleyküm» demek lâzımdır. Çünkü beraberinde melekler vardır. Müfred ve nekire sözlerle «Selâmün aleyk» yâhud «setâmün aleyküm» demek de kâfi ise de«es-selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtüh» şeklindeki en mükemmel selâm, şüphesiz hepsinden faziletlidir. Kendisine selâm verilen, bir kişi ise selâmı alması farz-ı ayın'dır. Çok oldukları takdirde selâm almak farz-ı kifâye olur; ve içlerinden birinin onu alması ile Ötekilerden borç sakıt olur. Selâm hakkında biraz ileride Ebu Hüreyre ve Ali (R. anhümâ)'dan rivayet edilmiş hadîsler gelecektir. Verilen selâmın derhal alınması icâb-eder.
Hadîsde : «Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı»
buyurulduğuna göre gayr-i müslimin böyle bir hakkı olmadığı anlaşılır. Bu hususu tasrîh eden hadîs dahî aşağıda gelecektir: «Rastladığın vakit kendisine selâm ver» cümlesi ekser-i ahvâle göre vârid olmuştur. Yoksa mefhûm-u muhalifi mu'teber değildir. Çünkü Resûlül-lâh (S.A.V.)'in :
«Biriniz oturduğu zaman selâm versin; kalktığı zaman da selâm versin; birinci selâm sonrakinden daha makbul değildir» buyurduğu sabit olmuştur. Bir de, rastlamaktan tnurâd: her tesadüf ettikçe selâm vermektir; isterse tesadüfler birbirine yakın olsun. Çünkü Ebu Davud'un tahrîc ettiği bir hadîsde Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:
«Biriniz arkadaşına rastlarsa ona selâm versin; şâyed aralarına bir ağaç veya duvar girer de sonra (tekrar) karşılaşırsa ona (yine) selâm versin.» Hz- E"es (R.A.)ı «Resûiüilah (S.A.V.)'in ashabı birbirleri ile yolculuk ederlerdi. Karşılarına bir ağaç veya tepe çıkarsa sağa sola dağılırlar; ardından tekrar buluştu-larmı birbirlerine selâm verirlerdi.» demiştir.
İkincisi : Müslüman da'vet ettiği zaman icabette bulunmaktır. Ulemâ bu da'veti düğün, sünnet cemiyeti ve benzerlerine tahsis etmişlerdir. Düğün da'vetine «velîme» denilir ki bu da'vete icabet vâcibtir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) onun hakkında :
«Her kim bu da'vete icabet etmezse muhakkak Allah ve Resulüne İsyan etmiş Olur» buyurmuşlardır. Hanefîler'in fıkıh kitaplarından «el-ihtiyar» da velîme'ye da'vet edilen hakkında şöyle denilmektedir: «Eğer da'vetli oruçlu ise da'vete gider ve duâ'eder; oruçlu değilse yemek yer ve duâ eder; yemezse günaha girer ve cefâ etmiş olur. Çünkü da'vet sahibi ile istihza tesmîttir.
Sair da'vetlere icabet menduptur. Zira bunlar hakkında velîme'de olan va'îd ve tehdîd yoktur.
Üçüncüsü: Nasihat isteyene nasihatte bulunmaktır. Bu hadîs, na-sîhat isteyene nasihat etmenin ve onu aldatmamanın vücûbuna delildir. İstemeden nasihatte bulunmak menduptur. Çünkü hayıra ve iyiliğe delâlettir.
Dördüncüsü : «Aksırır da Allah'a hamdederse teşmît et»
cümlesi teşmîtinin vücûbuna delildir. Teşmîtin aslı «teşmît» lir.
Teşmît : doğru yolda olmasına duâ etmektir. Kelimenin sin'i ştn'a kalbedilerek teşmît denilmiştir. Aksıran kimse «el-hamdü lîllâh» diyecek, işiten de ona mukabele olmak üzere «yerhamükellâh» diyecektir. Hadîsde hamdin vâcib olduğuna delâlet yoktur. Binâenaleyh hamd menduptur. îmam Nevevî: «Ulemâ hamd'in müstehâb olduğuna ittifak etmişlerdir» diyor. Gerek hamd'in gerekse teşmît'in ne zaman ve nasıl yapılacağını îmam Buhâri'nin Hz. Ebu Hüreyre (R. A.)'âan tah-rîc ettiği şu hadîs beyân etmektedir:
«Biriniz aksırdığı vakit el-hamdülillâh desin. Din kardeşi veya arkadaşı ona: yerhamüke'llâh desin. O da: Allah size hidâyet versin ve hâlinizi ıslâh etsin; mukabelesinde bulunsun.» Cumhur-u ulemâ'mn kavli de budur. Küfe ulemâ'sına göre ise :
«Ailah bizi de sizi de mağfiret buyursun» diye cevap verilir. Bunlar ayni cevabı, Taberânî'nin İbni Mesûd (R.A.ydan rivayet ettiğini söylerler. Mezkûr cevabı Buharı dahî «el-Edebü'l-Müfred» de rivayet eder. Bir takımları: aksıran bunlardan birini seçmekte muhayyerdir demişler; bazıları, her ikisinin de söylenmesine kail olmuşlardır.
Zahirîlerle İbnü'l-A'rdbî'ye göre her işitene teşmît vâcibtir. İmam Buhâri'nin Hz. Ebu Hüreyre (R. A./dan tahrfc ettiği şu hadîs onlara delildir:
«Biriniz aksırır da Allah'a hamdeylerse onu işiten her müslümana: yerhamüke'llâh; demek vâcib olur» Ebu Davud'un mezhebi de bu olsa gerektir. Çünkü İbni Abdilberr'in iyi bir senedle rivayetine göre:
Ebu Dâvud bir gemide bulunuyormuş. Derken sahilde birinin aksırttığını işitmiş; ve hemen bir dirheme bir kayık kiralayarak aksıranm. yanma gitmiş; ona teşmît yaptıktan sonra tekrar gemiye dönmüş. Kendisine neden ta oraya kadar gittiği sorulunca:
— Olur ki o zât duası makbul bir kimsedir; diye cevap vermiş. Gemidekiler o akşam uyudukları vakit bir ses işitmişler. Birisi onlara:
— Hiç şüphe yok ki Ebu Dâvud, Alfah'dan cenneti bir dirheme satın aldı; diyormuş. Maamâfîh sahile kadar gitmesi teşmîti vâcib gördüğü için değil de sırf o zâtın duasını almak için dahî olabilir.
Nevevî; «Aksıran kimse hamdetmezse yanında bulunanların bunu kendisine hatırlatması müstehâptır; bu suretle p hamdeder, yanındakiler de teşmîtte bulunurlar» der. Bittabi hatırlatma, emr-i bil ma'ruf kabilinden güzel bir iş olur.
Aksıramn riâyeti gereken bazı âdâb vardır ki, bunlar şu hadîslerde beyan edilmiştir:
1— Hâkim ile BeyhakVnin Hz. Ebu Hüreyre'den merfu' olarak tahrîc ettikleri şu hadîsde Resûlüllah (S.A.V.) :
«Biriniz aksıracağı zaman hemen iki avucunu yüzüne koysun ve onlarla sesini kıssın» buyurmuşlardır.

2— Taberânî'nin, Hz. İbnî Abbas (R.A.)'âan tahrîc ettiği bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:
«Biriniz aksırdıda: elha'mdüMillâh; derse, melekler: rabbil âlemin; derler. O kimse: rabbil âlemin; de derse melekler: Allah sana rahmet buyursun; derler.» Yalnız bu hadîsde zaîflik vardır.
3— Aksırık tekerrür ederse üç defaya kadar teşmît de tekrarlanır. Çünkü bu bâbta Ebu Davud'un Hi. Ebu Hüreyre (R. A.)'dan merfu'- olarak tahrîc ettiği bir hadîsde :
«Biriniz aksınrsa yanında oturan ona teşmît yapsın. Fakat üçten fazla aksınrsa o kimse zükâmlıdır; üçten sonra ona teşmît yapmasın» buyurulmuştur. İbni Ebi Cemre diyor ki : «Bu hadîs, aksıran kimseye Allah'ın ne büyük ni'met ihsan ettiğine delildir. Bu da aksırık üzerine terettüb ettirdiği hayırdan .anlaşılmaktadır.»
Filhakika hadîsde Allah'ın kuluna olan fazl-u kereminin büyüklüğüne işaret vardır. Şöyle ki:
1— Aksırık ni'meti sayesinde ondan zararı gidermiştir.
2— Aksırana hamdetmeyi meşru' kılmıştır. Bundan dolayı ona sevap verir.
3— Hamdedene yanındakilerin duâ etmesini meşru' kılmıştır.
4— Aksırık sebebi ile, o kimseye bir ni'met ve menfaat hâsıl olmuştur.
Çünkü aksırık olmasa içerideki boğucu gaz ve buharlar dışarıya çıkamaz; ve belki de içeride kalmış olsa çeşit ihtilâtlara, güçlüklere sebep olabilir. İşte, yerin zelzelesine benzeyen bu beden zelzelesi ile, o gaz ve buharlar birden dışarıya atılır. Fakat bu müthiş zelzeleden bedenin tek bir uz'vanda en ufak bir arıza vuku' bulmaz. Bu cidden şayân-ı şükran bir şeydir. Onun için de aksırıktan sonra hamdetmek meşru' olmuştur.
Hadîsin işaretinden, gayr-i müslimlere teşmît yapılmayacağı anlaşıldığı gibi, Ebu Dâvud, Tirmizî ve başkalarının sahîh isnâdlarla, Hz. Ebu Musa (R. A.)dan tahrîc ettikleri şu hadîs de bu bâbta nassdır:
«Ebu Musa demiştir kt: Yahudiler Resûlüllah (S.A.V.)'in yanında ak-sırırlar; kendilerine yerhamüküm'Hâh denilmesini umarlardı. Peygamber (S.A.V.) ise :
— Allah size hidâyet versin ve hâlinizi ıslah buyursun; deyiverirdi.» Lâkin bu da onların hamdetmesine bağlıdır.
Beşincisi : «Hastalanırsa kendisini dolaş» cümlesi ile ifâde buyurulan hasta dolaşma meselesidir. Buradaki emrin vücûb ifâde ettiğine îmam Buhâri cezmen kail olmuştur. Bazıları onun farz-ı kifâye olması ihtimâli üzerinde durmuşlardır. Cumhura göre ise men-duptur. Nevevî vâcib olmadığına ulemâ'nın icmâ'ı bulunduğunu nak-letmiştir. Musannif, NevevVnm bununla: muayyen kimselere vâcib değildir; demek istediğini söylemiştir. Hasta dolaşmak müslümanın müslüman üzerindeki haklarından olunca, bu bâbta hastayı tanımakla tanımamak ve akraba olmakla olmamak müsavidir. Keza. hastalık her çeşid rahatsızlıklara âmm ve şâmildir. Zâhir-i hadîs'e-bakılırsa hastayı ne zaman olsa dolaşmak caiz görünürse de îbni Mâce'nin Hz, Enes (R.A.ydan rivayet ettiği bir hadîsden Peygamber (S.A.V.)'in bir hastayı ancak üç günden sonra dolaşırdığmı anlaşılmaktadır. Yalnız bu hadîsin isnadında metruk bir râvî vardır.
Hadîsin zahirinden, gayr-i müslimlerin hastaları dolaşılamayacağı. anlaşılır; ancak Resûlüllah (S.A.V.)'in gayr-i müslim hizmetkârını dolaştığı ve onun ziyareti bereketi ile hizmetçinin müslüman olduğu; keza amcası Ebu Tâlib'i ölüm döşeğinde ziyaret ettiği sabittir.
Altıncısı: «Ölürse (cenazesinin) arkasından git» emri müslü-man cenazesini tanıdık olsun olmasın teşyî etmenin lüzumuna delildir.[547]

1467/1236- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'ûen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallalîahü aleyhi ve seîlem :
— Kendinizden aşağı olana bakın; sizden çlaha üstün olana bakmayın; çünkü bu (türlü hareket) Allah'ın size olan ni'metini tahkîr etmemeniz için daha muvafıktır; buyurdular.»[548]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs kulun ilühî ni'metlere ne ile şükretmesi gerektiğine bir irşâddır. Kul, dünyada çeşidli hastalıklara mübtelâ olanlara bakarak Allah'ın kendisine ihsan buyurduğu afiyete şükrdecektir. Çünkü, afiyet: her türlü in'âm ve ihsanın temelidir[549]. Kör, topal, sağır, dilsiz ve şâir sakatlara bakarak, bu uzuvları bir noksansız kendisine ihsan eden Allah'ına- hamdedecek; Kaarun kadar zengin olan, fakat bir vakit alnını secdeye koymayacak derecede dünyaya dalan, hak ve.hukuka bigâne kalan dünya-perest zenginlere bakarak, az vererek kendisini azdırmayan Allah'ına bu büyük ni'metinden dolayı minnettar olacak akşama yiyeceği olmayan dünya fakirleri ile, beş paralık dünya menfaati mukabilinde îmânını satan' âhiret sefillerini görerek haline şükür için secde-i Rahmân'a kapanacak, dünyada değişmeyen iyi veya kötü hiç bir hâl olmadığını düşünerek, müteselli olacaktır.
Nevevî, îbni Cerir ve başkaları bu bâbta şunları söylemişlerdir: «Bu hadîs bir çok hayır nev'îlerini bir araya toplamaktadır. Çünkü, insan dünyada kendinden üstün bir kimse gordümü, onun gibi olmak ister; ve kendinde olan Allch ni'metlerini küçümser; ötekine yetişmek veya yaklaşmak için bu ni'metlerin artmasını diler. Ekseriyetle insanlarda mevcud olan hâl budur. Fakat, dünya umuru hususunda kendinden aşağı olana bakarsa Allah'ın kendisine ihsan buyurduğu ni'metleri anlarda, onlara şükreder; mütevâzi olur...»
îmam Müslim, Hz- Ebu Hüreyre'den merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Biriniz mal ve hılkatça kendinden üstün birini gördü mü, kendinden aşağı olana bakıversin.»[550]

1468/1237- «[551] Nevvâs b. Sem'ân radvyallahü anh'âan rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Resûlüllah salldlîahü aleyhi ve sellem'e birr ve İsm'in neler olduğunu sordum:
— Birr ahlâk güzelliğidir. İsm ise kalbini gıcıklayan ve âlemin bilmesini hoş görmediğin şeylerdir; buyurdular.»[552]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
İmam Nevevî diyor ki: «Ulemâ, birr'in: sıla, sadaka, lütuf ve iyilik, hoş sohbet ve taat mânâlarına geldiğini söylemişlerdir. İşte bunlar güzel ahlâk mecmuasını teşkil ederler.» Kaadî İyâz da: «güzel ahlâk, insanların iyilik ve güler yüzlülük huylarını edinmesi, insanları sevmesi ve onlara merhamet etmesi, tehammüllü olması, onlara yardımda bulunması, kötülüklerine sabretmesi, onlara karşı kibir ve gururu; sertliği, gazab ve muahaze'yi terketmesidir» demiştir. Güzel ahlâkın bir tabiat mı yoksa mükteseb bir şey mi olduğu ihtilaflıdır. Sahih olan şudur ki güzel ahlâkın bazısı tabiat bazısı da ahlâkı düzeltmek ve başkalarına uymak sureti ile mükteseptir.
«Güzel ahlâkı Peygamber (S.A.V.)'in şu hadîsi cem'iyyetli bir suretde ifâde eder» denilmiştir:
«Güzel ahlâk, güler yüzlü olmak ve eziyyet etmemektir.»
«İsm ise kalbini gıcıklayan ve âlemin bilmesini hoş görmediğin şeylerdir» cümlesinden murâd: gönülden geçen ve yapıp yapmamakta tereddüd edilen şeylerdir. Bundan anlaşılır ki mubah olup olmadığında tereddüd edilen şeyleri yapmamak gerekir. BuhârVnin Hasan b. Ali (R.A.)'âan tahrîc ettiği:
«Sana şüphe veren şey (înyerin) î şüphe vermeyene bırak»
hadîsi de ayni mânâdadır. Bu hadîs, işlenmesi haram olan şeyleri anlamak için Allah TeâlA'nın nefse bir idrak verdiğine delâlet eder.[553]

1469/1238- «İbni Mes'ud rackyaMahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sajîdlîahü aleyhi ve sellem :
— Eğer (yerde) üç kişi iseniz kalabalığa karışmadıkça, ikiniz ötekini bırakarak gizli bir şey konuşmasın. Çünkü bu onu üzer; buyurdular.»[554]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs, yanlarında üçüncü bir kimse bulunan iki kişinin gizli gizli konuşmalarının memnu' olduğuna delildir. Ancak o yerde bulunanlar üç kişiden fazla iseler ikisinin gizli konuşması caiz olur. Zîrâ nehyin illeti, yalnız kalan bir kişinin sır verilmeye lâyık görüimediğini yâhud kendinin zeminini ettiklerini zannederek üzülmesidir. Fakat ta'Hlden anlaşılıyor ki dört kişi veya daha fazla olurlarsa ikisinin hu- tarafa çekilerek gizli konuşmalarına bir mâni' yoktur. Hadîsin zahiri bunun seferde olsun hazarda olsun bütün hâllere âmin ve şâmil olduğunu gösteriyor. Hz. İbnl Ömer'le, İmam Mâlik'in ve cumhur-u uîemâ'nın kavilleri budur. Bazıları bu hükmün neshedüdiğine kail olmuşlardır.
Mücâdele sûresî'nin gizli konuşmayı yasak eden âyetlerinin yahûdî-ler hakkında nazil olduğunu Abd b. Humeyd ile İbnü'l-Münzir Mü-câhid'den rivayet etmişlerdir. İbni Hatim' dahî Mukaatü'den şunları nakleder: Mukaatîî[555] demiştir ki: «Peygamber (S.A.V.)'le ya-hûdîler arasında barış akdedilmişti. Fakat Resûtüllah (S.A.V.)'in as-hâb'mdnn biri yahûdîlerin yanından geçerse oturarak kendi aralarında gizli gizii konuşurlardı. Onları gören müslüman, kendisini öldürmek istiyorlar yâhud hoşlanmadığı bir şeyi fısıldaşıyorlar zannederek korkar; yanlarından geçen yolu terkederdi. Bunun üzerine Peygamber (S. A.V.) onları gizli konuşmaktan nehyetti ise de aldırmadılar. Müteakiben Allah Teâlâ :

«[556] gizli gizli konuşmaktan nehyedilenlerî göremedin mi?...» âyetlerini indirdi.»[557]

1470/1239- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah sctllctllahü aleyhi ve sellem :
— Bir kimse birini yerinden kaldırarak oraya kendisi oturamaz. Lâkin acılın ve genişleyin; buyurdular.»[558]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.Müslim'in bir rivayetinde :
«Kat'iyyen kaldırmasın» şeklinde nehî sîgası ile vârid olarak buradaki ihbar cümlesi te'yîd edilmiştir. Çünkü İbni Ömer hadîsi, ihbar lâfızları ile de olsa mânâ i'tibârı ile yine inşa yani nehîdir.
Şu halde bir kimse namaz kılmak veya diğer bir ibâdet için câmi'ye gider de bir yer işgal ederse o yerde oturmayı hak etmiş olur. Başkasının onu yerinden kaldırmağa hakkı yoktur. Ancak daha evvelden birisi oraya oturmuş da bir hacet için dışarıya çıkmışsa o kimse yerine oturanı kaldırabilir. Nitekim Müslim'in tahrîc ettiği şu hadîs de buna delâlet eder:
«Bir kirnso yerinden kalkar da sonra o yere dönerse orası için (başkasından) daha ziyâde hak sahibidir.»
ŞâfÜler'İG diğer bazı ulemâ'ya göre mescidde bir kimseyi yerinden, kaldırmak haramdır. Onlar, tekrar dönmek niyeti ile yerinden kalkan bir kimsenin döneceğine işaret olmak üzere yerinde seccade veya elbise gibi bir şey bırakmasîle bırakmaması arasında bir fark görmezler ve her iki surette ilk oturanın hak sahibi olduğuna kaildirler. Ancak bu hak yalnız o namaza mahsustur; derler. Bir cami'in muayyen bir yerinde ders okutmayı âdet edinenin hükmü de budur.
Hadisin zahiri başkasına yer vermek için kendiliğinden kalkmanın caiz olacağını gösteriyor. İbni Ömer (R. A.) birisi kendisine yer verirse oraya oturmazmış. Fakat onun oturmaması, takvasına hamledilmiştir. Çünkü yer verenin bu işi gönülden değil de utandığı için yapmış olması ihtimâli vardır.[559]

1471/1240- «İbni Abbas radıyaUahü anhümâ'tian rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlülfah saîldlîahü aleyhi ve sellem:
— Biriniz bir yemek yedimi elini yalamadıkça veya yalatmadıkça onu silmesin; buyurdular.»[560]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîs yemekten sonra el yıkamanın aletta'yin vâcib olmadığına, eli silmenin de kâfi geleceğine fakat silmezden evvel onu ya bizzat kendisi yalaması yâhud birine yalatması îcâbettiğine delildir. Bunun sebebini, ResûlüÜah (S.A.V.), İmam Müslim'in tahrîc ettiği şu hadîste beyân etmişlerdir:
«Peygamber (S.A.V.) (yemekten sonra) parmakların ve kabın yalanmasını emretti de:
— Şüphesiz siz bereket yiyeceğinizin neresinde olduğunu bilmezsiniz; buyurdu.»
Fahr-i kâinat (S.A.V.) efendimiz yere düşen bir lokma ekmeğin bile zayi' edilmemesini emir buyurmuşlardır. Bunu yine İmam Müslim'in rivayet ettiği şu hadîsden anlıyoruz:
«Birinizin lokması (yere) düşerse onun üzerindeki bulaşığı gidersin ve yesin; onu şeytana bırakmasın.»
İbni Hazm (384—456) hadîsin zahirine bakarak yemekten sonra parmakları yalama veya yalatmanın keza yemek kabını yalamanın ve yere düşen, lokmayı yemenin farz olduğuna kail olmuştur.
Bereket: üreme, ziyâde ve hayrın sübutu mânâlarına gelir. Burada ondan murâd, gıda olabilen, ibâdet için kuvvet veren ve akıbeti ezadan salim olan şeylerdir. Bereket bazan eli bazan kabı yalamakta veya düşen lokmayı yemekde olabilir.
El yalamaktan maksad, elin üç parmağıdır. Zîrâ Resûlüllah (S.A. V.)'in üç parmağı ile yediği, ancak dördüncü ve beşinci parmaklara ihtiyaç hâsıl olursa o zaman beş parmağını da kullandığı, rivayet olunmuştur.
Hadîsde bir insanın, çocukları, hizmetçisi ve karısı gibi kimselere parmaklarını yalatabileceğine, düşen lokma kirlense bile onu temizleyerek yemek mümkinse yemeni[561] lüzumuna delâlet vardır. Temizlemek mümkün olmazsa o ekmeği bir hayvana vermek ve şeytana bırakmamak îcâbeder. Bu meseleyi Nevevî de mevzu-u bahis etmiştir. Mesele ulemâ arasında ittifakıdır.[562]

1472/1241- «Ebu Hüreyre radıyallahü anhfden rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sellem :
— Küçük büyüğe, yürüyen oturana ve sayıları az olanlar çok olanlara selâm versin; buyurdular.»[563]

Hadîs müttefekun aleyh'dir. Müslim'in bir rivayetinde : «Binek giden yürüyene (selâm versin) buyurulmuştur.
Bu cümle «sahîh-i Buhârî» de dahî vardır. Musannif küçüğün büyüğe selâm vermesi meselesinin «sahîh-i Müslim» de bulunmadığını binâenaleyh hadîsi müttefekun aleyh kabul etmenin müşkil olduğunu söylemiştir.
Selâm vermenin vâcib olmadığına ulemâ ittifak etmişlerdir. Ancak bazılarına göre müstehâb, ekserisine göre sünnettir. Selâmı almanın ise farz olduğunu az yukarıda görmüştük.
Hadîs-i şerîf küçüğün büyüğe selâm vermesi îcâbettiğini gösteriyor. Bu bâbta İbni Battal, MükeUeb'ten naklen şunları söylemiştir: «Küçüğün büyüğe selâm vermesi büyüğün hakkı için meşru olmuştur. Çünkü küçük büyüğe saygı ve tevazu' göstermekle me'murdur.»
Maddî küçüklükle ma'nevî küçüklük muâraza ederlerse yani yaşça küçük olan dahi âlimse hangisinin selâm vermesi îcâbettiğine dâir musannif bir nakil bulamadığını söylüyor. Bazılarına göre sözün hakîkatile amel ederek yaşça küçüğün selâm vermesi lâzımdır.
Yürüyenin oturana selâm vermesi, bazılarına göre oturan kendisinden bir kötülük şüphe etmesin diyedir. Bahusus binek gelirse bu endîşe daha çok olur; selâm verince kalbi rahatlaşır, Yâhud eşyada tasarruf bir nev'i tahkir sayılır; onun için oturan daha me-ziyyetlidir. Oturanın geçenlere dikkat ve riâyet etmesi güç olduğu için selâm vermek ondan ıskat edilmiş de olabilir.
Adetçe az olanların çok olanlara selâm vermesi, ya cemâatin faziletinden yâhud da cemâat selâm verdiği takdirde ötekilere gurur gelmek endîşesindendir. Acaba kalabalık bir kafile, oturan az sayıdaki cemâatin yâhud yürüyen büyük oturan küçüğün yanından geçse hangileri selâm verir? Musannif bu bâbta bir nass bulamadığını söylerse de Nevevî yürümeyi nazar-ı i'tibâra almış; ve: «Yürüyen kimse» büyü kolsun küçük olsun oturana selâm verecektir» demiştir.
Çarşı pazar ve büyük cadde gibi kalabalık yerlerde yalnız bazılarına selâm verilir. Çünkü her tesadüf ettiğine selâm vermek, insanı işinden alıkoyduğu gibi örf olmaktan da çıkar.
İki atlı veya iki yaya giden, birbirleri ile karşılaşırlarsa bazıları bunlardan dînî rütbe i'tibârı ile aşağı olanın selâm vermesi gerektiğini söylemişlerdir. Buna kıyasen, biri ata diğeri deveye binmiş bulunan iki kişi rastlaşırlarsa atlı selâm verecektir. Zîrâ onun hayvanı cins i'tibârı ile ötekinin derecesinde değildir. Maamâfîh : dâima dînen yüksek olana bakılır, dünyevî i'tibâra bakılmaz; binâenaleyh atlı dînen daha yüksek mertebede ise develinin ona selâm vermesi îcâbeder; diyenler de vardır. Karşılaşanlar her cihetçe müsâvî iseler her ikiside selâm vermekle memurdurlar. Hangisi selâm verirse o daha faziletlidir. Bu bâbta İmam Buharı sahîh senedîe Hz. Câbir'den şu hadisi tahrîc etmiştir:
«Yaya giden iki kişi karşılaştıklarında hangisi selâm verirse O efdâldir.» imam Tirmizl, Hz. Ebu Ümâme'den şu merfu' hadîsi tahrîc etmiştir:
«Şüphesiz ki Allah indinde insanların en iyisi selâmı verendir.» Tirmizî bu hadîs için: «hasendir» demiştir: Taberânî de şu hadîsi rivayet eder:
«— Yâ Resûlâllah biz karşılaşıyoruz; hangimiz selâm verecek? dedik :
— Allah Teâlâ ya daha itaatkâr olanınız; buyurdular.»[564]

1473/1242- «Ali radıyallahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir kî: ResûlüNah sallallahü aleyhi ve seîlem :
— Bir cemâat bir yere uğradıkları vakit içlerinden birinin seSâm vermesi cemâat nâmına kâfidir. Birinin selâm alması da cemâat nâmına kâfidir; buyurdular.»[565]

Bu hadîsi Ahmed'le Beyhakî rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif cemâat nâmına bir kişinin selâm vermesini ve selâm almasının kâfi geleceğine delildir. Nevevî (531—676): «Selâm vermenin umumundan: yemek yiyen, su içen, cima' eden, helada veya hamamda bulunan, uyuyan veya uyuklayan, namaz kılan, müezzinlik eden kimseler bu işlerden biri ile meşgul bulundukları müddetçe müstesnadırlar» demiştir. Ancak, hamamda bulunan peşte-mal sarmmışsa ona selâm verilebilir. Cuma hutbesi okunurken selâm vermek de mekruhtur. Çünkü hutbeyi dinlemek farzdır. Binâenaleyh selâm verilmiş bile olsa alınmaz. Yalnız: hutbeyi dinlemek sünnettir diyenlere göre, verilen selâmı bir kişinin alması vâciboîur. Vahidî, Kur'ân okuyana selâm vermemek evlâ olduğunu, verildiği takdirde işaretle almak gerektiğini, şayet sözle selâm alırsa yeniden istiâze ederek okumaya devam etmesi lâzım geldiğini söyler. Fakat Nevevî buna i'tirâz etmiştir. Ona göre Kur'ân okuyana selâm vermek meşru'dur; binâenaleyh selâmı alması vâciboîur.

Hanefîler'e göre KuKân okuyana selâm verilmezse de verilen selâmı almak vâ-cibtir; ancak onlara göre Kur'ân-ı kerîm'i ve fıkıh ilmini okutan kimse verilen selâmı almayabilir. Kadının selâm alması vâcib ise de sesini duyurmamalıdır; zîrâ kadın sesinin ihtiyaçtan fazlası haramdır. Bu sebeple kendisine selâm verilen kadın geçn ise selâmı aşikâre söylemeyerek içinden alır. Bir kimse, birine uzaktaki bir müslümandan selâm getirirse,- alanın onu gönderenle getirenin her ikisinden kabul etmesi lâzımdır.
Boş bir eve girenin selâm vermesi menduptur. Teâlâ Hazretleri :
«[566] Evlere girdiğiniz vakit kendilerinize selâm verin...» buyurmuştur. Buhârî'nin. «el-Edebü'l-Müfre» de Hz. İbni Ömer (R. A..)'dan tahrîc ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir:
«Evde kimse yoksa; selâm bize ve Allahın sâlih kullarına; demek müstehabtır.» Ayni hadîsi İbni EU-Şeybe .de.güzel bir isnadla tahrîc etmiştir. Tdberânt, Hz. İbni Abbas (R. Ay'dan bunun benzerini rivayet eder.
Selâm veren kimse selâmının alınamayacağını zannetse bile yine selâm vermelidir. Çünkü o kimse selâmını almasa bile, Meleklerin alacağı, hadîslerde vârid olmuştur. Bazıları : selâmı almayacağı zannedilen kimseye selâm verilmez; çünkü almayanın günaha girmesine sebep olur; demişlerse de Nevevî ve diğer bazı ulemâ, bunun doğru olmadığını, böyle bir sözle şer'an me'mur olduğumuz şeylerin terkedilemiyeceğini söylemişlerdir.
Selâm almayana «selâmımı al» demek câizmidir? suâline bazıları evet diye cevap vermişlerdir. Çünkü emr-i bil ma'ruftur. Yine almazsa, selâm verenin ona hakkını helâl etmesi muvafık görülmüştür.[567]

1474/1243- «Ebu Hüreyre radtyallahü anh'âen rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûfüllah sallallakü aleyhi ve seîlem :
— Yahudilerle hıristiyanlara evvelâ siz selâm vermeyin; bir yolda onlarla karşılaşırsanız kendilerini yolun dar tarafına sıkıştırın; buyurdular.»[568]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Ekser-i ulemâ'ya göre yahûdîlerle hıristiyanlara evvelâ müslüman selâm vermez. Yalnız bazı Şâfiîler'in buna cevaz verdikleri hikâye olunursa da «es-Selâmü aleyküm» den fazla bir şey söylemek onlara göre de caiz değildir. Bu kavil İbni Abbas (R. A.) ile diğer bazı zevattan rivayet olunur. Kaadi lyâz onu ulemâ'dan bir cemâatten rivayet etmiştir. Ancak bu cevaz ihtiyaç ve zarurete mahsustur Aîkâme [569] ile Evzâî'nin kavilleri de budur.
Caiz görmeyenlere göre bir kimse müslüman zannederek bir zimmîye selâm verse de sonra yahûdî olduğu anlaşılsa: «selâmımı bana iade et» demesi îcâbeder. İbni Ömer (R. anhü'mâ)'nm bunu yaptığı rivayet olunur. Bundan murâd: onunla aralarında hiç bir dostluk ve mahabbet olmadığını anlatmaktır.
îmam MâMk'ten bir rivayete göre verilen selâmı geri istemek müstehâb değildir. İbnü'l - A'rabl bu kavli ihtiyar etmiştir.
Evvelâ gayr-i müslimin selâm vermesine gelince: Sahîheyn'de Hz. Enes'den merfu' olarak şu hadîs rivayet edilmiştir:
«Ehi-i kitâb olanlar size selâm verirlerse: ve aleyküm; deyiverin» Sahîh-i Buhârî'de, Hz. İbni Ömer'den rivayet olunan bir hadîsde Resûlüllah (S.A.V.):
«Yahûdîier size selâm verirlerse onların (her) ancak ve ancak: es-sâmu aieyk; der, sende: ve aleyke; deyiver.»
Bu rivayetlerde cevap cümlesi (atıf vav'ı) ile gelmiştir. Ulemâ'dan bazıları bunu ihtiyar etmiş; diğer bazıları ise hükümde ortaklık ifâde etmemesi için (vav'ın) hazfine kail olmuşlardır. Hattâbî, umumiyetle hadîs ulemâ'sının bu hadîsi «ve aleyküm» şeklinde (vav) la rivayet ettiklerini yalnız İbni Uyeyne'nin rivayetinde onun (vav) sız bulunduğunu doğrusunun da bu olduğunu söyler. Bazıları iki rivayetin de sabit olduğuna bakarak iki vechi de caiz görürler. Keza ulemâ'nın ekserisi hadîsdeki emre bakarak, gayr-i müslimlerin selâmı alınacağına, bazıları da alınmayacağına kail olmuşlardır.[570]

1475/1444- «Yine Ebu Hüreyre radıyallahü anadan Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'den işitmiş olarak rivayet olunduğuna göre; Resûlüüah sallallahü aleyhi ve selîem:
— Biriniz aksırdığı zaman: el-hamdü'lillâh; deyiversin. Dîn kardeşi de ona: yerhamuke'llah; desin. O: yerha-müke'llah; dedimi : Allah size hidâyet versin ve halinizi ıslâh eylesin; desin;buyurmuşlardır.»[571]

Bu hadîsi Buhârî tahrîc etmiştir.
Hadîsi şerif hakkında lâzım gelen izahat babımızın başında geçmiştir. Musannif bunu da oraya koysa daha iyi olurdu.[572]

1476/1245- «Bu da ondan rivayet olunmuştur -radıyallahü ank-.Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Sakın sizden bir kimse ayakda su içmesin; buyurdular.»[573]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir. Hadîsin tamamı şöyledir :
«Her kim unutursa hemen kussun.» Ayni hadîsi İmam Ahmed başka bir yoldan ve yine Hz. Ebu Hüreyre'den tahrîc etmiştir. Mezkûr rivayete göre :
«Peygamber (S.A.V.) ayakta su içen bir adam görerek: vaz geçmesini emretmiş. Adam :
— Niçin? diye sorunca :
— Seninle birlikde kedinin içmesinden memnun olur musun? demiş; adam :
— Hayır; cevabını verince Resûlüllah (S.A.V.) :
— Seninle birlikde ondan daha kötü olan biri içti: Şeytan» buyurmuştur. Bu hadîsde meçhul bir râvî varsa da onu Yahya b. Maîn mu'temed saymıştır.
Hadîsimiz ayakda su içmenin memnu' olduğuna delâlet ediyor. İbni Hazm'e göre ayakda su içmek haramdır. Cumhur-u ulemâ'ya göre ise evlânın hilafıdır. Bazıları mekruh olduğuna kaildirler. Bunlar Sahîh-i Buhârî'nin rivayet ettiği Hz. Ali hadîsi ile istidlal ederler. O hadîse göre Afi (R. A.) ayakda su İçmiş ve :
— Ben Resûlüllah (S.A.V.)'İ benden gördüğünüz gibi yaparken gördüm; demiştir.» Zemzem ise ayakda içilir. Bu bâbta İmam Müslim, Hz. İbnİ Abbas'dan şu hadîsi rivayet eder:
«İbni Abbas: Resûlüllah (S.A.V.)'e Zemzem suyu takdim ettim ayakda olduğu halde içtiler» demişlerdir.
Kusmaya gelince: ayakda su içenin içtiği suyu kusması bilittifak vâcib değildir. Buradaki kusma emri her halde nedib mânâsına hamledilmistir.[574]

1477/1246- «(Bu da) ondan rivayet olunmuştur, -radıyallahü anh-DemİŞtir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seîîem :
— Bîriniz ayakkabını giydiği zaman sağdan, çıkardığında ise soldan başlasın; sağ ayak giyerken ilk, çıkarırken son Olsun; buyurdular.»[575]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Bu hadîsi Müslim : «Soldan başlasın» cümlesine kadar tahrîc etmiştir. Geri kalan tarafını imam Mâlik, Tirmizî ve Ebu Dâ-vud rivayet etmişlerdir; deniliyorsa da doğru değildir. Doğrusu hadîs, kitabımızdaki şekli ile müttefekun aleyh'tir. Yalnız son cümlenin yerine Müslim'de;
«Onları ya toptan giysin yâhud toptan çıkarsın» denilmiştir. Emrin zahiri vücûb'a delâlet ediyorsa da, Kaadî îyaz onun burada istihâb mânâsına geldiğine ulemâ'nın icmâ'ı bulunduğunu iddia etmiştir.
İbnü'l-A'rabî : «Sağdan başlamak bütün sâlih amellerde meşru'dur. Çünkü sağın kuvvetçe, hissen, mendub olması i'tibârı ile de şer'an bir üstünlüğü vardır» demiştir. Bazı ulemâ sağdan başlamanın hikmetini şöyle îzâh ederler: sağ taraf soldan daha kıymetli olduğu için giyerken sağdan başlamak emredilmiştir. Tâ ki sağın kerameti daha devamlı ve daha çok olsun. Çünkü ayakkabı giymek bedeni korumaya vesile olduğu için bir kıymet ve keramettir. Bu sebeple ayakkabını çıkarırken soldan başlamak emir buyurulmuştur.
tbni Abdiîberr : «Her kim ayakkabı giyerken soldan başlarsa sünnete muhalefetinden dolayı yolsuzluk etmiş olur. Lâkin soldan başlamak yine de haram sayılmaz» diyor.
Hadîsimiz ayakkabı giymenin müstehâb olduğunu sarahaten beyân etmiyorsa da İmam Müslim'in tahrîc ettiği şu hadîs bu bâbta nassdir :
«Ayakkablarmı çok giyiniz. Çünkü bir adam ayakkablı bulunduğu müddetçe binek gitmekte devam eder.» Bunun mânâsı: meşakkat çekmemekde ve ayaklarının selâmeti hususunda vasıtaya binen gibidir; demektir.[576]

1478/1247- «Bu da ondan rivayet edilmiştir, -radıyallahü anh- Demiştir kî: Resûlüllah saîlaîlahü aleyhi ve seîlem:
— Hiç bîriniz bir tek ayakkabı ile yürümesin; ya onların ikisini birden ayaklarına giysin yâhud ikisini birden çıkarsın; buyurdular.»[577]

Hadîs mütiefekun aleyh'dir.
Buradaki nehyî cumhur-u ulemâ kerahet mânâsına hamletmişlerdir. Buna karine İmam Tirmizî'nin Hz. Âişe (R. anhâ)'dan rivayet ettiği bir hadîsdir. Mezkûr hadîsde Âişe (R. anhâ), Peygamber (S.A. V.)'in nalınının ipi koptuğunu ve ta'mir edinceye kadar.bir nalınla yürüdüğünü beyân etmiştir. Yalnız imam Buharı, Âîşe (R. anhâ) hadîsinin mevkuf olduğunu tercih etmiştir.
Acaba nehyin illeti nedir? Bu cihet ihtilaflıdır. Bazıları derler ki: «Ayakkabı giymek yerdeki tiken ve sâireden ayakları korumak için meşru1 olmuştur. Ayağın biri tek kalınca ötekini korumak için daha çok dikkat etmek lâzım gelir; böylelikle yürümek seciy-yesini kaybeder; düşmekten de emin olamaz.» Diğer bazılarına göre tek ayakkabı ile yürümek şeytan yürüyüşü olur. Beyhakî'ye göre kerahet giyimde şöhret hâsıl olmasındandır.
Mest, çizme ve saire gibi ayağa giyilen şeylerin hükmü de aynen ayakkabı gibidir. İbni Mâce'nin, Hz. Ebu Hüreyre'den tahr'c ettiği hadîsde şöyle buyurulmuştur:
«Hiç biriniz bir tek nalın bir tek mest içinde yürümesin.» Bu hadîsi Müslim Hz. Câbir'den, İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ebu Saîd'den, Taberânî, Hz. İbni Abbas'da-n rivayet etmişlerdir.
Hattâbî elin birini yen'den çıkarmanın ve elbiseyi bir omuzuna örtmenin de bu hükümde dâhil olduğunu söylemiştir.[578]

1479/1248- «İbni Ömer radıydllahü anhümâ'dan rsvâyei olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüüah saîldllahü aleyhi ve seUem :
— Elbisesini büyüklenerek sürükleyene Aah bakmaz; buyurdular.»[579]
Hadîs mütfefekun aleyh'dîr.
Allah'ın bakmaması; rahmet etmemesi ile tefsir edilmiştir. Yani kurularak elbisesini sürükleye sürükleye yürüyene erkek olsun, kadın olsun AJlah rahmet buyurmaz. Hz. Ümmü Scieme buhadîsi işitince:
— O hâlde kadınlar eteklerini ne yapacaklar? diye sormuş. Resû-lüllah (S.A.V.):
— Onu bir karış daha kisaitirlar; cevabım vermiş, ümmü Seleme (R. Anhâ):
— O zaman da ayaklan açılır; deyince Peygamber (S.A.V.):
— Öyle ise elbiseyi bir karış sarkıtırlar ondan fazlasını yapmazlar; buyurmuştur. Bu hadîsi Nesâî ile TirmİzÎ rivayet etmişlerdir.
Hadîsten murâd elbiseyi yerde sürüklememektir. Nitekim Bu~ kârî'nin tahrîc ettiği şu hadîs de ayni mânâya delâlet eder:
«Elbisenin topuklardan aşağısı cehennemdedir.»
Elbiseyi büyüklenmeden sürüklemek memnu' değildir. Nitekim Buhârî, Ebu Dâvud ve Nesâî'nin tahrîc ettikleri bir hadîsde bu cihet tasrih edilmiştir. Mezkûr hadîse göre: Hz. Ebu Bekir (R.A.) elbiseyi sürükleme hadîsini işitince :
— enim elbisem dikkat etmezsem sarkıyor; demiş.Resûüillah (S.A.V.):
Sen onu büyüklenerek yapanlardan değilsin; buyurarak kendisin: teselli etmişti. Maamâfîh İbni Abdüberr büyüklen-mek için olmasa dahî elbise sürüklemenin mezmum olduğunu söylemiştir. Ncvevî: «elbiseyi sürüklemek mekruhtur. S/İî'nin kavli budur» der.
Sünnet-i Seniyye, elbisenin en iyi şeklinin baldırlarının yarısına kadar inmekten ibaret olduğunu beyân etmiştir. Nitekim Tirmiziile NesâVuin tahrîc ettikleri bir hadîse göre Ubeyd b. Hâlid (R. A.):
«Yolda gidiyordum. Üzerimde sürüyerek götürdüğüm bir cübbe vardı. Derken bir adam bana:
— lbiseni kaldır. Çünkü böyle yaparsan elbisen daha çok dayanır ve daha temiz olur; dedi. Bir de bakhm bu zât Peygamber (S.A.V.) imiş :
— ma elbisem güzel bir cübbedir; dedim. Bunun üzerine Resûlüllâh (S.A.V.):
— enin için bana tâbi' olmak yokmu? buyurdu. Baktım
elbisesi baldırlarının yarısına kadardı.» demiştir.
Elbiseyi topuklara kadar uzatmakda beis yoksa da büyüklenmek maksadı ile daha agağı sarkıtmak haramdır. Büyüklenmek niyeti olmadığı takdirde Nevevî ve diğer ulemâ mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bazıları: bu şöyle îzâh edilebilir diyorlar : Elbise sahibinin sırtına göre olur da Hz. Ebu Bekir (R.A.yin yaptığı gibi büyüklerime kasdı olmaksızın yere sarkarsa bunda bir beis yoktur. Fakat bedenden fazla ise israf olacağı, kadınlara benzeyeceği ve pislik bulaşmasından hâli kalmayacağı için haramdır.»
tbnü'l- Arabi diyor ki: «Erkeğin elbisesi topuğunu geçtiği halde: ben onu büyüklenmek için sürüklemiyorum; demesi caiz değildir- Çünkü nehî ona lâfzan şâmildir .Lâfız kendisine şâmil olan bir kimseye o lâfza muhalefette bulunmak caiz olamaz. Zîrâ: ben bu emre imtisal etmiyorum, çünkü bu illet benim hakkımda değildir; demiş gibi olur. Binâenaleyh bu iddia kabul edilmez; onun eteğini uzatması büyüklendiğine delildir.» -
Hâsıh, etek sarkıtmak elbiseyi sürümeye o da büyüklenmeye vardırır. Filhakika TabcrânVnm Hz. Ebu Ümâme (R. AJ'dan tahrîc ettiği bir hadis hu ciheti pek güzel îzâh etmektedir. Mezkûr hadîsde Ebu Ümâme şöyle diyor : «Bir defa biz Resûfüllah (S.A.V.)'le birfikde yürürüken ansızın Abru'bnü ZiVâre yerlerde sürüklediği bîr kaftan ve ciibbe içinde bize yet işi verdi. Bunun üzerine Resûfüllah (S.A.V.) elbisesinin eteğini tutarak A'fah/a nîyâz etmeye ve :
— Yâ Reb bu) senin kulundur; kulunun ve cariyenin
Ofludur: demeye başladı. Nihayet Amir bunu işiterek :
— â Resûlâllah, ben İnce bacaklı bir adamım; dedi.Resûlüllah (S.A.V.):
— â Arnır, şüphesiz ki Allah her şeyin hilkatim güzel eylemiştir. Gerçekten Allah elbise sarkıtanı sevmez; buyurdular.»
Ayni hadîsi Taberl de Amru'bnii Zürâre'den tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde şu ziyâde vardır: «Resûlüllah (S.A.V.) Amr'm dört parmak dizinden aşağısına işaret ederek :
— â Amir, elbisenin yeri işte burasıdır; dedi. Sonra
demin kinden dört parmak aşağısına işaretle: Yâ Amir burası da elbisenin yeridir.... buyurdular.» Hadîsin râvîleri mu'temed tirler. Kaftanla cübbeden başka her elbisenin hükmü de aynen bunlar gibidir. Zîrâ Şu'be, râvî Muhârib b. Disâr'a, :
— aftanı zikrettimi? diye sormuş. Muhârib:
— e kaftanı tahsis etti ne de gömleği; cevabını vermiştir. Tirmizî'den maada «sünen» sahipleri Hz. İbnî Ömer (R. Ctnhümâ)an şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Sartıkmak: kaftanda, gömlekte ve sarıkta olur. Her kim bunlardan birini büyüklenerek sürüklerse kıyamat gününde Allah ona rahmet etmez.»
Gömleğin yenlerini lüzumundan fazla uzatmak dahî elbiseyi sarkıtmak gibidir. Kaadi Iyâz elbisede âdetten fazla yapılan her uzunluk ve genişliği ulemâ'nın mekruh saydıklarını nakletmiştir.[580]
1480/1249- «(Yine) İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna göre Resûlüülah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Biriniz yediği zaman sağ elile yesin; içtiği zaman da elile içsin; zîrâ şeytan sol elile yer içer; buyurmuşlardır.»[581]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf sol elle yeyip içmenin memnu olduğuna delâlet ediyor.Bunun şeytan işi olmakla ta'lil buyurulmasına bakarak bazıları haram olduğunu söylemişlerse de cumhur-u ulemâ'ya göre sol elle yeyip içmek haram değil, sağ elle yemek içmek müstehâptır. Nâfi' alıp sünnettir diyenlere göre, verilen selâmı bir kişinin alması vâciboolur.[582]

1481/1250- «Amru'bnü Şuayb'dan o da babasından o da dedesinden -radıydUahü anhüm- işitmiş olarak rivayet olunmuştur. Dedesi demiştir ki: Resûlülllah salîallahü aleyhi ye sellem :
— İsraf etmeden ve gururlanmadan ye iç giy ve tesadduk et; buyurdular.»[583]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Ahmed tahrîc etmişlerdir. Buhârî onu ta'lik eylemiştir.
Hadîs-i şerif, yeme, içme, giyme ve tesadduk işlerinde israfın haram kılındığına delildir.
İsraf: her fiil ve sözde haddi aşmaktır. înfak mânâsında meşhurdur. Bu hadîs Teâlâ Hairefleri'nin:
«[584] Yeyin için fakat İsraf etmeyin» kavl-i kerîminden alınmıştır. Kibirlilik ve büyüklenme de bu mânâda dâhildir.
Abdüîlâtîf Bağdadî : «Bu hadîs, insanın kendi akıbetini düşünmesi bâbmdaki faziletleri bir araya toplamaktadır» demiştir. Ha-dîsde, nefsin ve bedenin dünyevî, uhrevî bütün mesâlihinin tedbiri mevcuddur. Çünkü her şeyde israf vücûda ve maişete muzırdır; telefle neticelenerek cana

da zararı olabilir.
Mahîle: tekebbürdür. Bunun her cihetle zararı büyüktür. Nefsi kibir ve gurura alıştırır. Bu suretle dünyada herkesin nefretini âhirette de Allah'ın azabını hak etmeye sebebiyet verir.[585]

«Birr Ve Sıla Babı»

Birr: hayır işlemekde geniş davranmaktır. Berr dahî bol bol hayır vermek olup Allah'ın sifatlarındandır.
Sıla: vuslat demektir. Hadîslerde sıla-i rahim'e sık sık tesadüf olunur. Bundan murâd: akrabaya yardım, iyilik etmek, onların haklarına riâyette bulunmaktır. Sıla-i rahm'in zıddı katia-i rahimdir.[586]

1482/1251- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'den rivâyei olunmuştur. Demişür ki: Resûlüllah salîaîlahü aleyhi ve sellem :
— Her kim rızkının bollaştırılmasını ecelenin te'hîri-nİ dilerse sıla-i rahimini yapsın; buyurdular.»[587]

Bu hadîsi Buhârî tahrîc etmiştir.
İmam Ahmed b. Hanheî, Hz. Âişe (R. Anhâ)'da.n şu merfu' hadîsi rivayet ediyor:
«Sıla-i rahim ile güzel komşuluk, beldeleri ma'mur eder; Ömürleri de arttırır.»Ebu Ya'lâ dahî Hz. Enes (R.A.)'dan merfu' olarak şu hadîsi rivayet eder:
«Şüphesiz ki sadaka ve sıla-i rahim ile Allah ömrü arttırır; ve kötü Ölümü defeder.»Bu bâbta başka hadîsler de vardır. îbni Tın şöyle diyor :
«Buhârî hadîsinin zahiri, Teâfâ Hazretîerî'nin:
[588] (Ecelleri geldiği vakit ne bir saat geriye bırakılırlar; ne de bir saat öne alınırlar) kavline muarızdır. Bunların iki vecihle araları bulunur:
Birincisi, buradaki ziyâde taate muvaffak kılmak sebebi ile Ömürde hâsıl olan bereketten ve zamanın âhiretine yarayacak işlerle ma'mur ederek başka hususlarda zayi' etmekden kinayedir. Peygamber (S.A. V.J'in ümmetinin geçmiş ümmetlere nisbetle kısa ömürlü olması, buna mukabil kendisine Kadir gecesi'nin verilmesi de bu kabildendir. Hâsılı: sila-İ rahim tâatde muvaffakiyete ve günahdan korunmaya sebep olur da öldükten sonra iyilikle anılması bakî kalır; bu suretle Ölmemiş gibi olur.
İkincisi : hadîsdeki ziyâde hakîkî mânâsında kullanılmıştır. Fakat bu hakikat ölüm meleğinin ma'lûmatına göredir. Âyetteki ise Allah'ın ilmine nisbetledir. Meselâ: Teâlâ HazrefterİÖlüm meleğine der ki :
— Fîlân kulum sıla-i rahim yarapsa yüz yıl; yapmazsa altmış yıl yaşayacaktır; Halbuki onun îlâhî ilminde o kimsenin sıla-i rahim yapıp yapmıyacağı sabit ve ma'Iûmdur. işte Allah'ın ilmindeki ecel, ileriye geriye alınmaz; ziyâde ve noksan kabul eden, ölüm melâikesinin ilmindeki eceldir...»
Tîbî ve diğer bazı ulemâ bu vecihlerden birinciyi tercih etmişlerdir. Taberânî'n'm zaîf bir senedle «es - Sağir» nâm eserinde Hz. Ebu'd-Derdâ' (R. Ay'dan tahrîc ettiği bir hadîs de birinci vechi te'yîd etmektedir. Ebu'd - Derdâ' demiştir ki :
«Resûlüllah (S.A.V,)'in yanında Sıla-i rahim yapanın eceli te'hîr edileceğinden söz edildi: ResûÜillah (S.A.V.) :
— Bu o'nun ömrüne ziyâde etmek değildir. Teâtâ Hazretleri: ecelleri geidiği vakit ne bir saat geriye bırakılırlar; ne de bir saat Öne alınırlar ;buyurmuştur. Şu kadar vzr ki, adamın Salih zürriyeti olur da Öldükten sonra kendisine d.uâ eder; buyurdular.» Tdberânî bu hadîsi başka bir yoldan «el-Kebîr» adlı eserinde merfu' olarak da rivayet etmiştir.
İbni Fûreh, ömrün ziyâde edilmesinden murâd: iyilik sahibinin aklına ve fikrine bir âfet gelmemek olduğuna, kat'iyyetle inanmaktadır. Bazıları buna, ilminde ve rızkında da âfet gelmemesini katmışlardır.
îbnü'l - Kayyım, ecelin te'hirini, kalbin zikrullah ile meşgul olması, dîye tefsir etmiştir.[589]

1483/1252- «Cübeyr b. Mut'im radıyallahü anh/öan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûlüHah salîallahü aleyhi ve seîlem :
— Cennete, kaatl' —yani kat-» rahim yapan—giremez; buyurdular.»[590]

Hadîs müttefekun aieyh'tir.
Ebu Dâvud, Hz. Ebu Bekre (R. A./dan merfûan şu hadîsi tah-rîc etmiştir:
«Allah'ın, sahibine âhirete biriktirdiği ceza ile birlikde dünyada da cezasını vermeye lâyık, kat-ı rahim'den başka bir günah yokdur.» Buhârî «el-Eedebü'l - Müfred» nâm eserinde Hi. Ebu Hüreyre'den merfu' olarak şu hadîsi rivayet eder :
«Gerçekten ümmetimin amelleri perşembe akşamı, cuma gecesi (Allah'a) arzolunur; fakat kat'ı rahim yapanın ameli kabul olunmaz.»
Ayni eserde, içlerinde kat'ı rahim yapan, bulunan bir kavme rahmet inceyeceğini bildiren bir hadîs de vardır. Taberânî, Hz. İbnî Mes'ud'dan şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Şüphesiz ki gök kapıları kat'ı rahim yapana kapalıdır.»
Ulemâ sıla, yapılması vâcib olan akrabalığın ta'rifinde ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre, biri erkek diğeri kadın farzedildiği takdirde birbirlerine nikâh düşmeyecek derecedeki hısımlıktır. Bu kavle göre amca ve dayı çocukları mezkûr akrabalığa dâhil değillerdir. Delilleri: bir kadınla halasını veya teyzesini bir nikâhla alinak kat'ı rahimle neticeleneceği için haram kılınmış olmasıdır. Diğer bazılarına göre mirasçı oîan akrabadır. «Mirasçı olsun olmasın aralarında hısımlık olan kimselerdir» diyenler de bulunmuştur.
Kaadî Iyâz'ın beyânına göre sıla-i rahim'in birbirinden faziletli dereceleri vardır. Bu derecelerin en aşağısı akrabayı terk etmeyerek onlarla konuşmak veya hiç olmazsa selâm göndermek sureti ile sılada bulunmaktır. Sıla-i rahim kudret ve ihtiyaca göre değişir; ve yerine göre bazan vâcib, bazan müstehâb olur. Sıla-i rahimin bir kısmını yaparak bir kısmını yapamayan kat'ı rahim yapmış sayılmaz. Fakat iktidarı olduğu halde kendisine vâcib olan sılayı yapmayan da bittabi sıla-i rahim yapmış sayılmaz.
Kurtubl, sıla-i rahmin umûmî ve hususî olduğunu söyler. Umûmî sıla-i rahim dînîdir; ve dîn kardeşini sevmek, ona nasihatte bulunmak, ona karşı adalet ve insaflı olmak, gerek vâcib, gerekse müstehâb bütün haklarına riâyet etmekle yapılır. Hususî olan ise bundan fazla olarak akrabaya nafaka vermek, vakti hâli olup olmadığını soruşturmak ve kusurlarım görmezden gelmek gibi şeyleri de hesaba katmakla olur. îbni Ebî Cemre'ye göre sıla-i rahmin geniş mânâsı: Mümkün olan hayrı yapmak ve elden geldiği kadar kötülüğü defetmektir.
Bütün bunlar müslümanlar hakkındadır. Kâfirlerle fâsıklara gelince: kendilerine nasihat kâr etmediği takdirde onlarla alâkayı kesmek îcâbeder. Bunun ne ile olacağı dahî ihtilaflıdır. Bazılarına göre onlara kötü muamele etmekle; diğerlerine göre iyilik yapmamakla olur. Çünkü hadîsler sılayı emir; kat-i rahm'i yasak etmişlerdir. Bu iki şeyin arasında vasıta yoktur.
Musannif sıla-i rahm'in üç derece olduğunu söyler. Bunlar: vâsıl, mükâfi' ve kaati'dır.
Vâsıl : iyilik ve ihsanda bulunan fakat kendisine iyilik edilmeyendir.
Mükâfi': aldığı nisbette verendir.
Kaatı' ise: akrabasına iyilik etmeyen onlardan da iyilik görmeyen yani tamamile alâkasını kesen kimsedir.[591]

1484/1253- «Muğire b. Şu'be radıyallakü anh'den rivayet-olunduğuna göre: Resûlüllah salîallahil aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz ki annelere itaatsizliği, kızları (n«ı) diri diriye mezara gömmeyi, haksız yere emir ve nehîde bulunmayı Allah size haram kılmış; dedikoduyu, çok sual sormayı ve mal israfını da sizin için kerîh görmüştür.»[592]

Hadîs müttefekun aleyh'dİr.
Ümmehâf : Ümmehe'nin cem'idir. Ümmehe ve Ümm kelimeleri anne mânâsına gelirlerse de «ümmehe» yalnız akıl sahipleri için kullanılır. «Ümm» ise umumîdir. Burada yalnız anenin zikredilmesi onun hakkı pek büyük olduğunu göstermek içindir; yoksa babaya itaatsizlik de haramdır. Buîkînî'den nakledildiğine göre haram olan itaatsizlik, evlâdın anneye babaya veya onlardan birine; örfen küçümsenemeyecek bir eziyyetde bulunmasıdır. Binâenaleyh ebeveynden birinin emir veya nehyine örfen itaatsizlik sayılmayan bir şeyle muhalefet etmek, onlara isyan sayımladığı gibi, şer'î bir hak dolayısı ile evlâdın anne veya babasını mahkemeye vermesi de itaatsizlik ve isyan değildir. Nitekim ashâb-ı kirâm'dan birinin oğlu babasının malına ihtiyacı olduğunu Resûlüllah (S.A.V.)'e şikâyet etmiş; Peygamber (S.A.V.) bunu itaatsizlik saymamıştır. Maamâfîh bazıları Resûlüllah (S.A.V.)'in cevaben:
«Sen de malın da babanınsınız» buyurmasına bakarak meseleyi teemmüle şâyân bulmuş; ve mezkûr cevabı şikâyetin memnu' olduğuna delîl saymışlardır.
Bülkînî ebeveyne isyanı îzâh ederken söyle diyor: «O halde, itaatsizlik: başkasına yapılmış olsa küçük günahlar cümlesinden sayılacak haraâm

bir eziyeti; evlâdın ebeveyninden birine yapmasıdır. Bu suç onlara karşı büyük günah olur. Keza evlâdın, cihâd gibi kendisine vâcib olan şeyleden başka bir hususta nefsinin veya bir uzvunun telefinden korkarak ebeviyninin emir ve nehîlerine karşı gelmesi; veya onlara meşakkat veren yolculukda kendisine farz olmayan bir şey hakkında. muhalefette bulunması, ilim tahsili ve kazanç- gibi faydalı şeylerden başka bir hususta onları uzun zaman terketmesi onlara hürmet ve ta'zîmde bulunmaması da onlara isyandır. Zîrâ ebeveynden biri geldiği vakit evlâd ayağa kalkmaz veya yüzünü ekşetirse bu hareket başkalarına kargı bir suç sayılmamak la beraber anne babaya karşı itaatsizliktir.»
«Ve'd» kızları diri diriye mezara gömmektir. Câhiliyyet devrinde araplar bunu yaparlardı. Çünkü kız çocuğu doğmasını istemezler; bunu kendileri için zül telâkki ederlerdi, ilk defa kızını diri diriye mezara gömenin Kays b. Asım-ı Temîmî olduğu söylenir. Araplardan açlık korkusu iie kız ve erkek bütün çocuklarını diri diriye mezara gömenler de bulunurdu. İslâmiyet bunu şiddetle menetmiştir.
cümlesine gelince ;men'eden murâd: Allah'ın menedilmemesini emrettiği şeyi men'etmektir. Hattâ: Bana ver; mânâsına bir ism-i fiildir. Burada ondan murâd: istenmesi gerekmeyen şeyi istemektir. Onun için bunların ikisi de haram kılınmıştır.
«Dedi ve denildi» cümlesi burada, fiilin lâfzını hikâye sureti ile tenvînsiz zikredilmiştir. BuhârVnin bir rivayetinde bunlar fiillikden çıkarılarak isim olmak üzere tenvîn'Ie rivayet edilmişlerdir. Fakat tenvînsiz rivayeti daha çoktur.
Kîl-ü kaal'den murâd: işittiği bir sözü başkalarına nakletmektir. Bu nakil ya: «şöyle diyorlar; böyle söyleniyor» gibi söyleyen gizlenerek yâhud: «filân şöyle dedi» şeklinde söyleyenin kim olduğu beyân edilerek yapılır ki lisanımızda dedikodu denilen şey budur. Dedi-kodu'nun mene dilmesi, abesle iştigâl olduğundan ve zem, gîbet, koğuculuk gibi müslümâna memnu' olan şeyleri tezammm et-tiğindendir. Bilhassa söz uzayacak olursa mevzuu bunlardan hemen hemen hâlî kalmaz.
Muhibbi-i Taberî burada üç vecih olduğunu söylüyor. Şöyle ki:
1— Men'an ve hâti kelimeleri birer masdardır. Bu takdirde hadîs çok konuşmanın mekruh olduğuna işaret ediyor demektir.
2— Bunlardan murâd: halk arasında konuşulan sözleri başkalarına haber vermektir. Haber vermenin mekruh olması ya çok lâf taşımanın önünü almak yâhud da kendisinden bahsedilen kimse bundan hoşlanmadığı içindir.
3— Bu cümle ihtilaflı dînî meseleler hakkındadır. Mekruh olan derecesi hatâdan emin olamayacak kadar çok rivayet etmektir. imam Müslim'in tahrîc ettiği şu hadîs de bu veçhi te'ykl eder :
Çok suâlden murâd; ya dilenmek yâhud müşkil meselelere dâir soru sormaktır. Her ikisi birden kasdedilmiş de olabilir. Dilenmenin haram olduğunu «zekat bahsi» nde görmüştük. Bazılarına göre çok sualden maksad, halk arasında dolaşan havadis ve haberlerle muayyen bir insanın, duyulmasını istemediği sırlarıdır.
Mal israfı denilince hatıra gelen şey dînî dünyevî bir maksada mebnî olmayarak yapılan sarfiyattır. Bazıları bunu harama harcamakla kayıdlamışlardır. Musannifa göre ise, dînî olsun dünyevî olsun; şer'-an mezun olmayan bir cihete mal sarfetmektir. Çünkü Allah Teâlâ malı kullarının yararına halk etmiştir. İsraf ise, ya mal sahibinin yâhud başkasının menfaatini zedeler.
Fazla mal sarfiyatında da üç vecih vardır:
1— Şer'an memnu' olan yerlere mal sarfetmektir. Bunun haram olduğundan şüphe yoktur.
2— Şer'an me'zun olan yerlere sarfetmektir. Daha mühim bir hakkın elden gitmesine sebep olmamak şartı ile bunun makbul ve matlup bir şey olduğunda şüphe yoktur.
3— Mubah olan cihetlere sarfetmektir. Bu da iki kısımdır: Birincisi mal sahibinin kendi kudretine münasip bir şekilde sarfiyatta bulunmasıdır. Bu israf değildir. İkincisi örfen kendine lâyık olmayan bir cihete mal sarfetmesidir. Eğer mevcud veya muhtemel bir kötülüğü defetmek içinse bu da israf değildir. Böyle değilse tumhur'a göre israftır. İbni Dakîki'î - İd : «Kur'ân'm zahirine göre bu israftır» demiştir. İmam Gazâlî (450—505) Râfiî ve başkaları bunun haram olduğuna kaildirler.
İhtiyaçtan fazla bina yapmak, bilhassa onun zînet ve süsü için sarfiyatta bulunmak bilittifak mekruhtur. Sübkî (683—756) mü-bâh olan zevkiyat hakkında ihtilâf olduğunu söylemiştir.[593]

1485/1254- «Abdullah b. Amrİ'bnİ Âs radıyalldhü anhümâ'dan Peygamber satldUahü aleyhi ve scttem'âen işitmiş olarak rivayet olunduğuna göre Resûlüilah saUaîlahü aleyhi ve sellem:
— Allah'ın rızası ebeveynin -rızasında; gazabı da ebeveynin gazâbındadır; buyurmuştur.»[594]

Bu hadîsi Tîrmîzî tahrîc etmiştir. İbni Hibbân ile Hâkim onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerîf anne ile babayı razı etmenin evlâd üzerine farz; gücendirmenin ise haram olduğuna delildir. Zîrâ Allah'ın rızâsı onların rızâsına; gazâbıda onların gazabına bağlanmıştır. Binâenaleyh onların bu hakkı, cihâd gibi farz-ı kifâye olan vecîbelerden bile ileridir. Nitekim Hazret! İbni Ömer (R. A.)'âan rivayet edilen şu hadîs de bunu te'yîd eder:
«Bîr adam cihâda gitmek için Peygamber (S.A.V.)'den izin istemeye geldi. Resûlültah (S.A.V.) :
— Ebeveynin sağmı? dîye sordu adam:
— Evet; dedî:
— O halde sen ancak onlar hakkında mücâhede et;buyurdular.»
İmam Ebu Davud'un, Hz. Ebu Saîd (R. .A./den rivayet ettiği bir hadîsde şöyle buyuruluyor: «Bîr adam Yemen'den hicret ederek Resûlüllah (S.A.V.)'e geldi ve:
— Yâ Resûlâllah, ben hicret ettim; dedi. Resûlüüah (S.A.V.) :
— Senin Yemen'de ailen varmı? diye sordu. Adam:
— Ebeveynim var; deyince :
— Sana İZİn verdilermi? diye sordular. Adam:
— Hayır; cevabını verdi. Resûlüllah (S.A.V.) : .
— Öyle İse hemen dön de onlardan izin iste. Eğer sana izin verirlerse cihâd et; Vermezlerse onlara itaat eyle; buyurdular.» İmam Şafiî ile diğer bazı Ulemâ'mn mezhebi budur. Onlara göre anne baba razı olmadığı vakit cihâdı terketmek vâcib olur; ancak namaz gibi farz-ı aym olan ibâdetler anne baba rızâsına bağlı değildir; onların rızâsı hilafın dahî edâ olunurlar.
Ek ser-i Ulemâ'ya göre ise anne baba, evlâdının bulunmamasından bir zarar görmeyecekse farz-ı kifâye olan ibâdetler hattâ bazılarına göre menduplar bİie onların rızâsı olmadan edâ edilebilir. Bunlar ebeveyn hakkını bildiren hadîsleri mübalâğaya hamletmişlerdir. Onlara göre evlâd Allah'a âsî olmamak şartı ile ebeviynine itaatle memurdur. Nitekim Teâlâ Hazretleri bu hususta :
«[595] Şayet annenle baban, bilmediğin bir şeyi bana şerik koşman babında seninle münakaşa ederlerse, onlara itaat etme; ama kendileri ile dünyada iyilikle sohbet eyle» buyurmuştur.
Anne ile baba hakları birbirine karşı geldiği vakit anne hakki tercih edilir. Bunun delili İmam Buhârî'nin rivayet ettiği şu hadîstir :
«Bir adam :
— Yâ Resûlâflah, kendisine güzel sohbette bulunmama en ziyâde lâyık kimdir demiş; Resûlüllah (S.A.V.): Üç defa (tekrarlamak sureti ile) :
— Annendir; cevabını vermiş:
— Sonra :
— Babandır; demiştir.» İbni Battal diyor ki: «Bunun muktezâsı anne hakkının babanınkinden üç misli fazla olmasıdır. Bu her hâlde karnında taşıma, sonra doğurma, daha sonra emzirme zahmetlerinden dolayı olacaktır.» tbni Battal'm sözlerini te'yîd. eden âyetler de vardır.
Kaadî lyâz: «Cumhur-u Ulemâ annenin iyilik görme hususunda babadan daha haklı olduğuna kaildirler» demiş; bazıları bu hususta icmâ' olduğunu nakletmişlerdir.
Kardeşle dededen hangisi itaat ve iyilik görmeye daha lâyık olduğu ihtilaflıdır. Kaadî lyâz, ekser-i ulemâ'ya.1 göre dedenin daha lâyık olduğunu söylüyor.
Kadın üzerinde en. ziyâde hakkı olan insan kocasıdır. Bunu İmam Ahmed b. Hanbeî ile Nesâî'nin Hz. Âîşe (R. An/ıâ/dan tah-rîc ettikleri şu hadîs beyân etmektedir:
«Peygamber (S.A.V.)'e :
— Kadının üzerinde hangi insanın en çok hakkı vardır? dedim:
— Kocasının; dedi:
— Erkeğin üzerinde kimin? dedim:
— Annesinin; buyurdular.» Maamâfîh anne baba bundan zarar görürse onların hakkı yinede koca hakkından önce gelir.[596]

1486/1255- «Enes radıyallahü anh'âen Peygamber sdlldllahü aleyhi ve sellem'den İşitmiş olarak rivayet olunduğuna göre Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve seîîem :
— Nefsim Kabze-i kudretinde olan Allah'a yemin ederimki, bir kul kendisi için dilediğini komşusu için de Yâhud din kardeşi içinde— dilemedikçe hakkîle îmân etmiş buyurmuşlardır.»[597]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîsi Müslim'de böyle, din kardeşi ile komşu arasında şek ederek rivayet olunmuştur. Buhârî'de zikredilen yalnız din kardeşidir.[598]
Hadîs-i şerif ulemâ arasında temel sayılan dört hadîsten biridir. Kalan üçüde: «Ameller niyetlere göredir.» «Helâl ve haram beyân edilmiştir...» ve «Kendisini alâkadar etmeyen şeyi terketmek. Kişinin iyi müslüman olmasının alâmetİerin-dendir» mealindeki hadîslerdir, ki bunlar ilende «Zühd-ü Takva» bâ-bmda görülecektir. Mezkûr hadîsler îslâmî kaidelerin mihveri mesâ-besindedirler.
Bu hadîs dindaş ve komşu haklarının pek büyük olduğuna delildir. Hattâ onlara riâyet etmeyenlerin îmânı bile nefî edilmiş ise de boylelerin îmândan mahrum olmadığı sair şer'i kaidelerden ma'lûm olduğundan buradaki nefî «İmânın kemâli yoktur» mânâsına alınmıştır.
Kulun kendisi için dilediği şeyin ne olduğu burada ta'yin edilmemiştir. Hadîsin Nesâî'deki rivayetinde:
«Kendisi dilediği hayrı din kardeşi için de arzu etmedikçe...» buyurularak bu cihet beyân edilmiştir. Ulemâ-i Kirâm'a göre bundan murâd: Onun için yapılacak taatlerle sair mubah olan şeylerdir. Lâkin İbni Salâh (577—643) buna i'tirâz ederek şunları söylemiştir: «Bu yapılması imkânsız olan sarp işlerden sayılabilir. Hâlbuki hakikat öyle değildir. Çünkü hadîsin mânâsı: Kendisi için dilediği hayrı din kardeşi içinde arzu etmedikçe hiç birimizin îmânı kemâl bulamaz; demektir. Bunu yapmak ise din kardeşine o hayrın bîr mislinin söz götürmez bir şekilde yani; kendine verilen ni'-metten noksan olmamak şartı ile verilmesini dilemekle olur. Selim bir kalp için bu kolay bir iştir. Onu yapmak ancak fesatçı kalplere zor gelir, Allah bize ve cümle din kardeşlerimize afiyetler ihsan buyursun.»
Yukarıdaki mütâlâalar hadîsin «Din kardeşi» rivayetine göredir. Komşu rivayeti ise, müslüman, kâfir, fâsık, dost, düşman, hısım, hasım uzak, yakın bütün komşulara âmm ve şâmildir. Binâenaleyh kendine hayır dilemeye sebep olacak bütün sıfatlar hangi komşuda mevcutsa o komşu en yüksek mertebededir. Ondan sonra bu sıfatların ekserisini hâiz olana, daha sonra daha azı kendinde bulunanlara sıra gelir.
Böylece bir tek hasleti olana kadar İnilir; ve her komşunun hakkı, hâline göre verilir. Filhakika bu bâbta Taberânî (260—360), Hr. Câbir (R. A.)'den şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Komşular üç nev'îdir. (Birincisi) bir hakkı olan komşudur. Bu Müşrik olup (yalnız) komşuluk hakkı vardır. (İkincisi) iki hakkı olan komşudur. Bu Müslümandır. Müslümanın hem komşuluk hem de islâmiyet hakkı vardır, (üçüncüsü) üç hakkı olan komşudur. Bu da akrabalığı olan müslüman komşudur. Bunun islâmiyet akrabalık ve komşuluk haklan vardır.» îmanı Buhârî'nin rivayetine göre: Hz. Abdullah b. Ömer bir koyun kesmiş ve yahûdî komşusuna ondan hediyye etmiştir.
Hâsılı komşu din kardeşi ise, kendisi için dilediğini onun içinde islemeli; Kâfirse müslüman olmasını temenni etmelidir. Ulemâ'dan Muhammeâ b. Ebî Cemre: «Komşuluk hakkına riâyet, îmânın kemâlindendir. Ona zarar vermek ise büyük günahlardan ma'duttur. Çünkü Rcsûlullah (S.A.V.) :
— Her kim Allah'a ve âhiret gününe inanırsa komşusuna ezâ etmesin; buyurmuştur. Bu hususta hâl iyi ve kötü komşuya nisbetle birbirinden farklıdır» demiştir.
Kötü komşuya hâline göre nasihat edilir. Kâfire Müslümanlık anlatılır. Fâsık olana dahî münâsip bir lisanla nasihatta bulunulur. Vazgeçemediği takdirde onunla alâka kesilir ve bu hareketle onu te'dip kastedilir.
Komşuluğun hududu her taraftan kırk hânedir. Hz. Alî (R.A)'dan rivayet olunduğuna göre; ezanı işitenler, komşudurlar. Bazılarına göre, mescidde sabah namazını beraber kılanlar komşu sayılarlar. Bunları yerinde görmüştük.[599]

1487/1256- «İbnİ Mes'ud raâtyallahü anh'âan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüflah sallattahü aleyhi ve sellem :
— Hangi günah daha büyüktür? dîye sordum :
— Seni yaratmış olduğu halde Allah'a nazır ittihaz etmendir; dedi.
— Ondan sonra hangisidir? dedim :
— Seninle beraber yemesinden korkarak evlâdını öl-dürmendir; buyurdu.
— Daha sonra hangisidir? dedim :
— Komşunun karısı ile zina etmenizdir; buyurdular.»[600]

Hadîs müttefekun aleyh'tir.
Allah'a şerik ve nazîr koşulmaması hususunda Kur'ân-i Kerîm'de :
«[601] O halde Allah'a nazîrler ittihaz etmeyin» buyıxulduğu gibi fakirlikten dolayı evlâd öldürme babında dahî :
«[602] Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı Öldürmeyin» âyet-i kerîmesi nazil olmuştur.Zina fi'linin müşakeret babından kullanılması, zinaya kadınında rızâsı olduğuna işaret içindir. Bu fiilde zina suçundan maada, kadını baştan çıkarma, kalbini başkasına meyil ettirme gibi kötülükler de vardırki, bunların hepsi birer büyük günahtır. Kadının komşu karısı olması bu husustaki hıyanetlerin en büyüğüdür. Çünkü komşunun komşudan beklediği şey, kendisini ve ırzını müdâfaa etmesi, kötülüklerinden emin olmasıdır. Allah Teâlâ dahî komşu hakkına riâyeti ve ona iyilikte bulunmayı emretmiştir. Bu cihetler göz önünde bulundurularak komşunun karısıyla zina ve onun ahlâkını ifsat etmesi düşünülürse bu zinanın ne derece çirkin bir şey olduğu lâyıkı ile anlaşılır.
Hadîs-i şerif en büyük günahın Allah'a şirk koşmak olduğuna, ondan sonra da haksız yere insan öldürmek geldiğine delildir. Şâir büyük günahların dereceleri, sebep oldukları mefsedetlere göre değişir.[603]

1488/1257- «Abdullah b. Amri'bnî Âs radıydllahü anhümâ'dan rivayet olunduğuna gÖre Resûlüllah salldllahii aleyhi ve sellem :
— Kişinin ebeveynine söğmesi büyük günahlardandır; buyurmuş.
— Hiç İnsan ebeveynine sögermi? denilince :
— Evet bir adamın babasına söğer; o da onun babasına söğer; annesine söğer; o da onun annesine söğer; buyurmuşlardır.»[604]

Hadîs müttefekun aleyh'dİr.
Bu hadîsdeki «kişinin ebeveynine söğmesi» nden murâd: Onlara söğmeğe sebebiyet vermesidir.İbarede; müsebbebi zikirle, sebeb-i kasid kabilinden mecâz-ı mürsel vardır.
Hadîs-i şerif, anne ile babaya ezaya ve söğmeye sebep olmanın haram kılındığına delildir. Zîrâ bununla hem sebep olan hem de söğen günaha girmiş olurlar. İbni Battal: «Bu hadîs Sedd-i zerâyi'[605] hususunda bir esastır» diyor. Bundan şu neticeye varılır : Bir işin sonu harama varırsa o haram kasdedilmemiş bile olsa o işi yapmak haramdır. Bazıları bu hadîsde zann-i galip ile amel edilebiliceğine işaret görürler. Çünkü bazan babasına söğülen kimse, söğrnekle mukabele etmeyebilir. Lâkin ekseriyetle o da söğer.[606]

1489/1258- «Ebu Eyyub radıyallahü anh'dan rivayet olunduğuna göre, Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Müslüman bir kimseye din kardeşini üç günden fszla terketmek, karşılaştıkları vakit birbirlerine yüz çevirmek helâl olmaz. Bunların en hayırlısı evvelâ selâm verendir; buyurmuşlardır.»[607]

Bu hadîs, müslümanın nıüslümanla üç günden fazla dargın, kalmasının haram olduğuna delildir: Üç günden fazlası haram olduğuna göre üç gün dargın durmak haram değildir. Bunun hikmeti, insanda gazab ve huysuzluk cibillî olduğundan bunları gidermek için güç gün din kardeşini terketmesi affedilmiştir. îlk gün Öfkesi yatışır. İkinci gün kendine gelir; Üçüncü gün artık özür diler. Bundan fazlası ile kardeşlik hukuku ihlâl olur.
Hadîs, selâm vermekle dargınlık ve ayrılığın sona ereceğine de-Sâîet ediyor. Cumhur-u Utemâ ile İmam Mâlik ve gâ/iî'nin mezhepleri budur. Bunlar TaberânVnin Hz. İbni Mes'ud'un amcası Zeyd b. Vehb tarîki ile rivayet ettiği mevkuf bir hadîsle de istidlal ederler. Mezkûr hadîsde :
«Dönmesi gelip ona selâm vermesidir» denilmektedir. İmam Ahmed'le bazıları: «Eğer darıldığı kimseye konuşmamak üzüntü veriyorsa yalnız selâm alması kâfi gelmez; eski hâllerine dönmeleri behemehal lâzımdır» demişlerdir. Bazılarına göre terkedilenin hâline bakılır. Eğer selâmMan başka sözler söylemek kendisini hoşnud edecek ve dargınlığını giderecekse, konuşmak barışmanın tamamı sayılır. Böyle bir şeye ihtiyaç yoksa selâm vermek kâfidir.

Üç günden fazla süren dargınlık için İbni Abdilberr şöyle diyor: «Konuşması, dargın olan şahsa dîni hususunda bir noksanlık getirecek veya nefsine yâhud dünyasına zarar verecek kimse ile üç günden fazla dargın durmanın caiz olduğuna Ulemâ ittifak etmişlerdir. Nice güzel dargınlık vardır ki, ezâ veren barıştan daha hayırlıdır.»
Kimlerle dargın durulabileceği hususunda yukarılarda söz geçmişti.[608]

1490/1259- «Cabir radıyallahü anh'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Her iyilik sadakadır; buyurdular.»[609]

Bu hadîsi Buharı tahrîc etmiştir.
Ma'ruf, nıünkerin zıddıdır. İbni Ebi Cemre diyorki: «Âdet olsun olmasın iyi amellerden olduğu şer'î delillerden anlaşılan şeye ma'ruf adı verilir. Eğer o iş niyetle yapılırsa sahibi kafi olarak ecir kazanır. Niyetsiz yapıldığı takdirde ecir işi ihtimali kalır.»
Sadaka : Allah rızâsı için verilen maldır; ve farz, mendup bütün sadakalara şâmildir, iyiliği «sadakadır» diye haber vermek teşbih-i beliğ kabîlindendir. Maksad: sevap hususunda iyilik için sadaka hükmü olduğunu binâenaleyh yapılacak iyiliğin az da olsa hakir görülmemesi lâzım geldiğini bildirmektir. Bir hadîsde: «Her tesbîh sadaka, her
tekbîr sadaka, iyiliği emr sadaka, kötülükten nehî sadakadır» buyurulmuştur; hattâ insanın kötülük yapmaktan kendim tutması sadaka sayılmıştır. Zaten hadîsimizdeki : «Her İyilik» ta'biri bütün salah amellere âmm ve şâmildir. îmam Tirmizî, Hz. Ebu Zerr (R. A.yĞ&n mervî olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Din kardeşinin yüzüne gülümsemen senin için bîr sadaka, iyiliği emir, kötülükten nehyetmen senin için bir sadaka, dalâlet diyarında bir adamı irşâd etmen, senin için sadaka, yoldan taş'ı, tiken'i ve kemiği atman senin için sadaka, kovandan din kardeşinin kovasına suyu boşaltman da sadakadır.[610]» Tirmisî bu hadîsi hasen bulmuştur. Onu îbni Hibbân'da «Sahîh-» inde tahrîc etmiştir.
Bu hadîslerde sadakanın yalnız aslına münhasır kalmadığına işaret vardır. Yani sadaka yalnız maldan olmaz; ve sadece zenginlere mahsus değildir. Bilâkis onu herkes her zaman ve her şeyle yapabilir.[611]

1491/1260- «Ebu Zerr radtyaüahü an&Men rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saîîaUahü aleyhi ve sellem :
— İyilik nâmına hiç bir şeyi asla tahkîr etme; velev ki (iyilik) elin kardeşini güler yüzle karşılamandan ibaret Olsun; buyurdular.»[612]

1492/1261- «(Bu da) Ebu Zerr radıydttahü anh/den rivayet edilmiştir. Demiştir kt: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve aellem:
— Bir çorba pişirdiğin vakit suyunu çok koy ve komşularını gör gÖZet; buyurdular.»[613]

Bu iki hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Her iki hadîsde güler yüz göstermek sureti üe olsun iyilik yapmaya teşvik vardır. İkinci hadîsde ayrıca komşu hakkına riâyet tavsiye olunmakta ve hiç olmazsa pişirdiği çorbadan ona hediyye etmek sureti ile görüp gözetilmesi îcâbettiği bildirilmektedir.[614]

1493/1262- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'ûon rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Her kim bir müslümanın dünya gussaiarından bir gussasını giderirse, Allah onun kıyamet günü gussala-rından bir russasını giderir. Kim başı sıkılan birine ko-Isylık gösterirse Allah ona dünya ve âhîrette kolaylık ihsan eder. Kim bir müstümanın kusurunu Örterse Allah onun hem dünyada hem de âhirette kusurunu örter. (Hâsılı) Kul din kardeşinin yardımında oldukça Allahda o kulun yardımindadır; buyurdular.»[615]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Yalnız burada hadîsin metninde bazı değişiklikler vardır. Meselâ: «neffese» kelimesi Müslim'de «Ferrece» şeklindedir. Ondan sonraki cümle de «Sahîk-i Müslim» de yoktur. Onu başkaları rivayet etmiştir. Maamâfîh mânâda bir değişiklik yoktur.
Hadîs-i' şerif bir kaç mes'eleye delâlet etmektedir. Şöyle ki:
1— Bir müslümanın dünyaya âid baş sıkısını çözmenin faziletini bildiriyor. Bu da hacetine ya mal vermekle veya ma'nevî nüfuzunu kullanarak onu zâlimin zulmünden kurtarmaya çalışmak, hasta ise ilâç almak, doktor getirmek gibi şeylerle olur.
2— Borçluya yardımda bulunmak ve kendisine kolaylık göstermek de baş çözmekten ma'dudtur. Bunun ayrıca zikredilmesi daha beliğ ve daha mühim olduğu içindir. Borçluya yardım ya kendisine uzun va'de vermek yâhud borcunu affetmek gibi şeylerle olur. Alacaklı her hangi bir şekilde borçlusuna kolaylık gösterirse, şüphesiz Cenâb-ı Hak da ona dünyevî ve tıhrevî bütün işlerinde kolaylık ihsan eder. Bu suretle her işi yolunda gittiği gibi âhirette de sıkıntı çekmez; iyilikleri kötülüklerine galebe çalar.
3— Bir kimse bir müslümanın gizli bir kusurunu görür de başkalarına söylemezse me'cur olur. Ecri de ameli cinsindendir; yani onun kusurunu da Allah örter. Dünyada yaptığı bir kusuru kimseye duyur-madığı gibi âhirette de kabahatim yüzüne vurmaz; affeder. Bundan dolayıdır ki Peygamber (S.A.V.) müslümanları birbirlerinin kusurlarını meydana çıkarmamaya teşvik etmiştir.
Ulemâ kusur gizlemenin vâcib değil mendup olduğuna kail olmuşlardır. Binâenaleyh bir müslümanın gizli bir suçunu bilen onu hâkime haber verse, günahkâr olmaz. Ancak bu hüküm fitne ve fesatçılığı ile tanınmış kimseler hakkındadır. Bir defa bir suç işleyerek tevbe eden ve bir daha yapmayan kimsenin o kusurunu gizlemek îcâbeder, çünkü fesatçının kusurunu gizlemek, onu daha başka fitne ve fesatlar çıkarmaya teşvik olur. Bir defa suç işleyenin hâli böyle değildir. Buraya kadar verilen izahat ma'siyet işlendikten sonraya âiddir. Onu işlerken görenin hükmüne gelince : Men'etmeye iktidarı olursa derhal müdahe-lede bulunarak men'etmesi vâcibtir. Çünkü bu müdaheie mühkeri inkâr demektir; müdahale etmemek helâl olamaz. Meselâ: Hırsızı birinin malını çalarken görenin mal sahibine haber vermesi îcâbeder; aksi takdirde hırsıza yardım etmiş olur. Acaba hadîs râvîleri ile şâhidlerin, evkaf ve zekât memurlarının cerhi, gîbet sayılmazmı? Hayır, onların cerhi gîbet değil, bilâkis herkese vâcib olan bir nasihat ve dürüstlüktür; böylece olduğu da ittifâkîdir..
4— Kul din kardeşine yardım ettikçe AHah'da o kula yardım eder. Bu suretle kazanmağa gayret gösterdiği bir şeyi kolayca elde ediverir. Vâkıâ her işde AHah kulunun muinidir: Fakat bu avn-ü inayet, din kardeşine yardım edene daha fazladır. Binâenaleyh müslümana gereken, din kardeşini kendinden ileri tutmaktır; zîrâ Allah'ın kemâl-i inayetlerine nail olmanın yolu budur.[616]

1494/1263- «İbni Mes'ud radıyallahü cmVdan rivayet olunmuştur.
Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seîiem:
— Her kim bir hayra delâlet ederse kendisine o hayrı yapanın ecri kadar ecir vardır; buyurdular.»[617]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf, hayra delâlet edenin onu yapan kadar ecir ve sevap kazanacağına delâlet ediyor. Bu bâbta:
«Her kim İslâmda güzel bir çığır açarsa o çığır'ın ve onunla amel edenlerin ecri kendisinin olur» hadîsi de vardır.
Hayra delâlet, onu yapmasını söylemek ve yapmak isteyene nereye müracaat edeceğini göstermek, nasîhatta bulunmak ve faydalı eserler yazmak gibi şeylerle olur.
«Hayır» in mânâsı dünya ve âhirete âid bütün hayırlara şâmildir. Ne büyük meziyettir ki kelâm-ı Nebevî'nin mânâları akıllara hayret verecek derecede şümullü; Kelimeleri o nisbette vazıhtır.[618]

1495/1264- «İbni Ömer radıyalîahü anhümû'âan Peygamber saîlallahit aleyhi ve sellem'ûen işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resû-lüîtah saîldllahü aleyhi veseTtevn:
— Her kim Allah aşkına size sığınırsa onu koruyun. Her kim sizden Allah aşkına bir şey isterse) ona verin; her kim de size bir iyilik yaparsa onu mükâfatlandırın, eğer (verecek bir şey) bulamazsamz kendisine dua edin; buyurmuşlardır.»[619]

Bu hadîsi Beyhakî tahrîc etmiştir.
Ayni hadîsi Ebu Dâvud, îbni Hibbân ve Hâkim de tahrîc etmişlerdir. Yalnız bazı rivayetlerinde az çok kelime değişiklikleri ve ziyâdeler vardır. Meselâ bir rivâyetde :
«Eğer ona mükâfat vermekten âciz kalırsanız; şükrettiğinize kanâat getirinceye kadar ona duâ edin; çünkü Allah şükredenleri sever» buyurulmuştur. Tirmizî şu hadîsi rivayet ediyor :

«Eğer bir kimseye bir hedîyye verilir de (karşılığında) verecek bir şey bülabilirse ona karşılık hediyye versin; (verecek şey) bulamazsa sena etsin; zırâ sena eden muhaKkak şükretmiş olur. Her kim (hakîkaü) giderse muhakkak küf-rân-ı ni'met etmiş olur.»
«Her kin Allah aşkına srze sığınırsa omı koruyun»
cümlesinin mâm- i: Eğer bir kimseden, üzerine farz olmayan bir şey istenir de yapamaz ve size iltica ederek özür dilerse, onu kendi hâline bırakın, affedin; demektir.
Hadîs-i şerîf, böyle bir kimseden artık o şeyin istenmeyeceğine Allah aşkına - isteyen kimseye istediğini vermek gerektiğine, iyilik yapana mükâfat vermek lâzım geldiğine, verilecek mükâfat bulunamadığa takdirde kendisine duada bulunmak îcâbettîğine delildir. Ancak verilmesi veya istenilmesi memnu' olan şeyleri vermek îcâbetmez. Bu toab' da Tdberânî, Hz. Ebu RSuse'I - Eş'arî (R. A./dan şu hadîsi rivayet etmiştir :
«Allah aşkına isteyen (dilenci) mei'undur. Kendisinden Allah aşkına istenilen ve kötü bir şey istememiş olmak şartıyla dilenciye nesne vermeyen kimsede mei'undur; derken işittim.» Dilenciye Iâ'net edilmesi, bıktırılacak derecede ısrar ettiği takdirdedir. Vermeyene Iâ'net ise verilebilecek bir şeyi vermediği zamana mahsustur. Ulemâ bu hcJîsi kerâhate hamletmişlerdir.[620]

«Zühd-ü Takva Babı»

Zühd: Bir şeye az rağbet göstermektir. Ehl-i hakikat ıstılahına göre ise dünyadan yüz çevirmek, ona kıymet vermemektir. Bazıları,: «Zühd; dünya rahatını âhiret rahatına terketmektir» demiş, bir takımları: «Elinin hâli kaldığı şeyden kalbinin de hâli kalmasıdır» demişlerdir. «Zühd: elden çıkana yanmamaktır» diyenler olduğu gibi, daha baş-, ka tarifler de yapılmıştır.
Fakat Tirmizî ile îbni Mâce'nin, Hz. Ebu Zerr (R. A.J'dan mer-fu' olarak rivayet ettikleri şu hadîs zühd'ü hor türlü ta'rif ve izahattan daha güzel tefsir etmektedir :
«Dünyada zühd: ne helâli haram kılmaktır, ne de malı itlaf etmek. Lâkin dünyada Zühd, Allah'ın milkinde olana kendi elinde olandan daha fazla itimad eder olman ve başına mûsîbet geldiği zaman onun sevabs hakkında mûsî-betîn olmasın (kazandıracağı sevap) dan dana arzukeş bulunmandır.» Tabii ki başa gelen belâya bir ân sabretmekle uzun zaman sabır göstermenin sevabı bir değildir. Uzun zaman sabreden elbette daha çok sevap kazanacaktır. Fakat Zühd çok sevaba tarna' etmek değil ,azına kanâat göstermektir. Bunu anlatmak için hadîs-i şerif de sevabı az olan tarafın istenilmesi tavsiye buyurulmuştur.
Vera': Haram işlemek korkusu ile, şüpheli görülen şeylerden kaçınmaktır. Bazıları: «Sana şüphe veren şeyi terketmen, kusur sayılanı da yapmamandır» demişlerdir: «En mevsuk olanla amel etmek ve nefse en meşakkatli geleni yüklemektir» diyenler olduğu gibi: «yiyeceğine, giyeceğine bakarak, hakkında beis görülen şeyi yapmamaktı''» diye ta'rif edenler de vardır.[621]

1496/1265- «Nu'man b. Beşir radıyallahü anhümâ'âen rivayet edilmiştir. De mî şiir ki: ResûlüHah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Muhakkak helâl apaçık ve (yine) muhakkak haram apaçıktır» Fakat bunların arasında bir takım şüpheli şeyler vardîr ki onlar insanlardan birçoku bürnek. Bmdî bu şüphelerden sakınan dînini ve ırzını korumuş olur. Şüphelere düşen ise harama düştü demektir. Tıpkı yasak yerin etrafında hayvan güden çobanın onun içine düşmesi yakincacik olduğu gibi. Dikkat edin, bir hükümdarın bir yasak yeri vardır. Şüphesiz ki Allah'ın yasak yeride hsrâm kıldığı şeylerdir. Dikkat edin! vücûdda bir lokma (et) vardır ki, bu lokma iyi olursa bütün vücut iyi olur; bozulursa bütün vücut bozulur. Dikkat edin, bu lokma kalptir; buyururken işittim; Nu'man bunu söylerken iki parmağını kulaklarına kaldırmıştır.»[622]

Hadîs mütfefekun aleyh'tir.
«Harama düştü» cümlesinin mânâsı; harama düşmesi yakındır; demektir. Hadîsin geri kalan kısmının delaleti ile bu cümle hazfedilmiştir. Zîrâ şüpheye düşmek harama düşmekle bir hükümde olsa beyân edilmiş bulunan haramın bir nev'i olmak lâzım gelirdi; hâlbuki şüpheli şeyler hadîsde ayrı bir kısım olarak gösterilmiştir. Nitekim çobana benzetilmesi de buna delâlet eder.
Uiemâ-i Kiram bu hadîsin pek büyük bir ehemmiyeti hâiz bulunduğuna ve İslâm kaidelerinin mihveri sayılan dört hadîsten biri olduğuna ittifak etmişlerdir. Bazılarına göre bu hadîs islâmın üçte biridir, îmam Ebu Davud'a, göre mihver hadîsler dörttür. Bunları az yukarıda görmüştük. ,
«Helâl apaçıktır» cümlesinden murâd : onu Allah ve Resulü beyân etmiştir; demektir. Haramın açıklığı dahî öyled.ü\. Bunların ihbar sigaları ile ifâde buyurulması helâlden istifade," haramdan ise kaçınmak lâzım geldiğini bildirmek içindir.
«Bunların arasında bir takım şüpheli şeyler vardır.»
Cümlesinden murâd: haram veya helâl olduğu bir çok insanlar yani câhiller tarafından kestirilmeyip müteredddit kalman şeylerdir. Bunların hükümlerini yalnız âlimler bilirler. Haklarında kitap veya sünnet vârid olanların delili nasstır. Bulunmayanların hükümlerini kıyas veya istishap yolu ile istinbât ederler. Eğer mes'elenin delîli ulemâ'y^. da aşikâr değilse artık vera-' ve takva ile hareket gerekir ve mesele : «Bu şüphelerden sakınan dînini ve ırzını korumuş olur» cümlesinin hükmüne girer. Haram veya helâl olduğuna hiç bir delîl yoksa, şeriat gelmezden önceki şeyler hükmünü alır. Bazılarına göre bu gibi hususâta hiç bir hüküm verilemez. Diğer bazılarına-göre burada be-râet-i a-sliyye yani «eşyada asıl olan, taharettir» kaidesi ile amel olunur.
Şüpheli görülen şeylerde ihtilâf, o şeyin haram olup olmadığı yâ-hud harama benzeyip benzemediği hususundadır. Muhakkik ulemâ ikinci şıkkı tercih etmişler; ve buna Ukbetü'bnü Haris (R.A.) hadîsi ile hurma hadîsini misal göstermişlerdir.
Ukbe idîsinin hülâsası şudur :
Siyah bir cariye Ukbe ile karısını emzirdiğini iddia etmiş. Ukbe (R. A.) bu meseleyi Resûlüllah (S.A.V.)'e sorduğunda Peygamber (S. A.V.) :
— Nasıl olur; söylendi ya; buyurmuşlar. Bu suretle Ukbe de hakikati anlamış. Daha evvel karısının bu şekilde haram olup olmadığında şüphesi varmış.
Hurma hadîsine gelince : Resûlüllah (S.A.V.) yolda giderken bir hurma bulmuş ve :
— Bun zekât veya sadakadan olduğundan korkma-sam yerdin.; buyurmuşlardı. Zekât ve sadaka almak kendilerine kafi surette ha âmdı; ancak bulduğu hurmanın bu cinsten olup olmadığında şüphe etmişti.
Allah'ın haram kılıp kılmadığında şüphe edilen şeylerin helâl olduğunu ifade eden hadîsler vardır :
«Eğer bir şey hakkında Allah hüküm beyân etmemişse o şey Allah'ın affettiklerindendir.» hadîsi ile Sa'd b. Ebi Vak-kas (R.A.)'m rivayet ettiği şu hadîs onlardandır:
«Müslümanlar arasında en büyük günahkâr kimse henüz haram kılınmayan bir şeyi sorarak onun haram kılınmasına sebep olandır.»
İbni Abdîîberr : «Gerçek helâl, temiz pak olan kazançtır. Hâlis helâl da budur. Şüpheli olan şey, başka bir yerde zikrettiğimiz delillerden dolayir bizce helâl mevkiindedir» demiştir. Hattâbi dahî şunları söylemektedir: «Eğer bir şeyde şüphe edersen, evlâ olan ondan kaçmmandır. Bu kaçınmanın üç hâli vardır : vâcib, müstehap ve mekruh. Kaçınması vacip olan şüphe, haramı istilzam edendir. Malının ekserisi haram olan bir kimse ile muameleden kaçınmak menduptur. Meşru' olan ruhsattan kaçmmakda mekruhtur.»
îmam Gazali vera'ı bir kaç kısma ayırır :
1— Sıddîkların vera'ı: Bu, helâl olduğunu isbat edecek açık bir delîl bulunmayan şeyi terketmektir.
2— Takva sahiplerinin vera'ı : hakkında hiç bir şüphe bulunmayan fakat harama götüreceğinden korkulan şeyi terketmektir.
3— Salifalerin vera'ı : ihtimâlli olan bir şeyi terketmektir.
Ancak bu ihtimalin yerinde olması şarttır, ihtimal yersiz olursa vera'a «müvesvisler vera'ı» denilir.
İmam Buharı vesveseliler için bir bâb tahsis etmiştir. Bir insanın elinden kaçmıştır, zannüe av etini yememek; malının haramdan kazandığını gösteren hiç bir delîl bulunmadığı halde sırf hâlini bilmediği için bir müslümandan alış veriş yapmamak birer müvesvis vera'ıdır.
Hadîsteki «her hükümdarın yasak yeri vardır.» cümlesi eski hükümdarların âdetlerini haber vermektedir. Filvaki' eskiden her hükümdarın himaye ettiği bir yeri bulunur; oraya kimse giremezdi, girenlere şiddetli cezalar verilirdi. Binâenaleyh cezadan korkanlar o yere yaklaşamazlardı. Hadîsde bu cihet muhataplara bir misal gibi zikredilmiş; sonra ,/Mlah'ın yasak yeri mesabesinde olan haram kıldığı şeyler beyân olunmuştur.
Şüpheli şeylerle meşgul olan bir kimsenin hâli gerçekten korunan bir yerin etrafında koyun güden çobanın haline benzer. Çobanın en ufak bir gafletinden bilistifade koyunlar o yere nasıl giriverirlerse ayni şekilde şüpheli şeylerle meşgul olan da az sonra işi harama vardırı-verir. Bundan dolayı, Resûlüllah (S.A.V.) harama götüren yollardan uzak kalmaya irşadda bulunmuştur. Ondan sonra insan vücudunda bir lokmacık bir et parçası bulunduğunu, bununla beraber vücudujı salâh ve fesad mihverliği vazifesini gördüğünü bitte'kîd ifâde buyurmuş; nihayet bu parçanın kalp olduğunu açıklamıştır.
İmam Gazâlî'ye göre kalpten murâd göğüs boşluğundaki et parçası değildir. Çünkü bu parça hayvanlarda da vardır. Ona göre kalp lâtif,

rabbânî ve ruhanî bir varlık olup vücutdaki et parçasına te-allûku vardır. İşte insanın hakikati bu ruhanî kalptir. İnsanın, anlayan ve bilen muhatap olan tarafı budur. Yine Gazâlî'ye göre insanın bütün âzâ ve hisleri kalbin emrine verilmiş birer hizmetçi ve yardımcı mesabesindedirler. Bunların hakim ve mutasrrıfı kalptir. Bütün uzuvlar kalbe itaat mecburiyetinde yaratılmışlardır; hiç biri ona muhalefet edemez. Göze açılmasını emrederse, açılır; ayağa hareket emri verirse, hareket eder; dilin konuşmasını irâde ederse dil konuşur. Diğer uzuvlar da böyledir. Bütün his ve azanın kalp emrine verilmesi bir cihetle meleklerin Aüah'a olan inkiyad ve teslimiyetlerine benzer; şu farkla ki, melekler Rablarına yaptıkları tâati bilirler, halbuki meselâ, kirpikler açılıp kapanma hususunda kalbe teshir yolu ile itaat ederler. Kalbin bu yardımcılara ihtiyacı vardır.
Zîrâ Allah yolunda kendisine binecek ve yiyecek gibi şeyler lâzımdır. Kalpler ancak bu yolda menziller kat'etmek için yaratılmışlardır. Nitekim Teâlâ hazretleri :
«[623] Ben cin ve İnsanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.» buyurmuştur. Kalbin binek vasıtası beden, yiyeceğide ilimdir; şâir se-bebler de sâlih amellerdir...
Gazâlî'nin uzun olan beyanatından bir kısmının burada zikredilmesi, kelâm-ı Nebevî'nin nasıl bir dipsiz derya olduğunu göstermek içindir.
Aklın kalptemi, yoksa dimağdamı olduğu meselesine gelince: bu meselenin hadîs ilmîle bir alâkası olmadığından o bâbtakî ihtilâflara burada yer verilmemiştir.[624]

1497/1266- «Ebu Hüreyre radıyaîlahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saîldllahü aleyhi ve sellem:
— Altın, gümüş paranın ve kadifenin kulu olan kimse helak olmuştur. Kendisine (bunlar) verilirse razı olur. Verilmezse razı olmaz; buyurdular.»[625]

Bu hadîsi Buhârî tahrîc etmiştir.
Altın ve gümüşe kul olmak ta'bîri ile, dünyaya dalan ve âdeta ona taparak kul olan, dünyevî lezzet ve şehvetler yegâne gayesini teşkil eden kimseler kasdedilmiştir. Hadîsde geçen altın gümüş ve kadife, sırf misal olarak zikredilmiştir. Yoksa her ne ile olursa olsun meşgul olarak Allah'a olan kulluk vazifesini unutan kimse o şeye kul olmuş demektir. Meselâ : bazı kimseleri âmir ve me'mur sevdası, diğer bazılarını arazi ve bağ, bahçe, sahibi olmak sevgisi, bir takımlarını da vücut güzelliği aşkı, kul etmiştir.
Dünyanın kötü tarafı insanı Allah'a kulluk etmekten alıkoymasıdır. Böyle olmazsa dünya işleriyle meşgul olmak mezmum değil, yerine göre vâcib bile olur.
«Kendisine (bunlar) verilirse razı olur» cümlesinden mu-râd: Allah'ın rızâsının yerine, dünya varlığına razı olmasıdır. Verilmezse ne Alîsth'dan razı olur, ne de hâlinden memnun kalır; gazapla-nır durur. İşte hadîsde helak olduğu bildirilen bedbaht budur. Çünkü böylesinin AHah'dan razı olması, Allah'ın kendisine dünya malı vermesine bağlıdır, vermezse isyan eder. Hadîs-i şerif Teâlâ Hazretleri'nin:
«[626] İnsanlardan bazısı Allah'a kenardan kıyıdan ibâdet eder. Eğer hayra nâîl olursa ona gönlü yatışır. Fakat başına bir belâ gelirse yüzü değişir.» âyet-i kerîmesine benzemektedir.[627]

1498/1267- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallctlîahü aleyhi ve sellem omuzlarımdan tutarak :
— Dünyada garip veya yolcu imişsin gibi ol; buyurdular.İbni Ömer: Akşam9admmı, sabahı bekleme; sabahladığında dahî akşamı bekleme; sıhhatinden hastalığın için, hayatından da memattn İçin (hisse) al; derdi.»[628]

Bu hadîsi Buhârî tahrîc etmiştir.
Garîb: evi, yeri, vatanı ve kimsesi olmayandır. Hazreti Isa (A.S.) hakkında: «mesih mes'uddur. Çocuğu yok ölecek, evi yok çökecek; seyahat eder durur» derlermiş. Hadîsdeki emir irşâd içindir (yâhud) kelimesi de şek için değil, tahyir veya ibâha ifâde eder.Mânâ şudur: Kendini dünyada garip gibi tut; istersen yolcu da farzedebilirsin; çünkü garip bazan bir yere yerleşir kalır, yolcu ile değildir; onun muradı hedefine varmaktır. Burada hedef ise Allah'ın rızâsıdır.
ibni Battal diyorki : «Garip kimsenin insanlar arasına karış-dığı azdır. Hattâ onlardan çekindiği için hemen hemen hiç bir tanıdık bulup onunla yarenlik edemez. Bu sebeple o kendi âleminde zelîl ve korkaktır. Yolcu da öyledir; yoluna ancak yiyeceği ve hafif yükü ile devam eder. Yoluna devamına mâni' olacak şeyleri yanında bulundurmaz. Bunda dünyada zühdü tercih etmeye ve dünyadan yalnız kendine yetecek kadarını almaya işaret vardır. Yolcu nasıl hedefine ulaştıracak mühimmattan başkasına muhtaç olmazsa, tsü'min de öyledir: Dünyada kendisini maksud mahalle yetiştirecek mühimmattan fazlasına muhtaç değildir.»
Hadîsteki İbni Ömer'in sözünü ulemâ'dan bazıları merfu' olan ha-dîsden mülhem ve onun teferruatı addetmişlerdir. Bu söz, ecelin son derece yakın olduğunu tezammun etmektedir. Öyle ki, aklı başında olan bir insan, akşamdan sabaha çıkmasını ve sabahtan akşama varmasını bekleyecek, ecelinin bundan önce gelivereceğini zannederek hazırlıklı bulunacaktır. İnsanın mutlaka hasta ve 'sağlam geçirdiği günleri olacaktır. îyi günlerin kıymetini bilerek. onları kendine yarayacak şekilde değerlendirmek lâzımdır. Çünkü hastalık aniden gelerek ibâdetine mâni' olabilir. Eğer iyi günlerinde ibâdetini yaparsa o günlerin sevabı hasta iken dahî yazılır. îşte sıhhatinden hastalığı için hisse ayırdı demektir. Hayâtından mematı için hisse almak.dahî böyledir, Tirmizî ve Hâkim Hz. Ebu Hüreyre'den bu mânâda bir hadîs rivayet etmişlerdir.[629]

1499/1268- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlüHah sallaîîahü aleyhi ve seTlem :
— Her kim bir kavme benzerse artık o kimse onlardandır; buyurdular.»[630]

Bu hadîsi Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. İbni H'tbbân onu sahîhlemiştir.
Hadîs-f şerifde, zaîflik varsa da bir çok hadîs imamları ashabı kirâm'dan müteşekkil bir cemâatten ona şahitler rivayet etmişlerdir.
Bu suretle hadîs zaîflikdan kurtulmuştur[631]. Şahitlerinden biri Ebu Ya'lâ'nm, Hz. İbnİ Mes'ud'dan merfu' olarak tahrîc ettiği şu hadîstir:
«Her kim bir kavmin yaptıklarına razı olursa onlardan olur.»
Bu hadîs, kâfirlerle fâsıklara ve taid'adcüara benzeyen bir kimsenin onlardan sayılacağına delildir. Benzeyiş, onlara mahsus olan giyim, kılık kıyafet ve şâiredir. Kıyafette kendini kâfire benzeterek onun gibi olduğuna i'tikat edenin kâfir olduğuna ulemâ ittifaL etmişlerdir. Fakat kâfir kılığına giren, bununla kâfir gibi olduğuna i'tikat etmezse mes'ele fukahâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre kâfir olur. Hadîsimiz de bunlara delildir. Bir takımları kâfir olmayacağına fakat te'dibi lâzım geldiğine kail olmuşlardır.[632]

1500/1269- «İbni Abbâs radıyallahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Bir gün Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'in arkasında idim. (Bana) :
— Ey çocuk, Allahr (n emir ve nebilerini) muhafaza et ki Allahda seni muhafaza etsin. Allahı (« emir ve nehîierinî) muhafaza et ki onu (n hıfz-u emânmı) karşında bulasın. (Bîr şey) istersen Allah'dan iste. Yardım dilediğin vakit de Allah'dan dile; buyurdular.»[633]

Bu hadîsi Tirmizî rivayet etmiş ve «hasen sahih» demiştir. Hadîsin tamamı şöyledir :
«Bilmiş ol ki, şu ümmet sana bir fayda vermek için ittifak etse Allsh'ın takdir ettiğinden başka bir tayda vermez; sana bir zarar getirmek için de topfansalar (v ne) Allah'ın takdir ettiğinden başka bir zarar yapmazlar, kalemler kurumuş ve sahîfeler durulmuştur.»
Ayni hadîsi îmam Ahmed b. Hanbelj b. İbnî Ab bas (R. .4./dan şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir:
«Hayvan üzsrınde Peygamber (S.A.V.)'in arkasında îdîm. Derken :
— Ey çocuk (veya: Ey çocucak) sana Allah'ın kendi-lerîle fayda vereceği bir kaç kelime Öğreteyim mi? dedi:
— Hay hay; dedim :
— Allaht (emir ve nehîlerini) muhafaza et kî, o da seni muhafaza buyursun. Allahı (n emir ve nehîferînî) muhafaza et ki, onu (emâmm), karşında bulasın. Bollukda kendini Allah'a (lâyık bir kul olarak) arzet ki, şiddet zamanında sana tanıdık muamelesi yapsın. (Bir şey) istersen Allahdan iste; yardım dilediğin vakit de Ailah'dan dile. Olacak şeyler hakkında artık kalem kurumuştur. Allah Teâlâ'-nın. takdir etmediği bir şey iie b*ütün halk sana fayda vermek isteseler bunu yapamazlar. (Yine) Allah'ın senin aleyhine takdir etmediği bir şeyle sana zarar vermek isteseler hiç bir zarar getiremezler. Bilmiş ol ki hoşlanmadığın bir şeye sabretmekte çok hayır vardır. Şüphesiz zafer sabırla beraberdir; ferahlık meşakkatla birlikde-dir. Muhakkak güçlükle birlikde bir kolaylık vardır.» Bu hadîsin isnadı basendir.
Hadîsin daha başka lâfızları da vardır. Mezkûr hadîs pek muazzam tavsiyeleri ihtiva etmektedir. Bu sebebledir ki, Hanbelî mezhebinden bâzı

ulemâ onun hakkında müstakil eser yazmışlardır. Allah'ın emir ve nehîlerini muhafaza; bütün vâcibâtı yapmak, nehyedilenlerin semtine varmamakla olur. AÜah'ın muhafazası: mükâfat olarak o kimseyi iki cihanın şerlerinden korumasıdır.
Hadîs-i şerif, bilcümle dileklerin yalnız Ailah'dan istenilebileceğine delâlet ediyor. Bu hususda İmam-t Tirmizî merfu' olan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Allah'dan fazl-u keremini isteyin; zîrâ Allah kendisinden İstenilmeyi sever.» Hz. Efau Hüreyre (R. A.)'dan da bazı hadîsler rivayet olunmuştur.
Ashâb-ı kîrâm'dan Ebu Bekir, Ebu Zerr ve Sevbân (R. Anhüm) hazeratı ile daha başkaları Peygamber (S.A.V.)'e kimseden bir şey istemeyeceklerine söz vermişlerdir. Bu sözlerinde o derece ciddiyet gösterdiler ki, birbirinin kamçısı veya devesinin yedeği yere düşse onu kimseden istemezlerdi.
Yardım dahî yalnız Ailah'dan istenilecektir. Bunda iki fayda vardır:
1— Kul ibâdet ve taatları hususunda müstakil hareket etmekten âcizdir.
2— Kul'a dîni ve dünyevî bütün işlerinde Allah'dan başka yardımcı yoktur.
Resûlüllah (S.A.V.) ümmetine hacet hutbelerinde :
«Hamd Allah'a mahsustur; ondan yardım dileriz.» demeyi ta'lim buyurmuş; ayrıca Muâz (R. A.)'a namaz sonunda :
«Allah'ım, sana zikir, şükür ve güzel ibâdet edebilmem İçirt, bana yardim et.» duasını öğretmiştir. Evet, kul mükellef olduğu şeyleri edâ ve mukadderata sabır hususunda mevlâsımn inayet ve yardımına son derece muhtacdır. Hz. Ya'kub (A.S.) bile mukadderata sabır hususunda :

«[634] Sizin söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak zât ancak Allah'dır.» demiştir. Bununla beraber Peygamber (S.A.V.)'in yukarıdaki tavsiyeleri esbaba tevessüle mâni' değildir. Çünkü esbaba tevessül de Allah'dan dileme ve ondan isteme kabîlindendir. Bir kimse maişet esbabından birine tevessülle rızkını ararsa onu kendisine ihsan eder. Vermezse kulun bilmediği bir maslahattan dolayı vermemiştir. Kul'a bu sır açılmış olsa verilmediğinin daha hayırlı olduğunu anlardı.
Makbul olan kazanç, evlâd-u iyalini geçindirmeye yetecek kadar olandır. Talebeye yardım, sılay-ı rahim ve saire gibi hayır yollarına sarfetmek için daha fazlasını kazanmak da makbuldür. Fakat bunlardan maada bir maksatla fazla kazanç, çeşitli yolsuzluklara sebep olacağı için makbul değildir.
Helâl kazanç babandan Resûlüüah (S.A.V.) :

«Helâl mal kazanmak farzdır.» buyurmuştur. Bu hadîsi Taberani ile Beyhahî merfu' olarak İbni Mes'ud (R. A./dan-rivayet etmişlerdir. Râvîleri arasında zaîf olan varsa da, hadîsin bir şahidini Deylemî rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde :
«Helâî kazancı aramak vaciptir.» buyurulmuştur. Diğer bir şahidi de Hı. İbni Abbas'tan yine merfu' olarak rivayet olunmuştur. Lâfzı şudur :
«Helâl kazancı aramak cihâddır.»
Ulemâ helâl mal kazanmanın yerine göre farz ve mendup olduğunu söylemişlerdir. Bundan yalnız tedrisle meşgul olan âlimlerle hakimler ve halk üzerinde umumî vilâyeti bulunan zevat müstesna tutulmuştur. Bunlar devlet tarafından kendilerine tahsis edilen mallardan rızıklarını alırlar.[635]

1501/1270- «Sehl b Sa'd radıyaîlahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Peygamber sollallahü aleyhi ve sellem'e. bir adam gelerek :
— Yâ Resûlallah, bana bir amel göster ki; onu yaptığım zaman beni hem Allah sevsin, hem insanlar; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah sallalîdhü aleyhi ve seîlem :
— Dünyadan el çek kî, seni Allah sevsin; İnsanlarda olandan da el çek, seni insanlar sevsin; buyurdular.»[636]

Bu, hadîsi İbni Mâce ve başkaları rivayet etmişlerdir. Senedi güzeldir.
Bu hadîs için Hâkim: «sahihtir» demişse de değildir. Çünkü râvîleri arasında Hâlid b. Amr-ı Kureşi vardır ki, bilittifak metruk zir zâttır. Hattâ hadîs uydurduğunu söyleyenler olmuştur. Vakıa onu Ebu Muaym «el Hilye» nâm eserinde Müeâhid'den tahrîc etmiştir. Râvîleri de sıkadır. Ancak Mücâhid'.in Hz. Enes (R. AO'dan işittiği sabit olamamıştır. Hadîs mürsel olarak da rivayet edilmiştir. îmam-% Nevevî şâhidleri olduğuna bakarak onu hasen addetmiştir. Dağrusu da budur.
Hadîs-i şerîf, zühdün şeref ve faziletine delildir. Zîrâ Zühd Allah ve kullarının muhabbetine vesiledir. İnsanlar başkasının kendi mallarına muhtaç ..olmasını hoş karşılamazlar; bu onların fıtratında mevcut bir haslettir/Binâenaleyh, kuldan bir şey istemeyen kimseyi severler. Hadîsde kulların muhabbetini kazanmak istemenin caiz olduğuna işaret vardır. Bu muhabbeti kazanmaya çalışmak menduptur; hattâ «vacip» diyenler vardır. Resûlüllah (S.A.V.) :
«Nefsim kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, biribirinizi sevmedikçe îmân et (Hk de) meyin.» buyurmuşlardır. Selâm ve hediyye vermek gibi şeylere irşâd ve teşvikde bulunması da muhabbete vesile olduklaruıdandır.[637]

1502/1271- «Sa'd b. Ebî Vakkas radıyallahü anh'âan rivayet olunmuştur.Demiştir ki: ResûSüllah sallallahü aleyhi ve sellem't :
— Gerçekten Allah, takva sahibi, gani, kendi halinde olan kulu sever; derken işittim.»[638]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Ulemâ : A'lah'm kulunu sevmesini «ona rahmet ve hidâyet ihsan buyurması, hayır, murâd etmesidir» şeklinde tefsirlerde bulunmuşlardır. Muhabbetinin zıddı buğzeylemesidir.
Takîy: takva sâhibi'dir. Bundan murâd: üzerine farz olan şeyleri yapan,haramdan kaçınandır.
Ganî : Zengin demek ise de burada maksad mal zengini değil kalp zenginidir. Allah'ın sevdiği zengin de budur. Fahr-i Kâinat (S.A.V.) bir hadîs-i şeriflerinde zenginlikden muradın mal çokluğu değil kalp zenginliği olduğunu beyân buyurmuşlardır. Maamâfîh bazıla-rı zenginlikten muradın mal zenginliği olduğunu söylemişlerdir; bu da bir ihtimaldir.
Hafiy : kendi halinde olup ibâdetle meşgul ve nefsine hâkim olan kimsedir.
Hadîs-i şerîf insanlarla ihtilâli terkederek uzlete çekilmenin faziletine isâret etmektedir.[639]

1503/1272- «Ebu Hûreyre radıyallahü anfe'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûiüIIah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Kişinin işine girmeyen şeyi terketmesi iyi muslüman olduğundandır; buyurdular.»[640]

Bu hadîsi Tirmizt rivayet etmiş ve: «hasendir» demiştir. : " Hadîs-i şerif, dört temel hadîsten biridir ve cevamiu'l kelimden .olup bütün kavil ve fiillere âmm ve şâmildir. Lüzumsuz söz söylemenin makbul bir iş olmadığına Hi. İbrahim (A.S.)'ın Suhuf'unda bulunduğu rivayet edilen şu cümle dahî delâlet etmektedir : «Bir kims? sözünü amelinden sayarsa az konuşur; ancak kendince mühim olan hususat müstesna.»
Fiillere gelince : Bunlar riyaset, makam, şöhret, zenginlik ve şâire gibi insanın din ve dünyasını ıslâh hususunda muhtaç olmadığı şeyleri terketmesidir. Fakat Ulemâ-ı Kirâm'ın farazi meselelerle meşgul olması işlerine girmeyen şeylerle meşgul olmak kabilinden değil, bilâkis sevaptır. Çünkü o muhterem zevat bâzı hadîs-i şeriflerden âhir zamanda ilmin azalacağını, buna mukabil cehlin şuyü' bulacağını anlayınca, ictihadda bulunmuşlar; ve olanca ilmî kudretlerini sarf ederek islâm hukukunun nice muazzam meselelerini vuku'undan evvel sevaplandırarak hazır sofra gibi bizlere takdim etmişlerdir. Onların bu paha bK.ii.7sez mesâileri sayesindedir ki, ictihâddan âciz olanlar muhtaç oldukları dînî ahkâmı kolaylıkla kitaplarda bularak öğrenirler. Şüphesiz ki, ameller niyetlere göre mükâfat!andırılacaklardır.
Bazıları hâdisâta- vuku'undan evvel cevap hazırlamaya i'tirâz etmiş; ve bu bâbta uzun mütâlâalar serdetmişlerse de, bizce bu mütâalar kuru bir iddiadan Öteye geçmediği için onları burada zikretmeyi lüzumsuz gördük.[641]

1504/1273- «Mİkdâm b. Mâ'digerp radiyaîlahü anh'dan rivayet edîlmişdir.Demiştir kî: Resûlüllah salîaîlahü aleyhi ve sellem :
— Âdem oğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır; buyurdular»[642]

Bu hadîsi Tirmizî tahrîc etmiş ve hasen bulmuştur.
Onu îbni Hibbân dahî «Sahîh» inde tahrîc etmiştir. Tamamı şudur :
«Eğer mutlaka yemeden olmayacaksa, Âdem oğluna, belini doğrultacak (kadar) bir kaç lokma kâfidir.»

Hadîs-i şerîf, fazla yeyip içmek suretîle mi'de şişirmenin kötülüğüne delildir. Zîrâ fazla yeyip içmekde, gerek dînen, gerekse bedenen bir çok mahzurlar vardır. Hastalıklar bundan neş'et ettiği gibi ibâdet ve diğer vazifeleri İfâya da mâni' olur. Bu sebepledir ki: Peygamber (S.A.V.) çok yemenin kötülüğünü muhtelif hadîslerde beyân buyurmuştur. Ezcümle İbni Mâce'nin rivayetinde mi'deye giren şeylerin ancak üçte bir yemek olabileceği bildirilmiştir ki, bu beyân Resûlülîah (S.A.V.)'in en güzel irşadlarından biridir. Çünkü az yemek mi'deye hafiflik verir. Alman gıdanın kolaylıkla hazmedilmişine ve vücudun ondan istifadesine sebeb olur. Az yemek bir çok hastalıkları önler.
Bezzâr'm mu'temecî râvîîerden tahrîc ettiği merfu' bir hadîse göre, ashâb-ı kirâm'dan Hz. Eîju Cuheyfe, Peygamber (S.A.V.)'in huzurunda geğirmiş ve :
— Otuz yıldan beri mi'demi dolduruncaya kadar yemek yemedim; demiş. Bunun üzerine Resûlülîah (S.A.V.) :
«İnsanların dünyada en çok doyanları kıyamet gününde en açları (olacaklar) dır.» buyurmuşlardır. Taberânî (260—360) buna yakın bir rivayeti güzel bir ist adla tahrîc etmiştir. Ayni hadîsi, Beyhâkî de rivayet ediyor. Onun rivayetinde : «Dünya mü'-mininin hapishanesi, kâfirin ise cennetidir.» cümlesi de vardır[643].
Resûlüllah (S.A.V.) dünya hayatını yalnız yeyip içmek ve boy büyütmekten ibaret bilenleri bir çok hadîs-i şeriflerinde yermiştir. Buharı ile Müslim'in muhtasaran rivayet ettikleri bir hadîsde böy-lelerin kıyamet gününde Allah Teâlâ indinde bir sivri sinek kanadı kadar kıymetli olmayacağı beyân edilmiş; diğer sahîh bir hadîsde, her akla geleni yemenin israf olduğu bildirilmiştir. Taberânî «el-Evsat» nâm eserinde bu hadîsi rivayet eder :
«Ümmetimden bir takım adamlar gelecek, bunlar yemeklerin çeşidini yiyecek, içilenlerin çeşidini içecek, elbisenin çeşidini giyecek ve konuşurken ağızlarını yaya Hz. Lokman oğluna nasihat ederken şunları söylemiştir: «Yavrucuğum, mi'de dolarsa fikir uyur; hikmet »susar, âzâ İbâdetten kalır...»
Az yemenin bir çok faydaları olduğu gibi çok yemenin de birçok zararları vardır, açlık kalbe cila, zihne açıklık ve basiret verir. Tokluk ise kalbi körleştirir, vücuda rehavet verir, mi'de ile dimağdaki buharı arttırır; ve insan sarhoş gibi olur; kalbine bir ağırlık çöker. Az yemek bütün günâhların menşei olan şehveti kırar ve nefsi terbiye eder. Şüphesiz ki, saadet nefse hâkim olmaktır. Zün'-Nun Mısrî : «Ben ne zaman doyunca yemek yedi isem, ya isyan etmiş, yâhud isyanı gönlümden geçirmişimdir.» demiştir. Hz. Âişe (R. AnJıâ) dahî : «Resûfüllah (S.A.V.)'den sonra meydana çıkan ilk bid'at tokluktur; bu milletin karınları doyunca nefisîerİne dünya hususunda galebe çaldı» buyurmuştur. Derler ki: Açlık Allah'ın hazinele-lerinden biridir. Bu hazine sayesinde ilk olarak cinsî şehvet, sonra konuşma istikası kırılır. Filhakika aç bir insan fazla konuşmak İstemez; bu sayede dil afatından da kurtulmuş olur. Az yiyen az uyur. Halbuki fazla uyku iki cihanda hüsrana sebeptir. Hâsılı az yemekde bir çok faydalar vardır. İmam Gazâlî; İhyaul Ulum» adlı meşhur eserinde az yemekde on fayda on da zarar olduğunu söyler.[644]

1505/1274- «Enes radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve sellem:
— Âdem oğullarının hepsi hatâ islerler; hattâ işleyenlerin en hayırlısı ise tevbekârlardır; buyurdular.»[645]

Bu hadîsi Tirmizî ile Ibni Mâce tahrîc etmişlerdir. Senedi kavidir.
Hadîs-i şerîf hiç bir insanın günâh işlemekten hâli kalmadığına delâlet ediyor. Çünkü insanın günâh işlemek hususundaki za'fi cibillî bir şeydir. Lâkin Teâlâ Hazretleri lütf-ü kereminden kullarına tevbe kapısını açmış ve hayırlı günahkârların çok çok tevbe edenler olduğunu haber vermiştir. Bu bâbta varit olan bütün hadîslerde, kul tevbe ederse Allah Teâlâ'mn o tevbeyi kabul edeceği bildirilmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok yerlerinde de ayni mânâya delâlet eden âyetler vardır.[646]

1505/1275- «Enes radıyallafıü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallctllahü aleyhi ve sellem :
— Susmak hikmettir; ama onu yapan azdır; buyurdular.»[647]

Bu hadîsi Beyhakî «eş'Şuab» (adlı kitabın) da zaîf bir senedle tah-rîc etmiş; onun Lokman (A.S.)'ın sözlerinden mevkuf (bir hadîs) olduğunu sahîhlemiştir.
Hadîsin sebebi şudur : Bir gün Lokman (A.S.), Hz. Dâvud (A.S.)'m yanma girmiş; ve onu zırh örerken görmüş. O zamana kadar böyle bir şey görmediği için bu işe çok merak etmiş ve sormak istemişse de, hikmeti sormağı mâni' olmuş. Nihayet zırh bittikden sonra Dâvud (A.S.) ayağa kalkarak onu giymiş ve: «Şu zırh harp îçîn ne güzel, bir şeydir.» demiş. Bunun üzerine Lokman (A.S.) : «Susmak hikmettir; ama onu yapan azdır» demiş.
Hadîs-i şerif, fazla konuşmanın iyi bir şey olmadığına delildir. Bu bâbda bir çok hadîsler vârid olmuş; edipler, şâirler hep susmayı medh-etmişlerdir. Bir hadîsde : «Her kim susarsa necat bulur.» bu-yurulmuştur. Ukbetü'bnü Amir (R.A.) Resûlüllah (S.A.V.)'e :
— Necat nedir? diye sorduğunda:
— Dilini tut; cevabında bulunmuşlardır. Başka bir hadîsde :
«Her kim iki cenesîle iki bacağı arasındaki şeyler için bana kefil olursa ben ona cennet için kefil olurum.» demişler; diğer bir hadîsde :
«Kim Allah'a ve âhir güne îmân ediyorsa, ya hayır söylesin, yâhud sussun.» buyurmuşlardır.
Hâsılı susmanın iyi bir şey olduğu pek çok hadîs ve eserlerle sabittir.
Fuzûlî konuşmanın afatı ise saymakla bitmez. Başta zemm-ü gîbet ile koğuculuk gelir ki, başka hiç bir şey olmasa bir kimsenin helakine bunlar kâfidir. Kadınlarla âlemler yaptığını, içki ve fisk-ı fücur meclislerinde bulunduğunu, zenginlerle düşüp kalktığını, başkalarına anlatmak, münasebetsiz münakaşa ve şakalar yapmak, sö-ğiip saymak, başkaları ile alay ve istihza, etmek, yalan söylemek hep fuzûlî konuşmaya dâhildirler. İmam Gazâîî «İhyau'l - Ulûm» da bu afatı yirmi'ye çıkarmış ve her birinin ilâcını göstermiştir.[648]

«Kötü Huylardan Sakındırma Babı»

1507/1276- «Ebu Hüreyre radıyallahü an&'dan rivayet edilmiştir, demiştir kî: Resülüllah sallattakü aleyhi ve sellem:
— Haseclden sakının; çünkü ateş odunu nasıİ yerse hased de, iyilikleri öyle yer; buyurdular.»[649]

Bu hadîsi Ebu Dâvud tahrîc etmiştir. İbnî Mâce'de, Enes'den buna benzer bir hadîs vardır.
Hased hakkında bir çok hadîsler vardır. Allah'a karşı işlenen ilk günâhın hased olduğu söylenir. Şöyle ki: Teâlâ Hazretleri/ İblis'e Âdem (A.S.)'a secde etmesini emir buyurunca İblis'in hasedi kabarmış ve secde etmeyerek Allah'a âsi olmuştur. Cenab-t Hak da onu huzuru manevîsinden koğmuş; bu suretle kulların başına kıyamete kadar belâ kesilmiştir.
Hased, din kardeşine verilen bîr ni'metin ondan alınmasını istemektir. Ondan ni'metin alınmasını istemeyerek o ni'metin kendisine de verilmesini dilemeye gıpta derler. Haset haramdır. Gıpta'da- ise 'beis voktur. Ancak kâfirle, fâsıka haset etmek mubah görülmüştür. Çünkü bunlar fitne, fesat ve kullara ezâ, cefâ peşinde koşarlar: Boylelerine hased etmek, ellerindeki ni'meti çekememekten değil, o ni'meti fesada âlet etmeierindendir.
Bir çok hadîslerin beyânına göre hasedin haram kılınması Allah'ın takdir ve hikmetine karşı gelmeyi ve kullarından bazılarını niçin ötekilerden üstün tutuyor diye ona i'tîrâzı tazammun ettiğindendir. Onun içindir ki, arap şâiri :
«Dikkat et, bana hasedlik çekene de ki: kime karşı edepsizlik ettiğini bîliyormusun? Sen Allah'ın fiilîne karşı ona edepsizlik ettin. Çünkü bana verdiğine razı olmadın.»
Ancak hased etmek hatırına gelip de, nefsini zorlayarak onu defeden kimse bu fiilinden dolayı günahkâr olmaz. Bilâkis nefsîle mücâhede ettiği için me'cur olmak ihtimali vardır. Fakat hased ettiği Jdmsenin ufmeti elinden gitsin diye bilfiil çalışırsa Allah'a âsi ve bâgî olur. Hattâ bilfiil çalışmasına bir mâni' zuhur için hasedini gizlerse yine günahkâr olur..
Hasedle mücâhede, onu yapmamak ve yapmaya niyet etmemekle olur. Myau'î Ulûm» da, bu hususta tafsilât vardır. Mezkûr tafsilât Abdürrezzak'm nıerfu' olarak rivayet ettiği şu hadîsden alınmıştır:
«Peygamber (S.A.V.) :
— Üç şey vardır ki, bunlardan hiç bir kimse âzâde kalmaz: teşe'Üm, zan Ve hased; buyurmuşlar, (kendilerine):
— Bunlardan kurtuluşa çâre nedir yâ Resûlâffah? diye sorulunca:
— Teşe'üm edersen bîr daha yapma; zannda bulunursan tahakkuk ettirme; hasedlik çekersen (ni'metin elden gitmesini) dileme.» mukabelesinde bulunmuşlardır.» Bu bâbta Ebu Nuaym dahî şu hadîsi tahrîc etmiştir:

«Âdem oğullarının hepsi hasedcidirier. Ama dil ile söylemedikçe, yâhud el ite yapmadıkça hiç bir hasedciye hasedi zarar vermez.» daha başka hadîsler de varsa da, onlar hakkında söz edilmemiştir.
Gıbtaf dünya umuru için caiz âhiret umuru için ise matluptur. Buharı ile Müslim'in müttefîkan rivayet ettikleri İbni Ömer hadîsi bu mânâya hamledilmiştir. Hadîs şudur:
«Resûlüllah (S.A.V.) :
— Hased ancak iki kişi hakkında caizdir: (Bîri) Allah kendisine Kur'ân (öğrenmeyi) ihsan ederek gece gündüz onunla meşgul olan ve (diğeri) Allah kendisine mal vererek, gece gündüz ondan infakda bulunan adamdır; buyurdular.» Yani böylelerine gibta ederek onlar gibi olmaya çalışmak caiz hattâ matluptur. Zaten buna haset demek mecazdır.
Hadîs-i şerif, hasedin haram ve büyük günahlardan olduğuna delildir. Hased'e yemek isnadı istiare kabîlindendir. Onun iyilikleri mahvetmesini ateşe benzetmek ise bu işin gerçekliğini beyân içindir.
Hasedi kalpten söküp atacak yegâne ilâç, hasedlik çeken kimsenin onunla hiç bir kimseye gerek dünya, gerekse âhiret hususunda bir zarar getiremiyeceğini; bilâkis her iki cihanda kendisinin vebal altında kalacağını düşünmesidir. Zîrâ, hasedlik çekmekle âlemin ni'meti elinden gitmez. Şayet böyle bir şey olsaydı .dünyada hiç bir ni'met kalmaz ,hattâ îmân da elden giderdi. Çünkü kâfirler mü'minlerin imanını çekemez; onun elden gitmesini isterler. Halbuki hakikat bunun tamamîle hilâfınadır, kendisine hasetlik çekilen kimse, hasedlik çekenin hasenatından da istifade eder; zîrâ ondan zulüm görmüştür. Bundan dolayı lisanımızda : «Komşuna hasedlik cek de, malı çok olsun» derler.
Hâsılı hasedliğin sonu iflâstır. Hasedlik çekenler dünyada kalp huzuru ve rahat yüzü göremedikleri gibi, âhirette de Allah'ın huzuruna her ni'metten mahrum, tam bir müflis olarak çıkarlar. Aklı başında olan bir insan bu cihetleri düşünürse, hasedliğin ne olduğunu kolayca anlar.[650]

1509/1277- «(Bu da) ondan -radıyallahü anh- rivayet edilmiştir.Demişfîr ki: ResûlüIIah salîallahü aleyhi ve sellem:
— KuvvetM kifnse pehlivan olan değildir. Kuvvetli ancak kızdığı zaman kendine mâlik olandır; buyurdular.»[651]

Hadîs müftefekun aîeyh'tir.
Bu hadîsdeki «Şedîd» den murâd: ma'nevî kuvveti fazla olup nefsine hâkim olabilendir. Çünkü nefis, kalabalık düşman mesabesindedir. Onu arzularına uymaktan menedebilen kimse, yalnız başına bir düşman ordusunu kahr-u perişan eden kuvvetli bir kahramana benzer. Ha-dîs-i şerîf, nefisle mücadele etmenin düşmanla muharebeden daha zor olduğuna işaret ediyor. Zîrâ ResulüMah (S.A.V.), kızdığı zaman nefsine hâkim olan kimseyi en kuvvetli insan olarak göstermektedir.
Gazabın hakikati : İntikam almak için nefsin vücud hâricine hareket etmesidir. Hadîsimizin, gazab halinde bulunan ve kendini kızdırandan intikam almak isteyen nefisle mücadele etmek gerektiğini irşad ediyor.
Gazab: insanda bir tabiattır. Her ne zaman bir şey hakkında nıünâzea ve münakaşa edilirse; onun ateşi derhal parlar ve ayaklanır; gözler ve yüz kıpkırmızı kan kesilir. Çünkü insanın cildi, ayna gibidir; altında ne varsa onu gösterir. Ancak bu hâl kızdığı şahsa galebe çalabilecek kimselere nisbetledir. Kendinden büyük veya kudretli olanlara karşı insanın "kanı cildden kalbe doğru çekilir, ve korkudan renk sararır. Kızılan şahıs akran ve emsalden olursa kan kimi çekilir, kimi yayılır; cild dahî kâh sararır, kâh kızarır. El-hâsü gazap insanm içini ve dışım değiştirir. Kızan bir kimsenin rengi değiştikden maada elleri ve ayakları da titremeye başlar; fiil ve hareketleri gayr-i tabiî olur. Hattâ gadablı bir kimse o anda aynaya baksa, yüzünün ve kılık kıyafetinin arz ettiği çirkin manzaradan utanır da, bir parça olsun gazabı yatışır. Gazaba gelen bir insanın dış âlemi böyle olunca iç âleminin ne olacağını bir düşünmelidir. Zîrâ zahirin değişmesi, iç âlemin değişmesi neticesidir. Kalp ve kin hırsla dolar; dil küfür ve şetm'in envaını savurur. Bunun neticesinde de kavga, döğüş ve ölüm meydana gelir...
Gazab denilen bu müthiş derdin devasını- da hadîslerde buluyoruz, îbni Asâkir'in mevkuf olarak tahrîc ettiği şu hadîs-i şerife dikkat edelim :
«Gazab şeytandandır. Şeytan ateşten yaratılmıştır. Ateşi su söndürür. Binâenaleyh biriniz gazablandımı hemen yıkansın.» Hadîsin bir rivayetinde, «yıkansın» yerine, «abdest alsın» denilmiştir. Bazı rivayetlerde «eûzu» çekmenin, diğer bazılarında susmanın ve oturmanın gazabı teskin edeceği, oturmakla geçmezse, yatmak îcap edeceği bildirilmiştir.
Fakat yasak edilen gazab haksız yere olandır. Allah'ın emir ve nebileri hususunda gazablanmak memnu' değildir. Hattâ Buharı «Allah'ih emri içîn caiz oîan gazab ve şiddet» ünvânîle bu hususa dâir bir bâb tahsîs etmiş; ve mezkûr bâbta Resûlüllah (S.A.V.)'in Allah'ın emri hususunda gazaba geldiği yerleri gösteren beş dâne hadîs zikreylemiştir.[652]

1510/1278- «İbni Ömer radıyallahü anhümâ'Aan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlülah salldllahü aleyhi ve.sellem :
— Zulüm kıyamet gününde (sahibine) karanlıklar (olacak) dır; buyurdular.»[653]

Hadîs müttefekun aieyh'tir.
Bu hadîs zulmün haram olduğunu gösteren delillerden biridir; ve gerek mal, can veya ırz-u namus hususunda gerekse müslüman. veya gayr-i müsîim, yâhud fâsik hakkında olsun zulmün bütün nevi'lerine âmm ve şâmildir.
«Kıyamet gününde karanlıklar olacaktır» diye haber verilmesi üç suretle tefsir edilmiştir. Birinci kavle göre: zulüm kıyamet gününde sahibine karanlıklar şeklinde gösterilecek ve mümirilerin nurları önlerinde ve yanlarında ışıl ışıl parıldarken zâlim karanlıklar içinde yolunu bulamayacak, bocalayıp kalacaktır.
îkinci kavle göre: karanlıklardan murâd, kıyametin ehvâl ve şiddetleridir.
Üçüncü kavle göre ise: Zâlimin göreceği ceza ve azaptan kinayedir.[654]

1511/1279- «Câbir radıyallahü anh'âan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Zulümden sakınınız. Çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklar (olacak) dır. Cimrilikten de korunun, zî-râ sizden Öncekileri o helak etmiştir; buyurdular.»[655]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
«Şuhh» ve «buhul» kelimeleri cimrilik mânâsına gelirlerse de aralarında fark vardır. Bu farkı ta'yin hususunda muhtelif kaviller vardır. Bir kavle göre şuhh, buhul'dan daha şiddetli ve daha mübalâğalıdır. Diğer bir kavle göre şuhh hırsla beraber olan buhul'dur. Başka bir kavle göre, buhul bazı hususatta olur, şuhh ise âmm'dır. «Buhul hassaten malda olur; şuhh ise hem malda, hem de şâir iyiliklerde kullanılır.» diyenler olduğu gibi: «Şuhh elinde olmayana, buhul ise elinde olana hırs ve cimrilik göstermektedir» diyenler de vardır.
«Sîzden Öncekileri o helak etmiştir.» ifâdesi ile dünyevî helak kasdedilmiş olması ihtimali vardır. Hadîsin tamamı da bu ihtimali te'yid ediyor. Çünkü :
«Cimrrlik onları birbirlerinin kanlarını dökmeye ve kendilerine haram olan şeyleri helâl saymaya sevketmrştir.»
buyuruluyor. Anlaşılan mal hususundaki fazla cimrilikleri, mallarını artırmak, korumak hırsı helaklerine sebeb olmuştur. Çünkü malı fazlalaştırmak ekseriya başkasının malmı alarak kendi m alma katmakla olur. Bu ise kolay bir iş olmayıp çok defa gasb, yağma ve harple olur ki, neticesi ölüme ve haram olan şeyleri helâl i'tikâd etmeye varır.
Maamâfîh mezkûr ifâde ile uhrevî helak da kasdedilmiş olabilir. Zîrâ uhrevî helak dahî irtikâb ettikleri zulümler üzerine terettüp eden ferilerdendir.
Şuhh ve buhlü zemmeden hadîs ve âyetler çoktur. Teâiâ Hazretleri bir âyet-i kerîmede :
«[656] Her kim cimrilik ederse ancak kendine cimrilik eder» diğer bir âyetde :
«[657] Ailah'dan fazl-u kereminden kendilerine ihsan ettiği matlarda cİmriük edenler bunu asla hayır sanmasınlar; bilâkis o kendileri için serdir.» buyurmuştur. Resûlüllah (S.A.V.) dahî bir çok hadîslerde cimriliği zemmetmiştir. Bunların bazısını Taberânî «.el - Evsat» mda, diğer bazılarını Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.
Acaba zemmedilen cimriliğin hakikati nedir? Bahüliği kimse kabul etmiyor; herkes başkalarını bahil görüyor, hattâ bir kimsenin bir fiil hakkında bazan ihtilâf edildiği görülüyor da kimisi ona «bahil» diyor; bir takımları: «hayır bahil olamaz» iddiasında bulunuyor. Şu halde helaki mucip olan buhlün hududu nedir? cömerd kimdir?
Bu suallere bazıları şöyle cevap vermişlerdir: Sehâvet yani cö-: mertlik: üzerine vâcib olanı edâ etmektir. Ancak vâcib iki kısımdır: Biri şer'i vâcibtir. Bunlardan murâd, zekât ve nafakalar gibi şeylerdir. Diğeri mürüvvet ve âdetin vacibidir. İşte bu iki nevi' vacibi edâ edenler cömert ve sahî kimselerdir. Bunlardan birini yapmayan bahil ve cimridir. Şu kadar var ki, şer'i vacibi vermeyen daha cimri sayılır. Mürüvvet sehâveti

ufak tefek şeylerde pek sıkı davranmayarak istenileni vermekle olur. Bu bâbta «İhyau'l-Ulûm-» da tafsilât vardır.
Cimrilik de îîâcı bulunan bir hastalıktır. Bu hastalığın sebebi iki şeydir: Şehvet ve mal düşkünlüğü. Şehvetin ilâcı aza kanâat ve sabırdır. Cimriliğin ilâcı ise onun zıddı olan sehâvettir.[658]

1512/1280- «Mahmud b. Lebîd[659] radıydüdhü anadan rivayet edîlmişdîr.Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Gerçekten sizin için en ziyâde korktuğum şey küçük şirk (yani) riyadır; buyurdular»[660]

Bu hadîsi Ahmed güzel bir isnadla tahrîc etmiştir.
Riya : lûgatta, aslı olmaksızın başkalarına iyi görünmektir. Şerîat-te ise : Başkalarına iyi görünmek için ibâdet etmek günah işlememektir. Riya dünyevî bir maksad ile yani görsünler de beğensinler, başkalarına söylesinler; yâhud para ve şâire versinler diye yapılır. Bundan dolayı Allah Teâiâ onu Kur'ân-ı Kerîm'de zemmetmiş:
«[661] Vay hâline o namaz kılanların ki, namazSarından gafillerdir; riya yaparlar; ve verilmesi âdet olan şeyleri vermezler.» buyurmuştur. Resûlüllah (S.A.V.) dahî bir çok hadîslerde riyakârların azablarınm büyük olacağını beyân etmiştir. Çünkü bir işden maksat ne ise hüküm ona göre verilir. Mürâî, ibâdetini kullara gösteriş için yaptığından, hakikatte AHah'dan başkasına ibâdet ediyor demektir. Nitekim bir hadîs-î kudsîde :
«Allah Teâiâ buyuruyor ki, bir kimse içerisine benden başkasını şerik koştuğu bir iş yaparsa, o işin hepsi o şerikindir. Ben ondan beriyim; ben şerikten ganîler ganî-Sİyim.» denilmiştir.
Riya bedenen ve kavlen olur. Bedenen riya : sararıp soîma, zaîf-lik ve bakımsızlık gösterileri ile olur. Mürâi sararmakla çok ibâdet yaptığını dini hususunda çok üzüldüğünü, âhiretten korkardığını göstermek ister. Zaîflik rolü ile az yediğini, saçının bakımsızlığı, elbisesinin kirliliği ile de ibâdet ve taatla meşgul olurken üstüne basma bakmaya vakit bulamadığını göstermek ister. Bedenen riyanın nev'ileri çoktur. Kavli rîyâ'ya. gelince: bunun enva' ve eşkâli saymakla bitmez. Mürâî kendini göstermek için en kalabalık yerleri intihab eder. Oralarda halka yana yakıla va'zu nasihatlerde bulunur. Sulehây-i ümmetten hikâyeler anlatır; bu suretle son derece âlim ve müdakkik bir zât olduğunu göstermek ister. Halkın günâh işlemesine yanar, âh eder, ağlar. Herkesin görüp işitebileceği yerde iyiliğe emir, kötülüğe nehyeder. Bundan muradı kendisinin dört yüz dirhem müslüman olduğunu, dini uğrunda hiç bir şeyden korkmadığını göstermektir.
Bazan riya fazla eş, dost, cemâat ve talebe toplamakla- yapılır. Hattâ bu hususta para vererek dellâl tutanlar bulunduğunu işitiyoruz. Bunlar, sözleri insanı bayıltacak derecede müessirmiş hissini telkin etmek içn mezkûr dellâllara yalancılıktan bayılma ve «Allah» diye âvâz ederek yerlere serilme rolleri oynatırlar; böylelikle fazla fazla cemâat temin ederlermiş.
Hâsılı riyanın sahası pek geniş ve nev'ileri derece i'tibârîie birbirinden farklıdır.
Riyanın erkânı üçtür: (Yani riya üç şeyle meydana gelir.) Riyây-ı kasıd, kendi ile riya yapılan şey ve riyaya sebeb olan şey.
1— Rîyâ: Ya sırf riya kasdı ile olur; yâhud hem riya hem de sevap kasdedilerek yapılır. Sevap kasdı ile birlikde'olan dahî sevap kas-dının daha fazla veya daha az olmasına bakarak iki kısımdır. Böylelikle dört suret meydana gelir:
Birinci suret : Riya olarak yapılan işde sevap kasdı bulunmamaktır. Bu takdirde mürâi eğer namaz kılarsa, sırf âlem görsün diye kılar. Hiç bir kimsenin görmediği yerde namazını kılmaz. Zekâtını dahî kendisine cimri demsinler diye verir. İşte riyanın en ağır ve çirkin olanı budur; bu âdeta kullara kul olmaktır,
îkinci suret : Riya ile birlikte sevap da kasdetmek, fakat sevap kasdı riyadan zaîf olmaktır. Bunun hükmü dahî yukarıkinin aynıdır.
Üçüncü suret : Riya ile sevap kasamın müsavi olmalarıdır. Yani mürâi'ye o işi yaptıran sebeb bu iki kasdın mecmuudur. Yalnız biri bulunsa o işi yapmaz. Bu takdirde salâh kasdı ile fesad kasdı birbirine denk geldiğinden yenişemez; berabere kalırlar. Lehde veya aleyhde bir hüküm olmasa gerektir.
Dördüncü suret : Riya kasdı zaîf, ibadet kasdı fazla olmaktır. Bu suretle mürâi riyayı kendi neşatını açmak için yapar. Çünkü başkalarının onu medh-u sena etmesi hoşuna gider; fakat bu olmasa yine ibâdetini bırakmaz. îmam Gazâîî riyanın bu kısmı için : «A!lah-u a'lem, bizim zamanımıza göre bu riya sevabın aslım gidermez. Lâkin azaltır; mürâi riya kasdı mikdarmca mücâzât; sevap kasdı mikdarm-ca da mükâfat görür.» diyor.
Hadîsi kudsî'deki : «ben şirkten ganîler ganîsiyrm» cümlesi yukarki suretlerden müsavat veya riya kasdı fazla olan surete hamle dilmiştir.
2— Kendisi ile riya yapılan şey, ibâdetlerdir. Bu da ibâdetlerin aslında riya ve vasıflarında rîyâ kısımlarına ayrılır.
İbâdetlerden yapılan riyanın üç derecesi vardır : Bunların birincisi : İmanda riyadır, ki dil ile kelime-i şahadet'i getirip, kalbinden küfrü gizleyen münafıkların riyası bu kabildendir. Böyleleri cehennemde ebedî kalacaklardır. Dalâlet fırkalarından Bâtınîler'le Râfızîler'in yaptıkları da bunlara yakındır.
İkincisi : İbâdetlerde riyadır. Bunu az yukarıda gördük.
Üçüncüsü : İbâdeti bitirdikten sonra yapılan riyadır. İbâdetin gösteriş için yapıldığı zahir olmadıkça bu riyanın ibâdete tesiri yoktur. Fakat gösteriş için yapıldığı anlaşılır veya mürâi ibâdetini herkese anlatarak öğünürse, bu riyanın da ibâdetin sevabını gidereceği sahîh hadîslerle sabit olmuştur. Bu bâb'da Deylemt merfu' olarak su hadîsi tahrîc etmiştir:
«Bir adam gizli bir amel işler de Allah o ameli nezd-i mâ-neviyesinde gizli olaraktesbit eder; fakat şeytan adamın peşini bırakmaz; ve nihayet o ibâdeti söyler. Allah Teâlâ da onu sırr olmaktan çıkararak aşikâre tesbit eder. Şayet ikinci defa vine söylerse artık hem sırdan, hem de aşikâr olmaktan çıkarır ve riya olarak tesbit eyier.»
Mücâhidin rivayetine nazaran Peygamber (S.A.V.)'e bir zât gerek:
— Ben sadaka verir; sıla-î rahimde bulunurum; ve bunu ancak Allah rızâsı İçin yaparım. Fakat bu yaptıklarım anlatılınca seviniyor ve hoşlanıyorum; demiş. Resûlüllah (S.A.V.) Gnabir şey dememiş. Nihayet:
«[662] Kim Rabbına kavuşmak isterse iyi amel işlesin ve Rabbi'sinin ibâdetine hiç bîr kimseyi şerik koşmasın.» âyet-i kerîmesi nazil olmuş.
Mücâhid hadîsi netice i'tibârîle yapılan ibâdetin başkaları tarafından duyulmasına sevinmenin riya olduğunu delâlet ediyorsa da Tirmizî'nin, Hz. Ebu Hüreyre (R. A./dan tahrîc ettiği şu hadîs buna muarızdır :
Dedim ki :
— Yâ Resûlâllah! bîr defa ben evimde namazımda iken yanıma bir adam giriverdi. (Doğrusu) beni o hâlde görmesi hoşuma gitti: Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) :
— Senin için iki ecir var; buyurdular.» Bu hadîsin hükmüm) takviye eden âyet de bulunduğundan Mücâhid hadîsine tercih edilmiştir.
İmam Gazâlî, ibâdeti mücerred başkalarının duymasına sevinmenin ona bir tesiri olmayacağına kaildir.[663]

1513/1281- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Rcsûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Münafığın alâmeti üçtür; konuştuğu zaman yalan söyler, va'dederse döner; emniyet olunursa hıyanet eder; buyurdular.»[664]

Hadîs müttefekun aleyh'tir. Buhârî ile Müslim'in Abdullah b. Amir'-dan rivayet ettikleri hadîsde, «kavga ederse SÖver» cümlesi vardır.
Münafık : İçi kâfir olup dışından mü'min görünen kimsedir.
Hadîs-i şerîf, mezkûr dört hasletten biri kimde bulunursa o kimsenin bir tane nifak alâmeti taşıdığına; dördünü birden hâiz olanın ise münafık sayılacağına delâlet ediyor. Zahirîne bakılırsa bu hasletlerin dördü de kendinde bulunan kimse müslüman bile olsa münafık sayılmak îcâbeder. Halbuki bunların bir tanesi olsun kendinde bulunmayan müslüman azdır. Bu sebeble ulemâ hadîsin mânâsında ihtilâf etmişlerdir. NevevVnm beyânına göre, ekser-i ulemâ ve muhakkıklar : «Bu hasletler münafıkların hasletidir. Binâenaleyh, bunlardan biri ile vasıflanan bir müslüman, onlara benzediği için kendisine mecazen münafık denilmiştir. Çünkü nifak, içindekinin hilafını meydana çıkarmaktır. Bu hâl mezkûr hasletlerin sahibinde de mevcudtur. Yalnız onun nifakı kendisi ile konuşan, ondan va'd alan, ona emniyet eden ve kavgaya girişen kimse hakkındadır. Yoksa İsîâmda münafık sayılan içi kâfirlerden değildir.» demişlerdir ki, Nevevî: «sahih ve muhtar olan da budur.» diyor.
Bazıları bu hadîs'în, Peygamber (S.A.V.) devrindeki münafıklara âid olduğunu söylemişlerdir. Said b. Cübeyr ile Âtâ b. Rebâh'm mezhepleri budur. Hattâ, Hasan-ı Basri bir müddet bunun hilâfına kail olmuşken sonradan bu kavle rucu' etmiştir. Ayni kavil İbnİ Abbas ile İbni Ömer (R. Ankümâ) Hazerâtmdan da rivayet olunur. Onlar mezkûr kavli Peygamber (S.A.V.)'den de rivayet etmişlerdir. Kaadî lyâz, ekser~i fukâhanın da aynı kavle meylettiklerini söyler. Hattabî bazılarından rivâyeten, bu hadîsin muayyen bir adam hakkında şeref-sâdır olduğunu söylemiştir. Resûlüllah (S.A.V.), ashâb-ı kirâm'ma açık açık: filân münafıktır; demez, yalnız işaretle iktifa eder idi. Yine Hattâbi'nin rivayetine göre hadîsin mânâsı, müslümanı bu korkunç huylara alışmaktan sakındırmaktır. Zîrâ bunlara alışanın en nihayet hakîki nifaka düşmesinden korkulur.[665]

1515/1282- «îbni Mes'ud radtyaîlahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salldllahü aleyhi ve seUem ;
— Müslümana söğm'ek fâsıklıktır, onunla mukatele de bulunmak ise küfürdür; buyurdular»[666]

Sebb : Lügatte söğmek ve başkalarının ırzları hakkında- söğmeye benzer çirkin lâflar etmek mânâsına gelir.
Füsuk : Lügatte çıkmak manasınadır. Şerîatte ise: Allah'ın itaatinden çıkmaktır.
Hadîs-i şerîfdeki «Müslim» ta'birinden mefhum-u muhalif suretîle kâfire, söğmenîn caiz olacağı anlaşılırsa da islâm diyarında yaşayan zimmîlerle kendilerine emân verilen muahedelere eziyet etmek dînen yasak olduğundan onlar hakkında bu mefhumla amel edilmez.Zaten buradaki söğmekten murâd: Kâfir, fâsık, müfsid gibi kelimeleri söylemektedir. Yoksa zamanımızda maalesef bazı kimselerin kullandıkları ağıza alınmaz ayıplanacak lâkırdıları söylemek hiç bir suretle ve hiç'bir kimseye karşı caiz değildir.
«Harb» denilen düşman kâfire sebbetmek caizdir. Çünkü ona hürmet yoktur.
îrtikâb ettiği ma'siyetler sebebi ile fâsıka söğülüp söğülemeyeceği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ekser-i Ulemâ'ya göre caizdir. Zîrâ hadîs-deki «müslim» ta'birinden murâd, kâmil müslümandır. Fâsık, Kâmil müslüman değildir. Nitekim :
«İnsanlar kendisinden korunsun diye fâsıkı, kendisindeki (sıfat) ile zikredin.» hadîsi de bu mânâyı te'yid eder. Yalnız hadîs zaîftir. Hattâ İmam Ahmed b. Hanbel onu nıünker bulmuştur. Beyhakî'de «bir şey değil» tâ'birini kullanmış ve: «Sahîh olduğu takdirde fisk-u fücurunu i'lân eden fâcir mânâsına hamledilir» demiştir. Maamâfîh ayni hadîsi Taberânî «el-Evsat» ve «es ~ Sağîr» adlı eserlerinde güzel bir isnâd ve mu'temed râvîlerle rivayet ediyor.Beyhakî zaîf bir isnâdla Hz. Enes (R. A./dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Her kim (yüzünden) haya perdesini atarsa ona yapılan gî-bet (in hükmü) yoktur.» Müslim dahî şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Ümmetimin hepsi afvolunur. Yalnız aşikâre günâh işleyenler müstesna.»
Ekser-i Ulemâ'ya göre sahîh bir maksatla, yani sırf kötülemek için değilde, nasihat veya hâlini beyân gibi bir maksatla fâsıka, yüzüne karşı olsun, arkasından olsun «yâ fâsık» yâhud «yâ müfsid» demek caizdir.
Birbirlerine söğenler hakkında Sahîh-i Müslim'de şu hadîs vardır:
«Mazlum olan tecâvüz etmedikçe birbirine söğenlerin söyledikleri (nîn vebali) söze başlayanın üzerinedir.» Kendisine söğülen kimse mukabelede bulunursa haklaşmış olurlar. Yalnız bazılarına göre söze başlayanın üzerinde başlamaktan mütevelîid günah kalır. Diğer bazılarına göre ise günah değil zemm ve muaheze kalır. Sitem Allah için olan gazâb halinde de caizdir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Hz. Ebu Zerr'e :
— Sen kendisinde cahiliyet bulunan bir kimsesin; buyurmuşlardı. Hatip kısasında Hz. Ömer (R. A.) da : «Bırak benî, şu münafığın boynunu vurayım» demişti. Bunun başka benzerleri de vardır. Resûfüllah (S.A.V.) Bunları işittiği halde bir şey dememiştir. «Onunla mukatelede bulunmak ise küfürdür.» ifadesi, haksız yere bir müslümam öldürmenin küfür olduğuna delâlet ediyor. Şüphesiz ki: Helâl olduğunu i'tikad ederek öldüren, kâfir olur. Fakat haram olduğuna inandığı halde öldüren kâfir olmaz; büyük günâh işlemiş olur; ve ebedî zannedilecek derecede uzun müddet cehennemde azâb görür. Binâenaleyh böylesine «kâfir» demek mecazdır. «Küfür» den küfran'i ni'met mânâsı kasdedilmiştir. Bu takdirde hadîsin mânâsı şöyle olur: Onunla mukatelede bulunmak dîn kardeşliğine karşı Küfrân-ı ni'mettir.» Küfrân-ı nı'mete küfür denilmedi, ya netice ftibârîle bu işin bazı hallerde hakikî küfre müncer olmasından, yâhud, kâfir işine benzemesindendir.[667]

1516/1283- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'dan Hvâyet olunmuştur. Demiştir ki: ResûÎüllah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Zandan sakının; çünkü zann, sözün en yalanıdır; buyurdular.»[668]

Hadîs müttefekun a!eyh'tir.
Buradaki tahzîr, yani sakındırmadan murâd: bir müslümana karşı kötü zanda bulunanın memnu' olduğunu göstermektedir. Ayni mânâ Kur'ân-ı kerîm'de :
«[669] Zandan çok sakının...» âyet-i kerîmesi ile ifâde buyurulmustur.
Zann : Caiz olacağı hatırdan geçen, sahih veya bâtıl olmaları muhtemel şeylere i'timâd ederek hüküm vermektir. «Muhtasaru'n-Ni-hâyc» nâm eserde, hadîs böyle tefsir edilmiştir. Hatlâbî: «Hadîsde-ki tahzîrden murâd töhmettir. Yasak edilen şey, ortada hiç bir se-beb ve delîl yokken bir kimseyi bir kötülükle ithamda bulunmaktır.» diyor. İmam Nevevî dahî : «Hadîsden murâd : töhmeti hakikat diye iddia ve İsrar etmekten sakındırmaktır. Hatırdan gelip geçen fakat üzerinde durulmayan şeylerle kul mükellef değildir.» demiştir. Nitekim Kaadî İyâz'm Süfyan'd&n naklettiği şu hadîs de aynı mânâyı ifâde etmektedir:
«Söylemedikçe veya yapmadıkça bu ümmetin hatırların-dsn geçen şeyleri Allah affetmiştir.»Bu hadîs kendilerinden fısk-u fücur; söğüp sayma gibi şeyler sadır olduğu görülmeyenler hakkındadır. Hadîs mutlak ise de TaberânVmn «el - Evsat» da tahrîc ettiği Enes Hadîsi onun ıtlâkını takyîd etmektedir. Enes hadîsi şudur:
«Âleme kötü zanda bulunmaktan korunun.» Bu hadîsi Bey-haki ile Askerî dahî Hz. Enes (R. A./dan merfu' olarak rivayet etmişlerdir. Deylemî Hz. Alî (R.A.)'m: «Su-i zann haramdır.» dediğini merfu' olarak tahrîc etmiştir; yalnız rivayet tarîklerinde zaîflik varsa da bu tarîkler birbirlerini takviye ederler.
Zemahşerî (467—538) zannı : vâcib, mendup, haram .ve mubah olmak üzere dört kısma ayrılmıştır : Allah'a hüsn-ü zanda bulunmak vâcib, su-i zanda bulunmak haramdır. Zahiren âdil görünen müslü-manlara su-i zanda bulunmak dahî haramdır. Ebu Hüreyre hadîsindeki zan'dan murâd da budur. Zahiren âdil görünen müslümanlara hüsn-ü zan'da bulunmak mendub; aşikâr ma'sıyet işleyenlere su-i zan'da bulunmak mubahtır. İşlediği günâhı kimseye söylemeyen kimseye hüsn-ü zan'da bulunmalıdır. Ma'sıyet işlenen yerlere girenlerle namuslarını lekeleyecek işler yapanlara su-i zan'da bulunmak caizdir.
Hadîs-i şerif de, zanna «söz» denilmesi, zan nefsin sözü olduğundandır. Zannın en yalan söz olmasına gelince: yalan, hiç bir delile istinad etmeksizin vakıa muhalif olarak söylenen sözdür. Bunun çirkinliği meydandadır. Zann sahibi ise bir şeye İstinad ettiği iddiasındadır. Bu sebeple onu dinleyenler ekseriya yalancı olduğunu farkedemezler. işte zannın en büyük yalan olması bundandır.[670]

1517/1284- «Ma'kıl b. Yesâr radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûliillah sdllallahü aleyhi ve sellem':
— Allah'ın bir kavle hâkim kıldığı hiç bir kul yoktur ki, Öldüğü gün (hâkimiyeti altında bulunan) ahâlisine hâin olarak ölsün de Allah ona cenneti haram etmesin; derken işittim.»[671]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs Müslim'in iki rivayetinden biridir. Diğer rivayetin metni şöyledir :
«Müslümanların umurunu üzerine alan hiç bir âmir yoktur ki onlarla birlikte çalışmadığı, kendilerine nasihatda bulunmadığı halde onlarla bırlikde cennete girebilsin.»
Ayni hadîsi az bir farkla Taberânı dahî rivayet etmiştir.Buharı onu Hasan'm rivayetinden tahrîc etmiştir. Nitekim başka bir yolla yine fîascm'dan onu Taberânî de «el-Kebîr» nâm eserinde rivayet etmiştir. Buîıârî ile TaberânVnin rivayetleri birleştirilirse hadîsin şöyle bir kıssası olduğu meydana çıkar:
Hz. Muâviye (R. A.) Ubeyduiîah b. Ziyad isminde pek zâlim ve hunhar birini Basra'ya vali tayin etmiş. Bu zât Muâvİÿeÿÿÿ

Kerîm'de kâfirler hakkında vârid olmuştur. Vâkıâ ehl-i sün-net'e göre büyük günâh işleyenler kâfir olmaz; binâenaleyh cehennemde ebedî kalmazlarsa da cezaları son derece şiddetli ve ağır olacağında şüphe yoktur. îbni Battal şöyle diyor: «Bu, zâlim hükümdarlara şiddetli bir tehdittir. Her kim Allah'ın kendisine emânet ettiği kullarını ihmâl eder yâhud onlara hıyanet ve zulümde bulunursa kıyamet gününde onların hakları kendinden istenecektir. Acaba koskoca bir millete yaptığı zulmün hesabını nasıl verecektir?»
Allah'ın cennet'i haram kılmasından murâd: tehdidini infaz etmesi ve mazlumlar nâmına razı olmasıdır.[672]

1518/1285- «Âişe radıyallahü ankâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve selîem :
— Yâ Rabbİ, her kim ümmetinin bir işini üzerine aîır da onlara güçlük çıkarırsa sen de ona meşakkat ver; buyurdular.»[673]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
ResûlüMah (S.A.V.)'in bedduasında meşakkat dilemesi, ceza amel cinsinden olsun diyedir. Hadîs-i şerifin tamamı şöyledir:
«Ve kim ümmetinin bir işini üzerine alır da onlara hoş muamele ederse sen de ona hoş muamele eyle.» Ayni hadîsi Ebu Avâne «Sahihe inde buna yakın lâfızlarla rivayet etmiştir. Bu hadîs âmir mevkiinde bulunanların idareleri altında olanlara kolaylık göstermeleri ve onlara hoş muamele yapmaları îcâb ettiğine delildir.[674]

1519/1286- «Ebu Hüreyreradıyallahü anVdan rivayet edilmiştir.Demiştir ki: Resûlüllah salîallahü aleyhi ve sellem :
— Sizden biriniz bîrfte kavga ederse yüze vurmaktan sakinsin; buyurdutar.»[675]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Bu hadîs, yüze şamar ve tokat vurmanın haram olduğuna delâlet ediyor. Nehyin sebebi: yüzdeki uzuvların nâzik ve bütün güzellikleri kendilerinde toplamış olmalarıdır. Yüze vurulunca bu letafet ve güzellik bozularak yüz fena halde çirkini e şebi Ur. Bittabi bu onun için bir noksanlık olur.
Hadîsteki nehî terbiye için olsun, başka- bir maksada mebnî olsun her nev'i vuruşa âmm ve şâmildir.[676]

1520/1287- «(Yine) Ebu Hüreyre radtyaîlahu anh'dan rivayet olunduğuna göre bir adam :
— Yâ Resûlâllah, bana tavsiyede bulun; demiş. Resûlüilah Salîal-îahü aleyhi ve selîem:
— Gazablanma; buyurmuş. Adam (bu sözü) defalarca tekrarlamış; Pepgamber Saîlallahi aleyhi ve selîem her defasında:
— Gazablanma; buyurmuşlardır».[677]

Bu hadîsi Buhâri tahrîc etmiştir.
İmam Ahmed b. HaribeVin rivayetine göre tavsiye isteyen zâtın ismi Cariye b. Kudâme'dir. Başka bir hadîsde isminin Süfyan b. Ab-dillâh-İ Sakafi olduğu zikredilmiştir. Bu zât demiştir kî;
«Dedim ki:
— Yâ Resûfâilah, bana istifade edeceğim bir söz söyle, ama az olsun; Resûiüllah (S.A.V.) :
— Gazablanma; sana cennet vardır; buyurdular.» As-hâb-ı Kirâm'ın diğerlerinden de buna benzer hadîsler rivayet olunmuştur.
Hadîs-i şerif gazaplanmayı nehyediyor. Bu nehî, Hattâbi'mn dediği gibi gazabı mucip olan şeylerden sakınmayı nehîdir. Nefs-i gazâb nehyedileniez. Çünkü fıtrî bir şeydir. Bazıları «burada nehyedi-len şey gazab değil, gazabı doğuran kibirdir. îzzet-î nefsini yatışıncaya kadar tevazu' gösteren, gazabın şerrinden kurtulur.» demişlerdir. Peygamber (S.A.V.) 'in yalnız bu sözle iktifa etmesi bazılarına göre soran zâtın gazaplı olmasındandır. Fahr-î Kâinat (S.A.V.)'m âdeti herkese yaraşan cevabı vermekti. Âlâ ile ednâya tenbih kabilinden olması ihtimali de vardır. Zîrâ gazap, nefisle şeytandan gelir. Bu iki şeye galebe çalan başkalarına karşı nefsine evleviyetle hâkim olur. Gazap ve İlâcı hakkında biraz yukarıda söz geçmişti.[678]

1521/1283- «Havletü-Ensâriyye mâtyallaku anhâ'dan rivayet olunmuştur.Demiştir ki: Resûlüilah sdllallahû aleyhi ve seîîem:
— Gerçekten bazı adamlar râ-hak yere Allah'ın malına dalıyor. Onlara kıyamet gününde cehnnem vardır; buyurdular.»[679]

Bu hadîsi Buhâri tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif, şer'an hakkı olmıyan kimselerin Allah'ın malından (yani zekât ve emsalinden) bir şey almalarının haram ve cehennemde yanmayı îcabeden günhlardan olduğuna delildir, «dalıyorlar» tâ'biri ihtiyaçlarından fazla aldıklarına ve bunun çirkin birşey olduğuna işarettir. Mâlî işlere bakanların ihtiyaçlarına göre Allah hakkı mallardan istifade edebileceklerini ihtiyaçtan fazla bir şey alamayacaklarını yukarıda görmüştük.[680]

1522/1289- «Ebu Zerr radıyallahu anh'dan Peygamber sdllallahû aleyhi ve sellem'ln Rabbîsinden rivayet ettiği kudsi hadîsler meyan ın-da kendilerinden (şunu) duyduğu rivayet olunmuştur:
— Teâlâ Hazretleri buyurdu ki: Ey kullarım, bu zulmü kendime haram kıldım; onu sizin aranızda da haram kıldım. Binâenaleyh bir bîrinize zulmetmeyin»[681]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir. Cenâb-ı Hak, Kur'ânı Kerîm'de;
«[682] Rabbın kullanrına hiç zâlim değildir» buyurarak, zulmetmediğini bize haber vermiştir.
Tahrîm: lûgaten, bir şeyi men etmektir. Şer'an ise faili azaba müstehlik olan şey demektir. Bu mânâ Teâfâ Hazretleri hakkında şüphesiz doğru değildir. Burada murâd: Allah'ın zulümden münezzeh olduğunu anlatmaktır. Şu halde zulümden münezzeh yerine mecazen tahrîm denilmiştir. Çünkü memnu' olan bir şeyle zulmün aralarında müşterek bir vasıfları vardır ki, o da her ikisinin yapılmamasıdır.
Aflah zütcefâl hakkında zulüm, müstehîldir. Zîrâ zulüm örf dilinde: ya gayrı milkinde tasarruf yâhûd haddi tecâvüz; mânâlarında kullanılır ki bunların ikisi de Teâlâ Hazretleri hakkında muhaldir. Çünkü bütün cihanın mâliki o, kudret ve azâmetîle her şeyde hakikî mutasarrıf odur.
Zulüm, aklen de çirkin olan bir şeydir. Sâri' Hazretleri onu aklın anladığı mânâda takrir buyurmuş; üstelik çirkinliğini daha da büyülterek zulmedenleri azâbla tehdîd eylemiştir. Zâlim iki cihanda hâib ve haşirdir.[683]

1523/1290- «Ebu Hüreyre radıyallahu anft'dan rivayet olunduğuna göre Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem (ashabına) :
— Bilirmisiniz gîbet nedir? buyurmuş. Ashâb :
— Allah ve Resulü bilir; demişler. Rcsûlüüah sallallahü aleyhi ve sellevu :
— Din kardeşini, hoşlanmadığı bir şeyle anmandir; buyurmuşlar. (Bu arada) :
— Ya söylediğim şeydin kardeşimden varsa ne buyurursun? diyenler olmuş. Peygamber, sallallahü aleyhi ve sellem:
— Eğer söylediğin şey onda varsa onu muhakkak surette gîbet ettin; şayed yoksa İftira ettin (demektir.); buyurmuşlardır.»[684]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif, adetâ :
«[685] Bir bîrinizi gîbet etmeyin» âyeti kerîmesinde zikredilen gîbetin tefsiri mesabesinde olup gîbetin hakikatim göstermektedir.
«en-Nihâye» nâm kitapta zikredildiği vecihle gîbet; bir insanı arkasından ktülükle anmaktır; velev ki o kötülük kendisinde bulunsun. İmam Nevevi «el-Ezkâr» adlı eserinde İmam GazâU'ye tebean şöyle diyor: «Bir kimseyi bedenî hususunda veya dini, dünyası, nefsi, ahlâkı, malı, annesi, babası, evlâdı, karısı yâhud hizmetçisi hakkında yâhud hareketi, konuşkanlığı veya dürük çehreli oluşu ve şâire gibi kötülenebilecek hususatta, hoşlanmadığı bir şeyle anmaktır. «Gîbetin dil ile yâhûd kaş-göz işaretile yapılması hükmen hep birdir.
«Din kardeşini hoşlanmadığı şeyle anmandır.» cümlesi, yüzüne karşı ve gıyabında yapılan bütün zemleri şâmildir. Ulemâ'dan bir cemâatin mezhebi budur. Bu takdirde hadîs, gîbetin şer'i mânâsını beyân etmiş oluyor. Lügat mânâsının gayp'dan alındığına bakılırsa gîbetin ancak bir kimsenin gıyabında olacağı anlaşılır. Ulemâ'dan bazıları, gîbetin şer'i mânâsîle lügati mânâsının bir birine muvafık olduğunu tercih ederler; ve bu bâbta şu hadîsi delil gösterirler:
«Din kardeşinin yüzüne karşı söylemekten çekindiğin şey gîbettîr.» Bu hadîs Ebu Hüreyre hadîsini tahsis etmiş oluyor. Ulemâ'nın tefsirleri de bu mânâya gelmektedir. Çünkü bazıları gîbeti tefsir ederken : «Bir kimsenin gıybanda aybım söylemektir.» demişler diğerleri az yukarıda

görüldüğü vecihle: «Bir insanı arkasından bir kötülükle anmaktır; velev ki o kötülük onda bulunsun.» şeklinde izahda bulunmuşlardır, Maamâfih bir kimsenin ayıbını yüzüne vurmak gîbet sayılmasa bile yine haramdır; çünkü ona ezadır.
«Din kardeşi» ta'birinden, mefhum-u muhalif yolu ile kâfirin gîbet edilebileceği anlaşılır. B\ı hususda îzâhât verilmiştir. İbnül-Münzir diyor ki: «Bu hadîsde yahûdî, hırıstiyan ve şâir dinler mensupları gibi müslümanlara kardeş sayılmayanlarla işlediği bid'at kendisini dâire-i islâm'dan çıkarmış olanlara yapılan gîbetin, gîbet sayılmayacağına delîl vardır.»
«Kardeş» ta'biri, gîbetçiyi gîbetten vaz geçirmek içindir. Zîrâ kardeşe düsen vazife gîbet değil, kardeşine şefkat, merhamet ve onur; kusurlarını ört bas etmektir.
«Hoşlanmadığı bir şeyle anmandır.» ifâdesi de gösteriyor ki gıyabında söylenen ayıplarından hoşnutsuzluk duymayan fâsik ve Hacirlerin zemmi, gîbet hükmüne girmez. Gîbetin haram olduğu dînen ma'lûm ve müttefekun aleyh ise de büyük veya küçük günahlardan sayılacağı meselesi ihtilaflıdır. Kurtubî, büyük günahlardan sayıldığına icmâ' nakletmiş; ve büyük günah olduğuna şu hadisle istidlal etmiştir.
«Şüphesiz ki sizin kanlarınız, ırzlarınız ve mallarınız birbirinize haramdır.»
İmam Gazali ile Şâfiîler'den «el-Umde» nâm eserin sahibi, gîbetin küçük günâh olduğuna kaildirler. Evzâi: «Bu iki zâttan başka gîbetin küçük günah olduğunu söyleyen görmedim.» diyor. Zerkeşî de şöyle demektedir: «Ölü yemeyi büyük günâh sayıp da gîbeti öyle saymayanlara şaşarım. Halbuki Allah onu ölü insan eti yemenin hükmünü vermiştir...»
Ulema-i Kiram gîbetten altı şeyi istisna etmişlerdir:
1— Mazlumun: filân bana zulmetti ve malımı aldı; yâhûd: filân zâlimdir; demesi caizdir. Yalnız kendisine şikâyet ettiği kimsenin o zulmü gidermeye veya azaltmaya muktedir olması lâzımdır. Buna delil Ebu Süfyan'ın karısı Hind'in Peygamber (S.A.V.) 'e kocasını şikâyet ederken: «Hakikaten bu adam cimridir.» demesidir.
2— Yapılan bir kötülüğü değiştirmeye muktedir gördüğü bir kimseye: Filân kimse falan hakkında şöyle yaptı; diyebilir.
3— Hâkime: Filân bana zulmetti; ondan kurtulmanın çaresi nedir? diyebilir.
4— Müslümanları aldatmaktan kurtarmak için hadîs râvîlerîle şehitleri ve keza; ehli olmadığı halde fetva' veya tedrise özenen kimseleri cerhetmek caizdir.
5— Fâsiklarla ehl-i bid'atı, alenen yapmakta oldukları ma'sîyetlerle anmak caizdir.
6— Ta'rif için bir kimsenin körlük ve topallık gibi kusuru söylenebilir.
Bu altı müstesna şu beytte toplanmıştır:
«Zemm altı şeyde yani; zulümden şikâyetçi, ta'rifçi, sakındırıcı, alenen fisk işleyen, fetva isteyen ve bir kötülüğün giderilmesi hususunda yardım dileyen hakkında gîbet değildir.»[686]

1524/1291- «(Bu da) ondan rivayet edilmiştir. -radıyaUahü anh-Demlştir ki: ResûfüİIah saîîdUahü aleyhi ve sellem:
— Bir birinize hasetlik çekmeyin; yalandan fiyat art-tirmayın; bir birinize buğzetmeyin; küsüşmeyin; biriniz diğerinin satışı üzerine satış yapmasın. Allanın (bîr bîrine) kardeş (çe muamele eden) kullan olun. Müslüman müslümanın kardeşidir. Tekvâ şuradadır. (Bunu söylerken) Resûlüllah SaîîaUaki aleyhi ve sellem göğsüne işaret ediyor; ve üç dede tekrarlıyordu.
— Müslüman kerdeşini tahkir etmesi bir kimseye kötülük namına kâfidir, müslümanın müslümana, malı. canı, ırzı., ve her şeyi haramdır; buyurdular.»[687]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir. Kaadi İlyâz Cümlesinin:
şeklinde de rivayet edildiğini fakat doğrusu birinci rivayet olduğunu söylüyor. İkinci rivayete göre mânâ «ahd-u Peymânını bozmaz» demektir.
Hadîs-i şerif, dînen memnu olan bir kaç meseleye delâlet ediyor şöyle ki:
1— İki kişinin birbirlerine hasedlik çekmesi haramdır. îki taraftan hasetlik çekmenin hükmü bu olunca, yalnız bir taraftan çekilenin hükmü evleviyetle haram olur. Çünkü kendisine hased edene hasetle mukabelede bulunmak, kötülüğü kötülükle karşılamak kabilinden olduğu halde yine haram kılınırsa karşılığında hiç bir kötülük olmayan ha-sedliğin haram edilmesi evleviyette kalır. Hasedin tahkiki, babımızın ilk hadîsinde geçmişti..
2— Münaceşe dahî alış veriş bahsinde görülmüştü. Bunun nehye-dilmesi düşmanlığa sebeb olacağı içindir.
3— Bir birine buğzetmenin hükmü aynen hasedliğin hükmü gibidir. Ancak mezrnum olan buğz dünyevî hususata âid olandır. Allah için buğzetmek ise vaciptir,
4— Bir birine küserek alâkayı kesmek, gördüğü zaman sırt çevirmek memnu'dur. İbni Abdilberr diyor ki: «yüz çevirmeye tedavur denilir. Çünkü bir kimseye buğzeden ondan yüz çevirir ve arkasını döner. Sevenin hâli bunun aksinedir. «Bazılarına göre tedâbürün mânâsı düşmanlık etmektir. İmam Mâlik'in «el-Muvatta'» nâm eserinde Züh-rî'den naklen tedâbürün selâmdan yüz çevirmek mânâsına geldiği rivayet olunur.
5— Müslümanın din kardeşinin satışı üzerine satış yapması memnu'dur. Bu da alış veriş bahsinde görülmüştür. İbni Abdilberr burada şunları söylemiştir: «Bu hadîs, müslümana buğzederek ondan yüz çevirmenin ve onunla dost iken hiç bir şer'i suçu olmaksızın alâkayı kesmenin, ona Allah'ın in'âm ve ihsan ettiği şeylere hasedlik çekmenin haram kılındığını İfâde ediyor. Sonra din kardeşine kan kardeşi muamelesi yapmayı, kusurlarını araştırmamayı müslümana emrediyor. Bu hususda hâzırla gâib ve ölü ile diri arasında bir fark yoktur. Mezkûr beş nehîden sonra :
— Allahin (bir birine) kardeş (çe muamele eden) kullan buyurarak müslümanları Allah'ın emrine imtisâle teşvik etmiş; ve (ibâd) kelimesiyle kulluğun Allah'ın emirlerine imtisal gerektirdiğine işaret eylemiştir.
Kurtubî'ye göre mânâ : «Ey müslünıanlar, şefkat, merhamet, muhabbet, yardım ve nasihat hususunda kan kardeşleri gibi olun:» demektedir.
«Müslüman müslümanın kardeşidir.» dedikten sonra kardeşlik hukuku nâmına, zulmetmeyi zikretmesi müslümanın şerefini göstermek için yapılmış bir tahsistir. Yoksa zulüm kâfire de yapılsa haramdır.
«Takva şuradadır» buyurması, takvanın esasen kalpte bulunan Allah korkusuna, murakabeye ve amellerdeki ihlâs ve samimiyete istinâd ettiğini göstermek içindir. Nitekim imam Müslim'in rivayet ettiği: «Şüphesiz Allah sizin cisimlerinize ve suretlerinize değil, lâkin kalplerinize bakar.» mealindeki hadîs de ayni mânâya delâlet eder. Yani mücâzât ve muhasebe işleri zahirî şekil ve surete göre değil, kalplerdeki niyetlere göre olacaktır.
Hadîs-i şerif, bir müslümanın din kardeşini tahkir etmekten başka hiç bir suçu olmasa şer nâmına yalnız bunun kâfi geelceğine ve o kimsenin kötü sayılacağına delâlet ediyor.[688]

1525/1292- «Kutbetü'bnü Mâlik radıyallahu ahh'âan rivayet o[un-muştur. Demiştir kî: Resûlüllah sdllallahü aleyhi ve setİem:
— Allahım, beni ahlâk, amel, heves ve hastalıkların rnünkerlerinden ırak kıl; buyurdu.»[689]

Bu hadîsi Tirmizî tahrîc etmiştir. Hâkim onu sahîh bulmuştur. Lâfız Hâkim'indir.
Ahlâk kelimesi hulûk'un cem'idir. Kurtuhî ahlâkı şöyle ta'rif ediyor: «Ahlâk, insanın bir takım vasıfları olup bunlarla başkalarına muamele eder.»
Ahlâk iyi ve kötü olmak üzere iki nev'idir. îyı ahlâk: Avf, hilim - sabır - cömerdlik, merhamet, ezaya tehammül, hacet bitirmek, ağır başlılık ve şâiredir. Kötü ahlâk ise: bunun zıddı yani münkerattır İri, hadîs-i şerîfde Peygamber (S.A.V.) 'in:
Irak kil; diye Rabbı'na niyaz ettiği şeylerdir.
Hevâ ve hevesin münker olanları, şer'an makbul olup olmadığına bakmaksızın nefsin arzularına uyarak yapılan şeylerdir.
Hastalıkların münker olanları ise Peygamber (S.A.V.)'in istiâze ettiği cüzzam ve bars gibi nefret uyandırıcı hastalıklarla, verem, kanser gibi öldürücü illetlerdir.[690]

1526/1293- «İbni Abbas radıydllahu anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salldllahü aleyhi ve sellem:
— Din kardeşinle münakaşa yapma; onunla şakalaşma ve ona bir vaadde bulunup da sözünden dönme; buyur-dular.»[691]

Bu hadîsi Tirmîiî zaîf senedle tahrîc etmiştir. Bu mânâda bahusus münakaşa hakkında bir çok hadîsler vardır ki, Teberânî'nin rivayet ettiği uzun bir hadis bunlardandır. Mezkûr hadîse göre: Ashâb-ı kira m'dan bir cemaat şöyle demişlerdir: «Biz din hususunda bir şey hakkında münakaşa ederken Resûlüllah (5.A.V.) yanımıza çıka geldi. Hâlimizi görünce misli görülmedik bir şekilde ga-zaplandı, sonra bizi azarlayarak buyurdu kî:

— Ey ümmet-i Muhammedi bununla mı emrolundu-nuz? Sizden önce geçenler ancak böyie şeylerle helak olundular. Hayrı az olduğu için mücadeleyi bırakın. Münakaşayı bırakın; çünkü mü'm in münakaşa yapmaz. Münakaşayı bırakın; çünkü münakaşacının zarar ziyanı tamam olmuştur. Münakaşayı bırakın zîrâ münakaşacıhk-ta devam etmen günah yönünden kâfidir. Münakaşayı bırakın; çünkü kıyamet gününden ben münakaşaciya şefaat etmem. Münakaşayı bırakın; çünkü samimi olarak münakaşayı terkeden için ben cennetde, cennet bahçelerinin aşağı, orta ve üst kısımlarında olmak üzere üç tane köşk tekeffül ediyorum.Münakaşayı bırakın, çünkü Put Perestliği yasak ettikden sonra Rabbımın beni ilk nehyettiği şey budur.»
Buharı ile Müslim müttefîkan şu hadîsi rivayet ederler:
«Hiç şüphe yok ki Allah indinde insanların en buğza şayan olanı çok mücadele ve münakaşacı olanıdır.»
Bundan murâd: şiddetli münakaşa yaparak muhatabına galebe çalandır.
Münakaşa mânâsına gelen «mira» in hakikati, sırf muhatabı tahkir ve kendisinin ona üstünlüğünü göstermek maksadîle onun sözlerini cerh ederek yanlışını bulmaktır. Mezhepleri takrir ve izahta cidal kelimesi kullanılır. Husumet ise: mal ve şâire elde etmek için musırrâne münakaşada bulunmaktır. Aralarındaki fark: münakaşanın yalnız i'tirâz suretile cereyan etmesi, husûmetin bazan i'tirâz bazan da iptidaen yapılmasıdır. Hakikati meydana çıkarmak maksadîyle yapıl ma zlarsa bunların hepsi çirkindir. Bittabi ehl-i ilm'in münazaraları, her ne kadar cidalden hâli kalmasa da yasak edilen münakaşalara dâhil değildir. Bu bâbta icmâ' vardır.
Hadîs-i şerif mizahı da yasak etmektedir. Mizah, şaka demektir. Memnu1 olan şaka, dargınlık ve ayrılığa sebebiyet veren veya bâtıla âit olanlardır. Hatır yıkmayan tatlı şakalar memnu' değildir. Tirmizî'-nin Hz. Ebu Hiireyre'den tahrîc ettiği bir hadîsde şöyle buyrulmaktadır.
Ashab :
— Yâ Resûlâllah! gerçekten sen bizimle şakalaştyorsun; dediler. Peygamber (S.A.V.) :
— Ben Hak'dan başka birşey söylemem; buyurdular.»
Hadîs-i şerif, vaadden dönmeyi de nehyediyor. Bunun münafıklara âid sıfatlardan olduğunu yukarıda görmüştük. Ancak sözünde durmak niyetiyle vaad ederek bir mâ'niden dolayı sözünü yerine getirmeyen buradaki nehîde dâhil değildir.[692]

1527/1297- «Ebu Sâid radıyaîlahu anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Rcsûlüllah saîlaîlahü aleyhi ve sellem:
— İki haslet vardır; bunlar bir mü'minde bulunamazlar: cimrilikle kötü ahlâk; buyurdular.»[693]

Bu hadîsi Tİrmizî tahrîc etmiştir. Senedinde za'f vardır.
Buhl: cimrilik, pintilik, demektir. Bunun örfen ve şer'an çirkin ve mezmun olduğu ma'lûmdur. Bir çok âyet ve hadîslerde cimrilik zem-medilmiştir. Ulemâ yalnız cimriliğin mikdarında ihtilâf etmişlerdir. Bu ciheti de yukarıda görmüştük. Şunu da ilâve edelim ki ulemâ'dan bazıları: «Zekâtını veren cimri sayılmaz» demişlerse de İmam Gazali buna i'tirâz etmiş; ve cimrilikten kurtulmak için haddi kâfi görmeyerek şöyle demiştir: «Çünkü bir dâne ağırlığı noksanlıktan dolayı kasaba eti, fırıncıya ekmeği iade eden bülittifak bahil sayılır. Keza hâkimin çocuklarına takdir ettiği nafakayı kendilerine teslim ettikten sonra malından çocuklarının bir lokma veya bir hurma dâ~ nesi yemelerini çok gören baba da böyle olduğu gibi, önünde ekmek bulunan bir kimsenin, isteyecek diye yanma gelenden onu saklaması da bahillik sayılır.» Ancak GazâlVnin söylediği örfen cimriliktir; örfen cimrilik azabı müstelzim değildir.
Güzel ahlâk hakkında îzâhât yukarıda geçmişti. KÖtÜ ahlâk hususunda da hadîsler çoktur. Hâkim'in tahrîc ettiği bir hadîsde :
«Kötü ahlâk, sirkenin balı bozduğu gibi ameli bozar.»
buyurulmuştur. Hatib şu hadîsi rivayet eder:
«Muhakkak her şeyin bir tevbesi vardır. Yalnsz kötü ahlâk sahibi müstesna. Çünkü o bir günahdan tevbe ederse ondan daha kötüsüne düşer.» Tinnisî ile İbni Mâce dahî şu hadîsi tahric etmişlerdir.
«Kötü huylu olan cennete giremez.»
Hadîsdeki, «mümin» den murad; İman-ı kâmil sahibidir. Yani kâmil imanlı bir mü'minde bahilik ve kötü huy bulunamaz. Yâhud zekâtını vermeyen mü'min kasdedilmiştir. Mü'min lâfzı müslümam bu iki şeyden nefret için de zikredilmiş olabilir.[694]

1528/1295- «Ebu Hüreyre radtyallahu anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saîlallahü aleyhi ve selîem:
— Bir birine şovenlerin söyledikleri (n'n vebalı) mazlum olan tecâvüz etmedikçe söze başlayanın üzerinedir; buyurdular.»[695]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif, birinden eziyet gören kimsenin ona eziyet mikdarınca mukabele edebileceğine ve bu mukabele günah olsa da, vebali eziyeti yapana âid olduğuna, delâlet ediyor. Çünkü mukabeleye sebeb olan, eziyeti yapandır. Ancak cevap veren ileri giderse fazla sözünün vebali kendine olur. Zîrâ kötülüğün cezası ancak o kötülük mikdarmda olur. Bununla beraber karşılık vermeyerek sabretmek efdâldır. Sabit olmuş bir hakikattir ki: Resûlüllah (S.A.V.)'in huzurunda bir adam Hz. Ebu Bekir (R.A.)'a sövmüş Ebu Bekir (R.A.) susmuş, fakat sonradan cevap vermiş. Bunun üzerine Peygamber {S.A.V.) yerinden kalkmış kendisine meseleyi sormuşlar. Fahr-i âlem (S.A.V.) :
— Hakîkaten Ebu Bekir sustuğu zaman onun namına bir melek cevap veriyordu; fakat hakkını kendisi alınca şeytan geldi; buyurmuştur.[696]

1529/1296- «[697] Ebu Sırme radıyallahu anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlülİah sallaîlahü aleyhi ve seîîem:
— Her kim bir müslümana zarar verirse Allah'da ona zarar verir; kim bir müslümana meşakkat verirse Allah ela ona meşakkat verir; buyurdular.»[698]

Bu hadîsi Ebu Dâvud ile Tîrmiiî tahrîc etmişlerdir. Tirmizî onu hasen bulmuştur.
Hadîs-i şerîf ne suretle olursa olsun müslümana eziyet vermenin memnu' olduğuna delildir. Yani bir müslümana malı, canı, veya ırzı hususunda haksız olarak zarar yaparsa Allah Teâlâ ona ameli cinsinden olmak üzere zarar verir.
Musakka: münâzea demektir. Yani bir kimse bir müslümanla- zulüm ve tecavüz suretiyle kavga ederse Allah ona da uygun bir ceza olmak üzere meşakkat verir.[699]

1530/1297- «Ebu'd-Derdâ' radıydllahu anft'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüüah salaîlahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz ki Allah pis pis lâflar eden ahlâksıza bllğzeder; buyurdular.»[700]

Bu hadîsi Tİrmm tahrîc etmiştir. Tirmizî'nin İbni Mes'ud'dan merfu' olarak tahrîc ettiği rivayette «Mü'min ta'n ve lâ'net de etmez ahlâksızca ve pis pis de konuşmaz.» buyurulmuştur. Tîrmizî bunu hasen bulmuştur. Hâkim onu sahîhlemiş; Dâre Kutnî ise mevkuf olduğunu tercih etmiştir.
Buğz: Sevginin zıddıdır. Allah'ın kuluna buğz'u, ona ikramda bulunmayıp bilâkis azap etmesidir.
Beziyy : Pis pis lâkırdılar eden; demektir. Bittabi bu sıfat müslümana yakışmaz. Nitekim TirmizVnin rivayeti de ayni mânâya delâlet etmektedir.
Ta'n: Söğmektir. Ta'n ve lâ'net sigaları mübalâğalı ism-i fail sigasîle kullanılmışlarsa da lâ'net hükmünün sübütu için mübalâğaya hacet yoktur. Çünkü lâ'netin azı da çoğuda memnu'dur.
Hadîs-i serîf, söğmekle lâ'netin, kâmil bîr mü'minin sıfatı olamayacağına delâlet ediyor. Ancak kâfir, sarhoş ve Allah ile Resûlü'nün lâ'net ettikleri kimseler müstesnadır. Onlara Iâ'net caiz görülmüştür.[701]

1532/1298- «Âİşe radıyallahu anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûfüllah sallallcthü aleyhi ve sellem:
— Ölülere soğmeyin; zîrâ onlar gönderdikleri {amelleri) ne varmışlardır; buyurdular.»[702]

Bu hacHsi Buharî tahrîc etmiştir.
Ölülere söğmek mü'mİn ve kâfire şâmil olmak üzere her ölü hakkında memnu'dur. Buna sebep olarak Peygamber (S.A.V.) hâl-i hayatlarında işledikleri amellere kavuşmalarını beyân buyurmuştur. Artık cnJarm işi Allah'a kalmıştır. Hadîs-i şerîf «Cenaze bahsi» nin sonunda îzâlii ile geçmişti.[703]

1533/1299- «Huzeyfe radıyallahu anh'dan rivayet olunmuştur.Demiştir kî: Resûlüllah sdllalîahü aleyhi ve sellem:

— Hiç bir koğucu cennete giremez; buyurdular.»[704]

Hadîs miittefekun aleyh'dir,
Kattât : nemmâm demektir. Hadîsin bir rivayetinde kattât yerine nemmâm denilmiştir.
Nemmâm: Koğucu; lâf taşıyan mânâsına gelir. Bazıları kattât ile nemmam arasında fark bulurlar. Nemmâm başkalarına eriştirmek için kıssayı hazırlayanlardır. Kattât: bilmediği bir şeyi dinleyip başkalarına nakledenidir. Nemime'nin hakikati: ara-bozmak için Ötekinin berikinin konuştuklarını bir birlerine ulaştırmaktır. İmam GazâU; «Bunun haddi: meydana çıkması hoş görülmeyen şeyi açığa vurmaktır. Kendisinden lâf alınan veya lâf götürülenin yâhûd üçüncü bir şahsın kızması bu bâbta müsâvî olduğu gibi açığa vurmanın da sözle veya işaret yâhud yazı ile yapılması arasında bir fark yoktur.» diyor.
Nemime hakkında bir çok hadîsler vârid olmuştur. Taberânî mer'fu olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir.
«Hasedci, koğucu ve falcı bizden değildir; ben de on değilim.»
Nemime'nin vâcib olduğu yer de vardır. Meselâ bir kimseye zulmetmek veya onu öldürmek isteyen biri görüldü mü derhal o kimseyi isim vermeksizin korunmaya da'vet etmek, gerekirse zâlimin adını da söylemek vâcib olur.
Hadîs-i şerîf koğuculuk günahının pek büyük olduğuna delildir. Hafız el - Münzirî: «Ümmet koğuculuğun haram kılındığına ve Allah indinde en büyük günahlardan olduğuna icmâ' etmiştir.» demiştir.[705]

1534/1300- «Enes radıyalîahu anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlüHah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Her kim gazabını yenerse Ailah ona azap etmekten vaz geçer; buyurdular.»[706]

Bu hadîsi Taberâni «el-Evsat» da tahrîc etmiştir. İbni Ebi'd Dünya (nın kitabın) da bu hadîsin İbni Ömer'den bir şahidi vardır.
Gazap hakkında şimdiye kadar bir çok yerlerde söz geçti. Bu hadîs gazabı yenerek, onun muktezâsınca hareketten nefsi men' etmenin fazileti hakkındadır. Gazabı yenmek kolay bir iş değildir. Onu başarabilmek için sabır, hilim ve nefisle mücâhede lâzımdır. Bundan dolayıdır ki Teâlâ Hazretleri ona mükâfat olarak azaptan vaz geçmeyi va'detmiştir.[707]

1536/1301- «Ebu Bekr-i Sıddîk radıydlîahu anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Rasûlüllah sdllallahü aleyhi ve selîem:
— Cennete, şarlatan, bahîl ve geçimsiz (olanlar ilk elde) giremez; buyurdular.»[708]

Bu hadîsi Tirmizî tahrîc etmiş; ve onu ikiye bölmüştür. İsnadında za'f vardır.
Geçimsizden murâd: Köle ve cariyelerinin hakkını îfâ etmeyen, onlara ezâ ve cefâ eden, adâb-ı şer'iyyeyi ve farz olan ibâdetleri öğretmeyen, hayvanlarının yemini suyunu ihmâl eden, onlara taşıyamayacakları yükü yükleyerek öldüresiye döğen kötü tasarruflu kimselerdir. Hadîsin isnadında zaîflik olmakla beraber bir çok şâhidleri vardır. Bazılarını münasebet düştükçe zikretmiştik. Bu şâhidlerle hadîs zaîf olmaktan kurtulmuş; hasen derecesine yükselmiştir.[709]

1537/1302- «İbnî Abbas radıyallahu arihümâ'Aan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resulü İlah salallahü aleyhi v? setlem:
— Her kim rızâları olmaksızın bir kavmin konuştuklarını dinlerse kıyamet gününde onun kulaklarına ânük (yani kurşun) dökülecektir; buyurdular.»[710]

Bu hadîsi Bu hân tahrîc etmiştir.
«— Yani kurşun» ifâdesi müdreçtir; üst tarafındaki kelimeyi îzâh için zikredilmiştir.
Hadîs-i şerif, sözünün başkaları tarafından dinlenilmesini arzu etmeyen bir kimsenin konuştuklarını, dinleyenin harârn olduğuna delâlet ediyor. Bu da, ya sarahaten bildirmekle yâhud karine ile anlaşılır. Buhâri'nin «el-Edübü'l Müfred» adlı eserinde Said-i Makburî'den rivayet ettiği bir hadîste Hz. Said şöyle demektedir. «İbni Ömer'in yanına uğradım. Yanında bir adam vardı; konuşuyorlardı. Ben hemen yanlarına sokuldu isem de İbni Ömer göğsüme çarparak: iki kişiyi konuşurken buldunmu onlardan için almadıkça- yanlarına dikilme; dedi.» İbni Abdilber: «îki kişi gizlice konuşurken hiç bir kimsenin onların yanına girmesi caiz değildir.» diyor. Musannif a göre gizli konuşan iki kişinin yanında izinsiz oturmak da caiz değildir; isterse onlardan uzak bir köşeye oturmuş olsun. Çünkü onların baş başa kalarak gizlice konuşmaya başlamış olmaları, konuşacaklarını gizlediklerine delâlet eder. Bazı kimseler konuşulan sözden bir kaç cümle işitmekle derhal mevzuun mâhiyetini anlayıverirler. Binâenaleyh izin almak şarttır.
Elbiseyi yoklamak, koklamak, küçüklere evde ne konuşulduğunu veya ne yapıldığını sormak dahî başkalarının konuşmasını dinlemek hükmündedir. Şu kad«r var ki âdil bir kimsenin münkerâta dâir verdiği bir habere istenâden, o münkeri defetmek maksadîle iki kişinin ne konuştuklarını izinsiz dinlemek caizdir.[711]

1538/1303- «Enes radıyallahu anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saldllakü aleyhi ve seîlem:
— Ne mutlu kendi kusuru âlemin kusurların (« araştırmak) dan kendisini alakoyana; buyurdular.»[712]
Bu hadîsi güzel bir isnâdla Bezzâr tahrîc etmiştir.
Tûbâ: Ya bir İsm-i masdardır ve: ne mutlu, müjdeler olsun, hayır ve iyilik senindir, mânâlarına gelir. Yâhûd cennette bir -ağacm adıdır. Hangi mânâya alınırsa alınsın tûbâ, kendi kusurlarîle meşgul olarak onları gidermeye çalışırken başkalarının kusurundan haberi bile olmayanlaradır. Başkasını ayıplamak isteyen evvelâ kendine bakmalıdır. Bakarsa mutlaka kendinde bir kusur bulacak ve bu kusur onu başkasının kusurunu söylemekten men'edecektir.[713]

1539/1304- «İfani Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Her kim kendini büyük görürse ve yürüyüşünde böbürlenirse huzur-u ilâhîye, Allah kendisine gazaplı olarak Clkar; buyurdular.»[714]

Bu hadîsi Hâkim tahrîc etmiştir. Râvileri sikadırlar.
Kendini büyük gSrmek iki suretle olabilir. Ya kendini başkalarından daha ziyâde ta'zim ve hürmete lâyık görür, yâhud kendinin hakîkaten büyük olduğuna inanır. Bu bâb'da İmam Müslim, Tirmizî ve Hâkim, İbni Mes'ud (R. A.J'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir.Resûlüilah (S.A.V.):
Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez; dedi, Bir adam :
— Yâ Resûlâllah, insan elbisesinin güzel ayakkabısının da güzel olmasını İstiyor; dedi. Resûlüilah (S.A.V.):
— Hiç şüphe yok kî Allah güzeldir; güzelliği sever. Kibir, hakkı hiçe saymak ve insanları tahkir etmektir; buyurdular.» Bazıları : «Kibir, hakka karşı büyüklenerek, onu hak görmemektir.» demiştir; diğerleri: «Hakkı kabul etmemekdir» şeklinde ta'rif etmişlerdir. Nevevî: «Kibrin mânâsı, kendini başkalarından yüksek görerek onları tahkir ve büyüklendiği için hakkı inkârdır.» diyor. Musannif merhum «ez - Zevâcir» nâm eserinde kibri bâtını ve zahirî olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Bâtıni kibir: nefisde bir huydur; ve kibir denilmeye asıl lâyık olanda budur. Zahirî kibir, azadan sâdır olan amellerdir. Bu Ötekinin neticesidir.
Bir de uçup vardır ki buna lisanımızda «kendini beğenmek» derler. Kibirle uçup arasında fark vardır. Kibirde kendisine çalım satılan bir şahıs bir de kendisîle büyükîenilen şey vardır. Ucub'da ise yalnız bir şeyi büyültmek vardır. Şâyed onda da üzerine çalım satılan bir şahıs bulunursa o da kibir olur.
Kurula kurula yürümek de büyüklenmekten ileri gelir. Hadîsde bu cümlenin büyüklenme üzerine atfedilmesi kibrin bir nev'ini diğer nev'i üzerine atıf kabîlindendir; ve âdeta: «her kim kibir nev'ilerinden şu nev'i kendinde bulundurursa tehdidi hak etmiş olur» denilmiş gibidir.
Gerek bu hadîs gerekse bu mânâdaki diğer hadîsler kibrin haram olduğuna ve Allah'ın gazabını celbettiğine delâlet ederler.[715]

1540/1305- «Sehl. b. Sa'd radvyallahv, anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResulüHah salîallahü aleyhi ve selîem:
— Acele şeytandandır; buyurdular.»[716]

Bu hadîsi Tirmizî tahrîc etmiş ve «basendir» demiştir. Acele: bir işde sür'at göstermektir. Ağır davranmak îcâb den yerde acele etmsk kötü ise de sür'at îcâbeden yerde makbuldür. Eazıları sür'at İle yavaşlığın arasım bulmuş ve: «dikkat ve vakarla sür'at gösteren kimse, .bir birine zıd gibi görünen bu iki şeyi bir araya getirmiş olur.» demişlerdir. Burada kaide şudur: umurun en hayırlısı orta olanıdır.[717]

1541/1305- «Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlÜ'Iah salaîîahü aleyhi ve seîlem:
— Uğursuzluk i'tikadı kötü ahlâktır; buyurdular.»[718]

Bu hadîsi Ahmed tahrîc etmiştir. Senedinde za'f vardır.
Kötü ahlâkın hakikati ve bütün kötülüklere sebeb olduğu yukarıda görülmüştür. Hadîs-i şerif güzel olsun, çirkin olsun, bütün huyların ihtiyarî ve kisbî olduğuna işaret ediyor.
Şü'm: yümn'ün zıddıdır.
Yü'mn: uğur, bereket, fâl-i hayır mânâlarına gelir. Şü'm de uğur? suz saymakda kullanılır.[719]

1542/1307- Ebu'd-Derdâ radıyallahu ci;ı7ı'dan rivayet olunmuştur.
— Şüphesiz ki lâ'netçiler kıyamet gününde ne şefaatçi olurlar ne de şâhid; buyurdular.»[720]
Bu hadîs-i Mü si im tahrîc etmiştir.
Lâ'net hakkında biraz yukarıda söz geçmişti. Hadîs-i şerif çok çok lâ'net edenlerin, kıyamet gününde Allah şefaatlerini kabul etmeyeceğini haber veriyor. Şehâdet meselesine gelince: bazılarına göre lâ'netçinin kıyamet gününde şehâdeti kabul edilmeyecektir. Yâni bütün ümmetler Peygamberlerin risâlet ve tebliğ vazifelerini yaptıklarına şehâdet ederken bunlar şehâdet edemeyeceklerdir. Diğer bazı ulemâ'ya göre lâ'netçinin şahadeti dünyada kabul edilmez. Çünkü onlar fâsıklar zümresine dâhil olmuşlardır. Bir takımları: «şehâdetten murâd şehitliktir binâenaleyh bunlara şehitlik mertebesi nasip olmayacaktır.» mütâlâasında bulunmuşlardır.[721]

1543/1308- «Muâz b. Cebel radtyaUahu anh'Aan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sdllaîlahü aleyhi ve seUed:
— Her kim din kardeşini bir suçla ayıplarsa o suçu (kendisi de) işlemeden Ölmez: buyurdular.»[722]

Bu hadîsi Tirmizî tahrîc etmiş ve hasen bulmuştur. Fakat senedi münkati'dir.
TirmizVnin onu hasen kabul etmesi şâhidleri bulunduğu içindir. Bittabi şahitleri bulununca hadîse inkıta' zarar vermez.
Hadîs-i şerîf din kardeşini bir kusurundan dolayı ayıplayandan Allah'ın tevfik ve inayeti kaldırılacağını ve bu sebeple o suçu kendiside işleyeceğini bildiriyor. Lisanımızda ki «Kazma kuyuyu komşuna, kendin düşersin içine.» darb-ı meseli bu hadîsden mülhem olsa gerektir. Yalnız ayıpladığı kimsenin akıbetine uğramak için bazıları, kendisinde o suç bulunmadığına uçup getirerek böbürlenmesini şart koşuyorlar. Bu takdirde: bende bu kusur yok; diye kendini beğenmişlik etmezse, ayıpladığı kimsenin âkibetine uğramayacak demektir.
Hâsılı bir kusur ve kabahati mücerred sahibim ayıplayarak küçük düşürmek çirkin bir harekettir; ve uhrevî cezayı istilzam eder. Ancak biraz yukarıda zikrettiğimiz (6) özürden dolayı bir kimsenin ayıbı söylenebilir. Maâmâfîh yine de hüsn-ü niyet şarttır.[723]

1544/1309- «Behz b. Hâkim babasından o da dedesînden[724] radiyallahu anhüm işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Dedesi demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seüem:
— Cemâati güldürmek İçin konuşup da yalan söyleyenin vah hâline, vay onun haline, sonra vay onun hâline; buyurdular.»[725]

Bu hadîsi Üçler tahrîc etmiştir. İsnadı kavidir. Hadîsi Tirmizî ile Beyhakî de rivayet etmişlerdir.' Tirmizî onun hasen olduğunu söylemiştir. Bu mânâda bir çok hadîsler vardır. Nitekim bazıları az ileride görülecektir. İbni Hibbân «Sahîh» inde şu hadîsi rivayet eder:
«Yalandan sakınınız; çünkü yalan fücur ile beraberdir. BunİarınIkisi (sahipleri) de cehennemdedir.» Tdbe-rânî dahî buna benzer bir hadîs rivayet etmiştir. İmam Ahmed b. HanbeVin tahrîc ettiği şu hadîs de aynı mânâyı ifâde eder.
Ashâb'tan biri :
— Cehennemliklerin ameli nedir? demiş. Resûlüllah (S.A.V.) :
— Yalan söylemektir; çünkü kul yalan söyledimi hak yoldan sapar. Saptımı küfreder; küfrettiği zaman da cehenneme girer; buyurmuşlar.
Hadîs-i şerif, başkalarını güldürmek için yalan söylemenin haram olduğuna delildir. Yalan söylemek ne şekilde olursa olsun haram ise de böylesi ehemmiyetine binâen bilhassa haram kılınmıştır. Binâenaleyh kendisini dinleyenler yalan söylediğini bilirlerse onu dinlemekle ayni ma'siyete iştirak etmiş olurlar. Onlara düşen vazife ya bu yalancıyı susturmak yâhud susturamazlarsa oradan Kalkıp gitmektir.
Yalan söylemek bazı ulemâ'ya göre büyük günahlardandır. Şâfiîler'-den Rûyanî yalanın büyük.günahlardan olduğunu; kasden yalan söyleyenin başkasına zarar vermese bile şehâdeti kabul edilmeyeceğini* zîrâ" yalanın her halde haram olduğunu söylemiştir.
îmam Gazali «Îhyau'l-Ulûm» da yalanı; vacip, mubah ve haram olmak üzere üç kısma ayırmış; ve şöyle demiştir: «Doğru söylemekle varıldığı gibi yalan söylemekle de varılabilen sahîh bir maksat hususunda yalan söylemek haramdır; yalnız yalan söylemekle vanlıyorsa mubah, o maksada varmak vacip ise yalan söylemekde vaciptir...»
Gazâli'ye göre doğuracağı kötü netice ile doğru söylemenin doğuracağı aynı netice karşılaştırılmalıdır. Bu takdirde eğer doğru söylemenin neticesi daha kötü olacaksa yalan söylenilebilir; aksi hâlde, yâhud netice şüpheli olursa, yalan söylemek haram olur. Kötü netice şahsına âid doğru söylemek müstehâb, başkasına ait ise müsamaha göstermemek evlâ olur.
Yalan söylemek üç surette bilittifak caizdir. Nitekim îmam Mücîim «Saftîft» inde bunu İbni Şihâb'ta.n rivayet etmiştir. İbni Şi-hâb: «insanların konuştukları hiç bir hususta yalan, söylemeye ruhsat verildiğini duymadım. Ancak üç şey müstesna: Harpte, ara bu-luculukda ve erkeğin karısı hakkında; kadının da>kocası hakkında söylediği sözlerde» demiştir. Kaadi îyâz: «Bu üç surette yalan söylemenin cevazı hususunda hilaf yoktur.» diyor. İbni Neccâr bunu Nevvâs b. Sem'an'd&n merfu' hadîs olarak rivayet etmiştir. Hadîs şudur :
«Yalan, Âdem oğlunun aleyhine yazılır; yalnız üç şeyden müstesna; iki kişinin aralarını bulmak için araya giren, karısını razi etmek için konuşan (hakkında) bir de harp hususunda söylenen yalanda.»
Allah'ın hikmetine bakmalı ki kalpleri yatıştırmak ve güzel güzel geçinmeyi te'min için koğuculuğu haram kılmıştır. Halbuki koğuculuk-ta söylenilenler yalan değildir; fakat neticesi kalp kırmağa, düşman olmağa ve müslümanların birbirlerîle alâkalarını kesmelerine müncer olur. Yalan haddi zâtında haram olmakla beraber İslâmî birliği sağlamak için yerine göre onu tecviz etmiştir.[726]

1545/1310- «Enes radıyallahü anh'dan Peygamber saUdllahü aleyhi ve seîlem'den işitmiş olarak rivayet edildiğine göre Resûlüllah sdllaî-lahü aleyhi ve sellem :
— Gîbetini ettiğin kimsenin keffaretİ onun İçin istiğfar etmendir; buyurmuşlardır.»[727]

Bu hadîsi Haris b. Ebî Üsâme zaîf bir isnadla rivayet etmiştir.
Onu tbni Ebi Şeyhe «müsned» inde, Beyhakî «ştuıbüfl - îmân» da tahrîc ettikleri gibi daha başkaları da muhtelif lâfızlarla Hz. Etıes'-den rivayet etmişlerdir; yalnız isnadlarında za'f vardır. Bununla beraber mânâ i'tibârîle başka yollardan rivayet olunmuştur. Hâkim ile Beyhaki onu Hz. Hyzeyfe (R. AJ'dan şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir:
«Huzeyfe (R.A.) demiştirki:
— Dilimde aileme karşı bozukluk vardı. Bunu Resûlüllah (S.A.V.)'e sordum :
— Ne duruyorsun da istiğfar etmiyorsun yâ Huzeyfe? Ben hakikaten her gün Allah'a yüz kere istiğfar ediyorum; buyurdular.»
Beyhakî: «bu hadîs esahtır» demiştir.
Enss hadîsi, gîbeti yapılan kimse için Allah'dan istiğfar kâfi geldiğine ayrıca ondan özür dilemeye hacet olmadığına delâlet ediyor. Fakat Hanefîler'le, Şâfîüler'e göre zemmi edilen kimsenin bundan haberi olursa cnunb helâllaşmakda îcâbeder; bilmediği takdirde bir şey lâzım gelmsz: Eu bâbta Buhârî, Hz. Ebu Hüreyre'den merfu olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Eğer bir kimsenin üzerinde din kardeşinin, ırzına âid bir zulüm vebali veya herhangi bir şey bulunursa, hiç bir altın ve gümüşe mâlik olamayacağı zaman gelmeden, hemen bugün o kimseye o vebali helâl ettirsin. (Zîrâ kıyamet gününde) kendisinin bir amel-i sâlihi bulunursa, zulümü nisbetinde ondan alınacak; makbul amelleri yoksa hasmının günahlarından bir kısmı alınarak onun üzerine yükletilecektir.» Bu hadîsin bir benzerini Beyhakî Hz. Ebu Musa (R. –A)dan tahrîc edilmiştir.
Buharı hadîsi, mutlak surette helâllaşmanın lüzumuna delâlet ediyorsa da, Enes hadîsi ile aralarını bulmak için, o da, gîbeti yapılan kimsenin, gîbeti duyduğuna hamledilmistir.[728]

1516/1311- «Âişe radıyallahü anhâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salîdlîahü aleyhi ve seîîem :
— Allah indinde erkeklerin en sevimsizi, husumeti[729] pek şiddetli olan sırnaşıktır; buyurdular.»[730]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
E!edd : Ledîd'den alınmıştır.
Ledîd : aslında, vadinin kenarı, demektir. Şiddetli husumet ma'nâ-sinda kullanılır. Şu münasebetle ki: vadiye düşen kurtulmak için nasıl iki tarafa saldırırsa, hasmına mutlaka galebe çalmak isteyen de, delilin birini getirir getirmez ötekine baş vurur.
Husumeti zemm babında bir çok hadîsler vârid olmuştur. Bunlardan bir tanesi TirmizVnin İbni Abbas'tan merfu' olarak tahrîc ettiği şu hadîsdir.
«Husumette devam etmen sana günâh yönünden yeter» Tirmizl bu hadîs için: «gariptir» diyor.
Husumet bâbındaki hadîsler mutlakdır. Binâenaleyh, haklı da olsa, husumetin mezmum ve çirkin olmasını iktiza ederse de Neve-vı <s.el-Ezkâr» adlı eserinde şöyle demektedir: «Eğer, insana hakkını almak için mutlaka husumet lâzımdır; dersen buna cevap, Ga-zâM'nin verdiği cevaptır. Gazâlî'ye göre zemmedilen husumet ancak bâtıl hakkında ve bir bilgiye sahip olmadan yapılandır. Meselâ, bir hâkim vekilinin husumeti bu kabildendir; çünkü hakkın kime âid olduğunu anlamadan da'vâya vekâlet eder ve zemme dâhil olur. Bir hak ararken ihtiyaçtan fazla husumet gösterenler; hasmına eziyet için yalan söyleyenler ve keza sırf hasmını ezmek için inadına husumet ve da'vâ edenler hep ayni hüküme dâhildirler. înad ve eziyet kasdetmeyerek yapılan husumetler ne mezmum ne de haramdır. Ancak, mümkin mertebe bunların da terki evlâdır.
Bazı Şafiî kitaplarında, çok husumet yapanların şâhîdliği kabul edilmeyeceği; zîrâ bunun mürevveti azalttığı zikredilmiştir.[731]

«Güzel Ahlâka Teşvik Babı»

1547/1312- «İbnî Mes'ud radıyaîlahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demişi İr ki: Resûlüllah saîlalîahü aleyhi ve seîlem:
— Sıdka sarılın; çünkü sıdk hayıra götürür. Hayır da cennete götürür. Kişi doğru hareket ede ede ve doğruluğu araya araya nihayet Allah indinde doğrucu yazılır. Yatandan sakının zîrâ yatan, başdan çıkarmaya götürür. Şüphesiz ki, baştan çıkmak da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye ve yalanı araya araya nihayet indinllah byalancı yazılır; buyurdular.»[732]

Hadis muttefikun ileyhtir.
Sidk : Vakıa uygun olan; kezib: şâkıa uymayan şeydir.
Hidâyet: Doğru yola götürmek; dalâlet de: bâtıl yola götürmek mânâlannadır. Ehl-i Sünnet ulemâsının mezhebi budur. Mu'tezîleye göre hidâyet : doğru yolu göstermek; dalâlet, doğru yolu göstermemektir.
Birr : Hayır işlerini yapmakta etraflı ve şümullü davranmaktır. Bu kelime her nevi' hayır işlere şâmil cem'iyetli bir ta'birdir. Halisane yapılan sâlih amele de birr denilir.
îbni Battal (—444): «hayır da cennete götürür» cümlesi için: «Bunun mısdakı[733] Teâlâ Hazretlerinin ;
[[734] Şüphesiz ki iyiler ni'metler içerisinde (den giiiâr) olacaklardır. âyeti kerîmesidir.» diyor. «Kişi doğru hareket ede ede ilâh...»
cümlesi için de şu mütâlâada bulunmaktadır: «Bundan murâd, sidkı defalarca tekrarlaması ve nihayet mübalâğa ismini yani sıddîk denilmeyi hak etmesidir.»
Fücur: aslında yarmak mâ'nâsına gelir. Burada diyaneti yarmak mânası kasdedilmiştir: Fesada meyletmek, ma'sıyetlere atılmak manâlarında da kullanılan şümullü bir isimdir.
Hadîs-i şerîf, sözlerinin doğru olmasına dikkat eden kimse için doğruluğun, kasden yalan söyleyen için de yalancılığın bir tabiat ve seciyye haline geleceğine, hayır ve şer sıfatlarının ta'lim ve tatbikatla devam edeceğine işaret ettiği gibi doğruluğun pek büyük ve şerefli bir haslet olduğuna ve sahibini cennete götüreceğine, yalancılığında o nisbette büyük bir kabahat olduğuna ve sahibini cehenneme sürükleyeceğine delâlet ediyor. Bittabi bu onların uhrevî hallerinin beyânıdır. Dünyevî hallerinin dahî küçük mikyasta âhiret-teki âkibetlerine benzediğini her zaman müşahede etmekteyiz. Doğru söyleyip, doğru iş göreni dostundan maada düşmanı bile sever; şehâdeti ve sözü makbuldür. Halbuki yalancıyı kimse sevmez; o hiç bir yerde ihtiram ve kabul görmez; bilâkis nasibi er geç rezil olmaktır. Nitekim dilimizdeki: «Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.» ata sözü ile bu hakikata işaret olunur.[735]

1548/1313- «Ehu Hüreyre radıyallahü anhtan rivâyef olunduğuna göre; Rcsûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Zanndan, sakının, çünkü zann, sözün en yalanıdır; buyurmuşlardır.»[736]

Hadîs müttefekun sîeyh'tir. Bu hadîs ve îzâhi bundan önceki bâbta görüldü.[737]

1549/1314- «Ebu Saıd-İ Hudrî radtyallahü anft'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûiüIIah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Yollarda oturmaktan sakının; buyurdular. Ashâb:
— Yâ ResûlâHah, oturmamamıza İmkân yok; biz orada konuşuyoruz:
— O halde yolun hakkını bari verin; dedi. Ashâb :
— Onun hakkı nedir? dediler. Resûlütlah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Gözü (haramdan) yummak, (gençlere) eziyetten çekinmek, selâmı almak, eyiliği^emir ve kötülükten nehîdir; buyurdular.»[738]

Hadîs müttefekun eîeyh'tir.
Kaadı lyâz diyor ki : «Bu hadîsde, ashâb'ın, emri vücup mânâsına değil de olanı yapmaya teşvik mânâsına anladıklarına delil vardır. Çünkü vücup. mânâsım anlasalar ResûlüIIah (S.A.V.)'e müracaatta bulunmazlardı.»
Musannif Kaadî'nin mütâlâasına cevaben: «ihtimal ashâb, yollarda oturma ihtiyacını arzettikleri için tahfif sadedinde nesih vâki' olacağını ümid etmişlerdir» demiştir.
Bazı hadîslerde burada zikri geçen beş şeyden başka fazlalıklar göze çarpmaktadır.Meselâ Ebu ya yol göstermek, aksiran birisi Allah'a hamdederse ona teşmitte bulunmak» ibaresi; Said b. Manzur'un rivayetinde, «mazluma yardım» Bezzâr'm. rivayetinde: «yük yüklemeye yardım.» TaberânVmn rivayetinde : «Mazluma yardım edin, Allah'ı da çok anın.» ibareleri ziyâde edilmiştir. îmam Süyûtî (849—911) «et-Yevşîh» nâm eserinde bu ziyâdelerin on üç âdab teşkil ettiğini söyler. Yollarda oturmaktan nehyedilmesinin hikmeti, fitnenin önünü almaktır. Çünkü yolda oturan bir kimse oradan geçen kadınlara bakar. Allah'ın ve müslümanlarm hukukunu ihlâl eder. Hâlbuki evinde otursa kendisine hiç bir şey lâzım gelmez.
Ashâb-ı kiram yollarda oturmak için izin isteyince Resûlüllah (S.A. V.) kendilerine, îfâsı lâzım gelen hukuku bildirmiştir.[739]

1550/1315- «Muâviye radıyallahü, anh'âan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah sdlîallahü aleyhi ve sellem :
— Eğer AMah bir kimseye çok hayır (ihsan etmeyi) dilerse, onu dinde fakih yapar; buyurdular.»[740]

Hadîs müttefekun aSeyh'tir.
Bu hadîs din âlimi olmanın son derece büyük bir şeref teşkil ettiğine, bu şerefi Allah ancak kendilerine çok hayır vermeyi dilediği kullarına ihsan buyurduğuna delâlet ediyor. Gerek makam, gerekse hayrın nekıre zikredilmesi bunu göstermektedir.
Dinde fakîh olmak, islâm hukukunu, helâl ve haramı ve bütün islâmi kaideleri öğrenmekle meydana gelir. Hadîsdeki mefhum-u şartdan anlaşıldığına göre, din âlimi olmayana Allah çok hayır dilemez. Filhakika bu mefhum mantıkla da te'yid olunmuş ve Ebu Ya'lâ'nm rivayetinde:
«Fakih yapmadığına ise; Allah ehemmiyet vermez.»
Hadîs-i şerîf, ayrıca fıkıh denilen islâm hukukunun bütün Ulûm-u fünûn'dan daha şerefli olduğuna, fukahâmn dahî şâir u Semâ'dan üstün bir mevki'e sâhib olduklarına delildir.[741]

1551/1316- «Ebu'd Derdâ radıyaUahü «u/i/dan rivayet olunmuştur. Demiştİr ki: ResûlüHah sallallahü aleyhi ve seüem:
— Mizanda güzel ahlâktan daha ağır bir şey yoktur; buyurdular.»[742]

Bu hadîsi Ebu Oâvud ile Tirmiiî tahrîc etmişlerdir.Tirmizî onu sahîhlemiştir.
Güzel ahlâk hususundaki îzâhât az yukarıda geçmiştir. Bu sebeble tekrarına lüzum görülmemiştir.[743]

1552/1317- «İbni Ömer radtyaîîahü anhümâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: ResûlüHah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Haya imandandır; buyurdular.»[744]

Hadîs müttefekun aîeyh'tir.
Haya: lügatte: ayıplanmaktan korkan insana arız olan bir değişme ve kırgınlıktır.
Şerîatfe ise : kötü işlerden kaçınmaya teşvik, hak sahibine hakkını vermek hususunda kusur etmekten men' eden bir haslettir. Biz buna utanmak ve sıkılganlık deriz.
Haya bazan tabiat olursa da onu dine uygun bir şekilde kullanmak için yeni iktisab, bilgi ve niyete ihtiyaç vardır. Bundan dolayı o imandan sayılmıştır. îmandan sayılması ona benzediğindendir. Çünkü iman günâhların yolunu nasıl keserse, haya da sahibini günahlardan men' eder.
İbni Kuteybe (—276) demiştir ki: «Bu hadîsin mânâsı: iman nasıl günâh işlemekten men' ederse hayada sahibini öylece günâh irtikâbından men' eder; demektir. Bundan dolayı ona iman denilmiştir.»
Haya korkaklıkla iffetten meydana gelir. Bir hadîsde :
«Hayanın hepsi hayırdır; ve hayırdan başka bir şey getirmez» buyurulmuştur. Vâkıâ bazan hayanın bir kötülük karşısında susmayı îcâbettiği de görülürse de bu haya şer'i olan haya değil, aciz ve meskenettir; ona haya demek bile mecaz olur. Hadîslerde bahsedilen haya ise şer'i hayadır. Binâenaleyh: «Haya hayırdan başka bir şey getirmez» hadîsinin umumu bakidir Kurtubi diyor ki: «Peygamber (S.A.V.) hayanın her iki nev'ini yani hem mük-teseb ,hem de fıtri hayayı kendine cem' etmiştir. Fıtri haya hususunda, evinden çıkmayan bir kızdan daha utangaç idi. Müktesep hayanın ise evc-i bâîâ'sında bulunuyordu.[745]

1553/1318- «İbni Mes'ud radtyallahü ank'âan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: ResûlüMah saîlalîahü aleyhi ve selletn:
— Hiç şüphesiz ilk peygamberin sözlerinden (olmak üzere) insanların yetiştiği (sözde): Utanmazsan her dilediğini yap, sözüdür; buyurdular.»[746]

Bu hadîsi Buharî tahrîc etmiştir.
Hadîsteki (ilk) lâfzı Buhârî'de yoktur. Onu Ehu Dâvud rivayet etmiştir. Bu mânâda başka bir hadîsi de îmam Ahmet b. Hanbel ile Bezzâr rivayet etmişlerdir.
İlk Peygamberin sözlerinden murâd : bütün Peygamberler tarafından söylenen ve meshedilmemiş bulunan sözlerdir. «Dilediğin şeyi yap» cümlesi iki surette tefsir olunmuştur. Birinci tefsire göre mânâ : «istediğin şeyi yaparsın» şeklinde haberdir. Bu haberin emir suretinde ifâde buyurulması, kötülük işlemekten insanı ancak haya men' ettiğine işaret içindir. Haya kalkınca kötülük yapmaya bir mâni' kalmaz; ve insan onu âdeta emrolunmuş gibi irtikâb eder. Yâhud buradaki emir tehdit içindir; yani, sen yap yapacağını; nasıl olsa Allah'dan cezanı bulacaksın; demektir. İkinci tefsire göre mânâ: «yapacağın işe bak, şayet utanmayı îcâbetmiyorsa onu yap; utanç veren bir işse yapma.» demektir.[747]

1554/1319- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'ûan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resulü M ah saîlallahü aleyhi ve seîlem:
— Allah' indinde, kuvvetli mü'min zaîf mü'minden daha hayırlı ve makbuldür. (Maamâfîh) Her ikisinde de hayır vardır. Sana fayda veren şeye haris ol, Allah'dan yardım dile, âciz olma. Şâyed başına bir şey gelirse : eğer şöyle yapsaydım, şöyle ve şöyle olurdu; deme. Lâkin: Allah'ın takdiri (bu imiş). O dilediğini yapar; de. Çünkü eğer (kelimesi) şeytanın işini kolaylaştırmaya yol açar; buyurdular.»[748]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Kuvvetli mü'min daha makbul olmakla beraber, zaîf mü'minde de hayır bulunması, imanından dolayıdır. Kuvvetli mü'minden murâd: uhrevî amellerinde nefsin azimkârlığıdır. Çünkü azimkar bir. nefse sâhib olan kimse harpte cesur; sabırlı ve Allah'ın rızâsı uğrunda her meşakkate mütehammil olur; namaz, oruç ve diğer ibâdetlerini yapar, Zaîf bunun aksinedir .Ancak hiç de hayırsız değildir; zîrâ imanı vardır.
ResûlüHah (S.A.V.). din ve dünyaya âid bütün faydalı işlerde Al-lah'dan yardım dilemeyi emir buyurmaktadır. Çünkü Allah'ın yardımı olmaksızın kulun hırsı hiç bir işe yaramaz. Peygamber (S.A.V.) âciz-den nehî buyuruyor. Acizden murâd: ibâdet ve tâatlerde tesahül göstermektir. Fahr-i kâinat (S.A.V.) efendimiz âcizden Allah'a sığınmıştır.
Hadîs-i şerîfde, bir menfaatin fırsatı kaçırıldığı, yâhud başa bir belâ geldiği zaman : «eğer şöyle şöyle hareket etseydim böyle olmazdı» gibi sözler söyleyerek (eğer) kelimesini kullanmak da yasak ediliyor. Ulemâ'dan bazılarına göre bu nehîden maksat: eğer şöyle yapsaydım muhakkak bu iş böyle olmazdı; diye kafi surette inananlardır. Kat'i surette inanmayarak meseleyi Allah'ın meşietine havale ederse, onlara göre «eğer» diye konuşmakda bir beis yoktur. Delilleri Hz. Ebu Bekir (R. A.ym mağarada : «Eğer müşriklerden bîri başını kaldırsay-di bizi görürdü.» demesi ve Peygamber (S.Â.V.J'in buna ses çıkarma-masıdır. Fakat Kaadi Iyaz buna i'tirâz etmiş; ve şunları söylemiştir. «Hz. Ebu Bekir'in sözünde delil olacak bir şey yoktur. Çünkü o geleceğe âit bir şey söylememiştir. Onun sözünde vuku'undan sonra kaderi değiştirme dâvası yoktur. Buhârî'nin (eğer) kelimesîle rivayet ettiği bütün hadîsler de böyledir. Bunların hiç birinde kadere i'tirâa yoktur; binâenaleyh, kerahet de olamaz...»
Yine Kaadî Iyâz : «Hadîsin mânâsı hususunda benim bildiğim şey nehyin zahiri ve umumu üzere kalmasıdır; lâkin nehî tenzih içindir.» diyor .Hadîsin sonundaki: «Çühkü, eğer" (kelimesi) şeytanın işine yol açar.» Duyurulması da, buna delâlet eder.
Nevevî'nm beyânına göre «eğer» mânâsına gelen (lev) kelimesi geçmiş zaman için de kullanılır. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) :
«Arkamda bıraktığım işlerim {bir daha) karşıma çıksa hedyi[749] göndermezdim.» buyurmuştur. Buna benzer başka hadîsler de vardır. Şu hâlde anlaşılıyor ki,' nehî (eğer) kelimesini faydası olmayan yerde kullananlara âiddir, ve tahrim değil tenzih ifâde eder. Fakat bir kimse bu kelimeyi bir daha asla yapmayacağı bir ibâdetin fırsatım kaçırdığına yanarak söylemiş olsa hiç bir şey lâzım gelmez. Ekseriyetle hadîslerdeki isti'mali de buna hamledilir.[750]

1555/1320- «İvaz b. Himâr radıyallahil an/t'd an rivayet olunmuştur. Demişiir ki: Resûlüllah sallaUahü aleyhi ve sellem:
— Gerçekten Allah bana sizin mütevazi olmanız gerektiğini bildirdi, tâ ki kimse kimseye zulmetmesin; kimse kimseye Öğünmesin; buyurdular.»[751]

Bu hadîsi Müslim tahric etmiştir.
Tavâzu' : Kibirlenmemek, alçak gönüllü olmaktır. Tevazu' göstermemenin sonu zulme varır. Çünkü mütevazı' olmayan bir kimse, kendinde herkesten üstün bir meziyet görür; ve başkalarına, sözle ve fiille tecâvüz eder. Onlara karşı Öğünür; ve kendilerini tahkir eder. Zulüm etmek ve öğünmek mezmum olan şeylerdendir. Zâlimin dünyada derhâl cezasının verileceği bir çok hadîslerle beyân edilmiştir. Bu hadîslerin bazılarını Tirmizî, Hâkim^ îbni Mâce ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir.[752]

1556/1321- «Ebu'd Derdâ radıyallahü anh'dan Peygamber satlaîla-hü aleyhi ve sellem'den duymuş olarak rivayet olunduğuna göre: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Her kim din kardeşinin gıyabında onun ırzını müdâfaa ederse, Allah kıyamet gününde onun yüzünü cehennemden müdâfaa eder; buyurmuşlardır.»[753]

Bu hadîsi Tirmizî tahrîc etmiş ve hasen bulmuştur. İmam Ahmet, Esma binti Yezid'den hu hadîsin bir benzerini tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf, din kardeşinin gîbeti edilirken onu müdafaa etmenin faziletine delildir. Bu bir münkeri nehî mânâsını taşıdığı için aynı zamanda vaciptir; ve terkedenler hakkında tehdid vârid olmuştur. Bu bâbta Ebu Dâvud ile îbni Sabid Dünya şu hadîsi tahrîc etmişlerdir:
«Müslüman bir kimsenin hörmeti ayaklar altına alınan ve namusuna dil uzatılan bir yerde onu (müdâfaa etmeyerek) rezil eden hiç bir müstüman yoktur ki, kendisi yardım beklediği bir yerde Allah onu rezil etmesin.» Yine Ebu Davud'un tahrîc ettiği bir hadîs de şudur:

«Bir kimse dünyâda dîn kardeşinin namusunu korursa kıyamet gününde Allah da cehennemden kendisini koruyacak bir melek gönderir.» Daha başka hadîslerde vardır. Hattâ bunların birinde : «Gîbeti dinleyen kimse gîbetcilerin bîridir.» denilmiştir. Bu hükümden kurtulabilmek için orada bulunanlara düşen vazife zemmi edilen din kardeşlerini müdâfaa etmektir. Şayet hiç bir suretle müdâfaaya imkân bulamazlarsa oradan kalkıp gitmeleri îcâbeder. Ulemâdan bâzıları böyle yerde susmayı bile büyük günâhlardan saymışlardır. Çünkü susmakla gîbet edenler hükmüne girmiş olurlar.[754]

1558/1322- «Ebu Hüreyre radıyaüahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah salîaîîahü aleyhi ve seîîem:
— Sadaka hiç bir malı azaltmaz. (Bir suçluyu) aff sebebîle Allah bir kulun ancak şerefini arttırır. Hem Allah için tevazu gösteren hiç bir kimse yoktur kî Allah onu (derecesini) yükseltmesin; buyurdular.»[755]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Sadakanın malı azaltmasını ulemâ iki şekilde tefsir ediyorlar. Birinci tefsire göre: ASlah o kimsenin malına bereket verir; ondan afatı kaldırır; bu suretle 2âhirî noksanlığı batini bereketle tamamlar. îkin-ci tefsire göre : Sadakadan hâsıl olan sevapla maldaki noksanlık tamamlanır; ve o mal hiç azalmamış gibi olur. Zîrâ, Teâtâ Hazretleri bir hayıra karşı on sevap verdiği gibi, dilerse kat kat emsalini de ihsan eder. Hattâ bazıları üçüncü bir tefsir olmak üzere : «Azalan malın yerine Allah başkasını verir de, bu suretle malın azaldığı belli bile olmaz.» diyorlar. Nitekim bir âyet-i kerîmede;
«[756] Eğer siz bîr şey infak ederseniz Allah onun arkasını getirir.» Duyurulmuştur.
«Aff sebebîle Allah bir kulun ancak şerefini artırır.»
cümlesi kötülük yapan bir kimsenin suçunu affetmeye teşviktir. Vâkıâ kötülüğün cezasını vermek de caizdir; fakat affetmenin şeref ve sevabı büyüktür. Teâlâ Hazretleri :
«[757] Her kim affederde uzîaşırsa artık onun ecri (ni vermek) Allah'a âiddir.» buyurmuştur- Hadîs-i şerîf tevazünün iki cihanda derece ve yüksek makam kazanmaya sebep olacağına delâlet ettiği gibi, sadaka vermeye, tevâzua ve affetmeye de teşvikde bulunuyor ki, bunlar güzel ahlâkın temelleridir.[758]

1559/1323- «Abdullah b. Selâm radıyallahü anh'dan rivayet edil-mişîir. Demiştir ki: Resûlüllah sallaîlahü aleyhi ve sellem:
— Ey insanlar! selâmı ifşa edin; sılâ-i rahimleri yapın; yemeği vedirin; geceleyin halk uyurken siz namaz, kılın ki; selâmetle cennete giresiniz; buyurdular.[759]

Bu hadîsi Tirmizîtahrîc etmiş ve sahîhlemiştir. İfşa etmek meydana çıkarmaktır. Burada ondan murâd: tanıdık olsun olmasın selâmı herkese vermektir. Şeyheyn'in AbduÜah b. Ömer (R.A.)'dan tahrîc ettikleri bir hadîse göre: Bir adam Peygamber (S.A.V.)V:
— İslâmın hangi türlüsü daha hayırlıdır? diye sormuş; ResûliÜlah (S.A.V.) ona :
«Yemeği yedirir; tanıdığına ve tanımadığına da selâmı verirsin.» buyurmuşlardır. Buharı «el-Edebül Müfred» nâm eserinde İbni Ömer (R.A.)'âan şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Selâm verdiğin zaman işittir; Çünkü selâm Allah tarafından bir senadır.»
Nevevı işittirmenin en az selâm alacak kimsenin işiteceği kadar yüksek sesle olacağını; aksi takdirde selâm vermiş sayılmayacağını; şayet işitip işitmediğinde şüphe ederse işittirecek derecede açık söylemesi lâzım geldiğini beyân etmiştir.
İçlerinde uyuyanlar bulunan bir cemâate selâm vermenin sünnete uygun sureti, uyanık olanlara işittirerek, uyuyanları uyandırmayacak şekilde verilmesidir. Nitekim İmam Müslim'in, Hz. MİkdaF (R. A.ydaıı tahrîc ettiği bir hadîsde bu cihet beyân olunmuştur.
Cemâatten yalnız bir kimseye selâm vermek mekruhtur. Selâm vermek, müslümanların birbirini sevmesi, sayması için meşru' olmuştur. Bu bâbta Müslim, Hz. Ebu Hüreyre'den merfu' olarak şu hadîsi tahrîc etmiştir:
«Size birbirinizi n^ ile seveceğinizi göstereyim mi? aranızda selâmı ifsâ edin.»
Selâm bir yere girerken meşru' olduğu gibi.ondan ayrılırken de meşru'dur. Zîrâ NesâVnin, Hz. Ebu Hüreyre'den merfu' olarak tahrîc ettiği bir hadîsde:
«Biriniz oturduğu zaman seiâm versin; kalktığı zaman da seiâm versin; zîrâ birinci sonuncudan daha makbul değildir.»
El veya basla selâm vermek mekruhtur.Bunu Resûlüflah mıştır.Ancak selâmı işitmeyecek kadar uzakta bulunanlara el ile işaret etmek caizdir.
Nevevî'mn beyânına göre tanıdık olmayan bir kimseye selâm vermek tevazu göstermek, Allah için yapılan amelde ihlâs ve islârmn şiarı olan selâmı ifşa olur.
Sılâ-i rahim ile yemek yedirme meseleleri yukarıda îzâh edilmiştir.
Geceleyin namaz kılma emrine gelince: bu emir yatsı namazı diye tefsir edilmiştir. Uyuyanlardan murâd : hıristiyanlarla yahûdîlerdir. Hadîsin son cümlesi olan: «Selâmetle gîresiniz.» ifâdesi, mezkûr fiillerin cennete girmeye sebeb olacağını haber veren bir müjdedir.[760]

1560/1324- «[761] Temîm-i Dârî radıyallahü cmVden rivayet olunmuştur .Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seîlem üç defa:
— Din İhlâsdir; buyurdular Biz :
— (Bu ihlâs) kime (olacak) yâ Resûlâflah? dedik :
— Allah Kitabına, Resulüne, müslümanlarin hükümdarlarına ve bilumum müslümanlara; buyurdular.»[762]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf bazı ulemâ'ya göre islâmm temelini teşkil eden dört hadîsden biridir.
Nasihat : îhlâs ve samimiyet; tasfiye: İyiliğe da'vet, kötülükten ne-hl mânâlarına gelir. Hadîs-i şerîf'de dine nasihat denilmesi, dinin temeli nasihata isnad ettiği içindir. Allah'a karşı ihlâs, ona iman etmek, emirlerine itaat, nehîlerinden ictinâb ve saire gibi vazifeleri yapmakla olur. Hattâbî'nin beyânına göre bunların her biri kulun kendine nasihati demektir. Çünkü Allah'ın hiç bir kimsenin nasihatına ihtiyacı yoktur,
Allah kitabına ihlâs onun Allah kelâmı olduğuna inanmak, onun helâl kıldığım helâl, haram kıldığım haram i'tikad etmek, onu okuyarak mucebîle amelde bulunmakdır. Peygamber (S.A.V.)'e ihlâs Allah tarafından Peygamber olarak gönderildiğine ve getirdiği Kur'âna inanarak tasdik etmek; emir ve nehîlerine tâbi' olmak, hakkında dâima hörmet ve muhabbet göstermek, sünnetlerini öğrenmek gibi vazifelerdir.
Müslüman büyüklerine ihlâs: hak uğrunda kendilerine yardım, ve itaatte bulunmak, halkın ihtiyaçlarını kendilerine anlatmak ve adalet hususunda onlara nasihat etmektir. Hattâbî onların arkasında namaz kılmayı ve maiyetlerinde harbe gitmeyi bile nasihattan saymıştır: «Müslüman büyüklerinden murâd ulemâ'dır» diyenler de vardır. Bu takdirde onlara ihlâs: kavillerîle amel etmek, haklarında hor-met ve ta'zimde bulunmakla olur.
Âmmeye nasihat : onları din ve dünyaları hususunda irşâd etmek, kendilerine eziyet verecek şeylerden sakınmak, iyiliği emir, kötüiük-den nehî gibi şeylerle olur.
İbni Battal : «Bu hadîsde, nasihata din ve islâm denilebileceğine delil vardır,» demiş; ve nasihatin farz-ı kifâye olduğunu, bazı kimselerin ifâdesîle diğerlerinden sakıt olduğunu söylemiştir.[763]

1561/1325- «Ebu Hüreyre radıyallahü anVdart rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saltallahü aleyhi ve sellem :
— En ziyâde cennete girdiren şey Allah korkusu İle güzel ahlâktır; buyurdular.»[764]

Bu hadîsi Tirmiîî tahrîc etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Hadîs-i şerif Allah'dan korkmanın ve güzel ahlâkın pek büyük birer necat vasıtası olduklarına delâlet ediyor. Allah'tan korkmak, emirlerini yapmak nebilerinden sakınmakla olur. Cennete girmeye en büyük sebeblerden biri budur.
Güzel ahlâk hususunda îzâhât geride geçmişti.[765]

1562/1326- «(Bu da) ondan rivâyef olunmuştur. -radıyaUahü anh- demîştir ki: Resûlüliah saUaUdhü aleyhi ve selîem:
— Şüphesiz ki, sizin bütün insanlara mal vermeye gücünüz yetmez. Lâkin onlara güler yüzünüz ve güzel ahlâkiniz şâmi! olmalıdır; buyurdular.»[766]

Bu hadîsi Ebu Ya'tâ tahrîc etmiştir. Hâkim onu.sahîhlemiştir.
Yani : insanlar çok olduğu için her birine mal vererek memnun etmek bir insanın kudreti dâhilinde değildir. Fakat herkese karşı güler yüz; tatlı sözle muamele etmek pek âlâ mümkündür. Siz işte bunu yapmalısınız. Çünkü bu türlü hareketiniz sizi birbirinize sevdirir. Allah'ın .dilediği de budur. Bittabi kâfirler ve haklarında şiddet gösterilmesi emredilenler; bu umumdan hâriçtirler.[767]

1563/1327- «(Bu da) ondan rivayet olunmuştur. -radıyaUahü anh- Demiştir ki: Resûlüliah salîaîlahü aleyhi ve sellem:
— Mü'min, mü'minin aynasıdır; buyurdular.»[768]

Bu hadîsi Ebu Dâvud güzel bîr isnadla tahrîc etmiştir.
Resûlüliah (S.A.V.) bir teşbih-i beliğ ile mü'mini aynaya benzetmiştir. Yani: ayna bir kimseyi nasıl olduğu gibi gösterirse, mü'min de din kardeşinin küsurlarını öylece gösterir; kendisine lâzım gelen tenbih ve nasihatlarda bulunarak onu Hak Teâlâ ile kulları huzurunda zînetli gösterecek sâlih amellere irşâd eder. Bu da nasihattan sayılır.[769]

1554/1328- «İbni Ömer radıyaîlahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüflah sallalîahü aleyhi ve sellem:
— İnsanlar arasına karışan ve onların ezalarına sabreden mü'mîn insanlar arasına karışmayan ve onların ezalarına sabretmeyen mü'minlerden daha hayırlıdır; buyurdular.»[770]

Bu hadîsi güzel bir isnadla İbni Mâce tahrîc etmiştir. Hadîs, Tirmîzî'de de mevcud ise de Tirmiiî sahâbînin ismini zikretmemiştir.
Hadîs-i şerîf, insanlar arasına karışarak onlara iyiliği emir, kötülüğü yasak etmenin ve kendilerine iyi muamelede bulunmanın, bir köşeye çekîîerek kimse ile görüşmemekten efdâl olduğuna delildir. Maa-mâfîh hâller şahsa, zamana ve mekâna göre değişir. Uzletin fazîletli olduğunu gösteren deliller de vardır. Bunları imam Gazali da ve diğer eserlerinde göstermiştir.[771]

1565/1329- «ibni Mes'ud raÜıyaÎîahü artTfcMan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resülüllah sallalîahü aleyhi ve sellem:
— Yâ Rabbi, beni güzel yarattığın gibi ahlâkımı da güzel eyle; buyurdular.»[772]
Bu hadîsi İmam Ahmed rivayet eylemiştir. İbni H'bbân.onu sahîhlemiştir.
Hakikatte ResulMHah (S.A.V.) insanların gerek hilkat gerekse ahlâkça en şereflilerindendi. Öyle olduğu hâlde, yine hilkat ve ahlâk güzelliği istemesi, Allah'ın minnet ve ihsanını i'tirâf; bu ni'metin devamım ni7 yâz ve AHah'dan istenilecek şeylerin bunlar olduğunu ümmetine tAlim içindir.[773]

«Zikir Ve Duâ Babı»

Zikîr: Kalbe gelen ve dille söylenen şey mânâsına masdar bir kelimedir. Bundan maksat, Allah'ı anmaktır.
Duâ dahî istek ve davet mânâsına gelen bir masdardır. îbâdet ve sâireye de duâ denilir. ZikruIIah ziyadesiyle duadır. Teâlâ Hazretleri kullarına kendisine duâ etmelerini şu âyet-i kerîmesüe emir buyurmuştur:
«[774] «Bana duâ edin; sîze İcabet eyieyeyim» Yine Teâlâ Hazretleri:
«[775] Kullarım sana benî sorarlarsa muhakkak ben yakınım. Bana duâ ettiği zaman duacının duasına icabet ederim.» buyurarak kulların dualarını kabule müheyye olduğunu beyân etmiştir. RssüKiüah (S.A.V.) duâ için; «ibâdetin iliği ta'birini» kullanmıştır. TirmizVnin Hz. Enes (R. A.)'âan merfu' olarak tahrîc ettiği şu hadîs ayni hakikati nâtıktiv:
«[776] Duâ ibâdetin iliğidir.»
Duayı teşvik eden hadîsler çoktur. İmam Buhâri'nm, Hasreti Ebu Hüreyre'den tahrîc ettiği bir hadîsde ASlah'dan bir şey dilemeyene Teâlâ Hazretleri'nîn gazap edeceği; Tirmizı'nin, Hz. İbni Mcs'ud'dan rivayet ettiği diğer bir hadîste: fazl-u kereminden bir şey dilerapyi Allah'ın sevdiği beyân olunmuştur.
Duâ. kulluğun hakikatim, Teâlâ HazretlerİÎ'nin ganî, kulun fakir olduğunu Allah'ın kaadir-İ mutlak, kulun ise âciz-i muhakkak bulunduğunu tezammun eder. Binâenaleyh duâ; kulu Rabbına yaklaştırır.Gerek Teâlâ Hazretlerî'nin gerekse, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in duaya teşvik buyurmalarının hikmeti budur.Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı kerîm'de:
«[777] Ey Rabbımız unutur veya hatâ edersek bizi muâhaze etme» buyurarak, kendisine nasıl duâ edileceğini kullarına öğrettiği gibi Peygamberlerinden bazılarının duâ ve niyazlarını da haber vermiştir. Meselâ Hazreti Eyyüp (A.S.} :
«[778] Yâ Rabbi! gerçekten benim başıma belâ geldi; hâlbuki sen merhametliler merhameflîsisin.» diye duâ etmiş; Zekeriyyâ (A.S.) :
«[779] Afîahrm! Benî yalnız bırakma.» niyazında bulunmuş; Hazret-i Âdem (A.S.) :
«[780] Ey Rabbimtz biz nefislerimize zulmettik; eğer bîzİ affetmez ve bize acımazsan mutlaka haşirlerden oluruz.» tarzında arz-ı teslimiyet eylemiş; Yusuf (A.S.) :
«[781] Benî müslüman olarak öldür ve beni sâlih kullara kat» diye tezerr-i eylemîç; Yunus (A.S.) :
«[782] Senden başka hiç bîr ilâh yoktur; seni tenzih ederim. Muhakkak ben zâlimlerden idim» şeklinde niyazda- bulunmuştur. Bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafa (S.A.V.)'İn ettiği duaların ise haddi hesabı yoktur.
«Her umurunu Allah'a havale ederek ona teslimiyette bulunmak, duadan hayırlıdır» diyenler de olmuşsa da bunlar için: «münâcat lezzetini tadamamışlardır.» denilerek kavilleri reddedilmiştir. İmam Ah-med b. Hanbel (164—241)'in Hz. Ebu Saîd'den rivayet ettiği bir ha-dîsde duanın zayi' olmayacağı; bilâkis üç şeyden birinin behemehal vâki' olacağı bildirilmiş; ve bu üç şeyin: ya kabul, ya âhirete bırakma yâhud da edilen duâ nisbetinde günâh affı olduğu beyân edilmiştir."
Duanın, adâb ve şeraiti olduğu gibi kabulü için de mânileri vardır. Bunlar «el-Camiu's-Sağir» in şerhi «et-Tenvir» ve «Nüzülü'l -Ehrâr fi'l ed'iyet-i ve'l ezkâr» gibi eserlerde görülebilir.[783]

1566/1330- «Ebu Hüreyre radıyattahü anh'&an rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüliah saîîallahü aleyhi ve seîlem:
— Allah Teâlâ: kulum beni zikrettikçe ve dudaktarı benim kıpırdachkça ben kulumla beraberim; diyor; buyurdular.»[784]

Bu hadîsi İbni Mâce tahrîc etmiştir. İbni Hibbân onu sahîhlemiş; Buharı ise ta'lik suretîle zikretmiştir. Hadîsin lâfzı şöyledir:
«Resûlüliah (S.A.V.) buyurduki:
— Allah azze ve celle: ben kulumun benim hakkımdaki zannının yanındayım. Beni zikrettiği zaman da o-nunla beraberim. Eğer beni yalnız başına zikrederse ben de onu kendi kendime zikrederim. Beni bir cemâat içinde zikrederse, ben onu o cemaattan daha hayırlı bir cemâat içinde zikrederim. O bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim: buyuruyor.»
Allah Teâlâ'mn kulu ile beraberliği ona ha-ss bir beraberlik olup zikrullah'ın son derece büyük bir iş olduğunu, Allah'ı kim zikrederse Allah da lütuf, yardim ve rizâsîle o kulu ile beraber olacağını gösteriyor. İbni Ebi Cemre : Zikirden : kalple, yâhud lisanla veya ikisîîe birden yapılan, zikir kasdedilmiş olabilir.» demiş; ve hadîslerin delâletine bakarak zikrin iki kısma ayrılacağım söylemiştir. «Birincisi: bu hadîsin ifâde ettiği şeylerin, sahibine yüzde yüz verileceği belli olan zikirdir. Bu hüküm :
«[785] Her kim zerre ağırlığında bir hayır işSerse onu (n sevabını) görecektir.» âyet-i kerîmesinden alınmıştır: Verileceği belli olmayandır. Bu bir hadîsten mülhemdir. Mezkûr hadîse göre: «Bir kimseyi kıldığı namaz kötülüklerden men' etmezse o kimsenin ancak Allah'ın rahmetinden uzaklaşması artır.»[786]

1567/1331- «Muâz b. Cebel radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resulü Kah salldtlahü aleyhi ve seîlem:
— Âdem oğliij zikruMahdan daha fazla kendini azaptan kurtaracak btr iş yapmamıştır; buyurdular.»[787]

Bu hadîsi İbni Ebi Şeybe ile Taberânî güzel bir isnadla tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf zikrin faziletini gösteren delillerdendir. Zikrin dünya ve âhiretde bütün azâb korkularından kurtaran en büyük vasıta olduğunu gösteriyor. Bundan dolayıdır ki, AÎlah-u Zülcelâl düşmanla harb ederken sebatkâr olmamızı zikrullah ile birlikde emretmiş ve :
«[788] Bir fırka (düşman) İle karşılaştığınız vakit hemen sebat gösterin. Allah'ı da çok zikredin.» buyurmuştur. Bundan maada cihad hakkında

vârid olan bir çok hadîs ve âyetlerde zikrullah hep tavsiye edilmiştir.[789]

1563/1332- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'üan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüllah sollallahü aleyhi ve sellem:
— Hiç bir kavim bir yere oturarak orada Aliahı zikretmezler ki, kendilerini melekler sarmasın ve rahmet kaplamasın. Hem onları Allah nezd-i ma'nevisinde olanlara Zikreder; buyurdular.»[790]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîf, zikir meclislerinin ve zikirde bulunanların faziletine delildir. Bu mânâda Buhârî'de de su hadîs vardır:
«Şüphesiz Allah'ın bir takım melekleri vardır ki, yollarda dolaşarak ehl-i zikri ararlar. Allah Teâlâyı zikreden bir cemâat buldularmı: hacetinize gelin; diye birbirini çağırırlar. [Resûlüllah (S.A.v.) buyurdular ki:] Bunun üzerine tâ se-manın alt katına varıncaya kadar onları kanadları ile sararlar.»
Görülüyor ki zikir meclisleri meleklerin arayıp bulacakları kadar faziletlidir.
Zikirden murâd: Kur'ân-ı Kerîm okumak, teşbih ve tahmidde bulunmaktır.Bezsâr'ın tahrîc ettiği şu hadîs bunu pek güzel beyân etmiştir:
«Gerçekten Allah Teâlâ meleklerine; kullarına ne yapıyor? diye sorar; hâlbuki onların ne yaptıklarını (pek âlâ) bilir. Melekler: kulların senin nrmetlerini ta'zim ediyor; kitabını okuyor; Peygamberine selâvât getiriyor ve hem dünyaları, hem âhiretleri için senden dilekde bulunuyor-Sar; derler.»
Zikir asıl lisanla olur; fakat dil ile birlikde kalbinde zikretmesi daha mükemmel ve makbuldür. Zikr'in mânâsını, Aiîahü Zülcefâl'in aze-metini ve her türlü noksanlıklardan münezzeh olduğunu düşünmek bu kemâli daha da arttırır. Namaz, oruç ve cihâd gibi farzlarda dahî hüküm aynidir.
Fahr-i Razî dil ile zikirden murâd: teşbih hamd-ü sena gibi lâfızlar olduğunu; kalple zikir Allah'ın zâtına ve sıfatlarına âid delillerle emir ve nehî gibi teklifi emirler üzerinde ve mahlûkatm sırları hususunda tefekküre dalmaktan ibaret bulunduğunu söylemiştir.
Büyüklerden bazıları yedi çeşit zikir bulunduğunu kaydetmektedirler. Şöyle ki: Gözlerin zikri ağlamakla, kulakların ki, dinlemekle, dilin zikri sena ile, ellerin vermekle, bedenin zikri vefakârlıkla, kalbin zikri korku ve ümidle, ruhun zikri ise teslimiyet ve rızâ iledir.
Hâsılı zikir, bütün kemâlâtîle yapılırsa cihâddan bile efdâldır. Vâkıâ cihâdın zikirden efdâl olduğunu bildiren hadîslerde varsa da cihâd yalnız dille yapılan sikirden makbuldür. Buna delîl Tirmizî ile İbni Mâce'nin Hz. Ebu'd -Derdâ (R. A./dan rivayet ettikleri merfu' bir hadîstir. Mezkûr hadîse göre Allah indinde bütün amellerin en hayırlısı, derece itibârîie en yükseği altından, gümüşden ve cihâddan da makbul olanı zikrullahtır. îbnüJl Arabî: «Hiç bir sâlih amel yoktur ki, sâlih olabilmesi için zikir şart koşulmasın. Zekâtını verirken veya orucunu tutarken AUah'i zikretmeyenin ameîi kâmil olamaz. Binâenaleyh zikir bu cihetle amellerin en faziletlisi olmuştur» diyor.[791]

1569/1333- «(Bu da) Ebu Hüreyre radıydllahü anadan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Eğer bir kavim bir yere otururlar da orada Alfanı zikretmez, Peygamber (sallaUahü aleyhi've seUem)'e setâvât getirmezlerse, kıyamet gününde bu (yaptıkları) kendilerine gam ve gussa olacaktır; buyurdular.»[792]

Bu hadîsi Tirmizî tafarîc etmiş ve «hasendir» demiştir. Tİrmizî'mn rivayetinde şu cümle de vardır:
«Dilerse Allah kendilerini azâb eder; dilerse af buyurur.»
H&dîs-i şerif zikrin ve Peygamber (S.A.V.)'e selavât getirmenin vücubuna delüdir. Bu husustaki kavilleri görmüştük .Bazıları Peygamber (S.A.V.)'e selâvât getirilen yerleri (46) ya çıkarmıştır. Allah'ın Peygamberine salâtı muhtelif suretlerde îzâh edilmiştir. Bazılarına göre Peygamberini melekleri arasında sena etmesidir. Meleklerin Peygambere salât etmeleri ona sena ve ta'zim husulü için duada bulunmalarıdır. Diğer bazı ulemâ'ya göre : AUah'dan Resulüne Salât, onu teşrif ve ziyâdesîle ikramdır. Peygamber'den aşağısı için rahmettir. Bizim : «Yâ Rabbî, Muhammed'e salât eyle» diye yaptığımız salevâtın mânâsı: «Yâ Rabbî, Muhammedi ta'zim eyle.» demekdir. Bu ta'zimden murâd: onun zikrini yükseltmek, dinini meydana çıkarmak, şeriatını dünya ve âhiretde paydâr etmektir.
Peygamber (S.A.V.)'e salevât getirirken: al ve ezvâcını da zikretmekle onlar hakkında lâyık olan ta'zîm kasdedilir.
Müstakilen salevât -yâlnız Peygamberlere getirilir. Nitekim Ta-berânî'nin, Hz. İbni Abbas (R. A.)'dan tahrîc ettiği şu hadîs de bu mânâyı te'yid eder:
«Bana salevât getirdiğiniz vakit Allah'ın (diğer) Peygamberlerine de salevât getirin, çünkü Allah beni gönderdiği gibi onlarida (Peygamber) göndermiştir.» Hadîs merfu'dur. Görülüyor ki, salevât getirmenin sebebi peygamber olarak gönde-rilmekmiş. Binâenaleyh salevât yalnız peygamber olarak gönderilenlere mahsustur. İbni Ebi Şeyhe sahîb bir senetle Hz. İbnî Abbas (R.A.)-in : «Peygamber (S.A.V.)'den başka hiç bir kimsenin kimseye salevât getirmesi lâzım geldiğini bilmiyorum.» dediğini rivayet ediyor. İmam Mâlik'iu de buna kaail olduğu rivayet edilmiştir.
Kaadi Iyâz: «Ehl-i ilmin ekserisi caiz olduğuna kaaildirler. Ben Mâlik'in kavline meylederim; fukaha ve kelâmcıların muhakkıkları da- bu kavle zâhib olmuş ve : Peygamber olmayanlar gufran ve radı-yallah ile anılırlar; demişlerdir. Peygamber olmayanlara müstakilen salevât getirmek, emri bil ma'rufdan değildir. O ancak Benî HâşÎm devleti zamanında çıkmıştır. Melekler hakkında hiç bir hadîs bilmiyorum; bu ancak İbni Abbas'm, (Çünkü Allah onlara peygamber demiştir.) sözünden alınmıştır.» diyor.
Bazıları : «müstekillen mü'minlere de salevât getirilemez; ancak âl ve ezvâc-ı tâhirât gibi haklarında nass vârid olanlara, peygambere tebean salevât getirilebilir: nass-ı hadîsde bunlardan ve Peygamber (S.A.V.)'in zürriyyetinden başkaları zikredilniemiştîr. Binâenaleyh hüküm onlara mahsustur. Sahâbe-i kiram ile başkaları onlara kıyas edilemez.» demişlerdir. Maamâfîh, mesele ihtilaflıdır. îmam Buhârî caiz olduğuna kaaîldir.
Hadîslerde Peygamber (S.A.V.)'in Âl-i Sa'd b. Ubâde ile Âl-i Ebi Evfâ'ya salevât getirdiği zikrolunmuştur. Teâfâ Hazretlerilnin :
«Size mefekferîle birlikde salât eyleyen odur.» âyet-i kerîmesi de bu kavle zâihb olanların delîllerindendir. Fakat: «mü'minlere müstakilen salât-ü selâm edilmez» diyenler buna cevap vermiş ve: «Mü'minler hakkında salât-ü selâm Allah ve Resûlün'den vârid olmuşsa da bizlere bu bâbta izin verilmemiştir.» demişlerdir.[793]

1570/1334- «Ebu Eyyub-i Ensâri radıyallahü anh'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlülfah sdlîaUahü aleyhi ve seüem:
— Bir kimse on defa: Bir AMah'dan başka ilâh yoktur; ona şerik yoktur; derse ismail oğullarından dört kişi âzâd etmiş gibi Oİur; buyurdular.»[794]

Hadis müttefekun ateyh'dİr. Müslim'in rivayetinde :
«Mülk onundur; hamd de onun. Hem o herşeye kaadirdir» cümlesi de vardır. Hadîsin başka bir rivayetinde : «Bir kimse bunu günde yüz defa okursa kendisine on kölenin tutarı verilir; yüz sevap yazdır; yüz tane günâhı yok edilir; bu kelimeler o gün akşama kadar kendisi için şeytandan muhafaza olurlar. O kimsenin kazandığından daha efdâ-lini yapacak yoktur. Ancak biri çıkar da bundan daha fazlasını okursa o başka.» buyurulmuştur.
Hadîs-i şerif muhtelif yollardan rivayet olunmuştur. Bunların bazısında sabah namazını kıldıktan sonra kelime-i tevhid'Ie başlanarak, bu hadîsin okunacağı güzel bir senedle rivayet olunmuş; bazılarında:
«Yaşatır ve öldürür» cümlesinin de ilâve edileceği bildirilmiş; keza bazılarında on köle, diğerlerinde dört köle tutarında sevap verileceği zikrolunmuştur. Kurtubî'ye göre bu farklar zikri yapanların okudukları lâfızlar üzerinde kalben tefekkürlerine ve ihlâs derecelerine göredir.[795]

1571/1335- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'öan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûtüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Bir kimse yüz defa: Allaht hamdîle tenzih ederim; derse günâhları denizin köpüğü kadar bile olsa affedilir; buyurdular.»[796]

Hadîs müttefekun a'eyh'dir.
«SÜbhânallah»ın mânâsı : Allah'ı, sânına yakışmayan noksan sıfatlardan tenzilidir. Buıunla Âllah'dan -hâşâ- şerik ve naziri olmak doğmak, doğurmak, gibi noksan sıfatlar nehî edilmiş olur.
Tesbîh : bütün zikirlere itlâk edildiği gibi, nafile namaza ve teşbih namazına da teşbih denilir. Zaten teşbih namazı denilmesi, içerisinde teşbih çok olduğundandır.
Hadîs'in zahiri, bu zikirli büyük günâhların bile affedileceğini gösteriyorsa da ulemâ bununla ancak küçük günâhlar kasdediidiğini söylemişlerdir.
Burada şöyle bir sual vârid olmuştur: «Bu hadîs teşbihin tehliTden[797] efdâl olduğuna delâlet ediyor. Çünkü tehlil hakkında : günde yüz defa

tehlil getirene yüz günâh affedileceği bildiriliyor. Burada ise: «Teşbih edenin günâhları denizin köpüğü kadar çok olsa yine affedilir» buyuruluyor. Hâlbuki hadîsler tehülin tesbih-den efdâl olduğuna delâlet etmektedir. Meselâ: Tirmizî ile Nesâı'nin tahrîc ettikleri, İbni Hibbân'la., Hâkim'in de «sahîhdir» dedikleri CâbÎr (R.A.) hadîsinde:
«Zikrin en faziletlisi Lâ ilahe illâllahdır. Benim ve benden önceki Peygamberlerin söylediklerinin en faziletlisi Lâ İlahe illâllahtır. Kelime-ı tevhid ve ihiâs budur. Aila-hin ism-i a'zami da budur.» Duyuruluyor İd, hadîs merfu'dur. Sonra teşbih: Allah'ı, kendisine lâyık olmayan sıfatlardan tenzih demek olduğuna göre, teşbih zaten tehîîde dâhildir.»
Bu suale şu cevap verilmiştir: «Teşbihle beraber yapılan tehlilin sevabı daha çoktur. Zîrâ böyle bir tehlile üç şey, yani derece yüksekliği, ha-senât yazılması ve köleler âzâdı sevapları katılır. Hâlbuki yalnız köle azadının bütün küçük günâhlara keffâret olmağa yeteceği hadîs-i şerif'de vârid olmuştur. Hülâsa buradaki tesbihden murâd yalnız değil, tehlille beraber ve onu tamamlayan teşbihtir.»
Kamdı lyâz'm bazı ulemâ'dan rivayetine göre bu gibi zikir ve sâlih amellere va'd buyurulan sevap ve fazilet, ancak dininde fazilet gösteren ve günâhlardan korunanlaradır. Şehvet peşinde koşmakta ısrar eden ve dinin hö'rmetini ayaklar altına alanlar bu hususda tertemiz ehl-i fazîlet olanlara katılamazlar. Nitekim:
«[798] Yoksa kötülükleri irtikâp edenler kendilerini İman edenlerle ve sâ-lîh amelîer işleyenlerle bir mi tutacağız sanıyorlar?» âyet-i kerimesi de bu kavli te'yid etmektedir.[799]

1572/1336- «Cüveyriye binti'l - HarU radîyallahü anhâ'dan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûfüilah sollallahü aleyhi ve sellem Şana :
— Filhakika senden sonra dört kelime söyledim; bunlar senin bu günden beri söylediklerinle tartılmış olsa seninkilere ağır basardı. (Bunlar) Allahı mahlûkatının ve kendi rızâsını (kazananlar) n sayısınca, Arşının ağırlığı ve kelimelerinin mürekkebi mikdannda hamdîle tenzîh ederim (kelimeleridir.) buyurdular.»[800]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Hadîsde geçen halk kelimesi yerde, gökde ,dünyada.ve âhirette mevcut bütün mahlûkata şâmildir.
Kendi rızâsından murâd : AlÎah'ın kendilerinden razı olduğu Peygamberler, sıddîklar, schîdlcr ve sâlîh kuUar'dır. Allah'ın bu zevata karşı rızâsı asla bitip tükenmiy e çektir.
Arş'ımn ağırlığını zaten O'ndan başka bilen yoktur.
Kelimelerden murâd.: Allah'ın ma'lûm ve kudretinin teallûk ettiği her şeydir kî, bunlar nâ-mütenâhi oldukları gibi mürekkep'ten murâd: kendisîie yazı yazılan her şey olduğğuna göre bununda haddi. hududu yoktur.
Görülüyor ki, Resûfüflah (S.A.V.)'in Alfah Teâlâ'yı tenzih için zikrettiği dört kelimenin her biri rakamlarla sınırlandırılmayan nâ-mü-tenâhilerdir. Her biri sonsuz sayılar ve sonsuz miktarlar ifâde eden kelimelerle AMah-u Zülcetâl'i tenzih etmek şüphesizki feyyâz-ı Mutlak hazretlerine karşı bir kulun yapabileceği en güzel tenzih ve takdisdir.
Badîs-i şerif, mezkûr dört nev'i tenzihin faziletine ve bunları söyleyenin sgp.süz s&yı ve miktarları tekrarlamış hükmünde olacağına delildir.[801]
1573/1337- «Ebu Saîd-i Hudrî rackyallahü aııh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Baki olan sâlih ameller: Allah'dan başka ilâh yoktur; Allah'ı tenzih ederim; Allah her şeyden büyüktür; hamd Allah'a mahsustur; ve güç, kuvvet ancak Allah'a mahsustur kelimeleridir; buyurdular.»[802]

Bu hadîsi Nesâî tahrîc etmiştir. İbni Hibbân ile Hâkim sahîhlemişlerdir.
Bakıyâf-ı sâlihât : sevabı ebedî olarak devam eden güzel ve makbul amellerdir. Rssûlüllah (S.A.V.) mezkûr amellerin neler olduğunu bu hadisîle beyân etmiştir. Hadîs-i şerifin bâkıyât-ı sâlihât'tan bahseden sure-î kehf âyetini tefsir için vârid olması da muhtemeldir.
İbni'l Münzir, İbni Ebi Hatim ve îbni Merdeveyh'in[803] İbni Abbas (R. A)'dan tahrîc ettikleri bir hadîsde bâkıyât-ı sâîihâtm dâire-i şumûlü genişletilmiş ve Ebu Saîrf hadîsindekilerden maada: istiğfar, Peygamber (S.A.V.)'e salâvât, namaz, oruç, zekât, hacc, köle âzâdı, cî-hâd, ve sila-i rahim ile hayır hasenatın her çeşidi buna katılmıştır. Hattâ îbni Ebi Şeyhe ile İbni'l Münzir'in, Katade'den tahrîc ettikleri bir hadîsde: «Allah'a taat sayılan her şey bakıyât-ı şâlihattandır.» denilmiştir. Ebu Saîd hadîsinde bakıyât-ı sâlihâtın dört gösterilmesi bu tefsire mâni' değildir; çünkü bu hadîsde inhisara delâlet eden bir şey yoktur.[804]

1574/1338- «Semmuratü'bnü Cündüb radıyallahü anlı'ûan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûiüilah saîlalîahü aleyhi ve selîem:
— Allah'a sözün en makbulü dört şeydir. Bunların hangisinden başlasan sana zarar vermez, (dört şey) Allah'ı tenzih ederim, hamd Allah'a mahsustur, Allah'dan başka ilâh yoktur ve Allah her şeyden büyüktür (cümleleridir.)[805]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Mezkûr dört şeyin Allah indinde makbul olması, tenzih, Allah'a hamd, birlik ve en büyüklüğü isbâta şâmil oldukları içindir.
«Hangisinden başlasan sana zarar vermez.» buyurulması, bunların aralarında tertib gözetilmeyeceğine delildir. Bazıları tenzih'den başlamanın evlâ olduğunu söylüyorlar.
Bu kelimelerin fazileti hakkındaki hadîsler, azalmak ve bitmek bilmeyen birer derya gibidirler.[806]

1575/1339- «Ebu Muse'l Eş'arİ radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüüah salldllahü aleyhi ve sellem bana:
— Ey Kaysoğlu Abdullah, sana cennet definelerinden bir define gÖstereyimmi? (Bu define) kudret ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur, (sözüdür) buyurdular.»[807]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.Nesâî: «Aliah («n kazasın) dan (kaçıp sığınacak) bir sığınak yoktur; ancak ona (sığınmak) müstesna» cümlesini (yine Ebu Saîd'den rivâyeten) ziyâde etmiştir.
Yani hadîs-i şerîf'de beyân edilen cümlenin sevabı cennet'de bir define gibi biriktirilecek ve dünyada define kullar için nasıl en nefis bir mal sayılırsa, cennetdeki o sevap da, onun gibi nefis olacaktır. Çünkü bu söz Allah'a tam bir teslimiyet ve inkıyâd, ondan başka Alîah olmadığını iz'an ve kabulle beraber, kulun elinden hiç bir şey gelmediğini itiraftır.
Havi : Kudret, hareket ve çâre manasınadır. Resûlüllah (S.A.V.) bu cümleyi beyândan sonra:
«Cibril Allah Teâiâ'cian bana böyle, haber verdi» demiştir.[808]

1576/1340- «Nu'man b. Beşir radıyalîahü anftmâ'dan Peygamber sdllaîîahü aleyhi ve aellem'âen işitmiş olarak rivayet edilmiştir. Re-sûiüilah saîlallahü aleyhi ve sellem:
— Şüphesiz ki duâ ibadettir; buyurmuşlardır.»[809]

Bu hadîsi Dörf (er rivayet etmiş Tirmizî de sahîhlemiştir. Tirmizî'de Enes'den merfu' olarak şu lâfızlarla rivayet edilmiş bir hadîs vardır: «Duâ İbadetin İliğidir». Yine Tirmizî de Ebu Hüreyre'den merfu' olarak rivayet edilen şu hadîs vardır. «Allah'a duadan daha kıymetli bir şey yoktur.»
Bu hadîsi İbnİ Hibbân ile Hâkim sahîhle-mişlerdir.
Duâ hakkında yukarılarda îzâhat geçti.
Mihb: ilik, beyn ve bir şeyin hâlisi mânâlarınadır. Duanın ibâdetin hâlisi olması iki sebebe istinad eder. Birinci sebeb: Allah'ın «bana duâ edin» emrine imtisal olması: ikinci sebeb de: yalnız AHah'dan istenil-mesidir. Zîrâ duâ eden insan, hacetini AHah'dan başka kimsenin göremiyeceğini bildiği için hacetini ancak AHab'dan ister. Teâlâ Hazrette-rî'nin ibâdetten muradı zaten budur.[810]

1579/1341- «Enes radıyalîahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resulül!ah saUallahü aleyhi ve sellem:
— Ezanla îkaamet arasındaki duâ geri çevrilmez; buyurdular.»[811]

Bu hadîsi Ncsâî ve başkaları tahrîc etmişlerdir. İbni Hîbbân ve başkaları onu sahîhlemişlerdir.
Hadîs-i şerîf, «Ezan bahsi» nin sonunda başka lâfızlarla geçmişti.
Duâ, farz namazlardan sonra daha müekked olarak matluptur. Bu bâbta Tirmizî, Ebu Ümame (R. Ay'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir:

«Dedim ki: Yâ Resûlâllah duanın hangisi daha makbuldür?
— Gecenin ortasındaki ve farz namazların sonundaki(dır) buyurdular.»[812]

1580/1342- «Seîmân radıyallahü anadan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah saîlallahû aleyhi ve sellem:
— Şüphesizki Rabbımz utangaçtır kerîmdir; kulu kendisine ellerini kaldırdığı vakit onları boş çevirmekten haya.eder; buyurdular.»[813]

Bu hadîsi Ncsâî müstesna, Dört'ler tahrîc etmişlerdir. Hâkim onu Sahîhlemiştir.
Haya Cenâb-i Hak'kın sıfatlarındandır. Hadîs-i şerîf, duâ ederken el kaldırmanın müstehâp olduğuna delildir. Bu hususda hadîsler çoktur. Vâkıâ Hz. Enes (R.A.)'dan Peygamber (S.A.V.)'in yağmur duasından başka hiç bir duada el kaldırmadığı rivayet plunmuşsa da bu hadîs mübalâğalı kaldırmadığına hamledilmiştir. Resûlüllah (S.A.V.)'in duâ ederken el kaldırdığını ifâde eden hadîsleri Hâftz el-Münzir müstakil bir cüz halinde toplamıştır.[814]

1581 /1343- «Ömer radvyaîlahü anh'âan rivayet olunmuştur. Demiştir kh Resûiülfah sdllallahû aleyhi ve sellem duâ ederken ellerini uzst-tığı zaman onları yüzüne sürmedikçe geri çevirmezdi.»[815]

Bu hadîsi Tİrmizî tahrîc etmiştir. Hadîsin şâhidleri vardır. Bunlardan bîrini Ebu Dâvud ile başkaları Hz. İbni Abbas'dan rivayet etmişlerdir. Bu rivayetlerin mecmuu hadîsin hasen olmasını iktizâ eder.
Hadîs-İ şerîf duâ'dan sonra elleri yüze sürmenin meşru' olduğuna delildir. Bunun hikmeti hususunda şöyle denilmiştir : Allah'ın rahmeti ellere isabet edince onu en şerefli ve ikrama en lâyık uzuv olan yüze de teşmil etmek uygun düşmüştür.[816]

1583/1344- «İbni Mes'ud radıyattahÜ anh'ûan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sdllallahû aleyhi ve sellem:
— Muhakkak insanların kıyamet gününde benim için er. makbulü, bana en çok salevât getirenleridir; bu yurdukr.»[817]

Bu hadîsi Tirmizî tahrîc etmiştir. İbni Hrbbân onu sahîhlemiştir.
En makbul'den murâd: en ziyâde şefâata hak kazanan, yâhud cennet'te Peygamber {S.A.V.J'e en yakın bulunacak olandır. Hadîs-i şerîf, Resûlüllah (S.A.V.)'e selât-ü selâm getirmenin faziletini bildiriyor. Bu bâbdaki îzâhat da yukarıda geçti. Bu hadîs de orada zikredilse daha iyi olurdu.[818]

1584/1345- «Şeddat b. Evs radıyallahü anadan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: Resûlüflah sallaîîakü aleyhi ve sellem:
— İstiğfarın en büyüğü, kulun: AHahım, sen benim Rabbimsin, senden başka hiç bir ilâh yoktur; beni yarattın, ben senin kulunum; ve ben gücüm yettiği kadar, sana verdiğim ahd ve va'dde durmaktayım, yaptıklarımın şerrinden sana sığınırım. Bana olan nPmetini i'tiraf eylerim; günâhımı da i'tiraf ederim. İmdi beni aff buyur. Çünkü günâhları senden başka affedecek yoktur; demesidir; buyurdular.»[819]

Bu hadîsi Buhârî tahrîc etmiştir. Hadîsin tamamı sudur :
«Her kim inanarak bunları gündüzün söylerde o gün akşamlamadan ölürse o kimse cennetliktir; ve kim inanarak bunları geceleyin söylerde sabahlamadan ölürse o da cennetİkdîr.» Tîbi diyor ki: «Bu duâ tevbenin bütün mânâlarını topladığı için ona seyyîd adı istiare edilmiştir.»
Aslında Seyyid: Bütün hacetlerde kendisine baş'vurulan reis demektir. Bu tevbeye Tirmizî ile Nesâî'nin rivayetlerinde de «seyyidü'l-îstîğfaf» denilmiştir.
«Ben senin kulunum» cümlesi «sen benim Rabbimsin»
cümlesinin te'kididir. Fakat bu cümlenin «ben sana ibâdet etmekde-yim» mânâsına gelmesi de muhtemeldir. O takdirde te'kid olamaz. Ahd cümlesinin onun üzerine atfedilmesi de bu mânâyı te'yid eder; ve mânâ Hâttâbî'nin dediği vecihle şöyle olur: «Ben sana verdiğim ahd-u Peyman ve va'd ettiğim iman sözümde durmaktayım.
«Gücünün yettiği kadar» ifâdesi Allah Teâlâ'nın hakkı olan ibâdetleri edâ hususundaki aciz ve kusuru i'tiraftır.
İbni Battal, Ahid ile, Allah'ın kullarına: «Ben sizin Rabbınız degİİ-miyim?» buyurarak onlardan aldığı ikrar kasdedildiğini söylemiştir. Ona göre va'd de: Allah'ın, kullarına: «Her kim bana şirk koşmayarak ölürse onu cennetime koyacağım» buyurmuş olmasıdır.
«İmdi beni aff buyur; çünkü günâhları senden başka affedecek yoktur.» ifadesîle Resûlüllah (S.A.V.) evvelâ kusurunu i'tiraf etmiş; sonra afvını dilemiştir ki, bu şekilde idare-i kelâm'da bulunmak sözün en güzel ve en nâzik şeklidir.
Hadîs-i şerif, Allah'ın Rabb, insanın kul olduğunu ikrara şâmil olduğu gibi kulun Allah'a verdiği ahdini ikrar, aczini i'tiraf, kötülüklerden Allah'a sığınmak îcâbettiğini ve Allah'ın ni'metlerini tasdik ile afv-u mağfiretin yalmz ona mahsus olduğunu kabul gibi bir çok hükümleri ihtiva etmektedir. Kula düşen vazife evvelâ esbabı tevessül, sonra hacetini istemektir: «Peygamber (S.A.V.)'in bütün mutasavver günâhları affedilmiş ve zâten kendisi ma'sum iken niçin yine istiğfar ediyor?» sualine gelince : Bu sual fuzûlîdir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) günde Allah'a yetmiş defa istiğfar ettiğini haber vermiş; bize de istiğfarı öğretmiştir. Binâenaleyh bize düşen, sual sorarak işkâl çıkarmak değil, ona uymak ve emirlerine imtisal etmektir. Ashâb-ı kiram bunu bizden âlâ bildikleri hâlde ne sormuşlar ne de her hangi bir işkâl çıkarmışlardır. Maamâfîh ulemâ, bu suâli muhtelif şekillerde cevaplandırmışlardır. Sözün hülâsası: bizim rızkımızı Allah Teâlâ tekeffül ettiği ve bunu bize de bildirdiği hâlde yine ondan nasıl rızık niyazında bulunuyorsak, Resûlüliah (S.A.V.)'in istiğfarı da Öyledir. Bunların hepside birer ibâdet ve zikrullahdır.[820]

1585/1346- «İbni Ömer radıyaiîahü anhümâ'dan rivayet olunmuştur. Demiştir İd: Resûliiltah saHallahü aleyhi ve seîlem şu kelimeleri akşam, sabah (dilinden) bırakmazdı:
— Allahjm, ben senden dinim, dünyam, ailem ve malım hususunda afiyet dilerim. Yâ Rabbî, benim kusurlarımı Ört bas et; korktuğum şeylerden (beni) emin eyle; önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden beni koru. Altımdan gafil aldanmaktan senin azametine sığınırım.»[821]

Bu hadîsi Nesâî ile İbnİ Mâce tahrîc etmişlerdir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Dinde afiyet : günâhlardan, bid'atlardan sakınmak, ibâdetlerde kusur etmemektir. Dünyada afiyet: dünyanın musibet ve şerlerinden selâmetde kalmaktır. Ailede afiyet: geçimsizlik ve hastalıklardan âzâ-de kalmaktır. Malda afiyet: afattan mahfuz bulunmasıdır. Setri avret: beden, din, aile, dünya ve âhirete âid herdürlü ayıp, kusur, ve gizli şeyleri örtmek, onları açığa vurmamaktır. Korkulan şeylerden emin olmak da öyledir. Resûlüllah (S.A.V.) bütün cihetlerden kendisini korumasını AMah'dan niyaz etmiştir. Çünkü Allah muhafaza etmezse kul, ins, ve cin düşmanlarının arasında, kurt sürüsünün içine düşen koyun gibi kalır. Alttan gafil avlanmaktan hâsseten Allah'ın azemetine sığınması bunun bir hususiyet arzetmesindendir. İğtiyâl aldatmak, bir şeyi gizlice almak, helak etmek gibi mânâlara gelir. Peygamber (S.A.V.)'in, şerrinden Allah'ın azemetine sığındığı iğtiyâl yer ayrılıp yere batmak ve denizde boğulmak suretîle vâki' olan helâklardır. Alttan gafil avlanmak ta'birîle bunları kasdetmiştir. Nitekim Cenâb-i Hak, Kaarun'u yere batırmak, Fîr'avn'ı da denizde boğmak suretîle helak etmiştir.[822]

1586/1347- «Ibni Ömer radıyaîîahü anhümâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüilah saîlaîîahü aleyhi ve seîlem:
— Allahım, gerçekten ben, ni'metinin zevalinden, afiyetinin değişmesinden, intikamının ansızın gelivermesinden ve bütün gazaplarından sana sığınırım; buyuruyordu.»[823]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Allah'ın verdiği ni'metin elden gitmesine sebeb, kulun işlediği suçlardır. Şu hâlde hakikatde tevbe istiğfarın mânâsı: Yâ Rabbî kötü ameller işlemekten sana sığınırız; demektir, ki bu Allah'dan bizlere bir ta'limidir.
Afiyetin değişmesi, zıddımn vücud bulmasîle olur.Onun zıddı ise hastalıktır.Yani Resûlüllah (S.A.V.) hastalıklardan da Allah'a sığınmıştır.[824]

1587/1348- «Abdullah b. Ömer radıyalldhü anhümâ'âan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûlüllah scıllallahü aleyhi ve selîem:
— Allahım, ben borcun batırmasından, düşmanın galebesinden ve düşmanların şamatasından sana sığınırım; buyururdu.»[825]

Bu hadîsi Nesâî rivayet etmiştir. Hâkim onu sahîhlemiştir.
Borcun galebesi, borçlunun onu ödeyememesidir. Bundan Allah'a sığınması Resûlüllah (S.A.V.)'in borç almasına münâfi değildir. Hattâ vefatında bir miktar arpa mukabilinde zırhı rehinde bulunuyordu, Borcun Allah'a sığınılacak tarafı onu Ödeyemeyecek hâle düşmektir. Bir kimse ödeyemeyeceğini bildiği bir borcun altına girmemelidir. BuhârV-nin tahrîc ettiği bir hadîsde, Resûîüllah (S.A.V.):
— Her kim ödemek maksadîle başkalarının mallart-nı alırsa, malları onun namına Allah öder; fakat kim onları itlaf niyetîle alırsa Allah onu telef eder; buyurmuşlardır. Hadîs geride geçmişti. Resûlüllah (S.A.V.) borçtan, onun için Allah'a sığınmış; hattâ Hz. Âîşe (R. anhâ), borçtan neye bu kadar çok istiâze ettiğini sorunca, kendisine:
«Çünkü bir adam borçlanırsa konuşur yalan söyler; va'd-eder, arkasından (o va'dden) döner» buyurmuşlardır. İşte borçlu böyle büyük mes'uliyetli bir işi üzerine alıyor demektir.
Düşmanın galebesinden murâd: dînî veya dünyevî bir garazla bâtıl hususundaki düşmanlığıdır. Hakkını korumaktan âciz olan bir kimsenin malını gasbetmek bu kabildendir.
Düşmanların şamatası : bir kimsenin başına gelen bir felâket veya zarara düşmanlarının sevinmesidir. Harun (A.S.), biraderi Musa (A.S.)'a : «Bana düşmanları güldürme» diye rica etmiştir.[826]

1588/1349- «Büreyde radıyaîlahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sattallahü aleyhi ve sellem bir adamı, (Allahırn, ben ancak ve ancak Alfah sen olduğuna, maksud ve bir olan, doğurmayan ve kendisine hiç bir kimse denk olamayan ilâh ancak sen idîğine ettiğim şehâdet hürmetine senden niyaz ediyorum) derken İşitti. Bunun üzerine Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Hakikaten Allah'dan o ismîle diledi ki, onunla kendisinden istenilirse verir; duâ edilirse kabul eder; buyurdular.»[827]

Bu hadîsi Dört'Ser tahrîc etmiştir. İbni Hlbban onu sahîhlemiştir.
«Ehad» biricik, bir tek, ikincisi olmayan, yegâne bir, mânâsına gelen bir kemâl sıfatıdır; ve hakikî birliği ifâde eder. Çünkü hakikî birlik: terkipten, âdetten, cismiyet ve ortaklık gibi şeylerden münezzeh olmaktır. İşte Allah Teâlâ'nın birliği bu mânâyadır. Vakıa' arapçada «vâhid» de bir demektir. Hattâ «ehad» kelimesinin aslı da «vehad» dır. Onun hemzesi (vav) dan bedeldir. Fakat bu iki kelime aynı kökten olmalarına rağmen müteradif değillerdir; aralarında mühim farklar vardır. Bunların en mühimi: ehad'ın dâima hakikî mânâda birlik ifâde etmesidir. Yani ehad: hadd-i zâtında «bir» olandır; ikiye veya fazlasına asla İhtimâli yoktur; dâima bir'dir. maadası yoktur. «Vâhid» Öyle değildir. Onun ifâde ettiği birlik hakikî olduğu gibi mecazîde olabilir. Meselâ: bir adam, bir nevi' ve bir cins, kelimeleri arapçada «vâhîd» ile sıfatlanarak «raculün Vahidim, nev'un vâhidün ve cinsün vahidim» denilebilir. Hâlbuki bir adamın birliği hakikî ise de. bîr nev'i ile bir cinsin birlikleri mecazî birlikdir. Çünkü bir nev'i ile bir cinsin hakikatde bir çok ferdleri vardır. Onların birliği, mecmuunu bir saymak suretîle meydana gelen i'tibâri birliktir.
«Ehad» ile «vâhid» kelimelerinin farkları hususunda ufemâ'dan Ez-herî, Râgıp, Sa'leb, Ebu'î Beka ve diğer bir çokları muhtelif beyâ-nâtda bulunmuşlardır. Bunlar için tefsir kitaplarına müracaat edilebilir.
Samed : Her hacetten dolayı kendisine baş vurulan ulu zât manasınadır. Bu sıfatı taşıyan zâtın mutlak surette hiç bir kimseye muhtaç olmaması, bilâkis herkesin ve herşeyin ona muhtaç olması gerekir ki, Allah'dan maada ayni sıfatı hâiz bir başkasını tasavvur mümkin değildir. Binâenaleyh hakikatte samed yalnız Allah-u ZiHcelâl'dir.
«Samed» ismi hakkında lügat ulemâsı başlıca iki mânâ rivayet etmişlerdir: Birinci mânâya göre samed: maksud demektir. Bu mânâya göre: bîr kavmin her ihtiyaç hususunda kendisine müracaat ettikleri büyüğüne samed derler. İkinci mânâya göre samed: içinde hiç boşluğu olmayan; deliksiz, eksiz som demektir.
Müfessirlerden bir çoku samedi birinci mânâdan alarak onun sıfât-ı sübutiyyeden olduğunu söylemiş; bazıları ikinci mânâdan olmak üzere sıfat-ı selbiyye'den addetmiş; bir takımları da her iki sıfatı tazammun etmek suretîle tefsirde bulunmuşlardır. Bunların içinden üçüncü kavil, tefsire daha lâyık görülmektedir.
Allah'ın doğurmamakla vasıflandırılması hiç bir şey cinsinden olmadığını, hiç bir yardımcı veya kendi yerine kalacak evlâda ihtiyacı bulunmadığını beyân içindir. Zîrâ Teâiâ Hazretleri ihtiyâç ve ölüm gibi şeylerden münezzehdir. Aynı zamanda bu cümle, Hz. İsa ile Üzeyir (aleyhimesseîâmya «Allah'ın oğlu» Melek'lere «Allah'ın kızları» diyenlere red cevâbıdır.
Allah'ın doğurulmamiş olmasından murâd, mahlûkatı gibi -hâşâ-bir zamanlar dünyada yokken sonradan vücûda gelmiş olmadığını beyândır.
Küfüv : denk ve mümasil demektir. Mânâ: Allah'ın zâtında ve sıfatlarında bir mümasil yoktur; demektir.
Hadîs-i şerîf duâ ederken bu kelimeleri söylemenin pek yerinde bir iş olacağına delâlet ediyor. Zîrâ Resûlüllah (S.A.V.) bunlarla Âllah'dan bir şey istenilirse vereceğini, bunlarla duâ edilirse kabul edeceğini, haber veriyor. Suâlin mânâsı, hacet dilemektir. Duâ ondan daha umûmî bir mânâ ifâde eder. Binâenaleyh hadîsde duanın suâl üzerine atfedilmesi, ânımın hâss üzerine atfı kabîlindendir.[828]

1589/1350- «Ebu Hİ/reyre radıyallakü anh'tian rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüilah sdllctllahü aleyhi ve sellem sabahladığı zaman :
— Allahım, ancak senin (kuvvet ve kudretin) le sabahladık; İncak senin (kuvvet ve kudretin} le akşamladık; ancak senin (kuvvet ve kudretin) |e yaşar; ve ancak senin (kuvvet ve kudretin) le ölürüz. Diriltmek dahi ancak sana mahsustur; der; akşamladığı vakît de bunun mislini söylerdi. Şu kadar var ki :
Varış ancak sanadır; (cümlesini ilâve e) derdi.»[829]

Bu hadîsi Dort'fer tahrîc etmişlerdir.
Hadîsteki zarfların muteallakları hazf edilmiş tir. Bu müteallaklar (kuvvetin, kudretin ve icadın) diye takdir olunurlar» Yani: Biz ancak senin yaşatman ve sabahı îcâd etmenle sabaha çıktık; demektir. Diğer cümlelerde de hâl böyledir.
Nüşur : diriltmektir. Uyku ile ölüm arasında münasebet vardır. Çünkü ölüm uykunun kardeşidir. Binâenaleyh uykudan uyandırmak, ölüyü diriltmeye benzer. Nitekim akşam hakkında, varışı zikretmek de münasibtir. Zîrâ, geceleyin uyunur. Uyku ölüm gibidir.
Hadîs-i şerif de, her in'âm ve ihsanın Âllah'dan olduğunu ikrar vardır.[830]

1590/1351- «Enes radıyallahü anh'dan rivayet edilmiştir. Demiştir kî: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve seUem'in ekseriyetle duası şu idî:
— Ey Rabbımız, bize dünyada da âhirette de ni'met ver; hem bizi cehennem ateşinden koru.»[831]

Hadîs müttefekun aleyh'dir.
Kaadi lyâz diyor ki: «Resûüillah (S.A.V.)'in bu âyetle duâ buyurması dünya ve âhirete âid duaların bütün mânâlarım ihtiva ettiğinden-dir. Ulemâ'ya göre burada hasen'in mânâsı ni'mettir. Peygamber (S. A.V.) dünya ve âhiret ni'metlerini ve azabdan korunmasını dilemiştir. Biz, Allah dan bunu bize de ihsan buyurmasını niyaz eyleriz.»
Hasen'in tefsiri hakkında selef ulemâ çok şeyler söylemişlerdir. tbni Kesir, dünyevî hasene'nin: afiyet, geniş ev, güzel zevce, itaatli çocuk, bol rızk, faydalı ilim, sâlih amel, iyi vasıta ve güzel elbise gibi her matluba şâmil oduğunu, uhrevî hasene'nin en büyüğünü ise: cennete girmek ve emniyete kavuşmak, teşkil ettiğini söylemiştir. Cehennem'den korumak: dünyada haram veya şüpheli olan şeylerden kaçınmak gibi azabtan kurtulmayı hazırlayan sebebleri mü-yessir kılmak, yâhud lütf-u kerem buyurarak affetmekle olur.[832]

1591/1352- «Ebu Mûse'l-Eş'arî raâıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Yâ Rabbî, benim günâhımı, cehlimi, isimdeki israfımı ve benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bana bağışla : (Zîrâ) bunların hepsi bende mevcuddur. Yâ Rabbî, gel geçmiş bütün kusurlarımla gizli ve aşikâr bütün yaptıklarımı ve benden daha iyi bildiğin hatâlarımı bana bağışla. İlerleten ancak sen, gerileten de ancak sensin; sen her şeye kaadirsin; dîye dua ederdi.»[833]

Bu hadîsi Buharı ve Müslim ittifakla tahrîc etmiştir.
Hatîe : Günâh, demektir. Cehil : îlmin zıddıdır. İsraf : Her şeyde haddi tecavüzdür. Emir kelimesinin israfdan evvel zikredilen cehil ve hatîe'ye teallüku da muhtemeldir. Cedd: Şakanın zıddı, yâni ciddiyettir. Amid : Kasden yapmak manasınadır. Bunun hatâ üzerine atfedilmesi, âmmın hâss üzerine atfı kabîlindendir. Çünkü hatâ şakada olduğu gibi kasden yapılan bir işde de olabilir. Bunun tekerrürü nevileri çok olduğunu ve nefsin kusurlarda: hâli kalmadığını beyân içindir. Mukad-dim'den murâd; kulu kemâlât derecesine yükseltmek, ona muvaffakiyet ihsan etmektir. Muahhir'de: dilediğini batıran, onu hayırdan uzaklaştıran demektir.
İbnî Abbas hadîsine göre bu duayı Resûtüllah (S.A.V.) gece namazında okurmuş. Hz Alî (R. A.) hadîsine göre ise her namazdan sonra

okuduğu anlaşılıyor. Nerede okuduğu dahî ihtilaflıdır. Müslim rivayetine göre selâmla teşehhüd arasında, îbni Hibbâri'm rivayetinde namazdan sonra yani selâm verdikten sonra okurmuş.[834]

1592/1353- «Ebu Hüreyre radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir kî: Resûliillah sallallahü aleyhi ve sellem:
— Allahım, şanımın muhafazası demek olan dinimi ıslâh buyur. Hayatım, içinde geçen dünyamı ve dönüşüm kendine olacak âhiretimi de ıslâh buyur. Hem bana her hayır hakkında hayatı ziyâde eyle. Ölümü de benim için her şeyden rahat kıl; d (iye duâ ed) erdi.»[835]

Bu hadîsi Müslim tahrîc etmiştir.
Bu duâ, iki cihanda hayrı tezammun etmektedir. Hadîsde ölmek için duâ etmenin caiz olduğuna bir delîl yoktur. Yalnız ölümün asan olmasını dünya ve kabir şerlerinden emin olarak gelmesini dilemenin caiz olduğu beyân büyurulmuştur. Zîrâ, kabir: dünyanın son; âhiretin ilk menzili olması dolayısîle, hem dünya, hem de âhiret serlerini ihtiva eder.[836]

1593/1354- «Enes radıyallahü anh'dan rivayet olunmuştur. Demiştir ki: ResûlÜüah solldlîahü aleyhi ve sellem:
— Allahım, beni öğrettiklerinle faydalandır. Bana faydalı olacak şeyleri de öğret; ve bana faydası olacak bir ilmi ihsan et; derdi.»[837]

Bu hadîsi Nesâî ile Hâkim rivayet etmişlerdir. Tirrnizî'de Ebu Hü-reyre'den buna benzer bir hadîs rivayet etmiştir. Bu hadîsin sonunda : Peygamber (S.A.V.) :
— Beni ilmen ziyâdeleştir. Hamcf her hâl (ü kâr'da) Allah'a mahsustur. Ben cehennemliklerin hâlinden Allah'a sığınırım; buyurmuştur. Hadîsin isnadı hasendir.
Hadîs-i şerif, ilmîn ancak faydalı olanı tahsil edileceğine delâlet' ediyor. Faydalı ilim, din ve dünyaya müteallik hususâtta kula lâzım olan bilgilerdir.[838]

1595/1355- «Âişe radıyaîlahü anhâ'dan Peygamber sdlldllahü aleyhi ve sellem'în kendisine şu duayı öğrettiği rivayet olunmuştur:
— Yâ Rabbî, ben senden bütün hayrı; peşinini sürelisini, bildiğimi bilmediğimi dilerim. Bütün serden: peşininden, sürelisinden, bildiğimden, bilmediğimden sana sığınırım, ben senden kulun ve. peygamberinin dilediği şeylerin on hayırlısından isterim, Kulun ve Peygamberinin (şerrinden) sığındığı şeylerden de sana sığınırım. Allah'ım ben senden cennetini ve ona yaklaştıracak kavil ve amei dilerim. Cehennemden ve ona yaklaştıran kavil ve amelden de sana sığınırım. Benim için takdir buyurduğun her hükmü hayır (takdir) etmeni senden niyaz eylerim.»[839]

Bu hadîsi İbni SVlâce tahrîc etmiştir, İbnİ HİbbÂn ile Hâkim onu sahîhkmislerdir.
Hadîs-i şerîf, dünya ve âhiret hususunda hayır duayı, dünya ve âhi-retin şerlerinden Allah'a sığınmayı, cenneti istemeyi ve her takdir-i ilâhinin hayır olmasını dilemeyi ifâde etmektedir. Hadîsde kulun ailesi efradına en güzel duaları öğretmesi gerektiğini işaret vardır.[840]

1596/1356- «Buhârî ve Müslim, Ebu Hüreyre radıyallahü aıt/ı/dan şu hadîsi tahrîc etmişie-dir. Demiştir ki: Resûlüliah sallallahü aleyhi ve sellem :
— Allaha sevimli, dile hafif, tartıda ağır iki kelime vardır: Allahı, hamdine bürünerek tenzih ederim. Ulu Allah'ı tenzih eylerim (kelimeleri), buyurdular.»[841]

İmam Buhârî (194—256) «el-Câmiu's -Sahîh» nâmındaki dünyaca meşhur eserini bu hadîsi şerifle bitirmiştir. Sonraları bir çok hadîs imamları BukârVye tâbi' olarak eserlerini hep ayni hadîs iie tamamlamışlardır.
Buluğ-ul Meram'ın Mülahhısı olan Büyük Muhaddis İmam İbnİ Hacer-ül Askalânî (R. H.) de bu kıymetli eserini (20 - Rebîülevvel - 828 H. 10 - Şubat 1425 M. de Allaha Hamd ederek. Resulü (S.A.V.)'ne Sa-lâvat ü selâm fekrim tazim, ve tebcil ederek burada hitama erdirmişte. R. Aleyh[842] .
Hadîsdeki iki kelimeden murâd: iki cümledir. Her iki cümle ibarede haber-i mukâddem'dir. Mübtedası «sübhânallah» cümlesidir. Cümie olduğu halde bundan müptedâ yapmak mümkin olmuştur; çünkü «şu söz» mânâsınadırlar. Haberin önce zikredilmesi, dinleyeni asıl mübtedâya dikkat etmeye teşvik içindir.
«Hafif» den murâd: dile kolay gelendir. Tîbî demiştir ki: «Hafiflik, kolaylığa» istiare edilmiş nıiisteâr bir sözdür. Dile kolay gelmesi, bazı eşyanın, sahibine hafif gelmesine benzetilmiştir.» Bu hadîsde, şâir tekliflerde meşakkat bulunduğuna; mezkûr iki cümlenin dile kolay olmakla beraber tartıda meşakkatli ameller gibi ağır basacağına işaret vardır.
Ulemâ'dan bir zât'a iyiliklerin niçin ağır, kötülüklerin neden hafif geldiği soruldukda; «Çünkü iyiliğin acılığı görülür; tadı görülmez. O bundan dolayı ağır gelir; onun ağırlığı senin terketmene sebeb olmamalı. Kötülüğün ise tadı duyulur, acılığı duyulmaz. Bundan dolayı o hafif gelir. Binâenaleyh sakın onun hafifliği senin günâh istikâbına sebeb olmasın.» demiştir.
Hadîsi şerif âhiretde mizan'ın sübûtuna delildir. Nitekim KuKân-ı Kerîm'in bir çok âyetleri de aynı hakikati nâtıktır. Ulemâ mizan ve onda-tartılacak şeyler hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre tartılacak şeyler amel defteridir. Çünkü ameller araz kabîlindendir; onlar ağırlıkla yeğinlikle vasıflanamaz. Hadîs imamlarîle ulemâ'nm mu-hakkıklanna göre tartılacak şeyler amellerin kendileridir. Zîrâ âhirette amellerin de vücudları olacaktır. Hz. Câbir (R. A.)'dan merfu' olarak rivayet olunan şu hadîs buna delîldir:
«— Kıyamet gününde mizanlar kurulacak ve iyilikler, kötülükler tartılacak, her kimin iyilikleri kötülüklerinden bir dâne ağırlığı ağır gelirse cennete girecek; kimin kötülükleri iyiliklerinden bir â^ne ağırlığı ağır gelirse cehenneme girecektir.»
— Ya iyilîklerSle kötülükleri müsavi gelirse (ne olacak?) diyenler oldu. Resûlüllah (S.A.V.):
— Onlar aTrâfll'ardr; buyurduîar.s Maamâfîh en salim yol, mizan, amellerin tartılması ve şâire gibi âbiret umurunun hak olduğuna iman ederek keyfiyeti erini Allah TeâİC'mn/ilmine havale eylemektir..
Bazıları hiç günâhı olmayan ve pek çok sâlih amelleri bulunan mü'-mini bu hükümden müstesna saymış; ve böylesinin hiç hesap vermeden cennete gireceğine kaail olmuşlardır. Onlar hiç bir iyiliği olmayan fakat küfürden başka bir kötülüğü de bulunmayan kâfirin de hesap ver-mekden müstesna olduğunu; zîrâ soruca sualsiz cehenneme gideceğini söylerler. Kurtubî ulemâ'dan bazılarının: «Kâfirin sevabı yoktur, onun iyiliği mizana konmaz; çünkü Teâlâ Hazretleri : Ben kâfirler için kıyamet gününde mizan kurmam; buyurmuştur. Ebu Hüreyre'nin SdhîH'de rivayet edilen bir hadîsine göre: Kâfir Allah indinde bir SÎvrİ sineğin kanadı kadar tartı tutmaz: Duyurulmuştur. dediğini naklemişse de buna şöyle cevap verilmiştir: «Bu âyet ve hadîsin ifâde ettiği mânâ, kâfirin hakaretinden kinayedir. Bundan onun amellerinin tartılması lâzım gelmez.»
Hâsılı kıyamet gününde mü'min veya kâfir bütün kulların amelleri tartılacaktır. Delillerin umumu bunu göstermektedir.
Cenâb-ı Hak cümlemize imânımızda sebat, nezd-i Bârisinde makbul amellere muvaffakiyet ve hüsn-ü hatimlere mazhariyet ihsan buyursun.[843]

---

[1] Sûre-İ Nûr; âyet: 2.
[2] Sûre-I Nûr; âyet: 4.
[3] Stûre-i Maide; ayet: 38.
[4] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/5-6.
[5] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/7-8.
[6] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/8-9.
[7] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/9-10.
[8] Sûre-i Nisa; ayet: 15.
[9] SÛre-I Ntsâ; âyet: 25.
[10] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/10-12.
[11] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/13.

[12] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/13-18.
[13] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/18.
[14] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/18.
[15] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/18-19.
[16] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/19-20.
[17] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/20-21.
[18] Sûre-i Nisa; Ayet: 25.
[19] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/21-23.
[20] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/23.
[21] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/23-25.
[22] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/25-26.
[23] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/26-27.
[24] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/27.
[25] Elini koyanın İsmi Abdullah b. Snrya İdi.Yahudiler suçluları Peygamber (S.A.V.)'e getirmişlerdi.Balat, Mescid-İ Nebevl'nln kapısına yakın bir yerdir.
[26] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/28-29.
[27] Bu zat Bnsar'dandır. VAkıdt O'nun gerçekten Mhftbt olduğunu söylemiştir. Hz. Alt (R. A.) devrinde Temen'de valilik yapmıştır.
[28] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/29-30.
[29] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/30.
[30] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/30.
[31] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/30-32.
[32] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/32.
[33] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/32.
[34] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/33.
[35] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/33.
[36] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/33-34.
[37] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/34.
[38] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/35.
[39] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/35.
[40] Süre-i Nûr; âyet: 23.
[41] Sûre-1 Nûr; âyet: 4.
[42] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/36-37.
[43] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/37.
[44] Sûre-İ Nûr; ayet: 11.
[45] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/37-38.
[46] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/39.
[47] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/39.
[48] Ebu İmran Abdal, b. Amir ı Şam'ın Hftfızlanndandır. Alim ve rl-v&yet ettiğini belleyen bir zattı. MbUa'in sektetoci tabakasından ve yedi kur-radan biri İdi Vasile b. el-Eska,' ve baakalanndan rivayette bulunmuş; Kurân-ı Herimi Mofteettt'katt Şuıâb-ı Hf^nrnrdea okumuştur. Onun üstadı İse Hs. Osman (E. A.) idi. Ibni Amir, hicreti. 21. d yılında doğmuş; 118'de vefat etmiştir.
[49] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/40.
[50] Nûr Sûresi; âyet: 4.
[51] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/40.
[52] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/40-41.
[53] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/41.
[54] Süre-i Nisa: ayet: 41.
[55] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/41-42.
[56] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/42.
[57] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/42-44.
[58] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/44.
[59] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/44.
[60] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/44-45.
[61] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/45.
[62] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/45.
[63] Bu kadının ismi Fftnna binti Esvod'dir. Babası kâfir olarak Bettr harbinde Hz. Hamza (B. A.) tarafından öldürülmüştür..
[64] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/45-48.
[65] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/48.
[66] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/48-49.
[67] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/49.
[68] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/49-50.
[69] Bu zatın İsmi ma'lûm değildir. Htcazlılar'dan sayılır. Bu hadisi kendisinden Etra Zerr (B.A.)'tn mevlası Eba'l - Mttnzlr rivayet etmlgtlr.
[70] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/50.
[71] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/51-52.
[72] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/52.
[73] Sûre-İ Bakara; âyet: 188.
[74] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/52-53.
[75] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/53-54.
[76] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/54-55.
[77] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/55.
[78] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/55-57.
[79] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/57.
[80] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/57-60.
[81] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/60.
[82] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/61.
[83] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/61-66.
[84] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/66.
[85] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/66-68.
[86] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/68.
[87] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/68-69.
[88] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/69.
[89] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/69-70.
[90] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/70.
[91] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/70-71.
[92] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/71.
[93] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/71.
[94] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Bülug'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/71.

[95] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/71-74.
[96] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/75.
[97] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/75.
[98] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/76.
[99] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/76.
[100] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/76.
[101] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/76-77.
[102] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/77.
[103] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/77.
[104] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/78-79.
[105] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/79.
[106] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/79-80.
[107] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/80.
[108] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/80-81.
[109] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/81.
[110] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/81-82.
[111] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/82.
[112] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/82-83.
[113] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/84.
[114] Hz. Hâlid, sahâbi'dir. KûfelUer'den sayılır. Kendisinden Ebu Ostnan-ı Nettdl, Abdulah b. Yesar ve mevlâsı Müslim rivayette bulunmuşlardır. Hz. Haildi, Sa'd b. Ebi Vakkas (B. A.) Kadisiye harbine kumandan tayin etmişti. Kûfe'de «60» tarihinde vefat etmiştir.
[115] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/84-86.
[116] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/86-87.
[117] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/87.
[118] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/87.
[119] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/87.
[120] Sure-i NÛr; âyet: 5.
[121] Sûre-i Enfftl; âyet: 39.
[122] Sûre-i Bakara; ayet: 216.
[123] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/88-90.
[124] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/90.
[125] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/90.
[126] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/90-91.
[127] Tevbt sûresi; ftyet: 89.
[128] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/91.
[129] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/91.
[130] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/91-92.
[131] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/92-93.
[132] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/93.
[133] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/94.
[134] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/94.
[135] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/94.
[136] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/94-95.
[137] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/96.
[138] Sûre-i Bakara: 198.
[139] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/96-98.
[140] Abdullah b. Sa'dl (K.A.)'in künyesi Ebu AbdIllâh'dır. Sa'dl İsmi etrafında bir çok sözler vardır. Hz. Abdulah'a Sa'dl denilmesi Bent SaCd kabilesinden bir süt anaya verildiği içindir. AbdalUb (R. A.) Şarku'l - Ürdün'de ya-samig; bir rivayete göre Şam'da «50» tarihinde vefat etmiştir. Sahabî'dlr; rivayeti de vardır. Bunu tbnü'l - Esfr kaydeder: cKendlslne İbni Sa'dl denilmesi ceddine nöbetledir» diyenler olduğu gibi «tbni SâÎdÎ» diyenlerde vardır. Nitekim Ebu Davud'un «sünen» inde bu isimle yad olunur.
[141] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/98.
[142] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/99.
[143] Eba Abdill&h Nftfl b. Sercis. :iz. Ibni Ömer'in azadlısıâır. Medlne'U olup tftbU'nin büyüklerindendlr. Mutemed r&vilerin meşhurlanndandır. tbni Ömer'le KbÛ Said (R-A.)'dan hadîs dinlemiştir. Bir riv&yete göre «117» diğer rivayette «120» târihinde vefat etmiştir.
[144] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/99-100.
[145] Cizye; Cezdan müştak olup gayrimüslimlerden alman vergidir.
[146] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/100-101.
[147] Sûre-i Tevbe: 29.
[148] SÛre-i Bakaca: 193.
[149] Sûre-i Nisa: 89.
[150] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/101-104.
[151] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/104.
[152] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/104-105.
[153] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/105.
[154] Sûre-i Ahzab: 9.
[155] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/105-106.
[156] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/106.
[157] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/106-108.
[158] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/108.
[159] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/108-109.
[160] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/109.
[161] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/109-110.
[162] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/110-111.
[163] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/111.
[164] Mabreze : îki kişinin cenk etmesidir.
[165] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/111.
[166] Sûre-İ Hac: 19.
[167] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/111-112.
[168] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/112.
[169] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/112-113.
[170] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/113.
[171] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/113.
[172] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/114.
[173] Sûre-i Nisft; âyet: 161.
[174] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/114-115.

[175] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/115.
[176] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/115-117.
[177] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/117.
[178] Afrft bir kadındır. Ebu Cehli yaralayan oğulları, MnavvİS ile Ma-az'dır. Kocası da el-Haris b. Rlffta'dır.
[179] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/117.
[180] Bak: BUIûgUl - meram. Cilt: I. Sfcf. 310.
[181] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/118.
[182] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/118.
[183] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/118.
[184] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/118-121.
[185] Ebu Abdillah Said b. Cübeyr-i Esedi Kufi: Tabi'nin ulemasındandır.İbni Mes'ud, İbni Abbas, İbni ömer, İbni z-Zübeyr ve Enes (radiyallahü anhüm) hazeratından hadis dinlemiştir.Kendisinden de Amr b. Dinar ile Eyyüb rivayette bulunmuşlardır.Hz.Said 95 hicri yılının Şa'ban ayında Haccac öldürmüş, kendisi de avni senenin ramazanında ölmüştür.
[186] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/121.
[187] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/121.
[188] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/121-122.
[189] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/122.
[190] Sahr b. Ayle: îbnl EblT-Ayle diye de ma'ruftur. KftfeUIer'den sayılır, KûfelUer'e rivayet etmlgür. Kendilinden oğlunun oğlu Osman b. Ebl Hftzlm hadis rivAyet etmiştir.
[191] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/122.
[192] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/123-124.
[193] Cübeyr b. Mut'im (R. A.) : Arap'ların neseblerlnl bilen bir sahâbl-dir. «58» veyft «59» tarihinde vefat etmiştir. Mat'İm b. Adiy Hz. CÜbeyr'İn babasıdır.
[194] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/124.
[195] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/124-125.
[196] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/125.
[197] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/125-126.
[198] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/126.
[199] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/126-128.
[200] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/128.
[201] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/128-129.
[202] Ebu Yezld Maun b. TezM-t Sttleml'dir. Dedesi, babası ve kendisi Bedir gizâsına iştirak eden ashâb-i klrtm'dandırlar .Bazdan Hs. Maan'ın, Bedir gazasına İştirakini sahih bulmazlar. KûfelİIeir'den sayılır.
[203] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/129.
[204] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/129.
[205] Habîbü'r - rûm» derlet OL Ha. Ömer (B.A.) tarafından el-Cezire (Mesopotamya)'ya vali tayla edilmiş; sonra buna Ermenistan ve Azerbaycan vilâyetleri de katılmıştı. Hz. Hablb du&Bi müsteab bir zattı «42» tarihinde Şam'da ve bir rivayette Ermenistan'da vefat etmiştir.
[206] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/129-130.
[207] Sûre-i Enfal; ayet: 1.
[208] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/130-131.
[209] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/131.
[210] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/131.
[211] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/131.
[212] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/131-132.
[213] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/132.
[214] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/132-133.
[215] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/133.
[216] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/133.
[217] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/133-134.
[218] Ümmtt HAni : Ebû Tftllb'ln kızı ve Hz. Ali (R.A.)'ın kız kardegi-dir. |sml bir rtvftyete göre Hind, diğer bir rivayete göre F&tıme'dir.
[219] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/134-135.
[220] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/135.
[221] Sûre-i Tevbe; ftyet: 28.
[222] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/135-138.
[223] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/138.
[224] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/138-139.
[225] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/140.
[226] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/140.
[227] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/140.
[228] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/140.
[229] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/140-141.
[230] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/141.
[231] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/141-143.
[232] Ifecer: Bahreyn'de bir yerdir.
[233] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/143.
[234] Sûre-i Tevbe; ftyet: 20.
[235] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/143-145.
[236] Asım b. Ömer (B.A.): Ebû Amir Asım b. Ömer b. Hatt&b'tır. Be-»ûlÜHalı (S.A.V.)"in vefatından İki yıl fince doğmuştur. Takışıklı İri vücudlu faziletli ve şftir bir zâttı. Kardeşi Abaallah'ın vefatından dört yü önce, yani «7» târihinde vefat etmigtir. Ömer b. Abdilaziz'in anne tarafından dedesidir. Kendisinden Ebn Ümamete'bntt SebJ ve Urvetil*bntt Zübeyr hadFs rivayet etmlglerdir.
[237] Osman b. EM Süleyman: Cttbeyr b. Mut'ln'In oğludur. Ebn Seletne-te'bnU AbdİrrahmanİIe Amir b. AbdUlah'dan ve başkalarından hadis dinlemiştir.
[238] Devmetül - cendel : Bir yerin İsmidir.
[239] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/145.
[240] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/145-146.
[241] Ma'afir: Yemen'de bir beldenin İsmidir. Burada kumag i'snI edilir.
[242] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/146.
[243] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/147-148.
[244] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/148-149.
[245] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/149.
[246] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/149.
[247] Süre-i Bakara; âyet: 83.
[248] Sûre-i Nisa; ftyet: 85.
[249] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/149-151.
[250] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/151.
[251] Sûre-İ Mûmtahine; fiyet: 10.
[252] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/151-152.

[253] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/152-153.
[254] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/153.
[255] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/154.
[256] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/154.
[257] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/154-155.
[258] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/155.
[259] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/155.
[260] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/155.
[261] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/155-156.
[262] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/156.
[263] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/157.
[264] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/157-158.
[265] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/158.
[266] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/158.
[267] Sûre-I En'âm; ayet: 145.
[268] Bir nev'i kertenkele.
[269] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/158-161.
[270] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/161.
[271] Sûr-i Nahl; âyet: 8.
[272] fmtinan : Verdiği nimeti sayıp dökmek.
[273] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/161-164.
[274] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/164.
[275] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/164-165.
[276] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/165-166.
[277] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/166.
[278] Göçken kuşudur.
[279] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/166.
[280] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/166-167.
[281] İbni Ebî Ammâr (R.A.) AMurrahman b. Ebî Ammâr-ı ftfekkl'dir. Ebo Zür'a ile Xesâi onu mu'temed addetmişlerdir. Hakkında söz eden bulunmamıştır. Çok ibâdet ettiği İçin kendisine «kass» derlerdi.
[282] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/167.
[283] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/167-168.
[284] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/168.
[285] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/168.
[286] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/169.
[287] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/169-170.
[288] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/170.
[289] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/170.
[290] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/170.
[291] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/170-171.
[292] Bir nevi kertenkeledir.
[293] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/171.
[294] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/171-173.
[295] Abdurrahman b. Osman (B. A.) : Sahâbe-i kirâm'dan Talha b. Abdullah'ın kardeşidir. Peygamber (S.A.V.)'e yetiştiği, fakat kendisini göremediği söylenir. Bir rivâyetde Mekke'nin fethinde, diğ-er bir rivâyetde Hudeyb'ye gazasında müslüman olmuş; Ulı&d harbinde Ibni Zübeyr'le beraber şehîd edilmiştir. Kendisinden iki oğlu ile İbni Münke'dir; had"s rivayet etmişlerdir.
[296] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/173.
[297] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/173-174.
[298] Süre-i Maide; âyet: 4.
[299] Süre-i Maide; âyet: 4.
[300] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/174-175.
[301] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/175-176.
[302] Pars terbiye edilerek avcılıkta kuHanılabilirmİş. HanefHer'den İmam Şemsül Eimme-i Serahsî, şeyhinden naklen pars hafcmda şunları söylemiştir: «Parsın bir takım hasletleri vardır ki, akıllı bir kimseye onları parsdan almak gerekir. Meselâ : Pars avını tutmak, için gizlenir; bu onun bir hîlesidir. insana gereken de düşmanına kargı ' aşikâre muhalefetde bulunmayıp fırsatını kollamak ve maksadına kendini yormadan kolayca nail olmaktır. Pars döğ-mekle Öğrenmez. Ona öğretmek için, avını yiyen köpeği huzurunda döğerler. Böylece pars da vazifesini Öğrenmiş olur. Âkilin de böyle olması ve başkasından ibret alması îcâbeder. Pars murdar et yemez. O. sahibinden temiz et ister. Âkil insan da Öyle olmalı ve ancak helâl rızk yemelidir. Pars ancak üç, veya beş adım kogar; avını yakalayabilirse yakalar; yakalayamazsa buralar ve: ben âlem için çalışıp kendimi öldüremem; der. Akıllı insan da Öyle olmalı. Pars sahibinin arkasından yürümez. Ve: ben ona muhtaç değil, o bana muhtaç. O halde ben kendimi aşağılatamam; der. Akıllı bir insan da öyle olmalı. Bilhassa talebesinin peşinden koşup onu aramamalıdır.
[303] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/176-177.
[304] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/177-178.
[305] Sûre-İ Enam; âyet: 121*.
[306] Sûre-i MâÎde; âyet: 3.
[307] Sûre-i Mâide; âyet: 5.
[308] Sûre-i Mâide; âyet: 4.
[309] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/178-182.
[310] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/182.
[311] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/182-183.
[312] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/183.
[313] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/183.
[314] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/183-184.
[315] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/184-185.
[316] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/185.
[317] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/185.
[318] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/186.
[319] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/186.
[320] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/186.
[321] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/186-187.
[322] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/187.
[323] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/188-189.
[324] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/189.
[325] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/189.
[326] Şeddâd b. EVb (R.A.) : Ebü Yala künyesini taşıyan bu zât Ensar'-dan olup Hassan b. Sabit (R. A.)'in kardeşinin oğludur. Bedir gazasına iştirak ettiği yolundaki rivayet sahih değildir. Beyt-İ ftlakdiş'e yerleşmişti. Şatnlılardan sayılır. Ubadetli'bntt Sfimit ile Ebûd - Derdâ onun hakkında : «Şeddad kendisine İlim ve

hiim. verilen zevattandır» demişlerdir. «68» târihinde vefat etmiştir. Daha başka t&rlhde, diyenler de vardır.
[327] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/189-190.
[328] Sûre-i NahI; âyet: 90.
[329] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/190.
[330] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/190.
[331] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/190-192.
[332] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/192.
[333] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/192-193.
[334] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/193.
[335] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/193-194.
[336] Sûre-i Bakara; âyet: 127.
[337] Sûre-i Enam; âyet: 79.
[338] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/194-195.
[339] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/195-196.
[340] Sûre-i Kevser; âyet: 2.
[341] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/196-197.
[342] Cündeb b. Süfyan (E. A.) : Künyesi Ebû Abdillâh'tır, Evvelâ Küfe'-de oturmuş; sonra Basra'ya gitmiştir. Bilâhare oradan da çıkmış ve dört sene snnra tbni Zübevr fitnesirde vefat etmiştir.
[343] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/197-198.
[344] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/198-200.
[345] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/200-201.
[346] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/201.
[347] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/201.
[348] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/201-202.
[349] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/202.
[350] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/202-203.
[351] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/203.
[352] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/203-204.
[353] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/204.
[354] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/204-206.
[355] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/206.
[356] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/206.
[357] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/206-208.
[358] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/208.
[359] Mekke'Ii bir Sahâbiyye'dir. Bazı hadîsler rivayet etmiştir.
[360] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/208.
[361] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/208-209.
[362] Bizim zamanımızda daha da genişlediler. YapraJc, toprak, yalçın, kaya, mete, suna, meral, ilâh... derken şimdi, masum yavrulara Kennedy, Ux gibi hristiyan adı takılmağa başlandığını duyuyoruz.
[363] Şerefü'd-Dîn, Kivainü'd-Dîn, ilâh...
[364] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/209-212.
[365] Sûre-i Saffat; âyet: 93.
[366] Sûre-i Hacc; âyet: 29.
[367] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/212-214.
[368] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/214.
[369] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/214-217.
[370] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/217.
[371] Hânis olmak, yemînini bozmaktır.
[372] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/217-218.
[373] Mekke'nin fethinde müslüman olan bir sahâbe-i Celîl'dir. Sicistan'ı fethetmiş; sonraları Basra'ya yerleşmiştir. H.S. 50 târihinde veya biraz sonra Basra'da vefat etmiştir.
[374] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/218.
[375] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/218-219.
[376] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/219-220.
[377] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/220-221.
[378] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/221.
[379] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/221-223.
[380] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/223-224.
[381] Süre-i Bakare; âyet: 225.
[382] Sûre-i: Maide Ayet: (89).
[383] Sûre-I: Nisa Âyet: (31).
[384] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/224-228.
[385] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/228.
[386] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/228-229.
[387] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/229.
[388] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/229-231.
[389] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/232.
[390] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/232.
[391] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/232.
[392] Musannif ile İmam Neveyî, Şafii mezhebindendirler.
[393] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/232-234.
[394]Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/234.
[395] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/234-237.
[396] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/238.
[397] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/238-239.
[398] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/239.
[399] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/239-240.
[400] Sabit b. Dahhâk-i Eşhelî'dir. Buhârî onun hakkında:«Sabit, Resû (S.A.V.)'e ağacın altında biat edenlerdendir» diyor.Kendisinden Etra Kılâbe ile başkaları hadîs rivayet etmişlerdir.
[401] Şam'da veya Mekke yakınlarında bir yerdir. «Yenbü' arkasında bir tepedir» diyenler de vardır.
[402] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/240-241.
[403] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/241-242.
[404] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/242.
[405] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/242.
[406] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/242-243.

[407] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/243.
[408] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/243.
[409] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/243-244.
[410] Süre-i îsra; âyet: 23.
[411] Sûre-i îsra; âyet; 4.
[412] Sûre-i Cum'a; âyet: 10.
[413] Sûre-i Mâide; âyet: 49.
[414] Sûre-i Sad; âyet: 26.
[415] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/244-245.
[416] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/246.
[417] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/246-247
[418] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/247.
[419] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/247-248.
[420] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/248.
[421] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/248-250.
[422] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/251.
[423] Kadı Şüreyh : İbni Hâris-i Kindî, Ebu Ümeyyetil' küfi'dir. Yemen'de ikamet eden evlâd-ı Fürs'ten olduğu rivayet edilmiştir. (Muhadremun)'dan-dır. Asr-ı saadet'e yetiştiği hâlde Resûl-i Ekrem'e mülâkî olmak müyesser olmamıştır, îbtida Hz. Ömer (R. A.) tarafından Kûfe'ye Kadı nasbedilmiş, sonra Osman ve Ali (R. Anhünıâ) ile Benî Ümeyye'nin hilâfetleri zamanında vazifesinde ibka edilerek bilâ fasıla altmış sene Kûfe'de Kadılık etmiştir. Daha sonra Haccâc'ın. Küfe valiliği zamanında arzuyu zatisîle çekilmiştir. Şârih Aynî, Sahibi terceme'nin (98) tarihinde vefat ettiğini bildiriyor. Hülâsa'da Muham-med İbni Nümeyr'den esahh rivayet olarak (80) târihinde vefatı rivayet ed-i liyor. Vefatında (110) ve yâhud (120) yağında idi. Şüphesiz ki Kadı Şüreyh Tabiî ulemâsının en yükseklerinden idi. Zekâ ve fetâneti hakkında pek çok nevadır, menkuldür. Nâm-ı bülend'i islâm târihi kazasının sernâme-i mefahiridir. Bir çok hükümleri adâb-ı kazâ'mn birer enmûzeci Şa'bî : «Kadı Şüreyh kaza âleminin en yüksek bir simadır», tbni Husayn'ın rivayetine göre bir kere Kadı Şüreyh iki kişi arasındaki bir dâvâ'yı rü'yet edip de bunlardan birisi aleyhine hükmedince bu küstah herif: Bu hükmün nereden geldiğini bilirim; diye ağır bir ta'rizde bulunması üzerine çok zekî olan Kadı-Şüreyh : Allah râşî'ye de mürteşî'ye de yalancı ve müfterî'ye de lâ'net etsin! Cevâbı ile bu yalancı küstahın yalanını yüzüne vurmuştur.
Hz. Ali (R. A.)'m'n hilâfeti zamanında müşarünileyh Hazretlerinin huzurunda bir çok muhakemeleri vardır. Bu hükümler Buhârî'nin Sahihinde ve diğer hadîs ve fıkıh kitaplarında muharrerdir. Buhârî'nin «Hayi bahsi» nde ta'likan rivayet edip Dâremc'nin vaslettiği bir haberini nümûne olarak naklediyoruz :
«Bir kere Hz. Ali'ye bir kadın gelerek zevcinin kendisini boşadığından şikâyet ettiği sırada: bir ayda üç defa hayz gördüğünü söylüyor. Bunun üzerine Hz. Ali, Kadı Şüreyhe :
— Haydi şunların arasında hükmet bakayım! diyor. Kadı Şüreyh:
— Yâ Emîrel' mü'minîn! Siz burada bulunurken ben nasıl hükmedebilirim? demesi üzerine Halîfe hazretleri tekrar:
— Hükmet! diye emretmiş ve Kadı Şüreyh:
— Bu kadının havass-ı ailesinden dînine i'timâd edilir bir kadın gelir de: Evet, bu kadın bir ayda üç defa kirlenir ve her defasında temizlenip namazını kılar, diye şehâdet ederse müddeî kadının iddiası kabul ve tasdik olunur; demiş. Ali. (R.A.) :
— Kalûn; diye tasdîketmiştir ki, bu kelime Rum lisanında tahsîn ve takdire mevzu'dur.»
[Hulâsa: 140 ve Umdetül'karî: C. II, Shf. 137] Kâmil Mîras: Tecrid-i Sarih. C. VI. Shf. 574.
[424] Sûre-i îsfa; âyet: 44.
[425] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/251-257.
[426] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/257.
[427] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/257-258.
[428] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/258.
[429] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/258-259.
[430] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/259-260.
[431] Sûre-i Ntsft; âyet: 9.
[432] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/260-261.
[433] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/261.
[434] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/261.
[435] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/261-262.
[436] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/262-263.
[437] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/263.
[438] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/263.
[439] İsmi Amnı'bnu Mürre'dir. Ashâb'ten olup Ciiheyne'ye mensubtur. Kendisinden amcası oğlu Ebu Şemmah ve başkaları hadîs rivayet etmişlerdir.
[440] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/263.
[441] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/263-264.
[442] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/264.
[443] Sûre-i Bakara; âyet: 188.
[444] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/264-266.
[445] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/266.
[446] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/266-267.
[447] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/268.
[448] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/268.
[449] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/268-269.
[450] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/269.
[451] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/269-271.
[452] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/272.
[453] Sûre-i Enfal; âyet: 27.
[454] Sûre-i Talak; âyet: 2.
[455] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/272-273.
[456] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/273-274.
[457] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/274.
[458] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/274.
[459] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/274-276.
[460] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/276.
[461] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/276-277.
[462] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/277.
[463] Badâ'-ı müstefîz : Şüyu' bulmuş süt kardeşliktir.
[464] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/277-278.
[465] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/278.
[466] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/278-279.
[467] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/279.
[468] «Bâb-u Kaza bi'1-yemîn-i ve-ş Şâhîd» babı. Mısır tab'ı (1371/1952) Cilt. II, Shf. 277.
[469] Sûre-i Talak; âyet: 2.
[470] Sûre-i Bakara; âyet: 182.
[471] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/279-280.
[472] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/280.

[473] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/280-281.
[474] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/281.
[475] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/281.
[476] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/281-282.
[477] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/282.
[478] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/282-283.
[479] Ebu Muhammed Eş'as b. Kays b. Ma'dîkerib-i Kindî'dir. Hicretin onuncu yılında Kinde kabilesinden (60) atlı bir hey'ete reîs olarak Peygamber (S.A.V.)'e gelmiş; ve müslüman olmuştur. Sonra Yemen'e dönmüş; ve Resûlüllah (S.A.V.)'in irtihalinden sonra irtidad etmişse de Hz. Ebıı Bekir'in gönderdiği seriyye tarafından esir edilmiş; ve ricası üzerine affedilerek tekrar müslüman olmuştur. Bilâhare Yermük, Kadîsiye, Irak gazalarına ve sâireye iştirak ederek büyük gayretler göstermiştir. Câhiliyyet devrinde kavminin reisi olduğu gibi îslâmiyette dahî büyük bir mevkii vardı. Hz. Osman (R. A.) samanında Azerbaycan valiliğine ta'yîn edilmişti. Hz. Ebu Bekir'in kız kardeşi ve Hz. Hasan b. Ali'nin kızı ile evlenmiştir. Hicretin «42» yılında Kûfe'de vefat etmiş; cenazesini Hz. Hasan kıldırmıgtır.Kendisinden 9 hadîs rivayet etmiştir.
[480] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/283.
[481] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/283.
[482] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/283-284.
[483] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/284-285.
[484] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/285.
[485] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/285-286.
[486] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/286.
[487] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/286-287.
[488] Zilyed : Malı elinde bulunduran demektir.
[489] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/287.
[490] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/288.
[491] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/288.
[492] Nükül: Yemin etmekten mektir.
[493] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/288.
[494] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/288-289.
[495] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/289-291.
[496] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/291.
[497] Süre-i Enam, ayet:122.
[498] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/291-292.
[499] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/292-293.
[500] Küffâr memleketi.
[501] Zülkülâ-ı Hıniyerî'nin künyesi.
[502] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/293-294.
[503] (1448ve 1449) Numaralı hadîs metinleri 1447 Nolu .hadîste birleştirilmiştir.
[504] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/294.
[505] Rakabe: boyun demektir. Şerîatte bu sözle mecâz-ı mürsel kabilinden köle ve câriye kasdedilir.
[506] Sûre-i Ali imran; âyet 92.
[507] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/294-295.
[508] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/295-296.
[509] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/296-298.
[510] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/298.
[511] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/298-299.
[512] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/299.
[513] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/299-300.
[514] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/300.
[515] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/300-301.
[516] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/301.
[517] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/301.
[518] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/301-302.
[519] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/302.
[520] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/302.
[521] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/302-303.
[522] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/303.
[523] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/303.
[524] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/304.
[525] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/304-305.
[526] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/305.
[527] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/305-306.
[528] Sûre-i Nûr; âyet: 31.
[529] Abdürrezzak İbnü Heramam (EbubekirİssanÂnî): Eski fukahadandır. Evzâî, İmam Dâlik gibi mefahirden rivayet etmiş, kendisinden de SÜfyan İbni Uyeyne, Ahmed İbni Hanbel, Yahya tbni MaSn gibi zâtlar rivayette bulunmuşlardır. Zamanında dinî mesâil hususunda ammenin mürâcaatgâhı bulunuyordu.Sikatınmuvafakat edemiyecekleri bazı rivayetleri vardır.«126» târihinde San'a'da doğmuş «211» târihinde Yemen'de vefat etmiştir.
(Ömer Nasuh! Bilmen «Hukuk-u Islâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye» Kamusu. C. I. Shf. 34G).
[530] Mücâhid tbni Cebr (Ebürihaccacil'mekkî): Tâbiîn'in büyüklerinden-dir. Tefsir, hadîs, fıkıh'da imam idi. İbni Abbas, Ebu Hüreyre, Câbir ve Abdullah İbnü Ömer gibi Sahâbe-i Kirâm'dan ve sâireden hadîs ve ilm ahz etmiştir. Kendisinden de Tavus, tkrime, Katade, İbni Kesir, Ebu Amr, İbni Alâ gibî zâtlar tefsir ve hadîs ahz ve rivayet etmişlerdir.
İmam Şafiî ile tmam Muhârî'nin Mücâhid hakkında büyük itimatları vardı. «Sahih-i Buhâri» de Mücâhid'den birçok tefsirler, hadîsler rivayet olunmuştur. «Tehzibül'esma» da deniliyor ki : «Mücâhid, fıkıhda, tefsirde, hadîsde-İmamdır. Mücâhid «21» târihinde doğmuş «103» senesi secde hâlinde vefat etmiştir. Kendisine «İbni Cübeyr» de denir.
(Ömer Nasuhî Bilmen «Hukuk-u Islâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye» Kamusu. C. I. Shf. 450)
[531] Burhâneddîn-i flferginanî : Aliyyibni Ebi Bekr : Me§hur Hanefi fukahasmdandir. Zâhid, müdekkik, edib, şâir, hılâfiyyat'a vakıf bir zât idi.
Fergane'nin Mergınan beldesindendir.Müfüssekaleyn Necmüddîn Ebu tıafz Ömeriin-nessefî'den, sadr-ı şehîd Hüsâmcddîn'deıı ve Şemsiuldîn-i Sereh-sî'nin tilmizi Ebu Ömer ilbeykendî'den fıkıh ahz etmiştir. Ashâb-ı tercihten veya müctehîd fî'1-mezheb sayılmaktadır:
Bu zât, Bubaralılar ile Cengiz arasında sulh akdine memur olmuş idi. Buhara ahalisinden bazıları muahede hilâfına hareket etmekle Cengiz, şehri yakmış, ahalisini öldürmüş, o sırada bu muhterem âlim de şehîd edilmiştir. «El-Hidâyeü diye meşhur bir eseri vardır ki: «Bidâyetü'l-mUbtedî» adı ile yazmış olduğu muhtasar bir fıkıh kitabıpın şerhidir. «Hidâye»'de en ziyâde İmam Mu-hammed'in «Cümiü's - Sagir» adındaki .kitabı ile Muhtasar-i Kuddurî'ain meselelerini şerh ve :isah eder. «Hidâye» üzerine de bir çok şerhler yazılmıştır.
Bu zâtın «Kifayetin - müntehi», «Kitâbeü't - teenîs», «NeşrÜ'l - Mezheb», «Mubtarat-ı mecmuinnevazil», «El-mezîd», «MenâsİK-i hac», «KitâbÜ'l - fer&iz» gibi şâir kıymetli eserleri de vardır. Vefatı «593» târihine müsadiftir. (Ömer Nasuhî Bilmen «Hukuk-u tslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye» Kamusu. C. I. Shf. 855).
[532] Sûre-i Nûr; âyet: 31.
[533] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/306-309.
[534] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/309.
[535] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/309-310.

[536] Kûfeii sayılır. Kendisinden tbni Seleme'nin kardeşi Ebu Vâil ve başkaları hadîs rivayet etmişlerdir.
[537] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/310.
[538] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/310.
[539] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/310-311.
[540] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/311.
[541] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/311.
[542] Sûre-i Nûr; âyet: 33.
[543] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/311-312.
[544] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/312.
[545] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/312.
[546] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/313.
[547] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/313-319.
[548] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/319.
[549] Bundan dolayıdır ki, Kanunî Sultan Süleyman :
«Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi. Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.» demiştir.
[550] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/319-320.
[551] Nevvâs b. Sem'ân-ı Kilâbî (E.A.) : Resûlüllah (S.A.V.)'e gelerek kı-zınııona veren zâttır. Peygamber (S.A.V.)'den Allah'a sığınan kadın budur. Hz. Nevvâs Şam'a yerleşmişti. Onun için Şamlılar'dan sayılır. Müslim'in «Sa-hîh»inde onun Ensar'a nisbet edildiği görülür. Fakat Kaadî tyaz ve başkaları: «Meşhur olan kavle göre Kilâbî'dlr» demişlerdir. Ensâr'm müttefik ve dostu olması muhtemeldir.
septir. Seyyîd Şerif «et-Ta'rifât» nâm eserinde şöyle demiştir: «güzel ahlâkın sabit bir şekil olduğu, makbul fiillerin, suhulet ve kolaylıkla, fikir yormaya hacet kalkmaksızın ondan sâdır olduğu söylenir.»
[552] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/320.
[553] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/320-321.
[554] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/321.
[555] Mukatil îbn-i Süleyman: Ebü'l-Hasen Mukatil İbn-i Süleyman el-Hora-sânl el-Belhî: Meşhur bir müfessirdir. «150» de vefat etmiştir. R. Aleyhi, Mu-hatil kudretli bir âlimdir. Nâfi', Ebu tshâk, Zührî, Dahhâk, Mücahid, İbn-i Şîrîn, Zcyd b. Eslcm, Atâ, îbn-i Ebî - Müleyke, Atiyye b. Sa'd gibi zevattan ilim aksetmiştir. Kendisinden de Buğye b. Velîd, Sa'd tbnü's-Salt, Abdü's - Samed, tbnü'1-Iyd gibi zâtlar tahsilde bulunmuşlardır.
Mukatil, tefsir, hadîs ilimlerinde büyük bir iktidar sahibi idi. Kendisini tezkiye edenler bulunduğu gibi cerh edenlerde vardır. Şu'be'nin, Mukatil'in nevale -ç:n'idir.» demiştir.
Halîli de demiştir ki : «Mukatil'in mevkii ehl-i tefsîr nezdindc büyüktür.» Mukatil tefsirini tbn-İ Abbas Hazretlerinden ahzetmiştir. Bu tefsiri Dahhâk'in hayatında tedvin eylemiş olduğu mervîdir. Bağavî, Mukatil'in tefsirini Abdullah b. Sabit tarîki ile tahrîc etmektedir.
Mukatil tefsîri'nin bir nüshası, Birinci Sultan Harnîd kütüphanesinde (S8) numarada ve Kütüphâne-i Umümî'de (561), (381) numaralarda mevcuttur.
(Ömer Nasuhi Bilmen «Büyük Tefsîr Tarihi - I - Tabakatu'l - MÜfessîrin» Cüz. 2. Shf. 124).
[556] Sûre-İ Mücâdele; âyet: 8.
[557] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/321-322.
[558] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/323.
[559] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/323-324.
[560] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/324.
[561] Ekmekle kaşık ve çatal gibi şeyleri silerek, masa altına atua nankörlerin, kulakları çınlasın.
[562] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/324-325.
[563] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/325.
[564] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/325-327.
[565] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/327.
[566] Süre-i Nur, ayet:61.
[567] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/327-328.
[568] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/328-329.
[569] Aîkâme İbni Kay s: Tabiîn'in büyüklerinden ve Abdullah İbnü Mes'-ud'un ashâbmdandır. Hadis ve fıkıh ilimlerinde mütebahhir idi. Ömer İbnil Hattâb'dan, Osman İbni Alfan ile imam Ali'den ve şâir ashâb-ı güzın'den hadîs istima' etmiş, kendisinden de Nehâî, Şa'bî, İbni Sîrin gibi zevat rivayette bulunmuşlardır. Esved İbni Yezid ile Abdurrahman İbnü Yezid'in amcasu idi. Esved ile Abdurrahman ise İbrahim Nehâî'nin dayılarıdır. Hepsi de fut; :dan meşhur simalardır.
İbrahim Nehaî demiştir ki: Aîkâme, İbni Mes'ud hazretlerine benzerdi. Aikame'nin celâleti kadri hakkında ittifak vardır. Vefatı «62» târihine müsadiftir.
(Ömer Nasubi Bilmen «Hnkuk-u Islâmiyye ve Istılahat-l Fıkhtyye» Kâmnsn. C. I. Shf. 347).
[570] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/329-330.
[571] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/330.
[572] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/330.
[573] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/330-331.
[574] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/331.
[575] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/331-332.
[576] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/332.
[577] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/333.
[578] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/333.
[579] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/333-334.
[580] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/334-336.
[581] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/336.
[582] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/336.
[583] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/337.
[584] Sûre-i Araf; âyet: 30.
[585] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/337.
[586] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/338.
[587] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/338.
[588] Sûre-i Yûnus; âyet: 49.
[589] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/338-340.
[590] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/340.
[591] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/340-341.
[592] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/341-342
[593] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/342-344.
[594] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/344.
[595] Sûre-i Lokman; âyet: 15.
[596] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/345-347.
[597] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/347.
[598] EMi'l-Hasen Ali İbnü'l - Halef (İbnü Battal, Mağribî, Mâliki): Mâliki mezhebinin büyük fukanasından hâfızü'l-hadîs'dir. Bir vakitler nûr-u îslâim Avrupa'ya ders veren Endülüs müslümanlarınm yetiştirdiği sayısız âlimlerden biridir. Bağdat'Iı İsmail Paşa «Esmâü'l - müellifîin»'de nesebini şöyle tesbît etmiştir: Ali b. Halef b. Abdiilmelik b. Battal. Hur-tuba'da yaşamıştır Kurtuba'daki ihtilâl sırasında orayı terk ederek Balensiya'ya gitmiş ve orada Buhârî'nin «Sahih» ine şerh yazmıştır. Ayrıca «İl i'tisâra fil hadis» adında diğer bir eseri de «Esmâü'î - müellifîn»'de gösterilmektedir.
«449» («Kâmus-u'l - a'Iâm»'a göre «444») da irtihâl eylemiştir.
«Keşfüzzünûn» Shf. 546 C. I., «Kâmus-u'l - a'lâm» Shf. 607'C. I., «Esmâ'ül-müellifîn» Shf. 688 C. I.

[599] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/347-349.
[600] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/349-350.
[601] Sürc-i Bakara; âyet: 22.
[602] Sûre-i tsrâ; âyet: 31.
[603] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/350.
[604] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/350-351.
[605] Sedd-i Zerâyi' : Kötülük yollarını tıkamak; demektir.
[606] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/351.
[607] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/351.
[608] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/351-352.
[609] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/352.
[610] Bu hadîslerin her biri, Islâmiyete dudak büken şaşkınların ağızlarına tevcih edilmiş birer sille-i ma'kûs mahiyetindedir, insafla söylesinler! Bu derece semahat îslâmiyetten başka hangi dinde mevcuttur.
[611] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/352-353.
[612] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/353-354.
[613] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/354.
[614] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/354.
[615] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/354.
[616] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/354-356.
[617] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/356.
[618] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/356.
[619] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/356-357.
[620] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/357-358.
[621] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/358-359.
[622] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/359-360.
[623] Süre-i Zariyat; âyet: 56.
[624] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/360-363.
[625] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/363.
[626] Sûre-i Hac; âyet: 11.
[627] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/363-364.
[628] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/364.
[629] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/364-365.
[630] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/365.
[631] HEattâ son zamanlarda Mısır'ın alafranga bilginlerinden biri bu hadîsi zaîf göstermek için şahitleri olduğunu gizlemig. Buna muttali' olan Ehl-i Sünnet ve'1-cemâat âlimlerinden büyük bir zât, ona verdiği cevapta «Şayet bu söz hadîs olmasaydı ben niçin hadîs olmadığına yanardım.» demiştir.
[632] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/365-366.
[633] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/366.
[634] Sûre-i Yusuf; âyet: 18.
[635] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/366-370.
[636] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/370.
[637] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/370-371.
[638] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/371.
[639] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/371.
[640] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/371-372.
[641] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/372.
[642] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/372.
[643] Dindar görünerek istirmachhk yapan bir takım din düşmanları bu gibi hadîs ve âyetleri soruşturarak bulabildiklerini dine karşı silâh yerine kullanmaya yelteniyorlar. Diyorlarki: «Müslümanlık ma'kul bir dindir. O dâima nıa'kul olan şeyleri emreder. İlerlemeye mâni' değildir. Bilâkis (hiç ölmeyecek-mişsin gibi dünyan için çalış) diyerek bize dünyayı sevmeyi, dünyada insan gibi yaşamayı tavsiye eder. Binâenaleyh, İslâmiyet nâmına dünyayı kötüle-yen veya umursamayan yâhud akla mıntığa sığmayan neler söylenirse hepsi yalan ve yobaz uydurmasıdır. Biz bu -yobazların ağzına baka baka böyle geri kaldık. Âlem aya füze gönderiyor; biz hâlâ bîr iğne i'mâl edemiyoruz.»
Bunların içinde o kadar ileri gidenleri var ki: «Ma'kul görmediğim bir şey âyet ve hadîs de olsa ben onu kabul edemem arkadaş..» demekten bile en ufak bir utanç duymuyor... Hayvanat'tan çok daha aşağı mertebede bulunan bu acâib yaratıklar, dünyanın mü'min için bir hapishane mesabesinde olduğunu
bildiren. hadis-i Nebevî'yi duyar duymaz muhakkak iğnelenmiş gibi birden yerlerinden sıçrayarak ve ulemâyı kendilerine siper ederek îslâmiyete kargı kudurmuşcasına hücuma geçeceklerdir. Bu onların tecrübe ile sabit olan bir âdetidir. Binâenaleyh İslâm inançlarına yöneltilen bu câniyâne hücumlar karşısında hakikati kısaca îzâh etmeyi zarurî görürüm; ve derimki :
«Müslümanlık ma'kul bir dindir.» iddiası ustaca tertip edilmiş bir demagojidir; ve asıl oyun (ma'kul) kelimesiyle oynanmaktadır. Çünkü düşman bu kelimeyi: kendi aklına yatkın, kendi mantığına uygun; mânâsında kullanmakta ve ma'kul bulmadığı herşeyi baltalamaktadır. Müslümanlıkta böyle bir şart yoktur. Şayed müslümanlık bu mânâda ma'kul bir din olsaydı, getirdiği ahkâmı kabul edip etmemek hususunda herkes kendi aklına müracaat eder; ma'kul gördüğünü alır; aklına yatmayani bırakırdı. Daha doğrusu bu mânâda makul olan bir dinin Allah taarfından gönderilmesine lüzum-kalmaz; onu her hangi bir mütefekkir de yapabilirdi. Din düşmanlarının ağzına bakılacak olursa onlar îslâmiyeti -hâşâ- Peygamber (S.A.V.)'in. uydurduğunu da iddia ederler ya...
Hakikatta din Allah tarafından gönderilmiştir. Hz. Muhammed (S.A.V.) ancak onu bize getirip bildirme ve açıklama vazifesîle mükellef olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberimiz'in bir tek sözü yoktur. Yalnız onun bazı fz&hâ muhtaç yerlerini kendi sözlerile bize açıklamış; fakat Kur'ân'Ia karıştırılır endişesiyle kendi sözlerinin yani hadîsleri yazılmasını men' etmiştir. Bununla beraber Kur'ân-ı Kerim'în bazı âyetleri bir hikmetten -dolayı bizlere yine de anlaşılması imkânsız bir şekilde kapalı bırakılmıştır. Ama, biz müs-lümanlarea mânâsı anlaşılmıyor diye bu âyetler -hâşâ- gayr-İ mantıkî sayılamaz. Biz bunlara müteşâbih âyetler diyoruz. Müteşâbih bu dünyada mânâsı anlaşılamayan ve bu hususta bütün ümit kapıları kapalı olan sözdür. İs-lâmiyetde kendi mantıklarına göre ma'kuliyet arayanlar bunlara bittabî «yobaz uydurması» diyeceklerdir, tşte buradan (ma'kul) ve (gayr-i ma'kul) ıstılahları bizde de doğmuştur. Ancak dikkat etmelidir ki, âyet ve hadislerin anlaşılıp anlaşılmaması hususunda kullanılan bu ta'birler, hâşâ din düşmanlarının kullandığı mânâda değildir. Ma'kul : akılla anlaşılabilen, mânâsına «akıl eren şey» demektir, Gayr-ı ma'kul ise : akılla anlaşılamayan, aklın ermf.iiği şey; manasınadır. Bittabî şap'la şeker bir olmadığı gibi, bu mânâlara gelen ma'kul ve gayr-i ma'kul sözleri de düşmanların kasdettiklerî (akıl kabul eder; akıl kabul etmez) mânâlarıyle asla bir değildir. Meselâ Usul-i fıkıh ilminde (misl-i ma'kul) ve (misl-i gayr-i ma'kul) tâbirleri yer alır ki, bunlar hep yukarıda bahsettiğimiz tslâmi mânâda kullanılmışlardır. Bu ilme göre, kalan bir namaza kaza etmek, onu misl-i ma'kul ile ödemektir; bir kimsenin ödünç olarak aldığı bir ölçek buğdayın yerine bir ölçek buğday vermesi de öyledir. Çünkü, namazın namaza; buğdayın buğdaya, misli - olduğuna bizim aklımız erer. Lâkin oruç tutmayan bir pîr-i fâninin onu fukaraya fidye vermek suretiyle ödemesi misl-i gayr-ı ma'kul ile olur; zîrâ fidye orucun nasıl misli olduğuna bizim aklımız ermez. Aklın din bâbmdaki payesini anlamak için biz, din düşmanlarının mantığına değü, Usul-ü fıkıh'ın «huşun - Kubuh» bahsine müracaat ederiz. Şu kısa izahattan sonra artık : «İslâmiyet ma'kul bir dindir; ma'kul olmayan şeyler dinden değildir.» safsataların mahiyeti anlaşılmıştır. İlericilik dâvasına gelince :
islâmiyet ilerlemeye mâni' olmak şöyle dursun, onu emreder. Fakat bu da din düşmanlarının anladığı mânâda değil, dinin ve müslümanlarm şerefini yükseltmekle mukayyettir. İnsanın yaratılmasındaki hikmet, yeyip içmek, hoş geçmek değil, faziletle rezalet; iyilikle kötülük ve imanla küfür arasında geçireceği müthiş bir imtihandır. Nitekim, Sûre-i Mülk'ün ikinci âyeti bu hakikati nâtıkdır: Hâl böyle olunca pekâlâ anlaşılır ki, dünya hedef değil, hedefe ulaşmak için bir vâsıtadır: Diğer ta'birle dünya bir geçittir. Hedef âhirettir. Bir yolcu, yanma yolda lâzım olan şeylerden başka bir şey almaya nasıl iltifat. etmez ve bütün esbâb-ı istirahatinin, menzil-i maksudda bulunacağım bilirse,., âhiret yolcusu olan insana düşen de onun gibi olmaktır. Dünyada imtihanını verecek, elbette biraz ter dökecektir, işte dünyanın müslümana hapishane olmasının mânâsı budur. Kâfire gelince,- Allah'a imanı olmadığı için onun hiç bir emir ve hiç bir nehî tanıdığı yoktur. Yer. içer ve keyfîne bakar. Bu i'tibârla dünya ona cennet gibidir.
Şunu da unutmamalı kit değil sade islâmiyet dünyada hiç bir semavî din insanlara dünyayı ivdirmek İçin gelmemiştir. Çünkü insan;dünyayı zâten sever. Binâenaleyh, sevdiği bir şeyi. ona «sev» diye .emretmek, hasılı tahsil olur. Bilâkis her semavî din, dünyayı, âdeta taparcasına seven ve bu sebeple Allah'a karşı

kulluk vazifelerinin unutan insanları ikaz etmek, onlara menzil-i mak-südları olan âhiretlerini ma'mur kılmanın yolunu göstermek için gelmiştir.
Müslümanların şâir dünya milletlerinden dünya hayâtı- i'tibâriyle geri kalmaları hususundaki kabahati dine yüklemeye . yeltenmek ise devayı dert gösteren bir nev'i hastalıktır. Dînimiz dünya ve âhiret hayatının her ikisini ele almış; müddetlerine göre her biw için ne kadar lazımsa, o kadar çalışılmasını emretmiştir. Bu cihet hakkîle düşünüldüğü takdirde elbet âhiret için daha çok çalışmak gerekecektir. Eski müslümanlar işte bu ölçü ile çalişmış ve cihana bu ölçü ile hakim olmuşlardır.
[644] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/372-376.
[645] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/376.
[646] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/376.
[647] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/377.
[648] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/377-378.
[649] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/378.
[650] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/378-381.
[651] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/381.
[652] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/381-382.
[653] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/382.
[654] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/382-383.
[655] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/383.
[656] Sûre-i Muhammed; âyet: 38.
[657] Sûre-i ÂI-i tmrân; âyet: 180.
[658] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/383-384.
[659] Mahmut b. Lebid-i Ensarî (R. A.), Resûlüllah (S.A.V.) zamanında doğmuştur. İmam Buhârî'ye göre sahâbidir. İmam Müslim onu tabiinden say-mış; Ebu Hatim ise: «Resûlüllah ile sohbeti olup olmadığı bilinmiyor»; demiştir. İbni Abdilberr, Buhârî'nin sözünü doğru bulmaktadır. Mahmud (K. A.) bazı hadîsler rivayet etmiştir. Ulemâdan bir zâttır. «96» târihinde vefat etmiştir.
[660] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/385.
[661] Sûre-i Maun; âyet: 4-7.
[662] Süre-i Kehf, ayet:110.
[663] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/385-388.
[664] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/388-389.
[665] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/389.
[666] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/389-390.
[667] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/390-391.
[668] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/391-392.
[669] Sûre-i Hücürât; âyet: 12.
[670] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/392-393.
[671] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/393.
[672] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/393-395.
[673] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/395.
[674] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/395.
[675] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/395.
[676] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/396.
[677] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/396.
[678] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/396-397.
[679] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/397.
[680] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/397.
[681] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/397.
[682] Sûre-i Fussilet; âyet: 46.
[683] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/397-398.
[684] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/398-399.
[685] Sûre-i Hücürât; âyet: 12.
[686] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/399-401.
[687] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/401.
[688] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/401-403.
[689] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/403.
[690] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/403-404.
[691] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/404.
[692] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/404-405.
[693] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/405-406.
[694] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/406-407.
[695] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/407.
[696] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/407.
[697] Ebu Sırme (R. A.) : künyesi ile meşhur bir sahâbi'i celîldir. İsmi çok ihtilaflıdır. Benî Mâzen b. Neccâr kabilesinden olup Bedir ve sonraki gazalara iştirak etmiştir.
[698] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/407-408.
[699] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/408.
[700] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/408.
[701] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/408-409.
[702] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/409.
[703] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/409.
[704] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/409.
[705] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/409-410.
[706] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/410.
[707] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/410.
[708] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/410-411.
[709] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/411.
[710] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/411.
[711] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/411-412.
[712] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/412.
[713] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/412.
[714] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/412.
[715] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/413.
[716] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/414.
[717] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/414.
[718] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/414.
[719] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/414.
[720] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/414-415.

[721] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/415.
[722] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/415.
[723] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/415.
[724] Dedesinin adı Muâviye'dir.
[725] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/416.
[726] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/416-418.
[727] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/418.
[728] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/418-419.
[729] Husumet; cenk ve kavga etmektir.Ancak İslam hukunda dava etmek manasında kullanılır.
[730] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/419.
[731] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/419-420.
[732] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/420.
[733] Misdftk: doğruluğuna şehâdet eden ma'nâsmadir.
[734] Süre-i Mutaffifin; ayet: 22.
[735] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/420-421.
[736] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/421-422.
[737] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/422.
[738] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/422.
[739] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/422-423.
[740] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/423.
[741] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/423.
[742] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/424.
[743] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/424.
[744] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/424.
[745] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/424-425.
[746] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/425.
[747] Maalesef sıkılganlık bu gün bütün dünyaca kabul edilmiş bir nakî~ sadir. Çocuklarda bir dâd-i Hak olan haya perdesini yırtmak onları hayâsız yetiştirmek için her vasıtaya baş vurulmakta, bilhassa pedagoji ve psigoloji bilgilerinden istimdat edilmektedir. Bu hummalı sa'yü gayretin semeresi, insanlık için husran-ı mübinden başka birşey değildir. Fakat zavallı benî Âdem, hâlâ derdi deva görmekde ısrar ediyor.
Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/425-426.
[748] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/426.
[749] Kurban edilmek üzere Mekke'ye gönderilen hayvan.
[750] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/426-427.
[751] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/427-428.
[752] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/428.
[753] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/428.
[754] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/428-429.
[755] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/429.
[756] Sûre-İ Sebe'; âyet: 39.
[757] Sûre-İ Şura; âyet: 40.
[758] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/429-430.
[759] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/430.
[760] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/430-432.
[761] Temimi Dârî (R. A.): Ebu Rukiyye Temim b. Evs. b. Haricidir. Ceddinin ismi Dâr'dır, kendisine Dârî denilmesi ceddine nisbetledir. Dir'li olmasına bakarak Diri de denilir. Müslüman olmazdan evvel burada oturuyordu ve hjristiyan idî. Sahîheyn'de bu zâttan başka Dârî ve Dîrî yoktur. Temim (R.A.) dokuzuncu yılda müslüman olmuştur. Namazın bir rek'atmda Kur'âü-ı Kerîm'i hatmederdi. Bazan bir âyeti bütün gece sabaha kadar tekrarlardı. îlk zamanlar Medine'de oturmuş; sonra oradan Şam'a hicret etmiştir. Hz. Temim'in Sa-hih-i Müslim'de yalnız buradaki hadîsi vardır .Buhârî'de hadîsi yoktur.
[762] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/432.
[763] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/432-433.
[764] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/433.
[765] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/433.
[766] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/434.
[767] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/434.
[768] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/434.
[769] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/434.
[770] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/434-435.
[771] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/435.
[772] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/435.
[773] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/435.
[774] Sûre-i Mümin; âyet: 60.
[775] Sûre-i Bakara; âyet: 186.
[776] Beyni mâ'nâsına gelir.
[777] Süre-i Bakara; ayet: 286.
[778] Süre-i Enbiya; ayet: 83.
[779] Süre-i Enbiya; ayet: 89.
[780] Süre-i A'raf; ayet: 23.
[781] Süre-i Yuausf; ayet: 101.
[782] Süre-i Enbiya; ayet: 87.
[783] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/436-438.
[784] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/438.
[785] Süre-i Zilzal; âyet: 7.
[786] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/438-439.
[787] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/439.
[788] Sûre-i Enfâl; âyet: 45.
[789] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/439-440.
[790] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/440.
[791] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/440-441.
[792] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/442.
[793] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/442-443.
[794] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/443-444.
[795] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/444.
[796] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/444.
[797] Tehlil : Lft ilahe illallah demektir.
[798] Sûre-i Casiye; âyet: 21.
[799] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/445-446.

[800] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/446.
[801] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/446-447.
[802] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/447.
[803] Hadîsçilcr bu kelimeyi tbni Merduye okurlar.
[804] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/447-448.
[805] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/448.
[806] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/448.
[807] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/448.
[808] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/448-449.
[809] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/449.
[810] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/449.
[811] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/450.
[812] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/450.
[813] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/450.
[814] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/450-451.
[815] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/451.
[816] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/451.
[817] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/451.
[818] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/451-452.
[819] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/452.
[820] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/452-453.
[821] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/453-454.
[822] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/454.
[823] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/454-455.
[824] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/455.
[825] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/455.
[826] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/455-456.
[827] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/456.
[828] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/456-458.
[829] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/458.
[830] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/458.
[831] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/459.
[832] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/459.
[833] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/459-460.
[834] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/460.
[835] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/460.
[836] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/460-461.
[837] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/461.
[838] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/461.
[839] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/461-462.
[840] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/462.
[841] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/462.
[842] Güzol bir tevafuk nişanesi olarak ese:m dîigisi de ayni günde bitmiştir. Neş. Müd.
[843] Ahmed Davudoğlu, Selamet Yolları, Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi, Sönmez Yayınları: 4/462-464.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

215) Misvak Kullanmak (Misvak Kullanmanın Ve Yaratılış Özelliklerinin Faydası)

Buradaki 10 hadis-i şeriften, müslümanlara zor gelmeseydi peygamberimizin (s.a.v.) ağız ve diş sağlığı konusunda kesin emirler vereceğini ve kendisinin sabah kalkınca ilk işinin ağzını misvaklamak olduğunu ve tüm peygamberlerin sünnetlerinden olan fitrî hususiyetleri öğreneceğiz. [1]

1199. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ümmetimi (veya insanları) zora sokmaktan endişe etmeseydim, onlara her namaz vaktinde misvakla dişlerini temizlemelerini emrederdim."[2]

1200. Hüzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uykudan uyanınca misvakla dişlerini temizlerdi.[3]

1201. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in misvakını ve abdest suyunu akşamdan hazırlardık. Allah onu, gecenin dilediği saatinde uyandırırdı. Hz. Peygamber uyanınca hemen misvakla dişlerini temizler, abdest alır ve namaz kılardı.[4]

1202. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Misvak kullanma hakkında size pek çok tavsiyede bulundum."[5]

1203. Şüreyh İbni Hânî şöyle dedi: Hz. Âişe'ye;
– Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* evine girdiği zaman ilk önce ne yapardı? diye sordum.
– "Dişlerini misvaklardı" dedi.[6]

* Ağız ve diş sağlığı konusundaki bu konunun tüm hadisleri bugünkü modern tıbbın daha yeni keşfettiği bir gerçeği 14 asır önce ortaya koymuştur. Ağız kokusu ve dişlerin bakımı ile alakalı tüm bu tavsiyeler insan sağlığının korunması için atılan adımlardan birisi olup, hem temizlik, hem de dinimizin yapılması gereken işlerindendir. Uykudan kalkınca her abdest ve namaz başlangıcında yapılan bu temizlik sayesinde hem ağız kokusunu gidermiş olacak insanları ve böylece de Rabbimizi hoşnut etmiş olacağız. Buradaki ağız ve diş sağlığının yanısıra mide sağlığı ve yeme içme yüzünden de nasıl hareket edeceğimizi bildiren 491-521 no'lu hadisler tekrar gözden geçirilmelidir. [7]

1204. Ebû Mûsa *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girdim. Misvağın ucu ağzındaydı.[8]

1205. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Misvak kullanmak ağzın temiz kalmasına ve Rabbın razı olmasına sebeptir."[9]

1206. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Peygamberlerin sünneti (fitrat) beştir – yahut beş şey fitrat gereğidir– :Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altını temizlemek, bıyıkları kırpmak."[10]

1207. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"On şey fitrat gereğidir: Bıyıkları kırpmak, sakal bırakmak, misvak kullanmak, burna su çekmek, tırnakları kesmek, parmak boğumlarını temizlemek, koltuk altı kıllarını gidermek, apış arasını temizlemek, istinca yapmak."
Râvî "onuncuyu unuttum; ancak onun da mazmaza (ağıza su vermek) olması muhtemeldir" dedi.[11]

1208. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bıyıklarınızı kırpınız, sakallarınızı bırakınız!"[12]

* İnsanların yaratılışı ve Peygamberlerle birlikte ortaya çıkan yaratılışın gerekleri cümlesinden on haslet sayılmaktadır ki hepsi insan sağlığı ve temizlik yönünden mutlaka gerekir. Müslüman olmayan toplumlarda sünnet olmamak, tırnakları uzatmak, etek ve koltuk traşlarına riayet etmemek, bıyıkları dudaklarından aşağıya salıvermek suretiyle ne kadar pis ve sağlıksız bir durumda oldukları görülmektedir. Müslüman erkeklerin sakallarını kesmeleri bu hadis ve Nisa Suresi 119. ayeti gereğince pekçok alim ve mezhep imamı tarafından haram olarak kabul edilmiştir. Sadece İmam-ı Şafi mekruh sayar. Sakal hakkında daha geniş bilgi için tüm tefsirlerin Nisa suresi 119. tefsirine bilhassa Elmalı Tefsirine bakılabilir. [13]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 350.
[2] Buhârî, Cum'a 8, Temennî 9, Savm 27; Müslim, Tahâret 42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 25; Tirmizî, Tahâret 18; Nesâî, Tahâret 6, Mevâkît 20; İbni Mâce, Tahâret 7.
[3] Buhârî, Vudû' 73, Teheccüd 9; Müslim, Tahâret 46, 47. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 30; Nesâî, Tahâret 1, Kıyâmü'l–leyl 10, 11; İbni Mâce, Tahâret 7.
[4] Müslim, Müsâfirîn 139. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 67, Kıyâmü'l–leyl 2, 25, 43; İbni Mâce, İkâmet 123.
[5] Buhârî, Cum'a 8. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 5.
[6] Müslim, Tahâret 43, 44. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 7.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 350.
[8] Buhârî, Vudû 73; Müslim, Tahâret 45. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 2.
[9] Nesâî, Tahâret 4; İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 70. Ayrıca bk. Buhârî, Savm 27; İbni Mâce, Tahâret 7.
[10] Buhârî, Libâs 51, 62, 64; Müslim, Tahâret 49, 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 16; Tirmizî, Edeb 14; Nesâî, Tahâret 8–10; İbni Mâce, Tahâret 8.
[11] Müslim, Tahâret 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 29; Tirmizî, Edeb 14; Nesâî, Zîynet 1; İbni Mâce, Tahâret 8.
[12] Buhârî, Libâs 63, 64; Müslim, Tahâret 52–54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 16; Tirmizî, Edeb 18; Nesâî, Tahâret 14, Zînet 2, 56.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 351.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

294) Boyama Yasağı (Müslüman Erkek Ve Kadınların Saçlarını Siyaha Boyamalarının Yasaklanmış Olduğu)

1641. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Mekke'nin fethedildiği gün Ebû Bekir es–Sıddîk'in babası Ebû Kuhâfe'yi, saçı sakalı bembeyaz olmuş bir halde Hz. Peygamber'in huzuruna getirdiler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Bunları boyamak suretiyle değiştirin fakat siyaha boyamayın!"*[1]

* Saç ve sakalları siyaha boyamak yasaktır. Çünkü bu bir aldatmacadır. Siyah boya sadece cihadda düşmana dehşet vermek maksadıyla kullanılabilir, aksi halde haramdır. Saç sakal boyasında tercih edilen renk kırmızımtrak renk olan kına rengidir. Pamuk tarlası gibi bembeyaz olan saç ve sakalların boyanması uygun olur. Bir memlekette boyamak adet ise orada boyamamak karşı çıkmak gibi olacağından mekruh sayılmış yine bir memlekette boyamamak adet ise aynı gerekçe ile boyamak mekruh sayılmıştır. Bu işte çevre ve örf-adetler de nazarı itibara alınarak esnek bir değerlendirme yapılmıştır. Bu yüzden bu boyama işi İslam ülkelerinin hepsinde aynı şekilde revaç bulmamıştır. 1638 nolu hadisten ve açıklamasından da anlaşılacağı üzere Müslüman bugünkü ehli kitap dediğimiz kafir Yahudi ve Hıristiyanlara benzememek için elinden geleni yapmalıdır. Traş olmada da yine müslüman; (1640-1443) hadisleri gözönüne alarak onlara benzememeye çalışmalıdır. [2]

---

[1] Müslim, Libâs 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 18; Nesâî, Zînet 15; İbni Mâce, Libâs 33.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 481.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

H) Şâz Hadis:

Şâz kelimesi, lügat olarak cemaatten ayrılan, yalnız kalan, tek, eşsiz, benzersiz, kaide dışı mânâsına gelir.
Hadis ilmindeki ıstılâhî anlamı şöyledir: "Makbûl olan ravînin kendisinden daha makbul olana muhalif olarak rivayet ettiği hadis." Bu durumda daha makbul olanın rivayet ettiğine mahfûz denir.[1]
Bu tarifte Şaz ile Mahfuz birbirinin zıddı olmaktadır.[2]
Istılahda oldukça farklı şekillerde kullanılmıştır. Nevevî, şu târifleri kaydeder.
1- "Sika olan ravinin, diğer sika ravilere -gerek metinde, gerek senedde- ziyade ve noksanlıkla muhalif olarak rivayet ettiği hadistir." Ayrıca İmam Şâfiî, "Şâzz hadîs, başkasının rivayet etmediğini rivayet eden sikanın hadîsi değil, sikanın nâs'a, yani diğer sikalara, muhalefet ettiğidir" açıklamasını da getiriyor.
2- Ebu Ya'la el-Halîli der ki: "Tek bir isnaddan başka isnadı bulunmayan ve ravisi sika (güvenilir) olsun veya olmasın, bu isnadla tek kalan hadistir. Ancak ravî sika-değilse hadis metrüktür. Sika ise hadîsin üzerinde durmak lâzımdır, hüccet olarak kullanılamaz"
3- Hâkim Ebu Abdillah der ki: "Bir sika'nın mütabii olmaksızın münferiden rivayet ettiği hadistir."
Hâkim tarifinde tek kalmayı (infirad) şart koştuğu gibi, diğer sika ravilere muhalefeti de göz önünde bulunduruyor. Çünkü sika ravinin mütâbiinin bulunması rivayetin diğer sika ravilere muhalif olmadığına delâlet eder. Rivayetinde tek kalan ravî sika ise, bu rivayetle gelen hadîs şâzzdır, fakat ravînin zabtında ve hafizasında bir tereddüt bulunursa hadîsin isnadında illet var demektir. Bu ise hadîsin muallel olduğuna delâlet eder.[3]
Bu tariflerde de Şaz, Münker hadisin bir türü iye birleşmektedir. Bu açıdan hareketle Şaz hadise Münker ve Merdud da denilmiştir. Hadisin Şaz kabul edilebilmesi için infirad ve muhalefetin ikisinin birden bulunması gereklidir. [4]
Suyûtî: "Hakîm'le el-Halili'nin tariflerini, adl ve zabıt râvilerin teferrüdleriyle bağdaştırmak zordur" der ve *"Ameller niyetlere göredir..."* hadîsi ile *"Velâ'nın satışını yasaklayan"* hadîsleri zikrederek, bunlar gibi ûlemânın amele esas kıldığı pek çok sahîh hadîsin varlığını hatırlatır ve ilave eder:
"Doğru olanı, tafsîl etmektir. Böyleleri, teferrüdleriyle kendilerinden daha çok hadîs bilen (ahfaz) ve zabt yönüyle daha üstün olan (ahfaz) birisine muhalefet ederlerse bu çeşit şâz'lar merdûddur, eğer râvi adl, hâfiz, mevsûk olur, kimseye de muhâlefet etmezse rivâyeti sahîhtir, zabt yönüyle tevsîk edilmemiş, ancak zâbıt derecesinde olmaktan da uzak değilse rivâyeti hasendir, uzaksa rivayeti münker şâzdır, merdud'dur".
Nevevî açıklamasını şöyle noktalar: "Velhâsıl: merdud şâz, muhalif olan ferddir. Keza, râvilerinde, teferrüdden hâsıl olan eksikliği giderecek güven ve zabt bulunmayan münferid rivâyettir.
Şu halde, müteahhir ûlemanın kabûlünde şâz, kendinden kuvvetliye sikanın muhalefet ettiği hadîstir. Tercih durumunda dâima mercûh'tur.[5]
Bu tariflere göre de şâzz'ın ravisi sikadır. Ancak mahfûzu rivayet eden ravî ondan daha sağlamdır. Bu sağlamlık ve kuvveti tesbit edebilmek için şu şartlar aranır:
1- Ya mahfûzu rivayet edenin zabtı daha sağlamdır,
2- Veya mahfûzu rivayet eden sika ravinin sayısı birden fazladır,
3- Yahut tercih sebeplerinden birisiyle mahfûzun kuvveti sabit olur ki bunu tesbit ricâli tanımakla, mütabilerini ve şahidlerini (onu destekleyen aynı meâldeki hadisleri) araştırmakla mümkün olur [6]
Yukarıdaki tariflere uygun şâzz hadisler kabul görmüş ve şâzzdır denilmeden Kütüb-ü Sitte gibi mûteber hadis mecmualarına alınmıştır. Meselâ, "İnneme'l-a'malü bi'n-niyyât" hadîsi bunlardandır.[7]
Şâzz hadîs isnadda aykırı olabileceği gibi metinde de olabilir. Bu durum şöyle örneklendirilebilir:

---

[1] Tehanevî, Keşşafu Istılahâtî'-l-Funûn, I, 741.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 143.
[3] Talât Koçyiğit, Hadîs Usülü, s. 111-112..
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 144.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/125-126.
[6] A. Naim, Tecrid Mukaddimesi, I, 120.
[7] Bu hadîs için bkz: Buharî, Bedü'l-Vahiy,1; İman,14; Nikâh, 5; Talâk,11; Menâkıbu'l-Ensâr, 45; Itk, 6; Eyman, 23; Hıyel,1; Müslim, İmâra,155; Ebû Dâvûd, Talâk, 11; Tirmizî, Fedailü'l-Cihad 16; Neseî, Taharet, 59; Talâk, 24; Eyman, 19; İbn Mâce, Zühd, 26; İbn Hanbel, I, 25; İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41) Ana Babaya Karşı Gelmenin Ve Akraba İle İlgiyi Kesmenin Haramlığı

"Siz ey münafiklar işbaşına gelecek olursanız yeryüzünde fesat çıkarmak akrabalık bağlarını parçalamak sizden umulur değil mi? Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onları lanetleyip sağır yapmış ve gözlerini de kör etmiştir." (Muhammed: 47/22-23)
"Fakat yaradılışlarının gereği olan doğal bir anlaşmaya dayanır olmalarına rağmen, Allah'la olan bağlantılarını bozup, Allah'ın sıkı tutulmalarını emrettiği bağları kesen ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran kimselere gelince. İşte Allah'ın laneti böylelerinedir. Öte dünyada varılacak yerlerin en kötüsü de onlara ayrılmıştır." (Ra'd: 13/25)
"Çünkü Rabbin kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi buyurmuştur. Eğer onlardan biri yahut her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ererse onlara öf bile deme, azarlama onları ve onlara güzel ve iyi söz söyle ikisine karşı da merhamet kanatlarını indir, mütevazi ol veya Rabbim, de: Onlar çocukluğumda beni nasıl büyütüp yetiştirdilerse sen de onlara öylece merhamet et." (İsra: 17/23-24)

338. Ebû Bekre Nüfey İbni Hâris *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?"* diye üç defa sordu.
Biz de:
– Evet, yâ Resûlallah, dedik.
Resûl–i Ekrem:
– *"Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek"* buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve *"İyi dinleyin, bir de yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmak"* buyurdu. Bu sözü durmadan tekrarladı. Daha fazla üzülmesini istemediğimiz için keşke sussa, diye arzu ettik.[1]

339. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek."[2]

* Pek çok ayeti kerime ve hadisi şeriflerde günahların büyükleri sayılmakta ve bazı eserlerde bunların sayısı 467'ye kadar çıkarılmaktadır.[3] Kur'an'da Lokman: 31/13'de en büyük zulüm olarak belirtilen şirk, günahların en büyüğü olarak zikredilir. Hadislerde de **şirk:** Allah'ın yanı sıra kanun koyucu ve ilah tanımak olarak ilk sırada zikredilmiştir. [4]

340. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahü anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Bir kimsenin kendi ana babasına sövmesi büyük günahlardandır"* buyurmuştu.
Ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! İnsan kendi ana babasına hiç söver mi? deyince:
– *"Evet, tutar birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Birinin anasına söver, o da onun anasına söver"* buyurdu.[5]

Başka bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"İnsanın kendi ana babasına lânet etmesi en büyük günahlardandır"* buyurmuştu.
Ashâb–ı kirâm:
– "Yâ Resûlallah! Bir kimse kendi ana babasına nasıl söver?" deyince:
– *"Birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Adamın anasına söver, o da onun anasına söver"* buyurdu.[6]

* Önceki iki hadiste ana babaya itaatsizlik etmenin büyük günahlardan olduğu zikredildi. Burada ise bir nevi itaatsizlik demek olan ana babaya sövme konusu ele alınmaktadır. Ana babasına sövdürecek evlatların da olabileceğini Rasulullah bildirmiştir. Bir kimseye sövmenin doğuracağı kötülükler En'am: 6/108 ayette anlatılmaktadır. Günaha girme yollarının kapatılması hedeflenen bu ayet ve hadisler müslümanlara bu ahlaki prensipleri de öğretmektedir. [7]

341. Ebû Muhammed Cübeyr İbni Mut'ım *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Akrabasıyla ilgisini kesen kimse cennete giremez."[8]

* Akraba ve müslümanlarla alakayı kesmemek gerekir. Kesenlere cennet haram kılınmış oluyor. [9]

342. Ebû Îsâ Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ size ana babaya itaatsizlik etmeyi, verilmesi gerekeni vermeyip almaya hakkı olmayan şeyi istemeyi ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi haram kılmış; dedi kodu yapmayı, çok soru sormayı ve malı israf etmeyi de mekruh kılmıştır."[10]

* Üçü haram üçü mekruh olan altı meseleden söz edilmiş olan hadiste peygamberimiz;
1- Ana babaya saygısızlık. Büyük günahlardan olduğunu önceki hadislerden öğrenmiştik.
2- Zekat ve her türlü infakı vermeyip cimrilik yapmak veya borcunu vermemek ve bile bile geciktirmek,
3- Başkalarından borç istemek veya ihtiyacı olmadığı halde dilenmek yasaklanmış yani haram kılınmıştır.
1- Kız çocuklarını bazı menfaatler uğruna toplum bataklığına gömmek. Nahl: 16/58-59.
2- Dedikodu yapıp çok soru sormayı. Maide: 5/101.
3- Malı har vurup harman savurmayı. Furkan: 25/67, İsra: 17/27, hoş karşılamayıp mekruh saymıştır. [11]

---

[1] Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbe 1; Müslim, Îmân 143. Ayrıca bk. Tirmizî, Şehâdât 3, Birr 4, Tefsîru sûre (4) 5.
1552'de tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[2] Buhârî, Eymân ve'n–nüzûr 16, Diyât 2, İstitâbetü'l–mürteddîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (4) 6; Nesâî, Tahrîm 3, Kasâme 48.
[3] Bkz. Ez-Zevacir an itikafil kebair ibni Hacer el-Heytemi. Kayıhan Yayınları tarafından iki cild halinde Büyük Günahlar olarak tercüme edilmiştir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 125
[5] Müslim, Îmân 146. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 4.
[6] Buhârî, Edeb 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 126
[8] Buhârî, Edeb 11; Müslim, Birr 18, 19. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 126
[10] Buhârî, İstikrâz 19, Edeb 6, Zekât 53; Müslim, Akdıye 10–14.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 126

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35: RÜYA BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø MÜMININ RÜYASı PEYGAMBERLIĞIN KıRKALTı PARÇASıNDAN BIRIDIR

2270- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet zamanı yaklaşınca Müminlerin rüyası; hiç yalan çıkmayacaktır. Rüyası en doğru olanlar sözü en doğru olanlardır. Müslümanın rüyası peygamberliğin kırk altıda biridir. Rüya üç çeşittir; Salih rüya ki: Allah'tan kuluna bir müjdedir. Şeytanın üzüntü vermesi şeklindeki kâbuslu rüya ve insanın günlük yaşantısına zihnini meşgul eden şeylerden kaynaklanan rüya, sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görürse kalksın, sol tarafına tükürsün ve o rüyayı insanlara anlatmasın."** Rasûlullah (s.a.v.), şöyle devam etti: **"Rüyada ayaklara vurulan zinciri severim boyunlara geçirilen zincirden hoşlanmam."** Ayaklara vurulan zincir; dinde sebat anlamına gelir. (Müslim, Rüya: 1; Buhârî, Ta'bir: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2271- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müminin rüyası peygamberliğin kırkaltıda biridir."** (Müslim, Rüya: 1; Buhârî, Ta'bir: 3)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Rezîn, Ukaylî, Ebû Saîd, Abdullah b. Amr, Avf b. Mâlik, İbn Ömer ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Ubâde hadisi sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø PEYGAMBERLIK SONA ERDI AMA MÜJDELEYICI ŞEYLER VARDıR

2272- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Risalet ve Nübüvvet sona ermiştir. Benden sonra ne Rasûl nede Nebî gelmeyecektir. Bu haber Müslümanlara zor gelince Rasûlullah (s.a.v.): Fakat sevindirici müjdeleyici şeyler vardır buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü bu sevindirici şeyler nelerdir? Deyince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslümanın rüyasıdır ve rüya peygamberliğin bir parçasıdır."** (Buhârî, Ta'bir: 4)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Huzeyfe b. Esîd, İbn Abbâs, Ümmü Kürz ve Ebû Üseyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis; Muhtar b. Fülfül'ün rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 3

Ø DÜNYA HAYATıNDA O MÜMINLERE MÜJDELER VARDıR

2273- Âta b. Yesâr (r.a.); Mısırlı bir adamın şöyle söylediğini rivâyet etmektedir: **"Ebû'd Derdâ'ya "Dünya hayatında onlara müjdeler vardır.** (Yunus: 64) ayetinin manasını sordum dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e sorduğum günden beri bunu bana senden başka sadece bir kişi sormuştu. Rasûlullah (s.a.v.)'e sormuştum o da şöyle demişti: Bu ayeti bana indirildiği günden beri senden başkası sormadı, **"O Müslümanın gördüğü veya müslümana görülen iyi görülen iyi rüyadır."** (Muvatta, Rüya: 1)

Tirmizî: Bu konuda Ubâde b. Sâmit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2274- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rüyaların en doğrusu seher vakitlerinde görülen rüyalardır."** (Dârimî, Rüya: 8)

2275- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e dünya hayatında onlar için müjdeler vardır. (Yunus: 64) ayetini sordum. Buyurdu ki: **"O müjde; Müminin gördüğü veya ona görünen iyi rüyadır."** (Buhârî, Ta'bir: 5; Dârimî, Rüya: 1)

Harb kendi rivâyetinde: Yahya b. ebî Kesîr bize anlattı demektedir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 4

Ø RÜYASıNDA PEYGAMBER (S.A.V.)'I GÖREN GERÇEKTEN O'NU GÖRMÜŞTÜR

2276- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rüyasında beni gören gerçekten beni görmüştür, çünkü şeytan benim şeklime giremez."** (Buhârî, Ta'bir: 10)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Katâde, İbn Abbâs, Ebû Saîd, Câbir, Enes, Ebû Mâlik el Eşcaî'nin babasından, Ebû Bekre'den ve Ebû Cuhayfe'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø RÜYASıNDA HOŞLANMADıĞı BIR ŞEY GÖREN NE YAPACAK?

2277- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rüya Allah'tan, kâbûslu rüya ise şeytandandır. Sizden biri hoşuna gitmeyen bir rüya görürse sol tarafına üç sefer tükürsün ve o rüyanın şerrinden Allah'a sığınsın o zaman o kâbûs kendisine zarar vermez."** (Buhârî, Ta'bir: 3; Dârimî: Rüya: 5)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr, Ebû Saîd, Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø RÜYA TABIRI YORUMLANMASı NASıL OLUR?

2278- Ebû Rezîn el Ukaylî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müminin rüyası peygamberliğin kırkta bir parçasıdır. Kimseye anlatmadığı sürece kuşun ayağına bağlı gibi olup anlatıldığı vakit düşer,** Ebû Rezîn diyor ki: Zannederim Rasûlullah: **"Rüyayı ya akıllı veya sevgili bir dosta anlat"** buyurdu. (Dârimî, Rüya: 11)

2279- Ebû Rezîn (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslümanın rüyası Peygamberliğin kırkaltı da bir parçasıdır kimseye anlatılmadığı sürece kuşun bacağına bağlı gibi olup anlatıldığı vakit düşer."** (Dârimî, Rüya: 2; İbn Mâce: Rüya: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Rezîn el Ukaylî'nin ismi; Lakît b. Âmir'dir. Hammad b. Seleme, Ya'la b. Atâ'dan rivâyet ederek: **"Vekî' b. Hudus'den"** demiştir. Şu'be, Ebû Avâne ve Hüşeym, Ya'la b. Atâ'dan ve Vekî'den rivâyet ederek **"Vekî' b. Udus'den"** dediler ki bu rivâyet daha doğrudur.

BÖLÜM: 7

Ø RÜYALAR VE ÇEŞITLERI

2280- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rüya üç kısımdır; Biri hak ve gerçek rüyalardır, bir diğeri ise kişinin günlük yaşantısında kendisini meşgul eden şeylerden kaynaklanan rüyalar, üçüncüsü ise şeytanın üzüntü vermek için gösterdiği kabûslardır. Kim hoşuna gitmeyen bir rüya görürse kalkıp namaz kılsın."** Rasûlullah (s.a.v.), rüyalar hakkında şöyle buyurdu: Ayağa vurulan zincir hoşuma gider boyuna vurulan zincirden hoşlanmam; çünkü ayağa vurulan zincir dinde sebatlı olunacağına işarettir. Rasûlullah (s.a.v.) konuşmasını şöyle sürdürdü: **"Kim beni rüyada görürse ben o gördüğü kimseyim çünkü şeytan benim şeklime giremez yine Rasûlullah (s.a.v.) rüya konusunda şöyle derdi: Rüyayı bilgili bir kimseye veya samimi ve nasihat edici birisine anlatın."** (Dârimî, Rüya: 5; İbn Mâce: Ta'biri rüya: 2)

Tirmizî: Bu konuda Enes, Ebû Bekre, Ümmü-l Alâ, İbn Ömer, Âişe, Ebû Musa, Câbir, Ebû Saîd, İbn Abbâs ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø RÜYASıNA YALAN KARıŞTıRANA VERILECEK CEZA NEDIR?

2281- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rüyasına yalan karıştıran veya görmediği halde görmüş gibi rüya anlatan kimseye kıyamet günü bir arpa tanesini bağlamakla mükellef tutulacaktır."** (Dârimî Rüya: 5)

2282- Kuteybe (r.a.), Ebû Avâne vasıtasıyla Abdul A'lâ'dan, Ebû Abdurrahman es Sülemî'den ve Ali'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Şüreyh ve Vasile'den hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu rivâyet önceki hadisten daha sağlamdır.

2283- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Yalandan rüya gördüğünü söyleyen kimse kıyamet günü iki arpa tanesini birbirine bağlamakla mükellef olacak fakat asla onları birbirine bağlayamayacaktır."** (Buhârî, Ta'bir: 45)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø RÜYADA SÜT VE GÖMLEK GÖRMEK NE ILE YORUMLANıR?

2284- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle demişti: Uyurken rüyamda bana süt getirildi ondan içtim fazlasını Ömer b. Hattâb'a verdim. Ashab: Bunun yorumunu nasıl yaptın? Dediler, **"İlim"**dir buyurdular. (Dârimî, Rüya: 13; Buhârî, Ta'bir: 7)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Bekre, İbn Abbâs, Abdullah b. Selam, Huzeyme, Tufeyl b. Sahbere, Semura, Ebû Umâme ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi sahihtir.

2285- Sehl b. Huneyf (r.a.) vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazılarından rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: Rüyamda insanların bana arz edildiklerini gördüm. Üzerlerinde gömlekler vardı. Kiminin gömleği memelerine kadar kimisi de daha aşağılara kadar, Ömer'in gömleği ise çok uzun olup eteklerini yere değmemesi için çekiyordu. Ashab: Bunun yorumu nasıldır? Dediler. Buyurdu ki:**"Bu dindarlıktır."** (Dârimî, Rüya: 13; Buhârî, Tabir: 17)

2286- Abd b. Humeyd (r.a.), Yakub b. İbrahim b. Sa'd vasıtasıyla babasından Salih b. Kaysan'dan, Zührî'den, Ebû Umâme, Sehl b. Huneyf'den, Ebû Saîd el Hudrî'den mana olarak bu hadisin bir benzerini bize nakletmişlerdir ki bu daha sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø BAZı RÜYALARıN PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.) TARAFıNDAN YORUMLANMASı

2287- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Bir gün Rasûlullah (s.a.v.), rüya göreniniz var mı? diye sordu. Bir adam ben gördüm dedi ve şöyle anlattı: Sanki bir terazi gökten indi. Sen ve Ebû Bekir, tartıldınız, sen Ebû Bekir'den ağır geldin sonra Ebû Bekir ile Ömer tartıldı. Ebí Bekir ağır geldi. Ömer ve Osman tartıldılar. Ömer ağır geldi sonra terazi kaldırıldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzünde hoşnutsuzluk eseri gördük."** (İbn Mâce: Rüya: 7; Müslim, Rüya: 3) **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

2288- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "**Rasûlullah (s.a.v.)'e; Varaka'dan sorulmuştu da Hatice (r.anha) şöyle demişti: O seni tasdik etmişti fakat sen kendini ortaya koymadan önce vefat etmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Rüyamda bana Varaka gösterildi üzerinde beyaz bir elbise vardı. Eğer Cehennemliklerden olsaydı başka bir elbise olurdu."** (Müsned: 23231) **Tirmizî:** Bu hadis garibtir. Osman b. Abdurrahman hadisçiler yanında pek sağlam biri sayılmaz.

2289- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Peygamber (s.a.v.)'in, Ebû Bekir ve Ömer hakkındaki rüyası rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"İnsanları bir kuyunun başında toplanmış gördüm. Ebû Bekir bir veya iki kova su çekti kendisi zayıftı Allah onu bağışlasın, sonra Ömer kalktı ve su çekmeye başladı su kovası kocaman bir kaba dönüştü onun yaptığı işi yapabilecek hiçbir cesur kimse görmedim. Sonunda insanlar ve develeri suya kandılar da develerini ağıllarına kapadılar."** (Buhârî, Ta'bir: 28; Müslim, Fedail: 2)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis İbn Ömer rivâyeti olarak sahih garibtir.

2290- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Peygamber (s.a.v.)'in rüyası nakledilmiştir. Peygamber (s.a.v.) buyurdular ki: **"Saçları dağınık siyah bir kadın gördüm Medîne'den çıktı ve bir ovaya dikildi kaldı. Burası Cuhfe'dir. Ben bunu Medîne'nin vebası olarak yorumladım veba Cuhfe'ye nakledilecektir."** (Buhârî, Ta'bir: 41; Dârimî: Rüya: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

2291- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ahir zamanda müminin rüyası hiç yalan çıkmayacaktır. Onların rüyalarının en doğru olanı sözü en doğru olanın rüyasıdır. Rüya üç çeşittir; Güzel rüya Allah tarafından müjde ve sevinç vesilesidir. İkinci çeşit rüya insanın günlük yaşantısında zihnini meşgul eden şeylerden kaynaklanan rüyadır. Üçüncüsü ise şeytan tarafından üzüntü veren kâbûslu rüyadır. Biriniz hoşlanmadığı bir rüya görürse onu kimseye anlatmasın kalkıp namaz kılsın.** Ebû Hüreyre, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini aktardı: **"Ayağa bağlanan zincirlerden hoşlanırım fakat boyuna vurulan zincirlerden hoşlanmam çünkü ayağa vurulan zincir dinde sebatlı olunacağını ifade eder."** Ebû Hüreyre Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle devam ettiğini söyledi:**"Müminin rüyası peygamberliğin kırk altıda biridir."** (Müslim: Rüya: 1; İbn Mâce: Rüya: 3)

Tirmizî: Abdulvehhab es Sekafi bu hadisi Eyyûb'tan merfu olarak rivâyet etti Hammad b. Zeyd ise yine Eyyûb'tan mevkuf olarak rivâyet etmiştir.

2292- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet göre: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rüyada iki kolumda iki altın bilezik gördüm. Altın bilezik takınmam beni üzdü derken bana o iki bileziği üfle diye vahyedildi. Bende üfleyince uçup gittiler. Bu iki bileziği benim peygamberliğimden sonra ortaya çıkacak iki yalancı peygamberle yorumladım. Biri Yemame'den çıkan Müseylime diğeri de San'a'dan çıkan Ansî'dir."** (İbn Mâce, Rüya: 10; Müslim, Rüya: 4)

Tirmizî: Bu hadis sahih hasen garibtir.

2293- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Ebû Hüreyre şöyle bir hadis anlatırdı: "Adamın biri Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek dedi ki: Bu gece Rüyamda bir bulut gördüm ondan bal ve yağ akıyordu. İnsanlarda elleriyle o bal ve yağdan alıyorlardı; Kimi çok çok alıyor kimi de az alıyordu. Gökten yere uzatılmış bir ip gördüm."**

Ey Allah'ın Rasûlü! baktım ki siz o ipe tutundunuz ve yükseldiniz, sonra başka bir kimse daha o ipi tuttu ve o da yükseldi ondan sonra bir kimse daha o ipi tuttu o da yükseldi sonra bir adam daha o ipi tuttu fakat ip koptu, ip bağlandı o da yükseldi. Bunun üzerine Ebû Bekir dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! anam babam sana feda olsun… Müsaade ediniz de bu rüyayı ben yorumlayayım. Rasûlullah (s.a.v.); Yorumla bakalım dedi ve Ebû Bekir şöyle yorumladı: Gölgelik yapan bulut İslam'dır, akan yağ ve bal Kur'ân'ın yumuşaklığı ve tadıdır. Çok veya az alanlar ise Kur'ân'dan nasibini az veya çok almış kimselerdir. Gökten yere doğru uzatılan ip ise üzerinde bulunduğun hak olan İslam'dır. Siz onu tutmuşsunuz Allah'ta sizi yükseltecektir. Sizden sonra o hakkı başka bir kimse tutacak ve onunla yükselecektir. Onun peşinden başka biri tutacak; O'da onunla yükselecektir. Sonra başka biri tutacak onun yüzünden ip kopacak sonra bağlanacak ve oda onunla yükselecektir.

Ey Allah'ın Rasûlü! bu yorumlamada doğru mu? Yoksa yanlış mı? yaptım. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bir kısmını doğru bir kısmını yanlış yorumladın"** buyurdular. Bunun üzerine Ebû Bekir: Ey Allah'ın Rasûlü! Anam babam sana feda olsun yemin ederim ki yanıldığım tarafı bana söyleyeceksiniz. Rasûlullah (s.a.v.): **"Yemin etme"** buyurdular. (Müslim, Rüya: 3; İbn Mâce: Rüya: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2294- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazını kıldırdıktan sonra yüzünü cemaate**

çevirir ve bu gece rüya göreniniz var mı?” diye sorardı. (Buhârî, Ta’bir: 48)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis, Avf’tan, Cerir b. Hâzim’den, Ebû Reca’dan, Semure’den daha uzun bir şekilde rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Aynı şekilde Muhammed b. Beşşâr bu hadisi Vehb b. Cerîr’den kısa olarak rivâyet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebû Dâvûd

Süleyman b. el-Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistanî'dir.
Basra'ya bağlı kasabalardan Sicistan'da 202 yılında dünyaya geldi. Hadis öğrenmek için yolculuklar yaptı. Iraklılardan, Şam ahalisinden, Mısır ve Horasan halkından hadis yazdığı gibi Ahmed b. Hanbel'den ve Buhârî ve Muslim'in diğer hocalarından da hadis öğrenmiştir.
İlim adamları ondan övgüyle sözetmiş, tam hıfz (hadis belleme), derin bir kavrayış ve vera' sahibi olmakla nitelendirmişlerdir.
Basra'da 285 yılında 73 yaşında vefat etmiştir.
Telif ettiği eserlerde pek büyük bir ilim mirası geride bırakmıştır. Yüce Allah ona rahmet eylesin, müslümanlar adına onu hayırlı bir şekilde mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

H) Şâz Hadis:

Şâz kelimesi, lügat olarak cemaatten ayrılan, yalnız kalan, tek, eşsiz, benzersiz, kaide dışı mânâsına gelir.
Hadis ilmindeki ıstılâhî anlamı şöyledir: "Makbûl olan ravînin kendisinden daha makbul olana muhalif olarak rivayet ettiği hadis." Bu durumda daha makbul olanın rivayet ettiğine mahfûz denir.[1]
Bu tarifte Şaz ile Mahfuz birbirinin zıddı olmaktadır.[2]
Istılahda oldukça farklı şekillerde kullanılmıştır. Nevevî, şu târifleri kaydeder.
1- "Sika olan ravinin, diğer sika ravilere -gerek metinde, gerek senedde- ziyade ve noksanlıkla muhalif olarak rivayet ettiği hadistir." Ayrıca İmam Şâfiî, "Şâzz hadîs, başkasının rivayet etmediğini rivayet eden sikanın hadîsi değil, sikanın nâs'a, yani diğer sikalara, muhalefet ettiğidir" açıklamasını da getiriyor.
2- Ebu Ya'la el-Halîli der ki: "Tek bir isnaddan başka isnadı bulunmayan ve ravisi sika (güvenilir) olsun veya olmasın, bu isnadla tek kalan hadistir. Ancak ravî sika-değilse hadis metrüktür. Sika ise hadîsin üzerinde durmak lâzımdır, hüccet olarak kullanılamaz"
3- Hâkim Ebu Abdillah der ki: "Bir sika'nın mütabii olmaksızın münferiden rivayet ettiği hadistir."
Hâkim tarifinde tek kalmayı (infirad) şart koştuğu gibi, diğer sika ravilere muhalefeti de göz önünde bulunduruyor. Çünkü sika ravinin mütâbiinin bulunması rivayetin diğer sika ravilere muhalif olmadığına delâlet eder. Rivayetinde tek kalan ravî sika ise, bu rivayetle gelen hadîs şâzzdır, fakat ravînin zabtında ve hafizasında bir tereddüt bulunursa hadîsin isnadında illet var demektir. Bu ise hadîsin muallel olduğuna delâlet eder.[3]
Bu tariflerde de Şaz, Münker hadisin bir türü iye birleşmektedir. Bu açıdan hareketle Şaz hadise Münker ve Merdud da denilmiştir. Hadisin Şaz kabul edilebilmesi için infirad ve muhalefetin ikisinin birden bulunması gereklidir. [4]
Suyûtî: "Hakîm'le el-Halili'nin tariflerini, adl ve zabıt râvilerin teferrüdleriyle bağdaştırmak zordur" der ve *"Ameller niyetlere göredir..."* hadîsi ile *"Velâ'nın satışını yasaklayan"* hadîsleri zikrederek, bunlar gibi ûlemânın amele esas kıldığı pek çok sahîh hadîsin varlığını hatırlatır ve ilave eder:
"Doğru olanı, tafsîl etmektir. Böyleleri, teferrüdleriyle kendilerinden daha çok hadîs bilen (ahfaz) ve zabt yönüyle daha üstün olan (ahfaz) birisine muhalefet ederlerse bu çeşit şâz'lar merdûddur, eğer râvi adl, hâfiz, mevsûk olur, kimseye de muhâlefet etmezse rivâyeti sahîhtir, zabt yönüyle tevsîk edilmemiş, ancak zâbıt derecesinde olmaktan da uzak değilse rivâyeti hasendir, uzaksa rivayeti münker şâzdır, merdud'dur".
Nevevî açıklamasını şöyle noktalar: "Velhâsıl: merdud şâz, muhalif olan ferddir. Keza, râvilerinde, teferrüdden hâsıl olan eksikliği giderecek güven ve zabt bulunmayan münferid rivâyettir.
Şu halde, müteahhir ûlemanın kabûlünde şâz, kendinden kuvvetliye sikanın muhalefet ettiği hadîstir. Tercih durumunda dâima mercûh'tur.[5]
Bu tariflere göre de şâzz'ın ravisi sikadır. Ancak mahfûzu rivayet eden ravî ondan daha sağlamdır. Bu sağlamlık ve kuvveti tesbit edebilmek için şu şartlar aranır:
1- Ya mahfûzu rivayet edenin zabtı daha sağlamdır,
2- Veya mahfûzu rivayet eden sika ravinin sayısı birden fazladır,
3- Yahut tercih sebeplerinden birisiyle mahfûzun kuvveti sabit olur ki bunu tesbit ricâli tanımakla, mütabilerini ve şahidlerini (onu destekleyen aynı meâldeki hadisleri) araştırmakla mümkün olur [6]
Yukarıdaki tariflere uygun şâzz hadisler kabul görmüş ve şâzzdır denilmeden Kütüb-ü Sitte gibi mûteber hadis mecmualarına alınmıştır. Meselâ, "İnneme'l-a'malü bi'n-niyyât" hadîsi bunlardandır.[7]
Şâzz hadîs isnadda aykırı olabileceği gibi metinde de olabilir. Bu durum şöyle örneklendirilebilir:

---

[1] Tehanevî, Keşşafu Istılahâtî'-l-Funûn, I, 741.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 143.
[3] Talât Koçyiğit, Hadîs Usülü, s. 111-112..
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 144.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/125-126.
[6] A. Naim, Tecrid Mukaddimesi, I, 120.
[7] Bu hadîs için bkz: Buharî, Bedü'l-Vahiy,1; İman,14; Nikâh, 5; Talâk,11; Menâkıbu'l-Ensâr, 45; Itk, 6; Eyman, 23; Hıyel,1; Müslim, İmâra,155; Ebû Dâvûd, Talâk, 11; Tirmizî, Fedailü'l-Cihad 16; Neseî, Taharet, 59; Talâk, 24; Eyman, 19; İbn Mâce, Zühd, 26; İbn Hanbel, I, 25; İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZBEŞİNCİ HADİS

İSLAMİ TOPLUMSAL AHLAK

Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Birbirinize haset etmeyiniz, neceş yapmayınız (Malın fiyatını artırıp malı satın almamak) birbirinize buğzetmeyiniz, arka dönmeyiniz, bir kısmınız bir kısmınızın satışı yapmasın, Allah'ın kulları kardeşler olun, müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu alçaltmaz, ona yalan söylemez, onu hor görmez, takva işte şurdadır, üç kere söyledi ve göğsüne işaret etti, kişiye şer olarak müslüman kardeşini hor görmesi yeter, her müslümanın her müslümana kanı, malı ve ırzı haramdır." Bunu Müslim rivayet etti.1
Bu hadisi Müslim Abdullah bin Amir'in kölesi Ebu Said'den tahric etti, o da Ebu Hureyre'den rivayet etti. Bu Ebu Said'in ismi bilinmiyor. Ondan birçok kişi rivayet etti, ibni Hibban onu güvenilirleri arasında zikretti, ibni'l Medini dedi ki: O meçhuldür. Bu hadisi Süfyan'ı Sevri'den rivayet etti ve hakkında dedi ki: Said binYesar'dan, o da Ebu Hüreyre'den, sözünde Said bin Yesar'ı vehmetti, o ancak ibni Küreyz'in (Abdullah bin Amir) kölesidir, bunu Ahmed, Yahya ve Darekutni söyledi, bazısı başka bir vecihle rivayet edildi, bunu Tirmizi2 Ebu Salih rivayetinden tahric etti. S: 158 O da Ebu Hureyre'den rivayet etti dedi ki:Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona ihanet etmez, yalan söylemez, onu alçaltmaz. Her müslümanın her müslümana ırzı, malı, kanı haramdır, takva işte şurdadır, şer olarak kişiye müslüman kardeşini hor görmesi yeter."
Ebu Davud1 şu sözden itibaren tahric etti:"Her müslümanın her müslümana...." Sahihayn E'rac rivayetinden tahric edildi, o da Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Hased etmeyiniz neceş yapmayınız, birbirinize buğzetmeyiniz, arka dönmeyiniz, ey Allah'ın kulları kardeşler olunuz."2
Sahihayn başka vecihlerle bunu Ebu Hureyre'den tahric etti, imam Ahmed Vaile bin el-Eska'dan rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: "Her müslümanın her müslümana kanı, ırzı ve malı haramdır. Müslüman müslümanın kardeşidir ona zulmetmez, onu alçaltmaz, takva işte şurdadır, eliyle kalbe işaret etti, şer olarak kişiye müslüman kardeşini hor görmesi yeter."4 Ebu Davud5 sadece sonunu tahric etti. Sahihayn'de ibni Ömer'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:"Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu alçaltmaz, onu (tehlikeye) teslim etmez'6 Bunu imam Ahmed tahric etti, lafzı şudur:"Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu alçaltmaz, onu hor görmez şer olarak kişiye müslüman kardeşini hor görmesi yeter."

157: (1) Hadis sahihtir, Malik Muvatta'da, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace, Beyhaki, Kudei Müsnedü'ş ?ihab'ta tahric etti, bazı rivayetlerde baş tarafı şöyledir: "Zandan sakının, çünkü zan sözlerin en yalanıdır, birbirini tecessüs etmeyiniz, birbirinizle münafese etmeyiniz (nefis çekişmesi) birbirinize hased etmeyiniz ilh." (Camiu'l Usul: 7/338) Yine Malik, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi Enes'ten tahric etti. (Geçen kaynak).
(2) Tirmizi (1936) tahric etti ve dedi ki: Hasen garib. 158:
(1) Camiu'l Usul: 7/338).
(2) Malik, Buhari, Müslim daha önce geçtiği gibi tahric etti. (Camiu'l Usul: 7/337).
(3) Malik, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti. (Camiu'l Usul: 7/336 ve sonrası, Terğib ve Terhib: 3/609 ve sonrası).
(4) Hadis hasendir. Ahmed güzel bir isnatla tahric etti ve ricali güvenilirdir, Taberani Kebir'de tahric etti, o mütabeatta makbuldür. (Mecmau'z Zevaid: 4/172, 8/83).
(5) Ebu Davud Sünen'inde Ebu'l Hasen bin Abd rivayetinden tahric etti, o matbu değildir bunu Hafiz el-Mizzi zikretti. (Tuhfetu'l Eşraf: 9/78).
(6) Hadis sahihtir. Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ibni Ömer'den tahric etti. (Camiu'l Usul rakam: 4792, 4795) ve Ebu Hureyre'den tahric ettiler. (Camiu'l Usul rakam: 9309) Amr bin el-Ehvas'tan tahric ettiler. (Camiu'l Usul rakam: 527.
(7) Müsned'de Ebu Hureyre'den.
Sahihayn'de Enes'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinize hased etmeyiniz, birbirinize arka dönmeyiniz, Allah'ın kulları kardeşler olunuz."1 Bunun manası Ebu Bekir Sıddık'tan merfu ve mevkuf olarak rivayet edilir.2 "Birbirinize hased etmeyiniz". Yani bazınız bazınıza hased etmesin hased beşer tabiatında dikilmiştir, o da insanın kendi cinsinden birinin herhangi bir fazilette kendinden üstün olmasından hoşlanmamasıdır.
Bundan sonra insanlar kısımlara ayrılır. Bazısı hased olunanın azgınlıkla söz ve fiille nimetinin yok olmasına çalışır, sonra onlardan bazısı bunun kendi nefsine intikaline çalışır. Bazısı nimetin hased olunandan kendine intikal etmesini istemeksizin yokolmasını ister bu en şerlisi ve en çirkinidir, bu kınanmış, yasaklanmış haseddir, bu iblisin günahıydı, çünkü Allah onu yaratmış ve meleklere üstün olduğunu görmüş, melekleri ona secde ettirmiş, ona herşeyin isimlerini öğretmiş, civarında iskan ettirmiş, onun için Adem'e hased etmiş, cennet çıkarıncaya kadar çıkarmakiçin uğraşmaya devam etti, ibni Ömer'den rivayet edilir ki: İblis Nuh'a dedi ki: İki şeyle ademoğlu helak oldu: 1) Hased, hasedle lanetlendi ve taşlanmış şeytan kılındı. 2) Hırs, hırsdan dolayı Adem'e cennetin herşeyi mübah kılındı, ben onun hırsı sebebiyle ihtiyacımı gördüm. Bunu ibni Ebi'ddünya tahric etti, Allah Teala kitabı Kuran'da birçok yerde yahudileri hased ile vasfetti, şu kavli gibi: (Ehli kitaptan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler) (Nisa:4/54) ve: (Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara hased mi ediyorlar?5, imam Ahmed ve Tirmizi Zübeyr bin Avam hadisinden tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: S: 160 "Sizden önceki ümmetlerin hastalığı sizin içinize girdi. Hased ve buğuz. Buğuz: O tıraş edicidir, dini tıraş edicidir, saçı tıraş edici değil, Muhammed'in nefsi kudret elinde olana yemin olsun ki birbirinizi sevinceye kadar iman etmiş olmazsınız, yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi size bildireyim mi? Aranızda selamı yayınız."1
Hakim Ebu Hureyre'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti:
"Ümmetime ümmetlerin hastalığı isabet edecek" dediler ki:
"Ey Allah'ın peygamberi ümmetlerin hastalığı nedir?" Buyurdu ki:
"Kibir ve hakkı kabullenmeyip insanları hor görmektir, çoklukla övünmek, dünya için yarışmak, birbirine buğzetmek, birbirine hased etmektir, taki bağiy (azgınlık) sonra karışıklık oluncaya kadar."3
Ebu Davud2 Ebu Hureyre'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Hasedden sakının, çünkü hased ateşin odunu veya yeşiliği yediği gibi iyilikleri yer." İnsanlardan bir kısmı da hased ettiği zaman hasedinin gereğini yapmaz, hased ettiğine söz ve fiille taşkınlık yapmaz.
Hasan'dan bu yaptığıyla günahkar olmayacağı rivayet edildi. Zayıf vecihlerle rivayet edildi, bu iki çeşit üzeredir: Birincisi: Bu hasedi nefsinden kaldırmasının mümkün olmaması ve buna yenik düşmesi, bununla günahkar olmaz. İkincisi: Kendi nefsine isteğiyle bunu telkin etmesi ve kardeşinin nimetinin yok olmasını temenni etmesinin nefsinde açığa çıkmasıdır.

S:159 (1) Önce geçtiği gibi Buhari, Müslim, Malik Muvatta'da, Ebu Davud ve Tirmizi Enes'ten tahric etti. (Camiu'l Usul: 7/338, Terğib ve Terhib: 3/454-455).
(2) Merfu olarak sahih bir isnatla Ahmed, ibni Mace, ibni Ebi ?eybe, Ebu Ya'la, Ebu Bekir el-Mervezi Müsned'inde ve Humeydi tahric etti.
(3) Bakara: 2/109.
(1) İsnadı güzeldir. Zübeyr'den Ahmed, Tirmizi: (2512) Beğavi, Taberani, Bezzar, Abdurrezzak, ibni Abdilber Temhid'de. Münziri Terğib ve Terhib'te dedi ki: (3/548): Bezzar'ın isnadı güzeldir, aynı şekilde Heysemi'de Taberani'nin isnadı hakkında böyle dedi. (Mecmau'z Zevaid: 8/30), selamın yayılması hakkında hadisler çoktur, Müslim, Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi'nin Ebu Hureyre'den tahric ettiği hadistir. (Terğib ve Terhib: 3/423).
(2) Sünenin'de tahric etti: (2/574) Senedinde bilinmeyen bir adam var, yine ibni Abdilber Temhid'de rivayet etti, Buhari Tarihi Kebir'de doğrulamadı, Tirmizi başını tahric etti ve doğruladı. (Terhib ve Terğib: 3/548).
(3) Hakim tahric etti ve doğruladı ve Zehebi ikrar etti hafiz Iraki tahricü ehadisil ihyada isnadı güzeldir, dedi. Yine Taberani ve ibni Ebi'ddünya'da tahric etti. (Camiu's Sağir ve Feyzu'l Kadir.)
Bu masiyete azmetmeye benziyor, buna azap hususunda alimler arasında ihtilaf vardır, belki başka bir yerde inşaallah zikredilecektir, fakat hased edilene dille taşkınlıktan kurtulmama ve bu şekilde günahkar olabilme durumu vardır. Başka bir kısımda hased ettiği zaman hased edilenden nimetin yok olmasını temenni etmez, bilakis onun üstünlüklerinin aynısını kazanmaya çalışır, onun gibi olmayı temenni eder, eğer üstünlükler dünyevi ise bunda hayır yoktur. Allah Teala buyurdu ki: (Dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Karun'a verilenin benzeri bizimde olsaydı, dediler) (Kasas: 2879) Eğer üstünlükler dini ise bu güzeldir, Peygamber (s.a.v.) Allah yolunda şehidliği temenni etti.
Sahihayn'de buyurdu ki: "Ancak iki şeyde hased (gıpta) vardır: Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz infak eden adam ve Allah'ın kendisine Kuran verdiği ve onunla gece ve gündüz kıyam eden (hareket eden) adamdır"2 bu gıbtadandır, istiare babından hased diye isimlendirmiştir. Başka bir kısımda nefsinde hased bulduğu zaman onu gidermeye çalışır, hased edilene iyilik etmeye, ona dua etmeye, üstünlüklerini yaymaya, nefsindeki hasedi yok edip yerine sevgiyi yerleştirmeye çalışır ve müslüman kardeşinin kendisinden daha üstün olmasını ister, bu imanın en yüksek derecesidir, sahibi kendi nefsi için sevdiğini kardeşi için de seven kamil mümindir.
"Birbirinize neceş yapmayınız" Alimlerden çoğu satış ve alıştaki neceş diye tefsir etti, o da satın almak istemediği halde malın değerini yükseltmek demektir, ya satıcının daha

fazla kazanması için veya alıcıyı zarara sokmak için bu şekilde yapmaktır. Sahihayn'de ibni Ömer'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Peygamber (s.a.v.) neceşten nehyetti.3 S: 162 İbniEbi Evfa dedi ki: Neceş yapan faiz yiyen haindir, bunu Buhari zikretti.1 İbni Abdilber dedi ki:2 Eğer yasaklığını bilerek yapıyorsa bunu yapanın Allah'a asi olduğunda görüş birliği vardır. Satışta ihtilaf ettiler, bazısı: O fasittir, dedi bu Ahmed'den rivayet edildi, ashabından bir gurup tercih etti. Bazısı dedi ki: Neceş yapan satıcı veya satıcının adamı ise fasittir, çünkü nehiy burda akdi yapanın kendisine dönüyor, eğer durum böyle değilse fasit olmaz, çünkü nehiy yabancıya dönüyor, aynı şekilde ?afii'den neceşi yapanın satıcı olmadığı için satışın sahih olduğunu söylediği hikaye edilir, fakihlerin çoğunluğuna göre satış mutlak olarak sahihtir. Bu Ebu Hanife, Malik, ?afii ve bir rivayette de Ahmed (Rahimehumullah)'in görüşüdür, ancak Malik ve Ahmed müşteri için durumu bilmediği takdirde örfün dışına çıkan şekilde büyük oranda aldatılmışsa hıyar (tercih) hakkı verdiler, Malik ve Ahmed'in ashabının bazısı bedelin üçte biri şekilde rivayet etti, bu durumda müşteri feshi tercih ederse etme hakkı vardır, eğer malı elinde tutmak isterse aldatıldığı miktarı hesabtan düşer, bunu ashabımız zikretti.

Bu hadiste zikredilen tenacüşün daha genel olması muhtemeldir, çünkü sözlükte necşin aslı: Bir şeyi hile ve aldatmayla yaymaktır, ondan dolayı alışverişte neciş yapan naciş diye isimlendirilmiştir, sözlükte avcı naciş diye isimlendirilir, çünkü avı hileyle yapıyor, bu durumda mana şöyle olur: Birbirinize hile yapmayınız, birbirinize hile ve aldatmayla muamele etmeyiniz, Allah Teala buyurdu ki: (Halbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer.) (Fatır: 35/43) İbni Mesud'dan rivayetle Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bizi aldatan bizden değildir, aldatma ve hile ateştedir."4

S: 161 (2) Hadis sahihtir, Buhari ve Müslim Abdullah bin Mesud'dan, Buhari, Müslim, Ahmed ve Tirmizi: (1937), ibni Mace Abdullah bin Ömer'den, Buhari Ebu Hureyre'den tahric etti. (Camiu'l Usul: 4/356 ve sonrası).

(3) Hadis sahihtir, ibni Ömer'den Malik, Buhari, Müslim, Ahmed, Nesai, ibni Mace tahric etti. (Camiu'l Usul: 1/425, Neylülevtar: 5/166). Tirmizi ve Ebu Davud Ebu Hureyre'den tahric etti. S: 162). Buhari talik olarak "Büyu'da" ve mevsul olarak şehadetlerde zikretti. İbni Battal dedi ki: Alimler naciş in fiilinden dolayı asi olduğuna icma ettiler. Taberani ibni Ebi Evfa'dan merfu olarak tahric etti: "Naciş faiz yiyen hain, melundur" ibni Ebi ?eybe ve Said bin Mansur mevkuf olarak "Melun" kelimesi olmaksızın tahric etti. (Neylülevtar: 5/166, Mecmau'zZevaid: 4/82).

(4) Taberani Kebir'de ve Sağir'de, Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (4/189). Hakkında dedi ki: Garibtir. İbni Hibban doğruladı, Süyuti Camiu's Sağir'de zayıf gördü. Heysemi Taberani'nin senedi hakkında dedi ki: Adamları güvenilirdir. Asım bin Behdele hakkında hıfzının kötülüğünden dolayı söz vardır. (Feyzu'l Kadir: 6/186).

Daha önce Ebu Bekir Sıddık'ın şu hadisini zikretti: "Müslümana zarar veren veya ona zarar veren melundur." Bunu Tirmizi tahric etti1 bu takdir üzerine bütün yasaklanmış muamelat çeşitleri girer, ayıpları gizlemek, iyi mala kötü mal katarak aldatmak, pazarlık bilmeyeni fazla fiyatla aldatmak gibi. Allah Teala kitabında peygamberler ve tabilerine kafirler ve münafikları hilecilikle vasfetti. Ebu'l Atahiye'nin sözü ne güzeldir: Dünya ancak din iledir din ancak güzel ahlaktır. Hile ve tuzak cehennemdedir o ikisi nifak ehlinin huylarındandır. Hile kendisine zarar vermek caiz olan için caizdir, onlar da muharib olan kafirlerdir, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Harb hiledir."2

"Birbirinize buğzetmeyiniz" müslümanları Allah uğrundaki hariç, nefsin hevası uğruna yapılan buğuzdan nehyetti, çünkü Allah müslümanları kardeş kıldı, kardeşler birbirini sever, birbirine buğzetmez. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Nefsimi kudret elinde tutana yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi size bildireyim mi? Aranızda selamı yayınız." Bunu Müslim tahric etti.3

S:164 Daha önce birbirine buğzetme ve haset hakkında hadisler zikrettik. Allah müminlere aralarında buğuz ve düşmanlık doğuracak şeyleri haram kıldı, Allah Teala buyurdu ki: (?eytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?) (Maide: 5/91) Kullarına kalblerinin arasını uzlaştırdığı için onlara minnette bulundu. (Allah'tan minnet ihsandır): Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişilerdiniz de o, gönüllerinizi birleştirmişti ve onun nimeti kimseler olmuştunuz) (Ali İmran: 3/103) Ve buyurdu ki: (O seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir. Ve (Allah) onların kalblerini birleştirmiştir. Sen yeryüzünde bulunan herşeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı.) (Enfal: 8/62-63)

Bu mana için nemimeyi (laf getirip götürmeyi) düşmanlık ve buğuz meydana getirdiğinden dolayı haram kıldı, insanların arasını düzeltmek için yalana ruhsat verdi, onların aralarını düzeltmeye teşvik etti, şöyle buyurdu: (Onların fısıldaşmalarının bir çoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahutta insanların arasını düzeltmek isteyen (in fısıldaşması) müstesna. KimAllah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükafat vereceğiz) (Nisa:4/114) ve buyurdu ki: (Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin) (Hucurat: 49/9) ve buyurdu ki: (Allah'tan korkun aranızı düzeltin) (Enfal: 8/1) İmam Ahmed ve Tirmizi Ebu'd Derda'dan tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Size namaz, oruç ve sadakadan daha üstün bir dereceyi haber vereyim mi?" Dediler ki:

"Evet ya Resulullah" buyurdu ki:

"Araları düzeltmektir, muhakkak ki araları bozmak tıraş edicidir."7

(1) Tirmizi tahric etti (1942) tahrici geçmişti.

(2) Hadis sahihtir, Ahmed müsnedinde Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi Cabir'den, Buhari, Müslim ve Ahmed Ebu Hureyre'den, Ahmed Enes'ten, Ebu Davud Ka'b bin Malik'ten, ibni Mace ibni Abbas ve Ayşe'den, Bezzar Huseyn'den, Taberani Huseyin, Zeyd bin Selam, Avf bin Malik, Nuaym bin Mesud ve Nevvas bin Seman'dan, ibni Asakir Halid bin Velid'den tahric etti. Bu mütevatirdir onyedi sahabeden rivayet edildi. (Nazmu'l Mütenasir (Kettani) S: 94, Camiu'l Usul: 3/189-190, 12/59, Camiu's Sağir).

(3) Önce geçtiği gibi hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed ve ibni Mace tahric etti. (Terğib ve Terhib: 3/424) Bu mevzuda başka hadislerde vardır.

(7)Hadis sahihtir, Ahmed, Ebu Davud: (2/548), Tirmizi ve ibni Hibban sahihinde tahric etti ve Tirmizi dedi ki: Hadis sahihtir. (Terğib ve Terhib: 3/488, 500).

İmam Ahmed ve başkası Esma binti Yezid'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Size en şerlilerinizi haber vereyim mi?" Dediler ki:

"Evet ya Resulullah" buyurdu ki:

"Nemimeyle yürüyenlerdir, sevenler arasını ayıranlar, suçsuz kimselere azanlardır."1 Allah yolunda buğuz ise o imanın en sağlam kulplarındandır, yasağa dahil değildir, eğer bir adama kardeşinden bir şer ortaya çıksa ve bunun üzerine ona buğzetse, adam da o şer hususunda mazur ise, buğzeden sevaplanır, velev ki kardeşi mazur olsun, Ömer (r.a.)'in dediği gibi: Resulullah (s.a.v.) aramızdayken vahiy inerken, Allah bize sizin haberlerinizi bildirirken biz sizi biliyorduk, dikkat edin Resulullah gitti onunla birlikte vahiy de gitti, biz ancak sizden aldığımız haberlere görebiliriz, dikkat edin sizden kim bize karşı hayır ortaya koyarsa, onun için hayır zannında bulunuruz, bunun üzerine onu severiz, sizden kim şer ortaya koyarsa, onun için şer zannında bulunuruz, bunun üzerine ona buğzederiz, gizlileriniz sizinle Rabbınız arasındadır.2 Rabi' bin Huseym dedi ki: Hayır ortaya koyupta şerri gizleyen birini görsen, bu hal üzere onu seversin, Allah hayrı sevmen üzerine sana ecir verir, eğer şer ortaya koyan ve hayrı gizleyen bir adam görsen bunun üzerine ona buğzedersin, Allah sana şerre buğzettiğinden dolayı ecir verir. İnsanların dini meselelerde ihtilafı çoğalınca dağılmaları da çoğaldı, bu sebeble birbirlerine buğuzları ve lanetleşmeleri de çoğaldı, onlardan herbiri de kendisinin Allah için buğzettiğini açıklıyor, belki hakikatta mazur olabilir veya olamaz, hevasına uyabilir, buğzettiği şeyi bilme nokasında araştırma hususunda eksikliği vardır, çünkü çoğu buğuz bu şekilde tabi olunan zanna muhalif olmaktan ve kendisinin ancak doğruyu söylediğini iddia etmekten ileri geliyor, bu zan kesinlikle hatadır, velevki ihtilaf olunan hususta ancak doğru söylenmek istenmiş olsa bile böyledir. Bu zan doğru da olabilir yanlışta, buna meyletmeye etken olan şey sadece heva, ülfet veya adette olabilir, bütün bunlar buğzun Allah için olmasını yaralar, mümin için gerekli olan nefsine nasihat etmesi ve bu hususta son derece sakınması ve nefsini haram olan buğza girdirmemek için bu şeylere bulaştırmaması gerek.

S:166 İşte burda gizli bir iş var ki onu farketmek gerek, o da din imamları ictihad ederek mercuh bir söz söylüyor (Mercuh: Zayıf, Racih: Tercih edilen üstün görüş, mercuh racihten bir derece daha aşağı olan görüştür, mütercim) o hususta ictihadına karşı ecir alır, o hususta ki hatası affolur, sözünü savunan onun derecesinde olamaz, çünkü savunan belki de sadece bu sözü tabi olduğu kişi söylediği için savunuyor, belki din imamlarından başkası aynı sözü söyleseydi kabul etmez savunnmazdı, ona uyanı da savunmaz, ona muhalif olana düşmanlık etmezdi, bununla birlikte bu şahıs kendisine tabi olunanın yerinde görüp hakkı savunduğunuz an ne der, fakat öyle değildir, çünkü tabi olunanın kasdı hakkın üstün çıkmasıydı her ne kadar hata etmiş olsa bile.

Tabi olana gelince onunkine tabi olunanın üstün gelmesini isteme şaibesi girmiştir, ona hatalı denmez, bu hakkın üstünlüğünü savunmayı yaralayan bir hiledir, bunu anla büyüktür, önemlidir, Allah dilediğini doğru yola iletir. "Birbirinize arka dönmeyiniz." Ebu Ubeyd1 dedi ki: Tedabür: Terketmek, adamın arkadaşına arkasını dönmekten ve yüzünü çevirmekten alınmıştır, alakayı kesmektir. Müslim2 Enes'ten tahric etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Birbirinize buğz etmeyiniz, hased etmeyiniz, birbirnizle alakayı kesmeyiniz, ey Allah'ın kulları kardeşler olunuz, Allah'ın size emrettiği gibi."

Yine mana ile Ebu Hureyre'den tahric etti3 o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti:Sahihay n'de Ebu Eyyub Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Müslümana üç günden fazla kardeşini terketmesi helal olmaz, ikisi karşılaşır bu yüz çevirir, bu yüz çevirir vaziyette (helal olmaz) o ikisinden en hayırlısı ilk selam verendir."4 Ebu Davud Ebu Hiraş es-Sülemi'den tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Kim kardeşini bir sene terkederse, kanını akıtmış gibidir."5 bütün bunlar dünyevi işler için alakayı kesmektir.

(1) Bir rivayette "Ayb" şeklindedir, Esma'dan: Ahmed, ibni Ebi'ddünya, Taberani Kebir'de, Abdurrahman Ğanm'dan Ebu Bekir bin Ebi ?eybe tahric etti, o daha sahihtir. Taberani ve ibni Ebi'ddünya Ebu Hureyre'den tahric etti. (Terğib ve Terhib: 3/499 ve sonrası) Heysemi Mecma'da dedi ki: Senedinde ?ehr bin Havşeb var birçok kişi ona güvenilir dedi, isnatlarından birinin geri kalan adamları güvenilirdir.

(2) Ahmed ve Ebu Ya'la tahric etti, adamları güvenilirdir.

(1) Ğaribu'l hadis: 2/10.

(2) Daha önce geçtiği gibi Müslim Enes'ten tahric etti.

(3) Tahrici önce geçti.

(4) Sahihtir, Malik, Buhari, Müslim, Tirmizi: (1933) ve Ebu Davud tahric etti. (Terğib ve Terhib: 3/455, Edebü'l Müfred: 406) mevzusunda çok hadis vardır.
(5) Ebu Hiraş'dan (Hadred bin Ebu Hadred) Eslemi'den Ebu Davud: (2/576). Beyhaki,Ahmed, Buhari Edebü'l Müfred'de: (404-405) ve Hakim tahric etti ve dedi ki: İsnadı sahihtir, Zehebi de ikrar etti.
Din için olan ise, üzgün fazlası caizdir, bunu imam Ahmed ifade etti, savaştan geri kalan üç kişinin kıssasıyla delillendirdi, Peygamber (s.a.v.) onları terketmeyi emretti, ağır ehli bidat ve hevalara davet edenlerin terkedilmesini emreti. Hattabi zikretti ki edeblendirmek için babanın evladını, kocanın karısını üç günden fazla terketmesi caizdir, çünkü Peygamber (s.a.v.) hanımlarını bir ay terketti. Terketmenin selam ile sona ermesi hususunda ihtilaf ettiler, bir gurup: Sona erer dedi.
Hasan, Malik Vehb rivayetinde ve ashabımızdan bir topluluk bunu söyledi. Ebu Davud Ebu Hureyre'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Müminin mümini üç günden fazla terketmesi helal olmaz, eğer üç gün geçerse ona selam versin eğer selamını alırsa, ecirde ortaklaşırlar, eğer selamı almazsa günahla döner, selam veren terketmekten çıkmış olur."1 Fakat bu diğerinin selamı almaktan kaçındığı zamandır. Fakat terketmeden önce aralarında sevgi var da, selamı aldıktan sonra o sevgiye geri dönülmemişse bunda görüş vardır.
Ahmed Esram rivayetinde dedi ki: Yüz çevirmiş olduğu kimseye selam verir, sonra dedi ki: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "İkisi karşılaşır vaziyette bu yüz çevirir, bu yüz çevirir, sonra onunla konuşması ve musafaha etmesi gerekir." Yine Malik'ten şöyle dediği rivayet edildi: Sevgiye dönülmedikçe (sadece selam ile) terketme kesilmiş olmaz. Bazıları akrababalarla yabancıları ayırt etti, yabancılar hakkında dedi ki: Aralarındaki terketme selam ile giderilir, akrabalar bunun zıddınadır (sevgiye dönmek lazım) bu sözü ancak sılai rahimin farzlığından dolayı söyledi.
"Bazınız kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın" buna nehiy çoktur, Sahihayn'de Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Mümin kardeşinin satışı üzerine satış yapmaz, kardeşinin nişanı üzerine nişan yapmaz." S: 168 Müslim'in rivayetinde: "Müslüman kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmaz, nişanı üzerine nişan yapmaz"1 şeklindedir. Buhari ve Müslim ibni Ömer'den rivayetle, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric ettiler: "Adam kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın, kardeşinin nişanı üzerine nişan yapmasın ancak kendisine izin vermesi müstesnadır", bu lafiz Müsilm'e aittir2 Müslim3 Ukbe bin Amir'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Mümin müminin kardeşidir, mümin kardeşinin satışı üzerine satış yapması helal olmaz, terkedinceye kadar nişanı üzerine nişan etmesi de helal olmaz", bu müslümanın müslüman üzerine hakkı olduğuna delildir, bu konuda kafir ona eşit değildir, bilakis müslümana kafirin satışı üzerine satış yapması caizdir, nişanı üzerine nişan yapması caizdir, bu Evzai ve Ahmed'in görüşüdür, yine kafirin müslüman üzerine şüf'a hakkı olmaz fakihlerden çoğunluğu yasağın müslüman ve kafir hakkında genel olduğunu söyledi, yasağın tahrimen veya tenzihen mekruhluğu hususunda ihtilaf ettiler, ashabımızdan bir kısmı dedi ki: Tenzihen mekruhtur, ulemanın cumhuruna göre sahih olan görüşe göre harama yakın meruhtur.
Kardeşinin satışı üzerine satışın manası: Satıcıdan birşey satın alması, müşteriye satın alması alması için malı vermesi ve ilk satışı bozmasıdır, bu vermenin hiyar (tercih) müddeti içinde olmasıyla özel mi kılınır -çünkü bu müddet içerisinde müşterinin akdi bozma imkanı vardır- yoksa hiyar müddeti içinde veya daha sonra içinde genel midir? Bu hususta alimler arasında ihtilaf vardır. İmam Ahmed harb rivayetinde bunu hikaye etti, iki halde de genel olduğu görüşüne meyletti, bu ashabımızdan bir gurubun görüşüdür.

(1) Ebu Davud: (2/576), Nesai, Buhari ve Müslim'in şartı üzere bir isnatla tahric etti ve Beyhaki tahric etti, adamları güvenilirdir: (Terğib ve Terhib: 3/455).
(1) Hadis sahihtir, Malik Muvatta'da, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai tahric etti: (Camiu'l Usul: 1/447).
(2) Hadis sahihtir, Malik Muvatta'da, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai tahric etti: (Camiu'l Usul: 1/447).
(3) Camiu'l Usul: 1/448 ve sonrası.
Bazısı hiyar müddeti içerisindekine özel kıldı, bu ibni Meşiş rivayetinde Ahmed'in kelamının zahiri ve ?afi'nin ifadesidir. Birincisi: Daha açıktır, çünkü müşteri hiyar müddetinin bitiminden sonra feshe imkan bulamasa bile ilk malı satıcısına geri vermeyi isteyince zararından dolayı meşhur çeşitli yollarla satıcıya ısrar yoluyla malı geri verir, müslümanı zarara sokan şey haramdır, Allah en iyisinibilir.
"Ey Allah'ın kulları kardeşler olunuz" Peygamber (s.a.v.) bunu daha önce kine sebeb olarak zikretti, bunda hasetleşmeyi, necşi, buğzetmeyi, birbirine arka dönmeyi ve birbirlerinin satışı üzerine satışı terkederlerse kardeş olacaklarına işaret vardır. Müslümanların mutlak olarak kardeş olacakları şeyi kazanmayı emir vardır, buna müslümanın müslümana haklarını ödemesi, seleamını almış, aksırana yerhamukellah demesi, hastanın ziyaret edilmesi, cenazenin defni, davete icabet, karşılaşınca selama önce başlama, gıyabında nasihat gibi (haklar) girer.
Tirmizi'de Ebu Hureyre'den rivayetle Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu tahric edildi: "Birbirinizle hediyeleşiniz, muhakkak ki hediye göğsün kinini giderir." Bunu başkasında tahric etti lafzı şudur: "Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz."2 Bezzar'ın Müsnedin'de3 Enes'ten S: 170 Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Hediyeleşin, çünkü hediye kini çıkarır." Ömer bin Abdulaziz'den merfu olarak rivayet edildi ki: "Musafahalaşın, çünkü o kini giderir ve hediyeleşin"1 Hasan dedi ki: Musafaha muhabbeti artırır.
Mücahid dedi ki: Bana ulaştı ki birbirini seven iki kişi karşılaşınca biri diğerine güler ve musafahalaşırsa ağaçtan yaprakların döküldüğü gibi ikisinin de halataları dökülür, ona denildi ki: Bu kolay bir ameldir, dedi ki: Siz kolay diyorsunuz. Allah buyuruyor ki: (Sen yeryüzünde bulunan herşeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü o, mutlak galiptir, hikmet sahibidir.) (Enfal: 8/63)2
"Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu alçaltmaz, ona yalan söylemez ve onu hor görmez" bu Allah Teala'nın şu sözünden alınmıştır: (Müminler ancak kardeştir, kardeşlerinizin arasını düzeltin) (Hucurat: 49/10) Müminler kardeş olunca aralarına kalblerin kaynaşması ve birleşmesini gerekli kılacak şeylerle emrolundular, kalblerin birbirinden nefretini ve ihtilafını gerekli kılacak şeylerden de nehyolundular, bu da onlardandır, yine kardeş kardeşine fayda verir, ondan zararı engeller, müslüman kardeşten engellenmesi gereken zararın en büyüğü zulümdür, bu müslüman için özel değildir herkes hakkında böyledir zulüm üzerine söz Ebu Zer'rin kudsi hadisinin zikri esnasında geçmişti, (şu hadis esnasında): "Ey kullarım ben zulmü nefsime haram kıldım, sizin aranızda da haram kıldım, birbirinize zulmetmeyiniz"4 müslümanın kardeşini alçaltması da bundandır, çünkü mümin kardeşine yardım etmekle emrolundu, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Zalim veya mazlum olsun kardeşine yardım et" dedi ki:
"Ya Resulullah, ona mazlumken yardım edeyim, zalim nasıl yardım ederim?" Buyurdu ki:
"Onu zulümden engelle, bu ona yardımdır." Bunu Buhari mana ile Enes'ten tahric etti.5

(1) Hadisi Tirmizi Sünen'inde: (2131) tahric etti ve dedi ki: Bu vecihten bu hadis garibtir, senedinde Ebu Ma'şer var (Necih bin Abdurrahman es-Sindi) Beni Haşim'in kölesi Tirmizi dedi ki: Bazı ehli ilim hıfzından dolayı hakkında konuştu, yani o zayıftır. Onun tarikinden yine Ahmed, Kudai Müsnedü'ş ?ihab'ta tahric etti: (Camiu's Sağir).
(2) Hadis hasendir, Ebu Hureyre'den Buhari Edebü'l Müfred'de (594) ibni Lahir Müsnedü's ?ihab'tan Ebu Ya'la, Beyheki, Dulabi ve ibni Asakir şu lafizla tahric etti: "Hediyeleşin sevgice ziyadeleşin.." (Telhisu'l Habir: 3/69-70 Camiu's Sağir).
(3) Bezzar, Taberani Evsat'ta, Ebu Nuaym ehbaru esbahanda, ibni Hibban mecruhinde tahric etti, senedinde Aziz bin ?üreyh var zayıftır hadis mürseldir, ibniVehb Abdullah bin Ömer bin Abdulaziz'den tahric etti, Malik Mu'dal olarak tahric etti, bazı tariklerde müsned kılındı söz vardır (Tergib ve Terhib: 3/434).
(2)Eser Mücahid'dendir, Taberi tefsirinde zikretti: (10/26).
(4) O geçen yirmidördüncü hadistir.
(5) Ahmed, Buhari, Tirmizi Enes'ten tahric etti sahihtir. (Camiu's Sağir).
Bunu Müslim'de tahric etti1 fakat mana ile Cabir'den tahric etti. Ebu Davud2 Ebu Talha el-Ensari, Cabir bin Abdullah'tan tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Hangi bir müslüman hürmetinin çiğnendiği bir yerde, ırzına bir noksanlık geldiği bir yerde müslüman bir kişiyi alçaltırsa, Allah'ta kendisine yardım edilmesinin hoşuna gittiği bir yerde onu alçaltır, hangi bir kimse de ırzına noksanlık gelen bir yerde, hürmetinin çiğnendiği bir yerde bir müslümana yardım etse, kendisine yardım edilmesi hoşuna gittiği bir yerde Allah'da ona yardım eder."
İmam Ahmed Ebu Ümame bin Sehl'den tahric etti, o da babasından o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Yardım etmeye gücü yettiği halde bir mümin yanında alçaltılan ve ona yardım etmeyen bir kimseyi Allah kıyamet günü yaratıkların huzurunda zelil kılar."3 Bezzar İmran bin Husayn'dan tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim gıyabta kardeşine yardım ederse, -yardım etmeye gücü yettiği halde- Allah'da dünya ve ahirette ona yardım eder"4, müslümanın kardeşine yalan söylemesi de bu cümledendir, ona konuşup yalan söylemesi helal değildir, bilakis ona ancak doğru söylemelidir.
İmam Ahmed'in Müsned'inde Nevva bin Sem'andan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "O sana doğru olduğu halde kardeşine bir şey anlatıp ona yalan söylemen büyük bir ihanettir."5 Müslüman kardeşini hor görmekte bundandır, bu kibirden ortaya çıkar, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kibir hakkı kabullenmemek ve insanları hor görmektir." S: 172, bunu Müslim ibni Mesud'dan tahric etti, bunu imam Ahmed'den tahric etti, onun rivayetinde şöyledir: "Kibir: Hakkı beyinsizlik görmek ve insanları hor görmektir" bir rivayette de şu ziyade vardır: "Onları birşey görmeyerek"1 ve ğamtunnas: Onları ta'netmek ve onları hor görmektir. Allah Teala buyurdu ki: (Ey iman edenler, sizden bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar, belki onlar kendilerinden daha iyidir) (Hucurat: 49/11) Kibirli kendi nefsine mükemmel, başkasına noksan gözüyle bakar ve onları hor görür, onların haklarını yerine getirme ve onlardan bir hakkı kabul için onları ehil görmez. "Takva işte şurdadır, üç kere göğsüne işaret ediyor" bunda Allah katında yaratıkların değerinin takva ile olduğuna işaret vardır. Zayıflığından ve dünyadaki nasibinin azlığından dolayı insanların hor gördüğü niceleri vardır ki dünyada kıyameti olan kimseden Allah katında daha büyüktür, insanlar takva bakımından farklı farklıdır, Allah Teala buyurdu ki: (Allah katında en değerliniz en takvalı olanınızdır) (Hucurat: 49/13) Peygamber (s.a.v.)'e soruldu ki:
"İnsanların en değerlisi kimdir?" Buyurdu ki:
"Allah'tan en çok sakınanıdır."4 Bir başka rivayette de: "Değer: Takvadır."5 Allah Teala'nın buyurduğu gibi takvanın aslı (kökü) kalbtedir: (Her kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalblerin takvasındandır.) (Hac: 22/32) Bu mananın zikri kudsi Ebu Zer hadisi üzerinde söz ederken geçmişti.

(1) Müslim, Darimi, ibni Asakir Cabir'den tahric etti: (Camiu's Sağir).
(2) Hadis hasenli gayrihidir, Ahmed, Ebu Davud, Ziya, Buhari tarihinde Cabir ve Talha bin Sehl'den tahric etti: (Camiu's Sağir) Taberani'nin Evsat'tta Cabir ve Ebu Eyyub el-Ensari'den tahric ettiği hadisle kuvvetleniyor, isnadı güzeldir: (Mecmau'z Zevaid: 7/267).
(3) Hadis zayıftır, Ahmed, Taberani Kebir'de, ibni's-Sünni; "Amelül yevmi velleyleti"de tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: (7/267). Senedinde ibni Lehia var, onda zayıflık vardır, geri adamlar güvenilirdir.
(4) Ebu Nuaym Hilye'de: (3/25), Taberani Kebir'de, Bezzar birçok isnatla tahric etti, biri İmran'a mevkuf, isnatlarının biri merfu ve adamları sahih rivayet adamlarıdır, Heysemi'nin dediği gibi. (Mecma: 7/267). Yine Beyhaki Enes'ten merfu olarak, İmran'dan merfu ve mevkuf olarak tahric etti mevkuf daha sahihtir.
(5) Hadis zayıftır, Ebu Davud, Buhari: Edebü'l Müfred'de: (393), BeyhakiSüfyan bin Üseyd el-Hadrami'den zayıf isnatlarla, Ahmed, Taberani, Ebu Nuaym Hilye'de: (6/99). Nevvas bin Sem'andan tahric etti senedinde Harun el-Belhi var, o metrüktür: (Camiu's Sağir ve Feyzu'l Kadir) S: 172.
(1) Sahihtir, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi: (1999). Hakim, Taberani Kebir'de tahric etti: (Terğib ve Terhib: 3/56).
(4) Sahihtir, Ebu Hureyre'den Buhari, Ahmed, Müslim, Razin:"İnsanların en akıllısı" lafzıyla tahric etti ve dedi ki: "En takvalısı"; (Camiu'l Usul: 12/320).
(5) Sahih veya hasendir, Ahmed, Tirmizi: (3267) tahric etti ve hasen dedi, ibni Mace, Beyhaki, Darekutni, Kudai Müsnedü'ş ?ühib'ta Semure bin Cündeb'ten, Hakim doğruladı ve Zehebi ikrar etti, Tirmizi'nin lafzı: "Haseb: Mal, kerem: Takvadır." Bunu Malik Muvatta'da Yahya bin Said'den, ibni Ebi'ddünya Yahya bin Ebi Kesir'den mürsel olarak tahric etti: (Camiu'l Usul: 12/320, Camiu's Sağir).
?u söz esnasındaydı: "Eğer sizin evveliniz ahiriniz, insanınız, cinniniz sizden en takvalı bir adamın kalbi üzere olsa, bu benim mülkümden birşey fazlalaştırmaz" Takvanın aslı kalbte olunca, Allah'tan başka onun hakikatına kimse vakıf olamaz, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz fakat kalblerinize ve amellerinize bakar."1 O halde şekilleri güzellerden veya mal, makam başkanlık sahibi olanlardan bir çoğunun kalbi takvaca harab olabilir, bu şeylerden nasibi olmayan birinin kalbi takvaca harab olabilir, bu şeylerden nasibi olmayan birinin kalbi takvayla dolu olabilir ve Allah katında en değerli olur, hatta bu çokça vakidir, Sahihayn'de Harise bin Vehb'ten rivayet edildiği gibi Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Size cennet ehlini haber vereyim mi? Her zayıf ve zayıf düşürülendir, eğer Allah'a karşı yemin etse yeminini doğru çıkarır (Allah), size cehennem ehlini haber vereyim mi? Her katı, kaba, kendine toplayıp (başkalarını) meneden (veya şişman ve yürüyüşünde kibirli olan), kibirli olandır."2
Müsned'de3 Enes Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Ehli cennet ise her zayıf ve (insanların) zayıf gördüğü, saçı dağınık, iki eski elbise sahibidir, eğer Allah'a yemin etse (Allah) yeminin de onu temize çıkarır, ehli cehennem ise her katı kaba kibirli, şişman, yürüyüşünde kibirli, toplayıp engelleyen teba sahibi engelleyen kimsedir."4 Sahihayn'de Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet etti: "Cennet ve cehennem çekişti, cehennem dedi ki: Kibirli ve cebbarlarla tercih olundum, cennet dedi ki: Bana ancak insanların zayıfları ve düşükleri girer, Allah Teala cennete buyurdu ki: Sen benim rahmetimsin, seninle kullarımdan dilediğime merhamet ederim, cehenneme buyurdu ki: Sen azabımsın, seninle kullarımdan dilediğime azab ederim."5
S: 174 Bunu imam Ahmed1 Ebu Said'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Cennet ve cehennem övündü, cehennem dedi ki: Ya Rab, bana cebbarlar (zorbalar) kibirliler, melikler ve eşraf girer, cehennem de dedi ki: Ya Rab bana zayıflar, fakirler ve miskinler girer" rivayet etti ve hadisi zikretti. Buhari'nin sahihinde2 Sehl bin Sad'dan şöyle dediği rivayet edildi: Bir adam Rasulullah (s.a.v.)'e uğradı ve yanında oturan adam dedi ki: Bunun hakkında görüşün nedir? ki: İnsanların eşrafından olan bir adamdır. Bu vallahi nişan yapsa nikahlanmaya, şefaat ederse şefaatçi kılınmaya, konuşursa sözünün dinlenmesine layıktır. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: Bu adam bunun gibi (eşraf...gibi) yeryüzü dolusu kimseden daha hayırlıdır."
Muhammed bin Kab el-Kurazi Allah Teala'nın şu kavli hakkında dedi ki: (Kıyamet koptuğu zaman. Ki onun oluşunu yalanlayacak hiçbir kimse yoktur. O, alçaltıcı, yükselticidir) (Vakıa: 56/1-3) dedi ki: Dünyada yüsek olan adamları alçaltır, dünya düşük olan insanları yükseltir.4 "Kişiye şer olarak müslüman kardeşini hor görmesi yeter." Yani: ?er olarak müslüman kardeşini hor görmesi yeter, çünkü müslüman kardeşini ona kibirinden dolayı hor görür, ki bir de şer huylarından en büyüğüdür. Müslim'in sahihinde5 Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Kalbinde zerre ağırlığındaki bir bulunan cennete giremez." Yine onda6 Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edildi ki: "Allah Teala buyurdu ki: "İzzet benim izarımdır, kibriya ridamdır, kim benimle çekişirse onu azaplandırırım."

(1) Sahihtir, Ebu Hureyre'den Malik Muvatta'da, Buhari, Müslim, Ebu Davud Tirmizi ve ibni Mace tahric etti (Camiu'l Usul: 7/336, Müslim'in ?erhi: 16/1217.
(2) Sahihtir, Buhari, Müslim ve Tirmizi tahric etti (2608) (Terğib ve Terhib: 3/563 ve sonrası.
(5) Sahihtir, Buhari, Müslim, Tirmizi ve ibni Hibban tahric etti (Camiu'l Usul: 11/161, Edebü'l Müfred: 5647.
(1) Ahmed Müsned'de, ibni Ebi Asım; Sünnet'te, Müslim de benzerini tahric etti.
(2) Buhari ve ibni Mace tahric etti.
(4) Said bin Mansur, ibnil Münir, Ebu'ş ?eyh Azamet'te Muhammed bin Kab'tan rivayet etti. (Dürrü'l Mensur: 6/216).
(5) Sahihtir, ibni Mesud'dan Ahmed, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti. (1999) Hakim, Taberani Kebir'de tahric etti. (Terğib ve Terhib: 3/567).
(6) Hadis sahihtir, Müslim, Bürkani onun tarikiyle, Buhari Edebü'l Müfred'de (552) Ebu Said el-Hudri ve Ebu Hureyre'den tahric etti. (Terğib ve Terhib: 3/562).
Mahlukun layık olmadığı Allah'ın sıfatıyla Allah'la çekişmesi şer olarak yeker.
İbni Hibban'ın Sahih'inde1 Fedale bin Ubeyd'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Üç kişiden sorulmaz: Allah'la izarını çekişen, Allah'la şüphede olan ve Allah'ın rahmetinden ümidini kesen kimsedir."
Müslim'in Sahih'inde Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyrduğu rivayet edildi:"Kim derse: İnsanlar helak oldu, o en fazla helak olandır."2 Malik de dedi ki: İnsanlardan gördüğü şeyden dolayı üzülerek bunu derse, yani dinler hususunda bunda ben bir sakınca görmüyorum, bunu nefsini beğenerek ve insanları küçümseyerek derse o yasaklanmaşı mekruhtur, bunu Ebu Davud Sünen'inde zikretti.3
"Her müslümanı her müslüman kanı, malı ve ırzı haramdır." Peygamber (s.a.v.) bunu büyük topluluklarda hitap ediyordu, kurban günü veda haccında bununla hitap etti, Arefe günü ve teşrik günlerinin ikinci günü hitap etti vebuyurdu ki: "Muhakkak mallarınız, kanlarınız ve ırzlarınız bu gününüzün, bu ayınızın bu beldenizin haramlığı gibi haramdır."4
Buhari ve başkasının rivayetinde: "Ve ciltleriniz"5 bir rivayette de : Defalarca, tekrarladı, sonra başını kaldırdı ve buyurdu ki: "Allah'ım, tebliğ ettim mi, Allah'ım tebliğ ettim mi?"6 bir rivayette de: "Dikkat edin, sizden şahit olan galib olana tebliğ etsin"7 şeklindedir. Buhari bir rivayetinde: "Hakkıyla müstesna Allah size kanlarınızı, mallarınızı ve ırzlarınızı haram kıldı" bir rivayette: "Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız size bugün, bu beled gibi kıymet kadar haramdır, hatta kötülük isteyerek müslümanı itmekte haramdır"2 bir rivayette de: "Mümin mümine bu günün haramlığı gibi haramdır, eti ona yemesi ve gıyabında onu gıybete terketmesi haramdır, ırzı ona haramdır, yüzüne tokat vurması haramdır, kanını dökmesi haramdır, ona sarsarak onu itmesi haramdır."3 Ebu Davud'un Sünen'inde4 rivayet edildi, sahabenin bazısı Peygamber (s.a.v.)'le beraber yürüyorlardı, onlardan bir adam kalktı, onlardan biri beraberinde bir iple birlikte gitti, adam bunu aldı ve korktu, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Sizden biri kardeşini sopasını oynarak ve ciddi olarak almasın, kim kardeşini sopasını alır sonra ona geri versin."5 Ebu Ubeyd6 dedi ki: Yani bir şeyi alıp hırsız lık istememesi, ancak adamı kızdırmak ismemesidir, o kişi hırsızlık mesleğinde şakacı, korku ve eziyet vermede ciddidir.
Sahihayn'de ibni Mesud'dan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Üç kişi olduğunuz zaman üçüncü olmaksızın iki kişi fısıldaşmasın, çünkü bu onu üzer" lafiz Müslim'indir."7
(1) İbni Hibban, Buhari Edeb'te, Ebu Ya'la Taberani Kebir'de tahriç etti, sahihtir. (Camiu's Sağir).
(2) Malik, Müslim ve Ebu Davud tahriç etti: (?erhu Müslim: 16/175).
(3) Ebu Davud'un Sünen'deki hadisin tetimmesidir Nevevi Müslim'in şerhinde zikreti: (16/175). Beğavi ?erhu's Sünne'de zikretti: (13/144).
(4) Tahrici önce geçti, Buhari, Müslim, Ebu Davud Ebu Bekre'den, Buhari ibni Abbas'dan tahric etti. (Tergib ve Tehrib: 3/502 ve sonrası).
(5) Buhari ve Ahmed Ebu Bekre'den tahriç etti.
(6) Buhari'nin rivayetinde tahriç etti.
(2) Bezzar, Taberi Kebir kısa olarak tahriç etti, Heysemi Mecma'dan dedi ki: (3/268) Bezzar'ın adamları güvenilirdir.
(3) Taberani Kebir'de Ka'b bin Asım el-Eşari'den tahric etti. Heysemi Mecma'da dedi ki: (4/272) senedinde Keramet binti Hüseyin var, onu zikreden görmedim.
(4) Ahmed, Ebu Davud, Taberani, Kebir de Numan bin Beşir'den tahric etti, isnadı güzeldir, Bezzar ibni Ömer'den muhtasar olarak rivayet etti. (Terğib ve Terhib: 11/380).
(6) Garibu'l hadis: 3/67.
(7) Sahihtir, Ahmed Müsned'inde, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve ibni Mace tahric etti. (Camiu's Sağir).
Taberani1 ibni Abbas'tan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahriç etti: Üçüncü tahricinde iki kişi fısıldaşmasın, çünkü bu mümine eziyet verir, Allah mümine eziyet vermeyi sevmez. İmam Ahmed Sevban'dan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahriç etti: "Allah'ın kullarına eziyet etmeyince onları utandırmayın, gizlilerini araştırmayın, çünkü kim müslüman kardeşinin gizlisini araşırırsa, Allah'ta onun gizlisini açığa vurur ve hatta evinde bile onu yüzüne vurup mahcup eder.2 Müslim'in Sahih'inde3 Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: Peygamber (s.a.v.)'e gıybetten soruldu, buyurdu ki: "Kardeşini hoşuna gitmeyen şeyle zikretmendir" dedi ki:
"Söylediğim şey onda varsa görüşün nedir?" buyurdu ki:
"Eğer söylediğin şey onda varsa o zaman gıybet etmiş olursun, eğer onda yoksa o zaman iftira etmiş olursun." Bütün bu naslar müslümana hiçbir şekilde söz ve fiille eziyet etmenin helal olmadığını içeriyor. Allah Teala buyurdu ki: (Mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir) (Ahzab: 33/58) Allah müminleri birbirine acısınlar diye kardeş kıldı.
Sahihayn'de Numan bin Beşir'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Birbirlerini sevmede, acımada ve şefkat etmede müminlerin misali, cesed misali gibidir, ondan bir aza şikayetlense cesedin diğer kısımları uykusuzluk ve ateş ile ona (yardıma) koşar."

S:178 Müslim'in bir rivayetinde: "Müminler bir adam gibidir, eğer başı ağrısa, cesedin diğer kısımları ateş ve humma (ateşli titreme) ile ona (yardıma) koşar" yine onun bir rivayetinde: "Müslümanlar bir adam gibidir, gözü şikayetlense, her tarafı şikayetlenir, eğer başı şikayetlense, her tarafı şikayetlenir."1
Sahihayn'de Ebu Musa'dan O da Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Mümin müminin binanın (tuğlaları) gibidir, birbirini destekler."2 Ebu Davud Ebu Hureyre'den tahriç etti3 Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Mümin müminin aynasıdır, mümin müminin kardeşidir, gıyabında onu (zarardan) engeller, arkasından onu kuşatır (korur)"
Tirmizi bini tahric etti ve lafzı şudur: "Sizden biriniz kardeşinin aynasıdır, kim ona eziyet edildiğini görürse ondan onu kaldırsın." Bir adam Ömer bin Abdulaziz'e dedi ki: Müslümanların büyüğünü yanında baba, küçüğünü oğul, orta hallisini kardeş kıl, onlardan hangisine kötülük etmek senin hoşuna gider? Yahya bin Muaz er-Razi dedi ki: Müminin senden nasibi üç olsun: Ona faydan olmasa da ona zarar verme, onu sevindirmende ona keder verme, onu övmensende onu kınama.
S:177 (1) Taberani Evsat'ta, Ebu Ya'la ibni Ebi Hatim ile de tahric etti, sahihtir. Buhari tarihinde mürsellikle illetlendirdi, Heysemi Mecma'da dedi ki: (3/64) EbuYa'la rivayet etti, senedinde bilmediğim var, Taberani Evsat'ta rivayet etti, Ebu Ya'la'nın adamları sahih rivayet adamlarıdır, Hasan bin Kesir müstesnadır, ibni Hibban onu güvenilir gördü.
(2) Ahmed güzel bir isnatla tahriç etti, ona dört hadis şahitlik ediyor, birincisi Tirmizi'nin (2033), Beğavi'nin güzel bir isnatla ve ibni Hibban'ın sahihinde merfu bir lafızla tahric ettiği şu hadistir: "Ey diliyle müslüman olupta imanın kalplerine yerleşmediği topluluk, müslümanlara eziyet etmeyince onların gizlilerini takip etmeyin, kim ki müslüman kardeşinin gizliğini takip eder (açığa çıkarırsa) Allah'ta onun gizlisini (ayıbını) açığa çıkarır, Allah kimin ayıbını araştırırsa, yüzüne vurur, ister ki o kişi bineğinin içinde olun.." İkinci Ebu Berze'nin güzel bir isnatla, yine Ebu Davud ve Ahmed'in de tahric ettiği hadistir, adamları güvenilirdir, dördüncü Taberani'nin ibni Abbas'tan rivayet ettiği hadistir, adamları güvenilirdir (Terğib ve Terhib: 3/239 ve sonrası, Mecmau'z Zevaid: 8/93-94).
(3) Hadis sahihtir, Müslim, Ebu Davud Tirmizi ve Nesai tahric etti, çok tariklerle rivayet edildi (Terğib ve Terhib: 3/515).
(1) Sahihtir, Buhari-Müslim, Ahmed Müsned'inde tahric etti. (Camiu'l Usul: 7/351).
(2) Sahihtir, Ahmed, Müslim, Tirmizi ve Nesai tahric etti. (Camiu'l Usul: 7/361).
(3) Sahihtir, hafizlara ki güzel gördü, Ebu Davud, Tirmizi Buhari Edebü'l Müfred'de: (239) Kudai Müsnedü'ş ?ihab'ta ve ibni Vehb: "Cami" de, yine başını Taberani Evsat'ta ve Ziya, Bezzar ve Kudai Enes'ten tahric etti (Camiu'l Usul: 7/360-361, Fethu'l Kebir: 3/251).
(4) Tirmizi: (1939) tahric etti, senedinde Yahya bin Abdullah var o gerçekten zayıftır, Tirmizi dedi ki: ?u'be zayıf dedi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Hadis: Sinek Hadisi

İtirazlar:

1. ‘Zararı kesin olan haramdır ve zararı muhtemel olanda mekruhtur’ kaidesine göre bu hadis kaideye zıttır.
2. İnsan sineğin hangi kanadında zehir ve hangisinde de panzehir olduğunu ayırması mümkün değildir.
3. Hadisin ravilerinden Ubeyd b. Huneyn bu rivayette teferrüt etmiştir. Ebu Hatim onun hakkında *salih al-hadis* demiştir. Başkaları da *la ba’se bihi* demektedir. Dolayısı ile bu hadisi kabul etmemek kişinin dinine bir zarar getirmez.
4. Metnin konusu İslam akidesi ile ilgisi yoktur. Ne ibadet ve ne de şeriatla ilgisi yoktur. Bununla amel etmek te gerekmez.
5. Bu rivayeti kabul etmek dine şüphe getirmektir ve islam düşmanlarına fırsat vermektedir.
6. Bu hadis haberi ahaddan olup, zan ifade eder. Dolayısıyla kabulü gerekmez.
7. Hadisin senedinin sahih olması metnininde sahih olmasını gerektirmez.
8. Dünyevi konuya ait bir şeydir. Peygamber ise dini konularda örnektir.
9. Hadisin Ebu Hureyre’den gelmesi hadise şüphe getirmektedir. Çünkü onun bir çok hadisi reddedilmiştir.
10. Modern ilim bunun aksini iddia ediyor.
11. Hadis uydurmadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hatıra Gelen Bir Sual:

Hz. Ömer (radıyallahu anh) sonradan işittiği her hadîs için şâhid istemiş midir?
Cevabımız "hayır"dır. Hiç kimse böyle bir iddiada bulunmamıştır, bulunamaz da. Aslında buna gerek de yoktu. Çünkü, bazı kereler şâhid istemek ve bunu kasd-ı mahsusla mescid cemaatinin huzurunda yapmak güdülen gâyenin tahakkuku için yeterli idi. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in ilk defa işittiği halde şâhid istemeksizin, hükmüyle amel ettiği rivayetler de mevcuttur. Nitekim, bu bahsin başında Ashâb (radıyallahu anhüma)'daki sünnete teslimiyet ruhunu göstermek sadedinde kaydettiğimiz Said İbnu Müseyyeb hadîsi bunlardan biridir. Rivâyette belirtildiği üzere, Dahhâk İbnu Süfyan'ın büyükanneye (cedde) mirastan ayrılması gereken payla ilgili yaptığı rivâyeti Hz. Ömer-(radıyallahu anh) şâhid istemeksizin kabul etmiş ve tatbikata koymuştur.
Aynı şekilde sebep olunan düşüğün bir köle ile hükme bağlanmasında Hammat İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'in rivâyetine uymuştur, şâhid istememiştir.
Keza, Hz. Ömer Şam seferine çıktığı zaman yolda iken Suriye arâzisinde veba salgını haberi gelir. Yoluna devam edip etmeme ve alınması gereken tedbir hususunda tereddüde düşer. Önce yanındaki Muhacirûnu dinler, farklı tavsiyelerde bulunurlar. Sonra Ensârı çağırır, onları dinler onlar da farklı görüşler ileri sürerler. Sonra: "Bana fetih muhâcirlerinden olan Kureyş yaşlılarını çağırın" der. Bunlar ihtilaf etmeksizin dönmeyi teklif ederler. Hz. Ömer (radıyallahu anh) kararda zorluk çekerse de, bir ihtiyacı için oradan ayrılmış bulunan Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın dönüşü meseleyi çözer: "Ben, der, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim: *"Bir yerde veba olduğunu duyarsanız oraya gitmeyin, bulunduğunuz yerde çıkarsa orayı terketmeyin"* demişti".
Sâlim İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'ın kesin ifadesine göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu rivayet üzerine geri dönme emri verir. Hadîs için ikinci şâhid istendiğine dair hiç bir rivayet mevcut değildir.
Hz. Ömer (radıyallahu anh) İran fethedildiği zaman oradaki mecusîlere müşrik statüsü mü, ehl-i kitap statüsü mü uygulanacağı hususunda karar veremez. Yine aynı Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın "ehl-i kitaba karşı uygulanan statü'nün tâkip edileceği" ne dair rivayetini benimsemiş ve şâhid istememiştir.
Zina yapan mecnûn bir kadının recmedilme kararından dönmede, tek kişinin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet ettiği şu hadîse uymuştur ve şahid istememiştir:
"Üç kimse hakkında kalem yürütülmez (yani günah yazılmaz, sorumlulukları yoktur): Uyanıncaya kadar uyuyan, büluğa erinceye kadar küçük, kendine gelinceye kadar mecnun (deli)."
Hz. Ömer (radıyallahu anh), parmaklarla ilgili diyetin farklı olması gereğine inanıyordu. Çünkü elde ifa ettikleri hizmet bir değildi. Ancak, parmaklara aynı değerde diyet takdir edileceğine dâir hadîs-i şerifi işitince, şâhid istemeksizin eski kanaatinden dönmüş ve hadîsi uygulamaya koymuştur.
İbnu Hazm, el-Muhallâ'da, kadınların mihrini belli bir miktara bağlamak isteyen Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e bir kadının, Kur'ân-ı Kerîm'den âyet[1] okuyarak buna karşı çıkması üzerine, kararından dönmesini de Hz. Ömer'in haber-i vâhid'le ameline örnekler meyanında kaydeder.
Misaller çoğaltılabilir. Biz son olarak, daha önce kaydettiğimiz muknî bir rivâyeti hatırlatacağız. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bizzat itiraf etmiştir ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hergün tâkib edebilmek için Ensar'dan bir komşusu ile anlaşmıştır. Bir gün biri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın meclisine gitmekte, diğer gün öbürü. Akşam olunca herkes kendi gününde görüp işittiklerini arkadaşına anlatmaktadır. Bu da, şâhitsiz olarak, tek kişinin rivâyetini kabul etmeye bir başka örnektir.[2]

---

[1] Nisa: 4/201
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/47-49.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis, Haber, Eser, Kudsî Hadis

Hadis: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e isnad edilen söz, fiil, takrîr ya da niteliktir.
Haber: Hadis anlamındadır. Hadis için yapılan tanım gözönünde bulundurularak nasıl tanımlanacağı da bilinmiş olur. Haberin Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e de, başkasına da isnad edilen rivayet olduğu da söylenmiştir. Bu durumda haber hadisten daha genel ve kapsamlı olur.
Eser ise, sahabiye ya da tabiîye isnad edilendir. Bazan kayıtlı olarak Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e isnad edilenin kastedildiği de olabilir. Bu durumda: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den rivayet edilen eserden... diye söylenir.
Kudsi hadis: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in yüce Rabbinden yaptığı rivayettir. Aynı zamanda buna Rabbanî hadis ve ilâhî hadis de denilir.
Buna örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in yüce Rabbinden şöyle dediğine dair yaptığı rivayettir: *"Ben kulumun yanında benim hakkımda zan ettiği gibiyim. O beni andığı vakit, ben onunla birlikteyim. Eğer beni kendi içinde anarsa, ben de onu kendi nefsimde anarım. Eğer beni bir topluluk arasında anarsa, ben de onu onlardan daha hayırlı bir topluluk arasında anarım."*
Kudsî hadis mertebe itibariyle Kur'ân ile nebevî hadis arasında bir yerdedir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim hem lafiz, hem mana itibariyle yüce Allah'a nisbet edilir. Nebevî hadis ise hem lafiz, hem mana itibariyle Peygamberimize nisbet edilir. Kudsî hadis ise mana itibariyle yüce Allah'a nisbet edilir, ama lafiz itibariyle değil. Bundan dolayı kudsi hadis lafzı ibadet kastı ile okunmaz ve namazda da tilavet edilmez. Kudsî hadisle benzerini getirmek için meydan okumak (tehaddî) sözkonusu değildir. Kur'ân-ı Kerim'in nakledildiği gibi tevatür yoluyla da nakledilmemiştir. Aksine kimi kudsî hadisler sahih, kimi zayıf, kimisi de mevzu (uydurma)dır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCEMESİ -IV
Haccın Ne Zaman Farz Olduğu
Hükmü Ve Farz Oluşunun Delili
Haccın Hikmetleri
KONU: HAYVANLARI AVLAMAK VE BOĞAZLAMAK
KONU: AKİKA KURBANI
KONU: NİKAH KIYMAK
Nikâh
Evlilik
Müslüman Olmayan Erkekle Evlenmek
Müslüman Olmayan Kadınla Evlenmek
Evlenmek İçin Erkek İle Kadının Görüşmeleri
Evlenmeye Dair Bazı Meseleler
Evlenmede Denklik
Evlenmenin (Nikâhın) Faydaları
1- Evlâd Yetiştirmek:
2- Şehveti Teskin Etmek:
3- Ev İdare Etmek:
4- Yakınları Çoğaltmak:
5- Nefis Mücâhedesî Yapmak:
Evlenmenin Zararları
Netice
KONU: CİHAD VE DİN YOLUNDA SAVAŞMAK
KONU: CİHAD VE DİN YOLUNDA SAVAŞMAK
Deniz Savaşı
Kara Savaşının Sevabı

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCEMESİ -IV

27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacca giden bir kimsenin bineği olan deve, bir ayağını kaldırıp diğer ayağını yere indirirken, Hz. Allah o devenin kaldırıp indirdiği her adımına karşılık hacca giden kişi için bir sevap yazdırır. Bir günah sildirir. Yahut da varacağı makamın derecesini yükseltir."[1]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz haç yapılmadan evvel umre ibadetinin, yapılmasını nehiy etmiştir."[2]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey Allah'ın Resulü, babam için haç ibadetini yapabilir miyim? Bu sual üzerine Hz. Peygamberimiz şöyle buyurdular:
"Evet, haç ibadetini de, umreyi de yapabilirsin."[3]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Önce kendine, sonra da şebreme adındaki annenin yerine haç yapabilirsin."[4]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Hacer'ül esvet (Kabenin duvarında bulunan siyah taş) Cennetten yeryüzüne inerken, sütten daha beyaz idi. Fakat orada bulanan ademoğlunun günahları yüzünden siyahlaşmıştır."*[5]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Haç ibadetini yapmak ne güzel bir cihaddır."[6]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ya Ömer, bu siyah taşın yanında gözyaşları dökülür. (Bu sebeple de ebedi saadete kavuşulur.)[7]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler. Haç ibadetini ifa etmeye acele ediniz. Çünkü her hangi biriniz yarın ne gibi engellerle karşılaşacağınızı bilemezsiniz.[8]

"Onlar için senin sırat-ı müstakiminde oturur ve onları saptırırım."[9] âyet-i celîlesinin tefsirinde "sırat-ı müstakimi" hac yolu diye tefsir etmişlerdir. İnsanları menetmek için şeytân bu yol üzerinde oturur.[10]

35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Savaş açmaktan aciz olan) yaşlı, küçük, zayıf ve kadınların savaşı, haç ve ömre ibadetlerini yapmaktır."[11]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacer'ül esvet, Cennet taşlarından birisidir. Ondan başka yeryüzünde tek bir Cennet taşı yoktur. O, yeryüzüne inerken su gibi beyaz idi. Eğer cahiliyet devrindeki müşriklerin küfür kirleri onu kirletmemiş olsaydı, hasta olan her kişi, ellediği zaman, hastalığından kurtulurdu."[12]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacer'ül esvet, Cennet'in değerli yakut taşlarından bembeyaz bir taştır. Fakat müşriklerin küfür kirleriyle kararmıştır. Kıyamet günü ulud dağı büyüklüğünde bembeyaz olarak gelecektir. (onu elleyen hacıların lehinde şahitlik edecektir.)"[13]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacer'ül esved, Allah'ın sağ olan kudret eline benzer. Onu kim ellerse, sanki Allah'ın kudret elinden tutup bütün emirlerini kabul etmek hususunda onunla bir anlaşma yapmış olur."[14]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Medine'nin tozları, cüzzam hastalığına devadır. (Bundan dola yi cüzzam hastalığı Medine'ye girmemiş ve asla da girmeyecektir.)"[15]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Su, ateşi söndürdüğü gibi) Medine'nin tozları da cüzzam hastalığının ateşini söndürür."[16]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Mekke'nin sınırı belli olan bölgesinde) sırtlanı öldürmenin cezası, bir koçu kesip kurban etmektir. (Çünkü haram bölgesine sığınmış olan yabanı bir hayvan, Allah'ın himayesine sığınmış demektir."[17]

Mukarreblerden, keşif ve keramet sahibi bir zât; Arafatta İblisi insan suretinde gördü. Baktı ki zayıf, benzi soluk, gözü yaşlı, kamburu çıkmış perişan bir vazıyettedir. Bunun üzerine bu zât İblise şöyle sordu:
"Niçin gözün yaşlıdır. Kim ağlattı seni? İblis:"
"Ticaret fikri olmaksızın hacıların Arafata çıkması. Baktım ki[18]

42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Mekke'nin sınırı belli olan haram bölgesinde) bir sırtlanı öldürmenin cezası, bir koç geyiği öldürmenin cezası bir koyun, tavşanı öldürmenin cezası bir oğlak, tarla

faresini öldürmenin cezası ise dört aylık bir oğlaktır."[19]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Hayf camiisinin çevresinde 71 peygamberin mukaddes türbeleri vardır."*[20]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Arefe dağının ve minanın her yanı vakfe ibadetinin yapılmasına, müzdelifenin bütün çevresi ile Mekke'nin bütün yolları da kurban kesilmesine yetkili bir yerdir."[21]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Uranete denilen mevkinin dışında arafe dağının her yerinde, vakfe ibadeti yapılabilir. Muhassarının dışında müzdelifenin her yanında vakfe ibadeti yapılabilir. Minanın bütün çevresinde kurban kesilebilir."[22]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) zülhicce ayının 8. günün minbere çıkarak hutbe okuyup, hac ibadetinin farz, vacib, sünnet ve nasıl yapılacağını öğretirlerdi."[23]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) kabe'ye baktığı zaman, şöyle dua ederlerdi. "Allah'ım eviniz olan kabe'nin şerefini, büyüklüğünü, değerini, heybet ve güzelliğini artır."[24]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) kabenin etrafında tavaf yaparlarken, sadece Hacer'ül esvet'i ile yemani denilen duvara ellerlerdi."[25]

maksatları yalnız Allah rızası için hac etmek emellerine ulaşır ve Allahu Teâlâ onları boş çevirmez, diye korktum ve işte buna üzülerek ağladım," dedi. O zât:
"Ya seni zayıflatan şey nedir?" İblis:
"Hac yolunda atların (Hacıları getirmekten mütevellid) inleyip kişnemeleridir. Bu benim yolumda olsaydı benim için daha sevimli olurdu," dedi. O zât.[26]

49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) Cemre denilen çukurlara taş atarlarken, gidiş ve dönüşlerinde yaya olarak yürürlerdi."[27]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) Akabe Cemresine taş attığı zaman, dua etmek için, hiç durmadan diğerine geçerdi."[28]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) kabenin etrafında tavaf ederlerken her tavaf edişinde Hecer'ül esvet ve yemani adlı duvarı ellerlerdi."[29]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim (haram bölgesinde) sırda denilen bitkileri koparırsa, Hz. Allah o kimsenin başını cehennem ateşine sokar."[30]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) telbiye duasını okuyup bitirdikleri zaman, Allah'ın rıza ve mağrifetini dileyerek cehennem azabından Allah'ın rahmetine sığınırlardı.[31]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) (Kabe kapısıyla Hacer'ül Esvet'in arasında altmış santimlik bir yükseklikte bulunan) mültezim adlı bir sedire göğsünü ve yüzünü dokundururdu."[32]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hacer'ül Esvet adlı kabenin taşı, kıyamet günü mahşer meydanına gelirken, her şeyi görecek iki gözü ve konuşacak bir dili olacaktır. Onu elleyen her hacının lehinde şahitlik yapacaktır."[33]

"Ya benzini solduran nedir?" İblis:
"İslâm cemâatinin tâat ve ibâdetinde birbirleriyle yardımlaşmasıdır. Şayet isyanda birbirlerine yardım etselerdi ben sevinirdim, dedi." O zât:
"Ya seni çökertip böyle belini kıran nedir?" İblis:
"Kulun, "Allah'ım! Senden hüsn-i hatime temenni ederim. (Son nefesimde îmân-ı kâmil ile dünyâdan ayrılmak isterim) diye yalvarması. Ben de vay bana, ben bunu nasıl acaba düşürüp amelini kendisine beğendireceğim derim. Ve benim bu şekil çalışacağımı anlayacağımdan korkarım da ondan," dedi.[34]

56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Eğer Hacer'ül Esvet, cahiliyet devrindeki müşriklerin kirleri kirletmemiş olsaydı, onu hastalığı bulunanlardan her hangi birisi ellediği anda mutlaka şifa bulurdu. Yeryüzüne ondan başka cennetten getirilmiş hiç bir mevcut yoktur."[35]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bu kabe'de hac ibadeti yacuc macuc denilen komünist milletleri türedikten sonra bile devam edecektir."[36]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İhrama giren bir kadın yalnız ellerini ve yüzünü açabilir. Bunun dışında hiç bir uzvunu açamaz."[37]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınlar (Hac ihramından çıkmak için) yalnız saçlarının uçlarından aldırırlardı. (erkekler gibi tıraş olamazlar.)"[38]
60- *Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki*
"Kim sabahleyin güneş batıncaya kadar ihramda kalarak telbiye duasını okursa, güneş onu günahı ile batar, anasından doğduğu gibi günahsız olarak evine döner."[39]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) safa ile mervanın arasında sai ibadetini yaparken başladığı safadan biz de başlayacağız."[40]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Mekke'nin haram bölgesinde) öldürülmesi haram olan hayvanların dışında kalanlardan biride yılandır. Çünkü) yılan, akrap, fare ve karga fasık ve zararlıdırlar. Saygı değer değillerdir."[41]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Mekke'nin hakem bölgesinde öldürülmesi caiz olduğu için onun dışında da öldürülmesi caiz olan beş hayvan vardır.
a) *Akrep,*
b) *Yılan,*
c) *Fare,*
d) *Kuduz köpek,*
e) *Kartal."*[42]

Haccın Ne Zaman Farz Olduğu

Cenab-ı Allah, haccı, Hicret'in dokuzuncu yılında Ömür boyunca bir köre ve hemen geciktirmeksizin (yapılmak üzere) farz kılmıştır.[43]

64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yeryüzünde en fazla bulunan su, zemzem suyudur. Çünkü zemzem suyunda, (insanın karnını) doyuran bir gıda vardır. Aynı zamanda da hastalıkların şifasıdır. Yeryüzünde suların en kötüsü berehut vadisinde bulunan bir sudur. Tıpkı bir çekirge ayağına benzer. Sabahleyin görünür, akşamleyin kaybolur."[44]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kervan kafilelerin konakladıkları en hayırlı yer, meccidin ile kabedir."[45]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kişinin içinde bulunurken öldüğü en faydalı durum, hacdan dönerken ve Ramazan orucunda iftarını açarken öldüğü durumdur."[46]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Ayeti celilede hacılar için yasaklanmış bulunan üç şey vardır)

a) *Refes. Cinsiyette bulunmak ve cinsiyet hakkında bahsetmek*
b) *Fusuk. Kişinin işlediği herhangi bir günah,*
c) *Cidal. Kişinin kendi arkadaşıyla yaptığı kalp kırıcı olan münakaşalar"*[47]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacer'ül esvet ile İbrahim peygamberin dikildiği makam taşı cennetin yakut taşlarındandır."[48]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacer'ül Esvet, yemani dayıyla tanınan duvarın ruknundadır."[49]

Hükmü Ve Farz Oluşunun Delili

Hac, İslâmın üzerine kurulduğu beş rükünden (esastan) biridir. Ömür boyunca bir kere yapılacak bir farzdır. Farzlığı, Kur'an-ı Kerim'le sabittir. Delili de, Cenab-ı Allah'ın (şu) âyet-i celîlesidir.
"Velillahi âlennası hiccul beyt menisteta'a ileyhi sebila)"[50]
Meali: *"yoluna gücü yetenlerin Beytüllah'i ziyaret etmeleri Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."*
Haccın farzlığı şu hadisle de sabittir: *"Ey insanlar, hac (Beytullah-ı ziyaret etmek) size farz kılınmıştır. Hac ediniz."* (Ayrıca haccın) farz olduğu hususunda bütün müslüman (âlim ve ileri gelenleri) de fikir birliğine varmışlardır. O halde hac (hem âyet, hem hadîs, hem de müslümanların fikir birliği ile sabit olmuş) sağlam bir farzdır, inkâr eden kâfir olur.[51]

70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zemzem suyu, bir gıda maddesi sayıldığı gibi, hastalıklara karşı da bir devadır. Ayların efendisi Ramazan ayıdır. Saygıdeğer bakımdan ise en büyüğü Zülhecci ayıdır."[52]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Etek kısmına ait ihram örtüsünü bulamayan bir hacı, don giyebilir. Ayakkabı bulamayan da mest giyebilir."[53]
72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Mekke'nin haram bölgesinde bulunan) sırtlanları öldürmenin cezası bir koç kurban etmektir."[54]
73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sırtlan bir av hayvanıdır. Öldürmenin cezası bir koçtur."[55]
74- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabeyi tavaf etmen (her ikisi için niyet edip ihrama girmen) hac ve ömre ibadetleri için yeterlidir."[56]
75- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hacı olan bir kimse giderken de dönerken de Allah'ın himayesi altındadır. Hacı ile gazi Allah'ın askerleridir. Çünkü onlar Allahı çağırdıklarında, Allah hemen onlara cevap verir. Mağrifetini dilediklerinde, Hz.Allah hemen onların günahlarını affeder."[57]

Haccın Hikmetleri

1. Hac, parlak bir (İslâm) geçmişini hatırlatır, dinî şuuru uyandırır. Çünkü (hac mevsiminde) müslümanlar, mukaddes (kutsal) yerleri (bir, bir) görürler, insanlar için yapılan ilk ve eski evi Beytüllahı, (Kabe'yi) tavaf ederler ve İbrahim Peygamber -Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun- zamanında (Arap Yarımadasındaki) en eski (hak) dinin doğuş ve gelişmesini hatırlarlar. (Müslüman hacılar aynı zamanda Peygamberimizin -Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun- onun ve İslâm'ın şanını yücelten kahraman (fedakâr) sahabilerinin (küfre kargı mücadele ile dopdolu ömürlerini geçirdikleri) yerleri (ve edebî istirahatgâhlarını) da görürler. Ve bu suretle himmet ve gayretleri coşup şuurları alevlenerek İslama hizmet etmek ve (onun sisler altında kalan) şanlı mazisini diriltmek uğruna (o ilk büyük İslâm mücahitlerinin) olağanüstü (harikulade) çalışmaları gibi güçlüklerine, vatan ve aileden uzak kalmaya katlanarak, dünya ziynet ve güzelliklerin den uzak kalıp eşsiz çalışmalarını gözleriyle görürler.[58]

78- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Binerek hac ibadetini ifa eden hacının altındaki bineğin indirip kaldırarak attığı her adımına karşılık bir sevap vardır. Yaya giden bir hacının ise kaldırarak indirdiği her adımına karşılık yetmiş sevap vardır."[59]
79- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Aybaşında veya nifazta bulunan kadınlar, ihrama girecek yere geldikleri zaman, gusül ettikten sonra ihrama girip, bütün hac ibadetlerini ifa edebilirler. Fakat kabeye tavaf etmeyi (ve namaz kılmayı) ertelerler. Temizlendikten sonra gusül edip bu iki ibadeti kaza ederler."[60]
80- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hac, Allah için yapılan öylesine değerli bir ibadettir ki, o yolda harcanan malların karşılığı 700 kat olarak yükselir."[61]
81- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hac ibadetinin makbule geçmesi arafeye bağlıdır. O halde zülhicce ayının 10. bayram gecesi, şafaktan evvel arafe dağına gidip de vakfe ibadetine yetişen bir kimse, hacca yetişmiş olur. Minada en çok bekleme müddeti üç gündür. Öyleyse acele olarak işini iki gün içinde bitirerek dönen bir kimse için günah olmadığı gibi, gününü tamamlayan bir kimse için de günah yoktur."[62]
82- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz, Hz. Allah Kabe'nin etrafında tavaf eden imanlı hacılarla iftihar eder."[63]
83- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah (c.c.) arafe gecesi, arafe dağında bulunan hacıların faziletlerini meleklere açıklarken şöyle buyuruyor:
"Ey meleklerim. (sırf benim rızam için) tozlu ve perişan kıyafetiyle yorgunluk içersinde arafe dağına gelen hacı olan kullarıma, dikkatle bakınız ve ibret alınız."[64]

2. Hac, hem günahlardan temizlenmeye, hem de Allah'ın rahmet ve bereketinin kulların üzerine saçılmasına vesiledir. Çünkü (bazı İslâm büyükleri tarafından) denildiğine göre:
"Öyle günahlar vardır ki, onları Arafat'ta duruş ibadeti (vakfe) yapmaktan başka hiç bir ibadet affettiremez." Peygamber Efendimiz (s.a.s.),
"Kim hac esnasında söz ağızdan çıkarmadan, başka günah da işlemeden hac ibadetini ye getirirse, annesinden doğduğu günkü gibi (bütün günahlardan tertemiz) olur." buyurmuştur.[65]

84- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz İblis, şeytanların başkanı ve azgınıdır. Şeytanları huzuruna çağırarak hacı (ve Allah yolunda cihat edip) savaşan müminler için şöyle emir eder. " Ne yaparsanız yapın, bunları doğru yoldan saptırın."[66]
85- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler. Mekke'ye doğru hac ibadetini yapmak için acele ediniz. Çünkü hiç biriniz hastalık, ihtiyarlık ve ihtiyaç gibi ne gibi engellerle karşılaşacağını (dolayısıyla da kutsal ibadetten mahrum kalacağını) kestiremez."[67]
86- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yemani adlı duvarın üstünde Hz. Allah sema ile yeri yarattığı andan beri bir melek bulunur. Öyleyse o duvarın yanından geçerken şöyle dua ediniz: "El Allah'ım dünyada iyilik, ahirette de iyilik ile dolu bir saadeti bize bağışla." Böyle dediğiniz takdirde o melekte, amin, der.)"[68]
87- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazan'da yapılan bir ömre ibadeti, sevap bakımından hac ibadetine eşittir."[69]
88- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ramazanda yapılan bir ömre ibadeti benimle birlikte (başka birisinin yaptığı) hac ibadetine sevap bakımından eşittir."[70]

3. Hac, İslâm ülkelerinin çeşitli sanatlarını tanıtan milletlerarası bir sergi, (bir fuar) ticaret için canlı bir pazardır
Hacda mukaddes yerler halkının sağladığı büyük faydalar yanında uzak İslâm ülkelerinden Kabe'ye gelenlerin (de) birçok iktisadî menfaatleri vardır. Çünkü (hac mevsimindeki) bu büyük canlılık (ve hareketlilik halkın) bu beldelerde oturmalarına ve onları bayındır (mamur) hale getirmelerine, oralarda namaz kılmalarına, verdiği nimetlerinden dolayı belli günlerde (hac mevsimindeki) Allah'ın adını anmalarına (O'na şükretmelerine) yardımcı olmaktır. Bu (faydalar) da (büyük) atamız İbrahim (Peygamber)in; -Allah'ın selâmı onun üzerine olsun-[71]

89- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Tek bir ömre ibadeti diğer bir ömre ibadetine kadar, o aradan geçen günahların kefaretidir. Makbule geçen bir hac ibadetinin karşılığı cennettir."[72]
90- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dikkatli olun. Sizi (ölüm gibi) meşaketin bulunmadığı bir cihaddan haberdar edeyim mi? "Allah'ın evi olan Kabe'yi ziyaret ederek hac ibadetini yerine getirmektir."[73]
91- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İki ömre ibadeti, aralarında yapılan her türlü günahların kefaretidir. Hac ibadetinin karşılığı da ancak cennettir. Hacının hac esnasında çektiği teşbihler, okuduğu tehliller, söylediği tekbirlerin karşılığı olarak kendisine cennete kavuşacağına, cehennemden de azad edileceğine dair müjde verilir."[74]
92- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabeyi tavaf etmek, safa ile Merva'nın arasında koşmak ve çukurlara taşa etmek gibi hareketlerin meşru olmasından gaye, saygı etmek değil, belki Allah'ı anmak ve O'na ibadet etmek için yapılır."[75]
93- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabe'ye niçin atik (azatlık) ismi verilmiştir. Bunun sebebi Yücelerin Yücesi olan Hz. Allah'ın onu (küfür kirleriyle kirlenmiş) zalimlerden azat ettiği içindir. Bundan dolayı bu ana kadar hiç bir zalim ve şımarık olan (devlet adamı) oraya musallat olup da gelip gelmemiştir."[76]
94- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabe'nin etrafında yapılan tevaflar, namaz gibidir. Fakat aralarında şu farklar vardır: Tavafta konuşabilirsiniz. (Fakat namaz da konuşamazsınız.) Tavafta konuşmak isteyen bir kimse (dünya hakkında değil) ancak dine ait olan faydalı şeyler konuşabilir.[77]
95- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabe'ye yapılan tavaf tıpkı namaz gibidir. Fakat Hz. Allah tavafta konuşmayı mubah kılmıştır. Bu yüzden konuşmak isteyen bir, kimse, ancak faydalı şeyler hakkında konuşabilir."[78]
97- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Arafe dağının her yanı vakfe ibadetinin yapılacağı bir yerdir Yalnız urdane denilen bir mevki bu hükmün dışındadır. Müzdelifenin her yanı vakfe ibadetinin yapılacağı bir yerdir. Fakat muhassır denilen mevki bu hükmün dışındadır. Münanın her yanı kurban kesilmeye yetkili bir yerdir."[79] .
98- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabe'yi tavaf ederek yedi kere etrafında tavaf eden ve iki rekat namaz kılan bir kimse, bir köle azad etmiş sayılır."[80]
99- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kabe'yi ziyaret ederek elle kere tavaf eden bir kimse, anasından doğduğu gibi bütün günahlarından arınmış olur".[81]
100- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) hac ile ömre ibadetinin bir arada yapılmasını nehiy etmiştir."[82]
101- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En iyi haç, malını hac esnasında iken harcamak ve tatlı sözler söylemektir."[83]
102- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim mescid-i aksad'da hac ve umre ihramına girip hac ibadetini yaparsa, anasından doğduğu gibi, her türlü günahlarından arınmış olur."[84]
103- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim dört geceyi ibadetle geçirirse cennete girmeyi hak etmiş olur
a) *Terviye, Zülhicee ayının 8. gecesidir.*
b) *Arefe, Zülhicee ayının 9. gecesidir.*
c) *Kurban bayramının gecesi,*
d) *Ramazan bayramının gecesi."* [85]
104- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Maddi durumu iyi olup hac ibadetini yapmak isteyen bir kimse acele etsin. Çünkü hasta olunabilir. Herhangi bir ihtiyaçla karşılanabilir."[86]

"Allahımız, ben evlâdımın bir kısmını, namazlarım kılabilsinler diye Senin evi (Kabe) nin yanında mahsul vermeyen bir vadiye (Mekke'ye) yerleştirdim. Allah'ımız, bir kısım insanların kalplerini oraya yönelt ve onlara bazı meyveler ihsan et ki, (Sana) şükretsinler" şeklindeki duasının Cenab-ı Allah tarafından kabulünün sonucudur.
4. Hac, hayat okulu, (müslümanlar arasında) yardımlaşma ve bilgi (alış-verişine vesile olan bir) yolculuktur. Kişi, hac yolculuğu (esnası) nda birçok ülkeler, çeşitli milletler görür, onların âdet ve yaşayış tarzlarını yakından müşahede eder, kültür ve hayat tecrübelerini arttıran birçok yeni bilgiler sağlar. Aynı zamanda, din kardeşlerinin muhtaç oldukları hususları öğrenir, gayelerinin gerçekleşmesi ve dileklerinin yerine gelmesi için onlara yardımcı olur. Bunda da bütün müslümanlar arasında (büyük) bir yardımlaşma faydası vardır.
5. Hac, ancak kuvvetli irade sahibi, Allah'ın tevfik, yardım ve kolaylıklar ihsan ediciliğine inanıp sığınan kimseler için başarılabilecek zor, meşakkatli bir ibadettir. Hac, bu meşakkatlimi sayesinde hacmin ahlâkını yumuşatıp güzelleştirir, sertliğini giderir, ona basit şekilde (kıt imkânlarla yaşamayı, alçakgönüllülüğü öğretir, ona sabırlı olmaya, zorluklara katlanmaya alışıktır.
6. Hac, fakir, zengin, rütbeli rütbesiz farkı gözetmeksizin müslümanlar arasında gerçek eşitlik ve kardeşliğin aynasıdır. Çünkü bütün hacılar, dünyadan ve onun süslerinden soyunur, hepsi tek model ve birbirinin benzeri olan kıyafetlere bürünür, hepsi aynı sesle seslenir, (aynı şeyleri söyler) ve hepsi tek kişinin ki imiş gibi, aynı duygularla çarpan, tertemiz bir kalple tek bir Allah'a yalvarır. Hiç kimse, kendini dünyaya ait mevkii ve varlığı yüzünden öbüründen üstün görmez. Ancak takvaca olan farklarına dayanarak, bazılarını diğerlerinden üstün görürler. Çünkü (Peygamber Efendimizin buyurduğu gibi), "Arab'ın Arap olmayana ancak takva sayesinde bir üstünlüğü olabilir."
Muhakkak ki bu hususî tek model ihram elbisesi, bütün müslümanlar arasında gerçek bir eşitliğe işaret etmekte olduğu gibi, aynı zamanda insanoğluna bu dünyadan ve onun güzelliklerinden ayrılıp öbür dünyaya yöneldiği ilk durumu (merhaleyi) da hatırlatır. Çünkü kişi, bu dünyadan hac elbisesine (çok) benzeyen (bir) kefenle ayrılmaktadır. Bu (hal) da kişiyi âhiret İçin iyi ameller yapıp, azık hazırlamaya teşvik eder. (Âyet-i Celîle'de buyurulduğu gibi), "Öbür dünya için azık hazırlayın, azıkların en hayırlısı (ise), takva (Allah korkusu) dur."
7. Hac, devletlerarası bir kongre, müslüman milletlerini bir araya getiren bir toplantıdır. O, büyük İslâm camiası binasının temel taşlarından biridir. Çünkü hacda çeşitli İslam ülkelerinden her yer ve taraftan gelen milyonlarca kişi (ortak) menfaatlerini görmek ve belli günlerde (hac mevsiminde) Allah'ın adını anmak için toplanır. İslâmiyet, onların kalplerini birleştirmiş, fikirlerini (birbirine) yaklaştırmıştır. Peygamber Efendimizin, *"Müminler, birbirine karşı, taşları birbirini destekleyen bir duvar gibidir"* hadîsi gereğince, hacılar, hac ibadetini yerine getirmek maksadiyle bir araya geldikleri zaman tanışırlar, sevişirler, birleşirler, müşküllerini çözmek, sözlerini bir etmek, diğer milletlere karşı tek bir saf halinde durmak için birbirlerine yardım ederler. Bu surette ele (milletlerarası görüşmelerde müslümanların) fikir ve teklifleri üstün gelir. Dikkat edelim ki, bugün biz insanlığı, devletlerarası uyuşmazlık (anlaşmazlık) ve müşküllerin çözümünde, (menfaatleri birbirine) zıt, başka başka halk ve milletlerin görüş tarzlarını birbirine yaklaştırmakta kongre ve toplantıların faydasını kavramış görüyoruz, İslâmlığın bundan on dört asır önce bilip geride bıraktığı kongre, ve toplantılarının faydalarını, insanlık âleminin ancak bugün farkına varabilmiş olması, İslâmiyete şeref ve iftihar bakımından kâfidir.
8. Şu âyet-i celîlede açıklandığı gibi, "Cenab-ı Allah Kabe'yi, O beyt-i haramı insanlar için geçim kaynağı kıldığı gibi) aynı zamanda sevap kazanma ve emniyette bulunulacak bir yer kıldı! Allah-ü Teâlâ buyuruyor ki: *"Ve o vakti hatırlayınız ki, biz Beyt-i Şerifi (Kabe'yi) insanlar için sevap kazanma ve sığınma yeri kıldık."* Harem-i Şerifte yalnız insanlar değil, hayvanlar bile emniyet (güvenlik ve huzur) bulurlar. Bu bakımdan dünyada Harem-i Şerife denk gelebilecek başka hiç bir yer yoktur. Rivayet edildiğine göre, Hattapoğlu Hazret-i Ömer: "Kabe'de babam Hattab'ın katilini elime geçirsem, oradan çıkıncaya kadar ona dokunmam." demiştir.
9. Hac, Cenab-ı Allah'ın insanlara verdiği nimetlere (karşı bir) şükürdür. Çünkü Cenab-ı Allah, insanlara vücut sağlığı, hastalıklardan selâmet, zarurî ihtiyaçlarının üstünde bol mal ve daha sayılmayacak birçok nimetler vermiştir, öyle olunca kişinin, Cenab-ı Allah'ın evini (Kabe'yi) ziyaret edip, verdiği bu büyük nimetlere karşı gerekli şükrü yerine getirmesi borcudur. O halde hac, ömür boyunca bir defa yapılan bir ibadettir.[87]

105- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hac ile umreyi bir arada yapmak isteyen bir hacı için tek bir tavaf yeterlidir."[88]
106- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hac ihramına girmiş olan bir kadının yüzünü kapatmasına ve ellerine eldiven geçirmesine lüzum yoktur."[89]
107- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Medine-i Münevvere harem ve saygı değer bir bölge, sığınmak için de güvenilir bir yerdir."[90]
108- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki

"Medine-i Münevvere, İslam kubbesi iman ülkesi iyiliklerin evi, hicret toprağı, helal ve haram hükümlerini getiren ayetlerin indiği bir ana merkezidir."[91]
109- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Takvalık ve iyilik üzerine temelleri atılmış olan bir mescid. Benim, (Kur'an'ın indiği Medine-i Münevverede ki) mescidimdir."[92]

KONU: HAYVANLARI AVLAMAK VE BOĞAZLAMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Gebe bir hayvanı boğazlamak, karnında bulunan yavrusu için de boğazlanmadır. (Mesela gebe olan bir koyun kesilip öldükten sonra karnından çıkarılan yavrusu da kesilmeden yenilebilinir. Fakat annesi ölmeden önce çıkarılan bir yavrunun eti, kesilmeden yenilemez)."[93]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ın isminin anılması halinde, dilediği her aletle hayvanı kesip kanını akıtabilirsin. (Fakat dış, tırnak, kemik ve sivri ağaçlarla kesilmesi bu hükmün dışındadır."[94]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ın ismini andıktan sonra (diş, tırnak, kemik ve sivriltilmiş ağaç parçaları müstesna olmak üzere) dilediğin her aletle hayvanı kesip kanını akıtabilirsin."[95]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Boğazlanmış olan devenin karnında (ölü olarak) çıkan yavrusunun etinden yiyebilirsin."[96]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Attığın okla vurduğun av hayvanı gözlerin önünde öldüğü takdirde etinden yiyebilirsin."[97]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Görmediğin bir yere gidip ölen hayvanın etinden yeme.(çünkü, ne sebeple öldürüldüğü belli değildir.)"[98]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Okunla vurarak, yanında ölen hayvanın etinden yiyebilirsin."[99]

KONU: AKİKA KURBANI

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yeni doğan çocuk (şeytanın etkisi altından) ancak akika kurbanını kesmekle kurtulabilir. Öyleyse onun için kurban kesip ve şeytanın eziyetinden kurtarın. Buna aynı zamanda şükran kurbanı da denilir."[100]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yeni doğan çocuğun (şeytanın etkisi altından) kurtulması akika kurbanına bağlıdır. Akika kurbanı, doğan çocuğun yedinci günü tamamlanınca kesilir. İsim verilir, başı tıraş edilir. Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) ölmeden evvel hayvanın kellesinin vücudundan koparılıp ayrılmasını yasak kılmıştır."[101]

1. Yeni doğan çocuğun başında bulunan ana tüyüne "akika" denir. Böyle bir çocuk için, şükran ifadesi olarak kesilen kurbana da "akika kurbanı" adı verilmiştir.
Akika, bizce menduptur. Şafii, hambeli ve maliklere göre ise sünnettir. Zahiriyyeye göre de vaciptir.
2. Akika kurbanı, çocuğun doğduğu günden, baliğ olacağı güne kadar kesilebilir. Fakat doğumunun yedinci gününde kesilmesi daha iyidir.
3. Kurban, olabilen her koyun akika içinde kesilebilir. Oğlan çocuğu için kesilebileceği gibi kız çocuğu için de kesilebilir. Her birisi için bir koyun kesmek yeterlidir (Oğlan çocuğu için iki koyun kesilmelidir diyenler de vardır.)
4 . Akikanın kemikleri, çocuğun sıhhat ve selâmetine alâmet olması için kırılmayıp, eklemlerden ayrılır ve öylece pişirilir. Bu müstahaptır. Bir görüşe göre çocuğun alçak gönüllülüğüne, kibirlenmesine ve ihtirastan temizlenmesine alâmet olması için kemiklerin kırılması müstehaptır.
5. Akikanın etinden kesen yiyebildiği gibi başkalarına da yedirebilir ve sadaka edebilir.[102]

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Doğan çocuk erkekse, iki kurban kızsa, bir kurban kesilir."[103]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Doğan çocuk erkekse eşit olarak iki tane kurban kesilir."[104]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Doğan çocuk erkekse iki koyun, kız ise bir koyun kurban olarak kesilir. Bu koyunlar, ister erkek olsun, ister dişi olsunlar."[105]

KONU: NİKAH KIYMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evlendirmek istediğiniz kadınlarla damsınız. Evlenmek için müsaadesi istenilen kadın dulsa, izni açık sözle olur. Bakire ise, sukutu yeterlidir."[106]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Tarlanız olan hanımlarınıza dilediğiniz taraftan, fakat genellikle ön yolunu kullanmak şartıyla yanaşabilirsiniz. Yediğinizden yedirebilir, giydiğinizden de giydirebilirsiniz. Emriniz dışına çıkan hanımınızı (yola getirmek ve tehdid etmek gayesiyle) kötü söz söyleyip yüzüne vurmayınız." [107]

Hadisin sebebi; adamın biri sevgili peygamberimizin huzuruna gelerek,
"Hanımlarımızın bizim olduğunu biliyoruz. Bize yanaşma yollarını öğretir misiniz?" Bunun üzerine sevgili peygamberimiz;
"Kadınlar kocalarına karşı birer tarla gibidirler. Ama tohum ziyan etmeyecek yerini kullanmak, yani arka yönünü değil, ön yolunu kullanmak şartıyla işe başlayabilirsiniz. Çünkü ön yolu çocuğu geliştirme yeridir. Kocaların hanımlarına yedirmek, içirmek, giydirmek ve diliyle eziyet verip dövmemek gerekir. Dövülmek bir hadise oluyorsa, yüzüne değil, başka yerlerine vurabilirler. Fakat kör etmek, kırmak gibi herhangi bir yerini sakatlamak haraketlerinde bulunmamalıdır."[108]

Nikâh

3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah (c.c) her nesilden (kız, anne, teyze, halâ, nine gibi) yakın akrabalarıyla erkeğin nikah kayıp evlenmesini haram kıldığı gibi, sütten de aynı kimsenin evlenmesini haram kılmıştır."[109]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz (bir ay gibi) muayyen bir vakit için nikahlanmayı yasak kılmıştır."[110]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Allah'ın nezdinde) helallerin en çirkini, sebepsiz yere kadın boşamaktır."[111]
6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz ailesinin yatağına girerken, örtüsüz ve açık olarak iki merkebin birbirlerine yanaştığı gibi, yanaşmasın."[112]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz hanımına yanaşmak istediği zaman, tandırda ekmek pişirmek gibi, önemli bir işi olsa bile, yine yanaşsın. (Çünkü bunun aksinde herhangi bir şey olabilir.)"[113]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Arzu eden) kocasının yatağını terk eden bir kadına, melekler sabaha kadar lanet eder."[114]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biriniz, hanımına yanaşmak istediği zaman, isteyerek yanaşsın, kadının arzusunu temin etmeden de yanından ayrılmasın."[115]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Erkek hanımına su verdiği zaman sevap kazanır."[116]

11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadın kocasına: " Senden ne hayır gördüm ki, sanki bana neler yaptın. " derse, bütün işlediği iyi amelleri (kayıt defterinden) silinir."[117]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evlenmek istediğiniz kadınları, malınızın en iyisinden mehirlerini vererek kendinize helal ediniz."[118]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınlarınızı tatlı sözle iyiliğe çağırınız. Çünkü kadın kaburga kemiği gibi, eğri tabiatlı olarak yaratılmıştır. (Onu istediğiniz şekilde doğrultamazsınız.) Doğrultmaya çalışırsanız, onu kırmış (boşamaya yol açmış) olursunuz. (Tatlı sözle doğru yola çağırmayı..) terk ederseniz, Öyle eğri yarım huylu olarak kalır, O halde tatlı dille doğru yola ve iyiliklere sokmaya çalışınız."[119]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Düşmanlarının en kötüsü, yatağında yatan hanımın ile cariyendir. Çünkü dininde samimi olan erkekleri yoldan çıkarmak için şeytanın en sağlam aracı ve ipi kadınlardır. Şeytanlar; tuzağı olarak kadınları, bir ip gibi erkeklerin kafasına geçirir ve böylece tehlikeden tehlikeye sürüklerler."[120]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dilersen meniyi ta1 zil edersin. (Rahmine değil, başka tarafa dökersin.) Fakat kadın için kader yazısında çocuk yapmak yetkisi eğer varsa, muhakkak olacaktır."[121]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Meniyi ister ta'zil edin, ister etmeyin. Bunun fazla bir etkisi yoktur. Çünkü Allah'ın takdir ettiği bir nesil, kıyamete kadar mutlaka yeryüzüne üreyip gelecektir."[122]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(İnsanların arasında) kadınların üzerinde en büyük hak sahibi erkeklerdir. Erkeklerin üzerinde en büyük hak sahibi annelerdir."[123]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınların en değerlisi mesrafi en az olanıdır."[124]
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınların evlenme yetkisi, babasının hakkıdır. (Kadınların, evlendirme konusunda izin vermeleri) dulun açık sözüyle, bakirenin ise sükutuyla olur."[125]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çirkin bile olsa çocuk doğuran bir kadın, çocuk doğurmayan, güzel bir kadından daha sevimlidir. Çünkü ben, kıyamet günü diğer ümmetlere karşı çokluğumuzla övünürüm."[126]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Eve uğuru getirecek olan bir kadın, nişanlanırken mehrinde kolaylık gösteren ve erkence gebe olup çocuk doğurandır."[127]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Musa peygamber namusunu korumak, midesine helal lokmayı koymak için sekiz sene ücretle işçilik yapmıştır. (Öyleyse her müslüman, hem kendi ağzına, hem de çoluk ve çocuklarının ağzına helal lokma yedirmek için kibir taslamadan, işlerinin arasında bir tefrika yapmadan karşılaştığı her işte çalışmalıdır.)"[128]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Nikahsız kadınlarla evleniniz. Kızla erkeğin tarafları rıza gösterdikleri takdirde, az da olsa mehirlerini veriniz."[129]

Ulu Allah buyuruyor ki:
1. *"İçinizdeki bekârları, köle ve cariyelerinizden iyi amel işleyenleri evlendiriniz. Eğer fakir iseler, Allah fazilet ve keremi ile onları zengin eder. Allah'ın lütfü geniştir ve her şeyi bilir. Evlenmeye gücü yetmeyenler Allah onları zengin edinceye kadar namuslu kalsınlar."*[130]

2. *"And olsun ki Biz senden önce de Peygamber'ler gönderdik. Onlara eşler ve evlâtlar verdik."*[131]

24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çocuk yapan kızlarla evlenin. Çünkü ben, kıyamet günü, şüphesiz sizinle iftihar ederim."[132]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Düğün yaptığınız zaman) bir koyunla olsa bile, ziyafet veriniz."[133]
26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
Şüphesiz "Ey erkek Hz. Allah, kadını sana ayıp ve kusurlarını örtecek bir elbise kıldığı gibi, seni de ona (ayıp ve kusurlarını örtecek) bir elbise gibi kılmıştır." Çünkü benim ailelerim, (başkalarına yasak olan) averet yerlerini gördüğü zaman, ben de onların avret yerlerini görebiliyorum."[134]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz kadın, kaburga kemiği gibi, eğri bir karakterde yaratılmıştır. Sen o kaburgayı düzeltemezsin. O halde, onunla yaşayabilmen için güzel geçin."[135]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz kadın, dindarlığı, zenginliği veya güzelliği için evlenilir. Sen dindar olanını seç ki, perişan ve sefil olmayasın".[136]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sülaleden, erkeğe (kızı, annesi, teyzesi gibi) yakın akrabalarıyla evlenmek haram olduğu gibi, ayın süt akrabalarında da haramdır."[137]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sürüp giden dedikodular varken, süt kız kardeşin ile) nasıl evlenebilirsin?"[138]
31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz kadını evlendirmek isteğinde olduğunda, yanına vararak perde arkasından şöyle seslenirdi: "Kızım, seni falan erkeğe istiyorum. Eğer hoşuna gitmiyorsa, hayır, diyebilirsin.
Çünkü hiç bir kimse hayır demekten utanmamalıdır. Şayet seviyorsan sukut et. Zira susman senin için "evet" yerine geçer."[139]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz kendisi için bir kız istediği zaman da, kendisine şöyle derdi: "Şu kadar elbise ve zinetlerim senindir. Ne dersin? "[140]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ın kendisine dindar bir kadın nasib ettiği bir kimse, dininin yansım muhafaza altına almıştır. Diğer yarısında ise Allah'dan korksun."[141]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben, şayet bir kimsenin başkasına secde etmesini emretseydim. (kocanın kadının üzerindeki hakkının büyüklüğünden dolayı) kadının kocasına secde etmesini emrederdim."[142]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Zina gibi boşanmayı gerektiren hareketlerden dolayı) üç talakla boşanan bir kadın için, (iddetleri sona erinceye kadar) evvel nafakasının verilmesi gerekli değildir."[143]
36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kavminden bir kızla evlenen bir erkek, evinin içersinde hayvanlarının yemini temin eden bir kimse gibidir. (iyi ve kolay bir iş yapmış olur.)"[144]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadının doğurduğu çocuk, nikahı bulunan kocasınındır. Nikahı olmadığı halde: "Çocuk benimdir." iddiasında bulunan başka bir erkeğin cezası, evliyse öldürmek, bekar ise, yüz sopa vurmaktır" (Zira, dolayı yollarla zina ettiğini ikrar etmiş olur.)[145]

Evlilik

Evlilik nedir ve hangi gayeyi güder? Önce bunun âyet ve hadislerin ışığı altında bir tarifini sunmaya çalışalım. Evlilik hayatı üç büyük hususiyet taşır. Bunlardan ilki, erkeğin kadında maddi ve manevi bakımdan tam bir sükûnet bulmasıdır. Buna aynı ölçüde kadının da muhtaç olduğu unutulmamalıdır. Kadın olsun, erkek olsun, her iki taraf birbirini tamamlar ve birbirlerine huzur ve sükun verirler. İkinci olarak da çiftler arasında sevgi bağları meydana gelir. Ve son olarak iki cins arasındaki şefkat. Bu sonuncu hepsini içine alan bir incelik ve derinliğe sahiptir. Bir âyette erkeklere hitap ederek Ulu Allah şöyle buyurur:
"Kadınlar sizin için, siz de kadınlar için birer elbisesiniz." Bunun mânâsı açık ve kolaydır.[146]

38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çocuk, cennetin reyhan çiçeğidir."[147]

39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey erkekler. Sizlere itaat eden kadınlarınızı dövmeyiniz."[148]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah hakkı söylemekten haya edip çekinmez. Zaten hak da bu değil midir? Karılarınıza arka yoldan yanaşmayınız. Çünkü her canlı varlık böyle yapanlara lanet eder."[149]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz hanımlarına karşı, erkeğin kalbinde beslenen öylesine bir sevgi vardır ki, bu sevgi, diğer hiç bir varlıklarda yoktur."[150]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz kadınla ilgisini keserek bir kenara çekilmeyi şiddetle yasaklardı.(Çünkü bu, hristiyanlara ait bir gelenektir,)"[151]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Dul bir kadının üzerinde (baba gibi) velinin kendisinden izini almadan, evlenmek yetkisi yoktur. Kızın durumu yetim olsun veya olmasın, evlendirmek konusunda müsaadesi istenilir. Buna karşılık susması, izin vermesi demektir. Fakat babası, kızdan hiç bir izin istemeden de evlendirebilir. Çünkü babası kızı için daha iyi düşünebilir."[152]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadın, kocasından izin almadan hiç bir kimseyi evine girmesine müsaade edemez. Sünnet namazını kılmak için kocasından müsaade almadan yatağından kalkamaz."[153]
45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Velinin izni olmadan kızın yaptığı nikah caiz değildir."[154]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Velisiz ve şahidsiz olarak kıyılan her türlü nikah fasıktır."[155]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey erkekler, ihtiyar ve kısır kadınlarla evlenmeyiniz. Çünkü ben, diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla iftihar ederim".[156]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir defacık çocuğunu başka bir kadından süt emmesi, evlenmesine engel değildir. (Bu hadis, şafi mezhebine ait bir delildir. Zira henefi mezhebine göre yalnız bir kerecik olsa bile çocuğun süt emmesi kardeşile evlenmesine engel olur. Şafiye göre de ancak bu süt emme, beş kere vuku bulursa, evlenmek için engelleme hükmünü gerektirir.)"[157]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çocuk yapan kızlarla evleniniz. Zira ben kıyamet günü, diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla övünürüm."[158]
50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evleniniz. Fakat boşanmayınız. Çünkü Hz. Allah (çok evlenip, sonradan boşamak suretiyle) zevklerini sağlayan erkek ve kadınları sevmez."[159]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Velisinin iznini almadan evlenen kadının nihahı batıldır. Buna rağmen cinsi temasta bulunan erkeğin, kızın namusuna karşı mehrini vermesi gerekir. (Ve sonradan birbirlerinden ayrılırlar.)"[160]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kızın evlenme hususunda fikir birliğine varmayan, aynı seviyede-bir kaç veli münakaşa ettikleri takdirde, kızın velisi hakim olacaktır".[161]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zinadan doğan çocuğunu, kocasına isnad eden bir kadın, Allah ile hiç bir ilgisi kalmayacaktır. Hz. Allah da onu cennetine koymayacaktır. Karısından doğan çocuğunu kendisinden olduğunu bildiği halde, benden değil diye inkar etmeye kalkışan koca ile Allah'ın rahmeti arasına bir perde girer. Ve Hz. Allah kıyamet günü, mahşerde gelmiş ve gelecek bütün insanların huzurunda onu rezil eder.
Evli çiftler birbirine örtü vazifesi görmekle cinsi arzularının açığa çıkıp kötü yollara düğmesini önlemek ve çiftlerden her birinin diğerine muhtaç olmasından dolayı birbirlerini tamamlamak mânâsı taşır. Nitekim, "şüphe yok ki damlar erkeklerin dengi, benzeri ve tara bir esidir" diyen peygamber sözü de erkekle kadının birbirlerini tamamlayan unsurlar olduğunu ifade etmiyor mu? Demek ki insan tek başına eksiktir. Evlenerek kendisini tamamlaması gerekir. Bu bakımdan da evlenmek hayatın kaçınılmaz tabiî şartlarından olmaktadır."[162]
54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kocası kendisinden memnun olduğu bir halde ölen bir kadın mutlaka cennete gerecektir."[163]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kocasından izin almadan nafile (sünnet) orucunu tutan ve kocası yatağına girmek istediği halde, buna engel olmaya çalışan bir kadın için, üç büyük günah yazılır."[164]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Esaleti temiz olan evin kızlarıyla evlenin. Çünkü doğacak olan çocuk, daha ziyade annesinin akrabalarına benzer".[165]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(İffetli olmak ve iyi bir çocuğunu dünyaya gelmesi niyetiyle..) evleniniz. (Çünkü bu gaye ile evlendiğiniz) karınız eve gelirken beraberinde bol bir rızıkla gelir."[166]
58- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bakire kızlarla evleniniz. Çünkü ağızlarının kokusu tatlı ve temiz, rahimleri sağlam, aynı zamanda da az nafakaya razı olurlar."[167]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadınların en iyisi, iffetli, kocasına düşkün ve namusunu koruyandır."[168]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"En kötüleriniz sebepsiz olarak evlenmeyenlerdir. Evlenmelerin kıldıkları iki rekatlık namaz, evlenmeyenlerin kıldıkları 70 rekat namazdan daha üstündür."[169]

İyi bir zevcenin vasıfları:
Evlenmek ve bir yuva kurmak her genç için tabiî ve medenî bir ihtiyaç olmakla beraber, aynı zamanda dinî bir vazifedir. Önemli bir özrü olmadan bu vazifeden kaçınmak, sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) sünnetine karşı gelmek olur. Bir insan için hayatının en önemli dönüm noktalarından biri olan evlilik de eşini seçmeyi birtakım tesadüfler veya bazı zorlamalara bırakmamalıdır. Çünkü kurulan yeni yuvanın sağlam, mesud ve uzun ömürlü olmasında ev hanımının inkâr edilmeyecek kadar büyük bir rolü vardır. Bu yüzden insan hayat arkadaşım seçerken bazı hususlara dikkat etmek zorundadır. Her alanda şaşmaz prensipler koyan yüce dinimiz, bu konuda da bizlere ışık tutmakta ve sevgili Peygamberimizin hadis-i şerifleri iyi bir zevcenin vasıflarım bize açık-seçik ortaya koy maktadır.[170]

61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Güzel fakat çocuk yapmayan kadınlarla evlenmeyiniz. Çocuk yapan kadınları tercih ediniz. Çünkü ben, kıyamet günü, sizinle çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övünürüm."[171]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Doğumdan dolayı nikahı haram olan kimseler, sütten de haramdır."[172]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bakireyi tercih ediniz. Çünkü ağızlarının tadı temiz, rahimleri sağlam ve az nafakaya da razı olurlar."[173]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(İslam hukukunun birçoklarında kadın ile erkek eşittirler...) Çünkü kadın erkeklerin kardeşidir."[174]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kadın ile dört şeyden biri için evlenilir: Malı, güzelliği, asaleti ve dindarlığı için. Sen dindar olanını seç ki, perişan ve sefil olmayasın."[175]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Evleniniz ki, çoğalabilesiniz. Çünkü ben, kıyamet günü diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim."[176]

Nitekim Peygamberimiz, "Ey Allah'ın resulü!.. Kadınların en hayırlısı hangisidir?" şeklindeki bir soruya verdiği cevap şu oluyor:
"Bakınca kocasını sevindiren, kocasının dediklerine uyan nefsi ve malı konusunda kocasını gücendirecek şekilde reddetmeyen ve oma hiç bir şekilde ihanet etmeyen kadındır." Bu ve buna benzer birçok hadis-i şerifin ışığı altında dinîmize göre iyi bir zevcenin vasıflarını şöylece sıralayabiliriz:
a) Kadın her şeyden önce aile yuvasının iki temel taşından birisidir. Evde huzur ve sükûn olabilmesi için kadın kocasına karşı derin bir sevgi duymalıdır. Bunun nişanesi olarak

ev hanımı daima tatlı sözlü ve güler yüzlü olmalıdır.
Dışarıda hayatın bin bir güçlükleri ile mücadele eden yıpranan ve bunalan erkek, evine gelince daima gülümseyen bir yüz bulmak ve günün yorgunluklarını eşi ve yavruları ile konuşarak gidermek ister. Kocasına karşı her zaman sert ve asık suratlı olan bir kadın, İslâmî Ölçülere göre hareket etmiyor demektir.
b) Yüce Dinimizin esaslarına uygun olarak meydana getirilen aile yuvasında reislik vazifesi erkeğindir. Başta evin hanımı olmak üzere bütün aile fertleri buna uymakla mükelleftirler.[177]

67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Babası olmayan bir kızın kardeş gibi) iki velinin onu ayrı erkeklerle evlendirdikleri takdirde, nikahı ilk önce kıyılan erkeğe verilir."[178]
68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Nikahı kıyılmadan önce nişanlı bulunan kocasına verilen mehir (ve hediyeler onun olacaktır. Nikahı koyuldıktan sonra akrabaları tarafından getirilen hediyeler, kimin için getirilmişse onun olacaklardır."[179]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Velisinin izni olmadan evlenen bir kadın, zina etmiş olur. (Bu hadis şafi mezhebinin delillerinden biridir. Hanefi mezhebine göre erginlik çağına girmiş aklı başında olan bir kadın babasından izin almadan evlenebilir.)"[180]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Takma saç takan bir kadının yaptığı iş haramdır. (Çünkü bu saç, başkalarının aldanmasına sebep olur.)"[181]

Dışarıda çalışarak ailenin geçiminde en büyük payı üzerine alan erkeğin bu durumu gayet normal ve tabiîdir. En küçük canlı birliklerden olan karıncalardan tutun da en büyük imparatorluklara kadar bütün topluluklarda görülen üstün nizam ve ahenk, her varlığın daha büyüğüne olan itaatiyle gerçekleşir. Aynen öylede aile içindeki nizam kocanın emirlerine uymağa bağlıdır. Bu konuda dinimiz o kadar ileri gitmiştir ki, bir kadın kocasının izni olmadan nafile oruç tutamaz ve evine başka birisim dahi alamaz.
c) Peygamberimiz yukarıdaki hadis-i şerifte iyi bir zevcenin vasıflarını sayarken üçüncü olarak kocasının nefsi üzerindeki arzularını reddetmeyen kadınlar şeklinde buyuruyor. Nikâhtaki asıl gaye neslin devamını te'min etmek olmakla beraber, haram yollara sapmadan nefsin tatmini de vardır. Dinimiz yaratılışımızın gereği olarak karşı cinse olan ilgiyi hiçbir zaman inkâr etmez, önemli olan bunu yok etmek değil, meşru yollardan bu ihtiyacı gidermektir. Bunun için de en uygun yol evlenmektir. Evlenince de kadının kocasına karşı direnmesi ve onun arzularını yerine getirmemesi evlilik kaidelerine uymadığı gibi aynı zamanda dinimize göre büyük bir suçtur. Çünkü bu takdirde erkek başka yollara başvurarak doğru yoldan ayrılma ihtimali vardır.
Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.); *"Kocası tarafından yatağa davet edildiği halde bu teklifi reddeden kadına bütün melekler sabaha kadar lanet okurlar."* diye buyurmuştur. Buradaki lanetin Allah'ın rahmetinden koyulmak mânasını taşımakla birlikte dünyada da boşanmaya varan bir takımı felâketlere çarpmak mânasına da geldiği muhakkaktır.
ç) Adı geçen hadiste iyi bir ev hanımının dördüncü vasfının da malı üzerinde kocasının isteklerini reddetmeyen kadın olduğunu görüyoruz. Hepimiz biliriz ki insan hayatında iyi günler olduğu gibi zaman zaman bazı hastalıklara tutulma ve bir takım büyük felâketlerle karşılaşma ihtimali de vardır. Bu gibi zamanlarda kadın kocasına manen destek olduğu gibi; elindeki bütün maddî imkânları da kullanarak aile yuvasının yıkılmasına ve dağılmasına engel olmağa çalışmalıdır.
Evin geçimini sağlamak erkeğin vazifesidir, diyerek bir köşeye çekilen ve bu acıklı manzaralar karşısında sadece seyirci kalan bir kadın, insanlık vazifesini yapmadığı gibi en büyük dinî bir suç işlemiştir.
d) İyi bir zevcenin diğer bir vasfı da aile içindeki aile sırlarını başkalarına söylememek ve onları yaymamaktır. Bu da aile hayatının huzur ve sükûn içinde sürdürebilmesi için çok önemli bir noktadır. İnsan olarak hepimizin bazı kusur ve eksiklikleri olabilir, bu normaldir. Ama karı-koca arasında gizli kalması gereken bazı hususları bir kaç kadının bir araya toplanıp birbirlerine anlatmaları ve bunu bir eğlence konusu yapmaları çirkin bir davranış olduğu gibi, dinimize göre de büyük bir günah işlemek demektir. Çünkü bu, aile şeref ve itibarına leke düşürmek olur.
e) İyi bir ev hanımında aranması gereken diğer bir vasıf çocuk yapma kabiliyetidir. Bir gün Peygamberimize (s.a.s.) biri gelerek:
"Ey Allah'ın elçisi, güzel ve asil bir kadınlar tanıştım, yalnız çocuk yapmıyor, kısırdır. Onunla evleneyim mi? diye sorunca Peygamberimiz (s.a.s.):
"Hayır, evlenme" diye cevap verdi. Adam aynı soruyu üçüncü defa sorunca Peygamberimiz bu defa şu cevabı verdi:
"Bol çocuk doğurabilecek sevdiğiniz kadınlarla evleniniz, çünkü ben sizin diğer ümmetlerden çok olmanızı isterim."
f) Kanaatimizce iyi bir ev hanımının en önemli vasıflarından biri de çocuklarını iyi yetiştirmektir. Ayrı bir kitap hacmini dolduracak kadar geniş olan bu konunun bütün yönleriyle burada işlenmesine imkân yoktur. Ancak şu kadarını söyleyelim ki anne bir milletin geleceğinin mimarıdır. Çocuğun yetişmesinde çevrenin, okulun ve daha birçok unsurun rolü olmakla birlikte ilk ve en önemli vazife anneye düşmektedir. Çocuk daha çevreye ve okula mal olmadan, anne ve baba ona her türlü dini bilgi yanında, millî ve ahlâkî duyguları aşılamakla sorumludurlar. Sevgili Peygamberimiz daha önce de birçok yerde geçen şu hadislerinden;
"Hepiniz çobansınız ve maiyetinizden sorumlusunuz" diyerek bu vazifeyi bizlere bildirmiştir. Yine çocuklara verilmesi gereken terbiyenin ne olduğunu Peygamberimizin (s.a.s.) bir başka mübarek süslerinden öğreniyoruz. Peygamberimiz, çocukların terbiyesi konusunda şöyle buyuruyor:
"Çocuklarınızı şu üç huyu aşılayacak şekilde terbiye ediniz: Peygamberini, O'nun ehli beytini sevdiriniz ve Kur'an-i Kerim'i okutunuz. Çünkü Kur'an okuyanlar hiçbir gölgenin bulunmadığı mahşer günü Peygamber ve evliyalarla beraber Allah'ın (rahmet) gölgesinde bulunacaklardır."
Peygamberimiz buyuruyor ki:
"Beş vakit namazını kılan, Ramazan orucunu tutan, namusunu koruyan ve kocasını itaat her kadına (mahşer günü) şöyle denilecek; Dilediğin kapıdan Cennete gir."
Şimdi bu saydığımız vasıflar hangi kadında bulunabilir, diye kafaları kurcalayan bir sorunun ortaya atıldığını kabul ederek buna cevap verelim. Peygamberimiz evlenmek için bir kadında aranacak dört vasıf saymaktadır; ama bunlardan mallısını, soylusunu, güzelliği bir yana iterek bu meziyetlerin en üstününün dindarlık ve namus sağlamlığı olduğunu da belirtiyor. Nitekim şu sözler de Allah Resulü'ne aittir.
"Kadının güzelliğine aldanarak onunla evlenmeyiniz. Çünkü güzellik kadını yoldan çıkararak meşru olmayan münasebetlere sürükleyici bir sebep olabilir. Yine kadının servet ve zenginliğine tama ederek de onunla evlenmeyiniz. Çünkü böyle bir kadın servet ve zenginliği içinde erkeği küçük görerek azabilir. Kadının dine bağlılığı ve namusluluğuna bakarak evleniniz. En sağlam ve doğru yol da budur."
Sıcak bir aile yuvası kurmak herkesin gayesidir. Zaten ne derece mesud ve istikrarlı bir aile yuvası kurulursa, böylesine ailelerin çoğunluğu teşkil ettiği bir cemiyet geleceğine o derece güvenle bakabilir. Böylesine mesud bir yuvanın temellerini sağlam atabilmek için, yuvanın temel taşlarını teşkil eden erkek ve kadının evlenmeden önce birbirlerini görüp tanımaları gerekir. Evlenmede kadın ve erkeğin her biri eşini seçmekte serbest midir? Bu konuda ayrı ayrı görüşler vardır. İmam-ı Malik ve İmam-ı Şafii'ye göre kadın çoğu zaman hislerinin tesiri altında kaldığından, müstakbel hayat arkadaşını seçmekte serbesttir, izni ve müsaadesi alınmadan evlendirilemez, evlendirildiği takdirde, dilerse nikâhı bozabilir. Bu konuda iki örnek sunabiliriz.
Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) zamanında sahabelerden Hansa istemeyerek babası tarafından evlendirilmiştir. Dul olan Hansa Peygamberimize başvurarak durumu izah etmiş ve nikâhını bozdurmuştur. Aynı şekilde bekâr olan bir kız da Peygambere (s.a.s.) başvurmuş, Peygamberimiz onu ise nikâhı kabul veya red konusunda serbest bırakmıştır. Demek oluyor ki dinimiz ailenin temel taşlarını teşkil edecek olan eşlerin birbirlerini görüp tanımalarına izin vererek yuvanın sağlam temeller üzerine oturmasını şart koşmuştur. Gerçek de budur. Çünkü bir ömür boyu aynı yastıkta kocayacak olan iki insanın birbirlerini meşru ölçüler içinde görüp tanıması en normal haklarıdır. Fakat bu beraberlik Hiçbir zaman bir-iki seferi geçmemeli sadece bir tanışma mahiyetinde olmalıdır.[182]

Müslüman Olmayan Erkekle Evlenmek

Dinimiz, evlenecek olan çiftlerin birbirini görerek karar vermesine izin vermiştir. Yalnız bunun belirli sınırlar içinde kalması gerektiğini hatırdan çıkarmamak gerekir. Müslüman olan bir kadının, gayri müslim bir erkekle evlenmesine dinimiz izin vermez. Çünkü böylesine bir durumda müslüman olan bir kadın, gayri müslimle evlenerek, İslâmî çevreden çıkmakta ve dinimize ters düşen bir muhite girmektedir. Burada kadının dini, gelenek ve görenekleri, tehlike ile yüz yüze gelmekte ve bu durumda dünyaya gelecek çocukların da İslâm terbiyesinden uzak bir havaya girmeleri söz konusu olmaktadır. Bu, dinimizin yayılma ve insanoğlunu Allah'a vardıran insanca yaşama sistemini getirme siyasetine aykırı düşer.
Şunu bir daha tekrar edelim. İslâmiyette mü'minin her hareketi Allah'a yönelmiştir. Ve Allah'a karşı sorumluluk taşımaktadır. Kur'an evliliği bile *"Allah'ın tayin ettiği sınırlar"* diye adlandırmaktadır. Bundan anlaşılan mânâ şudur: Mü'min bütün söz ve hareketleriyle İslâmiyete yürekten hizmet eden, daha açıkçası insanları din yoluyla Allah'ın; saadet ülkesine çağıran kimsedir.
Mü'min kadın hiçbir gayri müslim erkek ile evlenemez demiştik. Bunun yanında dıştan müslüman görünüp de söz ve hareketleriyle İslâm inançlarını baltalayan, tek kelimeyle münafik olan erkek ile de evlenemez. Böyle bir evlenme olsa bile buna dinimizce son vermek gerekir. Hattâ nikâhı yapanlar, araya girenler bile uygun bir takım cezalara çarptırılırlar. Çünkü evlenmenin bir gayesi de İslâmiyeti ve imanı daha da güçlendirmektir. Hatta dine bir davettir. Bu konuda güzel bir olayı buraya aktaralım:
Peygamberimiz (s.a.s.) zamanında Ebu Talha daha henüz müslüman olmadan önce, müslüman olan Ümmü Süleym'e (imana gelmeden önceki adı Rumeysa'dır) evlenme teklifinde bulunur. Ümmü Süleym Ebu Talhaya:
"Doğrusunu istersen ben de seninle evlenmeyi arzu ediyorum, senin gibisi kaçırılmaz. Ama ne yazık ki sen İslâmiyete sırt çevirmiş bir insansın, ben ise müslüman bir kadınım.

Bu yüzden seninle evlenmem doğru değildir" der.
Bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma olur: Ebu Talha:
"Sana ne oldu, Rumeysa?"
"Ne olmuş bana?"
"Sarı ve kırmızıdan (altın ve gümüşten, yani paradan) ne haber?"
"Ben altın ve gümüş aramıyorum. Sen öyle bir insansın ki işitmeyen, görmeyen ve sana hiç bir faydası dokunmayan şeye tapıyorsun. Falan kimselerin siyah kölesinin dağdan sürükleyip de getirdiği, yerden biten bir odun parçasına, puta tapmaktan hiç sıkılmıyor musun? Eğer iman edersen, işte o put benim mehrim olsun, evlenelim başka bir şey talep etmeyeceğim."
"Müslümanlığı bana kim öğretir, Rumeysa?"
"Allah'ın Resulü öğretir. O'na git."
Bunun üzerine Ebu Talha sevgili Peygamberimize (s.a.s.) doğru ilerleyerek onu sahabelerin içinde otururken bulur ve yanına yanaşır. Peygamberimiz (s.a.s.) onu daha uzaktan gördü ve sahabelere Ebu Talha'nın müslümanlığını şu sözleriyle müjdeledi:
"Ebu Talha, iki gözü arasında parlayan İslâmiyet aydınlığı ile geliyor." Ebu Talha Hz. Peygamber'in (s.a.s.) huzurunda imana gelir ve Rumeysa'nın kendisine söylediklerini de nakleder. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de Rumeysa'nın şartı üzere nikâhlarını kıyarak birbirini seven bu iki kişinin hayatlarını birleştirir.
Peygamberimiz (s.a.s.) Ümmü Süleym hakkında şu müjdeyi verir:
"Cennete girdiğimi gördüm, önümde bir ayak sesi (duyuluyor). Bir de baktım ki, Rumeysa!"[183]

Müslüman Olmayan Kadınla Evlenmek

Müslüman olmayan bir erkekle müslüman olan bir kadının evlenemeyeceğini daha önce söylemiştik. Buna karşılık müslüman bir erkek gayri müslim bir kadınla evlenebilir. Ancak, bu kadının kitap ehlinden, yani hristiyan veya yahudi olması şarttır. Ateşe, güneşe, yıldızlara putlara tapan müşrik kadınla evlenilmez. Dıştan müslüman görünen, fakat söz ve davranışları ile dinimizin emir ve yasaklarına karşı koyan meselâ, haramı helâl kabul eden bir kadınla da evlenilmez.
Kitaplı kadınlarla evlenmek konusunda İslâm âlimleri arasında bazı görüş ayrılıkları vardır. Çoğu âlimler gayri müslim bir kadınla evlenmenin caiz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yalnız Hz. Ömer bunu doğru görmez.
Hz. Ömer'in Halifeliği sırasında İslâm orduları birçok yerleri fethediyor, yeni yeni ülkeleri İslâm devletine katıyordu. Bu arada İslâmın yiğit kahramanları ve bazı sahabiler kitap ehlinden kadınlarla evleniyorlardı, İslâm ailesi ve müslüman nesli bakımından bunu tehlikeli gören Halife Hz. Ömer gayri müslim kadınlarla olan evlenmeleri hoş karşılamıyordu. Sahabelerden Hz. Huzeyfe bir yahudi kadınla evlenmiş, Halife Ömer kendisine:
"Onu salıver." diye yazmıştı. Huzeyfe'nin
"O haram mıdır?" diye sorması ürerine Hz. Ömer şöyle cevap vermişti:
"Hayır, fakat onların ahlâk bakımından mazbut olmayanlarına tesadüf edeceğimizden korkuyorum".
Açıkça anlaşılmaktadır ki, Hz. Ömer, müslüman olmayan bir kadınla evlenmeyi haram görmemiş, fakat İslâm ailesi ve müslüman neslin geleceği bakımından tehlikeli bulmuştur. Hz. Ömer'e hristiyan veya yahudi olan bir kadınla evlenmenin hükmü sorulur. O da;
"Allah müşrik kadınları müslüman erkeklere haram kılmıştır. Ben, bir kadının; Rabbim İsa'dır veya (Allah'ın kullarından biri için) falandır, demesinden daha büyük bir şirk tanımıyorum"şeklinde cevap verir. İslâm hukukuna göre din ayrılığı verasete engel teşkil eder. Buna gayri müslim bir kadın müslüman kocasından miras alamaz. Bu yüzden de onunla evlenmek mahzurludur.
Günümüz Türkiye'sinde yabancılarla evlenmeler yaygınlaşmış nerde ise moda haline gelmeye yüz tutmuştur. Burada şu noktayı belirtelim ki, müslüman olmayan erkeklerle evlenen Türk kızlarının çoktan müslümanlıktan ve Türklükten çıktığını kabul ediyor ve bu noktayı bir kenara bırakıyoruz. Yalnız şunu söyleyelim. Bu hususta İslâm ailelerinin uyanık olmaları gerekir. Hatta etraflarından olan böylesine din dışı nahoş olayların kahramanlarını yola getirmeye çalışmaları üzerlerine düşen dinî birer borçtur. Konumuz bu değildir. Konumuz kızların müslüman erkeklerle hayatlarını birleştirmeleridir. Bu ne olacaktır? Gerçi yabancı kızlar, usûlüne uyarak, müftülük dairelerine uğrayarak müslüman olduklarını ilân ediyorlar. Fakat bu, çoğu zaman bir formaliteden, usûlden öte bir mânâ taşımıyor. Çünkü gerçekte müslüman olmayan bir kızla evlenen bir müslüman erkeğin kurduğu aile yuvasında İslâmın şaşmaz prensipleri hüküm sürmüyor, bu yüzden de o yabancı kız İslâmiyeti ka-: bul etmekle birlikte İslâmın potasında erimiyor. Evlerinde tipik bir Alman veya Yahudi gibi yaşıyorlar. Çocuklarına müslüman babanın dilini öğretmiyorlar. Bunun yanında müslüman koca da din ve milliyet ile birlikte günden güne artan bir hızla erimektedir. Ve geleceğimiz bakımından büyük bir tehlike işareti gösteren bu duruma biç bir yetkili makam da tedbir arıyor değildir.
Düşününüz bir kere ki, Halife Hz. Ömer Allah Resulünün sahabelerinden o derece endişe duyunca her geçen gün daha fazlası ile gönüllerden imanın silinmeye yüz tuttuğu zamanımızda artık bizim endişemizin derecesi ne olmalıdır. Elbette bu istikametteki olumsuz gelişmeler dinimiz hesabına büyük bir darbedir. Bu konuda yine müslüman kardeşlerimize kendi çaplarında ağır sorumluluk ve vazifeler düşmektedir. Biri yandan İslâmî aşıyı gönüllere zerk etmeye çalışırken, Öte yandan da İslâm ailelerinin İslâmiyeti bütün prensipleriyle kendi aralarında tatbik alanına koymaları gerekir.
Yabancı memleketlere gönderilen işçilerin evlenme durumu:
Bir acıklı manzara daha var ki o, iyiden iyiye büyük bir bozgunun kucağına atılışımızın benzersiz örneğidir. Günümüzde Avrupa memleketlerine işçi gönderiyoruz. Bunun mânâsı, müslüman kardeşlerimizin; hıristiyanlığın kucağına ve yaygın fuhuşun girdabına düşmesi ve atılması demektir. Bunlardan evli olanların bir kısmı oralarda evlenmekte ve buradaki çoluk çocuğundan ayrılmaktadır. Kendisi, Avrupa'nın Allah tanımaz maddî yükselişlerinin içinde bunalıp kalmakta, çoluk çocuğu da Türkiye'de dağılıp perişan olmaktadır. Bu iki taraf için de büyük bir yıkımdır. Çünkü erkek Avrupa'nın kadınlı içkili eğlence âlemlerinin büyüsüne kapılarak müslümanlığını küçük görmeye başlamakta; kadın da çoğu kere ya başka biriyle evlenerek çocuklarının perişan olmasına ortam hazırlamakta, ya da çoluk çocuğunun geçim derdine düşerek belki de kötü yola düşmektedir. Hele Avrupa'ya ihraç ettiğimiz kadın işçilerimizin durumu ise hiç de iç açıcı bir manzara göstermiyor. Bir kadının yabancı bir memlekete iş aramak için gitmesi kadar korkunç bir şey düşünülmez. Sonra orada Alman erkekleri ile olan münasebetleri ise duyduğumuz günlük haberler arasına girmiştir. Bu konuda daha fazla söz etmek istemiyoruz. Yalnız devlet ve millet olarak bütün manevî değerlerimizi kaybetmeğe doğru hızla yol aldığımızı hatırlamalıyız.
Tabii ki bu arada hayat şartlarında da birçok değişikliklerin olacağını söylemek gerekir. Meselâ Almanya'da su kıttır. Su yerine daima bira kullanılır. Halbuki bira dinimize göre içki sayıldığından haramdır. Bunu içen müslüman işçi kardeşlerimiz Allah emirlerine ve Kur'ân yasaklarına karşı gelmiş oluyorlar. Et meselesi de böyledir. Oralarda domuz eti kullanmak normal karşılanır, ama İslâmiyet birçok haklı sebeplere dayanarak domuz etini müslümanlara yasaklamıştır. Bütün bunlar bir mü'minin üzerinde titizlikle durması gereken önemli meselelerdir.
Yukardan beri söylediklerimiz coşkun iman taşıyan gönüller içindir. O yüzden zaten İslâm çizgisinden ayrılmış, olanlar, sözlerimizi içi boş bir takım kelime ve lâflardan ibaret karşılayabilir. Ama tekrar edelim ki İslâm dini insanlık dinidir. İnsanoğlunun maddi ve mânevi lekesiz kurtuluşa kavuşmasının mücadele bayrağını açmıştır. Bu yolda dizi dizi şehitler vermiş bir milletin torunları servet biriktireceğim para yapacağım, diye yabancı ülkelerde din ve ahlâkını bırakıp üç buçuk günlük fâni hayatı uğruna ebedî olan âhiretini feda etmemelidir.[184]

Evlenmek İçin Erkek İle Kadının Görüşmeleri

Kadın ve erkekten her biri bir yarım dairedir, şu varlık deryasında yüzer durur. Kendisine uygun olan diğer yarım daireyi bulunca onunla birleşir ve böylece tam daire meydana gelmiş olur. İşte bu daire, bir milletin temel müessesesini ve hayatında bel kemiğini teşkil eder.
Bu hayat temelinin iyi atılabilmesi için her şeyden önce sevilen bir hayat arkadaşı arayıp bulmak lâzımdır. Dinimiz müstakbel karı ve kocanın önceden birbirlerini görmelerine izin verir, hatta bunu emreder. Medine'li müslüman kadınlardan (Ensar'dan) biriyle evlenmek istediğini söyleyen Sahabiye Resülullah (s.a.s.):
"Ona baktın mı?" diye sormuş, O da:
"Hayır" deyince şöyle buyurmuştur:
"Git ve ona bak. Çünkü ensar kadınlarının gözlerinde kusurları bulunabilir." Evlenmek isteyen bir başkasına da Hz. Peygamber (s.a.s.);
"Onu bir veya iki kere görün, çünkü bu, evliliğin devamlı oluşuna vesile olur." Buyurmuşlardır.
Bilindiği gibi güzellik, çirkinlik umumi değildir, şahıstan şahsa değişen bir hususiyettir. Birinin güzel dediğine bir başkası çirkin diyebilir, çirkin dediğine de güzel diyebilir. Yani çoğu zaman bu mefhumlar insandan insana değişebilir. Bunun için herkes hayat arkadaşı olarak seveceği kimseyi bizzat gidip kendisi görmeli, başkalarının tavsiyelerine kulak asmamalıdır. Bunda isabet vardır.
Ancak şunu söyleyelim ki bu görüşme ölçülü ve sınırlıdır. Çünkü arada hiç bir bağ yoktur. Her iki taraf da birbirine haramdır. Bu görüşmede iki taraf ancak birbirinin yüzünü ve ellerini görebilir. Vücud ve endam belli olmalıdır. Bu kadarı da mahrem olan üçüncü bir şahsın yanında olmalıdır.
Müstakbel eşler birbirinin ahlâkî durumunu, fikri seviyesini öğrenmek istiyorsa (ki bu da çok önemlidir) bu konu komşu ve tanıdıklar vasıtasıyla gerçekleştirilir. Nikâh kıyılmadan bir arada yaşamaları dininize göre yasaktır. Aslında birlikte gezip yaşayarak iki tarafın birbirini yakından tanımasına imkân da yok gibidir. Çünkü böyle zamanlarda herkes gerçek hüviyetini saklayıp nazik ve olgun davranmaya bakacaktır. Bir de buna şehevî heyecanları ekleyiniz, göreceksiniz ki akıldan çok hisler karar vermeye kalkışmıştır. Tabii ki bu da bir ömür boyu birlikte sürdürülecek bir hayatın temel unsurları olan müstakbel karı ve koca için yeterli sayılmasa gerekir.
Şunu bir daha belirtelim. Birbirlerini yakından tanımak için bir süre bir arada gezen genç delikanlı ve genç kız, şehevî arzuların bunaltıcı pençesi altında bulunarak birbirlerini, hiç

de anlayamayacakları halde, sevebilirler. Bu yüzden de birbirlerinin kusurlarını bile iyi karşılamaya kalkışabilirler. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) *"Bir şeyi sevmen seni kör ve sağır yapar"* demekle bu gerçeği dile getirmiştir.
Bu konuda büyük Fransız yazarlarından Moliere (Molyer okunur), de şu sözleri söylemiştir:
"Âşıklar sevdikleri vücudun her şeyini sevimli bulurlar, sevdikleri sevgililerinin kusurlarını bir meziyet kabul ederek onlara hoş ve uygun adlar takmasını bilirler. Artık bir benzi yasemin kadar beyaz, korkunç siyahlığı yapacak kadar tatlı esmer, hilekârı zeki, aptalı iyi kalpli görürler."
Zamanımızda "sözlü" ve "nişanlı" adı altında birçok genç çiftler görülmektedir. Bunlar geziyor, tozuyor, eğleniyor, zevk ediyor, artık birbirlerinden bıkınca da hemen ayrılıyorlar. Çoğu zaman da bundan zarar gören kız oluyor. Kanunlarımıza göre de nişanlılar evlenmeye zorlanamıyor. Bunlar böylece bir kaç kere tekrar edince başta kızın adı kötüye çıkıyor. Artık o kız ya kötü yola düşecektir, ya da kendisini anlayan bir erkek çıkana kadar dişini sıkıp bekleyecektir. Bunun dışında bir diğer mahzur da şudur ki insanlığa sığar tarafı yoktur. Nişanlı çiftler bir süre gezip tozduktan sonra anlaşamayınca dargın olarak ayrılırlar, birbirlerinin kusurlarını ortaya dökmeye başlalar ve böylece de istikballerini baltalamış olurlar. Bütün bunlar dinimizin şiddette reddettiği ve haram kıldığı hususlardır ve bu anlatılanlar karşısında da reddetmeye hakkı vardır.[185]

Evlenmeye Dair Bazı Meseleler

İyi bir zevcenin vasıfları: Evlenmek ve bir yuva kurmak hem tabiî ve medenî bir ihtiyaçtır, hem de dinî bir vazifedir. Kurulan sıcak aile yuvasının temel taşlarından birini kadın, diğerini de erkek teşkil ettiğine göre bunlarda bir takım iyi vasıflar aramak gerekir. Her alanda şaşmaz prensipleriyle ortaya çıkan dinimiz bu konuda da bize ışık tutmakta ve yol göstermektedir. Biz bu konuda daha Önceki satarlarda epey bilgi vermiştik. Şimdi bazı Peygamber sözleri ve eksik kalan noktalan ifadeyle bu konuyu kapatacağız.
Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) tavsiyeleri şunlardır:
"Kadınlarla yalnız güzellikleri için evlenmeyin. Çünkü güzellikleri onları ahlâkî bakımdan düşürebilir. Onlarla mal ve servetleri yüzünden de evlenmeyin. Çünkü malları onları azgınlığa sürükleyebilir. Şüphe yok ki yırtık elbiseli, siyah, fakat dindar bir kadın (hepsinden) daha değerlidir."
"Kendisine dört şey verilen kimseye dünya ve âhiretin iyiliği bahşedilmiş olur: Şükreden kalb, Allah'ı ana dil, belâ ve felâketlere sabreden beden namusuna ve kocasının mahna ihanet etmeyen kadın."
"Kadınla (şu) dört şey (meziyet) için evlenilir. Malı (serveti), soyluluğu, güzelliği ve dindarlığı için kadınların dindar olanını seç, yoksa sefil ve perişan olursun."
Bu konuda bir de evlenmek için seçilecek zevcenin bekâr olması durumu söz konusu edilmelidir. Her bakımdan bekâr bir kadınla evlenmek bir dula tercih edilmelidir. Çünkü her erkek eli değmemiş bir genç kızı hayat arkadaşı seçerek onunla bir yuva kurmak, sevgi, saygı ve onu kendine bağlamak bakımından daha avantajlıdır. Her şeyi erkeğinde göreceği için kanaatkar olacaktır. Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) tavsiyeleri de bu yöndedir. Ama bu demek değildir ki dul bir kadınla evlenilemez. Tersine, ev, işleri çok olan, çocukları kalabalık bulunan bir erkek pek âla dul bir kadınla evlenerek mesud bir yuva kurabilir. Böyle yapanlara Peygamberimiz (s.a.s.) hayır duada bulunmuşlardır.
İyi bir kocanın vasıfları: Sarsılmaz bir aile yuvası kurabilmek için aile reisi olan erkekte kadına nisbetle daha da ağır bir takım vasıflar aramak gerekir. Tabii ki bu hususta dinimiz şaşmaz prensiplerini ortaya koymakta ve bize ışık tutmaktadır. Evlenme konusuna giriş yaparken evlenmenin lüzumu bahsinde naklettiğimiz bir hadisi burada da tekrar edelim:
"Size dininden ve huyundan memnun olduğunuz biri gelince ona kızınızı veriniz. Eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde büyük bir bozgun ve kargaşalık çıkar."
"Ey Allah elçisi dediler, eğer o fakir ve asil değilse?"
"Size dindarlığını ve huyunu beğendiğiniz biri (kız istemeye) gelince onu evlendirin" buyurdu ve bunu üç kere tekrar etti.[186]

Evlenmede Denklik

"Allah'a es koşan kadınlarla iman etmedikçe evlenmeyiniz, İman eden bir cariye hoşunuza giden müşrik bir kadından daha hayırlıdır. İman etmiş bir kadını, iman etmedikçe Allah'a eş koşan erkeklerle evlendirmeyiniz. Mü'min bir köle hoşunuza giden müşrik bir kuldan daha hayırlıdır. Onlar sizi Cehenneme çağırırlar. Allah ise sizi kendi iradesiyle Cennet ve mağfirete çağırmaktadır."[187] Bu âyette evlenecek olan kadın ve erkek arasında eşitlik ve denklik olması gerektiği ileri sürülmektedir, İslâm hukukunda bu konuda kadının lehine bazı kayıtların var olduğu göze çarpmaktadır. Kadın veya velisi, damat olacak olan erkekte bazı şartlar arayabilir. Denklik ve eşitlik sağlayacak olan bu kayıtların ne olacağı konusu, İslâm âlimlerinin ayrı ayrı görüşler ileriye sürmesine sebep olmuştur.
Mezhepler evlenecek çiftler arasında dindarlık bakımından eşitlik ve denlik bulunmasının gerekli olduğu noktasında görüş birliği etmişlerdir. Bunun dışında bazı görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Meselâ Hanefiler erkeğin soyluluğunun kadından daha üstün olmasını şart koşmuşlardır. Hanefi'lere göre kureyş Arapları kendi aralarında, diğer Araplar yine kendi aralarında, Arapların dışında kalanlar da kendi aralarında denktirler, evlenebilirler. Bir de erkeğin, kadının mehrini (evlenme parasını) verebilecek durumda olması ayrıca onun altı aylık veya bir yıllık nafakasını temin edebilecek malî kudrete sahip olması lâzımdır. Sanatı ve mesleği itibariyle yaşadığı cemiyete göre kadının şeref ve haysiyetine leke düşürecek bir durumda olmaması gerekir.
Şafiilere göre, erkek kadından hasep nesepçe, din ve ahlakça, sanat ve hürriyet (köle olmamak) yönlerinden daha aşağı derecede olmaması icap eder. Hanbeliler de buna yakın bir görüşün sahibidirler.
Maliki'ler bu konuda çok daha serbest düşünmüşler ve görüşlerini de sağlam temellere oturtmuşlardır. Bunlara göre evlenecek olan çiftler arasında denklik, sadece dindarlıkla vücut ve diğer azaların eksiksiz ve kusursuz oluşunda aranır.
Mezheplerin görüşlerine kısaca dokunduktan sonra şimdide bu konuyu daha derinliğine incelemeye koyulalım.
Açıkça anlaşılmaktadır ki iyi kocada aranan vasıflar ve evlenmede denklik hakkında İslâm bilginleri ayrı görüşlerin sahibidirler. Bir kısmına göre evlenmede denklik sadece dinde ve ahlakta aranmalıdır. Nitekim bahsin başında sunduğumuz hadisi şerif de bunu açıkça ifade etmektedir. Çiftler arasında soy eşitliği aramaya dair olan hadisler ise ya doğrudan doğruya uydurulmuş hadislerdir veya zayıf olmaktan kurtulmayan hadislerdir. Soyluluk meselesi dışındaki sanat ve meslek eşitliği zamana ve çevreye göre değişen bir durumdur. Bazı sanatlar vardır ki zaman ve yerine göre aşağı ve geri kabul edildiği halde diğer bir başka zaman ve yere göre ise en değer verilen bir durum arz edebilir.
Soyluluk meselesine gelince dinimiz bunu kökünden reddeder. "*Şüphesiz ki sizin Allah katanda en şerefliniz takvaca en ileri olanınızdır"* diyen Allah kelâmı insanlar arasındaki üstünlüğün sadece, herkes tarafından elde edimlesi mümkün plan dindarlıkta aranması gerektiğini dile getirmektedir. Yoksa Allah'tan uzaklaştıran bir soyluluğun içi boş bir söz olarak kalmaktan öte ne değeri olabilir? Bu konuda sevgili Peygamberimiz de aşağıdaki şaşmaz sözleriyle bize ışık tutmaktadır:
"İnsanlar tarak dişleri gibi (birbirlerine) eşittir. Hiç bir Arabın Arap olmayana baskın ve üstün tarafı yoktur. Üstünlük ancak takva iledir."
"İnsanlar, muhakkak ki Rabbiniz birdir, babanız da birdir. Hepiniz Ademin çocuklarısınız. Âdem de topraktandır. Allah katında en kıymetliniz ona en çok saygı göstereninizdir. Arabın arap olmayana (Allah'a saygı göstermek dışında) hiç bir üstünlüğü yoktur." Bu mübarek sözlerin gözler önüne serdiği gerçek apaçık meydandadır. Dinimize göre iyi bir kocada aranacak baş vasıf, dindar olmasıdır. Soylu olması, mal ve servet biriktirmiş bulunması yakışıklılığı son plânda kalan hususlardır. Yalnız bunlar da dindarlığına yardımcı olur da lekesiz Allah sistemine sırt çevirmezse böylesine bir kimse iyi bir koca vasfını daha da çok hakk etmiş sayılmalıdır.
Şunu da söyleyelim. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) en meşhur ve en şerefli kabile olarak tanınan Kureyş kabilesinden zeki ve güzel kızı Fatma'yı bir köle âzadlısınıb oğlu olan Üsame ile evlendirmiştir. Ayrıca yine Hz. Peygamber (s.a.s.) devrinde Kureyş'ten Abdurrahman bin Avf'ın kız kardeşi yine bir köle âzadlısı olan Bilâli Habeşî ile evlenmiştir. Ebu Huzeyfe, kardeşinin kızı Fatma'yı kendi kölesi Salime vermiştir. Bütün bunlar şu gerçeği dile getiriyor: Dinimiz sınıf ayrımı ve soy sop gibi katı kalıpları kökünden kazıyıp atarak müslümanları Allah birliğinin potasında eritmek istemektedir.
İlk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem'den günümüze kadar uzanan insanlık tarihi boyunca kıyasıya bir mücadele seyri takip eden ve zamanımızda ise son şiddetine varan Hak-batıl, eğri-doğru-mücadelesinde |hak tavafının büyük kayıplarının başında İslâm ailesi gelmektedir. Bütün bu uzun insanlık tarih çizgisi boyunca İslâm ailesi imanından, gelenek ve göreneklerinden her geçen gün bir şeyler kaybede kaybede bugüne gelmiştir. Günümüzde nerede ise İslâmiyet ile olan bağlarını büsbütün koparacağı günlerin arefesini yaşar gibi görülmektedir.
Bize göre bunun temel sebebi din ve iman zayıflığı, dolayısı ile evlenmelerdeki ölçü ve değerlerin bozukluğudur. Evlenmelere göz önüne getirilen mal ve servet, mevki ve rütbeler, mesûd ve uzun ömürlü sıcak bir aile yuvası kurmanın çıkar yolu değildir. Ama zamanımızda herkes de bunlara göz koymuş ve seçeceği hayat arkadaşında mal veya rütbeden birinin olmasını şart koşmaktadır. Müslüman bir ailenin din terbiyesi almış olan kızı, doktor, mühendis, avukat veya bir fabrikatörle evlenmek için can atmaktadır. Halbuki çoğu zaman bu kalburüstü kişilerin din ve imanları elinden gitmiş, âdeta dinimize yabancılaşmışlardır. Dinî bütün erkekler de yine sırf yukarıda saydığımız dünyalık geçici nimet ve rütbelerin sahibi olan kızlarla hiç de dinlerine bağlı olmadıkları halde, evlenebilmektedirler. Çoğu zaman dindar ana-baba da çocuklarının bu gibi kimselerle evlenmelerine engel olacağı yerde daha da teşvik eder görünmektedirler. Dindar arıyoruz diyerek daima aradıkları, dinine sırt çevirmiş de olsa, zengin damatlardır, Kalıplarıyle kıbleye, fakat kalbleriyle maddeye dönük olan bu insanlar; *"Her ümmetin bir fitnesi olmuştur, benim ümmetimin baş fitnesi de mal ve servettir"* diyen Peygamber sözünün şümulüne giren bozuk insanlardır. Aslında bu, İslama hem müslümanlardan, hem de dine yabancılaşmış kimselerden yöneltilen iki yönlü bir tecâvüzdür.
Sahabilerden Sahi bin Sa'd es-Sâidi anlatıyor:
Sevgili Peygamberimiz sahabilerle otururken yanlarından birisi geçer. Hazreti Peygamber (s.a.s.) de yanında oturanlardan birine;
"Şu geçen hakkında ne düşünürsün?" diye sorar. Adam da;
"Ey Allah'ın elçisi, o, eşraftan biridir; Kız alınıp verilir, sözü sohbeti dinlenir" diye cevap verdi. Bir müddet sonra bir başkası daha geçti: Peygamberimiz (s.a.s.) yine sorar:
"Bunun hakkında ne düşünürsün?" diye. Adam yine cevap verir:

“Ey Allah'ın elçisi!... Bu adam, fakir müslümanlardan biridir. Ne kız alıp verilir, ne de sözü sohbeti dinlenir.” Bunun üzerine sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurdu:
“Bu, yeryüzü dolusunca öbüründen hayırlıdır.”
Ben, Allah resulünün bildirdiklerinin ötesinde bir gerçek tanımıyorum.
Demek oluyor ki iyi bir kocada soy sop ve endam güzelliği dışında dine ve ahlâka bağlılığı aranmalıdır. Bir de iyi bir kocada, eşine ve çocuklarına bağlılık göstermesi aranan başlıca şartlardandır, işinden döndükten sonra ya kahvehaneye, ya meyhaneye yahut da bilmem nereye giden bir ev erkeğinden, kocalık vazifesini iyi yapıyor, diye söz etmek her halde gerçeğe aykırı düşer. Ve böylesine bir ailede fertlerin birbirine sıkı sıkıya bağlılığı diye de bir şey yoktur. Ana bir tarafa, koca bir tarafa, çocuklar bir tarafa çekerek evin huzursuzluğunu arttırırlar.[188]

Evlenmenin (Nikâhın) Faydaları

Nikâhta beş fayda vardır:
1. Evlâd yetiştirmek.
2. Şehveti teskin etmek.
3. Ev idare etmek.
4. Yakınları çoğaltmak.
5. Nefis mücâhedesi yapmak.[189]

1- Evlâd Yetiştirmek:

Birinci fayda, evlât yetiştirmektir. Asıl fayda da budur. Evlenmek bunun içindir. Çünkü gaye, nesli yaşatmak ve âlemi, insanoğlundan boş bırakmamaktır. Şehvet, bunu te'mîn için yaratılmıştır.
Bu şehvet, döl sağlamak maksadıyle tohumunu çıkarmakta aygıra ve tohumu korumakta da kısrağa iyi bakan seyis veya yakalanması için, kuşun sevdiği dâneleri tuzağın etrafına serpmekte kuş'a, lütuf ta bulunan avcı gibidir. Gerçi ezelî kudret, evlenmeden ve sebebsiz insanları yaratmaktan âciz değildir. Fakat hikmet-i İlâhî kudretini açıklamak, bedii san'atını göstermek ve geçim saikasını tahakkuk ettirmek için -kendisi müstağni olduğu hâlde- her şeyi bir sebebe bağlamıştır.
Evlât yetiştirmekte dört vecihten Allah'a yakınlık vardır. Zâten şehvetten emîn olunduğu zaman, yine evlenmeyi teşvik eden ve bekâr olarak ölmekten sakındıran da bu sebeblerdir.
a) İnsan neslinin bekaası için evlâd yetiştirmekle Allahu Teâlâ'nın sevgisine uygun hareket etmek.
b) Resûl-i Ekrem'in, çokluğu ile iftihar edeceği ümmetini çoğaltmak yoluna gitmekle, Resûlullah'ın sevgisini kazanmak.
c) Öldükten sonra kendisine hayır dua edecek bir kimsenin bulunmasını sağlamak.
d) Kendisinden evvel ölen küçük çocuğundan şefaat taleb etmek.
Peygamberimiz diyor ki:
“İki çocuğu ölen kimse, Cehennem ateşinden bir duvar perde ile siperlenmiş olur.”
Yine Resûl-i Ekrem (s.a.v.):
“Baliğ olmadan üç çocuğu ölen kimseyi, Allahu Teâlâ -çocuklara rahmetinden dolayı- Cennete koyar.”
“İki çocuğu ölürse?” diye sorana, Resûl-i Ekrem:
“İki çocuğu da ölürse (aynıdır.)” (95) buyurmuştur. Hikâye olunduğuna göre, sâlihlerden bir zât, uzun zaman evlenme teklifini reddetmişti. Günün birinde, uyumakta olduğu uykudan uyandı ve “Beni everin, beni everin” diye bağırdı. Kendisinden sebebini sorduklarında,
“Umulur ki Allahu Teâlâ, bana bir evlad verir. Bu çocuk ölür de kıyamette bana şefaatçi olur.” dedikten sonra, gördüğü rüyayı şöyle anlattı: “Rüyamda, kıyamet koptu. Bütün insanlar gibi benim de susuzluktan dilim damağıma yapıştı. Biz, bu sıkıntı içerisinde kıvranırken, bir de baktım ki, minicik yavrular başlarında nurdan mendiller ellerinde kulplu ve kulpsuz altun ve gümüşten mâmûl sürahiler, insanları yararak bâzı kimselere su dağıtıyorlar. Yanımdan geçerlerken: “Ben de çok susadım, bana da su yerin!” dedimse de, onlar:
“Aramızda senin çocuğun yok, biz ancak kendi ana ve babalarımıza su verebiliriz” dediler. Bunun üzerine, kendilerine kim olduklarını sordum, onlar “Müslüman çocuklarıyız” dediler.
Allahu Teâlâ'nın:
“Ekeneğinize istediğiniz şekilde yaklaşın ve kendiniz için takdim edin”[190] Âyet-i Celîlesindeki “Nefsiniz için takdim edin”den murâd olunan bir mânâ, âhiret azığı olacak çocuklarınızı takdim edersiniz demektir.
İşte bu dört vecihten, evlenmenin faziletinin, çocuk yetiştirmeye sebeb olması bakımından olduğu anlaşıldı.[191]

2- Şehveti Teskin Etmek:

İkinci fayda, şehveti kırarak şeytandan korunmak, gözünü ve kendini nâmahremden muhafazadır,
Resûl-i Ekrem'in:
“Evlenen dininin yarısını muhafaza altına almıştır. Diğer yarısında Allah'tan korksun.”
“Evlenin! Evlenmeyenler oruç tutsun. Çünkü oruçta şehveti kıran bir hassa vardır.” hadîsleri, buna işarettir.
Ârab kavminde, şehvet gaalip olduğu için, sâlih olanları da daha çok evlenme ihtiyâcı duyarlar. (Acem ve mağrib sofilerinde bunun aksinedir.) Kalbin huzurunu sağlamak ve zinayı önlemek için, câriye ile evlenmek mübâh olmuştur. Halbuki doğan çocuk, annesine tâbi olduğu için, köle oluyor. Bu, bir nevi çocuğu helak etmektir. Hür kadın ile evlenebilenler için bu haramdır. Çocuğun köle olması, dinin mahvolmasından ehvendir. Çünkü burada ancak bir müddet çocuğun yaşayışını tedirgin etmek var. Fakat zina etmekte uzun müddet âhiret saadetini kaybetmek vardır.
Rivayet olundu ki: Bir gün İbn Abbâs'ın sohbetinde bulunanlar dağıldı. İçeride tek bir genç kaldı. İbn Abbâs:
“Oğlum! Bir ihtiyacın mı var, ne bekliyorsun? Diye sorunca genç:
“Evet, soracağım bir mes'ele var; fakat insanlardan utandığım için onların yanında soramadım. Mamafih zâtıâlinizden de sıkılıyor ve haya ediyorum,” dedi. İbn Abbâs:
“Alim, baba menzilesindedir. İnsan babasına söyleyebileceği her sözü âlime söyleyebilir, söyle bakalım derdin nedir?” Genç:
“Ben bekâr bir gencim, zinadan korunmak için elimle istimna ediyorum, bunda da günah var mı? Dedi. İbn Abbâs yüzünü yana çevirerek:
“Yazıklar olsun sana. Çirkin bir hareket, gerçi zinadan ehvendir. Fakat cariye ile evlenmek bundan daha iyidir, dedi. Bu rivayet bize şunu ifade ediyor. Şehveti gâlib olan bekârlar, üç kötülük arasında tereddüt ederler. Bunların en ehveni, câriye nikahlamak ki, burada, doğan çocuğun köle olması vardır. Bundan ağırı el ile istimna, en ağırı da zina etmektir. İbn Abbâs bunların hiç birine mutlak olarak mübâh dememiştir. Çünkü gerek câriye nikâh etmek ve gerek istimna mahzurlu ve kaçınılacak, hareketlerdir. Ancak zina tehlikesinde bu mahzurlar sırasıyle irtikâb edilebilir.
Nitekim ölümden kurtulmak için ölü hayvan etinin yenebilmesi gibi. Bu serlerin ehvenini tercih etmek, mutlak mübâh olmaları mânâsına gelmez. Bütün bedene sirayet edip insanı öldürtmemek için el ve ayağın kesilmesine müsâade edilmesi, mutlak bir hayır olmayıp ehven-i seri tercih olduğu gibi burada da hüküm aynıdır.[192]

3- Ev İdare Etmek:

Üçüncü, fayda: Bakmak, oturmak, oynamak ve şakalaşmakla gönül eğlendirmek, kalb huzurunu sağlamak ve ibâdetini onunla takviye etmektir. İnsanın pek çok sıkıntıları olduğu için, daima huzur ve neşat içinde ibâdete devam edemez. Yaradılış itibariyle böyledir. Eğer arzularının hilâfına olarak ibadete devama zorlansa da yapmamakta ısrar eder. Ancak ara sıra zevkini okşayan şeylerle dinlendiği vakit, yeniden kuvvetlenir ve hevesle ibâdete yönelir. İşte aile ile düşüp kalkmak, bu ciheti sağlar. Müttakilerin de bâzı mübâh olan şeylerle eğlenmeleri münâsibtir.
Zikir, fikir ve diğer ibadetlerle yorulan kimse birinci ve ikinci şıkkın dışında bu üçüncü şıkkın da fayda sağladığını anlar. Hatta bundan, oturup sohbet etmek ve oynaşmaktan burulmuş hünsâlar da zevk alır ve kendilerini dinlendirmiş olurlar. Aynı zamanda evlenirken bu ciheti de nazarı itibara almak evlenmeğe ayrı bir fazilet bahşeder. Fakat çokları bu niyetten habersizdirler. Ekseriyetle evlenmekte nazarı itibara alman, evlad yetiştirmek ve şehveti teskindir. Bununla beraber çokları gönüllerini dinlendirmek için kadınlarla eğlenmekten ziyâde, akar sulara ve yeşilliklere bakmaktan zevk alırlar. Bu, şahsiyet ve vazıyet itibariyle değişir. Herkes kendi arzusuna göre kendisini dinlendirir.[193]

4- Yakınları Çoğaltmak:

Dördüncü fayda: Evlenmekteki dördüncü fayda, evi süpürmek, kaplan temizlemek, yatak sermek, yemek pişirmek gibi ev işlerinden kurtulmaktır. İnsanoğlunun şehvet hissi olmasa da ev işleri ile uğraşması çok zordur. Çünkü bu gibi zarurî işler, zamanının çoğunu alır. İlim, amel ve benzeri işlerine mâni olurdu. İyi bir kadın bu bakımdan ev işlerinde

dine yardımcıdır. Bu işlerin bozulup gayri muntazam bir şekilde yürümesi, insanın huzurunu kaçırır ve geçimi zorlaştırır. Bunun için Ebû Süleyman Dârânî:
"İyi bir kadın, dünyâ metaı değil, âhiret saadetidir. Çünkü erkeğin, şehevî hissini tatmin ye ev işlerini tedvir etmekle, onun huzur içinde hem diğer işlerini ve hem de Allah'a karşı kulluk ve ibâdetini yapabilmesini te'mîn eder." demiştir.
Muhammed bin Ka'b el-Kurzî Allahu Teâlâ'nın:
"Rabbimiz bize dünyâda hasene ver"[194] Âyetindeki "Hasene" den muradı, sâliha (iyi) kadındır, dedi. Resûl-i Ekrem de bir hadîs-i şerifinde:
"Sizler şükreden kalbe, zikreden lisâna ve âhiret hususunda sizlere yardımcı olacak sâliha mü'min bir kadına sâhib olmağa çalışın" buyurmuştur.[195]

5- Nefis Mücâhedesî Yapmak:

Beşinci fayda: Büyüklük vazifesini yerine getirmek, aile hakkına riâyet etmek, onların hûy ve tabiatlarına tahammül etmek, sıkıntılarını gidermek, kusurlarını düzeltmek, dinî bilgilerini kuvvetlendirmek, helâlinden maişetlerini te'mîn için çalışmak ve evlâd terbiyesine ehemmiyet vermek suretiyle nefis mücâhedesi ve riyazetidir. Bütün bunlar büyük kıymeti hâiz faziletli işlerdir. Zira bunlarda riâyet, korumak, velayet, yakınlık, sevk ve idare vardır. Aile ve evlâd, kişinin, koruyacağı ve onlara adaletle muamele ederek haklarına riâyet edeceği kimselerdir. Hakka riâyetin fazileti büyüktür. Bundan ancak uhdesinden gelemeyenler kaçınır. Yoksa Resûl-i Ekrem (s.a.v.):
"Bir gün adaletle valilik yapmak, yetmiş senelik (nafile) ibâdetten hayırlıdır" buyurmuştur. Sonra da Resûl-i Ekrem:
"Dikkat edin, hepiniz çoban ve hepiniz çobanlığınızdan mes'ulsünüz." (112) buyurmuştur. Hem kendisini ve hem de başkasını ıslah ile meşgul olan kimse, yalnız kendisini düzeltmekle uğraşandan daha hayırlıdır. Bunun gibi, başkasının eziyetine katlanan, huzur içinde yaşayıp kimse için sıkıntı çekmeyen gibi değildir. Aile ve çocukları uğrunda zahmet çeken, Allah rızası uğrunda mücâhede eden gibidir. Bunun için Bişr:
Ahmed bin Hanbel beni üç yönden geçmiştir; Bunlardan birisi, kendisinin ve başkalarının nafakalarını helâlden te'mîndir" dedi.[196]

Evlenmenin Zararları

Evlenmenin zararları üçtür:
Birinci Zarar: Helâl kazanmaktan âciz olabilir: bilhassa böyle bir zamanda. Çoluk çocuk sebebiyle şübhelilere yahud harama düşebilir. Bu ise kendinin ve çoluk çocuğunun din bakımından helakine sebeb olur.
Evlenmenin hiçbir üstünlüğü buna mecbur etmez. Hadîs-i Şerifte buyuruldu:
"Kulu daha yakın getirirler. Onun her biri birkaç dağ büyüklüğünde iyi amelleri bulunur. Ona çoluk çocuğunun nafakasını nereden kazandığı sorulur. Onu bununla mes'ul tutarlar. Bu yüzden bütün iyi ameli gider. Sonra bir ses; Bu o kimsedir ki çoluk çocuğu bütün iyiliklerini yedi, hesabı bundan soruldu der" Bildirildi ki: Kıyamette, bir kimsenin ilk davacısı çoluk çocuğu olur. Derler ki:
"Yâ Rabbî, ondan hakkımızı sen al, bize haram yedirdi, bizim ise bundan haberimiz yoktu. Bize öğrenmesi gereken şeyleri öğretmeyip, bizi câhil bıraktı. O halde, mîras mâlı olmayan yâhud helâlden kazanmayan kimsenin evlenmesi doğru değildir. Ancak, evlenmezse, zina yapacağını yakinen biliyorsa evlenebilir.
İkinci Zarar: Çoluk çocuğunun hakkını, iyi huylu olmadan, onların olmayacak işlerine sabretmeden, onlara gelecek sıkıntılara katlanmadan ve onların işlerini yerine getirmeden, ödemiş olamaz. Bunu da herkes yapamaz. Onları üzüp günaha girmiş veya onlardan uzak durmuş olabilir. Hadîs-i Şerîf'te buyuruldu:
"Çoluk çocuğundan kaçan, firar eden köle gibidir. Yanlarına dönmedikçe namaz ve orucu makbul olmaz" Velhâsıl her insanın bir nefsi vardır. Kendi nefsine hâkim olmayanın, emri altına bir başkasını almaması daha iyidir.
Bişr-i Hâfî'ye niçin evlenmiyorsun? Dediler. Buyurdu ki:
"Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır", âyet-i kerîmesinden korkuyorum. İbrahim Edhem buyurdu:
"Kadına ihtiyâcım olmayınca, niye evleneyim. Bir kadını kendime niçin söyleteyim?"
Üçüncü Zarar: Çoluk çocuğun işlerini düşünme ve çare aramaya kendini çok verip, Allahü Teâlâ'yı, ahireti ve kıyamet ve âhiret azığını hatırlayamaz olur. Allahü Teâlâ'yı anmaktan "seni alıkoyan her şey helakine sebeb olur. Bunun için Allahü Teâiâ buyurdu:
"Ey imân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın"[197]

Netice

Herhangi bir adam için mutlak olarak evlenmek veya evlenmemek hayırlıdır demek, bu saydıklarımızı etraflıca bilmemekten doğar. İşin doğrusu, bu fayda ve âfetleri bir mihenk olarak ele almalı ve âhiret yolcusu kendini bunlara vurmalıdır. Âfetlerden kurtarmış, helâl nafaka ve güzel ahlâka sâhib, evlenmesi ibâdetine mâni olmayacak, yalnız olup dahilî işlerde yardımcıya muhtaç genç kimsenin şehvetini teskin etmek ve çocuk yetiştirmek için evlenmesi, kendi hakkında hayırlı olacağında şübhe etmesin. Yok, eğer, bu faydaları kaybetmiş ve saydığımız âfetler mevcûd ise, o zaman da bekâr kalmasının daha efdal olacakında tereddüt etmesin. Şayet iki taraf müsavi olursa -ki ekseriyetle insanlar böyledir- bu takdirde kendine yakışan, bu faydaların dîninde neler arttırdığını ve o âfetlerin dîninde neler eksilteceğini, adalet mîzânı ile tartmaktır. Bu karşılaştırmada hangi tarafı tercih ederse onunla hükmetmelidir. Faydaların en açığı, evlâd yetiştirmek ve şehveti teskindir. Âfetlerin en aşikâre olanı da, haram kazanca sürüklenmek ve ibâdetten geri kalmaktır. Şimdi biz bunların iki tarafını karşılaştıralım.
Meselâ: Şehvetten sıkıntısı olmayıp, yalnız evlâd yetiştirmek gayesiyle evlenmek isteyenler, haram kazanca mecbur kalacak ve Allah'a kulluktan uzaklaşmak tehlikesiyle karşılaşacaklarsa, bekâr kalmaları daha evlâdır. Çünkü Allah'a zikirden geri kalmakta ve haram kazançta hayır yoktur. Yalnız evlâd yetiştirmek gayesi, bu iki noksanı telâfi etmez. Çünkü çocuk için evlenmek, mevhum olan bir çocuğun hayatını istemektir. Lâkin haramı irtikâb ve ibadette kusur, açıkça görülen ve şu anda mevcut olan bir noksanlıktır. Mevhum olan evlâdı yetiştirmek için uğraşmaktansa, ortada bulunan kendi hayatını korumak ve helakten muhafaza etmek elbette daha mühimdir. Zira evlad, ticârette kazanç ve kârdır. Din ise sermaye ve bas paradır. Dinin bozulmasında sermayenin elden gitmesi ve uhrevî hayatın bozulması vardır. Yalnız evlâd yetiştirme gayesi, şu iki âfetten birisi ile de karşılaşamaz. Fakat evlâd yetiştirmeğe bir de şehvet galebesi eklenirse, o zaman bakılır; şayet takvası dizginlerini toplamağa kâfi gelmez ve zinaya düşmek tehlikesi varsa, o zaman evlenmeyi tercîh eder. Çünkü bu adam zina ile veya şübheli ve haram kazanç ile karşı karşıyadır. Bunun için ehven-i seri tercih eder.
İsâ aleyhisselâm'a gelince: O, tevazu' gösterip ihtiyatlı olan tarafı tercih etmiştir. Evlenseydi belki ailesi kendisini meşgul edebilirdi veyahut da helâl nafaka te'mîninde güçlük çekerdi. Bunun için ibadeti tercih etmiştir. Onlar, kendi hâllerini ve helâl kazançta zamanlarının icablarını, kadınların ahlâkını, nikâhın zarar ve faydalarını daha iyi bilirler. Mademki, evlenmenin bazıları için makbul, bâzıları için de mahzurlu olduğunu bildik, Peygamberlerin her hareketlerini efdal olarak bilmemiz, en doğrusudur. Her şeyi olduğu gibi Allah bilir.[198]

71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'ın yardın ettiği üç kimse vardır:
a) *Allah yolunda savaşan bir kimse,*
b) *Borcunu ödemek isteyen kimseler,*
c) *İffet ve namuslu olmak maksadıyla evlenenler."*[199]

KONU: CİHAD VE DİN YOLUNDA SAVAŞMAK

1- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İnsanların en üstün derecelisi, canını ve malını ortaya koyarak Allah yolunda savaşan kimsedir. Bu kimseden sonra en üstün dereceli kul, tenha bir köşeye kapanarak Allah korkusunu kalbinden çıkarmayan ve böylelikle herkesi (muhtemel) kötülüklerinden uzak tutan imanlı bir kuldur."[200]
2- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah'a yakın olan en iyi amel, Allah yolunda yapılan cihattır... Derece bakımından buna yaklaşacak hiç bir amel yoktur."[201]
3- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cennet kapıları kılıçların gölgeleri altındadır."[202]
4- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Müminin en üstün ameli, Allah rızasının bulunduğu bir şekilde savaşmasıdır."[203]
5- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim ümmetimin en iyi seyahati, Allah yolunda cihad etmesidir. (Çünkü Cihadda Allah'a tevekkül etmek, İslamiyeti aziz etmek, küfrü yok etmek, dolayısıyla İslam sancaklarının dalgalandırılmasını sağlamak gibi şeyler vardır.)"[204]

KONU: CİHAD VE DİN YOLUNDA SAVAŞMAK

6- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Biz müslümanlar, kafirlerle birlikte diğer bir kafir ordusuna karşı savaşmayız. (Yani İslam ordusunun arasında hiç bir kafir katılamaz. Çünkü onların durumu, savaştığımız kimselerin durumundan farklı bir yönleri yoktur."[205]
7- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, İslam dininin yükselmesi, dolayısıyla sadece İslam sancaklarının dalgalanması için) niyet getirerek savaşırsa, Allah yolunda savaşmış olur."[206]
8- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, Allah yolunda (savaşmak için kendi öz malından kendi öz varlığından ayırdığı) bineğinin üzerinde savaşırsa, Hz. Allah onun bütün vücudunu cehennem ateşine haram kılar."[207]
9- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah (c. c.) yolunda savaşarak arkadaşlarıyla birlice hezimete uğrayıp kaçan, sonra da niçin savaştığını anlayarak olduğu yere de düşman cephesine dönüp düşmanlara kanı dökülünceye kadar saldıran bir kimseden çok hoşlanır ve canını feda eden bu kimsenin hakkında meleklerine şöyle buyurur: "Cennet mükafina kavuşacağı ve cehennem azabından kurtulacağı için hezimete uğrayarak kaçan arkadaşlarından ayrılarak, düşmanlarına doğru dönüp, Allah rızası için canını feda eden şu kuluma dikkatle bakınız."[208]
10- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Koltuk ve kanepeler üzerine yaslanan paşalar gibi deniz yolculuğuna çıkıp Allah için canını feda eden ümmetim arasında bulunan bir kavimden hayretler içinde hoşlanıyorum."[209]
11- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben, insanların kalbleri içinde bulunan gizli ve açık bütün düşüncelerini teftiş etmeye, karınlarını yarmaya emir olunmuş değilim.[210]
12- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah ümmetimden iki grup kimseyi cehennemin azabından kurtaracaktır,
a) *İslam dinini yaymak ve Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla, Arap yarımadasından taa, Hindistan'a gelerek savaşacak olanlar.*
b) *Deccali öldürmek maksadıyla İslam ordusuna katılarak, Hz. İsa ile birlikte savaşacak olan kimseler."*[211]
13- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
(Adamın birisi gelerek sevgili peygamberimize şöyle dediler:
"İlk önce İslam dinini mi kabul edeyim, yoksa savaşa mı katılayım?" Peygamberimiz de:
" Hayır, ilk önce İslam dinini kabul ed, daha sonra savaşa katıl." diye buyurdular. Bunun üzerine ilk defa İslam dinini kabul eden kişi, savaşa katıldıktan bir müddet sonra çarpışma sırasında şehid düşerek Allah'ın rahmetine kavuşurlarken, peygamberimiz de o kişinin hakkında şöyle buyuruyorlardı:
"Bu kimsenin ameli az, fakat mükafatı çoktur..."[212]
14- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İki çeşit göze cehennem ateşi değmez:
a) *Allah korkusundan ağlayarak yaş döken göz,*
b) *Allah yolunda (düşmanlara karşı cephede) nöbet tutarak sabahlayan göz."*[213]
15- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Eğer sen doğru konuşuyorsan, Hz. Allah da seni doğru çıkaracaktır."[214]
16- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Benim ümmetimden ilk olarak deniz yolculuğuna çıkacak gazi askerler cennete girmeyi hak etmiş olur. Rum şehri olan kaysere, (İstanbul'a) ilk çıkacak olan ordu, Allah'ın mağfiretine kavuşacaktır.(Bu da sevgili peygamberimizin bir mucizeleridir.)"[215]
17- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şehidin yere dökülen kanının bir damlası, kul borcunun bütün günahların af olunmasına vesile olur."[216]
18- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah yolunda cihat eden bir insan evine dönünceye kadar olan durum, gündüzleri oruç tutan, geceleri de ibadet eden ve bu konu da hiç bir gevşeklik göstermeyen bir abideye benzer. Hz. Allah (c.c.) kendi yolunda cihad edenlere, öldükten sonra cennete gereceklerine, ölmeden büyük bir mükafatla evine döneceğine dair kefil olur."
19- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kendi eliyle yakalayarak getirdiği esirin hakkında delil gösterip ispatlayan bir kimse, o esirin at, silah gibi malzemeleri kendisinin olur."[217]
20- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim, bir gece Allah rızası için düşman cephesinde sabaha kadar nöbet beklerse, sanki bin günü oruçla, bin gecesini de ibadetle geçirmiş olur."[218]
21- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Savaşa katılanın ailesine, çoluk-çocuklarına ve malına iyi niyetle bakan, bir kimse, savaşa iştirak eden kimsenin kazandığı sevap kadar sevap kazanır."[219]
22- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hanginiz, savaşa katılan kimsenin savaştan dönünceye kadar, ailesine ve malına bakarsa, savaşa katılanların sevabı kadar sevab kazanır."[220]
23- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Din düşmanlarıyla karşılaşıp ölünce veya mağlup oluncaya kadar sabır göstererek savaşan bir kimse, kabrinde sorgu ve suale çekilmeyecektir. Çünkü kabirde yapılan sorular, imanın denemesi içindir. (Cihad eden bir kimse, imanın tam olduğunu savaşmakla ispatlamış olur.)"[221]
24- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Çekirgelerin konduğu yerde her hangi bir bitkinin kurtarılması mümkün olmadığı gibi, savaşın bulunduğu yerde Müslümanların arasında da veba hastalığı bulunmaz. (Çünkü veba hastalığının sebebi günah işlemektendir. Oysa İslam dininin yükselmesi için Allah yolunda düşman cephelerinde savaşan kimseler arasında günah işlenilmesi mümkün olmadığından veba hastalığı da bulunmaz.)"[222]
25- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir mümin, (İslam dininin yükselmesi için canını ve malını ortaya koyup) savaşarak öldürdüğü kafirle birlikte cehennemde ebedi olarak kalmayacaktır."[223]

Ulu Allah buyuruyor ki:
1. Ey iman edenler!... Korkunç bir azaptan sizi kurtaracak bir kazanç yolu, size, göstereyim mi? Allah'a ve O'nun elçisine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda çarpışırsanız. Bu, sizin için eğer bilirseniz, çok hayırlıdır. (Böyle yaparsanız) O, sisin günahlarınıza göz yumar; sizi, altlarından ırmaklar akan Cennetlere ve "Adın" Cennet'indeki çok güzel saraylara yerleştirir, İşte bu, en büyük kurtuluş (ve imrenilecek bir mutluluk) tur.[224]

26- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler. Düşmanlarla karşılaşmak dileğinde bulunmayın. (Çünkü savaş kolay bir mesele olmadığı gibi, kimin mağlup olacağı da belli değildir.) Buna rağmen karşılaştığınız takdirde sebat göstererek sabır ediniz. (Kaçmayınız.)"[225]
27- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Düşman ile karşılaşan İslam) ordusunun içinde Ebu Talha'nın bağırması, bin askerin yardımından daha faydalıdır. (Çünkü onun bağırışı gösterip için değil, cesaretini ortaya koymak içindir.)"[226]
28- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir kimsenin, sabahleyin veya öğleden sonra birkaç saatlik zaman içersinde Allah yolunda savaşması dolayısıyla cennette ok yayının sağı kadar yeri olması, dünya ve içinde bulunan her şeydan daha hayırlıdır. Cennet hanımlarından birisi, cennetten yere inip kendisini gösterirse, cennet ile yerin arasını (misk gibi nefis dokusuyla doldurur. Aynı zamanda da aralarını aydınlığa kavuşturur. Onun başörtüsü bile dünya ve dünya içindekilerinden daha hayırlıdır."[227]
29- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah yolunda savaşan bir kimsenin aldığı yara ile kıyamet günü mahşer meydanına yarasından kan aktığı halde gelecektir... Kanı dünyada olduğu gibi; kırmızı, fakat kokusu misk kokusu gibi olacaktır."[228]
30- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her ölen kişinin (hayatıyla birlikte) amelide sona erer. Yalnız düşman cephesinde nöbet bekleyerek ölen bir kimse, bu hükmün dışındadır. Çünkü kıyamete kadar

iyilikleri arttığı gibi kabir azabından da güvende olur."[229]

Ulu Allah buyuruyor ki:
2. *"İman edenlerin, (dünyalık aldatıcı arzularından sıyrılıp) Allah'a yönelenlerin, Allah yolunda malları ile canları ile çarpışanların Allah nezdindeki derecesi pek üstündür, İşte, gerçek kurtuluşa (benzersiz mutluluğa) erenler onlardır. Allah onları; rahmeti, hoşnutluğu ve içinde tükenmez nimetlerin bulunduğu Cennet'leri ile müjdeler."*[230]

31- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"İmanın esaslarından olan üç türlü ahlak vardır:
a) *Samimi bir yürekle "la ilahe illallah " cümlesini söyleyip iman şerefine kavuşan bir kimsenin, işlediği günahlarından dolayı, kendisine dinden çıkmış kafir damgasını vurmamalıyız.*
b) *Hz. Allah beni peygamber olarak gönderdiği andan itibaren ümmetimden son olarak gelecek bir grubun deccalı öldürünceye kadar cihadın her mümine farz kılınmış olmasıdır. (Bu cihadı farz olmaktan ne zalim olan devlet adamlarının zulmü çıkarabilir, ne de adil olan devlet adamlarının adaleti,*
c) *Kader yazısına inanmasıdır."*[231]
32- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabahleyin veya akşamleyin, Allah yolunda bir kaç saatlik yol yürümek dünya ve dünya içindeki her türlü varlıktan daha hayırlıdır."[232]
33- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sabahleyin veya öğleden sonra Allah yolunda bir kaç saatlik yol yürümek, güneşin doğup batmasıyla üreyip gelişen her türlü varlıktan daha hayırlıdır."[233]
34- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Deniz yoluyla yapılan savaş, kara yoluyla yapılan savaştan on kat daha üstündür. Başı dönerek düşen bir kimse, karada Allah yolunda savaşarak yaralanıp kanın içinde yere düşen bir kimse gibidir."[234]
35- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Savaşmak, senin için, dikmekte olduğun meyva ağaçlarını yetiştirmekten daha hayırlıdır."[235]

Ulu Allah buyuruyor ki:
3. *"Sevgili Peygamber'im Muhammed!... Kâfirlerle ve münafiklarla savaş, karşılarında sertçe diren; onların yurdu (sonunda varacakları ver) Cehennem'dir. O. ne kötü bir dönüş yeridir."*[236]

36- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Savaş iki çeşittir:
A) *Allah'ın rızasını kazanmak, kumandanına itaat etmek, binek gibi savaş malzemelerini kendi malından çıkarmak, asker arkadaşlarına karşı yumuşak ve iyi huylu davranmak, yeryüzüne fesat tohumunu saçmamak şartlarıyla savaşan bir kimsenin uykusu ve uyanıklığı, kendisi için mükafatı gerektirir.*[237]
B) *Kendisiyle öğünmek, gösteriş yapmak, kumandanına karşı gelmek, yeryüzüne fesat tohumunu saçarak arkadaşlarının arasına ikilik sokmak gibi kötü huylarla savaşan bir kimse, evine dönerken, ilâhi bir mükafatla değil, bilakis işlemiş olduğu kötü günahlarla dönmüş olacaktır."*[238]
37- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Anne ve baban için cihad et. (Onların hizmetlerini yap. Savaşa katılma.)"[239]
38- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Daun gibi bulaşıcı hastalıkların bulunduğu yerden kaçmak, düşman cephesinden kaçmak kadar günahtır. Çünkü kendisine geçmiş olması muhtemel olan hastalıkla başka yere gitmesi hastalığın başkalarına geçmesine sebep olur. Daunun bulunduğu yerde sabreden, yerinden ayrılmayan bir kimse, düşman cephesinde sebat gösterenler, kadar sevap kazanır."[240]
39- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Her ölen kişinin (hayatıyla birlikte) ameli de sona erer. Yalnız düşman cephesinde nöbet bekleyerek ölen bir kimse bu hükmün dışındadır. Çünkü kıyamete kadar iyilikleri arttığı gibi, kabir azabından da emin olur."[241]
40- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Birinci safta yer alıp sebat gösterip Allah'ın rızasını kazanmak gayesiyle savaşana ve öldürülünceye kadar düşman cephesinden yüz çevirmeyenler var ya, işte onlar hakiki şehiddirler. Onlar cennet köşklerinde Allah ile karşılaşırlar. Rabbiniz onlardan çok razı olsun. Şüphesiz Allah'ın razı olduğu mümin bir kul için hesap ve sual yoktur."[242]
41- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şehid düşen bir kimsenin kanının ilk damlasının yere dökülmesiyle, (kul borcunun dışında) bütün günahları af olunur. Mükafat olarak cennet hanımlarından iki tanesiyle evlendirilir. Akrabalarından, 70 kişiye şefaat etme yetkisi verilir. Düşman cephesinde beklediği nöbet sırasında iken öldürülen bir kimseye, kıyamete kadar devamlı olarak sevab yazılır. Kendisine cennet kızlarından 70 tane verilir. Ve ona şöyle denilir: "Mahşer meydanına dikil ve burada istediğin kadar şefaat ed. "[243]
42- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şehid, öldürülmesinden zerre kadar acı duymaz. Biriniz elleriyle yerden aldığı şeyden hissettiği kadar, şehid düşen bir kişide ölürken o kadar hisseder."[244]
43- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ey müminler. Şehidlerinizi kanlarıyla birlikte kefenlendiriniz. Çünkü Allah için savaşarak yaralanan bir kimse, kıyamet günü mahşer meydanına yarasından kan aktığı halde gelecektir. Her ne kadar akan kanın rengi kırmızı ise de, kokusu misk kokusu gibidir."[245]
44- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sefere çıkın ki, sıhhat bulasınız. Savaşın ki, (ganimeti uğrayarak) zengin olasınız."[246]

Ulu Allah buyuruyor ki:
4. *"Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ile O'nun elçisi tarafından haram kılman şeyleri haram olarak tanımayan ve gerçek dini (İslamlığı) benimsemeyen kimselerle savaşınız."*[247]
Resul Aleyhisselâm Hazretleri dedi ki:
"Arş'ın altında yeşil kandil suretinde kuşlar vardır. Bunlar, nurdan zincirlerle Arş'a asılmıştır. Bir kişi şehid olduğu zaman canı gidip o kandillere girer. Ondan sonra ne zaman dilerse uçup gider, istediği yerleri dolaşır, yine o kandile gelip yerleşirler".
Âlimler, şehidin namazını kılmak hususunda ihtilaf ettiler. İmâm-ı Şafîî dedi ki:
"Şehidin namazı kılınmaz. Zira onun namazını kılmak, suçunun bağışlanmasını dilemektir. Halbuki o zaten şehid olunca suçu bağışlanmıştır. Nitekim şehidi yıkamak da gerekmez. Çünkü arı candır.[248]

45- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Yeryüzünde (Allah için canını feda ederek) şehit düşenler (O muhitte bulunan) halkın hayatları için Allah'ın güvenilir kişileridir. (Yani kulların hayatlarının güvende olmasına vesile olurlar.) Bu şehitler ister hayatta olsun, ister ölü olsunlar."[249]
46- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Karada şehid düşünlerin, kul borçları ve emanetleri dışında bütün günahları af olunur. Denizde şehid düşenlerin ise, kul borçları ve emanetleri de dahil olmak üzere küçük veya büyük bütün günahları af olunur."[250]
47- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Zalim bir millete mensup olup at çobanlığı yapan eşhep adındaki bir kimse, dağ mağaralarında şeytanlar gibi bekleyenleri, Hz. Ali'nin karşısına çıkararak döğüştürecektir. Gerçekten de aradan bir kaç sene geçtikten sonra peygamberlerimizin bahsettiği hadise vuku bulmuştur. Bu ise peygamberimizin bir başka mucizesini daha ortaya çıkarmış oldu."[251]
48- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Düşmanlara karşı imanları kuvvetli olduğundan dolayı) sahabelerden dört kişi, imanlı askerlerden 400, İslam ordusundan ise 4 bin kişi yeterlidir."[252]
49- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Atların alınlarında kıyamete kadar sürüp devam edecek hayır ve ganimetler vardır."[253]

Bâzıları dediler ki;
"Şehidler diridir. Dirilerin de namaza kılınmaz." İmam-ı Âzam dedi ki:
"Şehidlerin namazı kılınır. Günahından ötürü değil, belki keramet ve hürmete lâyık olduğu için namazını kılmak gerektir."
Resûlullah Hazretleri dedi ki:
"Cennet gazilerin kılınç altındadır ve kılınç cennetin anahtarıdır. Gazilere Hak yolunda kendini feda etmek yahut kâfirleri öldürmek vaciptir."
İman ehli olanlar, kâfirlerle karşılaştıkları zaman:
"Bismillahi ve âla milleti Resûlülahi (Allanın adiyle ve Resûlullah'ın milleti olarak), deyip ondan sonra savaşa girişmek gerektir.
Savaşta sabır ve vakarla hareket edilmelidir. Sağlamca durmak, metanetle dayanmak lâzımdır.[254]

50- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"*Atların alınlarında var olan hayır, bereket ve uğurluluk kıyamete kadar sürüp devam edecektir."*[255]
51- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Atları besleyen sahipleri Allah'dan yardım görürler. Atlardan büyük emeller bekleyiniz ve savaşlarınıza en büyük araç olarak hazırlayınız."[256]
52- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"At üç kısımdır: Allah için, Şeytan için, insan için.
a) Allah için olan at: *Allah yolunda savaşmak, İslam sancaklarının yükseklerde dalgalandırılmasını sağlama maksadıyla beslenen atlardır. Böyle bir atın yediği yem, gübresi ve bevli bile yarım kıyamet gününde sahibinin sevap tartışma konulur. Karşılığı da kendisine sevap olarak verilir.*
b) Şeytan atı: *Yarış yapmak, iftihar etmek ve gösteriş yapmak için, beslenilen atlardır. (Bunun sevabı olmadığı gibi, ayna zaman da da günahı vardır.)*
c) İnsan için olan at: *Bu da yük taşımak ve soyundan faydalanmak için beslenilen damızlık attır."*[257]
53- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Atlar, sahibine sevab kazandırmak, geçimini temin etmek ve de günah kazanılmasına sebeb olmak üzere üç türlüdür.
a) Sevap kazandıran at: *Kişinin Allah yolunda cihad etmek gayesi ile beslediği atın boynuna uzun bir yular takarak çayır ve çimenlere salarken o atın yediği ve içtiği her şey sahibi için sevaptır. Hele ipini koparıp sağa sola koşarken kaldırdığı toz ve duman, yaptığı tersi ve idrarı bile sahibine sevap kazandırır. Şayet o at, bir nehrin yanından geçerken sahibi istemese de su içerse, o içtiği su sahibinin namına sevaptır.*
b) Sahibinin geçimini temin eden at: *Kişinin, geçimini temin, etmek, fakirliğini yok etmek ve başkalarına muhtaç olmamak için beslediği, sonradan da onun yüzünden Allah'ın hak ve hukuklarını unutamadığı ve gerekirse gezileri verebildiği attır.*
c) Günah kazandıran at: *Kişinin iftihar, gösteriş yapmak ve müslümanlara saldırmak için beslediği attır. Bu atın sevab kazandırması değil, günah kazandırması vakidir ancak."*[258]

Deniz Savaşı

Resûl-i Ekrem Aleyhisselâm Hazretleri buyurdu ki:[259]

54- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Bir gün bir gece düşman cephesinde nöbet tutmak, bir ay oruç tutmak ve gecelerini de ibadetle ihya etmekten daha hayırlıdır. Nöbet beklerken ölen bir kimsenin ölmeden evvel tuttuğu nöbetleri yazılma ya devam ettirilir. Şehidlik rızkı (ve mertebesi) verilir. Kabrin fitnesinden ve cehennem azabından da emin olur."[260]
55- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Düşman cephesinde bir ay nöbet tutmak, bir asır geceleri ibadetle geçirmekten daha hayırlıdır. Allah yolunda nöbet beklerken, ölen bir kimse, (kıyametin kopması için) sur'u üfürülmek tehlikesinden kurtulur. Şehidlik rızkı (ve rütbesi) verilir. Cennet koşusu da kendisine estirilir. Ölmeden evvel tuttuğu nöbetlik sevabı kendisi için kıyamete kadar yazılmaya devam ettirilir."[261]
56- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Cihad etmekten aciz olan) yaşlıların, küçüklerin, zayıf bünyeli kimselerin ve kadınların cihadları, hac ve umre ibadetleridir."[262]
57- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şehidleri, şehid oldukları vere götürüp orada gömünüz.
(Yetkiniz olmadığı halde ganimet mallarından getirdiğiniz en adi olan) iğne ve ipliği iade ediniz. (Çünkü ganimet malı, bir kaç kişiye mahsus değil, savaşa iştirak eden bütün askerlere mahsustur.) Kim, ganimet malından gizli olarak bir iğne veya iplik alırsa, kıyamet günü iade edilmesi mümkün olmadığı halde, (Allah tarafından onlara şöyle denilir.)"Bunları getirin." Getiremedikleri tahakkuk edilince, cezaya çarptırılırlar.)"[263]
59- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Cihad için ok atmaya (başka silahlarla ateş etmeye), atlara binmeye (başka savaş araçları kullanmaya) alışınız. Ok atmak, binmekten daha sevimlidir. Kişinin eğlendiği her türlü eğlenceler boşunadır. Ancak ok atmak, ateş etmek, hanımıyla sevişmek bu eğlencelerin dışındadır. Çünkü bunlar, Allah'ın ortaya koyduğu hukuklardır Bunları öğrendikten sonra tekrar unutmak, kufrani nimettir."[264]
60- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Şüphesiz Hz. Allah (c.c.) bir ok veya kullanılan her hangi silah sayesinde üç kimseyi cennetine koyacaktır.
a) *Faydalı olması için onu imal eden sanayici,*
b) *Onu düşmanlara atan kişi,*
c) *Omuzuna veya sırtına alarak taşıyan kimse."*[265]
61- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(İslam sancaklarının yükseklerde dalgalanması için) Allah'ın yolunda kılıcım çeken her mümin, (iman konusunda) Allah ile bir anlaşma yapmış olur."[266]
62- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Kim samimi bir yürekle Hz. Allah'dan şahidlik rütbesini isterse, yatağında iken ölse bile, Hz. Allah yine o kimseyi şehitlik rütbesine ulaştırır."[267]
63- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Denizde iken şehid düşen kimseler, Allah'ın nezdinde Harada şehid düşenlerden daha üstündür."[268]
64- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ganimet malından çaldığını bildiği halde gizleyen bir kimse, çalan kimsenin kazandığı kadar günah kazanır."[269]
65- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Sevgili peygamberimiz düşmanların kadın ve çocuklarının öldürülmesini yasak kılmıştır."[270]

"Savaşın, Hak Teâlâ Hazretlerine gayet sevgili olanı deniz savacıdır. Her kim denizde gaza niyetiyle batsa, yetmiş kere hac sevabından daha üstündür.
Abdullah İbn-i Mübarek nakleder ki, Resûl-i Ekrem Aleyhisselâm Hazretleri şöyle buyurdu:
"Ne mutlu o kişiye ki, deniz kenarında ölür. Kabrinden çıktığı zaman onu denizde götürürler, Arş'a çıkarırlar. Hak Teâlâ Hazretleri, meleklere der ki:
"Bunlar, o deniz kenarında ölenler midir?"[271]
66- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Öylesine değerli üç cümle vardır ki, kim bunları, kalbiyle inanıp diliyle söylerse, mutlaka cennetine girmeyi hak etmiş olacaktır.
a) *Hz. Allah'ı Rab olarak kabul etmesi ve ondan gelen her şeye razı olması,*
b) *İslamiyetin en üstün bir din olduğuna inanıp, onun ortaya koyduğu hüküm prensiplerine boyun eğmesi,*
c) *Hz. Muhammedi peygamber olarak kabul etmesidir. Bu üç maddeden başka dördüncü madde olarak öylesine bir şey vardır ki, onun fazileti yer ile göğün arasını doldurur. O da, Allah yolunda cihad etmektir."*[272]
67- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
a) *Hac yapmayan bir müminin hac etmesi, on türlü savaştan daha hayırlıdır.*
b) *Hac farizesinin ifa eden bir kimsenin savaşa katılması sünnet olarak yapacağı on haçtan daha üstündür.*
c) *Denizde savaşmak, karada yapılan on savaştan daha hayırlıdır.*
ç) *Savaşmak için denizi geçmek, sanki bütün denizleri geçmektir.*
d) *Kişinin denizde başı dönmesi, karada yaralanıp kanın içinde yere düşmesinden daha hayırlıdır."*[273]

68- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hz. Allah üç kimseyi sever, üç kimseyi de sevmez. Allah'ın sevdikleri:
a) *Muhtaç bir kimsenin aralarında hiç bir akrabalık bağı olmaksızın yanına giderek "Allah rızası için şunu bana verin." dediği gruptan Allah ve kendisinden başka kimsenin haberi olmadan gizli bir şekilde geriye çekilerek yoksula dilediği şeyi veren bir kimse,*
b) *Yol yürümekten yorgun ve bitkin bir kavim her şeyden önce kendilerine tatlı gelen uyku için başlarını yastığı koyup uyudukları sırada içlerinden birisi gizlice kalkarak bana dua edip ayetlerimi okuyan bir kimse,*
c) *İçinde bulunduğu asker birlikleri hezimete uğradığı halde düşmana karşı göğüs gererek ölüp veya savaş açtığı memleketi fethedinceye kadar kaçmayıp savaşan kimselerdir.*
Allah'ın sevmedikleri:
a) *Zina eden ihtiyar,*
b) *Fakir olduğu halde kibirlik taslayan,*
c) *Malına güvenerek başkalarına zulüm edenler."*[274]
69- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Allah yolunda düşman cephesinde bir gece nöbet tutmak, bin gün oruç tutmak ve gecelerini de ibadetle ihya etmekten daha hayırlıdır."[275]
70- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Hedefe isabet ettirse de, ettirmese de din düşmanlarına ok atan her Müslüman için, İbrahim Peygamberin soyundan bir köleyi azat etmek kadar sevab vardır. Allah yolunda bulunan her genç için nur vardır. Kişinin azad ettiği Müslüman bir kölenin her uzvu, azad edenin bütün uzuvlarına cehennem ateşinden azad edilmesine vesile olur. Namaz kılmak maksadıyla geceleyin yatağından kalkarak abdest alan bir kimse, bütün günahlarından arınmış olur. Aynı zamanda da kıldığı gece namazına karşılık Hz. Allah, cennetteki derece ve makamını yükseltir. Bir daha yatağına uzanıp uyursa, tertemiz olarak uyur."[276]
71- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Üç kimse vardır ki, Hz. Allah o kimselerin cennete girmelerine kefildir:
a) *Allah yolunda savaşmaya çıkan kişidir. Hz. Allah o kimseyi ya cennetine veyahut çıkmış bulunduğu evine nail olduğu sevap veya ganimet ile birlikte göndermeye kefil olur.*
b) *Samimi bir yürekle camiye çıkan bir kimse, öldüğü takdirde, Hz. Allah o kimseyi cennetine veyahut ta çıkmış bulunduğu evine nail olduğu sevabla birlikte göndermeye kefil olur.*
c) *Evine girerken ailesine ve çocuklarına selam veren kişidir. (Hz. Allah onu evinden çıkarıncaya kadar her türlü belalardan koruma ya kefil olur.)"*[277]

"Evet, ya Rabbi, onlardır.
Hak Teâlâ Hazretleri der ki;
"Onlara hesap yoktur, cennete götürün."
Resul Aleyhisselâm Hazretleri yine buyurdular ki:
"Her kim Ramazan'da ya bir gün ya da bir gece deniz kenarında gözcülük etse hizmeti, altı yüz kul azad eylemekten üstündür. Ve altı ay ibadet eylemekten hayırlıdır."[278]

72- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"(Düşmanlarla savaşmak için deniz yolculuğuna çıkarak) başı dönen, dolayısıyla istifrar eden bir kimse için, bir şehidin kazandığı sevap vardır. Denize düşüp boğulduğu takdirde, iki şehidin sevabı kadar sevap kazanır."[279]
73- Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki
"Ben, kafirlerin hediyelerini kabul etmekten nehiy olundum."[280]

Kara Savaşının Sevabı

Bir kişi kara savaşında ölse Hak Teâlâ Hazretleri, bütün günahlarını affeder. Ancak kul hakkı kalır. Fakat denizde şehid olanların Bütün günahlarını yarlığar ve kul hakkını da verir. Yani Hak Teâlâ Hazretleri, şehid üzerinde hakkı olan kula cennette öyle şeyler gösterir ki, o kimse hakkına karşılık olarak bunları kabul eder ve böylece şehid üzerindeki hakkını bağışlar.
Bâzıları dediler ki:
"Karadaki şehidlerin canını ölüm Meleği alır. Denizde şehid olanların canını ise Hak Teâlâ kendi kudret eliyle alır."
Peygamber Aleyhisselâm dedi ki:
"Hak Teâlâ Hazretleri, şehidlere altı türlü mertebe verir ki, onları şehid olmayan müzminlere vermez:
1. *Gaza yolunda kanı aktığı için Hak Teâlâ Hazretleri, o kişiye rahmet eder ve suçunu bağışlar.*
2. *Cennette yerini görür ve halk girmeden önce kendisi cennete girer.*
3. *Kabir azabından kurtulur.*
4. *Feza'-ı Ekberden (Kıyamet gününde mahşer halkının büyük heyecan ve korkusundan) kurtulur; ona hesap sorulmaz.*
5. *Ona yetmiş iki huri verilir. Ednası, aydan ve güneşten nurludur.*
6. *Hısımlarından yetmiş kişiye şefaat eder. Hak Teâlâ Hazretlerinden diler, onları cehennemden azad eder."*[281]

---

[1] Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[2] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[3] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[4] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[5] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[6] Buhari. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[7] Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[8] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[9] A'raf: 7/16
[10] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/902
[11] Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[12] Tabarani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[13] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[14] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[15] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[16] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[17] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[18] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/904
[19] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906
[20] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906
[21] Hz. Muhammed. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906
[22] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906
[23] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906
[24] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906
[25] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906
[26] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/906

[27] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[28] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[29] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[30] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[31] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[32] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[33] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[34] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/908
[35] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[36] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[37] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[38] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[39] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[40] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[41][41] Ayşe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[42] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[43] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/910
[44] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/912
[45] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/912
[46] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/912
[47] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/912
[48] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/912
[49] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/912
[50] Al-İ İmran: 3/97
[51] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/912
[52] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/914
[53] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/914
[54] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/914
[55] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/914
[56] Aişe. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/914
[57] Umane. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/914
[58] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/914
[59] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/916
[60] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/916
[61] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/916
[62] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/916
[63] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/916
[64] Tabarani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/916
[65] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/916
[66] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/918
[67] Beyheki. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/918
[68] Abbas. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/918
[69] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/918
[70] Enes. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/918
[71] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/918
[72] Hüreyre. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/920
[73] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/920
[74] Beyhekiş. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/920
[75] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/920
[76] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/920
[77] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/920
[78] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/920
[79] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[80] Maca. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[81] Tirmizi. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[82] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[83] Cabir. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[84] Selamate. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[85] Asakla. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[86] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/922
[87] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/923-924
[88] Ömer. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[89] Ebu Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[90] Sehl. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[91] Taberani. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[92] Müslim. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[93] Davut. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[94] Nesai. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[95] Ahmet. İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/926
[96] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/928
[97] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/928
[98] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/928
[99] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/928
[100] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/928
[101] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/928
[102] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/928
[103] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/930
[104] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/930
[105] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/930
[106] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/930
[107] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/930
[108] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/930
[109] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[110] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[111] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932

[112] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[113] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[114] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[115] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[116] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[117] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/932
[118] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/934
[119] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/934
[120] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/934
[121] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/934
[122] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/934
[123] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/934
[124] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/936
[125] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/936
[126] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/936
[127] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/936
[128] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/936
[129] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/936
[130] Tevbe: 9/31-32
[131] Rad: 13/38
[132] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938
[133] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938
[134] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938
[135] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938
[136] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938
[137] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938
[138] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938
[139] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/938-940
[140] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/940
[141] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/940
[142] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/940
[143] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/940
[144] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/940
[145] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/940
[146] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/940
[147] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[148] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[149] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[150] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[151] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[152] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[153] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[154] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[155] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[156] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/942
[157] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/944
[158] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/944
[159] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/944
[160] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/944
[161] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/944
[162] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/944
[163] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[164] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[165] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[166] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[167] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[168] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[169] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[170] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/946
[171] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/948
[172] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/948
[173] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/948
[174] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/948
[175] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/948
[176] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/948
[177] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/948
[178] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/950
[179] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/950
[180] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/950
[181] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/950
[182] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/950-953
[183] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/953-954
[184] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/954-956
[185] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/956-958
[186] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/958-959
[187] Bakara: 2/36
[188] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/959-962
[189] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/962
[190] Bakara: 2/223
[191] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/962-964
[192] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/964-965
[193] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/965
[194] Bakara: 2/201
[195] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/965-966
[196] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/966

[197] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/966-967
[198] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/967-968
[199] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/970
[200] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/970
[201] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/970
[202] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/970
[203] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/970
[204] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/970
[205] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/972
[206] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/972
[207] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/972
[208] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/972
[209] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/972
[210] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/972
[211] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/974
[212] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/974
[213] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/974
[214] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/974
[215] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/974
[216] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/974
[217] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/976
[218] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/976
[219] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/976
[220] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/976
[221] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/976
[222] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/976
[223] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/976
[224] Cum'a: 62/11-12
[225] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/978
[226] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/978
[227] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/978
[228] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/978
[229] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/978-980
[230] Tevbe: 9/20-21
[231] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/980
[232] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/980
[233] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/980
[234] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/980
[235] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/980
[236] Tevbe: 9/72
[237] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/982
[238] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/982
[239] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/982
[240] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/982
[241] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/982
[242] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/982
[243] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/984
[244] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/984
[245] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/984
[246] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/984
[247] Tevbe: 9
[248] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/984
[249] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/986
[250] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/986
[251] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/986
[252] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/986
[253] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/986
[254] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/986
[255] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/988
[256] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/988
[257] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/988
[258] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/988-990
[259] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/988
[260] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/990
[261] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/990
[262] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/990
[263] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/990
[264] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/990-992
[265] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/992
[266] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/992
[267] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/992
[268] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/992
[269] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/992
[270] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/992
[271] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/992
[272] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/994
[273] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/994
[274] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/994-996
[275] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/996
[276] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/996
[277] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/996
[278] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/996
[279] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/998
[280] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/998
[281] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercemesi, Aydın Yayınevi: 1/998

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- İsnadda Şaz:

İsnadda aykırılığa örnek: Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce Süfyan b. Uyeyne tariki ile Amr b. Dînâr, İbn Abbas'ın kölesi Avsece ve İbn Abbas isnadı ile şöyle bir rivayette bulunmuşlardır:
"Rasûlullah (s.a.s.) zamanında bir adam vefat etti. Arkasında mirasçı olarak kimse bırakmadı. Yalnızca azad ettiği bir kölesi vardı. Rasûlullah (s.a.s.) adamın mirasını köleye verdi"[1]
Hammâd b. Zeyd bu hadîsi Amr b. Dînâr-Avsece isnadıyla İbn Abbas'ı zikretmeden mürsel olarak rivayet etmiştir. Böylece Hammâd'ın rivayeti şâzz olurken, Süfyan tarîkinden gelen rivayet mahfuz olmaktadır.[2]

---

[1] Ebû Davûd, Ferâiz: 3; Tirmizî, Ferâiz: 4; İbn Mâce, Ferâiz: 2.
[2] İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebû Dâvûd

Süleyman b. el-Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistanî'dir.
Basra'ya bağlı kasabalardan Sicistan'da 202 yılında dünyaya geldi. Hadis öğrenmek için yolculuklar yaptı. Iraklılardan, Şam ahalisinden, Mısır ve Horasan halkından hadis yazdığı gibi Ahmed b. Hanbel'den ve Buhârî ve Muslim'in diğer hocalarından da hadis öğrenmiştir.
İlim adamları ondan övgüyle sözetmiş, tam hıfz (hadis belleme), derin bir kavrayış ve vera' sahibi olmakla nitelendirmişlerdir.
Basra'da 285 yılında 73 yaşında vefat etmiştir.
Telif ettiği eserlerde pek büyük bir ilim mirası geride bırakmıştır. Yüce Allah ona rahmet eylesin, müslümanlar adına onu hayırlı bir şekilde mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- İsnadda Şaz:

İsnadda aykırılığa örnek: Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce Süfyan b. Uyeyne tariki ile Amr b. Dînâr, İbn Abbas'ın kölesi Avsece ve İbn Abbas isnadı ile şöyle bir rivayette bulunmuşlardır:
"Rasûlullah (s.a.s.) zamanında bir adam vefat etti. Arkasında mirasçı olarak kimse bırakmadı. Yalnızca azad ettiği bir kölesi vardı. Rasûlullah (s.a.s.) adamın mirasını köleye verdi"[1]
Hammâd b. Zeyd bu hadîsi Amr b. Dînâr-Avsece isnadıyla İbn Abbas'ı zikretmeden mürsel olarak rivayet etmiştir. Böylece Hammâd'ın rivayeti şâzz olurken, Süfyan tarîkinden gelen rivayet mahfuz olmaktadır.[2]

---

[1] Ebû Davûd, Ferâiz: 3; Tirmizî, Ferâiz: 4; İbn Mâce, Ferâiz: 2.
[2] İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tercümesi :
13 - (12) Enes (R.A) den mervidir, demiştir:
Resûlüllah (S.A.V) buyurduki :
«Bir kimse, bizim namazımızı kılar, kıblemize İstikbâl eder ve kesdiği-mizi yerse. İşte bu müsiüman, Allanın ve Rasûlünün zimmetinde (sigorta¬sında) dır. Binâenaleyh Aflâhüteâlânın zimmetinde (olan müslümana dil uzatarak) hainlik etmeyiniz.» [83][83]
İzahat
Râvî Hz. Enes (R.A.) hakkında gerekli bilgi 7. hadisi şerifin altında zik¬redilmiştir.
Bu hadîsi şerifde de gayet açık ve seçik bir şekilde beyan edilmiştir-kt, kıbleye dönüp namazını kılan, kurbanda kurbanını kesen ve kesilme şartlarına riâyet ederek hayvanı kesen ve müslümanfann kesdiklerinr yiyen kimseler^ Ailâhın hâlis kulu peygamber efendimizin sâdık ümmetlerinden dirier.
Binâenalehy böyle müminlere dil uzatıp, iftira ve isnadlarla küfür kelimesini veya kâfir damgasını söyleyip vurmanın asla doğru olmadığını ve olamıyaoağını açıkça ifâde etmektedir. Zira o müminler. Allanın ve Re¬sulünün sigortasjndadırlar.
Akâid kitaplarında uzun uzun İzahlar ve misallar yazılmış ve beyan ediimiştirki, ehli kıbleden her hanki bir müstümana asla kâfir denilemez. Günah işleyenlerine âsî ve mücrim denir. Yani mümindirler, fakat günah¬kar ve âsî mümindirler.
Esasen akıllı mümin, bu hükümlere mümasil bilgileri kendisinde top¬lar, hiç bir mümine «kâfir» diyemez. Zira başkasına kâfir diyenler, kendi¬leri kâfir olurlar.
Daha geniş malûmat, «İslama Sokulan Bid'at ve Hurâferler» adlı ese¬rimizin birinci cildinde beyan edilmiştir[84][84]
Tercümesi :
14 - (13) Ebû Hüreyre (R.A) den mervidir, demiştirki :
Bir Ârâbî (bedevi bir arab) Nebiyyi Ekrem (S.A.V) efendimize geldi ve dedi :
«Bana bir amel delâlet et (öğret) ki, ben o ameli işlediğim de Cenne¬te gireyim.»
Resûlüllah (S.A.V) de buyurdu :
«Âllaha (C.C) ibâdet edersin ve ona (Allaha) hiç bir şeyi şerik koş¬mazsın, farz namazları kılarsın, farz olan zekâtı edâ edersin ve Ramazan orucunu tutarsın.»
Bunun üzerine Ârâbı dediki :
«Nefsim yedi kudretinde olan Allâha yemin ederimki, bunun üzerine hiç bir şeyi ben ziyâde edemem (yâni, bundan fazlasını işleyemem) ve bundan da noksanlaştırmam.»
Vaktaki o Ârâbî döndü gidiyor idi, Nebiyyi muhterem (S.A.V) efendi¬miz : [85][85]
«Bir kimse, Cennet ehlinden bir kişiye bakmakla sürurlanmak isterse, işte bu adama baksın, buyurdu.» [86][86]
İzahat
Râvî Hz. Ebî Hureyre hakkında üçüncü hadisi şerifde gerekli bilgi zik¬redilmiştir.
Hadîsi şerifde beyan edilen Allâha ibâdet ve kullukdaki ihlas ve ona hic bir şeyi şerik koşmamak, îman ve ibâdetin en üstünü ve bütün ha¬yırların ekmelidir. Zira îman ve ibâdetin ihlasa bağlı olup şirkin her çeşi¬dinden kaçınmak kulluğun en yüksek mertebelerindendir.
Bir âyeti kerîmede meâlen şöyle buyuruSmuştur;
«Her hangi bir kimse, Rabbisine kavuşmayı arzu ederse, sâlih bir amel işlesin ve Rabbisine yapdığı ibâdete hiç kimseyi ortak koşmasın» Kehf sûresi, 110
Şu halde Allâha kul :olan bir kişi. Şirkin eşed ve büyüğü olan puta, ateşe, leşe, resim ve heykele tapmayı yapmadığı gibi şirki hafi olan riya¬karlığı (gösterişi) de yapmaz.
Arâbînin sayılan ibâdetlerden fazla eksik yapamıyacağını beyan et¬mesi ise, ya daha fazlasını yapmaya takati olmadığındandır veya o ibâdet¬lerden fazia veya noksan yapacak olursa, Resulü ekrem efendimize saygı¬sızlık yaparak isyan etmiş olacağındandır.
Resûüflâha sorduğu ve taleb ettiği hüküm karşısında hulus ve sadâ-kaîla tesiimiyyetini gören peygamber, o zatı gösteriyor ve «Bir kimse cen¬net ehlinden bir kişiye bakmakla sururlanmak isterse, işte bu adama bak¬sın» buyruyor.
Bu cümleleri okuyup iyi düşünen her mümin, Allâha ve Resulüne inan¬madaki sadâkatini ve ilâhî emirlere itaatinin ne derece olduğunu düşünür. Düşünür ve araştırırda kendinin ihlaslı ve rızayı bâriye uygun ameli olup, olmadığını, dolaysiyle cennet ve cemâli ilâhiyye nimetine nâiliyyetini umar. [87][87]
Tercümesi :
15 - (14) Abdullah Essekafînin oğîu Süfyan (R.A) den rivayet olun¬muştur, demiştirki :
«Ben dedim; Yâ Resülellah! Bana islamdan bir söz söyleki, senden son¬ra hiç bir kimseden sormayayım. Bir rivayette senden başkasından (sorma¬yayım).
Resûlüllah (SAV) buyurdu :[88][88]
«Allâha îman ettim, de. Sonrada Müştekim (dosdoğru) ot.» [89][89]
İzahat
Râvî kimdir?
Süfyan bir Abdullah Es sakafî (R.A), taifli müslüman sahabelerdendir, Resulü Ekrem efendimizle bir çok sohbette bulunmuşlar, rivayet ettiği hadisi şeriflerin en meşhuru yukarda mealini arz ettiğimiz hadisi şerifdir.
Hz. Süfyan (R.A) emirül müminin Hz. Ömer (R.A) in hilâfeti zamanında tâıf valisi olmuştur.
Râvi Hz. Süfyanın saf ve idraklı bir kişi olması hasebiyle resulü ekrem sallallahü aleyhi vesellem efendimize islam hakkında cok fevkalade bir sual soruyor. Öyle bir sual ki, kendisine ve ümmete garenti ve aydınlık getiren bir sual.
Resulü Ekrem efendimizde ona cevab vererek ümmetine nur saçan kıy¬metli yolu şöyle tarif ediyor.
«AlEahü teâlaya îman ettim, de. sonrada istikâmet et.»
İman hakkında yukarda cibril hadisi olan ikinci hadisi şerifde gerekli malumat verilmiştir.
İstikâmet : İlahi emirlere imtisal edip nehiylerinden kaçınmaktır.
Bu tarifin içine, kalblerin ve bedenlerin amellerinden oian îman, islam, ihsan ve emsali iyilikler girer. Zira istikamet, bütün eğrilik ve kötülükleri terk edip iyi ve hayır olanlara inanıp amel etmekle olur.
Şayet kötü ve fena olan şeylerden bir şeyin bulunması olursa, bu takdir¬de istikamet yok olur. Fenalık ve dalâlet ortada cereyan eder.
İstikamet halinde yaşamak çok güç ve zordur. Zira beşer hak yolda devam edip dünkü gün ve amellerinden bu günkü amelleri daha iyi ve riaha güzel, İslama ve hakkın rızasına uygun olacaktır.
Bu sebebden dolayı Resulü Ekrem efendimiz şöyle buyurmuştur:
«Beni, hûd sûresi kocaltdı.»
Sûre-i Hûdun kocaltmasından maksad, o sûredeki şu maldaki istika¬met emri idi :
«Habibim emrolunduğun gibi istikâmet et.»
Resulü Ekrem efendimiz hâşa eğri yolda değildi. Doğru yolda idi. Bura¬daki emir her ne kadar Resûlüllahın kendisine isede, «Kızım sana söylüyo¬rum, gelinim sana» kabilinden, bu emri ilahi doğrudan doğruya ümmetlerine-dir.
Ama bununla beraber, ilahi emre muhatap olup teklifi ilâhinin en güzel şekilde ifasının güçlüğü elbette Allahın Resulünü düşündürüyordu.
Fahrüddini Razî Hz. diyor ki : «İstikamet, çok güç ve zor bir iştir. Zira İtikat ve inançda cenabu hakkı bir şeye teşbih etmekden, muattal nisbotin-den, suret ve siretlere kıyas etmekden kaçınarak ilâhi emirleri tağyir ve teb¬dil etmeden olduğu gibi işleyip'ahlakî görüş ve yaşantılarda ifrad ve tef-riddan uzak olmak üzere gereken çok ciddi bir iştir.»
İmcimi gazali Hz. de diyor ki : Dünyada doğru yol üzere istikamet et¬mek cehennem sıratından geçmek gibi güçtür. Bunların her ikiside kıldan ince kılıçdan keskindir.
Nitekim bir hadisi şerifde Resûlüilah (S.A.V) efendimiz şöyle buyur¬muştur :
«İstikamet ediniz, gayret ediniz. Zira hakkı ile istikamet etmeğe kadir olamazsınız. Fakat hakkı ile itaata yetişip ulaşılamıyanın hepsi, tamamen terk edilmez.» [90][90]

Ehli takva mutasawıflarda şöyle demişler :
«Bir istikâmet, bin kerametten hayırlıdır.»
Evet Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimiz istikametle emro-lunmuştur. ^erâmet izharı ile emrolunmamıştır. Aslında istikamet sahibi olan her kişide keramet zuhur eder. .Fakat keramet iddiasında bulunan her in¬sanın durumuna bakılır. Eğer îtikat ve ameli şeriata uyuyor ve istikamet üze¬re devam ediyor ise, keramet olur. Şayet îtikat ve ameli istikametde olma¬yıp kötü yolda ise, onun iddiası batıldır ve kendisindeki görülen fevkalade haller, kâfir ve zalimlerde görülen ve «istidrac» ismi verilen zuhuratlar¬dır.
Esasen Peygamberlerde Mucize, Velilerde keramet, kâfir ve zalimlerde, istidrac gibi haller her zaman ve devirlerde görülmüştür. Böyle harikalar hakkında gerekli malumat «Islâmda Evliya meselesi ve Hârikalar» adlı ese¬rimizde beyan edilmiştir.
İstikamet : Kalbde ve amelde olmak üzere ikiye ayrılır.
a) Kalbdeki istikâmet : doğru ve iyi olan şeyler üzerine kalbin karar ve sebat etme hâlidir.
b) Amelde istikamet : Amellerin, islâmın beyan ettiği doğru yol üzerine olup ihlas ve hulusla yapılma halidirki, riya, süm'a dünyevi bir garaz ve ta¬lep olmadan sırf rızayı bari için yapılmasıdır.
Kalblerin istikametli olması, amellerin istikametli olmasını sağlar. Şayet kalbler istikamet üzere olmazsa, amellerde istikametli olmayıp bâtıl ve atıl olur.
Bu hususu Resulü Ekrem efendimiz bir hadisi şeriflerinde şöyle beyan buyurmuşlardır :
«Kulun (Kalbindeki) îmanı, istikametli olmaz. Tâki kalbi istikametli ola. Kalbide istikametli olmaz, tâki dili istikametde ola.»
Hadisi şerifde açıkça izah edildiği üzere, bir kişinin îmanının istikamet¬ti olması, kalbinin temiz ve stikarhetli olmasına bağlıdır.
Yine bir kimseninde kalbinin istikametli ve düzgün olabilmesi, dilinin is¬tikametli olmasına bağlıdır.
Binaenaleyh bir kimse, dili ile yalan, dolan, iftira, tezvir ve küfür keli¬melerini söyler bir tarafdanda «Benim dilime bakmayın, benim kalbim te¬miz» derse yalan ve aldatıcı bir ifâdede bulunmuştur. Zira insanın dili, kalbi¬nin tercümanıdır.
Şu halde bir kişi, dili ve fîli ile kötülük işleyor veya kötülüğü işleyenleri tasvip ediyorsa, işte o kimsenin kalbi ve niyyetide aynı kötülük içindedir.
Hülasa dünya ve ahiret seâdetini temin etmek için, sağlam bir îmandan sonra istikâmet ve doğruluk üzere olmak kurtuluşun tek yoludur. [91][91]
Tercümesi :
16 - (15) Talha bin Ubeyduliah (R.A) den mervidir, demiştir : Necit halkından sacı darma dağınık (fakir) bir kimse, Resûlüllah '(S.AV) efendimize geldi. Uzaktan sesini karma karışık duyuyor, fakat ne söylediğini anlamıyorduk. Nihayet (Resûlullaha) yaklaştı. Meğer islâmın ne olduğunu- soruyormuş. (Bu suâline karşı) Resûullah (S.A.V) : «Bir gün bir gecede beş (vakit) namaz» buyurdu.
— (Adamcağız) : «Üzerimde bu namazlardan başka (Namaz da) ola-cakmı?» diye sordu.
— Resûlüllah (S.A.V) :
«Hayır, meğerki nafile olarak kılarsan (yani, kendin fazladan kılarsan başka) cevabını verdi.
— Ondan sonra Resûlüllah (S.A.V) : «Birde senede (biray) Ramazan Orucu» buyurdu.
— (Adamcağız yine) : «Üzerimde bundan başkasıda olacakmı?» diye sordu.
— Ö da (yani, Resûlüllah da) : «Hayır, ancak nafile olarak edâ eder tu¬taçsın» cevabını verdi.
— Talha (R.A) derki «Resûlüllah (S.A.V) Zekâtıda ona söyledi.
— (O adam yine) : «üzerimde bundan başkasıda olacakmı?» diye sor¬du.
— Yine Resûlüllah (S.A.V) : «Hayır, ancak nafile (sadaka) olarak ve¬rebilirsin.» Cevabını verdi.
— Bunun üzerine (Necitli fakir) : «Vallahi bundan ne fazla, ne de ek¬sik bir şey yapacak değilim.» diyerek ve arkasını dönerek gitti.
— Resûlüllah (S.A.V) o adamın sözünü duyunca) :[92][92]
«Eğer doğru söylüyorsa, feîah buldu gitti» buyurdu : [93][93]
İzahat
Râvî kimdir?
Hz. Taiha (R.A) aşere-i mübeşşereden birisidir. İlk müslümaniardandır. Bedir savaşından başka bütün savaşlarda hazır bulunmuştur. Bedir Mu¬harebesinde bulunmadığı halde peygamberimiz önada ganimetten nasîbmi vermişti.
Uhud Muharebesinde Hz. Taiha Peygamber sallallâhü aleyhi veseileme atılan bir kılıcı kolu ile müdâfaa ettiği için çolak kalmıştı.
Hz. Tatha, otuz sekiz (38) hadîsi şerif rivayet etmiştir. Yedisi Buftârî ve müslimde, ikisi Buhâri ve biriside müslümde mezkûrdur.
Hz. Taiha (R.A) Hz. Ali (R.A) nin hilâfeti zamanında vuku bulan ve «Cemel vak'ası» diye isimlenen vak'ada altmış yaşlarında oldukları halde Mervanın oku ile şehid olduîar. Allah ondan rözi olsun.
Yukardaki hadîsi şeîfi sormaya gelen müslümanın hâli, çok dikkat ge¬reken ve düşünülmesi lâzım olan haldir. Adamcağız Tâ Necid çöllerinden kalkıyor, gece gündüz günlerce yol yürüyüb geliyor. Ve kendisinin seâdetini temin edecek îman ve amei meselelerini teker teker soruyor. Aldığı cevap¬lara itiraz etmediği gibi tam bir inkıyadla, hiç eksiltme ve fazlalaştırmada bulunmadan buyuruiduğu şekilde yapacağını teahhüd ediyor ve gidiyor.
İşte bu hal ve hareket ilim tâlim edenler ve edeceklere, ilim sahibi ulema ve bilginlere sual soracaklara ve sorup öğrendikten sonra ne şekilde hare¬ket edilmesi gerektiğini bilmeyenlere, en güzel ve en doğru bir örnektir.
Ataların bir sözü vardır : «Anlayana sivri sinek saz, Anlamiyana davul zurna azdır»
Hadîsi şerifin ihtiva ettiği hükümler hakkında gerekli malumat, baş ta-rafdaki hadîsi şeriflerin îzah bölümünde beyan edilmiştir. [94][94]
Tercümesi :
17 - (16) İbni Abbas (R.A) den mervidir, demiştir : Abdul kays kavmi (Bahreyn taraflarında) Nebiyyi Muhterem (S.A.V) efendimizin huzuruna geldikleri zaman :
— Resûlüllah (S.A.V) : «Siz, kimlerdensiniz?» yahut «Nerenin cemaatı¬sınız?» diye sordu.
— Resûlüllah (S.A.V) : «Hoş geldiniz. (Allah sizi) utandırmasın, Peşîman ettirmesin.» buyurdu.
— Bunun üzerine (Müsafir olan cemâat) : «Ya ResÛlelleh, biz sana yalnız haram aylarda gelebiliriz. ,BUirsinki) aramızda kâfir olan Mudar (ka¬bilelerin) den şu cemâat vardır. O halden bize kesin bir şey emir buyurda, geride kalanlarımıza haber verelim, o sebeblede Cennete girelim.» dediler.
— (Nebiyyi Muhterem A.S.V) e, İçkileri (yahut içki kaplarını) da sordu-
— (Resûlüllah; (S.A.V), onlara dört şey emretti ve dört şeydende neh-yetti. Onlara yalnız Allâha İman ile emrettikten sonra;
«Bilirmisiniz her şeyde tek Allâha îman etmek ne demektir?» diye sordu.
— (Onîarda), «Allah ve Resulü bilir.» dediler.
— (Resûlüllah S.A.V) : «AElâhdan başka Hah olmadığına ve Muhamme-din Resûiüllah olduğuna şahadet etmek. Namaz kılmak, Zekat vermek, Ra¬mazan orucunu tutmak ve ganimetin beşte birini (1/5 ni) vermektir.» buyur¬du.
— Keza onları {dört şeyden yâni) içi sırlı ağzı yanından yapılmış kır¬mızı veya yeşil toprakdan yapılmış testi, Testi makamında kullanılan boş kuru kabak, şıra koymak, için içi oyulmuş ağaç parçası, Ziftle {kara sakızla) sıvanmış testi {denilen kaplara, hurma, yahut üzüm şırası : Şarab koymak) dan nehyetti.
— İbni Abbas (R.A) in Müzeffet yerine mukayyer (zift manasına olan kâr veya kîr ile sıvanmış testi) dediğide mervidir.
— Resûlüllah (S.A.V) :
«Bunları hıfzedin ve sizin yanınızda olmayan kimselere haber verin.» buyurdu. [95][95]
Bu hadîsi şerifin lafzı Buhârinindir. [96][96]
İzahat
Râvî kimdir?
İbni Abbas (R.A) Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimizin am¬casının oğlu Abdullah (R.A) dır. Hicretten üç sene veya beş sene ewel dün¬yaya gelmiştir. Peygamberimizin öhirete irtihalı sırasında on üç (13) veya on beş (15) yaşlarında idi.
Hz. Abdullah (R.A) bu ümmetin en âlim ve fazıllarındandı. Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimiz bunun ilim ve hikmet sahibi ve fıkıh İfmine âlim olmasına dua etmişti. Tefsir ve tevîlide iyi bilirdi. Peygamberimi¬zin yanında çok bulunurdu. Bu sebeble vahyi ilâhiyi getiren cebrâil Afeyhis-selâmı iki sefer 'görmüştü.
Hz. Ömer, halifeliği zamanın da büyük ve dev sahabelerin yanında genç yaşda olan bu zatı yanına olurdur ve kendisi iie istişare ederdi.
Beyaz tenli, uzun boylu, yüzü nurlu ve dili fasih bir zad idi. Ömürlerinin sonunda gözlerine âma arız olduğundan görmezlerdi.
Hz. Abdullah (R.A) bin altiyüz altmış (1660) hadisi şerif rivayet etmiş¬lerdir.
Cuma günü hutbede hulefa-i reşidin ve sultanlara dua etmek, sahabe arasında Abdullah bin Abbas tarafından yapılmıştır. Basra valisi iken Haz-reti Ali hakkında dua etmiştir. Bundan ewelde Hz. Ömerin (R.A) hilafeti za-nanında aynı yerde Ebû Musa ef Eş'arî yapmıştı. Bu günkü hutbenin so¬nunda veya içinde yapılan emsali dualar, bu zamana ve bu şahısların yap¬akları dualara iltihak ve istinad etmektedir.
Hz. Abdullah (R.A) yetmiş yaşlarında oldukları halde atmış sekiz (68) sene-i hicrîde Taifde vefat etmiştir. Allahüteâla ondan razı olsun.
Hadisi şerifin baş tarafında geçen cümlelere dikkat etmek lâzımdır. Zira Resulü ekrem efendimiz, huzuruna gelen misafirlerine kimler oldukla¬rını soruyor.«ve

merhaba hoş geldiniz. Allah sizi utandırmasın, peşiman et¬tirmesin» diyerek iltifat ediyor ve haklarında hayırlı duada bulunuyor.
Bir müslümanın huzuruna veya ev ve dükanına bir müsafir geldimi, böyle iltifat edip iyi mukabelede bulunarak hal ve hatırlarını sorup dilek ve temennilerine takati nisbetinde cevab vermek gerekir.
Rasûiüllahm huzuruna glen misafirler her zaman gelemediklerini an¬cak tâ eski devirlerden beri devam ede gelen ve insanında ilk zamanların¬da muharebe etmenin haram olduğu malum olan zil'kâde, zilhicce, muhar¬rem ve receb aylarında ancak gelebildiklerini beyan etmeleri, şâyani dik-katdır. Zira diğer aylarda geilrlerse, kâfirlerden mudâr kabilesinin tecavu-zuna uğrama tehlikesi olduğu anlaşılıyor.
Burada muharebe etmenin haram olduğu aylar hakkında bir kaç satır izahatta bulunalım.
Kur'anı keıimde şöyle buyurulmuştu :
«Muhakkak gökleri ve yeri yarattığı günden beri kesin hükmünde ay¬ların sayısı, Allah katında on iki (12) aydır. Onlardan dördü (zilkade, zil¬hicce, muharrem ve receb) haram olanlardır. Bu ayların {içinde muharebe¬nin) haram kılınışı (İbrahimden gelen) doğru dinin bir hükmüdür. Bu se-bebden bilhassa bu aylarda nefislerinize (bir birlerinize) zulmetmeyiniz. Bununla beraber, müşrikler sizinle top yekûn harp ettikleri gibi, sizde on-farfa topunuz harp ediniz. Ve bif.inizki Allah (cc.) fenalıklardan sakınan¬larla beraberdir.» Tevbe Sûresi, 36
Cahil, kâfir ve müşriklerin beytullahı ziyarete gelenlere ezâ ve cefc vermelerinden dolayı cenabı hak harp etmenin, ezâ ve cefada bulunmanın yasak ve haram olduğu ayları tayin ederek beytullahı ziyarete gelecekleri korumuştur. Bu hüküm islam'ın mekke devrinde ve Medine-i münewerenin ilk günlerinde aynı devam ediyordu.
Sonra hükmün değişmesi ve haram ayların kaldırılması halinde müş-. riklerin öldürülmesi gerektiği beyan edilmiştir. Bu hükmü beyan eden âyet¬ler şunlardır :
«Eğer (o müşrikler) tevhid ve hicretten yüz çevirirlerse, onları buldu¬ğunuz yerde yakalayın, tutun ve öldürün. Onlardan ne bir dost nede bir yar¬dımcı edinmeyin.» Nisa sûresi, 89
Diğer âyeti kerime meali :
«(Dkunulması) haram olan o aylar {zilkade, zilhicce, muharrem ve re¬ceb) çıktını zaman artık müşrikleri, onları nerede bulursanız öldürünüz.»Tevbe sûresi, 5
Evet islamın ilk zamanlarındaki haram aylara tazim etme hükmü, son zamanlarında kaldırılmış ve neshedilmiştir. Kaldıran âyeti kerime de bu son âyetdeki, «artık o müşrikleri, onları nerede bulursanız, öldürünüz.» Hükmü ilâhi olduğu beyan edilmiştir.[97][97]
Hadisi şerifdeki birinci dört emri beyan sadedinde Rasûlüllahın, «bilir-misiniz, her şeyde tek olan Allaha iman ne demekdir?» Sualine kendileri iman edip huzuru Resule geldikleri halde «Allah ve Rasûlü bilir» demeleride edep ve hürmetlerinden idi. Bir büyüğün huzurunda işte böyle hareket edi¬lir. Nasibi olanlar bu edepli hareketden hisselerini alırlar.
Yoksa b;'en fâzıl kişilerin huzurlarında onlardan küçük ve mertebece aşağı olanların, bilgiçlik taslamaları veya onlara saygı hududunu aşarak ko¬nuşmaları, uzak yerlerden gelen bu kemallı insanların halinden çok ve çok aşağı ve bir edepsizlikdir.
Şu dünyada aradım kıldım taleb,
Her hüner makbuldür ama illa edep, illâ edep.
Peygamberimiz bu edepli cemaatına dört emri beyan ettikden sonra, nefsin arzu ve emelinden ve şeytanın amelinden olan şarabınyapımı, mu¬hafaza edilişi ve taşınışı, yani alınışı, satışı, içimi ve emsali kötü amel ve fiillerden nehyetmişti.
Şarap ve emsali sarhoş eden şeylerden RasûlüNah (S.A.V) efendimiz yasaklıyor «ve hükümleri iyi muhafaza edin, gidiniz orada kalan müslü-manlara haber verin» diyerek islamın tebliğ vnzifesinide bırakmamalarını ehemmiyetle tavsiye ediyor.
Evet şarabın ve emsali Sarhoş eden şeylerin iv'i haramdır. Şarob kadiyetle necisdir. Alınması, satılması, hamallığı ve vesair ameller haram¬dır.
Fakat şarabdan başka sarhoş edenlerin içimi haram oimak-n beraber başka yerlerde istimalları ve satışları, ihtilaflıdır. Daha geniş malumat, fıkıh kitablarında mezkûrdur. Bizim «Mültekâ tercümesi» adlı eserimizin dördün¬cü cildinin «İçkiler Bahsinde» de beyan edilmiştir.
Allah ve Resulüne îman etme keyfiyyetini buyuran Resulü okrem efen¬dimiz, Kur'an âyetlerine işaret etmektedir.
«Artık (Ey Resulüm!) şunu bflki, Allahdan başka ilâh yoktur.» Muhammed sûresi, 13
Resulü ekrem efendimizin AMâhın Resûlu olduğunu beyan eden ilah' âyet meali :
«MHAMMED (A.S) Allâhm Resulüdür.» Fetih sûresi, 29[98][98]
Tercümesi :
18 - (17) Ubâde ibni Essamit (R.A) den mervidir, demiştir : Resûlüllah (S.A.V) etrafında ashabından bir takım kişilere buyurduki : «(Ey cemâat!) hiçbir şeyi Aliâha şenik koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, evladınızı öldürmemek, kendinizden uydurduğunuz şey-lerEe hiç kimseye iftira etmemek ve meşru olan bir şeye karşı isyan etme¬mek üzere bana bîat ediniz.
— Binâenaleyh eğer sizlerden bir kimse, bu saydıklarımı yerine geti¬rirse, onun ecir ve ssvâbı AÜâhü teâiânm üzerinedir. Ve bir kimse, bu say-tiikianmdan birini (haramı) işlerse, dünyada o işlediği şeyin cezasını görür. Dünyada ikab olunursa, işte o (ikab) onun günâhına keffârettir.
— Ve eğer içinizden birinin işlediği bir suçu cenâbu hak örterde dün¬yada cezasını görmezse, onun işi (Cezası veya afvi) Aliâha aittir, Cenâbu hak onu dilerse afveder, dilerse azâb eder.[99][99]
— Ashabı kiramda : Bizde bu şartlar üzerine bîat ettik (dediler).» [100][100]
İzahat
Râvi kimdir?
Hz. Ubâde (R.A), medine-i Münewereli ashabı kiramdan, Mekke-i mü-kerremeye iman edip bîata gelenlerdendir. Birinci, ikinci ve üçüncü akabe bîadlarında bulunmuştur,
Bedir ve diğer muharebelerin hepsinde hazır bulunan çok temiz bir sa-hâbî idi.
Hz. Ömer (R.A), hilâfeti zamanında bu zatı şama hakim ve muallim ta-Yin etmişti. Humusda ikâmet etti. Sonra füistine nakli mekan ettiler ve ora-
da ramle veya beyti makdis de yetmiş iki (72) yaşında iken otuz dörî (34) hicri senesi vefat etmiştir. Allah ondan razı oisun. Pek çok sahabe ve tabi¬in bu zattan hadis rivayet etmişlerdir.
Hadisi şerifde, Resulü Ekrem efendimiz sahabesinden bir gurubuna sözlü muahedede bulunarak «Alfana hiç bîîr şeyi şerik koşmamalarını, hırsız-hkda bulunmamalarını, zina yapmamalarını, evtad'cnnı (çeşidili nedenler-ie) öldürmemelerini, kendileri tarafından uyudurulan İftiraiarEa bühtanda bu¬lunmamalarını ve maruf (iyi, hayır) olan şeylerde Allaha isyan etmemeleri¬ni» beyan buyurmuştur.
a) Allaha şirk, celî ve hafî olmak üzere ikiye ayrılır.
Şirki celî : Puta, ateşe, ölüye, diriye, heykele, resim ve cisimlere tapın¬ma şeklidir. Bu tapışda bulunan müşrikleri Allahü teâla asla afv etmez. Cehennemde ebedidirler.
Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Muhakkaktı Allah, kendine şerik (ortak koşanları,) bağışlamaz.»
Ve şirkin en büyük çirk ve zulüm olduğu şu âyetlerde beyan edilmiş¬tir :
«Bir vakit lukman, oğluna öğüt vererek şöyle demiştir :
— Ey oğulcağızim! Allaha ortak koşma, Çünkü Allaha ortak koşmak (şirk) çok büyük bir zulümdür» Lukman sûresi, 13
Bu hükümlerde okuduğumuz üzere hakiki kul, hic bir şeyi Allaha or¬tak koşmaz ve-koşmaya çalışmaz. Aynı zamanda Allaha ortak koşmayı em¬reden, âmir ve baba anada olsa itaat etmez ve öyle kişilerin sözlerine ku¬lak vermez.
Bir âyeti kerime meali şöyledir :
«Şayet ana ve baban bilmediğin (hiç kıymet vermediğin put ve emsalin¬den ve şirkden ibaret olan) bir şeyi bana ortak koşman ,için seni zorlarlar-sa, bu takdirde onlara itaat etme.» Lukman sûresi, 14
Evet Akıllı insan, hiç bir faide ve zarar sağlamıyan ve sağlamıyacak olan putlara, heykel ve resimlere kiymet vermez ve tapmaz. Onların hu¬zurunda saygıda durup onlardan bir şeyler beklemez. Esasen o put bir kişi ise, ölümden kendini kurtaramıyan zavallı ve aciz bir yaratık olduğunu bilir. Asla tapmaz.
Şirk ve putpereslik hakkında Kur'anı kerimde pek çok hâdise ve jbret alınacak kıssalar vardır. En başda gelen ve gayet açık olanı, İbrahim Aleyhis selamın putları kırıp en büyüğünün boynuna kırdığı aleti koyup sonra müş¬riklere «Mademki bu sizin AlEahınızdır. Bunlara yapılanı size anlatsın.» Gibi ifadelerle müşrikleri rezil ve mahcup etmesi hâli, cok ve çok acaibdir.
Bu kıssayı okumak isteyen kardeşlerimize Enbiya sûresinin, 57-70. Ayeti kerimelerini ve ya meal ve izahlarını okumalarını tavsiye ederiz.
Şirki hafi: Açıkdan şirk olmayıb, gizli şekilde olan şirktirki, bu amel küf¬re varmamakla beraber ahirette, işlenen iyiliklerin mükâfatı, sahibine veril¬meyeceği', kim ve ne maksadla yapıldı ise onlardan ecirlerin İstenmesi hu susunda halıkı zülcelâl, kime beğendirmeye çalışıldı ise, onlara gönderе¬ceği şer'î hükümlerde beyan edilmiştir. İşte bu amelin adına, «Riya^> denir.
RİYA : Ahiret ameli ile {dünya menfeatını arzu etmektir. Yani, ahiret ameli olan ibâdet, hayır hasenat, iyilikler ve her çeşit ahiret amelini işleyen kişi, gösteriş ve başkalarına beğendirme veya başkalarının yanında öğün-me maksadına matuf işlenen amellerdir ki, görünüşde ahiret ameli iken, bir dünyalığa kavuşmak maksadına bağlı olması hasebi ile dünya amelidir.

Namaz, niyaz, teşbih, tehlil, evrad, ezkar, hayru hasenat ve her çeşit ahiret amellerini sırf «iyi adam» desinler, insanların yanında iyi görünmek maksadı ile gösteriş olarak yaparlarsa, işte bu adamların yapdıkları amel¬ler, katıksız «Riya» dır ki, bu şekildeki ameller, Münafık huylu insanlarda da¬ha çok görülür.
Riya ile amel edenlerin halleri, hiçde iyi değildir. Kur'anı kerimde ve hadîsi şerifler de bu zavallıların perişan halleri açık açık beyan edilmiştir.
Bir ayeti keriymede şöyle buyurulmuştur :
«Şiddetli azab (nifak maksadı İle) o namaz kıîanlaraki, Onlar, namaz¬larından gaHEcLİrter. Onlar, (namazları ile insanlara) gösteriş yaparlar.» Maun sûresi, 4-6
Diğer ayeti kerîme meali :
«Bu sekebEe her kim Rabbisine kavuşmayı arzu ederse, sâiih bir antet iştesin ve Rabbssjne yapdığı ibâdete (Riya ile) hiç bir şeyi ortak koşmasın.» Kehf sûresi, 110
Bir hadîsi nebevîde de şöyle buyurulmuştur: «S[zin fiçin en çok korktuğum şey, şirki asğar : Küçük şirktir.
— Ashabı kiram dediier ki ; Ya Resûfellah! O şirki asğar : Küçük şirk nedir?
— ResûEüHah (S.A.V) : Riyadır ki, Hak tealâ insanları amellerine karşt-Uk cezalandıracağı zaman (Ahirette) riyakarlara : Dünyada gösteriş yapdı-ğmız kimselere gidin, onların yanında bjir mükâfat butabilecekmisiniz? bu-Vuracakttr, dedi.» [101][101]
Riya hakkında geniş malûmat, ilerdeki ciltlerde bahsî mahsûsunda ge¬rçektir. Ayrıca kısada olsa, yukarda birinci ve ikinci hadîsi şeriflerin İzah kısmında bir nebze bahsedilmiştir.
b) Hırsızlık yapmakda, islamda en kötü amel ve hareketlerdendir. Hırsızlık: Başka bir kimsenin malını gizlice alıp kaçmaktır. Böyle hır¬sızlığı yapanların cezaî müeyyidelerle cezalandırılması lazımdır.
«Erkek hırsızla kadın hırsızın, yaptıkları hırsızlığa karşıhk, ASlahoan bir azab /olmak üzere (sağ) Eslerini kesin.» Mâide sûresi, 38
c) İslamın haram kıldığı ve Adem Aleyhisselâmdan Muhammed Aley-hisselama kadar bütün dinlerde yasaklanan zina, Şer'i nikah bulunmayan ve nikahlanma izni Şer'isi olmayan kadın ile erkeğin cinsi münasebetde hulunulan gayri meşru fiildir.
Zinanın haramlığını nâtık ilâhi hüküm meali :
«Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o (zina),, pek çirkin ve kötü bir yoldur.»İsrâ sûresi, 32
Diğer âyeti kerime meâü :
«(Bekar olupda) zina eden kadınla zina eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun. Alîaha ve âhireî gününe inanıyorsanız, bunlara AKahın dini hususunda (emri ilâhiyi yerine getirmekde) merhametiniz tutmasın. Mümin¬lerden bir toplulukda bunların ceza tatbikinde şâhid (hazır) olsun.» Nur sûresi, 2
Bu âyeti kerimede izah edildiği üzere zina eden erkek ve kadınlardan hiç birine, merhamet edip afv edilemiyeceğini gayet acık bir ifade ile beyan etmektedir.
Hükmü ilahi böyle iken hem islamdan bahsedip, nemde hırsız¬ları, katil ve canileri afv edenleri ve bu afv edenleri tasvip edenler, en azından büyük cürüm işleyen ve papazların yolunu-takip eden zalimlerdir. Kendilerini Allahın üstünde gören ve görmeye, göstermeye çalışan hainler¬dir.
Allanın «Afv etmeyin» diyerek kötülüğü işleyenlerin cezalarının tatbik ve infazını emir buyurması, açık ve seçiktir. Kesinlikle anlaşılan böyle hü-kümieri infaz etmek, gerçek mümin ve amirlerin vazifesidir. Aksini icra edenler veya bu fenalıkları himaye edenler zulmü alkışlayan, zâlimi seven, dîne söven alçaklardır.
Hırsız ve zânilerin cezalan ile ilgili geniş malumat, fıkıh kitaplarında mezkurdur. Bilhassa bizim tercüme ve izahını yaptığımız, «Mültekâ tercü¬mesi» adlı eserimizin ikinci cildinde uzun uzun beyan edilmiştir.
d) Evlatları öldürmekde, cehalet devrinde çeşidli Dedenlerle yapılmak¬ta idi.
Meselâ; Bir kısmı kız çocuklarını kendileri için zül kabul ederlerdi. Bu sebeble yeni doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi. Diğer bir kısım eahiilerde rızık korkusundan dolayı çocuklarını öldürürlerdi.
İşte buna benzer sebeblerle çocuklarını öldürmemeleri için Resulü Ek¬rem efendimiz müslüman cemaatdan sözlü ahd alıyor ve kendilerine ev¬latlarını öldürmemelerini tavsiye ediyor.
Bu husus Kur'anı kerimde şöyle zikredilmiştir :
«Fakirlik korkusu ile (cahiiiyyet devrinde olduğu gibi) çocuklarınızı öl¬dürmeyin. Onlarada sizede rızkı biz (Azimüşşan) veririz. Muhakkak ki onları öldürmek, çok büyük bîr günahdır.» İsrâ sûresi, 31
Çocukları öldürme keyfiyeti, şimdi birde ana rahminde henüz doğma¬mış çocukları ilaç vesaire ile düşürerek öldürenlerde zuhur etmiştir. Bu hu¬susun haram ve caiz olmayan yönleri ile cevaz cihetlerini «Mültekâ tercü¬mesi» adlı eserimizin birinci cildinin «köleyi nikahlama babı» adı altında genişçe zikrettiğimizi hatırlatırız,
e) Çeşidli yalan ve uydurmalarla iftira ve bühtanda buiunmakda en şeni kötülüklerden olduğu için Resûlüllah (S.A.V) efendimiz ahd ve biat ederek yapmamalarını beyan ediyor.
Bu iftira ve bühtan, bir kadının kötülüğünü görmeden zan ile töhmette bırakılması, keza bir erkek hakkında da çeşidli yön ve şüphelerle iftiraya gitmek gibi hallerde kötü hareketlerdir.
Cahiiiyyet devrinde bir kadın, her hangi bir yitik çocuğu veya çaldığı çocuğu getirir kocasına «işte bu çocuk benim» diyerek iddia ve isnadlarla kocasını kandırmaya çalışırdı.
İşte bu ve emsali mantık dışı uydurma ve yalanlarla bühtanda bulun/ mak adam öldürmekten daha kötü bir fenalıktır.
f) Mâruf ve iyi olan şeylerde isyan etmek ise, ilâhi emirleri yapmayıp ihmal etmek, doğru işleri terk etmek, güzel ahlak yolunu bırakıp kötü ah¬lakı rehber edinmektir.
Yukarda madde madde sayılan ahd nameye uyanların ecrü mükafa¬tının Allaha ait bir hak ve lütuf olacağı, şayet bu fenalıkları işleyerek ahd-nâme biati bozanlar olursa, o kimselerinde dünyada bir ıkap ve cözâya carpmayıp azabı ilâhi görülmeyip Settarûluyup olan Allahü teâla o a/yıplan setrederse, böyle kişilerin hükmüde Allaha aittir. Dilerse âhirette af// eder dilerse ıkap eder.
Şirk hakkındaki kesin hüküm ise, yukarda beyan edildiği üzâre ilahi afv yoktur. Ebedi azaba müstehaklık vardır.
Bu hadîsi şerifde şu mealdaki âyeti kerimeye işaret vardır :
«Ey peygamber! Mümin kadınlar, Allâha hiç bir şeyi ortak koşmama¬ları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, evladlarını (kız çocuklarını) öldürmemeleri, elleri ve ayakları arasında (yani zina yoluyla bil? çocuk do-ğurub kocalarına nisbet ederek) iftira düzüp getirmemeleri, (emredeceğini her h'angi bir iyilik hususunda sana asi olmamaları sortiyle; sana biat et¬meğe gelddiklerinde, bîatlarını kabul et. Onlar için Allahdan jmagfiret iste-Viver. Zira Allah çok yarılğayıcı ve çok esirgeyicidir.» Mümieftıne sûresi, 12
Bu âyeti kerîme, mekke-i mükerremenin fethinde nazil olmuştur. Re¬sulü Ekrem efendimiz erkeklerle bîatı, el sıkmak suretiyle ydpmışdır. Ka¬dınlarla ise, söz almak ve sözleşme suretiyle bîat etmiştir.
Yani kadınlarla, el tutma ve vücutlarına dokunma olmadan âyeti kerime de beyan edilen hükümleri tebliğ edip söz ile bîat etmiştir. Bu şekildeki hük¬mün tebliği, yabancı kadınla erkeğin ellerini tutmalarının haram oluşun dandır. [102][102]
Tercümesi :
19 - (18) Ebû saîd-i el Hudrî (R.A) den rivayet edilmiştir, demiştir. «Bir kurban veya Ramazan bayramında Resûlüllah (S.A.V) efendimiz yakımıza namazgaha çıktı. Kadınların yanından geçti ve (onlara) :
«Ey kadınlar! Sadaka veriniz. Zira bana Cehennem halkı gösteril¬di, ^gördüğümün) çoğu sizler (siz kadınlar) idiniz.» buyurdu :
(Kadınlarda) : «Yâ Resûlüllah (S.A.V) Neden?» diyerek sordular. (Resûlüllah S.A.V. de) :
— «Çünkü siz (ona buna) çokça lanet eder ve kocalarınıza karşı küf-rânı n\îmet gösterirsiniz.
Lcâib şeydirki, kendini zabdeden akıllı ve dîninde) mazbut kimsenin aklını sizin (aklınız) kadar eksik akıllı ve eksik dinli hiç kimsenin gelebildiği¬ni görmedim.» buyurdu.
— (Kadınlar) ; «Aklımızın ve dînimizin eksikliği nedir? Yâ Resûlellâh» dediler.
osûlüllah S.A.V) : «Kadının şehâdeti, erkeğin şehâdetinin yarısı değilmidir'i;» diye sordu.
— (Kadınlar) : «Evet» dediler.
— (Resûlüllah A.S.A de) :
— «İşte bu akim noksanlığından, ve (Kadın), hayız zamanında namaz ve oruç tutmaz değiEmi?» buyurdular.
— (Kadınlarda) : «Evet» dediler.[103][103]
— (Resûlüllah S.A.V) :
— «Eşte buda (Kadının) dîninin noksanlığındandır.» buyurdu. [104][104]
İzahat
Ravi kimdir?
Hz. Ebi Said el hudrî (R.A) in, isimleri saad bin maiikdir. Ensari kiram¬dan ve ashabı güzîninin alim ve fazıllarındandır. Hz. Peygamberimiz ile be¬raber bütün muharebelerde hazır bulunmuştur. Kur'anı kerime hafiz idiler. Kendisinden pek çok sahabe ve tabiin hadisi şerif rivayet etmiştir.
Vefatları, kendisi seksen dört yaşlarında iken hicretin atmış dört veya yetmiş dört tarihinde Medine-i münewerede vuku bulmuştur. Kabri şerifi, «Cennetül baki»

dedir.
Hz. Ebi said el hudrî, bin yüz eytmiş (1170) hadisi şerif rivayet etmiş¬tir. Sahihayn «Buhari ve müslümde» de yüzon biri (111), tek başına buha-ri şerifde, on altısı ve tek başına müslimdede, yetmiş ikisi mezkûrdur. Yu-kardaki hadisi şerifde, görüldüğü üzere buhari ve müsümin ittifakı ile riva¬yet ettikleri hadisi şeriflerdendir.
Hadisi şerifde, «Ey kadınlar! sadaka veriniz. Zira bana cehennem halkı gösterildi. (Cehennemde gördüğüm) çoğu sizler (siz kadınlar) idiniz.» Bu-yurulan cümlelerle kadınların cehennemlik olanlarının sadaka ve hayır ve¬rerek kurtula bileceklerini veya sadaka-i cariyeyi veren kadınların direk ce¬hennemden kurtulup cennete nail olacaklarını beyandır.
Zira az sadaka, dünyada belayı def eder. Ahiretdede cehennemle sa¬hibi arasına perde olur ve kıyamefde insanlar, vermiş olduğu sadakanın gölgesinde gölgelenecektir.
Nitekim bir hadisi şerifde buyurulmuştur :
«VeEevki bir hurma danesi olsun, sadaka vererek kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz.»
Birde sadakayı Allah yolunda verenler, erkek olsun kadın olsun dünya muhabettini üzerlerinden atarak dünyanın faniliğini anlayıp ebedî seadet yuvası olan ahireti kazanma gayreti görülür.
Aslında kadınlar; Dünyaya çok meyilli, mal ve mülk sevdasına, dünya¬nın süs ve zinetlerine' ekseriya çok düşkün olurlar. Çok sevdikleri malla¬rından sadaka vermekle mal mülk sevgisi ve mala mülke tapınır halin yok
olması, aynen dünya muhabbetinden neş'et eden puhulluk «cimrilik» has-talığıda ..uKsanlanmış veya tamamen gitmiş olur. Pahil ve cimrilik yapan¬lar, i,ö kadarda âbid olsalar, varacakları yer yine cehennemdir.
Kdınlar sadaka ve hayı verirlerse, işte bu cimrilikden kurtulup sahi ve cömert kişiler dahil oiunor. Cömert kimselerin varacakları yer, cennettir.
Bu husus,; Peygamberiniz şöyle beyan buyurmuşlar :
«Sahî ve cömert kişi, AEîaha yakın, insanlara yakın ve cennete yakın¬dır ve cehenneme uzai:j?r.
— Pah il-cimri kimse ise, AiCaha uzok, insanlara uzak, cennete uzak ve cehenneme yakındır.» [105][105]
Başka bir hadisi şerifde, «ve.en el, alan efden hayırlıdır.» buyurmuş¬tur.
Hadisi şerifde, kadınların ekserisinin niçin cehenneme gireceklerini beyan saadedindede şu cümleler buyurulmuştur :
«Çünkü siz (ona buna) laneti çok eder ve kocalarınıza karşı küfranı nîmeîde tutunursunuz.»
Bu mübarek cümieierdede iki husus belirtilmiş oluyor.
a} Birisi, kadınların dili lanet etmeye pek çok kayar ve olur olmaz lü¬zumsuz şeylerden dolayı efendisine, çocuklarına, komşularına ve hem cinsi olan kadınlara ve hatta hayvanlara ve eşyalara dahi lanet edenler oluyor.
Kadın olsun erkek olsun, lanete dilini alıştırmaması ve lânetde bulun¬maması lazımdır.
Hakikat böyle olması gerekirken kendi çocuğuna kâfir dölü, piç, kâfir sıpası, kâfirin dölü, kâfir herifin piçi, e'şşek sıpası V.s.» Kendi malınada «kâfir malı, domuz malı, domuzun malı, gibi...» Kelimeleri en çok kadınlaı söylerler.
İşte böyie lanetleri söyleyenler, kendilerini cehennem ateşine attıkları için ve böyle kötü kelimeleride daha çok kadınların söylemesindn doiayı Allanın Rasûlü, cehennemde olan kişilerin ekserisini kadınlar olduğunu ve oluş sebeblerinide böyle beyan ediyordu.
Esasen insan dilini böyle lanet kelimelerinden sakındırması lazımdır.
Hatta hayatında kâfir olarak yaşayanlara, öldükten sonra lanet etmek bile uygun görülmemiştir. Ancak Ebû cehil ve Ebû lehep gibi kişilere dair haklarında âyeti kerimeler gelen veya bizzat ölürken başında bulunupda Alfana küfrede küfrede öldüğüne şahid olan kimseler, şahid oldukları kim¬selere lanet okuya bilirler ve lanet okuna bilir. Kesin bilgileri olmayan kim¬seler ise, mücerret ondan bundan duydukları ile lanet ederlerse, bu davra¬nış ve İfadeleri şer'a uygun değildir.
Hâdise ve vakıaların vukuu muhakkak olan ve fakat bu hadiselere se-beb oian kimselerin son nefesleri, tam bir kesinlik ifade etmediğinden, ye¬zide, Hz. Ali (R.A) nin şehâdetine sebeb olan kişiye ve haccac gibilerine lanet etmeyi muhakkik ve müdekkık olan ulemâ uygun görmemişlerdir. Uygun görmeyenler, Hz. Ali (R.A), İmamı Gazali, Aliyyül kâri ve emsali zevatı kiramlardır.
Bu hususun daha geniş İzahı, «Bid'at ve hurafeler» le «İslamda evliya meselesi ve harikalar» eserimizde ayrıca «Mütlekâ tercümesi» isimli ese¬rimizin «Mürted babı» altında zikredilmiştir.
b) Kadınların, kocalarına karşı küfrânı nimette bulunmaları ise, bu gün daha ayan ve beyandır. Kocası karısına bütün gün ihtiyacını karşıla¬mak için gayret sarf eder. Yüzlerce talep ve isteğini yerine getirir. Şayet bu isteklerin birisini günlerden birgün getirmez veya getiremezse, hemen kı¬yameti koparır ve artık «zaten sen benim dediğimi hesaba almazsın, şim¬diye kadar hiç dediklerimi yapmadın, sen adam değilsin, filan kişi şöyle almış böyle satmış, herif değilsinde bir baş belasısm gibi...» Cümlelerle bütün hayırları ve hizmetleri yıkar ve inkar eder.
Küfrani nimetde bulunmadan kocasına itaat eden, iffet i/e namu¬sunu koruyan saliha kadınlar ise, dünya mal ve servetinin en kıymetli ve hayırlısıdır. Böyle kadınlar, çok mutlu kadınlardır. Ve böyle kadınlara sa¬hip olan erkeklerde, çok mutlu erkeklerdir.
Bir hadisi şerifde Resûlüllah (S.A.V) şöyle buyurmuştur ;
«Dünya, geçici bir meta (servet ve saman) dır. Bu dünya metâının (ser¬vet ve kazancının) en hayırlısı, sâliha (namuslu itaatkar) kadındır.
— (O sâliha kadın) sen (yâni kocası) ona baktığında sana surur ve neşe verir. Sen ondan ayrılıp gittiğindede (işine, çarşıya gittiğinde) seni koruyan (senin evini, çocuklarını ve namusunu senin için muhafaza eden) kadındır.»[106][106]
Kadınların Din ve akıllarının eksikliği ile ilgili izahat, «İsiamda tesettür ve haya» adlı eserimizde zikredilmiştir. [107][107]
Tercümesi ;
20 - (19) Ebû Hüreyre (R.A.) den mervidir, demiştir : Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Allâhü teâla buyurdu : Âdem oğlu bana yalan isnâd etti. Halbuki ona yalan isnâd etmek muvafık değildir. Ve âdem oğlu bana noksanlığı tavsif etti. Halbuki ona o şekilde (cenâbu hakka noksanlık ve evlad isbâtı) isnadı lâyık değildir.
— Şimdi âdem oğlunun bana yalan isnad etmesine gelince şu sözü : «Allah (C.C.), benii yoktan yarattığı gibi, elbet tekrar beni iade edemez.
(Yani, tekrar diriltmesi hâli yokturdedi.). Halbuki bana göre (yani, ben âzî-müşşâna göre) âdem oğlunun, tekrar iade edilmesinden ilk defa yaratıl¬ması daha ehven değildir.
— Bana (ben âzîmüşşâna) şetmi (noksanlık isnadı) ise, âdem oğlunun şu sözüdür :
«Allah (C.C.) kendisine evEâd ittihaz etti (çocuk edindi). Halbuki ben fâzîmüşşan) herşeyden müsteğni, benden hiç bir şey doğmadı ve ben hiç bir şeyden doğrulmadım ve benim için hiç bir şey denk değildir.»
21 - (20) İbni Abbasdan (R.A) mervî olanda ise şöyledir :
«Ben (âzîmüşşâna) söğmeğe - noksan isnad etmeğe gelince, âdem oğlunun :[108][108]
«Beniim (yanı Allah) için çocuk vardır.» demesidir. Halbuki ben âzîmüş-şan bir arkadaş veya evlâd edinmekten münezzehimdir.» [109][109]
İzahat
Râvi Hz. Ebî Hüreyre (R.A) hakkında kısa malumat, üçüncü hadisi şerifde izah edilmiştir.
Hadisi kudside beyan edilen âdem oğlunun Allaha yalan isnadı Ve noksanlıkla vasıflanmasındaki ilâhi hükümlerde cereyan şekilleri ve ceva¬bı ilahileri hulâsa olarak arz edelim :
a) Öldükten sonra tekrar dirilmenin daha doğrusu Allanın (c.c) tekrar dirilterek yaratması, çürüyüp yok hâle gelen cisim ve cesedlerin olamıya-cağını câhil ve beyinsiz kâfirlerden birisi çürümüş kemiği göstererek bunun tekrar dirilmesi olamaz, diyerek cenabı hakkın tekrar dirilteceğine dâir hükmü ilâhisini yalanlayordu.
İşte bu hükmün cereyanı ve cenabı hakkın cevabı, ilâhi âyetlerde şöy¬le zikrediliyor :
«O (inkarcı) insan görmedimiki; Biz onu bir nutfeden (bir damla meni¬den) yarattık, şimdide aşikara bir mücadeleci kesiliverdi.
— (Nutfeden) yaratılışını unutarak bize birde (şöyle) misal getirdi : Bu kemikler çürüyüp dağılmışken bunları kim diriltir? dedi.
— (Ey habibim!) deki : Onlan ilk defa yokdan vâr eden diriltir. Ve o, yaratılanı tamamı ile bilir.» Yasin sûresi, 77-79
Evet kuru topraklara saçılan tohumları bitirip, yeşerten, kuru ağaç ve otlan yeniden yeşertip yaprak ve meyvalar yaratan hâhk zülcelâl, ölüleri tekrar diriltecek, hesap, kitap, sual, mîzan hükümlerini icra ederek haklıyı haksızı ayırd edecek, haksızlardan hak sahibinin hakkını alıvere-cektir. Hatta buynuzlu koyun ve keçi gibi hayvanların buynuzsuzlara te câvüzü var ise, onlarıda haklaşdıracaktır. Binâenaleyh aklı îman ile nur-lanan her mümin, örnek ve misali görülmeden bu âlemi ve içindekileri na¬sıl yarattığını düşünür ve tekrar dirilme ve yaratılmanın güç olmayacağını idrak eder ve inanır.
b) Cenabu hakka noksanlık vasıfları ise, yahûdilerin «Uzeyr Allanın oğludur», Hıristiyanların «Isa, Allâhı noğKldur.» ve bâzı arablarında «Me¬lekler, Allâhın kızlarıdır.» gibi kötü isnad ve vasıflarda bulunmuş olmala¬rıdır.
Yahûdî ve Hıristiyanların böyle diyenleri müşrik menzilinde birer putcu mesâbesindedirler. Binâenaleyh böyle kitabîlerin kesdikleri yenmez. Ancak bu akidede olmadan Allâhı Rab, Musa ve îsa (A.S) ı peygamber tanıyıp en son peygamber Muhammed Aleyhisselâmı peygamber tanımazlarsa, bun¬lar kâfirlerdir. Fakat bir kitaba ve peygambere inanıp şirkde de bulunmadık¬larından kesdikleri yenir.
Bu hükümlerin daha geniş şekli, fıkıh kitaplarında mezkûrdur. Bilhas¬sa «Müiteka tercümesi» adlı eserimizin «Hayvanları kesme Bahsi» adı al¬tında uzun izahat

verilmiştir.
Cenâbu hakka çocuk isnadı ise, pek çok âyeti kerimelerle red edilip açıklanmıştır. Cümleden bir tanesi ihlas sûresinde şöyle beyan edilmiştir :
«(Habîbim!) deki : O, Allah birdir (eşi ve ortağı yoktur.) AHah sameddir (her yarattığı şeyin muhtaç olduğu eksiksiz bir varlıkdır.)
— O doğurmadı ve doğru'modı da. Hiç bir şeyde ona denk ve eş ol¬mamıştır.» [110][110]
Tercümesi :
22 - (21) Ebû Hüreyre (R.A) den mervidir, demiştirki :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu ;
«Allâhü teâfâ dediki : Âdem oğlu dehre (zamana) söğmekle bana ezi¬yet ediyor. Halbuki ben azimüşşân dehrim (yâni, ben azimüşşân yaratanım). İşler benim yedi kudretimdedir, gece ve gündüzü deveran ettirir çeviririm.»[111][111]
İzahat
RâvİHz. Ebî Hureyrenin hal tercümesi üçüncü hadisi şerifde geçmiştir.
Bu hadîsi kudsîde de, cenâbu hak âdem oğlunun (insanların) zamana sövüp lanet etmeleriyle Allâha eziyet ettiklerini beyan etmektedir.
İnsanlar, zaman zaman «bu zaman şöyle zamandır. Zaman olmaz ol¬sun, zaman îcabı, zaman kötü zaman gibi.» cümlelerle zamanı kötülerler ve zamana söverler. Halbuki zaman; gece ve gündüzün deveran ve cereyan etme şeklidirki, dünya yaratıldığı günden beri, gece ve gündüz, mevsimler, iklim şartları ve zamanın cereyan ettiği mekanlar aynıdır.
Ancak bu zamanın cereyan ettiği gece ve gündüzlerde ve mekanlarda yaşayan insanların, inanç, akide ve amelleri değişik şekilde devam etmek tedir. Kimisi Allâha ve hükümlerine hulusla îman edip ibâdet ve iyi ameU lerle yaşamış, güzel ahlak sahibi insanlar topluluğu halindedirler.
Bir kısmıda şirk ve küfre dalmış âsî ve mücrimler güruhu hâlinde ya¬şamışlar ve hâlada aynı şekil üzere devam edenler çoğunlukdadtr. Aüâhâ inanmayan veya inanıpda isyan eden kâfir, zâîîm ve fâsık insanlar, çok zaman kendi işledikleri küfür ve isyanları başkalarına yükletmek »° ken¬dilerini haklı edasına sokmak için hemen «zaman îcabı, olmaz olsun zaman yapdırıyor. Ne yapalım bu zaman böyle zamandır vs.» diyerek işin içinden çıkarlar.
Halbuki gece ve gündüzün deveranından ibaret olan zaman, oynı za¬mandır. Değişen ve kötüleşen var. ise, kendileridir. Öyle,ya geçmiş zaman¬da anası, babası ve büyükleri îmanlı, ihlâslı, hak hukuk bilir, namaz kılar, orueunu tutar, zekatını verir, hac farîzasını îfa eder, her türlü hayır ve ha-sanatta bulunurlar, küfürden, ucub, riya, sum'a, kibir ve gururdan, yalan ve İftiradan, zina, içki, kumar, hırsızlık, adam öldürmek, dans ve balo gibi namus yıkıcı deyyus ve pezevenkiikd-^n, bî namazlıkdan, anaya babaya is¬yandan, hulâsa Allâhın haram ve yasak ettiği her şeyden kaçınır ve kaçın-dırırlardı.
Zamanı kötüleyip şovenler ise, ekseriya haramlara dalan ve yüzen in¬sanlardır. Bir fenalığı işlerler, «alnımızın yazısı, zamanın yapdırdığı» diyerek sıyrılırlar.
Zaman sizin elinizden tutupda, «haydi içki masasına, zinaya, ka¬rınızı geydirin kuşatın dans salonuna götürün yabancı erkeğe teslim edin mi? diyor, falan yerde kumar oynanıyor haydi sizde oynayınmı? diyor, ca¬miyi cemaatı bırakın, kumarhaneye, müstehcen filim seyretmeye gidinmi? diyor. Hak ve hukuk tanımayın, her türiü fenalık ve kötülüğü işleyin mi? di¬yor.»
Bu şekilde anlayıp nefislerinin ve şeytanın ığvası ile kendilerini kö¬tülüklere iten ve atanlara yazıklar olsun. Be hey budalalar! zaman başka şey sizin işlediklerinizi başka şeydir, zamanı Allah yaratır. O kötülükleri o yaratılan zamanın içinde siz işliyor ve siz kazanıyorsunuz. Zamanı kötü-ienekle kendinizi temize çekip o zamanı yaratan Allâhü teâlâyı kötülüyor-sunuz. Böyle görüş ve düşüncelere lanet olsun, Allâhü teâla sizleride ıslah edip doğruyu gören, bilen ve anlayanlardan kılsın. Amin.
Bu izahatı okuduktan sonra yukardaki hadîsi kudsîyi tekrar bir daha okuyunuz. [112][112]
Tercümesi :
23 - (22) Ebû Musa el Eş'arî (R.A) den mervîdir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurduki :
«Ezâ verici (küfür sözleri) işiden Alfandan başka hiç bir ferd, Allâhü teâ:â kadar sabırlı olamaz. Zira (kâfirler ve kötü söz söyleyenler,) Altâhii teâ'ava çocuk isnâd ederler. Ondan sonrada Allâhü teâla onlara afiyet verir ve onları (O küfür sözlerine rağmen) rızıklandırır.» [113][113]
İzahat
Râvî Ebû Musa el Eş'arînin hal tercümesi, on birinci hadîsi şerifde geç¬miştir.
Hadîsi şerifde beyan edilen hüküm, şâyânı dikkattir. Zira cenâbu hak¬ka eza verecek şekilde isyan eden, kötü söz ve isnadlarda bulunarak şerik koşan, evlad isnad eden, çeşitli iftira ve tezvirlerde bulunanlara kar¬şı, çok sabırlı ve çok tahammüllü, onun gibi bir daha sabırlı varlık olamaz. Öyle ya hem isyan edip şirk koşuyorlar, iftîra ve tezvirde bulunuyorlar, hem-de o yüce Allâhın rızkına ve çeşitli nimetlerine kavuşuyorlar.
Cenâbu hakka yapılan kötülüklerin en azı insan oğluna yapılsa, hemen o âsilere gereken muameleyi yaparlar, vazifeden atılacaksa, vazifeden atar¬lar, kovulacaksa kovarlar, eziyet edilecekse, eziyet ederler, aç bırakılma yolunuda düşünürler ve hatta hemen öldürenlerde olur.
Halbuki cenâbu hak kendine en ağır itham ve isnadlarda bulunanları uzun müddet bırakıyor, yiyeceklerini, giyeceklerini, içeceklerini ve her türlü ihtiyaçlarını vererek yaşatıyor. Günlerden bir gün aklını erdirir îmana gelir, ıslâhı nefis yapar, tertemiz kullardan olur, dünya ve âhiret seâdetini elde eder kul olur diye, bu imkanı veriyor.
İşte Alfâhın ahlakı budur. Allâha ve âhiret gününe inanan her mümin, bu ahlak ile ahlaklanmah, âsi ve günahkarların ıslâhı yolunu beklemeli. Böyle musibetlere göğüs gerip çok ve çok sabır etmelidir.
Evet ilim tahsili, kur'antn hıfzı, namazın edası, iyiyi emredip kötülük-den nehyetmenin ifâsı, haccın edası ve sair dînî vazifelerin icrası anında uğranılan çeşitli itham, sıkıntı ve eziyetlere katlanarak yılmadan bu vazife¬leri yapanlar, en sağlam ve metin îman sahibi müminlerdir Allanın ahfakı ile zînetlenen kimselerdir. [114][114]
Tercümesi :
24- (23) Hz. Muaz (R.A) dan mervidîr, demiştir :
Resûlullah {S.A.V) eşeğin üzerinde iken oendw terkinde idim. Onunla (ResûlullahJa) benim aramda palan ipinden {hayvanın narindeki palan, eğer ve emsali şeylerin bağ ipinden) başka bir şey yoktu, Resûlullah (S.A.V) buyurduki :
«Ya Muâzî Kulların üzerinde Allah m hakkı ve Allanın üzerinde kulların hakkı nedir, bilirmisin?
— (Muâz R.A) :
«Allah ve resulü bilir.» dedim.
— Bunun üzerine Resûiullah (S.A.V) buyurdu :
«Elbette kulun üzerinde Allâhın hakkı. Kulun Allâha ibâdet edip ona hiç bir şeyi şerik koşmamastdır.
— Allâhın üzerinde kulun hakkı ise, (Allâha C.C.) hiç bjr şeyi şerik koşmayan kimseyi azab etmemesidir.»
— Bunun üzerine (Muâz R.A) dedimki :
«Yâ Resûlellah! bunu insanlara sevinmeleri için tebşir edeyim mi?[115][115]
— Resûlullah {S.A.V) :
«Onlara {{insanlara) tebşir etme. Zira çalışma ve cihâdı terk ederler» buyurdu. [116][116]
İzahat
Râvi Hz. Muaz (R.A) kimdir?
Hz. Muaz bin ce$)el (R.A) Ensârı kiramdan (Medine-i münewereli) haz-rec kabilesine mensup Resulüllaha akâbede bîat edenlerden kıymetli bir sa¬habedir. Bedir ve diğer muharebelerde hazır bulunmuştur. Resûlullah (S, A.V) onu yemene vali ve muallim olarak göndermişti.
Hz. Muazdan, Hz. Ömer, Ibni Abbas gibi pek çok sahâbe-i kiram efen¬dilerimiz hadisi şerif rivayet etmişlerdir.
Reslûüllah (S.A.V) efendimiz şöyle buyurmuştur :
«Ümmetime, ümmetimin en merhametlisi, Ebû Bekirdir. Ve ümmetimin helal ve haramı en iyi bileni, Muaz ibni cebeldir.» [117][117]
Hz. Muaz, Dini mübini islâmın hükümlerini en iyi bilenlerden olması hasebiyle Resulü Ekrem sallallahü aleyhi vesellem efendimiz zamanında fetva ve¬ren sahabelerdendir ve hatta kitap ve sünnete kıyasederek veya kitap ve sünnetden hüküm çıkararak ietihadda bulunan ve İetihad yapmasına İlk izin verilen sahabelerdendir .
Hz. Muaz (R.A) Samda taun hastalığına tutuldu. Aynı hastalıkdan iki hanımı bir oğlu vefat ettikden sonra buda hioretin on sekizinci yılında otuz sekiz yaşında hakkın rahmetine kavuşmuştur. Allahü teâla ondan razı olsun.
Hadisi şerifin baş tarafında nakledilen ifadeler şâyânı dikkatin Zira Resulü Ekrem efendimiz Hz. Muazı kendi bindiği hayvana (arkasına) bindi¬riyor, ondan sonra Allâhın ve kulun hakkını soruyor.
Kendinin bindiği merkebe beraberce bindirmesi o, mübarek efendimizin tavazucnu ve misafir perverîiğini göstermekle beraber sevişen kişilerin yar¬dımlaşmada ve bir birlerine yapacakları ülfet ve mahabbet bağlarının kuwetlenmesinde, bu gibi hal ve hareketlerin gerekliliğine işarettir.
Hadisi şerifde geçen «Kulların üzerinde, Allâhın hakkı ve Allâhın üze¬rinde kulların hakkı» Cümlelerini kısaca açıklamaya çalışalım.
Kulların üzerinde Allanın hakkı : Kulların üzerinde Allâhın hakkı de¬mek, Allahüteâlanın kullara emir buyurub Farz, vaaib kılıp yapılması lazım olanı yapmalarıdır

ki, insan oğlunu yokdan var etti ve bütün varlıkları on¬ların emrine musahhar kılıp faydalanmalarını sağladı. Sonrada kendisinin varlığını tanıtıp bildirerek akıl ve idrakin anlayacağı hüküm ve hikmetler beyan etti ve bu hikmetleri tanıtıp bildiren elçiler gönderdi.
İşte bu hikmetleri anlayıp hak ve hakikata vasıl olan insanlar, yaratanı tanıyıp bilerek inanacak ve onun emirlerini hakkı ile yerine getirerek her şe¬yin halıkı ve mabudu olan Allâhın hakkını ödemiş olacaklar.
Neîekim bir âyeti kerimede meölen şöyle buyurulmuştur : «Ben (azimüşşan), insanları ve cinnîleri ancak bana (inanıp) ibadet etsinler diye yarattım.» Zâriyat sûresi, 56
Allanın üzerinde kulların hakkı : Bu cümlenin antamıda gayet açık ola¬rak anlatılmıştır. Ancak şu hususu belirtelim; kulluk vazifesini hakkı ile yapanlara cenabı hak cennet nimetini ihsan edip cehennem azabından âzad edeceği bir vadi ilâhi ile lutf edecektir. Yoksa bazı mutezile kafalı kişilerin veya gurubların iddiaları gibi, Allahüteâla kendisine kulluk yapanları cen¬netine katıp cehennemden azad etmek mecburiyetinde değildir. Zira eğer bu şekilde mecburiyet olursa, bu takdirde Allanın üstünde bir varlığın ol¬ması, dolaysiyle onun emrinin yerine getirilmesi gibi doğru olmayan hü¬kümler ortaya çıkar.
Kur'anı kerimde pek çok âyeti kerimelerde beyan edilmiştir. Cenâbu hak şirkten başka günahları dilerse, afv eder, dilerse afv etmez. Keza îman edip iyi amelde bulunanlarıda dilerse, cennetine'katar, dilerse cehennemi¬ne atar. Fakat îman edip iyi amelde bulunanlara ayrıca vâd etmiştir. O vadinin îcab ve iktizası, lutfu keremi ile cennetine katacaktır.
Cümleden bir âyeti celile meali :
«{Resulüm) altından ırmaklar akar (her çeşid meyvelerle süslenmiş) cennetler vardır.» Bakara sûresi, 25
Diğer âyeti kerime meali :
«İşte iyi amellerde bulunanlara yapılan bu ihsan (cennet ve nîmeti), Allahdandır (Al la hin bir lutfudur).» Nisa sûresi, 70
Resulü Ekrem efendimizde, kendisini cenâbu hakkın rahmeti ilâhi mer¬kezi olan cennet ve nimetine, onun fazlu keremi ile girebileceğini beyan buyurmuştur. Evet hiç bir kul, Allaha ibâdet ve tâatta bulunduğundan dolayı, onu cennetine katması Allaha vacib değildir. Vacib ve mecbur olmaz. Çünkü Ailahın fevkında emir verici bir varhk yoktur.
Akâid manzumesinde şöyle nazm edilmiştir :
Ana (Allaha) vacfb olur bir şey diyen kim?
İlahın varmıdır fevkında (üstünde) hakim?
Biiâ îcab durur (vacib değildir) her işde fifî
Buna var şahidim aklî ve nakli.
Ne muhtacu ne âciz bir ganîdir.
Cihan ferbani üzere mübtenîdir. [118][118]
Tercümesi :
25 - (24) Enes (R.A) dan mervidir, demiştir :
Peygamber (S.A.V) Ve Muaz deve üstünde binitin terkisinde beraber idi. Peygamber (S.A.V) buyurduki : «Yâ Muaz!» «Buyur ya Resûlailah! Şeâdetler dilerim.» dedi.
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : «Yâ Muaz!»
— Muaz (R.A) :
«Emrin baş üstüne yâ Resûlellah; Şeâdetler dilerim.» dedi.
— Rasûlüllah (S.A.V) tekrar buyurdu : «Ya Muaz!»
— Muaz (R.A) :
«Emrin baş üstüne yâ Resûlellah! Şeâdetler dilerim.» dedi ve bu nida hâli yukarda görüldüğü üzere üc sefer vâki oldu.
— Enes (R.A) dediki : Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Bir kimse, lâilahe illah, Muhammedür Resûlüllahı kalbinden gelen sıdkıla derse, O kimseyi Allâhü teâla Cehenneme haram kılar.»
— Bunun üzerine Muaz dediki :
— Ya Resûlellah! Bunu insanlara sevinmeleri için haber vereyim mi?
— Rasûlüllah (S.A.V) :
«Bu taktirde (bu şehâdet ve tevhide) istinat edib amel ve cihâdı terk-ederler.» buyurdu.[119][119]
Fakat Muaz (R.A) öleceği zaman ilmi ketmetmenin günahından kaçın¬mak için insanlara haber verdi.» [120][120]
İzahat
Râvî Hz. Enes hakkında gerekli malumat, baş tarafda geçmiştir.
Hadisi Şerifde beyan edilen hüküm hakkında bir kaç kelime arz edelim.
Keiîme-i tevhidi söyleyip inanan kimselerin, Allâha ve Resulüne inan¬maları hasabiyle o inançlarının îeabını yaparlar, demektir. Böyle oiuneada cehennemden kendilerini korumuş olurlar.
Veya burada sâde «lâilâhe illallah-Muhammedürrasûlüllah» kelime-i tevhidi sıdkı sadâkatla söyleyip inanan kimsenin, cehennemden âzad olup cennete gireceğinin beyanı, ferâizi ilâhiler, emir ve nehiyler nazil olmaz¬dan ewel söylenmiştir. Bu husus, saîd bin müseyyeb gibi bâzı selef tara¬fından beyan edilmiştir.
Veya bu kelime-i tevhidi, uyuma, tevbe ve ölümü ânında sıdkı sadâkct-la söyler ondan sonrada ölürse, o kimseyi, cenabu hak cehennemine at¬maz.
Veya bu kelime-i tevhîdi sıdkı sadâkatla söyleyen kimse, o îmanı ile ölürse, cehennemde e*bedî kalmaz. Mutlaka cennete dâhil olur.
Hadîsi şerifin son cümleside şâyâni dikkattir. Zira Resûlüllah sallallâ-hü aleyhi veseliem efendimize Hz. Muaz (R.A) soruyor, «Ya Resûlellah! Bu¬nu insanlara sevinmeleri için haber vereyim mi?» diyor.
Kelime-i tevhîdi sıdkı sadakatia söyleyen kimselerin kulluk vazifelerini ihmal edip terk edebileceklerini veya terk ederler düşüncesi ile Resulü Ek¬rem efendimiz, Hz. Muaza haber vermemesini tavsiye eder mahiyette bu-yuruyorki :
«Bu takdirde (Bu şehâdet ve tevhide) ist.inad edip amel ve cihâdi terk ederler.»
Bu hükmü insanların avamı böyle anlayıp terk edebileceklerinden böy¬le buyurulmuştur. Yoksa insanların kullukda zirveye ulaşıp havas olanları, müjdeyi duyunca sevinç ve neşelerinden nâşî ibâdetlerini dahada artırır¬lar. Aşere-i' mübeşşere ve diğer sahabelerde bu hal vâki olmuştur.
Netekim Resulü Ekrem efendimiz ayak topukları şişinceye kadat gece ibâdete kâim olduğu zaman; ya Resûlellah! geçmiş ve gelecek günahların mağfiret olunduğu halde niçin ibâdete kâim oluyorsun, diyene şu cevabını veriyordu :
«Allaha şükreden kullardan olmayayım mı?»
Hz. Muazda sulahadan olması ve ilmi yaymayıp saklamanın cezasından korkduğundan, ölümünden ewel söyleyor. [121][121]
Tercümesi :
26 - (25) Ebu zer (R.A) den mervîdir, demiştirki : Peygamber (S.A.VJ e geldim, üzerinde elbise (bir örtü) olduğu halde uyuyordu :
«Kuldan bir kiri, Lâifâhe illellah: Allahtan başka İlah yoktur, der sonra¬da bu kelime-i tevhid üzere ölürse, o kimse ancak cennete girer.»
— Dedim (yani, ben Ebuzer dedim) zina ve hırsızlık etsedemi?
— Resûlüllah (S.A.V) :
— «Zina ve hırsızlık etsede» buyurdu.
— Yine dedim : Zina ve hırsızlık etsede (cennete girecek) mi?
— Resüllüllah (S.A.V) :
— «Zina ve hırsızlı ketsede» buyurdu.
— Ebûzer yine dedimki : zina ve hırsızlık etsedemi?
— Resüllüllah (S.A.V) :
— Ebûzerin burnunu sürçmeye rağmen zina ve hırsızlık etsede (yine ke •lime-i tevhidi inanarak söyliyen cennete girer)» buyurdu.[122][122]
Ebûzer (R.A) bu sözleri tekrar söylerken, «Ebûzerin burnunun sür-çülmesine rağmende olsa» der idi, [123][123]
İzahat
Hz. Ebu zerrilğifârt (R.A), Mekke-i Mükerremede ilk müslüman olan sahâbîlerdendir. Hatta müslümarilann beşincisi olduğu söylenir.
Handek muharebesinden sonra Medîne-i münewereye hicret etti. O damana kodar.. müslüman olciukdon sonro kendi kavminin vomna a^m^ onlara islâmi telkin ve tlâim ile meşkul idi. Vefat edinceye kadar Medine yakınlarında Rebze denilen yerde sakin oldu.
Sahâbe-f kiramın en müttekî ve zâhidlerindendi. Hz. Ebû Zer ikiyüz seksen bir (281) hadîs rivayet etmiştir. Sahabe ve tabiînden pek çok kişi¬ler, bundan hadis rivayet edip öğrenmişlerdir.
Vefatı, Hz. Osman (R.A) in hilâfeti zamanında otuz iki (32) sene-i hic¬ride Rebze denilen mahalde vefat etmiş ve orada, ibni mes'ud (R.A) le be¬raber bir kaç kişi cenaze namazını kılıyorlar ve oraya defnediyorlar. Allah ondan râzî olsun.

Hadîsi şerifin mâna ve anlamı gayet açıkdır, zinanın haramlığına ina¬nıp helal demediği müddet, bu fîli işleyen kimse, mutlak ve muhakkak cennete girecektir. Bu giriş ya doğrudan doğruya cennete şevkle olur. Ve¬ya günâhı nisbetinde cehennemde yandıkdan sonra cennet ve nîmete da¬hil olur. Burası Allâhü teâlânın meşiyet ve iradesine bağlıdır. Zira şirk ve küfürden başka günahların ceza veya afv edilme ciheti Allanın dilemesine bağlıdır. Dilerse, afv eder. Dilerse azab eder. Bu husus kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir :
«Şüphesiz Allâhü teâla, kendisine ortak koşulan (Şirki), afvu mağfiret etmez. Ondan başka günahları (büyük olsun, küçük olsun) dilediği kimse¬den afvu mağfiret eder.» Nisa sûresi, 116
Akâid manzûmesindeki beyt ise bu hükmü şöyle açıklar :
Kebâir (büyük günah) abdi (kulu) imandan çıkarmaz,
Mücerred mâsiyetten küfre varmaz :
Yani, şirk ve küfür olmayan büyük günah, sahibini kâfir yapmaz ve büyük günahı günah îtikadi ile işleyen kimse, ancak günahkâr olur ve işle-diğide günahdaıi ileri gitmez. Binâenaleyh küfre varmayan günahlarda cennete girmeğe mânı olmaz. Ancak direk girmeyip cehennemde bir az yandıkdan sonra girer veya hiç cehenneme girmeden Allanın afvı keremi veya peygamberimizin şefaati ile girecektir.
Bir hadisi şerifde Resûlüllah şöyie buyurmuştur : «Benim şefaatim, ümmetimin büyük günah sahiblerinedir.» Evet zina yapmak, içki içmek, kumar oynamak, hırsızlık yapmak, ya¬lan söylemek, iftira etmek, onaya babaya âsi olmak, namazın terkinin gü¬nahını kabul ederek namazı terk etmek, gıybet etmek, riya, kibir ve hased gibi kalbin işlediği veya kötü niyyetin mahsulü olan büyük günahları, gü¬nah ve haram diyerek işleyenler, âsi ve günahkâr müslümantardandırlar. Fakat haram ve günahlara helâl deyip işleyenler kâfirdirler. Varacakları yerde ebedi cehennemdir. [124][124]
Tercümesi :
27 - (26)Ubâde ibni Essamit (R.A) dan mervîdir, demiştir. — Resûlüllah (S.A.V) buyurduki :
«Bir kimse, AHahtan başka ilah olmadığına, onun şeriki olmayıp bir olduğuna, ve Muhammedin onun (Allanın) kutu ve rasûlü olduğuna, İsa (A.S) onun kulu ve rasûlü, anasının oğlu olduğuna ve Meryeme onun (İsa aley-hisselâmın) kelimesini (olacağını) ilka ettiğine ve ondan (Allahdan) ruh ol¬duğuna ve cennetle cehennemin hak olduğuna şehâdet ederse, o kimseyi Ailhü teâla amelden olan (yapılan) şey üzere cennete katar.»[125][125]
İzahat
Râvî Hz. Ubâde ibni Essâmid (R.A.) hakkında gerekli bilgi, 18. hadisde zikredilmiştir.
Hadîsi şerifde îmanın şartlarından bâzıları beyan ediliyor. Bilhassa Al-lâha ve âhiret gününe âid inaç ve itikadın ehemmiyetini arzetmekle, bu hususa âid sakat ve kötü düşüncelere kapılmamaya dikkat edilmesi ge-rekdiğine işaret ediliyor.
Ana ve babası olmadığı halde yokdan vâr edilen Adem (A.S) hakkın¬da düşünerek Hz. îsa (A.S) in Babası olmadan sâde anasından yaratılma¬sını bir ilâhî kudret ve mucizenin tecellîsi olduğuna aklını erdirenler, en sâ-iim ve en mâkul kişiler olduklarını ortaya koyuyorlar. Çeşitli inkâr ve İftira yoluna saparak hareket edenlerde, basîretsiz ve hakkı görmeyen münkir¬lerdir.
Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Şüphesiz îsanın babasız dünyaya gelişi, Âdemin hâli gibidir.»Ali İmran, 59
Diğer âyet mealleri :
«Sonra onu (İsayı, annesi) yüklenerek kavmine getirdi, ona (meryeme) dediierki : Ey meryem! Doğrusu, sen acâib bir şey (babasız çocuk) getirdin.
— Ey Harünun (soy itibari ile) kız kardeş,!! senin baban kötü bir adam değildi.ananda iffetsiz bir kadın değildi.
— Bunun üzerine (Meryem onlara cevab kasdı ile) çocuğa işaret etti. Onlar : Biz beşikteki çocukla nasıl konuşuruz, dediler.
— (Ailâhın bir mucizesi olarak beşikteki çocuk Isa) dediki : Ben ger¬çekten Allanın kuluyum. Bana kitap verdi ve beni bir peygamber yapdı. Beni Her nerede olsam mübarek kıldı ve hayatta bulunduğum müddet, bana na¬mazı ve zekatı emretti» Meryem sûresi, 27-31
Hadîsi şerifde geçen «ruh» kelimesi hakkında bir kaç cümle arz ede¬lim, şöyleki :
a) Isa aleyhisselâm, babanın sulbundan olmayıp direk ilâhi irâdenin tecellîsi ile yaratılmasından dolayı «ruh» denilmiştir.
b) veya Allâhü teâîanın izni keremi ile İsa aleyhisselâm, mucize olarak ölüleri dirüttip bir nevi ruh verme gibi olduğundan ona «ruh» denilmiştir.
c) veya ruh ve cesedden mürekkeb olan. Hz. İsa aleyhisselâm, ruh sahibi olan bir babanın veya bir canlının menisinden hasıl olmadığından ona «ruh» denilmiştir.
d) Veya Cebrail Aleyhisselâm-ı cenâbu hak gönderip anası Hz. Mer-yemin gömleğinin altından ayağına üfürmesi ile hâmile kalıp menînin kir¬lerinden hiç bir şeyin olmaması ve bu şekilde dünyaya gelmesinden dolay; Hz. Isa aleyhisselâma, «ruh» denilmiştir.
Bu maddelerin bâzı yönleri çeşitli âyeti kerîmelerde beyan edilmiştir, kıyamette de aynı halın olması ile ilgili hitab tecelli edecektir.
Nitekim bir âyeti kerîmede şöyle beyan edilmiştir :
«Allah o zaman (kıyamette) şöyle diyecek : Ey Meryem oğlu İsa! hem senin üzerindeki, hem anayın üzerindeki (bunca) nimetimi hatırla. Hani ben seni Cebrail i!e desteklemiştim. Beşikde ikende, yetişkin ikende sen insan¬lara söz söylüyordun. Hani sana kitabı (yazı yazmayı), hikmeti, Tevrâtı ve ncili öğretmiştim. Hani benim iznimle çamurdan bir kuş suretinin benzerini tasarlıyordun, içine üfürüycrdun da benim iznimle bir kuş oluveriyordu. Hem anadan doğma kor ile abrası da benim iznimle iyi ediyordun. Hani ölü¬leri, benim iznimle (hayata) kavuşturuyordun. Hani israil oğullarını senden defetmiştim (seni öldürememişlerdi}. Kendilerine açık mucizeler getirdiğin zamanda, içlerinden o köfredenler şöyle : Bu aşikâr bir büyüden başka bir şey değildir, demişti.»
Mâido sûresi, 119
Cennetle cehennemin hak ve var olduğuna dairde pek çok ilâhi hüküm¬ler, kur'anı kerimde mezkûrdur. Adem Aleyhisselâmın kendisi ile ailesi Hz Hawanın cennetten çıkarılışları ve müttekîler için cennetin hazırlandığını beyan eden âyetleri, cennetin hak ve el'an ^Jor olduğu, keza cehenneminde Kâfirler için hazırlandığını mâzî sığası ile beyan etmiştir. Erbabı mütealaa, akâid kitablanna müracaat eder, [126][126]
Tercümesi :
28 - (27) Amr ibnil As (R.A) dan mervîdir, demiştir :
— Nebiyyi Ekrem sallallâhü aleyhi veselleme geldim ki : (Ey nebiyyi Muhterem!) sağ elini uzat da sana bîat edeyim, Resûlüllâh (S.A.V) hemen elini uzattı, bende elimi geri çektim.
— Bunun üzerine Resûlülla h(S.A.V) : «Hatırına ne geldi ey Amr?» dedi.'
— Bende : Nefsimi bir menfeat karşılığında şartlamak istemiştim, de< dim.
— Resûlüllâh (S.A.V) : «Neyi şartlamak istiyorsun?» buyurdu.
— Dedimki : Müslüman olduğumda afv olunmamı istiyorum.
— Resûlüllâh (S.A.V) buyurdu ki ;
«Ey Amr sen bitmezmisin ki İslâm, müslümanltkdan ewtl geçeni (küf¬rü ve günâhı) yok eder, Hicretde, hicretten ewel işlenenleri yok eder ve hacc da, haccdan ewel işlenenleri yok eder!»
Ebt Hüreyre (R.A) den mervî şu iki hadisi kudsiyi : «Allâhü teâlâ buyur¬du : Ben azîmüşşan şirk koşanların şirkinden beriyim» diğeri,
«Büyüklük, benim gömieğimdir.» İlerde Riya ve kibir böbındo inşa Allah zikredeceğiz. [127][127]
İzahat
Râvî Amr ibnil As (R.A), Mekke-i mükerremeli ve kureyş kabılesinden-dir. Hicretin yedinci senesi Hayberin fethi yılı müslüman olmuştur veya hic¬retin sekizinci senesi mekke-İ mükerremenin fethinden altı ay ewel müs¬lüman olmuştur.
Resûlüllâhın huzuruna, Amr bin As (R.A), Hölid bin Velid (R.A} ve Os¬man bin Talha (-R.A) hazretleri birlikte geldiler. Ewelâ Hz. Hâlid girdi müs-lüman oldu, bîat etti, sonra Hz. Amr bin As girdi müslüman oldu, biat etti ve geçmiş günahlarının afvini diledi.
İşte o zaman Resulü Ekrem efendimiz şöyle buyurdu :
«İslama girmek ve hicret etmek, eweîce işlenenleri yutar bitirir.»
(Ahmed bin Hanbel)
Amr bin As, muhtelif zamanlarda mısır valiliğinde ve ordu kumandan¬lıklarında bulunmuştur. Ebu Musa El'eş'arînin karşısında Hz. Muâviye ta¬rafından hakem tâyin edilmişti. Hâdise târih ve siyer kitablarında meşhur¬dur.
Amr bin el As (R.A) Mısır valisi iken 43. sene-i hicrîde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.
Hadisi şerifde, «İslam, Müslümanlıkdan ewel geçen (küfür ve günahı) yok eder» cümlesindeki hüküm, islâm diyarında olmayıp kâfir diyarında olan harbîler hakkındadır. Yani kâfir memleketinde yaşayan bir kâfir, islâmı ka¬bul eder müslüman olursa, Allah hakkı olsun, kul hakkı olsun, ne gibi gü¬nahları var ise afv olunur. Anadan doğma tertemiz bir çocuk gibi müslüman-dır.
Fakat islâm diyarında yaşayan zimmî (vatandaş) kâfirler müslüman olurlarsa, onlardan Allâha ait olan küfür ve günahlar bağışlanır, tertemiz olurlar. Kulların hakkı ise, helallaşma veya afv ettirmeden bağışlanmaz. Zira islâm diyarında yaşayan ve oranın islam hükümlerinin infazını daha ewel kabul etme ve bilme hâli gerektiğinden kul hakları afv olunmaz. Tâki helâl ettirilip bağışlattırıırsa, o zaman ilâhi afve mazhar olunur.
Hadisi şerifde, «Hicret iie haccın» geçmiş günahları bağışlatma meşe-leside yine zulüm ve kul haklarına tecâvüzde bulunmaların dışındaki günah¬lar afv olunur,

demektir. Zira zulmün ve kul haklarının isiâm diyarında ve müslüman halinde işlenmeleri, o günahların sahibleri ile helalllaşma veya afv ettirme yoluna baş vurmak suretiyle ilâhi afv olabilir.
Yani hukûkullahın her çeşidi, Ressûlüllâhın diyarına hieret eden harbî¬nin, islâmı kabul edip hicret etmesi ile afv olunur, ve Hacca giden bir müs-lümandanda, hukûkullahın büyüğü gücüğü bağışlanır.
Hukuku ibâde gelince, bütün ulema ve müctehidlerin icma-ı ile afv olun¬maz.
Hukûkullahın afvi içinde, hacca giden kişinin hac esnasında, dedi ko¬du, fışkı fucûr ve kavga gürültü yapmadan hac etmesi gerektiği âyeti kerî¬me ve hadîsi şeriflerde beyan edilmiştir.
Riya ve kibir hakkında vârid olan hadîsi kudsilerin açıklamaları, bahis¬lerinde gelecektir. [128][128]
Îmanla İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi :
20 - (28) Muaz ibni cebel (R.A) den mervidir, demiştir :
— Dedimki, yâ Resûlellah (S.A.V) bana bir amel haber verki, (o emel} beni Cennete katsın ve Cehennemden uzaklaştırsın.
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V} buyurdu :
«Eibet sen büyük bir İşden sordum, O iş Aüâhü teâfânın müyesser kıl¬dığı kimseye kolaydır (ve şudur) :
— Aüaha libâciet edersin, ona hiç bir şeyi şerik koşmazsın, Namazı kı¬larsın, Zekâtı edâ edersin, Orucu tutarsın ve beyti şerifi hacc (ziyaret) edersin.»
— Bundan sonra Resûluilah buyurdu ki :
— «Kulak ver bana ! sana hayır kapılarını haber vereyim? (bâzı rivayet¬te. Evet haber ver, dir)
(Resûluilah şunları saydı) :
«Oruç (örtücü ve koruyucu) bir kalkand.T, sadaka; Suyun ateşi söndür¬düğü gibi, hatayı söndürür. Ve gecenin yarısında bir adamın kıldığı namaz (da hayır kapılarından) dır.
— Bundan sonra Resûluilah şu mealdeki âyetler^okudu :
«Yan'arı yataklarından uzaklaşır, korku ve ümidjle Rablerine düâ eder¬ler. Kendilerine rızıklandırdığımız şeylerdende (hayra) harcarlar.
— Artık onfar için, yapmakda olduklarına kj.r mükâfat olarak, gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) kendilerine neler gizlenmiş bulunduğunu kim¬se bilmez.»
(Secde Sûresi, 16-17)
— Sonra Resûluilah (S.A.V) buyurdu :
— Dikkat et sana işin başını, direğini ve en yüksek zirvesini bildiire-yimmi?»
— Dedim ki : Evet (bildir) ya Resûlellah!
— Resûluilah (S.A.V} buyurdu :
«İşin başı: İslâm, işin direkler,'; Namaz ve işin en yüksek zirveside ct-haddır.»
— Sonra Resûluilah (S.A.V) buyurdu :
«Sana bütün bunların esasını (ve başını) haber vereyim mi?»
— Dedim ki : Evet (haber ver) ya Allanın nebisi!
— Bunun üzerine Resûluilah dilini eli ile tuttu ve buyurdu : «Buna (diline) manî ol, üzerme hücum ettirme.»
— Hemen dedim : Yâ nebiyyallah! Biz konuşduğumuzla cezalanacak-mıyız?
— Resûluilah (S.A.V) buyurdu :
«Annen seni yitirsin ey muaz!, İnsanlar yüzleri üzerine veya burunları üzerine veya dillerinin mahsul'arı üzerine Cehenneme düşmeyeceklerini zannedersin? (elbette böyle düşecekler). » (Hadisi; Ahmet, Tirmizi ve İbni mace rivayet etmişlerdir, ve Tirmizî hadîs, hasen ve sahihdir, demiştir.} [129][129]
Tercümesi :
30 - (29) Ebî Ümame (R.A) den mervîdir, demiştir :
Resûluilah (S.A.V.) buyurduki :
«Bir kimse, Al!ah için sever, Allah İçin buğzeder, Allah için verir ve Al¬lah için meneder (vermez) se, işte o kimse, muhakkak kâmil îmana ermiş¬tir.» [130][130]

İzahat
Râvî kimdir?
Hz. Ebî Ûmâm^ybâhilî (R.A) ilk zamanlarda Mısırda sakin olup sonra Humusa nakli meker. sden ve sıffiyn muharebesinde Hz. Ali (R.A} in yanın¬da yer alan sahâbîdendir. Sahabelerden en çok yaşayan ve pek cok hadîs öpretip nakledenlerden birisidir. Nakledip öğretmeyi yapdığı yer, çoğunluk la Şam olmuştur. Yetmiş bir (71} yaşlarında iken hicretin seksen altı (86) tânnında bamaa vefat etmiştir ve Samda vefat eden sahabelerin en sonun¬cusudur. Allah ondan razı olsun.
Hadîsi şerifde, bir kişiyi Allah için sevmenin, Allah için buğz etmenin, Allah için verip, Allah için vermemenin, kâmil bir îmana kavuşmanın neti¬cesi olduğu beyan buyurulmaktadır.
Yani sevişmeler, rızayı bâriye uygun 'olacak, iyilik ve hayır yollarında sevişip yardımlaşıiacak, dünyevî ve nefsânî hiç bir garaz olmayacaktır.
Keza bir kişiye buğzetmek de, o kişinin kötülüğünden ve kötü amellerle meşkul olduğundan o kötü amellerine karşı nefret edip buğzetmek, nefsâni bir garaz ve intikamı taşımaması hâlinde makbuldür.
Bir kişiye yardım, ödünç ve iyilikde bulunmak veya taleb edilenleri o adamın kötülüğünden veya kötü yollarda harcayacağından dolayı Allâhın rızasını tahsil etmek gazabı ilâhîsinden uzak oimak maksadını taşıyarak verilmeyen veya red edilme hâlide, îmanın kemal ve fazilete erişmenin ne¬ticesidir.
Allah için sevişmek ve Allah için buğzetmek hakkında misallı izahat, baş tarafda geçen hadîsi şeriflerin altında beyan edilmiştir. [131][131]
Tercümesi :
31 - (30) — Yukardaki hadisi şerifi İmamı Tirmizî Muaz Bin Enesten takdimli ve tehirli olarak rivayet etmiştir. Ve bunun rivayetinde, «O kimse¬nin îmanı, muhakkak kemâle ermiştir.» şeklinde ifâde edilmiştir. [132][132]
İzahat
Rövî kimdir?
Hz. Muaz İbni Enes (R.A), Muaz bin cebelden başka bir sahâbîdir. Ah-med bin hanbel, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve ibni mâce-nin sünenlerinde bu zâtın rivayeti ile hadîsi şerifler mezkûrdur.
Meselâ .- Süneni Tirmizide bu zattan rivayet edilen şu hadisi şerif mez¬kûrdur :
«Bir kimse, muhtelif elbiseleri giymeye kudreti olduğu halde sâde tevâ-zuundan dolayı terk edip geymezse, Allâhü teâla o kimseyi mahşerde hal¬kın başı üstünde çağıracak, îman süsleri ile zinetlenmiş elbiselerden dile¬diğini giymekle muhayyer kılacaktır.»[133][133]
Hz. Muaz bin Enes (R.A), Mısırda sakin olup yaşamıştır. Vefat târihi bulunmamıştır. Allah ondan razî olsun. [134][134]
Tercümesi :
32 - (31) Ebû zer (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Amellerin efdalı, Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir.»[135][135]
Tercümesi :
33 - (32) Ebû Hüreyre (R.A) den rivayet olunmuştur, demiştir:
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Müslüman o kimsedirki, dilinden ve elinden müslüman'ar salim olur. Mü'minde, insanların kanları ve mallan ondan emin olan kimsedir.»[136][136]
Tercümesi! :
34 - (33) Beyhakî «îmanın Şubeleri babında» Fadâlenin rivayeti ile (yukarda geçen hadisi şerifin devamına şu cümleleri) ziyade etti :
«Mücâhid : Allaha itaat yolunda nefsi ile cihâd eden kimsedir. Muhacir ise, hatâ ve günahlardan kaçınan kimsedir.» [137][137]
İzahat
Râvî kimdir?
Hz. Fadâle (R.A), Medîne-i münewere de Evs kabilesine mensup Ensârı kiramdan bir sahâbîdir. İlk defa uhud muharebesine katıldılar ve ondan son¬raki muharebelerin hepsinde hazır bulundular. Sûre-i fetihde beyan edilen ağacın altında bîat edenlerdendi. Şama, cihad maksadı ile gidenlerdendir. Daha sonra şama nakli mekan etti, orada sakin oldu ve sıffinde Hz. Muâvi-ya tarafından hâkimlik yetgisi verilmişti.
Vefatı, Hz. Muaviyenin riyaseti zamanında samda hicretin elli üçüncü (53). târihinde vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerifde, mücahid ile muhacir en güzel tarif ile îzah buyurulmuştur.

Bu hadîsi şerifi tekrar tekrar okuyup ezberlemek ve hükmüne göre amel etmek en güzel ve en doğru yoldur.
Günümüzde nefislerinin arzusu olan makam, mansıp, :!şöhret, mai, mülk, emsali hırslar içinde hırçınlaşmış ve gözleri, gönülleri kendi çıkar¬larından başka bir şeyi görmeyip düşünmeyen pek çok muhterisler, hatta namaz ve abdestle ilgileri görülmeyen, riya, kibir, ucüb, hased ve buğz has¬talığına kapılmışlar, kendilerine mücâhid süsü veriyorlar. Veya dalkavuk¬ları onlara «Mücâhid» diyorlar.
Büyüklerine saygı göstermeyip, küçüklerine şefkat da bulunmayan, hocasına ve babasına isyan eden, hak hukuk tanımayan, içkici, kumarcı, dansçı, zinacı ve iftiracı olan müfsitlerede «Mücâhid» ve bu hayat içinde ölenlere de «Şehid» diyenleri görüyoruz, duyuyoruz.
Meselâ ; Bir zaman Gazetenin birisi yazmıştı, bir yerde dans ederken Kodaman sayılanlardan birisi öirmüş, hemen aveneleri o adama «şehid» tâ¬birini söyleyip yazıyorlar. Ne tuhaf ve ne acâibliktir. Küfür ve kötülük hak¬kı gören göz ve kalblerini bürüyünce doğruyu göremiyor ve anlayamıyor¬lar. [138][138]
Tercümesi :
35 - (34) Enes (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) bize hutbe îrad etti ve hutbede ancak şöyle buyurdu :[139][139]
«Kendisi için emânet olmunmayan (yani, emânete riâyet etmeyip hiyâ-netlik eden) kimsenin (kâmil) îmanı yoktur. Ve verdiği sözü yerine getirme¬yen kimseninde dininde kemal yoktur.» [140][140]
Îmanla İlgili Üçüncü Fasıl
Tercümesi :
36 - (35) Ubâde bin Es sâmit (R.A) den mervidir, demiştir:
Resûlullah (S.A.V) den işittim buyuruyordu :[141][141]
«Bir kimse lâilâhe illallah, Muhammedürresûlüllah - Allahdan başka ilâh yoktur. Muhammed (S.A.V) de onun Resulüdür, diyerek şehâdet getirirse (yani bu kelime-i tevhidi söyler ve o inancı ilede ölürse), Allâhü teâla o kim¬seye Cehennemi haram kılar.» [142][142]
Tercümesi :
37 - (36) Osman bin Affan (R.A) dan mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :[143][143]
«Bir kimse, Lâilâhe illallah - Allahdan başka ilah yoktur (kelime-i tev¬hidin manasını) bildiği halde (inanıp söylediği halde) ölürse, (O kimse) mu¬hakkak Cennete girer.» [144][144]
İzahat
Râvî kimdir?
Hz. Osman bin Affan (R.A.), Emevî sülâlesinden ve kureyş kabîlesin-dendir Vâni mekke-i mükerremelidir. İlk müslümanlardandır. Resulü Ekrem efendimiz «Dârul Erkama» girmezden evvel Hz. Ebû Bekirin delâleti ile rasûlüllâhın huzuruna gelip müslüman olmuştur.
Habeşistana iki sefer hicret edenlerdendir. Resûlüllâhın kerimesi ve ken di zevcesi olan Hz. Rukiyyenin hastalığından dolayı Bedir,Savaşında hazır bulunamamıştır. Muharebede bulunmadığı halde rasûlüllah önada ganimet¬ten senim ayırmıştı.
Sulh için mekkeye gittiğinden hudeybiye sulhunda da bulunammaıştır. fakat Bîatürrızvanda efendimiz bir elini Hz. Alinin eli üzerine koymuş ve «iş¬te bu Osman içindir» buyurmuştur.
Peygamberimizin Rukıyye ve Ümmü Külsüm (R.A) isimli iki kızını aldı ğından dolayı kendisine «Zîhnûreyn -'iki nur sahibi» denilmiştir, Resûlüllâhın damadı muhteremi Hz. Osman (R.A), üçüncü halîfe-i rasuldur. Beyaz tenli, güzel yüzlü, haya sahibi bir zâtı âlî cenab idi. Hilâfeti, on iki seneden bir kaç gün eksik olmuştur.
Vefatı, Muharrem ayının ilk günlerinde Mısırdan isyan edip gelen âsî¬ler tarafından hicretin yirmi dördünde seksen iki yaşında Kur'âm Kerimi Okur halde iken şehid etmişlerdir. Ve bir cumaertesine rastlayan günde cennetül Bakîa defn olunmuştur. Allah ondan razı olsun.
Hadîsi şerifde; «lâilâhe illallah» kelime-i tevhidine «Muhammedürrasû-lüllah» in beraber söylenmemesi nedendir acaba?!
Lâilâhe illallah, kelime-i tevhîdî artık bir alem olmuştur. Bu kelimeyi söyleyip tasdik eden kimse, «Muhammedürresûlüllah» kelimesinide ikrar ve tasdik etmiş demektir. Bu sebeble sâdece lâilâheillallah - Allahdan başka ilâh yoktur, kelimesi ile iktifa edilmiştir.
Hadîsi şerifin sonuç hükmü ile ilgili malumat, yukarda geçmiştir. Ora¬ları tekrar okumak faydalı olur. [145][145]
Tercümesi :
38 - (37) Câbir (R.A) den mervidir, demiştir : Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «Vâcib kılan iki şey vardır.»
— Bir adam dedi : Yâ Resûlellah! Vâcib kılan iki şey nedir?[146][146]
— Resûlullah (S.A.V) buyurduki :
«Bir kimse, Allâha bir şeyi şerik koşduğu halde ölürse, Cehenneme gi¬rer (Cehenneme girmesi vâcib olur.) Ve bir kimsede, Allâha bir şeyi şerik koşmadığı halde ölürse, muhakkak Cennete girer (yani. Cennete girmesi vâcib olur).» [147][147]
İzahat
Râvî Hz. Câbir kimdir?
Hz. Câbir (R.A), Ensâri kiramdan meşhur Câbir bin Abdillahdır. Bu meş¬hur sahâbî, aynı zamanda çok hadis rivayet edenlerdendir. Resulü Ekrem efendimizle beraber. Bedir ve ondan sonra vâkî olan muharebelerin hepsin¬de hazır bulundular. Şama ve Mısıra gitmişlerdir. Ömrünün son zamanların¬da gözleri görmez olmuştu. Pek çok kimse, bu 7atdan hadîs, nakletmişler-dir. Resûlüilahdan bin beşyüz kırk (1540) hadisi şerif rivayet etmiştir.
Vefatı, doksan dört (94) yaşında iken hicretin y+miş dördüncü sene¬sinde Medîne-i Münewerede vuku bulmuştur. Bir rivayette medîne-i mü-neverede vefat eden sahabenin en sonuncusudur. Allah ondan razî olsun. Hadîsi şerifde beyan edilen hükmü rasul, gayet açıktır. Allâhü teâlaya bir şeyi ortak koşan kimse, müşrik ve kâfir olması hasabi ile cehennemde ebediyyen azab olunmaları ilâhî adaletin tecellısidir. Zira dünyada Ailâha şirk koşan ve isyanda bulunanların cezalarının verilip icra edileceği yer, dünya değil, âhirettir. Orada zâlimlerden intikamını alacaktır. Allâhü teâla elbette böyle müşriklere şımarıklıklarının cezası olan cehennem ateşi ile cezalarını verecektir.
Bir kimsede, Allâhü teâlaya hiç bir şeyi ortak koşmayıp cenabı hakka hulûsu kalb ile inanıp ibâdetine devam ederken ölürse, işte bu itaatkâr kulun varacağı yerde, ebedî seâdet, huzur ve neşe yeri oian cennettir. Zira cenâbu hak böyle kullarına cennetini hazırladığını vâd edip söz vermiştir. Bu sebebden ihlaslı mümin kullarını cennetine katacaktır. Kâmil îmana sâhib olupda ihlas üzere ölen müminler, elbette çok mutlu kişilerdir. Çünkü ebedî seâdete nail olacaklardır. [148][148]
Tercümesi :
39 - (38) Ebû Hureyre (R.A) dan mervidir, demiştir : Biz, Resûlullah (S.A.V) in etrafında idik ve bizimle beraber bir Gurup Cemâat içinde Ebû Bekir ve Ömer (R.A) da vardı. Resûluilah (S.A.V} ara¬mızdan kalkdı Ve yanımıza gelmesi gecikmişti. (Biz bu hâli görünce) bir düşmandan kötülük isabet etmesinden korktuk. Muzdarib olduk, kaldık. Muzdarib olanlardan ilki, ben idim. Resûlullah (S.A.V) in durumuna muttali olmak kasdı ile (meclisden) çıktım, tâ Ensardan (Medineli sahabeden) Beni Neccâra âid bahçeye gelinceye kadar tâkib ettim. Bahçenin etrafını dolaş-dım, acaba bahçenin bir kapısını bulabilirmiyim? diye Fakat (hiç bir) kapı bu lamadım.
— Hemen gördüm ki, küçük bir nehir hâriçdeki kuyudan duvara orta¬sından bohçeye giriyor.
— Küçük bir nehir bir su kanalıdır.
— Ebû Hureyre (R.A) dedi : girmeğe gayret ettim ve Resûlullah (S.A.V) efendimizin yanına dizleyerek sokulup girdim.
— Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) : «Sen Ebû Hureyresin değilmi?» buyurdu.
— Ebû Hureyre (R.A) : Evet (ben Ebû Hureyreyim) Yâ Resûlallah! de¬dim.
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «Dileğin nedir?»
— Dedim ki : Sen bizim aramızda idin, kalkdın ve uzun müddet yok olup yanımıza gelmedin. Bunun üzerine biz, (her hangi bir düşmandan) sa¬na bir kötülüğün isabet etmesinden korkduk ve bu halden muzdarib olduk. Hemde üzülen kimselerin eweli ben idim. İşte bu sebebden sizi tâkib ettim, bu bahçeye geldim. Girmek için tilkinin diz üstü sürünerek girmeye çalıştı¬ğı gibi çalışdım. Ve bu insanlarda arkamda idiler.
— Bunun üzerinö Resûlullah (S.A.V) :
«Ey Ebâ Hureyre!» dedi ve iki nâlinini bana verdi. Hemen Resûlullah (S.A.V) tekrar buyurdu :
«Ey Ebâ Hureyre! şu iki nâlinfe git, şu duvarın arkasında kaibi itmi'nan-!a lâilâhe illallah - Allahdan başka ilah yoktur, diyerek şehâdet eden bîr kimse sana mülâki olursa, o kimseyi Cennetle tebşir et.»
— Ebû Hureyre (R.A) dedi ; İlk defa mülâki olduğum (karşılaştığım) kimse, Ömer (R.A) oldu.
— Hemen Ömer (R.A) dedi ki : Ey Ebâ Hureyre! bu iki nâlin nedir?
— Ben dedim : Bu iki nâlin Resûlullah (S.A.V) efendimizindir. Beni bun¬larla, kalbinin itmînânı ile lâilâhe illallah - Allahdan başka ilâh yoktur, di¬yen kimseye mulâkî olduğumda o kimseye Cenneti tebşir edeceğim.
— Bunun üzerine Ömer (R.A) benim iki Göksümün üzerine vurdu ve derhal ben o vurulmanın şiddetinden oturağımın üstüne düştüm.
— Hemen Ömer (R.A) : Dön yâ Ebâ Hureyre, dedi.

— Bunun üzerine bende Resûlullaha (S.A.V) döndüm. Ağlayacak şekil¬de iltica ettim ve Ömer (R.A) beni tâkib etti. Bakdım ki, hemen Ömer (R.A) izim üzere (arkamda) idi.
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «Ey Ebâ Hureyre! Seni ne dönderdi?»
— Hemen ben dedim : Ömere tesadüf ettim, senin beni gönderdiğin şeyi ona haber verdim. Bunun üzerine benim iki Göksüm arasına şiddetli şekilde vurdu. Makâdımın üstüne düştüm. Ve bana dön dedi.
— Hemen Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Ey Ömer! Seni işlediğin şeye (Ebî Hureyreyi tebliğden men etmeyi ve geri dönmesini emrettiğin şeye) sevk eden nedir?»
— Ömer (R.A) dedi ; Anam, Babam sana feda olsun yâ Resûlellah! Ebâ Hureyre'yi iki nâünle lâilâhe illallah - Aiiahdan başka ilah yoktur ke-İime-i tevhidini kalbi ile mutmain olarak söyleyen kimseye mülâki olursa, Cennetle tebşir etmesi iîe gönderdinmi?
— Resûluilah (S.A.V) buyurdu : «Evet».
— Ömer (R.A) dedi :Bunu işleme!. Zira insanların bu söz üzerine îti-mad edip amel ve Cihaddan geri durmalarından korkarım. Binâen aieyh onları (insanları tebşiratsız olarak) bırakda çalışsınlar.[149][149]
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu : (Ey Ömer!) «Onları (insanları serbest) bırak» [150][150]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Metinde Şaz:

Metinde aykırılığa (ihtilâfa) örnek:
Müslim, Nübeyse el-Hüzeli'den Rasûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Teşrîk günleri, yeme ve içme günleridir"*[1]
Hadîs bu şekliyle sahih olarak rivayet edildiği halde, Musa b. Uleyy b. Rabâh, babasından, o da Ukbe b. Amr isnadıyla "Arefe günü" ilâvesini yaparak hadîsi, "Arefe günü ve teşrîk günleri, yeme ve içme günleridir" şeklinde rivayet etmiştir.
Musa b. Uleyy'in bu şekildeki rivayeti şâzz'dır.
Abdû'l-Vâhid b. Ziyâd, A'meş vasıtasıyla Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre'den şöyle bir hadis rivayet etmiştir:
"Herhangi biriniz sabah namazının iki rekat (sünnet)ini kıldığı vakit sağ tarafı üzerine uzansın."
A'meş'ten bu hadîsi rivayet eden Abdü'l-Vahid b. Ziyâd yine A'meş'ten rivayet eden diğer bütün sika ravilere muhalefet etmiştir. Çünkü bu ravilerden hiçbiri, bu hadîsi Rasûlüllah (s.a.s.)'in sözü olarak nakletmemiş, sadece, "Rasûlüllah (s.a.s.) sabah namazının iki rekât (sünnet)ini kılınca sağ yanı üzerine uzanırdı" şeklinde fiilî sünnet olarak haber vermiştir.[2]
Abdü'l-Vahid hadîsi kavlî olarak nakletmekle tek kalmış, sika ravilerin rivayetine muhalefet etmiştir.[3]
İbnü's-Salâh şâzz konusuna şu açıklığı getirir: "Eğer ravi rivayetiyle, hâfıza ve zabt yönünden kendisinden daha üstün bir kimsenin rivayetine muhalefet eder ve kendi rivayetinde tek kalırsa, o ravinin rivayeti merdûd şâzz'dır. Böyle bir muhalefet olmaz ve sadece öbürünün rivayetinden farklı olarak kendi rivayetine bir şey ilâve etmekle bu rivayetle tek kalırsa, hafıza ve zabt bakımından durumuna göre rivayeti değerlendirilir. Şöyle ki; muhalif rivayette tek kalan ravi, hâfıza ve zabt bakımından kendisine güvenilir bir kimse ise rivayeti sahîh, hafıza ve zabtına o derece güvenilir bir kimse değilse rivayeti hasen veya bu güvenin daha aşağı derecelerine göre şâzz, münker ve merdûd olur"[4]

---

[1] Müslim, Sıyam, III, 351-352.
[2] Tecrîd Tercemesi, Mukaddime, I, 123.
[3] Talât Koçyiğit, a.g.e., 112-113; Mücteba Uğur, Hadis Dersleri, 54-55.
[4] Talat Koçyigit, a.g.e., 112, İbnü's-Salâh, Mukaddime, 36; İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/13-14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Metinde Şaz:

Metinde aykırılığa (ihtilâfa) örnek:
Müslim, Nübeyse el-Hüzeli'den Rasûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Teşrîk günleri, yeme ve içme günleridir"*[1]
Hadîs bu şekliyle sahih olarak rivayet edildiği halde, Musa b. Uleyy b. Rabâh, babasından, o da Ukbe b. Amr isnadıyla "Arefe günü" ilâvesini yaparak hadîsi, "Arefe günü ve teşrîk günleri, yeme ve içme günleridir" şeklinde rivayet etmiştir.
Musa b. Uleyy'in bu şekildeki rivayeti şâzz'dır.
Abdû'l-Vâhid b. Ziyâd, A'meş vasıtasıyla Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre'den şöyle bir hadis rivayet etmiştir:
"Herhangi biriniz sabah namazının iki rekat (sünnet)ini kıldığı vakit sağ tarafı üzerine uzansın."
A'meş'ten bu hadîsi rivayet eden Abdü'l-Vahid b. Ziyâd yine A'meş'ten rivayet eden diğer bütün sika ravilere muhalefet etmiştir. Çünkü bu ravilerden hiçbiri, bu hadîsi Rasûlüllah (s.a.s.)'in sözü olarak nakletmemiş, sadece, "Rasûlüllah (s.a.s.) sabah namazının iki rekât (sünnet)ini kılınca sağ yanı üzerine uzanırdı" şeklinde fiilî sünnet olarak haber vermiştir.[2]
Abdü'l-Vahid hadîsi kavlî olarak nakletmekle tek kalmış, sika ravilerin rivayetine muhalefet etmiştir.[3]
İbnü's-Salâh şâzz konusuna şu açıklığı getirir: "Eğer ravi rivayetiyle, hâfıza ve zabt yönünden kendisinden daha üstün bir kimsenin rivayetine muhalefet eder ve kendi rivayetinde tek kalırsa, o ravinin rivayeti merdûd şâzz'dır. Böyle bir muhalefet olmaz ve sadece öbürünün rivayetinden farklı olarak kendi rivayetine bir şey ilâve etmekle bu rivayetle tek kalırsa, hafıza ve zabt bakımından durumuna göre rivayeti değerlendirilir. Şöyle ki; muhalif rivayette tek kalan ravi, hâfıza ve zabt bakımından kendisine güvenilir bir kimse ise rivayeti sahîh, hafıza ve zabtına o derece güvenilir bir kimse değilse rivayeti hasen veya bu güvenin daha aşağı derecelerine göre şâzz, münker ve merdûd olur"[4]

---

[1] Müslim, Sıyam, III, 351-352.
[2] Tecrîd Tercemesi, Mukaddime, I, 123.
[3] Talât Koçyiğit, a.g.e., 112-113; Mücteba Uğur, Hadis Dersleri, 54-55.
[4] Talat Koçyigit, a.g.e., 112, İbnü's-Salâh, Mukaddime, 36; İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/13-14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şâz Hadisin Hükmü:

Şâz hadis merduddur; onunla amel edilemez. Ancak, karşılığı olan mahfuzla amel edilebilir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 24.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Şâz Hadisin Hükmü:

Şâz hadis merduddur; onunla amel edilemez. Ancak, karşılığı olan mahfuzla amel edilebilir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 24.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YAZARIN ÖNSÖZÜ

RAHMAN VE RAHİM ALLAH'IN ADIYLA

Hamd; zikredenlerin yolu O'nun zikriyle ve yüceliğiyle bir olan ve sevenlerin kalbi O'nun sevgisi, tazimi ve tevhidiyle birleşen Allah'a mahsustur.

Eksiksiz ve mükemmel bir şekilde salat ve selam; göz kamaştıran varlığın efendisi olan, kendisinden sahih, hasen ve mütevatir isnad; mübarek ümmetine özgü olan, ailesinin ve yıldız mesabesinde Salih komutanlar olan sahabilerinin üzerine olsun.

Değer verme bakımından ilimlerin en yücesi, üstünlük bakımından en mükemmeli ve önem verme bakımından en büyüğü, hadis ilmidir.

Kim hadis ilmini tahsil ederse, o, büyük bir değer elde etmiş olur. Kime hadis ilmi öğretilirse, ona, çok iyilik edilmiş olunur. Kim hadis ilmiyle başarıya ulaşırsa, en önemli mutluluğa ulaşmış, bütün isteklere ulaşmış ve fazlasıyla güzelliğin son haddiyle rızıklanmış olur.

İbnu's-Salâh (ö. 643/1245)'ın **"Ulûmu'l-Hadis"** adlı eserinde geçtiğine göre; Süfyân es-Sevrî (ö. 161/777) söylediği rivayet edilmiştir:

"Yüce Allah'ın kendisine ilim verdiği kişi için, hadis talep etmekten daha üstün bir amel bilmiyorum."

İbnu's-Salâh (devamla) der ki: "Süfyân es-Sevrî'nin sözüne benzer başka bir sözü, İbnü'l-Mübarek'ten rivayet ettik."

Muâfâ b. İmrân'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Bir hadis yazmak, bana, gece ibadetinden daha sevimlidir."

İbn Asâkir (ö. 571/1176) **"Tarih"**inde Ebu'l-Abbâs el-Murâdî'nin şöyle söylediğini nakletmiştir:

"Babam dedi ki: Ebu Zür'a'yı (öldükten sonra) rüyamda gördüm. Ona: 'Allah sana ne yaptı?' diye sordum. O da: 'Rabbimin huzuruna çıktım. Bana: 'Ey Ebu Zür'a!' buyurdu ve bana bir çocuk verildi. Ona cennete girmesini emretti… Kullarım arasında sünnetleri muhafaza eden kimsenin mükafatını nasıl buldun? Haydi cennetten dilediğin yere yerleş!' buyurdu' diye cevap verdi.

İmam Ebu Abdullah el-Kassâr**"Fihrist"**te aynen şöyle der: "Büyük bir müjde!. Muhammed b. Abdulazîm el-Münzirî dedi ki: 'Rüyamda cennete girdik. Resulullah (s.a.v)'in elini öptük. Daha sonra Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Eliyle hadis yazan herkesi müjdeleyin! Çünkü o kimse benimle cennette benimle birlikte olacaktır"

Nevevî (ö. 676/1277)'nin **"Ezkâr"**ında Sehl b. Abdullah'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir. "Bu ümmetin fertlerinden biri, Sünen sahibi Ebu Dâvud es-Sicistânî'ye gelip:

- 'Resulullah (s.a.v)'in hadisini rivayet ettiğin dili bana uzatta onu öpeyim' dedi ve onun dilini öptü."

İbrahim b. Ethem'in şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Allah, hadisçi topluluklarının rıhlesi sebebiyle bu ümmetten belayı uzaklaştırır."

Üstad Ebu'l-Feth Nasr b. İbarahim el-Makdisî (ö. 490/1097)**"Kitâbu'l-Hucce alâ târiki'l-mehacce"** adlı eserinde İmam Ahmed b. Hanbel'e kadar dayandırdığı bir senedle rivayet ettiğine göre; İmam Ahmed':

- "Allah için, yeryüzünde Ebdal var mıdır?" diye soruldu. O da: - "Evet" diye cevap verdi. Ona: - "Ebdal kimlerdir?" diye tekrar soruldu. O da: "Hadisçi toplulukları yok mu?! İşte onlar, Ebdaldır. (Yeryüzünde) Ebdal şahısları en iyi bilen Allah'tır."

(Suyûtî) **"Uhûdu'l-Muhammediyye"** de Süfyân es-Sevrî, Süfyân ibn Uyeyne ile Abdullah b. Sinân'ın şöyle söyledikleri rivayet edilmiştir:

"İçimizden biri kadı olsa da, yapraksız hurma dalıyla hadis öğrenmeyen fıkıhçıyı ve fıkıh öğrenmeyen hadisçiyi bir güzel dövse."[1]

Merfu olarak rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Allahım! halifelerime rahmet eyle!" buyurdu. Ona: - "Onlar kimlerdir?" diye soruldu . O da: -"Benden sonra gelip de hadislerimi ve sünnetlerimi rivayet edenlerdir" diye cevap verdi.[2]

Mütevatir bir hadiste de geçtiği üzere; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Allah, sözümü duyup onu anlayan, sonra da onu işitmeyen kimseye ulaştıran kimsenin yüzünü (kıyamet günü) ağartsın"

Resulullah (s.a.v), burada, sözünü ulaştıran kimseyi, (kıyamet günü yüzünün) ağarmasıyla dua etmiştir.

Nadra (=ağarma/parlaklık), sevinç ve güzelliktir.

Süfyân ibn Uyeyne (ö. 198/813) der ki: "Hakkını yerine getirerek hadis nakleden hadisçilerden hiçbiri yoktur ki, bu hadis sebebiyle yüzünde yeterince parlaklık olmasın"

Büyük imamlardan bazıları, hadis ashabını gördükleri zaman şiir söylüyorlar ve şöyle diyorlardı:

"Hoş geldiniz insanların en sevimlileri! Allah hakkında insanların en mütevazilileri. İnci gibi parıltı sahipleri. hoş geldiniz Salihler topluluğu, takva sahipleri. Yüzler aydınlık odu, her zengin süslendi. Ey Peygamber Muhammed (s.a.v)'in ilmini talep edenler! Sizin dışındakiler size denk değildirler."

Konu ile ilgili hafız Ebu Tâhir es-Selefî'ye isnad edilen bir şiir ise şöyledir:

"Peygamberin dini ve şeriatı, o Peygamberin haberleridir. Peşine düşülen ilmin en yücesi, o Peygamberin rivayetleridir. Kim onun hadisleriyle meşgul olursa ve halk arasında yayılması için meşgul olursa, onun hadisleri kaçınılmaz olur."

İbn Abdilberr (ö. 463/1071), İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'a dayanarak İmam Ahmed b. Hanbel'den şöyle bir şiir nakletmiştir:

"Peygamberin dini, hadislerdir. Bir genç için, hadis rivayetleri ne güzel bir binektir. Sakın hadis ilminden ve hadis ehlinden sapmayın. Rey gecedir. Hadis ise, gündüzdür. Belki gencin cehaleti, hidayet yollarıdır. Güneş doğdu, onun nurları vardır."

Bu ilimle uğraşan alimler, hadis ilmini bölümlere ayırmışlar ve her bölümü de konulara ayırmışlar. İşte bu belirttiğimiz bölümlerden birisi de, mütevatir hadislerdir.

İlk önce geçmişte yaşamış İslam alimlerinin kayıtlarında ve notlarında bulunan mütevatir hadisleri bir araya toplamak için harekete geçtim ve onlardan bolca topladım. (Müsvedde kağıtlarda bulunan bu hadislerin) kaybolmasından ve zayi olmasından korkunca, bu hadislerden faydalanmak için onları bir kitapta topladım. Bu topladıklarımı, **"Nazmu'l-mütenâsira mine'l-hadîsi'l-mütevâtira"** diye isimlendirdim. Bu, İmam Suyûtî (ö. 911/1505)'nin, **"el-Fevâidu'l-mütekâsira fi'l-ahbâri'l-mütevâtira"** adlı kitabından kısaltarak özetlediği **"el-Ezhâru'l-mütenâsira fi'l-ahbâri'l-mütevâtira"** adlı eserini görmeden önceydi. Bundan sonra Suyûtî'nin bu kitabını görünce, onu inceledim ve onun bu kitabında olupda benimkinde olmayan hadisleri kendi kitabıma ekledim.

Ben Suyûtî'nin andığı hadislerin hepsini naklettim. Ayrıca **"Suyûtî "el-Ezhâr"da bu hadisi şu yoldan getirmiştir"** sözümle, Suyûtî'nin naklettiğini (benimkinden) ayırdım.

Burada Suyûtî'nin, sahabe ve tabiun dışında andıklarını çıkartarak sadace sahabe ve tabiunu zikrettim. Çünkü (böyle yapmakla benim belirteceğim) ilave kolaylaşmış oldu ve (okuyucunun dikkatini) bu ilaveye çekmiş olacağım. Suyûtî'nin sözünden sonra **??????** **"Derim ki"** lafzıyla da (benim yaptığım bu) ilaveye işaret ettim.

Suyûtî'nin kendisine ulaşmayıp da (mütevatir olduğunu) söylemediği hadisleri, Allah'ın bana kolaylaştırdığı kadarıyla bu kitabımda belirttim. Bununla, bu hadisi, Suyûtî'nin kitabında bulamadığım bilinmelidir.

Sehâvî (ö. 902/1496) **"Şerhu Elfiyye"**nin 'mütevatir bahsi'nde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Müellif eserinde mütevatir konusunu ayrı tutmuştur. Zerkeşî ve birçoğuna gelince ise…. "

(Derim ki:) Sehâvî'den sonra bir topluluk da, (yazdıkları) eserlerde tevatür konusunu başlı başına bir konu olarak ayrı işlemişlerdir.

1. Mütevatir hadis konusunda telif yapanlardan birisi de, üstad hafız Celaleddin Ebu'l- Fadl Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyûtî' (ö. 911/1505)'dir. Suyûtî, (mütevatir hadisle ilgili bu eserini) **"el-Fevâidu'l-mütekâsira fi'l-ahbâri'l-mütevâtira"** diye isimlendirmiştir. Suyûtî, bu eserini, bablara göre düzenlemiş, yine bu eserinde 10'dan fazla sahabiden rivayet edilen hadisleri toplamış ve her hadisin senedlerini, geliş yollarını ve (diğer) lafızlarını da toplamıştır. Kendisinin de dediği gibi, bu eser, bir benzeri görülmemiş kapsamlı bir kitap haline gelmiştir.

Daha sonra Suyûtî, mütevatir hadisle ilgili bu eseri yazmadaki asıl amacını önemli bir cüzde özetlemiştir. Bu eserini de, **"el-Ezhâru'l-mütenâsira fi'l-ahbâri'l-mütevâtira"** diye isimlendirmiştir. Bu kitabında; (ilk önce) hadisin metnini, (sonra) sahabeden hadisi rivayet eden kimseleri, (ardından da) bu hadisi tahric eden meşhur imamları kısaca belirtmiştir. Kendisinin belirttiği üzere, bu kitapta naklettiği hadislerin sayısı, 100'dür. Yalnız bu kitaptaki hadisleri saydım. Bunu, 12 fazlasıyla buldum. Yine de doğru bilgi, Allah'a aittir.

2. Bunlardan birisi de; üstad, imam, hafız, müsnedçilerin sonuncusu, sayısız tasniflerin sahibi Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Tûlûn el-Hanefî ed-Dimeşkî es-Sâlihî (ö. 953/1545)'dir. (Bu kişi, mütevatir hadisle ilgili kitabını,)**"el-Leâli'l-mütenâsira fi'l-ehâdisi'l-mütevâtira"** diye isimlendirmiştir.

3. Bunlardan birisi de; üstad Ebu'l-Feyz Muhammed Murtaza el-Hüseynî ez-Zebîdî el-Misrî (ö. 1205/1790)'dir. (Bu kişi de kitabını,)**"el-Laktu'l-le'âli'l-mütenâsira fi'l-ehâdisi'l-mütevâtira"** diye isimlendirmiştir.

4. Bunlardan birisi de; Siddîk b. Hasan b. Ali el- Kannûcî el-Buhârî el-Hüseynî'nin, tevatür derecesine ulaşan hadisleri topladığı 40 hadistir. Kannûcî, bu kitabını, **"Hırzu'l-meknûn min lafzi'l-ma'sûmi'l-me'mûn"** diye isimlendirmiştir.

Allame Ebu'l-Hasen Muhammed Sâdık es-Sindî el-Medenî (ö. 1138/1725) **"Şerhu'n-Nuhbe"** adlı eserinde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"Suyûtî, tevatürle ilgili konuda hüküm vermede yumuşak davranmış, tevatürle ilgili hadisler hususunda sayı belirtmiş ve tevatürle ilgili hadisleri, **"el-Ezhâru'l-mütenâsira fi'l-ahbâri'l-mütevâtira"** diye isimlendirdiği kitabında getirmiştir."

Durum böyle olunca, Suyûtî, mütevatir olmamasına rağmen, hadisçilerin belirtmediği bir çok hadisi (mütevatir diye) anmıştır. Halbuki onun sözünden, lafzi mütevatirleri toplamayı kastettiği anlaşılmaktadır. Yalnız onun getirdiği hadislerin çoğunun manevi mütevatir olduğu, ya bazı kitaplardan, ya kendisinin açıklamasıyla yada bir başkasının açıklamasıyla ortaya çıkmıştır.

Asıl kastedilen konuya girmeden önce, bir açıklama yapılacaktır. Bu önsöz, manevi mütevatirin sözlük ve terim anlamlarını açıklama mahiyetinde olacaktır.

---

[1] Müellifin kitabının aslından, Sûfî ve Vahdedi vücutçu İbn Arâbî'nin inancı doğrultusunda naklettiği üç satırı almadık. Çünkü bu, Ehli sünnet ve'l-cemaat imamlarının görüşlerine itiraz mahiyetindedir. Zaten İbn Arâbî'nin akidesi, avamdan bir çoğuna göre gizlidir. Dolayısıyla müellifin, İbn Arâbî'den yaptığı rivayeti almadık. İlmi emanet, uyarı gerektirir. (Arap yayıncısı)

[2] Taberâni, el-Evsat, 6/77; Deylemî, Firdevs, 1/479; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, 2/149; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, 2/126; Râmehurmuzî, el-Muhaddisu'l-Fâsıl, 1/163

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

I-İ) Musahhaf Ve Muharref Hadîsler:

Tashîf lügat olarak, bir kelimenin harflerini kavuşturmak suretiyle sahife üzerinde yapılan hata mânasına gelir.
Metin veya isnadında bir kelime veya ravilerden birinin ismi hatalı olarak söylenmiş ve bu hata ile rivayet edilmiş hadise Musahhaf Hadis denir.
Musahhaf, kelimeyi yanlış okumak manasına tashiften ism-i mef'ûl bir kelimedir. Tashif hadisin gerek metnindeki bir kelimenin veya gerekse isnadındaki bir ravi isminin telaffuzunda meydana gelen hatâ, ya kelime veya ismin şekil ve hat yönünden değişmeden yalnız bazı harflerdeki noktaların değişmesiyle yani noktalı bir harften noktanın düşmesiyle, yahut noktasız bir harfin noktalı olarak okunmasıyla kasdedilen husustur.[1]
Tashîf ve tahrîf, hadisin isnad ve metnine ârız olan bir kısım hataların adıdır. Bu hatalar lafzâ müteallik olabileceği gibi, göze müteallik de olabilir. Lafza müteallik tashifin mukabili tashîfu'l-mânâ'dır, göze müteallik olan tashîfin mukâbili de tashî-fu's-sem'dir. Ebu Ahmed el-Askerî bu çeşit hatalara karşı daha dikkatli olunması için "Kimse tashîf ve hatadan uzak değildir" demiştir. [2]
Mütehassıs hadis hâfizları, metni ve isnadı tashîfe uğramış hadisleri tanımak için büyük gayret göstermişler ve bu tür hadisleri tamnmayı çok mühim bir vazife kabul ederek bu sahada yetişenleri takdirle karşılamışlardır. Zira hadislerin metin ve isnadlarında tashif olanları tanıyabilmek özel bir bilgi birikimi isteyen bir husustur. Hadis münekkidlerinin bu fevkalâde ilmî gayretleri, onların hadislerin isnad ve metinlerini çok iyi tanıdıklarını gösterdiği gibi, muhaddislerin hadis metinlerine gereken önemi vermedikleri şeklindeki iddiaları da çürütmektedir.
Eski hadis münekkidleri (mütekaddimûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmamışlardır. Bunlara göre, ister harfte yalnız nokta değişikliği olsun, ister kelimede şekil değişikliği olsun, her ikisi de musahhaftır; çünkü her ikisi de bir hatanın sonucudur.
Fakat daha sonraki hadis münekkidleri (müteahhirûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmak istemişlerdir. Bununla beraber yaptıkları ayırım lafız ve şekil bakımından olmuştur. İbn Hacer, yazılışı aynı olmakla beraber, noktaların değişmesiyle meydana gelen harf veya harflerin değişikliğine musahhaf, şekil ile alâkalı olan değişikliğe muharref adını vermiştir.[3]
İbnu Hacer'in bu tefrikine rağmen, aslolan noktalarda olsun, harflerde olsun yapılan değişikliklerin tahrîf veya tashîf kelimeleriyle ifade edilmesidir. Esasen nokta değişikliği de neticede harf değişikliğine müncer olmaktadır.[4]
Muharref'in misali, Câbir (r.a.)'ın şu hadisidir. Rumiye Ebî yevme'l-ahzâb. Ahzâb muhârebesinde, Ubey omuzundan vuruldu. Rasulullah (s.a.s) de onu dağladı. Bu hadisteki "Übey" lafzını Gunder tashîf ederek izâfetle "Ebî" hâline getirmiştir. Halbuki "Übeyy"den maksat Ubeyy b. Kab'dir. Üstelik Câbir'in babası da Ahzâb'dan önce Uhud'da şehîd düştüğü için, "Ebî" olması mümkün değildir.[5]
Musahhaf daha çok hadis metinlerinde, bazan da isnadlardaki isimlerde vuku bulur. İşitme noksanlığı ve yanlış anlamadan doğar.

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 301.
[2] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288.
[3] İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar Şerhu-Nuhbeti'l fiker, Mısır, (t.y) s. 47.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/135.
[5] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 253; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 41.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

I-İ) Musahhaf Ve Muharref Hadîsler:

Tashîf lügat olarak, bir kelimenin harflerini kavuşturmak suretiyle sahife üzerinde yapılan hata mânasına gelir.
Metin veya isnadında bir kelime veya ravilerden birinin ismi hatalı olarak söylenmiş ve bu hata ile rivayet edilmiş hadise Musahhaf Hadis denir.
Musahhaf, kelimeyi yanlış okumak manasına tashiften ism-i mef'ûl bir kelimedir. Tashif hadisin gerek metnindeki bir kelimenin veya gerekse isnadındaki bir ravi isminin telaffuzunda meydana gelen hatâ, ya kelime veya ismin şekil ve hat yönünden değişmeden yalnız bazı harflerdeki noktaların değişmesiyle yani noktalı bir harften noktanın düşmesiyle, yahut noktasız bir harfin noktalı olarak okunmasıyla kasdedilen husustur.[1]
Tashîf ve tahrîf, hadisin isnad ve metnine ârız olan bir kısım hataların adıdır. Bu hatalar lafzâ müteallik olabileceği gibi, göze müteallik de olabilir. Lafza müteallik tashifin mukabili tashîfu'l-mânâ'dır, göze müteallik olan tashîfin mukâbili de tashî-fu's-sem'dir. Ebu Ahmed el-Askerî bu çeşit hatalara karşı daha dikkatli olunması için "Kimse tashîf ve hatadan uzak değildir" demiştir. [2]
Mütehassıs hadis hâfizları, metni ve isnadı tashîfe uğramış hadisleri tanımak için büyük gayret göstermişler ve bu tür hadisleri tamnmayı çok mühim bir vazife kabul ederek bu sahada yetişenleri takdirle karşılamışlardır. Zira hadislerin metin ve isnadlarında tashif olanları tanıyabilmek özel bir bilgi birikimi isteyen bir husustur. Hadis münekkidlerinin bu fevkalâde ilmî gayretleri, onların hadislerin isnad ve metinlerini çok iyi tanıdıklarını gösterdiği gibi, muhaddislerin hadis metinlerine gereken önemi vermedikleri şeklindeki iddiaları da çürütmektedir.
Eski hadis münekkidleri (mütekaddimûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmamışlardır. Bunlara göre, ister harfte yalnız nokta değişikliği olsun, ister kelimede şekil değişikliği olsun, her ikisi de musahhaftır; çünkü her ikisi de bir hatanın sonucudur.
Fakat daha sonraki hadis münekkidleri (müteahhirûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmak istemişlerdir. Bununla beraber yaptıkları ayırım lafız ve şekil bakımından olmuştur. İbn Hacer, yazılışı aynı olmakla beraber, noktaların değişmesiyle meydana gelen harf veya harflerin değişikliğine musahhaf, şekil ile alâkalı olan değişikliğe muharref adını vermiştir.[3]
İbnu Hacer'in bu tefrikine rağmen, aslolan noktalarda olsun, harflerde olsun yapılan değişikliklerin tahrîf veya tashîf kelimeleriyle ifade edilmesidir. Esasen nokta değişikliği de neticede harf değişikliğine müncer olmaktadır.[4]
Muharref'in misali, Câbir (r.a.)'ın şu hadisidir. Rumiye Ebî yevme'l-ahzâb. Ahzâb muhârebesinde, Ubey omuzundan vuruldu. Rasulullah (s.a.s) de onu dağladı. Bu hadisteki "Übey" lafzını Gunder tashîf ederek izâfetle "Ebî" hâline getirmiştir. Halbuki "Übeyy"den maksat Ubeyy b. Kab'dir. Üstelik Câbir'in babası da Ahzâb'dan önce Uhud'da şehîd düştüğü için, "Ebî" olması mümkün değildir.[5]
Musahhaf daha çok hadis metinlerinde, bazan da isnadlardaki isimlerde vuku bulur. İşitme noksanlığı ve yanlış anlamadan doğar.

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 301.
[2] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288.
[3] İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar Şerhu-Nuhbeti'l fiker, Mısır, (t.y) s. 47.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/135.
[5] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 253; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 41.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIYÂMETİN ALAMETLERİ

? ??????? ????????? ?????????? ?

-288 ? ???????? ????? ??????????? ??????????? (????????? ??????????? ?????????? ?????????????) ?

"(Peygamber (s.a.v)'in, şehadet parmağı ile orta parmağını göstererek:) 'Ben ve Kıyamet, işte (bu şekilde birbirine yakın bir vaziyette) gönderildim"[1]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Sehl b. Sa'd
3. Ebu Hureyre
4. Müstevrid b. Şeddâd
5. Büreyde
6. Câbir b. Semure
7. Vehb es-Sevâî
8. Abdullah ibn Ömer
9. Ebu Cübeyre ibnu'l-Dahhâk
10. Ensardan büyük bir topluluk

Toplam, 10 kişi.

(Derim ki:) Bu hadis, şu yoldan da gelmiştir:

11. Câbir b. Abdullah

(Münâvî) **"Feyzu'l-Kadir"**de Suyûtî'den naklettiğine göre; bu hadis, **mütevatir**dir.

* * *

-289 ? ?????????? ??????????? ??? ????? ?????????? ?

"Ahirzamanda ortaya çıkacak olan kaoslar ve fitneler"[2] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"İthâmu'd-Dirâye"**de ahir zamanda ortaya çıkacak olan kaoslar ve fitneler ile ilgili hadisleri,[3] **mütevatir** hadisler içerisinde kabul etmiştir.

* * *

-290 ? ?????? ??????????? ??????????? ???????????? ???????????? ?

"Beklenen Fâtimî Mehdi'sinin ortaya çıkması"[4] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yoldan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Mes'ud[5]

Bu hadisi; İmam Ahmed (ö. 241/855), Ebu Dâvud (ö. 275/888), Tirmizî (ö. 279/892) ve İbn Mâce (ö. 273/886) rivayet etmiştir.

2. Ümmü Seleme[6]

Bu hadisi; Ebu Dâvud (ö. 275/888), İbn Mâce (ö. 273/886) ve Hâkim (ö. 405/1014) rivayet etmiştir.

3. Hz. Ali[7]

Bu hadisi; İmam Ahmed (ö. 241/855), Ebu Dâvud (ö. 275/888) ve İbn Mâce (ö. 273/886) rivayet etmiştir.

4. Ebu Saîd el-Hudrî[8]

Bu hadisi; İmam Ahmed (ö. 241/855), Ebu Dâvud (ö. 275/888), Tirmizî (ö. 279/892), İbn Mâce (ö. 273/886), Ebu Ya'lâ (ö. 276/889) ve Hâkim (ö. 405/1014)'de **"Müstedrek"**de rivayet etmiştir.

5. Sevbân[9]

Bu hadisi; İmam Ahmed (ö. 241/855), İbn Mâce (ö. 273/886) ve Hâkim (ö. 405/1014)'de **"Müstedrek"**de rivayet etmiştir.

6. Kurre b. İyâs el-Müzenî

Bu hadisi; Bezzâr (ö. 292/904) ile Taberânî (ö. 360/970)'de **"Evsat"**da rivayet etmiştir.

7. Abdullah ibnu'l-Hâris b. Cüz'[10]

Bu hadisi; İbn Mâce (ö. 273/886) ile Taberânî (ö. 360/970)'de **"Evsat"**da rivayet etmiştir.

8. Ebu Hureyre[11]

Bu hadisi; İmam Ahmed (ö. 241/855), Tirmizî (ö. 279/892), Ebu Ya'lâ (ö. 276/889) **"Müsned"**de, Bezzâr (ö. 292/904)'da **"Müsned"**de, Taberânî (ö. 360/970)'de **"Evsat"**da ve daha bir çokları rivayet etmiştir.

9. Huzeyfe ibnu'l-Yemân

Bu hadisi; Rüyânî (ö. 307/919) rivayet etmiştir.

10. Abdullah ibn Abbâs

Bu hadisi; Ebu Nuaym (ö. 430/1038) **"Ahbâru'l-Mehdî"**de rivayet etmiştir.

11. Câbir b. Abdullah

Bu hadisi; İmam Ahmed (ö. 241/855) ve Müslim (ö. 261/875) rivayet etmiştir. Fakat Müslim'de, Mehdi'nin geliş ile ilgili bir açıklama yoktur. Çünkü Müslim'de Kıyametin Alametleri hususunda gelen hadislerin hepsin de Mehdi'(nin ismi) ile ilgili herhangi bir açıklama geçmemektedir.

12. Hz. Osman

Bu hadisi; Dârekutnî (ö. 385/995) **"Efrâd"**da getirmiştir.

13. Ebu Ümâme

Bu hadisi; Taberânî (ö. 360/970) **"Kebîr"**de rivayet etmiştir.

1. Ammâr b. Yâsir

Bu hadisi; Dârekutnî (ö. 385/995) **"Efrâd"**da, Hâtib (ö. 463/1071) ve İbn Asâkir (ö. 571/1176) getirmiştir.

2. Câbir b. Mâcid es-Sudefî

Bu hadisi; Taberânî (ö. 360/970) **"Kebîr"**de rivayet etmiştir.

16. Abdullah ibn Ömer

17. Talha b. Ubeydullah

Bu iki hadisi, Taberânî (ö. 360/970)'de **"Evsat"**da rivayet etmiştir.

18. Enes b. Mâlik[12]

Bu hadisi, İbn Mâce (ö. 273/886) rivayet etmiştir.

1. Abdurrahman b. Avf

Bu hadisi, Ebu Nuaym (ö. 430/1038) rivayet etmiştir.

2. İmrân b. Husayn

Bu hadisi, İmam Ebu Amr ed-Dânî (ö. 444/1052) **"Sünen"**de ve daha bir çokları (da kendi kitaplarında) rivayet etmiştir.

Bir çok alim, Mehdi konusunda gelen hadislerin mütevatir olduğunu, Hafız Sehâvî (ö. 902/1496)'den nakletmiştir.

Sehâvî (ö. 902/1496), **"Fethu'l-Muğîs"**de Mehdi hadislerinin mütevatir olduğunu belirtmiştir. Bu husus, **"Fethu'l-Muğîs"**de şöyle geçmektedir:

"(Ebu'l-Hüseyin'in) bu risalesi, Mehdi konusunda yazılan ilk eserdir. Ebu'l-A'lâ İdris b. Muhammed b. İdris el-Hüseynî el-Irâkî'nin de Mehdi konusunda bir eseri bulunmaktadır. Mehdi ile ilgili bu hadisler, **mütevatir** yada hemen hemen (mütevatire) yakındır…"

(Devamla da) der ki: "Bir çok eleştirmen hafız, (Ebu'l-Hüseyin'in bu risalesinin, Mehdi konusunda yazılan) ilk risale olduğunu belirtmiştir."

Şeyh Cesûs **"Şerhu'r-Risâle"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Mehdi haberi, Sehâvî'nin naklettiği hadislerde geçmektedir. Bu hadisler(in toplamı,) tevatür derecesine ulaşmaktadır."

(Zürkânî'de) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de, Ebu'l-Hüseyin el-İberî (ö. 363/973)-nin **"Menâkibuş-Şâfiî"**de şöyle söylediğini nakletmektedir:

"Mehdi'nin, bu ümmetten çıkacağı ve Hz. İsa (a.s.)'ın, onun arkasında namaz kılacağı ile ilgili haberler, **tevatür**dür.

Ebu'l-Hüseyin, bu ifadeyi; İbn Mâce'nin, Enes'ten rivayet ettiği**? ????? ???????? ?????? ?????? ? "Mehdi ancak İsa'dır"**[13] hadisini reddetme mahiyetinde söylemektedir."

"Mağani'l-Vefâ bi Meânil-İktifâ"da geçtiğine göre; Şeyh Ebu'l-Hüseyin el-İberî dedi ki: "Mehdi'nin çıkacağı, yedi yıl yeryüzünde hüküm süreceği, onun zamanında yeryüzünün adaletle dolacağı ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen haberler, ravilerinin çok lolması sebebiyle müstefiz ve tevatürüdür."

Şeyh Muhammed b. Ahmed es-Seffârînî el-Hanbelî **"Şerhu Akîde"**de konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Mehdi'nin çıkması ile ilgili rivayetler, çoktur. Öyle ki bu konudaki rivayetler, manevi mütevatir derecesine ulaşmış ve bu husus, Ehl-i Sünnet alimleri arasında yaygınlık kazanmıştır. Hatta Ehl-i Sünnet alimleri, Mehdi'nin ortaya çıkışını, kendi inanç esasları içerisinde saymışlardır."

Daha sonra da bu konuda bir grup sahabeden gelen bazı hadisleri nakletmiştir. (Devamla da) der ki: "Bu tür çeşitli rivayetler, sahabeden ve tabiundan rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerin toplamı, kesin bilgiyi ifade etmektedir. Dolayısıyla da Mehdi'nin ortaya çıkmasına iman, vaciptir. Nitekim Mehdi'nin ortaya çıkması konusu, ilim adamlarınca doğrulanmış ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat akaidinde[14] de yer almıştır."

İbn Haldûn (ö. 808/1406)'da **"Mukaddime"**de Mehdi'nin çıkması ile ilgili hadislerin geliş yollarını geniş bir şekilde getirip Mehdi olayını illet yönünden uygun bulmamıştır. Fakat bazı alimler, İbn Haldûn'a; 'farklı rivayetlere rağmen bu konuda gelen hadislerin çok olduğu' şeklinde cevap vermişlerdir. Çünkü Mehdi ile ilgili rivayetler, tevatür derecesine ulaşmıştır. Zira Mehdi'nin çıkması ile ilgili hadis; İmam Ahmed, Tirmizî, Ebu Dâvud, İbn Mâce, Hâkim, Taberânî, Ebu Ya'lâ el-Mevsilî, Bezzâr ve daha bir çok alimin; Sünen, Mu'cem ve Müsned gibi temel İslamî eserlerinde geçmektedir. Bunlar, bu rivayetleri, bir grup sahabeye dayandırmışlardır. Dolayısıyla da bu konudaki rivayetleri inkar etmek, kişiye, bir şey kazandırmaz. Çünkü bu hadislerin bir kısmı, diğer bir kısmını (destekleyip) güçlendirmektedir, şahidler ve mutabaât yoluyla[15] takviye kazandırmaktadır… Mehdi hadislerinin bir kısmı; sahih, bir kısmı hasen ve bir kısmı da zayıftır… Mehdi'nin ortaya çıkması konusu, İslam ülkelerinde yaşayan tüm Müslümanlar arasında meşhur bir vaziyettedir. Çünkü ahir zamanda Ehl-i Beyt'ten bir adam ortaya çıkıp İslam Dini'ni yeniden güçlendirecek, adaleti yaygınlaştıracak, Müslümanlar ise bu adama tabi olacak ve İslam memleketlerini (tekrar) ele geçirecek işte bu adam, **"Mehdi"** diye isimlendirilecek… Bundan sonra da **"Sahîh"**te sabit Kıyamet Alametlerinden olan Deccâl ortaya çokacak… Bundan sonra da Hz. İsa (a.s) yeryüzüne inip Deccâl'i öldürecek veya Mehdi, Hz. İsa (a.s) ile birlikte ortaya çıkıp Deccâl'i öldürmede Hz. İsa (a.s)'a yardım edecek, Mehdi, Hz. İsa (a.s)'a imam olup namaz kıldıracak… ve buna benzer daha bir çok hususlar.

Kadı Allâme Muhammed b. Ali eş-Şevkânî el-Yemenî (ö. 1250/1834)'nin **"Tavdîh fi Tevâturi mâ câe fi'l-Mehdiyyi'l-Muntazar ve'd-Deccâl ve'l-Mesîh"** adında bir irsalesi vardır. Şevkânî, bu risalesinde konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Mehdi hakkında gelen hadislerin içerisinde, 50 kadar üzerinde durulmaya değer rivayet bulunmaktadır. Bu hadislerin içerisinde; sahih, hasen ve münceber zayıf olanı da vardır. Dolayısıyla da Mehdi'nin ortaya çıkması olayı, kesinlikle mütevatirdir. Hatta hakkında bundan daha az rivayet bulunan temel ilkelerle ilgili bazı terimler üzerinde bile tevatürün oluştuğu iddiaları doğrudur. Mehdi ile ilgili sahabeden gelen rivayetlere gelince; bu rivayetler, gayet çoktur. Bu sözlerin tümü, merfu hadis hükmündedir. Çünkü bu tür konularda icitahad da bulunulmasına imkan yoktur.

Bu konuda daha geniş bilgi için Şevkânî'nin bu kitabına bakabilirsiniz. Çünkü Şevkânî, bu kitabında, Mehdi ile ilgili hadisleri nakletmiş ve bu hadislere dair bazı bilgiler vermiştir.

İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1051)'de**"Savâik"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Ebu'l-Hüseyin el-İberî dedi ki: 'Mehdi'nin çıkacağı, onun Hz. Peygamber (s.a.v)'in Ehl-i beyt'inden geleceği, yeryüzünde yedi yıl hüküm süreceği ve onun zamanında yeryüzünün adaletle dolacağı, onun Hz. İsa (a.s.) ile

birlikte ortaya çıkacağı, Filistin'deki …. Kapısında Deccâl'i öldürmede Hz. İsa (a.s)'a yardım edeceği, bu ümmete imam olacağı, Hz. İsa (a.s)'ın onun ardında namaz kılacağı ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen haberler, ravilerinin çok olması sebebiyle müstefiz ve tevatürdür."

Yine İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1051), bunun bir benzerini, Ebu'l-Hüseyin el-İberî'nin konuyla ilgili sözlerini naklettikten sonra, bazı imamların, Mehdi'nin alametleri hususundaki sözlerini kısaca bir şekilde şöyle nakletmektedir:

"Bazı imamlar dedi ki: '(Mehdi ile ilgili) haberler, tevatürdür.'"

Bu ifade, İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1051)'in **"Savâik"** adlı eserinde bu şekilde yer almaktadır. Çünkü İbn Hacer el-Heytemî, bu ifadeden önce rahatlıkla şöyle demektedir:

"Bazı hadis hafızı imamlar dedi ki: 'Mehdi'nin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in soyundan geleceği sabittir. Mehdi hakkında Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen haberler, **tevatür**dür.'"

(Derim ki:) Adı geçen Ebu'l-Hüseyin'in asıl adı, Muhammed ibnu'l-Hüseyin b. İbrahim el-İberî es-Sicistânî'dir… **"Menâkibu'ş-Şâfiî"** adlı kitabın yazarıdır. Bu, içerisinde bir çok önemli konunun bulunduğu bir kitaptır. Yazar, bu kitabı, 74 yada 75 babta tertiplemiştir… Âbir, Sicistân'nın bir köyüdür… Ebu'l-Hüseyin, H. 363. yılının Recep ayında ölmüştür. Onun, daha geniş biyografisi için, Sübkî (ö. 771/1370)'nin **"Tabakâtu'l-Kübrâ"** adlı eserine başvurabilirsiniz.

Konuyu uzatma endişesi olmasaydı, Mehdi ile ilgili hadislerden elde ettiklerimi burada getirip naklederdim. Çünkü ben bu zamanda bir çok insanın, Mehdi'nin ortaya çıkması hususunda şüpheye düştüğünü, hatta "Acaba Mehdi ile ilgili hadisler, kesin midir? Yoksa kesin değil midir?" dediklerini bile gördüm. Bu insanların çoğu, Mehdi hususunda İbn Haldûn'un sözünü[16] göre hareket etmektedir. Halbuki İbn Haldûn, bu sahanın uzamnlarından olmamasına rağmen bu insanlar, onun (bu konu ile ilgili sözlerine inanmaktadır. Doğrusu her sanat (=ilim) alanında, işi, o sahanın uzmanlarına götürmek lazım!!....

* * *

-291 ? ??????? ?????????? ??????????? ?

"Mesîh Deccâl'in çıkması"[17] **ile ilgili hadisler**

Bir çok alimin anlattığına göre; Deccâl'in (Kıyametin kopmasına doğru) ortaya çıkması ile ilgili hadisler, farklı bir çok sahih yollarla sahabenin büyük bir kısmından gelmiştir.

Şevkânî (ö. 1250/1834) **"Tavdîh"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Bunlardan, 100 hadis gelmiştir."

Bu hadisler; Sahîh[18] Mu'cem[19] Müsned[20] gibi kitaplarda geçmektedir. Bu kitaplarda geçen hadisler hariç tutulduğunda bile, **tevatür** meydana geliyorsa, buralarda geçen hadislerin toplamıyla nasıl **tevatür** meydana gelmesin ki.

Bazı alimler, Deccâl ile ilgili haberlerin, ciltler dolusu olduğunu söylemiştir.

Bir çok alim de, Deccâl ile ilgili haberleri, bir eserde toplamaya çalışmıştır.

(Suyûtî) **"Dürrü'l-Mensûr"**da[21] Yüce Allah'ın **? ????? ????????? ??????????? ??? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ??? ??????????? ?????? ?????? ? "Kendilerine gelmiş kesin bir delil olmaksızın Allah'ın ayetleri hususunda mücadele edenlerin göğüslerinde, sadece yetişemeyecekleri bir kibir vardır"** (Mü'min: 46/56) ayetini açıklaması sırasında Deccâl ile ilgili hadisleri bol bir şekilde getirmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için Suyûtî (ö. 911/1505)'nin bu kitabına başvurabilirsiniz.

* * *

-292 ? ??????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ??? ????????? ?????? ?? ???????? ?

"Kıyametin kopma anına yakın bir zamanda İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ve insanlar arasında (İslam Şeriatı ile) hükmetmesi'[22] **ile ilgili hadisler**

Übbî (ö. 827/1424) **"Şerhul-Müslim"**in 'Kıyametin Alametleri' ile ilgili hadislere dair yerde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"İbn Rüşd'ün, Cibrîl hadisinde geçen sözüne göre; Kıyamet'in Alametleri, 10 tanedir. Bunlardan 5'i, **mütevatir**dir."

İbn Rüşd'ün, Cibrîl hadisinde geçen sözüne göre; o da, Kıyamet'in Alametlerini, Kurtubî'den naklen saymaktadır- Kıyametin Alametleri, iki kısma ayrılmaktadır:

1. **Bilinenler:** a. Cibrîl hadisinde anlatılanlar, b. İlmin kalkması, c. Cehaletin yaygınlaşması, d. Zinanın artması, e. İçki içmenin çoğalması gibi.
2. **Bilinemeyenler:** a. Deccâl, b. Hz. İsa (a.s.)'ın yeryüzüne inmesi, c. Ye'cüc ile Me'cüc'ün çıkması, d. Dabbe, e. Güneşin batıdan doğması gibi.

Übbî (sözüne) devamla der ki: "İbn Rüşd dedi ki: 'Alimler, ilk beş alametin ortaya çıktığının kesin olduğu hususunda görüş birliğine varmışlardır. Fakat son beş alametin ortaya çıkıp çıkmadığı hususunda ise görüş birliğine varamamışlardır.

Biri doğu da, diğeri batı da ve biri de Arap yarımadasında olmak üzere (üç ayrı bölgede) yerin dibine geçirilme olayının görülmesi, Aden tarafından bir ateşin çıkması ve bu ateşin, halkın dinlenmeye çekildiği yerde onlarla birlikte dinlenmesi ve ikamet ettikleri yerde onlarla birlikte ikamet etmesi. Ayrıca bu alametlere, şunlar da eklenmiştir: İstanbul'un fethi ve Mehdi'nin ortaya çıkması."

Yine Übbî, Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile ilgili hadislere dair yerde ise aynen şöyle der:

"Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile ilgili hadislerin, **mütevatir** olduğu kesindir."

Alimler, Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesinin; Kitap, Sünnet ve İcma ile sabit olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile ilgili hadisler, çoktur.

Şevkânî (ö. 1250/1834) **"Tavdîh"**te Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile ilgili içlerinde; sahih, hasen ve münceber zayıfın da bulunduğu bu hadislerden 19'unu anmıştır. Fakat bu hadislerden bazısı, Deccâl hadisi içerisinde ve bazısı da Mehdi hadisleri içerisinde geçmektedir. Buna, Sahabeden gelen rivayetler de eklenmiştir. Bu doğrultuda Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile ilgili hadisler ile rivayetlerin derecesi, yükselmektedir. Artık bu konuda bir görüş belirtmeye gerek kalmamaktadır.

Kısacası: Mehdi konusunda gelen hadisler, **mütevatir**dir. Yine Deccâl konusunda gelen hadisler ile Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile ilgili hadisler de **mütevatir**dir.

* * *

-293 **? ??????? ????????? ???? ??????????? ?**

"Güneşin, (doğudan değil de) batıdan doğması"[23] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Saîd el-Hudrî
2. Ebu Hureyre
3. Abdullah ibn Ömer
4. Huzeyfe
5. Ebu Zerr
6. Abdullah ibn Abbâs
7. Abdullah ibn Ebi Evfâ
8. Safvân b. Assâl
9. Muâviye ibn Ebi Süfyân
10. Abdurrahman b. Avf
11. Enes
12. Ebu Ümâme
13. Huzeyfe b. Useyd
14. Ebu Musa el-Eş'arî ve daha bir çokları

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî'nin) **"Dürrü'l-Mensûr"** tefsirinde Yüce Allah'ın **? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ? "Ancak Rabbinin bazı ayetleri (=işaretleri) geldiği gün"** (En'âm: 6/158) ayetinin açıklamasına bakabilirsiniz.

* * *

-294 **? ??????? ??????????? ?**

"(Yerden) Dâbbe'nin çıkması"[24] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre
2. Abdullah ibn Amr
3. Enes
4. Huzeyfe b. Useyd
5. Huzeyfe ibnu'l-Yemân
6. Ebu Ümâme
7. Selmân ve daha bir çokları

Kur'an-ı Kerim'deki Yüce Allah'ın**? ??????? ?????? ????????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????????? ? "Onlar hakkındaki söz gerçekleştiği zaman, onlar için, yerden bir 'Dâbbe' çıkarırız ki, bu, onlara …söyler"** (Neml: 27/82) nassı, bunu göstermektedir.

Alimlerin icması da, bunu desteklemektedir.

* * *

-295 **? ??????? ????????? ??????????? ?**

"Ye'cüc ile Me'cüc'ün ortaya çıkması"[25] **ile ilgili hadisler**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Abdullah ibn Mes'ud
2. Huzeyfe
3. Nevvâs b. Sem'ân
4. Ebu Saîd el-Hudrî
5. Ebu Hureyre ve daha bir çokları

Kur'an-ı Kerim'deki Yüce Allah'ın**? ?????? ????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ???? ????? ?????? ??????????? ? "Nihayet Ye'cüc ile Me'cüc'ün önü açıldığı zaman ve onlar, her tepeden akın ettiği zaman"** (Enbiyâ: 21/96) nassı da, Ye'cüc ile Me'cüc'ün ortaya çıkacağını göstermektedir. Alimlerin icması da, Ye'cüc ile Me'cüc'ün ortaya çıkacağı doğrultusundadır.

Bu son üç hadisin **mütevatir** olduğu, Übbî (ö. 827/1424)'nin **"Şerhu'l-Müslim"**deki sözünde geçmektedir.

* * *

---

[1] İslam inancına göre; alem mahluktur. Sonradan yaratılmıştır. Sonradan meydana gelen her şey, yok olucudur. Bu maddi alemde günün birinde son bulacaktır. İşte bu büyük son bulmaya, "Kıyamet" adı verilir.

Hz. Peygamber (s.a.v), burada, Kıyametin kopma zamanının pek yakın olduğunu bildirmektedir. Resulullah (s.a.v)'in daveti, Kıyametin kopma zamanına kadar devam edecektir. O'nun daveti ile Kıyametin kopması, birbirinden ayrılmayacaktır.

Kıyamet alametlerinin, Kıyametin kopma anından önce gelmesi; insanları, ikaz ve irşat, gafletten uyandırma, tevbeye teşvik ve ahirete hazırlık içindir.

Bu konuda gelen hadislerden bazıları şunlardır: Buhârî, Rikâk 39, Talâk 25; Müslim, Cum'a 43 (867), Fiten 132 (2950), 133 (2951); Tirmizî, Fiten 39 (2214); İbn Mâce, Fiten 25; Dârimî, Rikâk 46; Müsned: 3/123, 124, 130, 131, 3/319, 4/309, 5/92, 103, 108

[2] "Kaos" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı, "Herc" olup öldürme anlamına gelmektedir.

Fitne ise, bozgunculuk, bozgunlar anlamına gelmektedir.

Kıyametin kopması, Kainatın düzeninin kökünden değiştirilerek yeni bir düzenin oluşturulması ve yeni baştan var edilmesini ifade eden bir olaydır. Bundan ötürü böyle bir değişimin öncesinde çeşitli olağanüstü olaylar yaşanacaktır. Bu olağanüstü olaylar ise, sözü edilen o köklü değişimin bir başlangıcı olacaktır. Bu doğrultuda Kıyametin alametleri, iki şekilde ele alınmıştır:

1. Kıyametin büyük alametleri. Bunlar, 10 büyük alamet diye bilinmektedir.

2. Kıyametin küçük alametleri. Bunlar ise, bu 10 büyük alametin dışında kalan alametlerdir. Bu küçük alametlerden bazıları şunlardır: İlmin kalkması, cehaletin yaygınlaşması, zinanın artaması, içki içmenin çoğalması gibi.

Bu tür hadislerde belirtilen büyük çarpışma, genel olarak, Müslümanlar-Hıristiyanlar ile Müslümanlar-Yahudiler arasında gerçekleşeceği ifade edilmektedir.

Batılı araştırmacılara göre, gelecekteki savaşaların, medeniyetler ve dinler arasında olacağı doğrultusundadır.

[3] Bu konuda gelen hadislerden bazıları şunlardır: Buhârî, İstiskâ 27, Fiten 5; Müslim, Fiten 18 (157); Tirmizî, Fiten 30, 31; İbn Mâce, Fiten 10; Müsned: 4/772, 5/389

[4] "Mehdi" kelimesi, sözlükte; hidayet olunmuş, hidayete ulaşmış kimse anlamına gelmektedir. Bu manada, doğru yolda olan her lider, Mehdi'dir.

Mehdi ile ilgili olarak nakledilen hadisler, bir hayli çoktur. Bazı ilim adamları, bu sebeple, Mehdi hususunda tevatür oluştuğunu söylemişlerdir.

Fakat Mehdi ile ilgili hadisler, sıhhat açısından şüphe edildiği için Buhârî ile Müslim gibi en yetkili iki hadis alimi tarafından rivayet edilmemiştir. Kütübü sitte'nin diğer dört kitabında, Mehdi ile ilgili hadisler, çoğunlukla zayıf senedlerle rivayet edilmiştir. Yalnız Mehdi ile ilgili hadislerin içerisinde uydurma, hasen, garip, zayıf ve sahih hadisler de vardır.

Ehl-i Beyt taraftarları, özellikle de Emevî ve Abbâsî zulmünden yıldıkları için, çareyi, Mehdi inancına sarılmakta bulmuşlardı. Böylece ideallerini sürekli ertelediler.

"Beklenen Mehdi" düşüncesini; sıkıntılı ve ümitsiz dönemlerde insanların kalplerinin derinliklerinde saklanan bir ümit kıvılcımı ve zulme uğramış çaresiz insanların müspet manada motive edilmesi şeklinde değerlendirmek de mümkündür.

Aslında ideallerinin gerçekleştirmek için hiçbir bedel ödemeye yanaşmayıp başarıyı, çaba ve gayretin bir ödülü olarak görmek yerine bir Mehdi yada kurtarıcı beklemek, Nebevî terbiye görmüş Saadet Asrı'ı müminlerinin anlayışıyla taban tabana zıttır.

İşte Ehl-i Beyt taraftarlarındaki bu Mehdi inancı, zamanla Şiilerden Sünnilere geçmiştir.

Mehdi inancı; bir yandan hayali şeylere bel bağlama düşüncesini ortaya koyarak insanları tedbir ve basiretten uzaklaştırmış ve ümitsizlik içinde zayıf ve aciz bir halde boşuna bekleyişlerin içine iterken, diğer taraftan kargaşalıklara, istismarlara ve istikrarsızlıklara yol açmış, bir çok hurafe ve batıl inancın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İster dinî, ister ilmî ve ister toplumsal açıdan bakılsın; Mehdiliğin faydasından çok zararı olmuştur.

Kurtarıcı bekleyen fert ve toplumların bizzat kendilerinin; "kurtarıcı" olmaları, mukadderatlarına sahip çıkmaları ve geleceklerine el koymalara mümkün değildir. Bir toplum yada fert, kendini, bizzat yine kendisi kurtaracaksa, Mehdi gibi kurtaracıya neden muhtaç olsun ki? Kendini kurtaramayacaksa, asırlar geçer ama yine de beklediği kurtarıcı Mehdi gelmez, bu sebeple de kötü ve zor durumda kalır. Hayalî bir Mehdi, hiçbir kimseyi kurtaramayacığına göre, bu inanç, fertlerden ve toplumlardan kendi kendini kurtarma imkanını da almakta ve tamamıyla çaresiz bir halde bırakmaktadır. Çünkü Mehdi, bir ideal değil, bir hayaldir. Bir dirilişin, silkinişin işareti olmaktan çok bir çöküşün alametidir. (Karınca Yayınları bu düşünceye katılmamaktadır.)

[5] Ebu Dâvud, Mehdi 1 (4282); Tirmizî, Fiten (2231, 2232); İbn Mâce, Fiten 34 (4082);

[6] Ebu Dâvud, Mehdi 1 (4286, 4288, 4289); İbn Mâce, Fiten 34 (4086)

[7] Ebu Dâvud, Mehdi 1 (4290); İbn Mâce, Fiten 35 (4085); Müsned: 1/84

[8] Ebu Dâvud, Mehdi 1 (4285); Tirmizî, Fiten (2232); İbn Mâce, Fiten 34 (4083); Müsned: 3/21, 22, 37, 52

[9] İbn Mâce, Fiten 34 (4084); Müsned: 5/277

[10] İbn Mâce, Fiten 34 (4088)

[11] Müsned: 2/411

[12] İbn Mâce, Fiten 34 (4087)

[13] İbn Mâce, Fiten 24

[14] İslam'ın ilk asırlarında yazılmış muteber Sünnî akaid ve kelam kitaplarında olumlu veya olumsuz yönüyle Mehdilik, hiç ele alınmamıştır. İmam-ı A'zam'ın "Fıkh-ı Ekber"inde, Maturidî ve Eş'arî'nin eserlerinde bu konu ile ilgili bilgilere rastlanmaz. Yine onların çağdaşları büyük alimlerin kitaplarında da bu konuya temas edilmez. Bir bakıma bu doğaldır. Çünkü Mehdilik, sonuç itibariyle "İmamet"le doğrudan doğruya ilgilidir ve imamet konusunun bir parçasıdır. İmamet ise, Ehl-i Sünnete göre; (asla değil de,) fürü'a ait bir meseledir. Yalnız daha sonraları imamet konusunda insanlar arasında bozuk inançlar ortaya çıkınca… (Sünnî) kelamcılar, imamet konusunu, kelam'ın konuları arasına almışlardır. Aynı sebepten dolayı sonraki akaid alimleri, eserlerinin son kısımlarına, imamet ve "Mehdilik" bahislerini de eklemişlerdir. (Doç. Dr. Avni İlhan, Mehdilik, s. 141-142, Beyan yay. 1993, İst.)

[15] Ravisi rivayette tek başına kaldığından ferd olduğu sanılan bir hadis, başka yol veya yollardan rivayet edilip edilmediğini anlamak üzere çeşitli hadis kitaplarından araştırılır. İtibar adı verilen bu araştırma sonunda o hadisin bir başka ravi tarafından rivayetinde tek kalan ravinin şeyhi veya şeyhinin şeyhiden rivayet edildiği anlaşılırsa, mutabaat meydana gelmiş olur.

[16] İbn Haldûn, naklî, aklî, felsefî, tecrübî, edebiyat, sanat, dilbilgisi, otobiyografya, sosyoloji, tarih ve medeniyet tarihi gibi bir çok bilim dallarında araştırma yapmış ve bu bilim dallarıyla meşgul olmuş bir alimdir. İbn Haldûn'un "Mukaddime"si, buna güzel bir örnektir.

Yine İbn Haldûn, Kur'an ilimleri, Hadis, Fıkıh, Miras Hukuku, Fıkıh Usulü, Cedel, Hilafiyât, Kelâm, Tasavvuf gibi dallarda ehliyetli kimseydi.

İbn Haldûn, ilk önce Mehdilik ile ilgili hadisleri, hadis ilmindeki nakdu'r-ricâl, cerh ve ta'dil kurallarına göre incelemiştir. Bu hadisler; Ebu Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce, Hâkim, Taberânî, Bezzâr ve Ebu Ya'lâ gibi meşhur hadisçiler tarafından rivayet edilmiştir.

İbn Haldûn, Mehdî ismi açıkça geçen hadislerin senendlerini ve güvenirlilik derecelerini ele almakta, bu hadislerin senedinde yer alan bazı ravilerin Şîî, bazılarının meçhul, bazılarının da güvenilmeyecek kimseler olduklarını; hadis alimlerinden yaptığı alıntılarla ortaya koymaktadır.

İbn Haldûn, Mehdî ile ilgili hadislerin, muteber hadis kitaplarında geçtiği için mutaassıp ve muhafazakar çevreden gelecek olan saldırıları ve eleştirileri düşünerek; sert tepkilere yol açmayacak, oldukça ihtiyatlı, yumuşak ve kolayca yorumlanabilinir bir ifade ve bir yöntem kullanmıştır.

İbn Haldûn' göre; Mehdî ile ilgili hadislerin hiçbiri, Hz. Peygamber (s.a.v)'in zamanıyla alakası yoktur. Bu hadisler, dikkatli bir şekilde incelendiğinde, bu hadisler de, Emeviler ve Abbasiler dönemindeki toplumsal, siyasal ve askeri faaliyetler betimlenmiş; sonra da bu çeşit hadisler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in diliyle ifade edilmiştir. Örneğin, siyah bayraklardan bahsedilmesi bunun en açık delilidir.

İbn Haldûn' göre; Mehdilik inancı, kök ve kaynak itibariyle Batinî ve Şîîliğe dayanmaktadır. Mehdilik inancı, başlangıçta Şîîlere ait siyasî bir düşünce iken, zamanla Sünnilerin de bir inancı haline gelmiştir. Bu inancı, bazı hadisçiler ile sonraki dönem tasavvufçular savunmuştur. Örneğin, basit ve lüzumsuz meseleleri bile hararetle tartışan kelâmcılar, Mehdilik konusu üzerinde fazla durmamışlardır. Tasavvufçulara ise, Şîî- Batinî ve İsmailî kaynaklardan geçmiştir.

Kısacası: İbn Haldûn, toplumsal yapılanmaya, tarihî gerçeklere ve toplum hayatında geçerli olan kanun ve kurallara, devlet felsefesine ve siyaset esasına uygun olmadığı için, "Mehdilik İnancı"nı reddetmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için Doç. Dr. Avni İlhan'ın, "Mehdilik" adlı kitabına başvurabilirsiniz.

[17] Genel itibariyle insanlık tarihinde, özel olarak da İslam Tarihi'nde ortaya çıkacak bir çok Deccâl vardır. Yalnız ortaya çıkışı, Kıyametin büyük alametlerinden sayılan büyük Deccâl, yeryüzünde meydana gelecek en büyük fitnedir. Çünkü Deccâl, ilahlık iddiasında bulunacak ve elinden insanların pek çoğunu dinden çıkaracak harikuladelikler meydana gelecektir. Fakat Allah'ın hikmeti gereği; bu kimsenin, sıradan halk ile bilgili kimselere karşı iddiasında yalancı olduğuna delil olsun diye körlük gibi açık bir eksikliğe sahip olmasını gerektirmiştir. Bilgili insanlar, Deccâl'in yalan iddiada bulunduğunu; Allah, Allah'ın sıfatları ve Allah'ın, yaratıkların sıfatlarından uzak olduğuna dair bilgileriyle Resulullah (s.a.v)'den, Deccâl'in durumu hakkında almış oldukları bilgileri sayesinde bilirler.

Hakkı batılla örttüğü için Deccâl'e, "Deccâl" denilmiştir.

[18] Sahih hadisleri bir araya toplamak maksadıyla yazılan kitaplardır.

[19] İçinde; hadislerin ilk (=sahabi) ravileri veya son ravileri yada son (=müellifin hocaları) yahut ravilerin memleketleri harf sırasına konularak, her ravinin ismi altında rivayet etmiş olduğu tüm hadislerin veya hadislerinden örneklerin toplanmış olduğu kitaplardır.

[20] Her bir sahabenin veya sonraki bir şahsın rivayet ettikleri hadisleri, sıhhat derecelerine bakmaksızın, çeşitli tertiplerde kendi ismi altında bir araya getiren kitaplardır.

[21] Suyûtî, Dürrü'l-Mensûr, 4/337

[22] Kıyametin kopmasına doğru Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi meselesi, önceden beri tartışılagelen bir konudur. Hz. İsa (a.s)'ın semaya; canlı olarak mı, yoksa bir müddet daha gizlenip ondan sonra doğal bir şekilde öldüğü meselesi, Kur'an'da ve Sünnette açık bir ifade yoktur. Bununla ilgili rivayetler, akideye taalluk eden bir konu değildir. İnanç esasları içerisinde de yer almamaktadır.

Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile ilgili hadisler, lafzi değil de manevi mütevatirdir. Manevi mütevatiri inkar etme, kişiyi, küfre götürmediği halde, Hz. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesini inkar edenin kafir olacağını belirten kimselerin bu görüşü hiç anlaşılır gibi değil.

Şu iyi bilinmeli ki, Mesih ve Mehdi meselesi, Kur'an ve Sünnetullah'ın özüne aykırı bir biçimde anlaşılmış ve açık naslara aykırı bir biçimde yorumlanmıştır. Tarih boyunca ümmetin büyük bir bölümü, Mesih ve Mehdi düşüncesini; uyuşukluk ve tembelliğe bir kalkan olarak kullanmıştır.

[23] Kıyametin büyük alametlerinden biri de, güneşin batıdan doğmasıdır. Bu konuda 3 görüş ileri sürülmektedir:

1. Güneşin, Kıyametten önce battığı yerden doğması.

2. Güneşin, batıdan doğması; ilmin, irfanın, medeniyetin Batı Avrupa'dan gelmesi.

3. Güneş gökte belli bir sisteme göre dönen çok sayıdaki gök cisminden bir tanesidir. Güneş, güneş sistemine giren yıldızlarla birlikte, sakin haldeki bir yıldıza doğru hızla yol almaktadır. Buna göre

güneşin uzaydaki bir noktayı geçemeyeceğine ve bundan sonra geri dönmekle emrolunacağına ihtimal verilmektedir. Bunun ardından da, güneşin, batı tarafından doğması sonucuna götürecek büyük hadise gerçekleşebilir. Sonra dudum, yine eski haline dönebilir. Bu görüşü, bugünkü ilmi veriler ile geçmişte Vâhidî, Katâde, Mukâtil, Zeccâc ile İbn Kuteybe gibi alimler ileri sürmüştür.

Yalnız nasslarda bildirilenlerin, nasıl gerçekleşeceği hakkındaki kesin bilgiyi Yüce Allah bilir.

Güneşin, batı tarafından doğmasından sonra iman edenin, imanının kendisine bir yarar sağlamayacağı üzerinde şüphe yoktur.

[24] Dâbbetü'l-arz, "arz hayvanı" demektir. Yüce Allah, Kur'an-ı Keri'de, "Onlar hakkındaki söz gerçekleştiği zaman, onlar için, yerden bir 'Dâbbe' çıkarırız ki, bu, onlara ..söyler" (Neml: 27/82) ile Hz. Peygamber (s.a.v)'de bir çok hadiste, Kıyamete yakın, Kıyamet alametlerinden biri olarak "Dâbbetü'l-arz"ın çıkacağından bahsetmektedir.

Fakat Dâbbetü'l-arz'ın niteliği, nerede ve ne zaman çıkacağı hususunda bir çok görüş bulunmaktadır. Hatta günümüzde aids hastalığının bile Dâbbetü'l-arz olduğu görüşü ileri sürülmektedir.

Dâbbetü'l-arz'ın ortaya çıkması, Kıyametin yaklaştığını göstermektedir.

Dâbbetü'l-arz, ahirzamanda insanların bozuldukları, Yüce Allah'ın emirlerini terk ettikleri ve Hak din olan İslam'ın değiştirilmeye kalkışıldığı dönemde ortaya çıkacaktır.

Dâbbetü'l-arz ortaya çıkması olayı ile Güneşin batıdan doğması olayından hangisinin daha önce gerçekleşeceği meselesinde iki ayrı görüş bulunmakatdır.

[25] **Ye'cüc ile Me'cüc** kelimeleri, Yunanca'dan İbranice'ye geçmiş ve İbranice bir şekil almıştır.

Yüce Allah, Kur'an'da; Ye'cüc ile Me'cüc'den, iki yerde söz etmektedir. Biri, Zulkarneyn'in, bazı toplumları, Ye'cüc ile Me'cüc'ün bozgunculuğundan korumak için inşa ettiği seddin yapılması ile ilgili bilgi verirken (Kehf: 18/94-97), diğeri de Enbiyâ: 21/96-97'de geçmektedir.

Ye'cüc ile Me'cüc'ün; kimler olduğu, özellikleri, nitelikleri ve soyları ile ilgili farklı açıklamalar ve birbirinden değişik görüşler belirtilmiştir.

Ayette; Ye'cüc ile Me'cüc'ün önünün açılması, seddin varlığı ile bağlantılı olarak Kıyamet'in hemen öncesinde gerçekleşecek bir olay olarak anılmamaktadır. Burada kast edilen anlam ise; onların, kendi beldelerinden çıkıp İslam alemine yönelik savaş başlatmalarıdır. Şam beldeleri de, onların, savaş sırasında hedef alacakları beldeler ararsındadır.

Ye'cüc ile Me'cüc hakkında tarihî rivayetlere bakıldığında, bu rivayetlerin, hemen hemen hepsinin İsrailiyyât kaynaklı olduğu ve birbirini tutmadığı görülür.

Merhum M. Hamdi Yazır (ö.1358/1942), Ye'cüc ile Me'cüc hakkında gelen bazı rivayetleri naklettikten sonra şöyle der:

"Ye'cüc ile Me'cüc, vaktiyle bir veya iki kavmin özel ismi olsa da, doğrusu herkesin bildiği mana şudur: Aslı ve soyu belirsiz, din vu ulus tanımaz karma bir insan topluluğudur ki, çıkmaları Kıyamet alametlerindendir. Yeryüzünü bozacaklardır."

Kıyamete yakın bir zamanda Ye'cüc ile Me'cüc topluluğunun çıkıp yeryüzünü harap edeceği meselesi, semavi din mensuplarının ortak kültüründe yer alır. Bu konuda Tevrat'ın, "Hezekiel Bölümü"nün 38-39 babları arası ile İncil'in, "Yuhanna'nın Vahyi Bölümü"nün 20. babının 7-8. ayetlerine bakılabilinir.

Zulkarneyn döneminde önü kesilen Ye'cüc ile Me'cüc'ün, zamanı geldiğinde tekrar insanlık medeniyeti için bir tehlike olması doğaldır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tashif Türleri:

1) Metinde Tashif:

İbn Hacer'in tarifine göre metin yönünden musahhaf olan hadise misal olarak şu hadis verilebilir: *"Kim Ramazan orucunu tutar ve ardından da Şevvâl ayında altı (gün) oruç tutarsa, bütün sene oruç tutmuş gibi olur."*[1]
Darekûtnî'nin belirttiğine göre, yine Ebu Eyyûb tarîkiyle hadisi, nakleden Ebu Bekr es-Sûli, hadis metinde geçen sitten (altı) kelimesinde tashif yapmış ve "men same Ramadane sümme etbeahu şey'en" demiştir.[2]
Muhammed b. Yahyâ ez-Zühelî öldüğü zaman hadis anlatmak (tahdîs) için Mahmiş diye bilinen bir şeyh vazîfelendirildi. Mahmiş, Hz. Peygamber (s.a.s)'in "Yâ Ebâ Umeyr mâ feala'l-baîr..." (Ey Ebû Umeyr devecik ne yapıyor.) buyurduğunu rivâyet etti. Halbuki doğrusu "Mâ feale'n-nuğeyr" (Serçecik ne yapıyor) şeklindedir.[3]
Hz. Peygamber tarafından sadaka âmili (memuru) olarak gönderilen Esd (Ezd) kabîlesinden İbnu'l-Lutbiyye isminde biri, dönüşünde, topladığı vergileri getirip "bunlar sizin" diyerek Hz. Peygamber'e teslim etmiş, bazı şeyleri de yanında alıkoyup "bunlar da benim bana hediye edildi" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, mescidde minbere çıkarak memurların hediye kabul etmelerinin doğru olmadığını bildiren bir konuşma yapmış ve hediye alanların, aldıklarını (deve, inek ve koyun cinsinden olursa, her biri kendi sesleriyle bağırır oldukları halde) boyunlarında taşıyacaklarını haber vermiştir.[4]
Bu hadiste "ev şâtun tey'ıru (tey'aru) "eğer bir koyun ise meler" ibâresi yer almıştır. İbnü's-Salah'ın Dârekutnî'den naklen bildirdiğine göre, Ebû Musâ Muhammed b. Müsennâ bu ibâreyi tashîf ederek "ev şâtun ten'ıru" şeklinde rivâyet etmiştir.[5]
Zeyd İbnu Sâbit'in bir rivâyete göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde hasır vs.'den kendisine bir hücre teşkil etti" hadîsinde geçen ihtecere (hücre teşkil etti) kelimesini İbnu Lehî'a tashîf ederek ıhteceme =hacamat oldu şekline sokmuştur.

Hangi çeşidiyle olursa olsun metindeki tashifler, çoğu zaman manâyı değiştirir ve gerçekleri çirkinleştirir.[6]

---

[1] Müslim, Siyâm: 204; Tirmizî, Savm: 52; İbn Mâce, Siyâm: 33; Darimî, Savm: 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/417-419.
[2] İbnü's-Salah, Ulümu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr., Beyrut 1981, s. 255.
[3] Hakim, Marifetu Ulumil hadis, Nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980, s. 146.
[4] Buharî, Ahkâm: 24; Müslim, İmâret: 26.
[5] İbnü's-Salah, Ulümu'l hadîs, s. 253.
[6] Subhî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Had"ıs Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir Ankara 1981, s. 222.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tashif Türleri:

1) Metinde Tashif:

İbn Hacer'in tarifine göre metin yönünden musahhaf olan hadise misal olarak şu hadis verilebilir: *"Kim Ramazan orucunu tutar ve ardından da Şevvâl ayında altı (gün) oruç tutarsa, bütün sene oruç tutmuş gibi olur."*[1]
Darekûtnî'nin belirttiğine göre, yine Ebu Eyyûb tarîkiyle hadisi, nakleden Ebu Bekr es-Sûli, hadis metinde geçen sitten (altı) kelimesinde tashif yapmış ve "men same Ramadane sümme etbeahu şey'en" demiştir.[2]
Muhammed b. Yahyâ ez-Zühelî öldüğü zaman hadis anlatmak (tahdîs) için Mahmiş diye bilinen bir şeyh vazîfelendirildi. Mahmiş, Hz. Peygamber (s.a.s)'in "Yâ Ebâ Umeyr mâ feala'l-baîr..." (Ey Ebû Umeyr devecik ne yapıyor.) buyurduğunu rivâyet etti. Halbuki doğrusu "Mâ feale'n-nuğeyr" (Serçecik ne yapıyor) şeklindedir.[3]
Hz. Peygamber tarafından sadaka âmili (memuru) olarak gönderilen Esd (Ezd) kabîlesinden İbnu'l-Lutbiyye isminde biri, dönüşünde, topladığı vergileri getirip "bunlar sizin" diyerek Hz. Peygamber'e teslim etmiş, bazı şeyleri de yanında alıkoyup "bunlar da benim bana hediye edildi" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, mescidde minbere çıkarak memurların hediye kabul etmelerinin doğru olmadığını bildiren bir konuşma yapmış ve hediye alanların, aldıklarını (deve, inek ve koyun cinsinden olursa, her biri kendi sesleriyle bağırır oldukları halde) boyunlarında taşıyacaklarını haber vermiştir.[4]
Bu hadiste "ev şâtun tey'ıru (tey'aru) "eğer bir koyun ise meler" ibâresi yer almıştır. İbnü's-Salah'ın Dârekutnî'den naklen bildirdiğine göre, Ebû Musâ Muhammed b. Müsennâ bu ibâreyi tashîf ederek "ev şâtun ten'ıru" şeklinde rivâyet etmiştir.[5]
Zeyd İbnu Sâbit'in bir rivâyete göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde hasır vs.'den kendisine bir hücre teşkil etti" hadîsinde geçen ihtecere (hücre teşkil etti) kelimesini İbnu Lehî'a tashîf ederek ıhteceme =hacamat oldu şekline sokmuştur.

Hangi çeşidiyle olursa olsun metindeki tashifler, çoğu zaman manâyı değiştirir ve gerçekleri çirkinleştirir.[6]

---

[1] Müslim, Siyâm: 204; Tirmizî, Savm: 52; İbn Mâce, Siyâm: 33; Darimî, Savm: 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/417-419.
[2] İbnü's-Salah, Ulümu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr., Beyrut 1981, s. 255.
[3] Hakim, Marifetu Ulumil hadis, Nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980, s. 146.
[4] Buharî, Ahkâm: 24; Müslim, İmâret: 26.
[5] İbnü's-Salah, Ulümu'l hadîs, s. 253.
[6] Subhî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Had"ıs Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir Ankara 1981, s. 222.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YÜZ YİRMİNCİ BÖLÜM
GİYECEKLERDE TEVAZU VE LÜKSE KAÇMAMAK
YÜZ YtRMÎ BİRİNCİ BÖLÜM
GİYİNMEDE ORTA YOL TUTMAK, ZORUNLU VEYA MEŞRU BÎR
GAYE OLMADIKÇA HALKIN NAZARINDA
KENDİNİ KÜÇÜK DÜŞÜRMEMEK
YÜZ YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM
İPEĞİN KADIN VE ERKEKLERE GÖRE DURUMU
YÜZ YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UYUZ HASTALIĞINA MÜPTELÂ OLAN KİMSENİN,
İPEKLİ GİYMESİNİN CEVAZI
YÜZ YİRMÎ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KAPLAN DERİLERİNDEN YATAK VE EYER ÎMAL
EDİP, ÜZERİNE YATMANIN NEHYİ
YÜZ YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM
YENİ ELBİSE GİYİNCE YAPILACAK DUA
YÜZ YİRMİ ALTINCI BÖLÜM
GİYİMDE SACDAN BAŞLAMANIN MÜSTEHAB OLMASI
YÜZ YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM
UYUMA, YASLANMA, OTURMA, MECLİS VE RÜYA ADABI
YÜZ YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
SIRTÜSTÜ YATMAK, AVRET YERİNİN AÇILMASI ENDİŞESİ
YOKSA AYAK A2AK ÜSTÜNE ATMAK, BAĞDAŞ VEYA
BİR ŞEYE SARILARAK OTURMAK
YÜZ YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM
MECLİS VE OTURMA ÂDABI
YÜZ OTUZUNCU BÖLÜM
RÜYA VE İLGİLİ KONULAR
YÜZ OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM
SELÂMIN FAZ:LETİ VE ONU YAYMAYI EMRETMEK
YÜZ OTUZ İKİNCİ BÖLÜM
SELAMLAŞMANIN ŞEKLİ
YÜZ OTUZ ÜÇÜNCÜ
BÖLÜM SELÂMIN EDEBLERİ
YÜZ OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GİRİP ÇIKMAK, SONRA TEKRAR GİRMEK
GİBİ KARŞILAŞMASI SIK VUKU BULAN KİMSEYE
VEYA ARALARINA AĞAÇ VE BENZERÎ ŞEYLER GİRSE
DAHİ SONRA SELÂM! TEKRARLAMANIN MÜSTEHAB OLUŞU
YÜZ OTUZ BEŞÎNCİ BÖLÜM
EVİNE GİRİNCE SELAM VERMESİNİN MÜSTEHAB OLUŞU
YÜZ OTUZ ALTINCI BÖLÜM
ÇOCUKLARA SELÂM
YÜZ OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM
ERKEĞİN HANIMINA, MAHREMLERİNDEN BİR
KADINA, FİTNEDEN UZAK YABANCI KADINLARDAN
BİRİNE SELAM VERMENİN MÜSTEHAB OLUŞU
YÜZ OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
KÂFİRE İLK SELÂM VERMENİN HARAM OLUŞU, ONLARA SELÂMI İADE ŞEKLİ, MÜSLÜMANLAR VE KÂFİRLERİN BULUNDUĞU TOPLUMA SELÂM
VERMENİN MÜSTEHAB OLMASİ
YÜZ OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM
MECLÎSTEN, ARKADAŞLARDAN VEYA DOSTTAN AYRILIRKEN
SELÂM VERMENİN MÜSTEHAFİ OLUŞU
YÜZ KIRKINCI BÖLÜM
İZİN İSTEMEK VE ÂDABI
YÜZ KIRK BİRÎNCI BÖLÜM
İZİN İSTEYEN KİMSEYE "SEN KİMSİN" DENİLDİĞİ ZAMAN, BİLİNEN İSİM VE\A KÜNYESİNİ SÖYLEMESİNİN SÜNNET, "BENÎM" VEYA BENZERİ
TABİRLERLE KARŞ&3K VERMENİN MEKRUH OLUŞU
YÜZ KIRK İKİNCİ BÖLÜM
AKSIRAN KİMSE "ELHAMDÜLİLLAH" DEDİĞİ ZAMAN
"YERHAMÜKELLAH" DEMENİN MÜSTEHAB; ELHAMDÜLİLLAH
DEMEDİĞİ ZAMAN RAHMET DİLEMENİN MEKRUH OLUŞU, TEŞMİT, AKSIRMA VE ESNEMENİN EDEPLERİ
YÜZ KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KARŞILAŞMA ANINDA MUSAFAHA VE GÜLER YÜZLÜ OLMAK, SALİH KİMSENİN ELİNİ ÖPMEK, ÇOCUĞUNU ŞEFKATLE ÖPMEK, SEFERDEN GELENLE
KUCAKLAŞMANIN MÜSTEHAB, EĞİLMENİN MEKRUH OLUŞU
YÜZ KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HASTA ZİYARETİ
YÜZ KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM
HASTACA OKUNACAK DUALAR
YÜZ KIRK ALTINCI BÖLÜM
HASTANİN DURUMUNU AİLESİNDEN SORMAK
YÜZ KIRK YEDİNCİ BÖLÜM
YASAMASINDAN ÜMİT KESİLEN KİMSENİN YAPACAĞI DUA
YÜZ KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM
HASTANIN YAKINLARINA, ONUN HİZMETÇİSİNE İYİLİĞİ TAVSİYE; HİZMETTEN DOLAYI KARŞILAŞACAĞI SIKINTIYA SABRI TAV-SİYE; YİNE HAD, KISAS
VE BENZERİ SEBEPLERDEN ÖLÜMÜ YAKLAŞAN KİMSEYE TAVSİYE
YÜZ KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM
HASTANIN "SANCIM VAR" VEYA "ÇOK SANCIM VAR" VEYA "SITMAM VAR" VEYA "VAY BAŞIM" GİBİ SÖZLERİNİN, ÖFKESİNDEN VEYA HALİNDEN

ŞİKAYET OLMADIĞI SÜRECE CAİZ OLUŞU
YÜZ ELLİNCİ BÖLÜM
ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ KİMSEYE "LÂİLÂHE İLLALLAH" SÖZÜNÜ
TELKİN
TELKİN CAİZ MİDİR?
YÜZ ELLÎ BİRİNCİ BÖLÜM
ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPATTIKTAN SONRA SÖYLENECEK DUA
YÜZ ELLİ ÎKİNCt BÖLÜM
ÖLÜNÜN YANINDA SÖYLENECEK SÖZLER
YÜZ ELLÎ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
FERYAD VE FİGAN ETMEDEN ÖLÜYE AĞLAMANIN CEVAZI
YÜZ ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÖLÜDE GÖRÜLEN ÇİRKİN HALLERİ SÖYLEMEKTEN KAÇINMAK
YÜZ ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM
CENAZE NAMAZI KILMAK, ONU TEŞYİ VE DEFİN SIRASINDA HAZIR BULUNMAK VE KADINLARIN CENAZEYİ TAKİP ETMESİNİN KERAHETİ
YÜZ ELLİ ALTINCI BÖLÜM
CENAZE NAMAZI KILANLARI ÇOĞALTMAK VE SAFLARI ÜÇ VEYA DAHA FAZLA YAPMAK
YÜZ ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM
CENAZE NAMAZINDA OKUNACAK DUALAR
YÜZ ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
CENAZEDE ACELE ETMEK
YÜZ ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM
ÖLEN KİMSENİN BORCUNU ÖDEMEDE ACELE ÜAVRANMAK, TEÇHİZİNİ SAĞLAMAK, ANCAK ANSSZÎN ÖLÜRSE ÖLÜMÜ KESİNLİK ARZ EDİNCEYE KADAR BIRAKMAK
YÜZ ALTMIŞINCI BÖLÜM
KABİR YANINDA NASİHAT
YÜZ ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM
ÖLÜYÜ DEFNETTİKTEN SONRA, BtRAZ OTURUP DUA VE İSTİĞFARDA BULUNMAK
YÜZ ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM
ÖLÜ NAMINA SADAKA VERMEK, ONA DUA ETMEK
YÜZ ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÖLEN KİMSEYE İNSANLARIN ÖVGÜSÜ
YÜZ ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KÜÇÜK YAŞTA ÇOCUKLARI ÖLEN KİMSENİN FAZİLETİ
YÜZ ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM
ZALİMLERİN MEZARLARININ YANINDAN GEÇERKEN, BAŞLARINA GELEN BELÂLARA KARŞI KORKUP, AĞLAMAK, ALLAH'A İHTİYACINI İZHAR EİMEK, BU KONULARDAN GAFİL OLMAKTAN SAKINDIRMAK
YÜZ ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM
SEFER ÂDABI KİTABI PERŞEMBE GÜNÜ SABAH
ERKENDEN SEFERE ÇIKMANIN MÜSTEHAB OLUŞU
YÜZ ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM
SEFER İÇİN ARKADAŞ EDİNMEK, BAŞLARINA UYACAKLARI BtR ÂMİR TÂY^İN ETMEK
YÜZ ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM
SEFER,YÜRÜME,KONAKLAMA, GECELEME, UYUMAK, HAYVANLARA YUMUŞAK DAVRANMAK, MASLAHATLARINI GÖZETMEK, BİNEĞE BÎR BAŞKASININ TAKAT NİSBETİNDE ALINMASININ CEVAZI, BİNEKLERİN HAKKINDA KUSURLU DAVRANMANIN HÜKMÜ
YÜZ ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM
YOL ARKADAŞINA YARDIM
YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜM
YOLCULUK İÇİN BİNEĞE BİNİLDİGİ ZAMAN SÖYLENECEK DUA
YÜZ YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM
YOLCUNUN YOKUŞ VE BENZERİ YERLERE TIRMANIRKEN TEKBİR GETİRMESİ, VADİ VE BENZERİ YERLERDEN tNERKEN TEŞBİH ETMESİ, TEKBİR VE BENZERİ ŞEYLER OKURKEN SESİ FAZLA YÜKSELTMEMESİ
YÜZ YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM
SEFERDEYKEN DUA ETMEK
YÜZ YETMÎŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İNSANLARDAN VEYA BAŞKALARINDAN KORKAN KİMSENİN VA-
PACAGI DUA
YÜZ YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BİR YERDE MOLA VERİNCE OKUNACAK DUA
YÜZ YETMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM
YOLCUNUN İHTİYACINI GİDERDİKTEN SONRA AİLESİNE ÇABUK
DÖNMESİ
YÜZ YETMİŞ ALTINCI BÖLÜM
SEFERDEN AİLESİNE GÜNDÜZ DÖNÜŞÜNÜN MÜSTEHAB, ZARURET DIŞINDA GECE DÖNMENİN MEKRUH OLMASI
YÜZ YETMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM
YOLCU. SEFER DÖNÜŞÜ VATANINI GÖRÜNCE OKUYACAĞI DUA
YÜZ YETMİŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM
SEFERDEN DÖNEN YOLCUNUN, CİVARINDAKİ MESCİDE UĞRAYIP İKİ REKAT NAMAZ KILMASININ MÜSTEHAB OLMASİ
YÜZ YETMİŞ DOKUZUNCU BÖLÜM
KADININ TEK BAŞINA YOLCULUĞUNUN HARAM OLMASI
YÜZ SEKSENİNCİ BÖLÜM
KİTABU'L-FEZÂİL
KUR'AN-I KERİM OKUMANIN FAZİLETİ
YÜZ SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM
KUR'AN'I DEVAMLI OKUMAK, UNUTMAYA TERKETMEKTEN SAKINDIRMAK
YÜZ SEKSEN İKİNCİ BÖLÜM
KUR'AN-I GÜZEL SESLE OKUMAK VE KURAN-I GÜZEL OKUYANDAN OKUMASINI TALEB ETMEK VE ONU DİNLEMEK
YÜZ SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MUAYYEN SURELERİ VE AYETLERİ OKUMAYA TEŞVİK ETMEK
YÜZ SEKSEN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KÜR'AN OKUMAK İÇİN TOPLANMANIN MÜSTEHAB OLMASI
YÜZ SEKSEN BEŞİNCİ BÖLÜM
ABDESTİN FAZİLETİ
YÜZ SEKSEN ALTINCI BÖLÜM
EZANIN FAZİLETİ

YÜZ SEKSEN YEDİNCİ BÖLÜM
NAMAZIN FAZİLETİ
YÜZ SEKSEN SEKİZİNCİ BÖLÜM
SABAH VE İKİNDİ NAMAZININ FAZİLETİ
YÜZ SEKSEN DOKUZUNCU BÖLÜM
MESCİDLERE GİTMENİN FAZİLETİ
YÜZ DOKSANINCI BÖLÜM
NAMAZ VAKTİNİ BEKLEMENİN FAZİLETİ
YÜZ DOKSAN BİRİNCİ BÖLÜM
CEMAATLA NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ
YÜZ DOKSAN İKİNCİ BÖLÜM
SABAH VE YATSI NAMAZLARINDA CEMAATA GİTMENİN ÖNEMİ
YÜZ DOKSAN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
FARZ NAMAZLARA DEVAM EDİLMEMESİNİN ÖNEMLİ YASAKLARDAN OLMASI VE
BUNUN AĞIR EZİYETİ
YÜZ DOKSAN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BİRİNCİ SAFIN İ'AZİLETİ,
ÖNDEKİ SAFLARIN TAMAMLANMASININ,
DÜZGÜN VE SOI TUTULMASININ EMREDİLMESİ
YÜZ DOKSAN BEŞİNCİ BÖLÜM
FARZLARIN ÖNÜNDE VE SONUNDA OKUNAN
YÜZ DOKSAN ALTINCI BÖLÜM
SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN MÜEKKED OLUŞU
YÜZ DOKSAN YEDİNCI BÖLÜM
SABAH NAMAZININ İKİ REKAT SÜNNETİNİ HAFİFÇE
KILMAK, BUNLARDA NE OKUNACAĞI VE VAKTİ
YÜZ DOKSAN SEKİZİNCİ BÖLÜM
SABAH NAMAZININ İKİ REKAT SÜNNETİNİ
KILDIKTAN SONRA, SAG TARAF ÜZERİNE
UZANMANIN VE BUNU TEŞVİK ETMENİN
MÜSTEHAB OLMASI

YÜZ YİRMİNCİ BÖLÜM

GİYECEKLERDE TEVAZU VE LÜKSE KAÇMAMAK

Bu konu; "Açlığın, Sade Hayatın, Yiyecek. İçecek ve Başka Şeylerin Yeterli Olamyla Yetinmek" bölümünde geçmişti.[1]

Konu ile ilgili hadis

802. Muaz b. Enes'den (na) rivayete göre, Rasûlulîah (s.a) şöyle buyurmuştun "Kim muktedir olduğu halde, Allah için tevazu amacıyla lüks elbiseyi terkederse, kıyamet günü Allah (cx) o kimseyi, insanların gözü önünde, mü'minlerin (giyeceği) hüllelerden dilediğini giymekle başbaşa bırakır?' (Tirmizî ilayet ederek, hasen demiştir.)[2]

Hadiste, giyim kuşamda tevâzû göstermeye teşvik vardır. Bu hadiste gücü yettiği halde, tevâzû maksadıyla lüks giyimi bırakırsa bu manaya dahildir. Ancak fakir olan kimse, şayet durumu iyi olduğu takdirde, lüks giyimi Allah için terkedeceğipe niyet ederse, yine aynı hüküm kapsamına girer. Çünkü başka bi hadiste "Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır" buyurulmuştur.
Hadise tabiri de "Allah (cc), bu kimseye bütün nî-metlerini ihsan ederek şereflendirir de sonra hülleleri giymekte muhayyer bırakır" demektir.[3]

YÜZ YtRMÎ BİRİNCİ BÖLÜM

GİYİNMEDE ORTA YOL TUTMAK, ZORUNLU VEYA MEŞRU BÎR GAYE OLMADIKÇA HALKIN NAZARINDA KENDİNİ KÜÇÜK DÜŞÜRMEMEK

Konu ile ilgili bir hadis

803. Amr b. Şuayb babasından, o da dedesinden (r,a) yaptığı rivayete göre, Rasûlullah (s.a): "Allah (c.c) nimetinin eserini, kulu üzerinde görmeyi sever" buyurdu. (Tİrmizî rivayet ederek, hasen demiştir).[4]

Hadis-i şerif, insanın elbisesini başkalarına üstünlük için değil de Allah'ın (c.c) nimetini hatırlayarak, güzelleştirmelerini teşvik etmektedir. Yine akrabaları ziyaret, açı doyurmak, esiri serbest bırakmak gibi bütün hayırlarda genişliğe işaret etmektedir.[5]

YÜZ YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

İPEĞİN KADIN VE ERKEKLERE GÖRE DURUMU

Konu ile ilgili hadisler

804. Ömer b. Hattab'dan (r.a) rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "ipekli elbise giymeyiniz. Çünkü kim dünyada ipekli elbise giyerse, ahirette giyemez." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[6]

İpekli elbise giymeyiniz" hitabı erkekleredir. Saf ipek veya karışık olup, ipek çoğunlukta ise de böyle kumaştan elbise yapmak haram kılınmıştır. Erkek olanlar dünyada haram olduğunu bile bile giyer ve tevbe etmeden ölürse, böyle elbise giymekten ahirette mahrum olurlar.
Hafız îbn Hacer "Bu kimsenin cezası cennettedir. Bu da Allah'ın (c.c), o kimsenin isteğini gidermesiyle olur. Aksi takdirde bu ahiret saadetinin gereği ziyade ikrama muhalif olur" demiştir. Dünyada içki içen kişi de tevbe etmeden öldüğü zaman, durum aynıdır. Bu kimse cennette içkiyi arzu etmeyecektir.[7]

805. Ömer b. Hattab'dan (ra) rivayete göre, şöyle demiştir: Rasûluliah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim:

"İpekli elbiseyi, ancak (ahirette) nasibi olmayan giyer?' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[8]

Buhârî'nin rivayetinde "Ahirette nasibi olmayan" şeklindedir.
"Ahirette nasibi olmayan kimse" cümlesi, bu kimsenin cezasıdır. Cezasını çekse bile cennete giremez. Ancak Allah (c.c), şirkin haricindeki günahlardan dilediğini affeder. Bu sebeble bu kimse de belki affa uğrar.
Veya bu kimse cennete girer, ipek elbiseyi arzu duymadığı için giymez demektir. Hz. Ömer'den (r.a) bir rivayete göre: "Bu İpek ancak ahirette nasibi olmayan kimselerin elbisesidir" buyurulmuştur.[9]

806. Enes'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim dünyada ipekli giyerse, ahirette mahrum kalır." (Buhârî ve Müslim rivayet etm İşlerdir).[10]

Hadis hakkında, Neseî bu rivayetin sonuna, "Kim ahirette ipekli elbise giymezse cennete giremez" sözünü idrac etmiştir. Bu söz Abdullah b. Zübeyr'in (ra) sözüdür. Allah Teala bir âyette; "Oradaki elbiseleri ipeklidir.
buyurmuştur. Yani "Onların cennetteki elbisesi ipektir" manasını taşımaktadır. Ebu Saîd'den (r.a) rivayete göre, "Cennete girse bile, ipek elbiseyi cennet ehli giyecektir. Bu kimse ise giyemeyecektir" buyurmaktadır. Bu uöz hakkında İbn Hacer "Bu sözün miidrec olması muhtemeldir" demiştir.[11]

807. Ali (m) şöyle demiştin "Rasûlutlah'ın (sa) ipeği sağ eline, altını da sol eline alıp, sonra, 'Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır' buyurduğunu gördüm." (Ebu Dâvud hasen isnadla rivayet etmiştir).[12]

Hadiste, Rasûlullah'ın (s.a) "bu ikisi" buyurması, onları kullanmak manasına gelmektedir. Bunların haram olması normal durumlardadır. Hastalık, uyuzluk, kaşıntı gibi durumlarda veya savaş halinde ipeği giymekte bir mahzur yoktur. Altın, takma burun, Kur'an'ı süslemek için altın kullanma gibi şeyler için fıkıh kitaplarında zikrolunduğu şekilde, bir sakınca yoktur.[13]

808. Ebu Müsâ el-Eş'arî'den (ra) rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İpekli elbise ve altın ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâl kılınmıştır!' (TirmİzÎ rivayet ederek, hasen ve sahih demiştir).[14]

Hadiste, ipek döşek, yorgan, v.s. şeyler olduğu gibi, altın yüzük gibi kullanmaya elverişli tüm eşyalar ümmetin erkeklerine haram kılınmıştır.[15]

809. Huzeyfe'den (ra) rivayete göre, şöyle demiştir:
"Nebî (s.a) bize ahin ve gümüş kaplardan bir şey içmemizi ve yememizi, ayrıca ipekli ve atlas kumaştan mamul elbise giymemizi ve üzerine oturmamızı yasakladı." (Buhârî rivayet etmiştir)[16]

Hadisteki nehiy; yemek ve içmek tabirleriyle kullanıldı. Çünkü bu gibi kaplar, çoğunlukla yemek ve içmek için kullanılmaktadır. Bundan dolayı, bu şekilde ztkrolunmuştur. Yoksa bu yasak bütün kullanma şekillerini kapsamaktadır. Saat, gözlük gibi...
İpek üzerinde yaygısız oturmak, cumhura göre haramdır. Mü'minİn, müreffeh yaşayıp kâfirlere benzemekten uzak durması gerekir. Kadınlara yalnız, zînet için altın ve ipek kullanmaya İzin verilmiştir.
Hafız tbn Hacer: "Huzeyfe hadisi birkaç tarikden rivayet edilmiş, fakat bu ziyadesi bu rivayetlerde zikredilmemistir. Bu ziyade kısım 'İpek kumaş üzerine oturmak haramdır' diyenlerin delilidir. Cumhurun görüşü de budur. Ancak Küfe âlimleri ve bazı Şafiî âlimler bu görüşe katılmamışlardır. Onlar; burdaki nehiy, haram olması konusunda sarih değildir, diyerek. İbn Battal'ın, 'Bu hadis hem ipek kullanmak ve hem de üzerine oturmak haramdır' şeklindeki iddiasını reddetmişler ve bu hususta zahir olduğu gibi nass olmadığı görüşünü savunmuşlardır.[17]

YÜZ YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYUZ HASTALIĞINA MÜPTELÂ OLAN KİMSENİN, İPEKLİ GİYMESİNİN CEVAZI

Konu ile ilgili bir hadis

810. Enes'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a), Zübeyr ve Abdurrahman b. Avf a (r.a) uyuzluk isabet ettiği için, ipekli giymelerine ruhsat verdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [18]

Ruhsat, aslî hüküm için kâim olan bir sebeple beraber, bir özürden dolayı, hükmün zorluktan kolaylığa değişmesidir. Rasûİuİlah (s.a) haram kılınmış ipek giyme hükmünü kolaylığa, yani cevaza, bir özürden dolayı değiştirmiştir. Bu özür de kaşıntıdır. Meğer ki bu giyimde kibir ve gurur gibi harama yol açan sebepler olsun.
Bu hadisten yine, başka koruyucu olmadığı halde sıcak ve soğuktan korunmak için ipek giymenin mubah olduğunu çıkarabiliriz.
Buhârî'nin rivayeti "Zübeyr ve Abdurrahman (ra) Rasûlullah'a (sm) 'bit sardığından' şikâyet etmişlerdi" şeklindedir.[19]

YÜZ YİRMÎ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAPLAN DERİLERİNDEN YATAK VE EYER ÎMAL EDİP, ÜZERİNE YATMANIN NEHYİ

Konu ile ilgili hadisler

811. Muâviye'den (ra) rivayete göre Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İpekli veya kaplan derisinden marniil eyerlere binmeyiniz." (Hasen'dir. Ebu Dâvud ve diğerleri hasen isnadla rivayet etmişlerdir).[20]

îbn RİslÂn: "Hazz kelimesiyle yünden dokunmuş elbise de kasdedilirse de, böyle yünden elde edilmiş elbise mubahtır. Sahabe ve tabîîn bu çeşit elbiseyi giymişlerdir. O takdirde Aceme benzeme açısmdan teazîhen mekruhtur. Veya bu tür elbiseyi böbürlenerek giymek yahut lükse düşkün kimselerin giydiği elbise olması sebebiyle nehyedilmiş olması muhtemeldir. Ancak ipekten mamul elbise mutlak haramdır" demiştir.
Kaplan derisinden mamul olan elbise ve eyer hararadır. Beyaz ve siyah çizgili şekildedir. Böyle elbiselerin nehyolunması, giyenlerin kibirlenmeleri ve başkalarına karşı övünmeleri sebebi iledir. Bu çeşit elbiseler Acemlerin giyim şeklidir.
Nehiy, böyle hayvanların kesilen veya kesilmeyenine şamildir. Çünkü bu hayvanların eti yenmez.[21]

812. Ebu'l-Melîh'in babasından (na) rivayetine göre, "Rasülullah (sji) yırtıcı hayvan derilerinden istifadeyi nehyetti." (Ebu Dâvud, TirmİzÎ ve Neşe! sahih isnadlarla rivayet etmişlerdir).[22]

Tirmizi'nin rivayetinde, "Yırtıcı hayvan derilerinden yatak yapılmasını yasakladı" şeklinde geçmektedir.
Râvi Ebu'l-Melîh Umeyr b. Üsâme el-Hüzeli (r.a), Kûfeli'dir. Sahabidir. Babası Üsame b. Umeyr b. Âmir Ukeyşir'dir (r a).
Yırtıcı hayvan derilerine binmek yasaklanmıştır.
Beyhakî: "'Buradaki nehiy deride kalan tüylerden dolayıdır. Çünkü tabaklamak, bu tüylere tesir etmez" demiştir.
Bir başka görüşe göre "Böyle derileri tabaklamadan kullanmak nehiy kapsamındadır". Veya bu gibi derileri kullanmak lükse ve israfa düşkün olanların işidir. Kibir ve gurura sebep olması yüzünden nehyedilme ihtimali vardır. yüz yirmi beşinci bölüm.[23]

YÜZ YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

YENİ ELBİSE GİYİNCE YAPILACAK DUA

Konu ile ilgili hadisler

813. Ebu Saîd el-Hudrî'den (ra) rivayete göre, şöyle demiştir:
"Rasülullah (s.a) yeni bir şey giydiği zaman (ismini, sarık yahut gömlek veya elbise diye belirterek) şöyle buyururdu:
Allahım! Beni sen giydirdin, Sana hamd olsun. Sen'den onun hayrını ve ne için yapılmışsa onun hayrını isterim. Onun şerrinden ve ne için yapılmışsa onun şerrinden Sana sığınırım:1 (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Hasendir).[24]

Yeni elbise giydikten sonra, o elbisenin ismini söyleyerek Allah'a hamd ve şükretmek mOstehabtır. Özelikle hadisde seçen bu dua ile dua etmek ef-dâldir.
"Bana giydirdiğin gibi" sözünde RasÛlullah (s-a) elbisenin ismini zikretmiştir. Böylece hamd, nimet karşılığında olmuş oiul Hamdın karsdığmda yetmiş kat daha fazlasıyla mukabele görür.[25]

YÜZ YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

GİYİMDE SACDAN BAŞLAMANIN MÜSTEHAB OLMASI

Bu konu hakkındaki sahih hadisler, daha önce geçmiş bulunmaktadır. 99. bölümdeki hadislere bakınız,[26]

YÜZ YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

UYUMA, YASLANMA, OTURMA, MECLİS VE RÜYA ADABI

Konu ile ilgili hadisler

814. Berâ b. Âzib'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a) yatağına yattığı zaman sağ tarafı üzerine yatarak, şöyle derdi:
Allahım! Canımı Sana teslim ettim. Yüzümü San'a yönelttim. İşimi imam Nevcvt San'a havale ettim. Arzu ederek ve korkarak, San'a sığındım. Sen'den başka hiçbir sığınak ve korunacak yer yoktur. İndirdiğin kitabına ve gönderdiğin Nebî'ne İman ettim." (Buh&rî bu lafızla eserinin "Kitabu'1-Edeb" kısmında rivayet etmiştir).[27]

Sağ tarafa yatmak kalbe çok faydalıdır. Kalp boşlukda attığı için çabuk uyanmaya da vesile olur.
"Canımı San'a teslim ettim" yani cananı San'a feda ettim sözü, sanki efendinin, köle üzerindeki hakkı gibidir. Böyle söylerken kalben arzu eder vaziyette olması gerekir. Aksi takdirde gadaba maruz kalır.
"Yüzümü San'a yönelttim" ifadesinde yüzden maksad şahsıdır. Yüz kelimesi insanın en şerefli azası olduğu için şahsından kinaye olarak İfade edilmiştir. Rasûlullah (sa) "Sürer baştadır. Baş kesildiği zaman suret kalmaz" buyurmuştur.
"İşimi San'a havale ettim;" Kim işini Mevlâsına havale ederse, O ona kâfidir.
Hadiste insanın bütün hallerinde Allah'a (tc) sığınması, her akşam Allah'a (oc) ahdini, söz ve fiil yönünden kesin bir şekilde müslümanlığım yenilemesi te'kid edilmektedir.
İnsanın uykudan önce bu cümleleri tekrar edip, o günün son sözlerinin böyle olması, müstehaptır. Bu davranış, iman ve yakın manalarını ihtiva etmekte, Allah (c c) karşısında hâlini güzelleştirmesi sonucunu doğurmaktadır.[28]

815. Berâ b. Âzib'den (na) rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir:
"RasûhıUah (s a) bana şöyle dedi: batağına yatacağın zaman namaz abdesti gibi abdest aL Sonra sağ tarafına uzanarak şöyle söyle! (Yukardaki duanın) benzerim zikretti. Bu hadiste 'Bu dua, senin son söyleyeceğin söz olsun' (ziyadçsi) vardır". (Buhftrî i ve Müslim rivayet etmiştir) [29]

Bu hadiste, yatmadan önce abdest almaya teşvik vardır, önceki hadittekî duayı mfl'minin okuması, son söz ve amelinin tamamı olması müstehab-tır. Bu halde ölürse, derecesi yüksek.[30]

816. Âişe'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştin "Nebî (s*) gecenin bir kısmında on bir rekât namaz kılardı, fecr doğduğu saman iki rekât hafifçe namaz kılar, sonra müezzin (sabah) ezanını okuyuncaya kadar sağ yanı üzerine yatardı". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[31]

İmam Nevevî: "Muhtar olan görüş, sabah namazının sünnetinden sonra yatmak, hadisin zahirine göre sünnettir.RasÛlullah (s a) bunu ara »j£ yapması vâcib olmadı Şuh gösterir. Bu şekilde yatmak, ins?«îs kabir yatışını hatırlamasına biî vcsüedif. Bu düşünce, insanı önündeki gününde güzel amel yapmaya sevk eder" demiştir.
Bu yatış, gece ibadeti yapan, yapmayan tüm insanlar için sünnettir.[32]

817. Huzeyfe'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: "Nebî (s.a) geceleyin yatağında (uyuyacağı zaman) elini yatağına koyarak:
'Allahım, Sen'in isminle ölür ve dirilirim' derdi. Uyandığı zaman da 'Bizi diriltip Öldüren ve kendisine dönülen Allah'a hamd olsun' derdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[33]

Nebî (s.a) yatarken elini yanağına koyup, sağ tarafına yatardı. Çünkü Nebî (s.a) bütün işlerinde sağı tercih eder, ümmetine de bunu tavsiye ederdi. Uyku tfİümün benzeridir. Bu yatış şekli, can verirken ve kabirdeki yatma şeklidir. Ayrıca oturLrken namaz kılmaktan âciz olan kimse yatarken bu şekil üzere namazını kılar.
Kurtubî; "Sen'in isminle ölür ve dirilirim" sözündeki isim'den maksadın müsemma olduğuna delil vardır; yani "Sen diriltir ve öldürürsün" demektir, demiştir. Bundan, Allah'ın (c.c) her bir isminin bir muktezası olduğunu, varlıkta meydana gelen her bir olayın kendine Özgü isimden neşet ettiğini anlamaktayız. Sanki şöyle demektedir; "Sen'in Mûhyî isminle dirilir, Şerifinle ölürüm"

"öldürdükten sonfü bİZİ dirilten Allah'a hamdolsun" hayat, sâlih amellerle Allah'ın (c.c) rızasının arandığı ortamdır. Uyuyan kimsenin bu nimetten nasibi yoktur. Âdeta ölü gibidir. Sanki hamd, bu nîmete nail olmak ve bu geçen vakit zail olduğu için âdeta bir şükürdür.[34]

818. Tfeîş b. Tıhfe el-Gıfârî'den (ia) rivayete göre şöyle dedi: "Babam anlattı: Mescidde yüzükoyun yatarken, ansızın birisi ayağıyla beni dürterek 'Bu Allah'ın (c c) razı olmadığı bir yatış şeklidir' dedi. Bir de ne göreyim, Ra-sûlullah (s a)". (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir).[35]

Hadîs-i şerif, karın üzerine yatmaktan nehyetmektedir. Allah'ın buğzettiği bir yatıştır" sözündeki buğz, nehiyden kinayedir. Çünkü Allah'ın (tc) razı olmadığı ve buğz ettiği davranışlar yasaklanmıştır.[36]

819. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim bir yerde oturur, Allah'ı (c c) zikretmezse Allah'a karşı aleyhinde bir eksikliktir. Kim bir yatağa yatar, Allah'ı (cx) zikretmezse, Allah'a karşı aleyhinde bir eksikliktir!' (Ebu Dâvud hasen isnadla rivayet etmiştir)[37]

Hadis, insanın her an ve her durumda Allah'ı (cc) zikretmesine teşvik etmekle, zikrullahtan gaflet etmesinden sakmdırmaktadır.
Neseî ve Ahmed b. HanbeFin rivayetlerinde "Biriniz Allah'ı zikretmeden bir yolda yürüse Allah'a karşı aleyhine bir eksiklik olur. Yatağına gelir, Allah'ı zikretmezse yine Allah'a karşı aleyhine bir eksiktik olur" buyurulmuştur.[38]

YÜZ YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

SIRTÜSTÜ YATMAK, AVRET YERİNİN AÇILMASI ENDİŞESİ YOKSA AYAK A2AK ÜSTÜNE ATMAK, BAĞDAŞ VEYA BİR ŞEYE SARILARAKOTURMAK

Konu Üe ilgili hadisler

820. Abdullah b. Zeyd'den (na) rivayete göre kendisi "Rasûlullah'ı (s.a) mescidde sırt üstü yatıp, ayak ayak üstüne atarken gördüğünü söyledi" (Bu-hâîî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[39]

Hadise, mescidde avret mahallinin açılması korkusu yoksa, sırt üstü ve ayak ayak üstüne atarak yatmanın cevazına delil vardır. Zîra RasûluUah (sa) bu şekilde yapmıştır.[40]

821. Câbir b. Semure'nin (ra) şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
"Rasûlullah (s.a) sabah namazını kılınca, orada güneş iyice doğup, ay-dinlanıncaya kadar, bağdaş kurup otururdu." (Sahihtir. Ebu Dâvud ve diğerleri sahih isnadlarla rivayet etmiştir). [41]

Hadiste, bağdaş kurup oturmaya cevaz vardır. Sabah namazından sonra beklemek ve güneş yükselinceye kadar Allah'ı (cc) zikretmek müstehabtır.[42]

822. îbn Ömer'den (ta) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Rasûlulîah'ı (s.a) Kabe'nin civarında, dizlerini kolları arasına alarak, şöylece otururken gördüm." Bu şekle 'Kurfusa' da denir. (Buhârî rivayet etmiştir).[43]

Hadiste uylukları kanuna değer vaziyette, ellerini bağlayarak oturduğu bildirilmekte. Bu şekilde oturmaya "Kur/usa" veya "İhtibâ" denir. Caizdir.
Ebu'l-Mehdî ise "Kurfusa, dizleri üzerine eğilerek oturup etlerini koltuk altına almasıdır" demiştir. Bu oturma şekli Ârâbîler'in oturuş şeklidir.[44]

823. Kayle binti Mahrame'den (m) rivayete göre şöyle demiştir:
"Nebî'yi (sa) çömelmiş bir vaziyette otururken gördüm. Rasûlulîah'ı (sa) böyle çekingen oturuşta gördüğüm zaman, korkudan titredim". (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir).[45]

Hadisi şerif, Rasûlullah'ın (s.a) huşu içinde oturuşunu açıklamaktadır.
Râvi Kayle binti Mahreme el-Anberiyye (ra), Temim kabilesinden bir kola mensuptur. Sahabîdir. Habib b. Ezher ile evlendi. Onun zevcesi iken öldü. Ömer b. Eyyüb b. Ezher onun kızlarını çekip alınca Nebî'ye (sa) şikâyet etmişti.[46]

824. Şedîd b. Süveyd'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir:
"Ben bu şekilde sol elimi arkama koyup, elimin ayasına yaslanmış bir durumdayken Rasûlullah (s_a) bana uğrayarak: 'Gazab olunanların oturuş gibi mi oturuyorsun?' buyurdu". (Ebu Dâvud sahih bir isnadla rivayet etmiştir). [47]

Hadisin râvisi; Şedîd b. Süveyd es-Sakaf! el-Hicâzî'dir (ra). Sakif kabilesinden sayılır. Çünkü Sakif kabilesi onun dayılarıdır. Kavminden birisini öldürmesiyle Mekke'ye geldi. Daha sonra onlarla anlaşma yaptı. Sonra Nebî'ye (sa) gelerek, Bcy'at-ı Rıdvan'da biat etti.

Hadisteki "Gazab olunanlann" sözünden murad, yahudilerdir. Fatiha süresindeki bu tabir, mOfessirlerin cumhuruna göre yahudiler olduğu ifade edilmiştir.
Hadis-i şerif, davranış ve fiillerde, kendilerine gazab edilenlere benzemekten alıkoymaktadır. Bunlar da yahudi ve hıristiyanlardır.
Mttslümanın bütün hallerinde, oturuşunda, yemesinde, giymesinde, şekilde müşrik ve kâfirlere benzememesi ile temayüz etmesi lâzımdır.[48]

YÜZ YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

MECLİS VE OTURMA ÂDABI

Konu ile ilgili hadisler

825. Ibn Ömer'in (r.a) rivayetine göre Rasûlullah (sa) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz (bîr cemiyete gittiği zaman) birisini kaldınp, onun yerine oturmasın. Fakat yeri açıp genişleterek (ona yer verin)". îbn Ömer (r.a) kendisine yer verenin yerine oturmazdı. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[49]

Hadis-i şerif, insanın bir yere kendisinden önce oturmuş kimseyi kaldırıp, başkasını oturtmasını haram kılmıştır. Velev ki o insan, oturan kimseden ilim ve yaş bakımından efdal olsun. Bu hüküm erkek ve kadınlara şamildir. Fakat fakihler, mescidde ders veren hocanın yerine

oturan kimsenin kaldırılmasını bundan istisna etmişlerdir. Aynı şekilde pazarda satış için alıştığı yere bir başkası yerleştiği zaman, o kimsenin bu şahsı yerinden çıkarma yetkisi vardır. Bunun gibi bir takım meseleleri de İstisna etmişlerdir.
Bu hükümler, âlim bir kimseye, arzu etmeden yer verilmesinin müste-hab olmasına aykırı değildir.
İbn Ömer (ra) kendisine yer veren kimsenin yerine, bu nehyin kapsamına girme korkusundan dolayı "verâ" gereği oturmamıştır. Giren kimseye yer açmak müstehabtır.[50]

826. Ebu Hüreyre'den (ta) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Biriniz kalktığı yere tekrar dönerse, oturmaya daha lâyıktır!' (Müslim rivayet etmiştir). [51]

Hadisteki "kalktığı ,yer"den murad, naroaz için oturduğu yerdir. Bir özür sebebiyle kalkarsa, döndüğü vakit, o yere oturmaya daha lâyıktır.
Âlim kimse ders için bilinen yerden kalktığı zaman veya a^ış-veriş yapan kimsenin, özür sebebiyle gelemediği yere, geldiği zaman öncelik hakkı vardır.
Bir kimse camide namaz veya başka bir İbadet için bir yere oturur da, sonra abdest almak veya ufak bir İş görmek amacıyla oradan kalkar ve tekrar oraya dönmeye niyet ederse, o yerdeki hakkı zail olmaz. Oraya başkası oturmuş olsa da kaldırmaya hakkı vardır. Bu hadisten anlaşılacağı üzere yerine oturan kimsenin de kalkması gereklidir.[52]

827. Câbir b. Semure'den (r a) rivayete göre şöyle demiştir:
Riyfa'üs-SâlİhîN Tercüme ve Şerhi
"Biz Nebî'ye (s.a) geldiğimizde, herbirimiz halkanın son bulduğu yere otururdu!' (Ebu Dâvud ve Tinnizî rivayet etmiştir).[53]

Hadis-i şerifte meclislerde oturmanın edebi ve insanın vardığı yere oturmasına delil vardır.
Dışardan gelenin mecliste oturan bir kimseyi kaldırması veya ona baskı yapması, haddi aşmak ve düşmanlıktır. Bu davranış îman ehlinin işi olamaz.[54]

828, Ebu Abdullah Selman el-Fârisî'den (r.a) rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir kimse cuma günü gusül eder, gücü miktannca temizlenir, yağlanır, kokulanır, sonra mescide gider, iki kişi arasını ayırmaksızın kılması lâzım olan namazı kılar, imam hutbe okurken konuşmazsa, o cuma ile gelecek cuma arasındaki günahları mağfiret olunur." (Buhârî rivayet etmiştir).[55]

Râvi; Ebu Abdullah Selman el-Farisî (ra) Rasûlullah'm (s.a) âzadlı kö-lesidr. Nesebinden soruldu. Selman; "Ben îslâmoğluyum" dedi. Aslı Farsın Isfahan kentinin köylerindendir. Müslüman olması eskidir. Müslümanlığı için siyer kitaplarında uzun hikâyesi mevcuttur. Rasûlullah (s.a) ile bulunduğu savaşların ilki Hendek muharebesidir. Bu savaştan sonra hiçbir harpten geri kalmamıştır. Nebî (s.a) Medine'de onu Ebu'd-Derdâ ile kardeş yapmıştır. Sahabenin faziletlilerinden, zahid ve alimlerindendir. Rasûlullah'a (s.a) yakınlığı ile biliniyordu. Hendek savaşında hendek kazılması fikrini o ortaya atmıştı.
Sonra Irak'a yerleşti. Hurma eker ve ondan yerdi. 250 sene yaşadığı hususunda alimlerin ittifakı nakledilmektedir. Nebî'den (sa) 60 hadis rivayet etmiştir. Bir hadiste "Cennet, öç kişiye aşıktır. Ali, Araman Seîmân'dır (m)" buyunıImuştL-
Cuma günü fecir doğduktan, güneşin zevaline kadar yıkanmak hadisde işaret edilmektedir. Zevale yakın yıkanmak evîâdır.
Cuma günü gusül etmek müstehabtır. Bir görüşe göre vâcibtir. Koku kullanmak, meclisin sona erdiği yere oturmak, insanların boyunlarına yüklenmemek, oturan İki kimse arasını ayırmamak, hadisten istifade ettiğimiz diğer hükümlerdir.
Hutbeden önce nafile namaz kılmak ve o esnada susmak müstehabtır. Cuma namazı bütün bu edeplerle, önceki cumadan beri Allah (cc) hakkı olan küçük günahlara keffârettir. Büyük günahlar ancak tevbe ile affedilir. İnsanlarla ilgili haklar, o insanları razı etmek ve hakkını onlara ödemekle giderilir.[56]

829. Amr b. Şuâyb, babısmdan, o da dedesinden (na) rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hiçbir kimse İçin, izin vermedikleri sürece iki kişinin arasını ayırarak oturması helâî olmaz" (Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Hasendir).[57]

Ebü Davud'un rivayetinde: "İki kimse arasına ancak müsaadeleriyle oturunuz" kısmı vardır,
Amr b. Şuayb'ın babasının dedesi, Abdullah b. Amr'dır.
Alkâmî şöyle demiştir: "fki kimse, fısıîdaşsalar, bir üçüncü şahıs, onların aşikâr konuşmalarını duyamayacak bir yerde bulunsa da, onlann fısıl-daşmasım dinlemek için gelse caiz olmaz" İbn Abdi'1-Berr; "Bsıldasan kimselerin yasına girmek caiz değildir" demiştir.
Konudan iki kişinin yanına, ancak onlann izniyle girmek caiz olur.
Alkâmî: "insanın ftsüdaşan iki kimsenin yanında oturması caiz değildir. Velev ki onlardan uzak bir yerde otursun. Ancak izin verirlerse müstesnadır. Çünkü onlar, sözlerine yanlarında kimse olmadığı halde başlamışlardır. Bu onlann herhangi birinin sözüne muttali olmasını kerih göreceğine delildir" demiştir.[58]

830. Hüzeyfe b. Yeman'dan (r a) rivayet olunduğuna göre, "Rasûlullah (s.a) halkanın ortasına oturana İânet etmiştin' (Ebu Dâvud hasen İsnadla rivayet etmiştir).[59]

Tirmizî, Ebu Miclez'den (r.a) şöyle rivayet etmiştir:
"Bir adam (meclis) halkası ortasına oturdu. Huzeyfe (r a) '(Meclis) halkası ortasında oturan kimse Muhammed'in (s m) veya Muhammed'in (s m) diliyle Allah'ın lanetine uğramıştır' demiştir?'
Hattâbî, bu hadis hakkında şöyle der: "Bu kimse bir topluluğun halkasına gelir, insnlann omuzlarına basarak geçer, topluluğun son bulduğu tarafta otururs a, insanlara eziyet ettiği için lanet edilir, şeklinde te'vil olunur" demiştir.
Bu, bazan halka ortasında oturmakla yüzler arasında engel teşkil eder. Bazıları diğer kimseleri perdeler. Böylece o kimsenin yeriyle zarara uğrarlar.
Müslümanın diğer insanların hislerine riayet etmesi, özel işlerinde ve toplantılarında çocuk davranışı gibi davranmaması gerekir.[60]

831. Ebu Saîd el-Hûdrî (r.a) şöyle demiştir. Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Meclislerin en hayırlısı geniş olanıdır?' (Ebu Dâvud sahih bîr isnadla, Buhârî'nin şartına uygun rivayet etmiştir).[61]

Hadis, meclislerin genişletilmesine işaret etmektedir. Çünkü meclisin geniş olması, oturan kimsenin rahatlığına sebep olur. Dar meclisler, çoğu zaman oturanları kin ve buğza götürür.
yük günahlar ve kul haklan bunun dışındadır. Büyük günahlar ancak tevbe etmekle veya fazl-ı ilâhi ile affedilir. Kul haklan ise, o insanları razı etmek ve haklannı iade etmekle giderilir.
"Sen'den mağfiret diler ve Sana tevbe ederim" sözünü söylerken bizzat kalbi ite bunları kastetmesi gerekir. Dili ile söyleyip, kalbinin ondan gafil olması yalana olduğuna işarettir. Bu durum, Allah'ın gazabını gerektirir.
Bu zikir sayesinde, o mecliste meydana gelen günahlann affı sözkonu-sudur. Çünkü bu duada Allah'ı (cc) tenzih ve O'nu iyiliği ile övmek, tevhidine şehadet mevcuttur. Buniardan sonra günahlann affedilmesi istenmektedir ki bu duadan sonra kul boş çevrilmez.[62]

832. Ebu Hüreyre'nin (na) rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim bir yerde oturur, faydasız lakırdıda bulunur da o yerden kalkmadan şu duayı okursa, bu yerde işlediği günahları affedilir: 'AHahım! Sen'İ hamdinle tenzih ederim. Sen'den başka hiçbir ilâh olmadığına şehadet eder, Sen'den mağfiret diler ve Sana tevbe ederim'." (Tirmizî rivayet etmiş hasen ve sahihtir, demiştir). [63]

Hadis, bu duanın oturulan bir mecliste okunmasının meşruiyetine ve orada meydana gelen küçük günahlara keffâret olacağına işaret

etmektedir.[64]

833. Ebu Berze'nin (na) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) meclisten kalkacağı zaman, son olarak şöyle söylerdi:
"Allahım! Sen'İ hamdinle tenzih ederim. Sen'den başka hiçbir ilâh olmadığına şehadet eder, Sen'den affedilmeyi diler ve San'a tevbe ederim".
Bir adam; "Yâ Rasûlallah, siz önceden söylemediğiniz bir söz söylediniz" dedi.
Rasûlullah (s.a); "İşte bu söz mecliste cereyan eden hatalara keffarettir" buyurdu. (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[65]

Hâkim, Ebu Abdullah "Müstedrek"mût Âişc'nin (na) rivayetiyle naklederek "İsnadı sahihtir" demiştir.
Hadisteki
sözü, "meclisten kalkarken" demek olduğu gibi. Müslümanın diğer insanların hislerine riayet etmesi, Özel islerinde ve toplantılarında çocuk davranışı gibi davranmaması gerekir.
"Rasûltülah'm (sjj) ömrünün sonuna doğru" manâsını da ihtiva etmesi muhtemeldir.
RasÛluilah (sj) fau duayı ümmetine öğretmek maksadıyla ve sevabın artması için okumuştur. Yoksa, o mecliste lakırdı ve boş sözler meydana gelmesinden dolayı değildir. Rasûlullah (s.a) bu gibi boş işlerden beridir.[66]

834- İbn Ömer'den (r-a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah'ın (s.a) şu dualan okumadan bir yerden kalktığı gayet nadirdi: "Aİİahım, bizimle, günahlarımız arasına korkunu, cenete bizi ulaştıracak kadar Sana itaati, dünya sıkıntılarını bize hafif kılacak derecede yakîni bize nasip eyle. Aİİahım, bizi, yaşattığın müddet, kulaklarımızı, gözlerimizi, gücümüzü hakkımızda faydalı kıl, onlan bizden sonraya bırak (canımızdan önce onlan giderme). Bize zulüm yapanlardan intikamımızı al, bize düşmanlık yapanlara karşı yardım eyle, bizi dinimizde musibete uğratma, dünyayı en ca-zib gayemiz, ilmimizin son hedefi eyleme, bize acımayan kimseleri musallat eyleme." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasendir)[67]

Bu duadaki korku; kendisinden korkulan kimsenin kudretini bilmekle beraber olan korkudur. Bundan dolayı şu âyet âlimler hakkında inmiştir:
"Allah'ın kullan arasında, O'ndan korkan ancak bilginlerdir" (Fâtır, 28) Bu âyetteki haşyet, zelillikten dolayı değil; Allah'ın (cc) Celâl ve heybetinden meydana gelen korkudur. Nitekim âlimlerin Efendisi (sa) "Ben Allah'ı en İyi büminizim. Ve O'ndan en şiddetli korkamnızım" buyurmuştur. Allah leâlâ melekler hakkında
"Onlar O'nun korkusundan titrerler" (Enbiyâ, 28) buyurmuştur.
"Dünya musibetleri" cümlesindeki "musibet" insanı rahatsız eden her şeydir. Bir hadisde Rasûlullah (s.a) "Mü'mine ezâ veren her şey, onun için musibettir" buyurmuştur.
"Bizi dinimizde musibete uğratma" sözündeki dindeki musibet, eda etmekle emrolunduğumuz dînî emirlerin en azını bile ihmal etmek veya yasaklandığımız nehiylerden herhangi bir şeyi işlemektir. Çünkü dini musibet, en büyük musibettir. Dünya musibetleri böyle değildir. Çünkü telâfisi mümkündür. İnsanın dünyada musibete uğraması Allah'ın (cc) ihsanındandır. Bununla beraber o kimseye Allah (cc) sabır ilham ederse, bu sabır karşılığında sevabı çoğalır.
Hadis-i şerifte: Sadece dua etmek bile müstehabtır. Çünkü dua ibadetin özüdür. însam ibadet bağıyla Allah'a (cc) bağlar ve O'na muhtaç kılar.
Hadis, insanın hayatı boyunca duyu organlarını korumaya ve onlan Allah'ı (cx) razı kılma uğrunda kullanmaya hırs göstermesi gerektiğini ifade eder.
İnsanlara dokunan, düşmanların veya idarecilerin zulmü kendi günahlarından dolayıdır. Bu zararları kendilerinden def etmek için Allah (cc) ile aralarını düzeltmeleri lazımdır. Bu takdirde Allah (cc) kudreti ile onlardan zararlan defeder.
"Dünyayı ilmimizin son hedefi kûma" cümlesinin manası; dünyada bize fayda veren ilme vâkıf olmak, ahiret için faydalı olan ilmde haddi aşmamaktır. Çünkü kâfir ahirete inanmamaktadır. Onun ilminin son hedefi bu dünya hayatıdır. Bunun için ilmini dünyevî lezzetlere hasrederek, şehvet denizinde yüzer. Allah (cc):
"Hayat ancak bu dünyadakinden ibarettir, biz dirilecek değiliz, dediler" (En'am, 29) buyurmuştur. îman sahibi insanlardan kim, vakitlerini dünyayı imar hususunda geçirir, ahiretini imar etmekten gafil olursa, hüsrana uğru-yan kimselere benzemiş olur.[68]

835. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: ' 'Herhangi bîr grup, Allah'ı (c.c) zikretmeksizin bir yerden ancak, eşek ölüsü olduğu bir yerden kalktıkları gibi kalkarlar. Ve (bu durum) onlar için hasret olur?' {Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir).[69]

Hadis-i şerif, Allah'ı (cc) zikretmekten gafil olmaktan sakmdırmakta-dır. Çünkü kalp hastalıklarının en büyüğü, Allah'tan (cc) gaflet etmektir.
Hadisdeki "Hasret'\m maksat şudur: ZikİrsiZ geçirilen zamanlar insanın zayi ettiği vakitlerdir. Bu vakitler geri dönmez. Arif insanın yanında bunun, bir alternatifi yoktur. Böyle bir mecliste zikirsiz geçirdiği vakitler, ona uhrevî bir fayda sağlamamıştır. Dolayısıyla bunun hasretini, ahirette, vakitlerini zikirle geçiren kimselerin elde ettikleri nimetleri görünce anlayacaktır.
Beyhâkî şu hadisi rivayet etmiştir: "Herhangi bir topluluk, bir mecliste oturur, Allah'ı (cc) zikretmeden o meclisten dağıtırlarsa, kıyamet günü bu meclis, onlara hasret olur"[70]

836. Ebu Hüreyre'den (ut) Nebî'nin (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir. "Bir topluluk Allah'ı (cc) zikretmedikleri, Nebi'lerine (s.a) salât ve selâm getirmedikleri bir yerde otururlarsa, bu ancak kendi aleyhlerine bîr eksikliktir. Allah (cc) dilerse onlara azab eder, dilerse affeder?* (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasendir)[71]

Mecliste Allah'ı (cc) zikretmek ve Rasûlullaha (sa) salât ve selâm getirmek, vâcibtir. Çünkü bunların terki halinde meclistekilerin azab göreceği zikredilmiştir. Fakat bazı âlimler, mecliste zikir ve salât ve selâmı terketmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ancak hadisin zahiri, vücub ifade etmektedir.[72]

837. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre Rasûlullah (s.a):
"Kim bir yerde oturur, orada Allah'ı (cc) zikretmezse, O kimse aleyhine Allah'a (cc) karşı bir eksikliktir. Kim bir yere uzamr, orada Allah'ı (cc) zikretmezse Allah'a (cc) karşı, o kimse aleyhine bir eksikliktir" buyurdu. (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[73]

önceki hadisin İfade ettiği gibi, her mecliste oturulan veya yatılan yerde Allah'ı (cc) zikretmek zorunludur. Böylece müslüman devamlı cennette Allah (cbc) ile beraber olmuş olur. Hadisteki Allah'ı (cc) zikretmenin dil ile obuası akla ilk gelen anlamdır. Salât-Ü selâm getirmenin beraber zikredilmesi, bunu kuvvetlendirmektedir. Çünkü 42Îât-ü selâm ancak dil ile olur. Gürültü olmayan yerde kişinin işitebileceği kadar ses yükseltilir. Ancak buradaki zikrin kalp ile olması da ihtimal dahilindedir. O zaman bu hükme Allah1 tan (cc) korkan, ümid eden ve diğer haller meydana gelen kimseler, lisanen zikretmeseler bile, dahildirler.
Hadis önceden geçmişti. 819 no'lu hadise bakınız.[74]

YÜZ OTUZUNCU BÖLÜM

RÜYA VE İLGİLİ KONULAR

Konu ile ilgili ayet

"Gece ve gündüz uyumanız onun ayetlerindendirV (Rum, 23) Konu ile ilgili hadisler[75]

838. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûîullah'i (sj.) Şöyle buyururken İşittim:

"Nübüvvetten yalnız mübeşşirat kalmıştır". Ashab:
"Mübeşşirat nedir? (Yâ Rasûlallah) Rasulullah (s.a):
"Sahih rüyadır" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[76]

RasûluUah'ın (sa) vefatıyla vahiy kesilmiştir. Bundan sonra olacak şeyleri bilmek ancak müjdeler iledir. O da sâlih rüyadır. Bir takım rüyalar vardır ki, Allah (cc) onunla mü'min kimseyi, hayır ve serden meydana gelecek olaylara muttali kılar. Ancak bu rüyalar müjde şeklinde değil de, korkuya da neden olur. Rüyaya "mübeşşirât" yani "müjdeleyiciler" demesi galip olan manaya göredir. Allah (cc) mü'mine korkutucu rüya göstererek, aklını başına almasını sağlar. Bu da sadık rüyadır.[77]

839. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ahir zaman yaklaştığı zaman, mü'minİn rüyası hemen hemen yalan çıkmaz. Mü'minin rüyası nübüvvetin kırkaltı kısmından bir bölümdür?' (Buhâ-rî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[78]

Başka rivayette: "Rüyası en doğru olan, en doğru sözlü olanmızdır" denilmiştir.
Hadisteki "ahir zaman yaklaştığı zaman" sözü Tıybî'ye göre üç şekilde izah edilmiştir.
1. Gündüz ve gece birbirine müsavi olduğu zaman,
2. Dünyanın ömrü sona erdiği zaman,
3. Seneler aylar gibi,aylar haftalar gibi.haftalar günler gibi,günler saatler gibi geçtiği zamandır.
Bu görüşlerden en doğrusu ikincisidir. Tıybî şu hadisi delil getirir. "Ahir Zamanda mü'minin rüyası hemen hemen yanılmaz." Suyütî de bunu teyid etmiştir. Çünkü bu zamanda ilimin çoğu eksilir. Dînî işaretler kaybolur- İnsanlar bu devreue hatırlatıcıya ihtiyaç duvarlar. Nitekim, önceki kavimler de peygamberlere ihtiyaç duyarlardı. Rasûlullah (s.a) peygamberlerin sonuncusu olduğu için rüya-yı sâliha île bu ihtiyaç giderilmiştir.
Arif tbn Ebi Hamza; "Mü'min o zaman garib olur. Ünsiyeti azalır rüya-yı saliha ile ikram olunur" der.
Mühelleb şöyle demiştir: Peygamberlerin rüyası gerçektir. Mü'minkrin rüyasının da doğru oJması kuvvetli bir görüştür. Kâfirlerin ve fasıklann rüyasının yalan olması daha muhtemeldir Çünkü şeytan, mü'minlerin kalplerine nüfuz edemez, ama kâfir ve fasıklann kalplerine tesir eder.
"Rüya, nübüvvetin 46'da biridir" sözünün manası şudur:
"Rasûlullah'ın (s.a) nübüvvetinin ilk 6 ayı sâlih rüya idi." Rüyası sabah aydınlığı gibi idi. Nübüvvetin süresi 23 senedir. Böylece rüya nübüvvetin 46 cüzünden bir cüz sayılmıştır. (RahİkU'l-Mahtüm Mübarekfûri, S. 75)[79]

840. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a):
"Beni rüyasında gören kimse, uyanıkken de beni görecektir veya sanki beni uyanıkken görmüş gibidir. Şeytan benim şeklime bürünemez" buyurdu. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[80]

Hadisteki "Beni rüyasında firen kimse, uyanıkken de beni görecektir" cümlesini Şeyh Ekmeleddin, Meşarik şerhinde şöyle açıklamıştır: "Bu söz gâ-ibten haber vermektir. Bu rüyada Rasûlullah't (s.a) gören kimsenin kıyamet günü onu gözleriyle göreceğine dair, müjde vardır. Hadisin tevili budur" demiştir. Ancak bu hadisin yorumu, görmenin kıyamette değil de dünyada hayır ve salâh sahibi olması gibi bir manaya gelmesine de aykırı değildir.
RasûluHah'ı (s.a) rüyasında ancak kalbinde ona muhabbet besleyen ve onun hidayetine tabi olan görür.
Rasûlullah'ı (s.a) rüyada görmek haktır. Hayâl kabilinden değildir. Çünkü şeytan Nebî'nin (s.a) şekline giremez. Bu onun (s.a) özelliklerindendir.
Şeytanın şekline giremeyeceği kimse sadece Nebî (sa) midir? Bazıları şöyle demiştir. "Allah'ı fes) görmek, peygamberleri, melekleri (ajj, güneş, ay, yıldızlar, yağmur yüklü bulutlan görmek gerçektin Şeytan bunlardan hiçbirinin şekline giremez."
Muhakkîler ise bu temessül sadece Nebi'ye (sjt) mahsustur, diyerek, bu hususta şu görüşleri açıkladılar:
Nebi'ain (sa) risâietinin makamı ve halkı Hakk'a davet etmesinin gereği, Hakk'm sıfatlan ve isimleri, hüküm ve yetki bakımından onda daha zahirdir. Bunlar, Hidâyet sıfatı, Hâdî ismidir. Rasûiullah (sa), Hâdî isminin sureti ve Hâdî sıfatının zuhur ettiği kimsedir. Şeytan ise Mudili ve Zahîr isimlerinin zahir olduğu kimsedir. Allah (cc), Nebî'yi (S.A) hidayet için yaratmıştır. Şayet Iblis'in, Nebi'nin (sa) şekline girmesi caiz olsaydı, Hakk'ın-izhar ettiği her şeye ve hidayet dilediği kimseye gösterdiği her âmile güven sarsılmış olurdu. Bundan dolayı Allah (cc) şeytanın, Nebî'nİn (s.a) suretine girmesini engellemiştir.
Ancak, Allah (cc). Azamet ve Celâl bakımından daha büyük olmasına rağmen, şeytanın bir kavmi sapıtırken "Ben Allah'ım" demesiyle, Hakk'ın suretine girmesinden men etmedi. O kavim de hakkı gördüklerini ve hitabını işittiklerini zannettiler. Oysa her aklı selim sahibi, Hak Teâlâ'mn şeklinin imkânsız olduğunu bilir. Bu yüzden îbîis'in suretinin, Hakk'ın suretine benzemesi sözkonusu değildir. Nebi'nin (s.a) sureti ise belli ve meşhurdur. Hakk'ın saptırması ve hidayet etmesi muktezâsı gereğidir. Nebi (sa) ise sadece hidâyet vasfıyla mukayyettir. Bunun için onun suretine şeytanın girmesi, Allah'ın hidâyetini murad ettiği kimseye Nebî'nin (sa) hidayet kaynağı olması ve ona güvenin devam etmesi İçin menedilmiştir.
"Rüyasında Nebî'yi (sa) gören, onu kıyamette görecektir" diyenlere göre: Bunlar, kıyamette Rasülullah'ı (sa) bizzat gözleriyle göreceklerdir. Ancak bu ni'yet, Allah'ın (cc) bazı âsi mü'minleri cezalandırması ve bu esnada Nebî'yi (s.a) bir müddet görememeleri bu görüşe aykın değildir.
İbn Tîn: "Bundan murad, ona, hayatında görmediği halde îman eden, mutlaka Ölmeden önce onu aydınlık halinde rüyasında göreceği, onun için . bir müjdedir" demiştir.
Bazı âlimler de: "Bu hadisteki ifade, zâhîri manaya göredir. Onu rüyasında gören kimse mutlaka onu baş gözleriyle yakaza halinde görecektir" demişlerdir. Bazı sâlihierden, onu rüyada gördükten sonra bizzat gözleriyle onu gördükleri nakledilmiştir. Hatta ona korktukları bir takan şeylerden sormuşlar, onlan kurtuluşa yöneltmiş ve sonra gerçekten haber verdiği şey doğru çıkmıştı. Bu evliyanın kerametlerinden bir nevidir. Bu çeşit kerametlerin vukuunu İmam Gazzâlî, İbn Arabi ve tbn AbduVSelâm açıklamışlardır.[81]

841. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayete göre, Nebî'yi (sa) şöyle söylerken isitmistir
"Sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse bu ancak Allah'tandır. Allah'a (cc) hamdetsin. Ve onu anlatsın. Bir başka rivayette; 'Ancak sevdiği kimseye anlatsın' şekliyle geçmiştir. Eğer çirkin bir şey görürse, şeytandandır. Şerrinden Allah'a sığınsın, onu kimseye söylemesin. ÇttnkU o rüya ona zarar vermez." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[82]

insan güzel rüya gördüğü zaman, onu Allah'a (cc) izafe ederek, kendisini sevindiren bir şey gösterdiği için O*na hamdetmesi lâzımdır.
Hadis, nimetlerin meydana gelmesi ve iyiliklerin çoğalması anında hamd ile taleb etmeyi, çünkü bu nîmet ve İyiliklerin devamının ancak hamd ile sağlanacağını beyan etmektedir. Bu güzel rüyayı anlatmasında bir beis yoktur. İnsanı iyimserliğe götürür. Çünkü bu iyimserlik matlubtur.
Kötü rüya gören kimsenin onu şeytana izafe etmesi doğru bir harekettir. Bu kötü rüyayı anlatmaması gerekir. Asî takdirde uğursuzluğa sebep olur. Bu da hehyedümiştir. Bu durumda Allah'a (cc) sığınması ve O'na güvenmesi halinde onun zararından emin olmuş olur.
Çirkin rüya gördüğü zaman, okuyacağı dua hakkında Sa'd b. Mansur, İbn Şeybe Abdu'r-Rezzak'ın sahih senedlerle İbrahim en-Nehâî'den şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
"Sizden biriniz rüyasında çirkin bir şey görürse uyandıktan sonra şöyle desin: 'Allah'ın melekleri ve peygamberlerin sığındığı dua ile bu rüyanın şerrinden, dinimde ve dünyamda çirkin gördüğüm şeyin isabetinden Allah'a sığınırım.[83]

842. Ebu Katâde'den (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Rüya-yı sâliha 'başka rivayette; rüya-yı hasene' Allah'tandır. Kötü rüya da şeytandandır. Kim çirkin bir rüya görürse sol tarafına üç defa tükürsün. Şeytandan Allah'a sığınsın. Çünkü bu takdirde ona zarar vermez'. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[84]

Hadise göre, köiü rüya gören kimsenin soluna tükürmesi ve şeytandan sığınması müstehabtır. Bu davranışı şeytanı kovması ve onu hakir görmesidir. Onun verdiği vesveseye iltifat etmemesidir. Şeytanın vesvesesi Allah'ın (c c) İzni olmadan kimseye zarar veremez.
"Rüya 'insanın uykuda gördüğü hayırlı şeylere nisbet edilir ki Allah'tandır. "Hulm" ise uykuda gördüğü kötü manzaralara nisbet edilir. Şeytanın vesve-sesindendîr.

îbn Cevzî; "Rüya ve hulm aynı manadadır. Ancak şeriatın sahibi hayra 'rüya' ismini, şerre de 'hulm' ismini tahsis etmiştir" demiştir.[85]

843. Cftbir'den (na) rivayete göre, RasÛlullah (s-a) söyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz sevmediği bir rüya görürse sol tarafına üç kere tükürüp, üç defa şeytandan Allah'a sığınsın. Önce yattığı taraftan öte tarafa dönsün." (Müslim rivayet etmiştir).[86]

Hadise göre, rüyasında çirkin bir şey gören kimse onun iyimserliğe sebep olması için yattığı taraftan, öbür tarafa dönmesi müstehabtır.
Sol tarafa tükürmek şeytanın o yönde oluşuna işaret etmektedir.
Kişinin rüyasında gördüğü çirkin halı, güzel rüyaya yorması için tarafını değiştirmesi, yağmur duasında imamın cübbesini değiştirmesine benzerlik arzeder.
Kadı Iyaz; "üç kere üfürme emri, gördüğü rüyada hazır bulunan şeytanı kovmak, onu horlamak ve rezil rüsvay etmek içindir. Sol tarafa tükürmek ise, solun sevilmeyen kir ve paslar yeri olmasındandır. Sağ taraf bunun aksinedir" der.[87]

844. Ebu'1-Eskâ' Vasile b. Eskâ'dan <i\a) rivayete göre RasÛlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"İftiraların en büyüğü, bir kişinin başka birisinin babası olduğunu iddia etmesi, görmediği rüyayı gördüğü iddiası veya RasüluUah'ın (s.a) söylemediği sözü, ona izafe etmesidir!' (Buhârî rivayet etmiştir).[88]

Râvi Ebu'1-Eskâ Vasile b. Eskâ' el Kinini el-Leysî'dir (na). Künyesinin Ebu Şeddad veya Ebu Muhammed olduğu görüşü de vardır. Ebu'1-Eskâ1, Nebi (s*) Tcbük seferine giderken müslüman oldu. Tebûk'te, Dımaşk ve Humusun fethinde hazır bulundu. Nebî'ye (sa) üç defa hizmet etmiştir. Ehli Suffa-dandır. Rasûlullah'tan (sa) 56 hadis rivayet etmiştir, önce Şam'a sonra Dt-maşk'a, daha sonra Beyt-i Makdis yakınındaki "Cebrin Barre"ye yerleşti. Dı-maşk'ia 78 yaşında H. 85 yılında vefat etmiştir.
Babasının başkası olduğunu İddia etmek büyük günahtır. Çünkü bunun anlamı şudur: "Beni Allah (er) o adamın suyundan yarattı. Halbuki onu esas babasından yaratmıştı." Dolaylı yönden Allah'a (ac) iftira etmiş olur. Yine böyle bir iddia nesebierin zâyiine götürür. Başka aileden olması gerekeceğinden şer'î hükümlerin uygulamasında mahzurlar doğar.
İnsanın rüyasında görmediğini, gördüm diye iddia etmesi de büyük günahlardandır. Rüyayı insana Allah (cc) gösterir. Görmediği rüyayı gördüğünü söyleyen kimse Allah'a (cc) iftira etmiş sayılır. Bu günah uyanıklıktaki yalan söylemeye benzemez. Burdaki yalan mahluka karşı söylenmiştir. Her ne kadar haram ise de rüyadaki yalana benzemez.
Rasûlullah (s.a) aleyhine yalan söylemek, insanları dinde saptırmaya se-beb olduğundan büyük günahtır. Bir hadiste "Kim benim aleyhime kasden yalan söylese, cehennemdeki yerini hazırlasın" buyurulmuştur.[89]

YÜZ OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

SELÂMIN FAZtLETİ VE ONU YAYMAYI EMRETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Ey tman edenler kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden ve selâm da vermeden girmeyin!* (Nur, 27)
"Evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bîr sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selâm verin". (Nur, 61)
"Bir selâm üe selamlandıgmız vakit siz ondan daha güzeÜyle settim ahn veya onu aynıyla karşılayın." (Nisa, 86)
"İbrahim'in (Allah indinde) şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi? Hani bunlar onun yanına girmişlerdi de; 'selâm' demişlerdi. (İbrahim de) •selâm' demiş (selâm ile mukabele etmişti) ".(Zâriyât, 24, 25)
Konu İle ilgili hadisler[90]

845. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (ra) rivayet edilmiştir. Bir adam Rasû-hıllah'a (s.a); "İslâm'ın en hayırlı ameli hangisidir?" diye sordu.
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın kimseye selâm vermendir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[91]

Hadis-i şeriften çıkarılan hükümler:
Yemek yedirmek, kalplerin ülfetini sağlayacağı ve muhabbeti artıracağı için müstehabtır. Yemeğin azı, çoğu, lezzetlisi, lezzetsizi aynıdır.
Tanınan ve tanınmayan kimseye selâm vermek fert hakkında sünnet-i mü-ekkede, cemaat hakkında ise sünnet-i kifâyedir. Selâmı almak fert için farz-ı ayın, cemaat için farz-ı kifâyedir. Selâm vermek, almaktan daha faziletlidir.
"Merhaba, günaydın" gibi selâm tabirleri "Esselâmü Aleyküm" sözüne muadil değildir.[92]

846. Ebu Hüreyre'den (m) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurdu:
"Allah (cc), Âdem'i yaratınca, oturmakta bulunan melekler topluluğunu kastederek, 'Şunlara git selâm ver, selâmına nasıl karşılık vereceklerini iyi dînle. Çünkü bu selâm şekli senin ve zürriyetinin selâmıdır* buyurdu. Adem (a.s) giderek 'Esselâmü aleyküm* dedi. Melekler 'Esselâmü aleyke ve rahmetullah' diye mukabelede bulunarak, "rahmetüllah" kısmını ilâve ettiler. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[93]

Hadisteki Âdem'in (a.s) o topluluğa "Esselâmü Aleyküm" diye selâm vermesi, ya Allah'ın (cc) "Sellim" tabirinden çıkarmış veya Allah (c c) ona bu selâm şeklini ilham etmiştir.
O kimseler selâmı ziyadesiyle karşıladılar. Bir âyette
"Size bir selâm verildiği zaman ondan daha iyisiyle selâm verin.-" (Nisa; 86) buyurulması buna delildir. Ancak bu âyete göre "Esselâmü aleyke ve rahmetullahi ve berakâtühû" diye selâm verene, ziyadesiyle cevap verilip verilemeyeceği hakkında cumhur; "Ve berakâtühü'yu geçmez"demiştir, tbn Ab-bâs'tan gelen "Selâmın sonu eberakâtühû'dur" rivayeti bunu doğrulamaktadır.[94]

847. Ebu Urriâre Berâ b. Âzib'den (m) rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştun "Rasûlullah (&a) bize yedi şeyi emir buyurdu. Hasta ziyareti, cenazcyi teşyî' etmek, akstrana Tferhâmüketlah' demek, zayıfa yardım etmek,, mime uğrayana el uzatmak, selâmı yaymak ve yemin eden kimseye ifâsını sağlamaktır;' (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[95]

Hadis-i şerif, müslümanlar arasındaki kardeşlik bağlarını sağlamlaştırmak, ülfet ve muhabbeti gerçekleştirmek için bu İslâm! edeblere rağbet etmeye teşvik ediyor.
Hadîsteki "Bize emir buyurdu " tabirindeki emir, vttcub veya müstehaba da şamildir.
Müslümanlardan hangi hastalığa mübtela olursa olsun onları ziyaret etmek sünnettir. Farz-ı kifâye diyenler de olmuştur.
Yemin eden kimseye ifâsını sağlamak şöyledir: Meselâ, bir kimse diğeri-ne "Vallahi bu namazı kılacaksın" dediği zaman, yeminin bozulmaması için, o kimsenin namaz kılması lâzımdır.[96]

848. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre RasÛIullah (s.a) şöyle buyurdu:
"îman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinize sevgi duymadıkça îman etmiş olmazsınız. Size, şayet uyguladığınız zaman sevişebileceğiniz bir şeyi göstereyim mi? Selâmı aranızda yaygmlaştırınız" (Müslim rivayet etmiştir).[97]

Hadise göre cennet, kâfire haram kılınmıştır. Bir âyette Allah'ın (cc) "Şüphesiz Allah (cjc) dünya hayatına aldanan inkarcılara cennet rızkı ve suyunu haram kılmıştır." (A'râf, 50) buyurması buna açık delildir.

îman, ancak müslümanlara muhabbet beslemekle kemâle erer. Muhabbet duygusu fıtri bir duygudur. İnsan isteyerek sevemez. Fakat inşam sevgiye götüren sebeplere yapışmak lâzımdır. Bu sebeplerden birisi de selâmı yaymaktın Çünkü Allah (tc), selâmı yaymayı sevişmek için sebep kılmıştır.[98]

849. Ebu Yusuf Abdullah b. Selâm'dan (r.a) rivayete göre, şöyle demiştin Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken dinledim:
"Ey insanlar... Selâmı yayınız, yediriniz, sıla-i rahimde bulununuz. İnsanlar uyurken namaz (teheccüd) kılınız. Cennete salim bir şekilde girersiniz." (TirmİzÎ rivayet etmiştir. Hasen ve sahihtir).[99]

Râvi; Ebu Yusuf Abdullah b. Selâm el-Isrâilî'dir. Sahâbîdîr. Benî Nes-kaoğulları'ndandır. Oğhı Yusuf ile künyeienmiştir. Rasûlullah'ın (s.a) Medine'ye teşriflerinde müsİüman olmuştur. Onun hakkında şu âyetler nazil olmuştur: .
"Israitoğulları'ndan bir şahid de bunun böyle olduğuna şehadet edip de inanmışken, siz yine de büyüklük taslarsınız..." (Ahkaf, 10)
"De ki; 'Benimle sizin aranızda şahid olarak Allah ve kitabı bilenler yeter'." (Ra'd, 43)
Ebu Yusuf, Rasûlüllah'tan (s.a) 15 hadis rivayet etmiştir. Medine'de 43 senesinde vefat etmiştir.
"Cennete selâmetle girersiniz" Eğer zİkrolunan amelleri işlerseniz, afetlerden salim olarak cennete girersiniz. Çünkü cennete "Darüs-Selâm" denmiştir. Bu hadisden murad, cennete ilk girenlerle beraber girersiniz, demek-Jr. Aksi halde îman ehli zaten cennete girecektir. Çünkü çarşı gaflet ve dünya işleriyle meşgul olma alanıdır. Bir hadiste "Gafiller içinde Allah'ı zikretmek, savaştan kaçanlara nızaran sabreden gibidir'* buyurulmuştur. Şelfim da zikirdir. Çünkü şelfim, Allah'ın (cc) isimlerindendir.
Sahabenin bu davranışı, sanki RasÛluUah'tan (s*) nakledilen hadislere uyması neticesüıdedir. Hasan b. Ali (ra) RasÛlullah'ı (s*) vasfederken "kar-plastiği herkese selâmda acele davranırdı" buyurmuştur.[100]

850. Tlıfeyl b. Übeyy b. Ka'b (na), Abdullah b. Ömer'e geüp beraber çarşıya gittiklerini ifade ederek şöyle devam etti:"Sabah vakti, çarşıya çıktığımızda Abdullah, eskici, esnaf, yoksul veya herhangi birinin yanından geçerken mutlaka selâm verirdi." Tlıfeyl devamla: Birgün Abdullah b. Ömer'e geldim. Benimle çarşıya çıkmak istedi. Kendisine 'Çarşıda hc yapacaksın? Sen alışveriş için beklemiyorsun, malların durumundan sormuyor, pazarlıkta bulunmuyorsun, pazar yerlerinde oturmu-yorsun. Gel şurada oturalım da konuşalım' dedim. îbn Ömer (r.a); Ey Ebu Batn -lufeyl şişmandı- BİZ selâm için çıkarız, karşılaştığımız kimselere selâm veririz' dedi." (İmam Mâlik Muvatta'mda sahih isnadla rivayet etmiştir)[101]

Hadise göre; mü'minin, toplu kesimleri, ihtiyaç olmaksızın, onlara selâm vermek İçin dolaşması caizdir. Ancak bu durum, dolaştığı yollarda ma* siyet olmadığı zannı kendisine galib geldiği takdirdedir. Eğer ma'siyetler mevcutsa evinde oturması daha efdaldir.
Mü'minin, karşılaştığı herkese selâm vermesi müstehabtır. Hadiste tbn Ömer'in (ra) şişman olan Tufeyl'e "Ey şişko" demesi, insanın sevdiği kimseyi okşama gayesiyle onun bu gibi vasıflarıyla çağırmasının caiz olduğuna delildir. ibn Ömer (na) çarşıya, orada Allah'ı (c c) zikretmek gayesiyle gitmiştir.[102]

YÜZ OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

SELAMLAŞMANIN ŞEKLİ

Selâma başlayan kimsenin "Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühû" demesi müstehabtır. Çoğul (cemî) zamiri ile söyler. Şayet selâm verilen kişi tek basma da olsa böyle denilir. Selâmı alan kimse ise: "Ve Aleykümü's-setâm ve rahmetullâhi ve berakâtühû" diyerek iade eder.
Konu ile ilgili hadisler[103]

851. İmran b. Husayn'dan (u) rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir: "Nebî'ye (s.a) birisi gelerek 'Esselâmu aleyküm' dedi. Nebî (s.a) onun selâmını aldı sonra adam oturdu. Nebî (s.a): 'On sevap (aldı).' dedi. Bir başkası geldi. 'Esselâmu aleyküm ve rahmetulîah' diye selâm verdi. Nebî (sjt) selâmına karşılık verdi. Adam oturdu. Nebî (s^) bu defa: 'Yirmi sevap (aldı)-' buyurdu. Sonra diğer bir adam gelerek 'Esselâm aleyküm ve rahmetullâhi
ve berakâtühü' diyerek selâm verdi. Nebî (sa) selâma aynı şekilde mukabelede bulundu. O kimse oturdu. Nebî (s.a) 'Otuz sevap (aldı)/ buyurdu". (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Hasendir).[104]

"Selâmün aleyküm" diyen kimsenin selâmına karşılık olan sevap on misli ile artar. "Ve rakmetuüah" sözünü ilave eden kimseye ayrıca on sevap, "Veberakötühü" sözüne de aynca on sevap verilmek suretiyle 30 sevaba ulaşır.
HadÎs-i şerif, bu selâm terkibinin her birinin bir hasene olduğuna delildir.
Akûlî; "Bu haseneler, selâmı alan kimse içindir" demiştir. Ancak en sahih görüş Mazharî'nin söylediği sözdür ki; "Buradaki haseneler hem selâm alana ve hem de verene şamildir" demiştir.
En faziletli selâm; "Esselâmu aleykümü ve rahmetullâhi ve berakâtüh-ttür. En faziletli selâm alma şekli de; "Ve aleyküm's-selâm ve rahmetullâhi ve berekatühü"düT. Selâm vermenin en azı, "Ve aleyküm selâm"diT. Ancak "Aleyküm" veya "Ve aleyküm" ile iktifa etmek caiz değildir.[105]

852. Âişe'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a) bana: 'Bu (gelen) Cibril'dir. Sana selâm ediyor', buyurdu. Ben de 'Ve aleyhi's-selâm ve rahmetullâhi ve berakâtühü' diye mukabelede bulundum." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[106]

Hadiste, Aişe'nin (r.a) faziletini beyan vardır. Meleklerin insanlara selâm vermesi ve gaibteki İnsanın selâmım ulaştırma anında selâm vermenin meşru olduğuna delil vardır.
"Cibril sana selâm ediyor" sözünde Cibril'in selâmı tam olarak vermesi ihtimali vardır. Yani en faziletli siga ile selâm vermiştir. Âişe (r.a) de ona misli ile mukabelede bulunmuştur.
Şöyle bir soru sorulabilir: Cibril (â.s), Meryem'e doğrudan geldiği halde Aişe'ye (r.a) de aynı surette gelemez miydi?
Aynî şöyle cevap vermiştir: "îsâ'mn (a.s) babasız dünyaya gelmesi takdir edilince Allah (cx) Cibri'i, Hz. Meryem'e, Hz. isa'nın oluşacağını bildirmek için gönderdi. Ta ki Hz. Meryem Allah'ın (cc) kudretiyle olacağını anlasın ve hamilelik zamanında sakin olsun diye. Sonra Cibril'i, doğum zamanında Hz. Meryem'in rahat olması için tekrar gönderdi. Bu hususta âyette:
"Sakın üzülme, Rabb'in, içinde bulunanı şerefli kılmıştır." (Meryem, 24) buyurmuştur. Meleğin ona seslenişi "sakin olması" ve "rahatsız olmaması" şeklinde iki durumdadır.
Diğer bir cevap: "Meryem kocadan hâlî idi. Ona Cibril hitabla yönelmiştir. Ummü'l-Mü'minîn ümmetin efendisi olmakla ihtiram kazanmıştır. Bu Aişe'nin (na) fazileti hakkında en beliğ bir durumdur. Çünkü şehvetten ârî olan Cibril (a.s), Aişe'ye hürmet etmiştir. Onu muhatap almayarak Rasûlul-lah'ın (sa) kalbini korumak için bizzat Rasûlullah (s.a) aracılığıyla selâm göndermiştir. Böylece onun hakkında iftira edilmesi en uzak bir konu olmuştur.[107]

853. Enes'den (r.a) rivayet olunmuştur: "Nebî (s.a) bir söz söylediği vakit, anlaşılması için üç defa İade ederdi. Bir topluluğa uğradığı zaman selâm verir, üç defa iade ederdi". (Buhârî rivayet etmiştir).[108]

Rasûlullah'ın (s.a) sözü üç defa tekrar etmesi, anlaşılması zor olan cümleleri konuştuğu zaman olmuştur.
Bu hadiste ayrıca Rasûlullah'ın (s.a) ihsanlara merhameti ve şefkatine ve onun ahlâkının güzelliğine işaret vardır.

Üç defa tekrarla yetinümesi, anlayış derecelerinin üstün, orta ve az olmak Özere üç vasıfta olusuna işarettir. Üç defada anlamayan kimseye fazla tekrar edilse bile anlayamaz. Bu iade cemaatin çok olması halindedir.
Kalabalık topluluğa selâmı, bir defada işitmeyecek olurlarsa üç kere iade etmek caizdir. Bu uç defa verilen selâm o kalabalığa şamil olmuyorsa, o topluluğun gönlünü almak için selâmı artırmak caizdir. Sünnet olan, cemaatin bir kısmının duymasıyla hasıl olur.[109]

854. Mikdad (r.a) uzun hadisinde şöyle demiştir: "Biz (sağdığımız) sütten Nebî'ye (s.a) olan payını ayırırdık. Nebî (s.a) gece vakti gelir, hiç kimseyi uyandırmayacak şekilde gizlice selâm verir. Uyanık kimselere duyururdu. Nebi (sa) (devamlı) selâm verdiği gibi selâm vererek gelmişti. (Müslim rivayet etmiştir).[110]

Hadis, uyuyan kimselerin olduğu topluluğa selâm vermenin meşru olduğuna delildir. Ancak sünnete uygun olan sesini, uyuyanları uyandıracak şekilde yükseltmemesi, uyanıklara da duyuramayacak şekilde alçak sesle olmamasıdır.[111]

855. Esma binti Yezid*den (na) rivayete göre "RasÛlullah (sa) bir gün mescide uğramıştı. Bir kadın topluluğu oturmaktaydı. (Onlara) eliyle selim verdi." (TİnnizÎ rivayet etmiştir. Hasendir).[112]

(Bu davranış el işaretiyle selâm lafzını beraberce îfâ ettiğine hamledilir. Bu anlayışı Ebu Dâvud rivayetinde "Bize selâm verdi" ziyadesi desteklemektedir.)
Râvi Esma binti Yezıâ b. Seken b. Râfî (na) künyesi ümmü Seleme veya Ümmü Amir el-EnsârTdir. KİtâbU'l-Libâs'da tercemesi geçmiştir.
"Usbe" kelimesi bir görüşe göre 10, başka bir görüşe göre 40 kişiden oluşan topluluktur.
Hadise göre uzakta bulunan kimselere el ile işaret ederek dil ile selâm vermek caizdir. Ancak sadece el ile işaret etmek mekruhtur. Çünkü el ile selâm gayr-i müslimlerin selâmıdır. Nebî'nin (sa), İsmet sıfatından dolayı fit-, neden uzak olduğu için kadınlara selâm vermesi caizdir. Başkaları ise eğer fitneden emin olur ve kendisine güvenirse kadınlara selâmı caiz olur. Aksi halde susmak ve selâm vermemek daha faziletlidir.
Tirmizî'deki bir hadiste "Başkalarına benzeyen bizden değildir. Yahudi ve hıristiyanlara benzemeyin. Yahudilerin selâmı parmaklarla, htristiyanla-nn selâmı İse el İledir" buyurulmuştur.[113]

856. Ebu Cüreyy el-Huceymî (r.a) şöyle dedi: Rasûlullah'a (s.a) geldim. "Aleyke's-selâm yâ Rasûlallah" dedim. RasÛlullah (s.a):
"Aleyke's-selâm, söyleme çünkü 'aleyke's-selâm' ölülere verilen selâmdır" buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. TİnnizÎ hasen ve sahihtir, demiştir. Hadisin tamamı önceden geçti).[114]

"ötülen verilen selâmdır" sözünde "ölüler" sözü, bilinen ölü manasında değildir. Bilâkis cahillerin dillerinde dolaşan, daha çok şairlerin söylediği türdeki selâm şeklidir. Ömer b. Hattab'ı (ra) gören bir şair şöyle demiştin
"Selâm sana ey emir, mübarek olsun."
Hadiste "Bu ölülere verilen selâmdır" sözünün, bu tabirin caiz olduğuna delil olamaz. Bizzat Rasûluliah (sa) kabirlere: "Esselâmü aleykedare kavmin mü'mintn" diye selam verirlerdi. Buradaki ölülerden murad, kâfirlerin ölüleridir, denilmiştir.
Hadisin şerhi için 796 no'lu hadise bakınız.[115]

YÜZ OTUZ ÜÇÜNCÜ

BÖLÜM SELÂMIN EDEBLERİ

Konu ile İlgili hadisler

857. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre Rasûluliah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bîr şeye binen, yürüyene; yürüyen kimse, oturana; azınlık, çoğunluğa selâm verir?' (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[116]

Buhârî rivayetinde: "Küçük, büyüğe (selâm verir)" şeklindedir.
Selâmı bu minval üzere vermek müstehabtır. Bunun hikmeti: MuhalİeB'in zikrettiği gibi şöyledir: Yürüyen kimsenin selama başlaması, evine giren kimseye benzetilmiştir. Küçük ise büyüklere hürmet etmesi ve ona tevazu göstermesi için selâma başlamakla emrolunmuştur. Binen kimse ise, bindiği binekle kibirlenmemek için selâma başlar. Azınlık, çoğunluğun hakkım gözetmek için selâma başlar. Çünkü onların hakkı daha büyüktür. Bu hadis, İslâm'da sclamdaki edebin bu şekilde olacağını işaret etmektedir.
İbn Arâbî; "Velhasıl, hadise göre fazileti az olan, faziletli olana selâma başlar" demiştir.[117]

858. Ebu Ümâme Sudayy b. Aclân el Bâhilî'den (r.a) rivayete göre Rasû-lullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz insanların AJlah'a (ac) en yakın olanı selâma ilk başlayandır?' {Ebu Dâvud iyi bir isnadla rivayet
TirmİZi'nin, Ebu Ümâme'den (r,a) rivayetine göre: "Yâ Rasulallah! Karşılaşan iki kişiden hangisi selâmla başlar?" denildi. Rasülullah (s.a) "önce selâm veren Allah'a (c.c) en yakındır" buyurdu.[118]

Hadise göre, Allah'a (c.c) itaat açısından en yakın olan kimse kardeşine selâmla başlayan kimsedir. Çünkü bu kimse Allah'ı (cc) zikretmeye atılgan ve kardeşinin gönlünü hoşnut etmeye aceie etmiştir.
Yine seiâma başladığı için verilecek selâma da sebep olmuştur. Bu itibarla da hayırdır.[119]

YÜZ OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GİRİP ÇIKMAK, SONRA TEKRAR GİRMEK GİBİ KARŞILAŞMASI SIK VUKU BULAN KİMSEYE VEYA ARALARINA AĞAÇ VE BENZERÎ ŞEYLER GİRSE DAHİ SONRA SELÂM! TEKRARLAMANIN MÜSTEHAB OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

859. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet olunan, namazını düzgün kılmayan bir adamın (anlatıldığı) hadiste, bu şahıs geldi. Namaz kıldı. Sonra Nebî'ye (sa) gelerek selâm verdi. Nebî (s.a) selâmına mukabelede bıüundu. Ve sonra:
"Dön, namazını (tekrar) kti Çünkü sen namaz kılmadın" buyurdu. Adam giderek, namazını kıldı. Sonra tekrar Nebî'ye (sa) geldi. Selâm verdi. Bu olay (gidip-gelme) üç defa tekrar etti. (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[120]

Hadise göre; "Tahiyyetü'l-Mescid" namazı, selâmdan öncedir. Çünkü Allah hakkıdır. Allah (cc) hakkı, insanların hakkından önce getir. Selâmı İade etmek müstehabtır. Velev ki iki selâm arasım ayıran basit bir engel bile olsa iade eder.
Hadisteki naman düzgün kılmayan kimse, Rafı b. Hallfld ez-Zerkfi, el-Ensârî'dii (ra).

Bu zat Rasûlullah'a (sa) her gelişinde, RasÛlullah'ın (sa) onu namaz kılmaya göndermesi, bu sahabînin namazını düzelteceğine dair bilgisini kontrol etmek içindi. Namazı tam olarak kılmada gevşeklik göstermiştir. Çünkü sonradan haber vennesine göre namaz hakkında yaptığından başka birşey bilmiyordu. Rasûlullah (sa) onu bu şekilde davranarak irşad etmiştir.[121]

860. Ebu Hüreyre'den (na) rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz kardeşiyle karşılaşınca, ona selâm versin. Eğer aralarını ağaç, duvar veya kaya ayırmış, sonra yine karşılaşmışsa, ona (tekrar) selâm versin" (Ebu Dâvud rivayet etmiştir.) [122]

Hadise göre; her karşılaşmada selâm müstehabtır. Velevki İki karşılaşma arasını ağaç, duvar, taş v.b. şeyler ayırsın. Çünkü her bir karşılaşma yenidir. Bu yeniden karşılaşma, selâmla başlamayı gerekli kılar, önceki şeyin ona yakınlığı mâni değildir.[123]

YÜZ OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

EVİNE GİRİNCE SELAM VERMESİNİN MÜSTEHAB OLUŞU

Konu ile ilgili ayet

"Evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selâm verin," (Nur, 61)[124]

Konu ile İlgili hadis

861. Enes'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Ey oğulcağızim, ailenin yanına girdiğin zaman selâm ver ki, üzerine ve aile efradına bereket olsun"
(Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen ve sahihtir).[125]

Hadise gört, garip kimseye oğulcagızun diye çağırmak caizdir. Çünkü bunda şefkat ve sevgi mevcuttur.
Nevevî, Ezkâr'da şöyîe der: "Evine giren insanın ailesine selâm vermesi mûstehabtır. Evde kimse olmadığı zaman da 'Esselâmu aleynâ veala ibâdi'l-lahi's-sâlihîn' demesi mûstehabtır." Bu takdirde bereket ve hayır meydana gelir. Çünkü selâm Allah'ı zikir nev'indendir.[126]

YÜZ OTUZ ALTINCI BÖLÜM

ÇOCUKLARA SELÂM

Konu ile ilgili hadis

862. Enes'den rivayete göre, kendisi çocuklara uğradı. Ve selâm vererek, "Rasûlullah (s.a) da bu şekilde yapıyordu" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [127]

Hadise göre; küçüklere selâmı öğretmek, terbiye ve kalplerini hoşnut etmek için selâm vermek müstehabtır.
Kirmanı; "Bu, Rasûlullah'ın (sm) yüce ahlâkı ve güzel edebinden dolayıdır" demiştir.
Hadiste, çocukların îslâmî terbiye ile yetiştirilmesi ve onlara ahlâkî öğelerin öğretilmesini, böylece yetişmiş bir şekilde baliğ olmalanm sağiamaya işaret vardır.[128]

YÜZ OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

ERKEĞİN HANIMINA, MAHREMLERİNDEN BİR KADINA, FİTNEDEN UZAK YABANCI KADINLARDAN BİRİNE SELAM VERMENİN MÜSTEHAB OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

863. Sehl b. Sa'd'm (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Aramızda bir kadın veya 'başka bir rivayette,* yaşlı bir kadın vardı. Pazı köklerinden toplar, tencereye döker, biraz da arpa Ögütürdü. Cumayı kıldığımız zaman (mescitten) ayrılırdık ve ona selâm verirdik. O da bize yemek takdim ederdi." (Buhâri rivayet etmiştir).[129]

Hadiste geçen cemaat Ensâr'dan Benî Saİde kabilesinden bir gruptur. Fitneden korkulmayan yaşlı kadınlara selâm vermek caizdir.
Bu kadının ismi konusunda bir bilgi yoktur, tbn Hacer; "Bu kadittin ismini zabtedemedim" demiştir.[130]

864. Ümmti Hânî Fahite binti Ebu Talib'den (ta) rivayete güre şöyle söyledi:
"Mekke fethi gününde Nebî'ye (s.a) geldim. Nebi (sa) yıkanıyor, Fâtı-ma da (r.a) onu bir elbise ile örtüyordu. Selâm verdim" (diyerek) hadisi zikretti. (Müslim rivayeı etmiştir).[131]

Hadise göre; fitneden emin olmak şartıyla kadının, erkeklere sel£m vermesi caizdir.
Râvi; Ümmü Hânı el-Fahite b. Ebu Talib, el-Kureşî, el-H asîmi'dir (ta). Hz. Ali'nin (ra) öz kızkardeşidir. Muâvİye (ra) zamanında ölmüştür.
Ümmü Hâuî'nin Rasûlullah'a (s.a) seîâm vermesi ve Rasûlullah'ın da onu takrir etmesi, fitneden emin olduğu için caiz oluşuna delildir. Aksi halde, yabancı kadına mutlak olarak selâm vennek haram olsaydı Rasûlul-lah (s.a) mutlaka onu beyan ederdi.[132]

865. Esma binti Yezid'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Nebî (s,a), kadınlarla bîr aradayken bize uğradı ve selâm verdi" (Ebu Dâvud vs Tirmizî rivayet etmiştir. Hasendir. Bu lafız Ebu Dâvud'undur).[133]

Tirmizî'nin lafzı; "RasûluİIah (sa) bir gün mescide geldi. Bir grup kadın oturmuşlardı. Onlara eli ile işaret ederek selâm verdi" şeklindedir.
Hâdise göre kadının erkeklere, erkeklerin de kadınlara fitneden emin olduğu zaman selâm vermesi ve alması caizdir. Önceki hadislerin de zahirî yö-nüaün delâlet ettiği hükümler şunlardır:
Genç kadının yalnız olduğu halde selâma başlaması veya alması haramdır.
Bir grup kadının veya yaşlı kadının erkeklere selâm vermesi ve alması caiz, hatta mendubtur. İade etmek vâcibtir. Erkeklerin de kadınlara karşı durumu aynıdır.
Tek bir adamın, genç bir kadına selâm vermesi veya alması mekruhtur.

Erkek cemaatın, fitneden emin olduğu zaman, genç kıza selâm vermesi caizdir.
Tek erkeğin, kadın topluluğa selâm vermesi caiz belki müstehatır.[134]

YÜZ OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

KÂFİRE İLK SELÂM VERMENİN HARAM OLUŞU, ONLARA SELÂMI İADE ŞEKLİ, MÜSLÜMANLAR VE KÂFİRLERİN BULUNDUĞU TOPLUMA SELÂM VERMENİN MÜSTEHAB OLMASİ

Konu ile ilgili hadisler

866. Ebu HUreyre'den (ra) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"'Yahudi ve hristiyaniara selâm vermeye başlayan siz olmayınız. Yolda onlardan biri ile göz göze gelince, onları yolun kenarına zorlayınız.' (Müslim rivayet etmiştir).[135]

Nevevî, Müslim şerhinde: "Bu hadis bizim ve Cumhurun mezhebine delildir. Kâfirlere selâm vermek haramdır" diye açıklık getirmiştir.
Bir grup alim; "Selâm vermenin caiz olduğunu söylediler. İbn Abbas da onlardan biridir. Ancak bunlar MaverdHnin anlattığına göre; 'Esselâmü aleyke, lâ aleyküm' yani, 'selâm sana olsun siz kâfirlere değil" şeklinde olacağını söylemişlerdir. Bunlar selâm vermeyi emreden hadislerin geneli ile delil getirdiler. Ancak bu bâtıi bir İddiadır. Çünkü bu emirler, bu âkrolunan hadisle tahsis edilmiştir.
Alkâme'nin bir görüşüne göre; kâfirlere selâm vermek, zaruret veya ihtiyaçtan dolayı calidir.
Kalabalık anında müslümanlann yolun ortasından gitmesi gerekir. Ka-??ibahk olmadığı zaman serbesttirler. Bu şekilde gayr-ı müslİmleri caddenin kenarına zorlamak gerekir. Bu, müslümanlann şerefini, diğerlerinin ise küçüklüğünü izhar eder.[136]

867. Enes'den (r.a) rivayete göre Rasülu'lah (s.a) şöyle buyurdu:
"Ehl-i kitab s'.ze selâm verdiği zaman onlara *ve aleykürr' diye kargılık verin." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[137]

Hadisteki "onlara ve aleyküm deyiniz" sözü, Müslim'in bir başka hadiste buyuruları; yahadiler size selâm verdikleri zaman onlardan biri size "Es-sâmû aleyküm (helak üçerinize olsun}" der. Siz de "Aleyke" (sana olsun) deyiniz" ifadesine uygun söylenmiştir.
Bu hadislerden âlimler, ehl-i kitab, selâm verdikleri zaman, onlara "Aleykümü's-selâm" denilmez, bilâkis "Ve aleyküm" veya "Aleyküm" denileceğinde İttifak etmişlerdir.
Bu tabirin manası "Aynı şekilde size olsun" manasınadır. Tabii ki "es-selâmü" ve "es-sâmû" kelimeleri telâffuz yönünden birbirine benzemektedir. Yahudi v; hıristiyanlann müslümanlara olan kinleri sebebiyle selâm verir gibi yaptp, helak, manasına gelen "es-samû" sözünü söylüyorlardı. Müslümanlara da aynı şekilde mukabele etmesi e.nrolunmuştur.
"Ve Aleyküm" sözü rivayetlerin çoğunda mevcut olduğu için "Aleyküm" sözünden daha güzeldir.[138]

868. Üsâme'den (r.a) rivayete göre Nebi (s.a) müsiümanlarla müşriklerin (puta tapan ve yahudiler) karışık oturdukları meclise uğradı. Onlara selâm verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet et m işlerdir).[139]

Hadise göre; meclisle oturan müsİümanlara velev ki o mecliste gayr-i müs-lirhler oisun, selâm vermek müstehabtır. Ancak mü'min bu selâmı İle oradaki müslümanlann selâmetini kasteder.
Hadiste "yahudiler" kelimesinin, müşriklerden sonra zikredilmesi, onlardan bir parça olduğuna delildir.
Beyzâvî: "Allah'a eş koşan kadınlarla onlar îmana gelinceye kadar evlenmeyin." (Bakara, 22lJâyetinİn tefsirinde şirkin kitab ehline de şamil olduğunu şu âyet isbat eder: "Yahudiler, 'Üzeyir Allah'ın oğludur' dediler. Hıristiyanlar, Mesih, Allah'ın oğludur, dediler. Allah (c.c), koştukları eşlerden münezzehtir." (Tcvbc, 30, 31)[140]

YÜZ OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

MECLÎSTEN, ARKADAŞLARDAN VEYA DOSTTAN AYRILIRKEN SELÂM VERMENİN MÜSTEHAFİ OLUŞU

Konu ile ilgili hadis

869. Ebu Hüreyre (r.a) şöyle dedi: Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Sizden biriniz meclise geldiği zaman selâm versin. Meclisten ayrılmak istediği zaman, yine selâm versin, önceki selâm sonrakinden farklı değildir?' (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasen demiştir).[141]

Hadise güre her karşılaşma ve aynlma anında selâm vermek mendubtur.
Hybv. "İlk verilen selâm, onlan hazır olması anında meclisin şerrinden salim olduğunu haber verdiği gibi, son selâm da ayrıldıktan sonra meclîsin şerrinden salim olmasını haber vermedir. Hazır olma halindeki selâmet* ayrıldığı andaki selâmetten daha evlâ değildir. Bilâkis İkincisi daha evlâdır" demiştir.[142]

YÜZ KIRKINCI BÖLÜM

İZİN İSTEMEK VE ÂDABI

Konu ile ilgili ayetler

"Ey îman edenler, kendi (ev ve odalarınızdan başka evlere ve) odalara sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden (izin istemeden) ve selâm da vermeden girmeyin." (Nur, 27)
"Sizden olan (hür) çocuklar buluğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin (buluğa eren büylüklerinin) izin istediği gibi izin istesinler". (Nur, 29)[143]

Konu ile ilgili hadisler

870. Ebu Mûsâ el-Eşarî'den rivayete göre, Rasûlullah (sa) şöyle buyurdu:
"(Bir yere girerken) İzin istemek Üç keredir. Sana izin verilirse (gir.) Verilmezse (dön.)" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[144]

Hadise göre, izin istemede edep kişinin üç defa taleb etmesidir. Ev sahibi bu üçüncüden sonra veya önce izin verirse, girer. İzin vermezse, girmesi caiz değildir. Bu üç izinden fazla ısrar etmez.

Nevevî Müslim şerhinde şöyle der: Bir kimse izin istediği zaman, izin verilmezse veya işitmediğini zanederse, şu üç mezhebe göre durum değişir:
1. Zahir olan oradan ayrılır. Üç izin talebini artırmaz.
2. Bilâkis duyduğuna kanaat getirinceye değin artırır.
3. Eğer izin lafzı "Gireyim mi?" şeklinde olup, cevap almazsa üçten fazla tekrar etmez. "Gireyim mi?" lafzı değil de başka bir tabir kullanırsa üçten fazla tekrar edebilir.
Birinci görüşü savunanların delili Rasûlullah'ın (sa) "Üçüncüde izin verilmezse dön" hadisidir.
İkinci görüşü savunantef, hadisin mefhumunu, "O kimsenin duyduğunu bitinceye veya zanned kadar" manasına yormuşlardır.[145]

871. Sehl b. Sa'd'dan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a): "İzin istemek yalnız gözü (haramdan korumak) içindir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[146]

"hin, ancak gözü (haramdan korumak) içindir" cümlesinden kasıt, izin istemenin, gözün harama ilişmemesi için meşru kılındığıdır. Bu sebeple bir mü'minin, bir başkasının evine dolu dizgin girmesi ve o evde görülmesi caiz olmayan kıyafette kadınlarla karşılaşması, doğru değildir.[147]

872. Rib'î b. Hiraş'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Beni Amir'den birisi bize nakletti ki, kendisi Nebî (s.a) evinde olduğu bir anda 'Gireyim mi?' diye izin istemişti. Rasûlullah (s.a) hizmetçisine: "Şu adama git, izin nasıl istenir, ona öğret. Ve ona: 'Esselâmü aieyküm, girebilir miyim?' demesini söyle, buyurdu. Adam bu sözü işitmişti. Şöyle dedi: "Esselâmü aieyküm, girebilir raiyim?" Nebî (s.a) ona İzin verdi. Adam da içeri girdi. (Ebu Dâvud sahih isnâdla rivayet,etti).[148]

Râvi, Rib'î b. Hiraş el-Absî (r.a) Tabiînin büyüklerindendİr. Zehebî, onun hakkında; "Allah'a ibadette kusur etmezdi. Hiç yalan söylememiştir"^demiştir. Hicri 100 senesinde vefat etmiştir.
Hadiste "Beni Amir'den birisi" cümlesindeki birisinin, kim olduğunu araştırmak, hadis usûlü açısından gerekli değildir. Çünkü bu şahıs sahabîdir. Sahabenin hepsi âdildir.
Hadise göre selâm vermenin mi, veya izin istemenin mi, öne alınacağına dair ihtilâf vardır:
1. Sahih olan sünnete ve muhakkiklerin sözüne göre selâm vermeyi, izine takdim etmek gerekir.
2. İzin istemek öncedir.
3. İzin isteyen kimsenin ev sahibine gö2ü iliştiği zaman girmeden önce selâm verir. Aksi takdirde İzin istemek öncedir. Bu görüşü Mâverdî benimsemiştir. Nebî'den (s.a) selâmı önce vermek hususunda iki sahih hadis rivayet edilmiştir.
Hadise göre Rasûlullah (s.a) izin isteyen şahsa, bu hususta vârid olan selâm verilmesi hakkındaki emre uymadığı için önce izin vermemiştir. Ve onu giriş âdabını öğrenmeye ve o şekilde davranmaya teşvik etmiştir.
Hadise göre; evlerin saygınlığı olduğu için oraya izinsiz girmek caiz değildir. Bu hususta cahil kimseleri uyarmak ve onlan bilgilendirmek gerekir.[149]

873. Kilde b. Hanbei'den (na) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî'ye (s.a) geldim. Huzuruna selâm vermeden vardım. Nebî (s,a):
"Dön, 'Esselâmü aleykiim, girebilir miyim?* diye söyle" buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis hasendir).[150]

Râvi, Kilde b. Hanbef (im) Safvan b. Ümeyye'nİn kardeşidir. Hadise göre; iyiliği emir, sünnetler ve edebleri öğretmek, onları uygulamaya teşvik etmeye deli! vardır.[151]

YÜZ KIRK BİRÎNCI BÖLÜM

İZİN İSTEYEN KİMSEYE "SEN KİMSİN" DENİLDİĞİ ZAMAN, BİLİNEN İSİM VE\A KÜNYESİNİ SÖYLEMESİNİN SÜNNET, "BENÎM" VEYA BENZERİ TABİRLERLE KARŞ&3K VERMENİN MEKRUH OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

874. Enes'den (r-a) "Isrâ hakkındaki meşhur hadisinde" şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (si) şöyle buyurdu:
"Sonra Cibril (a.s) beni dünya semasına çıkarıp, kapının açılmasını istedi. Kendisine 'Kim o?' denildi. 'Cibril' diye cevap verdi. Kendisice tekrar 'Beraberindeki kim' denildi. 'Muhammed (s&)' diye cevap verdi. Sonra sırasıyla ikinci, üçüncü, dördüncü ve diğer semalara çıktıkça her bir ssmada kendisine Idm o?' deniliyor. O da Kebril' diye cevap veriyordu!' (Buhârî ve Muşumrivayet etmişlerdir).[152]

Hadisdeki "Beraberindeki kim?" sualine göre herhalde melekler yere İnerken, çıkarken kapının açılmasını isteme alışkanlığında değildirler. Melekler, sema kapısını, Cibril'in yanında bulunan kimsenin kendisi için açılmasını istemesi sonucu açmışlardır.
Veya sema şeffaftır. Maverası görülür. Onların da "Yanında kimse var mı?" değil de "Beraberindeki kim" demeleri bunu teyid eder.[153]

875. Ebu Zerr'den (r.a) şöyle dediği riveyet olunmuştur: "Herhangi bir gece vakti dışan çıktım. Bir de baktım ki, Rasûlullah (s.a) yalnız başına yürüyor. Ben de ay ışığında yürümeye başladım. Rasûlullah (sa) geri dönerek beni gördü. Ve "Kim o?" dedi. Ben "Ebu Zerr" diye karşılık verdim." (Buhâ-rî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[154]

HadİsdeRasûlullah'm (s.a) "Kim o?" diye sorması, o kimsenin münafıklardan veya din düşmanlarından olması endişesine matuftur.
Ebu Zerr'in (r.a) "Ben ayışığındayürüyordum" sözünden murat, Rasû-lullah'ın (s.a) yalnız yürümeyi arzu etmesini anladığı için ondan ayrı yürümeyi tercih etmiştir.
"Ben 'Ebu Zerr'im" diyerek Ebu Zerr (r.a) ismi ile değil de, künyesiyle cevap vermiştir. Çünkü künyesi isminden daha meşhurdu.[155]

876. Ommü Hânî'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Nebî (s.a) yıkanıyor, Fatıma (ra) da onu perdeler bir vaziyette iken geldim. Rasûlullah (s*) "Kim o?" buyurdu. Ben de "Ümmii Hânî'yim" dedim. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[156]

Bu Önceki hadîsden, Rasûlullah'm (s.a) bu ikisinin verdiği cevapları takrir etmesi böyle davranışlara delildir. Şayet onların söylediği sözlerden başka bir cevap verilmesi istenseydi Rasûlullah {s.a) mutlaka onu açıklardı.
Hadisin şerhi için 864 no'lu hadise bakınız.[157]

877. Câbir'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Nebî'ye (s.a) gelerek kapıyı tıkladım. Nebi (s.a) "Kim o" dedi. Ben de "Benim" dedim. Nebi (s.a) sanki hoşlanmamış gibi "Ben, ben de ne demek?" buyurdu."(Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[158]

Hadise göre Nebî (s.a), Cabir'in "benim" demesini hoş karşılamamıştir. Bizzat kendisini tanıtmasını arzu etmiştir. Yoksa Cabir'in (r.a) "benim" demesinin kibir gayesi taşıdığı ve bundan dolayı kerih karşılandığı sözkonusu değildir. Bü söz, İblis ve Firavun'un "ben" demesine benzemez. Bu sözün maksadı, her ikisinin başka gayeye matuf olarak söylenmesidir.
Bu hadisten çıkarılan dersler:
Sünnete göre izin taîep eden kimseye 'Kim o?' denildiği zaman izin verilen kimse kendisini tanıtır. îsmi meşhur ise ismi ile, künyesi meşhur İse

künyesiyle icabet eder.
"Benim" veya tanınmayan lakablanyla icabet etmesi mekruhtur.
Karanlık bir yolda, bir şahsa rastlandığında tanımayı istemesi caizdir. Bu şahsın da tanınan ismi ile onu aydınlatması müstehabtır.
Kapıyı çalmak söz ile izin isteme yerine geçer.
Cibril hadisinde, hem kendi ismini ve hem de Nebî'iün (s.a) ismini açıklaması bu hususta güzel bir delildir.[159]

YÜZ KIRK İKİNCİ BÖLÜM

AKSIRAN KİMSE "ELHAMDÜLİLLAH" DEDİĞİ ZAMAN "YERHAMÜKELLAH" DEMENİN MÜSTEHAB; ELHAMDÜLİLLAH DEMEDİĞİ ZAMAN RAHMET DİLEMENİN MEKRUH OLUŞU, TEŞMİT, AKSIRMA VE ESNEMENİN EDEPLERİ

Konu İle ilgili hadisler

878. Ebu Hüreyre'den (na) Nebi'nin (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Şüphesiz Allah (cc) aksırmayı sever, esnemeyi çirkin görür. Biriniz ak-sırdıgî vakit 'Elhamdülillah' derse işiten her müstümanm "Yerhamükellah' diye karşılık vermesi bîr vazifedir. Esnemek ise şeytandandır. Sizden biriniz esnedjtu kadar kendisine mani olsun. Çünkü sizden biri esnediği zaman şeytan ona güler?1 (Buhârî rivayet etmiştir).[160]

Hadis hakkında Hattâbî şöyle demiştir: "Aksırma ve esneme hususlarında kullanılan sevgi ve çirkin gönne, onların sebebine bağlanmıştır. Aksırmak, beden hafifliği, bronş yollarının açılması ve aşın duymamaktan meydana gelir. Bu vasıflar insana fayda sağlar. Esnemek ise, aşın doymak, beden ağırlığı gibi aşırı yemekten kaynaklanan bir durumdur, önceki, insanı ibadete gayretli kılar. Sonraki ise tam bunun aksini doğurur. Burada muhabbetin Allah'a (c.c) izafe edilmesinden murad, rızâsı ve mükâfatıdır.
Aksıran kimsenin, hamd etmesinin meşru kılınmasındaki hikmet şudur: "Aksıran kimse, düşünce kuvvetinin bulunduğu dimağındaki eziyeti gidermiş olur. Duyu merkezi olan ve sinirlerin kaynağı da bu dimağdır. Onun salim olması organların selâmetini sağlar." Bu zikredilen açıklamalar aksırmanın, Allah'ın (cc) nimeti olduğunu zahir kılar. Bu sebeple Allah'ın (c.c) yaratma ve kudretini ikrar etmek için O'na hamd etmek münasib olmuştur.
Değişik rivayetlerde hamd cümlesi ayrı ayn zikredilmiştir. Bir hadiste "Siz-den biriniz aksırdığı zaman, 'Elhamdülillah alâ külli hâl' veya 'Elhamdülil-lâhi rabbi'l-Âlemîn' desin." (Neseî) zikredilmiştir.
İbn Cerir bu rivayetler ışığında şöyle der: "Aksıran kimse 'Elhamdülillah' veya 'Elhamdülillah! âlâ külli hâl' veya 'Elhamdülillahi Rabbi'l-Âlemîn' ter-kibleri arasında muhayyerdir" der. Sahih olan da budur.
Aksırmayı gerekli kılan, az yemekten doğan beden hafifliği gibi zindeliği korumak müsrehabtır. Esnemeye neden olacak beden ağırlığı ve oburluktan doğan tembellik kerih görülmüştür.
Aksıran kimseyi işiten kimse "Yerhamükellâh" ile cevap vermesi sünneti müekkededir. Cemaat içinde aksırma vuku bulmuşsa birisi mukabelede bulunsa kâfidir. Ancak cemaatın icabet etmesi efdâldir. Hatta bazı Malikîler bu icabetin herkese vacip olduğuna kail olmuşlardır.
Hadiste, esnemeyi ağzı kapatmakla veya eli ağıza götürmekle, gidermeye ve aynca şeytanı razı kılacak her türlü çirkinliklerden uzaklaşmaya teşvik vardır.
İbn Hacer, "Aksıran kimsenin 'Elhamdülillahi Rabbî'l-ÂIemîn' sözünden sonra Fatiha'yi sonuna kadar tamamlamasına dâir alışkanlığın aslı yoktur. Yine şehadet kelimesini, elhamdülillah'tan önce zikrtmenin esası yoktur" demiştir. Hatta böyle yapmak mekruhtur.
HâlÎmî şöyle demiştir: "Belâ ve âfetlerin tümü cezalandırmadır. Cezalandırma ancak günahtan kaynaklanır, insana rahmet eriştiği zaman günah affedilir. Ceza da kalkar. 'Allah sana rahmet etsin' duasının manası 'Rahmeti sana kılarak, selâmet üzere olasın' demektir".
Bu hadiste, aksıran kimsenin, rahmeti ve günahtan affedilmeyi istemesine tenbih vardır. Bu münasebetle "Allah bize ve size mağfiret etsin" sözüyle icabet etmesi, meşru kılınmıştır.
İmam Nevevî, Ezkâr İsimli kitabında şöyle der: Alimlerimiz şöyle demiştir: 'Aksıran kimseye icabet etmek sünnet-i kifâyedir. Ancak herkesin icabet etmesi efdaldır. Bu görüş, Rasûlullah'm (s.a) "İşiten herkese 'yerhamükellâh' demesi haktır" hadisinin zahirine uygundur.
İmam Nevevî, İmam Mâlik'ten rivayetinde de şöyle demektedir: "Aksıran kimseden 'Hamd' tabirini duymadıkça, işiten ona rahmet dilemez."
"Esneme": Şârih Aynî, bu kelimeyi açıklarken şöyle demiş-dÎr: "Esnemek, çene ve damak kaslarındaki çeşitli gazlan defetmek için ağzın açılmasıdır"
"O şeytandandır" diye esnemenin şeytana izafe edilmesi, onun, esneyen insanın esnemesine sevineceğine işarettir. Hatta esnemenin insanda meydana getirdiği değişikliğe güler. İbn Arabî "Her türlü çirkin fiili, şer-i şerif şeytana nisbet etmiştir. Çünkü şeytan o fiilin vasıtasıdır. Her türlü iyiliği de meleğe nisbet etmiştir. Onun vasıtası da melektir. Esnemek, midenin dolmasından dolayı tembellik doğurur. Şeytana vasıta olur. Aksırmak ise, az yemenin zindeliğinden kaynaklanır. Bu da melek vasıtasıyladır.
İmam Nevevî: "Esnemek şeytana izafe edilmişdir. Çünkü oburluktan dolayı nefsi azdırır ve insanı şehvetlere çağırır. Bu sbeple esnemenin sebebinden dolayı yasaklama söz konusudur. O da aşırt yemek yemektir" demiştir.
ibn Ebu Şeybe ve Buhârî Tarihi'nde şöyle rivayet edilmiştir: "Nebî(sM) hiç esnememiştir."[161]

879. Ebu Hüreyre'den (ta) rivayet edildiğine göre Nebi (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz hapşırdığı zaman 'Elhamdülillah' desin. Arkadaşı veya dostu da ona 'Yerhamükellah' desin. Buna karşılık, hapşıran da ona 'Yehdîkûmullah ve Yüslihu bâleküm' diye cevap versin. (Buhârî rivayet etmiştir)[162]

Hadîse göre; aksıran kimsenin "Elhamdülillah" demesi, onu işiten kimsenin "Yerhamükellah" "Allah sana rahmet etsin" diyerek icabet etmesi sünnettir. Aksıran kimsenin de bu söze karşılık;
"Allah size hidayet etsin ve hâlinizi düzeltsin" demesi gerekir.
Hadiste vârİd olan dualara ziyade etmek, meşru değildir. Sünnete tabi olmak, bid'atten hayırlıdır.
Duaya benzeri iie karşılık vermek, güzele güzelce muamele etmek hadiste teşvik olunmuştur. Bu gibi hususlar sevgi ve kardeşliği te'yid eder.
Kadilyaz "Aksıran kimsenin hamdİle emrolunmasının hikmeti, dimağda yerleşmiş mikropların dışarı çıkması sonucudur" demiştir.[163]

880. Ebu Musa'dan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir:
Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Sizden biriniz hapşırıp, 'Elhamdülillah' dediği zaman ona 'Yerhamükellah' diye karşılık veriniz. 'Elhamdülillah' dememişse, 'Yerhamükellah' diye karşılık vermeyiniz."(MüsIim rivayet etmiştir).[164]

Hadisin zahirine göre, aksıran ve hamd eden kimseye "Yerhamükellah" denmesi istenmektedir.
İmam Nevevî: "Aksırıp 'Elhamdülillah' dese ve onu da bir kimse duymazsa diye icabet etmez" demiştir.
İmam Mâlik: "Hamdi duymadığı sürece ona icabet etmez. Yanındaki kimse diye icabet ederse ona icabet eder" demişir.
Mâlik'in bu sözU hamdi duymasa bile icabet etmesi gerektiğine delildir.[165]

881. Enes'den (na) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Nebî'nin (s.a) yanında iki kişi hapşırdı. Nebî (s.a) birine 'Yerhamükellah' deyip, diğerine demedi. 'Yerhamükellah' d.emediği şahıs Nebî'ye (s.a); 'Falan akstrdı, ona yerhamükellah dediniz. Ben aksırdım, bana söylemediniz' dedi. Nebî (s.a) 'O şahıs, elhamdülillah dedi, sen ise demedin' buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[166]

Bu ve önceki adis, aksırdıktan sonra, elhamdülillah diyen kimseye yerhamükellah diyerek icabet etmeye, elhamdülillah demeyen kimseye rahmet dilenmeyeceğine delildir.

Hadisteki iki şahıs Suyûtî'nin izahına göre; birisi Âmir b. Tufeyi, diğeri de kardeşinin oğludur.
"Şemmete" kelimesinin "Semmete" olduğuna dâir ihtilâf vardır, ikisinin de dua manasına geldiğini söyleyen olduğu gibi, arasında fark olduğunu söleyen. görüş de vardır. Buna göre; "Semmete" tabiri dönmek manasında olması yönüyle; "Aksırmakla boyun ve baş adaleterinin çözülmesi yerli yerine oturdu (döndü)" demek olur. Ancak "Şemmete" şeklinde; "Hayır duada bulunmak" anlamına gelen daha kuvvetli görüştür.
Hadiste, Rasûiullah (s.a) aksıran kimse "Elhamdülillah" dediği için, ona rahmet dilemiştir. Çünkü zikirle meşgul olup bu hamdi ihmal etmemiştir. Yani itaate itaatle mukabele etmiştir. Diğeri İse zikri ihmal ettiği için ihmal olunmuştur. Mükâfat amelin cinsine göredir.
Hattâbî, MeâlimuVSünen'de, Evzâî'den bir hikâye nakleder: Evzâî'nin yanında aksiran kimse elhamdülillah demeyince Evzât ona:
Aksırdığın zaman ne dersin? dediğinde adam:
Elhamdülillah... derim, dedi. Evzâî:
Yerhamükellah.. cevabını verdi.
Yani rahmete müstehak olması için hamd sözünü duymak İstedi.[167]

882. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Rasûiullah (s.a) hapşırdığı zaman, elini veya elbisesinin ucunu ağzına götürerek sesini kısar veyahut ağzını yumardı." Kısma veya yumma ifadesi hakkında râvi şekketmiştir. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî, hasen ve sahihtir, demiştir).[168]

Hadise göre, aksıran kimsenin elini veya elbisesini ağzından tükürük zerreleri çıkmaması için koyması, böylece yanında oturan kimseye eziyet etmemesi gerekir. Eğer ağzına elini götürmeyip, başını çevirerek aksırmaya çalışsa bile kendisine sahip olamayabilir.
İbn Ârabî; aksınrken sesi kısmaktaki hikmet; sesi salıvermenin, organlara zarar vermesi muhtemel olduğundandır, demiştir.
Ubâde b. Sâmit'in (ra) rivayetinde "Sizden biriniz geğirdiği veya aksır-dığı zaman sesini kıssın. Çünkü şeytan bu ikisinde sesi yükseltmeyi sever" Duyurulmuştur.[169]

883. Ebu Musa'nın (r.a) şöyle dediği rivayet edilmişin
"Yahudiler Rasûlullah'ın (s.a) yanında hapşırdıkları zaman kendilerine 'YerhamükeÜah' buyurmasını beklerlerdi. Rasûiullah (s.a) ise kendilerine 'Allah size hidayet edip, aklınızı düzeltsin', buyurmuştur!' (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen ve sahihtir).[170]

Yahudiler, Rasülullah'ın (s.a) yanında, onun duasının bereketi kendilerine dokunması için zorla hapşırmaya çalişıyorlardı.
Bu hadise göre: Yahudiler, gizli olarak Rasûlullah'ın (s.a) nübüvvetine inanıyorlardı. Zahiren inkâr etmeleri hajed ve inadlanndan dolayıdır.
Rasûiullah (s.a), fazlu keremi gereği onlara da hidâyet dileyip, dîni hallerini düzeltmesi için dua ediyordu.
Hadise göre rahmet yalnız müslümanadır. Kâfirlere hidâyet için dua etmek caizdir.[171]

884. Ebu Saîd el-HudrTnin (xst) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasû-lullah (sa) şöyle buyurdu:
"Biriniz esnediği zaman eUyle ağzını tutsun. (Aksi halde) şeytan ağzına girer?' (Müslim rivayet etmiştir)[172]

Hadise göre esneme anında, şeytanın hedefini gerçekleştirmeyi men için elini ağzına komak müsrehabtır.
Bütün hallerde îslâmî edeplere sarılmak, kemal ve ahlâkın gereğidir. Bu edebler, şeytanın vesveselerini kovmaya yöneliktir.
Esneyen kimsenin, o esnada ses çıkarması mekruhtur. İbn Mâce'nin rivayetinde; "Biriniz esnediği zaman, elini ağzına götürsün, ses çıkarmasın, çünkü bu hâle şeytan güler" buyurulmuştur.[173]

YÜZ KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞMA ANINDA MUSAFAHA VE GÜLER YÜZLÜ OLMAK, SALİH KİMSENİN ELİNİ ÖPMEK, ÇOCUĞUNU ŞEFKATLE ÖPMEK, SEFERDEN GELENLE KUCAKLAŞMANIN MÜSTEHAB, EĞİLMENİN MEKRUH OLUŞU

Konu ile İlgili hadisler

885. Ebu'I-Hattab Katâde (r.a) şöyle dedi: Enes'e (r.a) "Rasûlullah'ın (s.a) ashabı arasında musafaha var mıydı?" diye sordum. Enes (r.a) "Evet vardı" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir).[174]

Hadise göre musafaha meşrudur. Çünkü Sahabe arasında câri idi. Bir nevî lemâ-i sükutidir. İcmâ ise şer'î delildir.[175]

886. Enes'den (ra) söyle dediği rivayet olunmuştur:
Yemenliler geldiği zaman, RasÛluÜah (sa); "Size Yemenliler geldi. Onlu; musafahayt ilk getiren kimselerdir" buyurdu. (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir)[176]

Hadis-i şerifteki Yemen ehli, Ebu Musa'nın (ı\a) daveti sayesinde müslü-man olmuşlardır. Rasûlullah (s.a) musafahayı bu hadisle takrir etmiştir. Bu musafahayı ilk izhar eden Yemen halkıdır.[177]

887. Berâ'dan (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi iki müslüman karşılaşırlar da musafaha ederlerse, ayrılmadan önce günahları affedilir!' (Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[178]

Hadise göre iki müslümanın karşılaşıp anında musafaha yapması küçük günahlarına keffarettir."Salih ameller Allah hakkı olan küçük günahların affına sebeptir. Bu emirden yabancı kadınla tokalaşmak istisna kılınmıştır.
Ebu Dâvud ve Ahmed'in rivayetine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "tki müslüman karşılaşıp musafaha ederlerse Allah (c.c) onların duasına icabet eder. Onlar ayrılır ayrılmaz mağfiret eder."[179]

888. Enes'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Birisi gelerek; 'Yâ Rasûlallah, bizden birisi kardeşiyle veya dostuyla karşılaşırsa, ona eğilebilir mi?' diye sordu. Rasûlullah (s.a) 'Hayır' buyurdu. Adam;
Ona sarılıp öpebilir mi?' diye sordu. Rasûlullah (sa) 'Hayır* buyurdu. Adam;
'Elini alarak musafaha yapabilir mî?' diye sordu. Rasûlullah (s.a) *Evet' buyurdular. (Tİrmizî rivayet ederek hasendir, dedi).[180]

Hadis-i şerife göre karşılaşma anında eğilmek yasaktır. Eğilmek haram kılınmış bid'atlerdendır. Sarılarak öpmek mekruhtur. Ancak yalnız sanlmak caizdir. Kadınlar ve tüyü bitmemiş gençlerle sarılmak bundan müstesnadır.
Yaratılmış varlığa tazim maksadıyla secde etmek haramdır. Velev ki sec-desiyle Allah'a tazimi kasdetsin. Allah (c.c) Yusuf'un (a.s) kardeşleri hakkında şöyle buyurmuştur: "Hepsi onun Önünde (Allah'a secde edip) eğildiler." (Yusuf, 100) Bu âyetteki secde amacıyla eğilmenin, o zamanki dinde meşru olması muhtemeldir.[181]

889. Safvan b. Assâl'ın (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Bir yahudİ arkadaşına: 'Haydi bizi şu Nebî'ye götür' dedi. Rasûlullah'a (s.a) gelerek, Hz. Musa'ya sorulan on emirin dokuzundan sual ettiler. Râvi, hadisi; (Yahudi ve arkadaşı) Rasülullah'm (s.a) elini ve ayağını Öperek, senin gerçek Nebî olduğuna şehadet ederiz" kısmına kadar zikretmiştir. (Tirmizî ve diğerleri sahih isnadlarla rivayet etmişlerdir).[182]

Râvi; Safvan b. Assâl, Kûfe'de yerleşti. Nebî (s.a) ile 12 gazada bulunmuştur.

Yahudi, arkadaşına, RasûhılİIah'ın (s.a) nübüvvetine delil olan bazı mucizelerine vâkıf olmak için, ona götürmesini istemiştir
Tıybî yahud'İerce bilinen on emir vardı. Bunlardan dokuzu kendileriyle müslümanlar arasında ortak, biri ise kendilerine mahsustu. Müşterek olan dokuzunu sordular. Birini gizlediler. Nebî (s.a) o doku2 emir ile, gizledikleri bir emrin cevabını onlara verdi. Bunu mucizesini izhar için yapmıştır.
Bu dokuz emir Tirmizî'de zikredildİği gibi şunlardır:
1. Allah'a şirk koşmayınız.
2. Hırsızlık yapmayınız.
3. Zina etmeyiniz.
4. Haksız yere adam öldürmeyiniz.
5. Yetki sahibini öldürmek için gayret etmeyiniz,
6. Sihir yapmayınız.
7. Faiz yemeyiniz.
8. İffetli kadına iftira etmeyiniz.
9. Harp meydanından kaçmayınız.
Gizledikleri emir hakkında: "Cumartesi gününde haddi aşmayınız" buyurmuştur.
HadÎs-i şerife göre, takva ve salâhı bilinen kimselerin el ve ayaklarını Öpmek caizdir. Bununla bereket beklenir. Çünkü orada bulunanlar Nebî'nin (s.a) el ve ayağını öptükleri zaman bunu çirkin görmediler.[183]

890. İbn Ömer' den (r a) rivayet edilen bir kısada şöyle demiştir.
"Nebi" nin (s a) yanına yaklaşarak elini öptük" (Ebu Davud rivayet etmiştir)[184]

Hadisteki kıssayı, Ebu Dâvud, Kitabu'l-Cİnad'ın sonunda şöyle rivayet etmiştir: "RasûluIIah'ın (s.a) seriyyelerinden birinde (Mûte gazvesi İdi) bir takım kimseler kaçmışlardı. Ibn Ömer (na); 'Ben de geri kalanlardandım' demişti. Ortaya çıkınca dedik ki: 'Nasıl davranacağız. Savaştan kaçtık, herkes bize gazal? eder?' Sonra Ibn Ömer (ra); 'Medine'ye girer, insanlardan uzak dururuz. Kimse bizi görmez' dendiğini söyledi.
Sonra Medine'ye girerek; 'Kendimizi Rasûlullah'a arz etsek, eğer bizim için tevbe olursa, kalırız. Şayet aksi olursa gideriz" dedik. Ibn Ömer (r.a); RasûluIIah'ın (s.a) yanma sabah namazından önce oturduk. Namazdan çıkarken kalktık ve kendisine:
Biz firar eden kimseleriz dedik. Rasûlullah (sjı) bize yönelerek:
Bilâkis siz, geri dönenlersiniz, buyurdu." Hadis el öpmeye delildir.[185]

891. Âişe'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Zeyd b. Harise Medine'ye gelmişti. Rasûlullah (s.a) evimdeydi. Zeyd gelerek kapıyı çaldı. Nebî (s.a) elbisesini çekerek ona doğru kalktı. Onu kucaklayarak öptü." (Tirmizî rivayet ederek hasendir, dedi).[186]

Hadise göre; seferden dönen kimseye sanlarak öpmek caizdir. Ancak kadın veya tüyü çıkmayan gençler gibi, fitneden korkuluyorsa caiz değildir. Bu husustaki nehiy, tahrimî değil, bilâkis mekruhtur.
Seferden geldiğini anladığı kimseyi mü'minin karşılamaya acele etmesi hadisten anlaşılmaktadır.
Hadis; Zeyd b. Harise1 nin (r.a) fazileti ve RasûluIIah'm (s.a) ona olan sevgisine delildir.[187]

892. Ebu Zerr'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah (s.a) bana şöyle dedi:
"Müslüman kardeşine, güler yüz göstermek bile olsa, hiçbir iyiliği hor görme." (Müslim rivayet etmiştir).[188]

Hadise göre, "Hor görme" sözü Ebu Zerr'e (ra) olduğu gibi ümmete de şamildir. RasüiuUah'm (s.a) şu sözü buna:"Ümmetimden birisine olan hükmüm, ümmete olan hükmümdür."
Hadiste, özellikle seferden dönüşteki karşılaşma anında, güler yüz göstermeye teşvik vardır.
Hadise göre; çocuklan şefkatle öpmek müstehabtır. Bu kalpte doğan bir acımadır. Allah'ın (cc) kullarına acıması, onların aralarındaki merhametlerine bağlıdır.
Merhametin yokluğu, kalbin katılığına ve insanlara aama duygusunun kaybolmasına delildir.
Hadisin şerhi için 227 no'lu hadise bakınız.[189]

893. Ebu Htireyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Nebî (s.a), Ali'nin (ra) oğlu Hasan'ı (ra) öpmüştü. Akra' b. Habis (bunu görünce) 'Benim on evladım var. Hiçbirini öpmedim' dedi. Rasülullah (s.a): 'Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz' buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[190]

YÜZ KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HASTA ZİYARETİ

Konu ile ilgili hadisler

894. Berâ b. Âzib'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Rasûlullah (s.a) hasta ziyaretini, cenazeyi takip etmeyi, aksırana rahmet dilemeyi, yemin edene yerine getirmesinde yardım etmeyi, zulme uğrayana el uzatmayı, (yemeğe) davet edene icabet etmeyi, selâmı yaymayı bize emretti" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[191]

Hadise göre hastayı ziyaret etmek, sünnet-i kîfâyedİr. Cahil kimselerin bazı günlerde kerih gördükleri ziyaretin aslı yoktur.
Ziyaretin bir takım edebleri vardır.
1. Hastanın yanında fazla oturmamak, ancak, hasta bundan sıkılmıyor, yakınlık gösteriyorsa, bir beis yoktur.
2. Ona yaklaşmalı ve elini bedenine koyarak, halini sormalı, çabuk iyileşeceğini ona hissettirmelidir.
3. Hastalığına sabrı tavsiye etmeli ve sabrettiği zaman hastalığından mükâfat alacağını anlatması lazımdır.
4. Ondan dua istemelidir, çünkü hastanın duası müstecâbtır.
"Davete İcabet" sözündeki davet, nikâh velîmesîne ilk gündeki icabettir. Ve vacibtir. İkinci gündeki davete icabet, sünnettir. Üçüncü gündeki icabet mekruhtur.[192]

895. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Müslümanm müslümana karşı görevleri beştir. Selâmı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeyi lakib tmek, davete katılmak, aksırana rahmet dilemektir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[193]

Hadiste zikredilen bu vasıflar, müslümanın, diğer müslüman üzerindeki haklarıdır. Müslümanlar arasındaki bu haklan gözetmek aralarında sevgi ve ülfet doğurur. Kardeşlik bağlarını sağlamlaştırır. İmam Mâlik'e (r.a) göre vacibtir.
Selâm almak farz-ı ayındır. Selâm verilen kimse lek kişi İse "Aleyke's-selâm" demesi gerekir. Sesini selâm verenin işiteceği kadar yükseltmesi lazımdır. Eğer cemaat ise farz-ı kifâyedir.
Şâfiîlere göre hasta ziyareti ve aksırana rahmet dilemek, sünnettir. Cenazeleri defne kadar takip etmek farz-ı kifâyedir.[194]

896. Ebu Hüreyre'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Şühhesiz Allah (cc) kıyamet günü şöyle buyuracak:
Ey Âdemoğlu, hasta oldum da, Ben'i ziyarette bulunmadın. Kul; Ey Rabbim, Sen âlemlerin Rabbi olduğun halde, ben nasıl San'a gelebilirdim? der. Allah (cc):
Bilmedin mi? Falan kulum hasta olmuştu da onu ziyarete gitmedin. Sen şayet onu ziyaret etseydin, yanında Ben'i bulacağını bilmedin mi? buyurur. Allah (cc)
Ey Âdemoğlu! Senden yedirmeni istedim de Ban'a yemek vermedin, buyurur. Kul;
Yâ Rabbi, Sen âlemlerin Rabbi olduğun halde, nasıl San'a yemek ye-direbİlirim? der. Allah (cc):
Hatırlamadın mı, falan kulum senden yemek istedi de ona yedirme-din. Sen şayet ona yedirseydİn, ikramını nezdimde bulacağını bilemedin mi? buyurur. Yine Allah (cc):
Ey Âdemoğlu! Senden su istemiştim de Ben'i sulamadm? Kul;
Yâ Rabbi, Sen kâinatın Rabbisin, Sen'i nasıl sularım? der. Allah (cc)
Falan kulum senden su arzu etti de, ona su vermedin. Şayet ona su verseydin, elbette karşılığım nezdimde bulacağını bilemedin mi? (Müslim rivayet etmiştir)[195]

Hadis-i şerif, kudsî hadislerdendir.
Allahu Teâlâ'nm "Hasta oldum" sözündeki, kulda meydana gelen hastalık vasfını kendine İzafe etmesi, Allah'ın (cc) "Bunlar, Allah'ı (cc) ve müminleri aldatmaya çalışırlar" (Bakara, 9) âyetindeki "Onların mü'minleri aldatmaları, âlemlerin Rabbi olan Allah'ı aldatma..." anlamına kullanılması gibidir. Bunda insanı şereflendirme yönü vardır.
"Onu ziyaret etseydin. Ben'i onun yanında bulurdun" sözündeki "Allah'ın (cc) bulunuşu" manevîdir. Allahu Teâlâ bir âyette şöyle buyurmuştur:
"Üç kişinin gizli bulunduğu yerde dördüncü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli bulunduğu yerde altıncıları mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok nerede olursa olsunlar, nerede bulunursa bulunsunlar, mutlaka onlarla beraberdir..." (Mücadele, 7)
Bu âyetteki beraberlik ilim yönündendir. Yani Allah'ın (cc) ilmi bütün kâinatı kuşatmıştır. Allah (cc) mekândan münezehtir. Herhangi bir şeye hu-lûl etmesi veya birleşmesi mümkün değildir.
"Senden yemek istedi deyedirmedin" sözü ile Allah'ın (cc)şu kavl-İ şerifine işaret edilmektedir:
"Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. Biz ancak sizi Allah rızası İçin doyururuz." (însân, 8,9)
Bu gibi iyilikleri yapanlar sevabı Allah katında bulurlar.
"Kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allah katında bulacaksınız." (Bakara, 110)
"A ilah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz, zerre kadar iyilik olsa onu kat kat artırır ve yapana büyük ecir verir." (Nisa, 40)
Hadis-i şerif, hastayı ziyaret etmeye, yemek yedirmeye, ihtiyacı olana su vermeye teşvik etmektedir. Allah (cc) kıyamet gününde ecir ve mükâfatı tekeffül etmektedir. Bütün mahlûkât Allah'a (cc) muhtaçtırlar. Kİm onlara iyilik ve yardımda bulunursa, Allah (cc) o kimseye bol bol ecir verecektir.[196]

897. Ebu Musa'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hastayı ziyaret ediniz. Aç olanı doyurunuz. Esiri hür kılınız." (Buhâri rivayet etmişnr).[197]

Hadîse göre, önceki konulara İlâveten esirleri serbest kılma, borçlan Ödemeye ve sıkıntıda olanları kurtarmaya teşvik vardır.
Açlan doyurma, müsiümanlann zenginlik durumlarına uygun olarak farz-ı kifâyedir. Hiç kimse olmazsa da bir kişi olsa, ona farz-i ayın ölür.
İslâm, işbirliği dînîdir. Hadiste zikrolunan işler müsîümanlar arasındaki işbirliğini sağlar. Şu âyet de buna delildir:
"İyilik ve takva üzere yardımlasınız." (Mâide, 2)[198]

898. Sevban'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a) şöyle buyurdu:
"Müslüman, müslüman kardeşini, hastalığında ziyaret ederse, ayrılıncaya kadar, devamlı, cennetin kaliteli hurmalığı içindedir. Asbab;
'Yâ Rasûlallah! Cennetin hur/esi (kaliteli hurması) nedir?' diye sordular. Rasûlullah (s.a); 'Olgunlaştığında toplanan kurmasıdır' buyurdu!' (Müslim rivayet etmiştir)[199]

Hadis-î şerif, hastayı ziyaret etmenm cenneti gerekli kılacağına ve onun meyvelerini yiyeceğine işaret etmektedir.
"Müslüman kardeşini ziyaret" sözünden islâm kardeşliğinin neseb kardeşliğinden ileri olduğuna delildir.
"Hur/e" hurmalık manasınadır. Bir başka rivayette:
Sabah ve akşam vakitlerinin zikredilmesiyle bütün vakitlerde hastanın ziyaret edilebileceği ve bu ziyaretlerin faziletine dikkat çekilmiştir.
"Cennette onun hurmalığı vardır" hadisi vardır.
Hasta bir müslümanı dolaşmaya giden mü'min, onun yanından dönün-ceye kadar, içinden yemiş topladığı bir bahçeden dönmüş gibidir. Özellikle gurbette bulunan hastanın ziyareti ihmal edilmemelidir. Ziyaretten hoşlanmayan hasta, ziyaret edilmez.[200]

899. Ali'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim:
"Herhangi bir müslüman, diğer müslümanı hastalığında sabahleyin ziyaret ederse, akşam oluncaya kadar yetmiş bin melek ona istiğfar eder. Akşam vakti ziyarete giderse sabah oluncaya değin yetmiş bin melek ona istiğfar eder. Bu müslüman için cennette devşirilmİs meyveler vardır." (TİrmizÎ rivayet ederek hasendir, demiştir) [201]

Bu ve önceki hadis hasta ziyaretine teşvik ve alacağı sevabın fazla olacağına delildir.
lâj-Ul "öudve" tâbiri; sabah namazıyla, güneşin doğuşu arasındaki vakittir. Bu vakitte hastayı ziyaret eden kimseye melekler istiğfar ederek, dua ederler.[202]

900. Enes'in (ta) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Nebî'ye (s.a)yahudi bir genç hizmet ediyordu. Hastalanmıştı. Nebi (s.a) onu ziyaret ederek yanı-başına oturdu. Ve ona: 'Müslüman ol' buyurdu. Genç yanındaki babasına baktı. Babası 'Ebu'l-Kösım'a (Rasûlullah) (s.a) itaat et' dedi. Bö\lece müslüman oldu. Nebi (s.a) oradan ayrılınca şöyle diyordu: 'Onu cehennemden kurtaran Allah'a hamdobun'. "(Buhârî rivayet etmiştir).[203]

Hadise göre kâfiri hastalığında ziyaret caizdir ve ona islâm'ı arz etmek müstehabtır. Hadis, Nebî'nin (sa) gönül ve kalplere tesirinin boyutunu ve onun üstünlüğünü göstermektedir.
Sâlihlerle sohbetin önemine ve daha dünyadayken bile bundan fayda temin edilebileceğine bu hadis delildir. Âsî ve kâfirlerin hidayetini arzu etmek ve onlardan ümitsiz olmamak lâzımdır. Babaların, çocuklarını hayra ve hidayete sevketmeleri, velev ki bakılmaya muhtaç olmaktan çıksalar bile, gereklidir.[204]

YÜZ KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

HASTACA OKUNACAK DUALAR

Konu ile ilgili hadisler

901. Âişe'den (na) rivayete göre; "Birisi, bir yerinden müşteki ise veya yara beresi varsa, Nebî (s.a) parmağını (Süfyan b. Uyeyne -râvi-şehadet parmağını yere koyup kaldırarak) şu şekilde koyup 'BismiİÎâhi, yerimizin toprağı, bazımızın tükürüğü ite, bununla hastamız Robbimiz'in

izni ile düzelsin diye' dedi," (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[205]

Hadis-i şerife göre, Rasûluliah (s.a) hastalara şifa ümİd etmektedir. Tü-kürüğüyle, temiz toprakla tedavi etmiştir. Bu durum sadece Rasûllullah'a (s.a) mahsustur. Ve onun mucizesidir. Şifa ancak Allah'ın (cc) izniylcdir. Tedavi sebeplerini bilmek ve ilim ehline danışmak gerekir.
Bir başka rivayette; RasÛlullah (s.a), sağ baş parmağının uçlarını ıslatıp, toprağa değdirin Sonra hastanın hastalığına işaret ederdi. Ancak bu rivayette şehadet parmağı zikredilmiştir.
Bu duadaki, "Bismillah! türbetü erdınâ" cümlesinde, İnsanın ilk yaradılış maddesine işaret edilmiştir. "Ve rîkati ba'dtna" cümlesi ise insanın yaratıldığı nutfeye İşaret etmektedir. Sanki Rasûlullah (s.a) lisânı hal ile tazarrû ederek, "Yâ Rabbi, Sen insanın aslım topraktan yarattın. Sonra onun neslini hakir bir sudan meydana getirdin. Onu bu gibi bir sudan yarattığın kuluna ş\fa vermen San'a daha kolaydır" diye dua etmiştir.
Burada insanın yaratılışıyla, toprak arasında münasebet doğruysa, tükürük ile nutfe arasındaki münasebet nedir? diye bir soru sorulsa, cevap: "Bu ikisi insanın artıklanndandır. Bunlardan birisi, diğeri yerine kullanılmıştır" olur. Rasûlullah (s.a) kinayeli konuşmayı severdi. Buna örnek olarak,
Beşir b. Hassaniye'nin hadisinde Rasûlullah (sa) avucuna tükürdü, sonra parmağını oraya koyarak şöyle buyurdu: "Allah (azze ve celle) 'Ey insanoğlu, Beni acz içinde mi bırakıyorsun, halbuki seni bunun benzerinden yarattım* buyurmuştur." Rasûlullah (s.a) tükürüğüyle nutfeyi kastetmiştir.[206]

902. Âişe'den rivayet edilmiştir:
"Nebî (s a) bazı hasta aile efradını ziyaret ederken sağ eliyle üzerini mesh ederek 'Ey Allahım, inşaların Rabbi, bunun sıkıntısını gider, Sen şifa verensin, ona şifa ver. Sen'in şifandan başka şifa yoktur. Öyle şifa ver ki, hiçbir hastalık bırakmasın' diye dua ederdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[207]

Hadiste hastayı ziyaret eden kimsenin, hastaya teberrük için sağ elini sürmesi müstehabtır.
"Hiçbir hastalık bırakmasın" sözü, şifanın sadece bu hastalık için olacağım, yoksa başka hastalığa tutulmaz manasına gelmemektedir.[208]

903. Enes'den (na) rivayete göre o Sâbit'e (ra) şöyle demiştir:
"Rasülullah'ın (s.a) hastaya okuduğu duayı sana okuyayım mı? dedi. Sabit:
Evet. dedi. Enes (na);
Ey insanların Rabbi, şiddet ve sıkıntıyı gideren. Sen şifa verensin, şifa ver. Sen'den başka şifa veren yoktur, öyle şifa kî hastalık bırakmasın." (Buhârî rivayet etmiştir).[209]

Hadise göre bütün elemler için dua etmek caizdir. Âlimler bunun şu üç şartla beraber olduğu zaman caiz olacağına icmâ etmişlerdir:
1. Bu duanın Allah'ın (c.c) kelâmı veya isimleri veya sıfatlarıyla olması.
2. Arapça olması veya manası bilinmek şartıyla diğer dillerde de olabilir.
3. Bu duanın başlı başına tesiri olmadığı, tesir ve faydanın ancak Allah'ın (cc) takdiriyle olduğuna itikad etmesi gerekir.
Ancak duaların hadiste vârid olan lafızlarla yapılması müstehabtır.
Rebî'; Şafiî'ye, rükyeden sordum. İmam Şafiî: "Allah'ın kitabıyla veya zikir olarak bilinen lafızlarla dua etmede bir beis yoktur" demiştir, imam Şafiî'ye tekrar; "Ehl-i kitab, müslumanlara okuyabilir mi?" diye sordum. İmam Şafii: "Evet. Eğer Allah'ın kitabından ve zikirden bilinen laf ularla okuduğu zaman caizdir" demiştir. Sonra İmam Mâtik'ten de bu konuda bir görüş nakletmiştir.
Abdullah b. Selâm'a (na); "Hurûf-u mukâtaa ile dua edilir mi?" diye soruldu. Abdullah b. Selâm da, küfre sebep olmaması için bilinmeyen bu tür harflerle dua etmekten men etmiştir.[210]

904. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ra-sûluUah (sa) beni hastalığımda ziyaret duayı okudu. 'Yâ Allah Sa'd'a şifa ver, yâ Allah Sa'd'a şifa ver, yâ Allah Sa'd'a şifa ver'. "(Müslim rivayet etmiştir)[211]

Hadîse göre duada tekrar etmek müstehabtır.
Rasûlullah'm (s.a) duayı üç defa tekrar etmesi, önemini artırmak içindir. Bundan önce geçen hadislerde, "Rasûlullah (sa) konuştuğu zaman, m defa tekrar ederdi" buyuruîm«şîur. Aynca bir hadiste "Allah (c.c) duada ısrar edenleri sever" buyurulmuştur. Hastalan dolaşmak müslehabtır. Bu hükme devlet reisi de dahildir.[212]

905. Ebu Abdullah Osman b. Ebü'i-Âs'tan (na) rivayet edilmiştir ki, bu şahıs Rasûlullah'a (sa) bedeninde duyduğu bir elemden müştekî oldu. Rasûlullah (s.a) ona; "Elini, bedenindeki elem duyduğun yere koy (üç kere) şöyîe de 'Bismillah' ve yedi defa da 'Duyduğum ve sakındığım elemin şerrinden, Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım' de" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[213]

Râvi, Osman b. Ebu'l-Âs (ta) es-Sakafi, TâifUdir. Meşhur sahabîdir, Nebî onu Taife vâU tayin etmiştir. Mu&viye zamanında Basra'da ölmüştür. Ebu Bekir ve Ömer (ta) onun TâİPte vali olarak kalmasını onaylamışlardı. RasûluUah'tan (s s) dokuz hadis rivayet etmiştir.
Hadise göre insanin kendisi içîn dua etmesi müstehabtır. Hadisteki yedi defa dua etmesi, yedi azaya sirayet etmesi içindir.
Hastaya rukye yaparken sağ elini ağrıyan yerinin üzerine koymak ve hadisteki duayı okumak müstehabtır. Bu dua Rasûlullah'a (s.a) mahsus olmayıp bütün ümmete şamildir.[214]

906. îbn Abbas'tan (ra) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Ecel vakti gelmemiş bir hastayı ziyarete giden kimse, hastanın yanında yedi defa 'Arşın yüce Rabbi olan Allah'tan sana şifa vermesini İsterim' derse, mutlaka Allah (ac) bu hastalıktan ona afiyet ihsan eder?1 (Ebu Dâvud ve Tir-mizî rivayet etmiştir. Hasendir. Hâkim, "Buhârî'nin şartına göre sahihtir" demiştir).[215]

Hadise göre hastâmn yanında dua etmek faziletlidir. Bunun sonucu, doğruluk ve sadakatla bu dua yapıhrsa şifanın gerçekleşeceğine işaret edilmiştir.
"Ona afiyet ihsan eder" sözüne göre, afiyet, bu hastalığa ve buna sebep olan âmillere şamildir.[216]

907. İbn Abbas'tan (ta) rivayet edilmiştir:
"Nebî (s.a) hasta olan bir bedevîyi ziyaret maksadıyla yanına geldi. Ne-bî (sa) hasta ziyareti sırasında buyurduğu gibi 'Geçmiş olsun, insaallah günahlarını temizleyici olur' diye söyledi." (Buhârî rivayet etmiştir).[217]

Hadise göre hastaya ecir ve mükâfatı müjdeleyerek ve onu hoşnut eden sözlerle sevindirerek dua etmek müstehabtır.
Hadiste geçen bedevinin ismi, Nevevî'nin açıkladığı gibi Kays b. Ebu Hâ-zim'dır (r.a).
"İnşaallah günahlarım temizleyici olur." Yani, "hastalığın günahını temizler. Ayıbına kefarettir" demektir. Çünkü bu iki kötü vasıf ekser itibarıy-ladır. Aksi halde bu hastalık ahirette derecelerin yükselmesine veya dünyada manevî makamların yüceliğine sebeptir. Çünkü riyazetler, hal ve keşfler doğurur.[218]

908. Ebu Saîd el-Hudrî'den (ra) rivayet edilmiştir:
Cibril (a.s), Nebî'ye (s.a) gelerek; "Yâ Muhammed... Hastalığından mı bizarsın?" dedi. Nebî (s.a), "Evet" dedi. Cibril (a.s); "Şöyle dua et: 'Allanın ismi ile seni rahatsız eden her şeyden, her bir canlının zararından, hasetçi-nîn nazarından seni okurum. Allah sana şifa versin. Allah'ın ismi ile sana okurum' dedi." (Müslim rivayet etmiştir).[219]

Hadîste Cibril'in (ut) "Yö Muhammed" diye söylemesi.
"Peygamberin çağrısını, kendi aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın" (Nur, 63) âyetine aykırı değildir. Bu âyet mükellef olan insanlara yöneliktir.
Hastalığı, feryad ve sızlanmaksızm haber vermek caizdir. Hastalığa okumak önceki hadislere uygun olarak müstehabtır. Rasûlullah'ın (sa) başına, beşer icabı, İnsanlara gelen hastalık, eziyetin tesiri, hasetleri, gelmesi mümkündür. Onun da Allah'ın (cc) afiyet ve şifasına ihtiyacı vardır.
"Her bir canlının zararından" cümlesi, "Allah seni İnsanlardan korur" (Maide, 67) âyetine aykırı değildir. Çünkü bu âyette korunacak vasfı, mutlak eziyet değil, bizzat ruhunun rahatsız edilmemesidir. Rasûlullah (s.a) hayatının sonuna kadar rütbesinin yükselmesini artırmak ve kendinden sonra ümmetinden sünnetine bağlı olanları şereflendirmek için eziyete maruz kalmıştır.
"HasetçinİN nazarından seni okurum" cümlesinde bizzat haseteiden değil de, hasetçinin gözlerinden sakınılmıştır. Çünkü çoğu zaman, kendisi çirkin olan bir malı, sahibine haset ettiğinden dolayı güzel görmesinden sonra nazarı tesir etmektedir. "Her bir canlının zararından" cümlesindeki nefis (can)ten murad, insandır. Veya bizzat ayn, yani nazar olması ihtimali de vardır.
Şifa İçin okumak, Allah'ın isimleri veya sıfatlan veya zikri ile olması gerekir. Bunun bereketiyle, kaldırılması istenen zarar zail olur.[220]

909. Ebu Saîd el-Hudrî ve Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir. Bu iki sahabî, RasüluUah (s.a) şöyle söylerken huzurunda idiler: Rasûlullah (s.a) "Bir kimse, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah (cc) en büyüktür?' derse, Rabbt onu, doğrulayarak "Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Ben en büyüğüm" buyurur. Eğer o kimse "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O tektir. Ortağı yoktur?' derse, Allah (cc); "Ben'den başka hiçbir ilâh yoktur. Ben tekim, ortağım yok" buyurur. Eğer o şahıs; "Allah'tan başka hiçbir îlah yoktur. Mülk ve hamd O'na aittir" derse, Allah (cc); "Ben'den başka ilah yoktur. Mülk ve hamd Ben'im içindir" buyurur. Eğer o kimse; "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır (cc)." derse Ailah (cc), "Ben'den başka hiçbir ilâh yoktur. Güç ve kudret ancak Ben'dendir" buyurur. Rasûlullah (s.a) "Kim bunları hastalığı esnasında okur, sonra vefat ederse, cehennem ateşi o kimseye dokunmaz" buyurdu. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen demiştir).[221]

Hadiste geçen bu cümlelerin fazileti zikredilmiştir. Çünkü bu cümlelerde Allah'a (cc) îmana, tevhide, ta'zime ve şükrü nimetlere tahsise deîâİei vardır. Her şeyde O'na sığınmak ve O'na tevekkül etmek de bu cümlelerde mevcuttur. Bu sözleri hastaya söylemek ve ölünceye kadar tekrarlamak Allah'ın (cc) fazl ve keremiyle hüsn-i hatimeye (güzel sona) sebeptir.
"Hamd O'nadır." Allah (cc) her şeyin faili ve yaratıcısıdır. Her şey O' ?un fiilinin görüntüleridir. Bu amaçla bütün hamdler O'na râcidİr. Hamd, güzel olan şeylere övgü demektir. (Jüt 1UL; *jt "Ateş onu yemez", bu söz, bu dualaları ölüm hastalığında okuyan kimsenin cehenneme girmeyeceğinden kinayedir. Sonra bu sözde cehenneme ebedî girişle girmeyeceği ihtimali vardır.[222]

YÜZ KIRK ALTINCI BÖLÜM

HASTANİN DURUMUNU AİLESİNDEN SORMAK

Konu ile ilgili hadis

910. İbn Abbas'tan (r.a) şöyle rivayet olunmuştur:
Ali (r-a) Rasûlullah'ın (s.a) vefat ettiği rahatsızlığında, huzurundan çıktığında, insanlar "Ey Ebu'l-Hasen Rasûlullah (s.a) nasıl oldu?" diye sordular. Ali (r.a), "Allah'a hamd olsun iyidir" diye cevap verdi. (Buhârî rivayet etmiştir).[223]

Hadise göre hastanın hastalığının şiddetli olması halinde yanma ulaşmak zor olursa, halinden sormak müstehabtır. Ehli ve yakınlarına da hastanın halinden sorulması sünnettir.
Hastanın halinden sorulduğu zaman, onun hoşuna gidebileceği olsun iyidir" sözleriyle cevap verilmesi gerekir. Bu hal, Allah'a hamdin ve şükrün devamlılığı demektir. Ve hiçbir sıkıntı ve meşakkat onun kulluk görevini değiştirmediğine delildir.[224]

YÜZ KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

YASAMASINDAN ÜMİT KESİLEN KİMSENİN YAPACAĞI DUA

Konu ile ilgil hadister

911. Âişe'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Nebî (sa) (son nefesinde) bana yaslandığı halde, şöyle dua ettiğini işittim:
"Allahım... Beni affeyle ve bana merhamet eyle, beni refîk-ı a'lâya kavuştur." (Buhârî ve MüsÜm rivayet etmişlerdir).[225]

Hadise göre; Nebî'nin (s.a) "Beni affeyle" sözünü söylemesi Rubûbiyet makamına boyun eğişine güzel bir örnektir. Halbuki o, günahlardan masumdur. Veya ümmeti için şer'î bir hükUm ve son nefeste olan kimsenin, irtihal ve intikal vakti olduğu için mağfiret istemekten gaflet etmemesine işarettir.
"Bana merhamet eyle" her bir şeye rahmet, lâyık oluşuna göredir. Allah'ın (cc) Peygamberi'ne bahşettiği rahmet, açıklamaya mecal bırakmayacak kadar büyüktür.
"Refîku'l-A'iâ"dan, mukarreb melekler ve sâlih mü'mİnler kastedilmiştir.
Ibn Hümam: "Onlar peygamberler, sıddîktar, şehidler, sâlihlerdir ki şu âyette zikredilmişlerdir" demiştir.
"Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, iste onlar Allah'ın, nimetine eriştirdiği peygamberlerle, dosdoğru olanlar, şehidler ve iyilerle beraberdir' fer. Onlar ne güzel arkadaştırlar." (Nisa, 69)
Refik kelimesinin birçok İnşam temsil ettiği halde müfred olması, bu kimselerin Allah Tcâlâ'ya itaat üzerine devam ettiği ve birbirinin dostu olması hasebiyledir. Aynca bunun tekil olması, cennet ehlinin cennete bir tek adamın kalbi gibi gireceklerine işarettir.
Refîk, Allah'ın (cc) isimlerindendir. Dolayısıyla "Beni kavuştur" sözü, Allah'a kavuştur, anlamındadır.
Rasülullah'm (sjl), Allah'ın (cc) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Onlar, evet, dediler" (A'râf, 172) âyetinde "Evet" dediği gibi, son nefesinde bu sözü söylemesi münasip olmuştur.
ölüm emareleri görüldüğü zaman kalbi boşaltıp Hakk'a bağlamak ve O'nun rahmet ve mağfiretini ümit etmek gerekir.[226]

912. Aişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah'ı (sa) son nefesinde iken gördüm. Yanında içi su dolu olan bardağa elini daldırıp su ile yüzünü meshederken şöyle buyurdu: "Allahım, Ölümün baygınlık ve sıkıntılarına karşı bana yardım eyle." (Tirmizî rivayet etmiştir)[227]

Hadise göre peygamberler de hastalıktan elem duvarlar ve onun şiddetini üzerlerinde hissederler, insanlara gelen, onlara da gelir.
Rasûlullah (s.a) ölüm hastalığında ateşli hastalığa yakalanmıştı. Vücudunun hararetini soğutmak için su sürüyordu.
Ruh bedenden ayrılacağı zaman şiddet ve ızdıraba maruz kalır. Bunu hafifletmek için dua etmek müstehabtır.[228]

YÜZ KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

HASTANIN YAKINLARINA, ONUN HİZMETÇİSİNE İYİLİĞİ TAVSİYE; HİZMETTEN DOLAYI KARŞILAŞACAĞI SIKINTIYA SABRI TAVSİYE; YİNE HAD, KISAS VE BENZERİ SEBEPLERDEN ÖLÜMÜ YAKLAŞAN KİMSEYE TAVSİYE

Konu ile ilgili hadis

913. İmran b. Husayn'dan (r.a) rivayet edilmiştir:
"Cüheyne kabilesinden, zinadan dolayı hamile kalan bir kadın, Nebî'ye (s.a) geldi. Ve 'Yâ Rasûiallah, haddi mûcib bir suç işledim. Tatbik et' dedi. Rasûlullah (s.a) kadının velîsini çağırdı. Ve 'Ona güzel muamele eyle, çocuğunu doğurunca bana getir' buyurdu. Adam aynısını yaptı. Nebi (s.a) kadının elbiselerini Üzerine bağlanıp, recmolun masını emretti. Sonra kadın recm edildi. Rasûlullah (s*) kadının namazını kıldı." (Müslim rivayet etmiştir)[229]

Hadiste, "Buna iyi bak" sözünü Rasülullah (s.a) hamile kadının akra-balanna söylemiştir. Çünkü Arap kabilelerinde olan âdete göre zina eden kadın, o kabileye ar getiriyordu. Bu ar'i def etmek amacıyla kadına eziyet etmemeleri için ona iyilik etmesini söylemiştir.
Ayrıca Rasülullah (sa) kadına, tevbe ettiği için şefkat etmiştir. Bu gibi ayıptan dolayı insanlann kalplerinde nefret uyanıp o kadını çirkin sataşmalardan korumak için iyiliğe teşvik etmiştir.
Zinadan hamile kalan kadına, çocuğu doğurduktan sonra had tatbik edilir. Had günahını giderir. Had sebebiyle ölen kimsenin cenaze namazı kılınır.
Kadının had esnasında üzeri açılmaması için elbise ile sıkıca bağlanır.
Hadise göre recme Rasülullah (sa) başlamıştır. Sonra insanlar devam etmiştir.
Recim emri, devlet başkanının emrine mevkuftur.
Cenaze namazı kılınmıştır. Çünkü Rasülullah (s.a) bir hadiste "Kadın öyle tevbe etmiştir ki, Medine ehline taksim edilse hepsine yeterdi. Kendini Allah'a (c.c) güzel olarak arz etmesinden daha faziletlesini bulabilir misin?" buyurmuştur.[230]

YÜZ KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

HASTANIN "SANCIM VAR" VEYA "ÇOK SANCIM VAR" VEYA "SITMAM VAR" VEYA "VAY BAŞIM" GİBİ SÖZLERİNİN, ÖFKESİNDEN VEYA HALİNDEN ŞİKAYET OLMADIĞI SÜRECE CAİZ OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

914. îbn Mes'ud'dan (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Nebî (s.a) sıtmaya yakalandığı bir anda huzuruna girdim. Bedenine dokundum. Ve "Yâ Rasûlallah, şiddetli ateşiniz var. Sıtmaya yakalandınız" dedim. Rasülullah (s.a),
"Evet, benim, sizden iki kişinin yakalandığı sıtmaya denk, sıtmam var" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[231]

Hadis, peygamberlerin de insanlara dokunan acılara maruz kalacağına delildir. Bundaki hikmet, peygamberlerin Allah (cc) kaunda derecelerinin yüksekliğidir.
"Sizden iki kişinin yakalandığı sıtmaya denktir" sözünden Hz. Âişe'nin başka bir hadiste, "Senin için iki ecir mi vardır?" diye sorduğu zaman, Rasû-îıılah'm (s.a) "Evet" diye cevap vermesi, iki kişinin mükâfatına denk olduğunu ifade içindir.
Va'k: Banlarına göre sıtma, baslarına göre ise, sıtmanın verdiği elem ve titremedir. Rasülullah'm (sa) hastalığının fazla elem vermesi, ecrinin kat kat artması içindir. Nitekim Peygamberimiz (sa) "İnsanların en şiddetli balâya maruz kalanlan biz peygamberleriz. Sonra evliya, daha sonra derece derece sâlih kişiler gelir" buyurmuşlardır.[232]

915. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir:
"Rasûlullah (s.a) beni, şiddetli bir hastalıktan doiayı ziyarete gelmişti, ben, '(Yâ Rasulallah) başıma galeni görüyorsun, ben zengin birisiyim, kızımdan başka varisim de yok' dedim." Hadisin tamamını zikretti. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[233]

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a) hastalığa Veda Haccı esnasında Mekke'de tutulmuştur.
Hadise göre; hastanın, "Şiddetli ağrıyor", "Acım var" demesi caizdir. Hadiste Nebî'nin (s.a) ashabına sevgi gösterip, hal hatırını sorduğuna İşaret edilmiştir.
Çünkü Sa'd "başıma geleni görüyorsun" dediği zaman Rasûlullah (s.a) bu sözünü yasaklamamıştır, bu da ikrar sayılır. Şayet yasak olsaydı Rasûlullah (s.a) bunu mutlaka yasaklardı.
Vasiyet malm üçte birine kadar tekabül eder. Bu miktan azaltmayı istemesine de icma edilmiştir. Rasûlullah'ın (s.a) "üçte bir mî?, üçte birçoktur" buyurması da buna delildir.[234]

916. Kasım b. Muhammed şöyle dedi:
"Âişe (ra) 'Vah başım' demişti. Nebî de (s.a) 'Bilâkis esas benim başıma vay' dedi." Hadisin tamamını zikretti. (Buhârî rivayet etmiştir)[235]

Râvi, Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir es-Sıddîk el-Kureşî (ra) Medine fakihlerinden sika bir râvidir. Tabiînin tabakasmdandır. Hicri 106'da vefat etmiştir.
Hadise göre hastanın hastalığından şikayet etmesi caizdir. Âişe (na) ve Rasûlullah (sa) baş ağrılarından şikayet etmişlerdir.[236]

YÜZ ELLİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ KİMSEYE "LÂİLÂHE İLLALLAH" SÖZÜNÜ TELKİN

Konu ile ilgili hadisler

917. Muaz'ın (r.a) şöyle dediği rivayeı edilmiştir:
RasûluUah (s.a) şöyle buyurdu: "Kimin son sözü 'Lâ ilahe illallah1 olursa cennete girer!' (Ebu Dâvud ve Hâkim rivayet etmiştir. Hâkim "isnadı sahihtir" demiştir).[237]

Hadise göre, "Lâ ilahe illallah" sözünü söyleyenin cennete gireceğine delil vardır. Bu giriş velev ki azap gördükten sonra bile olsun muhakkak gireceğine işaret vardır.
Bu hadis, bu sözü söyleyip de ölen kimsenin müslüman olduğuna delildir. Bu sözü söyleyenin ilk kurtuluşa erenlerle cennete gireceğine de ihtimal vardır.
Hz. Ali'den (ra) Taberânî'de rivftyet edilen hadiste, "Son sözü 'Lâ ilahe illallah' olan kimse cehenneme girmez" buyunılmuştur.[238]

918. Ebu Saîd ei-Hudrî'den (ra) şöyle rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a), "ölüm döşeğindekilerinize 'Lâ ilahe illallah' sözünü telkin ediniz" buyurdu, (MüsÜm rivayet etmiştir).[239]

Hadise göre, ölüm döşeğinde olan kimseye iki şehadeti telkin etmek müs-tehabtır. Çünkü bu durumda bu şahsın ölümden önce Keiime-i Şehadeti söylemesi mümkün olabilir.
Bir hadiste, "ölülerinize 'Yâsîn' okuyunuz" buyurulmuştur. Bu sûre ölmeden önce okunacağı gibi, öldükten sonra veya definden sonra da okunabileceğine delil vardır.
Bu sözün hakiki manasına hamledileceğine bir grup âlim görüş belirttiler. Bu yüzden ölülere, definden sonra telkin etmeyi müstehab gördüler.[240]

TELKİN CAİZ MİDİR?

Telkinin caiz olduğuna delil olan pek çok hadis mevcuttur. Ancak bu telkinin ölüm anındaki telkin mi, yoksa öldükten sonraki telkin mi? olduğuna dair ihtilaf vardır.
Taberânî'deki, îbn Abbas'ın (na) rivayetinde "ölülerinize 'Lâ ilahe İllallah' kelimesini telkin ediniz. Hangi müslüman bu sözü ölüm anında söylerse, onu kurtarır" buyuruimuştur.
Birçok rivayet, bu telkinin Ölüm anmdaki kimseye yapılmasını âmirdir. Bu telkini bu manaya hamlederek Şâfiîlerden îzzeddin b. Abdüsselâm fetvalarında bunu zikretmiştir.
TîrmizPdeki bir hadiste "Ölülerinizi telkin ediniz"
hadisini gerçek manasına mı, yoksa yukarıda zikredildiği gibi ölümden önceki dununa mı yorumlanacağı konusunda farklı görüşler vardır.
Bu hadiste ölüye telkinden maksad, ölümden sonraki telkindir. Çünkü mutlak olarak ölmeden önceki kimseye ölü demek, ölen kimseye göre mecazdır. Hakîkî manası mecazî manasından önce gelir. Ebu Hüreyre'nin (na):
"Kimin son sözü 'Lâ ilahe illallah' olursa cennete girer" hadisi de ölmeden önceki îe'kine delildir.
Şâfiîlerde sahih olan görüş, öldükten sonraki telkindir. İmam Nevevî, Mecmu' adlı kitabında zikretmiştir. îbn Salâh ve Şâfiîlerden bir grup âlim, bunun müstehab olduğunu söylemişlerdir. Mâlikîler de bunun müstehab olduğunda Şâfiîler'e muvafakat etmişlerdir.
Ebu Bekir b. Arabî: Bu görüş Medine ehlinin, salih ve seçkin insanların amelidir, demişlerdir.
Hanefiler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Hanbelîler de aynı şekilde bu hususta farkîı görüş beyan etmişlerdir.
Telkinden rnurad, Ölen kimsenin yanında ara sıra "Lâ ilahe İllallah" "Allah'tan başka ilâh yoktur" diyerek, ona bunu hatırlatmaktır. Tâ ki ölenin son sözü kelime-i tevhid olsun. Ölen kimseye kelime-i şehadeti telkin etmek, öldükten sonra gözlerini kapatmak ve diğer haklarını ifâ etmek gerekir.[241]

YÜZ ELLÎ BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPATTIKTAN SONRA SÖYLENECEK DUA

Konu ile ilgili hadis

919. Ümmü Seleme'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) Ebu Seleme Öldüğü zaman yanına girdi. Ebu Seleme'nin açık olan gözünü kapadı. Sonra, "Ruh bedeni terkedince göz cnu takip eder" buyurdu. Ailesinden bazıları âh ü figan ettiler. Rasûlullah (sa):
"Hakkınızda ancak hayır duada bulununuz. Çünkü melekler yaptığınız duaya âmin derler" buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a):
"Allahım, Ebu Seleme'yi affeyle. Hidayete erenler arasında derecesini yücelt, arta kalanlar içinde, ona eş kimseler kıl. Bizi ve onu mağfiret eyle ey âlemlerin Rabbi, kabrini genişlet ve nurlandirJ' buyurdu. (Müslim rivayet etiniştir)[242]

Hadiste geçen Ebu Seleme Abdullah b. Abdü'I-Esed el-Mahzûmî, sahabîdir. ölen kimsenin gözlerinin açık olması, ona çirkinlik vereceğinden kapatılması lâzımdır. Vücuttan Önce ruh, sonra görme duygusu çıkar.
Hafız İbn Hacer şöyle der: "Bu konuyu anlamakta incelik vardır. Görme duygusu ruh cesette olduğu sürece görmeye devam eder. Ruh ayrıldığı zaman, diğer uzuvlar gibi o da faaliyetini kaybeder. Otuz senedir incelemelerin neticesi şudur: Ruh, bedenin ayak tarafından başa kadar ayrılır. Göz henüz faaldir. Ruh ağızdan çıkınca göz çıkan kısmı görür, veya alimlerden birçoğu "Ruh bedene bitişiktir, çıktığı zaman, görülür, işitilir, selâm alır" demişlerdir. Bu hadis bu konuya en kuvvetli delillerdendir.
tbn Hacer el-Heytemî, Mihâc şerhinde; "Göz onu takip eder, sözünden, görme kuvveti, ruhun çıkışını takip eder. O zaman göz sabit kalır. Görüşü çirkinleşir" demiştir.
Ruhun çıkmasından sonra çıkışını takip eden görme duygusundan bir iz kalır. Ve ruhun çıkışını takip etmesi ihtimali vardır.
Ruhun çıkması anında görme hissi zail olduğundan gözün açık olmasının faydası kalmadığı için kapatılır.
Ebu Hüreyre'nin (r.a) şu hadisi bu hususu açıklar: "İnsan öldüğü zaman gözü açık olduğunu görmediniz mî? Sahabe: "Evet" dediler. Rasülullah (s#): "Bu, gözün ruhu takip etmesidir" buyurmuştur.
ö!en kimsenin aleyhine beddua etmekten nehiy vardır. Çünkü melekler ölünün ailesinin yaptığı dualara âmin derler.
Fazilet sahibi kimselerin ölüm anında kardeşlerini ziyaret edip onlara dua etmeleri gerekir. Bu hadiste ölen kimsenin kendisine yapılan duadan istifade edeceğine, kabir nimetlerinin varlığına delil vardır.
"Ey âlemlerin Rabbi"bı± sözle duayı bitirmenin manası açıktır. Çünkü âlemi yaratan Allah (c.c), onun işlerinin sahibidir. İşlerini düzelticidir. Bu itibarla bu sözle O'ndan istenir.
ölünün arkasından "AUahım, bu musibetimde beni mükâfatlandır. Buna ondan daha hayırlısını ihsan eyle" diye söylemesi müstehabtır.
Ümmü Seleme (na) bu duayı yapınca Allah (tc) ona en hayırlı zevç olarak Rasûlullah'ı (sa) nasîb etmiştir.[243]

YÜZ ELLİ İKİNCt BÖLÜM

ÖLÜNÜN YANINDA SÖYLENECEK SÖZLER

Konu ile ilgili hadisler

920. Ümmü Seleme'nin (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah (sa) şöyle buyurdu: "Hasta veya mevtanın yanında bulunduğunuz zaman ancak hayır duada bulununuz. Çünkü melekler yaptığınız dualara âmin derler:1
Ümmü Seleme anlatıyor: "Ebu Seleme vefat edince Nebî'ye (s.a) giderek, 'Yâ Rasûlallah Ebu Seleme vefat etti' dedim. Bunun üzerine Rasülullah (s s)bana 'Yâ Allah, beni ve onu bağışla, onun yerine bana güzel bir karşthk sözünü söyle buyurdu. Ben de böyle söyledim, Allah (cc) bana ondan daha hayırlı» Muhammed'i (s.a) nasib etti"
Müslim'in rivayetinde: "Hastanın ve ölünün yanında bulunduğunuz zaman" seklinde râvinin şekki mevcuttur. (Ebu Dâvud ve diğerleri, meyyit tabirini seksiz rivayet ettiler).[244]

Hadise göre, ölüm döşeğindeki hastaya hayır duada bulunmak, ona kelime-i şehadeti telkin etmek ve Yâsîn sûresini okumak müstehabtır.
Mü'min kimsenin son nefesinde melekler hazır bulunur, yapılan dualara âmin der.
Ebu Seleme (na) sahih olan görüşe göre Rasûlullah (s.a) ile beraber Uhud savaşında bulunmuş, orada aldığı yaranın etkisinden dolayı Hicrî 4. senede vefat etmiştir.

Ölüye dua esnasında insanın kendisim de unutmaması gerekir.
ölen kimseye kötü sözle dua etmemek lazımdır. Çünkü melekler yapılan dualara âmin derler.[245]

921. Ümmü Seleme'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: Herhangi bir kimse musibete duçar olur ve şöyle derse, Allah (cc) musibetinden ona mükâfat verir, ve karşılığında ondan daha hayırlısını ihsan eder: 'Biz Allah İçiniz ve O'na dönücüyüz. Allahım, derdime mükâfat ver. Bu dertten sonra daha hayırlısını nasib eyle'. Ümmü Seleme: 'Ebu Seleme vefat edince Rasûlullah'ın (s.a) bana emrettiğini uyguladım. Allah bana ondan daha hayırlısını yani, Rasûlullah'ı (sm) ihsan eyledi' dedi." (Müslim rivayet etmiştir).[246]

"Musibete duçar olur" cümlesindeki "musibet"; gerek az olsun, gerek çok olsun büyük veya küçük olsun hepsine şâmildir. Musibet anında, "Biz Attahiçiniz ve O'na dönücüyüz" duasını okumak gerekir. Çünkü her şey Allah'ındır. Ve O'na dönücüdürler. O mülkünde dilediği şekilde tasarruf eder, üzerimize gelen belâ ve musibetlerin kolay olması için sabretmek ve bu âyetin hakikatlarım tedebbür etmek lâzımdır.
Musibete duçar olan kimsenin bu duayı sadece okuması fayda vermez. Bilâkis fayda hâsıl olması için bunun manasını gerçek yönüyle düşünmek, sabnn tam olmasına götüren faydalı bir ilaçtır. Bu ve önceki hadiste musibet akabinde güzelini taleb edene, ya dünyada ya da ahirette bu hususa dâir vaad vardır.
Bu duada kulun kendisini Mevlâsı'mn hükümlerinin emrine ve ona verdiği musibete sabretmeye azmi vardır. Allah (cc) güzel işlerde bulunan kimsenin ecrini zayi etmez. Kim iyilikte bulunursa, onun için ondan hayırlı mükâfat vardır.
Ümmü Seleme (r.a) bir başka rivayette, Rasülullah'ın (s.a} kendisine emrettiğini uygularken şöyle dedi: "Müslümanlardan hangisi Ebu Seleme'den hayırlıdır. O Rasûlullah'a (sm) ilk hicret eden kimseydi, diye düşündüm. Sonra Allah (cc) Rasûlullah'ı (sm) insanların en hayırlısı olması hasebiyle bana na-sib etti" Böylece duanın tesiri görülmüştür.[247]

922. Ebu Musa'dan (na) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Bir kimsenin çocuğu öldüğü zaman Allah (cc) meleklerine; "Kulumun yavrusunun canını kabzettiniz mi?" der. Melekler; "Evet" derler. Allah (cc), "Kulumun ciğer paresini aldınız öyle mi?" der. Melekler; "Evet" derler. Allah (cx) "Kulum ne söyledi?" der. Melekler "Sana hamd ederek, 'Biz Allah içiniz ve O'na dönücüleriz' dedi" derler. Allah (cc) "Kulum için çenette bir köşk bina edin. Ve adını Hamd köşkü koyunuz" diye nida eder. (Tirmizî rivayet ederek, hasendir, demiştir).[248]

Hadiste, musibet anında sabretmeye, kaza ve kadere nza göstermeye teşvik vardır. Bunun neticesinde kişiye cennette büyük mükâfata nâü olacağı vaad olunmuştur.
"Kulumun yavrusu" cümlesinde Allah (cx) kulu kendine izafe etmesi, başına gelen musibeti sabır ile karşıladığı için onu şereflendirmesi ve yarasını sarması sebebiyledir.
"Kulumun ciğer paresini aldınız öyle mi?" cümlesinde söz konusu edilen insanın sabrının büyüklüğüne işaret vardır. Çünkü çocuğa karşı oluşan sevginin şiddeti, insanın özünü oluşturan ve onsuz yaşanamayacak olan kalbe benzetilmiştir. Böylece bu ifadeyle musibetin büyüklüğü ve ona gösterilen sabrın yüceliğini açıklamaktadır.
Hadise göre musibete uğrayan kimsenin sabır ve rıza göstererek "înnâ lillâh ve innö ileyhi râciûn" demesi gerekir. "Allah (c.c) kulunun çocuğunun ruhunun kabzedildiğini ve kulunun sabrını en iyi bilendir. Bildiği halde meleklere sorması, o kuluna cennette karşılığını verirken yaptığı amellere melekleri şahit kılmak içindir" denilmiştir.[249]

923. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: "Allah Teâlâ şöyle buyurur: Mü'min kulumun, dünyadaki en çok sevdiğini aldığım zaman, sevabını bekleyerek, sabırla karşılayanların katımdaki mükâfatı ancak cennettir." (Buhârî rivayet etmiştir).[250]

Hadiste musibet anında sabra ve sevabını yalnız Allah'tan (cc) beklemeye teşvik vardır. Aynca bunun mükâfatının yalnız cennet olacağı ifade edilmiştir.
Hadiste Allah'ın (cx) "katımdaki" ifadesi şeref açısındandır. Mekân kastediİmemiştir. Zira Allah (cx) mekândan berîdir. "sevabını bekleyerek sabırla karşılama" tabiri, sevabını Allah'tan umar, ve O'nun yanında saklı olduğunu düşünür manasındadır. Bu yüzden musibet anında ziyade sabır ve teslimiyet gösterilmesini haber verir. Hadisin şerhi için.[251]

924. Usâme b. Zeyd'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Nebî'nin (s.a) kızlarından biri, kendisine haber göndererek, çocuğunun ölüm döşeğinde olduğunu söyledi ve gelmesini İstedi. Rasülullah (s.a) gelen elçiye: "Ona dön ve haber ver ki, Allah'ın (cc) aldığı, verdiği O'na aittir. O-nun katında, her şeyin belirli süresi vardır. Ona söyle, sabretsin ve mükâfatı Allah'tan beklesin!" buyurdu. Hadisin tamamını zikretti. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişierdir).[252]

Hadiste, "Nebî'nin (sm) kızlarından birinden" rnurad Zeyneb'tir. Hasta olan çocuk ise kocası Ebu'l-Âs b. Rebî'den olan Ümâme'dir (r.a). Ancak hadiste "/ön" veya "çocuk" geçmektedir. Bu durumda isminin Ali olması muhtemeldir. Başka bir rivayette kız olduğu zikredilmektedir. Ümâme, uzun süre yaşamış, sonra Hz. Ali (r.a) onunla evlenmiştir.
"Her şey O'nun kalında..." cümlesi, ile her şeyin bilgisinin meleklerin yanında yazılı olduğuna işaret olunmuştur. Ancak Allah (cc) onları şereflendirmek için kendisini zikr etmiştir. Şu âyette olduğu gibi
Allah cennete çağırır." (Yûnus, 25) âyetinde Allah (cc), teşrif olsun diye kendisini, dostlan makamında zikretmiştir. Yani "Allah'ın dostları cennete çağırır" demektir
"Sabretsin" tabiri, oğlunun ölümünün acısına tahammül edip, feryad veya benzeri sızlanmaları izhar etmemesidir. Hadisin şerhi için 29 no'lu hadise bakınız.[253]

YÜZ ELLÎ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FERYAD VE FİGAN ETMEDEN ÖLÜYE AĞLAMANIN CEVAZI

Nİyâha: Yüksek sesle, ölünün iyiliklerini saymaktır. Ağlama olmasa bile haramdır. Bu hususta yasakla ilgili olarak inşaaüah bilgi verilecektir.
Mutlak olarak ölüye ağlamak hakkındaki; "ölü, ailesinin ağlaması sebebiyle azaba uğrar" gibi hadisler ya te'vil edilmiştir veya bunu vasiyet eden kimseye hami olunmuştur. Yasaklanan; ölünün iyiliklerini sayıp dökmek veya yüksek sesle bağırmak suretiyle ağlamaktır. İyiliklerini saymadan veya bağırıp çağırmadan ağlamanın caiz olduğuna dâir birçok hadis vardır. İşte bu hadisler şunlardır:[254]

925. Ibn Ömer'den (na) rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (sa) beraberinde Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas, Abdullah b. Mes'ud (na) olduğu halde, Sa'd b. Ubâde'yİ ziyaret ederek ağladı. Oradaki topluluk, RasIullah'm (sjı) ağlayışını görünce, onlar da ağladılar. Rasûlullah (s.a): "Dinliyor musunuz? Şüphesiz Allah (cc) ağlayan göz ve hüzünlü kalp sebebiyle azab etmez. Fakat İşaret ederek- bununla, Allah (cc) ya azab eder, ya da acır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdi r)[255]

Sa'd b. Ubâde (r.a) hicretin ilk zamanlarında hastalanmıştı.
ölüye ağlamak ve mahzun olmak mubahtır. Bunlarda bir beis yoktur. Ancak şer-î şerifin haram kıldığı, feryat etmek ve sızlanmak gibi insandan sâdır olan hususlar, kaza ve kadere buğz etmektir ki, yasaklanmıştır.
"Nedb" Ölünün iyiliklerini saymaktır. "Niyâha"; ölünün iyiliklerini sayarak feryat etmektir. Ölen kimse, Nedb ve Niyâha'dan. dofayı azab görmez. Ancak vasiyet etmişse veya o kimselerin ağlayacaklarını bildiği halde önceden nehyetmemişse, azaba duçar olur.

Yahut da "Rahmet eder" sözünden maksad ölüye karşı sabır ifadelerini söyler. İstircâ, "Biz Allah içiniz ve Allah'a döneceğiz" der ve hamdde bulunursa bu taktirde Allah ona rahmet eder.
Hadiste ölüye, bağırmaksınn ağlamak caizdir. Çünkü ağlamak kalbin inceliği ve merhamet tezahürîerindendir.
Sa'd, o ana kadar Rasûiullah'm (s a) bu gibi hallerde ağladığını görmediği için şaşmış olacak ki, "Yâ Rasûlallah bu durumun nedir?" demiştir.
Allah (cc) yüz rahmet yaratmış ve bunun doksan dokuzunu katında tutarak sadece birini kullan, cinleri ve bütün canhlan arasında paylaşürmıştır. Şeytan bile kıyamette Allah'ın kullarına bot bol rahmetini görünce ümide kapılacaktır. Yeryüzüne inen o bir rahmetten en çok nasibini atanlar mutlaka peygamberlerdir. Rasûlullah (s.a) ise ümmetine en şefkatli ve acıyan peygamberdir. Onun göz yaşları sabırsızlıktan değil, rahmet eseridir.[256]

926. Üsâme b. Zeyd'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) kızının oğlu ölüm döşeğindeyken, huzuruna getirildi. Rasûiullah'm (s.a) iki gözü yaşardı. Sa'd b. Ubâde ona:
"Yâ Rasûlallah! Bu durumun nedir?" dedi. Rasûlullah (s.a);
"Bu Allah'ın (cc) kullarının kalblerindeyaratmış olduğu acıma hissidir. Allah (cjc) ancak merhamet sahibi kullarına merhamet eder" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[257]

927. Enes'ten rivayete göre Rasûlullah (s.a) oğlu ibrahim can çekişirken yanına girdi. Gözleri yaşarmaya başladı.
Abdurrahman b. Avf kendisine "Sen de mi (ağlıyorsun) yâ Rasûlallah?" dedi. Rasûlullah (s.a): "Yâ Avfoğlu, bu acıma hissidir" diyerek ve tekrar ağlayarak, "Göz yaşarır, kalp hüzün duyar, biz ancak Rabbimiz'in hoşlanacağı şeyi söyleriz. Biz, ey îbrâhim, senin ayrılığına gerçekten üzülenleriz" buyurdu. (Buhâri rivayet etmiştir. Bîr kısmını Müslim rivayet etmiştir).[258]

Rasûiullah'm (s.a) oğlu İbrahim hicretin 10. yılında 18 aylık iken vefat etmiştir. Ibn Hazm, "İbrahim, Rasûiullah'm (sa) vefatından üç ay kadar önce vefat etmiştir" demiştir.
Bu ve Önceki hadisler gereğince musibet anında kaza ve kadere nza göstermek ve teslim olmak gerekir. Gözün yaş dökmesi ve kalbin hüzünlenmesi normal vasıflardır. Bunda bîr beis yotur.
Rasfllullah'ın (s.a) ağlamasını gören Abdurrahman b. Avf hayretle; "Yâ RasûlaUah! Sen de mi ağlıyorsun? Oysa sen ağlamaktan nehyetmedin mi?" veya "İnsanlar sabretmezler. Sen de mi onların yaptığı gibi yapıyorsun?"^diye hitapta bulundu. Rasûlullah da(sa), bu ağlamanın bir rahmet eseri olduğunu, haram kılınmış olan ağlama olmadığını söylemiştir.
Bir başka rivayette Abdurrahman b. Avf; "Sen iki ahmak vefâcîr seslerden yasakladın. Bu seslerden birisi, oyun ve eğlence nağmesi, şeytanın miz-marları (müzik aletleri), diğeri ise musibet anında yüzü, başı yolmak, şeytanın sevdiği âhu figan etmektir" demiştir.
Bu gözyaşı ise merhamet eseridir. Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. Bu acıma hissinden doğan ağlama, kişinin gücü haricindedir. Bundan kaçınmakla insan mükellef değildir.
Çocuklara peygamberlerin isimlerini kovmak caizdir. Nitekim Rasûlullah (s.a) oğluna İbrahim'in (a.s) ismini koymuştur. Hadis Rasûli Ekrem'in çocuklara ve zayıflara karşı aşırı merhametine delildir.
Sahîh-i Buhâri'de bu konuda bir çok meşhur hadis vardır. Allah en iyisini bilir.[259]

YÜZ ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖLÜDE GÖRÜLEN ÇİRKİN HALLERİ SÖYLEMEKTEN KAÇINMAK

Konu ile ilgili hadis

928. Rasûlullah'ın (s.a) azadlı kölesi, Ebu Râfi Eslem'den (r.a) rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim bir ölüyü yıkar, ondaki hoş olmayan halleri gizlerse, Allah (cx) o kimseyi kırk defa mağfiret eder." (Hâkim, Müslim'in şartına uygun rivayet etmiştir)[260]

Râvi Ebu Rafı Eslem'in adı îbrâhim veya Ebu Hürmüz'dür. Uhud, Hendek ve "diğer gazalarda bulundu. Nebî (s.a) onu, azatlı cariyesi Selma ile evlendirdi. Ondan Ubeydullah b. Ebî Râfi doğdu. Mısır'ın fethinde hazır bulunmuştur. Medine'de Hz. Osman'ın (r.a) katlinden önce vefat etmiştir. Ebu Râfi Abbas'ın kölesiydı. Onu Rasûlullah'a (s^) hibe etmişti. Abbas müsiü-man olunca Rasûlullah (s.a) Ebu Râfı'yi azad etmişti.
Cenazeyi yıkayan kimsenin, onda gördüğü yüz siyahlığı veya suret değişikliği gibi halleri gizlemesi vâcîbtir. Böyle yaparsa işlemiş olduğu 40 günahı affolunur. Ancak fâsik ölünün durumunun, bu gibi fısk ve bid'atından insanların sakınması için söylenmesinde bir sakınca yoktur.
ölünün iyi durumlarını gizlemekte de bir sakınca yoktur. Bu konuda birkaç hadis zikredelim:
Taberânî'nin Ebu Ümâme'den rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim bir ölüyü yıkarsa ve onun sırlarını örterse, Allah (c£) onun günahlarım Örter."
Âişe'den (ra) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştun "Kim ölüyü yıkar, emaneti edâ eder, gördüğü halleri ifşa etmezse, annesinden doğduğu gibi günahlardan tertemiz olur."
Ali'den (r.a) rivayete göre de Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kini Ölüyü yıkar, onu kefenler, kokular, taşır, namazını kılar, ve onda gördüğü halleri İfşa etmezse, anasından doğduğu günkü gibi hatalarından sıyrılır.[261]

YÜZ ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

CENAZE NAMAZI KILMAK, ONU TEŞYİ VE DEFİN SIRASINDA HAZIR BULUNMAK VE KADINLARIN CENAZEYİ TAKİP ETMESİNİNKERAHETİ

Konu ile ilgili hadisler

929. Ebu Hüreyre'nin (r.a) rivayetine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim cenazede hazır olup, namazı kılarsa, ona bir kırat sevap vardır. Kim defn oluncaya kadar hazır olursa, ona iki kırat sevap vardır." Denildi ki; "İki kırat ne kadardır?" Rasûîullah (s.a); "İki büyük dağ büyüklüğü kadardır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [262]

Hadise göre cenaze namazını kılan ve onu uğurlayan kimseye kırat nis-betinde sevap vardır.
İbn Hacer el-Heytemî; "Kırat sevabı, cenazenin bulunduğu yerde bulunmakta hâsıl olur" demiştir.
Ibn Hacer eUAskalânî ise; "Kırat sevabı sadece cenaze namazı kılan kimse içirt hâsıl olur" demiştir. Fakat sahih olan görüşe göre cenaze namazı kılan ile onu uğurlayan kimselerin kırat sevapları değişiklik arzeder.
Cenazelerin anması halinde, ister ayrı ayn ve ister tek namaz kılınsın, kırat sevabı o nİsbette artış gösterir.
Cenaze namazını kılıp, defhedilinceye kadar hazır bulunursa, İmam Şafiî'ye göre, defni tamamlasa, bir başka rivayette, oradan ayrılınca, iki kırat sevabı kazanmış olur. Bu İki kıratın birisi namaz için, diğeri ondan sonraki fiiller içindir.
Taberânî'nin bir rivayetinde; "Kim cenazeyi defnoluncaya kadar takip ederse, üç kırat sevap alır" buyurulmaktadir. Bunların birincisi, evde hazır olmak, ikincisi; namazdan dolayı, uçüncf "ü; ise, defnedilinceye kadarki zaman içindir.
RasûluIIah (s.a), kıratın manasını insan idrakine yaklaştırmak için dağ kadar olduğunu beyan buyurmuşlardır. Bu sebeple, insanın bu sevap mukabilinde ameli icra etmesine İşaret edilmiştir.

Kıratların miktarları konusunda amelin zorluğu ve kolaylığına nisbetle ihtilaf edilmiştir. Burada zikrolunan iki kırat, sevabı namaz ve defin için tahsis olunmuştur. Asıl maksad da budur.
İmam Nevevî ve diğer âlimler "Bu iki kıratın birbirine eşit olması doğru değildir. Çünkü Allah (c.c), iyiliği, karşılığına göre büyütür" demişlerdir.
Buradaki "Büyük iki dağ kadardır" tabiri, bir başka rivayette Uhud dağı kadar olduğu zîkrolunmuştur.
BÎr hadiste; "Onun için iki kırat mükâfat yazılır; en hafifi kıyamet günü mizanda Uhud dağından daha ağırdır" buyurulmuştur.[263]

930. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayete göre RasûluIIah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim müsluman bîrinin cenazesini, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek, uğurlar, cenaze namazını kılar ve defnoluncaya değin aynlmazsa, her biri Uhud dağı kadar sevabı olan iki kırat kadar mükâfatla döner. Kim sadece namaz kılıp definde hazır bulunmazsa, bir kırat ecirle döneri' (Buhârî rivayet etmiştir).[264]

Hadis, cenazeyi, evinden defne kadar takip etmeye teşvik etmektedir.
"Kırat"m Uhud dağı ile açıklanması müslümanlann zihninde bu sevabın büyüklüğünü sağlamaya matuftur. Bu ecrin büyük olması cenaze sahiplerinin, aşın üzüntülerini bîr parça hafifletmek, gönüllerini hoşnut kılmakla orantılı olması hasebiyledir.
Bu iki kırat ecrin birisi, cenazeyi takip içindir. Diğeri ise, cenaze namazı ile birlikte defne kadar sabırla ayrılmamak içindir.[265]

931. Ümmü Atiyye'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Cenazeleri uğurlamaktan nehyolunduk. Fakat haram kılınmadı!' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[266]

Hadisteki anlam hakkında Kurtubî şöyle der:
"Ümmü Atıyye'nin hadisinin zahirinden buradaki nehyin tenzihi olduğu anlaşılmaktadır" Cumhurun görüşü de budur, tma'm Mâlik caiz olduğunu söylemiştir.
Kadınların cenazeyi takip etmeleri mekruhtur. Çünkü kadınlar örtün-mekle ve erkeklere karışmamakla emrolunmuşlardır. Cenazeyi takip etmek, bazen açılmaya ve karışmaya sebep olur. Bu yüzden hoş karşılanmamıştır.[267]

YÜZ ELLİ ALTINCI BÖLÜM

CENAZE NAMAZI KILANLARI ÇOĞALTMAK VE SAFLARI ÜÇ VEYA DAHA FAZLA YAPMAK

Konu ile ilgili hadisler

932. Âişe'den (ra) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Herhangi bir cenazede sayıları yüze varan bir müslüman topluluk, ona yardım dileşeler, mutlaka kabul olunuiT (Müslim rivayet etmiştir).[268]

Cenazede namazı kılanların sayısını çoğaltmak müsîahabtır. Çünkü cemaatin çoğalması, Ölüye dua edenlerin sayısını artıracağından fayda hâsü olur.
Şefaat, ölüye mağfiret dilemektir. Aslında bu kelimenin manası "çifttir". Bu anlamıyla, maksad hasıl olması için makam ilâve etmektir.
Ncvevî şöyle der: Muhtemeldir ki Rasûllullah'a (s.a) önce yüz kişinin ccnaze hakkındaki şefaatlerinin kabul edileceği bildirilmiş, o da bunu ümmetine söylemiştir. Daha sonra kırk kişinin bilâhare de sayılan az da olsa üç saf teşkil eden cemaatın şefaat dileklerinin kabul edileceği bildirilmiş, Rasülullah (s.a) onlan da haber vermiştir. Nitekim müteakip hadisler bu hususu teyid etmektedir.[269]

933. Ibn Abbas'tan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken dinledim:
"Hiçbir müslüman ölmez ki, cenazesinde, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kırk kişi hazır bulunur da, Allah (c.c) onlann, o kimse hakkındaki şefaatini kabul buyurmasın." (Müslim rivayet etmiştir).[270]

Bu ve önceki hadise göre, şefaat mü'minlere mahsustur. Ancak şefaatçi?-lerin ve şefaat olunanların, şefaat ehlinden olması şarttır. Onlann şefaati, bazen kabir azabından veya ahiret azabından kurtuluşuna vesile olur. Veya her iki azabını da hafifletirler.
Şefaat eden 40 kişinin Allah'a şirk koşmayanlarla sınırlı olması, müminler için büyük bir müsamahadır.[271]

934. Mersed b. Abdullah el-Yezenî'den rivayet olunmuştun
"Mâlik b. Hübeyre (ra) cenaze namazı kılacağı zaman, cemaati az bulursa, üç safa böler, sonra şöyle derdi. Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: 'Kimin cenaze namazı Uç saf olarak kılınma, Allah fcc) ona cenneti vâcib kılar' " (£bu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. TÎrmizî, hasendir, de-miştir).[272]

Râvi, Mersed b. Abdullah el-Yezenî'nin, künyesi Ebu'l-Hayr'dır. Mısırlıdır. Tabiînin ileri gelen fakihlerindendir. Hicrî 90'da vefat etmiştir.
Mâlik b. Hübeyre (na) şahabıdır. Humus ve Mısır'da yerleşti. Mervan zamanında ölmüştür.
Cenaze namazında cemaat az ise onlan üç safa bölmek müstehabtır. Böylece Allah'a yönelmede çokluk tezahür etmiş olur.
Bu ve önceki hadislerde 100 kişi veya 40 kişi veya üç saf gibi adetler arasında bir zıtlık yoktur. Asıl olan çokluktur.
Bu üç safla namazı kılınan cenazenin cennetlik olacağı Hz. Peygamber'İn lisanıyla sabittir.[273]

YÜZ ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

CENAZE NAMAZINDA OKUNACAK DUALAR

Önce bir tekbir alınır. Bunu takiben eüzü okuyarak Fatiha okur. Sonra, ikinci tekbiri alıp Rasûlullah'a (s.a) salât okuyarak: "Allâhümme saf!i alt Mu-hammedin ve ala âl-î Muhammed" der. Efdal olan; "Kemâ salleyte ala îbrâ-hıme ve ala âl-i İbrâhîme inneke hamıdun mecîd" demek suretiyle tamamlamaktır. Halktan bazıları "tnnallâhe ve melâiketenû yusallûne ale'n-Nebîy" âyetini okumaz, sadece bunu okur (Salavât-ı şerife okumaz)sa namaz sahih olmaz. Sonra üçüncü tekbiri aiarak ölüye dua eder.
Sonra dördüncü tekbiri alır. (Hanefî mezhebinden olanlar selâm verir. Şafîîler ise) cenazeye dua eder. Bu duanın en güzellerinden biri de; "Allahım, onun sevabından bizi mahrum etme ve ondan sonra bizi fitneye uğratma, bizi ve onu yarlığa" duasıdır.
Şafiî fukahâsma göre muhtar olan, ekser halkın âdeti hilâfına ve İbn Evfâ'mn rivayet ettiği hadise uyarak duayı uzatmaktır. İnşaallah o hadisi zikredeceğiz.
Üçüncü tekbirden sonra me'sur dualara gelince:[274]

935. Ebu Abdurrahman b. Avf b. Mâlik'ten (na) rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (sa) bir cenaze namazı kıldığında (okuduğu) dualardan şunları ezberledim. "Allahım, onu bağışla ve ona rahmet eyle, ona afiyet ver, onu affeyle, makamını İhsan eyle, kabrini genişlet, onun su, kar ve buzla hatalarını temizle, beyaz elbiseyi kirden pak kıldığın gibi, hatalarından pak eyle. Ona dünya ehlinden daha hayırlı ehil, dünya hanımından daha hayırlı hanım nasip eyle. Onu cennetlik kıl, kabir azabından ve cehennem ateşinden uzak eyle" (RâvÎ) sonunda bu mevtanın yerinde olmak istedim. (Müslim rivayet etmiştir).[275]

Hadiste cenaze namazının gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca bütün hayırları toplayan duaların özü ile yadetmek müstehabtır. Çünkü dua ölüye genişlik verir.

Kabir nîmeti ve azabı haktır. "Ona afiyet ver." Yani, kabirdeki, fitne, yalnızlık, zulmet ve azab gibi eziyet veren şeylerden onu koru, anlamındadır.
"Onu bağışla" tabiri ise, O kimsenin taatte yapmış olduğu hatalardan af edilmesini talep içindir.
Nihaye'de; "Af günahların yok edilmesidir. Afiyet ise hastalıklardan ve musibetlerden salim olmaktır" diye îzah edilmektedir.
"Makamını nasib eyle" sözünden maksad ona ecir, sevap ve mağfiret ile ikram edilmesini taleptir. Veya cennetteki nasibini güzel kıl, anlamındadır.
"Su, kar ve buzla hatalarını temizle" Bu cümlede, rahmet ve mağfiret çeşitlerini, ma'siyet ve gaflet türlerini yaygınlaştırma bahis mev-
"Dünyadaki zevcesinden daha hayırlı bîr eş" Bu, ya cennetteki dünya hanımıdır. Veya Hüri'l-în'dir. ölen kadm ise cennetteki dünya erkeklerinden daha hayırlı eş nasib kılınır.[276]

936. Ebu Hüreyre, Ebu Katâde, Ebu İbrahim e!-Eşhelî (r.a), o da babasından -ki babası şahabıdır- (r.a) rivayet ettiğine göre, Nebi (s.a) bir cenaze namazında şunları buyurdu:
"Alfahım, dirimize, ölümüze, küçüğümüze, büyüğümüze, erkeğimize, dişimize, hazır olanımıza, olmayanımıza mağfiret eyle. Allahım, bizden sağ bıraktıklarını İslâm üzere sağ eyle. Canını aldıklarının da, îman üzerine canını al. Allahım, mükâfatından bizi yoksun kılma, ölümünden sonra bizi fitneye duçar eyleme." (Tirmizî Ebu Hüreyre ve Eşhelî rİvayetiyle; Ebu Dâvud, Ebu Hüreyre ve Ebu Katâde rivayetİyle rivayet etmiştir. Hâkim; Ebu Hüreyre rivayeti, Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur, dedi. Tirmizî; "Buhârî, bu rivayetlerin en sahihi, Eşhelî rivayetidir." sözünü nakleder. Buhârî; "Bu babda en sahih rivayet, Avf b. Mâlik hadisidir" demek tedir).[277]

Hadise göre, dirilere ve ölülere şâmil olacak biçimde duada mübalağaya işaret olunmaktadır. İnsana yapılan ikramın en hayırlısı İslâm üzere yaşamak, îman üzere ölmek, fitnelerden uzak olmaktır.
Hadisteki Ebu İbrahim el-Eşheli (r.a) Tabîîn'in ileri gelenlerindendir. Eş-hel, Ensâr'dan bir sülâledir.
Hadisdeki duada, küçüklere mağfiret dilenmiştir. Bu hususta Tahavî-ye; "Küçüklerin günahları olmadığı halde mağfiret dilenmesinin manası" hakkında soruldu. Tahavî; "Nebi (s&) çocukların âkıl-bâliğ olduktan sonra işleyecekleri takdir olunan günahların bağışlanmasını, Rabbinden İstemiştir" diye cevap vermiştir. Veya küçüklerden maksad, gençlerdir. Büyüklerden maksad ihtiyarlardır, denilmiştir.
hayatta gizlediği îtîkadı ve niyetidir. Aşikâr yönlen ise hayatta aleni olarak işlediği bütün hareketleridir.[278]

937. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'ı (sa) şöyle buyururken işittim:
"Mevta için namaz kıldığınız zaman, içten gelerek dua ediniz!' (Ebu Dâ-vud rivayet etmiştir).[279]

Hadise göre, duadan soyutlanmış cenaze namazı sahih değildir.
Duada ihlâsh olmak, dua esnasında Allah'a ortak koşmadan yakarmaktır. En azı; "Allahım, onu mağfiret et" duasıdır.[280]

938. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) cenaze namazı kılarken şöyle dua etmiştir: "Allahım, sen onun (ölünün) Rabbi'sin. Onu Sen yarattın, İslâm'a onu Sen hidâyet ettin, ruhunu Sen kabzettin. Gizli ve aşikâr yönlerini Sen bilirsin. Onun için Sana şefaatçi olarak geldik, onu mağfiret eyle!' {Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[281]

Hadise göre, hayrın bu çeşitlerini kapsayan lafızlarla dua etmek müste-habtır.
"Gizli ve aşikâr yönlerini Sen bilirsin "; cümlesindeki gizli yönü, kişinin[282]

939. Vasile b. Eska'dan (r,a) rivayete göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (sa) müs!üman bir adamın cenaze namazını bize kıldırırken, şöyle dua ettiğini işittim: Allahım, falan oğlu falan, Sen'in zimmetinde ve iraden akındadır. Onu kabir fitnesi ve cehennem azabından koru. Sen vefa ve hamde lâyıksın. Allahım, ona mağfiret eyle ve acı. Sen gerçekten Cafûr ve Rahîm'sin." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[283]

Hadise göre,* Rasûlullah (s.a) ashabının hayrı için ve ümmetine talim etmek için en câmî duaları ihtiyar etmeye arzu duyardı.
İraden altındadır" cümlesindeki "Habl-limesi "Hepiniz toptan Allah'ın ipine sanlınız"(ÂI-i îm-ran, 103) âyetinde ahidveya, eman veya zimmet manasına kullanılmıştır. Arapların âdeti, birbirine eman verirlerdi. Birisi sefere çıkacağı zaman her kabilenin reisinden eman alırdı. Böylece her bir kabilenin sınırlan içinde emin olmuş olurlardı. İşte bu cümlenin anlamı budur.[284]

940. Abdullah b. Ebu Evfâ (ra) kızının cenaze namazını dört tekbirle kıldı. Dördöncü tekbirden sonra, iki tekbir arası süresince ayakta kalarak, kızı için istiğfar edip duada bulundu. Sonra "Rasûlullah (sa) böyle yapardı" dedi.
Diğer bir rivayette: "Dört tekbir aldı. Bir müddet bekledi. Ben beşinci tekbiri alacağını tahmin ettim. Sonra sağına ve soluna selâm verdi. Namazdan aynlınca/kendisine; 'Bu nasıl? diye sorduk.' 'Ben Rasûlullah'ı (s.a) böyle yaparken gördüm. Onun yaptığı şeklin dışına çıkmadık. Yahut, 'Rasûlullah (s*) böyle yapardı' dedi." (Hâkim rivayet etti, ve sahih hadistir dedi).[285]

Hadise göre cenaze namazının dördüncü tekbirinden sonra mevtaya duayı uzun kılmak müstehabtır. Bunun aksine insanlar bu yerde az dua ederek, dördüncü tekbirden sonra selâmda acele davranmaktadırlar.[286]

YÜZ ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

CENAZEDE ACELE ETMEK

Konu üe ilgili hadisler

941. Ebu Hüreyre'den (ra) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cenazeyi taşımada acele ediniz. Eğer ölen kimse sâlih bir insan ise, (kabrindeki) hayrına ulaştırmış olursunuz. İyi bir insan değilse, o takdirde şerrinden kurtulmuş olursunuz."(Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[287]

Müslim rivayetinde: "Üzerine hayır göndermiş olursunuz" şeklindedir.
Hadise göre cenazeyi takip edenlere zorluk olmamak şartıyla acele götürmek müstehabtır.
Cenazeyi acele götürmek sâlih insanlar için hayırdır, tehir edilmesi ise, ban hayırları fevt eder.
Cenaze sahibinin hayırlı veya serti olması gaybî bilgilerdendir.[288]

942. Ebu Sâid el-Hudrî'den (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Nebî (sa) şöyle buyurdu:
"Cenaze tabuta konulduğu zaman erkekler onu omuzlarına kaldırınca (meyyit) iyi bir insan idiyse, 'Beni (acele) götürün' der. Eğer iyi insan değilse, yakınlarına 'Eyvah, veyl bana, beni nereye götürüyorsunuz?' der. Feryadım insan dışında her şey işitir. Şayet insan işitmiş olsa bayılırdı." (Buharı rivayet etmiştir).[289]

"Eğer sâlih bir kimse ise" sözünden murad, dünyada emirlere sarıhp yasaklardan kaçınan kimse veya böyle olmadığı halde son nefesinde tevbe etmesi nasip olan kimsedir.
Hadise göre, ölen kimsenin özel bir melekesi vajir.
Hadiste vârid olduğu gibi cenazenin konuşması ya hakîkidir ki bu Alla-hu Teâlâ'nın kudretine göre İmkansız değildir. Veya lisân-ı hal olmasından kinayedir, ^ani, şayet bu kimseye konuşma kabiliyeti verilmiş olsa, bu sözü söyleyeceğine işaret vardır. Fakat önceki mana

hadisin zahirine göre daha yakındır. Ancak Allah (cc), kesb ve amel konusunda bağımsız irade ve ihtiyarın gerçekleşmesi için ölülerin hâlini insanlardan gizlemiştir.[290]

YÜZ ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM

ÖLEN KİMSENİN BORCUNU ÖDEMEDE ACELE ÜAVRANMAK, TEÇHİZİNİ SAĞLAMAK, ANCAK ANSSZÎN ÖLÜRSE ÖLÜMÜ KESİNLİK ARZ EDİNCEYE KADAR BIRAKMAK

Konu ile ilgili hadisler

943. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurdu:
"Mü'minin canı, ödeninceye kadar borcuna bağlı kalır." (Tirmizî rivayet ederek, hasendir dedi).[291]

Hadiste, "Mü'minin canı borcuna bağlı kalır" sözü hakkında Suyûtî; "Cam şerefli makamından borcu sebebiyle alıkonulmuştur" der. Hafız îrâkî ise; "Onun işi kurtuluş mudur, yoksa heîâk mıdır, diye hükmedilmeden, borcu ödenip, ödenmeyeceğine kadar beklenir!' Fukahânıh açıkladığı gibi, ölen kimse ödeyecek miktarı bıraksa da, bırakmasa da müsavidir.
Mâverdî ise; "Hadis, ölen kimsenin terike bırakmaması haline hamlolunmuştur" demiştir.
Zahir olan mana; "Borç almada ve ödemede asi olan kimsenin hâli budur. Aksi halde o kimsenin Allah'tan (cjc) affedilmesi umulur." ölen kimsenin borcunu Ödemede acele davranmak gerekir.
Bu hadis, Rasûluliah'ın (sa) vefat ettiğ zaman zırhının yiyecek karşılığında bir yahudidî rehin bulunmasına münâfi değildir. Çünkü rehin, mürte-hinin elinde, kendi hakkı makammdadır. Ortada borç yoktur.[292]

944. Husayn b. Vahvah'tan (r.a) rivayete göre Talha b. Berâ (r.a) hastalanmıştı. Nebî (s.a) ziyaretine gelerek:
"Talha'nm öleceğini zannediyorum, ölünce bana bildiriniz. Cenazesine acele davranınız. Çünkü müslümanın ölü bedeninin yakınları içinde alı konulması doğru olmaz" buyurdu. (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[293]

Râvi, Husayn b. Vahvah (r.a) sahabidir. Kadisiye'de şehid düşmüştür.
Hadise göre, ölen kimsenin vefatı kesinleştikten sonra teçhizine başlamak vâcibtir. Sebepsiz yere tehir etmek haramdır.
İbn Esir şöyle demiştir: "Talha gece vefat etmiştir. Son nefesinde 'Beni gece defnedin, Rabbime kavuşturunuz. Rasüluüah'ı (sm) çağırmayın, çünkü benim yüzümden yahudilerin ona zarar vermesinden korkarım' demiştir. Sabah olunca Rasûlullah'a haber verildi. Efendimiz gelerek kabrinde durdu, insanlar da saf halinde durdular. Rasûlullah (sa) ellerini kaldırarak; 'AlSahtm, Talha'ya güldüğün ve onun da Sana güldüğü halde kavuşsun' diye buyurdu.[294]

YÜZ ALTMIŞINCI BÖLÜM

KABİR YANİNDA NASİHAT

Konu ile ilgili hadisler

945. Ali'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bakîu'I-Ğarkad mezarlığında idik. Bize, Rasûlullah (s.a) gelerek oturdu. Biz de çevresinde oturduk. Elinde bir asâ bulunuyordu. Başını eğmiş, bastonu ile yere (bir şeyler) çiziyordu. Sonra şöyle buyurdu:
"Sizden hiçbir kimse yok ki, cennet ve cehennemde yerleri yazılı olmasın." Sahabîler;
"Yâ Rasûlallah o takdirde hakkımızdaki yazıya güvenelim mi?" dediler. Rasûlullah (sa):
"Ameli saiih işleyiniz. Herkes ne için yaratılmıssa kolaylaştınhr" buyurdu. Hadisin tamamını zikretti. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[295]

"BakTut-Ğarkad" Medine kabristanlığıdır. Burada diken ağaçlan bulunduğu için bu isim verilmiştir.
Kabirde vaaz etmek müstehabtır. Çünkü bu zaman kalplerin inceldiği andır.
Hadise göre: Her şeyi bilen Allah (cc) insanların şekavet ve saadetten dolayı kazanacaktan yerleri bilmektedir. Allah'ın (cc) bu ilminin, İnsanı o amelleri işlemeye zorlamakla ilgisi yoktur. Sabık ilminden maksat, "Falan kimse ihtiyarıyla salihlerin amelini işleyeceğini, böylece saadet ehlinden olacağım bilmesidir?' Fakat Allah'ın bilgisi insanlardan gaibtir. İnsan kendisinin hangi sınıftan olduğunu bilmediği gibi, Allah'ın bu ilmine dayanarak amelden tekasül gösermesi düşünülemez. Bilâkis iyi ve güzel amel işlemeye gayret etmesi lazımdır. Çünkü Allah (cx), kulu ezeli bilgisine göre değil, belki çnun ihtiyarıyla kazandığı amellere göre hesaba çekecektir.
Buhârî'nin rivayetinde; "Saadet ehline gelince, bunların saadet ehlinin amelini işlemesi kendilerine kolaylaştınhr. Şekavet ehli ise şekavet ameli onlara kolaylaştırılır. Sonra;[296]

YÜZ ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÜYÜ DEFNETTİKTEN SONRA, BtRAZ OTURUP DUA VE İSTİĞFARDA BULUNMAK

Konu ile ilgili hadisler

946. Ebu Amr'den veya Ebu Abdullah veya Ebu Leylâ Osman b. Af-fan'dan (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Nebî (s.a), ölü defnolunduktan sonra bir süre başında durur ve 'kardeşiniz için istiğfar ediniz. Ve onun içirT(HieIeklerin sualine cevapta basan dileyin. Çünkü şu anda sorgudadır' buyururdu." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[297]

Hadise göre definden sonra kabir yanında durup Münker ve Nekir'in sorgu suali esnasında ölünün sabit söz ki, kelime-i tevhid üzere kılınma ıadair dua etmesi müstehabtır. Mü'min kimseye Allah (cx) delili ilham eder ve "RabbİM Allah, dinim İslâm'dır" cevabını verir.
Kâfir ve münafık ise "Ha, ha, bilmiyorum" cevabını verir.
Kabirde Münker ve Nekir'in sorgu suali haktır. Definden sonra kabrin başında biraz durmak müstahabtır. Ölen kişi, o esnada kabrinin başındakilerin konuşmalarım işitir.[298]

947. Amr b. As'tan (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Beni gömdüğünüz zaman, deve kesilip, eti dağıtılacak kadar, kabrimin yanında durunuz ki, sizinle yalnızlığım gitsin ve Rabb'imin görevli meleklerine vereceğim cevabı bilir olayım". (Müslim rivayet etmiştir. Hadisin tamamı geçmişti).[299]

İmam Şafiî (r.a): "Kabrin yanında biraz Kur'an okumak müstehabdır. Kur'an hatmedilirse iyi olur" demiştir.
Hadise göre; ölüye ünsiyet kurmak için, kardeşlerinin ve ailesinin ona kabir başında dua etmesi müstehabdır.
Unsiyetten hikmet; Allah bilir, insan nesli ancak kendi benzeriyle Ülfet kazandığı içindir. Ünsiyet hasıl olunca kalbi sükûna erer ve mutmain olur. Bu yüzden Amr b. As vasiyetini böyle yapmıştır.

Kabir azabı haktır. Münker, Nekir isimli İki meleğin sorulan haktır. Definden sonra kabrin başında biraz durmak müstehabdır. ölen kişi o esnada kabrinin başındakilerin konuşmalarım işitir.[300]

YÜZ ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM

ÖLÜ NAMINA SADAKA VERMEK, ONA DUA ETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"BunÎann arkasından gelenle (şöyle) derler. Ey Rabbimiz, bizi ve iman ile daha önden bizi geçmiş olan din kardeşlerimizi yarlığa." (Haşr, 10)[301]

Konu ile ilgili hadisler

948. Aişe'den (na) rivayet olunmuştur. Bir adam, Nebi'ye (s.a) şöyle dedi: "Annem ansızm vefat etti. Şayet konuşsaydı, sadaka vereceğim tahmin ediyorum. Onun adına sadaka versem, ona sevap olur mu?" Rasûlullah (s.a); "Evet" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[302]

Hadise göre: ölünün hesabına sadaka vermek meşrudur. Ve ona fayda sağlar. Hadis şu âyete nt değildir.
"tnsan ancak çalıştığına erişir." (Necm, 39) Çünkü âyet kâfirler hakkındadır, tnsan umumi zikredilmiş, fakat kâfirler kastolunmuştur.
Veya; "Ancak çalıştığının karşılığı vardır. Allah'ın fazlı ise çok büyüktür. Günahları affeder. İyiliği artırır. Mü'minlerin, O'na dua etmeleri sebebiyle mükâfatlandırır." manasına gelir. Baba, çocuğunun doğmasında sebeb olunca, sanki onun ameliyle sevap kazanır. Bu manayı doğrulayan, Rasûlul-lah'm (s.a) şu hadisi buna delildir: "tnsan ölünce üç şeyden müstesna ameli kesilir. Sadaka-i cariye, faydalanılan ilim, kendisine dua eden salih evlat."
Nevevî, sevapların ölülere ulaşacağı konusunda alimlerin ittifak ettiklerini söyler. Hanefîlere göre de, bağışlanan her çeşit ibadetin sevabı ölenlere erişir.[303]

949. Ebu Hüreyre'den (na) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"tnsan ölünce, şu üç husus dışında ameli sona erer: Sadaka-i cariye, faydalanılan İlim, kendisine hayır dua eden iyi evlât." (Müslim rivayet etmiştir)[304]

Hadise göre: Bu üç sebeple ölen kimseye, sevabın ulaşması sabittir. Çünkü bunlara sebep veren odur. Dolayısıyla sanki devamlı yapan odur. Hadis, öldükten sonra devam edecek hayırları işlemeye teşvik etmektedir.
İlmi yaymanın ve- öğretmenin faziletine işaret olunmaktadır. İbn Mâce'de ise RasÛlullah (s.a) söyle buyurmuştur:
"Mü'mine ölümünden sonra, amelinden ve kasemlerinden ulaşacak şeyler şunlardır:
1. Yaydığı itim,
2. Bıraktığı salih çocuk.
3. Bıraktığı mushaf
4. Bina ettiği mescit.
5. Yolcu için bina ettiği ev.
6. Akıttığı nehir.
7. Sıhhatinde iken malından sadaka olarak çıkardığı mal."
Bu hadisle, Müslim hadisi arasında çelişki yoktur. Çünkü RasÛlullah (s.a) önce üç sebepten faydalandığı hadisini zikretmiş, sonra Allah'tan (cc) vahiy yoluyla bu sayıyı artırmıştır.
Çocukların işlediği iyi amellerden baba istifade eder, günahlarından zarar görmez. Bu Allah'ın (cc) fazl ve in'âmıdır.[305]

YÜZ ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖLEN KİMSEYE İNSANLARIN ÖVGÜSÜ

Konu ile ilgili hadisler

950. Enes'den (r.a) rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir: Sahabîler bir cenazeye rastgeldiler. Onu hayırla yâd ettiler. Nebi (s.a); "vacib oldu" buyurdu. Sonra bir başka cenazeye rast geldiler. Onu da şerle andılar. Nebi (s.a); "Vacip o/du" buyurdu. Ömer b. Hattâb (r.a); "Ne vacip oldu?" dedi.Nebî "Şu hayırla yad ettiğiniz kimseye cennet vacib oldu, şu şerle andığınız kimseye de cehennem vacib oldu. Sizler yeryüzünde Allah'ın şahidlerisiniz" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmîc'erdir).[306]

Hadise göre, ihlasu mü'minlerin, bîr mö'mini övmesi onun bâtinen ve zahiren iyi olduğuna şehadettir. Eöyîe olunca şahit oldukları kimse cennet ehlindendir.
Yine bir kimsenin içi ve dışının fesadına şahitlik yapılırsa o kimsenin cehennem ehlinden olduğuna delildir. Çünkü arzusuna tabi olmayan gerçek mü'mmîer, Allah'ın (cc) şahitleridir. Onlara hakkı söyletir ve doğru olanı ilham eder.
Fasiklann hayır veya şer ile şahitliği muteber değildir.
Rasûlullah'ın (s.a); "ölülerinizin iyiliklerini anınız. Kötülüklerinden vazgeçiniz" sözü mü'minlere aittir. Kâfir veya cehren masiyet İşleyen kimselerin kötü amellerini zikretmek, ondan sakınmak için haram değildir.
Ebu Davud'un, Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadis şöyledir: "Melekler semada Allah'ın şahitleridir. Sizler de Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz..." buyurulmuştur.
Ibn Tin, bu hususun sahabîlere mahsus olduğunu ve ehli takva kimselerin şahidliğinin de muteber olduğunu söyler.
Nevevî de sahabîlerin şerle andıkları cenazenin münafıklardan olduğu görüşündedir.[307]

951. Ebu'l-Esved'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Medine'ye gelip. Ömer b. Hattab'in (ra) yanına oturdum. Bir cenaze geçiyordu. Onun hakkında hayırlı sözler söylendi Ömer (r.a); "Vacib oldu" dedi. Sonra bir başka cenaze geçti. O kimseye de şerli sözler söylendi. Ömer (ra); "Vacib oldu" dedi. Bir müddet sonra üçüncü bir cenaze geçti. Onun hakkında da'serii sözler söylendi. Ömer (ta); "Vacib oldu" dedi. Ebu'l-Esved (r.a) "Ya£miru'l-Mü'minin ne vacib oldu?" diye sual ettim. Ömer (ra); "Ne-bi'nin (sa) buyurduğu gibi söyledim. Nebi (s.a) 'Herhangi bir müslüman hakkında dört kişi hayırla yâd ederse, Allah (cc) onu cennete koyar! Biz, 'Üç kişi hayırla yad ederse?' dedik. Nebî (s.a) "üç kişi de hayırla yâd ederse" buyurdu. Biz, iki kişi hayırla yed ederse dedik. Nebî (s.a); 'iki kişi de hayırla yâd ederse' buyurdu. Biz de artık tek kişinin hayırla yâd etmesinden sual etmedik" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir).[308]

Râvi, Ebu'l-Esved ed-Düelî'nin adı, Zâlim b. Amr b. Süfyan'dır. Mu-hadramûn'dandır. Hicri 69'da vefat etmiştir.
Hadise göre: Dört kişinin hayır ile şehadeti onun cennetlik olduğunu ifade etmektedir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde "En yakın dört

komşusu hayır ile şahadet ederse, o kimse hakkında Allah (cc) şöyle der: 'O kimsenin hakkında onların ilmini kabul ettim. Bilmedikleri günahları affettim'. "
İbn Hacer, Fethu'l-Barî'de şöyle der; "Mtislümanvn bununla tahsis edilmesi, mü'minlere rahmet ve faziletin genişliğine delildir. Allâhû Teâlâ onlara en az bir sebeple veya dua ile veya gefaatla, katından hayırlar verecektir!' imamlarımız bundan ve önceki hadisten; cenaze geçerken iyi kimse ise ona dua edilmesinin ve onun hayırla anılmasının sünnet olduğu hükmünü çıkarmışlardır.[309]

YÜZ ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK YAŞTA ÇOCUKLARI ÖLEN KİMSENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadisler

952. Enes'in (na) şöyle dediği rivayet olunmuştur: RasûîuIIah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir müslümanın, buluğ çağma ulaşmamış üç çocuğu ölürse, Allah (cc) o çocuklara olan rahmetinden dolayı, onları cennete koyar?' (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[310]

Hadise göre; üç küçük çocuğu Ölen kimse sabreder ve sevabını Allah-tan (cc) beklerse, Allah'ın (cc) onlara şefkat ve merhametinin büyüklüğünden dolayı o kimseyi bu küçük çocukların hürmetine cennete koyar.
"Küçük çocuk" olması zikredilmiştir. Çünkü onlar günahsızdırlar. Ve onlara rahmet ve şefkat daha büyüktür.
Alimlerden çoğu bu hususda akil baliğ olanla, küçük çocukları ayırmışlaidır. Çünkü akil baliğ çocuktan tahmeti yok etmeyi gerektiren ana babaya İsyan tasavvur edilir. Küçük çocuk böyle değildir Çünkü onlar şer ile muhatap değillerdir.
tbn Münir; "Bilakis bu hükme büyfik çocuklar da girer. Çünkü ana babaya yük olan küçük çocuk hakkında bu sa^îî olunca, kendisinden fayda hasıl olan büyük çocuk hakkında neden sabit olmasın" der.
İbn Hacer, Fethu'l-Barî'de; "Allah (cc), onu onlara rahmetinin fazlı sebebiyle cennet'e sokar" sözü birinci görüşü teyİd eder. Çünkü onlar küçüktürler. Günahsız olmaları sebebiyle onlara acıma daha ziyadedir" demiştir.
Mecnûn olarak akil bâüğ olup, bu şekilde ölen kimse bunlara dahii midir?
Bu hususta kayıtlama getirilmemiştir. Fakat günahsız olmaları sebebiyle bunlara dâhil kılınmıştır.
îbn Mâce'nin Ukbe'den merfuan rivayetinde Rasûlullah (s.a) " Cennetin sekiz kapısında onunla karşılaşır ve dilediğiniz kapıdan girersiniz" buyurmuştur. Bunu Neseî'nin şu hadisi doğrular: "Sen cennet kapılarından bir kapıya gelmezsin ki, o çocuğu sana kapıyı açmaya çalışırken bulamayasm." Bu gibi hadisler yukarıdaki manayı te'kid etmektedirler.
Ölen müslüman çocukları cennetliktirler. Ma'zirî "Peygamberlerin çocuklarının cennetlik olduklarına alimler icma etmiştir" der. Müşriklerin çocukları hakkında ihtilaf edilmiştir. Ancak onların da cennetlik oldukları söylenir. Nitekim bir hadiste; "Kâfirlerin çocukları, cennet ehlinin hizmetçileridir" buyurulmuştur.[311]

953. Ebu Hüreyre'nin (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s,a) şöyle buyurdu:
"Müslümanlardan birinin, Üç çocuğu ölürse, yemin yerine gelmesi müstesna, cehennem ateşi, o kimseye dokunmaz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[312]

"Yemin yerine gelmesi"nden maksat, şu âyetin hükmüdür: "Sizden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere kepiniz oraya varacaktır"
Hadise göre: Üç çocuğu ölen mü'min sabreder, sevabını Allah'tan beklerse, Allah'ın takdirine razı olursa cehennem ateşi ona dokunmaz. Her ne kadar sırattan geçerken, ateş üzerine gelse bile saadet ehli olması hasebiyle ateşin eziyetini duymayacaktır. Geçişi göz açıp kapamneaya değin gerçekleşecektir. Ancak Allah (cc) bir âyette:
"Sizden cehenneme uğramayacak yoktur. Bu Rabb'inin, yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür." (Meryem, 71) buyurmuştur. Bu âyet bütün insanların istisnasız cehenneme uğrayacağına dair Allah'ın yeminidir. Ancak bu âyetin izahı hakkında Hattâbî; "Bu âyetin manası, mü'minler cehenneme azap görmek için girmeyeceklerdir. Bilâkis bu cehennem üzerinden geçmek şeklinde tezahür edecektir. Bu geçiş, bir kimsenin yeminini keffâretle çözme miktarmdadir!'
Taberânî'nin bu konuya dair rivayetinde merfuan şöyle buyurmuştur: "Kimin buluğa ermemiş üç çocuğu ölürse, cehennemi ancak bir yolcu geçişi gibi geçer?' Yani sırattan geçiştir. Bu kasem hakkında hangi âyet olduğu ihtilaf olunmuştur.
1. (Meryem 71) âyetinin başına yemin takdiri iledir, ki maksat bu âyettir.
2."Rabb'ine andolsun ki mutlaka biz onları uydukları şeytanlarla beraber hasredeceğiz..." (Meryem, 68)
Bu âyetten üç âyet sonra cümlesinden istifade ile bu yeminin vâcib olduğu ortaya çıkar.
Ayetteki ' nemin üzerindedir.
ifadesi sırat köprüsünden geçiştir. Bu köprü cehen-
Neseî'nin rivayetinde Rasûlullah (s.a); "Vürûd, giriştir. Hiçbir iyi vefa-cir kimse yoktur ki oraya girmesin. Fakat mü'minlere bu geçiş, serinlik ve selâmet olur."
Tirmizî'nin rivayetinde; "Oraya girerler, sonra amelleri ile çıkarlar" bu-yurulmuştur.
Ibn Hacer, Fethu'I-Barî de; "Bu iki görüş, sözlerin en sahihidir" demiştir.
Sırattan geçiş, oraya girmek demektir. Ancak insanların amellerine nis-betle geçiş farklı olacakın En üst derecede olan kimse, göz açıp kapama süresinde geçecektir. Rasûlullah (s.a) "Hudeybiye'de hazır olanlar cehenneme girmeyecektir" buyurdu. Hz. Hafsa; "Allah (c.c) 'Herkes oraya girecektir'bu-yurmadı mı?" dedi. Rasûlullah (s.a); "Allah (c.c): 'Sonra takva sahiplerini kurtarırız-.' (Meryem, 72) buyurmadı mı?" diye cevap verdi.
Bu âyetin izahında Yalnız kâfirlere mahsustur" diyen zayıf bir görüş vardır. Bir başka görüş, buradaki girişten murat; "Mü'minin dünyada hummadan yakalandığı sıcaklık kadardır" görüşüdür ki, bu da, bu açıklamalara münâfi değildir.[313]

954. Ebu Saîd el-Hudrî'nin (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ra-sûlullah'a (s.a) bir kadın gelerek; 'Yâ Rasûlallah, sözlerinden sadece erkekler faydalanıyor. Bize b-r gün tâyin et, gelip, Allah'ın sana öğrettiğinden birazını da bize öğret' dedi. RasûluİIah (s.a), 'Falan gün bîr araya toplanın' buyurdu. O günde toplandılar. Nebi (s.a) geldi. Onlara, Allah'ın kendisine öğrettiğinden öğretti. Sonra söyle buyurdu. 'Sizden herhangi bir kadın, sağken üç çocuğu irtihal ederse, onlar o kadına cehenneme karşı engel olur.' Kadınlardan biri; 'İki kişi ölse?' dedi. Rasûlullah (s.a); İki çocuğu da' buyurdu. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[314]

Hadise göre: Kadının öğrenim hakkı vardır. Kadın şer'î şerifle mükelleftir. Toplumda faydalı, sâlih bir üye olması amacıyla dînî, dünyevî işlerini düzeltmek için ilim Öğrenmesi vaciptir. Nebi'nin (s.a) kadının öğrenim isteğine İcabet etmesi, tevâzuuna güzel bir delildir.
Hadîste Rasûlü Ekrem'e geldiği bildirilen kadın Enes'in (ra) annesi Ümmü Süleym'dir. Ümü Hânî ve Ümmü Eymen olduğu da bildirilir. Hadisenin birkaç defa tekerrür etmesi de muhtemeldir.
Kadınlar erkeklerle konuşarak dini problemlerini, İhtiyaç duydukları şeyleri sorarak öğrenebilirler. İmam, birşey hakkında vaadde bulunabilir.
Kurtubî şöyle demiştir: "Hadiste üç çocuk zikredilmiştir. Çünkü, çokluğun ilk mertebesi bu sayıdır. Ecrin çokluğu ile musibet büyük sayılmıştır. Bu üç çocuğu aşarsa musibetin yönü hafifler. Çünkü alışkanlık hâline gelmiş olur"
Hafız Ibn Hacer bu görüşü şöyle tenkid etmiştir. "Çünkü 4 çocuğu ölen kimsenin zarureten üç çocuğu ölmüş demektir. Dolayısıyla mükâfata bu da lâyıktır. Dördüncü çocuk ecri yükseltmezse bile, bu mükâfatı da kaldırmaz. Gerçek şudur ki, hadiste üç çocuktan fazlası ötmesi halinde mükâfata daha layık olacağına işaret vardır. Onların Rasûlullah'a (s.a) üçten fazlasını sormamaları, bunu teyid etmektedir. Çünkü onlar üç adetten dördün, beşin de aynı hükme gireceğini bilmekteydiler.
Rasûlullah'a (s.a); "tki çocuğu ölene ne dersin?" diye soran kadına "iki çocuğu Ölen de" cevabını vermiştir. Üç çocuğun hemen arkasından

buna cevap vermesi, ya çok süratli bir şekilde gerçekleşen vahyin eseridir. Veya bunu Rasûlullah (s.a) bildiği halde, amelde gevşeklik göstermesinler diye baştan söylememiş, sualden sonra cevap vermiştir. Çünkü genellikle iki çocuğun ölümü, üç çocuk ölümünden daha tesirlidir.[315]

YÜZ ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

ZALİMLERİN MEZARLARININ YANINDAN GEÇERKEN, BAŞLARINA GELEN BELÂLARA KARŞI KORKUP, AĞLAMAK, ALLAH'A İHTİYACINI İZHAR EİMEK, BU KONULARDAN GAFİL OLMAKTAN SAKINDIRMAK

Konu ile ilgili hadisler

955. İbn Ömer'den (na) rivayet edilmiştir. Rasülullah (s.a); Semûd beldelerindeki Hicr mevkiine varınca- ashabına şöyle buyurdu:
"Şu azaba uğramış kavmin yerlerine, ancak ağlar vaziyette giriniz. Eğer ağlayamiyorsanız, oraya girmeyiniz ki, onların başına gelenler, size de gelebilir!' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[316]

Bir başka rivayette: "Rasülullah (s.a), Hicr mevkiine uğradığında şöyle buyurdu; 'Nefislerine zulüm eden şu kimselerin yerlerine, ancak ağlayarak giriniz. Aksi takdirde onlara isabet eden azâb, size de dokunabilir.' Sonra Ra-sûlullah (s.a) başını örterek, vadiyi hızlı bîr şekilde kat ettir
Semûd diyarı, Şam ile Medine arasındadır. Ashab Rasûlullah (sa) İle beraber Tebûk seferine giderken bu hadis varid olmuştur.
Rasûiullah (s.a); "Ancak oraya ağlayarak girin" sözünden murat, ağlamayı gerektirecek şekilde tefekkürle emretmiştir. Çünkü Allah (tc) bu kavme yeryüzünde uzun süre mühlet vermiştir. Bunlar ise küfür içinde yaşamışlardır. Bu yüzden Allah'ın (c.c) azabı onlara geldi. Mü'minler de bu yerleri tefekkür edip, Allah'ın azabından emin olması, onların başına gelenin, kendi başlarına da gelebileceğini düşünmeleri ve ibret almalap gerekmektedir. Kim bu yerlerden düşünüp üzülmeden geçerse, bir nevi aldırış etmemek gibi bir hâl meydana geleceğinden yasaklanmıştır. Ayrıca bu durum, kalbin kararmasına ve hüşû duymamasına götürür. Belki de onları azaba sürükleyen amelleri işlemeye sürükler ve aynı azaba düşmelerinden emin olamayabilirler.
Bu yüzden, "Zâlimin azabı, zâlim olmayan kimseye nasıl dokunur?" diye itiraz eden kimseye bu cevap verilmiştir.
Ayrıca, zâlimlerle oturup, kalkmak ve onlarla yemekten nehiy vardır. Nitekim bir âyette:
Haksızlık yapanlara yönelmeyin, yoksa ateş size de dokunur." (Hûd, 113) buyurulmuştur.[317]

YÜZ ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM

SEFER ÂDABI KİTABIPERŞEMBE GÜNÜ SABAH ERKENDEN SEFERE ÇIKMANIN MÜSTEHAB OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

956. Kâ'b b. Mâlik'den (r.a) rivayet olunmuştur: "Nebi (s.a) Tebûk seferine perşembe günü çıktı. O, perşembe günü sefere çıkmayı severdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[318]

Sahîhayn'daki rivayetinde: "Rasûiullah (sm), perşembe günü dışında nadiren sefere çıkardı."
Hadise göre: Cihad ve diğer seferler olsun perşembe günü sefere çıkmak müstehabtır.
Pazartesi ve cumartesi günleri de sefere çıkmak faziletlidir.[319]

957. Sahr b. Vedâa el-Ğamidî es-Sahabî'den (m) rivayet edilmiştir. J?û-sûlullah (sm) göyle buyurdu: "Allahım, günün erken saatlerinde ümmetime bereket ihsan eyle' Rasû-lullah (sjs) bir seriyye veya ordu gönderdiği zaman gündüzün evvelinde gönderirdi. Sahr (rM) ticaretle meşguldü. Ticaret (malını) erkenden gönderirdi. Matı çoğaldı ve zengin oldu. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tir-mizî, hasendir, demiştir)[320]

Hadisin râvisi Sahr b. Vedâa Hicazlt'dır. Taife yerleşti. İttifakla sahabî-dir. Vefat tarihi bilinmemektedir.
Hadise göre: Sefere, perşembe veya diğer günlerde sabahleyin çıkmak müstehabtır.
Çalışma ve ticaret gibi hususlarda olsun, fayda hâsıl olması için gündüz erken vakitlerden yararlanmaya özen göstermek gerekir. Gayret, çalışma canlılığı, üretimin bol olması, kazancın çok olması gündüzün evvelinde hasıl olur. Ve bu vakitte bereket meydana gelir.[321]

YÜZ ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM

SEFER İÇİN ARKADAŞ EDİNMEK, BAŞLARINA UYACAKLARI BtR ÂMİR TÂY^İN ETMEK

Konu ile ilgili hadisler

958. Ibn Ömer'den (na) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûluilah (sa):
"Şayet insanlar yalnız yolculuğa çıkmaktaki tehlikeleri, benim kadar bilselerdi, hiçbir kimse, geceleyin yalnız olarak yürümezdi" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir)[322]

Hadise göre: Yola arkadaşstz tek başına çıkmak mekruhtur. Bundaki hikmeti en az akıl sahibi kimse bile idrak eder. özellikle sefer tecrübesi olan kimseler daha iyi bilir.
Seferde yalnız başına olmakta dini ve dünyevî birçok zararlar mevcuttur. Cemaat namazından mahrum olmak, tehlikelere maruz kalmak, gibi...
Belki de sefer hâlinde hasta olması durumunda, hastalığı ile ilgilenecek kimse bulamaz.[323]

959. Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden (r.a) şöyle dediği (r.a) rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a):
"Tek bir yolcu şeytandır, tki yolcu, iki şeytandır. Fakat üç yolcu birj gruptur" buyurdu. (Ebu Dâvud, Tirmizî, Neseî, sahih isnadlanyla rivayet et| mislerdir. Tirmizî, hasen hadisdir, demiştir).[324]

Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden işitmiştir. Amr b. Şuayb'in babasının dedesi Abdullah b. Amr b. As'tir {r.a). Seferde en az üç kişi ile yolculuk yapmak müstehabtır. Bundan az sayıdan kaçınmak gerekir. Çünkü ancak üç veya daha çok sayı ile maslahat ve fayda sağlanmış olur. Çünkü bazen iki kişiden birisine bir şey ânz olursa diğeri yalnız kalır.
Hattâbî;' 'Bunun manası, yalnız başına yolculuğa çıkmak şeytanın fiilidir. Bu halde, şeytan ona yoldaş olur. Ona istediği kötülüğü yaptırır.[325]

960. Ebu Saîd el-Hudri ve Ebu Hüreyre'nin (r.a) şöyle dedikleri rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a);
"Bir sefere üç kişi çıktığı zaman, birisini emir. tâyin etsinler" buyurdu. (Hasendir. Ebu Dâvud, hasen isnadla rivayet etmiştir) [326]

Yola çıkan yolcu topluluğunun içlerinden birini, emir tâyin etmeleri men-dubtur. Sefer boyunca ona itaat ederler. Bu emirin, topluluk içinde yolculuk hallerini en iyi bilen tecrübeli, bilgîii olan kimseden olması gerekir.
Mâverdî; "Buradaki emir vücub içindir" demiştir. Bu emire fâsık bile olsa itaat edilir. Çünkü bu onu seçenlerin rızasına bağlı olan bir emirliktir. Emirliğin sona ermesi, seferin bitmesi İledir.[327]

961. İbn Abbas'tan (r.a) rivayet olunmuştur: Nebi (s.a) şöyle buyurdu:
"Dostların en hayırlısı dört kişidir. SeriyyelerİN en hayırlısı dört yüz kişidir. OrduİAnn en hayırlısı dört bindir. On iki bin kişilik topluluk, azlığa rağmen mağlub edilemez." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî hasendir demiştir).[328]

Yolculukta dört kişi ile olmak müstehabtır. Dördüncüsü hayırlıdır. Bundaki hikmet, birbirleriyle müşavere ederler, ihtiyaçlarını giderirler. Böylece hayır üzerine işbirliği meydana gelir.
Müslümanlar 12.000 kişi olduğu halde hezimete uğrarlarsa adetlerinin azlığından değil, başka sebeplerden dolayıdır.
"Dostların en hayırlısı" sözünden muradın, arkadaş değil de, Rasûlul-lah'ın (s.a) ashabının en hayırlısı 4 tür, diyenler de olmuştur, önceki görüş doğrudur. Ancak bu görüşün de doğruluk payı vardır. Bu dört kişi Hulefa-i Raşidîn'dir.[329]

YÜZ ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

SEFER,YÜRÜME,KONAKLAMA, GECELEME, UYUMAK, HAYVANLARA YUMUŞAK DAVRANMAK, MASLAHATLARINI GÖZETMEK, BİNEĞE BÎR BAŞKASININ TAKAT NİSBETİNDE ALINMASININ CEVAZI, BİNEKLERİN HAKKINDA KUSURLU DAVRANMANIN HÜKMÜ

Konu ile ilgili hadisler

962. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Verimli arazide yolcuîuk yaptığınız zaman deveye (otlamak) hakkını veriniz. Verimsiz arazide yolculuk yaptığınız zaman, güçleri tükenmeden orayı süratle geçiniz. Gece konakladığınız zaman yoldan uzaklasın. Çünkü yollar, geceleyin haşerâtın sığınağı ve geçeceği yerlerdir?' (Müslim rivayet etmiştir)[330]

Hadise göre; hayvanlara acımak lazımdır. Bu da onlan yiyeceklerden naâplendirmektir. Otlayamayacağı yerlerde uzun süre onu bekletmek doğru değildir.
Yalnız yerlerde, eziyeti mûcib olması nedeniyle gecelemekten sakınmak gerekmektedir.
Merası bol yerlerde yolculuk edilirse, hayvalar otlatılır ve sulanır. Mera-sız yerlerden geçerken süratli geçilmelidir. Zira hayvanların hastalanması ve güçlerinin düşmesi dikkate alınarak verimsiz yerde fazla kalmamalıdır. Böceklerin, haşerâtm gece yollarda gecelemesi hem onlar için kolay hareket etmeleri, hem de yolculardan dökülen yemek kırıntılarını toplamaları sebebiyledir.[331]

963. Ebu Katâde'den (r.a) rivayet olunmuştur:
"Rasûlullah (s.a) sefer esnasında geceleyin konakladığı vakit sağ tarafına yaslanır. Eğer sabaha az bir zaman kala konaklarsa dirseğini dikip, başı avucunda olduğu halde yaslanırdı." (Müslim rivayet etmiştir).[332]

Hadise göre; sağ tarafa yatmak müstehabtır. Namaz için uyku galebe çalması durumunda ihtiyatlı davranmak gerekir. Namaz vakti girmeden önce uyumak caizdir. Namaz vakti girdikten sonra, namaz kılamayacağma ya-kin hasıl olursa uyumak caiz değildir. Uyku kendisine galip olursa müstesnadır.
Gece yolculuğu yapan bir kimsenin istirahat için konakladığı yerde sağ tarafına uzanarak yatması müstehabtır. Eğer sabaha yakın bir vakitte konak-lamıssa kollarını dikerek, başını avucunun üzerine koyması da müstehabtır. Çünkü bu yatış şekilleri kişinin uykusunda hafif olmasını, dolayısıyla namaz ve ibadete kalkmasına yardımcı olur.[333]

964. Enes'den (m) söyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (u) şöyle buyurdu:
"Yolculuğa gece çıkınız. Çünkü yer geceleyin dürülüi?' (Ebu Dâvud ha-sen isnâdla rivayet etmiştir) [334]

Hadise göre; yolculuğa geceleyin çıkmak müstehabtır. özellikle gecenin son vaktinde, yolcu mesafeleri katetmeye müsait zindelikte olur.
Bir hadiste; "Gecenin son vaktine mtilazemet edin. Çünkü Allah'ın (cjc) melekleri, yolcu için yeri, sayfalan dürer gibi dürerler" buyurulmuştur.
Bir âyette: "Artık geceleyin bir ara aileni yola çıkar..." (Hicr, 65) buyurulmuştur.
Gecenin evvelinde yürümek nehyedilmİştir. Bir hadiste; "Hayvanlarınızı ve çocuklarınızı güneş battıktan sonra karanlık geçinceye kadar salıvermeyiniz."
İmam Nevevî ise, bu hadiste kastedilen; "Hayvanları ve çocukları sahipsiz göndermeyiniz" demektir. Ve bu vakitte yolculuk yapmak mekruh değildir, demiştir.[335]

965. Ebu Sa'Iebe el-Hüşenî'nin (r.a) şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: "İnsanlar bir yerde konakladıkları vakit, dağ kovukları ve vadi aralarına dağılırlardı. Rasûlullah (s.a); 'Sizin bu dağ aralarına ve vadilere dağılışınız, şeytandandır' buyurdu. Bundan sonra topluluk, bir yerde dinlendikleri zaman bir arada dururlardı." (Ebu Dâvud hasen bir isnâdla rivayet etmiştir).[336]

Râvi, Ebu Sa'lebe el-Httşeni'nin adı Cürsûm'dur. Hicrî 75'de vefat etmiştir.
Hadise göre; seferde, bir yerde yalnız konaklamak mekruhtur.
Yolculukta işbirliği ve ünsiyet hasıl olması için toplanmak müstehabtır. Çünkü seferde çoğu zaman yalnızlık hâli galiptir.[337]

966. Sehl b. Amr veya Bey'ât-ı Rıdvan'da bulunan İbn Hanzaliye diye bilinen Sehl b. Rebî' b. Amr el-Ensârî'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Rasûlullah (s.a) (açlıktan) karnı, sırtına yapışmış bir deveye rastgeldi. Ve şöyle buyurdu: 'Şu dilsiz hayvanlar hakkında Allah'tan korkunuz. (Binmeye) uygun olduğu halde bininiz, (yemeye) uygun olduğu halde yiyiniz' " (Ebu Dâvud, sahih isnâdla rivayet etmiştir).[338]

Hadisin râvisi Sehl b. Rebî (r.a) insanlardan uzlet etmiş, namazı ve zikri çok olan kimsedir. Mescitte olduğu sürece devamlı namaz kılardı. Mescitten ayrıldığı zaman da daima teşbih, tehlil gibi zikirle meşgul olurdu. Dımaşk'ta yaşamış, Muaviye devrinin başlarında burada vefat etmiştir. Sahabî oîdugu ve Bedir hariç bütün savaşlarda bulunduğu söylenmiştir.
Hadis; hayvan ve diğer canlılara nfle ile muamele etmeye teşvik etmektedir. Ayrıca hayvanları rahatsız etmemek gerekir. Çünkü onlar elem duyar, fakat konuşamazlar.
Hayvanlar hakkında; "Binmeye ve yemeye" elverişli olduğu halde denmiştir. Çünkü hayvanlar hakkında bu iki vasıf diğerlerinden önemlidir. Bu sebeple diğer vasıflar söylenmemiştir.[339]

967. Ebu Cafer Abdullah b. Câ'fer'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Birgün Rasûlullah (s.a) beni arkasına aldı. Ve hiç kimseye söylemiyece-gim bir sözü bana söyledi. Rasûlullah (sa) kazâ-i hacet amacıyla, gizlenmek için en çok tepe veya bahçe duvarını severdi." (Müslim muhtasar olarak rivayet etmiştir).[340]

Berkânî, Müslüm'in isnadıyla rivayet edilen hadisin; "Bahçe duvarı" sözünden sonra şu ziyadeyi getirdi: "Rasûlullah (s.a) Ensar'dan bir adamın bahçesine girdi. Orada bulunan deve, Rasülullah'ı (sa) görünce inledi ve gözleri yaşardı. Nebi (s.a) deveye yaklaşarak, hörgücü ve kulak arkasını sıvazladı. Ve deve sakinleşti. Rasûlullah (s.a); 'Bu devenin sahibi kim? Bu deve kimin?' buyurdu. Ensardan olan genç gelerek, 'Yâ Rasûlallah! İşte benim' dedi. Rasûlullah (s.a) Allah'ın (c.c) seni sahip kıldığı şu hayvan hakkında Allah'tan korkmaz mısın? Çünkü o bana, senin onu aç ve yorgun bıraktığım şikâyet ediyor' buyurdu" (Ebu Dâvud, Berkânî rivayeti gibi rivayet etmiştir).
Hadisin râvisi; Ebu Ca'fer Abdullah b. Ca'fer b. Ebu Talib el-Kureşî'dir. Babasıyla Hudeybiye'den Medine'ye gelmiştir. Rasûlullah (s.a) vefat ettiği zaman 10 yaşındaydı. 80 senesinde vefat etmiştir.
Hadise göre hayvan güçlü olduğu takdirde arka kesimine bir başkasını bindirmek caizdir.
Hayvanlar Allah'ın (cx); insanlara bahşettiği bir nimettir. Bunun şükrü, onlan yedirmek ve onlara acımaktır.
Hayvanların Nebi'ye (s^) şikâyet edip, gözyaşı dökmeleri onun mucize-lerindendir.
insanları mahlukata karşı iyilik yapmaya davet etmek müstehabtır.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde "Nebi (s&); 'Bu devenin sahibi kimdir? bakın' buyurdu. Yahya, 'Çıktım. Sahibini aramaya koyuldum. Ensar'dan olan sahibini buldum. Onu çağırdım. Nebi (s.a); 'Bu devenin hali nedir?' buyurdu. Adam; 'Ne olmuş? Vallahi bilmiyorum. Onu çalıştırıp yük yükledik. Sonra şikâyet (sulama) görevinden aciz düştü. Bana onu kesmemi söylediler. Ben de dün gece kesip etini dağıttım' dedi. Nebi (s.a) .'öyle yapma' cevabını verdi.
îbn Reslân; bu rivayete göre deve kötürüm olduğu zaman onu kesmek caiz değildir. Şafiîlere göre böyle hayvanı mutlak olarak kesmek caizdir. Bu hadisteki yasaklama, mucize gerçekleşmesi sebebiyle bu hayvana aittir, diye ceyap verilmiştir.
Hâiş: Hurma kümesi demektir. Hurma bahçesi de denilebilir. Hadis, kazâ-i hacet esnasında çukur bir yere veya bahçeliğe oturarak görünmemeninsün-net olduğuna işaret etmektedir.[341]

968. Enes'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Bir yerde konakladığımızda, hayvanların yüklerini çözmedikçe nafile namaza durmazdık." (Ebu Dâvud, Müslim'in şartına uygun bir isnadla rivayet etmiştir).[342]

Hadise göre hayvanları konaklama esnasında rahatlatma ve üzerindeki yükleri indirmek müstehabtır. Bu davranışta, nafile ibadetlere mübâderet vardır. Ancak hayvanlara karşı bu davranış nafile ibadete takdim edilmiştir.
Böyle olmadığı zaman, hayvanların üzerindeki yükler namaz kılan kimselerin hatırını meşgul eder. Bu amaçla nafile ibadetten önce bu hareket yapılmıştır.
Hadiste ayrıca hazarda olduğu gibi, seferde de nafile ibadet yapmanın müstehab olduğu ifade edilmiştir.
İmam Nevevî; "Fukaha sefer halinde nafile namazı kılınabileceğinde mutlak ittifak etmiştir. İhtilaf, râtib olan nafile İbadetlerdedir" demiştir.[343]

YÜZ ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

YOL ARKADAŞINA YARDIM

Bu bölümde önce geçen birçok hadisler vardır.
"Allah (c.c); kul, kardeşine-yardım ettiği müddetçe onun yardımmdadırf' Ve "Her İyilik sadakadır?' Ve benzerleri gibi.[344]

Konu ile ilgili hadisler

969. Ebu Saîd el-Hudrî'nin (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Biz bir seferde iken, bineği üzerinde bir adam sağı, solu süzerek çıka-geldi. Rasûlullah (s.a) 'Kimin yanında fazla bineği varsa, bineği olmayana versin. Kimin beraberinde fazla azığı varsa, azığı olmayana versin' buyurarak, birkaç sınıf maldan söyleyebildiğini söyledi, de, bizden bir kimsenin, kendi fazla malında hakkı olmadığını zannettik." (Müslim rivayet etmiştir).[345]

Hadise göre, müslümanlar arasında dayanışmayı gerçekleştirmek ve işbirliğine teşvik vardır. Özellikle kriz anlarında.
Bu işbirliği ve dayanışma farz-ı kifâyedir. Yiyecek ve içeceğe mahsus değil, bilâkis umumidir. Bütün zaruri hayat faaliyetlerine şamildir.
Rasûlullah (sa) birkaç mal zikrederek, fazlasını tasadduk etmeyi emrederdi. Gelen kişinin sağı solu süzmesi, aç olması ve istemeden kendisine bir şey verilmesini ima içindir. Rasûlullah (sa) bunu sezerek nezaketle 'Buna yiyecek verin' demeyip 'Kimin fazla azığı varsa, onu azığı olmayana versin' buyurmuştur. İhtiyaç sahibi halini ima etmesiyle açıkça istemeden ona yardım eli uzatılmalıdır.[346]

970. Câbir'den (r.a) rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a) gazaya çıkmak istedi. Ve "Ey Muhacir ve Ensâr topluluğu!... Kardeşleriniz arasında, herhangi bir malı ve akrabası olmayan gruplar var. Bundan dolayı her biriniz kendisine iki veya üç kişiyi alsın" buyurdu. Her birimizin nöbetle; erek bindiği binekleri vardı. Ben de yanıma İki ya da üç kişi kattım. Halbuki yalnız biri ile nöbetleşerek bineceğim devem vardı. (Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[347]

Hadise göre; önceki izahlara ilâveten cihad v.b. hayır İşlerinde yardımlaşmaya teşvik vardır.
Sahabenin Rasûluliah'a (s.a) itaata acele davrandıkları ve onun emirlerini zorlanmadan îfâ ettikleri zikredilmiştir.[348]

971. Câbir'den (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Rasûlullah (s.a) yolculuk -sırasında geri kalarak, zayıflan devesine götürerek, onlara dua ederdi." (Ebu Dâvud hasen isnadla rivayet etmiştir).[349]

Hadiste, Nebi'nin (s.a) tevazuu ve ashabına önem verip ontan gözettiğine işaret vardır.
Emirin cemaatını araştırması, onlardan zayıf olan kimseyi cesaretlendirmesi ve muhtaç olan kimseye yardım etmesi gerekir. Bu görev tüm müslü-manlarm görevidir.
Kendisinde zaaf ve gayret eksikliği olan kimseye dua ederek arzu ettiğine kavuşmasını sağlamak müstehabtır.[350]

YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜM

YOLCULUK İÇİN BİNEĞE BİNİLDİGİ ZAMAN SÖYLENECEK DUA

Konu ile ilgili ayetler

"Sizin İçin gemilerden, hayvanlardan bineceğiniz şeyleri meydana getirmiştir. Ta ki sırtlarında karar kılasınız. Sonra üzerlerine yerleşince

(kalplerinizle) Rabb'inizin nimetini iyice düşünesiniz ve (dilinizle de) bunları bize râm eden Allah'ın şanı ne yücedir, münezzehtir. Yoksa biz bunlara güç yetiremez-dik. Riz herhalde ancak Rabb'imize dönüp gidicileriz diyesiniz." (Zuhruf 12,14)[351]

Konu ile İlgili hadisler

972. İbn Ömer'den (ra) rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a) yolculuğa çıkarken devesine çıkıp oturduğu zaman, üç kere tekbir alır, sonra şöyle derdi:
Bunları bizim emrimize âmâde kılan Allah'ı tenzih ederim. Yoksa biz bunlara yakİaşamazdık. Biz her halde Rabb'imize dönücüleriz. Allah'ım, yolculuğumuzda Sen'den iyilik, takva ve razı olacağın ameli isteriz. Allah'ım, bu seferimizi bize kolay ksl, bundan sonraki mesafeyi kısalt. Allahim, Sen yolculukta yardımcı, ehl-i iyâlde vekilsin: Allahım, seferin sıkıntısından, üzücü bir manzaradan, mal, aile ve çocukta kötü değişmelerden Sana sığınırım."
Seferden döndüğü zaman bunlan söyler ve şu ilavede bulunurdu. "Rabb1-İmize tevbekâr, ibadet edici ve hamdederek dönenleriz." (Müslim rivayet etmiştir)[352]

Hadiste geçen duayı, sefere gidip, dönerken okumak müstehabtır. Çünkü sefer, kusur işleme ve sığınılması gerekli şeylerin meydana gelme ihtimali olan yerdir.
Allah'a (c.c) yönelmek ve O'ndan kolaylık, hayır ve muvaffakiyet ümid etmek gerekir. Ve nimetlerine karşı şükür etmek lazımdır.
"A ilahım, Sen yolculukta yardımamsın" bu dua ile kul, yolculukta Allah'ı (c.e) kendisine yardımcı ve başa gelecek olaylardan kendisini korumasını İstemiştir.
"Allahım, seferin sıkıntısından, üzücü bir manzaradan, mal, aile ve çocukta kötü değişmelerden Sana sığınırım,"
Bu kısımdan murat, sefer dönüşü ailesinde ve malında görülebilecek bir değişimden Aüah'a (c.c) sığınmadır. Bu değişmenin hastalık, ölüm veya ma-sİyet üzerinde olması düşünülebilir.[353]

973. Abdullah b. Sercis'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştin Rasûlullah (s*) sefere çıktığı zaman, seferin sıkıntısından, kötü değişimlerden, yükseldikten sonra düşüşten, mazlumun bedduasından, aile ve maldaki kötü görünümlerden Allah'a sığınırdı." (Müslim rivayet etmiştir)[354]

Hadisin râvisi Abdullah b. Sercis, sahabîdir. Bağdat'a yerleşti. Mahzû-moğuüan'ndandır.
Hadiste zikrolunan hususlardan sığınmak müstehabtır. Çünkü sığınılacak hususlar seferde meydana gelebilecek şeylerdir.
Seferden önce, yolcunun haklan sahiplerine verip helâlleşmesine teşvik vardır. Çünkü mazlum dua ederse duası seferde kabul olur. Tesiri daha şiddetli olur.
Yolculukta hiç kimseye yardımı esirgemek veya ücreti az vermek gibi zul-metmemeye özen göstermek gerekir.
Hadiste, ziyade yapılan amellerden eksiltmekten, andlaşmadan sonra bozmaktan, cemaatten infirada, salahtan fesada değişmeden sığınma vardır. Ay-nca, çokluktan azlığa, imandan sonra küfre düşmek, itaatten masiyete dönmek, huzurdan gaflete dönmekten sığınma vardır.[355]

974. Ali b. Rebîa şöyle demiştin Ali b. Ebu lalib'e fra) binmesi için bir hayvan getirildiğini gördüm. Ayağını üzengiye koyarken "Bismillah" dedi. Hayvana oturup yerleşince, söyle dua etti: "Bu bineği emrimize sunan Allah'a hamdolsun. Aksi halde ona yakın olamazdık. Biz Rabb'imize dönücüleriz" buyurarak, üç defa "Elhamdülillah" sonra üç defa Allahu Ekber" derdi. Sonra "Sen'i noksan sıfatlardan tenzih ederim. Nefsime zulmettim. Beni mağfiret eyle. Çünkü ancak Sen mağfiret edersin, diyerek gülümsedi. Kendisine "Yâ Emîrü'l-Mü'mmm neye güldün?" denildi. Ali (ra)" Nebi'yi (sa) şu yaptığım gibi yaparken gördüm. Gülümsemişti. Kendisine 'Ya Rasûlallah neye güldünüz?' dedim. Rasûlullah (s.a) 'Çünkü Rabb'in Sübha-nehü; kulunun 'Günahlarımı mağfiret eyle' deyip, O'ndan başkasının günahları mağfiret etmeyeceğini bilmesinden hoşlandığı için razı olur (ondan güldüm)' buyurdu!'
(Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizi hasendİr, demiştir. Bazı nüshalarda hasen, sahih tabiri yardır. Bu Ebu Davud'un lafzıdır.)[356]

Hadise göre; umumi hadislere ittibaen, binerken besmele çekmek müs-tehabdır. Allah'ı (c.c) hamd ve O'nu tazımi, nimetleriyle faydalanması karşılığında çok yapmak, istiğfarı, özellikle kusurları işlediği zaman çoğaltması müstehabtır.
Allah'ın (cc) rahmetinin genişliği ifade edilmiştir.
Nebi'mn (s.a) müslümanlann kurtuluşuna ve Allah'ın (cc) onları kabul etmesine titiz davrandığı görülmektedir
üç kere 'Elhamdülillah' derdi; hamdın üç kere tekrarı Allah'ın (cc) azametini müşirdir. Çünkü kul, Allah'ın hakkını gerçek şekilde takdir edemez, O Allah'a uymada, gücü nisbetİnde memurdur. Uç kere olmasından hikmet;
1. Nimet içindir.
2. Azabı def içindir.
3. İkramın umumi olması içindir.
Üç kere 'Allahu Ekber1 derdi. Bunun birincisi, Allah'ın zatındaki azamet ve kibriyasma işarettir. İkincisi, sıfatlanndaki azamet ve kibriya, üçüncüsü mekandan münezzeh olduğuna işarettir.
Allah'a (c.c) gülmek sıfatı izafe edilmesi hakiki değil, belki O'nun rızasından kinayedir.[357]

YÜZ YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

YOLCUNUN YOKUŞ VE BENZERİ YERLERE TIRMANIRKEN TEKBİR GETİRMESİ, VADİ VE BENZERİ YERLERDEN tNERKEN TEŞBİH ETMESİ, TEKBİR VE BENZERİ ŞEYLER OKURKEN SESİ FAZLA YÜKSELTMEMESİ

Konu ile ilgili hadisler

975. Câbir'in (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur.
"Biz yokuş çıkarken, tekbir getirir, iniş sırasında teşbih ederdik." (Buhârî rivayet etmiştir).[358]

Hadise göre; "Duygu yüceliğinden, manevi yüceliğe yükselirken A ilahın azametine ve büyüklüğüne şehadet amacıyla tekbir getirdik" demektir. Tekbir getirmek "Allahu Ekber" demektir. Teşbih etmek ise "Sübhânellah" demektir.[359]

976. İbn Ömer'den (na) şöyle dediği rivayet olunmuştun
"Nebi (s.a) ve ordusu tepelere çıkarken tekbîr getirirler. Aşağı İnerlerken teşbih ederlerdi."
(Ebu Dâvud.sahih isnatla rivayet etmiştir).[360]

Yüksek yere çıkarken tekbir j,stirmek, gerçek yüceliğin duygu yüceliğine izharı, amacıyla müstehabtır.
İnerken, Allah'ı layık olmadığı vasıllardan tenzih ederek, teşbih etmek mttstehabtır.[361]

977. İbn Ömer'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Nebi (s-a) hac yahut umreden dönerken; her yokuş ve yüksek yere çıkarken üç kere tekbir getirir, sonra şöyle dua ederdi: 'Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Birdir. Şeriki yoktur. Mülk ve hamd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir. Rabbimize, tevbe ve İbadet ederek, secdede bulunarak, hamdederek dönücüleriz. Allah va'dine sadıktır. Kuluna yardım etti. Düşman orduları tek başına hezimete uğrattı: " (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[362]

Müslim rivayetinde: "Ordu ve seriyyelerle, gazadan veya hac ve umreden döndüğü zaman»" şeklindedir.
"Seniyye": Dağ eteği, yamaç demektir. Fedfed: Sert ve yüksek yer anlamındadır.
Hadiste geçen; "Lâ ilahe illallah"; Allah'ın zâtını birlemektir. "Vahdehû' sıfatlarını birlemektir, "fltallah"; fiillerini birlemektir.
Hadise göre; Allah'ın nimetini itiraf etmek, O'na taata, ibadete ve tevbe etmeye ahdi tazelemek gerekir.
Bu duayı her sefer dönüşünde ister hac veya umre veya başka sefer olsun okumak müstehabtır.
"Kuluna yardım etti"den maksat, Rasûlü Ekrem'dir (si).
Nevevî derki: "Allah, insanlar tarafından harp yapılmaksızın bütün (Hendek harbinde) hizipleri bizzat hezimete uğratmıştır" demiştir.[363]

978. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir: Bir adam;
"Yâ Rasûlallah! Sefere çıkmak istiyorum, bana tavsiyede bulun" dedi. Rasûluliah (ş.a);
"Allah'ın takvasından ayrılma, her tümseklî yerde tekbir getir" buyurdu. Adam ayrılacağı vakit, onun hakkında, "Allahım, ona uzaklığı kısalt, seferi ona kolay kıl" diye dua etti. (Tirmizî rivayet ederek, hasendir, demiştir).[364]

Yoia çıkmak isteyen kimsenin, kendisine dua etmesi ve doğru yolu göstermesi için ilmine, faziletine güven duyduğu kimseye danışması müstehabtır.
Fazilet ehlinin, yolcuya, Allah'tan (cc) sakınmasını ve sefer edebterir.i Öğretmesi ve tavsiye etmesi gerekir.
Yolcuya sefer boyunca fayda sağlayacağı ve zorluktan uzaklaşması için dua etmesi gerekir.
Duada "uzaklığı kısalt" cümlesinden maksat, uzun yolun müyesser me-sakkatlardan uzak kılınmasını istemektir. Bu şekilde yol kısa imiş gibi gelir.[365]

979. Ebu Musa el-Es'arî'den (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Nebi (s.a) ile bir seferde beraberdik. Bir vadiye çıkarken tehül ve tekbir getirirdik. Seslerimiz yükselirdi. Nebi (s.a); *Ey insanlar kendinize acıyınız. Siz ne sağıra ve ne de uzakta olan kimseye sesleniyorsunuz. O sizinle beraberdir. İşitici ve yakındır' buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[366]

Hadise göre; sefer süresince yüksek sesle zikir yapmamak müstehabtır. Ayrıca Nebi'nin (s.a) ashabına karşı şefkatli olduğunu anlıyoruz.
Allah (cc) mü'minlere yakındır. Gerek gizli ve gerekse aşikar bütün sözleri duyar ve bilir.
Tehlîl getirmek "Lâ ilahe illallah" demektir. Tekbir getirmek ise "Allahu Ekber" demektir.[367]

YÜZ YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

SEFERDEYKEN DUA ETMEK

Konu ile ilgili hadisler

980. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (sa) şöyle buyurmuştur:
"Üç dua şüphesiz"kabul edilir. Mazlumun, misafirin, bir de babanın oğluna yaptığı dua."**1 (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir).[368]

Hadise göre; misafirin kendisine ve başkasına dua etmesi müstehabtır. Çünkü Allah (cc), yolcunun karşılaştığı sıkıntı ve zorluklardan dolayı duasını kabul eder.
Zulümden ve ana babaya asi olmaktan sakınmak, mazlumun ve babanın bedduasından sakınmak gerekir. Çünkü bu dua reddedilmez.[369]

YÜZ YETMÎŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSANLARDAN VEYA BAŞKALARINDAN KORKAN KİMSENİN VA-PACAGI DUA

Konu ile ilgili hadisler

981. Ebu Musa el-Eşarî'den <r.a) rivayet olunmuştur. Rasûlullah (s.a) bir topluluktan korktuğu zaman şöyle dua ederdi:
"Allahim, SenİI(n korumam) onlara karşı siper kılarız. Şerlerinden Sana sığınırız."
(Ebû Dâvud ve Nesaî sahih isnadla rivayet etmişlerdir.)[370]

Hadîse göre; her belâ ve musibet anında Allah'a sığınıp O'na yapışmak, zalim ve benzerlerinin şerrinden bu dua ile dua edilmesi gerekir.
Bİr topluluktan korkmak, beşer için tabiî bir haldir. Allah (cx) Musa ve Hanın hakkında:
"Musa ve kardeşi; Rabb'imiz onun bize kötülük etmesinden veya azgınlığının artmasından korkarız, dediler." (Tana, 45) buyurmuştur.[371]

YÜZ YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİR YERDE MOLA VERİNCE OKUNACAK DUA

Konu ite ilgili hadisler

982. Havle b. Hâkim'den (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlul-lah'ı (s.a) şöyle söylerken işittim:
"Kim mola verir de: 'Sana yarattıklarının şerrinden, Allah'ın tam olan kelimeleriyle sığınırım' derse, o yerden gideceği yere kadar kendisine hiçbir şey zarar veremez" dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[372]

Hadise göre; bu duayı gece veya gündüz, her konaklama anında yapmak müstehabtır.
Râvi; Havle b. Hâkim (r.a), Osman b. Mazun'un eşidir. Nefsini Rasülul-lah'a (s.a) hibe eden kadındır.
"Yarattıklarının şerrinden" bu cümle ile şerli varlıklar kastedilmiştir. Bu kısma insanın nefsi, hevası gibi içten ve dıştan zarar veren her şey dahildir. Şeytan v.s. lam olan kelimelerden murat; bazı alimlere göre kusuru ve noksanı olmayan kelimelerdir. Bir kısmına göre de şifalı kelimelerdir. Bir kısmına göre ise bundan maksat Kur'an'dır.[373]

983. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) yolculuğunda gece olunca şöyle buyururdu:
"Ey yer, benim ve senin Rabb'in Allah'tır (cc). Senin ve sende olan canlıların, yaratılan ve üzerinde gezen varlıkların zararlarından Allah'a sığını-nm. Yine burada yaşayan arslan, yılan, akrep ve burada yaşayan, İblis ve şeytanların şerrinden Allah'a sığınırım." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[374]

"Ey yer" diye Rasülullah'ın (s.a) bu şekilde nidası, Allah'ın yere anlayacağı bir idrak verdikten sonra muhatab kılındığı muhtemeldir.
Bu duayı, konaklama esnasında, özellikle gece vakti okumak müstehabtır. Çünkü eziyet görme açısından daha galiptir. Zira bu vakitte eza veren canlıların gizlenmesi sözkonusudur. Bu duayı okuyan Allah'ın (cc) izniyle selâmet bulur.[375]

YÜZ YETMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

YOLCUNUN İHTİYACINI GİDERDİKTEN SONRA AİLESİNE ÇABUK DÖNMESİ

Konu ite ilgili hadisler

984. Ebu Hüreyre'den {ta) rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Yolculuk bir çeşit azaptır ki, sizi yemekten, içmekten, uykudan men eder. Sizden biri işini bitirince, hemen evine dönsün" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[376]

Hadise göre; seferde ihtiyaç görüldükten sonra vatana avdet etmeye teşvik vardır. Bu hususta gecikmemek müstehabtır.
"Yolculuk bir çeşit azaptır!* Bu izah, seferdeki yorgunluk ve cesedin acı duyması sebebiyledir.
İmamu'l-Harameyn, babası vefat ettikten sonra Ok cülusunda "Niçin sefer azaptan bir parçadır?" diye soruldu. İmamu'l-Haranıeyn; "Çünkü dostlardan ayrılık vardır da ondan" cevabını verdi.
Ayrıca yolculuk esnasında sıcak ve soğuğa göğüs germek, yakınlardan ayrılma ve yaşam zorluğu mevcuttur. Bu açılardan azap denilmiştir.[377]

YÜZ YETMİŞ ALTINCI BÖLÜM

SEFERDEN AİLESİNE GÜNDÜZ DÖNÜŞÜNÜN MÜSTEHAB, ZARURET DIŞINDA GECE DÖNMENİN MEKRUH OLMASI

Konu ile İlgili hadisler

985. Cabir'den (ra) rivayet olunmuştur. Rasûlullah (s.a) şöyle buyudu: "Sizden biriniz, ailesinden ayrılığı uzun sürerse, gece evine dönmesin."
Başka bir rivayette; "Rasûlullah (sm) ailesinin kapısını gece çalmasından yasakladı" şeklinde geçmektedir. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir),[378]

Sefer kısa ise eve gece dönmek mekruh değildir. "Tunik"; geceleyin gelmek anlamındadır.
Uzun süre ailesinden uzak kalan kişinin dönerken gece ansızın evine girmesi hoş karşilanmamaktadır. Ancak ev halkının haberi varsa gece eve gelmekte sakınca yoktur. Buradaki kerahet evdekilerin hazırlıksız olmaları ve telaşa düşmeleri sebebiyledir.[379]

986. Enes'ten (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Rasûlullah (sa) ailesinin kapısını sefer dönüşü geceleyin çalmazdı. Daima sabah veya akşam vakti gelirdi:1 (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir)[380]

Bu ve önceki hadislerin genel izahı şöyledir:
Seferden gece dönmek mekruhtur. Gündüzün evvelinde ve sonunda gelmek müstehaptır. Böylece ailesini rahatsız etmemiş ve onu rahatsız olacağı bir halde bulmamış olur.
Ancak, hanımını müşkül bırakmaz ve sefer müddeti de kısa olursa veya kadının, kocasının geleceğine dair bilgisi varsa o takdirde gece gelmesinde bir sakınca yoktur.
Ancak gündüz gelirse, kadının traş ve temizlik gibi hazırlığım yapması mümkün olur.[381]

YÜZ YETMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM

YOLCU. SEFER DÖNÜŞÜ VATANINI GÖRÜNCE OKUYACAĞI DUA

Konu ile ilgili hadisler

987. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Nebi (s.a) ile beraber, seferden döndüğümüz zaman, Medine eteklerine geldiğimizde Rasûlullah (s.a); 'Rabb'imize hamd edici, ibadet edici, tevbe ediciler olarak dönücüleriz' buyurdu ve Medine'ye gelinceye kadar devamlı böyle söylüyordu." (Müslim rivayet etmiştir).[382]

Vatana dönüş esnasında bu ve benzer duaları çok okumak müstehabtır. Çünkü bu dönüşte, taat, şükür ve tevbeye azim ederek salim olma nimetini tabir vardır.
"Allah'ın size lütuf ve merhameti bulunmasaydı, hiçbiriniz ebediyyen temize çıkamazdı" buyurmuştur.[383]

YÜZ YETMİŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

SEFERDEN DÖNEN YOLCUNUN, CİVARINDAKİ MESCİDE UĞRAYIP İKİ REKAT NAMAZ KILMASININ MÜSTEHAB OLMASİ

Konu ile ilgili hadis

988. Ka'b b. Mâlik'ten (r.a) rivayet edilmiştir:
"Rasûlullah (s.a) seferden döndüğü zaman mescide gelip, iki rekat namaz kslardi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[384]

Seferden döndüğü zaman evine en yakın bir yerdeki mecsitte iki rekat namaz kılmak müstehabtır. Bundaki hikmet, beldesine gelişini Allah'a ibadet ile açmak vardır.[385]

YÜZ YETMİŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

KADININ TEK BAŞINA YOLCULUĞUNUN HARAM OLMASI

Konu İle ilgili hadisler

989. Ebu Hüreyre'den (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştin
"Rasûlultah (s.a); 'Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının, bir gün bir gecelik yola, mahremsiz çıkması helâl olmaz' buyurdu" {Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[386]

Hadise göre; mü'min bir kadının, bir gün bir gecelik mesafeye mahrem-siz gitmesi caiz olmaz. Buradaki bîr gün bir gece ifadesi galip olan âdete mebnİdir.
Mahrem İle beraber sefer caizdir. Bu mahrem ister fasik olsun, ister sâ-lih olsun müsavidir. Çünkü mahrem olan kimseden kötülük beklenmesi gayri tabiidir.
Allah'a ve ahiret gününe iman eden kişinin Allah'ın yasak ettiklerinden sakınması gerekir. Bu sebeple "Allah'a ve Ahiret gününe inanan bir kadın" buyurulmuştur. [387]

990. İbn Abbas'm (r.a) Rasûluliah'i (s.a) şöyle buyururken İşittiği rivayet olunmuştur;
"Herhangi bîr erkek, yanında mahremi olmayan bir kadınla başbaşa kalmasın. Kadın, ancak mahremiyele yola çıkabilir. Bir adam RasûluUah'a (s.a): 'Yâ Rasûlallah! hanımım hac amacıyla yola çıktı, bense falan falan gazve için yazıldım' Rasûlullah (s.a): 'Yürü, hanımınla beraber haccet', buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[388]

Hadise göre; kadının hac ve umre dışında mahremsiz veya kocasız sefere çıkması haramdır.
Cumhur fukaha; "Adına sefer denilen, gerek uzun olsun, gerekse kısa olsun her tür yolculuk, kadına yasaktır." demişlerdir.
Hanefîlere göre ise; "Namazın kısaltılması caiz olan her uzun seferden kadın men'edilir.
Şafiîlere göre; "Farz olan hac ve umre yolculuğuna kadının nefsinden emin olduğu takdirde, mahremsiz çıkması haram değildir.
Hanefîler ve İmam Ahmed; Darekutnî'nin rivayet ettiği, "Kadın ancak mahremi ile beraber haccetsin" hadisine göre kadının mahremsiz hacca ve umreye gidemeyeceği görüşündedirler. Kadınlardan hac ibadetini ifa etmek isteyenlerin, kocaları veya mahremlerinin refakat etmeleri cumhura göre va-rib değildir.
İmam Ahmed; "Eğer kadına başkası refakat etmediği takdirde kocasının veya mahreminin yolculukta refakat etmesi vacibtir" demiştir.
Kadının yalnız başına sefere çıkması, topluluktan ayrılması veya düşmanlardan korkması gibi zarurî haller sebebiyle yukarıdaki hükümlerden istisna kılınmıştır.
İslâm dinî kadına önem vermiş ve onlan korumuştur. Onlan şüpheye ve düşmanların tecavüzüne maruz bırakmamıştır.
Kadînîa beraber erkeğin halvette olması haramdır. Çünkü bu durumun fnhuşa sevketmesî üiv.ıhtemeldir. Zamanıma müsltrnîsn bu kesyuii. iiik-katli obnahdır. Bir hadis-i şerifte de "Bir kimse yanında mahremi olmayan bir kadınla bir arada oturmasın" büyütülmüştür.[389]

YÜZ SEKSENİNCİ BÖLÜM

KİTABU'L-FEZÂİL

KUR'AN-I KERİM OKUMANIN FAZİLETİ

Konu İle ilgili hadisler

991. Ebu Ümame'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim:
"Kur'an okuyunuz. Çünkü o, kıyamet günü, okuyanlarına şefaatçi olarak gelir." (Müslim rivayet etmiştir).[390]

Kur'an okumak sevaptır. Onu okuyup, amel eden kimseye, Kur'an kıyamet günü, şefaatçi olarak gelecektir.
Alkamî şöyle der; "Kur'an-ı Kerim kıyamet günü insanların görebileceği şekle bürünerek gelecektir. Aynen, kulların hayır ve şer amellerinin tartılacak biçimde şekil alacağı örneği gibi."
"Kur'an'ı Allah rızası için öğrenip yasayan, Allah'ın (cc) ve kullarının haklarını gözeten stddıklar topluluğundan olması itibarıyla peygamberlerin derecelerinden bir kısmına nail olmuşlardır.[391]

992. Nevvâs b. Sem'ân'dan (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ra-sûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim:
"Kur'an ve dünyada iken onunla amel eden Kur'an ehli, kıyamet günü, huzura getirilirler. Bakara ve Âl-i tmran sureleri, bu kimseler hakkında şefaatçi oldukları halde çekişerek, karşılarlar! (Müslim rivayet etmiştir).[392]

Hadiste; Kur'an-ı Kerim'İ tilâvet etmenin ve Bakara ile Âl-i İmran surelerinin faziletine işaret edilmiştir.
Hadisteki, "Sahibihima"ûan murat; Bakara ve Âl-i îmran surelerini te-debbürle okuyan ve emrolunania amel edip, nehyettiklerini yapmayan kimsedir.
Bakara ve Âl-i İmran sureleri, Kur'an'm en uzun ve hükümleri en çok olan sureleridir.[393]

993. Osman b. Affan'dan (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlul-lah (s.a);
"En hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir)[394]

Kur'an'ı okumayı ve tecvid ile kıraati Öğrenmenin faziletine hadis-i şerif işaret etmiştir.
Aynca hadiste Kur'an'ı Allah'ın (cc) nzasını kazanmak için ihlasla öğretmenin faziletine de işaret edilmiştir.
"Kur'an öğrenen" tabiri Kur'an'm tümüne şamil olduğu gibi, bir kısmına da havidir.[395]

994. Hz. Aişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kur'an okuyan ve maharet sahibi kimse, muhterem ve itaatkar olan gezici meleklerle beraberdir. Kur'an okuyan, kıraatinde zorlanarak kekeleyen kimseye iki ecir vardır! (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[396]

Hadiste, Kur'an-ı Kerim'i güzel tilâvet edip, kıraati hakkıyla ifa etmenin fazileti ve bu kimselerin ahiretteki makamlarında amelleri ölçen meleklerle beraber olacağına delil vardır.
"Ta'tea"; Meşakkat ve tereddütle okumaktır.
Kur'an'ı güçlükle okuyanlara iki ecir verilmesi, onların hafız olanlardan daha çok sevap alacağı anlamında değildir. Zira peygamberler veya meleklerle bir arada bulunmak elbette daha fazla sevap neticesidir.
Kur'an'ı zorlukla okuyan kimsenin, birisi kıraatinden dolayı, diğeri me-şekkatinden dolayı olmak üzere iki ecir alacağına işaret edilmiştir.

Bu mükafatların sebepleri şunlardır:
Kur'an'ı okuyup, amel edenler, onu melekler gibi yüklenmiş sayılmıştır. Veya kıraatiySe müslümanlara fayda sağladığı veya İçindeki manalara insanları sevkettiği cihetiyledir.[397]

995. Ebu Musa el-Eşarî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlul-lah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kur'ân okuyan mü'min, turunç meyvesi gibidir. Kokusu ve tadı güzeldir. Kur'ân okumayan mü'min, tadı güzel, kokusu olmayan hurma gibidir. Kur'an okuyan münafık, kokusu güzel, tadı acı olan reyhan otuna benzer. Kur'ân okumayan münafık, tadı acı, kokusu olmayan Ebu Cehil karpuzu gibidir." (Müslim rivayet etmişlerdir).[398]

"Kur'an okuyan mü'minin benzeri" yani sânı büyük garip vasfı, kalbini sabit imanından, Kur'an-ı kıraat la rahattık duyması ve sesiyle insanları hoşnut kılması, dinleyip, öğrenmesi sebebiyledir.
Böyle okuyan mü'min turunç meyvesine benzetilmiştir. Çünkü turunç meyvesi, koklama, görme, tad ve dokunma duyulan olmak üzere 4 organa hitap etmektedir. Bu meyveyi ilk görme anında insanın canı çekmektedir.
"Utriice" portakal, elma ve kavun gibi meyvalardır. "Kuran okumayan mü'minin benzeri" hurmaya benzetilmiştir. Kalbinde İman vardır. Fakat onu izhar edecek Kur'an tilavetinden uzaktır. Bu tilavetten maksat Fatiha gibi gerekti kıraatin haricinde okunması gerekli tilavettir. Hurma tadı var, ancak kokusu yoktur. Böyle mü'min imanı sayesinde tatlıdır, ama kıraati olmadığından kokusu yoktur.
Kur'an okuyup onunla amel eden yüksek derecelere haizdir. Kur'an okuyan münafık zahiri güzel görünür. Ama içi habistir.
Kur'an okumayan münafık İçi ve dışı habistir.
Hadis, Kur'an'ı ezberleyip, hıfzetmenin faziletine işaret etmekte ve bir şeyi anlatmak için misal getirmenin eğitimdeki yerini İma etmektedir.[399]

996. Ömer b. Hattab'tan (r.a) rivayet olunmuştur: Nebi (s.a);
"Şüphesiz Allah (cx), bu kitabla birtakım kavimleri yüceltir. Diğer bir kısım topluluğu (amel etmeyen) da alçaltır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[400]

Allah'ın (cx) kitabını okuyup, anlamak, ezberlemek ve onunla amel etmeye teşvik vardır.
Ondan yüz çevirip, ihmal eden ona inanmayan alt derecelere düşer. Dünya ve ahireti mahvolur.[401]

997. Ibn Ömer'den (ra) rivayet olunmuştur. Nebi (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Ancak iki kişinin hakkında hased caizdir. Birisi Allah kendisine Kur-an'i nasip etmiş, onunla gece gündüz meşgul oluyor. Diğeri, Allah (cc) kendisine mal vermiş. Gece gündüz Allah yolunda infakta bulunuyor?' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[402]

Bu hadise göre; Kur'an'ı ezberlemek tedebbür ve tefekkür ile okumaya devam etmeye temenni vardır.
Ayrıca bu hadisin şerhi İçin 544 no'lu hadise bakınız.[403]

998. Beri b. Âzib'teri (u) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Birisi Kehf suresini okuyordu. Yanında iki iple bağlı atı bulunuyordu. Adamın üzerine bulut yaklaşarak, gölgelemiş, atı ise ondan ürkmüştü. Sabah, adam Nebi'ye (s.a) gelerek durumu anlattı. Nebi (s.a); 'O bulut, Kur'an için inen bir sekînettir' buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[404]

Hadiste Kehf sûresini okumanın fazileti, salih insanla> 'çın harikulade olayların zuhuruna işaret vardır.
Kehf suresini okuyan sahabî Useyd b. Hudayr'aır. Atını İki iple bağlaması, atın kuvvetli ve hırçın olması sebebiyledir.
Sekînet hakkında; esen rüzgâr, üzerinde sekînet bulunan melek, kuş gibi hayvan, cennet altınından yapılmış yo! ve ruh gibi şeyier söylenmiştir. Ancak, Allah'ın yarattığı ve yanında melekler buiunan bir varlık olarak anlamak en uygun olanıdır.[405]

999. İbn Mesûd'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a); "Kim, Allah'ın kitabından bir harf okursa ona bir hasene vardır. Bir hasene on misli karşılığıdır. Ben Elif, lam, mim bir harftir demiyorum. Elif bir harftir, lam bir harftir, mim bir harftir" buyurmuştur. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen ve sahihtir)[406]

Kur'an-ı Kerim'i okumaya teşvik edilmektedir. Okuduğu her kelimenin her bir harfine 10 sevap verilmektedir.
Bir hadiste: "Kim Kur'an'ı okur, harekelere dikkat ederse her harf karşılığında 20 hasene vardır. Kim harekelere dikkat etmezse, her harf karşılığında 10 hasene vardır" buyurulmuştur. Burada zikrolunan diğer 10 hasene Kur-an'ı zabt ve kıraatteki hırs karşılığtndadır.[407]

1000. tbn Abbas'tan (r.a) şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"İçinde (ezberinde), Allah'ın kitabından bir şey bulamayan kimse harap ev gibidir:* (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen ve sahihdir).[408]

Kalbinde Kur'an'dan bir şey olmayan kimse harap ev gibidir. Kur'an'ı hıfz eden hayırla doludur. İhsanla müstağraktır.
Kim Kur'an'ı ezberlerse veya bir kısmjm hıfz ederse harap olan evi tezyin ve imar etmiş olur.
Hadiste Kur'an*ı ezberlemeye ve onu devamlı okumaya teşvik vardır.[409]

1001. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (ra) rivayet olunmuştur. Nebi şöyle buyurmuştur:
Kur'an hafızına "Oku ve yüksel, dünyada okuduğun gibi, oku. Senin varacağın yer (cennette) okuduğun âyetin son noktasıdır!' (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasen ve sahihtir, demiştir).[410]

Kur'an'ı ezberleyen kimse İçin cennette, ezberlediği kadar dereceler vardır.
Beyhakî'nin rivayetinde Rasûlullah (si); "Cennetin derecelerinin sayısı, Kur'an âyetleri sayısıncadır. Kur'an ehlinden cennete giren kimsenin üzerinde derece yoktur" buyurmuştur.
Hadisin metni ve Beyhakî'nin hadisinden "Kur'an'ın bütün ayetlerini tam olarak okuyan kimse" takva sahibi kimselerin cennetteki derecelerinden en üstününe hak kazanır, hükmü istifade edilmiştir.
"Oku ve yüksel" bu söz, hafıza cennette sırf haz duyup, hoşnut olması için denilecek, yoksa cennete, teklif yoktur.
Bu söz dünyada Kur'an'ı ezberleyen, eda ve kıraatim sağlam yapan kimseye söylenecektir.
Kur'an'i ezberlemeye teşvik edilmektedir.
SahÎbu'l-Kur'an'dan maksat, hafızdır. Kur'an'ı ezberleyen ve onu tedeb-bürle beraber amel eden kimse, yalnız okuyan hafızdan faziletlidir.
Ayrıca hadisten şu sonuçlar çıkarılabilir.
Kur'an'ı tilavet ve tedebbürle amel ederek çok okumaya teşvik edilmiştir. Kur'an'ı hatmetmeye, bunu en çok yedi günde bir tekrarlamaya teşvik olunmuştur.
Kur'an tilâveti ve tedebbürle amel ederek çok okumaya teşvik edilmiştir.
Kur'an'ı hatmetmeye, bunu en çok 7 günde bir tekrarlamaya teşvik olunmuştur.
Nevevt Ezkâr adlı eserinde, muhtar olan hatim suresi hakkında İhtilafı zikretmiş ve şöyle demiştir. "Bu durum şahısların durumuna göre değişiklik arz eder. Bir kısım kimseler Kur'an'ın inceliklerini, latif manalarını düşünerek okumak ister. Bu kimse okuduğunu tam olarak anlamanın hasıl olduğu bir vakitte hatmeder. Yine bir sınıf insan ilim neşriyle veya müslümanlar arasındaki husumetleri gidermekle meşguldür. Bunun gibi diğer görevleri vardır. Kur'an'ı ona göre bir süre içinde hatmeder Vakti müsait olan kimselerin mümkün olduğu sürece kıraati çoğaltması ve anlayarak okuması faziletlidir![411]

YÜZ SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'I DEVAMLI OKUMAK, UNUTMAYA TERKETMEKTEN SAKINDIRMAK

Konu ile ilgili hadisler

1002. Ebu Musa'dan (r.a) rivayet edilmiştir. Nebi (si) şöyle buyurmuştur. "Şu Kur'an-ı devamlı okuyunuz. Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Kur'an'm hatırdan çıkması, devenin bağından kurtulup, kaçmasından, daha süratlidir!' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[412]

Hadise göre Kur'an'ı ezberleyen kimsenin onu unutmamak için devamlı, zaman zaman okuması gerekir.
Aksi halde, Kur'an insan hafızasından çıkar. Çünkü Kur'an'ı unutmak develerin yayılmasından daha süratlidir.
Kur'an'ı ezberlemek, Allah'ın (oc) bahşettiği bir lütuftur.[413]

1003. İbn Ömer'den (na) rivayet edilmiştir kî, Rasûlullah (sa); "Kur'an hafızı, bağlı deve gibidir. Eğer onu muhafaza ederse elinde tutar, salıverirse, kaçar!' buyurmuştur. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[414]

Hadiste Kur'an'ı ezberleyen kimse deve sahibine benzetilmiştir. Deve sahibi, devesini bağlar ve onu korursa, kaçmaktan onu emin kılmış otur. Eğer onu salıverirse kaybolur, elde edilmesi zor olur. Kur'an hafızı da böyledir. Onu ezberledikten sonra devamlı okur ve korursa unutması güç olur. Ve böylece onu korumuş olur.[415]

YÜZ SEKSEN İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN-I GÜZEL SESLE OKUMAK VE KURAN-I GÜZEL OKUYANDAN OKUMASINI TALEB ETMEK VE ONU DİNLEMEK

Konu ite ilgili hadisler

1004. Ebu Hüreyre'den (na) şöylç dediği rivayet edilmiştir.
Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken dinledim: "Allah Teâlâ, Kur'anı Ke-rim'i aşikâr ve teğanni ile okuyan güzel sesli Nebisini dinlediği gibi, hiçbir şeyi dinlememiştir;1 (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[416]

Allah (c.c), Kur'an-s Kerim'i güzel sesle tilavet eden kimseye büyük ecir verir.
Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle okumak mubahtır. Ancak böyle okurken kıraatte harf fazlalığı veya eksikliği gibi değişiklik yapmamak gerekir.
Kelabâzî; "Kur'anU teğanni ile okumcvm manası; Allah'tan (cc). korku ve kalp inceliği üzere olması şeklindedir" demiştir.
Veya "Teğannt" kederleri gidermesi anlamındadır. Çünkü insana keder isabet ettiği zaman, çoğunlukla içinde bulunduğu durumdan çıkmak için şiirle teğanni eder. Sıddıklann derdi; ahiret derdi ve onlann Allah (cc) ile meşguliyetlerinden dolayı göğüslerinin daralmasıdtr. Bu sebepten Nebi (sa) "Kim Kur'an't teğanni ile okumazsa, bizden değildir" buyurmuştur.
Veya; "Kim Kur'an'Ia başka şeylerden müstağni olmasa.." demektir. Ancak bazı sarihler bunu tenkid etmişlerdir. Ve "şayet bu mana kasdedilmişse onunla insanlardan ve onlarla konuşmaktan müstanği olma demek olur ki, bu tebliğ, alış veriş vj. gibi İhtiyaçlardan uzaklaştırır." diyerek muhalefet etmişlerdir.
İbn Malik ise; "Buradaki Kur'an'Ia başka şeylerden müstağni olma durumu kıraat esnasındadır. Yoksa müstağni olmak bütün vakitler için değildir" demiştir.[417]

1005. Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) kendisine: "Gerçekten sana, Davud'a (a.s) verilen güzel seslerden, bir ses verildi" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[418]

Müslim rivayetinde; Rasûlullah (s.a) ona; "Dün gece senin kıraatim dinlediğimi, keşke görseydin" buyurdu demiştir.
Kur'an-ı Kerim'i tecvid kaidelerine göre, güzel sesle okumak müstehab-tır. Çünkü bu Kur'an'ın halâvetini ve kalplere nüfuzunu artırır. Yoksa Kur-an'ı bu kaidelerden uzak okumak haramdır.
Mizmâr; kaval çeşidinden bir düdüktür. Burada, ondan kastedilen güzel sestir.
Kadı lyaz, "Sen Kur'an terftli ile süslemek müstehabur" demiştir.[419]

1006. Berâ b. Azib'den <ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Nebi'yi (s*) yatsı namazında Tin suresini okurken dinledim. Ondan daha güzel sesli birisini dinlememiştim." (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[420]

NebÎ'nin (ra) Kur'an okuyuşunda ses tonu güzeldi. Bu Allah'ın (cx) onu bütün güzelliklerle donattığına delildir.
Berâ'nın (r.a) bir başka rivayetinde; "Nebi (sjo) seferde iken, yatsı namazının farzının ilk rekatında Tin suresini okurdu" buyurulmuştur.
Tirmizi'nin bir rivayetinde; "Allah (c£) gönderdiği peygamberi güzel yüzlü ve güzel sesli kılmıştır. Nebinizin yüzü ve sesi onların en güzelidir" buyurulmuştur.[421]

1007. Ebu Lübâbe Beşir b. Abdü'l-Münzir'den (ra) rivayet edilmiştir: Nebi (s.a); "Kur'an'ı teğanni ile okumayan bizden değildir" buyurdu.(Ebu Dâvud iyi bir isnadla rivayet etmiştir).[422]

Hadisin râvisi Ebu Lübâbe Beşir b. Münzir el-Evsî'dir. İsmi Rifaa'dir. Osman b. Affan'dan (r.a) önce vefat etmiştir.
NebÎ'nin (s.a) yolu, Kur'an'ı güzel sesle okumaktır. Çünkü güzel ses Kur* an'ın güzellik ve tesirini artınr.
Taberânî'nin bir rivayetinde; "Güzel sesin zineti Kur'an'dır" buyurulmuştur.
Abdüntzzak'ın rivayetinde çöyle Duyurulmuştur. "Her şeyin süsü varda: Kur'an'm süsü de güzel sestir."
Sahabe; "Güzel sesi yoksa?" diye sorunca; Rasûlullah (s.a); "Güzelliği gücü nisbetindedir" buyurmuştur.[423]

1008. İbn Mes'ud'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebi (s.a) bana: "Bana Kur'an oku" buyurdu. Ben "Yâ Rasûlallah sana indirilen Kur-an'ı sana mı okuyayım?" dedim. Rasülullah (sa) "Başkasından dinlemek daha hoşuma gidiyor" buyurdu. Ben Nisa suresinden ona okumaya başladım. (Acep her ümmetten birer şahid getirerek onların üzerine de seni şahid kıldığımız zaman hal nice olur? ayetine gelince, "Bu kadar kâfi" dedi. Ona yöneldiğimde, gözleri yaşarnuştı.(Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[424]

Hadise göre; Kur'an-ı Kerim'i başkalarından dinlemek müstehabtır. Böyle dinlemek, lafızları zabt ve harflere hakkını verme gibi meşguliyetler olmadığı için anlamaya ve düşünmeye daha meyyaldir.
Talebenin hocaya okuması müstehabtır.
Kur'an'ı tilâvet veya dinleme esnasında tedebbür etmeye teşvik vardır. Çünkü bu nefse daha fazla tesir icra eder.
Allah'ın (ac) ayetlerini dinlerken, O'ndan korku duyarak ağlamak, bununla beraber sükûnu muhafaza etmek sevabtır.
Rasülullah (s.a) bu ayet okunduğu zaman gözlerinden yaş aktı. Bu şekilde ağlaması ümmetine rahmetinden dolayıdır. Çünkü şahid, hiçbir şeyi gizlemez. Ümmete şehadetle mükellef kılındığı zaman, o ancak onlar hakkında kemâli sever. Şahidliğin bir şartı da, yaptıkları noksanlıktan

zikretmesidir. Bu şehadetin sebebi İte ümmetine azabın gelmesinden korkmuştur. Kalbi, korku ve hüzünle İncelmiş ve ümmetine şefkatinden dolayı ağlamıştır. Umulur ki, Allah (cc) bu vasıtayla onu şefaatçi kılar.
Allah (cx) bir ayette;
"Ey İnananlar! And olsun ki, içinizden size, stkmtıya uğramaz kendisine ağır gelen, size düşkün inananlara şefkatli ve merhametli bir peygamber gelmiştir." buyurmuştur. (Tevbe 128)
Peygamberimize verilen şefkat başka hiçbir peygambere verilmemiştir. Bu yüzden Nebi'ye kabul olunacak dua hakkı verilmiş, bütün peygamberler duasını bu dünyada yapmış, Rasûîullah (sa) duasını ümmetine saklamıştır.
Peygamberimiz'in (s.a) ibn Mes'ud'a "Bu kadarı kâfi, (yeter)" buyurması, bu ayetteki ibret ve nasİhatlara dikkat çekmek İçindir. Nitekim Rasülullah (s.a) göz yaşını tutamamıştır.
Kur'an'ı can kulağı i!e dinlemek ve ayetlerin anlamlarını düşünmek sünnettir.[425]

YÜZ SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUAYYEN SURELERİ VE AYETLERİ OKUMAYA TEŞVİK ETMEK

Konu ile ilgili hadisler

1009. Ebu Saîd Râfi b. Muâllâ'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) bana; "Sana mescidden çıkmadan önce Kur'an'dan en büyük sureyi öğreteyim mi?" buyurdu. Sonra elimi tuttu. Mescidden çıkmak isteyince kendisine "Yâ Rasûlallah! "Sana en büyük sureyi öğreteyim mi? diye buyurdunuz." Rasûlullah (s.a) "Elhamdulillâhi Rabbi'l-âlemin ve namazda tekrarlanan yedi ayet bana verilen Kur'an-ı Azim'dir"(Buh&n ve Müslim rivayet etmiştir).[426]

Hadisin râvisi Ebu Saîd Râfi b. Muallâ'mn ismi hakkında muhtelif görüşler vardır. İsminin Haris olduğunu tbn Abdu'ül-Berr söylemiştir. Sahih olan görüş de budur. Çünkü Rân b. Muâllâ Bedir'de şehid düşmüştür, fbn Abdi M Berr, sözüne devamla: "Bu râvinin tam adı, Haris b. Nüfey b. Muâllâ b. Levan b. Hârise'dİr. Benî Seleme'ye mensuptur. Resulullah'tan (s.a) ikî hadis rivayet etmiştir" demiştir.
Fatiha suresine en büyük sure denilmesi, Kur'an'ın bütün maksadlannı topladığı İçindir. Bundan dolayı "Ümmü'l-Kur'an" denilmiştir. Bu sürenin büyük sûre oluşu, ona "Seb'ul-Mesânî" denildiği içindir. Bu ismin verilmesinin birkaç sebebi vardır. Tekrarlanan veya ikişer manasına gelen "Mesânî" kelimesine "yedi" manasına gelen "seb'u "kelimesi izafe kılınmıştır. Yani "tekrarlanan yedi ayet "manasına gelen terim Fatiha suresine isim olarak verilmiştir. Bu ismin verilmesi, ya namazın her rekâtında tekrarlandığı için, ya da Fatiha1 ya zammı sure eklendiği içindir. Bir görüşe göre de; hem Mekke'de ve hem de Medine'de olmak üzere iki defa nâzİl olduğu içindir. Ayrıca bu sureye övmek ve dua gibi iki kısmı İhtiva etmesi veya dillerde devamlı bir şekilde tekrarlandığı için bu ad verildiği; yine başka bir görüşe göre de; Fatiha suresinin ayetlerinde Allah'ın (cc) İsimleri ve sıfatları ikişer olarak zikredilmesi gibi sebepler sayılmıştır.
Hadisi şerifte, Fatiha suresine "Kur'anu'l-Azim" denilmesi bu surenin, Kur'an'ın mufassal olan İtikadı, amelî ve ahlâkî bütün hükümlerini mücmel olarak içine almasındandir. Hasan Basrî (r.a); "Allah (c.c) geçmiş kiaplarda-ki ilimleri, Kur'an'da zikretmiş, Kur'an'daki ilimleri de Fatiha suresinde toplamıştır. Kim Fatiha'nın tefsirini bilirse Kur'an'm tefsirini bilmiştir." demektedir.[427]

1010. Ebu Saîd el-Hudrî'den (na) rivayet edilmiştir: Rasûluilah (s.a); "Kul hüvallahü ehad" hakkında "canım kurdret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bu (sure) Kur'an'ın Üçte birine denktir" buyurdu.(Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[428]

Başka bir rivayette: Rasûluilah (si) ashabına; "Sizden biriniz bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaktan aciz mi?" buyurdu. Bu onlara zor geldi. Ve "Yâ Resûlallah! buna kimin gücü yeter" dediler. Rasûlullah (sa) "Kul hu-vellahu ehâd, Allah'üs-Samed. Kur'an'm üçte biridir" buyurdu.
Hadise göre; işin kesinliği ve hayra teşvik amacıyla yemin etmek müste-habîır.
"Kur'an'ın üçte birine eşittir" sözü bu kıraattan hasıl olacak sevap açısındandır.
"Hangimizin gücü yeter" sözü, bir gecede kıraatim tedebbür ile, her bir harfle hakkını vermek gibi hususları nazan itibara alınırsa, zor geleceğini İfade eder. Gerçekten de öyledir.[429]

1011. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayet edilmiştir: Bir adam birisini; "Kul hüvallahü ehâd" suresini sık sık okurken işitti. Sabah olunca Nebi'ye (s.a) geldi ve sanki azımsıyarak durumu haber verdi. Rasûlullah <s.a); "Nefsim kudrek elinde olan Allah'a yemin olsun ki, o (sure) Kur'an'ın üçte birine eşittir" buyurdu.(Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir).[430]

Önceki hadiste bu hadisin bir kısmı rivayet olunmuş, burada ise tamamı zikredilmiştir.
Hadiste zikredilen birinci "adam" dan kastedilen imâm Neveviye göre Ebu Saîd el-Hudri'dir. (na) İkinci "adam" ise Katâde b. Numan'dır.[431]

1012. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) "Kul hü-vallahu ehâd" suresi hakkında "O (sure) Kur'ân'ın Üçte birine denktir" bu-yurdu.(MüslİM rivayet etmiştir).[432]

"îhlas suresi Kur'an'm üçte birine denktir" ifadesi hakkında ihtilaf edilmiştir. Bir görüşe göre; Ihlas suresini okumanın sevabı, Kur'an'm üçte birini okuma sevabına eşittir. Bir başka görüşe göre: Kur'an üç bölümdür. Kıssalar ile ilgili bölüm, hükümlerle ilgili bölüm, Allah'ın (cc) sıfatlan ile ilgili bölümdür ki, thlâs suresi bu bölümü teşkil ettiği için Kur'an'm üç önemli bilgisini ihtiva eder. Bunlar da; tevhid bilgisi, Sırât-ı Müstakim bilgisi, ahiret bil-gisi'dir. thlas suresi, tevhid bilgisi ile ilgili olduğu için Kur'an'ın üçte birine denk sayılmıştır.
tbn Abdi'1-Berr ise, "İhias suresi neden Kur'an'ın üçte birine muadil'dir bilemiyoruz. Bu konuda Rasülullah'ta gelen rivayettler dışında bilgimiz yoktur" demektedir. îshâk b. Râhuyed e üç defa Ihlas suresini okuyanın Kur-an'ı okuyan kadar sevap kazanamayacağım söyler. Bazı alimler ise îhlas suresini okuyanın Kur'an'ın üçte birini okuyan kimse kadar sevap alacağını söylemişlerdir.[433]

1013. Enes'ten (r.a) rivayet edilmiştir: Bir adam: "Yâ Rasûlallah ben bu 'Kul hüvallâhu ehad' suresini seviyorum" dedi. Rasûlullah (s.a) "O sureyi sevmen, seni cennete sokar" buyurdu. {Tirmizî rivayet ederek, hasen demiştir. Buhârî sahih'inde senetsiz rivayet etmiştir).[434]

Bu ve önceki üç hadis, îhlas suresinin fazileti ve bir dafa okuyanın Kur1 an'ın üçte birini okuma sevabına denk olduğunu beyan etmektedir.
Hadis, bu sureyi iman sahibi kimselerin okumak suretiyle imanını kemâle erdirmesi hususunda bir tavsiyedir.[435]

1014. Ukbe b. Âmir'den (na) rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) "Bu gece, benzeri asla görülmemiş, ayetlerin İndirildiğini görmedin mi? Onİar; "Kul eûzu birrabbi'l'Felak" ve "Kul eûzu birabbi'n-nas'tır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[436]

Ukbe b. Âmir (r.a) sahabidir. Ukbe; şair, Kur'an'ı güzel okuyan, fesahat sahibi biriydi. Deniz savaşlarına komutanlık etmiştir. Künyesi hakkında ihtilaf varsa da en meşhur olan görüş Ebu Hammad'tır. Şam fetihlerine katıldı. Dimaşk'a yerleşti. Muaviye zamanında H. 54 senesinde Mısır'a vali oldu. 58 yılında orada vefat etti. Rasûlullah'tan (s.a) 55 hadis rivayet etmiştir.
Lebid b. A'sam Rasûlullah'a (s.a) sihir yaptığı zaman, Efendimiz bu iki sureyi okuyarak, Allah'tan (cc) yardım dilemiş, sihir tamamıyla ortadan kalkmıştır.
Bu iki sure icma ile Kur'an'dandır. İbn Mes'ud'tan, Kur'an'dan olmadığına dair bir rivayet varsa da bu kendi görüşüdür. Felak ve Nas surelerine Muavvizateyn denir.
Buhârî'nin rivayet ettiği hadiste Hz. Âişe (na) şöyle demiştir: "Rasûlü Ekrem (sja) hastalandığında kendine Mavvizât'ı okur ve ü/ürür. Ağrısı şiddetlenince ona bu sureleri ben okur ve bereketini ümid ederek elini mesh ederdim." Hz. Âişe Felak, Nas ve îhlas surelerini kastederek

Muavvizât demiştir.
Nitekim bu üç sureyi Rasûlullah'ın (s.a) her gece döşeğine uzandığı vakit avuçlarını birleştirerek okuyup, avuçlarına üfürdüğü, sonra da elleriyle vücuduna meshettiği rivayet edilmiştir.[437]

1015. Ebu Saîd el-Hudri'den (ta) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ra-sûîullah <s.a) cinlerden, nazardan, 'Muâvvizeteyn' sureleri nazil oluncaya kadar Allah'a sığınırdı. Bu sureler nazil olunca bunlarla sığınıp, diğerlerini bıraktı!' (Tirmizî rivayet ederek, hasen demiştir).[438]

Bu surelere Muavvizateyn denilmiştir. Çünkü bu sure, kendisine sığınılan ve sığınılması gerekti şeyler hakkmda en cimi ifadeleri topladığı için bu isim verilmiştir.
Bu surelerle dua etmek; cinlerin eziyetinden, kindar, hasedçinin nazarından korunmaya bir vesiledir.
Göz değmesi haktır. Bu sebeple Nebi (sa) bundan Allah'a (cx) sığınıyordu.
Muavvizateyn'den olan Felak suresini okumaya başlayan insan, "Fetak'ın Rabbine sığınırım" diyerek, gerek itikad ve gerekse amel açısından olsun her türlü zulmeti izafe eden feyzi Rabbaniyi dilediğine işarettir. Çünkü "Felak" sabah aydınlığıdır. Bu vakit nurlann aktığı, bereketlerin indiği, rızıklann taksim edildiği vakittir.
İkinci olarak, gerek Ölü ve gerekse diri, bedene, mala, dünyevî ve uhrevî yönden şerr doğuran bütün mahlûkatın şerrinden sığınılmışım
Sonra "Ay" gaib olunca gecenin şerrinden sığınılmıştır. Çünkü karanlık, sığınmanın zorluğuna sebeptir. Sonra sihir yapanların, ruhta cereyanı gerektirecek, düğümlere üflemesinden sığınmadır ki, öncekinden daha önemlidir.
Sonra hasetçinin, hasedinin ateşi tutuşma vaktindeki şerrinden sığınıl-rnıştir. Çünkü o anda nefsi ve dini gideren hilelerin en incesinin tesiri görülür.[439]

1016. Ebu Hüreyre'den (ta) rivayet olunmuştur: Rasûlultah (s.a) "Kur-an'da otuz ayet kadar bir sure vardır. Bir kimseye mağfiret oluncaya kadar, şefaat eder. Bu sure lebânke'l-tev bi yedihi'l-Mülk' süresidir" buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmid basendir, demiştir).[440]

Bu hadiste Kur'an'ın kıyamet gününde şefaat edeceğine delil vardır.
Mülk suresi hayatın yaratılışı ile başlayıp, hayatın özü olan su ile sona ermektedir. Kâmil bir hayatın sebebi olan şefaat, bu surenin ürünüdür. Ayrıca bu sure Allah'ın azameti ve kudretini, sanatının sağlamlığını, sonra bu hususta çekişip yüz çevirenlerin akıbetini, alacağı cezaları beyan edip, hayatın sebebi su ile son buluşu, bu gibi sûi akibetlerden şefaat ile kurt ulunacağına güzel bir işarettir.[441]

1017. Ebu Mes'üd el-Bedrî'den rivayet edilmiştir: Nebi (s.a); "Kim, Sure-i. Bakara'nın son iki ayetini geceleyin okursa, bu ayetler ona kâfidir" buyur-du.(Buhâri ve Müslim rivayet etmişur).[442]

Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr'dır. Bedir yöresinden olduğu veya Bedir savaşma katıldığı için Bedri denilmiştir.
Hadisdeki; "bu iki ayet kâfidir." ifadesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Deylemî'nin rivayetinde; "Kim Bakara'nın son iki ayetini okursa o geceyi kâim olarak geçirmiş olur" hadisi buna açıklık getirir. Ayrıca bu iki ayet, o geceki insan ve cinn şerlerinden insanı muhafaza eder.
Bu izahların en güzeli şudur: Bu İki ayet İhtiva eniği mana açısından, insanın imanını kuvvetlendirir, tik ayeti okuyup düşünen insan imanın şartlannı hatırlayıp, büyük haz duyar. Allah'ın, (cx) hükümlerine emir ve yasaklarına teslimiyet göstererek sonra "Semi'nâ ve ata'nâ" duyduk ve itaat ettik" der ve bağlılığını bildirir. Daha sonra Ölüm sonrası hayatı hatırlar. Ameli sa-Ünlerini çoğaltmaya vesile olur. Son ayette tazarru ve niyazın en mükemmel Şekli olan duaları okur, dünya ve ahiret saadetini celbeden Bu açılardan bu iki ayel o kimseye kifayet etmiş olur. Hz. Ali ile Hz. Ömer'in (na) "Akıllı bir adam görmedim ki, Bakara suresinin son âyetlerini okumadan uyusun" dedikleri rivayet edilir.[443]

1018. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a); "Evlerinizi, kabirlere çevirmeyiniz. Şeytan, Bakara suresi okunan evden nefret edip (kaçar)" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[444]

Hadisi şerif. Bakara suresinin faziletini beyan etmektedir. Bu sureyi te-debbürle okuyup, gereğiyle amel eden kimseden şeytan uzaklaşır. Ona vesvese veremez. Çünkü Kur'an'da Bakara suresi gibi, hükümleri açıklayan, kıssaları anlatan, delilleri ikâme eden, mucizeleri açıklayan, şeytan1 .lilelerini, insanı nasıl aldattığını anlatan bir başka sure yoktur. Bunun :çin Bakara suresinde; bin emir, bin nehiy, bin haber vardır, denilmiştir.
Bu hadiste, evlerde nafile namazı gibi ibadetleri çoğaltmanın sünnet olduğuna işaret vardır.[445]

1019. Ubeyy b. Kâb'dan (na) söyle dediği rivayet olunmuştur: RasÛluI-lah (sa) "Yâ Ebu Afünzir. Allah'ın kitabından, hafızanda olan ayetlerden, hangisi daha büyüktür. Biliyormusun?" buyurdu. Ben: "Allah'û lâ ilahe illâ hüve'l-Hayyû'l-Kayyûm"dedim. Rasûlullah (sa) göğsüme vurarak; "îlimsana hayırlı olsun ey Eba Mönz//-T)uyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[446]

Übeyy b. Ka'b (ra) sahabenin kurrâlanndandır. Bu sebeple Rasûlullah (sa) "Hafızandaki en büyük ayet hangisidir." buyurmuştur. Übeyy, Rasûlul-lah'ın (sa) sorduğu bir soruya sahabenin adeti olan "Allah ve Rosûlü daha iyi bilir" sözünü bu hadiste söylememişse de, Müslimin rivayetinde şöyle demektedir: "Önce Allah ve Rasûlü bilir" dedim. Rasûlullah (sa) soruyu bana tekrar yöneltince "Allah'u lâ ilahe illâ hüve'l-HayyÜ'l-Kayyûm'dur" dedim, buyurdu.
Şüphesiz bu ayet, iktiza ettiği mana açısından, Allah'ın zâtını, sıfatlarını, fiillerini, anlatma yönünden ayetlerin en üstünüdür. Zaten bu üç hususu iyi bilmek asıl hedeftir. Diğerleri buna tâbidir.
Rasûlullah'm (s.a) Ubeyy'in verdiği cevap karşısında onu; "îlim sana hayırlı olsun" diye medhetmesi, Ubeyy'in ilminin bol olduğunu işaret vardır.
Bu sözden ilmiyle şöhret buhr.üS İnsanın yüzüne karşı onu methetmenin, kendir.! beğenmesinden emin olunduğu zaman uygun olduğu anlaşılır. Çünkü bunda, ondan ilim alanlar ve faydalananlar açısından fayda vardır.
Bu hadiste, Kur'an'ın bir kısmının diğer kısmına üstün kılınabileceğine delil vardır. Cumhur bu görüştedir.[447]

1020. Ebu Hüreyre'den (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) beni ramazan zekâtım korumaya vekil tayin etmişti. Birisi bana gelerek, hurmalardan avuclamaya başladı. Onu yakaladım. Ve "(vallahi) seni Rasûlullah'a (sa) götüreceğim" dedim. O şahıs "Benim muhtaç ve bakmaya zorunlu olduğum aile efradım var, şiddetli geçim derdim var" dedi. Bunun üzerine onu bıraktım. Sabah olunca, Rasûlullah (s.a); "Yâ Ebu Hüreyre... dün gece esirin ne yaptı" buyurdu. Ben; "Yâ Rasûlaliah geçim darlığından ve ailesinden dertlendi. Ben de ona acıdım. Serbest bıraktım" dedim. Rasûlullah (s.a)
"O sana yalan söyledi, tekrar dönecek" buyurdu. Ben de RasûlullarTın bu sözünden dolayı yakında döneceğini anladım.
Gözlemeye başladım. (Gerçekten) geldi ve hurmadan avuclamaya başladı. Ben: "Seni mutlaka Rasûlullah'a götüreceğini" dedim. Adam; "Beni bırak, ihtiyacım var. Sıramda aile efradım var. Bir daha gelmiyeceğim" dedi. Ona acıdım ve serbest bıraktım. Sabahleyin Rasûlullah (s.a) bana; "Yâ Ebu Hüreyre dün gece esirin ne yaptı" buyurdu. Ben "Yâ Rasûlaliah, aynı şekîde ailesinden, durumundan şikâyet etti. Acıdım ve salıverdim" dedim. Rasûlullah (sa); "Sana yalan söyledi. Tekrar gelecek" buyurdu. Ben de üçüncü kez yolunu gözledim. Tekrar gelerek hurmayı avuclamaya başladı. Onu yakaladım. Ve "Mutlaka seni Rasûlullah'a götüreceğim. Bu üçüncü defadır. Sen gelmeyeceğini söylüyor, yine geliyorsun" dedim. Adam; "Beni bırak, sana Allah'ın fayda vereceği kelimeleri öğreteyim" dedi. Ben "Nedir onlar?" dedim. Adam: "Yatağına girdiğin vakit, Ayete'l-Kürsî'yi oku. Çünkü bu ayet devamlı olarak, sana Allah'tan bir koruyucudur. Sabah oluncaya kadar şeytan sana yaklaşmaz," dedi. Tekrar serbest bıraktım. Sabahleyin Rasûlullah (s.a) bana; "Esirin dün gece ne yaptı?" buyurdu. Ben "Yâ Rasûlullah, bana Allah'ın fayda vereceği kelimeleri Öğreteceğini iddia etti. Kendisini salıverdim" dedim.

Rasûlullah (s.a); "O nedirT buyurdu. Ben "O bana" yatağına girdiğin zaman AyeteM-Kiirsî'yi başından sonuna kadar oku, diyerek devamla, devamlı olarak üzerinde Allah'ın koruyucu meleği olur. Şeytan sana sabaha kadar yaklaşamaz" dedi. Nebi (sa); "Bak şimdi sana çok yalancı

olduğu halde doğru söylemiş. Ey Ebu Hüreyre üç kez kimle karşılaşıyorsun? biliyor musun?" buyurdu. Ben "Hayır" dedim. Rasûlullah (s.a); "O şeytandır" buyurdu.(Bu-hâri rivayet etmiştir).[448]

Hadiste geçen "Ramazan zekâtı" Szâzka-i Fıtır'dır. Ramazana izafe edilmesi, o ayın bir cüzünde verildiği içindir. Ki Ramazan orucunda meydana gelen noksanlıkları giderir.
Ra5Ûîullah'm (sa) "Yâ Ebu Hüreyre esirin bu gece ne yaptı" diye sorması ve yine tekrar geleceğini haber vermesi, Allah'ın (cx) Rasûlflne haber vermesi sebebi iledir.
Ayete'l-Kürsî'nin fazileti hakkında vârid olan bu hadis; şayet akşam vakti bîr evde Ayete'I-Kürsî okunursa, o gece şeytanlardan korunacağına, Ayete'l-Kürsî'yi uyumadan önce okumanın mendup olduğuna işaret etmektedir.[449]

1021. Ebu'd-Derdâ'dan (ra) rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) "Kim, Kehf suresinin ilk on ayetini ezberlerse, Deccal'dan korunmuş olur.
Bir başka rivayette: "Kehf suresinin son on ayetini" buyurmuştur.(Müs-lim rivayet etmiştir).[450]

"Deccal" kelimesi, çok yalancı manasındadır. Kılıç altınla kaplandığı zaman "Seyfün müdecceî" denir. Buna göre kendi gerçek yüzünü örtüp, başka türlü göründüğü için bu isim verilmiştir. Deccal, kıyamete yakın bir zamanda, ortaya çıkacak, bir takım harikulade olaylar gösterip, ülûhİyet davasında bulunarak insanlan saptırmaya çalışacaktır. Hiçbir peygamber gönderilmemiştir ki, kavmini onun fitnesinden sakındırmış olmasın.
Rasûlullah (s.a) ümmetine Deccal'ı bildirmiş, fitnesinden korunmak İçin bu tavsiyede bulunmuştur. Selef, çocuklarına Deccal'm haberini Öğretirlerdi. BİR başka hadiste "Otuz deccal çıkmadıkça kıyamet kopmaz" yine "Ahir zamanda deccallar olur" rivayetleri de bu hususa dair haberlerdir.
Kehf suresinin ilk on ayetini ezberleyen ve onu sabah akşam okuyan, Dec-cal'ın fitnesinden korunmuş olur. Müslim'in bir rivayetinde; Kehf suresinin son on ayeti zikredilmiştir.[451]

1022. İbn Abbas'tan (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştun Cibril (a.s) Nebi'nin (s.a) yanında oturmuş bir vaziyette İken Nebi (sa) yukarıdan bir gıartı işitti. Başını kaldırdı. Cibril (a.s); "Bu bugün açılan bir kapıdır ki, önce hiç açılmamıştır" dedi. Oradan bir melek indi. Cibril (a.s) Bu melek yeryüzüne indi. önceden hiç İnmemişti" dedi. Melek selâm vererek; Sana verilen iki nurla müjdelen... ki bu iki nur senden önce hiç kimseye verilmemiştir. Onlar, Fatiha suresi ve Bakara suresinin son iki ayetî'dir. Bunlardan bir harf bile okusan, mükâfatı (mutlaka) verilir" dedi. (Müslim rivayet etmiştir). [452]

Hadisi rivayet eden, tbn Abbas (r.a) bu gaybİ haberleri Rasûlullah'ın (s.a) hazf ederek anlatması, tevkifidir, demiştir.
Hadİsdekİ açılan kapı dünya semasındaki kapıdır. Sahih olan hadislerin delâletine göre, Kur'an, Levh'i Mahfûz'dan, dünya semasındaki Beyt'Ül-Izze denilen yere Kadir gecesi toptan inmiş, oradan da peyderpey, 23 küsur senede Rasûlullah'a (s.a) inmiştir.[453]

YÜZ SEKSEN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜR'AN OKUMAK İÇİN TOPLANMANIN MÜSTEHAB OLMASI

Konu ile ilgili hadis

1023. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûhülah (sa.v); "Allah'ın mescidlerinden birinde Kur'an tilâveti veya aralarında (okuyup, dinleme şeklinde) ders yapmak üzere bir topluluk toplanırsa, onlara se-kînet iner Rahmet onlan kaplar. Melekler onları kuşatır. AJIah (c.c) o kimseleri katında bulunanlara 2İkreder" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[454]

Hadisdeki topluluktan murat kadınlara da şamil olduğu gibi erkeklerin oluşturduğu bir topluluk olması daha muhtemeldir.
Hadiste, mescidlerds toplanıp, Kur'an okuyup Öğrenmenin müstehab olduğu, böyle cemaat üzerine sekînet ve rahmetin ineceğine işaret vardır. Yine Allah*i (c.c) zikreden kimseyi, Allah (cx) kendi katındaki meleklere zikreder. Allah'ı (cc) zikretmek en yüce makamdır. Bunu, meleklerin o topluluğu kuşatması takip eder, sonra sekînetin inmesine şamil olan umûmi ralımet takîb eder. Böylece kul, manevî sahada terakki etmiş olur.
Sekînet; mehabet, itmi'nan ve vakar anlamına gelir. Burada sekînet'ten maksat, rahmettir.[455]

YÜZ SEKSEN BEŞİNCİ BÖLÜM

ABDESTİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Ey iman edenler, namaza kalkacağınız zaman, yüzlerinizi ve dirseklere kadar kollarınız! yıkayınız. Başlarınızı meshrdip, her iki topuğa kadar ayaklarınızı (yıkayınız). Eğer cünüp olduysanız boy abdesti alın. Eğer hasta ol-muşsanız veya seferdeyseniz veya içinizden biri ayak yolundan gelmişse yahut kadınlara dokunmuşsanız, bu halde su da Dufamamışsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, binaenaleyh (niyetle) ondan yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah, sizin üzerinize bir güçlük yapmayı dilemez, fakat iyice temizlenmeni?İ ve üstünüzdeki ninefinin tamamlanmasını diler. Taki şükredersiniz" {M aide, 6) [456]

Konu ile ilgili hadisler

1024. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Ümmetim kıyamet gönü abdest adlarındaki parlaklıklarından (tanınıp çağrılacaklar. Sizden kim parlaklığını artırmaya gücü yetiyorsa yapsın." (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir).[457]

"Ğurre" kelimesi, yüzü, kulakları, boynun bir kısmını yıkamaktır. "Tahcil" ise abdest azalarının farz kısmı haricindeki yerleri yıkamaktır. Bu gibi azalan yıkayarak güzel abdest almak, bu ümmetin özelliklerindendir.
Hadiste devamlı abdestli gezmeye, güzel bir şekilde abdest almaya teşvik vardır.
Kıyamet günü bekleme mevkisinde, dünyada abdest almaya Özen gösteren kimselerin alınlarmdakİ nurdan Rasûluilah'm (s.a) ümmetinden olduğu tanınacaktır.
Curre; atın alnındaki beyazlığa da denir, Tahcil ise atın diğer uzuvlann-daki alaca renklere veya üç yerdeki beyazlığa verilen addır. Bu münasebetle ğurre mü'minin abdestten dolayı yüzünde oluşacak nura; tahcil ise diğer abdest azalarında meydana gelecek nura benzetilmiştir.
Hadis, abdestin farzlarına, sünnetlerine riayet etmeye işaret etmektedir.[458]

1025. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet olunmuştur: "Dostum Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken dinledim: 'Mü'minin (cennetteki) süsleri abdest suyunun ulaştığı yere kadardır.''-(Müslim rivayet etmiştir).[459]

Buhârî Libâs bahsinde bu manada bir hadis nakletmîştir.
Hadisdeki "Hitye"Üea murat, cennet ehlinin zinetidir. Cennette mü'minin takınacağı zinet ve süsler, abdest azalarında suyun ulaştığı yere kadardır.
Hadiste "ğurre" ve "tahcit't yani, mükemmel bir şekilde abdest almaya teşvik vardır.
Ebu Hüreyre 'nin peygamberimiz için "Halil'im (dostum)" demesi, Rasûluilah'm (s.a) "Ben haili (dost) edinseydim, Ebu Bekr'i kendime Halil yapardım" hadisiyle çelişki ifade etmez. Zira Rasûlü Ekrem kimseyi Halil edin-memiştir. Ancak Rasûlü Ekrem'i başkaları halil edinmiş olabilir.[460]

1026, Osman b. Affan'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir; Rasûlullah (sa); "Kim abdest alır ve abdesti güzelce alırsa, hataları, cesedinden, tırnak altia-nna varıncaya kadar dökülür;'(Müslim rivayet etmiştir).[461]

Hadisdeki "abdesti güzel alırsa" tabiri, abdestin sünnetlerine, «dabına riâyet edip, ruhsatları ve bu husustaki İhtilafları terk etmek suretiyle en güzel bir şekilde abdest almaktır.
"Hataları dökülür" ifadesindeki hatalar, Allah hakkı olan küçük günahlardır. Dökülmesi demek, mağfiret olunmasıdır.
Abdest alırken besmele çekmekle bütün küçük günahların, besmelesiz abdest almakla ise, yalnız abdest azalarının işlediği küçük günahların mağfiret edileceğine dair görüş vardır.[462]

1027. Osman b. Affân (r.a) şöyle demiştir: "Rasûlullah'ı (sa) şu (gördüğünüz) abdestim gibi, abdest alırken gördüm. Sonra 'Kim böyle abdest alırsa, geçmiş günahları, mağfiret olunur. Kılacağı namazla mescide yürümesi, nafile ibadet olur.Müslim rivayet etmiştir).[463]

Hadisi şerif abdestle ilgili yukarıdaki şerhte verdiğimiz bilgiye ilâve olarak, namaz için mescide yürümenin ecir ve mükâfatı artıracağına işaret etmektedir, "kılacağı namazla mascide kadar yürümesi, nafile ibadet olur" bu-yurulması, kılacağı namazdan ve camiye gitmesinden hasıl olacak sevap, nafile ibadetlerden alman sevaplara dahil olur demektir. Aksi halde farz namaz nafileye çevirilir anlamında değildir. Zira şartlarına uyarak, özenle alınan abdest geçmiş küçük günahların bağışlanmasına vesile olur. Namazdan meydana gelecek sevap fazlaca artar. Nafileden kastedilen budur. Ziyade olanla, kulun ahiretteki derecesi artar veya namazdan sonra işleyeceği günahlara kef-fâret olur.[464]

1028. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet olunmuştun Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu: "Müslüman yahut mü'min kul, abdest aldığı zaman, yüzünü yıkarsa, gözîeriyle kazandığı günahlar su ile birlikte veya son damlasıyla beraber ellerinden dökülür, gider. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayaklarıyla işlediği bütün hatalar su ile veya son damlasıyla beraber dökülür, gider. Taki günahlardan pak olarak sıyrılır:'(Müslim rivayet etmiştir).[465]

Abdest almak maddî kirleri temizlediği gibi, manevî kirleri yani, küçük günahları da temizler. Hadis, her bir azayı yıkadığı zaman o azadaki günahların döküleceğini, dolayısıyla abdest aldıktan sonra bütün azalar yıkan' dığı için tüm küçük günahların dökülüp, tertemiz olacağını beyân etmektedir.
Yüzde, ağız ve burun gibi diğer uzuvların bulunmasına rağmen sadece güzlerin baktığı günahların affedileceğinin zikredilmesi, gözlerin günahının daha büyük olması sebebiyledir. Büyük affedilirse küçük elbette affolunur.
"Taki günahlardan pak olarak sıyrılır" diye hadisin sona ermesi, onun, bütün vücudu ş'amil olduğunu göstermektedir.[466]

1029. Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet olunmuştur: Rasülullah (s.a) bir kabre gelerek; "Mü'min topluluk diyarı selâm üzerinize olsun. İnşaallah size katılırız. Kardeşlerimizi görmeyi arzu ettim" buyurdu. Ashab: "Yâ Rasûlallah, biz kardeşlerin değil miyiz?" dediler. Rasülullah (s.a); "Sizler ashabimsınız, kardeşlerimiz, henüz dünyaya gelmediler" buyurdu. Ashab; "Yâ Rasûlallah, ümmetinden henüz dünyaya gelmeyen kimseleri, nasıl tanırsın" dediler. Rasülullah (s.a); "Bir kimseye ait, aynı renkte atları arasında alnı ve üç ayağı beyaz bir atı bulunursa ona tanımaz mı? diye cevab verdi. Ashab; "Evet yâ Rasûlallah" dediler. Rasülullah (s.a); "Onlar, abdest azaları parlak bir şekilde geleceklerdir. Ben de onian (kevser) havuzunda bekleyeceğim" buyurdu, (Müslim rivayet etmiştir).[467]

Hadiste geçen "makbere" kelimesi Baki mezarlığını ifade etmektedir. Burada, "înşâallah size katılırız" ifadesiyle şüphe olmayan ölüm hakkında istisna edatı kullanılmıştır. En sahih görüşe göre bu tabiri "Herhangi bir şey için A Hah 'm (cj:) dilemesi dışında, ben onu yapacağım deme" (Kehl, 23) ayetine imtisalen RasüÎullah (s.a) söylemiştir. Veya Hattabî'nin söylediği gibi: "Konuşan kimse bu tabirle sözünü güzelleştirip'
Rasûlullah'm (s.a) "Kardeşlerimizi görmek istedim" İfadesi öldükten sonra karşılaşmayı temennidir. Sonra sahabenin tarifi de bu hadiste mevcuttur. Ra-sûlullah (s.a) "Siz benim ashabımsımz, kardeşlerimiz ise benden sonra gelenlerdir" buyurmuştur. Hadis ahir zaman müslümanlarının faziletini beyan etmektedir.
Alimlerin çoğu, "Nebi'yle (s.a) sohbeti olan veya onu bir defa gören kimse sohbet şerefine nail olur. Sonradan gelen kimselerden daha faziletlidir" demişlerdir.
Rasûlullah (s.a) bu ümmeti. Öncülük ederek Kevser havuzu başında bekleyip karşılayacaktır. Bu ne büyük şereftir.
Rasûlullah'ın "Siz benim ashabımsımz" buyurması sahabîierin kardeşliğini yok etmez. Bilakis sahabîierin peygamberimizle konuşup görüşme has-İetleriyle Üstünlüklerine işaret edilmiştir. Nitekim "Sizin en hayırlınız benim zamanında yaşayanlarınızda" buyurulmuştur. Sahabîler din kardeşidirler. Sonrakiler de din kardeşidirler. Zira Allah ancak kardeştirler" buyurmuştur.[468]

1030. Ebu Hüreyre'den (na) rivayet olunmuştun Rasûlullah (s.a) "Sizi, Allah'ın onunla günahları dereceleryükseltecek şeye delalet edeyim mi?" buyurdu. Ashab; "Evet yâ Rasûlallah!" dediler. Rasûlullah (si); "Zor vakitlerde, abdesti güzel almak, mescidlere adımlan çoğaltmak, bir namazdan sonra diğer namaz} beklemektir, tşte bağlılık budur, bağlılık budur" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[469]

Hadiste, hataları giderip, dereceleri yükselten üç özellik sayılmıştır. Zorluk anlarında abdesti tastamam almak, mescidlere çok adım sayısınca "ürümek, namazdan sonra diğer namazı beklemektir. Sahih bir hadiste; "Bent Seleme evlerini mescidin yanına nakletmek İsteyince, Rasûlullah (sm) 'Bölgenizde durunuz (adım çokluğunuzdan) sevabınız çok yazılır' buyurmuştur."
"Ribât" nöbet yeri anlamında olup, burada bir şeyi alıkoymak manasına gelmektedir. Namaz kılan, camiye giden insan, kendisini teşvik olunan itaate hazır tutmaktadır. Bu tabir diğer rivayetlerde üç defa tekrar edilmiştir. Bu tekrar, söz konusu amellere özen gösterilmesi içindir[470]

1031. Ebu Mâlik el-Eş'arî'dcn (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a); "Temizlenmek, imanın yarısıdır"buyurdu. (Müslim rivayet et-miştir).[471]

Bu hadiste, iman, namazla tefsir edilmiştir. Bu takdirde, "Abdest namazın yansıdır" manasına gelir. Eğer iman bizzat kendisi ise, o zaman imandan bir kısım olmuş olur.
"îmanın yarısıdır" buyurması, abdestin yüceliğini ifade eder. Bazı âlimler; "Temizliğin sevabı kat kat olarak imanın yansım bulur' demişlerdir. Bir kısım alim ise; "İman nasıl ki önceki günahlara keffâret oluyorsa, abdestte günahİan yok etmektedir. İmansız bir kimsenin abdesti muteberdir. O halde abdest imandan neşet eden bir ibadet olup ondan bir parçadır" demişlerdir. Nitekim abdestsiz namaz olmamaktadır. Namaz ise dinin direğidir.[472]

1032. Ömer b. Hattab*tan (r.a) rivayet edilmiştir: Nebi (s.a); "Sizden bir kimse abdest alır, abdestini güzelce ifa eder, sonra 'Tek olan ve ortağı olmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet ederim" derse cennetin sekiz kapısı açılır. Dilediğinden girer" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[473]

Tirmizî de; "Allahım, beni tevbe edenlerden ve çok temizlenenlerden eyle" ziyadesi vardır.

Bu hadisle, "Cennetin Reyyân kapısından yalnız oruçlular girer, başkaları değil" hadisi arasında zıtlık yoktur. Çünkü oruç tutmak, abdest alıp, bu duayı okuyarak bütün kapılardan gireceklerin de aynı zamanda amelidir.
İbn Hacer; "TirmİzÎ'de bu ziyade olan kısım bu hadiste sabit değildir", diyerek İmâm Nevevî'yi tenkit etmiştir. Tirmizî'nin şeyhi Cafer b. Muham-med, isnadını tam zabt etmediği halde rivayet ederek, sikaya muhalefet sebebiyle zabt noksanlığım ifade etmiştir. İbn Allan ise: "Bu ziyadeye Rasûlul-lah'ın (s.a) mevlası Sevbân'dan (r.a) nakl edilen bir şahid buldum}' diyerek, hadîsin aslının olduğunu beyan etmiştir.[474]

YÜZ SEKSEN ALTINCI BÖLÜM

EZANIN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadisler

1033. Ebu Hureyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a); "Şayet insanlar, ezan ve ilk saftaki sevabı bilselerdi, sonradan (ezan okuma ve ön safta yeraima hususunda) kur'adan başka çare buiamasalardi elbette kur'a çekerlerdi. Namaza erken gitmekteki sevabı bilmiş olsalardı yanş ederlerdi. Yine şayet yatsı ve sabah namazlanndaki sevabı bilselerdi, emekleyerek dahi olsa bu iki namaza gelirlerdi" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[475]

Cemaatla kılman namazda en faziletli yer imamın hemen arkasındaki saftır. Hatta Kabe'de cemaatle kılman namazda bir kimse Kabe'ye uzak olup imam'a en yakın olsa, imama uzak olup Kabe'ye yakın duran kimseden ecir bakımından daha faziletlidir. Çünkü ilk safın fazileti, imamın kıraatim işitmesi ve amin demesidir. İkinci saf üçüncüden, üçüncü saf dördüncü saftan daha hayırlıdır. Hadiste ezan okumanın fazileti de ifade edilmektedir.
Çünkü ezan İslâm'ın şeâiri ve sünnetSerindendir. Müezzinin sevabı Allah (c.c) katında büyüktür.
Aynca hadis kur'a çekmenin cevazını da beyan eder ki, bazı hususlarda hak sahibini tayin için kur'a çekmek asıl olarak kabul edilmiştir.
Namaza erken gitmeye de aynca teşvik vardır. Çünkü namaza erken giden ilk safta yerini alarak kur'a ya gerek duymaksızın ilk safın sevabını almış olur.
Yatsı ve sabah namazlarını cemaatla kılmanın ecrine de işaret edilmektedir. Çünkü sabah ve yatsı namazı münafıklara ağır gelen ibadetlerdir. Bu namazlar kulun dininde doğruluğunu ortaya koyar.[476]

1034 Muâviye'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Kıyamet günü müezzinler, İnsanların en uzun boylular mdandır." Müslim rivayet etmiştir.[477]

"İnsanların en uzun boylusu "ndan murat Allah'ın (c.c) rahmetine, diğer insanlara nazaran daha çok muttali olmalarıdır. Arablar, efendi olan kimseleri boyu uzun diye vasfederier. Müezzinler de kıyamet günü insanların efendisi olacaklardır.
İbn Arabî; "Bundan maksat, amel bakımidan İnsanların en fazla olanıdır" demektedir. Yine Beyhakî bu hadis için "Buradaki boyu uzun demek, kıyamet günü insanlar şiddetle susayacak, susadıkça boyunlar bükülecek, fakat müezzinler susamayacaklan için boyunları dik duracaktır. Hadisin manası da budur" demektedir. Nadr b. Şümeyl de; "Kıyamet günü Arasat meydanında herkes haline göre tere batacaktır. Müezzinler boyu uzun olduğu için, bundan uzak olacaklardır" der.
Bütün bu açıkamalarda doğruluk payı bulunmaktadır. Çünkü müezzinler ezan ile hayra davet ederler, hayrı gösteren kimse, hayır sahibinin aldığı mükâfatın aynısını almaktadır.[478]

1035. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Sa'saa'dan rivayet olunmuştur. Ebu Sâıd el-Hudrî (r.a) kendisine; "Seni, koyunları ve köy hayatını sever görüyorum. Koyunlarla veya köyde olduğun zaman namaz için ezan okurken, sesini yükselt, çünkü müezzinin sesini işiten, cinn, insan veya herhangi bir şey, kıyamet günü o kimse için şahidlik eder" dedi. Ebu Said: Râsulul-lah'tan böyle işittim" demiştir. Buhâri rivayet etmiştir)[479]

Hadisin râvisi, Abdullah Ebu Saîd'den rivayet etmiş, ondan da iki oğlu, Abdun-ahman ve Muhammed rivayet etmişlerdir. Buhârî Ebu Dâvud, Ne-seî, İbn Mâce ondan tahricde bulunmuşlardır. Hafız İbn Hacer "Takrib" adlı eserinde onun Medineli ve tabiînin büyüklerinden olduğunu zikretmiştir.
Hadiste; müezzin ezan okurken sesini geniş çevreye duyurmak için cehd ve gayret sarfetmeye teşvik edilmekedir.
Cin ve İns tabirleri zikredilmiştir. Çünkü bunlar dinin furûu ile mükelleftirler. Ve şehadete ehil kimselerdir. "Şey", tabiri de şehadeti sahih olan hayvan ve diğer canlıları İfade eder. Kıyamette bu gibi canlılar şahitlik için diriltileceklerdir.
"Allah şahid olarak kâfidir" ayetine göre bu şehadetin faydası nedir? Allah (c.c) gaybi ve şûhûdu bildiği halde bu sahicilikteki hikmet; ahiretteki hakûmlerin dünyada uygulanan hükümler gibi, cereyan edeceğine işaret etmektir. Bu şehadet bizzat müezzinlerin faziletini ve derecesini meşhur kılmak içindir.[480]

1036. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur; Rasülul-lah (s.a); "Namaz İçin ezan okunduğu zaman, şeytan ezanı işitmemek İçin yelİene yellene kaçar. Ezan bitince tekrar gelir. Namaz için kamet edilince, yine arkasını dönüp kaçar. Kametin sonunda tekrar gelir. Kişi ile nefsi arasına girerek, şunu hatırla, şunu hatırla... diye, namaz öncesi akılda olmayan şeylerle vesvese verir de adam, kaç rekât kıldığını bilemez olur" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[481]

Hadiste, ezanın fazileti ve ezan okunurken, dinî şuuûru ilân ve tevhid akidesini izhardan dolayı şeytan hasret duyarak, kaçmak zorunda kalır. "Şeytanınyellenmesi" ya hakaret etmek gayesiyle olur veya şiddetli korku ve kaçışının sebep olduğu bir haldir. Veya insanların namaz için abdest almasına aykırı olarak hareket etmesidir.
Buradaki şeytandan murat, insanlardan ve cinlerden her inatçı kimseyi kapsadığı gibi, asıl cinlerden olan şeytanlardır.
Bir başka rivayette; "Ravhâ denilen yere kadar kaçar. Bu yer Medine'ye otuz altı mil mesafededir. Ezan bitince vesvese için tekrar döner, kişi ile kalbi araşma girerek onu meşgul eder" şeklinde geçmektedir.
Bir rivayete göre; "Şeytan, kıyamette ademoğlu için şahidlik yapmak zorunda kalmaması için kaçar" denmektedir.
Hadis, namazda şeytanın vesvesesinden sakınmaya ve huşu İçinde olmaya teşvik etmekedir.
"Tesvib"; Cumhura göre kamettir. Şeytan kamet getirilirken tekrar kaçar, kamet sonunda tekrar gelir.
Ebu Hanife, Ebu Yusuf gibi bazı Küfe uleması, tesvib"in "Hayyaale'l-Felâh" olduğunu söylemişlerdir.[482]

1037. Abdullah b. Amr b. Âs'ın (u) RasûluİIah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet olunmuştur:
"Ezanı dinlediğiniz zaman, müezzinin söylediği gibi söyleyiniz. Sonra bana salât getirin. Çünkü kim bana salât ederse Allah (c.c) ona on defa rahmet eder. Sonra Allah'tan benim için Vesîle'yi İsteyiniz. Çünkü bu Vesîle, cennette bir makamdır ki, o Allah'ın kullarından bir kula layıktır. Umarım ki, o kul ben olayım. KİM benim için Vesîle'yi isterse, şefaat ona vacib olur." (Müslim rivayet etmiştir)[483]

Hadisi şerif, ezan okuyan müezzine, dinleyen kimsenin icabet etmesini emrediyor. "Ezanı dinlediğiniz zaman" cümlesinde, ezan dinlemekle kayıtlanmıştır. Bu cümleden anlaşıldığına göre; minarede namaz vaktinde müezzini görüp, sesini işitmeyen kimsenin ona uyup ezana icabet etmesi gerekmez.
Kirmanı; "Müezzinin söyleyeceği gibi söyler" sözünü müezzin ezan lafızlarını her bitirişte o kelimeyi telaffuz etmektir" der.
İmam Şafiî ise; "Her kelimenin akabinde müezzini takib etmek, hadisin iktizasınca müstehabtır" der
Cumhur ise; "Ezan lafızlarının her birinin akabinde tekrar eder, ancak 'Hayya ale's-Satâh ve Hayya alel-Fe/âhldidz 'Lâ havle ve la kuvvete illâ

bitiâh' demesinin müstehab olduğuna Sahîh-i Bu hân'deki Muaviye hadisini delil getirirler. Ayrıca Müslim'de rivayet olunan Hz. Ömer (r.a) hadisi vardır. Bu iki hadisde bu izah sarih bir şekilde yer almaktadır.
Hadîsi şerif, ezan lafızlarını tekrar ettikten sonra Rasûlullah'a (s.a) bir salât getirmenin on sevabla karşılık göreceğini beyan etmektedir.
Daha sonra Ümmet-İ Muhammed'in, Rasûlullah'a (s.a) Vesîle makamına ulaşması için Allah'a (c.c) dua etmeleri tavsiye olunmuştur.
Ezandan sonra dua etmenin faziletli olması, vaktin özelliğindendir. Bir hadiste; "Ezanla kamet arasında dua reddedilmez" buyurulmaktadır.
Ezandan sonra dua etmek, hayırları ve şefaati celb eder.[484]

1038. Ebu Saîd el-Hudrf den (r.a) rivayet olunduğuna göre; Rasülullah (s.a); "Ezam işittiğinizde, müezzinin söylediği gibi söyleyiniz" buyurdu. (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[485]

Hadisin şerhi önceki hadiste geniş olarak geçmiştir.[486]

1039. Câbir'den (r.a) rivayet edilmiştir: RasÛluliah (s.a); "Ezam dinildikten sonra.; 'Atlahtm, şu tam olan davetin ve kılınacak namazın Rabbi, Muhammsd'e Vesîle'yi ve fazileti ver. Onu vaad ettiğin makâm-ı MahmÛd'a gönder' derse, kıyamet günü şefaatim ona vacib olur" buyurdu (Buhar! rivayet etmiştir)[487]

"Vesîle"aslında kendisiyle matluba ulaşılan şey veya yaklaşılan şey manasına getir. Dolayısıyla cennette bir makama ad olmuştur. "Fazikt"; diğer yaratılanlara karşı üstünlüktür. "Makâm-ı Mahmûd" yalnızca Rasûlullah'a (s.a) mahsus olan şefaat makamıdır.
Her ezandan sonra bu duayı okuyan kimsenin mü'nün olarak öleceğine müjde vardır. Çünkü "şefaatim vacib olur" buyurulmuştur. Oysa şefaat yalnız mü'minler içindir.[488]

1040. Sa'db. Ebî Vakkas'tan (r.a) rivayet olunmuştur: Nebi (s.a); "Kim müezzini dinledikten sonra; 'Tek ve ortağı olmayan Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in (s.a) Allah'ın kulu ve Rasûla olduğuna şe-hadet ederim. Rabb olarak, Allah'tan; Rasûl olarak, Muhammed'den (s.a) din olarak İslâm'dan razı oldum' derse, günahı mağfiret olunur" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir). [489]

Bu duanın, müezzin ezanda şehadeteyne başladığı anda yapılması gerekir.[490]

1041. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a); "Ezan ile kamet arasında, (yapılan) dua reddolunmaz" buyurdu. (Ebu Dâ-vud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasendir, demiştir).[491]

Allah-u Teâlâ ezan ve kamet arasındaki vakitte duaya icabet eder. "Ezkâr" adlı kitapta Tirmizî'nin şu ziyadesi vardır : Sahabe Rasûlullah'a; "Ne dua edelim, yâ RasûÎaUah?" diye sordular. Rasûlullah (s.a); "Allah'tan dünya ve ahirette afiyet isteyiniz" buyurdu.[492]

YÜZ SEKSEN YEDİNCİ BÖLÜM

NAMAZIN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Şüphesiz ki namaz, inşam çirkin işlerden ve haramlardan ahkor" (An-kebût, 45)[493]

Konu ile ilgili hadisler

1042. Ebu Hüreyre'nin (na) Rasûlullah'ı (sa.) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "Herhangi birinin evinin önünden günde beş sefer içine girip yıkandığı bir nehir aksa, o kimsenin Üzerinde hiç kir kalır mı, ne dersiniz?" diye sordu. Sahâbîler; "Hayır, o kimsede hiçbir kir kalmaz" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a); "İşte beş vakit namaz da bu nehire benzer. Allah bes vakit namaz sayesinde günahları yok eder" buyurdu. (Buhfirî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[494]

Hadîs; vakit namazı edâ etmenin ve namazı devamlı kılmanın faziletine delildir. Beş vakit namazı mükemmel bir şekilde, şart ve rüküîerini yerine getirerek kılan kimsenin küçük günahlarım Allah (c.c) bağışlar. Büyük günahları için ise, mutlaka tevbe etmesi gerekir.
İbnü'l-Arabî diyor ki: "Bu misalin benzetme yönü şudur: İnsanın gerek bedenî, gerekse elbisesi pislenince onu bol su ile yıkayarak nasıl temizliyorsa hissî olan pisliklerle kirlenince onlardan temizlenme hususunda beş vakit namaz da öyledir. Bunlar kulu günah kirlerinden temizler. O derece ki, yok etmedik keffaret, olmadık hiçbir günah bırakmazlar!'
Küçük günahların keffâreti, büyük günahlardan korunmak olduğu Kur'-an ayeti ile sabittir. O halde beş vakit namaz neye keffaret olacaktır, denirse, şöyle cevap verilir: Büyük günahlardan kaçınmak ancak beş vakit namazı kılmakla tamam olur. Beş vakit namazını kılmayan bir insan büyük günahlardan sakınmış olamaz. Zira namazı terk etmek büyük günahlardandır. Böylece, büyük günahların küçüklerine keffâret olabilmesi beş vakit namaz kılmaya bağlıdır.[495]

1043. Câbir'den (r.a) Rasüîulîah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Beş vakit namaz, herhangi birinizin evi önünden akan ve günde beş defa İçine girip yıkandığı, suyu bol bir nehre benzer". (Müslim rivayet etmiştir)[496]

Şerhi İle beraber "Ümid Bölümü "nde gecen hadis; beş vakit namazın günahlarını, kirlerini temizlemeye sebep olduğuna delil teşkil eder. Ayrıca beş vakit namazı kılmak da teşvik edilmektedir.[497]

1044. İbn Mes'ud'dan (r.a) rivayet edildiğine göre: Adamın biri yabancı bir kadını öpüvermişti. Hemen Rasülullah'a (s.a) gelerek yaptığım bildirdi. Bunun üzerine "Gündüzün başı ve sonu ile gecenin başlarında namaz kıl, çünkü iyi ameller, kötülükleri giderir." (Hûd, 114) mealindeki ayet indi.
Adam, "Bu ayet benim hakkımda mı indi?" diye sordu. Rasûlullah (s.a) kendisine "Ümmetimin tümü hakkındadır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[498]

Rasülullah'a (s.a) gelen kimse Ebu'l-Yüsr'dür. Bu hususta başka İsimler de rivayet edilmektedir.
Gündüzün iki tarafındaki namazlar sabah, öğle, ikindi; gecenin başındaki namazlar da akşam ve yatsı namazlarıdır.
öpmek, sıkmak, sarmaşmak gibi şeylerde had uygulanmaz. Bunlar küçük günahlardan sayılmıştır ve büyüklerinden sakınmak şartıyla affolunacaklarını Kur'an bildirmekledir.
Küçük günahlar hususunda beş vakit namaz tevbe yerine geçmektedir. Tevbe kapısı herkes için açık bulunmaktadır. Bir hadiste; "Kötülüklerinizi iyilikleriniz takip etsin, zira o iyilikleriniz kötülükleri yek eder" buyurui-makîadır.[499]

1045. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Büyük günahlar işlenmedikçe, beş vakit nama?; bir sonraki cumaya kadar cuma, aralarında kalan günahlara keffâret olurlar. (Müslim rivayet etmiştir)[500]

Hadis, namazların küçük günahlara keffâret olduğunu açıklamaktadır.
Alimlerin çoğunluğunun görüşüne göre iyi ameller ve bu cümleden olarak namaz büyük günahlara keffâret olmazlar. Onların bağışlanması İçin

tevbe edilmelidir. İyi amellerin, İbadet ve taatın küçük günahların bağışlanmasına sebep oluşu ise, ayet ve hadîslerle sabittir.
Namaz nafile olup Ramazan orucu ve kulun âmin demesinin meleklerin aminine tesadüfü gibi güzel amellerin hepsi günahlann keffâretine vesile olurlar. Kulun küçük günahlan varsa affolunur. Kulun sadece büyük günahları varsa bu güzel ameller nisbetinde büyük günahlann cezası hafifletilir. Kulun büyük ve küçük günahlan yoksa bu güzel ameller derecesinde cennetteki makamı yükseltilir. Yani kulun güzel amelleri sebebiyle derecesi yükseltilir, kulun güzel amelleri mutlaka değerlendirilir.
Kadı tyaz: "Bu hadiste zikredildi^ gibi, küçük günahlann affedilmesi, büyüklerinin ise, ancak tevbe ile veya Allah'ın lütfü ve rahmeti ile affolunması ehli sünnetin görüşüdür" diyor.
"Bu her zaman böyledir" cümlesinden maksat, küçük günahlann affedilmesi her zaman bu surette abdest alarak, namaz kılmakla olur. Yahut büyük günah işlememek meselesi her zaman için böyledir demektir.
Bu ve benzer hadisler, abdest ve namazın bütün şart ve âdabına dikkat ederek ihtiyatla amel edilmesine ve ibadetin bütün mezhep ulemasına göre sahih olacak şekilde.yapılmasına teşvik mahiyetindedirler.[501]

1046. Osman b. Affan'ın (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken duyduğu rivayet edilmiştir: "Bir müslüman farz bîr namazın vakti gelince onun abdestini, huşûunu ve rükûunu eksiksiz yerine getirirse; büyük günahlar iş-lenmemişse, o namaz o güne kadar işlemiş olduğa tüm günahlara keffâret olur. Bu her zaman böyledir. (Müslim rivayet etmiştir).[502]

Hadisdeki "Büyük günah işlemedikçe..." kaydından küçük günahlann affedilmesi için büyük günah işlememenin şan olduğu manası anlaşılmamalıdır. Bundan maksat, küçük günahlar affedilir, büyükleri affedilmez, demektir. Çünkü büyük günahlar ya tevbe ile ya da Allah'ın (c.c) lütfü ile affedilir.[503]

YÜZ SEKSEN SEKİZİNCİ BÖLÜM

SABAH VE İKİNDİ NAMAZININ FAZİLETİ

Kortu ile ilgili hadisler

1047. Ebu Musa'dan (na) Rasûlutlah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sabahye ikindi namazlarını kılan kimse cennete gider." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[504]

Hadis, "Hayır Yollarının Çokluğu Bölümü" 132 no'lu hadiste şerhi ile beraber geçmiştir. Şerhi için oraya müracaat ediniz.[505]

1048. Ebu Züheyr Amâre b. Ruveybe'nin (r.a) Rasûlulîah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Güneş dogmadan önce ve batmadan önce (yani sabah ve ikindi) namazını kılan kimse cehenneme girmeyecektir. (Müslim rivayet etmiştir).[506]

Hadiste geçen "cehenneme girmeyecektir" cümlesi orada ebedî kalmayacaktır anlamındadır.
Hadis sabah ve ikindi namazlarının diğerlerinden daha faziletli ve önemli olduklarına işaret etmektedir. Çünkü, bu iki namazda peyderpey gökyüzünden inen melekler toplanırlar. Bir de sabah namazı uykunun en tatlı zamanında kılınır. O zaman namaza kalkmak nefse zor gelir.
İkindi namazında ise insan yorgun bulunur. Bunlardaki güçlüklere göğüs gererek namaza, hele cemaata devam eden kimse, diğer namazlara, öncelikle devam eder. İbadete bu derece düşkünlük de kişiyi cehennem azabından korur.[507]

1049. Cündeb b. Süfyan'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: '"Sabah namazını kılan kimse Allah'ın zimmeti altındadır. Buna göre, ey Ademoğlu! Allah'ın zimeti altında O'na boçlu olmamaya dikkat et." (Müslim rivayet etmiştir).[508]

"Allah'ın zimmeti" sözü Allanın kefalet ve teminatı manasında kullanılmıştır. "Allah'ın emniyeti" manasını taşıdığını da söyleyenler olmuştur.
Hadisin manası genel anlamıyla şöyle olur: Bir kimse sabah namazını cemaatla kılarsa, o kimse Allah'ın kefalet ve teminatı altına girmiş olur. Binaenaleyh siz Allah'a karşı gitmeyin. Şayet O'nun rızasına karşı bir amelde bulunursanız Allah'ın azabı yetişir de cezanızı verir ve bu ceza da cehenneme atılmak olur.
Hadis sabah namazını kılmayı teşvik etmektedir.[509]

1050. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Melekler nöbetleserek sizin basınızda gözcülük ederler. Sabah ve ikindi namazlarında bu melekler buluşurlar. Sonra geceyi sizin yanınızda geçiren melekler göğe çıkar. Allah onlara -onlardan daha iyi bildiği halde -"Kullarımı ne halde bıraktınız?" diye sorar. Melekler de Allah'a; "Yanlarından ayrıldığımız zaman da, yanlarına vardığımız zaman da namaz kılıyorlardı" diye cevap verirler. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[510]

Ekseri ulemaya göre hadiste zikredilen meleklerden maksat "Ha/aza" melekleridir. Allah'ın (c.c) onlara sorduğu şey, kullarının amellerim yazıp yazmadıktandır.
"Kullarımı ne halde bıraktınız?" diye Allah Teâlâ'mn sorması, meleklerin kutlarının lehine şahadet etmelerini dilediği için olabilir. Yoksa Allah (c.c) her şeyi bilmektedir. Bu da Allah'ın (cc) gizli bir lütfudur. Zira meleklere İnsanların yalnız İbadet hallerini gösterir, şehvet hallerini ve benzerlerini onlara bildirmez denmektedir.
Meleklerin sabah ve ikindi namazlarında toplanmaları, Allah'ın (c.c) mü'min kullarına ayn bir lütfudur. Çünkü bu iki zaman kuilann ibadet vakitleridir. Onun için melekler hem geldikleri vakit, hem de giderken miT-minleri namaz kılarken görür, Huzuru llâhî'de de buna şahadet ederler.
Aynca hadis sabah ve ikindi namazlarının şerefine delil olmaktadır. Sabah ve ikindi namazları en şerefli vakitlerdir. Rızıklann sabahleyin taksim edidiği, amellerin günün sonunda Allah'a (c.c) arzolunduğu ve o vakitte kim ibadet ve taatta bulunursa nzkına ve ameline bereket verileceği hadisle sabit olmuştur.[511]

1051. Cerır b. Abdullah el-Becelî'den fr.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Do-iunaylı bir gece RasüluHah'in (s.a) yamadaydık. Aya bakarak bize söyte buyurdu: Sizler, gözleriniz kamaşmaksizın ve görme güçlüğüne uğramaksızm şu ayı nasıl görüyorsanız, Allah'ı da öyle göreceksiniz. Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılmayı başarabilirseniz, kaçırmayarak namazı kılınız." (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[512]

Bir rivayette Rasûlullab (s.a); "Ayın onâördüncü gecesi aya baktı" şeklindedir.
Hadis, Allah'ın (c.c) mü'minîer tarafından görüleceğinin delilidir. Bu hususla ayetler, hadisler mevcuttur ve ashab-i kiram ile sonradan gelen alimlerin icmaı vardır. Müminlerin Allah Teâlâ'yı göreceklerini bildiren hadisler yirmiden fazla ashabdan rivayeı edilmiştir. Kâfirler ise Allah'ı görme lezzetinden mahrum kalacaklardır.
Sabah ve ikindi namazına devamla da, kişinin Allah'ı (c.c) görme lüt-funu elde etmesine vesile olacağ; umulur. Allah'ı (c.c) görmek, O'nu seyretme, cennetteki en muazzam lezzettir.
Sabah ve ikindi namazının faziletine bu hadiste işaret etmektedir.[513]

1052. Büreyde'den (r.a) RgsüîuUah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "îkîndi namazını terkedsn kimse amelini yok etmiş olur." (Buhârî rivayet etmiştir) [514]

İkindiyi terkedenin e günkü amellerinin sevabı gider. Çünkü ikindi namazına devam ve kaçırmamaya gayret etmek, ayet ve hadislerde tavsiye

edilmiştir. Dolayısıyla günün sonunda böyle önemü ve sevabı bol olan bir ibadeti îerketmek, o günün içinde İşlenen diğer ibadet ve taatın sevabını gölgede bırakır.
Hadîs, bazı alimler tarafından "İkindiyi terketmeyi helâl görerek" manasında yorumlanmıştır. Bazı alimler de "îkîndi natnazmın önemini göstermek amacıyla söylenmiş bir hadistir, yoksa kötü hareketler, iyi amelhri yok etmezler" demişlerdir.
"İkindi namazını (erkeden kişi, sanki o gün hiç iyilik yapmamış gibi büyük bir ziyana uğramıştır" şeklinde de yorumlanmıştır.
Ne şekil ifade edilirse edilsin, bu hadis ikindi namazım terkedenin büyük bir kayba uğradığını ifade etmektedir.[515]

YÜZ SEKSEN DOKUZUNCU BÖLÜM

MESCİDLERE GİTMENİN FAZİLETİ

Konu ih ilgili hadisler

1053. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim sabah veya akşam mescide giderse, her bir gidişi için Allah ona cennette bir konak hazırlar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[516]

Hadis camilere çokça gidilmesini teşvik etmektedir. Gidiliş amacı namaz kılmak, Kur'an okumak, ilim meclislerine iştirak etmek gibi çeşitli olabilir.
Eve gelen misafire ev sahibinin ikramı insanların adetlerindendir. Camiler de Allah'ın (c.c) evidir. Cömertlerin en cömerdi olan Allah'ın (c.c),evine giden kimseye ikramda bulunacağından şüphe edilmemelidir. Zira Allah (c.c) hiçbir iyiliği karşılıksız bırakmaz.[517]

1054. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim evinde temizlenir, sonra Allah'ın farz kıldığı namazlardan birini kılmak üzere Allah'ın evlerinden birine yürüyerek giderse, attığı adımlardan her biri bir günahını siler, öbürü de kendisini bir derece yükseltir." (Müslim rivayet etmiştir).[518]

Kişi evinde su ile veya durumuna göre teyemmüm İle temizlenerek farz namazları camide cemaatla kılmak hususundaki sünnete uyarsa, birçok hayırlara ulaşmış olur.
Allah nzası uğruna ibadeî etmek için yolda giderken attığı her adım kendi lehine çalışmaktadır. Onlardan bir tanesi küçük günahlarına keffâret olmaktadır. Büyük günahların affı için tevbenin şart olduğu malûmdur.
Bir de bu küçük günahların da Allah Teâlâ İle kul arasındaki günahlardan olduğu belirtilmektedir. Yani kul hakkı burada söz konusu değildir. Küçük de olsa kul hakkına taallûk eden günahm af yolunun mazlum kuldan geçüği unutulmamalıdır. Kişinin diğer adrnu da Allah (c.c) katındaki derecesini yükseltir. Allah'ın (c.c) rızasına kazanmaya sebep olur.[519]

1055. Übeyd b. Ka'b'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Ensardan bir sahS-bî vardı. Evi mescide ondan daha uzak olanını bilmiyorum. Buna rağmen hiçbir namazı kaçırmazdı. Kendisine 'Karanlık gecelerde ve şiddetli sıcaklarda binmek için bir eşek satın abana' dediler. Adam kendisine böyle diyenlere, 'Evimin, mescidin yanıbaşmda olmasını istemem. Gerek mescide doğ yürüyüşüm ve gt< zkse eve gidzrkeA d:y.^ürn heu/üıma yazılsın istiyorum' diyerek cevap verdi. Rasûlullah (s.a) kendisine, 'Allah o sevapların tümünü senin için biraraya getirmiştir' buyurdu." {Müslim rivayet etmiştir). [520]

Hadiste, camilere yürüyerek gitmenin faziletine işaret ediUnektedir. İnsanın evi camiye ne kadar uzak olursa, gidip gelişinde kazanacağı sevap da o derece çok olur.
İlk müslümaniar bol sevap elde ettirici amelleri, meşakkatli olmalarına rağmen tercih etmişlerdir. Camilere gidişte her adımdan biri küçük günahlara keffâret, diğeri ise derece kazanılmasına vesile olduğu gibi dönüşte de ecir vardır. Allah rızası için anian adımlarm hiçbirisi ziyan olmamaktadır.[521]

1056. Câbir'den (r.a) rivayet edildiğine göre, mescidin civarında arsalar boşalmıştı. Selemeegullan mescidin yakınma yerleşmek istediler. Rasû-îullah (s.a) bu haberi duyunca kendilerine, "Duyduğuma göre mescidin yakınma (aşınmak istiyorsunuz" buyuıdu. Onlarda "Eveî, yâ Rasûlallah, böyle istedik" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah onlara "Selemçoğul-ten; oturduğunuz yerlerde kalınız, adımlarınızın sevabı hesabınıza yazılır" buyurdu. OnİarD«i, "Evlerimizin yerlerini değiştirmek bizi memnun etmeyecek" dediler. (Müslim rivayet etmiştir).[522]

Hadis, "Hayır Yollarının Çokluğu Bölümü"ndc 136 no'lu hadis şerhi ile beraber geçmiştir.[523]

1057. Ebu Musa'dan (r.a) Rasûluüah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Namazda en çok ecir kazanan kimse, camiye en uzak yerde oturan kimsedir, arkasından daha az uzak olan gelir. Vaktin girmesini bekleyip de namazı imamla birlikte kılanın sevabı, namazı tek başına kılarak uyuyan kimseden daha büyüktür." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[524]

Mescidlerden uzakta yaşayanların daha çok sevap kazanması, uzak mesafeden gelerek meşakkate katlandıktan içindir. İbadetin en faziletlisi, en zahmetli olanıdır. Bundan dolayı, meşakkate katlanarak uzak mescide gitmek ve namazı orada kılmak daha çok sevap taşır.
Burada cemaatla birlikte namaz kılmanın fazileti de açıklanmaktadır. Değişik hadislerde de cemaatle kılman namazın yalnız kılınan namazdan yirmi beş veya yirmi yedi derece üstün olduğu belirtilmektedir.[525]

1058. Büreyde'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Karanlıkta mescidlere yürüyerek gidenleri kıyamet günü tam aydınlıkla müjdeleyiniz.' (Ebu Dâvud ve Tinnizî rivayet etmİşlerdtr).[526]

Hadiste özelikle gece namazları için cemaata gitmenin ahirette aydınlığa sebep olacağı müjdelenmektedîr. Hiçbir iyiliğin karşılıksız bırakılmaya' cağı ahiret yurdunda, içerisinde ibadete gitme amacı ile yürüdüğümüz gece karanlıktan aydınlığa, nura dönüşecektir. Belki de kabrin karanlığı sıratın karanlığı kişiye lütfedilecek olan bu nur-u ilahî İle aydınlatılacaktır.
Hadiste, karanlık gecelerde cemaatla namaz kılmak için camilere gitmenin fazileti de ayrıca ifade edilmektedir.[527]

1059. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ıh (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın hangi şeyle hataları bağışlayacağı ve dereceleri yükselteceğini size söyleyeyim mi?"buyurdu. Ashab; "Evet yâ Rasûlallah" dediler. O da; "Güçlüklere rağmen eksiksiz abdest almak, mescidlere çok çok gitmek, namazdan sonra gelecek zamanı beklemek. İşte bağlılık, işte bağlılık" buyurdu. (Müslim rivayet etmİştir).[528]

Hadis hakkında daha geniş bilgi ve şerhi için "Hayır Yollarının Açıklaması" bölümünde 131 no'ya müracaat ediniz.[529]

1060. Ebu Said el-Hudrî'rien (ra) RasûluUah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kimseyi camilere devam eder görünce onun mü'rniin olduğuna şahid otunuz. Çünkü Yüce Allah: 'Allah 'm mescidlerini ancak Allah ve ahiret gününe inananlar onarıp, şenlendirirler' buyurmuştur." (Tirmizî rivayet etmiştir. Bu hadis hasendir demiştir).[530]

Hadis camiye devam etmenin imanın alametlerinden olduğuna delildir. Müslümamn zahiri iyi amellerine bakarak, iyiliği hakkında, mü'min olduğu hususunda şahitlik etmek caizdir.

Cemaatla namaza devam eimek, camiyi imar etmek cünılesindendir. Camileri imar etmek, binalarını onarmak, içinde İbadete devam etmek, içinde yapıian zikir meclislerinde bulunmak, oralarda ilim halkalarına katılmak ve itikafa girmek güzel amellerle gerçekleştirilmiş olur.
Mü'min mescidden ayrılınca, geri dönünceye kadar kalbi hep orası ile meşgul olur. İşte mesci. "ere bağlılık gerçek anlamda böyle olur.[531]

YÜZ DOKSANINCI BÖLÜM

NAMAZ VAKTÎNİ BEKLEMENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadisler

1061. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz, evine gitmesine başka bir engel olmadığı halde evine gülmekten kendisini su f namaz alıkoyduğu sürece devamlı namazdadır." (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişierdir).[532]

Hadis camilerde namaz vaktini beklemek, için.oturmanın fazileti hakkında varid olmuştur. Bir ibadet için beklemek de sevap açısından ibadet gibi telâkki edilmiştir. Namazı bekleyen müslüman, camide otururken bİie namaz ibadeti içindeymiş gibi sevap yazılır.[533]

1062. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz abdestînî bozmadan namaz kıldığı yerde oturmaya devam ettiği müddetçe melekler; 'Allahım, onu af/eyle! Allahım, ona rahmet eyle!' diye dua ederier." (Buhârî ve rivayet etmiştir).[534]

Hadis, namaz kılınan yerde namazdan sonra bir müddet beklenmesinin güzel olduğunu anlatmaktadır. Yasak kılınmış lakırdılara dalmadan oturulması, meleklerin duasını celbeder. Kullarının ibadetlerine melekleri seyrettirip, dua etmelerini sağlaması Allah'ın (c.c) bir lütfudur.[535]

YÜZ DOKSAN BİRİNCİ BÖLÜM

CEMAATLA NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ

1063. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) bir gece yatsı namazını gece yansına kadar ertelemişti. Namazı kıldıktan sonra yüzünü bize dönerek şöyle buyurdu: "Herkes namazını kılıp uykuya daldı. Sizler namazı beklemeye başladığınız andan beri namazdasınız." (Buhârî rivayet et-miştir).[536]

Hadis, yatsı namazını gece yansına kadar geciktirmenin caiz olduğunu İfade etmekte. Cemaatla namaz kılmak için cemaatın oluşmasını beklemek yalnız namaz kılmaktan daha faziletlidir.
Cemaat olunca namazı ilk vakitte kılmak daha evlâdır. Çünkü bunda sünnete uygun hareket mevcuttur. Sünnet olan hareketlere devam ise, aynca sevap elde edilmeye sebep olur. Namazı beklemek için geçirilen vakitte de kişinin namaz sevabı kazanacağı hadisten anlaşılan hakikatlerdendir.[537]

1064. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cemaatla kılman namaz, yalnız başına kılınan namazdan yirmi yedi defa daha faziletlidir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[538]

Cemaatla kılınan namazın yalnız basma kılınan namazdan yirmi beş veya yirmi yedi derece üstün olduğu hakkında değişik birçok hadis mecuttur.
Cemaatla namaz kılmak çok faziletlidir. Cemaatla namazı teşvik eden hadislere bakarak Zahirîler, cemaata devamın farz-ı ayın olduğunu, birta-kımlan farz-ı kifâye olduğunu söylemişlerdir. Hanefilere göre, cemaata devam sünnet-i müekkededir.[539]

1065. Ebu Hüreyre'den <r.a) RasûÎullah'm (s.a) buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kimsenin cemaatla kıldığı namaz evinde veya ticarethanesinde kıldığı namazdan yirmi beş kat daha faziletlidir. Bu şöyledir: Adam güzelce abdest aldıtan ionra namazdan başka hiçbir amacı olmaksızın evinden çıkıp camiye giderse; attığı her adım karşılığında kendisine bir derece yüksekliği verildiği gibi, aynca bir günahı da silinir. Namaz kılınca da konuşmadan namaz kıldığı yerde oturduğu sürece melekler 'Allahım, onu affet, Allahım, ona merhamet et' diyerek kendisi için istiğfar ederler. Adam namaz vaktini beklediği sürece namazda gibidir." (Bubârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[540]

Hadis cemaatla kılınan namazın yalnız kihnan namaza üstünlüğünü açıklamaktadır. Alimler, nerede olursa olsun cemaatla kılman namazda bu üstünlük mevcut mudur, yoksa özellikle camilerde oluşturulan cemaatta rm bu üstünlük bulunur, bu konuda ihtilâf etmişlerdir. Bîr kısmı birinci görüsü, bir kısmı da ikinci görüşü savunmuşlardır. ibadetlerin salih olabilmesi için; şartlarına, rükünlerine ve adablarma riayet edilmelidir- Abdestİ güzelce almak, namazımızın kabule şayan olmasına bir vesiledir.
Cemaatla namaz kılmaya giden kişinin attığı adımından birisi onun küçük günahlarına keffâret olur. Diğeri de derecesini yükseltir. Kullarının temizlenmesini arzu eden Yüce Aiiah küçük günahlarını çeşitli vesilelerle bağışlamaktadır. Beş vakit namazın kendi aralarındaki küçük günahlara keffâret olduğu yine geçen bölümdeki hadislerde mevcuttur. Büyük günahlardan uzak kalınmaya aşın gayret gösterilmeli, buna rağmen bir büyük günah işlenmişse affı İçin tevbe edilmesinin zorunlu olduğu bilinmelidir.
Namaz kılındıktan sonra bir müddet lakırdı etmeksizin, oturmak sün-netdr. Zira bu esnada me!ek!er o kişiye dua ederler. Kullarının ibadet halini meleklerine gösterip, dua etmelerini sağlaması da Rabb'imizin ince bir lütfudur.
Namaz vaktini beklemek için geçirilen süre de kulun ibadetinden sayılmakta ve sevap yazılmaktadır.[541]

1066. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Kör birisi gelip; "Yâ Rasûlallah, beni mescide götürecek bîr yardımcım yok" diyerek Rasû-hıllah'm kendisine evinde kılmak için izin vermesini istedi. Rasülullah da ada-. ma izin verdi. Fakat adam gitmek üzere geri dönünce Hz. Peygamber ona; "Ezanı duyuyor musun?" diye seslendi. Adam, "eve/"dedi. RasûluÎlah ona: "G halde davete icabet et" buyurdu. (Müsiim rivayet etmiştir)[542]

Hadiste zikri geçen âmâ Abdullah İbn Ümmi Mektum'dur. Nitekim Ebu Dâvud ile Darekutni'nin rivayetlerinde bu açıklanmıştır.
Rivayetlerin bazılarında, RasûluÎlah {s.a) cemaata devam etmeyenlerin evlerini tepelerine yıkmak istediğini bildirdiği zaman bu zat; "Yâ Râsulal-lahl Medine'nin zehirli haşeratı ile yırtıcıları çok..." diyerekÖzür dilediği, diğer bazılarında; her vakit kendim mescide götürecek bir kimse bulamadığını söyleyerek bu namazları evimde kılmam caiz midir, diye sorduğu, fakat kendisine ruhsat verilmediği açıklanıyor.
Hadis-i şerif, "Cemaata devam etmek, ezam işitenlere farz-ı ayındır" diyenlerin delilidir. Fakat alimlerin çoğunluğu buna şöyle cevap vermişlerdir: Hz. Abdullah Ibn. Ümmi Mektum namazı evinde kılmak ve cemaat faztletini onunla kazannuüc İçin ruhsat istemiştir. Çünkü özürlü idi. Kendisine bu şekilde cemaat faziletine ercmeyecegi bildirildi. Nitekim cemaata devamın bir Özürden dolayı icma ile düşmesi de bunu kuvvetlendirir.
Bazıları da; "islâm'ın İlk günlerinde hiçbir kimseye özür tanınmama sureti ile münafıkların, cemaatı terketmeleri önlenmişti, sonradan bu hüküm neshedilerek cemaat hususunda bazı özürler kabul edildi" demişlerdir.[543]

1067. Hz. Peygmberin müezzini İbn Ummi Mektum diye bilinen Abdullah (veya Amr b. Kays)'tan rivayet edildiğine göre; Bu zat, "Yâ Rasûlal-lah, Medine yılan, akrep gibi haşereleri ve yırtıcı hayvanları çok olan bir yerdir"deyince, RasûluÎlah (s.a) da: "Hayya ale's-Salâ, Hayya ale'l-

Felâh'ı işitiyorsan gelmelisin" buyurdu. (Ebu Dâvud, hasen senetle rivayet etmiştir).[544]

İbn Ümmi Mektum, Hz. Hatice'nin dayısıdır. İbn Ummi Mektum Ra-sûtunah'tan (s.a)önce Medine'ye hicret etmiştir. Rasûlullah (s.a) bu zatı, kendisi harplere gidişinde Medine'de 13 defa vekil bırakmıştır.
Kadisiye fethinde şehit düşmüştür. lbnu'1-CevzTnin söylediğine göre kendisinden üç hadîs rivayet edilmiştir.
Hadisin şerhi için bir önceki hadise (No: 1066) bakılabilir.[545]

1068. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a).şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Nefsimi kudret einde tutan Allah'a yemin ederim ki, zaman zaman içimden geçiyor ki, bir yığın odun getirilmesini emredeyim, arkasından namaz için ezan okunmasını emredeyim, sonra birisine halka imam olmasını emredeyim, peşinden de varıp namaza gelmeyenlerin evlerini kendileri içindeyken yakayım." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[546]

Hadis, namazı cemaatla, camide kılmaya teşvik etmektedir. Bu ve benzeri hadislere bakarak bir kısım alim cemaata gitmenin farz-ı ayın olduğu görüşünü savunmuşlarsa da, alimlerin çoğunun bu hadislerden çıkardıkları sonuç; cemaatın, kuvvetli bir sünnet oluşudur.
"et-Tuhfe" adlı eserde cemaat hakkında şu özet bilgi verilmektedir: "Cemaat ancak zahmetsizce devama kudretiolanlara vaciptir, özürle düşer. Do-layısıyla hasta, âmâ ve kötürüm olan kimselere cemaata gitmek vacib değildir, özürsüz cemaata gitmeyen kimse kınanır. Böyle birisine ses çıkarmayan komşuları bile günahkâr olur."
Hatta bazı alimlerin görüşlerine göre cemaatı terkedenin şahadeti kabul olunmaz. Bir yer ahalisi toptan cemaatı terkederlerse onlara karşı harp edilir. Dinî ilimleri mütalâa edenlerin bu işleri esnasında cemaata gitmemeleri Özür kabul edilmiştir.
Hadisi şerif müslümanları cemaatı terketmekten uzaklaştırmak ve kazanacakları günahtan dolayı korkutmak için varid olmuştur. Burada hakikat kastedilmemiştir. Onunla mübalağa kastedilmiştir. Çünkü müslümanla-nn ateşte yakılmak suretiyle cezalandınlamayacağına ümmet icma etmişlerdir.
Hadisten, ilk müslümanîann cemaata önem verdikleri anlaşılmaktadır.
lar bÜe cemaatm fazileüni kaçınnamak İçin camiye kendilerini getirtmişlerdir.
Sünnete muhalefetin kişileri dalâlete sürükleyeceği de hadisde belirtilmekte ve cemaat sünetini terkedenlerin, dalâlete düşeceklerine dikkat çekilmektedir. Çünkü cemaata devam hususunda gevşeklik gösteren kimse şeriata karşı da laubali olur.[547]

1069. îbn. Mes'ud'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Yarına müslüman olarak kavuşmak isteyen kimse nerede ezam duyarsa namazları kılmaya devam etsin. Çünkü Allah Nebinize (s.a) hidayet yollarını açıkladı. Bu namazlar da hidayet yollarındandır. Şayet siz de, cemaattan geri kalıp evinde namaz kılan şu adam gibi namazı evinizde kilacak olursanız Nebinizin (s.a) sünnetini terk etmiş olursunuz. Eğer peygamberinizin sünnetini bırakırsanız sapıklığa düşersiniz. Benim gördüğüm kadarı ile cemaattan ancak münafıklığı belli olanlar geri kalır. Aramızda öyle kimse oîurdu ki, iki kişinin kolları arasında saltana sallana getirilerek safa yerleştirilirdi." (Müslim rivayet etmiştir).[548]

Yine Müslim'in naklettiği bir rivayete göre, tbn. Mes'ud (r.a) şöyle demiştir: "Hakikat, Rasâluliah (s.a) bize hidayetin yollarını öğretti, /cinde ezan okunan mescitte (cemaatla) namaz, hidayet yollarındandır."
Hadisimiz cemaata devam etmenin sünen-i hüdâdan olduğunu bildirmektedir. Usûl-u fıkıh ilmine göre sünnetler iki kısımdır: Sünen-i hüdâ, sünen-i zevâid.
Sünen-i hüdâ: Dini İkmal için devam üzere ibadet olarak yapılan sün-netEerdir. Bunları terketmek mekruhtur. Yapmayanlar zemmedilir, işte cemaata devam, ezan, kamet v.b. gibi ibadetler bunlardandır:
Sünen-i zevâid: Rasûlullah'm (s.a) âdet yolu ile yaptığı nülerdir. Bunları terketmekte kerahet yoktur. Yapıldığı takdirde sünneti işleme sevabı kazanılır. Rasülullah'ın yemesi, içmesi, oturup, kalkma, gezme şekilleri gibi.[549]

1070. Ebu'd-Derdâ'mn (r.a)Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Bir köyde veya ıssız bir yerde bulunan üç kişi, aralarında namazı (cemaatla) kılmazlarsa, şeytan onlara galib gelir. Cemaata devam edin. Çünkü kurt, sürüden ayrılan koyunu yer." (Ebu Dâvud, hasen senetle rivayet etmiştir).[550]

Hadis, cemaatı terketmenin şeytana yardım olduğunu anlatmaktadır. Cami dışında, birkaç kişi bile olsa mutlaka cemaat oluşturup namazlarını öyle kılmaları gerekir. Böylece cemaat sevabım elde etmiş ve şeytanî vesvese yollarım kapamış olurlar.
Mü'minler cemaat halinde yaşamalı, fertler de müslüman topluluklardan uzak kalmamalıdırlar. İslâmı cemaat dışındaki müslüman, sürü dışındaki koyuna benzetilmektedir. Yalnız bulunan kişi de her türlü fitne, fesat ve belâ taarruzuna direkt muhatab ve hedef olur. Hem ferdin, hem de toplumun selâmeti cemaat halinde yaşamaktadır.[551]

YÜZ DOKSAN İKİNCİ BÖLÜM

SABAH VE YATSI NAMAZLARINDA CEMAATA GİTMENİN ÖNEMİ

Konu ile ilgili hadisler

1071. Osman b. Affân'ın Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Kim yatsı namazım cemaatla kılarsa gecenin yansını ibadetle geçirmiş gibi olur. KÎm sabah namazım da cemaatla kılarsa bütün gece namaz kılmış gibidir," (Müslim rivayet etmiştir).[552]

Tirmizî'nin yine Osman b. Affân'dan (r.a) naklettiği rivayetts hadis şjy-ledir: "Yatsı namazım cemaatla kılan kimse gecenin yansım ibadetle geçirmiş gibi olur. Yatsı ve sabah namazını cemaatla kıtan kimse ise gecenin tamamını ibadetle geçirmiş gibi olur.
"Her kim yatsıyı cemaatla kılarsa gecenin yansım namazla geçirmiş olur" ifadesinden maksat; "Kim yatsıyı cemaatla kılarsa, kazanacağı sevap, yatsıyı cemaatla kılmadığı zaman gece yansına kadar namaz kılmakta kazanacağı sevaba eşittir" demektir.
Hadis özellikle gece namazlarında cemaata devam etmeyi teşvik etmektedir. Çünkü, gündüz vakitlerinde camiye gitmemenin çeşitli sebeblen olabilir. Gece ise yalnız namaz için ve Allah nzası için cemaata iştirak sağlanacağından sevabı da o nisbette çoktur.
Bazı amellere bol bol sevap verilmesi Allah'ın (c.c) kullarına bir lütfu-dur. Görüldüğü gibi gecenin ortasında ve sonundaki namazlar için cemaata gidilmesi, geceyi tamamen ibadet içinde geçirmiş sevabı kazandıracakta. Eu takdirde müslUmanın İki namaz arasındaki uykusu bile ibadet olarak telâkki edilmiştir.[553]

1072. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yaisı namazı ile sabah namazını cemaatla kılmanın sevabını bilselerdi emekleyerek bile olsa bu namazlara gelirlerdi" (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[554]

Hadisde cemaata, bilhassa yatsı ile sabah namazları için cemaata gitmek teşvik edilmektedir. Bu namazlarda nefse bir parça meşakkat vardır. Çünkü biri uykunun ilk zamanına, diğeri sonuna tesadüf eder. Onun için de münafıklara en ağır gelen namaz bunlardır. Fakat nimetin külfet karşılığı elde edildiği de unutulmamalıdır.[555]

1073. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûhllah*in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Münafıklara en ağır gelen namazlar sabah ve yatsı namazlarıdır. Bu namazları cemaatle kılmanın sevabını bilselerdi emekleyerek de olsa onları kılmaya gelirlerdi," (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[556]

Hadis, münafıklara ağır gelen namazları açıklamaktadır. Yatsı ve sabah namazları, nefse zor gelir. Münafıklar ise yalnız gösteriş ve toplumun

beğenisini kazanmak ve dışlanmamak için ibadete gelirler. Bu vakitlerde de onları toplum göremeyeceği için gelmemeyi arzu ederler. Çünkü Allah nzası dışında birşey için cemaata gelenler bu vakitlerde çok zorlanırlar.
Mü'minler ise Allah rızasını diğer lezzetlerin üstünde tuttuklarından hiçbir ibadet nefislerine ağır gelmemektedir. Sevap kazandıracak küçük veya büyük tüm amellere koşmak, mü'minlerin özelliklerindendir.[557]

YÜZ DOKSAN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARZ NAMAZLARA DEVAM EDİLMEMESİNİN ÖNEMLİ YASAKLARDAN OLMASI VE BUNUN AĞIR EZİYETİ

Konu İle ilgili ayetler

"Namazlara ve orta namaza devam ediniz..." (Bakara 238)
"Eğer (küfürden) tevbe ederler, namazı güzelce kılarlar ve zekâtı da verirlerse, onları serbest bırakınız." (Tevbe,5)[558]

Konu ile ilgili hadisler

1074. İbn Mes*ud'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah'a (s.a) "Hangi amel daha faziletlidir?" diye sordum. Şöyle buyurdu: "Vaktinde kılınan namazdır." "Sonra hangisidir?" dediğimde; "Anne-babaya iyilik etmektir" buyurdu. "Sonra hangisi?" diye sordum. O da şöyle buyurdu: "Allah yolunda cihaddır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[559]

Hadisin tahriri ve şerhi "Anne Babaya îyilik" bölümünde 314 noMu hadiste geçmiştir. Geniş bilgi için o bahse müracaat ediniz.[560]

1075. İbn Ömer'den (r.a) Rasülullah'ın {s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "islâm beş temel esas üzerine kurulmuştur. (Bunlar): Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın RasûlU olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beytullah'ı haccetmek, ramazanda oruç tutmaktır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [561]

İslâm beş direk üzerine kurulmuş bir çadıra benzetilmiştir. Çadırda her bir direk ne derece önemli ise, İslâm dininde de beş temel şartın her biri o kadar önemlidir. Çadır orta direkle yükselir ve onun miğferinde diğer direklerle ayakta durur. Dinin, diğer şartlarının etrafında döndüğü temel şart şahadettir. Allah'ın birliğine ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmektir. Bu olmayınca diğer şartların yerine getirilmesinin hiçbir önemi kalmaz.
tsiâm muazzam bir binaya benzetilmiştir. O binamn ayakta durabilmesi ve mukavemetini devam ettirebilmesi için binanın özelliğini ortaya koyan ana unsurlardan hiçbirisi yok edilemez. Bunun gibi İslâm'ın yüceliğini muhafaza edebilmek için de temel şanlarından hiçbiri noksanlaştınlmamaiıdır.
îslâm'm şartlan olarak bilinen bu unsurlar çeşitli ayet ve hadislerde açıklanmıştır. Her birisini en güzel şekilde yerine getirmek, inanan ferdin Ük görevidir.[562]

1076. İbn Ömer'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna şahadet edinceye, namaz kıhncaya ve zekât verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. İnsanlar bunları yaptıkları zaman İslâm'ın hakkı hariç, bana karşı canlan ve mallan dokunulmazlık kazanır. (İç yüzlerinin) hesabı Allah'a aittir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[563]

Hadis tahrici ve şerhi ile birlikte, "İnsanlar Hakkında Görünür Hallerine Göre Hüküm Verilir" bölümü 391 no'İu hadiste geçmiştir. Geniş bilgi için o konuya bakınız.[564]

1077. Muaz b. Cebel'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah benî Yemcn'e gönderirken şöyle buyurdu: "Sen kitap ehlinden olan bir kavme gidiyorsun. Onlan, Allah'tan başka İlâh olmadığına ve benim Allah'ın Ra-sûlü olduğuma şahadet etmeye davet et. Eğer onlar bu davete uyarlarsa Allah'ın günde beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını bildir. Bunu da kabul ederlerse Allah'ın kendilerine zenginlerden alınıp fakirlere verilen bir sadaka vermeyi farz kıldığını bildir. Eğer bunu da kabul ederlerse, sakın mallarının en iyisini almaya kalkışma. Aynca mazlumun bedduasmdan sakın. Çünkü bu beddua ile Allah arasında hiçbir perde yoktur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[565]

Hadisin şerhi için "Zulmün Haramltğı Bölümü "210no'lu hadise bakınız.[566]

1078. Câbir'den (r.a) Rasûtullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Kişi ile şirk ve küfür arasında namazı terk etmek vardır." (Müslim rivayat etmiştir).[567]

"Bir müslümam küfürden meneden şey, namaz kılmasıdır. Namazı bıraktı mı, artık o kimse ile şirk arasında engel kalmaz, küfre her an girebilir" anlamına gelen hadis, namazın Önemine işaret etmektedir.
Gerçekten namazı terkeden kimse onun farz olduğunu inkâr ediyorsa, bütün alimlerin ittifakı ile dinden çıkar. Farz olduğuna inanıp tembelliğinden kılmıyorsa, o zaman mesele alimler arasında ihtilaflıdır.
Küfre dalmaktan korkan kişi, namazı kılmakla küfürden korunmalıdır.[568]

1079. Büreyde'den (r.a) Rasühıllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Onlarla aramızdaki alâmet namazdır. Namazı terkeden kimse kâfir olmuş olur.' (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen, sahihtir demiştir).[569]

Hadis, zahirî ibadetlerden olan namazın önemine delil teşkil etmektedir. "Onlarla aramızdaki alâmet namazdır" cümlesinde "onlar" zamiri münafıklara gitmektedir. Yani, zahirde onlar da biz gibi namaz kıldıkları, cemaata geldikleri için onlara da müslüman muamelesi uygulanmaktadır. Zahirî eşitliğimizi yok edecek şey, namazı terketmeleridir. Namazı kılmazlarsa o zaman kâfirlerle münafıklar arasında bir fark kalmaz.
Farziyetini inkâr etmemek şartı ile tembellikle namazını terkeden ve bu halinden de üzüntü duyan müslümanın dinden çıkmadığına alimlerin çoğu fikir birliğinde bulunmuşlardır.[570]

1080. Büyük bir zat olduğunda ittifak edilen tabiînden Şakik b. Abdullah şöyle der: "Muhammed'in(s.a) sahâbîleri namazdan başka hiçbir İbadetin terk edilmesini küfür saymazlardı". (Tirmizî rivayet etmiştir. Kitab'ul-Imân'da sahih isnadla rivayet etmiştir)[571]

Bu ve daha önceki hadisler namazın dinimizdeki yerini ve önemini göstermek için yeterlidir. Hadislerdeki ifadelerden alimlerimiz çeşitli görüşlere ayrılmışlardır. Sahabeden bir grup müslüman ve onlann görüşüne iştirak eden alimler, tembellikle beş vakit namazdan birini terkedenin gerçekten kâfir olduğunu söylemişlerdir. Bu şahsa dinden dönenlere uygulanan muamele ûy-gulanır, demişlerdir.
Alimlerimizin çoğunluğu ise; bu hakiki küfür değildir. Hadislerde kastedilen namazı terketmeyi heiâl gören kişidir, o zaman kâfir olur, görüşündedirler.
Diğer bii görüş de, namazı terk kişiyi küfre götürür, çünkü isyanlar küfrü doğurur. Veya bu hadisler namazın önemini anlatabilmek için böyle söylenmişlerdir. Lafızların asıl manaları bunlarda kastedümernişlerdir.

Nitekim İmam Şafiî, "Namazı tebmellikten terkeden, dinden çıkmaz, fakat öldürülür" demiştir. Zuhrî ve onun gibi düşünen alimler de; namazı terkeden hapsedilir ve namaz kılmcaya kadar da dövülür görüşündedirler.
Son görüş olarak da; hadislerdeki küfür sözleri, asıl manasında değil, nimete küfür (nankörlük) ecmiş anlamında kullanılmıştır, demektedirler.
Çünkü kulluğun hakikati, zahirî ve baîınî nimetlere şükürdür. Namaz da bu çeşit şükürleri içerdiğine göre, onu terkeden kişi, Allah'ın (c.c) nimetleri karşısında şükrünü eda etmemiş, nankörlük etmiş olur.[572]

1081. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûiuUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: 'Kıyamet günü kulun ilk Önce hesaba çekilecek ameli namazdır. Eğer namazı iyi, eksiksiz çıkarsa o kul kurtuluşa ermiş ve başarıya ulaşmış olur. Eğer namaz üe ilgili sorusu bozuk çıkarsa, aldanmış ve hüsrana uğramış olur. Eğer farzlardan bir eksiği çıkarsa Allah TesSâ, 'Bakın bakalım, kulumun nafile namazı var m*?' buyurur. Farzlar nafilelerle tamamlanır. Sonra kikinin diğer amellerinin hesabı da bu şekilde yapılır." (Tirnüzî rivayet etmiştir. Hadis, hasendîr, demiştir)[573]

Hadis, farzları yerine getirmeyi teşvik etmektedir. Nama2 önemli iba-detlerimizdendir. Kabule şayan namaz, kişinin ahirette kurtuluşuna vesile olur. Kişi nafilelere de önem vermelidir. Çünkü farzlardan eksik olanları bu nafileler tamamlamaktadır.
İnsan hayatı boyunca hiçir iyiliği küçük görmemelidir. Zira Allah'ın (c.c) rızası o küçük görülen bir iyilik sebebiyle kazanilabilir.
Kul diğer kulların hakkına riayet etmeye özen gösterdiği gibi Allah'ın (c.c) hakkı olan ibadetlere de önem vermelidir.[574]

YÜZ DOKSAN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ SAFIN İ'AZİLETİ, ÖNDEKİ SAFLARIN TAMAMLANMASININ, DÜZGÜN VE SOI TUTULMASININ EMREDİLMESİ

Konu ile ilgili hadisler

1082. Câbir b. Semure'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah yanımıza gelerek; "Melekler Rableri katında nasıl saf tutarlarsa siz de öyle saf tutmaz mısınız?" buyurdu "Yâ Rasûtallah! Melekler Rabb'leri katında nasıl saf tutuyorlar?" diye sorduk. O da; "ön safları doldururlar ve safları da sık tutarlar" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[575]

Cemaat halinde namaz kılarken safları düzgün tutmak, boşluk bırakmamak, ön safları doldurmadan yeni bir saf tutmamak müstehabdır Bu saf adabına riayet edilmezse, cemaat fazileti ve alınacak sevap azalır. Mü'min-ler saflarında, duvardaki taşlar gibi sık ve düzgün durmalıdırlar.[576]

1083. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s,a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "insanlar ezan okumak ve ilk safta buiunmamn taşıdığı sevabı bilselerdi bu konuda kur'adan başka çare kalmasa kur'a çekerlerdi." (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[577]

Hadis, "Ezanın Fazileti" bölümü 1033 no'lu hadiste şerhi ile birlikte geçmiştir.[578]

1084. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Erkek saflarının en hayırlısı HkİI ve en kötüsü sonuncusudur. Kadın saflarının en hayırlısı sonuncusu ve en kötüsü ilkidir. " (Müslim rivayet etmiştir)[579]

Nevevî'nin açıklamasına göre; kadın saflarının en hayırlısının sonuncusu oluşu, erkeklerle beraber aynı cemaat halinde kılındığı takdirdedir. Yoksa, kadınlar kendi aralarında cemaat teşkil ederlerse onların safları da hüküm itibarı ile erkek safları gibidir.
Erkeklerle beraber kılan kadın saflarının en hayırlısı, son saf olmasının hikmeti, erkeklerden uzak bulundukları için onları görememeleri ve hareketlerini görmedikleri, seslerini işitmedikleri için de kalpleri bozulmadan, huzur ve hûşü içinde namaz kılabümelerindendir.
"Safların en kötüsü" sözünden kastedilen mana; sevap ve faziletin çok az olmasıdır.[580]

1085. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: RasÛlullah (s.a) bir namaz esnasında sahâbflerinde geride kalma meyli görmüş ve şöyle buyurmuştu: "öne doğru geliniz ve bana öyle uyunuz. Arkadan gelenler de size uysunlar. İnsanlar geride kalmaya devam ederse Allah da kendilerini geride bırakır". (Müslim rivayet etmiştir).[581]

Hadis, namazlarda, ön saflarda yer almayı teşvik etmektedir.
"Sizden sonrakiler de size uysunlar... "cümlesinin manası, benî görmeyenler sizin ne yaptığınıza bakarak size uysunlar, demektir. Hadis-i şerif, imamı görmeyen cemaatın, gördükleri cemaata bakarak İmama uyabileceklerine delildir.
Hayırlı, iyi işlerde müsabaka teşvik edilmektedir. İyi hareketlerde geriden hareket Allah'ın (cx) gazabını gerekli kılar, Allah korusun![582]

1086. Ebu Mes'ud'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "RasÛlullah namaza başlarken omuzlarımızı okşayarak; 'Safları düzgün tutunuz, eğri büğrü saf meydana getirmeyin, sonra kalpleriniz de birbirinden ayrı düşer, içinizden faziletliler ve akit başında olanlar benim arkamda dursun. Sonra onların arkasından gelenler, daha sonra da arkadan gelenler dursun'buyururdu." (Müslim rivayet etmiştir).[583]

Görüldüğü gibi safları düzeltmek namazdan önce yapılabilir. Namazda bu fiil caiz değildir. Hadis-İ şerif, cemaatın en faziletli ve aklı başında olanlarını derece derece imama yakm durmaları gerektiğini göstermektedir. Zira cemaatın içinde en faziletli olanlar, en çok ikrama layıktırlar. Bir de bazen namaz içinde imam, burnunun kanaması gibi herhangi bir Özründen dolayı namazdan çıkmak ve cemaatten birini mihraba çıkarmak mecburiyetinde kalabilir. Bazan da ayeti hatırlamayarak tıkanabilir. Bu hallerde imama yardıma olabileceklerin hemen İmamın arkasına dunnalan daha uygun olur.[584]

1087. Enes'ten (r.a) Rasûhıllah'ın (s .a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Saflarımızı düzgün tutunuz. Çünkü safların düzgünlüğü, namazın tam olmasını sağlayan unsurlardır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[585]

Hadis namazda safların düzgün tutulmasına dikkati çekmektedir. Safların düzgün bir şekilde oluşturulması namazın güzelce edasına yardımcı olur. Cemaatın Rasûlullah'ın (s.a) ve imamlarının emirlerine sarıldıklarına delâlet eder. Aynı zamanda düzgün saf, cemaatın kalplerinin de birbirlerine ülfet etmesine sebep olur. Safların düzgünlüğüne dikkat etmek, cemaatle kılınan namazın adablarındandir.[586]

1088. Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün namaza durulurken Rasûlullah (sa) yüzünü bize çevirerek şöyle buyurdu: "Saflannm doğru ve sık tutunuz, ben sizi arkada da görürüm." (Buhârî ve Müslim rivayet etmiş-lerdir).[587]

Cemaatın imamı, safların düzgün tutulmasına önem vermelidir. Gerekli görürse bizzat ikaz ederek, kendi eliyle incitmeden safların düzgün oluşmasını sağlamalıdır. Safları güzel bir şekilde görmeden namaza geçmemelidir.
Rasûlullah'ın (s.a) arkasından da görmesi, ya bir keramet ya da Allah'ın (cc) kendisine lütfettiği bir mucizedir. Enes'in (na) ayaklarımız ve omuzlarımız yanımızdaki arkadaşımızın ayak ve omuzlarına değerdi sözü; Asr-ı Saadette oluşturulan safların ne kadar sık ve düzgün olduğunu gösterir.[588]

1089. Nu'man b. Beşir'in (r.) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Ya saflarınızı düzgün tutarsınız, ya da Allah yüzlerinizi başka başka yönlere çevirir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[589]

Müslim'in rivayeti şöyledir: "Rasûlullah (s.a) konunun önemim kavradığımızı görünceye kadar ok ustası nasıl düzgün ok yaparsa aynı titizlile saflarımızı düzeltirdi. Sonra bir gün namaza durup tekbîr alırken İçimizden bîrinin göğsünün öne çıktığını görünce; "Ey Allah'ın kulları! Ya saflanmzi düzeltirsiniz veyahut da Allah yüzlerinizi başka başka yönlere çevirir" buyur-muştur!'
Safların düzgün tutulmasını emreden bu hadiste diğer birtakım gerçekler de mevcuttur: "Ya safları düz tutarsınız, ya da Allah yüzlerinizi başka başka yönlere çevirir," buyrulması; safları düz tutmayanlar hakkında bir tehdittir. Bazıları bu cümleyi, "Allah aranıza düşmanlık ve kın satar, kalplerinizi değiştirir" şeklinde yorumlamışlardır. Zahirîn muhalefeti batının muhalefetine sebeptir, derler. Ulemadan bazıları hadisten zahirî manasının kastedildiğini söylemişlerdir. Bu takdirde mana şöyledir: "Saflarınızı düzeltin. Düzeltmezseniz Allah da sizin yüzlerinizi asit yaratılışından bozarak kafanız tarafına çevirir. Sonunda da çirkin bir hal alırsınız."
Hz. Ömer (r.n) saflan düzeltmek için Özet adamlar görevlendirmişti Kendisi imam olduğu vakit bu kişiler saflann düzeldiğini haber vermedikçe namaza niyetlenmezdi.[590]

1090. Berâ b. ÂzİB'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlulîah (s.a) saflan arasına girerek bir baştan öbür başa kadar gider, göğüslerimizi ve omuz-lanmızı okşayarak şöyle buyururdu: "Saflan karışık tutmayınız, o zaman kalpleriniz de birbirinden ayrı düşer. Allah ve melekleri öndeki saflara rahmet ve istiğfar ederler." (Ebu Dâvud, hasen senetle rivayet etmiştir).[591]

Hadis, Rasûlulîah'm (s.a) saflann düzgünlüğüne verdiği önemi göstermektedir. Göğüs ve omuzlarda bile girinti ve çıkıntı olmaması saflann düzgün oluşması için gereklidir.
Saflann bozukluğu, ayrıklığı kalplerin de parçalanmasına sebeptir. Saflann en faziletlisi ilk saflardır. Yalnız erkek-kadın aynı cemaatla namaz kı-îscaksa o zaman kadınlar İçin kadın saflarıma sonuncusu daha faziletlidir.[592]

1091. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlulîah'in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edU-mistir: "Saflan düzgün tutunuz. Omuzlannız aynı hizada olsun, boşlukları doldurunuz. Yumuşak hareketle kardeşlerinizi ellerinden tutup safa çekin, şeytana boş yer bırakmayın. Kim bir saftaki boşluğu doldurup, kopukluğu önlerse Aîîsh ona rahmetini ulaştınr. Kim de boştuk bırakarak sintiye uğratırsa AiüIs da oza karşı rahmetini keser." (Ebu Dâvud sahih senetle rivayet etmiştir).[593]

Hadis saflann düzgün tutularak, şeytanın girmesine engel olunmasını tavsiye etmektedir. Zahirî muhalefetler batını muhalefetleri doğurur. Saf-lardaki gedikler, şeytanın kişiler arasına vesvese ve buğz sokmasına sebep olur. Saf tutmayı öğrenmek, şeytanın vesvese yollarını kapamak ve Allah'ın (c.c) rahmetine vesile olmak gibi şeyler cemaatla namaz kılmanın faydala-rındandır. Zira saf cemaatla oluşturulur.[594]

1092. tnes'ten (r.a) Rasûlulîah'ın (s.a) çöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Saflannızı sık ve birbirine yakın tutunuz, boyunlarınızı da aynı hizaya getirin. Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, şeytan siyah bir kuzu gibi saflann arasından aranıza sızar." (Ebu Dâvud rivayet «mistir. Hadis Müslim'in şanına göre sahihtir).[595]

Hadiste, saflann mutlaka düzgün tutulmasının gerekliliği anlatılmaktadır, îlk saflar doldurulduktan sonra diğer saflar oluşturulur. Saflann arası yaklaşık üç zira, yani üç kişinin rahatça secde edebileceği kadar aralıkta olmalıdır, fazlası doğru değildir.
Şeytanın aralanndan sızmasına, vesvese ve kin tohumu atmasına müsaade edilmemelidir. Böylece RasOluilah (s.a), harp meydanındaki saf tutmanın tatbikatını camide yaptınniftır.[596]

1093. Enes'ten (r.a) Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "ön safı doldurunuz, sonra onun arkasındaki safı oluşturunuz. Boş yerler son safta kalsın". (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir).[597]

ön safı doldurmadan ikinci bir saf oluşturmak mekruhtur. Sallardaki boş yerleri doldurmak sünnettir. Saf tutma adabına uymamak cemaatle namaz kılmanın faziletini düşürür ve cemaat adabını ihlâl eder.[598]

1094. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah ve melekleri safların sağ taraflarına rahmet ve istiğfar ederler. " (Ebu Dâvud, Müslim'in şartına uygun bir senetle rivayet etmiştir)[599]

Hadis, safların sağ tarafının daha faziletli olduğunu İfade etmektedir. İmamlarımız da safların sağ taraflarına durn&r.ın sünnet olduğu görüşündedirler. Tabii ki sağ ve sol imama nisetle ayarlanmaktadır.
Camiye girildiğinde sağda ve solda boşluk varsa sağ taraf tercih edilmelidir. Fakat imamı ortalama sünneti de terkedilmemelidir. Yani herkes sağı terdh edecek olursa solda boşluklar dolmaz ve düzgün saf da teşekkül etmemiş olur. Safın düzgünlüğü, imamı ortalama ve öndeki saf tamamen dolmadan yeni saf oluşturmama şartlarına dikkat edilerek, sağda bulunan boşluk soldakine tercih edilmelidir.[600]

1095. Berâ'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasülullah'ın arkasında namaz kılarken onun sağ yanında olmak İsterdik. Yüzünü bize doğru çevirirdi. Onun şöyle buyurduğunu duymuştum: "Rabb'im, kullarım yeniden dirilttiğin -veya mahşerde bir araya getirdiğin- gün beni azabından koru." (Müslim rivayet etmiştir).[601]

Hadis, imamın bulunduğu yerde kalmayıp, o yerden kalkması yahut dönmesi gerektiğine delil teşkil eder. Bunun sebebi mescide girenlerin, imamı namazda zannederek ona uymalarını önlemektir. Bir de imamın o yerde bulunan hakkı bitmiştir.
Efendimizin (s.a) namazdan sonra mübarek yüzünü bütün cemaate doğru çevirmek âdetiydi. Bu işi bazen sağından, bazen de solundan dönmek suretiyle yapardı. Dönerken kalkması yahut oturduğu yerden dönmesi muhtemeldir.[602]

1096. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "imamı ortaya alınız ve saflardaki boşlukları doldurunuz." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[603]

Safları oluştururken imam ortada bulunacak şekilde oluşturulmalıdır. Cemaat sağ ve solu doldurmak suretiyle safı düzgün bir şekilde oluşturmalıdır.
öndeki safta boşluk varken yeni bir saf oluşturmak sünnete aykırıdır, Saflardaki boşlukları dolduran kimse hem şeytanm oradan girişini engellemiş, hem de safın düzgünlüğüne sebep olduğu için Allah'ın (c.c) rahmetine müstehak olmuştur.[604]

YÜZ DOKSAN BEŞİNCİ BÖLÜM

FARZLARIN ÖNÜNDE VE SONUNDA OKUNAN

Konu ile ilgili hadisler

1097. Müzminlerin annesi ÜmmÜ Habîbe Remle binti Ebî Süfyan'ın (r.a) RasÛİuüah') (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "BİR müslüman kişi her gün Allah nzası için farzlar dışında on iki rekât nafile namaz kılarsa Allah onun için cennette bir ev yapar -veya onun İçin cennette bir ev yapılır-" (Müslim rivayet etmiştir).[605]

Ümmü Habîbe itk müslümanlardandır. İlk kocası Ubeydulah b, Cahş İle beraber Habeşistan'a hicret etmiştir. Kocası İslâm'dan dönünce öldürüldü. Daha sonra RasûSuliah (s.a) ile hicretin 6. veya 7. yılında evlendi. Ümmü Habîbe hicretin 40'h yıllarında Medine'de öldü. Rasûlullah'tan (s.a) 65 hadis rivayet etmiştir.
Hadisle, her gün on iki rekât nafile namaz kılınması teşvik edilmektedir. Hadis umûmidir. Yani farzların önünde ve sonunda kılınan sünnetlerin de bu mükâfatı temin decegine işaret için müellif burada bu hadisi zikretmiştir.[606]

1098. tbn Ömer'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasülullah (s.a) ile birlikte öğlenin farzından önce iki ve farzdan sonra da iki, cumanın farzından sonra İki, akşamın farzından sonra iki ve yatsıdan sonra da İki rekat namaz kıldım" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [607]

Bu hadisler farzlarla birlikte kılınan sünnet-İ müekkedeler hakkında varid olan sahih hadislerin bir kısmıdır.
Nevevî der ki: "Alimlerimiz İle Cumhur, bu hadislerin hepsi ile amel etmişlerdir. Bu huusia ulemamızdan yalnız akşam namazından önceki iki rekat hakkında ihtilaf zikredilmiştir. Birisi akşam namazından önce nafile kılmak mekruhtur. Diğer görüş ise, müstehab olmasıdır. Şafîîlerce sahih olan da ikincisidir.[608]

1099. Abdullah b. Muğaffel'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her ezan ile kamet arasında namaz vardır. Dileyen için her ezan ile kamet arasında namaz vardır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[609]

Ezanla kamet arasında namaz kılmak caizdir. Zaten ezan ile kameti bitiştirmek mekruhtur. Çünkü ezandan maksat cemaata namaz vaktinin girdiğini bildirmektir, insanlar, ezanı duyarak, temizliğini yapıp camiye gelirler. Ezanın peşinden hemen kamet getirilerek farza başlanınca bu maksat ve fırsat elden gider.
Tahâvî şerhinde; "Ezanla kamet arası iki rekat namaz kılacak ve her rekatta on ayet okuyacak kadar ayrılır. Müezzin cemaatı bekler. Acele kılmak isteyen zayıflar için kamet getirir. Mahallenin reisini ve büyüğünü beklemez..." demiştir.
İbnu'l-Cevzî ise şöyle der: "Bu hadisin faidesi şudur: Namaz için okunan ezan, o namazdan gayrı her işe engeldir, sanılabilir. Bu hadisle, ezan ile kamet arasında nafile kılmak caiz olduğu belirtilmiştir."[610]

YÜZ DOKSAN ALTINCI BÖLÜM

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN MÜEKKED OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

1100. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) öğlenin farzından önce dört rekat ve sabahın farzından önce de iki rekat namaz kılmayı hiç terketmezdi. " (Buharı rivayet etmiştir)[611]

Öğleden önce kıhnacak dört rekath sünnetle efdal olan İki selâm vermektir. %ni ikişer rekat kılmaktır- öğlenin ve sabahın sünnetleri, kuvvetli sünnetlerdendir.
Sabahın sünnetinin fazileti hakkında birçok hadis mevcuttur. Bir tanesi SÖyîedir: "Sabahın iki rekat sünneti, dünyadan ve içinde bulunan şeylerden daha hayırlıdır."[612]

1101. Hz. Âise'den (r.a) şöyle rivayet edildi: "Rasûlullah (s.a) sabah namazının iki rekat sünneti kadar hiçbir nafileyi önemli tutmazdı." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir). [613]

Hadis-i şerif sabah namazının sünnetinin faziletine delildir. İmkân nis-betinde bu sünnete devam edilmelidir. Çok kısa bir şekilde de olsa Rasûlullah bu sünneti kılmış, kaçırmamaya gayret sarf et mistir. Nitekim bir hadiste; "Gerçekten bu iki rekat namaz, benim için bütün dünyadan daha makbuldür" buyurulmuştur.
Hasan Basrî'nİn bu sünnet için "Vaciptir" dediği rivayet edilir.[614]

1102. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a)şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sabah namazının iki rekat sünneti dünya ve içindekilerden hayırlıdır." (Müslim rivayet etmiştir).[615]

Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde hadis şöyledir: "Sabahın İki rekat sünneti, bana bütün dünyadan daha sevimlidir."
Hadisimiz sabah namazının sünnetinin faziletine delildir. Hadis iki şekilde anlaşılmıştır: Ya bu namazda kabul olunan zikirler, diğer herşeyden hayırlıdır, veyahut bizat namazın fiilleri, kendisinde hayır bulunmayan dünya mal ve süsünden daha hayırlıdır, demektir.
Sabah namazının sünnetinin Rasûlullah'a sevimli gelmesi Allah'ın o iki rekat namazdan hoşlandığı ve onlan sevdiği anlamına gelir. Çünkü Rasûlullah (s.a) Allah'ın (c.c) sevdiğini sever, sevmediğini de sevmezlerdi.[616]

1103. Rasûlullah'ın (s.a) müezzini Ebu Abdullah, Bilâl b, Rabâh'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir "Sabah namazının vaktini bildirmek için Rasûlullah'a (s.a) gelmişti, fakat Âise kendisine bir şey sorarak onu geciktirdi, bu yüzden ortalık iyice ağardı. Bunun üzerine Bilâl kalkıp Rasûlullah'a namaz vaktinin geldiğini haber verdi. Bilâl'ın ısrarla haber vermesine rağmen Rasûlullah (s.a) odasından çıkmakta gecikti. Daha sonra çıkıp cemaata namaz kıldırır. Âişe'nin ortalık ağanncaya kadar kendisim meşgul ettiğini, Bilâl Rasûlullah'a haber verir, (aynı zamanda) Râsullah'ın da namaza çıkmak için neden geç kaldığını sorar. Rasûlullah (s.a) da "Sabah namazının iki rekat sünnetini kılıyordum " der. Bilâl de; "Yâ Rasûiallah! Cidden geç kaldınız" deyince O; "Daha da geç kalsaydım iki rekat sünneti güzelce itina ile yine kılardım" buyurdu. (Ebu Dâvd hasen senetle rivayet etmiştir)[617]

Bilâl Rasûlullah'ın müezzİnlerindendir. İlk müslüman ve ilk hicret edenlerdendir. Tüm gazalara İştirak etmiş, Allah yolunda hayli eziyet çekmiştir. Ebu Bekir kendisini kölelikten, efendisinden satın almak suretiyle kurtarmıştır. Bilâl, İslâm'ın ilk müezzinidir. Hayatı boyunca Rasûlullah'a (s.a) müezzinlik yapmıştır. Rasûlullah'ın (s.a) vefatından sonra bir harp dolayısı ile Şam'a gitmiş ve oraya yerleşmiştir. Şam'da vefat etmiştir. Kendisinden 44 hadis rivayet edilmiştir.
Hadisten, kadının babasının azad ettiği köle ile konuşabileceği ve ona ihtiyaç duyduğu bazı şeyleri sorabileceği anlaşılmaktadır. Kendisine soru soran kişinin o an yaptığı bir iş de olsa, yine de soru soranla ilgilenip sorusunu cevaplaması âdab-ı muaşerete en uygun olan bir harekettir.
Sabah namazının vakti girip kılınması gerekli olan sünnetin vakti biraz geçmiş de olsa,.sabah namazının sünneti terkedilmemeîidir. Kısa sureler okumakla da olsa kılınmalıdır. Camiye gelen kişi de imamı farza başlamış görse, imam selâm verinceye kadar sünneti kısaca da olsa kihp cemaata yetişebileceğini kestirirse sünnet kümah, sonra imama uymalıdır. Diğer vakitlerde ise bunun aksi yapılır. Yani hemen imama uyulur. Sabah namazında ise böyle davramîmasmın sebebi; "Sabah namazının sünneti dünyadan ve içindekiler-den daha da hayırlıdır" buyurulmasidır.[618]

YÜZ DOKSAN YEDÎNCI BÖLÜM

SABAH NAMAZININ İKİ REKAT SÜNNETİNİ HAFİFÇE

KILMAK, BUNLARDA NE OKUNACAĞI VE VAKTİ

Konu ile ilgili hadisler

1104. Hazreti Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûluîlah (s.a) sabah ezanından sonra ve kametten önce hafifçe iki rekat namaz kılardı." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[619]

Buhârî ve Müslim'in naklettiği diğer bir rivayette söyledin'Rasûluliah (s.a) sabah ezanını İşitince iki rekat kılardı ve öy!c hafif tutardı ki bu rekatlarda 'Fatiha'yı okudu mu?' diye tereddüt ederdim."
Müslim'in naklettiği başka bir rivayette, "Ezanı işitince iki rekat ktlar-âı ve hafif tutardı" şeklindedir. Diğer bir rivayette: "Fecir doğduğu zaman" şeklindedir.
Bu namazı hafif kılmasının hikmeti, sabah namazının farzına, namazın vakti geçmeden önce farzına yetişmeyi istemektir. Gece namazına, hafif iki rekat ile başlayarak ondan sonra kılacağı farza yahut teheccüd namazına
nasıl hazırlanırsa, gündüz namazlanna da aynı şekilde hafif iki rekat namaz İle başlamayı istemiş olması da ihtimal dahilindedir.
Bazdan hafif kumayı, gece hizbini tamamlamayanlara müstehab görmüş, geceleyin teheccüd namazında okumayı âdet edindiği hizbi bitiremeyenlerin, onu sabah namazının sünnetinde tamamlayabileceklerini söylemişlerdir. Hasan Basri bu görüşü benimser.
Rasûlullah*ın (s.a) "hazan sabah namazının sünnetini uzatırdı" şeklinde rivayet varsa da, bu rivayet zayıf görülmektedir.[620]

1105. Hz, Hafsa'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Müezzin, sabah ezanını okuyup ortalık ağannea Rasûlullah (s.a) iki rekatlı kısa bir sünnet kılardı. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[621]

Müslim'in naklettiği bir rivayet de şöyledir: "Rasûlullah (s.a) tanyeri ağannea iki rekatlı kısaca kıldığı sünnetten başka namaz kılmazdı."
Rasûlullah (s.a) iki rekat sünneti sabah ezanı okunduktan sonra eda etmiş ve çok kısa tutmuştur. Sabahın farzına uzun vakit kalması için böyle yaptığı söylenir. Bir de, sabah ezanından yani fecri sadıktan sonra bu iki rekattan başka nafile namaz kılmamıştır. Nitekim Tirmizî de "Fecr doğduktan sora, sabah namazının iki rekat sünnetinden başka nafile namaz kılınmaz" şeklinde hadisi yorumlamıştır.[622]

1106. İbn Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir Rasûlullah (ta) geceleyin ikişer rekat nafile kılar, gecenin sonunda bir rekat ilave ederek vitir kılardı. Sabah namazının farzından önce sanki kulağı karaetteymiş gibi acele ederek, iki rekat daha kılardı. (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir). [623]

Gece kılınan nafile namazlar ikişer ikişer kılınır. Bu şekil daha efdal-dir. Vitir namazının vakti, yatsının vaktidir. Vakit çıkmakla vitir namazı düşmez. Kazası lazım gelir. Alimlerin çoğuna göre vitir namazının vakti, tanyeri ağarmakla çıkar. Bazıları sabah namazı kılınıncaya kadar çıkmadığına hükmetmişlerdir. Ancak bir hadiste "Vitiri sabahtan önce kılın!..." buyurul-m ustur.Sabah namazının iki rekatlı sünneti, farza uzun bir zaman ayrılması için, çok kısa kılınır. Ebu Hanife; "Bir rekat îîe vitir namazı caiz değildir. Bir rekat ile namaz olmaz' demiştir. Nitekim bir hadiste "Gecenin vitiride, gündüzün vitiri sayılan akşam namazı gibi üç rekattır" buyurulmuştur.[624]

1107. İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (ş.a) sabah namazının ilk rekatında Bakara süresindeki "Allah'a ve bize indirilen şeye iman ettik" (Bakara , 136) ayetini, ikinci rekatındafÂmenna billahi ve eşhed biennâ müslimûn" "Biz Allah'a iman etik, şahid ol ki, biz müslüman-lanz." (Âl-i İmran, 52) ayetini okurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[625]
Diğer bir rivayette: "İkinci rekatta Âl-i İmran süresindeki 'Tealey ilâ ke-ifmâtin sevâin beynenâ ve beynekûm' 'Sizinle aramızdaki müsavi bir kelimeye gelin' ayetini okurdu" şeklindedir.
Bu hadisler sabah namazının sünnetinde okunacak ayetleri belirtmektedirler. Bu hususta daha birçok hadis vardır. Bunlar gösteriyor ki, sabah namazının sünnetinin hafifçe kılınması yanında, onîarda Fatiha'dan sonra birer sure ve bir sureden ayet okumak müstehabdir. Sabah namazının sünnetinde, özellikle "Kâfırûn" ve "thias" surelerini Rasûluîlah'm okuduğu da rivayet edilmektedir. [626]

1108. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Rasûlulîah (s.a) sabah namazının iki rekatında "KâFırûn" ve "thlas" surelerim okurdu." (Müslim rivayet etmiştir).[627]

Hadiste geçen "sabah namazı" lafzı "sabah namazının İki rekatiik sünneti" manasında kullanılmıştır. Çünkü Rasûlulîah bu namazın sünnetini kısa, hafifçe kılar, fakat farz rekatlarında hayli uzun sureler okurdu. Sünnetini kısa sure ve ayetlerle, özellikle, hadiste mevcut olduğu gibi "Kâfırûn" ve "îhlas" sureleri ile kılmak müsîehabdır.[628]

1109. îbe Ömer'den-(r.a) şöyle rivayet edilmiştir. "Nebî'yi (s.a) bir ay süre ile takip ettim. Sabah namazının farzından önceki iki rekatta Kâfırûn ye thlas sureierini okuyordu." (Tirmizî rivayet etmiştir.)[629]

Hadis sabah namazının sünnetinin kısa kılınması gcrektİgme delildir. Bu surelerle iki rekat sünnei kılmak müstehabdır. Alimlerimiz, daha önceki hadislerde zikredilen Bakara ve Âl-i İmran surelerinin aynı namazda bîrîeştiri-lcnk okunabileceğini de söylemişlerdir. Bu ha-de dahi, namazın hafifçe kılınmasının yok olmayacağım savunmuşlardır. Çünkü uzunluk, kısalık nisM-dir. Uzun kıknan bir namaza göre, bu halde künan namaz bile kısa olabilir, demişlerdir.[630]

YÜZ DOKSAN SEKİZİNCİ BÖLÜM

SABAH NAMAZININ İKİ REKAT SÜNNETİNİ

KILDIKTAN SONRA, SAG TARAF ÜZERİNE

UZANMANIN VE BUNU TEŞVİK ETMENİN

MÜSTEHAB OLMASI

Konu ile ilgili hadisler

1110. Hazreti Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (sJa) sabah namazının iki rekat sünnetini kılınca sağ yanı üzerine uzanırdı." (Buhârî rivayet etmiştir)[631]

Sabah namazının sünneti ile farzının arasını ayırmak müstehabdır. Bu fasılayı da sağ yan üzerine bir müddet yatmakla yapmak sünnettir. Rasûlul-Iah (s.a) sağın şerefine binaen sağ tarafına yatardı. Bu hem kabirde yatış şeklidir, hem de böyle vücut pek rahat etmediğinden hemen uyku çökmez.[632]

1111. HazretİÂişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) yatsı namazım bitirdikten sonra, sabaha kadar on bir rekat namaz kılardı. Her iki rekatta bir selam verir, son iki rekata bir rekat daha ekİerdi. Müezzin sabah ezanını bitirip, tanyerinin ağardığını görünce ve müezzin

kendisine haber vermeye gelince kalkar, kısaca iki rekat kılardı. Müezzin gelip kendisine kamet için haber verinceye kadar sağ tarafı üzerine bir süre uzanırdı. (Müslim rivayet etmiştir).[633]

Gece on bir rekat nafile namaz kılmak sünnettir. Gece namazları ikişer rekatta bir selâm verilmek suretiyle kılınır. Vitir namazım gecenin son namazı olarak kılmak daha faziletlidir. Sabah namazının sünnetini kısaca ks-hp, farzına kadar sağ tarafa yatmak da sünettir.
Sağ tarafa yaslanmanın hikmeti, kalbin sol tarafta bulunmasıdır. İnsan sol tarafına yatmca uykuya dalar. Çünkü sol tarafa yatmak daha rahat olur. Sağ tarafa yattığında ise uykuya dalmaz.
Hadis-i şerif ayrıca camilere maaşlı müezzin tayin etmenin müstehab olduğuna, müezzinin namaz vaktini İmama bildirmesinin caiz olduğuna ve sabah namazının sünnetinin hafif kılınacağına delâlet etmektedir.[634]

1112. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûiullah (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biri sabah namazının iki rekat sünnetini kılınca bir süre sağ yanı üzerine uzansın." (Ebu Dâvud ve Tİrmizî sahih seneîie rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadis hasen ve sahihtir demiştir).[635]

Hadîs, sabah namazının sünnetinden sonra sağ tarafa bir müddet yatılmasını tavsiye etmektedir.
îbn Hacer; "Bu yatma işinin mescidde değil, evde yapılması müstehab-dır, zira mescidde RasûÎullah'ın sağ yanı üzerine yattığı hakkında herhangi bir rivayet bize ulaşmamıştır. RasûÎullah'ın bu yatışı bazan terketmesi, onun cevazı için delil olarak görülmüştür."[636]

---

[1] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/7.
[2] Tirmizf; Kitabu Sıfıti'l-Kıyflme, 2483 ve Ahmett b. Hınbel; 3/438, 439
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/7.
[3] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/7-8.
[4] Tirmizî; Küabu'l-Edeb, 282D, Nescî; 8/196 ve Ahmed b. Hanbel; 3/473, 474
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/9.
[5] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/9.
[6] Buhirf; Kiubu'1-Ubas. Mûilim; KÎtabu'HJbta, 20», TİnnirF; 2828 ve Newİ; 8/200
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/11.
[7] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/11.
[8] Buhâri; Kitabu'l-Libas, Müslim; Kitabu'Î-Libâs, 2068 ve Neseî; 8/201
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/12.
[9] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/12.
[10] Buhâri; Kitabu'l-Libas, Müslim; Kitabu'l-Libas, 2073
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/12.
[11] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/12-13.
[12] Ebu Dâvud; KİtabuÎ-LİbaS, 4057 ve Neseî; 8/160
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/13.
[13] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/13.
[14] Tirmizî; Kiubu'l-Libas, 1720 ve Neseî; 8/161
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/13.
[15] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/13.
[16] Buhârî; Kitabu'l-Libas, Kitabu'l-Ei'ime ve Khabu'l-Esribe
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/14.
[17] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/14.
[18] BuhârîjKitabu'l- Libas. Kitabu'l- CİhaD, M(lslim;Kitabu'l- Libas, 2076, Tirmizî; 1722 ve Ebu Dâvud; 4056
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/15.
[19] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/15.
[20] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Libas, 4129 ve tbn Mâce; 3656
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/17.
[21] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/17-18.
[22] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Libas, 4132, TİrmizÎ; Kitabu'l- Libas, 1771 ve Nesri; Kiıabu'z-Zebaih, 7/176
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/18.
[23] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/18.
[24] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Ubas, 4020, TİimiRi; Kitabu'l- Ubas, 1767 ve Ahmed b. Hanbd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/19.
[25] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/19-20.
[26] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/21.
[27] BnhİrI;lütabu'd- Detvftt
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/21-22.
[28] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/22.
[29] BuharifK-ubu'l- Vûdû, MQsUnvKitıbu'z> Ztkr, 2710, TtmiıS, Ebu Dlvud, NesCtve Ibo MÛce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/22-23.
[30] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/23.
[31] Suhftrf;Kitabu'd- Deavâî, MQstim;Kitabu's- Salat, 736
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/23.
[32] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/23.
[33] Buhârî;Kitabu'd- Deavât, Ebu Dâvud, Tirmizî, Neseî ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/24.
[34] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/24.
[35] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Edeb, 5040, N«eî,tbn Mâce; 3723, Timüzî; 2769, Ahmed b. Hanbd; 2/287
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/25.
[36] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/25.
[37] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Edeb, 4856, 5059
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/25.
[38] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/25.
[39] Buhâ&Kitabu'İ- Merada, Kitabu'l- Libas, MOsümjKitabu'l- Libaa, 2100, Ebu Dftvud, Tinolzt ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/27.
[40] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/27.
[41] Ebu Dâvud; Kitabu'l- Edeb, 4850 MüsİimiKitabu's- Sahi. 670 ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/28.
[42] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/28.
[43] Buhâit-Kitabu'l- İstizan
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/28.
[44] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/28.
[45] Ebu Dâvud: Kitabu'l- Edeb, 4847, Tirmizî; Kitabu'l- İstizan, 2815
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/29.

[46] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/29.
[47] Ebu Dâvud; 4848
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/29.
[48] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/29-30.
[49] Buhârî; Kiabu'l-lsüzân, Kitabu'l-Cum'a, Müslim; 2177
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/31.
[50] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/31-32.
[51] Müilim;KiubuVSelâm, 2179
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/32.
[52] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/32.
[53] Ebu Dâvud; 4825. Tirmizî; 2726, Ahmed b. Hanbel; 5/91. 98. 107. 108 ve Niri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/32-33.
[54] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/33.
[55] Buhâri;Kiubu'l- Cum'a
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/33.
[56] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/33-34.
[57] Ebu Dâvud; 4845, Tirmizî; 2753
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/34.
[58] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/34-35.
[59] Ebu Dâvud; 4826, Timizi; 2754
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/35.
[60] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/35-36.
[61] Ebu Dâvud; 4820, Ahmed b. Hanbel; 3/18, 69
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/36.
[62] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/36.
[63] Tinnizî; 3429, Ahmed fc Hanbel; 2/494
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/36.
[64] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/36-37.
[65] (Ebu Dâvud)
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/37.
[66] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/37-38.
[67] Tinnizi; 3497
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/38.
[68] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/38-40.
[69] Ebu Dâvud; 4855, Ahmed b. Hanbel; 2/389, 515
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/40.
[70] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/40.
[71] Tirmizî; 3377, Ahmed b. Hanbet Tk'bir, 2/463 ve lbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/41.
[72] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/41.
[73] Ebu Dâvud; 4856, 5059
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/41.
[74] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/41.
[75] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/43.
[76] Buhârî; Kitabü't-Tabir
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/43.
[77] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/43-44.
[78] BuhİrF; Kitabu'l-Ti'bir, Müslim; 2263, Tirmizî; 2271 ve Ebu D&vud; 5019
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/44.
[79] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/44-45.
[80] BuhİrF; Kitabu'l-Ta'bir Müslim 2266
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/45.
[81] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/45-47.
[82] Buhârf; Kiiabu't-'&'bİr, Müslim; Kitabu'r-Rü'ya, Tirmizî. 3449
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/47.
[83] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/47-48.
[84] Buhârî; Kitabı/1-Ta'bir. Kitabu-Bediil-Halk, Müslim; 2261
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/48.
[85] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/48.
[86] Moslim; 2262, Ebu Dâvud; 5022
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/49.
[87] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/49.
[88] Buh4rî; Kitabu'l-Mentkıb
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/49.
[89] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/49-50.
[90] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/51-52.
[91] Buhirt; Kiubu'l-lmİn, Müslim; 39, Ebu Dflvud; 5194
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/52.
[92] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/52.
[93] Buhârî; Kitabu'I-Enbiya, Kitabu'l-tstiz&n, MOslim; 2841
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/53.
[94] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/53.
[95] Butıân; Kiıabu'Mstizâa, Müslim; 2066
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/53-54.
[96] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/54.
[97] Müslim; 54, Ebu Dâvud; 5193, Timizi; 2689
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/54.
[98] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/54-55.
[99] Tinnizî; 2487, Ahmed b. Hanbel; 5/451, İbn Mâce; 1335, 3251, Darimî; 1/340
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/55.
[100] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/55.
[101] İmâm Malik; Muvatta, 2/961, 962
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/56.
[102] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/56-57.
[103] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/59.

[104] Ebu Dfivud; 5195. Tinniri; 2690
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/59-60.
[105] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/60.
[106] Buhlrf; Kitabu Bcdii'I-Halk, Müslim; 2447
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/60.
[107] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/60-61.
[108] Buhârî; Kiiabu'l-llm. Tirmin"; 2724
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/61.
[109] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/61-62.
[110] Müslim; 205i, Tinnizt ve Noel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/62.
[111] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/62.
[112] TİnnizÎ; 2698, Ebu Dâvud; 5204
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/62-63.
[113] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/63.
[114] Dâvud; 4084, TinnİzÎ; 2722, Ahmed b. Hanbel; S/64
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/63.
[115] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/64.
[116] auhfci; KitabuM-fsüzâD, MOsUm; 2Î60, Ebu Oftvud; 5198, 5199, Tîrmirf; 27M, 2705
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/65.
[117] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/65-66.
[118] Ebu Dâvud; 5197; Tîrmîzî; 2695 (*) Tirmin; bu hadis basendir, demiştir
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/66
[119] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/66.
[120] Buhârî; Kitabu's-Saiât, Kitabu'l-Eymân, Kitabu'l-lsd'an, Müslim; 397
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/67.
[121] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/67-68.
[122] Ebo Dtvod; 5200 ve tbo
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/68.
[123] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/68.
[124] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/69.
[125] Tirmizl; 2699
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/69.
[126] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/70.
[127] Buhârî; KUabu'l-İsıTzân, M Usum; 2168, Ehu DSvud; 5202 ve Tirmizî; 2697
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/71.
[128] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/71.
[129] Buhâri; Kitabu'l-Cuma
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/73.
[130] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/73.
[131] Mfcsîim; Kitabu't-Tahare
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/74.
[132] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/74.
[133] Ebu Dâvud; 5204, Tirmizî; 2698
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/74.
[134] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/74-75.
[135] Müslim; 2167. Tinnirf; 2701, Ebû DSvud; 5205
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/77.
[136] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/77-78.
[137] Buhârî; KitabuM-Isti'zân, Müslim: 2163, Ebû Dâvud; 5207 ve TirmÎo; 3296
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/78.
[138] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/78.
[139] Buhâri; Kkabu'l-lsti'zân,- Müslim; 1798, Tirmizî; 2703 ve Ncscî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/79.
[140] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/79.
[141] Ebu Dâvud; 5208, Tirmtü; 2707 ve Buhâri; Edebu'l-Müfred
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/81.
[142] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/81.
[143] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/83.
[144] Buhârî; KİubU't-Isti'zân, Müslim; 2153, Ebu Dâvud; 5180 ve Tinuizî; 2691
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/84.
[145] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/84.
[146] Buhârî; Kitabu'l-tsti'zân, Müslim; 2156, TircnM; 2710 ve Nescî, S/60, 61
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/84.
[147] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/84.
[148] Ebu DÛvud; 5177
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/85.
[149] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/85-86.
[150] Ebu Dâvud; 5176, Tsraîzî; 2711, Ahmed b. Hubd; 3/414
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/86.
[151] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/86.
[152] Buhârî; Kitabu'l-BediYl-Halk, Müslim; 162
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/87-88.
[153] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/88.
[154] Buhârî; Kitatm'r-RikaJc, Müslim; 688, Tirmizî ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/88.
[155] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/88.
[156] Kıtabu'i-lstizân, Müslim; 2155
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/89.
[157] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/89.
[158] Kitabu"1-Cizyc ve Kitatm'J-Edeb, Müslim; 336 55
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/89.
[159] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/89-90.
[160] Buhârî, KitâbıTl-Edeb
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/91-92.

[161] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/92-93.
[162] Buhârî; Kiubu'1-Edeb
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/94.
[163] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/94.
[164] MiUlim; 2992 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/94.
[165] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/95.
[166] Buhârî; Kitabu'1-Edcb, Müslim; 2991, Ebu Dâvud; 5039 ve Tirmiiî; 2743
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/95.
[167] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/95-96.
[168] Ebu Dâvud; 5029, ve Tirmizî; 2746
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/96.
[169] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/96-97.
[170] Ebu Dâvud; 5038 ve Tirmizî; 2740
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/97.
[171] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/97.
[172] Müslim; 2993, Ebu D&vud; 5026 ve İbn Mfice
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/98.
[173] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/98.
[174] Buhâri; fciıabu'l-Jsti'zân ve Timizi; 2730
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/99.
[175] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/99.
[176] Ebu Dâvud; 5213 ve Ahmcd b. Hanbel; 3/212
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/100.
[177] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/100.
[178] Ebu D4vud; 5212, TirmM; 2728 ve Ahmcd b. Hanbct; 4/289, 293, 303
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/100.
[179] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/100.
[180] Tirmizî; 2729, Ibn Mâce; 3702. Ahmcd b. Hanbel; 3/198
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/101.
[181] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/101.
[182] Tirmiri; 2734, Ibn Mâce; 3705 ve Nesei
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/101.
[183] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/101-102.
[184] Ebu Dâvud; 5223 ve Ibn Mâce; 3704
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/102-103.
[185] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/103.
[186] Tirraizî; 2733
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/103.
[187] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/103-104.
[188] Müslim; 2626
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/104.
[189] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/104.
[190] Buhârî; Kitabu'i-Edeb, Müslim; 2318
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/104.
[191] Buhârî; Kitabu'l-hti'zan, Müslim; 2066
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/107.
[192] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/107-108.
[193] Buhârî; Kitabu'l-lstizân, Müslim; 2066
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/108.
[194] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/108.
[195] Müslim; 2569
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/109-110.
[196] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/110.
[197] Buhârî; Kiıabu'l-Merdâ ve't-Tıb ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/111.
[198] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/111.
[199] Müslim; Kiıabu'1-Birr vc's-Siia ve Tirmizî; 2568
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/111.
[200] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/112.
[201] Tırmizi; 969, Ebu DSvud; 3098, 3099 ve Ibn MAce; 1442
[202] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/112-113.
[203] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/113.
[204] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/113.
[205] Buhâti; Kitabu't-Tıb, Müslim; 2194
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/115.
[206] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/115-116.
[207] Buhâri; Kiubu't-Tıb, Müslim; 2191 ve Neşet
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/116.
[208] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/116.
[209] Buhâri; Kiubu'l-Merdâ ve't-ub, Ebu Dâvud, Tırmûd ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/117.
[210] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/117.
[211] Masum; ffitabu'l-Vasaya, 1628
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/118.
[212] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/118.
[213] Müslim; 2202, Ebu Dâvud, Tirmid, Neseî ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/118.
[214] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/118-119.
[215] Ebu Dâvud; 3106, Tırmizî; 2084 ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/119.
[216] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/119.
[217] Buhar i; Kttabül-Merdâ
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/120.
[218] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/120.

[219] Müslim; KitabuVSelâm, 2İ86
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/120.
[220] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/121.
[221] Timizi; 3426
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/122.
[222] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/1222.
[223] Buhârî; Kitttbu'l- titizin ve Kiubu'l-Megtei
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/123.
[224] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/123.
[225] Buhârî; KİObu'l-Merdâve't-Tıb. Müslim. 2444
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/125.
[226] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/125-126.
[227] Tinrizf; KİUbul-Ccsuz, 97* vt Ibn, Mise; 1623
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/126.
[228] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/126.
[229] Müilim; KİubU'l-Hudüd, 1696, Ebu Divud, Tfrmiiî ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/127.
[230] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/128.
[231] Buhârt; Kiubu'l-Merdi, Mudim; 2571 ve Nod.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/129.
[232] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/129-130.
[233] Buharî; Kitabu'I-Merdft ve't-Tıb, KİubU'KFeriiz, ve'1- Vesâya; Müiüm; 1638, Ebu Dtvud, Tînni-ü Neasve
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/130.
[234] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/130.
[235] Buhari ; iclubu'1-Modl
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/131.
[236] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/131.
[237] Ebu Dlvud; 3116 ve Ahmcd b. Hubd; 3/233
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/133.
[238] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/133-134.
[239] MOiUm; Kitabu'l-Cenaiz, 916, Tınnizf; 976. Ebu Dâvud; 3117 ve Nescf; 4/5
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/134.
[240] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/134.
[241] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/134-135.
[242] Müslim; Kittbu'l-Cenüz, 920
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/137.
[243] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/137-138.
[244] Müslim; Kİiabu'l-Cenâiz, 919. Ebu Dîvud; 3115, İbn MİCe; 1447. 1598 ve TirauzİI- 977
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/139-140.
[245] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/140.
[246] Müslim; 918
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/140.
[247] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/140-141.
[248] Tinniri; 1021 ve Ahmcd b. Hanbd; 4/415
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/141-142.
[249] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/142.
[250] Buhâri; Kiubu'r-RİKak
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/142.
[251] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/142-143.
[252] Buhirf; Kitabu'l-Cenâiz. MOilira; Kitabu'l-Cenaiz; 923
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/143.
[253] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/143-144.
[254] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/145.
[255] Buhâri; KiubıTl-Ccnüz, Müslim; 924
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/145-146.
[256] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/146.
[257] Buhiri; Kiubıı'l-Ceniiz. M dilim; Kiubii'l-CenaİK 923 ve Nescî; 4/22
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/146.
[258] Buhiri; Kiiabu'l-Cenâiz, Mudiin; Kittbu'l-FedaİI. 2315 ve Ebu Dftvud, 3126
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/147.
[259] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/147-148.
[260] Hikûn; MfUKdrek: 1/354, 362
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/149.
[261] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/149-150.
[262] Buhârî; Kitabu'l-Ceiuui, Müslim; Kitabu'l-Cenâiz. Wİ, Ebu Dâvud; 3168. 3169, Tirmiii: 1040 ve Nesri; 4/76, 77
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/151.
[263] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/151152.
[264] Buhâri; Kitabu'1-Iman
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/153.
[265] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/153.
[266] Buhârî; Kiubu'l-Cenâiz, Müslim; 93B ve Ebu Dâvud; 3167
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/153.
[267] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/153.
[268] Müsüm; Kisabu'l-Cenfiiî, 947 ve Nesei
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/155.
[269] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/155-156.
[270] Moslim; KİubuI-Cenliz
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/156.
[271] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/156.
[272] Ebu Mvud; 3166, Tmniif: I0Z8. Ibn Mlce; 1490 ve Muned b. Hubd; 4/79
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/157.
[273] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/157.
[274] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/159.
[275] Mailini; Kitabu'l-Cena 936 thmed b. Hanbd; 6/23, 28, TînnİI, Norf ve ita Mftce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/160.

[276] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/160.
[277] TİnnuÎ; 1024, Ebu DSvud; 3201 ve İbn M&w, 1498
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/161.
[278] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/161-162.
[279] Ebu Dâvud; 3199 ve Ibn Mâce; 1497
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/162.
[280] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/162.
[281] Ebu Dâvud; 3200
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/162.
[282] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/162-163.
[283] Ibo Mftce; 1303, Hâkim; 1/360 ve Ahacd b. Haabct; 4/383
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/163.
[284] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/163.
[285] Ibo Mftce; 1303, Hâkim; 1/360 ve Ahacd b. Haabct; 4/383
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/164.
[286] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/164.
[287] Bahiri; Kittbu'l-Caılıı, Modta; Kiuba'1-Ceıttz, 944, tmım Malik; Muvuu, 1/143, Ebu M-vud; 3181. Tîmirf; 1015 ve Nad; 4/42
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/165.
[288] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/165.
[289] Bahiri; KJttbal-Ceato ve N«d; 4/41
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/166.
[290] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/166.
[291] Tinafcî; Kiubu'Kenâiz. 1078, 1079, Atuned b. Hanbei; 2/440, 475, J08 ve DaraiiS; 2/262
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/167-167.
[292] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/167-168..
[293] Ebu Dâvud; Kitabu'l-Ccnaiz, 3139
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/168.
[294] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/168..
[295] Buhârî; Kitabu'l-Cenüz, Müslim; Kitabu'l-Kader 2647
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/169.
[296] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/170..
[297] Ebu Dftvttrf; Kiubv'l-Censb, 3221
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/171.
[298] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/171-172.
[299] Müslim; KİtabuMroın, 121
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/172.
[300] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/172.
[301] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/173.
[302] Buhtrt; Kittbıı'1-Cenliz, MOsUro;
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/173.
[303] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/174.
[304] Müslim; Kiubu'l-Vujyyet, 1631, Ebu Dtvud; 2880. Timizi; 1376, Ahmed b. Hanbd; 2/372 ve Nesd; 6/251
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/174.
[305] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/174-175.
[306] Buhârî; Kitabu'l-Cenâiz, Müslim; Kitabu'l-Cenâiz, W9
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/177.
[307] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/178.
[308] Buhirt; KiUbut-Centiz
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/178-179.
[309] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/179.
[310] Buhârî; Kitabu'l-Centiz, Müslim; KiUbu't-Birr
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/181.
[311] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/181-182.
[312] Buhârî; Kitabu'l-Cenâiz, Müsiim; Kitabu'l-Birr ve's-Sıla, 2632
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/182-183.
[313] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/183-184.
[314] Buhirî; Kitabu'l-Cenâiz. Müslim; Kiubu'1-Birr veVSUa. 2633
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/184.
[315] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/185.
[316] Bııhâri; Kitaba's-Sslâl, Müslim; Kiiabu'i-Zühd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/187.
[317] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/187-188.
[318] Bumrt; KiUfau'l-Cihad, Ebu Dâvud; 2öOS
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/189.
[319] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/189.
[320] Ebu Davud; 2606, Tinni; 1212
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/190.
[321] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/190.
[322] Buhârî; Kiubu'l-Cihad
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/191.
[323] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/191.
[324] Ebu Dâvud; 2607, Tirmizî; 1674 ve Muvaiu, 2/978
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/192.
[325] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/192.
[326] Ebu Dâvud; Kitabu'l-Cihad, 2608, 2609
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/192.
[327] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/193.
[328] Ebu Davud; KıtbıTl-Cihad, 2611, Tirm&T Kiubu's-SÎyer. 1555, Ahraed b. Haabd; I/2M ve Ibn Hıbbao; 1663
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/193.
[329] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/193.
[330] Müslim: KİMbu'l-loare, 1926. Ebu Mmd; ö» « rırarid; 2862
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/195.
[331] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/195-196.
[332] Moılim; Kiubu'İ-MesUd, 683
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/196.

[333] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/196.
[334] Ebu Dâvud; Kitabu'l-CİhaD, 2571, Hâkim; 1/445. 2/114
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/197.
[335] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/197.
[336] Ebu Mvud; KiUbu'^Cihad, 2628, Ahmed b. Hıabel; 4/193
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/197-198.
[337] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/198.
[338] Ebo IMvud; KttıbıTtOhâıİ, 2548
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/198.
[339] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/198-199.
[340] Müslim; Küsbu'l-Tıhm, Jtt, 2429, Ebu Dâvud; Ktabn'W3hıd, 25*9 w Ahmcd b. Hubei; 1/204
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/199.
[341] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/199-200.
[342] Ebu Divud; Kiubu'hCîhad, 2551
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/200.
[343] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/200-201.
[344] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/203.
[345] MOslim; Kiıbu't-Lukitt, 1728, Ebu DIvud; 1663
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/203.
[346] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/204.
[347] Ebu Dâvud; Kıabu'l-CİhId. 2334
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/204.
[348] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/204.
[349] Ebu Dâvöd; Kitabu'l-Cihad, 2639
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/205.
[350] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/205.
[351] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/207.
[352] Mailim; Kiubu'1-Hacc, 1342, Tinnirf; 3444, Etm Dtvud; 2599
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/208.
[353] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/208.
[354] Mtelim; KfabutÜKC 1343. TİnnizÎ; 3435. Neıd; 8/372
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/209.
[355] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/209.
[356] Ebu Dftvod: Kiubu'1-CUud, 2602, TınaİıI; ICiuboM-Deavit, 3443
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/210.
[357] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/210.
[358] Buhftrt; Kiuba'MBııd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/211.
[359] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/211.
[360] DIvud; Kittbu'l-CUad, 2599
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/212.
[361] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/212.
[362] Bubirf; KiutVl-CUuıd, Mdtlim; Kbıbat-Hacc, 1344
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/212.
[363] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/212-213.
[364] TİmizÎ; Kiubu'd-Deavtı. 3441
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/213.
[365] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/213-214.
[366] Bubfirf; Sütabu'l-CİhaD, MÜtlim; Khabtı'z-Zikr ve'd-Dua, 2704
(*) Tirmizî basendir demiştir, Ebu Dfivud rivayetinde "Ofluna" kısmı yoktur
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/214.
[367] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/214.
[368] Ebu Dtvud; Kitabu'ı-Salat. 1536, Tinniri; Kiubu'd-Deav*!, 1906, İbn MİCe. Ahmed b. 2/238
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/215.
[369] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/215.
[370] Ebu Dâvud; Kitâbu's-Salat, 1537, Ahreed b. Hanbel; 4/414
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/217.
[371] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/217.
[372] Müslim; Kitabu'z-Zikr ve'd-Dua, 2708
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/219.
[373] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/219-220.
[374] Ebu Dâvud; Kiubu'l-Cilud. 26OJ Ahned b. Hubd; 2/132
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/220.
[375] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/220.
[376] Buhirf; Utabo'l-Unn, MUlim; Kiubo'Umâre, 1927, İmam Mtlik; Mnvuti, 2/980
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/221.
[377] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/221-222.
[378] Buhiri; Kiubu'1-Umrc, MüiKm; Khıbu'l-tmlre, 1928, Ebu Dtvud; 2776,2777,2778, Timizi, 2713
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/223.
[379] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/223.
[380] Buhlrf; Kiubu'MJrarc, MOÜiib; KittbuT-tnure. 192S
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/224.
[381] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/224.
[382] Müslim; Kitabu'l-Hıcc, 1345
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/225.
[383] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/225.
[384] Buhirf; Kinbul^CİIıad, M ölüm; Klttbu'ı-Zikr vc'd Dua ve't-Tevbe, 2769, Ebu Divud; 2781
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/227.
[385] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/227.
[386] Bubirt; Kiubu'»£alr. Mailim; Kitabul-Hac. 1339, Ebu Dtrad; 1736, Tbntt; 1170
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/229.
[387] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/229.
[388] Buhlrt; Ktubu'n-Nilnb, Müjöm; KİtabU'1-Haec. 1341
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/230.
[389] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/230-231.

[390] Mailim: KitabuVSalat, 804
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/233.
[391] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/233.
[392] Müslim; Kiubu's-Salaı, 803, Timizi, 2886
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/234.
[393] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/234.
[394] Buhlrf; Kiubfl Fezûli'l-Kur'aa. Ebu Dftvud; 1433 ve Tînnbl; 2909
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/234.
[395] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/234-235.
[396] Buhârî; Kitabu't-Tevtıid, Mailim; Kitabu'l-Misafirûn. 798, Tirmiri; 2904 ve Ibn Mâce; 377»
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/235.
[397] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/235
[398] Buhâri; KitabıTI-Efime, KİtabO'Î-Fezaili'l-Kur'an ve Kiiabu'l-Tevhid, Müslim; 797, Ebu Dâvtid: 4829, TirmiiÎ; 2869 ve N«eî; 8/124. 129
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/236.
[399] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/236.
[400] Müslim; Kitabu'I-Miıafiiibı, 817
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/237.
[401] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/237.
[402] Buhir; Kitabu'Hlm ve KÜabu'z-Zefcât, Mailim; Khabu'i-Salu. 815
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/237.
[403] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/237.
[404] Buhârt; Kiubu Feailü'l-Kur'an. Müslim; Kiubu'l-Misftftrûn, 795, Tinnic; 2387
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/238.
[405] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/238.
[406] Tirmüî; Kftabu SeviN'l-Kur'tn, 2912
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/238.
[407] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/238-239.
[408] Tirmizi; Kitaba SevİbN-Kur'an, 2914 ye fttiinî; 3/439
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/239.
[409] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/239.
[410] Ebu Dâvud; Kitabu's-Sa)«, 1664, TirmİId; Kiubu Scvibi'MCıir'uı, 2913, Ahmed b, Hanbd; 2/192 ve İbn Mtce; 3780
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/239.
[411] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/240.
[412] Buhârî Kiıab Fedâil'îl-Kur'ıın, Müslim; Kiub'ul-MUsâfırin, 791
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/241.
[413] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/241
[414] Buhirî; Kiıab Fedâil'ü-Kur'in, Müslim; KUtb'ut-MOs&flîfn. 7S9, Ahmed b. Hutbe), Ncscf ve İbn Mflee
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/242.
[415] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/242.
[416] Buharı; Kiıab Fedâil'il-Kur'an, Müslim; Kittb'ul-Mûsâfirîn, 792. Ebu Dftvud; 1473 ve Nesei; 2/180
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/243.
[417] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/243-244.
[418] BuhArî; KıUb FedİU'U-Kur'an, Müslim; Kitıb'ul-Müsâftrfn. 793
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/244.
[419] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/244.
[420] Buhârî; Kitab'ut-Ezân, Müslim; Kitab'us-Salât, 464
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/245.
[421] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/245.
[422] Ebu Dâvud; KİtabO'us-Salât, 1471
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/245.
[423] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/245-246.
[424] Buharî; Kiiab'ut-Tefsir, Müslim; Xitab'us-Sal&, 800, Ebu Dâvud; 3668 ve Ttrmizî; 3027
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/246.
[425] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/246-247.
[426] Buhârî; Kitabu Fedâil'il-Kur'an ve Kitab'ul-Tefsir
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/249.
[427] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/249-250.
[428] Buhâri; Kttabu Fedâil'il-Kur'an
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/250.
[429] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/251.
[430] Buhâri; Kitabu Fedâil'il-Kur'an
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/251.
[431] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/251.
[432] Müslim; 812
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/252.
[433] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/252.
[434] Buhar!; Kitab'us-Sslât ve Tirmizî; 2903
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/252.
[435] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/252-253.
[436] Müslim; Kiıabu Salât'ü-Mûsâfirîn, 814, Ebu Dâvbd; 1462, Tirmia; 2904 ve Neseî; 2/158
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/253.
[437] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/253
[438] Timizi; 2059, Ibn Mâcc; 3511
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/254.
[439] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/254.
[440] Ebu Dâvud; 1400 ve Tirmizî; 2893
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/255.
[441] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/255.
[442] Buhâri; Kiub'ul-Megazi ve Kiiabu Fedâil'il-Kur'an, Müslim; Kitabu Salât'il-Müsâfirin, 808, Ebu Dâvud; 1397, Tirmizî: 2881
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/255.
[443] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/255-256.
[444] Muslini; Kiubu Salât'İl-Müsâfirfn, 780, Ahmed b. Hanbel, Tinnizî; 2880
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/256.
[445] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/256.
[446] Müslim; Kiubu Salât'il-Müsâfirîn, 810, Ebu Dâvud; 1460

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/257.
[447] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/257.
[448] Buhâri; Kitab'ul-Vek&k ve Kiubu Fedâil'il-Kur'an
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/258-259.
[449] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/259.
[450] Müslim; Kitabu SrJâfil-Müsâürîn, 809. Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud; 4323, Ncseî, Tirmizî; 288S
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/260.
[451] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/260.
[452] Müslim; Kitabu Saiât'il-Müsâfirîn, 806, Nesei; 2/138
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/261.
[453] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/261.
[454] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2699
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/263.
[455] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/263-264.
[456] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/265.
[457] Buhârî; Kitab'ul-Vüdu', Müslim; Kİtabıı-Tahfire, 246, Ahmed b. Hanbcl, Nesri; 1/94,
95, Tirmiri ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/266.
[458] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/266.
[459] Mûslim; 250, Buhârî; Kitab'ul-Libas
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/266.
[460] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/266-267.
[461] Müslim; Kiıab'ut-Tahârr, 345
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/267.
[462] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/267.
[463] Müslim; Kitab'm-Tahâre, 229, Buhârî, Ebu Dâvud ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/268.
[464] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/268.
[465] Müslim; Kitab'ut-Tahâre, 244
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/268.
[466] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/268-269.
[467] Müslim; KİtabVut-Tahâre, 249
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/269.
[468] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/270.
[469] Mûsüm; Kitao'ut-Tahâre, 251
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/270-271.
[470] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/271.
[471] Müslim; Kitab'ut-Thlre, 223
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/271.
[472] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/271.
[473] Müslim; Kitab'ut-Tahare. 234. Tirmizî; 55, Ebu Dâvud, Nesd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/272.
[474] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/272.
[475] Buhâri; Kitab'ul-Ezan, Müslim; Kitab'us-Salât, 437, imam Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Ncseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/273.
[476] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/273-274..
[477] Müslim; Kiıab'ıı-Sal&t, 3S7 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/274.
[478] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/274-275.
[479] Buhâri; Kiub'ul-Ezin. tmım MİIik vt Nesd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/275.
[480] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/275-276.
[481] Buhârî; KİtabVul-Ezân, Müslim; Kitab'us-Salât, 389, İmam Mâlik. Ebu Dâvud ve Nesd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/276.
[482] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/276-277.
[483] Müslim; KİtabVus-Sai&t, 384, imam Mâlik, Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesrî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/277.
[484] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/277-278.
[485] Buhîri; KİrabVul-Eüân, MOsİira; KitabVus-Salât. 383, TinafaS İbaMâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/278.
[486] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/278.
[487] Buhârî; Kitab'us-Salât, İmam Mâlik, Ebu Dâvud. TirmûS ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/279.
[488] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/279.
[489] Müslim; Kitab'us-Salât, 386,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/279.
[490] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/279.
[491] Ebu Dftvud; Kiub'os-Sallt. 521. Tinmd; 212 ve Nod
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/280.
[492] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/280.
[493] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/281.
[494] Buhari; Kitab*us-Sa!ât, Müslim; Kitab'ul-Mcsâdd, 667, Tirmizî ve Nesei
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/281-282.
[495] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/282.
[496] Müslim; Kitab'ui-Mesâcid, 668
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/282.
[497] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/282.
[498] Buhâiî; Kitab'm-Tsfsir, Müslim; Kiiab*ut-Tevbe, 2363
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/283.
[499] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/283.
[500] Müslim; Kitab'ut-Tahâre, 233
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/283-284.
[501] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/284.
[502] Müslim; Kitab'ıı-Tahâre, 228
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/284.

[503] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/284-285.
[504] Buhârî, Müslim; Kiıab'ıil-MesSdd. 635
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/287.
[505] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/287.
[506] Müslim; Kiıab'ul-Mesâcid, 634, Ahmed b. HanbeJ, Ebu Dâvud ve Nesd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/287-288.
[507] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/288.
[508] Müslim; Kitab'ul-Mesâcid, 657
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/288.
[509] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/288.
[510] Buhârî; Kitab'ut-Tevhid, Müslim; KİUb'ul-Mesatid, 632
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/289.
[511] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/289.
[512] Buhârî; Kitab'ui-Mcvakil, MCUIim; Kitob'uî-Mesâcîd, 633
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/290.
[513] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/290.
[514] Buhârî; Kiiab'us-Saiât, Ahmed b. Kanbel vc Nesd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/290.
[515] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/291.
[516] Buhârî; Kitab'ul-EzAn, MtUlim; Khab'ul-Meıtcid, 669, Ahmed b. Hınbd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/293.
[517] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/293.
[518] Mitilini; Kiub'ul-M^fldd, 666 ve İbn
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/294.
[519] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/294.
[520] Mliîtim; Khab'ul-Mcsflcid, 663
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/295.
[521] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/295.
[522] Mudim; Kitab'ul-Mcsâcid. 665
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/295-296.
[523] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/296.
[524] Buhâri; Kitabu SaUt'il-Cum'a, Müslim; KİtAb'ul-MesAdd, 662
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/296.
[525] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/296.
[526] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât, 561, Tirmizî, Kitab'us-Salât, 223
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/297.
[527] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/297.
[528] Müslim; Kiıab'm-Tahâre, 251
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/297.
[529] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/297.
[530] Tirmizî; Kitab'ut-TefsÎr, 3092, Ahmed b. Hanbel, Uzcyme ve İbn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/298.
[531] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/298.
[532] Bubârî; Kitabu S&iât'iUCum'a, Müslim; KUab'u!-Mcsâdd,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/299.
[533] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/299.
[534] Buhâri; Kitab'ul-Mesâcid
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/300.
[535] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/300.
[536] Buhâri; Kitab'ul-Mesâcid
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/300.
[537] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/300.
[538] BuhÎrf; Kitabu Salât'İl-Ceraâa, Müslim; KİtAb'ul-MeSİcid, 650, b. Haabd, Tirmizî, Nesri ve İbn Mftce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/301.
[539] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/301.
[540] Buhâri; Kitabu Salât'il-Çemâat, Müslim; Kiiab'uî-Mesârid, 649
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/302.
[541] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/302-303.
[542] Müslim; Kitab'yl-Mesâeid, 653
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/303.
[543] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/303-304.
[544] Ebu Dftvud; Kiub'us-Sal&l, 553 ve Tirrairi
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/304.
[545] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/304.
[546] Buhârî; Kitabu Salât'il-Cemâat, Müslim; Kitab'ul-Mesictd, 651
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/305.
[547] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/305.
[548] Müslim; Kitab'ul-Mesâdd, 257
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/306.
[549] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/306-307.
[550] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salfc, 547 ve Noel; 2/106, 107
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/307.
[551] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/307
[552] Müslim; Kitab'ul-Mesâdd, 656, Tirmizî; Kitab'us-Salât, 22İ
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/309.
[553] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/309-310.
[554] Buhârî; Kitabu SalSt'Ü-Cum'a, Müslim; Kita&'us-Salât. 437
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/310.
[555] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/310.
[556] Buhârî; Kitab'ul-Ezân. Müslim; KİtAb'ul-Mcsâcid, 65i
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/311.
[557] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/311.
[558] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/313.
[559] Buhûrî; Kilab'uUEdeb, Müslim; Kitab'ul-îîîiân
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/313-314.

[560] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/314.
[561] Buhari; Kitab'uİ-lmân, MüsBm: Kiîab'ut-îmân, 16, Ahrasdb.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/314.
[562] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/314.
[563] Müslim; Kitab'ul-îmân, Buhârî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/315.
[564] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/315.
[565] Buhar!; Kitab'uz-Zckât, Müslim; Kitab'uUmân, 19
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/315-316.
[566] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/316.
[567] Müslim; Kitab'ul-Im&n, 82
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/316.
[568] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/316.
[569] Tirmizî; Kitab'ul-îmân, 2623. Ahmed b. Hanbel, lbn Mâce, 1079, Neseî; 1/231 ve İbn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/317.
[570] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/317.
[571] Timüzî: Kitab'ul-lmân, 2624,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/317.
[572] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/317-318.
[573] Tirnıia'; Kiub'us-Salâı, 413, Ebu DSvud; 863, Ibn Mflce; 1323
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/318-319.
[574] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/319.
[575] Müslim; Kitab'us-SaUt, 430, Ebu Davud ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/321.
[576] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/321
[577] Müslim; Kitab'us-Satât, 438
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/322.
[578] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/322.
[579] Müslim; Kitab'us-Satât, 440
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/322.
[580] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/322.
[581] Müslim; Kitab'us-Satât, 438
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/323.
[582] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/323.
[583] Müslim; Kiıab'ıu-SBİfit, 432
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/323.
[584] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/324.
[585] Buhâri; Kiiabu SaUt'U-Cealıt, Müslim: Kitab'us-Salât, 433
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/324.
[586] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/324.
[587] Buhârî; Kitabu Salât'il-Cemâat, Mitilim; Kiıabu Salâı'il-Cemâaı, 434
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/324.
[588] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/325.
[589] Buhârî; Kİtabu Salât'il-Cemftat, Müslim; Kitab'us-Saüt, 436
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/325.
[590] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/325-326.
[591] Ebu Dâvud; Kİtab'us-Salât, 1664, Nesci; 2/90 ve İba Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/326.
[592] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/326.
[593] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât, 666 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/327.
[594] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/327.
[595] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salâı, 667, Neseî; 2/92 ve Ibn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/327.
[596] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/327-328.
[597] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât, 671, Nesef; 2/93 ve İbn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/328.
[598] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/328.
[599] Ebu Dâvud; Kitsb'ut-Salât, 676, İbn Mftce; 1005 ve İbn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/328.
[600] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/328-329.
[601] Müslim; Kİtab'ul-Müsâfirfn. 709 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/329.
[602] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/329.
[603] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât. 681
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/329.
[604] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/330.
[605] Müslim; Kitab'ul-Müsâflrîa, 728, Etra Dâvud; 1250, Tirmiri; 415 ve Nesd; 3/261
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/331.
[606] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/331-332.
[607] Buhârî; Kitab'ut-Teheccûd, Müslim; Kitab'ul-MOsâfirîn. 729, Mâlik; Muvatta; 1/166, Ebu Dâvud; 1252, Nescî; 2/119 ve Tirmiö; 433
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/332.
[608] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/332.
[609] Buhârî; Kitab'ul-Ezân, Müslim; Kiubu Salâı'il-MiUâfirin, 838, Ebu Dâvud; 1283 Tir-mizf; 185 ve Nesrî; 2/28
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/332.
[610] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/333.
[611] Buhârî; Kitab'us-Satâf
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/335.
[612] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/335.
[613] Buhârî; Kitab'us-Salât, Müslim; Kitab'ıa-Salât, 724 ve Ebu Dftvud; 1254
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/336.
[614] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/336.
[615] Mttılim; KiUb'us-SaUt, 725
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/336.
[616] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/336.

[617] Ebu Dİvud; KiUb'us-SaUt, 1237
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/337.
[618] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/337-338.
[619] Buhârî; Kitab'us-Saiât, Müslim; Kitabu SalİfIl-MOsîfirîn, 724, Ebu Dâvud; 1255 ve Nesd 3/256
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/339.
[620] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/339-340.
[621] Buhâri; Kiub'us-Salıı, Müslim; Kitabu Salıı'il-MUıâfirfn, 724 ve N««; 3/253
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/340.
[622] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/340.
[623] Buhârî; Kitab'ul-Vitr, Müslim; Kitabu Salât'fl-MüslfirîN, 749 ve TirmiiS; 461
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/341.
[624] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/341.
[625] MûiUm; Kitabu SalâfIl-MttsâfÎiîn, 727, Ebu Divud; 1259, Neseî; 2/155
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/341.
[626] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/341-342.
[627] Müslim: KiUbu Salât'ü-Mösâfuin, 726, Ebu Dâvud; 12S6 ve Neseî; 2/155
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/342.
[628] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/342.
[629] Tinnia; Kitab'us-Salât, 417, Neseî; 2/170 « İbn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/342.
[630] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/343.
[631] Buh&rî; Kitab'ut-Teheccftâ
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/345.
[632] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/345.
[633] Müsüm; Kitabu Salât'Ü-Müsâfirîn, 736
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/346.
[634] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/346.
[635] Ebu DSvud; Kitsb'ys-SaHi, 1261, Tirraia; Kitab'us-Salât, 420
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/346-347.
[636] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/347.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) İsnadda Tashif:

İsnadda vâki olan tashîfe örnek de Kur'an-ı Kerîm kârî'lerinden Muhammed b. Abdülkuddûs'ün bir şeyhten rivayet ettiği şu sözlerdir: "Bağdat'ta bir şeyh bize rivâyet ederken dedi ki: An Süfyân es-Sevrî an Celed el-Cedâ, ani'l-Cisr... Halbuki demek istediğinin doğrusu şöyledir: An Süfyân es-Sevrî, an Hâlid el-Hazza, ani'l-Hasen"[1]
İbnu Ma'în'in el-Avvâm İbnu Mürâcim ismini el-Avvâm İbnu Müzâhim diye söylemiştir. Mürâcim imlâsında nokta hatası yapılarak Müzâhim, Mürâcim ismi Müzâhim diye okunuyor.[2]

---

[1] Hakim, a.g.e., s. 152.
[2] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 41.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) İsnadda Tashif:

İsnadda vâki olan tashîfe örnek de Kur'an-ı Kerîm kârî'lerinden Muhammed b. Abdülkuddûs'ün bir şeyhten rivayet ettiği şu sözlerdir: "Bağdat'ta bir şeyh bize rivâyet ederken dedi ki: An Süfyân es-Sevrî an Celed el-Cedâ, ani'l-Cisr... Halbuki demek istediğinin doğrusu şöyledir: An Süfyân es-Sevrî, an Hâlid el-Hazza, ani'l-Hasen"[1]
İbnu Ma'în'in el-Avvâm İbnu Mürâcim ismini el-Avvâm İbnu Müzâhim diye söylemiştir. Mürâcim imlâsında nokta hatası yapılarak Müzâhim, Mürâcim ismi Müzâhim diye okunuyor.[2]

---

[1] Hakim, a.g.e., s. 152.
[2] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 41.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İçindekiler

Sıkıntılara Katlanma ... 5
DİN İÇİN ÖFKELENMEK
Dinin Yasakları Çiğnendiği Zaman Öfkelenmek
ve Allah'ın Dinine Yardım Etmek ... 9
YÖNETİCİLERİN YÖNETTİKLERİNE ŞEFKATİ
Yöneticilerin Yönettiği Kimselere yumuşak Davranması, Onların iyiliğini İsteyip Şefkat Göstermesi, Onları aldatmaktan, Kendilerine Kötü Davranmaktan, işlerini ve İhtiyaçlarını İhmal Etmekten Sakınması ... 21
ADÂLETLİ DEVLET BAŞKANI ... 36
YÖNETİCİLERE İTAAT
Günah Olmayan Hususlarda Devlet Başkanlarına İtaatin Şart, Günah Olan Yerlerde İtaatin Haram Olduğu ... 46
YÖNETİCİLİĞE TALİB OLMAMAK
Görev Kendisine Düşmedikçe Görev istememek ve Yöneticilikten Uzak Durmaya Çalışmak ... 64
YÖNETİCİLERİN İYİ YARDIMCI EDİNMESİ
Devlet Başkanı ve Kadı Gibi Yöneticileri, iyi Birer Yardımcı Edinmeye Teşvik Etmek ve Bunları Kötü Arkadaşlar Edinip Onların Tavsiyelerini Tutmaktan Sakındırmak ... 72
YÖNETİCİLİK İSTEYENLERE GÖREV VERMEMEK
Devlet Yöneticiliği ve Kadılık Gibi Memuriyetlere Talip Olan ve Bu Görevlere Aşırı Düşkünlük Gösteren Kimseleri Tayin Etmemek ... 76
EDEP BÖLÜMÜ
Utanma Duygusu (Hayâ) Değeri ve Bu Duyguya Sahip Olmaya Teşvik ... 79
SIR SAKLAMA ... 86
SÖZÜNDE DURMAK VE VA'DİNİ YERİNE GETİRMEK ... 98
YAPMAKTA OLDUĞU İYİLİĞİ DEVAM ETTİRMEK ... 107
KARŞILAŞTIĞI KİMSEYE GÜZEL SÖZ SÖYLEYİP GÜLERYÜZ GÖSTERMEK ... 112
ANLAŞILIR ŞEKİLDE KONUŞMAK ... 112
Karşısındakine Sözü Açık Seçik Söylemek Ve İyi Anlaması İçin Gerektiğinde Tekrarlamak ... 117
BİR ÂLİMİN KENDİSİNİ DİNLEYENLERİ SUSTURMASI
Bir Kimsenin Yanında Oturanın Haram Olmayan Sözünü Dinlemesi, Bir Âlim ve Vâizin Kendisini Dinleyenleri Susturması ... 120
ÖĞÜT VERİRKEN OLMAK ... 123
VAKAR VE AĞIRBAŞLILIK ... 134
NAMAZA, İLİM MECLİSİNE VE BENZERİ İBADETLERE AĞIRBAŞLI VE VAKUR BİR ŞEKİLDE ÇAĞIRMAK ... 136
MİSAFİRE İKRAM ETMEK ... 141
HAYIRLI İŞLER SEBEBİYLE MÜJDELEMEK VE TEBRİK ETMEK ... 147
VEDÂLAŞMA ... 169
İSTİHÂRE VE MÜŞÂVERE ... 182
BAZI İBADETLERE FARKLI YOLLARDAN GİDİP GELMEK
Bayram Namazına, Hasta Ziyaretine, Hac, Cihad, Cenaze Namazı ve Benzerlerine, Fazla Sevap Kazanmak Maksadıyla Bir Yoldan Gidip Başka Bir Yoldan Dönmek ... 189
BAZI İŞLERE SAĞDAN BAŞLAMAK ... 192
YEMEK YEME EDEBİ BÖLÜMÜ
Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek, Sonunda Elhamdü Lillah Demek ... 203
YEMEKTE KUSUR ARAMAYIP ONU BEĞENDİNİĞİNİ SÖYLEMEK ... 214
YEMEK SOFRASINDA BULUNAN ORUÇLUNUN YEMEK YEMEDİĞİ TAKDİRDE NE DİYECEĞİ ... 217
DAVETE GİDEN KİMSENİN YANINA BİRİ TAKILIRSA NE DİYECEĞİ ... 219
YEMEĞİ KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK, SOFRA EDEBİNİ BİLMEYENE ÖĞRTMEK ... 221
HURMA GİBİ BİRER BİRER YENECEK MEYVALARI SOFRADAKİLERİN İZNİ OLMADAN İKİŞER İKİŞER YEMEMEK ... 224
YEMEĞE DOYMAYAN KİMSE
Yediğinden Doymayan Kimsenin Ne Söyleyeceği ve Nasıl Davranacağı ... 227
YEMEĞİN TABAĞIN ORTASINDAN DEĞİL KENARINDAN YENECEĞİ ... 230
BİR YERE DAYANANAK YEMEK YEMENİN MEKRUH OLDUĞU ... 234
ÜÇ PARMAKLA YEMEK YEMEK
Üç Parmakla Yemek Yemenin, Parmakları Yalayıp Yemek Kabını Sıyırmanın, Düşen Lokmaları Alıp Yemenin, Yemek Kabını Sıyırdıktan Sonra Silmenin Sünnete Uygun Olduğu, Yemek Kabını Sıyırmadan Önce Silmenin İse Sünnete Uymadığı 237
KALABALIKLA YEMEK YEMEK ... 245
İÇECEKLERLE İLGİLİ EDEPLER ... 247
SU TULUMUNUN AĞZINDAN SU İÇİLMESİ
Su Tulumu Gibi Kapların Ağzından Su İçmenin Doğru Olmadığı, Bunun Haram Değil mekruh Olduğu ... 254
İÇİLECEK ŞEYLERE ÜFLEMEMEK GEREKTİĞİ ... 258
AYAKTA SU İÇİLEBİLECEĞİ, OTURARAK İÇMENİN İSE DAHA UYGUN OLDUĞU ... 261

HALKA SU DAĞITANIN EN SONRA İÇECEĞİ 267
TEMİZ KAPLARDAN SU İÇMEK
Altın ve Gümüş Olmayan Bütün Temiz Kaplardan ve Bardak veya Elini Kullanmadan Nehirden Yemek Yemenin, Onları Temizlik ve Başka İşlerde Kullanmanın Haram Olduğu 219
GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ
Beyaz Renk Elbise Giymenin Müstehablığı, Kırmızı, Yeşil, Sarı ve Siyah Renk ile, İpek Dışında Pamuk, Keten Kıl, Yün ve Başka Bir Maddeden Yapılan Elbiselerin Giyilmesinde Bir Sakınca Olmadığı 278
GÖMLEK GYİMEK 295
GİYSELERİN UZUNLUK VE KISALIĞI
Gömleğin Yeninin, elbisenin Ve Sarığın Ucunun Uzunluğu Bunlardan Herhangi Birinin Kibir ve Büyük Taslamak İçin Uzatılmasının Haramlığı, Böyle Bir Gaye Olmadan Uzatılmasının Mekruhluğu 296
TEVÂZU SEBEBİYLE LÜKS ELBİSE GİYMEMEK 325
ORTA HALLİ ELBİSE GİYMEK
Bir İhtiyaç Olmaksızın ve Şer'i Bir Maksat Bulunmaksızın Alay Edilecek Derecede Basit Elbise Giyilmemesi 327
İPEK GYİMENİN ERKEKLERE HARAM OLDUĞU
İpeğe Oturma ve Dayanmaların Erkeklere Haram, Kadınlara Helâl Olduğu
UYUZ HASTALIĞI OLANIN İPEKLİ GİYMESİ CÂİZDİR 340
KAPLAN DERİSİ KULLANIMI
Kaplan Derisinden Yatak Yapmanın ve Onu Eğerlerin Üzerine Koymanın Yasak Olduğu 342
YENİ ELBİSE AYAKKABI VE BENZERİ BİR ŞEY GİYİNCE NASIL DUA EDİLECEĞİ 346
GİYİMDE SAĞDAN BAŞLAMAK 348
UYKU ÂDÂBI
Uyumanın, Yaslanıp Yatmanın, Oturmanın, Bir Toplulukta Bulunmanın ve Rüyânın Âdâbı 349
YATMA VE OTURMA ÂDÂBI
Sırt Üstü Yatmak, Avret Mahallinin Açılma Korkusu Olmayınca Ayak Ayak Üstüne Atmak, Bağdaş Kurarak ve Bir Şeye Bürünerek Oturmak caizdir 360
MECLİS ÂDÂBI
Meclis ve Mecliste Oturma âdâbı 369
RÜYA VE RÜYANIN EDEBLERİ 389
SELÂM BÖLÜMÜ
Selâmın ve Selâmı Yaygınlaştırmanın Fazileti 405
SELÂM ALIP VERMENİN ŞEKLİ 421
SELÂMIN ÂDÂBI 431
SELÂMI TEKRARLAMAK
Bir Yere Tekrar Girip Çıkan veya Aralarına Ağaç Gibi Bir Engel Sebebiyle Birbirleriyle Tekrar Karşılaşan Kimselerin Her Defasında Selâm Vermelerinin Müstehap Oluşu 434
EVİNE GİREN KİMSENİN SELAM VERMESİ 437
ÇOCUKLARA SELÂM VERİLMESİ 439
ERKEĞİN KADINA SELÂM VERMESİ
Erkeğin Kendi Hanımına, Mahremlerinden Bir Kadına Haklarında Fitne Korkusu Bulunmayan Yabancıo Bir Kadına Veya Kadınlara Selâm Vermesi ve Bu Şartlarda Kadınların da Selam Vermesi 441
İMAN ETMEYENLERE SELÂM VERİP ALMAK
İnanmayanlara İlk Olarak Bizim Selâm Vermemizin Haram Olduğu, Onların Selâmlarına Nasıl Karşılık Verileceği, Müslümanlarla Müslüman Olmayanların Bir Arada Oturduğu Meclise Selâm Vermenin Müstehap Olduğu 447
AYRILIRKEN SELAM VERMEK
Bir Kimsenin Meclisten Kalktığı Bir Veya Daha Çok Arkadaşından Ayrıldığı Zaman Selâm Vermesinin Müstehap Olduğu ... 453
BİR EVE GİRERKEN İZİN İSTEMENİN GEREĞİ VE EDEBLERİ 455
İZİN İSTERKEN İSMİNİ SÖYLEMEK
İzin İsteyene "Kim O?" Denildiğinde, Bilinen Adı veya Künyesiyle, Ben Filanım Demesinin Sünnet Olduğu, Ben veya Buna Benzer bir Cevap Vermesinin ise Mekruh Olduğu 463
AKSIRANA YERHAMÜKELLAH DEMEK
Aksıran Elhamdülillah Dediğinde Yerhamükellah Demenin Müstehap, Allah'a Hamd etmediğinde Yerhamükellah Demenin Mekruh Olduğu, Aksırana Cevap Vermenin, Aksırmanın ve Esnemenin Edepleri 469
MUSAFAHA YAPMAK
Müslümanların Birbirleriyle Karşılaşınca Müsafaha Yapmaları, Güler yüzlü Davranmaları, Sâlih Bir Kimsenin Elini Öpmenin, Çocuğunu Şefkatle Öpmenin, Yolculuktan Dönünce kucaklaşmanın Mübah, Birinin Önünde Eğilmenin Mekruh Olduğu . 478
HASTA ZİYARETİ
Hastayı Ziyaret Etmek, Cenazeyi Uğurlamak, Cenaze Namazını Kılıp Kabre Konulurken Orada Bulunmak ve Gömüldükten sonra Mezarın Başında Bir Süre Beklemek 493
HASTAYA DUA ETMEK
Hastaya Ne ile Dua Edilir? 506
HASTANIN HALİNİ YAKINLARINDAN SORMAK 521
ÖLECEĞİNİ ANLAYAN KİMSENİN YAPACAĞI DUA 523
HASTAYA VE ÖLÜM MAHKUMLARINA İYİ BAKMAK
Hastanın Yakınlarına ve Bakıcılarına Ona İyi Bakmalarını ve Ondan Görecekleri Tepkilere Sabretmeleriniz Tavsiye Etmek; yine Had, Kısas Benzeri Cezalar Sebebiyle Ölümü Yaklaşmış Olanlara İyi Davranılmasını Hatırlatmanın Güzelliği 526
HASTANIN HALİNİ ANLATMASI
Hastanın "Hastayım Ağrım Şiddetli, Yanıyorum, Vay Başım" Gibi Söylemesinin Caiz Olduğu, Şikâyet etmediği Sürece Böyle Dertlenmesinde Kerâhet

Bulunmadığı 530
ÖLMEK ÜZERE OLAN KİMSEYE KELİME-İ TEVHİD TELKİNİ 535
ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPADIKTAN SONRA SÖYLENECEK SÖZ
Ölünün Başında Söylenecek söz ve Cenaze Sahibinin Söyleyeceği Söz 542
BAĞIRIP ÇAĞIRMADAN ÖLÜYE AĞLAMAK 551
ÖLENİN HALİNİ GİZLEMEK
Ölüde Görülen Hoşa Gitmeyen Halleri Söylemekten Kaçınmak 556
CENAZE NAMAZI KILMAK
Cenaze Namazı Kılmanın, Kabre Kadar Giderek Cenazenin Kabre Konulmasında Hazır Bulunmanın İyi, Kadınların Cenazeye iştirak Etmelerinin ise Mekruh Olduğu 559
CENAZE NAMAZINDA SAFLAR
Cenaze Namazı Kılanların Çok Olması, Cemaatin Üç veya Daha Fazla Saf Teşkil Etmesi 565
CENAZE NAMAZINDA OKUNACAK DUALAR 570
CENAZEYİ SÜRATLİ TAŞIMAK 581
ÖLÜNÜN BORCUNU HEMEN ÖDEMEK
Ölünün Borcunu Hemen Ödemek, Onu Bir An Önce Defne Hazırlamak, Ancak Ansızın Ölmüs İse Öldüğü İyice Anlaşılıncaya Kadar Bekletmek 585
MEZAR BAŞINDA VAAZ VE NASİHAT ETMEK 590
MEZAR BAŞINDA DUA
Ölüyü Defnettikten Sonra Dua ve İstiğfar Etmek, Kur'an Okumak İçin Bir Süre Mezar Başında Oturmak 594
ÖLÜ ADINA SADAKA VERMEK VE ONA DUA ETMEK 598

76- ??? ?????? ?????

SIKINTILARA KATLANMAK

Âyetler

????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ?????????????? ????????? ???????????? ???? ???????? ???????? ??????? ????????????? [134]

1. "Öfkelerini yenerler, insanları bağışlarlar. Allah iyilik edenleri sever."

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Bu âyet-i kerîme, 2-3 bahis önceki "Güzel Ahlâk" ile "Yumuşak Huyluluk, Kolaylık ve Teennî" konularında kısaca açıklanmıştı. Öfkesini yutmak aynı zamanda insanlardan gelen sıkıntılara katlanmak anlamı taşıdığı için, Nevevî merhum bu geniş mânalı âyet-i kerîmeyi buraya tekrar almıştır.

İnsan dünyada tek başına yaşayamaz. Hayatını diğer insanlarla beraber sürdürmek zorundadır. Böyle olunca da anlayışsız bazı kimselerle karşılaşmak, onlar tarafından rahatsız edilip incitilmek tabiidir. İşte o zaman insanın içinden kabarıp gelen öfkeyi tutması, mümkünse onu büsbütün yutması ve hatta yapabiliyorsa kalbindeki öfke izlerini silip atması onun iyi bir müslüman olduğunu gösterir. Bu zor davranışın mükâfatı Allah'ın sevgi ve takdirini kazanmaktır. Böyle bir ödülü alabilmek için, öfkesine hâkim olmak bir yana, insan, canını bile seve seve vermelidir.

??????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????????? [43]

2. "Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır."

Şûrâ sûresi (42), 43

Bu âyet-i kerîme de daha önceki bahislerde birkaç defa geçmiştir. İnsan kendi şahsiyetine büyük değer verir. Onurunun kırılmasına göz yummaz. Kendisini aşağılayan davranışlara karşılık vermek ister. Ama bu sırada ölçüyü kaçırdığı, gururunu inciten kimseye fazlasıyla karşılık verdiği olur. Böylece, belki de farkına varmadan muhâtabına haksızlık eder.

Yapılan fenalığa karşılık vermek kolay bir iştir. Bunu herkes yapabilir. Nitekim etrafımızdakilerin öyle yaptığını görüp durmaktayız. Can düşmanımız olan nefis, fazilete erişmemize, Cenâb-ı Hakk'ın takdir ettiği iyi kimseler safına geçmemize devamlı surette engel olmaktadır. Fakat nefsine söz geçiren büyük ruhlu insanlar bu engeli aşan yüksek şahsiyetlerdir. Onlar kendilerine yapılan kötülüklere mertçe direnirler, kötülüğe karşılık vermezler; vermeye kalksalar bile haddi aşmazlar. Kendilerine fena davranan insanları çoğu zaman affederler. Ne güzel söylemişler:

Kötülüğe kötülük her kişinin kârıdır
Kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır

Hadis

649- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ????? ??? : ?? ???? ?????? ????? ?? ????????? ???????? ?????????? ? ????????? ??????? ?????????? ????? ? ???????? ????? ????????? ??????? ? ???? : «

????? ????? ????? ????? ??????????? ????????? ?????? ??? ?????? ???? ?? ?????? ????? ?????? ??????? ?? ?????? ???? ??? » ???? ???? . ??? ?????? ??????? ?? « ??? ??? ??????? » .

649. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah'ın yardımı seninle beraberdir."

Müslim, Birr 22

Açıklamalar

Akrabalarla ilgiyi kesmenin insana yakışmayan bir davranış olduğunu Resûl-i Ekrem Efendimiz bir teşbihle anlatmaktadır. "Ana Babaya İyilik ve Akrabayı Görüp Gözetmek" bahsinde 320 numara ile açıklanmış olan bu hadiste, akrabasını unutup onlarla ilgiyi kesenler sıcak kül yiyen kimseye benzetilmektedir.

Kül yiyen kimse çok geçmeden korkunç bir ıstırap çekmeye başlar. Midesi yanar, bağırsakları kavrulur, aşırı derecede susuzluk duyar. Ne kadar su içerse içsin harareti bir türlü sönmez.

Akrabasına kötü davranan, onlarla görüşüp konuşmayan kimseler, yaptıkları bu insanlık dışı davranışlardan dolayı bir müddet sonra pişman olup elem ve ıstırap çekerken, onların kabalıklarına katlanan, kötülüklerine iyilikle karşılık veren akrabaları ise, insanca davranmanın derin huzurunu tadarlar. Bu konudaki dinî buyruklara uymanın mânevî zevkini yaşarlar. Onların bu asil davranışı kadir bilmez akrabalarını daha fazla ezer, yerin dibine geçirir.

Akrabasıyla ilgisini kesenlere sıcak kül yedirmek teşbihini, onların yüzüne sıcak kül serpmek, yüzlerini kül rengine boyamak, böylece kendilerini mahcup ve perişan etmek şeklinde de anlamak mümkündür.

Gelmeyen akrabasına giden, onların kabalıklarına tahammül eden, maddî ve mânevî yardımlarıyla onları görüp gözeten kimsenin yaptığı bu iyilik ve ikramlar, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmaya vesile olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalar gelmese bile onlara gitmeli ve kendileriyle ilgiyi kesmemelidir.
2. Akrabalarla ilgiyi büsbütün kesmek, bu konudaki Peygamber buyruklarını dikkate almamak, dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ı gücendirmek demektir.

77- ??? ????? ??? ?????? ????? ?????
????????? ???? ???? ?????

DİN İÇİN ÖFKELENMEK

DİNİN YASAKLARI ÇİĞNENDİĞİ ZAMAN ÖFKELENMEK VE
ALLAH'IN DİNİNE YARDIM ETMEK

Âyetler

?????? ????? ????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??????????? ??????
???????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ????????????? ????????? ???? ????????????
????????????? ?????? ???????? [30]

1. "Kim Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendisi için daha iyidir."

Hac sûresi (22), 30

İnsanlar Allah Teâlâ'ya kulluk etmek için yaratıldıklarını hiçbir zaman unutmamalı, bu sebeple de O'nun emir ve yasaklarına uymaya gayret göstermelidir. Bunu yaptıkları takdirde hem kendi iç dünyaları hem de içinde yaşadıkları dünya daha huzurlu olacaktır. Çünkü bütün ilâhî buyruklar yani emirler ve yasaklar, insanların sadece âhirette değil, aynı zamanda dünya hayatında da mutlu olmaları için verilmiştir. Ayrıca âhirette iyi kul olmanın mükâfatını göreceklerdir.

??? ???????? ????????? ??????? ??? ????????? ??????? ??????????? ??????????? ????????????? [7]

2. "Eğer siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz."

Muhammed sûresi (47), 7

Âyet-i kerîmede, siz Allah'a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder, buyurulmaktadır. Şüphesiz Allah Teâlâ'nın kimsenin yardımına ihtiyacı yoktur. Kullarına yardım eden O'dur. Şu halde Allah'a yardım etmek sözü mecâzidir.

Allah'a yardım demek, O'nun emrini tutmak, dininin öğrenilmesi ve yayılması için çaba sarfetmek ve bu maksatla Resûlü'ne yardımcı olmak demektir. Cenâb-ı Hak herkese, dilediğini yapabilmesi için irade vermiştir. İnsan, iradesini Allah'ın emirlerini yapma ve yasaklarından uzak durma, böylece O'nun rızâsını elde etme yönünde kullanır, dinine hizmet etmeye karar verirse, Allah da ona yardımcı olur. Hedefinin önündeki bütün engelleri kaldırır. Gönlündeki korkuyu çıkarır. Dayanma, direnme ve zafere ulaşma gücü ve imkânı lutfeder.

Bu âyeti yine mecâzî anlamda olmak üzere farklı yorumlamak isteyenler de vardır. Buna göre âyetin mânası, eğer siz Allah'ın koyduğu kanunlara uygun olarak çalışıp ziraat yapar, yeryüzünü ekip biçerseniz, Allah da sizin emeğinizi boşa çıkarmaz, çalışmanızın karşılığını vererek size yardım eder, demektir.

Hadisler

650- ??? ??? ????? ???? ?? ???? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ?????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : ????? ?????????? ??? ?????? ????????? ??? ????? ????? ???? ?????? ????? ? ???? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ? ???? : ??? ?????? ??????? : ???? ????? ?????????? . ????????? ????? ???????? ????????? ? ????? ???? ??????? ???????? ?????????? ??? ????????? » ???? ????.

650. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el-Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek:

- Filanca bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, bu yüzden bazan sabah namazına gelemiyorum, dedi.

Ben Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i hiçbir konuşmasında o günkü kadar öfkeli görmedim. Şöyle buyurdu:

- "İnsanlar! İçinizde nefret ettiren kimseler var! Kim imamlık yaparsa, namazı kısa kıldırsın; zira arkasındaki cemaatin içinde yaşlısı var, çocuğu var, iş güç sahibi olanı var."

Buhârî, İlim, 28, Ezân 61-63, Edeb 75, Ahkâm 13; Müslim, Salât 182-185. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâme 48

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in en önemli görevi insanları dine dâvet etmek, onların iyi birer müslüman olmasına yardımcı olmaktı. Onları dinden soğutmamak, bıktırmamak için büyük gayret sarfederdi. Bu sebeple dinî konularda her zaman konuşmaz, sahâbîlerin dinlemeye iyice istekli oldukları zamanı kollardı.

Dini öğretip benimsetme konusunda böylesine titiz olduğu için müslümanları dinden soğutan tutum ve tavırları şiddetle kınardı. Bir sahâbî Resûlullah'ın huzuruna gelerek mahalle imamlarının uzun sûreler okuması sebebiyle bazan namaza geç geldiğini veya gelemediğini söyleyince, Peygamber *aleyhisselâm* buna pek öfkelendi ve hemen sahâbîleri topladı. Namazı gereğinden fazla uzatarak insanları dinden soğutmamalarını sıkı sıkı tenbih etti. Yalnız başına namaz kıldıkları zaman, istedikleri kadar uzun kılabileceklerini söyledi.

Sabah namazında uzun bir sûre okuduğu için Resûlullah Efendimiz'e şikâyet edilen sahâbînin kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bunun bilinememesinde Kâinâtın Efendisi'nin tâkip ettiği irşad usûlünün tesiri vardır. Resûlullah Efendimiz, yanlış iş tutan bir sahâbîyi diğerlerinin yanında utandırmak istemezdi. Kusurlu kimsenin adını söylemek yerine genelleme yaparak konuşurdu. Nitekim bu defa da öyle yapmış, *"İçinizde nefret ettiren kimseler var!"* buyurarak hiç kimseyi doğrudan muhâtap almamıştı.

Bir başka seferinde Muâz İbni Cebel kendi mahallesinde yatsı namazı kıldırırken uzun bir sûre okudu. Buna dayanamayan bir sahâbî namazı bozdu, sonra da yalnız başına kılıp gitti. Bu durum kendisine haber verilince, Muâz o zât hakkında hoş olmayan bir şey söyledi. O sahâbî de Muâz İbni Cebel'i Resûlullah Efendimiz'e şikâyet etti. Çok sevdiği bir sahâbîsinin müslümanları ibadetten soğutan tavrına üzülen Resûl-i Kibriyâ Efendimiz, her zaman yaptığının aksine Muâz'ı karşısına alarak ona üç defa:

- *Sen fitneci misin, Muâz!* diye çıkıştı; arkasında yaşlı, zayıf, iş-güç sahibi kimselerin bulunacağını dikkate alarak namazı kısa sûrelerle kıldırmasını tavsiye etti (Buhârî, Ezân 63).

Resûlullah Efendimiz namaz kıldırırken ağlayan bir çocuk sesi duyduğu zaman, annesinin câmide namaz kıldığını ve yavrusunun ağlamasından dolayı huzursuz olacağını düşünerek namazı çabucak kıldırırdı (Buhârî, Ezân 65).

Aşere-i mübeşşere'den Zübeyr İbni Avvâm'ın namazı gereğinden fazla uzatmama, cemaati bıktırıp usandırmama konusunda pek hikmetli bir sözü vardır. Hz. Zübeyr namazı genellikle kısa kıldırırmış. Ona:

- Siz Hz. Peygamber'in ashâbı olduğunuz halde namazı başkalarından daha kısa sûreler okuyarak kıldırıyorsunuz. Niçin böyle yapıyorsunuz? diye sormuşlar.

Hz. Zübeyr şu cevabı vermiş:

- Biz şu vesveseci şeytandan daha çabuk davranıyoruz.

Bugün imamlarımızın namazı gereğinden fazla uzattıkları söylenemez. Buna karşılık cuma hutbeleri, maalesef gereğinden fazla uzatılmakta, bu sebeple de vesveseci şeytana fırsat verilmektedir. Peygamber Efendimiz'in namazlarının hutbelerinden daha uzun olduğu bilindiğine göre, bu yanlış uygulama önlenmelidir.

Resûlullah Efendimiz'in şahsına karşı yapılan kabalıkları hoşgörüp bunları anlayışla karşıladığının pek çok misali vardır. Fakat insanları dinden, câmiden, cemaatten uzaklaştıracak bir iş yapanlara hiç müsamaha göstermemiş, hatta bu yanlış tutumlarından dolayı onlara kızıp öfkelenmiştir. Öfkenin meşrû olduğu konulardan biri de, insanları dinden soğutacak hatalı davranışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarına namaz kıldıran kimse, arkasındaki cemaatin durumunu düşünerek namazı gereğinden fazla uzatmamalıdır.
2. Yalnız başına namaz kılan veya uzun sûreler okunarak namaz kılınmasını isteyen bir cemaate imam olan kimse, namazı istediği kadar uzatabilir.
3. Namazı gereğinden fazla uzatarak cemaati kaçıran veya dinin genel siyasetine aykırı davranan kimseler, bir üst merci tarafından uyarılıp ikaz edilmelidir.
4. Öfkelenmek kötü bir davranış olduğu halde, dinî bir sebeple meşrûluk kazanabilir.
5. İnsanlara zarar veren bir davranış, şikâyet yoluyla da olsa önlenmelidir.

651- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ? ???? ???????? ??????? ?? ??????? ????? ????????? ? ??????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???? : « ??? ???????? : ??????? ???????? ???????? ???? ??????? ??? ???????? ???????? ????????? ??????? ??????? » ???? ???? .

« ??????????? » : ????????? ?????? ??? ??? ????? ... ? « ??????? » ???? ????? : ??? ????? ? « ???? » : ???? ?????? ???? ??? .

651. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Evimin sofasını üzerinde resimler bulunan bir perde ile ayırdığım gün Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bir seferden dönmüştü. Resimli örtüyü görünce yüzü renkten renge girdi ve onu çekip kopardı. Sonra da bana şunları söyledi:

- "Âişe! Kıyamette insanların en şiddetli azâb görenleri, yaptıklarını Allah'ın yarattığına benzetenlerdir."

Buhârî, Libâs 91; Müslim, Libâs 91-92. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 45; Nesâî, Zînet 111

Açıklamalar

Canlı varlıkların resmini yapmanın yasak edildiği konusunda 1682 numara ile bu hadis tekrar gelecektir. Resim yasağı hakkında geniş bilgi orada verilecektir. Hadisimiz burada, din için öfkelenme açısından ele alınacaktır.

Bununla beraber şu kadarını söyleyelim ki, insanların ilâh diye tapındıkları şeylerin resimlerini yapmak ve bu resimleri duvara asmak kesinlikle yasak edilmiştir. Zira İslâmiyet'te şirk yani Allah'a ortak koşmak en büyük günahtır. Dinimizde bundan daha ağır suç yoktur. İşte bu sebeple Allah Teâlâ'ya gösterilmesi gereken en üstün saygıya gölge düşürecek şeylere değer vermek ve onları önemsemek doğru bulunmamıştır.

İslâmiyet geldiği tarihte insanlar puta tapmakta idi. Âişe annemizin üzerinde canlı resmi bulunan örtüyü astığı gün, Allah'ın Resûlü puta tapanlarla yaptığı bir savaştan ayağının tozuyla dönmekteydi. Sofaya asılan perdenin üzerindeki resimler kuş resmi veya kanatlı at resmi gibi (Nesâî, Zînet 111) mâsum resimler bile olsa, o gün için birtakım insanlara putları hatırlatıyordu. Tevhid inancına gölge düşüren hiçbir şeye Resûlullah Efendimiz'in tahammülü yoktu. Dinin en önemli prensibinin zedelenmesine dayanamazdı. Vefat eden sevgili eşi Hz. Hatice'den sonra en çok sevdiği hanımı Hz. Âişe olduğu halde, bu konudaki müsamahasız tavrını ona karşı bile ortaya koymaktan çekinmemişti.

Diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre Hz. Âişe resimli perdeyi Hz. Peygamber'i memnun etmek için yapmıştı. Belki de bu sebeple ondan "Ne iy etmişsin" demesini bekliyordu. Yaptığı işin yanlış olduğunu anlayınca perdeyi kesip yastık yaptı. Böylece perdedeki resimler saygı duyulma özelliğini yitirdiği için Resûl-i Ekrem buna bir şey demedi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlarda tapınma duygusu uyandıran resim ve fotoğrafların saygı duyulacak şekilde asılması yasaklanmıştır. Resimli malzemeler böyle bir saygı uyandırmayacak şekillerde kullanılabilir.

2. Dinin yasaklarının çiğnenmesine öfkelenmek sakıncalı değildir. Böyle yanlışlar, gerektiğinde fiilî müdâhale ile de düzeltilebilir.

3. İnsanları tek Allah inancından uzaklaştıran şeyleri bu maksatla kasten yapanlar, kıyamette en şiddetli azâba uğrayacaklardır.

652- ????? ????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? : ?? ???????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? : ??? ????????? ????? ??? ??????? ??? ???? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????????? ??????? ? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?? ???? ??? ??????? ??????? ????? ? ? » ?? ???? ??????????? ?? ??? : « ???? ??????? ?? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ????????? ???????? ? ???? ??? ?????? ?????????? ???????? ????? ??????? ?????? ?????? ? ?? ???? ?????? ??? ????? ?????? ????????? ?????? » ????? ???? .

652. Yine Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri pek üzmüştü. Bunun üzerine:

- Bu konuyu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kim görüşebilir? diye kendi aralarında konuştular. Bazıları:

- Buna Resûlullah'ın sevgilisi Üsâme İbni Zeyd'den başka kimse cesaret edemez, dediler.

Üsâme de onların istekleri doğrultusunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile konuştu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Üsâme'ye:

- "Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?" buyurduktan sonra kalkıp bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

"Sizden önceki milletlerin yok olmasına sebep, içlerinden soylu biri hırsızlık yapınca ona dokunmayıp, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca ona cezasını vermeleriydi. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim."

Buhârî, Enbiyâ 54, Megâzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârık 6; İbni Mâce, Hudûd 6

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Kureyş kabilesinin bir kolu olan Mahzûm kabilesinden Fâtıma binti Esved adlı kadının gerdanlık çalması olayı Mekke fethi sırasında cereyan etti. Mahzûmlular bu olayı bir şeref meselesi yaptılar. Kabilelerinden bir kadının hırsızlık dolayısıyla elinin kesilecek olması onların ağırına gitti. Acaba bunun bir af yolu veya diyet ödeyerek kurtulma imkânı yok muydu? Olsa bile böyle bir teklifi Resûlullah'a arzetmeye kim cesaret edebilirdi!

Peygamber Efendimiz'in âzatlı kölesi Zeyd İbni Hârise'nin oğlu Üsâme'yi hatırladılar. Üsâme Resûlullah'ın kucağında büyümüş ve onun derin sevgisini kazanmış biriydi. Resûl-i Ekrem onu kucağına alıp *"Allahım ben onu seviyorum, sen de sev onu"* diye dua ettiği için kendisine "Resûlullah'ın Sevgilisi" derlerdi. Üsâme'nin bazı konularda şefaatçilik yaptığı, Peygamber *aleyhisselâm*'ın da onu kırmadığı biliniyordu. Hemen Üsâme'ye gidip durumu anlattılar. Bu önemli meselede şefaatçi olmasını istediler. O da kalkıp Efendimiz'e gitti ve hırsızlık yapan Fâtıma adlı kadının affedilmesini istedi. Halbuki böyle olaylar devlet reisine veya onun valisine iletildikten sonra suçlunun affedilmesi artık söz konusu olamazdı. Zira **Allah'a ait bir hakkı affetmeye devlet reisinin bile yetkisi yoktu**. Üsâme böyle önemli bir konuda nasıl aracılık yapardı?

Resûlullah Efendimiz Üsâme'nin teklifine pek üzüldü. Mübârek yüzü renkten renge girmeye başladı. İşte o zaman Üsâme yaptığı hatayı anladı ve:

- Yâ Resûlallah! Allah'dan beni bağışlamasını dile, diye yalvardı.

Akşam olunca Peygamber *aleyhisselâm* müslümanlara bir konuşma yaptı. Allah'ın koyduğu kanunu değiştirmeye kimsenin yetkisi olmadığını, bu konuda kimseye özel muâmele yapılamayacağını belirtti ve sözlerini bitirirken, bu işi Mahzûmlu Fâtıma değil, kendi kızı Fâtıma da yapmış olsa, onun da elini keseceğini söyledi. Daha sonra kadının eli kesildi.

Eli kesilen bu kadının ödünç aldığı bazı eşyaları daha sonra vermemek gibi bir âdeti olduğu söylenmektedir. Çaldığı eşyanın kadifeye sarılı bir gerdanlık olduğu, bu kadifenin Resûlullah'ın evinden çalındığı da rivayet edilmektedir. Hz. Âişe daha sonra bu kadının günahına tövbe edip iyi bir müslüman olduğunu, evlenip yuva kurduğunu, Resûlullah'a bir şey sormaya geldiği zaman ona aracılık ettiğini anlatırdı.

Hadîs-i şerîf 1773 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnendikten ve konu devlet reisine intikal ettikten sonra, suçun affedilmesi için aracılık yapılamaz.
2. Hırsızlık cezasının uygulanmasında kadın erkek ayırımı yoktur.
3. Ceza verirken zengin fakir ayırımı yapmak, bir milletin helâkine yol açan büyük bir haksızlıktır.
4. Eski milletlerin başına gelen felâketlerden ibret alınmalıdır.
5. Dinin suç saydığı işleri yapanlara kızmak câizdir.

653- ??? ??? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ?? ???????? . ????? ???? ??????? ????? ????? ?? ?????? ? ??????? ????????? ??????? ???? : « ?? ?????? ??? ???? ?? ??????? ???????? ???????? ????? ? ????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ? ??? ?????????? ???????? ????? ?????????? ? ????? ???? ????????? ??? ????? ??????? » ????? ????? ???? ???????? ?????? ????? ? ????? ???? ???????? ??? ????? ???? : « ??? ???????? ????» ????? ???? .

??????? ????????? ??? ???????? ?? ???? ??????? ???? ???? ??? ???? ?? ?????? ????????? ? ???????? ?? ???????? ???? ??????? ????? ?? ?????? .

653. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Mescid'in kıble duvarında bir tükürük gördü. Buna pek üzüldüğü yüzünden belli oldu. Hemen kalkıp onu eline aldığı bir çakıl taşıyla kazıdı. Sonra da şunları söyledi:

"İnsan namaza durduğu zaman Rabbine yönelmiş olur. Rabbi ise kendisiyle kıble arasındadır. O halde hiçbiriniz kıbleye karşı tükürmesin. Mecbur kalınca (cami dışında iken) sol tarafına veya ayağının altına tükürsün." Sonra cübbesinin bir ucunu tuttu, içine tükürüp kumaşı katladı **"Veya böyle yapsın"** buyurdu.

Buhârî, Salât 34-36, 39, Ezân 94, el-Amel fi's-salât 12, Edeb 75; Müslim, Mesâcid 50-53, Zühd 74. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 22; Nesâî, Mesâcid, 32, 35; İbni Mâce, Mesâcid 10, İkâme 61

Açıklamalar

Asr-ı saâdet'te mescitlerde bugünkü gibi halı, kilim veya hasır cinsinden bir yaygı yoktu. Kum ve toprak üzerinde namaz kılınırdı. Mescid-i Nebevî'nin üzeri hurma dallarıyla örtülü olduğu için yağmurlu günlerde orada namaz kılanların alnı çamura bulanırdı. Bir de içinde bulundukları hayat şartları sebebiyle o günkü insanların temizlik anlayışı farklıydı. Özellikle çölde yaşayanlar medeniyetten uzaktı. Bu sebeple herhangi bir kötü niyeti olmadan mescide tükürenler oluyordu.

Bu olayın geçtiği gün Resûlullah Efendimiz mescidde namaz kıldırıyordu. Kıble duvarında tükürük görünce pek üzüldü. Tükürük namaz kılınmasına engel değildi ama, mescide ve üstelik kıble duvarına tükürülmesi saygısızlıktı. O güzelim yüzü renkten renge girdi. Şahsına karşı yapılan kabalıkları birçok defa sineye çekmesine rağmen Allah'ın evi demek olan mescidlere karşı yapılan bu kabalığı bağışlamadı. Bir rivayete göre daha namazdayken ilerleyerek, bir başka rivayete göre ise, namazdan sonra eline bir çakıl taşı alarak tükürüğü kazıdı.

Peygamber Efendimiz'in derin üzüntüsünü gören ensardan bir hanımın tükürüğü hemen kazıyıp temizlediği, sonra tükürüğün değdiği yere güzel koku sürdüğü, bunu gören Resûl-i Kibriyâ'nın *"Şimdi ne güzel oldu"* buyurarak memnuniyetini belirttiği de rivayet edilmektedir (Nesâî, Mesâcid 35). O sahâbî hanımın tükürülen yeri temizleyip oraya güzel koku sürmesi bu olayın bir devamı olabileceği gibi, bir başka gün benzeri bir olayın meydana geldiği düşünülebilir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kılan mü'minin Kur'an okuyarak, zikir ve dua ederek, Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda bulunduğu düşüncesiyle yüzünü ve gönlünü Allah'a yöneltmeye çalıştığını, böylece mânevî bir havaya girmeye gayret ettiğini, bunları yaparken yönünü kıbleden

ayırmadığını hatırlatmakta ve bu durumdaki birinin kıbleye doğru asla tükürmeyeceğini belirtmektedir. Kıble Kâbe cihetini gösterdiği için saygı duyulması gereken bir yöndür. Yönlerin en değerlisidir. Bunun içindir ki, mü'min küçük ve büyük abdest bozarken kıbleye dönmeyeceği gibi, tükürmek zorunda kaldığı zaman da kıble tarafına tükürmeyecektir. Güzel bir söz vardır: Namaz mü'minin mi'râcıdır, denir. Mânevî bir yükselişe hazırlanan kimsenin, kendini böyle bir havadan uzaklaştıracak davranışlarda bulunmaması gerekir. Tükürmek zorunda kalırsa, başını hafifçe sola çevirerek cebinden mendilini çıkarıp içine tükürmelidir. Şayet açık havada namaz kılıyorsa soluna veya tükürüğünü gizleyebileceği en uygun yer olan ayak altına tükürmesinde bir mahzur yoktur.

Peygamber Efendimiz'in nasıl tükürülmesi gerektiğini ashâbına göstermek üzere cübbesinin kenarına tükürmesi, mendil kullanmanın âdet olmadığı o dönemde müslümanları eğitmek içindir. Bugün artık herkesin cebinde kağıt veya bez mendil bulunmaktadır. Yanına veya ayağının altına tükürmesi gerekmemektedir. Fakat zamanın ve şartların değişmesi, insanı hadiste verilen ruhsatı kullanmaya mecbur edebilir.

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem "İnsan namaza durduğu zaman rabbine yönelmiş olur. Rabbi ise kendisiyle duvar arasındadır"* sözüyle, Cenâb-ı Hakk'a kıbleye dönülerek ulaşılacağını, kıblenin ise, namaz kılarken insanın yüzünü döndüğü tarafta bulunduğunu, netice itibariyle aradığının kıble tarafında olduğunu hatırlatmakta ve böylece kıblenin önemine işaret etmektedir. Yoksa hâşâ Allah'a bir mekân tâyin etmemektedir.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın sadece kıble tarafına değil, aynı zamanda sağ tarafa tükürmeyi de yasakladığı, mescide tüküren kimsenin, tükürüğünü temizleyerek yok etmek suretiyle bu günahtan kurtulabileceği muhtelif rivayetlerde belirtilmektedir.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili yönü, mescidin kıblesine tükürülmesinin Hz. Peygamber'i gazaplandırmasıdır. İnsanlara öfkelenmemeyi tavsiye eden Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in, kutsal değerlere saygı gösterilmemesi, Allah'ın yasaklarının çiğnenmesi halinde son derece üzüldüğü ve bu konulardaki kabahatleri bağışlamadığı görülmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Câmi ve mescidler ibadet yeri olduğu için oraya son derece saygı göstermek gerekir.
2. Kıbleye saygı göstermeli, namaz içinde ve dışında kıbleye karşı asla tükürmemelidir.
3. Gerek imam gerek cemaat mescidin temizliğine dikkat etmelidir.
4. Dinin buyruklarını bilenler, bilmeyenlere, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi güzel bir üslûp ile öğretmelidir.
5. Mescide ve kıbleye saygısızlık edenlere kızıp öfkelenmek câizdir.

78- ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????? ?????? ?? ???? ???????? ?????

?????? ??????? ??????? ???? ??? ???????

YÖNETİCİLERİN YÖNETTİKLERİNE ŞEFKATİ

YÖNETİCİLERİN YÖNETTİĞİ KİMSELERE YUMUŞAK DAVRANMASI, ONLARIN İYİLİĞİNİ İSTEYİP ŞEFKAT GÖSTERMESİ, ONLARI
ALDATMAKTAN, KENDİLERİNE KÖTÜ DAVRANMAKTAN, İŞLERİNİ VE İHTİYAÇLARINI İHMÂL ETMEKTEN SAKINMASI

Âyetler

????????? ????????? ?????? ?????????? ???? ????????????? [215]

1. "Sana uyan mü'minlere alçak gönüllü davran!"

Şuarâ sûresi (26), 215

Allah Teâlâ müslüman kullarını Resûl-i Ekrem'ine emanet etmekte, sonra da onlara alçak gönüllü davranmasını, yardıma ve korunmaya muhtaç olanların elinden tutmasını tenbih etmektedir.

Bu sadece Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'e değil, onun şahsında bütün mü'minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü'minleri birbirine kardeş yapmış, sonra da onlara birbirinin derdiyle ilgilenmeyi, birbirinin yarasına merhem olmayı ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermeyi emretmiştir.

Şu halde mü'minler kardeş olduklarını hiçbir zaman unutmayacak, birbirlerine asla kaba davranmayacak, kendilerini diğer kardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeş gözüyle bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, insan tabiatı böyledir diyerek, kardeşlerine karşı anlayışlı olacaktır.

İyi bir mü'minin diğer mü'min kardeşlerine karşı alçak gönüllü ve merhametli, kâfirlere karşı ise onurlu ve zorlu olması gerektiği Kur'an'ın buyruğudur. [Mâide sûresi (5), 54]

????? ?????? ???????? ??????????? ????????????? ????????? ??? ?????????? ????????? ????
??????????? ???????????? ??????????? ?????????? ??????????? ???????????? [90]

2. "Allah Teâlâ adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi kesinlikle emreder; çirkinliğin her türlüsünü, kötülüğü ve her nevi haksızlığı yasaklar. Size düşünüp yapmanız için böyle öğüt verir."

Nahl sûresi (16), 90

Bu âyet-i kerîmede üç şey emredilmekte, üç şey de yasaklanmaktadır.

Allah Teâlâ kullarına öncelikle **adaleti**, yani hakkı korumayı, haklının tarafında yer almayı, haksızlıktan kaçınmayı emretmektedir. Yöneticilerin dikkat etmesi gereken ilk esas budur.

Âyette emredilen ikinci husus **ihsan**, yani iyilik yapmaktır. İhsan, bir hadîs-i şerîfte belirtildiği üzere, kendisi için istediğini diğer kardeşleri için de istemektir. Aslında ihsan denince hatıra, yaptığını güzel yapmak gelir. 641 numaralı hadiste ihsânın bu mânasını görmüş, hayvan keserken bile işi en güzel şekilde yapmanın gereğini okumuştuk. İhsanı ibadet açısından ele alan Peygamber Efendimiz onu, *"Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmek"* diye açıklamıştır. İnsan namaz kılarken Allah'ın huzurunda olduğunu düşünürse, ibadetini en güzel şekilde yapmış olur. Yöneticiler de, idare ettiklerine iyilik yapacaklar, onlara en güzel şekilde davranacaklardır.

Âyette emredilen üçüncü husus, **akrabaların ihtiyaçlarını temin etmek**, sıkıntılarını gidermek ve kendilerine ikramda bulunmaktır. Peygamber Efendimiz sevabı en çabuk alınan iyiliğin, akrabayı gözetmek olduğunu söylemektedir (İbni Mâce, Zühd 23).

Âyet-i kerîmede yasaklanan ilk şey **her türlü çirkinlik**tir. Özellikle de zina türünden edepsizliklerdir.

İkinci yasak, **dinin ve âdetlerin hoş görmediği kötülük**lerdir. İnsanın hakkı olmayan bir şeyi elde etmeye kalkması, dolayısıyla başkasının haklarına tecâvüz etmesi gibi herkes tarafından yadırganan hareketleri Allah Teâlâ yasaklamaktadır.

Üçüncü yasak ise **başkasının hakkına tecâvüz etmek**tir. İlâhî gazabı en fazla tahrik eden kötülük budur. Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, âhiretteki cezası saklı bulunmakla beraber, Allah Teâlâ'nın dünyadaki cezasını çabucak vereceği iki günahtan birinin başkasının hakkına tecâvüz, diğerinin ise akrabalarla ilgiyi kesmek olduğunu söylemiştir (Ebû Dâvûd, Edeb 43). Bütün müslümanları ilgilendiren bu emir, yöneticileri de idaresi altındakilerin hakkını çiğnemekten özellikle sakındırmaktadır.

Bütün bu emir ve yasaklar, dünya ve âhiret bahtiyarlığını elde edebilmemiz için Allah Teâlâ'nın verdiği öğütlerdir.

Hadisler

654- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ???? ? ?????????? ?????? ??? ???????? : ??????? ???? ?????????? ???? ?????????? ? ?????????? ????? ?? ?????? ???????? ??? ?????????? ? ?????????? ?????? ?? ???? ?????? ?????????? ???? ?????????? ? ?????????? ????? ?? ??? ????????? ?????????? ???? ????????? ? ????????? ??? ???????? ???? ?????????? » ????? ???? .

654. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek, ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın, kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr, efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve güttüğünüz sürüden sorumlusunuz."

Buhârî, Cum'a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâret 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27

Açıklamalar

Geniş kapsamı sebebiyle bu hadîs-i şerîf 285 numara ile "Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları" bölümünde, 302 numara ile de "Ailenin Din Eğitimi" bölümünde geçmiştir. Burada ise yöneticilerin yönetilenlere karşı sorumlu olduğunu pek güzel belirtmesi sebebiyle tekrar zikredilmiştir.

Allah Teâlâ hiçbir kulunu başıboş yaratmamıştır. Dünyaya gelen herkesin bir sorumluluğu vardır. Devlet reisinden dağdaki çobana, evdeki hizmetçiye varıncaya kadar herkes yaptığı işin hesabını Allah'a verecektir. Peygamber Efendimiz meseleye bu açıdan bakmaktadır.

Peygamber Efendimiz sorumlu olan kimseyle sorumlu olduğu şeyleri çoban-sürü benzetmesiyle anlatmıştır. Çoban saflığı ve samimiyeti temsil eder. O güttüğü koyunlara derin bir şefkat ve merhamet besler. Koyunlarını en güzel otlaklarda yaymaya çalışır. Sulama zamanı gelince onları sular. Dinlenme zamanı eğlek yerine götürüp yatırır. Kurda kuşa kaptırmaz. Onların hastalanmamasına dikkat eder. Hasta olanlara da özel ihtimam gösterir.

Kendisine canlısı cansızıyla koskoca bir devlet emanet edilen **devlet başkanı**, üstlendiği sorumluluğun pek büyük, aldığı görevin altından kalkılamayacak kadar ağır olduğunu düşünerek yönettiği herkese, her şeye karşı âdil davranmaya gayret etmeli, sorumluluk sınırı içinde bulunan hiç kimsenin, bir başkasının hakkını yemesine izin vermemelidir.

Aile reisi ise, karısının ve çocuklarının dünyada ve âhirette mutlu olmalarından birinci derecede kendisinin sorumlu olduğunu düşünmeli, onların maddî ve mânevî ihtiyaçlarını temin etmeli, kimseye el açmalarına meydan vermemelidir.

Bir evin sorumluluğu kendisine bırakılan **kadın**, emanetçi olduğunu unutmamalı, kocasının maddî ve mânevî haklarını gözetmeli, kocasına ve yuvasına söz getirmemeli, eşinin malını gereksiz yere harcamamalıdır.

Bir **hizmetkâr** da idaresine verilen şeylerden sorumlu olduğunu bilmeli, hizmet ettiği kimsenin iyiliğini istemeli ve haklarını korumalıdır.

Kendisine insanlar emanet edilen bir şahıs, yönettiği kimselere, çobanın sürüsüne sahip çıktığı gibi iyi duygularla arka çıkmalı, onları koruyup gözetmelidir. İdaresi altındakilerin kendisine bir Allah emaneti olduğunu düşünmeli, onlara şefkat ve merhamet göstermeli, aldıkları paranın ihtiyaçlarını karşılamaya yetip yetmediğini araştırmalı, kendisi veya yakınları hasta olduğu zaman onlara yardım etmeli, kısacası yönettiği kimselerin bahtiyarlığını istemeli, kendilerini mutlu edecek ve görevlerini en iyi şekilde yapacak imkânları hazırlamalıdır.

Ayrıca yönetici yönettiği kişileri peşinen mahkûm etmemeli, onların fırsat bulunca işini ihmâl edeceğini veya hâinlik edeceğini düşünmemelidir. Çünkü herkesin kötü olduğunu düşünmek, onlara karşı katı davranmaya ve kendilerine haksızlık etmeye yol açar. İş hayatında huzur yerine huzursuzluk, güven yerine güvensizlik yaygınlaşınca herkes tedirgin olur; iş hayatında verim düşer. İyilerle kötüler birbirinden ayrılıp herkes lâyık olduğu muameleyi gördüğü zaman, işini bilen iyi kimseler insanca yaşamanın saâdetini tadarken kötüler de kendilerine çeki düzen vermeye mecbur kalır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her insan üstlendiği işinden hem Allah'a hem de insanlara karşı sorumludur.

2. Devlet başkanı yönettiği kişilerin maddî ve mânevî ihtiyaçlarının temin edilmesinden sorumludur.

3. Aile reisi eşinin ve çocuklarının maddî ve mânevî ihtiyaçlarının giderilmesinden, onların dünyada ve âhirette mutlu olmalarını sağlayacak imkânlar hazırlanmasından sorumludur.

4. Kadın kocasının evinin yönetiminden ve korunmasından, hizmetkâr kendisine emânet edilen işi en iyi şekilde yapmaktan sorumludur.

5. Yöneticiler yönettiklerine karşı anlayışlı ve merhametli olmalı, müşkillerini çözmeye, ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalıdır.

- ??? ??? ?????? ??????? ?? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ??? ???? ????????? ?????? ??????? ? ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????????? ? ????? ??????? ?????? ?????? ????????? » ????? ???? .

??? ?????? : « ????? ???????? ????????? ?? ???? ???????? ???????? » .

??? ?????? ?????? : « ?? ??? ??????? ????? ?????? ?????????? ? ????? ?? ??????? ????? ? ???????? ????? ????? ??? ?????? ???????? ????????? » .

655. Ebû Ya'lâ Ma'kıl İbni Yesâr *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Cenâb-ı Hakk'ın, yönetici yaptığı bir kimse, yönettiği insanları aldatarak ölürse, Allah Teâlâ ona cennet yüzü göstermez."

Buhârî, Ahkâm 8; Müslim, Îmân 227-228, İmâre 21

Bir başka rivayette:

"Onlara sahip çıkıp korumazsa, cennetin kokusunu duyamaz", şeklindedir.

Buhârî, Ahkâm 8

Müslim'in bir rivayetinde de şöyledir:

"Müslümanların işlerini üstlenip de onlar için çalışıp çabalamayan hiçbir yönetici, onlarla birlikte cennete giremez."

Müslim, Îmân 229, İmâre 22

Ma'kıl İbni Yesâr

*Künyesinin Ebû Ali olduğu bilinmektedir. Fakat **Riyâzü's-sâlihîn** nüshalarında Ebû Ya'lâ diye geçmektedir.*

Ma'kıl Hudeybiye Antlaşması'ndan önce müslüman oldu ve Hudeybiye'deki meşhur ağaç altında yapılan Bey'atürrıdvân'da bulundu. Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Basra'ya yerleşti. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında onun emriyle bir nehir açtırdığı için bu nehir kendi adıyla Ma'kıl Nehri diye anıldı.

*Rivayet ettiği 34 hadis **Kütüb-i Sitte**'de bulunmaktadır.*

Ma'kıl İbni Yesâr Hz. Muâviye'nin hilâfetinin son yıllarında yani 60 (680) yılı civarında veya Yezid devrinde Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ma'kıl İbni Yesâr hazretlerinin bu hadîs-i şerîfi rivayet etmek için seçtiği zaman önem arzetmektedir. Peygamber *aleyhisselâm*'ın bu değerli sahâbîsi Basra'da ölüm döşeğinde yatarken, Emevîlerin Horasan ve Basra valisi Ubeydullah İbni Ziyâd kendisini ziyarete geldi. Ma'kıl, Kerbelâ fâciasının baş sorumlusunu yanında görünce:

- Sana Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittiğim bir hadisi rivayet edeceğim dedi ve yıllardır kimseye söylemediği bu hadîs-i şerîfi okudu.

Ubeydullah İbni Ziyâd:

- Bunu bana daha önce söylemeli değil miydin? deyince de:

- Hayır, daha önce söyleyemezdim, dedi.

Ma'kıl İbni Yesâr hazretleri, Ziyâd İbni Ebîh'in bu zâlim oğlunun nasihat kabul etmeyen kötü bir idareci olduğunu biliyordu. Bu sebeple hadisi ona daha önce söylemenin bir faydası olmayacağına inanıyordu. Kim bilir belki de bu hadisi söylediği takdirde kendisine kötülük yapacağını hesaba katıyor ve boş yere problem çıkarmak istemiyordu. Artık son demlerinde ona hadisi rivayet etmenin diğer müslümanlara faydası olacağını düşünmüş olmalı ki, zâlim idarecilerin suratında Osmanlı şamarı gibi patlayan hadîs-i şerîfi okudu.

Halkın idaresini üstlenmiş bir kimse, onların hem dünyasını hem âhiretini mâmur etmeyi görev bilmiş demektir. Onları her yönden iyiye götürmeye çalışmayan, kendilerine karşı âdil davranmayan, haklarını görüp gözetmeyen kimse halkını aldatmış sayılır.

Adı müslüman olan zâlim idareciler halkı ezebilirler; dünyada onlara her fenalığı yapabilirler; fakat âhirette bu haksızlığın hesabını kolay veremezler. Ya cehennemde cezalarını çekerek veya mahşerde binbir sıkıntı içinde uzun süre bekleyerek hesap verirler. Hele zulüm ve haksızlık yapmayı kendileri için tabii görüyorlarsa, kokusu kıyamet gününde yetmiş yıllık mesafeden duyulan cennetin kokusunu bile alamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halkı yöneten kimseler, çok zor ve önemli bir işi üstlenmişlerdir.

2. Sorumluluktan kurtulabilmek için halkın iyiliğini düşünmeleri, haklarını gözetmeleri ve onları her türlü zarardan korumaları gerekir.

3. Yönettiği kimseler hakkında samimi düşünce taşımayan ve onlara haksızlık eden kimseler eğer müslüman iseler, kolay kolay cennete giremeyeceklerdir. Halka zulmetmeyi mübah görüyorlarsa, cennet yüzü görmeyeceklerdir.

656- ??? ????? ??? ???? ???? ???? : ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ???? ??? : « ????? ?? ???? ?? ??? ????? ????? ??? ????? ????? ???? ? ??? ?????? ?? ??? ???? ????? ???? ??? ????? ?? » ???? ???? .

656. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Benim şu evimde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Allahım! Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara zorluk çıkaran kimseye sen de zorluk çıkar. Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara yumuşak davrananlara sen de yumuşaklık göster."

Müslim, İmâre 19. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 93, 258

Açıklamalar

Hadisimiz, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in ümmetine beslediği derin şefkati pek güzel dile getirmektedir. Onun bu sözlerini duyarak okuyan herkes, mübarek kollarıyla bütün ümmetini kucakladığını ve onları yöneticilerine emanet ettiğini hisseder.

Demekki idarecinin en başta gelen **özelliklerinden biri**, ümmet-i Muhammed'i sevmesi, onlara merhamet etmesi ve bütün işlerinde kendilerine kolaylık göstermesidir. Ümmet-i Muhammed'e zorluk çıkaran bir idareciyi, Allah Resûlü'nün bedduası iflâh etmez. Eğer zâlim bir idareci müslümanlara kötü davrandığı için dünyada cezasını çekmezse, Allah Teâlâ ona tövbe etme fırsatı vermiyor demektir ki, bu durum o kimse için gerçekten bir felâket olur. Zira dünyada başını taşa vurup kendine gelemeyen, hatasını anlayıp ondan vazgeçmeyen kimse, cezasının tamamını âhirette çekecektir.

Yâ Rabbî! Habîb-i Ekrem'inin ümmetine merhamet buyur. Onları içinde bulundukları sıkıntılardan kurtar! Başlarına şuurlu idareciler getir! Âmîn, yâ Muîn...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ümmetini çok severdi. Onların incinmesini istemezdi.
2. Bizi bu kadar çok seven Peygamberimiz'i bütün gönlümüzle sevmek ve onun izince gitmek bir vefa borcudur.
3. İdarecilik görevi alan kimselerin, idare ettiklerine karşı anlayışlı ve şefkatli davranması gerekir.
4. Kötü ve merhametsiz idarecileri Peygamber *aleyhisselâm*'ın bedduası iflâh etmez.

657- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ? ??????? ?????? ??? ???????? ??? ? ???????? ?? ??? ????? ? ????????? ????? ???????? ??????????? » ????? : ??? ???? ?????? ???? ?????????? ? ??? : « ??????? ???????? ???????? ????????? ? ????? ???????? ???????? ? ???????? ?????? ???? ????? ? ?????? ?????? ???????? ????? ????????? » ???? ???? .

657. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "İsrâiloğullarını peygamberler yönetirdi. Bir peygamber ölünce, yerine bir başka peygamber geçerdi. Fakat benden sonra peygamber gelmeyecek, birçok halifeler gelecektir."

Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Bize bu konuda ne yapmamızı emredersin? diye sordular.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Halifelere başa geçiş sırasına göre bîat edin. Sonra onlara karşı görevinizi yapıp itaat edin. Onlar size karşı görevlerini yapmazlarsa, Allah'tan size yardım etmesini isteyin. Zira size karşı görevlerini yapıp yapmadıklarını Cenâb-ı Hak onlardan soracaktır."

Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, İmâre 44. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 42

Açıklamalar

İsrâiloğulları zamanında din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmadığını, onların peygamberleri tarafından yönetildiğini bu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz. Bugünkü yahudilerin ataları olan İsrâiloğulları sık sık fitne ve fesat çıkarırlar, toplumun düzenini bozarlar, hatta zaman zaman peygamberlerini bile öldürürlerdi. Allah da onları yeniden doğru yola davet edip kendilerine çeki düzen verecek bir peygamber gönderirdi.

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbına bu tarihî bilgiyi verdikten sonra, onlara kendisinin hem din hem devlet işlerini yöneten son peygamber olduğunu, artık yeni bir peygamber gelmeyeceğini, fakat kendisinden sonra devlet işlerini halifelerin yöneteceğini haber verdi.

Bunun üzerine ashâb-ı kirâm, halifeler devrine yetiştikleri takdirde nasıl davranmaları gerektiğini sordular. Resûlullah Efendimiz de, halifelere iş başına geliş sırasına göre bîat etmelerini, bir halife varken başka birinin arkasına düşmemelerini ve ilk bîatlarına sâdık kalmalarını tavsiye etti. Zira halifelik iddiasında bulunan her şahsın peşine düşmek, toplumda onulmaz yaralar açar, müslümanları birbirine düşürür. Onun için ilk kabul edilen halifeye bağlı kalmak şarttır. Müslümanlar bir halife seçtikten sonra ortaya atılıp ben de halife adayıyım, bana bîat edin diyen kimseye taraftar olmak şöyle dursun, bir fitneyi körüklediği için bu adamın ortadan kaldırılması gerekir.

Resûlullah Efendimiz tavsiyesine devam ederek:

"Onlara karşı görevinizi yapıp itaat edin. Onlar size karşı görevlerini yapmazlarsa, Allah'dan size yardım etmesini isteyin" buyuruyor. Burada dikkat edilmesi gereken şudur: Peygamber *aleyhisselâm* ümmeti adına fitne ve fesattan son derece korktuğu için, onları idarecilerine karşı aleyhinde ayaklanmaya teşvik etmiyor; halifeler görevlerini yapmazlarsa, onlardan hakkınızı zorla alın, demiyor.

Başka hadislerden öğrendiğimize göre *"İdareciler sizi günah işlemeye zorlamadıkça onlara itaat edin"* buyuruyor (Buhârî, Cihâd 108).

Hatta daha ileri giderek *"Devlet reisine isyan eden, bana isyan etmiş olur"* buyuruyor (Buhârî, Cihâd 109). Hadisimizde de, yöneticiler görevlerini yapmazlarsa, halka iyi davranmazlarsa onlara insaf ve anlayış vermesi veya o yöneticilerden daha hayırlısını başa getirmesi için Allah'dan yardım dilenmesini tavsiye ediyor.

İyi ama kötü idarecilerin yaptığı haksızlıklar yanlarına kâr mı kalacak? Efendimiz bu soruya şöyle cevap vermiştir: Bu konuyu siz Allah'a bırakın. Zira *"Size karşı görevlerini yapıp yapmadıklarını Ce-*
nâb-ı Hak onlardan soracaktır."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İsrailoğulları zamanında peygamberler hem din hem dünya işlerini yönetirlerdi.

2. Müslümanların ilk seçilen halifenin peşinden gitmeleri, daha sonra ortaya atılarak halife olduğunu söyleyenlere yüz vermemeleri gerekir. Aksi halde toplumda fitne ve kargaşa baş gösterir.

3. Birlik ve beraberliğin bozulmaması için seçilen yöneticilere itaat etmek dinî bir görevdir. Görülen bazı yanlış uygulamalar ve hatta haksızlıklar sebebiyle yöneticilere baş kaldırmak doğru değildir.

4. Yöneticiler yönettiklerine iyi davranmadığı takdirde, Allah Teâlâ kendilerinden bunun hesabını çok ağır bir şekilde soracaktır.

5. Efendimiz'in haber verdiği gibi, kendisinden sonra pek çok halife gelip geçmiştir.

658- ??? ????? ?? ????? ??? ?????? ??? ??????? ?????? ??? ?????? ??????? ??? ?????? ? ???? ?? : ???? ??????? ? ??? ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: « ???? ????? ????????? ????????? » ???????? ?? ??????? ???????? ????? ???? .

658. Âiz İbni Amr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girmiş ve ona şunları söylemiştir:

- Oğlum! Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i **"Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır"** buyururken dinledim. Sakın sen o yöneticilerden olma!

Müslim, İmâre 23. Hadîsin müttefekun aleyh olduğu söylenmişse de, bu rivayet *Sahîh-i Buhârî*' de mevcut değildir

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin tamamı 194 numara ile "İyiliği Emir Kötülükten Nehiy" bölümünde geçtiği üzere ashâb-ı kirâmdan Âiz İbni Amr, Emevîler'in Horasan ve Basra valisi Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girdiği zaman ona:

- Oğlum! Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i *"Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır"* buyururken dinledim. Sakın sen o kimselerden olma! diye nasihat etmişti.

655 numaralı hadiste de geçtiği üzere Ziyâd İbni Ebîh'in bu zâlim oğlu Âiz İbni Amr hazretlerini küçümsedi ve ona:

- Otur yerine, sen Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbının kepeğindensin, dedi.

Ashâb içinde değersiz kimselerin bulunmadığını bilen Âiz hazretleri onun sözünün altında kalmadı:

- Onların kepek gibi değersiz olanları var mıydı ki? Kepek gibi olanlar onlardan sonra ve başkaları arasında meydana çıktı, diyerek bu zâlime hak ettiği cevabı verdi.

İdare ettiği kimselere kötü davranan, merhametsiz tavırlarıyla onları ezen zâlim yöneticiler, kullarını çok seven ve onların incitilmesine asla râzı olmayan Cenâb-ı Hakk'ı kıyamet gününde karşılarında bulacaklardır. Yaptıkları haksızlığın hesabını kolay kolay veremeyecek, cennetin kokusunu duyamayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zâlim yöneticiler, sözü dinlenecek kimseler tarafından, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi, zaman zaman uyarılmalı, kendilerinden halka iyi davranmaları istenmelidir.

2. Halkın idaresini üstlenen kimseler, onlara haksızlık etmemelidir.

659- ??? ??? ????? ?????????? ??? ?????? ??? ? ???? ????? ?????????? ??? ?????? ??? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ??????? ?????? ?????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ???????? ? ??????? ?????? ????? ???????? ????????? ???????? ???? ???????? » ?????? ?????????? ????? ??? ???????? ?????? . ???? ??? ????? ? ???????? .

659. Ebû Meryem el-Ezdî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, kendisi Muâviye *radıyallahu anh*'a şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

- "Allah Teâlâ bir kimseyi müslümanların başına idareci yapar, o da halkın işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olmaya kalkarsa, kıyamet gününde Allah Teâlâ da onun işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olur."

Bunun üzerine Muâviye, halkın ihtiyaçlarını tesbit etmek için bir adamını görevlendirdi.

Ebû Dâvûd, İmâre 13; Tirmizî, Ahkâm 6

Ebû Meryem el-Ezdî

Adının Amr İbni Mürre olduğu bilinmekle beraber hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Nisbesinin el-Cühenî olduğu da söylenmektedir. Kendisinden birkaç hadis rivayet edilen Ebû Meryem, Muâviye devrinde yani 41-60 (661-680) yılları arasında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebû Meryem el-Ezdî Hz. Muâviye devrinde bir gün onun huzuruna girmişti. Halife bu sahâbînin geliş sebebini öğrenmek istedi.

Ebû Meryem de:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir hadis duymuştum. Sana onu rivayet etmek için geldim, dedi. Sonra da bu hadisi okudu.

Bunun üzerine Hz. Muâviye halkın arasına karışıp onların ihtiyaçlarını tesbit etmek ve kendisine bildirmek üzere özel bir adam tayin etti.

Hadisimizin *Sünen-i Tirmizî*'deki rivayeti, devlet reisinin ihtiyaç sahipleriyle ilgilenmesi gereğini şöyle belirtmektedir:

"Bir devlet reisi kapısını ihtiyaç ve sıkıntı içinde olanların, yoksulların yüzüne kaparsa, Allah Teâlâ da göklerin kapısını onun sıkıntılarına, ihtiyaçlarına ve arzularına kapar."

Allah Teâlâ'nın göklerin kapısını bir adamın sıkıntılarına, ihtiyaçlarına ve arzularına kapaması demek, onun dileklerini ve duasını kabul etmemesi, özellikle de âhirette onu kendi sıkıntılarıyla baş başa bırakması demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İdareci halktan kopuk yaşamamalı, onlarla içiçe olmalı, yönettiği kimselerin dertlerini, sıkıntılarını öğrenip yardımlarına koşmalıdır.
2. Halka kapısını kapayan ve onlarla ilgilenmeyen idareciler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'dan hiçbir yardım görmeyeceklerdir.

79- ??? ?????? ??????

ADALETLİ DEVLET BAŞKANI

Âyetler

????? ?????? ???????? ??????????? ????????????? ????????? ??? ?????????? ????????? ???? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????????? [90]

1."Allah Teâlâ adaleti, iyiliği kesinlikle emreder."

Nahl sûresi (16), 90

"Yöneticilerin Yönettiklerine Şefkati" adlı bir önceki konuda açıklanan bu âyeti kerîmenin tamamı şöyledir:

"Allah Teâlâ adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi kesinlikle emreder; çirkinliğin her türlüsünü, kötülüğü ve her nevi haksızlığı yasaklar. Size düşünüp yapmanız için böyle öğüt verir."

????? ???????????? ???? ????????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ??????? ??????? ????????????? [9]

2. "Daima âdil davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananları sever."

Hucurât sûresi (49), 9

Allah Teâlâ kullarını her hususta âdil olmaya, her konuda hakkı gözetmeye çağırmakta, her hak sahibine hakkını vermeyi emretmekte, başkalarına saldırmaktan ve zulüm yapmaktan sakındırmaktadır. Âdil olmak, hakkı gözetmek, hak sahibine hakkını vermek ve kimseye zulmetmemek herkesten önce devlet başkanına yakışır ve bu onun görevidir.

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafı şöyledir:

"Mü'minlerden iki taraf birbiriyle savaşacak olursa, aralarını bulmaya çalışın. Buna rağmen biri diğerine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse, aralarında adâletle barışı sağlayın ve daima âdil davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananları sever."

Bundan sonra gelen âyet-i kerîmede buyurulduğu üzere **"Mü'minler birbirlerinin kardeşidir."** Bu sebeple birbirlerine zulmedemezler ve kardeşlerini bir zâlimin eline bırakamazlar.

Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi, bir mü'min diğer mü'min kardeşinin yardımına koştuğu sürece Allah Teâlâ da ona yardım eder ve sıkıntılarını ortadan kaldırır.

Hadisler

660- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ??????????? ?????? ?? ??????? ???? ?? ????? ????? ??????? : ?????? ?????? ? ??????? ?????? ?? ???????? ??????? ?????? ? ??????? ????????? ??????? ?? ??????????? ? ???????? ????????? ?? ?????? ? ???????? ????? ? ?????????? ?????? ? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ? ????? : ????? ??????? ?????? ? ??????? ????????? ??????? ? ??????????? ?????? ?? ??????? ???????? ?? ??????? ???????? ? ??????? ????? ?????? ???????? ????????? ??????? » ????? ???? .

660. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yedi kimseyi Allah Teâlâ kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde, gölgesinde barındıracaktır. Bunlar:

Adaletli devlet reisi, Rabbine ibadet ederek yetişen genç, gönlü mescidlere bağlı kimse, birbirlerini Allah rızâsı için seven ve buluşmaları da ayrılmaları da bu sevgiye dayalı olan iki şahıs, itibarlı ve güzel bir kadın kendisiyle beraber olmak isteyince 'Ben Allah'tan korkarım' diyerek buna yanaşmayan erkek, sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren adam, tenhâda Allah'ı anıp gözleri yaşla dolan kişidir."

Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

Yedi önemli meseleyi ele alan bu hadîs-i şerîf, ilgisi sebebiyle 377 numara ile "Allah Rızâsı İçin Sevme" konusunda, 450 numara ile de "Allah Korkusuyla Ağlama" bahsinde geçmiştir. Burada da "Adaletli Devlet Başkanı"ndan söz etmesi dolayısıyla tekrar zikredilmiştir.

Kıyamet gününde mü'minleri barındıracak ilâhî gölgenin, Allah Teâlâ'nın **arşının gölgesi** olduğunu bir kere daha hatırlayalım. İlk insandan son insana varıncaya kadar bütün beşeriyetin bir araya toplandığı o dehşetli mahşer gününde gölge nâmına sadece Cenâb-ı Hakk'ın arşının gölgesi bulunacaktır. O gölgeliğin altında barınacak bahtiyarların arasında bu yedi grup kimse de yer alacaktır. O müthiş günde Allah'ın himayesine sığınmış olmanın anlamı, şüphesiz gerek mahşerde gerek daha sonraki zor zamanlarda hiçbir sıkıntı ile karşılaşmamak ve hem cenneti hem de Allah'ın rızâsını kazanmak demektir.

Hadisimizde görüldüğü üzere o yedi bahtiyarın başında, adaletli devlet başkanı yer alacaktır.

Âdil devlet başkanı niçin bu kadar önemlidir?

Bunun sebebi şudur: Adaletli devlet başkanı, halkının derdine çözüm arar, onları huzur içinde yaşatmaya çalışır ve böylece Allah'ın pek çok kuluna iyiliği ve faydası dokunur. Kullarını çok seven Allah Teâlâ'nın, onlara iyilik edenlere büyük değer vermesi ve "Siz benim kullarıma faydalı oldunuz, onlara âdil davrandınız, dünyada onları himâye ettiniz, ben de bugün sizi himâye edeceğim", diyerek onlara sahip çıkması son derece tabiidir.

Âdil devlet başkanı ifadesinin kapsamına halkı yöneten ve onların işlerini yürüten bütün idareciler girmektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Tirmizî'deki şu ifadesi âdil devlet reisinin Allah katındaki üstün yerini ne güzel anlatmaktadır:

"Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevgili olanı ve O'na en yakın yerde bulunanı adaletli devlet başkanıdır" (Tirmizî, Ahkâm 4).

Ya devlet başkanı adaletli davranmazsa, Allah Teâlâ'nın pek sevdiği ve değer verdiği kullarına kötülük yapar, zulmederse?

Peygamber Efendimiz hadisin devamında bu soruya şu cevabı vermiştir:

"Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevimsiz olanı ve O'na en uzak mesafede bulunanı zâlim devlet başkanıdır" (Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 77).

İdaresi altındaki insanlara âdil davranan yöneticilere ne mutlu!..

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mahşer günü insanlar yakıcı güneş altında perişan olacaklardır.
2. Fakat Allah Teâlâ o dehşetli günde bazı kullarını himaye edecek ve onları özel gölgesinde barındıracaktır.
3. Cenâb-ı Hakk'ın kıyamet günü himaye edeceği insanların başında âdil devlet başkanı gelmektedir.
4. Adaletli yönetim insanların huzur içinde yaşamalarını sağladığı için, Allah Teâlâ âdil yöneticileri sever ve onlardan hoşnut olur.

661- ??? ??? ??????? ??? ???? ?? ????? ??? ??????? ????? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ???? ?????????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ???? : ????????? ????????? ?? ????????? ????????? ??? ??????? » ????? ???? .

661. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Verdiği hükümlerde, ailesinin ve halkın yönetiminde adaletli davranan yöneticiler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklar üzerinde otururlar."

Müslim, İmâre 18. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l-kudât 1

Açıklamalar

Hadisimizde adaletli yönetici ifadesinin daha geniş bir kapsamda ele alındığını görmekteyiz. Adaletli devlet başkanı, adaletli vâli, kaymakam, adaletli hâkim, aile fertlerine âdil davranan ve onlara haksızlık etmeyen aile reisi, idaresine verilen yetim malını veya vakıf malını adâletli bir şekilde kullanan yönetici ve benzeri kimseler bu müjdenin içine girmektedir.

İdaresi altındaki kimselere adaletli davranan yöneticilerin Allah Teâlâ yanında pek büyük bir itibara sahip olacaklarını bu hadîs-i şerîf göz kamaştırıcı bir ifadeyle ortaya koymaktadır. Kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklarda oturmak ifadesi bazı âlimlerin dediği gibi mecâzî de olabilir hakiki de. Önemli olan, herkesin bir kurtarıcı beklediği o çaresizlik gününde, mahşerin ve kıyametin yegâne sahibinin iltifatını ve himâyesini kazanabilmektir.

Muhtelif âyet-i kerîmelerde Allah Teâlâ'nın adaletli davranan kimseleri sevdiği belirtildiğine göre [meselâ bk. Mâide sûresi (5), 42; Mümtehine sûresi (60), 8], Cenâb-ı Hakk'ın sevgisini kazanan kimselerin O'nun yanında pek şerefli bir yere sahip olmaları son derece tabiidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan yaptığı her işte adaletli olmaya çalışmalıdır.

2. Yönetimi altındakilere adaletli davranan kimseler, âhirette Cenâb-ı Hakk'ın özel iltifatına nâil olacaklardır.

662- ???? ???? ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «??????? ?????????? ???????? ??????????? ??????????? ? ?????????? ???????? ??????????? ????????? ? ???????? ?????????? ???????? ???????????? ?????????????? ? ?????????????? ????????? » ??? : ?????? ?? ????? ??????? ? ?????? ??????????? ? ???? : « ?? ? ?? ????????? ??????? ????????? ? ?? ? ?? ????????? ?????? ??????? » ????.

???? : « ?????????? ?????????? » : ???????? ????? .

662. Avf İbni Mâlik *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Devlet başkanlarınızın en hayırlısı, sizi seven ve sizin tarafınızdan sevilen, size dua eden ve sizin duanızı alan kimselerdir. Devlet başkanlarınızın en kötüsü de, size buğzeden ve sizin buğzunuza hedef olan, size lânet eden ve lânetinizi alan kimselerdir."

Bunun üzerine:

- Yâ Resûlallah! Onlara karşı tavır takınalım mı? diye sorduk. Bize şu cevabı verdi:

- "Aranızda namaz kıldıkları sürece, hayır. Aranızda namaz kıldıkları sürece, hayır."

Müslim, İmâre 65, 66

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz idare edenlerle idare edilenlerin tam bir âhenk ve huzur içinde yaşamaları gerektiğine işaret buyuruyor. Zira insanların dinî ve dünyevî görevlerini gerektiği şekilde yapabilmeleri için huzura ve sükûna ihtiyaçları vardır.

Devlet başkanı, vali ve kaymakam gibi yöneticiler, şahsî hayatlarında ve idârî tutumlarında dürüst oldukları, halka âdil ve merhametli davrandıkları sürece halk da onları sever, kendilerine dua ve itaat eder. Halkının bu tutumu yöneticiyi memnun eder, onları sever ve bahtiyâr olmaları için Allah'a dua eder. Bu karşılıklı sevgi ve anlayış her birinin daha huzurlu ve daha verimli olmasını, devletin gelişip güçlenmesini sağlar.

Dürüst bir hayat sürmeyen, halkına âdil ve merhametli davranmayan idareciler hoşnutsuzluk uyandırırlar. Onları sevmeyen halk kendilerine itaat etmedikleri gibi, devrilip başlarından gitmeleri için dua ederler. Halkın hoşnutsuzluğunu ve itaatte kusur ettiğini gören bu kötü yöneticiler, tutumlarını daha da sertleştirirler. Böylece ne halkta ne de yöneticide huzur kalır.

Hadîs-i şerîfi nakleden Avf İbni Mâlik hazretleri şöyle diyor:, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Hal böyle olunca biz o kötü idarecileri başımızdan düşürmek için kendilerine karşı tavır alalım mı? diye sorduk. Hatta *Sahîh-i Müslim*'deki rivayetlerden birine göre, onlara kılıç çekip karşı çıkalım mı? diye sorduklarını belirtiyor.

Yöneticilere karşı ayaklanma ve onlara karşı tavır takınma hareketleri devlete büyük zararlar verebileceği, huzuru ve sükûnu büsbütün yok edebileceği için Peygamber Efendimiz buna izin vermemiş:

- *"Aranızda namaz kıldıkları sürece onlara karşı gelmeyin"* buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hadisi, namazın gerçekten dinin direği olduğunu, milleti birbiriyle kaynaştırıp birlik ve beraberliği sağladığını ve böylece devleti ayakta tuttuğunu göstermektedir.

Hadîs-i şerîfin buraya alınmayan son kısmında, *"Bir kimse devleti yöneten şahsı büyük bir günah işlerken görürse, yaptığı o günahtan iğrensin, fakat yöneticisine isyan etmesin"* buyurulmaktadır.

"İyiliği Emir Kötülükten Nehiy" bahsinde geçen 190 numaralı hadis de konumuzla ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi bir devlet başkanı halkını sevmeli ve onların bahtiyarlığı için çalışmalıdır.
2. İyi bir halk da hayırlı yöneticiyi takdir etmeli, onu sevmeli ve başarısına yardımcı olmalıdır.
3. Devleti yöneten kimseler dinin direği olan namazı kıldıkları ve Allah'a açıkça karşı gelmedikleri sürece onlara isyan edilmemelidir.
4. Namaz, birlik ve beraberliği sağlayan çok önemli bir ibadettir.

663- ????? ??????? ?? ????? ??? ??????? ?????? ???? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «?????? ????????? ???????? : ??? ???????? ???????? ????????? ? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??? ??????? ????????? ? ???????? ??????????? ??? ?????? » ????? ???? .

663. İyâz İbni Himâr *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Cennetlikler üç gruptur. Bunlar:

Âdil ve başarılı devlet başkanı,

Yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olan kişi,

Ailesi kalabalık olduğu halde haram kazançtan sakınıp kimseden bir şey istemeyen adamdır."

Müslim, Cennet 63

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bazı konuları kolayca öğretebilmek için onları gruplandırarak anlatırdı. İnsanı cennete götüren güzel davranışları öğretirken de bu usûlü kullanmış ve cennetliklerden sadece üç grup kimseyi zikretmiştir.

Bunlardan ilki ve konumuzla ilgili olanı âdil ve başarılı devlet başkanıdır.

Devlet başkanının âdil olması demek, yönettiği kimseler arasında müslimler, gayri müslimler, taraftarlar, muhâlifler gibi bir ayırım yapmadan halkının bahtiyarlığı için çalışması demektir.

Devlet reisinin başarısı, Allah Teâlâ'nın ona, hayıra ve iyiliğe giden yolları açması ve gerekli imkânları hazırlamasıyla mümkündür. Bir yöneticinin ilâhî yardıma ve desteğe hak kazanabilmesi için şüphesiz birinci şartın kendinde bulunması, yani her icraatında adaleti gözetmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, devlet başkanı halkına karşı iyi niyetli ve adâletli olduğu takdirde arkasında Cenâb-ı Hakk'ı bulacaktır.

Cennete girmeyi hakeden ikinci grup bahtiyarlar, yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olanlardır. 314-342. hadisler arasında akrabaya iyilik etme ve onlarla ilgiyi kesmeme konusu, 224-247. hadisler arasında da müslümanlara şefkat ve merhamet gösterme ve sıkıntılarını gidermeye çalışma konusu geniş bir şekilde ele alınmıştır. Demekki cennete girmeyi hakedebilmek için akraba olsun veya olmasın bütün müslümanlara karşı merhametli, şefkatli ve yufka yürekli olmak gerekmektedir.

Hadisimizde kendilerinden bahsedilen üçüncü grup cennetlikler ise ailesi kalabalık olduğu halde haram kazançtan sakınıp kimseden bir şey istemeyen kimselerdir.

Üçüncü grup cennetliklerin iki özelliği vardır. Biri kimseden bir şey istemeden elinin emeği ile geçinmek (bk. 540-544. hadisler), diğeri de günahtan sakınmak ve günaha götürecek davranışlardan kaçınmaktır (bk. 589-597. hadisler). İnsan sonsuz bir hayatın yaşanacağı âhiret yurduna hazırlanmanın her şeyden önemli olduğunu hiç unutmamalıdır. Bunun için de çoluğunun çocuğunun nafakasını helâlinden kazanmalı, kimseye el açıp yüz suyu dökmemelidir. İnsanoğlu kul olmanın şerefini koruduğu, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini aç koymayacağına inanarak çalıştığı takdirde, Âlemlerin Rabbi ona dünyada rızkını verdiği gibi âhirette de sonsuz hayatın tükenmeyen nimetlerini esirgemeden sunacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet, Allah'ın buyruklarına uyan âdil devlet başkanlarını ağırlayacaktır.
2. Akrabası olsun olmasın bütün müslümanlara karşı merhametli ve yumuşak davrananlar cennete gireceklerdir.
3. Geçindireceği kimseler ne kadar fazla olursa olsun, dilenmeyi düşünmeyen ve harama el uzatmayan kimseler cenneti hakedeceklerdir.

80- ??? ???? ???? ???? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?? ???????

YÖNETİCİLERE İTAAT

GÜNAH OLMAYAN HUSUSLARDA DEVLET BAŞKANLARINA İTAATİN ŞART, GÜNAH OLAN YERLERDE İSE HARAM OLDUĞU

Âyet:

??? ???????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ???????????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ????? ????????????? ??? ?????? ?????????? ????? ?????? ???????????? ??? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? [59]

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan idarecilere (ülü'l-emre) de itaat edin.

Nisâ sûresi (4), 59

Âyet-i kerîmenin tamamı şöyledir:

"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız, çözümü için Allah'a ve Peygamber'e başvurun; bu hem daha hayırlı hem de netice bakımından daha uygundur."

Allah'a ve Resûlü'ne itaat etmek müslüman olmanın gereğidir. Onlara itaat etmeyen kimse müslüman sayılmaz. Devlet başkanları, diğer bir ifadeyle halifeler ise Resûlullah'ın temsilcisi sayılırlar. 657 numaralı hadiste gördüğümüz üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisinden sonra artık bir peygamber gelmeyeceğini, yönetimi halifelerin devam ettireceğini söylemiştir.

Allah'a ve Resûlü'ne kayıtsız şartsız itaat etmek zorunda olan müslüman, devlet başkanına ancak iyi ve faydalı konularda itaat edecek, onun Allah'a isyan anlamı taşıyan hiçbir buyruğuna uymayacaktır. Öte yandan bir âmir memuruna rüşvet alması, hırsızlık yapması konusunda ne kadar baskı yaparsa yapsın, memur, Allah'a isyan anlamına gelen bu nevi emirlere uymayacaktır. Zira dinin yasaklarını âmirinin emriyle çiğnemesi, onu sorumluluktan aslâ kurtarmaz. Aşağıdaki hadîs-i şeriflerde, günah işlemeyi emreden yöneticiye itaat edilmeyeceği açıklanacaktır.

Hadisler

664- ??? ??? ??? ??? ??????? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????? ??????? ??????? ? ?????? ??? ???????? ??????????? ????? ????? ??????????? ????? ?????? ???? ?????? » ????? ???? .

664. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir müslümanın, günah işlemesi emredilmediği sürece, sevdiği veya sevmediği bütün konularda devleti yöneten kimseye itaat etmesi şarttır. Bir günah işlemesi emredildiği zaman ise kimseyi dinleyip itaat etmez."

Buhârî, Ahkâm 4, Cihâd 108; Müslim, İmâre 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 87; Tirmizî, Cihâd 29; Nesâî, Bey'at 34; İbni Mâce, Cihâd 40

Açıklamalar

Bir devlet başkanı veya bir yönetici, emirlerine itaat edildiği sürece başarılı olur. Aksi halde idareciliğinin hiçbir anlamı kalmaz. Başarılı olmak isteyen yönetici, yönettiği kimselere doğruyu ve uygun olanı emretmelidir. Ancak o takdirde emrine uyulmasını beklemeye hakkı olur. Yöneticinin verdiği emirler, yönetilen bazılarının işine gelmeyebilir; çıkarcıların menfaatine ters düşebilir. Bu emir veya kanunlar Allah'ın buyruklarına aykırı olmadığı sürece herkesin ona itaat etmesi gerekir. Devleti yönetmenin, huzur ve emniyeti sağlamanın tek yolu budur.

Devlet başkanına veya onun temsilcilerine itaatin bir istisnası vardır. O da verilen emirlerin veya çıkarılan kanunların Allah'ın buyruklarına ters düşmesidir. Allah'ın emrine ters düşen, diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, dince günah sayılan bir buyruğun hiçbir şekilde uygulanma şansı yoktur. Zira devleti yöneten kimselere itaat etmeyi kesin bir şekilde emreden din, onların buyrukları Allah'ın buyruklarına ters düştüğü zaman, kendilerine itaat etmemeyi aynı kesinlikle emreder.

Yöneticilerin dine ters düşen buyruklarına kesinlikle uymamak gerektiğini pek güzel açıklayan bir olay vardır:

Bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz hazırladığı bir müfrezenin başına ensardan Abdullah İbni Huzâfe*radıyallahu anh*'ı kumandan tayin etmiş, mücâhidlere de kumandanlarına itaat etmelerini emretmişti. Nasıl olduysa yolda giderken Abdullah İbni Huzâfe askerlerin bazı hareketlerine sinirlendi. Onlara:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana itaat etmenizi emretmedi mi? diye sordu. Onlar da:

- Evet, emretti, dediler. Bunun üzerine kumandan:

- Haydi bana odun toplayıp getirin, dedi. Mücahidler odunları toplayıp getirince, onları yakmalarını söyledi. Ateş yakılıp da alevler yükselince, mücâhidlere ateşe girmelerini emretti. Hepsi de sahâbî olan mücâhidlerin bir kısmı duraksadı, bir kısmı ise kumandanın emrini yerine getirmek üzere hazırlanmaya başladı. Kumandanlarının bu akıl dışı emrine uymayanlar, arkadaşlarını:

- Ne yapıyorsunuz siz? Biz cehennem ateşinden kaçarak Resûlullah'a sığınmış kimseleriz. Şimdi ateşe nasıl atılırız! diye uyardılar.

Onlar meseleyi tartışırken ateş söndü. Kumandanın da sinirleri yatıştı.

Medine'ye döndükleri zaman olayı Resûl-i Ekrem Efendimiz'e anlattılar. O zaman Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- *"Eğer mücâhidler bu ateşe girselerdi, kıyamet gününe kadar bir daha oradan çıkamazlardı. Çünkü yöneticiye itaat, ancak mâkul ve meşrû olan emirler için söz konusudur"* (Buhârî, Ahkâm 4).

Asr-ı saâdet'te geçen bu dikkate değer olay, itaatin sınırları hakkında pek güzel fikir vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın şahsî çıkarlarına ters düşse bile, devlet büyüklerinin dine aykırı olmayan emirlerine itaat etmek gerekir.

2. Allah'a ve O'nun buyruklarına karşı gelmek söz konusu olduğu zaman, hiçbir kula itaat edilmez.

665- ???? ??? : ?????? ??? ????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ?????????? ?????? ????? : «???? ???????????? » ????? ???? .

665. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sözünü dinleyip itaat etmek üzere bîat ettiğimiz zaman bize:

"Gücünüz yettiği kadar" buyururdu.

Buhârî, Ahkâm 43; Müslim, İmâre, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 24; İbni Mâce, Cihâd 41

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz İslâmiyet'i kabul eden kimselerden Allah'ın buyruklarına uyacaklarına dair söz yani bîat alırdı. Daha önce bîat etmiş kimselerden gerek gördüğü zaman tekrar söz aldığı olurdu.

Bîat konusu 188 ve 323 numaralı hadislerin açıklamasında daha geniş bir şekilde incelenmiştir.

Peygamber Efendimiz sahâbîlerini ve dolayısıyla ümmetini çok sevdiği için, onlardan bir konuda söz alırken, *"Bunu gücüm yettiği kadar yapacağım"* demelerini isterdi. Böylece insanın, yapamayacağı bir işe söz vermemesi gerektiğini öğretirdi. Zira dürüst ve dindar bir kimse verdiği sözü, ne kadar zor da olsa yapmalıdır. Söz verdikten sonra, bunu yapmak pek zormuş diye caymak doğru olmaz. Bu sebeple insan kararını vermeden önce iyi

düşünmelidir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in telkin buyurduğu gibi "Gücüm yettiği kadar yapacağım" diye söz vermek en uygunudur. Zira verilen söz haklı bir gerekçe ile yapılamadığı takdirde, kimse "Bunu niçin yapmadın?" diye zorlayamaz. Nitekim halife Abdülmelik İbni Mervân'a Suriye ve Mısır halkı bîat edince, hadisimizin râvisi Abdullah İbni Ömer hazretleri de bîat etmek durumunda kaldı ve halifeye yazdığı mektupta, "Allah'ın kitâbı ve Peygamber'in sünneti üzerine, Allah'ın kulu emîrü'l-mü'minîn Abdülmelik'e -gücüm yettiği kadar- itaat etmeye söz veriyorum. Oğullarım da bu şekilde bîat ettiklerini arzederler" dedi (Buhârî, Ahkâm 43).

İnsan ibadetlerini bile gücü yettiği kadar yapmakla mükelleftir. Bu konu üzerinde de titizlikle duran Peygamber Efendimiz *"İbadetleri gücünüz yettiği kadar yapınız"* buyururdu (Buhârî, Îmân 32, Savm 49, 52). İbadette ölçülü olma konusu 144-154. hadisler arasında geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ümmetine karşı pek şefkatliydi.
2. Bu sebeple bîat alırken onların "Gücüm yettiği kadar itaat edeceğim" demelerini isterdi.
3. Devlet reisi güç yetmeyecek bir şey emretmedikçe, birlik ve beraberliğin sağlanması için, ona itaat etmek gereklidir.

666- ????? ??? : ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ????? ????? ??? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ? ?????? ???? ??????? ?? ???????? ??????? ????? ?????? ??????????? » ???? ???? .

??? ?????? ?? : « ????? ???? ?????? ????????? ?????????? ? ???????? ????? ??????? ?????????? » . « ????????? » ???? ????? .

666. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Kim bağlılık sözü verdiği devlet başkanına karşı sebepsiz yere itaatsizlik ederse, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın huzuruna, tutunacağı hiçbir delili bulunmaksızın çıkar. Devlet başkanına bağlılık sözü vermeden ölen kimse, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur."

Müslim, İmâre 58

Yine Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

"Cemaatten ayrılarak ölen kimse, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur."

Müslim, İmâre 53, 54

Açıklamalar

Abdullah İbni Ömer bu hadisi, o devrin önemli siyâsî hâdiselerinden biri üzerine rivayet etmiştir. Hadisi kendisine rivayet ettiği zât, Kureyş kabilesine mensup kahraman sahâbî Abdullah İbni Mutî'dir.

Abdullah İbni Mutî' haksızlıklara dayanamayan bir mizaca sahipti. Bir zamanlar halife Muâviye'nin Ziyâd İbni Ebîh'i Medine'ye vali tayin etmesine de şiddetle karşı çıkmıştı. Emevîler onun bu tavrını bildikleri için, Yezîd'e bîat alınırken, halkı kışkırtabilir diye onu hapse atmışlardı. Başta Abdullah İbni Ömer olmak üzere bazı kimseler buna şiddetle itiraz ettiler ve onu hapisten çıkarttılar.

Yezîd halife seçilince Abdullah İbni Mutî' buna bir tepki olarak Medine'yi terk etmek istedi. Fakat Abdullah İbni Ömer onun yanına giderek yukarıdaki hadisi okudu ve Medine'den ayrılmasına engel oldu.

Yezîd'in içki içtiği ve namaz kılmayı terk ettiği gerekçesiyle 63 (683) yılında Hicaz'da ona karşı isyan başlayınca, Abdullah İbni Mutî' muhâcirlerin kumandanlığını üstlenmiş, daha sonraki yıllarda Mekke'de İbnü'z-Zübeyr'in saflarında yine Emevî idaresine karşı çarpışmıştır.

Hadisimiz fitne ve kargaşaya sebep olmamak için devlet başkanına bîat etmenin lüzumunu açıklamakta ve yapılan bîatı bozacak meşrû bir sebep bulunmadıkça, devlet başkanına verilen bağlılık sözünde durmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Sebepsiz yere devlet başkanına itaatsizlik etmenin, kıyamet günü Allah Teâlâ'nın huzurunda insanı haksız ve bir duruma düşüreceğini belirtmektedir.

Câhiliye devrinde herkes kendi başına buyruktu. Bağlandıkları bir devlet başkanı yoktu. O devir kargaşanın ve Allah'a inanmamanın bir simgesi olduğu için, devlet başkanına bîat etmeden ölen şahıs, Câhiliye döneminde ölen bir kimseye benzetilmiş ve böyle birinin başsız, düzensiz bir toplumda yaşayıp öleceği, müslümanca bir hayat süremeyeceği anlatılmak istenmiştir. Bu ifadeden, düzensiz bir toplumda ölen kimselerin dinsiz ve imansız gideceği mânası çıkarılamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meşrû bir devlet başkanına itaat etmek gerekir.
2. Müslümanların birliğinin sağlanması devlet başkanına yapılacak bîata bağlıdır.
3. Devlet başkanı Allah'a karşı gelmedikçe ve halkını buna zorlamadıkça, ona itaat etmek şarttır.

667- ???? ????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ??????? ? ???? ????????? ????????? ????? ?????? ? ??????? ??????? ????????? » ???? ??????? .

667. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üzerinize tâyin edilen yönetici, başı kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa sözünü dinleyip kendisine itaat ediniz."

Buhârî, Ezân 54, 56, Ahkâm 4. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 39

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

668- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ????????? ?????????? ?? ???????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ??????? » ????? ???? .

668. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zenginken, fakirken; neşeliyken, kederliyken ve başkası sana tercih edilirken bile söz dinleyip itaat etmen şarttır."

Müslim, İmâre 35, 41, 42. Ayrıca bk. Buhârî, Fiten 2; Nesâî, Bey'at 1-5; İbni Mâce, Cihâd 41

Açıklamalar

Devletin devamı, milletin birliği ve beraberliği, halkın huzuru ve sükûnu her şeyden önemlidir. Bunu sağlamak da devlet işlerini yürüten kimselere itaat etmekle mümkündür. Yöneticiler Allah'a karşı gelmedikçe, yönettikleri insanları günaha sürüklemedikçe sözleri dinlenmelidir. İnsan bu konuda zenginken veya huzurluyken başka, fakirken veya kederliyken daha başka düşünmemelidir. Hatta idareci haksızlık ederek kendi çıkarlarını ön planda tutsa, yakınlarını kayırsa bile, bunlar ona isyan etmek için yeterli sebep değildir.

Vali veya kumandan olarak tâyin edilen kişi, başı kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa, hatta bir hadiste buyurulduğu üzere *"kolları ve bacakları kesilmiş bir köle de olsa"* (Müslim, İmâre 36) küçümsenmeyecek, sözü dinlenip kendisine itaat edilecek, arkasında namaz kılınacaktır.

Devleti yöneten kişiyi Allah'a karşı gelmesi sebebiyle devirmek söz konusu olduğu zaman bile, bir kargaşanın çıkıp çıkmayacağı, insanların bundan zarar görüp görmeyeceği hesaplanacaktır. Şayet bu uygulama büyük kargaşaya sebep olacaksa, uygun zamana kadar haksızlıklara sabretmek gerekecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsan farklı zamanlarda değişik hislere kapılarak devlet başkanına karşı tutumunu değiştirmeyecektir.
2. Kendisine bir haksızlık yapılsa bile, milletin huzurunun bozulmaması için buna katlanacaktır.
3. Valilik, kumandanlık veya benzeri görevlerle başa gelen bir idareci, görünüşü ve kökeni itibariyle sevilmeyen biri de olsa, ona itaat edilecek, buyruğu dinlenecektir.

669- ??? ???? ??????? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ? ?????????? ???????? ? ???????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ??? ????????? ? ???????? ???? ???? ?? ????????? ??? ????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ???????? ??????? . ??????????? ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ???? ?????? ??? ?????? ????? ????? ???? ??????? ??? ??????? ????????? ???? ????? ?? ????????? ????? ? ??????????? ????? ?? ???????? ???? ? ????? ??????????? ????? ?????? ????????? ?? ????????? ? ????????? ???????? ????? ???????? ????????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ? ????? ?????????? ???????? ???????? : ????? ?????????? ? ????? ?????????? ? ?????? ????????? ????????? ????????? : ????? ????? ? ?????? ??????? ??? ?????????? ?? ???????? ? ????????? ???????? ? ??????????? ????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ? ????????? ??? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? .

????? ????? ?????? ??????????? ???????? ????? ? ??????? ??????? . ?????????? ??? ?????????? ? ????? ????? ????? ???????? ? ????????? ?????? ??????? » ????? ???? .

?????? : « ????????? » ?? : ???????? ????????? ????????? ??????????? . « ????????? » ???? ????? ?????? ??????? ???????? : ??? ?????????? ???? ??????? ??????? ???????? . ?????: « ???????? ???????? ?????? » ?? : ???????? ?????? ????? ??????? ? ?? : ???????? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ????????? . ????? : ??????: ????????? ????????? ??? ????? ????????? ????????? ????? : ??????? ?????? ??????? .

669. Abdullah İbni Amr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir seferde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraberdik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını düzeltiyor, kimimiz ok atış tâlimleri yapıyor, kimimiz de otlayan hayvanların başında bulunuyorduk. Derken Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in müezzini "Haydin namaza!" diye seslendi. Biz de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında toplandık. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Benden önceki bütün peygamberlerin görevi, ümmetlerini iyi olduğunu bildikleri şeye dâvet etmek, kötü olduğunu bildikleri şeyden de sakındırmaktı. Sizin içinde bulunduğunuz ümmetin huzur ve sükûnu, önce gelenler zamanında olacaktır. Daha sonrakilerin başına çeşitli belâlar ve bilmediğiniz kötülükler gelecektir. Öyle fitneler çıkacak ki, bu fitnelerin bir kısmı diğerinden daha hafif olacaktır. Yine öyle fitne ve kargaşa çıkacak ki, onu gören mü'min, işte beni bu mahveder diyecektir. Sonra ortalık sakinleşecek; arkasından öyle müthiş bir fitne çıkacak ki, mü'min, işte bundan kurtuluş yok, diyecektir."

"Bir kimse cehennemden kurtulup cennete girmeyi istiyorsa, Allah'a ve âhiret gününe imân etmiş olarak ölmelidir. Kendine yapılmasını istediği şeyleri o da başkalarına yapmalıdır. Bir kimse devlet başkanına bîat eder, elini tutup ona samimiyetle bağlanırsa, elinden geldiği kadar ona itaat etmelidir. Bu arada bir başkası ortaya çıkarak yönetimi ele geçirmeye çalışırsa, derhal onun boynunu vurunuz."

Müslim, İmâre 46. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 25; İbni Mâce, Fiten 9

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf Resûlullah Efendimiz'in mûcizelerinden biridir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devirlerinde müslümanlar huzur içinde yaşamış, Hz Osman'ın hilâfeti zamanında huzursuzluk baş göstermiş, onun şehid edilmesiyle başlayan fitne ateşi sönmek bilmemiştir. Her devir bir öncekini aratmıştır. Dün bugünden, bugün de yarından hayırlı olagelmiştir.

Bugün dünyayı kasıp kavuran ve bir türlü durmayan savaşlar, eskinin kılıçla yapılan savaşlarına rahmet okutmaktadır. Gelişen silahların kahredici gücü, geleceğin geçmişten daha kötü olacağını ve eskilerin bilmediği kötülüklerin yaşanacağını göstermektedir. Bununla beraber ikinci Ömer diye anılan Ömer İbni Abdülazîz'in halife olmasıyla yaşanan huzurlu yıllar, geleceğin geçmişten her zaman kötü olmayacağının bir işaretidir.

Bu kargaşa döneminde yapılması gerekenler hususunda Peygamber Efendimiz neleri tavsiye etmiştir? Bunları şöyle sıralayabiliriz:

* İnsan imânını her şeyden üstün tutmalı, onu korumaya çalışmalı ve imânlı olarak ölmeye gayret etmelidir.

* Fitne döneminde genellikle yaş ile kuru, iyi ile kötü birbirine karışır. İnsanlar mantıkî olmaktan çok hissî davranırlar. Müslümanlar birbirlerine asla düşman gözüyle bakmamalı ve bu kâfirdir, bu münâfiktır diye birbirini suçlamamalı, birbirinin ölümüne fetvâ vermemelidir.

* Herkes kendi için istediğini diğer müslüman kardeşi için de istemeli, kendi için istemediği kötü şeyleri diğer kardeşi için de temenni etmemelidir.

* Meşrû bir devlet başkanına bağlandıktan sonra ona elden geldiğince itaat etmeli, daha sonra ortaya çıkarak kendine bîat edilmesini isteyen kimseye yüz vermemeli, birliğin ve beraberliğin devamı için, gerekiyorsa o fitneciyi ortadan kaldırmalıdır. Millet iki ayrı şahsa bağlanmışsa, bunlardan kendisine ilk bîat edilen etrafında toplanmalı, böylece bir kargaşaya meydan vermemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu ümmetin ilk gelenleri, sonradan gelenlerden daha hayırlıdır.
2. Her devirde fitne ve kargaşa eksik olmayacak, genellikle gelecek geçmişi aratacaktır.
3. İnsan bulunduğu devirde birliği ve beraberliği korumaya gayret etmeli, fitnecilere âlet olmamalıdır.
4. Devleti yönetenler ve âlimler halka iyi ve doğru olanı tavsiye etmeli, kötü ve zararlı davranışlardan sakındırmalıdır.
5. İmânı korumak en önemli iş kabul edilmeli ve herkes mü'min olarak can vermeye gayret etmelidir.
6. Mü'min kendi için istediğini başkası için de istemelidir.
7. İnsanı günaha ve Allah'a karşı gelmeye zorlamadığı sürece, seçilen yöneticiye itaat etmeli, ona baş kaldırmamalıdır.

670- ??? ??? ????????? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ???? : ????? ??????? ??? ????? ????????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : ?? ??? ??????? ? ????????? ??? ??????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ? ??????????? ?????? ? ????? ??????????? ? ????????? ??? ? ????? ?????? ? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? « ????????? ????????? ? ???????? ???????? ??????????? ????????? ?? ??????????? » ????? ???? .

670. Ebû Hüneyde Vâil İbni Hucr *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Seleme İbni Yezîd el-Cu'fi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Yâ Nebiyyallah! Başımıza kendi haklarını bizden isteyen, fakat bizim hakkımızı bize vermeyen yöneticiler tâyin edilirse, bize ne yapmamızı emredersin? diye sordu.

Resûl-i Ekrem onun bu sorusuna cevap vermedi. Bir daha sorunca Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Onların sözünü dinleyip kendilerine itaat edin. Onlar yapmaları gerekenden, siz de yapmanız gerekenden sorumlusunuz."

Müslim, İmâre 49-50. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 30

Vâil İbni Hucr

Vâil İbni Hucr Hadramut kralıydı. Hz. Peygamber'in İslâmiyet'e dâvet ettiğini haber alınca, tacını tahtını bırakıp bir heyetle birlikte Medine'ye doğru yola çıktı. Resûlullah Efendimiz onun İslâmiyet'i kabul etmek niyetiyle gelmekte olduğunu, daha Medine'ye ulaşmasından üç gün önce ashâbına haber verdi. Vâil huzuruna girince, Efendimiz, ona değer verdiğini göstermek için mübarek ridâsını çıkarıp yere serdi ve üzerine onunla birlikte oturdu.

Vâil'in geldiğini öğrenen ashâb-ı kirâm Mescid-i Nebevî'de toplanınca, Efendimiz Vâil'i yanına alarak bir konuşma yaptı. Onun Yemen'in Hadramut bölgesinden hiçbir tesir altında kalmadan, sırf müslüman olmak arzusuyla geldiğini söyledi ve kendisine dua etti. Vâil bir müddet Medine'de kaldıktan sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tarafından Hadramut'a vali tayin edildi.

Daha sonraları Kûfe'ye yerleşen, Sıffîn'de Hz. Ali'nin yanında yer alan Vâil İbni Hucr, 71 hadis rivayet etmiştir. Muâviye devrine kadar yaşadığı bilinmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

671- ?????? ?????? ??????? ?? ???????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???????? ?????? ???????? ? ???????? ????????????? ? » ????? : ?? ?????? ??????? ? ????? ???????? ???? ??????? ?????? ???? ? ????? : « ????????? ??????? ???? ????????? ? ??????????? ?????? ???? ?????? » ????? ???? .

671. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Benden sonra adam kayırma olayları ve görmeye alışmadığınız işler meydana gelecektir" buyurdu. Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Bizden o günleri görenlere ne emredersiniz? diye sordular.

Şöyle cevap verdi:

- "Yapmanız gereken görevleri yaparsınız, hakkınız olan şeyin size verilmesini Allah'tan niyâz edersiniz."

Buhârî, Fiten 2, Müslim, İmâre 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 25

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, haksız ve zâlim idarecilere nasıl davranmak gerektiği sorulmuştu.

Bu hadiste de adam kayırma türünden bazı haksız işler görüldüğü zaman nasıl davranmak gerektiği sorulmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in her iki soruya da aynı cevabı verdiğini görmekteyiz. Kısacası demek istiyor ki, herkesin bir görevi vardır; siz yönetilenler olarak kendi görevinizi yerine getirin. Sizden istenen zekâtı verin. Cihâda çağrıldığınız zaman kaçmayın ve yöneticilerin diğer meşrû emirlerine uyun.

Yönetenlerin görevini de Efendimiz, herkese eşit ve âdil davranmak ve halkın hakkını vermek şeklinde belirtti. Yöneticiler görevlerini yapmadıkları takdirde ise, onlara isyan etmenin, ihtilâl yaparak hak aramaya kalkmanın doğru olmayacağını söyledi ve o zaman *"Hakkınızın size verilmesi için Allah'dan yardım dileyin"*, buyurdu. Yâni zâlim idârecileri ıslâh etmesini veya onları milletin başından defedip lâyık olanları getirmesini Allah'tan dilemeyi tavsiye etti.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* başka hadislerinde, ileride pek çok adam kayırma olayı meydana geleceğini hatırlatmakta ve âhirette Kevser havuzu başında kendisiyle buluşuncaya kadar bu tür olaylara sabredilmesini tavsiye buyurmaktadır (Buhârî, Humus 19, Menâkıb 25; Müslim, Zekât 132, 139).

Konumuzla ilgili bütün hadisler bir arada düşünüldüğü zaman görülüyor ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz, milletin birliğinin bozulmaması için bu nevi haksızlıklara sabretmeyi tavsiye etmekte, sabredenlerin kendisini Kevser havuzu başında bulacağını, böylece sabrının karşılığını göreceğini söylemekte, orada mazlumların zâlimlerden hakkını alacağını ve üstelik cennette pek çok ikrama kavuşacağını belirtmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman devlet başkanları, hadiste işaret buyurulan kötü idarecilerden olmamak için gayret göstermeli, tercihlerinde kimseye haksızlık etmemeli ve herkese hakkını titiz bir şekilde vermelidir.
2. Halk da görevini yapmalı, haksızlıkla karşılaşınca halini Allah'a arzedip ondan yardım istemelidir.

672- ??? ??? ????? ??? ??????? ??? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ? ????? ????? ???????? ?????? ???????? » ????? ????

672. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş, bana karşı gelen Allah'a karşı gelmiş olur. Devlet başkanına itaat eden bana itaat etmiş, devlet başkanına karşı gelen bana karşı gelmiş olur."

Buhârî, Cihâd 109, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 32, 33. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 27; İbni Mâce, Mukaddime 1, Cihâd 39

674. hadisle birlikte açıklanacaktır.

673- ??? ??? ????? ??? ?????? ????? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ????? ???? ????????? ?????? ????????? ? ??????? ??? ???? ???? ?????????? ?????? ????? ??????? ????????? » ????? ???? .

673. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Devlet yöneticisinden hoşa gitmeyen bir şey gören kimse sabretsin. Zira kim devlet başkanına itaatten bir karış dışarı çıkarsa, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur."

Buhârî, Fiten 2; Müslim, İmâre 56

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

674- ??? ??? ??? ??? ?????? ??? ??? : ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ?????? ?????????? ????????? ?????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? .

??? ????? ?????? ????? ?? ?????? ? ??? ??? ????? ?? ????? .

674. Ebû Bekre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Kim devlet başkanına ihânet ederse, Allah da ona ihânetinin cezasını verir."

Tirmizî, Fiten 47. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 42, 49

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin üçü de, daha öncekiler gibi, devlet başkanına itaatle ilgilidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz devlet başkanına itaat etmeyi Peygamber'e ve dolayısıyla Allah'a itaatle bir tutmakta ve bu sözüyle **"Kim Peygamber'e itaat ederse, gerçekten Allah'a itaat etmiş olur"** [Nisâ sûresi (4), 80] âyet-i kerîmesine işaret etmektedir. Hadîs-i şerîfin *Sa-hîh-i Buhârî* ve *Müslim*'deki rivayeti devlet başkanına itaatin gereğini şöyle açıklamaktadır:

"Devlet reisi millet için bir siperdir. Onun kumandasında savaş yapılır. Onun sayesinde düşmandan korunulur" (Buhârî, Cihâd 109; Müslim, İmâre 43).

Müslümanların huzuru ve selâmeti, İslâmiyet'in gereği gibi yaşanması, dolayısıyla dinin güçlenmesi başta sağlam bir devlet başkanı bulunmasına bağlıdır. Müslümanlar yöneticileri etrafında kenetlendikleri ve aralarına herhangi bir bozgunculuğun girmesine meydan vermedikleri takdirde, hiçbir düşman onların birliğini ve dirliğini bozamaz. Müslümanların devlet başkanlarına destek vermesi İslâm devletini güçlendirir; devletin devlet olarak, milletin de millet olarak görevlerini mükemmel bir şekilde yapmasını sağlar.

Müslümanların devlet başkanına bağlılık sözü verdikten sonra bîatlarını bozarak onun aleyhinde çalışmaları ise, devletin zayıflamasına ve görevlerini gereği gibi yapmamasına yol açar. Neticede hem devlet hem de millet zayıf düşer. Bu hal din ve devlet düşmanlarının işine yarar.

Devlet başkanları veya onların temsilcileri gayri meşrû hareketlerde bulundukları zaman, hemen karşı tavır takınıp devleti ve idareyi zayıf düşürecek teşebbüslere girişmemelidir. Öyle durumlarda sabırlı davranmalı, bu haksızlıkların giderilmesi için çaba sarfetmelidir. Sabırsızlık gösterip bozguncu tavır takınmak, devlet reisinden ve dolayısıyla İslâm ümmetinden kopmaktır. Efendimiz'in ifadesiyle devlet başkanından bir karış dahi ayrılmak, devleti başsız ve güçsüz bırakmaya yol açar. Buna sebep olan kimseler de, tıpkı Câhiliye devrinde olduğu gibi, düzeni bozulmuş bir toplumda yaşayıp ölmeye mahkûm olurlar. Efendimiz'in sözünü ettiği Câhiliye devrinde ölmüş gibi olmak işte budur. Bu konu 666. hadiste de işlenmiştir.

674 numaralı hadiste Resûlullah Efendimiz'in devleti yönetenlere isyan edenleri tehdit ederek:

"Kim Devlet başkanına ihânet ederse, Allah da ona ihânetinin cezasını verir" buyurduğunu okuduk.

Bu hadisi rivayet eden ve kısa hal tercümesi onuncu hadiste geçen Ebû Bekre*radıyallahu anh*, bir adamın, dinin uygun görmediği türde bir elbise giyen valiyi halka göstererek "Valimize bakın, fâsıkların giydiği elbiseden giymiş" demesi üzerine onu azarladı ve böyle konuşmamasını tenbih ettikten sonra, yukarıdaki hadisi rivayet etti.

Bu hadisin Ahmed İbni Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayeti biraz daha geniş olup şöyledir:

"Kim dünyada Allah'ın sultanına ikram ederse, Allah da ona kıyamet gününde ikram eder. Kim dünyada Allah'ın sultanına ihânet ederse, Allah da ona kıyamet gününde ihânetinin cezasını verir"
(V, 42, 49).

Allah'ın sultanı demek, Allah'ın buyruklarını uygulayan devlet başkanı demektir. Peygamber Efendimiz'in devlet başkanı hakkında böyle güzel ifâdeler kullanması, hatta bununla da yetinmeyerek devlet başkanına karşı gelenlerin ve sözünü dinlemeyenlerin kıyamet gününde Allah Teâlâ'yı karşılarında bulacaklarını söylemesi boşuna değildir. Zira İslâmiyet'ten önce Araplar devlet başkanı, sultan, emîr gibi mefhumları bilmezlerdi. Onlar sadece kendi kabilelerinin reislerini bilir, başka kimseye boyun eğmezlerdi. Peygamber Efendimiz İslâm devletini kurup muhtelif yerleşim bölgelerine emirler ve valiler tâyin edince, halk bunu yadırgadı. Hatta kendi kabilelerinden olmayan emire itaat etmeyenler bile oldu. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, emirin devlet başkanını temsil ettiğini ve onu devlet başkanı gibi kabul etmek gerektiğini söyledi ve temsilcisine itaat etmeyi kendine itaatle bir tuttu. Ona karşı gelenlerin kendisine karşı gelmiş sayılacağını ve bunların âhirette perişan olacağını açıkladı.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Devlet başkanına ve onu temsil eden kişilere itaat etmek hem Allah'ın hem de Peygamber'in emridir. Zira devletin ve milletin birliği ve bütünlüğü buna bağlıdır.
2. Devlet başkanına ve onu temsil eden vali ve kumandan gibi kimselere itaat etmeyenler, Allah'a ve Peygamber'ine karşı gelmiş olurlar.
3. Yöneticiler Allah'ın buyruklarına açıkça karşı gelmedikçe, sevilmeseler bile onlara itaat etmeli, zulümlerine katlanılmalıdır. Zira onlara karşı yapılacak ayaklanmalar yüzünden, devlet ve millet zarar görebilir.
4. Devlet başkanına ihanet etmek şiddetle yasaklanmıştır.

81- ??? ????? ?? ???? ??????? ??????? ??? ???????? ??? ?? ????? ???? ?? ?????? ???? ????

YÖNETİCİLİĞE TALİP OLMAMAK

GÖREV KENDİSİNE DÜŞMEDİKÇE GÖREV İSTEMEMEK VE
YÖNETİCİLİKTEN UZAK DURMAYA ÇALIŞMAK

Âyet

?????? ???????? ?????????? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ???????? ??? ????????? ?????
???????? ????????????? ????????????? [83]

"İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuk yapmayı istemeyenlere nasib ederiz. Sonunda kazançlı çıkanlar, fenalıktan sakınanlardır."

Kasas sûresi (28), 83

Âyet-i kerîmede sözü edilen âhiret yurdu, Allah Teâlâ'nın mü'min kullarına ikram edeceği cennettir. Cenneti kazanabilmek için yeryüzünde böbürlenmemek, hakkı olmayan bir şeye göz koymamak, yapamayacağı işlere tâlip olmamak ve netice itibariyle bozgunculuk yapmamak şarttır.

Diğer bir ifadeyle Allah'ın âlemlerin rabbi olduğunu göğsünü gere gere söylemekten ve ona bütün kalbiyle iman etmekten kaçmamak, Cenâb-ı Hakk'a asla kafa tutmamak, büyüklük taslamamak, kendisine verdiği malı ve kabiliyetleri kötü yolda kullanmamak, lâyık olmadığı bir işe tâyin edilmek için çaba harcamamak gerekmektedir.

Ömer İbni Abdülazîz'in vefât edeceği zamana kadar tekrar tekrar okuyup durduğu bu âyet, Allah'a boyun eğmenin, ona teslim olmanın, onun verdiğine kanaat etmenin ve hak etmediğini istememenin önemini ortaya koymaktadır.

Hadisler

675- ??? ??? ???? ??? ??????? ?? ??????? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ???????? ?? ??????? : ?? ?????? ????????? ? ???????? ?? ??????????? ??? ?????? ???????? ?????? ?????? ? ??? ?????????? ??? ??????? ??????? ??????? ? ????? ???????? ???? ?????? ? ???????? ?????? ?????? ?????? ? ?????? ???? ??? ???? ? ?????? ??? ???????? » ????? ???? .

675. Ebû Saîd Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:

"Abdurrahman İbni Semüre! Kimseden yöneticilik görevi isteme! Zira bu görev sen istemeden verilirse, Allah yardımcın olur. Eğer sen istediğin için verilirse, Allah'dan yardım göremezsin.

"Bir de bir şeye yemin ettikten sonra başka bir davranışı daha hayırlı görürsen, hayırlı olanı işleyip yeminin için keffâret öde!"

Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 19, İmâre 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 2; Tirmizî, Nüzûr 5; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 5

Abdurrahman İbni Semüre

Kureyş kabilesinden olup adı Abdükülâl idi. Mekke'nin fethi sırasında müslüman olunca, Hz. Peygamber ona Abdurrahman adını verdi. Daha sonra Mûte Savaşı'na ve Tebük Gazvesi'ne katıldı.

Hz. Osman devrine kadar hiçbir idârî görev almadı. Irak'ın fethinde bulundu ve bilhassa Horasan cephesinde savaştı. Cemel Vak'ası'ndan sonra Hz. Muâviye'nin yanında yer aldı. Sîstan valiliğine tayin edildi. Birçok şehrin İslâm hâkimiyetine girmesinde önemli hizmetleri oldu. Afganistan'ın başşehri Kâbil'i bir ay kuşattıktan sonra ele geçiren de odur.

Son derece cesur ve mütevâzi bir kumandandı. Peygamber Efendimiz'den on dört hadis rivayet etti. Kendisinden de Abdullah İbni Abbâs, Saîd İbni Müseyyeb, Muhammed İbni Sîrîn ve Hasan-ı Basrî gibi sahâbî ve tâbiîlerin hadis rivayet ettiği Abdurrahman İbni Semüre 50 (670) yılında Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte sözü edilen yöneticilik, valilik, kaymakamlık gibi devleti temsil etme görevidir. Peygamber Efendimiz devletin gücünü kudretini temsil edecek kişilerin bu göreve lâyık, şahsiyetli, bilgili ve işinin ehli kimseler olması gerektiğine işaret buyurmakta, makam ve mevki heveslisi değersiz ve şahsiyetsiz kimselerin böyle önemli mevkilere getirilmemesi icap ettiğini hatırlatmaktadır. Zira koltuk sevdasına kapılmış olan menfaatçiler, o makamlardan hesapsız çıkarlar elde etmeyi umdukları için, araya hatırlı kimseler koyarak, hatta gerekirse büyük rüşvetler vererek göz diktikleri mevkileri elde etmek isterler.

Peygamber Efendimiz Abdurrahman İbni Semüre'ye valilik, kaymakamlık gibi yöneticiliğe tâlip olmamayı tavsiye etmekte, herkesin bu görevleri başaramayacağını hatırlatmaktadır. Şayet bir kimse böyle önemli görevlere lâyık ise ve bu hizmet devleti yönetenler tarafından kendisine teklif ediliyorsa, görevi kabul edip devletine hizmet etmelidir. Kendisi tâlip olmadığı halde lâyık görülerek iş başına getirilen kimse, Peygamber Efendimiz'in belirttiğine göre, Cenâb-ı Hakk'ın yardımını görür ve işinde başarılı olur. Şahsî arzusu ve hırsı sebebiyle bir görevi kendisi isteyip yönetici olan kimseler ise Allah Teâlâ tarafından desteklenmezler. Onlar karşılaştıkları meseleleri şahsî yetenekleri ile halletmek zorunda kalırlar.

İdarecilik görevine ehil olsa bile, bir kimsenin içindeki ihtirası dışarı vurarak bu görevi istemesini Peygamber Efendimiz doğru bulmamış, 681 numaralı hadiste görüleceği üzere, böyle kimselere görev vermemiştir. İnsanın geçimini temin etmek için yöneticilerden yapabileceği bir iş istemesi, elbette bu yasağın dışında kalır.

Hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in verdiği ikinci öğüt, bir şeyi yapmayacağım veya yapacağım diye yemin eden, fakat daha sonra düşündüğünün aksini yapmanın daha hayırlı olduğunu gören kimsenin, yemin ettim bir kere diyerek yanlışta ısrar etmemesidir. Zira hatada ısrar etmek ikinci bir hatadır. Aklı başında olan kimse hatalı yolu bırakır, doğru olanı yapar. Zira hatanın neresinden dönülse kârdır.

Dinimiz yeminden dönmenin çaresini göstermiş, yolunu yordamını öğretmiştir. Hadîs-i şerîfte hatırlatıldığı şekilde bilerek ve isteyerek veya istemeyerek yeminini bozan kimse, **yemin kefâreti** vermek suretiyle hatasını bağışlatabilir.

Yeminden dönme konusu 73. hadiste geçmiş olup ayrıca 1718-1721. hadislerde ele alınacaktır.

Yeminini bozan kimse bunun cezasını zenginlik durumuna göre öder. Yemin bozmanın cezası sırasıyla köle âzad etmek, değilse on fakire bir günlük yiyeceklerini vermek yahut onları giydirmektir. Bunlara gücü yetmeyen kimse ise birbiri peşine üç gün oruç tutacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Devlet başkanından önemli görevlere kendisini tayin etmesini isteyenler genellikle o görevi kötüye kullanacak kimseler olduğundan, Peygamber Efendimiz memuriyet istemeyi doğru bulmamıştır.

2. Kendisi arzu etmeden bir göreve getirilmek istenen kimse teklif edilen görevi kabul etmelidir. Zira böyle kimselerin bir ihtirası bulunmayacağı için Allah Teâlâ onlara yardım edip başarılı kılar.

3. Bir göreve kendi arzusuyla tayin edilen kimse, problemlerini kendi kabiliyetiyle çözmek zorundadır. Zira öyle ihtiras sahiplerine Allah yardım etmez.

4. Öfkeye kapılarak bir işi mutlaka yapacağım veya asla yapmayacağım diye yemin eden kimse, öfkesi geçince aklını başına alıp düşünmeli, gerekiyorsa yeminini bozup cezasını ödeyerek doğru ve hayırlı olanı yapmalıdır.

676- ??? ??? ??? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??? ??? ?????? ???????? ???? ??????? ??? ?? ??????? ???????? ?? ??????????? ??? ??????? ??? ????????? ??? ??????» ???? ????.

676. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ebû Zer! Senin gerçekten zayıf olduğunu görüyorum. Kendim için ne istiyorsam senin için de onu isterim. İki kişiye bile olsa sakın başkan olma! Yetim malına da yöneticilik yapma!"

Müslim, İmâre 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 4; Nesâî, Vesâyâ 10

678. hadisle birlikte açıklanacaktır.

677- ???? ??? : ??? : ?? ???? ?????? ??? ??????????? ? ????? ??????? ??? ??????? ????? ???: « ?? ??? ????? ?????? ?????? ? ???????? ?????? ? ??????? ??? ???????? ?????? ????????? ? ????? ?? ?????? ???????? ? ???? ???? ????? ????? » ???? ???? .

677. Yine Ebû Zer radıyallahu anh şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Beni vali tayin etmez misin? demiştim.

Eliyle omuzuma vurarak şöyle buyurdu:

- "Ebû Zer! Sen zayıf bir adamsın. İstediğin görev ise bir emanettir. Bu emaneti ehil olarak alan ve üzerine düşeni yapanlar müstesna, aslında bu görev kıyamet gününde bir rezillik ve pişmanlıktır."

Müslim, İmâret 16

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

678- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ???????? ??? ???????? ? ????????? ???????? ???? ????????? » ????? ??????? .

678. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:

"Siz memuriyet alma konusunda pek istekli davranacaksınız. Halbuki o yanıp tutuştuğunuz görev, kıyamet gününde bir pişmanlık sebebi olacaktır."

Buhârî, Ahkâm 7. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 39, Kudât 5

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadiste Peygamber Efendimiz'in devlet görevine, özellikle de yöneticiliğe istekli olmayı doğru bulmadığı görülmektedir.

Hadislerden ilk ikisi, 62 numaralı hadiste tercüme-i hâlini okuduğumuz Ebû Zer el-Gıfârî *radıyallahu anh* ile ilgilidir. Ebû Zer el-Gıfârî'yi, çok mütevâzî oluşu, açık kalpliliği ve doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen tabiatı sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz pek severdi. Bir defasında onun hakkında *"Şu gök kubbenin altında ve yeryüzünün üstünde Ebû Zer'den daha doğru sözlü kimse yoktur"* buyurmuştu (Tirmizî, Menâkıb, 35; İbn Mâce, Mukaddime, 11). Zaman zaman kendisine adıyla hitap ederek nasihatlerde bulunan Peygamber Efendimiz, Ebû Zerr'e, valilik gibi önemli memuriyetler bir yana, iki kişiye bile başkanlık yapmamasını, bir de yetim malına velî, diğer bir ifadeyle mütevellî olmamasını tavsiye etmiştir. Yöneticiliğin, altından kalkılması zor ilâhî bir emanet olduğunu, onu ancak yöneticiliğe yatkın insanların başarabileceğini söylemiş, üstesinden gelemeyecekler için idareciliğin kıyamet günü bir rezillik, pişmanlık ve perişanlık olacağını bildirmiştir.

Burada anlaşılması zor gibi görünen husus, kendisi bütün memurların, yöneticilerin ve valilerin üstünde bir âmir ve bir devlet başkanı iken Peygamber *aleyhisselâm*'ın Ebû Zerr'e yönetici olmamayı tavsiye etmesidir. Resûlullah Efendimiz Ebû Zerr'in huyunu, karakterini, daha açık bir ifadeyle onun aşırı zühdünü, dünyaya hiç değer vermemesini iyi biliyordu. Ona *"Sen zayıf bir adamsın"* diye buyururken, valiliğin gerektirdiği bazı özelliklerin onda bulunmadığına işaret ediyordu. Nitekim Ebû Zer hazretleri Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra, diğer sahâbîlerin aksine, zekâtı verilmiş bile olsa, ihtiyaç fazlası malın biriktirilmeyip Allah yolunda harcanması gerektiğini savunmuştur. Bu kanaatte olan birisi, yönettiği kimselerin malını, mülkünü nasıl koruyabilir? Yapacağı görevin özelliklerini taşımayan, kendilerini veya mallarını idare edeceği kişileri, gelebilecek her türlü zarardan koruyacak güçte ve liyâkatte bulunmayan kimselerin böyle zor işlere tâlip olması, hem kendileri için hem de yöneteceği insanlar için fayda yerine zarar getirir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebû Zer'e kendisini misâl olarak gösterirken, seni çok severim, kendim için istediğimi senin için de isterim, şayet Allah Teâlâ bana yardım edip desteklemeseydi, doğrusu ben de bu işin altından kalkamazdım. Onun için sen yöneticilik isteme, iki kişiye başkan

olmayı, hatta bir yetimin malını idare etmeyi bile arzu etme, demek istemiştir.

Bir kimse, lâyık olmadığı ve üstesinden gelecek yeteneği bulunmadığı bir göreve tâlip olmadan önce, Resûlullah Efendimiz'in haber verdiği kıyamet günündeki acı sonu, rezilliği ve pişmanlığı iyi düşünmelidir. Fâni dünyanın iki günlük sultanlığı için âhiretin bitip tükenmeyen rezilliğini göze almak nasıl bir akıldır?

İyi ve âdil bir idarecinin kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın arşının gölgesinde barınacak yedi bahtiyardan biri olacağı da unutulmamalıdır. Üstesinden gelip gelemeyeceğini düşünmeden memuriyet alma hırsıyla yanıp tutuşan kimselerin bulunduğu bir zamanda, görevini mükemmel bir şekilde yapacağı bilinenlerin yöneticilikten görevinden kaçınmaları doğru değildir. Hatta kendisine teklif edilen böyle bir görevi almak, yerine göre bir zarûrettir.

676 numaralı hadiste, değerli insanların uygun olmayan isteklerini geri çevirirken, onları kırmamaya dikkat etmek gerektiği pek güzel bir ifadeyle belirtilmiştir. Peygamber Efendimiz kendisinden görev isteyen Ebû Zerr'in, bu görevi insanlara hizmet etmek için arzu ettiğini bildiği kadar, onun yapısının ve mizacının idareciliğe elverişli olmadığını da biliyordu. Fakat bu gönül adamını, bazılarına yaptığı gibi sert bir ifadeyle geri çeviremezdi. Ona *"Kendim için ne istiyorsam senin için de onu isterim"* diyerek devlet hizmeti yapamayacağını tatlı bir üslûpla hatırlattı.

Konu, önemi sebebiyle, bir sonraki bahiste tekrar ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Devlet memurluğu isteyen kimse bu göreve tayin edilmemelidir.
2. Yöneticilik görevi yapamayacağını bilen kimse, bu işe asla tâlip olmamalıdır.
4. Devlet memurluğuna tayin edilen kimse, görevinin sorumluluğunu iyi bilmeli ve görevine asla ihânet etmemelidir.
5. Devlet kademelerinden birinde görev alan ve görevini hakkıyla yapan kimselerin mânevî mükâfatı pek büyüktür.
6. Üstesinden gelemeyeceği bir idarecilik görevini alan kimse, âhirette bin pişman olacaktır.
7. Yetim malını gereği gibi korumak, son derece değerli bir hizmet ve insana büyük sevap kazandıran bir hayırdır.

82- ??? ???? ??????? ??????? ??????? ?? ???? ??????
??? ????? ???? ???? ???????? ?? ????? ????? ??????? ????

YÖNETİCİLERİN İYİ YARDIMCI EDİNMESİ

DEVLET BAŞKANI VE KADI GİBİ YÖNETİCİLERİ, İYİ BİRER
YARDIMCI EDİNMEYE TEŞVİK ETMEK VE BUNLARI
KÖTÜ ARKADAŞLAR EDİNİP ONLARIN TAVSİYELERİNİ
TUTMAKTAN SAKINDIRMAK

Âyet

???????????? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ????????????? [67]

"O gün dostlar bile birbirine düşman kesilecektir; sadece Allah'tan korkanlar böyle olmayacaktır."

Zuhruf sûresi (43), 67

Âyet-i kerîme, birbirlerini dünya menfaatleri için seven, şahsî çıkarları için dostluk kuran kimselerin kıyamet gününde birbirine düşman olacağını belirtmektedir. Zira onları birbirine bağlayan şahsî çıkarlar ve nefsânî hazlar son bulmuştur. Parasıyla veya nüfuzuyla insanları kendi etrafında toplayan kimselerin, arkalarından gidilecek insanlar olmadığı artık anlaşılmıştır. İşte o zaman suçlamalar başlayacak, kötü kimseler uydukları liderlerini "Bizi baştan çıkaran, doğru yoldan uzaklaştıran budur" diye suçlayacaklar; fakat başının telâşına düşmüş o liderler bu nevi suçlamaları kabul etmeyip kendilerini savunacaklardır.

Birbirini sadece Allah rızâsı için seven kimseler ise, dünyada olduğu gibi âhirette de birbirlerine dost ve destek olacaklardır. İlâhî nimetler içinde yüzerken dostlarını hatırlayacaklar, onları arayıp soracaklar ve dostlarının da kendileri gibi bahtiyar olması için Cenâb-ı Hakk'a niyazda bulunacaklardır.

Hal böyle olunca, devletin çeşitli kademelerinde ve önemli mevkilerde görev almış kimseler, kendilerine hem dünyada hem de âhirette faydalı olacak, her zaman dost kalacak iyi kimseleri yardımcı seçmelidir.

Hadisler

679- ?? ??? ????? ???? ????? ??? ?????? ????? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ?????? ??????? ??? ??? ? ??? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ?????????? : ????????? ????????? ???????????? ????????? ???? ? ????????? ????????? ????????? ????????? ????? ?????????? ?? ?????? ??????? » ???? ??????? .

679. Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamberin ve başa geçirdiği her halifenin mutlaka iki yardımcısı olmuştur. Bunlardan biri ona doğru yolu gösterir ve buna teşvik eder. Diğeri kötü yolu gösterir ve ona teşvik eder. Günahtan uzak duran, Allah'ın koruduğu kimsedir."

Buhârî, Ahkâm 42, Kader 8. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 32

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

680- ??? ????? ??? ?????? ???? ????? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ?????? ????????? ????? ? ?????? ?? ????? ????? ? ?? ???? ??????? ? ???? ?????? ???????? ? ????? ?????? ??? ????? ??? ????? ?? ??????? ????? ? ?? ???? ?? ????????? ? ???? ?????? ?? ????????». ???? ??? ???? ?????? ???? ??? ??? ???? .

680. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bir devlet başkanı hakkında hayır dilediği zaman, ona unuttuğunu hatırlatan, hatırladığını yapmaya yardım eden doğru sözlü bir yardımcı verir. Şayet Allah Teâlâ o devlet başkanı için hayır dilemezse, ona unuttuğunu hatırlatmayan, hatırladığını yapmaya yardım etmeyen kötü bir yardımcı verir."

Ebû Dâvûd, İmâre 4. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 33

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz başta olmak üzere bütün peygamberlerin yardımcıları, sırdaşları ve danışmanları olmuştur. İsrâiloğullarına gönderilen peygamberler, 657 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Resûl-i Ekrem Efendimiz gibi birer devlet başkanı idiler. Devlet başkanları ve halifeler, devlet işlerini kendileriyle birlikte yürütecekleri, istişâre edip konuşacakları vezirlere, bakanlara ihtiyaç duyarlar. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbıyla, özellikle de Hz. Ebû Bekir'le istişâre ettiği bilinmektedir.

Peygamberler mâsum oldukları için yani Allah Teâlâ onları kötülüklerden koruduğu için yanlış yönlendirmeye gelmezler. Kendilerine doğru olmayan bir fikir telkin edilse bile bunu yapmazlar.

Allah Teâlâ'nın yardım ettiği devlet başkanları kendilerine iyi vezirler ve bakanlar seçerler. İlâhî yardımdan mahrum olanlar da, kendilerine destek olmak yerine devlet çarkının sakatlanmasına yol açacak kötü yardımcılar seçerler.

Cenâb-ı Hak bu konuda şu tavsiyede bulunmaktadır:

"Ey iman edenler! Mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler" [Âl-i İmrân sûresi (3), 118].

Bazı âlimler hadîs-i şerîfte geçen iki yardımcı ifadesini, biri melek, diğeri şeytan olmak üzere iki yardımcı şeklinde anlamışlardır. Nitekim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün:

- *"Her insanın biri cinlerden diğeri meleklerden olmak üzere iki arkadaşı vardır",* buyurmuştu. Sahâbîler:

- Senin de var mı, yâ Resûlallah? diye sorunca:

- *"Evet benim de vardır. Yalnız Allah Teâlâ bana yardım etti de, cinlerden olan arkadaşım müslüman oldu. Artık bana sadece doğru ve hayırlı olanı tavsiye ediyor"*, buyurdu (Müslim, Münâfikîn 69).

Sahîh-i Buhârî şârihi Kirmânî, bu iki sırdaşı, biri fenalıklara teşvik eden nefs-i emmâre, diğeri hayır yapmaya yönelten nefs-i levvâme şeklinde de anlamanın mümkün olduğunu söylemiştir.

İki sırdaş veya arkadaş sözünü her üç şekilde de anlamak mümkündür. Cenâb-ı Hak bizlere iyiyi tavsiye eden, hayıra çağıran dostlar nasip etsin ve onların güzel telkinlerini yapmaya muvaffak buyursun. Âmîn...

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Devlet başkanları kendilerine iyi, doğru ve güzeli gösterecek ve onları gerçekleştirmeye yardım edecek, kötü olan her şeyden sakındıracak sağ duyulu yardımcılar ve müsteşarlar seçmelidir.

2. Devlet başkanları Cenâb-ı Hakk'ın bazı insanları fenalıklardan koruduğunu göz önünde bulundurmalı, Allah Teâlâ'nın kendisini de kötülerin telkininden himaye etmesini niyaz ederek ihlâsla ve samimiyetle çalışmalıdır.

3. İyi yardımcıları sayesinde isabetli kararlar veren yöneticiler, Cenâb-ı Hakk'ın himayesini kazanmış değerli idarecilerdir.

83- ??? ????? ?? ????? ???????? ??????? ??????? ?? ???????? ??? ????? ?? ??? ????? ????? ???

YÖNETİCİLİK İSTEYENLERE GÖREV VERMEMEK

DEVLET YÖNETİCİLİĞİ VE KADILIK GİBİ MEMURİYETLERE
TALİP OLAN VE BU GÖREVLERE AŞIRI DÜŞKÜNLÜK
GÖSTEREN KİMSELERİ TAYİN ETMEMEK

Hadis

681- ?? ??? ???? ????????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ???? ??? ?????? ? ???? ????????? : ?? ????? ?????? ???????? ???? ???? ??? ??????? ?????? ? ???? ????? ? ???? ?????? ?????? ???? ? ???? : « ????? ??????? ?? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ? ?? ?????? ????? ???? » .

681. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Amcamın oğullarından ikisiyle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmiştim. Onlardan biri:

- Yâ Resûlallah! İdaresini Cenâb-ı Hakk'ın sana verdiği görevlerden birine bizi âmir tayin et! dedi. Öteki amca oğlu da benzeri bir şey söyledi.

Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Vallahi biz isteyeni veya görev hırsı bulunanı yönetici yapmıyoruz."

Buhârî, Ahkâm 7, İcâre 1, İstitâbetü'l-mürteddîn 2; Müslim, İmâre 15

Açıklamalar

Halkı âdil bir şekilde yönetmek, Cenâb-ı Hakk'ın üzerinde ısrarla durduğu konuların başında gelmektedir. Bu sebeple Nevevî, 675-678. hadislerin bulunduğu bahiste, konuyu yöneticiliğe talip olmamak adıyla işlediği halde, burada onu yöneticilik isteyene görev vermemek başlığı ile değişik bir açıdan tekrar ele almıştır.

Şurası bellidir ki, Cenâb-ı Hak herkesi farklı kabiliyetlerde yaratmıştır. Bu sebeple her şahsın, bir başkasına nisbetle daha iyi yapabileceği bir meslek vardır. İdarecilik ise özel kabiliyetlere, üstün meziyetlere sahip olmayı gerektiren bir iştir. Gerekli şartlara ve vasıflara sahip olmayan kimse bir şehre veya ülkeye yönetici tayin edildiği zaman, o şehrin veya ülkenin düzeni bozulur, halkın huzuru yok olur, hakları elden gider. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz her isteyene memuriyet vermemiş, bazı sevdiklerine de bu zor işe talip olmamayı tavsiye etmiştir.

Hadisimizin diğer rivayetinden öğrendiğimize göre, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin amca oğulları ona, Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* ile görüşerek kendisine bir konuyu arzedeceklerini söylemiş ve bu hususta aracılık yapmasını istemişlerdi. Ebû Mûsâ amcazâdelerini kırmamış, fakat Hz. Peygamber'le hangi konuda görüşmek istediklerini de sormamıştı. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huzuruna çıkınca, bu iki zât ondan yöneticilik istediler. Bunu duyan Ebû Mûsâ pek şaşırdı ve zor durumda kaldı. Nitekim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona dönerek:

- *"Sen bu işe ne diyorsun, Ebû Mûsâ?"* diye sorunca:

- Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bunlar içlerinden geçeni bana söylemediler. İş isteyeceklerini bilmiyordum, diye özür diledi. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *"Görev isteyen kimseyi biz işimize tayin etmeyiz"* buyurdu (Buhârî, İstitâbetü'l-mürteddîn 2; Müslim, İmâre 15). Sonra da kendisinden herhangi bir görev istemeyen Ebû Mûsâ hazretlerini Yemen'e vali tayin etti.

53 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Peygamber Efendimiz kendisine gelerek:

- Yâ Resûlallah! Falan kimseyi vali (veya vergi memuru) tayin ettiğin gibi beni de tayin etmez misin? diyen Üseyd İbni Hudayr hazretlerinin bu isteğine hiç cevap vermedi. Onu kırmamak için bir başka konuya temas ederek, ileride adam kayırma türünden bazı haksızlıklar göreceklerini, kendisiyle Kevser havuzu başında buluşuncaya kadar bunlara sabretmelerini tavsiye etti. Halbuki Üseyd hazretleri ensar dediğimiz Medineli müslümanların ileri gelenlerinden biriydi. İslâmiyet'i ilk kabul edenlerdendi. Akabe biatinde Medineli müslümanların temsilcisiydi. Uhud Gazvesi'nde Peygamber Efendimiz'in etrafından ayrılmayan birkaç yiğitten biriydi. Buna rağmen Resûlullah Efendimiz onun memuriyet isteğini sükûtla geçiştirdi.

Meziyet ile faziletin başka başka şeyler olduğu unutulmamalıdır. Nice eli öpülecek, duası alınacak faziletli kimseler vardır ki, idarecilik ve yöneticilik yapacak kabiliyetleri yoktur. Üseyd İbni Hudayr'ın "Falan kimseyi vali tayin ettiğin gibi beni de tayin etmez misin?" derken kastettiği zâtın Amr İbni Âs olduğu söylenmektedir. Amr İbni Âs yöneticilik ve kumandanlık konularında üstün meziyetlere sahipti. Hz. Ömer onun bu yönünü pek takdir eder ve Amr'a mutlaka yöneticilik yaptırmak gerekir, derdi. Halkın menfaati işe ehil olanı tayin etmeyi gerektirdiği için Resûlullah Efendimiz Amr İbni Âs'ı yönetici yapmıştı.

Devletin idaresi kendilerine teslim edilecek kimseler, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ortaya koyduğu bu ölçüye göre seçilmelidir. Dinin, devletin ve halkın menfaati bunu gerektirir.

Yönetici olmayı çok isteyen kimseler, genellikle dünya zevklerine aşırı derecede düşkün ihtiras sahipleridir. Tarih boyunca hep böyle olagelmiştir. Onların bu hırsı sebebiyle ordular birbiriyle çarpışmış, binlerce mâsum kanı dökülmüş, ırz ve namuslar çiğnenmiş, servetler heder olup gitmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Devleti ve halkı yönetme konusunda aşırı istekli olanlar, genellikle menfaatlerini ön planda tutan kimselerdir. Bu sebeple görev isteyenlere prensip olarak görev verilmemelidir.
2. Görev verecek mevkide bulunanlar işi mutlaka ehline vermeli, bu konuda hatır gönül dinlememelidir.

???? ?????

84- ??? ?????? ????? ??????? ??? ?????? ??

EDEP BÖLÜMÜ

UTANMA DUYGUSU (HAYÂ), DEĞERİ VE BU DUYGUYA
SAHİP OLMAYA TEŞVİK ETMEK

682- ?? ????? ?????? ??? ?????? ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?? ????????? ? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? ??????? ???? ????????? » ????? ???? .

682. İbni Ömer *radıyallâhu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, utangaç kardeşine bu huyunu terketmesini söyleyen Medine'li bir müslümanın yanından geçerken ona:

"Onu kendi haline bırak; zira hayâ imandandır" buyurdu.

Buhârî, Îmân 16, Edeb 77; Müslim, Îmân 57-59. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 7; Nesâî, Îmân 27; İbni Mâce, Mukaddime 9, Zühd 17.

683. hadisle birlikte açıklanacaktır.

- ??? ??????? ?? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ?? ?????? ????? ???????? » ???? ???? . ??? ????? ????? : « ???????? ?????? ??????? » ??? ????? : « ????????? ??????? ?????? » .

683. İmrân İbni Husayn *radıyallâhu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hayâ ancak hayır kazandırır."

Buhârî, Edeb 77; Müslim, Îmân 60

Müslim'in bir rivayetine göre ise:

"Hayânın hepsi hayırdır", buyurdu.

Müslim, Îmân 61

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerifi tekrar hatırlayalım:

Medineli müslümanlardan yani ensâr-ı kirâmdan, maalesef adlarını bilemediğimiz iki kardeş, belki de iki din kardeşi utanma duygusu hakkında konuşuyorlardı. Biri, fazla utangaç bulduğu diğerine, utanmanın insanı, haklarını elde etmekten alıkoyduğunu söylüyor, bu huyundan vazgeçmesini tavsiye ediyordu. O sırada yanlarından geçen Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuşmayı duydu ve kardeşine öğüt veren zâta:

"*Onu kendi haline bırak; zira hayâ imandandır"* buyurdu.

Bazı önemli konuları mecâzî ifadelerle anlatmayı faydalı gören Efendimiz, burada da aynı metodu uygulamıştır. Onun "*Hayâ imândandır*" sözüyle anlatmak istediği şudur: İman insanı fena davranışlardan nasıl alıkorsa, utanma duygusu da tıpkı iman gibi insanın fenalık yapmasına fırsat vermez, onu kötülüklerden vazgeçirir. İnsana insanlığını hatırlatır. Onun herhangi bir hayvan olmadığını, aklına eseni yapamayacağını hissettirir. İşte bu nevi telkinlerle hayâ imanı besleyip olgunlaştırır. Böyle olunca da haya insana ancak hayır kazandırır ve onun tamamının hayır olduğu ortaya çıkar.

Konuya şöyle de bakmak mümkündür. Özel telkinlerle düşünce yapısı bozulmayan kimseler insanların gözü önünde meselâ mahrem yerlerini açmaktan veya ulu orta cinsî temasta bulunmaktan utanıp kaçınırlar. Bu kadar bir utanma duygusu hangi dine mensup olursa olsun bütün insanlarda vardır. Utanma duygusunu büsbütün yitirmeyen kimseler hayâsızca davranışlardan kaçındığı gibi, dindar kimseler de dinin haram saydığı günahlardan uzak dururlar. Netice itibariyle insanlar bir yandan utanma duygusu, öte yandan Allah'tan korkma hissi sayesinde, kendilerine yakışmayan davranışlardan kaçınırlar.

Demek oluyor ki, nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, hayâ duygusu baştan sona hayır olup insana ancak hayır kazandırır. Zannedildiği gibi bu asil duygu insanın hakkını elde etmesine engel olmaz. İnsanın rızkını kazanmasına, hakkını elde etmesine engel olan utanma duygusu değil, çekingenliği, korkaklığı ve beceriksizliğidir. Hayâ duygusuyla bu olumsuz özelliklerin hiçbir ilgisi yoktur.

Bu güzel duygu günümüzde maalesef bazı telkinlerle zayıflatılmaktadır. Açılıp saçılmayı, utanma duygusunu bir yana atmayı çağdaş olmanın bir gereği gibi gösterenler, ne pahasına olursa olsun vazifesini lâyıkıyla yapmayı bir nevi aptallık sayanlar, kaytarmayı ve gününü gün etmeyi işbilirlik kabul edenler insana en büyük fenalığı yapıyorlar. Onun fitratındaki utanma duygusunu ve vazife aşkını tahrip etmek suretiyle, kendini mükemmelleştirmesine engel oluyorlar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hayâ dediğimiz utanma duygusu, insanı, mü'minin şahsiyetine yakışmayan fena davranışlardan alıkoyar.
2. İman insanı çirkin hareketlerden ve günahlardan uzaklaştırır.
3. Hayâ imanın yücelip kemâle ermesine yardım eder.

684- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ????? ????????? ? ??? ?????? ????????? ??????? ? ??????????? ????? ?? ??? ????? ?????? ? ????????? ??????? ??????? ??? ????????? ? ???????? ???????? ???? ????????? » ???? ???? .

« ???????? » : ???? ????? . ????? ????? ? ?????? ??? ???????? ??? ??????????? . « ???????????? » : ??????????? ??????????? . « ??????????? » : ????????? ? « ????????? »: ??? ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???? .

684. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İman yetmiş (veya altmış) kadar daldan ibarettir. Bunların en yükseği lâ ilâhe illallah demek, en aşağısı da insana zarar veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Utanmak da imanın dallarından biridir."

Buhârî, Îmân 3; Müslim, Îmân 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 14; Tirmizî, Birr 80; Nesâî, Îmân 16; İbni Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, 127 numarayla "Hayır Yollarının Çokluğu" bahsinde geçmiş ve orada açıklanmıştır.

Burada kısaca şunu belirtelim:

Peygamber Efendimiz imanı, kalbe kök salmış gür bir ağaca benzetmektedir. Bu ağacın bazı dalları **bir mü'minin inanması gereken** esaslarla ilgilidir. Meselâ imanın altı prensibi, Allah'ı sevmek, O'na şükretmek, verdiği sıkıntılara sabretmek, kin, haset, öfke ve hiyânet gibi kötü huyları terketmek bunlardan birkaçıdır.

İmanın bazı dalları bir mü'minin **diliyle söylemesi gereken** kulluk görevlerine dair olup kelime-i tevhîdi diliyle söylemek, ilim öğrenip öğretmek, Allah'ı zikretmek bunlar arasındadır.

İmanın bazı dalları da **bedenle yapılması gereken** davranışlarla ilgilidir. İslâm'ın meşhur beş esası, temizlenmek, iffetli yaşamak, ana babaya, aile fertlerine ve komşulara karşı görevini yapmak, insanlara zarar veren şeyleri yoldan atmak bunlardan birkaçıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz kalp, dil ve bedenle ilgili bütün davranışların esasında imanla ilgili olduğunu belirtmektedir. İman esaslarının en başında gelen ve asla vazgeçilmez olan prensibin kelime-i tevhid yani lâ ilâhe illallah sözü olduğunu söylemektedir. Daha sonra da insanı gerçek mü'min yapacak özelliklerden birini, önemi sebebiyle ayrıca zikretmekte ve utanma duygusunun, iman ağacının vazgeçilmez bir dalı olduğunu açıklamaktadır. Şu halde mü'min, başkalarının yanında yapılması ayıp olan davranışlardan kaçınmalıdır. İnsana utanç veren hareketleri başkaları yaptığı zaman bundan rahatsızlık duymalıdır.

Bize görevlerimizin çok önemli olduğunu hatırlatan bu hadîs-i şerîf, vazifemizi yaptığımız takdirde kazanacağımız ilâhî mükâfatlara da işaret etmektedir. Bir taş, bir diken parçasını yoldan alıp atmak kadar kolay bir iş Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını ve affını kazanmayı sağlarsa, yapacağımız daha önemli bir hareketin Yüce Rabbimiz katındaki değerini ve mükâfatını takdir etmek mümkün müdür?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir mü'minin yapması gereken bütün hareketler, doğrudan doğruya imânla ilgilidir.
2. Cenâb-ı Hakk'ın bizden istediği bütün görevler imanla ilgili olduğu için, görevlerimizi bu din işidir, bu da dünya işidir diye ayırmak mümkün değildir.
3. Utanma duygusu bir kişilik za'fi değil, imanı yüceltip kemâle erdiren vazgeçilemez bir özelliktir.

685- ??? ??? ???? ??????????? ??? ?????? ??? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???? ??????????? ?? ????????? ? ?????? ??? ??????? ????????? ??????????? ?? ???????? . ????? ???? .

??? ???????? : ????????? ??????? ?????? ?????? ??? ?????? ????????? ? ???????? ??? ???????? ?? ????? ??? ??????? . ????????? ??? ??? ???????? ????????? ??????? ?????? ??? : ????????? ??????? ?????? ?? : ???????? ??????? ??????????? . ??????????? ????????? ???? ???????? ?????

685. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*' şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* örtünme çağına girmiş bir genç kızdan daha utangaçtı. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde bunu yüzüne bakınca anlardık.

Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 72, 77; Müslim, Fezâil 67. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 17

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi olan Ebû Saîd el-Hudrî, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in genç sahâbîlerindendi. Diğer sahâbîler gibi o da Hz. Peygamber'in sözlerini ca kulağıyla dinler, bütün hareketlerini dikkatle takip ederdi. Cenâb-ı Hakk'ın üstün terbiyesiyle yetişen Allah Resûlü'nün hareketlerindeki inceliği, diğer insanlarda görülmeyen farklı tutumları derhal farkederlerdi. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine hoşlanmadığı bir şey söyleyen veya huzurunda uygun olmayan bir iş yapan kimsenin hatasını başkalarının yanında yüzüne vurmadığı için, onun bu nevi davranışlardan ne ölçüde incindiğini bilemezlerdi. Fakat onun mübarek yüzüne bakınca, böyle bir kabalığın onu rahatsız ettiğini görürlerdi.

Ebû Saîd el-Hudrî hazretleri Peygamber*aleyhisselâm*'ın sahip olduğu üstün hayâ duygusunu gereği gibi anlatabilmek için, onu bu açıdan bir genç kıza benzetmektedir. Bilindiği gibi İslâm terbiyesiyle yetişmiş bir kız, erginlik çağına girdikten sonra, çocukluk devresini artık geride bıraktığı düşüncesiyle sözüne, davranışına, giyim kuşamına çeki düzen verir. Böylece onun hareketlerine daha bir incelik, zarâfet ve ölçü hâkim olur. İşte Allah'ın Resûlü üstün edep ve hayâ duygusu itibariyle bir genç kızdan daha mükemmeldi. Onun bu üstün edebi, Allah'a veya insanlara ait bir hak çiğnendiğinde, olayın ayıp veya çirkin oluşuna bakmadan derhal müdâhale etmesine engel teşkil etmezdi.

Birbirlerinin yanında çıplak yıkanmaktan çekinmeyen, hatta Kâbe'yi çırıl çıplak tavaf eden Arapların bu hayâsız davranışlarından nefret ederdi. O zamanlar Arabistan'da hamam yoktu. Fakat İran ve benzeri ülkelere gidip gelen tüccarlardan oralardaki hamamlarda çıplak yıkanıldığını duymuştu. Ashâbına bu hâlin çirkinliğini anlattı. Oraları fethedeceklerini haber verdikten sonra, hamama gittiklerinde vücutlarını örtmelerini tenbih etti.

Nevevî bu bahsi şu sözlerle bitirmektedir:

"Âlimler hayânın ne olduğunu şöyle anlatırlar: Hayâ insanı her türlü kötülükten alıkoyan bir huydur. İnsanın kimlere karşı ne gibi görevleri varsa, bu görevleri aksatmamasını sağlar.

Bize gelen rivayete göre **Ebü'l-Kâsım Cüneyd-i Bağdâdî** (ö. 297/909) şöyle demiştir:

Hayâ, Mevlâ'nın sayısız nimetlerini görme ve bu nimetler karşısında ne kadar kusurlu olduğunu farketme hâlidir."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temiz, asil ve duygulu tabiatları sebebiyle utanma duygusu en fazla hanımlarda bulunur.

2. İnsanın değerini yükselten bu güzel duygu Peygamber Efendimiz'in en belirgin özelliklerinden biriydi.

85- ??? ??? ????

SIR SAKLAMA

Âyet

????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ????? ?????????? [34]

"Verdiğiniz sözü ve yaptığınız antlaşmayı yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."

İsrâ sûresi (17), 34

Âyet-i kerîmede, yapılan sözleşmelere, anlaşmalara, verilen sözlere ve va'dlere riâyet edilmesi tavsiye buyurulmaktadır. Kendileriyle sözleşilip anlaşma yapılan kimselerin müslüman olup olmaması farketmez. Müslümanın herkese karşı dürüst davranması gerekir. Müslüman olmayanlar bile onun sağlam şahsiyetine ve sözünün eri oluşuna hayran kalmalıdır. İslâmiyet'in en iyi tebliği böyle yapılır. Müslüman olduğunu söyleyip de sözünde durmayan, yaptığı anlaşmalara uymayan kimse, İslâmiyet'in aleyhinde çalışıyor demektir. Böyle birinin Allah katında ve müslümanlar arasında hiçbir değeri yoktur.

İnsan verdiği sözden, yaptığı anlaşmadan sorumlu olduğunu unutmamalıdır. Anlaşmalara uymadığı takdirde hem kanun karşısında hem de Allah huzurunda yaptığı haksızlığın hesabını verecektir.

Âyetin konumuzla ilgisi şudur: Bir kimsenin sırrını öğrenen, diğer bir ifadeyle kendisine bir sır emanet edilen kimse, o sırrı saklayacağına dair söz vermiş demektir. O sırrı, açıklamasına izin verilmediği sürece, hayatının sonuna kadar her yerde ve her zaman korumakla yükümlüdür. Emanete riayet etmediği takdirde, Allah huzurunda bunun hesabını verecektir.

Bu konu, bir sonraki bahsin baş tarafında daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Hadisler

686- ??? ??? ???? ??????????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???? ??????? ???????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????????? ???????? ?????? ??? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ????????» ???? ???? .

686. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde Allah Teâlâ'ya göre en fena insan, karısıyla mahremiyetini paylaştıktan sonra onun sırrını ifşâ eden kimsedir."

Müslim, Nikâh 123, 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 32.

Birbirine yabancı iki insanın evlenerek hayatlarını birleştirmesiyle aralarında meydana gelen yakınlık Kur'ân-ı Kerîm'de**"birbirinin mahremiyetine girmek"** [Nisâ sûresi (4), 21] ifadesiyle tanımlanmaktadır. Kâinâtın ve insanların yaratıcısı, böylesine bir samimiyeti ve içli dışlı olmayı sadece karı koca için uygun görmüştür. İlâhî kaderin birbirine bağladığı kimselerin bu yakınlığa her zaman saygı göstermesi ve birbirlerine en samimi duygularla bağlanması gerekir. Bunun tabii sonucu olarak da aralarındaki mahremiyeti hem başkalarına göstermemeleri hem de bütün gösterişlerden uzak bu yakınlığı başkalarına ifşâ etmemeleri icap eder. Peygamber Efendimiz bu prensibe uymayanların kıyamet günündeki perişan durumlarına temasla, Allah Teâlâ'nın onları kötü kişilerle bir tutacağını belirtmektedir.

Hadisimizin yukarıda kaynağı verilen diğer rivayetlerine göre Resûlullah Efendimiz, birbiriyle hayatlarını birleştiren kimselerin aralarında geçenleri başkalarına anlatmalarını pek çirkin bulmuş ve bu hareketin "Allah Teâlâ'ya göre emanete hiyanetin en büyüklerinden biri" olduğunu söylemiştir. İşte bu sebeple Cenâb-ı Hak, bir kadınla evlenip onunla en mahrem duygu ve davranışları paylaştıktan sonra aralarında olanı biteni, ben şöyle yaptım, o böyle davrandı şeklinde başkalarına anlatmayı veya kadının bir eksiğini ona buna nakletmeyi emanete hiyanetin en fenası kabul etmiştir. Kadın için de durum aynıdır. Kocasıyla aralarında geçenleri başkalarına anlatması, aynı şekilde emanete ihanettir. Emanete hiyanet ise, dinimizin şiddetle yasakladığı pek çirkin bir huydur.

Vaktiyle bir zât karısını boşayacağını söylediğinde, ona bunun sebebini sordular. İslâmî edebe sahip bu insan:

- Karımın kusurlarını nasıl söyleyebilirim?" diye cevap verdi. Bu meraklı adamlar o zât karısını boşadıktan sonra ziyaretine gelerek:

- Herhalde şimdi söyleyebilirsin, o kadını niçin boşamıştın? dediler. Peygamber ahlâkını iyice benimsemiş olan o güzel insan:

- Yabancı bir kadının kusurlarını nasıl söyleyebilirim, dedi.

Bugün televizyonlarda ve sinemalarda hiçbir İslâmî ve insanî endişe taşımadan gösterilen ahlâk dışı filimler, hadisimizin anlatılmasını yasakladığı hâlleri bütün mahremiyetiyle gözler önüne sermek suretiyle insanların iffet duygularını en ağır şekilde yaralamaktadır. İnsanlara ahlâkın en mükemmelini öğretmek için gönderilen o aziz Peygamber'in yasakladığı eşler arasındaki sırrı ifşâ ahlâksızlığı, günümüzdeki bu âdi teşhir çılgınlığı yanında önemsiz bir davranış gibi görünebilir. Cinsî yakınlık sırasında eşiyle aralarında geçen söz ve davranışları başkasına anlatmanın da bir teşhircilik olduğu unutulmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eşlerin karşılıklı haklarından biri, sırlarını başkalarına ifşâ etmemektir.

2. Cezalar, suçların hafif veya ağırlığıyla orantılıdır. Eşiyle aralarında olup biteni başkalarına söylemenin insanı Allah katında böylesine rezil etmesine bakarak, bu fiilin büyük günahlardan olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

687- ??? ??? ?????? ?? ??? ??? ?????? ????? ?? ??? ??? ?????? ??? ??? ????????? ???????? ?????? ??? : ????? ????????? ???? ??????? ??? ?????? ??? ? ????????? ??????? ????? ?????? : ??? ?????

?????????? ???????? ?????? ????? ? ??? : ?????????? ?? ?????? ????????? ???????? ? ????? ??????? ? ????: ?? ??? ?? ??? ?? ?????????? ????? ??? ? ????????? ??? ?????? ????????? ??? ?????? ??? . ????? : ?? ?????? ?????????? ??????? ????? ????? ? ????? ??? ???? ??? ?????? ??? ? ?????? ??????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??? ???????? ? ????????? ?????? ? ????? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????????? ??????? ? ????????? ???? ????? ???? : ????????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ??????? ? ???? : ????? . ??? : ????? ??? ????????? ??? ??????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ? ???? ??????? .

687. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Hz. Ömer, kızı Hafsa'nın dul kaldığı zamandan bahisle dedi ki:

- Osman İbni Affân ile karşılaştım ve ona Hafsa'dan söz ederek "İstersen sana Hafsa'yı nikâhlayayım" dedim. Osman:

- Hele bir düşüneyim, cevabını verdi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra karşılaştığımızda, "Şimdilik evlenemeyeceğim" dedi. Sonra Ebû Bekir'e rastladım. Ona da:

- İstersen sana kızım Hafsa'yı nikahlayayım, dedim. O ise sustu; ağzını açıp da bir söz söylemedi. Bu sebeple ona Osman'a gücendiğimden daha fazla kızdım.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hafsa'ya Nebiyy-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* talip oldu. Ben de kızımı ona nikâhladım. O sıralarda Ebû Bekir'le karşılaştığımızda bana:

- Hafsa'yla evlenmemi istediğin, benim de sana cevap vermediğim zaman herhalde bana gücenmişsindir, dedi. Ben:

- Evet, diye cevap verdim. Ebû Bekir şunları söyledi:

- Bana bu konuyu açtığında sana bir cevap vermeyişimin sebebi, Hz. Peygamber'in Hafsa ile evlenmekten söz etmesidir. Elbette Resûlullah'ın sırrını ifşâ edemezdim. Şayet Nebiyy-i Muhterem Hafsa ile evlenmekten vazgeçseydi, elbette onunla evlenirdim.

Buhârî, Nikâh 33, 36, 46, Megâzî 12. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 30

Açıklamalar

Hz. Hafsa, Abdullah İbni Huzâfe'nin kardeşi Huneys ile evliydi. İlk müslümanlardan olan Huneys Habeşistan'a hicret etmiş, Bedir Gazvesi'nde (baz rivayetlere göre daha sonra Uhud Gazvesi'nde) bulunmuş faziletli bir sahâbî idi. Savaşta aldığı yara sebebiyle Medine'de vefat edince, o sıralarda yirmi yaşında bulunan Hz. Hafsa da dul kaldı. Hz. Ömer kızının iyi bir insanla evlenmesini arzu ediyordu.

Bugün oğlumuzu evlendirirken iyi bir gelin aramak bize nasıl tabii geliyorsa, İslâmiyet'in bütün incelikleriyle yaşandığı o saâdet devrinde, bir babanın kızı için damat araması da aynı şekilde tabii karşılanırdı. Bir insanın ahlâkından ve faziletinden emin olduğu kimselere kızıyla evlenmelerini teklif etmesi asla yadırganmazdı. Buhârî'nin bu hadisi *Sahîh*'inde, **"bir kimsenin faziletli birine kızıyla veya kız kardeşiyle evlenmesini teklif etmesi"** başlığı altında zikretmesi de bunu göstermektedir. Ayrıca şunu da belirtelim ki, o fazilet devrinde, kocası ölen bir kadının, iddet müddeti dediğimiz dört ay on günlük bekleme süresi bittikten sonra fazla beklemeden evlenmesi de uygun görülürdü. İşte bu sebeple Hz. Ömer kızının iyi bir kimse ile evlenmesini arzu ediyordu.

Bedir Gazvesi'nin kazanıldığı günlerde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in kızı Rukiyye vefat etmiş, Hz. Osman da dul kalmıştı. İşte bu sebeple Hz. Ömer ona kızıyla evlenmesini teklif etmişti. Fakat Hz. Osman bu teklife hemen cevap vermemiş, bir müddet düşündükten sonra evlenemeyeceğini söylemişti. Belki de Resûl-i Ekrem'in Hafsa ile evlenme düşüncesine o da vâkıf olmuş ve tıpkı Hz. Ebû Bekir gibi Resûl-i Ekrem'in sırrını ifşâ etmek istememiş, bu sebeple Hz. Ömer'e evlenmeyi düşünmediğini söylemişti. Hatıra bir başka sebep daha geliyor: Hz. Osman Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in dul kızı Ümmü Gülsüm (Ümmü Külsûm) ile hicretin üçüncü yılında evlendiğine göre, belki de onunla evlenme hususunda bazı ümitleri vardı ve Hz. Ömer'in teklifini bu sebeple kabul etmemişti.

Hz. Ebû Bekir'in durumu ise daha farklıydı. Resûl-i Ekrem ona bir sırrını açmıştı. Belki de kayınpederi olması sebebiyle ileride ona gönül koymaması için Hafsa ile evlenme düşüncesinden özellikle söz etmişti. Hz. Ömer kendisine kızıyla evlenmeyi teklif ettiği zaman ona Resûl-i Ekrem'in tasarısından bahsetse, Resûlullah'ın emanetine hiyânet etmiş olurdu. Kim bilir belki de Resûl-i Ekrem, Hafsa ile evlenme düşüncesinden vazgeçerdi. O zaman da Ömer Allah'ın Resûlü'ne gönül koyabilirdi. "En iyisi Ömer'i gücendirmek pahasına da olsa cevap vermemektir" diye düşündü. Şayet Resûl-i Kibriyâ bu evlenme düşüncesinden vazgeçerse, o zaman arkadaşının teklifini seve seve kabul ederdi. Çünkü Ömer, kendisinin evli olduğunu bile bile kızıyla evlenmesini teklif etmişti. İşte bu müşkil durum sebebiyle Hz. Ömer'in teklifine müsbet veya menfi bir cevap veremedi.

Hz. Ebû Bekir'in bu nâzik tavrı, bir İslâm edebine dikkatimizi çekmektedir. Bir kimsenin güvendiği bazı dost ve arkadaşlarına açtığı geleceğe dönük tasarısı, onlara emanet ettiği bir sırdır. Hele bu sır biriyle evlenmek gibi hassas bir konuya dair ise, onun izni olmadan bu tasarıyı başkalarına söylemek emanete hiyanettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayırlı ve faziletli gördüğü birine kızıyla, kardeşiyle veya bir yakınıyla evlenmesini teklif etmek İslâm büyüklerinin âdetidir. Bunu utanıp sıkılma konusu yapmamak gerekir.
2. Resûlullah ve ashâbı evlenme ve evlendirme konusunda daha rahat ve tabii idiler.
3. Sırlar birer emanettir. Bu emanete hiyânet etmemek gerekir. Hele bu sır evlenme gibi hassas bir konuda ise daha dikkatli davranmalıdır.
4. Bazı sebeplerle kendisine her şey açıkca söylenemeyen bir dosta, ortada sakınca kalmadığı zaman, olup bitenler anlatılarak gönlü alınmalıdır.

688- ??? ????? ??? ?????? ???? ????? : ????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ? ?????????? ???????? ??? ?????? ???? ??????? . ??? ???????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ???????? ???? ??????? ??? ???? : « ??????? ??????? » ????? ?????????? ??? ????????? ???? ??? ???????? . ????? ??????? ??????? ??????? ?????? ? ??????? ???? ???????? ???????? ?????????? ????????? ? ???? ???? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ???????? ?????????? ? ????? ?????? ???????? ?

???????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? : ?? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : ?? ?????? ??????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? . ???????? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ???????? ???????? ????? ?? ???????? ???? ??????? ? ????? ?????????? ?? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? : ?????? ????? ????? ? ???? ???? ???????? ?? ????????? ?????? ????????? « ????? ???????? ???? ?????????? ???????? ?? ????? ?????? ????? ???? ?????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ? ???? ?? ????? ?????? ????? ??? ???????? ? ???????? ?????? ????????? ? ???????? ????? ???????? ????? ??? » ?????????? ???????? ???? ?????? ? ???????? ????? ?????? ???????? ????????? ? ???? : « ??? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ???????? ?????? ???????????? ? ??? ???????? ?????? ???? ???????? ? » ????????? ?????? ???? ??????? ? ????? ???? . ???? ??? ???? .

688. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımları onun yanında otururlarken Fâtıma tıpkı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gibi yürüyerek çıkageldi. Resûl-i Ekrem onu görünce sevindi ve **"merhaba kızım"** diyerek sağ veya sol yanına oturttu. Sonra Fâtıma'nın kulağına bir şeyler fısıldadı. Fâtıma yüksek sesle ağlamaya başladı. Onun aşırı üzüntüsünü görünce kulağına bir şey daha fısıldadı. Bu defa Fâtıma güldü. Fâtıma'ya:

- Hanımları yanındayken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sadece sana bir sır verdi; sen de ağladın, dedim ve Resûlullah kalkıp gidince, ona: "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana ne söyledi?" diye sordum. Fâtıma:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sırrını kimseye söyleyemem, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince de:

- Senin üzerindeki analık hakkıma dayanarak Resûlullah'ın sana verdiği sırrı bana söylemeni istiyorum, dedim. Fâtıma:

- Şimdi olabilir, dedi ve şunları söyledi: Resûl-i Ekrem kulağıma ilk defa bir şey söylediğinde, Cebrâil'in nâzil olan Kur'an âyetlerini baştan sona okumak üzere her yıl bir -veya iki- defa geldiğini, fakat bu yıl aynı maksatla iki defa geldiğini söyledi ve **"Ecelimin yaklaştığını anlıyorum; Allah'a karşı saygıda kusur etme ve sabırlı ol! Benim senden önce gitmem ne iyi!"** buyurdu. Bunun üzerine gördüğün gibi çok ağladım. Benim çok üzüldüğümü görünce, kulağıma tekrar bir şeyler fısıldayarak: **"Fâtıma! Mü'min hanımların -**veya **bu ümmetin kadınlarının- hanımefendisi olmak istemez misin?"** buyurdu. O zaman da gördüğün gibi güldüm.

Buhârî, Menâkıb 25, Fezâilü ashâbi'n-nebî 12, Megâzî, 83, İsti'zân 43; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 97-99. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 64.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz en küçük kızı olan Hz. Fâtıma'yı çok severdi. Sevgili eşi Hz. Hatice vefat ettiği zaman, onun yokluğunu, yalnız kaldıkları evlerinde uzun süre kızıyla birlikte paylaşmıştı. Hz. Fâtıma babasının yanına geldiği zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz onu ayakta karşılayıp kucaklar, yanaklarından öper ve elinden tutarak kendi yerini ona ikram ederdi. Bir sefere gideceği zaman en sonra sevgili kızıyla vedalaşır, seferden dönünce de ilk önce onunla görüşürdü. Aralarındaki sevgi böylesine güçlüydü.

Hadisimizin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Hz. Fâtıma'nın babasını ziyareti Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in son hastalığı sırasında olmuştu. Bu ziyaret esnasında Resûlullah'ın ona verdiği birinci sır, bütün rivayetlere göre, yakında vefat edeceğini bildirmesidir. İkinci sır ise, diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre, Hz. Fâtıma'nın *mü'min kadınların hanımefendisi* olduğu müjdesi yanında, Resûl-i Kibriyâ'nın vefatından sonra **ailesi arasında ona ilk önce Fâtıma'nın kavuşacağı** haberiydi. Nitekim Müslim'in, yukarıdaki rivayetten hemen sonra zikrettiği hadiste de bu husus görülmektedir.

Sevginin o muazzam gücünü bilenler, Fâtıma *radıyallahu anhâ*'nın bir müddet sonra öleceği haberini bir müjde gibi sevinçle karşılamasını yadırgamazlar. Zira o, her şeyden önce, Resûl-i Ekrem'e tıpkı diğer mü'minler gibi, bir peygamber olarak iman etmişti ve bu imanın bir gereği olarak Peygamber *aleyhisselâm*'ı canından da çok seviyordu. Bu kadar çok sevdiği insan onun aynı zamanda babasıydı. Hem bir baba hem de bir peygamber olarak en derin muhabbetle sevdiği insandan ayrılmak, 29 numaralı hadiste gördüğümüz gibi onu derin bir hüzne boğmuş ve hassas gönlünü perişan etmişti. Hz. Fâtıma'yı teselli eden tek şey, pek yakında babasına kavuşma düşüncesiydi. Nitekim bu mûcize aynen gerçekleşmiş, Resûlullah'ın vefatından altı ay kadar sonra (3 Ramazan 11/22 Kasım 632) ve henüz 24 yaşındayken babasına kavuşmuştu.

Hadisimizin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'e Kur'ân-ı Kerîm'i getirmek üzere sık sık gelen Cebrâil *aleyhisselâm*, Ramazan aylarında **yılda bir defa**, o güne kadar gelen Kur'an âyetlerini karşılıklı olarak birbirlerine okumak üzere gelirken, o yıl bu maksatla **iki defa** gelmişti. Allah'ın Resûlü onun bu farklı tutumundan, ömrünün sona ermek üzere olduğu sonucunu çıkarmıştı. Nitekim öyle olmuş, bir sonraki ramazana dört ay kala (12 Rebiülevvel 11/ 7 Haziran 632 Pazartesi günü) Rabb'ine kavuşmuştu.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgisi, Hz. Fâtıma'nın sır saklama hususundaki titizliğidir. Resûlullah'ın sözü geçen bilgileri, hanımlarının yanında sadece kendisine fısıldamasına bakarak bunların sır olduğunu düşünmüş ve konuştukları meseleyi, ısrarla sorulmasına rağmen kimseye söylememiştir. Zira bu bilgilerin başkalarına söylenmesi mahzurlu olmasaydı, Resûlullah kendisine sır olarak söylemezdi. Belliki Resûlullah, vefatına kimsenin üzülmesini istemiyor, Cenâb-ı Hak da bunu herkesin bilmesini uygun görmüyordu. Ama Resûlullah vefat ettikten sonra bu sözlerin artık sır olmaktan çıktığını düşünen Hz.

Fâtıma, Hz. Âişe'nin ısrarlı bir şekilde sorması üzerine babasıyla neler konuştuklarını haber vermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Fâtıma'nın yaptığı gibi, sırların birer emanet olduğunu düşünmeli ve bu bilgiler sır özelliği taşıdığı sürece kimseye söylenmemelidir.

2. Baba, ana, evlat, kardeş gibi yakınların vefatı halinde ağlamakta hiçbir sakınca bulunmamakla beraber, Efendimiz'in kızına tavsiye ettiği gibi, ağlarken ölçüyü kaçırmamalı, sabırlı olmaya gayret etmelidir.

3. Çocuk sevgisi insanda fitrî bir duygu ve Resûlullah Efendimiz'in sünnetlerinden biridir.

4. İnsan güzel bir haber ve müjde karşısında sevinmekle beraber, Hz. Fâtıma gibi sevincinde ölçülü olmalı ve asla şımarmamalıdır.

5. Hz. Fâtıma müslüman kadınların en üstünüdür.

689- ??? ????? ?? ??? ? ??? ?????? ??? ??? : ???? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?? ??????????? ? ??????? ????????? ? ????????? ?? ???? ? ?????????? ??? ?????? ? ???????? ????? ???? : ?? ???????? ? ????? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ???? : ?? ??????? ? ??? : ???????? ???? . ?????: ?? ?????????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? . ??? ?????? : ???????? ??? ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ??? ????? . ???? ???? . ???? ??????? ???????? ????????? .

689. Sâbit el-Bünânî'nin rivayet ettiğine göre Enes İbni Mâlik ona şunları söyledi:

Ben çocuklarla oynarken Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma geldi; bize selâm verdi ve beni bir işe gönderdi. Bu sebeple annemin yanına geç döndüm. Eve varınca annem:

- Niye geç kaldın? diye sordu.

- Resûlullah beni bir işe göndermişti; onun için geciktim, dedim. Annem:

- Neymiş o iş? diye sorunca:

- Bu bir sırdır, dedim. Bunun üzerine Annem:

- Resûlullah'ın sırrını kimseye söyleme, dedi.

Enes bu olayı anlattıktan sonra Sâbit el-Bünânî'ye şunları söyledi:

- Şayet bu sırrı birine açacak olsaydım, vallahi sana söylerdim, Sâbit!

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 145, 146

Açıklamalar

Sâbit İbni Eslem el-Bünânî Basralı olup tâbiîn neslinin tanınmış âlim ve zâhidlerinden, Enes İbni Mâlik'in de önde gelen talebelerinden biriydi. Bir gü Enes, kırk yıl boyunca kendisinden ayrılmayan bu değerli öğrencisiyle konuşurken, ona çok özlediği ve her zaman hasretle andığı o saâdet devrinde Resûlullah ile aralarında geçen yukarıdaki olayı anlattı.

Annesi Ümmü Süleym onu daha dokuz yaşlarındayken Resûlullah'ın hizmetine vermişti. Bu zevkli görev Resûl-i Ekrem'in vefatına kadar tam on sene devam etti. Enes Mescid-i Nebevî'nin civarında arkadaşlarıyla oynar, bir hizmet çıkarsa Resûlullah Efendimiz veya hanımları ona seslenirlerdi. Allah'ın Resûlü'nün "yavrucuğum!" diye hitap ettiği, "iki kulaklı!" diye takıldığı Enes, işi bitince, Medine'den epeyce uzakta bulunan Kuba semtindeki evlerine karanlık basmadan dönerdi. Fakat o gün eve her zamanki vaktinden daha geç gidince, annesiyle aralarında yukarıdaki konuşma geçti.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Enes'e söz konusu sırrı kimseye söylememesini tenbih etmiş olmalı ki, yüz yıldan fazla bir ömür sürdüğü halde onu hiç kimseye, hatta çok sevdiği talebesi Sâbit el-Bünânî'ye bile söylemedi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Enes *radıyallahu anh* en fazla hadis bilen yedi sahâbîden biri olup Resûlullah'a çok bağlıydı.

2. Anneler yavrularını eğitirken, Ümmü Süleym'in yaptığı gibi, onların şahsiyetine değer vermeli, sırlarına saygı duymalı ve onlarda gördükleri güzel davranışları takdir etmelidir.

3. Kendisine emanet edilen sırrı saklamak, karakteri mükemmel, dürüst ve soylu insanların işidir.

86- ??? ?????? ?????? ?????? ?????

SÖZÜNDE DURMAK VE VA'DİNİ YERİNE GETİRMEK

Âyetler

????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ????? ?????????? [34]

1. "Verdiğiniz sözü ve yaptığınız antlaşmayı yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."

İsrâ sûresi (17), 34

Aşağıdaki âyet-i kerîmelerin benzeri olan bu âyet, bir önceki "Sır Saklama" bölümünde açıklanmıştır.

??????????? ???????? ?????? ????? ??????????? ????? ?????????? ??????????? ?????? ???????????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ????? ?????? ???????? ??? ??????????? [91]

2. "Antlaşma yaptığınızda, Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin."

Nahl sûresi (16), 91.

Bir sonraki âyetle birlikte açıklanacaktır.

??? ???????? ????????? ???????? ????????? ???????????? ????????? ????? ????????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ??????? [1]

3. "Ey iman edenler! Akidlerin gereğini yerine getiriniz."

Mâide sûresi (5), 1

Antlaşma ve akidleşme ifadeleri bize iki sözümüzü ve va'dimizi hatırlatmaktadır. Bunlardan biri Allah ile yaptığımız antlaşma, diğeri de insanlarla yaptığımız akidleşmedir. Yukarıdaki âyetler, bütün antlaşma ve akidleşmeleri içine alacak kapsamdadır.

Allah ile yaptığımız antlaşma, O'nu ilâh olarak tanımak, O'na asla ortak koşmamak ve emirlerine uyup yasaklarından uzak durmak hususlarındadır. Kur'ân-ı Kerîm'deki:

"Ey âdemoğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır, demedim mi? Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur, demedim mi?" [Yâsîn sûresi (36), 60-61] âyetleri bize bu sözleşmeyi hatırlatmaktadır.

Allah ile yaptığımız antlaşmanın sonuçlarını bize hatırlatan âyet-i kerîmeler de vardır. Bunlardan birinde:

"Kim ahdini bozarsa, ancak kendi zararına bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefâ gösterirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir" [Fetih sûresi (48), 10] buyurulmaktadır.

Bir başka âyette Allah Teâlâ bu ahdi ve sonucunu şöyle hatırlatmaktadır:

"Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâ'dettiklerimi vereyim" [Bakara sûresi (2), 40].

Allah ile kul arasındaki sözleşmeyi karşılıklı haklar ifadesiyle ele alan 427 numaralı hadîs-i şerîfi burada hatırlamak uygun olacaktır. Peygamber Efendimiz Muâz İbni Cebel'e:

- *"Ey Muâz! Allah'ın kullar üzerinde, kulların da Allah üzerinde ne hakkı vardır?"* diye sormuş, Muâz'ın:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, demesi üzerine de şu cevabı vermişti:

- *"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, onların sadece kendisine kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır. Kulların da Allah üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayanlara azâb etmemesidir."*

Resûl-i Ekrem Efendimiz kulun Allah ile olan bu antlaşmasına, 1878 numaralı "seyyidü'l-istiğfâr" hadisinde görüleceği üzere, sık sık temasla şöyle buyururdu:

- *"Allahım! Gücüm yettiği kadar ahdine ve va'dine sadâkat gösteriyorum"* (Buhârî, Daavât 16).

İnsanlarla yaptığımız belgeye bağlanmış antlaşma ve akidleşmeler ise, bir arada yaşamanın gereği olarak yapılan alım, satım, borçlanma, kira, şirket, hibe gibi işlemlerdir. Diğer milletlerle yapılan antlaşmalar da bu gruba dahildir. Antlaşma ve akidleşmelerin bağlayıcı özelliği vardır. Yaptığı antlaşmalar sebebiyle büyük bir sorumluluk yüklendiğini hissetmeyerek verdiği sözde durmayan kimseler, önce dünyada kanunlar karşısında hesaba çekilirler. Bütün antlaşmalar Allah adına verilmiş birer söz olduğu için, sözünde durmayanlar Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda hem bu sebeple hem de kul hakkını çiğnemeleri sebebiyle ilâhî cezaya mahkûm olurlar.

??? ?????????????????? ???????? ???? ?????????? ??? ??? ??????????? [2] ?????? ??????? ???????????? ??? ????????? ??? ??? ??????????? [3]

4. "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir kusur ve kabahattır."

Saf sûresi (61), 2-3

İmanın gereği, doğruluk ve sözünde durmaktır. Yalancılık ve sözünde durmamak ise imanla taban tabana zıttır. Çünkü Allah Teâlâ insanı bu kabil sapmalardan uzak olarak yaratmıştır.

Konuşma özelliği sadece insanda vardır. Bu sebeple insan doğruları konuşmak zorundadır. Sözleriyle doğruları değil de gerçek dışı hususları dile getirirse, kendisine verilen özelliğe ihanet etmiş, insanlıktan uzaklaşmış, şeytanın özelliğini benimseyerek ona yaklaşmış olur.

Verdiği sözde durmamak, antlaşmalara uymamak da aynen böyledir. Zira bunun yalancılıktan farkı yoktur. İnsan, yaratılışına uygun olan doğruluktan uzaklaştığı ölçüde imanından fire verir. Bu sebeple verilen sözlere, yapılan antlaşma ve akitleşmelere titizlikle uymak gerekir.

Hadisler

690- ?? ??? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????????? ?????? : ??? ?????? ???? ? ???? ????? ????? ? ???? ????????? ????? » ????? ???? .

??? ?? ?????? ????? : « ???? ????? ??????? ???????? ??????? ?????? » .

690. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Münâfığın alâmeti üçtür:

Konuşunca yalan söyler.

Söz verince sözünde durmaz.

Kendisine bir şey emanet edilince hiyanet eder."

Buhârî, Îmân 24, Şehâdât 28, Vesâyâ 8, Edeb 69; Müslim, Îmân 107-108. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 14; Nesâî, Îmân 20

Müslim'in bir rivayetinde şu ilâve vardır:

"Oruç tutsa, namaz kılsa, müslüman olduğunu söylese de" (Müslim, Îmân 109-110)

201 numarayla "emaneti yerine getirme" bahsinde geçen bu hadis, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

691- ??? ???? ??????? ?? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ????? ???? ????? ????? ????? ?????????? ???????? . ???? ??????? ???? ??????? ????????? ?????? ????? ??????? ??? ????????? ?????? ????????? : ??? ????????? ???? ? ????? ?????? ????? ? ????? ??????? ????? ? ????? ?????? ?????? » ????? ???? .

691. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Dört huy kimde bulunursa, o adam tam münafık olur. Bir kimsede bu huylardan biri bulunursa, o huydan vazgeçinceye kadar onda münafığın özelliklerinden biri var demektir. O dört huya sahip olan kimse:**

Kendisine bir şey emanet edilince hiyânet eder.

Konuşunca yalan söyler.

Bir antlaşma yapınca sözünde durmaz.

Düşmanlık yapınca da aşırı gider."

Buhârî, Îmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim, Îmân 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 14; Nesâî, Îmân 20

Açıklamalar

Münâfik, içinde gizlediği şeyin tam tersini açığa vuran kimse demektir. İslâm dininde bu kelime, müslümanlığı kabul etmediği halde müslüman olduğunu ileri süren ve kâfirliğini gizleyen kimseler hakkında kullanılmıştır. Peygamber Efendimiz'in şu hadisi münafığın iki yüzlülüğünü çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır:

"Münâfik, iki sürü arasında gidip gelen öğürsek koyun gibidir ki, kâh koşar bu sürüye gelir kâh koşar ötekine gider" (Müslim, Münâfikîn 16).

Demek oluyor ki münâfik, hangi sürüden döl alacağına karar veremeyen koyun gibi bir bakarsın müslümanların arasına karışmış onlardan gözüküyor; bir de bakarsın müslümanlardan uzaklaşıp kâfirlerin arasına karışmış, bu defa da onlardan olduğunu iddia ediyor. Peygamber Efendimiz'in bu tasviri, münâfığın, hislerinin ve şehvetinin esiri bir zavallı olduğunu ortaya koyuyor.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in münâfığı anlatırken söylediği *"oruç tutsa da, namaz kılsa da, müslüman olduğunu söylese de (o yine münâfıktır)"* (Müslim, Îmân 110) hadisi, münâfığın, görünüşüne aldanmamak gerektiğini belirtmektedir.

Konumuzun başındaki iki hadiste münâfığın en belirgin dört özelliği sayılmıştır: Bunlar yalan söylemek, sözünde durmamak, diğer bir ifadeyle vâdettiği şeyi yapmamak, emanete hiyânet etmek ve birine düşman olduğu zaman çirkin sözler söyleyerek sınırı aşmak, yani haksızlık etmektir. Kavga ettiği kimseye söğüp saymak, kendisiyle mahkemelik olduğu kimsenin aleyhinde olmadık deliller veya şâhitler bularak ona haksızlık etmek yalancılığın bir başka şeklidir. Netice itibariyle münâfığın en belirgin alâmetleri, zikredilen üç huydan ibarettir.

201 numaralı hadisin açıklamasında da belirtildiği gibi, bir kimsenin dindarlığı üç özelliği ile, yani sözünün, davranışının ve niyetinin sağlamlığıyla ortaya çıkar. Münâfığın sahip olduğu üç huy bu ölçüye vurulduğu zaman, onun samimiyetsizliği gün gibi ortaya çıkar. Zira münâfik yalan söyleyerek sözünün çürük olduğunu, hâinlik yaparak davranışının çürük olduğunu, sözünde ve va'dinde durmamakla da niyetinin bozuk olduğunu ispat eder.

Kendisinde bu kötü huylardan sadece biri bulunan kimse hemen münâfik sayılmaz. Bununla beraber onun, bir yönüyle münâfiğa benzediği de inkâr edilemez. Şu halde kendisinde bu huylardan biri bulunan müslümanın yapması gereken şey, davranışlarına çeki düzen vermek ve o kötü huydan bir an önce kurtulmaya gayret etmektir.

Münâfığın konumuzla ilgisi, söz verdiği halde sözünde durmaması, bir şey va'd ettiği halde va'dini yerine getirmemesidir. Sözünde durmayan ve va'dinden cayan bir müslüman bu haliyle müslümandan çok münâfiğa benzemeye başladığını düşünerek üzülmeli ve bu çıkmazdan kurtulmaya bakmalıdır. Emanete hiyânet edenler de Cenâb-ı Hakk'ın şu buyruğunu hatırlamalıdır:

"Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin ve bu hususta Allah'tan korksun" [Bakara sûresi (2), 283].

Hadisimiz "Yalan Yasağı" bahsinde 1545 numarayla, "Sözden Cayma, Ahdi Bozma Yasağı" bahsinde de 1588 numarayla tekrar gelecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yalan söylemek, sözünde veya va'dinde durmamak, emanete hiyânet etmek, birine düşman olduğu zaman çirkin sözler söyleyerek veya ona haksızlık ederek haddi aşmak münâfiğın en belirgin vasfıdır.

2. Bu huylara sahip olan kimse namazıyla, orucuyla müslümana benzese de o yine münâfiktır.

3. Müslüman bu huylardan şiddetle kaçınmalıdır. Bu davranışlardan birini istemeyerek yapmışsa, bir daha yapmamaya gayret etmelidir.

692- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??? ???? ???? ??????????? ?????????? ????? ????? ???????? » ?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????? ????? ??????????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ??????? : ???? ????? ???? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??? ?????? ????????????? . ????????? ??????? ???? : ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?? ????? ? ?????? ?? ???????? ? ?????????? ? ????? ??? ???????????? ? ???? ?? : ???? ????????? . ????? ???? .

692. Câbir *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Bir gün Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

"Eğer Bahreyn'den zekât malı gelirse sana şöyle şöyle şöyle doldurup veririm" buyurdu. Fakat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edene kadar Bahreyn'den mal gelmedi.

Bahreyn'den mal geldiği zaman Ebû Bekir *radıyallahu anh*:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in birine va'di veya borcu varsa bize baş vursun, diye ilân etti. Bunun üzerine onun huzuruna vararak:

- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana böyle böyle demişti, dedim.

Ebû Bekir elini ganimet malına daldırıp bir avuç aldı. Bunları sayınca 500 tane olduğunu gördüm. O zaman Ebû Bekir bana:

- Bunun iki mislini daha al, dedi.

Buhârî, Kefâle 3, Hibe 18, Şehâdât 28, Farzu'l-humüs 15, Cizye 4, Megâzî 73; Müslim, Fezâil 60-61

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz sıkıntı içinde olan ashâbına yardım ederdi. Elinde varsa verir, yoksa birinden borç alır, o da mümkün değilse ilk fırsatta yardım edeceğine dair va'dde bulunurdu. Câbir İbni Abdullah'a da, Bahreyn valisi Alâ İbni Hadramî'nin yakında zekât veya cizye malı göndereceğini söyleyerek, bu mal gelince kendisine üç avuç dolusu para vereceğini va'detti.

Câbir İbni Abdullah'ın, Efendimiz'in pek sevdiği muhterem bir sahâbî olduğunu, dördüncü hadiste hayatından kısaca söz ederken de belirtmiştik. Babası Abdullah İbni Amr İbni Harâm Uhud Gazvesi'nde şehit düşünce, bir yandan onun borçlarını ödemek bir yandan da dokuz kız kardeşine bakmak zorunda kaldığını, bu yüzden çok sıkıntı çektiğini söylemiştik. Bu hadis onun sıkıntılarının daha sonraki yıllarda da devam ettiğini göstermektedir.

Bahreyn'den beklenen mal geldiğinde Allah'ın Resûlü çoktan Rabbine kavuşmuş, Hz. Ebû Bekir de onun halifesi seçilmişti. Verilen va'din mutlaka yerine getirilmesi icap ettiğini bizzat Allah'ın Resûlü'nden öğrenen ve onun, ashâbı adına üstlendiği borçları ve onlara verdiği va'dleri olduğunu çok iyi bilen Hz. Ebû Bekir, Bahreyn'den gelmesi beklenen mallar Medine'ye gelince hemen dellâl çağırttı. Resûlullah'ın halifesi sıfatıyla onun borçlarını ödeyeceğini, va'dlerini yerine getireceğini ilân etti. İşte bu arada, Peygamber *aleyhisselâm*'ın Câbir İbni Abdullah'a da va'di olduğunu öğrendi. Câbir'in sözüne güvenilir bir şahsiyet olduğunu bildiği için ondan iddiasını ispat etmek üzere bir başka şahit istemedi ve tıpkı Resûlullah'ın Câbir'e işaret ettiği gibi iki elini, altın mı yoksa gümüş mü olduğunu bilemediğimiz paraya daldırıp avuçladı; avucundaki parayı saydırdıktan ve orada beş yüz adet para bulunduğunu gördükten sonra, onun iki misli parayı daha vererek Resûlullah'ın va'dini yerine getirdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Verilen söz mutlaka tutulmalıdır. Söz veren şahıs, va'dini yerine getirmeden vefat ederse, onun vekili veya mirasçısı olan kimse, merhûmun vaadini ifa etmelidir.

2. Hz. Ebû Bekir Peygamber Efendimiz'i en iyi tanıyan ve onun yapılmasını istediği şeyleri elinden geldiği ölçüde yapan bir İslâm büyüğü idi.

3. Câbir İbni Abdullah sözüne güvenilir bir şahsiyet olduğu için Hz. Ebû Bekir onun sözünün doğruluğunu araştırmaya gerek görmedi.

87- ??? ????? ????????? ??? ?? ?????? ?? ?????

YAPMAKTA OLDUĞU İYİLİĞİ DEVAM ETTİRMEK

Âyetler

???? ??????????? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ??? ????????? ??? ???????? ?????? ???????????? ??? ?????????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ????? ????? ???? ??????? ??? ????? [11]

1. "Bir toplum inanç ve davranışlarını değiştirmedikçe, Allah da onların durumunu değiştirmez."

Ra`d sûresi (13), 11

İyi veya kötü bir hayat tarzını, nimet veya azâb içinde yaşamayı insanların kendileri hak eder. Allah'ın iradesine uygun bir hayatı, dürüst, iyi niyetli ve faziletli olmayı tercih edenlere, Cenâb-ı Hak huzurlu bir hayat lutfeder; onlara nimetlerini esirgemeden verir. Bu insanlar, inançlarını ve güzel hayat tarzlarını

değiştirmedikçe, sahip oldukları nimetler ellerinden alınmaz. Bu gerçeği Allah Teâlâ Kur'an'ın bir başka âyetinde tekrar belirterek şöyle buyurur:

"Bu, bir millet, kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirinceye kadar, Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden böyledir" [Enfâl sûresi (8), 53].

Bir toplum, ahlâkını bozarak kendisini değiştirir, iyi yanlarını terkedip kötü bir hayat tarzını benimsemeye başlarsa, o zaman Allah Teâlâ verdiği nimetleri ellerinden birer birer geri alır. Bir zamanlar sahip oldukları değerlere sırt çevirdikleri ve onları büsbütün yitirdikleri için onları cezalandırır. Başka milletlerin boyunduruğu altına sokarak ezer. Bunun kesinlikle böyle olduğu, konumuzun başındaki âyetin devamında şöyle belirtilir:

"Allah bir topluluğa kötülük yapmayı dilediğinde, artık onu geri çevirecek bulunmaz ve onların Allah'tan başka bir dost ve yardımcıları da yoktur" [Ra`d sûresi (13), 11].

Allah Teâlâ'nın geçici bir süre mühlet verdiği azgın milletlerin müreffeh hayatı bizi aldatmamalıdır. Zira onun koyduğu kanunları değiştirecek hiçbir kuvvet yoktur.

????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ??? ?????? ??????? ????????? ???????????? ????????????? ??????? ?????????? ??? ??????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???????? ??????????? ?????? ???? ???????????????? ?????? ?????? ???????????? ??? ??????? ????? ????????????? [92]

2. "İpliğini sağlamca büktükten sonra çözüp bozan kadın gibi olmayın."

Nahl sûresi (16), 92

Âyet-i kerîmedeki benzetmenin ne maksatla yapıldığını anlayabilmek için âyetin tamamını okumamız gerekmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Bir topluluk diğer bir topluluktan sayıca ve malca daha çoktur diye yeminlerinizi, aranızda bir hile fesat konusu edinerek, ipliğini sağlamca büktükten sonra çözüp bozan kadın gibi olmayın."

Bu âyet-i kerîmede, verilen sözde durulması tavsiye edilmektedir. Bir şahsa veya bir topluma verdiği sözden dönen kimsenin bu çirkin hali, yünü güzelce eğirip iplik haline getirdikten sonra bu ipliği yeniden bozmaya çalışan bir kadının mânasız gayretine benzetilmektedir. Bu tutumun hiçbir mâkul izahı yoktur.

Bir şahısla veya bir toplulukla anlaşma yaptıktan sonra, o şahıs veya topluluktan daha güçlü, yahut daha fazla menfaat sağlayacak birilerini görünce sözünden ve anlaşmasından dönmek, şahsiyet ve sorumluluk sahibi bir kimsenin yapabileceği bir davranış değildir. Bu dönekliği Allah Teâlâ pek çirkin bulduğunu belirtmektedir.

?????? ?????? ?????????? ??????? ??? ???????? ??????????? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ?????????? ??????? ?????????? ??? ?????? ??????? ?????????? ????????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? [16]

3. "Mü'minler daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı."

Hadîd sûresi (57), 16

Mânayı daha iyi kavrayabilmek için âyet-i kerîmenin önünü ve sonunu bir bütün olarak okumak gerekecektir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Mü'minlerin Allah'ı anmaktan ve Allah tarafından gönderilen gerçeği hatırlamaktan dolayı kalblerinin yumuşama zamanı gelmedi mi? Mü'minler daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Bunların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir."

Allah Teâlâ mü'minleri, kendilerine ilâhî kitaplar gönderilen kimselere, yani yahudi ve hıristiyanlara benzemekten sakındırdığı bu âyet-i kerîmede, kendilerine peygamber ve kitap gönderildiği devirden bu yana çok zaman geçtiği için onların doğru yoldan uzaklaştıkları, dinlerinin ruhunu ve esasını kaybettikleri belirtiliyor. Doğru yolu yitirdikleri için kalplerinin iyice katılaştığı anlatılıyor. Daha da kötüsü, menfaatlerini düşünerek ellerindeki ilâhî kitabı keyiflerine göre değiştirdiklerine işaret ediliyor. Onların Allah'ın buyruğuna değil, ilâhî kitabı değiştirmek suretiyle sapıklığa düşen din adamlarının emirlerine uydukları ve onları âdetâ ilâhlaştırdıkları hatırlatılıyor.

Hâl böyle olunca, mü'minlerin onlardan uzak durması ve hiçbir konuda onlara benzemeye çalışmaması gerekir. Zira onlar iyiliği, hayır yapmayı, verdikleri sözde durmayı unutmuş, bu sebeple de kalpleri katılaşmış kimselerdir. Mü'minler iyilik yapmayı seven, iyi ve doğru olduğunu bildikleri güzel âdetleri terk etmeyen, zamana böylece mukavemet eden faziletli insanlardır.

????? ?????????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ???????? ????? ???????? ???????????? ??????????? ??????????? ??? ??????? ????????? ??????????? ???????? ?????????? ??????????????? ???????????? ??? ???????????? ?????????? ?????? ????????? ????????? ??????? ????? ????????? ????? ???????????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ?????????? [27]

4. "Fakat uydurduklarına gerektiği şekilde uymadılar."

Hadîd sûresi (57), 27

Yukarıdaki âyet, uzun bir âyetin son kısmıdır. Âyetin tamamı şöyledir: **"Meryem oğlu İsâ'yı öteki peygamberlerin peşinden gönderdik. Ona İncil'i verdik. Ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet duyguları koyduk. İcat ettikleri ruhbanlığı biz onlara yazmamış, farz kılmamıştık. Bunu sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yapmışlardı. Fakat ona gerektiği şekilde de uymadılar."**

"İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak" bahsinde 155. hadisten önce genişçe açıkladığımız bu âyet-i kerîmede, dinin aslında bulunmadığı halde hıristiyanların uydurdukları, buna rağmen gereklerine uymadıkları ruhbanlık konusuna işaret edilmektedir. Allah'tan korkarak dünya zevk ve lezzetlerini büsbütün terk etmek ve kendini sadece ibadete vermek anlamındaki ruhbanlık İslâmiyet'te olmadığı gibi, daha önceki peygamberlerin getirdiği dinde de yoktu. Böyle olmasına rağmen, belki de iyi bir düşünceyle icad ettikleri ve prensiplerini koydukları bu yaşama biçiminin gereklerine yine kendileri uymadılar. Hatta tam aksine, rahip ve hahamların bir çoğu, insanların mallarını haksız yere ellerinden aldılar ve insanları Allah'ın yolundan çevirdiler [Tevbe sûresi (9), 34]. Âyet-i kerîme onların yaptığı bu davranışın çirkinliğine, geçici heveslerin değil, devam eden meşrû işlerin güzelliğine işaret etmektedir.

Hadisler

693- ??? ??? ?????? ?? ???? ?? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ?? ????? ?????? ? ?? ?????? ???? ?????? ? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ? » ????? ????.

693. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Abdullah! Falan adam gibi olma! Çünkü o, gece ibadetine devam ederken artık kalkmaz oldu."

Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Sıyâm 185. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 59; İbni Mâce, İkâme 174.

Açıklamalar

Belli zamanlarda iyilik ve ibadet etmeyi âdet edinen kimseler, nefsinin veya dünyanın tuzağına kapılarak bu güzel âdetlerini bırakmamalıdır. Zira bu güzel âdetler, bir bakıma Allah'a verilmiş bir söz, O'nunla yapılmış bir anlaşma gibidir. Bu itibarla, güzel alışkanlıklarını bırakan kimseler, bir bakıma ahde vefâsızlık etmiş olurlar.

Meseleye böyle bakan Resûl-i Ekrem Efendimiz, alışkanlık haline getirilen ibadetlerin ve hayırlı işlerin devamlı surette yapılmasına pek önem vermiştir. Şu halde insan, altından kalkabileceği işlere girişmeli, her zaman rahatlıkla yapabileceği davranışları alışkanlık haline getirmelidir.

Gece ibadetlerine başlayanlar, bu güzel davranışı bir müddet sonra usanıp terketmemek için ölçülü hareket etmeli, bir miktar ibadet ettikten sonra yatıp dinlenmelidir. Birkaç gün kendini hırpalarcasına ibadet ettikten sonra usanıp bırakmak, Efendimiz *aleyhisselâm*'ın belirttiği gibi, hoş bir hareket tarzı değildir.

Hadisimizin râvisi ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hadisteki muhatabı Abdullah İbni Amr, hadis öğrenmeye pek istekli, eşini ihmâl edercesine ibadete düşkün genç bir sahâbî idi. 152 numaralı hadiste görüldüğü üzere onun aşırı derecede oruç tutup namaz kıldığını, Kur'ân-ı Kerîm'i üç günden daha az bir zamanda hatmettiğini öğrenen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, buna engel olmak isteyince, "gencim, yapabiliyorum" diye âdeta pazarlık etmişti. Fakat yaşı ilerlediği zaman Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in tavsiyesini tutmadığı için pişmanlık duymuştu. Ama Allah'ın Resûlü'nün yukarıda okuduğumuz tavsiyesini düşünerek, yetmiş yaşını aşkın olmasına rağmen, alışkanlık haline getirdiği ibadetleri hayatının sonuna kadar bırakmamıştı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Alışkanlık haline getirilen hayır, iyilik ve ibadetler bırakılmamalıdır.
2. Müslümana istikrar yakışır.
3. Nâfile ibadetler ölçülü yapılmalı, bir müddet sonra usanıp büsbütün bırakmaya yol açacak aşırılıktan kaçınmalıdır.

88- ??? ??????? ??? ?????? ?????? ????? ??? ??????

KARŞILAŞTIĞI KİMSEYE GÜZEL SÖZ SÖYLEYİP GÜLER YÜZ GÖSTERMEK

Âyetler

??? ?????????? ?????????? ????? ??? ?????????? ???? ?????????? ????????? ????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ??????????????? [88]

1. "Mü'minlere kol kanat ger."

Hicr sûresi (15), 88

Bu âyet-i kerîmenin muhatabı öncelikle Peygamber *aleyhisselâm*'dir. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'inin mü'minlere, mü'minlerin de birbirlerine alçak gönüllü davranmalarını emretmektedir. Müslümanlar birbirlerini himaye söz konusu olduğunda, bu benim din kardeşimdir diye düşünecek ve din kardeşine, kendi ailesinin bir ferdiymiş gibi sahip çıkacaktır. Onun yaramazlıklarını hoş görmeye gayret edecek, kabalıklarına göz yumacaktır. Bu davranışın bir huy haline gelebilmesi için de, yolda karşılaşan müslümanların birbirlerine sevgiyle bakması, gülümseyerek selâm vermesi ve birbirlerine tatlı söz söylemesi ön şarttır.

??????? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ???? ???????? ??????? ???????? ????????????? ?????? ????????????? ??? ???????? ??????? ???????? ??????????? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????????????????? [159]

2. "Sen huysuz, katı kalpli biri olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi." Âl-i İmrân sûresi (3), 159

İnsanları bir araya getirecek ve onları birbiriyle kaynaştıracak kimsenin, her şeyden önce onlarla kaynaşabilecek özellikte olması gerekir. Huysuz, kaba, geçimsiz, insanlara karşı anlayışsız, merhametsiz ve katı kalpli kimseler, onları birleştirmez nefret ettirirler, bir araya toplamak şöyle dursun, ürkütüp dağıtırlar. İşte bu sebepledir ki, Allah Teâlâ sevgili Resûlü'nü duygulu, yumuşak huylu, alçak gönüllü, anlayışlı, güler yüzlü ve tatlı dilli bir insan olarak yaratmıştır. O da bu üstün özellikleri sebebiyle ashâbına kendini sevdirmiş, bir işaretiyle uğrunda canlarını fedâ edecek kadar onların gönlüne girmiştir.

Mü'minlerin güzel bir toplum meydana getirebilmesi için Resûlullah Efendimiz'in bu birleştirici özelliklerini benimsemesi ve birbirlerine sevgiyle kucak açması gerekir.

Hadisler

694- ???? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ???? ??????????? ????????? » ????? ???? .

694. Adî İbni Hâtim *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yarım hurma vermek suretiyle de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz. O kadarını da bulamayanlar, güzel bir sözle olsun kendilerini korusunlar.”

Buhârî, Edeb 34, Zekât 10, Rikak 49, 51, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-70. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 37, Kıyâmet 1; Nesâî, Zekât 63-64; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

695- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ????????? ??????????? ??????? » ????? ???? . ??? ??? ???? ???? ?????? .

695. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Güzel söz sadakadır.”**

Buhârî, Edeb 34, Cihâd 128, Müslim, Zekât 56

Açıklamalar

İnsanın en belirgin özelliğinin konuşmak olduğu bilinir. Bu sebeple insan, bazı âlimler tarafından “konuşan hayvan” diye tarif edilir. Duygularımızı, düşüncelerimizi ve isteklerimizi birbirimize en kolay ve en mükemmel şekilde anlatabilmemiz için Allah Teâlâ, atamız Âdem *aleyhisselâm*’a her şeyin adını ve dolayısıyla konuşmayı öğretmiştir. İlâhî armağanların en büyüklerinden birine, konuşma imkânına sahip olan insan, bu ilâhî nimetin şükrünü yine kendi cinsinden bir şeyle, yani sözün güzelini söylemek suretiyle ödemek durumundadır.

Sözün en güzelini bilen ve onu bir başka armağan olarak Kur’ân-ı Kerîm adıyla bize gönderen Yüce Rabbimiz’in güzel söz söylemeyi sadaka sayması, O’nun bitmeyen lutuflarından bir başkasıdır.

İnsanın iyiliği, kendinden bir şey vermesiyle belli olur. Verilen şeyin azlığı çokluğu önemli değildir. Nitekim 694 numaralı hadiste *yarım hurma vermek suretiyle de olsa insanın kendisini cehennem ateşinden koruyabileceği* belirtilmektedir. **“Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onun karşılığını görür”** [Zilzâl sûresi (99), 7] âyeti, hiçbir iyiliğin küçümsenmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Yarım hurmayla da olsa cehennemden korunma meselesi, önemi ve ilgisi sebebiyle daha önce 141, 406 ve 547. hadislerde geçmiş ve oralarda açıklanmıştır. Güzel söz söylemek de, tıpkı Allah rızası için yarım hurma vermek gibi bir iyilik ve Allah katında makbul sayılacak bir davranıştır. Yolda karşılaştığı kimseyi selâmlamak, tanıdığı ise hatırını sormak ve böylece ona değer verdiğini göstermek hadisimizde tavsiye edilen güzel sözlerden birkaçıdır.

Güzel dinimiz insanların birbiriyle kaynaşmasını sağlayan her davranışı değerli bulur. Aşağıdaki hadîs-i şerîfte, kaynaşmayı sağlayacak olan bir başka güzel davranışa temas edilecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için yapılan her iyilik değerlidir. Yapılan bir yardımın az ve önemsiz görünmesi, onun değerini düşürmez.
2. İnsanlara güzel ve tatlı söz söylemek, Cenâb-ı Hakk’ın beğendiği bir davranıştır.
3. Bir kimse kendisinden istenen yardımı yapamıyorsa, bunu tatlı bir ifadeyle belirtmelidir.

696- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????????? ???? ?????????? ??????? ? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????? » ???? ???? .

696. Ebû Zer *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Din kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibaret bile olsa, hiçbir iyiliği küçümseme.”

Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 30, Birr 45

Açıklamalar

Güzel dinimiz, insanları birbiriyle kaynaştıracak her harekete değer vermiş, bunların insana sevap kazandıracağını belirtmiştir. Yukarıdaki hadislerde görüldüğü gibi küçücük bir ikram, tatlı bir söz, hatta bir gülümseme bile iyilik sayılmıştır. Zira İslâmiyet’in gayesi, insanlara tek bir Allah’ın kulu olduklarını, aynı ana babadan üreyip çoğaldıklarını hatırlatmak, bu sebeple de birbirlerine yakınlaşmalarını sağlamaktır.

Hedef böylesine yüce olunca, insanı o hedefe yaklaştıran her hareket önemli ve değerlidir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz tebessümdeki sihire dikkatimizi çekmiştir. Aslında bu sihirin gücünü herkes bilir. Soğuk bir tavırla birbirine bakan kimselerden birinin dudağının ucunda beliren hafif bir tebessümün, aradaki mesafeleri bir anda yok ederek onları birbirine nasıl yaklaştırdığını bilmeyen ve yaşamayan yoktur. Ne yazıkki çoğumuz, Cenâb-ı Hakk’ın esirgemeden hepimize verdiği bu serveti kullanmakta cimri davranır, aramıza buzdan duvarlar öreriz. Kâinâtın Efendisi bu hadisiyle, hepimizi bu değerli sermayeyi kullanmaya davet etmektedir.

122 numarayla geçen hadisimiz, önemi sebebiyle 797 ve 894 numarayla tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiçbir iyilik basit görülmemeli, elden gelen her güzel iş yapılmalıdır.
2. Müslümanlar birbirini sevmeli, birbiriyle kaynaşmalıdır.
3. Sevgi dolu bir gönlün habercisi olan tebessüm, insanlardan esirgenmemelidir.

89- ??????? ???? ?????? ??????? ???????
??????? ????? ??? ?? ???? ??? ????

ANLAŞILIR ŞEKİLDE KONUŞMAK

KARŞISINDAKİNE SÖZÜ AÇIK SEÇİK SÖYLEMEK VE
İYİ ANLAMASI İÇİN GEREKTİĞİNDE TEKRARLAMAK

Hadisler

697- ?? ??? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ??????? ????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ????? ? ???? ???? ???? ?????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ??????? . ???? ??????? .

697. Enes *radıyallahu anh*'in belirttiğine göre:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünün iyi anlaşılması için konuşmasını üç defa tekrarlardı. Bir topluluğun yanına varıp onları selâmlayacağı zaman üç defa selâm verirdi.

Buhârî, İlim 30, İsti'zân 13. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 28

854 numara ile selâm konusunda tekrar göreceğimiz hadîs-i şerif bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

698- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????? ??? ?????????? . ???? ??? ???? .

698. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in konuşması, herkesin anlayacağı şekilde açık seçikti.

Ebû Dâvûd, Edeb 18

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz bize konuşma nimetini anlaşmamız için vermiştir. Konuşmadan maksat birbirini anlamak olduğuna göre, konuşan kimse maksadını herkesin rahatça anlayacağı şekilde açık ve seçik söylemek durumundadır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz meramının iyice anlaşılması için, herkesin bildiği kelimelerle ve âdeta sözleri sayılacak şekilde konuşur, gerek duyduğu zaman sözünü üçer defa tekrarlardı. Onu dinleyen herkes ne demek istediğini iyice kavrar, hatta birçoğu bu sözleri ezberlerdi. Onun bu konuşma tarzına işaret eden Hz. Âişe *"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sizin yaptığınız gibi çabuk çabuk konuşarak sözlerini arka arkaya ulamazdı"* demektedir (Buhârî, Menâkıb 23). Bu kadar açık konuşmasına rağmen aynı konuda kendisine soru soranları anlayışsızlıkla suçlamaz, sorulara cevap verirdi.

İnsanlara hitap eden kimseler, muhataplarının anlayış seviyesini göz önünde bulundurmak ve onların anlayacağı şekilde konuşmak zorundadır. Bunun önemine işaretle Hz. Ali, *"insanlara anlayacakları şekilde konuşunuz"* (Buhârî, İlim 49) demiştir. Hatip meramını anlatamadığı veya ne demek istediği anlaşılmadığı zaman, sözlerini bir daha tekrarlamaktan kaçınmamalıdır.

Resûlullah Efendimiz'in bir topluluğa üç defa selâm vermesi hususuna gelince, bu onun her zamanki âdeti değildi. Şayet kalabalık fazla ise, sesini herkesin duyamadığını tahmin etmişse, o takdirde üç defa selâm verirdi. Fakat birini ziyarete gittiği zaman, 872-875 numaralı hadislerde ele alınacağı üzere, içeri girebilmek için üç defa selâm vermek suretiyle izin isterdi. Şayet birinci selâmda sesi duyulmuş ve içeri buyur edilmişse, oradakilere tekrar selâm verirdi. Oradan ayrılırken herkesi bir daha selâmlamayı ihmal etmezdi. Bir yere girmek için üç defa selâm verip de cevap alamazsa, daha fazla ısrar etmeden geri dönerdi.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz söylediklerinin iyi anlaşılması için sözünü bazan üç defa tekrar ederdi.
2. Bir ziyarete gittiği zaman, kapıda üç defa selâm vererek izin alırdı.
3. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, herkesin rahatça anlayacağı şekilde açık ve net konuşurdu.

90- ????? ?????? ????? ????? ???? ??? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???????

BİR ÂLİMİN KENDİSİNİ DİNLEYENLERİ SUSTURMASI

BİR KİMSENİN, YANINDA OTURANIN HARAM OLMAYAN
SÖZÜNÜ DİNLEMESİ; BİR ÂLİM VE VÂİZİN KENDİSİNİ
DİNLEYENLERİ SUSTURMASI

Hadis

699- ?? ????? ?? ???? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ????????? : « ?????????? ??????? » ???? ??? : « ?? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? » ????? ???? .

699. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den:

Vedâ haccında Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

"Halkı sustur da dinlesinler" dedikten sonra şöyle buyurdu:

"Benden sonra, birbirinin boynunu vuran kâfirlere benzemeyin"

Buhârî, İlim 43, Megâzî 77, Diyât 2, Edâhî 5; Müslim, Îmân 118-120, Kasâme 29. Ayrıca bk. Buhârî, Hac, 132, Hudûd 9, Tevhîd 24; Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Fiten 28

Açıklamalar

Vedâ haccına yüz binden fazla sahâbî katıldı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu ilk ve son haccında, muhtelif yerlerde ashâbına konuşmalar yaptı. Uzakta bulunan ashâb-ı kirâm, bu konuşmaları gür sesli aracılar vasıtasıyla dinledi. Söylenenleri duyabilmeleri için susmaları gerekiyordu. İşte bu sebeple Efendimiz, konuşmaya başlayacağı sırada, uzun boylu, yiğit sahâbisi Cerîr'den, müslümanları sükûnete ve sözlerine iyice kulak vermeye davet etmesini istedi.

Daha sonraki günlerde Cerîr, Resûlullah Efendimiz'in yukarıdaki hadisini söyleyeceği zaman, bu sözün nerede söylendiğini, bu sırada kendisinin Peygamber *aleyhisselâm*'a ne kadar yakın olduğunu hatırlatmak ihtiyacını hissetti; sonra da müslümanların birbirine düşmemesi konusundaki bu hadisi rivayet etti.

Peygamber Efendimiz'in Vedâ haccında yaptığı konuşmalardan bir kısmı 207 ve 215 numaralı hadislerde görülebilir. Yukarıdaki hadîs-i şerîf, 215 numaralı hadiste ve şöyle bir ifâde içinde geçmişti:

"...Şüphesiz sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şu gününüzün, şu beldeniz ve şu ayınızın saygıdeğer ve dokunulmaz olduğu gibi, saygıdeğer ve dokunulmazdır. Rabbiniz'e kavuşacaksınız ve O size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra, birbirinin boynunu vuran kâfirlere benzemeyin."

Peygamber Efendimiz bu hadiste, müslümanların birbirini asla öldürmemesi, kâfirlere uygun gördükleri bir şeyi birbirine yapmaması gerektiğini hatırlatmaktadır. Zira din kardeşini öldürmek gibi korkunç bir işi, müslüman olan kimse asla yapamaz. Bu çirkin işi ancak kâfirler yapabilir.

Resûlullah Efendimiz bu ifadesiyle müslümanları dinlerine sımsıkı sarılmaya, dinin yasaklarından şiddetle kaçınmaya davet etmekte, dinden uzaklaştıkları takdirde kâfirlerin huylarını ve hayat görüşlerini benimseyeceklerini ve netice itibariyle onlar gibi birbirlerini öldürmekte sakınca görmeyeceklerini söylemektedir.

Asıl konumuz, bir âlimin ve vâizin önemli bir şey söyleyeceği zaman, dinleyicileri sükûnete veya kendisine iyice kulak vermeye davet etmesiydi. Nevevî, yukarıdaki hadisi, bu konuyla ilgisi sebebiyle bu bahse almıştır. Kalabalık bir kitleye hitap edenler, önemli sözlerinin iyice öğrenilmesi için zaman zaman dinleyicilerini uyarmalıdır. Cemaat dinler görünse bile, içlerinde zihni başka konulara takılmış olanlar bulunabilir. Yerinde bir uyarı, zihinlerin toparlanmasına ve söylenecek önemli bir sözün daha iyi kavranmasına imkân verir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir âlim gerek gördüğünde, sözlerine iyi kulak vermelerini söyleyerek dinleyicileri uyarmalıdır.
2. Müslümanlar dinlerine sımsıkı sarılmalıdır. İslâmiyet'ten uzaklaşanlar birbirlerini öldürecek kadar vahşileşebilirler.
3. Müslümanlar hiçbir konuda kâfirlere benzememeye çalışmalı, din kardeşlerine kötülük düşünmemeli, din kardeşlerini birbirinden uzaklaştırıp koparacak hiçbir düşünceye fırsat vermemelidir.

91- ????? ????????? ???

ÖĞÜT VERİRKEN ÖLÇÜLÜ OLMAK

Âyet

???? ????? ??????? ??????? ???????????? ??????????????? ??????????? ???????????? ????????? ????
???????? ????? ??????? ???? ???????? ????? ????? ??? ????????? ?????? ???????? ???????????????
[125]

"Sen, Rabbin'in yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et."

Nahl sûresi (16) 125

Bu âyet-i kerîme, insanları dine davet eden kimselerin, diğer bir ifadeyle İslâm tebliğcilerinin tavır ve üslûbunu belirlemektedir. Din güzellikten ibarettir. Dine davet eden kimselerin de tatlı dilli ve güler yüzlü olması gerekir. Zira tebliğ görevi yapan kimseler insanların sadece aklına değil, aynı zamanda gönlüne hitab etmektedir. Gönle girmenin tek yolu, üslûp ve tavır güzelliğidir. Tatlı bir dil ve güler bir yüz kadar insanı yumuşatan ve kendini muhatabına sevdiren bir şey yoktur. Tebliğcinin görevi sadece anlatmak ve anlattıklarının iyi şeyler olduğu hususunda insanlara emniyet telkin etmektir. Gerisi Allah'a kalmıştır.

Tebliğcinin aynı zamanda "hikmet"le davet etmesi istenmektedir. Burada hikmet sözüyle kastedilen şey, doğru söz söyleyip yalandan ve başkalarını yanıltmaktan sakınmak, isabetli karar vermek, tavsiye edilen hususların kolayca benimsenmesine yarayacak deliller getirmektir.

Yukarıdaki âyet-i kerîmenin devamında "Onlarla mücadeleni en güzel bir usûl ile yap" buyurulduğuna göre, davetçinin, sayılan bu özelliklerin yanında, gerekmedikçe sert bir tavır takınmaması, tartışmalarında kırıcı olmaması icab eder.

Hadisler

700- ? ??? ?????? ??????? ??? ???????? ??? : ????? ????? ???????? ??? ?????? ??? ?????????? ?? ??? ??????? ??? ? ??????? ??? ?????? : ??? ????? ????? ?????????? ??????? ??????? ??????????? ????? ?????? ? ???? : ??? ??????? ??????? ???? ???? ??? ??????? ??? ????????? ??????? ???????????

??????????? ? ?????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????????? ??? ???????? ????????? ???????? . ????? ???? . « ????????????? » ???????????? .

700. Ebû Vâil Şakîk İbni Seleme şöyle dedi:

İbni Mes`ûd *radıyallahu anh* bize perşembe günleri vaaz ederdi. Adamın biri ona:

- Ebû Abdurrahman! Keşke bize her gün vaaz etsen, dedi.

İbni Mes`ûd ona şunları söyledi:

- Sizi usandırmamak için her gün vaaz etmiyorum. Nitekim Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* de, bıkıp usanmayalım diye, dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı.

Buhârî, İlim 11, 12, Daavât 69; Müslim, Münâfikîn 82, 83. Ayrıca bk. Tirmizî
Edeb 72

Ebû Vâil Şakîk İbni Seleme

Kûfe'nin en tanınmış âlimlerinden biri olan Ebû Vâil muhadramûndandır. Yani Resûl-i Ekrem zamanında yaşamış, fakat onu görme bahtiyarlığına erememiştir. İslâmiyet geldiği sıralarda on yaşlarında bir çocuk olduğunu söylemektedir. Hz. Ebû Bekir dışındaki üç halife ile Abdullah İbni Mes`ûd, Ebû Mûsâ el-Eş`arî, Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre gibi birçok sahâbîden pek çok hadis rivayet etmiştir. Geniş ilmi yanında, üstün ahlâkı ve faziletiyle de bilinen Ebû Vâil hicretin 82. yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Dini öğretmeyi meslek edinen kimsenin, yani din tebliğcisinin hedefi, söylediği sözlerin öğrenilmesi ve anlattığı gerçeklerin gönüllerde yer tutmasıdır. Bu başarıyı elde etmenin kuralları vardır. Bu kuralların en başta geleni, karşısındaki insanların dinleme ve öğrenme isteklerini dikkate almak ve onları usandırmamaktır. Bir şeyi öğrenmek isteyen kimse, söylenen sözleri can kulağıyla dinlediği için bıkıp usanmaz. Dinlemeye istekli olmayan kimseye de bir şeyi öğretmek mümkün değildir. Zira o dinliyor görünse bile, gönül kapılarının kepengini kapatmış ve söylenen sözlerle bir ilgisi kalmamıştır.

Bu gerçeği dikkate alan Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashâbının kendisini dinlemekten büyük haz duyduğunu ve her zaman ağzına baktığını bildiği halde, onları bıktırıp usandırmamak için sohbetlerine ara verirdi. Konuştuğu zaman da ashâbı onu can kulağıyla dinlediği için hiçbir sözünü kaçırmazlardı.

Her şeyi olduğu gibi eğitim öğretim usûllerini de Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'den öğrenen ashâb-ı kirâm, onun bu konudaki sünnetine titizlikle uydular.

Duruma ve şartlara göre halka her gün konuşması gereken kimseler, konuşma süresini ölçülü tutmalı ve onları bıktırmamalıdır. Bundan daha iyisi, sohbetlere bir gün ara vermek ve böylece dinleyicilerin yeni konuşmaları arzuyla takip etmelerini sağlamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel konuşan âlimler halkla haftada bir defa dinî sohbetler yapmalıdır.
2. Her güzel işin devamı, ona zaman zaman ara vermekle mümkün olur.
3. Hz. Peygamber dinin büyük bir arzu ve iştiyakla öğrenilmesini istediği için, ashâbını bıktırmamaya dikkat ederdi.
4. Abdullah İbni Mes`ûd Resûl-i Ekrem'in sünnetine pek bağlıydı.

701- ?? ??? ????????? ??????? ?? ???? ??? ?????? ????? ??? : ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ????? ????? ????????? ? ?????? ????????? ? ???????? ???? ?????? . ????????? ???????? ??????????? ????????? »???? ???? .

« ???????? » ???? ?????? ? ?? ???? ?????? ? ?? ??? ????? ? ??? : ????? ???????? ??? ????????.

701. Ebü'l-Yakzân Ammâr İbni Yâsir *radıyallahu anhümâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Bir adamın namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesmesi dini iyi bildiğini gösterir. Bu sebeple namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesiniz."

Müslim, Cum`a 47.

Ammâr İbni Yâsir

Aslen Yemenli olan Ammâr'ın künyesi Ebü'l-Yakzândır. Babası Yâsir, kaybolan kardeşini aramak için Yemen'den Mekke'ye geldi. Bir Mekkeli'nin câriyesi olan Sümeyye ile evlenerek oraya yerleşti. Bu evlilikten doğan Ammâr, Resûlullah'a inanan ilk yedi kişiden biriydi. Annesi ve babası da ilk müslümanlar arasında yer aldı. Kendilerini koruyacak kimseleri olmadığı için Kureyşli müşriklerden çok zulüm gördüler. Ebû Cehil tarafından işkenceyle öldürülen annesi Sümeyye, İslâm'ın ilk kadın şehididir. Babası da aynı gün şehid edilmiştir.

Hicretten sonra Hz. Peygamber onunla Huzeyfe İbni Yemân'ı kardeş yaptı. Mescid-i Nebevî'nin yapımı sırasında onun büyük bir gayretle çalıştığını gören Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "Vâh Ammâr! Kendisini âsi bir topluluk öldürecek. Ammâr onları cennete, onlar ise onu cehenneme davet ederler" buyurdu (Buhârî, Salât 63). Ammâr Resûl-i Ekrem'in katıldığı bütün savaşlara iştirak etti. Hz. Ömer devrinde Kûfe valiliği yaptı ve çeşitli bölgelerin fethinde bulundu. Hz. Ali devrinde yapılan Cemel ve Sıffîn savaşlarında onun saflarında yer aldı. Sıffîn'de, Hz. Ali'nin yaya birliklerinin kumandanı olarak savaşırken, doksan üç yaşında şehid edildi (37/657).

Hiçbir namazını kazaya bırakmadığı rivayet edilen ve İslâm tarihinde ilk defa evinin bir bölümünü mescid olarak ayıran Ammâr altmış iki hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir önceki hadisimizin râvisi olan Ebû Vâil'in anlattığına göre, Ammâr İbni Yâsir özlü bir hutbe okumuştu. Konuşmayı zevkle dinleyen müslümanlar ona künyesiyle hitâb ederek:

- Ebü'l-Yakzân! Çok güzel konuştun. Hutbeyi biraz daha uzatsaydın iyi ederdin, dediler. O zaman Ammar, konuşmasını neden gereğinden fazla uzatmadığını şöyle açıkladı:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

"Bir adamın namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesmesi, dini iyi bildiğini gösterir. Bu sebeple namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesiniz. Çünkü öyle sözler vardır ki, insanı âdeta büyüler" (Müslim, Cum`a 47).

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte, namaz ile hutbenin birbirine nisbetle uzunluğu ve kısalığı konusunda bir fikir vermektedir. Sadece bu hadise bakarak uzun namaz kıldırmanın câiz olduğu söylenemez. Zira 230 numaralı hadiste Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

"Sizden biriniz insanlara namaz kıldırdığı zaman hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın" buyurduğunu okumuştuk. Aynı konuya dair 233 numaralı hadiste de, Allah'ın Resûlü'nün uzun kıldırma arzusuyla namaza başladığı halde, bir çocuk ağlaması duyunca, arka saflarda bulunan annesinin üzüleceği düşüncesiyle namazı kısa kestiğini görmüştük. Bu sebeple imam, cemaatinin durumunu dikkate almalı ve namazı yeterinden fazla uzatarak kimseyi bıktırmamalıdır.

Hutbeler namaza göre daha kısa olmalıdır. Bunun için de hatip, okuyacağı hutbeye özen göstermeli, söyleyeceği sözleri iyi seçmelidir. Böyle yapılmadığı için de bazı hutbeler gereğinden fazla uzun olmakta, cemaati bıktırmakta, bazılarını o câmiye geldiğine, geleceğine pişman etmektedir.

Peygamber Efendimiz'in bütün hutbeleri kısa, özlü, bu sebeple de çarpıcıydı. Ammar İbni Yâsir Resûlullah'ın bu sünnetine uyduğu için cemaat onun konuşmasına doyamamıştı. Hutbeden maksat cemaati söze doyurmak olmamalı, onları bir sonraki hutbeyi dinlemeye arzulu şekilde göndermelidir. Kendilerini haklı çıkarmak isteyenler, Vedâ hutbesinin uzun olduğunu söyleyebilirler. Ancak bugün bize ulaşan şekliyle Vedâ hutbesi, Resûlullah Efendimiz'in o ilk ve son haccı sırasında, muhtelif yerlerde yaptığı konuşmaların bir araya toplanmasından meydana gelmiştir. 150 numaralı hadiste de gördüğümüz üzere, "Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in namazı da hutbesi de normal uzunlukta idi." İmam ve hatiplerimiz bu ölçülere uymalı; Allah'ın kullarını Allah'ın evinden usandırmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmam ve hatipler, namazı ve hutbeyi sünnet ölçüsüne uygun şekilde îfâ etmelidir.
2. Namaz ile hutbe mukayese edildiği zaman, asıl ibadetin namaz olduğu görülür. Hutbe, insanı namaza ve diğer kulluk görevlerine hazırlayan bir öğüt ve hatırlatmadan ibarettir.

702- ?? ???????? ??? ?????? ???????????? ??? ?????? ??? ??? : « ????? ???? ??????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ???? ????? ???? ???????? ??????? : ????????? ?????? ? ???????? ????? ????????? ? ???? : ?? ??? ????????? ?? ????? ?????? ????? ? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ????????????? ???? ??? ? ???????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ???? ??????? ? ??? ???????? ????????? ?????? ???? ??????? ??????? ????????? ????? ? ????????? ?? ???????? ??? ???????? ???? ???????? ? ??? : « ????? ?????? ????????? ?? ???????? ???? ????? ???? ?????? ???????? ? ???????? ???? ??????????? ???????????? ? ????????? ????????? » ?? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ??? : ?? ???? ?????? ? ??? ???? ????? ????????? ? ???? ???? ?????? ??????????? ? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ? ??? : « ???? ???????? » ??? : ???????? ???? ???????????? ??? : «????? ????? ????????? ?? ????????? ? ???? ???????????? » ???? ???? .

« ???????? » ??? ?????? ???????? : ????????? ?????????? . « ?? ??????? » ??? ?? ?????? .

702. Muâviye İbni Hakem es-Sülemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kılarken cemâatten biri aksırdı. Ben de hemen "yerhamükellah" dedim. Cemaat bana dik dik bakmaya başladı. Bunun üzerine:

- Vay başıma gelenler! Yâhu bana niye öyle bakıyorsunuz? deyince de, ellerini uyluklarına vurmaya başladılar. Onların beni susturmaya çalıştıklarını görünce kızdım; ama yine de sustum.

Anam, babam Resûl-i Ekrem'e fedâ olsun. Ne ondan önce ne de ondan sonra kendisinden daha iyi bir öğretici görmedim. Vallahi beni ne azarladı ne dövdü ne de sövdü. Namazı kıldırıp bitirince bana:

- **"Bu ibadetin adı namazdır. Namaz kılarken dünya kelâmı konuşulmaz. Çünkü namaz tesbih, tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir"** dedi veya buna benzer bir şey söyledi. Ben de:

- Yâ Resûlallah! Ben yeni müslüman oldum. Allah Teâlâ İslâmiyet'i gönderdiği halde hâlâ kâhinlere gidenlerimiz var! dedim. Bana:

- **“Sen kâhinlere gitme!”** buyurdu. Ben tekrar:

- Aramızda uğursuzluğa inanan adamlar var, deyince de:

- **“Bu onların gönüllerinde hissettikleri bir duygudur. Bu duygu onları işlerinden alıkoymasın”** buyurdu.

Müslim, Mesâcid 33. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 167

Muâviye İbni Hakem es-Sülemî

Muâviye, Benî Süleym kabilesinde oturur, zaman zaman Medine'ye gelerek Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile görüşürdü. Yukarıdaki hadisin devamından öğrendiğimize göre, onun koyunlarını güden bir câriyesi vardı. Kızcağız bir gün koyunlardan birini kurda kaptırdı. Bunu duyan Muâviye ona çok kızdı ve yüzüne fena bir tokat patlattı. Sonra da yaptığına pişman oldu. Resûl-i Ekrem ile sohbet ederken bu konuyu da anlattı. Peygamber aleyhisselâm ona yaptığının haksızlık olduğunu söyleyince:

- Yâ Resûlallah, o halde câriyeyi âzat edeyim mi? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- Hele sen onu bana bir getir, buyurdu. Muâviye de hemen gidip câriyeyi alıp getirdi.

Peygamber aleyhisselâm câriyeye:

- Allah nerede? diye sordu. O da:

- Gökte! dedi.

Resûl-i Ekrem tekrar sordu:

- Ben kimim?

Câriye:

- Resûlullah'sın, dedi.

O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz Muâviye'ye dönerek:

- Onu âzat et; çünkü mü'minedir, buyurdu. Muâviye de onu âzat etti.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Muâviye İbni Hakem, on üç hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Muâviye İbni Hakem İslâmiyet'i biraz geç kabul etmişti. Bu sebeple namazda konuşmamak gerektiğini henüz öğrenememişti. Bununla beraber aksırdıktan sonra **elhamdülillah** diyen kimseye, Allah sana merhamet etsin anlamında **yerhamükellah** deneceğini biliyordu. Namaz kılarken yanındaki sahâbî aksırınca ve belki de **elhamdülillah** deyince, Muâviye ona **yerhamükellah** diye dua etmişti.

Namazda birinin sübhânallah diye ikaz edilebileceği hususu, bu olayın meydana geldiği tarihte henüz bilinmiyordu. Bu sebeple ashâb-ı kirâm Muâviye İbni Hakem'i, namazda konuşulmayacağını anlatmak için ellerini uyluklarına vurarak ikaz etmişlerdi. Ne yazıkki o, namaz edebini henüz öğrenemediği için arkadaşlarının bu tutumunu yadırgamış, bundan dolayı da hata üstüne hata yapmıştı.

Muâviye'nin, “Vallahi Resûlullah beni ne azarladı ne dövdü ne de sövdü” sözü hem takdir hem de bir itiraftır. Zira o, aradan yıllar geçtikten, namazın önemini kavradıktan, hatta Allah'ın Resûlü'nün *namaz gözümün nûru kılındı* buyurduğunu öğrendikten sonra, yaptığı hatalar sebebiyle esasen azarlanmayı hak ettiğini, fakat onun bu hataları kasıtlı olarak yapmadığını gören Resûlullah'ın kendisini bağışladığını anlatıyor.

Hz. Peygamber yeni müslüman olan, dini yeterince öğrenme fırsatı bulamayan kimselere karşı hep müsamahalı davranmıştır. Yaptıkları hata ne kadar büyük olursa olsun onları hoş görüp bağışlamıştır. Onun Muâviye'yi yanına çağırıp namazın ne demek olduğunu sükûnetle anlatması ve yaptığı hatadan dolayı başkalarının yanında onu incitecek bir şey söylememesi pek ibretlidir. Zaten Muâviye'ye en fazla tesir eden ve onu Resûlullah'a hayran bırakan davranış da onun bu tavrı olmuştur.

Daha sonra Muâviye zihnini kurcalayan iki konuyu Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e sordu. Bunlardan biri, cinlerinin yardımıyla veya sahip oldukları yetenekle ileride olacakları bildiklerini iddia eden kâhinlere inanılıp inanılmayacağı idi. Hz. Peygamber *“sen onlara gitme!”* buyurmak suretiyle, bir müslümanın cincilere inanmaması gerektiğini öğretti.

Kâhinlere, falcılara ve gaybden haber verenlere gitmenin İslâmiyet'te yasaklandığı konusu 1671-1676, uğursuzluk meselesi de bu bahsin hemen peşinden gelen 1677-1680 numaralı hadislerle ele alınıp açıklanacaktır. Ayrıca 1675 numarayla tekrar gelecek olan hadisimizin devamında bulunduğu halde burada zikredilmeyen bir konu, yere çizgiler çizerek istikbâli keşfetme demek olan remilcilik konusu orada görülecektir. Falcılıktan kazanılan bir para karşısında Hz. Ebû Bekir'in tutumu, 595 numaralı hadiste, dikkate şayan bir olay içinde görülmüştü.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz insanların gönül dünyasına değer veren ve kimseyi kırıp incitmeyen mükemmel bir öğretmendi.
2. Namazda dünya kelâmı konuşmamak ve kendini ibadete vermek gerekir.
3. Kâhinlere, cinlerin yardımıyla gelecekten haber verdiğini iddia edenlere asla gitmemeli ve onlara değer vermemelidir.
4. Uğursuzluğa asla inanmamalıdır; zira uğursuzluk diye bir şey yoktur.

703- ??? ???????? ?? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ???? ?????? ????? ????? ????????

??????? ????????? ???????? ?????? ???????? . ????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ? ????? ???? ????????? ?? ??? ????? ??????????? ??? ????????? ? ????????? ????? ???????????? ??? ??? ???? ???? ????? .

703. İrbâz İbni Sâriye *radıyallahu anh*:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı, diyerek devamı ve tamamı "Sünneti Koruma" bahsinde geçen hadisi rivayet etti.

Tirmizî, İlim 16; Ebû Dâvûd, Sünnet 5. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 6

Açıklamalar

159 numarayla geçen hadiste görüldüğü üzere, Peygamber *aleyhisselâm*'ın konuşmasından pek duygulanan ashâb-ı kirâm, ondan kendilerine bir tavsiyede bulunmasını istemişlerdi. Allah'ın Resûlü de onlara, başlarındaki idareciye itaat etmelerini tavsiye etmiş, ileride pek çok anlaşmazlıklar göreceklerini hatırlatarak, o zaman var güçleriyle sünnete sarılmalarını, din diye sonradan ortaya çıkan her kötü hareketten kaçınmalarını öğütlemişti.

Oldukça geniş bir şekilde açıklanan ve kendisinden muhtelif sonuçlar çıkarılan hadîs-i şerif bir daha okunmalıdır.

Nevevî merhûm, görüldüğü üzere, hadîs-i şerîfin tamamını vermemiş, konumuzla ilgili olan baş tarafını zikretmekle yetinmiş ve böylece Resûlullah Efendimiz'in konuşmalarının gönülleri titretecek derecede duygu yüklü ve son derece ölçülü olduğunu hatırlatmak istemiştir.

92- ??? ?????? ????????

VAKAR VE AĞIRBAŞLILIK

Âyet

????????? ??????????? ????????? ????????? ????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ????????????? ??????? ???????? [63]

"Allah'ın has kulları o kimselerdir ki, yeryüzünde sükûnetle yürürler ve câhiller kendilerine laf attığı zaman, "Selâmetle" deyip geçerler."

Furkân sûresi (25), 63

Âyet-i kerîmede, iyi bir mü'minin en belirgin özelliklerinden birinin tevâzu, sükûnet ve ağırbaşlılık olduğu belirtilmektedir. Mü'min her haliyle başkalarından farkedilen kimsedir. Onun kendine has bir duruşu, oturuşu ve yürüyüşü vardır. Sâkin, yumuşak ve alçak gönüllü tavrıyla etrafına güven ve huzur verir. Kibirli, saygısız, kaba ve haşin kimseler gibi gürültü patırtı çıkarmaz, yürüyüşleriyle başkalarını rahatsız etmez, kimseye sıkıntı vermez. Kendini bilmez kişiler söz ve davranışlarıyla onu rahatsız etmeye kalkınca, bu câhillere uymaz. Bana ilişme, haydi yoluna git, selâmetle diyerek onların seviyesine inmez.

Daha sonraki âyetlerde, mü'minlerin sahip olmaları arzu edilen on kadar özelliğe temas edilmekte, aralarında ağırbaşlı olmanın da bulunduğu bu güzel vasıflara sahip insanların cennetin en yüksek makamlarını kazanacakları ve o güzel yerlerde ebediyyen kalacakları belirtilmektedir.

Hadis

704- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ????? ???????? ????? ???? ???? ????????? ? ??????? ???? ?????????? . ????? ???? .

« ?????????? » ????? ??????? : ???? ????????? ???? ?? ????? ?????? ??????? .

704. Âişe *radıyallahu* anhâ şöyle dedi:

Hz. Peygamber'in küçük dili görünecek şekilde kahkahayla güldüğünü hiç görmedim. O sadece tebessüm ederdi.

Buhârî, Tefsîru sûre (46) 2, Edeb 68; Müslim, İstiskâ 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 104.

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in gülmesine varıncaya kadar her hareketi ölçülüydü. Her hareketinde ilâhî terbiyenin izleri farkedilirdi. Yüzünden tebessüm hiç eksik olmadığı, hatta bir sahâbînin dediği gibi insanların en çok tebessüm edeni o olduğu halde (Tirmizî, Menâkıb 10), hiçbir zaman kahkahayla gülmezdi. Çok hoşlandığı bir davranış karşısında azı dişleri görünecek kadar tebessüm ettiği (meselâ bk. hadis nr.1887) ve o sırada inci dişleri pırıl pırıl parladığı halde, yine de çoğu kimsenin yaptığı gibi gülerken kendisini kaçırmazdı.

Katıla katıla gülmek şakacılığın, nüktedanlığın veya güler yüzlü olmanın değil, haktan gâfil olmanın bir sonucudur. Resûl-i Ekrem Efendimiz etrafındakilere şaka yapmaktan hoşlandığı, kendisine nükte yapan bazı sahâbîlerinin bu davranışlarını hoş gördüğü halde, yine de gülerken ölçüyü kaybetmezdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber son derece vakarlı ve ağırbaşlı olduğu için kahkahayla gülmezdi.
2. Kahkahayla gülmek insanın vakarını yitirmesine yol açacağı için müslüman tebessüm etmekle yetinmelidir.

93- ??? ????? ??? ????? ?????? ?????? ???????

?? ???????? ???????? ???????

NAMAZA, İLİM MECLİSİNE VE BENZERİ İBADETLERE AĞIRBAŞLI VE VAKUR BİR ŞEKİLDE ÇAĞIRMAK

Âyet

?????? ????? ????????? ????????? ??????? ?????????? ??? ??????? ?????????? [32]

"Kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu tutum o kimsenin müttakî olduğunu gösterir".

Hac sûresi (22), 32

Âyet-i kerîmede hac ibadetinden söz edilmekte, "Allah Teâlâ'nın hükümleri" sözüyle özellikle hac ibadeti ve bu esnada kurban edilecek hayvanlarla ilgili kaideler kastedilmektedir. Hacıların iyi ve semiz hayvanları satın almaları, bu hayvanlara iyi davranmaları ve onları besmele çekerek kesmeleri istenmektedir. Bu esaslara saygılı davranmanın bir takvâ işareti olduğu ve ancak temiz bir kalbe sahip kimselerin dine ve din prensiplerine saygı göstereceği belirtilmektedir.

Bu özel mânanın dışında, âyet-i kerîmede, Allah'ın emir ve yasaklarına ancak müttakîlerin saygılı davranacağı belirtilmektedir. Şu hâlde Allah'ın buyruklarına önem vermeyen kimseler, ona karşı saygısızlık etmiş olurlar. Mü'minler, Allah'ın ve Resûlü'nün emir ve yasaklarına yapışmak suretiyle iyi ve itaatkâr bir kul olmaya gayret etmelidir.

Hadisler

705- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ????????? ???????? ? ???? ????????? ???????? ?????????? ? ????????? ????????? ???????? ? ???????? ?????????? ? ???? ??????????? ????????? ? ????? ????????? ?????????? » ????? ???? .

??? ???? ?? ????? ?? : « ?????? ???????? ??? ???? ?????? ??? ??????? ?????? ?? ????? » .

705. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:

"Kâmet getirildiği zaman namaza koşarak değil, ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek geliniz. Yetişebildiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız; yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız."

Müslim'in rivayetinde şöyle bir ilâve vardır:

"Herhangi biriniz namaz kılmaya karar verdiği zaman artık namazda sayılır."

Buhârî, Ezan 20, 21, Cum`a 18; Müslim, Mesâcid 151-155. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 54; Tirmizî, Salât 127; Nesâî, İmâme 57; İbni Mâce, Mesâcid 14

Açıklamalar

Bir önceki konuda sâkin ve ağırbaşlı olma hususu genel hatlarıyla işlenmişti. Burada ise, sükûnetin ve ağırbaşlılığın dindeki yeri ve önemi belirtilmekte, ibadet niyetiyle gidip gelirken bile vakarlı olunması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Hadisimizin ışığında meseleye şöyle bakmak uygun olacaktır. Müslüman sevap avcısıdır. Yaşadığı sürece her fırsatı değerlendirmek suretiyle sevaplarını çoğaltan kimsedir. Ezan sesini duyduğu zaman, bir an önce camiye varmayı ve namazını cemaatle kılarak 27 derece sevap kazanmayı arzu eder. Bu düşünceyle câmiye girip de namaza başlandığını görünce, kılınmakta olan rek'atın sevabını kaçırmamak için cemaate doğru koşmaya başlar. İşte hadisimiz bu noktada devreye girmekte, hayatın her ânını sevap kazanarak değerlendirmeye teşvik eden Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu maksatla bile olsa, müslümanın sükûnetini kaybetmesine izin vermemektedir.

Demekki bütün mesele, müslümanın, şahsiyetini her yerde ve her zaman koruması meselesidir. Telaşa kapılan kimse ne yaptığını bilemez. Farkında olmadan başkalarının yadırgayacağı, tuhaf bulacağı hareketler yapabilir. Bu da onun küçümsenmesine, hafife alınmasına yol açabilir. Müslümanın hafife alınması, bazan onun şahsında İslâmiyet'in de hafife alınması anlamına gelir. Yanlış bir hareketi dolayısıyla müslümanlarla veya müslümanlıkla alay edilmesine sebep olmaya hiçbir kimsenin hakkı yoktur.

Ayrıca camide koşmak, cemaatin huzurunu bozar. Bir müslüman sevap kazanmak için bile olsa diğer kardeşlerinin huzurunu kaçırmaya ve böylece onların sevabını azaltmaya yanaşmaz. Kaldı ki koşan adam yorulur ve gönül huzurunu yitirir. Yorgun ve ibadet huzurunu yitirmiş bir kimse, kendini ibadete veremez. İşte bu sebeple cemaate yetişmek için koşmak, faydadan çok zarar getirir.

Cuma namazına bir an önce gitmeye teşvik eden âyet-i kerîmedeki **"Allah'ın zikrine koşun"** [Cum'a sûresi (62), 9] buyruğu, cuma ezanını duyunca artık alış veriş gibi dünya işlerini bırakınız anlamında mecâzî bir anlatım olup koşmakla ilgisi yoktur. Hadisimizde yasaklanan ise, gerçek mânada koşmaktır. Bu sebeple âyetle hadis arasında bir çelişki söz konusu değildir. Müslim'in rivayetindeki *namaz kılmaya karar veren kimsenin namazda sayılacağı* ifâdesi, ibadet içinde olan kimseyi sâkin ve ağırbaşlı davranmaya mecbur eder. Hadisimizin devamındaki, *yetişemediğiniz rekâtları kendiniz tamamlayınız* ifâdesi de koşmanın gereksiz olduğunu gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaza giderken bile sâkin ve ağırbaşlı olmak gerektiğine göre, hayatın her safhasında sükûneti elden bırakmamak gerekir.
2. Namaza yetişmek için koşmak hem koşanın hem de başkalarının huzurunu bozacağı için doğru değildir.
3. Câmiye giden kimse, namazda olduğunu düşünerek sevabını azaltacak her davranıştan uzak durmalıdır.
4. Namazın bir kısmına yetişen kimse, cemaat sevabını kaçırmamış olur.

706- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ??????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????????? ????????

??????? ? ??????? ?????????? ?????????? ???? : « ???????? ???????? ?????????? ????????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? » ???? ??????? ? ???? ???? ???? .

« ??????? » : ?????????? . « ??????????? » ????? ?????? ????? ??? ????? ??????? ?????? : ??????????? .

706. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre o, Arefe günü Peygamber *aleyhisselâm* ile birlikte (Arafat'tan Müzdelife'ye) dönüyordu. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* arka tarafta bazı kimselerin bağırıp çağırdığını, devesini dövdüğünü ve develerin böğürdüğünü duyunca, onlara kamçısıyla işaret ederek şöyle buyurdu:

"İnsanlar! Yavaş olun! Acelecilik yapmakla sevap kazanılamaz."

Buhârî, Hac 94; Müslim, Hac 268. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 63; Nesâî, Menâsik 203.

Açıklamalar

Hadisimizde anlatılan olay Vedâ haccında meydana gelmişti. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra ashâbıyla birlikte Müzdelife'ye gidiyordu. Bindiği hayvanın arkasına kimi zaman çok sevdiği Üsâme İbni Zeyd'i kimi zaman da amcasının oğlu Fazl'ı alıyordu.

Ashâb-ı kirâmdan bazıları, Müzdelife'ye bir an önce varmak için acele etmeye başladı. Develerinin hızlı gitmesi için onları kamçılayanlar oldu. Geride kalanların çıkardığı bu gürültü sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz onları uyarma gereğini duydu. İkazına kulak vermeleri için kamçısını yukarı kaldırarak onları uyardıktan sonra:

"İnsanlar! Yavaş olun! Acelecilik yapmakla sevap kazanılmaz." buyurdu.

Sevap kazanmak düşüncesiyle hayırlı işlerde acele etmek iyi bir şey olmakla beraber, hayvanları döverek, onların canlarını yakarak ve böylece günah kazanarak yapılan işlerin hayrı ve sevabı yoktur. Demekki müslümanlar hayırlı işleri yaparken bile itidâli, ağırbaşlılığı ve sükûneti elden bırakmayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadet ederken, ibadet sayılan hayırlı işleri yaparken sakin ve ağırbaşlı olmak gerekir.
2. İnsan ibadet ederken ne kadar gönül huzuru duyarsa, o kadar çok sevap kazanır.

94- ??? ????? ?????

MİSAFİRE İKRAM ETMEK

Âyetler

???? ??????? ??????? ?????? ??????????? ?????????????? [24] ???? ???????? ???????? ????????? ???????? ????? ??????? ?????? ??????????? [25]
??????? ????? ???????? ?????? ???????? ??????? [26] ??????????? ?????????? ????? ????? ??????????? [27]

1. "İbrâhim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? Onlar İbrâhim'in yanına girmişler, selâm vermişlerdi. İbrâhim de selâmı almış, içinden "bunlar, yabancılar" demişti. Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana kebabını getirmiş, onların önüne koyup "Buyurun, yemez misiniz?" demişti."

Zâriyât sûresi (51), 24-27

Bazı hadislerden öğrendiğimize göre İbrâhim *aleyhisselâm*'a gelen bu misafirler Cebrâil *aleyhisselâm* ile İsrâfil ve Mîkâil'di. Gerek yukarıdaki âyetlerin devamında gerek Hûd sûresinin 69. âyetinden itibaren anlatıldığı üzere bu melekler Hz. Lût'un kavmini cezalandırmaya giderken Hz. İbrâhim'e uğramışlar ve ona, doğacak çocuğu İshâk'ı müjdelemişlerdi.

Misafir ağırlamayı çok seven Hz. İbrâhim, yakışıklı delikanlılar kıyafetinde gelen konuklarının melek olduklarını önce anlayamamış, onları içeri buyur ettikten sonra bir ara dışarı çıkıp karısı Sâre'nin de yardımıyla hemen bir dana kesip kızartmış ve misafirlerine ikram etmişti. Âyetlerin devamından öğrendiğimize göre meleklerin yemeğe el uzatmadığını görünce onlardan şüphelenmiş; onlar da İbrâhim *aleyhisselâm*'ı daha fazla merakta bırakmamak için kendilerini tanıtarak niçin geldiklerini söylemişlerdi.

Hz. İbrâhim'in misafirlerine davranış tarzı, bize misafire ikrâm usûlünü öğretmektedir. Misafirlerinin selâmını en güzel şekilde alıp onları evine buyur etmesi, yemek hazırlamak için onların yanından ayrılırken kendilerine sezdirmeden yavaşça dışarı çıkması, evindeki en değerli malı olan danalarından birini kesip kızarttıktan sonra misafirlerine güzel bir şekilde ikrâm etmesi ve bu ikramı bizzat yapması ibret alınacak başlıca hususlardır.

???????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????????? ????????????? ????? ???
?????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ????? ????????? ??? ???????
???????? ??????? ?????? ???????? [78]

2. "Lût'un kavmi koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işi yapmaktaydılar. Lût: "Ey kavmim! İşte kızlarım (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu!" dedi."

Hûd sûresi (11), 78

Bir önceki âyette sözü edilen melekler, Hz. İbrâhim'in yanından ayrıldıktan sonra Lût *aleyhisselâm*'ın bulunduğu Sodom şehrine gelmişlerdi. Sodom

halkı ahlâksızlığı ile tanınan kimselerdi. Melek olduklarını bilmedikleri o yakışıklı delikanlıları görünce, âyette belirtildiği üzere Hz. Lût'un evine gelmişlerdi. Hz. Lût, bazı müfessirlerin de dediği gibi, kavminin büyüğü ve mânevî babası olduğu için, kızlarım dediği Sodom'lu kızları kastederek, erkeklerle ilgilenmeyi bırakıp onlarla evlenmelerini tavsiye etmiş ve "misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin!" demişti.

Lût *aleyhisselâm* misafirlerinin melek olduğunu bilmediği için ahlâksız kavminin onlara zarar vereceği düşüncesiyle telâşa kapılmış ve bu sebeple onları bir kere daha dürüst ve namuslu olmaya dâvet etmişti. Âyetin devamından öğrendiğimiz üzere melekler Hz. Lût'a kendilerini tanıtarak onu teselli etmişler, sonra da bu ahlâksız kavim, Cenâb-ı Hakk'ın izniyle başlarına taş yağmak suretiyle helâk olmuşlardır.

Âyet-i kerîmenin konumuzla ilgisi, Hz. Lût'un misafirlerini korumak ve onlara bir zarar gelmemesini sağlamak için nasıl gayret sarfettiğidir. Şu halde misafirlere ev sahipliği yapan kimselerin, güzel dilimizdeki ifadesiyle konuklarını Tanrı misafiri sayması ve onlara bir zarar gelmemesi için elinden gelen gayreti göstermesi icab eder.

Hadisler

707- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ? ?????? ????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????? ???? ????????? » ????? ???? .

707. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!"

Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Îmân 74, 75, 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf 310, 311 ve 316 numarayla Komşu Hakkı bahsinde geçmiş ve oralarda açıklanmıştır. Bir sonraki hadisimiz misafire ikram ile ilgili olduğu için meselenin bu tarafı orada ele alınacaktır.

Burada şu kadarını söyleyelim: Peygamber *aleyhisselâm*'ın bu üç konuyu "Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse" şöyle yapsın ifadesiyle zikretmesi, bu konulara büyük önem verdiğini göstermektedir.

Müslüman olduğunu söyleyen kimse akrabasıyla ilgisini devam ettirmek zorundadır. Akrabasına olan yakınlık derecesine, ihtiyaç durumlarına, kendisinin de maddî gücüne göre onlara iyilikte bulunacaktır. Akrabasıyla ilgiyi koparmak ve onlara kötü davranmak büyük bir günahtır.

Müslümanın uyacağı önemli ahlâk esaslarından biri de insanlara faydalı sözler söylemek, faydalı söz söyleme imkânına sahip değilse susmaktır. Zira iyi ve hayırlı söz insanı iyi ve güzele, kötü ve zararlı sözler de kötü yola ve zararlı davranışlara yöneltir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a iman eden kimsenin en belirgin özelliklerinden biri, misafirine ikramda bulunmasıdır.
2. Akrabasıyla ilgilenmek ve onlara iyilik etmek de mü'minin önem vermesi gereken davranışlardan biridir.
3. İyi bir mü'min ya güzel sözler söylemeli, söyleyemiyorsa susmayı tercih etmelidir.

708- ??? ??? ??????? ???????? ?? ???? ??????????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ??? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????? ??????? ??????????? » ????? : ??? ??????????? ?? ???? ?????? ? ??? : « ?????? ??????????? . ???????????? ???????? ???????? ? ??? ??? ??????? ???? ??? ??????? ???? » ????? ???? .

??? ?????? ????? : « ?? ?????? ???????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ????????? » ????? : ?? ???? ?????? . ?????? ????????? ? ??? : « ??????? ???????? ???? ????? ???? ????????? ???? » .

708. Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el-Huzâ`î *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:

- "**Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine câizesini versin".**

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Misafirin câizesi nedir? diye sordular.

Peygamber *aleyhisselâm* da:

- **"Onu bir gün ve bir gece ağırlamaktır. Misafirlik üç gündür. Misafiri üç günden fazla ağırlamak ise sadakadır."**

Buhârî, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Lukata 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 5; Tirmizî, Birr 43; İbni Mâce, Edeb 5

Müslim'in bir başka rivayetine göre şöyle buyurdu:

- **"Bir müslümanın din kardeşinin yanında onu günaha sokacak kadar kalması helâl değildir."**

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! İnsan din kardeşini nasıl günaha sokar? diye sorunca:

- "**Misafirini ağırlayacak bir şeyi bulunmayan kimsenin yanında oturup kalmakla"** buyurdu.

Müslim, Lukata 15, 16

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte sözü edilen câize, misafirin bir evde kalması halinde ona ikram edilen yiyecek ve içecek demektir. Câizenin ölçüsü, evi şereflendiren misafiri bir gün bir gece özenle ağırlamak, imkânları ölçüsünde onu memnun etmektir. İkinci ve üçüncü günlerde ise, evde misafir bulunmadığı zaman ne yenip içiliyorsa, misafire onun aynını ikram etmek, ayrıca misafir ağırlama telaşına girmemektir. Câize budur. Misafir üç günlük hakkını kullandığı halde orada kalmaya devam ediyorsa, o artık misafir sayılmayacak, üçüncü günden sonra yiyip içtiği şeyleri Allah Teâlâ ev sahibinin sadakası kabul edecektir.

Bazı âlimler, câizeye daha farklı bakmışlar, misafire bir gün ve bir gece yetecek kadar yol azığı vermeyi câize saymışlardır. Bu açıklamalardan çıkan sonuç şudur: Câize, misafiri üç gün boyunca ağırlamaktır. Şayet misafir üç günü doldurmadan veya dördüncü gün yola çıkmak istiyorsa, ona ayrıca bir gün ve bir gece yetecek kadar yol azığı vermektir.

Ev sahibinin görevi misafiri ağırlamak olduğu gibi, misafirin görevi de kendisine ikram edilen şeyleri memnuniyetle kabul etmek ve bu ikramları asla küçümsememektir. Misafirin çok önemli bir diğer görevi de, evinde misafir olduğu kimsenin maddî gücü zayıfsa, orada gereğinden fazla kalarak onu zor durumda bırakmamaktır. Şartları müsait olmayan birinin yanında gereğinden fazla kalarak onun "şu adam da nereden çıktı!" veya "buraya kazık çaktı!" gibi sözlerle günaha girmesine yol açmak yahut misafirini ağırlayabilmek için başkalarından borç almasına sebep olmak doğru bir davranış değildir.

Misafirlik konusunu şartlara göre değerlendirmek gerekir. İslâmiyet'in ilk yıllarında müslümanların içinde bulunduğu maddî sıkıntılar dikkate alınarak bir misafire yukarıda anlatıldığı şekilde davranmak farz kabul edilmiş, imkânların geliştiği daha sonraki yıllarda ise sünnet sayılmıştır. Bu konudaki hadislere bakarak zorunlu misafirliğin bir gün olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Demek oluyor ki, meseleyi zamana ve şartlara göre değerlendirmek gerekir. Nitekim bugün bazı yerlerde görüldüğü üzere, evinde misafir kabul edebilecek durumda olmayanların konuklarını bir misafirhânede veya otelde ağırlaması normal karşılanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Misafire ikram etmek, müslümanın başlıca özelliklerinden biridir.
2. Misafirlik süresi en fazla üç gündür. Birinci gün misafir elden geldiğince ağırlanacak, diğer günler böyle bir telaşa girilmeyecektir.
3. Maddî durumu uygun olmayan bir kimsenin yanında onu sıkıntıya sokacak kadar fazla kalmak günah sayılmıştır.

95- ??? ??????? ??????? ???????? ??????

HAYIRLI İŞLER SEBEBİYLE MÜJDELEMEK VE TEBRİK ETMEK

Âyetler

??????????? ??????????? ??????????? ??? ???????????? ??????????? ????? ??????? ?????? ??????????
????????? ??????? [17]

????????? ????????????? ????????? ????????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????
??????? ???????????? ???? ???????? ???????????? [18]

1. "Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele!."

Zümer sûresi (39), 17–18

Allah Teâlâ'nın bu âyet-i kerîmede mü'minleri müjdelemesini istediği zât, Resûlullah Efendimiz'dir. Allah Teâlâ Resûlü'nden başlıca iki özelliği olanları müjdelemesini istemektedir. Bu iyi insanlar, Hakk'ı tanımayan ve doğru yoldan uzaklaşan kimselerin arkasından gitmeyen ve çeşitli sözleri dinleyip onların en güzeline uyanlardır. Dinlenecek ve benimsenecek sözlerin en güzeli şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir; sonra Hz. Peygamber'in hadisleri, daha sonra da İslâm büyüklerinin sözleri gelir. Bunları dinleyip değerlendiren, sonra da en güzel sözün gösterdiği yolu tutanlar, Allah'ın sayısız nimetleriyle müjdelenmeyi hak edeceklerdir.

????????????? ???????? ?????????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ????????
[21]

2. "Rableri onları, kendisinden bir rahmet, sonsuz hoşnutluk ve içinde kendileri için tükenmez nimetler bulunan cennetlerle müjdeler."

Tevbe sûresi (9), 21

Kendilerine Cenâb-ı Hakk'ın merhamet ettiği, onlardan hoşnut olduğu, bu sebeple de kendilerine içinde tükenmez nimetler bulunan cenneti ikram ettiği o müjdelenecek bahtiyarlar, bir önceki âyette belirtildiğine göre, "iman edip hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler"dir. Allah'ın dinine sahip çıkan ve bu uğurda sıkıntıya katlanan kimseler, her mü'minin sahip olmayı hayal ettiği en üstün şeyleri elde edeceklerdir. Bu en üstün ve en değerli şeyler Allah'ın rahmeti, hoşnutluğu ve içinden hiç çıkılmayacak olan tükenmez nimetlerle dolu cennetlerdir.

????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ??????????
????????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????? ???????
?????????? [30]

3. "Size vaad olunan cennetle sevinin!"

Fussilet sûresi (41), 30

Âyetin tamamı şöyledir: "Rabbimiz Allah'tır, deyip de, ondan sonra her işinde doğruluktan ayrılmayanlara gelince, onlara melekler gelir: Korkmayın, üzülmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin! derler."

Allah'a gönülden inanan ve hiçbir zaman doğruluktan ayrılmayan kimseler ölecekleri zaman melekler yanlarına gelecek ve onları "Korkmayın, üzülmeyin, size va'd olunan cennetle sevinin! diye müjdeleyeceklerdir.

?????????????? ????????? ??????? [101]

4. "Biz de onu, yumuşak huylu bir oğlanla müjdeledik."

Sâffât sûresi (37), 101

İyi huylu ve uslu bir oğlu olacağı kendisine müjdelenen zât, bir sonraki âyette adını açıkça göreceğimiz Hz. İbrahim'dir.

???????? ?????? ????????? ??????????? ????????????? ???????? ???????? ????? ??????? ????? ??????
??? ???? ???????? ??????? [69]

5. "Andolsun ki elçilerimiz İbrâhim'e müjde getirdiler."

Hûd sûresi (11), 69

Allah Teâlâ'nın elçilerinin, yani Cebrâil, İsrâfil ve Mîkâil'in Hz. İbrâhim'e getirdiği müjde, bir önceki âyette sözü edilen iyi huylu bir oğlandır. Bu oğlanın Hz. İshâk olduğu bir sonraki âyette görülecektir.

????????????? ????????? ?????????? ?????????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ????????? [71]

6. "İbrâhim'in karısı da ayakta durmuş dinliyordu; bu sözleri duyunca güldü. Ona da İshâk'ı, İshâk'ın ardından da Ya`kûb'u müjdeledik."

Hûd sûresi (11), 71

Bir önceki "Misafire İkram Etmek" bahsinin giriş kısmında Zâriyât sûresi'nin 24-27. âyetleri açıklanırken bu konuya temas edilmişti. Lût kavmini helâk etmeye giden meleklerin önce İbrâhim *aleyhisselâm*'a uğradıkları, onların melek olduğunu bilmeyen Hz. İbrâhim'in hemen bir dana kesip kızarttığı, misafirlerin bunu yemediklerini görünce korkuya kapıldığı, bunun üzerine meleklerin kendilerini tanıttıkları belirtilmişti.

İşte bu esnada Hz. İbrâhim'in hanımı Sâre, misafirlere hizmet için ayakta durmuş bekliyor ve konuşmaları dinliyordu. Kendileri için yemek hazırladıkları misafirlerinin melek olduğunu öğrenince, âyet-i kerîmede belirtildiği üzere gülmeye başladı. Melekler de ona İshâk'ı dünyaya getireceğini, daha sonraları da torunu Ya`kub'un doğacağını müjdelediler. O tarihte Hz. İbrâhim, müfessirlerin belirttiğine göre 120, karısı Sâre de 90 yaşındaydı. Âyet-i kerîmenin devamında belirtildiği üzere Sâre bu müjdeye şaştı ve:

"Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey! dedi." Melekler de ona, bunun Allah Teâlâ'nın rahmet ve bereketiyle mümkün olacağını söylediler.

??????????? ????????????? ?????? ??????? ???????? ??? ??????????? ????? ?????? ???????????
????????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????
????????????? [39]

7. "Zekeriyyâ mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona: "Allah seni Yahyâ ile müjdeliyor" diye seslendiler."

Âl-i İmrân sûresi (3), 39

Önceki âyet-i kerîmelerde Allah Teâlâ'nın Hz. İbrâhim ile karısını, doğacak çocuklarını müjdeleyerek sevindirdiğini gördüğümüz gibi, bu âyet-i kerîmede de Zekeriyyâ *aleyhisselâm*'ı aynı şekilde sevindirdiğini görmekteyiz. Zira Hz. Zekeriyyâ Rabbine dua ederek hayırlı bir çocuk istemişti. O da bu sevgili kuluna yakında Yahyâ adında bir oğlu doğacağını, üstelik onun peygamber olacağını müjdeleyerek bahtiyar etmişti.

???? ??????? ????????????? ??? ???????? ????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ???????
????????? ?????? ????? ???????? ???????? ??? ?????????? ??????????? ?????? ?????????????? [45]

8. "Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Mesîh (Meryem oğlu Îsa)'dır."

Âl-i İmrân sûresi (3), 45

Âyet-i kerîmenin devamında, mübarek anlamındaki **Mesîh** lakabıyla anılacak olan Îsâ'nın dünyada da, âhirette de itibarlı ve Allah'ın kendisine yakın kıldığı kimselerden olacağı, beşikte iken konuşacağı, yetişkinlik çağına gelince kendisine peygamberlik verileceği belirtilmekte ve böylece Hz. Meryem sevindirilmektedir.

Âyet-i kerîmede Hz. Îsâ'dan söz edilirken Allah'tan bir kelime veya Allah'ın kelimesi denmesinin sebebi şudur: Allah Teâlâ onu, babasız olarak mûcizevî bir doğumla dünyaya getirmek istemiş, Hz. Îsâ'ya "ol!" kelimesini söyler söylemez o da anasının rahminde vücut bulmuştur. Bu sebeple Hz. Îsâ'ya Allah'ın kelimesi denir.

Hadisler

709- ?? ??? ????????? ????????? ??? ???? ????? ???? ????????? ???? ?????? ?? ??? ?????? ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ? ??? ?????? ???? ? ??????? ?? ???????? ???? ?????? ? ??????? ???? ??? ???? . ????? ???? . « ???????? » ???? : ????????? ???????? . « ????????? » ????????? ????????? . «??????????? » : ?????? .

709. Ebû İbrâhim veya Ebû Muhammed yahut Ebû Muâviye Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hatice *radıyallahu anhâ*'yı cennette, içinde hiçbir gürültünün duyulmayıp hiçbir yorgunluğun hissedilmeyeceği, inciden yapılmış bir köşkle müjdeledi.

Buhârî, Umre 11, Menâkıbü'l-ensâr 20, Nikâh 108, Edeb 23, Tevhîd 32, 35; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 71-74. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 61; İbni Mâce, Nikâh 56

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Abdullah İbni Ebû Evfâ'nın burada üç künye ile anıldığını görüyoruz. Kısa tercüme-i hâlini verdiğimiz 54 numaralı hadiste onun sadece Ebû İbrâhim künyesiyle anıldığını görmüştük. Nevevî'nin burada Abdullah İbni Ebû Evfâ'nın diğer künyelerini de hatırlatma gereğini duyduğu anlaşılıyor.

Konumuzun başındaki sekiz âyet, Allah Teâlâ'nın çeşitli vesilelerle kullarını müjdelemekten memnun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hadîs-i şerîfin yukarıda gösterilen diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Resûlullah Efendimiz'e Cebrâil*aleyhisselâm*'ı gönderen, vefalı eşi Hz. Hatice'yi cennetle müjdelemesini emreden yine Allah Teâlâ'dır.

345 numaralı hadîs-i şerîfin açıklanmasında bu konuya temas edilmişti. Orada Cebrâil*aleyhisselâm*'ın Hz. Hatice'ye getirdiği müjdeye dair bir başka rivayet zikredilmiş, Mü'minlerin Annesi'nin hangi özellikleri sebebiyle bu müjdeyi hak ettiği belirtilmiş ve Resûlullah Efendimiz'in onu ne kadar çok sevdiği çeşitli olaylarla anlatılmıştı. Burada kısaca söylemek gerekirse, Hz. Hatice annemiz Allah'ın Resûlü'ne, ona kimsenin inanmadığı bir zamanda inanmış, dâvasının hak olduğunu söyleyerek ona güç vermiş, hiçbir desteğinin bulunmadığı bir sırada malını, mülkünü İslâm uğrunda harcamaktan çekinmemiş, İslâmiyet'ten önce on beş, İslâmiyet'ten sonra da on yıl olmak üzere tam 25 yıl süreyle sevgili ve vefalı hayat arkadaşının en büyük destekçisi olmuştu. Allah Teâlâ da vahiy meleğini göndererek onu cennette nâil olacağı nice nimetlerden biriyle müjdelemiş ve kendisini sevindirmişti.

Taberânî'deki rivayete göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Hatice'ye Allah Teâlâ'nın selâmını tebliğ edince, İslâmî edebin inceliklerini iyi bilen bu büyük insan, "Selâm O'dur ve selâm O'ndandır. Cebrâil'e de selâm olsun" diyerek Allah'ın selâmını almıştı.

Burada olduğu gibi, aşağıda gelecek hadislerde de hem Allah Teâlâ'nın hem de Resûlü'nün müjde verilmeye lâyık kimseleri çeşitli vesilelerle sevindirdikleri görülecektir. Bizim bundan alacağımız ders şudur: Müslümanların yapmakta oldukları güzel işleri daha fazla bir şevk ve heyecanla yapmalarını sağlamak ve kendilerine verilecek müjdelerle yaşama sevinçlerini artırmak güzel bir davranıştır. Elinde böyle imkânlar bulunan kimselerin onu esirgemeden kullanmaları gerekir.

Cenâb-ı Hakk'ın âhirette kendilerine inciden, mercandan, yakuttan köşkler ve saraylar lutfetmesini niyâz ettiğimiz*Riyâzü's-sâlihîn*'in muhterem okuyucuları, kitabımızın en son bahsinin Allah Teâlâ'nın Cennette Mü'minlere Hazırladığı Nimetler olduğunu görecek ve oradaki 16 hadiste (1883-1899) bu nimetleri bol bol okuyacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Hatice, kendisinden Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu bir insandı. Bu sebeple daha hayattayken cennetle müjdelendi.
2. Mü'minleri güzel haberlerle sevindirmek Allah Teâlâ'nın âdetlerinden olduğu için bu ilâhî sünneti yaşatmak gerekir.
3. Cennette, hiçbir gözün görmediği nimetler arasında, en kıymetli taşlardan yapılma köşkler ve saraylar da vardır.

710- ??? ??? ???? ????????? ??? ?????? ??? ? ??????? ???????? ?? ????? ? ????? ?????? ????: ??????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????????? ????? ?????? ??? ? ????? ????????? ? ???????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? : ??????? ?????? ? ??? : ????????? ???? ???????? ??????? ????? ? ????? ?????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ??????? ???????? ? ???? ??? ???? ???? ??? ??? ????? ? ??????? ??????? ? ??????? ??? ???????? ???????? ?? ??????? ? ????????? ???????? ????? ????????? .

???????? ???? ????? ?????? : ????????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? .

?????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ????? ????? ??????? : ??? ????? ? ??????? : ????? ???? ? ?????? : ??? ??????? ? ????? ???????? ??????? : ?? ????? ?????? ???? ????? ?????? ????????? ? ?????: « ??????? ??? ???????? ????????? » ??????????? ????? ???? ???? ???? : ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ? ???? ????? ?????? ????? ???? ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ??????? ? ??????? ????????? ?? ??????? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??? ??????? ? ????? ???????? ??????? ? ??? ?????? ???? ?????? ????????? ? ??????? : ??? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ????? ???? .

?????? ???????? ??????? ????? ? ????? : ??? ????? ? ????? : ?????? ??? ????????? : ???????: ??? ??????? ? ???? ????? ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ?????? ??????? : ???? ????? ??????????? ? ???????: « ?????? ???? ????????? ?????????? » ???????? ??? ? ???????? : ?????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ??????? ???? ?????? ??????? ????????? ?? ??????? ? ????? ?????? ????????? ??????? : ?? ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ??????? ???? ???? .

???? ??????? ????? ????? ??????? : ???? ???? ? ????? : ???????? ??? ????? . ??????? : ???? ???????

? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????????? ??????? : « ?????? ???? ????????? ??????????? ???? ?????? ???????? » ??????? ??????? : ?????? ??????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????? ???????? ? ??????? ??????? ??????? ???? ?????? ? ??????? ????????? ???? ???????? ??????? . ????? ??????? ??? ??????????? : ???????????? ?????????. ????? ???? .

???? ?? ?????? : « ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????? ??????? : ????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ????? ? ????? ???? : ?????? ??????????? .

???? : « ?????? » ????? ?????? ??????? ?????? ? ???? : ??????? . ????? : « ????? ????? » : ?? ????? ??????? ????? ?????? ? ???????? ??? ??????? ??? ??? ???????? ? ???¢?? ????? ?????? ? ??? ?????? ? ?????? ??? ???? ??????? . « ???????? » ??? ????? ??????? ????? : ???? ????????? ????? ???????? . ???? : « ???? ??????? » ???? ?????? ??? ??????? ? ???? ?????? ? ???? : ??????? .

710. Ebû Mûsâ el-Eş`arî*radıyallahu anh*'ın anlattığına göre bir gün evinde abdest alıp dışarı çıkarken kendi kendine: "Bugün Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'den hiç ayrılmayacağım; hep onun yanında bulunacağım", dedi. Sonra Mescid'e gidip oradaki sahâbîlere Peygamber*aleyhisselâm*'ın nerede olduğunu sordu. Onlar da:

- Şu tarafa doğru gitti, dediler.

Ebû Mûsâ olanları şöyle anlattı:

Resûl-i Ekrem'in gittiği yeri sora sora nihayet **Eris Kuyusu**'nun bulunduğu bahçede olduğunu öğrendim. Ben de bahçe kapısının yanına oturdum. Peygamber *aleyhisselâm* tuvalet ihtiyacını giderip abdest aldı. Ben de kalkıp yanına vardım. Baktım ki **Eris Kuyusu**'nun kenarındaki taşların üzerine, kuyu ağzındaki bileziğin tam ortasına oturmuş, baldırlarını açarak ayaklarını kuyuya sarkıtmış. Kendisine selâm verdikten sonra geri dönüp kapının yanına oturdum. Kendi kendime: "Bugün Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in kapıcısı olacağım", dedim. O sırada Ebû Bekir*radıyallahu anh* gelerek kapıyı çaldı.

- Kim o? diye sordum.

- Ebû Bekir, dedi.

- Biraz bekle, dedikten sonra Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına vardım ve: Yâ Resûlallah! Ebû Bekir geldi, huzura girmek için izin istiyor, dedim.

- **"İzin ver ve onu cennetle müjdele",** buyurdu.

Geri dönüp Ebû Bekir'e:

- İçeri gir, Resûlullah seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Ebû Bekir içeri girdi. Peygamber *aleyhisselâm*'ın sağ tarafına geçip onun yanına, kuyunun ağzındaki taşın üzerine oturdu ve tıpkı Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* gibi baldırlarını açarak ayaklarını kuyuya sarkıttı.

Ben de geri dönüp yerime oturdum. Ben evden çıkarken abdest almakta olan kardeşim arkamdan yetişecekti. Onu düşünerek kendi kendime: "Eğer Allah Teâlâ falanın hayrını dilerse onu buraya getirir", dedim. O sırada birinin kapıyı ittiğini gördüm.

- Kim o? diye sordum.

- Ömer İbnü'l-Hattâb, dedi.

- Biraz bekle, dedikten sonra Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına giderek selâm verdim ve: Ömer geldi, huzura girmek için izin istiyor, dedim.

- **"İzin ver ve onu cennetle müjdele",** buyurdu.

Ömer'in yanına dönerek:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* içeri girmene izin verdi ve seni cennetle müjdeledi, dedim.

Ömer içeri girdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sol tarafına geçerek kuyunun ağzındaki taşın üzerine oturdu ve ayaklarını kuyuya sarkıttı.

Ben de dönüp kapının yanına oturdum. Kardeşimi düşünerek kendi kendime: "Eğer Allah Teâlâ falanın hayrını dilerse onu buraya getirir", dedim. Bu sırada biri gelip kapıyı itti.

- Kim o? diye sordum.

- Osman İbni Affân, dedi.

- Biraz bekle, diyerek Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına gittim ve onun geldiğini haber verdim.

- **"İzin ver ve başına gelecek belâ ile birlikte onu cennetle müjdele",** buyurdu.

Geri döndüm ve:

- İçeri gir, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başına gelecek belâ ile birlikte seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Osman içeri girdi. Kuyu bileziğinde oturacak yer kalmadığını görünce, onların karşılarında bir başka yere oturdu.

Saîd İbnü'l-Müseyyeb dedi ki: Ben bu oturuş şeklini onların kabirlerine yordum.

Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 5, Edeb 119, Fiten 17, Ahbâru'l-âhâd 3; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 18.

Buhârî'nin bir rivayetinde şu fazlalık vardır:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana kapıyı korumamı emretti.

O rivayette şu ilave de vardır:

Osman müjdeyi duyunca Allah'a hamd etti, sonra da: Allah yardımcım olsun, dedi.

Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 6

Açıklamalar

Eris Kuyusu (Bi'r-i erîs), Medine'ye üç kilometre uzaklıkta ve Kuba Mescidi'nin batı tarafında bulunmaktadır. Bu kuyu Erîs adlı bir yahudiye ait bahçede bulunduğu için Eris Kuyusu diye anılmıştır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Kuba Mescid'ine giderken Eris Kuyusu'ndan abdest alır ve hadisimizde görüldüğü şekilde orada dinlenirdi. Yine bir gün Kuba'ya giderken Eris Kuyusu'na uğramış, abdest alarak dinlenmeye başlamıştı. Kendisini Mescid-i Nebevî'de göremeyen dostları Resûl-i Kibriyâ'nın Kuba tarafına gittiğini öğrenince, namazı onunla birlikte Kuba Mescidi'nde kılmak düşüncesiyle arkasından gelmişler ve tahmin ettikleri gibi onu Eris Kuyusu'nun başında bulmuşlardı. Belki de orada buluşmak üzere daha önce sözleşmişlerdi.

Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem Efendimiz Ebû Mûsâ el-Eş`arî'den kapıyı beklemesini istemiştir. Bunun sebebi, büyük bir ihtimalle, abdest bozarken birinin âniden içeri girmesine engel olmaktır. Hz. Ebû Bekir ile Ömer, Peygamber*aleyhisselâm*'ın huyunu bildikleri için, onun istirahatini bozmamak düşüncesiyle elbiselerini biraz toplayarak ayaklarını kuyuya sarkıtmışlardı. Şayet bir kenara çekilip otursalardı, o zaman Resûl-i Ekrem de ayaklarını toplar ve onlar gibi otururdu.

Hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu üç müttakî sahâbîsini cennetle müjdelediği görülmektedir. Kendilerine, cennetle müjdelenen on kişi anlamında **aşere-i mübeşşere** dediğimiz bahtiyar sahâbîlerin başında bu üç Peygamber dostu bulunmaktadır. Onlar, kendilerini İslâm'a adadıkları, Allah'ın Resûlü'nü canlarıyla ve mallarıyla destekledikleri için Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmış üstün şahsiyetlerdir. Allah Teâlâ onları üstün meziyetleri sebebiyle daha dünyada iken sevindirmek istemiş, cennetlik olduklarını Resûlü'ne haber vermiş, insanları muhtelif vesilelerle sevindirmekten büyük haz duyan Resûlullah Efendimiz de bu güzel haberi onlara ileterek kendilerini bahtiyar etmişti.

Hadisimizin bazı rivayetlerinden (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 6), cennetle müjdelendiklerini duydukları zaman her üç sahâbînin de sevinçlerini belirtmek üzere "elhamdü lillah" diyerek Allah'a hamd ettiklerini öğrenmekteyiz. Hz. Osman'ın aldığı müjde sebebiyle Allah'a hamdetmesi, başına gelecek belâyı öğrendiği zaman da paniğe kapılmayıp Allah'tan kendisine yardımcı olmasını niyâz etmesi, onun edebinin ve Allah'a teslimiyetinin derecesini göstermektedir. Ya bu olayda (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe, 7) veya bir başka gün hâne-i saâdette Resûlullah Efendimiz'in dizlerini açarak istirahat ettiği sırada yanına önce Hz. Ebû Bekir'in, sonra Hz. Ömer'in geldiği, buna rağmen Peygamber*aleyhisselâm*'ın dizlerini örtmediği, fakat Hz. Osman gelince dizlerini örttüğü, bunun sebebi sorulunca da, Hz. Osman'ın üstün edebi sebebiyle meleklerin bile ondan utandığını söylediği bilinmektedir.

Hadîs-i şerîfi, olayı bizzat yaşayan Ebû Mûsâ el-Eş`arî'den duyarak rivayet eden Saîd İbni Müseyyeb (ö. 94/713) tâbiîn âlimlerindendir. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında doğmuştur. Hz. Ebû Bekir'le Ömer'in mezarının Resûlullah'ın kabr-i şerifinin yanında yer aldığını, Hz. Osman'ın kabrinin ise onlardan uzakta ve Bakî kabristanında bulunduğunu gördükten sonra (Buhârî, Fiten 17) hadîs-i şerîfi hatırlamış, Resûl-i Ekrem ile üç dostunun oturuş biçimleriyle kabirlerinin bu manzarası arasında kendine göre bir irtibat kurmaya çalışmıştır.

Eris Kuyusu denince, yine bu üç sahâbîyi hatırlatan bir başka olay hatıra gelmektedir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber'in bir gümüş yüzüğü vardı. Bu yüzüğün kaşında "Muhammed Resûlullah" yazılıydı. Efendimiz resmî mektupları bu yüzükle mühürlerdi. Birbiri arkasından halife olan bu üç sahâbî, Resûlullah'ın bu yüzüğünü hilâfet mührü olarak kullandılar. Fakat Hz. Osman, Resûlullah ve iki dostuyla birlikte bu kuyu başında yaşadığı o erişilmez güzelim günleri yeniden yâd etmek için hicrî 30 (650) tarihinde Eris Kuyusu'nu ziyarete geldiği bir gün, parmağındaki yüzüğü kuyuya düşürdü. Kuyunun bütün suyunu boşaltarak üç gün boyunca aradıkları halde yüzüğü bulamadılar. O günden sonra bu kuyu, Yüzük Kuyusu anlamında **Bi'rü'l-hâtem** diye de anıldı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ ile Resûlü'nün yaptığı gibi, insanlara iyi haberler vererek onları sevindirmelidir.
2. Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'i pek sever, ona hizmet etmek ve rahatını sağlamaktan büyük haz duyarlardı.
3. Üç büyük sahâbînin de "kim o?" sorusuna "ben" diye değil de adlarını söyleyerek cevap vermeleri, bize bu konudaki İslâm edebini öğretmektedir.
4. Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman ashâb-ı kirâmın en büyük üç simasıdır.
5. Peygamber Efendimiz'in Hz. Osman hakkındaki mûcize haberi gerçekleşmiş, Allah'ın bu sevgili kulu, gözü dönmüş katiller tarafından şehid edilmiştir.

711- ???? ??? ????? ??? ?????? ???? ??? : ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ???????? ????? ????? ??????? ??? ?????? ????? ?? ????? ? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ? ???????? ????? ?? ????? .

?????????? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ???????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ? ???????? ???? ???? ?????? ???? ????? ? ????? ?????? ? ????? ????? ??????? ?? ???? ?????? ???? ????? ???????? ?????????: ?????????? ????????? ?????????? ? ???????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? .

???? : « ???? ?????? ? » ???????? : ?????? ??? ?????? ??????? ? ??? : « ?? ?????? » ???? : ?????? ?????? ?????????? ??????? ?????????? ???????? ? ?????????? ???? ???????? ??????? ? ????????? ???????? ??????? ??? ????? ????????? ???? ???????? ? ???????????? ????? ?????????? ????????? ? ???????? ???????? ??????? .

??????? : « ??? ???? ????? » ????????? ?????????? ?????? : « ??????? ????????? ???????? ? ????? ????? ???? ??????? ???? ??????? ???????? ???? ?? ???? ????? ??????? ??????????? ??? ??????? ? ?????????? ????????? » ??????? ???????? ???????? ? ???? ???? .

« ????????? » ????????? ?????????? ? ?????? ????????? ???? ????? ????? ???????? ?? ?????????. ??????: « ?????????? » ???? ????????? ????????? ? ??????? ?????? : ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? .

711. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in etrafında, Ebû Bekir ve Ömer *radıyallâhu anhümâ*'nın da bulunduğu bir grup insanla oturuyorduk. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızdan kalkıp gitti. Uzunca bir süre dönmeyince, başına kötü bir iş gelmesinden korktuk ve telaşla yerimizden kalktık. Bu endişeyi ilk duyan bendim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i araya araya ensardan Neccâr oğullarına ait bir bahçeye geldim. Giriş kapısını arayarak bahçenin etrafını dolandım; fakat bir kapı bulamadım. Bahçenin dışındaki bir kuyudan içeriye su veren küçük bir ark gördüm ve oradan büzülerek Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girdim.

- **"Ebû Hüreyre! Sen misin?"** diye sordu.

- Evet, yâ Resûlallah! dedim.

- **"Ne haber?"** dedi.

- Aramızda otururken kalkıp gittin; geri dönmediğini görünce, sana bir kötülük yapılmasından korkup telaşlandık. İlk endişe duyan da ben oldum. Kalkıp bu bahçeye geldim ve tilki gibi iki büklüm içeri girdim. Diğerleri de arkadan geliyor, dedim.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Ebû Hüreyre!"** diye seslendikten sonra ayakkabılarını çıkarıp verdi ve şunları söyledi: **"Şu ayakkabılarımı alıp geri dön. Bu duvarın arkasında, gönülden inanarak "Lâ ilâhe illallah" diyen kime rastlarsan, onu cennetle müjdele!"**

Müslim, Îmân 52

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf bu kadarla bitmemektedir. İlgisi sebebiyle bir kısmı 425 numarayla Allah'ın Rahmetini Ümid Etmek bahsinde verilmiş, bir kısmı da burada zikredilmiştir. Hadisin geri kalan kısmı şöyledir:

Ebû Hüreyre sözüne devamla dedi ki:

Kendisine ilk rastladığım Ömer oldu. Bana:

- Ebû Hüreyre! Bu elindeki ayakkabılar da nedir? diye sordu. Ben de:

- Bunlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ayakkabılarıdır. Bunları bana verdi ve *gönülden inanarak "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur" diyen kime rastlarsan onu cennetle müjdele* diye emretti, dedim.

Bunun üzerine Ömer eliyle göğsüme vurunca, arka üstü düşüverdim. Bana:

- Dön geri, Ebû Hüreyre!" dedi.

Ben de hemen Resûlullah'ın yanına döndüm; neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktım.

Meğer Ömer beni takip etmiş. Baktım ki arkamdan geliyor.

Resûlullah bana dönerek:

- *"Ne oldu sana, Ebû Hüreyre?"* diye sordu. Ben de:

- Yolda Ömer'e rastladım. Benimle gönderdiğin haberi kendisine söyleyince göğsüme öyle bir vurdu ki, arka üstü yere düştüm. Bana geri dönmemi söyledi, dedim.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona dönerek:

- *"Ömer! Niçin böyle yaptın?"* diye sordu. O da:

- Yâ Resûlallah! Anam babam sana feda olsun. Ebû Hüreyre'ye ayakkabılarını vererek, yolda rastladığı kimselerden bütün kalbiyle "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur" diyenleri cennetle müjdelemesini emrettin mi? diye sordu.

Resûl-i Ekrem de:

- *"Evet"* diye beni doğruladı. Ömer:

- Aman yapma! Halkın bu müjdeye güvenip tenbelleşmesinden korkarım. Bırak ibadet etsinler, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *"Pekâlâ, bırak onları!"* buyurdu.

Kalbi imanla çarpan herkesi sevinçten kanatlandıracak olan hadîs-i şerîf burada bitmektedir.

Peygamber Efendimiz'in müslümanları sevindirmekten haz duyduğunu gösteren muhtelif hadisler vardır. Bu müjdeleri, güçlü bir imana sahip olduğunu bildiği ve bu müjdelere güvenerek ibadetlerini ihmal etmeyeceğini düşündüğü sahâbîlerine, yine de ihtiyatla haber vermiştir. Allah'ın Rahmetini Ümit Etmek bahsinde, 416 ve 427 numaralı hadislerde, bunun iki misalini görmüştük. Bunlardan ilkinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Muâz İbni Cebel'e:

- *"Kim Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehadet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar"* buyurmuştu. Muâz'ın:

- Yâ Resûlallah! Bu müjdeyi müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi? diye sorması üzerine de, yukarıda görüldüğü şekilde:

- *"O zaman buna güvenerek tenbel davranırlar."* buyurmuştu.

427 numaralı hadiste de, Resûl-i Ekrem Efendimiz önce Allah'ın kulları üzerindeki hakkını, sonra da kulların Allah üzerindeki hakkını anlatmıştı. *Allah'ın kulları üzerindeki hakkının, sadece O'na kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak tutmamaları olduğunu* belirtmişti. *Kulların Allah üzerindeki hakkının ise, kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayanlara azâb etmemesi olduğunu* müjdelemişti. Bu müjdeyi duyan Muâz çok sevinmiş ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlara bu müjdeyi haber vereyim mi? diye sorduğunda, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz:

- *"Müjdeleme! O zaman buna güvenip tenbellik ederler"* buyurmuştu.

Daha önce geçen bu hadislerin, konumuzla ilgili hadîs-i şerîfle aynı paralelde olduğu görülmektedir. Ne var ki burada Efendimiz müjdeyi önce herkese duyurmak istemiş, fakat Hz. Ömer'in teklifi üzerine bundan vazgeçmiştir. Önemli olan buradaki inceliği kavramaya çalışmaktır.

Peygamber Efendimiz'in, bu müjdeyi herkese haber vermeme konusunda Hz. Ömer'in ileri sürdüğü teklifi benimsemesi, onun doğru fikirlere ve görüşlere verdiği değerin açık bir ifadesidir. Hz. Ömer'in teklifinin tutarlı olan yanı şudur: Allah'a derin bir şuurla inanan ve ibadetin zevkine varan kimselerin, böyle bir müjde karşısında, Cenâb-ı Hakk'a olan minnetlerini, O'na daha fazla ibadet etmek suretiyle gösterecekleri şüphesizdir. Fakat câhiller böyle değildir. Onlar ibadetin zevkini tatmadıkları, kulluğun önemini kavramadıkları için, böyle bir müjdeye güvenerek ibadet etmeye gerek görmeyebilirler. Bu sebeple onlara müjde verirken dikkatli ve ölçülü olmak gerekir. Nitekim Muâz İbni Cebel, yukarıda kısaca naklettiğimiz hadisleri halka haber vermesini Resûl-i Ekrem Efendimiz uygun görmediği için vefat edeceği zamana kadar kimseye söylememiştir. Bu son derece kıymetli bilgiyi kendisiyle birlikte âhirete götürmenin haksızlık, hatta günah olduğunu düşünerek, vefatından bir müddet önce nakletmiştir.

Meseleye şöyle bakmanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Cenâb-ı Hak bazı konuları daha iyi kavrayabilmemiz için onları belli bir senaryo içinde anlatmıştır. Hadisimizdeki müjdenin de böyle bir senaryo içinde verildiği anlaşılmaktadır. İnsanlara müjdeler vermekten ve böylece onları sevindirmekten hoşlanan Yüce Rabbimiz ve Sevgili Efendimiz, bu hadîs-i şerîf ile bize, müjde verirken son derece ölçülü olmak gerektiğini belirtmekte, herkese her şeyi anlatmamak icap ettiğini ifade buyurmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1 Allah'a gönülden inanan, Muhammed Mustafâ *sallallahu aleyhi ve sellem*'in O'nun kulu ve Resûlü olduğunu kabul eden herkes, önünde sonunda cennete girecektir.

2. Allah'ın rahmetinin ve bağışının genişliği anlatılmalı, fakat bu konudaki müjdeler, insanlara ihtiyaçları nisbetinde ve ölçülü verilmelidir.

3. Bir devlet başkanı veya önemli bir mevkide bulunan kimse, kendisine getirilen tutarlı görüşleri, kararına aykırı bile olsa benimseyip kabul etmelidir.

4. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i canlarından çok sever, onu uzun müddet görmedikleri zaman, düşmanlarının kendisine zarar vermiş olabileceği endişesine kapılırlardı.

5. Hz. Ömer'in, görüşleri isabetli büyük bir insan olduğu bir kere daha görülmektedir.

6. Bir insan sevdiği ve kendisini sevdiğinden emin olduğu bir kimsenin bahçesine ondan izin almadan girebilir ve oradan faydalanabilir.

712- ??? ???? ???????? ???? : ????????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ? ?????? ?? ????????? ???????? ?????? ??????? ? ????????? ???????? ???? ???????? ? ???????? ??????? ??????? : ?? ????????? ? ????? ????????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ? ???? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?

????????? ???????? ??????? : ????? ???????? ??? ??????? ????????? ???? ??? ????? ?????? ?????? ? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? : ?????? ?????????? ????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ? ???? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ????????? ?????? ????????? ? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? .

???????? ?????? ??????? ?????????? ?? ?????? ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? : ??????? ??????? ???????????? ? ???????? ???????? ?????????? ????? ? ???? : « ???? ?? ???? ? » ??? : ???????? ???? ????????? ???? : « ????????? ????? ? » ?????? ???? ???????? ?? ? ????? : ????? ??????? ????? ????????? ???????? ?? ????? ???????? ????? ???????? ?????? ?? ??? ?????? ? ?????? ??????? ??????? ?? ???? ?????? ? »

??? ??? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ?????? ?? ?????

????? ? ???? ????? ??????? ??? ?????? ????? ???? ???????? ?? ? ??? ??????? ??? ???????? ?? ??????? ? ??????? ?? ???? ????? ????? ???? ??? ????? ??? ????? ?????? ????????? ??? ??????? ???? ?????? ????????? .

?? ????????? ???????? ?? ????? ?? ????? ?????? ? ?????? ???? ????? ??? ????????? ????????? ??? ????? ? ???? ?????????? ? ???????? ????? ?????????? ?????? ? ?? ????????? ???? ????? ?????? ?? ???????? ?????? ? ????????? ???????? ? ?????? ??????????? ????? ? ??????? ?? ???????? ???? ????? ??? . ???? ???? .

???? : « ??????? » ????? ?????? ??????? ?????????? ? ??? : ??????? ?????? ??????? . ??????? ?????? ????? .

712. İbni Şümâse şöyle dedi:

Amr İbni Âs ölüm döşeğindeyken yanına gittik. Yüzünü duvara döndü, uzun uzun ağladı. Bunun üzerine oğlu:

- Babacığım! Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* sana şu müjdeyi vermedi mi? Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* seni şöyle müjdelemedi mi? demeye başladı.

O zaman Amr İbni Âs yüzünü bize dönerek dedi ki:

- Âhiret için hazırladığımız en değerli azık "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" sözüdür. Hayatımda üç devir vardır. Bir zamanlar Resûlullah'a benden fazla kin besleyen yoktu. Bir yolunu bulup da onu öldürmek benim en çok arzu ettiğim şeydi. Şayet bu haldeyken ölseydim, mutlaka cehennemlik olurdum. Allah Teâlâ gönlüme İslâm sevgisini koyunca, Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek: Elini uzat, sana biat edeceğim, dedim. O elini uzatınca, ben elimi geri çektim.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

- **"Ne oldu, Amr?"** diye sordu.

- Şart koşmak istiyorum, dedim.

- "**Neyi şart koşacaksın?"** buyurdu.

- Bağışlanmamı, dedim.

- **"Müslüman olmanın daha önceki günahları silip süpürdüğünü, hicret etmenin daha önce işlenen günahları yok ettiğini, haccetmenin daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını bilmiyor musun?"** buyurdu.

Artık Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'den daha çok sevdiğim biri yoktu. Gözümde ondan daha büyük biri mevcut değildi. Ona duyduğum saygıdan dolayı gözlerimi kandıra kandıra yüzüne bakamazdım. Biri bana onu anlatmamı isteseydi, yüzüne doya doya bakamadığım için bunu yapamazdım. Şayet bu haldeyken ölseydim, cennetlik olmayı umabilirdim. Sonra öyle işlere karıştık ki, o işler karşısında halimin nasıl olduğunu bilemiyorum.

Öldüğüm zaman arkamdan ne ağıt, ne de ateş yakılsın. Beni gömdüğünüz zaman üzerime toprağı yavaş yavaş atınız. Sonra bir deveyi boğazlayıp etini taksim edecek kadar bir zaman kabrimin yanından ayrılmayın ki, siz yanımdayken yerime alışayım ve Rabbimin elçilerine nasıl cevap vereceğimi düşüneyim.

Müslim, Îmân 192

İbni Şümâse

Adı Abdurrahman olup tâbiîn nesline mensup güvenilir bir muhaddistir. Abdullah İbni Amr İbni Âs, Abdullah İbni Ömer, Zeyd İbni Sâbit Ebû Zer el-Gıfâri ve Hz. Âişe gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir.

İbni Şümâse Mısırlıydı. Bu sebeple de Mısır valisi Amr İbni Âs ile görüşürdü. 43 (664) yılında ve 90 yaşında ölen Amr İbni Âs'ın vefatından bir müddet önce onun ziyaretine gittiği zaman, yukarıda anlatılan olaya şahit oldu ve Amr'ın sözlerini rivayet etti.

İbni Şümâse 100 (718-719) yılından sonra vefat etmiştir.

Allah ondan ve sözlerini bize rivayet ettiği Amr İbni Âs'dan razı olsun.

Açıklamalar

Amr İbni Âs'ın kısa hal tercümesi 332 numaralı hadiste verilmiştir. Arapların tanınmış dâhilerinden biri sayılan Amr'ın yukarıdaki sözleri, onun akıl yürütme kabiliyeti yanında, maksadını pek güzel ifade ettiğini de göstermektedir.

Amr'ın "sonra öyle işlere karıştık ki, o işler karşısında halimin nasıl olduğunu bilemiyorum" sözüyle neleri kastettiği konusunda, yine onun vefat edeceği sırada malına bakarak söylediği şu sözleri bir fikir verebilir:

"Keşke ya sen bir deve tezeği olaydın, ya ben Selâsil gazasında öleydim. Öyle işlere girdim ki, Allah huzurunda o konularda kendimi nasıl savunacağımı bilemiyorum. Muâviye'nin dünyasını düzelttim; ama kendi âhiretimi batırdım."

Amr İbni Âs'ın ölüm döşeğinde söylediği sözlerden biri de, âhireti konusunda ne büsbütün ümitsiz ne de fazla ümitli olduğu, bununla beraber gönlündeki imana ve dilindeki kelime-i şehâdete güvendiğidir.

Nârına yandığını söylediği Hz. Muâviye de ölüm döşeğinde endişelerini aynı şekilde dile getirmiş, özellikle oğlu Yezid hakkında yaptıklarından korktuğunu söylemiştir. Nelerden ümitli olduğunu ifade ederken de, vaktiyle Resûlullah ile birlikte bulundukları bir seferde gömleğinin yırtılması üzerine onun kendisine bir gömlek verdiğini, bir defa giydiği bu gömleği şimdi kefeninin altına koymalarını istediğini belirtmiş, Peygamber aleyhisselâm'ın saçından ve tırnağından bir miktar sakladığını, bunları gözlerinin ve burnunun üzerine koymalarını arzu ettiğini, kendisine bir şey fayda verecekse bunların fayda vereceğine inandığını ifade etmiştir.

Dünyaya en fazla değer veren sahâbîlerden söz edilirken bu iki zâtın adından bahsedilir. Ölümle yüzyüze gelince, onların da gönüllerindeki imana ve Peygamber sevgisine sığınmaktan başka yol bulamadıklarını görmekteyiz. Hem onların hem de bütün sahâbîlerin Resûl-i Ekrem'e derin bir sevgi beslediklerini ve onun şefaatını umduklarını bilmekteyiz.

Bazı kimselerin en fazla bu iki sahâbîye dil uzattıklarını ve onları tenkit ettiklerini biliyoruz. Bize düşen onların şu son hallerine bakmak ve kendileri hakkında hüsn-i zan beslemektir. Kendi halimize bakmadan, Allah'a karşı görevlerimizi ne ölçüde yaptığımızı hesaba katmadan "falan haklıydı, falan haksızdı" diye on dört asır sonra hakemlik yapmaya kalkmak, haddini bilmezlikten başka nedir ki?

Resûlullah Efendimiz'in Amr İbni Âs'a söylediği sözler, konumuzun esasını teşkil etmektedir. Gönlüne İslâm sevgisi düştüğü zaman, bir vakitler İslâm dini ve onun Peygamber'i hakkında yaptıklarını düşünerek endişeye kapılan, bu sebeple de hatalarının bağışlanmasını isteyen Amr'a Peygamber-i Zîşân'ın verdiği müjdeyi bir daha hatırlayalım. Efendimiz ona buyuruyor ki:

"Müslüman olmanın daha önceki günahları silip süpürdüğünü, hicret etmenin daha önce işlenen günahları yok ettiğini, haccetmenin daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını bilmiyor musun?"

Yüce dinimizin ne kadar tutarlı ve mantıklı bir din olduğunu, onu bize gönderen Allah'ın kullarını ne çok sevdiğini anlamak için yukarıdaki müjde bile kâfidir. Kaldı ki, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîfler okundukça, Allah'ın rahmetinin bizi hava gibi kuşatıp güneş gibi ısıttığı bütün canlılığı ile hissedilir.

Bu hadis, 949 numarayla, Mezar Başında Dua bahsinde kısaca tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ümitsizliğe düşenlere, Allah'ın affediciliği anlatılmalı, kurtuluş yollarının çokluğu gösterilmelidir.
2. İslâmiyet'i kabul etmek, gerektiğinde onun uğrunda hicret etmek ve şartlarına uyarak haccetmek kurtuluşun başlıca yollarıdır. Müslüman olanın eski günahları bağışlanır. Hicret ve hac küçük günahların affına vesile olur. Büyük günahlar ise tövbe etmek suretiyle bağışlanır.
3. Ölüm döşeğinde Allah'ın rahmetine güvenmeli, ölmek üzere olanlara, gerekirse yaptığı iyilikler hatırlatılarak Allah'ın rahmetinden ümitli olması telkin edilmelidir.
4. Ölenin arkasından ağlamak yasaklanmamıştır. Zira bu son derece tabiidir. Yasak olan bağıra çağıra ağlamak, Câhiliye devrinde olduğu gibi cenazenin arkasından mum gibi şeyler yakarak, çelenkler taşıyarak yürümek ve cenaze evinde gece ateş yakmaktır.
5. Cenazenin üzerine toprağı yavaş yavaş atmalıdır.
6. Cenazeyi defnettikten sonra mezarının yanında bir müddet kalmalıdır. Zira cenaze oraya gelenleri görür, uzaklaşıp gittiklerini duyup hisseder.
7. Kabir suâli vardır.
8. Ashâb-ı kirâmın Peygamber Efendimiz'e duyduğu sevgi ve saygının büyüklüğü görülmektedir.

96- ??? ???? ?????? ?????? ??? ????? ????
????? ??????? ?? ???? ?????? ???

VEDÂLAŞMA

YOLCULUK VE BENZERİ SEBEPLERLE AYRILIP GİDECEK KİMSENİN ARKADAŞIYLA VEDÂLAŞMASI, ONA VASİYET VE DUA ETMESİ, ONUN DUASINI İSTEMESİ

Âyet

???????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ??? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????? ???????? ???????????? [132]

???? ??????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ???? ????? ????????? ??? ??????????? ??? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ???????? ???????????? ????????????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ???? ??????????? [133]

"Bunu İbrâhim de kendi oğullarına vasiyet etti. Ya`kûb da: Oğullarım! Allah sizin için İslâm dinini seçti. Sakın başka türlü değil, sadece müslüman olarak ölünüz, dedi.

Yoksa Ya`kûb'a ölüm geldiği zaman siz orada mıydınız? O zaman Ya`kûb oğullarına: Benden sonra kime kulluk edeceksiniz? diye sormuştu. Onlar da: Senin ve ataların İbrâhim, İsmâil ve İshâk'ın ilâhı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz; biz ancak ona teslim olmuşuzdur, dediler."

Bakara sûresi (2), 132-133

Ya`kûb *aleyhisselâm* Hz. İbrâhim'in torunudur. Ya`kûb'un bir adı da İsrâil'di. Bu sebeple onun soyundan gelenlere İsrâiloğulları denmiştir. Buna göre İsrâiloğulları Hz. Yûsuf ile diğer on bir kardeşi, onların oğulları, torunları ve soylarından gelenlerdir.

Dedenin de, torunun da çocuklarına vasiyet ettiği şey, müslüman olmaları ve müslüman olarak can vermeleridir. Çünkü insanlara din olarak İslâm'ı seçen, onların bu dini kabul etmesini ve müslüman olarak ölmesini dileyen Allah Teâlâ'dır.

Âyet-i kerîmenin devamında, Hz. İbrâhim ile Ya`kub'un bu tavsiyesine kulak vermeyen İsrâiloğulları'na ve benzerlerine hitap edilmekte ve onlara şöyle denmektedir:

Ya`kûb öleceği sırada oğullarını başına topladı ve onlara bir vasiyette bulundu. Bu vasiyetin ne olduğunu siz elbette bilemezsiniz. Ama bunun ne olduğunu Allah biliyor. Şimdi bu vasiyetin mâhiyetini siz de öğrenin ve İsrâil'in oğulları olarak gereğini yerine getirin. Soyundan geldiğiniz atalarınıza, Ya`kub *aleyhisselâm*, "Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?" diye sordu; onlar da tıpkı babaları ve daha önceki ataları gibi tek Allah'a inanıp ibadet edeceklerine dair söz verdiler. Ondan başkasını tanımayacaklarını söylediler.

Görülüyor ki Hz. Ya`kub, oğullarına daha önce söylediği ve öğrettiği din esaslarını, öleceği sırada bir kere daha hatırlatıyor, hem kendilerini hem de çocuklarını, aralarında yaşadıkları Mısırlılar gibi puta tapmaktan uzak tutmalarını vasiyet ediyor ve bu konuda onlardan söz alıyor.

Hadisler

713- ????? ?????? ???? ??? ???????? ??? ?????? ??? ???? ??? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ? ???????? ?????? ? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ????? ??? : ?????? ?????? ? ???? ???????? ???????? ???????? ???? ???? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????? : ??????????? : ???? ??????? ? ???? ??????? ?????????? ? ???????? ?????? ?????? ? ????????????????? ???? » ??????? ???? ???? ?????? ? ???????? ????? ? ????? ??? : « ???????? ?????? ? ???????????? ?????? ?? ?????? ?????? » ???? ???? . ?????? ?????? ???????? .

713. Zeyd İbni Erkam *radıyallahu anh*, şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senâdan sonra bize öğüt verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

- "Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun davetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah'ın Kitabı Kur'an'dır. Allah'ın kitabına yapışın ve sımsıkı sarılın!"

Peygamber *aleyhisselâm* Kur'an'a sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulundu. Sonra sözüne şöyle devam etti:

"Size bir de Ehl-i beyt'imi bırakıyorum. Allah'tan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın!".

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 36

Açıklamalar

347 numaralı hadiste geçtiği üzere, tâbiînden bazıları, hayli yaşlanmış olan Zeyd İbni Erkam'ı ziyaret etmişler ve ona Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile savaşlarda bulunduğunu, arkasında namaz kılma bahtiyarlığına erdiğini hatırlatarak Peygamber *aleyhisselâm*'dan duyduklarını anlatmasını istemişlerdi. Zeyd de onlara, Mekke ile Medine arasındaki Hum suyu başında Resûlullah'ın kendilerine yaptığı bir konuşmayı ve verdiği öğüdü nakletmişti.

Resûlullah Efendimiz bu konuşmayı Veda haccından Medine'ye dönerken yapmış ve bilindiği üzere üç ay sonra da Rabbine kavuşmuştu. Demekki bu öğütler Efendimiz *aleyhisselâm*'ın vedâ konuşmalarından biriydi. Vedâ konuşması yapan kimse, en fazla değer verdiği şeyleri hatırlatacağına göre, Efendimiz *aleyhisselâm* da, bir gün Allah'ın davetine uyup ebedî yolculuğa çıkacağını belirttikten sonra ümmetine iki şey bıraktığını söylemiş ve bunlara sıkı sıkıya sarılmalarını vasiyet etmişti. Vasiyet ettiği şeylerden birincisinin Kur'ân-ı Kerîm, ikincisinin de Ehl-i beyt'i olduğunu belirtmişti.

Kur'an, Cenâb-ı Hakk'ın kullarına gönderdiği son mektuptur. Bu son mektupta insanın hem dünyada hem de âhirette nasıl bahtiyar olacağı anlatılmaktadır. Efendimiz ümmetine, ancak Kur'an'a sarılmak suretiyle kurtuluşa erebileceklerini, son bir defa daha hatırlatmaktadır.

Ehl-i beyt'e gelince; 347 numaralı hadiste kim oldukları belirtilen bu kimseler, bize Peygamber emanetidir. Onları sevmek, saymak, sevip sayılmalarını sağlamak bizim görevimizdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis Peygamber Efendimiz'in vedâ konuşmalarından birini ihtiva etmektedir.
2. Kur'an insanı doğruya götüren bir rehber ve ilâhî bir nurdur. Kurtuluşa ermek, ona sarılmakla mümkündür.
3. Ehl-i beyt bize Peygamber Efendimiz'in emanetidir. Onları sevip saymak en önemli görevlerimiz arasındadır.

714- ??? ??? ?????????? ????? ?? ?????????? ??? ?????? ??? ??? : ????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ? ????????? ???????? ??????? ???????? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ????????? . ????????? ??????? ????????? ???? ????????? ????????????????? ? ???? : « ???????? ???? ???????? ?????????? ??????? ? ?????????? ?????????? ? ????????? ?????? ???? ?? ???? ????? ? ????????? ????? ?? ???? ????? ? ??????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ????????? ? ??????????? ?????????? » ????? ???? . ??? ??????? ?? ????? ?? : « ????????? ???? ??????????? ???????? » .

???? : « ???????? ?????? » ????? ????? ????? ? ?????? ??????? .

714. Ebû Süleyman Mâlik İbni Huveyris *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz aynı yaşlarda bir grup genç Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiş ve yirmi gün boyunca yanında kalmıştık. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* çok merhametli ve şefkat dolu bir kimseydi. Bizim yakınlarımızı özlediğimizi anlayınca, geride ailemizden kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de kendisine söyledik. O zaman şöyle buyurdu:

"**Haydi ailenizin yanına dönün ve onların yanında kalarak kendilerini bilgilendirin. Onlara şu namazı şu vakitte, bu namazı bu vakitte kılmalarını söyleyin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri ezan okusun, en yaşlınız da size imam olsun."**

Buhârî, Ezân 17, 18, 49, 140, Cihâd 42, Edeb 27, Âhâd 1; Müslim, Mesâcid 292. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 8.

Buhârî bir rivayetinde şunu ilâve etmiştir:

"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın."

Buhârî, Âhâd 1

Ebû Süleyman Mâlik İbni Huveyris

Benî Leys kabilesine mensup olan Mâlik İbni Huveyris'in hayatı hakkında bildiğimiz en önemli şey, kendisi gibi gençlerle Peygamber Efendimiz'in yanına gittiği ve Medine'de bir müddet kalarak İslâm dinini öğrenmeye çalıştığıdır. Onun Resûl-i Ekrem Efendimiz'in namaz kılışını çok iyi öğrendiği ve bazı insanlara Peygamber gibi namaz kılmayı öğretmek için, namaz vakti olmasa bile kalkıp namaz kıldığı bilinmektedir.

Basra'da yaşayıp 94 (713) yılında orada vefat eden Mâlik İbni Huveyris, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 15 hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Saâdet devri anlamında Asr-ı saâdet dediğimiz o güzel günlerde, her yaştan müslüman, Allah'ın Resûlü'nü görmek, getirdiği dinin esaslarını bizzat onun ağzından duymak için Medine'ye koşardı. Medine'ye gelme fırsatı ve imkânı bulamayanlar da, Resûlullah'ın yanına gönderdikleri temsilcilerinden İslâmiyet'in ne olduğunu ve kendilerine ne gibi sorumluluklar getirdiğini öğrenirlerdi. Hadîs-i şerîfte görüldüğü üzere Peygamber*aleyhisselâm*, Allah'ın dinini ve O'na nasıl ibadet edileceğini kendisinden öğrenen gençleri kabilelerine geri gönderirken, onlara, Medine'ye gelemeyenlere dini öğretmelerini tavsiye etmiş ve "*Namaz vakti geldiğinde içinizden biri ezan okusun, en yaşlınız da size imam olsun"* buyurmuştur.

Hadîs-i şerîf, namaz vakti gelince ezan okumanın gereğini ortaya koyuyor. Ezan ve ezanın fazileti 1035-1041 numaralı hadisler arasında ele alınacaktır.

"En yaşlının imam olması" genel bir kaide değildir. Zira hadisimizde bahsi geçen gençler hep birbirinin akranı olduklarından, içlerinde yaşça daha büyük olanın imamlık etmesi uygun görülmüştür. Başka hadisler de dikkate alınınca, imamlıkta şöyle bir sıralamadan söz edilebilir:

* Bir topluluk içinde, Kur'an'ı en çok okuyup belleyen, kırâat tahsiline en önce başlayan kimse imam olmalıdır.

* Kırâatte birbirlerine denk iseler, sünneti en iyi bilen imam olmalıdır.

* Sünnet bilgisinde birbirlerine denk iseler, en önce hicret eden imam olmalıdır.

* Şayet hicrette de birbirlerine denk iseler, en yaşlıları imam olmalıdır (Ebû Dâvûd, Salât 60).

Herkesin Kur'an okumayı, namaz kılmayı yeni öğrendiği o devirler için bu sıralamanın gerekli olduğu şüphe götürmez. İslâm âlimleri daha sonraki devirler için konuyu bir başka açıdan ele almışlar, namaz kıldıracak kadar kıraat bilmenin o kadar mahâret gerektirmediğini düşünmüşler, Peygamber Efendimiz'in "*Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın"* buyruğunu da dikkate alarak, imam tercihinde ilk sırayı sünneti ve fıkhı en iyi bilenlere vermişlerdir. Zira Peygamber Efendimiz'in kıldığı namaz gibi mükemmel bir ibadetin, namazın inceliklerini iyi bilmeye bağlı olduğunu düşünmüşlerdir.

Hadisimizin râvisi Mâlik İbni Huveyris, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir özelliğine dikkatimizi çekiyor. 20 gün süreyle yurdundan, yuvasından ayrı kalan gençlerin hallerine ve tavırlarına bakarak yakınlarını özlediklerini farketmesi ve onlara artık geri dönmelerini teklif etmesi, Peygamber *aleyhisselâm*'ın insan psikolojisini çok iyi bildiğini ve insanın duygularına önem verdiğini göstermektedir. Bu da bir yöneticinin, idare ettiği insanlarla ilgilenmesi, onların ihtiyaçlarını dikkate alması gereğini ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm dinlerini öğrenmek için uzun yolculukları göze almışlardır. Memleketlerinde bu imkânı bulamayanlar ise, ilim tahsili için ya başka yerlere gitmek veya kendileri adına birilerini göndermek zorundadırlar.
2. Yöneticiler, yönettikleri kimselerin ihtiyaçlarıyla ilgilenmeli ve onları zor durumda bırakmamalıdır.
3. Âlimler halkı dini konularda bilgilendirmelidir.
4. Bir yerde namaz kılınmadan önce mutlaka ezan okunmalı, namazı en ehliyetli olan kıldırmalıdır.
5. Resûl-i Ekrem Efendimiz son derece merhametli ve şefkatliydi.
6. Efendimiz birileriyle vedalaşırken, burada gençlere yaptığı gibi, ihtiyaçları olan hususlarda onlara tavsiyelerde bulunurdu.

715- ??? ?????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ??? : ???????????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????????? ? ???????? ? ???? : « ?? ??????? ??? ????? ???? ???????? » ????? ???????? ?? ????????? ????? ?? ???? ????????? .

??? ????? ??? : « ?????????? ??? ?????? ?? ????????? » ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ???

???? .

715. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den umre yapmak için izin istedim. İzin verdi ve:

"Bizi duadan unutma, sevgili kardeşim!" buyurdu. Onun bu sözüne karşılık bana dünyayı verseler, bu kadar sevinmezdim.

Ebû Dâvûd, Vitir 23

Bir başka rivayete göre şöyle buyurdu:

"Sevgili kardeşim! Bizi de duana ortak et!"

Tirmizî, Daavât 110. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 23; İbni Mâce, Menâsik 5

Açıklamalar

Hz. Ömer, Câhiliye devrinde, umre yapmayı adamıştı. Medine'de buna imkân bulunca, yanından hiç ayrılmak istemediği Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'den, adağını yerine getirmek üzere izin vermesini istedi. O da kendisine izin verdikten başka, gideceği o mübarek yerlerde kendisine de dua etmesini istedi. Peygamber Efendimiz'in Hz. Ömer'e "sevgili kardeşim" diye hitap ederek kendisine dua etmesini istemesi, Hz. Ömer'in duası makbû faziletli bir kimse olduğunu göstermektedir. Nitekim Hz. Ömer de bu iltifat karşısında büyük bir mutluluk duymuş ve hislerini "Resûl-i Ekrem'in bu sözüne karşılık bana dünyayı verseler, bu kadar sevinmezdim." diye dile getirmiştir.

Peygamber *aleyhisselâm* bu hadisiyle bizi fırsatları değerlendirmeye teşvik etmekte, önemli ziyaretler yapacak kıymetli insanlardan dua istemeyi hatırlatmaktadır. Unutmamalıdır ki, Allah Teâlâ mü'minlerin birbirlerini düşünmelerinden, birbirleri için hayır ve iyilik istemelerinden hoşnut olur ve onların birbirleri hakkında yapacağı duayı kabul eder.

Hadîs-i şerîf, faziletli kimselerin duasını isteme konusunun ele alındığı "Fazilet Sahiplerini Ziyaret Etmek" bahsinde 374 numarayla geçmişti. Allah katında değerli kimselerin duasını isteme konusunda başka örnekler için 373 numaralı hadis de okunmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uzak bir yere gidecek kimse, sevdiği ve değer verdiği kimselere bu niyetini açmalı ve onların iznini istemelidir.
2. İnsan zühd ve takvâ bakımından ne kadar ileri seviyede bulunsa bile, diğer mü'minlerin duasını istemelidir.
3. Önemli ziyaret yerlerine giden bir kimse sadece kendisi için değil, akrabaları ve sevdikleri için de dua etmelidir.
4. Mü'minlerin birbiri hakkında yapacağı dua makbuldür.
5. Peygamber Efendimiz, başkalarından dua isteyecek kadar mütevâzi bir insandı.
6. Hz. Ömer duası makbul değerli bir sahâbî idi.

716- ??? ???? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ????? ??????? ?????????? ????? ??????? ????? : ????? ?????? ?????? ?????????? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???????: ?????????? ?????? ??????? ? ??????????? ? ?????????? ???????? ? ???? ???????? ???? : ???? ??? ???? .

716. Sâlim İbni Abdullah İbni Ömer'in söylediğine göre, (babası) Abdullah İbni Ömer*radıyallahu anhümâ* bir yolculuğa çıkacak kimseye şöyle derdi:

Yanıma gel de, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bizimle vedalaştığı gibi seninle vedalaşalım. Resûl-i Ekrem şöyle vedalaşırdı:

"Dinini koruyup emanetlerini ifa etmen ve amellerini hayırla sonuçlandırman hususunda seni Allah'a emanet ediyorum."

Tirmizî, Daavât 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 73; İbni Mâce, Cihâd 24

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

717- ??? ???? ??????? ??? ???? ?????????? ???????????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ??????? ???? : « ?????????? ?????? ???????? ? ???????????? ? ?????????? ???????????? ».

???? ???? ? ???? ??? ???? ????? ??????? ???? .

717. Sahâbî Abdullah İbni Yezîd el-Hatmî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orduyla vedâlaşmak istediği zaman:

"Dininizi koruyup emanetlerinizi ifa etmeniz ve amellerinizi hayırla sonuçlandırmanız hususunda sizi Allah'a emanet ediyorum." derdi.

Ebû Dâvûd, Cihâd 73.

Abdullah İbni Yezîd el-Hatmî

Medineli olan Abdullah İbni Yezîd 17 yaşında iken Hudeybiye'de Bey`atürrıdvân'da bulunarak Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'i gördü. Onun Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmadığını iddia edenlerin görüşüne katılmadığını göstermek üzere Nevevî, hadisin senedinin baş tarafında kendisinden es-sahâbî diye bahsetmiştir. Abdullah İbni Yezîd Hudeybiye'den sonraki savaşların hepsine katıldı. Cemel, Sıffîn ve

Nehrevan savaşlarında Hz. Ali'nin yanında yer aldı. Bir ara Abdullah İbni Zübeyr'in Mekke emirliğini yaptı.

Yiğit bir sahâbî olan Abdullah İbni Yezîd, hicretin on üçüncü yılında meydana gelen Karkas Savaşı'nda bulundu. Bu savaşta İran ordusundaki fillerden biri kumandan Ebû Ubeyde es-Sakafî'ye saldırıp onu şehid edince, asker bozguna uğrayıp gerideki köprüye doğru kaçmaya başladı Bozguna engel olmak isteyen Abdullah İbni Yezîd köprüyü tahrip etti; sonra da askere cesaret vererek onları kumandanlarının intikamını almaya teşvik etti. Bu taktiği ile iyi bir sonuç alan Abdullah, süratle Medine'ye giderek müslümanların uğradığı yenilgiyi Hz. Ömer'e haber verdi.

Hz. Peygamber'den birkaç hadis rivayet etmiş olan Abdullah İbni Yezîd el-Hatmî 69 (688) yılında Kûfe'de vefat etti.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz yolculuğa çıkmak üzere olan bir sahâbî ile vedalaşırken onun elini tutar, o şahıs elini çekmedikçe Peygamber*aleyhisselâm* onun elini bırakmazdı (Tirmizî, Daavât 44). Cihada gitmek üzere olan küçük bir müfreze veya büyük bir orduyla da vedâlaşmayı ihmal etmezdi.

Efendimiz vedâ ettiği kimseleri Allah'a ısmarlarken, onlar için en önemli üç şeyi Cenâb-ı Hakk'ın korumasını niyaz ederdi.

Bunlardan birincisi **dindir**. Yolculuk zor, zahmetli ve külfetlidir. Can emniyetinin bulunmadığı zamanlarda ise, zahmetinin yanında korku ve endişe vericidir. Bir yandan yolculuğun sıkıntısı, öte yandan korku ve endişe insana dinî görevlerini ihmal ettirebilir. İşte Efendimiz bir kimseye "Dinini Allah'a emanet ediyorum" demekle, dinî vazifelerini tam mânasıyla yapma konusunda Cenâb-ı Hakk'ın sana yardım etmesini niyaz ediyorum, demiş olmaktadır.

Resûl-i Ekrem'in Allah Teâlâ'ya ısmarladığı şeylerin ikincisi **emanettir**. Sefere çıkacak kimsenin birine bıraktığı veya birilerinin ona verdiği şeyler birer emanettir. Geride bırakılan aile fertleri, mal ve servet birer emanet olduğu gibi, yolculuk sırasında karşılaşılan insanlardan alınan verilen şeyler de birer emanettir. Allah Teâlâ'nın insanı sorumlu tuttuğu her şeye birer emanet gözüyle bakmalıdır. Resûlullah Efendimiz, yolcuyla ilgili bu gibi hususların gerektiği şekilde korunmasını da Allah'a emanet etmektedir.

Onun Cenâb-ı Mevlâ'ya ısmarladığı şeylerin üçüncüsü, **işlerin hayırlı bir şekilde sonuçlanmasıdır.** Bu sonuncu temenni ile hem seferde yapılan işlerin hem de hayat boyu yapılan amellerin hayırlı bir sonuca ermesi niyaz edilmektedir. Efendimiz bu ifadesiyle, hayatın gayesinin hüsn-i hâtime, yani mutlu bir son olduğuna dikkatimizi çekmektedir.

Bir sonraki hadis de bu konuyla yakından ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuğa çıkan kimse, yakınlarıyla ve hayır dualarını umduğu kimselerle vedalaşmalı, onlar da kendisine hayırlar temenni etmelidir.
2. İnsan sıkıntılı yolculuk sebebiyle dinî görevlerini ihmal etmemeli, başkalarının hakkını çiğnememelidir.
3. Orduyu sefere gönderirken, en yetkili kimse onlara bazı tavsiyelerde bulunup dua etmelidir.

718- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ?????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? ? ??????????? ? ??????? : « ????????? ?????? ?????????? » .

??? : ?????? ? ??? : « ???????? ???????? » ??? : ?????? ? ??? : « ????????? ??? ??????? ????????? ??????» ???? ??????? ???? : ???? ??? .

718. Enes r*adıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek:

- Yâ Resûlallah! Yolculuğa çıkıyorum; bana dua et, dedi. Resûl-i Ekrem de:

- "Allah sana takvâ nasib etsin" buyurdu. Adam tekrar:

- Bana dua et, deyince:

- **"Allah günahını bağışlasın"** buyurdu. O yine:

- Bana dua et, deyince de:

- **"Bulunduğun her yerde, kolayca hayır yapmanı sağlasın"** buyurdu.

Tirmizî, Daavât 45.

Açıklamalar

Adını bilemediğimiz bir sahâbî Peygamber Efendimiz'i ziyaret ederek sefere çıkmak istediğini söyledi ve "Bana azık ver!" dedi. Sahâbînin Resûlullah Efendimiz'den istediği, herhalde yiyecek, içecek türünden bir azık değildi. Onun istediği, bedene değil ruha fayda veren mânevî azıktı. Bu sebeple Efendimiz ona *"Allah sana takvâ azığı versin",* yani Allah'ın emirlerine uymanı, yasaklarından kaçmanı sağlasın, diye dua etti. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu güzel duası, "azığın en hayırlısının takvâ olduğunu" [Bakara sûresi (2), 197] belirten âyet-i kerîmeye dayanmaktadır.

Sahâbînin fakir olması, seyahate çıkacağı için de yiyecek türünden azık istemesi pekâlâ mümkündür. O takdirde burada takvânın, **insanlardan bir şey istememek mânasını düşünmek** daha uygun olur ve Efendimiz'in bu sahâbîye *"Allah seni kimseye muhtaç etmesin ve dilendirmesin"* anlamında dua ettiği söylenebilir. Sahâbînin ikinci defa dua istemesi üzerine, ilk duasına bağlı olarak, şayet Allah'a saygıda kusur edersen, *"Allah günahını bağışlasın"* diye dua etti.

Üçüncü olarak da, hem dünya hem âhiret saâdetini içine alacak şekilde ve son derece kapsamlı bir ifadeyle, *"Bulunduğun her yerde, kolayca hayır yapmanı sağlasın"* buyurdu. İnsanın hayattaki en büyük gayesi çok hayır yapmak, bol sevap kazanmak olduğuna göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz bu dua ile sahâbîsine en güzel temennide bulunmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuğa çıkan kimse, mânevî derinliği olduğuna inandığı kimselerden dua niyaz etmeli, onlar da bu kardeşlerine kapsamlı dualarda bulunmalıdır.
2. Takvâ sahibi olmak, günahları bağışlanmak ve kolayca hayır yapabilmek kazançların en büyüğüdür.

97- ??? ????????? ?????????

İSTİHÂRE VE MÜŞÂVERE

İstihâre konusu hadîs-i şerîfin açıklamasında, müşâvere de âyetlerin tefsirinde ele alınacaktır.

Âyetler

??????? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ???? ???????? ??????? ???????? ???????????? ?????? ???????????? ??? ???????? ??????? ???????? ??????????? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ???????????????? [159]

1. "İş hakkında onlarla müşâvere et!"

Âl-i İmrân (3), 159

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafında Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'e, mü'minlere merhametli olması, onlara yumuşak davranması, onları bağışlaması ve bağışlanmaları için dua etmesi emredildikten sonra, yukarıdaki tâlimat verilerek "iş hakkında onlarla müşâvere et!" buyurulmaktadır.

Mü'minlerle müşâvere etme konusu bir sonraki âyetle birlikte ele alınacaktır.

??????????? ???????????? ??????????? ??????????? ?????????? ???????????? ?????? ?????????? ???????? ????????????? ?????????? [38]

2. "Onlar işlerini aralarında müşâvere ile yürütürler."

Şûrâ sûresi (42), 38

Âyet-i kerîmenin baş ve son taraflarında mü'minlerin belli başlı özellikleri sayılmaktadır. Bu özelliklerden biri de, işlerini kendi aralarında istişâre yoluyla halletmeleridir.

Müşâvere ve istişâre, danışmak ve birbirinin görüşünü almak demektir. Dünyanın en medenî insanı olan müslümanlar, hiçbir işlerini zorbalıkla yapmazlar. İçlerinde görüş ve fikir sahibi olanlar, bir problemi çözmek için bir araya gelirler, birbirine danışır ve görüşlerini alırlar.

İstişârenin en güzel misâlini Allah'ın Resûlü ortaya koymuştur. Dinle ilgili konularda vahyi beklediği ve Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna göre hareket ettiği halde, savaş ve barış gibi toplumun tamamını ilgilendiren, hele savaş gibi ölüm kalım meselesi olup vahiyle ilgisi bulunmayan, görüş ve ictihad ile halledilen konularda ashâbına danışır, onların görüşlerine başvururdu. Bedir'de düşman kervanına saldırıp saldırmamak, Uhud Gazvesi'nde şehri içeriden mi savunmak, yoksa şehir dışına çıkıp düşmanla savaşmak mı daha uygun olur diye ashâbının görüşlerini almıştı. Resûlullah'ın vefatından sonra ashâb-ı kirâm da aynı şekilde hareket ettiler. Halife seçimi, dinden dönenlerle savaş, fethedilen arâzilerin kullanım şekli gibi hakkında âyet veya hadis bulunmayan hususlarda hep karşılıklı görüşerek, birbirine danışarak çözüm aradılar.

İşte bu sebeple savaş, devlet yönetimi, ekonomi ve benzeri konuların her birinde, o sahalarda yetişmiş olan kimselerle istişâre ederek sağlıklı kararlar almak, İslâmiyet'in başlıca prensiplerinden biridir.

Burada unutulmaması gereken bir husus vardır. Bir müslüman ihtiyaç duyduğu bir konuda bir iki kişinin görüşüne başvurup onların kanaatlerini öğrenebilir; bu bir **istişâre**dir ve bağlayıcı değildir. Bu fikirlerden kendisine uygun geleni alıp uygulayabilir. Ama bir devlet işinde, o konuda söz sahibi olanları bir araya getirip onların görüşlerine müracaat edilmişse, **meşveret** veya **şûra** denen bu nevi toplantılarda alınan kararlar bağlayıcıdır ve uygulanması zorunludur. **"Onlar işlerini aralarında müşâvere ile yürütürler"** âyetinin mânası da budur.

Hadis

719- ?? ?????? ???? ?????? ??? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????????????? ?? ???????? ???????? ??????????? ??? ????????? ? ??????? ???? ????? ?????????? ?????? ? ????????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ?? ?????? : ???????? ???? ???????????? ????????? ? ??????????? ????????? ? ??????????? ???? ??????? ???????? ? ???????? ???????? ??? ???????? ? ???????? ??? ???????? ? ??????? ??????? ????????? . ?????????? ???? ????? ??????? ????? ??? ?????? ?????? ?? ?? ????? ????????? ?????????? ??????? » ???? ???? : « ??????? ??????? ??????? ? ?????????? ?? ??????????? ??? ???? ??????? ?? ????? ? ????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ?? ?? ????? ???????? ????????? ??????? » ??? ??? : « ?????? ????? ??????? ? ????????? ???? ? ????????? ?????? ???????? ?? ???????? ?????? ???? ? ????? ??????? ???? » ??? : ??????? ????? . ???? ???????.

719. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tıpkı bir Kur'an sûresini öğretir gibi, bize her iş için istihâre yapmayı öğretirdi. Şöyle buyururdu:

"Herhangi biriniz bir iş yapmak istediğinde, farz namazlardan ayrı olarak iki rekât namaz kılsın, sonra da şöyle desin:

Allahım! Sen her şeyi bildiğin için, hakkımda hayırlı olanı bana da bildirmeni, senin gücün her şeye yettiği için, beni başarılı kılmanı ve hayırlı olanı nasip etmeni, senin o büyük kereminden niyaz ederim. Çünkü senin gücün her şeye yeter, benimki yetmez; sen her şeyi bilirsin, ben bilemem. Şüphesiz sen görülüp bilinmeyenleri de bilirsin.

Allahım! Eğer bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için hayırlı olduğunu biliyorsan (râvi, sözün burasında Hz. Peygamber'in hangi ifadeyi kullandığında tereddüt etti. Onun şöyle demiş olabileceğini söyledi: **"şimdi veya daha sonrası için hayırlı olduğunu biliyorsan") onu yapmayı nasip et, kolaylık ver ve onu bana mübarek kıl. Şayet bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için kötü olduğunu biliyorsan** (yine râvi, sözün burasında Hz. Peygamber'in hangi ifadeyi kullandığında tereddüt etti. Onun şöyle demiş olabileceğini söyledi:**"şimdi veya daha sonrası için kötü olduğunu biliyorsan") onu benden, beni ondan uzaklaştır. Hayır nerede ise onu bana nasip et, sonra da gönlümü bu sonuca râzı kıl!"** der ve isteyeceği şeyi söylerdi.

Buhârî, Teheccüd 28, Daavât 48, Tevhîd 10. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitr 18; İbni Mâce, İkâme 188.

Açıklamalar

İstihâre, yapılması düşünülen bir işin hayırlı olması halinde, onu kolaylaştırması için Allah Teâlâ'dan yardım dilemektir. Bazan bir işi yapmak, bazan da yapmamak hayırlı olur. İnsan o işin iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu kestiremediği zaman, Cenâb-ı Hakk'ın yardımını niyaz eder. Onun kendisine yol göstermesini, dini, dünyası ve âhireti için hayırlı olanı bildirmesini, onu yapmayı kolaylaştırmasını ve gönlünü o işe yatırmasını diler. Şayet o işi yapmak dini, dünyası ve âhireti için hayırlı değilse, o işi kendisinden uzaklaştırmasını ve gönlünü o işten soğutmasını Mevlâ'sından ister.

Eskiden beri insanlar, bir işin iyi mi, yoksa kötü mü olacağını bilemedikleri zaman, gelecekten haber verdiğini iddia eden sahtekârlara başvurmuşlar, tâkip edecekleri hareket tarzı hakkında onlardan yardım istemişlerdir. Onlar da insanların bu zaafından yararlanmak ve onları sömürmek için, geleceği asla bilemeyecekleri halde, cinlerin veya hayalî başka güçlerin yardımıyla gaybı, yani ileride olacakları bildiklerini iddia etmişlerdir. Büyücü, kâhin, falcı, medyum gibi isimlerle insanları kandıran, üstelik onların inançlarını sarsan bu çıkarcılara gidilmesini şiddetle yasaklayan dinimiz (bk. 1671-1680. hadisler), falcılara ve büyücülere gitmeyi içki içmek, kumar oynamak, hatta puta tapmakla bir tutmuştur [Mâide sûresi (5), 90].

İnsanlar, başlarına gelecek olayları bilemeyeceğine göre, yüce dinimiz bu konuda yapılabilecek yegâne işin Allah'ın yardımını ve yol göstericiliğini istemek olduğunu belirtmiş, böylece insanların imanlarını sarsılmaktan, şahsiyetlerini de zedelenmekten korumuştur. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz küçük, büyük, önemli, önemsiz her işi yaparken, onların iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu kendisinden başka kimsenin bilemeyeceği yegâne güce, yani Allah Teâlâ'ya istihâre yaparak başvurulmasını tavsiye etmiş, ashâbına da Kur'an'dan bir sûreyi öğretircesine istihâre duasını öğretmiştir.

İnsanın üstesinden gelemediği karışık ve çapraşık işler, tereddüde düştüğü haller, yapacağı iş konusunda kimin sözüne veya görüşüne değer vereceğini bilemediği durumlar karşısında, meseleyi Allah'a havâle etmesi, onun yol göstericiliğine başvurması ve kendisine bir çıkış yolu göstermesini dilemesi gönlünü ferahlatır, içini rahatlatır. İyi, faydalı ve meşrû olduğu bilinen işler için istihâre yapılmaz. İstihâreden beklenen sonucu alabilmek için güçlü ve samimi bir imana sahip olmak gerekir. Allah'a gönülden bağlı kimseler, istihâre edilen işin müsbet olması halinde gönüllerinde bir huzur, sevinç, neşe ve rahatlık duyarlar. Böyle bir hâl duyulmadığı zaman, istihare üç defa -bir rivayete göre yedi defa- tekrar edilebilir. Buna rağmen gönülde iyi duygular uyanmazsa, o işten vazgeçilmesi uygun olur. Allah katında değerli olduğu sanılan insanlara başvurularak, onlardan kendileri için istihâre etmesi istenebilir.

İstihâre, yapılması düşünülen işle ilgili olarak duygu, düşünce ve meyiller henüz niyet ve karar safhasına gelmeden önce yapılmalıdır.

Günün veya gecenin, namaz kılınması mekruh olan üç vakti dışında, abdest alıp iki rek'at namaz kılınacaktır. Bazı İslâm büyükleri, namazın birinci rek'atında, Fâtiha'dan sonra **"Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn"** sûresinin, ikinci rek'atında yine Fâtiha'dan sonra **"Kul hüvallâhü ahad"** sûresinin okunmasını uygun görmüşlerdir. Bununla beraber herkes istediği sûreyi okuyabilir. Namazdan sonra hadîs-i şerîfte geçen istihâre duası okunur ve hangi iş için dua edildiği belirtilir. İstihâre yapılan işin söylenmeyerek gönülden geçirilmesi de yeterli olabilir.

Hadislerde ve hadisle uğraşan İslâm âlimlerinin sözlerinde, bir işin iyi mi veya kötü mü olacağına dair, rüyada görülecek renklerden söz edilmemiştir. İstihâre edilen işin hayırlı olduğu, gönülde o işin yapılmasına dair doğacak bir meyilden, bir rahatlık ve hafiflikten, o işle ilgili iyi ve güzel duygulardan anlaşılacaktır.

İstihâre hadisi Câbir İbni Abdullah'tan başka Abdullah İbni Mes'ûd, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Hz. Ebû Bekir, Ebû Saîd el-Hudrî, Sa'd İbni Ebû Vakkâ Abdullah İbni Abbas, Abdullah İbni Ömer ve Ebû Hüreyre gibi şöhretli sahâbîler tarafından da rivayet edilmiştir.

Burada hadisin rivayetiyle ilgili bir konuya açıklık getirmek faydalı olacaktır. Hadisimizin râvisi Câbir *radıyallahu anh*'ın, duanın bir yerinde Hz. Peygamber'in hangi kelimeyi kullandığından şüphe etmesi, onun dikkatsizliğini değil, hadîs-i şerîfi Peygamber Efendimiz'den duyduğu gibi rivayet etme titizliğini gösterir. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'in önce "dinim, dünyam ve âhiretim için kötü olduğunu biliyorsan" buyurduğunu söylemiş, hemen arkasından, yine aynı anlamda, "şimdi veya daha sonrası için kötü olduğunu biliyorsan" demiş olabileceğini belirtmiştir. Câbir *radıyallahu anh*'ın bu hadisi Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'den her iki şekilde duymuş olması da mümkündür.

Hadîs-i şerîfteki "**Allahım! Eğer bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için hayırlı olduğunu biliyorsan"** kısmının rivayetinde râvinin tereddüt ettiğini, belki de Resûl-i Ekrem'in **"şimdi veya daha sonrası için hayırlı olduğunu biliyorsan"** dediğini görmüştük. Her iki ifade, ilk bakışta, Allah Teâlâ'nın ilmi hakkında bir şüphe ve tereddüt ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in bu konuda bir şüphe ve tereddüt göstermesi elbette düşünülemez. Yanlış anlaşılabilecek bu ifadeleri Aliyyü'l-Kârî "*Yâ Rabbî, eğer senin ezelî ilminde bu işin benim hakkımda hayırlı olduğu kesinleşmiş ise"* diye açıklamaktadır. *Sahîh-i Buhârî* şârihi Tîbî de bu ifadenin *"Yâ Rabbî, sen bilirsin"* demek olduğunu söylemektedir. Bir işin, kulu hakkında iyi mi kötü mü olduğunu Cenâb-ı Hakk'ın bildiği şüphe götürmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi ve hayırlı olduğu bilinmeyen bir iş konusunda Cenâb-ı Hakk'ın yol göstermesini dilemek maksadıyla, Allah rızası için iki rek'at namaz kılınır; sonra da istihâre duası okunur.

2. Namaz kılınması mekrûh olan üç vakit dışında, her zaman istihâre namazı kılınabilir.

3. İyi veya kötü, helâl veya haram olduğu bilinen konularda istihâre yapılmaz. İstihâre mübah olan işlerde yapılır.

4. İyi veya kötü diye nitelediğimiz her işi yapan Allah'tır. Ondan işlerimizi hayırla sonuçlandırmasını niyâz etmeli ve takdir buyurduğu sonuca da razı olmalıyız.

5. Peygamber Efendimiz ümmetini çok sever, işlerinin iyi bir şekilde sonuçlanmasını gönülden ister, onlara hem dinleri hem de dünyaları için faydalı olacak şeyleri öğretirdi.

98- ??? ??????? ?????? ??? ???? ????? ??????? ?? ???? ???

BAZI İBADETLERİ YAPMAK İÇİN FARKLI YOLLARI KULLANARAK GİDİP GELMEK

BAYRAM NAMAZINA, HASTA ZİYARETİNE, HAC, CİHAD, CENAZE NAMAZI VE BENZERLERİNE, FAZLA SEVAP KAZANMAK MAKSADIYLA BİR YOLDAN GİDİP BAŞKA BİR YOLDAN DÖNMEK

Hadisler

- ?? ????? ???? ?????? ??? ??? : ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ??????????. ???? ??????? . ???? : « ??????? ?????????? » ???? : ?????? ?? ??????? ???????? ?? ??????? ????? .

720. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bayram günlerinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* farklı yollardan gidip dönerdi.

Buhârî, Îdeyn 24

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

721- ???? ???? ?????? ??? ?????? ????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????????? ???? ????????? ????????? ????? ???? .

721. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Medine'den çıkarken) Şecere yolundan çıkar, Mu`arres yolundan dönerdi. Mekke'ye de Seniyyetü'l-`ulyâ'dan (yukarı Seniyye yolundan) girer, Seniyyetü's-süflâ'dan (aşağı Seniyye yolundan) çıkardı.

Buhârî, Hac 15; Müslim, Hac 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 44

Açıklamalar

Konumuzun birinci hadîsi, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bayram namazına giderken ve namazdan dönerken farklı yolları kullandığını belirtmekte, ikinci hadis de onun Medine'den ayrılırken ve tekrar oraya dönerken, hac ve umre yapmak niyetiyle Mekke'ye girerken ve oradan ayrılırken farklı yollardan girip çıktığını göstermektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, konu başlığında da görüleceği üzere, evinin dışında yapacağı bir ibadeti veya ibadet değerindeki faziletli bir işi yapmaya giderken ve dönerken, daha çok sevap kazanmak maksadıyla farklı yolları tercih ederdi. Zira bir müslüman herhangi bir ibadeti yapmak üzere evinden çıktığı andan, tekrar evine döneceği zamana kadar geçen süre içinde hep o ibadeti yapıyormuş sayılır ve bu esnada geçen zaman boyunca ibadet sevabı kazanır.

11 numaralı hadisimizde, cemaatle namaz kılmak üzere evinden câmiye yürüyerek giden bir müslümanın ne kadar çok sevap kazanacağını görmüş ve Peygamber *aleyhisselâm*'ın bu kişi hakkında, "Câmiye girinceye kadar attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir ve bir günahı bağışlanır" buyurduğunu okumuştuk. Burada, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, "Namaz sebebiyle en çok sevap elde edenler, cemaate en uzak yerlerden yürüyerek gelenlerdir" (Buhârî, Ezan 31) buyurduğunu da ayrıca hatırlamak gerekir. Demek oluyor ki, bayram, cuma ve cenaze namazları, hac ve cihad gibi ibadetleri, hasta ziyareti gibi ibadet değerindeki faziletli işleri yapmak için atılan her adım insana pek çok sevap kazandırır. Bu ibadetlere farklı yollardan gidip gelen müslümanlar da, bu yollarda bıraktıkları ayak izleriyle, yaptıkları ibadetleri âdetâ tescil ettirmiş olurlar.

Peygamber Efendimiz'in bayram namazına farklı yollardan gidip gelmesinin bundan başka sebepleri de olabilir. Birçok sahâbî onu evlerinin yanından geçerken görmekle ve bu sırada onun selâmını almakla son derece bahtiyar olurdu. Bayram namazına giderken söylediği tekbirleri daha çok insana duyurmayı ve Cenâb-ı Hakk'ı farklı mekânlarda anmayı, farklı muhitlerde oturan fakirlere sadaka vermeyi, değişik yerlerde yaşayan veya oralarda kabirleri bulunan yakınlarını ziyaret etmeyi veya daha başka maksatları gözetmiş olabilir.

Peygamber Efendimiz'in Medine'den ayrılıp bir yere giderken takip ettiği **Şecere** yolu, Medinelilerin mîkâtı olan Zülhuleyfe mescidinin yanındaki ağaçtan almaktaydı. Medine'ye dönerken tâkip ettiği yol ise, Medine'ye altı mil yani on bir km. uzaklıkta bulunan **Mu`arres**'ten geçerdi.

Seniyye yolu, Mekke'deki **Cennetü'l-Mu`allâ** (Muallâ Mezarlığı)nın yukarısında bulunmaktadır. Sarp olması sebebiyle bu yollar tarih boyunca muhtelif devirlerde tâmir görmüştür. Efendimiz'in Mekke'ye yukarı Seniyye yolundan girmesinin, Beytullah'ı ve Mekke'yi şehre hâkim bir mevkiden görüp seyretmek gibi bir sebebe dayandığı da söylenebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bayram namazlarına ve konumuzun başında belirtilen ibadetleri yapmaya giderken ve dönerken farklı yollardan gidip gelmek Peygamber Efendimiz'in sünnetidir.

2. Bu ibadetleri yapmaya giderken ve dönerken farklı yolları izlemek, daha fazla sevap kazanmaya vesile olur.

99- ??? ??????? ????? ?????? ?? ?? ?? ?? ?? ??? ??????? ???????? ?? ???????? ????????????? ???? ????? ?????? ????? ????????? ????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ??? ?????? ???? ????? ???? ????? ??????? ?? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ??????? ???? ??? ??? ?? ?? ????? ?????? ????? ?????? ?? ?? ??? ????????? ??????? ?? ?????? ????? ?????? ??????? ?? ?????? ???? ???? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ???

BAZI İŞLERE SAĞDAN BAŞLAMAK

(Abdest alıp, gusül ve teyemmüm yaparken, elbise, ayakkabı, mest ve pantalon giyerken, mescide girerken, diş fırçalarken, sürme çekerken, tırnak kesip bıyıkları kısaltırken, koltuk altını temizleyip başı tıraş ederken, namazdan çıkarken, yiyip içerken, tokalaşırken, hacer-i esvedi selâmlarken, tuvaletten çıkarken, bir şeyi alıp verirken ve benzeri güzel işleri yaparken sağ organları kullanmanın makbûl olduğu; burun silerken, tükürürken, tuvalete girerken, mescidden çıkarken, mest, ayakkabı, pantalon ve elbiseyi çıkarırken, tahâret yaparken ve benzeri işleri îfâ ederken sol organları kullanmanın makbûl olduğu bahsi)

Âyetler

???????? ???? ??????? ????????? ??????????? ???????????????? ????????? ?????????? [19]

1. "Kitabı sağ tarafından verilen: İşte alın, okuyun kitabımı, der."

Hâkka sûresi (69), 19

Kitabı sağ tarafından verilen kişi, yukarıdaki sözlerini şöyle tamamlar: **"Ben hesabımla karşılaşacağıma kesin olarak inanıyordum."** Âyetin devamında bu mutlu insandan şöyle söz edilmektedir: **"Artık o hoşnut olacağı bir hayat içindedir. Yüksekçe bir cennette, meyveleri yakın, eli altında bir yerde bulunacak;** (onlara şöyle denilecek:) **Geçmiş günlerde işlediklerinize karşılık âfiyetle yiyin, için!".**

Bu âyet, aşağıdaki âyetlerle birlikte açıklanacaktır.

??????????? ????????????? ??? ????????? ????????????? [8] ??????????? ????????????? ??? ????????? ????????????? [9]

2. "Sağda olanlar, nasıl da mutludur onlar! Solda olanlar, nasıl da mutsuzdur onlar!"

Vâkıa sûresi (56), 8-9

"Sağda olanlar", bir önceki âyette belirtilen, kitabı sağ tarafından verilen kimselerdir. Her iki âyette de, kitabı, yani dünyada yaptığı bütün işlerin yazılı olduğu amel defteri sağ tarafından verilen kimselerin rahatı, bahtiyarlığı ve kendinden eminliği belirtilmektedir. Vâkıa sûresinde, yukarıdaki âyetlerin devamında, sağda olanlara ikram edilecek nimetler daha teferruatlı olarak sayılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, dünya hayatında başarılı bir imtihan veren ve Cenâb-ı Hakk'ın kendileri için çizdiği doğrultuda hareket eden mü'minleri belirtmek üzere kullanılan terimlerden biri, "sağda olanlar" veya "kitapları sağdan verilenler" sözüdür. Bunlar daha çok **ashâbü'l-yemîn** veya **ashâbü'l-meymene** ifadeleriyle anılırlar.

Yine Kur'ân-ı Kerîm'de**ashâbü'ş-şimâl** veya **ashâbü'l-meş'eme** sözleriyle de, Allah'ın buyruklarına uymayan, bu sebeple de kendilerine ve yakınlarına zararı ve uğursuzluğu dokunan kimseler anlatılmak istenmiştir. Sonuç itibariyle, bunlara da, amel defterlerinin sol veya arka taraflarından verileceği belirtilmiştir.

İsrâ sûresinin 13-14., İnşikâk sûresinin 7-15. âyetleriyle ve daha başka âyet-i kerîmelerde, amel defteri hakkında bilgi verilmektedir.

Meseleye konumuz açısından bakınca şunları da söylemek gerekir: Sağ el ve sağ taraf sözleriyle, dinimizde ve dinî kitaplarımızda sağlamlık, dürüstlük, uygunluk, temizlik, uğur, hayır ve kazanç gibi olumlu mânalar kastedilmiştir. Yaptığımız iyilikleri yazan meleklerin sağda olduğu, hatalarımızı yazan meleklerin de sol tarafımızda bulunduğu kabul edilir. Meleğin insana sağdan, şeytanın soldan yaklaştığı düşüncesi de böyledir. Bu arada iyilerin amel defterlerinin sağdan, günahkârların amel defterlerinin soldan verileceği âyetleri de dikkate alınca, sağ tarafın iyi ve güzeli temsil ettiği, sol tarafın da olumsuzlukları hatıra getirdiği görülmektedir. İşte bu sebeple güzel işlerin hep sağ organlarla, böyle olmayanların da sol organlarla yapılması uygun görülmüştür.

Hadisler

722- ??? ????? ???? ?????? ???? ?????? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ?? ????? ?????? : ?? ?????????? ? ??????????? ? ??????????? . ????? ???? .

722. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* temizlenmeye, taranmaya, ayakkabısını giymeye varıncaya kadar her işe sağdan başlamayı pek severdi.

Buhârî, Vudû' 31, Salât 47, Et`ime 5, Libâs 38, 77; Müslim, Tahâret 66, 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Cum'a 75; Nesâî, Tahâret 90, Gusül 17, Zînet 8, 63; İbni Mâce, Tahâret 42

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

723- ????? ?????: ?????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ??????????? ????????? ? ???????? ????????? ????????? ????? ????? ??? ?????. ???? ???? ? ???? ??? ???? ????? ??????? ????? .

723. Yine Âişe *radıyallâhu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sağ elini temizlik ve yemek için, sol elini de tuvalette temizlenmek ve benzeri işler için kullanırdı.

Ebû Dâvûd, Tahâret 18

Açıklamalar

Konumuzun başındaki âyetleri açıklarken, sağın İslâmiyet'te özel bir mânası bulunduğunu, sağlamlık, dürüstlük, uygunluk, temizlik, uğur, hayır ve kazanç gibi olumlu mânalar ifade ettiğini, kısaca sağ tarafın iyi ve güzeli temsil ettiğini belirtmiş ve buna misaller vermiştik.

İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz abdest alırken, saçını, sakalını tararken, ayakkabısını ve elbisesini giyinirken, yerken ve içerken, birine bir şey verirken veya alırken, kısacası güzeli ve temizliği ifade eden her işi yaparken sağdan başlamayı veya bunları sağ elle yapmayı âdet edinmişti ve böyle yapmaktan hoşlanırdı. 722 numaralı hadisin *Sahîh-i Buhârî*'deki rivayetlerinde, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bunu "mümkün olduğu ölçüde yapmaya çalıştığı" belirtilmektedir.

"Sol" ve "sol taraf" mefhumu dinimizde çoğu zaman olumsuz bir mâna taşıdığı için Resûl-i Ekrem Efendimiz, genellikle burun silmek ve tuvalette tahâret yapmak gibi kirli bir şeyden temizlenmek, kirliliği hatıra getiren tuvalet ve benzeri yerlere girmek veya insanın vücudunu örten ve koruyan mest, ayakkabı, pantalon ve elbise gibi şeyleri çıkarmak, yahut mescit gibi ulvî bir mekândan çıkmak gerektiğinde hep sol el veya ayağını kullanmayı tercih ederdi. Tükürürken bile sağ tarafına değil sol tarafına tükürürdü.

Bir müslüman bu genel kaideleri dikkate alarak hangi işleri sağ elle, hangilerini sol elle yapmak gerektiğine karar verebilir. Meselâ câmiye girerken ayakkabısıyla birlikte kitabını taşımak durumunda olan bir kimsenin, kitabı sağ eline, ayakkabıyı da sol eline alması uygun olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İyi, güzel ve olumlu her işi sağ elle, böyle olmayanları sol elle yapmak gerekir.

2. İnsanda güzellik ve ulvîlik duygusu uyandıran bir yere girerken sağ ayakla, böyle olmayan yerlere de sol ayakla girmelidir.

724- ??? ??? ??????? ??? ?????? ???? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ?? ?????? ????????? ???????? ??? ?????? ???? : « ????????? ?????????? ????????? ????????? ?????? » ????? ???? .

724. Ümmü Atıyye *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kızı Zeyneb *radıyallahu anh*â'yı yıkayan kadınlara şöyle buyurdu:

"Sağ tarafından ve abdest organlarından başlayın."

Buhârî, Vudû' 31, Cenâiz 10-11, Müslim, Cenâiz, 42-43. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 29; Nesâî, Cenâiz 31; İbni Mâce, Cenâiz 8

Ümmü Atıyye

Adı Nesîbe Bintü'l-Hâris, künyesi Ümmü Atıyye'dir. Adını Nesîbe'cik anlamında Nüseybe diye telaffuz edenler de vardır. Medine'nin yerlilerinden olan bu değerli hanım, Peygamber Efendimiz'le birlikte yedi gazvede bulunmuş, mücâhidlerin yemeklerini pişirmiş, yaralarını sarıp tedâvi etmiş, diğer zamanlarda da onların hayvanlarına göz kulak olmuştur. Müslüman hanımların cenazelerini yıkamakla tanınan Ümmü Atıyye, Hz. Zeyneb'in de cenâzesini yıkamıştır.

Rivayet ettiği kırk hadis Kütüb-i Sitte'de bulunan Ümmü Atıyye'nin önemli özelliklerinden bir diğeri de, ashâb-ı kirâmın fakihlerinden olmasıdır. Hicretin 70. yılı civarında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Zeyneb, Peygamber Efendimiz'in en büyük kızıydı. Annesi Hz. Hatice'ydi. Hz. Zeyneb teyzesi Hâle'nin oğlu ve Kureyş'in zengin ve güvenili tâcirlerinden olan Ebü'l-Âs İbnü'r-Rebî' ile evliydi. Bu evlilikten Ali ve Ümâme adlarında iki çocukları oldu.

Hz. Zeyneb hicretin sekizinci yılında vefât etti. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, cenâzeyi yıkayan Ümmü Atıyye'ye ve ona yardım eden diğer kadınlara, yıkamaya sağ taraftan ve abdest organlarından başlamalarını söyledi. Hadis kitaplarımızın hemen hepsinde yer alan bir başka rivayete göre Peygamber *aleyhisselâm*, Ümmü Atıyye'ye, kızını su ile ve o zamanlar yaprakları sabun yerine kullanılan sidr adlı bitkinin yapraklarıyla üç veya beş, hatta gerekirse daha fazla yıkamalarını da tavsiye etti. Sonuncu defa yıkarken kâfur veya benzeri güzel bir koku kullanmalarını söyledikten sonra, işleri bitince haber vermelerini tenbih etti. Yıkama işinin tamamlandığı söylenince, izârını onlara vererek, "Bunu kızıma iç gömleği yapınız" buyurdu (Buhârî, Cenâiz 8, 9, 12, 13, 15).

Abdest, müslümanın en belirgin özelliklerinden biridir. Onun namaz kılarken Mevlâ'sının huzuruna abdestli çıkması emredildiği gibi, ölümden sonra Rabbi'ne kavuşurken yine abdestli olması uygun görülmüştür.

Müslüman, cenazesi yıkanırken bile sağdan başlandığını unutmamalı, yaşadığı sürece her iyi ve güzel işi sağdan başlayarak yapmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in sağdan başlanmasını tavsiye ettiği işler, sağdan başlanarak yapılmalı; onun bu tavsiyesi, âhiret yolcusuna da uygulanmalıdır.
2. Abdest organları insanın en şerefli uzuvları olduğundan, onun son temizliğine yine bu organlardan başlanması uygun görülmüştür.

725- ??? ??? ?????? ???? ?????? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ????????? ?????????? ????????? ? ?????? ????? ?????????? ?????????? . ???????? ???????? ????????? ???????? ? ????????? ???????? » ????? ???? .

725. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz ayakkabısını giyeceği zaman önce sağ ayağından, ayakkabısını çıkaracağı zaman da önce sol ayağından başlasın. Böylece sağ ayak ilk önce giyilen, en sonra çıkarılan ayak olsun."

Buhârî, Libâs 39; Müslim, Libâs 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 37; İbni Mâce, Libâs 28

727. hadisle birlikte açıklanacaktır.

726- ??? ???????? ??? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ??? ???? ???? ???? ??? ???? ???????? ????? .

726. Hafsa *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yerken, içerken ve giyinirken sağ elini, diğer işleri yaparken de sol elini kullanırdı.

Ebû Dâvûd, Tahâret 18

727. hadisle birlikte açıklanacaktır.

727- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ? ?????? ??????????? ? ????????? ????????????? » ???? ???? . ???? ??? ???? ???????? ??????? ???? .

727. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Elbise giydiğiniz ve abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayınız."

Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 37 (mânen). Ayrıca bk. İbni Mâce, Tahâret 42

Açıklamalar

Buradaki her üç hadîs-i şerîf ile önceki hadislerde ve özellikle 723 numaralı hadiste yerken, içerken, giyinirken ve abdest alırken sağ eli kullanmanın Efendimiz'in sünneti olduğu belirtilmektedir.

725 numaralı hadiste bilhassa ayakkabı giyerken ve çıkarırken dikkat edilmesi gereken edep belirtilmekte, ayakkabı giyerken mutlaka önce sağ ayağın giyilmesi, çıkarırken de önce sol ayağın çıkarılması istenmektedir. Bunun sebebi, sağa ve sağda olan şeylere değer ve önem verme alışkanlığının kazandırılmasıdır. Hadis kitaplarımızda, diğer konularda olduğu gibi, ayakkabı giymenin, çıkarmanın ve ayakkabıyla ilgili diğer edeplerin üzerinde durulmuştur. Bu edeplerden üçü 1652-1654 numaralı hadislerde ele alınacaktır.

726 ve 727 numaralı hadislerde giyim konusunda uyulması gereken edep, özellikle belirtilmekte, gömlek, ceket ve benzeri şeyleri giyerken önce sağ koldan, pantalon, pijama ve benzeri şeyleri giyerken de önce sağ ayaktan başlanarak giyilmesi tavsiye edilmektedir.

Burada ayrıca Resûl-i Ekrem'in bir şey yerken sağ eliyle yediği, bir şey içerken sağ eliyle içtiği, abdest alırken önce sağ tarafındaki organları yıkamaya başladığı belirtilmekte, tahâret yapmak, burun temizlemek gibi kirli işleri görürken de sol elini kullandığı hatırlatılmaktadır.

Bu alışkanlıkları kazanan kimseler, sağ ellerini iyi, temiz, hoş ve güzel şeyleri yaparken; sol ellerini ise kötü, pis ve kirli şeylere dokunurken kullanacaklar ve böylece sağlık kurallarına uygun olarak yaşayacaklardır. Sağ ile sol arasındaki bu ayırımın bir diğer faydası da, müslümanlara iyi ile kötüyü, önemli ile önemsizi, kıymetli ile değersizi birbirinden ayırma özelliğini, her zaman iyinin, güzelin ve değerlinin yanında olma şuurunu kazandırmasıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ayakkabı giyerken önce sağ ayağı giymeli, çıkarırken de önce sol ayağı çıkarmalıdır.
2. Bir şey yerken sağ elle yemeli, içerken sağ elle içmeli, elbise, pijama veya benzeri şeyleri giyerken önce sağ kol veya sağ ayaktan başlanmalıdır.
3. Abdest alırken önce sağ taraftaki organlar yıkanmalıdır.
4. Böylece müslümanlar sağın önemini iyice kavramalıdır.

728- ??? ???? ??? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? : ??????? ????????? ???????? ? ????? ????? ????????? ?????? ? ?????? ? ????? ??? ????????? « ???? » ????????? ???? ???????? ??????? ? ??? ???????? ????? ????? ???????? ???????? . ????? ???? .

??? ?????? : ????? ??? ???????? ? ?????? ???????? ???????? : ?????? ??????? ??????? ????????? ???????? ? ????? ???? ????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??? ? ????????? ???????? ? ?????

???????? ?????? ?????????? ???? : «??????? » ????????? ?????????? ???? ???? ???? : « ???????? ?????? ??????? » .

728. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mina'ya gelince hemen cemreye gitti ve taşları attı. Sonra Mina'daki dinlenme yerine gitti ve kurbanını kesti. Bu işler bitince berberi çağırdı ve ona önce başının sağ tarafını, sonra sol tarafını göstererek:

"Buralardan kes!" buyurdu. Daha sonra kesilen saçlarını halka dağıttı.

Buhârî, Vudû' 33 ; Müslim, Hac 323-325. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 78.

Diğer bir rivayet ise şöyledir:

Resûl-i Ekrem cemrede taşları atıp, kurbanını kestikten sonra tıraş olmak istedi. Başının sağ yanını berbere uzattı; o da tıraş etti. Peygamber *aleyhisselâm* Ebû Talha el-Ensârî'yi çağırarak kesilen saçlarını ona verdi. Sonra başının sol tarafını berbere uzatarak:

"Tıraş et!" buyurdu. Berber de tıraş etti. Resûl-i Ekrem kesilen saçları yine Ebû Talha'ya vererek:

"Bunları halka taksim et!" buyurdu.

Müslim, Hac 326. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 73

Açıklamalar

Hadisimizde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Vedâ haccında, Müzdelife'den sonra Mina'ya gelir gelmez hemen şeytan taşlama görevini yaptığı, sonra da kurbanını keserek tıraş olduğu anlatılmaktadır.

Burada olayın konumuzu ilgilendiren tarafı, Peygamber *aleyhisselâm*'ın tıraş olurken bile önce sağ taraftan başlamasıdır. Tıraş olmak, insanın güzel ve temiz görünmesini sağlayan bir iştir. Her iyi ve değerli iş gibi ona da sağdan başlanması gerekir.

Resûlullah'ın Vedâ haccındaki berberi, İslâmiyet'i erken bir tarihte kabul eden ve Mekkeli müşriklerin zulmünden kurtulmak için ikinci kafileyle birlikte Habeşistan'a hicret eden **Ma`mer İbni Abdullah el-Kureşî el-Adevî** idi.

Kâinatın Efendisi bu hac esnasında, dünyaya ve ashâbına pek yakında vedâ edeceğine dair bazı ip uçları vermekteydi. 63 yaşında olduğu o sene, keseceği yüz deveden 63 tanesini bizzat kesmesi, ashâbına hitâbederken *"Belki bu yıldan sonra bir daha görüşemeyiz"* şeklinde konuşması ve hele benden size hâtıra olsun, alın saklayın dercesine mübarek saçlarını ashâbına dağıtması Hz. Peygamber'in Rabbi'ne döneceğini göstermekteydi.

Ashâb-ı kirâm, Peygamber *aleyhisselâm*'ın sadece saçlarını değil, onun mübarek vücuduna temas eden abdest suyunu bile elde etmek için birbiriyle âdeta yarış ederlerdi. Bu davranış Allah'ın Resûlü'nü sevmenin farklı bir görüntüsü olduğu için Nebiyy-i Muhterem Efendimiz bunu yadırgamazdı. Vedâ haccında tıraş olduktan sonra mübarek saçlarını sahâbîlerine bizzat dağıttırması, Peygamber saçına sahip olmanın, böyle bir devlete sahip olmayı arzu etmenin ve bu serveti zaman zaman çıkararak Resûlullah'ı yâd etmenin İslâm'a ve onun ruhuna uygunluğunu kesinlikle belirtmektedir. Nitekim gerek ashâb-ı kirâm gerekse onlardan sonra gelen İslâm âlimleri, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gül kokulu saçlarına sahip olmayı büyük bir zenginlik saymışlar, gözlerinin üzerindeki bir tel Peygamber saçıyla âhirete göçmeyi en büyük bahtiyarlık kabul etmişlerdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mübarek başının sağ tarafından kesilen saçları **Ebû Talha el-Ensârî**'ye vermesi son derece mânidârdır. Zira Efendimiz, hizmetkârı Enes İbni Mâlik'in üvey babası olan Ebû Talha ile ailesine büyük değer verirdi. Kuba Mescidi'ni ziyarete gittiği zaman onların evine misafir olur, orada nâfile namaz kılar, kaylûle dediğimiz öğle uykusuna yatardı. 45 numaralı hadiste Allah'ın Resûlü'nü memnun eden bir davranışları anlatılan, 1687 numaralı hadiste hayatından söz edilecek olan Ebû Talha ile karısı Ümmü Süleym, ileri derecede birer Peygamber âşığı idiler. Ümmü Süleym Resûl-i Ekrem'in mübarek saçı ile cennet kokusu taşıyan terini koku şişesinde biriktirmeyi pek severdi. Resûlullah Efendimiz işte bu sebeple saçının önemli bir kısmını bu değerli aileye hediye etmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tıraş olurken sağ taraftan başlamalıdır. Berberler de buna uymalı ve tıraş ettiği kimsenin sağından başlamalıdır.
2. Hz. Peygamber'in saçına sahip olmak ve onu bir hatıra olarak saklamak bahtiyarlıktır.
3. Birilerine lutufta bulunan kimsenin herkese eşit davranması gerekmez.

???? ??? ??????

100- ??? ??????? ?? ???? ?????? ?? ????

YEMEK YEME EDEBİ BÖLÜMÜ

YEMEĞE BAŞLARKEN BESMELE ÇEKMEK, SONUNDA
ELHAMDÜLİLLAH DEMEK

Hadisler

729- ?? ?????? ??? ??? ?????? ??? ?????? ????? ???: ??? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «????? ?????? ????? ????????? ? ????? ?????? ???????». ????? ????.

729. Ömer İbni Ebû Seleme *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:

“Besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!”

Buhârî, Et`ime 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 47; İbni Mâce, Et`ime 8

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

730- ??? ?????? ??? ?????? ???? ??????: ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «??? ??? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ??? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ?? ?????????? ?????????: ?????? ?????? ????????? ?????????».

???? ??? ????? ????????? ????: ???? ??? ????.

730. Âişe *radıyallahu anh*â Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in şöyle buyurduğunu söyledi:

“Biriniz yemek yerken besmele çeksin. Şayet yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa, hatırladığı anda ‘baştan sona bismillah’ desin.”

Ebû Dâvûd, Et`ime 15; Tirmizî, Et`ime 47

Açıklamalar

Her iki hadîs-i şerîfte de bir şey yerken besmele çekmenin gereği üzerinde durulmaktadır. Ailenin Din Eğitimi bahsinde 301 numarayla geçen ve orada açıklanan birinci hadisimiz, bu alışkanlığın çocuğa erken bir yaşta kazandırılması icap ettiğini göstermektedir.

İnsan yaptığı her işin farkında olmalı, her işi bilerek ve anlayarak yapmalıdır. Ağzına bir lokma götürürken veya bir şeyi yudumlarken bunu kendisine Allah’ın verdiğini hatırlamalı, O’na şükran borçlu olduğunu bilmelidir. Yerken ve içerken besmele çekme alışkanlığını kazanmış bir kimse, şükretme görevini son derece tabii bir şekilde ve kendiliğinden yapmış olur.

Birlikte yemek yenildiği zaman birinin duyulacak şekilde besmele çekmesi, diğerlerinin, özellikle çocukların bu görevlerini hatırlamasına yardım eder. Yemeğe başlarken besmele çekmek gerekmekle beraber, unutulduğu zaman bu kusuru gidermenin yolu da gösterilmiştir. Bu takdirde, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in ifadesiyle *“bismillahi evvelehû ve âhirehû”* yani baştan sona bismillâh denmelidir.

Aşağıdaki hadislerde besmele çekmeyi gerekli kılan diğer sebepler arasında, şeytanın birlikte yemesinin engellenmesi ve yemeğin bereketlenmesi konularına temas edilecektir.

Peygamber Efendimiz yemeğin sağ elle yenmesini tavsiye etmektedir. Başka hadîs-i şerîflerde bunun gerekçesini açıklamakta, şeytanın sol elle yiyip içtiğini söyleyerek onun gibi davranmaktan sakındırmaktadır (Müslim, Eşribe 105-106). Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîflerde şeytanın bizim düşmanımız olduğu, ondan ve onun gibi davranmaktan sakınmamız gerektiği ısrarla belirtilmektedir. Sol elle yemek ve içmek şeytanın âdeti olduğuna, Peygamber Efendimiz de bizi bundan sakındırdığına göre, sağ elle yemeyi ve içmeyi bir müslüman âdeti ve özelliği kabul etmeli ve bu sünneti yaşatmalıdır.

Yemeği hep önünden yemek, sofrada herkesin bir kaptan yediği durumlarda daha bir önem kazanmaktadır. Böylece herkes hem kendi kısmetine razı olduğunu göstermiş hem de başkalarını rahatsız etmemiş olur. Meyve yeme edebi, yemek yemeden farklı kabul edilmiş, herkesin beğendiği meyveyi alabileceği söylenmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemeye ve içmeye besmele ile başlanmalıdır. Yemeğe başlarken besmele unutulursa, hatırlandığı andan itibaren “bismillâhi evvelehû ve âhirehû” veya “baştan sona bismillâh” denilmelidir.
2. Sağ elle yiyip içilmelidir.
3. Birlikte ve bir kaptan yendiği zaman, herkes önünden yemelidir.

731- ??? ??????? ??? ?????? ??? ???: ??????? ????? ?????? ?????: «???? ??? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ??????????? ???????????: ?? ????? ?????? ??? ??????? ???? ????? ????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ??? ???????????: ????????? ??????? ????? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ???: ??????????? ??????? ?????????? » ???? ???? .

731. Câbir *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken dinledim dedi:

“Kişi evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan adamlarına, “Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz” der. Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse, şeytan adamlarına, “Geceyi geçirecek bir yer buldunuz” der. O şahıs yemek yerken besmele çekmezse, şeytan kendi adamlarına, “Hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz” der.”

Müslim, Eşribe 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 15; İbni Mâce, Duâ 19

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

732- ??? ?????????? ??? ?????? ??? ???: ????? ???? ???????? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ?????? ????????? ????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????. ???????? ????????? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?? ????????? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????? ????? ?????????? ???????? ???????? ? ???????? ???????? ??? ????? ?????? ?????

????? ???????? ???????: «????? ??????????? ??????????? ????????? ???? ?? ???????? ???? ?????? ? ??????? ????. ???????? ???? ????? ????????? ??????????? ????? ????????? ????????? ??????? ???? ????????????? ??????????? ????? ????????? ???????? ????? ????? ???????? ????? ????? ?? ???? ???? ????????» ????? ?????? ??? ??????? ????? ??????. ???? ????.

732. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yemek yiyeceğimiz zaman, o, yemeğe dokunmadan elimizi yemeğe sürmezdik. Yine bir gün onunla birlikte yemek yiyecektik. Derken küçük bir kız çocuğu geldi. Sanki biri onu arkasından itiyormuş gibiydi. Hemen elini yemeğe uzattı; fakat Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elini tuttu. Daha sonra bir bedevî geldi; o da arkasından itiliyormuş gibiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun da elini tuttu ve sonra şöyle buyurdu:

"Şeytan besmele çekilmeden başlanan bir yemeğe katılmayı pek arzu eder. O, şu yemeğe katılmak için bu câriyeyi getirdi. Fakat ben elini tuttum. Bu bedevî sayesinde yemeğe katılmak için onu alıp getirdi; onun da elini tuttum. Nefsimi kudretiyle elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, şeytanın eli, onların eliyle birlikte avucumdaydı."

Sonra Peygamber *aleyhisselâm* besmele çekip yemeğe başladı.

Müslim, Eşribe 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 15

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte, insanın en büyük düşmanı olan şeytanın bazı zaafları, zayıf ve güçsüz yanları gösterilmekte, onu alt etmenin, tesirsiz hale getirmenin ve kendinden uzaklaştırmanın ipuçları verilmektedir.

Birinci hadisten öğrendiğimize göre, gruplar halinde dolaşan şeytanlar bir eve girmek, orada gecelemek ve evdeki nimetlerden faydalanmak isterler. Onların bir eve girmesini ve orada kalmasını engelleyen şey, eve girenin besmele çekmesidir. Bir kimse evine girerken besmele çekerse, bunu duyan şeytanların lideri, adamlarına, büyük bir üzüntüyle, o gece bu evde kalamayacaklarını söyler. Bununla beraber, yemekten faydalanabilecekleri ümidiyle yemek vaktini beklerler. Şayet o evde yemek yenirken besmele çekilmezse, şeytanlar büyük bir zevkle ve belki de besmelesiz yemek yiyen kimseyle ve onun akılsızlığıyla alay ederek, sofrasında karınlarını doyururlar. Eğer yemek yenirken besmele çekilirse, o evden hiçbir şekilde faydalanamayacaklarını anlayarak orayı terk etmek zorunda kalırlar.

İkinci hadîs-i şerîf, şeytanların, Peygamber *aleyhisselâm*'ın bulunduğu bir sofradan bile faydalanmanın yolunu araştırdıklarını göstermektedir. Yemeğe besmelesiz başlanmasını sağlamak için önce bir kız çocuğunu, daha sonra da câhil bir bedevîyi yemeğe doğru âdeta sürükleyerek getirmişler, fakat Resûl-i Ekrem Efendimiz şeytanların maksadını anlamış, saflığından ve görgüsüzlüğünden faydalanmak üzere zorla getirdikleri kimselerin yemeğe besmelesiz başlamalarını önlemiş ve böylece şeytanların oyununu bozmuştur.

Allah Teâlâ'nın şeytanları büsbütün serbest bırakmayacağı, bu sebeple onların belli kurallara uymak zorunda kalacakları şüphesizdir. Bu hadîs-i şerîfler, şeytanlara Allah'ı anmayı unutarak gaflete düşen, evinden içeri besmelesiz giren, sofrasına besmelesiz oturan kimselerin hem evlerinden hem de yemeklerinden faydalanma izninin verildiğini göstermektedir. Fakat gönlü uyanık olan, her zaman Allah'ı hatırlayıp anan, evine besmeleyle giren, sofrasına besmeleyle oturan kimselerin ne evlerinden ne de yemeklerinden şeytanın asla faydalanamayacağı anlaşılmaktadır.

Şeytanın bir yemekten faydalanması, acaba o yemekten yemesi midir? Yoksa besmelesiz başlanan bir yemeğin bereketini alıp yok etmesi midir? Yahut insanın Allah'ı anmaması, şeytan için bir gıda, bir beslenme ve güçlenme vesilesi midir?

Hadislerden bütün bu mânaları çıkarmak mümkündür. Fakat şurası bir gerçektir ki, şeytanın gayesi ve şüphesiz en büyük zevki, insana maddî ve mânevî zarar vermektir. Onun bir yemeğe ortak olması veya onun bereketini gidermesi, yahut Allah'ı anmayı unutturması, insan için bir zarar, kendisi için de bir başarıdır. Yemeğe başlarken besmele çeken bir kimse hem Allah'ı anmanın hazzını duymuş hem yemeğini şeytana kaptırmamış hem de ona bir mü'mine zarar verme zevkini tattırmamış olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Şeytan, besmelesiz girilen bir evde kalmaktan, besmelesiz başlanan bir yemeği yemekten haz duyar. Üstelik bunu kendisi için bir hak kabul eder.
2. Bir kimse evinden içeri "bismillâh" diyerek girmeli, böylece şeytana, o evde kalma fırsatını vermemelidir.
3. Yemeğe "bismillâh" diyerek başlamalı, bu suretle şeytana, o yemeğe ortak olma veya bereketini giderme fırsatı verilmemelidir.
4. Şeytanı memnun eden her hareket insanın aleyhinedir. Öyleyse her fırsatta Allah Teâlâ'yı anarak şeytanın ümitleri kırılmalıdır.
5. Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'e olan derin saygıları sebebiyle ondan önce yemeğe başlamazlardı. Bu sebeple yemeğe büyüklerden ve sofradaki faziletli kimselerden önce başlamamalıdır.

733- ??? ???????? ??? ???????? ??????????? ???? ?????? ??? ???: ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ???? ????????? ??????? ? ???????? ??????? ???? ?????? ???: ??? ??????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ???????? ?? ???: «??? ????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ????? ???? ??????? ????????? ??? ?? ???????». ???? ??? ????? ????????.

733. Sahâbî Ümeyye İbni Mahşî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında birisi yemek yiyordu. Adam son lokmaya kadar besmele çekmedi. Son lokmayı ağzına götürürken "bismillâhi evvelehû ve âhirehû" (baştan sona bismillâh) dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güldü ve şöyle buyurdu:

"Şeytan onunla birlikte yemek yiyordu. Adam besmele çekince, şeytan yediklerini kustu."

Ebû Dâvûd, Et`ime 15; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Âdâbü'l-ekl, 15.

Ümeyye İbni Mahşî

Huzâa kabilesinden olan Ümeyye, ashâb arasında fazla tanınmadığı için Nevevî onun sahâbî olduğunu özellikle belirtmek istemiştir. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Basra'ya yerleştiği bilinen Ümeyye İbni Mahşî'nin bu hadisten başka bir rivayeti de yoktur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sevgili Efendimiz'in, bizim göremediğimiz şeyleri de gördüğünü ortaya koyan bu hadîs-i şerîf son derece ibretlidir. Allah'ın Resûlü, yanında yemek yiyen zâtın yemeğe başlarken besmele çekmeyi unuttuğunu, bunun üzerine şeytanın onunla birlikte yediğini görünce, işin sonunu merakla beklemeye başladı. Adam son lokmayı ağzına götürürken besmele çekince, şeytan yediklerini dışarı çıkardı. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* de, pek hoşuna giden bu hâdiseyi, ashâbına gülerek haber verdi.

Demekki yemeğe başlarken "bismillâh" demek şeytanı sofradan uzaklaştırır. Şayet yemeğin başında besmele unutulursa, hatırlandığı andan itibaren "bismillâhi evvelehû ve âhirehû = baştan sona bismillâh" demek yine aynı görevi yapar. Üstelik yediğine yiyeceğine bin pişman ederek şeytana yediklerini kusturur.

Yemek boyunca besmele çekilmediği zaman ise, orada bulunan şeytan veya şeytanlar hep birlikte yemeğe başlar ve yemeğin bereketini silip süpürürler.

Bu hadis, besmelenin mü'minin silahı olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemeğe başlarken besmele çekilmelidir.
2. Besmeleyi unutan kimse, hatırladığı andan itibaren "bismillâhi evvelehû ve âhirehû = baştan sona bismillâh" demelidir.
3. Besmelesiz yenen yemeğe şeytan ortak olur.
4. Besmele, şeytandan gelecek zararları yok eder.
5. Peygamber Efendimiz, Allah izin verdiği zaman, insanların görmediği şeyleri de görebilirdi.

734- ??? ?????? ???? ?????? ???? ??????: ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ?? ??????? ???? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ????????????? ???? ????? ????? ????? ???????? ???????: «???? ??????? ??? ?????? ??????????». ???? ???????? ????: ????? ???? ?????.

734. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbından altı kişiyle birlikte yemek yiyordu. Bu sırada bir bedevî geldi ve yemeği iki lokmada bitiriverdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şayet o besmele çekseydi, yemek hepinize yeterdi."

Tirmizî, Et`ime 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 7

Açıklamalar

Bedevîler çölde yaşayan, İslâm'ı ve İslâm terbiyesini yeterince bilemeyen kimselerdi. Hadisimizde zikri geçen bedevî, altı sahâbîsi ile birlikte yemek yiyen Peygamber Efendimiz'in yanına geldi ve sofraya oturdu. Hepsini de doyuracağı anlaşılan yemeği, şeytanların da katılmasıyla iki lokmada bitirince hem kendisi doymadı hem de öteki sahâbîleri aç bıraktı.

Daha önce geçen hadislerde muhtelif misalleriyle görüldüğü üzere yemeğin bereketini koruyan besmeledir. İnsanın düşmanı olan şeytan, başka konularda olduğu gibi, yediği yemeğin bereketini gidermek suretiyle insana zarar vermek için fırsat kollar. Bir müslüman mânevî düşmanı olan şeytanı her zaman önemsemeli, onun oyununa gelmemek için tedbirli olmalı, gerek yemek yerken ve gerekse bir yere girip çıkarken besmele çekmeyi unutmamalıdır. Şüphesiz bu da, küçük yaştan itibaren alınacak olan İslâm terbiyesiyle mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Besmele yemeğin bereketini korur.
2. Besmele çekilmediği zaman şeytan yemeğe ortak olur ve bereketini yok eder.

735- ??? ??? ?????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ?????? ??????????? ???: «???????? ????? ????? ??????? ???????? ?????????? ????? ????? ????????? ???? ??????????? ?????? ????????» ???? ??????? .

735. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* sofrasını kaldırdığı zaman şöyle derdi:

"Ey Rabbimiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamd ederiz."

Buhârî, Et`ime 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 52; Tirmizî, Daavât 55; İbni Mâce, Et`ime 16

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

736- ??? ??????? ?? ????? ???? ??????? ??? ?????: ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: ??? ?????? ???????? ????: ???????? ?????? ???? ?????????? ???? ???????????? ???? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????» ???? ??? ????? ???????? ????: ?????? ????.

736. Muâz İbni Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse yemek yedikten sonra: Bana bu yemeği yediren, sonucu etkileyecek bir güç ve kudretim olmaksızın onu bana nasip eden Allah'a hamd olsun, derse, geçmiş günahları bağışlanır."

Ebû Dâvûd, Libâs 1; Tirmizî, Daavât 56. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 16

Açıklamalar

Her iki hadîs-i şerîf de, yemek yedikten sonra Allah'a hamd etme görevimizi hatırlatmaktadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in pek güzel işaret ettiği gibi, insanoğlu yiyip içtiği sayısız nimetlerden en küçüğünü bile ortaya koymaktan âcizdir. Öte yandan, kendisi için yaratılan bu nimetleri yiyip içmesi için de Allah'ın yardımına, kendisine güç, kuvvet vermesine muhtaçtır. Durum böyle olunca, insan pek çok sebepten dolayı Rabbine hamd ve şükretmek zorundadır.

Hadisimizin son tarafı, Yüce Rabbimiz'in bir başka nimetine, kendisini tanıyan kullarına olan affına ve bağışına işaret etmektedir. Yarattığı nimetleri kullarının ayağına getiren, sonra da onları yedirip içiren Rabbimiz, kendisine hamd ve şükredenlere, hiç kimsenin veremeyeceği bir diş kirası lutfetmekte, onların daha önce işlediği günahları bağışlamaktadır.

Bağışlanacak bu hataların küçük günahlar olduğunu biliyoruz. Zira Rabbimiz büyük günahların bağışlanması için şu şartı koymuştur: Eğer yapılan büyük günahlar Allah Teâlâ'yı ilgilendiriyorsa, o günahı işleyen kimsenin Mevlâ'sından af dileyip günahına tövbe etmesi gerekir (Bu konuda geniş bilgi için 14-25. hadislerin bulunduğu "Tövbe" bahsine bakılmalıdır). Şayet kulu ilgilendiriyorsa, o günahı yapan kimsenin, ilgili şahsın yanına giderek ondan af dileyip hakkını helâl ettirmesi veya ödeyebileceği bir borcu ona ödeyerek sorumluluktan kurtulması zorunludur.

Burada, İslâm görgü kurallarını bilmeyenlerin yaptığı bir hataya işaret etmeliyiz. Müslüman olmayanların yemek kurallarını göre göre onları taklit eden müslümanlar, yemeğe başlarken dua etmektedirler. Halbuki bu bahiste genişçe açıklandığı üzere, yemeğe başlarken **bismillâh**, yemekten sonra da en azından **elhamdülillâh** demek gerekir. Verdiği nimetlerden dolayı Allah'a daha çok dua etmek isteyenler, Peygamber Efendimiz'in bu iki hadiste geçen veya daha başka hadislerde zikredilen dualarından birini okumalıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in en çok yaptığı dualardan biri de şudur:

"Elhamdü lillâhillezî et`amenâ ve sekânâ ve ce`alenâ müslimîn"
(Bizi yediren, içiren ve bizi müslüman eden Allah'a hamd olsun.)

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi yemeklerden sonra Allah'a hamdetmeliyiz.
2. Allah'a hamdederek kulluk görevini yapan bir insan, O'nun bağışını kazanarak geçmiş günahlarından kurtulur.
3. Allah'ın lutfu olmadan, insanın hiçbir şey yapamayacağı unutulmamalıdır.

101- ??? ?? ???? ?????? ???????? ????

YEMEKTE KUSUR ARAMAYIP ONU BEĞENDİĞİNİ SÖYLEMEK

Hadisler

737- ?? ??? ?????? ???? ??????? ???? ???: «?? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??? ????????? ????????? ????? ???????? ????????» ????? ???? .

737. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yemekte hiçbir zaman kusur aramazdı. İştahı varsa yer, canı çekmiyorsa yemezdi.

Buhârî, Menâkıb 23; Et`ime 21; Müslim, Eşribe 187, 188. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 13; Tirmizî, Birr 84

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

738- ??? ????? ???? ?????? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????: ?? ????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????: «?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????» ???? ????.

738. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün Peygamber *aleyhisselâm* ev halkından ekmekle birlikte yiyeceği bir katık istedi. Onlar da:

- Evde sirkeden başka bir şey yok, dediler.

Resûl-i Ekrem onu getirmelerini söyledi. Sonra da:

- **"Sirke ne güzel katık; sirke ne güzel katık!"** diyerek yemeğini yemeye başladı.

Müslim, Eşribe 167-169. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 39; Tirmizî, Et`ime 35; İbni Mâce, Et`ime 33

Açıklamalar

Sahîh-i Müslim'deki bir rivayetten öğrendiğimize göre (Eşribe 169), bir gün Efendimiz genç sahâbîsi Câbir İbni Abdullah'ın evine uğramıştı. Câbir, babası Abdullah İbni Amr İbni Harâm'ın Uhud Gazvesi'nde şehid düşmesinden sonra yedi veya dokuz kız kardeşini geçindirmek zorunda kaldığı, bu hususta hiçbir fedakârlıktan kaçınmadığı için Efendimiz onu çok severdi. Bu genç sahâbîsine bir ikramda bulunmak istedi. Onun elinden tutarak hanımlarından birinin evine uğradı ve yiyecek bir şeyler istedi. Hizmetçi önlerine hurma yaprağından yapılmış bir sofra serdikten sonra üç parça ekmek getirdi. Efendimiz ekmeğin birini kendi önüne, diğerini Câbir'in önüne koydu. Üçüncü parçayı da aralarında taksim ettikten sonra:

- *"Ekmekle yiyeceğimiz bir katık yok mu?"* diye sordu.

- Hayır; ama biraz sirke var, dediler. O zaman Efendimiz:

- *"Getirin onu, sirke ne güzel katıktır"* buyurdu.

Peygamber Efendimiz'in, onun ev halkının ve sahâbîlerinin son derece sade bir hayatları vardı. Allah'ın Resûlü, eline geçen bir nimeti yoksul müslümanlarla paylaştığı, özellikle Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan ehl-i Suffe dediğimiz müslümanların geçimini sağladığı için çoğu zaman elinde ve evinde fazla bir şey bulunmazdı. Onlar kendilerinden çok başkalarını düşündükleri, din uğrunda fedakârlığı ön planda tuttukları için yemeye içmeye fazla önem vermezlerdi. Bununla beraber hali vakti iyi, sofrası daha zengin müslümanlar da yok değildi.

Resûlullah Efendimiz gerek içinde bulundukları şartların etkisiyle, gerekse dünyaya fazla önem vermemesi sebebiyle, yemekleri beğenmezlik etmezdi. Hiçbir zaman bu az pişmiş, bu çok pişmiş demezdi. Bu tuzlu olmuş, buna tuz atılmamış diye kusur aramazdı. Yemekte kusur aramanın onu yapanı üzüp gönlünü inciteceğini bilirdi. Birini kırıp incitmek ise Resûlullah Efendimiz'in en fazla sakındığı bir şeydi.

Hanımlar ve ahçılar yemeklerinin mükemmel olmasını ve onu yiyenlerin beğenmesini arzu ederler. Fakat insanın her hali bir olmaz. Bir şeye üzülen veya rahatsız olan kimseler, dikkatlerinin dağılması sebebiyle hata edebilirler; hatta yemeği yakabilir veya benzeri kusurlara istemeden meydan verebilirler. Bu gibi durumlarda Peygamber Efendimiz'i örnek alarak bağışlayıcı olmak ve yemekteki kusuru bir şakayla geçiştirmek en güzel davranıştır.

Bazı kimselerin yemek seçmesi, bir kısım yemekleri yiyip bir kısmından hoşlanmaması esasen güzel bir şey değildir. Ne var ki bu tutum, daha çok bir huy ve tabiat meselesidir. Onların bu tavrını değiştirmek zor olduğu için alışkanlıklarını normal karşılamalıdır. Şüphesiz onlar da beğenmedikleri bir yemek karşısında kırıcı davranmamalı, kendi özel kusurlarını göz ardı etmemelidir.

Câbir İbni Abdullah'ın: "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sirke ne güzel katıktır, buyurduğunu duyduğum günden beri sirkeyi severim" demesi; bu rivayeti Câbir'den öğrenen tâbiîn muhaddislerinden Talha İbni Nâfi'in de: "Ben bu hadisi Câbir'den işiteli beri sirkeyi severim" demesi (Müslim, Eşribe 167), Peygamber *aleyhisselâm*'ın sevdiğini sevme, onun huylarını benimseme konusunda bizim için ne güzel örnektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz mütevâzi bir insan olduğu için yemekte kusur aramazdı. Canı çekiyorsa yer, çekmiyorsa yemezdi.
2. Yemeği beğenmemek kibirden, lükse ve israfa düşkünlükten kaynaklanan kötü bir huydur.
3. Sofraya getirilen yemek ne kadar sade olursa olsun, Allah'ın bir ihsânı olduğunu düşünerek şükretmeli ve yemek hakkında iyi sözler söylemelidir.

102- ??? ?? ????? ?? ??? ?????? ??? ???? ??? ?? ????

SOFRASINDA BULUNAN ORUÇLUNUN YEMEK YEMEDİĞİ TAKDİRDE NE DİYECEĞİ

Hadisler

739- ?? ??? ?????? ???? ?????? ??? ???: ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «???? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ?????? ?????????? ????? ???? ???????? ??????????» ???? ????.

??? ??????????: ??????. «??????????» ???????? ????? «??????????» ??????????.

739. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz yemeğe davet edildiği zaman gitsin; şayet oruçluysa yemek sahibine dua etsin; oruçlu değilse yesin."

Müslim, Nikâh 106. Ayrıca bk. Müslim, Sıyâm 159; Ebû Dâvûd, Et`ime 1, Savm 75

Açıklamalar

Davet vermek, verilen davete gitmek önemli bir İslâm geleneğidir. Zira dinimiz cuma ve bayram namazları gibi bazı ibadetler ve düğün, dernek gibi bazı gelenekler vesilesiyle müslümanları bir araya getirmeyi, böylece onları birliğin ve beraberliğin şuuruna erdirmeyi uygun görmüştür.

268 numaralı hadîs-i şerîfte geçtiği ve orada açıklandığı üzere, Resûl-i Ekrem Efendimiz yemek davetlerine gidilmesini tavsiye etmiş, hiçbir mâzereti olmadığı halde gitmeyen kimselerin *"Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelmiş sayılacaklarını"* belirtmiştir. Muhtelif vesilelerle müslümanların bir araya gelip kaynaşmasını arzu eden Sevgili Peygamberimiz, velîme denilen düğün yemeklerine ayrı bir önem vermiş ve *"Biriniz düğün yemeğine davet edildiği zaman mutlaka gitsin" (Buhârî, Nikâh 71)* buyurmuştur. Onun bu konudaki titizliğini bilen ve yaptığı her işi aynen yapmaya gayret gösteren sahâbîsi ve kayın biraderi Abdullah İbni Ömer, düğün yemeklerine ve diğer dâvetlere oruçlu olduğu zamanlarda bile mutlaka gitmiştir (Buhârî, Nikâh 74). Konumuzun başlığı ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in buyruğu da bunu göstermekte, oruçluyken bile yemek davetine gidilmesi tavsiye edilmektedir.

Bir kimse keffâret orucu gibi farz veya vâcip bir oruç tutuyorsa, onu elbette bozmayacak, davete katılacak ve yemek veren kimseye dua edecektir. Tuttuğu oruç nâfile bir oruç ise, orucunu bozup bozmamak tamamen kendisine kalmıştır. Gittiği yerin havasına uyarak orucunu bozup ikram edilen yemeği yemesi, bozduğu orucun yerine daha sonra bir oruç tutması uygundur. Hatta orucunu bozmadığı takdirde davet sahibi gücenecekse, orucunu bozup yemeği yemesi daha münasip olur. Daha sonra oruç tutmak kendisine zor gelen kimselerin, davete gitmekle beraber oruçlu olduğunu söyleyerek bir kenarda oturması ve yemek sahibine hayırlı ve mübarek olsun diye dua etmesi de mümkün görülmüştür.

Oruç tutmayanlar ise, canları çekmese veya mideleri müsâit olmasa bile, birkaç lokma yiyerek davet sahibini memnun etmelidirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemeğe davet edilen kimse, oruçlu bile olsa mutlaka davete katılmalıdır.

2. Tuttuğu oruç bozulmaması gereken farz bir oruçsa, yemekte bulunmalı ve yemek sahibine hayır dua etmelidir. Nâfile oruç tutuyorsa, duruma göre hareket etmelidir; yemediği takdirde davet sahibi gücenecekse, orucunu bozmalı, yerine sonradan bir oruç tutmalıdır.

103- ??? ?? ????? ?? ??? ??? ???? ????? ????

DAVETE GİDEN KİMSENİN YANINA BİRİ TAKILIRSA NE DİYECEĞİ

Hadisler

740- ?? ??? ?????? ??????????? ???? ?????? ??? ???: ???? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ???????? ???? ?????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ???????: «????? ??? ????????? ????? ??? ???? ??????? ????? ????? ????? ?????» ???: ?? ????? ??? ?? ????? ???????. ????? ????.

740. Ebû Mes`ûd el-Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Sahâbeden biri Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* için yemek hazırladı ve onu dört kişiyle birlikte davet etti. Fakat bir adam peşlerine takılıp geldi. Kapıya gelince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ev sahibine:

- **"Bu bizim peşimize takılıp geldi. İstersen girmesine izin verirsin. İstemezsen geri dönüp gitsin"** dedi.

Ev sahibi:

- Hayır, ona izin veriyorum, yâ Resûlallah! dedi.

Buhârî, Büyû` 21, Mezâlim 14, Et`ime 34, 57; Müslim, Eşribe 138

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfin söylenmesine sebep olan hoş bir olay (sebeb-i vürûd) vardır. Diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre, Ebû Şuayb el-Ensârî bir gün Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'i ziyarete gitti. Fakat mübarek yüzünün biraz solmuş olduğunu görünce, epeyce bir zamandır yemek yemediğini düşündü. Kasaplık yapan oğluna gelerek, Allah'ın Resûlü'nü yemeğe davet edeceğini, bu sebeple beş kişilik yemek hazırlamasını söyledi. Yemek hazırlanınca Efendimiz'i davet etti. Resûlullah Efendimiz yemeğe davetli olan sahâbîlerle birlikte Ebû Şuayb'ın evine giderken, yemeğe davet edilmeyen bir kimse arkalarına takılıp geldi. Eve vardıkları zaman, ev sahibinin "bu adam hesapta yoktu" diye düşünmemesi için Allah'ın Resûlü bir açıklama yaptı ve:

- *"Bu zât bizim peşimize takılıp geldi. İstersen girmesine izin verirsin. İstemezsen geri dönüp gitsin"* buyurdu. Nâzik bir insan olduğu anlaşılan ev sahibi, sofrasında ona da yer bulunduğunu belirterek:

- Ona izin veriyorum, yâ Resûlallah! dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, arkalarına takılıp gelen zâtı kendilerinin getirmediğini ev sahibine açıklaması, hem davetlileri zor durumda kalmaktan kurtarmış hem de davetsiz misafirin gönül rızasıyla yemesine imkân hazırlamıştır. Ayrıca böyle bir durumda gerek davetlilerin gerekse davet edenin nasıl davranması gerektiğini de bize öğretmiştir.

Medine'nin yerlisi olan sahâbîler, yani ensâr-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i, yurtlarını şereflendiren bir misafir kabul ettikleri için, onun ay yüzüne bakıp da aç olduğunu tahmin ettikleri zaman, ya onu evlerine davet ederek ağırlamışlar veya evine yemek göndermişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkese açık olmayan davete çağırılmadan gelen bir kimseyi ev sahibi kabul etmeyebilir. Kabul ederse, nezâket göstermiş olur.
2. Önemli bir zâta yemek verileceği zaman, onu ahbaplarıyla birlikte davet etmelidir.
3. Yemeğe davet edilen kimse, önemli bir mâzereti yoksa daveti kabul etmelidir.

104- ??? ????? ??? ???? ????? ??????? ?? ????? ????

YEMEĞİ KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK, SOFRA EDEBİNİ BİLMEYENE ÖĞRETMEK

Hadisler

741- ?? ??? ?? ??? ???????? ??? ?????? ????? ???: ????? ?????? ?? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ??????? ????? ??????? ?? ?????????? ???? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «??? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ???? ?????? ???????» ????? ????.

????: «??????» ???? ?????? ?????? ??? ????? ?? ???? ?????: ?????? ?????? ???? ????? ??????????.

741. Ömer İbni Ebû Seleme *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in himâyesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:

“Oğlum, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!”.

Buhârî, Et`ıme 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 8

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

742- ??? ???????? ??? ??????? ???? ?????? ??? ??? ??????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????: «???? ?????????» ???: ?? ????????? ????: «?? ???????????» ?? ???????? ?????? ????????? ????? ????????? ???? ?????. ???? ????.

742. Seleme İbni Ekva` *radıyallahu anh*’den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Adamın biri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanında sol eliyle yemek yedi. Resûl-i Ekrem ona:

- **“Sağ elinle ye!”** buyurdu.

Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o adama:

- **“Yapamaz ol!”** diye beddua etti.

Seleme’nin dediğine göre adam kibirinden dolayı böyle söylemişti. Resûlullah’ın bedduası üzerine elini ağzına götüremez oldu.

Müslim, Eşribe 107

Açıklamalar

Birinci hadisimiz, ilk defa 301 numarayla “Ailenin Din Eğitimi” konusunda geçti. Orada hem hadisin râvisi Ömer İbni Ebû Seleme hakkında bilgi verild hem de konunun başındaki iki âyet ile çocukların ve aile fertlerinin eğitimiyle ilgili beş hadisin açıklamasında bu konu ele alındı. Hadisimiz ayrıca 729 numarayla “Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek” bahsinde geçti.

İkinci hadisimiz de önce 161 numarayla “Sünneti Koruma” bahsinde, 614 numarayla da “Kibirlenme” konusunda geçti ve yeterince açıklandı. Önemi ve muhtelif konuları ilgilendirmesi sebebiyle kitabımızda üçer defa tekrarlanmış olan bu hadisler, yemek yeme konusunda yeterince görgü sahibi olmayanları Peygamber Efendimiz’in tatlı bir dille uyardığını ve onlara bilmeleri gereken edepleri öğrettiğini göstermektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber*aleyhisselâm*’ın ahlâk, görgü ve edep konularında Cenâb-ı Hakk’ın eğitiminden geçtiğini, dolayısıyla bu konularda onun örnek alınması gerektiğini gösteren bir âyet-i kerîmede, **“Ve sen en güzel bir ahlâka sahipsin”** [Kalem sûresi (68), 4] buyurulmaktadır. Şu halde mü’minler, bizi yaratanın bizden beklediği ve istediği ideal yaşama tarzını yakalayabilmek için Allah’ın Resûlü’nü kendilerine örnek almak zorundadır. O, “Yemeğe besmele çekerek başlayın”, buyurmuşsa, yemeğe başlarken besmele çekilmelidir. O, *“Yemeği sağ elinizle yiyin”*, buyurmuşsa, yemek sağ elle yenmelidir. Bir müslüman, en güzel yemek yeme tarzının bu olduğunu bilecek, kendisine bir başkasının veya yabancı kültürlerin dayattığı yemek yeme biçimlerine iltifat etmeyecektir. Onlar gibi yapmazsam bana görgüsüz derler, diye düşünmeyecek, kendi tarzının en güzel yemek yeme biçimi olduğundan asla şüphe etmeyecektir.

İkinci hadisimizde, sol elle yemek yemesi sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz’in “Sağ elle ye!” diye uyardığı**Büsr İbni Râî’l-Ayr**, bu güzel uyarı karşısında bir müslümanın asla yapmaması gereken şekilde davranmış ve maalesef “yapamıyorum” diye cevap vermiştir. Râvinin de açıkladığı gibi, adam gerçekten yapamadığı için değil, “kibirinden dolayı” böyle söylemiştir. İslâm düşmanlarına bile mecbur kalmadıkça beddua etmeyen Allah’ın Resûlü, bu zâtın aşırı derecede kibirli olmasına ve bir Peygamber’in ikazına önem vermemesine bakarak kendisine beddua etmiştir. Bu son derece çirkin davranışı, aşırı derecedeki gururu ve kibiri sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz ona anlayacağı şekilde bir ders verme gereğini duymuş olmalıdır. Zira kibir, bir müslümanda asla bulunmaması gereken, mânevî bir âfettir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemeğe besmeleyle başlanmalı, sağ elle ve hep kendi önünden yemelidir.
2. Yemek konusundaki görgü kurallarımızı bilmeyenlere, özellikle çocuklara bu kurallar güzel bir üslûpla öğretilmelidir.
3. Peygamber Efendimiz’in o kibirli şahıs hakkındaki bedduasının hemen kabul edilmesi, onun hem bir mûcizesi hem de bu davranışının Cenâb-ı Hak tarafından onaylanmasıdır.

105- ??? ????? ?? ?????? ??? ?????? ??????? ??? ??? ????? ??? ???? ?????

HURMA GİBİ BİRER BİRER YENECEK MEYVELERİ SOFRADAKİLERİN İZNİ OLMADAN İKİŞER İKİŞER YEMEMEK

Hadisler

743- ?? ??????? ?? ??????? ???: ???????? ???? ?????? ??? ????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??? ??? ??? ?????? ????? ???? ??? ?????? ???????? ??????: ?? ??????????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ????????? ?? ?????: «?????? ???? ??????????? ????????? ???????» ????? ????.

743. Cebele İbni Sühaym şöyle dedi:

İbni Zübeyr ile birlikte savaştığımız sene kıtlık oldu. Bize erzak olarak hurma dağıtıldı. Hurmayı yerken Abdullah İbni Ömer yanımızdan geçer ve bize

şöyle derdi:

Hurmayı çifter çifter yemeyiniz. Çünkü Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* bize hurmayı çifter çifter yemeyi yasakladı. Sonra İbni Ömer sözlerine devamla: Fakat arkadaşı izin verirse, çifter çifter yiyebilir, derdi.

Buhârî, Et`ime 44, Şirket 4, Mezâlim 14; Müslim, Eşribe 150. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 43; Tirmizî, Et`ime 16; İbni Mâce, Et`ime 41

Cebele İbni Sühaym

Cebele İbni Sühaym et-Teymî, Kûfeli olup tâbiînin güvenilir muhaddislerindendir. Abdullah İbni Ömer, Abdullah İbni Zübeyr ve Muâviye gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû İshâk es-Sebîî, Ebû İshâk eş-Şeybânî, Şu`be İbni Haccâc ve Süfyân-ı Sevrî gib tanınmış muhaddisler rivayette bulunmuştur, Cebele 125 (743) tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Allah ona rahmet eylesin

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Cebele'nin kendisiyle birlikte savaştığını söylediği İbni Zübeyr hakkında 104 numaralı hadiste genişçe bilgi vermiş, onun ashâb-ı kirâmdan olduğunu, 64 (683) yılında Mekke'de kendisini "emîrü'l-mü'minîn" unvanıyla halife ilân ettiğini ve on yıl süreyle bazı Emevî idarecilerine karşı savaştığını belirtmiştik. Hadiste bahsedilen olay işte o yıllarda meydana gelmiştir.

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte, başkalarıyla birlikte yemek veya meyve yiyenlerin uyması gereken önemli görgü kurallarından sadece birini öğretmektedir. Sofrada birer birer yenecek bir şeyi çifter çifter yiyenler, bu davranışlarıyla aç gözlü ve pis boğaz olduklarını gösterirler. Kendilerinden başkasına değer vermediklerini, kul hakkını yemekten, helâl bir rızkı kendilerine haram etmekten çekinmediklerini de ortaya koyarlar.

Şüphesiz bu davranışlar bir mü'mine yakışmayan, onu başkalarının gözünden düşüren çirkin hareketlerdir. Tek başına ve sadece kendisine ait bir şeyi yiyen kimse için böyle bir sakınca bulunmamakla beraber, yine de başkalarının onu görgüsüz veya aç gözlü diye suçlayabileceği dikkate alınmalı, hiçbir yerde nezâket kuralları ihmâl edilmemelidir. Şayet aynı sofrada bulunanlar, meyvenin küçüklüğü veya zamanın darlığı gibi sebeplerle bir meyveyi ikişer ikişer yeme konusunda anlaşmışlarsa, o takdirde yukarıda zikredilen sakıncalar söz konusu olmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarıyla birlikte yemek yerken, diğerlerinin hakkına saygılı olmalıdır.
2. Oburluk, aç gözlülük müslümanın üstün şahsiyetiyle bağdaşmayan kötü huylardır.
3. Herkes aynı şekilde yediği takdirde, çifter çifter veya zaman darlığı sebebiyle süratli bir şekilde yemekte sakınca yoktur.

106- ??? ?? ????? ?????? ?? ???? ??? ????

YEMEĞE DOYMAYAN KİMSE

YEDİĞİNDEN DOYMAYAN KİMSENİN
NE SÖYLEYECEĞİ VE NASIL DAVRANACAĞI

Hadisler

744- ?? ???????? ??? ??? ???? ?????? ??? ??? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????: ?? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ????????? ???: «???????????? ????????????» ??????: ??????. ???: ???????????? ???? ?????????? ?????????? ????? ???????? ????????? ?????? ???» ???? ??? ????

744. Vahşî İbni Harb şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı:

- Yâ Resûlallah! Yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz, dediler.

Resûl-i Ekrem onlara:

- **"Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuz!"** diye sorunca:

- Evet, öyle yapıyoruz, dediler.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- **"Yemeği birlikte yiyiniz; besmele çekiniz; yemeğiniz bereketlenir"** buyurdu.

Ebû Dâvûd, Et`ime 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 17

Vahşî İbni Harb

Habeşistanlı bir zenci olan Vahşî, Uhud Gazvesi'nde Hz. Hamza'yı şehit etmişti. İslâmiyet'in süratle yayılmaya başladığını görünce Mekke'den Tâif'e kaçtı. Mekke fethedilince Tâifliler Hz. Peygamber'e bir heyet gönderdiler. Bu heyete Vahşî'yi de aldılar. Heyet Resûlullah'ın huzuruna çıktığı zaman, onunla Vahşî arasında şu konuşma geçti:

- Sen Vahşî misin?

- Evet, Vahşî'yim.

- Hamza'yı sen mi öldürdün?

- Bu iş size haber verildiği gibi oldu.

- Bana yüzünü göstermeyebilir misin?

Bunun üzerine Vahşî hemen Hz. Peygamber'in huzurundan çıktı; bir daha da ona görünmedi.

Resûlullah Efendimiz'in vefatından sonra peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime ile yapılan savaşa katıldı ve Müseylimetülkezzâb'ı o öldürdü. "Câhiliye devrinde insanların en hayırlısını, müslüman olduktan sonra da insanların en fenasını öldürdüm" diyen Vahşî, Yermük Savaşı'na da katıldı. Sonra Humus'a yerleşti ve orada öldü. Hz. Peygamber'den dört hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, tavsiyelerine uyarak az yemek istediklerini, fakat çok yedikleri halde bile karınlarının doymadığını söyleyince, Allah'ın Resûlü onlara iki önemli tavsiyede bulundu. Bunlardan biri, aile fertlerinin ayrı ayrı sofraya oturmayıp yemeği birlikte yemesidir. Zira bereket, cemaat halinde yaşayanlarda bulunur. Aile fertlerinin her konuda birlikte hareket etmesi, onların gücünü artırır; birlikte yemesi, yiyeceklerini bereketlendirir. Bunu Peygamber *aleyhisselâm* şu hadisiyle de ifade etmiştir:

"Yemeği ayrı ayrı değil, birlikte yiyiniz; çünkü bereket toplulukla beraberdir" (İbni Mâce, Et`ime 17).

İki kişilik bir yiyeceğin üç kişiye, üç kişilik bir yemeğin dört kişiye, dört kişilik bir yemeğin sekiz kişiye yeteceğini belirten 756 ve 757 numaralı hadisler de bunu doğrulamaktadır.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in diğer tavsiyesi de, daha önce birçok defa belirtildiği üzere, yemeğe başlarken besmele çekilmesidir.

Resûlullah Efendimiz, bu iki konuya dikkat edildiği zaman yemeğin bereketleneceğini ve herkesin doyacağını söylemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Aile fertleri yemeği birlikte yemelidir.

2. Birlikte yenen yemekler bereketli olacağı için herkes doyar.

3. Yemeğe başlanırken mutlaka besmele çekilmelidir.

107- ??? ????? ?????? ?? ???? ??????

?????? ?? ????? ?? ?????

YEMEĞİN TABAĞIN ORTASINDAN DEĞİL KENARLARINDAN YENECEĞİ

Hadisler

745- ?? ??? ???? ???? ?????? ????? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «?????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ??? ????????» ???? ??? ????? ????????? ????: ????? ???? ?????.

745. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bereket yemeğin ortasına iner. Bu sebeple tabağın ortasından değil, kenarlarından itibaren yiyiniz."

Ebû Dâvûd, Et'ime 17; Tirmizî, Et'ime 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ime 12

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

746- ??? ???? ?????? ?? ?????? ???? ?????? ??? ???: ??? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ???: ??????????? ????????? ????????? ??????? ??????? ??????? ????????? ??????? ????? ??????? ??????????? ???? ??? ?????? ????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????????: ?? ??? ????????? ??? ????? ????? ????? ???????? ???????: ????? ?????? ??????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «?????? ???? ???????????? ???????? ????????? ???????? ????» ???? ??? ????? ??????? ???.

« ??????????? » ?????????? : ???? ????? ????? .

746. Abdullah İbni Büsr *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dört kişinin taşıyabildiği garrâ adlı bir yemek kabı vardı. Kuşluk vakti girip kuşluk namazı da kılındıktan sonra, içinde tirit bulunan bu yemek kabını getirdiler. Ashâb-ı kirâm da etrafına toplandı. Sahâbîler çoğalınca Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* diz

çöktü.

Bunu gören bir bedevî:

- Bu nasıl oturuş? diye sordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- **"Allah Teâlâ beni inatçı bir zorba değil, şerefli bir kul olarak yarattı"** buyurdu. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne şöyle devam etti: **"Yemek kabının kenarlarından itibaren yiyin. Üstünden yemeyin ki, yemek bereketli olsun."**

Ebû Dâvûd, Et`ime 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 6

Açıklamalar

Ateş olmayan yerden duman çıkmayacağına göre, dört kişinin taşıyabileceği kocaman bir yemek kabının bulunduğu Resûlullah'ın evinin, pek çok insana yemek ikram edilen bir devlethâne olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Hadisimizde anlatılan olay, bir kuşluk vaktinde geçmişti. Peygamber Efendimiz ve ashâbı o gün kuşluk namazından sonra yemek yenecek yere gelmişlerdi. Herhalde nefis ve bol yemekler ihtiva etmesi sebebiyle, beyaz ve parlak anlamında "garrâ" diye anılan bu yemek kabında o gün, et suyuna ekmek doğranmak suretiyle yapılan tirit vardı. Garrâ ortaya getirilince, sahâbîler etrafını çevirdiler. Bağdaş kurarak veya bir dizini dikerek oturduğu anlaşılan Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, daha sonra gelenlere yer açmak için namazda olduğu gibi iki dizinin üzerine oturdu.

Orada bulunan bir bedevî, Allah'ın Resûlü'nün sade ve mütevâzi hayat tarzını bilmediği için, onun önemsiz kişiler gibi iki dizinin üzerine oturmasını yadırgadı ve:

- Bu ne biçim oturuş? diye sordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de bu oturuşta yadırganacak bir şey bulunmadığını belirterek:

- "*Allah Teâlâ beni inatçı bir zorba değil, şerefli bir kul olarak yarattı"* diye durumu açıkladı.

Resûlullah Efendimiz'in sahip olduğu "peygamberlik" rütbesi ile Cenâb-ı Hakk'ın ona lutfettiği hudutsuz "ilim", kendisini şerefli bir kul yapmıştır. Böyle bir mertebeye eren kimseye yakışan, o şerefi lutfedenin huzurunda mütevâzi davranmaktır. Peygamber *aleyhisselâm* da öyle yapmış, yemek sofrasının etrafında diz kırıp oturmuştur.

Hadisimizin devamı, Peygamber *aleyhisselâm*'ın bir önceki hadiste yemeğin bereketiyle ilgili buyruğunun bir başka ifadesidir. Bir önceki hadiste Efendimiz:

"Bereket yemeğin ortasına iner. Bu sebeple tabağın ortasından değil, kenarlarından itibaren yiyiniz." buyurmuştu. Bu hadiste de:

"Yemek kabının kenarlarından itibaren yiyin. Ortasına (veya üst tarafına) dokunmayın ki, yemek bereketli olsun." buyurmaktadır.

Bir yemek kabının etrafında oturanlar kendi önlerinden yedikleri zaman, yemek kabının kenarından itibaren yemiş olurlar. Yemeğin genellikle en iyi yeri yemek kabının ortasında ve üstünde bulunan kısımlardır. Buradan yiyenler, sadece kendi çıkarlarını gözetmiş, bencil ve görgüsüz olduklarını ortaya koymuş, bu tutumlarıyla hem başkalarını rahatsız etmiş hem de yemeğin bereketini gidermiş olurlar. Böyle bir tavır, müslümanın kişiliğiyle asla bağdaşmaz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemeğin bereketinin ortasında ve üst tarafında bulunduğu unutulmamalı, topluca bir kaptan yenirken, herkes kendi önünden yemelidir.
2. Peygamber Efendimiz son derece mütevâzi bir insandı. Sofrada yer darlığı varsa, iki dizinin üzerine oturarak yerdi.
3. Sofrada kendi zevk ve menfaatini düşünmemeli, başkalarının hakkını ve rahatını gözetmelidir.
4. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in evinde günlerce ocağın yanmadığı olurdu; fakat eline yiyecek bir şeyler geçince, onu yoksul sahâbîleriyle paylaşırdı.

108- ??? ?????? ????? ???????

BİR YERE DAYANARAK YEMEK YEMENİN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

747- ?? ??? ?????????? ???? ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ???: ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «?? ????? ??????????» ???? ???????.

??? ???????????: ??????????? ????: ?? ???????? ??????????? ??? ?????? ????? ???: ???????? ??????? ?? ??????? ???? ????????? ??????????? ??????? ???? ?????? ????????? ???? ??????? ?? ??????? ???????????? ?? ???????????? ????????? ????????. ??? ????? ?????????? ??????? ??????? ???? ????? ???????? ?? ??????? ???? ???????? ??????? ????.

747. Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben bir yere dayanarak yemem."

Buhârî, Et`ime 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 16; Tirmizî, Et`ime 28; İbni Mâce, Et`ime 6

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

748- ??? ????? ??? ?????? ??? ???: ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????? ???? ????.

«?????????» ?? ???? ???????? ???????? ???????? ????????? ????????.

748. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dizlerini dikerek oturmuş hurma yerken gördüm.

Müslim, Eşribe 148

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yemek yeme şekli anlatılmaktadır.

Birinci hadiste Allah'ın Resûlü bir yere dayanarak yemek yemediğini belirtmektedir. Bir yere dayanarak yemekten maksat, tıpkı kırallar gibi minderlerin üzerine kurularak, sağına, soluna, arkasına konan yastıklara dayanarak yahut sağındaki veya solundaki bir şeye yaslanarak yemek yemektir. Böyle yemek yiyenler, çok yemekten zevk alan kimseler oldukları için ne kadar yediklerinin bile farkına varamazlar. Üstelik yaslanarak yemek, yenen şeylerin mideye kolayca ulaşmasına engel olacağı için sağlık bakımından da uygun değildir.

İkinci hadisimizde Peygamber Efendimiz'in dizlerini dikerek oturmuş vaziyette hurma yediği belirtilmektedir. Namazda ve mescitte böyle oturmayı, saygısızlık anlamı taşıdığı için doğru bulmayan Efendimiz, namaz dışında dizlerini dikerek oturmakta sakınca görmemiştir. Onun bu şekilde oturması, yiyip içmeyi pek önemsemediği, midesine düşkün olmadığı içindir. Zaten çoğu zaman karnını doyuracak yiyecek bulamayan, bulduğu zaman da onu kendisinden fazla ihtiyacı olanlarla paylaşan, üstelik tevâzuun zirvesine ulaşan bir kimseden başka türlü davranış da beklenemezdi.

Peygamber Efendimiz'in sofrada, 746 numaralı hadiste de gördüğümüz gibi, çoğu zaman diz çökerek ve ağırlığını sol ayağının üzerine vererek veya bir dizini dikerek oturduğu da rivayet edilmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devrin geleneği yer sofrasında yemek yemeyi gerektiriyordu. "Melik peygamber" olmak yerine "kul peygamber" olmayı tercih eden Allah'ın Resûlü, eşsiz tevâzuunun tabiî bir sonucu olarak, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetleri yiyip içerken hem tevâzuun gereklerine hem de ashâbına öğrettiği yeme içme edeplerine uyardı.

Bugün yer sofrasında yemek yiyenler, sofra kalabalık değilse bağdaş kurarak, kalabalıksa iki dizinin üstüne oturarak veya bir dizini dikerek yemelidir. Yemek boyunca bir yere yaslanmamalıdır. Şartların değişmesi sebebiyle masada yemek yemek âdet ve gelenek haline gelmişse, kibirlilerin yaptığı gibi bir yere yaslanmadan mütevâzi bir şekilde yemeğini yemelidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemek yerken bir yere yaslanmamalı, çok yemeye elverişli bir şekilde oturmamalı ve uzun süre sofra başında kalmamalıdır.
2. Meyve yerken dizleri dikerek oturmakta sakınca yoktur.

109- ??? ??????? ????? ????? ?????
???????? ??? ??????? ?????? ????? ??? ????? ???????? ??? ?????? ???? ?????? ????
???? ??? ?????? ????? ????? ??? ????? ??????? ?????? ???????

ÜÇ PARMAKLA YEMEK YEMEK

ÜÇ PARMAKLA YEMEK YEMENİN, PARMAKLARI YALAYIP YEMEK KABINI SIYIRMANIN, DÜŞEN LOKMAYI ALIP YEMENİN, YEMEK KABINI SIYIRDIKTAN SONRA SİLMENİN SÜNNETE UYGUN OLDUĞU, YEMEK KABINI SIYIRMADAN ÖNCE SİLMENİN İSE SÜNNETE UYMADIĞI

Hadisler

749- ?? ???? ????? ??? ?????? ????? ???: ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «???? ????? ????????? ????????? ???? ?????? ????????? ??? ????????? ??? ?????????» ????? ????.

749. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Biriniz yemek yediği zaman parmağını yalamadıkça (veya emmedikçe) silmesin."**

Buhârî, Et`ime 52; Müslim, Eşribe 129. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 51; İbni Mâce, Et`ime 9

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

750- ??? ????? ??? ???? ???? ?????? ??? ???: ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ????????. ???? ????.

750. Kâ`b İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üç parmağıyla yemek yediğini, yemekten sonra da parmaklarını yaladığını gördüm.

Müslim, Eşribe 131, 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

751- ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ??????????? ???????????? ????: «????????? ?? ???????? ?? ????? ???????? ????????» ???? ????.

751. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* parmakları yalayıp tabağı silmeyi emrederek şöyle buyurdu:

"Yemeğinizin neresinde bereket bulunduğunu bilemezsiniz."

Müslim, Eşribe 133

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

752- ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «???? ???? ??????? ????????? ????????????? ????????? ?? ??? ??? ?? ???? ????????????? ??? ??????? ??????????? ??? ?????? ????? ???????????? ????? ?????? ??????????? ????? ?? ?????? ?? ????? ??????? ???????» ???? ????.

752. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman, onu alıp bulaşan şeyi temizledikten sonra yesin. Lokmasını şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini beze silmesin. Zira yemeğinin neresinde bereket bulunduğunu bilemez."

Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

753- ???? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «??? ??????????? ?????? ???????? ???? ????? ????? ???? ????????? ??? ????????? ????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ???????????? ????????? ?? ???? ??? ??? ????? ????? ??????????? ??? ??????? ???????????? ???? ????? ?????????? ????????? ??????? ?? ???? ?? ????? ??????? ?????????» ???? ????.

753. Yine Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz şeytan sizden birinizin her yaptığı işte hazır olur. Hatta yemek yerken bile yanında bulunur. Birinizin lokması yere düştüğünde onu alsın, üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra yesin; onu şeytana bırakmasın. Yemeğini bitirince parmaklarını yalasın; çünkü o yemeğinin neresinde bereket bulunduğunu bilemez."

Müslim, Eşribe 133-135. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, 10, 11; İbni Mâce, Et`ime 9

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

754- ??? ????? ??? ?????? ??? ???: ???: ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????????? ?????: «???? ??????? ?????? ??????? ?????????????? ??????? ???? ?????? ?????????????? ??? ???????? ??????????» ????????? ??? ?????? ???????? ????: ??????? ?? ???????? ?? ????? ????????? ????????» ???? ??????.

754. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yemek yediği zaman üç parmağını da yalar ve şöyle buyururdu:

"Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman onu alsın; üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra da yesin; onu şeytana bırakmasın."

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize tabağın sıyırılmasını emrederek:

"Çünkü yemeğin neresinde bereket olduğunu bilemezsiniz" derdi.

Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11

Açıklamalar

Yukarıdaki altı hadiste, birbirine yakın konular işlenmekte ve her birinde, Peygamber Efendimiz'in yemeklerden sonra parmaklarını yaladığı belirtilmektedir. Hadislerde ayrıca yemek tabağında artık bırakılmaması ve yemek kabının ekmekle iyice sıyırılması ele alınmaktadır.

Yemekten sonra parmak niçin yalanacak, tabak niçin sıyırılacaktır?

750 numaralı hadiste görüldüğü üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz, diğer Araplar, hatta o günkü dünyada yaşayan insanlar gibi katı yemekleri çoğu zaman bir çatal şeklinde kullandığı baş parmağı, şehâdet parmağı ve orta parmağıyla yerdi. Gerektiğinde diğer parmaklarını da kullanırdı.

Peygamber *aleyhisselâm* parmağın yalanmasına gerekçe olarak, yemeğin bereketinin ve besin değeri olan gıdanın zâyi edilmemesini göstermektedir. Cenâb-ı Hakk'ın lutfu demek olan bereketin yemeğin neresinde bulunduğu bilinmediğine göre, yemek bulaşan parmakları yalamak, içinde yemek yenen tabağı da sıyırmak gerekecektir.

Çatal, bıçak ve kaşıkla yemek yemeğe alışmış olan günümüzün insanına parmakları yalamak hoş görünmeye bilir. Meseleyi, kaşığın ve çatalın kullanılmadığı bir devrin şartlarına göre düşünmek gerekir. Ayrıca parmakta veya tabakta kalan yağların veya benzeri gıdaların, biraz önce iştahla yenen bir yemeğin parçaları olduğu dikkate alındığı zaman, parmakları yalamak son derece tabii karşılanmalıdır. Her zaman yemekten hemen sonra elleri bol su ve sabunla yıkama imkânı bulunmayabilir. Bu gibi durumlarda parmakları yalamak suretiyle hem Peygamber Efendimiz'in sözünü ettiği bereket elde edilmiş hem de parmaklardaki ve tabaktaki yiyecek kalıntıları kire dönüşmeden temizlenmiş olur.

Abdest alırken ellerini ve parmaklarının arasını, sofraya oturmadan önce de ellerini güzelce yıkayan bir müslümanın eli, lokantalardaki çatal, bıçak ve kaşıktan daha temizdir. Kaldı ki, Resûlullah Efendimiz'in devrinde, dünyanın hiçbir yerinde çatal, kaşık kullanılmıyordu. Herkes yemeğini elle yiyordu. Bugün şartlar değiştiği için hemen herkes yemeğini çatal ve kaşıkla yemektedir. Zaten hadisler kimseyi parmaklarla yemeye mecbur etmemektedir. Dileyen dilediği gibi yemek yemekte serbesttir. Resûlullah Efendimiz'in bu tavsiyesi, parmaklarıyla yemek yemek durumunda olanlara yöneliktir. Yemeklerden sonra diş fırçası bulamadığı zaman sabunlu parmaklarını ağzına sokarak dişlerini temizlemekte sakınca görmeyenler, parmaklarıyla yemek yiyenler için söz konusu olan bu durumu yadırgamamalıdır.

749 numaralı hadiste geçen "parmağını yalamadıkça (veya emmedikçe) silmesin" ifadesi "yalamadıkça veya yalatmadıkça" şeklinde de anlaşılmıştır. "Veya yalatmadıkça" ifadesini, biz **Beyhakî**'nin (ö. 458/1066) anladığı gibi emmedikçe şeklinde anlamayı uygun bulduk. **Nevevî** ise, bunda bir sakınca görmeyen eşi, çocuğu, hizmetkârı gibi bir yakınına, hatta bir koyuna yalatmak diye anlamıştır.

Yemeklerden önce ve sonra ellerin yıkanmasını tavsiye eden ve her zaman böyle davranan Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, herhalde yeterli su bulunmadığı zamanlara veya ellerin kirlenmediği durumlara yahut daha başka özel hallere mahsus olmak üzere, bir şey yenildikten sonra elleri temiz bir bezle silmeyi tavsiye ettiği görülmektedir.

752 ve 753 numaralı hadislerde yere düşen lokmanın şeytana bırakılmaması, yani israf edilip atılmaması tavsiye edilmekte, yemeğin bereketinin belki de o lokmada bulunabileceği hatırlatılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bereket kelimesinin "rahmet" ve "selâm" kelimeleriyle birlikte kullanıldığı [Hûd sûresi (11), 48, 73], ünlü dil bilgini **Ferrâ**'nın dediği gibi bereketin "saâdet" olduğu, hatta mübarek sözünün de aynı anlama geldiği düşünülürse, bereketi önemseyen ve ne pahasına olursa olsun Cenâb-ı Mevlâ'nın bu lutfunu kaybetmek istemeyen kimselerin, yere düşen bir lokmayı alıp yemekte, parmakları yalamakta veya emmekte, yemek kabını sıyırmakta bir sakınca görmeyeceği muhakkaktır. Zira mü'min, ilâhî hayır, ihsan, nimet, feyiz ve bolluk demek olan bereketin peşinden ayrılamaz. O her zaman mütevâzi ve kibirden uzaktır.

Bu konular "Sünneti Koruma" bahsinde 166 numaralı hadiste, "Tevâzû ve Mü'minlere Kol Kanat Germek" bahsinde de 609 numaralı hadiste açıklanmıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Parmaklarıyla yemek yiyenler, yemeğin bereketinin nerede olduğu bilinmediği için yemekten sonra parmaklarını yalamalı, yalamadan önce bir bezle silmemelidir.
2. Yine bereketi kaçırmamak düşüncesiyle, yemek tabağında, çatal ve kaşıkta yemek artığı bırakmamalıdır.
3. Yere düşen bir lokma temizlendikten sonra ya yenmeli veya kedi, köpek gibi hayvanlara yedirilmeli; fakat atılmak suretiyle israf edilmemelidir.
4. Yukarıdaki hadisler, bize mütevâzi olmayı, kibirden uzak durmayı tavsiye ve telkin etmektedir.

755- ??? ???? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ??? ?? ??????? ?????? ??????? ????????? ????: ??? ?? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? ???? ??? ??????? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ??? ?????? ????? ????????? ???? ????????? ?????????? ????????????? ????? ???????? ???? ??????????. ???? ???????.

755. Saîd İbni Hâris, Câbir İbni Abdullah'a:

- Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest almak gerekir mi? diye sordu. O da:

- Hayır, gerekmez. Biz Peygamber *aleyhisselâm* zamanında ateşte pişen bir yemeği pek az görürdük. Onu yediğimiz zaman da, elimizi silecek bez olmadığından avuçlarımıza, bileklerimize ve ayaklarımıza silerdik. Yemekten sonra da abdest almadan namaz kılardık, diye cevap verdi.

Buhârî, Et`ime 53. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 15

Saîd İbni Hâris

Medineli bir fıkıh âlimi olan Saîd İbni Hâris tâbiîn nesline mensuptur. Ashâb-ı kirâmdan Ebû Hüreyre, Abdullah İbni Ömer, Ebû Saîd el-Hudrî ve hadisimizde olduğu gibi Câbir İbni Abdullah'dan hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetleri başta Kütüb-i Sitte olmak üzere önemli hadis kitaplarında yer almıştır. Medine kadılığı da yapmış olan Saîd, 120 (738) yılı civarında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin

Açıklamalar

Müslümanlar ilk zamanlarda ateşte pişen, kızaran veya haşlanan bir şey, özellikle bir et yemeği yedikleri zaman, yeniden abdest alıyorlardı. Zira İslâmiyet'ten önce Araplar, yemekten önce ve sonra ellerini yıkamazlardı. Herhalde Peygamber Efendimiz, ashâb-ı kirâma yemeklerden sonra el ve ağız yıkama alışkanlığını kazandırmak için, ateşte pişen bir şey yiyince abdest almak gerektiğini söylemişti. Yemeklerden sonra el yıkama alışkanlığı yerleşince, Peygamber Efendimiz yemekten sonra abdest almanın şart olmadığını, ama isteyenin abdestini tazeleyebileceğini söyledi. Fakat bu yeni uygulamayı herkes duymadığından, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra bu konu bazı âlimler arasında tartışılmaya devam etti. Tâbiîn devrinde, ateşte pişen bir şey yedikten sonra mutlaka abdest almak gerekmeyeceği konusunda âlimler arasında kesin fikir birliği sağlandı. İşte bu konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen Saîd İbni Hâris, hocası Câbir İbni Abdullah'a:

- Ateşte pişen bir şey yedikten sonra yeniden abdest almak gerekir mi? diye sordu. O da:

- Hayır, abdesti olanlar için yeniden abdest almak gerekmez, cevabını verdikten sonra, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in zamanında ashâb-ı kirâmın içinde

bulunduğu maddî sıkıntıdan söz etti. Öncelikle o devirde ateşte pişmiş veya kızartılmış bir yiyeceğin kolay kolay bulunmadığını, bulunsa bile yemekten sonra ellerini bir peçeteye veya elbezine silme âdetinin olmadığını, öte yandan içmek veya abdest almak için bile su bulma sıkıntısı yaşandığı günlerde, ellerini yıkayacak su temin edemediklerini dile getirdi. Mecbur kalınca ellerini birbirine veya bileklerine yahut ayaklarının altına sürdüklerini söyledi.

Câbir İbni Abdullah'ın anlattığı bu durum, karnı tok, sırtı pek, musluğunda suları şakır şakır akan, akmasa bile istediği zaman su alabilecek durumda olanlar için garip, hatta mânasız gelebilir. Fakat her sözü kendi şartları içinde değerlendirmek gerekir. O devirde Arabistan çölünde yaşayan kimseler için su, altındı. Karınlarını zor doyurmaları bir yana, ihtiyaçlarını giderecek suyu da bin bir zahmetle temin edebiliyorlardı. Kırk yılın başı bir yemek bulunca, bu defa da su bulamıyorlardı. Onların bazı günler yemekten sonra el yıkamayışı, işte böyle bir zaruretin sonucuydu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ateşte pişen bir şey yedikten sonra yeniden abdest almak gerekmez. Ama isteyen her zaman yeniden abdest alabilir.
2. Peygamber Efendimiz zamanında ashâb-ı kirâm, karınlarını doyurmayı ön planda tutmadıkları için, ateşte pişirilen veya kızartılan yiyecekleri pek az yerlerdi.

110- ??? ????? ?????? ??? ??????

KALABALIKLA YEMEK YEMEK

Hadisler

756- ?? ??? ????? ???? ?????? ????? ??? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????? ???????? ???? ??????????? ? ????????? ?????????? ???? ?????????? » ????? ???? .

756. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki kişilik yemek üç kişiye, üç kişilik yemek de dört kişiye yeter."

Buhârî, Et`ime 11; Müslim, Eşribe 179-181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 21; İbni Mâce, Et`ime 2

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

757- ??? ????? ??? ?????? ???? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? :« ?????? ????????? ?????? ?????????? ? ?????? ???????? ????? ???????? ? ?????? ?????????? ?????? ???????????? » ???? ????.

757. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği de sekiz kişiye yeter" buyururken işittim.

Müslim, Eşribe 179–181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 21; İbni Mâce, Et`ime 2

Açıklamalar

729-734, 741 ve 744 numaralı hadislerde geçtiği üzere, Allah'ın adını anarak yemeğe başlayan kimselerin yiyecekleri bereketli olur. Zaten bir müslüman midesini ön planda tutmaz. Allah'ın verdiği çeşit çeşit nimetleri yiyip O'na şükretmekle beraber, en iyi gıdalarla beslenmeyi hayatın gayesi kabul etmez. Zira onun daha önemli görevleri ve idealleri vardır. Öte yandan mü'minin bir diğer âdeti, midesini tıka basa doldurmamak, doymaya başladığını hissedince elini yemekten çekmektir. Peygamber Efendimiz'in belirttiği gibi, o midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini suya, geri kalan üçte birini de nefes almaya ayırır. İşte böylesine güzel âdetleri olan kimselerin yiyecekleri bereketli olur. Her iki hadiste belirtildiği üzere, İslâm edebine göre yaşayan bir kişinin yiyeceği iki kişiyi, iki kişinin yiyeceği üç kişiyi, hatta dört kişiyi, dört kişinin yiyeceği de sekiz kişiyi doyurur.

İslâm fetihleri başlayıncaya ve İslâm'ın sesi uzak diyarlara ulaşıncaya kadar müslümanlar büyük sıkıntılar çektiler. **Ehl-i Suffe** dediğimiz, İslâmiyet'i öğrenmek için Medine'de, Mescid-i Nebevî'nin bir köşesinde yatıp kalkan fakir müslümanlar, çoğu zaman karınlarını doyuramadılar. Resûl-i Ekrem Efendimiz evi barkı olan müslümanlara, onları yemeğe davet etmelerini tavsiye ederken, çoğu zaman yukarıdaki hadisleri söylerdi. Bir arada yendiği takdirde, az gibi görünen bir yemeğin daha fazla kişiye yetebileceğini, başkalarına yardım eden müslümanların yemeklerinin bereketli olacağını ifade buyururdu.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemekler birlikte yendiği zaman, az gibi görünen yiyecekler bereketlenir ve daha çok kişiyi doyurur.
2. Hayatın gayesi çok ve bol yemek değil, yeterince yemek, elindeki imkânlardan başkalarının da faydalanmasını sağlamak olmalıdır.

111- ??? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?? ?????? ???????? ????? ?????? ??? ?????? ??????? ??? ???????

İÇECEKLERLE İLGİLİ EDEPLER

KABIN İÇİNE ÜFLEMEDEN ÜÇ DEFA NEFES ALARAK İÇMENİN
VE İLK İÇENDEN İTİBAREN KABI SAĞ TARAFTA OTURANLARA
SIRAYLA VERMENİN UYGUN OLDUĞU

Hadisler

758- ?? ????? ??? ?????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ?? ???????? ???????. ????? ????. ????: ??????????? ??????? ????????.

758. Enes *radıyallahu anh*'ın söylediğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* suyu ve diğer meşrûbâtı üç nefeste içerdi.

Buhârî, Eşribe 26; Müslim, Eşribe 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 19; Tirmizî, Eşribe, 13; İbni Mâce, Eşribe 18

760 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

759- ??? ??? ????? ??? ?????? ????? ???: ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «?? ?????????? ??????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????????? ???????? ???? ???????? ?????????» ???? ??????? ????: ???? ???.

759. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki, üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da elhamdü lillah deyin."

Tirmizî, Eşribe 13

760 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

760- ??? ??? ????????? ??? ?????? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ??????????? ?? ???????? ????? ????.

????: ??????????? ?? ?????? ????????.

760. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'ın söylediğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kabın içine solumayı yasakladı.

Buhârî, Vudû' 19; Müslim, Tahâret 65, Eşribe 121. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 20; Tirmizî, Eşribe 15, 16; Nesâî, Tahâret 42

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz her üç hadiste de suyu ve diğer meşrûbâtı nasıl içmek gerektiğini öğretmektedir. Buna göre bir şey içerken kabın içine solumamak gerekir. Bunun yolu da, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi suyu üç nefeste içmektir. Harareti fazla olup iyice susayanların iki nefeste içmeleri de uygun görülmüştür. Fakat, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı benzetmeyle söyleyecek olursak, meşrûbâtı, kabın içine soluyarak, deve gibi bir nefeste içmek doğru bulunmamıştır. Demek oluyor ki, su veya başka bir meşrûbâtı içen kimse, ağzını üç defa bardaktan uzaklaştıracak ve her defasında kabın dışına soluyacaktır.

Müslim'in rivayetindeki ilâveden öğrendiğimize göre Peygamber *aleyhisselâm* suyu üç nefeste içmenin faydalarını şöyle belirtmektedir:

1. Üç nefeste içen kimse suya iyice kanar, böylece susuzluğu teskin edilmiş olur.

2. Suyu üç nefeste içmek sağlığa daha uygun, mideye daha faydalıdır.

Su içerken böyle davranılmasını gerektiren önemli bir sebep vardır. Bugün ülkemizin çoğu yerinde olduğu gibi, Peygamber Efendimiz zamanında da su, süt ve benzeri içecekler aynı kaptan içilirdi. 661 ve 662. hadislerde görüldüğü üzere, kendisine sunulan meşrûbâtı içen kimse, onu sağında oturana verir, böylece aynı kaptan birçok kimse içmiş olurdu. Bu sebeple meşrûbâtın temiz kalması için bazı tedbirler almak gerekiyordu. İşte Efendimiz bu hadisleriyle hem bir sağlık kuralını öğretmiş hem de aynı kaptan birden fazla insanın içmesi halinde meşrûbâtın kirlenmesini önlemiştir. 766 ve 767 numaralı hadislerde, aynı kaptan daha sonra içecekleri dikkate alarak, kabın içine üflenmesinin ve hohlanmasının yasaklandığı da görülecektir. Bir şeyi tek başına içen kimse için yukarıda sayılan yasaklamalar geçerli değildir. İsteyen kimse, Ömer İbni Abdülazîz'in dediği gibi, kabın içine solumamak şartıyla suyu bir nefeste içebilir (Fethü'l-bârî, I, 95 [Eşribe 26]). 766 numaralı hadiste görüleceği üzere, bir nefeste içtiği zaman suya kanmadığını söyleyen kimseyi Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in uyarması, hatta ona suya kanması için ağzını bardaktan çekerek nefes almasını tavsiye etmesi, meşrûbâtı bir nefeste içmenin kesin bir yasak olmadığını göstermektedir. Durum böyle olmakla beraber, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavsiyesine uyulması, şüphesiz sağlık açısından daha faydalıdır.

759 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in öğrettiği çok önemli bir edep de, bir şeyi içmeden önce bismillah demek suretiyle o nimeti vereni hatırlamak, içtikten sonra da elhamdü lillah diyerek O'na, böyle bir nimeti lutfettiği için şükrünü ve teşekkürünü sunmaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz:

1. Bir şey içmeye başlarken bismillâh demelidir.

2. Peygamber Efendimiz bir şeyi başına bir dikişte içmez, arada iki defa soluklanarak içerdi.

3. Aynı kaptan başkaları da içeceği zaman, herkes, ağzından çıkabilecek tükürük veya nefesin, o meşrûbâtı içecek diğer insanları rahatsız edeceğini düşünmeli ve kabı ağzından uzaklaştırdıktan sonra, en az bir veya iki defa nefes alarak içmelidir.

4. İçtikten sonra da elhamdülillâh demelidir.

761- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ?? ???? ??????? ????? ???????? ????????? ????? ???????? ???? ????? ??? ?????? ???? ????????? ????? ??????? ???????????? ????: «????????? ????????? » ????? ????.

????: «?????» ???: ?????.

761. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, içine su katılmış süt getirildi. O sırada Peygamber

aleyhisselâm'ın sağında bir bedevî, solunda da Ebû Bekir *radıyallahu anh* oturuyordu. Sütten içtikten sonra onu bedevîye verdi ve:

"Herkes sağındakine versin!" buyurdu.

Buhârî, Eşribe 14, 18; Müslim, Eşribe 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 19; Tirmizî, Eşribe 19; İbni Mâce, Eşribe 22

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

762- ??? ??? ?? ??? ??? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ?????????? ???? ??????? « ?????????? ?? ???? ???????? ????????» ???? ????????: ?? ????????? ?? ??????? ???????? ????? ???????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????. ????? ????.

????: «??????» ????: ????????? ???? ???????? ?? ????? ???? ??? ?????? ?????.

762. Sehl İbni Sa`d*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çocuğa dönerek:

- "Bunu yaşlılara verebilir miyim?" diye sordu.

Çocuk:

- Hayır, vallahi olmaz, Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kabı çocuğun eline verdi.

Buhârî, Şirb ve'l-müsâkât 1, 10, Mezâlim 12, Hibe 22, 23; Eşribe, 19; Müslim, Eşribe 127

Açıklamalar

Her iki hadiste de İslâm geleneğinde sağın önemi gösterilmekte ve buna bağlı olarak ikramların sağdan başlayıp sağ tarafa doğru devam etmesi gerektiği belirtilmektedir. Şayet bir toplantıda, faziletini herkesin kabul ettiği bir kimse bulunuyorsa, ikrama ondan başlanması, sonra da onun sağından itibaren sırayla devam edilmesi icap ettiği öğretilmektedir.

762 numaralı hadis daha önce Âhirete Hazırlanmak bahsinde 570 numarayla geçmiş ve orada, Peygamber*aleyhisselâm*'ın sağa ve sağdan başlamaya verdiği önem anlatılmıştı. Efendimiz'in sağ tarafında oturan çocuk, amcasının oğlu Abdullah İbni Abbas'tı; solunda ise elli yaşını geçkin sahâbîler vardı. Yakaladığı her fırsatı, ashâbını eğitmek ve onlara İslâm edebini öğretmek için değerlendiren Efendimiz, o günlerde daha on yaşlarında olan Abdullah'a, sağ tarafta oturduğu için sütü içme hakkına sahip olduğunu, ama isterse bu hakkı sol tarafında oturan yaşlılara devredebileceğini hatırlattı. Çok uyanık bir çocuk olan, bu sebeple de birçok defa Efendimiz'in duasını kazanan Abdullah'ın maksadı süt içmek değildi. Birçok sahâbînin arzu ettiği gibi, o da Peygamber *aleyhisselâm*'ın dudağının değdiği yerden içme şerefine ermek ve böyle bir bereketi başkasına kaptırmamak istiyordu. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu teklifine:

- Hayır, vallahi olmaz, Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kabı Abdullah'a verdi.

Şu halde, sağ tarafta oturan kim olursa olsun, sağ tarafta oturması sebebiyle öncelik hakkı onundur.

761 numaralı hadisin bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre o mecliste Hz. Ömer de vardı ve Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'in karşısında oturuyordu. Resûlullah Efendimiz kendisine ikram edilen sütü içerken, Hz. Ömer telaşlandı; sağdaki bedevînin sütü daha önce içmesi, solda oturan Ebû Bekir'i gücendirebilir diye düşündü ve Allah'ın Resûlü sütten dudağını çekerken:

- Yâ Resûlallah! Sütü yanıbaşınızda duran Ebû Bekir'e verin, dedi.

Fakat o en büyük eğitimci, bu usûl ve kaide dışı teklife iltifat etmedi.

- **"el-Eymene fel-eymene = Önce sağdakine, sonra onun sağındakine"** buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise üç defa:

"el-Eymenûne = Sağdakilere, sağdakilere, sağdakilere" buyurdu (Müslim, Eşribe 126).

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Hz. Ömer'in teklifini kabul etmemesinin daha önemli bir sebebi vardı. Hz. Ebû Bekir'in bedevîden daha faziletli olduğu belliydi. Fakat bedevî yeni müslüman olduğu için İslâmî görgü kurallarını henüz öğrenmemişti. Üstelik Hz. Ebû Bekir'i de yeterince tanımıyordu. Ondan izin isteyerek sütü Hz. Ebû Bekir'e vermek, bedevîyi gücendirebilirdi. Allah'ın Resûlü bu sebeple genel kaideyi uyguladı.

Hadîs-i şerîfte süte su katılmasından bahsedilmesi bazılarımıza tuhaf gelebilir. Yeni sağılan süt sıcak olur. Halbuki sıcak memleketlerde soğuk içecekler daha fazla tercih edilir. Peygamber Efendimiz'in soğuk meşrûbâtı pek sevdiği de mâlumdur. Meseleye bir de şu açıdan bakılabilir: Bu olayın geçtiği sırada Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanında birçok sahâbî vardı. İkramda bulunanlar, sütün herkese yetmeyeceğini hesaplamış, sütü çoğaltmak için içine su katmış olabilirler. Zaten burada satma söz konusu olmadığına göre, soğutmak, yağını azaltarak kolay içilmesini sağlamak veya çoğaltmak maksadıyla süte su karıştırmakta elbette bir sakınca yoktur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İkrama meclisteki büyükten başlanır ve onun sağından itibaren devam edilir.
2. Sağda oturanın izin vermesi halinde, daha yaşlı ve değerli kimselere ikram edilebilir.

3. Büyüklere saygı gösterilmeli, ikramlarda onlara öncelik tanınmalıdır.

4. Peygamber Efendimiz'in dudağının değdiği yerden içmenin bereketini bilen bazı sahâbîler, bu lutfu başkasına kaptırmak istememişlerdir.

112- ??? ????? ????? ?? ?? ?????? ??????
????? ??? ????? ????? ?? ?????S
U TULUMUNUN AĞZINDAN SU İÇİLMEMESİ

SU TULUMU GİBİ KAPLARIN AĞZINDAN SU İÇMENİN DOĞRU
OLMADIĞI, BUNUN HARAM DEĞİL MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

763- ?? ??? ????? ?????????? ??? ?????? ??? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????????? ??????????? . ???? : ???? ??????? ??????????? ? ????????? ???? . ????? ???? .

763. Ebû Saîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ağzı kırık su tulumlarından su içmeyi yasakladı.

Buhârî, Eşribe 23; Müslim, Eşribe 110, 111. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 15; Tirmizî, Eşribe 17; İbni Mâce, Eşribe 19

765 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

764- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ???? ?? ????????? ??? ????????? . ????? ???? .

764. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* su tulumu yahut kırbanın ağzından su içmeyi yasakladı.

Buhârî, Eşribe 24; Müslim, Müsâkât 136 (Buhârî'deki rivayetin benzeri). Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 14; Nesâî, Dahâyâ 44; İbni Mâce, Eşribe 20

765 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

765- ??? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ???? ??? ?????? ??? ????? ????: ???? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ??? ?? ??????? ?????????? ??????? . ???????? ???? ?????? ??????????? ? ???? ??????? . ???? : ???? ??? ???? .

?????????? ?????????? : ?????????? ??????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ???????????? ???? ? ??????????? ??? ?????????? ? ????? ????????? ??????? ??? ?????? ??????? ? ????????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????? ???? .

765. Hassân İbni Sâbit'in kız kardeşi Ümmü Sâbit Kebşe Binti Sâbit *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* evime geldi. Duvara asılı duran kırbanın ağzından ayakta su içti. Ben de hemen kalkıp kırbanın ağzını kestim.

Tirmizî, Eşribe 18

Ümmü Sâbit Kebşe Binti Sâbit

Ümmü Sâbit künyesiyle ve Kebşe'cik anlamında Kübeyşe diye de anılan bu hanım sahâbî, Peygamber Efendimiz'in şâirlerinden Hassân İbni Sâbit'in baba bir kız kardeşidir. Bir hadis rivayet ettiği bilinen Kebşe'nin hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bütün sahâbîler gibi o da Resûl-i Ekrem Efendimiz'e ait bir hâtırayı saklamak istemiş, onun, evlerini şereflendirdiği gün, duvara asılı kırbadan mübarek ağzıyla su içmesini fırsat bilmiş ve hemen kalkıp kırbanın ağzını keserek onu saklamıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İlk iki hadiste Peygamber Efendimiz, deriden yapılan su tulumu, kırba, güğüm, testi gibi şeylere ağzını dayayıp su içmeyi yasaklamış; üçüncü hadise göre ise, kendisi duvara asılı kırbadan içerek, mecbur kalınca bu tür su kaplarının ağzından su içilebileceğini göstermiştir. Bu sebeple İslâm âlimleri, su tulumu ve kırbanın ağzından su içme yasağının kesin (tahrîmi) bir yasak olmadığını söylemişlerdir.

Müellifimiz Nevevî de, bu üç hadis arasındaki farklı durumu şöyle açıklamaktadır: İlk iki hadis, kırbadan su içmemenin daha uygun ve yerinde bir davranış olacağını belirtmekte, üçüncü hadis ise onlardan içmenin câiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Acaba Resûl-i Ekrem Efendimiz ağzı kırık su tulumlarından, yahut su tulumu veya kırbanın ağzından su içmeyi niçin yasaklamıştır?

Bu yasaklar tamamen sağlıkla ilgilidir. Şöyleki, ağzı kırık su tulumu, kırba ve testi gibi su kaplarından, kırık olmasa bile onların daracık ağızlarından içeri zehirli bir böceğin veya insan sağlığına zararlı bir başka şeyin girmesi mümkündür. Tabiatla içiçe olan yerleşim bölgelerinde veya bağda, bahçede, tarlada ağzı iyice kapalı olmayan su kapları her zaman bu nevi tehlikelere açıktır. Testinin veya Anadolu'da çokça kullanılan, testi büyüklüğündeki ağaç bardakların içine yılan girdiği bilinen bir husustur. Muhtelif hadis kitaplarında bunun örnekleri verilmekte, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu yasağından sonra bir adamın geceleyin su tulumuna ağzını dayayıp içmek istediği, bu sırada tulumdan bir yılan çıktığı anlatılmaktadır (İbni Mâce, Eşribe 19). Arabistan gibi sıcak

bölgelerde, susuzluktan bunalan bazı zehirli hayvanların su kaplarının içine girmesi son derece tabii bir olaydır. Böyle bir tehlikeye meydan vermemek için bu nevi kaplardaki suyu küçük bardaklara dökerek içmek daha uygundur.

Ağzını testi ve tulum gibi su kaplarına dayayarak su içen bazı kimselerin bu kapların içine soluması veya ağzlarındaki yemek artıklarının bu kapların içine kaçması mümkündür. Bu durum diğer insanların rahatsız olmalarına yol açabilir.

Peygamber Efendimiz'in kırba veya su tulumuna ağzını dayayarak ayakta içmesi, o sırada su bardağının bulunmaması veya bir başka durum sebebiyledir. Bize düşen onun yasağına uymak ve böyle kaplara ağzını dayayarak içmemektir.

Ayakta su içme meselesi, iki hadis sonra, "Ayakta Su İçilebileceği" bahsinde ele alınacaktır.

Kebşe Binti Sâbit'in, Peygamber Efendimiz'in su içtiği kırbanın ağzını kesmesi ise, onun hayatından söz ederken de belirtildiği gibi, Allah'ın Resûlü'nün dokunduğu bir şeyi saklayarak bu güzel hâtırayı canlı tutmak ve bunun kendisi için hayır ve bereket getireceği ümidinden kaynaklanmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ağzı kırık veya açık, özellikle de içi görülmeyen su kaplarına, ağzını dayayarak içmek doğru değildir.
2. Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'in dokunduğu şeyleri, onun hâtırasına olan bağlılıkları sebebiyle muhafaza ederlerdi.

113- ??? ????? ????? ?? ??????

İÇİLECEK ŞEYLERE ÜFLEMEMEK GEREKTİĞİ

Hadisler

766- ?? ??? ????? ???????? ??? ?????? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ???????? ?? ????????? ???? ?????? : ???????? ?????? ?? ???????? ? ???? : « ??????????? » ??? : ????? ?? ??????? ???? ?????? ??????? ? ??? : « ???????? ???????? ????? ???? ????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

766. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* içilecek şeylere üflemeyi yasaklamıştı.

Bunun üzerine bir adam:

- Kaba çerçöp düştüğünü görürsem ne yapayım? deyince:

- **"Kaba düşen şeyi dök!"** buyurdu.

Bu defa adam:

- Bir nefeste içince suya kanmıyorum, dedi.

Resûl-i Ekrem de:

- "**O takdirde su kabını ağzından çek!"** buyurdu.

Tirmizî, Eşribe 15.

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

767- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ????????? ?? ????????? ? ???? ???????? ????? ? ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

767. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'nın rivayetine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kabın içine solumayı veya kaba üflemeyi yasakladı.

Tirmizî, Eşribe 15. Ayrıca bk. 760 numaralı hadisin kaynakları

Açıklamalar

Her iki hadiste de Resûl-i Ekrem Efendimiz'in su, süt gibi içilecek şeylerin bulunduğu kaba üflemeyi, kabın içine solumayı yasakladığı görülmektedir. Kabın içine çerçöp gibi bir şey düştüğü zaman, bu nesne ağza kaçmasın diye üflenerek uzaklaştırılmayacak, çerçöpün bulunduğu kısım yere dökülecektir. Böyle yapmakla hem sağlık açısından uygun davranılmış hem de aynı kaptan içecek başkaları rahatsız edilmemiş olur.

Suyu bir nefeste veya birkaç nefeste içme hususu 760 numaralı hadisin açıklamasında ele alınmıştı. Burada kısaca söylemek gerekirse, Peygamber Efendimiz'in yaptığı ve tavsiye ettiği gibi, suyu üç nefeste içmek en uygunudur. Suyu bir dikişte içtiği zaman kanmadığını söyleyen kimseye, Resûlullah Efendimiz'in ağzını kaptan çekmeyi tavsiye etmesi de, birkaç nefeste içmenin insanı suya kandıracağını göstermektedir. Sağlığa elverişli olan da budur. Çok susadığı için iki nefeste içmek isteyenlerin bu davranışı da Resûl-i Ekrem'in sünnetine uygundur.

Allah'ın Resûlü'nün su veya diğer meşrûbâtı bir nefeste içmeyi develerin su içmesine benzetmesi, bunu doğru bulmadığını göstermektedir. Bununla beraber konumuzun birinci hadisinde, bir nefeste içtiği zaman suya kanmadığını söyleyen kimseye, zaten böyle yapmamak gerekir şeklinde bir uyarıda bulunmadığına göre, dinî bakımdan bunun o kadar mahzurlu olmadığı anlaşılmaktadır. Yalnız bir nefeste içeceklerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlardan biri, kendisinden sonra aynı kaptan başkaları içecekse, kabın içine katiyen solunmaması -dır. Diğer bir husus da, çok susamış olanların terliyken bir nefeste içmesi, sağlık açısından bazı sakıncalar doğurmaktadır. Bir nefeste içeceklerin bunları dikkate alması gerekmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Su kabına üflemeyi ve kabın içine solumayı Resûl-i Ekrem Efendimiz yasaklamıştır.
2. Su, süt gibi içilecek şeylerin bulunduğu kaba çerçöp düşerse, onu üfleyerek çıkarmak yerine, o kısmı dökmek daha uygundur.

3. İslâmiyet sağlığa ve sağlık kurallarına uymaya önem vermiştir.

114- ??? ???? ???? ????? ??????
????? ?? ?????? ??????? ????? ??????
??? ???? ???? ?????? (???? ?????? ??? 761) .?

AYAKTA SU İÇİLEBİLECEĞİ, OTURARAK İÇMENİN İSE DAHA UYGUN OLDUĞU

Hadisler

768- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ??? : ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ? ???????? ?????? ?????? . ????? ???? .

768. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e zemzem verdim. Onu ayakta içti.

Buhârî, Hac 76, Eşribe 76; Müslim, Eşribe 117-119. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 166; İbni Mâce, Eşribe 21

773. hadisle birlikte açıklanacaktır.

769- ??? ????????? ??? ??????? ???? ??????? ??? ??? : ????? ??????? ???? ??????? ???? ??? ?????????? ??????? ??????? ? ????? : ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??? ???????????? ???????? ? ???? ???????.

769. Nezzâl İbni Sebre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ali *radıyallahu anh* Bâbü'r-rahbe'ye geldi ve ayakta su içti. Sonra da:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm, dedi.

Buhârî, Eşribe 16.

Nezzâl İbni Sebre

Kûfeli olan Nezzâl'in sahâbî olduğunu söyleyenler vardır. Fakat onun büyük tâbiîlerden olduğu kabul edilmektedir. İleri gelen bazı sahâbîlerden hadis rivayet eden Nezzâl güvenilir bir râvidir. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.

Allah ona rahmet eylesin

773 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

770- ??? ??? ??? ???? ?????? ????? ??? : ????? ???????? ???? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ? ????????? ??????? ????? . ????? ??????? ? ???? : ???? ??? ???? .

770. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanında, yürürken bir şey yer, ayakta iken de su içerdik.

Tirmizî, Eşribe 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 25

773 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

771- ??? ???? ?? ???? ?? ?????? ?? ????? ??? ??????? ??? ??? : ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ????????? . ???? ??????? ???? : ???? ??? ????.

771. Amr İbni Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi (*Abdullah İbni Amr İbni Âs*) şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ayaktayken de otururken de su içtiğini gördüm.

Tirmizî, Eşribe 12. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 100

773 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

772- ??? ????? ??? ??????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ???? ????? ???????? ??????? . ??? ????? : ???????? ????? : ????????? ? ??? : ???? ??????? ??? ??????? ????? ???? .

??? ????? ?? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ??????? .

772. Enes *radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kimsenin ayakta su içmesini yasaklamıştır.

Râvi Katâde şöyle dedi:

- Biz Enes'e, ya ayakta yemek nasıldır? diye sorduk. Enes:

- Ayakta yemek daha beter (veya kötüdür), dedi.

Müslim, Eşribe 113. Ayrıca bk. Tirmizî Eşribe 11

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* "Ayakta su içmeyi yasaklamıştır" ifadesi, Müslim'in bir başka rivayetinde "Ayakta su içmekten men etmiştir" (zecere) şeklinde geçmektedir.

Müslim, Eşribe 112, 114

773- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «??? ???????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ?????? ????????????? » ????? ???? .

773. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbiriniz ayakta su içmesin. Unutarak içen de kussun!"

Müslim, Eşribe 116

Açıklamalar

Ayakta su içme konusuna dair bu altı hadisin ilk dördü Peygamber Efendimiz'in ayakta su ve zemzem içtiğini göstermekte, son ikisi de onun ayakta su içmeyi doğru bulmadığını ifade etmektedir. İlk bakışta bu hadisler arasında bir çelişki varmış gibi görünüyorsa da, aşağıda belirtileceği üzere, bu hadisler arasında hiçbir çelişki yoktur.

Konumuza önce birinci grup hadisleri açıklayarak başlayalım. Bu hadislerde görüldüğü üzere Peygamber Efendimiz muhtelif zamanlarda ayakta su içmiştir. Mâlik İbni Enes'in *Muvatta*'nda belirttiğine göre (Sıfâtü'n-nebî, 13-16) ileri gelen sahâbîlerden Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Âişe, Abdullah İbni Ömer, Sa`d İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah İbni Zübeyr ayakta su içmişler ve bunda bir sakınca görmemişlerdir.

Konumuzun ikinci hadisinden ve onun *Sahîh-i Buhârî*'deki (Eşribe 16) daha geniş rivayetinden öğrendiğimize göre, bir gün Hz. Ali, öğle namazından sonra Kûfe mescidinin Bâbü'r-rahbe denilen kısmına oturmuş, ikindi namazına kadar kendisine getirilen dâvâlara bakmış, sonra orada abdest almış ve artan suyu ayağa kalkarak içmişti. Bazı kimselerin onun ayakta su içmesini yadırgadığını görünce, İslâmiyet'i en iyi bilenlerden biri olan bu büyük âlim, "Birtakım kimseler ayakta su içilmesini iyi görmezler. Halbuki ben Peygamber *aleyhisselâm*'ın benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm" diyerek zihinlerdeki soruları gidermişti. Zaten 765 numaralı hadiste de görüldüğü üzere, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* Kebşe Binti Sâbit'in, bazı rivayetlere göre Ümmü Süleym'in evinde, duvara asılı kırbadan ayakta su içmiştir.

Son iki hadise göre ise, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* ayakta su içilmesini doğru bulmamış, hatta unutarak ayakta su içenin, içtiğini geri çıkarmasını tavsiye etmiştir.

Ayakta su içmenin lehinde ve aleyhindeki hadisler dikkate alındığı zaman, Peygamber Efendimiz'in ayakta su içtiğine dair rivayetlerin, ayakta su içmeyi yasakladığını belirten hadislerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Kitabımızın müellifi Nevevî'nin, ayakta su içilebileceğine dair rivayetlerden dördünü, ayakta su içmemeyi tavsiye eden rivayetlerden de ikisini bu bahse alması, herhalde bu durumu göstermek içindir. Zaten o bu husustaki kanaatini konu başlığında söylemiş, ayakta su içmek câiz olmakla beraber, oturarak içmenin daha iyi ve makbul olduğunu belirtmiştir. Onun *Sahîh-i Müslim* şerhinde ayakta su içmeyi tenzîhen mekrûh sayması, fakat fıkhî eserlerinde bunun mekrûh olmadığını belirtmesi, ayakta su içme konusuna yumuşak baktığını göstermektedir.

İmâm Buhârî'nin de, Kâmil Miras'ın dediği gibi *(Tecrid Tercemesi, XII, 53)*, ayakta su içmekte bir sakınca olmadığı sonucuna vardığı anlaşılmaktadır.

Demek oluyor ki, Peygamber Efendimiz, kendisi de zaman zaman ayakta su içmek suretiyle bunun yasak olmadığını göstermiş, belki de sağlık açısından uygun görmediği için bunun alışkanlık haline getirilmesini istememiştir. Suyu oturarak içmenin daha uygun olduğunu belirtmek, insanları buna yönlendirmek ve tercihinin bu yönde olduğunu daha açık bir şekilde anlatmak için de ayakta su içmenin aleyhinde bulunmuştur. Onun "Ayakta su içen kussun!" tehdidi kesin bir emir (yani vücup için) değildir. Bazı âlimler, "Ayakta su içen kussun!" sözünü Resûl-i Ekrem'in değil, Ebû Hüreyre'nin söylediği kanaatindedir. Yukarıda zikri geçen üç halife gibi Hz. Ebû Bekir'in de ayakta su içtiğine dair rivayeti (Muhammed Zekeriyyâ Kândehlevî,*Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvatta Mâlik,* XIV, 273) öne süren ve bunu "Size benim sünnetime ve Râşid halifelerimin sünnetine yapışmanızı tavsiye ederim" hadisiyle destekleyen bazı âlimler, ayakta su içmenin sünnete ters düşmediğini söylemişlerdir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Çarşıda pazarda ayakta bir şey içmek gerektiğinde ve oturacak bir yer bulunmadığında mutlaka oturacak yer aramamalı; bununla beraber oturarak içmenin sağlığa daha elverişli olduğu unutulmamalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ile ondan gören bazı sahâbîler ayakta su içmişlerdir. Bu sebeple ayakta su içmek günah değildir.

2. Peygamber Efendimiz'in ayakta su içmeyi yasaklaması, oturarak içmeyi daha uygun gördüğünü belirtmektedir.

3. Resûl-i Ekrem'in, ayakta su içenin içtiğini kusmasını söylemesi, mutlaka böyle yapılmasını istediği anlamına gelmez. Zira Efendimiz müslümanları eğitmek için bazan bu üslûbu kullanmıştır.

115- ??? ??????? ??? ???? ????? ????? ?????

HALKA SU DAĞITANIN EN SONRA İÇECEĞİ

Hadis

774- ?? ??? ????? ???? ?????? ??? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ????????

????????? » ????: ?????? . ???? ??????? ? ???? : ???? ??? ???? .

774. Ebû Katâde'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Halka su dağıtan kimse, suyu en sonra içer."

Tirmizî, Eşribe 20. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 311; Ebû Dâvûd, Eşribe 19; İbni Mâce, Eşribe 26

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu veciz hadîs-i şerîfi, bir sefer sırasında söylemişti. Uzun yolculuk esnasında müslümanlar hem iyice yorulmuş hem de içecek suları tükenmişti. Ebû Katâde Hâris İbni Rib`î, yorgunluğuna rağmen Resûl-i Ekrem*allallahu aleyhi ve sellem*'e hizmette kusur etmemeye çalışmıştı. Müslümanlar susuzluktan iyice bunalınca, Peygamber*aleyhisselâm* içinde birazcık su kalmış olan küçük matarasını istedi. İşte o anda Resûlullah'ın mûcizelerinden biri gerçekleşti. Ebû Katâde'nin tuttuğu bardağa mübarek elleriyle matarasından su doldurmaya, Ebû Katâde de sahâbîlere dağıtmaya başladı. Sahâbîler kana kana içtiler. En sona Allah'ın Resûlü ile Ebû Katâde kalmıştı. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bardağı doldurduktan sonra Ebû Katâde'ye:

- *"İç!"* dedi. Fakat Ebû Katâde Allah'ın Resûlü'nden önce içmek istemedi:

- Sen içmedikçe ben içemem, yâ Resûlallah! dedi.

İşte o zaman Allah'ın Resûlü yukarıdaki hadîs-i şerîfi söyleyerek:

- *"Halka su dağıtan kimse, suyu en sonra içer"* buyurdu.

O zaman Ebû Katâde bu emre boyun eğip suyu içti. En sonra da Allah'ın Resûlü içti.

Olay *Sahîh-i Müslim*'de (Mesâcid 311) geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

Resûlullah'ın su konusundaki buyruğu her türlü meşrûbât için geçerlidir. İnsanlara ikramda bulunan kimse, onları kendisine tercih etmeli, kendisi en sonra yiyip içmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanları yöneten kimse, onları ön planda tutmalı, ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalı, kendi çıkarlarını gözetmemelidir.
2. İnsanlara yiyecek ve içecek dağıtan kimse, bunlardan en sonra faydalanmalıdır.

116- ??? ???? ????? ?? ???? ??????? ??????? ??? ????? ?????? ????? ????? ??? ????? ????? ?? ????? ????? ???? ???? ??? ??? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ?? ????? ?????? ???????? ????? ???? ?????????

TEMİZ KAPLARDAN SU İÇMEK

ALTIN VE GÜMÜŞ OLMAYAN BÜTÜN TEMİZ KAPLARDAN VE BARDAK VEYA ELİNİ KULLANMADAN NEHİRDEN AĞZIYLA SU İÇMENİN CÂİZ; ALTIN VE GÜMÜŞ KAPLARDAN YEMEK YEMENİN, ONLARI TEMİZLİK VE BAŞKA İŞLERDE KULLANMANIN HARAM OLDUĞU

Hadisler

775- ??? ????? ???? ?????? ??? ??? : ???????? ????????? ? ??????? ??? ???? ????? ???????? ???? ???????? ? ????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ????????? ? ???????? ?????????? ??? ??????? ????? ??????? ? ?????????? ???????? ????????? . ??????? : ??? ???????? ? ????? : ????????? ???????? . ????? ???? . ??? ????? ??????? .

??? ????? ?? ?????? : ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ???? ???? ? ??????? ??????? ????????? ????? ????? ???? ????? ? ???????? ?????????? ????? . ????? ???? : ????????? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ????????? ? ????????? ??? ????????? ?? ????? ??????????? ???? ????????????? .

775. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Namaz vakti girince evi yakın olanlar evlerine gittiler. Bazıları da oldukları yerde kaldılar. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e taştan yapılma bir kap getirdiler. İçine Resûl-i Ekrem'in eli sığmayacak kadar dar olan bu kaptan orada bulunanların hepsi abdest aldı.

Bazıları Enes'e:

- Orada kaç kişi vardınız, diye sorunca, Enes:

- Seksen kişiden fazlaydık, dedi.

Buhârî, Vudû' 32, 45, Menâkıb 25; Müslim, Fezâil 5

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayeti de şöyledir:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir su kabı istedi. İçinde birazcık su bulunan, fakat derin olmayan geniş bir kap getirdiler. Resûl-i Ekrem elini suya soktu.

Enes şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem'in parmaklarının arasından kaynayan suya bakmaya başladım. O sudan, yetmiş, seksen kadar adam abdest aldı.

Buhârî, Vudû' 46; Müslim, Fezâil 4. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 61; Tirmizî, Menâkıb 6

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili yanı, taştan yapılma temiz kapları kullanmanın herhangi bir sakıncası olmadığı hususudur.

Hadisimizde Peygamber Efendimiz'in mûcizelerinden biri anlatılmaktadır. *Sahîh-i Müslim*'deki rivayetten anlaşıldığına göre bu olay bir ikindi vakti meydana geldi. Namaz vakti girdiği halde abdest alacak kadar su bulamayan müslümanlar durumu Resûlullah Efendimiz'e arzettiler. O da bir kap içinde biraz su getirmelerini söyledi. İçine el sığmayacak kadar dar bir kap veya pek derin olmayan geniş bir kap getirdiler. Mübarek eli suya temas edince, sanki su, parmaklarının arasından çıkıyormuş gibi kaynamaya başladı.

Enes'in haber verdiğine göre, bir defasında yine Medine'de böyle bir mûcize meydana geldi. O zaman da, Enes'in tahminine göre üç yüz kişi Peygamber *aleyhisselâm*'ın parmaklarının arasından kaynayan sudan abdest aldılar.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in parmaklarının arasından su çıkması mûcizesi daha başka zamanlarda, meselâ savaşta suları tükenince de meydana geldi. Bu mûcizeleri görüp yaşayanlardan Abdullah İbni Mesûd, Câbir İbni Abdullah ve İmrân İbni Husayn gibi sahâbîler onları bize nakletmişlerdir.

Suyun Peygamber Efendimiz'in parmaklarından kaynaması veya Allah Teâlâ suyu çoğalttığı halde, sahâbîlere onun parmaklarından kaynıyormuş gibi görünmesi arasında bir fark yoktur. Her ikisi de mûcizedir.

Peygamber Efendimiz'in ve ashâb-ı kirâmın pek sade bir hayatları vardı. Onların bizim gibi çeşitli maddelerden yapılmış eşyaları kullanma imkânı yoktu. İçmek için, temizlik için, hatta abdest almak için su bulamadıkları, çok uzaklardan su taşıdıkları olurdu. Buna rağmen onlar hayatlarından şikâyet etmezlerdi. Dillerinden hamd ve şükrü düşürmezlerdi. Onların gayesi, Resûlullah'ın gösterip öğrettiği gibi bir hayat yaşamak ve sonunda Allah'ın rızasını kazanmaktı. Yüce Rabbim bizlere, onların yolunca yürümeyi nasip etsin.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temiz olmak şartıyla taştan yapılma eşyalar ve su kapları kullanılabilir.

2. Ashâb-ı kirâmın yiyecek ve içecek bulamadığı zamanlar, Allah Teâlâ'nın izniyle, Peygamber Efendimiz birçok defa mûcizeler göstermiş, suları ve yemekleri bereketlenmiştir.

776- ??? ??? ?????? ??? ???? ??? ??????? ??? ??? : ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????????? ???? ????? ?? ?????? ???? ????? ?????????? . ???? ??????? .

« ???????? » ??? ????? ? ????? ????? ? ??? ?????? ? « ????????? » ??????? ??? ??????? ??????? ?? ??? .

776. Abdullah İbni Zeyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize geldi. Kendisine bakır bir kap içinde su getirdik, abdest aldı.

Buhârî, Vudû' 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 47; İbni Mâce, Tahâret 61

Abdullah İbni Zeyd

Medineli meşhur kadın sahâbî Ümmü Umâre'nin oğlu olan Abdullah İbni Zeyd İbni Âsım, Uhud Gazvesi'nde Peygamber Efendimiz yakından savunduğu için onun takdirini kazandı. Bu savaşta sadece Abdullah değil, onun bütün ailesi büyük kahramanlıklar gösterdi. Bu sebeple Allah'ın Resûlü onlarla cennet komşusu olmak için dua etti.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem zaman zaman Abdullah İbni Zeyd'in evine gelir ve hadisimizde geçtiği üzere orada abdest alıp namaz kılardı. Abdullah da, Efendimiz'in abdest alma şekline iyice dikkat eder ve gördüklerini diğer sahâbîlere aynen anlatırdı. İşte bu sebeple Abdullah, abdest konusundaki rivayetleriyle meşhur oldu.

Abdullah İbni Zeyd'i meşhur eden bir başka olay daha vardır. Peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime, Abdullah'ın kardeşi Habîb İbni Zeyd'i, kendisinin peygamberliğine inanmadığı için uzuvlarını tek tek kestirmek suretiyle şehid etmişti. O da bu Allah düşmanından kardeşinin intikamını almaya yemin etmişti. Yemâme savaşında Vahşî ile birlikte onu öldürerek yeminini yerine getirdi. Abdullah, Harre Vak'ası diye bilinen savaşta iki oğluyla birlikte şehid oldu.

Sahîh-i Buhârî ile Sahîh-i Müslim'de onun rivayet ettiği kırk sekiz hadis bulunmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yukarıda Abdullah İbni Zeyd'in hayatını kısaca anlatırken, Peygamber *aleyhisselâm*'ın zaman zaman onun evine geldiğini ve burada abdest alıp namaz kıldığını söyledik. Yine bir defasında Allah'ın Resûlü evlerini şereflendirdiği zaman abdest almak için su istedi. Onlar da büyükçe bir bakır kapla su getirdiler. Abdullah'ın *Sahîh-i Buhârî*'deki daha geniş rivayetinden öğrendiğimize göre, Efendimiz bu su ile abdest aldı. Hadisin devamında anlatılmamakla

beraber, belki orada bulunanlara namaz da kıldırdı. Zira sahâbîler onun evlerine gelmesinden son derece mutlu oldukları gibi, orada namaz kılmasını ve kıldırmasını, bu suretle evlerinin bereketlenmesini de arzu ederlerdi.

Nevevî bu hadisi, bakır su kaplarından abdest almanın câiz olduğunu göstermek maksadıyla bu konuda zikretmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bakır kaplardaki su ile abdest almakta hiçbir sakınca yoktur.

2. Peygamber Efendimiz bazı sahâbîlerini evlerinde ziyaret eder; hatta bazan orada abdest alıp namaz da kılardı.

777- ??? ???? ??? ??????? ??? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??? ?????? ???? ????????? ? ?????? ????? ???? ? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ???????? ????? ????? ?????? ?????????? ?? ??????? ???????? ??????? » ???? ??????? . « ???????? »: ???????? .

777. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sahâbîsi ile beraber ensârdan birinin yanına gitti ve şöyle buyurdu:

"Bu gece kırbada soğumuş suyun varsa getir; yoksa eğilip dereden içeriz."

Buhârî, Eşribe 14, 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 18; İbni Mâce, Eşribe 25

Açıklamalar

Sahîh-i Buhârî'de iki ayrı yerde daha geniş bir şekilde nakledilen hadisimiz, buraya kısaltılarak alınmıştır. Buhârî'deki rivayetlerden öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz Hz. Ebû Bekir ile birlikte, sıcak bir günde, bahçesini sulamakta olan Medine'li sahâbîlerden, muhtemelen Ebü'l-Heysem İbn Teyyihân el-Ensârî'nin yanına uğradılar. Her ikisi de ona ayrı ayrı selâm verdiler.

Sahâbî Peygamber *aleyhisselâm*'ın o sıcakta dışarıda bulunmasına üzülmüş olmalı ki:

- Anam, babam sana fedâ olsun, yâ Resûlallah! Hava da çok sıcak, dedi.

Belliki Resûl-i Ekrem çok susamıştı. Soğuk suyu da pek severdi. Bu sebeple sahâbîsine:

- *"Bu gece eski kırbada soğumuş suyun varsa getir; yoksa eğilip şu dereden içeriz"* buyurdu.

Sahâbî de:

- Kırbada soğutulmuş suyum var, buyurun, diyerek çardağa doğru gitti. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* ile Hz. Ebû Bekir de arkasından yürüdüler. Misafirlerini sadece su ile ağırlamak istemeyen sahâbî, onlar çardakta dinlenirken, bir bardağa soğuk su koyup üzerine bir koyundan süt sağdı; sonra da onu aziz misafirlerine ikram etti.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili yanı, bardak bulunmadığı zaman, bir kaynaktan veya çeşmeden eğilip içilebileceği hususudur. Esasen ağza zararlı şeylerin girebileceği düşüncesiyle eğilerek su içmek doğru bulunmamış, fakat burada olduğu gibi, mecbur kalındığı zaman eğilerek içilebileceği belirtilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bardak bulunmadığı zaman bir kaynaktan eğilip su içilebilir.

2. Peygamber Efendimiz soğuk suyu pek severdi. Bunu bilen bazı sahâbîleri ona soğuk su ikram etmekten haz duyarlardı.

778- ??? ????? ??? ?????? ??? ???? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????????? ?????????? ?? ?????? ???????? ?????????? ? ???? : « ???? ????? ?? ????????? ? ??? ?????? ?? ????????? » ??????? ???? .

778. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* bize hâlis ipek ve atlas kumaştan elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplarla su içmeyi yasakladı ve şöyle buyurdu:

"Bunlar dünyada kâfirlerin, âhirette de sizin olacaktır."

Buhârî, Eşribe 28, Libâs 27; Müslim, Libâs 3, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10; İbni Mâce, Eşribe 17

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

779- ??? ????? ???? ??? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???????? ?? ??????? ???????? ??????? ???????? ?? ???????? ????? ???????? » ???? ???? .

??? ????? ????? : « ????? ???? ???????? ???? ???????? ?? ??????? ???????? ????????? » .

??? ????? ??? : « ???? ?????? ?? ?????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ???????? ?? ???????? ?????? ???? ???????? » .

779. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gümüş kaplarla su içen kimse, karnına cehennem ateşi doldurmuş olur."

Buhârî, Eşribe 28; Müslim, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 17

Müslim'in bir rivayetine göre:

"Gümüş ve altın kaplardan yiyip içen kimse" buyurdu (Libâs 1).

Yine Müslim'in bir rivayetine göre:

"Altın veya gümüş kapla su içen kimse, karnına cehennem ateşi doldurmuş olur" buyurdu (Eşribe 2).

Açıklamalar

Yukarıdaki iki hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in iki şeyi yasakladığı görülmektedir. Biri, hâlis ipek ve atlas kumaştan yapılmış elbise giymek; diğeri de, altın ve gümüş kaplarla su içmek.

İpek elbise giyme konusu 805-810 numaralı hadislerde ayrıca ele alınıp açıklanacak, ipek elbisenin erkeklere haram, kadınlara ise helâl olduğu belirtilecektir. Kadınların hem rûhî meyillerini dikkate alan hem de kocalarıyla mutlu ve huzurlu bir hayat sürmeleri için güzel giyinmelerini uygun gören dinimiz ipek elbise giyme, altın ve gümüş takınma konusunda onlara bir ayrıcalık tanımıştır (bk. 809 numaralı hadis). Fakat altın ve gümüş kaplarla bir şey içme, yahut altın ve gümüş tabaklarda yemek yeme konusunda erkek ve kadın arasında bir ayırım yapmamıştır.

Peygamber Efendimiz'in altın ve gümüş kaplardan yiyip içmeyi, ipekli kumaştan elbise giymeyi yasaklarken, bu güzellikleri dünyada kâfirlerin, fakat âhirette müslümanların kullanacağını belirtmesi, bir başka hadiste bu gerçeği "onu dünyada giyen, âhirette giyemeyecektir" diye ifade etmesi (bk. 805 numaralı hadis), ashâb-ı kirâmı bu konuda son derece hassas ve titiz olmaya sevk etmiştir. Nitekim birinci hadisimizin râvisi Huzeyfe İbni Yemân bu hadisi, aynı konuda canını sıkan bir olay üzerine nakletmiştir. İran fetihleri sırasında Huzeyfe hazretleri Medâin şehrinde bulunuyordu. Su içmek isteyince, şehrin ileri gelenlerinden biri ona gümüş bir bardakla su getirdi. Huzeyfe onun bu davranışına kızarak bardağı fırlattı. Sonra da oradakilere neden böyle yaptığını açıklayarak, bu adamı altın ve gümüş bardakla su içilmeyeceği hususunda daha önce uyardığını, fakat onun bu yasağa uymaması üzerine böyle davrandığını belirtti (bk. Buhârî, Eşribe 27; Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10).

Altın, gümüş, ipek gibi eşyaları veya daha başka şeyleri kullanmayı Allah veya Resûlü yasaklayınca, bu yasağa kâfir-müslüman herkesin uyması gerekir. Zira kullanılması müslümanlar için zararlı olan bir şey, kâfirler için de zararlıdır. Fakat onlar hiçbir İslâmî kurala uymadıkları için bu konudaki yasağa da uymazlar. Bu onların bileceği iştir. Ancak müslümanlar öyle değildir. Onlar Allah'ın ve Resûlullah'ın yasakladığı şeyleri, gerekçesini bilmeseler bile, üzerinde tartışmaksızın, gönül huzuruyla kabul ederler ve o yasaklardan uzak durmaya çalışırlar. Altın veya gümüş kullanımı, israfı önlemek veya piyasada tedâvüldeki parayı azaltmaya engel olmak için yahut daha başka sebeplerle yasaklanmış olabilir. Bunların hiçbiri bir müslüman için önemli değildir. Onun için önemli olan, altın veya gümüş kullanmayı Allah'ın ve Resûlü'nün yasaklamış olmasıdır. Altın ve gümüş kullanmanın yasak oluşu, 1799-1801 numaralı hadislerde ele alınacaktır.

Her konuda olduğu gibi, özellikle sağlığı ilgilendiren bazı zaruretler sebebiyle bu yasak kalkabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İpekli elbise giymek, altın ve gümüş takı takmak müslüman erkeklere haram, fakat hanımlara helâldir.
2. Altın ve gümüş kaplarla bir şey yemek, içmek, erkek ve kadın herkese haramdır.
3. Kâfirler Allah'ı tanımadıkları ve O'nun buyruklarına karşı geldikleri için âhirette bu nimetleri kullanamayacaklar; ama müslümanlar, Allah'ın yasaklarına saygılı oldukları için bu nimetlerden âhirette faydalanacaklardır.

???? ??????

117- ??? ??????? ????? ??????

????? ?????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?? ??? ?????? ???? ???? ?????? ??? ??????

GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ

BEYAZ RENK ELBİSE GİYMENİN MÜSTEHABLIĞI,
KIRMIZI, YEŞİL, SARI VE SİYAH RENK İLE, İPEK DIŞINDA
PAMUK, KETEN, KIL, YÜN VE BAŞKA BİR MADDEDEN YAPILAN
ELBİSELERİN GİYİLMESİNDE BİR SAKINCA OLMADIĞI

Âyetler

??? ????? ????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ????????????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????????? ????????????? [26]

1. "Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır."

A'raf sûresi (7), 26

Cenâb-ı Hak, Âdem ile Havva'yı cennetten yer yüzüne çıplak olarak indirdi. Her doğan çocuk da dünyaya çıplak olarak gelir. Allah Teâlâ, insanlara giyinip kuşanıp süslenecek elbiseler ihsan etti. Böylece insanlar elbise sayesinde hem soğuk ve sıcaktan hem de çıplaklığın getireceği kötülüklerden

korunmaya, başkalarının görmesi câiz olmayan yerlerini örtmeye, hatta süslenmeye imkân buldular. Giyinmek, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren medenî olmanın bir gereği sayıldı. Âyet-i kerîmedeki '**takvâ elbisesi**'nden maksat, Allah'a karşı saygı ve sevgi duyma, hayâ hissine sahip olma, maddî, mânevî her çeşit ayıp ve çirkinlikten korunma halidir. Bu duygulara sahip olanlar hiçbir imkân bulamasalar dahi, örtülmesi zaruri olan yerlerini mutlaka örterler. Fakat takvâ duygusuna sahip olmayanlar, Allah'ın emir ve yasaklarına gerektiği şekil ve ölçüde saygı göstermeyenler ne kadar giyinseler bile günahlara dalmaktan kurtulamazlar. Allah'a saygılı olanlar elbisenin ayıpları ve örtülmesi emredilen yerleri kapatmanın aracı olduğunu bilirler. Güzelce giyinmenin göze ve gönle hoş gelmeyen çirkinliklerden, maddî manevî hastalıklardan insanı koruduğunu, düşmandan sakınmanın, kötü bakışlara hedef olmaktan kurtulmanın vasıtası olduğunu da idrak ederler. Onlar, giyinip kapanmanın şehvetin uyanmasını veya nefretin ayaklanmasını önlediğini düşünme gücüne sahiptirler. Bütün ilâhî dinler bu hedefleri gerçekleştirmek için inananlara örtünmeyi emreder. Peygamberleri ve onlarla birlikte dinleri insanlara gönderen Cenâb-ı Hak, elbiseyi kibrin, gururun, şehvetin ve servetin, başkalarına üstünlük taslamanın vasıtası olarak kullanmayı da ayıplar ve yasaklar. Anılan yanlışlara düşmemek ise takvâ ehli iyi bir mü'min olmak sayesinde gerçekleşebilir. İşte bu sebeple, âyet-i kerîmede vücudumuza giymemiz gereken elbise ile kalbimize giydirmemiz gereken takvâ elbisesi bir arada anılmıştır.

???????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????????? [81]

2. "Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta koruyacak zırhlar yarattı."

Nahl sûresi (l6), 81

Elbisenin yaratılışındaki hikmetlerden biri de, insanı sıcak ve soğuktan korumasıdır. Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmede elbisenin sıcaktan koruma özelliğini belirterek, dolayısıyla soğuktan koruma özelliğini de kastetmiştir. Çünkü soğuktan korunmak sıcaktan korunmaktan daha önceliklidir. Fakat sıcak bir iklimde yaşayan insanlar için sıcaktan korunmak daha önemlidir.

Savaş, insanın hayatını tehdit eden unsurların başında gelir. Bu sebeple savaşta kişinin canını koruması ve bunun için gerekli tedbirleri alması önemli görevleri arasında yer alır. Allah Teâlâ, savaş anında düşmanın silahlarına karşı korunmaları için insanlara zırh, kalkan veya bugünün silahlarına karşı korunmak üzere geliştirilmiş çeşitli vasıtalar ihsan etmiştir. Bunların keşif ve icadını nasip eden Cenab-ı Hak'tır. Müslümanlar, düşmana karşı yapacakları cihadda bu yöndeki en ileri teknolojiyi geliştirip kullanmak zorundadırlar. Aksi takdirde, düşmana karşı tedbirsiz hareket etmiş olurlar ki, bu dinimizde câiz görülmemiştir. Soğuktan ve sıcaktan korunmak nasıl bir zaruretse, savaş anında düşmandan korunmak da aynı şekilde bir zarurettir.

Hadisler

780- ??? ???? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: ????????? ???? ?????????? ????????? ? ????????? ??? ?????? ?????????? ? ?????????? ????? ??????????? » ????? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? ????.

780. İbni Abbâs *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Beyaz renk elbiseler giyiniz; çünkü elbiselerinizin hayırlısı beyaz olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."

Ebû Dâvûd, Tıb 14, Libâs 1;Tirmizî, Cenâiz 18, Edeb 46. Ayrıca bk. Nesâî, Ce nâiz 38, Zînet 97; İbni Mâce, Cenâiz 12, Libâs 5

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

781- ??? ???????? ???? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????? ????????? ? ??????? ??????? ???????? ? ?????????? ????? ??????????? » ????? ??????? ? ??????? ???? : ???? ???? .

781. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Beyaz renk elbise giyiniz. Çünkü beyaz daha temiz ve daha hoş görünümlüdür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."

Nesâî, Cenâiz 38, Zînet 97; Hâkim, *Müstedrek* IV,185. Ayrıca bk.Tirmizî, Edeb 46; İbni Mâce, Libâs 5

Açıklamalar

Bütün ilâhî dinler gibi İslâm'ın da elbise ile örtünme ve giyinmeyi emredip kişiyi maddî ve mânevî açıdan dış çevreye karşı korumayı hedeflediğini yukarıda âyetleri açıklarken belirtmeye çalıştık. Bunun yanında dinimizin her konuda olduğu gibi, giyim kuşamda da en iyiyi ve en güzeli aradığı, maddî ve manevî temizlikle birlikte estetiğe büyük önem verdiği gözardı edilemez. Peygamber Efendimiz bazan ashâbın erkek ve kadınlarının giysi diktikleri kumaşların cinsine, elbiselerin şekline ve rengine, giyim kuşam tarzına müdahale ederdi. Böyle hareket etmesinin sebebi, toplumu birtakım yanlış yönelişlerden, çirkin davranışlardan, gayri müslimlere benzemekten sakındırmak, zevk-i selîme uygun olmayan görünümlerden korumak ve bunların yaygınlık kazanmasını önlemekti.

Peygamber Efendimiz giyim kuşamda bazı renkleri daha çok tercih etmiş, hem kendisi elbiselerini bu renklerden seçmiş hem de ashâb-ı kirâma tavsiye etmiştir. Beyaz, tercih ettiği renklerin başında gelir. Bu tercihin sebebi, beyaz rengin hadîs-i şerîfte de belirtildiği gibi daha temiz ve daha hoş bir görünümde olmasıdır. Müslüman, dış görünüşüyle de başkalarına örnek olmalıdır. **"Düzgün bir kıyafet iyi bir tavsiye mektubudur"** sözü ne kadar yerindedir. Beyaz renk, iç temizliğine, hilekârlık, insanları aldatma, düşmanlık hissi ve kötü ahlâkın her çeşidinden uzak durmaya bir işaret sayılır. Beyaz, bir bakıma fıtratı, insanın bütün günahlardan arınmış olarak yaratılışını temsil eder. Zira İslâm dini, hıristiyanlığın aksine, doğan her çocuğun tertemiz, bütün kötülüklerden, çirkinliklerden uzak bir şekilde dünyaya geldiğini kabul eder. Oysa hıristiyanlar, doğan her çocuğun günahkâr olarak doğduğu bâtıl inancına sahiptirler.

Beyaz renk, üzerindeki her çeşit kiri ve pisi başka renklerin hepsinden daha çok ve daha çabuk belli edip gösterdiği için, daha sık yıkama ve giysi değiştirme ihtiyacı hissettirir. Bu ise temizliğin sürekli olmasını sağlar. Çünkü elbisesi kirlenen insan, onu çıkarıp değiştirirken kendi vücudunun da kirlendiğini düşünerek yıkanma ihtiyacı hisseder; böylece beden temizliğini sağlamış ve sıhhatine dikkat etmiş olur. Beden temizliğinin insanı iç temizliğine yani gönül ve

kalp temizliğine sevkedeceği umulur. Bu sebeple dinimiz, dış dünyamızın temizliği kadar belki ondan daha çok ve daha önemle iç dünyamızın temizliğiyle ilgilenir ve her ikisini birlikte geliştirmemizi ister. Kur'ân-ı Kerîm:**"Sadece Rabbini büyük tanı elbiseni tertemiz tut"** [Müddessir sûresi (74), 3-4] buyurarak bunu vurgular.

Beyaz elbise giymek, kibir, gurur ve kendini beğenmişlikten uzak durmanın, alçak gönüllü ve tevâzu sahibi olmanın da bir belirtisi sayılır. Çünkü beyaz rengin gösterişli ve başkalarını kıskandırıcı bir yönü yoktur. Renklerin, insanın rûhî yapısı ve kişiliğiyle ilgisi olduğu modern bilimin de kabul ettiği bir gerçektir. Suç ve suçluyu inceleyen bir bilim dalı olan kriminoloji, kişilerin hangi renklerden hoşlandığını, hangi tip ve renk elbiseler giydiğini de araştırır. Çünkü bunlar, kişilik hakkında ipucu veren unsurlardır.

Beyaz renkli kefenin tavsiye edilmiş olması, İslâm fitratı üzere tertemiz doğan insanın, yine bu fitrat üzere tevhîd inancıyla Allah'a kavuşmasını temenni anlamı taşımaktadır. Ölen kimse meleklerle ilk defa bu temiz elbise ile karşılaşmış olur. Öte yandan hac esnasında Arafat'ta bütün hacıların beyaz ihrama girmesi, kıyamet günü dirilişten sonra Allah'ın huzurunda aynı giysiler içinde toplanılacağının âdeta temsîlî bir anlatımıdır.

Çoğu kere âlimlerin ders meclislerinde, imamların cemaatin huzurunda, mânevî liderlerin halkın arasında beyaz elbise giymeleri, Peygamberimiz'in bu tavsiyesi sebebiyle olsa gerektir.

Peygamber Efendimiz'in sadece beyaz giymeyi emretmediğini, ancak beyazı özenle tavsiye ettiğini, başka renkleri de hem giydiğini hem giyilmesini meşrû gördüğünü daha sonra gelen hadislerden öğreneceğiz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz beyaz elbise giymiş ve beyaz giyilmesini tavsiye etmiştir.
2. Beyaz renk dış temizliği yansıtması yanında iç temizliğinin de belirtisi sayılır.
3. Müslüman dış görünümüyle başkalarına itimat telkin etmelidir.
4. Elbise, temizlik ve zerâfeti yansıttığı kadar tevâzu ve vakarı da yansıtmalıdır.
5. Resûl-i Ekrem kefenlerin beyaz renkli olmasını tavsiye etmiştir.
6. Özellikle sıcak iklim kuşağında bulunan ülkelerde ve yaz mevsiminde beyaz elbiseler giymek sıhhî açıdan da büyük önem arzeder.

782- ??? ??????? ???? ?????? ??? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?? ??????? ??????? ?? ??????? ??????? ????? ???????? ?????? . ??????? ???? .

782. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orta boylu idi. Ben onu kırmızı bir elbise içinde gördüm; hayatımda Resûl-i Ekrem'den daha güzel hiçbir şey görmedim.

Buhârî, Menâkıb 23, Libâs 35; Müslim, Fezâil 91. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 59

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'in ahlâkını olduğu gibi, mübarek cismini, giyim kuşamını da ayrıntı sayılabilecek bilgilere varıncaya kadar bize anlatmışlar, tanıtmışlar ve hiçbir şeyi eksik bırakmamaya özen göstermişlerdir. Bu konudaki pek çok rivayet hadis kitaplarımızın ilgili bahisleriyle müstakil şemâil eserlerinde yer alır.

Hadis şârihlerinin pek çoğu, Peygamber Efendimiz'in giydiği kırmızı renkteki elbisenin sırf kırmızı olmadığı görüşündedirler. Çünkü sırf kırmızı renkten elbise giyilmesini Peygamberimiz'in uygun görmediği konusunda rivayetler vardır. Bu sebeple "kırmızı" diye nitelenen elbisenin kumaşının dokumasında yeşil, beyaz veya başka renkte çizgiler olduğu ifade edilir. Özellikle Hanefi mezhebi imamları sırf kırmızı renk elbise giymenin câiz olmadığı kanaatindedirler.

Bu sebeple onlar hadislerde kırmızı diye anılan elbiseleri "çizgili kırmızı" şeklinde yorumlarlar; kırmızı rengin giyilmiş olduğundan bahseden rivayetleri de "yasaklanmasından önce giyildiği" tarzında anlarlar. Ancak Hanefiler kırmızı elbise giymenin haram değil, mekruh olduğunu da özellikle belirtirler. Buna karşılık, Şâfî mezhebinin görüşü kırmızı elbise giyilmesinin câiz olduğu yönündedir. Onlar bu hükme varırken, rivayetlerin zâhiri kendileri için delil teşkil eder. Gerçekten, sırf kırmızı rengin hoş bir görünüm sergilemediği, kanı çağrıştırdığı için de merhamet ve şefkat hissine aykırı düştüğü kabul edilir. Kırmızı giymeye düşkün olanların çoğunlukla gaddar, merhamet duygusundan yoksun kimseler olduğu söylenir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz aşırı uzun ve kısa değil, orta boylu idi.
2. Peygamberimiz çeşitli renkte elbiseler giymiştir. Kırmızı elbise giydiği de olmuştur. Daha sonraları sırf kırmızı giyilmesini uygun görmediği bazı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Ancak çizgili kırmızı elbiseler giydiği kesindir.
3. Hanefî mezhebi imamları katıksız kırmızı renkten ibaret elbise giymeyi mekruh kabul ederken, Şâfî mezhebi imamları bunu câiz görürler.

783- ??? ??? ?????????? ????? ??? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??? : ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ?? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????????? ? ?????? ??????? ???????? ? ???????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ? ???????? ??????? ???? ??????? ???????? ? ?????????? ????????? ?????? ? ?????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ? ????? ???????? ?????????: ????? ???? ????????? ? ???? ??? ???????? . ????? ???????? ???? ???????? ? ?????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ??? ???????. ??????? ???? . «??????????» ???? ?????? ?????

????????? .

783. Ebû Cuhayfe Vehb İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Mekke'de Ebtah denilen yerde deriden yapılmış kırmızı çadırında gördüm. Bilâl, elinde Resûl-i Ekrem'in abdest aldığı su kabı ile çadırdan çıktı. Sahâbîlerden bazısı o su ile vücudunu ıslatıyor, bazısı da avuçla alıyorlardı. O esnada Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* üzerinde kırmızı bir elbise ile dışarı çıktı. Bembeyaz baldırları hâlâ gözümün önündedir. Sonra abdest aldı; Bilâl ezan okudu; ben de şuraya ve şuraya, yani sağa ve sola dönerken, Bilâl'in ağzını takip etmeye başladım: Hayye 'ale's-salâh, hayye 'ale'l-felâh diyordu. Sonra Resûl-i Ekrem'in önüne sütre olarak ucu sivri demirli bir asâ dikildi. Peygamberimiz öne geçip namaz kıldırdı. Sütrenin önünden köpek ve eşek geçiyordu da onların geçmesine engel olunmuyordu.

Buhârî, Salât 17; Müslim, Salât 249. Ayrıca bk. Buhârî, Vüdû 40, Libâs 42; Ebû Dâvûd, Salât 34

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'e ait bir olayı anlatırlarken çoğu kere olayın geçtiği yer, cereyan ediş şekli ve olayın kahramanlarından bahsetmeyi ihmal etmemişlerdir. Ebû Cuhayfe'nin rivayetinde buna bir kere daha şahit olmaktayız. Hadisimizin gösterilen kaynaklarına baktığımızda bazı rivayet farklılıkları varsa da bunlar esasla ilgili olmayıp, ya rivayetin geçtiği konu ile alâkalı yönünün öne çıkarılmasından ya da mâna ile rivâayetin karakterinden kaynaklanmaktadır.

Rivayette adı geçen Ebtah, Mina'ya yakın bir yerin adı olup, Bathâ diye de anılır. Geçici olarak konaklanılacak yerde çadır kurmak Arapların en yaygın geleneklerindendi. Çadır deriden veya hayvanların kıl ve yünlerinden örülen çul çuval benzeri maddelerden yapılırdı. Çıktığı gazvelerde, yolculuklarda ve hacda Peygamberimiz için çadır kurulmuştur. Günümüz şartlarında dahi çadır geleneği seyyar ordu birlikleri başta olmak üzere, konar göçer göçebe toplumlar için vazgeçilmez meskenlerin başında gelir. Hz. Peygamber için kurulan deri çadırın ve giydiği elbisenin kırmızı olduğu özellikle belirtilmiştir. Bu durum, kırmızı rengin hem eşya hem de giyeceklerde kullanıldığının bir kanıtıdır. Ayrıca insanın giyecekleri başta olmak üzere kullandığı eşyalarla kişiliği arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmek istendiğini görmekteyiz. Sahâbîlerin Efendimiz'in abdest suyunu kapışmaları, adına "teberrük" denilen, Resûl-i Ekrem'in kullandığı bir şeyden yararlanmak veya ona dokunmak ya da görmek suretiyle bereket umma sebebiyledir. Bunun yasaklanmadığını ve sahâbe zamanından günümüze kadar devam edip gelen bir âdet olduğunu görmekteyiz. Bu sebeple, Peygamberimiz'in kullandığı birtakım eşyalar, mübarek sakalını tıraş ettiğinde ashâbın ondan aldığı teller asırlardır korunagelmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kırmızı renk elbise giymek ve eşya kullanmak câizdir.
2. Hz. Peygamber'in ve salih kimselerin eşyalarıyla teberrük câizdir.
3. Açık alanlarda namaz kılınırken, namaz kılanın önüne sütre dikmesi sünnettir.
4. Namaz kılanın sütresinin önünden insan ve hayvanların geçmesi namaza engel olmaz.
5. Erkeklerin dizden aşağısı avret değildir.
6. Sefer esnasında namaz için ezan okunur.
7. Ezan okurken müezzinin "hayye 'ale's-salâh ve hayye 'ale'l-felâh" larda sağa sola dönmesi sünnettir.

784- ??? ??? ?????? ??????? ????????????? ???? ?????? ??? ??? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????? ?????????? . ????? ???? ???? ? ???????? ?????????? ????? .

784. Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i üzerinde iki yeşil elbise ile gördüm.

Ebû Dâvûd, Libâs 19; Tirmizî, Edeb 48

Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî

Ebû Rimse sahâbîdir. Babası ile birlikte Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelip müslüman olmuştu. Adından çok künyesiyle tanınır. Adı konusunda pek çok ihtilaf vardır. Ancak Rifâa İbni Yesribî adının daha çok tercih edildiğini görüyoruz. Hayatıyla ilgili yeterli bilgiye kaynaklarda yer verilmeyen Ebû Rimse, İfrîkîye'de (Tunus'ta) vefat etti. Onun rivayetleri Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde yer alır. Nevevî'nin, Ebû Rimse'den Riyâzü's-sâlihîn'e aldığı tek rivayet bu hadistir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yeşil renk, Peygamber Efendimiz'in sevdiği, giydiği ve tavsiye ettiği renklerdendir. Cennet ehlinin giysilerinin çoğunun yeşil renkte olduğu kabul edilir. Kurân-ı Kerîm'in çeşitli âyetleri de buna delil gösterilir:

"İnce ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler" [Kehf sûresi (18), 31]; **"Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır"** [İnsan sûresi (76), 21] âyetleri bunun örnekleridir. Ancak bu âyet ve hadislere, cennet ehlinin çoğunluğunun giysilerinin yeşil renkte olduğu hükmüne bakarak bu rengi kutsal kabul etmek veya giyilmesinin zarurî olduğunu iddia etmek söz konusu değildir. Kullanılması yasaklanmamış herhangi bir elbise veya herhangi bir renk gibi yeşil elbise giymek de mübahtır. Peygamberimiz sevdiği ve giydiği için bu rengi tercih etmek ise, güzel bir davranış olur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in giydikleri iki elbiseden maksat, izâr ve ridâ denilen bir çeşit pantolon ve ceket veya palto gibi alt ve üst giysileridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeşil elbise giymek mübahtır.

2. Peygamberimizin alt ve üst ayrı olmak üzere iki parça elbise giydiği de olmuştur.

785- ??? ???? ???? ?????? ??? ? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? ??????? . ????? ???? .

785. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke'nin feth edildiği gün başında siyah bir sarıkla Mekke'ye girdi.

Müslim, Hac 451. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 21; Tirmizî, Libâs 11; Nesâî, Menâsik 107, Zînet 109; İbni Mâce, Libâs 14

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

786- ??? ??? ???? ???? ?? ???????? ???? ?????? ??? ??? : ????? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????????? ??? ??????? ???????? ?????? ??????? . ???? ???? .

??? ?????? ?? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ? ????????? ???????? ???????? .

786. Ebû Saîd Amr İbni Hureys *radıyallahu anh* şöyle der:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in başında siyah bir sarık, sarığın iki ucunu omuzları arasına sarkıtmış hâli hâlâ gözümün önündedir.

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başında siyah bir sarık olduğu halde halka hutbe okudu.

Müslim, Hac 452-453. Ayrıca bk. 785 no'lu hadisin kaynakları.

Ebû Saîd Amr İbni Hureys

Çocuk yaştaki sahâbîlerden olup, Resûl-i Ekrem vefat ettiğinde 12 yaşında idi. Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları koluna mensuptur. Bedir Gazvesi'nin yapıldığı sene annesi onu Peygamber Efendimiz'e getirip dua etmesini istemişti. Efendimiz Amr'ın başını okşayıp rızkının bol, kendisinin zengin ve alış verişinin bereketli olması için dua etti. Bir rivayete göre onu Resûl-i Ekrem'e getiren annesi değil babasıydı. Ebû Saîd ashâbın önde gelen zenginleri arasında yer aldı. Daha sonra Kûfe'ye yerleşti ve orada ev yaptıran ilk Kureyş'li Amr İbni Hureys oldu. Peygamberimiz'den 18 hadis rivayet etti. Onun rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'de yer alır.

Ebû Saîd Amr İbni Hureys 85 (704) senesinde Kûfe'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in fetih günü Mekke'ye başında hangi kıyafetle girdiği konusunda iki ayrı rivayet vardır. Bunlardan biri başında demirden bir miğferle girdiği yönündeki rivayet, diğeri de şu anda açıklamaya çalıştığımız başında siyah bir sarıkla girdiğini belirten rivayettir. Her iki rivayetin sahih olduğunu göz önüne alan âlimlerden bir kısmı, baştaki sarığın miğfer gibi olduğunu söyleyerek rivayetlerin arasını bulmaya çalışırlar. Kâdî İyâz ise iki rivayetin arasını şöyle bulur: Hz. Peygamber Mekke'ye miğferle girmiş, sonra onu çıkararak başına siyah sarık sarmıştır. Çünkü Peygamberimiz başında siyah bir sarık olduğu halde insanlara hitap etmiştir. Bu konuşma, fethin gerçekleşmesinden sonradır. O halde her iki rivayet sahihtir. Konunun, üzerinde bu kadar durulacak derecede önemli olup olmadığı akla gelebilir. Hadis şârihleri konu üzerinde bir kitapçık yazacak kadar durmuşlardır. Çünkü rivayetlerin biri Mekke'nin savaşla fethedildiğine, diğeri ise sulh yolu ile fethedildiğine delil getirilmiştir. Zira ordu komutanının bir yere hangi kıyafetle girdiğinin görülmesi ve bilinmesi, geliş niyeti ve maksadı hakkında hüküm vermemize yeterli sebep teşkil eder. Giyilen kıyafetin bu yönden de değer ifade ettiğini unutmamak gerekir. Bilindiği gibi miğfer harp kıyafetidir; sarık ise sulh zamanında giyilir.

Peygamber Efendimiz hutbe okurlarken çok kere beyaz giyinmiş, beyaz sarık sarmış ve beyazı tercih etmişse de, bu ve benzer rivayetlerden öğrendiğimiz gibi siyah giydiği ve siyah sarık sardığı da olmuştur. Özellikle düşmana karşı zafer kazanılması esnasında siyah sarık sarmanın müstehap olduğu bir çok âlim tarafından ifade edilir. Onların bu görüşlerine delil teşkil eden rivayetler açıklamaya çalıştığımız bu ve benzeri diğer hadislerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Siyah renk elbise giyinmek ve siyah sarık sarmak câizdir.

2. Harp ve sulh kıyafetleri farklılık arzeder.

3. İslâm âlimleri, düşman karşısında zafer elde etme anında siyah sarık sarılmasını müstehap görmüşlerdir.

787- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ????????? ???? ?????????? ???? ???????? ? ?????? ????? ??????? ???? ???????? . ????? ???? .

« ????????????? » ????? ????? ????? ??? ????? ????????? : ????? ??????? ???? ??????? : ???????? ???????? « ?????????? » : ??????? .

787. *Âişe radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, pamuktan mâmûl üç parça beyaz Sehûliyye bezi ile kefenlendi. Bu üç parça arasında gömlek ve sarık yoktu.

Buhârî, Cenâiz 19, 24; Müslim, Cenâiz 45. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 39

Açıklamalar

Kefen ölüye ait bir elbisedir. Bu sebeple kefenle ilgili bir çok ayrıntı hadis ve fıkıh kitaplarımızda yer alır. Peygamber Efendimiz'in kaç parçadan ibaret kefene sarıldığı konusunda değişik rivayetler bulunmaktadır. Muhaddisler, bu rivayetlerin en sahih olanının açıklamaya çalıştığımız Hz. Âişe hadisi olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, Peygamberimiz'in sarıldığı kefen bezinin pamuktan imâl edilmiş ve beyaz renkli olduğunda, üç parçadan ibaret bulunduğunda ittifak vardır. Hadiste adı geçen Sehûliye, Yemen'de bir köyün adı olup, pamuklu kumaşları ile meşhurdur. Hatta bundan dolayı olmalıdır ki, Arapça lugat kitaplarında kelimenin beyaz pamuklu kumaş anlamına geldiğinden bahsedilir. Bu rivayetten hareketle Hanefi fakihleri, erkekler için sünnet olan kefenin üç parça bezden yapılması gerektiği görüşündedirler. Onlar, bu üç parçayı izâr, kamîs ve lifâfe diye adlandırırlar. Ancak gömlek anlamına gelen "kamîs" adlandırması bu hadise aykırı düşmektedir. Fakat bu hadis dışındaki bazı rivâyetlerde Resûl-i Ekrem'in kefenlendiği üç parça arasında "kamîs" anıldığı için, bu adlandırmada bir sakınca görmemiş olmalıdırlar (Bazı deliller için bkz. Ali el-Kârî, *el-Mirkât*, II, 119-120). Kefenin kısımlarını adlandırma konusunda İmam Şâfî ile Ahmed İbni Hanbel ise sadece bu hadisin lafzı ile amel etmişlerdir. Ölen kimseyi kefenlemenin vâcip olduğu konusunda bütün mezhep imamlarının icmâı vardır. Renkli kumaşlardan kefen yapmanın mekruh olduğu hususunda da âlimlerimiz arasında görüş birliği bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz üç ayrı parçadan oluşan kefene sarılmıştır.
2. Müslümanların ölülerini kefenlemek vâciptir.
3. Kefenin beyaz renkte olması müstehaptır.
4. Beyazın dışında renkli kumaştan kefen yapılması mekruhtur.

788- ????? ???? : ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ????????? ?????? ????????? ??? ?????? ????? ???? ???? .

« ??????? » ???? ????? : ??? ????? . « ??????????? » ???????? ??????? : ?? ???? ??? ????? ????? ?????? ? ????? ??????????? .

788. Yine *Âişe radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sabah, üzerinde deve semerlerinin resimleri bulunan siyah kıldan dokunmuş desenli bir elbise olduğu halde evden dışarı çıktı.

Müslim, Libâs 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 5; Tirmizî, Edeb 49

Açıklamalar

Hz.Peygamber'in hayatının hemen her alanı gibi giyim kuşamı da başta hanımları olmak üzere, sahâbîler ve bütün müslümanlar için ilgi konusu olmuştur. Onun neleri giyip neleri giymediği, hangi çeşit giyecekleri tavsiye edip hangilerinden sakındırdığı üzerinde önemle durulduğunu görürüz. Çünkü giyeceklerimiz konusunda bir ölçü koyarken, Resûl-i Ekrem'in tavır ve davranışlarını ayrıntılarıyla bilmeye ihtiyaç vardır.

Peygamberimiz yün ve pamuktan mamul elbiseler giydiği gibi, kıldan yapılmış elbise de giymiştir. Bu durum, hem kıldan mamul elbise giymenin câizliğine hem de Efendimiz'in tevâzuuna delil sayılır. Her şeyin en azıyla elde edilmesi en kolay ve maddî değeri en düşük olanıyla iktifâ etmesi onun temel ahlâk prensiplerinden biriydi. Ümmetin bu konuda da Resûl-i Ekrem'i örnek alması gerekir. Bu hadis üzerinde cansız eşya resimleri bulunan elbiseleri giymenin bir sakıncası olmadığına delildir. Haram olan resim, ruh sahibi canlı varlıkların resmidir. Zira putlara tapan Arap toplumu, bu nevi suretleri tapınmak maksadıyla yapıyor ve onları kutsal sayıyordu. Böyle bir toplumda Hz.Peygamber'in bu çeşit resme müsamaha göstermesi söz konusu olamazdı. Çünkü her canlı sureti onlara bir putu veya tapınma duygusunu hatırlatıyordu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Pamuk ve yün gibi kıldan yapılmış elbise giymek câizdir.
1. Üzerinde cansız eşyanın resmi bulunan elbise giymek câizdir.
3. Siyah veya desenli elbiseler giymenin bir sakıncası yoktur.

789- ??? ?????????? ?? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ?? ????? ? ???? ?? : « ??????? ???? ? » ??? : ?????? ? ???????? ?? ????????? ?????? ??? ??????? ?? ?????? ????????? ?? ???? ??????????? ??????? ???? ?????????? ? ???????? ???????? ???????? ??????? ???? ????? ? ??? ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? ??? ???????????? ???? ???????? ????????? ? ???????? ?????????? ???????? ??????? ????? ????????? ??????? ????????? ???? : « ??????? ?????? ???????????? ??????????? » ???????? ?????????? . ????? ???? .

??? ?????? : ?????????? ??????? ????????? ??????? ???????????? .

??? ?????? : ????? ???? ?????? ???? ?? ???????? ??????? .

789. Mugîre İbni Şu''be *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gece Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yolculukta idim. Bana:

“– Yanında su var mı?” dedi. Ben:

– Evet, diye cevap verdim. Bunun üzerine devesinden inip yürüdü ve gecenin karanlığında gözden kayboldu. Sonra geldi. Ben tulumdan eline su döktüm; yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Kollarını yeninden çıkaramadı da cübbenin altından çıkarmak suretiyle yıkadı ve başını meshetti. Ben mestlerini çıkarmak için elimi uzattım:

“– Onları bırak çünkü ben mestlerimi abdestli iken giydim” buyurdu ve üzerlerine meshetti.

Bir başka rivayette: “Üzerinde yenleri dar bir Şam cübbesi vardı” denilir (Nesâî, Tahâret 66) .

Başka bir rivayette ise: Bu olay Tebük Gazvesi’nde idi, denilmiştir (Nesâî, Tahâret 63).

Buhârî, Salât 7, Libâs 11, Rikak l4; Müslim, Tahâret 77. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 66

Açıklamalar

Mugîre İbni Şu‘be, Peygamberimiz’in sürekli hizmetinde bulunan sahâbîler arasında yer alır. Bu sebeple özel durumlarla ilgili bazı rivayetlerin ondan geldiğini görmek bizi şaşırtmamalıdır. Bu tür rivayetler, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in çeşitli davranışlarında riâyet ettiği edebi, bu yönde caiz olan ve olmayan davranışları bize öğretmesi açısından önem taşır. Meselâ, gece vakti ve kimsenin olmadığı bir yerde de olsa, ihtiyacını gidermek için insanların gözünden uzak bir yere gitmenin gereğini, abdest alırken başkasının su döküvermesinde bir sakınca olmadığını ve savaş esnasında dar elbise giymenin bol elbise giymeye tercih edildiğini biz bu hadisten öğrenmekteyiz. Ayrıca, Peygamberimiz’in bir devlet reisi, harpte bir komutan olarak yanında kendisinin hizmetinde bulunacak bir kimsenin olmasına özen gösterdiğini benzer pek çok rivayetin yanında burada da görmekteyiz. Abdest alırken yıkanması gereken uzuvlardan herhangi birinin elbisenin darlığı veya başka bir sebeple ihmal edilmesinin câiz olmadığını, mestler üzerine meshetmenin Efendimiz’in sünnetlerinden olduğunu Mugîre hadisi bize hatırlatmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhtiyaç halinde dar elbise giymek ve yeni dar olan elbise giyilmişse kolları elbisenin içinden çıkarmak caizdir.
2. Mestler üzerine meshetmek Peygamberimiz’in sünnetidir.
3. İhtiyacını gidermek için kimsenin görmeyeceği bir yere gitmek müstehaptır.
4. Emir ve istekleri olmasa da büyüklere hizmet etmek caizdir.

118- ??? ??????? ??????

GÖMLEK GİYMEK

Hadis

790- ?? ????? ?????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ??????? ????????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? . ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? .

790. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in en sevdiği elbise gömlek idi.

Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27

Açıklamalar

Hadisteki elbise tabiri, keten, pamuk, yün, ipek, kürk, deri ve benzeri maddelerden yapılan her türlü giyeceği ifade eder. Giyecek kelimesi yerine yine Arapça asıllı bir kelime olan elbiseyi kullanmamız daha doğru olabilirdi. Ne var ki elbisenin bizde çağrıştırdığı mâna, gömlek ve benzeri giysileri kapsayıcı nitelikte değildir. Gömlek, pamuk ve keten gibi hafif, vücudu rahatsız etmeyen maddelerden yapılıp çoğunlukla elbisenin içine giyilir. Peygamber Efendimiz’in gömleği sevmesinin sebebi, hem tesettürü sağlama özelliğine sahip hem de eziyetsiz hafif bir giyecek olmasıdır. Ayrıca gömlek giymek tevâzu ve alçak gönüllü olma belirtisi sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gömlek, tesettürü temin eden giysilerden olup, Peygamberimiz tarafından hem giyilmiş hem de sevilmiştir.
2. Peygamberimiz’e uymak kasdıyla gömlek giymek ve gömleği sevmek sünnete uygun bir davranıştır.

119- ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????
???? ??????? ?????? ????? ??? ?? ??? ??? ???? ??????? ??????? ?? ??? ?????

GİYSİLERİN UZUNLUK VE KISALIĞI

GÖMLEĞİN YENİNİN, ELBİSENİN VE SARIĞIN UCUNUN UZUNLUĞU, BUNLARDAN HERHANGİ BİRİNİN KİBİR VE BÜYÜKLÜK TASLAMAK İÇİN UZATILMASININ HARAMLIĞI, BÖYLE BİR GAYE OLMADAN UZATILMASININ MEKRUHLUĞU

Hadisler

791- ?? ?????? ??? ????? ???????????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? . ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? .

791. Esmâ Binti Yezîd el-Ensâriye *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gömleğinin kolu bileğine kadardı.

Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27

Esmâ Binti Yezîd el-Ensâriye

Sahâbî hanımların önde gelenlerindendir. Ümmü Seleme künyesiyle anılır. Muâz İbni Cebel'in halasının kızıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den işittiği hadisleri, şahit olduğu birtakım olayları nakletmiş ve rivayetleri güvenilir hadis kitaplarının bir çoğunda yer almıştır. Ondan nakledilen hadislerden biri şöyledir: "Kim Allah rızası için bir mescid inşa ederse, Allah o kimse için cennette bir ev hazırlar" (Ahmed İbn Hanbel, Müsned, VI, 461). Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında Şehr İbni Havşeb, Mücâhid, İshâk İbni Râşid ve Mahmud İbni An gibi tâbiîler vardır. Esmâ Binti Yezîd, Yermûk Harbi'ne de iştirak etmiş ve bu harpte çadırının direğiyle rumlardan dokuz kişiyi öldürmüştü.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, sahâbe-i kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaşayış tarzındaki en küçük ayrıntılara bile dikkat etmiş, bu konudaki bilgi ve görgülerini kendilerinden sonraki nesillere aktarmayı ihmal etmemişlerdir. Onlar için Efendimiz'in gömleğinin veya cübbesinin kol uzunluğu bile bir ayrıntı değil, bilinmesi ve önemsenmesi gereken bir konudur. Nitekim İslâm âlimleri bu rivayetleri değerlendirirken gömleğin kolunun bileklere kadar, cübbe ve benzeri giysilerin kolunun da parmak uçlarına kadar uzatılmasında bir sakınca olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Bu yöndeki bir çok rivayet hadis kitaplarımızda yer almış ve fakihler de bu rivayetlerden istifade ile hükümler ortaya koymuşlardır (Rivâyetlerin bir bölümü için bk. Ali el-Kârî, *Mirkât,* VIII, 138-139).

Hadisi daha önce 520 numara ile de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Gömleğin kollarını bileklere kadar uzatmak sünnete uygundur.

2. Gömlek dışındaki giysilerin, cübbe ve benzerlerinin kollarını parmak uçlarına kadar uzatmak câizdir.

792- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? » ???? ???? ??? : ?????? ?????? ??? ?????? ????????? ???? ???? ????????????? ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ?????? ??????? ????????? ???????? ».

???? ??????? ? ???? ???? ???? .

792. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Taâlâ kibirlenip büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz." Bunun üzerine Ebû Bekir:

– Yâ Resûlallah! Dikkat etmediğimde benim de elbisemin eteği yerde sürünüyor, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "Şüphesiz sen bunu büyüklük taslamak için yapmıyorsun" buyurdular.

Buhârî, Libâs 2, Fezâilü's-sahâbe 5; Müslim, Libâs 43-44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25

794 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

793- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ??????? ?????? ????? ???????? ???? ???? ????? ???????? ?????? » ????? ???? .

793. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteklerini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz."

Buhârî, Libâs 1, 5; Müslim, Libâs 43 (Ayrıca bk. 617 numaralı hadisin kaynakları)

617 numara ile daha önce geçen bu hadis 794 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

794- ???? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???????? ???? ??????????? ???? ??????? ??? ??????? » ???? ??????? .

794. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Elbisenin topuklardan aşağı olan kısmı ateştedir."

Buhârî, Libâs 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Libâs 27

Açıklamalar

Her üç hadis kibir yani büyüklük taslamak, gururlanmak ve kendini beğenmek kasdıyla elbisenin eteğini haddinden fazla uzatıp yerde sürümenin yasaklandığı gerçeğini bize öğretmektedir. Bu konudaki rivayetler hadis kitaplarımızda daha geniş yer almakta ise de, onların ortak özelliği burada geçen hadislerden farklı değildir. Sayılan bu nitelikler, İslâm ahlâkında çirkin ve kötü diye nitelenen ve mutlaka düzeltilmesi gereken huylar cümlesindendir. Bunların dışa akseden birtakım görüntüleri vardır. İşte onlardan biri de elbisenin eteğini yerde sürüyerek ve başkalarını küçümseyerek yürümektir. Bu

rivâyetler, bir taraftan ferdin kendine çeki düzen vermesini ve kendisini başkalarından üstün görme gibi şahsiyet zaafını yansıtıcı hallere düşmemesini öğütlerken, diğer taraftan çirkin ve kötülüğe delâlet eden fizikî görünümlerle toplumu tedirgin etmemeyi sağlayıcı ve onlarda bu tür kişilere karşı kin ve nefret duygusunun, aşağılık kompleksinin gelişmesini önleyici niteliktedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ameller niyetlere göredir. Bu sebeple niyetlerin ihtilâfi, hükümlerin de ihtilâflı olması sonucunu doğurur.

2. İnsanlara karşı büyüklük taslama ve kendini beğenme duygusuyla elbisesinin eteklerini yerde sürünecek derecede uzatan kimse büyük günah işlemiş olur.

3. Kibir ve ucub, yani büyüklük taslama ve kendini beğenme, Allah'ın rahmetinden ve bağışlamasından mahrumiyete sebep olur.

4. Hz. Peygamber, elbisenin cehenneme gireceğinden bahsederek, sahibinin cehenneme gireceğini kinâye yoluyla anlatmıştır.

5. Efendimiz, elbisenin eteğini bir özür veya mazeret sebebiyle uzatmanın bu hükmün dışında olduğunu beyan ederek, kibir ve ucub maksadıyla uzatmanın yasak olduğunu ısrarla belirtmiştir.

795- ??? ??? ???? ??? ?????? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ?? ????????????? ??????? ?????? ?????????? ? ??? ???????? ???????? ? ???? ??????????? ? ??????? ??????? ?????? » ??? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? . ??? ???? ????? : ?????? ???????? ???? ???? ?? ???? ?????? ? ??? : « ????????? ? ????????? ??????????? ????????? ????????? ???????? » ???? ???? . ??? ?????? ?? : « ????????? ????????? » .

795. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üç sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onların yüzüne bakmaz ve kendilerini temize de çıkarmaz. Onlar için can yakıcı bir azâb vardır."

Hadisin râvisi diyor ki:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu sözünü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Ebû Zer :

– Ziyana uğradılar ve zarar ettiler; onlar kimlerdir yâ Resûlallah? dedi. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Elbisesinin eteğini yerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve ticaret malını yalan yere yeminle satmaya çalışan kimsedir."

Müslim'in bir başka rivayetinde: **"Kaftanını sürüyen"** denilmiştir. (Aynı numaralı hadisin, aynı yerde bir başka tarikidir)

Müslim, Îmân 171. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25; Nesâî, Büyû 5

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in birçok hadislerinde çeşitli insan tiplerine temas edildiğini görmekteyiz. Hadisimizde de üç ayrı insan tipinden, bu çeşit insanların oluşturduğu zümrelerden bahsedilmektedir. Allah'ın kıyamet gününde bir insanla konuşmaması, onun yüzüne bakmaması ve o kişiyi temize çıkarmaması en büyük mahrumiyettir. Böyle bir insan Allah'ın öfkesini, gazabını hak eder; cezaya çarptırılır; neticede cehenneme girmeye müstahak olur. Bu ise en kötü akibettir. **Allah'ın bir kimseyle konuşmamasının** anlamı, o kimseye yüz vermemesi, iyi insanlara gösterdiği kabulü ve hoşnutluğu ona göstermemesi, o kişiye fayda sağlayacak ve onu memnun edecek sözler söylememesidir.

Cenâb-ı Hakk'ın bir kimsenin yüzüne bakması, ona acıması, merhamet etmesi ve lutufkâr davranmasıdır. Bakmaması ise o kimseden yüz çevirmesi ve ona lutfuyla, merhametiyle muamele etmemesi, acımaması anlamını taşır. Allah'ın lutfundan, merhametinden ve acımasından mahrum kalmak, bir insanın karşılaşabileceği en büyük musibettir. Çünkü bunlardan mahrum kalanların yapabileceği hiçbir şey, başvuracağı hiçbir kapı yoktur.

Allah Teâlâ'nın bir kimseyi temize çıkarması, o kişiyi günah kirlerinden ve ceza görmesine sebep olacak her çeşit kötülüklerden arındırmasıdır. Cezâ günü diye de anılan kıyamet gününde bir insanın karşılaşabileceği en büyük mükâfât budur. Çünkü günah ve kötülüklerden arındırılmış bir insanın son ve ebedî mekânı cennettir. Kişinin Cenâb-ı Hak tarafından temize çıkarılmaması ise, sayılan bu güzelliklerden yoksun kalması anlamına gelir.

Neticede kıyamet gününde Allah'ın konuşmadığı, yüzüne bakmadığı ve temize çıkarmadığı kimseler acıklı, can yakıcı bir azâbı hak ederler. Bu azâbın çekileceği yer ise cehennemdir.

Peygamberimiz, bütün bu olumsuzlukları ve kötü neticeyi haber verip ashâbın ve ümmetin dikkatini çektikten sonra, bunlara muhatap olacak kimseleri saymıştır. Bunlardan birinci sınıfı teşkil edenler, yukarıdaki hadislerde kendilerinden yeterince söz ettiğimiz, başkalarına karşı büyüklük taslayarak, kendilerini beğenerek, elbiselerinin eteklerini yerde sürüyerek yürüyen kibirli kimselerdir. Kibir dinimizde büyük günahlardan kabul edilir ve kibirliler, Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok âyetinde kınanır. İkinci sınıfı oluşturanlar ise, yaptığı iyiliği başa kakan, verdiği şeyde gözü kalan, azı çok gören, cömertlikten nasibi olmayan, çok defa da cimri davrananlardır. Kur'ân-ı Kerim böylelerini de bize tanıtır ve onların davranışlarını şiddetle kınar, bu tür kötü huylardan uzak durmamızı öğütler. Cenâb-ı Hak bir âyet-i kerîmede şöyle buyurur: **"Ey inananlar! İnsanlara gösteriş için malını verip Allah'a ve ahiret gününe inanmayan adam gibi, başa kakmak ve eziyet etmekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın"** [Bakara suresi (2), 164]. Acıklı bir azâbı tadacak olan üçüncü gruptakiler, elindeki ticaret malını istediği fiyattan satabilmek için, malın alış fiyatını veya kalitesini yalan yere yemin ederek yüksek gösteren kimselerdir. Bunlar da alış verişte hile yapan, insanları böylece kandıran ve kul hakkına tecâvüz eden kişiler olarak kabul edilir. Böylece Allah ve Resûlünün şiddetle yasakladığı bir haramı işlemiş olurlar. Esasen yalan yere yemin etmek sadece burada değil her zaman haramdır. Fakat insanların yalan muameleleri çoğunlukla ticaret alanındadır. Ayrıca kul hakkının en çok söz konusu olduğu alanların başında alış veriş ilişkileri gelir; çünkü herkes çarşı ve pazardan bir şeyler almak zorundadır. Netice itibariyle her üç sınıf insanın işlediği günah kendi ihtiyarları ile ve hiçbir zaruret olmaksızın işlenen günahlardandır. Gerçekte hiçbir kimse işlediği bir günahtan dolayı mazur görülemez. Fakat bazı günahlar vardır ki kişinin sadece kendi şahsı ile sınırlıdır; başkalarının hukukuna tecâvüzü ihtiva etmeyebilir. Bu sebeple günahlar da derece derecedir.

Bu hadis 1592 numara ile bir kere daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibirlilik ve kendini beğenmişlik insanların sadece iç dünyalarında değil, davranışlarında, giyim kuşamlarında da kendini gösteren büyük günahlardandır. Elbiseyi eteği yerde sürünecek derecede uzatmak ve sürümek de bunun belirtilerinden biridir.

2. Yaptığı iyiliği başa kakmak, Allah'ın hoşnut olmadığı ve büyük günahlardan sayılan bir davranıştır. Bu davranışta insanlara karşı manevî bir işkence vardır.

3. Hangi sebeple olursa olsun yalan yere yemin etmek haram kılınmış olup büyük günahtır. Özellikle ticaret malını olduğundan daha kıymetli göstererek değerinin üstünde satmak amacıyla yapılan yeminler daha büyük bir günahtır. Çünkü burada kulların hakkına tecâvüz vardır.

4. Büyük günah işleyenler, bu günahların cezasını çekinceye kadar cehennemde kalırlar.

796- ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??????????? ?? ???????? ? ????????? ? ??????????? ? ??? ????? ????? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ?????????» ???? ??? ????? ????????? ??????? ???? .

796. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ'dan rivâyet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Uzatılabilecek elbiseler, izar, gömlek ve sarıktır. Kim bunlardan birini büyüklük taslayıp çalım satmak için uzatırsa, Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimseye bakmaz."

Ebû Dâvûd, Libâs 27; Nesâî, Zînet 104. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 9

Açıklamalar

İbni Ömer hadisi, daha önce aynı konuda geçen hadislerden farklı olarak iki konuya açıklık getirmektedir. Bunlardan birincisi, uzatılmasından söz edilen ve yerde sürünmesi yasaklanan giyeceklerin hangileri olduğuna açıklık getirmiş olmasıdır. Hadis metninde geçen "izâr" kelimesi, belden aşağı tutulan peştemal gibi giyeceklerin adıdır. Meselâ hacıların belden yukarı tutundukları ihram ridâ, belden aşağı tutundukları da izârdır. Esasen izâr, bedeni bürüyen çarşaf ve benzeri giysiler anlamında da kullanılmaktadır.

Açıklık getirilen ikinci konu ise, yasaklamanın, adı geçen giyecekleri uzatmanın kibir, büyüklük taslama, kendini beğenmişlik ve başkalarına çalım satma gayesine yönelik olması şartına bağlanmış bulunmasıdır. Şayet uzatma bu maksatlar dışında bir sebebe dayanıyorsa, o takdirde bunun haram olmadığı ve büyük günahlardan sayılmadığı ifade edilmiştir ki, yukarıda da buna temas etmiştik.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibirlenmek ve kendini beğenmek maksadıyla elbiseyi uzatıp eteğini yerde sürümek haramdır. Böyle yapan kimseye Allah Teâlâ kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmaz.

2. Bu maksatları taşımaksızın elbiseyi yerde sürünecek derecede uzatmak mekruh, bir özür ve mazeret sebebiyle uzatmak ise mübahtır.

797- ??? ??? ??????? ???? ?? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ??? ? ???? : ?? ??? ? ????? : ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ????: ?????? ????????? ?? ????? ?????? ??????????? ??? : «?? ????? ?????? ????????? ? ?????? ??????? ???????? ???????? ???? : ????????? ????? » ??? : ???? : ????? ???? ?????? ? ??? : «????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ????? ??????????? ???????? ????? ? ????? ????????? ???? ???? ??????????? ????????? ?? ? ?????? ????? ???????? ?????? ???? ????? ? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ?????? » ??? : ??? : ??????? ?????? . ??? : « ?? ????????? ?????? » ??? : ???? ?????? ?????? ????? ? ??? ????? ? ???? ????????? ???? ????? « ???? ????????? ???? ???????? ??????? ? ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????? ??? ???? ????????? . ?????? ??????? ???? ?????? ???????? ? ????? ????? ???? ???????? ? ??????? ???????? ???????? ?????????? ??? ????????? ?????? ?????? ?? ????? ????????? ? ??? ?????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ??? ????????? ??? ?????? ???? ? ????????? ????? ???? ????? » ???? ??? ???? ???????? ???????? ????? ? ???? ??????? : ????? ??? ???? .

797. Ebû Cürey Câbir İbni Süleym *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Fikirlerine insanların başvurduğu bir zat gördüm; onun her söylediğini kabul edip yerine getiriyorlardı.

– Bu zat kimdir? diye sordum.

– Allah'ın Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*dir, dediler. Ben iki defa:

– Aleyke's-selâm yâ Resûlallah=Sana selâm olsun ey Allah'ın Resûlü, dedim. Resûl-i Ekrem:

"– Aleyke's-selâm deme; aleyke's-selâm, ölülere verilen selâmdır. es-Selâmü aleyke=selâm sana olsun, de" buyurdu. Ben:

– Sen Allah'ın Resûlü müsün? diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"– Ben, sana bir sıkıntı ve darlık geldiği zaman dua ettiğinde senden o sıkıntı ve darlığı gideren, sana bir kıtlık yılı isâbet ettiğinde dua edince senin için mahsul bitiren, çölde veya sahrada deven kaybolduğu zaman dua edince deveni sana geri getiren O Allah'ın Resûlüyüm" buyurdu. Bunun üzerine ben:

– Bana tavsiyede bulunsanız, dedim. Hz. Peygamber:

"– Hiç kimseye sövme" buyurdu. Ben de ondan sonra ne hür ne köle hiçbir kimseye, ne deve ne koyun hiçbir hayvana sövmedim. Sonra tavsiyesine şöyle devam etti: **"Hiçbir iyiliği küçük görme; kardeşinle güler yüzlü bir vaziyette konuş; çünkü bu da bir iyiliktir. Elbisenin eteklerini dizinin aşağı tarafına kadar kaldır. Eğer bundan hoşlanmazsan topuklarına kadar indir. Fakat elbiseni yerde sürünecek kadar uzatma, çünkü bu kibirden ve kendini beğenmekten ileri gelir; Allah kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. Eğer bir kimse sana söver veya sende bulunduğunu bildiği bir şey sebebiyle seni ayıplarsa, sen o kişi hakkında bildiğin şeyler sebebiyle onu ayıplama. Onun bu davranışının vebâli kendine aittir."**

Ebû Dâvud, Libâs 24; Tirmizî, İsti'zân 27 (Tirmizî'nin rivayeti muhtasardır)

Ebû Cürey Câbir İbni Süleym

Câbir, sahâbe-i kirâmdan olup, Temîm kabilesinin Hüceymoğulları koluna mensuptur. Adının Süleym İbni Câbir olduğunu söyleyenler varsa da, İmâm Buhârî, Câbir İbni Süleym'in daha sahih olduğunu belirtmiştir. Ebû Cürey, kabilesinden bir heyetle birlikte Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelmişti. Kendisinin naklettiğine göre, üzerinde içinde kırmızı renklerin de yer aldığı, etekleri ayaklarının altına kadar uzanan, Bahreyn taraflarında imal edilen kumaştan yapılmış bir elbise bulunmaktaydı. Peygamber Efendimiz'e:

Yâ Resûlallah! Biz çölde yaşayan bir topluluğuz; Allah Teâlâ'nın bize hayır ve fayda vereceği bir şeyi tavsiye buyurup öğretseniz, temennisi üzerine yukarıdaki hadis vârid olmuştur. Peygamber Efendimiz'in giyimle ilgili tavsiyelerinin de burada yer almış olması muhtemelen onun giyim tarzıyla da ilgilenmesinden kaynaklanmış olabilir. Câbir İbni Süleym, Basra'ya yerleşen sahâbîlerden biridir. Onun rivâyet ettiği hadisler Sahîhayn'da yer almamıştır. Fakat Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde rivayetleri vardır. İbni Sîrin ve Ebû Temîme el-Hüceymî kendisinden hadis nakledenler arasındadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in ashâbının ona karşı olan saygısı ve sevgisi özellikle kendisine ilk defa gelenlerin dikkatini çekerdi. Böylece onlar da Resûl-i Ekrem'e karşı nasıl davranacaklarını öğrenip kendi memleketlerine dönerek, olup bitenleri onlara da anlatırlar, İslâm'ı kabul edenlere Peygamber'e saygının nasıl olması gerektiğini öğretirlerdi. Bu durum, Kur'an'ın öğretimi yanında Sünnet'in eğitiminin de yaygınlık kazanmasını sağladı. Bu sâyede ümmet, Efendimiz'e karşı olan saygıyı ve sevgiyi nesilden nesile aktardı. Bütün İslâm toplumlarında görülen Peygamber saygısı ve sevgisinin temelinde bu himmet ve gayretler vardır. Bu durum kıyamete kadar böyle devam edecek, aksi gayret ve teşebbüsler, tarih boyunca olduğu gibi her zaman sonuçsuz kalacaktır.

Sevgili Peygamberimiz, insanlardan birinin yanlışını gördüğü zaman onu düzeltir, doğrunun ne olduğunu belirtirdi. Ebû Cüreyy'in verdiği selâmın yanlış olduğunu söyledikten sonra ona doğrusunu da öğretmesi bunun misallerinden biridir. Peygamberimiz'in uygun görmediği bu selâm tarzı, muhtemelen Câhiliye döneminde ölülere verilen selam şekliydi. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz de müslüman mezarlığına girdiğinde "*es-selâmü aleyküm dâra kavmin mü'minîn*=selam üzerinize olsun ey mü'minler diyarı" şeklinde selâm vermişlerdir.

Peygamberimiz Allah'ın resûlü olduğunu anlatırken, Cenâb-ı Hakk'ın vasıflarından bir kısmını sayarak ve muhatap için en anlaşılır ve en çarpıcı olanlarını seçerek cevap vermiştir. Burada sayılanlar, yani bir insanın başına sıkıntı ve belâlar gelmesi, kıtlık isabet etmesi ve özellikle çölde yaşayan bir kimse için devesinin kaybolması herkesin sık sık karşılaştığı gerçeklerdir. İnsan bu gibi hallerde Allah'ı daha sık hatırlar ve daha bir inanarak O'na dua ve niyazda bulunur. Günümüz insanlarının bir çoğunun da Allah'ı daha bir sık hatırladığı ve daha içten O'na dua ve niyazda bulunduğu haller, bu sayılanlarla ya aynı ya da benzeri durumlardır. Gerçekte ise iyi bir mü'min her an ve her durumda Allah'ı hiçbir şekilde aklından ve gönlünden çıkarmaz ve her zaman O'nu hatırlayıp anar.

Peygamberimiz'in tavsiye isteyen Ebû Cüreyy'e ilk öğüdünün *"hiç kimseye sövmemesi"* yönünde olması da ayrıca dikkat çekicidir. Sövmek, bütün kötü sözleri ve hakaretleri kapsayıcı nitelikte bir tabir olup dinimizde haram kılınmıştır. Ayrıca haksız yere kendisine sövülen kimse, çok kere buna misliyle değil de haddi aşarak mukabelede bulunur; bunun sonucunda daha büyük olumsuzluklar ve arzu edilmeyen neticeler ortaya çıkabilir. Sövmek, dilin amellerinden biri olduğu için, diğer uzuvlarla işlenen günahlardan daha kolay ortaya çıkan ve insanın başına gelen bir çok belâ ve musibetin sebebi olan davranışların başında gelir. Bu sebeple olsa gerek ki, Efendimiz önce dile hâkimiyeti tavsiye buyurmuşlardır. Ebû Cürey, bu tavsiyeye hayatı boyunca hassasiyetle bağlı kalmış ve bunu iftiharla ifâde etmiştir. Çünkü Kur'an ve Sünnet'in emir ve yasakları hayata uygulanmak içindir.

Peygamber Efendimiz'in bu rivayette geçen diğer tavsiyeleri de genelde insanın ikili münasebetlerinde ve toplum içinde uyması gereken adâb-ı muâşeret kâideleriyle ilgilidir. Herhangi bir iyiliği az ve küçük de olsa hor görmemek, İslâm ahlâkının önemli düsturlarından biridir. Çünkü herkesin yapabileceği iyilik kendi gücü nisbetindedir.

İnsanlara karşı güleryüzlü ve tatlı dilli olmak da dinimizin önemli ahlâkî kuralları arasında yer alır. Müslüman olsun olmasın herkesi insan olarak görmek ve herkese insanca muamelede bulunmak temel ilkelerden biridir. Mü'min ve mü'min olmayan ayırımı dünyada kişilere uygulanacak hukûkî prensipler ve muâmelâtla alâkalıdır. Çünkü insanın doğumu, ölümü, evlenmesi, boşanması, çeşitli hukûkî statüleri inancıyla doğrudan alâkalıdır.

Peygamberimiz elbiselerin eteklerinin ayağın dizle topuk arasındaki kısmının yarısına kadar çekilmesini tesettüre uygun bulmuşlardır. Ancak bazı kimseler bu durumu bulundukları makam ve mevki sebebiyle uygun bulmayabilirler; işte o takdirde elbiselerin eteklerini topuklara kadar indirmekte bir sakınca olmadığına da işaret buyurmuşlardır.

İnsanlara sövmenin yasaklanmasından biraz önce bahsettik. Bir kimsenin bir başkasını onun hakkında bildiği birtakım günah ve çirkin davranışlar veya ırkından, renginden, annesi ve babasından dolayı kınayıp ayıplaması dinimizin yasakladığı ve haram kıldığı hususlardan bir diğeridir. Çünkü bu davranış insanlar arasındaki kardeşliği, dostluğu, beşerî ilişkileri zedeleyen, hatta bazan ortadan kaldıran, kin ve nefret tohumlarının ekilmesine sebep olan çirkin huylardandır. Bir insan böyle çirkin bir davranış sergilese bile, karşısındaki kişi ona aynı şekilde davranmayarak güzel ahlâk örneği göstermeli, dostlukların ortadan kalkmasını ve beşerî ilişkilerin kötüye gitmesini engellemelidir.

Bu şekilde davranmak bir fazilettir. Peygamber Efendimiz'in bir hadislerinde *"Bir kimse, din kardeşini işlediği bir günahtan dolayı ayıplayıp kınarsa, aynı işi kendisi yapmadan ölmez"* buyurmuşlardır (Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme 53). Bu nebevî uyarıyı bir hayat düsturu bilmeli ve yaşayışımızı dinimizin kuralları içinde sürdürmeye olabildiğince özen göstermeliyiz.

Bu hadisi 858 nolu rivayet olarak tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in emir ve yasaklarını, üzerinde tartışmadan yerine getirmek, iyi mü'min olmanın gereğidir.

2. Hz. Peygamber, ashâbını yanlışlar ve doğrular konusunda eğitmiştir. Toplum önderleri ve âlimler de insanları eğitip öğretmekle mükelleftirler.

3. Sövmek, küfür ve kötü söz söylemek, dinimizin haram kıldığı davranışlardandır.

4. Toplum içindeki davranışlarda ve insanlar arası ilişkilerde, İslâm'ın âdâb-ı muâşeret kaidelerine riayet etmek müslümanlar için önemli görevlerden biridir.

5. Giyim kuşamda gösterişe, kibir ve gurura, kendini beğenmeye delâlet eden şeylerden uzak durmak gerekir.

6. İnsanları açıktan işlemedikleri kusur ve hataları, kendilerinin seçmediği ırkları, renkleri veya anne ve babalarından dolayı kınayıp ayıplamak haram kılınmıştır.

798- ??? ??? ????? ??? ?????? ??? ? ??? : ????? ????? ???????? ???????? ????????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???????? » ?????? ?????????? ? ?? ???? ? ????: «????? ?????????? » ???? ?? ????? : ?? ???? ?????? . ????? ????????? ??? ?????????? ?? ?????? ??? ? ??? : « ???? ???? ??????? ??? ??????? ??????? ? ??? ?????? ?? ?????? ????? ????? ??????? » . ???? ??? ???? ???????? ??? ??? ???? .

798. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam, elbisesinin eteklerini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:

– **"Git abdest al!"** buyurdu. O da gidip abdest alıp geldi. Hz.Peygamber ona tekrar:

– **"Git abdest al!"** diye emretti. Bunun üzerine orada bulunanlardan bir kişi:

– Yâ Resûlallah! Niçin ona abdest almasını emrettiniz de sonra sustunuz? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

– **"O, elbisesini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Şüphesiz ki Allah, elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin namazını kabul etmez"** buyurdular.

Ebû Dâvûd, Libâs 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 83; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 379

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, ashâbının ibadetlerini ve davranışlarını takip eder, bunlardan düzeltilmesi gerekenleri düzeltir, zamanında gereken uyarıları yapardı. Onların gizli hallerini asla araştırmaz, ashabına da başkalarının gizli hallerini araştırmaya ve öğrenmeye çalışmamalarını tavsiye ederdi. Peygamberimiz'in, ashâbın hareket ve davranışlarından tasvip ettiği fiiller, sünnetin **takrîrî** kısmını oluşturur. Takrîrî sünnet de, tıpkı kavlî ve fiilî sünnet gibi İslâmî hükümlere kaynaklık vazifesi görür. Bu sebeple Hz.Peygamber'in tasvipleri de müslümanlar nezdinde büyük önem taşır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in elbisesinin eteklerini yerde sürüyerek namaz kılan kimseyi abdest almak üzere iki defa göndermesi, onun giyim tarzı sebebiyledir. Çünkü o zatın kıyafeti kibir ve kendini beğenme duygusunu ortaya koyuyordu. Abdest alıp temizlenmesi, bilerek veya bilmeyerek işlediği bu günahlara keffâret olacaktı. Peygamberimiz: *"Kul güzelce abdest aldığı takdirde Allah onun geçmiş günahlarını bağışlar"* buyurmuştur (İbni Hacer el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, I, 237). Efendimiz, o kişinin namazının Allah tarafından kabul edilmeyeceğini söylediği halde namazı tekrar etmesini istememiştir. Nitekim orada bulunan sahâbîlerin de dikkatini çeken bu hususu içlerinden biri Peygamberimiz'e: *"Niçin ona abdest almasını emrettiniz de sonra sustunuz?"* diye sorma ihtiyacını hissetmiştir. Çünkü onlar, Peygamberimiz o kişiye namazını tekrar etmesini de emreder diye bekliyorlardı. Oysa bundan anlaşılan şudur: Bir insan kibir, büyüklük taslama ve kendini beğenme duygusu içinde namaz kılarsa, bu namaz şeklen sahih olsa bile, kalbi ve gönlü manevî kirlerden arındırmaz; dolayısıyla Allah katında makbûl bir namaz olmaz. Yoksa şeklen kılınan namaz sahihtir. İbadette aslolan, şeklen sahih olması değil, Allah katında makbûl olmasıdır. Bunun için ibadetin zâhirî şartları kadar, bâtınî şartlarına da riayet etmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz sahâbîlerin beşerî ilişkileriyle olduğu kadaryaptıkları ibadetlerle de ilgilenmiş, tashihi gereken hususları bizzat kendileri düzeltmişlerdir.

2. Abdest almak ve bu yolla temizlenmek, birtakım günahlara keffârettir.

3. İbadetlerin Allah katında makbûliyeti için, zâhirî şartların yerine getirilmesi kadar, kalp ve gönülle ilgili olan bâtınî şartlara da riâyet etmek gerekir.

799- ??? ????? ?? ???? ??????????? ??? : ????????? ??? ???? ?????? ???? ?????????? ??? : ??? ???????? ?????? ?? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ???? ???? ???????????? ???? ?????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ? ???????? ?? ????? ? ?????? ???? ?????????? ?? ????? ??????? ??? ?????? ??????? ? ??????? ????? ?????? ???? ??? ?????????? ? ???? ?? ???? ?????????? : ??????? ?????????? ??? ???????? ? . ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ? ??????? ?????? ????? ??????? ?? ????????? ???? ??????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ?????? ???? ??????? : ???? ????????? ????? ?????????? ????? ??????? ? ?????? ????? ???????? ? ???? : ??????? ?????? . ?????? ???????? ??????????? ? ?????? ???? ??

??????? ? ???: ??? ??????? ???? ???? ?????? ??????? . ??????? ?????? ????? ???? : ??? ????? ???????? ?????? ? ?????????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ?????? ? ?? ????? ??? ???????? ???????? » ?????????? ???? ??????????? ????? ?????? ? ????? ???????? ?????? ??????? ????????? : ??????? ??????? ????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ????????? ????? : ????? ? ??? ??? ?????? ???????? ??? ????? ??????? ??????????? ??? ??????????? .

??? : ??????? ????? ?????? ????? ? ???? ?? ????? ??????????? : ???????? ????????? ??? ????????? ? ???: ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???? ???????? ????????? ?????? ????????? ?? ??????????» . ?? ???? ????? ????? ??? ? ???? ?? ???? ??????????? : ???????? ??????????? ???? ???????? ? ??? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????????? ???????? ????????? ? ???? ????? ????? ??????????? ???????? » ?????? ??? ????????? ???????? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ???? ??????? ? ????? ????????? ???? ???????? ???????? . ????? ????? ???? ??????? ????? ??????? ???? ????? ??????????? : ??????? ??????????? ???? ????????? ????? : ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ????????? ????????? ???? ??????????? . ??????????? ????????? ? ????????? ????????? ??? ????????? ??????????? ?????? ?? ???????? ? ??????? ?????? ??? ?????? ???????? ????? ????????? » . ????? ???? ???? ???????? ???? ? ?????? ?????? ?? ??? ? ???????????? ?? ???????? ????????? ? ??? ??? ?? ???? .

799. Kays İbni Bişr et-Tağlibî şöyle demiştir:

Bana, Ebü'd-Derdâ'nın arkadaşı olan babam haber verdi ve şöyle dedi:

Dımaşk'da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından **İbnü'l-Hanzaliyye** denilen bir zat vardı. Bu adam yalnız başına yaşayan ve insanlarla çok az görüşen bir kimse idi. Hep namaz kılar, namazdan ayrılıp çoluk çocuğunun yanına giderken de tekbir ve tesbih ile meşgul olurdu. Biz Ebü'd-Derdâ'nın yanında otururken bu zat yanımıza uğradı. Ebü'd-Derdâ ona:

– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle dedi. İbnü'l- Hanzaliyye de şunları söyledi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir seriyye göndermiş, bir süre sonra seriyyeye katılanlar seferden dönmüşlerdi. Onların içinden bir asker gelip Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oturduğu yere oturdu; yanındaki adama şöyle dedi:

– Düşmanla karşılaştığımız zaman bizi bir görmeliydin; filân kimse düşmana saldırdı, mızrağını sapladı ve:

– Al benden sana! Ben Gıfârlı delikanlıyım, dedi. Sen onun bu sözünü nasıl buluyorsun? diye sordu. Öbür adam:

– Benim kanaatim, o adamın bütün sevabının boşa gittiğidir, diye cevap verdi. Bu sözü işiten bir başkası:

– Bunda bir sakınca görmüyorum, dedi. Bunun üzerine ikisi münakaşa ettiler. Neticede olup biteni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* duydu ve:

"Sübhânellah! Bu kişinin sevap kazanmasında ve övülmesinde bir sakınca yoktur!" buyurdu. Ben Ebü'd-Derdâ'nın buna sevindiğini ve başını kaldırıp adama:

– Sen bunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bizzat kendin işittin mi? diye sorduğunu gördüm. Adam:

– Evet, bizzat işittim, dedi. Ebü'd-Derdâ adama aynı soruyu tekrar edip duruyordu. Hatta ben kendi kendime: Dizlerinin üzerine çökecek, diyordum. Babam sözlerine şöyle devam etti:

– İbnü'l-Hanzaliyye, başka bir gün yine yanımıza uğramıştı. Ebü'd-Derdâ bu defa ona:

– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle, dedi. O da şunu söyledi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şöyle buyurdu:

"Cihad için hazır tuttuğu atı yedirip içirip ona güzelce bakan kimse, sadaka vermek için elini açıp hiç kapatmayan kişi gibidir."

Bu zat, başka bir gün bize yine uğramıştı. Ebü'd-Derdâ yine ona:

– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle dedi. Bunun üzerine İbnü'l-Hanzaliyye şunları söyledi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hüreym el-Üseydî ne iyi adamdır! Keşke zülüfleri ile elbisesinin eteklerini uzatmasaydı." Resûl-i Ekrem'in bu sözü Hüreym'e ulaşınca, hemen eline bir ustura alıp zülüflerini kulak memesi hizasından kesti; elbisesinin eteğini de baldırlarını örtecek şekilde kısalttı. İbnü'l-Hanzaliyye bir gün yine bize uğramıştı. Ebü'd-Derdâ kendisine:

– Bize fayda sağlayacak, sana da zararı olmayacak bir söz lutfetseniz, dedi. O da şu cevabı verdi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' i şöyle buyururken işittim:

"Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyun, elbiselerinize çeki düzen veriniz ki, insanlar arasında yüzdeki güzellik timsali ben gibi olunuz. Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez."

Ebû Dâvûd, Libâs 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 179-180

Kays İbni Bişr et-Tağlibî

Kays, küçük tâbiîler tabakasından ve rivâyet ettiği hadisler bir çoklarınca makbul sayılan bir râvî olup kendisi Şam'lıdır. Hişâm İbni Sa'd ondan hadis rivayet etmiş ve Kays'ın güvenilir, doğru sözlü bir kimse olduğunu söylemiştir. İbni Hıbbân el-Büstî gibi cerh ve ta'dil ulemâsı da onun hadislerini alıp rivayet etmede bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bazı hadis mütehassısları Kays'ın rivayetlerinin durumu hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Müslim, Kays'ın hadislerini Sahîh'inde nakletmiştir.

Allah ona rahmet eylesin

Açıklamalar

İmâm Nevevî, sadece küçük bir bölümü giyim kuşam konusuyla ilgili olan bu hadisin tamamını nakletmeyi uygun bulmuştur. Biz de hadiste dikkat çekilen bazı konulara ana hatlarıyla işaret etmekle yetineceğiz. Önce bazı kapalı isimleri açıklığa kavuşturmamız gerekir. Kays İbni Bişr'in yukarıdaki hadisi kendisinden naklettiği babasının adı, Bişr İbni Kays et-Tağlibî olup büyük tâbiîler tabakasındandır. Böylece hem baba hem de oğul sahâbe-i kirâm ile görüşmüşlerdir. Ebü'd-Derdâ, kısa hayat hikâyesi 274 numaralı hadisten sonra anlatıldığı üzere sahâbenin meşhurlarındandı.

Peygamber Efendimiz'in ashâbından olan İbnü'l-Hanzaliyye'nin adı ise, Sehl İbni Rabî' olup Hanzaliyye, onun annesinin veya bir rivayete göre dedesinin annesinin adıdır. Temîmoğulları'na mensup olan İbnü'l-Hanzaliyye, Peygamberimize Hudeybiye'de ağaç altında biat eden sahâbîlerden biridir. Daha sonra Dımaşk'a gidip yerleşti. Zühd ve ibadete yönelik bir hayatı benimsediği için insanlarla bir arada bulunmamaya özen gösterirdi. Muâviye'nin halifelik döneminin ilk yıllarında vefât etti.

Dinimiz, umumî bir kaide olarak, **uzlet** diye adlandırılan ve insanlardan tamamen uzak bir yaşayışı benimseme anlamına gelen hayat tarzını tavsiye etmez. Şu kadar var ki, insanın ilmini geliştirmek, nefsini terbiye etmek maksadıyla kısa süre inzivaya çekilmesi câizdir; çünkü bunun neticesinde toplum içine daha faydalı bir fert olarak dönme ve örnek olma anlayışı vardır. İbadete düşkünlüğü anlatmak için kullanılan **âbidlik**, dünyaya bağlanıp kalmamayı ve dünya sevgisini Allah ve peygamber sevgisi önüne geçirmemeyi nitelemede kullanılan **zâhidlik,** geçici bir süre toplumdan ayrı kalmak anlamına gelen **inziva** dinimizin uygun gördüğü hallerdir. Bunlar ile en azından mekruh olduğuna hükmedilen **uzlet** arasında ilişki kurmak doğru değildir. Bu terimleri birbirinden hassasiyetle ayırmak gerekir. Şunu da bilmek gerekir ki, toplum içine çıkması mahzurlu olan ve çıktığı takdirde fitneye sebep olacak kimselerin sürekli uzleti câiz, hatta zarurî görülmüştür.

Seriyye kelimesini burada bir kere daha hatırlayalım: Seriyye, düşman üzerine gönderilen en küçük askerî birliğin adıdır. Bir seriyyedeki asker sayısı beşten üç yüze kadar olabilir.

Peygamber Efendimiz'in meclislerde oturmak için seçtiği veya kendisine ayrılmasını istediği özel bir yeri yoktu. Onun oturduğu bir yere kendisi yoksa sahâbîlerden biri oturabilirdi. Sahâbe-i kirâm aralarında geçen ve şâhit oldukları olayları birbirlerine anlatırlar, yapılan bir işin, söylenen bir sözün doğruluğunu ve yanlışlığını tartışırlardı. Burada bunun bir örneğini görmekteyiz. Bir insanın kendini veya kabilesini, kavmini öne çıkararak düşmanın üzerine yürümesi, bir nevi kahramanlık gösterisinde bulunmak değil miydi? Eğer böyle ise bu câiz miydi? Gıfarlı delikanlının bu tavrı orada tartışılıyor, bunun doğru olmadığı görüşünde olanların yanında, böyle bir söz ve davranışta bir mahzur olmadığını söyleyenler de bulunuyordu. Neticede bu münakaşanın hükmünü Resûl-i Ekrem Efendimiz verdi ve böyle söyleyen bir kimsenin âhiret ecrinin zâyi olmayacağını, dünyada övülmesinde de bir mahzur bulunmadığını kendilerine açıkladı. Böylece sahâbîler şunu öğrenmiş oldular: Kahramanlığıyla meşhur bir kimsenin, harp esnasında, kâfirleri tehdit etmek ve onlara korku vermek maksadıyla **"ben filan kimseyim"** diye kendini tanıtıp ortaya atılması câizdir; zira buradaki övünme dinde yasaklanan veya kendini beğenme cinsinden bir davranış değildir. Bu durumun Ebü'd-Derdâ'nın hoşuna gitmesinin ve sevinmesinin sebebi, dünyalık bir faydanın âhiretteki sevaba engel teşkil etmediğini görmesi idi. Çünkü Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:**"Erkek ve kadından her kim inanmış olarak iyi bir iş yaparsa, onu dünyada hoş bir hayatla yaşatırız. Ahirette ise onların ecirlerini yaptıklarının en güzeli ile veririz"** [Nahl sûresi (16), 97].

Sahâbe ve ondan sonraki nesillerin akl-ı selîm sahibi kişileri, kendisinden ilim öğrenilecek veya herhangi bir konuda faydalanılacak kimselere rastladıklarında onlardan mutlaka istifade etme yolunu ararlardı. Nitekim Ebü'd-Derdâ, seçkin bir sahâbî olmasına rağmen, kendisinin belki bilmediği, fakat bir başka sahâbînin sahip olduğu ilmi öğrenmek istemiş ve etrafındakileri de bu vesileyle ilme teşvik etmişti. İslâm ümmeti, Resûl-i Ekrem'in yaşadığı saadet asrından itibaren ilmin kıymetini ve önceliğini anladı ve asırlar boyu bu geleneği devam ettirdi. İlimden uzaklaştıkça kendi güç ve kuvvetini, insanlığa örnek teşkil eden güzelliklerini ve yeryüzü hâkimiyetini de kaybetmeye başladı. Bu gün müslümanların yeniden ve ciddiyetle ele alması gereken en önemli konu ilim ve bilgi alanıdır.

Peygamber Efendimiz, bir kimsenin hoş olmayan bir halini görünce onu uyarırdı. Çoğu kere kötü olan davranışlardan ve sözlerden bahseder, bu kötülükleri şahıslandırmazdı. Ama gerektiğinde şahıslardan da bahsederdi. İşte burada **Hüreym el-Üseydî**'den bahsetmesi bu örneklerden biridir. Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden biri olan **Hüreym İbni Fâtik** aynı zamanda Bedir Gazve'sine katılan seçkinler arasındadır. Fakat onun saçlarını aşırı derecede uzatması ve elbisesinin eteğini yerde sürünecek derecede salıvermesi Efendimiz'in hoşuna gitmemişti. Esasen saçların ne kadar uzatılacağına dair bir ölçü de bilmiyoruz. Çünkü Resûl-i Ekrem'den bu yönde kesin bir talimat ümmete ulaşmış değildir. Saçını uzatana da, kısa tutana da, bakımlı olmak ve temiz tutmak kaydıyla bir sınırlama getirmediğini biliyoruz. **Ali el-Kârî**'nin ifade ettiği gibi, belki Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hüreym'in bu uzun saçlarıyla böbürlendiğini görmüş, bu tavrı hoşuna gitmemiş olabilir. Bir insanın böyle şeylerle böbürlenmesinin câiz olmadığını biliyoruz. Elbisenin eteklerini büyüklük taslamak, böbürlenmek için uzatmanın haram sayılan davranışlardan olduğunu yukarıda geçen hadisleri açıklarken yeterince belirtmiştik. Burada önemli olan bir başka nokta, sahâbîlerden herhangi birinin, Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından hoş görülmeyen bir halini veya davranışını, hiç tereddüt etmeden ve Hz.Peygamber'e sebebini bile sormadan onun isteği doğrultusunda yerine getirmesidir. İşte bu, peygambere itaatin ve ittibâın bir tezahürüdür. Esasen her müslümanın aynı şekilde hareket etmesi gerektiği İslâm âlimlerinin umumî kanaatidir.

Peygamber Efendimiz'in bu hadisteki son tavsiyeleri, müslümanların dış görünümlerine dikkat etmeleri ve kendilerine çeki düzen vermeleri açısından önem taşımaktadır. Çünkü bir çok kişi, dış görünümün değil, kalp temizliğinin önemli olduğu gibi bir düşüncenin arkasına sığınarak, temiz ve tertipli bir müslüman görüntüsünden uzaklaşmaktadır. Oysa Kur'ân-ı Kerîm ve Resûl-i Ekrem'in sünnetinin genelinden çıkarılabilecek anlayış bu düşüncenin tam aksidir. Çünkü Efendimiz, giyim kuşamına, saçının ve sakalının bakımına, kısacası dış görünümüne son derece dikkat ederlerdi. Bu konudaki pek çok rivayet konuya açıklık getirici niteliktedir. İnsanlara muhatap olmak, başkalarına İslâm'ın tebliğini ulaştırmak dış görünümle yakından alâkalıdır. Peygamber'in bunu önemsemediği iddia edilebilir mi? Kaldı ki, Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber'ine elbisesini temiz tutmasını emretmiştir.

Maddî ve manevî temizliği ve düzeni birbirinden ayrı düşünmek doğru bir yaklaşım sayılamaz. İç dünyasında tertip ve düzen olan bir kimsenin, dış dünyasının bundan ayrı olması tasavvur edilemez. Buna mukabil, dış dünyası düzenli olmayan, nizam ve intizamdan yoksun olan birinin, iç dünyasının, ruhunun ve gönlünün düzenli olması da beklenemez.

Peygamber Efendimiz, insanların huzurlarına giderken bineceğimiz araçlara bile çeki düzen vermemiz gerektiğini emretmektedir. Bu tutum bizim anlayışımız, başkalarına saygımız ve sevgimiz, yaklaşımımız, hizmetimizi gören hayvanlara karşı merhametimiz gibi hususlarda muhataplarımıza fikir verir. Giydiğimiz her çeşit giysinin tertipli ve düzenli olması gerekir. Buna en çok müslümanlar riâyet etmelidir. Bunun, çağdaş diye nitelendirilen bazı elbiseleri giyme anlamına gelmediğini belirtmeliyiz. Bir müslüman için helâl ve haram ölçüsü hayatın bütün alanlarında her şeyin önünde yer alır. Burada, inanan insanların kendi kimliğini ve kişiliğini sergileyen, İslâm'ın öngördüğü tesettürü sağlayan giysilerin son derece önemli ve vazgeçilmez olduğunu bir kere daha hatırlamalıyız. Giyecekler önem taşımasa, yeryüzünde binlerce moda evi ve onların ortaya koyduğu koleksiyonları dünyanın çeşitli ülkelerine şu veya bu şekilde taşıyan büyük ticârî kuruluşlar ortaya çıkmazdı. Ayrıca bazı insanların kıyafetleri bir inancın simgesi sayılmak suretiyle yasaklanma yoluna gidilmezdi. Bir kimsenin giyim kuşamı, karşıdaki muhataba o kişinin şahsiyet yapısıyla ilgili bir ipucu verir. Tabîî ki bu yegâne ölçü değildir; fakat önemli ölçülerden biridir. "Düzgün bir kıyafet iyi bir tavsiye mektubudur" sözü bu gerçeğin en güzel ifadelerinden biridir. Çünkü düzgün bir kıyafet insana saygı gösterilmesine ve kendisinin vakur görünmesine de vesile olur. Bu ise dinimizde arzu edilen bir şeydir. Çünkü insanlar böyle güzel görünüme sahip bir kimseye daha yakın olmak ister ve kendisiyle kolayca ülfet peyda etme yolunu ararlar. Böylece kalpler birbirine daha çabuk ısınır ve insan karşısındakine vermek istediği mesajı daha bir kolaylıkla verebilir. Şu halde düzgün, intizamlı ve temiz giyinmekle kibirlilik ve kendini beğenmişliği ifade eden elbiseleri birbirinden ayırmak gerekir. Tertipli ve düzenli olmak, Allah'ın nimetinin izhârı, kulun üzerindeki görüntüsü sayılır. Âlim ve sâlih kişilerin ne kadar güzel giyindiklerini onların hayat hikâyelerinden bahseden kitaplardan okuyoruz. Bu bizim için bir örnek teşkil etmelidir. Ayrıca herkes kendi gücü nisbetinde bunu yerine getirmeli, israftan da mutlaka kaçınmalıdır. Kötü ve çirkin kıyafetler ise insanın kötülenmesine, kınanmasına ve hoş karşılanmamasına sebep olur. Böyle insanlarla ülfet etmek, onlara ısınmak çok zordur. İnsanlar ona yakın olmak yerine, kendisinden uzak durmayı tercih ederler. Bu ise müslümanın vakarına yakışmayan bir durumdur.

Peygamberimiz, müslümanların insanlar arasında temizliği ve tertibiyle son derece dikkat çeken, parmakla gösterilen kimseler olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu da bizim için son derece önemli bir ölçüdür. Bunu güzel bir benzetme ile, yüzde bulunan ve insanın güzelliğine güzellik katan "ben" ile ifade buyurmuşlardır. O halde müslüman kişi bulunduğu yerde, yüzdeki güzellik beni kadar dikkat çekici ve sevimli olmalıdır. Allah Teâlâ'nın, çirkin bir görünümü, pejmürdeliği sevmediğini, kötü sözlerin de insanın iç dünyasını ortaya koyduğu için Allah tarafından sevilmediğini bilmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadet ve tâate düşkünlük güzel bir haslettir. Ancak bunlar insanı toplumdan tamamen uzaklaştıracak bir inziva hayatına sevketmemelidir.
2. Hangi yaşta ve hangi seviyede olursak olalım ilim öğrenme aşkı taşımamız gerekir.
3 Kahramanlığı ile bilinen ve adı duyulduğunda düşmanın moralinin bozulmasına sebep olan bir kimsenin harp meydanında vasıflarını sayarak ortaya atılmasında bir sakınca yoktur. Bu, kibir ve kendini beğenmişlik değildir.
4. Hz.Peygamber'in herhangi bir konuda verdiği hükme her mü'min gönül rahatlığıyla teslim olmalıdır.
5. Cihada her zaman hazırlıklı olmak, gereken alet edevatı hazır bulundurmak ve bunlar için harcama yapmak gerekir.
6. Büyüklük taslamak, kibirlenmek, kendini beğenmişlik, insanlara gösteriş yapmak ve çalım satmak gibi maksatlarla kişinin saçını ve elbisesini uzatması dinimizde haram ve günah sayılan davranışlardır.
7. Peygamber Efendimiz'in hoş karşılamadığı bir hâl ve tavır üzerinde olmamak gerekir.
8. İnsan, sözü ve davranışlarıyla başkalarına eziyet vermekten sakınmalı, insanların kalbini fethetmeye ve dostluklarını kazanmaya özen göstermelidir.
9. Müslümanlar, giyim kuşamlarıyla da başkalarına örnek nitelikte olmalı ve toplum içinde parmakla gösterilecek kadar saygın kişiler olmaya özen göstermelidirler.
10. Allah, verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmek ister; bu sebeple güzel ve düzenli giyinmenin kibir ve kendini beğenmişlikle alâkası yoktur.
11. Allah, çirkin görünümü ve kötü sözü sevmez.

800- ??? ??? ????? ?????????? ???? ??????? ??? ???: ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? « ?????? ????????? ???? ????? ???????? ? ????? ?????? ???? ?? ??????? ???? ???????? ???????? ??????????? ? ????? ???? ???????? ??? ????????? ?????? ?? ???????? ? ????? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ????????» . ????? ????? ???? ???????? ???? .

800. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir müslümanın güzelce giyinmesi, elbisesinin eteklerinin, baldırlarını örtecek şekilde olmasıyladır. Elbisesini topuklarına kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan kısım ise ateştedir. Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz."

Ebû Dâvud, Libâs 26. Ayrıca bk. İbn Mâce, Libâs 8; *Muvatta*, Libâs 12

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

801- ??? ???? ??? ???? ?????? ????? ??? : ???????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????????? . ??????? : « ?? ?????? ??????? ? ??????? ???????? » ???????? ????? ????? : «????»? ???????? ? ????? ?????? ?????????? ?????? . ??????? ????? ???????? : ???? ?????? ? ??????? : ???? ??????? ??????????». ????? ???? .

801. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:

Elbisemin etekleri topuklarımdan aşağı sarkmış vaziyette Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in huzuruna uğramıştım. Resûl-i Ekrem:

"Abdullah, elbisenin eteklerini yukarıya kaldır!" buyurdular. Ben de hemen kaldırdım. Sonra:

“Biraz daha kaldır!” buyurdu, ben biraz daha kaldırdım. Ondan sonra elbisemin Resûl-i Ekrem’in tasvip ettiği şekilde olmasına daima dikkat etmişimdir. Topluluktan biri:

– Nereye kadar kaldırmıştın? diye sordu. İbni Ömer:

– Baldırlarımın yarısına kadar kaldırmıştım, diye cevap verdi.

Müslim, Libâs 47

Açıklamalar

İlk hadiste erkeklerin elbise eteklerinin, diz kapağı ile topuk arasında kalan, eski dilde incik denilen, ama daha çok baldır diye bilinen kısmın yarısında olmasının en güzel giyinme diye nitelendirilmesi iki sebebe dayalı olabilir: Birincisi, yolları ve sokakları kirli olan mahallerde dolaşan insanın elbisesine birtakım pisliklerin bulaşması bu sayede önlenmiş ve dinimizin çok önem verdiği hususlardan biri olan tahâret, giyilen elbisenin dış temizliği büyük ölçüde gerçekleşmiş olur. Resûl-i Ekrem zamanının birkaç bin nüfuslu ve geçim kaynağı daha çok ziraatçilik olan Medine şehrini veya benzer şehirleri ve daha küçük çaptaki yerleşim birimlerini ve köyleri dikkate alacak olursak, bu emir ve tavsiyelerin ne kadar önemli olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Elbisenin eteğinin inciklerin yarısına kadar, yani baldırları örtecek şekilde olmasının en güzel diye nitelendiriliş sebebinin ikincisi, insanın kibirden, kendini beğenmişlikten ve gösterişten uzak olduğuna delâlet etmesidir. O günkü Arap toplumunun kibirliliği ve kendini beğenmişliği, özellikle kabilelerin ve ailelerin kendi aralarında büyüklük ve öğünme yarışına girdikleri düşünülecek olursa, işin bu yönünün önemi de kolaylıkla anlaşılır. Herhangi bir sebeple, meselâ mevki ve makamı gereği veya haya duygusu, utanma hissiyle elbisenin eteklerini inciklerinin yarısına kadar değil de, topuklara kadar uzatmanın da bir sakıncası olmayacağını Peygamberimiz açıklıkla ifade buyurmuşlardır. Fakat topuklardan aşağı inen ve yerde sürünen kısma müsaade etmedikleri de aşikârdır. Bunu yapanın büyüklük taslamak maksadıyla yaptığına özellikle dikkat çekilmesi de önemlidir. Bunun sebeplerini daha önce açıklamıştık. Elbisesinin eteklerini bu derece uzatanların cehenneme gireceğinin ifade edilmiş olması, bu davranışın haram oluşunun delili kabul edilmiştir.

Abdullah İbni Ömer hadisi, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in sahâbîlerinin giyim kuşamlarıyla ilgilendiğinin delillerinden biridir. Halife Ömer İbni Hattab’ın oğlu olan Abdullah, sahâbe arasında Hz.Peygamber’in sünnetine son derece bağlı olmakla meşhurdur. Hadisimizde bu gerçeği bir kere daha görmekteyiz. Çünkü İbni Ömer, Hz. Peygamber’in kendisine tarif ettiği giyim tarzına uymaya daima itina göstermiş ve bu sünnete ömrünün sonuna kadar riâyet etmiştir.

Peygamber Efendimiz, çarşı pazarda dolaşırken de elbisesinin eteği yerde sürünen bazı sahâbîlere müdahale etmiş, topuklarının üstüne veya inciklerinin yarısına kadar kaldırmalarını istemiştir. Hatta bir defasında Ubeyd İbni Hâlid’e müdahalesi sonucu, Ubeyd elbisesinin bol olmasını eteğinin uzunluğuna mazeret göstermek istemiş, fakat Peygamberimiz: *“Ben senin için örnek değil miyim?”* buyurarak, kendi elbisesinin de bol olduğunu, fakat eteğinin yerde sürünmediğini belirtmişti. Nitekim Ubeyd, Peygamberimiz’e bakmış ve elbisesinin eteğinin baldırlarını kapatacak şekilde olduğunu görmüştür.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bütün vücudu boydan boya kaplayan giyeceklerin eteklerinin baldırları kapatacak şekilde olması sünnete daha uygundur.
2. Kibir ve kendini beğenmişlik maksadıyla olmaksızın elbiselerin eteklerini topuklara kadar uzatmakta bir sakınca yoktur.
3. Kibrinden ve kendini beğenmişliğinden dolayı elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimseye Allah kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmaz.
4. Yönetici, halkın günah işlememesini sağlamak maksadıyla onları kontrol eder ve uyarılarda bulunur.
5. İbni Ömer, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in sünnetine uymada ve onu kendisine yegane örnek almada sahâbîlerin en önde gelenlerindendir.

802- ???? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? » ??????? ????? ???????? : ???????? ???????? ????????? ???????????? ? ???? : « ???????? ???????». ???????: ???? ???????? ??????????? . ??? : « ??????????? ?????? ??? ???????? » . ????? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? ???? .

802. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimse, kendini beğendiği için elbisesini yerde sürürse, Allah kıyamet gününde o kimsenin yüzüne bakmaz.” Bunun üzerine Ümmü Seleme:

– Kadınlar eteklerini nasıl yapacaklar? diye sordu. Resûl-i Ekrem:

– “Onlar bir karış aşağı uzatırlar” buyurdu. Ümmü Seleme:

– O durumda ayakları açılır, dedi. Peygamber Efendimiz:

– “Öyleyse bir arşın uzatırlar, daha fazla uzatamazlar” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Libâs 36; Tirmizî, Libâs 9. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 105; İbni Mâce, Libâs 15

Açıklamalar

İbni Ömer’in bu rivayetinin önceki hadislerden farkı, kadınların elbiselerinin eteklerinin erkeklerden farklı olduğunun açıkça belirtilmiş olmasıdır. Kadınların etekleriyle ilgili soruyu soran Ümmü Seleme, muhtemeldir ki onların eteklerini uzatmakla emrolunduklarını ve bacaklarından bir yerin görülmemesi gerektiğini bildiği için bu soruyu yöneltmişti. Çünkü âyette: **“Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve inananların kadınlarına söyle: (Bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) örtülerini üstlerine iyice salsınlar (vücutlarını örtsünler); onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur”** [Ahzâb sûresi (33), 59] buyurulmuştur. Bu âyetin şümûlü bütün vücudu kapsamaktadır. Peygamber Efendimiz’in kadınlar için tarif ettiği etek boyu, onların bacaklarından herhangi bir yerin görünmeyeceği tarzdadır. Çünkü diz ile topukların yani inciklerin yarısından bir karış veya bir arşın aşağıya kadar uzanan etek, topukları da kapsayacak kadar uzun demektir. Ancak bu ucu yerde sürünen etek demek değildir. Bu yöndeki rivayetlerin tamamını dikkate alan fakihler, kadınların etek boylarının ayaklarının üstüne kadar olması gerektiğini söylerler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, giyim kuşam itibariyle erkeklerle kadınları ayrı düşünmüşlerdir.
2. Kadınların elbiselerinin eteklerini erkeklerden farklı olarak ayaklarının üstüne kadar indirmeleri onların tesettürlü sayılmalarının bir gereğidir.

120- ??? ??????? ??? ?????? ?? ?????? ???????
?? ??? ?? ??? ??? ????? ?????? ????? ?????? ????? ???? ?????

TEVAZU SEBEBİYLE LÜKS ELBİSE GİYMEMEK

Konu ile ilgili bazı hadisler daha önce **"Açlığın ve Kıt Kanaat Geçinmenin Fazileti"** bahsinde geçmişti.

803- ??? ????? ?? ????? ??? ?????? ??? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «???? ?????? ???????? ????????? ????? ? ?????? ???????? ??????? ? ????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ????????? ??? ???????? ??? ????? ?????? ???????? ????? ???????? » . ????? ??????? ???? : ???? ??? .

803. Muâz İbni Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse, gücü yettiği halde mütevazî davranarak lüks elbise giymeyi terkederse, Allah kıyamet gününde o insanı yaratıklarının en başında huzuruna çağırır ve onu îman ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır."

Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâmet 39. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 338, 339

Açıklamalar

Tevazu, kibrin, başkalarına karşı büyüklük taslama ve kendini beğenmenin zıddıdır. Tevazu güzel ve üstün ahlâk sahibi oluşun bir göstergesi, kibir ve kendini beğenmişlik ise kötü ahlâklı oluşun ve günahkârlığın bir belirtisidir. Bu sebeple tevâzu ne kadar övülmüşse, kibir de o kadar yerilmiştir. Daha önceki bahiste geçen hadislerin açıklamalarında sıkça temas edildiği gibi, insanın giydiği elbise, yürüyüş biçimi ve benzer davranışları onun kibirli ve kendini beğenmiş biri olduğunu gösterdiği gibi, aynı şekilde tevazu sahibi olduğunu da gösterebilir. İşte bu sebeple gücü yettiği, hatta giyilmesi haram kılınmadığı halde, sadece Allah huzurunda onun mahlûkatına karşı mütevazi görünmek düşüncesiyle, kumaşı kıymetli, dokuması gösterişli ve fiatı pahalı elbise giymeyen kimsenin Allah katında mükâfatı büyük olacaktır. Çünkü bu kişi, bu hareketiyle Allah korkusunu öne geçirmiş, Allah katındaki makamın dünyadaki makam ve mevkilerden daha üstün olduğunu kabul etmiş, âhirette nâil olacaklarının yanında dünyanın süsü ve zînetini küçük görmüştür. Bu sebeple de Allah ona kıyamet gününde, îman ehlinin cennette giyeceği elbiselerden dilediğini giyme hakkını vermiştir ki, bu en büyük mükâfattır. İşte hadisimizde belirtilen bu büyük âhiret sevabına nâil oluşun bir diğer sebebi, o kimsenin bu davranışıyla toplum içinde çok daha basitini bile bulmaya güç yetiremeyen insanların kıskançlık ve düşmanlık duygularının ortaya çıkmasına meydan vermemesi ve sosyal dengeyi korumak için üstün bir ahlâk anlayışı sergileyerek örnek bir hareket tarzı ortaya koymasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Giyim kuşamda Allah için mütevazı davranarak, gücü yettiği halde lüks giysilerden uzak durmak üstün ahlâkî niteliklerdendir.
2. İnsanın her davranışının bir dünya bir de âhiret yönü vardır. Müslüman kişi her ikisini birlikte düşünerek hareket etmelidir.

121- ??? ??????? ?????? ?? ??????
??? ????? ??? ?? ???? ?? ???? ???? ??? ????? ????

ORTA HALLİ ELBİSE GİYMEK

BİR İHTİYAÇ OLMAKSIZIN VE ŞER'Î BİR MAKSAT BULUNMAKSIZIN ALAY EDİLECEK DERECEDE BASİT ELBİSE GİYİLMEMESİ

804- ?? ???? ?? ??????? ?? ????? ???? ?????? ???? ??????? ??? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ??? ?????? ??????? ???? ???? ?????? ????????? ???? ?????» . ????? ??????? ???? : ????? ??? .

804. Amr İbni Şuayb babasından, o da dedesi *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah, verdiği nimetinin eserini kulunun üzerinde görmekten hoşlanır."

Tirmizî, Edeb 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 14

Açıklamalar

Giyim kuşam bölümünün başında Kur'ân-ı Kerîm'in konuyla ilgili âyetlerini açıklarken, elbisenin insan için Allah'ın lutfettiği en büyük nimetlerden ve en zarurî ihtiyaç maddelerinden biri olduğuna işaret etmiştik. Şimdiye kadar açıklamaya çalıştığımız hadislerden de anlaşılacağı gibi, Allah'ın helâl kıldığı şeyleri, haddi aşarak ve onları kibirin, insanlara karşı büyüklük taslamanın ve kendini beğenmişliğin vesilesi kılarak harama dönüştürmemek ve günahlara dalmamak gerekir. Bir önceki hadiste ifade edildiği gibi tevazu ahlâkını öne çıkarmak, sadece giyeceklerde değil, hayatın her alanında dinimizin bizden istediği bir erdemliliktir. İslâm, tevazu adı altında cimrilik ve pejmürdeliğe de izin vermez. İşte, Allah'ın kullarına verdiği nimetlerinin belirtisini onların üzerinde görmeyi istemesinin anlamı, kibir ve kendini beğenmişlik gibi ifrat, cimrilik ve süflilik gibi tefrit oluşu sebebiyle haram kılınan davranışlardan sakınılmasıdır. Dinimizin her konuda önem verdiği orta yolu tutmak suretiyle, temiz, düzenli ve başkalarına örnek olacak tarzda giyinmekten Cenâb-ı Hak hoşnut olur. Çünkü güzelce giyinmeye gücü yeten zengin bir insanın, fakir gibi giyinmesi ve onu görenlerde kendisine zekât ve sadaka verme hissi uyandıracak bir intiba

bırakması câiz olmaz. Bunun aksine, fakir bir insanın haddini fazlaca aşarak giydikleriyle insanlar üzerinde zengin hissi uyandırması ve görenlerin o kişiden zekât ve sadaka beklentisi içine girecekleri tarzda bir görüntü sergilemesi de câiz değildir.

Allah'ın kulunun üzerinde nimetinin eserini, belirtisini görmek istemesi, zenginin zengin gibi giyinmesi, fakirin fakir gibi giyinmesi anlamlarını da taşır. Çünkü zengin o haliyle kendisinden zekât ve sadaka talep edilebilecek bir kimse olduğunu ortaya koymuş olacaktır. Fakirin de, giyim kuşamıyla muhtaç bir kimse olduğu anlaşılabilecektir. Kısacası, zenginin fakir gibi giyinmesi tevazu sayılmaz. Tıpkı âlim olan kimselerin bu hallerini gizlemelerinin tevazu sayılmaması gibi. Onlar da ilimlerini ortaya koymalıdırlar ki insanlar kendilerinden istifade edebilsinler. Kısacası herkes mümkün olduğunca kendi haline uygun giyinmelidir. Nitekim geçmişteki İslâm toplumlarında durumun böyle olduğunu ifade eden pek çok tarihî bilgi ve belgeye sahibiz. Şu kadar var ki, herkesin birbirini tanıdığı dar muhitlerde söylediklerimiz daha müsamahalı uygulanabilir. Çünkü orada insanlar kimin ne durumda olduğunu bilirler. Hatta çoğunluğunu fakirlerin teşkil ettiği muhitlerde bazı kere mütevâzî bir elbise bile çok lüks sayılabilir. O halde bu durum herkesin ve her mıntıkanın ahvâline göre değişiklik arzeder. Burada insanlar dindarlıkları ve vicdanlarıyla başbaşadırlar.

Allah'ın kuluna ihsan ettiği nimetin eserini onun üzerinde görmekten hoşlanmasının bir başka anlamı da, kendisine nimet verilen kişinin Cenâb-ı Hakk'a karşı hamdini ve şükrünü açıkça ifade etmesidir. Allah'a karşı şükrün yerine getirilmesi, zenginliğin gereğini yerine getirmek demektir. Zengin olup da onun gereğini yerine getirmemek, yani farz olan zekât başta olmak üzere birtakım mükellefiyetlerden kaçmak küfrân-ı nimet sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın sahip olduğu nimetlerin gerçek sahibi Allah'dır.
2. Allah, kuluna verdiği nimetin eserini, belirtisini onun üzerinde görmekten hoşlanır.
3. Zenginlik de bir nimettir; bunun belirtisi insanın giyim kuşamına da yansımalıdır.
4. Zenginin fakir zannedilecek, fakirin de zengin zannedilecek tarzda giyinmeleri doğru değildir.

122- ??? ????? ???? ?????? ??? ??????
?????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ???? ??????

İPEK GİYMENİN ERKEKLERE HARAM OLDUĞU

İPEĞE OTURMA VE DAYANMALARININ
ERKEKLERE HARAM, KADINLARA HELÂL OLDUĞU

805- ?? ??? ?? ???????? ???? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????????? ?????? ? ?????? ???? ??????? ?? ????????? ???? ????????? ?? ??????? . » ????? ????
.

805. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İpek elbise giymeyiniz. Çünkü ipeği dünyada giyen âhirette giyemez."

Buhârî, Libâs 25; Müslim, Libâs 11. Ayr. bk. Tirmizî, Edeb 1; İbni Mâce, Libâs 16

807 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

806- ???? ??? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?????? ?????? ??????? ??? ?? ????? ????» ????? ???? . ??? ?????? ????????? : « ???? ??? ??????? ???? ?? ??????? » .

?????? : « ???? ?? ??????? ???? » ? ???? : ??? ?????? ???? .

806. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i :

"İpek elbiseyi sadece ondan nasibi olmayanlar giyer" buyururken işittim.

Buhârî'nin bir rivayetinde: **"Âhirette ondan nasibi olmayan"** şeklindedir.

Buhârî, Edeb 66; Müslim, Libâs 7, 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 16

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

807- ??? ??? ??? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ?????? ?? ????????? ???? ????????? ?? ???????? » ????? ???? .

807. Enes *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Dünyada ipek giyen kimse âhirette onu giyemez."**

(Bkz. 805 no'lu hadisin gösterilen kaynakları)

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in müslüman erkeklere ipekten yapılmış giyecekleri haram kıldığı, yukarıdaki hadîs-i şerîfler ile benzeri pek çok rivayetten açıkça anlaşılır. Buna mukâbil ümmetin kadınlarına da ipeğin her çeşidinin helâl olduğuna dair rivayetler vardır. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun kabulü, bu rivayetlerden elde edilen netice doğrultusundadır. Ancak bu yönde farklı görüş beyan edenlerin yanında, yasaklanmış olan ipeğin nev'i ve

miktarı, hangi çeşit eşyada yasaklandığı konularında da ulema arasında ihtilâf vardır. Bazı âlimlere göre ipeğin haramlığı, ümmetin erkeklerine olduğu kadar kadınlarına da şâmildir. Yine bazı âlimler ipeğin erkeğe de, kadına da haram olmadığı kanaatindedirler. Tabiî ki farklı görüş ve kanaat ortaya koyanların bu kanaatlerini bazı rivayetlere dayandırdıklarını hemen belirtmeliyiz. Ancak şer'î tabirle cumhûr-ı fukahâ dediğimiz, hak mezheplerin imamlarının büyük çoğunluğunun da içinde olduğu âlimler topluluğunun ipeği erkeklere haram, hanımlara helâl kabul etmelerinin delili olan hadis, on beş ayrı sahâbî tarafından rivayet edilmiştir.

Çok fazla teferruata dalmadan şunu ifade edebiliriz: İpeğin ve biraz sonra gelecek olan rivayetlerde üzerinde ayrıca duracağımız altının haramlığı ve yasaklanması belli bir merhale içinde gerçekleşmiş görünmektedir. Yani Peygamberimiz ipek elbise giymiş ve altın yüzük takmışken daha sonra bunları "bir daha giymemek üzere çıkarıp atmış" ve ümmetin erkeklerine haram olduğunu ilân etmiştir. Bu durumda, ipeğin ve altının mübahlık veya haramlığı konusundaki rivayetlerin çeşitlilik ve farklılığı kadar normal bir şey olamaz. Çünkü burada bir nesh gerçekleşmiş, daha önce yürürlükte olan bir hüküm daha sonra ortadan kaldırılmıştır. Fakat hastalık, harp veya başka bir sebeple ipekten yapılmış giyim eşyası kullanmasına izin verilenler de olmuştur. Bunu bilmeyen, bilerek ruhsat sayan veya prensip olarak neshi kabul etmeyenlerin düşünceleri farklıdır. Sahâbe-i kirâmdan bile işin farkında olmayanlar bulunmuştur. Çünkü onların hepsi Peygamber Efendimiz'in söylediği her söze ve yaptığı her işe vâkıf değillerdi; dolayısıyla aralarında bilgi açısından farklılıklar vardı. Nitekim sahâbenin hepsi hadis nakletmediği gibi, genel olarak sayıları göz önüne alınınca, fakîh olan ve fetvâ veren sahâbe sayısı da oldukça sınırlıdır. Bu durum, sahâbîlerin faziletinden hiçbir şey eksiltmez. O halde konunun fikhî bir çalışmayı gerektirdiği aşikârdır. Bu sebeple hükümler farklılık arzetmektedir.

Biz sözü çok uzatmadan Mâlikî mezhebinin önde gelen fikıh ve hadis imamlarından Ebû Bekr İbnü'l-Arabî'nin, ipek elbise kullanılmasıyla ilgili olarak âlimler arasındaki ihtilâfı on madde halinde özetleyen görüşlerini saymakla yetinelim: 1. İpek elbise her hâl ü kârda haramdır. 2. Harp hali dışında her vakit haramdır. 3. Yolculuk hali dışında her vakit haramdır. 4. Hastalık dışında her halde haramdır. 5. Cihad dışında her yerde haramdır. 6. Bayrakta, sancakta ve bu maksada hizmet eden diğer kumaşların üzerine yapılan işleme ve işaretlerde kullanılması haram değildir. 7. Ümmetin erkeklerine de, kadınlarına da haramdır. 8. Ebû Hanîfe ve bazı âlimlere göre üste giyilmesi haram, ayak altına yayılması helâldir. 9. Her durumda kullanılması mübahtır. 10. İpek dışında başka bir kumaşla karışık da olsa haramdır.

Peygamber Efendimiz zamanında ipek kumaşların her çeşidi kullanılmaktaydı. Hatta onlar ya üretildikleri yere nisbetle ya da dokuma tarzına göre ayrı isimlerle anılmakta ve bilinmekteydi. "Harîr" bütün ipek kumaşların genel adıdır. Dolayısıyla yaygın olarak bilinen ve umumun kabulüne mazhar olmuş bulunan hüküm, katkısız ipeğin her çeşidinin yasaklandığıdır. Şâfiî mezhebi fakihlerine göre, tartısı itibariyle ipeği fazla gelmedikçe, bir kumaşın giyimi haram değildir. Hanefiler ise ağırlığı değil, argacı yani dokuma anında kullanılan iplikleri esas alırlar. İpeğin kullanımının haramlığı sadece giyim eşyalarıyla sınırlı olmayıp yatak, yorgan, perde, döşek ve benzeri eşyalarda kullanımı da câiz görülmemiştir. Fakat İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, yüzleri ipekten yapılan minderler üzerinde oturmanın ve yataklarda yatmanın helâl olduğu görüşündedir. Sadece uzatmaları ipek olan, üzerinde dört parmak eninde ipek işlemeler, saçaklar veya kenarlar bulunan kumaşlardan elbiseler giyilmesinin erkekler için de câiz olduğu, ipekten dokunmuş bir seccâde üzerinde namaz kılınabileceği ve bunda bir kerâhet olmadığı, yine evin içini öğünme ve başkalarına karşı üstünlük taslama gayesi olmaksızın ipek kumaşlarla bezemenin bir sakıncasının bulunmadığı Hanefi mezhebi fıkıh kitaplarında kaydedilen hususlardır.

İslâm'ın saf ipekten îmâl edilen giyecekleri yasaklamadaki gayesi, tarih boyunca insanlar için bir öğünme ve kendini beğenme vesilesi kılınan ve bu yönde çok aşırı masraflarla hem fertlerin hem de toplumların servetlerini ve zenginliklerini yok edip bitiren, aşırı lüks tüketim maddesi diyebileceğimiz ipekli giysilere düşkünlüğü ortadan kaldırmaktır. Dolayısıyla bu yolla hem üstünlük taslamayı ve toplumda yersiz bir ayrımcılığı önlemiş, hem de her seviyedeki insanı orta halli bir giyim anlayışında birleştirmiş olmaktadır. İslâm dini, bütün insanlara, gurur ve kibir vasıtası yapmaksızın giyebilecekleri yün, pamuk ve keten gibi maddeleri tavsiye eder. Bununla yetinmeyerek toplumda üstünlük vasıtasının giyim kuşam veya maddî zenginlik gibi dünyevî şeyler olmayıp, bunun aksine manevî değerler dediğimiz daha kalıcı ve Allah katında da insanı yücelten fazîlet ölçüleri olduğunu insanlığa kabul ettirmeyi hedefler. Bu açıklamalara Kur'an'dan bir kaç âyetin anlamıyla son vermek istiyoruz:

??? ????? ????? ??????? ??????????? ????? ????? ???????? ???????? ???????????? ????? ??????????
??????? ??? ??????? ?????????????? [31]

"Ey Âdemoğulları! Mescide her gidişinizde süslü güzel elbiselerinizi üzerinize alın, yiyin için fakat israf etmeyin, çünkü Allah israf edenleri sevmez" [A'râf sûresi (7), 31].

????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ????? ????? ????????? ???? ??????????
????????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????? ???
??????? ?????????????? [77]

"Allah'ın sana ihsan ettiği nimetlerden sen de Allah'ın yardıma muhtaç fakir kullarına ihsan et" [Kasas sûresi (28), 77].

???? ???? ??????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ???????????????? ???? ?????????
???? ??? ?????????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ????????
????????? ???????? ???????? ??????????? [32]

"De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızkları kim haram edebilir? De ki: O, dünya hayatında inananlarındır, kıyamet günü de yalnız onlarındır" [A'râf sûresi (7), 32].

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Erkeklerin ipek elbise giymeleri yasaklanmış olup, Peygamberimiz bunu haram kılmıştır.
2. İpek elbise cennet giyeceklerinin bir çeşididir.
3. Bu dünyada ipek elbise giyen âhirette giyemeyecektir. Yani burada giydiği için işlediği haramın cezasını çekecektir.
4. İpek elbise kibrin, büyüklük taslamanın ve kendini beğenmişliğin bir simgesi sayılmıştır.
5. Hz. Peygamber'in helâl ve haram kılma yetkisi vardır. Bu yetkiyi kendisine veren Cenâb-ı Hak'tır.

808- ??? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ? ????????? ?? ?????? ? ????????? ?????????? ?? ???????? ? ????? ????? : « ???? ??????? ?????? ???? ??????? ??????? » . ????? ??? ???? ??????? ???

808. Ali *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördüm; sağ eline ipeği sol eline altını almıştı; sonra da:

"Şüphesiz bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram kılınmıştır" buyurdular.

Ebû Dâvûd, Libâs 11. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 40; İbni Mâce, Libâs 19

810 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

809- ??? ??? ????? ?????????? ??? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ??????? ????????? ????????? ??? ??????? ??????? ? ???????? ????????? » . ????? ??????? ???? ????? ??? ???? .

809. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İpek giymek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helâl kılındı."

Tirmizî, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 19

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

810- ??? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ?? ?????? ??????? ?????????? ? ????? ??????? ?????? ? ????? ?????? ???????? ??????????? ???? ??????? ???????? . ???? ???????.

810. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* altın ve gümüş kaplardan içmemizi ve onların içinde yemek yememizi, ipek ve atlas giymemizi ve üzerinde oturmamızı bize yasakladı.

Buhârî, Libâs 27. Pek çok rivayetten bir kısmı için ayrıca bk. Buhârî, Et'ime 29, 32, Eşribe 27,28; Müslim, Libâs 4,5; Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10

Açıklamalar

İpek ve ipekli elbiseler giymenin hükmünü az önce geçen hadisleri açıklarken ana hatlarıyla belirtmeye çalışmıştık. O konuya tekrar dönmeyeceğiz. Peygamber Efendimiz'in takı ve süs eşyası olarak ümmetin erkeklerine haram kıldığı bir başka şey de altındır. Fakat bundan ayrı olarak, altın ve gümüşten yapılmış yiyecek ve içecek malzemeleri ile diğer ev eşyasının kullanılmasını da hem erkek, hem kadınlara haram kılmıştır. Bu konudaki rivâyetler burada anılan hadislerden ibaret olmayıp, benzeri pek çok sahih rivayet meşhur hadis kitaplarımızın hepsinde yer alır. Bu hadislerdeki yasaklamanın haramlık ifade eden bir yasaklama olduğunda ulemânın ittifak ettiği söylenir. Yine üzerinde ittifak edilen bir başka nokta, bu nehyin mutlak olmasıdır; yani bazı maddeler ile bazı eşyalar bu yasaklamanın dışında bırakılmamıştır. **İmâm Ebû Yûsuf**'a ve "sonradan vaz geçtiği eski ictihadı" denilerek **İmâm Şâfiî**'ye nisbet edilen "altın ve gümüş eşya kullanımı mekruhtur" hükmüne itibar edilmemiştir. Bu konuda bütün ulemânın delil kabul ettiği hadislerden en meşhuru, bir târihî olayla birlikte anılan Huzeyfe hadisidir. Hicrî ikinci asrın meşhur fakîhi ve hadis âlimi İbni Ebî Leylâ'nın anlattığına göre, Huzeyfe*radıyallahu anh* Medâyin şehrinde bulunduğu sırada oranın önde gelenlerinden biri kendisine gümüş bir bardakla su getirmişti. Huzeyfe, bardağı alıp getirenin üzerine fırlatmış ve:

– Seni bu bardakla su getirmekten kaç defa menetmiş olmasaydım, şimdi böyle davranmazdım, diyerek Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"*Harîr ve dîbâc adıyla anılan ipekli kumaşlardan yapılmış elbiseler giymeyiniz. Altın ve gümüş bardaklardan su içmeyiniz. Bunların çanak ve tabakları içine konulan yemekleri yemeyiniz. Bu eşyâ dünyada kâfirlere ait zînet eşyasıdır. Âhirette ise bunlar bizim zînet eşyamız olacaktır"* (Müslim, Libâs 4).

Medâyin, o günkü İran'ın en büyük, en medenî ve en gözde şehirlerinden biriydi. Kisrâ'nın sarayı da orada idi. İran'ın müslümanlar tarafından fethinden sonra, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın hilâfet yıllarında Huzeyfe*radıyallahu anh* bu şehrin valilik görevinde bulundu. Bilindiği gibi İran o günün dünyasında lüks ve ihtişamın en yaygın olduğu devletlerin başında geliyordu. Bütün İran İslâm'ın hâkimiyetine girmekle birlikte, muhtemelen oradaki insanlar müslüman yöneticilerin de kendilerinin eski yöneticileri gibi debdebe içinde yaşayacakları tasavvuru içindeydiler. İslâm'ın insanlar için gösteriş ve debdebeden uzak sade bir hayat, zenginle fakiri, yönetenle yönetileni birbirine yardımcı ve kardeş kılan bir medenî anlayış getirdiğini daha sonra anladılar ve bu sebeple o bölgelerin insanlarının tamamına yakını kendilerine din olarak İslâm'ı seçip müslüman oldular.

Altın ve gümüş eşyanın kullanımıyla ilgili birtakım detay bilgiler fıkıh kitaplarımızda genişçe yer alır. Bizim bu derece teferruata inerek konumuzu dağıtmamız doğru olmaz. Bir çok fıkhî bahiste olduğu gibi, altın ve gümüşün kullanımıyla ilgili konuların hepsinde görüş birliği sağlandığını iddia etmek de imkânsızdır. Farklı ictihadlar ve fetvalar olması tabiî karşılanmalıdır. Söz gelimi, sadece süs eşyası olmak kaydıyla evde altın ve gümüş kaplar, tablalar ve benzerlerini bulundurmak câizdir. Saf altın ve gümüşten üretilmemiş, bu ikisiyle yaldızlanıp süslenmiş eşyanın kullanılması haram değildir. Süs için olmamak kaydıyla, ihtiyaçtan dolayı dişi altınla kaplatmak veya altından diş yaptırmak haram kılınmamıştır. Bu bilgilerin, sadece fetvâ kitaplarında yer aldığını görürüz. Bunlara delil alınan bazı olaylar sahâbe döneminde geçmiş olabilir. Nitekim, Arfece İbni Es'ad ismindeki sahâbînin burnu Câhiliye döneminde cereyan eden Kilâb harbinde kesilmiş, o da gümüşten bir burun taktırmıştı. Peygamber Efendimiz kendisini görünce, altından bir burun yaptırmasını tavsiye etti. O da altından bir takma burun yaptırdı (Ebû Dâvûd, Hâtem 7; Tirmizî, Libâs 31; Nesâî, Zînet 41). Çünkü altın sağlık açısından daha yararlı ve koku yapmayan bir madendir. Nitekim günümüzde de vücûdun herhangi bir yerine bir maden konulması gerekirse altın veya platin konulduğunu biliyoruz. İşte âlimlerimiz bu olaydan hareketle çeşitli durumlara ait fetvâlar verme yoluna gitmişlerdir. Hükmü açıkça bilinmeyen ve başvuracağımız kaynaklarda da

bulunmayan hususlar yetkili âlimlere sorulmak suretiyle öğrenilebilir. Çünkü zaruretler birtakım yasakları, haramları mübah hale getirebilir; ne var ki zaruretler her zaman genel kaidelerin dışında kalan istisnalardır. Bunları da her asırda ve her toplumda yetiştirilmesi ümmetin üzerine farz olan din âlimleri halleder.

Altından yapılmış her çeşit yüzük, küpe, kolye, bilezik ve benzeri süs ve zînet eşyalarının kadınlara haram kılınmadığı da yine ulemânın üzerinde ittifak ettiği hususlardan biridir. Ancak kadınlar için de câiz olmadığını veya cevazın sınırlı olduğunu söyleyen âlimler vardır. Diğer taraftan, Resûl-i Ekrem Efendimiz ve Hulefâ-yi Râşidîn, erkeklerin altın yüzük takmasına müsâmaha ile bakmamışlar, buna karşılık bizzat kendileri gümüş yüzük takmışlardır. Efendimiz, muhakkak ki kendisine Cenâb-ı Hak tarafından haramlığı bildirilmeden önceleri taktığı altın yüzüğü parmağından çıkarıp atarak, onu ebediyyen bir daha takmayacağını söyleyince, bütün sahâbîler de parmaklarındaki altın yüzükleri çıkarıp atmışlardı. Belki bu olaydan sonra Peygamberimiz, parmağında altın yüzük gördüğü bir sahâbiye iltifât etmeyip: "*Sen bana elinde cehennemden bir kor taşıyarak mı geldin?"* diyerek sert bir uyarıda bulunmuştu (Nesâî, Zînet 45). Nişan yüzüklerinin birer zînet eşyası değil, adı üstünde bir nişan, bir alâmet, bir belirti olduğunu ileri sürerek haram sayılmaması gerektiğini söyleyenlerin görüşlerinin sağlam şer'î dayanaklardan yoksun ya da delillerinin zayıf ve hüccete ehil olmayan nitelikte bulunarak, ulemânın ekseriyeti nezdinde itibar görmediğini bu vesileyle belirtmemiz yerinde olur.

Burada altın nişan halkalarıyla ilgili farklı bir yaklaşıma işaret etmeden geçmenin uygun olmayacağı kanaatindeyiz. *Tecrîd-i Sarîh* mütercimi ve şârihi merhum âlim Kâmil Miras da altın nişan halkalarının mübah olduğu kanaatini taşımaktadır. Bu kanaatinde kendisini etkileyen âmilleri şöyle özetlemek mümkündür:

* Yüzükler konusundaki örf değişmiş olup, eski zamanlarda kullanılan kaba yüzükler gitgide zerafet kazanmış ve bugün nişan halkaları istisna edilirse, erkeklerin yüzük kullanmaları tamamen terkedilmiştir hatta ayıp sayılmaktadır.

* Altın yüzük kullanılmasının hem helâlliğini hem de haramlığını ifade eden rivayetler bulunmaktadır ve âlimler her iki grup hadisleri delil olarak kullanmışlardır; ancak haramlığıyla ilgili rivayetlerin daha kuvvetli olduğu bir gerçektir ve ona uyanlar daha çoktur.

* İmam Muhammed'e göre öğünme ve üstünlük hissine kapılma kastedilmeyerek altın ve gümüş kaplar süs eşyası olarak kullanılabilmektedir. Nişan yüzüğü de öğünmek için değil, teberrük için ve bir hatıra olarak takılmalıdır.

* Altının haram kılınmasının şer'î sebebi, bunun israf ve öğünme vesilesi olması idi. Artık günümüzde altın madeninin bolluğu sebebiyle bir halkanın satın alınması israf sayılacak bir şey olmaktan çıkmıştır.

İşte merhum Kâmil Miras'ın konuyla ilgili söyledikleri özetle bunlardır. Bunların ne kadar geçerli ve yeterli sebepler sayılabileceğini herkes kendisi düşünme gücüne sahiptir.

810 numaralı hadis 778 ve 1800 numara ile de kitabımızda yer almıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e helâl ve haram kılma yetkisi vermiştir.
2. Erkeklere ipek elbisenin her çeşidi haram olduğu gibi, altını kullanmanın her şekli de haram kılınmıştır.
3. Altın ve gümüşten yapılmış kaplar içinde yiyip içmek hem erkeklere hem de kadınlara haram kılınmıştır.
4. Altından ve gümüşten yapılan her çeşit eşyanın kullanılması hem erkek hem de kadın için haramdır.
5. Kadınların altından yapılmış süs eşyalarını ve takı malzemelerini kullanmaları câizdir.
6. Sadece bir süs için evde altın ve gümüş kaplar, tablalar ve benzerlerini bulundurmak câizdir.
7. Zaruret halleri istisna teşkil eder. Altının ve gümüşün kullanılmasının câiz olduğu yerler bu zaruretlerden kaynaklanır.

123- ??? ???? ??? ?????? ??? ?? ?????

UYUZ HASTALIĞI OLANIN İPEKLİ GİYMESİ CÂİZDİR

Hadis

811- ?? ??? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ????????? ??? ????? ??? ?????? ????? ?? ????? ????????? ???????? ???? . ????? ???? .

811. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Zübeyr ve Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh*ümâ'ya, yakalandıkları uyuz hastalığı sebebiyle ipek elbise giyme ruhsatı verdi.

Buhârî, Libâs 29; Müslim, Libâs 24-25. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 91; Ebû Dâvud, Libâs 9; Nesâî, Zînet 92

Açıklamalar

İslâm dininin en büyük özelliklerinden biri, kolaylık dini oluşudur. Fert ve toplum hayatını korumak ve geliştirmek açısından birtakım haramlar ve yasaklar koyarken, bir tek ferdin lehine de olsa o yasak veya haramlara istisnalar getirdiği olur. Bu durum, dinimizin ferdi topluma, toplumu ferde fedâ etmeyişinin ve tam bir denge sistemi oluşunun tezahürüdür. İnsan hayatı için en öncelikli unsur olan sağlık her türlü ihtimama lâyık görülür. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Enes'ten öğrendiğimiz bu davranışı ümmet için bir rahmet niteliği taşır. Burada özellikle uyuz hastalığının anılmış olması, ipek elbise giymenin sadece uyuz hastalığı ile sınırlı olduğu anlamına gelmez. Bunun aksine, ipekli giyilmesini gerektiren her çeşit hastalık bu ruhsatın içine girer. Nitekim âlimlerimizin tevcihleri de bu istikamettedir. Hatta bunu daha ileri götürenler de olmuştur. Nitekim büyük müfessir ve fakih **Kurtubî,** zaruret hallerinin hepsinde ipeğin giyilebileceği kanaatini taşır. Yine meşhur muhaddis **Bedreddin el-Aynî,** bu zaruret hallerini, yolculuk, savaş ve hastalık olmak üzere üç ana başlık altında ele alır. Çünkü harp halindeki insan neyi giymeye gücü yeterse onu giyer veya harbin şartları onun böyle bir elbise giymesini gerektirebilir. Yolculuk hâli ise sıkıntılı bir durumu akla getirir. İnsanın o esnada sıcaktan ve soğuktan kendini koruması gerekir; bunu da sadece ipek giysiler sağlayabilir. Hastalık haline az önce temas edilmişti. Netice itibariyle Efendimiz'in *"din kolaylıktan ibarettir"* beyanları gereğince, insanların faydasına olan şeyler

daima dikkate alınır ve lehlerinde olanla hükmedilir. Ancak bu konuda Allah'ın çizdiği sınırları koruma ve haddi aşmama esası daima gözetilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinde zorluk değil, kolaylık esastır.
2. Bir şeyin yasaklığıyla ilgili kesin delil olsa bile, o konuda ruhsatın olduğu haller de vardır ve dinde ruhsat yolu daima açıktır.
3. Hastalık kişinin elinde olmayan bir zaruret halidir ve ruhsatı gerekli kılar.

124- ??? ????? ?? ?????? ???? ?????? ??????? ?????

KAPLAN DERİSİ KULLANIMI

KAPLAN DERİSİNDEN YATAK YAPMANIN VE ONU EĞERLERİN
ÜZERİNE KOYMANIN YASAK OLDUĞU

Hadisler

812- ??? ???????? ??? ?????? ??? ???? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????:«??? ????????? ??????? ????? ????????? » .

???? ??? ? ????? ???? ???? ????? ??????? ???? .

812. Muâviye r*adıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İpek yüz geçirilmiş ve kaplan derisiyle kaplanmış eğer üzerine binmeyiniz."

Ebû Dâvud, Libâs 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 47

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

813- ??? ??? ?????? ?? ?????? ? ???? ?????? ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ??????? ?????????.

????? ??? ????? ? ???????? ? ???????? ?????????? ???? .

??? ?????? ??????? : ???? ??? ??????? ????????? ??? ?????????? .

813. Ebü'l-Melîh, babası (Üsâme İbni Umeyr) *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı yasakladı.

Ebû Dâvûd, Libâs 40; Tirmizî, Libâs 31, 32; Nesâî, Fer' 7

Tirmizî'nin bir rivayetinde: Yırtıcı hayvan derilerinden yatak yapılmasını yasakladı, denilir.

Ebü'l-Melîh

Adının Âmir veya Umeyr İbni Üsâme olduğu söylenir. Babasının adı Üsâme İbni Umeyr olup sahâbîdir. Ondan sadece oğlu Ebü'l-Melîh rivâyette bulunmuştur. Peygamberimiz'den rivayet ettiği hadisler, Kütüb-i Sitte'ye dahil dört Sünen ile Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde ve diğer güvenilir hadis eserlerinde yer alır.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Yukarıda ipekli kumaştan mâmul elbiseler giyilmesiyle ilgili açıklamalarımızda zaruret halleri müstesna, ipeğin sadece giyim kuşam eşyası olarak değil, yatak, yorgan, perde gibi ev eşyası olarak kullanılmasının da âlimlerin bir çoğuna göre câiz olmadığına işaret etmiştik. Hadîs-i şerîfte yırtıcı hayvanların derilerinin at, deve, merkep gibi binek hayvanlarının eğerlerine konulan ve üzerine oturulan minderlerde kullanılmasının bile câiz olmadığına işaret edilmektedir ki, evdeki minder, döşek ve yorganda öncelikle câiz olmayacağı âşikârdır. Ancak önce de işaret ettiğimiz gibi **İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe** yüzleri ipek kumaştan yapılan minderler üzerinde oturmayı ve yataklarda yatmayı helâl kabul eder. Hadiste geçen "hazz" kelimesini saf ipekten yapılmış kumaş anlamıyla kabul ettik. Çünkü Peygamberimizin yasaklamış olduğu bu kumaştır. Kelime yün ve ipek karışımı kumaş anlamına da gelir ki, o takdirde kullanılmasında bir sakınca olmadığında bütün âlimlerin ittifakı vardır. Çünkü gerek sahâbe, gerek tâbiîn bu cins kumaşı hem elbise olarak giymişler, hem de ev ihtiyaçlarının herbiri için kullanılmasında hiçbir sakınca görmemişlerdir.

Bu hadis ile benzeri rivâyetlerden hareketle kaplan ve benzeri yırtıcı hayvanların derilerinin yatak, yorgan, döşek veya bunlar dışında herhangi bir eşyada kullanılmasının câiz olmadığı kabul edilir. Bunların yasak edilmesinin çeşitli sebepleri üzerinde durulmuş, kibirlilik alâmeti olduğu, o günkü Acemlerin yani ateşperest İranlıların zîneti olduğu bu hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenmediği için yasaklandığı gibi sebepler ileri sürülmüştür. Fakat bunlardan meselâ yırtıcı hayvanların derilerinin tabaklanmakla temizlenmeyeceği görüşü, ulemânın genel kanaatini yansıtmamaktadır. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz: "*Deri tabaklandığı vakit temiz olur"* buyurmuşlardır (Müslim, Hayz 105; Ebû Dâvûd, Libâs 38; Nesâî, Fer', 20, 30,31). Fakîhler bu konudaki ictihad ve fetvâlarını bu hadisteki genellemeye istinad ettirirler. Ancak onların aralarındaki ihtilâf şu sorularla karşılığında verilen cevapları kapsadığı için değişik neticelere ulaşmışlardır: Tabaklanmakla acaba yalnız eti yenen hayvanların derileri mi temiz olur? Böyle değil de bütün hayvanların derileri temiz oluyorsa, hem içleri hem dışları temiz olur mu? Yoksa eti yenmeyen hayvanların derilerinin sadece dışları mı temiz olur?

Bu ve buna benzer sorulara verilen cevaplar şüphesiz ki aynı değildir. Dolayısıyla fetvalar da farklılık arzetmektedir. Bu cevapları ve ilgili fetvâları fıkıh kitaplarımızda bulabiliriz. Onların hepsini burada sayıp dökmek bizim maksadımızı aşar. Şu kadarını belirtelim ki, **Şâfiî mezhebi**ne göre, köpek ve domuz

derisi dışındaki bütün derilerin içi ve dışı tabaklanmakla temiz olur. **İmam Ebû Hanîfe**'nin mezhebine göre, domuz dışındaki bütün hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenmiş sayılır. **İmam Mâlik**'in mezhebine göre ise, tabaklanmakla bütün hayvanların derileri temiz olursa da, bu temizlik derilerin içlerine değil dışlarına has bir temizliktir. Tabaklanmakla içleri temizlenmiş olmaz. Dolayısıyla kuru yiyecekleri depolamada kullanılabilirse de sıvı yiyecekler için kullanılamaz. Derilerin tüylü kısımlarında namaz kılınabilir, fakat içlerinde kılınamaz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İpekten yapılan yatak, yorgan, döşek, eğer vb. eşyalar kullanmak genelde mekruh kabul edilmiştir. Ancak İmâm Ebû Hanîfe, yüzleri ipek kumaştan yapılan minderler üzerinde oturmayı ve yataklarda yatmayı helâl kabul eder.
2. İpek ve yün karışımı yorgan, yatak, döşek gibi eşyalar kullanmakta bir sakınca yoktur.
3. Kaplan, aslan gibi yırtıcı hayvanların derilerinden yatak, döşek, eğer, kürk gibi şeyler yapıp kullanmak câiz değildir.
4. Tabaklanmak suretiyle her hayvanın derisi temizlenmiş olmaz.

125- ??? ?? ???? ??? ??? ????? ?????? ?? ????? ?? ????

YENİ ELBİSE AYAKKABI VE BENZERİ BİR ŞEY GİYİNCE NASIL DUA EDİLECEĞİ

Hadis

814- ?? ??? ???? ???????? ???? ?????? ??? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????????? ??????? ??????? ???????? ???????? ? ???? ???????? ? ???? ??????? ?????? : « ?????????? ??? ???????? ?????? ???????????? ? ?????????? ???????? ???????? ?? ????? ???? ? ???????? ???? ???? ??????? ?????? ?? ?????? ???? » .

????? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? .

814. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yeni bir elbise giydiği zaman, sarık, gömlek, ridâ gibi giydiği şeyin adını anarak şöyle dua ederdi:

"Allahümme leke'l-hamdü ente kesevtenîhi, es'elüke hayrahü ve hayra mâ sunia lehü, ve eûzü bike min şerrihi ve şerri mâ sunia lehü:

"Allahım! Hamd sana mahsustur. Onu bana sen giydirdin. Senden onu hayırlı kılmanı ve yapılışına uygun kullanmanın hayrını nasip etmeni dilerim. Şerrinden ve yaratılış gayesi dışında kullanılmasının şerrinden de sana sığınırım."

Ebû Dâvûd, Libâs 1; Tirmizî, Libâs 28

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Cenâb-ı Hakk'ın ihsan ettiği her nimete karşı hamdini ve şükrünü daima yerine getirirlerdi. Bizlere de bunu tavsiye buyurmuşlar ve nerede nasıl dua edeceğimizi öğretmişlerdir. Üzerimize giydiğimiz elbise, gömlek, hırka, başımıza örttüğümüz sarık veya serpuş, ayağımıza giydiğimiz çorap, ayakkabı ve ihtiyaç duyduğumuz her çeşit giyim eşyası, insanoğluna verilen nimetlerin en önemlilerindendir. Çünkü onlar olmadan tesettürümüzü sağlayamayız, soğuktan ve sıcaktan korunamayız, rûhî ve bedenî hastalıklardan da kurtulamayız. İşte her nimete olduğu gibi özellikle böyle bir nimeti lutfeden Rabbimize karşı hamd ve şükür vazifemizi yerine getirmemiz üzerimize bir vecîbedir.

Peygamberimiz yeni bir elbiseyi ilk defa cuma günü giyerdi. Çünkü cuma günü, mü'minler için haftalık bayram kabul edilir. Efendimiz her zaman temiz ve özenli giyinirdi, ama özellikle bayram günlerinde en yeni ve en kıymetli elbiselerini giyerdi.

Peygamberimiz, gücü yetenlerin yeni elbiseler giymelerini tavsiye ederdi. Abdullah İbni Ömer'in rivayetine göre, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, Hz.Ömer'in üzerinde bir gömlek görmüşlerdi:

– **"Bu gömleğin yeni mi yoksa yıkanmış mı?"** diye sordu. Hz.Ömer:

– Hayır yeni değil, yıkanmış gömlektir, yâ Resûlallah! deyince:

– **"Yeni giy, hamdeden olarak yaşa, şehid olarak öl"** buyurdu (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 89).

Resûl-i Ekrem, her şeyde olduğu gibi elbisede de hayrı murad ederdi. Ayrıca elbisenin uzun süre giyilebilecek sağlamlıkta olması, temizliği, helâl yoldan kazanılmış ve giyilmesi helâl sayılan kumaşlardan yapılmış olması, zaruret ve ihtiyaç için oluşu da bir hayırdır. Buna mukabil, elbiseyi kibrin, kendini beğenmişliğin ve insanlara caka satmanın vasıtası kılmanın hayır değil şer, yani günahlara vesile olduğu da bir gerçektir. Ayrıca haram yollardan kazanılması, giyilmesi câiz olmayan kumaşlardan yapılması, setr-i avreti temin etmemesi, günah ve haram sayılan işlerde kullanılmak üzere yapılması da bir şerdir. Bu açıdan bakılınca, Efendimiz'in elbise giyerken yaptığı ve bize öğrettikleri dua ne kadar anlamlıdır?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Elbise ve vücudumuzun tesettürünü sağlayan, bizi sıcaktan soğuktan, dış etkenlerden koruyan her çeşit giyecek Allah'ın bir nimetidir.
2. Her nimetin karşılığında Allah'a şükretmek bizim kulluk görevimizdir.
3. Dua da bir ibadettir ve her zaman Allah'a dua etmek üzerimize bir vecibedir.
4. Yeni bir elbise giydikten sonra Allah'a hamdetmek, şükretmek sünnete uygun bir davranış olup, hadiste geçen duayı yapmak daha da faziletlidir.

126- ??? ??????? ???????? ??????? ?? ??????

GİYİNMEYE SAĞDAN BAŞLAMAK

??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ??? . (???? ????? ?????? ???????? ?? ??????? ????? ?????? ?? ?? ?? ?? ?? ??? ???????)

Bu başlıktan maksadın ne olduğu daha önce **"Gusül, Abdest, Teyemmüm, Elbise Giymek ve Bunlara Sağdan Başlamak"** bahsinde geçmişti ve konuyla ilgili sahih hadisleri de oralarda zikretmiştik.

???? ???? ?????

127- ??? ???? ????? ?????????
??????? ??????? ??????? ???????

UYKU ÂDÂBI BÖLÜMÜ

UYUMANIN, YASLANIP YATMANIN, OTURMANIN,
BİR TOPLULUKTA BULUNMANIN VE RÜYÂNIN ÂDÂBI

Hadisler

815- ?? ????????? ?? ????? ???? ?????? ????? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ??? ????????? ????? ???? ??????? ???????? ? ????? ??? : « ?????????? ?????????? ??????? ?????? ? ?????????? ?????? ??????? ? ?????????? ??????? ??????? ? ??????????? ????? ??????? ? ??????? ????????? ??????? ? ?? ?????? ??? ?????? ?????? ????? ??????? ? ??????? ????????? ???? ???????? ? ?????????? ???? ?????????? » .

???? ??????? ???? ????? ?? ???? ????? ?? ????? .

815. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına uzandığında sağ tarafı üzerine yatar ve şöyle dua ederdi:

"Allahümme eslemtü nefsî ileyke, ve veccehtü vechî ileyke, ve fevvadtü emrî ileyke, ve elce'tü zahrî ileyke, rağbeten ve rehbeten ileyke, lâ melcee ve lâ mencê minke illâ ileyke. Âmentü bi kitâbikellezî enzelte ve nebiyyikellezî erselte:

"Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım."

Buhârî, Daavât 5. Ayrıca bk. Buhârî, Vudû' 75; Müslim, Zikir 56-58; Ebû Dâvud, Edeb 98

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

816- ???? ??? : ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ? ????? ????????? ???? ??????? ????????? ? ?????? .. » ??????? ??????? ? ???? : « ???????????? ????? ??? ????? » ????? ???? .

816. Berâ İbni Âzib radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

"Yatağına gideceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanın üzerine yat ve şu duayı oku ve bu duanın sözlerini yatmadan önce son sözün yap" buyurdu.

Buhârî, Vudû 75; Müslim, Zikİr 56

Açıklamalar

Aynı sahâbî tarafından rivayet edilen bu iki hadis arasında esasen herhangi bir fark bulunmamaktadır. Birinci rivayette, Peygamber Efendimiz'in yatağına yattığında nasıl dua ettiği ifade edilmişken, ikincisinde Berâ İbni Âzib'e yatmadan önce neler yapacağını ve aynı duayı öğretmesi yer almaktadır. Muhaddislerin âdetlerinden biri de, rivayetler arasında küçük farklar bile olsa, onları ayrı ayrı zikretmek suretiyle detay sayılabilecek farklılıkların korunduğunu ortaya koymaktır. Bir başka sebep, çok kere birbirinden oldukça uzak diyarlardaki ravilerin mâna ile yapılan rivayetlerde dahi, önemsenmeyecek derecede farklılıklarla hadisleri nakletmek suretiyle bütün İslâm coğrafyasında Hz.Peygamber'in sünnetine ve hadislerine ne kadar büyük değer verildiğini göstermektir.

Hadis kitaplarımızın hemen hepsinde duaya az sayılmayacak bölümler ayrıldığını görürüz. Hatta kitap tasnifine başlandığı ilk asırlardan itibaren dua ile ilgili müstakil eserler yazılagelmiştir. Çünkü dua, gerek Kur'ân-ı Kerîm'in gerekse Peygamber Efendimiz'in çok önem verdiği hususların başında yer alır. Kur'an bize pek çok peygamberin dualarından bahseder ve onları bizim de öğrenip yapmamızı ister. Çünkü duası olmayan hiçbir peygamber düşünülemeyeceği gibi, duasız bir mü'min hatta bir kul da düşünülemez. Zirâ duâ, Allah ile kulun başbaşa ve en yakın olduğu anları ifade eder. Duanın anlamı, dua eden kişinin Allah'ı davet etmesi ve huzurunda olduğu Allah'a halini arzetmesidir. Bu eserin dua ile ilgili bölümlerinde konu üzerinde etraflıca durulmuş ve gerekli bilgiler verilmiştir.

Dinimiz, hayatımızın her alanıyla ilgili prensipler ve edep kuralları koymuş, bizden bunlara uymamızı istemiştir. Bildiğimiz gibi bu kuralların bazısı farz, bazısı sünnet, bazısı da mübah cinsindendir. Bunların hepsi bizim dünyâ ve âhiret mutluluğumuz için konulmuştur. Müslüman kişi, uyuması ve uyanmasının

bile bir ibadet vasfi taşıdığının şuuru içindedir. Çünkü o, kendisinin her anının Allah'ın gözetim ve denetimi altında olduğunu bilir. Onun inancına göre Allah kendisini her an görmekte, her işlediğini bilmekte, her söylediğini duymakta, hatta kalbinden geçirdiği her şeyden anında haberdar olmaktadır. İşte bu sebeple, Allah'tan bir an olsun gâfil olmamak gerekir. Yatağa yatmadan önce abdest almak, sağ yanı üzerine yatmak sonra da yukarıda metni ve anlamı geçen duayı yapmak, kişinin uykusunu bile tam bir ibadete çevirmekte ve kendisini Allah'ın güvencesine almaktadır. Allah'ın güvencesine inanmış bir insana Allah'ın izni olmaksızın hiç kimse ve hiçbir şey zarar veremez. Bu dua, gerçekten tam bir inanış, teslim oluş ve adanış andıdır. Son derece açık ve net ifadelerden ibaret olan bu duanın anlamını her birimiz derinden düşünürsek, sanki Allah'a son defa halimizi arzediyormuşuz gibi bir hisse kapılabiliriz. Bu hisse kapılmakta son derece haklı sayılırız ve bir mü'minin sahip olması gereken hassasiyete sahip olduğumuz için sevinmemiz gerekir. Çünkü gerçekten yaptığımız bir dua son duamız, kıldığımız bir namaz son namazımız, tuttuğumuz oruç son orucumuz, kısacası yaptığımız herhangi bir iş son işimiz olabilir. Esasen bu his içinde yaşayan bir insan her anında Allah'ın rızâsına uygun hareket eder. Anadolu insanının dilinde uykunun "küçük ölüm" olarak adlandırılması ne kadar mânidardır.

Gece yatağına yatarken abdestli olan kimsenin tekrar abdest almasına gerek olmayacağı bellidir. Peygamber Efendimiz'in prensiplerinden biri de her işe sağdan başlamaktı. Burada gördüğümüz gibi, uykusuna da sağ tarafı üzerine yatarak başlardı. Üstelik, sağ tarafı üzerine yatmak sağlık açısından da son derece yararlıdır. Bilindiği gibi, insanın kalbi ve midesi sol tarafındadır. Her iki organımız da sıhhatimizin temel unsurlarından olup, sıkışması sağlık için zararlıdır. Bu sebeple tıp doktorları da kalp ve mide üzerine yatmamayı tavsiye ederler.

815 nolu hadis daha önce 81'nci hadis olarak geçmişti, 1465'nci hadis olarak da gelecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Dua, hayatımızın her ânında bizi Allah'a yönelten bir ibadet olduğu için insan her hal ve durumda Allah'a dua etmelidir.
2. Abdestli vaziyette ve sağ tarafı üzerine yatarak uyumak sünnete uygun bir davranıştır.
3. Uykuya yatarken Peygamberimiz'in öğrettiği gibi hadisteki ibarelerle dua etmek sünnettir.
4. Kişinin uykudan önce son sözleri Allah'a yakarış olmalıdır.
5. Her gece yapılan dua, âdeta Allah'a verdiğimiz ahdimizi yenilemek, İslâm ve imanımızı söz ve davranışımızla sağlama almak anlamı taşır.

817- ??? ?????? ???? ?????? ???? ????? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ????????? ?????? ???????? ???????? ? ????? ???? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ? ???? ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ? ???? ???? .

817. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gece on bir rek'at namaz kılardı. Sabah tan yeri ağarınca da kısaca iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip sabah ezanını okuyuncaya kadar sağ yanı üzerine yaslanıp uzanırlardı.

Buhârî, Daavât 5; Müslim, Müsâfirîn 121-122

Açıklamalar

Bu hadisin burada zikredilmesinin sebebi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sabah namazının sünneti ile farzı arasında yan tarafı üzerine yaslanıp yattığını haber vermesinden dolayıdır. Yukarıdaki metin, Buhârî'nin rivayeti olup, Müslim'in rivâyetinde, on bir rek'attan biri ile vitir kıldığı, sonra sağ tarafı üzerine yaslanıp müezzin gelinceye kadar yattığı, müezzin geldikten sonra kısaca iki rek'at namaz kıldığı belirtilir. Onu takip eden diğer rivayette ise Hz.Âişe validemiz, Peygamber Efendimiz'in gece kıldığı on bir rek'at namazı, yatsı namazını bitirdikten sonra sabah namazı vaktine kadar olan zaman içinde kıldığını ve her iki rek'atta bir selam verdiğini söyler. Bu açıklamadan sonra Efendimiz'in geceleri kıldığı bu namazın, yatsı namazından ayrı ve teheccüd diye adlandırdığımız gece ibadeti olduğu anlaşılır. Kitabımızın ibadetlerle ilgili bahislerinde, bu konularda yeterli açıklamalara yer verilmiş bulunmaktadır.

Peygamberimiz'in gece namazından sonra veya sabah namazının sünneti ile farzı arasında sağ tarafı üzerine yaslanmasıyla ilgili pek çok rivayete rastlamaktayız. Bundan dolayı ulemâmız konuyu enine boyuna ele alıp tartışmışlar ve kanaatlerini ortaya koymuşlardır. Buradan elde edilen neticeye göre Efendimiz, bazan gece namazından sonra, bazan da sabah namazının sünnetinden sonra sağ tarafı üzerine yaslanarak bunların her ikisinin de câiz olduğunu göstermek istemişlerdir.

Sahîh-i Buhârî'nin önde gelen şârihlerinden olan Bedreddin el-Aynî, ilgili rivayetlerin ve bunlardan istidlâl olunan hükümlerin çokluğunu dikkate alarak konuya genişçe yer vermiştir. Kısaca özetleyecek olursak: Sahâbe, tâbiîn ve daha sonraki dönemlerde ulema, gece namazından veya sabah namazının sünnetinden sonra sağ yanına yaslanıp yatmak vâcib midir, değil midir meselesini tartışmışlardır. Netice itibariyle şu görüşler ortaya konulmuştur:

* İmam Şâfiî ve mezhebine göre sağ tarafa yaslanmak sünnettir. Aynı mezhepten olan Nevevî'ye göre ise, sabah namazının sünnetinden sonra yaslanmak sünnettir.

* Sahâbeden pek çokları ile tâbiînin önde gelen âlimlerine göre, sağ yanı üzerine yaslanarak yatmak müstehaptır. Onlar sabah namazının sünneti ile farzı arasında sağ taraflarına yaslanarak yatarlarmış.

* Muhammed İbni Hazm'e göre yaslanmak farzdır.

* Ashâbdan Abdullah İbni Mes'ûd ve Abdullah İbni Ömer, tâbiînden bazı imamlar ve İmâm Mâlik'e göre ise yaslanmak bid'attır.

* Hasan-ı Basrî'ye göre yaslanmak iyi bir davranış değildir.

* Yaslanmak, mutlaka yapılması gereken bir iş değildir. Burada ondan maksat sünnetle farzın arasını ayırmaktır. Bu da sağ tarafa yaslanmakla, birisiyle konuşmakla, ya da bir başka tarzda olabilir. Bu İmâm Şâfiî'ye nisbet edilen bir görüştür.

Yaslanmayı sünnet veya müstehap sayanlara göre, sağ tarafa yaslanmak gerekir. Fakat herhangi bir rahatsızlığı sebebiyle sağına yaslanamayan kimse soluna yaslanır. Sağ tarafa yaslanmanın hikmeti, kalbin sol tarafta bulunmasıdır. İnsan sol tarafına yaslanınca çabucak uykuya dalar. Sağına yaslandığında ise hemen uyumaz.

Bu rivayet 1174'ncü hadis olarak da gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sürekli sağ tarafına yaslanmadığı için, bu davranış farz veya vâcip değil, sünnettir.
2. Sünnete daha uygun olan, sabah namazının sünnetinden sonra sağına yaslanmadır.
3. Sağ tarafına yatması sakıncalı olan soluna da yaslanabilir.
4. Sabah namazının sünnetini fazla uzatmadan kılmak sünnete uygundur.

818- ??? ????????? ??? ?????? ??? ??? : : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ?????? ????? ?????? ??????? ? ???? ??????? : « ????????? ????????? ?????? ?? ??????? » ???? ????????? ????? : «???????? ?????? ??????? ????????? ????? ??? ????????? ????? ????????? » . ???? ??????? .

818. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin uyumak istediği zaman elini yanağının altına koyar sonra da:

"Allahümme bismike emûtü ve ahyâ: **"Allahım! Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim"** derdi. Uykudan uyandığı zaman: ***"Elhamdülillâhillezî ahyânâ min ba'di mâ emâtenâ ve ileyhin-nüşûr."*** **"Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Diriltmek sadece O'na mahsustur"** buyururdu.

Buhârî, Daavât 7,8,16. Ayrıca bk. Müslim, Zikr 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Edeb 28; İbni Mâce, Duâ 16

Açıklamalar

Hadisimizin gösterilen kaynaklarından bazısında belirtildiği üzere, Peygamberimiz yatağa yattığında sağ elini yine sağ yanağının altına koyarak uyurlardı. Efendimiz'in bütün işlerine sağdan başlamayı sevdiğini biliyoruz. Ayrıca uyku ölümün kardeşidir. Ölen kimse kabre, kıbleye karşı ve sağ tarafı üzerine konur. Bir başka husus, oturarak namaz kılmaya güç yetiremeyenler, sağına yatmasında bir sakınca olmadığı sürece, sağ tarafları üzerine yatarak namazlarını kılarlar. Böylece insan uykuya yatarken hem ölümü hatırlar, hem de uykusunun bir nevi ibadet olduğunu düşünür ve ölüme hazırlanır gibi, kendisini sadece Allah'ın öldüreceğini ve dirilteceğini bilerek, bu inancını Allah'a yakarışında bir kere daha teyit eder.

Ölümün kardeşi olan uykuya yattığımızda, uyanıkken yaptığımız bütün işlerle alâkamız kesilir. Artık ne ölmemek, ne de yeniden hayata dönmek bizim gücümüz ve kudretimiz dahilinde değildir. Allah bizi uyuduktan sonra uyandırıp yeniden nasıl hayata döndürüyorsa ve biz bunu ölüm gelip çatıncaya kadar her gün nasıl yaşıyorsak, öldükten sonra da kıyâmet gününde Allah'ın huzurunda toplanıp hesaba çekilmek üzere aynen uzun bir uykudan uyanır gibi diriltileceğiz. İşte uyku bize bunları hatırlatıyorsa, sanki o geceyi ibadetle geçirmiş gibi oluruz; çünkü bu çeşit bir tefekkürün de ibadet sayıldığını bilmemiz gerekir. O halde her gece yatağımıza yatarken ve uykudan kalkarken Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı bu duâları biz de tekrar etmeliyiz. Uyumadan önce yaptığımız duâ , yaptığımız her hayırlı işin olduğu gibi geçirdiğimiz günün sonunu da Allah'a hamd ve şükürle bitirmemiz gerektiğine inanmamızın belirtisidir. Uykudan uyanınca yaptığımız duâ ise, işimizin ve günümüzün başlangıcının bizi sanki ölümden sonra dirilten Allah'ın yardımına ihtiyacımızın samimi bir göstergesidir.

Bu hadis, 1449 ve 1461 numaralarla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uyku için yatağa girince sağ elimizi yanağımızın altına koymak ve sağ tarafımız üzerine yatmak sünnete uygun bir davranıştır.
2. Yatağa yatarken Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi duâ etmek onun sünnetine uymaktır.
3. Uyku bir nevi küçük ölüm olduğu için, bize kıyamet gününde yeniden dirilmeyi hatırlatır.

819- ??? ?????? ??? ??????? ??????????? ??? ???? ????? ??? : ??? ??? «????? ???? ????????? ?? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ????????? ???? « ???? ????? ???????? ??????????? ????? » ??? : ????????? ? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ???? ??????? ???? .

819. Yaîş İbni Tıhfe el-Gıfârî *radıyallahu anhümâ*, babam bana şöyle dedi, diyerek nakletmiştir:

Bir ara ben mescitte yüzükoyun yatmıştım. Baktım ki bir adam beni ayağıyla kımıldatıyor ve:

"Bu, Allah'ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır" diyor. Bir de ne göreyim, o Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* değil mi!

Ebû Dâvûd, Edeb 95. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 21

Yaîş İbni Tıhfe el-Gıfârî

Yaîş, hem babası hem kendisi sahâbî olan bahtiyarlardandır. Ebû Zerr'in kabilesi olan Benî Gıfâr'a mensuptur. Babası Tıhfe, Suffe ashâbındandı. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Yaîş Şam diyarına yerleşen sahâbîler arasında sayılmaktadır. Riyâzu's-sâlihîn'de onun sadece bu hadisi bulunmaktadır. Zaten kendisi de fazla hadis rivayet etmemiştir. Onunla ilgili her kaynak şu olaya yer verir:

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz dişi bir deve getirtir ve:

- "Bu deveyi kim sağacak?" *diye sorar. Bir adam ayağa kalkarak:*

– Ben sağacağım, *der. Efendimiz ona:*

– "Senin adın ne?" *deyince, adam:*

– Adım Mürre, diye cevap verir. Peygamberimiz:

***– "Sen otur"**, der. Bir başkası ayağa kalkar, Resûlullah ona adını sorunca:*

– Benim adım da Cemre, der. Resûl-i Ekrem ona:

***– "Sen de otur"** buyurur. Üçüncü bir kişi ayağa kalkar, Efendimiz ona:*

***– "Senin adın ne?"** diye sorunca, adam:*

– Benim adım Yaîş der. Bunun üzerine Peygamberimiz:

***– "Deveyi sen sağ"** buyurur.*

Peygamberimiz'in bu davranışının sebebi, ilk iki ismi beğenmemesinden dolayıdır. Çünkü bu iki isimden birincinin anlamı "acı", ikincinin anlamı da "ateş közü"dür. Yaîş ise, Yaşar anlamına gelir. Efendimiz Câhiliye döneminden kalma kötü isimleri sevmez ve bunları iyileriyle değiştirirdi. Nitekim bu Mürre ve Cemre adlı sahâbîlerin isimlerini de değiştirtirdiği rivayet edilir.

Allah ondan ve babasından razı olsun.

Açıklamalar

Tirmizî'nin Ebû Hüreyre'den gelen rivayetinde *"Bu, Allah'ın sevmediği bir yatış tarzıdır"* denilir. Yaîş'in bu rivâyetinin bazı tariklerinde, babası Tıhfe'nin akciğer rahatsızlığı sebebiyle böyle yattığı belirtilmiştir. Muhtemeldir ki, Peygamberimiz onun bir rahatsızlık sebebiyle bu şekilde yattığına muttali değildi. Birtakım rivayetlerin anlatım üslûbu, sanki "Niçin böyle yatılmasın?" sorusuna cevap teşkil edici niteliktedir. Bu tür hadisleri dikkate alan İslâm âlimleri, yüzünü, karnını ve göğsünü yere koyarak yatmanın yasaklanmış olduğunu ve Resûl-i Ekrem'in sünnetine uymadığını belirtirler. Yüz ve göğüs insanın en kıymetli iki uzvu olup, Allah'a secde hali dışında onları yere koymak ve üzerine kapanmak iyi bir davranış olarak kabul edilmez. Yine bu tarz yatış, insanın mide ve kalp gibi organlarına da zararlıdır. Bir rivayette de "cehennemliklerin yatış tarzı" olarak nitelendirilmiştir. Netice itibariyle, Efendimiz'in sakındırdığı bu yatış biçiminden uzak durmak bizler için en uygun ve doğru yoldur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in sünnetine ve edebine uygun olan ve olmayan yatış tarzları vardır.
2. Peygamberimiz'in yasakladıkları, Allah'ın da hoşuna gitmeyen ve sevmediği şeylerdir.
3. Yüzükoyun yatmak, Allah'ın sevmediği ve sünnetteki edebe aykırı bir yatış tarzıdır.

820- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ????? ??????? ???????? ???? ???? ????? ????? ? ?????? ????????? ??????????? ??????????? ???? ????? ????? ??????? ??????? ??? ????? ????? » ???? ??? ???? ??????? ??? . « ???????? » ???? ?????

820. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur."

Ebû Dâvûd, Edeb 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 422

Açıklamalar

Müslümanlar, bulundukları her yerde Allah'ı hatırlamak, anmak, O'nun adını zikretmekle mükellef kılındıklarının şuuru içinde olmalıdırlar. Bu yer, içinde bulundukları bir meclis veya yatıp uyuyacakları yatakları da olsa böyledir. Yukarıdaki hadislerde yatağa yatarken abdestli olmanın ve dua etmenin gereğine işaret edilmişti. Dua, Allah'ı anmanın ve O'nu zikretmenin en mükemmel şekli olan ibadetlerden biridir. Müslümanlar hangi sebeple olursa olsun bir araya geldiklerinde, Allah rızâsına uygun hareket ederler. Meclisleri de içinde haramların ve günahların olmadığı, helâller ve sevapların işlendiği meclisler olur. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya vesile olan her davranış, faydalı her söz ve iş O'nun zikri ve anılması sayılır. Böyle olmayan sözler ve işlerin ise kimseye bir fayda sağlamayacağı ve Allah katında da bir sevabı olmayacağı her aklı başında insanın bildiği gerçeklerdendir. İleride, meclis âdâbı bahsinde hadisimiz 838 numarayla tekrar gelecek ve bu konuya bir kere daha döneceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan nerede olursa olsun, Allah'ı hatırlamaktan ve anmaktan gafil olmamalıdır.
2. Allah'ın hatırlanmadığı ve adının anılmadığı meclislerde hayır yoktur.
3. Yatağa yatıldığı zaman da Allah'ı hatırlayıp anmak gerekir.

128- ??? ???? ????????? ??? ????? ???? ???? ??????? ??? ?????? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????

YATMA VE OTURMA ÂDÂBI

SIRT ÜSTÜ YATMAK, AVRET MAHALLİNİN AÇILMA KORKUSU
OLMAYINCA AYAK AYAK ÜSTÜNE ATMAK, BAĞDAŞ KURARAK VE BİR ŞEYE BÜRÜNEREK OTURMAK CÂİZDİR

Hadisler

821- ?? ???? ???? ?? ???? ??? ???? ??? ??? ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ?? ????????? ??????? ?????? ????????? ???? ????????? ???? ???? .

821. Abdullah İbni Yezîd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i mescidde bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış, sırt üstü yatarken görmüştür.

Buhârî, Salât 85 İsti'zân 44; Müslim, Libâs 75. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 19; Nesâî, Mesâcid 28

Açıklamalar

Oturma ve yatma esnasında riâyet etmemiz gereken birtakım edep ve ahlâk kuralları vardır. Bu kuralları bize dinimiz öğretir. Peygamber Efendimiz'in ashâb-ı kirâmı bu konularda da eğittiğini görürüz. Onların eğitilmesi ümmetin eğitilmesi anlamına gelir. Mükemmel bir din, insan hayatının herhangi bir cephesini önemsiz göremez. Bu sebeple de her alanla ilgili söyleyecek bir sözü, disiplin altına aldığı bir davranış biçimi olması gerekir. Bu disiplin altına alış, insanlara hiçbir alanda hareket imkânı bırakmama, onları sımsıkı ve aşılmaz kalıplar içine yerleştirme gibi bir anlam ifade etmez. Bu anlayışın tam aksine birçok alanda hareket serbestisi getirirken, uygun olan ve olmayan davranış biçimlerini önümüze koyarak tereddütlerimizi ortadan kaldırır; toplumda ortaya çıkabilecek aşırılıkları ve tahammül edilmez derecedeki bireyselleşmeleri önlemeyi hedefler. Bunlar, inanan insanlardan müteşekkil bir toplumun fertleri arasında eylem birliğini sağlamada küçümsenmeyecek derecede önemli hususlardır.

Sahâbe, Resûl-i Ekrem'in her davranışını hassasiyetle takip edip kendilerine örnek aldıkları için, onun hayatının küçük ayrıntılardan ibaret sayılan yönleri bile en açık bir şekilde bize intikal etmiş bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz'den nakledilen sahih bir rivâyette: *"Uzanıp yattığın vakit ayaklarını birbirinin üzerine koyma"* buyurulur (Müslim, Libas 73). Bu durumda iki hadis arasında görünürde bir zıtlık olduğu göze çarpmaktadır. Oysa muhaddisler hadisler arasında bir zıtlık olmadığını, avret mahallinin tamamiyle veya bir kısmı açılacak şekilde, sırt üstü uzanarak bacak bacak üstüne koymanın yasaklandığını belirtirler. Açıklamakta olduğumuz ve bizzat Efendimiz'in davranış tarzını gösteren hadisin ise, açılıp saçılmaya meydan vermeyecek tarzda câiz olan şekli gösterdiğini ifade ederler. O günkü Arap toplumunun giysilerini göz önüne alırsak, onların kıyafetleri baştan aşağı giyilen bir tek kaftan veya alt kısma ayrı üst kısma ayrı olarak giyilen hamam havlusu tipinde iki ayrı parçadan oluşan bir elbiseden ibarettir. Bu şekilde giyinen bir kimsenin kendine dikkat etmemesi halinde avret mahallinin açılması söz konusudur. Kâdî İyâz, Peygamberimiz'in bunu yapma sebebinin zaruret, ihtiyaç, yorgunluk veya istirahat arzusundan kaynaklanmış olabileceğini söyler. Aksi takdirde Resûl-i Ekrem Efendimiz kalabalık yerlerde, sahâbe arasında böyle oturmamışlardır. O, ya bağdaş kurarak, ya da dizlerini dikerek otururlardı. İmam Nevevî de Resûl-i Ekrem'in bu şekilde uzanıp yatmasının bir eğitim ve öğretim meselesi olabileceğini söyler. Yani Peygamberimiz, sırt üstü yatmak isterseniz bu şekilde yatınız, benim yasaklamam mutlak anlamda bir yasaklama olmayıp, avret mahallinin açılması ihtimaliyle ilgili bir yasaklamadır, demek istemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in yaptıkları da ümmet için bir delildir.
2. Avret mahallinin açılması korkusu yoksa, sırtüstü yatarak ayak ayak üstüne atmak câizdir.
3. Mescidde bir yere dayanarak ve uzanıp yatarak istirahat etmek câizdir.

822- ??? ???? ?? ???? ??? ???? ??? ??? : « ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ????????? ?? ?????????? ????? ???????? ???????? ???????? » ????? ???? ? ???? ??? ???? ????? ??????? ?????.

822. Câbir İbni Semure *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar, yerinde bağdaş kurarak otururlardı.

Ebû Dâvûd, Edeb 26. Benzer rivâyetler için bk. Müslim, Mesâcid 286; Tirmizî, Salât 412

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar mescidde otururlardı. Bu müddet içinde Allah'ı zikir, dua, niyâz ve tefekkürle meşgul olurlardı. Fakat meşguliyetleri sadece bu mânevî vazifelere ve uhrevî sevaba yönelik faaliyetlerle sınırlı kalmaz, ashâbın işleriyle de ilgilendiği olurdu. Hatta aralarından rüya görenler Efendimiz'e gördükleri rüyaları anlatırlar, o da her defasında hayra yönelik olmak üzere yorumlardı. Bazı kere de kendi gördüğü rüyayı ashâba anlatırdı. Peygamberimiz'in âdetlerinden biri de, kendisine bir şey anlatılmadığı veya sorulmadığı zaman, rüya gören olup olmadığını, soru soracak bulunup bulunmadığını sormasıydı. Böylece rahat bir ortam meydana getirirler ve herkes ihtiyacı olan konuları anlatmada veya soru sormada kendini serbest hissederdi. Fakat onlar nezâket kurallarını ve edebi korumaya da olanca itinayı gösterirlerdi. Hatta sahâbe mescidde bazı kere Câhiliye döneminde bilinçsizce ve akıl almaz tarzda yaptıkları şeyleri hatırlayıp gülerler, Efendimiz de tebessüm buyururlardı (Müslim, Mesâcid 277).

Bağdaş kurarak oturması, Peygamber Efendimiz'in en hoşlandığı ve çokça yaptığı oturuş biçimlerinden biriydi. Çünkü bu oturuş hem insanı rahat ettiren hem de avret mahallinin açılıp saçılmasını engellediği için, edep ve terbiye kaidelerine uygun düşen bir oturuş tarzıdır. O sadece mescidde değil, başka meclislerde de çoğu zaman böyle otururdu. Sahâbenin de Peygamberimiz'in bu oturuş tarzına uyduklarını ve onun gibi oturmayı tercih ettiklerini görmekteyiz ki, müslüman toplumlarda da en yaygın olan oturuş tarzlarından biri budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazından sonra namaz kılınan yerde ve mescidde bir süre oturmak müstehaptır.
2. Bağdaş kurarak oturmak, Peygamber Efendimiz'in tercih ettiği oturma biçimlerindendir.

823- ???? ??? ??? ??? ???? ????? ??? : ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????????? ????????? ????????? ?????? ? ???????? ????????? ??????????? ? ????? ??????????? ???? ???????.

823. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Kâbe'nin avlusunda elleriyle dizlerini tutarak şöyle otururken gördüm, dedi ve uyluklarını karnına dayayıp kolları ile dizlerini tutarak ve kaba etleri üzerine oturarak Resûlullah'ın oturuş tarzını tarif etti.

Buhârî, İsti'zân 34

Açıklamalar

Arapçada "ihtibâ" diye adlandırılan bu oturuş, dizlerini yukarıya dikip uyluklarını da karnına dayayarak, elleri veya kollarıyla birbirine bitiştirilmiş olan dizlerini tutarak oturma tarzıdır. Bu oturuş biçimi Peygamber Efendimiz'in çokça yaptığı, hatta Kâdî İyâz'a göre bağdaş kurarak oturmaktan daha çok tercih ettiği tarzdır. Tesettürün tam sağlanması ve avret yerinin açılma ihtimali gibi bir durumun olmaması, bu oturuş şeklinin tercih sebebi olmalıdır. Ebû Saîd el-Hudrî de, *"Resûl-i Ekrem Efendimiz oturduğu zaman dizlerini dikip uyluklarını karnına yaslar kollarıyla da dizlerini tutarak otururlardı"* der (Ebû Dâvud, Edeb 22). Sahâbe-i kirâm da çoğu kere böyle otururlardı. Toplumumuzda da bu oturuş biçiminin yaygın oluşu, her halde bu sünnetin uygulanışından kaynaklanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz uyluklarını karnına yaslayıp, dizlerini dikerek kollarıyla da dizlerini tutmak suretiyle oturmayı pek severdi.
2. Ashâb-ı kirâm da onun gibi oturmaktan hoşlanırdı.

824- ??? ???????? ????? ????????? ??? ???? ???? ???? : ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ???????????? ???? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ?? ????????? ????????? ???? ???????? . ???? ??? ???? ? ????????.

824. Kayle Binti Mahreme radıyallahu anhâ şöyle der:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dizlerini karnına dayamış, ellerini koltuklarının altına koyup, kaba etleri üzerine oturmuş vaziyette gördüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i böyle huşû ve huzû içinde mütevazi bir vaziyette otururken görünce, korkudan irkildim.

Ebû Dâvud, Edeb 22

Kayle Binti Mahreme

Bu hanım sahâbî Temîm kabîlesinin Anberoğulları koluna mensuptur. Annesi Safiyye Binti Sayfî, Câhiliye devri şâir ve hatiplerinden Eksem İbni Sayfî'nin kız kardeşidir. Kayle, Bekr İbni Vâil oğulları heyetinin elçisi Hureys İbni Hassân ile birlikte Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelmişti. Bu sayede kabilesinden İslâm'a ilk girenlerden biri olma şerefini elde etti. Anlayış ve seziş kabiliyeti yüksek hanımlardan biri idi. Bu gelişinde Peygamberimiz'in huzurunda şahit olduğu olayları ve gördüklerini anlattığı uzunca bir rivayeti vardır. İbni Abdülber, onun bu hadisinin güzel bir fesahat örneği olduğunu ve ilim ehlinin bu hadisin garîb kelimelerini şerhettiklerini söyler. Buhârî, ***el-Edebü'l-Müfred*** *adlı eserinde, Ebû Dâvud ve Tirmizî* ***Sünen****'lerinde bu rivâyetin bir kısmına yer verirler.* ***Taberânî*** *ise onun tamamını kitabına almıştır.* ***İbni Hacer el-Askalânî*** *de, sahâbîlerin hayatına dair el-İsâbe adlı eserinin Kayle Binti Mahreme'ye ayırdığı kısmında bu uzun rivâyeti nakleder.*

Kayle'nin hayatının sonraki dönemleri ve ölüm tarihiyle ilgili bilgilere sahip değiliz.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Kayle Binti Mahreme hayat hikâyesini anlatırken de işaret ettiğimiz gibi, bir heyetle birlikte, müslüman olmak üzere Medine'ye ilk geldiğinde Peygamber Efendimiz'i böyle otururken görmüştü. O, bu esnada gördüğü olayları etraflıca anlatmış bulunmaktadır. Hatta o uzun rivayetten öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz'in meclisinde bulunanlardan biri, Kayle'nin korkudan sarsıldığını görüp durumu farketmiş ve Peygamberimiz'e:

– Yâ Resûlallah! Şu fakir kadıncağız korkup sarsıldı, deyince, Peygamber Efendimiz arka tarafında durmakta olan Kayle'ye, kendisini görmeksizin eliyle işaret ederek:

– Ey fakir kadıncağız! Sakin ol ve gönlünü rahat tut, buyurmuşlar. Kayle diyor ki:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle söyleyince, Allah kalbimdeki korkuyu ve irkilme hissini giderdi.

Kayle'nin burada anlattığı oturuş biçimi ile bir önceki İbni Ömer hadisinde tarif edilen oturuş biçimi arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Yegane fark, anlatım tarzından ve ayrıntılara gösterilen dikkatten ibarettir. Bir başka dikkat çeken husus da, Peygamberimiz'in oturuşundaki huşû ve huzûun, mütevâziliğin görenlerde saygı ve irkilme hissi uyandırmasıdır.

Kayle'nin *Riyâzü's-sâlihîn*'de geçen tek hadisi bu rivayettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, oturuşunda da mütevazi idiler. Onun oturuşu bir huşû ve hudû halini yansıtırdı.
2. Peygamber Efendimiz, kendisini görenler üzerinde bir saygı, sevgi ve kalpten gelen bir irkilme hissi uyandırırlardı.

825- ???? ???????? ?? ???????? ??? ???? ??? ??? : ?? ?? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???? ? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ????? ????? ????? ???? : ?????????? ?????? ????????? ????????? ? ???? ??? ???? ?????? ???? ?.

825. Şerîd İbni Süveyd radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün sol elimi arkaya atmış ve elimin ayasına dayanmış otururken, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana uğradı ve:

"Allah'ın gazabına uğramış olanlar gibi mi oturuyorsun?" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 24

Şerîd İbni Süveyd

Esas adı Mâlik olup aslen Hadramut'ludur. Sakîf'li olduğunu söyleyenler de vardır. Bir rivâyete göre kendi kavminden arkadaşlarını öldürmesi sebebiyle Mugîre İbni Şu'be'nin elinden kurtulup Mekke'ye kaçtı. Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek müslüman oldu ve Rıdvân bey'atında Efendimize bîat etti. Peygamberimiz kendisine "kaçak" anlamına gelen Şerîd ismini verdi. Bir toplu katliamdan kurtulduğu için bu ismi aldığı da söylenir. Peygamberimiz'in terkisine aldığı sahâbîler arasında anılır. Önce Tâif sonra Medine'de yerleştiği söylenir. Rivayet ettiği hadisler Hicaz ehli arasında yayılmış olup sahih kitaplarda yer alır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'le aralarında geçen bir olayı çocuklarına şöyle anlatmıştır:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem benden kendisine Ümeyye İbni Ebi's-Salt'ın şiirlerinden okumamı istedi. Ben de yüz beyit okudum. Okuduğum her beyitten sonra: ***"Biraz daha oku"****, diyerek beğenisini dile getiriyordu. Nihayet yüz beyiti okuyup bitirince, bu beyitlerin şairi hakkında:*

"Şüphesiz o, müslüman olmaya çok yaklaşmış"*, buyurdu.*

Şerîd'den hadis rivayet edenler arasında oğlu Amr ile Ebû Seleme İbni Abdurrahman ve Amr İbni Nâfi' gibi tanınmış kişiler vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in beğenmediği ve hoş karşılamadığı oturuş biçimleri olduğuna çeşitli vesilelerle işaret etmiştik. Resûl-i Ekrem, bu hadiste tarif edilen oturuş biçimini de beğenmemiş, üstelik bu oturuş şeklini Allah'ın gazabına, kızgınlığına muhatap olan ve bu yüzden rahmetinden kovulan kimselerin oturuş tarzı olarak nitelendirmiştir. Fâtiha sûresi tefsirinden öğrendiğimiz kadarıyla, Allah'ın kendilerine gazap ettiği topluluk yahudilerdir. Fakat bunu daha da genelleştirip bütün kâfirleri kapsadığını söyleyenler olmuştur. Tek elini arkaya uzatıp elinin ayasına yaslanarak ve vücudunu da ona göre biçimlendirerek oturmak Efendimiz tarafından makbul karşılanmamıştır. İki elini arkaya koyup ayalarına yaslanmak suretiyle oturmak da aynı şekilde uygun görülmeyen oturuş tarzlarından biridir. Çünkü bu oturuş mütekebbirlerin, insanlara karşı büyüklük taslayan ve kendilerini herkesten üstün görenlerin oturuş biçimi olarak nitelendirilir. Burada önemli olan bir başka nokta, kendilerine nimet verilen ve İslâm gibi en büyük nimete sahip olan müslümanların, nimetten mahrum bırakılmış ve Allah'ın kızgınlığını haketmiş olan gayri müslimlere oturuşlarında bile benzememeleri gerektiğidir. Şayet bir oturuş, bir yürüyüş, bir yatış ve benzeri davranışlar gayri müslimlerin şiârı ise, yani bu davranışlar görüldüğünde onlar hatıra geliyorsa, onların halini ve tavrını zihinde canlandırıyorsa, bunlardan sakınmak müslümanların görevidir. O halde müslüman fertler ve toplumlar, kendilerini, kendilerine has âdâb-ı muâşeret kâidelerini iyice bilmek ve yerine getirmekle yükümlü hissetmelidirler. İşte bu hadisi ve buna benzer çeşitli davranış alanlarını kapsayan hadisleri, müslüman kimlik ve kişiliğinin teşekkülü bakımından da düşünmemiz ve onları kendimize şiar edinmemiz gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in beğenmediği ve yasakladığı oturuş biçimleri vardır. Müslümanlar da bunlardan sakınmalıdır.
2. İslâm'ın kendine has görgü kuralları vardır. Herkes bunları bilmeli ve onlara uygun tarzda davranmaya gayret etmelidir.
3. Müslümanlar, oturuş, kalkış, yürüyüş ve benzer davranışlarında, söz ve âdetlerinde yahudi, hıristiyan veya başka dinlerden olanlara benzemekten sakınmalıdırlar.

129- ??? ?? ???? ?????? ???????

MECLİS ÂDÂBI

MECLİS VE MECLİSTE OTURMA ÂDÂBI

Hadisler

826- ?? ???? ??? ??? ???? ????? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? « ???????????? ???????? ??????? ???? ???????? ?? ?????? ???? ?????? ????????? ?????????? » ?????? ???? ?????? ??? ??? ? ??? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? . ???? ???? .

826. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp sonra onun yerine kendisi oturmasın. Fakat açılarak halkayı genişletiniz."

İbni Ömer, bir kimse kendisi için oturduğu yerden kalktığında onun yerine oturmazdı.

Buhârî, Cum'a 20, İsti'zân 31; Müslim, Selâm 28-29. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 9

828 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

827- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ???? ??? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ???????? ??? ??????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??? » ???? ???? .

827. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz oturduğu yerden kalkar, sonra tekrar dönüp gelirse oraya oturmaya herkesten fazla hak sahibidir."

Müslim, Selâm 31

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

828- ??? ???? ??? ???????? ??? ?????? ????? ??? : « ?????? ???? ????????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? » . ???? ??? ???? . ???????? ???? : ???? ??? .

828. Câbir İbni Semüre *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir:

Biz Nebiyy-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna vardığımız zaman, her birimiz nerede yer bulursa oraya otururdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 14; Tirmizî, İsti'zân 29

Açıklamalar

Erkek olsun kadın olsun, bir kimse gerek mescidde gerek bir başka mekânda oturulmasında sakınca bulunmayan bir yere oturmuşsa, o oturduğu yerin hak sahibi olur; o kimseyi oradan kaldırarak yerine oturmak câiz olmaz. Meclise sonradan gelen bir kimse için oturacak yer yoksa, halkayı genişleterek ve safları sıklaştırmak suretiyle yer açarak onun oturmasını temin etmek gerekir. Böyle davranmak meclisin âdâbındandır. Konuya Kur'ân-ı Kerîm'de de temas edilmesi, bu hususun önemini gösterir: **"Ey inananlar! Size, meclislerde yer açın denildiği zaman genişletin (yer açın) ki Allah da size (yerinizde ve rızkınızda) genişlik versin"** [Mücâdele sûresi (58), 11].

İmâm Nevevî, konunun önemine binâen, 826'ncı hadisteki bu nehyin haramlık ifade ettiğini söyler. Fakat fakihler ve İslâm âlimleri, fetvâ vermek, Kur'an okumak veya şer'î ilimleri okutmak için bir kimsenin alışmış olduğu yeri bundan istisna etmişler, bu kimselerin yerlerine oturanları kaldırabileceklerini söylemişlerdir. Ayrıca çarşı ve pazarda satıcılık yapan ve yeri belirli olup hem kendisinin, hem de insanların o yere alıştığı kimseyi veya buna benzer başka durumları da bu genel hükmün dışında tutmuşlardır. Çünkü o kimse o yerin hak sahibi olmuş, herkes orada o kimsenin oturduğuna alışmıştır. O geldiği zaman oraya başkası oturamaz.

Abdullah İbni Ömer'in kendisine yer veren kimsenin yerine oturmaması, onun Allah'a olan saygısı, takvâsı ve tevâzuundan dolayıdır. Yoksa oturmak haram olduğundan değildir. Ancak İbni Ömer şunları düşünmüş olabilir: Yerinden kalkan kimse, gelenden utanır, gönülden razı olmadığı halde kalkıp ona yer vermek isteyebilir. İbni Ömer'in bu davranışı böylelerini sıkıntıdan kurtarmıştır. Camide, namaz safındaki bir kimsenin, gelen birine yer vermesi mekruh görülmüş veya tercih edilen bir davranış biçimi olarak kabul edilmediği için, belki de İbni Ömer böyle fazilet sayılmayan bir şeye vesile olmak istememiştir. Burada bir kural olarak şunu hatırlamamız faydalı olur: Kendisi söylemeden ve böyle bir ikram beklemeden, ilim ve fazilet ehli kişilere bir mecliste yer vermek ve onlar için ayağa kalkmak, bu hadisteki yasağa aykırı olmadığı gibi, bu davranış edep ve güzel ahlâkın bir gereği sayılmıştır.

Gerek camide, gerekse cami dışındaki meclislerde bir yerde oturmakta olan kimse, abdestini yenilemek veya benzer herhangi bir sebeple tekrar yerine dönmek üzere kalkarsa, geri gelince o yerde oturma hakkı baki kalır. Oraya başka biri oturmuş olsa bile, onu kaldırmaya hakkı vardır. Esasen oturan kimsenin de kalkması gerekir. Fakat o kimsenin kalkması vâcip değil, müstehaptır.

Peygamber Efendimiz'in ashâbının Resûl-i Ekrem'in meclisinde nerede yer bulurlarsa oraya oturmaları bizler için de örnek alınacak davranışlardan biridir. Çünkü oturulan yerin başı ile sonu arasında bir fark yoktur. Sonradan gelen birinin başa veya öne geçmek istemesi bir takım kırgınlık ve dargınlıklara hatta düşmanlıklara sebep olabilir. Sahâbîler mevki ve makamları, Efendimiz'e yakınlıkları ve yaşları ne olursa olsun böyle hareket ederlerdi. İnsanlara eziyet vermeden, onların huzurunu bozacak veya dikkatlerini dağıtacak tarzda aralarından geçmeden, nerede boş yer varsa oraya oturmaları bir edebin eseriydi.

Bütün bu prensipler, insanlar arasında bu sebeplerle ortaya çıkabilecek ihtilâfları önlemek, topluma bir çeki düzen vermek ve onları belli bir edebe riayet etmeye alıştırmak için konulmuştur. Bizim toplumumuzda, özellikle dindar çevrelerde ve modern hayatın tesirinden uzak kalmış kırsal kesimlerde bu edep kaidelerine hassasiyetle uyulduğunu görürüz. Bir çok meclislerde, yaşça küçük olanların, gönülden, sevabına inanarak ve hürmet göstererek, severek ve isteyerek, yerlerini âlimlere ve büyüklere verdiğini görürüz. Yine bir meclisten herhangi bir sebeple kalkan biri, tekrar geldiğinde bir başkası onun yerine oturmuş olsa bile sahibinin geldiğini görünce hemen kalkıp onun eski yerine oturmasını sağlar. Bu davranışlar, Efendimiz'in sünnetinin müslüman milletimizin günlük hayatına ne kadar sindiğinin ve içtenlikle benimsendiğinin birer göstergesidir. Bizlere düşen görev, dedelerimizin ve atalarımızın bize miras bıraktığı bu eskimez hayat tarzını bizden sonraki nesillere benimsetmek ve onların da aynı şekilde yaşamasını temin etmeye çalışmaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Camide veya herhangi bir mecliste, oturulması sakıncalı olmayan bir yere oturan birini kaldırarak onun yerine oturmak erkek veya kadın hiç kimseye câiz değildir.

2. Fakihler, mescidde, herhangi bir ders veya toplantı mahallinde yeri belirli olan âlimin, cemaate Kur'an okuyan hâfızın, çarşı ve pazarda her zaman aynı yerde bulunmasına alışılmış satıcının bu hükmün dışında olduğunu belirtmişlerdir.

3. İlim ve fazilet ehli kişiler için kendileri istemeden ve beklemeden ayağa kalkmak ve meclislerde kendi yerini onlara vermek câizdir.

4. Gerek camide, gerek başka toplantı yerlerinde, cemaate gelenlere yer vermek için safları sıklaştırarak yer açmak ve onların da oturmasını sağlamak müstehaptır.

5. Meclisin edebine uygun olan, sonradan gelen kimsenin nerede oturacak yer varsa oraya oturmasıdır.

6. Herhangi bir özrü olana mecliste özel muamele yapılabilir.

7. Mecliste, oturulması mübah olan bir yerde oturmakta olan kimsenin, başkasının oturması için yerinden kalkması istenilmez.

829- ??? ??? ???? ???? ??????? ???????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? :« ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?? ????????? ??? ???? ????????? ??? ???????? ??? ?????? ???? ??? ?????? ????? ???????? ????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ??

?????? ?? ? ????? ???????? ???? ????????? ??????? ??? ?????? ??? ?? ???????? ???????? ????????? ????????? » ???? ??????? .

829. Ebû Abdullah Selmân el-Fârisî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse cuma günü gusül abdesti alır, elinden geldiği kadar temizlenir, ya kendi özel kokusundan veya evinde bulunan güzel kokudan sürünür ve evinden çıkar, iki kişinin arasına girmez, sonra üzerine farz olan namazı kılar, imam hutbe okurken susup onu dinlerse, o cuma ile öteki cuma arasındaki günahları bağışlanır."

Buhârî, Cum'a 6, 19. Ayrıca bk. Dârimî, Salât 191; *Muvatta*, Cum'a 18

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

830- ??? ???? ?? ??????? ?? ???? ?? ??? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ???????? ??????? ?? ????????? ?????? ???????? ??? ??????????? » ???? ??? ????? ???????? ???? : ???? ??? . ??? ????? ???? ???? : « ????????? ?????? ???????? ??? ????????? ».

830. Amr İbni Şuayb, babası vasıtasıyla dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Kendileri müsaade etmedikçe, iki kişinin arasına oturmak bir kimseye helâl olmaz" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 21; Tirmizî, Edeb 11

Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde şöyledir:

"İzinleri olmadıkça iki kişinin arasına oturulmaz."

Ebû Dâvud, Edeb 21

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin bu hadisi buraya almasının sebebi, "mescidde iki kişinin arasına girmeme" hükmüne dikkat çekmektir. Hadisimiz 1156 numara ile "Cuma Gününün Fazileti" bahsinde tekrar gelecektir. Orada, cuma ile ilgili kısımları etraflıca ele alınmıştır. Şu kadarına işaret etmek faydalı olur: Gusül abdestinden ayrı olarak "elinden geldiğince temizlenmek"ten maksat, tırnaklarını kesmek ve vücudunun kıllardan temizlenmesi gereken yerlerini temizlemektir. Dağınık bir vaziyette olan saçını ve sakalını düzeltmek de sünnettir. Güzel koku temin edip özellikle cemaate giderken sürmenin Peygamber Efendimiz'in önemli tavsiyelerinden ve bizzat işlediği fiillerden biri olduğunu unutmamak gerekir.

Camide yanyana oturan iki kimseyi birbirinden ayırarak aralarına girmek, yahut onların omuzlarından atlayarak ileri geçmek edebe uygun olmayan ve yasaklanan davranışlardır. Çünkü her iki durumda da insanlara eziyet vermek vardır. Cemaatte olduğu gibi, yolda sokakta da başkalarına eziyet vermek yasaklanmıştır. Ancak camide saf tutan cemaatin de öncelikle ön safları doldurmaları ve aralarına başkalarının sokulup giremeyeceği kadar sık oturmaları tavsiye olunur.

İkinci hadîs-i şerîf, şayet iki kişinin arasına oturmak icab ederse, onlardan izin alınması gerektiğini beyân etmektedir ki, edebe uygun olan davranış şekli budur. Çünkü o kişilerin arasında bir sevgi ve muhabbet veya başkalarının duymasını istemedikleri bir sır ve emanet söz konusu olabilir. Esasen iki kişi başbaşa konuşurlarken, nerede olursa olsun, üçüncü bir kişinin onların arasına girmesi caiz görülmemiştir.

"Üzerine takdir olunduğu kadar namaz kılmaktan" maksat, cuma hutbesi ve farz olan cuma namazından önce camide kılınan namazlardır ki, bu namazların sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Hatip hutbe için minbere çıktıktan sonra hiçbir dünya kelâmı konuşmayarak cuma hutbesini dinlemek gerekir. Çünkü hutbeyi dinlemenin de farz olduğu kabul edilir.

Bütün bunları yerine getiren kimsenin o cuma ile öteki cuma arasındaki küçük günahları ve hataları bağışlanır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü gusül abdesti almak, vücudun temizlenmesi gereken yerlerini temizlemek sünnettir.
2. Kişinin sakalını ve bıyığını düzeltmesi, güzel koku sürünmesi sünnettir.
3. Camide ve cemaatte yanyana oturan iki kişinin arasını açmamak ve onların arasına oturmamak gerekir. Aslolan boş yerlere oturmaktır.
4. Şayet iki kişinin arasına oturmak mecburiyeti varsa, o kişilerden izin alınmak suretiyle oturulabilir.
5. Cumada uyulması gereken edeplere riayet ederek cuma namazı kılan kimsenin iki cuma arasındaki küçük günahları ve yaptığı hataları bağışlanır.

831- ??? ????? ?? ?????? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? . ???? ??? ???? ?????? ??? . ???? ??????? ?? ??? ??????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? : ????????? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ???? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????????. ??? ??????? : ???? ??? ???? .

831. Huzeyfe İbni Yemân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* halka teşkil eden bir topluluğun ortasına oturan kimseye lânet etmiştir.

Ebû Dâvud, Edeb 14

Tirmizî'nin Ebû Miclez'den rivayetine göre, bir adam gelip halkanın ortasına oturmuştu. Bunun üzerine Huzeyfe:

Halkanın ortasına oturan kimse, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in lisanıyla veya Allah tarafından Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in lisanıyla lânetlenmiştir, dedi.

Açıklamalar

Yukarıda geçen hadislerde ifade edildiği gibi, bir meclise gelen kimsenin orada oturanlara eziyet vermeden nerede boş yer bulursa oraya oturması gerekir. Bir oturma halkası teşkil eden kimselerin ortasına geçip oraya oturmak iki bakımdan kötü karşılanır: Birincisi, oraya geçmek için oturanları rahatsız edip, onların aralarından veya omuzlarından atlaması icap eder ki, bu davranışın yasaklandığını yukarıda görmüştük. İkincisi de, halkanın ortasına geçip oturan kimse o meclistekilerin birbirlerinin yüzlerini görmelerine engel olur ve onların aralarına bir nevi perde teşkil etmiş olur ki, bu da oradaki insanlara bir eziyettir. Bu hareketin son derece kötü görülmesinin bir başka sebebi de, böyle bir davranışta bulunan kişinin olgunlaşmamış ruh hali ve ciddiyetsiz kişiliğidir. Bu hareketi, insanları güldürmek için yapmış olabilir ki, bu tip kimselere değer verilmesi hoş karşılanmamıştır. Zira İslâm, eğlence ve şakayı meşrûiyet hudutları içinde ve şahsiyet zaafına kapı açmayacak şekliyle hoş karşılar ve reddetmez. Bunu bir huy ve tabiat haline getirmek ise hoş değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halka teşkil edip oturan bir topluluğun ortalarına geçip oturmak edebe aykırı olup, câiz değildir.

2. Oturup kalkarken de insanlara eziyet veren davranışlardan sakınmak gerekir.

3. Müslümanlar olgun ruh haline sahip, kişilikli insanlar olmaya özen göstermelidirler.

832- ??? ??? ???? ???????? ??? ???? ??? ??? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? « ?????? ??????????? ????????? » ???? ??? ???? ?????? ???? ??? ???? ??????? .

832. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Meclislerin en hayırlısı en geniş olanıdır" buyururken işittim.

Ebû Dâvûd, Edeb 12. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18, 69

Açıklamalar

Meclislerde ortaya çıkan problemlerin birçoğu, oturulan yerin geniş ve rahat olmayışından kaynaklanır. Hem oturanların rahat edebilmesi, hem de istenmeyen durumların ortaya çıkmaması için rahat ve geniş alanların tercih edilmesi sünnette tavsiye edilmiştir. Böyle geniş oturma yerlerinde insanların birbirine kızması, birbirinin gönlünü kırması, kin ve nefretin ortaya çıkması âzami derecede önlenmiş olur. Bu sebeple İslâm toplumlarında ihtiyacı karşılayacak büyüklükte ve kısa mesafelerle cami ve mescidlerin yapılmış olması, özellikle bir çok camiin geniş avlular içinde inşa edilmesi, cemaatin rahat ve huzurunu temin etme gayesine yöneliktir. Ayrıca, davetler ve ziyafetler için insanların hizmetine sunulmuş olan geniş yerler, zenginlerin evlerinin bitişiğinde veya yakınında inşa ettikleri odalar, fakirlere ve misafirlere bir ikram yeri olmasının yanında toplumun çeşitli sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mekânlardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in müslümanlara geniş evi tercih etmeleri yönündeki tavsiyeleri de, hem daha iyi geçinme, hem de misafirlerini rahatça ağırlama açısından önem taşımaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, oturulacak mekânların geniş olmasını tavsiye etmişlerdir.

2. Geniş mekânlar oturanların huzuru ve rahatı için önemli olduğu kadar, insanlar arasında birtakım istenmeyen tatsızlıkların çıkmasına da engel teşkil eder.

3. Câmiin ve insanların toplanıp oturacağı mekânların, hatta evlerin geniş yapılması, hayır ve berekete vesile olacağı için israf sayılmaz.

833- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ??? : ???????? ????????? ????????? ?????? ??? ?? ??? ??? ???? ?????????? ???????? ????? : ??? ?????? ???? ??? ??? ? ?? ????? ???? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

833. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim bir mecliste oturur ve orada bir sürü faydasız ve mânasız sözlerle vakit öldürür de, o meclisten kalkmadan önce, *Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke:* Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim, derse, o mecliste yapmış olduğu hataları bağışlanır."

Tirmizî, Daavât 39

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

834- ??? ??? ???????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???? ?????? ??? ??????? ???? ?????????? « ??????????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ?? ???? ??? ????? ????????????? ??????? ???????? » ???? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ????? ? ??? : «???? ????????? ????? ??????? ?? ????????? » ???? ??? ???? ? ????? ?????? ??? ??? ???? ?? ???????? ?? ????? ????? ??? ???? ???? ???? :???? ???????.

834. Ebû Berze *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* meclisten kalkmak istediğinde, son söz olarak şöyle dua ederlerdi:

"Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke": **" Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim."** Bunun üzerine bir adam:

– Ey Allah'ın Resûlü! Şüphesiz ki sen, daha önce söylemediğin bir söz söylüyorsun! dedi. Resûl-i Ekrem:

"Bu söylediğim sözler, mecliste işlenen hata ve kusurlara keffârettir" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 27

Açıklamalar

İnsanoğlu yaratılışı icabı başkalarıyla bir arada yaşamaya, bazı ihtiyaçlarını diğer insanlar vasıtasıyla yerine getirmeye mecburdur. Herkes, her ihtiyacını kendi üretemez. Üretilen ürünler, bütün insanların ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Bütün bunları bir nizam ve intizam içinde yapabilmek için, aralarında bir işbirliği sağlamaya, birbirleriyle konuşup anlaşmaya ihtiyaçları vardır. Ayrıca sevinçlerini ve kederlerini paylaşma gibi bir görevleri de bulunmaktadır. Aralarında çıkan problemleri meclislerde, toplantı mekânlarında konuşarak hallederler. Bütün bunları yaparken birtakım kaide ve kurallar, edep ve terbiye prensipleri geliştirmişlerdir. Bir dine bağlı olsun veya olmasın bütün insanlar bu ihtiyaçlarını aynı şekilde gidermek zorundadırlar. Dinin ortaya koyduğu inanç, ahlâk ve hukuk prensipleri bizlere bu yönde de yol gösterir. Çünkü ilâhî dinler, insan hayatının her alanını düzenleyici temel kurallar ortaya koyar. Özellikle İslâm dini, insanlığa gönderilen son ilâhî din olduğu için bütün dinlerden farklı olarak, kıyamete kadar geçerli olacak prensipler vaz etmiştir. Meclislerin ve bu meclislerde oturanların âdâbını düzenleyen kurallar da bu cümleden sayılır. Onun için konunun üzerinde ayrıntılarına kadar durulduğunu görmekteyiz. Bütün iyi niyetli gayretlere ve uyulması istenilen kaidelere rağmen, insanların bulunduğu yerde birtakım günahların, hata ve kusurların olabileceği ihtimâlden uzak tutulamaz. İşte bu sebeple hayatın her alanını kapsayan dua, Allah'tan af ve mağfiret dileme ve tövbe kapısına yönelme, meclislerimizde de başvurmamız gereken son tedbir olarak karşımıza çıkar. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu iki rivayette bizlere bir meclisten ve toplantı mahallinden kalkarken okuyacağımız duayı öğretmişlerdir. Esasen her müslümana, tercümelerini verdiğimiz bu duanın aslını öğrenerek katıldıkları toplantıların sonunda okumaları tavsiye olunur. Tercümenin asıl metni tam yansıtamadığı ve kapsayamadığı alanların en başında duaların geldiğini aklımızdan çıkarmamalıyız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar, bir araya geldikleri meclislerde ve toplantılarda ellerinden geldiği ve güçleri yettiği nisbette lüzumsuz, faydasız ve anlamsız sözlerden sakınmalıdır.

2. Bir meclisten ve toplantı mahallinden kalkmadan önce son sözlerimiz Allah'a dua etmek olmalıdır.

3. Duanın en makbulü me'sûr olanlar, yani Peygamber Efendimiz'in öğrettikleridir.

4. Meclisten kalkmadan önce okunan me'sûr dualar, o mecliste işlenen küçük günahlara, hata ve kusurlara keffârettir.

835- ??? ??? ??? ??? ???? ????? ??? : ???????? ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ?????? ??? ??????? ???????? ??????????? « ????????? ?????? ????? ???? ?????????? ?? ?????? ??? ????????? ?????? ??????????? ??? ????????? ????????????? ??? ?????????? ????? ????????? ??????????? ??? ???????? ????????? ????????? . ?????????? ????????? ???????????? ??????????? ?????????? ?? ?????????? ? ?????????? ????????? ????? ? ??????? ???????? ???? ???? ?????????? ?????????? ???? ???? ???????? ? ???? ??????? ??????????? ?? ?????? ? ???? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??? ???? ????????? ? ???? ???????? ????????? ???? ?? ??????????? » ???? ??????? ???? ???? ??? .

835. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu duaları yapmadan önce bir meclisten kalktığı pek az olurdu:

"Allahım! Bize, günahla aramıza engel olacak kadar korkundan hisse ver. Bizi, cennetine ulaştıracak kadar tâatini nasib eyle. Dünya musîbetlerini hafifletecek güçlü iman ver. Allahım! Bizi yaşattığın müddetçe kulaklarımız, gözlerimiz ve kuvvetimizden faydalandır; ölümümüze kadar da onları devamlı kıl. Bize zulmedenlerden öcümüzü sen al. Bize düşmanlık edenlere karşı bize yardım et. Bizi dinimizde musîbete uğratma. Dünyayı en büyük düşüncemiz ve gayemiz, ilmimizin sonu kılma. Bize acımayanları üzerimize musallat etme."

Tirmizî, Daavât 80

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bir meclisten, bir topluluktan kalkmadan önce yaptığı dualardan bir başkasını da Abdullah İbni Ömer'in bu rivayetiyle öğrenmiş olmaktayız. Bu duada öne çıkarılan niyaz ve temennilerin mahiyetlerine kısaca işaret etmek, muhtevayı kavramamıza ve daha şuurlu bir şekilde bunları önemsememize vesile teşkil edebilir.

Allah korkusu, O'na karşı saygıyı ve sevgiyi de içine alan bir özellik taşır. Hadiste geçen**"haşyet"**i dilimizde korku olarak ifade etmekteyiz. Arap dilinde yaygın olarak kullanılan ve Türkçe'ye yine korku diye tercüme ettiğimiz**"havf"**, **"haybet"** ve "**rehbet"** gibi kelimeler de vardır ki, bunların her birinin muhtevâları farklılık arzeder. Hadiste anılan **haşyet,** kendisinden korkulan zâtın ne kadar yüce ve ulu bir varlık olduğu şuuruyla, bilinçli bir şekilde Allah'tan korkmanın adıdır. Bu sebeple Kur'an'da:**"Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan gereğince korkarlar"** [Fâtır sûresi (35), 28] anlamındaki âyette **"haşyet"** kelimesi kullanılmak suretiyle, gerçek âlimlerin hissettiği Allah korkusunun başka insanların hissettiğinden daha derin olduğuna işaret edilir. Peygamber Efendimiz de: *"Sizin Allah'ı en iyi bileniniz ve O'ndan en çok korkanınız benim"* (Buhârî, İ'tisâm 5; Müslim, Fezâil 127) buyururken **"haşyet"** kelimesini kullanmışlardır. Bu, ondaki Allah korkusunun ne derece üstün nitelikli ve şuurlu bir korku olduğunu gösterir. İşte bu açıklamalardan sonra, Peygamberimiz'in bu dualarında haşyetin kullanılmış olmasının ayrıca bir ehemmiyet arzettiğini söyleyebiliriz. İnsanın sahip olduğu en küçük haşyet duygusu, onun Allah'a karşı bilerek isyan etmesine ve günah işlemesine engel teşkil eder.

İbadet ve tâat, cennete girmenin vesilesi olmakla beraber yegane yolu değildir. Allah'a itaat ve onun gereği olan ibadet, kula Allah'ın rızasını kazandırır. Allah'ın rızâsını kazanan kul, cennete girmeye hak kazanır. Çünkü Allah'ın rızâsı her şeyin üstündedir. İbadetlerimizin ve tâatlarımızın gayesi de iyi bir kul olmak ve bu sayede Allah'ın rızâsını kazanıp, onun af ve mağfiretine, lutuf ve bağışına lâyık olmaktır. Bu sebeple bize tâatını nasip etmesi için Allah'a dua ederiz.

"Yakîn" kalbteki iman duygusunun güçlü ve kuvvetli olmasıdır. Böyle bir imana sahip olanlar Allah'ın kazasına rızâ gösterir ve Cenâb-ı Hakk'ın yazmadığı hiçbir musibetin kendilerine isabet etmeyeceğine inanırlar. Bu sayede dünyada başlarına gelen her şeyi âhiret azâbına kıyasla küçük görürler ve Allah da kendilerine kolaylık ihsan eder.

İşitme, görme ve sâir duyular insan için Allah'ın en büyük nimetidir. İnsan bu nimetlerle Allah'ın gücünü ve kudretini bilir ve anlar, tevhîd akîdesine sahip olur, tâat ve ibadetini de bunlarla birlikte Allah'ın kendisine verdiği güç ve kudret sayesinde yerine getirir. Kalbi hakîkat nurundan gafil , kulakları ve gözleri gerçeğe kapalı olanlar Kur'an'da kınanır ve küfür ehli olarak anılırlar. **"Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerinde de perde vardır. Onlar için büyük bir azâb vardır"** [Bakara suresi (2), 7].

Zulüm ve her çeşit haksızlık dinimizde haram kılınmıştır. Fakat insanlık tarihi boyunca zulmü tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır. Zulmün en büyüğü küfür ve şirktir. Yine tarih boyunca en çok zulme uğrayanlar inananlar olmuştur. Adalet ve merhamet duygusuna sahip olmayan zâlimler her zaman mazlumları eznişler, onlara haksızlığın her çeşidini revâ görmüşlerdir. Bilinen bir gerçektir ki, Cenâb-ı Hak her zaman mazlumların yardımcısı olmuş ve onların intikamını zalimlerden almıştır. Bu sebeple hiçbir zulüm ebedî olmamıştır. İnananlar, zâlimlere karşı her zaman Allah'tan yardım niyaz etmişlerdir. Onlar bir zulmü önlemek için kendileri de bir başka zulme düşmekten korkmuşlar ve bu korkuları onları kuvvetli bir imanla Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya ilticâya yöneltmiştir. Bu yöneliş, kendilerine zulüm ve düşmanlık edenlere karşı Allah'ın yardımının onlara ulaşmasını sağlamış, tarih zâlimlerin hem bu dünyada perişanlığına çok kere şahitlik etmiş hem ebedî âlemde kötü akibete uğrayacakları tehdîdi Allah'ın Kitab'ında defalarca beyan edilmiştir.

Duada dikkat çeken bir başka nokta *"dinde musîbete uğramak"* tan Allah'a sığınmaktır. **Dinde musibet,** itikat ve inanç bozukluğuna düşmek, ibadet ve tâatte noksanlık, haramlara dalmak ve benzeri kötülüklerdir. Bunların her biri bir musibettir ve Allah'ın öfkesine, neticede dünya ve âhirette cezayı hak etmeye sebep olur. İnsan bunlara düşmemek için bir taraftan elinden gelen gayreti gösterirken, diğer taraftan daima Allah'a dua edip yardımını temenni etmesi gerekir.

Nefsini iyi terbiye etmeyen kimsenin en büyük zaaflarından biri de, mala mülke, mevki ve makama olan aşırı düşkünlüğüdür. Bu da uğranılabilecek musîbetlerden biridir. Mal mülk, iş güç ve çalışıp çabalama olmadan insan hayatının devam etmeyeceği bir gerçektir. Burada hoş görülmeyen ve yasaklanan, bunları hayatın gayesi ve hedefi zannetmektir. Bu ise, müslümana yakışmayan bir tavırdır. Çünkü insan bu zaafları yegâne gaye olarak görürse, bunlara ulaşmak için her türlü yola başvurur.

Nitekim günümüz dünyasında işlenen akıl almaz derecedeki kötülüklerin, savaşların, ölümlerin, mücadelelerin çoğunun sebebi bu aşırı dünya tutkusudur. İslâm bunu hiçbir zaman hoş görmez ve insanlığı bu tür yersiz tutkulardan kurtarmak için çok önemli evrensel prensipler vazeder. İşte müslümanlar da dünyaya dalıp gitmemeli ve düşüncelerini, bilgilerini, yönelişlerini sadece nasıl dünyalık elde edecekleri istikametinde değil, bunun aksine hem bu dünyada hem de öbür dünyada daha mutlu bir hayata nasıl ulaşılabileceği yönünde çaba sarfetmelidir. Bütün yeryüzünü, her inançtan insan hatta diğer canlıları huzur ve sükûna kavuşturmak için İslâm'ın ortaya koyduğu prensipler çerçevesinde bir dünya kurmanın azim ve gayreti içinde olmalıdır. İşte İslâm'ın bu düsturlarına riâyet etmeyen, insanlara acımayan, şefkat ve merhamet duygusuna sahip olmayanları başımıza musallat etmemesi için, Cenâb-ı Hak daima kendisine dua etmemizi bizden istemektedir.

Bu kısa açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, bir meclis ve topluluktan kalkmadan önce yapılan bu duanın mahiyet ve muhtevası oldukça önemlidir. Onun için bizler müslümanlar olarak, Efendimiz'in bize öğrettiği dualara gereken değeri vermeli ve onları hayatın bir parçası haline getirmeye gayret etmeliyiz. Duanın mü'minin silahı olduğu gerçeğini daima aklımızda tutmalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meclislerden ve toplantı mekânlarından ayrılmadan önce dua etmek müstehaptır. Bu duaların Peygamber Efendimiz'in öğrettiği dualar olması daha faziletlidir.
2. Duada dünya ve âhiret saadeti istenmeli, Allah korkusu, cennete girmeye vesile olacak ibadet ve taat, dünyada karşılaşılan zorlukları kolaylaştıracak güçlü iman temenni edilmelidir.
3. İnsan hayatta olduğu müddetçe, Allah'ı tanıyıp bilmesine, tevhid akidesine sahip olmasına, ibadet ve taatını eksiksiz yapabilmesine vesile olan duyu organlarının sıhhati için de Allah'a dua etmelidir.
4. Müslümanlar, zâlimlere, kâfirlere ve kendilerine düşmanlık besleyenlere karşı Allah'tan yardım talep etmelidir.
5. Dinde musibete uğramak, musibetlerin en büyüğüdür. Çünkü bunda itikadın bozukluğu, amelin noksanlığı ve haramlara dalmak söz konusudur. Bunlardan Allah'a sığınmak gerekir.
6. Dünyaya ve dünyalıklara aşırı derecede düşkünlük ve bunları hayatın gayesi haline getirmek dinimizde câiz görülmemiştir. İlmimizi ve yönelişimizi sadece dünyalık işlere hasretmek doğru değildir.
7. Zâlimlerin, şefkat ve merhamet hissinden yoksun olanların başımıza musallat olmaması, idare ve yönetimimizin onların eline geçmemesi için Allah'a yalvarmalıyız.

836- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ????? ????? ???????? ??????? « ??? ???? ?????? ???????? ??? ??????? ?? ????????? ???? ????? ??? ??? ?????? ???? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? » ???? ??? ???? ?????? ???? .

836. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi bir topluluk oturdukları meclisten Allah'ı zikretmeden kalkarlarsa, merkep leşi yanından kalkmış gibi olurlar. O meclis de onlar için bir pişmanlık olur."

Ebû Dâvûd, Edeb 25

838 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

837- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ?????? ????? ????????? ?? ????????? ???? ???????? ??? ???? ????????? ??? ????????? ??? ????? ???? ????????? ????? ? ????? ???? ????????? ? ???? ????? ?????? ????? » ???? ??????? ???? ???? ??? .

837. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir cemaat oturduğu mecliste Allah'ı anmaz ve peygamberlerine salât ve selâm getirmezlerse, bu meclis onlar için bir nedâmet olur. Allah dilerse onlara azâb eder, dilerse mağfiret eder."

Tirmizî, Daavât 8

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

838- ???? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? « ???? ????? ????????? ?? ??????? ???? ????? ????? ?????? ???? ???? ???? ????? ????? ??????? ?????????? ????????? ???? ????? ??? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ?» ???? ??? ???? . ??? ??? ????? ? ?????????? « ????????? » ?????

838. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur."

Ebû Dâvûd, Edeb 25, 98

Açıklamalar

Ebû Hüreyre tarikiyle bize ulaşmış olan yukarıdaki her üç rivayet bazı küçük farklarla birbirinin aynıdır. Hepsinde müşterek olan nokta, bir mecliste, bir toplantı yerinde Allah'ın adı anılmaz ve Allah zikredilmezse, o meclisin bir pişmanlık, bir sevaptan mahrumiyet ve bir noksanlık meclisi olacağıdır. Müslümanlar bulundukları meclis ve topluluklarda Allah'ın adını anıp zikrettikleri gibi Peygamber Efendimiz'e salât ve selâm getirmeyi de ihmal etmezler. Çünkü onların âdeti Allah ile Resûlünü birlikte anmak, Allah'ı yüceltirken Resûlüne de salât ve selâm getirmektir. Yani kelime-i tevhîd ve kelime-i şehâdetin gereğini yapmaktır.

Birinci hadis, müslümanların bir araya geldiklerinde, bir mecliste bulunduklarında ve bir topluluk oluşturduklarında, buralarda Allah'ı muhakkak surette anacaklarını ve bunu ihmal etmenin söz konusu olamayacağını ifade etmeyi hedefler. Aksi takdirde böyle bir yere gelinip, Allah rızası için hiçbir şey konuşulmadan, Allah adı anılmadan, O'nun ismi yüceltilmeden kalkılırsa, o meclisten kalkanlar sanki merkep leşinin başından dağılan yırtıcı, vahşi ve pis tabiatlı hayvanlar gibi telâkki olunurlar. Çünkü içinde Allah'ın isminin anılmadığı ve zikrinin geçmediği bir meclis, iftira, gıybet, insanın dinine ve dünyasına faydası olmayan dedikodu ile geçmiş demektir. Bunlar ise o meclisi en hafif ifadesiyle bereketsiz ve sevapsız kılar; âdeta insanların etlerinin yenildiği bir mekân haline getirir. İnsanın hizmetinde bulunan hayvanlar içinde, öldüğünde en çok tiksinti vereni merkep olduğu için, Resûl-i Ekrem Efendimiz bu çirkin meclisin kötü ve iğrenç durumunu ifade etmek üzere bu misali vermiştir.

Meclislerde Allah'ın adının anılması, O'nun rızâsına uygun konuşmaların yapılması ve güzel davranışların sergilenmesi umûmî bir hüküm olmakla beraber, özellikle Resûl-i Ekrem Efendimiz'e salât ve selâm getirilmesi de istenilmektedir. Yani müslümanların meclislerinde Peygamberimiz'in de adı geçmeli ve adı geçince kendisine salât ve selâm getirilmelidir. Bu, müslümanlar üzerine gerekli olan bir vecîbedir. Getirilecek salât ü selâm kısa veya uzun olabilir; ama her halde yerine getirilmesi gerekli bir vazifedir.

1400-1410 numaralı hadisler arasında bu konu üzerinde daha etraflıca durulmuştur. Peygamberimiz için getirilen salât ve selâm, en az on misliyle mukâbele görür ve Cenâb-ı Hakk'ın hiç reddetmediği dualardan biri de, Efendimiz'e getirilen salât ü selâmlardır. Şayet bir mecliste Allah'ın adı anılmaz, Resûl-i Ekrem'e salât ve selâm getirilmezse, Allah o meclistekilere dilerse orada işledikleri bu hataları sebebiyle azâb eder, dilerse onları affeder. Fakat böyle yapmazlar da, Allah'ın adını anarlar, Peygamberimize salât ü selâm getirirlerse şu âyete muhatap olurlar: **"Eğer onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler, Allah'tan günahlarını bağışlamasını isteseler ve Resûl de onların bağışlanmasını dileseydi, elbette Allah'ı affedici merhametli bulurlardı"** [Nisâ sûresi (4), 64].

Hadîs-i şerîflerde sayılan bütün bu olumsuzluklara muhatap olmamak için, müslümanlar bulundukları meclislerde, katıldıkları topluluk ve toplantılarda, sözlerine hamdele ve salvele ile başlamayı kendilerine şiar edinmişlerdir. Yani sözlerinin başlangıcı Allah'a hamd, Resûlüne de salât ve selâm getirmek olur. Yukarıdaki hadislerde yeterince açıklandığı üzere meclisin ve toplantının sonunda da son sözleri dua olur.

838 no'lu hadis, 820 numara ile de geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın isminin anılmasından ve zikrinden uzak olmak en büyük gaflettir.

2. Bir meclisten Allah'ın adını anmadan kalkmak, bir merkebin leşinin başından kalkmak gibi çirkin bir davranıştır.

3. Meclislerde ve toplantı yerlerinde Allah'ın adının anılması ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'e salât ü selam getirilmesi vâcibdir. Bazı âlimler bunun terkedilmesini haram değil mekruh görmüşlerdir.

4. Her mecliste, her oturulan ve yatılan yerde Allah'ın anılması ve zikredilmesi dinimizin önem verdiği esaslardan biridir; bu durum müslümanların Allah'a yakınlığının bir alâmeti sayılır.

130- ??? ?????? ??? ????? ???

RÜYA VE RÜYA İLE İLGİLİ ESASLAR

Âyet

?????? ???????? ?????????? ??????????? ???????????? ?????????????? ???? ???????? ????? ???

1. "O'nun âyetlerinden biri, geceleyin uyumanız, gündüz de O'nun lutfundan nasibinizi aramanızdır."

Rum sûresi (30), 23

Uyku, Allah'ın insana lutfettiği en büyük nimetlerden biridir. Cenâb-ı Hakk'ın ulûhiyetine ve vahdâniyetine delâlet ettiği için "**O'nun âyetlerinden biri"** diye nitelendirilmiştir. Âyet-i kerîmede uyku rızık aramakdan önce zikredilmiştir; çünkü çalışıp çabalamak için dinlenmeye ihtiyaç vardır. Uyku, yerini başka hiçbir şeyin tutmayacağı bir dinlenme vaktidir. Ayrıca uyku hali insanın şuurunun ve idrakinin gittiği âdeta bir ölüm halidir. Ancak Allah'ın bir lutfu olarak zihnin faaliyeti uykuda iken de devam eder. Uykunun ne büyük bir nimet olduğunu uykusuz kalanlar bilir. Uyku, insanın hem zihnî hem de fizikî yorgunluğunu giderir. Uyandığı zaman şuur ve idrak daha canlı bir şekilde sanki hiç gitmemiş gibi geri gelir. Vücut dinlenmiş olduğu için iş yapma ve çalışma azmi insanda yeniden canlanır. Rüya da uyku haline has bir hususiyet olup pek çok hikmetleri vardır. Bunların bazılarına aşağıdaki hadisleri açıklarken işaret etmeye çalışacağız.

Hadisler

839- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ????? ???? ????????? ??? ??????????? » ????? : ????? ??????????? ? ??? : « ????????? ?????????? » ???? ??????? .

839. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim, dedi:

– "Ümmete, nübüvvetten sonra sadece mübeşşirât kalmıştır". Ashâb:

– Mübeşşirât nedir? diye sorunca, Resûl-i Ekrem:

– " Sâlih rüyadır" buyurdu.

Buhârî, Ta'bîr 5. Ayrıca bk. Müslim, Salât 207-208; Ebû Dâvûd, Salât 143; Tirmizî, Rü'yâ 2; Nesâî, Tatbîk 9; İbni Mâce, Rü'yâ 1

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz kendisinin vefatından sonra nübüvvet alâmetlerinin sona ereceğini, artık başka peygamber de gelmeyeceğini birçok defa ve çeşitli vesilelerle ashâbına ve ümmete açıkça bildirmiştir. Kur'ân-ı Kerîm de Hz. Peygamber'in hâtemü'l-enbiyâ yani son peygamber olduğunu kesin bir şekilde ifade eder [Ahzâb sûresi (33), 40]. Nübüvvetin en önemli özelliklerinden biri, Allah Teâlâ'nın peygamberlerine vahiy göndermesidir. Son peygamber Hz. Muhammed'in ebedî âleme intikaliyle vahiy de son bulmuştur. Bundan sonra kendisine vahiy geldiğini söyleyen hiç kimsenin sözüne itibar edilmeyecektir.

Müslim'in İbni Abbas'tan gelen rivayetinde, Efendimiz'in bu sözü son hastalığı sırasında, evinin perdesini açarak, ashâb-ı kirâm Ebû Bekir'in arkasında namaz kılmak üzere saf tutmuş vaziyetteyken söylediği belirtilir. Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre ise: *"Benden sonra size sadece mübeşşirât kalıyor"* buyurmuşlardır (Mâlik İbni Enes, *Muvatta*, Rü'yâ 2-3).

Hadiste geçen **mübeşşirât**, "tebşîr" masdarından türemiş olan "mübeşşire" kelimesinin çoğuludur. Tebşîr, muhâtabın gönlüne rahatlık ve sevinç koymaktır ki, dilimizde müjde vermek diye ifade ederiz. Bu sebeple ihlâs sahibi mü'minlerin gönülleri rüyalarla ilâhî müjdelere ve telkinlere açık hale gelir. Ebü'd-Derdâ'dan rivayet edilen bir hadise göre, o Peygamberimiz'e **"Dünya hayatında da, âhirette de müjde onlara!"** [Yûnus sûresi (10), 64] âyetinin mahiyetini sormuş, Efendimiz de: *"Müslümanın gördüğü veya kendisine gösterilen saf rüyadır"* buyurmuşlar (Tirmizî, Rü'yâ 3). Dârimî'nin bir rivayetinde aynı soruyu sorup benzer cevabı alan bir başka sahâbînin Ubâde İbni Sâmit olduğundan bahsedilir (Dârimî, Rü'yâ 1).

Saf ve sâlih rüyadan maksat, mutlaka gerçekleşmesi beklenen rüya değil, hâle muvafik olan rüyadır. Sâdık bir rüya bazı kere elem verici olabilir. Elem arzu edilen bir şey olmadığı için, muhataba müjde teşkil etmesi söz konusu olmaz. Ama iyi olsun kötü olsun, Arapça'da her doğru habere müjde adı verilir. Kur'an'da cennetle müjdelenmek kadar cehennemle müjdelenmekten de bahsedilir. Bu adlandırış haberi duyan kişinin yüzünün değişmesi sebebiyledir. Fakat bizim geleneğimizde müjdenin iyi haber için kullanılması o kadar yaygındır ki, bu durum onun sadece iyi ve güzel haberlere has olduğu kanaatini ortaya çıkarmıştır. Oysa içinde korku olan bazı rüyalar insan için bir uyarı niteliği taşıyabilir. Nitekim gördüğü rüyalar sebebiyle kötü ve günahkâr halini terkeden, tövbe kapısına yönelen insanlar hiç de az değildir. Sâlih ve saf rüyanın müslümana has olması, müslümanın doğru rüya görme hususundaki hâlinin Resûl-i Ekrem'in haline uymasından dolayıdır. Bilindiği gibi Efendimiz'in nübüvveti, sâlih ve sâdık rüyalarla başlamıştı. Rüyasında her gördüğü aynen çıkardı. Bu hal altı ay devam etmiştir. Biraz sonra göreceğimiz gibi o, bir çok sahâbînin rivayet ettiği bir hadise göre mü'minin sâdık rüyasını nübüvvetin kırk altı bölümünden biri saymıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz son peygamber olup, ondan sonra peygamber gelmeyecek, hiç kimseye vahiy de gönderilmeyecektir.

2. Mübeşşirât, sâlih ve saf rüya demek olup nübüvvetten sonra ümmete kalan önemli bir özelliktir.

3. Sâlih ve sâdık rüya, hayır ve arzu edilen şeyin görülmesi anlamında değildir; rüyada görülen elem verici bir şey de olabilir.

840- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ??????? ????????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ? ????????? ????????? ?????? ??? ?????? ??????????? ??????? ???? ????????? » ???? ???? . ??? ?????:« ????????? ???????: ????????? ??????? ».

840. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zaman yaklaşınca mü'minin rüyası yalan çıkmaz. Mü'minin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir."

Buhârî, Ta'bîr 26; Müslim, Rü'yâ 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Tirmizî, Rü'yâ 1; İbni Mâce, Rü'yâ 9

Müslim'in bir rivayeti de şöyledir:

"Sizin en doğru rüya görenleriniz, en doğru söyleyenlerinizdir."

Müslim, Rü'yâ 6

Açıklamalar

Bu hadis hem Buhârî hem de Müslim'in*Sahîh*'lerinde buradakinden biraz daha farklı rivayet edilmiştir. Demek oluyor ki Nevevî, hadisi buraya ihtisar ederek almıştır. Buhârî rivayetinde **"Nübüvvetten cüz olan şey yalan olmaz"** ziyadesinden sonra şu bilgiler vardır: *"Rüya üç kısımdır: Birincisi sâlih rüya olup Allah'tan bir müjdedir; ikincisi şeytanın verdiği korku veya hüzündür; üçüncüsü de kişinin kendi kendine konuştuğu şeylerdir. Kim rüyasında hoşlanmadığı bir şey görürse, onu başkalarına anlatmasın; fakat hemen kalkıp namaz kılsın..."*

Hadiste geçen **"zaman yaklaşınca"** ifadesiyle ne kastedildiği konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Zaman vakit demektir. Vaktin azına da çoğuna da zaman denilir. Geçmişte gök bilimleriyle yani astronomi ile ilgilenenlere göre zaman, dört mevsimi kapsayan bir yıllık müddet için kullanılan bir kelimedir. Biz, hadis şârihleri ve konuyla ilgili âlimlerin bu yöndeki yorumlarına kısaca işaret etmekle yetineceğiz.

Zamanın yaklaşmasını, "gece ile gündüzün eşit olması demektir" şeklinde yorumlayanlara göre, bu sözle **eyyâm-ı terbî'** denilen güz mevsimi kastedilmektedir. Bu mevsimde gerek gece ile gündüzün eşitliği, gerek her çeşit meyvenin tam olgunluğa erip bunlarla gıdalanmanın tesiriyle insan tabiatında bir denge meydana gelir ve bu da doğru rüya görülmesine sebep olur. Bu tevil, rüya ile meşgul olmayanlar arasında meşhur olmuştur.

Bir kısım âlimlere göre zamanın yaklaşması, *"Kıyamet öncesi günlerde gece ile gündüz bir olacaktır"* hadisiyle sabit olan gerçektir (Buhârî, Fiten 25; Ebû Dâvûd, Fiten 1). Bu dönemde mü'minler daima isabetli rüyalar görürler. Bazı âlimler de "zamanın yaklaşması" ifadesiyle **zamanların kısalmasın**ın kastedildiğini söyleyerek: "*Kıyamete yakın zaman kısalır; o kadar ki bir sene bir ay, bir ay bir cumalık hafta, bir hafta bir gün, bir gün de bir saat gibi olur"* hadisini buna delil getirirler (Ali el-Kârî, *el-Mirkât* VIII, 385).

Bir kısım âlimler ise, zamanın yaklaşmasıyla kastedilenin, **kıyâmetin yaklaşması** olduğunu, çünkü kıyamete yakın mü'minlerin sayılarının ve dostlarının azalacağını, sâlih ve sâdık rüyaların onlara Cenâb-ı Hak tarafından o dönemde bir ikram olacağını ifade etmişlerdir. *Sahîh-i Buhârî* şârihi **İbni Battâl** bu görüşü diğer bütün görüşlere tercih eder. Bunlar dışında yapılan yorumlar pek önemsenmemiştir. Fakat olayı fert plânına indirecek olursak, her zaman birtakım sâlih ve sâdık rüyalar görenler bulunabilir.

Sâlih rüyanın **nübüvvetin cüzleri**nden biri olduğu hususuna gelince, bu konuda ayrı rakamlar verilir. Bunlardan en meşhuru hadisimizde de geçen **kırk altı** rakamıdır. Müslim'in bir rivayetinde kırk beş, bir başka rivayetinde yetmiş rakamı geçer. Bunlar dışında yetmiş altı, elli, kırk dört, kırk, yirmi altı, yirmi dört gibi rakamların da varlığını görürüz. Bu rakamlar üzerinde de çeşitli yorumlar yapılmıştır. Taberî bu ihtilafın rüyayı görenlerin muhtelif olmasından kaynaklandığını söyler. Çünkü rüya gören insanlar çeşit çeşittir. Genel olarak ifade edecek olursak, peygamberlerin gördükleri rüyalar kesin olarak sâdık ve sâlih rüyalardır; sâlih kişilerin gördükleri rüyaların da ekserisi böyledir; diğer insanların gördükleri rüyalar arasında bu niteliği taşıyan az da olsa bulunabilir; kâfirlerin gördükleri rüyalarda ise doğruluk oranı son derece azdır.

Sâlih rüyanın nübüvvetten bir cüz olması, nübüvvet ilminin cüzlerinden biri olması demektir. Çünkü nübüvvet bâki değil, fakat nübüvvetin ilmi bâkidir. Nitekim Peygamberimiz:*"Allah'ın hoşnut olacağı güzel bir yol izlemek, ağırbaşlı ve vakar sahibi olmak, ifrat ve tefritten uzak durmak nübüvvetin yirmi dört cüzünden biridir"* (Tirmizî, Birr 66) buyurarak, bunların nübüvvet ahlâkına uygun davranışlar olduğunu ifade etmişlerdir. Buna benzer rivayetleri böyle anlamamız gerektiğine bu hadis delil teşkil etmektedir.

Söz ve işi doğru olmayan insanların rüyaları da genelde doğru olmaz. **Kâdî İyâz,** bazı âlimlerin **"en doğru rüya görenler"** diye nitelenen kimselerle ilgili görüşünü naklederken, bu durumun kıyamete yakın, ilim ortadan kalktığı ve gerek sözünden gerek davranışlarından istifade edilecek âlim ve sâlih kişilerin kalmadığı zamana has olduğundan bahseder. Oysa dinimizde kabul edilen genel bir prensip olarak, uzak te'vile ihtiyaç hissettirmeyen ve aslı üzere kaldığında anlaşılmasında bir zorluk söz konusu olmayan her âyet ve hadisi gerçek anlamıyla yorumlamak ve herhangi bir zamanla kayıtlamamak daha doğru olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimizin hadislerindeki bazı tabirler ve terimler, çeşitli yorumlara konu teşkil edecek nitelikte olabilir. Bunları naslarla tezat teşkil etmeyecek şekilde ve sâlim akılla te'vilde bir sakınca yoktur.

2. Kıyamet gününe yakın zamanlarda, o günün habercisi niteliğinde olduğu kabul edilen birtakım alâmetler ortaya çıkacaktır. Bunlara Kur'an ve Sünnet'te işaret edilmiştir.

3. Kıyamete yakın ortaya çıkacak durumlardan birinin de, mü'minlerin sâlih ve sâdık rüyalar görmeleri olduğu bu hadisten anlaşılmaktadır.

4. Sâlih ve sâdık rüya, nübüvvetin bitmesinden sonra ümmete kalan özelliklerden biridir.

5. Nübüvvet cüzünden maksat, nübüvvet ilminin kısımlarıdır.

6. Sözü ve işi doğru olmayanların, çoğu kere rüyaları da doğru olmaz.

841- ???? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???? ?? ???????? ??????????? ?? ??????????? ??? ???????? ???? ?? ?????????? ??????????? ??????????? ?? » . ???? ???? .

841. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Beni rüyada gören kimse, uyanıkken de öylece görecektir –veya sanki beni uyanıkken görmüş gibidir–. Çünkü şeytan bana benzeyen bir şekle giremez."

Buhârî, İlm 38; Ta'bîr 10; Müslim, Rü'yâ 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb;88 Tirmizî, Rü'yâ 4, 7; İbni Mâce, Rü'yâ 2 ;

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'i rüyada görme ile ilgili hadisler, farklı lafızlarla da gelmiş olsa, bu rivayet onları kapsayıcı niteliktedir. Sahih hadis kitaplarının hemen tamamında bu yönde rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetler sadece Ebû Hüreyre tarîkıyla değil, Hz.Âişe, Abdullah İbni Ömer, İbni Abbâs, Ebû Saîd el-Hudrî, Câbir, Enes, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Bekre, Ebû Katâde, Huzeyfe, Ebû Cühayfe ve daha başka sahâbîlerin de aralarında bulundu

kalabalık bir grup tarafından nakledilmiştir. Hadisimizin geçtiği kaynaklarda bu farklılıkların bir kısmına yer verilmiştir. Bunlar arasında çok yaygın olan bir rivâyet de: *"Her kim rüyasında beni görürse, muhakkak o kimse hak ve gerçek olarak beni görmüştür. Çünkü şeytan, benim şekil ve hakikatime giremez"* şeklindedir (meselâ bk. Buhârî, Ta'bîr 10; Müslim, Rü'yâ 12-13).

Peygamber Efendimiz'i rüyada görme konusunda ulemâmızın pek çok ve farklı yorumlar yaptıklarını görmekteyiz. Bu görüşleri ana hatlarıyla belirtmeye çalışacağız.

Hz.Peygamber'i rüyasında gören mü'minin uyanıkken de aynen görmesini bazı hadis şârihleri Efendimiz'in hayatta olduğu zamana has bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Buna göre hadisin anlamını, onu rüyasında gören kimse, kendisine giderek, ona hicret ederek muhakkak görecektir, şeklinde tevil etmişlerdir. Bu görüşte olan İslâm âlimlerine göre, Hz.Peygamber'in vefatından sonra onu rüyada görenlerin gerçekte uyanıkken görmeleri mümkün değildir. Fakat kendisini âhirette görmekle de rüyasının doğruluğu tahakkuk edebilir. Buna göre, vefatından sonra onu rüyalarında görenler, kesin olarak ahirette uyanık vaziyette göreceklerdir ki, bu aynı zamanda o kimseleri cennetle müjdelemekdir. Çünkü Efendimiz'i sadece cennete girme bahtiyarlığına erenler görebileceklerdir**.**

İslâm âlimleri, Peygamberimiz'i gören kimsenin rüyasının sahih bir rüya olduğunu, karışık düşler cinsinden olmadığını ve şeytanın benzetmelerinden de sayılmayacağını belirtir. Çünkü bazı kere insanlar hayal ettikleri bir şeyi görür gibi olurlar. Peygamberimiz'in görülmesi bu cinsten değildir. Rüyada görülen şeyin, önceden görülmüş bir şey veya hâlen var olan bir şey olması da şart değildir. Şart olan, rüyada görülenin varlığının sâbit olmasıdır. Kâdî İyâz gibi bazı ulema, bu hadisten hareketle, görülen rüyanın hakiki bir rüya olabilmesi için, Hz. Peygamber'i hayatında bilinen vasıflarıyla görmenin gerektiğini söylemişlerse de, Nevevî'nin de aralarında bulunduğu bir grup ulema bu görüşü zayıf bulmuşlar, doğru olanın onu gerçekten görmek olduğunu, vasıflarının bilinip bilinmemesinin farketmeyeceğini belirtmişlerdir.

Peygamber Efendimiz, şeytanın kendisinin şekline ve yaratılışına giremeyeceğini belirtmek suretiyle, onun başkalarının şekil ve suretine girebileceğini de anlatmış olmaktadır. Bu sebeple, **bu özellik sadece peygambere mi hastır, yoksa başka istisnalar da var mıdır?** şeklindeki sorulara verilen cevaplar muhtelif olmuştur. Bazı âlimlere göre şeytan, insanların rüyalarında Allah Teâlâ'nın, peygamberlerin, meleklerin, güneşin, ayın, ışık veren yıldızların ve yağmur yüklü bulutların suretine giremez. Görüşlerine daha çok değer verilen seçkin ulema ise, bunun Hz.Peygamber'e has bir özellik olduğunu söylerler. Onlara göre şeytanın sadece Hz. Peygamber'in şekline giremeyişinin sebebi, Cenâb-ı Hakk'ın bütün güzel isimleri ile, muttasıf bulunduğu sıfatların eserini, yaratılış özellikleri ve ahlâkî nitelikleriyle Hz. Peygamberde toplamış olmasıdır. Bunlardan bir tanesini misal olarak ele alırsak, insanları doğru yola ulaştıran anlamındaki **"hâdî"**, Allah'ın güzel isimlerindendir. Hz.Peygamber, Allah'ın **"hâdî"** isminin sureti, ortada görünen örneğidir. Çünkü o, bütün insanları hidayete davet etmek üzere gönderilmiş ve hayatının sonuna kadar bu gaye için çalışmıştır. Buna mukabil şeytan ise **"mudil: saptıran"** dır. Hidayetle dalâlet birbirinin tam zıddıdır; biri mevcutken diğeri ortada olamaz.

Bu sebeple Cenâb-ı Hak, hem uyanıklık halinde hem de uyku halinde yani rüyada şeytanın Hz.Peygamber'in şekil ve suretine girmesini yasaklamıştır. Bunun aksi olup, şeytan dünyada onun suretine girseydi, hak ile bâtıl birbirine karışır; bu yüzden Hz. Peygamber'e itimat kalmazdı. Uyku hâlinde Peygamber'in suretine girmiş olsaydı, rüyada onun adına yalan uydurması mümkün olur, bu durum da insanların sapmalarına sebep olurdu.

Son olarak şuna da işaret etmemiz gerekir: Rüyasında Peygamber Efendimiz'i gören kimse sahâbî sayılmaz. Peygamberimiz'den bir takım sözler duymuş olsa, bu sözleri hadis diye nakledemez. Onun rüyasında gördüğü şeyler ve duyduğu sözler kendisinden başka hiçbir kimseyi bağlamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz'i rüyada gören, gerçekteki şekil ve suretiyle görmüş olur.
2. Peygamberimiz'i vefatından sonra rüyada gören kimse, âhirette uyanık halde görecektir. Bu, onu rüyada gören kimse için bir cennet müjdesidir.
3. Şeytan sağlığında da ölümünden sonra da Peygamberimiz'in suretine giremez.
4. Peygamberimiz'i rüyada gören sahâbî sayılmaz.

842- ??? ??? ???? ???????? ??? ???? ??? ??? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ???? ???????? ??????? ????????? ???????? ?? ?? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ???????????? ???? ??? ????? : ???? ????????? ???? ??? ???? ??????? ????? ??? ????? ???? ??? ??????? ???????? ?? ??? ??????????? ???????????? ??? ???????? ???? ???????? ???? ????? ?? ??????? » ???? ???? .

842. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işitmiştir:

"Sizden biriniz hoşuna giden bir rüya görünce, o Allah Teâlâ'dandır. Bu sebeple Allah'a hamdetsin ve o rüyasını anlatsın."

Başka bir rivayet şöyledir:

"O rüyayı sadece sevdiğine söylesin. Hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye söylemesin. O zaman o rüya kendisine zarar vermez."

Buhârî, Ta'bîr 3,46; Müslim, Rü'yâ 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 52; İbni Mâce, Rü'yâ 3

844 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

843- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????????? ??? ????? ????????? ?????????? ??? ???? ? ???????? ???? ?????????? ? ????? ???? ??????? ???????? ??????????? ??? ??????? ???????? ? ????????????? ???? ?????????? ???????? ?? ????????? » ???? ???? . « ???????? » ????? ????? ??????? ??????.

843. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sâlih rüya –bir rivayete göre güzel rüya– Allah’tandır. Fena rüya da şeytandandır. Kim hoşuna gitmeyen bir rüya görürse, sol tarafına üç defa üflesin ve şeytandan Allah’a sığınsın. O takdirde o rüya kendisine zarar vermez.”

Buhârî, Ta’bîr 4; Müslim, Rü’yâ 1

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

844- ??? ???? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??? ????????? ???????? ? ???????????? ????? ???? ?????????? ??????? ? ?????????? ???? ???????? ???? ??? ???? » ???? ???? .

844. Câbir *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce, sol tarafına üç defa tükürsün; şeytanın şerrinden de üç defa Allah’a sığınsın; yattığı tarafından da öbür yanına dönsün”.

Müslim, Rü’yâ 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; İbni Mâce, Ta’bîr 4

Açıklamalar

İnsana bir iyilik ve güzellik isabet edince onu Allah’tan bilmesi, bunun kendisine Allah’ın bir lutfu ve ihsanı olduğuna inanması gerekir. Çünkü bütün iyilikler ve güzellikler Cenâb-ı Haktandır. Allah Teâlâ bunlara çeşitli kimseleri veya şeyleri vesile kılar. Bu iyilik, güzel bir rüya şeklinde de tecelli edebilir. Mü’min bir kimseye yakışan, Allah’ın kendisine ihsan ettiği her iyilik ve nimet karşılığında O’na hamd ve şükretmesidir. Çünkü hamd ve şükür nimetin devamına sebep olur. Bir kimse, kendisine ihsan olunan nimetleri sevdiklerine ve Allah katında sevimli olan sâlih kimselere söylerse, bu da nimetin kadrini bilmek, hamdin ve şükrün artmasına vesile olmak sayılır. Görülen rüya iyi olsun, kötü olsun, onu sevmediği ve Allah katında sevimli olmayanlara anlatmamak gerekir. Çünkü böyle kimseler, görülen rüyayı kötüye yorabilirler; bu sebeple hem rüyayı gören üzülür hem de o rüya yorumlanan kötü sıfatla ortaya çıkabilir.

Rüya ve hulm, her ikisi de dilimizde düş anlamına gelir. Fakat görülen güzel düşlere rüya, kötü, çirkin ve korkunç olanlarına da hulm denilmesi âdet olagelmiştir. Bu sebeple rüya Allah’a izâfe edilirken, hulm şeytana nisbet edilmiştir. Hoşlanılmayan kötü ve korkunç rüya şeytandandır denilir. Bunun sebebi, şeytanın kötülük timsali olmasındandır. Böylece bu kötü düşler, kötü işlerde olduğu gibi mecazen şeytana nisbet edilmiş olurlar. Gerçekten şeytan insanı doğru yoldan saptırmak için bütün gayretini sarfeder; çünkü onun görevi budur.

Görülen kötü ve çirkin rüyaları hiç kimseye anlatmamak gerekir. Böyle kötü rüya gören kimsenin uykusundan uyanıp sol tarafına üç defa “puh puh” diye üfürmesi tavsiye edilmektedir. Bunun sebebi, kötü rüyada hazır bulunan şeytanı kovmak, onu hakir ve aşağı görmek gerektiğindendir. Mutlaka tükürülmesi gerektiğinde sol tarafa tükürmek de, insanın bu cihetinin sevilmeyen, hoş olmayan şeyleri temsil etmesi sebebiyledir. Sağ ise bunun aksinedir.

Kötü rüya gören kimsenin yapması gereken işlerden bir diğeri de, şeytanın şerrinden Allah’a sığınmaktır. Esasen biz her işimize başlarken şeytanın şerrinden Allah’a sığınır ve yine her işe Allah’ın adı ile başlarız. Bu, bir müslümanın her an Allah’tan gâfil olmayışının, Allah’ı anmasının, hatırlamasının ve işini O’nun rızasına uygun bir tarzda yapmaya niyet etmesinin belirtisidir. Kötü ve çirkin bir rüya gören kimse uykusundan uyanınca istiâzede bulunur yani “eûzü billâhi mine’ş-şeytânirracîm bismillâhirrahmânirrahîm” der. İstiâzenin en kısası budur. Fakat kötü rüya gören kimsenin nasıl istiâze yapması gerektiği, Efendimiz’den gelen sahih bir rivayette şöyle bildirilmiştir:

“Sizden biriniz rüyasında hoşlanmadığı bir şey gördüğünde, uyanınca şöyle desin: Şu rüyamın şerrinden ve o rüyada gördüğüm dinim ve dünyamla ilgili hoşlanmadığım şeylerin bana isabet etmesinden, Allah’ın meleklerinin ve resullerinin sığındığı şekilde ben de Allah’a sığınırım” Bu konuda başka me’sûr dualar da vardır (meselâ bk. İbni Hacer el-Heysemî, *Mecmaü’z-zevâid*, VII, 174-175; Müttekî el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl*, 41435-41436).

Kötü rüya gören kimsenin, uykusundan uyanıp üç defa sol tarafına üflemesi ile tükürmesi aynı anlamı ifade eder. Bu gerçekten ağzından tükürük çıkarması değil “tü tü” şeklinde ses çıkarmasından ibarettir. Ayrıca kötü rüyayı görenin yattığı tarafından öbür tarafına dönmesi de, şeklini değiştirmek suretiyle rüyasının da iyiye tebdil olması ümidiyledir. Bazı hadis şârihleri bu yön değiştirmeyi Allah’ın kazâsından kaderine bir kaçış olarak nitelendirirler.

Kötü rüya görüp bu tavsiyeleri yerine getiren kimseye o kötü rüyanın bir zararı olmaz. Cenâb-ı Hak, kendisine sığınmasını, soluna dönüp üç defa üflemesini, mü’minin arzu etmediği şeylerden kurtulmasına vesile kılar. Bu, tıpkı sadaka vermenin malın korunmasına ve belâların def’ine vesile olmasına benzer.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İyi rüya Allah’tan, kötü rüya ise şeytandandır.
2. İyi rüya gören kimsenin onu Cenâb-ı Hakk’a nisbet etmenin yanında, bunu bir nimet bilerek Allah’a hamdetmesi gerekir.
3. İyi rüya gören bir kimsenin bu rüyasını sâlih kimselere anlatmasında bir sakınca yoktur.
4. Kötü rüya gören kimse, bu rüyasını hiç kimseye anlatmamalıdır.
5. Kötü rüya gören kimsenin uykusundan uyanınca sol tarafına üç defa üflemesi veya tü tü demesi sonra da istiâzede bulunması yani Allah’a sığınması müstehaptır. Böyle yaparsa kendisine hiçbir zarar gelmez.

6. Kötü rüya gören kimse, uyanınca hangi tarafında yatıyorsa öbür tarafına dönmelidir. Yani solu üzerinde ise sağına, sağı üzerinde ise soluna dönmelidir. Umulur ki, kendisinin döndüğü gibi rüyası da iyiye döner.

845- ??? ??? ?????? ????? ?? ?????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?? ????? ?????? ?? ???????? ????????? ??? ?????? ????? ? ??? ???? ??????? ????? ???? ? ??? ????? ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ?????? » ???? ??????? .

845. Ebü’l-Eska‘ Vâsile İbnü’l-Eska‘ *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“En büyük iftiralar, bir kimsenin babasından başkasına neseb iddiasında bulunması, görmediği rüyayı gördüğünü iddia etmesi ve

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylemediği bir sözü ona nisbet etmesidir."

Buhârî, Menâkıb 5. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 118

Ebü'l-Eska' Vâsile İbnü'l-Eska'

Vâsile, sahâbe-i kirâmdandır. Leys İbni Abdimenât oğullarına mensuptur. Ebü'l-Eska' onun en meşhur künyesi olup daha başka künyeleri de vardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Tebük Gazvesi hazırlıklarını sürdürürken müslüman oldu ve bu gazveye katıldı. Daha sonra kısa bir süre Peygamberimiz'in hizmetinde bulundu. Kendisi Suffe ehlindendi. Dımaşk'ın, Humus'un ve daha başka şehirlerin fethine de iştirak etti. Sonra Şam'da yerleşti. Dımaşk'ta vefat eden en son sahâbî Vâsile'dir. 83 (702) veya 85 (704) senesinde, 78 yaşında iken vefat etti. Bazı kaynaklar, onun uzun ömürlülerden sayıldığını ve vefat ettiğinde 163 yaşında olduğunu söylerler.

Peygamberimiz'den 56 hadis rivayet etmiştir. Buhârî'nin Vâsile'den bir tek rivayeti vardır; o da yukarıdaki hadistir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizde zikredilen üç husus, en büyük yalanlardan ve dolayısıyla en büyük günahlardan sayılır. Bir kimsenin kendi babasını inkâr ederek, başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddia etmesi öncelikle Allah Teâlâ'ya karşı bir iftiradır. Çünkü bunun anlamı, Allah beni babamın soyundan değil de falan kimsenin soyundan yarattı demektir. Bunu söylemesinin sebebi, babası olarak iddia ettiği kişinin zenginliği, mevki ve makamı gibi şeyler olabilir. Nesebini inkâr eden kişi soysuzluğu kabul etmiş olur.

Rüyasında görmediği bir şeyi gördüğünü söylemek de en büyük yalanlardandır. Böyle bir kimse öncelikle Allah'ı yalanlamış, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine göstermediği bir şeyi gördüğünü iddia etmiş olur. Allah'ı yalancı çıkarmak Allah'ın kullarından birini yalancı çıkarmaktan daha büyük bir günahtır. Çünkü daha önce geçtiği gibi, sâlih rüya nübüvvetin cüzlerinden biri sayılır. Rüyası hakkında yalan söylemek uyanıkken yalan söylemekten daha büyük ve daha çok fesada sebep olan bir yalandır. Çünkü görmediği bir rüyayı görmüş gibi söyleyen kimse bu yolla insanları kandırmış, kendinde olmayan bir değeri kendine izafe etmiş, başkalarının bakış açıları ve düşüncelerinin bozulmasına vesile olmuş olur**.**

Peygamberimiz'in söylemediği bir sözü ona izâfe etmek de en büyük günahlardan olup, Efendimiz böylelerinin cehennemdeki yerlerini hazırlamış kişiler olduklarını bildirmiştir. Çünkü Efendimiz'e yalan isnad eden kimse dinde bir sapıklık ortaya çıkarmayı istemiş olur. Kur'an ve Sünnet'te mevcut olan naslarla yetinmeyerek onlara ilavede bulunmayı veya bunların hilâfına bir itikadı, bir ameli veya dînî bir kuralı ortaya koymayı hedeflemiş sayılır. Bunların her biri en büyük yasak ve haramlardandır.

Hadisimiz 1548 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimsenin kendisini babasından başkasına nisbet etmesi en büyük günahlardandır.

2. Nesebini inkâr eden, Allah'a karşı da yalan söylemiş olur.

3. Nesebi inkâr soysuzluğu kabul etmek demektir. Bunun ise şer'î ve insanî açıdan pek çok zararı vardır. Bu âile müessesesini sarsan en önemli etkendir.

4. Görmediği bir rüyayı gördüm demek büyük günahlardan olup, Allah'a karşı yalan söylemek sayılır. Allah'a karşı yalan, kullara karşı yalandan daha büyük bir günahtır.

5. Resûl-i Ekrem'in söylemediği bir sözü ona isnad etmek, en büyük haram ve günahlardan biridir. Böyle bir kimsenin gayesi, insanları dinde sapıklığa sevketmekten başka bir şey olamaz.

???? ??????

131- ??? ??? ?????? ?????? ???????

SELÂM BÖLÜMÜ

SELÂMIN VE SELÂMLAŞMAYI YAYGINLAŞTIRMANIN FAZÎLETİ

Âyetler

??? ???????? ????????? ??????? ??? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ?????????????? ???????????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? [27]

1. "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi farkettirip ev halkına selâm vermeden girmeyin."

Nûr sûresi (24), 27

Nûr sûresin'de bir sonraki âyetin anlamı şöyledir:

????? ????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ????? ????? ?????? ????????? ?????????? ???? ??????? ?????? ????????? ????? ??????????? ??????? [28]

"Orada kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar girmeyin. Eğer size geri dönün denilirse hemen dönün. Çünkü bu sizin için daha temiz bir davranıştır". Bu âyetler bize başkalarına ait evlere girme ve misafir olma gibi önemli bir konuda nasıl davranılacağının edebini öğretmektedir. Çünkü başkalarının mülküne izinsiz girmek, İslâm nazarında haram, hukuken de yasaktır. İnsanın kendi mülkü olan, dinen ve hukuken girmeye hakkı bulunan ev içerisinde bile başkalarının odalarına habersiz ve selâmsız girmek, din açısından ve terbiye yönünden yasak kılınmıştır. İnsanın bir eve geldiğini farkettirmesi, ev halkından içeri girmek üzere izin istemesi demektir. Gerçekte iznin mahiyeti, evin girmeye müsait olup olmadığını öğrenmektir. Herhangi bir eve veya odaya baskın yapar gibi girmek câiz değildir. Âyette geçen **"istînâs"** kelimesini Resûl-i Ekrem, öksürerek, tekbir ve tesbih ile ev halkını

haberdar etmek olarak açıklamıştır. **"Teslim"** ise, es-selâmü aleyküm demektir. Böyle girilmediği takdirde, ev sahibinin girmek isteyene karşı her türlü müdafaa hakkı doğar. Çünkü meskenler, her türlü tecavüzden ve edepsizlikten korunmalıdır.

Câhiliye Arapları birinin evine vardıkları zaman mahremiyete saygı göstermez dünya ve âhiret saadetini temenni etmek olan selamı da bilmezlerdi. **"Sabahınız hayat olsun"** veya **"hayr olsun", "aydın olsun", "akşamınız hayat olsun"** gibi sözler söylerlerdi. Bunlarla günümüzde kullanılan **"günaydın"**, **"tünaydın"** sözleri arasında garip bir benzerlik vardır. Bunlar kötü bir şey olmamakla beraber, İslâm'ın selâmının yerini tutmayan anlık temennilerdir. Üstün bir medeniyet olan İslâm'ın bize öğrettikleriyle güdük medeniyetlerin âdetleri olan sözler kıyas edilemez.

Bir eve gelindiğinde izin isterken veya günümüzde yaygın bir âdet olan kapıların zilleri çalındıktan sonra yüzünü kapıya doğru dönmeyip, sağa veya sola yönelerek, içeriyi görmeyecek şekilde durup beklenilmelidir. Bir adam Peygamberimiz'e gelerek:

– Annemden de izin isteyecek miyim, diye sormuştu. Efendimiz:

– *Evet, annenden de izin istiyeceksin,* buyurdu. Adam:

– Ama onun benden başka hizmet edeni yok, her girişimde izin mi isteyeyim, deyince:

– *Ananı çıplak görmeyi arzu eder misin,* cevabını verdiler (Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, VI, 173).

?????? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? ??????? ????????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??? ????????? ???????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ??????? ??? ????????? ???????? ???? ?????????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ????????? ????? ????? ??????? ?????????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? [61]

2. "Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selâm verin."

Nûr sûresi (24), 61

Mü'minler kendi evlerine girdiklerinde de âile fertlerine selâm verirler. Çünkü selâm, insanın başkalarına hem dünya hem âhirette sâadet dilemesidir. Selâmı alan da aynı şekilde dua ile mukabelede bulunmuş olur. Durum böyle olunca, kişinin kendi aile efradına selâm vermesi daha da önem kazanır. Hatta bu âyet evde kimse olmasa bile, giren kimsenin kendi kendine selâm vermesi gerektiğine delil getirilmiştir. Bu durumda verilecek selâmın **"es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn"** şeklinde olması gerektiği belirtilir.

??????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ???????? [86]

3. "Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin veya verilen selâmı aynen iâde edin."

Nisâ suresi (4), 86

Âyet-i kerîmede geçen **"tahiyye"** kelimesinin Arap dilinde başka anlamları varsa da, İslâm'da selâm anlamına kullanılmıştır. Kur'an âyetleri bunu açıkça belirtir. Mü'minlerin cennette birbirlerine **iyilik temennileri** selâmdır [İbrâhîm suresi (14), 23]. Allah'a kavuştukları gün de **Allah'ın onlara iltifatı** selâmdır [Âhzâb suresi (33), 44]. Bilindiği gibi selâmın en kısası **"es-selâmü aleyküm"** sözüdür. Kendisine böyle selâm verilen kimse, bir kelime artırarak selâmı alır, **"ve aleykümü's-selâm ve rahmetu'l-lâh"** derse işte bu daha güzeliyle selâm vermek diye adlandırılır. Bu tarzda selâm verme âdeti İslâm ümmetine hastır. Aşağıda açıklayacağımız hadislerde konuyu daha etraflıca ele alma imkânı bulacağız. **"Selâm"** aynı zamanda Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biridir. Bu sebeple, müslümanlar selâma ve selâmlaşmayı yaygın hale getirmeye çok büyük önem vermişlerdir. Diğer milletlerin selâmı çoğunlukla işaretlerledir. Meselâ hıristiyanların selâmı elini ağzına koymak, yahudilerinki birbirine parmaklarla işaret etmek veya baş eğip bel kırmak, mecûsîlerinki eğilmek, Cahiliye Araplarınınki de Allah ömürler versin demek şeklinde olduğu nakledilir.

Bu âyet-i kerîmeden hareketle ulemamız selâm vermenin sünnet, almanın farz-ı kifâye olduğu hükmüne varmışlardır. Fakat bunun yeri konusunda bazı sınırlar çizmişler, meselâ oyun oynayana, şarkı söyleyene, abdest bozmakta olana, hamamda veya başka bir yerde çıplak bulunana selâm verilmeyeceğini; hutbe, sesli olarak Kur'an okuma, hadis rivayeti, ilim okutma, ezan ve ikâmet esnasında da selâm alınmayacağını ifade etmişlerdir.

???? ??????? ??????? ?????? ??????????? ?????????????? [24] ???? ???????? ???????? ????????? ???????? ????? ??????? ?????? ??????????? [25]

4. "İbrahim'in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi? Hani onlar İbrahim'in huzuruna girmişlerdi de, selâm sana, demişlerdi. İbrahim, size de selâm, demişti."

Zâriyât sûresi (51), 24-25

Müfessirler, İbrahim'in şerefli konuklarının melekler olduğunu ifade ederler. Bu görüşlerini âyetteki **"el-mükramîn: ikram edilenler"** kelimesini açıklayan **"lutuf ve ihsâna mazhar olmuş kullardır"** âyetine dayandırırlar [Enbiyâ sûresi (21), 26]. Buradaki selâm kelimesi, sana selâm verir selâmet dileriz, anlamındaki Arapça dua metninin kısaltılıp hafifletilmiş ifadesidir. Böylece selâmın meleklerin âdeti ve İbrahim *aleyhi's-selâm*'ın da sünneti olduğunu öğrenmiş olmaktayız.

Hadisler

846- ??? ??? ???? ?? ???? ?? ????? ??? ???? ????? ?? ???? ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ? ??? « ?????? ?????????? ? ????????? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? » . ???? ???? .

846. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir adam, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

– İslâm'ın hangi özelliği daha hayırlıdır, diye sordu? Resûl-i Ekrem:

"Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın herkese selâm vermendir" buyurdu.

Buhârî, Îmân 20; İsti'zân 9, 19; Müslim, Îmân 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 131; Nesâî, Îmân 12

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e en çok sorulan sorulardan biri, hangi müslümanın veya hangi İslâmî özelliklerin daha hayırlı olduğu idi. Peygamberimiz bu sorulara çeşitli cevaplar vermiştir. Bunun sebebi, çoğu kere soran kimsenin ihtiyacının ne olduğunu bilmesidir. İslâm dininin yeryüzünde sağlamaya çalıştığı temel esaslardan biri, insanların birbirlerine karşı sevgi ve saygı duymalarıdır. Bunun için gerekli ve yararlı olan her şeyi dinimiz teşvik etmiştir. Bunların zıddı olan ve insanların birbirlerinden nefret etmesine, uzaklaşmasına sebep olan şeyleri de yasaklamıştır. Kardeşlik, dostluk, sevgi ve saygı mutlak anlamda hayırdır. İnsanlara yemek yedirmek, selâm vermek ve benzeri davranışlar mutlak hayır değil, mutlak hayra vesile olan davranışlardır. Bu sebeple de bu özellikler teşvik edilmiştir. Fakirlere, yoksullara, düşkünlere, aç kalanlara veya eşe dosta yemek ikram etmek, cömertliğin ve güzel ahlâk sahibi olmanın göstergesidir. Çünkü açlık, insanın hayatta karşılaşabileceği felâketlerin en başta gelenlerinden biridir. Bu sebepledir ki zekât ve sadaka mâlî ibâdet sayılmış ve mü'minler bu ibadete ısrarla teşvik edilmişlerdir. Zira diğer bütün ibadetlerimizden farklı olarak bu ibadetin sosyal boyutu toplumda dengeyi sağlar, huzur ve güvene katkıda bulunur, insanların birbirine sevgi ve saygı duymasında en önemli rolü oynar.

Selâm, müslümanların âdeta parolasıdır. Birbirini tanımayan insanlar birbirlerine selâm verip alınca, aralarında ilk anlaşma ve kaynaşma sağlanmış olur. Çünkü her ikisi en büyük müşterekte, din kardeşi olma ortak paydasında buluşmuşlar demektir. Ayrıca selâm, dostluğun, kardeşliğin, karşısındakine sevgi ve saygı duymanın, mütevazi davranmanın, insanların kalplerini kazanmanın da ilk basamağıdır. Bu sebeple tanıdık tanımadık her müslümana selâm vermek Efendimiz'in bir çok hadislerinde teşvik edilmiştir. Abdullah İbni Ömer'den gelen bir rivayette Peygamberimiz:*"Selâmı yayınız, fakir ve yoksulları doyurunuz, böylelikle Azîz ve Celîl olan Allah'ın size emrettiği şekilde kardeşler olunuz"* buyurmuşlardır (İbni Mâce, Et'ıme 1). Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette de: *"İmandan sonra güzel davranışların en üstünü, insanlara karşı sevgi beslemektir"* buyurulmuştur (Süyûtî, el-Fethu'l-kebîr, I, 207).

Hadisimiz 551 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemek ikramı dinimizin teşvik ettiği güzel davranışlardan biri olup, kalplerin birbirine ısınmasına, sevgi ve kardeşliğin artmasına vesile teşkil eder.
2. İslâm cömertliği teşvik etmiş, cimriliği ise kınamıştır.
3. Müslümanların, birbirlerini tanısınlar tanımasınlar, selâmlaşmaları dînî bir vazifedir. Bu anlamda selâm vermek sünnet, almak ise farzdır.
4. Selâm, dostluğun, kardeşliğin, tevâzuun ve insanlarla medenî ilişki kurmanın vesilesi ve ilk adımıdır.
5. Başka hiçbir söz selâmın yerini tutmaz, onu asla tam olarak karşılamaz.

847- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? « ??? ?????? ???? ??? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ??????? ????????? ????? ???????? ?????? ???? ?????????? ??????? ???????? ???????????? ???????? ????????? ?????????? ??????????. ???? : ???????? ?????????? ?????? : ???????? ? ???????? ????????? ???? ? ????????? : ????????? ???? » ???? ???? .

847. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ Âdem *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yaratınca ona:

– Git şu oturmakta olan meleklere selâm ver ve senin selâmına nasıl karşılık vereceklerini de güzelce dinle; çünkü senin ve senin çocuklarının selâmı o olacaktır, buyurdu. Âdem *aleyhi's-selâm* meleklere:

– es-Selâmü aleyküm, dedi. Melekler:

– es-Selâmü aleyke ve rahmetullâh, karşılığını verdiler. Onun selâmına "ve rahmetu'l-lâh"ı ilâve ettiler."

Buhârî, Enbiyâ 1; İsti'zân 1; Müslim, Cennet 28

Açıklamalar

Âdem*aleyhi's-selâm*'ın ilk yaratılışının cennette olduğunu biliyoruz. Onun yeryüzüne indirileceğini ve bütün insanlığın onun zürriyetinden türeyeceğini Cenâb-ı Hak ilm-i ezelîsiyle bilmekteydi. Çünkü bütün mevcûdatı yaratan, onları mükemmel bir nizam içinde idare eden ve neticede her şeyin ne olacağını bilen sadece O'dur. Bir bakıma insanın ilk öğretilip eğitildiği yer cennettir denilebilir. Çünkü Kur'an ve Sünnet'te Âdem*aleyhi's-selâm*'ın cennetteki hayatıyla ilgili az sayılmayacak kadar bilgi verilir. Bu öğretim ve eğitim, bir bakıma insanın yeryüzünü nasıl cennete çevirebileceğinin bilgisi ve tatbikatı sayılamaz mı? Çünkü insan en güzel bir şekilde, yani cennete girmeye lâyık bir yapıda yaratılmış, fakat yaratılışının gayesine aykırı davranarak kendisini cehenneme sürüklemiştir.

Cenâb-ı Hak, Âdem*aleyhi's-selâm*'a meleklere nasıl selâm vereceğini öğretti. Meleklere de selâma nasıl karşılık vereceklerini öğretmişti. Bu, yeryüzünde Âdem'in çocuklarının nasıl selâmlaşacaklarının öğretilmesiydi. Bunu devam ettirenler onun zürriyetinden gelenlerin mü'min ve müslüman olanları oldu. Çünkü insanların bir çoğu peygamberlerin gösterdiği doğru yoldan çıkıp, yanlış yollara saptılar. Meleklerin Âdem*aleyhi's-selâm*'ın selâmına bir kelime ziyadesiyle karşılık vermiş olmaları, âyet-i kerîmede geçen **"Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin"** [Nisâ sûresi (4), 86] emrinin yerine getirilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah, Âdem *aleyhi's-selâm*'ı cennette yaratmıştır.

2. Cennette hâl-i hazırda melekler bulunmaktadır.

3. Âdem *aleyhi's-selâm*'a bazı hususlar cennette öğretilmiştir.

4. Selâm önce cennette öğretilmiş olup insanlığın ilk yaratılışından itibaren bütün dinlerde bulunmaktadır.

5. Selâmı alırken bir ziyâdesiyle karşılık vermek daha faziletlidir.

848- ??? ??? ?????? ?????? ?? ????? ??? ???? ????? ??? : ????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : «?????????? ????????? . ????????? ???????? ? ???????? ??????? ? ????? ????????? ? ??????? ???????? ???????? ???????? ? ??????? ?????? » ???? ???? ? ??? ??? ???? ?????? ??????? .

848. Ebû Umâre Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şu yedi şeyi emretti: Hasta ziyaretini, cenâzeye iştirak etmeyi, aksırana hayır dilemeyi, zayıfa yardım etmeyi, mazluma yardımcı olmayı, selâmı yaygın hale getirmeyi ve yemin edenin yemininin yerine gelmesini temin etmeyi.

Buhârî, Mezâlim 5; Müslim, Libâs 3. Ayrıca. bk. Tirmizî, Edeb 45; Nesâî, Cenâiz 53

Açıklamalar

Bu hadisin, gösterilen kaynaklarında ve onlar dışındaki muteber hadis eserlerinde farklı rivayetleri vardır. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde birden çok yerde ayrı ayrı râviler ve değişik metinlerle nakledildiğini görürüz. Bu rivayetlerden bir kısmı daha uzun ve muhteva olarak daha değişik, bir kısmı ise burada sayılanlar dışında bazı özelliklere yer vermektedir. Bu kitabımızda da özellikle 241 ve 896 no'lu hadislere ve kaynaklarına, ayrıca 240 ve 897 no'lu hadislere bakılabilir.

Peygamber Efendimiz'in bu hadiste emrettiği hususlar insanlar arasında iyi ilişkiler geliştirmeye yönelik temel prensiplerden bazılarıdır. Dinimizin beşerî münasebetlere ne kadar büyük önem verdiğini Riyâzü's-sâlihîn'in pek çok bölüm ve bâblarındaki âyet ve hadislerde görmekteyiz. Özellikle bu hadiste sayılan bazı prensipler farz, bazıları da sünnet olarak kabul edilir. Zayıfa ve mazluma yardım etmek farz-ı kifâyedir. Verilen selâmı almak bir kişiye farz-ı ayn, cemaate farz-ı kifâyedir. Hasta ziyareti, cenazenin arkasından kabre kadar gitmek, aksıran **"el-hamdülillah"** dediğinde, **"yerhamükellah"** diye ona hayır dilemek ve yemin edenin yeminini yerine getirmesine yardımcı olmak sünnettir. Bunlar İslâm medeniyeti dışında hiçbir medeniyette ibadet kabul edilmez. Hadisimizde geçen hususların her biri hakkında daha önce geçtiği yerlerde bilgi vermiştik. Hadisin burada tekrar edilişinin sebebi, Efendimiz'in ümmete emrettiği hususlardan birinin de selâmı yaymak oluşudur. Bu konuyle ilgili âyet ve hadisler görüldüğü gibi hiç de az değildir. Bu vesileyle müslümanların tanıdık tanımadık bütün din kardeşlerine karşılaştıkları yerde selâm vermeleri gerektiğini, verilen selâmın da mutlaka alınması icab ettiğini bir kere daha hatırlamalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların birbirleri üzerinde birtakım maddî ve manevî hakları vardır. Bunları yerine getirmeleri, onların müslümanlıklarının gereğidir.

2. İslâm dini, insanlar arasındaki münasebetlerin gelişmesine ve iyiliklerin yaygınlaşmasına büyük önem verir.

3. Zayıflara ve mazlumlara yardımcı olmak farz-ı kifâyedir.

4. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır. Selâm verilen tek kişi ise selâmı alması farz-ı ayn, bir cemaat ise farz-ı kifâyedir. Yani cemaatten bir veya birkaç kişinin selâmı almasıyla geri kalanların üzerinden bu farz kalkmış olur.

5. Hastaları ziyaret etmek, cenazenin arkasından kabre kadar gitmek, aksırana dua etmek, yemin eden kimsenin yeminini yerine getirmesine yardımcı olmak sünnettir.

849- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? « ?? ????????? ????????? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ? ?????? ????????? ????? ???? ??? ???????????? ??????????? ? ??????? ???????? ????????? » ???? ????.

849. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz, iman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız."

Müslim, Îmân 93. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 131; Tirmizî, İsti'zân 1; İbni Mâce, Mukaddime 6, Edeb 11

Açıklamalar

Cennete sadece mü'min olanların gireceği Kur'an'ın bize öğrettiği en önemli itikâdî gerçeklerden biridir. Kur'an'dan öğrendiğimiz bir başka gerçek, Cenâb-ı Hakk'ın bu hususu peygamberleri vasıtasıyla bütün insanlara bildirmiş olmasıdır. Her peygamberin ümmeti içinde mü'min olanlar vardır. Mü'min denilince sadece Efendimiz'in ümmetine mensup olanlar anlaşılmaz. Her toplumun içinde, o topluma gönderilen peygambere inanan insanlar olmuştur. Bunların her biri mü'min diye adlandırılır. Ancak Resûl-i Ekrem'in İslâm dinini tebliğinden sonra mü'min kelimesi sadece müslümanları ifade eder olmuştur. Çünkü yegane hak din İslâm olup, bunun dışındaki dinlerin gerçek din ve Allah'ın hoşnut olduğu din kabul edilmeyeceği Kur'an'da açıkça beyan edilmiştir. Hz. Âdem *aleyhi's-selâm*'dan Resûl-i Ekrem Efendimiz'e kadar gelip geçmiş bütün peygamberler aynı ilâhî esasları ve itikâdî prensipleri tebliğ etmişlerdir. Cennet, kâfirlere haram kılınmıştır. **"Cehennem halkı, cennet halkına: Suyunuzdan veya Allah'ın size verdiği rızktan biraz da bizim üzerimize dökün (ne olur)! diye seslendiler. Onlar da dediler ki: Allah, bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır"** [A'râf sûresi (7), 50] gibi âyetler bu

gerçeği açıkça bildirir.

Mü'minler birbirinin kardeşidir. Bu kardeşlik, neseb kardeşliğinden daha önde kabul edilir. Bir anne ve babadan olan kardeşler nasıl birbirlerini severler ve himâye ederlerse, din kardeşi olan mü'minlerin de birbirlerini aynı şekilde Allah için sevmeleri ve himâye etmeleri gerekir. Sevgi, kuru bir sözden ibaret değildir. Seven ile sevilen arasındaki dostluk ve kardeşliğin pek çok gerekleri vardır. Sevginin bu gerekleri ihtiyârî olmayıp yerine getirilmesi zorunlu şeylerdir. Bunlar, farz, vâcib veya sünnet ya da müstehap cinsinden şeyler olabilir. Dolayısıyla, mü'minlerin birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken vazifeler bu sevginin temelini oluşturur. Din kardeşlerine karşı görevlerini yapmayanlar sevginin gereklerini yerine getirmemiş, bu yüzden kâmil bir mü'min olma vasfını elde edememiş olurlar. İşte mü'minlerin karşılıklı selâmlaşmaları, özellikle aralarında selâmı yaymaları bu sevginin sebeplerinden biridir. Çünkü selâm, barışıklığın, dostluğun, karşılıklı konuşmaya ve anlaşmaya hazır oluşun ilk göstergesidir; böyle değilse bile gerçekte böyle olması gerektiğini çağrıştırır. Bu hadisten hareketle, büyük muhaddis Tîbî'nin de ifade ettiği gibi, selâmı yaymak sevginin sebebi, sevgi îmânın kemâlinin ve i'lâ-i kelimetullâhın yani Allah'ın dînini her şeyin üstünde tutmanın ve onu bütün yeryüzüne hâkim kılmak için var gücüyle çalışmanın sebebidir ki, bu gerçek mü'minliktir.

Bu hadis, 379 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennete mü'min olanlardan başkası giremeyecektir. Her peygamberin ümmeti içinde mü'min olup, cennete girecekler vardır. Ancak İslâm'dan sonra diğer dinlerin hükmü ortadan kalkmıştır.

2. Mü'minlerin birbirlerini sevmeleri dînî bir mecburiyettir. Karşılıklı sevgi gerçekleşmeden kâmil mü'min olunamaz.

3. Sevgi, kuru bir sözden ibaret olmayıp gerekleri vardır. Sevginin gerekleri mü'minler arasında yerine getirilmesi icab eden vazifeleri hakkıyla yapmaktır.

4. Mü'minlerin aralarında selâmı yaygın hale getirmeleri sevginin önde gelen sebeplerinden biridir.

850- ??? ??? ???? ??? ???? ?? ???? ??? ???? ??? ??? : ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? « ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ? ??????????? ????????? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ????? ? ????????? ???????? ????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

850. Ebû Yûsuf Abdullah İbni Selâm *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Ey insanlar! Selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabalarınızla alâkanızı ve onlara yardımınızı devam ettiriniz. İnsanlar uyurken siz namaz kılınız. Bu sayede selâmetle cennete girersiniz" buyururken işittim.

Tirmizî, Kıyâmet 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 174, Et'ime 1

Abdullah İbni Selâm

Künyesi Ebû Yûsuf olan Abdullah İbni Selâm, Yûsuf aleyhi's-selâm neslindendir. Asıl adı Husayn iken Peygamber Efendimiz onun adını Abdullah olarak değiştirdi. Kendisi, Medine civarına yerleşmiş olan yahudi kabilelerinden Benî Kaynukâ'ya mensuptu. İslâmla şereflenmeden önce yahudi âlimi idi. Ne zaman müslüman olduğu ile ilgili çeşitli rivayetler varsa da, bunlardan en yaygın olanı şöyledir: Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde Kubâ'ya varınca, Abdullah yanına gelmiş ve kendisine bazı sorular yöneltmişti. Peygamberimiz'in o sorulara verdiği cevaplar üzerine, bu cevapları ancak peygamber olan birinin verebileceğini söyleyerek İslâm'a girdi. Sonra da halası dahil olmak üzere bütün ev halkının İslâm'a girmelerini sağladı. Peygamber Efendimiz'in cennetle müjdelediği Abdullah, sahâbe arasında saygı duyulan biri idi. O, Uhud savaşına da katıldı. Yahudi kabilelerinden Benî Nadîr'in muhasarasında bulundu ve Benî Kaynuka'dan esir alınan kadın ve çocukların muhafaza edilmesi görevi de kendisine verildi. Hz. Ömer zamanında Kudüs'ün fethine ve Sâsânîler'le yapılan Nihâvend savaşına iştirak etti. Hz. Osman'ın evini kuşatan âsîlere engel olmaya çalıştıysa da muvaffak olamadı. Hz. Ebû Bekir ve Hz.Ömer'i öven sözleri vardır. Hz.Ali'ye bîat etmemişti. Fakat ona Irak'a gitmemesi ve Hz.Âişe ile mücadeleye girişmemesi yönünde telkinlerde bulunmuştu. Kur'an'ın şu âyetlerinin onun hakkında nâzil olduğu söylenir: ***"De ki: Hiç düşündünüz mü? Eğer bu Kur'an Allah katından ise ve siz de onu tanımamışsanız, İsrâil oğullarından bir şâhid de bunun benzerini (Tevrat'ta) görüp inandığı halde, siz inanmaya tenezzül etmemişseniz durumunuz nice olur? Şüphesiz Allah, zâlim bir topluluğu doğru yola iletmez"*** *[Ahkâf sûresi (46), 10].* ***"İnkâr edenler: Sen gönderilmiş peygamber değilsin! diyorlar. De ki: Benimle sizin aranızda Allah'ın ve yanında Kitâb'ın bilgisi bulunanların şâhitliği yetişir"*** *[Ra'd sûresi (13), 43].*

Abdullah, Peygamber Efendimiz'den 25 hadis rivayet etti. Bu rivayetlerin bazısı Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yer alır. Kendisi Muâviye'nin hilâfeti zamanında 43 (663) senesinde Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Selâmı yayma emriyle kastedilen mânayı ve önemini buraya kadar yaptığımız açıklamalarla ortaya koymaya çalıştık. Kısaca tekrar edecek olursak, sesini duyurarak, tanıdık tanımadık her müslümana selâm vermek, verilen selâmı mutlaka almak en önemli vazifelerimiz arasındadır. Önemli vazifelerimizden bir başkası da, fakirleri, yoksulları, yetimleri, kimsesiz bîçareleri doyurmak ve onların geçimlerine yardımcı olmaktır. Vereceğimiz ziyâfetler öncelikle böylelerinin karnını doyurmak ve onların içinde bulundukları sıkıntıları bir nebze olsun hafifletmek yönünde olmalıdır. İhtiyaç duyduğu her şeyi alma, istediğini yeme içme imkânına sahip olanlara verilen ziyâfetler meşrû ise de faziletli değildir.

Sıla-i rahim dediğimiz yakın akraba ve hısımlarla alâkayı kesmeme, onları ziyaret etme ve öncelikle kendilerine yardımcı olma, dinimizin son derece önem verdiği vazifelerden biridir. Önemine binaen kitabımızda bu konuya da müstakil bir bölüm ayrılmış ve 312-335 numaralı hadislerde yeterli bilgi verilmiştir.

Farz namazlar dışındaki nâfile ibadetler, günün kerahet vakti olmayan her saatinde yapılabilirse de, bunlar içinde en faziletli olan, gece kılınan namazlardır. Bilindiği gibi bu namazlar Peygamber Efendimiz'e farz, ümmetine ise sünnettir. Bu namazın fazileti, vakti ve miktarı ile ilgili bilgiler 1159-1185'nci hadislerde verilmiştir. Gece, genelde uyku ve çoğunlukla gaflet vaktidir. Herkes uykuda iken uyanık olmak ve insanı Allah'a en çok yaklaştıran

namaz ibadetiyle meşguliyet, îman ve İslâm'daki hassasiyet ve uyanıklığın, gönül ve kalp huzurunun bir göstergesidir. Riya ve gösterişten en uzak olan ibâdet de budur. Bütün bu sayılanları güçleri nisbetinde yerine getirenler selâmet içinde cennete girmeye hak kazanırlar. Hadisi 1169'ncu rivayet olarak tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bazı sünnetlerin yerine getirilmesi ve müstehapların yapılması, cennete girmeye vesile teşkil eder. .

2. Selâmı yaymak, fakir, yoksul ve muhtaçlara yemek yedirmek, yakın akraba ile ilişkileri kesmemek, gece ibadetine devam etmek, cennete girmeye vesile teşkil eden güzelliklerdir.

851- ??? ?????? ?? ??? ?? ??? ??? ??? ???? ??? ???? ?? ??? ????? ?????? ??? ???? ????? ???? ?????? ???? ??? ??? ????? ????? ? ??? ????????? : ???????? ??? ???? ??? ????? ??????? ??????????? ??? ???????? ?????? ???? : ????????? ??????? ?????? ?? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ??? ????? ???? ??????? ??? ???? ?????? ?? ????? ?????? ? ?????? ?????? ??? ????? ????????? ? ???? ?? ??? ?????. ?????? ?????????? ??? ????? ?????? ?????? ??? ???? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ? ???? ???? ?? ????????? ?????? ???? .

851. Tufeyl İbni Übey İbni Kâ'b, söylediğine göre Abdullah İbni Ömer'e gelir ve onunla birlikte çarşıya çıkarlardı. Tufeyl sözüne şöyle devam etti:

Biz çarşıya çıktığımızda, Abdullah, eski eşya satan, değerli mal satan, yoksul veya herhangi bir kimseye uğrasa mutlaka selâm verirdi. Bir gün yine Abdullah İbni Ömer'in yanına gelmiştim. Çarşıya gitmek için kendisine arkadaş olmamı istedi. Ona:

– Çarşıda ne yapacaksın? Alış verişe vâkıf değilsin, malların fiyatlarını sormuyorsun, bir şey satın almak istemiyorsun, çarşıdaki sohbet yerlerinde de oturmuyorsun? Şurada otur da, birlikte konuşalım, dedim. Bunun üzerine Abdullah:

– Ey Ebû Batn! –Tufeyl, iri göbekli bir kişi olduğu için böyle hitap etmiştir– Biz, sadece selâm vermek üzere çarşıya çıkıyoruz; karşılaştığımız kimselere de selâm veriyoruz, cevabını verdi.

Mâlik, *Muvatta*', Selâm 6

Tufeyl İbni Übeyy İbni Kâ'b

Tufeyl, tâbiîn tabakasından olup, Kur'an'ı iyi bilen ve güzel okuyan meşhur sahâbî Übey İbni Kâ'b'ın oğludur. Ebû Batn diye künyelenir. Böyle anılmasının sebebi, göbeğinin büyük olmasındandır. Ensâra mensup olan ve hayatı Medîne-i Münevvere'de geçen Tufeyl, babası başta olmak üzere bir çok sahâbîden hadis rivayet etmiş ve güvenilir râvîler arasında sayılmıştır.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Bu hadis mevkuf bir rivayettir. Mevkuf hadisler, Resûl-i Ekrem'e nisbet edilmeyen, sahâbîlerin sözü veya davranışı olan ve genelde üzerine herhangi bir şer'î hüküm bina edilmeyen rivayetlerdir. Ancak hükmen merfû olan veya merfû olduğu belirtilmemekle beraber sahâbîlerin arasında yaygın olarak uygulama alanı bulan mevkufların hükümleri farklılık arzeder. Ayrıca, fıkıh mezheplerinin konuya yaklaşımları arasında da farklılıklar vardır. Hadis ve fıkıh usulü eserlerinde mevkuf rivayetler ve kıymetleri üzerinde etraflıca durulur.

Bu rivayet bize Abdullah İbni Ömer'in çarşı pazardaki tavır ve davranışıyla ilgili bilgiler vermektedir. Sahâbîlerden sonra gelen ve çoğunluğunu onların çocuklarının oluşturduğu nesil olan tâbiîler, Hz.Peygamber'in sünnetini ve hadislerini sahâbeden rivayet etmekle kalmamış, aynı zamanda Kur'an'ın ilk muhatapları olan ve Efendimiz'in sohbeti başta olmak üzere, hayatının çeşitli safhalarında hazır bulunan bu ilk neslin söz ve davranışlarını da zabtederek bize ulaşmasını sağlamışlardır. Bu bilgiler, İslâmî bir hayatın fert ve cemiyet plânında nasıl şekillenip yaşanıldığı konusunda sonraki nesiller tarafından dikkate alınmaya değer bulunmuştur. Abdullah İbni Ömer, çarşıya pazara çıktığı zaman, orada bulunan esnaf ve tüccarı birbirinden ayırmaz, eski eşya satsın, yeni mallar satsın, fakir veya zengin olsun bütün müslümanlara selâm verirdi. Onun bu hali, Tufeyl'in dikkatini çeken önemli hususlardan biri olmuştur.

Abdullah İbni Ömer'in alış veriş işleriyle uğraşmaması, fiyatları sormaması, pazarlık yapmaması, pazar yerlerinde oturmaması onun çarşı pazara çıkmasına engel teşkil etmemiştir. Bu durum, insanlarla sürekli ünsiyet etmenin, hoşça geçinmenin ve onları bir şekilde denetlemenin de bir yoludur. Çünkü Tufeyl'in "Çarşıda ne yapacaksın?" sorusuna, Abdullah'ın "Biz selâm vermek için çıkıyoruz" tarzında cevap vermesi, bu davranışın da bir vazife olduğu inancını taşıdığını ortaya koyar. İnsanlar, bazı kimselerin kendilerine selâm vermesini önemli sayarlar. Ayrıca selâm veren kimse, birtakım hayırlı tavsiyelerde bulunabilir. Bu da bir vazifenin yerine getirilmesi demektir. Çünkü bunda insanları bir takım günahlardan ve kötülüklerden alıkoyma gayesi vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbenin söz ve davranışlarını yansıtan mevkuf rivayetlerin de bir değeri vardır.

2. Herhangi bir ihtiyacı olmayan kimsenin, insanlarla ünsiyeti devam ettirmek ve onlarla selâmlaşmak üzere evinden çıkıp çarşı pazara uğraması güzel bir davranıştır.

3. Selâmı yaymak ve insanlara hayrı tavsiye etmek de bir görevdir.

4. Bir insanı kötüleme maksadı taşımadan, hoş bir isimlendirme sayılmayan künyesiyle anmak câizdir. Ancak kişinin bundan hoşlanmaması durumunda câiz olmaz.

132- ??? ????? ??????

???? ?? ???? ??????? ???????: ?????? ????? ????? ?????? ???????. ????? ????? ????? ??? ??? ?????? ???? ??????? ????? ??????: ?????? ?????? ????? ?????? ???????. ?????

???? ????? ?? ????: ??????.

SELÂM ALIP VERMENİN ŞEKLİ

Selâm veren kimse karşısındaki bir tek kişi bile olsa, çoğul zamirle-rini kullanarak "es-selâmü aleyküm ve rahmetullâhi ve berakâtüh: Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun" diye selâm verir. Selâmı alan da "ve aleykümü's-selâm ve rahmetullâhi ve berakâtüh" der. "Aleyküm"ün başına atıf vavı getirir. Selâmın bu tarzda verilip alınması müstehaptır.

Hadisler

852- ?? ?????? ?? ???? ??? ???? ????? ??? : ???? ???? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ????????? ???????? ? ??????? ???????? ?? ?????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????» ?? ????? ????? ??????? : ????????? ???????? ?????????? ???? ? ??????? ????? ???????? ? ???? : «??????? » ? ?? ????? ????? ??????? : ????????? ???????? ?????????? ???? ??????????? ? ??????? ????? ???????? ? ???? : « ????????? » . ???? ??? ???? ???????? ???? : ???? ??? .

852. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:

– es-Selâmü aleyküm, dedi. Hz.Peygamber onun selâmına aynı şekilde karşılık verdikten sonra adam oturdu. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "On sevap kazandı" buyurdu. Sonra bir başka adam geldi, o da:

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah, dedi. Peygamberimiz ona da verdiği selâmın aynıyla mukâbelede bulundu. O kişi de yerine oturdu. Hz.Peygamber:

– "Yirmi sevap kazandı" buyurdu. Daha sonra bir başka adam geldi ve:

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh, dedi. Hz.Peygamber o kişiye de selâmının aynıyla karşılık verdi. O kişi de yerine oturdu. Efendimiz:

– "Otuz sevap kazandı" buyurdular.

Ebû Dâvûd, Edeb 132; Tirmizî, İsti'zân 2

Açıklamalar

İmrân'ın bu rivayeti, Peygamber Efendimiz'in huzurunda gerçekleşen selâm verme ve alma şekilleri ile bunların fazilet açısından kıymetlerini ortaya koymaktadır. Bilinmesi gereken ilk husus, Hz. Peygamber'in, gelen kişilerin verdiği selâmların her birinin doğru, geçerli ve câiz olduğunu tasdik ettiğidir. Ancak, bu selâmlar, fazilet açısından birbirinden farklıdır. Daha önce de belirtildiği gibi selâmın en kısa olanı "es-selâmü aleyküm" demektir. Bu şekilde selâm verene Allah katında on sevap yazılır. Bunun üzerine ilâve edilen her selâm lafzı için on sevap ilâve edilir. Peygamberimiz, kendisine nasıl selâm verilmişse öyle mukabelede bulunmuştur. Yani "es-selâmü aleyküm" diyene "ve aleykümü's-selâm" şeklinde karşılık vermiş, bunun üzerine artırana kendisi de aynı şekilde artırmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir meclise girilince orada bulunanlara selâm vermek gerekir.
2. Selâmın en kısası "es-Selâmü aleyküm" sözüdür.
3. Selâm veren kimse, Allah katında on sevap kazanır. Selâmda artırdığı her lafız, sevabın da artmasına vesile olur.

853- ??? ????? ??? ???? ???? ????? : ??? ?? ????? ???? ??? ???? ???? ???? :((??? ???????? ??????? ???????? ?????????)) ?????? : ????? : (????????? ????????? ???????? ???? ????????????)) ????? ????.

????? ??? ?? ??? ??????? ???????? :((????????????)) ??? ????? ?????? ? ?????? ????? ?????? .

853. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

– "Şu zât Cibrîl aleyhi's-selâm'dır; sana selâm ediyor" buyurdu. Ben de:

– Ve *aleyhi's-selâm* ve rahmetullâhi ve berekâtüh, dedim.

Buhârî, Bed'ü'l-halk 6; İsti'zân 16; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 90-91

Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in bir kısım rivayetlerinde buradaki şekilde "ve berekâtüh" ziyadesiyle, bazı rivayetlerde ise "ve berekâtüh" olmaksızın nakledilmiştir. Kaide olarak, güvenilir râvilerin ziyadesi makbuldür.

Açıklamalar

Buhârî'nin yukarıda anılan her iki rivayetinden sonra, Hz.Âişe'nin, Resûl-i Ekrem'e "Elbette bizim görmediğimizi sen görüyorsun" dediği nakledilir.

Bilindiği gibi Cebrâil *aleyhi's-selâm* vahiy meleğidir. Melekler, yaratılışları gereği sadece Allah'tan aldıkları emirleri tebliğ eder ve vazifelerini eksiksiz yerine getirirler. Meleğin Hz.Âişe'ye selâm etmesi, onun Allah katındaki değerini ve faziletini de ortaya koymaktadır. Meleğin verdiği selâmın en faziletli sayılan şekliyle olacağını bilen Hz.Âişe, ona tam bir selâmla mukabelede bulunmuştur. Bu davranışıyla, **"Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin veya verilen selâmı aynen iade edin"** [Nisâ sûresi (4), 86] âyetinin gereğini de yerine getirmiştir.

İslâm âlimleri bu hadisten hareketle, gâibin, yani görünmeyen veya uzakta olan bir kimsenin bir başkasına selâm göndermesinin câiz olduğu, kendisine selâm gönderilenin de almasının farz olduğu kanaatine varmışlardır. Ayrıca, bir erkeğin bir kadına selâm vermesi konusu da bu vesileyle tartışılmış, fitneden emin olunulan hallerde bunun câiz olacağı hükmü benimsenmiştir. Kadınlara selâm vermekle ilgili bilgiler 865 numaralı hadisin açıklamalarında özetle verilmeye çalışılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Melekler insanlara selâm verebilirler. Ancak insanlar onların selâmlarını duyma imkânına sahip değildir. İnsanlar da meleklere selâm verirler; namazların sonunda verdiğimiz selâmın meleklere bir selâm niteliğinde olduğu ifade edilir.
2. Uzakta bulunan bir kimsenin bir vasıta ile başka birine selâm göndermesi câizdir. Bu selâma karşılık vermek ise, aynen karşımızda bulunan biri imişçesine farzdır.
3. Hz.Âişe, meleğin kendisine selâm vermesi itibariyle Allah katında da faziletlidir.

854- ??? ???? ??? ???? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??? ???? ??????? ???????? ??????? ????? ??????? ???? ???? ??? ??? ???? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????? ? ???? ??????? . ???? ??????? ????? ?? ??? ??? ???????? ?????? .

854. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir söz söylediği zaman, onunla ne kasdettiğinin iyice anlaşılması için sözünü üç defa tekrarlardı. Bir topluluğun yanına geldiğinde onlara üç defa selâm verirdi.

Buhârî, İlm 30; İsti'zân 13. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 28

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in uzun yıllar hizmetinde bulunan Enes, onu çeşitli yönleriyle en iyi tanıyan ve tanıtan sahâbîlerden biridir. Onun, Efendimiz'in konuşmasıyla ilgili bu açıklaması, şüphesiz ki Resûl-i Ekrem'in bütün konuşmalarını kapsamamaktadır. Öyle olsaydı, onun bütün konuşmalarını üçer defa tekrarlaması gerekirdi. Oysa böyle bir durumun söz konusu olmadığı açıktır. Peygamberimiz, konuşmaları veya sözlerinin bazısını önemine binâen, bazısını anlaşılması zor olan konuları kapsadığından dolayı, bazılarını da yanlış anlamaları önleme gayesiyle üç defa takrarlamıştır. Onun bu davranışı, ahlâkının güzelliğinin, insanlara karşı sonsuz şefkat ve merhametinin bir tezâhürüdür. Bu hadis bize bir başka gerçeği de öğretmektedir: İnsanların bazısı, bir sözü bir defa dinlemekle anlar, bazısı iki defa dinleme ihtiyacı hisseder, bir grubu da vardır ki onlara bir sözü üç defa tekrarlamak icab eder. Üç defa tekrarlama neticesinde de anlamayanlar, kendilerine daha fazla anlatılsa bile anlamaz ve kavramazlar. Peygamberimiz'in bir cemaate geldiğinde üç defa selâm vermesinin sebebi, o cemaatte bulunanların çokluğu ve kendisinin onlara olan bir ikramıdır. Yoksa bir toplulukta bulunanlardan birinin veya bir kısmının verilen selâmı duyması ve alması, diğerlerinin üzerinden farzın düşmesini sağlar.

Hadisi 697 numara ile de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, maksadının iyice anlaşılması için bazı sözlerini üç defa tekrarlardı. Fakat bütün sözleri için böyle bir durum söz konusu değildir.
2. Sözün anlaşılır şekilde söylenmesi gerekir. Konuşmacı bunun çarelerini aramalıdır.
3. Karşılaşılan topluluk kalabalık olduğu zaman, selâmı bir kereden çok tekrarlamakta bir sakınca yoktur.

855- ??? ?????????? ??? ???? ??? ?? ??????? ?????? ??? : ?????? ???????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ???????? ????????? ???? ???????? ?????????? ?????? ? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ??? ??????? ? ???? ????.

855. Mikdâd *radıyallahu anh*, uzun bir hadisinde şöyle dedi:

Biz, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in süt hissesini ayırıp kaldırırdık. Resûl-i Ekrem geceleyin gelir, uyuyanı uyandırmayacak, uyanık olanlara işittirecek şekilde selâm verirdi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gece geldi, yine her zamanki gibi selâm verdi.

Müslim, Eşribe 174. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 26

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashâb-ı kirâmın fakirlerinden Mikdâd ve arkadaşlarına birer sağmal koyun vermişti. Onlar, Peygamber Efendimiz ile konuştukları gibi bu koyunları sağıp sütünü içerler, Resûl-i Ekrem'in hissesini de ayırırlardı. Efendimiz, geceleyin gelir ve kendi hissesine düşen sütü içerdi.

Bu rivayet, uzun bir hadisin kısa bir bölümüdür. İmam Nevevî, hadisi ihtisar ederek sadece selâm konusuyla ilgili kısmını nakletmeyi tercih etmiştir. Buradan anladığımız şudur: Uyumakta olan bir insanın veya insanların yanına gelince, onlara selâm vermek gerekmez. Aralarında uyanık olanlar varsa, uyuyanları rahatsız etmeyecek, sadece uyanık olanlara duyuracak şekilde selâm verilmesi icab eder. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in davranışları bu yönde bize yol göstermiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uyuyanların yanında uyanık olanlara selâm vermenin âdâbı, yüksek sesle bağırmayıp oradakilere işittirecek şekilde selâm vermektir.

856- ?? ????? ???? ???? ??? ???? ???? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ????????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ????? ???????? .

???? ??????? ???? : ???? ??? . ???? ????? ??? ??? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ? ??????????? ?? ?? ?????? ??? ???? : « ???????? ??????? » .

856. Esmâ Binti Yezîd *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün mescide uğradı. Kadınlardan oluşan bir cemaat orada oturmaktaydı. Hz. Peygamber onlara eliyle işaret ederek selâm verdi.

Tirmizî, İsti'zân 9. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 458

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz zamanında ve ondan sonraki dönemlerde, kadınlar da erkekler gibi camiye gelir, cemaatle namaz kılar, va'z ve nasîhat dinler ve camide yapılan diğer faaliyetlere katılırlardı. Müslümanların yaşadığı çeşitli ülke ve mıntıkalarda sünnete uygun bu âdetin hâlen canlı tutulduğu yerler vardır. Bazı ülke ve topluluklarda ise bu âdet neredeyse terkedilmiş gibidir. Müslümanlar, bir toplumun ve hattâ bütün insanlığın erkek ve kadınlardan oluştuğunu çeşitli vesilelerle birçok defa beyan eden Kur'an'ın bu yöndeki ısrarlı hatırlatmalarını düşünürlerse, bu iki kesim arasında dengeli bir hayatın olması gereğinin farkına varırlar. Günümüzde de üzerinde önemle durulması gereken bir konu olma özelliğini koruyan kadınların eğitimi, ihmâl edilmeyecek kadar ciddiyet arzetmektedir.

Peygamber Efendimiz'in sahâbî hanımlara selâm verdiğini bir çok rivayetten öğrenmekteyiz. Burada söz konusu edilen, Peygamber Efendimiz'in eliyle işaret ederek selâm vermesi, sadece el ile selâm verdiğine değil, söz ile birlikte sağ eliyle işaret ederek selâm verdiğine delâlet etmektedir. Bunun sebebi, mescidde onlardan uzakta bulunduğu ve kadınlara selâm verirken, erkeklere verdiği gibi sesini çok yükseltmediği için bir de eliyle işaret ederek onları uyarmak istemesidir. Nitekim, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce'de: *"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizim de içinde olduğumuz kadınlar topluluğuna uğradı ve bizlere selâm verdi"* şeklindedir (Ebû Dâvûd, Edeb 137; İbni Mâce, Edeb 14). Daha önce işaret ettiğimiz gibi, sadece işaretle selâm vermek gayri müslimlerin âdetidir. Hz.Peygamber'in böyle bir selâm şeklini benimsemesi söz konusu olamaz.

İslâm âlimlerinden bazıları, kadınlara selâm vermenin Resûl-i Ekrem'e has olduğunu söylemişlerdir. Çünkü onun selâm vermesinde bir fitne söz konusu değildir. Onlara göre Peygamberimiz'den başkasının yabancı kadınlara selâm vermesi mekruhtur. Sadece fitne korkusundan uzak olunan durumlarda ihtiyar kadınlara selâm verilebilir. Ulemanın ekseriyeti ise, fitneden emin olunduğu ve kişi kendi nefsine güvendiği takdirde kadınlara selâm verilebileceği kanaatindedir. Fakat kadınların birbirlerine selâm vermelerinin câiz olduğu İslâm alimlerinin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Bu konu, biraz sonra tekrar ele alınacaktır.

Hadis 867 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınların camiye gelmeleri, orada kendi aralarında toplanmaları, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmaları câizdir.
2. Uzakta olan ve sesinin duyulmayacağı kanaatini taşıyan kimsenin söz ile selâm verirken, eli ile de işaret etmesi câizdir.
3. Sadece el işareti ile selâm vermek gayri müslimlerin âdeti olup, mekruhtur.
4. Resûl-i Ekrem'in kadınlara selâm vermesi, onun fitneden korunmuşluğu sebebiyle münakaşa konusu edilemez.
5. Fitneden emin olunduğu ve kişi kendine güvendiği takdirde kadınlara selâm verilebilir. Aksi takdirde selâm vermeyip susmak daha faziletlidir.

857- ??? ??? ?????? ?????? ?? ????? ????????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ??????????)).

857. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanların Allah katında en makbulü ve O'na en yakın olanı, önce selâm verendir."

Ebû Dâvûd, Edeb 133. Benzer bir rivayet için bk. Tirmizî, İsti'zân 6

Açıklamalar

Dinimiz, hayırlı işlerde acele etmeyi ve birbirimizle yarışmayı tavsiye eder. Selâm da bu hayırlardan biridir. Bu sebeple önce davranan daha çok sevap kazanır. Çünkü o Allah'ın adını daha önce anmış, karşıdakine daha önce dua etmiş ve hayırlı bir ameli başlatmanın sevâbını daha önce kazanmıştır. Peygamberimiz, bu tavsiyeleriyle müslümanları birbirlerine selâm vermeye ve birbirleriyle barışık olmaya teşvik etmektedir.

Hadis biraz sonra 860'ncı rivayet olarak tekrar ele alınacak.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayırlı işlerde acele etmek gerekir.
2. Selâmı ilk veren kimse Allah katında daha makbul ve Allah'a daha yakın olur.

858- ??? ??? ??????? ??????????? ??? ???? ??? ??? : ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ?????? ????????? ?? ????? ???? . ???? : ???????? ???????? ?????????? ??? ???????? ???????? ???????? ?????? » ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? ???? . ??? ??? ??????? .

858. Ebû Cürey el-Hüceymî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve:

– Aleyke's-selâm yâ Resûlallah! dedim. Peygamber Efendimiz:

– "Aleyke's-selâm deme; çünkü aleyke's-selâm ölülere verilen selâmdır" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, İsti'zân 27

Açıklamalar

Ebû Cüreyy'in bu hadisinin tamamı, daha önce 797 numara ile geçmişti. Buraya alınan kısım onun küçük bir bölümüdür. Orada bir bütünlük içinde konuyla ilgili açıklamalara yer verildi. "Aleyke's-selâm" tarzında selâm veriş, aynı zamanda Câhiliye dönemi âdetlerinden sayılır. Esâsen Câhiliye'nin, yani inkâr ve şirk içinde geçen bir hayatın, ölümle eş anlama geldiği gibi bir inceliği de Resûl-i Ekrem'in bu hadislerinde sezmek mümkündür. Bu tarz selâmı kullananlardan bir grup da şâirlerdir. Şiirlerinde vezin uyumunu sağlamak maksadıyla bunu yaparlar. Fakat umûmî bir prensip olarak, dirilere bu şekilde selâm verilmesi uygun değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kabristana veya bir mezara gelindiğinde selâm verilir.
2. Dirilere verilen selâmla ölülere verileni ayırmak gerekir.
3. Aleyke's-selâm tarzında verilen selâm ölülere mahsustur.

133- ??? ???? ??????

SELÂMIN ÂDÂBI

Hadisler

859- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ????????? ????? ????????? ? ????????? ????? ????????? ? ???????? ??? ????????? » ???? ???? . ??? ????? ??????? : ???????? ??? ????????? » .

859. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Binitli olan yürüyene, yürüyen oturana, sayıca az olan çok olana selâm verir."

Buhârî, İsti'zân 5,6; Müslim, Selâm 1; Âdâb 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 134; Tirmizî, İsti'zân 14

Buhârî'nin bir rivayetinde: **"Küçük büyüğe selâm verir"** ilâvesi vardır.

Buhârî, İsti'zân 7

Açıklamalar

İslâm âlimleri, hadiste anılan bu prensiplerin bir tavsiye değil, emir niteliği taşıdığını belirtirler. Binitli olanın, herhangi bir binek hayvanına binmesiyle bir araca binmesi arasında fark yoktur. Binitlinin yaya yürüyene selâm vermesinin sebebi, Allah'ın kendisine binit lutfettiği için mütevazi olması gerektiğindendir. Taki bu kişi kendisini daha hayırlı ve daha üstün görmesin. "Yaya yürüyen", ifadesi bazı rivayetlerde "yoldan geçmekte olan" şeklindedir. Yürüyen kimse, oturana nisbetle bir yere girmiş kabul edilir. Sayıca çok olanların hakkı, az olanlardan daha çok ve önceliklidir. Bu sebeple az olanlar çok olanlara selâm verirler. Muhaddis ve şârih et-Tibî bunların hikmetini açıklarken, binitlinin yürüyene, yürüyenin oturana önce selâm vermeleri, muhataplardan korkuyu gidermek; az olanların çok olanlara selâm vermeleri, tevazu göstermek; küçüğün büyüğe selâm vermesi de saygı ve hürmetini ortaya koymak maksadına yöneliktir, der. Esasen bunların her birinde tevazuun bulunduğunu söylemek mümkündür. Selâm verenin sevabının selâmı alandan daha çok olduğunu da biliyoruz. Burada bilinmesi gereken bir başka önemli nokta, bir kişiye veya bir topluluğa gelenlerin, yanlarına geldiklerine selâm vermelerinin temel prensip olduğudur. Bu durumda gelenin binitli olmasıyla yaya olması, yaşça küçük olmasıyla büyük olması, sayıca çok olmasıyla az olması arasında bir fark gözetilmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmda selâm vermenin de birtakım edepleri vardır.
2. Binitli, yaya yürüyene, yaya oturana, az olanlar çok olanlara, küçükler büyüklere selâm verirler.
3. Selâmın bu sayılan şekilde verilmesi sünnete uygun olan tarzdır.
4. Selâmın sünnete uygun tarzda verilmesinin çeşitli hikmetleri vardır. Tevazu göstermek, muhatabı korkudan emin kılmak, hakkı öncelikli olanların haklarını korumak bunlardan birkaçıdır.

860- ??? ??? ?????? ?????? ?? ????? ????????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ??????????)).

???? ??? ???? ??????? ???? ? ????? ??????? ?? ??? ??????? ??? ???? ???? ????? ??????? ????? ?????????? ????????? ????????? ??????? ????????? ? ??? ????????? ????? ????? ? ??? ??????? : ???? ??? .

860. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân el-Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanların Allah katında en makbul olanları, selâma ilk başlayanlardır."

Ebû Dâvûd, Edeb 133

Tirmizî'nin Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayetine göre bir adam:

– Yâ Resûlallah! İki kişi birbirleriyle karşılaşınca onlardan hangisi daha önce selâm verir? diye sordu. Peygamber Efendimiz de:

– "Allah Teâlâ'ya daha yakın olan" buyurdu.

Tirmizî, İsti'zân 6

Açıklamalar

Hadisimiz yukarıda 857 numara ile de geçmişti. Selâm, daha önce de işaret edildiği gibi, Allah Teâlâ'nın güzel isimlerindendir. Bir mü'min kardeşine ilk önce selâm veren kişi, aynı zamanda Allah'ın bir güzel adını anmış, yani O'nu zikretmiş olur. Dinimiz, bize hayırlı işlerde acele etmemizi öğütler. Hayırlı bir işe ilk başlayan olmak, iyi bir çığır açmak da özendirilir. Selâm, dinimizin önem verdiği hayırlı ve faziletli davranışlardan biridir. Bu sebeple birbiriyle karşılaşan iki kişiden daha üstün sayılanı ve Allah'a daha yakın olanı hayırda öne geçendir. Diğer taraftan aralarında birtakım dargınlık ve kırgınlık, hata ve kusur varsa, selâma ilk başlayan bunları bağışlama büyüklüğünü de göstermiş olur. Bu sayılan birkaç sebepten dolayı selâm vermeye ilk başlayan olmak faziletli kabul edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Selâm, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Bir din kardeşine selâm veren kişi Allah'ı da anmış olur.
2. Hayırlı işlerde acele etmek gerekir. Selâm vermek de hayırlı işlerden biridir.
3. Selâm vermeye ilk başlayan Allah katında daha makbul ve O'na daha yakındır.

134- ??? ??????? ????? ??????

??? ?? ?????? ????? ??? ??? ??? ??? ?? ??? ?? ??? ?? ????? ? ?? ??? ?????? ???? ??????

SELÂMI TEKRARLAMAK

BİR YERE TEKRAR GİRİP ÇIKAN VEYA ARALARINA
AĞAÇ GİBİ BİR ENGEL GİRMESİ SEBEBİYLE BİRBİRİYLE TEKRAR
KARŞILAŞAN KİMSELERİN HER DEFASINDA SELÂM
VERMELERİNİN MÜSTEHAP OLUŞU

Hadisler

861- ?? ??? ????? ??? ?????? ??? ?? ???? ???????? ??????? ?????? ??? ???????? ????? ??? ??? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ??????? ???????? ???????? ???? : « ???? ??????? ???????? ?? ???????» ???????? ???????? ? ????? ??? ????????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???? ?????? ???????? . ???? ???? .

861. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, namazını, namazın gerektirdiği edeplere riâyet etmeyerek kılan kimse hakkındaki hadisinde belirttiğine göre, o kişi mescide gelip namaz kıldı, sonra Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi ve ona selâm verdi; Resûl-i Ekrem onun selâmına mukâbelede bulundu ve:

"Dön ve namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın" buyurdu. Adam dönüp yeniden namaz kıldı, sonra Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelip tekrar selâm verdi. Neticede bu durum üç defa tekrarlandı.

Buhârî, Ezân 95, 122; Eymân 15; İsti'zân 18; Müslim, Salât 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 110; İsti'zân 4; Nesâî, İstiftâh 7; Tatbîk 15; Sehv 67; İbni Mâce, İkâmet 72

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

862- ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ????????? ???? ???????????? ???????? ? ????? ?????? ?????????? ???????? ?? ??????? ??? ?????? ????? ???????? ???????????? ??????? » ???? ??? ???? .

862. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz din kardeşine rastladığında ona selâm versin. Eğer ikisinin arasına ağaç, duvar ve taş girer de tekrar karşılaşırlarsa, tekrar selâm versin."

Ebû Dâvûd, Edeb 135

Açıklamalar

İlk hadis, gösterilen bütün kaynaklarda daha uzun olarak zikredilmiştir. İmam Nevevî, hadisi, konuyla ilgili kısmıyla buraya almıştır. Bu sebeple, biz de hadisin namazı iâde etmekle ilgili kısmı üzerinde durmayacağız. Mescide giren o zâtın Hallâd İbni Râfi' olduğu bazı hadis şârihlerince açıklanmıştır. Görüldüğü gibi, namazını üç defa iâde ederek Peygamber Efendimiz'e mescidin içinde dönüp gelen sahâbî her gelişinde selâm vermiş, Resûl-i Ekrem de onun selâmını almıştır**.** Bu örnekten anlıyoruz ki, mescidin içinde de olsa verilen selâmın alınması gerekmektedir. Mescide giren kimse önce tahiyyetü'l-mescid namazı kılar. Çünkü namaz Allah'ın hakkı, selâm ise kulların hakkıdır. Allah'ın hakkı kulların hakkından daha önceliklidir.

İki müslüman birbiriyle karşılaştıklarında selâmlaşırlar. Selâmlaşan kişiler herhangi bir engel sebebiyle birbirlerinden ayrılırlarsa, tekrar karşılaştıklarında birbirlerine yine selâm verirler. Bu, sünnete uygun olan bir davranıştır. Bunda din kardeşine olan sevgisini güçlendirme ve ahdini yenileme arzusu vardır. Selâmı yayma ve selâmlaşmanın rahmet ve bereketinden karşılıklı faydalanma da bunun hikmetlerinden bir diğeridir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir camiye veya mescide giren kimse, oradakilere selâm vermeden önce tahiyyetü'l-mescid namazı kılar.

2. Mescidde selâm verilir, verilen selâma da mukabele edilir.

3. İki selâm arasına basit de olsa bir fasıla, ağaç veya duvar gibi bir engel girerse, selâmı tekrar etmek müstehaptır.

135- ??? ??????? ?????? ??? ??? ????

EVİNE GİREN KİMSENİN SELÂM VERMESİ

Âyet

?????? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????????????? ???? ??????? ????????????? ???? ??????? ????????????? ???? ??????? ????????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??????? ????????????? ???? ??????? ???????????? ???? ??? ????????? ???????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ???????? ???? ?????????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ????????? ????? ????? ??????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ??????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? [61]

"Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selâm verin."

Nûr sûresi (24), 61

Bir müslüman sadece başka kimselerin evlerine girdiğinde değil, kendi evine girdiğinde de evde bulunanlara selâm verir. Evde bulunan babası, annesi, eşi, çocukları veya yakın akrabası olabilir. Evde kimse olmasa da selâm vermenin tavsiye edildiğini yukarıda görmüştük. Bu âyet-i kerîme, selâm bölümünün başında da geçmişti. Orada konu üzerinde yeterince durulmuştu.

Hadisler

863- ??? ??? ??? ???? ??? ??? : ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? « ???????? ? ??? ???????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ???????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

863. Enes *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

"Yavrucuğum! Kendi ailenin yanına girdiğinde onlara selâm ver ki, sana ve ev halkına bereket olsun" buyurdu.

Tirmizî, İsti'zân 10

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bu hadisleri, yukarıdaki âyet-i kerîme ile tam bir uyum içinde olup, onun tefsiri mahiyetindedir. Resûl-i Ekrem'in Enes'e yavrucuğum, oğulcuğum diye hitâbı onun rahmet ve şefkatinin eseridir. Garip kişiye, veya mevki ve makamca, ya da yaşça büyük olanların küçüklere oğlum, yavrum, evlâdım gibi sözlerle hitap etmesinde bir sakınca görülmemiştir. Çünkü bu hitapta sevgi ve şefkat vardır. Selâm, bereketin artmasına, hayır ve rahmetin çoğalmasına vesile teşkil eder. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, evde hiç kimse olmasa bile içeri girildiğinde, **"es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn"** tarzında selâm verilmesi tavsiye olunmuştur. Aynı şekilde, bir mescide veya başkasına ait bir eve girildiğinde içeride kimse yoksa, **"es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn ve's-selâmü aleyküm ehle'l-beyt ve rahmetullâhi ve berekâtüh"** denilmesi müstehap kabul edilmiştir. Bu davranışların hepsinde Allah'ın zikri ve duâ vardır. Zikir ve dua ise, hiçbir müslümanın müstağni kalmaması gereken ibadetler cümlesindendir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Garip kimseye veya yaşça küçüklere mevki makam sahibi kişilerin, yöneticilerin, hocaların, evlâdım, oğlum, yavrum gibi sevgi ve şefkat ifadeleriyle hitabında bir sakınca yoktur.

2. Kişinin evine girdiğinde hane halkına selâm vermesi müstehaptır. Evde kimse olmasa da selâm verir.

3. Selâm, bereketin, hayrın ve rahmetin vesilesidir.

136- ??? ?????? ??? ???????

ÇOCUKLARA SELÂM VERİLMESİ

Hadisler

864- ?? ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ???? ??????? ????????? ????????? ???? : ???? ???? ??? ????? ????? ???????? ??????? ????????? . ???? ???? .

864. Enes *radıyallahu anh*, çocuklara rastladığı zaman onlara selâm verir ve:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı, derdi.

Buhârî, İsti'zân 15; Müslim, Selâm 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 136; Tirmizî, İsti'zân 8; İbni Mâce, Edeb 14

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in çocuklara selâm verdiği ve bunu hiç ihmâl etmediği sahâbeden gelen çeşitli rivayetlerden anlaşılmaktadır. Enes İbni Mâlik, çocuk yaşta Hz. Peygamber'in uzun süre hizmetinde bulunan ve bu sebeple onun davranışlarını en iyi bilen sahâbîlerden biri olduğu için, Resûl-i Ekrem'in bu sünnetini ömrü boyunca ihyâ etmiştir. Enes'in yanında bulunan sahâbî ve tâbiîler ile, küçükken selâm verdiği çocuklar da büyüyünce kendisinin bu davranışını sonraki nesillere aktarmışlardır.

Peygamberimiz'in çocuklara selâm vermesi, hem onun tevâzuunu, hem çocuklara şahsiyet kazandırma yönündeki üstün ahlâkını, hem de selâmı küçük büyük toplumun her kesimi arasında yayma gereğini ortaya koyucu özellikler taşır. Büyükler de çocukların kendilerine verdiği selâmı alırlar. Çocuklara selâm verme ve selâmlarını alma, onların şahsiyet oluşumuna, topluma uyum sağlamalarına ve küçük yaştan itibaren eğitilmelerine büyük katkı sağlar. Modern psikolojinin önemle üzerinde durduğu konuların başında, insan şahsiyetinin çocuk yaştan itibaren oluşmaya başladığı gerçeği gelir. Peygamberimiz'in bu yöndeki uygulamaları, emir ve nehiy özelliği taşıyan tavsiyeleri müslüman psikologların ilgi alanı olmaya değer niteliktedir. Bu yönde ortaya konulacak araştırmalar modern psikolojiye de önemli katkılar sağlayabilir.

Bu hadis 605 no'lu rivayet olarak da geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in sünnetlerinden biri de çocuklara selâm vermesidir.
2. Çocuklara selâm vermek, onların şahsiyetlerinin oluşumuna, eğitimine, kalblerinin hoş tutulmasına vesile olur.
3. Peygamberimiz'in sünnetlerini sahâbîler eksiksiz uygulamaya gayret ederlerdi. Bizlerin de bu şekilde hareket etmemiz, Peygamber Efendimiz'e saygının ve sünnetine uymanın bir gereğidir.

137- ??? ???? ????? ??? ????? ??????? ?? ?????? ???? ?????? ???????? ?? ???? ?????? ??? ??????? ???? ?????

ERKEĞİN KADINA SELÂM VERMESİ

ERKEĞİN KENDİ HANIMINA, MAHREMLERİNDEN BİR
KADINA, HAKLARINDA FİTNE KORKUSU BULUNMAYAN
YABANCI BİR KADINA VEYA KADINLARA SELÂM VERMESİ VE
BU ŞARTLARLA KADINLARIN DA SELÂM VERMESİ

Hadisler

865- ?? ??? ?? ??? ??? ???? ??? ??? : ?????? ???? ????????? ??? ????? : - ?????? ???? ??????? ??????? ??? ???????? ????????? ????????? ?? ???????? ??????????? ???????? ??? ??????? ? ???? ????????? ????????? ???????????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ???? ??????? . ???? « ?????????? » ?? ??????? .

865. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Aramızda bir kadın –bir başka rivayette yaşlı bir kadın– vardı. Pazı köklerini alır, onları güvecin içine koyup pişirir, biraz da arpa öğütürdü. Biz cuma namazını kılıp döndüğümüz zaman ona selâm verirdik. O da hazırladığı yemeği bize ikram ederdi.

Buhârî, İsti'zân 16, Cum'a 40; Hars 21; Et'ime 17

Açıklamalar

Buhârî'nin Sahîh'inde bir kaç yerde geçen bu hadisin rivayet lafızları arasında küçük de olsa bazı farklılıklar vardır. Hadisin ravisi Sehl, cuma günü olunca, adı geçen kadının yemeğini yiyecekleri için sevinçli olduklarını söyler. Bu hanım sahâbînin kim olduğu konusunda rivayetlerde bir açıklama bulunmamaktadır. Yine bir rivayetten öğrendiğimize göre Sehl, yanına geldiklerinde bu hanıma selâm vererek onun ikramını beklediklerini tasrih etmektedir. Bu tasrih edilmemiş de olsa, başka türlü olmasının beklenilemeyeceği açıktır. Çünkü sahâbe-i kirâm evlere nasıl gireceklerini, hanımlarla karşılaşılınca nasıl davranacaklarını iyi bilirlerdi. 856 numaralı hadisi açıklarken kadınlara selâm verilmesiyle ilgili kısa da olsa bilgi vermiştik. Bu konuda az sayılmayacak kadar farklı görüşlerin olduğunun bilinmesi gerekir. Bunun anlamı şudur: İslâm âlimleri, Kur'an ve Sünnet naslarından hareketle değişik neticelere varabilirler. Bu neticelerin her biri, bir nassın yorumudur veya müctehidlerin bir nassa dayalı ictihadıdır. Bunlardan herhangi birinin doğru, diğerlerinin yanlış olduğu söylenemez. Çünkü her müctehid âlim, en doğru olanı bulduğu inancındadır. O halde bir müftü, herhangi bir müctehidin ictihadıyla fetvâ verebilir.

Kadınlara selâm verilmesiyle ilgili ortaya konulan bütün düşünce ve ictihadları burada saymamız söz konusu olamaz. Ana hatlarıyla belirtilecek olursa:

* Aralarında mahrem bulunmadıkça erkekler kadınlara selâm veremez.

* Erkekler kadınlara, kadınlar erkeklere selâm veremez.

* Kadınlar cemaat halinde iseler, erkek onlara selâm verir, onlar da bu selâmı alırlar.

* Bir kadına başka kadınlar, kendi kocası ve mahremleri selâm verebilir.

* İhtiyar ve şehvet hissinden kesilmiş kadınlara selâm vermek, onların verdikleri selâmları almak müstehaptır.

* Kadınların erkeğin verdiği selâmı almaları vâcibdir. Ancak selâmı alırken seslerini yükseltmezler.

* Bir erkeğe selâm veren kadın genç yaşta ise, erkek onun selâmına kalben mukabelede bulunur.

* Erkek ve kadın arasındaki hoca öğrenci ilişkileri, kadın erkek arasındaki genel kurallar içinde değerlendirilmekle beraber, selâm konusunda şefkat, saygı ve hürmet esası ön plândadır.

* Erkek veya kadın dilencinin verdiği selâma mukabelede bulunmak dînî bir mecburiyet değildir. Çünkü, dilencinin selâmı, selâmdan beklenen sosyal ve yüce gayeden tamamen mahrumdur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fitne korkusu söz konusu olmayan hallerde ihtiyar kadınlara selâm vermekte bir sakınca yoktur.
2. Erkeklerin kadınlara selâm vermesi, kadınların bu selâma mukabelesi, kadınların erkeklere selâmı ve erkeklerin bu selâma mukabelesi çeşitli hükümlere konu teşkil etmiş olup, bunlar yukarıda açıklamalar kısmında özetlenmiştir.

866- ??? ??? ???? ???????? ????? ??? ????? ??? ???? ??????? ????? : ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????? ????????? ????????? ???????? ??????????? . ???????? ?????? . ???? ???? .

866. Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Mekke'nin fethi günü Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiştim. Resûl-i Ekrem yıkanıyor, Fâtıma da elinde bir örtüyle ona perde tutuyordu. Ben selâmımı verdim.

Müslim, Hayz 70-71, Salâtü'l-müsâfirîn 81-82. Ayrıca bk. Buhârî, Gusül 21; Salât 4; Tirmizî, İsti'zân 34

Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib

Peygamberimiz'in amcası Ebû Tâlib'in kızı olan Fâhite'nin isminin Fâtıma veya Hind olduğu söylenirse de, meşhur olan Fâhite'dir. O, Hz.Ali'nin kız kardeşidir. Nakledildiğine göre, Fâhite'yle evlenmek üzere onu babasından Resûl-i Ekrem ve müşrik olan Hübeyre İbni Amr istemişlerdi. Ebû Tâlib, kızını Hübeyre'ye verdi. Sonra Fâhite müslüman olmuş, kocasından ayrılmıştı. Fâhite'nin Mekke'nin fethi günü müslüman olduğu da söylenir. Kocası Hübeyre, İslâm'ı kabul etmeyerek Necran'a kaçtı. Fâhite, Peygamber Efendimiz'den hadis rivayet etmiş ve onun rivayetleri Kütüb-i Sitte ve diğer sahih kitaplarda yer almıştır. Kendisi, kardeşi Hz.Ali'den sonra 40 (661) yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadis, gösterilen yerlerde, bunlar dışındaki bazı kaynaklarda daha detaylı olarak ve çeşitli farklılıklarla rivayet edilmiştir. Müslim'in bir rivayetinde belirtildiğine göre, Ümmü Hânî gelip kendisine selâm verdiğinde, Efendimiz:

– **"Bu kadın kimdir? "** diye sormuş, o da:

– Ben Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî'yim diye cevap verince, kendisini yıkanmakta olduğu yerden görme imkânı olmayan Peygamberimiz:

– **"Hoş geldin Ümmü Hânî"**dedikten sonra yıkanmasını tamamlamışlardır. Hayat hikâyesinden bahsederken açıkladığımız gibi Ümmü Hânî, Efendimiz'in amcasının kızı ve Hz.Ali'nin bacısıdır. Bu hadisten hareketle fakihler, arada perde olmak şartıyla, bir kimsenin na mahrem akrabasından bir kadının yanında yıkanabileceği ve erkek yıkanırken kadının ona perde tutabileceği kanaatine varmışlardır. Yine bu rivayeti esas alarak, yıkanırken veya abdest alırken konuşmakta veya selâm vermekte bir sakınca olmadığına hükmedilmiştir.

Bu rivayet 878 numaralı hadis olarak tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yanlış anlaşılma endişesi yoksa kadının erkeğe selâm vermesi câizdir.
2. Yıkanmakta olan ve abdest alan kimsenin konuşmasında ve selâm almasında bir sakınca yoktur.

867- ??? ?????? ???? ???? ??? ???? ???? ???? : ?? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???????? ????????? ????????? . ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? ? ???? ??? ??? ????? ? ??? ??????? : ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ?????????? ?????? ????????? ?? ?????????? ?????? ????? ???????? ??????????? .

867. Esmâ Binti Yezîd *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Kadınlarla birlikte otururken, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza uğradı ve bize selâm verdi.

Ebû Dâvûd, Edeb 137; Tirmizî, İst'zân 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 14.

Yukarıdaki metin Ebû Dâvûd'a aittir; Tirmizî'nin metni ise şöyledir: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün mescide uğradı. Kadınlardan oluşan bir cemaat mescidde oturmaktaydı. Hz. Peygamber onlara eliyle işaret ederek selâm verdi.

Açıklamalar

Bu hadis, daha önce 856 numara ile geçmiş ve orada yeterince açıklanmıştı. Orada da ifade edildiği gibi, herhangi bir fitne korkusu ve yanlış anlaşılmanın söz konusu olmadığı hallerde kadınların erkeklere, erkeklerin kadınlara selâm verip almalarında bir sakınca yoktur. Ancak, çeşitli naslardan hareketle ulemânın bu konudaki farklı düşünce ve kanaatlerine 865 numaralı hadisin açıklamasında işaret etmiştik.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yanlış anlaşılmanın söz konusu olmadığı hallerde kadın erkeğe, erkek kadına selâm verip alabilirler.
2. Yalnız başına bulunan genç kadının erkeklere selâm vermesi ve alması, aynı şekilde erkeklerin de böyle bir kadına selâm verip almaları câiz değildir.
3. Bir erkeğin yalnız başına bulunan bir genç kadına selâm verip alması mekruhtur.
4. Fitneden emin olunması halinde, erkeklerden meydana gelen bir topluluğun genç bir kadına selâm verip almaları câizdir.
5. Kadınlardan oluşan bir cemaate veya ihtiyar bir kadına erkeklerin selâm vermesi ve onların bu selâmı almaları câizdir.
6. Bir tek erkeğin, kadınlardan müteşekkil bir topluluğa selâm vermesi câizdir.

138- ??? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ??? ??? ????? ???? ?????? ??????

ÎMAN ETMEYENLERE SELÂM VERİP ALMAK

İNANMAYANLARA İLK OLARAK BİZİM SELÂM VERMEMİZİN HARAM OLDUĞU, ONLARIN SELÂMLARINA NASIL KARŞILIK VERİLECEĞİ, MÜSLÜMANLARLA MÜSLÜMAN OLMAYANLARIN BİR ARADA OTURDUĞU MECLİSE SELÂM VERMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU

Hadisler

868- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ????????? ??? ????????? ????????? ? ???? ??????? ???????? ?? ?????? ??????????? ??? ????????? » ???? ???? .

868. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yahudi ve hıristiyanlara öncelikle siz selâm vermeyin. Yolda onlardan biriyle karşılaştığınız zaman, eziyet etmemek şartıyla, onları yolun kenarından yürümeye zorlayınız."

Müslim, Selâm 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 138; Tirmizî, İsti'zân 12; İbni Mâce, Edeb 13

Açıklamalar

Yahudi ve hıristiyanlar, Ehl-i kitap olarak adlandırılır. Kitap ehlinden olan kâfirlerle hiçbir kitaba inanmayan müşriklere karşı gösterilecek muâmelede farklılıklar vardır. İslâm hukukçuları, çeşitli muâmelât bahislerinde Ehl-i kitâb'ın hukukunun neler olduğunu enine boyuna ele alır. *Riyâzü's-sâlihîn*'in çeşitli bahislerinde yeri geldikçe bunlara temas edilmiştir. Biz burada konumuzun hudutları içinde kalarak onlara selâm verme ve selâmlarını alma hususunda bilgi vermeye çalışacağız.

Peygamber Efendimiz'in bu hadisleri, kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlarla karşılaşıldığında ilk olarak müslümanların selâm vermelerinin câiz olmadığına delil teşkil eder. İslâm âlimleri, müslümanlar için esas gayenin selâmı yaymak olduğundan hareketle, onlara önce selâm vermenin câiz olup olmadığını tartışmışlar, **İbni Abbâs, Ebû Ümâme** ve **İbni Ebû Muhayriz** gibi sahâbîlerin de içinde bulunduğu bir grup, yahudi ve hıristiyanlara önce müslümanların selâm vermelerinin câiz olduğunu söylemişlerdir. Bunların delili bu konudaki hadislerin tamamı ile selâmı yayma hadisidir.

İmam Nevevî, bu delilin bâtıl olduğunu, çünkü umumî olan bir hükmün yukarıdaki hadisle tahsis olunduğunu söyler. Bazı âlimler, Ehl-i kitâb'a onlardan önce davranarak selâm vermenin mekruh olduğunu fakat haram olmadığını ifade ederler. Ancak Nevevî'nin de içinde bulunduğu bir grup âlim, bu hadisteki nehyin haramlık ifade ettiğini belirtirler. Bir başka grup âlim, Ehl-i kitabâ selâm verilemeyeceği kanaatine sahiptirler. Biz bütün bu görüşleri serdettikten sonra, **İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun** kabul ettiği ve tarih boyunca uygulana gelen şekli esas alacak olursak, müslümanların kitap ehline ilk olarak selâm vermeleri câiz görülmemiştir. Çünkü selâm, daha önce belirtildiği gibi bir sevginin, dostluğun ve kardeşliğin ifadesinden ibarettir.

Yahudi ve hıristiyanların Allah'a, Resûlüne ve inananlara dost olmadıkları gayet açık bir hakikattir. Şu âyet-i kerîme de bu gerçeği perçinleyici niteliktedir: **"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir milletin, babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin"** [Mücâdele sûresi (58), 22]. Ehl-i kitâb'a selâm vermek, onları saygıdeğer, sevgiye ve dostluğa lâyık görmek anlamına gelir ki, bu câiz olamaz.

Onları yolun kenarından yürümeye zorlamak ise, yolun dar olması halinde kendilerine bir saygı ve ta'zim ifadesi olarak yol vermemek anlamına gelir. Fakat geniş olan ve geçilmesinde bir sıkıntı olmayan yollarda böyle bir şey söz konusu değildir. Ayrıca onları dar yolda kenara sıkıştırmak, herhangi bir çukura düşmelerine vesile olmak veya bir duvara sıkıştırmak ya da onlara câiz olmayacak tarzda sıkıntı ve zarar vermek anlamlarına da gelmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ehl-i kitap'tan olanlarla karşılaştıklarında, müslümanların onlara önce selâm vermeleri câiz değildir.
2. Selâm, sevginin, dostluğun, din kardeşliğinin belirtisidir. Bu sebeple kitap ehlini böyle görmek câiz olmayıp, haramdır.
3. İzzet ve şeref mü'minlere ait olduğundan, kâfirleri böyle görmek İslâm'ın vakarına aykırıdır.
4. Yol darsa ve geçerken birinin kenara çekilmesi gerekiyorsa, gayri müslim olanlar kenara çekilmeye zorlanırlar.
5. Sertlik göstermeye ihtiyaç olmadıkça, gayri müslim de olsa, insanlara rıfk, sabır ve nezaketle muamele etmek esastır.

869- ??? ??? ? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ???????? ???? ?????? ????????? : ?????????? » ???? ????.

869. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kitap ehli olanlar size selâm verdiklerinde, onlara: Ve aleyküm, deyiniz."

Buhârî, İsti'zân 22, Mürteddîn 4; Müslim, Selâm 6-9

Açıklamalar

Yukarıdaki hadiste, kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlara önce müslümanların selâm vermelerinin câiz olmadığını görmüştük. Kitap ehli olanlar müslümanlara selâm verdiklerinde, onlara nasıl mukabele edilmesi gerektiğini de bu hadisten öğrenmekteyiz. Müslim'in rivayetlerinden birinde bildirildiğine göre, sahâbe-i kirâm Peygamber Efendimiz'e:

– Kitap ehli olanlar bize selâm veriyorlar, onların selâmını nasıl alalım? diye sormuşlar, Peygamberimiz de:

"– Ve aleyküm deyin" buyurmuştur.

Bu konudaki pek çok rivayetin mahiyeti birbirinin aynıdır. Ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanlar müslümanlara selâm verdiklerinde, selâmlarının alınacağında âlimler görüş birliği içindedir. Onların selâmına mukabelenin sadece **"ve aleyküm"** veya **"aleyküm"** şeklinde olması gerektiğinde de hemfikirdirler. Yaygın olan rivayet **"ve aleyküm"** şeklinde olandır. Yine bir rivayetten öğrendiğimize göre, yahudilerden bazıları Peygamberimiz'in yanına gelerek selâm verdiler ve:

– Es-Sâmü aleyke, yâ Ebe'l-Kâsım, dediler. Peygamberimiz:

– "Ve aleyküm" buyurdu. Buna çok öfkelenen Hz.Âişe hiddetli bir şekilde:

– Aleykümü's-sâmü ve'l-la'netü, dedi. Bunun üzerine Efendimiz:

– "Yâ Âişe! Şüphesiz ki Allah her işte yumuşaklığı sever" buyurdu. Âişe:

– Ne söylediklerini işitmedin mi? deyince de:

– "Ben 've aleyküm' dedim" buyurdu (Müslim, Selâm 10-11).

Yahudilerin verdikleri selâmın anlamı, "Ölüm sizin üzerinize olsun" demektir. Peygamberimiz bunu anlamış ve verdiği cevapla "Sizin üzerinize de olsun" demişti. Fakat Hz. Âişe'nin buna lâneti de ilâve etmesini hoş karşılamamıştı. Çünkü bu, söylenen sözün misli olmayan bir karşılık ve haddi aşmaktı. Efendimiz hangi konuda olursa olsun haddi aşmayı hoş karşılamamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yahudi ve hıristiyanlar müslümanlara selâm verdiklerinde selâmlarını almak gerekir.
2. Kitap ehlinin selâmına "ve aleyküm" veya "aleyküm" diye mukabele edilir.
3. Kitap ehlinin selâmına mukabele ederken de haddi aşmamak, rıfk ile muameleyi terketmemek gerekir.

870- ??? ?????? ??? ???? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ??????? ??? ?????? ?? ??????????? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ???? .

870. Üsâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, müslümanlar, müşrikler –puta tapanlar- ve yahudilerden oluşan bir topluluğa rastladı ve onlara selâm verdi.

Buhârî, İsti'zân 20; Müslim, Cihâd 116

Açıklamalar

Bu hadis, gösterilen kaynaklarda daha uzun ve detaylı bir şekilde rivayet edilmiştir. Nevevî bunu da konuyla ilgisi nisbetinde ihtisar ederek almıştır. Yukarıdakilerden farklı olarak, burada müslüman, müşrik ve yahudilerden meydana gelen bir topluluğa Resûl-i Ekrem Efendimiz selâm vermişlerdir. Ulemamız ve hadis şârihlerinin ittifakla belirttikleri husus, böyle meclislere selâm verirken sadece orada bulunan müslüman veya müslümanlara niyet edilerek selâm verilir. Yoksa bu selâm müşrik ve kitap ehline verilmiş bir selâm olarak kabul edilmemiştir. Çünkü, Peygamberimiz'in aralarında mü'min bulunmayan bir kâfirler topluluğuna selâm verdiği görülmüş değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadece kâfirlerden oluşan bir topluluğa selâm vermek câiz değildir.
2. İçinde bir müslüman veya müslümanlar ile müşrik ve Ehl-i kitap kimselerin birlikte olduğu bir topluluğa selâm verilir. Ancak kalben müslümana selâm vermeye niyet edilir.

139- ??? ??????? ?????? ??? ??? ??? ?????? ????? ?????? ?? ?????

AYRILIRKEN SELÂM VERMEK

BİR KİMSENİN MECLİSTEN KALKTIĞI BİR VEYA DAHA ÇOK ARKADAŞINDAN AYRILDIĞI ZAMAN SELÂM VERMESİNİN MÜSTEHAP OLDUĞU

Hadisler

871- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ???????? ???????? ??? ????????? ????????????? ?????? ?????? ??? ??????? ???????????? ???????? ??????? ???????? ?? ????????» ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? .

871. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz bir meclise vardığında selâm versin. Oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da selâm versin. Önce verdiği selâm, sonraki selâmından daha üstün değildir."

Ebû Dâvûd, Edeb 139; Tirmizî, İsti'zân 15

Açıklamalar

Müslümanlardan meydana gelen bir topluluğun yanına varan kimsenin veya kimselerin oradakilere selâm vermeleri gerekir. Çünkü ilk selâm verme görevi gelene aittir. Oradakilerin görevi ise verilen selâmı almaktır. Gelen bir grup ise, içlerinden birinin selâm vermesi, kendilerine selâm verilen cemaatten de birinin bu selâmı alması yeterlidir. Daha çok kişinin selâm vermesi ve cemaatin tamamının selâmı alması mahzurlu olmadığı gibi, belki bu daha faziletlidir.

Birlikte oturulan bir cemaatten ayrılmak isteyen kişi veya kişiler de selâm verirler. Burada da aynı kaide geçerli olup, kalkanlar adına bir kimsenin selâmı yeterli olduğu gibi, cemaatten birinin bu selâmı alması farzın yerine getirilmiş olmasını sağlar. Böyle yerlerde selâm almanın farz-ı kifâye olduğuna, bir kişinin selâma mukabele etmesiyle diğerlerinin üzerinden sorumluluğun kalktığına daha önce işaret edilmişti.

Bir meclise hem gelindiğinde hem de ayrılırken selâm verilmesi, Peygamber Efendimiz'in hem sözüyle hem de davranışıyla öğrendiğimiz sünnetlerindendir. Bu davranışlar, insanlarla iyi ilişkiler geliştirmenin, güzel ahlâkı yaygınlaştırmanın, insanî duyguları kemâle ulaştırmanın, İslâm kardeşliğini güçlendirmenin vesileleri kabul edilir.

Cemaate verilen ilk selâm, gelen kimsenin iyi niyet ve hayır için geldiğinin ve kendisinin kötülüklerinden emin olmaları gerektiğinin bir ilânıdır. Ayrılırken verdiği selâm ise, kendisi mecliste olmadığı sürece de onun kötülüklerinden emin olabileceklerinin bir garantisidir. Dolayısıyla birinci selâm ile ikinci selâm arasında bir fark yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir cemaatin yanına gelince, onlara selâm vermek sünnettir. Verilen selâmın alınması da farzdır. Topluluktan birinin selâmı almasıyla diğerlerinin üzerinden sorumluluk kalkar.
2. Birlikte oturulan bir cemaatin yanından kalkılacağı zaman da, gelindiğinde olduğu gibi selâm verilmesi gerekir.

140- ??? ????????? ??????

BİR EVE GİRERKEN İZİN İSTEMENİN GEREĞİ VE UYULMASI GEREKEN EDEPLER

Âyetler

??? ???????? ????????? ??????? ??? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ?????????????? ???????????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ???????????? [27]

1. "Ey inananlar! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi farkettirip ev halkına selâm vermeden girmeyin."

Nûr sûresi (24), 27

Müslümanlar, başkalarına ait bir eve gittiklerinde içeri girmek için izin istemek zorundadırlar. Çünkü bir ev her zaman girilmeye müsait bir vaziyette olmayabilir. Sahiplerinden izin almak bunun için gereklidir. Ayrıca bir eve gelişin farkettirilmesi öksürmek, sübhanellah veya Allahü ekber gibi tesbih ve tekbir ifade eden bir söz söylemekle de olabilir. İzin verilmediği takdirde evlere girilmesi câiz değildir. Ayrıca eve girerken de hayır için gelindiğini ve evdekilerin kendisinden emin olmaları gerektiğini ifade etmek için selâm verilmesi gerekir. Bu konu, Selâm bölümünün başlangıcında bu âyet-i kerîmenin geçtiği yerde açıklanmıştı.

??????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ?????????????????? ????? ?????????? ????????? ??? ?????????? ???????? ????????? ??????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? [59]

2. "Çocuklarınız erginlik çağına girdikleri zaman, kendilerinden öncekilerin istediği gibi onlar da izin istesinler."

Nûr sûresi (24), 59

Çocukların erginlik çağına girmelerinin asıl delili ihtilâm olmalarıdır. Bu yaşın en azı kız çocuklarında dokuz, erkeklerde ise on ikidir. Normali ve çoğunlukla görüleni ise on dört - on beş, en sonu da on yedi - on sekizdir. Kendilerinden önceki büyükleri olan sizler nasıl başkalarının ev ve odalarına girerken izin istiyorsanız büluğ çağına ulaşan çocuklar da izin istesinler. Böylece bu âyet bir önce geçen 27'nci âyetin talimatının yerine getirilmesini emretmektedir. Bundan, ihtilâm çağına ulaşmış olanların erkek ve kadın sınıfından sayılacağı, helâl, haram ve sair hükümlerde buna göre muamele görecekleri anlaşılmaktadır. İlk âyetten sonra bu âyetle de aynı hatırlatmanın tekrar ediliş sebebi, izin isteme emrinin çok önemli bir hüküm olduğunu göstermek içindir. Büluğ çağına gelmiş olan kız ve erkek çocukları, izin almaksızın anne ve babalarının odalarına da giremezler.

Hadisler

872- ??? ??? ???? ??????? ??? ???? ??? ???: ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ???????: «

??????????? ???????? ?????? ?????? ???? ?? ????? ???????? ? ???? ???? .

872. Ebû Mûsa el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İzin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin."

Buhârî, İsti'zân 13; Müslim, Edeb 33-37. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 127, 130; Tirmizî, İsti'zân 3; İbni Mâce, Edeb 17;

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bir eve gidildiği zaman izin istemenin, yani kapıyı çalmanın en çok üç defa tekrarlanabileceğini ifade eden hadisini birçok sahâbî rivayet etmişlerdir. Hadisin yukarıda işaret edilen kaynaklarında çeşitli rivayet tarikleriyle birlikte daha detaylı bilgi veren ibarelerin olduğunu görmekteyiz. Meselâ bunlardan birine göre, Ebû Mûsa el-Eş'arî, Hz.Ömer'in kapısına gelip üç defa kapıyı çalmak suretiyle izin istemiş, kapının açılmaması üzerine geri dönmüştü. Hz.Ömer, ona niçin daha çok izin istemediğini ve geri dönmeyi tercih ettiğini sorduğunda Ebû Mûsa:

– Ben, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in: *"Sizden biriniz üç defa izin istediği halde kendisine izin verilmezse geri dönsün"* buyurduğunu duydum, demiş; Hz.Ömer ona:

– Bu söylediğin sözü duyduğuna ve Resûl-i Ekrem'in böyle buyurduğuna dair bana şahit getir, demesi üzerine, sahâbîlerin bulunduğu meclise gelerek durumu anlatmış, orada olanlar şaşırarak, bunu topluluğun yaşça en küçüğünün bile bildiğini söylemişler, bunun üzerine onların yaşça en küçüğü olan Übey İbni Kâ'b, Ebû Mûsâ ile birlikte giderek, Ömer'in huzurunda şahitlik yapmıştı. Bu tutum, Ebû Mûsa'ya güvensizlikten kaynaklanmıyordu. Hz.Ömer, bu konularda ne kadar titiz davrandığını göstermek ve muhtemel yalan ve yanlışları önlemek istiyordu. Onun, Ebû Mûsa'yı valilik gibi çok önemli bir göreve getirdiği düşünülecek olursa, maksadı daha iyi anlaşılmış olur. Diğer taraftan bu hâdise, haber-i vâhidin yani mütevâtir olmayan haberlerin dinde delil olduğunun da bir isbatıdır. Bu sebepledir ki, bütün mezhepler sahihlik şartlarını hâiz olan haber-i vâhidle amel edilmesinin vâcip olduğu görüşündedirler.

Bir eve girmek için izin istemenin ve selâm vermenin gerektiği konusunda Kur'an, Sünnet ve icma-ı ümmetten deliller bulunmaktadır. Müslüman toplumlarda bu hususa gereken önemin verildiğini ve konuyla ilgili edep kaidelerinin hem âdâb-ı muâşeret kitaplarında yeterince yer aldığını, hem de en küçük yerleşim birimlerinde bile yaşatıldığını görmekteyiz. Son zamanlarda bazı çevrelerde özellikle büyük şehirlerde bunun ihmâl edilmesi, İslâm edebinden uzaklaşmanın ve körü körüne gayri müslimleri taklit etmenin bir sonucudur.

İslâm âlimleri, üç defadan daha fazla izin istemenin, kapı veya kapı zili çalmanın câiz olup olmadığı konusunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Duyulmadığına kanaat getirilirse daha fazla çalınabileceği görüşünü benimseyenler vardır. Duyulduğu fakat açılmadığı kanaati ağır basıyorsa, o takdirde üç kereden fazla çalınmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir eve herhangi bir maksatla gidildiğinde, girilip girilemeyeceği ev sahibinin iznine bağlıdır.

2. Bir eve girmek için izin istemek, kapı çalmak, zil çalmak veya seslenmek üç defadan fazla olmamalıdır.

3. Üç defa izin isteyene cevap verilmediği takdirde, duyulmadığı kanaati hâkimse kapı daha fazla çalınabilir, duyulup da açılmadığı anlaşılınca oraya girmekte ısrar etmemek gerekir.

873- ??? ???? ??? ??? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? « ??????? ?????? ????????? ??? ?????? ??????? » ???? ???? .

873. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İzin istemek göz(ün evin ayıplarını görmemesi) **için şart kılınmıştır."**

Buhârî, İsti'zân 11; Müslim, Edeb 41. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 17

Açıklamalar

İmam Nevevî hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayetinin sadece son cümlesini buraya almıştır. Sehl'in rivayet ettiği bu hadisin baş tarafı şöyledir:

Bir adam, Resûlullah*sallalahu aleyhi ve sellem*'in kapısındaki bir delikten evin içine bakmış. Resûl-i Ekrem'in elinde başını taradığı bir demir tarak varmış. Adamın bu davranışını gören Efendimiz:

"Senin beni gözetlediğini bilmiş olsaydım, bununla gözünü oyardım. İzin istemek evin içerisi görülmesin diye emredilmiştir" buyurmuştur.

Bir eve veya müsaade almadan girilmesi uygun olmayan bir yere girmek için izin istemek, gözler harama bakmasın diye meşru kılınmıştır. Bir kimsenin başkasının evinin içine pencere veya anahtar deliği gibi yerlerden bakması, içeridekileri gözetlemesi, günümüzde kullanılan tabiriyle röntgencilik yapması haram kılınmıştır. Çünkü bu davranış bakan açısından bir ahlâkî düşüklük, hasta ruhluluk, bakılan için de bir mahcûbiyet ve huzursuzluk kaynağıdır. Bu sebepledir ki, Peygamber Efendimiz:

"Bir kimse izinleri olmaksızın insanların evinin içine bakarsa, gözünü çıkarmaları onlara helâl olur" (Müslim, Âdâb 43) buyurarak, böyle kimselerin ne kadar büyük bir suç ve günah işlediklerine dikkat çekmişlerdir. İslâm âlimlerinin çoğunluğu bu hadisin bir tehdit ifadesi olduğunu, yoksa gözü çıkarılır anlamına gelmediğini belirtmiştir. Özellikle Ebû Hanîfe, böyle bir şey yapana diyet lâzım gelir; çünkü birinin evine izinsiz girenin bile gözü çıkarılmaz; bakmak ondan daha büyük bir suç değildir demiştir. Şâfiî mezhebinin bir görüşüne göre, başkasının evinin içine bakan kimseye ufak bir taş veya hafif bir şey atmak câizdir; atılan bu şeyle o kimsenin gözü çıkarsa diyet lâzım gelmez, çünkü hadisten kesin olarak anlaşılan mâna budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir eve girmek için izin istemek gerekir.

2. İznin sebebi, gözü haramlardan korumak, hâne sahibinin görülmesini istemediği şeyleri görmemektir.
3. İzinsiz başkasının evine giren veya bakan cezalandırılır.

874- ??? ????????? ?? ??????? ??? ???????? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?? ??? ???? : ????? ? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????????? : «??????? ??? ??? ?????????? ?????????? ????? ???? ??? : ????????? ????????? ???????? ? » ????????? ????????? ???? : ???????? ??????? ? ??????? ? ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? . ???? ??? ???? ?????? ???? .

874. Rib'î İbni Hirâş şöyle dedi:

Benî Âmir'den bir adamın bize haber verdiğine göre, bu zât, Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* evde iken, "İçeri gireyim mi?" diye izin istemişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hizmetçisine:

"Çık, bu adama izin istemeyi öğret. Önce es-Selâmü aleyküm desin, sonra gireyim mi diye sorsun?", buyurdu. Adam Peygamberimizin söylediklerini duyarak:

es-Selâmü aleyküm, girebilir miyim? dedi. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ona izin verdi o da içeri girdi.

Ebû Dâvûd, Edeb 127. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 369

Rib'î İbni Hirâş

Ebû Meryem Rib'î İbni Hirâş büyük tâbiîlerden olup, Kûfe'ye yerleşmişti. Zamanında insanların en seçkinlerinden biriydi. Hayatı boyunca yalan söylemediği için son derece güvenilir bir râvi olarak kabul edilmiştir. Ömer İbni Hattâb başta olmak üzere birçok sahâbîden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de tâbiîn tabakasının önde gelen imamları rivayette bulunmuşlardır. Rib'î, 100 (718) yılında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

875- ?? ???? ?? ?????? ??? ???? ??? ???: ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? ??? ???????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ?????? ????????? ???????? ????????? ? » ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? .

875. Kilde İbni Hanbel *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim ve selâm vermeden huzuruna girdim. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Geri dön ve es-selâmü aleyküm, gireyim mi de" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 127; Tirmizî, İsti'zân 18

Kilde İbni Hanbel

Adının Kelede olduğu da söylenir. Eslem kabilesine mensuptur. Gassânîlerden olduğunu söyleyenler de vardır. Kendisi ve kardeşi Abdurrahman, Yemen'den Mekke'ye gelmişlerdi. Bir başka kardeşi Safvân'la birlikte Huneyn savaşında bulundular. Kilde'nin rivayetleri Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde yer alır. Yukarıdaki hadis, kardeşi Safvân'ın onu Mekke fethi günü bazı hediyelerle Peygamber Efendimiz'e gönderdiği günün hatırasıdır. Hayatının sonuna kadar Mekke'de kalmış ve orada vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İlk hadisin ravisi Rib'î, tâbiîn tabakasından olduğuna göre, kendisinden haberi naklettiği kişi sahâbîdir. Fakat rivayetler bu sahâbinin isminden bahsetmemektedir. Bu ismin bilinmemesi hadis için bir kusur teşkil etmez. Çünkü bütün sahâbîler bizim inancımıza göre âdildirler, yani Peygamber Efendimiz'den yaptıkları rivayetlerde yalan söylemezler. Efendimiz'in yanına nasıl girileceğini adama öğretmesi için görevlendirdiği hizmetçisinin adının Ravza olduğunu Süyûtî, Ebû Dâvud'un *Sünen*'ine yazdığı hâşiyede belirtir.

Bir eve girmek için izin isteyen kimse selâmı önce mi vermeli yoksa sonra mı konusunda ihtilâf edilmiştir. Bunun sebebi her ikisine delâlet eden hadislerin bulunmasıdır. Bu rivayetlerden hareketle denilmiştir ki, eve girmek isteyen kimse hane halkından bir kimseyi izin almazdan önce görürse, ona selâm vermesi gerekir; şayet kimseyi görmemişse önce izin alır, sonra selâm verir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir eve girmek için usulüne uygun olarak izin istemek gerekir.
2. Eve girmeden önce ev halkından birini gören kimse, önce selâm verir sonra girmek için izin ister.
3. Hane halkından birini görmeyen ise, önce izin ister sonra selâm verir.

141-??? ???? ?? ????? ??? ??? ???????? : ?? ??? ?
?? ???? : ???? ????? ???? ??? ???? ?? ?? ??? ?? ???? ?????? ???? ??? ??????

İZİN İSTERKEN İSMİNİ SÖYLEMEK

Hadisler

876- ?? ??? ??? ???? ??? ?? ????? ??????? ?? ??????? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ? « ????? ?????? ?? ???????? ??? ??????? ???????? ??????? » ???? : ??? ??? ? ??? : ???????? ????? : ?????? ????? ? ??? : ???????? . ???? ?????? ??? ???????? ???????? ??????? ? ??? : ???? ??? ? ??? : ?????? ? ??? : ?????? ?????? ? ??? : ????????? » ????????? ?????????? ??????????? ???????? ?? ??? ?? ???? : ???? ??? ? ???????? : ????? ???? ???? .

876. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, meşhur mi'rac hadisinde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sonra Cibrîl beni en yakın semâya çıkardı ve kapının açılmasını istedi."

– Kim o denilince:

– Ben Cibrîl'im, dedi.

– Yanındaki kim denildi.

– Muhammed, dedi. Sonra ikinci kat semâya çıkardı ve kapının açılmasını istedi.

– Kim o denildi.

– Ben Cibrîl'im, diye karşılık verdi.

– Yanındaki kim denildi.

– Muhammed, dedi. Üçüncü, dördüncü ve diğer semâlara yükseldikçe, her birinin kapısında:

– Kim o deniliyordu. O da:

– Ben Cibrîl'im cevabını veriyordu.

Buhârî, Bed'ü'l-halk 6; Enbiyâ 43; Menâkıbü'l-ensâr 42; Müslim, Îmân 259-264. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 1

878 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

877- ??? ??? ??? ??? ???? ??? ???: ??????? ?????? ?? ???????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????? ???? ?? ???? ??????? ?????? ????? ???? : « ???? ??? ? » ???? ? ??? ????? ???? ????

877. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gece dışarı çıkmıştım. Bir de ne göreyim, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* tek başına yürüyor. Ben de ay ışığında yürümeye başladım. Resûlullah başını çevirdi ve beni gördü:

– "Kim o?" diye seslendi. Ben:

– Ebû Zer, dedim.

Buhârî, Rikak 13; Müslim, Zekât 33

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

878- ??? ????? ???? ??? ???? ???? ????: ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ??????? ????????? ???? : «???? ??? ? » ???? : ??? ??? ????? . ???? ???? .

878. Ümmü Hânî (Fâhite Binti Ebû Tâlib) *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

(Mekke'nin fethi günü) Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiştim. Resûl-i Ekrem yıkanıyor, Fâtıma da onu insanların gözünden perdeliyordu. (Ben selâmımı verdim.) Peygamberimiz:

– "Kim o?" dedi. Ben:

– Ümmü Hânî'yim, diye cevap verdim.

Müslim, Hayz 70-71; Müsâfirîn 81-82. Ayrıca bk. Buhârî, Gusül 21; Salât 4; Tirmizî, İsti'zân 34

Açıklamalar

İmâm Nevevî, bir çok konuda âdeti olduğu gibi, burada serdettiği 876 numaralı hadisin de, anılan kaynaklarındaki metninden oldukça kısa bir paragrafını seçmiştir. İsrâ ve mi'rac mucizesinden bahseden hadislerin birçoğu uzun metinler halindedir. Biz de burada o metinlerin tamamının muhtevasına temas etmek istemiyoruz. Çünkü böyle bir yaklaşım, konuyla ilgisi olmayan çok farklı bilgileri buraya aktarmak anlamına gelir. Kaldı ki, kitabımızın ilgili bahislerinde onlara yer yer temas edilmiş bulunmaktadır. Burada eserin musannifi Nevevî'nin isabetle seçtiği kısımdan anladığımız kadarıyla, Resûl-i Ekrem Efendimiz Mi'rac yolculuğunda Cebrâil*aleyhi's-selâm*'ın yanında pek çok şeye dikkat etmiş ve o âdeta ilâhî takdirin gereği olarak eğitilmiştir. Çünkü bir yere girerken izin istemenin ve sorulan sorulara nasıl cevap verilmesi gerektiğinin bilgisini bize bu Mi'rac mucizesi haberleri içinde anlatma gereği duyması,

oldukça dikkat çekicidir. Şu halde, Peygamber Efendimiz'in bize öğrettiği ve yerine getirmemizi, uymamızı istediği edep kurallarının belki pek çoğu, belki de tamamı kendisine Allah tarafından bir şekilde bildirilmiş hususlar olabilir. Bu sebeple, İslâm ulemâsından pek çoğunun edebe riayeti farz, vâcip ve sünnet kısımlarına ayırmaları, neticede bunları ihmâl etmemek gerektiği noktasında müslümanları uyarmalarının önemi daha iyi anlaşılmış olmaktadır.

Bizim bu hadisten anladığımız ve öğrenmemiz gereken en önemli edep ise, bir eve veya bir yere gittiğimizde kim olduğumuz sorulunca adımızı söyleyerek cevap vermemiz gerektiğidir. Ayrıca yanımızda biri varsa, onu da tanıtmamız gerekmektedir. Bu, Cibrîl *aleyhi's-selâm*'ın Efendimiz'e öğrettiği edeplerden biri olup, o da ümmetine aynı şeyleri emir ve tavsiye buyurmuşlardır.

Ebû Zer rivayeti hem Buhârî hem de Müslim'in kitaplarında daha uzun ve içinde çeşitli bilgileri ihtivâ eden bir hadistir. Fakat Nevevî onun da konuyla ilgili kısmını zikretmekle yetinmiştir. Bu rivayet, kişinin kim olduğunu sormanın sadece evlere girerken değil, yolda, sokakta, karanlık gecede veya muhatap tanınmıyor ya da gelen kimse görülmüyorsa gündüz vaktinde de olabileceğini, bu gibi durumlarda kimlik belirtmenin gereğini ortaya koyucu niteliktedir. Peygamberimiz'in Ebû Zerr'e kim olduğunu sorması, kendisinin peşinde münafık veya din düşmanlarından biri olabileceği endişesinden kaynaklanmıştır.

Daha önce 866 numara ile de geçen Ümmü Hânî rivayeti ise eve girmesine izin verilen birinin bilinen biri olsa bile görülmemesi halinde kimliğinin sorulması ve sorulanın da açıkça cevap vermesi gereğini ortaya koyar. Ümmü Hânî hadisinin ahkâmına 866 numaralı hadisin açıklamalarında temas etmiştik.

Günümüzdeki kimlik sorma veya kimlik kartı gösterme uygulamaları, yazılı vesîka ibrâzı şekline dönüşmüş de olsa, hadisteki tavsiyenin bir şekilde yerine getirilmesi olarak yorumlanabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İsrâ ve Mi'rac mûcizesi haktır ve bunlara iman etmek farzdır.
2. Cebrâil, İsrâ ve Mi'rac'da Peygamberimiz'e arkadaşlık yapmıştır.
3. Peygamberimiz'e İsrâ ve Mi'rac esnasında birtakım edepler öğretilmiştir.
4. Bir yere girileceğinde izin istenir ve kimlik açıkça belirtilir.
5. Gecenin karanlığında, yolda, sokakta karşılaşılan bir kimseye kim olduğu sorulur. Kimliği sorulan kişi meşhur olan adı veya künyesiyle cevap verir.

879- ??? ???? ??? ???? ??? ??? : ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ????? ???? : « ?? ??? ? » ???? ? ??? ? ???? : « ??? ??? ? » ????? ???????? ? ???? ???? .

879. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve kapısını çaldım. Resûl-i Ekrem:

– **"Kim o?"** dedi.

– Benim, diye cevap verdim. Hz. Peygamber:

– **"Benim benim!"** diye tekrar etti. Galiba bu cevaptan hoşlanmamıştı.

Buhârî, İsti'zân 17; Müslim, Âdâb 38-39. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 128

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, kendisine kim olduğu sorulan kişinin "ben" veya "benim" gibi bilinmezlik ifade eden ve bir tanıtma unsuru taşımayan kelimelerle cevap vermesini hoş karşılamamıştır. Çünkü bildik tanıdık biri bile olsa, insanları her zaman seslerinden tanıyıp ayırabilme imkânı yoktur. Oysa, "Sen kimsin?" veya "Kim o?" tarzındaki sorular, karşıdakini asgari ölçüde tanıma isteği taşır. Ben, benim, bir insan, bir şahıs, Allah'ın bir kulu, bildiğiniz kişiyim gibi cevaplar yeterli değildir. Çünkü bu cevaplarda kapalılık vardır. Bu ve benzeri hadisleri delil alan İslâm âlimleri, "Kim o?" sorusuna böyle kapalı cevaplarla mukabele edilmesini hoş görülmeyen ve edebe uymayan kerih bir davranış kabul ederler. Aslında kötü olan "ben" tabirini kullanmak değil, "ben" dedikten sonra kendini tanıtıcı unsurları, yani adını, soyadını, gerekirse babasının adını ve mesleğini söylemeyi ihmal etmektir. Özellikle günümüzde bu şekilde etraflı tanıtmalara ne kadar ihtiyaç olduğu, her gün bir çok cinâyetin işlendiği büyük yerleşim birimlerinde yaşayanlarca daha iyi takdir edilir. Kaldı ki bunun her yerde ve her zaman böyle olması gerektiğine Peygamberimiz'in bu yöndeki hadisleri delâlet etmektedir. Müslümanlar, bu edep kurallarını canlı tutmaya olabildiğince özen göstermeli ve bunun medenî bir toplum olmanın kuralları arasında yer aldığını başkalarına göstererek örnek olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimseye kim olduğu sorulduğunda "ben", "benim" gibi kapalılık ifade eden kelimelerle cevap vermesi mekruhtur.
2. Kim olduğu sorulan kimse, adını, soyadını, gerekirse babasının adını, memleketini ve mesleğini de söyleyerek kendini tanıtmalıdır. Sünnete uygun olan tanıtma şekli budur.

142- ??? ??????? ????? ?????? ??? ??? ???? ????? ??????? ?????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???? ??????? ??????? ????????

AKSIRANA YERHAMÜKELLAH DEMEK

AKSIRAN ELHAMDÜLİLLAH DEDİĞİNDE YERHAMÜKELLAH DEMENİN MÜSTEHAP, ALLAH'A HAMDETMEDİĞİNDE YERHAMÜKELLAH DEMENİN MEKRUH OLDUĞU AKSIRANA CEVAP VERMENİN AKSIRMANIN VE ESNEMENİN EDEPLERİ

Hadisler

880- ?? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ??????? ????????

?????????? ??????????? ? ?????? ????? ??????? ???? ???? ????? ???? ????? ??? ?? ???? ????? ?? ???? ?? ????? ???? ???? ???????? ????? ?? ?? ??????? ? ????? ????? ????? ????????? ?? ?????? ? ??? ????? ??? ????? ?????? ??? ??????? » ???? ??????? .

880. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Allah aksıranı sever, fakat esneyeni sevmez. Sizden biriniz aksırır ve Allah Teâlâ'ya hamdederse, onun hamdini işiten her müslümanın yerhamükellah demesi üzerine bir vecîbedir. Esnemeye gelince, o şeytandandır. Sizden birinizin esnemesi geldiği zaman, onu gücü yettiği kadar engellemeye çalışsın. Çünkü sizden biriniz esnediği zaman şeytan ona güler."

Buhârî, Edeb 125, 128; Bed'ü'l-halk 11. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 7

883 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

881- ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??? ????? ????? : ????? ??? ? ????? ?? ???? ?? ????? : ????? ???? ? ???? ??? ?? : ????? ???? ????? : ?????? ???? ????? ????? » ???? ??????? .

881. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz aksırdığı zaman: Elhamdülillah desin. Kardeşi veya arkadaşı da ona: Yerhamükellah desin. Aksıran da: Yehdîkümullahu ve yuslihu bâleküm = Allah sizi hidayette kılsın ve kalbinizi ıslah etsin, desin."

Buhârî, Edeb 126. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 3; İbni Mâce, Edeb 20

883 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

882- ??? ??? ???? ??? ???? ??? ??? : ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????? « ??? ????? ??????? ???? ???? ?????? ? ???? ?? ???? ???? ??? ??????? » ???? ???? .

882. Ebû Mûsa *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Sizden biriniz aksırdığı zaman elhamdülillah derse, ona yerhamükellah deyiniz. Şayet Allah'a hamdetmezse siz de yerhamükellah demeyiniz" buyururken işittim.

Müslim, Zühd 54

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

883- ??? ??? ??? ???? ??? ??? : ??? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ??? ???? ????? ? ???? ???? ?? ????? : ??? ?????? ?????????? ??????? ????? ???????? ? ???? : « ??? ??? ???? ? ????? ?? ???? ???? » . ???? ???? .

883. Enes *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında iki kişi aksırdı. Efendimiz onlardan birine yerhamükellah dedi, diğerine ise söylemedi. Kendisine yerhamükellah demediği kişi:

– Filân kişi aksırdı, ona yerhamükellah dedin; ben aksırdım, bana ise demedin, deyince Peygamberimiz:

– "O kişi elhamdülillah dedi, sen ise demedin" buyurdular.

Buhârî, Edeb 127; Müslim, Zühd 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 94; Tirmizî, Edeb 4

Açıklamalar

Yukarıda geçen hadisler aynı konuyu açıklamakta oldukları için hepsini bir arada ele almayı uygun bulduk. Çünkü her rivayet bir diğerinin tamamlayıcısı mahiyetindedir.

Hadislerde geçen **"teşmît",** aksırıp elhamdülillah diyene yerhamükellah demektir. Bu sebeple tercümemizde hep bunu tercih ettik. Hayır dua yerine de kullanılan bu kelimenin asıl anlamı düşmanların şamatasını gidermek demektir. Aksıran kimse elhamdülillah demek suretiyle şeytanın şamatasını giderdiği için bu ad verilmiştir.

Aksırma, beyin, burun ve boğazla alâkalı ise de vücudun bütün uzuvları ondan etkilenir ve sarsılır. Esasen aksırık burun yollarında gelişir ve beyindeki reflekse bağlı olarak ağızdan ve burundan nefes boşalmasını sağlamak suretiyle, burun yollarındaki yabancı maddelerin temizlenmesine ve bütün vücudun zindeliğe kavuşmasına vesile olur. Bu sebeple sağlık belirtisi olarak kabul edilir. Sağlık ise en büyük nimettir. Her nimete hamd ve şükür gerekir. İşte bu sebeple aksırma nimetine karşı da Allah'a hamdedilir. Fakat aksırmanın üçten fazla olanının nezle hastalığının alâmeti olduğunu Efendimiz haber vermişlerdir (Tirmizî, Edeb 5).

Aksıran kimse **elhamdülillah** veya **elhamdülillahi alâ külli hâl** diyerek Allah'a dua eder. Bunun yerine Fatiha sûresi okumak veya kelime-i şehâdet getirmek gibi davranışların sünnete uymadığını ve mekruh sayıldığını bilmemiz gerekir. Biraz sonra gelecek hadiste de göreceğimiz gibi aksıranın ağzını eliyle veya mendille kapatması da sünnete uygun bir davranıştır. Aksırınca **elhamdülillah** diyen kimseye **yerhamükellah** diye mukabelede bulunmanın meşruluğu hususunda ümmetin icmaı vardır. Bu bir görev olup İslâm'ın önemli muâşeret kâidelerinden sayılır. **Zâhirîler** ile **Mâlikî mezhebi**nden bazı imamlar **elhamdülillah** diyeni işiten herkesin ona mukâbelede bulunmasını vâcip saymışlardır. Hatta **Kâdî İyâz**, **İmam Mâlik**'in **teşmîtin** farz olduğu yönündeki görüşünün daha yaygın olduğunu söylemiştir. Fakat ulemânın çoğunluğunun mezhebine göre **teşmît** farz ve vâcip olmayıp, sünnet ve menduptur. **Elhamdülillah** diyene **yerhamükellah** diye mukabelede bulunana, aksıran kimse **yehdîkümullah** veya **yehdîkümullah ve yuslihu bâleküm** diye

karşılık verir. İkincisinin Ehl-i kitaptan olanlara verilecek cevap olduğu da söylenmiştir. Çünkü Peygamberimiz böyle yaparlarmış. Biraz sonra gelecek hadislerden biri buna açıklık getirmektedir. Aksıranın, kendisine **yerhamükellah** diyene, **yağfirullahü lenâ ve leküm** diye karşılık verebileceği de nakledilmiştir (Ebû Dâvûd, Edeb 90).

Aksırdığında hamdetmeyene karşılık verilmez. Bunu Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki hadislerinden ve bunlar dışındaki çeşitli sahih rivayetlerden öğrenmekteyiz. Ayrıca namazda ve hutbe okunurken aksıran kimseye de mukabelede bulunulmaz. Nezle gibi çok aksırtan bir hastalığa tutulmuş kimseye de her aksırışında mukabele edilmesi gerekmez. Bizim toplumumuzda çok kere karşılaştığımız aksırana **"çok yaşa"** demenin ve bunun karşılığında **"sen de gör"** gibi karşılık vermenin sünnetle ve İslâmî muâşeretle bir alâkası yoktur.

Esnemek ise bir sıhhat alâmeti olmayıp, bunun şeytandan olduğunun söylenmesi, insanın gaflet ve tenbelliğinin belirtisi olduğu içindir. Çünkü gaflet müslümana yakışmayan bir haldir. Esnemenin sebebi çok yiyip içmek, karnı tıka basa doldurmak ve bunların etkisiyle hareket kabiliyetinin azalması, uyku ve şehvet halinin öne geçmesidir. Bunların her biri, şeytanın hoşlandığı şeylerdir. Onun içindir ki, şeytan esneyene güler, çünkü onu esir almış ve kişi dünyalık arzularına mağlup olmuştur. Bu sebeple esnemek hoş karşılanmamış, mümkün mertebe önüne geçilmesi tavsiye edilmiştir. Her şeye rağmen engellenemediği durumlarda da, esnerken ağzı el ile kapatmak gerekir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Aksırmak bir nimet olup, sağlığın ve sıhhatin alâmetidir.
2. Her nimete hamdetmek ve şükretmek gerektiğinden aksıran da Allah'a hamdeder.
3. Aksırınca elhamdülillah diyene yerhamükellah demek sünnettir.
4. Aksırdığında elhamdülillah demeyene, yerhamükellah diye karşılık verilmez. Bunun sebebi, bir görevi ve sünneti terkedene durumunu hatırlatmak ve onu bunları yapmaya teşviktir.
5. Aksıran, kendisine yerhamükellah diye dua edene, yehdîkümullah ve yüslihu bâleküm şeklinde karşılık verir.
6. Esnemek gafletin, tenbellik ve şehvete mağlûbiyetin eseridir.
7. Esnemenin şeytandan oluşu ve esneyene şeytanın gülmesi, onun arzusuna uyulduğu içindir.
8. Esnemeyi önlemeye gayret etmek gerekir.

884- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ???? ???? ???????? ??? ????? ???? ????????.?? ?????? ???? ??? ???????????? ???? ???? ??? ????.

884. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aksırdıkları zaman elini veya mendilini ağzına tutar, böylelikle sesini azaltmaya –veya ağzını yummaya- çalışırdı.

Ebû Dâvûd, Edeb 90; Tirmizî, Edeb 6

Açıklamalar

Biraz önce ifade edildiği gibi aksırma insanın burun kanallarının ve genzinin birtakım maddelerden temizlenmesine bir vesiledir. Bu sebeple, aksırırken şiddetli nefesle ağız veya burundan birtakım şeylerin çıkması muhtemeldir. İşte Efendimiz'in ağzını yummaya çalışmasının, eliyle veya mendille kapatmasının sebebi budur. Ayrıca ağız mümkün mertebe yumulunca sesin de azalacağı tabiîdir. Özellikle başkalarıyla bir arada iken bunlara riayet edilmesi çok önemlidir. Fakat her hâl ü kârda aksırırken ağzımızı elimizle veya bir mendille kapatmamız sünnete uygun bir davranıştır. Peygamber Efendimiz'in ağzını bazı kere elleriyle, bazan da bir mendille kapattığı çeşitli rivayetlerden anlaşılmaktadır. Aksırırken sesin çok yüksek olması başkalarını rahatsız ettiği kadar, kişinin kendi vücut azâlarına da zarar verebilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Aksıranın eliyle veya bir mendille ağzını kapatması sünnetle belirlenen edebe uygundur.
2. Aksıran sesini kısmaya ve ağzını yummaya özen göstermelidir.
3. Yüksek sesle aksırmak, cemiyet içinde başkalarını rahatsız edeceği gibi, aksıran için de zararlı olabilir.

885- ??? ??? ???? ??? ???? ??? ???: « ??? ????????? ???????????? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ?????? ???? ?????????? ???? ? ?????? : ????????? ???? ??????? ????? » ???? ??? ????? ???????? ???? ???? ??? ???? .

885. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Yahudiler, kendilerine **yerhamükümullah** diyeceğini ümit ederek, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında yapmacıktan aksırırlardı. Peygamber Efendimiz de onlara:

"Yehdîkümüllah ve yüslıhu bâleküm = Allah size hidayet versin ve hâlinizi ıslah etsin" buyururdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 93; Tirmizî, Edeb 3

Açıklamalar

Yahudiler Peygamberimizin duasını almak için yapmacıktan aksırırlardı. Onların böyle davranmalarının sebebi, zâhirde hasetleri ve inatlarından dolayı Efendimiz'in peygamberliğini inkâr etmelerine rağmen içlerinden onun hak peygamber olduğunu bildikleri için duasının bereketine nâil olmak istemeleriydi. Efendimiz de kendisinin üstün fazileti, onların da huzurda bulunmalarının haram kılınmaması ve orada oturmalarının bir mükâfatı olmak üzere, onların hidâyete ermeleri ve Cenâb-ı Hakk'ın kalplerini İslâm'a çevirip hallerini ıslah etmesi için Allah'a dua ederdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bütün âlemlere rahmet olarak gönderildiği için, her çeşit inanç sahibine, hatta öncelikle kitap ehli olanlara İslâm'ı tebliğ etmekle mükellefti. Tebliğ yapan kimsenin insanların

bir kısmından uzak durması veya onları muhatap almaması söz konusu olamaz. Bu sebeple Efendimiz, hem yahudi ve hıristiyanlara hem de müşriklere İslâm'ı tebliğ etmiş, onların meclislerine gittiği gibi fert olarak da kendileriyle hayatının sonuna kadar ilgilenmiştir. İslâmî tebliğ görevini üstlenenlerin de bu davranışlardan alacağı dersler ve ibretler vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman olmayanlara rahmet temennisinde bulunulmaz.
2. İslâm'ı tebliğ maksadıyla gayri müslimlerin meclisine katılmakta ve onlarla konuşmakta bir sakınca yoktur.
3. Gayri müslimlere Allah'tan hidâyet dilemek, içinde bulundukları küfür halinden kurtulmaları ve kalblerinin ıslahı için dua etmek câizdir.
4. Yahudi ve hıristiyanlar Peygamberimiz'in risâlet ve nübüvvetini içlerinden biliyor, fakat kibir ve hasetleri onların dilleriyle ikrarına engel oluyordu.

886- ??? ??? ???? ?????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ???????? ????????? ?????????? ????? ??? ??? ????? ??????? ?????» ???? ???? .

886. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz esnediği zaman eliyle ağzını tutsun. Çünkü şeytan onun ağzına girer."

Müslim, Zühd 57-58. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 89

Açıklamalar

Esnemenin mahiyetini ve sebeplerini yukarıda kısaca açıklamıştık. Esnemek bizim geleneğimizde hiç hoş karşılanmayan hallerden biridir. Özellikle bir mecliste esnemek orada bulunanlara karşı saygısızlık olarak telâkki edilir. Yeme içmede ölçüyü kaçırmayanlar, düzenli bir hayat sürenler ve uyanık bir şuura sahip olanlar bu hastalıktan kendilerini kurtarabilirler. Fakat bütün tedbirlere rağmen esneme haline mani olamayanlar bulunabilir. İşte o zaman da insanın eliyle ağzını kapatması gerekir. Bu hem çirkin bir görünümü önler, hem de manevî cihetten şeytanın kendine gülmesine veya ağzından içeri girmesine engel olur. Çünkü şeytan esneyen insanın suratını çirkinleştirmeye ve ağzından içeri girmeye gayret eder. Ayrıca bu konudaki hadislerde esnerken "hah hah" şeklinde sesler çıkarmanın da câiz olmadığını görmekteyiz. Çünkü bunlar, şeytanın hoşlandığı ve onu güldüren hallerdir (Ebû Dâvud, Edeb 89). Esneme hali, insanın diri ve canlı bir halde bulunmasını engellediği gibi, huzuru kalple ibadet yapmasını, düşünmesini ve dinlediğini anlamasını da önler. Böyle bir durum kendilerine galebe edenler çoğunlukla gaflet ehli olanlardır. Bundan kurtulmak da kişinin kendi elindedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm, her davranışımızla ilgili bir edep kuralı belirlemiştir. Onlara uymak insana maddî ve mânevî faydalar sağlar.
2. Esnemek şeytanın hoşlandığı hallerden biridir. Şeytanı memnun edecek hallerden uzak durmak gerekir.
3. Esneme anında el ile ağzı kapatmak sünnettir. Bu davranış insanlar karşısında çirkin bir görünüme düşmeyi önler.
4. İnsan, şeytanın sevineceği her davranıştan uzak durma gayreti içinde olmalıdır.

143- ??? ??????? ????????? ???? ?????? ??????? ??????
?????? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ?? ??? ??????? ????????

MUSAFAHA YAPMAK

MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE KARŞILAŞINCA MUSÂFAHA YAPMALARI, GÜLERYÜZLÜ DAVRANMALARI, SÂLİH BİR KİMSENİN ELİNİ ÖPMENİN, ÇOCUĞUNU ŞEFKATLE ÖPMENİN, YOLCULUKTAN DÖNENLE KUCAKLAŞMANIN MÜBAH, BİRİNİN ÖNÜNDE EĞİLMENİN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

887- ?? ??? ?????? ????? ??? : ???? ???? : ??????? ??????????? ?? ??????? ???? ???? ????? ????? ???????? ???????? ??? : ?????? . ???? ??????? .

887. Ebü'l-Hattâb Katâde şöyle dedi:

Ben Enes'e:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı arasında el sıkışma âdeti var mıydı diye sordum. O da:

– Evet, diye cevap verdi.

Buhârî, İsti'zân 27

Katâde İbni Diâme es-Sedûsî

Katâde, tâbiîn tabakasının önde gelenlerindendir. Künyesi Ebü'l-Hattâb'dır. 61 (680) senesinde Basra'da dünyaya geldi. Müfessir ve hadis hâfızı idi. Katâde gözleri görmeyen âmâ ulemanın en şöhretlilerinden biridir. Ahmed İbni Hanbel, onun Basra âlimlerinin en hâfızı olduğunu söyler. Hadis ilmi yanında, Arapça, lugât bilgisi, Arapların geçmiş tarihleri ve nesep ilminde de öncü bir isim olduğu söylenir. Kaderiye mezhebine meyilli idi. Hadis rivayetinde tedlis yaptığı da bilinmektedir. Katâde 118 (736) senesinde Vâsıt'da tâun hastalığından vefat etti.

Allah ona rahmet etsin.

889 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

888- ??? ??? ??? ???? ??? ??? : ?????? ????? ????? ??????? ??? ???? ???? ????? ????? ??????? ??????? : « ???? ????????? ????? ????????? ? ?????? ???? ???? ????? ???????????? » ???? ??? ???? ?????? ???? .

888. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Yemen halkı gelince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Size Yemen halkı geldi, el sıkışma âdetini ilk başlatan onlardır."

Ebû Dâvûd, Edeb 143

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

889- ??? ?????? ??? ???? ??? ??? : ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ?????????? ????????????? ?????????????? ??? ???? ????? ??? ?? ?????? » ???? ??? ???? .

889. Berâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki müslüman karşılaştıklarında el sıkışırlarsa, birbirlerinden ayrılmadan önce günahları bağışlanır."

Ebû Dâvûd, Edeb 143. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 31; İbni Mâce, Edeb 15

Açıklamalar

Musâfaha, dilimizdeki kullanımıyla tokalaşmak veya el sıkışmak demektir. Musâfahanın şekli, bir kimsenin elinin içini başkasının elinin içiyle birleştirmesi, birbirlerinin ellerini bu vaziyette tutmaları tarzında olur. Musâfaha çok eski bir sünnettir. Onu ilk ortaya çıkaranların Yemenliler olduğu kabul edilir. İlk karşılaşma sırasında musâfaha yapmak sünnet, her karşılaşmada musâfaha ise müstehaptır. Karşılaşma esnasında önce selâmlaşılır, sonra el tutuşulur. Musâfaha için elini uzatandan yüz çevirmek ve mukabelede bulunmamak doğru bir davranış tarzı kabul edilmez ve edebe aykırıdır.

Bir topluluğun başka bir toplulukla karşılaşıp musâfaha yapmadan konuşmaları, ilim müzâkeresinde bulunmaları veya uzun bir süre bir arada kaldıktan sonra ayrılacaklarında ayağa kalkıp salâvat getirerek el sıkışmaları sünnete uygun bir davranış olmayıp, mekruh kabul edilmiştir. Çünkü ilk karşılaşmalarında bu görevi yerine getirmeleri gerekir. Sadece, cami veya mescide gelen bir kimse cemaati namazda veya başka bir meşrû ibadet veya meşgale içinde bulursa, onların bu ibadet ve meşgaleden ayrılmalarından sonra, önce selâm vererek musâfaha yapabilir. Bazı mıntıkalarda ve camilerde cemaatin âdet haline getirdikleri sabah namazından ve ikindi namazından sonra musâfaha yapmalarının şer'î bir mesnedi yoktur. Fakat bunda herhangi bir günah veya kerâhet de söz konusu değildir. Bir malın alış verişi esnasında el tutuşmanın sünnetle ilgisi olmasa da, karşılıklı hoşnutluk ve rızâyı ifade etmesi açısından bir mahzuru bulunmamaktadır.

Musâfaha esnasında helâl ve harama riâyet edilmesi temel prensiptir. Birbirlerine bakmaları haram olanların, dokunmaları da haramdır. Bu sebeple erkeklerin kadınlarla musâfahaları câiz değildir. Hatta dokunmak bakmaktan daha öncelikli haramlardandır. Meselâ birbirleriyle evlenmek isteyen yabancı bir erkekle kadının birbirlerine bakmaları câiz olmasına rağmen, el sıkışmaları haramdır. Birbirlerine nikâhları düşmeyenlerin de bu konuda hassas olmaları ve fitneye sebep olacak davranışlardan uzak durmaları tavsiye olunmuştur.

Musâfaha hakkındaki bu genel bilgilerden sonra hadislerin muhtevasına dönebiliriz. Yukarıdaki her üç hadis aynı konu etrafında bilgiler vermektedir. Enes'in ilk rivayetinden musâfahanın Peygamber Efendimiz zamanında varlığını ve sahâbe arasında yaygınlığını anlıyoruz. Bir şeyin Efendimiz zamanında müslümanlar arasında uygulanması aynı zamanda onun meşrûiyetini ortaya koyar. Hadis kitaplarımızın bir çoğunda yer alan rivayetlerden, sahâbe-i kirâmın selâmdan sonra musâfaha yaptıklarını öğreniyoruz. Sevgi ve kardeşliğin belirtilerinden biri olan selâmdan sonra el sıkışmak, aralarında varolan sevgi ve kardeşliği, dostluğu, insanların birbirlerine karşı samimiyetini ve değer verişlerini daha da öne çıkarıcı bir unsurdur.

Resûl-i Ekrem, bir kısım sahih rivayetlerinde çeşitli vesilelerle Yemenlileri methetmiştir. Onların îmanlarının güçlü, kendilerinin iyi mü'min ve hikmet ehli olduklarını övdüğünü görürüz. Bu, Yemenlilerin o günün önde gelen medenî topluluklarından biri oluşlarıyla alâkalıdır, denilebilir. Çünkü Yemenliler herhangi bir zorlama söz konusu olmadan ve benimseyerek İslâm'ı kabul etmişler, gerçekten de dini en iyi yaşayan topluluklardan biri olarak temayüz etmişlerdi. Bu, övülmeye ve takdire değer bir haldir. Enes'in ikinci hadisinden öğrendiğimize göre, Efendimiz musâfaha âdetini ilk getirenlerin de Yemenliler olduğunu söylemişlerdir ki, bu da onların lehine ve methine yönelik bir hadistir. Ayrıca bu hadis vesilesiyle bir kere daha tekrar etmemiz gereken bir gerçek vardır: İslâm, daha önce insanlar arasında yaygın olup da Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmayan güzel âdetleri ibkâ etmiş, ortadan kaldırmamıştır. Bu durum, insanlığın tarih boyunca geliştirdiği iyi ve güzel hasletlerin, bütün insanlığın ortak bir eseri olduğunu, bunlardan Allah'ın rızâsına uygun ve insanlara faydalı olan hiçbir şeyi İslâm'ın reddetmediğini gösterir.

Müslümanlar birbirleriyle karşılaşıp selâmlaştıktan sonra musâfaha yaparlar. Selâmlaşmaları bir sâlih amel, musâfaha yapmaları da bir başka güzel davranıştır. Bunların her ikisi görüldüğü gibi Resûl-i Ekrem tarafından övülüp teşvik edilmiştir. İyi mü'min olmanın birer belirtisi sayılan bu güzel davranışlar, kul hakkının dışında kalan hukûkullahla ilgili küçük günahların bağışlanmasına vesile teşkil eder. Zira onlar karşılaşmaları esnasında birbirlerine dua ederler. Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde ifade edildiği gibi, iki müslüman karşılaştıkları zaman musâfaha yaparlar, her ikisi Allah'a hamdeder ve bağışlanmalarını dilerlerse, her ikisi mağfiret olunur (Ebû Dâvûd, Edeb 143). Kur'ân-ı Kerîm'de [Hud sûresi(11), 114] ve Resûl-i Ekrem'in bir hadislerinde açıkça belirtildiği gibi, iyilikler çirkinlikleri yok eder (Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX, 160). Bütün bunları bir arada düşündüğümüz zaman, müslümanların işledikleri her hayırlı iş, onların hem dünyada hem de ahirette kendileri için bir kazançtır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Musâfaha, tokalaşmak sahâbe arasında yaşatılan bir sünnettir.
2. Musâfahanın meşrûiyeti Peygamber Efendimiz'in takrirleri ile sâbittir.
3. Musâfahanın varlığı konusu sahâbîlerin aksine birşey söylemeyerek onayladıkları ortak bir hükümdür ve bu dinî açıdan müslümanlar için bir delildir.
4. İnsanlar arasında musâfahayı ilk ortaya çıkaranlar Yemen halkıdır.

5. Musâfaha ilk karşılaşma anında ve selâmdan sonra yapılır. Bu müstehaptır.

6. Musâfaha salih amellerden biridir ve küçük günahlara keffâret olur.

890- ??? ??? ??? ???? ??? ??? : ??? ??? : ?? ???? ???? ? ????????? ?????? ??????? ?????? ??? ???????? ??????? ???? ? ??? : « ?? » ??? : ????????? ?????? ? ??? : « ?? » ??? : ????????? ?????? ???????????? ? ??? : « ????? ?» ???? ??????? ???? : ???? ??? .

890. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

– Bir adam:

– Yâ Resûlallah! Bizden bir kişi kardeşi veya arkadaşıyla karşılaştığında onun için eğilebilir mi, diye sordu. Peygamberimiz:

– "Hayır eğilemez" buyurdu. Adam:

– Ona sarılıp öpebilir mi, diye sordu. Efendimiz:

– "Hayır" buyurdular. Bu defa adam:

– Elini tutup musâfaha edebilir mi, dedi. Peygamberimiz:

– "Evet" buyurdu.

Tirmizî, İsti'zân 31. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 15; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 198

Açıklamalar

Hadiste geçen kardeş kelimesiyle kastedilen öncelikle müslüman kardeşi veya ikinci bir ihtimal Arap toplumundan kardeşi demektir. Sadîk ise, arkadaş ve dost anlamına gelir ki, akraba ve tanıdıklarından, ya da sevdiği kimselerden biri olabilir. İslâm dini herhangi bir kimsenin karşısında rükû ve secde eder tarzda eğilmeyi veya başını eğmeyi ve bu tarzda bir saygı gösterisini yasaklamıştır. Bir kimse ile karşılaşma anında onun önünde eğilmek, haram kılınan bid'atlardan biridir. Kişinin bu eğilme esnasındaki niyeti ve maksadı Allah'a secde etmek olsa dahi, yaratılmışlardan birinin huzurunda saygı ve sevgi alâmeti olarak eğilmesi haramdır. Bunun İslâm'dan önceki şerîatlarda olduğu ifade edilebilir. Çünkü Kur'an'da Yûsuf*aleyhi's-selâm* kıssasında geçen: **"Ana-babasını tahtın üstüne çıkardı ve hepsi onun için secdeye kapandılar"** [Yûsuf sûresi (12), 100] âyetinde geçen secdeyi bazı müfessirler Allah'a şükür secdesi olarak yorumlarken, bazıları da Yûsuf *aleyhi's-selâm*'ın önünde saygı ile eğildiler anlamına almışlardır. Böyle bile olsa, saygı ve tazim alâmeti olarak başkası önünde eğilmenin bizim dinimizde yasak olduğu kesindir.

Kucaklaşma veya sarılıp öpme konusunda çeşitli rivayetler vardır. Arapçada **muâneka** denilen kucaklaşma veya sarılmanın câiz olan ve olmayan kısımları bulunmaktadır. Uzaktan gelen veya bir yolculuktan dönen kimse ile kavuşma anında muâneka yapılabileceği, ancak kadınların ve kadın yapılı erkeklerin bu hükmün dışında olduğu kabul edilir. Bu yöndeki ictihad, Hz.Ömer'den nakledilmiştir. Ca'fer İbni Ebû Tâlib, Habeşistan'dan Necâşî'nin yanından dönüp geldiğinde Resûl-i Ekrem Efendimiz onu kucaklayarak iki gözünün arasından, alnından öpmüştü. Ayrıca Peygamberimiz'in Hz.Hasan ile muâneka yapması da bu konuda rivayet edilen sahih haberlerden bir başkasıdır. Bunları delil alan ulemâ muânekanın mübah olduğuna hükmetmişlerdir. **Tahâvî**, ashâb-ı kirâmdan bir çoklarının birbirleriyle muânekalarının sâbit olduğunu naklederek, bu durumda kucaklaşıp sarılmayı yasaklayan rivayetlerin İslâm'ın ilk dönemiyle ilgili olabileceğini söyler. Çünkü, yasak olan bir hareketin ashâbın arasında yaygın olarak bulunması mümkün değildir. **Hanefî mezhebi** imamlarının bu yöndeki kanaatleri, giyinmiş kuşanmış iki mü'minin birbiriyle muânekasında bir sakınca olmadığı yönündedir. Ancak bir izâr ve bir gömlekle yapılacak muâneka konusunda ihtilâf vardır. **İmam Mâlik** muânekanın mekruh olduğu görüşünde olmakla beraber Peygamberimiz'in Ca'fer İbni Ebû Tâlib'le muânekasını özel bir lutuf sayar.

Öpme konusuna gelince: İmam Nevevî, bu konuda pek çok sahih hadis olduğunu belirttikten sonra, ilmi, zühdü, dindarlığı, kendisini günahlardan koruması ve bunlara benzer dînî davranış veya nitelikleri sebebiyle başka birinin elini öpmenin mekruh değil, aksine müstehap olduğunu söyler. Fakat, zenginliği, mevki ve makamı, ya da bunlara benzer dünyalık bir sebeble el öpmenin mekruh, hatta bazı ulemâya göre haram olduğunu söyler. Bir de önemli olan, öpülen yerin el veya alnın ortası olması gerektiğidir. Bir başkasının dudaklarını ve yanağını öpmek câiz değildir.

Hanefî fakîh Ebü'l-Leys es-Semerkandî öpmenin beş çeşit olduğunu söyler. Önemine binaen bunlara kısaca işaret etmek faydalı olacaktır.

* Tahiyye maksadıyla öpmek (kuble-i tahiyye): Hürmet ve saygıya lâyık birinin veya yaşlı olan bir mü'minin elinin üstünü öpmektir.

* Şefkat öpüşü (kuble-i şefkat): Çocuğun babasını ve anasını öpmesidir.

* Rahmet öpüşü (kuble-i rahmet): Babanın, ananın kendi çocuğunun yanağını öpmesidir.

*Şehvet öpüşü (kuble-i şehvet): Zevcin zevcesinin dudağını öpmesidir.

* Meveddet öpüşü (kuble-i meveddet): Erkek ve kız kardeşlerin birbirlerinin yanaklarından öpmesidir.

Hanefî fakihlerden bazıları buna bir de dindarlık öpüşünü (kuble-i diyânet) ilâve ederler ki, o da Hacer-i Esved'i öpmektir. Bunlardan anlaşılacağı gibi öpmenin hürmet ve saygı, şefkat ve sevgi için olması gereği vardır. Şehvet maksadıyla öpme sadece karı koca arasında meşru olup bunun dışında hiçbir şekilde câiz değildir.

Musâfaha konusunda daha önceki hadislerde yeteri kadar bilgi verilmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hürmet ve saygı maksadıyla da olsa başka birinin önünde secde veya rükû eder gibi eğilmek, ya da başını eğmek câiz değildir.

2. Uzaktan gelen veya yolculuktan dönen bir kimseyle muâneka denilen kucaklaşma câizdir. Ancak bunun cevazı, her iki tarafin elbiseli olması şartına bağlıdır.

3. Hürmet ve saygıya lâyık veya yaşı ilerlemiş bir müslümanın elinin üstünü öpmek câizdir.

4. Bir kimseyi ağzından ve yanağından öpmek câiz değildir.

5. Öpmenin câiz olup olmayanları yukarıda açıklamalar kısmında etraflıca belirtilmiş bulunmaktadır.

6. Musâfaha, tokalaşmak sünnete uygun bir davranıştır.

891- ??? ??????? ?? ??????? ??? ???? ??? ??? : ??? ??????? ???????? ????? ??? ??? ??? ????? ????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?? ???? ???? ?????? ??????? ???????? ??? ?????? : ???????? ?????? ????????? ????? : ???????? ?????? ??? . ???? ??????? ????? ??????? ?????.

891. Safvân İbni Assâl *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir yahudi kendisi gibi yahudi olan arkadaşına:

– Gel şu peygambere gidelim, dedi. İkisi birlikte Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldiler ve müslümanlarla yahudiler arasında ortak olan dokuz kesin âyeti sordular. Peygamberimiz cevapladıktan sonra onun elini ve ayağını öperek:

– Şehâdet ederiz ki, sen gerçekten bir peygambersin, dediler.

Tirmizî, İsti'zân 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 16; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 240

Safvân İbni Assâl

Meşhur sahâbîlerdendir. Zâhiroğullarına mensuptur. Peygamber Efendimizle on iki gazveye iştirak etti. Rivayet ettiği hadisler arasında mestler üzerine meshetme, ilmin fazileti ve tövbe konusundakiler meşhurdur. İlim öğrenmek için mescidde Peygamberimiz'e gelmiş ve bu arzusunu ona iletmişti. Efendimiz: "İlim öğrenicisi hoş gelmiş. Şüphesiz ki ilim öğrenicisinin üzerine melekler kanatlarını gererler" buyurmuştu. Safvân Kûfe'ye yerleşmişti. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında meşhur sahâbî Abdullah İbni Mes'ûd ve Zirr İbni Hubeyş ile Abdullah İbni Seleme gibi önde gelen tâbiîler vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İmam Nevevî, Tirmizî'nin*Sünen*'inden tahrîc ettiği bu hadisi de ihtisar etmiş, sadece konuyla ilgili olan kısmı zikretmeyi uygun bulmuştur. Oysa Tirmizî'deki asıl hadiste, Peygamberimiz yahudilerin kendisine sorduğu dokuz şeyi ve onların gizlediği bir meseleyi açıklamış, işte bunun üzerine kendisinin elini ayağını öpmüşlerdir. Hz.Peygamber'in onlara açıkladığı ve kendilerinin çok iyi bildikleri**on emir'**dir. Bunlardan dokuzunda müslümanlarla yahudiler müşterekti. Bir tanesi ise sadece yahudilere aitti. Hadisten öğrendiğimize göre, Efendimiz onlara şöyle buyurmuşlardı:

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın, hırsızlık yapmayın, zinâ etmeyin, haksız yere Allah'ın haram kıldığı bir nefsi öldürmeyin, bir adamı öldürtmek için güç kudret sahibi bir kimsenin yanına gitmeyin, sihir yapmayın, faiz yemeyin, evli ve namuslu bir kadına iffetsizdir diye iftira etmeyin, savaşın kızıştığı gün harp meydanından kaçmayın. Bir de özellikle siz yahudilere farz olan, cumartesi gününe saygısızlık yapmayın". Müslümanlarla yahudiler arasında müşterek olmayan tek şey, onların cumartesi gününü kutsal kabul etmeleri idi. İşte bunları işitince, yahudiler Peygamber Efendimiz'in el ve ayaklarını öpmüşlerdi. Hatta Resûl-i Ekrem, onlara niçin kendisine uymadıklarını ve neden İslâm'ı kabul etmediklerini de sormuş, onlar, bunu yaparlarsa diğer yahudilerin kendilerini öldüreceklerinden korktuklarını söylemişlerdir.

Hadisin bu bahiste zikredilmesinin sebebi, Peygamber Efendimiz'in kendisinin el ve ayaklarını öpen yahudilere engel olmaması ve onları böyle bir davranıştan nehyetmemesidir. Hatta sadece yahudiler değil, orada hazır bulunan ashâb da Efendimiz'in el ve ayaklarını öpmüşlerdir. Hadis şârihleri bu yöndeki rivayet ve bilgilere işaret ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'e bazı kere yahudiler de gelip soru sorarlar, Efendimiz de onların sorularını cevaplandırırdı.

2. Bazı yahudiler Peygamberimiz'in hak peygamber olduğunu bildikleri halde diğer yahudilerin kendilerini öldürmelerinden korktukları için İslâm'a girmediler.

3. Bereketini umarak, müttekî ve salâh ehli olan kimselerin elini ve ayağını öpmek câizdir. Peygamberimiz bunun yapılmasını kötü karşılamamış ve yasaklamamıştır.

892- ??? ??? ??? ??? ???? ????? ??? ??? ???? : ????????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? . ???? ??? ???? .

892. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, başından geçen bir olayı anlatırken şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yaklaştık ve elini öptük.

Ebû Dâvûd, Cihâd 96; Edeb 148. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 36; İbni Mâce, Edeb 16

Açıklamalar

Abdullah İbni Ömer'in bu sözleri, kendisinin içinde bulunduğu bir seriyye dönüşünde cephede cereyan eden bazı olayları Resûl-i Ekrem Efendimiz'e anlattıktan sonra, onun elini öpmeleri kıssasıdır. İbni Mâce ile Ebû Dâvûd'un Kitâbü'l-edeb'indeki rivayetlerde bu detay yoktur. Tirmizî'nin rivayeti ise sadece seriyye anındaki olayları haber verir. Nevevî'nin hadisten bir tek cümleyi zikredişinin sebebi, sahâbîlerin Peygamberimiz'in elini öptüklerini ve bunun muhtelif defalar yapıldığını isbat etmek içindir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe, Hz.Peygamber'in elini öpmüşler, Efendimiz de buna müsaade etmiştir.

893- ??? ????? ??? ???? ???? ???? : ???? : ?????? ??? ?????? ??????? ????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ??????? ???????? ?????. ?????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? .

893. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim evimde iken Zeyd İbni Hârise Medîne'ye gelmişti. Sonra Resûl-i Ekrem'e gelip kapıyı çaldı. Neb *sallallahu aleyhi ve sellem* de elbisesini sürüyerek ayağa kalktı, onu kucakladı ve öptü.

Tirmizî, İsti'zân 32

Açıklamalar

Zeyd İbni Hârise, Peygamberimiz'in hürriyetine kavuşturduğu kölesi ve sonra da evlâtlığı idi. O zamanlar kendisine Zeyd İbni Muhammed deniyordu. Evlât edinme ile ilgili hüküm Kur'an'ın emri ile kalkınca, Zeyd İbni Hârise olarak çağrılmaya başlandı. Resûl-i Ekrem Zeyd'i çok severdi. İşte bu sevginin bir eseri olarak, evine geldiğinde ridâsını bile üstüne giymeksizin yerde sürüyerek onu karşılamak üzere kapıya yöneldi. Sonra da onu kucaklayıp öptü. Biraz önce 890 numaralı hadisi açıklarken, bir başkasını kucaklama ve öpmenin hükmüne ayrıntılı bir şekilde temas etmiştik. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bazı sahâbîlerle muâneka yaptığı, onları kucakladığı ve öptüğü sabittir. Bu rivayet de onlardan biridir. Muhtemelen Zeyd, bir seriyyeden dönüşünde Peygamberimiz'e gelmişti. Çünkü Efendimiz Zeyd'i birçok seriyyeye göndermiş ve içinde bulunduğu her seriyyeye onu komutan tayin etmiştir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, uzaktan gelen veya bir yolculuktan dönen kimse ile muâneka caizdir. Peygamberimiz'in onu öpmesi de bir rahmet öpüşüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zeyd İbni Hârise, Peygamberimiz'in çok sevdiği sahâbîlerden biridir.
2. Bir yolculuktan dönen kimseyi kucaklamak ve öpmek câizdir.
3. Sevilen ve yakını olan bir kimse de olsa, gidilen eve girmek için kapıyı çalmak ve izin almak gerekir.
4. Yoldan geleni veya misafiri ayağa kalkarak karşılamak câizdir**.**

894- ??? ??? ???? ??? ???? ??? ??? : ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? «??????????? ???? ????????? ??????? ????? ?? ???? ???? ???? ???? » ???? ???? .

894. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

"Kardeşini güleryüzle karşılamak şeklinde bile olsa, hiçbir iyiliği küçük görme" buyurdu.

Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, Et'ime 30

Açıklamalar

İyilik diye tercüme ettiğimiz ma'rûf kavramının dinimizde ne kadar kapsamlı bir kelime olduğunu biliyoruz. Herhangi bir iyiliği küçük görmek, önemsememek bizlere yakışmaz. Hattâ tabîî davranışlarımızdan saydığımız bir şey bile iyilik olarak adlandırılabilir. Nitekim başkalarına karşı güleryüzlü olmayı hiç önemsemeyebiliriz; fakat bir insana güleryüz göstermek karşımızdakine yaklaşım tarzımıza, dolayısıyla onun da bize yaklaşımına tesir eden ilk etkendir. Çünkü bu davranışımız muhatabımıza saygı ve sevgi duyduğumuzun dışa akseden görüntüsüdür. İnsanların başkaları hakkındaki ilk intibaları oldukça önemlidir. Bu açıdan düşünüldüğünde selâm verip almak, kucaklaşmak ve öpmek, bunları yaparken de güleryüzlü olmak muhatabımıza ulaştıracağımız ilk mesaj olma özelliğini taşır. Nitekim Peygamber Efendimiz, din kardeşinin yüzüne gülümsemeyi bir sadaka kabul etmişlerdir (Tirmizî, Birr 36). Bu yönde nakledilen pek çok hadisin yanında, sahâbe arasında örnek alınacak nitelikte birçok uygulama da bulabiliriz.

Hadisimiz daha önce de 122 ve 696 numaralar ile iki yerde geçmişti.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Ma'rûf dediğimiz iyilik duygusu ve uygulaması İslâm'da önemli bir yer tutar.
2. İnsanlara güleryüz göstermek dinimizin edep kurallarından biridir.
3. Hiçbir iyiliği küçük görmemek gerekir.
4. Özellikle uzaktan gelene ve yolculuktan dönene güleryüzlü davranılmalıdır.

895- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ??? : ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ??? ??? ???? ????? ? ???? ? ????????? ?? ????? : ???? ?? ???????? ???? ???????? ?????????? ??????? ?????? . ???? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? . « ???? ?????????? ?? ???????? ? ?» ???? ???? .

895. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hz.Ali'nin oğlu Hasan *radıyallahu anhümâ*'yı öpmüştü. Bunun üzerine Akra' İbni Hâbis:

– Benim on tane oğlum var, fakat bunlardan hiçbirini öpmedim, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz" buyurdu.

Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65. Ayrıca. bk. Ebû Dâvûd, Edeb 145; Tirmizî, Birr 12

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in torunları Hz.Hasan ve Hüseyin'i ne kadar çok sevdiği birçok sahih hadisten açıkça anlaşılır. Ümmetin Resûl-i Ekrem'e ittiba ederek Hasan ve Hüseyin ile birlikte onların anne babaları Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'ye olan sevgileri hepimizin bildiği bir gerçektir. Bu sebepledir ki, özellikle bizim toplumuzda en yaygın olarak kullanılan isimlerin başında Fâtıma, Ali, Hasan ve Hüseyin gelir. Her müslüman anne ve babanın, her terbiyeci ve eğitimcinin bu hadislerden çıkaracağı dersler, alacağı ibretler vardır. Fakat Efendimiz'in çocuklara karşı sevgisinin ve merhametinin sadece Hz. Hasan ve Hüseyin'le sınırlı olmadığını da bilmemiz gerekir. O, bütün sahâbîlerin, bütün ümmetin hatta bütün insanlığın çocuklarına karşı sonsuz bir sevgi ve merhamet örneği ve önderi idi. Bu yönde söylediği sözler, sergilediği davranışlar, koyduğu kurallar, eskimez nitelikteki tavsiye ve öğütler bütün insanlığın şeref levhalarıdır. İşte bu hadiste bunun küçük bir örneğini görmekteyiz. Anne babanın veya büyük baba ve büyük annenin çocukları öpmelerinin merhamet öpüşü olduğuna yukarıda işaret etmiştik. Efendimiz'in Hz.Hasan'ı öpmesi de böyledir. Nitekim, Akra' İbni Hâbis'e söylediği '*Merhamet etmeyene merhamet olunmaz"* sözü de bunu ortaya koyar. Çünkü öpmek, kucaklamak, okşamak sevginin, yumuşak kalpliliğin ve bağışlayıcılığın göstergesidir. Bu nitelikleri taşıyanlara Allah da merhamet eder, acır ve onları bağışlar. Bunun aksi ise katı kalpli oluşun belirtisidir. Katı kalbli olanlara ise Allah da merhamet etmez. Çünkü her hareketin ve davranışın mükâfat ve cezası kendi cinsindendir. Efendimiz'in Hz.Hasan ve Hüseyin'i kucağına aldığı, bağrına bastığı öpüp okşadığı sahâbîler tarafından çok kere görülmüş bir gerçektir. Mekke'nin fethinden sonra müslüman olan Akra' İbni Hâbis, müellefe-i kulûbdan yani gönlü İslâm'a iyice ısındırılmak istenen bir kimse idi. Câhiliye döneminde olduğu gibi İslâm döneminde de içinde yaşadığı toplumun ön saflarında yer aldı. Muhtemelen bu hâdise onun müslümanlığının ilk dönemlerinde cereyan etmiş olmalıdır. Çünkü Câhiliye Arapları bu tür sevgi, şefkat ve merhamet duygularından ve bunları ortaya koyan davranışlardan yoksundular. Peygamber Efendimiz, böyle bir toplumu hayatı boyunca eğitti ve onlardan insanlığa örnek nitelikte bir toplum oluşturdu. Hâdisenin bu yönü de üzerinde önemle durulmaya değer.

Hadisimiz daha önce 227 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sevgi, şefkat ve merhamet gereği olarak küçük çocukları öpmek müstehaptır.
2. Dünyada insanlara ve canlılara karşı merhametli olanlara, kıyamet gününde Allah da merhamet eder.
3. Katı kalpli olanlar, Allah'ın merhametinden mahrum kalırlar**.**

???? ????? ??????

?????? ????? ? ??????? ?????????? ???? ? ?????? ??? ???? ??? ????

144- ??? ????? ??????

HASTA ZİYARETİ BÖLÜMÜ

HASTAYI ZİYARET ETMEK, CENÂZEYİ UĞURLAMAK, CENÂZE NAMAZINI KILIP KABRE KONULURKEN ORADA BULUNMAK VE GÖMÜLDÜKTEN SONRA MEZARIN BAŞINDA BİR SÜRE BEKLEMEK

Hadisler

896- ?? ??????? ?? ???? ??? ???? ????? ??? : ??????? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ? ?????? ?????? ? ?????? ?????? . ???? ???? .

896. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize, hasta ziyaretini, cenâzenin arkasından gitmeyi, aksırana "yerhamükellah" demeyi, yemin edenin yeminini yerine getirmesini, haksızlığa uğrayana yardım etmeyi, davet edenin davetini kabul etmeyi ve selâmı yaygınlaştırmayı tavsiye etti.

Buhârî, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28; Müslim, Libâs 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 45; Nesâî, Cenâiz 53

241 ve 848 numaralar ile daha önce geçmiş olan hadîs-i şerif, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

897- ??? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ? ????? ????????. ?????????? ??????? ? ???????? ??????? ? ?????? ???????? . ?????? ??????» ???? ???? .

897. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Müslümanın, müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâm almak, hasta ziyaret etmek, cenâzenin arkasından yürümek, davete icâbet etmek ve aksırana "yerhamükellah" demek.**"

Buhârî, Cenâîz 2; Müslim, Selâm 4. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 1

Açıklamalar

240 ve 241 numara ile daha önce geçen hadîs-i şerîflerin, burada tekrar edilmesi, *hasta ziyareti ve cenâze teşyîi* ile ilgili kısımları dolayısıyladır. Biz de burada sadece bu iki noktayı açıklamakla yetineceğiz. Her iki hadisin ihtiva ettiği diğer konular hakkında bilgi almak için 240 ve 241 numaralı hadislerin açıklamalarına müracaat edilmelidir.

Sağlık ve hayat, hastalık ve ölüm bütün bunlar biz insanlar içindir. Bu iki grup yek diğerinin zıddını oluşturmaktadır. Ancak her birinin ayrı ayrı birer

nimet olduğu da bir gerçektir. Ne var ki insanoğlu, sağlık ve hayatı sever ama hastalık ve ölümü arzu etmez. Bir başka ifade ile bu dört nimet, bir anlamda da birbirlerinin değerini ortaya koyar.

İnsanoğlu sahip olduğu nimetleri kaybedince, onların farkına varır. Sağlık da bu nimetlerden biri, hatta en önemlisidir. Nitekim bir hadîs-i şerifte Hz. Peygamber "**İki nimet vardır ki, insanların çoğu onların değerini takdir edemez: Sağlık ve boş vakit**" (Buhârî, Rikak 1; Tirmizî, Zühd 1; İbni Mâce, Zühd 15) buyurmak suretiyle bu noktadaki gaflet ve ihmali gözler önüne sermiştir. Bir başka hadiste de; "**Hastalanmadan önce sağlığının, ölüm gelmeden önce de hayatının kıymetini bil!**" (Buhârî, Rikak 3; Tirmizî, Zühd 25) diye uyarmıştır.

Hastalık hali, bütünüyle insan duygu ve davranışlarını etkileyen, dolayısıyla farklı tepkiler vermesine sebep olan fevkalâde zor bir durumdur. En basitinden en ağırına kadar hastalıklar, insan psikolojisini - şu veya bu oranda ama mutlaka- etkiler. Bu sebeple de hasta, sağlığında üzerinde durmadığı konulara ilgi duyar; iyi günlerindeki akraba ve dostlarını yanında görmek ister. Nitekim "dostla buluşmak, hastaya şifâdır (**likâü'l-halîl, şifâü'l-alîl**)" denilmiştir. Hatta sağlığında arayıp sormadığı kişilerin bile kendisini ziyaret edip hal-hatır sormasını bekler. Gelmezlerse kızar, üzülür. Mevsimi olup olmadığını düşünmeden temin edilmesi güç ve hatta imkânsız birtakım yiyecekler içecekler ister. Hasılı hasta, İmam Yûsuf'un dediği gibi, "*idare edilmesi gerekli*" bir kişidir.

Sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmak ve beşeri ilişkileri en mükemmel şekilde düzenlemek isteyen yüce dinimiz, mü'minleri, bu konularda eğitime tâbi tutmuştur. Onları iyi gün dostu olmaya değil, daha çok kötü gün dostu olmaya teşvik etmiştir. Hasta ziyaretinin değeri ve konuya ait büyük teşvikin anlamı buradan kaynaklanmaktadır. Halkımızın ifadesiyle "**binbir türlü hali**" olan dünya hayatının her safhasında mü'mince davranmak, İslâm toplum yapısının hem dinamizmi hem de ayrıcalığıdır.

Din kardeşini hastalığında ziyaret etmek, vefatı halinde de cenâze namazına iştirak edip onu mezarına götürmek ve arkasından dua etmek, kardeşlik hukukunun bir gereği ve vefakârlığın bir göstergesidir. Bu bölümde okuyacağımız 60'tan fazla hadiste bu konuya ne büyük bir önem verildiğini, hastalık ve ölüm hallerinin her safhasında neler yapılması gerektiğini göreceğiz.

Burada şuna da işaret edelim ki, hasta ziyareti ile ilgili haberler 30'u aşkın sahâbîden nakledilmekte olup büyük bir yekün tutmaktadır. Bu durum, İslâm'ın başlangıcındaki o saadet asrında hasta ziyaretine ne kadar büyük bir ehemmiyet verildiğini gösterir.

İslâm, insana sadece sağlığında, üretken olduğu yıllarda değer verip sonra onu bir toplum posası gibi kendi yalnızlığına ve çaresizliğine terkeden sistemlere hiç benzemez. İnsanı insan olarak ele alır, sağlığında, hastalığında ve ölümünde ona hep aynı gözle bakar ve öyle bakılmasını ister.

Toplum güvencesi veya sosyal güvenlik diye dillerden düşürülmeyen kavramların gerçek boyutları İslâm'da insanla başlayıp insanla biter.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber hasta ziyaretini ve cenazeye iştirak etmeyi teşvik etmiştir.
2. Hastayı ziyaret edip ebediyet yolcusunu uğurlamak müslümanın, müslüman üzerindeki din kardeşliğinden doğan haklarındandır.
3. Selâmı almak, davete icabet etmek, aksırana "elhamdülillah" dediğinde "yerhamükellah" demek, yeminini bozmamak, haksızlığa uğrayana yardım etmek Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği beşerî ilişkiler cümlesindendir.

898- ???? ??? ??? ???? ???? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ???? ???? ??? ??????? ?????? ????????? : « ??? ????? ????? ??????? ????? ???????? ? ??? : ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ????????? ? ??? : ???? ??????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ? ???? ?????? ????? ?? ?????? ??????? ???? ? ?? ??? ??? ?????? ??? ?????? ? ??? : ?? ?? ??? ????? ???? ?? ???????? ? ??? : ??? ???? ??? ??????? ???? ???? ??? ????? ??? ???? ??? ?? ?????? ????? ??? ???? ? ?? ??? ??? ???????? ??? ????? ? ??? : ???? ??? ????? ???? ?? ???????? ? ??? : ??????? ???? ???? ??? ???? ? ??? ???? ??? ?? ????? ?? ??? ??? ???? ? » ???? ???? .

898. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

" Allah Teâlâ kıyâmet gününde şöyle buyurur:

-"**Ey âdemoğlu! Hastalandım, beni ziyaret etmedin**". Âdemoğlu:

- Sen âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl ziyaret edebilirdim? der. Allah Teâlâ:

- "**Falan kulum hastalandı, ziyaretine gitmedin. Onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun. Bunu bilmiyor musun? Ey Âdemoğlu! Beni doyurmanı istedim, doyurmadın**" buyurur. Âdemoğlu:-

- Sen âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl doyurabilirdim? der. Allah Teâlâ:

- "**Falan kulum senden yiyecek istedi, vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin, verdiğini benim katımda mutlaka bulacağını bilmez misin? Ey Âdem oğlu! Senden su istedim, vermedin**" buyurur. Âdemoğlu:

- Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi iken ben sana nasıl su verebilirdim? der. Allah Teâlâ:

- "**Falan kulum senden su istedi, vermedin. Eğer ona istediğini verseydin, verdiğinin sevâbını katımda bulurdun. Bunu bilmez misin?**" buyurur.

Müslim, Birr 43

Açıklamalar

Hasta ziyaretinin, Allah'ın rızasını kazanmak demek olduğunu bundan daha güzel anlatmak mümkün değildir. Allah Teâlâ, herhangi bir hastayı ziyaret etmeyi, bizzat kendisini ziyaret etmek gibi değerlendirmektedir. Çünkü hadisin ilk cümlesinde hasta kulunu kendisiyle temsil ve teşrif etmektedir. Rızasının, hastanın yanında onu ziyaret edecek kimseleri beklediğini bildirmektedir. Bu, Allah Teâlâ'nın lutuf ve ikramının rahmet ve rızâsının; düşkün ve zayıfların,

himmete ve yardıma muhtaçların yanında olduğu anlamına gelmektedir. Onlara gösterilecek ilgi nisbetinde ilâhî rahmet ve rızâya kavuşmanın mümkün olacağı anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi Yüce Rabbimiz'in hastalanması, bir şey yemesi- içmesi ve bunlar için herhangi bir kimsenin yardımına muhtaç olması kesinlikle düşünülemez. Buna rağmen Allah Teâlâ'nın, "*hastalandım, yiyecek istedim, su istedim*" buyurması, kulun şaşkınlığına ve haklı olarak, "*sen bunlardan uzak, tüm âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl ziyaret eder, nasıl doyurur ve sana nasıl su verebilirdim* ?" demesine yol açmaktadır. Ancak birincisinde, hastayı ziyaret edenin, Allah'ın rızasını hastanın yanında bulacağı; iki ve üçüncüsünde de, muhtaçları yedirme ve içirmenin sevabını Allah'ın katında bulacağı cevabıyla kulun şaşkınlığı giderilmektedir. Bu arada, hadiste sayılan iyiliklerin, kulu Allah'a yaklaştıran amellerden olduğu;"**Beni onun yanında bulurdun**" ifadesinden dolayı hasta ziyaretinin, aç olanı doyurmak ve susuza su vermekten daha faziletli olduğu gibi bazı değerlendirmelere gitmek de mümkündür. Hatta, sırf bu ifadeden dolayı, "hasta ziyaretinin sevabından daha büyük bir sevap bildirilmedi" denilmiş, Arapça yazılışları bakımından bir nokta farkı ve fazlalığı dikkate alınarak "**el-İyâde efdalu mine'l-ibâde**" sonucunu çıkaranlar olmuştur (Bk. Aliyyu'l-Kaarî, *Mirkat*, IV, 10-11).

Toplumu sürekli diri, sağlıklı ve güvenli tutmak hasta, âciz ve düşkünlere ilgi duymakla mümkündür. Toplumda düzenin, insanda duygu ve davranışların en çok bozulduğu hastalık, düşkünlük ve ihtiyaç zamanlarında, sağlam ve imkânı olan kimselerin yapacakları iyiliklerin, doğrudan Allah'a sunulmuş ikram olarak değerlendirilmesi, büyük bir şeref ve teşviktir.

Tabiatıyla bu tür fırsatların kaçırılması ise, fevkalâde büyük bir gaflet ve telafi edilemez bir zarardır. Kul, kimi ziyaret ettiğini değil, kimin emrini yerine getirdiğini düşünmelidir. Ziyaretin veya ikramın muhatabı Ahmed veya Mehmed olabilir. Ama asıl önemli olan, bu ilişkiyi isteyen iradenin kime ait olduğudur. Allah'ın rızâsı, iradesinin yerine getirilmesindedir. Hadiste, hasta ziyaretinin Allah'ı hoşnut etmeye vesile olduğu bildirilmekte, böylesi bir şansın kaçırılmaması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, hastaların ziyaret edilmesinden hoşnut olur.
2. Muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, Allah katında son derece makbuldür ve karşılığı asla zayi olmaz.
3. Hasta, zayıf ve düşkünlere karşı duyarlı olmak gerekmektedir.

899- ??? ??? ???? ??? ???? ??? ??? : ???? ????? ????? ? ??? ???? ???? ????: ((??????? ????????? ? ??????????? ????????? ???????? ???????)) ???? ??????? . ((???????)): ????????.

899. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hastayı ziyaret edin, aç olanı doyurun, esiri kurtarın!**"

Buhârî, Cihâd 171, Et'ime 1, Nikâh 71, Merdâ 4

Açıklamalar

Hadîs-i şerifte, güvenli ve sağlıklı bir toplum hayatı bakımından büyük önem taşıyan üç konu, hastaları ziyaret edip hal ve hatırlarını sormak, açları doyurmak ve esirleri kurtarmak bir arada tavsiye edilmiştir. Aslında bu üç görev, bütün müslümanların sorumlu oldukları işler olup içlerinden birilerinin bunları yapması, diğerlerini sorumluluktan kurtarır.

Hasta ziyareti (iyâdet-i marîz), hastanın hal ve hatırını sormak, gönlünü almak ve gücü yettiğince ihtiyaçlarını karşılamak demektir. Bu çerçevede hasta ziyareti müekked sünnettir. Vâcip olduğu görüşünde olan âlimler de bulunmaktadır. Bir hastayı, bulunduğu yerleşim biriminde hiç kimse ziyaret etmez ve ihtiyaçlarını karşılamazsa, orada yaşayan bütün müslümanlar bundan sorumlu olur . Böylelikle tıpkı aç olanı doyurmak ve esiri esaretten kurtarmak gibi hasta ziyareti de **farz-ı kifâye** hükmünü alır.

Hasta ziyareti konusunda müslüman, müslüman olmayan, dost düşman, tanıdık tanımadık, yakın komşu, uzak komşu herkes eşittir. Ali el-Kârî sadece bid'atçi sefihlerin böyle bir hakkının olmadığını belirtir (*Mirkât*,IV, 6). Tabiatıyla müslümanın müslüman hastaları ziyaret etmesi bu genel hüküm içinde öncelikli ve daha büyük teşviklerle desteklenmiş bir görevdir. Nitekim gelecek olan iki hadis bu konuyu açıkça ortaya koymaktadır.

Aç olanı doyurma ifadesi, insanı da hayvanı da içine alır. Hayvanlara nasıl davranılması ve bakılması gerektiğini öğreten hadisler dikkate alındığında, insan olsun hayvan olsun acıkmış olanı doyurmak gerektiği, bunun müslüman topluma yüklenmiş bir görev olduğu anlaşılır. Bir yerde açlıktan ölmek üzere olan bir insan veya hayvan varsa ve orada onu ölümden kurtaracak kadar yanında yiyecek olan bir kimse de bulunuyorsa onu doyurmak o kimseye **farz** olur. İş ölüm noktasına varmamışsa, faziletli ve sevaplı bir iyilik olur.

Bu hadiste esir sözüyle kastedilen, düşman elindeki esir müslümandır. Müslümanı esâretten kurtarmak bütün müslümanlar üzerine düşen bir görev, bir farz-ı kifâyedir. Esirlerini şu veya bu şekilde kurtarmayan bir İslâm toplumunun tamamı günahkâr olur. Esiri kurtarmanın farz-ı kifâye olduğunda bütün âlimler görüş birliği içindedirler. Hatta Hz. Ömer, esiri kurtarmanın devlete ait bir görev olduğunu ve kurtuluş masraflarının da devlet bütçesinden (beytü'l-mâl) karşılanması gerektiğini ifade eder.

Burada şuna da işaret edelim ki, esir olmayı ve esir kalmayı tasvip etmeyen İslâm, esir almaya da hiç meraklı değildir. Konuya getirdiği hukukî düzenleme, gerçekten insan haysiyet ve şerefine ne kadar saygılı olunabileceğini gösterir. Yeri burası olmadığı için konunun detayına giremiyoruz Ancak konuyu pek çarpıcı biçimde özetleyen Cevdet Paşa'nın "**Müslümanlıkta esir almak, esir olmak demektir**" cümlesini hatırlatmakla yetiniyoruz (Bk. *Tecrid Tercemesi*, VI, 536).

Acıkmış olanı doyurmak ve özellikle düşman elindeki esiri kurtarmak, bir toplumun iktisadî ve siyasî gücünü gösterir. Esâret altındaki İslâm yurtlarını kurtarmak da hiç şüphesiz aynı şekilde İslâm ümmetinin sorumluluğudur. Düşman işgaline uğramış bir İslâm yurdu varken ona yardım edilmezse, bütün ümmet sorumlu olur.

Hastalığın, açlığın ve düşmanın esaret altına aldığı hasta, aç ve esiri bu durumlarından kurtarmak, hadisimizin öngördüğü aynı mânada üç önemli görevdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kimliğine bakmadan hastayı ziyaret etmek, insan-hayvan ayırımı yapmadan acıkmış olanı doyurmak, düşman eline düşmüş esiri bir yolunu bulup kurtarmak gereklidir.

2. Hz. Peygamber, toplumun yardıma muhtaç olan kesimlerine karşı son derece şefkat ve merhamet göstermiş ve bunu ümmetine de tavsiye etmiştir.

3. Müslüman, Allah'a kul olmaktan başka hiç bir şeyin esâretini kabullenemez.

4. İstiklâl ve iktidar sosyal görevlerini yerine getiren toplumların hakkıdır.

900- ??? ????? ??? ???? ??? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ??? ??? ???? ?????? ?? ??? ?? ???????? ????? ??? ???? » ??? : ?? ???? ???? ??? ???????? ????? ? ??? : « ??????? » ???? ???? . « ??????? » : ?? ?????? ?? ????? .

900. Sevbân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir müslüman, hasta bir müslüman kardeşini ziyarete gittiğinde, dönünceye kadar cennet hurfesi içindedir**."

- Ey Allah'ın elçisi, cennet hurfesi nedir? dediler. Resûl-i Ekrem;

- "**Cennet yemişidir**," buyurdu.

Müslim, Birr 40-42. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 2

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

901- ??? ??? ??? ???? ??? ??? : ???? ???? ???? ??? ???? ???? ???? ???? : ?? ?? ???? ???? ?????? ???? ??? ??? ???? ????? ??? ??? ??? ???? ? ??? ???? ????? ??? ??? ???? ????? ??? ???? ??? ???? ? ???? ?? ???? ?? ????? » ???? ????????? ???? : ???? ??? .

« ???????? » : ????????? ?????????? ? ??? : ?????????? .

901. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:

"**Bir müslüman, hasta olan bir müslüman kardeşini sabahleyin ziyarete giderse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet okur. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek onun için sabaha kadar istiğfar eder. Ve o kişi için cennette toplanmış meyveler de vardır.**"

Tirmizî, Cenâiz 2. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 3; İbni Mâce, Cenâiz 2

Açıklamalar

Bu iki hadiste müşterek olan nokta, hasta ziyaretine giden kimsenin dönünceye kadar cennet bahçesinde bulunduğudur. İkinci hadiste, yetmiş bin meleğin bağışlanma duasının buna ilâve edildiğini görüyoruz. Her iki husus da hasta bir müslümanı ziyaret etmenin uhrevî ve mânevî kazanç yönünü gözler önüne sermektedir.

Tirmizî'deki rivayete göre Saîd İbni Ifâka diyor ki, Hz. Ali bir sabah elimi tuttu, "Haydi seninle Hasan'ı ziyaret edelim" dedi, gittik. Ebû Mûsâ'y hastanın yanında bulduk. Hz. Ali ona;

- Ey Ebû Mûsâ! Hastayı ziyaret niyetiyle mi yoksa şöyle bir uğrayıvermiş olmak için mi geldin? diye sordu. Ebû Mûsâ:

- "Hastayı ziyaret için geldim" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali, Resûlullah'tan bu (901 nolu) hadisi duyduğunu orada Ebû Mûsa'ya müjdeledi.

Bu hadislerde geçen **hurfe ve harîf** kelimeleri, devşirilmiş yemiş (hurma) anlamına gelmektedir. Cennet hurmalığı da denilebilir. Burada zikredilmemekle beraber Müslim'in rivayet ettiği bir başka hadiste (Birr 39) yer alan **mahrefe** kelimesi de "içinde devşirilecek yemiş (hurma) bulunan bahçe" anlamına gelmektedir. Böylece her iki hadiste de görüldüğü gibi, hasta ziyareti ile yemiş devşirme arasında bir ilişki kurulmaktadır. Hasta ziyaretine giden kişinin kazandığı sevap ile bahçeden meyve toplayan kişinin topladığı yemişler birbirine benzetilmiş olmaktadır. Bir hastayı ziyaret etmek demek, cennette meyve toplar gibi sevap toplamak demektir.

İkinci hadiste, sabah veya akşam hasta bir din kardeşini ziyaret eden müslümanın bağışlanması için gün boyu veya sabaha kadar yetmiş bin meleğin dua ettiği bildirilmektedir. Bir insanın bir melek ordusunun duasına mazhar olması büyük bir bahtiyarlıktır. Eğer bu bahtiyarlık hasta bir müslümanı ziyaret edip halini hatırını sormak, elinden geliyorsa ihtiyaçlarını gidermek suretiyle temin ediliyorsa, artık bu iş ihmal edilebilir mi?

Her iki hadiste de "müslümanın, hasta bir müslümanı ziyaret etmesi" söz konusudur. Buradan hareketle, müslüman olmayan hastaların ziyaret edilmeyeceği sonucu çıkarılamaz. Zira daha önce de işaret ettiğimiz gibi, "hasta ziyareti" mutlak olarak ele alınan bir konudur. Burada, belki özel bir teşvikten söz edildiği sonucunu çıkarmak daha doğru olur.

Hasta ziyaretini tekrarlamak da sünnettir. Zira Hz. Peygamber, Sa'd İbni Muâz'ı sık sık ziyaret etmiştir. Ayrıca her türlü hastalık sebebiyle hasta ziyaret edilir. Ancak bu konuda örf ve âdeti, şahısların özel durumunu da dikkate almak lazımdır. Meselâ hasta, ziyaretten hoşlanmıyorsa, ziyaret edilmemelidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hasta bir müslümanı ziyaret etmek, cennet nimetleri içinde dolaşmak demektir.

2. Din kadeşini ziyaret eden müslüman için yetmiş bin melek dua ve istiğfâr eder.

3. Peygamber Efendimiz ve ashâb-ı kirâm hasta ziyaretine büyük önem vermişlerdir.

902- ??? ????? ? ??? ??????? ??? ? ??? : ???? ?????? ?????????? ??????? ????? ????? ????? ????????

??????? ? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ? ???????? ?????? ???????? ????? ???? : « ???????? » ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???? : ?????? ???? ????????? ? ????????? ? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????? : « ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? » . ???? ??????? .

902. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in hizmetinde bulunan yahudi bir çocuk vardı. Bir gün hastalandı. Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* onu ziyarete gitti, başucuna oturdu ve ona:

- "**Müslüman ol**!" buyurdu. Çocuk, düşüncesini öğrenmek için, yanında bulunan babasının yüzüne baktı. Babası:

- Ebü'l-Kâsım'ın çağrısına uy, dedi. Çocuk da müslüman oldu.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"**Şu yavrucağı cehennemden kurtaran Allah'a hamdolsun**" diyerek dışarı çıktı.

Buhârî, Cenâiz 80, Merdâ 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 2

Açıklamalar

Hadisin Buhârî (Merdâ 11) ve Ebû Dâvûd'daki (Cenâiz 2) rivayetlerinde, söz konusu olan yahudi çocuğun Hz. Peygamber'e hizmet ettiğinden bahsedilmemektedir. Adının Abdülkuddûs olduğuna Bulkînî işaret etmiştir. Çocuğun, henüz büluğa ermemiş olduğu genellikle kabul edilmektedir. Nitekim **gulâm** kelimesi de bunu göstermektedir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un rivayetinde son cümle "**Şu yavrucağı benim vasıtamla azabtan kurtaran Allah'a hamdolsun**" şeklindedir.

Hz. Peygamber nezaket ve tevazu göstererek yahûdi çocuğunu ziyarete gitmiş, başucuna oturmuş ve halini hatırını sormuştur. Hadiste, sanki oturur oturmaz müslüman olmasını istemiş gibi bir anlatım görülüyorsa da, hastayı ziyaret edenin hiç şüphesiz ilk yapacağı iş, hastanın halini hatırını sormak, ona dua etmek, geçmiş olsun dileğinde bulunmaktır. Bu olağan muameleler içinde râvi Enes hazretlerinin en çok dikkatini çeken, Hz. Peygamber'in hastanın başucuna oturması ve sırası gelince de çocuğa müslüman olması için telkinde bulunması olmuştur. Bunun için o iki hususu anlatıvermiştir. .

Hadîs-i şerîf hasta ziyaretinin gayri müslimleri de kapsadığını, bu tür beşerî ilişkilerin din telkini için uygun birer fırsat olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca hadis, henüz büluğa ermemiş mümeyyiz çocuklara (**gulâm**) din telkin edilebileceğini göstermektedir.

Hz. Peygamber'in sonuçta, '**Şu yavrucağı benim vasıtamla azaptan kurtaran Allah'a hamdolsun**" diye memnuniyetini belirtmesi, insanlar için İslâm olmaktan başka kurtuluş yolunun bulunmadığını göstermektedir. Yani bir anlamda "**ya İslâm, ya cehennem**" mesajı verilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar arasında yaşayan zimmî gayri müslimlerin hastaları da ziyaret edilir.
2. Yahudi veya hıristiyan bütün Ehl-i kitâb'ın İslâmiyet'i kabul etmekle yükümlü oldukları, İslâm geldikten sonra kendi dinlerine bağlı kalmak suretiyle kurtuluşa eremeyecekleri anlaşılmaktadır.
3. Hz. Peygamber büyük bir tevazu sahibi idi.
4. Hastayı ziyaret etmek ve baş sağlığı dilemeye (**tâziye**) gitmek gibi beşerî ilişkiler, din telkini için uygun fırsatlardır.
5. Bir kişinin müslüman olmasına vesile olmak, son derece büyük bir bahtiyarlıktır.
6. Sâlihlerin sohbeti bereketlidir.§

145- ??? ?? ???? ?? ??????

HASTAYA DUA ETMEK

HASTAYA NE DİYE DUA EDİLİR?

Hadisler

903- ?? ????? ? ??? ?????? ???? ? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????? ?????????? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????? ???? ? ???? ???????? ???? ???????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???? : ?????? ??????? ? ??????? ???????? ? ????????? ???????? ? ??????? ???? ?????????? ? ??????? ???????? » ????? ???? .

903. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre, bir kimsenin herhangi bir yeri ağrıdığında veya yara bere olduğunda Hz. Peygamber parmağıyla şöyle yapar - *râvi Süfyân İbni Uyeyne, şehâdet parmağını yere değdirip kaldırarak Hz. Peygamber'in nasıl yaptığını gösterdi*- ve:

- "**Bismillah, bu birimizin tükrüğüyle karışmış bizim yurdumuzun toprağıdır, Rabbımız'ın izniyle hastalarımıza iyi gelir**" buyururdu.

Buhârî, Tıb 38; Müslim, Selâm 54. Ayr. bk. Ebû Dâvûd,Tıb 19; İbni Mâce, Tıb 36

Açıklamalar

Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir hareketini ve sözlü bir duasını görüyoruz. Hareketi, şehâdet parmağını tükrüğüyle ıslatıp toprağa değdirmesi

sonra o parmağı ile hastayı veya yara-bere olan yerini sıvazlamasıdır. Onun bu harektini, hadisin râvisi Süfyân İbni Uyeyne kendisi yaparak göstermiştir.

Efendimiz'in bu hareketi yaparken söylediği **"Allahın adıyla, bu birimizin tükrüğüyle karışmış yurdumuzun, yerimizin toprağıdır. Rabbımızın izniyle hastamıza iyi gelir, şifa olur"** sözleri, şifayı sadece Allah Teâlâ'nın vereceğini zihinlere iyice yerleştirici niteliktedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in tükrüğünün Medine toprağıyla karışmasından farklı bir macun oluştuğu da anlaşılmaktadır.

"**Arzımızın toprağı**" ifadesi, öncelikle Medine toprağını hatıra getirmekle beraber, yeryüzünün herhangi bir yerinin toprağı anlamına da gelir. Bu, bir anlamda, insanın mayasının topraktan yoğrulmuş olduğuna işarettir.

Burada yapılan, o günün anlayışına uygun fiilî bir teşebbüs ile birlikte Allah'tan şifa dilemekten ibarettir. Böylece Peygamber Efendimiz, hem tıbbî tedâvinin gereğini, hem de şifayı yalnızca Allah'tan bilme ve bekleme inancını telkin etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz çevresindeki insanların dertleriyle ilgilenir, hastalıklarını tedavi etmeye çalışırdı.
2. İnsan tedâvi olmaya çalışmakla beraber şifayı yalnızca Allah'tan beklemelidir.
3. Hastayı ziyarete gidenin ona şifa dilemesi ve dua etmesi uygun olur.

904- ????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????? : « ????????? ???? ???????? ? ??????? ???????? ? ?????? ? ?????? ???????? ?? ??????? ?????? ????????? ? ?????? ?? ????????? ?????? » ????? ???? .

904. Yine Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, aile fertlerinden biri hastalanınca, sağ eliyle hastayı sıvazlar ve şöyle dua buyururdu:

"**Bütün insanların rabbı olan Allahım! Bunun ıstırabını giderip, şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Buna, hiçbir hastalık izi bırakmayacak şekilde şifa ihsan et!**"

Buhârî, Merdâ 20,38,40; Müslim, Selâm 46-49. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 18,19; Tirmizî, Daavât 111; İbni Mâce, Cenâiz 64, Tıb 36,39

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

905- ??? ????? ??? ?????? ??? ???? ??? ???????? ???? ?????? : ???? ????????? ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? : ???? . ??? : ????????? ????? ???????? ? ???????? ??????? ? ????? ????? ???????? ? ?? ???? ?????? ?????? ? ?????? ?? ??????? ??????? . ???? ??????? .

905. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, (talebesi) Sâbit'e -Allah ona rahmet etsin-

- Sana, Hz. Peygamber'in hastaya okuduğu duayı okuyayım mı? diye sordu. Sâbit de:

- Oku!. dedi. Bunun üzerine Enes şu duayı okudu:

"**Ey insanların, ıstırabları gideren Rabbi, Allahım! Senden başka şifa verecek yoktur. Buna, hiçbir iz bırakmayacak şekilde şifa ver; şifa veren ancak sensin.**"

Buhârî, Tıb 38,40. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadisten ilkinde Hz. Peygamber'in, tükrüğüyle ıslattığı parmağını yere değdirdikten sonra, yara-bere olan yere sürdüğünü, ikinci hadiste, sağ eliyle ağrıyan yeri sıvazladığını, son hadiste de doğrudan doğruya şifa dilediğini görmekteyiz. Bu şekilde okuyarak tedavi etmeye "**rukye**" adı verilmektedir. Günümüzde buna **telkinle tedâvi** denilmektedir.

Rukye, âyet veya hadislerden alınan birtakım mübârek kelimelerin söylenmesiyle yapılır. Özellikle yılan ve akrep sokmalarına karşı, bazan toprakla bazan topraksız olarak okunmak suretiyle **rukye** yapıldığı bilinmektedir. Bugün de bazı ailelerin bu konuda kesin netice alıcı usüller uyguladıkları, halkımızın yılan ve akrep sokmalarına karşı "şerbetli" tabir ettiği okunmuş kimselerin bulunduğu bir gerçektir.

Aslında okuyarak tedavi, diğer adıyla telkinle tedavi insanların eskiden beri uyguladıkları bir yöntemdir. Hz.Peygamber başlangıçta rukye yapmayı yasaklamıştır. Çünkü Câhiliye döneminde rukye yapanların sözleri arasında İslâm'ın getirdiği tevhid inancına ters düşen ifadeler, şirk unsurları bulunuyordu. Böyle bir yanlışlığı önlemek için rukye yasaklanmıştı. Sevgili Peygamberimiz'in, bu hadislerde görüldüğü gibi gerek kendisinin dua ettiği, gerekse zaman zaman **rukye** yapanları dinledikten sonra, tevhid inancına aykırı bir şey bulunmayan rukyelere müsaade ettiği bilinmektedir.

Hastaya okumanın câiz olduğu, hatta 910 numara ile gelecek hadiste görüleceği gibi Cebrail *aleyhisselâm*'ın bizzat Hz. Peygamber'e okuduğu rivayet edilmektedir. Ancak bir başka hadiste, "rukye yapmayan ve yaptırmayanlar"ın cennete sorgusuz sualsiz girecekleri bildirilmektedir (Buhârî, Rikak 50, Tıb 17,43, Libâs 18; Müslim, Îmân 367,369, 371, 374; Tirmizî, Kıyâme 16). Burada bir çelişki var gibi görünüyorsa da aslında böyle bir şey yoktur. Çünkü rukye yapmayan ve yaptırmayanların methedilmesi ve cennete sorgusuz sualsiz gireceklerinin müjdelenmesi, Câhiliye döneminde yapılan ve yaptırılan rukyelerle ilgilidir. Çünkü o rukyelerde küfrü çağrıştıran birtakım sözler vardı ve o rukyeler bu yüzden yasaklandı. Hz. Peygamber'in yaptığı ve yaptırdığı rukye ise, bazı âyetlerin ve tevhidi ifade eden bazı kelimelerin yani ezkârın okunmasından ibarettir. Bir kere daha tekrar edelim ki, âyetlerle veya Allah'ın zikredildiği hadîslerle yapılan bütün rukyeler câizdir.

Açıklamakta olduğumuz iki hadisin ikisinde de Peygamber Efendimiz'in birbirine çok yakın ifadelerle hastalara şifa dilediğini görüyoruz.

Hz. Peygamber'in, "**Hiç bir hastalık izi bırakmayacak şekilde şifa ver!**" diye temennide bulunması dikkat çekicidir. Bu, hastaya tam şifa dilemek, yani bir hastalıktan kurtulup bir başka hastalığa yakalanmamasını temenni etmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hastaya Kur'an âyetleriyle bilinen bazı zikirleri okumak demek olan rukye câizdir. Hatta sünnettir.
2. Hastaya okurken eliyle ağrıyan yerini sıvazlamak câizdir.
3. Şifâyı verecek olan Allah'tır. O'na bu konuda mutlak inanmak ve Allah'tan başka hiç bir gücün şifa vermede etkili olamayacağını bilmek gerekir. Allah dilemedikten sonra, dünyanın en uzman doktorları bir araya gelip en son tekniklerle çare arasalar yine de ellerinden bir şey gelmez.

906- ??? ???? ?? ???? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «?????????? ????? ?????? ? ?????????? ????? ??????? ? ????????? ????? ?????? » ???? ???? .

906. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Hastalığımda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni ziyarete geldi ve üç defa:

"**Rabbim, Sa'd'ı iyileştir**" diye dua buyurdu.

Müslim, Vasâyâ 8. Ayrıca bk. Buhârî, Merdâ 13, 30

Açıklamalar

Mücâhid sahâbîlerden Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ın bu hastalığı ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in onu ziyareti ile ilgili rivayet, 7 numaralı hadiste geniş şekilde geçti. Ancak o rivayette "**Allahım, Sa'd'ı iyileştir**" dua cümlesi yer almamıştır. Burada ise, hadisin hastaya yapılacak dua konusuna dair bir başka rivayeti zikredilmektedir. Dolayısıyla hadis için yukarıya yazdığımız kaynaklar, sadece bu dua cümlesini ihtiva eden rivayetleri göstermektedir. Olayın tamamını, diğer boyutlarıyla birlikte görmek isteyenler 7 numaralı hadisin açıklamasına ve kaynaklarına bakmalıdırlar.

Peygamber Efendimiz'in, Sa'd hakkında üç defa "**Allahım Sa'd'ı iyileştir**" diye dua etmesi, onun bu duasındaki samimiyetini ve konuya verdiği ehemmiyeti gösterir. Çünkü Efendimiz'in, önem verdiği konularda sözlerini üç defa tekrar ettiği bilinmektedir. Dua ederken biraz ısrarcı davranmak gerektiği anlaşılmaktadır. Efendimiz'in duasından sonra Sa'd bu hastalığından şifa bulmuştur.

Burada ayrıca Peygamber Efendimiz'in duasının çok sade olduğu da dikkati çekmektedir. Sade ve samimi bir cümlelik dua yeterlidir. Efendimiz'in bütün dua ve temennileri çok özlü ve kısadır. Özellikle hasta ziyareti gibi nazik durumlarda onun bu sünnetinin örnek alınması şüphesiz pek güzel olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, hasta ziyaretine giderdi.
2. Hasta ziyaretine giden kimsenin hasta için sade ve özlü dua yapması, şifa dilemesi sünnettir.
3. Duayı üç defa tekrarlamak câizdir.

907- ??? ???? ??? ??????? ?????? ??? ??????? ? ??? ?????? ??? ???? ???? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ?? ??????? ? ???? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? : «???? ?????? ???? ???? ???????? ??? ???????? ????? : ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? : ??????? ????????? ??????? ??????????? ??? ????? ??? ?????? ?????????? » ???? ???? .

907. Ebû Abdullah Osman İbni Ebül-Âs*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, (müslüman olduğundan beri) vücudunda hissettiği bir ağrıdan dolayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyette bulundu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona şunu tavsiye etti:

- "**Vücudunun ağrıyan yerine elini koy ve üç kere "bismillah" de, yedi kere de 'bendeki bu hastalığın şerrinden ve ileride yenileyip elem ve hüzün vermesinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım' de!"**

Müslim, Selâm 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19; Tirmizî, Tıb 29, Daavât 125; İbni Mâce, Tıb 36

Osman İbni Ebü'l-Âs

Ebû Abdullah künyesiyle meşhur olan Osman İbni Ebü'l-Âs, Tâif'te oturan Sakîf kabilesi elçileri arasında Medine'ye geldi ve müslüman oldu. İslâm'ı anlama ve Kur'an'ı öğrenme iştiyâkı sebebiyle, yaşça en gençleri olmasına rağmen, Hz. Peygamber onu Sakiflilere emir ve imam tayin etti. O, Hz. Peygamber'in kendisine şu tavsiyede bulunduğunu söyler:

–"Osman! Namazı uzatma. İnsanlara en zayıflarına göre muamele et. Unutma ki cemaat içinde yaşlı, zayıf, ihtiyaç sahibi ve küçükler vardır."

Osman Tâif'teki görevini Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir devirleri ile Hz. Ömer'in hilâfetinin ilk iki yılında sürdürdü. Ömer onu Umman ve Bahreyn valisi yaptı. O bölgede bazı fetihlere öncülük etti. Basra'ya yerleşti.

Osman İbni Ebü'l-Âs, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Taifliler'in irtidat etmelerini önledi.

Hz. Peygamber'den 29 hadis rivayet eden bu değerli sahâbî, Muâviye zamanında Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, gerek hasta ziyaretine gidildiği zaman gerekse herhangi bir kimsenin gelip hastalığından dert yandığı zaman ona yapılacak duanın bir başka misalini vermektedir. Ayrıca hastanın, kendi kendine okuyarak elini ağrıyan yerin üstüne koyması gibi bir de şekil tarif etmektedir.

Burada yer almamakla birlikte hadisin Ebû Dâvûd ve İbni Mâce'deki rivayetinin sonunda râvi Osman İbni Ebü'l-Âs'ın, "*Resûlullah'ın öğrettiği gibi yaptım, Allah hastalığımı iyi etti*" dediğini görmekteyiz. Ayrıca *Sahîh-i Müslim*'de, onun bu hastalığı müslüman olduğundan beri hissettiği de

kaydedilmektedir.

Sevgili Peygamberimiz'in, bir önceki hadiste bizzat yaptığı dua ile burada tavsiye ettiği duanın olumlu sonuç verdiğini görmekteyiz. O halde, şüphe ve tereddüde düşmeden, samimiyetle, "Peygamberimin tavsiyesidir" diye böyle bir dua yapacak olan kimsenin de şifa bulacağı açıktır. Nitekim Tirmizî'nin ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde Osmân İbni Ebü'l-Âs'ın *'Ben o günden beri böyle yapılmasını çoluk çocuğuma ve başkalarına tavsiye ediyorum*" dediği görülmektedir.

Hasta ziyaretlerinde, Hz. Peygamber'in bu bölümde okuyacağımız tavsiyelerinden herhangi birini hatırlatmak, hastalar için büyük bir mânevî destek olacaktır. Bunun kuru bir teselli olduğu sanılmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, kendisine arzedilen şikâyet ve isteklerle samimi olarak ilgilenirdi.

2. Resûl-i Ekrem Efendimiz, hastalara şifa vermesi için hem kendisi Allah'a dua eder hem de nasıl dua edilmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunurdu.

3. Duasının bereketi umulan kimselere, derdini açmakta hiçbir sakınca yoktur.

4. Dua, yegâne şifâ vericiye doğrudan baş vurmak demektir.

908- ??? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ???????? ???? ?????????? ???????? ? ????? ???????? ?????? ??????? : ???????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ???? ???????? : ?????? ???????? ?????? ???? ???? ???????? » ???? ??? ???? ???????? ???? : ???? ???? ???? ??????? : ???? ???? ??? ???? ??????? .

908. İbni Abbas *radıyallahu anh*umâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

" **Kim, henüz eceli gelmemiş bir hastayı ziyaret eder de onun başucunda yedi kere; " büyük arşın sahibi yüce Allah'dan seni iyi etmesini dilerim" diye dua ederse, Allah o hastayı iyi eder.**"

Ebû Dâvûd, Cenâiz 8; Tirmizî, Tıb 32

Açıklamalar

Hasta ziyaretlerinde ziyaretçilerin yapabilecekleri dualardan birini daha bize öğretmekte olan hadîs-i şerifte **ecel** ve **arş** gibi iki önemli kavram dikkat çekmektedir. Bilindiği gibi **ecel**, herkes için, dünyada kalma süresi demek olan hayatın sonu anlamına gelmektedir. O da Allah Teâlâ tarafından ezelde takdir edilmiştir. Binaenaleyh ecel ne bir saniye öne alınır ne de bir saniye gecikir. Daima tam zamanında gelir ve o geldi mi artık ölümden kurtuluş yoktur. Tabiî âfetler veya trafik kazaları gibi alışılmışın dışındaki olaylar sebebiyle gerçekleşen ölümler de ecelin öne alındığı veya ecelin önce geldiği şeklinde yorumlanamaz; hele hele "ecelinden önce öldü" gibi laflar asla söylenemez. Çünkü Allah Teâlâ kime ne kadar ömür takdir ettiğini bilir ve onu ömrünün sonuna kadar yaşatmaya kâdirdir. Eceli gelmeden önce kimse bu hayattan kopamaz.

Hadisimizde de bu gerçeğe işaret edilmek üzere *"henüz eceli gelmemiş bir hastayı"* ifadesi yer almaktadır. Yani ziyaretçinin yapacağı duanın, ancak eceli gelmemiş hastaların iyileşmesinde bir etkisi olabileceğine, eceli gelmişse hiçbir şeyin onun önüne geçemeyeceğine dikkat çekilmiş olmaktadır. Diğer bir ifadeyle dua, ancak ecel dışındaki rahatsızlıkların giderilmesine vesile olabilmektedir.

Hadiste duanın **yedi kez** tekrarı, Ali el-Kârî'nin belirttiği gibi, insan yapısındaki önemli yedi organa karşılık olabilir.

Arş kelimesi, müteşâbihat dediğimiz, gerçek mahiyeti bilinemeyen kavramlardan biridir. Onu, Allah Teâlâ'nın mutlak hüküm koyma ve yürütme gücünün bir anlatımı olarak değerlendirmek mümkündür. Böyle olunca da hadisimizdeki duanın anlamı, **"Her şeyi kuşatan mutlak gücün sahibi yüce Allah'ın seni iyi etmesini dilerim"** demek olur. **"Yüce arşın sahibi Allah'tır"** [Neml sûresi (27), 26]. Allah'ın mutlak iradesine ve yüce kudretine havale edilen dilek ve temenniler, genellikle gerçekleşir. Onun bir istisnası *"ecelin gelmiş olması"*dır. O noktada artık hiç bir şeyin tesiri olamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eceli gelmeyen hastalar için her türlü hastalıktan kurtulma imkân ve ümidi vardır.

2. Allah için bir hastayı ziyaret edip ona Hz. Peygamber'in öğrettiği dualardan biri ile dua etmek şifa bulmasına vesiledir.

3. Eceli gelen kimse, hiç bir şekil ve sebeple ölümden kurtulamaz.

909- ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ?????????? ????????? ? ?????? ??? ?????? ???? ??? ????????? ??? : « ?? ????? ? ??????? ??? ???? ?????? » ???? ??????? .

909. İbni Abbâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, hasta bir bedevîyi ziyaret etti. Her hastayı ziyaret ettiğinde yaptığı gibi ona da, "**Geçmiş olsun, hastalığın günahlarına keffâret olur inşallah**" buyurdu.

Buhârî, Tevhîd 31, Menâkıb 25, Merdâ 10, 14

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in, köylü-şehirli, zengin-fakir ayırımı yapmaksızın hemen her hastayı ziyarete gittiğinin bir misalini bu hadiste görmekteyiz. Hatta her ziyaret ettiği hastaya da söylemeyi alışkanlık haline getirdiği bir teselli ve dua cümlesini öğrenmekteyiz. Ne ziyaret konusunda ne de hastalara söylediği sözler konusunda Hz. Peygamber'in ayırım yapmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla biz müslümanların da aynı şekilde davranmamız uygun olacaktır. Bedevî (A'râbî), bâdiyede yani çölde yaşayan adam demektir. Çöl bedevîsi de denilen bu insanlar, tabiatlarının sertliği ve davranışlarının kabalığı ile bilinirler.

Burada hadisin, sadece hastaya yapılacak dua ile ilgili kısmı zikredilmiş, devamı nakledilmemiştir. *Kütüb-i sitte* içinde sadece Buhârî'nin *Sahih*'inde bulunan hadis, değişik konularla ilgisi dolayısıyla Buhârî tarafından dört yerde tekrar edilmiştir.

Hz. Peygamber'in dua ve temennisine katılıp ondan faydalanmayı düşünmeyen, daha açıkçası, onun duasını sıradan bir kimsenin duası gibi gören birinin hiçbir zaman doğru hareket etmiş olmayacağının anlaşılması için biz olayın -burada yer almayan- devamını nakledeceğiz:

Humma hastalığından yatmakta olan bedevî, Hz Peygamber'in *"geçmiş olsun"* şeklindeki duasına:

- Günahlardan temizleyici mi olur, dedin? Hayır aksine bu hastalık, yaşlı bir insanı (bedenimi) yakıp kavuruyor ve kabristana sürüklüyor, diye cevap verdi. Onun bu uygunsuz cevabı üzerine Hz. Peygamber de:

–"**Peki, öyle olsun**" buyurdu. Başka kaynaklarda Hz. Peygamber'in, "**Allah'ın hükmü yerini bulur**" buyurduğu kaydedilmektedir. Hadisin bazı rivayetlerinden öğrenildiğine göre, bedevî o gece ölmüştür (İbni Hacer, *Fethu'l-bârî*, X, 124).

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bize intikal etmiş dua, bilgi ve belgeler karşısında -hasta A'rabî gibi- uygunsuz birtakım görüşler ileri sürerek, sünnete itiraz etmemelidir. Aksi halde zarar eden bizler oluruz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ayırım yapmaksızın hastaları ziyarete gider ve onlara dua ederdi.

2. Katı, kaba bir bedevî de olsa, toplum fertlerini ziyarete gitmek, yöneticiler için; câhilleri ziyaret etmek de âlimler için bir eksiklik değildir.

3. Hastalar, kendilerine yapılan öğüt ve duaları kabul etmeli ve dua edenlere güzel cevaplar vermelidir.

910- ??? ???? ???? ??????????? ??? ?????? ??? ??? ????????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ??? ??????? ??????????? ? ??? : « ?????? » ??? : ?????? ??????? ????????? ? ???? ????? ?????? ?????????? ???? ????? ????? ?????? ???? ????? ??????? ? ??????? ??????? ? ?????? ??????? ????????? » ???? ???? .

910. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Cebrâil aleyhisselâm, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Ey Muhammed, hasta mısın? diye sordu. Hz. Peygamber de:

- Evet, dedi. Cebrâil *aleyhisselâm*:

- Allah'ın ismiyle seni rahatsız eden her şeyden sana okurum. Her nefsin veya hasetçi her gözün şerrinden Allah sana şifâ versin. Allah'ın adıyla sana okurum" diye dua etti.

Müslim, Selâm 40

Açıklamalar

Hastalık ve sıkıntılar insanlar içindir. Resûl-i Ekrem Efendimiz de herşeyden önce bir insandır. Binaenaleyh onun da diğer insanlar gibi zaman zaman hastalanması pek tabîîdir. Hatta ona bazı kimselerin zarar vermesi de mümkündür. Bu durum hiç bir zaman **"Allah seni insanların vereceği zarardan korur"** [Mâide sûresi (5), 67] âyetindeki ilâhî garantiye ters düşmez. Bu teminat, can tehlikesine karşıdır. Onlar sana hiç bir şekilde zarar veremezler demek değildir. Yine bilinen bir gerçektir ki, en şiddetli sıkıntıları peygamberler çekmişlerdir.

Rukye, yukarıda da geçtiği gibi, halkımızın tabiriyle, *hastaya okumak* demektir. Burada bizzat Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Hz. Peygamber'e rukye yaptığını yani okuduğunu görmekteyiz. Mânası bilinen kelimelerle ve şirk unsuru taşımayan sözcüklerle, bilhassa âyet-i kerîmelerle rukye yapmak câizdir. Yasaklanmış olan rukye, Câhiliye dönemindeki gibi, birtakım tılsımlı ve bozuk mânalı kelimelerle yapılan rukyelerdir.

Hz. Cebrâil'in, Peygamber Efendimiz'e ismiyle "Ya Muhammed" diye hitap etmesi, **"Peygamberi biribirinizi çağırdığınız gibi çağırmayın"** [Nûr sûresi (24), 63] yasağının insanlar ve cinlere yönelik olduğunu gösterir.

"Hasetçi her göz" ifadesi, nazar değmesinin gerçek olduğunu gösterir. Nazardan ve zarar vermesi muhtemel herşeyin şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Zira hayrı da şerri de yaratan O'dur. O'nun iradesinin ve kudretinin üzerinde asla bir güç yoktur. O halde böylesi bir güce sığınıp dayanmak, kötülüklerden emin olmanın en sağlam yoludur. Cebrail *aleyhisselam*'ın iki kez *"Allahın ismiyle sana okurum"* demesi de, bu tür hallerde Allah'a sığınmanın ve sadece ondan yardım beklemenin, olan herşeyin O'nun dilemesiyle olacağına inanmanın pekiştirilmesi anlamına gelmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hasta ziyareti sırasında ve sorulması halinde şikâyet etmeksizin hasta olduğunu söylemek câizdir.

2. Hastaya bazı âyet, zikir ve dua cümleleriyle, Allah'ın güzel isim ve sıfatlarıyla okuyup şifa dilemek câizdir.

3. Nazar (göz değmesi) haktır.

4. Her çeşit kötülükten ve şerden Allah'a sığınmak gerekir. Bunun en uygun yolu da muavvizeteyn denilen Felak ve Nâs sûrelerini okuyarak Allah'a sığınmaktır.

911- ??? ???? ???? ??????????? ????? ????? ???? ?????? ????? ? ??????? ??????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? : « ???? ??? : ?? ????? ?????? ??????? ???????? ???????? ? ???????? ??????? ? ???? : ?? ???? ?????? ????? ????? ??????? . ??????? ??? : ?? ????? ?????? ??????? ?????? ?? ??????? ???? ? ??? : ???? : ?? ???? ???? ????? ?????? ?? ?????? ?? . ???? ??? : ?? ????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ???????? ? ??? : ?? ????? ?????? ????? ??? ??????? ????? ???????? . ????? ??? : ?? ??? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ?????? ?????????? ??? ?? ????

?????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ?? » ?????? ????? : « ???? ?????? ?? ???????? ????? ???? ???? ????? ????????? ???????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? .

911. Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Hüreyre*radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre, bunlar Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğuna şahit oldular:

-"Kim, Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah büyüktür", derse; Allah onu doğrulayarak: - "Benden başka ilah yoktur, ben büyüğüm" buyurur. Kul:

- "Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur", dediğinde, Allah Teâlâ, (o kulunu tasdik ederek) - "Benden başka ilah yoktur, ben tekim, eşim-ortağım yoktur" buyurur. Kul:

- "Allah'tan başka ilah yoktur. Mülk de O'nun, hamd de O'nundur", dediğinde Allah Teâlâ:

- "Benden başka ilah yoktur, hamd de benimdir, mülk de benimdir" buyurur. Kul:

- "Allah'tan başka ilah yoktur, güç kudret yalnız Allah'ındır", dediği zaman Allah Teâlâ;

- "Benden başka ilah yoktur, kuvvet ve kudret ancak benimdir, benimledir" buyurur.

Bu açıklamalardan sonra Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne devam ederek; "**Bu duaları bir kimse hastalığında söyler de sonra ölürse, cehennem ateşi ona dokunmaz**" buyurdu.

Tirmizî, Daavât 36

Açıklamalar

Hastaya okunacak dua konusunun sonunda, hastanın kendisinin okuyacağı duanın bir örneğini bu hadiste bulmaktayız. Allah'ın birliğine ve mutlak kudretine olan inancını dile getiren kulun, Allah Teâlâ tarafından doğrulandığını bildiren Peygamber Efendimiz, bu kabil sözlerin hastalık halinde söylenmesinin bir çeşit dua ve sığınma olduğunu ve bunları söyledikten sonra ölen kimsenin, Allah Teâlâ'nın himayesiyle cehennem ateşine girmeyeceğini müjdelemektedir. Bu, herhalde her insan için özellikle de ölümcül hastalar için fevkalâde büyük bir teselli ve müjdedir.

Müellif Nevevî, bu hadisi bu büyük müjde sebebiyle burada zikretmiş, böylece bu sözleri söyleyecek olan hastalara cehennemden kurtuluş yolunu göstermek istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın getirdiği **tevhid ilkesi**nin ifadesi olan sözleri söyleyen kimseyi, Allah Teâlâ doğrular.
2. Tevhid inancını dile getiren sözleri söyleyerek ölen kimse cehenneme girmez.
3. Hastalar, kendilerine tevhidi ifade eden dualar etmelidirler.

146- ???? ??????? ????? ???? ??????? ???? ??????

HASTANIN HALİNİ YAKINLARINDAN SORMAK

Hadisler

912- ?? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ? ????? ????? ??? ???? ????? ? ??? ??????? ???? ???? ???? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ??????? ????? ???????? ????? ? ???? ???????? : ?? ????? ?????? ? ?????? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ??????? ?????? ??????? ???????? . ???? ??????? .

912. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Ali İbni Ebû Tâlib*radıyallahu anh*, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefat ettiği hastalığı zamanında yanından çıktı. Sahâbîler:

Ey Ebü'l-Hasan! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nasıl oldu, geceyi nasıl geçirdi ? dediler. O da:

- Allah'a hamdolsun, hastalığı atlattı! dedi.

Buhârî, Megâzî 83, İsti'zân 29.

Açıklamalar

Önceki kısımda, hastayı ziyaret edip hâl ve hatırını sormak ve ona dua etmekle ilgili hadîs-i şerîfleri okumuştuk. Burada ise, herhangi bir sebeple hastanın yanına girilememesi hâlinde, onun durumunu aile fertlerinden sormanın uygun olacağını belirten bir hadîs-i şerîfi görmekteyiz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'i son hastalığında ziyaret imkânı bulamayan sahâbîler, onun durumunu, yanından dışarı çıkmış olan Hz. Ali'den soruyorlar. Hz. Ali de geceyi rahat geçirdiğini söylüyor. Bu olay, kendisine ulaşılamayan hastanın halini yakınlarından sormanın müstahap olduğuna delil kabul edilmektedir.

Bu tür bir ilgi önce hastanın yakınlarını, sonra da duyması halinde bizzat hastanın kendisini son derece memnun eder. "Falanca hâlini hatırını sordu, selâmları var" diye hastaya ulaştırılacak bir haber, kesinlikle büyük bir memnuniyet vesilesi olur. Bu sebeple, hasta olduğu duyulan ya da bilinen kimseleri, hiç değilse yakınlarından sorup soruşturmak lâzımdır. Bu da bir nezâket kuralıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'in her hali ile yakından ve samimi olarak ilgilenirlerdi.
2. Kendisine ulaşılamayan hastanın hâlini yakınlarından sormalıdır.

147- ??? ?? ????? ?? ??? ?? ?????

ÖLECEĞİNİ ANLAYAN KİMSENİN YAPACAĞI DUA

Hadîsler

913- ?? ????? ???? ??????? ???? ???? : ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????????? ?????? ??????? : «?????????? ?????? ?? ?????????? ? ?????????? ??????????? ????????? » ???? ???? .

913. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle demiştir:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bana yaslanarak:

-"**Allahım, beni bağışla, bana merhamet et ve beni refik-i a'laya ilet!"** diye dua ettiğini duydum.

Buhârî, Merdâ 19, Fezâilüs-sahâbe 5, Megâzî 83,84, Rikâk 42, Daavât 28; Müslim, Selâm 46, Fezâilu's-sahâbe 85, 87. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 76; İbni Mâce, Cenâiz 64.

Açıklaması 914 nolu hadisle birlikte yapılacaktır.

914- ????? ???? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ? ?????? ???? ????? ????? ? ???? ?????? ???? ?? ???????? ? ?? ?????? ?????? ??????? ? ?? ???? : « ????????? ???????? ??? ??????? ??????? ????????? ???????? » ???? ??????? .

914. Yine *Âişe radıyallahu anh*â şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, ölüm döşeğinde, yanıbaşındaki su kabına elini daldırıp yüzüne sürerken gördüm. O, böyle yapıyor sonra da "**Allah'ım ölümün şiddet ve sıkıntılarına karşı bana yardım et**" diye dua ediyordu.

Tirmizî, Cenâiz 7. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 64

Açıklamalar

Hz. Âişe vâlidemizin rivayet ettiği bu iki hadiste, sevgili Peygamberimiz'in vefatı öncesinde ne yaptığını, nasıl dua ettiğini görmekteyiz. Hayatından ümit kesen, artık ölmek üzere olduğunu anlayan müslümanların o anda nasıl dua etmesi gerektiğini, yegâne örnek ve önderimiz Peygamber Efendimiz'den görüp öğrenmekteyiz.

Birinci hadise göre Efendimiz, Hz. Âişe'ye yaslanmış oluğu halde, Allah Teâlâ'dan mağfiret ve rahmet dilemiştir. Gecmişi ve geleceği kendisine bağışlanmış olan Efendimiz'in bu duası, herhalde herşeyden önce ümmetini eğitmek içindir. Bu nâzik ve krıtik anda, gaflete düşmeyip Allah'tan mağfiret ve rahmet dilemek gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü bu durum gerçekten göç hâli ve ölüm anıdır. O anda bile Allah'ın kulu olduğunu idrak edip O'na müracaatta bulunmak, herhalde yapılabilecek işlerin en isabetlisidir.

Efendimiz bu duasında "**Allah'ım beni refik-i a'lâya ilet**" niyâzında bulunmuştur. **Refik** kelimesi hem tekil hem çoğul olarak kullanılmakta, böylece hem dost, arkadaş, hem de dostlar, arkadaşlar anlamına gelmektedir. Kelimeyi çoğul anlamında alırsak Resül-i Ekrem Efendimiz, bu duasıyla kendisinden önceki peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlere katılmasını istemiş olur. Nitekim bu sayılan kimseler hakkında Allah Teâlâ "**Onlar ne güzel refiktirler**" [Nisâ sûresi (4), 69] buyurmuştur. Bu takdirde mâna "**beni güzel dostlara ilet**" demek olur. Yine bir peygamber olan Hz. Yûsuf da **"beni sâlihlere ilhak et!"** [Yusuf sûresi (12), 101] diye dua etmiştir. Şayet refik kelimesi tekil olarak değerlendirilir ve "er-Refik"in Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden olduğu da dikkate alınırsa, Hz. Peygamber'in, kadri yüce mevlâya kavuşmak istediği anlaşılır. Bu takdirde mâna "**Beni Yüce Dost'a kavuştur**" demek olur.

İkinci hadiste, Peygamber Efendimiz'in, çektiği ıstırabı hafifletmek için mübarek elini suya değdirip o güzel yüzüne sürdüğünü ve bu arada *"Bana ölüm anının şiddet ve sıkıntılarına karşı yardım et"* diye Allah Teâlâ'ya dua ettiğini görüyoruz. "Sekerât-ı mevt", ölümün sıkıntıları, şiddeti demektir. Efendimiz'in bu duasından örnek alınarak genellikle dualarımızda hep "**sekerât-ı mevt**"i kolay kılması için Rabbimiz'e dua etmeliyiz. Bu dua, her zaman olduğu gibi, ölmek üzere iken de yapılmalıdır.

Hadîslerden Öğrendiklerimiz

1. Ölmek üzere olanların yapacakları dualar vardır.
2. Hz. Peygamber, bir insan ve peygamber olarak, ölüm anında yapılacak duaların ve söylenecek sözlerin örneğini vermiştir.
3. Ölüm herkesin başındadır. Ölüm hâlinin sıkıntıları herkes için geçerli olduğuna göre, o sıkıntılardan Allah'a sığınmak gerekir.

148- ??? ??????? ???? ??? ??????

??? ????? ???????? ???? ???????? ?????? ??? ?? ??? ?? ???? ???? ?????? ??? ??? ??? ???? ??? ?? ???? ???????

HASTAYA VE ÖLÜM MAHKÛMLARINA İYİ BAKMAK

HASTANIN YAKINLARINA VE BAKICILARINA,
ONA İYİ BAKMALARINI VE ONDAN GÖRECEKLERİ TEPKİLERE SABRETMELERİNİ TAVSİYE ETMEK; YİNE HAD, KISAS VE BENZERİ CEZALAR SEBEBİYLE ÖLÜMÜ YAKLAŞMIŞ OLANLARA İYİ

Hadisler

915- ?? ?????? ?? ???????? ??? ?????? ????? ??? ??????? ???? ?????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ? ????? : ?? ???? ??????? ? ?????? ????? ????????? ?????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ???? : « ???????? ????????? ? ?????? ?????? ???????? ????? » ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ???????? ? ????? ???? ???? ????????? ? ????? ?????? ????? . ???? ????? .

915. İmrân İbni Husayn*radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Cüheyne kabilesinden bir kadın, zina sonucu gebe kalmış olduğu halde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Had cezasını gerektiren bir suç işledim. Cezamı ver! dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadının velisini çağırtıp getirtti ve ona:

–"Bu kadına iyi bak. Çocuğunu doğurunca bana getir!" buyurdu.

Adam, aldığı talimatın gereğini yaptı ve kadını doğumdan sonra getirdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadının üzerine elbisesinin iyice bağlanmasını söyledi, sıkı sıkı bağladılar. Sonra Hz. Peygamber'in emri üzerine taşlanarak öldürüldü. Sonra da Resûl-i Ekrem kadının cenâze namazını kıldı.

Müslim, Hudûd 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 24; Tirmizî, Hudûd 9; Nesâî, Cenâiz 64

Açıklamalar

23 numarada daha geniş bir şekilde geçmiş olan hadîs-i şerîf, konu başlığının, *"ölüme mahkûm kimselere iyi davranılması"* kısmıyla ilgisinden dolayı burada tekrar edilmiştir. Aslında bu başlık altında önce "*hastalara iyi bakmak*"la ilgili bir hadisin zikredilmesi daha uygun olurdu. Herhalde İmam Nevevî, zina gibi ağır bir suçu işlemiş olana iyi davranılmasıyla ilgili Peygamber tavsiyesini nakletmek suretiyle bunun hastalara iyi bakma gereğini de ifade ettiğini düşünmüş olmalıdır.

Ayrıca Nevevî, olayın tövbe konusunu ilgilendiren son kısmını -haklı olarak- burada tekrar etmemiştir. O buradaki konunun gereği olan "*hasta ve mahkûmlara iyi bakmak*"la ilgili tarafını zikretmek suretiyle vermek istediği mesajın dağılmamasını sağlamıştır. Biz de buradaki açıklamamızda olayın bu yönü üzerinde duracağız.

Ancak herşeyden önce, memleketimizde zaman zaman gündeme getirilen İslam'da recm cezâsı var mı, yok mu tartışmalarına Hz. Peygamber'in bu uygulamasının susturucu bir cevap olduğunu belirtmek istiyoruz. Herhangi bir konunun açıkça Kur'an'da yer almamış olması, eğer o konuda Hz. Peygamber'e ait bir uygulama varsa, aynen Kur'an'da yer almış gibi işlem yapılmasını gerektirir. Hele konu, insanın yaşama hakkı gibi ölüm kalım meselesi ise, burada Peygamber'in uygulamasını görmezden gelmeye kimsenin hakkı olmaması gerekir. Aksi halde Peygamber'i haksız bir uygulama yapmış olmakla suçlamak gibi sonu imana dokunan çok sakıncalı bir yola girilmiş olur. Zaten bilinen bir gerçektir ki, Peygamber vahye ters düşen bir uygulama yapma yetkisine aslâ sahip değildir. O halde, aslında İslâm dışı bazı etkilere dayalı ve fakat sanki dinî maksat taşıyormuş izlenimini verecek tarzda söylemlerle, kaynağını Sünnet'ten alan bazı konulara karşı çıkma eğiliminden vazgeçilmelidir. Bu tür davranışlarla toplumun din dışılığa daha yakın kesimleri nezdinde saygınlık kazanma yolu seçilmemelidir. Gerçek saygınlık, daha kaliteli müslüman olabilmektedir.

Burada Hz. Ömer'in bir ön uyarısını nakletmek istiyoruz. Abdürrezzak İbni Hemmâm'ın (ö.211/826)*Musannef*'inin iki yerinde (VII,330 ve XI, 412) Hz. Ömer;*recm cezasını, deccâli, havzı, kabir azâbını ve mü'minlerin cezalarını çektikten sonra cehennemden çıkacaklarını inkar edecek*, bunların olmadığını ve olmayacağını ileri sürecek birtakım insanların türeyeceğini söyleyerek ta o günden müslümanları uyarmıştır. O halde bu konularda inkâra dayalı iddia sahipleri suçüstü
(cürm-i meşhûd halinde) yakalandıklarını bilmelidirler.

Hz. Peygamber'in, zina ederek gebe kalmış ve bu sebeple ölüme mahkûm edilmiş bir kadını, en yakın velisine teslim etmesi ve ona iyi davranmasını tenbih etmesi, suçlu ve hastalara iyi davranılması ve onlardan gelecek maddî-mânevî tepki ve rahatsızlıkara sabır gösterilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Özellikle böyle ağır suç işlemiş kimselerin yakınları, toplumdan görecekleri kınama ve psikolojik baskılar sebebiyle birtakım olumsuz ve kaba davranışlara girişebilirler. Onların bu konuda fevkalâde anlayışlı ve sabırlı olması gerekmektedir. Aynı şekilde toplum da suçlulara, cezadan önce ceza anlamına gelecek şekilde davranmamaya gayret etmelidir. Halkımız "**düşenin dostu olmaz**" der. Bu doğrudur. Ama hadisimiz "**düşene düşman olmamalı**" mesajını vermektedir. Yapılması gereken de budur. Özellikle işin ucunda ölüm varsa, insanlar daha dengeli ve sabırlı davranmalıdır. Bu, topulumun genel sağlığı, huzuru ve düzeni ile ilgili çok ciddi bir konudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber suçlu ve hastalara iyi davranır ve bunu tavsiye ederdi. Suçu sabit olana hakettiği cezayı vermek, hem ona hem de topluma "iyi davranmak" demektir.

2. Hasta ve suçlulara iyi davranmak ve sabırla muamele etmek İslâm ahlâkının güzelliklerindendir.

3. Gebe kadın, doğum yapıp temizleninceye kadar cezalandırılmaz. Çocuğu yaşıyorsa, kendisi emzirmese bile, çocuk sütten kesilinceye kadar cezası tehir edilir.

4. Recm ve benzeri cezalar sebebiyle öldürülen kimselerin cenâze namazı kılınır.

149- ??? ???? ??? ?????? : ??? ??? ? ?? ???? ????? ?? ????? ?? ??????? ???? ??? ?????

??? ?? ????? ?? ??? ??? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????

HASTANIN HÂLİNİ ANLATMASI

HASTANIN, "HASTAYIM, AĞRIM ŞİDDETLİ, YANIYORUM, VAY BAŞIM" GİBİ SÖZLER SÖYLEMESİNİN CÂİZ OLDUĞU, ŞİKÂYET ETMEDİĞİ SÜRECE BÖYLE DERTLENMESİNDE KERAHET BULUNMADIĞI

Hadisler

916- ?? ???? ?????? ???? ?????? ??? ??? : ??????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ? ????????? ? ?????? : ??????? ????????? ?????? ??????? ? ???? : « ?????? ?????? ???????? ??? ?????? ???????? ???????? » ???? ???? .

916. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Bir keresinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girdim, kendisi sıtmaya yakalanmıştı, elimi vücuduna dokundurdum ve:

- Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.

-"Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ıstırap çekiyorum" buyurdu.

Buhârî, Merdâ 3, 13, 16; Müslim, Birr 45

918 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

917- ??? ???? ?? ???? ??????? ??? ?????? ??? ??? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ???? ??????? ?? ? ???????? : ????? ?? ?? ??? ? ?????? ?? ????? ? ???? ??????? ?????? ????? . ???? ?????? ? ????? ???? .

917. Sa'd ibni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Yakalandığım şiddetli bir hastalık dolayısıyla Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ziyaretime geldi. Ona:

- "Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir tek kızımdan başka mirasçım da yok..." dedim.

[Râvi, hadisin tamamını nakletmiştir.]

Buhârî, Cenâiz 36, Vasâyâ 2, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasâyâ 5. Ayr. bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vasâyâ 1; Nesâî, Vasâyâ 3; İbni Mâce, Vasâyâ 5

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

918- ??? ?????? ?? ????? ??? : ?????? ??????? ??? ??????? ???? : ?????????? . ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : «??? ????? ????????? » . ???? ?????? . ???? ??????? .

918. Kâsım İbni Muhammed'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Âişe*radıyallahu anhâ*, bir keresinde şiddetli baş ağrısına tutulduğundan dolayı, "vay başım, ölüyorum" dedi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*

–"Asıl ben, 'vay başım' demeliyim" buyurdu.

(Râvi hadisin tamamını nakletti)

Buhârî, Merdâ 16

Kâsım İbni Muhammed

Hz. Âişe'nin yeğeni olan Kâsım, hadisi kelimesi kelimesine aynen rivayet etmeye çalışan tâbiîn nesline mensup dikkatli bir hadis râvisi idi. Güvenilir, bilgili, verâ ve takvâ sahibi bir kimse idi. Çok ihtiyatlı biri olduğu, hiç bir konuda kesin konuşmamasından anlaşılmaktadır. Bir konuda kanaatini bildirirken "öyle sanıyorum, kesin bu öyledir demiyorum" gibi sözler söylerdi. "Allah'ın kendisine neyi farz kıldığını öğrendikten sonra kişinin câhil olarak yaşaması, bilmediği konularda görüş beyan etmesinden çok daha hayırlıdır" derdi. Sahâbîlerin ihtilâfını müslümanlar için rahmet sayardı. Ömer İbni Abdülaziz onu halifeliğe layık görürdü.

Sabah erkenden mescide gelir, insanlar etrafını çevirir, uzunca bir süre onların sorularına cevap verirdi. Yüzüğünün kaşında ismi yazılıydı.

Kasım İbni Muhammed, çağdaşları tarafından son derece dikkatle izlenen bir kişiliğe sahipti. Hakkında bilgi veren kaynaklar, onun kılık kıyafeti konusunda çok detaylı müşahedeleri nakletmektedir.

Vefatından önce: "Beni, içinde namaz kıldığım üzerimdeki elbiselerimle, gömleğim, izarım ve ridamla kefenleyin" dedi. Oğlu: İki kat kefen istemiyor musun? diye sorunca:

-"Oğlum, (dedem) Hz. Ebû Bekr de bu üç parça elbise ile kefenlendi. Yaşayanlar, yeni elbiseye ölülerden daha fazla muhtaç ve lâyıktır" dedi. Son yıllarında gözleri görmez olmuştu.

71 veya 72 yaşında iken Kudeyd denilen yerde, hicri 108 senesinde vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hastanın, çektiği ıstırabı dile getirmek için söylemesinde sakınca olmayan sözleri ihtiva eden üç hadisi bir arada görmüş bulunmaktayız. Kabul etmek gerekir ki, her çeşidiyle hastalık bir sıkıntıdır. Bu sıkıntıyı dile getirip söylemek ise, çoğu hastaya, acaba şikâyet olur mu diye ikinci bir sıkıntı verir. İşte bu hadislerde konuyu aydınlatacak deliller bulunmaktadır. Daha önce 39 numarayla sabır konusunda geçmiş olan **birinci hadis**, doğrudan doğruya bizzat Hz. Peygamber'in, *"Sizden iki kişinin çekebileceği kadar ıstırap çekiyorum,"* ifadesini ihtivâ etmektedir. Bu demektir ki hasta, çektiği ıstırabı şikâyet kasdı ve niyeti olmaksızın gayet açık bir şekilde söyleyebilir. Hz. Peygamber'in *sözlü sünnet*iyle sâbit olduğu üzere bunun bir sakıncası yoktur. Konu hakkında bilgi almak için 39 numaralı hadisin açıklamasına bakılmalıdır.

7 numarada bütünüyle, 906 numarada ise kısmen geçmiş olan **ikinci hadis**, Sa'd İbni Ebû Vakkâs hazretlerinin, Hz. Peygamber'in ziyaretini fırsat bilerek kendisine, *"Gördüğün gibi çok hastayım"* diye başlayan cümlelerle hâlini arzettiğini göstermektedir. Hz. Peygamber, "öyle deme" diye Hz. Sa'd'ı ikaz etmediğine göre, bir hastanın "çok hastayım" demesi yasak değildir. Bu da *takrîrî sünnet*ten anlaşılmaktadır.

Hadisin devamında Hz. Peygamber, Sa'd'a malının ancak üçte birini vasiyet edebileceğini bildirmiş ve mübarek elini Sa'd'ın alnına koyup vücudunu sıvazlamış ve "**Allahım Sad'a şifâ ver ve hicretini tamamla!**" diye dua etmiştir. Konunun bu yönleri de 7 ve 906 nolu hadislerde açıklanmıştır.

Üçüncü hadiste Hz. Âişe vâlidemizin tutulduğu şiddetli baş ağrısı sebebiyle, Hz. Peygamber'in yanında *"Vay başım, ölüyorum"* dediğini görmekteyiz. Hz. Peygamber, Âişe validemize, böyle söylememesi gerektiği konusunda herhangi bir ikazda bulunmamış, hatta hadisin buraya alınmayan devamında:

- "**Eğer sen ölür de ben yaşarsam, senin için tevbe ve istiğfar ederim**" buyurmuştur. Ancak Hz. Âişe, Peygamber Efendimiz'in bu sözlerine:

- Sen benim ölmemi istiyorsun" diye tepki gösterince Hz. Peygamber:

- **Asıl ben "vay başım" demeliyim**, buyurmuş ve yerine halife olarak Hz. Ebû Bekir'i tavsiye etmek istediğini belirtmek suretiyle vefâtının çok yaklaştığını îmâ etmiştir. Bizi burada, gerek Hz. Âişe'nin gerekse bizzat Hz. Peygamber'in "**vay başım**" demeleri ilgilendirmektedir. Konunun hilâfetle ilgili yanını merak edenler, hadisin geçtiği kaynaklara bakmalıdır. Ancak burada gerek kendisinin Hz. Âişe'den önce vefat edeceğini haber vermesi, gerekse hilâfet konusunda Hz. Ebû Bekir'i düşündüğünü belirtmesi, Hz. Peygamber'in bu konularda bilgilendirilmiş olduğunu göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir hastanın "hastayım, vay başım, yanıyorum" gibi sözler söylemesinde herhangi bir sakınca yoktur.
2. Hz. Peygamber, her konuda olduğu gibi bu konuda da ümmetine örnektir.

150- ??? ????? ??????? : ?? ??? ??? ????

ÖLMEK ÜZERE OLAN KİMSEYE KELİME-İ TEVHİD TELKİNİ

Hadisler

919- ?? ????? ??? ?????? ??? ???? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ????? ???????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? » ???? ??? ???? ??????? ???? : ???? ???????
.

919. Mu'âz *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kimin son sözü, "Allah'tan başka ilah yoktur" (Lâ ilâhe illallah) cümlesi olursa, o kişi cennete girer**."

Ebû Dâvûd, Cenâiz 20; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 351

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

920- ??? ???? ???? ??????????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ????????? ?? ???? ?????? ??????? » ???? ???? .

920. Ebû Sa'îd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ölmek üzere olanlarınıza Lâ ilâhe illallah demeyi telkin ediniz!"

Müslim, Cenâiz 1, 2.Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 16; Tirmizî, Cenâiz 7; Nesâî, Cenâiz 4; İbni Mâce, Cenâiz 3

Açıklamalar

İslâm tam anlamıyla Allah'ın bir olduğu inancı (tevhid) üzerine kurulmuş bir dindir. Müslüman, kendisine Yüce Yaratıcı tarafından bahşedilmiş olan ömrünü tevhid inancına bağlı olarak yaşamak durumundadır. Bunu başarabildiği ölçüde her iki dünyada mutlu olacaktır.

Dünyadan âhirete ölüm denen tabiî bir olayla geçilmektedir. Ölüm, bir anlamda dünya ile âhiretin kavuşma noktası olmakla beraber, herkes için bir evden ötekine göç etmek gibi pek kolay ve basit bir hâdise de değildir. Fevkalâde büyük sıkıntıları ve tehlikeleri olan bir olaydır. İnsanın can derdine düştüğü, nefsin ve şeytanın olanca gücüyle kişiyi sapıtmaya ve öteki dünyadaki hayatını zehir etmeye çalıştığı çok tehlikeli bir geçiş devresidir. Âhiret hayatını şekillendirecek *güzel veya kötü son*dan (**hüsn-i hâtime veya sû-i hâtime**) birinin gerçekleşeceği bir sahnedir. İşte bu sahneyi yaşamakta olan yani sekerât-ı mevt halinde bulunan kimselere, hadislerde ifâde buyurulduğu gibi "**mevtâ**" yani ölü gözüyle bakılır. Ama onlar henüz ölmüş değildirler; **muhtaza**r yani ölümleri yaklaşmış kişilerdir.

Birinci hadiste sevgili Peygamberimiz bu durumda olan kimseler hakkında genel bir tesbit yapmakta ve "**kimin son sözü, "Allah'tan başka ilah yoktur" (Lâ ilâhe illallah) cümlesi olursa, o kişi cennete girer"** buyurmaktadır. Bu konudaki hassasiyeti vurgulayan ve cennete girme müjdesini

pekiştiren daha bir çok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetleri topluca görmek isteyenler *Tecrid Tercemesi*'ne bakabilirler (IV 264-274).

Burada şu hususa da işaret etmek yerinde olacaktır. Kelime-i tevhid, kalpteki imanın işaretidir. Binâenaleyh hadisimizin anlamı "*Kim, son anında Allah'a ve Resûlüne inanmış olarak âhirete göçerse, cennete girer*" demek olur. Bu, herhangi bir sebeple kelime-i tevhidi açıkça söyleyemeyen kimselerin cehennemlik olduğu gibi yanlış bir anlayışı önler.

Müşrik bir kimse iken kelime-i tevhidi söyleyen ve ölüm anına kadar ona ters düşecek bir davranışta bulunmayan kimse cennete girer. Aynı şekilde Kelime-i tevhidi son nefesinde söyleme başarısını gösteren müslüman da, günahları sebebiyle cehenneme gitse bile sonuçta cennete girer. Hatta son nefesinde kelime-i tevhidi söyleyen kimse, doğrudan cennete girer. Hadisteki tesbit ve müjde ancak bu son şıkta gerçekleşir. Son nefesinde kelime-i tevhidi söyleyemeyen mü'minlerle onu söyleyenlerin farkı da bu son şıkta ortaya çıkar. Onun için son nefes çok önemlidir. Allah Teâlâ bizlere "son nefeste imanımızı yoldaş eylesin."

Lâ ilâhe illallah demek elbette *Muhammedü'r-resûlullah* cümlesini söylemeyi de gerektirir. En azından Hz. Peygamber'in peygamberliğinin inkâr edilmemesi veya onun sadece Arap milletine gönderilmiş bir peygamber olduğunun iddia edilmemesi şartını ortaya koyar. Aksi halde lâ ilahe illallah demek, kişinin müslüman sayılması için yeterli olmaz. Zira Hz. Muhammed'in peygamberliğini veya peygamberliğinin evrenselliğini inkâr ederek müslüman olunamaz.

Âhirette yegâne değer ölçüsü iman olduğu için, ölüm denen bu zor geçitteki yolcuya yapılabilecek en büyük yardım, onun **kelime-i tevhidi** veya **kelime-i şehâdeti** söylemesine yardımcı olmaktır. Kendiliğinden bunu söyleyebilene ne mutlu. O müthiş anda, ölmek üzere olan kişinin çevresinde bulunan eş-dost ve akrabasına düşen en önemli görev, feryâd ü figân ile ortalığı gürültüye boğmak değil, uygun ve yumuşak bir tarzda, hatta "sen de söyle!" demeden, onun duyabileceği şekilde kelime-i tevhid veya kelime-i şehâdeti okumaktır. **İkinci hadiste**ki *"Ölmek üzere olanlarınıza lâ ilâhe illallah demeyi telkin ediniz"* tavsiyesi böylece yerine getirilmiş olur. Bu, ölmek üzere olan kişiye son anda çok değerli bir **âhiret armağanı veya azığı sunmak** demektir.

İkinci hadisteki tevhid telkininin, ölümden sonra kabir başında yapılan telkinle doğrudan bir alâkası yoktur. Ancak hem ölümden önce hem de ölümden sonra telkin yapılabileceği görüşünde olan âlimler de yok değildir. Nitekim *"Ölülerinize Yâsîn okuyunuz"* (Ebû Dâvûd, Cenâiz 19-20; İbni Mâce, Cenâiz 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* V, 26, 27; İbni Hibbân, *Sahih*, V, 3) hadisi de hem ölümden önce hem ölümden sonra Yâsîn okuma tavsiyesi olarak anlaşılmaktadır.

Ayrıca burada *doğumdan ölüme tevhid telkini*'nin dinimizde öngörülmüş olduğuna da dikkat çekmekte fayda vardır. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'nın Hz. Peygamber'e nisbet ederek bildirdiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, "**İlk söz olarak çocuklarınıza güzelce *lâ ilahe illallah* demeyi öğretiniz!"** buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bizzat kendisi de Haşimoğullarının çocukları konuşmaya başladığı zaman onlara '**Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim" de ve tekbir getirerek O'nun şânını yücelt"** anlamındaki İsra sûresinin 111. âyetini yedi kere öğretip söyletirdi. Sahâbiler de çocukları konuşmaya başladığı zaman, ilk söyledikleri söz bu olsun diye yedi kere *Lâ ilâhe illellah* dedirtmeyi güzel görürlerdi (Bu bilgiler için bk. Abdürrezzak, *Musannef*, IV, 334).

Bütün bu rivayetler, müslümanın hayatının doğumdan ölüme bir **tevhid çizgisi**ne sahip olduğunu göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Son nefeste imanla giden, cennete girer.
2. Dili kelime-i tevhidi söylemeye alıştırmak gerekir.
3. Hz. Peygamber, düzgün konuşmaya başladıkları zaman çocuklara ilk olarak kelime-i tevhidi öğretmeyi, ölmek üzere olanlara da kelime-i tevhidi söylemesini telkin etmeyi tavsiye buyurmuştur.
4. Müslümanın hayatı tevhid telkini ile başlayıp tevhid telkini ile biter.
5. Mutluluk ve kurtuluş müslümanlıktadır.
6. Son nefesini vermek üzere olanlara yapılabilecek en büyük iyilik, kelime-i tevhidi söylemelerini telkin etmektir.
7. Son nefesini vermek üzere olanlar, ölü hükmündedirler. Bu yüzden onlara "mevtâ" denilebilir.

151- ??? ?? ????? ??? ????? ?????

ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPADIKTAN SONRA SÖYLENECEK SÖZ

Hadisler

921- ?? ????? ?????? ???? ??????? ???? ???? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ????? ?????? ????? ??????? ? ?????????? ? ????? ???? : « ????? ??????? ???? ?????? ? ?????? ???????? » ??????? ????? ???? ???????? ???? : « ?? ???????? ???? ?????????? ?????? ???????? ? ?????? ??????????? ????????? ???? ?? ????????? » ???? ???? : « ????????? ?????? ???? ??????? ? ???????? ???????? ?? ????????????? ? ?????????? ?? ???????? ?? ??????????? ???????? ????? ???? ??????? ??????????? ? ???????? ???? ?? ???????? ? ???????? ???? ??? » ???? ???? .

921. Ümmü Seleme *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, (vefat etmiş olan) Ebû Seleme'nin yanına girdi. Gözleri açık kalmıştı, onları kapattı. Sonra şöyle buyurdu:

"**Ruh çıkınca gözler onu izler**."

Tam bu sırada Ebû Seleme'nin aile fertlerinden bazıları bağıra-çağıra ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;

"**Kendinize hayırdan başka bir şeyle dua etmeyin. Çünkü melekler dualarınıza âmin derler**" buyurdu. Sonra şöyle dua etti:

"**Allah'ım! Ebû Seleme'yi bağışla. Derecesini hidâyete ermişler seviyesine yükselt! Geride bıraktıkları için de sen ona vekil ol! Ey âlemlerin Rabbı! Bizi de onu da bağışla!. Kabrini genişlet ve nurla doldur!**"

Müslim, Cenâiz 7

Açıklamalar

Ümmü Seleme vâlidemizin ilk kocası, büyük sahâbî Ebû Seleme Abdullah İbni Abdülesed el-Mahzûmî vefat etmişti. Hz. Peygamber geldi ve açık kalmış olan gözlerini, *"Ruh çıkınca gözler onu izler"* diyerek kapattı. Bu, ölüm sonrası gözlerin bir noktaya dikilip kalması ve öyle bırakılması hâlinde görüntünün pek hoş olmamasından dolayı yapılan bir işlemdir. Hz. Peygamber'in bu işlemi bizzat yapmış olması, ümmet için fiilî bir sünnet olmuştur. Bir müslüman vefat ettiği zaman ilk iş olarak gözleri kapatılır ve çenesi başından itibaren bağlanır. Böylece gözlerin ve ağzın açık kalmaması sağlanır.

Gözlerin ruhu izlemesi, ruh çıktıktan sonra hareket etme imkânı bulamaması, kendiliğinden kapaklarını kapatamaması anlamındadır. Hz. Peygamber'in bu beyanını bazı âlimler, "gözler ruhun nereye gittiğini takip eder" şeklinde anlamışlardır.

Cenâzenin yakınlarının, kendileri hakkında birtakım olumsuz sözler söylemesi, doğru değildir. Peygamber Efendimiz, *"Kendinize yani biribirinize hayır dua edin, güzel şeyler temennisinde bulunun. Çünkü melekler sizin isteklerinizin olması, kabul görmesi için "âmin" derler. Meleklerin niyazı da makbüldür. O halde birinizin ölümü sebebiyle kendi hakkınızda olumsuz sözler söylemeyin"* uyarısında bulunmuştur. Sonra da bizzat kendisi Ebû Seleme için dua etmek suretiyle vefat eden müslümanlara nasıl dua edilmesi gerektiğini göstermiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı bu duaya dikkat edersek, önce Ebû Seleme'nin bağışlanmasını, yani geçmiş hatalarından arındırılmasını diliyor. Sonra derecesinin yükseltilmesini istiyor. Daha sonra da geride kalan çoluk çocuğu için Allah Teâlâ'nın yardımcı olmasını temenni ediyor.

Bu üç dilek hem ölen kişi hem de onu kaybetmenin elem ve ıstırabı içinde kıvranan geride bıraktığı yakınları için fevkalâde önemli bir tesellidir. Ölüm olayı karşısında insanlar, özellikle ilk anlarda ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini şaşırırlar. İşte o şaşkınlık anında paniğe kapılmadan, soğukkanlılık ve teslimiyet göstererek hem ölen hem de geride kalanlar hakkında güzel temennilerde bulunmak, o anın sıkıntılarını atlatmak bakımından pek önemlidir.

Peygamber Efendimiz daha sonra hem vefat eden kimse hem de orada bulunan ve bir gün mutlaka ölümü tadacak olan öteki insanlar için bağışlanma dileğinde bulunuyor. Burada da sadece ölenin değil, herkesin Allah'ın mağfiretine ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır.

Kabrin genişletilmesi ve aydınlatılması dileği, insanın vefatı sonrasında ilk durağı olan kabir konusunda o anda yoğunlaşan endişelerin dağılmasını istemektir ve ölenin yakınları için son derece rahatlatıcı bir duadır. Genişlik ve aydınlığın mânevî bir genişlik ve aydınlık olduğunda ise hiç şüphe yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüm olayı karşısında şuurunu kaybedip âdeta kendine beddua edercesine rastgele sözler söylemek doğru değildir.
2. Vefat eden bir müslüman için bağışlanmasını ve âhiretteki derecesinin yüksek, kabrinin geniş ve aydınlık olmasını temenni etmek güzeldir.
3. Cenazenin geride kalan yakınları için de Allah Teâlâ'nın yardımcı olmasını temenni etmek uygun olur.
4. Ölenin gözleri açık kalmışsa önce onları kapatmalıdır.

152- ??? ?? ???? ??? ????? ??? ????? ?? ??? ?? ???

ÖLÜNÜN BAŞINDA SÖYLENECEK SÖZ

ÖLÜNÜN BAŞINDA SÖYLENECEK SÖZ VE
CENAZE SAHİBİNİN SÖYLEYECEĞİ SÖZ

Hadisler

922- ?? ????? ??????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ???????? ? ???? ????????? ? ????????? ?????? ? ??????? ?????????? ????????? ???? ?? ????????? ? ????: ?????? ????? ????? ??????? ? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? : ?? ?????? ?????? ? ????? ??? ?????? ???? ????? ? ???? : «????? : ?????????? ??????? ?? ?????? ? ??????????? ?????? ????? ????? » ????? : ?????????? ??????? ??? ???? ?????? ?? ?????? : ????????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ???? ???? : « ???? ?????????? ????????? » ??? « ??????? »??? ???????? ? ???? ??? ???? ?????:« ???????»??? ????? .

922. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"- **Hasta veya ölünün başında bulunduğunuz zaman güzel sözler söyleyiniz. Zira melekler sizin dualarınıza âmin derler".**

Ümmü Seleme dedi ki, Ebû Seleme vefat edince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve:

- Ey Allahın Resûlü! Ebû Seleme öldü, dedim. Bana şöyle buyurdu:

"**Allahım, beni ve onu bağışla! Ve bana ondan daha iyi birini nasip et!" diye Allah'a yalvar.**" Hz. Peygamber'in dediği gibi yaptım. Neticede Allah Teâlâ bana Ebû Seleme'den daha hayırlı olan Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i eş olarak verdi.

Müslim, Cenâiz 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 15; Tirmizî, Cenâiz 7; Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Cenâiz 4

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

923- ????? ???? : ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ???? ???? ????????? ????????? ? ?????? : ?????? ?????? ???????? ?????? ?????????? : ????????? ????? ?? ????????? ? ???????? ?? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?? ?????????? ????????? ?? ??????? ??????? . ???? : ???????? ????????? ????? ??????? ? ???? ??? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?? ??????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ???? .

923. Yine Ümmü Seleme *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

"**Herhangi bir kul sıkıntıya düşer de "Biz Allah'dan geldik, Allah'a döneceğiz. Allahım, başıma gelen musibetin ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet" diye dua ederse, Allah Teâlâ onu uğradığı sıkıntıdan dolayı mükâfatlandırır ve ona kaybettiğinden daha hayırlısını verir."**

Ümmü Seleme dedi ki, Ebû Seleme öldüğünde ben, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in öğrettiği gibi dua ettim. Allah da bana Ebû Seleme'den daha hayırlısını, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i verdi.

Müslim, Cenâiz 4

Açıklamalar

Aslında "müslümanı sıkıntıya sokan her şey bir musibet"tir. Ancak ölüm bütün sıkıntılardan daha ağır bir musibet olarak kabul edilegelmiştir. Herhangi bir felâket, ya da kaza anında "cana gelmesin de mala gelsin", "can kaybının olmaması sevindirici" gibi sözlerle anlatılmak istenen gerçek budur. Konumuz "ölmüş olan bir kimsenin arkasından, cenaze yakınlarının takınacağı tavır ve söyleyeceği sözler" olduğu için ikinci hadisteki "musibet"ten maksat da öncelikle "ölüm" olsa gerektir.

Hadislerin hem râvisi hem de olayın kahramanı Allah kendisinden razı olsun Ümmü Seleme vâlidemizdir. Onun sevgili eşi, birlikte ailece önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye hicret ettikleri büyük sahâbî Ebû Seleme vefat ettiği zaman, olayı, Ebû Seleme'nin süt kardeşi ve halasının oğlu olan Hz. Peygamber'e haber vermiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz de birinci hadiste görüldüğü gibi, Ümmü Seleme'ye*"Allahım, beni ve onu bağışla! Ve bana ondan daha iyi birini nasip et!"* diye Allah'a yalvar" tavsiyesinde bulundu. Onun, o anda ne yapması gerektiğini özel olarak öğretti. İkinci hadiste ise, **herhangi bir kulun başına bir musibet gelir de "Biz Allah'dan geldik, Allah'a döneceğiz. Allahım, başıma gelen musibetin ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet" diye dua ederse,"** şeklinde genel bir kurala işaret buyurulmaktadır. Yani birinci hadiste "daha hayırlısını temenni etmek" sanki sadece Ümmü Seleme'ye tavsiye edilmiş gibi görünürken, ikinci hadisten bu tavsiyenin özel değil, başına musibet gelen her müslümana yönelik umumî bir tavsiye olduğu anlaşılmaktadır.

Mala veya cana gelen herhangi bir musıbet karşısında **"İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn"** diye rıza ve teslimiyet göstermeye **istirca'** denilmektedir. Her ne kadar halkımız arasında sadece ölüm haberi karşısında **istirca'** edilerek "**innâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn**" demek âdet olmuş ise de, bu âyetin hemen yukarısında "**biz sizi, korku, açlık, mallardan, canlardan ve meyvelerdan eksiltmek suretiyle elbette deneriz**" buyurulduğuna göre, her türlü sıkıntı ve musibete karşı istircâ yapılabileceği yani **innâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn** denilebileceği, daha doğrusu denilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Cenaze sahibinin hem kendisi hem de ölen yakını için mağfiret dilemesi, sonraki hayatı için de ondan daha iyisini kendisine nasip etmesi için Allah'a dua etmesi, o anda bile kendisini düşünmek gibi çıkarcı bir yaklaşım olarak değerlendirilemez. Tam aksine, tabiî olarak içine girdiği, kaybettiği kişinin geleceğine yönelik üzüntü ve onsuz kendisinin ne olacağı endişesi gibi çok ağır ruhî bir durumu, daha kötü bir şekle sokmadan atlatıvermesi için işlerini Allah'a havale ederek o kaygıların olumsuz baskılarından kurtulmasını sağlamaktır. Daha sonra kişi, kaybettiğinin yokluğuna ve yeni hayat düzenine alışacaktır. Asıl tehlike, musibetle ilk karşılaşıldığı andadır. İşte o anı, böylesine kadere rıza çizgisinde geçirebilenler, sabretmenin mükafâtını hakederler. Efendimiz'in buyurduğu gibi zaten *"Asıl sabır, felâketle karşılaşılan ilk anda gösterilen metânettir".*

Her iki hadiste de Ümmü Seleme vâlidemiz, kendi tecrübesini anlatıyor, *"Ben Resulullah'ın öğrettiği dua cümlelerini söyledim. Allah da bana Ebû Seleme'den daha hayırlısını, Hz. Peygamber'i eş olarak lutfetti"* diyor. O, bu sözleriyle Hz. Peygamber'in tavsiyelerine ve sünnetine uyanların, sonuçta mutlaka kazanacaklarını vurgulamış olmaktadır. Hatta hadisimizin buraya alınmayan bir rivayetinde Ümmü Seleme vâlidemiz, "Ashâb arasından Ebû Seleme'den daha hayırlı kim var ki?" diye aklından geçirdiğini, fakat sonuçta Hz. Peygamber'in tavsiyesine uyduğunu, ve hayal bile etmediği halde, Hz. Peygamber'le evlendiğini bildirmektedir.

O halde başa gelen bir musibeti, daha ağır musibetlere vesile kılacak ânî ve duygusal hareket ve sözlerden kaçınmak ve sünnetin öngördüğü şekilde davranarak hayırlı sonuçlara kavuşmaya bakmak gerekmektedir. Bu da Allah'ın tasarrufuna rıza göstermek ve başa gelenlere sabretmesini bilmekle mümkündür. Unutulmamalıdır ki, insan için sevinç ve üzüntü halleri fevkalâde kritik ve tehlikeli anlardır. Bu hallerden birincisini şükür, ikincisini sabır ile karşılamak yerinde bir davranış olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1, Cenâze sahiplerinin hem ölü hem de kendileri için bağışlanma dilemeleri, ondan sonraki günler için iyilikler istemeleri uygundur.
2. Müslümana sıkıntı veren her hâl ve durumda istircâ yapılabilir.

3. Musibet anlarında gösterilen sabrın ve Allah'a arzedilecek dua ve niyazın güzel neticeleri mutlaka görülür.

4. Ümmü Seleme vâlidemiz, Peygamber tavsiyesine uymanın mutlu sonucunu gören canlı bir örnektir.

5. Sünnet, herkes için kurtuluş vesilesidir.

924- ??? ???? ???? ??? ?????? ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???? ????? ??????? ??? ??????? ????? ??????????? : ???????? ????? ??????? ? ????????? : ???? ? ?????? : ???????? ??????? ????????? ???????? : ???? . ????????? : ???????? ??? ?????? ? ?????????

: ?????? ??????????? ? ?????? ??????? ?????: ??????? ?????? ?????? ?? ????????? ?????????? ???? ??????» ???? ??????? ????: ???? ???.

924. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Allah Teâlâ meleklerine;

- **Kulumun çocuğunun ruhunu mu aldınız?** buyurur. Melekler;

- Evet, derler. Allah Teâlâ:

- **Kulumun gönül meyvesini (ciğerpâresini) mi kopardınız**? buyurur. Melekler:

- Evet, derler. Allah Teâlâ:

- **Peki, kulum ne dedi**? buyurur. Melekler:

- Sana hamdetti ve innâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn diye istircâda bulundu, derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

- **O halde kulum için cennette bir ev yapın ve adını da "hamd evi" koyun**! buyurur.

Tirmizî, Cenâiz 36

Sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

925- ??? ???? ??????? ??? ??????? ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ?????? ??????? ????? : ?? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ? ????? ????????? ? ?????? ????????? » ???? ??????? .

925. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Mü'min bir kulumun dünyada sevdiklerinden birini aldığım zaman, buna sabredip sevabını Allah'tan beklerse, bu davranışının katımdaki karşılığı kesinlikle cennettir".

Buhârî, Rikak 6. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 23

Açıklamalar

Bu iki hadiste, sevdiğini kaybeden bir kimsenin, bu üzücü olayı *hamd ve istirca'* ile karşılaması ve sabrederek *ecrini Allah'tan beklemesi* gerektiğini görüyoruz. Bu davranışı gösteren mü'minin cennetle ve cennette "hamd evi" ile mukabele göreceğini öğreniyoruz.

Hiç şüphesiz, sonucu cennet olduğuna göre, ölüm karşısında hamd ve istircâ ederek teslimiyet gösterebilmek çok değerli, ama pek de kolay olmayan davranışlardır. Çoğu kişinin bunu başarabildiğini söylemek oldukça zordur. Bu sebeple de başarabilenlere cennetle mukabele edilmektedir. Aslında ölüm gibi tabîî ve önlenemez bir olay karşısında hangi tepki gösterilirse gösterilsin, sonucun değişmesi, gidenin geri gelmesi, onun yokluğunun telâfisi mümkün değildir. Gelenin işi gitmektir. Hayat Allah'ın ihsanı, ikramı, ölüm Allah'ın fermânıdır. İhsanı gibi fermanını da teslimiyetle karşılamak kula yakışan yegâne tavırdır. Ancak insanoğlu biraz da yapısı gereği, özellikle ölüm olayı karşısında her zaman kendisinden beklenen direnci ve teslimiyeti gösterememekte, kendisine hâkim olamamaktadır. Ama herhalde sabır ve Allah'a teslimiyetin en çok işe yarayacağı yer de bu tür bir felâket ânıdır.

Müslüman, kaybını kazanca, üzüntüsünü temelli sevince çevirme şansına sahiptir. İşte bunun yolunu bu iki hadiste bulmaktayız. Kudsî nitelikteki ikinci hadis, 33 numara ile geçmiş bulunmaktadır. Oradaki açıklamanın okunması, konu bütünlüğü açısından önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Can, mal ve çoluk çocuk gibi kayıpları, sabır-teslimiyet, istircâ ve hamd ile karşılamak, cennetle müjdelenmiş davranışlardır.

2. Hamdetmek rıza göstermek demek olduğu için sabırdan daha yüksek bir erdemdir.

926- ??? ??????? ??? ???? ??? ?????? ????? ??? : ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ????? ?????? ???? ???? ?????? ?? ??????? ???? ???????? : « ??????? ????????? ? ???????????? ????? ?????? ????? ??? ????? ????? ?? ???? ? ??????? ????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ???????????? » ???? ???? ?????? ? ????? ???? .

926. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah'ın kızlarından biri (Zeynep), Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e adam göndererek, çocuğunun (veya oğlunun) ölmek üzere olduğunu haber verdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* haber getiren kimseye:

–"**Ona dön ve şunu bildir ki, alan da veren de Allah'tır. Onun katında her şeyin belli bir eceli vardır. Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin**" buyurdu.

Râvi hadisin tamamını nakletti.

Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9,11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53

Açıklamalar

Hadisimizde, yakınları vefat etmek üzere olan veya vefat etmiş olan müslümanlara neler tavsiye etmek gerektiğini bulmaktayız. Hatta Resûl-i Ekrem Efendimiz ölen çocuğun dedesi olarak, kızına, söyleyeceği sözden çok, göstermesi uygun olan davranışı tarif ve tavsiye ediyor ve *"Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin"* buyuruyor. Efendimiz, bu tavsiyesine gerekçe olarak değişmeyen bir gerçeği hatırlatıyor: *"Alan da veren de Allahtır. Onun katında her şeyin belli bir vakti(eceli) vardır"* diyor.

Böyle nâzik zamanlarda bazı değişmez gerçekleri hatırlamak veya hatırlatmak, insanı teskin ve teselli eder. Üzüntüden ne yapması gerektiğini şaşırmış, ağzından çıkanı kulağı duymayacak hale gelmiş insanlara, bu tür hatırlatmalarda bulunmak hem gönüllerini almaya vesile olur, hem de akıllarını başlarına devşirmelerine, sabır ve teslimiyet göstermelerine yardım eder.

Nevevî, burada işlenen konu ile ilgili görmediği için hadisin bundan sonraki kısmını nakletmemişse de biz, sabır konusunda 30 numara ile geçen, 928 numarada da gelecek olan hadisin sonraki bölümünü de - merak edilebileceği düşüncesiyle - vermek istiyoruz. Olay şöyle devam ediyor:

Hz. Peygamber'in bu tavsiyesi üzerine kızı, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e;

- Ne olur, mutlaka gelsin, diye tekrar haber yolladı.

Bu defa Peygamber *sallellahu aleyhi ve sellem* yanında Sa'd İbni Ubâde,Muaz İbni Cebel, Übeyy İbni Ka'b, Zeyd İbni Sâbit ve başka bazı sahâbîler olduğu halde kalkıp kızına gitti. Çocuğu Hz. Peygamber'in kucağına verdiler. Yavrucak pek zor nefes almaktaydı. Resûlullah'ın gözlerinden yaşlar boşandı. Durumu gören Sa'd İbni Ubâde:

- Ey Allahın Resûlü! Bu ne haldir? dedi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- *"Bu, Allahın, kullarının kalbine koymuş olduğu merhamet duygusudur,"* buyurdu.

Hadisin bir başka rivayetinde Hz. Peygamber, *"Bu, Allahın, dilediği kullarının kalbine koyduğu bir rahmettir. Zaten Allah ancak, merhametli kullarına rahmet eder"* buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1.Ölüm olayında ölünün yakınlarına sabırlı olmaları tavsiye edilir.

2. Canı verenin de alanın da Allah olduğu ve her canlının belli bir ömre sahip bulunduğu, ondan fazla yaşamasının mümkün olmadığı gerçeği daima hatırda tutulmalıdır.

3. Sabır, kadere rıza çizgisinde kalabilmenin yegâne yoludur.

153- ??? ???? ?????? ??? ????? ???? ??? ??? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ??? ???? ????? ?? ??? ?????? ?????. ???? ?????? ????? ?????? ?????? ???? ??? ????? ???? ????? ????. ??? ?????? ?????? ??? ?? ???? ??? ?????? ???? ?? ?? ?????? ???? ??? ??? ?? ?????. ??????? ??? ???? ?????? ???? ??? ??? ????? ?????? ?????. ????:

BAĞIRIP ÇAĞIRMADAN ÖLÜYE AĞLAMAK

Nevha (çığlık atmak, feryâd ü figân etmek, "ah şöyle idi, vah böyle idi" diye yaygara koparıp şamata çıkarmak demektir ve) haramdır. Bu husus inşallah ileride yasaklar bölümünde ayrıca işlenecektir (bk. 1660 - 1670 numaralı hadisler). Ölüye ağlamaktan nehiy konusunda *"Aile efradının ağlaması sebebiyle ölü azaba tâbi tutulur"* anlamında hadisler bulunmakla beraber bunlar, kendisine ağlanmasını vasiyet eden kişi için geçerlidir. Binaenaleyh yasak, sadece bağırıp çağırarak ağlamakla ilgilidir. Bağırıp çağırmaksızın ağlamanın câiz olduğunu gösteren bir çok hadis bulunmaktadır. Aşağıdaki üç hadis bunlardandır:

Hadisler

927- ?? ???? ????? ??? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ??? ????????? ? ???????? ????? ????????? ??? ????? ? ?????? ???? ???? ???????? ? ?????? ??????? ?? ????????? ??? ?????? ???? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ? ???? : « ???? ????????? ? ????? ?????? ?? ????????? ??????? ???????? ? ???? ???????? ???????? ? ??????? ???????? ?????? ???? ???????? » ????????? ???? ????????? .????? ???? .

927. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yanında Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah İbni Mes'ûd *Allah onlardan razı olsun* bulunduğu halde Sa'd İbni Ubâde'yi ziyaret etti. Durumunu görünce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ağladı. Onun ağladığını gören sahâbîler de ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Bilmez misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin elemi sebebiyle kişiye azap etmez. Fakat - dilini işâret ederek- bunun yüzünden azap eder veya bağışlar**" buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 44, Talak 24; Müslim, Cenâiz 12

929 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

928- ??? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ?? ???????? ? ????????? ?????? ???? ?????? ????? ?????

???????? ??????? ? ???? ?? ???? : ??? ??? ?? ????? ??????? ?? ???: « ?????? ????? ??????? ??????? ?????? ?? ????? ??????? ? ??????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????????? » ????? ???? .

928. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, ölmek üzere olan kızının oğlunu verdikleri zaman, Peygamber'in gözleri doldu. Bunun üzerine Sa'd İbni Ubâde:

- Ey Allahın Resûlü! Bu ne haldir? dedi. Hz. Peygamber de:

- "**Bu, Allah'ın, kullarının kalbine koyduğu acıma duygusu, rahmettir. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet eder**" buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9,11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

- ??? ????? ???? ??????? ??? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? . ???? ?? ???? ???????? ??? ????: ????? ?? ????? ?????? ?? ???? : « ?? ????? ????? ??????? ??????? » ????? ?????????? ???????? ? ????: « ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ? ???? ??????? ???? ?? ????? ??????? ???????? ?????????? ?? ?????????? ????????????? » .

???? ??????? ? ???? ?????? ????? . ?????????? ?? ????? ????? ?? ?????? ?????? ? ??????? ???? .

929. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ruhunu teslim etmek üzere olan oğlu İbrahim'in yanına girince gözlerinden yaşlar boşanmaya başladı. Bunun üzerine Abdurrahman İbni Avf:

- Ey Allah'ın Resûlü! Siz de mi ağlıyorsunuz?" diye sordu. Hz. Peygamber ona:

- "**Ey İbni Avf! Bu gördüğün gözyaşları rahmet ve şefkat eseridir"** cevabını verdi. Sonra şunları ilave etti:

-"**Göz yaşarır, kalp hüzünlenir. Biz ancak Rabbimiz'in razı olacağı sözleri söyleriz. Ey İbrahim! Seni kaybetmekten dolayı gerçekten üzgünüz."**

Buhârî, Cenâiz 43; Müslim, Fedâil 62. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 53

Açıklamalar

Müellif Nevevî, bu bab başlığı altında, farklı bir uygulama yaparak hadislerden önce konu ile igili kısa bir açıklamada bulunmuştur. Oldukça geniş bir konu olan ölüye ağlama bahsi hakkında kısaca bilgi vermiş, ölüye ağlama yasağının mutlak olmadığını, çığlık atarak, yaka-paça yırtarak, yüksek sesle ah - vah ederek ağlamaya yönelik olduğunu belirtmiş ve buna dair üç hadisi örnek olarak zikretmiştir.

Açıkça görüldüğü gibi, hadislerin üçü de bizzat Hz. Peygamber'in ağlamasıyla ilgilidir. Birinci hadiste Hz. Peygamber, büyük bir ihtimalle hicretin ilk yıllarında, hasta olduğu için bir grup sahâbî ile birlikte ziyaretine gittiği Medineli büyük sahâbî Sa'd İbni Ubâde'nin halini görünce ağlamıştır. İkinci hadiste vefat etmek üzere olan torununu kucağına alınca ağlamış; üçüncü hadiste de oğlu İbrahim'in vefatı üzerine göz yaşlarını tutamamıştır.

Birinci hadiste, tasada ve kıvançta kendisini takip eden sahâbîlerin kendisine bakarak ağladıklarını görünce, onlara durumu açıklamış ve *"Bilir misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin elemi sebebiyle kişiye azap etmez. Fakat - dilini işaret ederek- bunun yüzünden azap eder veya bağışlar"* buyurmuştur. Efendimiz bu sözleriyle, asıl dikkat edilmesi gerekli olan konunun, kalbin hüzünlenmesi, gözlerin nemlenmesi ya da doluvermesi değil, ağızdan çıkacak sözler olduğunu ortaya koymuştur. Hakikaten, ölüm gibi felâketler karşısında birçok kimsenin, ağzından çıkanı kulağının duymadığı görülegelmektedir. O anda söylediği sözlerin, üzüntüsünü ifade etmekten öte pek tehlikeli noktalara uzandığını, hatta imana dokunan mânalar taşıdığını kestiremeyen insanlar pek çoktur. İşte Hz. Peygamber, sevinirken de üzülürken de kendisini takip etmeyi hayat tarzı olarak seçmiş ve benimsemiş olan yakın dostlarına, ağızdan çıkacak sözler dolayısıyla azap da rahmet de görülebileceği gerçeğini hatırlatmaktadır.

Eğitim ve öğretimde, telkin ve irşatta en uygun zamanı kollama, yeri geldiğinde gerekli bilgilendirmeyi yapma bakımından dikkat çekici olan hadisimiz, özellikle felâket hallerinde dile sahip çıkma konusunda fevkalâde önem arzetmektedir. Bir felâketi, daha başka felâketlere sebep kılmamak, ancak dile hâkim olmakla mümkündür.

İkinci hadiste Hz. Peygamber'in, ölüm hâlindeki torununu kucağına aldığı zaman gözyaşlarını tutamadığını görüyoruz. Sa'd İbni Ubâde Hz. Peygamber'e, "bizlere sabırlı olmayı, ağlamamayı tavsiye ettiğiniz halde şimdi siz mi ağlıyorsunuz?" diye soruyor. Bunu sorarken o, sessiz sedâsız ağlamakla, bağırıp çağırarak ağlamanın farkını herhalde bilmiyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *"Allah'ın, kullarının kalbine koyduğu bu acıma duygusu, rahmettir. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet eder"* buyurmak suretiyle ölüye ağlamanın tabiî olduğunu, bağıra-çağıra yaka-paça yırtarak ağlamanın doğru olmadığını anlatmış, ayrıca ağlamanın mutlak bir zaaf işareti değil, merhamet alâmeti olduğunu belirtmiştir.

Üçüncü hadisten, henüz bir buçuk yaşında iken vefat eden oğlu İbrahim'in ölümü üzerine Hz. Peygamber'in gözlerinin yaşla dolduğunu öğreniyoruz. Bu defa da Abdurrahman İbni Avf, hayrete düşüyor ve "Ey Allahın Resûlü! Siz de mi ağlıyorsunuz?" diye soruyor. Efendimiz ona da hemen hemen aynı cevabı veriyor ve "Bu hâl şefkat eseridir. Göz yaşarır, kalp hüzünlenir" buyuruyor. Sonra da *"Biz ancak Rabbimiz'in râzı olacağı sözleri söyleriz"* buyurmak suretiyle, ağlarken kadere rızasızlık anlamına gelecek her hangi bir söz söylememeye dikkat etmek gerektiğini bildiriyor. En sonunda da oğluna hitaben *"Ey İbrahim! Seni kaybetmekten biz gerçekten üzgünüz"* buyurmak suretiyle hislerini ifade ediyor.

Dinimiz, felâket ve musibetler karşısında hiç etkilenmemiş gibi davranılmasını asla istememektedir. Bu gayri tabiîlik olur. İnsan yapısının tabiî sonucu olan üzüntü, keder, gözyaşı gibi tepkileri ya da belirtileri normal karşılamakta, hatta bunları şefkat ve merhamet duygularının tezâhürü olarak kabul etmektedir. Ancak her konuda olduğu gibi burada da itidal dışına taşılmasını, çığlık atarak, yaka-paça yırtarak, daha doğrusu biraz da gösterişe ve desinlere kaçarak ağlanmasını tasvip ve tecviz etmemektedir. Zira böyle bir tavır ölü için değil, çevredeki diriler için ağlamak olur.

Böylesi gösteri niteliği taşıyan tavır ve davranışlardan müslümanların uzak kalması, sevinirken de üzülürken de kalbine, diline ve davranışlarına sahip ve hâkim olması gerekir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Niyâha yani bağıra-çağıra ağlamak, ağıt yakmak haramdır.
2. Sessizce dökülecek gözyaşı, kalpteki şefkat ve merhametin göstergesidir.
3. Hz. Peygamber hüznü ve elemi ile de ümmetine örnektir.
4. Ölen kimsenin ardından gözyaşı dökmekte hiç bir sakınca yoktur.

154- ??? ???? ??? ??? ?? ????? ?? ?????

ÖLENİN HÂLİNİ GİZLEMEK

ÖLÜDE GÖRÜLEN HOŞA GİTMEYEN HALLERİ
SÖYLEMEKTEN KAÇINMAK

Hadisler

930- ?? ???? ????? ?????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? :

« ???? ?????? ??????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ?? ????????? ?????? » ???? ?????? ????: ???? ??? ??? ???? .

930. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in âzad ettiği kölesi Ebû Râfi' Eslem*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ölüyü yıkayıp da onda gördüğü hoş olmayan halleri gizleyen kimseyi Allah Teâlâ kırk kere bağışlar."

Hâkim, *Müstedrek,* I, 362. Ayrıca bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, III, 395

Ebû Râfi' Eslem

Kıptî olduğu belirtilen Ebû Râfi', Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın kölesiydi. Abbas onu Hz. Peygamber'e hediye etmişti. Abba müslüman olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de Ebû Râfi'i âzâd etti. Resûl-i Ekrem Efendimiz onu, âzadlı câriyesi Selmâ ile evlendirdi. Bu evlilikten Ubeydullah İbni Ebû Râfi' dünyaya geldi.

Ebû Râfi', Uhud, Hendek ve sonraki gazvelere katıldı. Resûlullah'tan 68 hadis rivayet etti. Bunlardan bir tanesi Sahih-i Buhârî'de, üç tanesi de Sahih-i Müslim'de bulunmaktadır. Diğer rivayetleri Sünen'lerde yer almıştır.

Ebû Râfi' Hz. Osman'ın şehid edilmesinden önce (veya sonra) Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Gerçekten son derece ketum olmayı gerektiren bazı haller ve meslekler vardır. Zira yapılacak bir açıklama, kimilerinin boş yere üzülmesine, kimilerinin kötü düşünmesine sebep olur; fertler arasında ve toplumda kırgınlıklar ve düşmanlıklar üretir. İşte bu tür durumlardan biri, herhangi bir müslümanın ölüsünü yıkayan kimsenin, ölünün renginin kararması gibi gördüğü bazı hoş olmayan değişiklikleri kimseye söylemeyip saklamasıdır. Zira bu çeşit beyanlar bazan kaybedilen kişinin üzüntüsünden daha büyük üzüntülere ve kırgınlıklara sebep olabilir. Bunun tam aksine ölüyü yıkayan kişi, gördüğü olumlu değişiklikleri cenâze sahiplerine söyleyebilir. Böylece onların üzüntülerini hafifletme yoluna gidebilir.

Öte yandan ölü yıkayan kimselerin açıklamaları, iyilik veya kötülük bakımından ölenin âhiretteki durumuyla ilgilendirilebilir. Halbuki hiç de öyle olmayabilir. Ancak halk, ölünün yüzündeki değişiklikleri iyiye veya kötüye yorma alışkanlığındadır. Hele bir de onu yıkayan ve çoğu kere de din görevlisi olan bir kişinin, cenaze hakkında yorum yapar bir eda ile açıklamalarda bulunması, işi iyiden iyiye ciddileştirir.

Mesele son derece önemli olduğu için, böylesi bir durumda çenesini tutabilen ölü yıkayıcısının Allah Teâlâ tarafından kırk kez bağışlanacağı ifade edilmiştir. Hâkim'e göre İmam Müslim'in şartlarına uygun olan hadisimiz, konuyla ilgili daha başka bazı hadisler tarafından da desteklenmektedir. Böyle bir kişi, "*Anasından doğduğu günde olduğu gibi günahlarından temizlenir*", "*Allah onu günahlarından arındırır*" ve *"Allah onun günahlarını örter*" gibi müjdelerle biten bu hadisler, hadisimizdeki "*kırk kez bağışlar*" ifadesinin anlamını farklı şekillerde ortaya koymaktadır.

Yaşayanların ölüler hakkında hüsn-i zanda bulunması, onların bağışlanacağını umması ve bunu temenni etmesi çok güzel bir tavırdır. Bu güzel düşünceleri gölgeleyecek herhangi bir beyanda bulunmak, kimseye bir şey kazandırmayacaktır. Bu sebeple, ölü yıkayanların, hele hele bu işi meslek olarak icrâ edenlerin, sır saklamasını bilen kimseler olması gerekmektedir. Hem kendi gelecekleri, âhiret hayatları hem de cenâze sahiplerinin umut ve güzel temennilerini devam ettirebilmeleri açısından bu davranış önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölü yıkayan kimseler, gördükleri hoşa gitmeyen halleri açıklamamalıdırlar.
2. Müslüman kardeşinin herhangi bir ayıbını gizlemeyi başarabilen kimseleri Allah Teâlâ bağışlar.
3. Ölen kimsedeki olumlu değişiklikleri söylemekte herhangi bir sakınca yoktur. Hatta bu isabetli bir davranıştır.

155- ??? ?????? ??? ????? ??????? ????? ????
?????? ????? ?????? ???????

CENAZE NAMAZI KILMAK

CENAZE NAMAZI KILMANIN, KABRE KADAR GİDEREK CENAZENİN MEZARA KONULMASINDA HAZIR BULUNMANIN İYİ, KADINLARIN CENAZEYE İŞTİRAK ETMELERİNİN İSE MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

Cenaze uğurlanmasına dair hadisler 896 ve 897 numara ile daha önce geçti.

931- ?? ??? ??? ??????? (???? ???? ????? ?????? ?????? ?????) ?? ???? ??????? ???? ??????? ??? ??? : ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???????? ? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????????? » ???? ??? ??????????? ? ??? : « ?????? ?????????? ???????????? » ????? ???? .

931. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim bir cenazede, cenaze namazı kılınıncaya kadar bulunursa, bir kîrat, gömülünceye kadar kalırsa, iki kîrat sevap alır"**.

- İki kîrat ne kadardır? diye sordular. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;

- "**İki büyük dağ kadar!**" cevabını verdi.

Buhârî, Cenâiz 59; Müslim, Cenâiz 52, 53. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 79; İbni Mâce, Cenâiz 34

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

932- ???? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ??????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?? ??????? ? ????????? ??????? ???? ??????? ?????????? ????? ?????? ????? ?????? ? ????? ?????? ???????? ? ?? ?????? ??? ??? ???????? ? ????????? ????? ???????? » ???? ??????? .

932. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim, sevâbına inanarak, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek bir müslüman cenazesi ile birlikte gider ve namazı kılınıp gömülünceye kadar beklerse, her biri Uhud dağı kadar olan iki kîrât sevapla döner. Kim de cenaze namazını kılar, defnolunmadan önce ayrılırsa bir kîrât sevapla döner**."

Buhârî, İmân 35. Ayrıca bk. Müslim, Cenâiz 56; İbni Mâce, Cenâiz 79

Açıklamalar

Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği bu iki hadiste aynı mâna iki ayrı şekilde ifade edilmektedir. Hem cenaze namazına iştirak eden hem de cenaze ile birlikte kabristana kadar gidip defnine katılan bir müslümanın her biri Uhud dağı kadar olan iki kîrat sevap alacağı müjdelenmektedir. Sadece cenaze namazı kılanın ise bir kîrât sevap kazanacağı bildirilmektedir.

Aslında küçük bir ağırlık birimi olan kîrat, bu iki hadiste bu gerçek anlamında değil, nasip, pay anlamında kullanılmış, miktarı da "iki büyük dağ" veya "her biri Uhud dağı büyüklüğünde" diye ifade buyurulmuştur. Kîrât kelimesi bazı hadislerde gerçek anlamında, burada olduğu gibi bazı hadislerde de farklı bir ağırlığı ve büyüklüğü anlatmak üzere pay anlamında kullanılmıştır.

"İki büyük dağ" veya "her biri Uhud dağı büyüklüğünde iki kîrat" tarifleri, cenâzeye iştirak edip cenaze namazı kılmak ve cenazenin arkasından kabre kadar gidip defnine katılmanın önemini belirtmek üzere dile getirilmiş iki temsilî açıklamadır. Uhud dağının o günkü Medine toplumunca pek iyi bilinen bir dağ olması, onların konuya ait teşvik ve faziletin büyüklüğünü daha iyi anlamalarını sağlamıştır. Esasen her yöre halkı, bir şeyin büyüklüğünü o yörede bulunan ve herkesin bildiği bir dağ veya tepe ile ifade etmek alışkanlığındadır. Bu bir anlatım biçimidir. Peygamber Efendimiz de bu anlatım usulünü kullanmış olmaktadır.

Özellikle ikinci hadisteki anlatım tarzından anlaşılmaktadır ki, o gün cenâzeler, bugün bizim ülkemizin hemen hemen her yöresinde olduğu gibi cenaze namazı kılınmak üzere cami önüne getirilmiyor, genellikle doğrudan kabristana götürülüyor ve orada namazı kılınıp defnediliyordu. Nâdiren mescide getiriliyor ve cenaze namazı kılındıktan sonra kabristana götürülüyordu. Ayrıca o günkü şartlarda kabristanın mescide çok uzak olmadığı da dikkate alınırsa, sevabın gidilen mesafe ile değil, cenazeye iştirak etmekle ilgili olduğu anlaşılacaktır. Bu iştirak işinin cenâze çıkan evden itibaren başladığı izlenimini veren ifadeler de bulunmaktadır. Belki bu ifadeler, evinden alınıp doğrudan kabristana götürülen cenazeler hakkındadır.

Günümüzde özellikle büyük yerleşim birimlerinde mezarlıkların şehrin dışında epeyce uzak yerlerde olması, cenaze ile beraber gitmenin, asıl ifadesiyle söylersek, cenaze teşyiinin bir hayli zahmeti ve zamanı gerektirdiği ortadadır. İşte bu sebeple hadislerde bildirilen sevabın büyüklüğü günümüzde daha iyi anlaşılabilmektedir.

Burada kaydedilmemekle beraber, Buhârî ve Müslim'de nakledildiğine göre, Hz. Ebû Hüreyre'nin bu rivayeti Abdullah İbni Ömer tarafından bir araştırma ve soruşturmaya tabi tutulmuştur. Olay şöyle cereyan etmiştir.

Abdullah İbni Ömer, Sa'd İbni Ebû Vakkas'la birlikte otururlarken Habbâb İbni Eret gelmiş ve:

- Ey Abdullah! Baksana Ebû Hüreyre ne rivayet ediyor? diye bu iki kîrât hadisini nakletmişti. Bunun üzerine İbni Ömer:

- Ebû Hüreyre de çok oldu, demiş ve Habbâb'ı, bu hadisi araştırmak için Hz. Âişe'ye göndermiş; "Bunu ondan sor gel!" demiş; Habbab gidince yerden bir avuç çakıl taşı almış; sinirli bir şekilde taşları elinde evirip çevirmeye başlamıştı. Bir müddet sonra Habbâb, Hz. Aişe'nin "Ebû Hüreyre doğru söylüyor; ben de Resûlullah'ın öyle buyurduğunu duydum" dediği haberini getirince, elindeki taşları hırsla yere firtlatarak;

- Desene biz çok kîrat kaçırdık! diye hayıflanmıştı.

Hatta bu araştırma-soruşturma olayından haberdar olunca Ebû Hüreyre, Abdullah İbni Ömer'e gelmiş, bu defa birlikte Hz. Âişe'ye gitmişler. Hz Âişe'nin olumlu cevabı üzerine Ebû Hüreyre, İbni Ömer'e:

- Beni ne Ensar gibi kırda ağaç dikmek ne de Muhacirler gibi çarşıda pazarda alış-veriş yapmak Hz. Peygamber'den alıkoydu. Benim bütün işim gücüm Resûlullah'ın verdiği lokmayı yemek ve öğrettiğini bellemekti, demiştir.

Abdullah İbni Ömer'in, Ebû Hüreyre hakkındaki sözü ve rivayet ettiği hadisi araştırma teşebbüsü, onun, din işine, sünnetin doğru olarak nakline, eğitim ve öğretimine ve yaşanmasına gösterdiği titizliğin bir ifadesidir. Yoksa Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayetlerine şüphe ile baktığının belgesi değildir. Nitekim araştırmanın sonunda, kendisinin o konudaki rivayetten haberi olmadığı ortaya çıkınca, *"Desene, biz çok kîrâtı kaçırdık"* diye hayıflanmıştır. Bu aynı zamanda İbni Ömer'in, bir çok cenâzeye katılmamış olduğunu da göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman kardeşinin cenazesine katılarak onun namazını kılmak ve onunla beraber kabre kadar gitmek, insana büyük sevap kazandırır.
2. Sevap ve ecir gibi mânevî değerleri, bilinen maddî bir cisimle ifade etmek mümkündür.
3. Cenazenin arkasından yürümek daha uygundur.

933- ??? ????? ???????? ??? ?????? ???? ??????? : ??????? ??? ????????? ???????? ? ???? ??????? ???????? » ????? ???? .

« ?????? » ????? ??????? ?? ??????? ??? ???????? ?? ????????????? .

933. Ümmü Atıyye *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Biz hanımlar cenazeye iştirak etmekten men edildik. Fakat cenâze teşyii bize kesin olarak haram kılınmadı.

Buhârî, Cenâiz 29, İ'tisam 27; Müslim, Cenâiz 34-35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 40; İbni Mâce, Cenâiz 50

Açıklamalar

Cenâze teşyii, diğer bir ifadeyle ebediyet yolcusunun uğurlanması konusunda müslüman hanımların, erkeklerden farklı bir durumları vardır. Yukarıdaki iki hadiste gördüğümüz gibi erkekler bu işe ciddi şekilde teşvik edilirken, hanımlar alıkonulmuştur. Her ne kadar "haram" kılınmamış ise de onların cenaze ile kabre gitmeleri hoş karşılanmamıştır.

Ümmü Atıyye, *lafzan mevkuf* ve fakat *mânen merfû* olan bu rivayetinde konuya ait durumu özetle belirtmiş bulunmaktadır. Bu ifade tarzından hareketle kadınların cenazeye iştirak etmeleri tenzihen mekruh kabul edilmiştir.

Aslında düşünüldüğü zaman, cenaze defni gibi psikolojik açıdan dayanıklı olmayı gerektiren üzücü bir işin erkekler tarafından yerine getirilmesi pek tabîîdir. Hanımların iştirakleri işin geciktirilmesine ve hatta cenazeden alınması gerekli ibretin büsbütün kaybedilmesine yol açabilir. Bayram namazı için hanımların sahrâya çıkmalarını teşvik eden Hz. Peygamber, onların cenaze teşyiinde bulunmalarını hoş karşılamamıştır. Bu, yapılacak işin niteliği ile ilgili bir uygulama olmaktadır. İmâm-ı Âzam da cenaze teşyiinin hanımlara yakışmadığı görüşündedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hanımların cenâzeye iştirakleri tenzihen mekruhtur.
2. Cenâze teşyiine erkekler teşvik edilmiştir.

156- ??? ??????? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ????? ?????

CENAZE NAMAZINDA SAFLAR

CENAZE NAMAZI KILANLARIN ÇOK OLMASI, CEMAATİN ÜÇ VEYA DAHA FAZLA SAF TEŞKİL ETMESİ

Hadisler

934- ???? ?????? ??? ??????? ???? ??????? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: ?? ???? ?????? ??????? ????? ??????? ???? ??????????? ????????? ???? ???????? ????????? ?? ???? ????????? ??? » ???? ???? .

934. Âişe *radıyalallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi bir ölüye, sayıları yüzü bulan bir cemaat namaz kılar ve hepsi de ona şefaatçi olursa, onların bu duaları kabul olunur."

Müslim, Cenâiz 58. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 40; Nesâî, Cenâiz 78

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

935- ??? ???? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ??? ???? ?????? ??????? ??????? ? ??????? ????? ????????? ????????? ?????? ?? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ???? » ???? ???? .

935. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

"Bir müslüman ölür de cenaze namazını Allah'a şirk koşmamış kırk kişi kılarsa, Allah onların cenaze hakkındaki dualarını kabul eder."

Müslim, Cenâiz 59. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 41; İbni Mâce, Cenâiz 19

Açıklamalar

Müslümanın müslüman üzerindeki haklarından biri, öldüğünde cenazesinin kaldırılmasına yardımcı olmaktır. Bu yardım, kimileri için vefat edenin evinden başlar, namazının kılınması ve mezarına defnedilmesine kadar devam eder. Kimileri için de sadece namazını kılmak şeklinde gerçekleşir.

Cenaze namazı zaten ölen için bir duadan, onun bağışlanmasını ve gittiği yeni ve temelli yurdunda rahat etmesini, Allah'ın rahmetine kavuşmasını dilemekten ibarettir.

Bu iki hadiste, dünyadan artık temelli olarak ayrılan müslümana, son defa hayır duada bulunması uygun olan cemaatin sayısı ve niteliği ile ilgili iki husus açıklanmaktadır. Hadisin birinde yüz kişilik bir cemaat, diğerinde kırk kişilik bir cemaat şeklinde iki ayrı rakam verilmesi bir çelişki gibi gözükse de, aslında böyle bir şey yoktur. Yüz kişinin duasını kabul eden Allah, lutfedip kırk kişinin duasını hatta belki daha az sayıdaki müslümanın duasını da kabul eder. Bu ayrıca bir lutuf ve ihsandır. Burada önemli olan sayı değil, müslümanların yapacağı duanın Allah Teâlâ tarafından kabul edileceğinin vaad buyurulmasıdır.

Bu arada şuna da işaret edelim ki, ikinci hadiste bulunan "*Allah'a şirk koşmamış*" nitelemesi, dua edenlerin temel özelliklerine dikkat çekmektedir. Ali el-Karî, kırk rakamının özellikle belirtilmesinin sebebini, "*Bir araya gelen kırk kişi içinde mutlaka bir Allah dostunun bulunacağı*" düşüncesiyle açıklayanların bulunduğunu hatırlatmaktadır. Kesinliği tartışılabilir olmakla beraber, böyle bir hüsn-i zanda bulunmanın kimseye bir zararı yoktur.

Küçük yerleşim birimlerinde, hatta bazan büyük şehirlerde bu rakamlar her cenaze için gerçekleşmeyebilir. İşte bu gibi hallerde cenazeye iştirak edenlerin sayısı değil nitelikleri, yani "şirk koşmamış" müslümanlar olmaları önem kazanır. Tabutu taşıyacak "dört Allah kulu" bile, ölenin bağışlanması konusunda ümitli olmak için yeterlidir. Hele cenaze merasimine sadece katılmak maksadıyla gelmiş, cenaze namazına iştirak etmeden bir kenarda bekleyen yığınlar kimseyi aldatmamalıdır. Müslümanlıkta görünüş değil, öz önemlidir, sayı değil, kalite önde gelir. Ama gerekli öze ve kaliteye sahip kişilerden kırk ya da yüz kişilik bir cemaat varsa bu da büyük bir nasip, ilâhî bir lutuftur.

İkinci hadisle ilgili bir de olaydan söz edilmektedir. Abdullah İbn Abbas, ölmüş olan oğlunun cenazesini evde bekletir. Hadisin râvisi Kureyb'e de dışarıda toplanan cemaati gözetlemesini tenbih eder. Kalabalık bir cemaatin toplandığı söylenince, cenazenin evden çıkarılmasına izin verir ve bu hareketinin sebebini de Hz. Peygamber'in *"Bir müslüman ölür de cenaze namazını Allah'a şirk koşmamış kırk kişi kılarsa, Allah onların cenaze hakkındaki dualarını kabul eder"* buyurmuş olmasıyla izah eder. Bu da sahâbilerin, her konuda Resûl-i Ekrem Efendimiz'den öğrendikleriyle amel etmeye çalıştıklarını gösteren örnek bir davranıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların müslüman kardeşlerinin cenaze namazına iştirak edip onun için dua etmeleri, ölenin kurtuluşuna vesile olur.
2. Allah Teâlâ müslümanların, kardeşleri hakkındaki dua ve niyazlarını kabul eder.
3. Cenazede namaz kılmayan yığınlar ve çelenkler değil, kaliteli müslüman yürekler önem arzeder.
4. Cenaze teşyiine katılmak, müslümanın müslüman üzerindeki haklarındandır.

936- ??? ???????? ?? ???? ?????? ??????????? ??? : ???? ????? ??? ?????????? ??? ?????? ??? ???? ????? ???? ?????????? ? ????????? ???????? ?????? ? ????????? ????????? ???????? ????????? ?? ??? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ???? ?????? ????? ???????? ?????? ? ?????? ???????? » . ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? .

936. Mersed İbni Abdullah el-Yezenî'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Mâlik İbni Hübeyre *radıyallahu anh*, cenaze namazı kılacağı zaman cemaatı az bulursa, onları üç saf hâlinde dizer sonra da şöyle derdi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "**Üç saf cemaatin cenaze namazını kıldığı kişi, cenneti hakeder**" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cenâiz 39; Tirmizî, Cenâiz 40

Mersed İbni Abdullah

Ebü'l-Hayr Mersed İbni Abdullah el-Yezenî el-Mısrî tabiîlerin büyüklerindendir. Mısırlıların müftisi diye bilinen güvenilir, fakih bir zâttır. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Hicretin 90. yılında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Cenaze namazına iştirak edenlerin sayısı biraz önce geçen iki hadiste yüz ve kırk rakamlarıyla ifade buyurulmuşken, bu hadiste rakam verilmeden daha

esnek bir ifade ile "üç saf" şeklinde belirlenmiştir. Saf yan yana dizilmiş insanların arka arkaya durmalarını ifade eder. Bir safın en az ve en çok sayısı belirtilmediğine göre, bulunulan yerin örfüne göre saf kabul edilecek bir çoğunluk yeterli olacaktır.

Daha önce de söylediğimiz gibi, cenazeye iştirak edenler için kesin bir rakam verilmemiştir. Yüz kişi de üç saf olabilir, kırk kişi de üç saf olabilir, on beş kişi de üç saf olabilir. Peygamber Efendimiz'den dört hadis rivayet etmiş olan Mâlik İbni Hübeyre de meseleye böyle baktığı için, mevcut cemaati az bulduğu zaman, onları, duyduğu hadise uygun olarak üç saf halinde dizermiş. Üç saflık bir cemaatin cenaze namazını kılıp hakkında dua ettiği bir müslümanın cenneti hakedeceği müjdesine güvenmek ve bu sebeple cemaati üç saf halinde dizmek -lafza bağlılık gibi görünse de- son derece isabetli ve hüsn-i zanna dayalı bir harekettir.

Mâlik İbni Hübeyre'nin bu hareketinde, müslümanların birbiri hakkında nasıl hayırhah, iyilik sever davrandıklarını görmekteyiz. Bugün de ölen bir müslümanın Hz. Peygamber'in verdiği müjdeye kavuşması için böylesi bir yola gitmek, herhalde din hizmeti verenlerin gözardı etmemeleri gereken bir tavırdır. Bu konuda insanların bilgilendirilmesi ve eğitilmesi din görevlilerine düşmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların, ölen din kardeşleri hakkında yapacakları dualar onun bağışlanıp cennete girmesine vesile olur.
2. Üç saflık bir müslüman topluluğunun cenazede hazır bulunması, ölen için mağfiret sebebi sayılır.
3. Az sayıdaki cemaati üç saf halinde düzenlemek ve cenaze namazını ondan sonra kılmak uygun olur.

157- ??? ?? ???? ?? ???? ???????

??? ???? ???????. ????? ??? ?????? ?? ???? ????? ??????? ?? ???? ???????? ?? ???? ??? ????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?????: ????? ?? ??? ???? ???? ?? ????. ??????? ?? ????? ?????: ??? ???? ??? ??????? ??? ???? ???? ????? ??? ???? ?? ????? ???? ?? ?????? ?? ?????: { ?? ?????? ???????? ????? ??? ????? } ????? (56 ???????) ???? ?? ??? ????? ??? ????? ????? ?? ???? ??????? ????? ????? ????????? ??? ?????? ?? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ?? ???? ??????? ?????. ??? ?????: ????? ?? ?????? ????? ??? ????? ????? ????? ??? ???. ???????? ??? ???? ?????? ?? ??????? ???? ?? ?????? ???? ?????? ????? ??? ??? ???? ???? ?????? ?? ??? ?????? ????? (???? ?????? ??? 937) ???? ??????? ???????? ??? ???????? ??????? ?????:

CENÂZE NAMAZINDA OKUNACAK DUALAR

Cenâze namazının tarifi (şâfiîlere göre):

Cenaze namazı kılan kişi, namaz müddetince dört tekbir alır. **Birinci tekbiri** alınca eûzu besmele çeker ve Fâtiha sûresini okur. **İkinci tekbir**den sonra "Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed" diye Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'e salevât getirir. Tamamını okuyarak "kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrahîm inneke hamîdün mecîd" demesi daha iyi olur. Halkın birçoğunun yaptığı gibi "innallâhe ve melâiketehû yusallûne ale'n-Nebiyy yâ eyyühellezîne âmenû sallû aleyhi ve sellimû teslimâ" âyetini okumaz. Zira bu ayeti okumakla kalır da Hz. Peygamber'e salevât getirmezse, namazı sahih olmaz. **Üçüncü tekbir**den sonra ölüye ve bütün müslümanlara -inşallah biraz sonra zikredeceğimiz- hadislerdeki dualardan biri ile dua eder. Daha sonra **dördüncü tekbiri** alır ve dua okur. Şu dua, burada okuyacağı duaların en güzellerindendir: *"Allahım! Bunun sevabından bizi mahrum etme. Ondan sonra bizi fitneye düşürme!. Bizi ve onu bağışla*!"

İbn Ebû Evfâ hadisini esas alarak **dördüncü tekbir**den sonra yapılacak duayı -halkın çoğunun âdeti hılâfına- uzatmak Şâfiîler'in tercih ettiği bir uygulamadır. (Hanefiler'e göre birinci tekbirden sonra Fâtiha okunmaz ve dördüncü tekbirden sonra da herhangi bir dua yapılmaz.)

Üçüncü tekbirden sonra okunmak üzere Hz. Peygamber'den nakledilen bazı (me'sûr) dualar şunlardır:

Hadisler

937- ?? ??? ???? ??????? ???? ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ???? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ???? ????????? ? ????????? ???? ??????? ????? ??????? : « ????????? ??????? ???? ? ????????? ? ??????? ? ?????? ????? ? ????????? ??????? ? ???????? ????????? ????????? ??????? ????????? ????????? ? ??????? ??? ??????????? ??? ????????? ??????? ????????? ??? ??????? ? ??????????? ???? ????? ???? ?????? ? ????????? ??????? ??? ??????? ??????? ??????? ??? ???????? ? ????????? ???????? ? ????????? ??? ??????? ??????? ? ?????? ??????? ??????? » ?????? ?????????? ???? ??????? ???? ???? ????????? . ???? ???? .

937. Ebû Abdurrahman Avf İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir cenaze namazı kıldı. Onun şöyle dua ettiğini duydum ve ezberledim:

"**Allahım! Onu bağışla, ona rahmet et, onu azap ve sıkıntılardan koru. Kusurlarını affet. Cennetten nasibini ihsan et, gireceği yeri(kabrini) genişlet! Onu su ile, karla ve buzla yıka. Beyaz giysileri kirden (ve pisten) temizler gibi onu günahlarından arındır. Kendi evinden daha güzel bir ev, ailesinden daha hayırlı bir aile, eşinden daha hayırlı bir eş ver. Onu cennete koy, kabir ve cehennem azabından koru**."

İbni Avf diyor ki, bu güzel duaları duyunca "keşke ölen ben olsaydım" diye içimden geçirdim.

Müslim, Cenâiz 85. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 38 ; İbni Mâce, Cenâiz 23

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

938- ??? ??? ?????? ???? ????????? ? ???? ?????????? ??????????? ??? ???? ? ????? ????????? ??? ?????? ???? ? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???? ???????? ???? : « ??????? ???? ????????? ????????? ? ????????? ??????????? ? ????????? ??????????? ? ????????? ????????? . ????????? ??? ??????????? ????? ???????? ??? ????????? ? ?????? ??????????? ????? ??????????? ???? ???????? ? ????????? ?? ????????? ???????? ? ???? ????????? ???????? » ???? ??????? ?? ????? ??? ????????? ??????????? ? ????? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ???? ????????? . ??? ?????? : ???? ??? ????? ?????? ??? ?????? ????????? ????????? ? ??? ????????? ??? ????????? : ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ???????????? . ??? ??????? : ????????? ??? ?? ??? ????? ???? ????? ?? ????? .

938. Ebû Hüreyre, Ebû Katâde ve Ebû İbrahim el-Eşhelî'nin sahâbî olan babasından *radıyallahu anhüm* rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir cenaze namazı kıldı ve şöyle dua etti:

"**Allahım! Dirilerimizi ve ölülerimizi, küçüklerimizi ve büyüklerimizi, erkeklerimizi ve kadınlarımızı, burada bulunanlarımızı ve bulunmayanlarımızı bağışla! Allahım! Bizden hayatta bırakacaklarını İslâm üzre yaşat. Öldüreceklerini iman ile öldür. Bizi bu cenazede bulunmanın sevabından mahrum etme ve ondan sonra bizi fitneye düşürme**!"

Tirmizî, Cenâiz 38 (Eşhelî ve Ebû Hüreyre'den); Ebû Dâvûd, Cenâiz 56 (Ebû Hüreyre ve Ebû Katâde'den). Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 77; İbni Mâce, Cenâiz 23

Hâkim'e göre, Ebû Hüreyre'nin rivayeti, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre "sahih"tir. Tirmizî, Buhârî'nin "*bu hadisin rivayetlerinin en sahihi Eşhelî'ninkidir*" dediğini nakletmiştir. Yine Buhârî "*Cenâze duaları konusundaki rivayetlerin en sahihi Avf İbni Mâlik'in hadisidir*" demiştir.

Açıklamalar

Görüldüğü gibi müellifimiz Nevevî, Şâfiî mezhebine göre cenaze namazını tarif ettikten sonra özellikle üçüncü tekbirin peşinden Hz. Peygamber'in yaptığı dualarla ilgili iki rivayeti nakletmiştir.

Öncelikle işaret edelim ki, Hanefiler'e göre, cenaze namazında birinci tekbirden sonra sübhâneke duası okunmak suretiyle Cenâb-ı Hakk'a senâ edilir (ancak Fâtiha sûresi okunmaz); ikinci tekbirden sonra salli-bârik duaları okunarak salevât getirilir. Üçüncü tekbirden sonra iki ayrı örneğini yukarıdaki iki rivayette gördüğümüz dualardan biri, daha ziyade ikincisi okunur. Dördüncü tekbirden sonra ise, bir şey okunmadan selâm verilir. Elbette bu değişik uygulamalar, burada yer almayan bazı rivayetlere dayanmaktadır. Her mezhep kendine göre daha sağlam bulduğu rivayetleri esas almıştır.

Cenaze namazının dört tekbir ile kılınması konusunda mezhepler arasında hiç bir ihtilâf söz konusu değildir. Sadece, birinci tekbirden sonra Fâtiha okuyup okumamak ve bir de dördüncü tekbirden sonra dua edip etmemekte farklılık bulunmaktadır. Bu da neticeye tesir etmemektedir.

Bu iki rivâyette görüldüğü gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz, cenaze namazı kıldığı zaman, ölü için gerek öteki dünyadaki hayatı ve gerekse geride bıraktıkları bakımından büyük önem arzeden dileklerde bulunurdu. Ayrıca, cenazeye iştirak eden etmeyen öteki müslümanlar için de dua ederdi. Onun bu uygulaması, aynı zamanda yaşayanlara bir tebliğ ve öğüttür.

Ölen bir müslüman için hatalarının bağışlanması, günahlarının affedilmesi, yeni yurdunda ilâhî ikram ve ihsanlara kavuşturulması, cennetle müşerref kılınması, azap edilmemesi, dünyada bıraktığı maddî ve beşerî imkân ve değerlerden daha iyileriyle ödüllendirilmesi konusunda dua ve niyazda bulunmak, herhalde ona ve yakınlarına yapılabilecek en büyük iyilik ve ikramdır. Birinci hadiste Peygamber Efendimiz bu iyilik ve ikrâmı nasıl yapacağımızı bize öğretmiştir. Özellikle bu duayı yapan Hz. Peygamber olunca, râvi Avf İbni Mâlik'in "**Keşke, ölen ben olsaydım**" temennisine katılmamak mümkün mü?

İkinci hadiste de Sevgili Peygamberimiz hem ölen hem de yaşayanlar için fevkalâde önem taşıyan dileklerde bulunmaktadır. Bağışlanma isteğini, **İslâm üzere yaşamak, imanla ölmek** gibi iki dilekle tamamlamaktadır. Müslümanlar için hayatın ne anlama geldiğini böylece bir kere daha hatırlatmaktadır: **Hayatı müslümanca yaşamak, dünyayı mü'min olarak terketmek...**Herhangi bir ölüm olayında yapılacak iş, bu iki konuda Rabbimiz'den yardım dilemektir.

"*Bizi onun sevabından mahrum etme ve bizi ondan sonra fitneye düşürme*" dileğinin anlamına gelince; bilindiği gibi bu bölümün başından beri bir müslüman öldüğü zaman mezara konuluncaya kadar onunla ilgilenmenin ayrı ayrı sevap olduğu anlatılmaktaydı; işte bu hizmetlerin sevabından mahrum kalmamayı ve daha sonraki günlerde, değişik sebeplerle de olsa doğru yoldan ayrılmamayı dilemektir. Bilhassa zamanımızda görüldüğü gibi, ölenin bıraktıklarını paylaşmak yüzünden yakınları arasında çıkan anlaşmazlık, hak ve adaletten sapmak, çeşitli haksızlıklar yapmak Allah'a sığınılacak birer fitne ve imtihan olsa gerektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cenaze namazında dua okumak Hz. Peygamber'in sünnetiyle sabittir.
2. Cenaze namazında sesli olarak dua edilebilir. Çünkü râvi, Hz. Peygamberin okuduğu duayı duyduğunu ifade etmektedir.
3. Cenaze namazında bütün müslümanlar için dua edilir.

939- ??? ??? ????????? ????? ??????? ?????? ??? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ????????? ???? ???????? ? ??????????? ??? ????????? » ???? ???????.

939. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:

"Cenaze namazı kıldığınız zaman, ölen kimseye ihlâsla dua ediniz!"

Açıklamalar

Daha önce cenaze namazında okunacak iki dua örneğini gördük. Burada, cenaze namazı kılındığı zaman, hiçbir ayırım yapmadan ölen için içtenlikle dua edilmesi gerektiğini görmekteyiz. Bunlar Peygamber Efendimiz'in hem yaptığı hem de bize tavsiye ettiği birer sünnettir. Ancak burada bir nokta daha dikkat çekmektedir. O da, ölen kimsenin iyi veya kötü olduğuna bakılmadan onun bağışlanması için samimiyetle dua etmektir. Günahkâr kimselerin duaya herkesten daha fazla ihtiyacı vardır. Aslına bakılırsa iyi veya kötü herkesin duaya ihtiyacı vardır. Vefat eden herkesin, cemaatin önüne getirilmesinin sebebi de budur.

Esasen ölüm olayı karşısında samimi davranmak, ölen müslüman için duygulu bir gönülle dua etmek, şüphesiz ölen kadar o duayı yapan diri için de faydalı ve lüzumludur.

Hadîs–i şerîfteki "**'ahlisû lehü'd-duâ**" ifadesini, "duayı ölene tahsis edin, sadece onun için dua edin" şeklinde anlamak mümkün görünmekle beraber, daha önce okuduğumuz hadislerde görüldüğü ve yine biraz sonra gelecek hadislerde de açıkça görüleceği gibi, duaya bütün müslümanlar ortak edilmediği için bu ifadeden "duayı ölüye tahsis edin" anlamının çıkarılması isabetli değildir. Belki de bu ikazı, "*cenaze namazında cenazeyi unutarak sadece diriler için dua etmeyin. Duanızda mutlaka ölüye bir yer ayırın*" şeklinde anlamak daha doğrudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duada esas olan ihlâstır.
2. Cenâze namazında hem ölü hem de diriler için dua edilir.
3. Cenaze namazı kılınan kimse için günahsız, günahkâr ayırımı yapmadan samimiyetle dua etmek gerekir.

940- ??????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????????? ???? ????????? : « ????????? ????? ??????? ? ???????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ? ???????? ???????? ???????? ? ???????? ??????? ????????? ???????????? ???????? ??????? ???? ??????? ??? » . ???? ??? ???? .

940. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* cenaze namazında şöyle dua etmiştir:

"Allahım! Bu cenazenin Rabbi sensin, onu sen yarattın, İslâm'a sen hidâyet ettin. Şimdi onun ruhunu da sen aldın. Onun gizlisini-açığını en iyi sen bilirsin. Biz senin huzuruna, ona şefaatçi olarak geldik, onu bağışla!"

Ebû Dâvûd, Cenâiz 56

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

941- ??? ?????? ??? ??????? ???? ?????? ??? ??? : ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ???? ??????????? ? ?????? ????? : « ????????? ???? ?????? ????? ????? ?? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ? ????????? ???????? ? ???????? ?????? ???????? ???????? ? ????????? ??????? ??? ?????????? ? ???? ?????? ???????? ???????? »? ???? ??? ???? .

941. Vâsile İbnü'l-Eska' *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bize müslümanlardan birinin cenaze namazını kıldırmıştı. Onun şöyle dua ettiğini duydum:

"**Allahım! Falan oğlu falan sana emanettir ve senin güvencene sahiptir. Artık onu kabir fitnesinden ve cehennem azabından koru. Sen sözünde duran ve hamde lâyık olansın. Allahım! Onu bağışla ve ona rahmet et. Şüphesiz bağışlayan ve merhamet eden sensin..**"

Ebû Dâvûd, Cenâiz 56; İbni Mâce, Cenâiz 23

Vâsile İbnü'l-Eska'

Bu ikinci hadisin râvisi Vâsile, Medine'deki, Hazreç kabilesine mensup ve Suffe ehlinden olan meşhur bir sahâbîdir. Tebük Seferi öncesinde müslüman olmuş, o savaşa katılmış ve daha sonraki dönemde Dımaşk ve Humus'un fethinde bulunmuştur. Bir süre Şam'da ikamet ettikten sonra Küdüs yakınlarında bir yere yerleşmiştir. Hz. Peygamber'den 56 hadis rivayet etmiş olup rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

98 yaşında iken hicrî 85 veya 86 yılında Şam'da vefat etmiştir. Kendisi Şam'da en son vefât eden sahâbî olarak tanınmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

939 numaralı hadiste *ölen kimseye samimiyetle dua edilmesini* tavsiye eden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu iki hadiste o tavsiyesini bizzat uyguladığını görmekteyiz.

Birinci hadiste Hz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın kulu üzerindeki tasarruflarını ve mutlak hâkimiyetini dile getirdikten sonra, *"Bizler onun için senden yardım dilemeye geldik, onu bağışla!"* diye duasını bitirmektedir. Görüldüğü gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz burada, ölü için Allah Teâlâ'dan bir tek şey istemekte, bağışlanmasını dilemektedir. Bu da kul için önemli olan şeyin Allah'ın bağışlamasına kavuşmak olduğunu, bağışlandıktan sonra kaygılanacak hiçbir şeyin kalmadığını ifade eder. Ayrıca, kulların âhirette mutlu olabilmelerinin, ebedî nimetlere kavuşabilmelerinin ancak Allah Teâlâ'nın ihsan ve ikramına bağlı olduğunu da gösterir. Bu sebeple kimse kendi ameliyle yakasını kurtaracağını sanmamalıdır.

Hadisteki **"***Şimdi onun ruhunu da sen aldın***"** cümlesi akla takılabilir. Ruhları alma işinin Allah'a nisbet edilmesi gerçek anlamdadır. Zira bir âyet-i kerîmede " **Allah, nefislerin ölüm zamanı gelince canlarını alır**" [Zümer sûresi(39),42] buyurulmaktadır. Can alma işinin meleklere nisbet edilmesi mecazî anlamdadır. Nitekim " **De ki, sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra da rabbinize döndürüleceksiniz**" [Secde sûresi(32), 11] âyetinde bu durum açıkça görülmektedir.

İkinci hadiste de hemen hemen aynı gerçekler daha özlü ifadelerle dile getirilmiştir. *"Falan oğlu falan senin korumanda ve tamamen senin hâkimiyetinin geçerli olduğu âhiret sahasındadır. Kabir ve cehennem azabından onu koru*!"... Bu hadisteki **habli civârik** ifadesi, bir çeşit güvennâme, sözleşme ya da pasaport anlamındadır. Bildirildiğine göre eskiden Arap kabileleri arasında dolaşabilmek için her kabilenin reisinden ahidnâme yani kendisine dokunulmamasını isteyen bir vesika alınırdı. İşte bu vesikaya "**habli'l-civâr**" denirmiş. Hz. Peygamber, bu ifadesinde "Bu kimse, senin dokunulmazlık berâtına, Kur'an'a ve iman sözleşmene sahiptir" demek istemiştir.

Yine bu hadiste geçen **ehlü'l-vefâ ve'l-hamd**, (Ebû Davûd'daki rivayette "ehlü'l-vefâ ve'l-hak" şeklindedir) ifadesi de, Allah Teâlâ'nın ahdine sâdık ve her türlü övgüye lâyık olduğunu, verdiği emânı geri almayıp gereğini yerine getirdiğini, iyi davrananları mükâfatlandırdığını, hakkı ve haklıyı daima gözettiğini anlatmaktadır. Yani bu sözleriyle Hz. Peygamber, Allah'a olan güvenini belirtmekte ve sonunda da ölmüş olan müslümanın bağışlanmasını dilemektedir. Bu tarz bir nitelendirme "**Huve ehlü't-takvâ ve ehlü'l-mağfireh** (sakınılmaya layık olan da bağış sahibi de O'dur" [Müddessir sûresi (74), 56] âyetindeki tavsife uygun bir nitelendirmedir.

Bu tür ifadeler, aynı zamanda bizlere dua üslûbunu öğretmektedir. Duada önce, istenecek olan şeye uygun nitelikleriyle Allah'ı anmak, O'na olan inanç ve güveni belirtmek, sonra da isteğini söylemek gerekmektedir. Bu, dua edeni isteğine kavuşturacak yoldur. Zira Allah, "*Kulum beni nasıl düşünürse ben ona öyle tecellî ederim*" (bk. Buhârî, Tevhîd 15, 35; Müslim, Tevbe 1, Zikir 2, 19) buyurmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cenaze namazında sadece ölen kimse için dua edilebileceği gibi, bu duaya bütün müslümanlar da dahil edilebilir.
2. Hz. Peygamber, cenaze namazını kıldığı müslümanların bağışlanması için dua ederdi.
3. Peygamber Efendimiz'in dualarını ve o dualarda Allah Teâlâ için kullandığı ifadeleri örnek almalı ve onun gibi dua etmeye çalışmalıdır.

942- ??? ??? ?????? ??? ??? ????? ??? ?????? ????? ??????? ????? ??? ????????? ??????? ???? ???????? ??????????? ? ??????? ?????? ???????????? ???????? ??? ?????? ????????????? ??????????? ???? ????????? ? ????? ??? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ??? ????? : « ??????? ???????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? ? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ? ???????? ???????? ?????? ???? : ??? ??? ? ???? : ????? ?? ????????? ???? ??? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ??? : ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ?????? ???? : ???? ???? .

942. Abdullah İbni Ebû Evfâ*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre o, kızının cenaze namazında dört defa tekbir aldı. Dördüncü tekbirden sonra, iki tekbir arasında durduğu kadar durup kızının bağışlanmasını diledi ve ona dua etti. Sonra da "Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı" dedi.

Bir başka rivayette şu ifadeler yer almaktadır: "Dört tekbir aldıktan sonra o kadar bekledi ki, biz onun beşinci defa tekbir alacağını sandık. Sonra sağına ve soluna selâm verdi. Namazdan sonra; "Bu yaptığın nedir?" dedik. O da bize, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını gördüğüm şeye bir ilave yapmış değilim," ya da "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı" diye cevap verdi.

Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 360 (Hâkim, "*hadis sahihtir*" der). Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 24

Açıklamalar

Müellifimiz Nevevî, başlangıçta verdiği cenaze namazı tarifine uygun bulduğu bu rivayeti, Şâfiîler'in konuya dair görüşlerini tasdik ve tasvip etmek üzere zikretmiş olmalıdır. Sahâbe tatbikatını, dördüncü tekbirden sonra dua yapılmasına delil göstermektedir. Tabiî asıl delil, sahâbînin bu davranışını Hz. Peygamber'den gördüğünü belirtmesidir. Ancak, zikri geçen cenaze namazına iştirak edenlerin, bu davranışı hayretle karşılamaları (İbni Mâce'deki rivayete göre süphanellah diyerek imamı uyarmaya çalışmaları) ve tabiî namazın bitiminde "bu da ne oluyor?" diye sormaları, Şâfiîler'in görüşünü ciddî biçimde tartışılır kılmaktadır.

Nevevî merhum bu rivayeti Hâkim'in *Müstedrek*'inden almış ve her nedense Kütüb-i Sitte içinde sadece İbni Mâce'nin*Sünen*'inde bulunmasına rağmen ona işâret etmemiştir. Hadisin râvîlerinden İbrahim İbni Müslim el-Hecerî, Süfyan İbni Üyeyne, Yahya İbni Mâin, Nesâî ve başka baz münekkitlerce "zayıf" kabul edilmiştir. Zehebî de Hâkim'in "sahih" demesine iştirak etmemekte el-Hecerî'nin zayıf bir râvi sayıldığını belirtmektedir.

Ancak bu rivayette Abdullah İbni Ebû Evfâ'nın, "Resûlullah da böyle yapardı" veya "Resûlullah'ın yaptığını görmediğim bir şeyi ilâve edeceğimi mi sandınız?" şeklindeki sözleri, sahâbîlerin, her işlerinde Hz. Peygamber'i örnek aldıklarını göstermesi bakımından çok önemlidir. Onların ölçüleri, Hz. Peygamber'in sünnetiydi. Savunmaları ve açıklamaları hep sünnetten delil göstermek şeklinde gerçekleşirdi. Gösterdikleri delillerin değerlendirilmesi ya da tartışılması ayrı bir konudur. Asıl üzerinde durulması gereken Ashâb-ı kirâm'ın, hayatlarını sünnete ayarlamış olmalarıdır. Günümüzde de sünnetin her işimizde ölçü alınmasına, delillerin ve tartışmaların sünnete sarılmak amacına yönelik olmasına geçekten çok büyük ihtiyaç vardır. Zira kimlik ve kişiliğimiz ve müslümanlıktaki kalitemiz sünnete uyma oranımıza bağlıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenaze namazında dördüncü tekbirden sonra dua edilebilir.
2. Sahâbîler her işlerinde sünnete uymaya ve onu izlemeye son derece dikkat gösterirlerdi.
3. İslâm ümmeti, sünnete uyabildiği ölçüde ümmet olma özelliklerini ispat edebilir.

158- ??? ???????? ????????

CENAZEYİ SÜRATLİ TAŞIMAK

Hadisler

943- ?? ??? ?????????? ????? ??????? ??? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ???????????? ? ????? ???? ????????? ? ???????? ???????????? ??????? ? ????? ??? ????? ????? ? ??????? ?????????? ???? ?????????? » ????? ???? .

??? ?????? ????????? : « ???????? ????????????????? ??????? » .

943. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

" **Cenâzeyi süratli taşıyın. Eğer o iyi bir kişi ise, bu onun için bir hayırdır; onu bir an evvel kabirdeki hayır ve sevabına kavuşturmuş olursunuz. Yok eğer iyi bir kişi değilse, bu da bir şerdir; onu çabucak omuzlarınızdan atmış olursunuz**."

Buhârî, Cenâiz 51; Müslim, Cenâiz 50, 51. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 46; Tirmizî, Cenâiz 30; İbni Mâce, Cenâiz 15

Müslim'in rivayetinde (Cenâiz 50), "fehayrun tükaddimûnehâ aleyhi" **(hayrı ona kavuşturmuş olursunuz)** ifadesi bulunmaktadır.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

944- ??? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ??? ????? . ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????: « ??? ???????? ??????????? ? ???????????? ?????????? ???? ??????????? ? ????? ?????? ??????? ? ????? : ??????????? ????? ??????? ?????? ????????? ? ??????? ????????? : ??????????? ?????? ??????????? ????? ? ???????? ????????? ????? ?????? ????? ???????? ? ?????? ?????? ?????????? ? ???????? » ???? ??????? .

944. Ebû Sa'îd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyururdu:

"**Ölü tabuta konup da erkekler onu omuzlarına aldıkları zaman, eğer o iyi bir kişi ise; "beni bir an önce yerime ulaştırınız!" der; eğer iyi biri değilse, "eyvah, beni bu tabut ile nereye götürüyorsunuz?" diye feryat eder. Ölünün bu seslenişini insanlardan başka her yaratık işitir. Şayet insan bu sözleri işitecek olsaydı, düşüp bayılırdı**."

Buhârî, Cenâiz 50, 52, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 44

Açıklamalar

Birinci hadiste, ölü tabuta konulduktan yani defn için hazır hale getirildikten sonra, ağırdan almayıp, bir an önce onu kabre yerleştirmek için acele davranılması tavsiye edilmektedir. Bu tavsiye ile aşırı bir hız önerilmemekte, biraz everek götürülmesi istenmektedir.

Bu tavsiyenin gerekçesi, ölünün hâlidir. Eğer ölen kişi iyilerden ise, onu hızlıca götürmek bir hayırdır. Zira o kişi, kabirde kendisini bekleyen hayır ve sevaba bir an önce ulaştırılmış olur. Şayet iyi bir kişi değilse, onu taşıyıp durmakta da bir hayır bulunmadığı için bir an önce omuzlardan atılmış olur. Bu da onu taşıyanlar için önemli bir husustur.

Burada iyi kişi için "**sulehâdan ise**" diye açık ifade kullanıldığı halde, kötü kişi için "kötü biri ise" denilmeyip "**İyilerden değilse"** şeklinde bir ifade kullanılması, müslümanın üslûbunun ne derece olumlu ve nâzik olması gerektiğini göstermektedir.

Aslında ölüm olayının gerçekleştiğinden iyice emin olunduktan sonra cenazeyi bir an önce kabrine ulaştırmaya çalışmak gerekir. Kişinin öldüğü, bugün artık "ölüm raporu" ile tevsik edilmektedir. Bu noktaya özel bir önem verilmelidir. Bir zamanlar yapıldığı şekilde, tam anlamıyla ölmemiş kimseleri defnetmek gibi garip durumlara düşülmemelidir.

Öte yandan yıkanmış, kefenlenmiş ve tabuta konulmuş olan bir cenazeyi de sebepsiz yere bekletmenin, hele bando eşliğinde normal yürüyüşten daha ağır bir yürüyüşle taşımanın hiçbir anlamı yoktur. Günümüzde özellikle büyük şehirlerde cenazeler, cenaze arabaları ile taşındığı için bu sırada orta derecede bir hız yapılmalıdır.

Özellikle uzak yerlerdeki akrabaları gelsin diye, tüm hazırlıkları bitmiş olan cenazenin bekletilmesi, ailesi yanında uzun süre bırakılması doğru değildir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz *"Bir müslümanın cenazesini ailesinin gözü önünde bekletmek uygun değildir"* (Ebû Dâvûd, Cenâiz 34] buyurmuştur.

İkinci hadiste, cenaze taşıma görevinin öncelikle erkeklere ait olduğu, "**erkekler omuzlarına aldıklarında..**" cümlesinden anlaşılmaktadır. Gerçi bu bir haber cümlesidir. Hüküm ifade etmez denilebilir. Ancak unutulmamalıdır ki *"şâriin sözünü, olayı haber vermekten ibaret saymak, onu ihmal etmektir ve asla doğru değildir"*. Kanun koyucunun sözünü, şer'i bir hüküm ifade edecek şekilde yorumlamak gerekir. Bu husus, Hz. Peygamber'in haber cümlesi şeklindeki tüm beyanları için geçerlidir.

Yine bu hadiste, ölünün iyi veya kötü biri olması hallerinde, geride kalanlara verdiği mesaja dikkat çekilmektedir. Ölünün "beni çabucak yerime ulaştırın" veya " beni bu tabut ile nereye götürüyorsunuz?" demesi hâl diliyle söylenmiş bir söz müdür, yoksa gerçek bir beyan mıdır? Hadis şârihleri her iki ihtimali de mümkün görmektedirler. Bu konuşmanın kelimelerine takılıp kalmak yerine cenazeden alınması gerekli ibreti yakalamak, aynı yolculuğa bir gün mutlaka çıkacak olan bizler için çok daha hayırlı ve önemlidir.

Hz. Peygamber bu açıklamasıyla, cenazeden ibret alınması gerektiğine işaret etmiştir. Eğer hemen her gün şahidi olduğumuz ölüm olayından ibret almasını bilseydik ve tabut içindekilerin durumlarını yeterince anlasaydık, her halde düşüp bayılmamız pek normal olurdu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenazeyi kabre süratlice götürmek iyi olur.

2. Ölen kimseler ya iyidir ya da değil. Her iki halde de bizim onlardan alacağımız ibretler vardır. Onların bize ulaştırmaya çalıştıkları son mesajlarını sevgili Peygamberimiz haber vermiştir.

3. Cenaze taşıma işi erkeklere yaraşır.

159- ??? ????? ???? ????? ?? ????? ????????? ??? ?????? ??? ?? ???? ???? ????? ??? ????? ????

ÖLÜNÜN BORCUNU HEMEN ÖDEMEK

ÖLÜNÜN BORCUNU HEMEN ÖDEMEK, ONU BİR AN ÖNCE DEFNE HAZIRLAMAK, ANCAK ANSIZIN ÖLMÜŞ İSE ÖLDÜĞÜ İYİCE ANLAŞILINCAYA KADAR BEKLETMEK

Hadisler

945- ?? ???? ????? ??? ?????? ??? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ?????? » .???? ??????? ???? : ???? ???? .

945. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Mü'minin ruhu, ödeninceye kadar borcuna bağlı kalır"**

Tirmizî, Cenâiz 74. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sadakât 12

Açıklamalar

Ölen kimsenin dünya ile alâkası kesilir. Ancak bu hadîs-i şerîf, bu ilginin bir konuda devam ettiğini bildirmektedir: Borç. Borçlu olarak ölen mü'minin ruhu, kavuşacağı ikram ve iyiliklere, borcu ödeninceye kadar ulaşamaz. Bir başka anlayışa göre, borçlu ölmüş mü'min hakkında, ilk iş olarak borcunun ödenip ödenmediğine bakılır. Her iki yoruma göre de borçlu ölen mü'min için borcu, bir çeşit ayak bağıdır, onu yerinden kıpırdatmaz.

Hadisimiz mirasçıları, ölünün borçlarını bir an önce ödemeye teşvik etmektedir. Şayet ölen kimse borçlarını ödeyecek kadar mal bırakmışsa önce bu borçlar ödenir; mal bırakmamışsa, borcu devlet bütçesinden ödenir. Zira İslâmiyet'in ilk yıllarında, borçlu ölenlerin cenaze namazını kılmayan Hz. Peygamber, fetihler sebebiyle maddî imkâna kavuşunca, *"Ölüp de mal bırakanın bıraktığı mallar vârislerinindir, borç bırakanın borcunu ödemek ise bana aittir"* (Buhârî, Nafakât 15; Kefâle 5; Müslim, Cum'a 43, Ferâiz 15,16) buyurmak suretiyle İslâm devletini bu konuda görevlendirmiştir.

Borçtan ve borçlu ölmekten Allah'a sığınmalı, lüks ve israf yüzünden gereksiz yere borçlanmaktan kaçınmalıdır. Hz. Peygamber ilk zamanlar, müslümanları borçlanmaktan alıkoymak için, ölenin borcunun olup olmadığını sorar, aldığı cevaba göre onun cenaze namazını kılar veya kılmazdı. Bu, esasen son derece zor şartlarda bulunan müslümanları kendi yağlarıyla kavrulmaya zorlayan bir hareketti. Daha sonraları, devlet imkânları genişleyince, zarurî ihtiyaçları için borçlanmış ve fakat ödeyemeden ölmüş ve ödeyecek kadar mal bırakmamış olan müslümanların borçlarını ödemeyi üstlendi.

İbni Mâce'nin *Sünen*'inde bulunmakla beraber, râvilerinden biri zayıf olan bir hadîste (Sadakât 21), borçlu ölen kimseden kıyamet günü borcunun tahsil edileceği bildirilmekte, sonra da bu genel hükümden şu üç kişinin müstesna olduğu haber verilmektedir:

a) Allah uğrunda verdiği uğraşta bedeni zayıf düştüğü için Allah'ın düşmanları ve kendi düşmanlarına karşı kuvvet kazanmak için borçlanan adam.

b) Yanında ölen bir müslümanın techiz ve tekfini için borç almaktan başka imkân bulamayan kimse.

c) Bekarlık sebebiyle günaha girmekten korkup dinini korumak maksadıyla evlenen ve bu sebeple borçlanan kişi.

Tabiatıyla burada şu hususa da işaret etmek yerinde olacaktır. Bu üç meşru sebeple borçlanmış olan kimsenin, imkan bulduğu anda borcunu ödemesi gerekir. İmkânı olduğu halde borcunu ödemeden ölürse, bu ilâhî ikramdan yararlanamaz. Sorumluluktan kurtulabilmesi için, borcunu ödeyecek imkân bulamamış olması gerekir. Zaten bir başka hadiste iki türlü borçlu olduğu belirtilmektedir. Borcunu ödemek niyetinde olan ve borcunu ödemeyi düşünmeyen kimse. Bu ikinci şahıs için borcunu ödemekten başka yol yoktur. Zira ya onun sevaplarından alınıp alacaklıya verilmek ya da alacaklının günahlarından kendisine borcu kadar yükletilmek suretiyle ödetilir. Çünkü kıyamette başka türlü ödeşmek mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Borçlu ölen kimseden borcu mutlaka tahsil edilir.

2. Mirasçılar ölenin borcunu ödemekte acele etmelidir.

3. Borcu ödeninceye kadar mü'minin ruhu borcuna bağlı kalır.

4. Ödemek niyetiyle ve meşrû sebeplerle aldığı borcunu ödeyemeden ölen ve borcuna karşılık herhangi bir mal da bırakmamış olan müslümanın borcu, beytü'l-mâl dediğimiz devlet hazinesinden ödenir.

946- ??? ???????? ?? ??????? ??? ??????? ??? ???? ???????? ??? ?????????? ?? ???? ???? ?????? ?????? ????? ? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? : ???? ?? ????? ??????? ????? ??? ?????? ????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ???? ? ???????? ?? ????????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ?????????? ???????? » . ???? ??? ???? .

946. Husayn İbni Vahvah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Talha İbni'l-Berâ İbni'l-Âzib *radıyallahu anhümâ* hastalanmıştı. Peygamber

sallallahu aleyhi ve sellem onu ziyarete geldi. (Çıkarken) şöyle buyurdu:

"Talha'ya ölümün yaklaştığını görüyorum. Ölecek olursa bana haber verin; techiz ve tekfini işinde elinizi çabuk tutun. Çünkü bir müslümanın cesedini ailesi yanında bekletmek uygun değildir."

Ebû Dâvûd, Cenâiz 34

Husayn İbni Vahvah

Medineli, Evs kabilesine mensup bir sahâbîdir, Kendisinden gelen bu hadisi Ebû Dâvûd Sünen'inde zikretmiştir. Başkaca rivayetinin olduğu bilinmemektedir. Kardeşi Mihsanla birlikte Kâdisiye savaşında şehid düşmüştür.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ölüyü defn etmeye hazırlamakla ilgili olan hadisimiz, Hz. Peygamber'in bu konudaki açık tavsiyesini ihtiva etmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, hastalanan ashâbını evleri uzak da olsa ziyaret ederdi. Ziyaretine gittiği Talha, meşhur sahâbî Berâ İbni Âzib'in oğludur. Onunla ilgili hoş bir olay vardır. Hz. Peygamber'in Medine'yi şereflendirdiği günlerde bu genç sahâbî bir punduna getirip Resulullah'ın ayaklarını öpmüş sonra da "Ey Allah'ın Resûlü! Bana istediğini emret, hiç itiraz etmeden yapacağım" demişti. Hz. Peygamber onun bu sözüne tebessüm ederek *"Peki öyleyse, git babanı öldür!"* demiştir. Talha, hiç düşünmeden emri yerine getirmek niyetiyle oradan ayrılırken Hz. Peygamber kendisini geri çağırmış ve ona *"Ben akrabalık ilişkilerini parçalamak üzere gönderilmedim"* buyurmuştu (Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, III, 37, IX, 365-366).

İşte bu Resûlullah aşığı bir müddet sonra hastalandı. Hz. Peygamber onu ziyarete gitti. Evine döndüğü zaman, Talha'nın ölümünün yakın olduğunu, ölünce kendisine haber verilmesini, techiz ve tekfini için de acele edilmesini emretti. Buna gerekçe olarak da *"müslüman ölüsünün ailesi yanında bekletilmesinin doğru olmadığını"* gösterdi.

Hadiste geçen cîfe kelimesi "leş" demektir. Daha çok hayvan ölüleri için kullanılan kelimenin burada insan ölüsü hakkında söylenmiş olması, cenâzenin uzun süre bekletilmesi hâlinde, özellikle sıcak mevsimde onun da hayvan leşi gibi kokacağını hatırlatmak ve dolayısıyla cenazeyi evde bekletmekten ciddi şekilde sakındırmak maksadına yöneliktir. Yoksa bu ifadeden müslüman ölüsünün pis olduğu mânası çıkarılmamalıdır.

Çok geçmeden Talha vefat etti. Vefat etmeden önce, "Beni çabucak defnedip Rabbi'me kavuşturunuz. Hz. Peygamber'e haber vermeyiniz. Zira buraya gelirken yahudilerin ona zarar vermesinden endişe ediyorum. Resûlullah'ın benim yüzümden bir sıkıntıya uğramasını arzu etmem" diye vasiyet etmişti. Gece de bastırmış olduğu için Hz. Peygamber'e haber verilmeden Talha defnedildi ve bu durum sabahleyin Hz. Peygamber'e bildirildi. Resûl-i Ekrem Efendimiz Talha'nın kabri başına geldi ve kabri başında Talha için *"Allahım, sen ondan, o senden razı olarak Talha'yı karşılayıp huzuruna kabul et"* diye dua etti (bk. İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 29).

Cenazenin ailesi içinde uzun süre bekletilmesi, meydana gelecek değişiklikler sebebiyle, etraftaki kimselerin ondan tiksinmesine ve ölünün, geride bıraktıkları üzerindeki saygınlığının ortadan kalkmasına sebep olur. İşte bu sebeple, cenazenin bir an önce defnedilmesi gereklidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbı ile yakından ilgilenirdi.
2. Cenazeyi bekletmeden, mümkün olan en kısa zamanda defnetmek iyidir.
3. Halkın cenaze namazına iştirak edebilmesi için ölüm olayını ilan etmek uygundur.

160- ??? ??????? ???? ????

MEZAR BAŞINDA VAAZ VE NASİHAT ETMEK

Hadisler

947- ?? ????? ?????? ??????? ??? ??? : ?????? ?? ???????? ?? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ???????????? ? ?? ???: ?? ??????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????????? ???? ??????? » ?????? : ?? ??????? ??????? ??????? ????????? ??? ??????? ? ???? : « ????????? ? ??????? ????????? ????? ?????? ???? » ????? ????? ??????? ????? ???? .

947. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Bakîü'l-ğarkad Kabristanı'nda bir cenazenin defni için bulunuyorduk. Derken Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* elinde baston olduğu halde yanımıza geldi, oturdu. Biz de çevresine oturduk. Başını eğdi ve bastonuyla yere birşeyler çizmeye başladı. Sonra da şöyle buyurdu:

- "**İçinizde, cennet veya cehennemdeki yeri önceden bilinmeyen kimse yoktur.**" Orada bulunanlar:

- Ey Allahın Resûlü! Biz akıbetimizi ezeldeki o yazıya havale edip ameli bırakalım mı? dediler. Hz. Peygamber:

"- (**Hayır) siz görevinizi yapmaya bakın. Herkes niçin yaratıldı ise onu kolayca elde eder**" buyurdu.

Râvi hadisin bundan sonraki kısmını da rivayet etti.

Buhârî, Cenâiz 83, Tefsîru sûre(92)3,4,5,7, Kader 4, Tevhîd 54; Müslim, Kader 6-8. Ayrıca bk. Tirmizî, Kader 3; İbni Mâce, Mukaddime 10

Açıklamalar

İnsanlara nasihat etmenin, öğüt vermenin ve bazı gerçekleri anlatıp düşündürmenin bulunmaz fırsat ve zamanları olur. Bunlardan biri cenaze olayıdır. Her zaman yapılabilen irşat ve vaaz, böylesi zamanlarda daha bir anlam ve etkinlik kazanır. Çünkü söylenecek sözleri belgeleyen hayatın en katı gerçeklerinden biri gözler önündedir. Bu sebeple de insanların dirençleri kırık ve ibret gözleri açıktır.

Hadisimizde işte böylesi bir zamanda ve mezar başında, bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmış bir öğüt verme olayını görüyoruz. Hz. Ali, olayı bütün ciddiyetiyle anlatmıştır. Bugün Cennetü'l-Baki' diye bilinen Medine Kabristanı, o günlerde içinde bulunan sincan dikenleri (ğarkadlar) dolayısıyla Bakiu'l-ğarkad diye anılıyordu. Orada bir cenaze defni için bulunan sahâbîlerin yanına, elinde hurma dalından bir bastonla gelen Hz. Peygamber, düşünceli bir tarzda oturuyor, başını eğiyor, önemli bir şey düşünen insanların yaptığı gibi elindeki bastonla yeri karıştırıyor, bir şeyler çiziyor, sonra da çevresindeki sahâbîlere cenaze olayıyla çok yakından ilgili büyük gerçeği duyuruyor: *"İçinizde, cennet veya cehennemdeki yeri, önceden bilinmeyen kimse yoktur."*

Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz, ölen kişinin âkıbetinin ne olduğu zihinleri meşgul ederken, ezelî bir gerçeğe dikkat çekiyor. "Sizin şu anda merak ettiğiniz konu, istisnasız herkes için tâ ezelde belirlenmiş bir konudur. Kimin cennete kimin cehenneme gideceği Allah tarafından bilinmektedir" buyuruyor.

Resûlullah'ın bu beyanı üzerine beklenen soru geliyor: - O halde biz, alın yazımıza, o ilâhî takdire, o önceden bilinen gerçeğe kendimizi teslim edip hiçbir gayret göstermesek mi? Sonuç nasıl olsa değişmeyecektir.

İşte bu noktada Allah'ın Resûlü bir başka önemli gerçeği açıklıyor: - *"(Hayır) siz görevinizi yapmaya bakın. Herkes niçin yaratıldı ise o onu kolayca elde eder."* Yani, insanların âkıbetlerinin Allah Teâlâ tarafından önceden bilinip tesbit edilmesi, onları mahkum edici değil, sadece olacak olanın önceden bilinmesi anlamındadır.

Takdir edileceği gibi böylesi bir bilgi, kimseyi, yapacağından farklı şekilde davranmaya zorlamaz. Tıpkı, astronomların falan gün falan saatte güneş tutulacak, diye bir yıl öncesinden olayı açıklamaları gibi. Kimse, "astronomlar böyle açıkladı diye güneş o saatte tutuldu" diyemez. Aksi halde "astronomların bilgisi, güneşi tutulmaya zorladı" demek olur ki, bu sözün bir mânası yoktur. Zira söz konusu açıklama, olacak olan "tutulmayı" önceden hesap edip zamanını tespit etmekten ibarettir. Olmayacak olan bir şeyi oldurmak değildir. Aynı şekilde kişi, kendi iradesiyle yaşadığı hayat sonunda, neyi hakedecekse eder. Bu sonuç onun için yenidir, ama Allah Teâlâ'nın ilmi için böyle bir yenilik söz konusu değildir. O, olacakları olmadan önce bildiği için sonucu buna göre tesbit etmiştir. Bizim alın yazısı veya kader dediğimiz şey, eninde sonunda varacağımız noktanın Allah Teâlâ tarafından önceden bilinmesi olayından ibarettir.

Durum bu olunca, Sevgili Peygamberimiz, kimsenin yapacağı işi, yani sorumluluklarını terketmesine razı olmamıştır. Ancak çok önemli bir hususa işaret ederek: *Herkes niçin yaratıldı ise o ona kolay gelir, onu kolayca elde eder* buyurmuştur.

Öyle sanıyoruz ki, asıl üzerinde durulması gerekli nokta burasıdır. Yani herkes, ne tür işleri yapmak kolayına geliyor, buna dikkat etmelidir. Olaya bir de bu noktadan bakmalıdır. İyi, güzel, meşru, faydalı işler yapmak, namazlı niyazlı bir hayat yaşamak mı, yoksa pek kayıt kuyut tanımaz, haram helâl ayırımı yapmaz, ilkesiz ve sorumsuz bir yaşayış mı kolayına gelmektedir? Zira insanın hayattaki gidişatı, bir ölçüde ulaşacağı sonucun göstergesi anlamındadır.

Hadisin bazı rivayetlerinde belirtildiği gibi Hz. Peygamber sözlerinin sonunda Leyl sûresinin 5-10. âyetlerini okumuştur. Hadisimizin sonunda yer alan *"Râvi, hadisin bundan sonraki kısmını da rivayet etti"* cümlesi, işte bu noktaya işaret etmektedir. Resûl-i Ekrem'in, sözlerini desteklemek maksadıyla okuduğu âyetlerin anlamı şöyledir:

"**Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız(onda başarılı kılarız). Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.**"

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mezar başında da tebliğ ve nasihat yapılır.
2. Hz. Peygamber ashâp ve ümmetini eğitmek ve bilgilendirmek için her fırsatı değerlendirirdi.
3. Allah her şeyi bilir. O'nun bilgisi için öncelik sonralık söz konusu değildir. Bunun tabiî bir sonucu olarak her insanın âkıbetinin ne olacağını da bilir.
4. Herkes niçin yaratılmışsa, o istikametteki işler ona kolay gelir.

161- ??? ?????? ????? ??? ???? ??????? ??? ???? ???? ???????? ?? ?????????? ????????

MEZAR BAŞINDA DUA

ÖLÜYÜ DEFNETTİKTEN SONRA DUA VE İSTİĞFAR ETMEK,
KUR'AN OKUMAK İÇİN BİR SÜRE MEZAR BAŞINDA OTURMAK

Hadisler

948- ?? ??? ?????? ???? : ??? ??? ?????? ? ???? : ??? ?????? ????????? ?? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ?? ??? ???????? ????? ?????? ? ???? : «????????? ???????? ??????? ???? ????????? ??????? ???? ??????? » .???? ??? ???? .

948. Ebû Abdullah veya Ebû Leylâ künyeleriyle de bilinen Ebû Amr Osman İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ölü defnedildikten sonra kabri başında durdu ve şöyle buyurdu:

" **Kardeşinizin bağışlanmasını isteyiniz ve Allah'tan ona başarılar dileyiniz. Çünkü o şu anda sorgulanmaktadır**".

Ebû Dâvûd, Cenâiz 69

Açıklamalar

Ölen bir müslüman için yapılacak son görevlerden biri de onu kabrine defnettikten sonra mezarı başında bir süre durup bağışlanması için Allah'a dua etmek ve kabrinde geçireceği imtihanda onu başarılı kılması için Allah'a yalvarmaktır. Dünyadan temelli ayrılmış olan din kardeşi için yapılacak bu dua ve temenni, geride kalanların yapabilecekleri en büyük iyiliktir.

Her güzelliği ve müslümanca hareketi bize öğreten ve bunları uygulamada öncümüz olan sevgili Peygamberimiz, bu hadîs-i şerîflerinde bize önemli bir ihtiyacımızı öğretmektedir. Efendimiz, istiğfâr ve başarı dileme tavsiyesini çok ciddi bir gerekçeye dayandırmakta ve: *"O şu anda sorgulanmaktadır"* buyurmaktadır.

Kabir suali, zorluğu sebebiyle darb-ı mesel olmuştur. Zor ve sonu gelmez soru yönelten kimselere "kabir suali gibi sorular soruyorsun" denir. Bu da göstermektedir ki, kabirde geçirilecek imtihan pek ciddidir. Bu ciddi sınavda herkesin kendisine dua edecek dostlara ihtiyacı vardır.

Dua, ihtiyaç anında ve ihtiyaç duyulan konuda yapılırsa, kabul olma şansı artar. Zamanlama ve istekte isabet açısından "tam yerinde ve zamanında" olma imtiyazı, isteklerin kabulünü kolaylaştırır. Peygamber Efendimiz, bu hadîs-i şerîfinde, kabirdeki sorgulamanın definden hemen sonra başladığını bildirmekte, yeni defnedilmiş müslümanın kabri başından ayrılmadan ve o tam imtihan edilirken kendisine dua etmek gerektiğini göstermektedir.

Rivayetler bize kabirdeki sorgulamanın şekli ve sorularla ilgili oldukca uzun, canlı ve biraz da korkutucu sahneler ve bilgiler sunmaktadır. Konuya dair geniş bilgiyi, hadis kitaplarının **kabir azabı**nın işlendiği bölümlerinde bulmak mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabir suali haktır ve definden sonra başlar.
2. Definden sonra bir süre durup ölü için dua ve istiğfar etmelidir.
3. Dirilerin duası, ölüler için yararlı olur,
4. Peygamber Efendimiz'in engin şefkat ve merhameti, hayatın her kademesinde mü'minleri kucaklar.

949- ??? ???? ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????????? ? ??????? ????? ?????? ?????? ?? ??????? ??????? ? ????????? ??????? ???? ?????????? ???? ? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ????? . ???? ???? . ??? ??? ????? .

??? ???????????? ??????? ?????? : ??????????? ?? ??????? ???????? ???? ???? ???????? ? ???? ???????? ??????? ??????? ???? ?????? .

949. Amr İbni'l-Âs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Beni kabrime defnettiğiniz zaman, bir deve kesip etini parçalayacak kadar mezarımın başında bekleyin ki, sizin varlığınızla yeni hayatıma alışma imkânı bulayım ve Rabbimin elçilerine vereceğim cevapları hazırlayayım."

Müslim, îmân 192

Allah ona rahmet etsin İmam Şâfiî, "Mezarın başında Kur'an'dan âyetler okumak müstehaptır. Kur'an'ın tamamının okunması (hatim edilmesi) ise, daha güzeldir" der.

Açıklamalar

Müslim'in *Sahih*'inde Amr İbnü'l-Âs'ın ölümünü anlatan uzun bir rivayetin içinde yer alan bu cümleler, görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in önceki hadiste verdiği talimata pek uygun düşmektedir.

Bilindiği gibi büyük sahâbî Amr İbnü'l-Âs, Arap dâhilerinden olup Mısır fâtihidir. Uzun yıllar Mısır valiliği yapmış, fiilen ümmetin yönetiminde bulunmuş ve Hz. Muâviye taraftarlığı ile bilinen bir şahsiyettir. Hz. Ömer, birisi ile konuşurken karşısındakinin anlayışsızlığını görürse, "Seni ve Amr İbnü'l-Âs'ı yaratan Allah'ı tenzih ederim" der, Amr'ın dehasını daima takdir edermiş. Amr, ilk müslüman olduğu zamanki his ve duygularını anlattıktan sonra, "O gün ölecek olsam, ahiretteki yerim hakkında hiç kuşkum olmazdı. Ama sonraki zamanlarda yaptıklarım, böylesine bir ümit beslememe mâni olmaktadır" diye devam eden yarı itiraf, yarı endişe dolu sözlerinin sonunda yukarıdaki vasiyetini yapmıştır. Onun ölüm döşeğinde söylediği sözleri ve tavsiyeleri 712 numaralı hadisimizde geçmiştir.

Bu durum aslında sadece Amr İbnü'l-Âs'ın meselesi değil, bütün müslümanların meselesidir. Her birimiz, böylesi bir imtihandan geçmek mecburiyetinde olduğumuza göre, bizden önce gidenlere bu konuda yapacağımız dualar, aslında kendimize yönelik hatırlatmalardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mezar başında definden sonra bir müddet beklemek uygun olur.
2. Kişinin ölümünden sonra yapılmasını veya yapılmamasını istediği konularda yakınlarına vasiyetlerde bulunması meşrudur.
3. Kabir hayatı, kabir suali ve kabir azabı gibi konular tereddüde yer olmayacak derecede kesin konulardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) İşitmeye Yönelik Tashif:

İşitmeye müteallik tashif'in örneği, "Asımu'l-Ahval" hadîsi'ni rivâyet ederken bazılarının "Vâsıl'l-Ahdab" hadîsi diye söylemiş olmasıdır. Keza Şu'be, Hâlid İbnu Alkame hadîsi diyeceği yerde tashîfu's-sem yaparak Mâlik İbnu Arfata demiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) İşitmeye Yönelik Tashif:

İşitmeye müteallik tashif'in örneği, "Asımu'l-Ahval" hadîsi'ni rivâyet ederken bazılarının "Vâsıl'l-Ahdab" hadîsi diye söylemiş olmasıdır. Keza Şu'be, Hâlid İbnu Alkame hadîsi diyeceği yerde tashîfu's-sem yaparak Mâlik İbnu Arfata demiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHÎN
[PEYGAMBERİMİZDEN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Nafile ibadetlerde önemli olan aşağıdakilerden hangisidir?

a) Güç yettiğince yapmak
b) Ömür boyu gece ibadeti
c) Hergün oruç tutmak
d) Hayat boyu evlenmemek

2. "Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse, ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutunuz, en iyiyi yapmaya çalışınız, o zaman size müjdeler olsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da geceden faydalanınız. "
Bu hadisten aşağıdakilerden hangisi anlaşılmaktadır?

a) Orta yol tutulmalı
b) En iyiyi yapmak için uğraşmalı
c) Din kolaylıktır
d) Hepsi

3. İnsanın kendi bünyesini zorlayarak nafile ibadet yapması neden yasaklanmamıştır?

a) Kişi üzerinde Rabbinin hakkı vardır
b) İbadetlerin hakkı vardır
c) Nefsinin hakkı vardır
d) Ailenin hakkı vardır

4. Davud (a.s.)'ın orucu olarak adlandırılan oruç aşağıdakilerden hangisidir?
a) Her gün oruç tutmak
b) Bir gün tutup, on gün tutmamak
c) Bir gün tutup, bir gün iftar etmek
d) Bir gün tutup, iki gün iftar etmek

5. İhtilaflar ortaya çıktığında müslümanların yapması gereken nedir?

a) Ehli sünnete uymak
b) Rasül'ün ve Hulefa-i Raşidin'in sünnetine uymak
c) Ortaya çıkan bid'atlere uymak
d) Devlet başkanına uymak

6. "İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı cennete girer"
Bu hadise göre cenneti istemeyenler kimler olabilir?

a) Peygambere itaat edenler
b) Peygambere itaat edemeyenler
c) Peygambere itaat etmeyenler
d) Hiçbiri

7. Mü'minler saflarını düzeltmezse başlarına aşağıdakilerden hangisi gelir?

a) Allah aralarına düşmanlık verir
b) Birbirlerine buğz ederler
c) Kalblerine ihtilaf koyar
d) Hepsi

8. "Sizden birinizin lokması düştüğünde hemen onu alsın ve üze–rine yapışanları temizleyip yesin, onu şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini mendile silmesin. Çünkü o kimse, bereketin yemeğin neresinde olduğunu bilemez. "
Bu hadisten aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

a) Lokma düştüğünde almalı
b) Bereket yemeğin herhangi bir yerinde olabilir
c) Parmaklara bulaşanlar da yenmeli
d) Yemekten sonra "Elhamdülillah" demeli

9. "Bundan sonra söyleyeceğim şudur ki: Sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed *sallallahu aleyhi ve sel–lem'* in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid'atlardır. Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır. "

Bu hadis-i şerife göre sözün en hayırlısı nedir?

a) Bidatlerdir
b) Rasül'ün yoludur
c) Allah'ın kitabıdır
d) Dalalettir

10. "İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz. "
Bu hadise göre, İslam'da kötü bir yol açanın günahı nedir?

a) Kendi yaptığının günahı
b) Kendisine uyanların sevabı
c) Kendisinin ve kendisine uyanların günahı
d) Hiçbiri

11. Aşağıdakilerden hangisi cihatla ilgili değildir?

a) İyiliğe öncülük edene, iyiliği yapanın sevabı vardır
b) Savaşa gidecek mü'mini techiz eden, cihad sevabı alır
c) Cihada gidenin ailesinin ihtiyaçlarını karşılayan, cihad sevabı alır
d) Cihad İslam'ın yüce olması için yapılır

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU(D) YANLIŞ(Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 12. Peygamberimiz'in namazı ve hutbesi normal uzunlukta idi.
(D / Y) 13. Bütün zamanını oruçlu geçirenin orucu yoktur.
(D / Y) 14. Kim bizim dinimizde olmayan bir şey yaparsa o makbüldür.
(D / Y) 15. Sapan taşı av avlamaz, düşman öldürmez. Sadece göz çıkarır ve diş kırar.
(D / Y) 16. İşlerin en iyisi, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid'atlardır.
(D / Y) 17. Bir kimse ölürken mal bırakırsa o mal kendi yakınlarına aittir.
(D / Y) 18. Haksız olarak öldürülen her kişinin kanından bir pay, Âdem'in ilk oğluna ayrılır.
(D / Y) 19. Bir iyiliğe öncülük eden kimseye o iyiliği yapan gibi olamaz.
(D / Y) 20. İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir.

CEVAPLAR: 1. a w 2. d w 3. b w 4. c w 5. b w 6. c w 7. d w 8. d w 9. c w 10. cw 11. a w 12. D w 13. D w 14. Y w 15. D w 16. Y w 17. D w 18. D w 19. Y w 20. D w

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Manaya Yönelik Tashif:

Tashîfu'l-mânâ'ya örnek olarak Muhammed İbnu'l-Müsenna el-Anezî'nin kabilesiyle iftihar için söylediği şu sözü örnek verilir: "Biz Şerefli bir kabîleyiz, yani biz Anezî'deniz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize muteveccihen namaz kıldı".
Bu sözdeki tashîf şuradan ileri gelir: Resûlullah'ın Aneze'ye müteveccihen namaz kıldığına dâir rivayet mevcuttur. Muhammed İbnu'l-Müsenna, hadiste geçen aneze ile kendi kabîlesinin kastedildiğini sanmıştır. Halbuki bu, harbe demektir ve namaz sırasında sütre olarak öne dikilmiştir. Daha enteresanını Hâkim nakletmektedir. O, bir bedevînin, bunu anze (ki keçi demektir) okuyarak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "bir keçiye" müteveccihen namaz kıldığını anladığını, sonra da hadîsi, mânâyı esas alarak rivayet suretiyle, katmerli hata işlediğini görmüştür.[1]
Musahhaf'ın hemen hemen bütün çeşitlerinde göze çarpan zayıflığa rağmen, "sahîh-hasen-zayıf hadisler arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmında zikredilmesi, bir çoklarınca acâib karşılanacaktır. Araştırıcı, onâ "mevzû" damgası vurulmasa bile, tamamen zayıf olarak kabul edilmesi gerektiğini zannedecektir.
Bu zannın hatalı olduğu, daha işin başında bellidir. Zira bu zan, fâsit bir kanâate dayanmaktadır. Kısaca bu kanâate göre, tashifcilerin sahîh ve hasen hadisleri tahrif etmeleri yasaklanmış ve son derece zayıf rivayetlerle istedikleri gibi oynamalarına da müsâade edilmiştir. Gerçekler ise bu kanaati yalanlamaktadır. Zîra tashifçiler bütün hadîs ne'vilerini tahrîfe yeltenmekle kalmamışlar; hatta bâzılarının hayâsızlığı, Allah'ın Kitabı'nda bile tashîf yapacak kadar aşırı bir hadde varmıştır. Mütevâtir olan Kur'ân-ı Kerîm'in, bu tashiflerden berî olduğu ve onda katiyyen tashif yapılmadığı gibi, sahîh, hasen ve zayıf hadisi şerifler dahi bu tashiflerden uzak kalmıştır.
Tashîf yapılan hadisler hakkında şu ifâdeler kullanılır: Bu hadis sahihtir; fakat onu falan tashîf etmiştir. Bu hasendir; ona tashif yapılmıştır. Nitekim zayıf hadis için de, ister tashîf edilsin, ister edilmesin, bu hadîs zayıftır, denir.[2]
Dârakutnî hadîslerde yapılmış olan bütün nokta ve harf değişikliklerini gösteren bir te'lîf ortaya koymuş, Kur'an'da rastladığı tashifatı da orada göstermiştir. Eserin adı Kitâbu'l-Tashîf'tir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/134-135.
[2] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288-289.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/135.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Manaya Yönelik Tashif:

Tashîfu'l-mânâ'ya örnek olarak Muhammed İbnu'l-Müsenna el-Anezî'nin kabilesiyle iftihar için söylediği şu sözü örnek verilir: "Biz Şerefli bir kabîleyiz, yani biz Anezî'deniz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize muteveccihen namaz kıldı".
Bu sözdeki tashîf şuradan ileri gelir: Resûlullah'ın Aneze'ye müteveccihen namaz kıldığına dâir rivayet mevcuttur. Muhammed İbnu'l-Müsenna, hadiste geçen aneze ile kendi kabîlesinin kastedildiğini sanmıştır. Halbuki bu, harbe demektir ve namaz sırasında sütre olarak öne dikilmiştir. Daha enteresanını Hâkim nakletmektedir. O, bir bedevînin, bunu anze (ki keçi demektir) okuyarak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "bir keçiye" müteveccihen namaz kıldığını anladığını, sonra da hadîsi, mânâyı esas alarak rivayet suretiyle, katmerli hata işlediğini görmüştür.[1]
Musahhaf'ın hemen hemen bütün çeşitlerinde göze çarpan zayıflığa rağmen, "sahîh-hasen-zayıf hadisler arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmında zikredilmesi, bir çoklarınca acâib karşılanacaktır. Araştırıcı, onâ "mevzû" damgası vurulmasa bile, tamamen zayıf olarak kabul edilmesi gerektiğini zannedecektir.
Bu zannın hatalı olduğu, daha işin başında bellidir. Zira bu zan, fâsit bir kanâate dayanmaktadır. Kısaca bu kanâate göre, tashifcilerin sahîh ve hasen hadisleri tahrif etmeleri yasaklanmış ve son derece zayıf rivayetlerle istedikleri gibi oynamalarına da müsâade edilmiştir. Gerçekler ise bu kanaati yalanlamaktadır. Zîra tashifçiler bütün hadîs ne'vilerini tahrîfe yeltenmekle kalmamışlar; hatta bâzılarının hayâsızlığı, Allah'ın Kitabı'nda bile tashîf yapacak kadar aşırı bir hadde varmıştır. Mütevâtir olan Kur'ân-ı Kerîm'in, bu tashiflerden berî olduğu ve onda katiyyen tashif yapılmadığı gibi, sahîh, hasen ve zayıf hadisi şerifler dahi bu tashiflerden uzak kalmıştır.
Tashîf yapılan hadisler hakkında şu ifâdeler kullanılır: Bu hadis sahihtir; fakat onu falan tashîf etmiştir. Bu hasendir; ona tashif yapılmıştır. Nitekim zayıf hadis için de, ister tashîf edilsin, ister edilmesin, bu hadîs zayıftır, denir.[2]
Dârakutnî hadîslerde yapılmış olan bütün nokta ve harf değişikliklerini gösteren bir te'lîf ortaya koymuş, Kur'an'da rastladığı tashifatı da orada göstermiştir. Eserin adı Kitâbu'l-Tashîf'tir.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/134-135.
[2] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288-289.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/135.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ın Rahmetinden Ümit Kesmenin Yasak Olması

53) Cündeb (r.a.)'dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyrudu:
"Bir adam "Allah'a yemin olsun ki, Allah filancayı bağışlamaz" dedi. Allahu Teâlâ da (buna) şöyle cevap verdi: "Benim falanı mağfiret etmeyeceğim üzerine yemin eden kimdir? O kimseyi bağışdım ve senin amelini de boşa çıkardım."[1]

***

[1] Müslim (2621). Hadiste geçen *"Et-Teelli"* yemin demektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEKRAR DİRİLME[1] VE KIYAMET GÜNÜ'NÜN HALLERİ[2] İLE İLGİLİ BÖLÜM

? ??????? ????????? ??????????? ?????? ???????????? ?

-296 **? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ?????????? ?**

"İnsanların, ruh ile beden olarak tekrar dirilmeleri[3] ve birbirleri ile ilgili meseleleri hükme bağlamak için mahşer yerine sevk edilmeleri" ile ilgili hadisler

Lakkânî (ö. 1041/1631) **"Şerhu Cevhere"**de anlattığına göre; tekrar dirilme ve Kıyamet Günü'nün halleri ile ilgili olayların hepsi; manevi **tevatür** yolu ve Kur'an'ın delaletiyle sabittir. Dolayısıyla da bu olaylar, Zarûrât-ı Diniyye'den olmaktadır. Bunları inkar etmek ise, kesinlikle küfürdür."

* * *

-297 **? ??????????? ????????????? ??????????? ??????????? ?????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????????? ?**

"Sırât, Mîzân, Vücut organlarının konuşturulması, Amel defterlerinin (insanların ellerinde) uçuşması, Mevkif'in korkulu halleri ve Cennet ile Cehennem'in durumları"[4] ile ilgili hadisler

Birzelî (ö. 844/1440) **"Şerhul-İrşâd"**da naklettiğine göre; Sırât, Mîzân, Vücut organlarının konuşturulması, Amel defterlerinin (insanların ellerinde) uçuşması, Mevkif'in korkulu halleri ve Cennet ile Cehennem'in durumları ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir.

Ebu Ali b. Ruhâl'da **"Şerhu Muhtasarı Halîl"**de bu konu ile ilgili hadislerin **mütevatir** olduğunu Birzelî'den nakletmiştir.

Şihâb (ö. 1069/1659) **"Şerhu'ş-Şifâ"**da 'Büyük Şefaat' ile ilgili bahsin Hz. Peygamber (s.a.v)'in **? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ?????????? ?** **"Emanet ve sıla-i rahm gelip Sırât'ın iki yanında dururlar"**[5] buyruğuna dair yerde aynen şöyle der:

"Bu ve benzeri hadisler, manevi **mütevatir** derecesine ulaşmıştır. İnkarcı Mu'tezililer, Kelâm kitaplarında bahsedilen Sırât'ın varlığını kabul etmemişlerdir."

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî'nin) **"Dürrü'l-Mensûr"** adlı tefsirinde Yüce Allah'ın **? ??????????? ?????????? ???????? ?** **"(Kıyamet) günü (amelleri tartacak) terazi, haktır"** (A'râf: 7/8) açıklamasına bakabilirsiniz.

* * *

-298 **? ??????????? ?**

"(Kıyamet günü) hesâp vermek"[6] ile ilgili hadisler

(Şeyh Muhibbullah b. Abduşşekur'un) **"Kitâbu Müsellemetü's-Sübût"** adlı kitab(ın)da geçtiğine göre; İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200), (Kıyamet Günü dünyada işlenen amellerden dolayı) hesâp verme ile ilgili hadislerin **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

* * *

-299 **? ????? ??????????? ?**

"(Kıyamet Günü) amellerin tartılması"[7] ile ilgili hadisler

Lakkânî (ö. 1041/1631) **"Şerhu Cevhere"**de anlattığına göre; (Kıyamet Günü amellerin tartılması ile ilgili) hadisler, **mütevatir** derecesine ulaşmış ve Kur'an ile (alimlerin) icmaı da bunu(n varlığını) göstermektedir.

* * *

-300 **? ????? ?????????? ?????????? ?????????????? ????? ?**

"Cennet ile Cehennem'in şu anda var olması"[8] ile ilgili hadisler

(Kastallânî) **"İrşâdu's-Sârî"**de anlattığına göre; Cennet ile Cehennem'in şu anda var olduğu ile ilgili haberler, manevi **mütevatir**dir.

İbn Kesîr (ö. 774/1372)'de **"Tefsîrü'l-Kur'ani'l-Azîm"**de **?????????? ??????????????? "(O Cehennem ateşi,) kafirler için hazırlanmıştır"** (Bakara: 2/24) ayetini açıklama sırasında aynen şöyle der:

"Ehl-i Sünnet alimlerin çoğu; Cehennem'in şu anda var olduğunu, Yüce Allah'ın (**?????????) "hazırlanmıştır"** buyruğuyla delil getirmişlerdir. Bu konuda pek çok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi şudur:

? ?????????? ?????????? ?????????? ?

"Cennet ile Cehennem, birbirleriyle karşılıklı olarak tartıştılar"[9]

Diğer birisi de şu hadistir:

? ????????????? ???????? ????????. ?????????: ????? ?????? ??????? ???????. ???????? ????? ??????????? ?????? ??? ?????????? ???????? ??? ???????? ?

"Cehennem, kendi ateşini, Rabbine şikayet ederek: 'Ya Rabbi! Ben kendi kendimi yiyip tüketmekteyim. (İzin ver de bundan kurtulayım' dedi.

Bunun üzerine Allah'da, ona; biri yazın ve diğeri de kışın olmak üzere iki nefes almasına izin verdi."[10]

Abdullah İbn Mes'ud'un rivayet ettiği hadis ise şu şekildedir:

? ????????? ????????. ????????? ??? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ??????? ???? ??????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????? ?????? ????? ????????? ?

"(Bir defasında düşen bir şeyin) sesini işittik. Biz: 'Bu da ne?' dedik. Resulullah (s.a.v):

'Bu, yetmiş yıldan beri Cehennem'in kenarından (dibine doğru) bir kılmış bir taştır. Daha şu an Cehennem'in dibine ulaştı' buyurdu."[11]

(Yine bu husus,) Küsûf (=Güneş Tutulması) namazı ve İsrâ' gecesi ile ilgili hadisler de ve bu manada daha bir çok **mütevatir** hadisler de geçmektedir.

Mu'tezile, cehaletleri sebebiyle, bu konuda (Ehl-i Sünnete) muhalefet etmiştir. Endülüs kadısı Münzîr ibnu'l-Saîd el-Belûtî'de (bu konuda Mu'tezile'nin görüşüne) katılmıştır."

Hadiste kast edilen husus bu olabilir.

-301 **? ??????? ??????? ???????? ????????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ?**

"Her peygamberin (Allah katında) kabul edilecek bir duası vardır. Her peygamber, o duayı yapmada acele etti. Ben ise, bu duamı (Kıyamet Günü'nde) ümmetime şefaat olarak kullanmak üzere sakladım"[12]

Seffârînî **"Şerhu Akîde"**de der ki: "Hafız Suyûtî dedi ki: **???????? ??????? ????????? "Her peygamberin… bir duası vardır"** hadisi, **mütevatir** olup şu yoldan gelmiştir:

1. Ebu Hureyre[13]

Bu hadis ile bir sonraki hadisi, Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.

2. Enes[14]
3. Câbir[15]

Bu hadisi de, Müslim (tek başına) rivayet etmiştir.

4. Abdullah ibn Amr
5. Ubâde ibnu's-Sâmit
6. Ebu Saîd el-Hudrî

Bunlardan ikisini de, İmam Ahmed rivayet etmiştir.

7. Abdurrahman b. Ebi Ukayl

Bu hadisi; Bezzâr (ö. 292/904) ve Beyhakî (ö. 458/1066) rivayet etmiştir.'"

(Derim ki:) Suyûtî (ö. 911/1505) **"Menâhil"**de ve Münzirî (ö. 656/1258)'de **"Terğîb"**de der ki: "Buhârî ile Müslim, bu konuda Enes'ten gelen hadisi nakletmede görüş birliğine varmışlardır. (Bu konuda diğer hadis alimlerinden gelen hadislerin) hepsi de, sahihtir. Buhârî ile Müslim, bu hadisi, Ebu Hureyre yolu ile Enes yolundan rivayet etmişlerdir. Müslim ise, Câbir yolundan gelen hadisi de rivayet etmede tek başına kalmıştır."

* * *

-302 **? ????????????? ?????????? ?????????????????? ????? ?????????????? ?**

"(Kıyamet günü) her peygamber, şefaat etmesi için kendisine gelen insanları diğer peygamberlere göndermesi ve bu konuda uzunca bir şekilde gelen şefaat hadisi"[16]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Ebu Hureyre
3. Abdullah ibn Ömer
4. Huzeyfe
5. Câbir
6. Ebu Bekr
7. Abdullah ibn Abbâs
8. Übey b. Ka'b
9. Ebu Saîd el-Hudrî
10. Selmân
11. Ukbe b. Âmir
12. Ubâde ibnu's-Sâmit

Toplam, 12 kişi.

* * *

-303 **? ??????????? ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ????????? ???????????????? ?**

"Peygamber (s.a.v)'e, dünya hayatında iken tevessülde bulunma"[17] **ile ilgili hadisler**

Taki es-Sübkî (ö. 756/1355) **"Şifâu's-Sakîm"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'e, dünya hayatında iken tevessülde bulunma ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir. Bununla ilgili haberler, çoktur. Bu konudaki haberleri kısaltmakta mümkün değildir… Müslümanlar, (söz ve tavırlarıyla, dünyada) Hz. Peygamber (s.a.v)'e sığınıyorlar ve bütün durumlarında Hz. Peygamber (s.a.v)'le (Allah'tan) yardım diliyorlar."

Hadiste kast edilen husus, bu olabilir.

* * *

-304 **? ??????????? ???? ??? ???????? ??????????? ?**

"Peygamber (s.a.v)'e, Kıyamet günü Arasat meydanında tevessülde bulunma"[18] **ile ilgili hadisler**

Taki es-Sübkî (ö. 756/1355) **"Şifâu's-Sakîm"**de anlattığına göre; (alimlerin) icma-ı, Kıyamet Günü Hz. Peygamber (s.a.v)'e insanların tevessülde bulunacağını temel almıştır. Bununla ilgili haberler de, **tevatür**dür.

(Kastallânî) **"Mevâhibu'l-Ledûniyye"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'e Kıyamet günü Arasat meydanında tevessülde bulunmaya gelince, (alimlerin) icma-ı, bunu temel almıştır. Bununla ilgili şefaat hadisinde gelen haberler, **tevatür**dür."

Bu konuda daha geniş bilgi için Kastallânî (ö. 923/1517)'nin bu kitabında geçen 'Hz. Peygamber (s.a.v)'in kabrini ziyaret etme' ile ilgili yere bakabilirsiniz.

* * *

-305 **? ?????????? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ???????? ????? ???? ?????? ???? ????????? ?**

"Kıyamet Günü, şefaatım gerçekleşecektir. Kim (Kıyamet günü) şefaatımın gerçekleşeceğine inanmazsa, şefaat edilecek kimselerden olmayacaktır"[19]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Câmiu's-Sağîr"**de[20] belirttiğine göre; bu hadisi, İbn Menî' **"Mu'cem"**de Zeyd b. Erkam ile 10 kadar sahabeden rivayet etmiştir.

Münâvî (ö. 1031/1622) **"Şerhu Câmi's-Sağîr"**de der ki: "(Hadisin, bu kadar kişiden rivayet edilmesinden) ötürüdür ki, hadisin, **tevatür** olduğu söylenilmiştir."

(Derim ki:) Bu örnek, hadisin, tevatür olduğunu ispatlamada yeterli değildir. Fakat hadisin, (Münâvî tarafından) **tevatür** olduğunun belirtilmesi; şefaat hadislerinin, mutlak manada veya günah işleyenler hakkında olması, hadisin, manevi **mütevatir** olmasından dolayıdır.

Yine Suyûtî **"Câmi'"**de;

1. **? ?????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????? ???????????? ? "Şefaatım, ümmetimin büyük günah işleyenleri için olacaktır"**[21] hadisini,

2. Bir lafızda ise; **? ?????????? ???????? ?????????? ???? ???????? ? "Şefaatım, ümmetimin, günah işleyenleri için olacaktır"**[22] hadisini,

3. Bir başka lafızda ise; **? ????????? ?????? ??????????? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????????? ??????? ????????? ????????????? ????????????? ???????????? ???, ??????????? ?????????????? ????????????????? ????????????** ? **"Şefaat ile ümmetimin yarısının Cennete girmesi arasında seçim yapmak durumunda kaldım. Ben de, şefaatı tercih ettim. Çünkü şefaat, daha kapsamlı ve daha geneldir. Şefaat(im)in; günahkar, kirli, hata işleyen kimseler için olacaktır"**[23] hadisini getirmiştir.

Suyûtî, ilk hadisi, şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Câbir
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Abdullah ibn Amr
5. Ka'b b. Ucre

İkinci hadisi de, şu yoldan getirmiştir:

6. Ebu'd-Derdâ'

Üçüncü hadisi de, şu yollardan getirmiştir:

7.Abdullah ibn Ömer

8. Ebu Musa el-Eş'arî

Sa'd (ö. 792/1389) **"Şerhu Akîdeti'n-Nesefi"**d e **? ?????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????? ??????????? ? "Şefaatım, ümmetimin büyük günah işleyenleri için olacaktır"** hadisini naklettikten sonra şöyle der:

"Bu hadis, meşhur bir hadistir. Hatta şefaat konusundaki hadisler, mana bakımından mütevatirdir."

Şihâb (ö. 1069/1659) **"Şifâ"**ya yazdığı şerhte Hz. Peygamber (s.a.v)'in şefaatinin, Cehennem'e girmeyi hak eden bazı günahkar müminler hususunda olduğunu belirttikten sonra şöyle der:

"Bu şefaat türü, pek çok hadisle sabittir. Bu hadislerin geliş yollarının toplamı, **tevatüre** ulaşmaktadır. Bu konuda Hariciler ve Mu'tezile'den inkarcı kimselerin görüşlerine güvenilemez."

Taki es-Subkî (ö. 756/1355) **"Şifâu's-Sikâm"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)e özgü şefaatın; insanları, mahşerdeki uzun bekleyişten kurtarma ve hesabın acele görülmesi ile ilgili olduğunu ve bunun, 'büyük şefaat' olduğunu söylemiştir."

Daha sonra da der ki: "Bu büyük şefaatın gerçekleşeceğini ve bu şefaatın Cehennem'e girecek olan günahkar kimseler hakkında olduğunu hiç kimse inkar edemez."

Yine Sübkî (sözüne devamla) der ki: "Bu (tür) şefaat ve büyük şefaat ile ilgili hadisler, tevatürdür. Hz. Peygamber (s.a.v)'in yapacağı şefaat, büyük

şefaata özgüdür. Daha önce de geçtiğine göre; bu (normal) şefaata gelince, bu şefaat; meleklere, peygamberlere ve müminlere özgüdür. Bundan sonra da Yüce Allah, 'Lâ ilâhe illallah' (=Allah'tan başka ilah yoktur) diyen kimseleri de, kendi rahmetiyle Cehennem'den çıkaracaktır."

Kadı İyâz (ö. 544/1149)'da der ki: "Şefaat ile ilgili hadisler, gelmiştir. Şefaatin, ahirette, günahkar müminler için olacağı hususundaki şefaatin sıhhati ile ilgili hadislerin toplamı, tevatüre ulaşmıştır."

(İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"**de der ki: "Hz. Muahmmed (s.a.v)e özgü şefaatın ispatı hususundaki hadisler, **mütevatir** olarak gelmiştir. Yüce Allah'ın; **? ????? ???? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ? "Umulur ki, Rabbin, seni 'övülmüş bir makama' ulaştırır"** (İsrâ: 17/79) buyruğu da, bu şefaata delalet etmektedir. Cumhura göre; Yüce Allah'ın bu sözüyle kast edilen, (Hz. Peygambere özgü) şefaattır.

Vâhidî, bu konuda aşrıya kaçıp (ayeti değil de) icmayı nakletmiştir. Fakat Vâhidî, bu konuda Mücâhid ile Huzeyfe'den gelene işaret etmektedir."

Sehâvî (ö. 902/1496)'nin **"Fethu'l-Muğîs"** adlı kitabında geçtiğine göre; şefaat ve havz hadisi ile ilgili sahabeden olan ravilerin sayısı, 40'ı geçmektedir.

Devamla da der ki: "Şefaat ve Havz ile ilgili hadisi, **tevatür** olmakla nitelendiren kimseler vardır. Bunlardan birisi olan Kadı İyâz, **"Şifâ"**da bunu söylemiştir.

İbn Abdilberr ise **"İstizkâr"**da dedi ki: 'Şefaatı ispat etme, Ehl-i Sünnet itikadının rükunlarından biridir. Çünkü Ehl-i Sünnet, Yüce Allah'ın; **? ????? ???? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ? "Umulur ki, Rabbin, seni 'övülmüş bir makam' (=makamı mahmûd)a' ulaştırır"** (İsrâ: 17/79) sözününyorumu üzerinde görüş birliğine varmıştır. Ayette geçen ' **'övülmüş bir makam' (=makam-ı mahmûd);** Hz. Peygamber (s.a.v)in, ümmetinden günah işleyenlere yapacağı şefaattır. Bu konuya hiç kimsenin muhalefet etmediğini biliyorum.. Bu, Mücâhi'den de rivayet edilmiştir. Bu hususu, **"Temhîd"**de 'Allah'ın, arşın üzerinde istiva etmesi' ile ilgili yerde de anlattım. Yine bu konuda, Mücâhid'den, bir grubun üzerinde birleştiği şeklinde bunun aksi bir görüşte rivayet edilmiştir. Dolayısıyla da bu husus, onlara ait bir icma' olmaktadır… Hamd, Allah içindir.

"Temhîd"de sahabe ile tabiun'un bu konudaki bir çok görüşünü belirttim. Yine bu kitapta yeteri kadar şefaat ile ilgili hadisleri de naklettim. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen hadisler; **mütevatir**, sıhhatli ve sabittir…

Yine **"Temhîd"**de Abdullah ibn Ömer hadisi ile Câbir'in Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen rivayet ettiği şu hadisi de naklettik:

? ?????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?

"Kıyamet Günü (yapacağım) şefaatım, ümmetimin büyük günah işleyenleri için olacaktır"

Câbir der ki: "Büyük günah sahibi olmayanların şefaate ne ihtiyacı olacak ki?"

Abdullah ibn Ömer'de der ki: "Büyük günah işleyen kimseler için istiğfar etmeye devam ediyorduk. Yüce Allah'ın **? ????? ?????? ??? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ? "Gerçekten Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Ama bunun dışında dilediği şeyi bağışlar"** (Nisa: 4/48) ayeti inince bundan vazgeçtik. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştu:

? ?????? ????????? ?????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?

"Şefaatımı, ümmetimden büyük günah işleyenler için (Kıyamet Günü'ne) erteledim" "

Şefaat ile ilgili hadislerin senedlerini tamamen **"Temhîd"**de naklettik. Bu şefaat konusu, bidatçilerle tartıştığımız temel bir meseledir."

Hadiste kasteilen husus bu olabilir.

Zürkânî (ö. 1122/1710)'de **"Şerhu'l-Muvatta'"**da bu konuyu kısa bir şekilde nakletmiştir

Şeyhulislam İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"İstiğase bi Seyyidi'l-halk"** adlı risalesinde konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Müstefiz sünnetle değil de, **mütevatir** sünnet ve ümmetin ittifakıyla sabit olduğuna göre; Peygamberimiz (s.a.v), şefaat edici olup Kıyamet günü de (mümin) insanlara şefaat edecek ve insanlar O'nun sayesinde şefaate mazhar olacaklardır. Çünkü insanlar, o gün, Rablerine karşı kendilerine şefaat etmesini O'ndan isteyecekler, O da onlara şefaat edecektir. Ayrıca Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın görüş birliğine göre; Hz. Peygamber (s.a.v), büyük günah işleyen kimselere şefaat edecek ve Cehennem'de tevhid halkından hiç kimse kalmayacaktır."

* * *

-306 **? ?????????? ?**

"Havz"[24] **ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Enes
2. Cündub b. Abdullah el-Becelî
3. Useyd b. Hudayr
4. Hârise b. Vehb
5. Sehl b. Sa'd
6. Abdullah ibn Zeyd
7. Abdullah ibn Ömer
8. Abdullah ibn Mes'ud
9. Müstevrid b. Şeddâd
10. Ebu Hureyre
11. Esmâ' bint. Ebi Bekr
12. Abdullah ibn Abbâs
13. Sevbân
14. Câbir b. Semure
15. Huzeyfe ibnu'l-Yemân
16. Ukbe b. Âmir
17. Ebu Zerr
18. Ebu Saîd el-Hudrî
19. Hz. Aişe
20. Ümmü Seleme
21. Hz. Ebu Bekr es-Siddîk

22. Hz. Ömer
23. Utbe b. Abdussülemî
24. Hz. Ali
25. Semure b. Cündub
26. Üsâme b. Zeyd
27. Hz. hamza
28. Havle bint. Kays
29. Habbâb ibnu'l-Erett
30. Zeyd b. Erkam
31. Âiz b. Amr
32. Ka'b b. Ucre
33. Lakît b. Âmir
34. Ebu Berze el-Eslemî
35. Büreyde
36. Übey b. Ka'b
37. Berâ b.Âzib
38. Câbir b. Abdullah
39. Huzeyfe b. Useyd
40. Hasan b. Ali
41. Zeyd b. Sâbit
42. Selmân
43. Ebu Ümâme
44. Ebu Bekre
45. Ebu'd-Derdâ'
46. Ebu Mes'ud
47. Süveyd b. Cebele el-Fuzâî
48. İbrâz b. Sâriye
49. Nevvâs b. Sem'ân

Toplam, 49 kişi.

(Derim ki:) (Zebîdî) **"Şerhu'l-İhyâ'"**da bu hadisi rivayet edenlere şunları da *ilave* etmiştir:

50. Ebu Lübâbe
51. Cübeyr b. Mut'im
52. Evs ibnu'l-Erkam
53. Zeyd b. Evfâ
54. Süveyd ibn Amr
55. Sunâbihî ibnu'l-A'ser
56. Abdullah es-Sunâbihî
57. Semure b. Cünâde el-Âmirî

Toplam, 8 kişi.

Daha bir çok alim, bunlara, başka ravileri de eklemiştir. Bu meseleyi, dikkatlice araştıran bir kimse, bunları bulur.

Kadı İyâz (ö. 544/1149) **"Şifâ"**da Havz hadisini rivayet edenlerden 24 kişinin ismini anmıştır. Üç kişinin ismini de daha önce anmıştı.

"Şifâ"ın bazı nüshalarında, üç kişinin daha ismi geçmektedir. Böylece (**"eş-Şifâ"**da) toplam sayı, 30'u bulmaktadır.

Kurtubî (ö. 671/1273) **"Müfhim"**de belirttiğine göre; Havz hadisini rivayet edenler, 30 kişiden fazladır.

İbn Hacer (ö. 852/1447)'de **"Fethu'l-Bârî"**de bu kimselere daha da ilave bulunup hadisin ravilerini, 56 kişiye ulaştırmıştır.

(Suyûtî'de) **"Budûru's-Safîre"**de (hadisin ravilerini,) her hadisin lafzını diğerinden ayrı tutmak suretiyle 58 kişiye ulaştırmıştır.

(Zürkânî'de) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de Hafız'ın şöyle söylediğini nakletmiştir: "Bana ulaştığına göre; bazı son devir alimleri, Havz hadisinin ravilerini, 80 kişiye ulaştırmıştır."

(Suyûtî) **"Menâhilu's-Safâ"**da ise der ki: "Havz ile ilgili hadisleri, 55 sahabi rivayet etmiştir. Bu ravilerin rivayet ettikleri hadisler, (Havz) hadisinin **mütevatir** olduğunu göstermektedir."

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî'nin) bu kitabına, Aliyyu'l-Kârî (ö. 1014/1605)'nin**"Şifâ"**ya yazdığı şerhe[25] ve (Zebîdî'nin) **"Şerhu'l-İhyâ"** adlı kitabına bakabilirsiniz.

(Zebîdî) bu kitabında Havz ile ilgili hadisleri rivayet edenlerden 45 kişinin ismini saymıştır. Ayrıca bu kişilerin rivayet ettikleri hadislerin lafızları ile yarım cüz kadar da bu hadislerin tahricini yapan kimseleri belirtmiştir. Bunların sonunda ise şöyle der:

"Bunlar, yazı yazma sırasında Havz ile ilgili hadisleri bir araya toplayan kimselerden kolayca elde ettiklerimdir… Eğer yanımda bulunan Fevâid[26] Cüz,[27] Ta'lik,[28] Tahrîc[29] gibi kitapların hepsine bakma imkanım olsaydı, muhtemelen (bu kişilerin ile hadislerin sayısı,) naklettiklerimden daha çok bir duruma ulaşırdı."

(İbn Abdilberr ise) **"İstizkâr"**da **? ??????????? ????? ??????? ? "Minberim, (bana bahşedilen Kevser) havzın(ın üstünde bulunmak)tadır"** hadisine dair yerde konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"**"Temhîd"** adlı kitabımda, Havz konusu ile ilgili **mütevatir** olan rivayetleri naklettik."

(Münâvî'de) **"Feyzu'l-Kadîr"**de ise şöyle der: "Kadı Beyzavî dedi ki: 'Ehl-i Sünnet alimnlerine göre; Havz ile ilgili hadislerin zahiri**mütevatir**dir. Dolayısıyla da Havzın varlığına inanmak gerekmektedir. Fakat bazı alimler, Havzı inkar eden kimseyi tekfir etmeyi reddetmiştir.'

Kurtubî'de dedi ki: 'Havz ile ilgili hadisler, **mütevatir**dir.'"

İmam Hafız Ebu Bekr el-Beyhakî (ö. 458/1066)'de**"Kitâbu'l-Ba's ve'n-Nüşûr"**da Havz ile ilgili hadisleri, senedleriyle ve geliş yollarıyla birlikte bir araya getirmiştir.

Bazı alimlere göre; Havz ile ilgili hadislerin, **mütevatir** olması gerekmektedir.

Bazı alimler de der ki: "Havz ile ilgili hadisler, lafzî değil de, manevî **mütevatir**dir."

Bu konuda daha geniş bilgi için Şihâb (ö. 1069/1659)'ın **"Şifâ"**ya yazdığı şerhe[30] ve daha bir çok kitaba bakabilirsiniz.

*** * ***

-307 ? ??????????? ?

"Kevser"[31] **ile ilgili hadisler**

Hafız İbn Kesîr (ö. 774/1372) konu ile ilgili olarak şöyle der: "Pek çok yollardan gelen Kevser ile ilgili hadisler,**mütevatir**dir. Bu nedenle de hadis imamlarının çoğuna göre; Kevser ile ilgili hadisler, kesinlik ifade etmektedir."

-308 ? ????????? ?????????? ????????? (???? ?????? ???????????) ????? ???????? ????????? ???????? ????????? ?

"Siz, dolunay gecesinde, ayı gördüğünüz gibi, (ahirette) Rabbinizi göreceksiniz"[32]

Sa'd (ö. 792/1389) **"Şerhu Akîdeti'n-Nesefî"**de bu hadisi nakledip devamla şöyle der: "Bu, meşhur bir hadistir. Bu hadisi, sahabenin ileri gelenlerinden 21 kişi rivayet etmiştir."

Şeyh Kâsım b. Kutlûboğâ el-Hanefî (ö. 879/1474), hocası İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1456)'ın**"Musâyere"** adlı kitabına yazdığı haşiyede bu hadisi nakletmiştir. Daha sonra da şöyle der:

"Derim ki: Bu,**"Kifâye"**den alınmıştır. (Müellif) burada der ki: 'Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. Ali el-Hakîm et-Tirmizî'nin bu konuda bir tasnifte bulunduğu belirtilmektedir.'

Allah'ın görülmesi ile ilgili hadisin sıhhatli oluşu, Resulullah (s.a.v)'in bir çok sahabesinden gelmiştir. Bunların içerisinde sahabenin ileri gelenleri de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Abdullah ibn Mes'ud
2. Abdullah ibn Ömer
3. Abdullah ibn Abbâs
4. Süheyb
5. Enes
6. Ebu Musa el-Eş'arî
7. Ebu Hureyre
8. Ebu Saîd el-Hudrî
9. Ammâr b. Yâsir
10. Câbir b. Abdullah
11. Muâz b. Cebel
12. Sevbân
13. Umâre b. Ruveyde es-Sakafî
14. Huzeyfe
15. Hz. Ebu Bekr
16. Zeyd b. Sâbit
17. Cerîr b. Abdullah el-Yemenî
18. Ebu Ümâme el-Bâhilî
19. Büreyde el-Eslemî
20. Ebu Berze
21. Abdullah ibnu'l-Hâris ez-Zebîdî

Görüldüğü üzere bunlar, sahabenin meşhur olanları ile ileri gelenlerinden 21 kişidir. Bunlar, Allah'ın (ahirette) görülmesi ile ilgili hadisi, rivayet etmişler ve ahirette Allah'ın görülmesinin gerçekleşmesi hususunda görüş birliğine varmışlardır. Bunların dışındaki diğer sahabilerden bunun aksi bir şey de bilinmektedir. Dolayısıyla da Allah'ın (ahirette) görülmesi hususu, icmâ' olmaktadır."

Daha sonra Şeyh Kâsım b. Kutlûboğâ, bu sahabilerin rivayet ettikleri hadislerin tahricini yapan hadis imamlarının isimlerini de belirtmiştir.

Ayrıca Allah'ın (ahirette) görülmesi ile ilgili hadisi rivayet eden şu sahabileri de anmıştır:

22. Ebu Rezîn el-Ukaylî
23. Ubâde ibnu's-Sâmit
24. Ka'b b. Ucre
25. Fudâle b. Ubeyd
26. Ubey b. Ka'b
27. Abdullah ibn Amr
28. Hz. Aişe

Daha geniş bilgi için Şeyh Kâsım b. Kutlûboğâ'nın bu kitabına bakabilirsiniz.

İbn Ebi Şerîf (ö. 906/1500)olarak şöyle der: Allah'ın (ahirette) görülmesi ile ilgili hadisler, mana bakımından**mütevatir**dir. Bu hadisler, çeşitli yollarla sahabenin bir çoğundan gelmiştir. Bu hadislerin bir çoğunu, **"Şerhu'l-Akâid"**e yazdığım haşiyede belirttim."

"Tuhfetu'l-Culesâ"da ise konu ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: "(Ahiretteki) Mevkifte, Cennetlik herkesin Yüce Allah'ı görme meselesi, tartışmasız bir şekilde meydana gelecektir."

Lakkânî (ö. 1041/1631)'de **"Şerhu Cevhere"**de der ki: "Yüce Allah'ın ahirette görülmesi ile ilgili hadislerin toplamı, **tevatür** derecesine ulaşmıştır. Bu hadislerin teferruatı haberi ahad olsa bile."

Demîrî (ö. 808/1405) **"Hayâtu'l-Hayevân"**ın 'Mebhâsu'l-Atak'da Yüce Allah'ın, dünyada ve ahirette görülmesini aklî delillerle caiz olduğunu belirttikten

sonra şöyle der:

"**Naklî delil ise;** Yüce Allah'ın (Kur'an'da) buyurduğu söz ile Resulullah (s.a.v)'in, Yüce Allah'ın ahirette görülmesiyle ilgili haber verdiği**mütevatir** hadislerdir. Yüce Allah'ın ahirette görülmesinin meydana gelmesi, (Cennetlik) müminler için bir yüceliktir."

(Kastallânî'de) **"Mevâhib"**de 'İsrâ' ile ilgili yerde der ki: "Müminlerin, Yüce Allah'ı, ahiretteki Arasât ile Cennet bahçelerinde görmeleri ile ilgili Ebu Saîd el-Hudrî, Ebu Hureyre, Enes, Cerîr, Süheyb, Bilâl ve daha bir çok sahabenin Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ettikleri haberler**tevatür**dür. Allah, bizi de, ahirette kendisini gören bu kullarından eylesin."

* * *

-309 ? ????? ???????? ?????????? ????????? ??? ???????? ??????? ?????? ???? ????? ??? ???????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????? ?

"Günahkar müminin Cehennemde[33] **ebedi kalmaması ve kalbinde zerre miktarı iman bulunan kimsenin (Cehennem'den) çıkması" ile ilgili hadisler**

Suyûtî (ö. 911/1505) ile ve daha bir çok alimin anlattığına göre; günahkar müminin, Cehennem'de ebedi kalmayacağı ve kalbinde zerre miktarı iman bulunan kimsenin, Cehennem'den çıkacağı ile ilgili hadisler, mütevatirdir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Metâliu'l-Musirrât"**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Müminlerin günahkar olanlarına gelince; günahkar müminin, Cehennem'de ebedi kalmaması ile ilgili hadisler, tevatür miktarının kat kat üstündedir."

Hafız Celâl es-Suyûtî**"Budûru's-Safire"**de ise der ki: "Bu konudaki hadisleri, 40'dan fazla sahabiden rivayet ettik. Bu hadisleri(n tahricini),**"Ezhâru'l-Mutenâsira fi'l-Ahbâri'l-Mutevâtira"** adlı kitabımızda belirttik."

Suyûtî'nin, bu kitapla kastettiği kitabı, asıl olanıdır. Çünkü nakilde bulunduğumuz muhtasar'da bu hadisi görememekteyiz.

İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"Risâletu'l-Furkân"**da konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Kalbinde zerre miktarı iman bulunan kimsenin, Cehennem'den çıkması ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen hadisler, mütevatirdir."

(Aynî'de) **"Umdetu'l-Kârî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın yanındaki kesin deliller göstermektedir ki; muvahhid günahkarlardan oluşan bir topluluk, (işlemiş oldukları günahlardan dolayı Cehennem'de) azap görecekler, daha sonra da Cehennem'den şefaatla çıkacaklardır."

Tirmizî (ö. 279/892) ise, Ubâde ibnu's-Sâmit'in[34] rivayet ettiği **? ???? ?????? ???? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?** **"Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna tanıklık ederse, Allah, ona Cehennem ateşini haram kılar"** hadisini naklettikten sonra aynen şöyle der:

"Ebu İsa der ki: Bu hadisin bir başka şekli de, bazı ilim adamlarını yanında bulunmaktadır. Tevhid ehline göre; (günahkar müminler,) işlemiş oldukları günahları sebebiyle Cehennem'de azap görseler bile, (sonradan) Cennet'e gireceklerdir. Çünkü onlar, Cehennem'de ebedi kalmazlar.

Abdullah ibn Mes'ud, Ebu Zerr, İmrân b. Husayn, Câbir b. Abdullah, Abdullah ibn Abbâs, Ebu Saîd el-Hudrî ile Enes b. Mâlik yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

? ?????????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ???????????? ?????????? ?

"**Tevhid ehlinden bir topluluk, kaldığı Cehennem'den çıkacak ve Cennet'e girecektir."**

Saîd b. Cübeyr, İbrahim en-Nehaî ile bir çok tabiunun;**? ???????? ??????? ????????? ???????? ???? ??????? ??????????? ?** **"Kafirler, vaktiyle kendilerinin Müslüman olmalarını nice kez arzu edecekler"** (Hicr: 15/2) ayetini açıklama mahiyetinde şöyle söyledikleri rivayet edilmektedir:

"Tevhid ehli, Cehennem'den çıkarılacak ve Cennet'e girdirilecektir. Kafirler de, kendilerinin, müslüman olmalarını nice kez arzu edeceklerdir." (Tirmizî'nin sözü burada bitmektedir.)

* * *

-310 ? ???????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ??????? ?

"(Muhammed ümmetinden) yetmiş bin kişinin, hesaba çekilmeden Cennet'e girmesi"[35]

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Abdullah ibn Abbâs
2. Ebu Hureyre
3. İmrân b. Husayn
4. Ebu Ümâme
5. Hz. Ebu Bekr
6. Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Siddîk
7. Abdullah ibn Mes'ud
8. Câbir b. Abdullah
9. Ebu Eyyûb el-Ensârî
10. Sevbân
11. Huzeyfe ibnu'l-Yemân
12. Enes
13. Ebu Saîd el-Hudrî
14. Rifâa el-Cühenî
15. Feletân b. Âsım
16. Semure b. Cündub

17. Amr ibn Hazm
18. Ebu Sa'd el-Ensârî
19. Esmâ' bint. Ebi Bekr
Toplam, 19 kişi.

* * *

-311 ? ??????????? ????????? ????????????? ????????? ????? ?????? ???????????? ?

"İyi iş yapanlara, (bundan) daha güzeli olan Cennet'in verilmesi ve (Kıyamet günü Cennetliklerin) Yüce Allah'a bakmasının (onlara) daha 'bir fazlalık' olması"[36] **ile ilgili hadisler**

(Zürkânî) **"Şerhu'l-Mevâhib"**de konu ile ilgili olarak der ki: "Bu hadis, **merfu olarak** şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Musa el-Eş'arî
2. Ka'b b. Ucre
3. Abdullah ibn Ömer
4. Ubey b. Ka'b
5. Enes
6. Ebu Hureyre

Ayrıca bu hadis; Hz. Ebu Bekr, Huzeyfe, Abdullah ibn Abbâs ile Abdullah ibn Mes'ud'dan**mevkuf olarak** ve bir (grup) tabiun'dan da (maktu' olarak) gelmiştir. Nitekim Suyûti'de **"Budûru's-Safire"**de bu konuya geniş yer vermiştir.

Suyûtî dedi ki: Beyhakî dedi ki: 'Bu (hadis, konuyla ilgili ayet[37]) açıklama mahiyetinde (söylenmiş)tir. Çünkü bu konuda sahabe ile tabiun'dan gelen (sözler), müstefiz ve meşhurdur. Fakat hadisin ancak mevkuf olduğu söylenebilir.'

Yahya b. Maîn'de dedi ki: '(Bu konu ile ilgili) yanımda 17 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin hepsi de, sahihtir.'

Suyûtî'de **"Budûru's-Safire"**de (bu 17 hadise) iki hadis daha ilavede bulunmuş ve bir dayanak olması mahiyetinde hadisi nakleden kimseleri de göstermek için konuyla ilgili hadisin bütün lafızlarını belirtmiştir.

(Suyûtî devamla) dedi ki: 'Yanımızdaki hadis otoriterleri topluluğuna göre; bu hadisler, **mütevatir** derecesine ulaşmıştır.'"

Yine Suyûtî **"Nevâhidu'l-Ebkâr ve Şevâhidu'l-Efkâr"**da konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu (hadis, konuyla ilgili ayeti) açıklama mahiyetinde (söylenmiş)tir. Çünkü bu hadis; Müslim'in,**"Sahîh"**inde[38] rivayet ettiği bir ayetin açıklanmasına delil olarak Resulullah (s.a.v)'den gelmiştir. Yine bu hadis; Hz. Peygamber (s.a.v)'in sahabilerinden Hz. Ebu Bekr, Huzeyfe, Ebu Musa, Ubâde ibnu's-Sâmit ve daha bir çok sahabiden gelmiştir. (Konu ile ilgili ayetin) açıklanmasına dair hadisler ve rivayetler, çoktur. Bunları, **"Dürrü'l-Mensûr fi tefsîri'l-Me'sûr"**da getirdim."

(Suyûtî) **"Metâliu'l-Musirrât"**da ise konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "(Cennetliklerin) Cennette Cenab-ı Allah'a bakması; alken caiz ve Kur'an, Sünnet, İcmâ ile de sabittir.

A. Kur'an'daki delil, Yüce Allah'ın sözleridir:

1. **? ??????? ?????????? ????????? ????? ???????? ????????? ?**

"O gün, yüzler, ışıl ışıl parıldar"[39]

2. **? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?**

"Güzel iş yapan kimselere, (işlediklerinin yanı sıra) daha güzeli ve (bir de) 'fazlası' vardır"[40]

3. **? ??????????? ??????? ?**

"(Cennetliklere) katımızdan 'daha fazlası' da verilir"[41]

4. **? ?????? ????????? ???? ????????? ?????????? ????????????? ?**

"Evet! O Cehennemlikler, şüphesiz o gün Rablerini görmekten mahrumdurlar"[42]

Allah'ın Cennette görülmesi ile ilgili b uayetlerin açıklanması mahiyetinde Hz. Peygamber (s.a.v), sahabe ve tabiun'dan bir dayanak olarak gelen rivayetler, mütevatir derecesine ulaşmıştır.

B. Cennette Allah'a bakma ile ilgili **Sünnet'teki delil ise**; 20 kadar sahabiden gelmiştir. Bu hadislerin –mürsel, mu'dal, mevkuf ve maktu' olanları da dahil- hepsi, sahih ve senedlidir.

C. İcmâ' ise, şöyle gerçekleşmiştir: İşlemiş oldukları amelleri sapıklık olan bid'at ve dine aykırı düşünce sahibi kimseler ortaya çıkmadan önceki Ehl-i Sünnet alimleri, (Cennetliklerin) Cennette Allah'a bakacağı hususunda icmâ etmişlerdir."

Bu konuda daha geniş bilgi için Suyûtî (ö. 911/1505)'nin **"Dürrü'l-Mensûr"** adlı tefsirinde (Yûnus: 10/26) ayetini açıklaması ile ilgili yere bakabilirsiniz.

---

[1] "Ba's" kelimesi, sözlükte; göndermek, dirilmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise; öldükten sonra dirilmek ve Allah'ın ölüleri tekrar diriltmesi anlamına gelmektedir.
İman esasları içerisinde yer alan ba's (=öldükten sonra dirilme) inancı, bütün semavi dinlerde inanılması istenen esaslardan biridir. Çünkü ölümden sonra diriliş, ahiret inancının temelini oluşturur.

[2] "Kıyamet" kelimesi, sözlükte; kalkmak, dikilmek, ayaklanmak, doğrulmak ve dirilmek gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise; Kıyametin iki anlamı vardır:
1. Kainattaki nizamın bozulması ve her şeyin altüst edilerek mahvolması. Buna, "es-Sâ'a" (=Bilinen zaman) denir.
1. Helak olan ve ölen şeylerin yeniden diriltilerek ayağa kalkması ve mahşere doğru yönelmesi. Burada söz konusu edilen Kıyamet, budur.
Yüce Allah, Kıyamet günü, yeryüzünü dilediği şekle sokacak ve mahşer yeri, Peygamberimizin tasvirine göre: "Üzerinde hiçbir alamet bulunmayan, halis buğday unundan yapılmış yufka gibi beyaz ve parlak bir düzlüktür" (Buhârî, Rikâk 44) şeklinde olacak. her şeyin ölümünden sonra gerçekleşecek olan dirilişi takiben mahlukat, bu düzlükte toplanacaktır.
Mahşerde melekler, cinler ve insanlar dirildikten sonra insanoğlunun küçüğü, büyüğü, akıllı, delisi, hepsi burada toplanacaktır. Hesaba çekilsin yada çekilmesin, bütün canlılar mahşer yerinde toplanacaktır. Hatta bu canlıların içerisinde ev hayvanları, vahşi hayvanlar ve diğerleri de mahşer meydanında toplanacaktır.
Fakat hayvanlar, Allah'ın sorularına cevap verdikten sonra toprak olacaktır. Çünkü onlara dünyada teklif yoktur. Mükafat ve ceza, dünya hayatında kendilerine teklif yapılanlaradır. Mükellef varlıkların toplanma sebebi, hesap ve hayvanların toplanma sebebi ise, kısastır. Daha sonra hayvanlar, insanlardan ve birbirlerinden haklarını aldıktan sonra toprak olurken, inkarcı kafirlerde, "keşke ben de hayvanlar gibi toprak olaydım da ceza görmeyeyimdi" tarzında bir istekde bulunacaktır. (Nebe': 78/40)
Kıyamet günü ise; haşr (=canlıların toplanması) vakti ile başlayarak Cennet ehlinin Cennete, Cehennem ehlinin ise Cehenneme girmesine kadar sürer.

[3] Mahşer yerinde toplanacak olan insanlar, ruh ve beden ile yeniden diriltileceklerdir. Bununla ilgili **Kur'an'dan deliller** şunlardır:
1. Kıyamet günü kabirlerinden kalkarak mahşer yerinde toplanacak olanların gözlerinden, yüzlerinden bahsedilmekte ve dünyada Allah'tan yüz çevirenlerin kör olarak haşrolunacağı belirtilmektedir. (Tâhâ: 20/124-126)
2. O gün kafirlerinin yüzlerinin siyah ve kederli, müminlerinkinin ise parlak ve sevinçli olacağı haber verilmektedir. (Âl-i İmrân: 3/106-107, Abese: 80/38-43)
Sünnetten deliller ise şunlardır:
1. İnsanların o gün yaya, binitli ve yüzünün üstüne sürünenler olmak üzere üç grup olarak haşrolunacakları, (Nesâî, Cenâiz 118; Müsned: 5/165)

2. Bazılarının o gün develere binecekleri ve bazılarını da ateşin kovalayacağı bildirilmektedir. (Buhârî,Rikâk 45; Müslim, Cennet 59; Nesâî, Cenâiz 118)
3. İnsanların yalınayak, ilk yaratılışları gibi sünnetsiz, çıplak ve kusursuz olarak haşrolunacakları (Buhârî,Rikâk 45; Müslim, Cennet 41)
4. Mahşer yerindeki bekleyişte güneşin yaklaştırılacağını ve dünyadaki durumlarına göre farklı derecede terleyeceklerini, (Buhârî, Zekât 52; Müslim, Cennet 62)
5. Allah'ın, bu dehşetli günde yedi sınıf insanı Arş'ın gölgesinde gölgelendireceği, (Buhârî, Ezân 36; Müslim, Zühd 91; Tirmizî, Zühd 53)

[4] "Sırât" kelimesi, sözlükte; açık yol anlamına gelmektedir. Terim olarak ise, Cehennemin üzerinde bulunan bir köprü olup öncekiler ile sonrakiler, bu köprüden geçerler. Cennetlik olan müminler, rahatlıkla bu köprüden geçer. Kafirler ise Cehenneme atılır.

Sırât'ın, kıldan daha ince ve kılıçtan daha keskin olacağını bildiren rivayetleri; oradan geçmenin oldukça sıkıntılı ve zor olacağının anlatılması için kinayeli bir söz olarak yormak gerekmektedir.

Mîzân ise; meleklerin, üzerine dünyada iken kulların işlemiş oldukları amellerini yazmış oldukları amel defterlerinin yada amellerinin tartıldığı terazidir. Fakat gerçek mahiyetinin ne olduğu hususunda kesin bir şey söylemek zordur. Bildiğimiz tek şey, amel defterlerinin yada amellerin, belirtilen bu nesne tarafından tartılmasıdır.

Mahşer yerinde insanların dilleri, elleri ve ayakları; dünyada yapmış oldukları işlerden dolayı lehlerinde ve aleyhlerinde şahitlik yapacaktır. Öldükten sonra diriltmeye kadir olan Allah, elbette vücut organlarını da konuşturmaya kadirdir. (Nûr: 24/24, Yâsîn: 36/65)

Mahşer yerinde herkes toplandığında, büyük mahkeme kurulacak, dünyada "Yazıcı Melekler" tarafında tutulan amel defterleri o gün sahiplerine verilecek ve amel defterleri böylece sahiplerinin ellerinde dolaşacak ve dünyada ne yaptığını ve ne yapmadığını bu defterlerde görecektir.

[5] Müslim, İman 329 (195)

[6] İnsan, Kıyamet günü, Yüce Allah'ın, kendisine ihsan ettiği şeylerden, ömründen, malından, bedeninden, gençliğinden ve kendisine verilen nimetlerden hesaba çekilecektir. Bunların yanı sıra işlemiş olduğu amelleriyle neyi amaçladığından ve amellerinde ne derece samimi olduğundan da sorguya çekilecektir. Yine insan, dünyada, insanların gördüğü ve görmediği tüm amellerinden, görünen ve görünmeyen yanlışlıklardan da sorguya çekilecektir.

Kulun, Yüce Allah'ın, kendi üzerindeki haklarından ilk sorguya çekileceği husus, namazdır. Fakat kul hakları ile ilgili hesap, Yüce Allah'ın insan üzerindeki hakları ile ilgili hesaptan daha çetin olacaktır. Sadece Yüce Allah'ın, tevhid inancı konusundaki hakkı bunun dışındadır.

İnsanlar, Kıyamet günü, dünyada yapmış olduklarının tümünün, bütün incelikleriyle kaydedilmiş olduğunu görecektir. İçerisinde her şeyin kaydedilmiş olduğu genel bir kitap olacak. Bir de, her insanın amelleri ile ilgili bilgileri içeren ayrı ayrı özel kitaplar olacak. (Bakara: 2/284, Âl-i İmrân: 3/30,Hûd: 11/15-16, Nahl: 16/89, İsrâ: 17/13-14, Müminûn: 23/62, Nûr: 24/24, Yâsîn: 36/65, Fussilet: 41/21, Casiye: 45/29, Kâf: 50/62, Kamer: 54/52, 53, Tekâsür: 102/8)

Mahşer yerinde herkes toplandıktan sonra büyük mahkeme kurulacak, dünyada "Yazıcı Melekler" tarafından tutulan amel defterleri, o gün, sahiplerine verilecek ve herkes ne yaptığını, ne yapmadığını bu defterlerde görerek nasıl bir muameleye müstehak olduğunu görecektir. (İsrâ: 17/13-14)

Mevkif: Canlıların hesaplarının görülmesi, haklarının sahiplerine verilmesi ve amellerin tartılması için duracakları yerin adıdır. Burada duranların bazısı, amellerinin tartılması sonucu Cennete, bazısı da Cehenneme girecektir. Orası, Allah'a isyanın olmadığı bir yerdir.

İnsanlar, Mevkif'teki hallerden sonra Sırât'a gelindiğinde bazısı Cehenneme düşer, bazısı da Cennete gider. Cennet ile Cehennemin nerede bulunduklarını açık bir şekilde bildiren herhangi bir nass yoktur. Cehennem, korkunç derecede geniş ve büyüktür. (Kâf: 50/30) Cennetin genişliği ise, gök ile yerin genişliği kadardır. (Hadîd: 57/21) Eni ise, gökler ve yer kadardır. (Âl-i İmrân: 3/133) Cennet ile Cehennem ile ilgili olarak b.k.z.: Ra'd: 13/23-24, 35, Hacc: 22/23-24, Secde: 32/19-20, Zuhruf: 43/66-73, Muhammed: 47/15, Rahmân: 55/37-78, Tahrim: 66/6-7, Mutaffifîn: 83: 18-36

[7] Kıyamet günü, amel defterlerinin; Allah'ın bildiği ve takdir ettiği tarzda tartılması, gerçektir ve haktır. Aklî yönden bunların hepsi, mümkün olan hususlardır. Ancak bunların keyfiyetini ve nasıl olacağını sadece Allah bilir.

Amellerin tartılması, hesabın görülmesinden sonra Mizan'ın konulmasıyla başlayacak. Bu sırada bütün ümmetler, amellerin tartılması üzere Mizan'ın başına gelmeye çağrılacaklar. Bütün ümmetler, amellerinin tartılması üzere gelip Mizan'ın etrafında dizlerinin üzerine çömelecekler…Yüce Allah, bu konuyu şöyle belirtmektedir:

"Her ümmeti, (kıyamet günü) diz üstü çökmüş olarak görürsün. Her ümmet, kitabını (almak üzere) çağrılır. Onlara: 'Bugün size, işlediğinizin karşılığı verilecektir' denir." (Casiye: 45/28)

Kitap ile Sünnette bildirilmesi ve hakkında ümmetin icma etmiş olması nedeniyle, amel defterlerinin dağıtılması işi; kesindir. Burada "amel defteri" ile kastedilen, meleklerin, üzerine kulların dünyada iken işlemiş oldukları amellerini yazmış oldukları şeydir.

Daha sonra amellerin tartılması işi başlayacaktır. Kafirler için sevap söz konusu olmadığı için, onların yapmış oldukları amellerinin bir değeri ve ağırlığı olmayacaktır. Onların iyi ameli ile kötü ameli birbirinden ayrı tutulacaktır. Müminlerin ise, iyilikleri de kötülükleri de tartılacaktır. Sadece üzerlerine temel de hesap olmayan akıl ve ergenlik çağına girmemiş çocuklar ile deli kimseler, bu amellerin tartılması işinden muaf tutulacaklardır.

Burada kişi, yaptığı zulümler ile haksızlıklar nedeniyle iyilikleri alınır ve iyiliklerinin bitmesinden sonra mazlumun kötülükleri kendisine yükletilir.

Her insan, amellerinin tartılması işinin sonucunu görecektir. Böylece Cennete girenler ile Cehenneme gidecek olanlar, belirginleşmiş olur.

[8] Yüce Allah, Kur'an'ın bir çok yerinde Cennet ile Cehennem ve buralardaki azab ile nimetlerden bahsetmiştir.

Cehennem, Yüce Allah'ın; kafirler, müşrikler, münafıklar ile günahkar müminler için hazırlanmış olduğu bir hapishanedir. (İsrâ: 17/8)

Cennet ise, sonsuza kadar devam edecek olan selamet ve nimet yurdudur. Yüce Allah, Cenneti, iman sahipleri için hazırlamıştır. (Nisâ: 4/168-169, Hûd: 11/106-108, Kehf: 18/108, Ahzâb: 33/64-65, Nebe': 78/23-25, A'lâ: 87/11-13)

Yüce Allah, Cenneti ve Cehennemi önceden yaratmıştır. Bu nedenle de her ikisi de şu an mevcuttur. Bununla ilgili deliller şunlardır:

Yüce Allah, Cennet ve Cehennem için "hazırlanmış" (Bakara: 2/24, Âl-i İmrân: 3/131, 133, Kehf: 18/29, Hadîd: 57/21) ifadesini kullanmıştır. Bu ifade, Cennet ve Cehennemin önceden yaratılmış ve hazırlanmış olduğunu göstermektedir.

Adem'in, Cennetten yeryüzüne indirilmesini belirten ayetler, Cennetin var olduğunu kesin olarak ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v), mirac gecesinde Cehennemi gördüğünü belirtmesi, Cehennemin var olduğunu ifade etmektedir. Herhalde var olan hususlardan bahsedilir. Var olmayan hususlardan bahsedilmez.

[9] Buhârî, Tefsiru Sûre-i Kâf 1, Tevhîd 25; Müslim, Cennet 35 (2846); Tirmizî, Cennet 22 (2564)

[10] Buhârî, Bed'ü'l-Halk 10; Müslim, Mesâcid 185 (617); Tirmizî, Cehennem 9 (2595)

[11] Müslim, Zühd 14 (2967), Cennet 31 (2844); Tirmizî, Cehennem 2 (2578); Müsned: 4/174, 2/371

[12] Her peygamber, ümmeti için yada kendisi için bir dua etme hakkı vardır. Her peygamber, kabul edilen duasının hangisi olduğunu bilir. Geri kalan dualarının kabul olup olmayacağı Allah'a ait bir husustur. Örneğin, Hz. Nuh (a.s), kafir olan oğlunun bağışlanması için Allah'a dua etmiş, fakat Allah Hz. Nuh (a.s)'ın bu isteğini kabul etmemiştir. Çünkü Allah, Hz. Nuh'a, oğlunun kafir olduğunu bildirmiş ve kafirler için mağfiretin söz konusu olmadığını belirtmiştir. (B.k.z.: Hûd: 11/45) Hz. İbrahim (a.s)'da, babası için Allah'tan mağfiret dilemişti. Fakat babsının, Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, bu isteğinden vazgeçmişti. (B.k.z.: Meryem: 19/47, Mümtehine: 60/4)

Ayrıca Hz. Nuh (a.s), yeryüzünde bir tane bile kafir bırakılmasını istememektedir. (Nûh: 71/26) Hz. Zekeriyya (a.s) ise, bir çocuk istemektedir. (Meryem: 19/5) Hz. Süleyman (a.s) ise, kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak bir mülkü istemektedir. (Sâd: 38/35)

Bu hadis, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ümmetine kar şı son derece şefkat ve merhametkli olduğuna ve ümmetini çok düşündüğüne delildir. Bundan dolayıdır ki, ümmeti hakkında kabul edilecek duasını, ümmetin en fazla zorda kaldığı Kıyamet gününe saklamıştır. Bu ise, büyük günah işleyen müminler hakkında yapacağı şefaattır.

[13] Buhârî, Da'vât 1, Tevhîd 31; Müslim, İmân 334 (198); Tirmizî, Da'vât 141 (3597), Muvatta, Kur'an 26; Dârimî, Rikâk 85 (2808)

[14] Müslim, İmân 341 (200); Buhârî, Da'vât 1

[15] Müslim, İmân 345 (201)

[16] Hadisten anlaşıldığına göre; mevkif'in korkunç halleri içerisinde peygamberler de dahil herkes, kendi nefsinin derdine düşecektir. Bundan sadece Hz. Peygamber (s.a.v) müstesnadır.

Konu ile ilgili hadislerin içerisinde, peygamberlerin "günah" olarak belirttikleri özürler, asıl itibariyle günah değildir. Bu hataların hepsi, Allah tarafından bağışlanmıştır. Kendilerini, günahkar olarak tanımlamaları, hem bir tevazu için ve hem de bütün insan ile peygamberlerin hepsinin, Hz. Muhammed (s.a.v)'in "Hamd Sancağı" altında toplanacaklarını ve ona "Makam-ı Mahmûd" verildiğini bildikleri için kendilerine gelen insanları, gönderiliş sırasına göre, bir sonraki peygambere göndererek bu işin Hz. Muhammed (s.a.v)'de biteceğini bilmektedirler. Çünkü Kıyamet günü, insanların efendisi ve büyük şefaate sahip olup olan kişi, Hz. Muhammed (s.a.v) olup o gün insanlara, şefaatte bulunacaktır.

[17] Vesîle kelimesi, sözlükte, bir şeye "istek" ile ulaşmadır.

Ragıb el-İsfehanîye göre, vesîle; ilim ve ibadetle Allah'ın yolunda gitmek ve şeriatın güzelliklerini benimsemektir. Allah'a yakınlık gibi. Vâsil ise, Allah'ı arzulayan kimseye denir. (Müfredât, s. 560-561)

İbnü'l-Esîr'e göre ise vesîle; yakınlık, vasıta ve kendisiyle bir şeye ulaşabilen ve yakınlaşma sağlanabilen şeydir. Vâsil ise, arzulaya-isteyen demektir. (Nihâye, 5/185)

Vesîle kelimesi, Kur'an-ı Kerim'in iki yerinde geçmektedir:

1. "Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Allah'a (yaklaşmak için) vesîle arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki kuruluşa eresiniz." (Mâide: 5/35)
2. "Onların yalvardıkları bu varlıklar, Rablerine (hangisi daha yakın olacak diye) vesîle ararlar; O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınmaya değer." (İsrâ: 17/57)

Bu ayetlerde geçen "vesîle"den kastın; "Allah'a boyun eğerek ve onu razı kılacak işler yaparak O'na yaklaşma" olduğu hususunda ilk dönem tefsirciler arasında bir görüş ayrılığı yoktur. Ayrıca hakkında Kitap ve sünnetten bir delil bulunan hususlar.

Görüş ayrılığı olan vesîle ise; makam, hürmet, büyüklük; ölmüş kimselerle, dirilerle, hali hazırda bulunmayanlarla dua etmek ve menfaat sağlamak, sıkıntıları gidermek için onlardan yardım istemek yada onlardan şefaat ve dua dilemek gibi.

İslam dini, Allah dışında hiçbir kimsenin; dini yönden takdis, tazim ve dünyevi yönden büyütülmesine izin vermez. Çünkü yüceltilmesi gereken tek varlık, Allah'tır. Allah dışında hiçbir varlığa tazim sözkonusu olamaz.

Tazim ve takdis olmadığı müddetçe, gerek yaşıyor olsun, gerek ölmüş olsun salih bir insanın duasıyla tevessül yapılabilir. Çünkü sahabe-i kiram, zor duruma düştüklerinde Resulullah (s.a.v)'e gider ve ondan kendileri için dua etmelerini isterlerdi. (Buhârî, Cum'a 34) Yine Hz. Ömer, kuraklık olduğunda peygamberimizin amcası Hz. Abbâs'la istiska edip: "Allahım! Biz, (daha önce) nebimizle sana tevessül ediyorduk. Ve Sen, bize (gökten) su gönderiyordun. (Şimdi ise) nebimizin amcasıyla Sana tevessül ediyoruz. Bu nedenle de bize (gökten) su gönder" dedi. Hadisin ravisi Enes: "Ve sulanıyorlardı" dedi. (Buhârî, İstaska 3, Fezailu Ashabi'n-Nebi 11)

Birinci örnekte görüldüğü üzere, sahabe-i kiram, Hz. Peygamber (s.a.v)'i tazim ve takdis etmiyor. Sadece onun, Allah katındaki durumunu ve abd ile resul olduğunu bildikleri için, sağ iken onunla tevessül ediyorlar. Buradan, Hz. Peygamber (s.a.v) öldüğü için onunla tevessül edilemez diye bir sonuç çıkarılamaz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), sağ iken olduğu gibi, öldükten sonrada Allah katındaki yeri aynıdır. Öldüğü için Allah katında bir değeri olmadığı düşünülemez. Ölmüş olsa bile, bizler, onun ümmetindeniz. Onun mücadelesi, azmi, çilelelere karşı göstermiş olduğu direnç, hep bizim için bir örnek olmuştur. Onun hayatını okuyor ve onu örnek alıyoruz. Böyle yapmakla, onu takdis ve tazim etmiş olmuyoruz.

Hz. Ömer, burada bir ictihadda bulunuyor. İctihaddan yola çıkarak, ölmüş olan peygamberin, bizim üzerimizde bir etkisi ve fonksiyonu yoktur denilemez. İctihad, din değildir. Sadece bir yorumdur. Eğer Hz. Abbâs yerine ölmüş olan Hz. Peygamber (s.a.v)'le tevessül etmiş olsalardı, acaba yine de aynı mı düşünülürdü? Kur'an'da ve Sünnette direkt bir şey bulunamıyorsa, bu bid'attir yada küfür veya şirk denileceğine, bu tür konularda esas alınması gereken husus; ortaya çıkan hususların, İslam dininin özüne ters olup olmadığı meselesidir.

Yalnız makam, hürmet, büyüklük; ölmüş kimselerle, dirilerle, hali hazırda bulunmayanlarla dua etmek ve menfaat sağlamak, sıkıntıları gidermek için onlardan yardım istemek yada onlardan şefaat ve dua dilemek gibi hususlarda tazim ve takdis söz konusu ise o zaman durum değişir.

[18] Vesîle, maksada ulaşmak için araç olarak kullanılan hususlara denir. Yine vesîle, Cennette en üst makamın özel adıdır ki, bu da, Resulullah (s.a.v)'in makamıdır. Cennette O'nun kalacağı yurt, Allah'ın arşına Cennetteki en yakın mekandır.

Ezan duasının içerisinde yer alan "vesîle"nin, İsrâ: 17/79'da geçen "Makamı- Mahmûd" olduğu ifade edilmektedir. "Makamı- Mahmûd", 3 şekilde tefsir edilmiştir:

1. Kıyamet günü, Hz. Peygamber (s.a.v)'in duracağı makam,
2. "Livâu'l-Hamd" sancağının kendisine verileceği makam.
3. Şefaat Makamı. Cumhur'un görüşü de budur.

Kıyamet günü Hz. Muhammed (s.a.v) dışında peygamberler de dahil bütün insanlar, kendi nefsini kurtarmaya çalışacak. İnsanları bu duruma götüren durum, mevkif'in korkunç halleridir.

İnsanlar kendilerini kurtarabilmek için ilk önce Hz. Adem'e, sonra Hz. Nûh'a, Hz. İbrahim'e, Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya ve en sonunda ise Hz. Muhammed (s.a.v)'e gidecekler. Hz. Muhammed (s.a.v) dışında, hiçbir peygamber yardım edemeyecek. Çünkü Kıyamet günü insanların efendisi, Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Onlara, şefaat edecek ilk kişi, O'dur. Zira O, hem "Livâu'l-Hamd" (=Hamd Sancağı'n)a ve hem de"Makamı- Mahmûd"a sahip olacaktır. Bu sayede insanlara şefaatte bulunacaktır. Bu şefaat yetkisini, O'na, Yüce Allah verecektir.

Her peygamber, Allah katında kabul edilecek dua hususunda acele etmesine rağmen, Hz. Muhammed, bu konudaki hakkını, ümmeti için ahirete bırakmıştır. İşte bu hakkı, bu şekilde kullanacaktır.

İşte Hz. Muhammed (s.a.v), burada, insanlar ile Allah arasında bir aracı (=vesîle) olmaktadır. Bu sayede Hz. Muhammed (s.a.v), bu insanları, Cehenneme girmekten kurtarıp Cennete girmelerine vesile olacaktır.

Bu konudaki hadislerden bazısı için b.k.z.: Buhârî, Enbiyâ 3, 8; Müslim, İman 327 (194); Tirmizî, Kıyâme 11 (2436). Ayrıca 301 nolu hadise de bakabilirsiniz.

[19] Şefaat kelimesi, sözlükte; insanlar arasında meydana gelen suçlar ve günahların bağışlanmasını isteme anlamına gelmektedir. Şefaat, genel olarak, iki kısma ayrılmaktadır:

1. Dünyevî Şefaat: İnsanların dünyada işlemiş oldukları suçlar ve günahlar olup iki çeşittir:

a. Kul hakkı ile ilgili suçlar: İnsanlar bir toplum içerisinde yaşadıkları için birbirleriyle bir takım problemler ve sorunlar yaşayabilirler. Burada meydana gelen problemler, şahsidir. İnsanlar, bu problemlerden meydana gelen suçları affedebilir de, affetmeyebilir de. Çünkü konu, şahsa ait bir olaydır.

b. Allah ile ilgili suçlar: Allah'a karşı işlenen suçlardır. Bu suçları affetme yetkisi de, Allah'a aittir.

2. Uhrevî Şefaat: Hariciler ile bazı Mutezililer hariç bütün Ehl-i Sünnet alimleri, ahirette, şefaatın gerçekleşeceği üzerinde ittifak etmiştir. Şefaat, beş kısma ayrılmaktadır:

a. Resulullah (s.a.v)'e özgü şefaat: Bu şefaat, mevkifin korkun hallerinde insanları sakinleştirme ve hesabın acele görülmesi ile ilgilidir.

b. Muhammed ümmetinden bir grup insanın, hesaba çekilmeden Cennete girmesi ile ilgili şefaat.

c. Cehenneme girecek olan bir kısım insana, Resulullah (s.a.v) ile Allah'ın dilediği başka kimselerin yapacağı şefaat.

d. Günahkarlardan Cehenneme girecek olanlar hakkında yapılacak şefaat. Bu şefaatı; Hz. Peygamber (s.a.v), diğer peygamberler, melekler ve Allah'ın izin verdiği bazı mümin kimseler yapacaktır.

e. Cennetliklerin, Cennetteki derecelerinin artmasını sağlayacak şefaat.

Bütün bu şefaat türleri, sahih hadislerde geçmektedir. Kur'an, sahte ilahların ve tanrıların, insanlara hiçbir fayda vermeyeceğini bildirerek bu tür ilahların şefaatte bulunamayacağını belirtmiştir. (B.k.z: Meryem: 19/81-82, Zümer: 39/43-44, Mü'min: 40/18)

Yalnız Kur'an, şefaatin varlığını, iki şarta bağlamıştır:

a. Şefaatçinin şefaatinin, Allah'ın izninden sonra olması. (B.k.z: Bakara: 2/255)

b. Şefaatin, tevhid ehline olması. (B.k.z: Enbiyâ: 21/8, Müddessir: 74/48)

Bu ayetlerin içeriği; şefaatçilerin şefaatinin varlığını ve şefaatçilerin şefaatinin fayda vereceğini ifade ederki, onlar da, iman üzere ölenlerdir.

Kısacası: Kur'an, şefaati, mutlak olarak reddetmemiş, aksine müşriklerin ve sapıkların iddia ettiği ve çeşitli din mensuplarının bir çok fesatlarına sebep olan şefaati kabul etmemiştir.

[20] Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H. No: 4896

[21] Suyûtî, a.g.e., H. No: 4892

[22] Suyûtî, a.g.e., H. No: 4893

[23] Suyûtî, a.g.e., H. No: 4119

[24] Ahirette her peygamberin bir havuzu olacaktır. Bu havuzdan, hem peygamberin kendisi ve hem de ümmetinden Allah'ın dilediği kimseler içecektir. Yalnız diğer peygamberlerden farklı olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'e iki tane havuz verilecektir:

1. Kiyamet günü, mahşer yerinde Hz. Peygamber (s.a.v)'e verilecek Kevser havzudur. Bu havuzdan, Kıyamet günü, Hz. Peygamber (s.a.v), herkesin susadığı o zar şartlarda ümmetine su verecek, ümmetini rahatlatmaya çalışacaktır. Hz. Peygamber (s.a.v) ile ümmeti, Kıyamet günü, bu havuzun başında buluşup bir araya gelecektir.

2. Cennette, Kevser nehrinden akacak olan suyun bir araya toplanmasıyla oluşacak havuzdur. Çeşitli rivayetlerde; Kevser nehrinden, kanallar aracılığıyla bu havuza suların akıtılacağı ifade edilmektedir.

Havuz ve Kevser, çok sayıda sahabe tarafından nakledilmiş gaybi bir hakikattir.

[25] Bu kitabın adı, "Ref'u'l-Hafâ' an zâti'ş-Şifâ" olup baskıları mevcuttur.

[26] Bir muhaddisin veya çeşitli alimlerin, garîb ve nâdir rivayetlerini bir araya getiren kitap türü.

[27] Sahabeden veya daha sonra gelen birinden rivayet edilen hadislerin bir araya toplanmasıyla meydana gelen kitaplardır.

[28] İsnadından bir veya birkaç raviyi hazfederek hadisi söylenmeyen ravinin üstündeki raviden veya bütün isnadı belirtmeden Hz. Peygamber (s.a.v)'den yapılmış rivayetlerden oluşan kitaplardır.

[29] Muhaddisin, herhangi bir kitabın hadislerini, o kitabın müellifinin senedleriyle değil, kendine ulaşan başka senedlerle rivayet ettiği hadislerden oluşan kitaplardır.

[30] Bu kitabın adı, "Nesîmu'r-Riyâd" olup baskıları mevcuttur.

[31] Kevser kelimesi, sözlükte; "çokluk" anlamına gelip Arapça "kesret" kelimesinden türemiştir. Yalnız Kevser'in, aslı itibariyle ne olduğu ve din dilinde özel bir anlamı olup olmadığı meselesinde 26 kadar görüş bulunmaktadır.

a. Bu görüşler içerisinde en çok bilineni ve meşhur olanı; Kevser'in, Cennette, bir nehrin özel ismi olmasıdır. Bu anlam, Hz. Peygamber (s.a.v)'in; **"Kevser, Rabbimin Cennette bana verdiği bir nehirdir"** (Buhârî, Tefsirü Sûre-i Kevser 1; Müslim, Salât 53) buyruğunda geçmektedir.

Rivayetlere göre; Kevser, kenarları boş, inci kubbeleri, içinden ezfer miski çıkar, sütten daha beyaz, baldan daha tatlı, genişliği ve uzunluğu doğu ve batı arası kadar, derinliği 70.000 yıllık, ondan içen bir daha susamaz gibi niteliklerle vasflanmıştır.

Bazı rivayetlerde; Havuz'a, Kevser'de denilmiştir. Bunun sebebi; Havuz'un, Kevser nehrinin denize karışan kısmı olduğu içindir.

b. Diğer bir görüşe göre ise; Kevser, peygamberlik şerefidir. Çünkü peygamberlik; iki cihanın hayrlarını, hem dünya ve hem de din saadetini gerektiren genel başkanlığı içeren ve bundan dolayı başlangıç itibariyle rahmanî lütuf, hem de sonuç itibariyle rahimî lütfu içine alan hayr-ı kesir (=çok hayr)dir. Yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v)'e peygamberlik verdiği için bu peygamberlik makamının üstünlüğü ve şerefini bildirmek için o peygamberliğe "Kevser" ismini vererek **"Biz sana Kevser'i verdik"** (Kevser: 108/1) buyurmuştur.

Kısacası: Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Kevser'in verilmiş olması, hem kendi peygamberlik makamı ve hem de ümmeti için "çok hayr"lı olan bir iştir. Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Kevser'in verilmesi, diğer peygamberlere karşı üstünlüğünü gösterir.

[32] Allah'ın görülüp görülemeyeceği meselesi, alimler arasında tartışmalıdır. Bazı alimler, Allah'ın görülemeyeceğini iddia ederken, bazıları da Allah'ın görülebileceğini ileri sürmüşlerdir. Allah'ın görülüp görülemeyeceği iki şekilde ele almak lazım:

1. Allah'ın Dünyada Görülmesi: Dünyada uyanıkken Allah'ın görülmesi meselesinde de ihtilaf edilmiştir. Bazıları, bunun mümkün olduğunu, bazıları da mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir.

a. Mümkün olduğunu söyleyenler, bu konuda, Miraç gecesi Hz. Peygamber (s.a.v)'in Allah'ı gördüğününe delalet eden hadisleri delil getirmişlerdir.

b. Mümkün olmadığını söyleyenler ise, bu konuda yine Miraç gecesinde Resulullah (s.a.v)'in, Rabbini görmediğine delalet eden hadisler ile Hz. Musa (a.s)'ın Allah'ı görmek isteyip de göremediği ile ilgili A'râf: 7/143) ayetini delil getirmişlerdir.

2. Allah'ın Ahirette Görülmesi: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, müminlerin Cennette Allah'ı göreceklerini ileri sürmüşlerdir.

Şiiler, Hariciler, Mutezililer ile Mürcie mezhebinden bazıları, Allah'ın Cennette görülemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Bunlar, bir şeyin görünmesi için; o şeyin, bir cisim olması, bir yerde bulunması, bir engel bulunmaksızın görenin karşısına gelmesi gibi aklî ve dayanaksız bir takım şartlar koşmuşlardır.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ise; görülecek şeyin vücudundan başka hiçbir şart koşmamıştır. Çünkü görmek, Allah'ın yarattığı bir idraktir. Müminler, Allah'ı; hem mahşerde ve hem de Cennette göreceklerdir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'den Kıyâme: 75/22-23 ayetleri delil olarak getirilmiştir.

[33] Cehennem kelimesi, Kur'an'da, 77 ayette geçmektedir. Kafirlerin, münafıkların, zalimlerin, müşriklerin, gerçeğe boyun eğmeyenlerin ve günahkar müminlerin azab görecekleri yer olarak tasvir edilir.

[34] Tirmizî, İmân 17 (2775)

[35] Bu hadis; Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber (s.a.v) ile ümmetine son derece ikram ve ihsanda bulunduğunu göstermektedir.

Hesaba çekilmeden Cennete girecek olan kimselerin, Allah'a tevekkülleri tamdır. İslam dışı inançlara inanmazlar. Allah'a karşı tam bir teslimiyetleri vardır. Takva ve ihlas sahibidirler.

İşte bu tür vasıflara ve niteliklere sahip olan bazı müminler, Allah'ın bir lütfu ihsanı olarak hesaba çekilmeksizin Cennete gireceklerdir.

[36] "Güzel amel" yada "iyi iş" yapma, Allah'ın beğenisine layık ve rızasına uygun şeyler yapmaktır. Bundan "daha güzel" olan ise, Cennettir. "Daha fazlası" ise, Cennette Allah'ı görmedir.

Cenab-ı Allah, lütfuyla ve rahmetiyle, kendisine samimi ve iyi niyetle yapılan amellere karşılık Cenneti vaat etmiştir. Yoksa hiç kimsenin ameli, kendisini Cennete götürecek durumda değil.

Cennetlikler, Allah'ın rahmeti ve lütfuyla, Cennete girdiği zaman, Yüce Allah, onlara, Cennetin yanı sıra "daha fazla" bir şey vermek isteyecek. Onlar da, "bizi Cennete koyarak Cehennemden kurtarmak suretiyle yüzlerimizi ağarttın", "daha fazla" ne isteyebiliriz ki?" diyecekler. Bunun üzerine Yüce Allah, örtüyü kaldırıp onlara görünecektir. İşte bu durum, müminler için Cennetin yanı sıra bir fazlalıktır.

[37] Yûnus: 10/26

[38] Müslim, İmân 297, 298 (181)

[39] Kıyâme: 75/22

[40] Yûnus: 10/26

[41] Kâf: 50/35

[42] Mutaffifîn: 83/15

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Sahîh, Hasen Ve Zayıf Arasında Müşterek Hadîs Nevileri

Hadîs çeşidini gösteren bir kısım ıstılahlar var ki onlar hadîsin sıhhat durumunu belirtmezler. Taşıdığı vasıflara göre sıhhati tayin edilir. Sözgelimi daha önce gördüğümüz şâz tâbiriyle belli vasıflar taşıyan zayıf kastedildiği halde, merfu hadîs deyince sâdece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen bir rivâyet kastederiz. Bu, sahîh olabileceği gibi zayıf ve hatta münker ve mevzu da olabilir.
Biz bu guruba dahil edilen hadislerden bir çoğunu daha önceki bahislerde, başka başlıklar altında işledik. Burada, daha ziyâde, işlenmeyenler üzerinde duracağız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Sahîh, Hasen Ve Zayıf Arasında Müşterek Hadîs Nevileri

Hadîs çeşidini gösteren bir kısım ıstılahlar var ki onlar hadîsin sıhhat durumunu belirtmezler. Taşıdığı vasıflara göre sıhhati tayin edilir. Sözgelimi daha önce gördüğümüz şâz tâbiriyle belli vasıflar taşıyan zayıf kastedildiği halde, merfu hadîs deyince sâdece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen bir rivâyet kastederiz. Bu, sahîh olabileceği gibi zayıf ve hatta münker ve mevzu da olabilir.
Biz bu guruba dahil edilen hadislerden bir çoğunu daha önceki bahislerde, başka başlıklar altında işledik. Burada, daha ziyâde, işlenmeyenler üzerinde duracağız.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YÜZ DOKSAN DOKUZUNCU BÖLÜM
ÖĞLE NAMAZININ SÜNNETİ
İKÎ YÜZÜNCÜ BÖLÜM
İKİNDİ NAMAZININ SÜNNETİ
İKİ YÜZ BİRİNCİ BÖLÜM
AKŞAM NAMAZININ FARZINDAN ÖNCEKİ VE SONRAKİ SÜNNET
İKİ YÜZ İKİNCİ BÖLÜM
YATSI NAMAZININ FARZINDAN ÖNCEKİ VE SONRAKİ SÜNNETİ
İKİ YÜZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CUMA NAMAZININ SÜNNETİ
İKÎ YÜZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SÜNNET VE NAFİLE NAMAZLARI EVDE KILMANIN MÜSTAHAB OLMASI. NAFİLE NAMAZI FARZ NAMAZIN KILINDIĞI YERDEN BAŞKA BİR YERDE KILMAK VE DÜNYA SÖZÜYLE DE OLSA ARALARINI AYIRMAK
İKİ YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM
VİTİR NAMAZININ ÖNEMİ, SÜN NET-1 MÜEKKEDE OLUŞU VE VAKTİNİN AÇIKLANMASI
İKİ YÜZ ALTINCI BÖLÜM
KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ, KAÇ REKAT OLDUĞU VE DEVAMLI
KILINMASININ TEŞVİK EDİLMESİ
İKİ YÜZ YEDİNCİ BÖLÜM
KUŞLUK NAMAZIN CAİZ OLAN VE DAHA EFDAL OLAN VAKİTLERİ
İKİ YÜZ SEKİZİNCİ BÖLÜM .
TAHİYYETÜL MESCİD NAMAZI KILMAYI TEŞVİK ETMEK, CAMİYE NE ZAMAN GİRİLİRSE GİRİLSİN İKİ REKAT KILMADAN OTURMANIN MEKRUH OLMASI, KILINAN BU İKİ REKAT NAMAZ BAŞKA BİR NİYETLE DE KILINSA VE BAŞKA BİR NAMAZ DA OLSA KERAHATİN KALKMASI
İKİ YÜZ DOKUZUNCU BÖLÜM
ABDESTTEN SONRA İKİ REKAT NAMAZ KILMANIN MÜSTAHAB
OLUŞU
İKİ YÜZ ONUNCU BÖLÜM
CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ, VÜCUBU VE O GÜN İÇİN BOY ABDESTİ ALMAK, KOKU SÜRÜNMEK, CAMİYE ERKEN GİTMEK, O GÜN DUA ETMEK, PEYGAMBERE SALÂT-U SELÂM GETİRMEK, CUMA GÜNÜNDE DUALARIN KABUL EDİLDİĞİ BİR ANIN BULUNDUĞUNU BELİRTMEK, CUMA'DAN SONRA ALLAH'IN ADINI ÇOKÇA ANMANIN MÜSTAHAB OLMASI
İKİ YÜZ ON BİRİNCİ BÖLÜM
BİR NİMETE KAVUŞUNCA VEYA BİR BELANIN KALKMASI tÇİN ŞÜKÜR SECDESİ YAPMANIN MÜSTAHAB OLUŞU
İKİ YÜZ ON İKİNCİ BÖLÜM
GECE İBADET ETMENİN FAZİLETİ
iKi YÜZ ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
RAMAZAN GECELERİNDE İBADET ETMENİN, YANİ TERAVİH ..
İAZI KILMANIN MÜSTEHAB OLUŞU
İKİ YÜZ ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KADİR GECESİNİ İHYA ETMENİN FAZİLETİ VE İÇİN0E BULUNMASI İHTİMALİ OLAN GECELER
İKİ YÜZ ON BEŞİNCİ BÖLÜM
MÎSVAK KULLANMANIN FAZİLETİ VE FITRATIN ÖZELLİKLERİ
İKİ YÜZ ON ALTINCI BÖLÜM
ZEKÂTIN VÜCUBUNUN KUVVETİ, FAZİLETİNİN AÇIKLANMASI VE BUNUNLA İLGİLİ HÜKÜMLER
İKİ YÜZ ON YEDİNCİ BÖLÜM
RAMAZAN ORUCUNUN FARZ OLMASI, FAZİLETİ VE BUNUNLA İGİLİ HUSUSLAR
İKİ YÜZ ON SEKİZİNCİ BÖLÜM
RAMAZAN AYINDA CÖMERTLİK, İYİ ŞEYLER YAPMAK VE HAYRI ÇOĞALTMAK, SON ON GÜNÜNDE İSE BUNLARİ ARTIRMAK
İKİ YÜZ ON DOKUZUNCUBÖLÜM
ORUÇ TUTULMASI YASAKLANAN VE ORUÇ TUTULMASINDA SAKINCA OLMAYAN VAKİTLER
İKÎ YÜZ YÎRMİNCÎ BÖLÜM
AY GÖRÜLDÜCÜDE SÖYLENİLECEK SÖZ
İKİ YÜZ YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM
SAHUR YEMEĞİNİN FAZİLETİ VE ŞAFAĞIN SÖKMESİNDEN KORKULMADIĞI ZAMAN SAHURUN GECİKTİRİLMESİ
ÎKÎ YÜZ YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM
ORUÇ AÇMADA ACELE ETMENİN FAZİLETİ, NE İLE İFTAR EDİLEBİLECEĞİ VE İFTAR EDİLİRKEN SÖYLENECEK SÖZ
İKİ YÜZ YÎRMÎ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ORUÇLUYA DİLİNİ VE DİĞER UZUVLARINI (DİNE) AYKIRI
HAREKETLERDEN, SÖVÜŞMEK VE BENZERİNDEN
KORUMAYI EMRETMEK
ÎKÎ YÜZ YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ORUÇLA İLGİLİ MESELELER

YÜZ DOKSAN DOKUZUNCU BÖLÜM

ÖĞLE NAMAZININ SÜNNETİ

Konu ile ilgili hadisler

1113. İbn Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) İle beraber öğlenin farzından Önce ve sonra ikî rekat namaz kıldım." (Buhârî ye Müslim rivayet etmişlerdir).[1]

Hadisin tamamı "Farzların önünde ve Sonunda Kılman Sünnetlerin Fazileti" bölümünde, 1098 numara ile kayıtlı olarak, şerhi İle birlikte geçmiştir. Bundan dolayı geniş bilgi için oraya müracat edilmesi gerekmektedir.[2]

1114. Hazreti Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) öğlenin farzından önce dört rekat namaz kılmayı terketmezdi." (Buhârî rivayet etmiştir).[3]

Hadis için "Sabah Namazının Sünnetinin Müekked Oluşu" bölümündeki 1100 no'lu hadis ve şerhine bakınız.[4]

1115. Hazreti Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) odamda öğienin farzından önce dört rekat namaz kılar, arkasından mescide çıkıp cemaatle namaz kıldıktan sonra, yine odama girerek iki rekat daha kılardı. Cemaatle akşamın farzını kıldıktan sonra odama gelerek iki rekat namaz kılardı. Cemaatle yatsı namazını kıldıktan sonra odama gelerek yine iki rekat namaz kılardı." (Müslim rivayet etmiştir).[5]

Hadis "revâîip sünnetler" denilen farz namazların yanlannda Rasühıl-lah'm kılmaya devam ettiği sünnetleri anlatmaktadır.
Hanefîlerce bu sünnetlere, kaza namazı olanlar bile devam etmelidirler. Kaza namazları için de ayrıca bir zaman ayırmalıdırlar. "Hak olduklarına inanmakla birlikte, bu sünnetleri terkeden kitnse bazılarına göre günahkâr sayılmazsa da sahih olan kavle göre, günahkâr olur. Çünkü onları ter-kedenler hakkında tehdit mevcuttur. Şüphesiz günah, vacibin terkinden dolayı lazım gelir .." (en-Nevazil). En azından bu çeşit sünnetleri mazeretsiz terketmek, Rasülullah'ın sünnetlerini işlemeye bağlı olan uhrevî kazanç ve derecelerin elden gitmesine sebep olacağı için bunlara devam etmek gerektir.[6]

1116. Ummü Habîbe'den (r.a) RasûlulİIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim öğlenin farzından önce ve sonra dörder rekat sünnet kılmaya devam ederse, Allah ona cehennemi haram kılar." (Ebu Dâvud ve TirmİIzî rivayet etmşlerdir. Tirmizî, hadis, hasen, sahihtir demiştir).[7]

Hadîs şöyle anlaşılmalıdır: Kim öğle namazının sünnetlerini ölünceye kadar kılar ve müslüman olarak da ölürse, o kişinin ebedi olarak cehennemde kalmasını Aliah (c.c) haram kılar. Ancak diğer günahian varsa ve Allah (c.c) onlan bağışlamamışsa, onlar nisbetinde cehenneme uğrar, fakat kâfir gibi ebedî kalmaz.[8]

1117. Abdullah b. Sâid'den (r.a) rivayet edildiğine göre; RasûIıullah (s.a) güneşin zevalinden sonra ve öğleden Önce dört rekat namaz kılar ve şöyle buyururdu: "Bu an gök kapılarının açıldığı bir andır. Bu anda benim iyi bir amelimin göğe yükselmesini istiyorum." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, ha-sendir demiştir).[9]

Abdullah b. Said Mekke'nin kurralanndandtr. Sahabîdir İbn Zübeyr'İn katli esnasında öldürülmüştür. Kendisinden 7 hadis rivayet edilmiştir.
"Zevalden sonra öğleden önceki" namaz; öğlenin farzından önceki dört rekatlik sünnet olarak kılınan namazdır. Bu an göklere kulların ameli yükselir. Kişinin en iyi ameli namazı olacağı için, Rasülullah (s.a) o vakitleri namazla geçirmeyi tercih etmiştir.[10]

1118. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Nebi (s.a) öğlenin farzından önce dört rekat namaz kılamaz işe onu farzından sonra kılardı'* (Tir-mîzî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[11]

Hadisimiz, RasûIullah (s.a)'ın öğleden önceki dört rekat sünneti kılmaya dikkat ettiğini göstermektedir. Farzdan önce kılma imkânı bulamamışsa farzdan sonra olsun yine kılardı. Tıpkı farz namaza gösterdiği ihtimamı bu namaza da göstererek, kaza da olsa bu namazı kılıp eda ederdi.
Konunun önemine binaen bu hususta bir hadiste RasûIullah (s.a)'ın; "Öğleden önce dört rekat namaz kılan kişiye Allah rahmet etsin " selinde duası nakledilmiştir.[12]

İKÎ YÜZÜNCÜ BÖLÜM

İKİNDİ NAMAZININ SÜNNETİ

Konu ile ilgili hadisler

1119. Hz. Ali b. Ebî Tâlib'ten (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) ikindinin farzından önce dört rekat sünnet kalır, bu dört rekatın arasım rau-karreb meleklerle onlara uyan müsluman ve mü'minlere verdiği selâmla ayırırdı" (TirmİIzî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[13]

îkindi namazının sünnetini iki selâmla ayırarak, ikişer rekat halinde kılmak cfdaldir. Samınla birlikte Öğlenin sünneti gibi dört rekatın sonunda selâm vermek suretiyle de kıhnabilir.[14]

1120. tbn Ömer'den (ta) RasûluüIah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivaet edilmiştin "İkindinin farzından önce dört rekat sünnet kılan kimseye Allah rahmet etsin." (Ebu Dâvud ve Tîrmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadis basendir demiştir).[15]

İlkindi namazının sünnetinin, müekked olmamasına rağmen kılınması teşvik edilmektedir. RasûluüIah (sit)'ın duası onu devamlı kılan kimse içindir. "Allah fcc) o kulun günahlarını bağışlamak ve nimetlerini bol bol vermek suretiyle rahmet etsin," denmiştir.[16]

1121. Hz. Ali b. Ebî TâIüb'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) ikindinin farzından önce iki rekat namaz krisrdi." (Ebu Dâvud, sahih senetle rivayet etmiştir).[17]

Önceki hadisle bunun arasında zıthk yoktur. Çünkü âdetler önemli değildir. Belki de önce iki kılıyordu, sonra dört kılmaya başladı veya aksi de olmuş olabilir.
Bu hadislerden ikindiden önce dört rekat sünnet kılmayı ulema gayr-ı müekked saymışlardır. Çünkü birinci hadis dört rekatı, ikinci hadis İse iki rekatı tekit etmektedirler. Müekked diyen de yine bu hadisin görüşüne delil olarak getirmeye çalışmıştır.[18]

İKİ YÜZ BİRİNCİ BÖLÜM

AKŞAM NAMAZININ FARZINDAN ÖNCEKİ VE SONRAKİ SÜNNET

Bu konuda daha önce !bn Ömer ile Hz. Âişe'nin rivayet ettiği ve Peygamberimizin (s.a); akşam namazının farzından sonra iki rekat sünnet kıldığını belirten iki sahih hadîs geçmişti.[19]

1122. Abdullah b. Muğafel'den (r.a) RasûluîIah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Akşam namazından önce namaz küm. "Üçüncü defa tek-rarlayısta, "Dileyen kimse için" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[20]

Hadisimiz, akşamın farzından önce iki rekat namaz kılmanın mendub oluşuna delil etmektedir. Hadisdeki emir nedb ifade ettiği İçin bu hükme va-nimıştır. Hanefîlere göre, akşamın farzından önce, şayet kılınmamışsa, o günkü ikindi namazının farzı kılınabiîir. Bunun dışında hiçbir nafile kılınmaz.[21]

1123. Enes'ten (r.a) şöyie rivayet edilmiştir: "RasûIullah (s.a)'in ashabının büyüklerini gördüm, akçam namazı olduğunda (sünnet kılmak için) acele direklerin önlerine giderlerdi." (Buhflrî rivayet etmiştir).[22]

Hadis Rasûlullah'm ashabının akşam namazından önce hafifçe iki rekat namaz kılmaya koştuklarım bize bildirmektedir. Bu namaz Rasûlullah (s,a)'m "Her ezanla kamet arasında namaz vardır" hadisini teyid ederek, bu hareketin mendub olduğunu beyan etmektedir. İşe ashab bu mendubu işlemek için âdeta koşarlardı.[23]

1124. Enes'ten (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: 'Biz Medine'de bulunurken müezzin akşam namazı için ezan okuduğunda, cemaat acele direklerin Önüne gidip, hemen ikişer rekat namaz kılardık. Hatta yabana bir kimse Mesrid-i Nebeviye girerse, bu iki rekat namazı kılanların çokluğundan dolayı, farz namaz kılınmış zannederdi." (Müslim rivayet etmiştir).[24]

Bu konudaki rivayetler, güneş battıktan sonra, akşam namazından önce, iki rekat nafile namaz kılmanın müstehab olmasının delilidir. Bir kısmı ulema sonradan bunun neshedildiğM söylemişlerdir. Nevevî ise; "Tercih edilen görüşe göre mezkûr iki rekat namaz müstehabdır. Buradaki sahih ve sarih hadisler buna delâlet etmektedir" demiştir.[25]

1125. Enes'ten (r,a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a)'ın zamanında güneşin batmasından sonra, akşamın farzından önce İki rekat namaz kılardık." Enes*e (r.a) "Rasûlullah da kılar mıydı?" diye soruldu. O da şöyle dedi "Bizi, onu kılarken görürdü de, ne kılmayı emreder, ne de yasaklardı." (Müslim rivayet etmiştir).[26]

Ashabın akşamın farzından önce namaz kılmaları ve bunu gören Rasûlullah (s.a)'ın, nehiy etmeyip, sükut etmesi onun mendub olduğunu-gösterir. Bu hareket yine Rasûlullah (s.a)'ın "Her namaz ve kamet arasında dileyen için namaz vardır" hadisiyle aynı doğrultudadır. İbnu'l-Arabî ise 'Bu konuda sahabîler ihtilaf etmiştir. Onlardan sonra da bu İşi kimse yapmamıştır" der.[27]

İKİ YÜZ İKİNCİ BÖLÜM

YATSI NAMAZININ FARZINDAN ÖNCEKİ VE SONRAKİ SÜNNETİ

Bu konuyla İlgili olarak 195. bölümdeki "Ben Rasûlultah ile beraber yatsının farzından sonra iki rekat namaz kıldım" mealindeki Abdullah b. Ömer (r.a) hadisi ile; "Her ezanla kamet arasında bir namaz vardır" mealindeki Abullah b. Muğaffe! hadisi geçmiştir. (Her iki hadisi de Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).
Bu hadislere ait geniş bilgi için 195. bölümde 1098 ve 1099 numaralarda geçen hadislere bakınız.[28]

İKİ YÜZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMA NAMAZININ SÜNNETİ

Konu ile ilgili hadisler

Bu konuda 195. bölümde geçen İbn Ömer hadisi vardır. "Ibn Ömer Ra-sûluliah ile birlikte cumanın farzından sonra iki rekat namaz kılmıştır." (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).
Söz konusu hadis 1098 numarası ile kitabımıza kaydedilmiştir.[29]

1126. Ebu Hureyre'den (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden birisi cuma namazını kıldıktan sonra dört rekat daha namaz kılsın." (Müslim rivayet etmiştir).[30]

Alimler cumanın farzından sonra kılınacak sünnet hakkmda ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki; bir kısmına göre cumanın farzından sonra herkes evinde İkişer rekat sünnet kılar. Bazılarına göre farzdan sonra, ilk olarak iki, sonra dört rekat sünnet kılınır. Diğer bir kısım alime göre ise, cumanın farzından sonra, bir selâmla dört rekat sünnet kılınır. Her birinin delil olarak dayanık-lan hadisler de tabiatıyla mevcuttur.[31]

1127. İbn Ömer'den (ra) söyle rivayet edilmiştir "Nebi (sm) cuma namazının/anından sonra, mescidden aynlıncaya kadar namaz kılmaz/İt, evinde iki rekat namaz kılardı." (Müslim rivayet etmiştir).[32]

Rasûlullah (s.a) cumadan sonra, iki veya dört rekat, evinde namaz kılardı. Bu namazı evde kılmak sünnettir. Selef-i salibinden de bu namazı kılanlar, sünnet şekli ile evlerinde kılmışlardır.
İbn Ömer (r.a) cumanın farzından sonra, aynı yerinde iki rekat namaz daha kılan birini görmüş ve "Sen cumayı dört mü kılıyorsun?" diye çıkış-mıstır. Kendi de bu namazı kılar fakat evinde kılar ve Rasûlullah (sa) böyle yapardı, derdi.[33]

İKÎ YÜZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜNNET VE NAFİLE NAMAZLARI EVDE KILMANIN MÜSTAHAB OLMASI. NAFİLE NAMAZI FARZ NAMAZIN KILINDIĞI YERDEN BAŞKA BİR YERDE KILMAK VE DÜNYA SÖZÜYLE DE OLSA ARALARINI AYIRMAK

Konu ile ilgili hadisler

1128. Zeyd b. Sâbit'ten (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey insanlar.' Evinizde namaz kılınız. Çünkü farzların dışındaki namazların en faziletlisi kişinin evinde kıldığı namazdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[34]

Zeyd b. Sabit (r.a) Rasûluilah'ın (s.a) hicretinde 11 yaşında bir çocuktu. Babası, kendisi 6 yaşındayken Ölmüştü. Bedir harbine küçüklüğü sebebiyle Rasûlullah almadı. Diğer harplere Rasûlullah ile birlikte katıldı. Rasû-luilah'ın vahiy kâtipliğini yapmış ve özel kâtiplik hizmetinde de bulunmuştu. Ebu Bekir ve Ömer'e de kâtiplik yapmıştır. Kur'an'ı dağınık malzemelerinden toplama kurulundaki üç kişiden birisidir. Hz. Zeyd sahabe içinde fe-râiz hesaplarını en İyi bilen zattır. Kedisinden 92 hadis rivayet edilmiştir. Medine'de hicri 50 yılında ölmüştür.
Nafile namazları evde kılmak, camilerde kılmaktan daha faziletlidir. Erkekler için farzları camide kılmak faziletli olduğu halde, kadınlar için fark yoktur. Yani onların farz ve nafile namazları evde kılmaları müstehabdır.
Fazileti zikredilen mescidlerin içinde kılınan nafilelerden evde kılınan nafilelerin daha efdal olduğunu alimlerimiz belirtmişlerdir.[35]

1129. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Namazlarınızdan bir kısmım evinizde kılınız. Oraları kabirlere çevirmeyiniz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[36]

Hadis, nafile namazların evde kılınmasının daha faziletli olduğuna işaret etmektedir. "Evlerinizde hiçbir iyi amel işlememek suretiyle onları

kabirlere çevirmeyiniz" buyurmasıyla kabristanlarda namaz kılınmasının doğru olmadığına da işaret edilmiştir.
"Namazlarınızdan bir kısmı" sözünden, hadisin zahirine bakarak farz namzlannın bir kısmının evde kılınması anlamı çıkarılmamalıdır. Nitekim bir hadiste, "Farz namazlar hariç olmak üzere mü'mînin en faziletli namazı evinde kıldığı namazdır" buyunılmuştur. Evler sadece uyku vb. şeylere ait bir yer değildir. Cemaat oluştuğu zaman, evlerde de farz namazı kılınabİİİr. Ancak kişi bundan dolayı mescide yürümek gibi sevaplardan mahrum kalmış olur.[37]

1130. Câbir'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biri namazını mesAdde kılınca, namazından evine de bir pay ayırsın. Çünkü Allah, kıldığı namaz sebebiyle o kimsenin evinde hayır yaratır." (Müslim rivayet etmiştir).[38]

"Çünkü Allah kıldığı namaz sebebiyle o kimsenin evinde hayır yaratır" cümlesinin manası; o namaz sebebi ile evine melekler gelir, şeytan oradan kaçsa, evdekiler rahat ederler, demektir. Çünkü bu hadis ile benzeri hadis-lerdcki "hayır" kelimesi hep bu manada tefsir edilmiştir. Tabii ki evde kılınacak namazdan maksat, nafilelerdir. Hatta bu hadis bu konuya delil olarak getirilmektedir.[39]

1131. Ömer b. Atâ'dan şöyle rivayet edilmiştir: Nâfi b. Cübeyr, Mua-viye'nin kendisini Nemir'in kız kardeşinin oğlu Sâib'e, namazda kendisinde gördüğü şeyden sormak için göndermiş, SâÎb: "Evet, ben Maksûre'de Muâ-viye ile beraber cuma namazı kıldım. İmam selâm verdiğinde kalktım, farzı kıldığım yerde durup nafile namaz kıldım. MuâvİIye eve girince bana adam gönderip şunu söyledi: Yaptığın şeyi tekrarlama. Cuma namazını kıldığın zaman konuşmadıkça veya dışarı çıkmadıkça başka namaz kılma. Çünkü
RasûluIIah (s.a) bize; konuşmadıkça veya mcscidden çıkmadıkça bîr namazı diğer namaza eklememeyi emretti. (Müslim rivayet etmiştir).[40]

Alimler, cumanın farzından sonra kılınacak sünnet hususunda İhtilaf etmişlerdir. Bazıları cumadan sonra herkes evinde ikişer rekat sünnet kılar. Diğerlerine göre cumaden sonra, önce iki, sonra da dört rekat sünnet kılınır. Bir kısmı da, cumadan sonra bir selâmla dön rekat sünnet kılınır demişlerdir.
Nafile namazları kılmak İçin yer değiştirmek müstehabdır. Mümkünse onları evde kılmak, değilse farz kılınan yerden başka tarafa çekilerek kılmak efdaldir. Bu suretle hem secde yerleri çoğaltılmış, hem de nafile namaz şekil olarak farzdan ayrılmış olur.
Farz ile sünnei namazlarının arası, konuşmakla da ayrılabilir. Yer değiştirmek suretiyle ayırmak daha faziletlidir.
"Maksure", caminin içinde yapılan küçük odadır. Bunu ilk defa yapan Muaviye'dir.[41]

İKİ YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM

VİTİR NAMAZININ ÖNEMİ, SÜN NET-1 MÜEKKEDE OLUŞU VE VAKTİNİN AÇIKLANMASI

Konu ile ilgili hadisler

1132. Hz. Ali'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Vitir namazı farz namazlar gibi değildir. Fakat RasûluUah (sm) onu sünnet kılmış ve şöyle buyurmuştur: 'Allah tektir, tek olan şeyi sever, Ey Kur'an ehli! Vitir namazını kılınız.*' (Ebu. Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadis hasendir demiştir).[42]

Hadis, vitir namazının farz olmayışına delil olmaktadır. Hanefî mezhebi, dayandığı delillerden vitir namazının vacip olduğuna; Şafiî mezebt ise, sünnet olduğuna hükmetmişlerdir.
İbadet ve hareketlerin tek sayılı bölümler şeklinde yapılması teşvik edilmiştir. Bu sebeple, meselâ; Kabe'yi tavaf, Safa ile Merve arasında koşmak (sa'y), namazın içindeki teşbihler, sonunda çekilecek teşbihler ve vitir namazı hep tek sayılı olarak uygulanmıştır.
"Ey Kur'an ehli! Vitir namazım kılınız" emri bu namazın vacip olmadığını savunanların delilidir. Çünkü "Kur'an ehli" belli bir gruptur, vücub emrinin ise geneli kapsaması gerekir.[43]

1133. Hz. ÂİŞe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Rasülullah (s.a) her gecenin bir vaktinde muhakkak vitir namazı kılardı. Bazen gecenin evvelinde, bazen ortasında, bazen de sonunda kılardı. Seher aktinde ise vitir kılması sona ererdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[44]

Hz. Âişe'nin anlattığı cihetle Rasülullah (s.a) vitir namazını gecenin her cüzünde yani, kimi zaman evvelinde, kimi zaman ortasında, bazen de sonunda kılmıştır. Bununla vitir namazının gecenin herhangi bir vaktinde kılınabileceğini anlatmak istemiştir. Vitir namazını gecenin sonuna tehir etmesinin sebebi, uyanacağından emin bulunan kimseye, vitir namazını gecenin sonunda kılmasının daha faziletli olduğunu anlatmak içindir. Rasûlü Ekrem (s,a) son zamanlarında vitiri gecenin sonunda, yani seherde kılmıştır. Nitekim Ebu Dâ-vud da "Ancak vefan zamanında vitiri seherde sona ermiştir" buyurulmuştur.[45]

1134. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Geceleyin kıldığınız namazların sonu vitir olsun." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[46]

Hadis, vitir namazını gecenin sonunda kılmanın müstehab olduğuna ve vitir nanw7mın vadp olduğuna delildir. Yine de alimler bu namazın hükmünde ihtilâf etmişlerdir.
Tabiînden Mücahid; "Vitir vaciptir" demiştir. Büreyde'den rivayet edilen bir hadiste; "Vitir kaktır. Vitir namazını hlmayan bizden değildir" bu-yunümustur.[47]

1135. Ebu Saîd el-Hudri'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sabah vaktine girmeden önce vitir namazını kılın." (Müslim rivayet etmiştir).[48]

Vitir namazının gecenin son saatine kadar tehir edilmesinin caiz olduğuna işaret edilmektedir. Kendisinin kalkacağına güvenen kimse, diğer gece namazlarından sonraya, vitir namazını gecenin son namazı olarak bırakması mUstahabdir.
Hz. Hârice'den rivayet edilen bir hadiste: "Şüphesiz Allah sizet öyle bir namaz bağışladı ki, sizin için o namaz yağız develerden daha iyidir. Yatsı namazı ile fecir arasında kılınır. Vitir'i, vitir'i" Duyurulmuştur.[49]

1136. Hz. Âise'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Nebi (s.a), Âise önünde ve enine uzanmış yatarken gece namazım kılardı. Geriye vitir namazı kalınca Âişe'yi de uyandırır, o da vtir namazını kılardı." (Müslim rivayet etmiştir)[50]

Müslim'in bir rivayetinde şöyle geçmektedir: "Gece namazından vitir kaldığında Rasûlullah (s.a) 'Ya Âişe kalk, vitir namazı kıl' buyururdu."
Uyuyan kimsenin arkasında namaz kılmak caizdir. Yalnız alimlerden bazıları, uyuyan kimsenin uyanıp da namaz kıtanı meşgul edeceğinden yahut güldürerek namazını bozacağından endişe ettikleri için bunu mekruh görmüşlerdir.
ibadet için uyuyan kimseyi uyandırmak müstehabdır. Vitir namazını da gecenin sonuna doğru bırakmak müstehabdır. Vitir namazı gecenin önemli namazlanndandır.[51]

1137. tbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sabaha karşı vitir namazını kılmaya acele ediniz." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirrnizî, hadis hasen ve sahihtir demiştir).[52]

Gece kalkacağına güvenen, bu hususta kendinden emin olan kimse için vitir namazını fecr-i sadıktan (tanyerinin ağırması) önceye kadar geciktirmesi müstehabdır Kalkamayacağım bilen kimsenin İse vitir namazını uyumadan önce kılması daha efdaldir.

Çünkü gecenin sonuna tehir edeceğim diye, kişinin vitir namazını hiç kılamamasından, gecenin başlamasından hemen sonra kılması daha uygun olur.[53]

1138. Câbir'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim gecenin sonunda kalkacağından endişe ederse, vitir namazını gecenin başında kılsın. Gecenin sonunda kalkacağına güvenen kimse ise vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namaza melekler şahit olur. 8u da daha faziletlidir." (Müslim rivayet etmiştir)[54]

Hadiste, kendisine güvenen kimsenin vitir namazını gecenin sonuna bırakmasının müstehab olduğu ifade edilmektedir. Çünkü bu son vakit sükûnet ve ilahî niyazlann belirdiği bir vakittir. Rahmet-i ilâhinin yoğunlaştığı bir andır.
Bir hadiste de: " Gecenin on üçte biri olduğunda Yüce Allah (rahmeti ve mağfireti İle kullarına ihsanda bulunur) gök semasına nazar eser" buy-rulmuştur. Bu sebeple gecenin son vakti günün en faziletli vakti kabul edilmektedir.
"Meshûde": Şahid olunmuş, yanında olunduğu halde görülmüş demektir.[55]

İKİ YÜZ ALTINCI BÖLÜM

KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ, KAÇ REKAT OLDUĞU VE DEVAMLI KILINMASININ TEŞVİK EDİLMESİ

Konu ile ilgili hadisler

1139. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Dostum (Muham-med) (s.a) bana her aydan üç gün oruç tutmayı, iki rekat kuşluk namazı kılmayı ve yatmadan önce vitir namazını kılmayı tavsiye etti." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[56]

Hadiste kuşluk namazının müstehab olduğu ifade ediliyor. Her ay üç gün oruç tutma müstehabdır. İşlenilen hayırlı amellere on kat sevap yazılacağı Kur'an nassı ile bildirildiğine göre, rnü'min bir kul, üç gün oruç tutmakla otuz gün oruç tutmuş gibi sevaba mukabil olarak, bu hal her ay devam ederse. Ramazanla birlikte senenin her gününü oruçla geçirmiş gibi olacaktır.
Vitir namazının uyumadan kılınması, gece yansı uyenamayanlann takip etmesi gereken bir yoldur. Uyanacağından emin olanların ise vitir namazını gecenin sonuna doğru kılmaları daha efdaldir.[57]

1140. Ebu Zerr'den (r.a) Rasûluüah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her sabah, her bir eklem yerinize ayrı bir sadaka düşer. Her teşbih sadakadır, her hamd sadakadır. Her tekbir sadakadır. Doğruyu emretmek sadakadır. Kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rekat namaz bunların yerine bedel olarak kâfidir." (Müslim rivayet etmiştir).[58]

Hadis, kuşluk namazının faziletinin, mevkiinin büyüklüğünün ve iki rekat kılınmasının sahih olduğunun delilidir.
Bir hadiste; "İnsan üç yüz altmış mafsal üzerine yaratılmıştır. Her eklem için bir sadaka vermesi lazımdır" buyrulmuştur. Hadiste sadaka mefhumunun çok geniş olduğuna işaret edilmektedir. Zira, her teşbih, her hamd, her tekbir birer sadaka sayılmıştır. Sadaka yapmak yalnız mal ile olmamaktadır. Allah rızasını kazandıracak her hareket ve amel birer sadaka kabul edilmektedir.[59]

1141. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "RasÛlullah (s.a) kuşluk namazını dört rekat olarak ve bazen de Allah'ın dilediği kadar fazla kılardı." (Müslim rivayet etmiştir).[60]

Kuşluk namazı iki, dört veya daha fazla rekat olarak kıhnabilir. Buna mukabil RasÛlullah bazen de kuşluk namazını farz olur korkusuyla terket-miştir. Bu da onun müstehab bir namaz olduğunu ifade etmektedir.[61]

1142. Ümmü Hâni Fâhite binti Ebu Tâîib'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Fetih yılı Rasûlullah'ın (s.a) yanına gittim. Kendisim yıkanırken buldum. Yıkandıktan sonra sekiz rekat namaz kıldı. Bu kuşluk namazı idi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[62]

Bu hadis, Müslim'in rivayetlerinden birinin muhtasarıdır.
Hadiste şu gerçeklere yer verilmiştir: Yıkanırken ve abdest alırken konuşmada bir beis yoktur. Fakat bevleden kimseye selâm verilmez. Avret mahalli örtülmüş olmak şartıyla yakın akrabasından bir kadının yanında yıkanmak ve kadının ona perde tutması caizdir. Bir tek elbiseye sarınarak, elbisenin bir tarafım sağ omuzunun altından, bir tarafını da sol omuzunun üstünden geçirmek ve o surette namaz kılmak caizdir. Kuşluk namazında rekat sınırı yoktur. Kişi dilediği kadar kılabilir.
(Tirmizî ve Ibn Mâce'nin rivayet ettikleri bir hadiste Peygamberimiz; "Bir kimse kuşluk namazını on iki rekat kılarsa, Allah, ona cennette altından bir köşk bina eder" buyurmuştur).[63]

İKİ YÜZ YEDİNCİ BÖLÜM

KUŞLUK NAMAZIIN CAİZ OLAN VE DAHA EFDAL OLAN VAKİTLERİ

Konu ile ikili hadisler

1143. Zeyd b. Erkam'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "O kuşluk namazım ilk vaktinde kılan bir grup gördü ve kendi kendine: Bu kimselerin ileri bir vakitte kuştuk namazı kılmanın daha faziletli olduğunu bilmeleri gerekir. Çünkü RasüluİIah (s.a) 'Uyanık ve tevbekâr mü 'mirilerin kuşluk namazını kılacakları vakit, deve yavrularının ayaklarının sıcaktan yandığı vakittir' buyurmuştur," (Müslim rivayet etmiştir)[64]

Hadis, kuşluk namazının kılınacağı vakti belirtmektedir. Kuşluk namazını güneşin biraz yükselmesinden ta ki, öğle vaktine kadar kılmak caizdir. En faziletlisi ise güneşin iyice yükselip sıcağın şiddetlendiği o anda kılmaktır. Bundaki hikmet; kişiyi haram bir vakit olan güneş doğması esnasında nama?, kılkmaktan uzaklastirmasıdır.
Hadiste, kullan gafletten döndürdüğü, günahtan tevbeyç sevkettiği için kuşluk namazına "evvâbin namazı" denilmiştir.[65]

İKİ YÜZ SEKİZİNCİ BÖLÜM .

TAHİYYETÜL MESCİD NAMAZI KILMAYI TEŞVİK ETMEK, CAMİYE NE ZAMAN GİRİLİRSE GİRİLSİN İKİ REKAT KILMADAN OTURMANIN MEKRUH OLMASI, KILINAN BU İKİ REKAT NAMAZ BAŞKA BİR NİYETLE DE KILINSA VE BAŞKA BİR NAMAZ DA OLSA KERAHATİN KALKMASI

Konu ile ilgili hadisler

1144. Ebu Katade'den (r.a) Rasûluîlah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz mescide girdiği vakit iki rekat namaz kılmadan oturmasın." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[66]

Mescide girilince en az iki rekat namaz kılan kimse mescid namazı kılmama kerahetinden kurtulmuş olur. Fazlasında bir sınır yoktur, kişi dilediği kadar kılabilir:
"Mescid namazı" denen bu namaz, müstehab ibadetlerden biridir.[67]

1145. Cabir'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "RasÛİulIah (s.a) mesddde iken yanına gitmiştim de bana 'îki rekat namaz kıl' buyurmuştu." (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[68]

Mescide giren herkesin iki rekat namaz kılması mustehabdır. Çünkü Ra-sûlullah (s.a) ve ashab-ı kiram bazen mescide girer çıkar da bu namazı kılmazlardı. Eğer emir vûcub ifade etseydi mutlaka kılarlardı.
Bu namazın vakti hususunda Şafiîler şöyle demişlerdir: "Mesdde ne vakit girilirse girilsin iki rekat tahiyyet'ül-mescit namazı kılmak mustehabdır."
Nevevî'ye göre, camiye giren kimse direkt olarak farza başlarsa ve onu kılarken tahiyyet'ül-mescid namazına da niyet etse, ikisinin de sevabına nail olur.[69]

İKİ YÜZ DOKUZUNCU BÖLÜM

ABDESTTEN SONRA ÎKİ REKAT NAMAZ KILMANIN MÜSTAHAB OLUŞU

Konu ite ilgili hadisler

1146. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) Bilâl'e şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey Bilâl! İslâm 'ı kabul ettikten sonra, işlemiş olduğun, en ümit veren amelinin ne olduğunu söyle. Çünkü cennette önümde senim ayak sesini duydum," Bilâl şöyle dedi: "Bana kalırsa en ümit bağladığım amelim gece olsun, gündüz olsun, her abdest aldığım zaman kılabildiğim kadar namaz kıldım." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[70]

Hz. Bilâl'ın hiç aksatmadan kıldığı bu namaza "şükrü'l -vudu" (ab-destin şükrü namazı) derler. Bu namaz Hanefilerc göre müstehab, ŞafiUere göre sünnettir.
Şafiîlerce bu namazı kerahet vakitlerinde kılmak bile mubahtır. Çünkü İmam Şafiî'ye göre, bir sebeple kuman namaz her vakit caizdir. Hadis-i şerif Bilâl'ın faziletine de delil olmaktadır.
Cennete RasûluHah'tan (s.a) önce kimsenin girmeyeceği hakkındaki rivayetlerle bu rivayet zıt değildir. Çünkü birisinin hizmetçisinin onun önünden bazı hizmetler için gitmesi dünya meliklerinde de bir âdettir. Büâi de ömrü boyunca RasüluIIah'ın (s.a) hizmetinde bulunmuş bir sahabîdir. Ki bu sözden de Hz. Bilâl'ın RasûluHah'tan (s.a) önce cennete girdiği manasının çıkarılması mümkün değildir. Çünkü sözden, olayın cennete girmeden önce değil, cennetin içinde geçtiği anlaşılır.[71]

İKİ YÜZ ONUNCU BÖLÜM

CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ, VÜCUBU VE O GÜN İÇİN BOY ABDESTİ ALMAK, KOKU SÜRÜNMEK, CAMİYE ERKEN GİTMEK, O GÜN DUA ETMEK, PEYGAMBERE SALÂT-U SELÂM GETİRMEK, CUMA GÜNÜNDE DUALARIN KABUL EDİLDİĞİ BİR ANIN BULUNDUĞUNU BELİRTMEK, CUMA'DAN SONRA ALLAH'IN ADINI ÇOKÇA ANMANIN MÜSTAHAB OLMASI

Konu ile ilgili ayet

"Cuma namazı kılınınca yeryüzüne dağılarak Allah'ın kereminden risk isteyiniz ve Allah Teâlâ'yı çok zikrediniz ki, kurtuluşa eresiniz." (Cuma, 10)[72]

Konu ile ilgili hadisler

1147. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasflhülah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: 'Üzerine güneş doğan günlerin hayırlısı cuma günüdür. Âdem (a.s) o gün yaratıldı. O gün cennete konuldu ve o gün cennetten çıkarıldı." (Müslim rivayet etmiştir)[73]

Hadis, cuma gününün faziletine delâlet etmektedir. Zira, faziletli, büyük işler o günde gerçekleşmiştir. Bunlardan bazüan: H. Âdem'in o gün doğması, o gün cennete konması ve o gün cennetten çıkarılmasıdır. Dikkat edilirse, Âdem'in (a.s) cennetten çıkarılması da bir fazilet sayılmaktadır.
İbn'ul-Arabî şöyle söylemektedir: "Bütün bu faziletler ve Hz. Âdem'in cennetten çıkarılması, zürriyetinin ve bu büyük neslin enbiya, mürselin, sa-lihin ve evliyanın vücuduna sebeptir..."
Bu hadise binaen, cuma gününün en faziletli gün olduğunu söyleyenler varsa da, en faziletli günün arefe günü olduğu görüsü daha ağırlık taşımaktadır. Ancak cuma, arefe gününe tesadüf ederse o günün efdaliyeti tartışmasızdır.
inak müstehabdır. Hutbe okunurken susarak dinlemek gerekir. Hutbe okunurken her türlü abesle meşgul olmak yasaktır. Cuma namazı kabule şayan bir şekilde eda edilmişse iki cuma arasındaki küçük günahlara keffâret olur. Ancak, büyük günahlar yalnız namaz kılmakla affettirilmezler. Cumanın bir hafta ve Uç gün de fazlalık olan yani, on gündeki işlenen küçük günahlara keffâret olması, yapılan bir İyiliğe en az on karşılık verilmesi sebebiyledir. Küçük taşlarla meşgul olan kimse (yani lüzumsuz hareketlerde bulunan, çer-çöple oynayan kimse), cemaattaki diğer insanların dikkatini çekerek onların da lüzumsuz yere meşguliyetlerine sebep olacağı ve kendisi de cumanın feyzinden nasibini alamayacağı için bu sevabı yitirmiş olur.[74]

1148. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim abestim güzelce alarak, cuma namazına gelir, hatibi dinler ve hutbe okunurken ses çıkarmazsa, bir önceki cuma ile o cuma arasındaki günahlan üç gün fazlası ile affedilir. Fakat kim de küçük taşlarla oyalamrsa sevabını yitirmiş olur." (Müslim rivayet etmiştir). [75]

Hadisten şu hükümleri çıkarabiliriz.
Cuma günü yıkanmak vacip değil, bir fazilettir. Abesti güzelce almak müstehabdtr. Cuma günü hatip minbere çıkmadan önce nafile namaz kılar.[76]

1149. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu riva-, yet edilmektedir: "Beş vakit namazlar, gelecek cumaya kadar cuma, gelecek seneye kadar ramazan, büyük günahlardan sakınıhrsa, aralarındaki hatalar için keffâret olurlar." (Müslim rivayet etmiştir).[77]

Çeşitli rivayetlerde abdestin, iki rekat namazın, beş vakit namazın, cumanın ve ramazanın küçük günahlara keffâret olacakları bildirilmektedir. Madem abdest geçmiş küçük günahlara keffâret oluyor, o halde namaz neye keffâret olacaktır? Alimler bu soruya şöyle cevap vermişlerdir: Bu zikredilenlerin her biri keffâret olmaya elverişlidir. Eğer keffâret olacak küçük günahlar bulunursa onlara keffâret olurlar. Kulun, büyük veya küçük hiçbir günahı yoksa zikredilen abdest, namaz, oruç... gibi ibadetler sebebiyle kula birer iyilik yazılır. Kulun derecesi yükseltilir. Küçük günahı olmayıp da büyük günahı bulunursa, büyük günahların cezasının hafifletileceğini, ümit ederiz. Allah (c. c) daha İyisini bilir.[78]

1150. Ebu Hüreyre ve İbn Ömer'in (r.a) Rasûluîlah'ı (s.a) minber Üzerinde şöyle buyururken İşittikleri rivayet edilmiştir: "Bazı kimseler cumayı terketmekten vazgeçsinler, yoksa Allah kalplerini mühürleyecek de gafillerden olacaklar.*' (Müslim rivayet etmiştir)[79]

Hadiste cuma namazını terkedenler şiddetle tehdit edilmektedir. Hadiste zikredilen "kalplerin mühürlenmesi" cümlesinden maksat, "kalplerde küfrün yaratılmasıdır,
Bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Allah Teâlâ cumayı size bu sene, bu ayda, bu günde, benim şu makamımda veya benden sonra hakir görerek veya İnkâr ederek kılmazsa, Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin ve işinde ona bereket vermesin, îyi bilin ki, îevbe edinceye kadar o kimsenin namaz:, zekâtı, haca ve orucu yoktur. Onun hiçbir hayrı yoktur. Tevbe edenin tevbesini Allah kabul eder."[80]

1151. İbn ömer'en (r.a) Rasûhıllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz cumaya geleceği zaman yıkansın." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[81]

Hadiste cumaya gidecek şahsın yıkanması emredilmiştir. Alimlerimiz bu emrin vacib mi, mendub mu ifade ettiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Zahirîler ve seleften bir kısımları bu yerin vücub ifade ettiği görüşündedirler. .
Alimlerin ekserisi ise emrin nedb ifade ettiği görüşündedirler. Çünkü yine sahih bir hadiste "Kim cuma günü abdest'mi alır..." şeklinde abdcst şartı Heri sürülerek, yıkanma zikredilmemiştir. Bu ve benzeri hadislerden alimlerin çoğu, cuma günü camiye gidecek, cuma cemaatına katılacak olan kimsenin yıkanmasmm kuvvetli bir mendub olduğu görüşünü kabul etmişlerdir.[82]

1152. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cuma günü boy abdesti almak, her ergenlik çağına girmiş kimse içirt vacibdir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[83]

Alimler bu hadisdeki "vacip" ifadesinde ihtilaf etmişlerdir. Acaba bu vücubiyet farz anlamında mı, yoksa sünnet anlamında mıdır? Namazın boy abdesti olmadan, normal abdestle kılınacağında tüm alimler görüş birliğinde olmalarına rağmen, cuma namazı için ihtilaf etmişlerdir.
Hadisin zahirine bakan Zahiriler, cuma günü yıkanmanın farz olduğuna; alimlerin çoğunluğu ise, bu hareketin mendub olduğuna, cuma namazı içinde farz olanın normal abdest olduğuna hükmetmişlerdir.[84]

1153. SemÛre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir. "Cuma günü kim abdest alırsa ne güzel, fakat kim boy abdesti alırsa o daha faziletlidir." {Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tir-mİzî, hadis basendir demiştir).[85]

Hadis, cuma günü yıkanmanın vacip olmadığı görüşünde olanlara İki yönden delil olmaktadır.Birincisi; Rasûlullah (s.a) abdestini alarak cuma namazına gideni methediyor, güzel bir amel işlediğini bildiriyor. Eğer yıkanmak vacip olsaydı onu terkeden methedilmezdi.
ikincisi ise, "Yıkanmak daha faziletlidir..." sözüdür. Bu da cuma günü için yıkanmanın mendub olduğuna delil teşkil ediyor.[86]

1154. Selmân'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her kim cuma günü boy abdesti alıp elinden geldiği kadar temizlenir, koku sürünür, sonra camiye giderek iki kişinin arasına girmeksizin bir yerde oturur, üzerine farz kılınan namazı kılar ve imam konuşurken sessizce dinlerse bir önceki cuma ile o cuma arasındaki günahları affedilir." (Buhârî rivayet etmiştir).[87]

Cuma namazına iştirak edecekse, kadınların da yıkanmaları mendub-tur. Evde koku bulundurup, meclislere giderken sürünmek sünnettir. Yıkanmak ve koku sürünme, bir araya toplanacak kalabalık cemaatın ter v.b. kokulardan rahatsız olmamalarını sağlar. Bir topluluğa katılacak olan kimsenin yıkanması, güzel elbiselerini giymesi ve güzel koku sürünmesi sünnettir. Camilerde önceden yer almış saftakilere eziyet verilmesi doğru değildir. Hutbe okunurken konuşmak yasaktır. Konuşulursa, abes şeylerle meşgul olunursa; cumadan alınacak fazilet azalır. Cuma namazı, bir haftalık küçük günahlara keffârettir.[88]

1155. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir. "Kim cuma günü cünüplükten temizlenir gibi boy abdesti alır ve camiye ilk saatinde giderse bir deve kurban etmiş gibi olur. Kim cuma gününün ikinci saatinde camiye giderse bir sığır kurban etmiş gibi olur. Kim üçüncü saatinde giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibidir. Dördüncü bir saatte giderse bir tavuk tasadduk etmiş gibi. Beşinci bir saatte giden bir yumurta sadaka vermiş gibi olur. İmam (minbere) çıktığında melekler hutbeyi dinlemek için hazır olurlar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[89]

Bu hadis, erkek, kadın, hür, köle olmak üzere her tür insanı kapsamaktadır.
Alimlerden bazılan "cünüplükten temizlenir gibi" tabirinden hakikat manası kastedildiğini söylemişledir. Onlara göre nefsi teskin etmek için ve gözü harama bakmaktan korumak için cima ederek yıkanmak müstehabdır.
Alimlerin geneline göre ise, hadisdeki benzetme hüküm için değildir, keyfiyet itibarı ile yapılmıştır.
Yine alimlerin çoğunluğuna göre hadisde zikri geçen saatler, diğer günlerde olduğu gtbî zaman birimi manasını taşımaktadır.
Hadisten şu hükümler çıkarılmaktadır:
Cuma günü yıkanmak müstehabdır. Cumaya erken gitmek faziletlidir. Her insanın fazileti ameline göredir.[90]

1156. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) cuma gününden bahsederken şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "O günün bir vakti var ki, o vakti namaz kılıp A ilah 'tan bir şey isteyerek geçiren kimsenin dileği kesinlikle kabul edilir. " Râsulullah vaktin çok kısa bir an olduğunu eliyle işaret etti. (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir)[91]

Aynî'nin açıklamasına göre; alimler icabet saati hakkında çeşitli yorumlar getirmişlerdir. Şöyle ki; icabet saatinin zamanımıza kadar devam edip etmediği ihtilaflıdır. Alimlerden bazılarına göre, bu saat Rasûlullah (s.a) devrinde mevcut İdİ, sonradan kaldırılmıştır. Bu görüşü İbn Abd'il-Berr hem rivayet etmiş, hem de zikrettiği rivayetlerle çürütmüştür.
icabet saati baki olduğuna göre acaba her cuma var mıdır, yoksa senenin bir cumasına mı hastır? Bunda da ihtilaf edilmiştir. İcabet saatinin vakti hakkında pekçok söz söylenmiştir. Birkaçı şöyledir:
a) Bu saat Kadir gecesi gibi gizlidir, günün hangi saatinde olduğu belli değildir.
b) icabet saati: her cuma yer değiştirir. İmam Gazalî, "Bu konuda söylenenlerin en güzeli budur" demiştir.
c) İcabet saati; cuma sabahı müezzinin ezan okuduğu saattir.
d) İcabet saati, müezzinin cuma ezanını okuduğu zamandır.
e) Bu saat; imamın minber üzerine oturmasında başlar, namaz edâ edilinceye kadar devam eder. Bunu Müslim ile Ebu DSvud, İbn Ömer'den (r.a) rivayet etmişlerdir.
küfcst saatinin ikindiden sonra olduğunu gösteren hadisler, hem daha çok, hem de muti^î! olduktan için daha ziyade terrihe jayanÖKİir.
Bu ihtilafları gözönüne alarak, cuma gününün değişik saatlerini ibadet, taat ve dua ile geçirmek herhalde icabet saatim bulmak için en uygun yoîdur.[92]

1157. Ebu Bürde b. Ebu Musa el-Eş'arî'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün Abdullah b. Ömer (r.a) bana, "Babandan, cumada dileklerin kabul edildiği vakit hakmda Rasûlullah 'tan (s.a) bir hadis rivayet ettiğini duydun mu?"diye sordu. Kendisine, "Evet, babamın dediğine göre bu konuda Rasûlullah (s.a) "O vakit, imamın minbere çıkıp oturması ile namazın kılınması arasındadır" buyurmuştur" diye cevap verdi.
Müslim, "Bu had*, cumadaki icabet saatim açıklama hususunda en güze! ve en doğru bir hadistir" demiştir.[93]

1158. Evs b. Evs'ten (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şüphesiz cuma günü, en faziletli günlerinizden biridir. O gün bana çokça salât-ü selâm getiriniz. Muhakkak, saiat-ü selâmınız bana sunulur." (Ebu dâvud sahih senetle rivayet etmistir).[94]

Evs b. Evs es-Sakafî, şahabıdır. Şam'a yerleşmiş, orada yaşamıştır, kabri oradadır. Kendisinden 24 hadis rivayet edildiği zikredilir.
Cuma günü, içinde arefe bulunmayan haftanın en faziletli günüdür. "Faziletli günlerden biridir..." cümlesi "senenin günlerinin en faziletlisi arefe günüdür" şeklinde gelen hadisi de desteklemektedir.
Rasulullah'a (s.a) salât-ü selâm getirmek her zaman İçin sevap kazandıran bir ameldir. Fakat faziletli, şerefli bir günde bunun yapılması ile biraz daha fazla fazilet kazanılır. Rasûlullah (s.a) kendisine getirilen salât-ü selâmı ya kendi kulağı ile veya meleklerin onu haberdar kılması İle İşitir.[95]

İKİ YÜZ ON BİRİNCİ BÖLÜM

BİR NİMETE KAVUŞUNCA VEYA BİR BELANIN KALKMASI tÇİN ŞÜKÜR SECDESİ YAPMANIN MÜSTAHAB OLUŞU

Konu İle ilgili hadis

1159. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) ile birlikte Mekke'den yola çıkmıştık. Medine'ye gitmek istiyorduk. 'Azvara' denilen yere yaklaşınca Peygamberimiz indi, ellerini kaldırarak bir süre dua etti. Sonra secdeye kapandı ve uzun süre öylece kaldı. Arkasından ayağa kalktı ve ellerini havaya kaldırdı, sonra yine secdeye kapandı –aynı hareketleri üç defa tekrarladıktan- sonra şöyle buyurdu: "Ben Rabb'imden istedim ve ümmetime şefaatçi oldum. Allah Teâiâ ümmetimden üçte birini bana verdi. Rabb 'ime şükretmek için secdeye kapandım, sonra başımı kaldırıp Rabb'imden (yine) ümmetimin bağışlanmasını istedim. Rabb'im de ümmetimin Üçte birini daha bana verdi. Rabb 'ime şükretmek için tekrar secdeye kapandım daha sonra başımı kaldırıp Rabb'İme ümmetimin (hepsinin) bağışlanmasını istedim. Rabb'im geri kalan üçte biri de hağışlayıverdi. Bende Rabb'im için secde ederek yere kapandım." (Ebu Dâvud rivayet «-mistir).[96]

Hadis, nimete karşı şükretmenin gereğine işaret etmektedir. Şükür için secde ettikten sonra dua için ayağa kalkmak mendubtur. "Her peygamberin mutlaka kabul edilmiş bir duası vardır. Ben ise o duamı ümmetime şefaat için ahirete bıraktım" hadisi ile RasûHah'm buradaki duası birbirine 211 zannedilmesin. Yani duasını dünyada iken yapmıştır denilemez. Çünkü buradaki duası umumidir, ahireue ise hususi olarak ümmetine dua edecektir. Hadis Rasûlullah'm fs.a) ümmetine karşı aşın şefkat ve acımasına delildir.
Her nimet karşılığında şükretmek, nimetin artmasına ve telef olmamasına sebep olur.[97]

İKİ YÜZ ON İKİNCİ BÖLÜM

GECE İBADET ETMENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

Gecenin bir bölümünde, sırf sana mahsus, nafile bir ibadet olmak üzere, gece namaîı kıl. Umulur ki Rabb'in seni makam-ı mahmuda gönderir " (tsra, 79)
"Vücutlarının yan tarafları yataklardan uzaklaşarak ümit ve korku içinde Rabb'lerine dua ederler..." (Secde, 16)
"Onlar gecenin ancak az bir kısmında uyurlardı." (Zâriyat, 17) Konu ile ilgili hadisler[98]

1160. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Nebi (s.a) geceleri o kadar uzun süre namaz kılardı ki, ayakları şişerdi. Kendisine, "Yâ Rasûlallah, geçmiş-gelecek bütün günahların bağışlanmış olduğu halde niçin böyle yapıyorsun?" diye sordum. O da bana "Şükredici bir kul olmayayım mı?" buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[99]

Hadisin şerhi için "Mücahede" bölümü 98 numaralı hadise müracaat ediniz.[100]

1161. Hz. AJi'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) geceleyin Hz. Ali ve Fâtıma'ya gelip kapılarım çalarak "Namaz kılmayacak mısınız?" buyurmuştur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [101]

Hadiste gece namazı kılmaya teşvik edilmektedir. Rasûlullah (s.a), kızı ve damadının bu fazileti elde etmeleri için uyarmıştır. Eğer gece namazı o kadar faziletli olmasaydı Efendimiz (s.a) geceleyin kızı ve damadını kesinlikle rahatsız etmezdi.
Müslim'in rivayetinde hadisin devamı şöyledir: Ali (r.a) şöyle dedi: Ben; "Yâ Rasûlallah! Bizim nefislerimiz ancak Allah 'in kudreti elindedir. O bizi uyandırmayı dilerse, uyandırır, " dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) çekilip gitti. Dönüp giderken onun dizlerine çarparak; "Zaten insan çok mü-nakaşacı bir şeydir" buyurduğunu işittim.[102]

1162. Abdullah b. Ömer'in oğlu Salim babasından Rasülullah'ın (s.a) Şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Abdullah ne iyi bir kuldur, bir de gece namazı kılmış olsaydı" Salim diyor ki "(Babam) Abdullah bu sözlerden sonra geceleri çok az uyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[103]

Hadiste gece namazını cehennem ateşinden korumaya ve hayırlar kazanmaya sebep olacağına işaret ediliyor.
Hadis Abdullah'ın faziletini de ihtiva etmektedir. Faziletli bir ameli duyunca hemen ona sarılarak geceleri az uyur, çok ibadet eder bir hayat yaşamıştır. Nitekim Hz. Câbir onun hakkında "Bizden herkes dünyaya, dünya bize meylederdi. Ancak Ömer ile oğlu Abdullah hariç" demiştir.[104]

1163. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey Abdullah, bir zamanlar geceleyin namaz kıldığı halde sonradan bunu terkeden filan gibi olma." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[105]

Hadis, "Amelleri Muhafaza Etme" bölümünde 154 no'hı hadiste şerhi ile birlikte geçmiştir.[106]

1164. tbn Mes'ud'dan (r,a) $öyle rivayet edilmiştir; Nebi'in (s.a) yanında akşam yatıp ç tbaha kadar uyuyan bir adamdan bahsedilince, "O kimse, şeytanın kulağına bevlettiği bir adamdır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [107]

Hattabî'ye göre, bu cümle bir temsildir. Uyuyan kimsenin ağır ve derin bir uykuya dalması ve namazdan gafil kalması, kulağına bevl edilip de İşitmez olan ve duyusu bozulan kimsenin haline benzetilmiştir. Bununla beraber, bu sözün hakikat olabileceğine de İhtimal vermiş. 'Eğer

maksat hakikaten şeytanın bevli ise bu da inkâr edilemez..." demiştir .
Tahtâvî ise, " Bu söz şeytanın, o kimseye tahakkümünden ve kişinin şeytana tesliminden kinayedir" der.
Hadis, Allah hakkı olan namazdan, ancak O'nun düşmanı olan şeytanın engellediğine işaret etmektedir. Kişi Allah hakkını eda edebilmek için şeytanla mücadele etmelidir.[108]

1165. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden bîri uykuya dalınca şeytan ense köküne -önünde uzun bir gece var, mışıl mışıl uyu- diyerek üç düğüm atar. Eğer adam uyanıp. Allah'ın adını anarsa, düğümlerden biri çözülür. Abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Kalkıp namaz kılarsa, ensesindeki bütün düğümler çözülerek, adam neşeli ve zinde bîr durumda sabaha kavuşur. Aksi halde neşesiz ve tembel bir durumda sabahlar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[109]

Hadisdeki "şeytanın düğüm vurması"ndzn maksadın ne olduğu hakkında alimler İhtilaf etmişlerdir.
Bazılarına göre; insanı büyülemek manasında hakikattir. Sihir yapan bir kimse, sinirlediği kimseyi nasıl yerinden kalkamaz bir hale getirirse, şeytan da sinirlediği insanın yerinden kalkmasına mani olur.
Diğer bir ulemaya göre şeytanın düğüm vurması mecazdır. Bir kısım alimler de; "Düğümden maksat; kalbin karar verip, niyet etmesidir. Böyle bir kimse, sanki şeytan kendisine vesvese vererek üzerinde uzun bir gece olduğunu bildirmiş gibi gece namazı kılmaktan çekinir" derler.
Namaz kılanın sevinerek sabahlaması, AUah Teâîâ'nın kendisini ibadete muvaffak kıldığı içindir. Gönül rahatlığı ise, Allah Teâîâ'nın kendisine bereket ihsan ettiği ve şeytanın düğümlerinden kurtulduğu içindir. Namaz kılmayanın nefsi pis olarak sabahlaması ya âdet edindiği namazı bıraktığından ya diyet ettiği hayrı yapmadığmdandır.
Kİrmânî şöyle diyor: "Bilesin ki, hadisin sonundaki faksı halde neşesiz ve tembel bir durumda sabahlar) cümlesinin manası; Bu üç şeyi, yani zikri, abdestİ ve namazı bir araya getirmeyen kimse, nefsi pis ve tembel olarak sa-bahlayanlar zümresine dahildir, demektir. Velev ki bazısını yapmış olsun! Eğer Allah'ı zikretmez, abdest almaz ve namaz da kılmazsa nefsi pis ve tembel olarak sabahlar, şeklinde takdir edilir"[110]

1166, Abdullah b. Selâm'dan (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey insanlar! Selâmı yayınız, yemek yediriniz, geceleyin insanlar uyurken namaz kılınız böylece selâmetle cennete girersiniz." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen ve sahihtir demiştir).[111]

Hadis, selâmı yayan, yemek yediren ve gece namazına devam edenlerin kunuluşunu müjdelemektedir. Selâmlaşmak, kişiler arasındaki muhabbetin artarak devamını sağlar. Gece namazına devam etmekte de nefse meşakkat, gecenin lezzetli uykusundan uzak kalmak gibi özellikler mevcuttur. Bu gibi zahmetlerinden dolayı gece namazına devam etmek kıyamette kişinin kurtuluşa ermesini sağlayan vesilelerdendir. [112]

1167. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farzlardan sonra en faziletli namaz da gece kılınan namazdır." (Müslim rivayet etmiştir).[113]

Nafile namazların en faziletlisi gece kılınan namazdır. Çünkü gece sükunet vaktidir, hûşû içerisinde namaz kılmaya elverişli ve riyadan uzak kah-nabilecek bir vakittir.
Hadisde Muharrem ayında nafile oruç tutmaya da teşvik ediliyor. Muharrem ayının Allah'ın ayı olarak tanıtılması ise bu ayın şerefini İfade içindir.[114]

1168. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah (s.a)ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Gece namazı İkişer rekattır. Sabah olmasından korkarsan vitiri bir rekat kıl" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[115]

Gece kılınan nafile namazlarının ikişer rekat kılınması efdaldir. Vitir namazını gece namazlarının sonuncusu olarak kılmak müstehabdır. Bu hal uyanamama korkusu bulunan kimseler İçindir. Uyanamayacağına kani olan kimse ise, önceden vitir kılmasında bir mahzur da yoktur. Allah tek sayılı amelleri sevmesi dolayısı ile bir kısım amel ve fiiller tek sayılı olarak meşru kılınmıştır. Nitekim vitir namazı da üç rekattır.[116]

1169. İbn Ömer'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) geceleyin ikişer rekat nafile kılar, gecenin sonunda bir rekat ilave ederek vitir namazını kılardı...." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [117]

Hadis, tam metin ve şerhi ile birlikte "Sabah Namazının Sünnetinin Ha-fifçe Kılınması" bölümünde 1106 no'lu kayıtta geçmiştir.[118]

1170. Enes'ten (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) bir aydan o kadar oruçsuz gün geçirirdi ki o ay oruç tutmayacak zannederdik. (Bazı ayda da) o kadar oruç tutardı ki, hiç iftar etmeyeceğini zannederdik. Namaz kılarken görmeyi ummadığım gecenin bir vaktinde onu görürdüm. Onu uyurken göreceğimi zannetmediğim bir saatte de uyur bulurdum." (Suhârî rivayet etmiştir).[119]

Hadis, çok ibadet etmeye teşvik etmektedir. Bu ibadetler cümlesinden olarak, nafile oruç, teheccüd namazı sayılabilir. Her iki ibadette de riya endişesi yoktur. Herhangi günleri veya gecenin herhangi zamanını namaz ve oruç ibadeti için tayin etmemek daha faziletlidir. Rasûlullah bazen ayın başında, bazen sonunda fazla oruç tutarlardı. Bazen gecenin erken saatlerinde bazen de geç saatlerde teheccüd kılarlardı. Belli zaman tayin edilirse nefis ona alışır bir âdet haline gelir ve meşakkatli gelmez, halbuki nefse meşakkatli gelen fiiller daha faziletlidir. Bundan dolayı Efendimiz (s.a) nafile ibadetlerine belli bir zaman tayin etmemiştir.[120]

1171. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Rasûlullah (s.a) geceleyin on bir rekat namaz kılar, bu namazın secdesinde o kadar dururdu ki, herhangi biriniz, o başını kaldırmadan önce elli ayet okuyabilirdi. Sabah namazının farzından önce de iki rekat kılardı. Sonra, müezzin gelip namaz vaktini bildirinceye kadar sağ yanı üzerine uzanıldı." (Buhâri rivayet et-miştir).[121]

Hadis, gece namazlarında secdeyi uzatmanın müstehab oluşuna delil olmaktadır. Çünkü secde anı, kulun Allah'a en fazla yakın olduğu andır. Kulun Allah'a saygısı, kendini hor ve hakir görmesi, Allah yanındaki zelilliğinî onaya koyması en çok secde anında yaşanır.
Nafilelerden sonra, farza geçmeden bir müddet sağ yan üzere yatılması müstehabdır. Böyle yapılmakla nefse kabir hayan ve orada yatış hatırlatılarak, farza huzur ve hûşû içinde geçilmesi sağlanır. Fakat bu müstehab yapılırken eğer mescidde kıimacaksa, cemaata eziyet verilmemesi esastır. Hem bu yatma işini evde yapmak daha faziletlidir.[122]

1172. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Rasûlullah (s.a) ne ramazanda ve ne de diğer aylarda geceleri on.bir rekattan î'azla nama2 kılmazdı. Önce dört rekat kılardı ki, rekatların uzunluğunu ve güzelliğini sorma gitsin. Arkasından yine dört rekat daha kılardı ki, rekatların uzunluğunu ve güzelliğini sorma gitsin. Sonra da üç rekat vitir kılardı. Kendisine "Vitir namazı kılmadan önce uyuyor musun?" diye sordum. Bana; "EyÂişe, gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz" diye cevap verdi" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[123]

Hadisten şu hükümler çıkarılmıştır:
Hz. Peygamber'in geceleyin kıldığı namazları yalnız ramazana mahsus değil, daimi idiler.
"önce dört rekat namaz kılardı" sözü, "Gece namazlarında efdal olan dört refcatu bir şelfim vermektir" diyen İmam Azam'in detiUerİndendir.
"Sonra Qç rekat kılardı" sözü de, vitir namazını bir selâmla üç rekat kılınacağı görüsünde olan Hanelilerin delükrindendir.
Rasûlullah'ın (s.a) uyumakla abdesti bozulmaz. Çünkü onun kalbi daima uyanıktır. Diğer peygamberler de aynıdır. Bu husus peygamberlerin Özel-liklerindendir. Ümmetin ise uyku ile abdesti bozulur.[124]

1173. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Nebi (s.a) gecenin başında uyur, sonuna doğru kalkar, namaz kılardı." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[125]

Hadis, gecenin tamamının uyku ile geçirilmesinin mekruh olduğuna işaret etmektedir. Efdal olanı bir müddet uyuyup kalkarak namaz kılmak, sonra bir müddet daha uyumak, sonra da sabah namazına kalkmaktır . Bir gecede hem ibadet yapılmış ve hem de nefse de bedene de hakkı verilmiş olur. Böylece ibadetlerde orta yol tutturulmuş olur.[126]

1174. Ibn Mes'ud'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Bir gece Rasûlul-lah ile birlikte namaz kılıyordum. O kadar uzun süre kıyam halinde kaldı ki, aklıma kötü bir şey yapmak geldi." Kendisine "Aklına ne geldi?" diye
sordular. Ibn Mes'ud, "Oturup, selâm vererek ondan ayrılmayı düşündüm " diye cevap verdi. (Buhârî ye Müslim rivayet etnüflerdir).[127]

Hadis, nafileleri de cemaatla kılmanın caiz olduğuna delil olmaktadır. Çünkü Ibn Mes'ud'un RasüluUah ile birlikte kıldığı namaz tefaeccüd namazıdır.
Nafile namazı cemaatla kılarken, fazla uzaması sebebiyle, namaz içinde ayn kılmaya niyet edip, tek basına namazı tamamlamak caizdir. Nafile namazları uzun kılmak veya kıldırmak caizdir.[128]

1175. Huzeyfe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Bir gece RasüluUah (s.a) ile birlikte namaz kılıyordum. Zammı sure olarak Bakara suresini okumaya başladı. İçimden "Herhaldeyüz ayet okuyunca rükuya varır"dedim. Devam etti. Yine içimden, "Sureyi bir rekatta tamamlayacak herhalde" dedim. O yine devam etti. Yine içimden "Herhalde sure bitince rükuya varır" dedim. Arkasından Nisa suresine başladı. Onu da okudu. Arkasından Âl-i İman suresine başladı. Onu da okudu. Ağır ağır okuyor, içinde teşbih bulunan bir ayet gecice teşbih getiriyor. Allah'tan bir dilekte bulunmaya dair olan
ayet geçince dilekte bulunuyor, içinde AİIah'a sığınmadan bahseden bir ayet geçince de Allah'a sığmıyordu. Sonra rilkuya varıp "Sübhâne Rabbiy'eİ-Azîm" dedi. Rükuyu da kıyamı gibi idi. Sonra "Semiallâhü limen hamidsh, Rabbena tekel hamd" diyerek rtlkuda durduğu süreye yakın bir süre ayakta durdu. Sonra secdeye vanp "Sübhâne Rabbiy'el-a'lâ" dedi. Secdesi de tayam haline yakın oldu." (Müslim rivayet etmişîîr)[129]

Hadis, "Mücahede" bölümü, 102 no'lu hadiste geçmiştir.[130]

1176. CâbİIr'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah'a "Hangi namaz daha faziletlidir?" diye soruldu. O da şöyle buyur du: "Kıyamı uzun olan namaz (daha faziletlidir)" (Müslim rivayet etmiştir)[131]

Alimler; "Kıyamı uzun namaz mı veya rükusu ve secdesi uzun namaz m; daha faziletlidir?" diye ihtilaf etmişlerdir,
Bu hadis, kıyamı uzun namazın daha faziletli olduğu görüşünde olanların deUidir. Onlar durumu şöyle açıklamışlardır: Namazda kıyamın zikri Kur'an'dır. Rüku ve secdenin zikri ise teşbihtir. Kur'an teşbihten daha faziletli olduğu için kıyamı uzun olan namaz daha efdaldir.
Bir kısmı da, gece namazlarında kıyamın uzunluğu, gündüz namazlarında ise rüku ve secdenin çokluğu efdaldir, demişlerdir.
Her ikisi müsavidir, diyenler de olmuştur.[132]

1177. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın en sevdiği namaz, Davud'un namazı ve en sevdiği oruç da onun orucudur. Dâvud gecenin yarısını uyku ile geçirir, üçte birinde namaz kılar ve kalan altıda birinde de tekrar uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[133]

Hadiste, ibadette orta yolu tutmak teşvik ediliyor. Gecenin çeşitli bölümlerini uykuda, diğerlerini ise namaz kılarak geçirmekle insan, hem nefsinin hakkını vermiş olur, hem de ibadet etmiş olur. Bu hal nefse ağır geldiği İçin de çok sevap kazanır.
Gece ibadeti kibirden ve diğer etkenlerden uzak olarak, onda ihlas daha güzel ortaya konduğu için çok faziletlidir.
Aralıklı olarak oruç tutmak da nefse meşakkatli geldiğinden fazileti çoktur. Az da olsa amellere devam etmek, belli gün ve gecelere has kılmamak müstehabdır.[134]

1178. Câbir'den (r.a) Rasûhıüah'i (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Gecenin öyle bir vakti vardır ki, bu vakti gerek dünya ve gerekse ahiret ile ilgili olan, hayırlı bir şey dileyerek geçiren müslümana Allah kesinlikle dilediğini verir. Bu vakit her gecede mevcuttur." (Müslim rivayet etmiştir)[135]

Hadis, her gece duaların kabul edildiği bir icabet saati bulunduğunu mutlak bir surette ifade etmektedir. Binaenaleyh o saate tesadüf etmek ümidi ile mü'minlerin geceleri ibadet ve taatla ihya etmeleri için buna teşvik edilmişlerdir. Gecenin gündüz vaktine göre daha faziletli olduğunu iddia edenler bu hadisi delil olarak getirmişlerdir. Zira her gecede bir icabet saati vardır. Gündüzün ise yalız cuma gününde vardır. Birtakım rivayetler de bu icabet saatinin gecenin son üçte birinde yahut geceyansından sonra olduğu anlatılmıştır.[136]

1179. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biri geceleyin ibadet etmeye kalkınca namaz kılmaya, hafifçe iki rekat namaz kılarak başlasın." (Müslim rivayet etmiştir)[137]

Bu iki rekat namaz bedenden, uykudan kalan tembelliği giderir. Uzuvlar ve adaleler iyice uyanarak dinç bir vazyette gece namazına hazırlanmış olurlar.
Hz. Âişe'den rivayet edilen "Rasûlullah fs.aj geceleyin namaz için kalkınca, iki rekatlık hafif bir namazla baylardı" hadisi ile hafifçe kılınacak iki rekatla başlanmasını emreden bu hadisten bu iki rekatlık namazın sünnet olduğu anlaşılmaktadır.[138]

1180. Hz. Âise'dcn (r.a) söyle rivayet edilmiştir: "Rasülullah (s.a) geceleyin kalkınca namaz kılmaya iki kısa rekatlık bir namaz kılarak başlardı." (Müslim rivayet etmiştir)[139]

Gece namazına, iki rekat hafifçe bir namaz kılmakla başlamak müste-habdır. Çünkü bu namazı kılmakla hem bir sünnet yerine getirilmiş ve hem de bedenin zindeleşmesi ve gece namazına uyanık bir halde başlanması sağlanmış olur.[140]

1181. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) hastalık vb. bir mazeret yüzünden gece namazı kılmayınca ertesi gün on iki rekat kılardı." (Müslim rivayet etmiştir)[141]

Hadis, gece ibadetinin önemini belirtmektedir. Hadisten, muvakkat olarak kılınan nafile namazların kaza edilebileceği anlaşılmıştır.
Bazıları da Rasûlullah'ın (s.a) gündüz kıldığı namaz gece devam ettiği nafilelerin kazası değil, kaçırdığı gece ibadetinin sevabına bedel olarak kıldığı namazdır, demişlerdir[142]

1182 Ömer b. Hattab'tan (r,a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim devamlı hale getirdiği bir okumayı (hizbini) veya bu okumanın bir kısmım yapmadan uyur da, onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, gece okumuş~gim hesabına yazılır." (Müslim rivayet etmiştir)[143]

Hadisin şerhi "Amelleri Muhafaza Etmek" bölümünde 153 numarada şerhi ile birlikte geçmiştir.[144]

1183. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluHah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Geceleyin kalkıp namaz kılan ve sonra da karısını uyandıran ve kadın kalkmak İstemediği takdirde yüzüne su serpen erkeğe Allah rahmet etsin. Geceleyin kalkıp namaz kılan ve sonra da kocasını uyandıan ve kocası kalkmak istemediği takdirde yüzüne su serpen kadına Allah rahmet etsin." (Ebu Dâvud, sahih bir senetle rivayet etmiştir).[145]

Hadis, taat ve salih amelleri işleme hususunda yardımlaşmayı teşvik etmektedir. Kan-kocadan her birinin diğerini gece namazı için kaldırması müs-tehabdır.
Hadîs, Allah hakkı hususunda kadın ve erkeğin eşit olduğunu ortaya koymaktadır.'[146]

1184. Ebu Hüreyre ve Ebu Saîd'den (r.a) RasûluHah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Erkek hanımını geceleyin uyandırıp namaz kılarlarsa -veya beraberce iki rekat namaz kılarlarsa her ikisi de zikreden erkek ve kadınlar arasına yazılır," (Ebu Dâvud, sahih bir senetle rivayet etmiştir).[147]

Hadiste, kocanın karısına, farzlarda olduğu gibi nafileleri de emretmesinin fazileti bildirilmektedir. Nafilelerin de cemaat halinde kılınacağına delil teşkil etmektedir.
Allah katında ibadet eden erkek ve kadınların sevabı eşittir. Konuyu ter yid eden ayet-i kerimede "Allah 'ı çok zikreden erkek ve kadınlara ise Allah, mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Azhab, 35) buyurulmuştur.[148]

1185. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir. "Sizden biri namaz kılarken, uyku bastırınca, uykusu geçinceye kadar yatsın. Çünkü sizden biri uykulu iken namaz kılarsa, bağışlanması için dua ettiğini zannederken kendisine sövebilir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [149]

Hadis, ibadetler esnasında uyanık ve zinde bulunmanın gereğini anlatmaktadır. Uyanıklık da namazın ruhu olan hûşû ve huzur içinde namaz kilinak için şarttır. Çok yorgun, bitkin bir halde buhman kişi, Önce yeter miktarda dinlenmeli, sonra ibadete koyulmalıdır. Uyku, dinlenme, yemek gibi zarurî ihtiyaçtan düşünerek kılınan namazdan, namazı düşünerek uyunan uyku ve istirahat daha hayırlıdır.[150]

1186. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biri geceleyin namaz kılmaya kalkınca, Kur'an okurken kekeler de ne dediğini bilemezse, yatsın uyusun." (Müslim rivayet etmiştir)[151]

Hadiste, tüm İbadetler ve zikir, teşbih, kıraat gibi hususlar esnasında zinde bir halde bulunmak teşvik edilmektedir.
Namazın kalbi olan hûşûya ancak zinde bir kimse riayet edebilir. Kur'an okurken de anlatılanları iyice anlamak ve ders alabilmek için düşünmeye ve tefekküre dalmak gerekir. Bu da ancak gerçekte uyanık kafa ve zinde bir bedenle olur. Önce bedenin zaruri ihtiyaçtan giderilmeli, sonra sükûnet içinde ibadet ve kıraat edâ edilmelidir.[152]

iKi YÜZ ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RAMAZAN GECELERİNDE İBADET ETMENİN, YANİ TERAVİH .. İAZI KILMANIN MÜSTEHAB OLUŞU

Konu İle ilgili hadisler

1187. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim inanarak vesevabım umarak ramazanı ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[153]

Hadis, ramazan ayının faziletine işaret etmektedir. Kim ramazan gecelerini ibadetle, teravihle ihya eder ve sevabını da Allah'tan (c.c) beklerse, bir Önceki ramazandan beri yapmış olduğu küçük ve Allah (c.c) hakkı İle ilgili günahları bağışlanır. Ramazanda amellere biraz daha fazla karşılık verilmektedir. Gündüzün oruç ibadeti ile değerlendirildiği gibi, gecenin de namaz gibi diğer ibadetlerle ihya etmek gerekir.[154]

1188. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edHrrıiştir: RasûÎuüah (s.a) kesin emir vermeksizin, sahâbîleri ramazan gecelerini ibadet ile geçirmeye teşvik ederler ve şöyle buyururlardı: "Kim inanarak ve sevabını Allah'tan umarak, ramazan (gecelerini) ibadet ile geçirirse geçmiş günahları bağışlanır." (Müslim rivayet etmiştir)[155]

Bu ve benzeri hadislerin zahirine bakılırsa, zikredilen ibadetler sebebi İle geçmiş günahların hem büyükleri, hem küçükleri affolunacaktır. Allah Teâlâ'nm fazl-ı keremi sonsuzdur. Binaenaleyh her iki çeşit günahları affetmesi mümkünse de, bu gibi hadisler hususunda alimlerin meşhur olan görüşü, yanız küçük günahların kastedilmiş olması yönündedir.
Ramazan gecelerini İhya maksadıyla kılınan teravih namazı, sair nafilelerden faziletlidir. Zira Rasûlullah (s.a) ona devam etmiştir ve üç gece de camide cemaata namaz kıldırmışım Sonra camide kılmayı terk etmesi, farz olur da ümmetim belki güçlüğe düşer endişesi sebebiyledir.[156]

İKİ YÜZ ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADİR GECESİNİ İHYA ETMENİN FAZİLETİ VE İÇİN0E BULUNMASI İHTİMALİ OLAN GECELER

Konu İle ilgili ayetler

"Biz onu Kadir gecesi indirdik. Kadir gecesi nasıl bir gecedir, bilir misin? Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ile ruh o gece, Rabb'-lerinin izni ile her konu ile ilgili olarak inerler de inerler. O gece tan yeri ağa nncaya kadar selâmdır." (Kadir, 1-5)[157]

Konu İle ilgili hadisler

1189. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın ($.a) şöyle buyurduğu nvayet edilmiştir: "Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek. Kadir gc cesini ibadet ite geçirirse günahları bağışlanır." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[158]

Kadir gecesi hakkındaki sevaba nail olmak için, alimlerden bazılarına göre bütün geceyi ibadet ve taatla ihya etmek şart değildir. Yatsının farzım kılmak bile, o geceye vaad buyrulan sevaba nail olmak için kâfidir. Fakat zahire bakılırsa o gecenin sevabına nail olabilmek için bütün geceyi ibadetle ihya etmek şarttır. Bir günün yalnız bir kısmında veya o günün çoğunluğunda oruç tutmakla bir kimse oruç tutmuş sayılamayacağı gibi. Kadir gecesinin bir kısmında ibadet yapmakla da o gece ihya edilmiş sayılmaz.
Hadiste zikredilen "Geçmiş günahları bağışlanır." cümlesi de küçük ve Allah (c.c) hakkı olan günahların bağışlanacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Allah (c.c) iyisini bilir.[159]

1190. İbn Ömer'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Sahâbîlerden bazı kimseler, rüyalarında Kadir gecesinin ramazanın son yedi gecesi içinde olduğunu görünce Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Rüyalarınızın son yedi gece üzerinde birleştiğini görüyorum. Buna göre Kadir gecesini aramak isteyenler, onu ramazanın son yedi gecesinde arasınlar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[160]

Hadiste, Kadir gecesinin, ramazanın sonlarında olduğuna işaret edimek-tedir. Kadir gecesinin ramazanın son on gecesinde ve bu son on gecenin tek sayılı olanlarında olabileceğine dair birçok hadis mevcuttur. Kıymetli hazineler yerin diplerinde, okyanusların derinliklerinde

sakalandığı gibi, bin aydan daha hayırlı ve bereketi bol olan Kadir gecesini de Rabb'İmİz on gece içerisine gizlemiştir. Tâ ki, rağbet edenler o geceyi de ihya etsinler de, o gecenin feyzinden, bereketinden istifade etsinler diye.[161]

1191. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edilmiştir: "RasûluIIah (s.a) ramazanın son o gününde itikafa girerdi ve; "Siz Kadir gcesini ramazan ayının son on gününde arayınız" buyururdu. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[162]

Ramazanın son on gününde itikaf sünnettir.
"îtikaf", bir mescidde kişinin kendini ibadet ve taat için belli bir müddet kapatmasıdır.
RasûluIIah ramazanın iik ikinci on günlerinde itikaf yapmışlar. Sonraları ise, "Bana Kadir gecesinin son on gün içinde olduğu gösterildi" diyerek son on günü itikatla geçirmişler ve böyle tavsiye etmişlerdir.
İtikaf hem nefis tezkiyesine yönelik, hem de Kadir gecesine uyanık, ibadet, taat içinde kavuşup, feyzinden istifade etmek içindir.
Hadis, Kadir gecesinin ramazanın son on gününde olduğuna da delil olmaktadır.[163]

1192. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlıülah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kadir gecesini ramazanın son on günü içindeki tek (rakamlı) gecelerde arayınız." (Buhârî rivayet etmiştir)[164]

Hadis, Kadir gecesinin ramazanın son on günün,tek rakamlı gecelerinde olduğuna işaret etmektedir.
Rasûlullah'ın "arayınız" emrinden maksat; uyanık olunuz, o geceleri ibadet ve îaat içinde geçiriniz, gecenin feyzinden aşırı şekilde istifade etmeye çalışınız, anlamındadır.
Hadislerden anlaşılan, Kadir gecesi ramazanın son on gecesinin tek gecelerinden birindedİr. Son on gecede, Kadir gecesine ulaşma arzusu ile ihya edilsin, ibadet ve taatfa geçirilsin diye o gece, son on gece içerisinde gizli bırakılmıştır. [165]

1193. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Rasûluliah (s.a) ramazanın son on günü girince bütün geceleri ibadetle geçirir, eşlerini uyandırır, tüm benliği ile kendini vererek ibadet etmeye önem verirdi." (Buhârî ve Müsîim rivayet etmişlerdir).[166]

Hadîs, ramazanın son on günü ve gecesinde ibadet ve taatı biraz daha ziyadeleştirmeyi teşvik etmektedir. Zira o gecelerin içinde bin aydan hayırlı olan Kadir gecesi mevcuttur Ona rastlayıp, o gecede Allah'ın lütfü ve ihsanından istifade edebilmek için on geceyi O'na feda etmek gerekir.
Nafile ibadetler hususunda bile, kişinin hanımlarını uyarması, beraberce ibadet, taata teşvik etmesi mfistehabır. Son on gün ve geceyi en iyi şekilde, kadın ve erkekler için sünnet olan itikaf için, erkeklerin mescidlere girmesi, kadınların ise, evlerinin bir köşesinde iükafa girmeleri en uygun olanıdır.[167]

1194. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûluliah (s.a) ramazan ayında diğer aylarından daha çok ibadet etmek için gayret gösterirdi. Ramazanın son on gecesinde de diğer tüm gecelerden daha çok ibadet etmeye gayret ederdi." (Müslim rivayet etmiştir)[168]

Hadis, ramazanın son on gecesini ibadetlerle ihya etmenin müstahab olduğuna delildir.
Bazı alimler, bütün gece namaz kılmak'mekruhmr, demişlerse de, bundan maksaüan devam üzere her gece namaz kılmaktır. Bir-iki geceyi ve ramazanın son on gecesini ibadetle ihya etmenin mekruh olduğunu onlar da söylememişlerdir. Bu sebepledir ki, bayram geceleriyle diğer bazı geceleri ibadetle ihya etmek müstehabdır.[169]

1195. Hz. Âife'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: RasûluUah'a (s.a) "Bir gecenin kadir gecesi olduğunu bilirsem o gece nasıl dua edeyim?" diye sordum. O da şöyle buyurdu: "Allah Um Sen af/edicisin, affı seversin, beni de afftî, de." (Timiz! rivayet etmiştir. Hadis, hasen ve saihtir diniştir).[170]

Hadîs, Allah'tan (tc) istenecek şeylerin önemlilerine işaret etmektedir. Müslüman için günahlardan temizlenmeyi ve isyankâr tabiattan kurtulmayı arzu etmek en önemli taleblerindendir. Kişi İcabet saatlerinde, mübarek gün ve gecelerde Allah'tan (c.c) affını istemelidir. Kadir gecesinde duaların kabul edileceğine de hadisde işaret ediliyor.
Kadir gecesinin fazla sıcak ve soğuk olmayıp, orta halli, aylı ve yıldızlı bir gecede olduğu bildirilmiştir. O günün gündüzünü de gecesini de ibadetle geçirmek gerekir.[171]

İKİ YÜZ ON BEŞİNCİ BÖLÜM

MÎSVAK KULLANMANIN FAZİLETİ VE FITRATIN ÖZELLİKLERİ

Konu ile ilgili hadisler

1196. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Eğer ümmetime -veya insanlara- ağtr gelmeyeceğini bilsem, her namaz vesilesi ile misvak kullanmalarını emrederdim." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[172]

Alimlerimiz, misvak kullanmanın fazileti hakında ihtilaf olmadığını, misvak kullanarak kılınan namazın misvaksız kılınan namazdan efdal olduğunu söylemiştir.
Evzaî; "Misvak abdestİn yansıdır, özellikle namaz kılınacağı zaman, abdest alırken , Kur'an okurken, uykudan uyandıktan sonra ve ağzın kokusu değişince misvak kullanmak çok yerinde olur.
Gece namazlarının her iki rekatı arasında, cuma gününde ve yine uykuya yatarken, vitir namazından sonra, sabahleyin ve yemekten önce misvak kullanmak müsîehabdıf " demiştir.
Hadis, Feygamber'in (s.a) ümmetine olan sonsuz şefkat ve merhametine delâlet ediyor. Zira misvak kullanmayı emretmemesi, ancak onlara me-şekkat vermemek hikmetine dayanır.[173]

1197. Huzeyfe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "RasûJullah (s.a) uykudan kalktığı vakit, misvakla ağzını ovuştururdu" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[174]

Uykudan uyanıldığmda misvak kullanmak mendubtur. Çünkü bu anda kullanılan misvak, uyku sebebiyle ağızda oluşan değişik kokulan giderir.
Aynı zamanda hadiste, misvakın her zaman kullanılabileceğine delâlet ediyor. O yalnız abdest esnasında namaza hazırlanırken değil, değişik zamanlarda, çeşitli amaçlar İçin de kullanılabilir.[175]

1198. Hz. Aişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "RasûluIIah'ın (s a) misvakım ve abdest suyunu hazırlardık. Allah da onu geceleyin ne zaman uyandırmayı dilerse, uyandırırdı. Bunun üzerine dişlerini misvaklayarak ahdest alır ve namaz kılardı. (Müslim rivayet etmiştir)[176]

Abdest esnasında misvak kullanmak mendubtur. Abdesî esnasında ef-dal olan, misvakın ağzın yıkanması esnasında kullanılmasıdır.
Hadîs, RasûîuİIah'ın (s.a) zevcelerinin, gece ibadeti için Efendimize yardımda bulunduklarını ve onun sev^^İ kazaamak için hırslı olduklarını da bizlere ifade etmektedir.[177]

1199. Ens'ten (r.a) RasûîuİlahI'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ' 'Misvakın fazileti hakkında size çok şey söyledim." (Buhârî rivayet et-miştir).[178]

Bu bölümde zikredilen rivayetler her zaman misvak kullanmanın faziletli bir amel olduğuna, RasûîuİlahI'ın (s.a) buna çok ehemmiyet verdiğine delâlet etmektedir.
Nevevî'nin açıklamasına göre misvak pek kuru ve pek de yaş olmamalıdır. Çünkü pek kuru olursa dişetlerini yaralar, çok yaş olunca da dişleri te-mizleyemez.
Misvakı dişlerin her tarafına ve kenarlarına gezdirerek temizlemek ve bu işe sağ taraftan başlamak müstehabdır.
İzni olmak şartıyla başkasının misvakını kullanmakta da şer'an bir beis (sakınca) yoktur. Çocukları misvak kullanmaya ve temizlik yapmaya alıştırmak müstehabdır.[179]

1200. Şureyh b. HânİI'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Âişe'ye, 'Ra-sûlullah (s.a) eve gelince ilk önce ne yapardı?" diye sordum. Bana: "tik önce ağzını misvakla ovuştururdu" diye cevap verdi. (Müslim rivayet etmiştir)[180]

Kadı lyaz der ki: "Rasûlüllah'ın (s.a) evinde misvak kullanması, halk huzurunda bu işi yapmanın mürüvvete aykırı olmasındandır" diyor.
Kurtubî ise "Evinde İlk iş olarak misvak kullanmasının sebebi; mescitte nafile kılamamışsa onu evinde kıldığı için olsa gerekir" diyor.
Misvakın her yerde ve her zaman kullanılabileceğine delil olmaktadır, bu hadis.[181]

1201. Ebu Musa el-Eş'arî'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Bir gün Ra-sûlullah'm (s.a) huzuruna girmiştim. Misvakın bir ucu dilinin üzerinde idi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[182]

Misvakı dişlerin her tarafına ve kenarlarına gezdirerek temizlemek ve bu işe sağ taraftan başlamak müstehabdır.[183]

1202. Hz. Âişe'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Misvak ağzı temizleyen ve Allah Un rızasını kazanan bir ağaçtır." (Nesevî ve İbn Huzeyme sahihinde, sahih senetlerle rivayet etmişlerdir).[184]

Bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Misvak kullanmaya devam ediniz. Çünkü misvakta yirmi dört haslet vardır. Bunların en makbulü Allah'ın razı olmasıdır. Her namazı yetmiş yedi derece katlanır. Misvak, vakit hal ve zenginliğe sebep olur. Ağız kokusunu temizler. Diş etlerine zindelik verir. Baş ve diş ağrısını giderir. (Misvak kullananın) yüzü ve dişleri parladtğı için melekler kendisiyle musafaha eder."[185]

1203. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlüllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Fıtrat beş huydur veya beş şey fıtrattandır. Sünnet olmak, avret yerini tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altlarını temizlemek ve bıyıklan kısaltmak." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[186]

İmam-ı Şafii ile birçok alime göre sünnet oimak, vaciptir. Mâlik ve ekseri alimlere göre ise sünnettir.
Sahih kavle göre, çocuğu doğumunun yedinci günü sünnet ettirmek müstehabdır. Hanelilere göre sünnet olmak İslâm'ın alâmetlerindendir. "Bir belde ahalisi çocuklarını sünnet ettirmemek için ittifak etseler, hükümdar onlarla harb eder" denilmektedir.
Kasıkları tıraş etmek sünnetir. Temizlik için tıraş etmek efdal ise de kılları makasla kesmek ve yolmak da caizdir.
însanm ön ve arkasındaki kılların hepsini tıraş etmesi müstehabdır. Tıraş zamanı ihtiyaca göre tayin olunur. Kıllar uzadıkça tıraş etmek gerekir.
Bıyıklan kısaltmak hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları bıyıklan tıraş etmeyi kerih görüp, makasla dudak hizasından kısaltmak gerekir derken, bir kısım alim de, bıyıkları tıraş etmenin makasla kısaltmaktan daha efdal olduğunu söylemişlerdir.
Tırnaklan, parmaklara zarar vermemek şartıyla dipten kesmek müste-habdır.
Koltuk altlarındaki kılları yolmak, alimlerin ittifakı ile sünnettir. Yola-mayanlar ııraş etmek veya ilaç kullanmak suretiyle de temizlik yapabilirler.
Temizlik işine sağ koltuktan başlamak müstahabnr. Bıyıkların hükmü de böyledir.[187]

1204. Hz. Âişe'den (r.a) RasûlullahI'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "On şey fırtattandır: Bıyığı kısaltmak, sakal bırakmak, dişleri mis-vaklamak, buruna su çekmek, tırnaklan kesmek, parmakların eklem yerlerindeki kılları yıkamak, koltuk altı kıllarını yolmak, avret yerlerini tıraş etmek, istinca etmek." Hadisi rivayet eden "onuncusunu unuttum, herhalde ağza su vermek olacaktı" demiştir. (Müslim rivayet etmiştir)[188]

Bu hadis bir önceki hadisten farklılık arzediyor. Bu farklardan biri de sakalı uzatmaktır.
Nevevî diyor ki: "Acemlerin âdeti sak allan m kssmektL Şeriat bunu neh-yetmisir."
Kadı lyaz diyor ki: "Sakalın kazıtılması ve yakılması mekruhtur. Ama uzaymca, boyundan ve eninden alınması iyi olur. Sakalını fazla kısaltarak kesmekle şöhret bulmak mekruh olduğu gibi, büyük sakallı olmakla şöhret bulmak da mekruhtur. Sakalın ne kadar kesileceği hususunda selef ihtilaf etmiştir. îmam Mâlik, pek uzun sakal bırakmayı mekruh görmüştür. Bir kısım alimler, sakal kesmeyi bir tutamla sınırlandırmış, faziasınm kesilmesini söylemişlerdir. Hac ile umreden başka sakalın hiçbir yerde kesilmeyeceğini söyleyenler de mevcuttur."
Nevevî; sakalı kendi haline bırakırsa, ondan hiçbir şey kesmemeyi, bıyığın ise dudakların etrafını açacak şekilde kesilmesini tercih etmiştir.[189]

1205. İbn Ömer'den (r.a) RasûlullahI'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bıyıklarınızın uzununu kesiniz ve sakalınızı bırakınız." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[190]

Hadisin şerhi için 1203 ve 1204 numaralı hadislere bakınız.[191]

İKİ YÜZ ON ALTINCI BÖLÜM

ZEKÂTIN VÜCUBUNUN KUVVETİ, FAZİLETİNİN AÇIKLANMASI VE BUNUNLA İLGİLİ HÜKÜMLER

Konu ile ilgili ayetler

"Namazı dosdoğru kılınız ve zekâtı veriniz." (Bakara, 43)
"Halbuki onlar, batıl dinlerden uzaklaşıp dininde Allah'ın beğendiği ihlas ile yalız Allah'a ibadet etmek ve hakkıyla namaz kılmak, zekât vermekle emrolundular. İşte doğru din budur." (Beyyine, 5)
"Onların mallarından, kendilerini temizleyip arındıran bir sadakayı al.." (Tevbc, 103)[192]

Konu ile ilgili hadisler

1206. İfan Ömer'den (r.a) RasûlullahI'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "tsîâm beş temel prensip üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beytullah'ı ziyaret etmek ve ramazan ayında oruç tutmak." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[193]

Hadis, "Farz Namazları Muhafaza" bölümünde (No: 1075) geçmiştir.[194]

1207. Talha b. Ubeydullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün Rasûlullah'a (s.a) saçtan dağınık Necidii bir adam geldi. Uzaktan sesini duyuyor, fakat ne dediğini ankyamıyorduk. Nihayet Rasûlullah'a yaklaşarak, ona tslâmın ne olduğunu sordu. Rasûlullah ona şöyle cevap verdi: "Bir gece ve gündüz de beş vakit namaz kılmaktır." O kimse "Üzerimde bundan başka (namaz borcu) var mı?" dedi. Rasûlullah da, 'Hayır, ancak nafile olarak kılarsan o başka" dedi Rasûlullah devamla: "Ramazan ayının orucunu tutmak" buyurdu. O şahıs: "Bundan başka üzerimde (oruç borcu) var mı?" dedi. Rasûlullah; "Hayır, nafile olarak tutarsan o başka" dedi.
Râvi der kî: Rasûlullah ona zekâtı bahsetti, o; "Bundan başka üzerimde (malî) bir mükellefiyet var mı?" dedi. Rasûlullah "Hayır, nafile olarak verirsen başka" buyurdu. O kimse geri dönüp giderken, "Vallahi ne artırırım, ne de noksanını yaparım' dedi. Rasûlullah (s.a) da; "Eğer sözünde durursa kurtuluşa erdi" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[195]

Talha (r.a), Ebu Bekir'in vasıtasıyla îslâm'a girenlerden biridir. Şûra cemiyeti diye bilinen 6 kişiden bir tanesidir. İlk muhacirlerdendir. Bedir'e iştirak edememiş, diğer gazvelere katılmıştır. Rasûİuİlah'tan (s.a) 38 hadis rivayet etmiştir. Cemel savaşında ölmüştür. Kabri Basra'dadır ve bir ziya-retgâh halindedir.
Hadis, "Kâmil bir iman için şehadet getirmek yeterlidir. Günah işlemenin zararı yoktur. Zira şirkten başka bütün günahlar affolunur" diyen mür-cie taifesine red cevabı teşkil etmektedir. Çünkü cennete girmek suretiyle felaha kavuşmanın, farz ibadetlerden hiçbir şey noksan etmemeye bağlı olduğu, "felaha erdi" cümlesi ile açıklanmıştır.
Bu hadis, İslâm'ın rükunlarmdan biri olan namazın, beş vakit olduğuna ve bu namazlann mükellef olanlar tarafından her gün her gece kılınması gerektiğine de delil olmaktadır. Başka hadislerde namaz mutlak olarak zikredilmiştir.
Vitir ve bayram namazlannın vacıb olmadığı görüşünde olan cumhûr-u ulema bu hadisi delil olarak ileri sürmüşlerdir. îmam Âzam ve birtakım alimler ise vitir ve bayram namazlarının vacib olduğu görüşündedirler.
Mağrip alimleri, hadiste Rasûlullah'a (s.a) soru soran şahsın yeminim bir mübalağa kabul ederek, şu manaya hamletmişlerdir: "Vallahi söyleneni öyle kabul ve tasdik ettim ki, artık bu tasdiki ne artırır ne de eksiltirim"[196]

1208. İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasülullah (s.a) Mu-az'ı (r.a) Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu: "Onları Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Alah'ın Râsulü olduğuma, şehadet etmeye çağır. Eğer buna itaai ederlerse onlara Allah'ın, kendilerine her gün beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Eğer buna da itaat ederlerse onlara Allah'ın kendilerine zengin'erinden alınıp fakirlerine verilen bir sadakayı farz kıldığını bildir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[197]

îslâm anlatılmadan rükunlan açıklanmadan önce kâfirlere harp açılmaz. İslâm'ın tüm esaslarına icmalen iman ve bunun ilam olan şehadetien hemen sonra zikredilmesi, namazın İslâm'daki yerini gösterir. Diğer taraftan muhataplara îslâmî hükümler kolayından, nefse zor gelenine doğru tedricen anlatılmalıdır ki, nefret etmesinler. Zira namaz, zekâttan daha kolaydır.
Sadaka ve zekâtların kimlere verileceği Kur'an'da (Tevbe 60} belirtilmesine rağmen, hadiste yalnız fakirlerin zikredilmesi, fakirlerin çoğunluğu teşkil eden bir zümre olması dolayısıyladır.
Hadiste oruç ve haccın değil de, namaz ve zekâtın zikredilişi, İslâm şeriatlarında bu İbadetlere verilen aşın önemin diğer bir delilidir.[198]

1209. İbn Ömer'den (r.a) RasÛlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'tan başka Hah olmadığına, Muhmmed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet edinceye kadar, namaz kılıncaya, zekât verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yerine getirirlerse, İslâm hakkı dışında canlan ve mallan benim için dokunulmaz olur. Onların (batini) hesabı Allah'a aittir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[199]

Hadiste, Rasülullah'ın "... şehadet edinceye, namaz kılıncaya, zekât verinceye kadar savaşırım " dediği zümre ehl-i kitabın dışındaki kâfirlerdir. Bunlara savaş açılmadan önce İslâm'ın rükünleri anlatılır. Düşünmeleri için fırsat tanınır. Namazın ve zekâtın dindeki yeri ve önemine de işaret edilmiştir. İbadetlerini zahiren yerine getiren şahıs, kalbi şöyledir diye töhmet altında tutulamaz . Zira, Peygamber bile İnsanların kalblerinde neler gizlediklerini Öğrenmeye memur değildir. Zaten bu bir sır olduğu için Allah'ian başka bilecek yoktur. Hadislerin genelinde, şehadet, namaz, zekât, RasÛlullah'ın Allah tarafından getidiği herşeyi dil ile ikrar etmek, istenmiştir. Bunları yapana mü'min denilir. Çünkü görünürde bir kimsenin müslüman olduğuna delâlet eden şeyler bunlardır. Biz insanlar da, kişilerin görünür hallerine göre hüküm vermekle mükellefiz.[200]

1210. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) vefat edip hilafet Ebu Bekir'e geçince, bazı arap kabileleri (zekât vermeyi reddederek) kâfir oldular. Ömer (r.a) Ebu Bekir'e "Rasûlullah (s.a) "Ben insanlarla lâ ilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim bu kelime-İ tevhidi söylerse, malını, canını benden korumuş olur. A ilah 'm hakkı hariçtir. Hesaplan da Allah'a aittir" buyurmuş olduğu halde sen nasıl bunlara savaş açarsın" dedi. Ebu Bekir; "Vallahi, ben, kim namazla zekâtın arasını ayırırsa, onunla mutiaka harbcderim. Zira zekât, malın hakkıdır. Vallahi Rasûlullah'a verdikleri bir deve bağını dahi bana vermekten kaçınırlarsa bunun için onlarla savaşırım" dedi.
Bunun üzerine Ömer (r.a);' 'Vallahi savaş konusunda Allah'ın Ebu Bekir'in kalbini aydınlatmış olduğunu görerek, görüşünün doğru olduğunu anladım" dedi (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[201]

Hadis, Ebu Bekir'in (r.a) ilim ve şecaatta başkalarından üstün olduğunun en büyük delilidir.
Yine hak ve hakikati meydana çıkarmak için, büyüklere müracaat etmek ve hak açığa çıkınca, kendi görüşünden dönmek caizdir.
Nevevî diyor ki: "Namazın farz olduğuna inanıp da onu kasten terk eden kimsenin öldürüleceğine bu hadis delil getirilir. Cumhurun görüşü budur.
Aynî ise şunları söylüyor: "Bu delil getirme sahih değildir. Çünkü em-rolunan harptir. Harbin mubah olmasından öldürmenin de mubah olması lazım gelmez. Çünkü harp birbirini öidürmek, çarpışmak, muharebe etmektir. Kati ise yalnız öldürmek manasınadır."
Hadisten anlaşılan diğer hükümler şunlardır:
Müslüman olduğunu açıklayarak, ibadetlerini edâ eden kimseye dokunmamak vacibtir.
Bİr kâfirin müslüman olduğuna hükmedebilmek için kelime-i şehadeti söylemesi şarttır. Bunları söylemedikçe kâfirlerle harbetmekten vazgeçilmez.
Zahirî ameller makbuldür. Hüküm zahire göre verilir.[202]

1211. Ebu Eyyub'tan (r.a) şöyle rivsyet edilmiştir: Bİr adam Rasûlullah'a (s.a)"Bana cennete girmemi sağlayacak bir ameli bildir" dedi. Rasûlullah da ona; "Şirk koşmaksızın sırf Allah'a kulluk edersin, namaz kılarsın, zekât verirsin ve yakınlarım gözetirsin " buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[203]

Hadis şirkin çirkin bir hal olduğunu ve namaz, zekât ve yakınlarını gözetmenin cennete girmeye hak olduğunu belirtmektedir. Burada İslâm'ın diğer şartlarından bahsedilmemesi, yâ soranın sorusuna böylece yeter cevap verilmiş olacağmdandır veya onlar da zikredilmiştir. Ancak râviler unutmuş olabilirler.
Dinî vazifelerini yerine tastamam getiren kimse cennetle müjdeienebüir.[204]

1212. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Taşralı bir arap (bedevî) gelerek: "Yâ Rasûlallah! Bana işlediğim zaman cennete girebileceğim bir amel söyle" dedi. RasûluUah da ona: "Hiçbir şeyi ortak koşmaksı-zın sırf Allah'a kulluk edersin, namaz kılarsın, farz kılınan zekân verirsin, ramazanda oruç tutarsın " dedi. Adam: "Nefsim kudret elinde olan Allah 'a yemin ederim ki, bunlara hiçbir şey eklemem" dedi. Adam yüzünü dönüp yanımızdan ayrılınca, RasûluUah (s.a); "Kim bir cennetlik kimseyi görmekten hoşlanırsa şu adama baksın " buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiş-lerdir).[205]

Hadiste hac ve cihadın zikredilmemesi ya soranın onları kasdetmediği-nin bilinmesinden veya da onların kadrinin yüce olduğunu zaten bilmesinden dolayı olabilir. îlk devirler, araplar yalnız kendilerini kurtaracak kadar tslâmî hüküm ve ibadetleri öğrenmek istiyorlardı. Kalpleri iyice açılıp, işin şuuruna vardıktan sonra, nafile ve mendub olan şeyleri de öğrenip onları da yapmaya koyuldular.
Hadislerde müjdelenenlere bakınca cennetle birçok kişi müjdelenmiş-tir. Bunlar on sayısının çok üstündedir. Aşere-i mübeşşere diye bilinen şahıslar bir defada cennetle müjdelenmişlerdir. Onların dışında cennetle müj-delenenler de mevcuttur.[206]

1213. Cerir b. Abdullah'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Namaz kı-ıcagıma, zekât vereceğime ve her müslümana nasihatta bulunacağıma dair Lasûlullah'a (s.a) biat etti." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[207]

Hadis, "Nasihat" bölümünde (No: 182) geçmiştir.[208]

1214. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûhîîlah'ın (na) söyie buyurduğu rivayet edilmiştir: "Akın ve gümüşü olup bunların hakkını vermeyenler için, kıyamet günü o altın ve gümüş ateşten levhalar haline getirilir. Bu levhalar cehennem ateşinde kızdırılarak onlarla kişinin yan tarafları, alnı ve sırtı dağlanır. Bu levhalar ne zaman soğusa, kullar arasında hüküm verilip de ya cennete veya cehenneme gideceğini görünceye kadar elli bin yıl süren bir gün boyunca yeniden kızdırılır.
RasûluUah'a (s,a) "Develerin durumu nedir? Yâ RasüiaHah?" diye sordular, Ö da şöyle buyurdu: "Hakkını ödemeyen deve sahibi- ki bu haklardan birisi, hayvanlar suya götürüldüğü gün sütlerin sağılıp muhtaçlara dağ)üJmasıdif- dümdüz bir alana yüzüstü yatınbr" deveîer olduklarından daha semiz olarak ve bir tek yavru büe müstesna olmaksızın bütün sürü adam: ayaklan İle çiğneyip, dişleri ile ısırır. Sürünün sonu üzerinden geçince tekrar bn tarafa gelir. Kullar arasında hüküm verilip cennete mi, cehenneme mî gideceğini görünceye kadar, elli bin yıl süren bir gün boyunca bu böyle devam
Rasûlullah'a (s.a) "Sığır ve koyunların durumu nedir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: "Zekâtı ödenmeyen sığır ve koyun sahibi, dümdüz bir alana yüzüstü yatınUr. İçlerinde ne eğri boynuzlusu, ne kmk boynuzlusu vs ne de boynuzsuzu müstesna olmaksızın, sürünün tümü adamı boynuzlar ve ayaklan altında çiğner. Sürünün sonu üzerinden geçince tekrar baş tarafa gelir. Kullar arasında hüküm verilip cennete mi, yoksa cehenneme mi gideceğini görünceye kadar, elli bin yi! süren bir gün boyunca bu böyle dsvam eder.
Rasûlullah'a (s.a) "Atların durumu nedir?" diye soruldu. Ona da şöyle cevap verdi: "At üç türlüdür. Biri sahibi İçin vebaldir. Diğeri sahibi hesabına perdedir. Bîr başkası ecir kaynağıdır. Veba! olan at, sahibi tarafından gösteriş, böbürlenme ve müslümanlara saldırmak üzere tumîan attır. Bu at sahibi için vebal ve günah kaynağıdır. Sahibi hesabına perde olan ata gelince, sahibinin Allah yoluna adadığı, ayrıca ne sırtı ve ne de bakımı konusunda Allah hakkını aklından çıkarmadığı attır. Bu at sahibi hesabına perde olur. Sahibi için sevap kaynağı olan ata gelince, gerektiği zaman Allah yolunda müslümanlann yararına kullanılmak üzere, çayır ve bahçeye salman attır. Böyle bir atın sözkonusu çayır ve bahçeden yediği her ot teli sayısınca, ayn-ca terslemesi ve su dökmesi kadar sahibi hesabına iyilik yazılır. Bu at ipini koparıp bir veya iki menzil koşsa, Allah sahibine hayvanın izleri ve tersleri sayısınca iyilik yazar. Sahibi hayvana su içirmek niyeti taşımaksızın onu bir nehirden geçirse de hayvan nehirden su içse, Allah sahibine yudumlan sayı-sınca İyilik yazar."
Rasûlullah'a (s.a) "Eşeklerin durumu nedir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: "Eşeklerle İlgili olarak bana -zerre kadar hayır işleyen onu görür, zerre kadar kötülük işleyen de onu görür" (Zilzal 7, 8)- mealindeki geniş kapsamlı ayetten başka hiçbir hüküm inmiş değildir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[209]

Hadis-i şeriften şu hükümler çıkarılmıştır:
1. Altın ve gümüşe zekât lazımdır. Hadiste zikri geçen deve, sığır, koyun gibi hayvanlar da zekâta tabidir Bir hadiste de "Eğer bir kimsenin elinde mal bulunur da, onun zekâtım vermezse, o mal kendisine dazlak başlı bir yılan şeklinde temsil olur... Ve; Ben senin biriktirdiğin malınım der" bu-yurulmuştur.
2. Hadis-i şerif umumla delil getirilebileceğine işaret etmektedir. Bu işaret delilden hüküm çıkarmak, kıyas yapmak ve ayetin manasının nasıl anlaşılacağı hususunda müslümanlara bir tenbihtir. Nitekim Peygamberimiz (s.a) hakkında hüküm olmayan eşekler için, ayet-i kerime ile uyanda bulunmuştur.
3. Allah yolunda beslemek şartıyla at edinmeyi teşvik etmektedir. Kıyamet gününde atın pisliklerinin bile hasenat olacağının bildirilmesi bundandır.
4. Riya, zemmedilen bir haslettir, günahtır. İçine riya kansan amel, kıyamet gününde sahibine fayda vermediği gibi, aksine zararlı olacaktır.[210]

İKİ YÜZ ON YEDİNCİ BÖLÜM

RAMAZAN ORUCUNUN FARZ OLMASI, FAZİLETİ VE BUNUNLA İGİLİ HUSUSLAR

Konu ile ilgili ayetler

"Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi günahlardan konmasınız diye, size de farz kılındı. Oruç, sayılı günlerde tutulur, içinizden biri hasta veya yoku olursa, tutmadığı günler sayısınca diğer günlerde oruç tutar. Oruca güçlükle dayanan kimseye de her gün için bîr miskini doyuracak kadar fidye vermek gerekir. Her kim hayrına daha çok fidye verirse, bu onun hesabına daha hayırlıdır. Eğer bilseniz, sizin hesabınıza oruç tutmak daha hayırladır.
Ramazan öyle bir aydır ki, İnsanlara hidayet rehberi olan, hidayetin açık delillerini İhtiva eden ve hakkı batıldan ayıran Kur'an bu ayda indirildi. Hanginiz bu aya erişirse oruç tutsun. Hasta ve yolcu olan, tutmadığı günler sayısınca diğer günlerde oruç tutar.
Allah sizin için güçlük değil, kolaylık diler. (Bu kolaylık) oruç günlerinin sayısını tamamlayasıiuz ve sizi hidayete erdirdiği İçin Allah'ın büyüklüğünü biüp, O'na şükrediniz diyedir.
Kullarım Beni senden sorarlarsa bilsinler ki. Ben onlara pek yakınım. Bana dua edenin duasını kabul ederim. Buna göre oniar da Benim davetime icabet ederek, Bana iman etsinler ki, doğru yolu bulmuş olsunlar.
Oruçlu günlerin gecelerinde eşlerinizle yatıp kalkmak size helâl kılındı. Onlar sizin için ve siz de onlar için bir elbisesiniz, Allah sizin kendi nefsinize hıyanet edeceğini bildi de, tevbelerinizi kabul edip sizi affetti. Artık onlarla yatıp kalkın ve Allah'ın hakkınızda yazdığını isteyin. Tanyeri aganp da, beyaz ipliği siyah iplikten ayırdedinceye kadar yiyip içiniz. Sonra da geceye kadar oruçlu kalınız. MescidÎerde itikaf halindeyken eşlerinizle yatıp kalkmayınız. İşte insanlar sakınsınlar diye, Allah ayetlerini bu şekilde açıklamaktadır." (Bakara, 183, 187)[211]

Konu ile ilgili hadisler

1215. Ebu Hüreyre'den (ra) RasÛlullah'in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: " Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Âdemoğlunun her ameli kendisi içindir, oruç hariç, O Benim için işlenen bir ameldir ve mükâfatım Ben veririm. " Oruç günahlara karşı bir kalkandır. İçinizden biri oruçluyken çirkin söz söylemesin, bağınp çağırmasın. Eğer ona birisi söver ya da sataşırsa kendi kendine, ben oruçluyum, desin. Muhanuned'İn nefsini kudret elinde tutsa
Allah'a yemin ederim ki, Allah katında oruçlunun ağız kokusu, misk kokusundan daha hoştur. Oruçlu kimsenin karşılaşacağı iki sevinç vakti vardır. Orucunu bozunca sevinir, ayrıca Rabbi'ine kavuşunca da orucu sebebiyle (göreceği mükâfata) sevinir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[212]

Bu Buhârî'nin naklettiği metindir. Yine kendisinin naklettiği bir rivayette; şöyle geçer: "Yüce Allah, "Oruçlu Ben'im için yemeyi, içmeyi ve cinsî arzuyu terkediyor. Oruç Ben 'im içindir ve mükâfatım da Ben veririm. Bu iyilik on mislyle sevaplandmhr" buyurmuştur.
Müslim'in naklettiği bir rivayette de şöyle geçmektedir: "Yüce Allah Âde-moğlunun amelinin hepsinin sevabı on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır'Allah Teâlâ; 'Oruç müstesna', buyurmuştur. 'Zira oruçBen'im içindir ve onun karşılığını Ben vereceğim. Çünkü o şehevî arzularım

ve yemesini Ben 'im için terkediyor'. Oruçlu için iki sevinç vardır. Birisi iftar ettiği, diğeri de Rabbi'ne kovuştuğu zamanki sevinçtir. Oruçlunun ağzının kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur" buyurmuştur."
Hadiste, orucun yüce bir ibadet oluşuna ve oruçlunun takınması gereken tavra dikkat çekilmektedir.
Oruçlunun kötü söz söylemeyip, kötü sözlere karsıbk da vermemesi emrediliyor. Böyle bir ortamda "Ben oruçluyum " deyip geçmesi hakkında alimler şunları söyler:
a) Orucu olan bir kimse bu sözü diliyle söyleyecek ve bilmeyenlere kendisinin oruçlu olduğunu ve oruç sayesinde kötü sözlerden cahilce hareketlerden korunduğunu bildirecektir.
b) Bu sözü içinden söyleyecek, yani nefsini, kötülüklere kötülükle muameleden menedecektir.
c) Farz oruçla nafile arasında fark vardır. Farz oruç tutan kimse bu sözü diliyle söyleyerek, nafile oruç tutan kimse ise diliyle söylemeyerek sadece kalbinden geçirecektir.
"Oruçlunun ağız kokusu Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir" sözü mecazdır denmiştir. Çünkü Allah, pis kokulardan hoşlanmamak, gütel kokulara meyletmek gibi sıfatlardan münezzehtir. Bu insanın tabiatına göre böyledir. İnsan güzel kokulara meylettiği için, oruç misk kokusuna benzetilmiştir.
Bazılarına göre, bu sözden maksat Allah'ın nzası ve sevabıdır.
Kadı lyaz'a göre, oruç tutanlara Allah Teâlâ ahirette mükâfatta bulunacak, onların ağızlan misk kokusudan daha güzel kokacaktır.
Şehvetten maksat, bazılarına göre cima şehvetidir. Fakat bütün şehvetler manasına alınması daha doğrudur.
"Onun mükâfatını verecek olan da Ben 7m "cümlesi oruçluya verilecek sevabın çokluğunu beyan etmektedir. Zira Kerîm olan bir zat, mükâfatı bizzat kendisi vereceğini vaad ederse, bu o mükâfatın büyüklüğüne delildir. Zira Allah Teâlâ "Oruç Ben'imdir" buyurarak onu kendi zatına izafe etmiştir. Bu onun diğer ibadetlerden daha faziletli olduğunu göstermeye kâfidir.
Güzel bir amele on mislinden yedi yüz misline kadar, Allah'ın dilediği miktarda karşılık verilir. Fakat oruç ibadeti istisna edilmiş, ona verilecek karşılığın böyle bir rakamla sınırlı tutulamayacağı ve Allah'ın (c.c.) çok daha fazla karşılık vereceğine işaret edilmiştir.[213]

1216. Ebu Hüreyre'den (ra) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim Allah yolunda çift olarak harcarsa cennetin kapılarından 'Ey Allah'ın kulu! Bu kapı daha hayırlıdır (gel)' denir. Kim namaz ehlinden ise namaz kapısından çağrılır. Cihad ehlinden ise, cihad kapısından davet olunur. Oruç ehlinden ise sadaka kapısından çağrılır."
Ebu Bekir (ra); "Anam babam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Bu kapıların birinden çağnlan kimsenin diğer kapılardan çağnlmasmda bir zarar yoktur. Fakat bu kapıların hepsinden çağrılacak kimse de var mıdır?" dedi.
Rasûlullah (s.a) da: "Evet, senin o kimselerden olmanı ümid ederim" buyurdu. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[214]

îbn Battal; "Bir mü'min ancak bir kapıdan cennete girecektir. Ona bütün kapılardan nida edilmesi ise ikram içindir. Yanı, kapıların hangisinden dilerse ondan girmesi hususunda muhayyer bırakılacaktır" diyor.
"Namaz kapısından çağrılacak, cihad kapısından çağrılacak..." gibi cümlelerden maksat, nafile namazları çok kılan ve diğer nafile ibadetleri çok yapanlardır. Aksi takdirde bütün mü'minler ibadet ehlidirler. Fakat burada maksat, yalnız farz ibadetleri ifa edenler değil, nafileleri çok yaparak imtiyaz kazananlardır.
"Reyyan" suya kanan demektir. Alimlerin açıklamalarına göre; oruç tutanların çağrılacakları cennet kapısına bu ismin verilmesi, oruç tutarken susayanların cennette kana kana su içeceklerini ifade etmek içindir.
Fitne ve fücura sebep olmamak şartıyla bir insanı yüzüne karşı methetmek caizdir.
Hadis, Hz. Ebu Bekir'in Allah katındaki derecesine de işaret ediyor.[215]

1217. Schl b. Sa'd'dan (ta) Rasûlullah'm <s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cennette Reyyan denilen bir kapı vardır. Kıysmst gününde o kapıdan sadece oruç tutanlar girebilir. Oruçluların dışında kimse giremez. "Oruçlular nerede?" diye seslenilir. Bunun üzerine oruçlular ayağa kalkıp o kapıdan içeri girerler, onlardan başkası giremez. Oruçlular girdikten sonra kapı kapanır. Başka hiç kimse o kapıdan içeri alınmaz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir) [216]

"Cennette bir kapı var kL." buyurulması, cennette olan nimetlerle rahatın, kapıda da bulunduğunu anlatmak İçindir. Bu suretle o kapıdan girmeye daha beliğ bir surette teşvik buyurulmuştur.
Aynî'ye göre; "Cennette açılan bir kapı" denİlmemesi, bu kapının cennetin sekiz kapısından ayrı olduğuna işaret etmek içindir. Cennetin sekiz kapısından başka; namaz kapısı, cihad kapısı, sadaka kapısı gibi birçok kapıların bulunduğu sahih hadislerle rivayet edilmiştir.
Ancak alimlerin açıklamasına göre; bu kapılar cennetin sekiz büyük kapısına dahildirler. Zira büyük kapıların iki kanadı arasında beş yüz yıllık mesafe bulunduğu rivayet olunmuştur.
Kıyamet günü oruçîulann diğer mahlukata karşı üstünlüğü hadiste açıklanmıştır.[217]

1218. Ebu Saîd el-Hudrî'den Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah rızası İçin bir gün oruç tutan kulun yüzünü, Allah o bir günlük oruç sebebi ile cehennemin yetmiş yıl uzağına atar' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[218]

Nevevî ile ban alimler; cehennemden uzaklaştırmayı, mesafe manasına almamış, hadisten maksadın, cehennemde yakmamak olduğunu söylemişlerdir. Hakikatin kastedilmiş olmasında da bir engel yoktur.
Hadis, bir gün de olsa oruç tutmanın faziletini ifade etmektedir. Oruç, sahibi için cehennem ateşine karşı koruyucu olacaktır.[219]

1219. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluüah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek ramazan ayında oruç tutarsa, geçmiş günahları affedilir."
İbadet ve taatlarla affolunacak günahlar, Allah (c.c) hakkı olanlarıdır. Bir kulun hakkı ihlal edilmek suretiyle işlenmiş günahlar için ilk şart olarak, o kuldan helâllik almanın gerekli olduğu ve sonra Allah'ın affedeceği bildirilmektedir. Bir de ramazanı oruçla geçirmesi Allah rızası için olmalı ve her türlü beşeri gayelerden uzak bulunmalıdır. Sevabını da yalnız Allah'tan beklemelidir.
Hadis, güzel amellerin küçük günahlar için keffâret olduğuna da delil olmaktadır.[220]

1220. Ebu Hüreyre'den (m) Rasûlullah'ın (sja) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ramazan gelince cennetin kapılan açılır, cehennemin ka* puan kilitlenir ve şeytanlar da bağlanır." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[221]

Kadı lyaz şunları söylemiştir: "Bu hadisden zahiri manasının kastedilmiş olma ihtimali vardır. Şu halde cennet kapılarının açılması, cehennem kapılarının kapanması ve şeytanların bağlanması ramazan ayının girişine bir alâmet ve hürmetini tazim olur. Şeytanların bağlanması mü'minlerc eziyet edememeleri içindir.
Hadisten mecaz mana da kastedilmiş olabilir. Bu takdirde hadis-i şerif ramazanda sevap ve affın çokluğuna, şeytanların ezâ ve saptırmalarının azlığına işaret olur. Yani şeytanlar bağlamış gibi olurlar da bazı şeylere ve bazı insanlara tasallut eder, bazılarına ise edemezler Sadece azgın şeytanların bağlandığı da söylenmiştir.
Hadisten maksat; ramazan ayında kötülüklerin azalmasıdır. Nitekim bunu insanlık müşahade etmektedir. Kaldı ki bütün şeytanlar bağlanmış bile olsa, insanları yoldan çıkaracak başka sebepler yine mevcuttur. Nefs-i «n-mare ile kötü âdetler ve insan şeytanları bunlardandır.[222]

1221. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s,a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ayı görerek oruca başlayınız ve ayı görerek oruca son veriniz. Eğer hava bu/utlu olursa Şaban'ın sayısını otuza tamamlayınız." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[223]

Bu, Buhârî'nin naklettiği metindir. Müslim'in rivayetinde ise "Eğer hava bulutlu olursa otuz gün oruç tutunuz" şeklindedir.
Hilâli bir beldede yaşayan bütün insanların görmesi şart değildir. Ramazan hilâlini, İki İdil, hatta sahih olan görüşe göre, bir adaletli kimsenin görmesi de bütün müslümanlar için yeterlidir. Bayram hilâli için mutlaka iki âdil kimsenin sehadeti lazımdır. Bu hususta tüm alimler ittifak

halindedirler.
Hadisden otuz gün oruç tutulduğu halde, havanın bulutlu olmasından dolayt ayıgören bir veya daha çok kişi olmasa da bayram yapılacağı anlaşılmaktadır.[224]

İKİ YÜZ ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

RAMAZAN AYINDA CÖMERTLİK, İYİ ŞEYLER YAPMAK VE HAYRI ÇOĞALTMAK, SON ON GÜNÜNDE İSE BUNLARİ ARTIRMAK

Konu ile ilgili hadisler

1222. İbn Abbas'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah insana-nn en cömerdi idi. En cömert olduğu günler de Cebrail ile buluştuğu ramazan günleri idi. Cebrail, her ramazan gecesi buluşup ona Kur'an dersi verirdi. Cebrail ile buluştuğu zaman Rasûlullah (sa) yağmur yüklü buluttan daha cömertti." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [225]

RasûluÎlah'ın (s.a) nefsi, nefislerin en şereflisi; mizacı, mizaçların en ortası idi. Böyle bir zatın fulleri de elbette fiillerin en güzeli, ahlâkı da ahlâkların en iyisi olacaktır. Kendisinin insanların en cömerdi olduğunda şflphe yoktur. Çünkü fani şeylerden müstağnidir. Cebrail ile karşılaştığı zaman daha da cömertleşir, âdeta esen rüzgâr gib olurdu.
Hadiste cömertlik teşvik edilmekte, ramazanda daha da cömert olunmaya işaret edilmektedir. Salih kimselerle karşılaşıldığı vakit ve onlardan ayrılırken, fazla cömertlik göstermek ve hayır yapmak müssthabdır.
Kur'an-ı Kerim'i ramazanda her zamankinden çok okumak müstahab-tır. Kur'an okumak, teşbih ve diğer zikirlerden efdaldir.[226]

1223. Hz. Âişe'den (ra) rivayet edilmiştir: "Rasülullah (s.a) ramazanın sona on günü, geceleri ibadetle geçirir, eşlerini uyandırır ve elinden gelen her iyiliği yapardı." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[227]

Hadis, ramazanın son on gecesini ibadetle ihya etmenin müstehab oluşunun delilidir. Bazı alimlerimiz bütün gece namaz kılmak mekruhtur, de-mişlerse de, bundan maksatları devamlı, her gece namaz kılmaktır. Bir, iki geceyi ve ramazanın son on gecesini ibadetle ihya etmenin ise mekruh olmadığı görüşündedirler.[228]

İKİ YÜZ ON DOKUZUNCUBÖLÜM

ORUÇ TUTULMASI YASAKLANAN VE ORUÇ TUTULMASINDA SAKINCA OLMAYAN VAKİTLER

Konu ile ilgili hadisler

1224. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biri ramazandan bir veya iki gün önce oruç tutmasın. Ancak bir kimsenin (tutmayı âdet edindiği) orucu olur ve bu oruç da o güne rastlarsa, o gün orucunu tutsun." (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[229]

Hadis, ramazanı karşılamak maksadıyla bir veya iki gün önce oruç tutmanın doğru olmadığına delil oluyor.
Ramazandan bir-iki gün Önce oruç tutmanın doğru görülmemesi, ya ehl-i kitaba benzememek İçindir. Ya o günleri yiyip içerek geçirmekle ramazana dinç bir şekilde girmeyi sağlamak İçindir, veya ramazan hilalini arama meşakkatinden kaçmamak içindir.
önceden âdet edimimi; günler, bu günlere rastladığında ise, aynı günleri oruçlu geçirmekte bir mahzur yoktur. Hadisdeki "tutmayınız" nehy hakkında ban alimler; haram manasını çıkarmışlar, bazıları da -ki* ekseriyet-meknıh manasım anlamışlardır. Buna göre, ramazandan bir-iki gün önce oruç tutmak bazılarına göre haram, banlarına göre de mekruhtur.[230]

1225. îbn Abbas'tan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ramazandan (bir veya iki gün) önce oruç tutmayınız. Ayı gö-rü9;oruç tutunuz ve ayı görüp oruca son veriniz. Eğer ay (şevval ayı) bulutun arkasında kalırsa o zaman orucu otuz güne tamamlayınız." (TirmÎzî rivayet etmiştir.Hadis; hasen ve sahihtir demiştir).[231]

Ramazandan önce oruç tutulmaması, bir önceki hadiste de belirtildiği "İN, bîr veya iki gün önceden oruç tutulmaması şeklinde anlaşılmalıdır.
amaz ve diğer ibadetlerimiz gibi vakte bağlanmış • n esas, ayın görülmesîdir. Eğer ay görülmemişse ^amerî ayların en son haddi olan 30 gün sayılarak oruca oajtanmaii ve yine öyle iftar edilerek bayram yapılmalıdır.
Allah (c.c); ayı, insanlara vakit belirleyici bir araç olarak yaratmıştır.[232]

1226. Ebu Hüreyre'den (ta) RasûÎullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edî'miştir: "Şaban aymm on beşinden sonra oruç tutmayınız." (Tir-mizî rivayet etnüşUr, Hadis; hasen, sahihtir demiş! [233]

Hadisin şerhi için 1224 no'lu hadise bakılmalıdır.[234]

1227. Ebu'l-Yakzân Arnmâr b. Yâsir (r.a) der ki: "Ramazanın ilk günü mü, yoksa şabanın son günü mü diye şüphe edilen günde, kim oruç tutarsa, Ebu Kasım'a (Rasûlullah'a) (s.a) itaatsizlik etmiş olur. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadis, hasen ve sahihtir, demiştir).[235]

Hadiste "şek günü "denen, şabanın sonu mu, ramazanın başı mı olduğu bilinmeyen bîr günde oruç tuîmamn haram olduğuna işaret edilmektedir. İster gökyüzü bulutlu olsun, ister olmasın aynı hüküm verilmiştir. Ah-med Hanbel ise; bulutsuz gün hakkında da bu hükmün geçerli olacağını kabul etmiştir
Bu konuda doğacak tereddüdü yine sahih bir hadis gidermektedir. Bu hadiste; "Bulutlu ve ayın görülmediği zaman, şaban ayını 30 sayın ve sonra oruca başlayın" buyurulmuştur.[236]

İKÎ YÜZ YÎRMİNCÎ BÖLÜM

AY GÖRÜLDÜCÜDE SÖYLENİLECEK SÖZ

Konu ile ilgili hadis

1228. Taiha b. Ubeyduîlah'tan (r.a) Rasülullah'ın (s.a) ayı gördüğü zaman şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Allahım, onu bize emniyet ve iman, selâmet ve îslâm hilali yap. Benim Rabb 'im de, senin Rabb 'in de Allah 'tır. Hayırlı ve uğurlu ol!" (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir de-miştir)[237]

Rasûlullah (s.a), hilali görünce kıbleye yönelerek bu duayı yapardı. Dua esnasında kıbleye yönelmek efdaldir.
Ibn Hacer'in rivayetine göre Rasülullah'ın (s.a) duasında şunlar da vardı: "Lâ havle velâ kuvvete İllâ billâh'il-aliyy'il-azîm." 'Allahım, bir ayın daha hayırlı olmasını Sen 'den dilerim, kaderin ve mahşerin şerrinden Sana sığınırım. Hayırlı ve uğurlu ol (üç defa). Seni yaratana iman ettim (üç defa). Sonra: Ayı şöylece sona erdirip yenisini getiren Allah'a hamdolsun[238]

İKİ YÜZ YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

SAHUR YEMEĞİNİN FAZİLETİ VE ŞAFAĞIN SÖKMESİNDEN KORKULMADIĞI ZAMAN SAHURUN GECİKTİRİLMESİ

Konu ile ilgili hadisler

1229. Enes'îen (ra) RasÛlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sahur yemeği yiyiniz. Çünkü onda bereket vardır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[239]

Hadis, az da olsa sahurda kalkılıp yemek yemenin güzel olduğuna işaret etmektedir. Buradaki 'yiyiniz** emri mendub olduğunu ifade eder.
Sahurun bereket oluşu, çeşitli yönlerden düşünülebilir. Sünnete uymak ve ehl-i kitaba muhalefet berekettir. Sahur vakti, seher vaktidir. Dua, zikir ve isteklerin halisane arşa yükseldiği sükunet vaktidir. Sahur vesilesi ile az da olsa, bu vakti değerlendirmekle sahur geceyi bereketlendirmiş olacaktır.[240]

1230. Zeyd b. Sabit (ra) der ki: "RasûluÜah (sjb) ile beraber sahura kalkmıştık, sonra da namaza durduk." Ona, "Sahur yemeği ile namaz arasında ne kadar zaman geçmişti, "diye soruldu. Zeyd de, "Elli ayet okuyacak kadar" diye cevap verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[241]

Hadîs, sahur yemeğinin vaktin sonuna kadar tehir edilmesinin efdal olduğuna delildir. Rasüluilah (s.a) ümmetine en kolay olan şeyleri seçer ve onlan yapardı. Eğer ümmetine zor gelecekse, meşekkat vermiş olacaksa, kendi tercihine bırakılan amelleri terkederdi. Oruç ibadeti daha kolay yapılabilmesi ve sükunet içinde oruç tutulabilmesi için, sahur yemeği mutlaka tavsiye edilmiş ve imsak vaktinin başlamasına yakın anlara kadar da tehir edilmesi sünnet kılınmıştır.
Ashab, imsak ile sabah namazı arasında, ne uzun, ne fazla kısa olmamak şartıyle 50 ayet okunacak kadar bir zaman bekliyordu.[242]

1231. İbn Ömer (na) der ki: "Rasüluilah'm (s.a) iki müezzini vardı. Onlar, Bilâl ve îbn Ummü Mektum idi. Rasüluilah (s.a), "Bilâl geceleyin ezan okuyor, îbn Ümmü Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyip içiniz" buyurmuştur. Îbn Ömer demiştir ki: "Her iki ezan arasında biri inip diğeri çıkmasına kadar, geçen vakitten başka bir zaman yoktu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[243]

Hadiste, "Birinin inip diğerinin (minareye) çıkacağı kadar bir aralık bulunurdu" denilmesi bazı zamanlardaki müşahedeye dayanmaktadır. Çünkü ezam her gece aynı vakitte okusa Rasüluilah (s.a) onun ezanı ile iktifa eder. "îbn Ümmü Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyip içiniz" buyurmazdı. "Bilâl ezanı bitirdi mi, yiyip içmeyi kesin" emrini verirdi.
Oruç tutacak olan kimse, fecr-i sadık doğunca yiyip içmeyi keser.[244]

1232. Amr b. el-Âs'tan (ra) Rasûlullah'ın (sa) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir; "Bizim orucumuzla yahudiierin. ve Hıristiyanların orucu arasındaki fark sahur yemeğidir" (Müslim rivayet etmiştir)[245]

Sahur yemeği, biz ümmet-i Muhammed'e mahsus bir özelliktir. Bizden Önceki oruç tutan milletler sahur yemeği yemezlerdi. Onların oruçtan ile bizim orucumuzu ayıran ilk alâmet sahur yemeğidir. Bizde sahur yemeğinin yenmesi tavsiye edilmiş ve bereket olarak nitelendirilmiştir.[246]

ÎKÎ YÜZ YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

ORUÇ AÇMADA ACELE ETMENİN FAZİLETİ, NE İLE İFTAR EDİLEBİLECEĞİ VE İFTAR EDİLİRKEN SÖYLENECEK SÖZ

Konu ile İlgili hadisler

1233. Sehl b. Sa'd'dan (r.a) Rasûlutlah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Halk, ezan okunur okunmaz oruçlarını bozmada acele ettikçe hayır içindedirler." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[247]

Akşam olduğu kesinleşİnce, oruçlu için iftar etmede acele etmek müste-habdır. Bu oruçlu için daha şefkatli bir hareket ve takvaya daha da uygundur. Rasûlullah'a (s.a) uymak kişiye her yerde hayır getirir. Sahur yemeğini tehir etmek, iftar yemeğinde ise acele etmek sünnettir. Sünnetlere muhalefet ise, bir kısım şer hareketlere sebep olur.[248]

1234. Ebu Atiyye der ki: Mesruk ile beraber Hz. Âise'nin (r.a) yanına girdik. Mesruk ona, "Rasûluttah'm sahabîlerinden iki kişi var ki, hiçbir hayırdan geri kalmazlar. Onlardan biri akşam namazında ve iftarda acele eder. Diğeri de akşam ve iftarı geciktirir," dedi. Hz. Âişe; "Akşam namazını kılmakta ve iftar etmekte acele eden kimdir?" diye sordu. Mesruk, "Abdullah b. Mes'ud" diye cevap verdi. Hz. Âişe de ona: "Rasûlullah da böyle yapardı" dedi. (Müslim rivayet etmiştir)[249]

Hadisde, vakti gelince akşam namazını kılmakta ve iftar etmekte Rasû-lullah'in (s.a) acele ettiği anlatılmaktadır. Yani iftar yemeğinde ve akşam namazını kılmakta acele etmek sünnettir. Tabîî ki, vakit geldikten sonra bu acele faziletlidir, yoksa vakit gelmeden acele etmek şeytandandır.[250]

1235. Ebu Hüreyre (ra) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: 'Katında en sevimli kul, iftar etmekte en çok acele eden kimsedir." (Tirmizî rivayet etmiştir, hadis; hasen, sahihtir demiştir). [251]

Sünnetlere uymak, kişiye Allah sevgisini kazandırır. Zira Yüce Allah, kendi sevgisini Rasûlullah'a tabi olma şartına bağlamıştır, iftar için acele etmek sünnettir. Bu sünneti işleyen de, sünneti icra sayesinde Allah'ın (c.c) ve RasûluUah'ın (s.a) sevgisine naü olur.[252]

1236. Ömer b. Hattab'tan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu riayet edilmiştir: "Gece şu taraftan gelmeye başlayıp, gündüz de buradan dönüp gittiği ve güneş battığı vakit, oruçlu orucunu bozar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[253]

Hadisde, oruçlunun iftar edeceği vakti anlatılıyor. Saatin olmadığı zamanlarda insan, vaktini bildiren güneş, ay gibi araçlarla ibadet zamanlarım hesaplayarak ibadetini etmelidir.[254]

1237. Ebu İbrahim Abdullah b. Ebî Evfâ (r.a) der ki: "Rasûlullah (s.a) ile beraber yolculuk ediyorduk. O oruçlu idi. Güneş batınca içimizden birine, 'Ey filan! Aşağı in de, bize (kavrulmuş unu, su ile karıştırarak) yemek hazırla', buyurdu. Adam, "Yâ Rasûlallah, geceyi bekleşeniz (daha

iyi) olmaz mı?" dedi. Rasûlullah ona tekrar: 'İn de, bize yemek hazırla' buyurdu. Adam, 'Hâlâ gündüzün eseri var' dedi. Rasûlutlah: 'İn de bize yemek hazırla' buyurdu. O kimse indi, onlar için (İstenilen) yemeği yaptı. Rasûlullah da hazırlanan çorbadan içtikten sonra eli ile doğu tarafını göstererek 'Gecenin şu tara/tan gelmekte olduğunu gördüğünüz zaman oruçlu orucunu bozar' buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[255]

Hadis, vakti gelince, iftar yemeğinde acele edilmesi gerektiğine delil olmaktadır. Ayrıca: Seferde oruç tutmak efdaldir. RasûluUah (s.a) seferde oruç tutmuştur. Güneşin battığı belirir belirmez orucu bozmak helâl olur. Alim bir zata, unuttuğundan endişe edilen bir meseleyi hatırlatmak gerekir. Bir şeyi bilmeyen kimsenin, üç defaya kadar sormasına müsamaha gösterilir.[256]

1238. Sahabîlerden Selman b. Âmir ed-Dabbiyy'den (r.a) Rasûlullah'-ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz iftar etmek istediği zaman orucunu hurma ile bozsun. Hurma bulamazsa su ile iftar etsin, çünkü su temizdir." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmİzî; hadis, ha-sen ve sahihtir demiştir).[257]

Hadis, hurma ile iftar etmenin vacib olmadığına delil olmaktadır. Bulunduğu zaman hurma ile îfıar müstehabdir. Çünkü hurma faydalı bir meyvedir. Midenin hazmını kolaylaştırır, midede fazlalık olmayınca da yarayışlı bir gıda olur. Gözlerin görmesinde de etkisi büyüktür. Faydalı olmasına rağmen fazla yenmemelidir.
Hurma bulunmadığında su ile iftar edilir. Çünkü o, kişiyi maddî ve manevî pisliklerden temizler. Tüm temiz sularda bu özellik mevcuttur.[258]

1239. Enes (r.a) der ki: "RasûluUah (s.a) akşam namazını kılmadan önce, birkaç yaş hurma ile İftar ederdi. Eğer yaş hurma bulamazsa, birkaç kuru hurma ile orucunu açardı. Şayet kuru hurma da bulnmazsa birkaç yudum su içerdi." (Ebu Dâvud ve Tİrmizî rivayet etmişlerdir. Hadis, Hasen-sahihtir demiştir). [259]

Oruçlu, iftar vakti yaş hurma bulursa iftarını onunla yapar, yoksa kuru hurma ile orucunu bozar, onu da bulamazsa su ile iftar eder. Yaz ve kış günlerine göre hurma veya suyun yer değiştireceği şeklinde görüşler varsa da o kadar önemli görülmemiştir. Mevcutsa üçünü de hadisdeki tertibe göre kullanmak müstehabdır.[260]

İKİ YÜZ YÎRMÎ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORUÇLUYA DİLİNİ VE DİĞER UZUVLARINI (DİNE) AYKIRI HAREKETLERDEN, SÖVÜŞMEK VE BENZERİNDEN KORUMAYI EMRETMEK

Konu ile ilgili hadisler

1240. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasuluilah'm (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz oruçlu olduğu gün çirkin söz söylemesin, bağırıp çağırmasın. Şayet başkası kendisine söver veya sataşırsa ona 'ben oruçluyum' desin." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[261]

Hadis, oruçlunun tüm uzuvlarına oruç tutturmasının gereğini ifade etmektedir. Oruçlu, dilini kötü sözlerden, yalan, nemîme, gıybet düşmanlık gibi taşkınlıklardan korumalıdır. Allah'ı zikirle meşgul olmalı ya hayır söylemeli veya sükut etmelidir. Kötü sözler söyleyerek orucunun mükâfatım ze-delememelidir.
Daha geniş bilgi için (1215 nolu) hadise bakılmalıdır.[262]

1241. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluIIah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim yalanı ve yalanla iş görmeyi bırakmazsa onun yemesini içmesini terketmesine Allah'ın hiçbir ihtiyacı yoktur" (Buhârî rivayet etmiştir). [263]

Hadis, diğer uzuvlarını da kötülüklerden men etmeyen kişinin, orucunun kabul edilmeyeceğine ve ahirette sevabını bulamayacağına delil teşkil ediyor. Elini, dilini, gözünü, kulağını haramlardan uzak kılmadan; şahsın yemesini, içmesini terketmek şeklindeki orucu kabul edilmez.
Hadis, yalan, gıybet gibi haram şeylerin orucu bozduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu oruçtan sevap elde edilemez ise de, oruç bizatihi bozulmuş olmaz. Bu şekilde oruç tutan, madem orucumun sevabı gitti, öyle ise yiyip, içeyim diyemez.
Rasulullah, uzuvlannı günahlardan uzaklaştırmayan insanları uyarmak için bu ifadeyi kullanmıştır. Allah'ın (c.c) emirlerine toptan sarılmanın gereğini vurgulamak istemiştir.[264]

ÎKÎ YÜZ YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORUÇLA İLGİLİ MESELELER

Konu ile ilgili hadisler

1242. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluIIah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz oruçlu olduğunu unutarak, yer veya İçerse orucuna devam etsin. Çünkü Allah onu yedirmiş ve içirmistir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişi erdir). [265]

Unutmak, insanın belirgin bir özeliiğdİr. Unutmak sebebiyle kuldan Allah hakkı olan şeyler düşebilir ve Allah hakkına yönelik hatalar affedilir. Bu sebeple, oruç tutan kimse, oruçlu iken unutarak yer veya içerse, orucuna hiçbir zarar gelmez. O kimse oruca devam eder ve kaza da etmez. Zira bu da Allah'ın (c.c) bir lütfü kabul edilir. Bu ortamda yiyecek ve içeceğin az veya çok olması eşittir. Azı da, çoğu da oruca zarar vermez.[266]

1243. Lakit b. Sabira (r.a) der İri: "Yâ Rasûlallak bana abdest hakkında bilgi verir misin?", dedim. O da şöyle buyurdu: "Abdesti tamam al. Parmak aralarını hilâlle. Oruçlu olduğun zaman hariç, burnuna su çekerken iyice
çek." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadis hasen-sahihdir demiştir).[267]

Abdest alınırken, suyun abdest uzuvlarının her tarafına ulaşmasına dikkat edilmelidir. Bunun için el ve ayak parmaklarının araian hilâllenir (aralarına parmak sokarak ovalanır). Suyun buralara ulaşması sağlanır. Burnun içine bile suyun iyice çekilmesi tavsiye edilmiştir. Oruçlu iken ise, içeri su kaçma ihtimali olduğundan, burna su çekmede mübalağa yapılmaz.[268]

1244. Hz. Âişe (r.a) der ki: "Rasûlullah (s.a) ailesiyle yatıp cünüp olduğu halde sabahladığı olurdu. Sonra yıkanır ve orucuna devam ederdi". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[269]

İnsanın cünüp olarak sabahlaması, o gün oruç tutmasına mani değildir. Uyandığı zaman yıkanır ve oruca devam eder. Sahur vakti cünüp olarak kalkan kişi de imsak vakti yaklaşmış İse, önce yemeğni yer, sonra da yıkanır ve oruca devam eder. Gündüz uyuyan bir şahıs ihtilam

olsa, o da uyandığında yıkanır ve orucuna devam eder. Uykuda ihtilam olması oruca zarar vermez.[270]

1245. Hz. Âişe ve Ümmü Seleme (r.a) derler ki: "Rasûlullah rüya gör-meksizin cünüp olarak sabahlar ve sonra da (yıkanarak) orucunu tutardı." CBuhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir) .[271]

Rüyada cünüp olmak şeytandandır. Şeytanın oynamasiyla kişi rüyada ihtilam olur. Rasûlullah'ın (s.a) ise şeytan vasıl olamayacağından, onun ihtilam oiması ancak hanımları ile birleşmesinden dolayıdır. Yani, Efendimiz (s.a) rüyasında İhtilam olmamıştır.
Ramazan gecelerinde de erkeğin hanımı ile cinsî münasebette bulunması helâldir. Hanımı ile münasebette bulunan şahıs, yıkanmayı geciktirse ve tanyeri ağardıktan sonra yıkanacak olsa, yine de o günkü -kadın ve erkeğin-oruçlan sahihtir.[272]

---

[1] Buhârî; Kitab'm-Teheccüd, Müslim; Kitabu Salât'il-MOsafırln, 729, Mâlik; Muvana, 1/166, Ebu Divud; 1252, Neşet; 2/119 ve Tirmiri. 433
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/349.
[2] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/349.
[3] Buhârf; Kitab'us-Saiât
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/349-350.
[4] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/350.
[5] Müslim; Kitabu Salâfil-MOsâfirîn, 730
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/350.
[6] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/350.
[7] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât, İ269, Tirmizî; Khab'ıs-Salât, 427, Nescî; î/265
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/351.
[8] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/351.
[9] Ttnnizî; Kkab'us-Salâı, 478
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/351.
[10] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/351.
[11] TinnİzI; Kitab'us-SaUt, 426
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/352.
[12] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/352.
[13] Tirmızî; Kitab'us-Salât, 429, Ahmed b. Hanbel; 1/85 ve İbn Mâce; 1161
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/353.
[14] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/353.
[15] Ebu Dâvud; Kîub'us-Sattt, 1271, Tirroizl; Kitab'ıu-SaUt. 430
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/354.
[16] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/354.
[17] Ebu Dâvud; Kiub'us-Salât. 1272
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/354.
[18] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/354.
[19] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/355.
[20] Buhâri; Kiiab'us-Salât vC Nesd; 2/28 29
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/355.
[21] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/355
[22] Müslim; Kitabu Sal&t'iI-MüsAfirfn, 836
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/356.
[23] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/356.
[24] Müslim; Kitabu SalSfil-Mûtifirîn, 837
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/356.
[25] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/356.
[26] Müslim; Kitabu SalSfil-Mûtifirîn, 837
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/357.
[27] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/357.
[28] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/359.
[29] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/361.
[30] Müslim; Kitab'ul-Cum'a 881 Ebu Dfivud; 1131ve Tirmizî; 523
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/361.
[31] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/361.
[32] Müslim; Kiub'ul-Cıun'a, 882 Ebu Dftvud; Tinnirf ve Neşet
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/362.
[33] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/362.
[34] Buhârî; Kit«b'ü-Ezân, Müslim; Kitabu SaUt'il-Mûsftfırîn, 781
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/363.
[35] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/363-364.
[36] Buhirf; Kitab'us-Salâl, MOsüm; Kitabu SıIirU-Mttiâfirîn, 777, TinnİzI ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/364.
[37] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/364.
[38] MUslim; Kitabu Salât'İİ-Müsâfirîn, 778
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/365.
[39] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/365.
[40] Kitab'ul-Müsâfirîn. Kiiab'ul-Cum't, 883
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/365-366.
[41] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/366.
[42] Kilab'ul-Edeb, Kitab'us-SaJât, 1416. Tirmizî; Kitab'us-Salât, 453 ve Nesrî; 3/228
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/267.
[43] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/267-268.
[44] Buhârî; Kitab'ui-Vitr, Müslim; Kitabu Salât'il-Mttsâfirîn, 745
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/268.
[45] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/268.
[46] Buhârî; Kiıab'ul-VİtR, Müslim; Kiiabu Salât'ii-Müsâfirîn, 751, Ebu Dâvud; i438 ve Nesri; 2/230
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/268.
[47] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/269.
[48] Müslim; Kitabu Satât'il-Müsâfirîn, 733. Ahmed b. Hanbel, Timin; 468, Neşet; 3/231 ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/269.
[49] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/269.

[50] Müslim; Kitabu Salâı'il-Müsâfirîn, 744
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/370.
[51] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/370.
[52] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât, 1436, Tirmizî; KJtab'us-Salât, 4fi7
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/370.
[53] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/370.
[54] Müslim; Kitabu Salâl'iUMütâfîrîn, 755 VE Küab'ut-Tefsir, 456
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/371.
[55] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/371.
[56] Buhâri; Kitab'ut-Teheccüd, Müslim; Kıtabu SaHt'U-Mttsâfnîn, 72), Ebu Divik); 1432, Tîrmizî; 760 ve Neseî; 3/229
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/373.
[57] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/373-374.
[58] Müslim; Kitabu Salât'U-MüsâFuin, 720, Ebu Dâvud vt Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/374.
[59] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/374.
[60] Müslim; Kitabu Salât'İl-MUsâfîrin, 719 ve Ahmed b. Hanbei
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/375.
[61] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/375.
[62] Buhârî; Kitatfut-Teheccüd, Müslim; Kiubu Salat'il-Müsâfirîn, 719, Ebu Dâvud; 1290 TİrmizÎ; 473 ve Nesri; 1/126
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/375.
[63] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/375.
[64] Müslim; Kitabu Salâi'il-Müsâfirtn, 748
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/377.
[65] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/377
[66] Buhârî; Kitab'ıs-Salât, Müslim; Kiıabu SaJât'İl-MÜsâfirîn, 714; Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud, TİrmiZî, Neseî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/379.
[67] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/379.
[68] Buhâit; KUab'us-Sıttı ve Masum; KiUbu Salât'U-Müiâfirtn, 715
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/380.
[69] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/380.
[70] Buhâit; Kiub'ut-Teheccfld, Müslim; Kitabu FedfiiTis-SahSbc 2458
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/381.
[71] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/381-382.
[72] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/383.
[73] Müslim; Kitab'ul-Cum'a, 854
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/384.
[74] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/384.
[75] Müslim; Kitab'ut-Tahâre, 233
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/384.
[76] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/384-385.
[77] Müsiim; Kitab'ul-Cum'a, 857
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/385.
[78] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/385.
[79] Müsüm; Kilab'ul-Cum'a, 865 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/386.
[80] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/386.
[81] Buhârî; Kitab'ul-Cum'a ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/386.
[82] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/386-387.
[83] Buhâri, Kiıab'ui-Cum'a, Müslim; Kitab'ut-Cum'a, 844, İmam Mâlik ve Nesri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/387.
[84] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/387.
[85] Buhârî; Kiub'ul-Cum'a, Müslim: KİtAb'ul-Cum'a, 846, Ebu Dftvud; 341 ve Nesri; 3/92
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/388.
[86] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/388.
[87] Buhârî; Kitab'ul-Cum'a ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/388.
[88] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/388-389.
[89] Buhârî; Kitab'ul-Cum'a, Müslim; Kiub'ul-Cum'a, 850, Ebu Dâvud. Tirmizî, Neseî ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/389.
[90] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/389-390.
[91] Buhârî; Kitab'ul-Cum'a, Müslim; Kitab'ul-Cum'a, 8S2
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/390.
[92] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/390-391.
[93] Müslim; Kiıab'ul-Cum'a. 853. Ebu Dftvud; 1048, Nesd 3/99
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/391.
[94] Ebu Dâvud; Kiub'ut-Tahâre, 1047, Ahmed b. Hanbel, Nesd, tbn Mâce ve İbn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/392.
[95] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/392.
[96] Ebu Dâvud; Kiub'ul-Cihad. 2775
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/393.-394.
[97] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/394.
[98] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/395.
[99] Buhârî; Kiıab'ut-Teheccüd, Müslim; Kitab'ut-Münâfıkîn, 2819, 2820, Tirmizî, Neseî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/396.
[100] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/396.
[101] Buhârî; Kitab'ut-Teheccüd, Müslim; Kitab'ul-Müsâfirîn, 1175 ve Neseî; 3/205, 206
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/396.
[102] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/396.
[103] Buhârî; Kitabu FedâİI'is-Sahâbe, Müslim; Kitabu FedâİI'İs-Sahâbe, 2479 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/397.
[104] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/397.
[105] Buhârî; Kitab'ut-Teheccüd, Müslim; KİıAb'us-Sıyam, 1159 ve Neseî; 3/353
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/397.
[106] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/397.

[107] Buhâri; Khab'ut-Tehecctld, Müslim; Kfrab'ul-MOsâfirîti, 774 ve Neşet; 3/204
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/398.
[108] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/398.
[109] Buhârî; Kitab'uı Teheccüd, Müslim; KÎtabu SaÎâl'il-MOsâfirîn, 776, Miük, 1/176, Ebu Dâvud; 1306 ve Nesei; 3/203
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/398-399.
[110] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/399.
[111] TinnİIri; Kitabu Sıfat'Ü-Kıyâme, 2487, Ahmcd b. Hanbel ve İbn Mâcc
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/400.
[112] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/400.
[113] Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1163, Ebu Dâvud, Tiimizî, Nescî ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/400.
[114] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/400.
[115] Buhârî; Kiıab'uı-Teheccüd, Müslim; Kitabu Salaı'il-Müsâfîrin, 749 İmam Malik-1/123, Ebu Dâvud; 1326
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/401.
[116] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/401.
[117] Buhâri; Kiiab'ul-Viu, Müslim; Kitabu Salâfil-Musâfirîn, 749 ve Tirmizi; 46!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/401.
[118] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/401.
[119] Buhârî; Kitab'ut-Tehecctd ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/402.
[120] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/402.
[121] Buhâri; Kiıab'ut-Teheccöd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/402.
[122] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/403.
[123] Buhârî; Kiub'ut-Teheccüd, Müslim; Kitabu Salât'il-Müsâfmn, 738
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/403.
[124] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/403-404.
[125] Buhârî; KiUb'ut-TcheccUd, MOslim; KUab'uI'MOs&firln, 739. Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/404.
[126] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/404.
[127] Buhârî; Kitab'ut-Teheccüd, Müslim; Kiubu SıUrtl-MMAb, 773
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/404-405.
[128] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/405.
[129] Müslim; Kitab'uUMüsâfirîn. 772, Ahmed b. Hanbd; 3/384, 397
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/405-406.
[130] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/406.
[131] Müslim; Kitabta Salât'iİ-MüsSfirîn, 756
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/406.
[132] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/406.
[133] Buhârî; Khab'us-Savm, Müslim; Kitab'us-Sıyam, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud, Neseî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/407.
[134] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/407.
[135] Müslim; Kiıabu Sal âr i I-Mü safirin, 757 ve Ahmed b. Hanbd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/407-408.
[136] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/408.
[137] Mttslim; Kiubu Sa!5t'i]-Müiâfinn, 768, Ahmed b. Hanbd « Ebu Dfivud; 1323
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/408.
[138] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/408.
[139] Müslim; Kitabu Salât'il-Müsâfirîn. 767
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/409.
[140] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/409.
[141] Müslim; Kiubu SalSrü-Müsâfirîn, 746
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/409.
[142] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/409.
[143] Müslim; Kîtabu Salât'il-Mtisâfirîn, 747, Ebu Dâvud, Tirmizl, Ncseî ve tbn Mâcc
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/410.
[144] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/410.
[145] £bu Dîvud; Kitab'us-Salât, 1308, Ahmed b. Hanbei, Nescî ve Ibn Mâcc; 1336
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/410.
[146] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/410.
[147] Ebu Dâvud; Kiıab'us-Salât, 1309, îbn Mâce; 1335 ve Ibn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/411.
[148] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/411.
[149] Buhar!; Kitab'uİ-Vüdu, Müslim; Kiıabu SalâE'İİ-Mttsâfirîn, 786, Mâlik, Ebu Dâvud, Tirmid ve Ibn Mâee
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/411.
[150] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/411-412.
[151] M talim; Khabu Saltt'U-MOsftfirtn, 787, Ahroed b. Hınbd, Ebu Dftvud ve İbn Mftce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/412.
[152] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/412.
[153] Buhârî; Kitabu Salât'it-Teravih, Müslim; Kiıabu SaUfil-Müsâfırin, 759, Ebu Dâvud, Tirmid, Nesei ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/413.
[154] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/413.
[155] Müslim; Kitabu Salât'ü-Müsâfirîn, 759
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/414.
[156] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/414.
[157] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/415.
[158] Buhârî; Kitabu Selât'it-Teravih, Kitab'ul-îmân, Müslim; Kitabu Salât'il-Müsâfirîn, 760, Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, Tirmizî, Neseî ve tbn Hıbban
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/415-416.
[159] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/416.
[160] Buhâri; Kiiab'us-Sıyam, Müslim; Kıub'us-Sıyam, 1165
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/416.
[161] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/416-417.
[162] Buhâri; KÎtab'us-Siyam, Müslim; Kitab'us-Siyam, 1169, Ebu Dâvud, Neseî ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/417.
[163] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/417.

[164] Buhâri; Kitabu Uylet'il-Kadr, Ahmed b. Hanfcel ve Tirmiri
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/418.
[165] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/418.
[166] Buhârî; Kitabu Saiât'ît-Tcravih, Müslim; Kitab'ul-lÎîikaf 1173
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/418.
[167] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/418-419.
[168] Müslim; KÎıab'ul-ltilcaf, 1175
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/419.
[169] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/419.
[170] Tkmiiî; Kitab'uz-Zikr ve'd-Dua, 3508
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/420.
[171] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/420.
[172] BuhArî; Kitab'ul-Cum'a, Müslim; Kitab'ut-Tahâre, 252, KiMb'ui-Edeb, 461 Kitab'uı-Tefsir, 22 veNeseî; 1/12
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/421.
[173] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/421-422.
[174] Buhârt; KÎtab'ul-Cıım'a. Müslim; KJtab'ut-Tâhire, 2S5, Ahmed b Hanbel Ebu Dâ-vud; 55, Neseî; 1/2 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/422.
[175] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/422.
[176] Müslim; Kitab'ut-Tahâre, 746
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/422-423.
[177] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/423.
[178] Buhâiî; Kitab'ul-Cum'a, Ahmed b. Kınbd ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/423.
[179] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/423
[180] Müslim; Kitab'ut-Tahâre, 253, Ebu Dâvud; 51 ve Nescî; 1/17
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/424.
[181] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/424.
[182] Buhâiî; Kitab'ul-Cum'a, Ahmed b. Kınbd ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/424.
[183] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/424.
[184] Neseî; Kitab'ut-Tahâre, I/IO tbn Huzeyme; 135 ve Buhârî; Kitab'us-Siyam
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/425.
[185] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/425.
[186] Buhârî; Kitab'ul-Libas, Müslim; Kitab'ul-Tahârc, 257, Ahmed b. Hsnbei Ebu Dâ-vud, Tirmizî, Neseî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/425.
[187] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/425-426.
[188] Müslim; Kitab'ut-Tahâre, 261 Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud Tİrmİzî, Nesri ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/426.
[189] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/426-427.
[190] Buhârî; KİttB'ui-Litas, Mastim; Kitab'ut-Tahâre, 259 Tirmiiî ve Nete!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/427.
[191] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/427.
[192] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/429.
[193] Buhârî; Kitüb'ul-înıân, Müsüm; Kitab'uİ-Imân, 16
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/430.
[194] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/430.
[195] Buhâri; Kiıab'ul-îmân, Müslim; Kitab'ul-îmân, II, Ebu Dâvud ve Neşe!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/430-431.
[196] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/431.
[197] Buhârî; Kiub'u-ZckİT. Müslim; Kitab'uMmin, 19. Ebu DSvud; 1584 ve Nesri; 5/55
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/432.
[198] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/432.
[199] Buhârî; Kitab'ul-Imân. Müslim; Kitab'ul-ImSn, 22, Kitab'uJ-Edeb, Tîrmizî, Nesri ve İbn Mâct
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/433.
[200] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/433.
[201] Buhâri; Kitab'uz-Zelcât Müslim; Kitafa'ul-Imân, 2, Tirmizt; 2616, Ebu D&vud; 1557 Neseî; 5/14
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/434.
[202] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/434-435.
[203] Buhâri; Kiub'uz-ZekİT, Müslim; Kiub'ul-Imân, 13
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/435.
[204] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/435.
[205] Buhar!; Kilab'uz-Zek&t. Müslim; Kitab'ul-îmân, 14
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/436.
[206] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/436.
[207] Buhârf; Kitab'uz-Zekât, Müslim; Kitab'ul-Imân, 56
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/437.
[208] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/437.
[209] Buhari; Kilab'uz-Zekâl, MOtfim; Kitab'uz-Zekât, 987., MSlifc; 2/244, Ebu D&uıd; 1658 ve Neseî; 5/12
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/438-439.
[210] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/439-440.
[211] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/441-442.
[212] Buhfal; Kiiab'ra-Styun, Müılira; Kiiab't^-Sıyam, 1151, Ebu D&vud; 2363 Tinnizî; 763, Neseî: 4/162, 163
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/442-443.
[213] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/443-444.
[214] Buhârî; KİTab'us-Sıyam, Müslim; Kitab'uz-Zekâl, 1027
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/444-445.
[215] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/445.
[216] Buharî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'ıu-Sıyam. 1152, Tinnlzl; 765 ve NeteS; 4/168
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/446.
[217] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/446.
[218] Buharî; Kitab'ui-Cihad ve's-Siycr, Müslim; KİTab'us-Sıyam, 1153
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/446-447.
[219] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/447.
[220] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'us-Sıyam, 760
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/447

[221] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'us-Sıyara, 1079
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/448.
[222] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/448.
[223] Buhar!; Kitab'us-Savm. Müslim; Kitab'us-Siyam, 1081
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/448.
[224] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/448-449.
[225] Buhfiri; Kitabtı Bed'il-VaMy, Mfislim; Kitıbu Feâftü, 2307
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/451.
[226] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/451-452.
[227] Buhlrî; Kiub'tu-Savm, Mttifim; Kitab'ul-lükaf, 1174
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/452.
[228] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/452.
[229] Buhârî; Kitab'us-Savm. Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1082, Tirmizî; 684, N«eî; 4/149, Ebu DSvud; 2335 ve İbn Mâce; 1650
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/453.
[230] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/453-454.
[231] Tirmiıİ; Kitab'us-Savm, 688 ve Ncseî; 4/153
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/454.
[232] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/454.
[233] Tirmizî; KİtabVus-Savm, 738, Ebu Dâvud; 2337, Ibn Mâce; 1651
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/455.
[234] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/455.
[235] Ebu Dâvud; Kitab'us-Sıyam, 2334, Timizi; Kitab'us-Sıyam, 686, Neseî; 4/153 ve Ibn Mâce; 1645
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/455.
[236] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/455.
[237] Tirmizî; Khab'ud-Deavât, 3447
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/457.
[238] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/457
[239] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'ıu-Sıyam, 1095. Ahmed b. Hanbel, Tîmtm; 708, Neşe!; 4/141 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/459.
[240] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/459.
[241] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; KUab'us-Siyam, 1097 ve Nesri; 4/143
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/460.
[242] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/460.
[243] Buhârî; KİtabVul-Ez&n, Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1092, Mâlik; 1/74 ve Nesd; 2/10
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/460-461.
[244] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/461.
[245] Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1096, Ebıt Dâvud; 2343, Tinnuî; 709 ve Nesd; 4/146
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/461.
[246] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/461.
[247] Buhârî; KİUb'us-Savm, Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1098, Malik; 1/228 ve TirmM; 699
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/463.
[248] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/463.
[249] Mailim; Kitab'ıu-Sıyam, 1099 Ebu Dflvud; 2354, Nesd; 4/143 ve Tirmizî; 702
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/464.
[250] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/464.
[251] Tirmizî; Kitab'm-Savm. 700
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/464.
[252] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/464.
[253] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1100, Ebu Dâvud; 2351 698
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/465.
[254] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/465.
[255] Buhârî; Kitab'ıu-Savm, Müslim; Kiub'us-Sıyam, 1101 VE Kitab'ul-Edeb, 2352
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/465-466.
[256] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/466.
[257] Ebu Dâvud; KİtabVus-Sıyam, 2355 TİroüzÎ; Kitab'us-Siyam, «8 ve İbn Mâce; 1699
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/466.
[258] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/466.
[259] Ebu Divud; KittbVus-SiyMa, 2356* TîrmfeJ; Kitab'ıı-Sıyıra, 694
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/467.
[260] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/467.
[261] Buhârî; Kitab'us-Savro, Müslim; KİtabVus-Sıyam, 1151, Mâlik; 1/310, Ebu Dftvud; 2363, N««; 4/163
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/469.
[262] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/469.
[263] Buhâri; Kitab'us-Savm, Ahmsd b. Hanbd, Ebu Dâvud; 2362 ve Tirmizî; 707
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/470.
[264] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/470.
[265] Buhârî; KİtabVus-Savm, MüsJira; Kitab'us-Sıyam, 1155, Tinsizî; 721, Ebu Dâvud; 2398
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/471.
[266] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/471.
[267] Ebu DİvudVKit,ıb'us-S*vm, 142. TirmM; Kiub'us-Ssvm 788, Ahmerf b. Hanbd; 4/33 ve ibn Mftce; 407
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/472.
[268] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/472.
[269] Bubâri; Kitab'ıu-Savm, MOsHm; Kitıb'us-Siyam, 1109, Mâlik; 1/291 ve Ebu DİvudV2388
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/472.
[270] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/472.
[271] Buhârt; Khab'K-Savm, Müslim; Kitab'ıı-Sıyam, 1109
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/473.
[272] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 4/473.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

295) Yarım Tıraş Yasağı (Başın Bir Kısmını Tıraş Edip Bir Kısmını Bırakmanın Nehyedildiği Ve Kadın İçin Değil Erkek İçin Saçlarının Tamamını Tıraş Etmenin Mübah Olduğu)

Bu bölümdeki hadis-i şeriflerden perçem bırakılmak suretiyle traş olmanın yasak olduğunu, ya hep traş edilmek suretiyle ya da tam uzatmak suretiyle traş olunması gerektiğini kadınların saçlarının kökten traş edilmesini yasakladığını öğreneceğiz. [1]

1642. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başın bir kısmını tıraş edip bir kısmının (perçem olarak) bırakılmasını yasakladı.[2]

1643. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün saçının bır kısmı tıraş edilmiş bir kısmı bırakılmış bir çocuk gördü, aile fertlerini böyle yapmaktan menedip şöyle buyurdu:
– *"Ya hep tıraş edin ya hep bırakın!"*[3]

1644. Abdullah İbni Cafer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Cafer (İbni Ebû Tâlib)'in çoluk çocuğuna üç gün yas süresi tanımıştı. Sonra onlara geldi ve:
– *"Kardeşim Cafer için bugünden sonra artık ağlamayın!"* buyurdu. Sonra:
– *"Bana kardeşimin çocuklarını çağırın!"* diye emretti.
Bizi toplayıp getirdiler. Biz kendimizi annelerini yitirmiş kuş yavruları gibi hissediyorduk. Sonra:
– *"Bana bir berber çağırın!"* buyurdu.
Gelen berbere emretti, berber bizim başlarımızı tamamen tıraş etti.[4]

1645. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadının saçlarını tıraş etmesini, (saçlarını kökünden kestirmesini) yasakladı.[5]

* Dört hadisi şerifin hepsi bize müslüman olmayan toplumların hareket davranış ve şekillerine benzememek gerekir. Amerikan traşı denilen bugünkü bazı gençlerde görülen traş şekline itibar etmemeli, müslüman, kafirlerin yaptığı her şeyden uzak durmalıdır. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 482.
[2] Buhârî, Libâs 72; Müslim, Libâs 72, 113. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 14; Nesâî, Zînet 5, 58; İbni Mâce, Libâs 38.
[3] Ebû Dâvûd, Tereccül 14.
[4] Ebû Dâvûd, Menâsik 78, Tereccül 13. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 57–58.
[5] Nesâî, Zînet 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 75.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 482.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

42) Ana Babaya Dostlarına Ve İkrama Layık Kimselere İkram Etmek

343. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"En makbul iyilik, baba dostunu koruyup gözetmektir."
Abdullah İbni Dînâr'dan rivayet edildiğine göre, Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bedevilerden biri Abdullah İbni Ömer'le Mekke yolunda karşılaştı. Abdullah İbni Ömer ona selâm verdi; kendi bindiği eşeğe onu bindirdi ve başındaki sarığı da ona verdi.
Abdullah İbni Dinâr sözüne devamla dedi ki: Biz İbni Ömer'e:
– Allah iyiliğini versin, bu adam bedevilerden biri. Onlar aza kanaat ederler, deyince bize şunları söyledi:
– Bu zâtın babası, (babam) Ömer İbni Hattâb'ın dostuydu. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu duydum:
"En makbul iyilik, baba dostunun ailesini koruyup gözetmektir."
Abdullah İbni Dînâr'ın Abdullah İbni Ömer'den bir başka rivayeti de şöyledir:
Bir defasında İbni Ömer Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Deveye binmekten usandığı zaman üzerinde istirahat edeceği bir merkebiyle, başına sardığı bir de sarığı vardı. Birgün İbni Ömer eşeğin üzerinde dinlenirken bir bedeviye rastladı. Ona:
– Sen falan oğlu falan değil misin? diye sordu.
Adam:
– Evet, deyince eşeği ona verdi ve:
– Buna bin, dedi. Sarığı da ona uzatarak, bunu da başına sar, dedi.
Arkadaşlarından biri İbni Ömer'e:
– Allah seni bağışlasın. Üzerinde dinlendiğin eşek ile başına sardığın sarığı şu bedeviye boşuna verdin, deyince İbni Ömer şunları söyledi:
– Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i *"İyiliklerin en değerlisi, insanın babası öldükten sonra, baba dostunun ailesini kollayıp gözetmesidir"* buyururken duydum. Bu adamın babası, (babam) Ömer *radıyallahu anh*'in dostuydu.[1]

* Kapitalizmin çarkları arasında eriyip yok olan toplum bireyleri değil, ana baba dostlarına değer vermek, akraba, komşu ve müslümanlara bile değer verip ilgilenmemektedir. İnsanı insan yapan önemli özelliklerinden biri de vefa duygusudur. Vefa duygusuna sahip olmayanlar sadece kendilerini, zevklerini ve çıkarlarını düşünen bencil kimselerdir. Böylesi kimselerden ne kendilerine ne de ana babalarının hatıralarına hürmet ve fedakarlık beklemek boşunadır. İşte hadisteki ibni Ömer'in baba dostuna gösterdiği bu sıcak davranış çok ibretlidir.
Ana babanın ölümlerinden sonra onların sevdiği kimseleri görüp gözetmek faziletli davranışlardandır. Onları arayıp hal ve hatırlarını sormak ana babaya iyilik ve ikram edilmiş gibi sayılır. [2]

344. Ebû Üseyd Mâlik İbni Rebîa es–Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda otururken Selemeoğulları kabilesinden bir adam çıkageldi ve:
– Yâ Resûlallah! Anamla babam öldükten sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı? diye sordu.
Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
– *"Evet, onlara dua eder günahlarının bağışlanmasını dilersin; vasiyetlerini yerine getirirsin; akrabasını koruyup gözetirsin; dostlarına da ikramda bulunursun."*[3]

* Bugün müslümanım diyenlerin hiç yapmadıkları, yapanları enayilikle ve küçümser tavırlarla karşıladıkları unutulmuş bir ahlak ve sünnet... [4]

345. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Peygamber *aleyhisselâm*'ın hanımlarından hiçbirini Hatice'yi kıskandığım kadar kıskanmadım. Üstelik onu (Resûl–i Ekrem'in yanında) hiç görmedim. Fakat Resûl–i Ekrem onu sık sık
Resûl–i Ekrem:
– *"O şöyle şöyleydi"* diye özelliklerini sayar ve *"Çocuklarım ondan oldu",* derdi.[5] anardı. Bir koyun kesip etini parçaladığında, çoğu zaman Hatice'nin dostlarına gönderirdi.
Bazan (dayanamayıp) Resûl–i Ekrem'e:
– Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı! derdim.
– Resûl–i Ekrem koyun kesecek olursa, Hatice'nin arkadaşlarına yeteri kadar gönderirdi, dedi.
Bir rivayete göre Hz. Âişe:[6]
Başka bir rivayete göre ise Hz. Âişe şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem koyun kestiği zaman, *"Ondan Hatice'nin arkadaşlarına da gönderin"* derdi.[7]
Başka bir rivayete göre Hz. Âişe şöyle dedi:
Hatice'nin kızkardeşi Hâle Binti Huveylid birgün Resûlullah'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Resûl–i Ekrem Hatice'nin sesini hatırladı ve:
"Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!" diye heyecanlandı.[8]

* Bir dost ve sevgilinin ölümüyle her şey son bulmamalı güzel hatıralarla anılmalı ve sevgiler gönülde yaşatılmalıdır. Bunun en güzel örneğini Rasulullah (s.a.v.) böylece bize göstermiş oldu. [9]

346. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Cerîr İbni Abdullah el–Becelî ile bir yolculuğa çıkmıştım. (Benden yaşlı olduğu hâlde) Cerîr bana hizmet ediyordu. Ona:
– Böyle yapma! deyince bana şunları söyledi:
– Ben ensarın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e pek çok hizmet ettiğini gördüm ve kendi kendime "Şâyet ensardan biriyle arkadaşlık edersem ben de ona hizmet edeceğim" diye yemin etmiştim.[10]

* Hz. Peygambere hizmet eden kimseler her türlü ikrama layıktır. Rasulullah'ı seveni sevmek ona saygısızlık edene nefret etmek dini bir vecibedir. Hadisin ravisi Cerir, kavminin reisi ve kahraman birisi olduğu halde alçak gönüllülüğü elden bırakmazdı. [11]

---

[1] Müslim, Birr 11–13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 5.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 127
[3] Ebû Dâvûd, Edeb 120. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 2.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 127
[5] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 20; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 74–76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 70, Menâkıb 70.
[6] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 20; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 74.
[7] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 75.
[8] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 20; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 78.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 128
[10] Buhârî, Cihâd 71; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 181.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 128

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36: ŞÂHIDLIK BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø ŞÂHIDLERIN EN HAYıRLıSı KIMDIR?

2295- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dikkat edin! Size şâhidlerin en hayırlısını haber vereyim mi? Çağrılmaksızın şâhidliği kendiliğinden yapandır."** (Müslim Akdıyye: 9)

2296- Ahmed b. Hasen, Abdullah b. Mesleme vasıtasıyla Mâlik'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

İbn Amra diyor ki: Bu hadis hasendir. Pek çok hadisçi bu kimseye; Abdurrahman b. ebî Amre diyorlar. Bu hadisin rivâyetinde Mâlik üzerinde ihtilaf edilmiştir. Bazıları Ebû Amre'den bazıları da İbn ebî Amre'den rivâyet ediyorlar. Bu şahıs Abdurrahman b. Ebû Amre el Ensarî'dir, doğru olanda budur. Çünkü bu hadis Mâlik'in rivâyetinden başka Abdurrahman b. ebî Amre ve Zeyd b. Hâlid'den de rivâyet edilmiştir. Ebû Amre'den Zeyd b. Hâlid'den başka bir hadis de rivâyet edilmiştir ki buda sahihtir. Ebû Amre, Zeyd b. Hâlid el Cuhenî'nin azâd edilmiş kölesidir. Kendisinden **"Gulûl"** hadisi de rivâyet edilmiştir. Çoğu kimseler bu zat için: **"Abdurrahman b. ebî Amre"** demektedirler.

2297- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre; **"Zeyd Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: Şahitlerin en hayırlısı kendisinden şâhidlik istenmeden şâhidlik yapandır."** (Müslim Akdıyye: 9)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 2

Ø ŞÂHIDLIĞI KABUL EDILMEYEN KIMSELER

2298- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hainlik eden erkek ve kadının, bir müslümana zina iftirasında bulunup ceza gören erkek ve kadının, Müslüman kardeşine kin besleyenin, yalancı şâhidliği denenmiş olanın, bir ailenin hizmetçisinin o aile hakkındaki şâhidliği ve azâdlı oluşu veya akraba oluşu şüpheli olan kimselerin şâhidliği caiz değildir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Fezârî hadiste geçen **"Kanî"** kelimesinin tabi olan manasında olduğunu söylemiştir.

Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Yezîd b. Ziyad ed Dımışkî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Yezîd'in hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir. Bu hadisin Zührî'nin rivâyetinden olduğu sadece Yezîd'in rivâyetiyle bilinmektedir.

Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: bu hadisin manasını pek bilemiyoruz, bana göre sened yönünden bu hadis sahih değildir. Bu konuda ilim adamları akrabanın akrabaya şâhidliği caizdir derler. İlim adamları babanın çocuğuna, çocuğun babasına şâhidliği konusunda ihtilaf etmişlerdir. İlim adamlarının çoğunluğu babanın çocuğuna çocuğunda babasına şâhidliğini caiz görmezler. Bazı ilim adamları ise Adil olduğu durumda babanın çocuğuna şâhidliği caizdir derler. Aynı şekilde çocuğunda babasına şâhidliği geçerlidir. Kardeşin kardeşe şâhidliğinde ihtilaf yoktur. Her akrabanın akrabasına şâhidliği de geçerlidir. Şâfii diyor ki: Aralarında düşmanlık bulunan iki kişiden birinin diğerine şâhidliği adil de olsa caiz değildir.

Şâfii: Abdurrahman b. A'rec'in Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivâyet ettiği **"Kin tutan ve düşmanlık yapanın şâhidliği caiz değildir."** Hadisini de delil olarak kabul etmiştir. Yani bu hadiste şöyle denmek istiyor. Birbirine düşmanlık ve kin besleyenlerin şâhidlikleri caiz değildir.

BÖLÜM: 3

Ø YALAN ŞÂHIDLIK BÜYÜK GÜNAHLARDANDıR

2299- Eymen b. Hureym'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) bir hutbe esnasında şöyle buyurdu: **"Ey İnsanlar yalan söylemek ve yalancı şâhidliği Allah'a ortak koşmaya denk tutulmuştur"** diyerek Hac sûresi 30. ayetini okudu "… Artık putlara tapma pisliğinden çekinin ve yalan sözden sakının." (Müsned: 16943)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Sûfyân b. Ziyâd'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Hadisçiler bu hadisin Sûfyân b. Ziyâd'tan rivâyetinde ihtilaf etmekte olup Eymen b. Hureym'in Rasûlullah (s.a.v.)'den hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

2300- Hureym b. Fatik el Esedî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazını kıldıktan sonra kalkıp üç sefer: **"Yalan söylemek veya yalan şâhidliği Allah'a ortak koşmaya denk tutulmuştur"** diyerek, Hac sûresi 30. ayetini okumuştur: "… Yalan söylemek ve yalan şâhidliğinden sakının." (İbn Mâce: Ahkam: 32; Ebû Dâvûd: Akdıyye: 15)

Tirmizî: Bu hadis bana göre daha sağlamdır. Hureym b. Fatik'in, Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşüp konuşması vardır ve Rasûlullah (s.a.v.)'den pek çok hadis rivâyet etmiştir ve tanınmış biridir.

2301- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dikkat edin! Büyük günahların en büyüğünü size bildireyim mi? Ashab Evet Ey Allah'ın Rasûlü, dediler. Buyurdu ki: Allah'a ortak koşmak, anne babaya isyan etmek, yalan yere şâhidlik etmek veya yalan söylemek."** Ebû Bekre diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v.), bu son sözü o kadar tekrarladı ki keşke sussaydı dedik." (İbn Mâce: Ahkam: 32; İbn Mâce: Akdıyye: 15)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø ASıRLARıN VE ZAMANLARıN EN HAYıRLıSı HANGISIDIR?

2302- Imrân b. Husayn (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayanlardır sonra onların peşinden gelenler, sonra onların da peşinden gelenlerdir üç defa bunu söyledikten sonra onların arkasından bir toplum gelecektir ki çok yiyip içmeyi sevecekler ve şişmanlık onlar arasında yaygınlaşacak kendilerinden istenmeden şâhidlik yapacaklar."** (Buhârî, Şehadat: 10)

Tirmizî: Bu hadis A'meş'in, Ali b. Müdrîk'den rivâyeti olarak garibtir. A'meş'in adamları bu hadisi A'meş'den, Hilâl b. Yesaf'tan ve Imrân b. Husayn'dan rivâyet etmişlerdir.

Ebû Ammâr Hüseyin b. Hureys, Vekî' vasıtasıyla A'meş'den Hilâl b. Yesaf'tan ve Imrân b. Husayn'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır. Bu rivâyet Muhammed b. Fudayl'in rivâyetinden daha sağlamdır.

Tirmizî: Bazı ilim adamlarına göre: **"İstenmeden şâhidlik yapacaklar"** sözünün manası yalancı şâhidlik anlamındadır. Yani kişi şâhid tutulmadığı halde yalan yere şâhidlik yapacak demektir.

2303- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayanlardır sonra onların peşinden gelenler sonra onların da peşinden gelenlerdir. Sonra yalan o derece yaygınlaşacaktır ki: Kişi şâhid tutulmadığı halde şâhidlik yapacak kendisine yemin teklif edilmediği halde yemin edecektir."** Bu hadisle Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Şâhidlerin en hayırlısı istenmeden şâhidlik yapandır."** Hadisi arasında çelişki yoktur. Bir kimse bir konuda şâhid tutulursa şâhidliği yapmalı ve şâhidlikten kaçmamalıdır. Bazı ilim adamları bu hadisi böyle yorumlarlar. (Buhârî, Şehadat: 10)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Tirmizî'nin Sunen'i

Bu kitab da "Camiu't-Tirmizî" adıyla ün kazanmıştır. Merhum Tirmizî bu kitabı fıkıh bablarına göre telif etmiş olup, kitabında sahih, hasen ve zayıf hadisleri toplamakla birlikte, herbir hadisin derecesini geçtiği yerde açıklamış, bununla birlikte hangi cihetten zayıf olduğunu da ifade etmiş, bu hadisi ashab ve diğerlerine mensub ilim ehlinden kimlerin delil aldığını açıklamış, kitabının sonunda da oldukça önemli faydalı bilgiler ihtiva eden "el-İlel" adlı bir eser ilave etmiştir.
Tirmizî şöyle demektedir: Bu kitabta bulunan bütün hadisler ile amel edilmiştir. Kimi ilim adamları bu hadisleri alıp kabul etmiştir. İki hadis müstesnâ. Birisi İbn Abbas'ın naklettiği Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in Medine'de iken korku ve yolculuk olmadığı halde öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını cem' ile kıldığını belirten hadis ile... bir daha şarap içerse yine ona sopa vurulur, eğer dördüncüsünde içerse bu sefer onu öldürünüz, hadisidir.[1]
Bu kitabta bulunan fıkıha ve hadise dair birtakım faydalı bilgiler başka bir kitabta bulunmamaktadır. Müellifi tarafından kendilerine takdim edildiği vakit Hicaz, Irak ve Horasan alimleri güzel bulduklarını ifade etmişlerdir.
İbn Receb dedi ki: Şunu bil ki Tirmizî kitabında sahih, hasen ve garîb hadisleri rivayet etmiştir. Onun kitabında zikrettiği garîb hadislerde kısmen münker hadisler de vardır. Özellikle fezail bahsinde bu böyledir. Fakat o çoğunlukla bunu açıklamaktadır. Onun, yalan ile itham edildiği ittifakla kabul edilmiş bir kimseden sadece ondan münferid bir isnad ile rivayet ettiğini bilmiyorum. Kimi zaman hıfzı kötü ve hadisinde vehenin (zayıflığın) ağır bastığı kimselerden hadis rivayet ettiği doğrudur, fakat çoğu yerde bunu açıklar ve bunu açıklamadan geçiştirmez.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Merfu, Mevkuf Ve Maktu Hadîsler:

Bunlar İlk Kaynağına Göre Hadisler bahsinde işlenmiştir. Burada şunu ilave edeceğiz. Bazı müellifler mevkuf ve maktu hadisleri, "Zayıflar kısmına dahil ederler. Onların bu işte nokta-i nazarları", mevkuf ve maktu hadîsin amel nokta-i nazarından vücub ifâde edip etmeme durumudur. Merfû yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ait sünnet'le, Sahâbe ve Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'e ait sünnet elbette aynı kesinlikte ameli mûcib değildir. Usûl kitapları bu hususta müttefiktir. Ancak bu, o rivâyetlerin zayıflığından ileri gelmez. Rivâyetin za'fi, ya senetteki kusurdan veya muhâlefetten gelir. Senedi sıhhat şartlarına uyan, meselâ Hz. Ömer'le ilgili bir rivâyete zayıf dememek gerekir.
Öte yandan, sahîh dahi olsa, her merfu hadîs amel nokta-i nazarından vücûb ifâde etmez. Rivâyetlerin -merfu olsun, mevkuf veya maktu olsun- amel durumu daha çok fıkhı ilgilendiren ayrı bir konu. Ancak şu kadarını bir kere daha tekrar edeceğiz: Ayette ve merfu sünnette olmayan hususlarda, Ashâb'ın, ihtilaf girmeyen ameli, hüccettir. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn için de aynı şeyler söylenmiştir. İcma-ı ümmet'in manâsı biraz da budur. Selefin, rüchan hakkı olmasaydı fıkhî mezhepler teşekkül etmezdi. Unutulmamalı ki, Fıkhî mezhepler Tâbiîn ve Etbauttâbiîn nesillerinin eseridir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZ ALTINCI HADİS

İNSANLARIN BIRBIRLERİYLE ALAKALARI

Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetle, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Kim dünya sıkıntılarından bir sıkıntıyı müminden giderirse, Allah da kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderir, kim zorda kalana kolaylık sağlarsa, Allah'da ona dünya ve ahirette kolaylık sağlar, kimbir müslümanın ayıbını örterse, Allah'da dünya ve ahirette onun ayıbını örter, kul kardeşinin yardımında oldukça Allah'da kulun yardımındadır, kim ilim arayarak bir yola koyulursa, Allah ondan dolayı ona cennete gidecek yolu kolaylaştırır, hangi kavim Allah'ın evlerinden bir evde toplanır, Allah'ın kitabını okurlar ve aralarında onu ders yaparlarsa muhakkak üzerlerine sekine iner (huzur) onları rahmet kuşatır, melekler kuşatır, Allah onları kendi katındakiler içerisinde zikreder, kimin ameli kedisini yavaşlatmışsa nesebi (soyu) ona hız vermez." Bunu Müslim tahric etti.1
Bu hadisi Müslim A'meş rivayetinden tahric etti, o da Ebu Salih'den, o da Ebu Hureyre'den rivayet etti. Hafizlardan bir çoğu tahricine itiraz etti. Ebu'l Fadl el-Her avi ve Darekutni onlardandır, çünkü Esbat bin Muhammed onu A'meş'ten rivayet etti dedi ki: Bana Ebu Salih'ten anlatıldı.2 A'meş'in Ebu Salih'ten işitmediği ve kendisine kimin anlattığını zikretmediği anlaşıldı,Tirmizi ve başkası bu rivayet tercih etti, A'meş'in ashabının bazısı hadisin metninde ziyade yapılar. S: 180 "Kim Allah için mümini affederse kıyamet günü Allah'da onun ayak kaymasını geçiştirir."1
Bunu Sahihayn ibni Ömer'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu teslim etmez, kim müslüman kardeşinin ihtiyacında olursa Allah da onun ihtiyacında olur, kim bir müslümandan sıkıntıyı giderirse Allah da kıyamet gününü sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderir, kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter."2 Taberani Kab bin Ucra'dan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti: "Kim müminin sıkıntılarından bir sıkıntılarından bir sıkıntı giderirse, Allah da kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntı ondan giderir, kim bir müminin avretini (ayıbını) örter, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter, kim bir müminden bir sıkıntı giderirse, Allah da onun sıkıntısını giderir."
İmam Ahmed Mesleme bin Muhalled'den, tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu tahric etti: "Kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah'da dünya ve ahirette onun ayıbını örter, kim bir sıkıntılıyı kurtarırsa, Allah da onun kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntılarından bir sıkıntıyı örter, kim kardeşinin hacetinde olursa Allah'da onun hacetinde olur."4 "Kim mümine dünya sıkıntılarından bir sıkıntdan dolayı nefes aldırırsa, Allah da ona kıyamet sıkıntılarından birinden dolayı ona nefes aldırır." Bu cezanın amel cinsine göre olduğunu gösteriyor, bu manada naslar çoktur, Peygamber (s.a.v.)'in şu şözü gibi: "Allah ancak kulalrından merhametlilere merhamet eder."5

(1)Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi (1931, 1425, 2946), ibni Mace, Darimi, Beğavi ve ibni Ebi ?eybe tahric etti (Camiu'l Usul: 7/360).
(2) Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti (1931, 1425).
(1) Sahihtir, Ebu Hureyre'den Ahmed, Ebu Davud, ibni Mace ve Hakim tahric etti, ibni Hibban doğruladı (Camiu'l Usul: 1/3717.
(2) Sahihtir, ibni Ömer'den Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai ve Tirmizi tahric etti (1426) ve dedi ki: Hadis hasen, sahih, gariptir.
(3) Taberani ve Evsat ve Kebir de tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: (8/193) Senedinde ?uayb Beyaul Enmat var, o mechuldür.
(4) Yine Taberani Kebir ve Evsat'ta Muhammed bin Sirin'den, Ahmed munkatı' bir isnatla Abdulmelik bin Umeyr'den tahric etti, o da Münib'ten, o da amcasından şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından birine ulaştı, o da Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir adamdan Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti (Mecmau'z Zevaid: 1/134).
(5) Sahihtir Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai ve ibni Mace tahric etti (Neylü'l Evtar: 4/99) mevzusunda çok hadis vardır. (Terğib ve Terhib: 3/201-202.)
Ve: "Allah dünya insanlara azap edenlere azap eder."1 Kürbet: Sahibini sıkıntıya düşüren büyük şiddettir, tenfis ise: Ondan bunu hafifletmektir, boğulmuşa nefes aldırmaktan alınmıştır, sanki nefes alıncaya kadar boğazını gevşetiyor, tefric bundan daha büyüktür, o da sıkıntıyı tamamen gidermektir, ondan sıkıntıyı giderince endişe ve kederi gider, tenfisin mükafatı tenfis, tefricin mükafatı tefrictir, ibni Ömer hadisinde olduğu gibi, bu ikisi Kab bin Ucra hadisinde bir arada zikredildi.
Tirmizi Ebu Said el-Hudri'den merfu olarak tahric etti ki: "Hangi bir mümin açlık üzerine bir mümini doyursa kıyamet günü Allah ona cennet meyvelerinden yedirir, hangi bir mümin susuzluk üzere bir mümini sulasa, kıyamet günü Allah onu rahigi mahum'dan sular, hangi bir mümin çıplak üzere bir mümini giydirirse, Allah ona cennet hudrundan giydirir" bunu imam Ahmed merfuluğundan şüphe ederek tahric etti, denildi ki: Sahih olan merfuluğudur.2
İbni Ebi'ddünya3 ibni Mesud'a isnatla şöyle dediğini rivayet etti: "Kıyamet günü insanlar hiç olmadıkları gibi çıplak, aç, susuz, ayakta dikelmiş vaziyette haşrolunacaklar, kim Allah için (dünyada) giydirmişse Allah onu giydirir, kim Allah için yedirmişe Allah ona yedirir, kim Allah için sulamışsa Allah onu sular, kim Allah için affetmişe Allah az ze ve celle onu affeder. "Beyhaki Enes'ten merfu olarak tahric etti ki: "Cennet ehlinden bir adam kıyamet günü cehennem ehline bakar, cehennem ehlinden bir adam ona seslenir:
"Ey filan beni tanıyormusun?" der ki:
"Hayır vallahi, ben seni tanımıyorum, sen kimsin?" der ki:
"Senin bana dünyadayken uğradığın ve benden bir içimlik su istediğin ve seni sulayan kimseyim" der ki:
"Tanıdım" der ki:
"Bundan dolayı rabbın katında bana şefaat et" dedi ki: Allah'tan ister ve der ki:
"Onun hakkın da beni şefaatçi kıl, o şahıs için emir verir ve onu cehennemden çıkarır."4
"Kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntı." Dünya ve ahiret sıkıntılarından demedi, kolaylaştırma ve ayıbı örtmede buyurduğu gibi. Buna münasebet olarak denildi ki: Çünkü sıkıntılar: Büyük şiddetlerdir, S: 182 bu dünyada herkesin başına gelmez, zorluk ve örtülmeye ihtiyaç duyulan ayıplar buna muhaliftir, çünkü herkesin başına gelir, velevki mühim hacetlere karşı zorluk bile olsa.
Denildi ki: Çünkü dünya sıkıntıları ahiret sıkıntılarına oranla hiçbir şey gibidir, Allah sıkıntıları gidermenin mükafatını kadında biriktirdi, ta ki onunla ahiret sıkıntıları gidermenin mükafatını katında biriktirdi, taki o nunla ahiret sıkıntılarını gidersin. Buna Peygamber (s.a.v.)'in şu sözü delildir: "Allah evvelkileri, onlarınkileri bir tepede toplarl çağırıcıyı duyarlar ve gözler onları görür, güneş onlara yakınlaşır, insanlara rahat gösteremeyecekleri tahammül edemeyecekleri keder ve tasa gelir, insanlar birbirine derler ki: "Size geleni görüyor musunuz? Rabbınız katında size şefaat edecek birine bakıyor musunuz?" ve şefaat hadisini zikretti, manasını Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den tahric etti.1
Sahihayn Ayşe'den (r.a.) Peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivayet ettiğini tahric etti:
"Ayak yalın, çıplak ve sünnetsiz olarak haşr olunacaksınız" dedi ki: Dedimki:
"Ya Rasulullah kadınlar ve erkekler birbirine bakarlar?" Buyurdu ki:
"Durum kendilerini bununula ilgilendirmesinden daha şiddetlidir."2 Buhari ve Müslim ibni Ömer'den tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti ki: "Allah'ın şu kavli hakkında buyurdu ki: (İnsanlar o gün alemlerin rabbının huzurunda divan duracaklardır) (Mutaffifin: 83/6): Onlardan biri teri kulaklarının yarısına kadar olduğu halde kalkacaktır."4 Ebu Hureyre'den tahric ettiler, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle dediğini rivayet etti: "Kıyamet günü insanlar terleri yetmiş zira (arşın) gidinceye kadar terler, sonra onlara (terlere) gem vurur (Allah) ta ki kulaklarına ulaşır", bunun lafzı Buhari'nin dir, Müslim'in lafzı ise: "Ter yerde yetmiş zira gider, o insanların ağızlarına ve ya kulaklarına ulaşır."6

(1) Sahihtir, Hişam bin Hakim bin Hizam'dan Müslim, Ebu Davud tahric etti, ibni Hibban doğruladı (Camiu'l Usul: 12/335).
(2) Tirmizi tahric etti (2451), Ahmed, Ebu Davud tahric etti, senedin de Atiyye el-Avfi var, o Ebu Said el-Hudri'den rivayet etti, Tirmizi dedi ki: Bu yanımızda en sahih veya sahihe en fazla benzeyenidir.
(3) İstınail maruf kitabında ibni Mesud'a mevkuf olaraktahric etti (Terğib ve Terhib: 2/66.)
(4) EbuYa'la tahric etti, Heysemi Mecma'da: (10/382) dedi ki: Senedinde Ebu Ali bin Ebu Sare var, o metrüktür.
(1) Sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi Ebu Hureyre'den tahric etti (Camiu'l Usul: 11/138).
(2) Sahihtir, Buhari, Müslim, Nesai Ayşe'den tahric etti (Camiu'l Usul: 11/97) manasında başka bir ibni Abbas'tan Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai'nin tahric ettiği hadis var (aynı kaynak S: 96).
(5) Sahihtir Buhari, Müslim ve Tirmizi ibni Ömer'in kölesi Nafi'den Tirimizi merfu ve mevkuf olarak rivayet etti (Camiu'l Usul: 11/98.
(5) Sahihtir Buhari, Müslim Ebu Hureyre'den tahric etti, manasında Müslim veTirmizi'nin Mikdad bin Esved'den tahric ettiği hadis vardır (Camiu'l Usul: 11/98-99).
Müslim1 Mikdad'dan tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Güneş kullara bir mil veya iki mil oluncaya kadar yaklaşır, güneş onları eritir, amellerine göre ter içinde olurlar, kimi topuğuna kadar (ter) alır, kimini dizlerine kadar alır, kimini kemer yerine kadar alır, kimini dizginler (ağzına kadar alır)" İbni Mesud dedi ki:
"Kıyamet günü yeryüzü tamamen ateş olur, cennet onun arkasındadır, onun bardaklarını ve memeleri yeni çıkmış hurilerini görürsün, adam yerde teri bir boy olana kadar terler, sonra yükselir burnuna kadar yükselir ve ona hesap dokunmaz" dedi ki:
"Bu nedendir, ey Ebu Abdurrahman" dedi ki:

“İnsanların kendilerine yapılanı gördüklerindendir.”3 Ebu Musa dedi ki: Kıyamet günü güneş insanların başları üzerinde olur,amelleri ya onları gölgelendirir, ya da güneş altında bırakır.
Müsned’de4 Ukbe bin Amir’den merfu olarak rivayet edildi ki: “İnsanlar arasında hüküm verilinceye kadar kişi sadakasının gölgesi o altındadır.” “Kim zorda kalmış birine kolaylık sağlarsa, Allah da dünya ve ahirette ona kolaylık sağlar.” Yine bu zorluğun ahirettede olacağına işarettir. Allah kıyamet gününü zor bir gün olarak vasfetti, kafirlere kolay değildir diye vasfetti, bu başkalarına karşı kolay kıldığına delildir ve buyurdu ki: (Kafirler içinde pek çetin bir gündür)5 mal bakımından zorda kalmışa dünyada kolaylık iki şekilde olur: Ya kolaylık zamana kadar mühlet vermekle ki bu vaciptir, Allah Teala buyurdu ki: (Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleninceye kadar ona mühlet vermek (gerekir))6 bazan da eğer borçlu ise borcunu affetmekle veya zorluğunu giderecek bir şeyi vermekle olur, her iki büyük bir fazilettir. Sahihayn’de Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Bir tüccar insanlara borç veriyordu, darda kalan birini görse, çocuklarına derdi ki: Onu geçiştiriniz, belki Allah da bizi geçiştirir, bunun üzerine Allah onu geçiştirdi (affetti)7.
S:184 Sahihayn’de Huzeyfe ve Ebu Mesud el-Ensari Peygamber (s.a.v.)’i şöyle buyururken işittim: “Bir adam öldü ve ona denildi ki: Allah seni hangi sebebten bağışladı? Dedi ki: İnsanlara satış yapıyordum güçlük çekeni (borcunu) affediyordum, eli geniş olana da hafifletiyordum” bir rivayette de buyurdu ki: “Eli dar olana bakıyordum ve sikkeyi affeiyordum veya dedi ki: Nakiti (affediyordum) bunun üzerine bağışlandı.”1 bunu Müslim Ebu Mesud’dan tahric etti.2 O da Peygamber (s.a.v.)’den rivayet etti.
Onun hadisinde Allah buyurdu ki: “Bu hususta biz ondan daha müstehakız, onu bağışlayın”, yine Katade’den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Kıyamet gününün sıkıntısından Allah’ın kendisini kurtarması kimin hoşuna giderse, zorda olana nefes aldırsın veya ondan zorluğu kaldırsın.”2 Yine Ebu’l Yeser’den Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu rivayet ettiğini tahric etti: “Kim eli dara mühlet verir veya alacağını bağışlarsa, hiçbir gölgenin bulunmadığı günde Allah onu arşının gölgesinde gölgelendirecektir.”4
Müsned’de5 ibni Ömer’den rivayet edildi, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Kim duasına icabet edilmesini veya sıkıntısının giderilmesini istiyorsa sıkıntılıdan sıkıntıyı gidersin.” “Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da dünya ve ahirette onun ayıbını örter” bu manada naslar çoktur. İbni Mace6 ibni Abbas’tan tahric etti ki, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Kim müslüman kardeşinin avretini örterse, kıyamet günü Allah da onun avretini örter, kim müslüman kardeşinin avretini açarsa, Allah da onun avretini açar, hatta evinde bile yüzüne vurur.”

(1) Bu Tirmizi’nin lafzıdır, Müslim’in lafzı şudur:“Kıyamet günü güneş yaratıklara yakınlaştırılır, hatta onlara bir mil kadar olur..” (Camiu’l Usul: 11/98-99).
(2) Taberani “Ba’s”ta tahric etti. Hafiz ibni Hacer’in Fethu’l Bari’de zikrettiği gibi isnadı kuvvetlidir.
(3) Ahmed Müsned’inde, Hakim Ukbe bin Amir’den tahric etti ibni Hibban doğruladı. (Fethu’l Kebir: 2/322).
(4) Furkan: 25/26
(5) Bakara: 2/280
(6) Sahihtir, Buhari, Müslim ve Nesai tahric etti. (Terğib ve Terhib: 2/42, 563-564) Onun rivayetinde Müslim Huzeyfe’ye mevkuf ve Ukbe ve Ebu Mesud’dan merfu olarak rivayet etti.
(2) Müslim sahihinde tahric etti.
(3) Müslim sahihinde tahric etti(Muhtasaru Müslim:964.
(4) Müslim ve Ahmed Ebu’lYeser’den tahric etti, son cümle Ebu Nuaym’ın Hilye’inde: (2/19-20) var, Taberani Kebir’de, ?ihab ve Kudai Müsned’inde (Muhtasaru Müslim: 1537, Camiu’s Sağir ve fezul kadir).
(5) Hadis hasendir, Ahmed Müsned’de tahric etti, Heysemi dedi ki: Adamları güvenilirdir.
(6) İbni Mace güzel bir isnatla tahric etti, Busiri isnadında söz olduğunu söyledi, senedinde Muhammed bin Osman bin Afvan el-Cümahi var o zayıful hadistir, hakikatta hadis sahihtir, Müslim ve sünen ashabı rivayet etti. (Terğib ve Terhib: 3/239-340).
İmam Ahmed Ukbe bin Amir’den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu işittim: “Kim dünyada müminin avretini örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter.”1 Selefin birinden şöyle dediği rivayet edildi: Ayıbı olmayıp, insanların ayıbını zikreden bir topluluk gördüm, insanlarda onlar için ayıplar zikrettiler, ayıbı olup, insanların aybını geçiştiren topluluk gördüm, onların ayıpları da unutuldu. Bu hadisin şahidi, Ebu Berze el-Eslemi hadisidir, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Ey diliyle iman edipte, imanın kalbine girmediği topluluk, müslümanları gıybet etmeyiniz ve onların avretlerini (ayıplarını) takip etmeyiniz, çünkü kim onların ayıplarını takip etse, Allah da onun ayıbını takip eder, Allah kimin ayıbını takip ederse evinde mahcup eder.” Bunu imam Ahmed ve Ebu Davud2 tahric etti.Tirmizi bunu mana olarak ibni Ömer’den tahric etti.3
Bil ki, insanlar iki çeşittir: Birincisi: Hali gizli olup, masiyetlerden bir şeyi bilinmeyendir, eğer bir ayak kayması, hata vaki olsa onu açığa çıkarmak ve onu konuşmak caiz olmaz, çünkü o haram kılınmış gıybettir, bunun hakkında çok naslar variddir, hakkında Allah Teala buyurdu ki: (İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulamayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır)5 Murad: Müminden vaki olan veya beri olduğu halde itham edilmiş olduğu bir kötülüğü yaymaktır, ifk hadisisende olduğu gibi. Salih vezirlerden iyiliği emreden biri dedi ki: Asileri gizlemeye çalış, çünkü onların isyanlarının ortaya çıkması islam ehli için ayıptır, işlerin en iyisi ayıpları gizlemektir, bunun misali tevbe ederek ve pişmanlık duyarak ve açıklamadan had gerektiğini ikarar eden ve açıklama talep edilmeyen, Peygamber (s.a.v.)’in Maiz ve Ğamidi’ye emrettiği gibi dönüp nefsini gizlemesini emrettiği gibidir.5 S: 186 Yine: “Bir hadde isabet ettim onu bana tatbik et.”1 diyenden de açıklama talep etmedi. Bu suçlunun tutulup, ona şefaat edilip imama suçun ulaştırılmaması gibidir. Buna benzer Peygamber (s.a.v.)’den şu hadis rivayet edildi: “Güzel halli olanların ayak kayanlarını affedin.” Bunu EbuDavud ve Nesai Ayşe’den tahrici etti.2 İkincisi: İsyanlarla şöhret bulmuş ve açıkça yapan kimsedir ki, işlediği şeye aldırmaz, kendisine denilene de aldırmaz, bu kimse fiskını açıklayan facirdir, ona gıybet yoktur (gıybeti caizir), Hasan-ı Basri ve başkasının ifade ettiği gibi, bu gibisinin durumunu söylemekte sakınca yoktur, ta ki had gerçekleşsin.
Bunu ashabımızın bazısı açıkça ifade etti, Peygamber (s.a.v.)’in şu hadisini de delil gösterdi: “Ey Üneys şunun karısına git eğer itaraf ederse, onu recmet”3 buna yakalandığı zaman şefaat edilmez, velevki durumu sultana ulaşmamış olsun, terkedilir ta ki had ona uygulansın, ona benzeyenlerde korksun ve aynı şeyi yapmasın. Malik dedi ki: Eğer bir kimsenin insanlara eziyet ettiği bilinmiyor, ancak imama ulaşmamış ayak kayması varsa, ona şefaat etmekte bir sakınca yoktur, fakat şer ve fesatla biliniyorsa, ona kimsenin şefaat etmesini istemem, fakat o kimse terkedilir, ta ki had cezası uygulansın, bunu ibnül Münzir ve başkaları hikaye etti. İmam Ahmed fasıkların sultana iletilmesini her halukarda çirkin gördü, şundan dolayı çirkin, çünkü sultanlar hadleri gereği gibi uygulamıyorlar (genellikle), bunun için dedi ki: Haddi uyguladığını biliyorsan ona ilet, sonra bir adama vurduklarını ve öldüğünü zikrettiler, yani öldümesi caiz olmadığı halde, bir kimse birinci vuruştan tevbe etse, efdal olan kendisiyle Allah arasında olanı gizleyip ondan tevbe etmesidir.
İkinci vuruş ise: Denildi ki: Bu da böyledir, denildi ki: Evla olan imama gelip nefsinin suçunu itiraf edip, haddin uygulanıp temizlenmesidir.

(1) Ahmed müsendinde tahric etti, Heysemi’nin mecma’da: (1/134) zikrettiği gibi isnadı munkatıdır.
(2) Sahihtir, Ahmed, Ebu Davud tahric etti, Ebu Ya’la Bera’dan güzel bir isnatla rivayet etti (Terğib ve Terhib: 3/240).
(3) Hasendir, Tirmizi süneninde (2033) tahric ettivededikiki:Hadis hasen, gariptir, fakat ibni Hibban sahihledi.
(4) Nur: 24/19
(5) Tahrici önce geçti, Maiz kıssasını Ebu Hureyre’den Ahmed, ibni Mace ve Tirmizi tahric etti ve dedi ki: Hasendir (Neylülevtar: 7/109).
(1) Bu ibare Ebu’l Yüsr Kab bin Ömer’indir (Neylülevtar: 7/101) Ona benzer Ebu Hureyre’den Ebu Davud ve Darekutni’nin tahric ettiği rivayet vardır (Neylülevtar: 7/99).
(3) Hadis hasendir, Ahmed Müsned’inde, Buhari Edebül müfred’de: (465) ve Ebu Davud ve Nesai tahric etti (Feyzul kadir) Buhari (Hudud).
(3) Bu zina eden işçinin kısasıdır, Ebu Hureyre’den cemaat tahric etti (Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace) (Neylülevtar: 7/86).
“Kul kardeşinin yardımında oldukça Allah da kulun yardımındadır” İbni Ömer hadisinde: “Kim kardeşinin ihtiyacında olursa, Allah da onun ihtiyacında olur”da önce yirmi beş ve yirmi altıncı hadisin şerhi geçti, orada ihtiyaçları giderme ona koşmayla ilgili fasıl geçti. Taberani1 Ömer’den merfu olarak tahric etti ki: “Amellerin en faziletlisi: Müminin kalbine sevinç girdirmektir, çıplaklığı halinde giydirmenle veya açken doyurmanla veya ihtiyacını gidermenle.”
Hasan-ı Basri ashabından bir topluluğu bir adamı ihtiyacını gidermek için gönderdi ve onlara dedi ki: Sabit el-Bünani’ye uğrayın ve beraberinize alın Sabit’e geldiler, ben itikaftayım dedi, Hasan’a döndüler, ona haber verdiler, o dedi ki: Ey A’meş sen müslüman kardeşinin ihtiyacına yürümen hac üstüne hac yapmandan senin için daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun, deyiniz, bunun üzerine Sabit’e döndüler, itikafını terketti ve onlarla beraber gitti.
İmam Ahmed2 Habbab bin Eret’in kızından şöyle dediğini tahriç etti: Habbab bin Seriyye içinde çıktı, Peygamber (s.a.v.)’de bize gelip gidiyordu, hatta bizim dişi keçimizin sütünü bir kap içerisine sağdı, sütü taşıncaya kadar doluyordu, Habbab gelince, onu kendisi sağdı, sütü eski haline döndü (Rasulullah’ınki gibi süt olamadı).
Ebu Bekir bir mahallenin konyunlarını sağıyordu, halife olunca onlardan bir cariye dedi ki: ?imdi artık sağmaz, Ebu Bekir dedi ki: Beni daha önce yapmakta olduğum şeyi girdiğim hiçbir şeyin değiştirmemesini ümit ediyorum veya buna yakın birşey görüyorlardı, erkekler bir tarafa gidince, kadınlar süt sağacak kimseye ihtiyaç duyuyorlardı, Peygamber (s.a.v.)’in bir topluluğa şöyle dediği rivayet edilir: “Bana kadının sağdığı sütü içirmeyiniz.”3
S: 188 Ömer dul kadınların yanına gidip geliyor, onlara gece su çekiyordu. Talha onu bir kadının evine girerken gördü, Talha onu bir kadının evine girerken gördü, Talha da gündüzün girdi, birde ne görsün yatalak kör bir ihtiyar kadın, ona bu adamın ne yaptığını sordu? Dedi ki: “Bu şu zamandır beri yanıma gelir gider, işlerimi düzenler, tuvalet ihtiyacımı halleder.” Talha dedi ki: “Annen seni kaybetsin ey Talha, Ömer’in ayıbını mı araştırıyorsun.”1
Ebu Vail her gün mahallenin ihtiyar kadınlarını dolaşıyor, gerekli ihtiyaçlarını satın alıyordu. Mücahid dedi ki: İbni Ömer’e hizmet edeyim diye yolculukta arkadaşlık ettim, o bana hizmet ediyordu2 salihlerden çoğu yolculukta hizmeti kendisinin yapmasını şart koşuyordu.
Bir adam cihadda ibr topluluğa arkadaşlık etti, onlara hizmet etmeyi şart koştu onlardan biri yüzünü veya elbisesini yıkayacak olsa, bu benim şartımdı, diyor ve onu kendisi yapıyordu, adam öldü, yıkamak için soydular, elinde bir gördüler:Cennet ehlindendir, baktılar ki yazı deri ile et arasındadır.
Sahaihayn’de Enes’ten şöyle dediği rivayet edildi: “Peygamber (s.a.v.)’le beraber yolculuktaydık, bazımız oruçlu, bazımız oruçsuzdu, dedi ki:“Sıcak bir günde bir yere indik, en

fazla gölgelenenimiz elbiseli olandı, bazısı eliyle güneşten korunuyordu" dedi ki: "Oruçlular düştü ve oruçlu olmayanlar kalktı, binalar yaptılar, binekleri suladılar, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bu gün sevabı oruçsuzlar götürdü."3
Eslem (kabilesinden) bir adamdan rivayet edilir ki: "Seferlerinin birinde Peygamber (s.a.v.)'e bir yemek getirildi, ondan kendisi ve ashabı yedi, Eslemi elini kapattı, Rasulullah (s.a.v.):
"Senin neyin var?" dedi,
"Ben oruçluyum" dedi.
"Seni buna sevkeden nedir?" buyurdu, dedi ki:
"Benimle benimle seyahat edip bana hizmet eden iki oğlum var" buyurdu ki:
"Hala onların sana üstünlüğü var."
Ebu Davud'un mürsellerinde4 Ebu Kılabe'den rivayet edildi ki: Rasulullah (s.a.v.)'in ashabından bir gurup insanlar geldi.

(1) Taberani Evsat'ta tahric etti, Heysemi Mecma'da: (3/130) dedi ki: Senedinde Muhammed bin Beşir el-Kindi var, o zayıftır. Bunun şahidleri de vardır, Beyheki'nin ?uab'ta ve ibni Ebiddünya'nın Ebu Hureyre'den tahriç ettiği bunlardandır, ibni Adiy ibni Ömer'den şu lafızla tahric etti: "Amellerin en üstünü: Mü'min kardeşine sevinç vermendir veya onun borcunu ödemen, veya ona ekmek yedirmendir." Süyuti bunu zayıf gördü, Münavi Feyzul Kadir de dedi ki: (2/26) El hasıl şahidleriyle birlikte hasendir.
(2) Ahmed ve Taberani tahriç etti,Heysemi Mecma'da: (8/312) dedi ki: İçerinsinde bilmediğim cemaat var.
(1) Ebu NuaymHilye'de: (1/48) şu lafızla tahriç etti: "Ömer'in tökezlemelerini mi araştırıyorsun."
(2) EbuNuaym Hilye'de tahriç etti: (3/285-286).
(3) Sahihtir,Buhari Müslim veNesai tahriç etti (Camiu'l Usul: 7/259) Cabir, Ebu Saidi Hudri ve ibni Abbas'tan rivayet edilen Mekke fethindeki Peygamber (s.a.v.)'in iftarı hadisi bunu destekliyor. (Neylülevtar: 4/226-227).
(4) Rakam 306 adamları güvenilirdir.
Kendilerinin bir arkdaşlarını övgüde bulunuyorlar, dediler ki:
"Kesinlikle filan gibisini görmedik, hangi yürüyüşte olsa okumadadır, hangi yere insek namazdadır" buyurdu ki:
"Onun geçimini kim sağlıyordu, hatta devesini veya hayvanın kim yemliyor? dedi. Dediler ki:
"Biz" buyurdu ki:
"Hepiniz ondan daha hayırlısınız."
"Kim bir yola koyulur ve ilim ararsa, Allah ona cennete gidecek yolu kolaylaştırır." Bu manayı Ebu Davud Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti.1 İlim aramak için bir yola gitmek, buna hakiki yola gitmek girer, alimlerin meclisine ayaklarla yürümek gibi, ve ilim elde edecek manevi yolda girer, ezberleme, ders, müzakere, mütaala, yazı ve anlama vb. gibi ilme ulaşacak manevi yollar gibi.
"Allah ona cennet gidecek yolu kolaylaştırır" bununla talep ettiği ilmi ona kolaylaştırır manası da murad edilebilir, çünkü ilim cennete ulaştıracak yoldur bu Allah Teala'nın şu kavli gibidir: (Andolsun biz Kuran'ı öğüt alın son diye kolaylaştırdık (ondan) öğüt alan yok mu?) (Kamer: 54/17) Selefin biri3 dedi ki: İlim isteyen yok mu kendisine yardım edilir.
Yine faydalanıp gereğince amel etmek ve Allah'ın rızasını kasdeterek ilim talep edene Allah kolaylaştırır, hidayetine ve bununla da cennete girmesine sebep olur.
Allah ilim talebinden dolayı faydalanacağı başka ilimleri de kolaylaştırabilir, o da cennete ulaştırıcı olur, denildi ki: Kim bildiğiyle amel ederse bilmediği kendisine öğretilir, denildi ki: Hasenin sevabı sonrasında bir hasenedir. Buna Allah Teala'nın şu kavli delildir: (Allah doğru yola gidenlerin hidayetini artırır.)4
Belki buna kıyamet günü cennetin görülen yolu -o sırattır-nun kolaylaştırılması da girer ondan önce ve sonraki sıkınların kolaylaştırılması da girer. Faydalanmak için ilim talep eden bunlar kolaylaştırmıştır, çünkü ilim en yakın yoldan Allah'a işaret ediyor5 bildiriyor kim O'nun yoluna girer ve sapmazsa, Allah'a ve cennete en kısa ve kolay yoldan ulaşır. Ona dünya ve ahiriette cennete ulaştıracak yollar kolaylaşır. Allah'ın rasullerini gönderdiği ve kitabını indirdiğidir, onunla cehalet, şüphe ve şekler karanlığında yol bulur, bunun için Allah kitabını nur diye isimlendirdi, çünkü karanlıklarda onunla yol bulunur.
Allah Teala buyurdu ki: (Gerçekten size bir nur, apaçık bir kitap geldi. Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yoluna götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru yola iletti) (Maide: 5/15-16) Peygamber (s.a.v.) ilim taşıyıcılarını karanlıklarda kendileriyle yol bulan yıldızlara benzetti.2
Müsned'de3 Enes Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet etti: "Yeryüzünde alimlerin misali gökteki yıldızların misali gibidir. Onlarla deniz ve karanın karanlıklarında yol bulun, yıldızlar sönünce yol bulanların sapması yakın olur yeryüzünde ilim kalmaya devam ettikçe insanlar hidayettedir" ilmin kalması onu taşıyanların kalmasıyladır, onu taşıyanlar giderse kim onunla yaşayacak. İnsanlar sapıklığa düşer, Sahihayn'de Abdullah bin Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Allah ilmi insanların göğüslerinden sökmekle ortadan kaldırmaz, fakat alimleri ortadan kaldırmakla saldırır, alim kalmayınca, insanlar cahil reisler edinirler, (cahil reisler) soru sorulur, ilimsiz fetva verirler, saparlar ve saptırırlar."4
Peygamber (s.a.v.) bir gün ilmin kaldırılışını zikretti ve ona denildi ki:
"İlim nasıl gider, biz Kuran okuduk ve kadınlarımıza ve çocuklarımıza da okuttuk?" Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

(1) Sahihtir, Ebu Davud ve ibniMace tahriç etti, ibni Hibban doğruladı (Tergib ve Terhib:1/93-94).
(3) O matarul Verrak'tır, Ebu Nuaym Hilye'de. (3/76) ve Taberi tefsirinde tahriç etti: (27/57).
(5) Muhammed: 47/17
(1) Maide: 15-16) (İbni Adiy Ali'den benim ve peygamberlerin varisleridir) bu zayıftır (Camiussağir).
(3) Ahmed Müsned'de senedinde Rüşdin bin Sad bulunduğundan dolayı zayıf bir isnatla tahriç etti.
(4) Sahihtir, Buhari, Müslim ve Tirmizi tariç etti: (2654) (Camiulusul: 9/23 vesonrası).
"Bu Tevrat ve İncil yahudi ve hristiyanların yanındaydı. Onlara ne faydası oldu?" Ubade bin Samit bu hadisten sordu ve dedi ki: Eğer istersen insanlardan ilk kaldırılacak ilmi sana haber veririm: Huşudur1 Bunu Ubade şunun için söyledi, çünkü ilim iki kısımdır: Birincisi: Meyvesi insanın kalbinde olan ilimdir, bu korkmayı, saygıyı, tazimi, sevgiyi, ümidi, dua ve tevekkülü vb.yi gerektirecek Allah'ın isimlerini, sıfatlarını ve fiillerini bilmektir.İşte bu faydalı ilimdir, ibni Mesud dedi ki: Bir kısım topluluklar Kuran'ı okuyorlar gırtlarını geçmiyor, fakat kalbe girer ve orada kökleşirse faydalıdır.
Hasan dedi ki: İlim ikidir: Dildeki ilimdir, bu hadiste olduğu gibi Allah'ın Ademoğlu üzerindeki deilidir: "Kuran senin lehinde veya aleyhinde delildir"2 ve kalbte olan ilimdi, işte bu faydalı ilimdir.3
İkinci kısım: Dildeki ilmidir, hadiste olduğu gibi o Allah'ın Ademoğlu üzerindeki delildir: "Kuran senin lehine veya aleyhine delildir." İlimden ilk kaldırılacak şey: Faydalı ilimdir, bu kalbe karışıp onu düzelten batın ilimdir, dil ilmi delil olarak alır, insanlar onu küçümser, gerğince ne onu taşıyanlar ne de başkaları amel eder, sonra taşıyıcılarının gitmesiyle o da gider, ancak mushaflarda Kuran kalır, manalarını, hududunu ve hükümlerini bilen kalmaz, sonra zaman geçer tamamen mushaflarda da kalblerde de birşey kalmaz, daha sonra kıyamet kopar, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kıyamet ancak insanların şerlilerinin üzerine kopar"4 ve buyurdu ki: "Yeryüzünde Allah Allah diyen bir kimse kaldıkça kıyamet kopmaz,"5 "Hangi bir topluluk Allah'ı evlerinden birinde toplanır, Allah'ın kitabını okurlar ve aralarında onu ders yaparlarsa üzerlerine huzur iner ve rahmet onları kuşatır, melekler sarar ve Allah onları kendi katındakiler içerisinde zikreder" bu mescidlerde oturup Kuran okuma ve onu ders yapmanın müstehap olduğuna delildir.
Bu Kuran'ı öğrenilip öğretilmesi manasına yorumlandığı zaman böyledir, bunun müstehablığında ihtilaf yoktur, Buhari'nin sahihinde1 Osman (r.a.) Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Sizin en hayırlınız Kuran'ı öğrenen ve onu öğreteninizdir." Ebu Abdurrahman es-Sülemi dedi ki: İşte beni bu oturduğum yerde oturttu, Osman zamanında Kuran'ı öğretmişti, ta Haccac bin Yusuf'a yetişti.
Bundan daha genel bir manaya yorumlanırsa mescidlerde mutlak olarak Kuran'ı ders yapmak buna girer.
Peygamber (s.a.v.) bazen dinlenmek için Kuran okunmasını emrediyordu, ibni Mesud için emretti ve buyurdu ki:"Ben onu kendimden başkasından dinlemekten hoşlanıyorum."2 Ömer okuyana kendisi ve ashabı için okumasını emrediyor, dinliyorlardı, bazan Ebu Musa'ya, bazan Ukbe bin Amire emredyordu.
İbni Abbas'a:
"Amelin hangisi daha üstündür?" denildi, dedi ki:
"Allah'ı zikretmektir hangi kavim Allah'ın evlerinden birinde otursa aralarında Allah'ın kitabını ders yapsalar melekler kanatlarıyla onları gölgeler, başka bir konuşmaya geçinceye kadar bu halüzereyken onlar Allah'ın misafiri olurlar merfu olarakta rivayet edilir mevkuf daha sahihtir.
Yezid er-Rakkaşi Enes'in şöyle dediğini rivayet etti: Sabah namazını kıldıkları zaman halka halka oturuyorlardı, Kuran'ı okurlar ve farzları, sünnetleri öğreniyorlardı, Allah'ı zikrediyorlardı. Atiyye Ebu Said el-Hudri'den rivayet etti, o da Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Hangi kavim sabah namazını kılar sonra namazgahlarında oturup Allah'ın kitabını alıp verenler ve onu ders yaparlarsaAllah kendilerine bağışlama dileyecek melekler gönderir, ta ki başka bir konuşmaya dalıncaya kadar (böyle olur)."

(1) Tirmizi tahriç etti (2655) ve dedi ki: Hadis hasen gariptir. Hakim ve Zehebi doğruladı bunu diğer hadisle de destekliyor, Ahmed ve Nesai'nin sahih bir isnatla tahriç etti Avf bin Malik hadisi,Ahmed ibniMace'nin tahriç edip Hakim'in doğruladığı Ziyad bin Lebid'in hadisi Taberani'nin Kebir'de güzel bir isnatla tahriç ettiği Ebu'dderda hadisi bunlardandır lafzı şudur:"Bu ümmetten ilk kaldırılacak şey huşudur, hatta huşulu göremezsin." Taberani'nin ?eddad bin Evs'ten şu lafızla tahriç ettiği hadiste ondandır:"İnsanlardan ilk kaldırılacak şeyhuşudur." Bu mütabaatiyle makbuldür (Mecmau'z Zevaid: 2/136).
(2) Geçen Ebu Malik el-Eşari hadisinde variddir, yirmi üçüncü hadistir.

(3) Hasan'dan mürsel olarak, ibni Ebi ?eybe ve ibni Abdilber: "Camiu beyanil ilm"de tahriç etti
(4) Hadis sahihtir Müslim Abdullah bin Mesud'dan bu lafızla ve Abdullah bin Amr'dan şu lafızla tahriç etti: "Kıyamet ancak yaratıkların şerlileri üzerine kopar." (Camiu'lusul: 11/85). (Sahihtir. Enes binMalik'ten Müslim ve Tirmizi: (2208) tahriç etti. (Camiu'lusul: 9/381-382, 11/81).
(1) Sahihtir, Ali'den Buhari ve Tirmizi: (2909) Osman'dan Ahmed Ebu Davud, Tirmizi ve ibni Mace tahriç etti (Camiu'ssağır).
(2) Sahihtir. BuhariMüslim Ebu Davud, Tirmizi (3028) ve ibni Hibban sahihinde tahriç etti: (Muhtasaru Müslim: 2119).
Bu sabah namazından sonra Kuran'ı ders etmek için toplanmanın müstehablığına delildir, fakat Atiyye zayıftır.
Harb el-Kirmani Evzaiye isnadla rivayet etti ki: O sabah namazından sonra dersten soruldu, dedi ki:Buna Atiyyeoğlu Hasan haber verdi ki, bunu Dimeşk mescidinde ilk çıkaran Hişam binİsmail el-Mahzumi'dir Abdulmalik binMervan'ın halifeli zamanında çıkardı, inananlarda benimsedi.
Said bin Abdulaziz ve İbrahim bin Süleyman'a isnatla rivayet etti ki: O ikisi Beyrut'ta sabah namazından sonra Kuran'ı ders yapıyorlardı, Evzai'de bir değişiklik yapmadı.
Harb zikretti ki: O Dimeşk, Hıms, Mekke, Basra ehlini sabah namazından sonra kıraat için toplandıklarını gördü, fakat ?am ehli Kuran'ı topluca bir sureden yüksek sesle okuyorlar, Basra ve Mekke ehli toplanıyorlar, onlardan biri on ayet okuyor, insanlar susuyorlar, sonra diğeri on ayet okuyor, ta bitene kadar böyle oluyor. Harb dedi ki: Bütün bunlar güzeldir.
Malik ?am ehline karşı itraz etti. Zeyd bin Ubeyd ed-Dimeşki dedi ki: Bana Malik bin Enes dedi ki:
"Bana sizin halkalar şeklinde oturup okuduğunuz haberi ulaştı, ashabımızın yaptığı şeyi ona haber verdim." Malik dedi ki:
"Bizim yanımızda muhacir ve Ensar var biz bunu bilmiyoruz" dedi ki:Dedim ki:
"Bu Tarif'tir" dedi ki:
"Tarif okuyan bir adamdır ve etrafında insanlar toplanıyor" dedim ki:
"Bu bizim görüşümüzden başkadır. Ebu Musab İshak bin Muhammed el-Feravi dedi ki: Enes bin Malik'in şöyle dediğini işittik:Sabah namazından sonra Kuran kıraatı için toplanmak bidattır, Rasulullah (s.a.v.) ashabı ve onlardan sonraki alimler bu hal üzere değildi, onlar namazı kılınca herkes kendi kendine okuyordu ve Allah'ı zikrediyordu, sonra birbirlerine konuşmadan ayrılıyorlardı, çünkü Allah'ın zikriyle meşgul oluyorlardı, bütün bunlar sonradan çıkarılmadır.
İbni Vehb dedi ki: Malik'i şöyle derken işittik:Mescidde kıraat önceki insanların işi değildi. Mescidde ilk bunu çıkaran Haccac bin Yusuf'tur, Malik dedi ki:Ben mescidde mushaftan bu okumayı kerih görüyorum, bütün bunları Ebu Bekir Nisaburi Malik'in menakında rivayet etti.
S:194 Çoğunluk Kuran'ı ders yapmak için toplanmanın müstehablığına, ikir için toplanmanınmüstehablığına işaret eden hadislerlerle delil getirdiler, Kuran zikrin en faziletlisidir.
Sahihayn'de Ebu Hureyre peygmaber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Yollar dolaşıp zikir ehlini arayan Allah'ın melekleri vardır, Allah'ı zikreden bir topluluk bulurlarsa, hacetinize geliniz derler, dünya semasına kadar onları kanatlarıyla kuşatırlar -onlardan daha iyi bildiği halde-Rableri onlara sorar:
"Kullarım ne diyor?" Dedi ki:Derler ki:
"Seni tesbih ediyorlar, sana tekbir, hamd ediyorlar ve seni tazim ediyorlar" buyurur ki:
"Beni görmüşler mi?" Derler ki:
"Hayır vallahi seni görmemişler" buyurur ki:
"Eğer onu görselerdi nasıl (olurdu)?" Derler ki:
"Eğer onu görmüş olsalardı ona karşı daha şiddetli hırslı olurlardı, onu daha şiddetli talep ederlerdi, ona daha fazla mrağbet ederlerdi" buyurdu ki:
"Onlar neyden sığınıyorlar?" derler ki:
"Cehennemden" dedi ki: Buyurur ki:
"Onu görmüşler mi?" Derler ki:
"Hayır vallahi ya Rab onu görmemişler" buyurur ki:
"Eğer görselerdi nasıl (olurdu)?" Derler ki:
"Eğer onu görselerdi ondan daha şiddetli kaçarlar ve ondan daha fazla korkarlardı, Allah Teala buyurur ki: Sizi şahid tutuyorum ben onları bağışladım, meleklerden bir melek der ki:
"İçlerinde filan onlardan değildi, ancak o ihtiyacı için gelmişti" buyurur ki:
"Onlar cülesadır onlar içinde kimse şaki (cehennem ehli, talihsiz) olmaz."1
Müslim'in Sahih'inde2 Muaviye'den: Rasulullah (s.a.v.) ashabından bir halkaya geldi ve buyurdu ki:
"Sizi oturtan nedir" dediler ki:
"Oturduk Allah'ı zikrediyoruz, O'na hamdediyoruz, çünkü O bizi İslam'la hidayet etti ve onunla bize ihsanda bulundu, buyurdu ki:
"Allah adına sizi ancak bu şey mi oturttu?" dediler ki:
"Allah için bizi oturtan ancak budur" buyurdu ki:
"Ben sizi itham ettiğimden dolayı size yemin ettirmedim, fakat bana Cebrail geldi bana Allah'ın sizinle meleklere övündüğünü haber verdi."
Hakim Muaviye'den şöyle dediğini tahric etti:3 Bir gün Peygamber (s.a.v.)'le beraberdim, mescide girdi, mescidde oturan bir topluluk gördü, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Sizi oturtan nedir?" dediler ki:
"Farz namazı kıldık. Sonra oturduk Allah'ın Kitab'ı ve Peygamber'in sünnetini müzakere ediyoruz." Rasullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Allah bir şeyi zikrederse onu zikri büyük olur." Bu manada çeşitli hadisler vardır, Allah'ın evinde oturup Allah'ın kitabını ders yapanların mükafatın dört şey olduğunu haber verdi, birincisi: Üzerlerine huzur iner.

(1) Sahihtir. Buhari, Müslim, Ahmed, Tirmizi: (3595) tahric etti. (Camiul usul: 5/237, Terğib ve Terhib: 2/401-402).
(2) Sahihtir, Müslim, Ahmed Tirmizi: (3376) ve Nesai tahric etti. (Terğib ve Terhib: 2/403).
(3) Hakim Müstedrek'te tahric etti ve Buhari ve Müslim'in şartı üzere doğruladı).
Sahihayn'de Bera bin Azib'ten şöyle dediği rivayet edildi: "Bir adam Kehf suresini okuyordu, yanında da at vardı, onu bir bulut sardı, dönüp yaklaşmaya başladı, at ondan ürkmeye başladı, sabahlayınca Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve ona bunu zikretti, buyurdu ki: "O sekinedir, Kuran için indi"1
Yine o ikisinde Ebu Said'den rivayet edildi: "Üseyd bin Hudayr deve bağladığı yerde okurken atı dolaştı, sonra bir daha yine okudu yine dolaştı, Üseyd dedi ki: "Yahya'yı çiğnemesinden korktum, oğlunu kastediyor. Dedi ki: Ona kalktım başımın üzerinde gölge gibi içinde lambalar gibi şeyler var, göğe çıktı sonra onu göremedim" dedi ki: Sabahleyin Peygamber (s.a.v.)'e gitti ve bunu ona zikretti buyurdu ki: "Bunlar meleklerdi seni dinliyorlardı, eğer okusaydın insanlar görürdü onlardan gizlenmezdi." Lafiz Müslim'indir.2
İbnil Mübarek Yahya bin Eyyub'den, o da Ubeydullah bin Zahr'dan, o da Sa'd bin Mesud'dan rivayet etti: "Peygamber (s.a.v.) bir meclisteydi, gözünü semaya kaldırdı, sonra gözünü aşağı yukarı etti sonra kaldırdı, Rasulullah (s.a.v.) bundan soruldu ve buyurdu ki: ?u kavim Allah'ı zikrediyorlardı -önündeki meclisi kastediyor- üzerlerine sekine indi kubbe gibi melekler onu taşıyordu, onlara yaklaşınca onlardan bir adam bir batıl şey konuştu, onlardan kaldırıldı" bu mürseldir.
İkincisi: Rahmetin kaplamasıdır, Allah Teala buyurduki: (Allah'ın rahmeti ihsan sahiblerine yakındır) (A'raf: 7/56)
S:196 Hakim Selman'dan tahric etti.1 Allah'ı zikreden bir topluluğun içindeydi, onlara Rasulullah (s.a.v.) uğradı ve buyurdu ki: "Siz ne söylüyordunuz, ben üzerinize inen bir rahmet gördüm ve onda bize ortak olmak istedim"
Bezzar2 Enes'ten tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah'ın gezici melekleri vardır, zikir halkalarını isterler, onlara gelince onları kuşatırlar, sonra kılavuzların Rabbul İzzete gönderirler ve derler ki:
"Rabbimiz nimetlerini tazim eden kullarından bir kulların üzerine geldik ve onlar senin kitabını okuyorlar, Peygamberine salat ediyorlar, dünyaları ve ahiretler için senden istekte bulunuyorlar" Allah Teala buyurdu ki:
"Onları benim rahmetimle kuşatın" derler ki:
"Rabbimiz onlar için çok hatalı filan vardır, ancak onlarla yanyana olmuştur" Allah Teala buyurdu ki:
"Onları rahmetimle kuşatın."
Üçüncüsü: Melekler onları kuşatır, bu zikrettiğimiz hadislerde zikr olunmuştur ve geçen Ebu Hureyre'nin şu hadisinde zikr olundu: "Onları kanatlarıyla dünya semasına kadar kuşatırlar." İmam Ahmed'in rivayetinde de:3 "Bazısı bazısının üstüne yükselir, ta arşa ulaşıncaya kadar." Halid bin Madan hadisi ref ederek dedi ki: "Allah'ın havada sema ve yeryüzü arasında yüzen melekleri vardır, zikir ararlar, Allah'ı zikreden bir kavim işitince derler ki: Allah sizi azıklandırsın, yavaş olun kanatlarını etraflarına yayarlar ta onlardan herbiri arşa çıkıncaya kadar" bunu Hallal sünnet kitabında tahric etti.4
Dördüncüsü: Allah onları kendi katındakilere zikreden. Sahihayn'e Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "allah buyurur ki: Ben kulumun bana zannının yanındayım (kulum beni nasıl düşünürse ona öyle muamele ederim) beni zikredince onunla beraberim, beni kendi nefsinde zikrederse, bende onu kendi nefsimde zikrederim, eğer o beni bir topluluk içinde zikrederse, bende onu onlardan daha hayırlı bir topluluk içinde zikrederim."5

(1)Sahihtir, Buhrai, Müslim ve Tirmizi tahric etti. (Camiul usul: 9/380).
(2) Buhari Üseyd bin Hudayr (r.a.)'den, Müslim Ebu Saidi Hudri'den, Humeydi Efradı Müslim'de Müsnedü Ebi Saidi Hudri'den irad etti, ondan önceki hadisi Efradı, Buhhari'nin müsnedi Üseyd bin Hudayr'den irad etti. (Camiul usul: 9/378-38).

(1)Hakim Müstedrek'inde tahric etti ve doğruladı, Zehebi ikrar etti.
(2) Ebu Nuaym Hilye'de: (6/268) Bezzar Zaide bin Ebirrakkad tarikinden tahric etti, o da Ziyad en-Nümeyri'den rivayet etti, Heysemi dedi ki: (Mecma': 10/77) İkisi de zayıf olduğu halde güvenilir görüldü, buna göre isnadı güzeldir.
(3) Müsned'de: 2/358.
(4) Hadis mürseldir.
(5) Sahihtir, Buhari, Müslim, Tirmizi: (3598), Nesai ve ibni Mace tahric etti. (Terğib ve Terhib: 2/393-394).
Bu dört özellikler bütün Allah'ın zikri için toplananlar içindir, Müslim'in Sahih'inde Ebu Hureyre ve Ebu Saidi Hudri'nin Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet ttiği gibi: "Allah'ı zikir ehli için dört şey vardır:Onlar üzerine huzur iner, rahmet kuşatır, melekler kuşatır, Rab kendi katındakiler içinde onları zikreder."1 Allah Teala buyurdu ki:(Beni zikrediniz bende sizi zikredeyim) (Bakara: 2/152) Allah'ın kulu zikretmesi yüce topluluk içinde melekler arasında onu övmesi ve onunla övünmesidir.
Rabi bin Enes3 dedi ki: Allah kendini zikredeni zikredicidir, şükrünü artırıcıdır, kendine küfredeni de azaplandırıcıdır. Allah Teala buyurdu ki:(Ey inananlar!Allah'ı çokça zikredin ve onu sabah akşam tesbih edin. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmetini gönderen O'dur. Melekleri de size istiğfar eder.)(Ahzab: 33/41-43) Allah'ın kula salatı:Onu melekleri arasında övmesi ve zikriyle şöhretlendirmesidir, Ebul Aliye'nin dediği gibi, Buhari bunu Sahih'inde5 zikretti. Bir adam Ebu Ümame'ye dedi ki: Rüyada gördüm ki sanki melekler sana salat ediyor, bu senin her girişinde, her çıkışında her kalkışında ve her oturuşunda böyleydi, Ebu Ümame dedi ki:Eğer siz de isterseniz melekler size de salat eder, sonra şu ayeti okudu:(Ey inananlar!Allah'ı çokça zikredin ve sabah akşam tesbih edin. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmetini gönderen O'dur. Melekleri de size istiğfar eder)6 bunu Hakim tahric etti.
"Kimi ameli yavaşlatmışsa, nesebi ona hız vermez." Manası: Amel kulu ahiret derecelerine ulaştırır, Allah Teala buyurdu ki: (Herkesin yaptıkları işlere gör dereceleri vardır.) (Enam: 6/132) Kimin ameli Allah katındaki yüksek menzillere çıkma hususunda kendisini yavaşlatmışsa S: 198 soyu ona hız vermez ve bu derecelere ulaştırmaz, çünkü Allah mükafatı amellere tertip etti, soylara değil, Allah Teala buyurdu ki: (Sura üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerinde arayıp sormazlar)(Mü'minun: 23/101) Allah Teala amellerle mağfiretine ve rahmetine koşmayı emretti: (Rabbınızın bağışına ve takva sahibleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun. O takva sahibleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever)(Ali İmran: 3/133-134) ve buyurdu ki: (Rablerine olan saygıdan dolayı kötülükten sakınanlar; Rablerinin ayetlerine inananlar; Rablerine ortak tanımayanlar; ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalbleri çarparak yapanlar; işte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışırlar) (Mü'minun: 23/57-61) İbni Mesud dedi ki:Allah sıratı emreder cehennem üzerine kurulur, insanlar amellerince zümre zümre geçerler, vönceleri şimşek parıltısı gibi, sonra rüzgar gibi sonra yağmur gibi, sonra hayvanların geçmesi gibi, hatta adam koşarak gider, sonra yürüyerek, hatta sonuncuları karnı üzerine sürünerek gider ve:
"Ya Rab beni niye yavaşlattın" der, (Allah) buyurur ki:
"Ben seni yavaşlatmadım ancak seni amelin yavaşlattı."4
Sahihayn'de Ebu Hureyre'den rivayet edildi:Rasulullah (s.a.v.) kendisine:(Yakın akrabalarını uyar)(?uara: 26/214) ayeti inince buyurdu ki: "Ey Kureyş topluluğu, nefislerinizi Allah'dan satın alınız, ben Allah'a karşı size bir fayda veremem, ey Abdulmuttalib oğlu Abbas Allah'dan gelen şeye karşı sana bir fayda veremem, ey Muhammed kızı Fatıma benden istediğini iste sana Allah'dan gelen bir şeye karşı fayda veremem."6

(1)İbni Ebiddünya Ebu Hureyre ve Ebu Said'den tahric etti (Dürrül mensur: 1/276)Müslim lafzı şudur: "Hiçbir kavim oturup Allah'ı zikretmiyor ki, onları melekler kuşatmasın, rahmet kaplamasın, üzerlerine sekine inmesin ve Allh onları kendi katındakilere zikretmesin."
(3) Benzerini ibnil Münzir, Abd bin Humeyd ve ibni Ebi Hatim Katade'den tahric etti, Dürrül mensur da geldiği gibi.
(5) Buhari tefsirde: (290) zikretti. "Allah ve melekleri peygambere salat eder" babında: (6/217)Buhari Ebul Aliye'den hikaye etti, Ebu Cafer er-Razi Rabi bin Enes'den o da EbulAliye'den rivayet etti: (ibni Kesir tefsiri: 3/495).
(6) Hakim müstedrekte tahric etti, Müslim'in şartı üzere doğruladı, Zehbi ikrar etti, Beyhaki Hakim tarikiyle Delailünnübüvve de tahric etti.
(4) Merffu ve ibni Mesud'a mevkuf olarak rivayet edildi, Taberani güzel bir isnatla tahric etti. (Terğib ve Terhib: 4/425 ve sonrası.)
(6)Ahmed, Abd bin Humeyd, Buhari, Müslim, Tirmizi, Taberi, ibnil Münzir, ibni Ebi Hatim, ibni Mirdeveyh, Beyhaki Ebu Hureyre'den tahric etti. (Dürrül mensur: 5/179).
Sahihayn'in tahric ettiği bir rivayette: "Sizden benim velilerim takvalılardır, insanlar bana amellerle gelmezler, bana boyunlarınızda taşıdığınız dünyayla gelirsiniz, dersiniz ki:Ya Muhammed, Ya Muhammed, ben de:Ben tebliğ ettim, derim."1
İbni Ebiddünya Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu tahric etti:"Kıyamet günü benim velilerim takvalılardır, her ne kadar bir soy diğerinkinden daha yakın olsa da (böyledir), insanlar amellerle gelirler, siz boynunuzda taşıdığınız dünyayla gelirsiniz, Ya Muhammed, ya Muhammed, dersiniz, bu şekilde mi bu şekilde mi? derim."2
Bezzar3 Rifaa bin Rafi'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)Ömer'e dedi ki: "Bana kavmini topla" -Kureyş'i kastediyor- onları topladı, buyurdu ki:"Sizden benim velilerim (dostlarım) müttakilerdir eğer siz bunlardan iseniz ne ala, yoksa bakınız, insanlar kıyamet günü amellerle gelir, siz de ağırlıklarla gelirsiniz ve sizden yüz çevrilir" bunu Hakim muhtasar olarak tahric etti ve doğruladı.
Müsned'de Muaz'dan rivayet edildi:Peygamber (s.a.v.) onu Yemen'e gönderdiği zaman kendisiyle birlikte çıktı ve tavsiye etti, sonra döndü ve yüzüyle Medine'ye yöneldi ve buyurdu ki:"Bana en (dostluğa) layık olanlar müttakilerdir, kim olurlarsa ve nerede olurlarsa olsunlar."4
Bunu Taberani de tahric etti ve şunu ekledi: "Benim şu ehli beytim bana karşı insanların en layığı olarak kendilerini görüyorlar, öyle değildir, benim velilerim sizden müttakilerdir, kim olurlarsa, nerede olurlarsa (böyledir)." Bütün bunlara Sahihayn'deki Amr bin As hadisi şahiddir, o Peygamber (s.a.v.)'i şöyle buyururken işitti: "Filan oğullarının ehli benim dostlarım değildir, ancak benim dostum Allah ve müminlerin salihleridir."5 dostluğunun soyla olmadığına işaret ediyor, S:200 ancak iman ve salih amelle dostuluğuna ulaşılacağına işaret ediyor, kimin iman ve ameli daha mükemmelse o ona daha fazla dosttur, ister soyca yakın isterki olmasın, bu manada biri der ki:
Ömrüne yemin olsun insan ancak dini iledir nesebe güvenerek takvayı teketme İslam Selmanı Faris'iyi yükseltti şirk soylu1 Ebu Leheb'i alçalttı.

(1)Taberani Muaz'dan tahric etti, Heysemi'nin Mecma'da dediği gibi isnadı güzeldir: (10/231-2312)Kenzul ummal: 3/5659-5660).
(2) İsnadı güzeldir, Buhari Edebül Müfred'de: (897) ibni Ebi Asım Sünnet'te tahric etti.
(3) Buhari Ebebül Müfred'de (75) Bezzar Taberani Kebir'de tahric etti, Hakim ve Zehebi doğruladı.
(4) Ahmed, TAberani Kebir'de tahric etti, sahihtir, ibni Hibban doğruladı.
(5) Buhrai ve Müslim tahric etti.
(1)Bir nüshada da: "?aki" şeklindedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

1. Ümmetin alimleri bu hadisin içeriliğini kabul etmiştir.
2. Hz. Peygamberin verdiği bu haber, mucizelerinden bir haberdir.
3. Gelen haberlerin bir kısmını tekzip, tamamını tekzip anlamındadır.
4. "Sineğin hangi kanadında zehir ve hangisinde panzehir olduğunu sinek nereden bilecek ki o yönü üzerine yemeğe düşsün, sineğin iradesi mi vardır"? sorusuna İmam Tahavi, Nahl Suresinin 68 ile 69. ayetiyle arıdan örnek getirerek cevap vermektedir. Dolayısı ile arıya ilham edilen şey sineğede ilham edilmiştir.
5. Buhari, Ebu Hureyre'den rivayetle teferrüt etmiş değildir. Aynı şekilde Ubeyd b. Hüseyin de rivayette yalnız değildir. Hadisi, Nesai, İbn Mace, Beyhaki, Ahmet, İbn Hibban, Begavi, Ebu Said El Hudri'den, Bezzar ve Taberani de Enes b. Malik ve Tabiinden bir grup ta hadisi Ebu Hureyre'den nakletmişlerdir.
6. Ubeyd b.Hüneyin sağlam bir ravidir. İbn Hacer Buhari şerhinin mukaddimesinde bunu tenkit edilen raviler arasında saymamıştır.
7. Hadisi reddetmek için ahad diye bahane etmek kolay bir kaçamaktır.
8. Tıbbi yönünden bunun faydalı olduğuna dair alimlerin sözleri mevcuttur.
9. Nebevi tıbdan bir şey kabul etmeme ölçüsünü yeni tıbbın buluşları doğrularsa ölçüsüne bağlamak peygamberin doğruluğuna ve vahyine imanla bağdaşmaz. Şayet sünnet müstakil bir delil ise, dış desteğe ne ihtiyacı vardır.
10. Bazı tabipler bunu kabul ettikleri sabittir.
11. Hadisin uydurma olduğunu söylemek delilsiz bir iddiadır. Eğer uydurma olsaydı sahabiler bunu uygulamazlardı. Kaldı ki Enes b. Malik ve Ebu Seleme bunu uygulamıştır.
12. Hadisin dünya işlerinden olduğu iddiası doğru değildir. Çünkü dünya işlerinden olan amellerin ve işlerin bir kısmı, ya vacip, ya müstehap, bir kısmı da nehy hükmüne girer.
13. Sinek hadisinin hurmaları aşılama hadisi ile kıyası doğru değildir. Çünkü hurma aşılama hadisi bir tavsiye ve görüş niteliğindedir. Lakin sinek hadisinde önemli bir haber vardır. O da sineğin bir kanadında zehir, diğer kanadında ise, panzehir olmasıdır. Hz. Peygamber bunu o dönemde ancak vahiy yolu ile bilebilirdi. Ondan sonra diğer bir kanadının batırılmasını emrediyor.
14. 'Hadis kabul edilmiş olunursa, İslam düşmanlara fırsat vermiş oluruz', sözüde yanlıştır. İslam düşmanları islam hakkında ne zaman konuşmaktan durdu ve vazgeçti de sıra bu sinek hadisine geldi. Kaldı ki onlar kat'i ve mütevatir olan Kur'ana dil uzatıyor. Allahın kitabı düşmanların kötülemesinden ne zaman salim oldu?
15. Daha önce bu hadisi inkar eden Reşit Rıza ve Ebu Reyye modern tıp bunu destekleyince ne diyeceklerdir? Yine inkarları modern tıbbı itham etmek değil midir?

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Tahdîd:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîsleri tahkîk hususunda tâkip ettiği siyâseti açıkladıktan sonra, bunu tamamlayıcı mahiyetteki ikinci bir prensibi ve davranışı daha belirtmemiz gerekmektedir: Tahdid. Yâni hadîs rivâyetini sınırlamak, azaltmak.
Aslında bu hususa önceki açıklamalarımızda yeterince dikkat çekmiş sayılırız. Zira, Ebu Musa el-Eş'arî ve Ubey İbnu Ka'ab (radıyallahu anhüma) gibi Ashâb (radıyallahu anh)'ın ulularından olan ve bizzat Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafından da haklarında suizanna düşmediği, nazarında müttehem olmadıkları itiraf edilen zâtlara karşı, rivâyetleri sebebiyle "tahkîk eylemi" ne tevessül edişinin gerçek sebebi olarak halkı, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında rastgele konuşmaktan caydırmak, bir başka ifâde ile hadîs rivâyetini tahdîd etmek, sınırlamak olduğunu belirtmiştik.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in icraatı arasında bu mânayı te'yid eden daha sarih tatbikata rastlamaktayız. İbnu Abdilber'in Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi adlı kitabında kaydettiği bir rivâyette, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Ammâr İbnu Yâsir'le birlikte Kufe'ye gönderdiği Karaza İbnu Ka'ab'ın anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) onları, Medine'nin üç mil kadar dışında yer alan Sırâr mevkiine kadar uğurladıktan sonra durur, abdest tazeler -ve oraya kadar geliş maksadının, bu tenbîhi yapmak olduğunu da belirttikten sonra- şu tenbihte bulunur:
"Siz öyle bir beldeye gidiyorsunuz ki, ora halkının Kur'ân okuyuşu arı uğultusu gibidir. Sakın hadîs rivâyetiyle onları meşgul edip Kur'ân'dan uzaklaştırmayın. Kur'ân'ı tecvîd üzere okuyun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivâyeti az yapın... " Karaza (radıyallahu anh) Kûfe'ye varınca halk: "Bize hadîs rivâyet et!" diye talebde bulundu. Karaza: "Hayır! Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bunu bize yasakladı" cevabını verdi.
Zehebî'nin bir rivâyeti, hadîs rivâyetini fazla yapanlara Hz. Ömer'in "nasihatten" de öte zecrî tedbirler aldığını göstermektedir. Zira İbnu Mes'ûd, Ebu'd-Derdâ ve Ebu Mes'ud el-Ensârî'yi "çok hadîs rivâyet ettikleri için" hapse atmıştır.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in çok rivâyeti sebebiyle dikkat çeken, târizlere mâruz kalan Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ye karşı tutumu da burada kayda değer. Bir gün Ebu Hüreyre'yi, çok rivâyetten menetmek maksadıyla huzuruna çağırır ve sorar:
- Falancanın evinde Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber olduğumuz günü hatırladın mı?" Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) :
- Evet! Ve beni de ne için çağırdığını şimdi anladım" der. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh):
- Hayır (mâdem öyle, seni menetmiyorum!) git ve rivâyet et!" der. Ama, yine de bir başka rivâyetten anlıyoruz ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in getirdiği yasaklama havası Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) üzerinde bile tesir icra etmiş ve onu az ve ölçülü rivâyete sevketmiştir:
Ebu Seleme der ki: "Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den sordum: "Sen Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında da böyle (çok) hadîs rivâyet eder miydin?" Bana şu cevabı verdi: "Ben Ömer zamanında, size rivâyet ettiğim gibi çok hadîs rivâyet etseydim, o beni kamçısıyla döverdi".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/49-50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Tirmizî'nin Sunen'i

Bu kitab da "Camiu't-Tirmizî" adıyla ün kazanmıştır. Merhum Tirmizî bu kitabı fıkıh bablarına göre telif etmiş olup, kitabında sahih, hasen ve zayıf hadisleri toplamakla birlikte, herbir hadisin derecesini geçtiği yerde açıklamış, bununla birlikte hangi cihetten zayıf olduğunu da ifade etmiş, bu hadisi ashab ve diğerlerine mensub ilim ehlinden kimlerin delil aldığını açıklamış, kitabının sonunda da oldukça önemli faydalı bilgiler ihtiva eden "el-İlel" adlı bir eser ilave etmiştir.
Tirmizî şöyle demektedir: Bu kitabta bulunan bütün hadisler ile amel edilmiştir. Kimi ilim adamları bu hadisleri alıp kabul etmiştir. İki hadis müstesnâ. Birisi İbn Abbas'ın naklettiği Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in Medine'de iken korku ve yolculuk olmadığı halde öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını cem' ile kıldığını belirten hadis ile... bir daha şarap içerse yine ona sopa vurulur, eğer dördüncüsünde içerse bu sefer onu öldürünüz, hadisidir.[1]
Bu kitabta bulunan fıkıha ve hadise dair birtakım faydalı bilgiler başka bir kitabta bulunmamaktadır. Müellifi tarafından kendilerine takdim edildiği vakit Hicaz, Irak ve Horasan alimleri güzel bulduklarını ifade etmişlerdir.
İbn Receb dedi ki: Şunu bil ki Tirmizî kitabında sahih, hasen ve garîb hadisleri rivayet etmiştir. Onun kitabında zikrettiği garîb hadislerde kısmen münker hadisler de vardır. Özellikle fezail bahsinde bu böyledir. Fakat o çoğunlukla bunu açıklamaktadır. Onun, yalan ile itham edildiği ittifakla kabul edilmiş bir kimseden sadece ondan münferid bir isnad ile rivayet ettiğini bilmiyorum. Kimi zaman hıfzı kötü ve hadisinde vehenin (zayıflığın) ağır bastığı kimselerden hadis rivayet ettiği doğrudur, fakat çoğu yerde bunu açıklar ve bunu açıklamadan geçiştirmez.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Merfu, Mevkuf Ve Maktu Hadîsler:

Bunlar İlk Kaynağına Göre Hadisler bahsinde işlenmiştir. Burada şunu ilave edeceğiz. Bazı müellifler mevkuf ve maktu hadisleri, "Zayıflar kısmına dahil ederler. Onların bu işte nokta-i nazarları", mevkuf ve maktu hadîsin amel nokta-i nazarından vücub ifâde edip etmeme durumudur. Merfû yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ait sünnet'le, Sahâbe ve Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'e ait sünnet elbette aynı kesinlikte ameli mûcib değildir. Usûl kitapları bu hususta müttefiktir. Ancak bu, o rivâyetlerin zayıflığından ileri gelmez. Rivâyetin za'fi, ya senetteki kusurdan veya muhâlefetten gelir. Senedi sıhhat şartlarına uyan, meselâ Hz. Ömer'le ilgili bir rivâyete zayıf dememek gerekir.
Öte yandan, sahîh dahi olsa, her merfu hadîs amel nokta-i nazarından vücûb ifâde etmez. Rivâyetlerin -merfu olsun, mevkuf veya maktu olsun- amel durumu daha çok fıkhı ilgilendiren ayrı bir konu. Ancak şu kadarını bir kere daha tekrar edeceğiz: Ayette ve merfu sünnette olmayan hususlarda, Ashâb'ın, ihtilaf girmeyen ameli, hüccettir. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn için de aynı şeyler söylenmiştir. İcma-ı ümmet'in manâsı biraz da budur. Selefin, rüchan hakkı olmasaydı fıkhî mezhepler teşekkül etmezdi. Unutulmamalı ki, Fıkhî mezhepler Tâbiîn ve Etbauttâbiîn nesillerinin eseridir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

169) Yol Arkadaşına Yardım Etmek

(Bu konuyla ilgili pek çok hadis önceki 956-968 arasındaki hadislerde geçmişti.) [1]

971. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Hz. Peygamber ile bir yolculukta bulunuyorken devesi üzerinde bir adam çıkageldi. Sağına soluna bakınmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Yanında fazla binek hayvanı olan, hayvanı olmayana versin. Fazla azığı olan da azığı olmayana versin!"* diyerek hemen hemen her çeşit malı saydı. Öyle ki biz, hiçbir malın fazlasında, bizden hiçbirimizin hakkı olmadığı düşüncesine kapıldık.[2]

972. Câbir *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gazveye çıkacağı zaman:
– *"Ey muhacirler ve ensar topluluğu! Malı ve akrabası olmayan kardeşleriniz vardır. Her biriniz onlardan iki veya üç kişiyi yanına alsın"* buyurdu.
Aslında bizlerin de ancak bir kişi ile nöbetleşecek devemiz vardı. (Câbir) dedi ki, "Ben nöbetleşe binmek üzere iki (veya üç) kişi aldım. Benim de ancak onlardan biri gibi deveme nöbetleşe binme hakkım vardı."[3]

* Yolculuk, binit ve azık konusunda insan belki de pek cimri davranacağı bir ortama girmiş sayılır. Peygamberimiz bu yüzden iyilik ve fedakarlık yapmak gerektiğine ısrarla işaret etmiştir. [4]

973. Yine Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuk esnasında arkadan yürür, yürümekte güçlük çeken, kimseleri terkisine bindirir ve onlara dua ederdi.[5]

* Sevgili peygamberimiz, ashab ve ümmetine neyi tavsiye etmişse onu önce kendisi uygulamıştır. Yapmadığı şeyleri hiçbir şekilde tavsiye etmemiştir. Çünkü o, yaşanan bir hayatın örneği ve önderi idi. Böylece Rasûlullah'ın şefkat ve duasının insanlarla sınırlı kalmadığı hayvanları bile kapsadığı ortaya çıkıyor. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 288.
[2] Müslim, Lukata 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 32.
566'da geçmişti. Gerekli açıklama orada verildi.
[3] Ebû Dâvûd, Cihâd 34.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 288.
[5] Ebû Dâvûd, Cihâd 94.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 288.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Müsned Hadîs:

1- Farklı mânâlarda kullanılmış bir tabirdir. Hatîbu'l-Bağdâdî: "Müsned ehlü'l-hadîs nezdinde, senedi müntehâya kadar muttasıl olan hadîs" diye târif eder. Bu tarifin içine merfu, mevkuf ve maktu da dahildir. Şu halde burada kastedilen senedin zâhiri ittisalidir. İçerisinde gizli inkıta bulunan rivâyet de buraya girer; müdellis bir râvinin mu'an'an rivâyeti gibi. Keza likâsı kesin olmayan muâsırdan yapılan rivâyet de böyledir.
2- Ancak çoğunlukla müsned, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyetlere ıtlak olunmaktadır. Bu mânâda müsned, merfû mânâsındadır. İbnu Abdilberr daha açık olarak: Muttasıl veya munkatı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan yapılan her çeşit rivâyete müsned dendiğini belirtir.
3- Hâkim ve bir grup muhaddis de: Sadece merfû muttasıl olan rivâyetlere müsned deneceğini söylemiştir.
Ayrıca, bir tasnîf çeşidine de müsned dendiğini bir kere daha belirtelim. [1]
Müsned, isnad edilmiş, isnadı tam demektir. Müsned hadislerin tarifinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. En çok meşhur olan tarif şudur: İsnadı başından sonuna kadar kesiksiz olan ve merfu' olarak rivayet edilen hadislere mürsel hadisler denir.
Bu tarife göre bir müsned hadis Hz. Peygamber'e varıncaya kadar senedinde atlama olmayan hadistir. Başka bir deyişle müsned, kesiksiz bir senedle rivayet edilen merfu'dur. Bazı muhaddislere göre kesiksiz bir senedle rivayet edilen mevkuf ve maktu' da müsned sayılabilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/131-132.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Müsned Hadîs:

1- Farklı mânâlarda kullanılmış bir tabirdir. Hatîbu'l-Bağdâdî: "Müsned ehlü'l-hadîs nezdinde, senedi müntehâya kadar muttasıl olan hadîs" diye târif eder. Bu tarifin içine merfu, mevkuf ve maktu da dahildir. Şu halde burada kastedilen senedin zâhiri ittisalidir. İçerisinde gizli inkıta bulunan rivâyet de buraya girer; müdellis bir râvinin mu'an'an rivâyeti gibi. Keza likâsı kesin olmayan muâsırdan yapılan rivâyet de böyledir.
2- Ancak çoğunlukla müsned, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyetlere ıtlak olunmaktadır. Bu mânâda müsned, merfû mânâsındadır. İbnu Abdilberr daha açık olarak: Muttasıl veya munkatı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan yapılan her çeşit rivâyete müsned dendiğini belirtir.
3- Hâkim ve bir grup muhaddis de: Sadece merfû muttasıl olan rivâyetlere müsned deneceğini söylemiştir.
Ayrıca, bir tasnîf çeşidine de müsned dendiğini bir kere daha belirtelim. [1]
Müsned, isnad edilmiş, isnadı tam demektir. Müsned hadislerin tarifinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. En çok meşhur olan tarif şudur: İsnadı başından sonuna kadar kesiksiz olan ve merfu' olarak rivayet edilen hadislere mürsel hadisler denir.
Bu tarife göre bir müsned hadis Hz. Peygamber'e varıncaya kadar senedinde atlama olmayan hadistir. Başka bir deyişle müsned, kesiksiz bir senedle rivayet edilen merfu'dur. Bazı muhaddislere göre kesiksiz bir senedle rivayet edilen mevkuf ve maktu' da müsned sayılabilir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/131-132.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'a Verdiğimiz Sözü Yerine Getirmek İçin Okuyacağız

Kelime-i Şahadet ve Kelime-i Tevhid'i söylediğimizde Allah'a verdiğimiz bir söz vardı yani hiçbir kanun koyucu yok, hiçbir ilah yok, hiçbir ibadet edilecek kimse yok, hiç itaat edilecek yok ancak Allah var. Rab olarak, yaratıcı olarak, kanun koyucu olarak tek Allah'a inanıp O'na verdiğimiz sözü tutmak için O'nun mesajı olan, O'nun anayasası olan Kur'ân'ı okuyup, kitap yüklü eşekler gibi olmamak için okuyup O'nunla amel ederek[1], kalben ve ruhen rahatlayıp huzuru bulmak için[2], boş lakırtı ve sohbet etmiş olmamak, vaktimizi boşa verip günah kazanmamak, sevabımızı artırıp hayatımızı düzeltmek için[3], Allah'a verdiğimiz sözü yerine getirmiş olmak için, ahde vefa edenlerden olmak için Allah'ın kitabını okuyup okutacağız![4]
İyi ve doğru olan şeyleri emretmiş olmak için, kötülüklerden sakındırmak için, her ikisini de önce Kur'ân'dan öğrenip sonra insanlara duyurmak, aktarmak, nasihat etmek, ikaz etmek, irşad etmek, tebliğ etmek için Kur'ân'ı okuyup, Peygamberin bu konuda yapmış olduğunu örnek alıp yaşamak için okuyup anlayıp anlatmaya çalışacağız. Düşünerek, aklederek okunması gereken kitap olduğu için Kur'ân'ı okuyacağız![5]
Nasihat, öğüt ve istifade edilmesi en kolay kitap olduğu için ve Rabbimizin bu kolaylığı bize bildirip yok mu istifade eden, yok mu öğüt almak isteyen? diyerek ikaz ettiği kitap olduğu için Kur'ân'ı okuyup anlamaya ve anlatmaya çalışacağız, kolay ve kolaylaştıran bir kitap olduğu için[6], hakkı görmeyen, hakkı anlamayan kafirlerden, müşriklerden, zalimlerden olmamak için, Allah tarafından gönderilmiş en açık ifadeli kitap olduğu için[7], alim, avam, esnaf, tüccar, memur, işci, seyyar her kesimden müslümanlar olarak kitabımız olduğu için, dinimiz olduğu için, anlamadığımız yerler, bölümler ve ayetler olursa yine ayet-i kerîme gereği olarak bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz hükmüne göre sorarak, öğrenerek yaşamaya çalışıp hayata aktarmak için okuyup anlamaya çalışacağız.[8]
Gösteri yapmış olmak için değil, şov olsun için değil haftada ve belirli günlerde sohbete katıldım demek ve tatmin olmak için değil Allah rızasını kazanmak ve hayatımızı İslâmlaştırmak, Kur'ân'ı bir hayatı nefsimizde ve ailemizde oluşturmak için okuyup, dünyevi mal temini ve makam elde etmek için değil Allah'ın rızasını kazanmak için, siyasi ve ekonomik çıkarlar için değil sadece Allah'ın emri olduğu için Allah'ın rızası kazanılacağı için, sevabını ve ücretini sadece Allah'tan bekleyerek peygamberler modeli bir eğitim yapmak için okumalı, okutmalı, öğretmeli, yardımcı olunmalı ve bu yoldaki eğitim ömür boyu devam etmeli diyerek okuyacak ve okutacağız![9]
Konuştuğumuz ve yaşadığımız herşey Kur'ân ve hadise uygun olsun için[10], tek öğülecek zatın Allah olduğu şuuruna ermek için efendiyi (Allah'ı) tanımak köleyi (kulu-kendimizi) bilmek kul olabilmek, kulluk prensiplerini Allah'ın kitabından öğrenmek için[11], sermayesi olan ömrünü boşa harcayan insanlardan olmamak iman eden imanının gereklerini yaşantı ve amel olarak sergileyen hakkı ve sabrı tavsiye edenlerden olmak için, fert olarak aile olarak ve toplum olarak doğrulardan yana olmak için bu Kur'ân'ı okuyacağız![12]

---

[1] Cum'a: 62/5.
[2] Ra'd: 13/20.
[3] Nisâ: 4/114.
[4] Bakara: 2/177; En'am 152; 13 Ra'd 20; 16 Nahl 91, 95; 17 İsrâ 34; 70 Meâriç 32.
[5] Âl-i İmrân: 3/104, 110; Nisa: 4/82; Tevbe: 9/71, 112; Mü'minûn: 23/68; Lokman: 31/17; Sa'd: 38/29; Muhammed: 47/24.
[6] Meryem: 19/97; Duhan: 44/58; Kamer: 54/17, 22, 32, 40.
[7] A'raf: 7/179; Saffât: 37/117.
[8] Nahl: 16/43; Enbiyâ: 21/7.
[9] Şuarâ: 26/109, 127.
[10] Âl-i İmrân: 3/53.
[11] Fatiha: 1/1-7.
[12] Asr: 103/1-3.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 301-302

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Muttasıl (Mevsul):

Senedi kesintisiz olan hadis.
En son ravisinden ilk kaynağına kadar senedinde kopukluk olmayan hadise Muttasıl denir. Muttasıl hadis, merfû (Hz. Peygamber'e ait), mevkuf (Sahabeye ait) veya maktû (Tabiîne ait) olabilir.
İttisal, hadisin senedini teşkil eden ravilerden her birinin, kendinden önceki raviden (şeyhinden) işitmesi veya ondan icazet alması ile olur. Bu ise ancak, ravinin şeyhinden hadis dinlemesi, ona okuyup dinletmesi, şeyhin raviye yazıp göndermesi, hadislerini elden vermesi veya rivâyet için ona icazet vermesi ile olur. "Semi'tu", "haddesenâ", "ahberenâ"... gibi eda sığalarıyla nakledilen hadislerin senedlerinin muttasıl olduğuna hükmedilir.
"Kale", "zekere", "an", "enne"... gibi sığalar ise ancak, ravi ile şeyhin muasır veya mülâkî (birbirleriyle görüşüp rivayet eden) olmaları ve ravinin müdellis (görüşmediği kimselerden duymuş gibi hadis rivayet eden râvî) olmaması şartlarına bağlıdır.
Sahih hadisin şartlarından biri olan ittisalin zıddı, inkıtadır. Bu, isnadı oluşturan ravilerin önceki ile bir sonraki arasında kopukluk olması, birbirlerinden rivayetlerinin bulunmamasıdır. Bu durum senedin sıhhatine engel olur. Munkatı denilen bu tür hadisler, zayıf hadislerden sayılır. Suyu taşıyan borular arasındaki bağlantı zayıf veya aralarında kopukluk olduğunda nasıl ki borulara dışarıdan sızma olursa, ravileri arasında sağlam bağlantı (ittisat) olmayan senedlerle gelen hadislere de başka sözler karışabilir. Böylece hadisin sıhhatı zaafa uğramış olur. Hadisi Hz. Peygamber'den bize ulaştıran sened, halkaları sağlam ve iyice birbirine raptedilmiş bir zincir gibi olmalıdır ki, bu şekilde bize ulaşan (muttasıl) hadislere güvenilebilsin.[1]
Senetteki İttisal Durumuna Göre Hadîsler bahsinde incelendiği üzere, ilk kaynağına kadar kesintisiz ulaşan hadîstir. Bu hadîs zayıf da olabilir, çünkü ittisâl sıhhat için gerekli ise de yeterli şart değildir. Zira şüzûz, illet, mecrûh, râvi gibi durumlar hadîsi zayıf kılabilir.[2]
Muttasıl, ilk kaynağına varıncaya kadar senedinde hiç atlama bulunmayan hadistir. İlk kaynak Hz. Peygamber ise muttasıl hadis merfu; sahabi ise mevkuf; tabiin ise maktu'dur. Bu açıklamadan anlaşılacağı gibi hadisin muttasıl oluşu senedinin muttasıl yani kesiksiz oluşundandır. [3]

---

[1] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/309.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/132.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C) Muttasıl (Mevsul):

Senedi kesintisiz olan hadis.
En son ravisinden ilk kaynağına kadar senedinde kopukluk olmayan hadise Muttasıl denir. Muttasıl hadis, merfû (Hz. Peygamber'e ait), mevkuf (Sahabeye ait) veya maktû (Tabiîne ait) olabilir.
İttisal, hadisin senedini teşkil eden ravilerden her birinin, kendinden önceki raviden (şeyhinden) işitmesi veya ondan icazet alması ile olur. Bu ise ancak, ravinin şeyhinden hadis dinlemesi, ona okuyup dinletmesi, şeyhin raviye yazıp göndermesi, hadislerini elden vermesi veya rivâyet için ona icazet vermesi ile olur. "Semi'tu", "haddesenâ", "ahberenâ"... gibi eda sığalarıyla nakledilen hadislerin senedlerinin muttasıl olduğuna hükmedilir.
"Kale", "zekere", "an", "enne"... gibi sığalar ise ancak, ravi ile şeyhin muasır veya mülâkî (birbirleriyle görüşüp rivayet eden) olmaları ve ravinin müdellis (görüşmediği kimselerden duymuş gibi hadis rivayet eden râvî) olmaması şartlarına bağlıdır.
Sahih hadisin şartlarından biri olan ittisalin zıddı, inkıtadır. Bu, isnadı oluşturan ravilerin önceki ile bir sonraki arasında kopukluk olması, birbirlerinden rivayetlerinin bulunmamasıdır. Bu durum senedin sıhhatine engel olur. Munkatı denilen bu tür hadisler, zayıf hadislerden sayılır. Suyu taşıyan borular arasındaki bağlantı zayıf veya aralarında kopukluk olduğunda nasıl ki borulara dışarıdan sızma olursa, ravileri arasında sağlam bağlantı (ittisat) olmayan senedlerle gelen hadislere de başka sözler karışabilir. Böylece hadisin sıhhatı zaafa uğramış olur. Hadisi Hz. Peygamber'den bize ulaştıran sened, halkaları sağlam ve iyice birbirine raptedilmiş bir zincir gibi olmalıdır ki, bu şekilde bize ulaşan (muttasıl) hadislere güvenilebilsin.[1]
Senetteki İttisal Durumuna Göre Hadîsler bahsinde incelendiği üzere, ilk kaynağına kadar kesintisiz ulaşan hadîstir. Bu hadîs zayıf da olabilir, çünkü ittisâl sıhhat için gerekli ise de yeterli şart değildir. Zira şüzûz, illet, mecrûh, râvi gibi durumlar hadîsi zayıf kılabilir.[2]
Muttasıl, ilk kaynağına varıncaya kadar senedinde hiç atlama bulunmayan hadistir. İlk kaynak Hz. Peygamber ise muttasıl hadis merfu; sahabi ise mevkuf; tabiin ise maktu'dur. Bu açıklamadan anlaşılacağı gibi hadisin muttasıl oluşu senedinin muttasıl yani kesiksiz oluşundandır. [3]

---

[1] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/309.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/132.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 32.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

216) Zekâtın Fazileti (Zekâtın Farz Olduğunu Pekiştirme, Faziletini Ve Hükümlerini Açıklama)

Bu bölümdeki 3 ayet ve dokuz hadis-i şeriften, zekatın Allah'tan gelen dosdoğru dinin ortaya koyduğu mali bir ödev olduğunu, kişi bu ödevi yerine getirince kafa ve kalbini cimrilik pisliğinden ve günahlardan temizleyeceğini, zekatın İslamın beş esasından biri olduğunu, farz ibadetlerin yanı sıra bir de nafilelerin olduğunu, Rasulullah'ın tayin ettiği valilere ilk fırsatta emrettiği hususlardan birinin de zekat olduğunu, diğer farzlar gibi zekat vermeyi reddeden kimseyle dinden çıkıp mürted olduğu için savaşılabileceğini, diğer ibadetlerle birlikte zekatın da cennete sokacak amellerden olduğunu, zekatı verilmeyen altın gümüş ve paralarla deve, sığır ve koyunun kıyamette sahibine nasıl işkence edeceğini ve Atların üç sınıf olarak bakılıp beslendiklerini öğreneceğiz. [1]

"Namaza dikkatli ve devamlı olun, karşılıksız yardım denilen zekatı da verin." (Bakara: 2/43)
"Oysa kendilerine; yalnızca Allah'a ibadet etmeleri ve bütün içtenlikleriyle yalnız O'na iman ederek batıl olan herşeyden uzak durmaları, namazlarında dikkatli ve devamlı olmaları ve mallarının bencillik kirinden arındırılması için zekat denilen karşılıksız harcamada bulunmaları emrolunmuştur. İşte dosdoğru din budur." (Beyyine, 98/5)
"Bunun içindir ki, ey Peygamber! bundan sonra artık o mü'minlerin mallarından karşılıksız harcama denilen zekatı al ki bununla onları günahlarından temizleyesin, onların sevaplarını artırıp yüceltesin." (Tevbe, 9/103)

* İslam'da zekat ve nispetleri şöyledir:
1. Madenler, defineler ve hazineler, 1/5 % 20
2. Yağmurla veya dere sularıyla sulanan arazilerden çıkan ürünler, 1/10 % 10
3. Kuyu veya masraf edilerek sulama teşkilatıyla sulanan arazi ürünleri, 1/20 % 5
4. Altın, gümüş, nakit para, ticaret eşyası vb. mallar. 1/40 % 2.5
Bir müslüman bu mallardan hangisine sahip olursa o oranda zekatı vermek mecburiyetindedir, bu farzdır. Bunun yanısıra bir de nafile tatavvu dediğimiz fazladan infak ve harcamalar da vardır ki bu da mutlaka verilmelidir. Böylece müslümana Allah tarafından verilen her türlü nimete bir teşekkür olmak üzere Allah'ın rızasını kazanmak için mutlaka harcamada bulunulmalıdır çünkü Kur'an'da zekatın dışında yüzden fazla infak edilmesiyle alakalı ayetler vardır. [2]

1209. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmak."[3]

1210. Talha İbni Ubeydullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Uzaktan sesini duyup ne dediğini anlayamadığımız saçı başı dağınık Necidli bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna geldi. Resulullah'a yaklaştı. Bir de baktık ki, İslâm'ın ne olduğunu soruyor. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Bir gün bir gecede beş vakit namaz kılmaktır"* buyurdu. Adam:
– Kılmam gereken başka namaz var mı? dedi.
– *"Hayır yok! Nâfile olarak kılarsan o başka"* buyurdu. Resûlullah *sallahu aleyhi ve sellem* sözüne devam ederek:
– *"Bir de ramazan ayı orucunu tutmaktır"* buyurdu. Adam yine:
– Tutmam gereken başka oruç var mı? dedi. Resûl–i Ekrem Efendimiz:
– *"Hayır yok. Nâfile olarak tutarsan o başka!"* buyurdu.
Râvî Talha *radıyallahu anh* diyor ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adama zekât vermeyi söyledi. Adam:
– Vermem gereken başka sadaka var mı? dedi.
– *"Hayır yok. Nâfile olarak verirsen o başka"* buyurdu.
Bu defa Adam:
– Bu söylediklerinden ne fazla ne eksik yaparım" diyerek Resûlullah'ın huzurundan ayrıldı.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Eğer sözüne sahip çıkarsa, kurtuldu gitti"* buyurdu.[4]

* Bu hadisle İslam'ın temel direkleri olan bedenî ve malî ibadetlerden soru üzerine cevap verilmiştir. Temel ve esas unsurlar yerine getirildikten sonra şirke ve küfre bulaşmadan hayat sürdürülürse kurtuluş ümidi belirmiş demektir. Böylece Necidli adama da bu müjde verilmiş oluyor. Buna benzer örnekler hadislerimizde çoktur, sorulan soru üzerine teferruata girmeksizin ana hatlarıyla konu açıklanmıştır.[5]

1211. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Muaz'ı Yemen'e (vali ve zekât âmili olarak) göndermiş ve ona şu tâlimâtı vermiştir:
– *"Onları önce Allah'tan başka tanrı olmadığına ve benim, Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet getirmeye davet et. Eğer bunu itiraf ile sana itaat ederlerse, Allah'ın, onlara günde beş vakit namazı farz kıldığını açıkla. Buna da itaat ederlerse, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek olan zekâtı Allah'ın farz kıldığını onlara bildir."*[6]

* Yine bu hadiste de İslam'ın temel unsurlarına işaret edilerek nasıl bir sıra takip edileceği bildiriliyor. Değilse İslam sadece bunlar demek değildir. Bunlar İslam dairesine girmenin temel şartlarıdır. [7]

1212. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namazı kılıp zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmam bana emrolundu. Bunları yaparlarsa, –İslâm'ın hakkı olan hadler hariç– canlarını, mallarını benden korumuş olurlar. Gerçek durumlarının hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır."[8]

1213. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatı üzerine, yerine Ebû Bekir halife seçilip de Araplar'dan kimileri dinden dönünce, Ebû Bekir bunlara karşı savaş açtı. Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* :
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve* sellem *"Ben insanlarla Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim kelime–i tevhîdi söylerse, –İslâm'ın hakkı olan hadler hariç– mal ve canını benden korumuş olur. Gerçek hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır"* buyurmuşken şimdi sen onlarla nasıl savaş edersin? diye karşı çıktı.
Ebû Bekir:
– Allah'a yemin ederim ki, namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşırım. Çünkü zekât, malın (ödenmesi gerekli) hakkıdır. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'a verdikleri bir deve yularını bile bana vermekten kaçınırlarsa, sırf bu sebepten dolayı onlarla savaşırım" cevabını verdi.
Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Yemin ederim ki, zekât vermek istemeyenlerle savaş konusunda Allah Teâlâ'nın, Ebû Bekir'in kalbine tam bir kararlılık vermiş olduğunu gördüm ve doğrunun bu olduğunu anladım."[9]

* İslâmî yönetimin savaşından korunmak için mutlaka yapılması gerekenlerin sınırı çizilmektedir. Bunlar kelime-i şehadet, namaz ve zekattır. Bedenin hakkı olan namazla malın hakkı olan zekat aynı derecede görülmüş, Hz. Ebubekir de böylece uygulamıştır. Hz. Ömer de bu gerçeği anlamakta gecikmemiştir. [10]

1214. Ebû Eyyûb *radıyallahu anh* demiştir ki bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:
– Beni cennete götürecek bir amel söyle! dedi. Resûl–i Ekrem de:

– *"Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabanı görüp gözetirsin!"* buyurdu.[11]

1215. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, bedevînin biri Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:
– Ey Allah'ın Resulü! İşlediğim takdirde cennete gireceğim bir amel söyle bana, dedi. Resûl–i Ekrem:
– *"Allah'a, hiçbir şeyi ortak koşmaksızın kulluk edersin. Farz olan namazları kılarsın. Yine farz olan zekâtı verirsin ve ramazan orucunu tutarsın"* buyurdu. Bedevî:
– Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu söylediklerine hiçbir şey ilâve etmem, dedi.
Adam dönüp gidince Peygamber *aleyhisselâm*:
– *"Cennetlik birini görmek kimi mutlu ediyorsa, şu kişiye bakıversin!"* buyurdu.[12]

* Bu hadis te 1208 no'lu hadisin bir benzeri olup Rasûlullah (s.a.v.)'e davet ve tebliğdeki metodunu eğitim ve öğretimdeki inceliğini göstermiş oluyor. Çünkü o soru soran kimselere birinci derecede lazım olan noktalara işaret eder, fazla teferruata girmeksizin özlü konuşurdu.
Belki de Rasûlullah (s.a.v.) bu kişilerin cennetlik oldukları Allah tarafından kendisine bildirilmiş olan kimselerdendir. Çünkü cennetle müjdelenen kimseler sadece aşere-i mübeşşere dediğimiz on kişiden ibaret değildir. Çeşitli vesilelerle bu şekilde cennetlik olduğu söylenen sahabiler de vardır.[13]

1216. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, namaz kılmak, zekât vermek ve bütün müslümanların iyiliğini istemek üzere biat ettim."[14]

* Bu hadisten de zekatın ferd ve devlet ilişkisindeki önemini anlamış oluyoruz. Çünkü sahabiler çoğu sefer önemli gördükleri konular üzerinde Peygamberimiz (s.a.v.)'e söz verirler ve güçlerimiz yettiği sürece kaydını koyarak bağlayıcı taahhütlerde bulunurlardı.[15]

1217. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zekâtı verilmeyen her altın ve gümüş, kıyamet günü ateşte kızdırılarak plaka haline getirilip sahibinin yanları, alnı ve sırtı bunlarla dağlanır. Bu plakalar soğudukça, süresi elli bin sene olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye kadar sahibine azap için tekrar kızdırılır. Neticede kişi, yolunun ya cennete ya da cehenneme çıktığını görür."
– Ey Allah'ın elçisi! Peki zekâtı verilmeyen develerin durumu nedir? dediler. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Hakkı ödenmeyen her deve sahibi, –ki su başlarına geldikleri zaman sağılıp sütünün muhtaçlara dağıtılması da bu haklar arasındadır– kıyamet günü düz ve geniş bir sahaya yatırılır. O develer de en semiz hallerinde ve bir tek yavru bile dışarıda kalmamak şartıyla o kişiyi ayaklarıyla çiğner ve dişleri ile ısırırlar. Öndekiler geçtikçe arkadakiler gelir (aynı şeyi yapar). Süresi elli bin sene olan bir günde insanlar hakkında hüküm verilinceye kadar bu böyle devam eder. Neticede kişi, yolunun ya cennete veya cehenneme çıktığını görür."*
– Ey Allah'ın elçisi! Peki zekâtı verilmeyen sığırlar ile koyunların durumu ne olacak? dediler. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Hakkı (zekâtı) verilmemiş her sığır ve koyun sahibi, kıyamet günü düz ve geniş bir yere yatırılır. İçlerinde eğri boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzu kırık bir tane bile hayvan bulunmaksızın o hayvanlar o kişiyi boynuzları ile süser, tırnakları ile çiğnerler. Öndeki geçince arkadaki onu takip eder ve bu durum süresi elli bin yıl olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye kadar devam eder. Neticede kişi, yolunun ya cennete veya cehenneme çıktığını görür."*
– Ey Allah'ın elçisi! Ya atların durumu nedir? dediler. Resûlullah *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
– *"Atlar üç sınıftır. Kişi için yük olan at vardır; örtü olan at vardır, ecir ve sevap olan at vardır. Yük ve vebal olan at sahibinin sırf çalım satmak ve İslâm'a düşmanlık yapmak için beslediği attır. Bu, o adam için vebaldir, Örtü olan at sahibinin Allah rızası için beslediği ve binit ve koşum olarak üzerindeki Allah'ın hakkını ödediği, iyice bakıp gözettiği attır; bu sahibi için bir perde ve örtüdür. Ecir ve sevap olan ata gelince, o da sahibinin müslümanlara yardımcı olmak maksadıyla Allah yolunda besleyip çayır ve bahçelerde otlattığı attır. Atın o çayır veya bahçeden yediği ve çıkardığı şeyler sayısınca sahibine iyilik yazılır. Hatta at ipini koparıp da bir–iki tur atarsa, onun izleri ve pislikleri adedince sahibine iyilik yazılır. Ya da sahibi sulamak niyeti olmadığı halde onu bir nehir kenarından geçirirken at su içecek olsa, Allah onun içtiği su yudumları adedince sahibine iyilik yazdırır."*
– Ey Allah'ın elçisi! Peki ya eşeklerin durumu nedir? dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Kim zerre kadar bir hayır işlerse onun karşılığını görür. Kim zerre kadar kötülük yaparsa onun karşılığını görür" meâlindeki umûmi mânalı âyetten başka bana eşekler hakkında özel bir bilgi verilmedi."*[16]

* Bu hadis-i şerifte bize zekatın diğer ibadetler gibi ihmale gelmeyen bir ibadet olduğunu, bu dünyada verilmediği takdirde malın cinsine göre ahirette azabının olacağını bildirmektedir. Hadisin son bölümündeki at ve eşeklerle ilgili kısmı bugün arabalar ve değişik vasıtalar için de düşünebiliriz. Çalım satmak ve gösteriş için kullanılanlara vebal ve günah kazandıracağını İslam davası uğruna ve Allah rızası kazanılacak işlerde kullanılanlara da ecr ve sevap olacağı muhakkaktır
Bu konuyla alakalı Kur'an'ın Zariyat: 51/19, Mearic: 70/24-25, Zilzal: 99/7-8 ve Lokman: 31/16. ayeti tefsirlerden okunmalıdır.[17]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 351.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 352.
[3] Buhârî, İmân 1, 2; Tefsîru sûre (2), 30; Müslim, İmân 19–22. Ayrıca bk. Tirmizî, İmân 3; Nesâî, İmân 13.
1075'de geçmişti, 1272'de tekrar gelecek.
[4] Buhârî, İmân 34, Savm 1, Şehâdât 26, Hiyel 3; Müslim, İmân 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 1; Tirmizî, Mevâkît 4; Sıyâm 1; Nesâî, Sıyâm 1, İmân 23.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 352.
[6] Buhârî, Zekât 1, Tevhîd 1; Müslim, İmân 29. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 353.
[8] Buhârî, İmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ'tisâm, 2, 28; Müslim, İmân 33–36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre (88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1–3.
391 ve 1076'da geçmişti.
[9] Buhârî, İ'tisâm 2, Zekât 1, 40, İstitâbe 3; Müslim, İmân 32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 1; Tirmizî, İmân 1; Nesâî, Zekât 3, Cihâd 1.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 353.
[11] Buhârî, Zekât 1, Edeb 10; Müslim, İmân 12, 14. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 10.
[12] Buhârî, Zekât 1; Müslim, İmân 15, Fezâilü's–sahâbe 150. Ayrıca bk. İbni Mâce, Rü'yâ 10.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 354.
[14] Buhârî, İmân 42, Mevâkîtü's–salât 3, Zekât 2, Şurût 1; Müslim, İmân 97–98. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 6, 17.
184'de geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 354.
[16] Müslim, Zekât 24; Buhâri, Cihâd 48 (kısmen)
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 355.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

237) Kölelere İyilik Etmek

Bu bölümdeki bir ayet ve iki hadis-i şeriften ellerimizin altında bulunan her kişiye de iyilikte bulunmamız gerektiğini, onlara yediğimizden yedirip giydiğimizden giydirmemiz gerektiğini, hakkından gelemiyecekleri işleri onlara yüklemememiz gerektiğini, aynı sofrada yemesek bile o yiyeceğimizden bir miktarını ayırmamız gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Yalnızca Allah'a kulluk edin ve ondan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayın. Ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, muhtaçlara, kendi çevrenizde olan komşulara, uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa ve elinizin altındaki hizmetçi ve işçilere iyilik yapın iyi davranın. Doğrusu Allah, kendini beğenip böbürlenenleri sevmez." (Nisa: 4/36)

1363. Ma'rûr İbni Süveyd şöyle dedi:
Ben, Ebû Zer *radıyallahu anh'*ı üzerinde değerli bir elbise ile gördüm. Aynı elbiseden kölesinin üzerinde de vardı. Kendisine bunun sebebini sordum; Ebû Zer, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında bir adama sövdüğünü ve onu annesinden dolayı ayıpladığını anlattı. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle dedi:
"Sen, kendisinde Câhiliye huyu bulunan bir kimsesin. Onlar sizin hizmetçileriniz ve aynı zamanda kardeşlerinizdir. Allah onları sizin himayenize vermiştir. Kimin himayesinde bir kardeşi varsa, kendi yediğinden ona yedirsin, giydiğinden de giydirsin. Onlara üstesinden gelemeyecekleri şeyleri yüklemeyiniz. Şayet yükleyecek olursanız kendilerine yardım ediniz."[2]

1364. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden birinize hizmetçisi yemeğini getirdiğinde, şayet onu yanına oturtmazsa, kendisine bir iki lokma (veya bir iki çiğnem) versin. Çünkü yemeği o yapmıştır."[3]

* Bu iki hadiste köle, hizmetçi, işçi, yardımcı, çırak, kalfa gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Böyle kimse kullananlar ve çalıştıranlar ağır yükler yüklememeliler, eğer yükleri ağır olursa, yardım etmeliler. Yemeklerini de beraber yemezlerse aynı yemekten onlara da yedirsinler diyerek toplum içinde gerçek hoşgörü ve adaletin nasıl gerçekleşeceğini bize öğretmektedir. [4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 391.
[2] Buhârî, İmân 22, Itk 15; Müslim, Eymân 40. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 44; Ebû Dâvûd, Edeb 124; Tirmizî, Birr 29; İbni Mâce, Edeb 10.
[3] Buhârî, Itk 18, Et'ıme 55. Ayrıca bk. Müslim, Eymân 42; İbni Mâce, Et'ıme 19.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 391.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Mu'an'an Hadîs:

Ravinin, hadisi tahdis, ihbar ve semâ yolundan hangisiyle aldığını belirtmeksizin yani "haddesenâ", "ahberanâ" ve "semi'tu" gibi tabirler kullanmayıp yalnız an lafzıyla (an fiilân an fiilân diyerek) rivâyet ettiği hadisler. Bazı hadis münekkidlerine göre mürsel türünden olan bu çeşit rivâyet ve hadisler, fukahâ ve usulcülerin çoğu tarafından muttasıl (isnadında kesinti olmayan) diye ta'rif edilmiştir. Bununla birlikte mu'an'an hadisin muttasıl isnadlı hadis gibi kabul edilebilmesi için bir takım şartlar aranmıştır. Güvenilir ve kabul gören görüşe göre mu'an'an hadis üç şartı bulundurmasıyla muttasıl isnad gibi kabul olunur. Bu üç şart şunlardır. Râvinin adâlet özelliğine sahip olması; ravinin rivâyeti aldığı zâtla görüşmüş olmasının kesinleşmiş olması (sübutu); ravinin müdellislerden, yani görüşmüş olduğu hocalarından işitmediği hadisleri rivayet edenlerden olması.[1]
Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim'de mu'an'an hadis bol miktarda bulunmaktadır. Sahih-i Müslim'de ise daha çok mevcuttur. Zira İmam Müslim, ravi ile ondan (an) lafzı ile rivayet eden şahsın görüşmüş olmasını şart koşmamıştır. Hattâ Ali b. el-Medînî, Buharî ve başka hadis imamlarının kabul etmesine rağmen o, Sahih'inin mukaddimesinde bu şartı kabul etmeyerek reddetmiştir. Kütüb-i Sitte içerisinde sadece Sahih-i Müslim'de bulunan mukaddimede İmam Müslim "Mu'an'an hadisle ihticâcın sahih olması babı" başlığı altında yukarıda geçen şarta itiraz etmiş ve bunun isnadlara ta'n etmek için sonradan uydurulduğunu, daha önceleri hiç kimsenin böyle bir şart ileri sürmediğini söyleyerek şöyle demiştir: "Hadislerle ve rivayetlerle meşgul olan eski ve yeni bütün ilim erbabının üzerinde ittifak ettikleri yaygın görüş şudur ki; sika olan her bir ravi, kendisi gibi sika bir râviden hadis rivayet ettiği zaman, bunların bir araya geldiklerine ve karşılıklı konuştuklarına dair hiç bir haber gelmemiş olsa bile, aynı asırda yaşamış olmaları dolayısıyla, birbirlerine kavuşmuş ve birbirlerinden hadis işitmiş olmaları câiz ve mümkündür; rivâyetleri sâbittir ve bu rivâyetle ihticâc zarurîdir.[2]
İfadelerinden anlaşıldığı gibi İmam Müslim, "an" lafzıyla rivâyet edilen hadislerde sika ravilerin birbirleriyle görüşmelerinin (mülâki olmalarının) bilinmesini şart koşmuyor, aynı asırda yaşamış olmalarını (muâsarâtı) hadisin kabulü için yeterli görüyor. Aynı zamanda, mu'an'an hadislerin mürsel veya munkatı olmaları ihtimaline binâen, ananede ravilerin birbirlerine kavuşmuş olmalarını şart koşanların da mu'an'an ile ihticâc etmemeleri gerektiğini ileri sürerek; "Eğer, senin haberi zayıf görüp onunla ihticâcı terketmendeki sebep, o haberdeki irsal (mürsel olma) ihtimali ise, başından sonuna kadar semâ kaydını görmedikçe mu'an'an isnâdı kabul etmemen gerekir" demektedir.[3]
İmam Müslim'in bu görüşü muhaddislerce tenkide tabi tutulmuştur. İbnü's-Salah bu hususta şunu söylüyor: "Müslim'in söylediği hususta düşünmek lazımdır. Ayrıca Müslim'in reddettiği görüşün, Ali b.el-Medînî, Buharî ve bunlardan başka zevâtın üzerinde birleştiği görüş olduğunu söyleyenler de vardır." [4] İbn Hacer'in bu konudaki değerlendirmesi de şöyledir: "Buharî'nin, hadislerindeki ittisâl yönünden Müslim'e üstünlüğü, birbirinden hadis nakleden ravilerin, bir defa da olsa, birbirleriyle karşılaşmış olduklarının sâbit olması hususunda ileri sürdüğü şart dolayısıyladır. Halbuki Müslim, bu ravilerin muâsır olmalarıyla yetinmiş ve Buharî'yi de ileri sürdüğü bu şart dolayısıyla ananeyi asla kabul etmemekle ilzam etmiştir; bir başka ifadeyle, onun an'an'eyi kabul etmemesi gerektiğini ileri sürmüştür.[5]
Mu'an'an hadis'i rivayet ederken kullanılan muayyen bir ıstılahı yoktur. Bazan "semi'tü" (işittim) bazan "an Rasulillâh" bazan da "kâle Rasulullah" (Rasulullah buyurdu ki) demek suretiyle ifâde edilir. Bu sebeple meseleyi açıklamaya lüzum görmüşler ve Rasulullah (s.a.s)'dan ayrılmayan sahabî'nin rivâyetini, hangi lafiz ile rivâyet edilirse edilsin, Rasulullah (s.a.s.)'den duyulmuş olarak kabûl etmişlerdir.[6]
Mu'an'an hadisin üç durumunu İbn Hacer kesin surette halletmektedir. Birinci mesele: "an" lafzı "haddesenâ" ve "ahberanâ" gibidir. İkincisi: Eğer hadis bir müdellisten sâdır olmuşsa, bu mertebede değildir. Üçüncüsü: "an" lafzı, icâzetle kullanılan "ahberana" gibidir. Hadis yine muttasıldır; fakat tahammül şekillerinde de açıklandığı üzere, semâdan aşağı mertebededir.[7]
Râvi, hadîsi tahammül ve ahz yollarından hangisiyle aldığını belirtmeksizin an fülan an fülan diyerek sevkederse bu hadîse mu'an'an denir. Bazıları bu hadîse mürsel demiştir. Her hâl-u kârda, hadîs, sarîh olarak ittisal ifade etmediği için ilk nazarda "zayıf"tır. Nevevî: Muhaddis, fukahâ ve usulcülerin cumhurları, mu'an'an hadîsin iki şartla muttasıl sayılacağını söylediğini ve amel edilen sahîh görüşün de bu olduğunu belirtir. Mezkûr şartlara gelince:
1- Mu'an'ın (hadisi mu'an'an olarak rivâyet eden), müdellis olmamalıdır.
2- Mu'an'ın'la şeyhi birbirini görebilecek durumda olmalıdır.
Müslim'in bu görüşte olduğunu belirtmiştik.
Mu'an'an rivâyetin muttasıl sayılması için likanın sübûtunu, sohbetin uzun olmasını ve şeyhinden rivâyetinin bilinmesini şart koşma meselesi ihtilâflıdır. Bazıları bunlardan hiçbirini -Müslim gibi- şart koşmaz. Bâzıları sadece lika'yı şart koşar. Buhârî, İbnu'l-Medînî ve Muhakkikin bu gruba girer. Uzun müddet sohbeti şart koşan da olmuştur. Keza şeyhinden mu'an'ın'ın muttasıl rivâyet etmekle mâruf olmasını şart koşan da olmuştur. Ebu Amr ed-Dânî bu görüştedir.
Netice olarak, İbnu Hacer mu'an'an rivayete mutlak şekilde "munkatı" demenin teşeddüd olacağını, mu'âsara'yı (aynı asırda yaşamış olma) yeterli görmenin de tesâhül (gevşeklik) olacağını, en doğru yolun Buharî gibi, lika, adâlet ve zabt şartlarını aramak olduğunu belirtir.
"An" harfi'nin müteahhir muhaddislerce hususî bir kullanılışı var. Daha ziyade icâzet'le tahammül edilen rivâyetlerin sevkinde an kullanılmıştır. Yâni bir ravinin: 'Kara'tu ala fulanin an fulanin' demekten muradı, bu hadîsi ondan icâzetli rivâyet ettiğini belirtmektir.[8]

---

[1] el-Irakî, el-Takyîd vel-İzâh, Nşr. Abdurrahman Muhammed Osman, Kâhire, 1969, s. 84.
[2] Müslim, Mukaddime, İstanbul (t.y.) 1/29-30.
[3] Müslim, Mukaddime, İstanbul (t.y.) 1/30.
[4] İbnü's-Salah, Ulûmu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr, Beyrut 1981, s. 60.
[5] İbn Hacer, Nuhbetü'l fiker şerhi, terc. Talat Koçyiğit, Ankara 1971, s. 37.
[6] Suphî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981 s. 187.
[7] Suphî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981 s. 188; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/224.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/132-133.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D) Mu'an'an Hadîs:

Ravinin, hadisi tahdis, ihbar ve semâ yolundan hangisiyle aldığını belirtmeksizin yani "haddesenâ", "ahberanâ" ve "semi'tu" gibi tabirler kullanmayıp yalnız an lafzıyla (an fiilân an fiilân diyerek) rivâyet ettiği hadisler. Bazı hadis münekkidlerine göre mürsel türünden olan bu çeşit rivâyet ve hadisler, fukahâ ve usulcülerin çoğu tarafından muttasıl (isnadında kesinti olmayan) diye ta'rif edilmiştir. Bununla birlikte mu'an'an hadisin muttasıl isnadlı hadis gibi kabul edilebilmesi için bir takım şartlar aranmıştır. Güvenilir ve kabul gören görüşe göre mu'an'an hadis üç şartı bulundurmasıyla muttasıl isnad gibi kabul olunur. Bu üç şart şunlardır. Râvinin adâlet özelliğine sahip olması; ravinin rivâyeti aldığı zâtla görüşmüş olmasının kesinleşmiş olması (sübutu); ravinin müdellislerden, yani görüşmüş olduğu hocalarından işitmediği hadisleri rivayet edenlerden olması.[1]
Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim'de mu'an'an hadis bol miktarda bulunmaktadır. Sahih-i Müslim'de ise daha çok mevcuttur. Zira İmam Müslim, ravi ile ondan (an) lafzı ile rivayet eden şahsın görüşmüş olmasını şart koşmamıştır. Hattâ Ali b. el-Medînî, Buharî ve başka hadis imamlarının kabul etmesine rağmen o, Sahih'inin mukaddimesinde bu şartı kabul etmeyerek reddetmiştir. Kütüb-i Sitte içerisinde sadece Sahih-i Müslim'de bulunan mukaddimede İmam Müslim "Mu'an'an hadisle ihticâcın sahih olması babı" başlığı altında yukarıda geçen şarta itiraz etmiş ve bunun isnadlara ta'n etmek için sonradan uydurulduğunu, daha önceleri hiç kimsenin böyle bir şart ileri sürmediğini söyleyerek şöyle demiştir: "Hadislerle ve rivayetlerle meşgul olan eski ve yeni bütün ilim erbabının üzerinde ittifak ettikleri yaygın görüş şudur ki; sika olan her bir ravi, kendisi gibi sika bir râviden hadis rivayet ettiği zaman, bunların bir araya geldiklerine ve karşılıklı konuştuklarına dair hiç bir haber gelmemiş olsa bile, aynı asırda yaşamış olmaları dolayısıyla, birbirlerine kavuşmuş ve birbirlerinden hadis işitmiş olmaları câiz ve mümkündür; rivâyetleri sâbittir ve bu rivâyetle ihticâc zarurîdir.[2]
İfadelerinden anlaşıldığı gibi İmam Müslim, "an" lafzıyla rivâyet edilen hadislerde sika ravilerin birbirleriyle görüşmelerinin (mülâki olmalarının) bilinmesini şart koşmuyor, aynı asırda yaşamış olmalarını (muâsarâtı) hadisin kabulü için yeterli görüyor. Aynı zamanda, mu'an'an hadislerin mürsel veya munkatı olmaları ihtimaline binâen, ananede ravilerin birbirlerine kavuşmuş olmalarını şart koşanların da mu'an'an ile ihticâc etmemeleri gerektiğini ileri sürerek; "Eğer, senin haberi zayıf görüp onunla ihticâcı terketmendeki sebep, o haberdeki irsal (mürsel olma) ihtimali ise, başından sonuna kadar semâ kaydını görmedikçe mu'an'an isnâdı kabul etmemen gerekir" demektedir.[3]
İmam Müslim'in bu görüşü muhaddislerce tenkide tabi tutulmuştur. İbnü's-Salah bu hususta şunu söylüyor: "Müslim'in söylediği hususta düşünmek lazımdır. Ayrıca Müslim'in reddettiği görüşün, Ali b.el-Medînî, Buharî ve bunlardan başka zevâtın üzerinde birleştiği görüş olduğunu söyleyenler de vardır." [4] İbn Hacer'in bu konudaki değerlendirmesi de şöyledir: "Buharî'nin, hadislerindeki ittisâl yönünden Müslim'e üstünlüğü, birbirinden hadis nakleden ravilerin, bir defa da olsa, birbirleriyle karşılaşmış olduklarının sâbit olması hususunda ileri sürdüğü şart dolayısıyladır. Halbuki Müslim, bu ravilerin muâsır olmalarıyla yetinmiş ve Buharî'yi de ileri sürdüğü bu şart dolayısıyla ananeyi asla kabul etmemekle ilzam etmiştir; bir başka ifadeyle, onun an'an'eyi kabul etmemesi gerektiğini ileri sürmüştür.[5]
Mu'an'an hadis'i rivayet ederken kullanılan muayyen bir ıstılahı yoktur. Bazan "semi'tü" (işittim) bazan "an Rasulillâh" bazan da "kâle Rasulullah" (Rasulullah buyurdu ki) demek suretiyle ifâde edilir. Bu sebeple meseleyi açıklamaya lüzum görmüşler ve Rasulullah (s.a.s)'dan ayrılmayan sahabî'nin rivâyetini, hangi lafiz ile rivâyet edilirse edilsin, Rasulullah (s.a.s.)'den duyulmuş olarak kabûl etmişlerdir.[6]
Mu'an'an hadisin üç durumunu İbn Hacer kesin surette halletmektedir. Birinci mesele: "an" lafzı "haddesenâ" ve "ahberanâ" gibidir. İkincisi: Eğer hadis bir müdellisten sâdır olmuşsa, bu mertebede değildir. Üçüncüsü: "an" lafzı, icâzetle kullanılan "ahberana" gibidir. Hadis yine muttasıldır; fakat tahammül şekillerinde de açıklandığı üzere, semâdan aşağı mertebededir.[7]
Râvi, hadîsi tahammül ve ahz yollarından hangisiyle aldığını belirtmeksizin an fülan an fülan diyerek sevkederse bu hadîse mu'an'an denir. Bazıları bu hadîse mürsel demiştir. Her hâl-u kârda, hadîs, sarîh olarak ittisal ifade etmediği için ilk nazarda "zayıf"tır. Nevevî: Muhaddis, fukahâ ve usulcülerin cumhurları, mu'an'an hadîsin iki şartla muttasıl sayılacağını söylediğini ve amel edilen sahîh görüşün de bu olduğunu belirtir. Mezkûr şartlara gelince:
1- Mu'an'ın (hadisi mu'an'an olarak rivâyet eden), müdellis olmamalıdır.
2- Mu'an'ın'la şeyhi birbirini görebilecek durumda olmalıdır.
Müslim'in bu görüşte olduğunu belirtmiştik.
Mu'an'an rivâyetin muttasıl sayılması için likanın sübûtunu, sohbetin uzun olmasını ve şeyhinden rivâyetinin bilinmesini şart koşma meselesi ihtilâflıdır. Bazıları bunlardan hiçbirini -Müslim gibi- şart koşmaz. Bâzıları sadece lika'yı şart koşar. Buhârî, İbnu'l-Medînî ve Muhakkikin bu gruba girer. Uzun müddet sohbeti şart koşan da olmuştur. Keza şeyhinden mu'an'ın'ın muttasıl rivâyet etmekle mâruf olmasını şart koşan da olmuştur. Ebu Amr ed-Dânî bu görüştedir.
Netice olarak, İbnu Hacer mu'an'an rivayete mutlak şekilde "munkatı" demenin teşeddüd olacağını, mu'âsara'yı (aynı asırda yaşamış olma) yeterli görmenin de tesâhül (gevşeklik) olacağını, en doğru yolun Buharî gibi, lika, adâlet ve zabt şartlarını aramak olduğunu belirtir.
"An" harfi'nin müteahhir muhaddislerce hususî bir kullanılışı var. Daha ziyade icâzet'le tahammül edilen rivâyetlerin sevkinde an kullanılmıştır. Yâni bir ravinin: 'Kara'tu ala fulanin an fulanin' demekten muradı, bu hadîsi ondan icâzetli rivâyet ettiğini belirtmektir.[8]

---

[1] el-Irakî, el-Takyîd vel-İzâh, Nşr. Abdurrahman Muhammed Osman, Kâhire, 1969, s. 84.
[2] Müslim, Mukaddime, İstanbul (t.y.) 1/29-30.
[3] Müslim, Mukaddime, İstanbul (t.y.) 1/30.
[4] İbnü's-Salah, Ulûmu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr, Beyrut 1981, s. 60.
[5] İbn Hacer, Nuhbetü'l fiker şerhi, terc. Talat Koçyiğit, Ankara 1971, s. 37.
[6] Suphî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981 s. 187.
[7] Suphî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981 s. 188; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/224.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/132-133.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

247) Allah Anılan Toplantıların Fazileti

Bu bölümdeki bir ayet ve dört hadis-i şeriften, dünya hayatının süsüne ve aldatmacasına kapılıp Allah'ı hatırlamaktan ve hatırlayan kimselerden uzaklaşılmaması gerektiğini, Allah'ın kendisini ve cennetteki nimetlerini görmedikleri halde kendisine inanıp cehennemden uzaklaşmaya, cennete yaklaştıracak ameller yapmaya gayret edenlerin Allah tarafından bağışlanacağını, Allah'ı hatırlamak ve onun prensiplerini öğrenmek üzere bir araya gelen kimseleri Allah'ın rahmetinin kaplayacağını, Allah'a sığınan kimseyi Allah'ın barındıracağını, Allah'ın ismi anılan meclislerden yüz çevirenden Allah'ın da yüz çevireceğini, bu tür toplantılara katılan kimseleri Allah'ın meleklerine iftihar ederek övündüğünü öğreneceğiz. [1]

"Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak, sabah akşam O'na yalvarıp yakaranlarla birlikte, sen de sabret. Dünya hayatının cazibesine kapılarak gözlerini onlardan ayırma, iyi ve güzel olan ne varsa, hepsini terkedip bencil arzuları peşine düştüğü için, kalbini bizi hatırlamaya karşı duyarsız kıldığımız kimseye de uyma. Zaten o işinde sınırı aşmıştır." (Kehf: 18/28)

1450. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'nın yollarda dolaşıp zikredenleri tesbit eden melekleri vardır. Bunlar Cenâb–ı Hakk'ı zikreden bir topluluğa rastladıkları zaman birbirlerine "Gelin! Aradıklarınız burada!" diye seslenirler ve o zikredenleri dünya semâsına varıncaya kadar kanatlarıyla çevirip kuşatırlar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, meleklerden daha iyi bildiği halde yine de onlara:
– "Kullarım ne diyor?" diye sorar. Melekler:
– Sübhânallah diyerek seni ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih ediyorlar, Allâhü ekber diye tekbir getiriyorlar, sana hamdediyorlar ve senin yüceliğini dile getiriyorlar, derler. Konuşma şöyle devam eder:
– "Peki onlar beni gördüler mi ki?"
– Hayır, vallahi seni görmediler.
– "Beni görselerdi ne yaparlardı?"
– Şayet seni görselerdi sana daha çok ibadet ederler, şânını daha fazla yüceltirler, ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan seni daha çok tenzih ederlerdi.
– "Kullarım benden ne istiyorlar?"
– Cennet istiyorlar.
– "Cenneti görmüşler mi?"
– Hayır, yâ Rabbi! Vallahi onlar cenneti görmediler.
– "Ya cenneti görseler ne yaparlardı?"
– Şayet cenneti görselerdi onu büyük bir iştiyakla isterlerdi, onu elde etmek için büyük gayret sarfederlerdi.
– Bunlar Allah'a neden sığınıyorlar?"
– Cehennemden sığınıyorlar.
– "Peki cehennemi gördüler mi?"
– Hayır, vallahi onlar cehennemi görmediler.
– "Ya görseler ne yaparlardı?"
– Şayet cehennemi görselerdi ondan daha çok kaçarlar, ondan pek fazla korkarlardı.
Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklerine:
– "Sizi şahit tutarak söylüyorum ki, ben bu zikreden kullarımı bağışladım" buyurur. Meleklerden biri:
– Onların arasında bulunan falan kimse esasen onlardan değildir. O buraya bir iş için gelip oturmuştu, deyince Allah Teâlâ şöyle buyurur:
– "Orada oturanlar öyle iyi kimselerdir ki, onların arasında bulunan kötü olmaz."[2]

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'nın diğer meleklerden ayrı, sadece zikir meclislerini tesbit etmek üzere dolaşan melekleri vardır. Allah'ın zikredildiği bir meclis buldular mı, o kimselerin aralarına otururlar ve diğer melekleri oraya çağırarak cemaatin arasındaki boş yerleri ve oradan dünya semasına kadar olan mesafeyi kanatlarıyla doldururlar. Zikredenler dağılınca onlar da semâya çıkarlar. Allah Teâlâ daha iyi bildiği halde onlara:
– "Nereden geldiniz?" diye sorar. Melekler de:
– Yeryüzündeki bazı kullarının yanından geldik. Onlar Sübhânallah diyerek ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan seni tenzih ediyorlar, Allâhü ekber diye tekbir getiriyorlar, lâ ilâhe illallah diyerek seni tehlil ediyorlar, elhamdülillâh diyerek sana hamdediyorlar ve senden istiyorlar, derler. (Konuşma şöyle devam eder):
– "Benden ne istiyorlar?"
– Cennetini istiyorlar.
– "Cennetimi gördüler mi?"
– Hayır, yâ Rabbi, görmediler.
– "Ya cenneti görseler ne yaparlardı?"
– Senden güvence isterlerdi.
– Benden neden dolayı güvence isterlerdi?"
– Cehenneminden yâ Rabbi.
– "Peki benim cehennemimi gördüler mi?"
– Hayır, görmediler.
– "Ya görseler ne yaparlardı?"
– Senden kendilerini bağışlamanı dilerlerdi.
Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur:
– "Ben onları affettim. İstediklerini onlara bağışladım. Güvence istedikleri konuda onlara güvence verdim.
Bunun üzerine melekler:
– Yâ Rabbi, çok günahkâr olan falan kul onların arasında bulunuyor. Oradan geçerken aralarına girip oturdu, derler. O zaman Allah Teâlâ şöyle buyurur:
– "Onu da bağışladım. Onlar öyle bir topluluktur ki, onların arasında bulunan kötü olmaz."[3]

1451. Yine Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir topluluk Allah'ı zikretmek üzere bir araya gelirse melekler onların etrafını sarar; Allah'ın rahmeti onları kaplar; üzerlerine sekînet iner ve Allah Teâlâ onları yanında bulunanlara över."[4]

1452. Ebû Vâkıd Hâris İbni Avf *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mescid–i Nebevî'de oturmuş, sahâbîler de onun etrafını almışken karşıdan üç kişi çıkageldi. İkisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e doğru yöneldi, diğeri gitti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelenlerden biri cemaatin arasında bir boşluk görüp oraya oturdu. Öteki ise cemaatin arkasına gidip oturdu. Üçüncü adam da çekip gitti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünü bitirince (bunlar hakkında) şöyle buyurdu:
"Size şu üç kişinin durumunu haber vereyim mi? Onlardan biri Allah'a sığındı, Allah da onu barındırdı. Diğeri (insanları rahatsız etmekten) utandı, Allah da ondan hayâ etti. Ötekine gelince, o (bu meclisten) yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi."[5]

1453. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Muâviye *radıyallahu anh* mescidde halka halinde oturan bir cemaatin yanına geldi ve:
– Burada niçin böyle toplandınız? diye sordu.
– Allah'ı zikretmek için toplandık, diye cevap verdiler. O tekrar:
– Allah aşkına doğru söyleyin. Siz buraya sadece Allah'ı zikretmek için mi oturdunuz? diye sordu.
– Evet, sadece bu maksatla oturduk, dediler. Bunun üzerine Muâviye:
– Ben sizin sözünüze inanmadığım için yemin vermiş değilim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e benim kadar yakın olup da benden daha az hadis rivayet eden yoktur. Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ilim halkasında oturan sahâbîlerinin yanına geldi de onlara:
– *"Burada niçin oturuyorsunuz?"* diye sordu.
– Bize İslâmiyet'i nasip ederek büyük bir lutufta bulunması sebebiyle Allah'ı zikretmek ve ona hamdetmek için oturuyoruz, diye cevap verdiler. Resûl–i Ekrem:
– *"Gerçekten siz buraya sadece Allah'ı zikretmek için mi oturdunuz?"* diye sordu.
– Evet, vallahi sadece bu maksatla oturduk, dediler. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü:
– *"Ben size inanmadığım için yemin vermiş değilim. Fakat bana Cebrâil gelerek Allah Teâlâ'nın meleklere sizinle iftihar ettiğini haber verdi de onun için böyle söyledim"* buyurdu.[6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 414.
[2] Buhârî, Daavât 66. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 251–252, 358–359.
[3] Müslim, Zikir 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 129.
[4] Müslim, Zikr 39, 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 14; Tirmizî, Daavât 7; İbni Mâce, Mukaddime 17.
[5] Buhârî, İlim 8, Salât 84; Müslim, Selâm 10. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 29.
[6] Müslim, Zikir 40. Ayrıca bk. Nesâî, Kudât 37.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

E) Mü'en'en Hadis:

İsnâdında "haddesenâ fiilânun enne fulânen haddesehü.." (Bize falan kendisine falanca ravinin hadis anlattığını haber verdi) gibi enne harfini ihtivâ eden ibârelerle rivâyet edilmiş hadisler. "Enne" ibaresinin senedin ittisaline delalet edip etmediği hususu muhaddisler arasında ihtilâf konusu olmuştur. İbnü's- Salah ve bu hususta ona tâbi olan Nevevî'nin ifâdelerine göre Ahmed b. Hanbel ve muhaddislerden bir cemaat (enne)'nin (ene) gibi olmadığını yani ittisale delâlet etmediğini; senedin muntakı sayılacağını, ancak aynı haberde bir başka yönden sema'ın belli olması halinde ittisâl ile hükmedilebileceğini söylemişlerdir. Bununla beraber çoğunluk, bu arada İmam Malik, İbn Enes, "enne"nin, râvisi tedlîsten sâlim ve şeyhine mülâki olduğu bilindikçe, ittisâl yönünden "an" gibi olduğunu ileri sürmüşlerdir.[1] Bu hususta İbn Abdilberr, "enne" ve "an" gibi rivâyette kullanılan harflere ve sair elfaza değil, râvi ile şeyhi (hocası) arasındaki mülâkât, mücâlese, müşâhede ve semâ'a itibar etmek gerektiğini söylemiş ve "rivâyette semâ'ın belli olmasını şart koşmak manâsızdır; zira icmâ ile sâbit olmuştur ki Sahâbîye kadar uzanan isnadda Sahabî ister "an", isterse "enne", ister "kâle" ve isterse "semi'tu" tabirini kullanmış olsun; hepsi de muttasıldır" demiştir.[2]
Muhaddislerden Berdîcî, mü'ennen hadiste semâ vuku bulduğu için, bir başka hadis yoluyla meydana çıkıncaya kadar onu munkatı (isnadında kopukluk olan) hadis kabul edenlerdendir.[3]
İbnü's-Salah, Berdicî'nin bu görüşünü konu ederek şu müşâhedesini anlatır: Berdicî'den nakledilen bu görüşün aynını Yakub İbn Şeybe'nin Müsned'inde gördüm. Yakup, Ebu'z-Zübeyr'in rivâyet ettiği (Ebu'z-Zübeyr): "Ammâr demiş ki, ben, Rasulullah (s.a.s) namaz kılarken yanına geldim ve kendisine selâm verdim, O da benim selâmımı aldı" hadisini zikretmiş ve bunun müsned mevsûl (yani isnadı kesintisiz hadis) olduğunu söylemiştir. Sonra Kays İbn Sa'd'ın aynı haberle ilgili (Kays İbn Sa'd) rivâyetini zikretmiş, bunun da an Ammâr kâle: Enne Ammâren merre, denilmesi dolayısıyla mürsel olduğunu ileri sürmüştür.[4]
İbnüs Salah'ın bu ifâdesinden anlaşıldığına göre aynı hadisin iki rivayetinden birinde "an Ammâran kâle" diğerinde "enne Ammâran merre" denilmesi sebebiyle birinci muttasıl; ikinci mürsel veya munkatı sayılmıştır. Bu, şu demektir ki; (enne) ittisâle (yani isnadın bitişikliğine kesintisiz oluşuna) delâlet yönünde (an) gibi değildir. (An) ittisâle delâlet ettiği halde (enne) buna delâlet etmez.[5] Ayrıca bu görüş, yine İbnü's-Salah'ın Ahmed b. Hanbel'den naklederek verdiği "(an) ve (enne) aynı (eşit) değildir" hükmüne uygundur.[6]
Ancak diğer taraftan el-Irakî, İbnü's- Salah'ın Ulûmu'l-hadîs'ine yazdığı et-Takyîd adlı eserinde bu görüşe itiraz eder ve şöyle der: "Musannıf (İbnü's-Salah)'ın Ahmed b. Hanbel ve Ya'kûb İbn Ebî Şeybe'den (an) ile (enne)nin birbirinden ayrı şeyler olduğuna dair hikâye ettiği görüş, onun anladığı gibi değildir. Aslında gerek Ahmed b. Hanbel ve gerekse Yakup b. Ebî Şeybe (enne) sebebiyle (an) ile (enne) arasında bir ayırım yapmış değillerdir. Şayet burada bir ayrılık söz konusu edilirse bu başka bir sebep dolayısıyladır. Yakub b. Ebî Şeybe (enne) ile gelen rivâyeti mürsel olarak tasvip etmiştir. Çünkü İbnu'l-Hanefiyye kıssayı Ammar'a nisbet etmemiştir. Eğer o, "enne Ammâran kâle merertü bin'n-Nebiyyi (s.a.s)" demiş olsaydı rivayeti mürsel kalmazdı. Fakat "enne Ammaren merre" lafzı kullanıldığı için İbnu'l-Hanefiyye, şâhid olmadığı bir hâdiseyi anlatmış oluyordu. Gerçekte İbnu'l-Hanefiyye, Ammar'ın Hz. Peygamber'e uğrayıp ona selâm verdiğini bizzat müşâhede etmemişti. Bu sebeple hadisi mürsel olarak nitelemiştir. Kaideye göre bir râvi, her hangi bir hâdiseyle ilgili bir hadîs naklettiğinde, eğer Hz. Peygamber'le bazı ashabı arasında cereyan eden bu olaya yetişememişse ve bunu rivayet eden o hâdiseye şâhid olmuş bir sahabî ise, râvinin hâdiseye şâhid olup olmadığı kesinlikle bilinmese bile, rivâyetin muttasıl olduğuna hükmedilir. Eğer olayın meydana geldiği döneme yetişmemişse, rivâyet mürseldir. Eğer râvi Tabiî ise rivâyet munkatıdır. Eğer Tâbiî, olayın meydana geliş zamanına yetiştiği bir hâdiseyi naklediyorsa, muttasıldır. Aynı şekilde vuku buluş zamanını idrak etmemiş, fakat bunu Sahabîye isnad (nisbet) etmişse, bu da muttasıldır, yoksa munkatı'dır.[7]
Ahmed b. Hanbel'in "(an) ve (enne) aynı değildir" sözü de bu kaideye uygundur. Nitekim Hatip el-Bağdadî'nin el-Kifâye'deki rivayetine göre Ahmed İbn Hanbel'e bir kimsenin "Kale Urve enne Aişe kâlet" (Urve dedi ki, Aişe (r.a.) şöyle dedi.) demesi ile "an Urve an Aişe" demesi arasında fark bulunup bulunmadığı sorulduğu zaman, "Nasıl fark olmaz" demiş ve iki lafiz arasını, birincide Urve'nin zamanına yetişmediği kıssayı Hz. Âişe'ye isnad etmemesi; ikincide ise, an'ane ile ona isnad etmesi dolayısıyla ayırmıştır. Bu bakımdan birinci mürsel, ikinci muttasıldır.[8]
Suyutî'nin açıklamasına göre daha sonraki devirlerde icazet yolu ile alınan hadislerin rivayetinde (enne)nin kullanılışı çoğalmış, Mağribliler ise (an) ve (enne)'yi hem sema'da hem de icâzette kullanmışlardır.[9]
Mü'ennen hadis tâbiri hakkında görülen bu izahlar, alimlerin Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadisini sağlam temellere oturtarak rivayet etmeye yönelik göstermiş oldukları fevkalâde ilmî titizliği anlatmaktadır. Görüldüğü gibi, hadis rivayet usûlünde, hadisi ilk kaynağından alan râvinin bunu ifade ederken (an) veya (enne) kelimelerini kullanmasına göre farklı hükümler açıklanmıştır. Bu tür durumlar, sadece İslâm kültürüne özgü olan rivayet müessesesinin çok dakik ve titiz olarak oluşturulmuş kaideler üzerine binâ edildiğini göstermektedir.[10]
Bu da mu'an'an gibidir. Râvî, semâ'yı tasrîh eden bir sigadan kaçınıp enne diyerek rivayet ettiği hadîse mü'en'en denmiştir. Meselâ kale haddesena Zuhriyy enne İbnu'l-Müseyyeb kaddesehu bi keza şeklinde bir ifade kullanması İmam Mâlik e göre mu'an'an gibidir. Ancak Ahmed İbnu Hanbel ve diğer bazıları an ile enne'nin geldiği sigaların aynı olmayacağını söylerler. Hatta bunlar sema açıklık kazanmadıkça enne ile yapılan rivâyet munkatı'dır derler.
Ancak cumhur: "enne ittisal ifâde etmede tıpkı an gibidir, mutlak olarak gelmişse, önceki şartlar tahtında bunda da sema'ya (ittisâle) hükmolunur" demiştir.
İcâzetle tahammül edilen rivâyetin sevk sigası olarak, tıpkı "an" gibi "enne"nin de kullanıldığını husûsen mağriblilerin an ve enne her ikisini sema ve icâzette kullandıklarını, Suyûtî Tedrib'de kaydeder.[11]

---

[1] İbnü's-Salah, Ulûmu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr, Beyrût 1981 s. 57; Suyutî, Tedrîbu'r-Râvî (Medine 1972) Nşr. Abdülvehhab Abdüllatif 1/217.
[2] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 57.
[3] el-Emîr Es-San'anî, Tavzihu'l-Efkâr, Nşr, Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Kahire 1366 1/338.
[4] İbnü's-Salah, a.g.e., s.57; Suyutî, Tedrîbu'r-Ravî, s. 218.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980 s. 260-261.
[6] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 57.
[7] el-Irakî, et-Takyîd ve'l-İzâh, Nşr., Abdurrahman Muhammed Osman, Kahire 1985 s. 85.
[8] el-Irakî, et-Takyîd ve'l-İzâh, s. 85.
[9] Suyutî, Tedribu'r Ravî, s. 219.
[10] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/328.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/133.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

E) Mü'en'en Hadis:

İsnâdında "haddesenâ fiilânun enne fulânen haddesehü.." (Bize falan kendisine falanca ravinin hadis anlattığını haber verdi) gibi enne harfini ihtivâ eden ibârelerle rivâyet edilmiş hadisler. "Enne" ibaresinin senedin ittisaline delalet edip etmediği hususu muhaddisler arasında ihtilâf konusu olmuştur. İbnü's- Salah ve bu hususta ona tâbi olan Nevevî'nin ifâdelerine göre Ahmed b. Hanbel ve muhaddislerden bir cemaat (enne)'nin (ene) gibi olmadığını yani ittisale delâlet etmediğini; senedin muntakı sayılacağını, ancak aynı haberde bir başka yönden sema'ın belli olması halinde ittisâl ile hükmedilebileceğini söylemişlerdir. Bununla beraber çoğunluk, bu arada İmam Malik, İbn Enes, "enne"nin, râvisi tedlîsten sâlim ve şeyhine mülâki olduğu bilindikçe, ittisâl yönünden "an" gibi olduğunu ileri sürmüşlerdir.[1] Bu hususta İbn Abdilberr, "enne" ve "an" gibi rivâyette kullanılan harflere ve sair elfaza değil, râvi ile şeyhi (hocası) arasındaki mülâkât, mücâlese, müşâhede ve semâ'a itibar etmek gerektiğini söylemiş ve "rivâyette semâ'ın belli olmasını şart koşmak manâsızdır; zira icmâ ile sâbit olmuştur ki Sahâbîye kadar uzanan isnadda Sahabî ister "an", isterse "enne", ister "kâle" ve isterse "semi'tu" tabirini kullanmış olsun; hepsi de muttasıldır" demiştir.[2]
Muhaddislerden Berdîcî, mü'ennen hadiste semâ vuku bulduğu için, bir başka hadis yoluyla meydana çıkıncaya kadar onu munkatı (isnadında kopukluk olan) hadis kabul edenlerdendir.[3]
İbnü's-Salah, Berdicî'nin bu görüşünü konu ederek şu müşâhedesini anlatır: Berdicî'den nakledilen bu görüşün aynını Yakub İbn Şeybe'nin Müsned'inde gördüm. Yakup, Ebu'z-Zübeyr'in rivâyet ettiği (Ebu'z-Zübeyr): "Ammâr demiş ki, ben, Rasulullah (s.a.s) namaz kılarken yanına geldim ve kendisine selâm verdim, O da benim selâmımı aldı" hadisini zikretmiş ve bunun müsned mevsûl (yani isnadı kesintisiz hadis) olduğunu söylemiştir. Sonra Kays İbn Sa'd'ın aynı haberle ilgili (Kays İbn Sa'd) rivâyetini zikretmiş, bunun da an Ammâr kâle: Enne Ammâren merre, denilmesi dolayısıyla mürsel olduğunu ileri sürmüştür.[4]
İbnüs Salah'ın bu ifâdesinden anlaşıldığına göre aynı hadisin iki rivayetinden birinde "an Ammâran kâle" diğerinde "enne Ammâran merre" denilmesi sebebiyle birinci muttasıl; ikinci mürsel veya munkatı sayılmıştır. Bu, şu demektir ki; (enne) ittisâle (yani isnadın bitişikliğine kesintisiz oluşuna) delâlet yönünde (an) gibi değildir. (An) ittisâle delâlet ettiği halde (enne) buna delâlet etmez.[5] Ayrıca bu görüş, yine İbnü's-Salah'ın Ahmed b. Hanbel'den naklederek verdiği "(an) ve (enne) aynı (eşit) değildir" hükmüne uygundur.[6]
Ancak diğer taraftan el-Irakî, İbnü's- Salah'ın Ulûmu'l-hadîs'ine yazdığı et-Takyîd adlı eserinde bu görüşe itiraz eder ve şöyle der: "Musannıf (İbnü's-Salah)'ın Ahmed b. Hanbel ve Ya'kûb İbn Ebî Şeybe'den (an) ile (enne)nin birbirinden ayrı şeyler olduğuna dair hikâye ettiği görüş, onun anladığı gibi değildir. Aslında gerek Ahmed b. Hanbel ve gerekse Yakup b. Ebî Şeybe (enne) sebebiyle (an) ile (enne) arasında bir ayırım yapmış değillerdir. Şayet burada bir ayrılık söz konusu edilirse bu başka bir sebep dolayısıyladır. Yakub b. Ebî Şeybe (enne) ile gelen rivâyeti mürsel olarak tasvip etmiştir. Çünkü İbnu'l-Hanefiyye kıssayı Ammar'a nisbet etmemiştir. Eğer o, "enne Ammâran kâle merertü bin'n-Nebiyyi (s.a.s)" demiş olsaydı rivayeti mürsel kalmazdı. Fakat "enne Ammaren merre" lafzı kullanıldığı için İbnu'l-Hanefiyye, şâhid olmadığı bir hâdiseyi anlatmış oluyordu. Gerçekte İbnu'l-Hanefiyye, Ammar'ın Hz. Peygamber'e uğrayıp ona selâm verdiğini bizzat müşâhede etmemişti. Bu sebeple hadisi mürsel olarak nitelemiştir. Kaideye göre bir râvi, her hangi bir hâdiseyle ilgili bir hadîs naklettiğinde, eğer Hz. Peygamber'le bazı ashabı arasında cereyan eden bu olaya yetişememişse ve bunu rivayet eden o hâdiseye şâhid olmuş bir sahabî ise, râvinin hâdiseye şâhid olup olmadığı kesinlikle bilinmese bile, rivâyetin muttasıl olduğuna hükmedilir. Eğer olayın meydana geldiği döneme yetişmemişse, rivâyet mürseldir. Eğer râvi Tabiî ise rivâyet munkatıdır. Eğer Tâbiî, olayın meydana geliş zamanına yetiştiği bir hâdiseyi naklediyorsa, muttasıldır. Aynı şekilde vuku buluş zamanını idrak etmemiş, fakat bunu Sahabîye isnad (nisbet) etmişse, bu da muttasıldır, yoksa munkatı'dır.[7]
Ahmed b. Hanbel'in "(an) ve (enne) aynı değildir" sözü de bu kaideye uygundur. Nitekim Hatip el-Bağdadî'nin el-Kifâye'deki rivayetine göre Ahmed İbn Hanbel'e bir kimsenin "Kale Urve enne Aişe kâlet" (Urve dedi ki, Aişe (r.a.) şöyle dedi.) demesi ile "an Urve an Aişe" demesi arasında fark bulunup bulunmadığı sorulduğu zaman, "Nasıl fark olmaz" demiş ve iki lafız arasını, birincide Urve'nin zamanına yetişmediği kıssayı Hz. Âişe'ye isnad etmemesi; ikincide ise, an'ane ile ona isnad etmesi dolayısıyla ayırmıştır. Bu bakımdan birinci mürsel, ikinci muttasıldır.[8]
Suyutî'nin açıklamasına göre daha sonraki devirlerde icazet yolu ile alınan hadislerin rivayetinde (enne)nin kullanılışı çoğalmış, Mağribliler ise (an) ve (enne)'yi hem sema'da hem de icâzette kullanmışlardır.[9]
Mü'ennen hadis tâbiri hakkında görülen bu izahlar, alimlerin Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadisini sağlam temellere oturtarak rivayet etmeye yönelik göstermiş oldukları fevkalâde ilmî titizliği anlatmaktadır. Görüldüğü gibi, hadis rivayet usûlünde, hadisi ilk kaynağından alan râvinin bunu ifade ederken (an) veya (enne) kelimelerini kullanmasına göre farklı hükümler açıklanmıştır. Bu tür durumlar, sadece İslâm kültürüne özgü olan rivayet müessesesinin çok dakik ve titiz olarak oluşturulmuş kaideler üzerine binâ edildiğini göstermektedir.[10]
Bu da mu'an'an gibidir. Râvî, semâ'yı tasrîh eden bir sigadan kaçınıp enne diyerek rivayet ettiği hadîse mü'en'en denmiştir. Meselâ kale haddesena Zuhriyy enne İbnu'l-Müseyyeb kaddesehu bi keza şeklinde bir ifade kullanması İmam Mâlik e göre mu'an'an gibidir. Ancak Ahmed İbnu Hanbel ve diğer bazıları an ile enne'nin geldiği sigaların aynı olmayacağını söylerler. Hatta bunlar sema açıklık kazanmadıkça enne ile yapılan rivâyet munkatı'dır derler.
Ancak cumhur: "enne ittisal ifâde etmede tıpkı an gibidir, mutlak olarak gelmişse, önceki şartlar tahtında bunda da sema'ya (ittisâle) hükmolunur" demiştir.
İcâzetle tahammül edilen rivâyetin sevk sigası olarak, tıpkı "an" gibi "enne"nin de kullanıldığını husûsen mağriblilerin an ve enne her ikisini sema ve icâzette kullandıklarını, Suyûtî Tedrib'de kaydeder.[11]

---

[1] İbnü's-Salah, Ulûmu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr, Beyrût 1981 s. 57; Suyutî, Tedrîbu'r-Râvî (Medine 1972) Nşr. Abdülvehhab Abdüllatif 1/217.
[2] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 57.
[3] el-Emîr Es-San'anî, Tavzihu'l-Efkâr, Nşr, Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Kahire 1366 1/338.
[4] İbnü's-Salah, a.g.e., s.57; Suyutî, Tedrîbu'r-Ravî, s. 218.
[5] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980 s. 260-261.
[6] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 57.
[7] el-Irakî, et-Takyîd ve'l-İzâh, Nşr., Abdurrahman Muhammed Osman, Kahire 1985 s. 85.
[8] el-Irakî, et-Takyîd ve'l-İzâh, s. 85.
[9] Suyutî, Tedribu'r Ravî, s. 219.
[10] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/328.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/133.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

253) Veliler Ve Kerametleri (Allah'ın Gerçek Mü'min Kullarına İkramlarından Örnekler.)

Bu bölümdeki dört ayet ve sekiz hadis-i şeriften, gerçek mü'minlere ne korku ne de üzüntü olmayacağını, Allah dilerse çok yüksek hurma ağacının tepesinden sallamakla hurmanın dökülebileceğini, Allah dilerse kuluna hiçbir emek sarfetmeden bazı rızıklar verebileceğini, yine Allah isterse üç yüz küsur sene bir mağarada birkaç insanın rahatsız olmadan yaşayabileceklerini, Allah isterse kullarına az bir yemeği bereketlendirip çoğaltabileceğini, Allah tarafından bazı kimselere bazı şeylerin ilham edilebileceğini, Hz. Ömer'in de bunlardan biri olduğunu, gerçek mü'minlerin dua ve beddualarını Allah'ın kabul edeceğini, Allah dilerse toprağın cesetlerden hiçbir şeye zarar veremeyeceğini, yine Allah gerçekten mü'min kullarına bir ışık vererek yollarını aydınlatabileceğini, hiçbir meyvenin bulunamayacağı bir anda Allah'ın gerçek mü'min kuluna her türlü meyveyi ikram edebileceğini öğreneceğiz. [1]

"Unutmayın ki, Allah'a dost ve yakın olanların korkmaları için bir sebep yoktur. Onlar acı ve üzüntü de çekmeyeceklerdir. Onlar iman edip sonra yollarını Allah ve kitabıyla bulmaya çalışanlardır. Onlar için hem bu dünya hayatında, hem de sonraki hayatta müjdeler var. Allah'ın va'dinde asla değişme yoktur. O verdiği sözü mutlaka yerine getirir. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk da budur." (Yunus: 10/62-64)
"Hurma ağacını kendine doğru silkele ki, üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün ve sonra da ye iç, doğacak olan bu çocuktan dolayı da, gözün aydın olsun! Ve insanlardan birini görürsen, ona de ki: "Ben, o sınırsız rahmet sahibi için, bir süre konuşmaktan kaçınmaya söz verdim. Bu yüzden bu gün insanlardan hiçbir kimseyle konuşmayacağım." (Meryem: 19/25-26)
"...Zekeriyya ne zaman O'nu mabette ziyaret ettiyse, yanında yiyecekler görür ve sorardı: "Ey Meryem, bunlar sana nereden geliyor?" Meryem: "Bunlar Allah'tandır, Allah dilediğine hesapsız rızık bağışlar" diye cevap verdi." (Al-i İmran: 3/37)
"Madem onlardan ayrıldınız ve Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, sığının mağaraya da Rabbiniz, rahmetiyle bir genişlik versin ve işinizde de size kolaylık sebepleri hazırlasın. Ve yıllarca güneşin doğarken, onların mağarasını sağ taraftan yalayıp geçtiğini, batarken de onlara dokunmadan sol yandan geçip gittiğini ve onların mağaranın genişçe bir bölümünde bulunduklarını görürdün. İşte bu Allah'ın ayetlerinden (keramet-lerinden) biriydi." (Kehf: 18/16-17)

Veli: Allah'ın dostu, sevgili kulu, iyi müslüman anlamına gelir.
Keramet: Allah'ın bu tür kullarına ikramıdır ki, başkalarına yapılmayan bu ikram böylesi kullar için yapılır ki Allah'ın bir ikramıdır. Allah'ın peygamberlere yaptığı bu ikramlara ise Mucize denir. [2]

1506. Ebû Muhammed Abdurrahman İbni Ebû Bekr es–Sıddîk *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Suffe ashâbı fakir kişilerdi. Bir keresinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"İki kişilik yemeği olan (suffe ashâbından) bir üçüncüsünü; dört kişilik yemeği olan da bir beşincisini ve hatta altıncısını yemeğe buyur edip götürsün!"* Yahut buna benzer bir tavsiyede bulundu.
Ebû Bekir, onlardan üç kişiyi evine getirdi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de on kişiyi alıp götürdü.
Ebû Bekir, akşam yemeğini Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in evinde yedi. Yatsı namazı kılınıncaya kadar orada kaldı. Gecenin hayli ilerlemiş bir vaktinde evine döndü. Hanımı ona:
– Seni misafirlerinin yanında bulunmaktan alıkoyan nedir? diye sordu. O da:
– Vay! Sen onlara hâlâ yemek vermedin mi? diye çıkıştı. Hanımı:
– Sen gelmedikçe yemek yemeyeceklerini söylediler, sofra kurduk, yemediler, dedi.
(Hadisin râvîsi) Abdurrahman şöyle dedi: Ben ortalıktan kaybolup saklandım. Ebû Bekir bana:
– Behey anlayışsız herif! diye bağırdı. Verdi veriştirdi. Sonra hiddetle:
– İçinize sinmesin, yiyin. Vallahi ben bu yemekten yemiyeceğim, dedi.
(Abdurrahman dedi ki), Allah'a yemin ederim ki, bizim her el uzattığımız lokmanın altından yemek daha artıyordu. Nihayet misafirler doydular. Yemek de ilk getirildiğinden daha fazla olarak ortada duruyordu. Ebû Bekir yemeğe baktı, olduğu gibi duruyordu. Hanımına hitâben:
– Bu ne hal? Ey Benî Firâsın kızı! dedi. O da:
– Gözümün nuruna yemin ederim ki, yemek şimdi öncekinden üç misli fazladır, dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekir o yemekten yedi ve ettiği yemini kastederek, "O, şeytandandı" dedi. O yemekten bir lokma aldıktan sonra, geri kalanı Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gönderdi. Yemek orada sabaha kadar durdu. Bizim ile bir topluluk arasında bir sözleşme vardı. Sözleşmenin süresi bittiği için o topluluk Medine'ye gelmişlerdi. İçlerinden sözcü olarak on iki kişi ayırdık. Her biri ile beraber kaç kişinin bulunduğunu Allah bilir. İşte onların hepsi o yemekten yediler.
Buhârî'nin bir rivâyetinde[3] şöyle denilmektedir:
(Misâfirlerin, kendisi gelmedikçe yemek yemek istemediklerini öğrenince) Ebû Bekir, o yemekten yemeyeceğine dair yemin etti. Hanımı da o yemedikce yemeyeceğine yemin etti. Misafir veya misafirler de, zaten o yemedikçe sofraya oturmayacağına – veya oturmayacaklarına– yemin etmişlerdi. Bunun üzerine Ebû Bekir:
– Başlangıçta yaptığım yemin şeytandandır, haydi buyurun yemeğe, dedi. Kendisi de misafirleri de yediler. Her el uzattıkları lokmanın altından yemek çoğalıyordu. Bunun üzerine Ebû Bekir, hanımına:
– Ey Benî Firasın kızı, bu ne hal? dedi. O da:
– Gözümün nûruna yemin ederim ki, yemek şimdi, ilk halinden daha fazladır, dedi. Oradakiler yediler, mevcut yemeği Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gönderdiler.
Abdurrahman, Hz. Peygamber'in bu yemekten yediğini haber verdi.
Bir başka rivâyette[4] olay şöyle anlatılmaktadır:
Ebû Bekir, oğlu Abdurrahman'a;
– Ben Hz. Peygamber'in yanına gideceğim. Ben gelinceye kadar misafirlerin hizmetinde bulun, yemeklerini yedirmiş ol, diye tenbihde bulundu. Abdurrahman misafirlere yemek getirdi, "Buyurunuz, " dedi. Onlar:
– Bu evin sahibi nerede? dediler. Abdurrahman:
– Siz buyurun, yiyin, dedi. Onlar:
– Evin sahibi gelinceye kadar biz yemiyeceğiz, dediler. Abdurrahman:
– Yemeğinizi lutfen yiyiniz. Eğer babam geldiğinde siz yemek yememiş olursanız, bana darılır, kızar, diye ısrar ettiyse de misafirleri yemeye ikna edemedi. (Abdurrahman diyor ki) babam geldiğinde bana fenâ halde çıkışacağını bildiğim için o gelince hemen savuşup bir yere gizlendim.
– Misafirlere ne yaptınız? diye sordu. Durumu haber verdiler. Bunun üzerine:
– Abdurrahman! diye bana seslendi. Cevap vermedim. Sonra yine:
– Abdurrahman! diye bağırdı. Ben yine ses vermedim. Bu defa:
– Behey anlayışsız herif! Sesimi duyuyorsan, Allah aşkına gel, dedi. Ben de yanına gelip:
– Benim kusurum yok, istersen misafirlere sor, dedim. Misafirler:
– Abdurrahman doğru söylüyor, bize yemek getirdi ama biz yemedik, dediler. Bunun üzerine:
– Demek beni beklediniz! Ben de bu gece bu yemeği yemiyeceğim işte! dedi. Onlar:
– Allaha yemin ederiz ki sen yemezsen, biz de yemeyiz, dediler. Ebû Bekir:
– Allah iyiliğinizi versin! Size ne oluyor ki, yemeğimizi kabul etmiyorsunuz? Haydi buyurun yemeğe! dedi. Yemek geldi, babam elini koydu, besmele çekti, "Kızgınlığımdan ötürü başta ettiğim yemin şeytandandır" deyip yemeği yedi, misafirler de yediler.[5]

1507. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden önce yaşamış ümmetler içinde kendilerine ilham olunan kimseler vardı. Şayet ümmetim içinde de onlardan biri varsa, hiç şüphesiz o Ömer'dir."[6]

* (Müslim, Fezailu's-Sahabe, 24)'de Hz. Ömer'in şu sözü geçer: "Rabbime üç konuda muvafik düştüm. Makamı İbrahim, örtünme meselesi ve Bedir esirlerine yapılacak muamele." Bu konulardaki ayetler Hz. Ömer'in görüşüne uygun inmesine rağmen, Hz. Ömer edebinden dolayı "Ben muvafik düştüm" demektedir. İhtimal ki kendisi için en

önemli olanları bunlar olduğu içindir. İbni Hacer bu uygunluğun on beşine vakıf olduk demesi, Suyuti'nin ise bunu yirmi bire çıkarması, bunun çok olduğunu gösterir. Bu kıssaları sıralamak gerekirse,
1. Makamı İbrahimde tavaftan sonra iki rekat namaz kılmak,
2. Hicab yani örtünme meselesi Ahzab: 33/33 ayeti
3. Bedir esirleri hakkında yapılacak muamele (Enfal: 8/68)
4. Münafıkların liderinin cenaze namazını kılmaması gerektiği meselesinde (Tevbe: 9/84)
5. İçkinin haram kılınmasıyla alakalı (Maide: 5/90) ayeti
6. Mü'minun: 23/2-14. ayetlerinin sonu
7. Hz. Aişe'nin iftiradan uzak oluşuyla alakalı Nur: 24/16 ayeti
8. Nisa: 4/65 ayetinde
9. Bakara: 2/98 ayeti. Hz. Ömer'in görüşüne uygun düştü.
Bu konuda hadis kitaplarının Menakıbu'l-Ensar ve Fedailu's-Sahabe bölümleriyle Tecrid terc. 2/346'ya bakılabilir. [7]

1508. Câbir İbni Semüre *radıyallahu anhümâ* dedi ki; Kûfeliler(in bir kısmı vâli) Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ı (halife) Ömer İbnu'l–Hattâb *radıyallahu anh*'e şikâyet ettiler. Ömer de Sa'd'ı vâlilikten azledip Ammar İbni Yâsir'i Kufeye vâli tayin etti. Kûfeliler Sa'd hakkındaki şikâyetlerini, "Sa'd namaz kıldırmasını bile bilmiyor" demeye kadar vardırmışlardı. Ömer, adam gönderip Sa'd'ı Medineye getirtti ve:
– Ey Ebû İshak! Bu adamlar senin namaz kıldırmayı bile bilmediğini iddia ediyorlar, dedi. Bunun üzerine Sa'd:
– Allaha yemin ederim ki ben onlara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazı gibi namaz kıldırdım; ondan hiçbir şeyi eksik bırakmadım. Yatsı namazını kıldırırken ilk iki rek'atte uzunca ayakta durur, son iki rek'ati de hafif tutarım, dedi.
Ömer:
– Senden bizim beklediğimiz de aslında budur, Ey Ebû İshak, dedi. Sonra, (durumu bir de yerinde araştırmak üzere) Sa'd ile birlikte bir veya birkaç adamı Kûfeye gönderdi.
Görevli kişi Kûfelilerden Sa'd'ın durumunu soruşturdu, bütün mescidlere gidip cemaata Sa'd'ı sordu. Onlar da Sa'd hakkında hep övgü dolu sözler söylediler. En sonunda Absoğulları mescidine gitti (ve herkesi Sa'd hakkında bildiklerini Allah için söylemeye davet etti). Onlar arasından Ebû Sa'de Üsâme İbni Katâde kalktı ve şöyle dedi:
– Mâdem ki bize Allah adını verdin, söyliyeyim: Sa'd, askerle birlikte harbe gitmez, mal taksiminde eşitliği gözetmez, adâletle hükmetmez, dedi.
Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi:
– (Madem ki sen böyle dedin) Ben de senin hakkında vallahi üç dilek dileyeceğim: Allahım, senin bu kulun bu söylediklerinde yalancı ise, sen onun ömrünü uzat, fakirliğini artır ve kendisini fitnelere çarptır.
Sonraları Üsâme'ye hali sorulduğunda:
– Kocamış, fitneye uğramış zavallı bir ihtiyarım ben. Sa'd'ın bedduasına tutuldum, diye cevap verirdi.
Hadisi, Câbir İbni Semüre'den rivayet eden râvi Abdülmelik İbni Umeyr şöyle der: Daha sonraki zamanlarda o kişiyi ben de gördüm. Yaşlılıktan dolayı kaşları gözlerinin üzerine düşmüş olduğu halde yollarda rast geldiği kız çocuklarına sataşır, onları çimdiklerdi.[8]

* Allah dilerse sevdiği bir kulunun da dua veya bedduasını kabul eder ve o kuluna böylece de ikramda bulunur. [9]

1509. Urve İbni'z–Zübeyr'den rivayet edildiğine göre Ervâ Binti Evs, kendi arazisinden bir parçayı gasbettiği iddiasıyla Saîd İbni Zeyd İbni Amr İbni Nüfeyl İbni'l–Hakem *radıyallahu anh*'ı (Medine vâlisi) Mervân İbnü'l–Hakem'e şikâyet etti. Bu şikâyet üzerine Saîd:
– Ben bu konuda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylediklerini dinledikten sonra, onun hakkını üzerime geçirir miyim hiç! dedi. Mervân:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ne duydun? diye sordu. O da:
– Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, *"Kim haksız olarak bir karış yer alırsa, o yerin yedi katı o kişinin boynuna dolanır"* buyurduğunu işittim, dedi. Bunun üzerine Mervân Saîd'e hitâben:
– Artık senden, bundan başka delil istemiyorum, dedi.
Dâva bu noktaya gelince Saîd:
– Allahım! Eğer bu kadın yalancı ise, sen onun gözünü kör et, kendisini de o arazisinde öldür! diye beddua etti.
Urve dedi ki, kadın ölmeden önce gözleri kör oldu ve bir gün o dâva konusu yerde gezinirken bir çukura düşüp öldü.[10]

Müslim'in, Muhammed İbni Zeyd İbni Abdullah İbni Ömer'den bir rivayeti de aynı mânadadır. Râvi Muhammed, o kadının kör olduğunu, Saîd'in bedduasına uğradım diyerek duvarlara tutuna tutuna yürüdüğünü görmüş ve o kadının, dâva konusu arazisindeki bir kuyuya düştüğünü ve kabrinin o kuyu olduğunu haber vermiştir.[11]

* Allah dilerse sevdiği bir kuluna ikram olmak üzere dua veya bedduasını kabul eder de o kuluna ikramda bulunmuş olur. [12]

1510. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Uhud Harbi'nden önceki gece babam beni yanına çağırdı ve "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahâbîlerinden ilk öldürelecek kişinin ben olacağımı sanıyorum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hariç, benim için geride bırakacağım en kıymetli kişi sensin. Borçlarım var, onları öde. Kardeşlerine daima iyi davran" dedi.
Sabahleyin babam ilk şehid düşen kişi oldu. Bir başka şehid ile birlikte onu bir kabre defnettim. Sonra onu bir başkasıyla aynı kabirde bırakmayı içime sindiremedim. Altı ay sonra onu kabirden çıkardım. Bir de ne göreyim; kulağı(nın bir kısmı) hariç, tüm vücûdu kendisini kabre koyduğum günkü gibiydi. Onu yalnız başına bir mezara defnettim.[13]

* Allah dilerse sevdiği kuluna şehid olacağını bildirir, bu sahabi Abdullah ibni Amr ibni Haram'ın ilk kerameti, yani Allah tarafından verilen ilk ikramıdır. İkinci kerameti ise 6 ay geçmesine rağmen cesedinin çürümemesidir.[14]

1511. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından iki kişi karanlık bir gecede Peygamber *aleyhisselam*'ın yanından çıktılar. Önlerinde meş'ale gibi iki ışık peydâ oldu. Birbirlerinden ayrılınca da evlerine varıncaya kadar herbirinin yolunu bir ışık aydınlattı.[15]

* Bu ışık işi bu iki sahabe ile sınırlı değildir. Tüm kabilesinin İslam'a girmesine vesile olan Tufeyl ibni Amr ed-Devsî, peygamberimizin *"Allahım ona bir alamet ver"* duası neticesinde iki kaşı arasında meydana çıkan bir nur onun yolunu aydınlatmıştır. İnsanlar bunu bir hastalık kabul ederler, yüzümde olmasın isteği üzerine bu nur elindeki bastonuna geçmiş ve kendisi zünnur nurlu kimse diye anılır olmuştur.
Yine aynı şekilde, Katade ibni'n-Numan, Ebu Ubeys el-Evsi, Hamza ibni Ömer el-Eslemi isimli sahabilerin de bu tür ışık kerametleri hadis kitaplarımızın Menakıbu'l-Ensar ve Fezailu's-Sahabe bölümlerinde aktarılır. [16]

1512. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başlarına Medineli Âsım İbni Sâbit'i komutan tayin ettiği on kişiden oluşan bir kâfileyi (irşad ve istihbârât için) görevlendirdi. Kâfile Usfân ile Mekke arasında bulunan Hüdât denilen yere ulaştı. Bunların hareketi (müşriklerce), Hüzeyl'in bir kolu olan ve Lihyân oğulları denilen kabileye haber verilmişti. Lihyân oğulları yüze yakın okçudan oluşan bir grupla onları takibe aldılar. Âsım ve arkadaşları izlendiklerini farkedince, kendilerini savunabilecekleri yüksekçe bir yere sığındılar ama düşman da onların çevresini sardı ve:
– İnin aşağı, elinizdeki silahları bırakıp teslim olun. Söz veriyoruz hiç birinizi öldürmeyeceğiz! dediler. Bunun üzerine Âsım İbni Sâbit:
– Arkadaşlar! Ben, bir kâfirin sözüne güvenerek aşağı inmem, dedi. Allahım, durumumuzu Peygamberine bildir, diye dua etti. Bunun üzerine düşmanlar, Âsım'ı (ve komutasındaki altı kişiyi) oka tutup şehit ettiler. İçlerinden üç kişi, Hubeyb, Zeyd İbni Desine ve bir kişi daha verilen söze güvenerek inip teslim oldular. Müşrikler bu üç kişiyi ellerine geçirince, yay tellerini çıkarıp onları kıskıvrak bağlamaya kalktılar. Durumu gören üçüncü kişi:
–Bu bize yapılan ilk kalleşliktir. Vallahi size aslâ teslim olmayacağım. Şu şehitler bana güzel bir örnektir, diye direndi. Onu zorla sürükleyip götürmek istediler ise de şiddetle karşı koydu. Bunun üzerine onu da şehit ettiler. Hubeyb ve Zeyd İbni Desine'yi götürüp Bedir Gazvesi sonrasında Mekke'de sattılar. Hubeyb'i, Bedir Gazvesi'nde öldürdüğü Hâris İbni Âmir İbni Nevfel İbni Abdimenâf'ın oğulları satın aldı. Hubeyb, kendisini öldürmeye karar verdikleri güne kadar onların elinde esir olarak kaldı.
Bu esâret günlerinde Hubeyb, etek traşı olmak için Hâris'in kızlarından birinden bir emânet ustura istedi, o da verdi. Bir ara kadının gafletinden yararlanan küçük çocuğu, Hubeyb'in yanına sokuldu. Hubeyb'in elinde ustura olduğu halde çocuğu dizine oturttuğunu görünce kadın, son derece telaşlandı. Durumu sezen Hubeyb:
– Çocuğu öldüreceğimden mi endişeleniyorsun? Ben böyle bir şey yapmam! dedi.

Kadın dedi ki: Allah'a andolsun ki ben hayatımda Hubeyb'den daha iyi bir esir görmedim. Vallahi ben onu, zincire bağlı olduğu ve Mekke'de hiç bir meyvenin bulunmadığı bir gün taze üzüm yerken gördüm. Bu, Allah'ın Hubeyb'e lutfettiği bir rızıktı.
Hâris'in oğulları onu öldürmek için Harem bölgesinin dışına Hill denilen yere çıkardıkları zaman Hubeyb onlara:
– Müsaade edin de iki rek'at namaz kılayım, dedi. Bıraktılar. Hubeyb iki rek'at namaz kıldı ve sonra "Allaha yemin ederim ki, ölümden korktuğumu zannetmeyeceğinizi bilsem, bu namazı daha fazla kılardım" dedi ve "Allahım! Bunların her birini tek tek mahvet, birer birer canlarını al, hiç birini sağ bırakma!" diye dua edip şu beyitleri okudu:
Müslüman olarak öldükten sonra,
Nasıl öldüğümü asla dert etmem.
Bunların hepsi elbette Allah uğrunda;
Dilerse O, pek kolaydır, parçalanmış vücûdumla rahmete ermem!
Böylece Hubeyb, idam edilecek her müslümanın iki rekat namaz kılması âdetini başlatan kişi oldu.
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, düşman tarafından kuşatıldıkları gün bu on kişilik müslüman kafilesinin başına gelenleri ashâbına anında bildirmişti.
Âsım İbni Sâbit'in şehit edildiğini haber aldıkları zaman Kureyş'in bazı ileri gelenleri, (Bedir savaşında) kendilerinden birini öldürmüş olması sebebiyle onu tanımaya yarayacak bir parçasını getirmek üzere adamlar yolladılar. Bunun üzerine Allah, Âsım'ı korumak için bir arı sürüsü gönderdi. Bu arı bulutu Âsım'ın cesedini kapladı. Kureyşin adamları, onun nâşından hiç bir şey koparmaya imkân bulamadılar.[17]

1513. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ömer *radıyallahu anh*, herhangi bir şey hakkında "Ben şöyle düşünüyorum" dedi mi, o şey gerçekten onun düşündüğü gibi neticelenirdi.[18]

1505 no'lu hadise ve açıklamasına bakınız.
* Kitabın müellifi Nevevi der ki: Bu kitabın değişik bölümlerinde velilerin kerameti = Allah'ın sevgili kullarına ikramı konusunda değişik hadisler bulunmaktadır. Mesela:
a) Sihirbaz ve rahib arasında gidip gelen genç, (30. Hadis)
b) Cüreyc hadisi (261. hadis)
c) Kayanın kapattığı mağara kapısı (12. hadis)
d) Buluttan falanın bahçesini sula hadisi (562. hadis) bunlardan bir kısmıdır. Bu örnekleri çoğaltmamız mümkündür. [19]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 429.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 429.
[3] Edeb 87.
[4] Buhârî, Edeb 88.
[5] Buhârî, Mevâkît 41, Menâkıb 25, Edeb 87–88; Müslim, Eşribe 176, 177.
[6] Buhârî, Fezâilü'l–ashâb 6; Enbiyâ 54; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 17.
1511 no'lu hadise bkz.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 431.
[8] Buhârî, Ezân 95; Müslim, Salât 158–159. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 128; Nesâî, İftitâh 74.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 432.
[10] Buhârî, Beď ül–halk 2, Mezâlim 13; Müslim, Müsâkât 139–142. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 21.
[11] Müslim, Müsâkât 138.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 433.
[13] Buhârî, Cenâiz 78.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 433.
[15] Buhârî, Salât 79; Menâkıbü'l–ensâr 13.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 433.
[17] Buhârî, Cihad 170, Meğâzî 10, 28.
[18] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 35.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 435.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

F) Müselsel Hadîs:

Sahih, Hasen ve Zayıf hadisler arasında müşterek olan hadis ıstılahlarından biri olan "Müselsel", kelime olarak birbirini takip etmek anlamına gelen teselsül'den ism-'i mef'ûldür. Istılahî anlamı ise; isnadındaki bütün ricalin bazan ravilerinin bazan da rivâyetin belirli bir hal ve sıfatını takib ettikleri hadislere verilmiş bir isimdir.[1]
Ravilerin hal ve sıfatları ya onların sözlerinden, ya fiillerinden, ya da beraberce hem söz ve fiillerinden ibarettir. Rivayetlerin sıfatları ise, ya semi'tu (dinledim), ahberanâ (bize haber verdi) ve haddesenâ (bize anlattı) gibi rivâyetin zamanı ve yeridir. Ancak bunların da çeşitli şekilleri bulunması dolayısıyla bir söz veya fiilin isnad boyunca teselsül etmesi de sayılamayacak kadar çok şekillerde tezahür eder.[2]
Hakim en-Nisâbûrî, rivayet sıfatları ve râvilerin söz ve fiilleri ile ilgili sekiz müselsel çeşidi zikretmiştir.[3] Fakat müselsel hadislerin sayısı çok fazladır. Meselâ müselsel hadisleri tanıtmak için telif edilmiş bir kitapta müellifi 216 müselsel nevine misaller vermiştir.[4] Müselsel hadise bir misal olarak şu hadis gösterilebilir: Muaz b. Cebel(r.a.)dan rivayet olunduğuna göre Rasulullah (s.a.s.), bir gün elini tutmuş ve ona şöyle demiş:
"Muaz! Ben seni gerçekten seviyorum." Muaz da O'na şöyle demiş:
"Babam anam sana feda olsun ya Rasulallah! Ben de seni seviyorum!" (Rasulullah (s.a.s) sonra) şöyle buyurmuş:
"Muaz! Her namazın peşinde şöyle demeyi sakın bırakma: "Ey Allahım! Seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzel ibadet etmek hususunda bana yardım et!"
Muâz bunu es-Sunâbihî'ye tavsiye etmiş, es-Sunâbihî Ebu Abdirrahman'a tavsiye etmiş, Ebu Abdirrahman da Ukbe b. Müslim'e tavsiye etmiştir.[5]
Hadisde, ravilerin sözlü durumları sened boyu devam ettiği için hadis müselseldir. Rasulullah(s.a.s)'la Muaz arasındaki karşılıklı sevgi ifadelerinin, sonraki raviler arasında da vuku bulduğu, bu yönden de hadisin müselsel olduğu nakledilir.[6]
Bu hadisi rivayet edenlerden her biri diğerine "Seni severim" ifadesini aynen tekrar etmiştir.
"İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir; demiştir ki: "Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine indirilen (Kur'an-ı Kerim ayetlerini aklında tutmak) için güçlük çekerlerdi. Bunun için de dudaklarını kımıldatırlardı." (İbn Abbas bunu söylerken şöyle dedi: "İşte bak, Rasulullah (s.a.v.) dudaklarını nasıl kımıldattıysa ben de sana öylece kımıldatıyorum." Said şöyle dedi: "İbn Abbas dudaklarını kımıldatırken nasıl görmüş isem ben de öylece dudaklarımı kımıldatıyorum" ve dudaklarını kımıldattı.) Bunun üzerine Cehab-ı Hak, *"Sana nazil olan ayetleri unutmamak için acele ederek dudaklarını kımıldatıp durma. Kur'an-ı kalbinde toplayıp okutmak bize aittir."* mealindeki ayeti indirdi.
Bu hadisi rivayet ederken İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'in dudaklarını kımıldatış şeklini göstermesi; Said b. Cübeyr'in İbn Abbas'ı taklit etmesi zamanla rivayet sırasında aynen tekrarlanmıştır.[7]
Sahih müselsel'den biri de hafizların müselselidir. Bu, her biri hıfz mertebesine ulaşmış aynı sıfattaki ravilerin rivâyet ettiği hadistir. Müselsel'in bu türlüsü kat'î ilim ifâde eder. Rivayet edilen müselsel hadislerin en sahihi, Sâf Sûresinin kıraatı hakkındaki hadistir. Bunu rivayet eden Abdullah b. Selâm der ki: Rasulullah (s.a.s.)'ın ashabından bir kaç kişi ile konuştuk ve dedi ki, hangi amellerin Allah katında en makbul olduğunu bilsek de onu yapsak. O zaman şu ayet nâzil oldu:
"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih etmekte... O, Azîz'dir, Hakîm'dir. Ey iman edenler, niçin yapmayacağınız şeyi söylersiniz?"
Abdullah b. Selâm dedi ki: Onu bize Rasulullah (s.a.s.) böylece okudu. Ebu Seleme dedi ki: Onu bize Abdullah b. Selâm (r.a.) böyle okudu. Yahyâ dedi ki: Onu bize Ebu Seleme okudu. Evzaî dedi ki: Onu bize Yahyâ okudu. Muhammed b. Kesîr dedi ki: Onu bize Evzaî okudu. Darimî dedi ki: Onu bize Muhammed b. Kesîr okudu.[8]
Ravinin sıfatları ile ilgili olan müselsel çeşitleri de bulunmaktadır. Mesela bir hadisin isnadında bütün ravilerin isimleri Muhammed olabilir; yahut nisbetleri aynı olabilir ve hepsi Mekkî, yahut Dımeşkî, yahut Mısrî olur. Hepsi fakîh olur; hâfiz olur; yahut şâir olur. Bunlar râvinin haiz olduğu sıfatlarla ilgili olan müselsel hadisler arasında yer alırlar.[9]
Bazan hadis ahbarâne fulanun veya ahberahâ fulanın vallahî yahutte eşhedü billâhi lesemitü fulânen gibi lafızlarla rivâyet edilir. Bu çeşit hadisler de rivayetin sıfatına ait müselsellerden kabul edilir.[10]
Diğer taraftan hadis münekkidlerinin, gerek metin ve gerekse silsile itibariyle bâtıl olduğuna hükmettikleri müselseller de bulunmaktadır. Hadis rivayet eden ravilerin hallerini devamlı surette kontrol altında tutan muhaddisler, ravilerin naklettikleri hadisin metnine, ravinin adalet ve zabt vasfını haiz olup olmamasına göre bir takım hükümler vermişlerdir. Hadisleri kabulde gösterilen bu üstün dikkat ve titizliğin misallerini ilgili kitaplarda bulmak mümkündür.
Müselsel hadisler, ravileri herhangi bir cerh sebebiyle cerhedilmedikçe tedlisten ve inkita'dan selâmet yönünden en sağlam hadislerdir. Bununla beraber İbn Kesîr teselsül yolu ile hadisin sıhhati hakkında hüküm vermenin nâdir olan hallerden olduğunu ifade etmektedir.[11] Yani zayıflık, teselsül vasfında olur; metnin aslında olmaz. Çünkü bir çok hadisin metinleri sahih olmasına rağmen, bunların teselsül ile rivayet edilmesi sahih olmamıştır.[12]
Hadîsi rivayet ederken senette yer alan ricâl, bazan râvinin, bazan da rivâyetin sıfat ve hallerini devam ettirerek hadisi rivayet ederler. Her râvi aynı sıfat ve halleri aynen devam ettirdiği için "zincirleme" mânâsına müteselsil denir.
Râvilerde teselsül eden sıfat ve haller söz veya fiille ilgili olduğu gibi, isim, nisbet gibi başka şeylerle de olabilir. Bazan hem fiil ve hem söz beraber olur. Hem fiil ve hem söz beraber teselsül eden müteselsîl hadîse örnek Hz. Enes (radıyallahu anh)'in şu rivayetidir. Der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) efendimiz buyurdular ki:
"Kul, hayır ve şerriyle, tatlı ve acısıyla kadere inanmadıkça imanın halâvetini bulamaz." Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sakalından tuttu ve dedi ki:
"Hayrıyla-şerriyle, acısıyla-tatlısıyla kadere inandım".
Bu hadîsin bütün râvileri aynı şekilde hem hadîsi rivâyet ederler ve hem de sakallarını tutarak inandıklarını beyan ederler.
Rivâyetin sıfatıyla ilgili bir örneği Bağdadî, Kifaye'de kaydeder:
İnni semi'tu ebe'l-Hasan Ali b. Abdilazizi't-tahiriyy yekulu: Semi'tu eba Bekr Ahmed b. Cafer b. Seleme el-hatli yekulu semi'tu Fadl b. Habbabu'l-Cumahi yekulu: Semi'tu Abdurrahman b. Bekr b. Er-Rebi' b. Müslim yekulu: Semi'tu Muhammed b. Ziyad yekulu: Semi'tu Eba Hureyre yekulu: Semi'tu Ebe'l-Kasım sallallahu aleyhi ve selleme yekulu: Elveledu lilfirâşi velilahiri'l-hicri.
Burada sevk sigası müteselsilen semi'tu yekûl diye tekerrür etmektedir. Bazı müselseller de "ahbaranâ veya "ahbaranâ fulânun ve kâle vallahi" şeklindedir.
Teselsül bazan râvilerin isimlerinde, sıfatlarında ve hatta nisbetlerinde cereyan eder. Öyle ki senette yer alan her ravinin adı mesela Muhammed'dir, veya sıfatları hep fakîh'tir, huffazdır, şâirdir veya nisbetleri Dımeşkî'dir. Mısrî'dir, Kûfî'dir, Irâkî'dir.
Müselsellerin en üstünü ittisâle delalet edenleridir. İbnu Hacer, râvilerinin sıfatı "hâfiz" olan rivâyetlerin kesin ilim ifade edeceğini söyler.
Hadîste teselsül zabtın kuvvetine delildir. Aslında teselsül senedle ilgili bir sıfattır. Merfu, mevkuf gibi tâbirler metinle ilgili sıfatlar olduğu gibi. Bu sebeple, hadîste teselsül zabtın sıhhatine delalet etse de hadîsin sahîh sayılması için yeterli şart değildir. Çünkü sıhhat hükmü metin ve senedin müştereken sahîh olmasıyla ortaya çıkar. Nitekim en sağlam senetten de gelse metinde bir illet, bir şüzûz, bir nesh hâli mümkündür.[13]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 390.
[2] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 310-311.
[3] Hakim, Marifetü Ulümu'l-hadîs, Nşr. es-Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980, s.29-33.
[4] Muhammed Abdulbâkî el-Eyyûbî, el-Menâhilü's-selsele fi ehâdîsi'l-müselsele, Beyrut 1983.
[5] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/245; Ebu Dâvud, Vitr: 26.
[6] Suyûtî, Tedribi'r-Râvî, Nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif, Medine 1972, 2/188.
[7] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 39-40.
[8] Abdullah b. Hüseyin Hâtır es-Semîn el-Adevî, Haşiyetu Lakt'd-durer bi şerhi metni Nuhbeti'l fiker, Mısır 1938, s. 135.
[9] bk. Hâkim, a.g.e., s. 29-34.
[10] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 313.
[11] İbn Kesir, İhtisâru Ulûmi'l-Hadis, Nşr. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut (tay) s. 169.
[12] Ahmed Muhammed Şakir, Şerhu İhtisari Ulumi'l-hadîs, s. 169 1. dipnot; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/376-377.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/133-134.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

F) Müselsel Hadîs:

Sahih, Hasen ve Zayıf hadisler arasında müşterek olan hadis ıstılahlarından biri olan "Müselsel", kelime olarak birbirini takip etmek anlamına gelen teselsül'den ism-'i mef'ûldür. Istılahî anlamı ise; isnadındaki bütün ricalin bazan ravilerinin bazan da rivâyetin belirli bir hal ve sıfatını takib ettikleri hadislere verilmiş bir isimdir.[1]
Ravilerin hal ve sıfatları ya onların sözlerinden, ya fiillerinden, ya da beraberce hem söz ve fiillerinden ibarettir. Rivayetlerin sıfatları ise, ya semi'tu (dinledim), ahberanâ (bize haber verdi) ve haddesenâ (bize anlattı) gibi rivâyetin zamanı ve yeridir. Ancak bunların da çeşitli şekilleri bulunması dolayısıyla bir söz veya fiilin isnad boyunca teselsül etmesi de sayılamayacak kadar çok şekillerde tezahür eder.[2]
Hakim en-Nisâbûrî, rivayet sıfatları ve râvilerin söz ve fiilleri ile ilgili sekiz müselsel çeşidi zikretmiştir.[3] Fakat müselsel hadislerin sayısı çok fazladır. Meselâ müselsel hadisleri tanıtmak için telif edilmiş bir kitapta müellifi 216 müselsel nevine misaller vermiştir.[4] Müselsel hadise bir misal olarak şu hadis gösterilebilir: Muaz b. Cebel(r.a.)dan rivayet olunduğuna göre Rasulullah (s.a.s.), bir gün elini tutmuş ve ona şöyle demiş:
"Muaz! Ben seni gerçekten seviyorum." Muaz da O'na şöyle demiş:
"Babam anam sana feda olsun ya Rasulallah! Ben de seni seviyorum!" (Rasulullah (s.a.s) sonra) şöyle buyurmuş:
"Muaz! Her namazın peşinde şöyle demeyi sakın bırakma: "Ey Allahım! Seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzel ibadet etmek hususunda bana yardım et!"
Muâz bunu es-Sunâbihî'ye tavsiye etmiş, es-Sunâbihî Ebu Abdirrahman'a tavsiye etmiş, Ebu Abdirrahman da Ukbe b. Müslim'e tavsiye etmiştir.[5]
Hadisde, ravilerin sözlü durumları sened boyu devam ettiği için hadis müselseldir. Rasulullah(s.a.s)'la Muaz arasındaki karşılıklı sevgi ifadelerinin, sonraki raviler arasında da vuku bulduğu, bu yönden de hadisin müselsel olduğu nakledilir.[6]
Bu hadisi rivayet edenlerden her biri diğerine "Seni severim" ifadesini aynen tekrar etmiştir.
"İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir; demiştir ki: "Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine indirilen (Kur'an-ı Kerim ayetlerini aklında tutmak) için güçlük çekerlerdi. Bunun için de dudaklarını kımıldatırlardı." (İbn Abbas bunu söylerken şöyle dedi: "İşte bak, Rasulullah (s.a.v.) dudaklarını nasıl kımıldattıysa ben de sana öylece kımıldatıyorum." Said şöyle dedi: "İbn Abbas dudaklarını kımıldatırken nasıl görmüş isem ben de öylece dudaklarımı kımıldatıyorum" ve dudaklarını kımıldattı.) Bunun üzerine Cehab-ı Hak, *"Sana nazil olan ayetleri unutmamak için acele ederek dudaklarını kımıldatıp durma. Kur'an-ı kalbinde toplayıp okutmak bize aittir."* mealindeki ayeti indirdi.
Bu hadisi rivayet ederken İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'in dudaklarını kımıldatış şeklini göstermesi; Said b. Cübeyr'in İbn Abbas'ı taklit etmesi zamanla rivayet sırasında aynen tekrarlanmıştır.[7]
Sahih müselsel'den biri de hafizların müselselidir. Bu, her biri hıfz mertebesine ulaşmış aynı sıfattaki ravilerin rivâyet ettiği hadistir. Müselsel'in bu türlüsü kat'î ilim ifâde eder. Rivayet edilen müselsel hadislerin en sahihi, Sâf Sûresinin kıraatı hakkındaki hadistir. Bunu rivayet eden Abdullah b. Selâm der ki: Rasulullah (s.a.s.)'ın ashabından bir kaç kişi ile konuştuk ve dedi ki, hangi amellerin Allah katında en makbul olduğunu bilsek de onu yapsak. O zaman şu ayet nâzil oldu:
"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih etmekte... O, Azîz'dir, Hakîm'dir. Ey iman edenler, niçin yapmayacağınız şeyi söylersiniz?"
Abdullah b. Selâm dedi ki: Onu bize Rasulullah (s.a.s.) böylece okudu. Ebu Seleme dedi ki: Onu bize Abdullah b. Selâm (r.a.) böyle okudu. Yahyâ dedi ki: Onu bize Ebu Seleme okudu. Evzaî dedi ki: Onu bize Yahyâ okudu. Muhammed b. Kesîr dedi ki: Onu bize Evzaî okudu. Darimî dedi ki: Onu bize Muhammed b. Kesîr okudu.[8]
Ravinin sıfatları ile ilgili olan müselsel çeşitleri de bulunmaktadır. Mesela bir hadisin isnadında bütün ravilerin isimleri Muhammed olabilir; yahut nisbetleri aynı olabilir ve hepsi Mekkî, yahut Dımeşkî, yahut Mısrî olur. Hepsi fakîh olur; hâfiz olur; yahut şâir olur. Bunlar râvinin haiz olduğu sıfatlarla ilgili olan müselsel hadisler arasında yer alırlar.[9]
Bazan hadis ahbarâne fulanun veya ahberahâ fulanın vallahî yahutte eşhedü billâhi lesemitü fulânen gibi lafızlarla rivâyet edilir. Bu çeşit hadisler de rivayetin sıfatına ait müselsellerden kabul edilir.[10]
Diğer taraftan hadis münekkidlerinin, gerek metin ve gerekse silsile itibariyle bâtıl olduğuna hükmettikleri müselseller de bulunmaktadır. Hadis rivayet eden ravilerin hallerini devamlı surette kontrol altında tutan muhaddisler, ravilerin naklettikleri hadisin metnine, ravinin adalet ve zabt vasfını haiz olup olmamasına göre bir takım hükümler vermişlerdir. Hadisleri kabulde gösterilen bu üstün dikkat ve titizliğin misallerini ilgili kitaplarda bulmak mümkündür.
Müselsel hadisler, ravileri herhangi bir cerh sebebiyle cerhedilmedikçe tedlisten ve inkita'dan selâmet yönünden en sağlam hadislerdir. Bununla beraber İbn Kesîr teselsül yolu ile hadisin sıhhati hakkında hüküm vermenin nâdir olan hallerden olduğunu ifade etmektedir.[11] Yani zayıflık, teselsül vasfında olur; metnin aslında olmaz. Çünkü bir çok hadisin metinleri sahih olmasına rağmen, bunların teselsül ile rivayet edilmesi sahih olmamıştır.[12]
Hadîsi rivayet ederken senette yer alan ricâl, bazan râvinin, bazan da rivâyetin sıfat ve hallerini devam ettirerek hadisi rivayet ederler. Her râvi aynı sıfat ve halleri aynen devam ettirdiği için "zincirleme" mânâsına müteselsil denir.
Râvilerde teselsül eden sıfat ve haller söz veya fiille ilgili olduğu gibi, isim, nisbet gibi başka şeylerle de olabilir. Bazan hem fiil ve hem söz beraber olur. Hem fiil ve hem söz beraber teselsül eden müteselsîl hadîse örnek Hz. Enes (radıyallahu anh)'in şu rivayetidir. Der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) efendimiz buyurdular ki:
"Kul, hayır ve şerriyle, tatlı ve acısıyla kadere inanmadıkça imanın halâvetini bulamaz." Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sakalından tuttu ve dedi ki:
"Hayrıyla-şerriyle, acısıyla-tatlısıyla kadere inandım".
Bu hadîsin bütün râvileri aynı şekilde hem hadîsi rivâyet ederler ve hem de sakallarını tutarak inandıklarını beyan ederler.
Rivâyetin sıfatıyla ilgili bir örneği Bağdadî, Kifaye'de kaydeder:
İnni semi'tu ebe'l-Hasan Ali b. Abdilazizi't-tahiriyy yekulu: Semi'tu eba Bekr Ahmed b. Cafer b. Seleme el-hatli yekulu semi'tu Fadl b. Habbabu'l-Cumahi yekulu: Semi'tu Abdurrahman b. Bekr b. Er-Rebi' b. Müslim yekulu: Semi'tu Muhammed b. Ziyad yekulu: Semi'tu Eba Hureyre yekulu: Semi'tu Ebe'l-Kasım sallallahu aleyhi ve selleme yekulu: Elveledu lilfirâşi velilahiri'l-hicri.
Burada sevk sigası müteselsilen semi'tu yekûl diye tekerrür etmektedir. Bazı müselseller de "ahbaranâ veya "ahbaranâ fulânun ve kâle vallahi" şeklindedir.
Teselsül bazan râvilerin isimlerinde, sıfatlarında ve hatta nisbetlerinde cereyan eder. Öyle ki senette yer alan her ravinin adı mesela Muhammed'dir, veya sıfatları hep fakîh'tir, huffazdır, şâirdir veya nisbetleri Dımeşkî'dir. Mısrî'dir, Kûfî'dir, Irâkî'dir.
Müselsellerin en üstünü ittisâle delalet edenleridir. İbnu Hacer, râvilerinin sıfatı "hâfiz" olan rivâyetlerin kesin ilim ifade edeceğini söyler.
Hadîste teselsül zabtın kuvvetine delildir. Aslında teselsül senedle ilgili bir sıfattır. Merfu, mevkuf gibi tâbirler metinle ilgili sıfatlar olduğu gibi. Bu sebeple, hadîste teselsül zabtın sıhhatine delalet etse de hadîsin sahîh sayılması için yeterli şart değildir. Çünkü sıhhat hükmü metin ve senedin müştereken sahîh olmasıyla ortaya çıkar. Nitekim en sağlam senetten de gelse metinde bir illet, bir şüzûz, bir nesh hâli mümkündür.[13]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 390.
[2] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 310-311.
[3] Hakim, Marifetü Ulümu'l-hadîs, Nşr. es-Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980, s.29-33.
[4] Muhammed Abdulbâkî el-Eyyûbî, el-Menâhilü's-selsele fi ehâdîsi'l-müselsele, Beyrut 1983.
[5] Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/245; Ebu Dâvud, Vitr: 26.
[6] Suyûtî, Tedribi'r-Râvî, Nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif, Medine 1972, 2/188.
[7] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 39-40.
[8] Abdullah b. Hüseyin Hâtır es-Semîn el-Adevî, Haşiyetu Lakt'd-durer bi şerhi metni Nuhbeti'l fiker, Mısır 1938, s. 135.
[9] bk. Hâkim, a.g.e., s. 29-34.
[10] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 313.
[11] İbn Kesir, İhtisâru Ulûmi'l-Hadis, Nşr. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut (tay) s. 169.
[12] Ahmed Muhammed Şakir, Şerhu İhtisari Ulumi'l-hadîs, s. 169 1. dipnot; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/376-377.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/133-134.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîsin Yapısı

Hadîsler birbirinden farklı iki ana kısımdan oluşur: *sened* ve *metin*.
Sened; güvenmek, dayanmak anlamına gelen "sened" kelimesi, bir hadîs terimi olarak, metnin başında yeralan ve biri diğerinden almak ve nakletmek suretiyle hadîsi rivâyet eden kişilerin, Rasûlüllah *sallallahu aleyhi ve selleme* varıncaya kadar sayıldığı kısımdır. Başka bir deyişle, râvîler zincirinin adı olup bu zincir, hadîsin Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*den kimler aracılığıyla ve hangi yollarla bize ulaştığını gösterir. Sened daha çok hadîs uzmanları için, hadîsin sıhhatini, yani, hadîsin Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve selleme* âit olup olmadığını kontrol edebilmek açısından önem taşımaktadır {bakınız: isnâd, rivâyet, merviyy, tarîk, vecih kelimeleri}
Metin; senedin, ya da râviler zincirinin kendinde son bulduğu, rivâyet edilen asıl hadîs kısmına verilen isimdir.
Bir hadîsin makbul olup olmadığının araştırılmasında hadîsin bu iki kısmı incelenir: Metin incelemesi/tenkidi, sened incelemesi/tenkidi.
Metin tenkidi, hadîsin metninin incelenmesi ile içinde tutarsızlıkların olup olmadığının, daha kuvvetli ve yaygın hadîslerle çelişip çelişmediğinin araştırılmasıdır. Sened tenkidi ise senedin yapısının incelenmesi ve tarihi bilgilerle râvîlerin ömürlerine bakarak kopukluk olup olmadığının, râvîlerin rivâyete ehil olup olmadığının araştırılmasıdır.
Kabul ve red yönünden hadîsin sened ve metnini inceleyen ilim dalına Hadîs Usûlü denmektedir. Hadîs ilmi temelde rivâyetu'l-hadîs ve dirâyetu'l-hadîs diye iki ana bilim dalına ayrılmaktadır. Rivâyetü'l-hadîs ilmi, Rasûl-i Ekrem'in söz, fiil, takrir ve hallerini; bunların zabt edilip usûlüne uygun olarak sonraki nesillere nakledilmelerini konu edinen hadîs ilim dalıdır. Mustalahu'l-hadîs ve usûlü'l-hadîs diye de isimlendirilen dirayetü'l-hadîs ilmi, "*Sened ve metnin durumlarını anlamaya imkan veren kaideler ilmi*" olarak tarif edilmektedir. Bu tariften açıkça anlaşılacağı gibi dirayetü'l-hadîs ilmi, genel ve teorik kaideler vaz ederek râvî, rivâyet ve merviyy konularının tetkik ve tenkidine zemin hazırlamaktadır. Zaten usûl, aslın çoğulu olarak, asıllar, kökler, kaynaklar anlamındadır. Kelime olarak yol, yöntem, kaide, düzen ve metod anlamlarına gelen usûl, *bir ilmin asıl mevzuundan önce öğrenilmesi gereken esaslar, prensipler, başlangıç bilgileri ve teknikleri* demektir. Böyle olunca, hadîs usûlü, hadîs ilminin dayandığı prensipler, hadîs metodolojisi anlamına gelmektedir. "Hadîs usûlcüleri" denilince de hadîs ilminin dirâyete dayanan prensipler bölümü (usûliyyât) ile meşgul olan âlimler (usûliyyûn) akla gelir.
Hadîs ilmi ve alimlerinin emekleri sayesinde İslâm dininin tahrif ve tebdîlden korunması sağlanmış, tespit edilen kaidelerle hadîs rivâyetinde gerekli titizliğin gösterilmesi sağlanmış, zihinlerin hurafeden arındırılması sağlanmıştır.
Hadîs ilmi kapsamında mevcut bilgi alanlarından, müstakil araştırmalara mevzu teşkil edecek muhtevada olanları hakkında bakınız: Cerh ve Ta'dîl İlmi, Hadîs Râvîleri İlmi, Hadîslerin Vürûd Sebepleri İlmi, Ğarîbu'l-Hadîs İlmi, İlelu'l-Hadîs İlmi, Muhtelifu'l-Hadîs İlmi kelimeleri.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

G) Musahhaf Ve Muharref Hadîsler:

Metin veya isnadında bir kelime veya ravilerden birinin ismi hatalı olarak söylenmiş ve bu hata ile rivayet edilmiş hadis.
Musahhaf, kelimeyi yanlış okumak manasına tashiften ism-i mef'ûl bir kelimedir. Tashif hadisin gerek metnindeki bir kelimenin veya gerekse isnadındaki bir ravi isminin telaffuzunda meydana gelen hatâ, ya kelime veya ismin şekil ve hat yönünden değişmeden yalnız bazı harflerdeki noktaların değişmesiyle yani noktalı bir harften noktanın düşmesiyle, yahut noktasız bir harfin noktalı olarak okunmasıyla kasdedilen husustur.[1]
Mütehassıs hadis hâfizları, metni ve isnadı tashîfe uğramış hadisleri tanımak için büyük gayret göstermişler ve bu tür hadisleri tamnmayı çok mühim bir vazife kabul ederek bu sahada yetişenleri takdirle karşılamışlardır. Zira hadislerin metin ve isnadlarında tashif olanları tanıyabilmek özel bir bilgi birikimi isteyen bir husustur. Hadis münekkidlerinin bu fevkalâde ilmî gayretleri, onların hadislerin isnad ve metinlerini çok iyi tanıdıklarını gösterdiği gibi, muhaddislerin hadis metinlerine gereken önemi vermedikleri şeklindeki iddiaları da çürütmektedir.
Eski hadis münekkidleri (mütekaddimûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmamışlardır. Bunlara göre, ister harfte yalnız nokta değişikliği olsun, ister kelimede şekil değişikliği olsun, her ikisi de musahhaftır; çünkü her ikisi de bir hatanın sonucudur.
Fakat daha sonraki hadis münekkidleri (müteahhirûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmak istemişlerdir. Bununla beraber yaptıkları ayırım lafız ve şekil bakımından olmuştur. İbn Hacer, yazılışı aynı olmakla beraber, noktaların değişmesiyle meydana gelen harf veya harflerin değişikliğine musahhaf, şekil ile alâkalı olan değişikliğe muharref adını vermiştir.[2]
İbn Hacer'in tarifine göre metin yönünden musahhaf olan hadise misal olarak şu hadis verilebilir: *"Kim Ramazan orucunu tutar ve ardından da Şevvâl ayında altı (gün) oruç tutarsa, bütün sene oruç tutmuş gibi olur."*[3]
Darekûtnî'nin belirttiğine göre, yine Ebu Eyyûb tarîkiyle hadisi, nakleden Ebu Bekr es-Sûli, hadis metinde geçen sitten (altı) kelimesinde tashif yapmış ve "men same Ramadane sümme etbeahu şey'en" demiştir.[4]
Muharref'in misali de, Câbir (r.a.)'ın şu hadisidir. Rumiye Ebî yevme'l-ahzâb. Ahzâb muhârebesinde, Ubey omuzundan vuruldu. Rasulullah (s.a.s) de onu dağladı. Bu hadisteki "Übey" lafzını Gunder tashîf ederek izâfetle "Ebî" hâline getirmiştir. Halbuki "Übeyy"den maksat Ubeyy b. Kab'dir. Üstelik Câbir'in babası da Ahzâb'dan önce Uhud'da şehîd düştüğü için, "Ebî" olması mümkün değildir.[5]
Musahhaf daha çok hadis metinlerinde, bazan da isnadlardaki isimlerde vuku bulur. Metin yönünden musahhaf olan hadîse misâl şudur:
Muhammed b. Yahyâ ez-Zühelî öldüğü zaman hadis anlatmak (tahdîs) için Mahmiş diye bilinen bir şeyh vazîfelendirildi. Mahmiş, Hz. Peygamber (s.a.s)'in "Yâ Ebâ Umeyr mâ feala'l-baîr..." (Ey Ebû Umeyr devecik ne yapıyor.) buyurduğunu rivâyet etti. Halbuki doğrusu "Mâ feale'n-nuğeyr" (Serçecik ne yapıyor) şeklindedir.[6]
Hz. Peygamber tarafından sadaka âmili (memuru) olarak gönderilen Esd (Ezd) kabîlesinden İbnu'l-Lutbiyye isminde biri, dönüşünde, topladığı vergileri getirip "bunlar sizin" diyerek Hz. Peygamber'e teslim etmiş, bazı şeyleri de yanında alıkoyup "bunlar da benim bana hediye edildi" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, mescidde minbere çıkarak memurların hediye kabul etmelerinin doğru olmadığını bildiren bir konuşma yapmış ve hediye alanların, aldıklarını (deve, inek ve koyun cinsinden olursa, her biri kendi sesleriyle bağırır oldukları halde) boyunlarında taşıyacaklarını haber vermiştir.[7]
Bu hadiste "ev şâtun tey'ıru (tey'aru) "eğer bir koyun ise meler" ibâresi yer almıştır. İbnü's-Salah'ın Dârekutnî'den naklen bildirdiğine göre, Ebû Musâ Muhammed b. Müsennâ bu ibâreyi tashîf ederek "ev şâtun ten'ıru" şeklinde rivâyet etmiştir.[8]
İsnadda vâki olan tashîfe örnek de Kur'an-ı Kerîm kârî'lerinden Muhammed b. Abdülkuddûs'ün bir şeyhten rivayet ettiği şu sözlerdir: "Bağdat'ta bir şeyh bize rivâyet ederken dedi ki: An Süfyân es-Sevrî an Celed el-Cedâ, ani'l-Cisr... Halbuki demek istediğinin doğrusu şöyledir: An Süfyân es-Sevrî, an Hâlid el-Hazza, ani'l-Hasen"[9]
Hangi çeşidiyle olursa olsun metindeki tashifler, çoğu zaman manâyı değiştirir ve gerçekleri çirkinleştirir.[10]
Musahhaf'ın hemen hemen bütün çeşitlerinde göze çarpan zayıflığa rağmen, "sahîh-hasen-zayıf hadisler arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmında zikredilmesi, bir çoklarınca acâib karşılanacaktır. Araştırıcı, onâ "mevzû" damgası vurulmasa bile, tamamen zayıf olarak kabul edilmesi gerektiğini zannedecektir.
Bu zannın hatalı olduğu, daha işin başında bellidir. Zira bu zan, fâsit bir kanâate dayanmaktadır. Kısaca bu kanâate göre, tashifcilerin sahîh ve hasen hadisleri tahrif etmeleri yasaklanmış ve son derece zayıf rivayetlerle istedikleri gibi oynamalarına da müsâade edilmiştir. Gerçekler ise bu kanaati yalanlamaktadır. Zîra tashifçiler bütün hadîs ne'vilerini tahrîfe yeltenmekle kalmamışlar; hatta bâzılarının hayâsızlığı, Allah'ın Kitabı'nda bile tashîf yapacak kadar aşırı bir hadde varmıştır. Mütevâtir olan Kur'ân-ı Kerim'in, bu tashiflerden berî olduğu ve onda katiyyen tashif yapılmadığı gibi, sahîh, hasen ve zayıf hadisi şerifler dahi bu tashiflerden uzak kalmıştır.
Tashîf yapılan hadisler hakkında şu ifâdeler kullanılır: Bu hadis sahihtir; fakat onu falan tashîf etmiştir. Bu hasendir; ona tashif yapılmıştır. Nitekim zayıf hadis için de, ister tashîf edilsin, ister edilmesin, bu hadîs zayıftır, denir.[11]
Tashîf ve tahrîf, hadisin isnad ve metnine ârız olan bir kısım hataların adıdır. Bu hatalar lafzâ müteallik olabileceği gibi, göze müteallik de olabilir. Lafza müteallik tashifin mukabili tashîfu'l-mânâ'dır, göze müteallik olan tashîfin mukâbili de tashî-fu's-sem'dir. Ebu Ahmed el-Askerî bu çeşit hatalara karşı daha dikkatli olunması için "Kimse tashîf ve hatadan uzak değildir" demiştir.
Tashîf nedir? Lügat olarak, bir kelimenin harflerini kavuşturmak suretiyle sahife üzerinde yapılan hata mânasına gelir.
İsnad'da yapılan hataya örnek İbnu Ma'în'in el-Avvâm İbnu Mürâcim ismini el-Avvâm İbnu Müzâhim diye söylemesidir. Mürâcim imlâsında nokta hatası yapılarak Müzâhim, Mürâcim ismi Müzâhim diye okunuyor.
Keza metinde yapılan tashîfe örnek de Zeyd İbnu Sâbit'in bir rivâyetinde yapılmıştır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde hasır vs.'den kendisine bir hücre teşkil etti" hadîsinde geçen ihtecere (hücre teşkil etti) kelimesini İbnu Lehî'a tashîf ederek ıhteceme =hacamat oldu şekline sokmuştur. Keza "*Kim ramazan orucunu tutar, buna Şevvâl'den altı gün ilâve ederse..."* hadisindeki (sitte:altı) kelimesi es-Sûlî tarafından tashif edilerek (Şey'en:bir miktar) diye okunmuştur.
İşitmeye müteallik tashif'in örneği, "Asımu'l-Ahval" hadîsi'ni rivâyet ederken bazılarının "Vâsıl'l-Ahdab" hadîsi diye söylemiş olmasıdır. Keza Şu'be, Hâlid İbnu Alkame hadîsi diyeceği yerde tashîfu's-sem yaparak Mâlik İbnu Arfata demiştir.
Tashîfu'l-mânâ'ya örnek olarak Muhammed İbnu'l-Müsenna el-Anezî'nin kabilesiyle iftihar için söylediği şu sözü örnek verilir: "Biz Şerefli bir kabîleyiz, yani biz Anezî'deniz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize muteveccihen namaz kıldı".
Bu sözdeki tashîf şuradan ileri gelir: Resûlullah'ın Aneze'ye müteveccihen namaz kıldığına dâir rivayet mevcuttur. Muhammed İbnu'l-Müsenna, hadiste geçen aneze ile kendi kabîlesinin kastedildiğini sanmıştır. Halbuki bu, harbe demektir ve namaz sırasında sütre olarak öne dikilmiştir. Daha enteresanımı Hâkim nakletmektedir. O, bir bedevînin, bunu anze (ki keçi demektir) okuyarak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "bir keçiye" müteveccihen namaz kıldığını anladığını, sonra da hadîsi, mânâyı esas alarak rivayet suretiyle, katmerli hata işlediğini görmüştür.[12]
Dikkat: İbnu Hacer bu çeşit hataları ikiye ayırır:
1- Noktaların değiştirildiği hadisler, O buna musahhaf der.
2- Şekil baki kalmakla birlikte harflerde yapılan değişiklikler, buna da muharref der. İbnu Hacer'in bu tefrikine rağmen, aslolan noktalarda olsun, harflerde olsun yapılan değişikliklerin tahrîf veya tashîf kelimeleriyle ifade edilmesidir. Esasen nokta değişikliği de neticede harf değişikliğine müncer olmaktadır.
Dârakutnî hadîslerde yapılmış olan bütün nokta ve harf değişikliklerini gösteren bir te'lîf ortaya koymuş, Kur'an'da rastladığı tashifatı da orada göstermiştir. Eserin adı Kitâbu'l-Tashîf'tir.[13]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 301.
[2] İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar Şerhu-Nuhbeti'l fiker, Mısır, (t.y) s. 47.
[3] Müslim, Siyâm: 204; Tirmizî, Savm: 52; İbn Mâce, Siyâm: 33; Darimî, Savm: 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/417-419.
[4] İbnü's-Salah, Ulümu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr., Beyrut 1981, s. 255.
[5] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 253.
[6] Hakim, Marifetu Ulumil hadis, Nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980, s. 146.
[7] Buharî, Ahkâm: 24; Müslim, İmâret: 26.
[8] İbnü's-Salah, Ulümu'l hadîs, s. 253.
[9] Hakim, a.g.e., s. 152.

[10] Subhî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Had"ıs Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir Ankara 1981, s. 222.
[11] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288-289.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/134-135.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/135.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

G) Musahhaf Ve Muharref Hadîsler:

Metin veya isnadında bir kelime veya ravilerden birinin ismi hatalı olarak söylenmiş ve bu hata ile rivayet edilmiş hadis.
Musahhaf, kelimeyi yanlış okumak manasına tashiften ism-i mef'ûl bir kelimedir. Tashif hadisin gerek metnindeki bir kelimenin veya gerekse isnadındaki bir ravi isminin telaffuzunda meydana gelen hatâ, ya kelime veya ismin şekil ve hat yönünden değişmeden yalnız bazı harflerdeki noktaların değişmesiyle yani noktalı bir harften noktanın düşmesiyle, yahut noktasız bir harfin noktalı olarak okunmasıyla kasdedilen husustur.[1]
Mütehassıs hadis hâfizları, metni ve isnadı tashîfe uğramış hadisleri tanımak için büyük gayret göstermişler ve bu tür hadisleri tamnmayı çok mühim bir vazife kabul ederek bu sahada yetişenleri takdirle karşılamışlardır. Zira hadislerin metin ve isnadlarında tashif olanları tanıyabilmek özel bir bilgi birikimi isteyen bir husustur. Hadis münekkidlerinin bu fevkalâde ilmî gayretleri, onların hadislerin isnad ve metinlerini çok iyi tanıdıklarını gösterdiği gibi, muhaddislerin hadis metinlerine gereken önemi vermedikleri şeklindeki iddiaları da çürütmektedir.
Eski hadis münekkidleri (mütekaddimûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmamışlardır. Bunlara göre, ister harfte yalnız nokta değişikliği olsun, ister kelimede şekil değişikliği olsun, her ikisi de musahhaftır; çünkü her ikisi de bir hatanın sonucudur.
Fakat daha sonraki hadis münekkidleri (müteahhirûn) musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmak istemişlerdir. Bununla beraber yaptıkları ayırım lafız ve şekil bakımından olmuştur. İbn Hacer, yazılışı aynı olmakla beraber, noktaların değişmesiyle meydana gelen harf veya harflerin değişikliğine musahhaf, şekil ile alâkalı olan değişikliğe muharref adını vermiştir.[2]
İbn Hacer'in tarifine göre metin yönünden musahhaf olan hadise misal olarak şu hadis verilebilir: *"Kim Ramazan orucunu tutar ve ardından da Şevvâl ayında altı (gün) oruç tutarsa, bütün sene oruç tutmuş gibi olur."*[3]
Darekûtnî'nin belirttiğine göre, yine Ebu Eyyûb tarîkiyle hadisi, nakleden Ebu Bekr es-Sûli, hadis metinde geçen sitten (altı) kelimesinde tashif yapmış ve "men same Ramadane sümme etbeahu şey'en" demiştir.[4]
Muharref'in misali de, Câbir (r.a.)'ın şu hadisidir. Rumiye Ebî yevme'l-ahzâb. Ahzâb muhârebesinde, Ubey omuzundan vuruldu. Rasulullah (s.a.s) de onu dağladı. Bu hadisteki "Übey" lafzını Gunder tashîf ederek izâfetle "Ebî" hâline getirmiştir. Halbuki "Übeyy"den maksat Ubeyy b. Kab'dir. Üstelik Câbir'in babası da Ahzâb'dan önce Uhud'da şehîd düştüğü için, "Ebî" olması mümkün değildir.[5]
Musahhaf daha çok hadis metinlerinde, bazan da isnadlardaki isimlerde vuku bulur. Metin yönünden musahhaf olan hadîse misâl şudur:
Muhammed b. Yahyâ ez-Zühelî öldüğü zaman hadis anlatmak (tahdîs) için Mahmiş diye bilinen bir şeyh vazîfelendirildi. Mahmiş, Hz. Peygamber (s.a.s)'in "Yâ Ebâ Umeyr mâ feala'l-baîr..." (Ey Ebû Umeyr devecik ne yapıyor.) buyurduğunu rivâyet etti. Halbuki doğrusu "Mâ feale'n-nuğeyr" (Serçecik ne yapıyor) şeklindedir.[6]
Hz. Peygamber tarafından sadaka âmili (memuru) olarak gönderilen Esd (Ezd) kabîlesinden İbnu'l-Lutbiyye isminde biri, dönüşünde, topladığı vergileri getirip "bunlar sizin" diyerek Hz. Peygamber'e teslim etmiş, bazı şeyleri de yanında alıkoyup "bunlar da benim bana hediye edildi" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, mescidde minbere çıkarak memurların hediye kabul etmelerinin doğru olmadığını bildiren bir konuşma yapmış ve hediye alanların, aldıklarını (deve, inek ve koyun cinsinden olursa, her biri kendi sesleriyle bağırır oldukları halde) boyunlarında taşıyacaklarını haber vermiştir.[7]
Bu hadiste "ev şâtun tey'ıru (tey'aru) "eğer bir koyun ise meler" ibâresi yer almıştır. İbnü's-Salah'ın Dârekutnî'den naklen bildirdiğine göre, Ebû Musâ Muhammed b. Müsennâ bu ibâreyi tashîf ederek "ev şâtun ten'ıru" şeklinde rivâyet etmiştir.[8]
İsnadda vâki olan tashîfe örnek de Kur'an-ı Kerîm kârî'lerinden Muhammed b. Abdülkuddûs'ün bir şeyhten rivayet ettiği şu sözlerdir: "Bağdat'ta bir şeyh bize rivâyet ederken dedi ki: An Süfyân es-Sevrî an Celed el-Cedâ, ani'l-Cisr... Halbuki demek istediğinin doğrusu şöyledir: An Süfyân es-Sevrî, an Hâlid el-Hazza, ani'l-Hasen"[9]
Hangi çeşidiyle olursa olsun metindeki tashifler, çoğu zaman manâyı değiştirir ve gerçekleri çirkinleştirir.[10]
Musahhaf'ın hemen hemen bütün çeşitlerinde göze çarpan zayıflığa rağmen, "sahîh-hasen-zayıf hadisler arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmında zikredilmesi, bir çoklarınca acâib karşılanacaktır. Araştırıcı, onâ "mevzû" damgası vurulmasa bile, tamamen zayıf olarak kabul edilmesi gerektiğini zannedecektir.
Bu zannın hatalı olduğu, daha işin başında bellidir. Zira bu zan, fâsit bir kanâate dayanmaktadır. Kısaca bu kanâate göre, tashifcilerin sahîh ve hasen hadisleri tahrif etmeleri yasaklanmış ve son derece zayıf rivayetlerle istedikleri gibi oynamalarına da müsâade edilmiştir. Gerçekler ise bu kanaati yalanlamaktadır. Zîra tashifçiler bütün hadîs ne'vilerini tahrîfe yeltenmekle kalmamışlar; hatta bâzılarının hayâsızlığı, Allah'ın Kitabı'nda bile tashîf yapacak kadar aşırı bir hadde varmıştır. Mütevâtir olan Kur'ân-ı Kerim'in, bu tashiflerden berî olduğu ve onda katiyyen tashif yapılmadığı gibi, sahîh, hasen ve zayıf hadisi şerifler dahi bu tashiflerden uzak kalmıştır.
Tashîf yapılan hadisler hakkında şu ifâdeler kullanılır: Bu hadis sahihtir; fakat onu falan tashîf etmiştir. Bu hasendir; ona tashif yapılmıştır. Nitekim zayıf hadis için de, ister tashîf edilsin, ister edilmesin, bu hadîs zayıftır, denir.[11]
Tashîf ve tahrîf, hadisin isnad ve metnine ârız olan bir kısım hataların adıdır. Bu hatalar lafzâ müteallik olabileceği gibi, göze müteallik de olabilir. Lafza müteallik tashifin mukabili tashîfu'l-mânâ'dır, göze müteallik olan tashîfin mukâbili de tashî-fu's-sem'dir. Ebu Ahmed el-Askerî bu çeşit hatalara karşı daha dikkatli olunması için "Kimse tashîf ve hatadan uzak değildir" demiştir.
Tashîf nedir? Lügat olarak, bir kelimenin harflerini kavuşturmak suretiyle sahife üzerinde yapılan hata mânasına gelir.
İsnad'da yapılan hataya örnek İbnu Ma'în'in el-Avvâm İbnu Mürâcim ismini el-Avvâm İbnu Müzâhim diye söylemesidir. Mürâcim imlâsında nokta hatası yapılarak Müzâhim, Mürâcim ismi Müzâhim diye okunuyor.
Keza metinde yapılan tashîfe örnek de Zeyd İbnu Sâbit'in bir rivâyetinde yapılmıştır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde hasır vs.'den kendisine bir hücre teşkil etti" hadîsinde geçen ihtecere (hücre teşkil etti) kelimesini İbnu Lehî'a tashîf ederek ıhteceme =hacamat oldu şekline sokmuştur. Keza "*Kim ramazan orucunu tutar, buna Şevvâl'den altı gün ilâve ederse..."* hadisindeki (sitte:altı) kelimesi es-Sûlî tarafından tashif edilerek (Şey'en:bir miktar) diye okunmuştur.
İşitmeye müteallik tashif'in örneği, "Asımu'l-Ahval" hadîsi'ni rivâyet ederken bazılarının "Vâsıl'l-Ahdab" hadîsi diye söylemiş olmasıdır. Keza Şu'be, Hâlid İbnu Alkame hadîsi diyeceği yerde tashîfu's-sem yaparak Mâlik İbnu Arfata demiştir.
Tashîfu'l-mânâ'ya örnek olarak Muhammed İbnu'l-Müsenna el-Anezî'nin kabilesiyle iftihar için söylediği şu sözü örnek verilir: "Biz Şerefli bir kabîleyiz, yani biz Anezî'deniz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize muteveccihen namaz kıldı".
Bu sözdeki tashîf şuradan ileri gelir: Resûlullah'ın Aneze'ye müteveccihen namaz kıldığına dâir rivayet mevcuttur. Muhammed İbnu'l-Müsenna, hadiste geçen aneze ile kendi kabîlesinin kastedildiğini sanmıştır. Halbuki bu, harbe demektir ve namaz sırasında sütre olarak öne dikilmiştir. Daha enteresanımı Hâkim nakletmektedir. O, bir bedevînin, bunu anze (ki keçi demektir) okuyarak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "bir keçiye" müteveccihen namaz kıldığını anladığını, sonra da hadîsi, mânâyı esas alarak rivayet suretiyle, katmerli hata işlediğini görmüştür.[12]
Dikkat: İbnu Hacer bu çeşit hataları ikiye ayırır:
1- Noktaların değiştirildiği hadisler, O buna musahhaf der.
2- Şekil baki kalmakla birlikte harflerde yapılan değişiklikler, buna da muharref der. İbnu Hacer'in bu tefrikine rağmen, aslolan noktalarda olsun, harflerde olsun yapılan değişikliklerin tahrîf veya tashîf kelimeleriyle ifade edilmesidir. Esasen nokta değişikliği de neticede harf değişikliğine müncer olmaktadır.
Dârakutnî hadîslerde yapılmış olan bütün nokta ve harf değişikliklerini gösteren bir te'lîf ortaya koymuş, Kur'an'da rastladığı tashifatı da orada göstermiştir. Eserin adı Kitâbu'l-Tashîf'tir.[13]

---

[1] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 301.
[2] İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar Şerhu-Nuhbeti'l fiker, Mısır, (t.y) s. 47.
[3] Müslim, Siyâm: 204; Tirmizî, Savm: 52; İbn Mâce, Siyâm: 33; Darimî, Savm: 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/417-419.
[4] İbnü's-Salah, Ulümu'l-Hadîs, Nşr. Nureddin Itr., Beyrut 1981, s. 255.
[5] İbnü's-Salah, a.g.e., s. 253.
[6] Hakim, Marifetu Ulumil hadis, Nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut 1980, s. 146.
[7] Buharî, Ahkâm: 24; Müslim, İmâret: 26.
[8] İbnü's-Salah, Ulümu'l hadîs, s. 253.
[9] Hakim, a.g.e., s. 152.

[10] Subhî es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Had"ıs Istılahları, Terc. M. Yaşar Kandemir Ankara 1981, s. 222.
[11] Subhî es-Sâlih, a.g.e., s. 223; Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/288-289.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/134-135.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/135.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

257) İnsanlar Arasında Söz Taşımanın Yasaklığı

Bu bölümdeki iki ayet ve üç hadisten; laf taşıyanlara itaat edilmemesi gerektiğini, her söylenmekte olan sözün mutlaka kaydedilmekte olduğunu, laf taşıyanların cennete giremeyeceklerini ve bu yüzden kabir azabı çeken kimseler olduğunu öğreneceğiz. [1]

"O halde itaat edip uyma çok yemin edip duran alçaklara, ayıp arayan kovuculukla söz getirip götürenlere, hayra engel olan saldırgan günahkarlara..." (68 Kalem, 10-12)
"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen ve dediklerini kayda geçiren bir melek bulunmasın." (50 Kaf, 18)

1539. Huzeyfe *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Koğuculuk yapan cennete giremez."[2]

* İnsanların arasını bozmak için laf götürüp getiren kimsenin asla cennete giremeyeceği böyle bir ahlaki düşüklüğün müzevircilik ve koğuculuğun ne kötü bir düşük ahlak olduğu belirtilmektedir. [3]

1540. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanından geçmekte olduğu iki mezar hakkında şöyle buyurdu:
– "Bu ikisi, kendilerince büyük olmayan birer günahtan dolayı azâb görüyorlar. Evet, aslında (günahları) büyüktür. Biri koğuculuk yapardı. Diğeri ise, idrarından sakınmaz, iyice temizlenmezdi."[4]

* Koğuculuk yapanın mezarda da rahat olmayıp azablandırılacağı beyan edilen bu hadiste görülen azabın kendilerince büyük olmadığını, fakat gerçekten büyük olduğunu Peygamberimiz bildirmiştir. Bugün pekçok müslüman işledikleri günahları küçük görüyorlar. Bir iki damla değil mi, ne olacak diye küçümserler. Bir iki söz değil mi, ne çıkar bundan diye davranırlar. Nur: 24/15'de belirtildiği gibi Hz. Aişe validemize iftira edilmesi dolayısıyla bazı müslümanların yaptıklarını önemsiz saymalarını halbuki bu ayetle büyük bir suç işlendiğinin bildirilmesi de bu gerçeği hatırlatır. İnsanlar küçük görecekleri, değer vermedikleri bazı şeyler dolayısıyla azaplandırılıyorlar. [5]

1541. İbni Mes'ud *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– "Size *el–adh* kelimesinin ne demek olduğunu söyleyeyim mi? O, insanların arasını bozmak için laf taşımak demektir."[6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 443.
[2] Buhârî, Edeb 49, 50; Müslim, Îmân 168, 169, 170. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 33; Tirmizî, Birr 79.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 443.
[4] Buhârî, Vudû 55, 56, Cenâiz 82, Edeb 49. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 11; Tirmizî, Tahâret 53; Nesâî, Tahâret 26, Cenâiz 116; İbni Mâce, Tahâret 26.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 443.
[6] Müslim, Birr 102.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

H) Âlî Hadisler:

Senedde yer alan râvilerin azlığı sebebiyle Hz. Peygamber'e yakınlığı fazla olan hadîslerdir. Bu hadîsler hakkında gereken açıklamayı isnâd'la ilgili bahiste yaptık. Burada şunu ilâve edeceğiz: Bir hadîsin âlî olması ona kıymet kazandırır ise de, her âlî hadîs sahîh mânasına gelmez. Bazan âlî senette yer alan zayıf râvi sebebiyle hadîs zayıf addedilir ve hadîsin nâzil fakat sahîh tarîkten gelen vechi buna tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

H) Âlî Hadisler:

Senedde yer alan râvilerin azlığı sebebiyle Hz. Peygamber'e yakınlığı fazla olan hadîslerdir. Bu hadîsler hakkında gereken açıklamayı isnâd'la ilgili bahiste yaptık. Burada şunu ilâve edeceğiz: Bir hadîsin âlî olması ona kıymet kazandırır ise de, her âlî hadîs sahîh mânasına gelmez. Bazan âlî senette yer alan zayıf râvi sebebiyle hadîs zayıf addedilir ve hadîsin nâzil fakat sahîh tarîkten gelen vechi buna tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Müslümanlar Arasında Dargınlık ve Düşmanlığın Yasaklanması

54) Ebû Hüreyre (r.a.) dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Cennetin kapıları Pazartesi ve Perşembe günü açılır ve Allah'a ortak koşan kimse hariç herkesin (günahı) bağışlanır, Bir de kendisiyle kardeşi (İslâm kardeşi) arasında dargınlık, düşmanlık olan da bağışlanıp (cennete) giremez. Nitekim onlara: "Barışıncaya dek onları bekleyin, barışıncaya dek onları bekleyin, barışıncaya dek onları bekleyin" denilir."[1]
v Yine Müslim'den gelen bir lafiz şöyledir:
"Ameller her Pazartesi ve Perşembe günü arz olunur. Allahu Teâlâ da, kendisine ortak koşan ve kendisiyle kardeşi arasında düşmanlık bulunan kişileri hariç herkesi bağışlar. Ve şöyle buyurulur: "Onları barışıncaya kadar gözetleyin, onları barışıncaya dek gözetleyin."
Hadiste geçen *"Erkû"*nun manası gözetleyin demektir.
v Yine Müslim'de geçen rivayet lafzı şöyledir:
"İnsanların amelleri her Cuma günü iki defa, Pazartesi ve Perşembe günü arz edilir. Allahu Teâlâ, kendisiyle kardeşi arasında düşmanlık olan bu kimseler hariç her mü'min kulu bağışlar ve: "Düşmanlıkları bitene kadar onları gözetleyin, onları bırakın (girmesinler) diye buyurulur."
Hadiste geçen: *"Yefie"* kelimesinin manası, barış ve ülfete dönüş demektir. Yani düşmanlıkların bitmesidir.

***

---

[1] Müslim (2565). Hadiste geçen *"Eş-Şahna"* kelimesinin manası: Düşmanlık ve kindarlıktır. Ve yine hadiste geçen: *"Enziru hâzeyni"*: Barışıncaya dek onları bekleyin" demektir. Allah en iyisini bilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SONUÇ

Allah, bize, bu kitabı güzel bir şekilde bitirmeyi nasip eyledi. Bir grup hadis alimi, daha bir çok hadisin mütevatir olduğunu belirtmiştir. Fakat bu hadis imamları, (kendi aralarında) bu hadislerin mütevatir olup olmadığı hususunda tartışmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1.**? ??? ????? ????????? ????????? ?????????? ?**

"Cebrail, bana; devamlı surette komuşuyla (iyi geçinmemi) tavsiye etti"

Tevatür konusunda sayıyı şart koşan kimseler, bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirtmişlerdir.

2. **? ?????????? ????? ??????? ????????? ?**

"Ali'ye bakmak, ibadettir"

Bu hadis, bir çok yolla 11 sahabiden gelmiştir.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Teakkubât"**da der ki: "Bir grup topluluğa göre, bu sayı, tevatür için yeterlidir."

3. **? ??????? ?????? ????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ??**

"Peygamber (s.a.v), sünnetli ve göbeği kesik bir vaziyette doğmuştu"

Hâkim (ö. 405/1014) **"Müstedrek"**de der ki: "Bu konu ile ilgili rivayetler, mütevatirdir."

"Zehebî (ö.748/1347) **"Telhîs"**de der ki: "Bu hadisin sıhhatli olduğunu bilmiyoruz. Öyleyse bu hadis, nasıl **mütevatir** olur?"

Bu hadisin **mütevatir** olduğunu belirten görüş, meşhurdur. Çünkü bu konuda bir çok hadis gelmiştir. Bazı muhaddislerin bu hadis üzerinde görüş birliğine varmasının aksine, bazı hadis hafızları, bu hadislerden bazısının sahih, bazısının zayıf ve bazısının da hasen olduğunu belirtmişlerdir.

Zehebî (ö. 748/1347) ve Hâkim (ö. 405/1014)'e nispetle, Aliyyu'l-Kârî (ö. 1014/1605)'nin, bir şeyin, (herkese göre değilde) bazısına göre mütevatir olmasının caiz olduğuna dair görüşü, (gerçeklikten) uzaktır. Bu konuda daha geniş bilgi için Şihâb (ö. 1069/1659)'ın **"Şerhu'ş-Şifâ"**sı, İbn Hacer el-Mekkî (ö. 973/1565)'nin **"Şerhu'l-Bûsîrî"**si ile **"Hâşiyetü'l-hufnâ"** adlı kitaplara bakabilirsiniz.

4. **? ????????? ?????? ????????? ?**

"At eti yemenin mübah olması"

Tâhâvî (ö. 321/933) **"Şerhu Meâni'l-Âsâr"**da bu hadisi; Câbir b. Abdullah ile Esmâ' bint. Ebi Bekr'den getirip daha sonra da bu konu ilgili rivayetlerin sahih ve **mütevatir** olduğunu belirtmiştir.

Bazıları da, bu hadisi, ölçüsüz bir şekilde getirip sahih olsa bile, haber-i ahad olduğu için tahric etmemişlerdir.

5. **? ?? ???? ???? ?????? ????? ?**

"Allah'ın, 99 ismi vardır"

İbn Atiyye (ö. 543/1148), bu hadisin **mütevatir** olduğunu iddia etmiştir. Bunu, (İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"**de de nakletmiştir.

6. **?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ??????????? ?????? ? = ????? ??? ?????? ???????????? ?????????? ?**

"Şüphesiz ki göklerin ve yerin ayaratılmasında…" (Bakara: 2/164) ayetini okuyupda bu ayet hakkında düşünmeyen kimseye yazıklar olsun"

Bazıları bu hadisin mütevatir olduğunu belirtmiştir. Hatta bu hadisin mütevatir olduğu hususunda icma oluştuğu bile anlatılmıştır. Yalnız bu görüş, tartışılır. Çünkü bu hadisi rivayet eden kimseler, bu hadisi sadece Aişe'den rivayet etmişlerdir. Bu hadisin mütevatir olduğu hususunda icma oluştuğu bir yana, bu hadis nasıl mütevatir olabilir?

Evet, İbn Ebi'd-Dünyâ (ö. 281/883) **"Tefkîr"**de Süfyân'dan merfu olarak bu manada şu hadisi rivayet etmiştir:

? ???? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ??????????? ?????? ?

"Âl-i İmrân suresini okuyup da bu sure hakkında düşünmeyen kimseye yazıklar olsun"

Bunun üzerine parmaklarıyla 10'a kadar saydı.

Evzâî (ö.157/774)'ye: "Bu ayetler hakkında düşünmenin gayesi nedir?" diye soruldu. O da: "Kişi, bu ayetleri okuyup aklediyor" diye cevap verdi.

Bu konuda daha geniş bilgi için (Suyûtî'nin) **"Dürrü'l-Mensûr"** adlı tefsir kitabına bakabilirsiniz. Cenab-ı Allah en iyi bilendir.

Bu; yogun zamana, ağır şartlara, vaktin azlığına ve bol zamanın olmamasına rağmen kolay olanıdır.

Hamd, bizi hidayete götüren Allah'a aittir. O, bizi hidayete erdirmeseydi, biz hidayete eremezdik. Allah'ın salat ve selamı, efendimiz ve önderimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'e, O'nun aile halkına ve sahabilerinin üzerine olsun. Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

I) Nâzil Hadisler:

Nâzil, âlî'nin zıddıdır. Senette râvi sayısı fazla olan hadislere denir. Senette nüzûl (râvi sayısının çokluğu) hata ihtimâlini artırdığı için bu çeşit hadîsler âlî'ye nisbeten kıymetçe düşük ise de "zayıf" demek değildir. Hadis hakkında verilecek "zayıf" veya "sahîh" şeklindeki nihâî hüküm râvilerinin durumuna bağlıdır. Bu sebeple gerek âlî ve gerekse nâzil hadîsler zayıf hasen-sahîh arasında müşterek olan gruba girer.
Nâzil hadîslerle ilgili teferruata da isnad bahsinde yer verdiğimiz için burada kısa kesiyoruz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

I) Nâzil Hadisler:

Nâzil, âlî'nin zıddıdır. Senette râvi sayısı fazla olan hadislere denir. Senette nüzûl (râvi sayısının çokluğu) hata ihtimâlini artırdığı için bu çeşit hadîsler âlî'ye nisbeten kıymetçe düşük ise de "zayıf" demek değildir. Hadis hakkında verilecek "zayıf" veya "sahîh" şeklindeki nihâî hüküm râvilerinin durumuna bağlıdır. Bu sebeple gerek âlî ve gerekse nâzil hadîsler zayıf hasen-sahîh arasında müşterek olan gruba girer.
Nâzil hadîslerle ilgili teferruata da isnad bahsinde yer verdiğimiz için burada kısa kesiyoruz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

217) Ramazan Orucu (Ramazan Orucunun Farz Oluşu, Fazileti Ve Oruçla İlgili Konular)

Bu konudaki bir ayet ve yedi hadisten oruç tutmanın geçmiş ümmetlere olduğu gibi bize de farz kılındığını, orucun diğer ibadetlerden farklı muamele göreceği, orucun kalkan gibi koruyucu olduğunu, oruçlunun iki sevinçli anı olduğunu, oruçlunun ağız kokusunun Allah katında misk kokusundan daha güzel olduğunu, oruç tutanların cennete reyyan kapısından gireceklerini, Allah rızası için tutulan bir günlük orucun cehennem ateşinden yetmiş yıl uzak tutacağını, inanıp sevabını Allah'tan bekleyerek tutulan orucun geçmiş günahları bağışlayacağını, Ramazan ayı geldiğinde cennet kapılarının açılıp cehennem kapılarının kapanacağını ve şeytanların bağlanacaklarını, oruca başlarken ve bitirirken aya bakarak tesbitin gerekliliğini, hava bulutlu olunca Şaban ayını otuza tamamlamak gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Siz ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı, ki böylece yolunuzu Allah ve kitap ile bulmuş olursunuz. Sayılı günlerde oruç... Ancak sizden kim hasta veya seyahatte olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruç tutmaya gücü yetmeyenlere veya zorla güç yetirip de orucu tutamayıp yiyenlerin üzerine, fidye vererek bir yoksulu doyurması da bir yükümlülüktür. Her kim yapmaya yükümlü olduğundan daha fazla iyilik yaparsa, kendisine iyilik yapmış olur. Oruç tutmak sizin için daha yararlıdır, keşke bunu bilseydiniz. Kur'an bir rehber, bu rehberliğin apaçık bir delili ve doğruyu yanlıştan ayırt edici bir ölçü olarak insanoğluna ilk defa bu Ramazan ayında indirilmiştir. Bundan dolayı, sizden her kim bu ayı görürse veya bu aya oruç tutabilecek durumda iken ulaşırsa, baştan sona oruç tutsun. Ancak hasta veya seyahatte olan, başka günlerde tutamadığı kadarını aynı sayıda tutsun. Allah sizin için kolaylık diler, zorluk çekmenizi istemez. Allah size bunları açıkladı ki, o sayıyı tamamlayasınız. Ve size doğru yolu gösterdiği için Allah'ı yüceltmenizi ister, gerekir ki şükredersiniz." (Bakara: 2/183-185)

1218. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
Aziz ve celîl olan Allah "İnsanın oruç dışında her ameli kendisi içindir. Oruç benim içindir, mükâfatını da ben vereceğim" buyurmuştur.
Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da çatarsa: 'Ben oruçluyum' desin.
Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.
Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anı vardır: Birisi, iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır."[2]

* Oruç ibadeti gösterişten uzak tek ibadet olması dolayısıyla Kur'an'da nispetleri bildirilen (10-700) arasındaki sevaplarla sınırlandırılmayacak kadar miktarda Allah tarafından mükafatlandırılacaktır. [3]

1219. Yine Ebû Hureyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah yolunda çift sadaka veren kimse, cennetin muhtelif kapılarından, 'Ey Allah'ın (sevgili) kulu! Burada hayır ve bereket vardır', diye çağırılır. Sürekli namaz kılanlar namaz kapısından, mücahidler cihad kapısından, oruçlular reyyân kapısından, sadaka vermeyi sevenler de sadaka kapısından (cennete girmeye) davet edilirler."
Ebû Bekir *radıyallahu anh*:
– Anam babam sana kurban olsun ey Allah'ın Resulü! Gerçi bu kapıların birinden çağrılan kimsenin diğer kapılardan çağırılmaya ihtiyacı yoktur ama, bu kapıların hepsinden birden çağrılacak kimseler de var mıdır? dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Evet, vardır. Senin de o bahtiyârlardan olacağını ümit ederim"* buyurdu.[4]

1220. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennette reyyân denilen bir kapı vardır ki, kıyamet günü oradan ancak oruçlular girecek, onlardan başka kimse giremeyecektir. Oruçlular nerede? diye çağrılır. Onlar da kalkıp girerler ve o kapıdan onlardan başkası asla giremez. Oruçlular girince o kapı kapanır ve bir daha oradan kimse girmez."[5]

1221. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah rızâsı için bir gün oruç tutan kimseyi Allah Teâlâ, bu bir günlük oruç sebebiyle cehennem ateşinden yetmiş yıl uzak tutar."[6]

1222. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallalllahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır."[7]

1223. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ramazan ayı girdiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar bağlanır."[8]

1224. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ramazan hilâlini görünce oruç tutunuz. Şevval hilâlini görünce de oruca son veriniz. Ramazanın başlangıcı bulutlu bir güne rastlarsa, şâbanı otuza tamamlayınız."[9]

Bu, Buhârî'nin rivayetidir. Müslim'in rivayetinde şöyle buyurulmaktadır: *"Eğer şevval ayının başlangıcı bulutlu olursa, orucu otuza tamamlayınız."*[10]

* İbadetlerimiz yani Kurban ve oruç Kamerî aylara göre hesap edilir, onların görülmesiyle başlanır, yine bir sonraki ayın görülmesiyle de oruca son verilir. Eğer bulutlu olursa oruç otuza tamamlanır, bu hadisteki emre göre kişi kendisi bakmaya gücü yetmezse bakıp görenlerden güvendiği kimselere uyabilir. [11]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 356.
[2] Buhârî, Savm 9; Müslim, Sıyâm 163.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 357.
[4] Buhârî, Savm 4, Cihâd 37, Bed'u'l–halk 9, Fezâilü ashâbi'n–Nebî 5; Müslim, Zekât 85, 86. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 16; Nesâî, Zekât 1, Cihâd 20, Sıyâm 43.
[5] Buhârî, Savm 4; Müslim, Sıyâm 166. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 43; İbni Mâce, Sıyâm 1.
[6] Buhârî, Cihâd 36; Müslim, Sıyâm 167–168. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 3;
1340'da tekrar gelecektir.
[7] Buhârî, Îmân 28, Savm 6; Müslim, Sıyâm 203, Müsâfirîn 175. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1, Savm 57; Tirmizî, Savm 1, Cennet 4; Nesâî, Sıyâm 39; İbni Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 2, 33.
[8] Buhârî, Savm 5, Bed'ul–halk 11; Müslim, Sıyâm 1, 2, 4, 5.
[9] Buhârî, Savm 11; Müslim, Sıyâm 4, 7, 8, 17–20. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 5; Nesâî, Sıyâm 8; İbni Mâce, Sıyâm 7.
[10] Bu rivayet için de ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sıyâm 7; Nesâî, Sıyâm 10; İbni Mâce, Sıyâm 7.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 358.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37: ZÜHD BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø INSANLARıN ALDANDıKLARı IKI NIMET HANGILERIDIR?

2304- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İki nimetle pekçok insan aldanmıştır. Sağlık ve boş zaman."** (Buhârî, Rıkak: 1)

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Abdullah b. Saîd b. ebî Hind ve babasından İbn Abbâs'tan bu hadisin benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu konuda Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi Abdulah b. Saîd b. Ebû Hind'den merfu olarak rivâyet etmişler olup bazı râvîler de yine Abdullah b. Saîd b. Ebû Hind'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 2

Ø EN ZENGIN VE EN FAZLA KULLUK EDEN KIMDIR?

2305- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim şu birkaç kelimeyi benden alarak onlarla amel eder? Veya onları amel ederek bir kimseye öğretir? Ebû Hüreyre diyor ki: "Ben Ey Allah'ın Rasûlü!"**dedim. Bunun üzerine elimi tuttu ve beş konu sayarak şöyle buyurdu: **"Haram şeylerin her çeşidinden sakın ki insanların ençok ibadet edeni olasın, Allah'ın sana ayırdığına razı ol ki insanların en zengini olasın, komşuna iyilik et ki gerçek mü'min olasın. Kendin için sevdiğini insanlar içinde sev ki gerçek mü'min olasın. Gülmeyi çoğaltma çünkü gülmenin çokluğu kalbi öldürür."** (Müsned: 7748)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Cafer b. Süleyman'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Hasan Ebû Hüreyre'den bir şey işitmemiştir. Aynı şekilde Eyyûb, Yunus b. Ubeyd ve Ali b. Zeyd; Hasan, Ebû Hüreyre'den hadis işitmemiştir, demektedirler. Ebû Ubeyde en Nâci, Hasan'dan bu hadisi kendi sözü olarak rivâyet etmiş olup senedinde **"Ebû Hüreyre"** yi zikretmemişler.

BÖLÜM: 3

Ø HAYıRLı AMELLERE ACELE ETMEK

2306- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yedi şey gelmezden önce hayırlı amelleri işlemeye devam edin, neyi bekliyorsunuz? Her şeyi unutturacak yoksulluğu mu, azdırıp saptıran zenginliği mi?, Bedeni tüm güçleri bozan hastalığı mı? Bunaklık meydana getiren ihtiyarlığı mı?, Ansızın geliveren ölümü mü? Yoksa gelmesi beklenen Deccâl fitnesini mi? Yoksa kıyamet saatini mi bekliyorsunuz? Ki onun gelmesi daha dehşetli ve daha acıdır."** (Müsned: 7952)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisin A'rec'in, Ebû Hüreyre'den rivâyeti olduğunu sadece Muhrîz b. Harun'un rivâyetiyle bilmekteyiz. Bişr b. Ömer ve başkaları bu hadisi bu şekilde Muhriz b. Harun'dan rivâyet etmişlerdir.

Ma'mer bu hadisi Saîd el Makburî'den işiten bir kimseden ve Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde aktarmış olup **"Bekliyor musunuz?"** diye başlamaktadır.

BÖLÜM: 4

Ø ÖLÜMÜ SıK SıK HATıRLAMAK GEREKIR

2307- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tüm lezzetleri kesip koparanı çok hatırlayın yani ölümü."** (İbn Mâce, Zühd: 31)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 5

Ø KABIR AHIRET DURAKLARıNıN ILKI MIDIR?

2308- Osman'ın azâdlı kölesi Hanî (r.a.)'den rivâyete göre: Osman, bir kabrin başında durduğu zaman sakalını ıslatıncaya kadar ağlardı kendisine şöyle denildi: **"Cennet ve Cehennem hatırlatılınca ağlamıyorsun bu kabirden mi ağlıyorsun?"** şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kabir ahiretin konaklamalarının ilkidir. Kişi ondan kurtulursa gerisi ondan kolaydır. Eğer kurtulmazsa ondan sonrası daha ağırdır."** Osman şöyle devam etti: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her ne korkunç bir manzara gördümse, kabir; hepsinden daha korkunçtur."** (İbn Mâce, Zühd: 32)

Bu hadis hasen garib olup Hişâm b. Yusuf'un rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 6

Ø ALLAH'A KAVUŞMAYı ISTEYENE ALLAH TA KAVUŞMAK ISTER

2309- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'a kavuşmak isterse Allah da o kimseyle kavuşmak ister. Kimde Allah'a kavuşmak istemezse, Allah da o kimseye kavuşmaktan hoşlanmaz."** (İbn Mâce, Zühd: 32)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Âişe, Enes, Ebû Musa'dan da hadis edilmiştir.

Tirmizî: Bu Ubâde hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) BILE KıZıNı VE TOPLUMUNU CEHENNEM'DEN KURTARAMAZ

2310- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Yakın akrabalarını uyar"** ayeti nazil olunca; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Abdulmuttalib'in kızı Safiyye, Ey Muhammed'in kızı Fatıma, Ey Abdulmuttalib oğulları Allah'ın vereceği cezalara karşı sizi koruyabilecek hiçbir gücüm yok, malımdan isterseniz onu verebilirim sadece…"** (Müslim, İman: 34; Nesâî, Vesâyâ: 88)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Musa, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Âişe hadisi hasen garibtir. Bazıları Hişâm b. Urve'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Yine bazıları Hişâm'dan ve babasından mürsel olarak rivâyet edip **"Âişe'yi"** zikretmemişlerdir.

BÖLÜM: 8

Ø ALLAH'A KARŞı SORUMLULUK BILINCIYLE KIŞI AĞLAYABILIR MI?

2311- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a karşı duyduğu sorumluluk bilincinden dolayı ağlayan kişi sağılan süt memeye dönmedikçe Cehenneme girmeyecektir. Allah'ın dinini yeryüzüne hâkim kılmak için çalışıp çabalayan kişiye bulaşan toz ile Cehennem dumanı bir araya gelmeyecektir."** (Nesâî, Cihâd: 9; İbn Mâce: Cihad: 64)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Reyhane ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Muhammed b. Abdurrahman, Talha ailesinin azâdlı kölesi olup Medînelidir, güvenilir bir kimsedir, kendisinden Şu'be ve Sûfyân es Sevrî hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 9

Ø AZ GÜLÜP ÇOK AĞLAMAK Mı GEREKIR?

2312- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben sizin görmediklerinizi görüyor işitmediklerinizi işitiyorum.**

Gökyüzü çatırdadı ve çatırdamakta da haklı idi çünkü gökyüzünde dört parmaklık bir yer kalmamıştı ki secde eder vaziyette melekler orayı doldurmamış olsun vallahi benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız az güler ve çok ağlardınız, Yataklar üzerinde kadınlardan zevk almaz sokaklara dökülür ve Allah'a yalvarır yakarırdınız. Bu yüzden ben bile kesilip yok edilen bir ağaç olmayı istedim." (İbn Mâce, Zühd: 19; Buhârî, Rikak: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Âişe, İbn Abbâs ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Başka bir yolla yapılan rivâyette Ebû Zerr'in şöyle dediği rivâyet olunur: **"Ben de kesilip yok edilen bir ağaç olmayı arzu ettim."**

2313- Ebû Hüreyre'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benim bildiklerimi bilmiş olsanız şüphesiz ki az güler çok ağlardınız."** (İbn Mâce, Zühd: 19; Buhârî, Rikak: 27)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø SÖYLEDIĞI SÖZLERLE CEHENNEMIN DERINLIKLERINE GIDENLER KIMLERDIR?

2314- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse bir söz söyler ve söylediği sözde bir sakınca görmez fakat o sözü yüzünden Cehennem'de yetmiş yıl dibe doğru düşer gider."** (Müslim, Zühd: 7)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

2315- Behz b. Hakîm'in babasından ve dedesinden rivâyetine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"İnsanları güldürmek için laf edip yalan söyleyen kişiye yazıklar olsun yazıklar olsun yazıklar olsun ."** (Ebû Dâvûd: Edeb: 38; Dârimî, İstisan: 6)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 11

Ø KIŞININ LÜZÜMSUZ BOŞ ŞEYLERI TERKETMESI IYI MÜSLÜMAN OLUŞUNDANDıR

2316- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir kişi vefat etti bu arada bir adam o kimse için Cennetle sevin bakalım"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Biliyor musun? Belki de bu kimse kendisini ilgilendirmeyen bir konuda lüzumsuz sözler sarfetmiş veya kendisine faydası olacak konularda harcamamış ve cimrilik etmiştir."** (İbn Mâce, Fiten: 21) **Tirmizî:** Bu hadis garibtir.

2317- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimsenin lüzumsuz ve boş şeyleri terk etmesi iyi bir Müslüman oluşundandır."** (İbn Mâce, Fiten: 21)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi Ebû Seleme'nin Ebû Hüreyre'den bu şekilde rivâyetiyle bilmekteyiz.

2318- Ali b. Hüseyin'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kişinin lüzumsuz ve boş şeyleri terk etmesi Müslümanlığının iyiliklerindendir."** (İbn Mâce, Fiten: 21; Muvatta, Cami: 2)

Tirmizî: Zührî'nin arkadaşlarından pek çok kimse bu hadisi Zührî'den, Ali b. Hüseyin'den, Mâlik'in hadisine benzer şekilde fakat mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyet benim yanımda Ebû Seleme'nin, Ebû Hüreyre'den ve Ali b. Hüseyin'den yaptığı rivâyetten daha sağlamdır. Çünkü Ali b. Hüseyin Ali b. ebî Tâlib'e yetişememiştir.

BÖLÜM: 12

Ø AZ KONUŞMAK ÇOK KONUŞMAKTAN ÇOK DAHA IYIDIR

2319- Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından Harîs el Müzenî'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Sizden biriniz Allah'ın rızasını kazanacak bir söz söyler de bu sözün Allah'ın rızasını kazanma yolunda neler kazandıracağını bilemez fakat Allah bu sözü yüzünden kendisine kavuşuncaya kadar rızasını ona gerekli kılıverir. Yine sizden biriniz bir söz söylerde bu sözüyle Allah'ın gazabını elde etmiş olur ve bu söylediği sözle Allah'ın gazabından ne kazanacğını bilemez. Fakat Allah bu sözü yüzünden kendisine kavuşacağı güne kadar ona gazabını gerekli kılabilir."** (İbn Mâce, Fiten: 17; Muvatta, Cami: 3)

Tirmizî: Bu konuda Ümmü Habibe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok râvî bu hadisi Muhammed b. Amr'dan buradaki gibi rivâyet ederek: **"Muhammed b. Amr'dan, babasından, dedesinden, Bilâl b. Harîs'den"** dediler. Bu hadis Mâlik'den de rivâyet edilmiş olup senedinde **"Muhammed b. Amr'dan, babasından, Bilâl b. Harîs'den"** denilmiş **"dedesinden"** denilmemiştir.

BÖLÜM: 13

Ø DÜNYA ALLAH KATıNDA NE KADAR DEĞERSIZDIR

2320- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah katında dünya bir sivrisineğin kanadına denk olsaydı** (yani tüm dünya ve içindekilerin değeri bu kadar olsaydı) **Kafire dünyada bir yudum su içirmezdi."** (İbn Mâce, Zühd: 3)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih garibtir.

2321- Müstevrid b. Şeddâd'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir ölü oğlağın başında duran toplulukla beraberdim Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Şu ölü oğlağın sahipleri tarafından atıldığı zaman değerini yitirdiğinden dolayı atıldığı görüşünde misiniz?** Ashab: **"Evet ey Allah'ın Rasûlü! onu değersiz oluşundan dolayı atmışlardır."** Bunun üzerine buyurdular ki: **"Dünya Allah katında şu ölü oğlağın değersiz oluşundan daha değersizdir."** (İbn Mâce, Zühd: 3)

Bu konuda Câbir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Müstevrîd hadisi hasendir.

BÖLÜM: 14

Ø DÜNYADA LANETLENMEYEN ŞEYLER VE KIMSELER HANGILERIDIR?

2322- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Dikkat ediniz! Dünya ve içindekiler tümüyle melundur. Yani Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmışlardır. Ancak Allah'ı anmak ve Allah'ın rızasını kazanmaya götüren şeylerle; Âlim olup, ilim öğrenip ve ilim öğreten başka… her şey ve herkes."** (İbn Mâce, Zühd: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 15

Ø AHIRET NIMETLERIYLE DÜNYA NIMETININ MUKAYESESI

2323- Fihr oğullarından Müstevrîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ahiret nimeti karşısında dünya nimeti; sizden birinizin parmağını denize batırması gibidir. O parmak denizden ne kadar su ile döner ona bir baksın."** (İbn Mâce, Zühd: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İsmail b. ebû Hâlid, Ebû Abdullah diye künyelenir. Kaysın babasından Ebû Hazîm'dir. İsmi, Abd b. Avf olup sahabedendir.

BÖLÜM: 16

Ø DÜNYA KIM IÇIN CENNET KIM IÇIN BIR HAPISHANEDIR?

2324- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dünya; mü'min için bir hapishane, kafir için ise bir Cennettir."** (İbn Mâce, Zühd: 3; Müslim, Zühd: 1)

Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø DÜNYADAKI DÖRT SINIF INSAN VE DURUMLARI

2325- Ebû Kebşe el Enmârî (r.a.)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **"Üç özellik var ki onlar üzerine yemin ederim, size bir söz söyleyeceğim onu hafizanızda iyi tutun dedi ve şöyle buyurdu: "Sadaka vermekten bir kulun malı eksilmez. Uğradığı haksızlıklara sabreden kulun Allah şerefini artırır. Dilencilik kapısını açan bir kula Allah yoksulluk kapısını açar -veya benzeri bir ifade kullandı- Size bir söz söyleyeceğim onu hafizanızda tutun sonra şöyle buyurdu: Dünyada dört sınıf insan vardır; Allah'ın kendisine mal rızık ve ilim verdiği bir kul ki kul bu nimet içersinde yolunu Rabbi vasıtasıyla bulur, Müslümanlarla ve akrabalarıyla irtibatını kesmez o verilen nimette Allah'ın hakkı ne ise onu da bilir ve gereğini yerine getirir. Bu kul Allah katında en üstün derecededir. Yine bir kul ki Allah ona ilim vermiş mal vermemiştir. Bu kulun niyeti doğrudur ve şöyle der: Eğer malım olsaydı falanın yaptığı gibi yapardım der işte o niyetine göre karşılık görür. Önceki kimse ile sevapta eşittirler. Yine bir kul ki Allah kendisine rızık vermiş fakat ilim vermemiştir. İlim ve bilgisizlik yüzünden malını dengesiz biçimde harcar, rabbine karşı sorumluluk bilinci duymaz akrabası ve Müslümanlarla alakasını keser ve o malda Allah'ın hakkını da yerine getirmez. Bu kimse en kötü durumdadır. Yine bir kul daha vardır ki: Allah kendisine ne mal ne de ilim vermiştir. Bu kimse de şöyle der; Eğer malım olsaydı ben de falan kimse gibi o malı kötü yollarda harcardım. O da niyetine göre karşılık görür her ikisinin de günahı eşittir."** (İbn Mâce, Zühd: 8)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø GEÇIM SIKINTISI ÇEKEN HALINI KIME BILDIRMELI?

2326- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kime bir geçim darlığı gelirde o kimse bu geçim darlığını insanlara arz edip kapatmaya çalışırsa o kimsenin ihtiyacı kapatılmaz. Kime de bir geçim darlığı gelirde bu sıkıntısını Allah'a arz ederse Allah er veya geç ona yardım eder."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 19

Ø BU DÜNYADA MAL OLARAK NE YETERLIDIR?

2327- Ebû Vâil (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Muaviye hasta olan Ebû Haşim b. Utbe'nin yanına ziyarete gelmişti ve şöyle demişti: Ey dayım! seni ağlatan nedir? Seni rahatsız eden bir sancı mı? Yoksa dünya hırsı mı?** Ebû Haşim şu cevabı verdi: **"Hiçbiri değil fakat Rasûlullah (s.a.v.), bana bir şeyler buyurmuştu ki onu tutamadım; şöyle buyurmuştu: Mal varlığı olarak sana yetecek bir şey bir hizmetçi ve Allah yolunda kullanacağın bir binit, fakat ben bugün kendimi pek çok mal biriktirmiş olarak görüyorum."** (Nesâî, Ziyne: 120; İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Zaîde ve Ubeyde b. Humeyd bu hadisi Mansur'dan, Ebû Vâil'den, Semura b. Sehm'den rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"Muaviye Ebû Haşim'in yanına girdi…"** diyor ve bu hadisin bir benzerini rivâyet ediyor.

Bu konuda Büreyre el Eslemî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 20

Ø ÇIFTLIK VE GELIR GETIRECEK ŞEYLER EDINMELI MIYIZ?

2328- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Çiftlik ve benzeri gibi gelir getirecek şeyler edinmeyin böylece dünyaya meyledersiniz."** (Müsned: 3398) **Tirmizî:** Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 21

Ø EN HAYIRLI INSAN KIMDIR?

2329- Abdullah b. Büsr (r.a.)'den rivâyete göre: Bir bedevî, Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. İnsanların en hayırlısı kimdir? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Ömrü uzun olup ameli güzel olandır."** (Müsned: 17030)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 22

Ø HAYIRLI VE ŞERLI INSANLAR HANGILERIDIR?

2330- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. İnsanların en hayırlısı kimdir? **"Buyurdular ki: Ömrü uzun olup ameli güzel olandır. Yine sordu: İnsanların en kötüsü hangisidir? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Ömrü uzun ve ameli kötü olan kimsedir."** (Dârimî, Rikak: 21)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahihtir.

BÖLÜM: 23

Ø BU ÜMMETIN YAŞ ORTALAMASI KAÇTIR?

2331- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin ortalama ömrü altmış ila yetmiş arasındadır."** (İbn Mâce, Zühd: 7)

Tirmizî: Bu hadis Ebû Salih'in, Ebû Hüreyre'den rivâyeti olarak hasen garibtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 24

Ø SON ZAMANLARDA GÜNLER ÇABUCAK MI GEÇECEKTIR?

2332- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zaman bereketsizleşip seneler aylar kadar aylar haftalar kadar haftalar günler kadar günler saatler kadar saat de ateşte kuru otun yanması kadar kısalmadıkça kıyamet kopmayacaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garib olup, Sa'd b. Saîd, Yahya b. Saîd'in kardeşidir.

BÖLÜM: 25

Ø DÜNYADA NASIL OLMAK GEREKIR?

2333- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), omzumdan tutarak şöyle buyurdu: **"Dünyada bir garib gibi yabancı gibi hatta bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabul et."** İbn Ömer şöyle derdi: **"Sabaha çıktığında akşama çıkacağından söz etme, hastalığından önce sağlığından ölümünden önce hayatından istifade ederek hazırlık yap. Ey Abdullah yarın isminin mutlu mu? Bedbaht mı? olacağını bilemezsin."** (Buhârî, Rıkak: 37; İbn Mâce, Zühd: 14)

Tirmizî: Bu hadis A'meş tarafından Mücâhid'den ve İbn Ömer'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

Ahmed b. Abde ed Dabbî el Basrî, Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Leys'den, Mûcâhid'den, İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

2334- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), eliyle bir insanı veya kendisini göstererek, bu Ademoğludur dedi ve o kimsenin yakınına işaret ederek bu da onun ecelidir. Dedi. Sonra elini ensesine götürerek mesafenin yakınlığını kasdederek elini uzattı ve insanoğlunun arzu ve istekleri ileridedir, ileridedir, ileridedir"** buyurdular. (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2335- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: kendimize ait kamıştan bir evi tamir ederken Rasûlullah (s.a.v.) bize uğradı ve; **"Bu nedir? Ne yapıyorsunuz"** buyurdu. Biz de: Çökmeye yüz tuttu da tamir ediyoruz dedik, **"Ölümün bundan daha çabuk geleceğini sanıyorum"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Edeb: 57; İbn Mâce, Zühd: 15)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû's Sefer'in ismi Saîd b. Muhammed'tir. Ayrıca kendisine İbn Ahmed es Sevrî de denilir.

BÖLÜM: 26

Ø BU ÜMMETIN IMTIHANı MAL MÜLK ILE MI OLACAKTıR?

2336- Ka'b b. Iyaz (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle derken işitmiştir: **"Her ümmetin bir fitnesi vardır, benim ümmetimin fitnesi ise maldır."** (İbn Mâce, Fiten: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garib olup, bu hadisi sadece Muaviye b. Salih'in rivâyeti olarak bilmekteyiz.

BÖLÜM: 27

Ø INSANOĞLUNUN IKI VADI DOLUSU ALTıNı OLSA NE YAPAR?

2337- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ademoğlunun iki vadi dolu altını olsa üçüncü vadinin de kendisinin olmasını ister. Ne var ki insan oğlunun ağzını ancak toprak doldurur. Yine de Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder."** (Müslim, Zekat: 39; Dârimî, Rıkak: 62)

Tirmizî: Bu konuda Übey b. Ka'b, Ebû Saîd, Âişe, İbn Zübeyr, Ebû Vakîd, Câbir, İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 28

Ø YAŞLANAN KIMSENIN GÖNLÜ HANGI ŞEYLERE GENÇTIR?

2338- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İhtiyarın kalbi uzun ömür ve fazla mal elde etmeye karşı gençtir."** (Müslim, Zekat: 38; İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2339- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ademoğlu ihtiyarladıkça iki yönü gençleşir; uzun ömürlü olmak ve çok mal elde etmek."** (Müslim, Zekat: 38; İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 29

Ø DÜNYA SEVGISININ TERKI NE DEMEKTIR?

2340- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dünyadan yüz çevirmek ve dünya sevgisini terk etmek demek kişinin helal olan şeyleri kendisine haram kılması veya malı bırakıp atmak demek değildir. Fakat gerçek zahitlik ve dünya sevgisini terk etmek demek; elinde bulunan şeylere Allah katında bulunan imkan ve nimetlerden fazla ümid besler olmamandır. Veya başına gelen bir bela ve sıkıntıdan dolayı elde edeceğin sevap, senin yanında o bela ve sıkıntıdan dolayı kaybettiğin maldan üstün ve hayırlı olmalıdır. İşte gerçek zahidlik ve dünya sevgisi bu olmalıdır."** (İbn Mâce, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz Ebû İdris el Havlanî'nin ismi Aizullah b. Abdullah'tır. Amr b. Vakîd ise münker hadisler aktaran birisidir.

BÖLÜM: 30

Ø ADEMOĞLUNA YETERLI OLAN EŞYALAR HANGILERIDIR?

2341- Osman b. Afvân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Adem oğlunun şunlardan başka şeylerde hakkı yoktur: Oturacağı bir ev, vücudunu örtecek bir elbise, ekmek ve su."** (Dârimî, Rıkak: 10)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisin sözleri Hureys b. Sâib'in rivâyetidir. Ebû Dâvûd, Süleyman b. Selm el Belhî'den işittim şöyle diyordu: Nadr b. Şümeyl şöyle derdi: Hadiste geçen **"Cif-ül hubzi"** nin manası yanında katık olmayan ekmek demektir.

BÖLÜM: 31

Ø GERÇEKTEN KIŞININ MALı HANGISIDIR?

2342- Mutrıf (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in sohbetine vardığında; Rasûlullah (s.a.v.), Tekasür sûresini yorumlar durumda şöyle diyordu: **"Mal biriktirip çoğaltma işi sizi oyalıyor, ademoğlu malım malım der oysa senin malından senin olan, sadaka vererek ahirete gönderdiğin, yiyip tükettiğin ve giyip eskittiğin şeydir."** (Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 32

Ø VEREN EL ALAN ELDEN DAIMA ÜSTÜNDÜR

2343- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: **"Ey Ademoğlu sen ihtiyaçtan fazlasını infak edip dağıtırsan senin için bu hayırlıdır. Eğer biriktirir ve elinde tutarsan senin için bu zararlıdır. Geçinecek kadarını biriktirmenden dolayı kınanmazsın sen harcamaya önce geçimini üzerine aldığın kimselerden başla veren el alan elden daima üstündür…"** (Müslim, Zekat: 32)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şeddâd b. Abdullah; Ebû Ammâr diye künyelenir.

BÖLÜM: 33

Ø TEVEKKÜL NASıL OLMALıDıR?

2344- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Siz, Allah'a gerçek biçimde tevekkül edip güvenip dayansaydınız kuşların rızıklandıkları gibi siz de rızıklandırılırdınız. Çünkü o kuşlar sabahleyin aç olarak çıkarlar akşam kursakları dolu olarak dönerler."** (İbn Mâce, Zühd: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Temîm el Ceyşanî'nin ismi Abdullah b. Mâlik'tir.

2345- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), zamanında iki kardeş vardı. Bunlardan biri Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelir bir şeyler öğrenmeye çalışır diğeri de sanatkar olup geçimlerini temin etmek için çalışırdı. Çalışan kardeş Peygamber (s.a.v.)'e diğer kardeşini, çalışmayıp bedavadan yediğini şikayet etti de bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Belki de sen o kardeşinin yüzünden rızıklandırılıyorsun."** (İbn Mâce, Zühd: 14)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 34

Ø TÜM DÜNYA NIMETLERI KIMDE TOPLANMıŞTıR?

2346- Rasûlullah (s.a.v.)'in sahabîlerinden olan Ubeydullah b. Mıhsan el Hatmî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden her kim rûhen ve bedenen sağlıklı olup günlük yiyeceği de yanında olursa tüm dünya nimetleri ona toplanmış gibidir."** (İbn Mâce, Zühd; 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Mervan b. Muaviye'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

Hadiste geçen **"Hîzet"** kelimesi toplanmış anlamındadır.

Aynı şekilde Muhammed b. İsmail, Humeydî vasıtasıyla Mervan b. Muaviye'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Bu konuda Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 35

Ø ALLAH'ıN EN ÇOK SEVDIĞI DOSTLARı HANGILERIDIR?

2347- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"En beğendiğim dostum malı ve insanlara yükü az olan namazında devamlı ve duyarlı olup Rabbine olan kulluğunu en güzel biçimde yapan gizli açık her durumda Allah'a itaat eden durumu**

bilinmediği için halk arasında şöhrete ulaşmayıp parmakla gösterilmeyen yaşayacak kadar rızkı olup rızkına ve her şeyine sabreden mümindir." Sonra elini birbirine vurup dinleyicilerin dikkatini çekti ve şöyle devam etti: **"Ölümü çabuk, ağlayanı ve mirası az olandır."**

Aynı sened ile Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: Rabbim, Mekke vadisini benim için altına çevirme teklifinde bulundu da; Ben hayır ya Rabbi dedim, bir gün doyup birgün aç kalayım (üç gün veya buna benzer bir tabir kullandı) Aç kaldığımda sana yalvarır yakarır ve seni hatırlarım, doyduğum zamanda sana şükreder ve sana hamdederim. (Buhârî, Rıkak: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Bu konuda Fedâle b. Ubeyd el Kâsım'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu kimse Abdurrahman'ın oğlu olup Ebû Abdurrahman diye künyelenir. Ebû Abdulmelik diye künyelendiği söylenir. Kendisi Abdurrahman b. Hâlid b. Yezîd b. Muaviye'nin azâd edilmiş kölesidir. Şamlıdır ve güvenilir biridir. Ali b. Yezîd hadis konusunda zayıf olup Ebû Abdulmelik diye künyelenir.

2348- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ın emirlerine boyun eğip tüm iradesiyle Allah'a teslim olarak Müslüman olan kimse gerçekten kurtulmuştur. Ne mutlu rızkı kendisine yetecek kadar olan kanaat eden kimseye."** (Müslim, Zekat: 43)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2349- Fedâle b. Ubeyd (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **"İslam'a hidayet edilip geçimi kendine yeterli ve kanaat eden kimseye ne mutlu."** (Müsned: 22818)

Tirmizî: Ebû Hanî'in ismi Humeyd b. Hanî'dir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 36

Ø GERÇEKTEN PEYGAMBER SEVGISI NEYI GEREKTIRIR?

2350- Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e; Ey Allah'ın Rasûlü! ben seni gerçekten seviyorum dedi. Rasûlullah (s.a.v.), o söylediğin söze dikkat et buyurdu. Adam tekrar seni ben gerçekten seviyorum deyince; Rasûlullah (s.a.v.), söylediğin söze iyi dikkat et ciddi misin? Buyurdu. Adam da: Vallahi seni gerçekten seviyorum diyerek üçüncü sefer aynı sözü tekrar etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Eğer beni seviyorsan fakirliğe karşı bir kalkan hazırla çünkü fakirliğin beni seven kimseye gelmesi; selin, durak yerine akması gibi hızlıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Nasr b. Ali babası vasıtasıyla Şeddâd b. ebî Talha'dan bu hadisin manaca bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû'l Vazî' er Rasibî'nin adı Câbir b. Amr'dır. Basralıdır.

BÖLÜM: 37

Ø FAKIRLER CENNETE ZENGINLERDEN ÖNCE MI GIRECEKLER?

2351- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Muhâcirlerin fakirleri Cennete zenginlerden beşyüz yıl önce gireceklerdir."** (İbn Mâce, Zühd: 6)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

2352- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın beni yoksul olarak yaşat ve yoksul olarak canımı al ve kıyamet gününde de yoksullar arasında haşret.** Âişe (r.anha) niçin Ey Allah'ın Rasûlü diye sordu Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **Çünkü onlar zenginlerinden kırk yıl önce Cennete gireceklerdir. Ey Âişe! Yoksulu yarım hurmayla da olsa boş çevirme bir şeyler ver. Ey Âişe! Yoksulları sev onlara yakın ol Allah'ta seni kıyamet günü Cennetine yakın eder."** (İbn Mâce, Zühd: 6)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

2353- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Fakirler Cennete zenginlerden beşyüz yıl yani yarım gün önce gireceklerdir."** (İbn Mâce, Zühd: 6)

*(*Hac sûresi 47. ayetin tefsirine bakılmalı)*

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2354- Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslümanların fakirleri zenginlerinden yarım gün önce Cennete gireceklerdir ki o da beş yüzyıl eder."** (İbn Mâce, Zühd: 6)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2355- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyet göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslümanların fakirleri Cennete zenginlerden kırk yıl önce gireceklerdir."** (İbn Mâce, Zühd: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 38

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) VE AILESININ GEÇIMI NASıLDı?

2356- Mesrûk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'nin yanına girdim bana yemek getirtti ve şöyle dedi: **"Bir yemekten doyduğum zaman ağlamak isterim ve ağlarım."** Bende neden diye sordum, dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in dünyadan ayrılıp gittiği anı hatırlarım vallahi et ve ekmekten günde iki defa karnını doyurmamıştı."** (Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2357- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), vefat edinceye kadar iki gün arka arkaya arpa ekmeğinden doymamıştır."** (İbn Mâce, Etıme: 49)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2358- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), dünyadan ayrılıncaya kadar ne kendisi nede aile halkı üç gün peşpeşe buğday ekmeğinden doymadılar."** (İbn Mâce, Etıme: 48)

Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

2359- Selim b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Ümâme'den işittim şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ev halkından çok olmadığı için arpa ekmeği bile artmazdı."** (İbn Mâce, Etıme: 48)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Yahya b. Ebû Bükeyr, Küfelidir. Ebû Bükeyr; Yahya'nın babasıdır. Kendisinden Sûfyân es Sevrî hadis rivâyet etmiştir. Yahya b. Abdullah b. Bükeyr ise Mısırlı olup Leys'in arkadaşıdır.

2360- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) peşpeşe birkaç geceyi aç olarak geçirir ailesi de akşam yemeği bile bulamadıkları olurdu. Ekmekleri ise çoğunlukla arpa ekmeği idi."** (İbn Mâce, Etıme: 48)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2361- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dua ederdi: **"Allah'ım Muhammed ailesinin rızkını yetecek kadar kıl."** (Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2362- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), yarın için bir şey saklamazdı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis Cafer b. Süleyman'dan ve Sabitten mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

2363- Enes (r.a.)'den rivâyete şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ömrünün sonuna kadar yüksek masa ve benzeri şeyler üzerinde yemek yememiştir. Elenmiş saf undan da ekmek yememiştir. (İbn Mâce, Etıme: 44)

Tirmizî: Bu hadis Saîd b. ebî Arûbe hadisi olarak hasen sahih garibtir.

2364- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, kendisine şöyle soruldu: **"Rasûlullah (s.a.v.), elenmiş has undan yapılmış ekmek yedi mi?"** Sehl dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Allah'a kavuşuncaya kadar has undan yapılmış ekmeği görmedi. Yine Sehl'e şöyle denildi: Rasûlullah (s.a.v.) zamanında un elemek için elek var mıydı? Buna cevaben eleğimiz yoktu diye cevap verdi. O halde arpayı nasıl yapıyordunuz? Diye soruldu; Dedi ki: Üfürürdük kepeğinden uçan uçardı sonra onu ıslatır hamur yapardık. (İbn Mâce, Etıme: 44)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Mâlik b. Enes bu hadisi Ebû Hazîm'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 39

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN YAŞANTıSı NASıLDı?

2365- Kays b. Ebû Hâzim (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd b. ebî Vakkâs'tan işittim şöyle diyordu: Allah yolunda kan akıtan ilk kişi benim, Allah yolunda ilk ok atan da benim. Bir seferinde Muhammed (s.a.v.)'in ashabından bir gurupla savaşıyordum ki o savaşta ağaç yaprakları ve asma çubuğu yiyorduk. Bundan dolayı da her birimizin dışkısı koyun ve deve dışkısı gibi oluyordu. Şimdi ise Esedoğulları; din konusunda beni beğenmemeye başladılar. Eğer bunların dediği gibi ise zarardayım ve tüm amellerim boşa gitti demektir. (Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis Beyan'ın rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

2366- Sa'd b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Allah yolunda ok atan Arapların ilki benim bir seferinde Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte savaşıyorduk bu savaşta yiyecek olarak sadece asam çubuğu vardı bundan dolayı da her birimizin dışkısı davar dışkısı gibiydi. Şimdi Esedoğulları din konusunda beni beğenmeye başladılar. Eğer onların dediği gibiyse zarardayım ve tüm amellerim boşa gitti demektir. (Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Utbe b. Gazvan'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

2367- Muhammed b. Sirîn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ebû Hüreyre'nin yanındaydık üzerinde iki keten elbise vardı; birine burnunu sildi ve şöyle dedi: Vay vay Ebû Hüreyre keten elbiseye burnunu siliyor. Oysa bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v.)'in minberiyle Âişe'nin odası arasında açlıktan sendeleyip bayıldığımı görmüştüm. Bu arada gelip giden bende delilik var zannederek ayağını boynuma basardı. Halbuki ben deli değildim. Sadece aç idim."** (Buhârî, İtisam: 9)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

2368- Fedâle b. Ubeyd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), cemaatle namaz kılarken bazı kişiler açlıktan dolayı bayılıp düşerlerdi bunlar Ashab-ı Suffe denilen mescidi, bir bölümünde günlerini geçiren kimselerdi. Bedeviler bunları görünce bunlar delidirler demişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.), namazını kılıp bitirince onların yanına vardı ve şöyle buyurdu: **"Allah katında nelere sahip olduğunuzu bir bilmiş olsaydınız ihtiyaç ve sıkıntınızın daha da artmasını isterdiniz."** Fedâle diyor ki: Ben o gün Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdim. (Müsned: 22813)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2369- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), her zaman çıkmadığı ve kimseyle buluşamayacağı bir saatte evinden dışarı çıkmıştı. Derken Ebû Bekir yanına çıkageldi. Hangi şeyden dolayı bu saatte buradasın Ey Ebû Bekir! Dedi. Ebû Bekir de: Rasûlullah (s.a.v.) ile buluşuı yüzünü görür ve selam veririm ümidiyle çıktım dedi. Az sonra Ömer geldi. Rasûlullah (s.a.v.), ona hangi şey seni bu saatte çıkardı dedi. Ömer: Açlık Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de Açlık bende de var dedi. Sonra üçü birden Ebû'l Heysem et Teyyihan el Ensarî'nin evine doğru yürüdüler. Ebû'l Heysem, hurması ve koyunları bol olan bir kişi idi, hizmetçisi yoktu. Evde kendisini bulamadılar ve evin hanımına eşin nerede? Dediler. Hanım: Bize, tatlı içme suyu getirmeye gitmişti dedi. Biraz sonra Ebû'l Heysem dopdolu bir su kırbasıyla çıkageldi. Kırbasını yere koyduktan sonra gelip Peygamberimize sarılıp anne ve babasının Rasûlullah (s.a.v.)'e feda olduğunu söyledi. Sonra onları bahçesine götürdü ve bir sergi serdi ve hurma ağacından olgunu ve olgun olmayanı bir arada bulunan bir hurma dalı salkımı getirdi ve ortaya koydu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Bize olgunlarından seçip getirmedin mi? buyurdu. Ebû'l Heysem: Ey Allah'ın Rasûlü! kendiniz seçesiniz diye veya yaş ve kuru hangisinden isterseniz seçip yemeniz için bu şekilde getirdim dedi. Böylece o hurmalardan yediler, tatlı sudan içtiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin olsun ki bu nimetlerden kıyamet günü sorguya çekileceksiniz. Serinlik ve gölge, güzel hurma ve su…"** Ebû'l Heysem yemek hazırlatmak için giderken Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sakın ha! Sütlü bir hayvan kesmeyin! Ebû'l Heysem dişi veya erkek bir oğlak kesti hazırlayıp getirdi ve hep birlikte yediler, Rasûlullah (s.a.v.), hizmetçin var mı? dedi. Ebû'l Heysem hayır dedi. Rasûlullah (s.a.v.) savaş esirleri gelince bize gel buyurdu. Rasûlullah (s.a.v.)'e iki savaş esiri getirilmişti. Bir üçüncüsü yoktu. Ebû'l Heysem müracaat etti, Rasûlullah (s.a.v.)'de ikisinden birini seç buyurdu. Ebû'l Heysem: Ey Allah'ın Rasûlü benim yerime siz seçiniz dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): İstişare edilen kimse güvenilen kimsedir, dedi. Şunu al çünkü onu namaz kılarken gördüm dedi.

Ve ona iyi davran buyurdu. Ebû'l Heysem hanımına gitti ve durumunu ona anlattı bunun üzerine hanımı Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Ona iyi davran"** sözünü yerine getirebilmek için onu hürriyetine kavuşturmalısın, dedi. Ebû'l Heysem de o hürdür dedi. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'ın gönderdiği her Peygamber ve devlet idarecisinin iki tür halkı vardır; Biri ona daima iyiliği emredip kötülükten sakındırır bir diğeri de ona devamlı güçlük çıkarıp yük olur kim kötü arkadaş ve personelden korunmuş olursa gerçekten her tür kötülükten korunmuş olur. (Müslim, Eşribe: 99)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

2370- Ebû Seleme b. Abdurrahman (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. **"Rasûlullah (s.a.v.) bir gün Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte çıkmıştı…"** diyerek hadisin bir benzerini aktarmış ve senedde Ebû Hüreyre'yi zikretmemiştir.

Şeyban'ın hadisi Ebû Avâne'nin hadisinden daha geniş ve uzundur. Şeyban hadisçilerce güvenilen bir kimse olup yazdığı kitabı vardır. Bu hadis Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde rivâyet edilmiştir.

Aynı şekilde İbn Abbâs'tan da rivâyet edilmiştir.

2371- Ebû Talha (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e açlıktan yakınarak karınlarımıza bağladığımız taşları gösterdik bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), karnına bağladığı iki taşı gösterdi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

2372- Numân b. Beşîr (r.a.)'den işittim şöyle diyordu: **"Dilediğiniz kadar yiyecek ve içecek içerisinde değil misiniz? Halbuki ben, Peygamberinizi karnını doyuracak kadar kötü hurma bile bulamadığını görmüşümdür."** (Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Tirmizî: Ebû Avâne ve başkaları bu hadisi Sîmak b. Harb'den, Ebû'l Ahvas'ın rivâyeti gibi rivâyet etmiştir. Şu'be bu hadisi Sîmak'den, Numân b. Beşîr'den ve Ömer'den hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 40

Ø GERÇEK ZENGINLIK GÖNÜL ZENGINLIĞIDIR

2373- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gerçek zenginlik mal çokluğunda değil, gerçek zenginlik gönül zenginliğidir."** (İbn Mâce, Zühd: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Husayn'ın ismi Osman b. Âsım el Esedî'dir.

BÖLÜM: 41

Ø MAL ELDE ETMEDE GERÇEK YOL HANGISIDIR?

2374- Hamza b. Abdulmuttalib'in karısı Kays'ın kızı Havle (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: Bu dünya malı çekici ve tatlıdır kim gereği şekilde onu elde etmeye çalışırsa kendisi için bereketli ve hayırlı olur. Kim de Allah ve

Peygamber'in dağıtacağı ganimet malından değişik yollara başvurarak almaya kalkarsa kıyamette kendisi için sadece ateş vardır. (Buhârî, Rıkak: 10; Dârimî, Rıkak: 37)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû'l Velîd'in ismi Ubeyd Senûta'dır.

BÖLÜM: 42

Ø PARA VE MADDEYE KUL VE KÖLE OLANLARA LANET VARDıR

2375- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Dinar'a ve dirheme kulluk yapanlara lanet edilmiştir."** (İbn Mâce, Zühd: 8)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu hadis değişik bir şekilde Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den daha uzun olarak ta rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 43

Ø IKI KURT MU BIR SÜRÜYE DAHA ZARARLı? YOKSA MAL HıRSı Mı DINE DAHA ZARARLı?

2376- Ka'b b. Mâlik el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir koyun sürüsü üzerine salıverilen iki aç kurdun o sürüye zararı, kişinin mal ve makam hırsının dinine verdiği zarardan daha fazla değildir."** (Dârimî, Rıkak: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiş olup senedi sağlam değildir.

BÖLÜM: 44

Ø INSANLARıN DÜNYA HAYATıNDAKI DURUMLARı NEYE BENZER?

2377- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), bir hasır üzerinde uyumuştu kalktığında hasırın izi yan tarafına çıkmıştı. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! dedik, senin için bir yatak temin etsek. Bunun üzerine buyurdular ki: **Benim dünya rahatlığı ile işim yok. Dünyada ben bir ağacın altında gölgelenip sonra oradan ayrılıp giden bir yolcu gibiyim."** (İbn Mâce, Zühd: 3)

Tirmizî: Bu konuda Ömer ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 45

Ø KIŞI ARKADAŞıNıN DINI ÜZEREDIR

2378- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kişi dostunun dini üzeredir. Bu yüzden kişi kimi dost edineceğine iyi baksın."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 46

Ø CENAZEYI TAKIP EDEN VE GERI DÖNENLER HANGILERIDIR?

2379- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cenazeyi üç şey takip eder sonra ikisi geri döner biri cenaze ile kalır. Ailesi, malı ve ameli cenazeyle birlikte gider sonra malı ve ailesi geri döner ameli ise cenazeyle birlikte kalır."** (Müslim, Zühd: 1; Buhârî, Rıkak: 30)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 47

Ø YEME IÇMEDE GERÇEK ÖLÇÜ NEDIR?

2380- Mıkdam b. Ma'dikerîb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Ademoğlu midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Adem oğluna kendisini ayakta tutacak kadar yemesi içmesi yeterlidir. Şayet bu miktardan fazla yiyecek ise midesini üç kısma ayırsın; bir kısmı yemek bir kısmı meşrubat bir kısmı da nefes için ayrılmalıdır."** (İbn Mâce, Etıme: 50)

Hasan b. Arefe İsmail b. Ayyaş vasıtasıyla bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir. Mıkdam b. Ma'dikerib bu rivâyette Rasûlullah (s.a.v.)'den demekte Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim dememektedir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 48

Ø GÖSTERIŞ IÇIN VE DESINLER DIYE IŞ YAPMAMAK

2381- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim gösteriş için iş yaparsa Allah o kimsenin gösteriş için yaptığı ibadeti insanlara işittir. Kim de başkaları işitsin diye ibadet ve kulluk yaparsa Allah o kimsenin bu işini insanlara işitsin diye Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti. İnsanlara merhamet etmeyene Allah ta merhamet etmez."** (İbn Mâce, Zühd: 21)

Tirmizî: Bu konuda Hundep ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahihtir.

2382- Şüfey el Asbahî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Şüfey Medîne'ye girdiği zaman insanların etrafında toplandığı bir adamla karşılaştı bu adam kimdir? Diye sordu. Bu Ebû Hüreyre'dir dediler. O insanlarla konuşmasını sürdürürken kendisine yaklaşıp yanına oturdum. Konuşmasını bitirip yalnız kaldığında kendisine şöyle dedim: Sana şu ve şunun hakkı için soruyorum Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğin, anladığın ve bildiğin ve işittiğin bir hadisi bana anlatır mısın? Ebû Hüreyre istediğini yapacağım dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in bana söylediği anladığım ve öğrendiğim bir hadisi sana anlatacağım. Bunun üzerine Ebû Hüreyre; derin bir şekilde içini çekti biraz bekledi sonra kendine geldi ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'in bu evde benden ve kendisinden başka kimse yokken bana söylediği bir hadisi sana anlatacağım dedi. Bunun ardından içini tekrar çekti, sonra kendine geldi yüzünü sildi ve yapacağım dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in bu evde benden ve kendisinden başka kimse yokken bana aktardığı bir hadisi size söyleyeceğim dedi. Sonra Ebû Hüreyre tekrar içini çekti sonra yüzü koyun yere düştü onu uzun bir süre kendime dayadım sonra ayıldı ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), bana anlattı ki; Kıyamet günü Allah Kulları arasında hüküm vermek için onların yanına inecektir. Bütün toplumlar o gün dizüstü çökmüş durumdadırlar. Allah'ın çağıracağı ilk kimseler Kur'ân-ı bilen ve ezberleyen kişi, Allah yolunda öldürülen kişi ve mal varlığı çok olan kişiler olacaktır.

Allah Kur'ân-ı bilene diyecek ki: Rasûlüme indirdiğim kitabısana öğretmedim mi? O kişi de evet ya Rabbi diyecek Allah: Öğrendiğin Kur'ânla nası yaşadın neler yaptın? Diyecek. Adam: Gece ve gündüz Kur'ân-ı elimden bırakmadım diye cevap verecek. Bunun üzerine Allah yalan söylüyorsun buyuracak Melekler de yalan söylüyorsun diyecekler. Allah'ta şöyle buyuracak: Sen Kur'ân falan okumadın. Bilakis falan kişi Kur'ân okur, Kur'ân bilir desinler diye okudun ve böyle de denildi.

Sonra mal mülk sahibi kimse getirilecek ve Allah ona senin rızkını genişletip hiçbir kimseye muhtaç etmeden yaşatmadım mı? Zengin kimse: Evet ya Rabbî diyecek **Allah:** Sana verdiğim mal mülk ile neler yaptın? Diyecek. **Zengin kişi:** Yakınlarımı yoklar yoksullara yardım ederek infak ederdim diyecek. Allah'ta yalan söyledin, Melekler de yalan söyledin diyecekler. Allah şöyle buyuracak: Sen söylediğin gibi yapmadın fakat falan kimse cömerttir desinler diye tüm bu dediklerini yaptım neticede oda denildi. Sonra Allah yolunda öldürülen kişi getirilecek Allah ona diyecek ki: Ne uğrunda öldürüldün? O kişi uğrunda cihâd edilmesini emrettin bende cihâd edip şehîd oldum diyecek Allah yalan söylüyorsun meleklerde yalan söylüyorsun diyecekler bunun üzerine Allah: Hayır sen falan kimse ne cesurdur denilmesini istemiştim bu da sana denildi diyecek. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), dizime vurdu ve şöyle dedi: Ey Ebû Hüreyre bu üç kişi kendi konularında Allah'ın yarattığı ilk kimselerdir. Kıyamet günü Cehennem ateşi bunlarla tutuşturulacakdır.

Velid Ebû Osman dedi ki: Ukbe b. Müslim'in bana haber verdiğine göre Şüfeyy bizzat kendisi Muaviye'nin yanına girerek bu hadisi ona anlatmıştır.

Ebû Osman diyor ki: Bana Âla b. ebî Hakîm anlattı kendisi Muaviyenin koruması idi dedi ki: Muaviye'nin yanına bir adam girdi ve bu hadisi ona Ebû Hüreyre'den nakletti. Muaviye bunun üzerine dedi ki: Bunlara böyle yapılırsa geri kalan insanlara ne yapılacak acaba? Dedi ve hüngür hüngür ağladı biz onun hayatını kaybedeceğini sandık ve bu adam bizim başımıza bir felaket getirdi dedik. Sonra Muaviye kendine geldi, yüzünü sildi ve dedi ki: Allah ve

Rasûlü daima doğru söz söyler dedi ve Hûd sûresi 15-16. ayetlerini okudu; "Dünya hayatını, onun şaşırtıcı saptırıcı süs ve nimetlerini isteyenlere gelince, onlara bu dünyada yapıp ettiklerinin karşılığını tam olarak ödeyeceğiz ve onlar orada hak ettiklerinden asla yoksun bırakılmayacaklardır. İşte bunlar ahirette paylarına ateşten başka birşey düşmeyen kimselerdir. Çünkü onların bu dünyada yapıp ettikleri, hep boşa gidecektir. Yapıp ettikleri her şeyde anlamsız ve değersizdi zaten. (Müslim, Imara: 27; Nesâî, Cihâd: 86)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2383- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Üzüntü kuyusundan Allah'a sığının."** Ashab üzüntü kuyusu nedir? Ey Allah'ın Rasûlü dediler. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **"Cehennem'de bir vadi olup Cehennem her gün yüzkere ondan Allah'a sığınır."** Bunun üzerine Ashab: Oraya kimler girecektir? Buyurdu ki: gösteriş için okuyup gösteriş için kulluk yapanlar oraya girecektir. (İbn Mâce, Mukaddime: 52)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 49

Ø GIZLENEN BIR KULLUĞUN AÇIĞA ÇIKMASı

2384- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Ey Allah'ın Rasûlü! dedi: **"Bir kimse bir amel işler ve onu kimse görmesin diye gizli tutar sonradan onu başkalarından öğrenince hoşlanır."** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"O kimseye iki mükafat vardır; biri amelin gizlediği için gizlilik sevâbı başkalarına örnek olacağı için açıkça yapılma sevâbı."** (İbn Mâce, Zühd: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

A'meş ve başkaları Habîb b. ebî Sabit'den ve Ebû Salih'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. A'meş'in arkadaşları bu rivâyetlerinde Ebû Hüreyre'yi zikretmemişlerdir.

Tirmizî: Bazı ilim adamları bu hadisin **"Sonra onu başkalarından öğrenince hoşuna gider"** sözünü şöyle tefsir etmişlerdir: Bu kişinin yaptığı bu gizli amelin insanlar tarafından hayırla anılmasının hoşa gitmesi olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizler; yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz"** bu yüzden insanların kendisini övmesinden hoşlanır değilse hayır işlediğinin insanlar tarafından bilinip bu yüzden kendisine ikram edilmesi ve kendisine saygı duyulmasından hoşlanıyorsa işte bu gösteriş ve riyadır. Bazı ilim adamları da şöyle demektedirler. O kimsenin gizli olarak yaptığı hayır işini başkasından öğrenir ve bu yaptığı şekilde onlarında amel etmesini ümid ederek bu iş hoşuna giderse bu durumda o kimseye bu şekilde amel edenlerin sevâbı kadar sevâb vardır. Bu da değişik bir görüştür.

BÖLÜM: 50

Ø KIŞI SEVDIĞIYLE BERABERDIR

2385- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü kıyamet ne zaman kopacaktır? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.), namaza kalktı ve namazını bitirince; **"Kıyametin kopmasını soran kimse nerededir?** Buyurdu. Adam: Benim Ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Kıyamet için ne hazırladın?"** buyurdu. Adam: **"Kıyamet için fazla namaz ve oruç hazırlayamadım fakat ben Allah'ı ve Rasûlünü seviyorum"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişi sevdiğiyle beraberdir, sende sevdiğinle beraber olacaksın buyurdu. Müslümanların Müslüman olmaları dışında bu söze sevindikleri kadar başka bir şeye sevindiklerini görmedim."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 113; Müslim, Birr: 50)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2386- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişi sevdiği kimseyle beraberdir. Hayır ve şer kazandığı her şey kişinin kendisinindir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 113; Müslim, Birr: 50)

Bu konuda Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Safvân b. Assâl, Ebû Hüreyre ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis, Hasan-ı Basrî'nin, Enes'den rivâyeti olarak hasen garibtir. Bu hadis değişik şekillerde de Peygamber (s.a.v.)'den rivâyet edilmiştir.

2387- Safvân b. Assâl (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tok sesli bir bedevî geldi ve: **"Ya Muhammed! Bir kimse bir toplumu seviyor fakat her yönden onlar gibi olamamıştır, bu kişi ne olacak?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişi sevdiğiyle beraberdir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 113; Müslim, Birr: 50)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ahmed b. Abde ed Dabbî, Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Âsım'dan, Zir'den, Safvân b. Assal'dan, Mahmûd'un hadisinin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 51

Ø ALLAH'A KARŞı HER KONUDA HÜSNÜ ZANDA BULUNMAK

2388- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah şöyle buyuruyor: Ben kulumun bana ait tahmininin yanındayım bana dua ettiğinde onunla beraberim."** (İbn Mâce, Edeb: 53)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 52

Ø IYILIK VE GÜNAHıN TARIFLERI NASıLDıR?

2389- Nevvâs b. Sem'an'dan rivâyet edilmiştir: **"Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e sevap ve günah nedir?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **"Birr, iyilik (sevap), iyi Müslüman olmak demek güzel ahlaklı olmak demektir. Günah ise içini tırmalayan ve insanların bilmelerini istemediğin şeydir."** (Dârimî, Rıkak: 73; Müslim, Birr: 5)

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Muaviye b. Salih'den bu hadisin bir benzerini aktarmış olup o rivâyette: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e sordum"** ifadesi yer almaktadır. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 53

Ø ALLAH IÇIN SEVEN VE SEVIŞENLERIN DURUMLARı

2390- Muâz b. Cebel (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle işitmiştir: Allah buyurdu ki: **"Benim büyüklüğüm için birbirini sevenlere nurdan minberler vardır. Peygamberler ve şehîdler onlara imreneceklerdir."** (Müsned: 2121)

Bu konuda Ebû'd Derdâ'dan, İbn Mes'ûd'dan, Ubâde b. Sâmit'den, Ebû Hüreyre'den ve Ebû Mâlik el Eş'arî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Müslüm el Havlanî'nin ismi, Abdullah b. Seveb'tır.

2391- Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah kendi gölgesinden başka gölge bulunmadığı bir günde yedi kişiyi kendi gölgesinde gölgelendirecektir; Adaletli devlet başkanı, Allah'a ibadetle yetişip büyüyen genç, Mescidden çıktığında tekrar döneceği saate kadar kalbi mescide bağlı olan kişi, Allah için birbirini seven bu sevgiyle bir araya gelip bu sevgiyle ayrılan iki kişi, kendi başına olduğu halde Allah'ı zikrederek gözünden yaşlar akıtan kimse, Güzel ve soylu bir kadının kendisini çağırması üzerine; ben, Allah'tan korkarım diyerek o kadına yaklaşmayan kişi, Sadaka veren verdiği sadakada sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli davranan kişi."** (Müslim, Zekat: 30; Nesâî, Kudât: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis başka şekillerde Mâlik b. Enes'den de rivâyet edilmiştir. Mâlik, hadisin senedinde şüphe ederek, Ebû Hüreyre veya Ebû Saîd'den demektedir. Ubeydullah b. Ömer ise bu hadisi Habîb b. Abdurrahman'dan rivâyet etmiş ve senedinde şüphe etmeksizin **"Ebû Hüreyre'den"** dememiştir.

Sevvar b. Abdullah el Anberî ve Muhammed b. Müsennâ şöyle demişlerdir: Yahya b. Saîd vasıtasıyla Ubeydullah b. Ömer'den, Habîb'den, Hafs b. Âsım'dan ve Ebû Hüreyre'den, manaca Mâlik b. Enes'in hadisi gibi hadis rivâyet etmişler olup bu rivâyette: **"Gönlü mescidlere asılı kişi"** ve **"Mevkî sahibi güzel bir kadın"** demektedir.

Mıkdam hadisi hasen sahih garibtir. Mıkdam Ebû Küreyme diye künyelenir.

2392- Yezîd b. Neâme ed Dabbî (r.a.)'den rivâyete göre: **Bir kimse bir kimseyle arkadaşlık kurarsa tanışmak isterse o kimsenin ismini babasının ismini ve kimlerden olduğunu sorsun çünkü daha samimi bir yakınlığa sebeb olur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup ancak bu şekliyle bilmekteyiz, Yezîd b. Neâme'nin, Rasûlullah (s.a.v.)'den hadis işittiğini bilmiyoruz. İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini rivâyet edilmiş olup senedi sahih değildir.

BÖLÜM: 54

Ø AŞIRI VE HAKSIZ YERE ÖVGÜ YAPANLARA NE YAPILMALI?

2393- Ebû Ma'mer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bir adam kalktı ve devlet yetkililerinden birini övmeye başladı. Mıkdad'ta onun yüzüne toprak saçmaya başladı ve şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.), övücülerin yüzüne toprak saçmamızı bize emretti."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 9; İbn Mâce, Edeb: 36)

Bu konuda Ebû Hüreyre (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Zaide, Yezîd b. ebî Ziyâd'tan, Mûcâhid'den, İbn Abbâs'tan bu hadisi rivâyet etmiştir. Mûcâhid'in Ebû Ma'mer'den rivayeti daha sahihtir. Ebû Ma'mer'in ismi Abdullah b. Sahbere'dir. Mıkdad b. Esved ise; Mıkdad b. Amr el Kindî olup Ebû Ma'bed diye künyelenir. Esved b. Abdî Yeğûsa nispet edilmesine gelince Esved onu küçük yaşta evlat edinmiştir.

2394- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), haksız yere övücülerin ağızlarına toprak saçmamızı bize emretti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi olarak bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 55

Ø KIMLERLE ARKADAŞ OLMALI YEMEĞINI KIMLER YEMELIDIR?

2395- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle işitmiştir: **"Sadece Müminlerle arkadaş ol yemeğini de yolunu Allah ve Peygamberlerle bulan müminler yesin."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 16)

Tirmizî: Bu hadis hasen olup bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 56

Ø BELA VE SIKINTILARA KARŞI SABRETMEK GEREKIR

2396- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah bir kulu hakkında şer ve kötülük dilerse günahının yüzünden çekeceği cezayı ondan erteler ki kıyamet günü Allah'ın huzuruna karşılığını göreceği o günahlarıyla gelsin."**

Aynı sened ile Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle de gelmiştir: **"Mükafatın büyüklüğü belanın büyüklüğüne bağlıdır. Allah bir toplumu severek onları değişik belalarla imtihan eder. Kim razı olursa Allah'ın rızasını kazanır. Kim de kızar kırgınlık gösterirse Allah'ta o kimseye kızar."** (İbn Mâce, Fiten: 23)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

2397- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ağrı ve sancıların Rasûlullah (s.a.v.)'e şiddetli olduğu kadar kimseye şiddetli olduğunu görmedim."** (İbn Mâce, Cenaiz: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2398- Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e sordum insanların hangisinin belasının ağır olduğunu, buyurdular ki: **"Peygamberler, onların peşinden yaşantı olarak Peygambere yakın olanlar sonra onlara yakın olanlar. Kişi dindarlığı oranında belayı uğratılır. Dininde sağlam ise belası ağırlaştırılır. Dininde gevşek ise dindarlığı oranında belaya uğratılır. Bela, kulun peşini bırakmaz, sonunda kul uğradığı belalarla üzerinde günah kalmayıncaya kadar günahlarından temizlenmiş olur."** (İbn Mâce, Fiten: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Ebû Hüreyre ve Huzeyfe b. Yemân'ın kız kardeşi tarafından da şu şekilde bir rivâyet vardır: **"Peygamber (s.a.v.)'e hangi insanların belası daha ağırdır diye soruldu. Buyurdular ki: Peygamber (s.a.v.), sonra yaşantı ve inançla ona yakın olanlar sonra onlara yakın olanlar."**

2399- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mümin erkek ve mümin kadınların başına Allah'a kavuşacağı güne kadar ya kendisinde ya çocuğunda veya malında mutlaka sıkıntı gelmeye devam eder."** (Müsned: 7521)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 57

Ø DÜNYADA GÖZ NIMETINDEN MAHRUM OLANIN DURUMU

2400- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: Allah buyurdu ki: **"Dünyada kulumun iki kıymetli organı olan gözünü alırsam benim yanımda onun karşılığı ancak Cennettir."** (Dârimî, Rıkak: 76)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den ve Zeyd b. Erkâm'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Ebû Zılâl'in ismi Hilâl'dir.

2401- Ebû Hüreyre (r.a.)'den merfu olarak şöyle rivâyet edilmiştir: Allah şöyle buyurur: **"Her kimin iki sevimli organını giderirsem o da sabredip mükafatını benden beklerse ona Cennet'ten başka bir karşılığa razı olmam."** (Dârimî, Rıkak: 76)

Bu konuda Irbad b. Sariye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 58

Ø KIYAMETTE SIKINTI VE BELALARA SABREDENLERE NELER VERILECEK?

2402- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü başlarına bela ve sıkıntı gelenlere sevap verileceği zaman dünyada sıkıntı çekmeyenler o gün derilerinin keskin aletlerle kesilip parçalanmasını isteyecekler."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis garibtir. Sadece bu senedle ve bu şekilde bilmekteyiz. Bazıları bu hadisi A'meş'den, Talha b. Musarrif'den ve Mesrûk'tan benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

2403- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her ölen mutlaka pişmanlık duyacaktır.** Ashab: **Neden pişmanlık duyacak?** Dediler. Şöyle buyurdu: **"İyilik eden kimse iyiliğini artırmamış olduğuna, kötülük eden kişiler ise kötülüklerden vazgeçmemiş olduğuna pişman olacaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Şu'be, Yahya b. Ubeydullah hakkında söz etmiştir. Bu kimsenin meşhur ismi Yahya b. Ubeydullah b. Mevhib el Medenî'dir.

BÖLÜM: 59

Ø AHIR ZAMANDA DINI, DÜNYAYA ALET EDENLER ÇIKACAK MI?

2404- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ahir zamanda bazı kimseler çıkacak ve dini dünyaya alet edecekler insanlara yumuşak görünmek için kuzu derilerine bürünecekler ve dilleri şekerden tatlı, fakat kalpleri kurt kalbidir. Allah şöyle buyurur: Benim affıma mı güvenip gururlanıyorsunuz, benim rahmetime mi güvenip cesaretli davranıyorsunuz şanıma yemin ederim ki onlara kendimden bir imtihan vesilesi göndereceğim yumuşak huylu olanlar bile şaşkına çevrilecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2405- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah (c.c) şöyle buyurdu: Öyle kimseler yarattım ki dilleri baldan tatlı kalpleri ise sabır ağacından daha acıdır. Kendi adıma yemin ederim ki onları öyle bir fitneye uğratacağım ki içlerinden yumuşak huylu olanları bile şaşkına çevirecektir. Benim affıma mı güveniyor ve rahmetimi umarak mı bana karşı cesaretli davranıyorsunuz?"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis İbn Ömer rivâyeti olarak hasen garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 60

Ø KURTULUŞ DILI KORUMAKLA MI MÜMKÜN OLUR?

2406- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e kurtuluş nedir? Diye sordum. Buyurdular ki: **"Diline sahip ol; evin**

başına dar gelmesin, günahlarından dolayı ağla." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2407- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den merfu olarak rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Sabah olduğu zaman bütün organlar dile yalvararak şöyle derler: Bizim için Allah'a karşı sorumluluk bilinci duy biz seninle ayaktayız sen doğru olursan bizde doğru oluruz sen eğilirsen bizde eğiliriz."** (Müsned: 11472)

Hennâd, Ebû Usame vasıtasıyla Hammad b. Zeyd'den bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir. Bu rivâyet Muhammed b. Musa'nın rivâyetinden daha sahihtir.

Tirmizî: Bu hadis sadece Hammad b. Zeyd'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Pek çok kişi bu hadisi Hammad b. Zeyd'den merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir.

Salih b. Abdullah, Hammad b. Zeyd'den, Ebû's Sahba'dan, Saîd b. Cübeyr'den, Ebû Saîd el Hudrî'den rivâyet ederek bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

2408- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim iki çenesi arasındaki ile iki bacağı arasındakini kötü yolda kullanmamayı tekeffül ederse ben de ona Cenneti tekeffül ederim."** (Buhârî, Rıkak: 23)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Sehl hadisi hasen garibtir.

2409- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah her kimi iki çenesi arasındakinin şerri ile iki bacağı arasındakinin şerrinden korursa, Cennete girer."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Ebû Hüreyre (r.a.)'den hadis rivâyet eden Ebû Hazim'in ismi; Eşcaiyye'li Azze'nin azâdlı kölesi Selman'dır ve Küfelidir. Sehil b. Sa'd'den rivâyet eden Ebû Hâzim ise Zahid olup Medînelidir. İsmi; Seleme b. Dinar'dır. Bu hadis hasen garibtir.

2410- Sûfyân b. Abdullah es Sekafî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bana bir iş söyle ona sımsıkı sarılayım"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rabbim Allah'tır de sonra dosdoğru ol."** Sûfyân diyor ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için en korkulacak şey nedir?"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.): Kendi dilini tutarak, **"İşte bu"** buyurdular. (Müslim, İman: 55; İbn Mâce, Fiten: 62)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis Sûfyân b. Abdullah es Sekafî'den değişik şekillerde rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 61

Ø KALPLERIN KATıLAŞMASı HANGI ÇEŞIT SÖZLERLE OLUR?

2411- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah anılmaksızın sözü uzatma zira Allah anılmaksızın sözün uzatılması kalplerin katılaşmasına sebeptir. İnsanların Allah'tan en uzak olanı katı kalpli kimselerdir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Ebû Bekir b. Ebû'n Nadr, babası Ebû Nadr vasıtasıyla İbrahim b. Abdullah b. Hatıb'tan, Abdullah b. Dinar'dan, İbn Ömer'den mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece İbrahim b. Abdullah, Hatıb'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 62

Ø ADEMOĞLU TÜM KONUŞMALARı ALEYHINE MIDIR?

2412- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ademoğlunun tüm konuşmaları aleyhinedir, faydasına değildir. Ancak iyiliği emredip kötülükten sakındırmak ve Allah'ı hatırlatıcı sözler söylemek bunun dışındadır."** (İbn Mâce, Fiten: 64)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Muhammed b. Yezîd b. Huneys'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 63

Ø EBÛ'D DERDÂ VE SELMAN MÜNAKAŞASıNDA KIM HAKLı ÇıKTı?

2413- Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah, Selman ile Ebû'd Derdâ arasında kardeşlik kurdu, Selman Ebû'd Derdâ'yı ziyaret etti ve karısı Ümmü'd Derdâ'yı perişan bir durumda gördü, Selman neden böylesin diye sordu. Kadın: kardeşin Ebû'd Derdâ'nın dünyadan hiçbir arzusu kalmamıştır diye cevap verdi. Kadın diyor ki: Ebû'd Derdâ gelince misafirine yemek hazırlayıp önüne koydu ve siz yiyiniz ben oruçluyum dedi. Selman: Sen yemedikçe ben de yemem dedi. Bu sefer o da yedi. Gece olunca Ebû'd Derdâ namaz için kalkmak istedi fakat Selman ona yat dedi, o da yattı bir süre sonra yine kalkıp namaz kılmak istedi yine Selman ona yat dedi o da yattı. Sabah namazının vakti girince Selman ona şimdi kalk dedi. İkisi de kalkıp namazlarını kıldılar. Sonra Selman şöyle dedi: Kendinin kendinde hakkı vardır, Rabbinin hakkı vardır, misafirinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver. Sonradan Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek durumu ona anlattılar da Rasûlullah (s.a.v.) Selman doğru söylemiş ve doğru yapmıştır dedi." (Buhârî, Savm: 50)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Ebû'l Umeys'in ismi Utbe b. Abdullah'tır. Abdurrahman b. Abdullah el Mes'ûdî'nin kardeşidir.

BÖLÜM: 64

Ø ALLAH'ıN RıZASı NEREDE ARANMALıDıR?

2414- Medîneli bir kimse (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye Âişe (r.anha)'ya bana tavsiyelerde bulunacağın bir mektup yaz fakat bana fazla zorluk çıkarma dedi. Âişe (r.anha), Muaviye'ye şöyle yazdı: Selam sana olsun bundan sonra şunu söyleyeceğim Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyuruyordu: **"Her kim insanlar gücense bile Allah'ın rızasını isterse Allah o kimseyi insanların sıkıntısından kurtarır. Ve her kim de Allah'ın gücenmesine karşılık insanların hoşnut etmeye çalışırsa Allah'ta o kimseyi insanlara havale eder. Selam sana olsun…"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Muhammed b. Yahya Muhammed b. Yusuf vasıtasıyla Sûfyân es Sevrî'den, Hişâm b. Urve'den babasından, Âişe'den bize aktararak **"Âişe, Muaviyeye yazdı ki"** dedi mana olarak bu hadisi merfu olmaksızın rivâyet etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tirmizî

Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî'dir. Ceyhun nehri yakınlarında bir şehir olan Tirmiz'de 209 yılında dünyaya gelmiştir. Pek çok yeri dolaşmış Hicaz, Irak ve Horasanlılardan hadis dinlemiştir.
İmameti ve üstün değeri üzerinde ittifak edilmiştir. O kadar ki Buhârî -onun hocalarından olmakla birlikte- ona itimad eder ve ondan hadis naklederdi.
Tirmiz'de 279 yılında 70 yaşında vefat etti. İlel ve başka konularda faydalı eserler sahibidir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve mü'minler adına onu hayırla mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İ) Meşhûr Ve Müstefîz Hadîsler:

Meşhûr kelimesi, lügâvî mânâda kullanılarak, sened adedine bakılmadan belli bir devrede, belli bir çevrede yaygınlık kazanmış olan hadîsler için kullanıldığı gibi, râvi sayısı her tabakada en az üç olmak üzere fazla olan fakat mütevâtir seviyesine de ulaşmamış olan hadîs için de kullanılmıştır. Fakihler, bu ikinci durumdaki hadîsler için -daha önce açıkladığımız üzere- müstefîz tabirini kullanmışlardır. Bu hadîsler kesinlikle sahîh demek değildir. Sâdece mütevâtir hakkında "sahîh" diye cezmedilir.[1]
Garib her hangi bir tabakada yalnız bir; aziz herhangi bir tabakada yalnız iki; meşhur ise her hangi bir tabakada en az üç ravisi olan hadislerdir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZYEDİNCİ HADİS

İYILIKLER VE KÖTÜLÜKLER

İbni Abbas (r.a.)'dan, o da Rasulullah (s.a.v.)'den Rabbi tebareke ve tealadan rivayetinde buyurdu ki: "Allah muhakkak iyilikleri ve kötülükleri yazdı, sonra bunu açıkladı, kim bir iyiliğe azmetse ve onu yapmasa, Allah onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar, ona azmedipte yapsa, Allah onu katında on haseneden yediyüze, daha fazla katlara kadar yazar, eğer bir kötülüğe niyetlense ve onu yapmasa Allah onu keni katında tam bir iyilik olarak yazar, eğer ona niyet etse ve onu yapsa Allah onu bir tek kötülük yazar."Bunu Buhari ve Müslim rivayet etti.1
Bu hadisi Ebu Osman rivayetinden tahric ettiler, dedi ki: Bize Ebu Reca Utaridi ibni Abbas'tan rivayetle anlattı. Müslim'in bir rivayetinde hadisin sonunda şu fazlalık vardır: "Veya onu siler, Allah'a karşı ancak helak olan helak olur" bu manada çok hadis vardır.
Sahihayn Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu tahric etti: "Allah buyuruyor ki:Kulum bir kötülük yapmak istediği zaman, onu işleyinceye kadar onu yazmayınız, eğer onu işlerse ona aynısını yazınız, benim rızam için onu terkederse onun için ona bir iyilik yazın, eğer bir iyilik yapmak isterde onu yapmazsa onun için bir iyilik yazın, eğer onu yaparsa onunu için ona on iyilikten yediyüz kata kadar iyilik yazın."Bu lafız Buhari'nindir.2
S: 202 Müslim'in rivaytinde1 Allah Teala byurdu ki: "Kulum bir iyilik yapmayı (nefsine) bahsederse, ben onu yapmamışsa bir iyilik olarak yazarım, onu yapınca ben onu on misliyle yazarım, bir kötülük yapmayı (nefsine) bahsederse onu yapmamışsa ben onu bağışlarım, eğer onu yaparsa ona mislini (aynısını) yazarım."
Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Melekler dedi ki: Rab(bimiz) şu senin kulun bir kötülük yapmak istiyor- ve o onu görüyor- buyurur ki: Onu gözetleyiniz eğer onu yaparsa ona aynısını yazınız, eğer onu terkederse onun için ona bir iyilik yazın onu ancak benim için terketti."
Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Sizden biri İslam'ını güzelleştirirse yaptığı her iyilik on mislinden yediyüz misline kadar yazılır ve yaptığı her kötülük Allah'a kavuşuncaya kadar aynıyla yazılır."
Sahihayn'de Ebu Hureyre'den rivayet edildi, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Ademoğlunun her ameli katlanır, iyilik on mislinden yediyüz misline kadardır, Allah Teala buyurdu ki:Ancak oruç hariç o benim içindir, onun mükafatını ben veririm, şehvetini, yemesini ve içmesini benim için terkediyor."Müslim'in bir rivayetinde şu sözden sonra: "Yediyüz misline kadar" şu cümle vardır: "Allah'ın dilediğine kadar."2 Müslim'in Sahih'inde Ebu Zer'den rivayetle, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah buyuruyor ki:Kim bir iyilik yaparsa onun için on misli vardır veya (daha da) artırırım, kim bir kötülük yaparsa onun cezası aynısıdır veya bağışlarım."3
Yine onda Enes'ten Peygmaber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Kim bir iyiliğe niyetlense ve onu yapmasa onun için bir iyilik yazılır, eğer onu yaparsa onun için on yazılır, kim bir kötülüğe niyetlense ve onu yapmasa ona bir şey yazılmaz, eğer onu yaparsa ona bir tek kötülük yazılır."4

(1)Sahihtir, Buhari, Müslim, Ahmed ibni Abbas'tan tahric etti. (Camiul usul: 19/348 ve sonrası).
(2) Buhari, Müslim ve Tirmizi tahric etti. (Camiul usul: 10/347).
(1)Camiul usul: 10/348).
(2)Sahihtir, Malik Muvatta'da, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi Nesai ve ibni Mace tahric etti. (Camiul usul: 10/276).
(3) Müslim, Ahmed ve Beğavi tahric etti.
(4) Müslim isra hadisinde tahric etti. (Camiul usul: 10/348, 12/54). Hafiz Ebu Ya'la el-Musuli Enes'ten şu lafızla tahric etti: "Kim bir iyiliğe niyetlenirse..." (İbni Kesir tefsiri: 2/196).
Müsned'de Hureym bin Fatik'ten rivayet edildi, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim bir iyiliğe niyetlense ve onu yapmasa ve Allah'ın onu kalbine hissettirdiğini bilirse ve ona hırs gösterirse onun için bir iyilik yazılır, kim bir iyilik yaparsa ona on misliyle yazılır, kim Allah yolunda bir nafaka infak etse onun için yediyüz katı vardır."1 bu manada çok hadis vardır.
Bu naslar iyilikler ve kötülüklerin, iyilik ve kötülüğe niyet etmenin yazılmasını içerdi, bu dört çeşittir: Birinci çeşit:İyilikleri yapmak, iyilik on mislinden yediyüz ve daha fazla misline kadar katlanır, iyiliklerin on misline katlanması her iyilik içindir, buna Allah'ın şu ayeti de delildir: (Kim bir hasene ile gelirse ona on misli vardır) (Enam: 6/160) On mislinden daha fazla Allah'ın dilediği kimseye artırılması ise ona şu ayet delildir: (Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz tane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir. O her şeyi bilendir) (Bakara: 2/261) Bu ayet Allah yolunda infakın yediyüz misli katlanacağına delildir. Müslim'in Sahih'inde4 Ebu Mesud el-Bedri dedi ki: "Bir adam dizginlenmiş bir deveyle geldi ve dedi kıyamet günü yediyüz deve vardır."
Müsned'de5 nazarlı bir isnatla Ebu Ubeyde bin Cerrah, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kim Allah yolunda fazla nafakasını infak etse, yediyüzdür, kim kendi nefsine, ehline ve iyaline infak etse veya hasta ziyaret etse veya bir eziyeti kaldırsa, iyilik on misliyledir."
Ebu Davud Sehl bin Muaz'dan tahric etti, o da babasından, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:S: 204 "Namaz, oruç ve zikir Allah yolunda nafaka üzerinde yediyüz kat arırılır."1 İbni Ebi Hatim2 Hasan'a isnatla rivayet etti, o da İmran bin Husayn'dan Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kim Allah yolunda bir nafaka gönderse ve evinde otursa onun için her bir dirheme yediyüz dirhem vardır, kim nefsiyle Allah yolunda savaşsa onun için her bir dirheme yediyüz bin dirhem vardır" sonra şu ayeti okudu: (Allah dilediği kimse için kat kat verir) (Bakara: 2/261) İbni Hibban Sahih'inde4 İsa bin Müseyyeb'ten tahric etti, o da Nafi'den, o da ibni Ömer'den şöyle dediğni rivayet etti: ?u ayet inince: (Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir) (Bakara: 2/261) Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:Rabbım ümmetime artır, Allah Teala (şunu) inzal etti: (Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu?) (Bakara: 2/245) buyurdu ki:Rabbim ümmetime artır, bunun üzerine Allah Teala (şunu) inzal etti: (Sabredenlere ecirleri hesabsız verilir) (Zümer: 39/10) İmam Ahmed Ali bin Zeyd bin Cüd'an'dan tahric etti, o da Ebu Osman en Nehdi'den, o da Ebu Hureyre'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah iyiliği iki milyon iyilik olarak katlar" sonra Ebu Hureyre şu ayeti okudu: (İyilik olursa onu katlar, kendindende büyük mükafat verir.)(Nisa: 4/40)
Ve dedi ki: "Allah büyük bir ecir dediği zaman onun mitarını kim takdir edecek?" ve Ebu Hureyre'den mevkuf olarak rivayet edildi.9

(1) Ahmed Müsned'inde tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(4) Müslim, Ahmed ve Nesai Ebu Mesud el-Bedri'den tahric etti. (Camiul usul: 10/301).
(5) Ahmed Müsned'de, Ebu Ya'la, Bezzar, Buhari tarihinde ve Hakim tahric etti ve Heysemi Mecma'da: (2/300) dedi ki: Senedinde Yesar bin Yusuf var, ona güvenilir diyeni de yaralayanı da görmedim, geri kalan adamları güvenilirdir. Ondan ilk yarıyı şu destekliyor:Ahmed, Tirmizi, Nebai ve Hakim'in Hureym bin Fatik'ten şu lafızla tahric ettiği hadis destekliyor:"Kim Allah yolunda infak ederse ona yediyüz kat yazılır."(Camiussağir).
(1)Ebu Davud, Beyhaki tahric etti, Hakim ve Zehebi doğruladı. (Camiul usul: 10/332).
(2)İbni Ebi Hatim ve ibni Mace Halil bin Abrullah tarikiyle tahric etti o bilinmiyor, o da İmran ve başkasından rivayet etti, ibni Kesir tefsirinde dedi ki:Bu hadis garibtir: (1/317).
(4)İbni Hibban sahihinde ibnil Münzir, ibni Ebi Hatim, ibni Mirdeveyh, Beyheki ?uab'ta ibni Ömer'den tahric etti. (Dürrül Mensur: 1/155).
(9) Ahmed Ebu Hureyre'den Ali bin Zeyd tarikiyle tahric etti, ibni Kesir tefsirinde dedi: (1/498):bu hadis garibtir, Ali bin Zeyd bin Cüd'an da münkerler vardır, yine Ahmed Ebu Osman en-Nehdi'den o da Ebu Hureyre'den: "İyilik bir milyon iyilik olarak katlanır, dedi ki:Bundan seni şaşırtan nedir, vallahi Peygamber (s.a.v.)'i işittim buyuruyor ki:"Allah iyiliği iki milyon iyilik olarak katlar" lafzıyla rivayet etti, yine ibni Ebi Hatim başka bir vecihle başka bir tarikle buna yakın bir lafızla rivayet etti.
Tirmizi ibni Ömer'den merfu olarak tahric etti ki: "Kim pazara girer ve: La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh, lehul mülkü velehül hamdü yuhyi ve yümitü ve hüve hayyun la yemutü biyedihil hayr ve hüve ala külli şeyin kadir derse, Allah ona bin bin (milyon) iyilik yazar, ondan milyon kötülük siler onu milyon derece yükseltir."1
Temimi Dari'den merfu olarak rivayet edildi ki: "Kim on kere derse ki:Eşhedü en la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh, ilahen vahiden ehaden sameden, lem yettehiz sahibeten vela veleden ve lem yekün lehu küfüven ehad, Allah ona kırk milyon iyilik yazar"2 her iki isnatta da zayıflık vardır.
Taberani zayıf bir isnatla ibni Ömer'den merfu olarak tahric etti ki:"Kim:Sübhanellah, derse Allah ona yüz yirmidört bin iyilik yazar." Ebu Hureyre hadisinde:"Ancak oruç hariç, o benim içindir, onun mükafatını ben vereceğim."4 orucun sevabının miktarını Alalh'tan başka kimsenin bilmediğine delildir, çünkü o sabır çeşitlerinin en üstünüdür ve (Sabredenlere ecirleri hesabsız verilir.) (Zümer: 39/10) Bu mana seleften bir guruptan rivayet edildi, Ka'b ve başkası bunlardandır...
"Malayani şeyleri terketmesi kişinin İslam'ının güzelliğindendir" hadisinin şerhinde daha önce, iyiliklerin on kattan daha fazla katlanması islamın güzelliğine göredir olduğu geçmişti, bu açıkça Ebu Hureyre ve başkasının hadisinde açıkça gelmiştir, ihlasın mükemmelliğine, amelin kendisinin üstünlüğüne göre, S: 206 ona duyulan ihtiyaca göre olur. İbni Ömer hadisinde (Kim bir hasene ile gelirse onun için on misli vardır)(Enam: 6/160) bedeviler hakkında indi ve: (İyilik olursa katlar, kendinden de büyük bir mükafat verir)(Nisa: 4/40) muhacirler hakkında indiğini zikrettik.3
İkinci çeşit:Kötülük katlanmaksızın aynıyla yazılır, Allah Teala buyurdu ki:(Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğraltılmazlar.)(Enam: 6/160)

“Ona bir ktülük yazılır” katlanmadığına işarettir, başka bir hadiste tahric edildiği gibi, fakat kötlük bazan zaman ve mekanın şerefinden dolayı büyür, Allah Teala buyurdu ki: (Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah’ın yazısına göre Allah katındaki ayların sayısı on iki olup, bunlardan dördü haram aylarındır. İşte bu doğru hesaptır. O aylar içinde (Allah’ın koyduğu yasağı çiğneyerek) kendinize zulmetmeyin)(Tevbe: 9/36) Ali bin Ebi Talha ibni Abbas’tan bu ayeti kerime hakkında şöyle dediğini rivayet etti: (O aylar içinde kendinize zulmetmeyin) hepsinde, sonra bunlardan dördünü özel kıldı ve onları haram kıldı ve onların haramlığını büyük kıldı onlar içinde günahı daha büyük kıldı, salih amelin ecri de daha büyüktür.6
Katade bu ayet hakkında dedi ki:Zulüm her zaman yasaksa da, biliniz ki diğerleri haricinde dört ay içerisinde hata daha büyüktür, Allah o dört ayların durumunu dilediği gibi büyüttü.7
Merfu iki hadiste kötülüklerin ramazanda katlanacağı rivayet edildi, fakat ikisinin de isnadı sahih değildir. Allah Teala buyurdu ki: (Hac bilinen aylardır. Kim o aylarda hacca niyet ederse, hac esnasında kadına yaklaşmak, günah ysayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur)(Bakara: 2/197)

(1) Tirmizi: (3424-3425) ibni Mace, Darimi, Hakim ve Taberani Dua da tahirc etti.
(2)Tirmizi: (3469) tahric etti ve deddi ki: Bu hadis garibtir, ancak bu cevihlen biliyoruz. Halil bin Mürre hadis ashabı yanında kuvvetli değildir. Muhammed bin İsmail dedi ki:Hadisi münkerdir.
(3)Taberani Kebir’de tahric etti Heysemi Mecma’da: (10/87) dedi ki:Senedinde Nasr bin Ubeyd var onu bilmiyorum, geri kalan adamlar güvenilir görüldü Terğib ve Terhib: 2/421).
(6) Geçen on ikinci hadistir.
(3) Said bin Mansur, Taberi, ibnil Münzir, ibni Ebi Hatim, Taberi’nin ibni Ömer’den tahric etti. (Dürrül Mensur: 2/290).
(6)İbni’l Münzir ibni Ebi Hatim, Beyhaki ?uab’te ibni Abbas (r.a.)’dan tahric etti. (Dürrül Mensur: 2/424-425).
(7)İbni’l Münzir, ibni Ebi Hatim, Ebu’ş ?eyh Katade’den tahric etti (Dürrül Mensur: 2/245).
İbni Ömer dedi ki: Fasıklık: Av veya başkasından dolayı Allah’a isyanlardan biridir.2 Ondan şöyle dediği rivayet edildi:Fasıklık:Haremde Allah’a asi olmaktır.3 Allah Teala buyurdu ki: (Kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız.) (Hac:22/25)
Sahabeden bir topluluk haramda iskandan sakınıyorlardı, orada günah işlemekten korkmuyorlardı, ibni Abbas, Abdullah bin Amr bin As, yine Ömer bin Abdulaziz bunlardandır. Abdullah bin Amr bin As diyor ki: Orada hata daha büyüktür.5
Ömer bin Hattab’tan şöyle dediği rivayet edildi:Mekke dışında yetmiş hata yapmam Mekke’de bir hata yapmamdan daha hoştur. Mücahid dedi ki:İyiliklerin kat kat olduğu gibi Mekke’de kötülüklerde katlanır.6
İbni Cüreyc dedi ki: Bana Mekke’de hatanın yüz hata, iyilik buna benzer olduğu haberi ulaştı. İshak bin Mansur dedi ki: Ahmed’e kötülüklerin birden fazla yazıldığına dair hadisten bir şey sordum, dedi ki:Hayır, ancak beldenin büyüklüğünden dolayı Mekke hariç böyle birşey işitmedik, eğer adam Aden’de açıkça niyetlense (yine günah yazılmaz.) İshak bin Raheveyh Ahmed’in dediği gibi dedi, sözü şudur: Eğer bir Adam Aden’de açıkca niyet etse. Bu ibni Mesud’un sözündendir, inşa Allah sonra zikredeceğiz7 kötülükler bazan işleyenin şerefinden ve Allah’ı marifetinin kuvvetinden dolayı da katlanır, çünkü sultana sergisi üzerinde asi olanın cürmü (suçu) uzak olanınkinden daha büyüktür.
Bunun için Allah kullarının seçkinine cezaların katlanmasıyla tehdid etti, her ne kadar onlardan korusa bile, S:208 bunu onlara fazlını ve o şeylerden koruduğunu açıklamak için böyle yapıyor, Allah Teala buyrdu ki:(Eğer seni sebatkar kılmasaydık, gerçekten neredeyse onlara birazcık meyledecektin. O zaman, hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık)(İsra: 17/74-75) ve buyurdu ki: (Ey Peygamber hanımları!Sizden kim açık bir hayasızlık yaparsa, onun azabı iki katına çıkarılır. Bu Allah’a göre kolaydır. Sizden kim, Allah’a ve rasulüne itaat eder ve yararlı iş yaparsa ona mükafatını iki kat veririz)(büyük bir ecir hazırlarmıştır))(Ahzab: 33/30-35) kadar. Ali oğlu Hüseyin Peygamber (s.a.v.)’in Ali hakkında tevil ediyor ve Beni Haşim de böyledir diyor, çünkü olar da Peygamber (s.a.v.)’e yakındırlar.
Üçüncü kısım: İyiliğe niyetlenmek, yapılmasa da bir iyilik yazılır, ibni Abbas ve başkasının hadisinde olduğu gibi. Daha önce geçtiği gibi, Ebu Hureyre hadisinde: “Kulum bir amel yapmayı bahsederse, onun için ona bir iyilik yazarım.”Zahir olan bahsetmeden murad:Nefse bahsetmek ve niyetlenmektir.
Hureym bin Fatik hadisinde: “Kim bir iyiliğe niyetlense ve onu yapmasa ve Allah’ın onu kalbine hissettirdiğini bilse ve ona hırs görterse onun için bir iyilik yazılır.”3 Bu Hem’min murad edildiği mananın şu olduğunu delilidir:Amele hırsla birlikte samimi azmdir, sadece hatıra getirmek ve azmetmeksizin bozmak değildir.
Ebudderda dedi ki: Kim yatağına girer ve gece namaz kılmaya niyetlenirse, sabahlayıncaya kadar gözlerine yenik düşse (uyanamasa), ona niyet ettiği şey yazılır. Bu ondan merfu olarak rivayet edildi, ibni Mace merfu olarak tahric etti. Darekutni dedi ki:Mahfuz olan mevkuftur,4 manası Ayşe (r.a.)’den rivayet edidi, o da Peygamber (s.a.v.)’den rivayet etti5 Said bin Müseyyeb’ten şöyle dediği rivayet edildi:Kim bir namaza veya oruca veya hacca veya umreye veya savaşa niyet etse kendisiyle onun (niyet ettiğinin) arasına engel girse, Allah onu niyet ettiğine ulaştırır.

(2)Taberi tefsirinde tahric etti: (2/157).
(3)Taberi (önceki yer).
(5)Abdurrezzak, Abd bin Humeyd Mücahid’den tahric etti, o da ibni Amr’dan rivayet etti Dürrül Mensur: 4/635.
(6)İbni Ebi ?eybe, Abd bin Humeyd, bini Ceriri Taberi, ibnil Münzir Mücahid’den tahric etti (Dürrül Mensur: 4/635).
(7)İradı gelecektir.
(3)Tahrici önce geçtiği gibi Ahmed tahric etti.
(4) Hadis hasendir Nesai, ibni Mace ibni Hibban, Beyheki ve Hakim tahric etti ve ibni Huzeybme doğruladı, Ebu’dderda rivayet etti, Hafiz Iraki dedi ki:Senedi sahihtir, Münziri dedi ki:Senedi güzeldir, Beyheki mevkuf olarak rivayet etti. (Camiussağir ve Feyzul Kadir).
(5)Sahihtir, Malik, Ahmed, Ebu Davud, Nesai, ibni Mace, Beyheki Ayşe’den şu lafızla tahric etti:“Hangi bir kişinin namazı olsa, uykuya yenik düşse Allah ona namazının ecrini yazar, uykusu da ona sadaka olur.”(Camius Sağir ve Feyzul Kadir).
Ebu İmran el-Cuni dedi ki:Meleğe nida edilir ki:Filana şöyle şöyle yaz, (melek) der ki:Ya Rab o onu yapmadı, Allah buyurur ki:O ona niyet etti. Zeyd bin Eslem dedi ki: Bir adam alimleri dolaşıyor ve diyor ki:Kim bana Allah için yapmaya devam edeceğim bir ameli bana bildirecek, çünkü benim üzerime gece ve gündüzden hangi bir saat gelmişse bin o saatta Allah’a amel işlemiş olmak hoşuma gidiyor, ona denildi ki:Sen hacetini buldun, gücün yettiğince hayır yap, gevşeklik gelirse, veya terkedersen, onu yapmaya azmet, çünkü bir fiili işlemeye azmeden onu işleyen gibidir.
Ne zaman niyete söz veya gayret yakın olsa, sahibi işleyen gurubuna girer, ibni Kebşe Peygmaber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti:“Dünya dört nefer içindir:Allah’ın kendisine mal ve ilim verdiği ve o (mal ve ilim) hususunda Rabbinden sakınan ve sılai rahmini yapan, onda Allah’ın hakkının olduğunu bilen kul en üstün mertebededir ve Allah’ın ilim verip mal vermediği ve niyeti sadık olup şöyle diyen kuldur:Eğer benim malım olsaydı, filanın amelini yapardım, o niyetiyledir, ikisinin ecri de eşittir ve Allah’ın mal verip ilim vermediği kuldur, o malını ilimsizce harcar, hakkında Rabbindan korkmaz, akrabasını gözetmez, onda Allah’ın hakkı olduğunu bilmez, bu mertebelirn en pisindedir ve Allah’ın kendisi ne mal ve ilim vermediği kuldur ve o şöyle der:Eğer benim malım olsaydı filanın amelini işlerdim, o da niyetiyledir (muamelesi) o ikisinin günahı da birdir” bunu imam Ahmed ve Tirmizi tahric etti, bu onun lafzıdır ve ibni Mace de tahric etti.1
“O ikisi ecirde eşittir” şu manaya hamledildi:Amelin aslının ecrinde eşittirler, kat kat ecirde eşit değillerdir (çünkü niyetlenip yapana ondan yediyüze kadar niyetlenip yapmayana bir ecir vardır, mütercim)Katlanma onu işleyene özeldir, niyet edip yapmayana değil. Eğer o ikisi bütün yönden eşit olsaydı, o zaman iyiliğe niyet edipte yapmayana da on iyilik yazılırdı, bu ise bütün naslara zttır, buna Allah Teala’nın şu kavli delildir: (Allah mallarıyla ve canları ile cihad edenleri derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vadetmiştir; ama mücahidler, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır. Kendinden dereceler vadetmiştir)(Nisa: 4/95-96) İbni Abbas ve başkası dedi ki: S: 210 Mücahidlerin kendilerine derece bakımından üstün kılındığı oturanlar:Özür sahiblerinden oturanlardır, mücahidlerin kendilerine dereceler bakımından üstün kılınan oturanlar ise:Özür sahibi olmayıp oturanlardır.1
Dördüncü çeşit:İşlemeksizin kötülüğe niyetlenmek, ibni Abbas hadisinde, ona bir tam iyilik yazılır, yine Ebu Hureyre ve Enes hadisinde, tam bir iyilik yazılır, Ebu Hureyre hadisinde: “O benim için onu terketti” ibaresi var.
Bu masiyete niyetlenip onu yapmaya gücü yettiği halde Allah için terkinden olduğuna delildir, ona bunun için bir iyilik yazılacağında şüphe yoktur, çünkü bu maksatla terketmesi salih ameldir. Fakat masiyete niyetlenipte yaratıkların korkusundan veya onlara gösteriş olsun diye terkederse, denildi ki:O bu niyetle terki dolayısıyla cezalandırılır, çünkü yaratıkların korkusunu Allah korkusunun önüne geçirmek haramdır.
Yine yaratıklara riya kastı da haramdır, masiyeti terk bunlardan dolayı olursa, bu terk üzerine ceza görür. Ebu Nuaym2 zayıf bir senetle ibni Abbas’tan şöyle dediğini tahric etti: Ey günah sahibi, onun kötü akibetinden ve günahın arkasından işledikten sonra gelecek daha büyük yeyden (azaptan) emin olma ve dedi ki: Sen günah üzerindeyken rüzgarın kapını açmasından korkman, günahı işleyip Allah’ın seni görmesinden dolayı kalbinin titrememesi senin günahı işlemenden daha büyüktür.
Fudayl bin İyad dedi ki:Diyorlar ki:İnsanlar için ameli terketmek riyadır, onlar için amel (küçük) şirktir. İmkan dahilinde gerçekleşmesine çalışmak ve arasına kader engelinin girmesi ise, bir cemaat bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)’in şu sözünden dolayı azap göreceğini zikretti: “Allah konuşmadıkça ve yapmadıkça ümmetimin kendi kendine verdiği telkinatı (vesveseyi) bağışlamıştır,3 kim masiyetin gerçekleşmesi için gayret ederse sonra ondan aciz olursa, onu yapmış (gibi)dir” yine Peygamber (s.a.v.)buyurdu ki: “İki müslüman kılıçlarıyla karşılaşırsa, ölen ve öldüren cehennemdedir.”

(1)Bu Tirmizi’nin lafzıdır: (2326, 7/81 ve sonrası) ve dedi ki: Bu hadis hasen, sahihtir, yine Ahmed, ibni Mace Taberani Kebir’de tahric etti.
(1)Tirmizi: (3035) tahric etti ve dedi ki:Hadis hasen, garibtir, ibni Abbas’tan bu vecihle garibtir. Yine Taberi tafrisinde tahric etti: (4/145-146).

(2) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (1/324).
(3) Sahihtir, Kütübü sitte ashabı Ebu Hureyre'den tahric etti Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi: (1183)Nesai ve ibni Mace) ve ibnil Münzir, Taberani İmran bin Husayn'dan (Feyzulkadir) "İnnallahe tecaveze" lafzıyla, Tirmizi "Tecavezellahu" lafzıyla tahric etti.
Dediler ki:
"Ya Resulullah, bu katildir, öldürülenin durumu nedir?" buyurdu ki:
"O da arkadaşını öldürmeyi hırslıydı."1
"Onu konuşmadıkça veya yapmadıkça" Masiyete niyetlenenin onu diliyle söylediği zaman niyeti üzerine azaplanacağına delildir; çünkü azalarıyla masiyet işlemiştir, o da dille konuşmaktır.
Ona şu hadis delildir:"Eğer benim malım olsaydı filanın amelini işlerdim."2 Allah'a asi olanın amelini kastediyor, buyurdu ki:"O ikisi günahta eşittir." Müteahhirinden biri dedi ki: Niyet ettiğini konuşmasıyla konuşulanın haram olmadığı müddetçe cezalanmaz, haram kılınan iftira, gıybet ve yalan gibi, fakat azalarla ilgili bir fiili sadece konuşmasından dolayı, o niyetinden dolayı cezalanmaz, belki buna önceki Ebu Hureyre hadisi delil olabilir: "Kulum yapmadığı bir kötülüğü (nefsine) bahsetse ben onu işlemedikçe bağışlarım."
Fakat burada bahsetme, nefse bahsetmektir, çünkü böylece yukardakiyle şu hadis cemedilmiş oluyor: "Onunla konuşmadıkça veya yapmadıkça", Ebu Kebşe hadisi buna açıkça delildir, çünkü kişinin diliyle: "Benim malım olsaydı filanın yaptığı gibi masiyetler yapardım" sözü niyetlendiği masiytei işlemek değil, ancak masiyetle alakalı mal sarfetme niyetini haber vermektir ve onun da malı yoktur, yine bu konuşma haram kılınmıştır, o nasıl affedilmiş olsun, ve ceza verilmeyecek olsun? Fakat niyetini feshederse ve azmine sebebsiz gevşeklik gelse, niyetleniği masiyetten dolayı azaplanır mı, azaplanmaz mı? Bu iki kısımdır: Birincisi:Masiyete niyet sadece bir hatır (hayalden) den ibaret ve ikşi kalbini bunda karar kıldırmamışsa, bilakis ondan nefret etmişse, ondan hoşlanmamışsa o affedilmiştir, o çirkin vesveseler gibidir, Peygamber (sav ondan soruldu, buyurdu ki: "O açık imandır"3
S:212 (İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir, sonra dilediğini affeeder, dilediğine de azap eder)(Bakara: 2/284) ayeti inince bu müslümanlara ağır geldi, bu gibi hayallerin ona dahil olduğunu zannettiler bunun üzerine ondan sonrakiayet indi: (Rabbimiz bize gücümüzün yetmeyeceği şeyi yükleme)(Bakara: 2/286)2 güçlerinin yetmeyeceği şeylerden dolayı hesaba çekilmeyeceklerini ve onlarla sorumlu olmadıklarını açıkladı, ibni Abbas ve başkası bunu nesih diye isimmlendirdi. Onların muradı:Bu ayet ilk ayette nefse gelen evhamı ortadn kaldırdı ve ilk ayetten muradın samimi azim olduğunu açıkladı, selef bu gibi şeyi nesih diye diye isimlendiriyordu.
İkinci kısım: Nefse gelen samimi azimdir ve devam eden, sahibinin de içinde yerleştirdiği azimdir, bu da iki kısımdır:Birincisi:Kalb amellerinden müstakil bir amel, Vahdaniyet veya peygamberlik hakkında veya yeniden diriliş veya bunun itikadının yalanlanması hakkında şüphe gibi olması, bütün bunlar üzerine kul azap görür ve bununla kafir veya münafik olur.
İbni Abbas'tan (İçinizdekileri açığa vursanızda gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir)(Bakara: 2/284) bu gibi manaya yorumladı.4 Yine ondan bunu Allah Teala'nın şu kavlinden dolayı şehadeti (şahidliği) gizleme manasına yorumladı da rivayet edilir: (Kim onu gizlerse bilsin ki onun kalbi günahkardır.)(Bakara: 2/283)
Buna kalblerle alakalı diğer ameller de dahil edilir, Allah'ın buğzettiğine muhabbet, Allah'ın sevdiğine buğzetmek, kibir, ucub, hased, gerektirici sebeb olmadan müslümana kötü zanda bulunmak gibi. Süfyan'dan üzerine söz ve fiil terettüb etmeyen kötü zan hakkında:O affedilmiştir dediği rivayet edildi.

(1)Ebu Bekre'den Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud Nesai tahric etti, sahihtir, ibni Mace Ebu Musa'l Eşari'den tahric etti (Camiussağir).
(2)Ebu Kebşe hadisinden iradı geçti.
(3)Sahihtir, Ebu Hureyre'den Ahmed, Mülim, Ebu Davud. İbni Hibban, ibni Mesud'dan Müslim ve ibni Hibban tahric etti.
(2)Hadisi ibni Abbas'tan Ahmed, Müslim, Tirmizi, Nesai, ibni Cerir Taberi, ibnil Münzir, Hakim, Beyheki esma ve sıfatta tahric etti. (Dürrül Mensur: 1/661).
(4)Taberani tefsirinde tahric etti: (3/100)senedi zayıftır.
(5) Taberi tefsirinde tahric etti: (3/94) senedinde Yezid bin Ebi Ziyad var, o zayıftır.
Yine Hasan'dan hased hakkında şöyle dediği rivayet edildi: Herhalde bu insanın kalbinde bulup defetmeye imkan bulamadığı ve hoşlanmayıp nefsinden defetmeye uğraştığı ve fayda vermediği ve nefsinin telkinin tekrarlandığı ve açığa çıkardığı şey manasına hamledilir.
İkinci çeşit:Kalb amellerinden olmayan, zina, hırsızlık, içki içme, adam öldürme vb. gibi aza amellerinden olursa, kul bunu istemede ısrarlı olursa, azimde ısrarlı olursa ve haariçte ona bir iz belirmemişse bunun hesaba çekilmesi hakkında alimlerin iki görüşü vardır.
Birincisi:Hesaba çekilir, ibnil Mübarek dedi ki:
"Süfyan-ı Sevri'ye kul niyetinden dolayı hesaba çekilir mi?" diye sordum, dedi ki:
"Eğer azim olursa hesaba çekilir"1 bu görüşü fakihlerden, muhaddislerden, mütekellimlerden ve ashabımıdan bir çoğu tercih etti, buna Allah Teala'nın şu kavline benzer eyle delil getirdiler: (Biliniz ki Allah nefislerinizdekini bilir, ondan sakınınz)(Bakara: 2/235) ve: (Lakin sizi kalplerinizin kazandığından dolayı sorumlu tutar.) (Bakara: 2/225) ve Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen şu gibi hadisle delil getirdiler: "Günah göğsünde yerleşip insanların ona vakıf olmasından hoşlanmadığın şeydir"4 şu hadisi şu manaya hamlettiler:
"Allah ümmetimin nefislerinin telkinatını konuşmadıkça veya işlemedikçe affetti" dediler ki:
"Kulun nefsinde gizleyip, kalbini bağladığı (azmettiği) onun kesbidir, amelidir, afedilmiş olmaz" onlardan bazısı dedi ki:"Dünyada sıkıntı ve kederler şeklinde o şeylerden dolayı ceza görür."
Bu merfu ve mevkuf olarak Ayşe'den rivayet edildi, sahihliğinde nazar vardır.6 Denildi ki:bilakis kul onunla hesaba çekilir, Allah onu durdurur, sonra affeder, ondan dolayı azap etmez, hesaba çekilmesi onun cezası olur.
Bu ibni Abbas, Rabi bin Enes'ten rivayet edildi, ibni Cerir tahric etti,7 buna genelleme yoktur, yine bu dünyada gizli günahlar hakında variddir, vesveseler hakkında değildi.
S:214 İkinci görüş:mutlak olarak sadece niyetten dolayı sorumlu tutulmaz, bu ?afii ve ashabımızdan Ebu Hamid'e nisbet edildi, genellerle amel ederek buna katıldılar Avfi inni Abbas'tan bu söze işaret eden bir şey rivayet etti.
Üçüncü bir görüş:Masiyeti işlemeye niyetlenmesiyle harem dışında sorumlu tutulmaz, Süddi'ye Mürre'den ona Abdullah bin Mesud'dan şöyle dediği rivayet edildi:Hangi bir kul bir hata işlemeye azmetse ve onu yapmasa aleyhine yazılır, eğer beytin yanında (Kabe'nin)Aden Ebyen'den bile adam öldürmeye niyet etse Allah ona elem verici bir azap tattırır ve Abdullah şunu okudu: (Kim orada zulüm ile haktan sapmak isterse na acı azaptan tattırırız)(Hac: 22/25) bunu imam Ahmed ve başkası tahric etti, bunu Süddi'den ?ube ve Süfyan rivayet etti, ?ube bunu ref etti, Süfyan mevkuf etti, bu hususta söz Süfyan'ındır, mevkuftur.3
Dahhak dedi ki: Bir adam başka bir yerdeyken Mekke'de bir hata işlemeye niyetlense ve yapmasa ona yazılır,4 daha önce Ahmed ve İshak'tan bu söze işaret eden rivayet geçti, yine Kadı Ebu Ya'la bunu Ahmed'den hikaye etti.
Ahmed Mervezi rivayetinde ibni Mesud'un bu hadisini rivayet etti ve sonra dedi ki:Diyor ki: (Kim orada zulum ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız)(Hac: 22/25) Ahmed dedi ki: Eğer bir adam Aden Ebyen'de (yer ismi) olsa haremde bir adamı öldürmeye niyetlense, bu Allah'ın şu sözüdür: (Ona acı azaptan tattırırız). İbni Mesud'un sözüde böyledir.

(1)Hafiz ibni Hacer Fethul Bari'de irad etti: (11/328).
(4)Nevvas bin Sem'an hadisidir -geçen yirmi yedinci hadistir-.
(5)Mürseldir, Ayşe'den mevkuf olarak Taberi tahric etti (Camiul Beyan: 3/99).
(6)Taberi tefsiri: 3/99.
(7)İbni Ömer'den Buhari, Müslim, Taberi tahric etti, ibni Hibban doğruladı.
(1)Aden Aden Laa vardır.
(3)Hadis ibni Mesud'a mevkuftur, Taberi tefsirinde: 17/104 tahric etti, ibni Hacer Feth'de doğruladı Ahmed, Bezzar, Taberi ibni Mesud'dan merfu olarak tahric etti ibni Kesir tefsirinde dedi ki:Bu isnat Buhari'nin şartı üzere sahihtir, mevkufluğu sahihliğinden daha fazla doğruya benziyor.
(4) Taberi Dahhak bin Müzahim'den tahric etti (Camiul Beyan: 17/104).
Bazısı bunu kalble alakalı olan masiyetlere döndürdü ve dedi ki:Haremi kalblerle ihtiram etmek gerekir, ceza bunun terkinden dolayıdır, bu sahih değildir, çünkü haremin haramlığı Allah'ın kıldığından daha fazla değildir, Allah'a isyana azmetmek onun haramlarını çiğnemeye azmetmektir, fakat eğer buna kasten azmetse, haremin hürmetini çiğneyip, onun hürmetini hafife alarak azmetse, bu masiyeti işlemeye azmetmiş, yaratıcıyı hafife alıp kafir olmuş gibidir, küfür ancak masiyeti sadece şehvetine nail olmak için azmetmişse ve yaratıcıya muhalefetten gafil olarak yapmışsa bertaraf olur, ne zaman azme amel mukarin olsa ceza görür, ister fiil erken, ister geç olsun, kim haram kılınan birşeyi yapsa ve masiyete de ısrarlı olsa gücü yetse başka bir kere daha yapmaya niyetlense, bu niyetinden dolayı ceza görür, velevki bu ameline senelerce sonra dönsün, ibnil Mübarek ve başkası masiyete ısrarı böyle tefsir etti.
Her halukarda masiyet katlanmaksızın aynıyla yazılı, ceza isyana olmuş olur, ona niyet eklenmez, masiyet üzerine iki kere cezalandırılmaz ve denilmez ki: Bu gibisi iyiliği işlemede de böyledir, iyiliği ona niyetlendikten sonra işlese iyiliğine karşı niyete sevap verilmeksizin sevaplanır; çünkü biz diyoruz ki: Bu imkansızdır, çünkü kim bir amel yapsa on misliyle ona yazılır, bu misillerin bazısının iyiliğe niyetten dolayı olması da caizdir, Allah en iyisini bilir.
Müslim'in rivayetinde ibni Abbas hadisindeki: "Veya Allah onu siler" sözü: Yani: Kötülük işleyene o kötülük bir kötülük olarak yazılır, yahutta tevbe, istiğfar veya iyilikler işlemek gibi herhangi bir sebebten dolayı Allah o kötülüğü siler.
"Nerede olursan Allah'tan kork, kötülüğün ardından iyilik yap ki, onu (kötülüğü) silsin."1 Ebu Zer hadisini şerhederken kötülüklerin silineceği şey hakkında kelam edilmişti,

daha sonraki söz: “Allah’a karşı ancak helak olan helak olur” yani: Rahmet ve büyük ikramdan sonra ancak kendini tehlikeye atan, kötülüklere cüret eden iyiliklerden yüz çeviren helak olmuş kimse helak olur.
Ebu Salih’ten S: 216 O da ibni Abbas’tan merfu olarak rivayet etti ki:“Biri ona üstün gelen helak oldu.”
İmam Ahmed Ebu Davud, Nesai ve Tirmizi Abdullah bin Amr’den şöyle dediğini tahric etti:Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: “İki şeyi müslüman bir adam sayarsa mutlaka cennete girer, o ikisi kolaydır, kim o ikisini yaparsa azdır:Her namazın arkasında Allah’ı on kere tesbih, on kere ona tahmid (elhamdu lillah) on kere tekbir edersin, bu dille yüz ellidir, mizanda bin beşyüzdür, yatağa yatınca yüz kere tesbih, tahmid ve tekbir getir bu dille yüz mizanda bindir, sizin hanginizin gece ve gündüzde ikibin beşyüz kötülük işliyor.”2 Müsned’de3 Ebudderda Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Sizden biriniz sabahlayınca şöyle diyerek bin iyiliği terketmesin, yüz kere sübhanellahi ve bihamdihi, çünkü o bin iyiliktir, çünkü inşa Allah o günde bin günah yapmayacaktır bunun haricinde yaptığı amelde (hayırda) çok olacak.”

(1)Geçmiş onsekizinci hadistir.
(1)Hadis zayıftır, çünkü Kelbi (O Muhammed bin Sabit’tir)metrüktür, Ebu Salih ibni Abbas’ı görmedi ve o da zayıftır.
(2)Sahihtir, Ahmed, Buhari Edebül müfred’de, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace tahric etti, ibni Hibban “hasleteni” lafzıyla doğruladı (Camiussağir ve Fethul Kebir).
(3)Ahmed tahric etti, Heysemi Mecma’da: (10/113) dedi ki:Senedinde Ebu Bekir bin Abdullah bin Meryem var o zayıftır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

II. BÖLÜM

Cağdaş Akılcı Ekolünün Oryantalistlerden Etkilenmesi ve Sünnet Etrafındaki Şüpheleri Yoğunlaştırmasında Bunun Rolü

Hak'tan sapmaları sebebiyle Allah Teala Peygamberine ehli kitabın hevalarına uymamaları için sakındırmıştır ve şöyle demiştir: "Ne yahudiler ve nede hristiyanlar sen onların dinine tabi olmadıkça, senden asla hoşnut olmayacaklardır. De ki: Allahın yolu işte asıl yol odur. Eğer sen sana gelen bunca ilimden sonra onların heva ve heveslerine tabi olursan, Allah'tan sana ne bir dost ne de bir yardımcı olur" (Bakara, 120).
Bu ayeti kerimede Peygambere hitap, İbn Kesir'in de dediği gibi ümmetine hitaptır. O Peygamber ki, hidayet ve kamil bir şeriat ile gelmiş dolayısıyla ehli kitaba ihtiyaç yoktur. Zira onlarda hidayet diye birşey yoktur. Yoldan sapan onlardır. Ondan sonra yazar, ehli kitabın İslam'a olan düşmanlığı ve kurduğu planlar konusunda İbn Teymiye ve Muhammed Ebu Zehv'den nakillerde bulunur ve özetle şu ifadeleri ekler: "Birçok kimse oryantalistlerin ilmi araştırma adı altında ortaya attığı şüphelere aldanmış ve bunlar müslümanlar arasında yayılmıştır. Bu durum o kadar ileri gitmiştir ki, bu görüşleri eğitim metodları adı altında bir çok İslam diyarında ders olarak okutulmakta ve müslümanların çocukları bu terbiye üzerine yetişmektedirler. Hiç şüphesiz ki değerli ilim adamları, oryantalist ve bunların izinden gidenlere sünnet üzerindeki şüphlerine gerekli cevaplar vermiştir. Yeni inkarcıların yaptıkları şey bu şüpheler üzerine bazı yeni şüpheler eklemeleridir. Bu kimseler müslüman olarak bilinseler bile, düşünceleri batılı düşüncedir, kalemleri de oryantalist kalemidir. Bunlar İslamı, oryantalistlerden daha iyi bildikleri için tehlikeleri daha büyüktür".

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Ömer'in Hadîs Öğrenmeye Teşvîkleri:

Sözü bu noktada bırakıp asıl mevzuumuza devam ettiğimiz takdirde, Hz. Ömer (radıyallahu anh) hakkında yanlış kanaat edinmemize sevkedebilecek bir eksiklik olacaktır. Halbuki ilimde esas olan, bir mevzuya giren her noktayı imkan nisbetinde ibraz etmek, nazar-ı dikkatlere arzetmekir. Meseleyi bu noktada bırakmak ayrıca hadîs düşmanlarının eline de istismar edecekleri bir koz vermek olur. Çünkü, İbnu Abdilber'in kaydettiği üzere, başta yukarıda sunduğumuz Karaza hadîsi olmak üzere, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs rivâyetine koyduğu tahdidle ilgili rivâyetleri, "Sünnete sataşmayı meslek edinmiş, bid'at ehli ve benzerlerinden câhil ve mârifetsiz takımı, delil olarak kullanarak müslümanları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinden uzaklaştırmaya, hadîse gerek olmadığına inandırmaya çalışmışlar, hadîs ehlini de kötülemeye vesile kılmışlardır. Halbuki Kitabullah'ın gösterdiği hedefe ancak sünnetle ulaşılabilir."
İbnu Abdilber, âlimlerce dermeyan edilen bir çok sebeplerle, Hz. Ömer'in tahdid siyâsetinden, kötü niyetlilerin çıkardığı mânâları çıkarmanın mümkün olmadığını belirtir. Özetleyelim:
1- Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu tahdidiyle Kur'ân'ı ihmal etmeyi önlemeye çalışmıştır.
2- Söz konusu yasaklama bir hüküm ifade etmeyen, sünnet olmayan sözlerle ilgilidir. Hatta bu görüş sâhipleri Karaza hadîsinin zayıflığına dikkat çekerler. Çünkü daha mevsuk rivâyetler Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs öğrenmeye teşvîk ettiğini göstermektedir. Mesela şu delillere bakalım:
"Ubeydullah İbnu Abdillah İbnu Utbe, Hz. Ömer'in bir cuma günü şu hutbeyi irad ettiğini rivâyet etmiştir:
".... Ben size Allah'ın söylememi takdir ettiği bir konuşma yapacağım. Kim bunu öğrenir, anlar ve ezberlerse gidebildiği yere kadar gidip anlatsın. Kim de bunu (aynen) aklında tutmaktan korkarsa ben ona hakkımda yalan söylemesini helâl etmiyorum. Allah (celle celâluhu), Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'i hak ile gönderdi. O'nunla birlikte Kitap indirdi. O'nunla indirdiklerinden biri de recmdir..." Şu halde bu rivâyet de gösteriyor ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den çok rivâyeti yasaklayıp, az rivâyeti emretmesinden maksad, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) hakkında yalan ve hatayı önlemektir. O, çok rivâyet edilince iyi akılda tutulmamış, hıfzı güzel yapılmamış şeylerin de rivayet edilebileceğinden korkuyordu. Çünkü rivâyeti az olanın zabtı, çok olanın zabtından daha kuvvetli olur. Az rivâyet, çok rivâyette emin olunamayan sehiv ve hatadan daha selâmettedir. İşte bu sebeple Hz. Ömer (radiyallahu anh) rivâyette azlığı emretmiştir. Şâyet rivâyetten hoşlanmayıp kötü addedseydi onun azını da çoğunu da yasaklardı. Nitekim şöyle dememiş midir:
"- Kim hadîsi hıfzetmiş ve aklında tutmuş ise rivâyet etsin."
Nasıl olur da, onlara, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'dan hem hadîs rivayet etmeyi emreder hem de yasaklar. Bu doğru ve makul değildir. Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm)'dan az rivâyette bulunmayı emrederken nasıl olur da rivâyet yasağı koymuş olur. Üstelik: "Kim benim sözümü öğrenir, anlar ve ezberlerse gidebildiği yere kadar gidip anlatsın" diyerek kendi sözünü rivayete teşvik etsin ve ilâveten: "Kim de onu (aynen) aklında tutmaktan korkarsa hakkımda yalan söylemesin" dediği halde Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında kesin yasak koysun, bu mâkul değil..."
İbnu Abdilber, Medine ehlince Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den rivâyet edilen sahîh âsâr'dan başka, Kitap ve Sünnete olan muhâlefeti sebebiyle Karaza hadîsinin bu babta hüccet olamayacağını söyledikten sonra Kitap ve Sünnet'ten bazı örnekler kaydeder:"
Kitaptan örnekler:
"Allah'ın Resûlünde sizin için güzel bir örnek vardır." (Ahzab: 33/21)
"Resûl size ne getirmişse onu alın." (Haşr: 59/7)
"O halde Allah'a ve O'nun ümmî peygamber olan Resûlüne -ki kendisi de o Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmekte olandır- iman edin, ona tâbi olun, tâ ki doğru yolu bulmuş olasınız." (A'râf: 7/158)
"Şüphesiz ki sen herhalde doğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun. O yol Allah'ın yoludur..." (Şura: 42/52)
Kur'an'da bu çeşit âyet çoktur. Bu âyetlere tâbi olmak, hükmünü yerine getirmek, emirlerin hududunda durabilmek ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan gelecek rivâyetlerle mümkündür. Öyleyse Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Allah'ın emrine muhalif bir emirde bulunacağını kim aklından geçirebilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: *"Allah, benim sözümü dinleyip belleyen, sonra da dinlemiyene ulaştıran kulun yüzünü (kıyâmet günü) tâze kılsın"* buyurmuştur. Bu hadîste de kendisinden tebliğde bulunmaya, te'kidli bir teşvik mevcuttur. Keza Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Benim konuştuklarım dışında da benden alın ve bana nisbet ederek rivâyet edin"*... Bu söz de, bu babta, aklı ve idraki olanlar için gündüzden daha aydınlıktır".
İbnu Abdilber bir de şu mülâhazayı yürütür: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivâyet ya hayırdır, ya şer. Şayet hayırsa -ki hayır olduğunda şüphemiz yok- hayırda çokluk efdaldir, daha iyidir. Şayet şerse Hz. Ömer (radıyallahn anh)'in halka şerden az miktarda işlemelerini tavsiye edeceğini zannetmek câiz olmaz. Öyle ise bu söylediğimiz husus, sana, Hz. Ömer'in hadîs rivâyetini az yapmayı emretmesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan ve hataya düşülme korkusundan, Sünnet ve Kur'an üzerine düşünmeye vakit kalmayacak kadar meşguliyete dalmak korkusundan olduğunu göstermelidir. Zira çok rivâyet eden kimseyi mutlaka tefekkürsüz ve kavrayışsız bulursun."
Bundan sonra İbnu Abdilber Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mevzuya müteallik bazı sözlerini kaydeder:
"Kim bir hadîs dinler, sonra da duyduğu şekilde (yani artırıp eksiltmeden) rivayet ederse selâmete erer."
"Ferâizi ve sünneti öğrenin, tıpkı Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi:" (Kur'ân ve sünneti burada bir tutmuştur.)
"Sünnet, feraiz ve lahm (dilin doğru kullanış kaideleri) tıpkı Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi öğrenin".
"Rey'den sakının. Zira rey ashabı sünnet düşmanıdır. Hadîsler, onları kör etmiştir, ezberleyemezler".
"Yolların en hayırlısı Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in yoludur".
"Birgün gelecek Kur'ân-ı Kerîm'in müteşâbih ayetlerini kendilerine delil yaparak sizinle mücâdeleye girişecek kimseler çıkacak. O zaman onlara karşı sünneti esas alın. Zira, Sünnet ehli, Kur'ân'ı iyi bilen kimselerdir."
Ayrıca daha önce kaydedildiği üzere birçok durumlarda Hz. Ömer halka başvurarak, ortaya çıkan vak'ayı aydınlatıcı rivâyet sormuş ve söylenince hükmüyle amel etmiştir.
İbnu Abdilber, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den rivâyet edilen sözleri sahîh ve ittifâk edilmiş sözler olduğunu belirttikten sonra şu netice'nin çıkacağını belirtir:
"Kim bir hadîste şüpheye düşerse terketmelidir, aksine eksiksiz olarak ezberlemişse onu rivâyet etmesi câizdir".
Bu mevzuyu aynı minval üzere işlemiş bulunan İbnu Hazm da, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs rivâyetini yasaklamasıyla ilgili rivâyetlerin, hüccet kılınamayacak kadar zayıf olduğuna hükmettikten sonra şöyle der: "Şayet bu rivâyetler sahihse, yasaklama, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsleriyle ilgili olamaz, geçmiş ümmetlere ait hikâyelere veya onlar gibi içerisinde fikih bulunmayan kıssalara aittir... Çünkü hadîs rivâyetinden men etmek değil Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e, hiçbir müslümana helâl olmaz."
Mevzu üzerine serdedilen mütâlaa ve açıklamalar -ki çoğunluğunu yukarıda kaydettik- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs rivâyetine tahdid koyduğunu ifâde eden rivâyetlerin reddine hükmetmeye veya zayıflığını iddia etmeye hâcet bırakmıyor. Çünkü hadîse, ihtiyaca muhâlif bir yönü yok. Tıpkı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bidayette hadîs yazmayı yasaklaması gibi, Hz. Ömer (radıyallahu anh) de, Kur'ân-ı Kerîm'e verilmesi gereken himmetin zayıflamaması, hadîs rivâyetinin rastgele, disiplinsiz bir tarzda yapılarak, hatalı ve yanlış sözlerin hadîslere karışmaması, yapılan rivâyetlerin anlaşılması, iyi öğrenilmesi gibi maksatlarla bazı tahdîdler, yasaklamalar koymuştur.Onun bu davranışı sünnete olan bağlılığının ve hadîse atfettiği kıymetin bir tezâhürüdür. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/50-54

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tirmizî

Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî'dir. Ceyhun nehri yakınlarında bir şehir olan Tirmiz'de 209 yılında dünyaya gelmiştir. Pek çok yeri dolaşmış Hicaz, Irak ve Horasanlılardan hadis dinlemiştir.
İmameti ve üstün değeri üzerinde ittifak edilmiştir. O kadar ki Buhârî -onun hocalarından olmakla birlikte- ona itimad eder ve ondan hadis naklederdi.
Tirmiz'de 279 yılında 70 yaşında vefat etti. İlel ve başka konularda faydalı eserler sahibidir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve mü'minler adına onu hayırla mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İ) Meşhûr Ve Müstefîz Hadîsler:

Meşhûr kelimesi, lügâvî mânâda kullanılarak, sened adedine bakılmadan belli bir devrede, belli bir çevrede yaygınlık kazanmış olan hadîsler için kullanıldığı gibi, râvi sayısı her tabakada en az üç olmak üzere fazla olan fakat mütevâtir seviyesine de ulaşmamış olan hadîs için de kullanılmıştır. Fakihler, bu ikinci durumdaki hadîsler için -daha önce açıkladığımız üzere- müstefîz tabirini kullanmışlardır. Bu hadîsler kesinlikle sahîh demek değildir. Sâdece mütevâtir hakkında "sahîh" diye cezmedilir.[1]
Garib her hangi bir tabakada yalnız bir; aziz herhangi bir tabakada yalnız iki; meşhur ise her hangi bir tabakada en az üç ravisi olan hadislerdir. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

296) İğreti Saç Takma Ve Dövme Yaptırma, Dişlerini Süslü Görünsün Diye Törpületmenin Yasaklığı

Buradaki bir ayet ve dört hadisi şeriften; şeytanın insanları nasıl aldatıp boş emellerle kendisine dost edindiğini ve fitratı, yaratılışı bozduğunu, rahatsızlık bile olsa iğreti saç takmanın Allah'ın lanetini gerektirdiğini, İsrailoğulları, kadınlarının bu tür şeyleri kullandıkları için helak olduklarını, peruk kullanan ve dövme yaptıranlara da Allah Rasulü (s.a.v.)'in lanet okuduğunu, yine fitratı değiştirmek için yapılan her şeyden dolayı da lanet ettiğini öğreneceğiz. [1]

"Onlar Allah'ı bırakıp, yalnızca dişilere ve dişi saydıkları putlara ibadet edip yalvarıp yakarıyorlar. Böylece de inatçı şeytandan başkasına tapmış olmazlar. Ki o şeytanı Allah, şöyle dediği için rahmetinden uzaklaştırmıştır: "Senin kullarından belirli bir pay edineceğim, onları saptıracağım, boş hevesler ve özlemlerle dolduracağım. Ben onlara emredeceğim, onlar da putperestçe bir kurban âdeti olarak, hayvanların kulaklarını yaracaklar ve onlara yine emredeceğim, Allah'ın yaradılıştaki kanun ve prensiplerini değiştirecekler..." (Nisa: 4/117-119)

* Ayetteki, *Allah'ın yarattığı şeyleri yani mahlukatını; veya Allah'ın yaratmadaki prensip ve programını değiştirecekler."* (Nisa: 4/119) tefsir ederken Elmalılı Merhum tefsirinde şöyle diyor:
"Yaradılışın şeklini veya sıfatını değiştirerek durumunu başka şekle sokacaklar, fitratının kemaline götürecek yerde bozacaklar, çığırından çıkaracaklar. Tefsirlerde gelen misallere bakarak kadını erkek, erkeği kadın yapmaya çalışacaklar; kadın yerine erkek, erkek yerine kadın kullanacaklar; bıyıklarını ve sakallarını yolup traş edecekler; kulak burun kesip göz çıkaracaklar, erkekleri iğdiş edip hadım ağası yapacaklar, uzuvlarını yaradılış görevlerinin dışında kullanacaklar, nikah yerine zina edecekler, temizi bırakıp pisliklere koşacaklar, menfaatı bırakıp zararı seçecekler, ciddilikleri atıp eğlenceye heves edecekler, vazifeden kaçıp oyuna gidecekler, doğruluğu budalalık, eğriliği hüner sayacaklar, helala haram, harama helal, iyiye kötü, kötüye iyi diyecekler, hayır yerine şer işleyecekler, imar edilmesi gerekeni yıkıp, yıkılması gerekeni imar edecekler, kanunu istifa (seçme kanunu) yı kötüye kullanmak suretiyle yaradılışın zıddına alışkanlıklar edinecekler, yaradılış kanunu zıddına işler yapacaklar, ruhlarının yaradılışındaki selamet ve saflıklarını bozacaklar, hak kanunu olan Rum: 30/30 kuvvetli dini doğru yolu hakka tapmayı bırakacaklar, yaradılanı yaratıcı yerine koyacaklar, tevhid dininden çıkacak, batıl dinler ve fikirler arkasından koşacaklar, şuna buna tapınacaklar, şeytanlık peşinde dolaşacaklar, Rum: 30/30 *"Allah'ın yaratmasının değiştirilemez"* olduğunu bilmeyecekler, bilseler bile tanımayacaklar. O inatçı melun şeytan lanetlenince Allah'a karşı bu beş sözü haliyle veya sözlü olarak yemin ile söyledi. Bu şekilde Allah'ın kullarına musallat olarak onlardan belli bir hisse almaya karar verdi ki işte şirkin başı ve sapıklığın kaynağı budur....." [2]

1646. Esmâ *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre bir hanım Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Ey Allah'ın Resûlü! Yakalandığı bir hastalık sebebiyle kızımın saçları döküldü. Ben onu evlendirmiştim de. Ona iğreti saç taktırayım mı? diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"İğreti saç takana da taktırana da Allah lânet etmiştir"* buyurdu.
Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da benzeri bir rivayet nakledilmiştir.[3]

* Bir aile saadetinin artırılmasına yönelik dökülen saçların yerine peruk taktırmak için izin isteyen bir anne görülüyor. Müslümanlara şefkat ve merhametiyle düşkün olan peygamberimiz bu hususta yasağın ciddiyetini bildirerek kesin ve net *"lanet edileceği"* bildirilmiştir. [4]

1647. Humeyd İbni Abdurrahman'dan nakledilmiştir ki, Muâviye r*adıyallahu anh* hac yaptığı sene Medine'de bir zâbıta memurunun elinde bulunan bir tutam alın saçını alıp Medine Mescidi Minberinden halka şöyle hitabetmiştir:
– Ey Medineliler! Âlimleriniz nerede? (Niçin bunları önlemezler?) Ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tür saçlardan halkı menederek şöyle buyurduğunu duymuşumdur:
– *"İsrailoğulları, kadınları bu tür şeyleri kullanmaya başladıkları zaman helâk olmuşlardır!"*[5]

* Devrin halifesi Muaviye o günün Medine'sinde insanların peruk kullandıklarını görünce kızıyor ve "alimleriniz nerede?" diye sesleniyor. Kesin ve net biçimde yasaklanmış şeylerin kullanımına nasıl izin veriyorlar diye bir yakınma, ikaz ve tehdidi içeren konuşmasını yapıyor. Halkı uyarıp ilim adamlarını göreve çağırıyor. [6]

1648. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* saçlarına saç ekleten ve ekleyen, döğme yapan ve yaptıran kadınlara lânet etmiştir.[7]

* Güzel görünsün diye vücudun değişik yerlerine, değişik boyalarla dövme yaptırmanın lanetlendiğini bildiren hadisimiz konuya bu kadar şiddet gösterilmesinin temelinde yatan sebep Allah'ın yarattığı fitri güzelliği değiştirme niteliği taşımasıdır. Müslümanların tabii olan ve her türlü sahtecilik ve yapmacılıktan uzak durarak yaşamaları istenmektedir. En güzel şekil *"Ahseni takvim"*de yaratılan insanoğlu fitrat ve yaratılış gereği bu güzel şeklini muhafaza ederek değiştirmeksizin yaşantısını sürdürecektir. Değilse çağın çağdaşlığını ve modanın maskarası olarak rezil olacak demektir. [8]

1649. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre kendisi, "Döğme yapan, yaptıran, yüzünün tüylerini yolan, güzel görünsün diye dişlerini seyrekleştiren, Allah'ın yarattığını bozan kadınlara Allah lânet etsin" demişti. Bir kadının İbni Mes'ûd'u aşırı gitmekle suçlaması üzerine bu defa; "Peygamberin lânet ettiği kimseye niçin lânet etmeyecek mişim? Peygamberi izlemek Allah'ın kitabında emredilmiştir. Allah Teâlâ; *"Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!"* (Haşr: 59/7) buyurdu, demiştir.[9]

* Bugün insanlık değişiklik olsun diye pek çok maskaralığı denemek ve ortaya koymak durumundadır. Güzellik salonları adı altında pek çok masraflarla güzel görünme duyguları istismar edilerek pek çok kadının bu sektörlerin kurbanı olduğu malumdur.
Allah'ın yarattığı güzelim kaş ve kipriklere değişik şekiller vermek suretiyle maskara haline gelenler, yaptırdıkları dövmelerle suret ve el kol şekillerini değiştirerek maskara olanlar, dişlerini törpületip değişik görünüm sağlamaya kalkan bir maskaralıktan medet uman ve dikkat çekmeye çalışan zavallı kimselerdir.
Bu hadisin değişik ve geniş bir şekli (Müslim, Libas 120)'de geçmektedir. Olay şöyle cereyan etmiştir: Ümmü Yakup isimli bir hanım İbni Mes'udun lanetlediği bu tür kadınlar hakkında müdafa edercesine: "Ben Kur'an'ı baştan sona okudum, bu sayılan işleri yapan hanımlara lanet edildiğine rastlamadım", diye itiraz etmiştir. İbni Mes'ud da böylesi hanımlara peygamberimizin lanet ettiğine, lanet etmekten asla çekinmeyeceğini söyledikten sonra bu hususun Allah'ın kitabına da uygun olduğunu bildirerek Haşr: 59/7 ayeti okumuştur. Ümmü Yakup isimli hanım buna itiraz edememiş ve senin hanımında bile bu lanetlenen şeylerden birisi belki vardır, diyerek işi ileri götürmesi üzerine: "Haydi git benim hanımıma bak" demesi üzerine kadın gidip bakmış ve "Hanımında bundan bir şey görmedim" demesi üzerine İbni Mes'ud o kadına: "Bana bak böyle bir şey olsaydı, biz onunla beraber olmazdık" demiştir.
Bu ayetin nüzül sebebinin özel bir olay olması hükmünün genel olmasına asla mani değildir. Keşke bizler de İbni Mes'ud gibi "Peygamberin söylediği bir sözü ve yaptığı bir işi niçin söyleyip yapmayayım ki" diyebilecek teslimiyet ve iman üzere olabilsek ve ölebilsek... [10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 483.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 483.
[3] Buhârî, Libâs 85; Müslim, Libâs 115. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 52.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 483.
[5] Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Libâs 122–124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Edeb 32; Nesâî, Zînet 66.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 484.
[7] Buhârî, Tefsiru sûre (59) 4, Libâs 83, 85, 87; Müslim, Libâs 115, 117, 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Libâs 25, Edeb 33; Nesâî, Zînet 22–24; İbni Mâce, Nikâh 52.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 484.
[9] Buhârî, Tefsîru sûre (59), 4; Libâs 82, 84, 85, 87; Müslim, Libâs 120. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Edeb 33; Nesâî, Zînet 24, 26, 71; İbni Mâce, Nikah 52.

[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 484.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

J) Azîz Hadîs:

Daha önce belirtildiği üzere, her tabakada râvi sayısı en az iki olan hadislere denmiştir. Sıhhatçe zayıf olabileceği gibi hasen veya sahih de olabilir.
Ancak bir hadis tek başına alındığında zayıf bile olsa, başka tarîklerden de gelince hasen veya sahîh li-gayrihi derecesine yükselir.[1]
En az iki ravinin rivayet ettiği hadîs. Âhâd haberler arasında yer alan Azîz hadîsin tarifinde muhaddisler ihtilaf etmişlerdir. İbnü's-Salâh [2], ve onu izleyen İmam Nevevî[3] Azîz hadisi şöyle tarif etmişlerdir: "Zührî ve Katâde gibi hadisleri muteber olan imamlardan iki veya üç kişinin rivayetleriyle infirâd ettikleri hadîse azîz denir." İbn Hacer'e göre ise, en az üç ravisi olan haberlere meşhûr, en az iki ravisi olanlara azîz denir.[4] Haberin bu şekilde isimlendirilmesi, ya az bulunduğu için veya başka bir isnadla kuvvetlenmesi sebebiyledir. İbn Hıbbân el-Büstî, Azîz hadîsi, senedinin sonuna kadar hep iki kişinin diğer iki kişiden rivayet ettiği hadis şeklinde tarif ettiği için, bu tür hadîsin hiç bulunamayacağını iddia etmiştir. İbn Hacer, İbn Hıbbân'ın bu anlayışına cevaben der ki: "İbn Hıbbân, bütün tabakalarda yalnız iki kişinin iki kişiden rivayetini kastediyorsa, bu doğrudur; gerçekten bu çeşit bir rivayet bulmak hemen hemen imkânsız gibidir. Fakat bizim anlayışımıza göre azîz hadîs, isnadının başından sonuna kadar ravisi ikiden az olmayan haberdir." Buna Buhârî ve Müslim'in Enes b. Mâlik'ten müştereken, Buhârî'nin ayrıca Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri şu hadis örnek gösterilmektedir: Rasulullah (s.a.s.) buyurmuştur ki: *"Herhangi biriniz beni anasından, babasından ve çocuğundan daha çok sevmedikçe hakkıyle iman etmiş olmaz."*[5]
Bu hadisi, Enes'ten Katâde ve Abdülazîz b. Suheyb; Katâde'den Şu'be ve Saîd, Abdülazîz'den de İsmaîl ve Abdülvâris rivayet etmiş; bunların herbirinden de birer cemaat rivayet etmiştir.[6]
Yalnız bir sahabîden rivayet edildiği hâlde daha sonraki tabakalarda en az iki ravisi olan hadislere de azîz denmiştir.[7] Bazen bir hadise azîz ve meşhur denildiği de olur. İki sahabînin rivayetiyle azîz sayılan bir hadis, daha sonra pek çok kimsenin rivayetiyle meşhur olabilir.
Herhangi bir tabakada yalnız iki ravi tarafından rivayet edilen hadîsler olarak tarif edebileceğimiz azîz hadîs; ravilerinin durumuna göre sahîh, hasen veya zayıf olabilir.[8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.
[2] Ulûmü'l-Hadîs: 243.
[3] et-Takrîb ve't-Teysîr: 375.
[4] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, Çev. Talât Koçyiğit, Ankara 1971, s. 28.
[5] Buhârî, İman: 9; Müslim, İman: 67.
[6] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, s. 28; Subhi Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Çev. Yaşar Kandemir, Ankara 1973, s.199; Talât Koçyiğit Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 56.
[7] Ahmed Naîm, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi Mukaddimesi: 1/108.
[8] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

J) Azîz Hadîs:

Daha önce belirtildiği üzere, her tabakada râvi sayısı en az iki olan hadislere denmiştir. Sıhhatçe zayıf olabileceği gibi hasen veya sahih de olabilir.
Ancak bir hadis tek başına alındığında zayıf bile olsa, başka tarîklerden de gelince hasen veya sahîh li-gayrihi derecesine yükselir.[1]
En az iki ravinin rivayet ettiği hadîs. Âhâd haberler arasında yer alan Azîz hadîsin tarifinde muhaddisler ihtilaf etmişlerdir. İbnü's-Salâh [2], ve onu izleyen İmam Nevevî[3] Azîz hadisi şöyle tarif etmişlerdir: "Zührî ve Katâde gibi hadisleri muteber olan imamlardan iki veya üç kişinin rivayetleriyle infirâd ettikleri hadîse azîz denir." İbn Hacer'e göre ise, en az üç ravisi olan haberlere meşhûr, en az iki ravisi olanlara azîz denir.[4] Haberin bu şekilde isimlendirilmesi, ya az bulunduğu için veya başka bir isnadla kuvvetlenmesi sebebiyledir. İbn Hıbbân el-Büstî, Azîz hadîsi, senedinin sonuna kadar hep iki kişinin diğer iki kişiden rivayet ettiği hadis şeklinde tarif ettiği için, bu tür hadîsin hiç bulunamayacağını iddia etmiştir. İbn Hacer, İbn Hıbbân'ın bu anlayışına cevaben der ki: "İbn Hıbbân, bütün tabakalarda yalnız iki kişinin iki kişiden rivayetini kastediyorsa, bu doğrudur; gerçekten bu çeşit bir rivayet bulmak hemen hemen imkânsız gibidir. Fakat bizim anlayışımıza göre azîz hadîs, isnadının başından sonuna kadar ravisi ikiden az olmayan haberdir." Buna Buhârî ve Müslim'in Enes b. Mâlik'ten müştereken, Buhârî'nin ayrıca Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri şu hadis örnek gösterilmektedir: Rasulullah (s.a.s.) buyurmuştur ki: *"Herhangi biriniz beni anasından, babasından ve çocuğundan daha çok sevmedikçe hakkıyle iman etmiş olmaz."*[5]
Bu hadisi, Enes'ten Katâde ve Abdülazîz b. Suheyb; Katâde'den Şu'be ve Saîd, Abdülazîz'den de İsmaîl ve Abdülvâris rivayet etmiş; bunların herbirinden de birer cemaat rivayet etmiştir.[6]
Yalnız bir sahabîden rivayet edildiği hâlde daha sonraki tabakalarda en az iki ravisi olan hadislere de azîz denmiştir.[7] Bazen bir hadise azîz ve meşhur denildiği de olur. İki sahabînin rivayetiyle azîz sayılan bir hadis, daha sonra pek çok kimsenin rivayetiyle meşhur olabilir.
Herhangi bir tabakada yalnız iki ravi tarafından rivayet edilen hadîsler olarak tarif edebileceğimiz azîz hadîs; ravilerinin durumuna göre sahîh, hasen veya zayıf olabilir.[8]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/136.
[2] Ulûmü'l-Hadîs: 243.
[3] et-Takrîb ve't-Teysîr: 375.
[4] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, Çev. Talât Koçyiğit, Ankara 1971, s. 28.
[5] Buhârî, İman: 9; Müslim, İman: 67.
[6] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, s. 28; Subhi Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Çev. Yaşar Kandemir, Ankara 1973, s.199; Talât Koçyiğit Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 56.
[7] Ahmed Naîm, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi Mukaddimesi: 1/108.
[8] Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Sıdk (Doğru Sözlülük)

Bu bölümdeki üç ayet ve altı hadisten doğru sözlü olmanın gerekliliğini, doğrulara verilecek mükafat ve bağışlanmayı, doğruluğun iyiliğe, iyiliğin de cennete götüreceğini, yalanın da yoldan çıkmaya sebeb olacağı sonucunda da cehenneme götüreceğini, müslümanın şüpheli şeylerden uzak durması gerektiğini, tüm peygamberlerin ümmetlerine doğruluğu emrettiklerini, bütün kalbiyle şehid olmayı isteyen kişinin yatağında ölse bile şehidler mertebesine ulaşacağını, ganimetin önceki peygamberlere helal olmayıp sadece bizim peygamberimiz (sav)'e ve biz ümmetine helal olduğunu, alışverişte malın vasıflarını ve paranın ödeme durumlarını doğruca söyleyenlerin alışverişlerinin bereketli olacağını, değilse bereketin kalmayacağını öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! Yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın; ve doğrulardan olun ve hem de doğrularla beraber olun." (Tevbe: 9/119)
"Gerçek şu ki, Allah'a teslim olmuş bütün erkekler ve kadınlar, inanan bütün erkekler ve kadınlar, kendini ibadet ve taata vermiş erkekler ve kadınlar, niyet ve davranışlarında doğru ve samimi olan erkekler ve kadınlar, sıkıntılara göğüs geren erkekler ve kadınlar, gönülden saygı ile Allah'tan korkan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, nefislerini kontrol edip herşeyden kaçınarak oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffet ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı durmaksızın çokça anan erkekler ve kadınlar var ya; işte Allah onlara bağışlanma ve büyük bir mükafat hazırlamıştır." (Ahzâb: 33/35)
"Allah'ın çağrısına uymak ve güzel söz söylemektir. İş ciddiye bindiği zaman, cihad işlerinde Allah'a karşı verdikleri sözde dursalardı, elbette kendileri için daha iyi olurdu." (Muhammed: 47/21)

55. Abdullah İbni Mes'ud *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki sözde ve işde doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık, yoldan çıkmaya (fücûr) sürükler. Fücûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır." [2]

* Müslüman hayatı boyunca hata edebilir, yanılabilir, şeytana uyabilir, günah işleyebilir ama asla yalancı olamaz. Her işinde ve her hareketinde doğru ve dürüsttür, yalana asla bulaşmaz.
Pek çok kötülüklere sebebiyet verecek yalan sözlülük müslümana yakışmaz, dürüstlük kişiyi cennete götüren amellerden biridir. Yalancılık ise; her türlü kötülüğün başı olup sonu cehennemdir. Allah'ı, Allah'tan geleni ve peygamberi tasdik etmek anlamında sadık ve sıddîkla alakalı olarak: (Âl-i İmrân: 3/17; Mâide: 5/119; Tevbe: 9/119; İsra: 17/80; Meryem: 19/41, 56; Zümer: 39/33; Hadîd: 57/19; Leyl: 92/6) ayetlerine bakılabilir. [3]

56. Ebû Muhammed Hasan İbni Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den:
"Şüpheliyi bırak, şüphe vermeyene bak. Zira gönül, (sözde ve işde) doğrudan huzur, yalandan kuşku duyar" buyurduğunu belledim.[4]

* Peygamber (s.a.v) efendimiz hicretin 6. Ve 7. Yıllarında komşu hükümdarlara birer mektup gönderek onları İslâm'a davet etmişti. Bizans Kralı Herakliyus'a da Dıhye ibn Halîfetü'l-Kelbî ile bir mektup göndermişti. Kral mektubu alınca durumu tetkik için Mekke'li kimi bulursanız yanıma getirin diye emir vermişti. O günlerde henüz müslüman olmamış olan Ebû Süfyân başkanlığında otuz kişilik bir kafile ticaret maksadıyla Şam'a giderken Gazze'ye uğramışlardı. Kralın adamları bunları alıp Kudüs'teki imparatorun huzuruna çıkarmışlardı. Buhârî, (Bed'ül Vahy 6) da geçtiğine göre Kral ile Ebû Süfyân arasında pek uzun konuşmalar geçmiştir. Bu hadiste sadece ilgili bölüm aktarılmıştır. Hadisin bu bölümünde henüz iman etmemiş, fakat yanındaki arkadaşlarından korkması dolayısıyla doğruyu söylediğini hatırlatan Ebû Süfyân'ın doğruluğu için bu hadis buraya alınmıştır. [5]

57. Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radıyallahu anh*, Bizans Kralı Herakliyus ile aralarında geçen uzun konuşmayı naklederken şöyle dedi:
Herakliyus:
– O (peygamber olduğunu söyleyen) adam size neleri emrediyor? diye sordu. Ben de:
– Sadece Allah'a kulluk ediniz, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayınız. Atalarınızın iman ettiklerini söyledikleri şeyleri terkediniz, diyor ve bize namaz kılmayı, sözde ve işde doğruluğu, iffetli yaşamayı ve akraba ile ilgilenmeyi emrediyor, dedim.[6]

58. Ebû Sâbit, Ebû Saîd ve Ebû Velîd künyeleriyle tanınan ve Bedir mücâhidlerinden olan Sehl İbni Huneyf *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bütün kalbiyle şehid olmayı isteyen kişiyi Allah, yatağında ölse bile, şehidler mertebesine ulaştırır." [7]

59. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ın salât ve selâmı üzerlerine olsun, önceki peygamberlerden biri düşmanla savaşmaya (cihada) çıktı. (Hareketinden önce) ümmetine şöyle seslendi:
– Bir hanımla evlenmiş olup onunla henüz gerdeğe girmemiş olan, yaptığı evin henüz çatısını çatmamış olan, gebe koyun veya deve alıp yavrulamasını bekleyen kimse peşime düşmesin! Bu sözleri söyledikten sonra yola çıktı. İkindi sularında (düşman) yurduna vardı. Güneşe hitâben:
– Sen de ben de emir kuluyuz dedi; sonra:
Allah'ım onun batmasını geciktir, diye dua etti.
Bunun üzerine orayı fethedinceye kadar güneşin batması geciktirildi. (Nihayet) ganimetler bir araya getirildi. Onları yakmak için gökten ateş indi fakat yakmadı. Bunun üzerine Peygamber:
– İçinizde ganimetten mal aşırmış olanlar var. Haydi her kabileden bir temsilci benimle tokalaşıp bîat etsin! dedi.
Tokalaşma esnasında bir kişinin eli peygamberin eline yapıştı. O zaman Peygamber:
– İhânet eden sizdedir. Derhal senin kabilene mensup kişiler gelip bana bîat etsinler! dedi.
Bîat esnasında iki ya da üç kişinin eli peygamberin eline yapıştı. Bu defa onlara:
– Aşırılmış olan mal sizde! dedi.
Adamlar, sığır kafasına benzer altından yapılmış bir baş getirdiler. Peygamber onu öteki ganimetlerin içine koydu. Ateş de hepsini yaktı, kül etti. Zira ganimet bizden önce hiç bir peygamber (ve ümmetin)e helâl değildi. Allah Teâlâ zaaf ve aczimizi bildiği için onu bize helâl kıldı." [8]

60. Ebû Hâlid Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Satıcı ve alıcı (söz kesip) pazarlığı bitirdikten sonra birbirlerinden ayrılmadıkça alış–verişi bozup bozmamakta serbesttirler. Eğer onların her biri karşılıklı olarak doğru söyler (mal ile paranın durumunu olduğu gibi) açıklar ise, alış–verişleri bereketli olur. Yok eğer gizler ve yalan beyânda bulunurlarsa, alış–verişlerinin bereketi kalmaz." [9]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 27.
[2] Buhârî, Edeb 69; Müslim, Birr 103–105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizi, Birr 46; İbni Mâce, Mukaddime 7; Duâ 5.
Bu hadis ileride 1543 numarada tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 27.
[4] Tirmizî, Kıyâmet 60.
İleride 593 numarada tekrar gelecek olan bu hadisin açıklaması orada verilecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 28.
[6] Buhârî, Bed'u'l–vahy 6, Salât 1, Sadakât 28; Müslim, Cihâd 74.
Bu hadis ileride 329 numarada tekrar gelecek.

[7] Müslim, İmâre 157. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 15.
Bu hadis ileride 1322 numarada gelecek olup gerekli açıklama orada verilecektir.
[8] Buhârî, Humus 8; Müslim, Cihâd 32.
[9] Buhârî, Büyû' 19, 22, 44, 46; Müslim, Büyû' 47. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 1; Tirmizî, Büyû' 6, 26; Nesâî, Büyû' 4, 8, 11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

K) Ferd (Garib) Hadîsler:

Aralarında küçük bir fark bulunan bu iki hadis çeşidi bir ravinin yalnız başına rivayet ettiği hadislerdir. Bir ravinin tek başına hadis rivayetine ise teferrüd adı verilir.
Eğer bir hadisi sahabeden yalnız bir tabiin rivayet ederse buna ferd veya mutlak ferd denir. Mesela:
"İman altmış küsür bölümdür; haya da imandan bir bölümdür."
Bu hadisi Ebu Hureyre'den yalnız Ebu Salih; Ebu Salih'den de yalnızca Abdullah b. Dinar rivayet etmiştir. Her iki ravinin tek başına rivayeti yüzünden hadis ferd olmuştur.[1]
Muhaddisler, tek bir tarîkden gelen, yâni herhangi bir tabakada râvi sayısı teke düşen hadîslere ferd veya garîb derler. Bilhassa mütekaddimîn'in ıstılahında, şâz ve münker tâbirleri de ferd mânâsında, yani herhangi bir tabakada râvi sayısı teke düşen hadîs için kullanılmıştır. Haber-i vâhid, haber-i münferîd tabirleri de aynı mânâda ıstılahlaşmıştır. Müteahhir ulemâ, bu tabirleri özde aynı kalmakla birlikte, bazı nüans farklılıkları getirerek ıstılahlaştırmıştır. Gerekli açıklamalar, Sened Sayısına Göre Hadîsler bahsinde yapılmıştır.[2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 33-34.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

K) Ferd (Garib) Hadîsler:

Aralarında küçük bir fark bulunan bu iki hadis çeşidi bir ravinin yalnız başına rivayet ettiği hadislerdir. Bir ravinin tek başına hadis rivayetine ise teferrüd adı verilir.
Eğer bir hadisi sahabeden yalnız bir tabiin rivayet ederse buna ferd veya mutlak ferd denir. Mesela:
"İman altmış küsür bölümdür; haya da imandan bir bölümdür."
Bu hadisi Ebu Hureyre'den yalnız Ebu Salih; Ebu Salih'den de yalnızca Abdullah b. Dinar rivayet etmiştir. Her iki ravinin tek başına rivayeti yüzünden hadis ferd olmuştur.[1]
Muhaddisler, tek bir tarîkden gelen, yâni herhangi bir tabakada râvi sayısı teke düşen hadîslere ferd veya garîb derler. Bilhassa mütekaddimîn'in ıstılahında, şâz ve münker tâbirleri de ferd mânâsında, yani herhangi bir tabakada râvi sayısı teke düşen hadîs için kullanılmıştır. Haber-i vâhid, haber-i münferîd tabirleri de aynı mânâda ıstılahlaşmıştır. Müteahhir ulemâ, bu tabirleri özde aynı kalmakla birlikte, bazı nüans farklılıkları getirerek ıstılahlaştırmıştır. Gerekli açıklamalar, Sened Sayısına Göre Hadîsler bahsinde yapılmıştır.[2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 33-34.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

43) Rasulullah'ın Soy Ve Sopuna İkram

"... Ey Peygamberin ev halkı Allah sizin üzerinizden her türlü çirkinliği ve kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzab: 33/33)
"İşte bu akılda tutulmalıdır. Kim Allah'ın ibadet için koyduğu alamet sembol ve simgelere uyup saygı gösterirse şüphe yok ki bu inananların kalblerinde bulunan Allah'a karşı sorumluluk bilincindendir." (Hacc: 22/32)

347. Yezîd İbni Hayyân şöyle dedi:
Birgün Husayn İbni Sebre ve Amr İbni Müslim ile beraber Zeyd İbni Erkam'ın evine gittik. Yanına oturduğumuzda Husayn İbni Sebre dedi ki:
– Zeyd! Sen pek çok lutfa nâil olmuş bir kimsesin. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördün, sözünü dinledin, onunla birlikte savaşlara katıldın ve arkasında namaz kıldın. Doğrusu büyük saâdete erdin, Zeyd! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduklarını bize de anlat!
Bunun üzerine Zeyd şunları söyledi:
– Yiğenim! Vallahi çok yaşlandım. Aradan çok zaman geçti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyup öğrendiklerimin bir kısmını unuttum. Bu sebeple size anlattıklarımı öğrenin. Anlatmadıklarım hususunda da beni zorlamayın.
Zeyd sözlerine devamla dedi ki:
Birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke ile Medine arasındaki Hum suyu başında ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senâdan sonra bize öğüt verdi. Sonra da şöyle buyurdu:
– *"Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun dâvetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah'ın Kitâbı Kur'an'dır. Ona yapışın ve sımsıkı sarılın!"*
Peygamber aleyhisselâm Kur'an'a sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulundu. Sonra sözüne şöyle devam etti:
"Size bir de Ehl–i beyt'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl–i beyt'ime saygılı davranın! Allah'dan korkun ve Ehl–i beyt'ime saygılı davranın!."
Husayn İbni Sebre:
– Zeyd! Peygamber'in Ehl–i beyt'i kimdir? Hanımları da Ehl–i beyt'inden değil midir? diye sorunca Zeyd dedi ki:
– Hanımları da Ehl–i beyt'indendir. Fakat onun asıl Ehl–i beyt'i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olanlardır.
Husayn:
– Sadaka almaları haram olanlar kimlerdir? diye sordu.
Zeyd:
– Ali'nin ailesi, Akîl'in ailesi, Ca`fer'in ailesi ve Abbas'ın ailesidir, dedi.
Husayn:
– Bunların hepsine sadaka almak haram mıdır? diye sorunca Zeyd İbni Erkam:
– Evet, cevabını verdi.[1]

Bir başka rivayete göre Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
– *"Size iki önemli şey bırakıyorum. Bunlardan biri Allah'ın Kitâb'ıdır. O Allah'ın ipidir. Ona yapışan doğru yolu bulur. Onu bırakan da yolunu sapıtır."*[2]

348. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Ebû Bekri's–Sıddîk *radıyallahu anh*'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:
Ehl–i beyt'ini sevip sayma konusunda Peygamber *aleyhisselâm*ın emrini tutunuz.[3]

* **Ehli Beyt:** Peygamberimiz bütün hanımları kızı Fatıma, torunları, Hasan ve Hüseyin ile amcası Abbas ve amcazadeleri, Hz. Ali, Âkîl ve Cafer'in ailelerinden ibarettir. Tüm peygamberler hayatları boyunca toplumlarından menfaat beklememişler, mal varlıklarının tamamını bile insanlara dağıtmışlardır. Peygamberimiz soyundan gelenlere sadaka almayı yasaklamak suretiyle onların peygambere yakın olmayı kötüye kullanmalarına izin vermemiştir.
Bize bırakılan iki emanetten ilki Kur'an'dır. ona sarılıp onu okuyup onun içindeki hükümlere göre amel etmemiz gerekir. O kitabı mezarlıklar kitabı haline getirmemeliyiz, o kitap diriler kitabıdır. Ne yapıp yapmayacağımızı ne yiyip ne yemeyeceğimizi, hayatımızın her kesimini o kitaba göre ayarlayacağız. Yaşadığımız sürece onu kendimize rehber edineceğiz. Buyruklarına uyup yasaklarından uzak duracağız.

İkinci emanet Peygamberimizin **ehli beytidir.** Peygamberimizin hatırasıdır diyerek onları da her zaman sevip sayacağız, aşırı gidip onları ilahlaştırmayacağız.[4]

---

[1] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 36.
[2] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 37.
Biraz kısa şekliyle 712'de gelecektir.
[3] Buhârî, Fezâilü's–sahâbe 12, 22.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 129

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ferd Hadisin Hükmü:

Ferd hadisler:
a) Ravileri zabtı tamam ve sika iseler, tek başına rivayetleri kimseye aykırı düşmemişse sahihdir;
b) Ravileri sahih hadis ravileri derecesine çıkmıyorsa ve yine tek başına rivayetlerinde kimseye aykırı düşmemişlerse hasendir;
c) Tek başına rivayet eden ravi kendisinden daha kuvvetli birine muhalefet etmişse zayıftır; şâz veya münkerdir;
d) Durumu zayıfsa, şaz, münker veya metrukdur. Her üç halde de merdud sayılır. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 34.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ferd Hadisin Hükmü:

Ferd hadisler:
a) Ravileri zabtı tamam ve sika iseler, tek başına rivayetleri kimseye aykırı düşmemişse sahihdir;
b) Ravileri sahih hadis ravileri derecesine çıkmıyorsa ve yine tek başına rivayetlerinde kimseye aykırı düşmemişlerse hasendir;
c) Tek başına rivayet eden ravi kendisinden daha kuvvetli birine muhalefet etmişse zayıftır; şâz veya münkerdir;
d) Durumu zayıfsa, şaz, münker veya metrukdur. Her üç halde de merdud sayılır. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 34.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Garib Hadis:

Senedinin bir veya birkaç tabakasında râvî adedi bire düşen hadis. Garib lugatte; yabancı, yurdundan uzakta tek başına kalmış kimse anlamına gelir:
Istılahta; Sikalardan, zayıf râvilerle beraber sadece bir sikanın rivayet etmesi, herkes bir hadisi aynı şekilde rivayet ederken bir râvinin biraz farklı rivayet etmesinden dolayı hususilik arzeden hadis. Hadisçiler "Garib" deyince bu manayı kastederler. Garib hadis sened ve metninin durumuna göre sahih, hasen ve zayıf olabilir. Garib hadisler isnâdıyla garib, metniyle garib olmak üzere ikiye ayrılır. İsnâdiyle Garib metni bir veya birkaç râvi tarafından rivâyet edilmekle meşhur iken sonradan bir râvinin bunlardan başka bir kimseden tek başına rivayet ettiği hadistir.
Metniyle, Garib; içindeki râvileri birbirlerinden rivâyetle meşhur bir sened olmakla beraber metni yalnız bu senedle nakledilmiş olan hadis.
Bir hadis ilk tabakalarda garib olup sonraki tabakalarda bir çok râviler tarafından rivâyet edilip meşhur olursa bu çeşit hadislerce de Garib meşhur hadisler denilir. Meselâ; Hz. Ömer (r.a.)'ın Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivâyet ettiği *"Âmeller ancak niyetlere göredir"*[1] hadisi meşhur garibtir. Bu hadisi Hz. Ömer'den sadece Hikâme b. Vakkâs Hikâme'den Muhammed b. İbrâhim, Muhammed'ten sadece Yahya b. Sa'd el-Ensârî rivâyet etmiştir. Yahya'dan ise birçok râvi rivayet etmiş ve hadis meşhur olmuştur.
Hadis metinlerinde az kullanılan, anlaşılması güç kelimeleri, ifade etmek için de "garibu'l-hadîs, terimi kullanılmıştır. Hadislerin garib kelimelerini açıklamak için de eserler yazılmıştır. İbnü'l-Esîr'in "en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadis ve'l-Eser" isimli eseri ile Zemahşerî'nin el-Fâik fi Garîbi'l-Hadis isimli eseri bu eserlerin en meşhur olanlarındandır. .
Hadisçiler hadislerin isnâd ve metinlerinin garib olanlarının aranmasını hoş karşılamamışlar. İnsanların ilgisini çekme nadir şeylere sahipmiş gibi gözükmek için garib haberler öğrenenleri tenkid etmişlerdir. Sözgelimi Ahmed b. Hanbel, "Garib hadisleri yazmayınız, çünkü onlar menâkirdir (kötü şeyler) ve çoğu zayıf râvilerden gelmedir" demiş, Malik b. Enes de, "İlmin şerrinin garib, hayrının da halk tarafından rivâyet edilen zahir" olduğunu ileri sürmüştür. Abdurrezzak, "Biz garib hadisin hayır olduğunu sanırdık, halbuki o şer imiş" derken, Ebu Yusuf da, "Dini kelâm ile arayan zındıklaşır, hadisin garibini arayan yalancı olur" demiştir
Garib hadisler Ahad haberlerin kısımlarındandır. Bir haberi Ahad olan Garib hadisin Hüccet olup olmayacağı tartışılagelmiştir. Çünkü bu terim, tarih içinde çok farklı anlamlar ifade etmiş, farklı değerlendirmelere tabi tutulmuştur.
Haber-i âhâdın hüccet olamayacağına ilk olarak Mu'tezile bilginleri öne sürmüşlerdir. Fakat onlar bu terimden bir kişinin bir kişiden yaptığı rivâyeti anlamakta idiler. Nitekim Mu'tezile'nin tanınmış imamlarından, el-Hayyât "el-İntisaâr" isimli eserinde bunu açıkça ifade ederek şöyle demiştir:
"Biz adil bir kimsenin haberinin hüccet olarak kullanılabileceğini kabul etmiyoruz". Görüldüğü gibi burada sözkonusu edilen âhâd haber, sonraki dönemlerde garib hadis olarak adlandırılan haber ile eş anlamlıdır.
Âhâd haberin hüccet olup olmayacağı konusu ve hüccet olmasının şartları müctehid imamlar arasında ihtilaflıdır.
Bu konuda dikkat edilmesi gereken nokta haberin geliş şekil veya adlandırılışı değil, onun sahih olup olmadığıdır. Sıhhati kesinlik kazanmış bir hadisin sırf âhâd haber olması nedeniyle reddedilmesi, hüccet kabul edilmemesi anlaşılabilir bir tavır olmaktan uzaktır.[2]
Garib hadisler, özel tarafları ile ferd olanlardır. Garib hadislere ferd-i nisbi de denir. Bu demektir ki bir tek ravinin rivayet ettiği hadisin ferd oluşu sebebi genel ise o hadise ferd, veya ferd-i mutlak denir; ama hadis özel bir sebebe göre ferd olmuşsa böyle bir hadise de ferd-i nisbi, başka bir deyişle garib adı verilir. Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilen şu hadis bu konuda güzel bir örnek verir. Ebu Said demiştir ki:
"Hz. Peygamber (s.a.v.) bize namazda Fatiha ve kolayımıza gelen (bir miktar ayet) okumamızı emretti."
Hadisteki "Bize emretti" sözleri baştan sona kadar yalnız Basralılar tarafından rivayet edilmiştir.
Ferd hadisin nisbi, dolayısıyla garib oluşuna sebep olan özel duruma, sikadan tek başına rivayet, tanınmış bir muhaddisten tek başına rivayet, ravilerin hep aynı şehirden veya ülkeden oluşu gibi durumlar misal verilebilir.
Hasen hadisler konusunu incelerken gördüğümüz gibi, bir hadiste iki özellik birleşebilir. Bunun içindir ki "Bu hasen-garip bir hadistir" gibi ifadeyle karşılaşabiliriz. Böyle bir ifade hadisin bir isnadla hasen, diğer bir isnadla garib olduğunu gösterir. [3]

---

[1] Müslim, İmâret: 155.
[2] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/217.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 34.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Garib Hadis:

Senedinin bir veya birkaç tabakasında râvî adedi bire düşen hadis. Garib lugatte; yabancı, yurdundan uzakta tek başına kalmış kimse anlamına gelir:
Istılahta; Sikalardan, zayıf râvilerle beraber sadece bir sikanın rivayet etmesi, herkes bir hadisi aynı şekilde rivayet ederken bir râvinin biraz farklı rivayet etmesinden dolayı hususilik arzeden hadis. Hadisçiler "Garib" deyince bu manayı kastederler. Garib hadis sened ve metninin durumuna göre sahih, hasen ve zayıf olabilir. Garib hadisler isnâdıyla garib, metniyle garib olmak üzere ikiye ayrılır. İsnâdiyle Garib metni bir veya birkaç râvi tarafından rivâyet edilmekle meşhur iken sonradan bir râvinin bunlardan başka bir kimseden tek başına rivayet ettiği hadistir.
Metniyle, Garib; içindeki râvileri birbirlerinden rivâyetle meşhur bir sened olmakla beraber metni yalnız bu senedle nakledilmiş olan hadis.
Bir hadis ilk tabakalarda garib olup sonraki tabakalarda bir çok râviler tarafından rivâyet edilip meşhur olursa bu çeşit hadislerce de Garib meşhur hadisler denilir. Meselâ; Hz. Ömer (r.a.)'ın Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivâyet ettiği *"Âmeller ancak niyetlere göredir"*[1] hadisi meşhur garibtir. Bu hadisi Hz. Ömer'den sadece Hikâme b. Vakkâs Hikâme'den Muhammed b. İbrâhim, Muhammed'ten sadece Yahya b. Sa'd el-Ensârî rivâyet etmiştir. Yahya'dan ise birçok râvi rivayet etmiş ve hadis meşhur olmuştur.
Hadis metinlerinde az kullanılan, anlaşılması güç kelimeleri, ifade etmek için de "garibu'l-hadîs, terimi kullanılmıştır. Hadislerin garib kelimelerini açıklamak için de eserler yazılmıştır. İbnü'l-Esîr'in "en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadis ve'l-Eser" isimli eseri ile Zemahşerî'nin el-Fâik fi Garîbi'l-Hadis isimli eseri bu eserlerin en meşhur olanlarındandır. .
Hadisçiler hadislerin isnâd ve metinlerinin garib olanlarının aranmasını hoş karşılamamışlar. İnsanların ilgisini çekme nadir şeylere sahipmiş gibi gözükmek için garib haberler öğrenenleri tenkid etmişlerdir. Sözgelimi Ahmed b. Hanbel, "Garib hadisleri yazmayınız, çünkü onlar menâkirdir (kötü şeyler) ve çoğu zayıf râvilerden gelmedir" demiş, Malik b. Enes de, "İlmin şerrinin garib, hayrının da halk tarafından rivâyet edilen zahir" olduğunu ileri sürmüştür. Abdurrezzak, "Biz garib hadisin hayır olduğunu sanırdık, halbuki o şer imiş" derken, Ebu Yusuf da, "Dini kelâm ile arayan zındıklaşır, hadisin garibini arayan yalancı olur" demiştir
Garib hadisler Ahad haberlerin kısımlarındandır. Bir haberi Ahad olan Garib hadisin Hüccet olup olmayacağı tartışılagelmiştir. Çünkü bu terim, tarih içinde çok farklı anlamlar ifade etmiş, farklı değerlendirmelere tabi tutulmuştur.
Haber-i âhâdın hüccet olamayacağına ilk olarak Mu'tezile bilginleri öne sürmüşlerdir. Fakat onlar bu terimden bir kişinin bir kişiden yaptığı rivâyeti anlamakta idiler. Nitekim Mu'tezile'nin tanınmış imamlarından, el-Hayyât "el-İntisaâr" isimli eserinde bunu açıkça ifade ederek şöyle demiştir:
"Biz adil bir kimsenin haberinin hüccet olarak kullanılabileceğini kabul etmiyoruz". Görüldüğü gibi burada sözkonusu edilen âhâd haber, sonraki dönemlerde garib hadis olarak adlandırılan haber ile eş anlamlıdır.
Âhâd haberin hüccet olup olmayacağı konusu ve hüccet olmasının şartları müctehid imamlar arasında ihtilaflıdır.
Bu konuda dikkat edilmesi gereken nokta haberin geliş şekil veya adlandırılışı değil, onun sahih olup olmadığıdır. Sıhhati kesinlik kazanmış bir hadisin sırf âhâd haber olması nedeniyle reddedilmesi, hüccet kabul edilmemesi anlaşılabilir bir tavır olmaktan uzaktır.[2]
Garib hadisler, özel tarafları ile ferd olanlardır. Garib hadislere ferd-i nisbi de denir. Bu demektir ki bir tek ravinin rivayet ettiği hadisin ferd oluşu sebebi genel ise o hadise ferd, veya ferd-i mutlak denir; ama hadis özel bir sebebe göre ferd olmuşsa böyle bir hadise de ferd-i nisbi, başka bir deyişle garib adı verilir. Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilen şu hadis bu konuda güzel bir örnek verir. Ebu Said demiştir ki:
"Hz. Peygamber (s.a.v.) bize namazda Fatiha ve kolayımıza gelen (bir miktar ayet) okumamızı emretti."
Hadisteki "Bize emretti" sözleri baştan sona kadar yalnız Basralılar tarafından rivayet edilmiştir.
Ferd hadisin nisbi, dolayısıyla garib oluşuna sebep olan özel duruma, sikadan tek başına rivayet, tanınmış bir muhaddisten tek başına rivayet, ravilerin hep aynı şehirden veya ülkeden oluşu gibi durumlar misal verilebilir.
Hasen hadisler konusunu incelerken gördüğümüz gibi, bir hadiste iki özellik birleşebilir. Bunun içindir ki "Bu hasen-garip bir hadistir" gibi ifadeyle karşılaşabiliriz. Böyle bir ifade hadisin bir isnadla hasen, diğer bir isnadla garib olduğunu gösterir. [3]

---

[1] Müslim, İmâret: 155.
[2] Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/217.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 34.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

87) Alışılan İyiliklere Devam Etmek

"... Gerçek şu ki insanlar kendi iç dünyalarını değiştirmedikçe Allah onların genel durumunu değiştirmez..." (Ra'd: 13/11)
"İpliğini iyice büküp sonra onu söküp dağıtan kadına benzemeyin..." (Nahl: 16/92)
"...Ey iman edenler, bundan önce kendilerine kitap verilmiş sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalbleri katılaşmış çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmayın." (Hadid: 57/16)
"Fakat o ruhbanlığı ortaya çıkaranlar kendileriydi, ona da gereği gibi uymadılar." (Hadid: 57/27)

693. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Abdullah! Falan adam gibi olma! Çünkü o, gece ibadetine devam ederken artık kalkmaz oldu."[1]

* İbadetin hepsinde de aynı kaide geçerlidir az da olsa devamlı olanı makbuldur. Bizler ibadetten usanıp bıkmadıkça Allah sevap vermekten usanıp bıkmaz. (142 numaralı hadise bakınız.)[2]

---

[1] Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Siyâm 185. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 59; İbni Mâce, İkâme 174.
155'de geçmişti, 1164'de tekrar gelecektir.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Garib Hadisin Hükmü:

Garib hadisler tek başına rivayet eden ravisinin durumuna göre sahih, hasen veya zayıf olabilir; fakat çoğunlukla zayıftırlar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Garib Hadisin Hükmü:

Garib hadisler tek başına rivayet eden ravisinin durumuna göre sahih, hasen veya zayıf olabilir; fakat çoğunlukla zayıftırlar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 35.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

103) Davete Giden Kimsenin Yanına Biri Takılırsa Ne Diyeceği

740. Ebû Mes`ûd el–Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Sahâbeden biri Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* için yemek hazırladı ve onu dört kişiyle birlikte davet etti. Fakat bir adam peşlerine takılıp geldi. Kapıya gelince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ev sahibine:
– *"Bu bizim peşimize takılıp geldi. İstersen girmesine izin verirsin. İstemezsen geri dönüp gitsin"* dedi.
Ev sahibi:
– Hayır, ona izin veriyorum, yâ Resûlallah! dedi.[1]

* Herkese açık olmayan bir davete çağrılmadan gelen bir kimseyi davet sahibi kabul etmeyebilir. İmkanı varsa ve kabul ederse nezaketli davranmış olur. Davet mutlaka kabul edilmeli, mazereti yoksa mutlaka gidilmelidir. Çünkü bu müslümanın müslüman üzerindeki haklarındandır. [2]

---

[1] Buhârî, Büyû` 21, Mezâlim 14, Et`ime 34, 57; Müslim, Eşribe 138.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 242.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

L) Mütâbi, Şâhid Ve Âzıd Hadîsler:

Ferd olarak bilinen bir hadîsin râvisine, sika olan ve rivâyeti kabûl edilen bir başka râvinin uygunluk göstererek (mütâbaat ederek) diğerinin şeyhinden (veyâ bir başka sahâbi'den) rivâyet ettiği hadîse mutâbi, şâhîd veya âzıd denir. Mütâba' denen önceki hadîs bunlar sayesinde kuvvetlenir. Gerek kuvvetlenen (mütâba') ve gerekse kuvvetlendiren (mütâbi, şâhid, âzıd) hadîsin sahîh veya zayıf olması gerekir diye bir ön şart yoktur. Bunlar sahîh de olabilir, zayıf da. Sahîh, mütâbaat'la daha güçlü hâle gelir; zayıf, hasen derecesine yükselir; hasen de sahîh li-gayrıhî derecesine yükselir. Mütâbaat'ın sahîh olmasında aranan şart, kuvvetlendiren'in kuvvetlenen'e nazaran eşit veya yüksek seviyede olmasıdır. Daha düşük derecede olursa mütabaat olmaz.
Bu bahsi de geniş olarak İ'tibâr bahsinde işledik.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

L) Mütâbi, Şâhid Ve Âzıd Hadîsler:

Ferd olarak bilinen bir hadîsin râvisine, sika olan ve rivâyeti kabûl edilen bir başka râvinin uygunluk göstererek (mütâbaat ederek) diğerinin şeyhinden (veyâ bir başka sahâbi'den) rivâyet ettiği hadîse mutâbi, şâhîd veya âzıd denir. Mütâba' denen önceki hadîs bunlar sayesinde kuvvetlenir. Gerek kuvvetlenen (mütâba') ve gerekse kuvvetlendiren (mütâbi, şâhid, âzıd) hadîsin sahîh veya zayıf olması gerekir diye bir ön şart yoktur. Bunlar sahîh de olabilir, zayıf da. Sahîh, mütâbaat'la daha güçlü hâle gelir; zayıf, hasen derecesine yükselir; hasen de sahîh li-gayrıhî derecesine yükselir. Mütâbaat'ın sahîh olmasında aranan şart, kuvvetlendiren'in kuvvetlenen'e nazaran eşit veya yüksek seviyede olmasıdır. Daha düşük derecede olursa mütabaat olmaz.
Bu bahsi de geniş olarak İ'tibâr bahsinde işledik.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/137.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

120) Tevazu Sebebiyle Lüks Elbise Giymemek

Bu konuyla alakalı 56. bölümde otuzdan fazla hadis geçmişti. (Bkz. 491-521. hadisler) [1]

803. Muâz İbni Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse, gücü yettiği halde mütevazî davranarak lüks elbise giymeyi terkederse, Allah kıyamet gününde o insanı yaratıklarının en başında huzuruna çağırır ve onu îman ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır." [2]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 254.
[2] Tirmizî, Sıfatu'l–kıyâmet 39. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 338, 339.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6) TEARUZ AÇISINDAN HADİSLERİN SINIFLANDIRILMASI

Burada, makbul (Sahih ve Hasen) hadisleri tearuz açısından ya da me'huzun bih olup olmamak bakımından taksime tabi tutacağız.
Makbul ve Me'huzun bih olan hadisler tearuz açısından Muhkem ve Muhtelif olmak üzere iki kısma ayrılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6) TEARUZ AÇISINDAN HADİSLERİN SINIFLANDIRILMASI

Burada, makbul (Sahih ve Hasen) hadisleri tearuz açısından ya da me'huzun bih olup olmamak bakımından taksime tabi tutacağız.
Makbul ve Me'huzun bih olan hadisler tearuz açısından Muhkem ve Muhtelif olmak üzere iki kısma ayrılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

130) Rüya Ve Rüya İle İlgili Esaslar

839. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim, dedi:
– *"Ümmete, nübüvvetten sonra sadece mübeşşirât kalmıştır".* Ashâb:
– Mübeşşirât nedir? diye sorunca, Resûl–i Ekrem:
– *"Sâlih rüyadır"* buyurdu.[1]

840. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zaman yaklaşınca mü'minin rüyası yalan çıkmaz. Mü'minin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir."[2]

Müslim'in bir rivayeti de şöyledir:
"Sizin en doğru rüya görenleriniz, en doğru söyleyenlerinizdir."[3]

841. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Beni rüyada gören kimse, uyanıkken de öylece görecektir –veya sanki beni uyanıkken görmüş gibidir–. Çünkü şeytan bana benzeyen bir şekle giremez."[4]

842. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işitmiştir:
"Sizden biriniz hoşuna giden bir rüya görünce, o Allah Teâlâ'dandır. Bu sebeple Allah'a hamdetsin ve o rüyasını anlatsın."
Başka bir rivayet şöyledir:
"O rüyayı sadece sevdiğine söylesin. Hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye söylemesin. O zaman o rüya kendisine zarar vermez."[5]

* Ebu'd Derda peygamberimize Yunus suresi 64. ayeti olan *"Dünya hayatında da Ahiret hayatında da müjde onlara"* ayeti hakkında sormuş. Efendimiz de müslümanın gördüğü veya kendisine gösterilen saf rüyadır, buyurmuşlardır.[6] Gördüğü korkunç rüyalarla günahkar halini terkeden, tevbeye dönen insanlar hiç de az değildir. Peygamberlik salih ve sadık rüyalarla başlamıştı. Rüyasında gördüğü şey aynen çıkardı. Bu durum altı ay devam etmiştir. Peygamberlik süresi yirmi üç yıl olduğuna göre bu tür sadık rüyalar nübüvvetin kırk altı bölümünden biri olarak sayılmıştır. (839. Hadis) Sadık rüyalar peygamberlikten sonra ümmetine kalan en önemli bir özelliktir. [7]

843. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sâlih rüya –bir rivayete göre *güzel rüya– Allah'tandır. Fena rüya da şeytandandır. Kim hoşuna gitmeyen bir rüya görürse, sol tarafına üç defa üflesin ve şeytandan Allah'a sığınsın. O takdirde o rüya kendisine zarar vermez."*[8]

844. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce, sol tarafına üç defa tükürsün; şeytanın şerrinden de üç defa Allah'a sığınsın; yattığı tarafından da öbür yanına dönsün".[9]

* Görülen rüya çirkin ve korkunç olunca sol tarafa üç defa tükürmek o rüyada hazır bulunan şeytanı kovalamak ve onu hor hakir görmek aşağılıklardan olduğunu kabul etmek gereğindendir. Sol taraf sevilmeyen, hoşlanılmayan ve şeytanın çoğunlukla o taraftan gelebileceği inancından dolayıdır. Tükürmeden sonra hemen Allah'a sığınılması tavsiye ediliyor. Biz de öyle yapıp Allah'tan gafil olmadığımızı ortaya koymalıyız. [10]

845. Ebü'l–Eska' Vâsile İbnü'l–Eska' *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"En büyük iftiralar, bir kimsenin babasından başkasına neseb iddiasında bulunması, görmediği rüyayı gördüğünü iddia etmesi ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söylemediği bir sözü ona nisbet etmesidir."[11]

* Nesebi inkar etmek soysuzluğu kabul etmek demektir. Rüyasında görmediği bir şeyi gördüğünü iddia eden de Allah'ı yalanlamış ve Allah'ın göstermediği bir rüyayı gösterdi demek suretiyle Allah'ı yalancı çıkarmış olacağından büyük günah işlemiş olur. Rüyada yalan söylemek uyanıkken yalan söylemekten daha büyük bozgunculuğa sebep olur. Çünkü bu yolla insan diğer insanları kandırmış kendinde olmayan bir değeri kendine yakıştırmış ve başkalarının bakış açılarını ve düşüncelerini değiştirerek daha büyük bir bozgunculuk yapmış olur. Peygamberimizin söylemediği bir sözü ona izafe etmek ise en büyük günahlardan olup bu kimse dinde sapıklık ortaya çıkarmayı istemiş olur. Yani eldeki mevcut Kur'an ve sünnetle yetinmeyerek onlara ilavede bulunmayı istemiş olacağından bu da en büyük günahlardan ve cehennemlik olmayı gerektiren işlerdendir. [12]

---

[1] Buhârî, Ta'bîr 5. Ayrıca bk. Müslim, Salât 207–208; Ebû Dâvûd, Salât 143; Tirmizî, Rü'yâ 2; Nesâî, Tatbîk 9; İbni Mâce, Rü'yâ 1.
[2] Buhârî, Ta'bîr 26; Müslim, Rü'yâ 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Tirmizî, Rü'yâ 1; İbni Mâce, Rü'yâ 9.
[3] Müslim, Rü'yâ 6.
[4] Buhârî, İlm 38; Ta'bîr 10; Müslim, Rü'yâ 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; Tirmizî, Rü'yâ 4, 7; İbni Mâce, Rü'yâ 2.
[5] Buhârî, Ta'bîr 3, 46; Müslim, Rü'yâ 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 52; İbni Mâce, Rü'yâ 3.
[6] Tirmizi, Rüya 3.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 261.
[8] Buhârî, Ta'bîr 4; Müslim, Rü'yâ 1.
[9] Müslim, Rü'yâ 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; İbni Mâce, Ta'bîr 4.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 261.
[11] Buhârî, Menâkıb 5. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 118.
Kısa bir şekli 1546'da gelecektir.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 261-262.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Muhkem:

Muarazadan salim olan makbul hadislere Muhkem denir. Muhkem hadislerin hükmüyle amel etmek gerekir. Hakim en-Nisaburi, muhkem hadise şu misali vermektedir: *"Allah Teala, abdestsiz namazı ve ganimetten çalınmış malla yapılan iyiliği asla kabul etmez."*[1]

---

[1] Müslim, Tahare: 1; Ebu Davud, Tahare: 31; Tirmizi, Tahare: 1; Nesai, Tahare: 104; Zekat: 48; İbn Mace, Tahare: 3; Darimi, Vudu: 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/20, 39, 51, 57, 73, 74, 75; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 147.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A) Muhkem:

Muarazadan salim olan makbul hadislere Muhkem denir. Muhkem hadislerin hükmüyle amel etmek gerekir. Hakim en-Nisaburi, muhkem hadise şu misali vermektedir: *"Allah Teala, abdestsiz namazı ve ganimetten çalınmış malla yapılan iyiliği asla kabul etmez."*[1]

---

[1] Müslim, Tahare: 1; Ebu Davud, Tahare: 31; Tirmizi, Tahare: 1; Nesai, Tahare: 104; Zekat: 48; İbn Mace, Tahare: 3; Darimi, Vudu: 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/20, 39, 51, 57, 73, 74, 75; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 147.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Canlı Sûretler (Resimler) Tasvir Etmenin ve Heykeller Yapmanın ve Bunları Evlerde Veya Başka Yerlerde Bulundurmanın Haram Olduğu

55) Abdullah bin Ömer (r.huma) dan rivayetle Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz bu sûretleri (canlı resimleri, heykelleri) yapanlar kıyamet gününde azap olunacaklardır. Onlara: "Haydi! Hayat verin bakalım yarattıklarınıza" denilecek."[1]
v Yine Buhârî (7558)'de gelen lafız şöyledir:
"Bu sûretleri yapan kimseler kıyamet gününde azaplandırılacak kimselerdir. Onlara: "Haydi! Yarattıklarınıza can verin" denilir."
v Müslim'de (2108) gelen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Sûretler yapanlar, kıyamet gününde azap görürler. Onlara: "Haydi! Yarattıklarınıza hayat verin" denilir."

***

56) Ebû Zür'a (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Ebû Hüreyre (r.a.) ile beraber Medine de bir bahçeli eve girdik. Evin üst tarafında sûret (resim) yapan bir ressam gördü ve ona; Resûlullah (s.a.s.) Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu bildirdi:
"Benim yarattığım gibi bir şeyi yaratmaya kalkışandan daha zalim kim olabilir? Bir dane veyahut bir zerre yaratsınlar (da göreyim)!" dedi."[2]
v Yine Buhârî'de (7559) gelen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Benim yarattığım gibi bir şeyi yaratmaya kalkışandan daha zalim kim vardır? Bir zerre ya da bir dane ya da bir arpa yaratsınlar bakayım!"
v Müslim'in (2111) rivayet ettiği lafız da şöyledir:
"Ebû Zur'a'dan rivayet edilmiştir: "Ebû Hüreyre (r.a.) ile birlikte Mervan'ın evine girdik. Orada sûretler (resimler) görünce: "Resûlullah (s.a.s.) Allah'ın (c.c.) şöyle buyurduğunu söylediğini işittim" dedi ve devamla:
"Benim yaratmış olduğum gibi bir şeyler yaratmaya teşebbüs edenlerden daha zalim kim olabilir! (Haydi!) bir zerre ya da bir dane veyahut da bir arpa yaratsınlar göreyim."

***

57) Kasım bin Muhammed'den rivayetle, mü'minlerin anası olan Aişe (r.ha) üzerinde canlı sûretler (resimler) bulunan bir minder satın almıştı. Resûlullah (s.a.s.) bunları görünce kapının eşiğinde durdu ve içeriye girmedi. (Aişe (r.ha) devamla) dedi ki: "Olaya kızdığını yüzündeki ifadesinden anladım ve:
"Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a tevbe ediyor, Resûlünden de özür diliyorum? Bir günah mı işledim?" dedim. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Bu yastık neyin nesi?" diye buyurdu. Ben de:
"Üzerine oturup yaslanasın diye senin için satın aldım" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.):
"Bu sûretleri yapanlar kıyamet gününde azap edilirler. Kendilerine: "Yarattıklarınızı diriltin" denilecek. Melekler de içinde sûret bulunan eve girmezler" diye buyurdu."[3]
v Yine Buhârî'de (3224) geçen Aişe (r.ha)'nın rivayet ettiği hadisin lafzı şöyledir: Aişe (r.ha) şöyle dedi: "Resûlullah'a (s.a.s.) üzerinde canlı resimler bulunan bir küçük yastık almıştım. Peygamber (s.a.s.) eve geldiğinde iki kapının eşiğinde durdu ve yüzü (sinirden) değişiverdi ve ben de:
"Ne oldu bir günah mı işledim? Ey Allah'ın Resûlü" dedim. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Bilmiyor musun ki: Melekler içinde sûret bulunan eve girmezler? Ve aynı şekilde bilmiyor musun ki: Kıyamet gününde bazı canlı sûretleri yapanlar azap görecekler ve: "Yaratmış olduklarınıza can verin" diye buyurulacaktır." dedi.
v Buhârî'de (5181) gelen yine bir hadis lafzı şöyledir:
Nâfi'den, onun da Kasım bin Muhammed'den Onun da Anamız Aişe (r.ha)'dan yaptıkları rivayete göre; Nebî (s.a.s.)'ın eşi Aişe (r.ha), üzerinde canlı sûretler (resimler) bulunan bir yastık satın aldı. Bu yastığı Nebî (s.a.s.) görünce kapının ağzında bekledi ve içeriye girmedi. Ben de kızdığını yüzündeki ifadeden okumuştum. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü! Tevbe ediyorum, senden de özür diliyorum, günaha mı girdim?" dedim. Resûlullah (s.a.s.):
"Bu yastık neyin nesi?" diye buyurdu. Ben de:
"Oturup, yaslanman için yastığı satın aldım" dedim. Bunun üzerine:
"Muhakkak ki bu canlı resimleri yapanlar kıyamet gününde azap görecekler ve kendilerine: "Yarattıklarınızı diriltin" denilecek ve Melekler içinde sûret bulunan eve girmezler" diye buyurdu."
v Yine Buhârî'de (5957) gelen bir lafız şöyledir:
"Aişe (r.ha) üzerinde canlı resimler bulunan bir küçük yastık satın aldı. Bu yastığı Resûlullah (s.a.s.) görünce, odanın kapısının eşiğinde durdu ve içeriye girmedi. Aişe (r.ha) onun kızdığını yüzündeki ifadeden anladı ve hemen:
"Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a tevbe ediyorum, bir günah mı işledim?" diye sordu. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Bu yastık da neyin nesidir?" diye sordu. Aişe (r.ha):
"Oturup, yaslanman için aldım" dedi. Resûlullah'da (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Muhakkak bu sûretleri yapanlar kıyamet gününde azap olunacaklardır. Onlara: "Haydi yaratmış olduklarınızı diriltin" denilecek. Melekler içerisinde sûret bulunan eve girmezler."
v Kısaltılmış olarak Buhârî'de (7557) gelen bir hadis lafzı şöyledir:
"Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Bu sûretleri yapanlar kıyamet gününde azap görecekler. Onlara: "Yarattıklarınızı diriltin" denilecek."
v Müslim'de (96/2107) gelen rivayet lafzı şöyledir.
Kasım bin Muhammed'den rivayetle, Onun da Aişe (r.ha)'dan gelen rivayette: kendisi üzerinde sûretler bulunan bir yastık alır. Nebî (s.a.s.) bunu görünce kapının ağzında durur ve içeriye girmez. Hz. Aişe onun sinirlendiğini yüzündeki hâlinden anlamıştı. Bunun üzerine Aişe (r.ha):
"Ya Resûlallah! Allah'a tevbe ediyor, senden de özür diliyorum, bir hata mı işledim?" dedi. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Bu yastık da ne?" diye buyurdu. Aişe (r.ha):
"Üzerine oturman ve yaslanman için, senin için satın aldım" dedi. Bunun açıklamasından sonra Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz bu sûretleri yapan kimseler kıyamet gününde azap göreceklerdir. Onlara: "Yarattıklarınızı diriltin bakalım" denilecek." Sonra da şöyle buyurdu: *"Melekler içinde canlı resim bulunan eve girmezler."*

***

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye aittir (5961).
[2] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (5953).
[3] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye aittir (2105). Hadiste geçen: *"En-Nemrika"* küçük yastık demektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

218) Ramazanda Cömertlik (Ramazanda Cömert Davranmak, İyilik Yapmak, Çok Hayır İşlemek Ve Özellikle Son On Gününde Bunları Daha Da Arttırmak)

Bu bölümde de Ramazanda bilhassa Ramazanın son on gününde cömert olmanın ve ibadetlere ağırlık vermenin gerekliliğini öğreneceğiz.[1]

1225. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûllullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların en cömerdi idi. Onun en cömert olduğu anlar da ramazanda Cebrâil'in, kendisi ile buluştuğu zamanlardı. Cebrâil *aleyhisselâm*, ramazanın her gecesinde Hz. Peygamber ile buluşur, (karşılıklı) Kur'an okurlardı. Bundan dolayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Cebrâil ile buluştuğunda, esmek için engel tanımayan bereketli rüzgârdan daha cömert davranırdı."[2]

1226. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Ramazan ayının son on günü girdiğinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleri ihyâ eder, ev halkını uyandırır, ibadete soyunarak eşleriyle ilişkiyi keserdi.[3]

* Müslümanlıkta, dünyadan el etek çekip kendini ibadete vermek dediğimiz Ruhbanlık yoktur. Ruhbanlık sadece hristiyanlar tarafından uydurulmuş olup, bu uydurdukları işin de hakkından gelememişlerdir.[4] İslamda sadece Ramazanın son on gününde toplumdan ve her şeyden uzaklaşarak ibadet etme modeli vardır ki, buna itikâf diyoruz. Müslümanlardan bazısının yapmasıyla diğerlerinden bu yük inmiş olur. Bu son on günde kadir gecesinin faziletini yakalayabilmek için geceli gündüzlü ibadete ağırlık vermek esastır.[5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 358.
[2] Buhârî, Bedü'l–vahy 5, 6, Savm 7, Menâkıb 23, Bed'ul–halk 6, Fezâilü'l–Kur'ân 7, Edeb 39; Müslim, Fezâil 48, 50. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 15; Nesâî, Siyâm 2; İbni Mâce, Cihâd 9.
[3] Buhârî, Leyletül–kadr 5; Müslim, İ'tikaf 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmu'l–leyl 17; İbni Mâce, Siyâm 57.
Bu hadis 99-1194 numarada geçmişti.
[4] Hadid: 57/27.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 358.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Muhtelif:

Makbul bir hadisin muaraza ettiği makbul hadistir. Şayet muaraza olan hadis makbul değilse, muaraza yok demektir ve o hadis yine muhkem olur.
Muhtelif hadis, muarazadan zorlanmaksızın kurtarılabilirse, bir başka ifade ile iki hadisin arasını cem ve Te'lif edebilirse, aralarında tearuz olmadığı anlaşılır ve her ikisi de muhkem olmuş olurlar. Değilse, tearuz ya nesh ye tercih ya da tevakkuf gibi bir takım çözüm yollarıyla halledilmeye çalışılır.[1]

---

[1] Bu konu detaylı olarak İsmail Lütfi Çakan tarafından Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları adlı doktora tezinde incelenmiş bulunmaktadır. Bu kitap matbudur. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 148.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B) Muhtelif:

Makbul bir hadisin muaraza ettiği makbul hadistir. Şayet muaraza olan hadis makbul değilse, muaraza yok demektir ve o hadis yine muhkem olur.
Muhtelif hadis, muarazadan zorlanmaksızın kurtarılabilirse, bir başka ifade ile iki hadisin arasını cem ve Te'lif edebilirse, aralarında tearuz olmadığı anlaşılır ve her ikisi de muhkem olmuş olurlar. Değilse, tearuz ya nesh ye tercih ya da tevakkuf gibi bir takım çözüm yollarıyla halledilmeye çalışılır.[1]

---

[1] Bu konu detaylı olarak İsmail Lütfi Çakan tarafından Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları adlı doktora tezinde incelenmiş bulunmaktadır. Bu kitap matbudur. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 148.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

297) Beyaz Kılları Yolma Yasağı (Saç, Sakal Ve Başka Yerlerdeki Beyaz Kılları Koparmanın Ve Gençlerin Yüzlerinde İlk Çıkan Tüyleri Yolmalarının Mekruh Olduğu)

1650. Amr İbni Şuayb'ın, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Beyaz saçları yolmayın. Zira o beyaz saç, kıyamet günü müslümanın nûrudur."[1]

* Ağaran saç ve sakal tecrübe ve belli bir olgunluğun delilidir. Ve müslümanı ahiret amellerine ağırlık vermeye ve kulluğunu artırmaya sevkeder. Hayatın normal akışına razı olan müslüman ağaran kılları yolma ve koparma yoluna gitmez, ihtiyarlama alameti olarak ağaran saç ve sakal tellerinin yolunması genç görünmeye çalışmanın bir sonucu olup, bir nevi sahtekarlıktır. Boyama işi Yahudilere benzememek için caiz kılınmıştır. Koparma işi ise yasaklanmıştır. İslamda olmayan bu tür bir adeti yapmak yasaktır ve reddolunmuştur. [2]

1651. Aişe (r.anha)'dan bize bildirildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.)şöyle buyurdu:
"Kim bizim emrimiz ve uygulamamıza aykırı bir hareket yaparsa bu yaptığı reddedilmiştir. Kabul edilmez." [3]

* Dinimizde olmayan herşey reddedilir. İnanç olsun amel olsun farketmez. Namaz kılmaktaki yapılan değişiklikten tutun, saç ve sakaldaki beyazlaşan kılları yolmaya varıncaya kadar hepsi bidattır, dinden değildir, reddedilir ve kabul edilmez. [4]

---

[1] Ebû Dâvûd, Tereccül 17; Tirmizî, Edeb 56; Nesâî, Zînet 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 25.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 485.
[3] Müslim, Akdiye, 17.
170 numarada geçmişti.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 485.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MEVZÛ HADÎSLER

Mevzu Hadislerin Tanımı, Bilinmesinin Gereği:

Ya İslam Dinini yıkmak, ya bir mezheb veya bir firkanın propogandasını yaparak taraftarlarını artırmak, ya bir kabileyi, bir dili, bir imamı veya halifeyi övmek ve onlardan bir hediye koparabilmek, yahut bir mevki kazanabilmek, yahutta dini emir ve yasaklara halkın rağbetini artırabilmek için, din düşmanlarının, yalancıların ve cahillerin uydurdukları, sonra da bu uydurulan sözlerin başına düzmece isnadlar ekleyerek Hazreti Peygamber'in hadisiymiş gibi rivayet ettikleri sözlere uydurma (mevzu) hadis denir.[1]
Mevzu hadisler kısa bir tarifle sahih, hasen ve zayıf kısımlarından herhangi birine dahil olmayan hadislerdir. Bir başka tarife göre mevzu hadisler, çeşitli maksatlarla uydurulup Hz. Peygamber'e iftira ve nisbet edilerek rivayet edilen uydurma sözlerdir.
İlerde söz konusu edeceğimiz gibi hadis uydurmanın bir çok sebepleri vardır. Bu sebeplerin başında İslam düşmanlığı, mezhep taassubu, cahillik, mevki ve dünyalık hırsı gelir. Bu sebeplerden biri veya birkaçının tesiriyle Hz. Peygamber'in ağzından sanki onun sözüymüş gibi hadisler uydurulmuştur. Tamamen uydurma olan bu hadislere mevzu hadisler adı verilir. Mevzu hadislere muhtalak (uydurulmuş, icad edilmiş) denildiği de olur.
Mevzu hadislerin Hz. Peygamber'le hiçbir ilgisi yoktur. Bu yüzden bunlara hadis denmesiini doğru bulmayan alimler vardır. Mevzu hadislerin Hz. Peygamber'e ait olanlara benzeyen tek yönü, onların da isnad ve metinden ibaret oluşudur. Ancak hadis diye uydurulmuş sözlerin isnadı da düzmedir. Peygamberimizin ağzından uydurulan sözlerin derecesini yükseltmek ve kabul edilmesini sağlamak için uydurulmuştur. [2]
Bu bahis, bazı usûl kitaplarında, zayıf hadislerle ilgili bölümde incelenir ve sanki zaafda en düşük dereceyi teşkil ettiği ifade edilir. Biz mevzu hadîs'i zayıfın bir derecesi olarak değil, müstakil olarak ele almayı uygun gördük. Zira zayıf hadîs tâbiri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan olma ihtimalini taşıyan bir rivâyete delâlet eder: Halbuki mevzu dedik mi, burda hiçbir ihtimal kabul etmiyor, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adına uydurulmuş bir yalan olduğunu peşinen ifâde ediyoruz. Bu sebeple mevzuya hadîs kelimesini izâfe ederek mevzu hadîs diye terkib ortaya çıkarmak da esasen yanlış bir davranış olmaktadır. Usulcüler bidayette, hadîs kelimesi yerine, yakın mânâya gelen kavl kelimesini kullanarak el-kavlu'l-mevzu diye ıstılahlaştırmış olsalar herhalde daha iyi bir yol tutmuş olurlardı. Biz, oturmuş ıstılahların değişmesine, bu meselede bid'ata taraftar olmadığımız için yanlışlığa dikkat çekmekle yetineceğiz.
Esâsen hadîs uleması, usul kitaplarında mevzu hadîs diye bir bahsin açılmasını, bu çeşit rivâyetlere karşı ümmetin dikkatini çekerek, onun şerrinden ve zararından müslümanların korunmasını sağlamak maksadıyla tecviz etmişlerdir. Bu bölümlerde hadîs uyduranlar (vazzâin) kimlerdir, hangi maksadlarla hadîs uydurmuşlardır, mevzû hadîsler nasıl bilinir, İslam âlimlerinin bu meseleye karşı gösterdiği hassasiyet ve aldığı tedbirler nelerdir? gibi pek çok mesele açıklanır. Konuyla ilgili olarak te'lif edilen belli başlı eserler tanıtılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hadîs uydurmanın, yalan söylemenin hükmü nedir? belirtilerek bu işten tahzîr edilir.[3]
Vaz'; iskât etmek, koymak, terketmek, iftirâ etmek, icâd etmek anlamında olup; Mevzû' ise, vaza mastarından ism-i mef'ûldur. Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözü, yalan ve iftirâ ile ona nisbet etmek manasını taşıyan bir Usul'u Hadis terimi. Rasulullah (s.a.s), söylemediği halde çeşitli sebeblerle sahabe ve tabiine izafe edilerek uydurulmuş sanatlı sözlerdir.
Mevzû hadisin değersiz ve ehemmiyetsiz olduğunu hesaba katarak, onun, bir şeyi yukarıdan aşağıya atmak manasına geldiğini söyleyen hadis âlimleri de vardır.[4]
Hadis âlimlerinin istilahında Hz. Peygamber'in ağzından uydurulan ve ona iftira edilen söz manasında mecazî olarak kullanılan "mevzû" tabiri, "muhtelak" (icad edilmiş) ve "masnû" (uydurulmuş) kelimeleriyle de izah edilmektedir.[5]
Ashab-ı Kiram ve daha sonraki zevata aitmiş gibi gösterilen bir takım sözler de mevzû kelimesinin kapsamına girmektedir.[6] Yalnız mevzû kelimesi, mutlak olarak kullanıldığı zaman, Hz. Peygamber adına uydurulan sözleri ifade etmektedir. Başkaları hakkında uydurulnıuş sözler için de çoğu zaman "bu falan adına uydurulmuş" ifâdesi kullanılmaktadır.[7]
Kısaca mevzu hadis Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadisi olmadığı halde kasıtlı olarak onun hadisi imiş gibi anlatılan söz olmaktadır. Allah Rasulü (s.a.s)'nin, söylemediği bir sözü ona nisbet etmek veya hadis uydurmak aşağıdaki hadis gereğince haram kılınmıştır.
'Her kim benim adıma yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın."[8]
Hadis usulü kaynaklarında bu hadis lafzî mütevâtire misâl gösterilmektedir.[9] Mütevâtir, yalan üzerinde ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluğun, yine kendisi gibi bir topluluktan rivâyet ettiği haber demektir. Kettânî, bu hadisin mezkûr metni ile yetmiş beş sahabe tarafından rivâyet edildiğini, ravilerinin isimlerini de belirtmek suretiyle, açıklamaktadır.[10] Aynı lafızlarıyla olmasa da, Rasulullah (s.a.s) adına yalan uydurmanın mutlak günah oluşu hakkında gelen hadislerin yüzden fazla sahabe kanalıyla rivayet edildiğini söyleyen alimler de bulunmaktadır.[11]
Hadis böyle yüksek bir mertebede bulunmasına rağmen, haksız bir şekilde eleştirilmiş olduğu da görülmektedir: Her halde "idrâc" yoluyla Rasulullah (s.a.s) adına kasıtsız olarak, sevap için hadis uyduranlar bu "müteammiden" (kasıtlı olarak) kelimesini bununla kendilerine cevaz kapısı açmak maksadıyla hadise sokuşturmuşlardır. "Veyahut da ravilerin başkalarından hatayla, vehimle veya yanlış anlamayla yaptıkları rivayetlerde kendilerini günahtan kurtarmak için bu "kasıtlı olarak" (müteammiden) kelimesine dayanmak için uydurmuşlardır. Bu yüzden o raviler şu meşhur kaidelerini koymuşlardır. "Yalandan doğan sorumluluk, bunu kasıtlı yapanlar içindir"[12]
Üzerinde durduğumuz hadis bu "müteammiden" lafzı ile mütevatir olmasına rağmen, bu kelimenin "mevzu" kabul edilmesi isabetsiz ve şâz olan bir görüştür.
İslâm'da her hangi bir günahı işleyenin manevî bir cezaya çarptırılması için, işlenen suçun kasıtlı olmasının şart olduğu bilinen bir husustur. Hata eseri olarak işlenen suçlarda sorumluluk kaldırılmıştır. Bu hadis de buna bir delildir.
Bir çok âyet-i kerîmede *"Allah'a karşı yalan uyduran veya âyetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir"* buyurulmaktadır.[13] Allah'a yalan uydurmak, iftira etmek de yalanı kasıtlı olarak söylemektir. Hata ve yanılmadan dolayı meydana gelen günahların, sorumluluk dışında kalacağı hadiste geçen "müteammiden" lafzı ile konulmuş değildir. Bu mesele yukarda söz konusu edilen ayetlerle açıklanmıştır. O halde Kur'an-ı Kerim'in kayıtladığı gibi Resulullah (s.a.s.)'ın da, yalanı "kasıtlı olarak" (müteammiden) lafzı ile kayıtlaması mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a.s.), bu durumu gayet belîğ bir ifade ile açıklamıştır.
Herhangi bir hadisi, yalan olduğunu bile bile rivayet etmek, delil olarak kullanmak da hadis uydurmak kadar günahdır. Rasulullah şöyle buyurur*: "Her kim benden yalan olduğu bilinen bir hadis rivayet ederse, o kimse yalancılardan biridir."*[14] Bir başka hadis de*: "İleride bir takım deccâller ve yalancılar ortaya çıkacak; sizlere ne kendinizin ne de babanızın işittiği hadisler getireceklerdir. Onlardan şiddetle sakınınız, sizleri sapıtıp fitnelere düşürmesinler."*[15] buyurarak ümmetini uyarmış ve temkinli bulunmalarını tavsiye etmiştir. [16]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 55.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 46-47.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/137-138.
[4] İbnu'l-Arrâk, Tenzîhu'ş-Şerîa, Mısır 1375, I, 5.
[5] İbn Kesîr, İhtisarru Ulûmül-Hadis, Mısır 1951, s. 78.
[6] el-Leknevî, Zaferul-Emânî' fi Muhtasari'l-Cürcânî, Laknav 1304; s.238-239.
[7] el-Leknevî, Zaferul-Emânî' fi Muhtasari'l-Cürcânî, Laknav 1304; s.238-239.
[8] Buharî, İlm: 38, Cenâiz: 33, Enbiyâ: 50, Edeb: 109; Müslim Zühd: 72; Ebü Dâvud, İlm: 4; Tirmizî, Fiten 70, İlm: 8, 13 Tefsir: I, Menâkıb: 19; İbn Mâce, Mukaddime: 4; Dârimî, Mukaddime: 25, 46; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/47, 83, 133, 150, 159, 171.
[9] İbn Salah, Ulûmul-hadis Nşr. Nureddin, t.y, Beyrut 1981 s.242.
[10] Kettânî, Nazmu'l-Mütenâsir Min Hadîsi'l-Mütenâsir, Mısır t.y, s. 29.
[11] Kettânî, Nazmu'l-Mütenâsir Min Hadîsi'l-Mütenâsir, Mısır t.y, s. 30.
[12] Mahmud Ebu Reyye, Advâ' ale's-sünnetil Muhammediye, Terc, Muharrem Tan (Muammedî Sünnetin Aydınlatılması), İstanbul 1988, s. 42.
[13] el-En'âm: 6/21, 93, 44, el-A'râf: 7/37, Yûnus: 10/17, Hûd: 11/18), Kehf: I8/15.
[14] Müslim, Mukaddime: 1, 9 Nşr. M. Fuat Abdülbaki.
[15] Müslim, Mukaddime N.ş.r. M. Fuat Abdülbaki: 1/12.
[16] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/177-178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZSEKİZİNCİ HADİS

KULUN ALLAH'A NAFILELERLE YAKLAŞMASI

Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah Teala buyurdu ki: Kim benim velime düşmanlık ederse ona harb ilan ederim, kulum bana kendisine farz kıldığım şeyden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşmamıştır, kulum bana nafilerle kendisini sevinceye kadar bana yaklaşmaya devam eder, ben onu sevince işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum, eğer benden istese muhakkak ona veririm, bana sığınsa onu korurum."Bunu Buhari rivayet etti.1
Bu hadisi tek Buhari tahric etti, Muhammed bin Osman bin Keramet'ten tahric etti dedi ki:Bize Halid bin Mahled anlattı, dedi ki:Bize Süleyman bin Bilal anlattı, dedi ki:Bana ?erik bin Abdullah bin Ebi Nemir Ata'dan rivayetle anlattı, o da Ebu Hureyre'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti ve hadisi uzunca zikretti.
Sonuna şu fazlalığı yaptı:"Kötülüğünden hoşlanmadığım ve müminin sevmediği ölümden müminin nefsi için tereddüdüm kadar, hiçbir şeyi yapmakta tereddüd etmedim."Bu sahihin gariblerindendir, Keramet bin Halid bunda tek kaldı, bu Ahmed'in müsnedinde değildir, bununla birlikte imam Ahmed ve başkası Halid bin Mahled el-Kutvani hakkında konuştu, S:218 Dediler ki:Onun münkerleri var, isnadındaki Ata hakkında denildi ki:O ibnu Ebi Rabah'tır, denildi ki o ibni Yesar'dır, o sahihin bazı nüshalarında böylece nisbetli vaki oldu.
Bu hadis başka vecihlerle de rivayet edildi, hepsi de sözden hali değildir, Abdul Vahid bin Meymun Urve bin Zübeyr'in kölesi Ebu Hamza'dan, o da Urve'den, o da Ayşe'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyrduğunu rivayet etti: "Kim benim velime eziyet ederse bana muharebeye helal etmiştir, kulum bana farzlarımı yerine getirme gibi yaklaşmamıştır, kulum bana kendini sevinceye kadar nafilelerle yaklaşır, ben onu sevince gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı, aklettiği kalbi, konuştuğu dili olurum, benden isterse ona veririm, onun ölümüne tereddüdüm gibi yapacağım hiçbir şeye tereddüd etmedim, bu da onun ölümden hoşlanmadığından benimde ona kötülükten hoşlanmadığımdandır" bunu ibni Ebiddünya ve başkası htahric etti, imam Ahmed mana ile tahric etti.1
İbni Adiy2 AbdulVahid'in Urve'den rivayetle yalnız kaldığını zikretti. Bu AbdulVahid hakkında Buhari3 dedi ki:Münkerül hadistir, fakat bunu Taberani tahric etti dedi ki:Bize Harun bin Kamil anlattı dedi ki:Bize İbrahim bin Süveyd el-Medeni anlattı, dedi ki:Bize Ebu Harze Yakub bin Mücahid anlattı dedi ki:Bana Urve Ayşe'den rivayetle haber verdi, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti ve zikretti.
Yine bunun isnadı güzeldir, adamlarının hepsi güvenilirdir, Taberani'nin şeyhi dışındakilerin "Sahih"te5 hadisleri tahric edilmiştir, onun halinin bilgisi şimdi aklıma gelmiyor, herhalde ravi dedi ki:Bize Ebu Hamza anlattı yani Abdul Vehhab bein Meymun, işitene sanki şöyle demiş gibi gelir: Ebu Harze, sonra ona kendi yanından isim vermiş, bunu da vehmine binaen yapmış, Allah en iyisini bilir.

(1) Ebu Hureyre'den rivayetle Buhari yalnız kaldı, sahihtir, onun tarikiyle Beyheki, Beğavi, Ebu Nuaym Hilye'de: 1/4 tahric etti, tetimmesi şudur: "Yapacağım şeyden müminin nefsinden (öldürmekten) tereddüdü ettiğim kadar tereddüd etmedim, o ölümden hoşlanmaz, ben ona kötülükten hoşlanmam"(Camiul usul: 10/330 ve sonrası).
(1)Bazı tarikleriyle isnadı güzeldir, Ahmed, Taberani, ibni Ebiddünya, Ebu Nuaym: 1/5 İlk cümleyi tahric etti.
(2)Kamil'de.
(3) Tarihi Kebir'de.
(4)Taberani Evsat'ta, Bezzar: "Kim benim bir velime düşmanlık ederse" lafzıyla, Ahmed tahric etti, Heysemi Mecma'da: (10/269, 2/247) dedi ki:Senedinde AbdulVahid bin Kays var, birden fazla kimse güvenilir saydı, başkları da zayıf saydı, Ahmed'in diğer adamları sahih rivayet adamlarıdır, Taberani'nin Evsat'taki adamları, şeyhi Harun bin Kamil dışında sahih rivayet adamlarıdır. Ebu Ya'la Meymune'den şu lafizla rivayet etti: "Kim benim velime eziyet ederse, bana muharebeyi helal kılmıştır..." Heysemi Mecma'da dedi ki: "(10/270)Senedinde Yusuf bin Halid es-Semti var, o yalancıdır.
(5)Yakub bin Mücahid dışında.
Taberani ve başkası1 Osman bin Ebi Atike'den tahric etti, o da Ali bin Yezid'den o da Kasım'dan, o da Ebu Ümame'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah Teala buyuruyor ki: "Kim benim bir velimi küçük görürse bana muharebe meydanı okumuştur, ey Ademoğlu sen benim katımdakine ancak sana farz kıldığım şeyi yerine getirmekle yetişebilirsin, kulum bana kendisini sevinceye kadar nafilelerle yaklaşmaya devam eder ve ben onun aklettiği kalbi, konuştuğu dili, gördüğü gözü olurum, bana dua ederse ona icabet ederim, benden isterse ona veririm, bennden yardım isterse ona yardım ederim, kulumun bana en sevimli ibadeti nasihattır (halis olmak manasına da gelir))."
Osman ve Ali bin Yezid zayıftırlar. Ebu Hatim er-Razi dedi ki:2 Bu hadiste o gerçekten münkerdir. Ali'den zayıf bir senetle Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edildi. İsmaili müsnedi Ali'de tahric etti.3 İbni Abbas'tan da zayıf bir senetle rivayet edildi, bunu Taberani tahric etti4 lafzında fazlalık vardır. O bize başka bir vecihle ibni Abbas'tan rivayet edildi, yine zayıftır.
Taberani ve başkası Hasan bin Yahya el-Huşeni'den tahric etti, o da sadaka bin Abdullah Dimeşki'den, o da Hişam el-Kinani'den, o da Enes'ten, o da Peygamber (s.a.v.)'den, o da Cebrail'den, o da Rabbinden şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kim benim velimi küçümserse, bana muharebe meydanı okumuştur, yapacağım bir şeyden mümin kulumun ruhunu kabzetmede tereddüd ettiğim kadar tereddüd etmedim, o ölümden hoşlanmaz, ben ona kötülükten hoşlanmam, o da mutlaka olacaktır, mümin kularımdan bazısı ibadetetten bir kapı istiyor, ben onu ondan engelliyorum, ta ki ona ucub girip onu (ibadeti) bozmasın, kulum bana kendisine farz kıldığımı yerine getirme gibi başka bir şeyle yaklaşmamıştır, kulum kendisini sevinceye kadar nafile işlemeye devam eder, S:220 onu sevince ona işitme, görme, el ve destekçi olurum, kullarımdan ancak kendisini zenginliğin düzelteceği kimseler vardır, eğer onu fakirleştirsem, bu onu bozar, o bana dua eder ben ona icabet ederim, benden ister, ona veririm, o bana halis olur ben de ona halis olurum, kullarından bazısının imanı da ancak fakirlikle düzelir, eğer ona genişlik versem bu onu bozar, kullarımdan bazısının imanı ancak hastalıkla düzelir, eğer ona sıhhat versem bu onu bozar, kullarımdan bazısı ancak hastalıkla düzelir, eğer ona sıhhat versem bu onu bozar, kullarımdan bazısı imanı ancak sıhhatla düzelir, eğer ona hastalık versem bu onu bozar, ben kullarımı kalblerindekileriyle tedbir ediyorum, ben muhakkak bilen ve haberdar olanım."1
Huşeni ve Sadaka ikisi de zayıftır. Hişam bilinmiyor. İbni Main Hişam'dan soruldu, o kimdir? denildi, dedi ki: Kimse değildir, yani ona itibar edilmez. Bezzar2 hadisin bazısını Sadaka bin AbdulKerim el-Cezeri'den tahric etti, o da Enes'ten rivayet etti.
Taberani Evzai'den tahirc etti, o da Abde bin Ebi Lübabe'den, o da Zir bin Hubeyş'ten rivayet etti, dedi ki:Huzeyfe'nin şöyle dediğini işittim:Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:"Allah Teala bana vahyetti ki, ey rasullerin kardeşi, ey uyarıcıların kardeşi, kavmini uyar, onlardan birinin yanında birinin hakkı olduğu halde evlerimden birine girmesin, ben benim huzurumda durdukça ona lanet edirim, ta bu hakkı ehline verinceye kadar, ve bundan sonra işiten kulağı gören gözü olurum ve benim velilerimden, asfiyamdan (seçkin kullarımdan) olur, peygamberler, sıddıklar ve şehidlerle birlikte cenette komşum olur."Bu isnat güzeldir ve gerçekten garibtir.3
Buhari'nin tahric ettiği Ebu Hureyre hadisinin şerhine dönelim. Denildi ki: O evliyalar zikrinde en değerli hadistir.4

(1)Taberani Kebir'de Ebu Ümame'den iki tarikle tahric etti, Heysemi Mecma'da: 2/248 dedi ki: İki tarikde de Ali bin Yezid var o zayıftır.
(2)İlletler de.
(3) Hafiz ibni Hacer Fethul Bari'de zayıf saydı.
(4) Taberani Kebir'de ibni Abbas'tan tahric etti Heysemi Mecma'da: (10/270) dedi ki:Senedinde bilmediklerim var.
(1)Taberani Evsat'ta tahric etti, Heysemi Mecma'da: 10/270 dedi ki:Senedinde Amr bin Said Ebu Hafs Dimeşki var, o zayıftır.
(2)Daha önce geçtiği gibi Taberani Evsat'ta rivayet etti, zayıftır.
(3)Yine Ebu Nuaym Hilye'de: 6/116 tahric etti ve dedi ki: Evzai'den, o da Abd bin Zir'den rivayet edildi, garibtir, ancak bunu bu vecihten yazdık.
(4) Bunu ibni Teymiye Fetvalarında: (18/129) dedi, sonra dedi ki:bu sözü bir topluluk reddetti ve dediler ki:Allah tereddüdle vasfedilmez, ancak işlerin sonunu bilmeyen tereddüd eder, Allah sonları en iyi bilendir, herhalde bazısı da dedi ki:Allah tereddüdlünün muamelesini yapar.
"Kim benim velime düşmanlık ederse ona harb ilan ederim." Yani: Ben ona muharib olduğumu bildiririm, çünkü o velilerime düşmanlık etmekle bana muharib oldu, bunun için Ayşe (r.a.) hadisinde geldi ki: "Bana muharebeyi helal kıldı." Ebu Umame ve başkasının hadisinde: "Bana muharebe meydanı okudu." İbni Mace1 zayıf bir senetle Muaz bin Cebel'den tahriç etti, o Peygamber (s.a.v.)'i işitti şöyle buyuruyor: "Riyanın hafifi şirktir, kim benim bir velime düşmanlık ederse, Allah'a harb meydanına düelloya çıkmıştır, Allah takvalı ebrar, yokluklarında yokluğu aranılmayan (bilinmeyen) varlıklarında çağrılmayan gizli bilinmeyen (kimseleri) sever, onların kalbleri hidayet lamlabalarıdır, her tozlu karanlıklardan çıkarlar" Allah'ın velilerinin dostluğu vaciptir, düşmanlıkları haramdır, yine onlara düşmanlık edenlere de düşmanlık farzdır, domstlukları haramdır. Allah Teala buyurdu ki: (Benim ve sizin düşmanlarınızı dostlar edinmeyin)(Mümtehine: 60/1) ve buyurdu ki: (Sizin dostunuz ancak Allah'tır, Rasul'üdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekatı verirler. Kim Allah'ı, Rasulünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır). (Maide: 4/55-56)
Onların kendini sevdiği kendisinin onları sevdiği sevdiklerini, müminlere alçak gönüllü, kafrilere onurlu olarak vasfetti. İmam Ahmed Zühd kitabında Vehb bin Münebbihte

şöyle dediğini rivayet etti: “Allah Teala konuşurken Musa aleyhisselam şöyle buyurdu: Bil ki kim benim velimi küçümserse veya onu korkutursa, bana savaş düellosu yapmıştır. Bana düşmanlık etmiştir, nefsine teşvik etmiş beni davet etmiştir, ben velilerimin yardımına en fazla sürat gösterenim, bana muharebe eden aciz bırakacağını mı zannediyor veya bana düello açan beni yeneceğini veya benden kurtulacağını mı zannediyor? Nasıl, ben dünya ve ahirtte de onlar için (veliler için) için intikam alıcıyım, onlara yardımı başkasına havale etmem.”
Bil ki bütün masiyetler Allah’a muharebedir, Hasan bin Adem dedi ki: Senin Allah ile harb etmeye güçün var mı? Çünkü Allah’a asi olan ona muharebe etmiştir. Fakat günah her ne zaman daha çirkin olsa, Allah’a muharebede daha şiddetli olur, bunun için AllahTeala faiz yiyenleri ve yol kesicileri Allah’a harb edenler diye isimlendirdi. Çünkü onların kullarına zulümleri büyüktür ve biladında fesada koşmuşlardır, evliyasına düşmanlıkta böyledir. Çünkü Allah Teala evliyasında yardımı kendi üstlenmiştir, onları sever destekler, kim onlara düşmanlık ederse Allah’a düşmanlık etmiş ve onunla muharebe etmiştir. Hadiste Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğu rivayet edildi: “Ashabım hakkında Allah’tan korkun, onları hedef edinmeyiniz, kim onlara eziyet ederse bana eziyet Allah’tan korkun, onları hedef edinmeyiniz, kimse onlara eziyet ederse bana eziyet etmiştir, kim bana eziyet ederse Allah’a eziyet etmiştir, kim Allah’a eziyet ederse onu alması yakın olur” bunu Tirmizi ve başkası tahric etti.1
“Kulum bana kendisine farz kıldığım şeyi yerine getirme gibi hiçbir şeyle bana yaklaşmamış, kulumun nafilelerle kendisini sevinceye kadar bana yaklaşmaya devam eder” evliyasına düşmanlığın kendisine muharebe olduğunu zikredince bundan sonra kendilerine düşmanlığın haram olduğu evliyasını zikretti ve kendisine yaklaşılacak şeyi zikretti, müvalatın aslı:Yakınlıktır, muadatın aslı: Uzaklıktır, evliyaullah: Allah’a yakınlaşılacak şeylerle yaklaşanlardır, onun düşmanları: Kendilerini kovmayı ve kendinden uzaklaştırmayı gerektiren amellrinden dolayı kendinden uzaklaştığı kimselerdir, yakın kılnmış evliyasını iki kısma ayırdı, birincisi kendisine farzları yerine getirerek, yaklaşan kimse bu vaciplerin yapılmasını da kapsar, haramların terkini de kapsar, çünkü bunların hepsi Allah’ın kullarına farzdır.
İkincisi: Farzlardan sonra nafilelerle kendisine yaklaşan kimse bununla Allah’a yaklaştıracak onun sevgisine rasulün dili üzere kanunlaştırdığı itaattan başka bir yol yoktur, kim Allah’ı velayetini ve sevgisini iddia ediyorsa, bu yol dışında iddia ediyorsa davasında yalancı olduğu ortaya çıkmıştır, yine müşrikler Allah’a kendinden başka taptıkları şeylerle yaklaşıyorlardı, Allah Teala onlardan hikaye ederek buyurdu ki: (Onlara bizi sadece Allah’a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz) (Zümer: 39/3) yine Allah yahudi ve hristiyanlarda hikaye etti ve buyurdu onlara dediler ki: (Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz) (Maide: 5/18) bununla birlikte rasulünü yalanmaya ısrarla devam ediyorlar, Allah’ın yasaklarını işliyorlar farzlarını terkediyorlardı, bunun için bu hadiste Allah’ın velilerinin iki derece üzere olduğunu zikretti, birincisi: Kendisine farzları yerine getirerek yaklaşanlar, bunlar ashabul yeminden orta dereceli olanlardır, farzları yerine getirmek, Ömer bin Hattab’ın dediği gibi amelerin en faziletlisidir: Amellerin en faziletlisi Allah’ın farz kıldığıdır ve Allah’ın haram kıldığından sakınmak, Allah’ın katındakine doğru iyette bulunmaktır.

Yine Ebu Nuaym Hilye’de: 1/5 tahric etti, senedinde Ebu Ubade İsa bin Abdurrahman ez-Zerki var, Nesai onu terketti, Ebu Züra dedi ki: Kuvvetli değildir, Ebu Davud dedi ki: Metrüke benzerdir. (Mizanul itidal: 3/3178).
(1) Tirmizi Ahmed ibni Hibban Abdullah bin Muğaffel’den tahric etti, Tirmizi dedi ki: Bu hadis hasen garibtir, ancak bu vecihten biliyoruz Sünnenüt Tirmizi rakam: 3861.
Ömer bin Abdulaziz hutbesinde dedi ki: İbadetlerin en efdali farzları yerine getirmek ve haramlardan kaçınmaktır.1 Çünkü Allah kulların kendine yaklaştırmak rızasını ve rahmeti gerekli kılmak için farzları farz kıldı, ona yaklaştıran farzların en büyüğü namazdır, Allah Teala buyurdu ki: (Secde et yaklaş) (Alak: 96/19) Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Sizden biriniz namaz kılarken rabbine fısıldıyordur veya Rabbi ona fısıldıyordur”4 ve buyurdu ki: “Kul (başka tarafa) dönmedikçe Allah namazında kulun yüzüne karşı olur.”5
Allah’a yaklaştıran farzlardan biri de: Raiyetine adaletle davranmaktır, bu ister genel raiyet -hakim gibi- veya özel raiyet olsun- insanlardan herhangi birinin çocuğuna veya ehline karşı- olduğu gibi özel adalet olsun aynıdır, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Hepiniz çobansınız ve hepiniz raiyyetinden mesuldür.”6
Müslim’in Sahih’inde7 Abdullah bin Amr Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Adaletliler, Rahmanın sağında Allah katında -her iki eli de sağdır- nurdan minberler üzerindedir, onlar hükümlerinde, ehillerinde ve yönettikleri kesimde adalet ederler.”Tirmizi de8 Abdullah bin Amr Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Kıyamet günü kulların Allah’a en sevimlisi ve ona en yakını adaletli önderdir.”
İkinci derece: Önde giden mukarrabinlerin derecesidir, bunlar farzlardan sonra nafilelelrde gayret göstererek S:224 ve ince mekruhlardan vera (şiddetli takva) ile sakınarak Allah’a yaklaşmış kimselerdir, bu kul için Allah’ın sevgisini gerekli kılar Allah’ın buyurduğu gibi:“Kulum nafilelerle kendini sevinceye kadar bana yaklaşmaya devam eder.”Allah kimi severse ona sevgisini itaatını zikriyle uğraşmasını verir, bu da ona yakınlığı gerekli kılar, onun katındakiyle hazlanmayı gerekli kılar Allah Teala buyurdu ki: (Sizden kim dininden dönerse Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı onurlu ve zorlu kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir (bunlar)Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu, Allah’ın dilediğine verdiği lütfudur. Allah’ın lütfu ve ilmi geniştir) (Maide: 5/54) Bu ayet kim bizim sevgimizden yüz çevirirse ve buna aldırmazsa, biz onu bu bağışa daha layık biriyle değiştiririz, kim Allah’dan yüz çevirirse Allah’a karşı bedel (yerini tutacak) biri onun için yoktur, Allah için o kişinin yerine yerini tutacak çok kimseler vardır, manasına işaret ediyor.
Benim için ondan başka meşgu edici yoktur benim için onun sevgisiniden uzaklaştıracak bir şey yoktur ne yapayım emelim boşa çıkarsa benim için bedel vardır benim için onun yerine bedel yoktur (bir şiirdir). Eserlerin bazısında Allah Teala buyuruyor ki: “Ademoğlu, beni iste beni bulursun beni bulursan herşeyi bulursun, beni kaçırırsan herşeyi kaçırırsın, ben sana her şeyden daha sevimliyim.”
Zünnun şu beyitleri gece çoça tekrarlıyordu:Nefisleriniz için benim bulduğunuz şey gibisini isteyin. Benim için huzur buldum sevgisinde zorluk yoktur. Eğer uzaklaşsam beni yaklaştırır eğer ona yaklaşsam yaklaşır.2 Kim Allah’ı kaybetmişse eğer bütün cenneti de elde etse aldanmıştır, bir sivrisinek kanadına denk gelmeyen dünyanın değersiz şeyini elde etmişse durum daha da kötüdür. Bunun için denildi ki: Seni bir gün görmeyi kaçıran bütün vakitlerini kaçırmıştır. Hangi ülkede olursam olayım benim yüzüm sana dönüktür. Sonra kendilerini Allah’ın sevdiği onların da O’nu sevdiği kimselerin vasfını zikretti:(Müminlere karşı alçak gönüllü kafirlere karşı onurlu ve zorludurlar)

(1)Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 5/296.
(3)Hadis sahihtir, Ebu Hureyre’den Müslim, Ebu Davud ve Nesai tahric etti.
(4)Sahihtir, Enes’ten Buhari tahric etti.
(5)Tirmizi Haris el-Eşari’den tahric etti ve dedi ki:Bu hadis hasen, sahih, garibtir.
(6)Sahihtir, ibni Ömer’den Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 8/281 Feyzul kadir ve camiussağir.
(7) Sahihtir Müslim ve Nesai ibni Amr’dan tahric etti.
(8) Tirmizi: (1329) “İnsanların en sevimlisi” lafzıyla tahric etti ve dedi ki: Bu hadis hasen, garibtir ancak bu vecihten biliyoruz, yine Ahmed Beyheki ve Beğavi tahric etti.
(2)Beyitlere Ebu Nuam’ın Hilye’sinde bak: (9/344).
Yani onlar müminlere yumuşaklıkla kanat germekle (şefkatle) kafirler onurla, şiddet ve kabalıkla muamele ediyorlar, onlar Allah’ı sevince onu seven evliyasını da seviyorlar, onlara şefkat, acıma ve sevgi muamelesi yapıyorlar, Ona (Allah’a) düşmanlık edenlere de şiddet ve katılık muamelesi yapıyorlar Allah Teala buyurdu ki: (Kafirlere şiddetlidirler, kendi aralarında merhametlidirler)(Fetih: 48/29) (Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar)(Maide: 5/54) Çünkü sevilenin düşmanlarıyla mücahede sevginin tamalayıcısıdır, yine Allah yolunda cihad delille davetten sonra Allah’tan yüz çevirenleri geri ona kılıç ve süngüyle davettir, Allah için seven yaratıkların hepsini Allah’a çekmeyi sever, kim davete yumuşak ve şefkatle ibadet etmezse, şiddetle davete ihtiyaç duyar: “Rabbın zincirlerle cennete götürülen kavme şaştı.”3 (Onlar kınayıcının kınamasından korkmazlar) sevene sevdiğini razı edecek şeyde başka bir tasa yoktur, onun razı olduğuna razı olur, kızdığına kızar, kim sevdiğinin sevgisi uğrunda kınanmaktan korkuyorsa sevgisinde sadık değildir:
Sevgim senin olduğun yerdedir benim için sizden geri kalma ve ya öne geçme (duygusu) yoktur.Senin sevgin yolunda kınamakta lezzet buluyorum bu senin zikrinden dolayıdır kınayıcılar beni kınasınlar4 (Bu Allah’ın fazlıdır, onu dilediğine verir) yani vasıfları zikredilen kendisinin onları sevdiği onların kendini sevdiği kimselerin derecesini verir. (Allah’ın lütfu ve ilmi geniştir) ihsanı geniştir, ihsana müstehak olana fazlını verir, müstehak olmayandan engeller.
Davud (s.a.v.)’ın şöyle dediği rivayet edilir: “Allah’ım beni sevdiklerinden kıl, çünkü sen bir kulu seversen günahını bağışlarsın -büyükte olsa- azda olsa amelini kabul edersin” S: 226 Davud (s.a.v.) duasında diyor ki: “Allah’ım senin sevgin, sevdiğin kimsenin sevgisini, senin sevgine ulaştıracak amelin sevgisini istiyorum Allah’ım sevgini bana nefsimden, ehlimden, malımdan ve soğuk sudan daha sevimli kıl.”1 Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:“Rabbim bana geldi, -yani uykuda- bana ey Muhammed de ki: Allah’ım senden sevgini, sevdiğin kimsenin sevgisini, sevgine ulaştıracak şeyin sevgisini istiyorum.”2
?u daPegyamber (s.a.v.)’in duasındandı:“Allah’ım bana sevgisini, senin katında fayda verecek şeyin sevgisini rızık olarak ver, Allah’ım bana rızık olarak verdiğin sevdiğim şeyin senin sevdiğin şeye kuvvet kıl, Allah’ım benden sevdiğim şeyi dürdüğün (kaldırdığını) senin sevdiğin şey için boş kalma kıl.”3 Ondan şöyle dua ettiği rivayet edilir: “Allah’ım senin sevgini bana herşeyin en sevimlisi kıl, senin korkunu benim yanımda her şeyden daha korkulu kıl, sana kavuşma şevkiyle benden dünya hacetini kes, dünya ehlinin gözünü dünyalarıyla aydınlatırsan benim gözünü de senin ibadetinle aydınlat.”4 Bu derecenin ehli mukarrabindendir, onların sıkıntısı ancak kendilerinin sevdiği, Onun da onları sevdiği zata yaklaşmaktır.
Selefin biri dedi ki: Korku üzerine yapılan ameli belki ümit değiştirebilir, fakat sevgi üzerine yapılan amele gevşeklik gelmez, bazısının sözüde şöyledir:Kahramanlar kahramanlıklarından bıkarlarsa, seni sevenler sana çağırmaktan veseni hatırlamaktan bıkmazlar.
Ferkad es-Sebehi dedi ki: Bazı kitaplarda okudum ki:Kim Allah’ı severse onun yanında onun sevgisine tercih edilecek birşey olmaz, kim dünyayı severse onunda nefsinin sevgisinden daha fazla tercih edeceği birşey yoktur.Allah için seven emirler üzerine emir kılınmış bir emirdir, kıyamet günü onların topluluğu ilk topluluktur, onların meclisi orada en yakın meclistir.

(3) Sahihtir, Ebu Hureyre’den Ahmed, Buhari, Ebu Davud, ibni Hibban: “Rabbımız hayret etti” lafzıyla tahric etti. Camiulusul: 3/235.
(4) İki beyit Ebu’ş ?is Muhammed bin Abdullah bin Razin’indir, Di’bil el-Huzainin amcaoğludur, halife Reşid’in dönemindedir.
(1) Hadis hasendir, Tirmizi: (3485 Ebu Derda’dan şöyle dediğini tahric etti: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Davud’un duasından şöyle demesiydi...” ve dedi ki: Bu hadis hasen

garibtir. Yine Ahmed Malik'ten rivayetle tahric etti. Onun tarikiyleEbu Nuaym Hilye'de: (1/226) tahric etti, Rasulullah (s.a.v.) diyordu ki: "Allah'ım senin sevgini, sevdiğinin sevgisini istiyorum."
(2) Sahihtir, Muaz bin Cebel'den Ahmed, Tirmizi: (3233) Hakim, ibni Huzeyme, Taberani Kebir'de tahric etti, Tirmizi dedi ki: Bu hadis hasen sahihtir.
(3)Sahihtir, Abdullah bin Yezid el-Hatmi el-Ensari'den Tirmizi: (3486) tahric etti ve dedi ki: Bu hadis hasen garibtir, yine Abdullah bin Mübarek Zühd de tahric etti.
(4) Mürseldir, Ebu Nuaym Hilye'de: (8/282) Heysem bin Malik et-Tai'den tahirc etti.
Sevgi gayret ve yakınlığın son noktasıdır, sevenler Allah için uzun gayretlerinden usanmaycaklardır, onlar Allah'ı sever Allah'da onları sever, onlar Allah'ın yarattıklarına sevdirirler kulları arasında nasihatla gezerler ayıplar yüzlere vurulduğu kıyamet gününde onların amellerinden kendileri adına korkarlar, işte onlar Allah'ın velileri seçkin kimselerdir, onlar için ona kavuşma dışında rahat yoktur.
Fetih el Musilli dedi ki: Seven Allah sevgisiyle birlikte dünyada lezzet bulamaz, Allah'ın zikrinden göz açıp kapayıncaya kadar gafil olmaz.
Muhammed binNasr el-Harisi dedi ki:Allah'ı seven Ona yaklaşmaktan usanma duymaya yazdı. Bazısı dedi ki:Allah'ı seven kalbin kuşudur, çokça zikreder, gücü yeten vesilelerle Onun rızasına veliler arar, şevkle nafilelerle sebeblere yapışır.
Biri şöyle bir şiir söyledi:
Hizmet etmek için rabbine sevgi sahibi ol sevenler sevdiklerine hizmetkardırlar.
Başkası da şöyle bir şiir söyledi:
Sevenin sevgi isteğinden başka bir şeyi yoktur seven herhalde yener.
Nafilelerden kulun Allah'a yaklaştığı şeylerin en büyüğü Kuran okumak, onu anlayarak tefekkür ve tedebbürle dinlemektir.
Habab bin Eret bir adama dedi ki: Gücün yettiğince Allah'a yaklaş, bil ki sen Ona Onun kelamından daha sevimli bir şeyle yaklaşamazsın1 Tirmizi de2 Ebu Ümame'den merfu olarak rivayet edildi ki: "Allah'a kul Ondan çıkan (kelamı) gibi birşeyle yaklaşmamıştır" Kuran'ı kastediyor, sevenler yanında sevdiklerinin sözünden daha tatlı birşey yoktur, S: 228 O onların kalblerinin lezzeti ve isteklerinin en son noktasıdır.
Osman dedi ki:Eğer sizin kalbleriniz temizlenmiş olsaydı, Rabbinizin kelamına doymazdınız1 ibni Mesud dedi ki:Kim Kuran'ı severse Allah'ı ve rasulünü sever2 ariflerin biri müride dedi ki:
"Kuran ezberliyor musun?"
"Hayır" dedi,
"Allah'a dilediği imdat ne acaibtir!Kuran'ı ezberlemeyen mürid neyle nimetlenecek, Rabbine neyle yakaracak?"
Bazısı Kuran'ı çokça okuyor, sonra başka bir şeyle meşgul olup ta Kuran okuyamadığı zaman rüyada kendine şöyle diyen birini görüyordu: Beni sevdiğini zannediyorsan kitabıma niye cefa ettin. Ondaki benim lalif azarımı düşünmedin mi. Dil ve kalble yapılan çok zikir de böyledir (Allah'a yaklaştırır). Bezzar'ın Müsned'inde3 Muaz'dan şöyle dediği rivayet edildi:
"Ey Allah'ın Rasulü bana amellerin en üstünü ve Allah'a en yakın olanını bildir" dedim, buyurdu ki:
"Dilin Allah'ın zikriyle yaş olduğu halde ölmendir."
Sahih hadiste Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edildi ki:"Allah Teala buyuruyor ki:Ben kulumun zannıylayım, beni zikredince onunla beraberim, beni kendi nefsinde zikrederse, onu kendi nefsimde zikrederim, beni bir topluluk içinde zikrerse onlardan daha hayırlı bir topluluk içinde onu zikrederim."4
Diğer bir hadiste: "Kulum beni zikrederse ve dudakları benimle hareket ederse ben kulumla beraberim."5

(1)Hakim tahric etti ve doğruladı.
(2)Hadisin isnadı zayıftır, Ahmed, Taberani Kebir'de tahric etti, Ala bin Haris'ten dolayı zayıftır. Tirmizi: (2913)iki tarikten tahric etti birincisi zayıf bir senetle Bekir bin Huneys'ten tahric etti, o da Leys bin Ebi Süleym'den, o da Zeyd bin Ertad'dan, o da Ebu Ümame'den rivayet etti, Ebu Ümame'den önceki adamlar zayıftırlar, Tirmizi dedi ki:Bekir bin Huneys hakkında ibni Mübarek konuştu ve onu ömrünün sonunda terketti. İkincisi:Zeyd bin Ertat'dan, o da Cübeyr bin Nüfeyr'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etti, senedinde Ala bin Haris var, karıştırmayala itham edildi.
(1)Ahmed, Ebu Nuaym Hilye'de:(7/300)munkatı bir isnatla Süfyan bin Uyeyne tarikiyle tahric etti, tamamlayıcısı şudur: "Üzerime Allah'ın kelamına -mushafta- bakmaksızın ne gece ne de gündüzün geçmesini sevmem."
(2)Sabit eserdir, Taberani tahric etti, Heysemi Mecma'da: (7/165) dedi ki:Adamları güvenilirdir.
(3)Bezzar tahric etti, Heysemi Mecma'da: (10/74) dedi ki: İsnadı güzeldir, Taberani bir çok isnatlarla tahric etti, birinde:Halid bin Yezid bin Abdurrahman bin Ebi Malik var onu bir topluluk zayıfladı, Ebu Zür'a ed-Dimeşki ve başkası kuvvetli saydı, geri kalan adamlar güvenilirdir, yine ibni Hibban sahihinde tahric etti. (Terğib ve terhib: 2/395).
(4)Sahihtir, Ebu Hureyre'den Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai, ibni Mace, ibni Hibban tahric etti (Terğib ve Terhib: 2/393).
(5)Sahihtir Ebu Hureyre'den Ahmed, ibni Mace: "O beni a beraberim ve dudakları benimle hareket edince (beraberim)" ibni Hibban sahihinde tahric etti (Terğib ve Terhib: 2/394).
Allah azze ve celle buyurdu ki: (Beni zikredin, sizi zikredeyim) (Bakara: 2/152) Peygamber (s.a.v.) tekbir ve tehille seslerini yükseltenleri duyunca, -bir seferdeyken-onlara dedi ki:"Siz ne sağıra ne de gaibe dua ediyorsunuz, işiten ve yakın olana dua ediyorsunuz, o sizinle beraberdir."
Bir rivvayette de: "O size bineklerinizin boyunlarından daha yakındır."2 Ahbabını (sevdiklerini ve evliyasını sevmekte bundandır, onun uğrunda düşmanlarına düşmanlıkta bunlardandır. Ebu Davud'un süneninde Ömer (r.a.) dedi ki:Allah'ın kulların öyle insanlar var ki, onlar ne peygamberdirler ne de şehiddirler, Allah katındaki mertebelerinden dolayı onlara peygamberler ve şehidler gıbta ederler, derler ki:
"Ey Allah'ın Rasulu onlar kimdir" buyurdu ki:
"Aralarında akrabalık olmaksızın Allah'ın ruhuyla birbirini seven topluluktur ve bunların aralarında mal alış verişi de yoktur, vallahi onların yüzleri nurdur, onlar nurdan minberler üzerindedirler, insanlar korkarken onlar korkmazlar, insanlar üzülürken onlar üzülmezler" sonra şu ayeti okudu:(Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de.)(Yunus: 10/62)3
Bunun benzeri Ebu Malik el-Eşari'den rivayet edildi, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah'a yakınlıklarından ve makamlarından dolayı onlara peygamberler gıpta eder."4 Müsned'de5 Amr bin Cemuh Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kul açık imanı Allah için sevinceye, Allah için buğzedinceye kadar bulamaz, Allah için sevince ve Allah için buğzedince Allah'dan dostluğa hak kazanır, kullarımdan benim velilerim ve yaratıklarımdan bnim sevdiklerim benim zikrimle zikrolunanlar, onların zikriyle benim zikroluduğum kimselerdir."
Mürteiş soruldu ki:
"Sevgiye nasıl nail olunur!"dedi ki:
"Allah'ın velilerini dost edinmek, düşmanlarını düşman edinmekle" S:230 bunun aslı muvamfakattır.1 Zühd de2 imam Ahmed Ata bin Yesar'ın şöyle dediğini rivayet tti:Msua (a.s.) dedi ki:
"Ya Rab arşın gölgesinde gölgelendirdiğin ehlin kimdir?" buyurdu ki:
"Ya Musa, onlar elleri beri (başkasına eziyeti olmayan) kalbleri temiz, benim celalim ile birbirlerini sevenlerdir, onlar ben zikrolunduğum zaman beni zikrederler, onlar zikrolunursa ben de onlarla zikrolunurum, hoşlanılmayan durumlarda abdestini tam alırlar, atmacaların yuvalarına döndüğü gibi zikrime dönerler, çocuğun insanların sevgisine alaka duyduğu gibi sevgime alaka duyarlar, kaplana harbedildiği zaman kızdığı gibi, bana harb helal görüldüğü zaman kızarlar."
"Onu sevince işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum." Bazı rivayetlerdi: "Aklettiği kalbi, konuştuğu dili olurum."Bununla murad, kim farzlarla, sonra nafilelerle Allah'a yaklaşmaya gayret gösterirse, Allah onu yaklaştırır ve onu iman derecesinden ihsan derecesine yükseltir ve o Allah'a huzur ve murakabe ile ibadet eder, sanki onu görüyor, kalbi Allah'ın sevgisi, marifeti, azameti, korkusu, heybeti, icalli, dostluğu, şevki ile dolar, hatta kalbindeki bu marifet gözle görülür olur, denildi ki: Kalbte yerleşmiştir onu imar eder onu unutmam ve zikrederim. Kulağımdan ve gözümden kayboldu kalbimin derinlikleri onu görüyor.
Fudayl bin İyad dedi ki:Allah Teala buyuruyor ki:"Beni sevdiğini iddia edipte, benden gafil uyuyan yalan söyledi, her seven sevdiğiyle yalnız kalmak istemez mi? İşte ben beni sevenleri bilirim, onlar beni iki gözleri arasında bilirler, bana görerek hitap derler, huzurla benimle konuşlurlar, yarın cennetlerimde onların gözlelerini aydınlatacağım."
Seven, yaklaşanların kalbinde bu kalbleri onunla doluncaya kadar devam eder, kalblerinde onda başkası kalmaz, azaları ancak kalblerindeki şeye göre hareket eder, ona uygun hareket eder, onun hali gibi olana denildi ki:Kalbinde Allah'tan başka birşey kalmadı, murad onun marifeti, sevgisi ve zikridir.

(2) Sahihtir, Ebu Musa el-Eşari'den Buhari, Müslim, Tirmizi ve Ebu Davud tahric etti Camiulusul: 5/16.
(3) Hadis Ömer'den munkatı bir isnatla Ebu Davud, Ebu Nuaym tarafından Hilye'de: (1/5) Amr bin Cerir tarikiyle o da Ömer'den rivayet etti. Yine Ebu Hureyre'den sahih bir isnatla rivayet edildi, bunu Nesai, ibni Hibban yakın bir lafızla tahric etti. (Terğib ve Terhib: 4/20).
(4)Ahmed, Ebu Ya'la güzel bir isnatla tahric etti, Hakim de tahric etti ve dedi ki:İsnaddı sahihtir. (Terğib ve Terhib:4/22.
(5)Zayıftır, Ahmed, ibni Ebiddünya tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki:(1/89) Seneidnde Rüşdin bin Sa'd var o zayıftır.
(1)Bunu Sülemi Tabakatı Sufiyye'de zikretti.
(2) Ahmed Zühd'de Ata'an tahric etti ve ibni Ebiddünya ve Ebu Nuaym Hilye'de: (3/222) Zeyd bin Eslem'den tahric etti.
Bu manada İsraili meşhur bir eser vardır, Allah buyuruyor ki:"Ben göklerime ve yeryüzüme sığmadım, fakat mümin kulumun kalbine sığdım."1 Ariflerin bazısı dedi ki:Ondan sakının, o çok ğayurdur (kıskanç) kulunun kalbinde kendinden başkasını görmek istemez. Bu manada bazısı dedi ki: Gönlümde insanlar için yer yok orada senin sevgin ziyade

hatta onu doldurdu diğeri de dedi ki: Kalbim onların sevgisince kalıba konuldu onun sevgisinin dışında orada yer yok bu manaya işaret ederek Peygamber (s.a.v.)Medine'ye gelince hutbesinde buyurdu ki:"Allah'ı bütün kalbinizle seviniz" bunu ibni İshak "Siyret"inde zikretti2 ne zaman kalb onun azametiyle dolsa, bu onun dışındakileri siler, kul için nefsi ve hevası ve mevlasının istediğinden başka bir şey kalmaz, o zaman kul ancak onun zikriyle konuşur, onun emriyle hareket eder, konuşursa Allah ile, dinlerse onunla dinler, bakarsa onunla bakar, tutarsa onunla tutar işte:"Onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum" sözünden murad budur.
Kim bundan başka şeye işaret ediyorsa hulul ve ittihad (Allah'ın onda birleşmesi ve ona girmesi) gibi küfür manaya işaret ediyordur, Allah ve Rasulü bu ikisinden beridir.
Bundan dolayı selefin bazısı Süleyman et Teymi gibisi diyordu ki:Allah'a isyan edilmesi iyi değildir. Seleften bir kadın çocuklarına tavsiye etti ve onlara dedi ki:Allah sevgisini ve itaatını adet edinin, çünkü müttakiler taatla üfletlenirler, ondan başkasıyla azaları vahşilerişir, eğer melun (şeytan) onlara bir masiyetle belirse masiyetutanarak geçer ve onlar ona itiraz ederler.
Bu manada Ali bin Ebi Talib'in sözü vardır:Biz Ömer'in şeytanının ona bir suç emretmekten korktuğunun görüşündeyiz3 S:232 Daha önce bunun özel tevhid sırlarından olduğuna işaret ettik. Çünkü La ilahe illallah'ın manası:Ondan başkası sevme, ümit etme, korkma ve itatta ilah edilemez, kalbte tam tevhid gerçekleşirse orada Allah'ın sevdiğinden başkasının sevgisi kalmaz, onun hoşnutsuzluğunun dışında hoşnutsuzluk kalmaz, kimin hali böyle olura azaları ancak Allah'a itaata yönelir günahlar ancak Allah'ın sevdiğini sevmemekten veya sevmediğini sevmekten kaynaklanır, bu da Allah'ın sevgi ve korkusunun önüne nefsin hevasını geçirmekle olur, bu da vacip olan tevhidi yaralar, kul bazı farzları yerine getirmede ve haramları terketmede tefrite düşer, kimin kalbinde Allah'ın tevhidi gerçekleşirse onun için Allah yolundaki ve onu razı edecek şeyin sıkıntısı kalır.
Merfu olarak şu hadis varid oldu: "Kim tasası Allah'tan başkası olarak sabahlarsa, Allah'tan değildir."2 İmam Ahmed Übey bin Kab'tan mevkuf şöyle dediğini tahric etti:Kim en büyük tasası Allah'tan başkası olarak sabahlarsa, Allah değildir."Ariflerin biri dedi ki:Kim sana onun velisinin ondan başka tasası var derse onu doğrulama. Davudu Tai gece şöyle nida ediyordu:senin tasan beni tasaslardan atıl (tembel) bıraktı, benimle isteklerim arasına girdi, sana bakmaya şevkim lezzetlerimden daha sağlamdır, benimle şehvetlerim arasında girmiştir, ey cömert ben senin hapishanende istenilenim.3

(1)İraki tahric etti ve dedi ki:Onun için bir asıl görmedim, ibni Teymiye de böyle dedi:bu İsrailiyatta zikredildi, Peygamber (s.a.v.)'den bilinen bir isnadı yoktur. Manası:Kalbi bana imanla sevgiyle ve benim marifetimle genişledi. (Mekasıdul hasene, Sehavi S: 373).
(2) Yine ibni İshak tarikiyle Beyheki Delailün nübüvve de tahric etti fakat mürseldir.
(1)İbnül Cevzi'nin Ömer'in menakıbına bak.
(2)Hadis uydurmadır. Hakim ibni Mesud'dan tahric etti, senedinde İshak bin Bişr Adem var, Zehebi dedi ki:Zannediyorum ki haber uydurmadır. (Feyzul Kadir: 6/67)Ebu Nuaym Hilye'de:(3/48)Enes bin Malik'ten tahric etti, senedinde Vehb bin Raşid var, o münkerdir, ibni Hibban böyle dedi, Ferkad es-Sindi zayıftır.
(3)Ebu Nuaym Hilye'de zikretti: (7/357).
Bu manada bazısı diyor ki: Dediler ki:bizi bırakıp başkasıyla meşgul oldu, bize bedel birini seçti bu unutan hainin fiilidir. Sizin muhabbetinizi bırakıp sizi hatırlamaksızın nasıl kalbimi meşgu ederim ey benim bütün meşguliyetlerim; "Eğer benden isterse ona veririm, bana sığınırsa onu korurum" başka bir rivayette:
"Eğer bana dua ederse ona icabet ederim, benden isterse ona veririm" Yani: Bu sevilen yaklaşmış kimsenin Allah katında Allah'tan bir şey istediği zaman kendine vereceği, sığındığı zaman koruyacağı, dua edince icabet edeceği özel bir yeri var, Allah katında değerinden dolayı duası kabul olunan oluyor, selefi salihin çoğu duanın isabetiyle biliniyordu, sahih rivayet edildi ki: Nasr kızı Rubeyyi bir cariyenin ön iki dişini kırdı, onlara noksanın kıymetiyle telafisini teklif ettiler, kabul etmediler, affi talep ettiler kabul etmediler, Rasulullah (s.a.v.) aralarında kısasla hükmetti, Nadr oğlu Enes dedi ki: Rübeyyi'nin ön iki dişini kırıyor musun? Seni hak ile gönderen yemin olsun ki onun ön iki dişini kırmayacaksın, bunun üzerine kavim razı oldular ve noksanın bedelini aldılar, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah'ın kullarından öyle kimseler var ki, Allah üzerine yemin etse yemininde onu temize çıkarır."1
Hakim'in sahihinde2 Enes'ten, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Nice zayıf, zayıf düşürülmüş iki eski elbiseli kimse vardır ki eğer Allah üzerine yemin etse Allah onu temize çıkarır, Bera bin Malik onlardandır." Bera müşriklerden bir toplulukla karşılaştı, müslümanlar ona dedi ki:
"Rabbine yemin et" dedi ki:
"Ya Rab sana yemin ediyorum ki omuzlarını bize bağışlayacaksın (bizi galip edeceksin)" bu dua üzerine onları Allah galip etti, sonra başka bir kere yine karşılaştılar dediler ki:
"Rabbine yemin et" dedi ki:
"Ya rab sana yemin ettim ki bizi galip kılıp, beni peygamberine kavuştur" bunun üzerine Allah onları üstün kıldı ve Bera öldürüldü. İbniEbiddünya3 rivayet etti ki Numan bin Kavkal Uhud günü dedi ki: "Allah'ım senin üzerine yemin ediyorum ki, ben öldürülüp cennete gireceğim" bunun üzerine öldürüldü. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Numan Allah'a yemin etti, (Allah) onu (yemininde) temize çıkardı.
Ebu Nuaym Said'den isnatla rivayet etti: Abdullah bin Cahş Uhud günü dedi ki: Ya Rab yarın düşmanla karşılaşınca beni kendisiyle savaşacağım, kendisi de benimle savaşacak, sonra kulağımı ve burnumu kesecek savaşta şiddetli, öfkesi şiddetli bir adamla karşılaştır, yarın (kıyamette) senin huzuruna gelirsem, dersin."Ey Abdullah senin burnunu ve kulağını kim kesti?"
S:234. Bende: Senin ve Rasulünün yolunda derim sende doğru söyledin, dersin. Said dedi ki: Gündüzün sonunda onunla karşılaştım burnu ve kulağı bir ipte asılıydı.1
Sad bin EbiVakkas'ın duası kabul olunurdu, bir adam ona yalan isnat etti, bunun üzerine (Sad) dedi ki: Allah'ım eğer o yalancı esir gözünü kör et ve ömrünü uzun et, fitnelere maruz et, bunun üzerine adama bütün bunların hepsi isabet etti, sokaklarda komşulara diyordu ki: Yaşlı, ihtiyar, imtihan olunmuş, bana Sad'ın duası isabet etti.2
Ali'ye söven bir adam işitti ve ona beddua etti, henüz yerinden ayrılmamıştı ki ürkmüş bir deve iki ayağıyla öldürene kadar onu çiğnedi.2 Said bin Zeyd'in karısı Sad'ın arazisi hususunda Sad'la çekişti, araziyi kendinden aldığını iddia etti, (Sad) dedi ki:Allah'ım eğer yalancıysa gözünü kör et ve arazisinde öldür, bunun üzerine gözü kör oldu, bir gece arazisinden yürürken içinde ki kuyuya düştü ve öldü.4
Ala bin Hadrami bir yolculuktaydı susadılar, bunun üzerine namaz kıldı ve dedi ki: Ey Allah'ım, ey Alim, ey Halim, ey Aliy, ey Aziz biz senin kullarınızız, senin yolunda düşmanlarınla savaşıyoruz, bizi bir yağmurla sula, ondan içelim ve abdest alalım, o yağmurda bizden başkasına nasip verme, az bir şey yürüdüler fışkıran bir yağmur suyu buldular, içtiler ve kaplarını doldurdular, sonra yürüdüler, arkadaşlarının bazısı nehrin yerine döndü bir şey göremedi, sanki yerinde hiç su olmamış gibiydi.5 Enes bin Malik Basra'da arazisinin susuzluğundan şikayet etti, abdest aldı iki rekat namaz kıldı ve dua etti, bunun üzerine yağmur geldi ve arazisini suladı, yağmur arazisinden başka yere çok az dışında gitmedi.6
Ebu Musa el-Eşari zamanında Basra'da kamıştan evler yandı ortada yanmamış bir kamış ev kaldı.

(1)Enes bin Nadr'dan sahih bir hadistir, Buhari, Müslim, Ebu Davud,Nesai, İbni Mace tahric etti (Camiul usul: 11/16-17).
(2)Sahihtir, Hakim tahric etti ve doğruladı, Zehebi teyid etti. Tirmizi tahric etti. (Enes bin Malik'ten) 3853, lafzı şudur: "Nice saçı dağınık, tozlu ehemmiyet verilmeyen eski iki elbiseli kimse vardır ki, eğer Allah'a yemin etse Allah onu temize çıkarır, Bera bin Malik onlardandır."Tirmizi dedi ki: Bu vecihten bu hadis hasen,s ahihtir.
(3)Daveti icabet olunanlar kitabında tahric etti, rakam: 22.
(1) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 1/109.
(2)Buhari Cabir Semure'den tahric etti. Camiul usul: 10/12.
(3)Eser sahihtir, İbni Ebiddünya ve Taberani Kebir'de tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: (9/154)Adamlar, sahih rivayet adamlarıdır.
(4) Müslim sahihinde tahric etti.
(5) İbni Ebiddünya ve Ebu Nuaym hilyede tahric etti: 1/7 ve sonrası.
(6) İbni Ebiddünya ve ibni Sad tabakatında tahric etti.
Ebu Musa kamış ev sahibine dedi ki:
"Senin kamış evinin durumu nedir ki yanmadı?"Dedi ki:
"Ben onu yakmayacağı üzerine Allah'a yemin ettim"Ebu Musa dedi ki:
"Ben Rasulullah'ı (s.a.v.) işittim buyuruyor ki:"Ümmetimde başları tozlu, elbiseleri kirli adamlar vardır ki, eğer Allah'a yemin etseler, (Allah) onları temize çıkarır."1
Ebu Müslim el-Havlani duasının kabulüyle meşhurdu, geyiğe rastlıyordu, çocuklar ona bizim için Allah'a dua ette bu geyiği bize hapsetsin, bunun üzerine dua ediyor ve Allah onu hapsediyor, hatta elleriyle onu tutuyorlar.2
Bir kadına beddua etti, bunun üzerine gözü anında kör oldu, kadın ona geldi Allah hakkı için ona seslendi ve dilekte bulundu, bunun üzerine ona acıdı ve Allah'a dua etti, Allah ona görmesini geri verdi aynı haline kadın geri döndü.3
Bir adam Mutarrif bin Abdullah bin ?ihhir'e yalan isnat etti, bunun üzerine ona dedi ki: Eğer yalancıysan Allah senin ölümünü acele etsin, bunun üzerine adam olduğu yerde öldü.4 Haricilerden bir adam Hasan'ı Basri'nin meclisine geliyor ve onlara eziyet veriyordu, eziyeti artınca Hasan dedi ki:Allah'ım sen onun ettiği eziyeti bildin, dilediğin şekilde bizi ondan kurtar, adam ayaktayken yere düştü ancak evine tabutu üzerinde ölü olarak taşındı.5
Sıla bin Eşyem bir seferdeydi, katırı yüküyle birlikte gitti, insanlarda yolculuğa koyuldu, bunun üzerine kalktı namaz kıldı ve dedi ki:Allah'ım sana yemin ediyorum ki bana katırımı yüküyle birlikte geri vereceksin, bunun üzerine katır geldi önünde durdu.6
Bir keresinde Beriyyetü Kafrı Fica'daydı, Allah'tan yemek istedi arkasında bir öğün (yemek sesi) işitti, bir de baktı kibir elbise veya bir bez içinde bir zenbil S: 236 Taze hurma vardı, ondan yedi elbise de karısı Muaze el Adeviyye'nin yanında kaldı, o da saliha kadınlardandı.1
Muhammed bin Münkedir bir savaştaydı, arkadaşlarından bir adam ona dedi ki:
"Toplanmış taze hurma canım istiyor" ibnil Münkedir dedi ki:

“Rabbinizden yedirmesini isteyin size yedirsin, o kudretlidir” kavim dua etti, az bir şey yürüdüler ipli bir zenbil gördüler, taze hurmanın en iyisiydi, kavmin bazısı dedi ki:
“Keşke bal olsaydı” İbnil Münkedir dedi ki:
“Size toplanmış taze hurmayı yedirmeye gücü yeten balı yedirmeyede gücü yeter, ondan yedirmesini isteyiniz” bunun üzerine dua ettiler, az birşey yürüdüler, yol üzerinde bal kutusu buldular, indiler ve yediler.3
Habib el-Acemi Ebu Muhammed duasının kabulüyle bilinirdi, kafası kel bir çocuk için dua etti, ağladı ve göz yaşlarıyla çocuğun başını sildi, kalkmadan çocuğun başı karardı, insanların en güzel saçlısı haline döndü.4
Müzmin hastalığa tutulmuş bir adam sedyeyle getirildi, onun için dua etti, adam iki ayağı üzerine kalktı, sedyesini de boynunda taşıdı ve ailesine döndü.6 Açlık zamanında (kıtlık) çok yiyecek satın aldı ve miskinlere sadaka verdi, sonra biraz poşetler bağladı, yatağının altına koydu, sonra Allah’a dua etti, yemek sahibleri parasını istemeye geldiler, bu poşetleri çıkardı, bir de ne görsünler dirhemlerle dolu, onu saydılar baktılar ki tam alacakları kadar var ve alacaklarını onlara verdi.7
Bir adam onunla çok eğleniyordu, bunun üzerine Habib ona beddua etti ve adam baras hastalığına (alaca) yakalandı8 bir keresinde Malik bin Dinar’ın yanındaydı.

(1)Hadisin isnadı zayıftır, ibni Ebiddünya Evliya’da tahric etti.
(2)Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 2/129.
(3)Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 2/130.
(4)İbni Ebiddünya Mücabud’da ve kitabında tahric ettirakam: 92.
(6) Geçen merci rakam: 55.
(1)İbni Ebiddünya Mücabud’da ve de tahric etti rakam: 56.
(2) Mücabud Da’ve de, Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 3/151.
(3)Mücabud Dave’de tahric etti rakam: 96.
(4)Mücabud Dave rakam: 97.
(5)Geçen merci rakam: 97.
(6)Geçen merci rakam: 99, Hilye: 6/150.
(7)Mücabud dave rakam: 124.
Bir adam ona geldi, Malik’in dağıttığı dirhemlerden dolayı Malik’e kaba davrandı, bu iş uzayınca, Habib iki elini göğe kaldırdı ve dedi ki:Ey Allah’ım bu bizi seni anmaktan alıkoydu, dilediğin şekilde bizi ondan rahatlat, bunun üzerine adam yüz üstü ölü olarak düştü.1
Bir topluluk Allah yolunda bir savaşa çıktı, bazılarının eşeği vardı, eşek öldü arkadaşları yolculuğa devam etti, o zat kalktı, abdest aldı, namaz kıldı ve dedi ki:Allah’ım senin yolunda mücahid olarak ve senin rızanı isteyerek çıktım, ben şahidim sen ölüleri diriltiyorsun, kabirdekileri geri diriliyorsun, benim eşeğimi de dirilt, eşeğe gitti ve ona vurdu, eşek ayağa kalktı, kulaklarını salladı, ona bindi ve arkadaşlarına yetişti, sonra eşeği Kufe’de sattı.2
Bir topluluk Allah için çıktı, onlara şiddetli bir soğuk isabet etti, hatta nerde ise öleceklerdi, yanlarında büyük bir ağaç vardı, Allah’a dua ettiler, birden yandı, elbiselerini kuruttular, onunla ısındılar, ta güneş doğdu, ve ayrıldılar, güneş eski haline döndü.
Ebu Kılabe oruçlu hacca çıktı, yaz günü arkadaşları öne geçti, ona şiddetli bir susuzluk isabet etti, dedi ki:Allah’ım orucumu açmaksızın sen benim susuzluğumu gidermeye kadirsin, bunun üzerine bir bulut onu gölgelendirdi, onun üzerine yağmur yağdırdı, elbisesi ıslandı, ondan susuzluk gitti, indi havuzlar yaptı ve onu doldurdu, arkadaşları ona geldiler ve içtiler, arkadaşlarına bu yağmurdan hiç isabet etmedi3 bunun benzeri çoktur, sıralamak uzun sürer.
Dua kabul olunanların çoğu seleftendir, onlar belalara sabrediyordu, onun sevabını tercih ediyordu, ondan kurtulmak için dua etmiyordu. Rivayet edildi ki: Sad bin Ebi Vakkas insanların kendini dua kabulüyle bilmesi için onlar için dua ediyordu, ona denildi ki:
“Gözü kör olmuştu, gözün için Allah’a dua etsen” bunun üzerine dedi ki:
“Allah’ın kaderi benim gözümden bana daha sevimlidir.”
S:238 Biri cüzzama tutuldu, ona denildi ki:
“Bize senin Allah’ın ismi azamını bildiğin haberi ulaştı, sana gelen bu hastalığı gidermesi için Allah’tan istekte bulunsan?” Dedi ki:
“Ey kardeşimin oğlu beni o imtihan ediyor, ben ondan geri bana vermesini hoş görmüyorum.” İbrahim et-Teymi’ye denildi ki: -o Haccac’ın hapsindeydi-
“Keşke Allah’a dua etsen” dedi ki:
“Hakkında ecir alacağım şey için benden onu gidermesi ona dua etmekten hoşlanmıyorum.”
Yine Said bin Cübeyr öldürene kadar Haccac’ın eziyetine sabretti ve duası kabul olunan biriydi, sesiyle namaza kalktığı bir horozu vardı, bir gece vaktinde ötmedi, Said namaza kalkmadı, bu ona ağır geldi, dedi ki:Ona ne olmuş? Allah onun sesini kessin, horoz bundan sonra ötmedi, annesi ona dedi ki: Ey oğulcuğum bundan sonra hiçbir şeye beddua etme.1 Rabia’ya Allah katında değeri olan bir zikredildi ki:
“Bu zat insanların çöplüğe attığı şeylerle öğününü geçiriyor” adam dedi ki:
“Allah’ın kendisini buna muhtaç kılmaması için Allah’a dua etmesinde ne zarar var?” Rabia dedi ki:
“Allah’ın velile onlara birşey takdir ettiyse ona kızmazlar.” Hayve bin Yüreyh’in maişeti gerçekten dar idi, ona denildi ki:
“Sana genişlik vermesi için Allah’a keşke dua etsen” bunun üzerine yerden bir çakıl taşı aldı ve dedi ki:
“Allah’ım bunu altın kıl” avucunun içinde kalıp altın oldu ve dedi ki: “Dünyada ahiretten daha hayırlı birşey yoktur” sonra dedi ki: “O (Allah) kullarının neyin ıslah edeceğini daha iyi bilir”2 Belki mümin dua eder, Allah da ettiği şeyden başka bir şeyde hayır olduğunu bilir, kulun isteğine cevap vermez, ona daha hayırlısını bedel olarak verir, bu ya dünyada ya da ahirette olur.
Daha önce merfu hadiste geçmişti:Allah Teala buyurur ki: “Kullarımdan benden ibadetten bir kapı isteyen vardır, ben ona uçup girmemesi için onu ondan engellerim.”3

(1)İbni Ebiddünya Mücabuddave de zikretti rakam: 95.
(2)Mücabuddave.
(3)İbni Ebiddünya Mücabuddave de tahric etti rakam: 49.
(1) İbni Ebiddünya Mücabuddave de zikretti.
(2)Tahrici önce geçti.
(3)Taberani evsatta tahriç etti, Iraki doğruladı.
Taberani Salim bin Ebi’l Cad’dan tahric etti, o da Sevban’dan, o da Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Ümmetimden öyleleri vardır ki, eğer sizden birisi gelse ondan bir dinar istese vermez, eğer ondan bir dirhem istese vermez. Eğer ondan bir kuruş istese vermez, eğer Allah’dan cennet istese ona onu verir, o iki eski elbiseli, kendisine önem verilmeyendir, eğer Allah’a yemin etse, onu temize çıkarır.”1
Başkası Salim’den mürsel olarak tahric etti ve şu ziyadeyi yaptı: “Eğer Allah’dan dünyalık bir şey istese, ona ikram olsun diye onu ona vermez.” Yapacağım birşeyden mümin kulumun ruhunu almakta tereddüd ettiğim kadar tereddüd etmedim, o ölümden hoşlanmaz, bende ona kötülükten hoşlanmam.”Bununla murad Allah kullarına ölüme hükmetmiştir, buyurdu ki:(Her nefis ölümü tadacaktır.2
Ölüm:Ruhun cesedden ayrılmasıdır, bu da gerçekten büyük bir acıyla gerçekleşir, bu dünyada kula isabet eden acıların en büyüklerindendir. Ömer Ka’b’a dedi ki:
“Bana bu dünyada kula isabet eden acıların en büyüklerindendir.” Ömer Ka’ba dedi ki:
“Bana ölümden haber ver” dedi ki:
“Ey müminlerin emiri o Ademoğlununun içerisinde çok dikenli bir bir ağaç gibidir, ondaki damar ve mafsalları kuvvetlice çeker” bunun üzerine Ömer ağladı3 Amr bin As ölüm anındayken, oğlu ona ölümün sıfatından sordu, bunun üzerine dedi ki:“Vallahi sanki iki yanım tahta içinde, sanki ben iğne deliğinden nefes alıyorum, sanki dikenli bir dal iki ayağımdan başıma kadar çekiliyor.”4
Bir adama ölüm anında denildi ki:
“Kendini nasıl buluyorsun?” Dedi ki:
“Kendimi kuvvetlice çekiliyor, içimde çeşitli hançerler var, içerim tandır içinde kıpkırmızı ateş tutuşmuş yanıyor buluyordum.” Başkasına denildi ki:
“Kendini nasıl buluyorsun?”
“Kendimi gökyüzünün yeryüzü üzerine, benim üzerime kapanmış gibibuluyorum, nefsimi de sanki iğne deliğinden çıkıyor gibi buluyorum.” Ölüm bu şiddetle olunca ve Allah’da bütün kullarına bunu kesinlikle yazmışsa mutlaka olacaktır, Allah mümine kötülük ve eziyet etmekten hoşlanmaz, bunu mümin hakkında tereddüd olarak isimlendirdi.
S:240 Peygamberlere gelince onlar muhayyer kılınıncaya kadar ruhları alınmaz. Hasan dedi ki: Peygamberler ölümden hoşlanmayınca Allah onlara kendine kavuşmayı kolaylaştırdı, onlar ikramı sevdiklerinden dolayı onların ruhu alınırken onlar bunu seviyorlar, çünkü onlara gideceği makamlar gösteriliyor. Ayşe dedi ki:Rasulullah (s.a.v.)’in ölüm şiddetini gördükten sonra Allah’ın kendisine ölümü hafifleştirdiği bir kimseye imrenmiyorum.1 Dedi ki:Yanında bir su kabı vardı, elini su kabına girdiriyordu, sonra yüzümü su ile siliyor ve diyordu ki:“Allah’ım ölüm sekeratına karşı bana yardım et” dedi ki:Diyordu ki: “Lailahe illallah ölümün seker atı vardır.”2
Mürsel hadiste geldi ki, Peygamber (s.a.v.) buyuruyor ki: “Allah’ım sen ruhu damarlar, parmak boğumları ve bağırsaklar arasından çekiyorsun, Allah’ım ölüme karşı banayardım et, onu bana hafiflet.”3 Selefin bazısı ölüm anında zorluk çekmeyi evimli görüyordu, Ömer bin Abdul Aziz dedi ki: Ölüm seker atının bana hafif olmasını istemem, çünkü mümine keffaret olacak şeyin en sonuncusudur.”4

Nehai dedi ki:Onlar ölüm anında zorluk çekmeyi seviyorlardı.5
(1)Taberani Evsat'ta tahric etti, Heysemi Mecma'da: 10/26 dedi ki:Adamları sahih rivayet adamlarıdır, hafız Münziri Terğib ve Terhib'de dedi ki:Ravileriyle sahihte delil getirilen kimselerdir: 4/152.
(3)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 5/365.
(4)İbni Sad Tabakat'ında tahric etti.
(1)Hadisin isnadı zayıftır, Tirmizi: (979) "Kimseye ölüm hafifletilmesinden dolayı imrenmiyorum..." lafzıyla tahric etti, Buhari, Müslim, Tirmizi Ayşe'den şu lafızla tahric etti: "Acının Rasulullah'a şiddetli olduğu kadar başka kimseye şiddetli olduğunu görmedim." Camiul usul: 11/387.
(2)Buhari, Müslim, Ahmed, Tirmizi: 978, İbni Mace Ayşe (r.a.)'den tahric etti Camiul usul: 11/381-385.
(3)Hadis mudaldır,bir sahabe ve bir tabii senetten düştü, ibni Ebiddünya:"Zikrulmevt"te Tu'me bin ğaylan el-Cufi'den zikretti.
(4)Ahmed Zühd deEbu Nuaym Hilye'de tahric etti: 5/317.
(5)Ebu Nuaym Hilye'de ibrahim Nahai'den tahric etti: 4/232.
Bazısı ölümün şiddetli olup fitneye düşmekten korkuyordu. Kul ölümün kendine hafifletilmesini istediği zaman kendisine hafifletiliyor. Sahihayn'da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi:"Mümine ölüm gelince, Allah'ın rızası ve ikramıyla müjdelenir. Onun için önündekinden daha sevimli bir şey yoktur, o Allah'a kavuşmayı, Allah'da onun kendine kavuşmasınısever1ibni Mesud dedi ki:Melek müminin ruhunu almak için geldiği zaman ona der ki:Rabbin sana selam söylüyor. Muhammed bin Kab dedi ki: Ölüm meleği ona der ki:Ey Allah'ın dostu sana selam olsun, Allah sana selam söylüyor, sonra dedi ki: (Onlar meleklerin tertemiz olarak canlarını aldıkları ve size selam olsun... dedikleri kimselerindir)2 (Nahl: 16/32) Zeyd bin Eslem dedi ki: Mümine ölüm anında melek gelir ve ona der ki: Varacağın yere karşı korkma, bunun üzerine Allah onun korkusunu giderir, ve melek dünya ve onun ehli üzerine üzülme, ve cennetle sana müjde olsun, ölür ve cennet müjdesi gelir.
Bezzar3 Abdullah bin Amr'dan tahric etti, o daPeygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Yatağında bile olsa Allah mümin kulunun ölümüne sizden birinin değerli malına karşı cimriliğinden daha cimridir." Zeyd bin Eslem dedi ki: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah'ın öyle kulları vardır ki onlar dünya ve ahirette afiyet ehlidirler."4 Sabit el Bünani dedi ki:Allah'ın öldürme ve acılar çektirmeye kıymadığı, ömürlerini uzattığı, rızıklarını bol verdiği, yataklalarında öldürdüğü ve şehidlerin postasına koyduğu kulları vardır."5
Bunu ibni Ebiddünya ve Taberani zayıf vecihlerle tahric etti. Bazı lafızlarında şöyledir:
S:242 Allah'ın yaratıklarından kendilerine bela vermeyi istemediği, afiyet içerisinde yaşattığı, afiyet içinde öldürdüğü, afiyet içinde cennete girdiği seçkin kullarıvardır."1
İbni Mesud ve başkası dedi ki:Ani ölüm mümin için hafifletmedir.
Ebu Sale el-Huşeni dedi ki:Ölüm anında sizin boğulduğunuz gibi boğulmamayı ümit ediyorum, bir gün evindeyken şöyle seslendiğini işittiler:Ey Abdurrahman, Abdurahman da Rasulullah (s.a.v.) ile birlikteyken öldürülmüştü, sonra evinin mescidine geldi, namaz kıldı, secdedeyken öldü.
Seleften bir cemaat namazda secdedeyken öldü. Bazısı ashabına diyordu ki: Ben sizin ölümünüz gibi ölmeyeceğim, fakat davet edileceğim ve icabet edeceğim. Bir gün ashabıyla birlikte oturuyordu, lebbeyk (emrine hazırım, buyur) dedi ve ölü olarak yere düştü. Bazısı arkadaşlarıyla otururken, şöyle dediğini işittiler:Ey filan icabet et, vallahi bu senin dünyadaki son anındır,bunun üzerine bu zat sıçradı ve dediki:Vallahi bu ölüm çağırıcısıdır ve arkadaşlarına veda etti, onlara selam verdi, sonra sese doğru gitti ve elçilere selam olsun, alemlerin Rabbine hamd olsun, sonra onlardan ses kesildi, izini takip ettiler, onu ölü olarak buldular.
Birisi mushaftan yazıyordu elinden kalemi yere koydu ve dedi ki:Eğer sizin ölümünüz böyleyse vallahi ölümünüz ne güzeldir, sonra ölü olarak yere düştü.
Diğeri oturmuş hadis yazıyordu, kalemi elinden bıraktı ve dedi ki:Ellerini yukarı kaldırdı. Allah'a dua etti ve öldü Allah ona rahmet etsin.
(1)Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai Ubade bin Samit ve Ayşe (r.a.)'den tahric etti. Camiulusul: 10/363 ve sonrası
(2) Muhammed bin Kab el-Kurazi'den Haberi'nin tefsirinde rivayet ettiği haberin nassı şudur (1/70): Mümin kulun benzi sararınca, ona melek gelir, ve:Selam sana ey Allah'ın velisi, Allah sana selam söylüyor, sona şu ayeti okudu: Onlar ki meleklerin canlarını tertemiz aldıkları...."
(3)Senedinde Abdurrahman bin Ziyad bin Enumel Afriki var İbnil Kattan onun hakkında dedi ki:Hak şudur ki o zayıftır Mizanul İtidal: (2/562-563).
(4)Mürseldir, ibni Ebiddünya: "el-Evliya"da tahric etti.
(5)İbni Ebiddünya el-Evliya'da tahric etti.
(1) Hadisinin adı zayıftır, İbni Ömer'den ibni Ebiddünya, Taberani Kebir ve Evsat'ta, Ebu Nuaym Hilye'de:
(1) 6) tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki:(10/265-266) Senedinde Müslim bin Abdullah el-Hımsi var, onu bilmiyorum, Zehebi onu meçhul gördü, geri kalanları güvenilirdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İddialar:

1. Sahih hadislerde uydurma ve ihtilat olduğu iddiası: Yazar burada bu iddiaları ortaya koyar, Muhammed Tevfik Sıdki, Seyyid Emir Ali ve Ahmet Emin gibilerin sözlerini nakleder. Bu iddialar özetle şunlardır:
a) Hadislerde birçok ihtilaf ve tutarsızlıklar vardır.
b) Hadislerin çoğu uydurmadır. Eğer alimler hür fikirli olsalardı, bunların çoğunu cesaretle atıp çok azı ile amel ederlerdi.
c) Allah'ın, insanlardan, hakkı batıldan ayıramayan bir şeyi din edinmelerini istemesi mümkün değildir
d) Kitap, kıyas ve akılla yetinmeliyiz, sünnetten kitaba zait olan bilgilerle ister amel eder, istersek bunları tartışmaya açarız.
e) Hadislerle amel etmek gerekli değildir. Hatta ümmetin Peygamberden tevatür yolu ile gelen hadisle bile amel etmesi gerekmez. Şayet böyle bir gereklilik olsaydı her mükellefe, hadisin sahih, zayıf ve mevzu olanını ayırdetmesi gerekli olurdu.
f) Her müçtehid mezhebini ortaya çıkarmak isteyince, diğer müçtehitler nezdindeki birtakım sahih olan sünneti reddetmek zorunda kaldı.
g) İmam Ahmed : "Üç şeyin aslı yoktur, bunlar ; tefsir, melahim ve megazi'dir." demiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Peygamber De Az Rivayeti Emreder:

İbnu Abdilber kaydettiğimiz sonucu yani Hz. Ömer'in yasaklamalarının iyice öğrenilmemiş şeylerin rivâyetini ilgilendirdiği hususunu belirttikten sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde de bu yasaklamanın mevcudiyetine dikkat çeker ve örnek olarak birkaç hadîs kaydeder:
"Kişi için, yalan olarak her işittiğini rivâyet etmesi yeterlidir."
"Çok sözden sakının. Benden bahiste bulunan sadece hak olanı söylesin."
"Kim benim hakkımda, rastgele konuşur, söylemediğimi bana söyletirse ateşteki verini hazırlasın."
"Kim benden olmadığını sandığı bir hadîsi rivâyet ederse bu kimse iki yalancıdan biridir."
"Kim, yalan sanılan bir hadîsi benden rivâyet ederse, o kimse iki yalancıdan biridir".
Az rivâyet etmeyi prensip edinenlerle ilgili olarak az sonra kaydedeceğimiz açıklamalara ve onların sözlerine dikkat edilince yukarıda kaydettiğimiz bu rivâyetlerin tesiri ayân beyan görülecektir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İbn Mâce'nin Sunen'i

Müellifi, bu eseri bablara göre tertib ederek derlemiştir. Yaklaşık 4341 hadis ihtiva eder. Müteahhir alimlerin pek çoğu tarafından onun altı temel hadis kitabının altıncısı olduğu kabul edilmiştir. Ancak Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Sunenlerine göre mertebesi daha aşağıdadır. O kadar ki, onun tek başına rivayet ettiği hadislerin çoğunlukla zayıf kabul edileceği meşhur olmuştur. Ancak Hafiz İbn Hacer şöyle demektedir: Şu kadar var ki durum benim incelemem neticesinde mutlak olarak böyle kabul edilemez. Genellikle onda münker pekçok hadislerin olduğu da doğrudur. Allah yardımcımız olsun.
Zehebî der ki: Bunda münker bir takım rivayetler ve az miktarda uydurma hadis vardır.
Suyuti der ki: O yalancılıkla ve hadis çalmakla itham edilmiş birtakım ravilerden tek başına hadis nakletmiştir. Bu hadislerin bir kısmı da ancak bu kimseler tarafından rivayet edilmiş diye bilinmektedir.
Hadislerinin birçoğunu diğer Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ya da onların bir kısmı onunla birlikte müştereken rivayet etmişlerdir. Üstad Muhammed Fuad Abdu'l-Baki'nin tahkik ettiği üzere 1339 hadisi de onlardan ayrı kendisi münferiden rivayet etmiş bulunmaktadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MEVZÛ HADÎSLER

Mevzu Hadislerin Tanımı, Bilinmesinin Gereği:

Ya İslam Dinini yıkmak, ya bir mezheb veya bir firkanın propogandasını yaparak taraftarlarını artırmak, ya bir kabileyi, bir dili, bir imamı veya halifeyi övmek ve onlardan bir hediye koparabilmek, yahut bir mevki kazanabilmek, yahutta dini emir ve yasaklara halkın rağbetini artırabilmek için, din düşmanlarının, yalancıların ve cahillerin uydurdukları, sonra da bu uydurulan sözlerin başına düzmece isnadlar ekleyerek Hazreti Peygamber'in hadisiymiş gibi rivayet ettikleri sözlere uydurma (mevzu) hadis denir.[1]
Mevzu hadisler kısa bir tarifle sahih, hasen ve zayıf kısımlarından herhangi birine dahil olmayan hadislerdir. Bir başka tarife göre mevzu hadisler, çeşitli maksatlarla uydurulup Hz. Peygamber'e iftira ve nisbet edilerek rivayet edilen uydurma sözlerdir.
İlerde söz konusu edeceğimiz gibi hadis uydurmanın bir çok sebepleri vardır. Bu sebeplerin başında İslam düşmanlığı, mezhep taassubu, cahillik, mevki ve dünyalık hırsı gelir. Bu sebeplerden biri veya birkaçının tesiriyle Hz. Peygamber'in ağzından sanki onun sözüymüş gibi hadisler uydurulmuştur. Tamamen uydurma olan bu hadislere mevzu hadisler adı verilir. Mevzu hadislere muhtalak (uydurulmuş, icad edilmiş) denildiği de olur.
Mevzu hadislerin Hz. Peygamber'le hiçbir ilgisi yoktur. Bu yüzden bunlara hadis denmesiini doğru bulmayan alimler vardır. Mevzu hadislerin Hz. Peygamber'e ait olanlara benzeyen tek yönü, onların da isnad ve metinden ibaret oluşudur. Ancak hadis diye uydurulmuş sözlerin isnadı da düzmedir. Peygamberimizin ağzından uydurulan sözlerin derecesini yükseltmek ve kabul edilmesini sağlamak için uydurulmuştur. [2]
Bu bahis, bazı usûl kitaplarında, zayıf hadislerle ilgili bölümde incelenir ve sanki zaafda en düşük dereceyi teşkil ettiği ifade edilir. Biz mevzu hadîs'i zayıfın bir derecesi olarak değil, müstakil olarak ele almayı uygun gördük. Zira zayıf hadîs tâbiri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan olma ihtimalini taşıyan bir rivâyete delâlet eder: Halbuki mevzu dedik mi, burda hiçbir ihtimal kabul etmiyor, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adına uydurulmuş bir yalan olduğunu peşinen ifâde ediyoruz. Bu sebeple mevzuya hadîs kelimesini izâfe ederek mevzu hadîs diye terkib ortaya çıkarmak da esasen yanlış bir davranış olmaktadır. Usulcüler bidayette, hadîs kelimesi yerine, yakın mânâya gelen kavl kelimesini kullanarak el-kavlu'l-mevzu diye ıstılahlaştırmış olsalar herhalde daha iyi bir yol tutmuş olurlardı. Biz, oturmuş ıstılahların değişmesine, bu meselede bid'ata taraftar olmadığımız için yanlışlığa dikkat çekmekle yetineceğiz.
Esâsen hadîs uleması, usul kitaplarında mevzu hadîs diye bir bahsin açılmasını, bu çeşit rivâyetlere karşı ümmetin dikkatini çekerek, onun şerrinden ve zararından müslümanların korunmasını sağlamak maksadıyla tecviz etmişlerdir. Bu bölümlerde hadîs uyduranlar (vazzâin) kimlerdir, hangi maksadlarla hadîs uydurmuşlardır, mevzû hadîsler nasıl bilinir, İslam âlimlerinin bu meseleye karşı gösterdiği hassasiyet ve aldığı tedbirler nelerdir? gibi pek çok mesele açıklanır. Konuyla ilgili olarak te'lif edilen belli başlı eserler tanıtılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hadîs uydurmanın, yalan söylemenin hükmü nedir? belirtilerek bu işten tahzîr edilir.[3]
Vaz'; iskât etmek, koymak, terketmek, iftirâ etmek, icâd etmek anlamında olup; Mevzû' ise, vaza mastarından ism-i mef'ûldur. Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözü, yalan ve iftirâ ile ona nisbet etmek manasını taşıyan bir Usul'u Hadis terimi. Rasulullah (s.a.s), söylemediği halde çeşitli sebeblerle sahabe ve tabiine izafe edilerek uydurulmuş sanatlı sözlerdir.
Mevzû hadisin değersiz ve ehemmiyetsiz olduğunu hesaba katarak, onun, bir şeyi yukarıdan aşağıya atmak manasına geldiğini söyleyen hadis âlimleri de vardır.[4]
Hadis âlimlerinin istilahında Hz. Peygamber'in ağzından uydurulan ve ona iftira edilen söz manasında mecazî olarak kullanılan "mevzû" tabiri, "muhtelak" (icad edilmiş) ve "masnû" (uydurulmuş) kelimeleriyle de izah edilmektedir.[5]
Ashab-ı Kiram ve daha sonraki zevata aitmiş gibi gösterilen bir takım sözler de mevzû kelimesinin kapsamına girmektedir.[6] Yalnız mevzû kelimesi, mutlak olarak kullanıldığı zaman, Hz. Peygamber adına uydurulan sözleri ifade etmektedir. Başkaları hakkında uydurulnıuş sözler için de çoğu zaman "bu falan adına uydurulmuş" ifâdesi kullanılmaktadır.[7]
Kısaca mevzu hadis Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadisi olmadığı halde kasıtlı olarak onun hadisi imiş gibi anlatılan söz olmaktadır. Allah Rasulü (s.a.s)'nin, söylemediği bir sözü ona nisbet etmek veya hadis uydurmak aşağıdaki hadis gereğince haram kılınmıştır.
'Her kim benim adıma yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın."[8]
Hadis usulü kaynaklarında bu hadis lafzî mütevâtire misâl gösterilmektedir.[9] Mütevâtir, yalan üzerinde ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluğun, yine kendisi gibi bir topluluktan rivâyet ettiği haber demektir. Kettânî, bu hadisin mezkûr metni ile yetmiş beş sahabe tarafından rivâyet edildiğini, ravilerinin isimlerini de belirtmek suretiyle, açıklamaktadır.[10] Aynı lafızlarıyla olmasa da, Rasulullah (s.a.s) adına yalan uydurmanın mutlak günah oluşu hakkında gelen hadislerin yüzden fazla sahabe kanalıyla rivayet edildiğini söyleyen alimler de bulunmaktadır.[11]
Hadis böyle yüksek bir mertebede bulunmasına rağmen, haksız bir şekilde eleştirilmiş olduğu da görülmektedir: Her halde "idrâc" yoluyla Rasulullah (s.a.s) adına kasıtsız olarak, sevap için hadis uyduranlar bu "müteammiden" (kasıtlı olarak) kelimesini bununla kendilerine cevaz kapısı açmak maksadıyla hadise sokuşturmuşlardır. "Veyahut da ravilerin başkalarından hatayla, vehimle veya yanlış anlamayla yaptıkları rivayetlerde kendilerini günahtan kurtarmak için bu "kasıtlı olarak" (müteammiden) kelimesine dayanmak için uydurmuşlardır. Bu yüzden o raviler şu meşhur kaidelerini koymuşlardır. "Yalandan doğan sorumluluk, bunu kasıtlı yapanlar içindir"[12]
Üzerinde durduğumuz hadis bu "müteammiden" lafzı ile mütevatir olmasına rağmen, bu kelimenin "mevzu" kabul edilmesi isabetsiz ve şâz olan bir görüştür.
İslâm'da her hangi bir günahı işleyenin manevî bir cezaya çarptırılması için, işlenen suçun kasıtlı olmasının şart olduğu bilinen bir husustur. Hata eseri olarak işlenen suçlarda sorumluluk kaldırılmıştır. Bu hadis de buna bir delildir.
Bir çok âyet-i kerîmede *"Allah'a karşı yalan uyduran veya âyetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir"* buyurulmaktadır.[13] Allah'a yalan uydurmak, iftira etmek de yalanı kasıtlı olarak söylemektir. Hata ve yanılmadan dolayı meydana gelen günahların, sorumluluk dışında kalacağı hadiste geçen "müteammiden" lafzı ile konulmuş değildir. Bu mesele yukarda söz konusu edilen ayetlerle açıklanmıştır. O halde Kur'an-ı Kerim'in kayıtladığı gibi Resulullah (s.a.s.)'ın da, yalanı "kasıtlı olarak" (müteammiden) lafzı ile kayıtlaması mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a.s.), bu durumu gayet belîğ bir ifade ile açıklamıştır.
Herhangi bir hadisi, yalan olduğunu bile bile rivayet etmek, delil olarak kullanmak da hadis uydurmak kadar günahdır. Rasulullah şöyle buyurur*: "Her kim benden yalan olduğu bilinen bir hadis rivayet ederse, o kimse yalancılardan biridir."*[14] Bir başka hadis de*: "İleride bir takım deccâller ve yalancılar ortaya çıkacak; sizlere ne kendinizin ne de babanızın işittiği hadisler getireceklerdir. Onlardan şiddetle sakınınız, sizleri sapıtıp fitnelere düşürmesinler."*[15] buyurarak ümmetini uyarmış ve temkinli bulunmalarını tavsiye etmiştir. [16]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 55.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 46-47.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/137-138.
[4] İbnu'l-Arrâk, Tenzîhu'ş-Şerîa, Mısır 1375, I, 5.
[5] İbn Kesîr, İhtisarru Ulûmül-Hadis, Mısır 1951, s. 78.
[6] el-Leknevî, Zaferul-Emânî' fi Muhtasari'l-Cürcânî, Laknav 1304; s.238-239.
[7] el-Leknevî, Zaferul-Emânî' fi Muhtasari'l-Cürcânî, Laknav 1304; s.238-239.
[8] Buharî, İlm: 38, Cenâiz: 33, Enbiyâ: 50, Edeb: 109; Müslim Zühd: 72; Ebü Dâvud, İlm: 4; Tirmizî, Fiten 70, İlm: 8, 13 Tefsir: I, Menâkıb: 19; İbn Mâce, Mukaddime: 4; Dârimî, Mukaddime: 25, 46; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 2/47, 83, 133, 150, 159, 171.
[9] İbn Salah, Ulûmul-hadis Nşr. Nureddin, t.y, Beyrut 1981 s.242.
[10] Kettânî, Nazmu'l-Mütenâsir Min Hadisi'l-Mütenâsir, Mısır t.y, s. 29.
[11] Kettânî, Nazmu'l-Mütenâsir Min Hadisi'l-Mütenâsir, Mısır t.y, s. 30.
[12] Mahmud Ebu Reyye, Advâ' ale's-sünnetil Muhammediye, Terc, Muharrem Tan (Muammedî Sünnetin Aydınlatılması), İstanbul 1988, s. 42.
[13] el-En'âm: 6/21, 93, 44, el-A'râf: 7/37, Yûnus: 10/17, Hûd: 11/18), Kehf: I8/15.
[14] Müslim, Mukaddime: 1, 9 Nşr. M. Fuat Abdülbaki.
[15] Müslim, Mukaddime N.ş.r. M. Fuat Abdülbaki: 1/12.
[16] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/177-178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

44) Âlimlere Saygı (Âlimlere, Büyüklere Ve Fazilet Sahibi Kişilere Saygı Göstermek, Onları Başkalarına Üstün Tutmak, Toplantılarda Öne Geçirmek Ve Üstünlüklerini Belirtmek, Takdir Etmek)

Bu bölümdeki bir ayet ve on iki hadis-i şeriften bilenlerle bilmeyenlerin bir olmadığı, ancak akıl sahiplerinin bildiğini, imamlığa ehliyetin şartlarını, safların tertib ve düzenlenmesinin imam tarafından yapılacağını, ilk saflara kimlerin durması gerektiğini, sözcülük etmek durumunda olanların yaşça büyük olması gerektiğini, islamda saç sakal ağartan Kur'an hafızı asil hükümdara saygı göstermenin Allah'a saygıdan ileri geldiğini, küçüklere acımayan büyüklerin hakkını tanımayanların bizden olmadığını, insanlara kültür ve seviyelerine göre muamele edilmesi gerektiğini, affedip iyiliği emretmenin cahilleri cezalandırmaktan vazgeçilmesi gerektiğini, Allah ihtiyarların saygı gösteren gençlere yaşlandıklarında hizmet ve hürmet edecek kimseler vereceğini öğreneceğiz. [1]

"...De ki bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bu gerçeği ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır." (Zümer 39/9)

349. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el–Bedrî el–Ensârî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cemaata Kur'an'ı en iyi bilen ve okuyanları imam olsun. Kur'an bilgisinde eşit iseler, sünneti en iyi bilen; eğer sünnet bilgisinde de denk olurlarsa, önce hicret etmiş olan; hicret etmekte de aynı iseler, yaşca en büyükleri imam olsun. Hâkim ve yetkili olduğu yerde kişiye, izni olmadıkça bir başkası imam olmaya kalkmasın. Hiç kimse, başkasının evinde, izni olmadıkça ev sahibinin özel yerine oturmasın."[2]

Müslim'in bir rivayetinde, *"yaşca en büyük olan"* yerine *"ilk evvel müslüman olan"* kaydı bulunmaktadır.
Yine bir rivâyette[3], *"Cemaata, Allah'ın kitabını en iyi bilen ve kıraatta en ileri gelen imam olsun. Eğer okuyuşları aynı ise, önce hicret eden imam olsun. Eğer hicrette de aynı iseler, yaşca en büyükleri imam olsun"* buyurulmuştur.

* Kur'anı iyi okuyup iyi anlamak, sünnet bilgisi, hicret ve yaşca büyük olmak gibi ölçüler imamlıktaki tercih sebebleridir. İlim ve fazilet sahibi yaşlılara saygılı davranmak da bir fazilettir. Kişinin izni olmadan sorumluluk sahası olan yerde (ev, müessesse vs.) öne geçilmemesi ve izin vermedikçe onun evinde ona imam olunmaması da tenbih edilmiştir. [4]

350. Yine Ebû Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* namaza başlayacağımız zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu:
–"Düz durun, karışık durmayın. Sonra kapleriniz de karmakarışık olur. Namazda benim arkama yaşlı–başlı olanlar dursun. Onların arkasına kendilerinden sonra gelenler, daha sonra da onlardan sonra gelenler dursun."[5]

* İmam olacak kimse namaza durmadan önce safları tanzim etmeli ve bu uyarıya her zaman devam etmelidir. Namazda imamın arkasında büluğ çağına ermiş akıllı ve ehil kişiler durmalıdır. Organlarla kalb arasında iletişim bulunmaktadır. Kalb ve kafaları düşünceleri dağınık insanlardan düzgün saf düzeni beklenemez. Kalben ve ruhen birlikte ve aynı safta olanların namazlarındaki safları da düzgün olur, değilse safları da hayatları gibi düzensiz olur aynen bugünkü camilerimizde olduğu gibi ilk saflara ipler çekilmesine ve özel halılar döşenmesine rağmen yine de düzen sağlanamamaktadır. Bunun da tek sebebi kalb ve kafaların düzensiz oluşudur. [6]

351. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Aklı başında (ve imamlık yapacak durumda) olanlarınız (namazda) benim hemen arkama dursun. Sonra bu vasıflarda onları takip edenler dursunlar. (Peygamber *aleyhisselâm* bu cümleyi üç defa tekrarladı. Namazda) *Çarşı–pazarlardaki keşmekeş (ve kargaşaya benzemek) den sakının!"*[7]

* Gerçekten çarşı pazar hayatı karmakarışıktır. Alim, cahil, kadın, erkek, küçük, büyük hep bir aradadır. Mescidlerde böyle olamaz, bir düzen olmalıdır. Ehil kişiler imamın arkasına, sonra erkekler, sonra çocuklar, daha sonra da kadınlar yer alır. Camideki cemaat düzeni çarşı pazar düzensizliği gibi olmaz ve olmamalıdır. [8]

352. Ebû Yahyâ (veya Ebû Muhammed) Sehl İbni Ebû Hasme el–Ensârî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Abdullah İbni Sehl ve Muhayyısa İbni Mes'ûd, sulh günlerinde Hayber'e gitmişlerdi. (İşlerini görmek için birbirlerinden) ayrıldılar. Neticede Muhayyısa, (buluşma yerine geldiğinde) Abdullah İbni Sehl'i kanlar içinde can çekişirken buldu. Onu defnetti ve sonra Medine'ye döndü. (Abdullah'ın kardeşi) Abdurrahman İbni Sehl (durumu öğrenince yanına) Mes'ûd'un oğulları Muhayyısa ve Huvayyısa'yı da alarak Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e gitti. Oradakilerin yaşça en küçüğü olan Abdurrahman, olayı anlatmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Sözü büyüğünüze bırak, sözü büyüğünüze bırak!" buyurdu.
Abdurrahman sustu ve olayı ötekiler anlattı. Neticede Hz. Peygamber:
"Kâtil üzerinde hakkınız olabilmesi için yemin eder misiniz?" buyurdu.
(Ebû Yahyâ, hadisin tamamını nakletti.)[9]

* Dava ve söze başlamayı yaşça büyük olanlara bırakmak büyüklere saygının bir neticesidir. Müslümanlar çevrelerinde olup biten olaylara karşı duyarlı davranmalıdır. Aksi takdirde faili meçhul cinayetlerin sorumluluğuna iştirak etmek zorunda kalırlar. [10]

353. Câbir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber s*allallâhu aleyhi ve sellem*, Uhud Gazvesi'nde şehid düşenleri her mezara iki kişi konacak şekilde toplattı ve sonra:
"Bunların hangisi daha çok Kur'an bilirdi?" diye sordu.
Şehidlerden hangisi gösterilirse, önce onu kıbleden yana kordu.[11]

* İlim her yerde öncelik ve saygı sebebidir. Kabre definde bile... [12]

354. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rüyamda dişlerimi misvaklıyordum. Yanıma biri diğerinden daha yaşlı iki kişi geldi. Ben misvakı küçüğüne vermek istedim." Bana:
"Büyüğe ver denildi. Ben de büyüğe verdim."[13]

* Yaşça büyük olanlara her zaman öncelik tanınmalıdır. Bir toplantıda, otobüs ve ulaşım vasıtalarında. [14]

355. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Saçı–sakalı ağarmış müslümana, aşırı gitmeyip ahkâmıyla amel etmekten kaçınmayan Kur'an hâfizına ve âdil hükümdara saygı göstermek, Allah Teâlâ'ya duyulan saygı ve ta'zimden ileri gelir."[15]

356. Amr İbni Şuayb'ın, babası aracılığı ile dedesinden rivâyet ettiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu.
"Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin (büyüklük) şerefini tanımayan bizden değildir."[16]

Hadisin son kısmı Ebû Dâvûd'un rivayetinde *"büyüklerin hakkını tanımayan"* şeklindedir.

357. Meymûn İbni Ebû Şebîb *rahimehullah*'dan rivâyet edilmiştir. Demiştir ki:
Birgün Hz. Âişe'ye bir dilenci geldi. Aişe *radıyallahu anhâ* ona bir parça ekmek verdi. Kılığı kıyâfeti düzgün bir başka adam geldi. Onu da sofraya oturtarak yemek ikram etti.

Bu (farklı) davranışının sebebini soranlara Âişe şöyle cevap verdi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, *"İnsanlara mevki, makam ve seviyelerine göre muamele ediniz"* buyurmuştur.[17]

Ebû Dâvûd, Meymûn İbni Ebû Şebîb'in Hz. Âişe ile görüşmediğini söylemektedir.
Müslim, *Sahîh*'inin baş kısmında[18] bu hadisi senedsiz olarak nakleder:
Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bize "İnsanlara seviyelerine göre muamele etmemizi tavsiye buyurdu" demiştir.
Hâkim Ebû Abdullah bu hadisi *Ma'rifetü ulûmi'l–hadîs* adlı eserinde[19] nakletmiş ve "sahih" olduğunu söylemiştir.

* İnsanların durumlarına göre tavır almak bir ayrımcılık ve iltimas değil; insanları seviyelerine göre değerlendirmektir. Hz. Aişe'nin yaptığı da budur. İslam hukuku karşısında insanlar eşittirler. Beşeri ilişkilerde insanların sosyal durumlarına göre muamele görmesi normal karşılanır. Bir alime cahil gibi, bir çocuğa büyük gibi, bir yöneticiye bir şahıs gibi davranmak doğru olmaması yanı sıra hakaret bile sayılabilir. Peygamberimizin elçilerine kavim ve kabilesi arasında mevki sahibi olanlara özel ikramlarda bulunduğu bilinmektedir. Hz. Aişe'nin bu iki ayrı tavrı da peygamberimizin bu konudaki tavsiyelerinin bir uygulamasından ibarettir. Bugün bizler bile kapımıza gelen bir dilenciye yaptığımız yardımla yakinen bildiğimiz bir fakire yaptığımız yardımın değişik olması da bu sebebtendir. [20]

358. Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Uyeyne İbni Hısn Medine'ye geldi ve yeğeni Hür İbni Kays'a misafir oldu. Hür, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. Zaten genç olsun yaşlı olsun âlimler (Kurrâ) Hz. Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne, yeğeni Hür İbni Kays'a:
– Yeğenim, senin devlet başkanı yanında itibarın yüksektir. Beni kendisiyle görüştür, dedi.
Hür, Ömer'den izin aldı. Uyeyne Hz. Ömer'in yanına girince:
– Ey Hattab oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda adâletle de hükmetmiyorsun, dedi.
Ömer hiddetlendi. Uyeyne'ye ceza vermek istedi. Bunu sezen Hür:
– Ey mü'minlerin emiri! Allah, peygamberine *"Affi seç, iyiliği emret, câhillerin kusuruna bakma"* (A'râf: 7/199) buyurdu. Benim amcam da câhillerdendir, dedi.
(Râvi diyor ki:) Allah'a yemin ederim ki, Hür bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah'ın kitabına son derece bağlı idi.[21]

* Hz. Ömer yaşlı ve genç oluşuna bakmadan ilim sahiplerine saygı gösterirdi. Hatta 113 numaralı hadiste de görüldüğü gibi ilim sahibi kimselere hürmeti ortadaydı. Bilen insanlara değer verip onları önde tutmak toplunun dirlik ve düzeninin temini bakımından pek önemlidir. İslam medeniyeti değer ve kıymeti bilinen yetişmiş kimselerin eseridir. Alimlerini gücendirmiş toplumlar felaketlerden kurtulamazlar. Bilgili insanlar yaşları ne olursa olsun takdir edilmelidir. Bilgi sahiplerine saygı göstermeyenler kendilerini cahillerin eline teslim ederler. [22]

359. Ebû Saîd Semüre İbni Cündeb *radıyallânu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayattayken ben çocuk denecek yaştaydım. Bu sebeple kendisinden (duyduklarımı) ezberliyordum. Ne var ki, burada hazır bulunan yaşlı kimselere duyduğum saygı, onları söylemekten beni alıkoyuyor.[23]

* Sahabe alim, yaşlı kimselerin hatırını sayar ve onlara gerekli saygıyı gösterirlerdi. Beşeri ilişkilerde *"Söz, bilen büyüğün"* veya *"Bilen kimsenin"* dir anlayışıyla hareket etmek en uygun davranıştır. [24]

360. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ, yaşından ötürü bir ihtiyara saygı gösteren gence, yaşlılığında hizmet edecek kimseler lutfeder."[25]

* Herkes kendi serdiği mindere oturur. Saygı beklenmez, kazanılır. Hizmet eden hizmet görür, atasözleri bu hadisi en güzel biçimde açıklar. Yaşlı kimselere hürmet edenlere Allah yaşlandıklarında kendilerine hizmet edecek kimseler yaratacağını bildirmektedir. [26]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 129
[2] Müslim, Mesâcid 290.
[3] Müslim, Mesâcid 291.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 130
[5] Müslim, Salât 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54.
1086'da tekrar gelecektir.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 130
[7] Müslim, Salât 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54; İmâmet 23, 26; İbni Mâce, İkâmet 45.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 130
[9] Buhârî, Cizye 12, Edeb 89, Diyât 22; Müslim, Kasâme 1, 3, 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Diyât 8; Tirmizî, Diyât 4, 22; Nesâî, Kasâme 3, 4, 5; İbni Mâce, Diyet 28.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 131
[11] Buhâri, Cenâiz 72, 75, 78, Meğâzî 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 27; Nesâî, Cenâiz 62; İbni Mâce, Cenâiz 28; Tirmizî, Cenâiz 31.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 131
[13] Müslim, Rü'yâ 19, Zühd 70 (senedli), Buhârî, Vudû' 74 (senedsiz)
Misvakla alakalı 1197—1206 arası hadislere bakınız.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 131
[15] Ebû Dâvûd, Edeb 20.
[16] Ebû Dâvûd, Edeb 58; Tirmizî, Birr 15.
[17] Ebû Dâvûd , Edeb 20.
[18] I, 6.
[19] s. 49.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 132
[21] Buhârî, Tefsîru sûre (7) 5, İ'tisam 2.
Bu hadis 50 numarada geçmişti.
[22] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 132
[23] Buhârî, Hayz 29; Müslim, Cenâiz 88.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 132
[25] Tirmizî, Birr 75.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 133

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

133) Selâmın Âdâbı

859. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Binitli olan yürüyene, yürüyen oturana, sayıca az olan çok olana selâm verir."[1]

Buhârî'nin bir rivayetinde: *"Küçük büyüğe selâm verir"* ilâvesi vardır.[2]

860. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân el–Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanların Allah katında en makbul olanları, selâma ilk başlayanlardır."[3]
Tirmizî'nin Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayetine göre bir adam:
– Yâ Resûlallah! İki kişi birbirleriyle karşılaşınca onlardan hangisi daha önce selâm verir? diye sordu. Peygamber Efendimiz de:
– *"Allah Teâlâ'ya daha yakın olan"* buyurdu.[4]

---

[1] Buhârî, İsti'zân 5, 6; Müslim, Selâm 1; Âdâb 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 134; Tirmizî, İsti'zân 14.
[2] Buhârî, İsti'zân 7.
[3] Ebû Dâvûd, Edeb 133.
Uzun olarak 796 ve 856'da geçmişti.
[4] Tirmizî, İsti'zân 6.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uydurma Girişimleri:

Buraya kadar bir çok çeşidi, özellikleri ve İslam dini ve kültürü için arzettiği önemi tanıtmaya çalıştığımız hadislerin bu müstesna konumu, onlardan değişik amaçlarla yararlanma düşüncelerini de beraberinde getirmiştir. İslam toplumunda kitap ve sünnete uygunluk meşruiyetin temel taşıdır. Bazı kişi ya da gruplar, hadis uydurmak suretiyle bu gereği yerine getirme yoluna gitmişlerdir. Yani hadis uydurma girişimleri bir anlamda hadisin İslam toplumundaki otoritesi ve dindeki yerinin itirafı demektir. Zira kıymetli şeylerin sahtesi yapılır.
Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber'in zaman-ı saadetlerine kadar götürmek isteyenler varsa da, çoğunluk Hz. Osman'ın şehid edilmesini takip eden olaylar sonucu oluşan grupların bu işi başlattıkları görüşündedir.
Hadis diye uydurulmuş sözler konusu el-hadisu'l-mevzu, el-hadisu'l-muhtelak veya el-hadisu'l-masnu' terimleriyle ifade edilmektedir. Aslında bunlar hadis değildir. Hadis diye uydurulmuşlardır, onlara hadis denilmesi sırf bu yüzdendir.
Ahmed Naim'in ifadesiyle "…küfr-i billahdan sonra ekber-i kebair" olan hadis uydurma girişimlerini biraz yakından tanıyalım.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 153.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uydurma Girişimleri:

Buraya kadar bir çok çeşidi, özellikleri ve İslam dini ve kültürü için arzettiği önemi tanıtmaya çalıştığımız hadislerin bu müstesna konumu, onlardan değişik amaçlarla yararlanma düşüncelerini de beraberinde getirmiştir. İslam toplumunda kitap ve sünnete uygunluk meşruiyetin temel taşıdır. Bazı kişi ya da gruplar, hadis uydurmak suretiyle bu gereği yerine getirme yoluna gitmişlerdir. Yani hadis uydurma girişimleri bir anlamda hadisin İslam toplumundaki otoritesi ve dindeki yerinin itirafı demektir. Zira kıymetli şeylerin sahtesi yapılır.
Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber'in zaman-ı saadetlerine kadar götürmek isteyenler varsa da, çoğunluk Hz. Osman'ın şehid edilmesini takip eden olaylar sonucu oluşan grupların bu işi başlattıkları görüşündedir.
Hadis diye uydurulmuş sözler konusu el-hadisu'l-mevzu, el-hadisu'l-muhtelak veya el-hadisu'l-masnu' terimleriyle ifade edilmektedir. Aslında bunlar hadis değildir. Hadis diye uydurulmuşlardır, onlara hadis denilmesi sırf bu yüzdendir.
Ahmed Naim'in ifadesiyle "…küfr-i billahdan sonra ekber-i kebair" olan hadis uydurma girişimlerini biraz yakından tanıyalım.[1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 153.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

147) Öleceğini Anlayan Kimsenin Yapacağı Dua

913. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle demiştir:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bana yaslanarak:
–*"Allahım, beni bağışla, bana merhamet et ve beni refik–i a'laya ilet!"* diye dua ettiğini duydum.[1]

914. Yine *Âişe radıyallahu anh*â şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, ölüm döşeğinde, yanıbaşındaki su kabına elini daldırıp yüzüne sürerken gördüm. O, böyle yapıyor sonra da *"Allah'ım ölümün şiddet ve sıkıntılarına karşı bana yardım et"* diye dua ediyordu.[2]

---

[1] Buhârî, Merdâ 19, Fezâilüs–sahâbe 5, Megâzî 83, 84, Rikâk 42, Daavât 28; Müslim, Selâm 46, Fezâilu's–sahâbe 85, 87. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 76; İbni Mâce, Cenâiz 64.
[2] Tirmizî, Cenâiz 7. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 64.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadîslerin Ortaya Çıkışı:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e yalan nisbet etme fazîhası pek çok hadîste temas edilerek şiddetle yasaklanmış bir hususdur. Lafzan mütevâtir hadîslerin en başında yer alan: *"Kim bile bile bana yalan isnad ederse ateşteki yerini hazırlasın"* hadîsi bu hususu göstermeye kâfidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi hakkında söylenecek yalanların başka çeşit yalanlara benzemediğine, bunun cezasının çok daha büyük olacağına da dikkatleri çekmiştir. Sahiheyn'de gelen bir rivayet aynen şöyle:
"Benim hakkımdaki yalan, bir başkasının hakkında söylenen yalana benzemez. Kim bile bile bana yalan nisbet ederse ateşteki yerini hazırlasın".
Bir diğer hadîs de şöyle:
"Her kim yalan olduğu bilinen bir sözü benden rivâyet ederse, o yalancılardan biridir".
Şu halde, böylesi nebevî uyarılar varken gerçek mü'minlerin, bile bile Resûlleri (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hadîs uydurmaları çok uzak ihtimaldir. Hele Sahâbe gibi İslâmın en küçük bir meselesi için hayatını ortaya koyan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tek bir hadisinde düştüğü tereddüdü izâle için bin bir zahmetle dolu günler, haftalar, aylar süren seyahati göze alan, gerçek ve kâmil mânâdaki mü'minlerden bunu beklemek çok daha uzak bir ihtimaldir. Nitekim, sahabîliği kesinlikle bilinen birisinin kizb ala'r-Resûl fazîhasına tevessül ettiğine dair hiçbir rivâyet gelmemiştir. Ashab arasında çıkan dahilî kavgalara rağmen, hiçbiri diğerine böyle bir itham yöneltmemiştir. Çünkü vâki değil; çünkü Ashab (radıyallahu anhüm ecmain)'ın tamamı bilâ istisna udûl'dür, adâlet sâhibidir.
Hadîs uydurma işi, fitne hadiselerinin çıkmasından sonra, daha Sahâbe'nin sağlığında başlamıştır[1]. Nitekim daha önce de kaydettiğimiz, İbnu Sîrin'e ait bir rivayeti, konumuzla olan alakası sebebiyle, bir kere daha hatırlatacak olursak vaz'ın başlangıcıyla ilgili bir fikir edinebiliriz.: "İlk zamanlarda halk isnâd sormuyordu. Ne zaman ki, müslümanlar arasında fitne patlak verdi o zaman, hadîs rivâyet edeni sorup, sünnet ehlinden olanların rivayetlerini alıp, bid'at ehlinden olanların rivayetlerini terketmeye başladılar". Müslümanlar, Üçüncü Halîfe Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehadetiyle başlayıp, Cemel, Sıffin harpleri, Hz. Hüseyin'in şehadeti (Hicrî 61), Abdullah İbnu'z-Zübeyr Vak'ası (hicri 64) vs. şeklinde devam eden dahili kavgaların hepsine "fitne" demiştir. Hadîs uydurma işi bunlardan hangisiyle birlikte başlamıştır. İbnu Sîrîn hangisini kasdetmiştir? Bunu kesinlikle iddia etmek biraz zordur. Bu sebeple hadîs vaz'ına temas eden Nevevî, Suyûtî gibi kadîm İslam müellifleri bu meseleyi "Şu tarihte başlamıştır" diye rakama bağlamaktan kaçınırlar. Yenilerin iddiası da zandan, tahminden öte bir değer taşımaz.
Ancak şurası kesin gözükmektedir ki, vaz' (uydurma) faaliyetlerinin başka sebepleri olsa da sonradan şia hareketlerine dönüşecek olan dahili fitne bu sebeplerin başında yer alır ve belki de birincisini, ilkini teşkîl eder.
Sahâbe'nin büyük bir titizlikle girmekten sakındığı bu hadiseler esas itibariyle sonradan müslüman olanlar tarafından tezgâhlanıp, tahrîk edilmekte idi. Her hizip kendi taraftarlarını haklı göstermek için onların lehinde, muhalif taraftarı da haksız ve kötü göstermek için aleyhlerinde hadîs uyduruyordu. Bu işte baş çeken, Yemenli ve Yahudîlikten dönme olan Abdullah İbnu Sebe idi. O, hilâfet hakkının, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra Hz. Ali'ye ait olduğunu iddia ediyor, diğerlerini, haksız, gâsıb ilân ediyordu. Demek ki bu faaliyetler daha Hz. Osman'ın sağlığında başlatılmış olmakta idi.
Şüphesiz, ilk hadîs uydurma işi şî'a tarafından başlatıldığı gibi, ilk uydurulan hadîsler de Hz. Ali (radıyallahu anh)'in şahsıyla, onun tebcîliyle, tafdiliyle ilgili idi. Bu hususu bizzat, şîî müellifler de te'yid etmektedir. Nitekim şîîlerce mutemed kabûl edilen Nehcü'l-Belâğa şârihi, İzzü'd-Dîn Hibetu'llâh İbnu Ebi'l-Hadîd (v.665/ 1257) aynen şöyle demiştir: "Bil ki, fazîletler ile alâkalı yalan hadîslerin aslı şî'a cihetinden gelmiştir. Onlar bidâyette imamların hakkında muhtelif hadîsler vazetmişlerdir. Onları hadîs uydurmaya sevkeden âmil, hasımlarının düşmanlığı idi... Ne zaman ki, Bekriyye, şî'a'nın bu faaliyetini gördü, onlar da kendi imamları hakkında şî'a'nın hadîslerine mukâbil başka hadîsler vazettiler".
Böylece şî'a tarafından açılan bir fitne gediğinden, yâni hadîs uydurma kapısından, sünnîsi, zâhidi, fakîhi, zındığı, tüccarı, kavmiyetçisi vs. her çeşit meşreb, mezhep ve îtikâda mensup insan girecek, İslamı tahrîb vâdisinde yol alacaklardır.[2]
Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber (s.a.s.)'in zamanına kadar çıkaranlar varsa da; çoğunluk, Hz. Osman (r.a.)'ın şehid edilmesini takib eden olaylar sonucu oluşan grupların, hadisin otoritesinden kendi görüşleri lehine yararlanmak istemelerine bağlamaktadır. Gerçekten Sahabe asrının sonu kabul edilen Büyük Tabiîler devri, çeşitli grup ve mezheplerin ortaya çıktığı, dikkatsiz ve samimiyetsiz hadis öğrencilerinin artmaya başladığı bir dönem olmuştur. Hadis uydurma girişimini ilk başlatanlar Şîa, Hadis uydurma hareketlerinin doğduğu çevre de Irak olmuştur.[3]
Hiç şüphesiz, Allah Rasulü (s.a.s) adına, ancak gerçek anlamda mü'min olmayan, Allah'dan hakkıyla korkmayanlar hadis uydurmuşlardır. Gönüllerinde İslâmın yer etmediği şahıslar hiç çekinmeden meşrep, mezhep ve keyiflerine göre hadis üretmişlerdir. Bütün bu menfi durumlara rağmen, Sahabe, Tabiun ve sonraki devir muhadislerince uydurmalar sahih hadislerden tek tek ayıklanmıştır. Uydurulmuş hadisleri bir arada toplayan pek çok kitap da yazılmıştır.[4]
Hadis uydurma hareketi bilhassa siyasi olayların hız kazandığı Cemel, Sıffin, Nehrevan gibi fitnenin kaynadığı dönemde çıkmaya başlamıştır. Hadislerin o güne kadar geniş çaplı bir yazıma tabi tutulmamış olması da hadis uydurmak isteyenlerin işine yaramıştır. Siyasi olaylar sebebiyle bloklara ayrılmış olan İslâm cemaati, tuttuğu tarafın lehinde hadis uyduranlarla karşı karşıya kalmıştır. Meselâ Sıffin olayında Hz. Ali tarafını tutanlar arasında bulunan aşırılar Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili hadisler uydururken; Muaviye'nin kötülenmesiyle ilgili hadisler uydurmayı da ihmal etmemişlerdir. Buna karşılık karşı cephede yeralanlar. Muaviye'nin faziletiyle ilgili hadisler uydurmuşlardır.[5]
İslâm aleminde bilhassa Irak bölgesi, o dönemde, hadis uydurma konusunda çok ileriye gitmiştir. İslâm aleminin her tarafında hadis uyduranlar bulunduğu halde Irak'ta bunu sanat ve alışkanlık haline getirenler olmuştur. Buna dayanan Hz. Aişe;
-Ey Iraklılar, Şamlılar sizden hayırlıdır. Allah Rasûlünün Ashabından kalabalık bir topluluk onlara gitti ve bize bildiğimiz şeyleri rivayet ettiler. Yine Rasûlullah'ın ashabından bir topluluk size vardı, ama siz bize bildiğimiz ve bilmediğimiz şeyler rivayet ettiniz, demiştir.[6]
Iraklılardan bir cemaat, kendilerine hadis rivayet etmesi için Abdullah b. Amr b. el-Âs'a geldiler. Abdullah onlara:
"Iraklılardan öyle bir kavim vardır ki yalan söylüyorlar. Yine yalan söylüyorlar ve maskaralık ediyorlar" demiştir.[7]
Bunlar, bu hareketin ne derece tehlikeli boyutlara ulaştığının göstergesidir. [8]
Mevzu hadislerin ne zaman ortaya çıktığını kestirmek güçtür. Bu konuda söylenebilecek tek söz bu işi ilk başlatanların sahabiler olmadığıdır. Şu da var ki Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra başlayan ihtilaflar hadis uydurma hareketinin başlamasına yol açan en önemli sebeptir. Bu mühim sebebe İslam düşmanlarının faaliyetleri de eklenirse hadis uydurulmasına başyangıç teşkil eden sebeplerin büyük kısmı açığa çıkmış olur. Bilinen tarihi bir gerçektir ki, İslam düşmanları Hz. Peygamber zamanında Cehab-ı Hak vahiy gönderip yalanlarını açığa çıkardığı için seslerini kısmak zorunda kalmışlardı. Hz. Peygamber'in ölümüyle vahiy kesilince kısa zamanda müslümanlar arasında ikilik çıkarmaya muvaffak oldular. Üçüncü Halife Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayan olaylar İslam birliğini parçaladı. Hz. Ali devrinde yapılan Sıffin Savaşından sonra müslümanlar başlıca üç guruba ayrıldılar.
1) Hariciler (Havaric): Hz. Osman'ın şehid edilmesini; Sıffin Savaşındaki hakem olayını bahane ederek Hz. Ali'ye karşı çıkanlardır. Bunlar, Hz. Ali'yi tekfir edecek kadar ileri giderek sonunda onu şehid ettiler.
2) Şia (Hz. Ali taraftarları): Hz. Ali, Peygamber'in damadı, amcasının oğlu, dindar, yiğit, alim bir kimseydi. Bu meziyetleriyle sahabe arasında önemli bir yeri vardı. Bazı kimseler onun Kureyş'in Haşim oğulları koluna mensup olmasını da hesaba katarak halife olmasını istediler. Sıffin Savaşından sonra İslam Dini'ni içinden yıkmak için çalışan münafiklarla Yahudilerin tesiriyle, bu isteği ileri götürenler oldu. Bunlar önce Hz. Ali'nin Hz. Peygamber tarafından vasi tayin edildiğini ileri sürdüler. Sonra daha ileri giderek onunla ilgili itikad esasları uydurdular. Hz. Ali adına uydurulan itikad esasları içinde onu tanrı derecesine yükselten sapık fikirler bile vardır. Zamanla Hz. Ali fikri etrafında toplananlara Şi'a denilmiştir.
Şi'aya mensup olanlar, aralarına sızmış bulunan İslam düşmanlarının tesiriyle kendilerini destekleyecek yollara başvurarak hadis uydurma yoluna gittiler. Buna göre İslam Tarihinde ilk hadis uydurma işini Şia'nın başlattığı söylenebilir. Hz. Ali'yi olağanüstü vasıflarla öven, Hz. Muaviye ve Emevileri yeren hadislerin hemen hepsi Şia'nın uydurmasıdır.
Hz. Ali taraftarları onun lehine, Emeviler ve Hz. Muaviye aleyhine hadis uydurunca karşı taraf da aynı yola baş vurmakta gecikmedi. Her iki tarafın uydurduğu hadislerin sayısı bir hayli fazladır.
Emevilerden sonra İslam alemine hakim olan Abbasiler devrinde de hadis uydurma işinin devam ettiği görülür. Şu hale göre hadis uydurma işinin başlayıp devam etmesinde Şia'nın büyük etkisi olmuştur.
3) Cumhur (Tarafsız Müslümanlar): Çoğunlukla Hz. Ali veya Hariciler tarafını tutmayanlardır. Tarafsız olan bu gurubun içinde başka sebeplerle hadis uyduranlar –az da olsa- çıkmıştır.
Bu kısa bilgi bizi hadis uydurma işinin Şi'a tarafından başlatıldığı, diğerlerinin onların açtığı çığırdan yürüdükleri sonucuna götürmektedir. Nitekim Şi'a taraftarı bir alim bu gerçeği şöyle anlatır: Bil ki fedail (bir kimsenin faziletleri) konusundaki yalan hadislerin aslı Şi'a tarafından gelmiştir. Onlar başlangıçta imamları hakkında çeşitli hadisler uydurmuşlardır. Onları hadis uydurmağa iten sebep hasımlarının düşmanlığı idi. Diğerleri bu faaliyeti gördükleri zaman, Şi'a'nın uydurma hadislerine karşılık onlar da kendi imamları hakkında başka hadisler uydurdular."
Şia tarafından başlatılan hadis uydurma işi yukarıda değindiğimiz gibi daha sonraları alabildiğine devam etti. Bu arada hadis uydurma sebepleri arttı. Başlangıçta yalnız siyasi maksatla hadis uydurulduğu halde sonraları kabile, milliyet, dil, ülke, mezhep, mezhep imamları konularında da hadis uydurulduğu görüldü. Bütün bu sebeplere müslümanları

ibadete teşvik etmek; heyecanlı va'zlarla halkı coşturup dünyalık elde etmek, halife ve valilerin gözüne girmek gibi sebepler eklenince hadis uydurma faaliyeti daha yaygın bir şekil aldı. [9]

---

[1] Aliyyu'l-Kâri, el-Esrâru'l-Merfû'a'da *"Kim bana yalan isnad ederse"* hadisinin muhtelif vecihlerinden 102 adedini kaydeder. Bunlardan bazıları, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında, bir kimsenin evlenmek istediği bir kızı alabilmek için, kızın ailesine giderek: "Beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderdi. İstediğin kadınla evlenmemi emretti..." mahiyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adına yalan söyler. Kızın ailesi, meseleyi tahkik edince yalan söylediği anlaşılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu herifi idama mahkûm etmek ve lâşesini de yaktırmak suretiyle cezaların en şiddetlisini verir. Belki de bu ibretâmiz cezanın te'siriyle, hiçbir münafik Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uydurmaya cesâret edemez. Aliyyü'l-Kâri farklı şekillerde gelen rivâyetler özde birleşirler. Aynı hâdiseyi anlatmış olmaları kuvvetle muhtemel gözüküyor. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/138-140.
[3] Sıbâî, Es-Sünne ve Mekânetühâ fi't-teşrii'l-İslamî, Beyrut 1985, s. 79.
[4] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/178.
[5] Suyûtî, el-Leâli'l-Masnûa: 1/323, 286.
[6] İbn Asâkir, et-Tarihul-Kebir: 1/69.
[7] İbn Sa'd, et-Tabakât: 4/267, 268.
[8] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[9] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 47-48.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadîslerin Ortaya Çıkışı:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e yalan nisbet etme fazîhası pek çok hadîste temas edilerek şiddetle yasaklanmış bir hususdur. Lafzan mütevâtir hadîslerin en başında yer alan: *"Kim bile bile bana yalan isnad ederse ateşteki yerini hazırlasın"* hadîsi bu hususu göstermeye kâfidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi hakkında söylenecek yalanların başka çeşit yalanlara benzemediğine, bunun cezasının çok daha büyük olacağına da dikkatleri çekmiştir. Sahiheyn'de gelen bir rivayet aynen şöyle:
"Benim hakkımdaki yalan, bir başkasının hakkında söylenen yalana benzemez. Kim bile bile bana yalan nisbet ederse ateşteki yerini hazırlasın".
Bir diğer hadîs de şöyle:
"Her kim yalan olduğu bilinen bir sözü benden rivâyet ederse, o yalancılardan biridir".
Şu halde, böylesi nebevî uyarılar varken gerçek mü'minlerin, bile bile Resûlleri (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hadîs uydurmaları çok uzak ihtimaldir. Hele Sahâbe gibi İslâmın en küçük bir meselesi için hayatını ortaya koyan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tek bir hadisinde düştüğü tereddüdü izâle için bin bir zahmetle dolu günler, haftalar, aylar süren seyahati göze alan, gerçek ve kâmil mânâdaki mü'minlerden bunu beklemek çok daha uzak bir ihtimaldir. Nitekim, sahabîliği kesinlikle bilinen birisinin kizb ala'r-Resûl fazîhasına tevessül ettiğine dair hiçbir rivâyet gelmemiştir. Ashab arasında çıkan dahilî kavgalara rağmen, hiçbiri diğerine böyle bir itham yöneltmemiştir. Çünkü vâki değil; çünkü Ashab (radıyallahu anhüm ecmain)'ın tamamı bilâ istisna udûl'dür, adâlet sâhibidir.
Hadîs uydurma işi, fitne hadiselerinin çıkmasından sonra, daha Sahâbe'nin sağlığında başlamıştır[1]. Nitekim daha önce de kaydettiğimiz, İbnu Sîrin'e ait bir rivayeti, konumuzla olan alakası sebebiyle, bir kere daha hatırlatacak olursak vaz'ın başlangıcıyla ilgili bir fikir edinebiliriz.: "İlk zamanlarda halk isnâd sormuyordu. Ne zaman ki, müslümanlar arasında fitne patlak verdi o zaman, hadîs rivâyet edeni sorup, sünnet ehlinden olanların rivayetlerini alıp, bid'at ehlinden olanların rivayetlerini terketmeye başladılar". Müslümanlar, Üçüncü Halîfe Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehadetiyle başlayıp, Cemel, Sıffin harpleri, Hz. Hüseyin'in şehadeti (Hicrî 61), Abdullah İbnu'z-Zübeyr Vak'ası (hicri 64) vs. şeklinde devam eden dahili kavgaların hepsine "fitne" demiştir. Hadîs uydurma işi bunlardan hangisiyle birlikte başlamıştır. İbnu Sîrîn hangisini kasdetmiştir? Bunu kesinlikle iddia etmek biraz zordur. Bu sebeple hadîs vaz'ına temas eden Nevevî, Suyûtî gibi kadîm İslam müellifleri bu meseleyi "Şu tarihte başlamıştır" diye rakama bağlamaktan kaçınırlar. Yenilerin iddiası da zandan, tahminden öte bir değer taşımaz.
Ancak şurası kesin gözükmektedir ki, vaz' (uydurma) faaliyetlerinin başka sebepleri olsa da sonradan şia hareketlerine dönüşecek olan dahili fitne bu sebeplerin başında yer alır ve belki de birincisini, ilkini teşkîl eder.
Sahâbe'nin büyük bir titizlikle girmekten sakındığı bu hadiseler esas itibariyle sonradan müslüman olanlar tarafından tezgâhlanıp, tahrîk edilmekte idi. Her hizip kendi taraftarlarını haklı göstermek için onların lehinde, muhalif taraftarı da haksız ve kötü göstermek için aleyhlerinde hadîs uyduruyordu. Bu işte baş çeken, Yemenli ve Yahudîlikten dönme olan Abdullah İbnu Sebe idi. O, hilâfet hakkının, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra Hz. Ali'ye ait olduğunu iddia ediyor, diğerlerini, haksız, gâsıb ilân ediyordu. Demek ki bu faaliyetler daha Hz. Osman'ın sağlığında başlatılmış olmakta idi.
Şüphesiz, ilk hadîs uydurma işi şî'a tarafından başlatıldığı gibi, ilk uydurulan hadîsler de Hz. Ali (radıyallahu anh)'in şahsıyla, onun tebcîliyle, tafdiliyle ilgili idi. Bu hususu bizzat, şîî müellifler de te'yid etmektedir. Nitekim şîîlerce mutemed kabûl edilen Nehcü'l-Belâğa şârihi, İzzü'd-Dîn Hibetu'llâh İbnu Ebi'l-Hadîd (v.665/ 1257) aynen şöyle demiştir: "Bil ki, fazîletler ile alâkalı yalan hadîslerin aslı şî'a cihetinden gelmiştir. Onlar bidâyette imamların hakkında muhtelif hadîsler vazetmişlerdir. Onları hadîs uydurmaya sevkeden âmil, hasımlarının düşmanlığı idi... Ne zaman ki, Bekriyye, şî'a'nın bu faaliyetini gördü, onlar da kendi imamları hakkında şî'a'nın hadîslerine mukâbil başka hadîsler vazettiler".
Böylece şî'a tarafından açılan bir fitne gediğinden, yâni hadîs uydurma kapısından, sünnîsi, zâhidi, fakîhi, zındığı, tüccarı, kavmiyetçisi vs. her çeşit meşreb, mezhep ve îtikâda mensup insan girecek, İslamı tahrîb vâdisinde yol alacaklardır.[2]
Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber (s.a.s.)'in zamanına kadar çıkaranlar varsa da; çoğunluk, Hz. Osman (r.a.)'ın şehid edilmesini takib eden olaylar sonucu oluşan grupların, hadisin otoritesinden kendi görüşleri lehine yararlanmak istemelerine bağlamaktadır. Gerçekten Sahabe asrının sonu kabul edilen Büyük Tabiîler devri, çeşitli grup ve mezheplerin ortaya çıktığı, dikkatsiz ve samimiyetsiz hadis öğrencilerinin artmaya başladığı bir dönem olmuştur. Hadis uydurma girişimini ilk başlatanlar Şîa, Hadis uydurma hareketlerinin doğduğu çevre de Irak olmuştur.[3]
Hiç şüphesiz, Allah Rasulü (s.a.s) adına, ancak gerçek anlamda mü'min olmayan, Allah'dan hakkıyla korkmayanlar hadis uydurmuşlardır. Gönüllerinde İslâmın yer etmediği şahıslar hiç çekinmeden meşrep, mezhep ve keyiflerine göre hadis üretmişlerdir. Bütün bu menfi durumlara rağmen, Sahabe, Tabiun ve sonraki devir muhadislerince uydurmalar sahih hadislerden tek tek ayıklanmıştır. Uydurulmuş hadisleri bir arada toplayan pek çok kitap da yazılmıştır.[4]
Hadis uydurma hareketi bilhassa siyasi olayların hız kazandığı Cemel, Sıffin, Nehrevan gibi fitnenin kaynadığı dönemde çıkmaya başlamıştır. Hadislerin o güne kadar geniş çaplı bir yazıma tabi tutulmamış olması da hadis uydurmak isteyenlerin işine yaramıştır. Siyasi olaylar sebebiyle bloklara ayrılmış olan İslâm cemaati, tuttuğu tarafın lehinde hadis uyduranlarla karşı karşıya kalmıştır. Meselâ Sıffin olayında Hz. Ali tarafını tutanlar arasında bulunan aşırılar Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili hadisler uydururken; Muaviye'nin kötülenmesiyle ilgili hadisler uydurmayı da ihmal etmemişlerdir. Buna karşılık karşı cephede yeralanlar. Muaviye'nin faziletiyle ilgili hadisler uydurmuşlardır.[5]
İslâm aleminde bilhassa Irak bölgesi, o dönemde, hadis uydurma konusunda çok ileriye gitmiştir. İslâm aleminin her tarafında hadis uyduranlar bulunduğu halde Irak'ta bunu sanat ve alışkanlık haline getirenler olmuştur. Buna dayanan Hz. Aişe;
-Ey Iraklılar, Şamlılar sizden hayırlıdır. Allah Rasûlünün Ashabından kalabalık bir topluluk onlara gitti ve bize bildiğimiz şeyleri rivayet ettiler. Yine Rasûlullah'ın ashabından bir topluluk size vardı, ama siz bize bildiğimiz ve bilmediğimiz şeyler rivayet ettiniz, demiştir.[6]
Iraklılardan bir cemaat, kendilerine hadis rivayet etmesi için Abdullah b. Amr b. el-Âs'a geldiler. Abdullah onlara:
"Iraklılardan öyle bir kavim vardır ki yalan söylüyorlar. Yine yalan söylüyorlar ve maskaralık ediyorlar" demiştir.[7]
Bunlar, bu hareketin ne derece tehlikeli boyutlara ulaştığının göstergesidir. [8]
Mevzu hadislerin ne zaman ortaya çıktığını kestirmek güçtür. Bu konuda söylenebilecek tek söz bu işi ilk başlatanların sahabiler olmadığıdır. Şu da var ki Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra başlayan ihtilaflar hadis uydurma hareketinin başlamasına yol açan en önemli sebeptir. Bu mühim sebebe İslam düşmanlarının faaliyetleri de eklenirse hadis uydurulmasına başyangıç teşkil eden sebeplerin büyük kısmı açığa çıkmış olur. Bilinen tarihi bir gerçektir ki, İslam düşmanları Hz. Peygamber zamanında Cehab-ı Hak vahiy gönderip yalanlarını açığa çıkardığı için seslerini kısmak zorunda kalmışlardı. Hz. Peygamber'in ölümüyle vahiy kesilince kısa zamanda müslümanlar arasında ikilik çıkarmaya muvaffak oldular. Üçüncü Halife Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayan olaylar İslam birliğini parçaladı. Hz. Ali devrinde yapılan Sıffin Savaşından sonra müslümanlar başlıca üç guruba ayrıldılar.
1) Hariciler (Havaric): Hz. Osman'ın şehid edilmesini; Sıffin Savaşındaki hakem olayını bahane ederek Hz. Ali'ye karşı çıkanlardır. Bunlar, Hz. Ali'yi tekfir edecek kadar ileri giderek sonunda onu şehid ettiler.
2) Şia (Hz. Ali taraftarları): Hz. Ali, Peygamber'in damadı, amcasının oğlu, dindar, yiğit, alim bir kimseydi. Bu meziyetleriyle sahabe arasında önemli bir yeri vardı. Bazı kimseler onun Kureyş'in Haşim oğulları koluna mensup olmasını da hesaba katarak halife olmasını istediler. Sıffin Savaşından sonra İslam Dini'ni içinden yıkmak için çalışan münafiklarla Yahudilerin tesiriyle, bu isteği ileri götürenler oldu. Bunlar önce Hz. Ali'nin Hz. Peygamber tarafından vasi tayin edildiğini ileri sürdüler. Sonra daha ileri giderek onunla ilgili itikad esasları uydurdular. Hz. Ali adına uydurulan itikad esasları içinde onu tanrı derecesine yükselten sapık fikirler bile vardır. Zamanla Hz. Ali fikri etrafında toplananlara Şi'a denilmiştir.
Şi'aya mensup olanlar, aralarına sızmış bulunan İslam düşmanlarının tesiriyle kendilerini destekleyecek yollara başvurarak hadis uydurma yoluna gittiler. Buna göre İslam Tarihinde ilk hadis uydurma işini Şia'nın başlattığı söylenebilir. Hz. Ali'yi olağanüstü vasıflarla öven, Hz. Muaviye ve Emevileri yeren hadislerin hemen hepsi Şia'nın uydurmasıdır.
Hz. Ali taraftarları onun lehine, Emeviler ve Hz. Muaviye aleyhine hadis uydurunca karşı taraf da aynı yola baş vurmakta gecikmedi. Her iki tarafın uydurduğu hadislerin sayısı bir hayli fazladır.
Emevilerden sonra İslam alemine hakim olan Abbasiler devrinde de hadis uydurma işinin devam ettiği görülür. Şu hale göre hadis uydurma işinin başlayıp devam etmesinde Şia'nın büyük etkisi olmuştur.
3) Cumhur (Tarafsız Müslümanlar): Çoğunlukla Hz. Ali veya Hariciler tarafını tutmayanlardır. Tarafsız olan bu gurubun içinde başka sebeplerle hadis uyduranlar –az da olsa- çıkmıştır.
Bu kısa bilgi bizi hadis uydurma işinin Şi'a tarafından başlatıldığı, diğerlerinin onların açtığı çığırdan yürüdükleri sonucuna götürmektedir. Nitekim Şi'a taraftarı bir alim bu gerçeği şöyle anlatır: Bil ki fedail (bir kimsenin faziletleri) konusundaki yalan hadislerin aslı Şi'a tarafından gelmiştir. Onlar başlangıçta imamları hakkında çeşitli hadisler uydurmuşlardır. Onları hadis uydurmağa iten sebep hasımlarının düşmanlığı idi. Diğerleri bu faaliyeti gördükleri zaman, Şi'a'nın uydurma hadislerine karşılık onlar da kendi imamları hakkında başka hadisler uydurdular."
Şia tarafından başlatılan hadis uydurma işi yukarıda değindiğimiz gibi daha sonraları alabildiğine devam etti. Bu arada hadis uydurma sebepleri arttı. Başlangıçta yalnız siyasi maksatla hadis uydurulduğu halde sonraları kabile, milliyet, dil, ülke, mezhep, mezhep imamları konularında da hadis uydurulduğu görüldü. Bütün bu sebeplere müslümanları

ibadete teşvik etmek; heyecanlı va'zlarla halkı coşturup dünyalık elde etmek, halife ve valilerin gözüne girmek gibi sebepler eklenince hadis uydurma faaliyeti daha yaygın bir şekil aldı. [9]

---

[1] Aliyyu'l-Kâri, el-Esrâru'l-Merfû'a'da *"Kim bana yalan isnad ederse"* hadisinin muhtelif vecihlerinden 102 adedini kaydeder. Bunlardan bazıları, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında, bir kimsenin evlenmek istediği bir kızı alabilmek için, kızın ailesine giderek: "Beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderdi. İstediğin kadınla evlenmemi emretti..." mahiyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adına yalan söyler. Kızın ailesi, meseleyi tahkik edince yalan söylediği anlaşılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu herifi idama mahkûm etmek ve lâşesini de yaktırmak suretiyle cezaların en şiddetlisini verir. Belki de bu ibretâmiz cezanın te'siriyle, hiçbir münafik Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uydurmaya cesâret edemez. Aliyyü'l-Kâri farklı şekillerde gelen rivâyetler özde birleşirler. Aynı hâdiseyi anlatmış olmaları kuvvetle muhtemel gözüküyor. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/138-140.
[3] Sıbâî, Es-Sünne ve Mekânetühâ fi't-teşrii'l-İslamî, Beyrut 1985, s. 79.
[4] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/178.
[5] Suyûtî, el-Leâli'l-Masnûa: 1/323, 286.
[6] İbn Asâkir, et-Tarihul-Kebir: 1/69.
[7] İbn Sa'd, et-Tabakât: 4/267, 268.
[8] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[9] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 47-48.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEMİZLİK BÖLÜMLERİ

BÖLÜM:1

Ø ABDESTSİZ NAMAZ KABUL EDİLİR Mİ?

1- Abdullah İbn Ömer (r.a.)'den bize bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Abdestsiz namaz kabul edilmez. Ganimetten aşırılarak elde edilen hiçbir maldan da sadaka kabul edilmez."** (Müslim,Tahara: 2; İbn Mâce, Tahara: 2.)

Hennâd rivâyetinde **"illa bitahûrin"** ibaresi kullanılmaktadır.

Tirmîzî: Bu konuda gelen hadislerin en sahih ve hasen olanı budur diyor. Bu konuda; Ebû'l Melih, babasından, Ebû Hüreyre ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ebû'l Melih İbn Üsâme'nin adı Âmir'dir, ona Zeyd bin Ûsame İbn Umeyr el Hüzeli de denir.

BÖLÜM: 2

Ø ABDEST ALMANIN DEĞER VE KIYMETİ

2- Ebû Hüreyre (r.a.)'den bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman veya Mü'min bir kimse abdest alırken yüzünü yıkadığında gözleriyle işlediği her türlü günah, abdest suyu veya suyun son damlasıyla dökülür gider. Ellerini yıkadığında, elleriyle işlediği her günah, suyun son damlasıyla dökülür gider ve böylece günahlarından temizlenmiş olur."** (Müslim, Tahara: 11; Muvatta, Tahara: 6)

Tirmîzî: Bu sahih ve hasen bir hadistir. Mâlik'in; Süheyl, babası ve Ebû Hüreyre'den aktardığı hadistir. Ebû Salih Süheyl'in babası olup, Ebû Salih es Sem'an denilen bu kişinin adı Zekvan'dır. Ebû Hüreyre'nin adının Abdüşşems veya Abdullah ibn Amr olduğu da söylenmiştir ki doğrusu budur. Yine bu konuda Osman b. Affân, Sevbân, Sunabihî, Amr b. Abese, Selman ve Abdullah b. Amr'dan da rivâyet vardır. Ebû Bekir'den rivâyet eden Sunabihî'nin, Rasûlullah (s.a.v.)'den işitmesi yoktur. Ebû Abdurrahman diye künyelenen Sunabihî, Rasûlullah (s.a.v.)'i görmek için yola çıktı fakat Rasûlullah (s.a.v.), O' yolda iken vefat etmişti pek çok hadis rivâyet eden bu kimsenin ismine benzer isimle anılan, Es Sunabih b. El A'ser el Ahmesi'ye de **"es Sunabihî"** denilir. Meşhur hadisi şudur: **"Ben diğer milletlere karşı sizin çokluğunuzla öveneceğim. Benden sonra birbirinizle savaşmayın."**

BÖLÜM: 3

Ø NAMAZIN ANAHTARI TEMİZLİKTİR

3- Ali (r.a.)'den bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Namazın anahtarı temizlik, namaz içinde yapılması yasak olan şeyleri haram kılan şey ise, tekbîr getirmektir. O şeyleri helal kılan ise selam vermektir."** (İbn Mâce, Tahara: 3; Dârimî, Tahara: 22)

Tirmîzî: Bu hadis bu konuda rivâyet edilenlerin en sahih ve en güzel olanıdır. Abdullah b. Muhammed b. Akil; doğru, dürüst kişilerdendir. Fakat hafizası konusunda tenkit edilmiştir.

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'den işittim o şöyle derdi: Ahmed b. Hanbel, İshâk b. İbrahim ve Humeydî, bu kimsenin hadisini delil olarak kabul ederlerdi. Muhammed; Hadis konusunda bu kimsenin güvenilir olduğunu söylerdi.

Tirmîzî: Bu konuda Câbir ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

4- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennetin anahtarı namaz, namazın anahtarı abdest almaktır."** (Müsned: 14135)

BÖLÜM: 4

Ø TUVALETE GİRERKEN YAPILACAK DUA

5- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) tuvalete girmek istediğinde: **"Allah'ım erkek ve dişi tüm şeytanlardan ve tüm pisliklerden sana sığınırım"** derdi. (Buhârî, Vudu': 9; Müslim, Hayz: 32)

Şu'be diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) bazen başında **"Allahümme"** demeksizin bu duayı okurdu.

Tirmîzî: Bu konuda Ali Zeyd b. Erkâm, Câbir ve İbn Mes'ûd'dan da rivâyet vardır.

Tirmîzî: Enes hadisi bu konuda rivâyet edilenlerin en sahih ve güzel olanıdır. Zeyd b. Erkâm'ın hadisinin sened bölümünde hastalık vardır. Hişâm ed Destevaî ve Saîd b. Ebî Arûbe'nin, Katâde'den rivâyet ettikleri hadisin sened bölümündeki aksaklık; Katâde'nin iki yolla da rivâyet etmiş olabileceği şeklinde izah edilmiştir.

6- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.), tuvalete gireceğinde: **"Allah'ım erkek ve dişi tüm şeytanlardan ve tüm pisliklerden sana sığınırım"** derdi. (Buhârî, Vudu': 9; Müslim, Hayz: 32)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø TUVALETTEN ÇIKINCA YAPILACAK DUA

7- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) tuvaletten çıkınca: **"Lutfunla Ya Rab beni bağışla"** derdi. (Ebû Davut, Tahara: 17; İbn Mâce, Tahara: 10)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece; İsrail'in, Yusuf b. ebî Bürde'den geldiği şekliyle biliyoruz. Bu konuda Âişe (r.anha)'nın bu hadisinden başkasını bilmiyoruz.

BÖLÜM: 6

Ø TUVALET YAPARKEN KIBLEYE DÖNÜLÜR MÜ?

8- Ebû Eyyûb el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Tuvalete girdiğinizde kıbleyi karşınıza almayın ve arkanızı da çevirmeyin doğu veya batı tarafına dönünüz."** Hadisi rivâyet eden, Ebû Eyyûb diyor ki: Şam'a geldiğimizde tuvaletlerin kıbleye karşı yapıldığını gördük, buralara girince mümkün olduğu kadar başka yöne yöneliyor ve Allah'tan af diliyorduk. (Buhârî, Vudu': 11; İbn Mâce, Tahara: 17)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Hâris b. Cez'ez Zubeydî ve Ma'kıl ibn ebî Heysem, Ma'kıl ibn ebî M'akıl da denilir. Ebû Ümâme, Ebû Hüreyre ve Sehl b. Huneyf'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu, Ebû Eyyûb hadisi bu konuda en sıhhatli ve en güzel hadistir. Ebû Eyyûb'un ismi, Hâlid b. Zeyd'dir. Zühri'nin ismi ise, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Şihâb ez-Zühri, künyesi ise Ebû Bekir'dir. Ebû'l Velid el Mekkî diyor ki: İmam-ı Şâfii, bu hadis hakkında şöyle diyor: Bu yasak ancak kırlarda ve açık yerlerdedir kapalı yerlerdeki tuvaletlerde kıbleye dönülebilir. İshâk b. İbrahim'de aynen söylemiştir.

Ahmed b. Hanbel ise şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.)'in bu ruhsatı kıbleye arkayı çevirmekle ilgilidir. Kıbleye karşı ne açık ne de kapalı yerlerde durulmamalıdır.

BÖLÜM: 7

Ø TUVALET YAPARKEN KIBLEYE DÖNME İZNİ VAR MI?

9- Câbir b. Abdillah (r.a.) demiştir ki: **"Peygamber (s.a.v.), tuvalet esnasında kıbleye yönelmeyi yasaklamıştı. Ancak vefatından bir yıl önce kıbleye doğru tuvaletini yaparken gördüm."** (Ebû Davut, Tahara: 5; İbn Mâce, Tahara: 18)

Bu konuda; Ebû Katâde Âişe ve Ammâr b. Yâsir'den de hadis rivayet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konudaki Câbir hadisi hasen garibtir demiştir.

10- Ebû Katâde (r.a.): **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kıbleye dönerek tuvalet ihtiyacını giderdiğini görmüştür."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu hadisi Kuteybe bu şekilde İbn Lehia'dan bize aktarmıştır. Câbir'in 9 numaralı hadisi bu konuda daha sahihtir. Bazı hadisçiler İbn Lehia'yı hafıza

yönünden tenkit etmişlerdir.

11- İbn Ömer (r.a.), şöyle demiştir: **"Bir gün Hafsa (r.anha)'nın evinin damına çıkmıştım, Rasûlullah (s.a.v.)'i yüzü Şam tarafına arkası da Ka'be'ye dönük olarak tuvalet ihtiyacını gideriyordu."** (Buhârî, Vudu': 14; Nesâî, Tahara: 22)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø AYAKTA KÜÇÜK ABDEST BOZMA YASAĞI

12- Âişe (r.anha)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: **"Kim size; Rasûlullah (s.a.v.)'in ayakta küçük abdest yaptığını söylerse inanmayın. Rasûlullah (s.a.v.), çökmeden küçük abdestini yapmazdı."** (İbn Mâce, Tahara: 14; Nesâî, Tahara: 25.)

Bu konuda, Ömer, Büreyde ve Abdurrahman b. Hasene'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: "Âişe hadisi bu konuda en güzel ve en sahih hadistir" der.

Ömer'in hadisi ise, sadece Abdülkerim b. Eb'il Muhârik'in, Nafi'den, İbn Ömer'den ve Ömer'den rivâyeti olarak gelmiştir ve şöyledir: **"Rasûlullah (s.a.v.) beni ayakta abdest bozarken gördü de, Ya Ömer ayakta abdest bozma buyurdu. Bende bundan sonra ayakta abdest bozmadım."**

Tirmîzî: Bu hadisi sadece Abdülkerim b. ebî Muhârik, Ömer'e nispet etmiştir ki bu kimse hadisçiler yanında hadisleri zayıf görülmüştür. Eyyûb es Sahtiyânî bu kişiyi zayıf kabul etmiş ve hakkında bazı sözler söylemiştir.

Ubeydullah, Nafi'den o da İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre; Ömer (r.a.): **"Müslüman olduğumdan beri ayakta abdest bozmadım"** demiştir. Bu hadis Abdülkerim'in hadisinden daha sahihtir. Bu konudaki Büreyde hadisi pek sağlam değildir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ayakta küçük abdesti bozmayı yasaklaması haramlık için olmayıp bir edep kaidesi içindir. Abdullah İbn Mes'ûd'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Edebe aykırı davranışlardan biri de ayakta abdest bozmaktır."**

BÖLÜM: 9

Ø ZARURET HALİNDE AYAKTA ABDEST BOZMA İZNİ

13- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre; **"Rasûlullah (s.a.v.), bir toplumun çöplüğüne geldi ve orada ayakta küçük abdest bozdu. O'na abdest suyu getirmiştim oradan ayrılırken beni çağırdı topuklarına kadar yaklaşmıştım. O zaman abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti."** (Nesâî, Tahara: 24; İbn Mâce, Tahara: 13)

Tirmîzî: Carûd'tan işittim dedi ki: Veki'in bu hadisi A'meş'den rivâyet edip şöyle dediğini duydum: Bu hadis; **"Rasûlullah (s.a.v.)'den mesh hakkında rivâyet edilen en sahih hadistir."** Ebû Ammâr Hüseyin b. Hureys'den işittim şöyle diyordu: O da Vaki'den işittim dedi, yaklaşık olarak aynı şeyi anlattı.

Tirmîzî: Bu şekilde Mansur, Ubeyde ed Dabbî, Ebû Vâil'den, Huzeyfe'den, A'meş'in rivâyetinin benzeri rivâyet etmişlerdir.

Yine Hammad b. ebî Süleyman ve Âsım b. Behdele, Ebû Vâil'den, Muğîre b. Şu'be yoluyla Peygamberimiz (s.a.v.)'den rivâyet etmişlerdir ki Ebû Vâil'in, Huzeyfe'den rivâyeti daha sahihtir.

*İlim ehlinden bir kısmı ayakta abdest bozmaya izin vermişlerdir.

Tirmîzî: Tabiî'nin büyüklerinden Abiyde b. Amr es Selmânî'den İbrahim Nehai'nin, Abiyde'den rivâyeti şöyledir. **"Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatından iki yıl önce Müslüman oldum."** İbrahim'in arkadaşı Ubeyde ed Dabbî, Abdülkerim diye künyelenen **"Ubeyde b. Muattip"** dır.

BÖLÜM: 10

Ø TUVALET ANINDA BAŞKALARINDAN GİZLENME GEREĞİ

14- Enes (r.a.) şöyle diyor: **"Rasûlullah (s.a.v.) tuvalet ihtiyacını gidereceğinde çömelmeden önce elbisesini toplamazdı."** (Ebû Davut, Tahara: 6; Dârimî, Tahara: 7)

Tirmîzî: Muhammed b. Rabia da, A'meş yoluyla Enes'den böylece rivâyet etmiştir. Yine, Vekî ve Ebû Yahya el Himmânî, A'meş yoluyla İbn Ömer'den şöyle rivâyet ettiler: **"Rasûlullah (s.a.v.), tuvalet ihtiyacını gidereceğinde çömelmeden önce elbisesini toplamazdı."**

Her iki hadiste mürseldir, çünkü A'meş'in ne Enes'den ne de diğer sahabeden bir şey duymadığı söylenmektedir. A'meş'in, Enes'i gördüğü ve **"onu namaz kılarken gördüm"** diyerek namaz hakkında bir şeyler söylediği hatırlatılıyor. A'meş'in adı: Süleyman b. Mihran Ebû Muhammed el Kâhîlî olup, Kâhîlî'lerin azatlısıdır. A'meş diyor ki: **"Babam düşman topraklarından küçük yaşta getirilmiş birisi olup Mesrûk onu kendisine mirasçı yaptı."**

BÖLÜM: 11

Ø TUVALETTE SAĞ ELLE TEMİZLENMENİN HOŞ OLMAYIŞI

15- Ebû Katâde (r.a.), babasından şöyle rivâyet etmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kişinin sağ eliyle taharetlenmesini yasakladı."** (Ebû Davut, Tahara: 18; Dârimî, Tahara: 13)

Bu konuda; Âişe, Selman, Ebû Hüreyre ve Sehl b. Huneyf'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Katâde el Ensarî'nin adı: Hâris b. Rab'î dır. İlim ehlinin çoğunluğu bu hadise göre amel etmektedir. Yani sağ el ile temizlik yapmak hoş karşılanmamaktadır.

BÖLÜM: 12

Ø SU BULUNMAYAN YER VE ZAMANLARDA TAŞLA TEMİZLENME GEREĞİ

16- Abdurrahman b. Yezîd (r.a.) şöyle aktarıyor: **"Selman'a sizin Peygamberiniz (s.a.v.), size her şeyi hatta abdest bozmayı bile öğretti denildi de, Selman: "Evet" dedi, bizi büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye doğru dönmekten, sağ el ile taharetlenmekten, taharetlenmeyi üç taştan az olarak yapmaktan, kemik ve tezekle taharetlenmekten de yasakladı."** (İbn Mâce, Tahara:16; Ebû Davut, Tahara: 21)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Huzeyme b. Sabit, Câbir, Hallâd b. es Sâib ve babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Selman'ın bu konudaki hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı ve ondan sonraki gelen alimlerin görüşü böyledir. Yani, su bulunmadığı hallerde taşla temizlenme yeterlidir ki, idrar ve dışkının izi kalmasın. Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşleri de böyledir.

BÖLÜM: 13

Ø SU BULUNMAYAN YERDE İKİ TAŞTA YETERLİ OLUR MU?

17- Abdullah İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) tuvalet için çıkmıştı ki bana üç taş bul dedi. Bende iki taş ve bir tezek getirdim iki taşı aldı ve tezeği atarak bu pistir"** buyurdu. (İbn Mâce,Tahara:16; Ebû Davut, Tahara:21)

Tirmîzî: Kays b. er Rabi' bu hadisi Ebû İshâk Ebû Ubeyde ve Abdullah ibn Mes'ûd'dan, İsrail'in hadisinin benzeri olarak rivâyet etmiştir.

Yine Ma'mer; Ammâr b. Züreyk, Ebû İshâk, Alkame ve Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet etmiştir.

Yine Züheyr; Ebû İshâk'tan, Abdurrahman b. Esved'den, O da babası Esved b. Yezîd yine Abdullah b. Mes'ûd kanalıyla rivâyet etmişlerdir.

Yine Zekeriya b. ebî Zaide, Ebû İshâk'tan, Abdurrahman b. Yezîd'den, Evsed b. Yezîd ve Abdullah b. Mes'ûd'tan rivâyet etmişlerdir. Bu hadiste yanılgı ve karışıklık vardır. Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer, Şu'be'den O da Amr b. Mürre diyor ki: Ebû Ubeyde'ye sordum. Abdullah İbn Mes'ûd'dan bir şeyler duydun mu? Hayır dedi.

Tirmîzî: Abdullah b. Abdurrahman'a sordum bu konuda Ebû İshâk'tan yapılan rivâyetlerin hangisi daha sahihtir? Hiçbir şey demedi. Buhârî'ye sordum O da bir şey demedi herhalde Züheyr'in, Ebû İshâk'dan, Abdurrahman b. Esved, babasından ve Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyeti daha uygun bularak onu Sahih-i Buhârî kitabına koymuştur.

Tirmîzî: Bana göre bu konuda en doğru rivâyet; İsrail ve Kays'ın, Ebû İshâk'dan, Ubeyde ve Abdullah İbn Mes'ûd rivâyetidir. Çünkü İsrail, Ebû İshâk hadisini daha iyi biliyor.

Tirmîzî: Ebû Musa, Muhammed b. Müsennâ'dan işittim diyordu ki: Abdurrahman b. Mehdî'den işittim diyordu ki: Ebû İshâk'ın, Sûfyân es Sevrî'den yaptığı rivâyetten her ne kaçırdımsa onu İsrail'den öğreneceğimi bildiğim içindir. Çünkü O, bu işi tam bilirdi.

Tirmîzî: Züheyr'in, Ebû İshâk'tan rivâyeti pek sağlam olmayıp ondan işitmesi ömrünün son zamanlarında olmuştur. Ahmet b. Hasan et Tirmîzî'den işittim, Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini rivâyet etti. **"Bir hadisi Zaide ve Züheyr'den işitmişsen başkalarından işitmediğine aldırma ancak Ebû İshâk'tan aktardıkları hadis hariç"** Ebû İshâk'ın ismi: Amr b. Abdillah es Sebîî el Hemedânîdir. Abdullah İbn Mes'ûd'un oğlu Ebû Ubeyde babasından hadis işitmemiştir. Kendisi bu künyesiyle bilinir ismi bilinmemektedir.

BÖLÜM: 14

Ø TAHARETLENİLMESİ YASAK OLAN ŞEYLER

18- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: **"Tezek ve kemikle taharetlenmeyin, çünkü o cin kardeşlerinizin azığıdır."** (Ebû Davut, Tahara: 20; Nesâî, Tahara: 36)

Bu konuda, Ebû Hüreyre, Selman, Câbir ve İbn Ömer'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadisi İsmail b. İbrahim ve diğerleri Davut b. ebî Hind'den, Şa'bi'den, Alkame'den ve Abdullah b. Mes'ûd'tan şöylece aktarmışlardır: **"Abdullah İbn Mes'ûd, cin gecesi Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdi…"** Bu uzunca hadis hakkında Şa'bi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tezek ve kemikle temizlenmeyin çünkü onlar cin kardeşlerinizin azığıdır."** Bu konudaki İsmail'in rivâyeti sanki Hafs b. Gıyas'ın rivâyetinden daha sahih görünmektedir. İlim ehli bu hadis'e göre amel etmektedir. Bu konuda ayrıca Câbir ve İbn Ömer'den de rivâyet vardır.

BÖLÜM: 15

Ø SU İLE TEMİZLENMEK

19- Âişe (r.anha)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: **"Kocalarınıza su ile temizlenmelerini söyleyin. Ben onlara, bunu anlatmaktan utanıyorum Rasûlullah (s.a.v.) su ile temizlenirdi."** (Müslim, Tahara: 21; Nesâî, Tahara: 41)

Bu konuda; Cerir b. Abdillah el Becelî, Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim sahipleri bu hadisle amel etmektedirler. Taşla temizlenme yeterli olmasına rağmen su ile temizlenme hoş görülmüş ve tercih edilmiştir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmet ibn Hanbel ve İshâk'ta bu görüştedirler.

BÖLÜM: 16

Ø AÇIK YERLERDE TUVALETİ İNSANLARDAN UZAK YERLERE YAPMAK

20- Muğîre b. Şu'be (r.a.) şöyle anlatmıştır: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir yolculukta idim, tuvalet ihtiyacımı gidereceğinde insanlardan uzaklaşırdı."** (Nesâî, Tahara: 16; Ebû Davut, Tahara: 1)

Bu konuda, Abdurrahman b. ebî Kurad, Ebû Katâde, Câbir, Yahya b. Ubeyd, babasından, Ebû Musa, İbn Abbâs, Bilâl b. el Hâris'den de rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir demiştir. Yine Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle rivâyet edilmiştir: **"O küçük abdestini yapmak için üzerine sıçramaması için uygun yer arardı."**

Ebû Seleme'nin adı: Abdullah b. Abdurrahman b. Avf ez-Zührî'dir.

BÖLÜM: 17

Ø YIKANILAN YERE KÜÇÜK ABDEST BİLE BOZMANIN YASAKLIĞI

21- Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den aktarıldığına göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Biriniz yıkandığı yere idrarını yapmasın şüphe ve vesvesenin birçoğu bundandır."** (Nesâî, Tahara: 32; İbn Mâce, Tahara:12)

Bu konuda; Rasûlullah (s.a.v.)'in bir sahabesinden de rivâyet vardır.

Tirmîzî: Bu hadis gariptir. Merfu olarak sadece, A'ma Eş'as denilen Eş'as b. Abdullah'ın rivâyetinden biliyoruz.

İlim sahiplerinden birçoğu yıkanma yerine idrar yapmayı hoş görmemişlerdir. Temizlikle alakalı pek çok vesvese ve şüphenin bu işten kaynaklandığını söylemişlerdir. Bir kısım ilim sahibi ise buna izin vermiştir. İbn Sirîn bunlardan biridir. Kendisine; vesvesenin ve şüphenin birçoğu yıkanma yerine idrar yapmaktan ileri gelirmiş dendiğinde: Bu işin garipliğini kabul edercesine: **"Rabbim Allah'tır, O'nun ortağı yoktur"** dedi.

İbn'ül Mübarek der ki: Yıkanma yerinde su akıp gidiyorsa idrar yapılabilir.

Tirmîzî: İbn Mübarek'in bu sözünü Ahmed b. Abde el Âmulî'den, İbn Hıbban ve Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 18

Ø DİŞ TEMİZLİĞİ İÇİN MİSVAK KULLANMAK

22- Ebû Hüreyre (r.a.)'den bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Eğer ümmetime zorluk verecek olmasaydım her namaz için misvâk kullanmalarını emrederdim."** (Ebû Davut, Tahara: 25; Müslim, Tahara: 15)

Tirmîzî: Bu hadis Zeyd b. Hâlid, Ebû Seleme, Muhammed b. İbrahim, Muhammed b. İshâk yoluyla rivâyet edilmiştir. Ebû Seleme'nin, Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid, ikilisinden rivâyeti yanımda daha sahihtir. Bu hadis başka yollarla da Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir. Pek çok yönden rivâyeti bu hadisi sahih hale getirmiştir. İmâm-ı Buhârî ise; Ebû Seleme'nin, Zeyd b. Hâlid'den rivayetini daha sahih kabul eder.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Bekir, Ali, Âişe, İbn Abbâs, Huzeyfe, Zeyd b. Hâlid, Enes, Abdullah b. Amr, İbn Ömer, Ümmü Habibe, Ebû Ümâme, Ebû Eyyûb, Temam, İbn Abbâs, Abdullah b. Hanzale, Ümmü Seleme, Vâsile ve Ebû Musa'dan da rivâyet edilmiştir.

23- Zeyd b. Hâlid el Cühenî (r.a.)'den aktarıldığına göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim dedi: **"Ümmetime zorluk vereceğinden korkmasaydım her namaza başlamadan misvâk kullanmalarını emreder, yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirirdim."** (Ebû Davut, Tahara: 25)

Hadisin Râvîsi Ebû Seleme dedi ki: Zeyd b. Hâlid misvâkı katiplerin kulaklarına kalem koydukları gibi koyarak, namaza katılırdı. Namaza başlamadan misvâkını kullanır sonra misvâkı yerine kor ve namazına başlardı.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir der.

BÖLÜM: 19

Ø UYKUDAN KALKAN KİMSE ELİNİ YIKAMADAN SU KABINA DALDIRMAMALIDIR.

24- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz gece uykusundan uyandığında elini iki yada üç sefer yıkamadan su kabının içine sokmasın çünkü elinin nerede geceledeğini bilemez."** (Nesâî, Gusul: 29; Ebû Dâvûd, Tahara: 49)

Bu konuda İbn Ömer, Câbir ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir der.

Şâfii: Her uykudan kalkan kimsenin elini yıkamadan abdest kabına daldırmamasını severim. Yıkamadan elini daldıran kimseyi hoş görmem. Elinde necaset olmaz ise su bozulmaz.

Ahmed b. Hanbel: Gece uykusundan uyandığında elini yıkamadan önce abdest kabına daldırırsa o suyun dökülmesi hoşuma gider.

İshâk: Gece veya gündüz uykusundan uyanan kişi elini yıkamadan abdest kabına elini daldırmasın.

BÖLÜM: 20

Ø ABDESTE BAŞLARKEN BESMELE ÇEKMEK

25- Ebû Sûfyân b. Huveytib (r.a.), ninesinden o da babasından bize bildirdiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim buyurdular ki: **"Abdest'e başlarken besmele çekmeyen kimsenin abdesti yoktur."** (İbn Mâce, Tahara: 29; Nesâî, Tahara: 41)

Bu konuda Âişe, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Sehl b. Sa'd ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî ve Ahmed b. Hanbel: Bu konuda isnadı daha sahih bir hadis bilmiyoruz diyorlar.

İshâk: Abdest alan besmeleyi bilerek terk ederse abdestini yeniler unutarak ve te'vile giderek terk ederse abdesti caizdir diyor.

Muhammed b. İsmail: Rebah b. Abdurrahman'ın hadisi bu konudaki hadislerin en iyisidir.

Tirmîzî: Rebah b. Abdurrahman, büyükannesinin babasının adı Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'dir. Ebû Sifal el Mürrî'nin adı ise, Sümâme b. Husayn'dır. Rabah b. Abdurrahman, Ebû Bekir b. Huveytıb'dır. Bazıları dedesine nispet ederek, Ebû Bekir b. Huveytıb diyerek rivâyet ettiler.

26- Saîd b. Zeyd (r.a.), babasından, o da, Rasûlullah (s.a.v.)'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir. (İbn Mâce, Tahara; 41)

BÖLÜM: 21

Ø ABDEST ALIRKEN AĞIZ VE BURUNA SU VERMEK

27- Seleme b. Kays (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Abdest alırken burnuna su verdiğinde burnunu temizle. Abdest bozduktan sonra su bulamadığında taşla temizleneceksen taş sayısını tek yap."** (Buhârî, Vudu: 26; Nesâî, Tahara: 72)

Bu konuda Osman, Lakît b. Sabire, İbn Abbâs, Mıkdam b. Ma'dıkerib, Vâil b. Hucr ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Seleme b. Kays'ın hadisi hasen sahihtir. İlim ehli, ağıza ve buruna su verme konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı ağız ve buruna su vermeyi terk eden, namazını iade eder, derler. Abdest ve guslü de iade eder demişlerdir. İbn ebi Leylâ, Abdullah b. Mübarek, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

Ahmed b. Hanbel der ki: Abdest için buruna su verip sümkürmek ağıza su vermekten daha gereklidir.

Tirmîzî: İlim sahibi bir gurup, abdestte iade etmez; gusülde terk edilirse guslün yenilenmesi gerekir derler. Sûfyân es Sevrî ve Küfelilerin görüşü böyledir.

Diğer bir gurup ise: Ağız ve buruna su vermeyi unutan ne abdestte nede gusülde iade gerekmez çünkü ağıza ve buruna su vermek işi Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetidir. Mâlik ve Şâfii'nin sonraki görüşü de böyledir.

BÖLÜM: 22

Ø AĞIZ VE BURUNA BİR AVUÇLA SU VERMEK

28- Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir avucuyla ağzına ve burnuna su verdiğini gördüm. Bunu üç defa yaptı.** (Buhârî, Vudu: 25; Nesâî, Tahara: 94)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Abbâs'ın hadisi de vardır.

Tirmîzî: Abdullah b. Zeyd'in bu hadisi hasen garibtir. Mâlik, İbn Uyeyne ve başka bir kimse bu hadisi Amr b. Yahya'dan rivayet ettiler ve: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir avuçtan ağzına ve burnuna su verdi"** bölümünü zikretmediler. Bu bölümü sadece Hâlid b. Abdullah zikretmiştir. Hadisçiler yanında bu kimse sika ve hafizdır.

Bazı ilim sahibi kimselerde: "Bir avuçla hem ağza hem de buruna su vermek yeterlidir." Derken bir kısmı da: **"Bu işin ayrı ayrı yapılması bize daha hoş gelir"** demektedirler.

Şâfii: Ağıza ve buruna su vermek tek avuçla olursa caizdir; fakat ayrı ayrı yapılırsa bu daha hoştur diyor.

BÖLÜM: 23

Ø SAKAL ARALARINA SU GEÇİRMEK

29- Hassân b. Bilâl (r.a.), şöyle anlatmıştır: Ammâr b. Yâsir'i gördüm abdest aldı sakal aralarına su geçirdi. Ona: **"Sakalının aralarına su mu geçiriyorsun?"** dedim. O da: **"Buna engel olacak bir şey mi var? Rasûlullah (s.a.v.)'i sakal aralarına su geçirirken gördüm"** dedi. (İbn Mâce, Tahara: 50)

30- Hassân b. Bilâl (r.a.), Ammâr'dan aynı hadisi rivâyet etmiştir. (İbn Mâce, Tahara: 50)

Tirmîzî: Bu konuda Osman, Âişe, Ümmü Seleme, Enes, İbn ebi Evfâ ve Ebû Eyyûb'tan da rivayet vardır.

Tirmîzî: İshâk b. Mansûr'dan işittim şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel ve İbn Uyeyne şöyle demişlerdir. **"Abdulkerim, sakal aralarına su geçirme hadisini Hassân b. Bilâl'dan işitmemiştir."**

Muhammed b. İsmail: Bu konuda rivâyet edilen en sahih hadis Âmir b. Şakîk'ın, Ebû Vâil ve Osman'dan rivâyet ettiği hadistir.

Tirmîzî: Sahabe ve tabiin alimlerinin çoğunluğu sakal aralarına su geçirilmesi kanaatindedirler. Şâfii de aynı görüştedir.

Ahmed b. Hanbel: Sakal arasına su geçirmeyi unutanın abdesti caizdir.

İshâk: Unutarak ve tevil ederek terk ederse abdesti caizdir, bile bile terk ederse abdesti iade eder.

31- Osman b. Affân (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) sakallarının arasına abdest suyunu geçirirdi."** (İbn Mâce, Tahara: 50)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir demiştir.

BÖLÜM: 24

Ø BAŞI ÖNDEN ARKAYA DOĞRU MESHETMEK

32- Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), başını iki eliyle önden arkaya doğru meshetti elini ileri geri hareket ettirerek ilk başladığı yere geri getirdi, sonra da ayaklarını yıkadı."** (Buhârî, Vudu: 40; İbn Mâce, Tahara: 51)

Tirmîzî: Bu konuda Muaviye, Mikdam b. Ma'dikerib ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Zeyd'in bu hadisi bu konudaki en sağlam ve en güzel olanıdır. Şâfii, Ahmed ve İshâk'da bu görüştedir.

BÖLÜM: 25

Ø BAŞI MESHETMEYE ARKA TARAFTAN BAŞLAMAK

33- Muavviz b. Afrâ (r.anha)'dan rivayete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir defasında önden arkaya, arkadan öne olmak üzere başını iki sefer meshetti. İki kulağının da hem içini hem de dışını meshetti."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 51; İbn Mâce, Tahara: 51)

Tirmîzî: Bu hadis hasen bir hadistir. Abdullah b. Zeyd'in hadisi ise bu konuda sened yönünden daha güzel ve iyi olanıdır. Kûfeliler uygulamalarını bu hadisle yapmışlardır. Vekî' b. Cerrâh'da onlardan biridir.

BÖLÜM: 26

Ø BAŞI BİR SEFER MESHETMEK

34- Muavviz b. Afrâ (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, O bir sefer Rasûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördü ve şöyle dedi: **"Ön ve arka kısımlarıyla başını şakaklarıyla kulaklarını bir sefer meshetti."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 60; İbn Mâce, Tahara: 51)

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Talha b. Musarrıf'ın dedesinden de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rübeyyi' hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'den başka bir yoldan **"Başını bir kere meshetti"** rivayeti de gelmiştir. Sahabe ve tabiin dönemindeki ilim ehli, uygulamalarını bu hadisle yapmışlardır. Cafer b. Muhammed, Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed, İshâk başın bir sefer meshedilmesinden yanadır.

Muhammed b. Mansur el Mekkî anlatmıştır: Sûfyân b. Uyeyne'den işittim şöyle demiştir: Cafer b. Muhammed'e başı mesh yapma konusunda; **"Bir kere kafi gelir mi?"** dedim. **"Evet vallahi yeterlidir"** dedi.

BÖLÜM: 27

Ø BAŞI MESHETMEK İÇİN YENİDEN SU ALMAK

35- Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den aktarılmıştır: **"Peygamber (s.a.v.)'in abdest aldığını, başını ellerinin artığı olmayan, yeni aldığı bir su ile meshettiğini görmüştür."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 51; Nesâî, Tahara: 82)

Bu hadis hasen sahihtir.

İbn Lehîa bu hadisi Habban b. Vâsi'den, babasından ve Abdullah b. Zeyd'den rivâyet ederek şöyle dedi. **"Rasûlullah (s.a.v.) abdest aldı ve başını, ellerinin artığı olmayan başka bir su ile meshetti."**

Amr b. el Hâris'in Habban'dan rivayeti daha sahihtir. Çünkü bu hadis Abdullah b. Zeyd ve başkalarından değişik yollarla şu şekilde: **"Rasûlullah (s.a.v.) başını meshetmek için yeniden su aldı."** Rivâyet edilmiştir. İlim ehlinin çoğunluğu; başın meshedilmesi için yeniden su alınması görüşündedirler.

BÖLÜM: 28

Ø KULAKLARIN İÇİNİ VE DIŞINI MESHETMEK

36- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), başını, kulakların içini ve dışını meshetti."** (Nesâî, Tahara: 84; Ebû Davut, Tahara; 51)

Tirmîzî: Bu konuda Rubeyyi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu, İbn Abbâs hadisi, hasen sahihtir. İlim ehlinin çoğunluğunun görüşü: **"Kulakların içten ve dıştan meshedilmesi gerektiği"** şeklindedir.

BÖLÜM: 29

Ø KULAKLARIN BAŞIN MESHEDİLMESİNDEN SAYILMASI

37- Ebû Ümâme (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v.), abdest aldı yüzünü ve ellerini üçer kere yıkadı, başını meshederek dedi ki: **"Kulaklar başın meshine dahildir."** (İbn Mâce, Tahara: 53; Ebû Dâvûd, Tahara: 51)

Tirmîzî: Kuteybe ve Hammad dediler ki: "Kulaklar başın meshine dahildir" sözü: Peygamber (s.a.v.)'in sözünden mi yoksa Ebû Ümâme'nin sözünden mi olduğunu bilmiyoruz. Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasendir, isnadı pek sağlam değildir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı ve tabiinden ilim ehlinin uygulamaları bu hadise göredir, kulaklar başın meshine dahildir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşü de budur.

Bazı ilim ehline göre: Kulakların ön tarafı, yüzden; arka tarafı ise, baştan sayılır.

İshâk diyor ki: Kulakların ön tarafını yüzümü yıkarken meshetmeyi, tercih ederim.

Şâfii'de şöyle diyor: Kulakların tamamen meshedilmesi sünnet olup elin artığı su ile değil yeni su ile meshedilmelidir.

BÖLÜM: 30

Ø PARMAK ARALARINA SU GEÇİRMEK

38- Lakît b. Sabire (r.a.)'nın babasından rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Abdest aldığın da parmak aralarına suyu geçirmeye çalış."** (Nesâî, Tahara: 92; İbn Mâce, Tahara: 54)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Müstevrid b. Şeddâd el Fihrî ve Ebû Eyyûb el Ensârî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir demiştir. İlim sahipleri uygulamalarını bu hadise göre yapmış olup, abdestte ayak parmakları arasına mutlaka su geçirilmelidir demişlerdir. Ahmed ve İshâk'da aynı görüştedirler. İshâk der ki: **"Abdestte el ve ayak parmaklarının arasına su geçirilmeye çalışılmalıdır."** Hadisin râvîlerinden Ebû Haşim'in adı: İsmail b. Kesir el Mekkî'dir.

39- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Abdest aldığında el ve ayak parmaklarının arasına su geçirmeye çalış."** (İbn Mâce, Tahara: 55; Nesâî, Tahara: 93)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

40- Müstevrid b. Şeddâd el Fihrî (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken serçe parmağı ile her iki ayak parmaklarının arasını ovuşturduğunu gördüm."** (İbn Mâce, Tahara: 54; Nesâî, Tahara: 92)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bunu sadece İbn'ü Lehia'nın rivayetinden bilmekteyiz.

BÖLÜM: 31

Ø ABDESTTE YIKANMAYAN ÖKÇELERE ATEŞTEN AZÂB OLSUN!

41- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Abdest alırken yıkanmayıp kuru bırakılan ökçelere ateşten azâb olsun."** (İbn Mâce, Tahara: 55; Nesâî, Tahara: 89)

Bu konuda: Abdullah b. Amr, Âişe, Câbir, Cez'in, Zübeydi'nin oğlu Abdullah b. el Hâris, Muaykıb, Hâlid b. Velid, Şurahbil b. Hasene, Amr b. As, Yezîd b. Sûfyân'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu, Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'den: **"Abdest alırken yıkanmayıp kuru bırakılan ayak içleri ve topuklara ateşten azâb olsun."** Şeklinde de hadis rivâyet olunmuştur.

Bu hadisten anlaşılan şudur: Çorap ve mest giyilmeksizin çıplak ayaklara mesh yapmak caiz değildir.

BÖLÜM: 32

Ø ABDEST ALIRKEN ORGANLARI BİRER DEFA YIKAMAK

42- İbn Abbâs (r.a.)'den rivayete göre **"Rasûlullah (s.a.v.) tüm organlarını birer defa yıkayarak abdest aldı."** (İbn Mâce, Tahara: 45; Buhârî, Vudu: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Câbir, Büreyde, Rafi' ve İbn Fakih'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu, İbn Abbâs hadisi bu konudaki rivâyetlerin en güzel ve sahih olanıdır. Rişdîn b. Sâ'd ve başkaları bu hadisi Dahhâk b. Şurahbil, Zeyd b. Esleme'nin babasından ve Ömer b. Hattâb'tan: **"Abdest organlarını tek tek yıkayarak abdest aldı"** diye rivâyet edilmiştir. Bu hadis pek sağlam değildir. Sahih olan rivâyet: İbn'ü Aclan, Hişâm b. Sa'd, Sûfyân es Sevrî, Abdulaziz b. Muhammed, Zeyd b. Eslem, Atâ b. Yesâr ve İbn Abbâs'tan yapılan rivâyettir.

BÖLÜM: 33

Ø ABDEST ALIRKEN ORGANLARI İKİŞER DEFA YIKAMAK

43- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), tüm organlarını ikişer sefer yıkayarak abdest aldı."** (İbn Mâce, Tahara: 47; Ebû Dâvûd, Tahara: 53)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbn Sevbân'ın Abdullah b. el Fadl'dan rivâyetiyle bilmekteyiz. Bunun da isnadı hasen sahihtir.

Tirmîzî: Hemmâm, Âmir el Ahvel'den, Atâ'dan ve Ebû Hüreyre'den **"Rasûlullah (s.a.v.)'in üçer kere abdest organlarını yıkayarak abdest aldı"** diye rivâyet etmektedir.

BÖLÜM: 34

Ø ABDEST ORGANLARINI ÜÇER DEFA YIKAMAK

44- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) tüm organlarını üçer kere yıkayarak abdest aldı."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 52, İbn Mâce, Tahara: 46)

Tirmîzî: Bu konuda Osman, Âişe, Rübeyyi', İbn Ömer, Ebû Ümâme, Ebû Rafi', Abdullah b. Amr, Muaviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah b. Zeyd ve Übey b. Ka'b'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali'nin hadisi bu konuda en güzel ve sahih olanıdır. Çünkü bu hadis Hz. Ali'den, pek çok kişilerden rivâyet edilmiştir. İlim sahiplerinin uygulamaları bu hadise göredir. Abdest organlarını tek yıkamak caizdir ve yeterlidir. İki kere yıkamak caizdir ve yeterlidir. İki kere yıkamak daha değerlidir. Üç kere yıkamak daha değerlidir, bundan başkası olmaz.

İbn'ül Mübârek: Abdeste organları üçer seferden fazla yıkayanın günahkâr olacağını söyleyemem.

Ahmed ve İshâk: "Vesveseli ve hasta kimseler üçten fazla yapabilir" derler.

BÖLÜM: 35

Ø ABDEST ORGANLARINI BİRER, İKİŞER VE ÜÇER DEFA YIKAMAK

45- Sabit b. ebî Saffiye (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki: Ebû Cafer'e, Câbir sana: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in abdest organlarını birer, ikişer ve üçer kere yıkayarak abdest aldığını aktardı mı?"** diye sordum. **"Evet"** dedi. (İbn Mâce, Tahara: 45)

46- Tirmîzî: Vekî', bu hadisi Sabit b. Ebû Safiyye'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Ebû Cafer'e; **"Câbir sana Rasûlullah (s.a.v.)'in abdest organlarını birer kere yıkayarak abdest aldığını aktardı mı?"** dedim. **"Evet"** dedi. (İbn Mâce, Tahara: 45)

Hadisi bu şekilde bize Hennâd ve Kuteybe aktardılar ve bu hadisi bize Vekî', Sabit b. Safiyye'den bize aktarmıştır, dediler.

Tirmîzî: Bu hadis Şerik'in hadisinden daha sahihtir, çünkü bundan başka yollarla da rivâyet edilmiştir. Vekî' rivâyetine benzer Sabit'den aktarılmıştır.

Şerik ise hadis rivayetinde çok yanlış yapan biridir. Sabit b. ebî Safiyye'nin ismi ise, Ebû Hamza es Sümâlî'dir.

BÖLÜM: 36

Ø ABDEST ALIRKEN BAZI ORGANLARI İKİ BAZILARINI ÜÇER KERE YIKAMAK

47- Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), abdest aldı: Yüzünü, üç kere; kollarını, ikişer kere yıkayıp; başını meshetti ve ayaklarını da ikişer defa yıkadı."** (Buhârî, Vudu: 154; İbn Mâce Tahara: 45; Nesâî, Taharat: 65)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir demiştir. Başka hadislerde Rasûlullah (s.a.v.)'in abdest organlarından kimini bir kere, kimini üç kere yıkayarak abdest aldığı zikredilmiştir.

Bir kısım ilim sahibi, böyle yapmaya ruhsat vermiştir. Abdest organlarının bir kısmını üç, bir kısmını iki, bir kısmını da tek sefer yıkamakta bir sakınca görmemişlerdir.

BÖLÜM: 37

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) NASIL ABDEST ALIRDI?

48- Ebû Hayye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'yi gördüm abdest aldı ellerini tertemiz yıkadı. Sonra ağzına üç sefer su verdi; üç seferde burnuna su verdi; yüzünü de üç sefer yıkadı; kollarını da üç defa yıkadı; başını bir sefer meshetti; ayaklarını topuklarına kadar yıkadı sonra kalkıp abdestten artan suyu ayakta olduğu halde içti ve şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in abdestinin nasıl olduğunu size göstermek istedim."** (Buhârî, Vudu': 25; İbn Mâce, Tahara: 46)

Tirmîzî: Bu konuda Osman, Abdullah b. Zeyd, İbn Abbâs, Abdullah b. Amr, Rübeyyi', Abdullah b. Üneys ve Âişe'den hadis rivâyet edilmiştir.

49- Abdi Hayr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, Ebû Hayye'nin, Ali'den rivâyet ettiği hadisi aynen aktarıp, sonunda: **"Abdestini bitirince abdestten artan sudan avucuyle alır ve içerdi"** demiştir. (İbn Mâce, Tahara: 45; Buhârî, Vudu': 25)

Tirmîzî: Bu Ali (r.a.) hadisini; Ebû İshâk el Hemedanî, Ebû Hayye, Abdulhayr ve el Hâris'den her biri vasıtasıyla rivâyet etmiştir.

Zaide b. Kudâme ve başkaları Hâlid b. Alkame'den ve Abdi Hayr'den, Ali (r.a.)'den uzunca rivâyet etmişlerdir. Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Şu'be bu hadisi Hâlid b. Alkame'den rivâyet etmiştir. Fakat rivâyet ettiği kişinin ve babasının isminde hata ederek şöyle demiştir: **"Mâlik b. Urfuta"** Abdihayr'den ve Ali'den.

Tirmîzî: Ebû Avâne'de; Hâlid b. Alkame'den, Abdihayr'den ve Ali'den rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Şu'be rivâyeti gibi **"Mâlik b. Urfuta"** dan da yine aynı rivâyet yapılmış olup bu ismin doğrusu: **"Hâlid b. Alkame'**dir.

BÖLÜM: 38

Ø ABDESTTEN SONRA ELBİSENİN ETEĞİNE SU SERPMEK

50- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cibril bana geldi ve Ya Muhammed! Abdest aldığında (vesveseyi önlemek için elbisenin ön tarafina) su serp"** dedi. (İbn Mâce, Tahara: 58)

Tirmîzî: Bu hadis gariptir. Buhârî'den işittim dedi ki: Hasen İbn Alî el Haşimî'nin hadisleri pek kabul edilmez.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû'l Hakem b. Sûfyân, İbn Abbâs, Zeyd b. Hârise, Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadiste görüldüğü gibi bazı hadisçiler Sûfyân b. Hakem derken bazıları da Hakem b. Sûfyân diyerek karışıklığa düşmüşlerdir.

BÖLÜM: 39

Ø HER DURUMDA ABDESTİ EN GÜZEL ŞEKLİYLE ALMAK

51- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın günahları ne ile sildiğini ve dereceleri ne ile yükselttiğini size haber vereyim mi?"** Sahabîler: **"Evet Ya Rasûlullah!"** dediler. Buyurdu ki: **"Her türlü zorluklara rağmen abdesti en güzel şekliyle almak, mescidlere namaz kılmak için giderken adımları çoğaltmak, bir namazdan sonra diğer namazı kılmak için büyük bir arzuyla beklemek. İşte tüm bunlar, sizin ibâdetler konusunda en büyük cihadınızdır."** (Müslim, Tahara:14; İbn Mâce, Tahara: 58)

52- Kuteybe (r.a.), aynı hadisin bir benzerini Abdulaziz b. Muhammed'den ve el A'lâ'dan naklederek şu ilaveyi yapmıştır: **"İşte ribât'ınız budur, işte ribât'ınız budur, işte ribât'ınız budur."** (Müslim, Tahara: 14; Nesâî, Tahara: 107)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Abdullah b. Amr, İbn Abbâs, Abîde (Ubeyde de denilir) b. Ömer, Âişe, Abdurrahman b. Âiş el Hadremî ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin bu konudaki hadisi hasen sahihtir.

El A'lâ b. Abdurrahman; Yakup el Cühenî el Hurakî'nin oğludur ve hadisçiler yanında güvenilen biridir.

BÖLÜM: 40

Ø ABDESTTEN SONRA HAVLU KULLANMAK

53- Âişe (r.anha)'dan rivayete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in bir havlusu vardı; abdestten sonra onunla kurulanırdı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu Âişe (r.anha)'nın hadisi pek sağlam değildir. Çünkü; Rasûlullah (s.a.v.)'den bu konuda sıhhatli bir şey yoktur. Hadisin râvîlerinden, Ebû Muâz'a: **"Süleyman b. Erkâm"** denilir ki, hadisçiler tarafından zayıf sayılır.

Tirmîzî: Yine bu konuda Muâz b. Cebel'den de hadis rivâyet edilmiştir.

54- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i abdest alırken gördüm yüzünün ıslaklığını elbisesinin ucuyla kuruladı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir, sened yönünden zayıftır. Rişdîn b. Sa'd ve Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um el Afrikıyyu'nun, hadis konusunda zayıf oldukları tesbit edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) dönemi ve sonraki dönem olan Tabiin alimlerinden bir kesim havlu ile kurulanmaya izin vermişlerdir.

Kurulanmayı hoş karşılamayanlar ise: **"Abdest sevap yönünden tartılacaktır."** sözünden dolayı bu kanaate varmışlardır, bu da Saîd b. Müseyyeb ve Zührî'den rivâyet edilmektedir.

Muhammed b. Humeyd er Razi'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Ali b. Mûcâhid bana rivâyet etti, **"bana göre o güvenilir biridir"** O da, Zuhrî'den aktardığına göre, Zuhrî şöyle demiştir: **"Abdestten sonra kurulanmanın hoş görülmeyişi abdest sevap yönünden tartılacaktır"** sözünden dolayıdır.

BÖLÜM: 41

Ø ABDESTTEN SONRA HANGİ DUA OKUNACAK?

55- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim abdestini güzelce alır ve sonunda; Eşhedü en lâ ilahe illallahu vahdehû la şerîke leh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasülühü. Allahümecalnî minettevvabîne vecalnî minel mutetahhirîn"**[1] derse kendisine Cennetin sekiz kapısı açılır ve dilediği kapıdan içeri girer. (Nesâî, Tahara: 109; İbn Mâce, Tahara: 60)

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve Ukbe b. Âmir'den de rivâyet vardır.

Tirmîzî: Ömer'in bu hadisinde Zeyd b. Hubab'a karşı çıkılmıştır.

Tirmîzî: Abdullah b. Salih ve daha başkaları bu hadisi Muaviye b. Salih, Rabia b. Yezîd, Ebû İdris, Ukbe b. Âmir, Ömer, Rabia, Ebû Osman, Cübeyr b. Nüfeyr ve Ömer'den rivâyet etmişlerdir.

Bu hadisin senedinde karışıklık vardır. Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den sahih olarak fazla bir şey aktarılmamıştır. **Muhammed:** Ebû İdris, Ömer'den hiçbir şey işitmemiştir demiştir.

BÖLÜM: 42

Ø YAKLAŞIK OLARAK İKİ LİTRE İLE ABDEST ALMAK

56- Sefîne (r.a.)'den rivayete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir müd ile abdest alır bir sa' ile de guslederdi."** (Müslim, Hayz:10; Dârimî, Tahara: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu, Sefîne hadisi hasen sahihtir. Ebû Reyhane'nin ismi, Abdullah b. Matar'dır. İlim sahipleri bu şekilde abdest ve gusüldeki ölçeklere itibar etmişlerdir.

Şâfii, Ahmed, İshâk; Bu hadisten bu miktarın dışında az veya çok olursa caiz değildir anlamı çıkmaz, hadis bir sınırlama getirmemiştir kafi gelecek miktarı göstermektedir, derler.

BÖLÜM: 43

Ø ABDEST ALIRKEN SUYU İSRÂF ETMEMEK

57- Übey b. Ka'b'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her ibadette olduğu gibi; abdest'e vesvese sokmak için abdestin de bir şeytanı vardır ona VELEHAN denilir. Evham ve vesveseye kaptırıp suyu fazla kullandırmasından dolayı onun vesvesesin den sakınıp uzak durun."** (İbn Mâce, Tahara: 48)

Bu konuda Abdullah b. Amr ve Abdullah b. Muğaffel'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Übey b. Ka'b'ın hadisi garibtir, hadisin senedi hadisçilerce pek sağlam değildir. Çünkü Hârice'den başka bu hadisi rivâyet eden birini bilmiyoruz.

Bu hadis Hasan'dan başka yollarla rivâyet edilmiş olup bu konuda, Peygamber (s.a.v.)'den sahih bir hadis rivâyet edilmiş değildir. Hadisçiler arasında Hârice pek sağlam sayılmaz İbn'ül Mübarek, bu kimseyi zayıf kimselerden saymaktadır.

BÖLÜM: 44

Ø HER NAMAZ İÇİN AYRI BİR ABDEST ALMAK

58- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Peygamber (s.a.v.), abdestli olsa da olmasa da; her namaz için ayrıca abdest alırdı."** Hadisin râvîsi Humeyd, **"Enes'e: siz nasıl yapardınız?"** diye sordum O da: **"Biz tek abdest alırdık"** diye cevap verdi. (İbn Mâce, Tahara: 72; Nesâî, Tahara: 101)

Tirmîzî: Enes'in, Humeyd'den, rivâyet ettiği bu hadis bu yönüyle hasen garibtir. Hadisçiler yanında ise Amr b. Âmir el Ensarî'nin, Enes'den rivâyet ettiği hadis meşhurdur. Bazı ilim sahibi kimseler her namaz için abdest almayı, vâcib olarak değil müstehap olarak görürler.

59- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Abdest üzerine abdest alan kimseye Allah on abdest sevâbı yazar."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 32; İbn Mâce, Tahara: 73)

Bu hadisi el Afrikî, Ebû Gutayf ve İbn Ömer'den rivâyet ediyor. Bu hadisi bu şekilde Huseyn b. Hureys el Mervezî ve Muhammed b. Yezîd el Vasît ve el Afrıkî'den aktarmıştır ki isnad yönünden zayıftır.

Ali b. el Medinî, Yahya b. Saîd el Kattan'dan naklen şöyle diyor: Bu hadis Hişâm b. Urve'ye hatırlatılınca: **"Bu rivâyet meşrik adı verilen Kufe ve Basra bölgesinin"** rivâyet şeklidir.

Tirmîzî: Ahmed b. Hasen'den işittim diyordu ki: Ahmed b. Hanbel'in; **"Yahya b. Saîd el Kattan gibisini hiç görmedim"** dediğini kendisinden işittim.

60- Amr b. Âmir el Ensarî (r.a.), Enes'in şöyle dediğini işittim diyor: **"Rasûlullah (s.a.v.), her namaz için abdest alırdı."** Enes'e: **"Siz ne yapardınız?"** dedim. **"Abdestimiz bozulmadıkça pek çok namazı bir abdestle kılardık"** dedi. (Nesâî, Tahara: 101; İbn Mâce, Tahara: 72)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir, Humeyd'in Enes'den rivâyet ettiği hadis ise ceyyid garib hasendir.

BÖLÜM: 45

Ø BİR ABDESTLE BİRKAÇ NAMAZ KILMAK

61- Büreyde (r.a.)'ın babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) her namaz için abdest alırdı. Mekke fethi günü bütün namazları tek bir abdestle kıldı ve mestlerinin üzerine mesh etmişti."** Bunun üzerine Ömer (r.a.): **"Bugüne kadar yapmadığını yaptın!"** deyince: **"Bunu bilerek yaptım ya Ömer!"** buyurmuşlardır. (Müslim, Tahara: 25; Nesâî, Tahara: 100)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ali b. Kâdim, Sûfyân es Sevî'den bu hadisi şu ilaveyi yaparak rivâyet etmektedirler: **"Abdest organlarını birer sefer yıkayarak."**

Tirmîzî: Sûfyân es Sevrî aynı şekilde bu hadisi, Muharib b. Disâr'dan ve Süleyman b. Büreyde'den rivâyet ederek; **"Rasûlullah (s.a.v.) her namaz için abdest alırdı"** demektedir. Vekî', Sûfyân, Muharib, Süleyman b. Büreyde, babasından da aynı hadisi rivâyet etti.

Tirmîzî: Abdurrahman b. Mehdî ve başkaları; Sûfyân, Muharib b. Disâr ve Süleyman b. Büreyde'den mürsel olarak rivâyet etmiştir ki, bu hadis Vekî'in hadisinden daha sahihtir. İlim sahipleri uygulamalarını bu hadise göre yaparlar. Abdest bozulmadıkça namazlar bir abdestle kılınır. Bir kısmı da sevâbını umarak müstehab görürler.

El İfrikî, Ebû Gutayf, İbn Ömer'den rivâyet ederek: **"Her kim, abdesti bozulmadan tekrar abdest alırsa: Allah ona on sevap yazar"** bu hadisin isnadı zayıftır.

Bu konuda Câbir b. Abdillah'tan: **"Rasûlullah (s.a.v.), öğle ve ikindi namazlarını tek abdestle kıldı"** şeklinde rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 46

Ø KARI KOCANIN BİR KAPTAN GUSÜL YAPMALARI

62- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Meymûne şöyle aktarmıştır: **"Ben ve Rasûlullah (s.a.v.), bir kaptan gusül abdesti alırdık."** (Buhârî, Gusül: 2; Müslim, Tahara: 10)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Fakîhlerin genelinin görüşü budur. Karı kocanın bir kaptan yıkanmasında bir sakınca yoktur.

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Âişe, Enes, Ümmü Hâni, Ümmü Sübeyye el Cüheniyye, Ümmü Seleme ve İbn Ömer'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Şa'sa'nın adı, Câbir b. Zeyd'tir.

BÖLÜM: 47

Ø KADININ TEMİZLİĞİNDEN ARTAN SU İLE ABDEST ALINIR MI?

63- Gifar oğullarından bir adam (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), kadının abdestinden artan su ile abdest almayı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 40; Nesâî, Miyah: 12)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Sercis'den de rivâyet vardır.

Tirmîzî: Fakîhlerden bir kısmı kadının temizliğinden artan su ile abdest almayı hoş görmemişlerdir. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Kadının temizliğinden artan suyu mekruh gören bu kimseler kadınların içtiği sudan kalan artıkla bir sakınca görmemektedirler.

64- Hakem b. Amr el Gıfârî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Erkeğin, kadının temizliğinden artan su ile abdest almasını yasakladı"** veya artığından dedi. (Ebû Dâvûd, Tahara: 40; Nesâî, Miyah: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Ebû Hacib'in ismi **"Sevâbe b. Âsım"**dır.

Muhammed b. Beşşâr bu hadisinde: **"Rasûlullah (s.a.v.), erkeğin kadının temizliğinden artan su ile abdest almasını yasakladı"** demekte ve şüpheye düşmemektedir.

BÖLÜM: 48

Ø KADININ ABDESTİNDEN ARTAN SU İLE ABDEST ALMA İZNİ

65- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımlarından biri Cefne'de gusletti, Rasûlullah (s.a.v.) o kaptan abdest almak isteyince; **"Ya Rasûlullah! Ben cünüp idim."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Su cünüp olmaz yani pislenmez."** (İbn Mâce, Tahara: 33; Ebû Dâvûd, Tahara: 35)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî, Mâlik ve Şâfii'nin görüşü de bu hadis doğrultusundadır.

BÖLÜM: 49

Ø ÇOK OLAN SUYU HİÇBİR ŞEY KİRLETMEZ

66- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir; **"Ya Rasûlullah! Budaa kuyusunun suyundan abdest alabilir miyiz? O kuyuya etrafından sel suları ve rüzgar vasıtasıyla hayız bezleri, kokmuş şeyler ve köpek leşleri de sürüklenip gelebiliyor"** deyince buyurdular ki; **"Çok olan sular daima temizdir onu hiçbir şey pisleyemez."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 34; Nesâî, Miyah: 2)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Ebû Üsâme bu hadisin senedini temizleyerek güzelleştirmiştir. Ebû Saîd'in Budaa kuyusu hakkındaki bu hadisini Ebû Üsâme rivâyetinden daha güzel kimse rivâyet etmemiştir. Yine bu hadis değişik şekillerde Ebû Saîd'den rivâyet edilmiştir. Bu konuda İbn Abbâs ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 50

Ø NE KADAR SUYU HİÇBİR ŞEY KİRLETMEZ?

67- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki; Issız bir yerde bulunan çeşitli hayvanların ve yırtıcıların uğrak yeri olan bir sudan abdest alınıp alınmayacağı hakkında sorulmuştu da, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Su iki, kulle miktarı kadar olursa hiçbir şey onu kirletmez."** (İbn Mâce, Tahara: 76; Dârimî, Tahara: 55)

Abde, Muhammed b. İshâk'ın şöyle söylediğini aktarıyor: **"Kulle"** büyük su küplerine ve su içilen değişik kaplara denir.

Tirmîzî: Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşleri bu şekilde olup şöyle derler: "Su, iki kulle miktarı olursa tadı, rengi ve kokusu değişmediği sürece o suyu hiçbir şey necis

yapmaz bu miktar yaklaşık olarak beş **"kırba"** kadardır.

BÖLÜM: 51

Ø DURGUN SUYA İŞEMENİN HOŞ OLMAYIŞI

68- Ebû Hüreyre (r.a.)'den bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hiç biriniz akmayan durgun suya işemesin, sonra ondan su alıp abdest alabilir."** (Buhârî, Vudu: 73; Nesâî, Tahara: 31)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Câbir (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 52

Ø DENİZİN SUYU TEMİZDİR

69- Ebû Hüreyre (r.a.)'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: **"Bir adam; Rasûlullah (s.a.v.)'e biz deniz yolculuğu yaparız ve beraberimizde az su bulundururuz o suyla abdest alırsak içme suyumuz kalmayacak ve susuz kalacağız bu durumda deniz suyundan abdest alabilir miyiz?"** diye sordu da, Rasûlullah (s.a.v.): **"Denizin suyu temiz, ölüsü de helaldir"** buyurdular. (Nesâî, Miyah: 5; İbn Mâce, Sayd:18)

Bu konuda Câbir ve el Firâsî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından pek çok alim kişinin görüşü budur. Ebû Bekir, Ömer, İbn Abbâs, bunlardan olup deniz suyundan abdest almakta bir sakınca görmezler.

Yine Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bazı kimseler de deniz suyundan abdest almayı hoş görmemişlerdir. İbn Ömer ve Abdullah b. Amr bunlardandır. Abdullah b. Amr deniz suyu için o ateş gibi yakar demektedir.

BÖLÜM: 53

Ø İDRARINA DİKKAT ETMEYİP ELBİSESİNE SIÇRATAN KİMSENİN DURUMU

70- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v.), iki kabre uğradı ve buyurdu ki: **"Bu iki kabirdeki kimse azâb olunuyorlar azâbları büyük bir şeyden dolayı da değildir, şu kimse idrarından sakınmaz ve üzerine sıçratırdı, şu da insanlar arasını bozmak için laf taşırdı."** (Buhârî, Vudu: 58; Nesâî, Cenaiz: 116)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Musa, Abdurrahman b. Hasene, Zeyd b. Sabit ve Ebû Bekre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Mansûr bu hadisi Mûcâhid ve İbn Abbâs'tan rivâyet etmekte ve senedinde **"Tavustan"** bölümünden bahsetmemektedir. A'meş rivâyeti daha sahihtir.

Veki'in katibi: Ebû Bekir ve Muhammed b. Ebân el Belhî'den işittim şöyle diyordu: Vekî'den şöyle dediğini işittim: **"A'meş, İbrahim'in isnadını Mansur'dan daha iyi kavramıştır."**

BÖLÜM: 54

Ø YEMEK YEMEYEN ÇOCUĞUN İDRARININ TEMİZLENMESİ

71- Ümmü Kays binti Mıhsan (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Henüz yemek yemeyen çocuğumla Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girmiştim. Çocuk onun kucağında iken üzerini ıslattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) su istedi ve o suyu ıslak yere serpti."** (Buhârî, Vudu: 64; Müslim, Tahara: 31)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Âişe, Zeynep, Lübabe bintil Hâris ki, Abdulmuttalip oğlu Abbâs oğlu Fadl'ın annesidir. Ebûs Semh, Abdullah b. Amr, Ebû Leylâ ve İbn Abbâs'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından, tabiinden ve tebe-i tabiinden çoğunluğun görüşü budur. Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle derler: **"Erkek çocuğun idrarına su dökülür kız çocuğunun idrarı ise yıkanır bu hüküm yemek yemeyen çocuklar içindir yemek yemeye başlayınca her ikisinin idrarı da yıkanmalıdır."**

BÖLÜM: 55

Ø ETİ YENEN HAYVANLARIN DURUMU

72- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: "Ureyne kabilesinden bazı kimseler Medîne'ye gelmişlerdi, çölde yaşamaya alışık oldukları için Medîne'nin havasına alışamadılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), zekat develerini çobanıyla beraber onlara verdi ve dedi ki: **"Bu develerle Medîne dışına gidin, onların süt ve idrarlarından için."** Onlarda oraya gidip Rasûlullah (s.a.v.)'in çobanını öldürdüler develeri de beraberlerinde alıp, İslam dininden döndüler. Sonra yakalanıp Rasûlullah (s.a.v.)'e getirildiler ceza olarak elleri ve ayakları çaprazlama kesildi, gözleri oyuldu ve Hâre denilen bir bölgeye bırakılıp ölüme terk edildiler. Hadisin râvîsi Enes der ki: **"Onlardan kiminin susuzluktan ağızlarıyla yeri tırmalar şekilde ölüp gittiklerini görmüştüm."** Böyle rivâyet etmiştir. Hammâd, hadisin son bölümünü, **"Onlardan kimisi susuzluktan ağızlarıyla yeri tırmaladılar"** demiştir. (İbn Mâce, Hudûd: 20; Nesâî, Tahara: 191)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Enes'den başka yollarla da rivâyet edilmiştir. İlim sahiplerinin çoğunluğu bu görüşte olup eti yenen hayvanların idrarında bir sakınca görmezler.

73- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in onların gözlerini oymasının tek sebebi onların da çobanın gözünü oymalarından dolayıdır."** (Buhârî, Vudu: 70; Nesâî, Tahara: 191)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu ihtiyar, Yahya b. Gaylân'dan başkasının Yezîd b. Zürey'den rivayetini bilmiyoruz.

Mâide süresinin 45. ayeti gereği: **"Yaralamalarda kısas vardır"** gerçeği böylece ortaya konmuş oldu.

İbn Sirin'in, şöyle dediği rivâyet edilir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in o kimselere bu cezayı uygulaması her konuda cezaların indirilmesinden önce gerçekleşmiştir."**

BÖLÜM: 56

Ø YELLENMEDEN DOLAYI ABDEST ALMAK GEREKİR

74- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Abdest, kokusu ve sesi olan yellenmeden dolayı alınmalıdır."** (Müslim, Hayz 26; Nesâî, Tahara: 115)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

75- Ebû Hüreyre (r.a.)'den bize bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mescidde namaz için bulunan bir kimse, iki kalçası arasından bir hareket sezerse koku ve ses duymadığı sürece abdest almak için mescidden dışarı çıkmasın."** (Nesâî,Tahara: 115; Müslim, Hayz: 26)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Zeyd, Ali b. Talk, Âişe, İbn Abbâs, İbn Mes'ûd ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Alimlerin görüşü şöyledir: **"Abdest almak ancak hadesten veya koku ve sesi olan yellenmeden dolayıdır."**

Abdullah b. Mübarek şöyle demiştir: **"Kişi abdestinin bozulduğundan şüphe ederse yemin edecek kadar kesinkes bilmedikçe abdestini yenilemesi gerekmez."** Kadının önünden yel çıkarsa abdest alması gerekir Şâfii ve İshâk'ın görüşü budur.

76- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Abdesti bozulan kimsenin namazı tekrar abdest almadıkça kabul edilmez."** (Buhârî, Vudu: 2; Nesâî, Tahara: 115)

Tirmîzî: Bu hadis garib hasen sahihtir.

BÖLÜM: 57

Ø UYUMAKTAN DOLAYI ABDEST ALINMASI GEREKİR

77- İbn Abbâs (r.a.)'den bildirildiğine göre, bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v.), secde ederken horlayacak şekilde uyuyup sonra kalkıp namaz kıldığını gördü ve: **"Ya Rasûlullah! Sen gerçekten uyumuştun"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"İstirahat için yatarak uyuyana abdest gerekir, çünkü kişinin uzandığı zaman mafsalları gevşer"** buyurdu. (Müslim, Hayz: 6; İbn Mâce, Tahara: 62)

Tirmîzî: Hadisin râvîlerinden Ebû Hâlid'in adı Yezîd b. Abdurrahman'dır. Bu konuda Âişe, İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

78- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı uyurlar sonra kalkıp abdest almadan namaz kılarlardı."** (İbn Mâce, Tahara: 62; Ebû Dâvûd, Tahara: 79)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Salih b. Abdulah'dan şöyle dediğini işittim: **"Abdullah b. Mübarek'e oturduğu yerde yaslanarak uyuyan kimseye abdest alması gerekir mi?"** diye sordum. O da: **"Gerekmez"** diye cevap verdi.

Tirmîzî: Saîd b. ebî Arûbe, İbn Abbâs'ın bu hadisini Katâde'den, İbn Abbâs'tan rivâyet ederken aradaki rivâyetçilerden Ebûl Âliye'yi atlamış ve hadisi merfu duruma getirmemiştir.

Alimler uykudan dolayı abdest alma konusunda farklı görüşler ortaya koydular, çoğunluk: **"Ayakta ve oturarak uyuyana uzanıp yatmadığı sürece abdest gerekmez görüşündedirler Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Ahmed'in görüşü böyledir."** Bir kısım alim ise: **"Aklına ve hislerine sahip olamayacak derecede uykuya dalarsa abdest alması gerekir"** demektedirler ki, İshâk'ın görüşü böyledir.

Şâfii: **"Oturarak uyuyan kişi, uykusunda rüya görür ve kalçaları uyku sebebiyle gevşemişse ona abdest lazım gelir"** demektedir.

BÖLÜM: 58

Ø ATEŞTE PİŞEN GIDADAN DOLAYI ABDEST GEREKİR Mİ?

79- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu**: "Ateşte pişen şeylerden dolayı abdest almak gerekir, hatta peynir parçası bile olsa."** Bunun için Ebû Hüreyre, İbn Abbâs'a sordu:**"Ey Ebû Hüreyre! Yağ yesek sıcak su içsek bile abdest almamız gerekir mi?"** Ebû Hüreyre:**"Ey kardeşçiğim! Rasûlullah (s.a.v.)'den bir hadis işittiğinde ona karşı çıkmak için değişik misaller getirmeye kalkma."** (Müslim, Hayz: 24; İbn Mâce, Tahara: 65)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, Zeyd b. Sabit, Ebû Talha, Ebû Eyyüp ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bazı ilim adamları ateşte pişen şeylerden dolayı abdest alma gereği görüşündedirler. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiin ve tebe-i tabiin devrindeki pek çok kimseler ise, ateşte pişen şeylerden dolayı **"abdest almak gerekmez"** görüşündedirler.

BÖLÜM: 59

Ø ATEŞTE PİŞEN GIDALARDAN DOLAYI ABDEST ALMAK GEREKMEZ

80- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber iken Ensâr'dan bir kadının evine girdik. Kadın ona bir koyun kesti. Rasûlullah (s.a.v.), onun etinden yedi. Sonra bir tabak yaş hurma getirdi ondan da yedi sonra öğle namazı için abdest alıp namazını kıldı. Sonra tekrar o kadının yanına geldi de kadın öğleden önceki yenilen koyun etinin parçalarından biraz daha et getirdi Rasûlullah (s.a.v.)'de ondan yedi ve abdest almadan ikindi namazını kıldı."** (Müslim, Hayz: 24; İbn Mâce, Tahara: 66)

Bu konuda Ebû Bekir es Sıddık, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, Ebû Rafi', Ümmül Hakem, Amr b. Ümeyye, Ümmü Âmir, Süveyd b. Numa ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Bekir'in bu konudaki hadisi sened yönünden sahih değildir. Çünkü sadece Husâm b. Misâk bu hadisi İbn Sirîn, İbn Abbâs ve Ebû Bekir'den rivâyet etmektedir. Sahih olan rivâyet şekli budur. Hadis hafizlarının rivâyeti de bu şekildedir. Bu hadis değişik yollarla İbn Sirin'den, İbn Abbâs'dan da rivâyet edilmektedir. Atâ b. Yesâr, İkrime, Muhammed b. Amr b. Atâ, Ali b. Abdullah b. Abbâs'tan rivâyet ederek, Ebû Bekir'i rivâyete almadılar ki bu rivâyet daha sahihtir.

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.) ashabı tabiin ve tebe-i tabiinden pek çok kimsenin görüşü bu hadis üzeredir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk, ateşte pişen gıdalardan dolayı abdest gerekmediği görüşündedirler. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in son tatbikatıdır. Bu hadis bir önceki hadisin hükmünü kaldırmış gibidir.

BÖLÜM: 60

Ø DEVE ETİ YENDİĞİNDE ABDEST GEREKİR Mİ?

81- Berâ b. Âzib (r.a.)'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e deve eti yenildiğinde abdest alınmasından soruldu da: **"Abdest alın"** buyurdu. Koyun etlerinden dolayı abdest alınmalı mı? sorusuna da: **"Abdest gerekmez"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Tahara: 71; İbn Mâce, Tahara: 67)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir b. Semure ve Üseyd b. Hudayr'dan da hadis rivâyet edilmiştir

Tirmîzî: Haccac b. Ertaa bu hadisi Abdullah b. Abdullah, Abdurrahman b. ebî Leylâ ve Üseyd b. Hudayr'dan rivâyet ediyor. Fakat sahih olan; Abdurrahman b. ebî Leylâ'nın, Berâ b. Âzib'den rivâyet ettiği hadistir. Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler.

Ubeyde ed Dabbî ise, bu hadisi; Abdullah b. Abdullah er Razî, Abdurrahman b. ebî Leylâ ve Zülkurra el Cühenî'den rivâyet etmiştir.

Hammad b. Seleme bu hadisi, Haccac b. Ertaa'dan rivâyet ederek isim konusunda hataya düşüp şöyle demektedir. Abdullah b. Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan, babasından ve Üseyd b. Hudayr'dan… Doğru ve sahih olan rivâyet: Abdullah b. Abdullah er Razî'nin Abdurrahman b. ebî Leylâ yoluyla Berâ b. Âzib'den yapılan şeklidir. İshâk diyor ki: Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den iki sahih hadis vardır ki birisi Berâ b. Âzib'in diğeri de Câbir b. Semure'den gelir.

Ahmed ve İshâk'ın görüşü de bu doğrultuda olup Tabiin ve Tebe-i tabiinden bazı ilim adamlarının: **"Deve etinin yenilmesinden dolayı abdest almak gerekmediği görüşünde oldukları"** rivâyet edilmiştir. Sûfyân es Sevrî ve Kufeli ilim adamları da bu görüştedir.

BÖLÜM: 61

Ø ERKEKLİK ORGANINA DOKUNMAKTAN DOLAYI ABDEST GEREKİR Mİ?

82- Büsre b. Safvân (r.a.)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz erkeklik uzvuna dokunursa abdest alsın."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 70; İbn Mâce, Tahara: 63)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Habibe, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Erva binti Üneys, Âişe, Câbir, Zeyd b. Hâlid ve Abdullah b. Amr'dan da rivayetler vardır.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi bu şekilde değişik kişiler Hişâm b. Urve'den babasından ve Büsre'den rivâyet etmişlerdir.

83- Bu hadisi Üsâme (r.a.) ve başkaları; Hişâm b. Urve'den, babasından ve Mervan b. Büsre'den benzer şekilde rivâyet etmişlerdir. İshâk b. Mansur ve Ebû Usame'den de bu şekilde hadis rivâyet edilmiştir. (Ebû Dâvûd, Tahara: 69; İbn Mâce, Tahara: 63)

84- Ebû'z Zinad (r.a.), bu hadisi Urve, Büsre'den rivâyet etti. Yine aynı hadis Ali b. Hucr yoluyla Abdurrahman b. Ebû'z Zinad ve babasından Urve ve Büsre yoluyla da benzeri şekilde aktarılmıştır. (Ebû Dâvûd, Tahara: 69)

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve Tabiin'den pek çok kimselerin görüşü bu doğrultudadır. Evzâî, Şâfii, Ahmed ve İshâk da bu görüşü benimsemişlerdir.

Buhârî: Bu konuda en sahih hadis Büsre'nin hadisidir. Ebû Zür'a: Ümmü Habibe'nin bu konudaki hadisi sahihtir diyor.

Bu hadis; Alâ b. el Hâris'in; Mekhûl, Anbese b. ebî Süfyan ve Ümmü Habibe yoluyla rivâyet edilmiştir.

Muhammed şöyle diyor: Mekhûl, Anbese b. ebî Süfyân'dan bu hadisi işitmemiştir. Mekhûl başka bir hadisi başka bir râvî vasıtasıyla rivâyet etmiştir. Böylece Muhammed'in bu hadisini sahih görmediği anlaşılıyor.

BÖLÜM: 62

Ø ERKEKLİK ORGANINA DOKUNMANIN ABDESTİ BOZMAYACAĞI

85- Kays b. Talk b. Ali (r.a.)'in babasından rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Erkeklik organı insandan bir parça değil midir?"** (Ebû Dâvûd, Tahara: 70; İbn Mâce, Tahara: 64)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Ümâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bir kısım sahabe ve Tabiinden erkeklik organına dokunmaktan dolayı abdest gerekmez görüşü aktarılmıştır. Onlar erkeklik organına dokunmaktan abdestin bozulmayacağı görüşündedirler. İbn'ül Mübarek ve Küfelilerin görüşü budur. Bu konuda rivâyet edilenlerin en güzelidir.

Yine bu hadis Eyyûb b. Utbe, Muhammed b. Câbir ve Kays b. Talk'ın babasından da rivâyet edilmiştir. Bazı hadisçiler Muhammed b. Câbir ve Eyyûb b. Utbe rivâyetini tenkit etmişlerdir.

Mülâzım b. Amr'ın, Abdullah b. Bedr'den rivâyeti daha sahih ve güzeldir.

BÖLÜM: 63

Ø ÖPME ABDESTİ BOZMAZ

86- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) hanımlarından bazısını öper ve abdest almadan namaza çıkardı."** Hadisin râvîsi Urve diyor ki: Âişe (r.anha)'ya o hanımı mutlaka sen olmalısın dediğimde Âişe (r.anha) güldü, demiştir. (Ebû Dâvûd, Tahara: 68; Nesâî, Tahara: 121)

Tirmîzî: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerdeki ilim adamlarının bu görüşte oldukları rivâyet edilmiştir. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler de bu görüştedirler yani **"Öpmeden dolayı abdest almak gerekmez."**

Mâlik b. Enes, Evzâî, Şâfii, Ahmed ve İshâk öpmekten dolayı abdest almak gerekir diyorlar. Sahabe ve Tabiinden bir kısım kimseler de bu görüştedirler.

Hz. Âişe'nin Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet ettiği bu hadisi hadisçilerin kabul etmemeleri sened yönünden sıhhatli görmemelerinden dolayıdır.

Ebû Bekir el Attar el Basrî'nin, Ali b. el Medînî'den naklen şöyle dediğini işittim: Yahya b. Saîd el Kattan bu hadisi zayıf bulmuş ve hiç hükmünde olduğunu söylemiştir.

Diğer taraftan Muhammed b. İsmail bu hadisi zayıf görmüş ve **"Habib b. ebî Sabit, Urve'den bir şey işitmemiştir"** demiştir.

İbrahim et Teymî Âişe (r.anha)'dan şöyle rivâyet etmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), öptü ve abdest almadı."** Bu hadiste yukarıdaki gibi sahih değildir. Çünkü İbrahim et Teymî'nin, Âişe (r.anha)'dan hadis işittiğini bilmiyoruz. Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.) sahih olarak bir hadis rivâyet edilmemiştir.

BÖLÜM: 64

Ø KUSMA, BALGAM VE BURUN KANAMASINDAN DOLAYI ABDEST ALMAK GEREKİR Mİ?

87- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) kustu, orucunu bozdu ve abdest aldı."** Râvî diyor ki: **"Şam mescidinde Sevbân ile karşılaştım ve o'na bu hadisi anlattım."** Dedi ki: **"Doğrudur ben de abdest suyunu dökmüştüm."** (Dârimî, Savm: 24; Ebû Dâvûd, Sıyam: 32)

Tirmîzî: İshâk b. Mansur: Ma'dan b. Talha diyor. Halbuki: **"İbn ebî Talha"** ismi daha doğrudur.

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.)'in ashabı ve tabiinden pek çok kimselerin görüşü: **"Kusma, balgam ve burun kanamasından dolayı abdest gerekir"** demişlerdir.

Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk da bu görüştedirler. Bazı ilim adamları şöyle diyor: **"Kusma, balgam ve burun kanamasından dolayı abdest gerekmez."** Mâlik ve Şâfii'nin görüşü de budur. Hüseyin el Muallim bu hadisin ceyyid olduğunu söylemiştir. Bu konuda Hüseyin'in hadisi en sahih olanıdır.

Ma'mer bu hadisi Yahya b. Kesir'den rivâyet etmekte ve senedinde yanılarak şöyle demektedir: Yeîş b. Velid'den, Hâlid b. Ma'dan'dan ve Ebû'd Derdâ'dan bir yönden senedinde el Evzaî'yi söylemiyor diğer yönden de Hâlid b. Ma'dan demektedir. Halbuki bu **"Ma'dan b. ebî Talha'dır."**

BÖLÜM: 65

Ø ŞIRA İLE ABDEST ALINABİLİR Mİ?

88- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana su kabında ne var diye sordu bende sadece şıra var dedim bunun üzerine, hurma güzeldir suyu temizdir dedi. Sonra da ondan abdest aldı."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 42; İbn Mâce, Tahara: 37)

Tirmîzî: Bu hadis yalnız Ebû Zeyd'den ve Abdullah'dan rivâyet edilmiştir. **Ebû Zeyd** hadisçiler tarafından meçhul kabul edilir. Bu hadisten başka bir rivâyeti de bilinmemektedir. İlim adamlarından bazıları; Şıra ile abdest alınabileceği kanaatindedirler. Sûfyân es Sevrî ve diğerleri bunlardandır. Kimi ilim adamları ise: **"Şıra ile abdest alınmaz"** derler. Şafii, Ahmed ve İshâk bu görüştedir. İshâk diyor ki: Bir kimse bu duruma düşerse abdest alıp teyemmüm yapması hoştur.

Tirmîzî: "Şıra ile abdest olmaz" diyenlerin görüşü: Kur'ân'ın hükmüne daha uygundur çünkü Allah: **"4 Nisa: 43'de: "Ey iman edenler! Sarhoş iken namaz kılmaya kalkışmayın, ne dediğinizi bilinceye kadar bekleyin, boy abdestini gerektiren bir durumda iken de yıkanıncaya kadar kesinlikle namaz kılmayın. Fakat, yolcu iseniz ve yıkanma imkanından yoksun iseniz o başka. Eğer hasta veya seyahatte iseniz yahut abdestinizi yeni bozmuşsanız veya hanımlarınızdan birisine yaklaşmışsanız ve hiç su bulamamışsanız, o zaman temiz toprakla teyemmüm edin, ellerinize ve yüzünüze hafifçe sürün. Bilin ki, Allah günahları temizleyen ve çok affedendir"** buyurur.

BÖLÜM: 66

Ø SÜT İÇTİKTEN SONRA AĞIZI SU İLE ÇALKALAMAK

89- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) süt içti ve sonra su getirterek ağzını çalkaladı ve buyurdu ki: Süt yağlı içecektir."** (Buhârî, Vudu: 55; Nesâî, Tahara: 125)

Tirmîzî: Bu konuda Sehl b. Sa'd ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları süt içmeden dolayı ağzın çalkalanması görüşündedirler bize göre bu müstehabtır. Bir kısım ilim adamları ise: **"Sütten dolayı ağzı çalkalamak gerekmez"** derler.

BÖLÜM: 67

Ø ABDEST BOZARKEN SELAM ALMAK HOŞ DEĞİLDİR

90- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), idrarını yaparken bir adam O'na selam verdi. O da onun selamını almadı.** (Nesâî, Tahara: 33; İbn Mâce, Tahara: 27)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bizce küçük ve büyük abdest bozana selam vermek hoş karşılanmamıştır. Bir kısım ilim adamları. Bu hadisi böyle tefsir etmişlerdir. Bu hadis bu konuda rivâyet edilenlerin en güzelidir.

Tirmîzî: Bu konuda Muhâcir b. Kunfüz, Abdullah b. Hanzala, Alkame b. Feğva, Câbir ve Berâ b. Âzib'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 68

Ø KÖPEĞİN YALADIĞI KAP NASIL TEMİZLENİR?

91- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Köpeğin yaladığı kap ilkinde veya sonuncusunda toprakla olmak üzere yedi sefer yıkanır. Kedinin yaladığı kap ise bir sefer yıkanır."** (Müslim, Tahara:27; Nesâî, Tahara: 52)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşü de bu hadisledir. Bu hadis Rasûlullah (s.a.v.)'den Ebû Hüreyre vasıtasıyla benzeri şekilde rivâyet edilmiş olup **"Kedinin yaladığı kap bir kere yıkanır"** bölümü geçmemektedir. Yine bu konuda Abdullah b. Muğaffer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 69

Ø KEDİ ARTIĞI SU İLE ABDEST ALINABİLİR Mİ?

92- Ka'b b. Mâlik (r.a.)'in kızı Kebşe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir, Kebşe, Ebû Katâde'nin oğlunun karısı idi. Ebû Katâde'ye, abdest suyu hazırladım; bu arada susamış bir kedi gelerek su kabına yaklaştı. Ebû Katâde su kabını eğerek kediye su içirdi. Benim bu olaya hoş bakmadığımı görünce: **"Ey kardeşimin kızı hayret mi ediyorsun?"** dedi. Bende: **"Evet"** dedim. Bunun üzerine dedi ki; **"Rasûlullah (s.a.v.): Kedi necis değildir, çünkü o evcil olup çevrenizde dolaşan hayvanlardır."** (Nesâî, Tahara: 54; İbn Mâce, Tahara: 32)

Bazı râvîler Kebşe'nin, Ebû Katâde'nin karısı olduğunu Mâlik'den aktardılar. Ama doğru olan Kebşe, Ebû Katâde'nin oğlunun karısıdır.

Bu konuda Âişe ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamlarının görüşü bu doğrultudadır. Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardan olup kedi artığında bir sakınca görmezler. Bu hadis bu konuda rivâyet edilenlerin en güzelidir. Mâlik bu hadisi İshâk b. Abdullah b. ebî Talha'dan en güzel şekilde rivâyet etmiş. Mâlik'den daha mükemmel rivâyet eden olmamıştır.

BÖLÜM: 70

Ø MEST ÜZERİNE MESH YAPMAK

93- Hemmâm b. Hâris (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cerir b. Abdillah, küçük abdest bozdu sonra abdest aldı, sonra mestleri üzerine meshetti. Kendisine sen böyle mi yapıyorsun dediler. Bunun üzerine: **"Bunu yapmama bir engel mi var? Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in böylece yaptığını gördüm."** Hadisin râvîlerinden İbrahim diyor ki: Cerir'in bu sözü Abdullah'ın arkadaşlarının hoşuna giderdi çünkü Cerir'in Müslüman olması Mâide süresinin gelişinden sonra idi. **"Arkadaşlarının hoşuna giderdi"** sözü hadisin râvîlerinden İbrahim'in sözüdür. (Müslim, Tahara: 22; Ebû Dâvûd, Tahara: 60)

Bu konuda Ömer, Ali Huzeyfe, Muğıre, Bilâl, Saîd, Ebû Eyyûb, Selman, Büreyde, Amr b. Ümeyye, Enes, Sehl b. Saîd, Ya'la b. Mürre, Ubâde b. Sâmit, Üsâme b. Şerîk, Ebû Ümâme, Câbir, Üsâme b. Zeyd, İbn Ubâde (İbn Umâra da denilir) ve Übey b. Imara'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Cerir'in bu hadisi hasen sahihtir.

94- Şehr b. Havseb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cerir b. Abdillah'ı gördüm. Abdest aldı mestleri üzerine meshetti. Bu konuyu kendisine sorduğumda, **"Ben Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm; abdest aldı ve mestleri üzerine meshetmişti"** dedi. Ben de: Mâide suresinin inmesinden önce mi?

Sonra mı? Dedim. O da: ben, Mâide süresinin inmesinden sonra Müslüman oldum dedi. (Müslim, Tahara: 22; Nesâî, Tahara: 96)

Kuteybe bu hadisi Hâlid b. Ziyâd et Tirmîzî, Mukatıl b. Hayyan, Şehr b. Havşeb yoluyla Cerir'den rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bakıyye bu hadisi İbrahim b. Ethem, Mukatıl b. Hayyan, Şehr b. Havşeb ve Cerir'den rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis tefsire konu olmuştur. Mest üzerine meshi inkar edenler bu hadise yorum getirerek, bu hadise; Rasûlullah (s.a.v.)' Mâide sûresinin indirilmesinden öncedir, diyerek abdest ayetiyle neshedildiğini söylemeye çalışmışlardır. Halbuki Cerir bu hadisinde Müslüman oluş tarihini söylemek suretiyle diğer rivâyet edenlerin hoşuna gidecek şekle gelmiştir.

BÖLÜM: 71

Ø YOLCU VE YOLCU OLMAYANLARIN MESH SÜRELERİ

95- Huzeyme b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e mestler üzerine meshin süresinden soruldu da; **"Yolcu olan kimse için üç gün, yolcu olmayanlar için ise bir gündür"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Tahara: 61; İbn Mâce, Tahara: 86)

Huzeyme b. Sabit'in mesh hakkındaki hadisine Yahya b. Maîn'in sahih dediği aktarılmıştır. Râvîlerden Abdullah el Cedelî'nin ismi Abd b. Abd'dir ve Abdurrahman b. Abd'de denilir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Ali, Ebû Bekre, Ebû Hüreyre, Saffan b. Assâl, Avf b. Mâlik, İbn Ömer ve Cerir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

96- Saffan b. Assâl (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) yolculuk yaptığımızda üç gün üç gece boyunca cünüplük dışında küçük ve büyük abdest bozduğumuzda ve uykudan dolayı mestlerimizi çıkarmamamızı emrederdi."** (Nesâî, Tahara: 98; İbn Mâce, Tahara: 86)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Hakem b. Uteybe ve Hammâd bu hadisi İbrahim Nehâi, Ebû Abdullah el Cedelî, Huzeyme b. Sabit'den rivâyet etmişlerdir ki bu rivâyet sahih değildir.

Ali el Medinî diyor ki: Yahya b. Saîd, Şu'be'den aktararak, **"Ebû Abdillah el Cedelî'den, İbrahim en Nehaî mest üzerine mesh hadisini işitmemiştir"** dedi.

Zaide, Mansur'dan naklederek şöyle diyor: İbrahim et Teymî'nin odasında idik İbrahim en Nehaî'de bizimle bulunuyordu, İbrahim et Teymî bize mesh hadisini Amr b. Meymun'dan, Ebû Abdullah el Cedelî'den, Huzeyme b. Sabitten aktararak anlatmıştır. Muhammed b. İsmail diyor ki: Saffan b. Assâl el Muradî'nin bu konudaki hadislerin en güzelidir.

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemin ilim adamlarının pek çoğu, mesh süresinin yolcu için üç gün, yolcu olmayan için bir gün olduğu görüşündedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır.

Tirmîzî: Bazı ilim adamlarından mesh için bir süre tayin edilmediğine dair rivâyetler de vardır.Mâlik b. Enes bu görüştedir.

Tirmîzî: Fakat vakit tayin edilmesi daha sahihtir. Bu hadis Âsım'ın rivâyeti dışında Safvân b. Assâl'dan da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 72

Ø MESH, MESTİN ALTINA MI ÜSTÜNE Mİ VERİLİR?

97- Mugîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), mestin altına ve üstüne meshetmiştir."** (İbn Mâce, Tahara: 85; Buhârî, Vudu: 51)

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiin ve sonraki asrın ilim adamlarından pek çoğunun görüşü bu şekildedir. Mâlik, Şâfii ve İshâk bunlardandır.

Bu hadiste gizli bir hata vardır. Râvîlerinden Sevr b. Yezîd'den, Velid b. Müslim'den başkası rivâyet etmemiştir.

Tirmîzî: Ebû Zür'a ve Muhammed b. İsmail'e bu hadis hakkında sordum **"Sahih"** değildir dediler. Çünkü İbn'ül Mübarek bu hadisi bu şekilde Sevr'den, Reca b. Hayve'den aktarıyor. Reca ise Muğîre'nin katibinden bana bildirildi diyor ki hadis mürsel konumuna getirilmiş oluyor yani tabiin sahabeyi atlayarak direkt olarak Peygamber (s.a.v.)'den aktarmış oluyor ve Muğîre'nin adı geçmemiş oluyor.

BÖLÜM: 73

Ø MESTLERİN YÜZÜNÜ MESH YAPMAK

98- Yine Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) mestlerinin yüzüne meshederken gördüm."** (İbn Mâce, Tahara: 85; Buhârî, Vudu: 51)

Tirmîzî: Muğîre'nin bu hadisi hasendir. Bu hadis Abdurrahman b. ebû'z Zinad'ın babasından, Urve ve Muğîre'den aktarılmaktadır. Urve ve Muğîre'den rivâyet edenler arasında Abdurrahman'dan başka **"Mestin yüzlerine"** sözünü aktaranı bilmiyoruz.

İlim adamlarından bir kısmının görüşü böyledir. Sûfyân es Sevrî ve Ahmed bunlardandır. Muhammed der ki:Mâlik b. Enes, Abdurrahman b. ebi'z Zinad'ı zayıf görür ve hakkında söz edilen biri olduğuna işaret ederdi.

BÖLÜM: 74

Ø ÇORAP VE AYAKKABI ÜZERİNE MESHETMEK

99- Yine Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) çorap ve ayakkabısı üzerine meshederdi."** (Ebû Dâvûd, Tahara:62; İbn Mâce, Tahara: 88)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih demiştir. İlim adamlarından bir kısmının görüşü de böyledir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübârek, Şâfii, Ahmed, ve İshâk bunlardan olup; **"Ayakkabı gibi sağlam ve tabansız da olsa çoraba meshedilir"** demişlerdir. Bu konuda Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Salih b. Muhammed et Tirmîzî'den işittim. Ebû Mukatil es Semerkandî'den işittiğini söyledi ve şöyle dedi: **"Vefat ettiği hastalığı günlerinde Ebû Hanife'nin yanına girdim su getirtti abdest aldı ayaklarında çorap vardı, çoraplarına meshetti ve şöyle dedi: Daha önce yapmadığım bir işi bugün yapıyorum sağlam tabanı olmadığı halde çoraplarımın üzerine meshettim."**

BÖLÜM: 75

Ø SARIK ÜZERİNE MESH YAPMAK

100- Yine Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) abdest aldı sarık ve mestlerinin üzerine meshetti."** (Buhârî, Vudu, 51; İbn Mâce, Tahara: 89)

Hadisin râvîlerinden Bekr: **"Muğîre'nin oğlundan işittim"** demiştir. Muhammed b. Beşşâr başka bir yerde bu hadise şu cümleyi ilave etmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) alnındaki saçını ve sarığını meshetti."** Bu hadis Muğîre b. Şu'be'den değişik yollarla rivâyet edilmiştir. Bazı rivâyetlerde: **"Alnını ve sarığını"** denilmekte bazılarında ise sadece **"sarığını"** denilmektedir.

Ahmed b. Hasen'den, Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini işittim: **"Gözüm Yahya b. Sait el Kattân gibisini görmedi."** Bu konuda Amr b. Ümeyye, Selman, Sevbân ve Ebû Ümâme'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Muğîre b. Şu'be hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından Ebû Bekir, Ömer, Enes gibi kimselerde Evzâî, Ahmed, İshâk, **"Sarık üzerine mesh verilir"** diyorlar. Yine Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden pek çok kimselerde: **"Sadece sarığa mesh verilmez sarıkla birlikte başın bir kısmı da mesh edilmelidir"** derler ki, Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, İbn'ül Mübarek ve Şâfii bu görüştedirler.

Tirmîzî: Carûd b. Muâz'dan işittiğime göre, şöyle demiştir: Vekî b. el Cerrâh'ın şöyle söylediğini işittim: **"Sadece sarık üzerine meshetmekte, hadisi şerife göre yeterlidir."**

101- Bilâl (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) mestlerine ve sarığının altına koyduğu başörtüsüne meshetti.** (İbn Mâce, Tahara: 89; Ebû Dâvûd, Tahara: 58)

102- Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Câbir b. Abdillah'a mestlerin üzerine meshetmeyi sordum; **"Sünnet olan Peygamber (s.a.v.)'in yaptığıdır"** dedi. Sarık üzerine meshetmeyi sordum: **"Saçına suyu değdir! Ey kardeşimin oğlu"** dedi. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 76

Ø CÜNÜPLÜKTEN DOLAYI YIKANMAK

103- İbn Abbâs (r.a.)'ın teyzesi Meymûne (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir **"Rasûlullah (s.a.v.)'in gusletmesi için su hazırladım gusül abdesti aldı su kabından sol eliyle eğerek sağ eline boşalttı ve ellerini yıkadı. Sonra eliyle su kabından alarak avret yerine döktü sonra elini duvara ve toprağa sürterek ovdu sonra ağız ve burnuna su verdi, yüzünü ve kollarını yıkadı, başına üç sefer su döktü sonra tüm vücuduna su döktü ve kenara çekilerek ayaklarını yıkadı."** (Buhârî, Gusül: 1; Müslim, Hayz: 29)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Ümmü Seleme, Câbir, Ebû Saîd, Cübeyr b. Mut'ım ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

104- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) gusül abdesti alacağında su kabına ellerini sokmadan önce yıkar sonra tenasül organını yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır ve saçlarının diplerine varıncaya kadar başını ıslatır sonra da başından aşağı üç kere su dökerdi."** (Buhârî, Gusul: 1; Müslim, Hayz: 90)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları cünüplükten dolayı yıkanmayı bu hadisteki gibi kabul ederek **"Namaz abdesti gibi abdest alınmalı, sonra başa üç sefer su dökülmeli sonra tüm vücut yıkanmalı ve sonunda da ayaklar yıkanmalıdır"** demektedirler.

İlim adamları bu hadise göre hareket etmiş ve şöyle demişlerdir: Cünüp kişi abdest almadan suya dalar çıkarsa gusül olarak bu yeterlidir. Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta böyle derler.

BÖLÜM: 77

Ø KADIN GUSLEDERKEN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMELİ Mİ?

105- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e, **"Ey Allah'ın Rasûlü saçımı sıkıca örmekteyim gusül abdesti için bu örgüleri çözeyim mi?"** Buyurdular ki: **"Başına üç sefer su akıtman yeterlidir, sonra tüm vücudunu yıkarsın böylece temizlenmiş olursun."** (Müslim, Hayz: 12; Nesâî, Gusul ve Teyemmüm: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları uygulamalarını bu hadise göre yapmışlardır. **"Kadının saç örgülerini çözmeden başına su dökmesi"** yeterlidir.

BÖLÜM: 78

Ø HER KIL DİBİNDE CÜNÜPLÜK VAR MIDIR?

106- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kılın dibinde cünüplük vardır; saçınızı yıkayın, tüm vücudunuzu temizleyin."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 97; İbn Mâce, Tahara: 106)

Bu konuda Ali ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hâris b. Vecihin bu hadisi garibtir. Bu hadisi sadece onun rivâyetinden tanıyoruz. Bu ihtiyar kimse hadis rivâyeti konusunda pek sağlam değildir. Pek çok hadisçi liderler ondan rivâyet etmişlerdir. Mâlik b. Dinar'dan bu hadisi sadece kendisi rivâyet etmiştir. Kendisine **"Hâris b. Vecih'in"** oğlu denildiği gibi **"Vecbe'nin oğlu"** da denilir.

BÖLÜM: 79

Ø GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALINIR MI?

107- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) gusülden sonra abdest almazdı."** (Nesâî, Gusül: 24; Ebû Dâvûd: Tahara: 98)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Sahabe ve tabiin ilim adamlarından bir çoğunun görüşü budur. Yani **"Gusülden sonra abdest almak gerekmez"** derler.

BÖLÜM: 80

ØTENASÜL ORGANLARININ BİRLEŞMESİNDEN GUSÜL GEREKIR

108- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Erkeğin sünnet yeri kadının sünnet yerini aşınca gusül yapmak gerekir. Ben ve Rasûlullah (s.a.v.) böyle yapıyoruz ve yıkanıyoruz."** (Buhârî, Gusül: 27; Müslim, Hayz: 22)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr ve Rafi' b. Hadîc'den de hadis rivâyet edilmiştir.

109- Yine Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sünnet yeri sünnet yerini aşınca gusul yapmak gerekir."** (Buhârî, Gusül: 25; Müslim, Hayz: 27)

Tirmîzî: Âişe (r.anha)'nın hadisi hasen sahihtir.

Tirmîzî: Bu hadis değişik yollarla rivâyet edilmiştir. **"Sünnet yeri sünnet yerini aşınca gusül gerekir."** Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından pek çok kimse bu görüştedir. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Âişe gibi tabiin ve sonraki dönemin alimleri de aynı görüştedirler. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed, ve İshâk'da **"Sünnet yerleri birbirine aşarsa gusül gerekir"** demektedirler.

BÖLÜM: 81

Ø SUDAN DOLAYI SU GEREKİR Mİ?

110- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Su, yani yıkanmak sudan, yani meninin gelmesinden dolayıdır, kaidesi İslamın ilk dönemlerinde bir izin olarak vardı sonra kaldırıldı."** (Müslim, Hayz: 21; İbn Mâce, Tahara: 110)

111- Bu hadis Ahmed b. Meni', Abdullah b. Mübarek, Ma'mer ve Zührî'den de rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Guslün, meninin inmesinden dolayı gerekmesi İslamın ilk dönemlerinde idi sonradan kaldırıldı. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından değişik kimselerde aynı görüştedirler. Übey b. Ka'b ve Rafi' b. Hadîç bunlardandır. İlim adamlarının pek çoğu bu hadise göre amel etmektedirler ve, **"Erkek karısıyla münasebette bulunur ve menisi gelmese bile her ikisine de gusül gerekir"** diyorlar.

112- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Gusletmenin gerekmesi sadece ihtilam olma halindedir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Carûd'dan işittim şöyle diyordu: Vekî' şöyle diyor: Bu hadisi sadece Şerîk rivâyet ediyor.

Tirmîzî: Ebû'l Cahhâf'ın adı: **"Davud b. ebî Avf'tır."** Süfyan es Sevrî'nin şöyle dediği rivâyet ediliyor: **"Ebû'l Cahhaf bize hadis rivâyet etmiş olup kendisinden razı olunan makbul bir kişidir."**

Tirmîzî: Bu konuda Osman b. Affan, Ali b. ebî Talib, Zübeyr, Talha, Ebû Eyyûb, Ebû Said'den de: **"Su sudan dolayı gerekir"** şeklinde hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 82

Ø UYKUDAN UYANINCA YAŞLIK GÖRÜP RÜYA HATIRLANMAZSA NE OLUR?

113- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'e: **"Islaklık görüp ihtilam olduğunu hatırlamayan kimsenin durumundan soruldu: "gusül yapar"** buyurdular. İhtilam olduğunu hatırlayan fakat ıslaklık görmeyen kimseden soruldu: **"Gusül gerekmez"** buyurdular.

Ümmü Seleme diyor ki: **Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu gören kadın olursa gusül gerekir mi?'** Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Evet çünkü kadınlar da erkeklerin her yönden benzeridirler."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 94; İbn Mâce, Tahara: 112)

Tirmîzî: Bu hadisi sadece Abdullah b. Ömer, Ubeydullah b. Ömer'den, Âişe (r.anha)'ın **"Islaklık görüp ihtilam olduğunu hatırlamayan…"** hadisini bize aktarmıştır. Yahya b. Saîd bu hadisin râvîlerinden Ubeydullah b. Ömer'i hafızası yönünden zayıf bulmaktadır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve tabiin dönemi alimlerinden pek çoğunun görüşü: **"Uyanan kişi ıslaklık görürse gusletmesi gerekir"** şeklindedir. Sûfyân es Sevrî ve Ahmed bunlardandır.

Tabiin dönemi alimlerinden bir kısmının görüşü ise: **"Eğer ıslaklık meni ise gusül gerekir"** Şâfii ve İshâk bunlardandır. **"İhtilam olursa ıslaklık görmezse"** ilim sahiplerinin çoğunluğuna göre gusül gerekmez.

BÖLÜM: 83

Ø MENİ VE MEZİ'DEN DOLAYI NE YAPILMASI GEREKİR?

114- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Mezi'den sordum: **"Mezi'den abdest, meni'den gusül gerekir"** buyurdular. (Buhârî, Gusul: 13; Müslim, Hayz: 4)

Bu konuda Mikdad b. Esved'den ve Übey b. Ka'b'tan da hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmîzî:** Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'den Ali b. ebî Tâlib yoluyla değişik yollarla bu hadis rivâyet edilmiştir. **"Yani; meziden abdest, meniden gusül gerekir"** şeklindedir.

Sahabe, tabiin ve sonraki dönemlerdeki pek çok ilim sahiplerinin görüşü budur. Sûfyân, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 84

Ø ELBİSEYE BULAŞAN MEZİYİ NE YAPMALIYIZ?

115- Sehl b. Huneyf (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Mezi gelmesinden dolayı çok sıkıntı ve güçlük çekerdim, bu sebeple çok**

guslederdim. Durumu, Rasûlullah (s.a.v.)'e anlattım ve bu konu hakkında sordum. Meziden dolayı abdest alman yeterlidir buyurdular. Bunun üzerine elbiseme bulaşan mezinin durumu ne olacak dedim "Elbisene bulaşan yerine suyu serpmen kafidir" buyurdular. (Buhârî, Gusül: 13; Müslüm, Hayz: 4)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi bu şekilde sadece Muhammed b. İshâk'ın rivâyetinden bilmekteyiz. Elbiseye bulaşan mezi hakkında ilim adamları değişik kanaattedirler bir kısmı **"yıkanması gerekir"** demişlerdir. Şâfii ve İshâk bu görüştedir diğer bir kısmı ise **"üzerine su serpmenin yeterli"** olacağı kanaatindedirler.

Ahmed b. Hanbel: **"Su serpmenin yeterli olacağının ümidindeyim."**

BÖLÜM: 85

Ø ELBİSEYE BULAŞAN MENİ'YE NE YAPMALIYIZ?

116- Hemmâm b. Harîs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya bir misafir gelmişti; uyuması için sarı renkli bir yorgan verilmişti. Yorganı örtünerek uyuyan misafir gece ihtilam oldu yorgan üzerinde ihtilam olduğunun izi olduğu halde bırakmaktan utandı ve su ile yıkayarak iade etti. Bunun üzerine Âişe (r.anha) şöyle dedi. **"Yorganımızı yıkamak suretiyle neden bozdu? parmaklarıyla ovuşturması yeterli idi. Bu gibi durumlarda Rasûlullah (s.a.v.)'in elbisesini bazen ovuşturduğum olmuştur."** (Nesâî, Tahara: 188; İbn Mâce, Tahara: 82)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından, tabiinden ve sonraki gelen alimlerden pek çoğunun görüşü: **"Ovuşturmak yeterlidir, yıkanması gerekmez"** şeklindedir.

Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed, İshâk bunlardandır. Mansur, İbrahim, Hemmâm b. el Hâris'den, Âişe'nin bu hadisi A'meşin rivâyeti gibi rivâyet edilmiştir.

Ebû Ma'şer bu hadisi İbrahim'den, el Esved'den ve Âişe'den rivâyet etmektedir ki A'meş'in rivâyeti daha sahihtir.

BÖLÜM: 86

Ø ELBİSEYE BULAŞAN MENİ'NİN YIKANMASI

117- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. **"Âişe (r.anha) Rasûlullah (s.a.v.)'in elbisesine bulaşan meni'yi yıkamıştır."** (Nesâî, Tahara: 187; İbn Mâce, Tahara: 81)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Âişe (r.anha)'nın, **"Rasûlullah (s.a.v.)'in elbisesinden meniyi yıkadı"** hadisi ovuşturma hadisine karşıt değildir. Çünkü ovuşturma yeterli olsa bile kişi elbisesi üzerinde meni izi görmekten hoşlanmayabilir. İbn Abbâs **"Meni, sümük yerinde bir maddedir bir nevi ot ve bezle giderilmesi kafidir."**

BÖLÜM: 87

Ø CÜNÜP KİMSENİN YIKANMAKSIZIN UYUMASI

118- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) cünüp iken uyur ve suya hiç dokunmazdı."** (Müslim, Hayz: 6; Ebû Dâvûd, Tahara: 88)

119- Hennâd bu hadisin benzerini Vekî, Sûfyân ve Ebû İshâk'tan rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Saîd b. Müseyyeb ve daha başka kimselerin görüşü de budur.

Diğer taraftan Evsed ve Âişe yoluyla **"Rasûlullah (s.a.v.) uyumazdan önce abdest aldığı"** da pek çok kimse tarafından bize aktarılmıştır.

Bu hadis Ebû İshâk'ın, Esved'den yaptığı rivâyetleri daha sahihtir. Bu hadisi Ebû İshâk'tan, Şu'be, Sevrî ve daha başkaları da rivâyet ederler ve bu hadisi nakletme de Ebû İshâk'ın yanıldığı kanaatindedirler.

BÖLÜM: 88

Ø CÜNÜP KİMSENİN ABDEST ALARAK UYUMASI

120- Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ömer (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'e sordu: **"Herhangi birimiz cünüp olduğu zaman uyuyabilir mi?" "Evet abdest alırsa uyuyabilir"** buyurdular. (Buhârî, Gusül: 25; Müslim, Hayz: 6)

Bu konuda Ammâr, Âişe, Câbir, Ebû Saîd ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Ömer hadisi bu konuda en güzel ve en sahih olanıdır. Sahabe ve Tabiinden ileri gelenlerinin pek çoğunun görüşü bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk gibi kimseler derler ki: **"Cünüp olan kimse uyumak istediğinde abdest alır ve öyle uyur."**

BÖLÜM: 89

Ø CÜNÜP KİMSE BAŞKALARIYLA TOKALAŞABİLİR Mİ?

121- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, Ebû Hüreyre (r.a.)' cünüp iken Rasûlullah (s.a.v.) ile karşılaşmıştı. O durumda Rasûlullah (s.a.v.) ile musahafa etmek istemedim ve uzaklaşıp gusül yaptıktan sonra gelince: Neredeydin, nereye gittin dediler ben de cünüp olmuştum o sebeple sizinle görüşüp tokalaşmak istememiştim deyince **"Müslüman necis, pis olmaz"** buyurdular. (İbn Mâce, Tahara: 80; Müslim, Hayz: 29)

Bu konuda Huzeyfe ve İbn Abbâs'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim sahiplerinden pek çok kimse cünüp kimsenin tokalaşmasında bir sakınca görmezler hayızlı kadın ve cünüp kimsenin terinde de bir sakınca görmemektedirler.

Hadiste geçen **"Fenhanestü"** kelimesi uzaklaşmak geri çekilmek anlamındadır.

BÖLÜM: 90

Ø KADININ DA ERKEK GİBİ GUSLÜ GEREKTİRECEK RÜYA GÖRMESİ

122- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Milhan'ın kızı Ümmü Süleym Peygamber (s.a.v.)'e gelerek:**"Ey Allah'ın Rasûlü, Allah! Hakkın açıklanmasını yüz kızartıcı olarak kabul etmez. Kadın da rüyasında erkek gibi guslü gerektirecek bir şey görürse gusül gerekir mi?"** diye sordum. **"Evet meni** (su) **görürse gusletsin"** buyurdular.

Hadisi rivâyet eden Ümmü Seleme dedi ki: Ya Ümmü Süleym kadınları kepaze ettin. (Müslim, Hayz: 7; Nesâî, Tahara: 132)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Genelde tüm fıkıhçıların görüşü **"Kadın ihtilam olur ve ıslaklık görürse gusül gerekir"** şeklindedir. Sûfyân es Sevrî ve Şâfii bu görüştedir. Yine bu konuda Ümmü Süleym, Havle, Âişe ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 91

Ø GUSULDEN SONRA KİŞİ HANIMIYLA ISINMASI

123- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bazen gusül abdesti aldıktan sonra yatağıma girer benimle ısınırdı. Bende gusletmemiş olduğum halde ona sarılırdım."** (İbn Mâce, Tahara: 97; Buhârî, Gusul: 26)

Tirmîzî: Bu hadisin isnadında bir sakınca yoktur. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı ve tabiin alimlerinden pek çoğu: **"Gusül abdesti alan erkeğin yıkanmayan karısının yatağında onunla ısınmasında bir sakınca görmemektedir."** Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk'da bu görüştedirler.

BÖLÜM: 92

Ø SU BULUNMAZ İSE TEYEMMÜM EDİLEBİLECEĞİ

124- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Temiz toprak, Müslüman'ın temizleyici maddelerindendir on sene su bulamasa bile toprakla temizlenebilir. Ama suyu bulduğunda onunla yıkan çünkü bu daha hayırlıdır."** (Ebû Dâvûd,Tahara:123; Nesâî, Gusül: 26)

Hadisin râvîlerinden Mahmûd: **"Temiz toprak Müslümanın abdest suyudur"** demektedir.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadisi Hâlid b. Hazza'dan Ebû Kılâbe, Amr b. Bücdân, ve Ebû Zerr yoluyla birçok kişi böylece rivâyet etmişlerdir. Eyyûb ise bu hadisi Ebû Kılabe, Âmir oğullarından ismini vermediği bir kimse ve Ebû Zerr'den rivâyet etmektedir.

Bu hadis hasen sahihtir. Fıkıhçıların genelinin görüşü **"Cünüp ve hayızlı kimse su bulamazsa teyemmüm ederler"** şeklindedir.

İbn Mes'ûd'un; Su bulamayan cünüp için teyemmüm olmaz görüşünden sonradan döndüğü de rivâyet edilmiştir. Sûfyân es Sevrî, Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk da aynı görüştedirler.

Ebû Muaviye kendi rivâyetinde: **"Her vakit namazı için abdest al hayız zamanın gelinceye kadar"** demektedir. Bu konuda Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe (r.anha)'nın bu hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden pek çok ilim adamlarının görüşü de budur. Sûfyân es Sevrî, Mâlik İbn'ül Mübarek ve Şâfii demektedirler ki: **"Aybaşı kanının süresini fazla gören kadın hayız günleri geçince yıkanır ve her namaz için abdest alır."**

BÖLÜM: 93

Ø KADINLARDA ÂDET DIŞI GELEN ÖZÜR KANININ DURUMU

125- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hubeyş'in kızı Fatıma Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve:**"Ey Allah'ın Rasûlü ben hayızdan geç temizlenen bir kadınım bu uzun süre için namazları terk edebilir miyim?** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"O hayız değildir, değişik bir hastalık sebebiyle damardan gelen bir kandır. Hayız başlayınca namazını bırak bitince kanı yıka ve namazını kıl"** buyurdular. (Buhârî, Hayz: 9; Ebû Dâvûd, Tahara: 108)

Ebû Muaviye, rivâyet ettiği hadisin de diyor ki: Bu vakit gelinceye kadar her namaz için abdest al. **Tirmîzî:** Bu konuda Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmîzî: "Fatıma geldi"** diye başlayan Âişe hadisi hasen sahihtir. Sahabe ve tabiinden pek çok ilim adamının görüşü budur. Süfyan es Sevrî, Malik, İbn'ül Mübarek, Şafii şöyle derler: **"Bir kadının hayızlık süresi kendi bildiği günlerini geçerse geçtiği günler de her namaz için abdest alır."**

BÖLÜM: 94

Ø ÖZÜR KANI GÖREN KADIN HER NAMAZ İÇİN ABDEST ALIR

126- Adıy b. Hatîm (r.a.)'in dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) özür kanı gören bir kadın hakkında şöyle buyurmuştur: **"Sayısını bildiği hayız günlerinde namazını bırakır sonra yıkanıp her kıldığı için abdest alır, namazlarını kılar ve oruç tutar."** (Dârimî, Tahara: 98; İbn Mâce, Tahara: 128)

127- Ali b. Hucr (r.a.), aynı hadisi manasıyla Şerîk'den bize rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadisi Ebül Yakzan'dan sadece Şerîk rivâyet etmiştir.

Muhammed'e bu hadis hakkında sordum; Hadisin senedinde Adiyy b. Sabit'in babasından, dedesinden deniliyor, Adiyy'in dedesinin adı nedir? Dedim. Muhammed bilemedi ben de: Yahya b. Maîn onun adının **"Dinar"** olduğunu söylüyor dedimse de bana aldırış etmedi.

Ahmed ve İshâk özür kanı gören hakkında şöyle diyorlar; Her vakit namazı için yıkanırsa yeterlidir. Bir gusül ile iki vakit namazı bir arada kılarsa bu da caizdir.

BÖLÜM: 95

Ø ÖZÜR KANI GÖREN KADIN BİR GUSÜL İLE İKİ NAMAZI BİR ARADA KILABİLİR

128- Hamne binti Cahş (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Günümden fazla ve çok şiddetli hayız görürdüm, Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim durum hakkında fetva alacaktım Onu kız kardeşim Zeyneb'in evinde buldum dedim ki:**"Günümden fazla ve çok şiddetli hayız görüyorum namazdan ve oruçtan beni engelledi bu konuda bana ne emredersin?"** Buyurdular ki:**"Kanı giderecek pamuk tavsiye ederim"** Bunun üzerine ben:**"Pamuk yeterli olmayacak şekilde kan geliyor"** deyince: **"Kanın akıp dağılmasını önleyici bir bağ kullan"** buyurdular. Ben kan bunların bile yeterli olmayacağı şekilde fazla deyince; **"Hepsini koruyacak bir elbise kullan"** buyurdular. Hamne kan bunların bile yeterli olmayacağı kadar fazla ve dökülürcesine akıyor deyince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sana iki yol göstereceğim hangisini yaparsan sana yeterlidir. İkisini de yapabilirsen o da senin bileceğin bir iştir. Bu anlattığın hâdise şeytanın sizleri ibadetten uzaklaştırmak için yaptığı bir bozukluktur, hayız gününü Allah'ın ilmine havale ederek altı veya yedi günü say sonra yıkan temizlendiğini fark ettiğinde yirmi dört veya yirmi üç gece ve gündüz namaz kıl ve oruç tut o aldığın gusül abdesti sana yeterlidir. Diğer kadınların hayız görüp temizlendikleri gibi sende aynen öylece yap."**

Eğer öğle namazını geciktirip ikindiyi öne almaya gücün yetiyorsa tek bir gusül abdesti ile iki namazı bir vakitte kılmaya çalış, Yine mümkün olursa akşamı geciktirip yatsıyı öne al ve bir gusül abdestiyle iki namazı birlikte kıl, Sabah namazını da bir gusül abdesti ile kılarsın namazları bu şekilde kıl orucunu da tut gücün yetiyorsa böylece yap. Bu husus tarif ettiğim iki şekilden bana daha hoş olanıdır. (Ebû Dâvûd, Tahara: 109; İbn Mâce, Tahara: 117)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ubeydullah b. Amr er Rakkî, İbn'ü Cüreyc ve Şerîk, Abdullah b. Muhammed b. Akîl, İbrahim b. Muhammed b. Talha'dan ve amcası Imrân'dan ve annesi Hamne'den rivâyet etmektedirler. Fakat İbn Cüreyc **"Ömer b. Talha"** demektedir, halbuki doğru olan **"Imrân b. Talha"** dır.

Muhammed'e bu hadisi sordum O'da hasen sahihtir dedi. Yine Ahmed b. Hanbel de bu hadise hasen sahihtir diyor.

Ahmed ve İshâk özür kanı konusunda şöyle diyorlar: Özür sahibi olan kadın hayız süresini kanın başlangıç ve bitişinden biliyorsa ki hayızın başlangıcı kanın siyah olması bitişi ise sarıya dönüşmesidir ki bu durumda fetva, Ebû Hubeyş'in kızı Fatıma hadisine göre verilir. Özür sahibi kadın hayız günlerinin başlangıç ve bitişini bilirse o günler içinde namazını bırakır sonra yıkanır ve her namaz için abdest alarak namazlarını kılar. Kan devam eder hayız günleri de belli olmaz ise kanın şiddetinden dolayı başlangıç ve bitimini de bilemez ise bu durumda Cahş'ın kızı Hamne'nin hadisi üzere fetva verilir. Ebû Ubeyd'de böyle söyler.

Şâfii diyor ki: Özür devam eder ve bu hal de sürüp giderse hayızının ilk başlangıcı ile on beş gün arasında namazlarını bırakır, Şayet on beş günde veya daha önce temizlenirse o süre onun hayız günleridir. Eğer on beş günden fazla kan görürse geçen on dört günün namazını kaza eder ve hayız süresinin en azı olan bir gün ve gecenin namazını bırakmış olur.

Tirmîzî: Hayız süresinin azı ve çoğu hakkında ilim adamları değişik kanaatler ileri sürmüşlerdir. Kimileri en azının üç, en fazlasının on gün olduğunu söyledi. Sûfyân es Sevrî ve Küfelilerin görüşü böyledir. İbn'ül Mübarek'in hem bu görüşte hem de başka bir görüşte olduğu bize aktarılmıştır.

Aralarında Atâ b. ebî Rebah bulunan bazı ilim adamları hayız müddetinin en azının bir gün bir gece en fazlasının on beş gün olduğu söylenmektedir. Mâlik, Evzâî, Şâfii, Ahmed, İshâk ve Ebû Ubeyde de bu görüştedirler.

BÖLÜM: 96

Ø ÖZÜR KANI GELEN HER NAMAZ İÇİN YIKANMALIDIR

129- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Cahş'ın kızı Ümmü Habibe Rasûlullah (s.a.v.)'den sorununa çare bulmak üzere:**"Ben hayız görüyor ve bir türlü temizlenemiyorum namazlarımı bırakayım mı?"** diye sordu, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Hayır o değişik bir hastalık sebebiyle damardan gelen bir kandır, günün bitince guslet ve namazlarını kıl."** Bundan sonra Ümmü Habibe her namaz için yıkanırdı. (Ebû Dâvûd, Tahara: 109; Müslim, Hayz: 14)

Kuteybe diyor ki: Leys şöyle demiştir: Hadisin râvîlerinden İbn Şihâb: "Rasûlullah (s.a.v.) her namaz için yıkanmayı emretmemiştir, kadın bunu kendiliğinden yapmıştı.

Tirmîzî: Bu hadis, Zûhrî, Amre yoluyla yine Âişe'den aynı şekilde rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları: Özür kanı gelen kimsenin her namaz için yıkanması gerekir demişlerdir.

Evzâî bu hadisi Zührî, Urve, Amre ve Âişe'den rivâyet etmektedir.

BÖLÜM: 97

Ø HAYIZLI İKEN GEÇEN NAMAZLAR KAZA EDİLMEZ

130- Muâze (r.anha)'dan rivâyete göre, bir kadın Âişe (r.anha)'a **"Hayızlı günlerimizde geçirdiğimiz namazları kaza edecek miyiz"** diye sordu. Bunun üzerine Âişe (r.anha) O kadına **"Sen Kur'ân dışında başka hükümleri kabul etmeyen Harûrâ'daki insanlardan mısın yoksa? Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bizden hayızlı kadınların namazlarını kaza etmeleri istenmezdi"** buyurdular. (Buhârî, Hayz: 21; Müslim, Hayz: 15)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

"Hayızlı namazlarını kaza etmez" şeklindeki hadis değişik kanallardan da Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir.

Fıkıhçıların çoğunluğunun görüşü bu olup; **"Hayızlı orucunu kaza eder namazını kaza etmez"** görüşünde hemfikirdirler.

BÖLÜM: 98

Ø CÜNÜP VE HAYIZLI VAZİYETTE KURAN OKUNUR MU?

131- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Cünüp ve hayızlı olan kimse Kur'ân'dan bir şey okumasın"** (İbn Mâce, Tahara: 105; Ebû Dâvûd, Tahara: 90; Muvatta, Kur'ân: 15)

Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu İbn Ömer'in hadisini yalnızca İsmail b. Ayyaş, Musa b. Ukbe, Nafi' yoluyla bilmekteyiz.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı, tabiin ve daha sonraki gelen ilim adamlarının çoğunluğu bu görüştedir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk şöyle demektedirler: **"Cünüp ve hayızlı olan Kur'ân'dan bir şey okumamalı ancak bir ayetinin bir kısmını veya bazı bölümlerini okuyabilir ayrıca tesbih (Sübhanallah) ve tehlil (La ilahe ilallah) gibi şeyleri söylemelerinin bir sakıncası yoktur."**

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Hadisin râvîlerinden İsmail b. Ayyaş, Hicaz ve Irak bölgesi adamlarından hoş karşılanmayan (münker) rivâyetleri aktarıyor dolayısıyla pek güvenilmez demekle birlikte İsmail b. Ayyaş'ın bu rivâyeti Şam bölgesi adamlarındandır demekle bu hadise güvendiğini söylemektedir.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: İsmail b. Ayyaş **"Bakıyye"** denilen kimseden daha sağlamdır çünkü **"Bakıyye'nin"** güvenilir kimselerden hoş olmayan (münker) rivayetleri vardır.

Tirmîzî: Ahmed b. Hasan bana aktardı ve dedi ki: Bu sözü Ahmed b. Hanbel'in kendisinden işittim.

BÖLÜM: 99

Ø KİŞİNİN HAYIZLI HANIMINDAN CİNSEL İLİŞKİ DIŞINDA HER YÖNDEN İSTİFADE EDEBİLECEĞİ

132- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) hayızlı olduğum zaman bana hayızlı elbise giymemi emreder ve yatakta benimle birlikte olurdu."** (Buhârî, Hayz: 22; Müslim, Hayz: 2)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Seleme ve Meymûne'den de rivâyetler vardır.

Tirmîzî: Âişe'nin bu hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.) ashabı ve tabiinden pek çok kişi bu görüşte olup, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedir.

BÖLÜM: 100

Ø HAYIZLI KADINLA BERABER YEMEK YENMEZ Mİ?

133- Abdullah b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e hayızlı kadınla birlikte yemek yemenin durumundan sordum da: **"Onunla beraber"** ye buyurdular. (İbn Mâce, Tahara: 125; Müslim, Hayz: 3)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe ve Enes'den de rivâyetler vardır.

Tirmîzî: Bu Abdullah b. Sa'd'ın hadisi hasen garibtir. İlim adamlarının çoğunluğunun görüşü bu olup hayızlı kimseyle yemek yemekte bir sakınca yoktur. Hayızlı kadının abdest aldığı su kabından artan sudan dolayı değişik görüşler belirmiştir. Kimisi buna izin verirken kimisi de hoş görmemiştir.

BÖLÜM: 101

Ø HAYIZLI KADIN MESCİDE GİRİP ÇIKABİLİR Mİ?

134- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir gün bana mesciddeki namaz kıldığım seccadeyi bana alır mısın dedi. Ben de hayızlı olduğumu söyledim"** Bunun üzerine buyurdular ki: **"Hayız senin elinde değil veya hayızlı olup olmamak senin elinde değil ki."** (İbn Mâce, Tahara: 120; Buhârî, Hayz: 11)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Âişe hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının pek çoğunun görüşü böyledir bu konuda ayrı görüş bilmiyoruz. Hayızlı kimsenin mescidden bir şey alıp vermesinde bir sakınca yoktur.

BÖLÜM: 102

Ø HAYIZLI KADINA CİNSEL İLİŞKİ İÇİN YAKLAŞILIR MI?

135- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimse hayızlı hanımıyla cinsel ilişkide bulunur veya hanımına arkadan yaklaşır veya bir sihirbaza işlerini havale etmek için müracaat ederse, Muhammed (s.a.v.)'e indirilen dine küfretmiş olur."** (İbn Mâce, Tahara: 122; Dârimî, Tahara: 107)

Tirmîzî: Bu hadisi sadece, Hakîm el Esrem, Ebû Temime el Hüceymî'nin Ebû Hüreyre'den rivâyetinden bilmekteyiz. İlim adamlarına göre bu hadis suçun büyüklüğünü ifade etmektedir. 136. ve 137. hadislerde bir veya yarım dinar sadaka vermesi emredilmesi bu işin küfrü gerektirmediği fakat suçun büyüklüğünü açıklamak içindir. Muhammed bu hadisi isnadı yönünden zayıf bulmuştur. Ebû Temime el Hüceymî'nin adı Tarîf b. Mûcâlid'dir.

BÖLÜM: 103

Ø HAYIZLI KADINA CİNSEL YÖNDEN YAKLAŞMANIN KEFFÂRETİ

136- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Hayızlı iken hanımına cinsel ilişki için yaklaşan kimse yarım dinar sadaka vermelidir."** (Nesâî, Hayz: 9; İbn Mâce, Tahra: 123)

137- Yine İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Kan kırmızı ise bir dinar sarımtırak ise yarım dinar sadaka vermelidir."** (İbn Mâce, Tahara: 123; Dârimî, Tahara: 112)

Tirmîzî: Hayızlı kadına cinsel ilişki için yaklaşma konusundaki keffâret hadisi hem merfu hemde mevkuf olarak rivâyet edilmiştir.

Bazı ilim adamlarının görüşü bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk'da bunlardandır. İbn'ül Mübarek; **"Rabbinden bağışlanması için istiğfar eder keffâret gerekmez"** demektedir. Tabiinden bazı kimselerin İbn'ül Mübarek'in görüşünde oldukları rivâyet edilmektedir. Pek çok ilim adamı ve Saîd b. Cübeyr, İbrahim en Nehaî bunlardandır.

BÖLÜM: 104

Ø ELBİSEYE BULAŞAN HAYIZ KANINI YIKAMAK

138- Ebû Bekir (r.a.)'ın kızı Esmâ (r.anha)'dan rivâyete göre, bir kadın Rasûlullah (s.a.v.)'e elbisesine bulaşan hayız kanının durumunu sordu da, Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdular: **"Onu ovuşturup kazı sonra su dökerek yıka ve onunla namazını kıl."** (Buhârî, Hayz: 10; Müslim, Hayz: 13)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve Ümmü Kays binti Mıhsan'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Esmâ'nın hayız kanının yıkanmasıyla alakalı bu hadisi hasen sahihtir. Elbisesine hayız kanı bulaşan ve onu yıkamadan namaz kılan bir kimsenin durumu hakkında ilim adamları farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Tabiinden bazı ilim adamları: **"Kan dirhem miktarı kadarsa namazını iade eder"** derler. Bir kısmı da: **"Dirhemden büyükse namazını iade eder"** demektedirler. Sûfyân es Sevrî ve İbn'ül Mübarek bunlardandır. Tabiin ve diğerlerinden bazı ilim adamları kan dirhemden fazla bile olsa namazın iadesi gerekmez görüşündedirler. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Şâfii: Bu konuda daha titiz davranarak: **"Dirhem miktarından az bile olsa mutlaka yıkanması gerekir"** demektedir.

BÖLÜM: 105

Ø DOĞUMDAN SONRA LOĞUSALIK MÜDDETİ NE KADARDIR

139- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) döneminde loğusa kadın kırk gün namaz kılmaksızın evinde otururdu yüzünde meydana gelen lekeleri gidermek için yüzlerimize Yemen zağferan bitkisi sürerdik."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 119; İbn Mâce, Tahara 128)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Ebû Sehl'in Müsse el Ezdiyye ve Ümmü Seleme'den gelen yolla bilmekteyiz. Ebû Sehl'in adı **"Kesir b. Ziyâd"** dır.

Muhammed b. İsmail diyor ki: Ali b. Abdul A'lâ ve Ebû Sehl güvenilir kimselerdir. Muhammed bu hadisi sadece Ebû Sehl'in rivâyetinden bilmektedir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiin ve sonraki dönemlerin ilim adamları "loğusanın kırk gün namazı bırakması üzerinde görüş birliğine varmışlardır ancak bu süreden önce temizlenirse yıkanıp namaz kılması gerekir demektedirler. Kırk günden sonra kan görülürse ilim adamlarının çoğunluğu bu konuda **"namazı terk etmez"** görüşündedirler. Fakihlerin çoğunluğu bu görüştedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedir. Hasen el Basrî elli güne kadar temizlenmezse namazını **elli gün** bile bırakabilir derken, Atâ b. ebî Rebah ve Şa'bi bu süreyi **"altmış güne"** çıkarmışlardır.

BÖLÜM: 106

Ø HANIMLARIYLA CİNSEL İLİŞKİDE BULUNANIN BİR KEZ YIKANMASI

140- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) tek yıkanma ile kadınlarını cinsel ilişki için dolaşırdı."** (Buhârî, Gusül: 12; İbn Mâce, Tahara: 10)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Rafi'den hadis aktarılmıştır.

Tirmîzî: Enes (r.a.)'ın bu hadisi hasen sahihtir. Pek çok ilim adamının görüşü budur: Hasen el Basrî, bunlardandır, **"Abdest almaksızın cinsi münasebete dönmesinde bir sakınca yoktur"** demektedir.

Muhammed b. Yusuf bu hadisi Sûfyân, Ebû Urve, Ebûl Hattâb ve Enes'den rivâyet etmektedir.

Ebû Urve'nin adı Ma'mer b. Râşit'dir. Ebû'l Hattâb'ın adı ise Katâde b. Diame'dir.

Tirmîzî: Bazıları da bu hadisi Muhammed b. Yusuf, Sûfyân, **İbn ebî Urve**'den diye rivâyet etmişlerdir ki bu yanlıştır doğrusu **"Ebû Urve"** şeklindedir.

BÖLÜM: 107

Ø CÜNÜP KİMSE TEKRAR CİNSEL İLİŞKİ İSTERSE BU ARADA ABDEST ALIR

141- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den bize aktarıldığına göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: **"Sizden biriniz hanımıyla cinsel ilişki yapar sonra tekrarlamak isterse ikisi arasında bir abdest alsın."** (Müslim, Hayz: 6; Nesâî, Tahara: 169)

Bu konuda Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd'in hadisi hasen sahihtir. Ömer b. Hattâb bu görüştedir.

İlim adamlarından pek çok kimse: **"Bir erkek eşine yaklaştıktan sonra tekrar cinsel ilişkiye girecekse önce abdest alır"** demektedirler.

Ebûl Mütevekkil'in ismi Ali b. Davut'tur. Ebû Saîd el Hudrî'nin adı ise Sa'd b. Malik b. Sinan'dır.

BÖLÜM: 108

Ø NAMAZ VAKTİ GİRİNCE SIKIŞIK OLAN ÖNCE TUVALETE GİTMELİ

142- Abdullah b. Erkâm (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Namaz için kamet getirildi, O gün o toplumun imâmı olan Abdullah b. Erkâm bir adamı elinden tutarak imâmlık yapmak üzere mihrâba geçirdi ve dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim buyurdular ki: **"Kişi namaza dururken tuvalete gitme ihtiyacı duyarsa önce tuvalet ihtiyacını gidersin."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 43; İbn Mâce, Tahara: 114)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Ebû Hüreyre, Sevbân ve Ebû Ümâme'den de rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Abdullah b. Erkâm hadisi hasen sahihtir. İmâm-ı Mâlik, Yahya b. Saîd el Kattan ve hadis hafızlarından pek çok kişi Hişâm b. Urve, babası ve Abdullah b. Erkâm'dan bu hadisi böylece bize aktardılar. Yine bu hadis Vuheyb ve daha başkalarınca Hişâm b. Urve, babası ve başka bir kimse vasıtasıyla Abdullah b. Erkâm'dan rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı ve tabiinden pek çok kimse bu görüştedir. Ahmed ve İshâk bu görüşte olmakla beraber şöyle demektedirler: **"Küçük veya büyük abdest ihtiyacı duyan namaza başlamaz, namaza başladığında böyle bir ihtiyacı hissederse tamamen kendisini meşgul etmediği sürece namazdan çıkmaz"**

Bir kısım ilim adamı: **"Küçük ve büyük abdest ihtiyacı, namazından alıkoyacak kadar o kimseyi meşgul etmediği sürece bir sakınca yoktur"** demektedirler.

BÖLÜM: 109

Ø ELBİSESİ PİSLİĞE BULAŞANIN ELBİSESİ NASIL TEMİZLENİR?

143- Abdurrahman b. Avf (r.a.)'ın çocuk doğuran cariyesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Seleme (r.anha)'ya: **"Ben eteğini uzatan ve pis yerlerde yürüyen biriyim eteğimin temizlenmesi nasıl olacaktır"** diye sordum. Dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.): **"Pis yerden sonraki gelen temiz yerler o eteği temizler"** buyurdular. (İbn Mâce, Tahara: 79)

Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd'tan da **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber olurduk pis yerlere basmaktan veya eteğimizin bulaşmasından dolayı ayrı bir temizlik yapmazdık"** diye rivâyet olunmuştur.

Tirmîzî: Birden fazla ilim adamının görüşü bu şekilde olup şöyle demektedirler: Pis yere basanın, ayağını yıkaması gerekmez fakat pislik yaş olursa bulaşan kısım yıkanır.

Tirmîzî: Abdullah b. Mübarek bu hadisi, Mâlik b. Enes, Muhammed b. Umâra, Muhammed b. İbrahim, Hud b. Abdurrahman b. Avf'ın çocuk doğuran cariyesinden Ümmü Seleme yoluyla rivâyet etmektedir. Bu söylenenlerde bir yanılgı vardır, şöyle ki; Abdurrahman b. Avf'ın çocuk doğuran cariyesinden ve Ümmü Seleme'den denmelidir.

BÖLÜM: 110

Ø TEYEMMÜM

144- Ammâr b. Yâsir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) kendisine teyemmüm etmesi için emretmiş ve teyemmüm yüz ve iki ele toprakla meshetmekten ibarettir"** demiştir. (Buhârî, Teyemmüm: 1; Nesâî, Teyemmüm: 26)

Bu konuda Âişe ve İbn Abbâs'tan da rivâyet vardır.

Tirmîzî: Ammâr hadisi hasen sahihtir. Ammâr'dan başka yollarla da bu hadis rivâyet edilmiştir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından pek çok kimsenin görüşü budur. Ali, Ammâr, İbn Abbâs gibi yine tabiinden de pek çok kişi de Şa'bi, Atâ, Mekhul de aynı görüşte olup **"Teyemmüm eller ve yüz için toprağa vurmaktan ibarettir"** demektedirler. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

İbn Ömer, Câbir, İbrahim ve Hasan ve bazı ilim adamları **"Teyemmüm yüz ve elleri meshetmek için birer vuruştan ibarettir."** Sûfyân es Sevrî, Mâlik, İbn'ül Mübarek ve Şâfii de aynı görüştedir. **Ammâr'ın yüz ve eller için teyemmüm** hadisi birkaç yönden daha rivâyet edilmiştir.

Ammâr'dan şöyle dediği de rivâyet edilmektedir, **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte iken omuzlara ve koltuklara kadar meshetmeyi ulaştırırdık."** Bazı hadisçiler Ammâr'dan; **"Koltuklar ve omuzlar"** hadisi rivâyet edilince: **"Yüz ve eller"** hadisinin zayıf olduğu kaydedilmiştir.

İshâk b. İbrahim b. Mahled el Haznelî diyor ki: Teyemmüm **"yüz ve ellerin meshedilmesinden ibarettir"** şeklindeki Ammâr'ın hadisi hasen sahihtir. **"Omuzlar ve koltuk altlarına kadar"** hadisi bir önceki hadise ters değildir. Çünkü Ammâr teyemmüm hadisinde omuzlara ve koltuklara kadar Rasûlullah (s.a.v.) emretti demiyor. Biz öylece yaptık diyor. Sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'e sorunca O da yüz ve elleri meshetmeyi emretmiş O da sonunda bu şekilde karar kılmıştır.

Tirmîzî: Ebû Zur'a Ubeydullah b. Abdilkerim'in şöyle dediğini işittim diyor: Basra'da hafızası kuvvetli olan şu üç kişiden başkasını görmedim. Ali b. el Medinî, İbnüş Şazekûnî ve Amr b. Ali El Fellas. Ebû Zur'a diyor ki: Affân b. Müslim Amr b. Ali El Fellas'tan hadis rivâyet etmiştir.

145- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, kendisine teyemmüm hakkında soruldu da cevaben dedi ki: Allah kitabında abdestten bahsederken, **"Yüzlerinizi, dirseklerinize kadar kollarınızı yıkayın"** buyurdu. Teyemmüm konusunda da: **"Yüz ve ellerinizi meshedin"** buyurdu. Hırsızlık eden konusunda da: **"Hırsızlık eden erkek ve kadının ellerini kesin"** buyurmaktadır. Peygamber (s.a.v.)'in el kesmedeki sünneti **"ellerin bilekten kesilmesi"** şeklindedir. Teyemmümde ise **"iki el ve yüz"** meshedilir. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garip sahihtir.

BÖLÜM: 111

Ø CÜNÜPLÜK DIŞINDA HERHALDE KUR'ÂN OKUNABİLİR

146- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), cünüp olmadığımız sürece her durumda bize Kur'ân okutturdu."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 90; İbn Mâce, Tahara: 105; Muvatta, Kur'ân: 2; Buhârî, Vudu' 38)

Ali (r.a.)'ın hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden pek çok kimse bu görüşte olup şöyle demektedirler: **"Abdestsiz olarak Kur'ân okunur fakat Mushaf'a temiz olanlar el sürerek okumalıdır."** Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedir.

BÖLÜM: 112

Ø TOPRAĞA BULAŞAN İDRAR NASIL TEMİZLENİR?

147- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) mescidde oturmakta iken bir bedevî mescide girdi namaz kıldı namazını bitirince: **"Ey Allah'ım bana ve Muhammed'e acı bizimle beraber kimseye acıma"** diye dua etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) **"Sen geniş olan bir şeyi daralttın"** buyurdular, çok geçmeden o kimse mescide işemeye başladı. Sahabîler O adamın üzerine engellemek için koştular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onun idrar yaptığı yere bir kova su dökün dedikten sonra **"Siz İslam ümmeti olarak, kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz zorlaştırıcı değil"** buyurdular. (Buhârî, Vudu: 63; İbn Mâce, Tahara:78)

148- Yahya b. Saîd, Enes (r.a.)'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir. (Buhârî, Vudu: 63; İbn Mâce, Tahara: 79)
Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, İbn Abbâs ve Vâsile, İbn'ül Eskâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamları bu hadise göre uygulama yapagelmişlerdir. Ahmed ve İshâk gibi Yunus bu hadisi Zührî'den Ubeydullah b. Abdullah'tan ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmektedir.

---

[1] Ben inanır ve şâhidlik yaparım ki Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı da yoktur. Yine inanırım ki Muhammed O'nun kulu ve Peygamberidir. Allah'ım! beni tam tevbe edenlerden ve tertemiz temizlenenlerden eyle.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uyduran Gruplar:

İnsanları hadis uydurmaya sevk eden çeşitli sebepler vardır. Ayrıca bunlara yol açan grupların varlığı hadis uydurmaya en büyük nedendir. Bu gruplardan bir kaçı şunlardır[1]:

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uyduran Gruplar:

İnsanları hadis uydurmaya sevk eden çeşitli sebepler vardır. Ayrıca bunlara yol açan grupların varlığı hadis uydurmaya en büyük nedendir. Bu gruplardan bir kaçı şunlardır[1]:

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

38: KıYAMETIN ÖZELLIKLERI VE INCELIKLER

BÖLÜM: 1

Ø YARıM HURMA ILE CEHENNEM'DEN KORUNULUR MU?

2415- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden her bir kimseyle kıyamet günü Rabbi mutlaka konuşacaktır ve arada tercüman da bulunmayacaktır. O kişi sağ yanına bakacak ancak göndermiş olduğu amelleri görecektir. Sonra sol yanına bakacak yine yapıp ettiği şeyleri görecek karşısına bakınca da Cehennemi görecektir. Rasûlullah (s.a.v.), şöyle devam etti: Her kim yarım hurmayla bile olsa yüzünü ateşten korumaya gücü yeterse bunu hemen yapsın."** (Müsned: 18573)

Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû's Saîb'in aktardığına göre Vekî' bir gün bu hadisi bize A'meş'den aktardı. Vekî hadisi tamamlayınca şöyle dedi: Burada horasanlılardan her kim varsa bu hadisi Horasanda aktarmak suretiyle Allah'ın rızasını kazansın. Çünkü Cehmiyye mezhebi; Allah'ın kullarıyla konuşmasını inkar etmektedir.

Ebû's Saîb'in ismi Selm b. Cenade b. Selm b. Hâlid b. Câbir b. Semure el Kûfidir.

2416- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanoğluna beş şeyden hesap sorulmadıkça kıyamet günü hiçbir tarafa hareket etmeyecektir; Ömrünü nerede ve nasıl tükettiğinden, gençliğini nerde yıprattığından, malını nerden kazanıp nerde harcadığından öğrendiği bilgilerle yaşayıp yaşamadığından."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece İbn Mes'ûd'un, Hüseyin b. Kays'tan rivâyetiyle bilmekteyiz. Hüseyin b. Kays ise hadis konusunda hafızası yönünden zayıf bilinir. Bu konuda Ebû Berze ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2417- Ebû Berze el Eslemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde bir kula şu sorular sorulmadıkça yerinden kıpırdayamaz. Ömrünü nerede ve nasıl tüketti, öğrendiği bilgilerle ne yaptı? Malını nereden kazandı ve nerede harcadı vücudunu nerede yıprattı."** (Dârimî, Mukaddime: 18)

Bu hadis hasen sahihtir. Saîd b. Abdullah b. Cüreyc, Basralıdır. Ebû Berze'nin azâdlı kölesidir. Ebû Berze'nin ismi; Nadle b. Ubeyd'tir.

BÖLÜM: 2

Ø MÜFLIS KIMDIR? AHIRETTE TAKAS NASıL YAPıLıR?

2418- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İflas eden kimdir? Biliyor musunuz?"** Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bize göre, müflis parası ve malı olmayan kimsedir"** dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin müflisi o kimsedir ki kıyamet günü kıldığı namazıyla tuttuğu orucuyla ve verdiği zekatıyla getirilecek aynı zamanda işlediği günahlardan; sövdüğü zina isnadında bulunduğu, haksız yere mal yediği ve haksız yere kan akıttığı ve ona buna vurduğu şerlerde ortaya konacaktır. Ve böylece o kişi yaptıklarının hesabını vermeye oturacak ve yaptığı kötülüklere karşılık iyilikleri takas edilecektir. İyilikleri bitince takas işlemi onun günahlarının buna verilmesi bunun sevaplarının da ona verilmesiyle devam edilecektir. Sonucunda da cezasını ateşle çekmek üzere Cehenneme atılacaktır. İşte müflis budur."** (Müslim, Birr ve Sıla: 74)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2419- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mal ve namus meselesinde bir kulun bir kardeşinde bir hakkı bulunur da bu dünya hayatında onunla helalleşirse Allah o kuluna rahmet etsin. Çünkü kıyamette ne dinar nede dirhem bulunmayacaktır. Eğer o kimsenin iyilik ve sevapları varsa onlar alınıp haksızlık edilen kimseye verilecektir. Şayet sevapları yoksa haksızlık yapılan kimsenin günahları buna verilmek suretiyle hesaplaşma tamamlanacaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Saîd el Makburî hadisi olarak bu hadis hasen sahihtir. Mâlik b. Enes Saîd el Makburî'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini bize nakletmiştir.

2420- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde tüm haklar sahiplerine verilecektir. Hatta boynuzsuz hayvanın bile boynuzludan hakkı alınacaktır."** (Müslim, Birr ve Sıla: 79)

Bu konuda Ebû Zerr ve Abdullah b. Üneys'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

2421- Rasûlullah (s.a.v.)'in arkadaşlarından Mıkdad (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Kıyamet günü güneş kulların üzerine bir mil veya iki mil mesafeye kadar yaklaştırılacaktır."** Süleym diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in milden neyi kastettiğini bilemiyorum ya uzunluk ölçüsü olan mil veya göze sürme çekilen mil. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: **"Güneş onları adeta eritecek ve herkes yaptığı amelleri oranınca sıkıntıdan ter içinde kalacaktır. Kimi topuğuna kadar kimi diz kapaklarına kadar kimi de beline kadar kimi de ağzına kadar ter içinde kalacaktır."** Rasûlullah (s.a.v.) bu sözü söylerken ağzına işaret ediyor ve; **"Ağzına gem vuracak kadar"** diyordu. (Müslim, Cennet: 15)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Saîd ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2422- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, (Hammad bu hadis merfu hükmündedir) dedi. Mutaffifin sûresi 6. ayeti: **"O gün insanlar alemlerin rabbi huzurunda kalkıp dikilecekler"** şöyle demiştir: Kulakların yarısına kadar ter içinde kalacaklardır. (Müslim, Cennet: 15; İbn Mâce, Zühd: 68)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Hennâd, İsa b. Yusuf vasıtasıyla İbn Avn'dan, Nafi'den, İbn Ömer'den geçen hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 3

Ø INSANLAR KıYAMET GÜNÜ ÇıPLAK Mı HAŞREDILECEKLER?

2423- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanlar kıyamet günü mahşer yerine ilk yaratıldıkları gibi yalınayak, çırılçıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaklardır"** dedi ve Enbiya sûresi 104. ayeti "… Tüm kâinâtı ilk kez nasıl yarattıysak, o gökyüzünü de yeniden yine öyle tekrar yaratacağız. Gerçekleştirilmesini kendi üzerimize aldığımız bir sözdür bu. Şüphesiz biz herşeyi yapabilecek güçteyiz." Ni okudu ve şöyle devam etti: yaratıklar içersinde ilk giydirilecek olan İbrahim (a.s.) dır. Ashabımdan kimileri bana yaklaştırılmamak için sağa sola itilecekler de ben de Ya Rabbi! Onlar benim ashabımdır diyeceğim ve bana şöyle denilecek: Senden sonra onların ne bidatlar ortaya çıkardıklarını sen bilmezsin sen onların arasından ayrıldıktan sonra onlar dinlerinden çıkıp eski şirklerine dönmüşlerdir. Bunun üzerine ben de Salih kul İsa'nın söylediği şu sözü söyleyeceğim: "Şayet onları azaba çarptırırsan, şüphesiz onlar senin kullarındır. Ve eğer onları bağışlarsan, doğrusu sen çok güçlü ve üstün olansın. Yaptığın her şeyi yerli yerince yapansın." (Maide sûresi: 118) (Buhârî, Rıkak: 44; Müslim, Cennet: 19)

Muhammed b. Beşşâr ve Muhammed b. Müsenna, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Muğîre b. Numân'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmişlerdir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

2424- Behz b. Hakîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"Kıyamet günü sizler yaya olarak binitli olarak ve yüzüstü sürünerek mahşer yerine toplanacaksınız."** (Müsned: 19171)

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 4

Ø AMEL DEFTERLERI NASıL ELE GEÇECEKTIR?

2425- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanlar kıyamet gününde üç defa sorguya çekilecekler iki sorgu mücade ve mazeretler ortaya konulması şeklinde olacak üçüncü sorgu yani arz'da ise insanların yapıp ettikleri kaydeden amel defterleri uçurulacak herkesin defteri kendisini bulacaktır kimi bu defterini sağ eliyle tutacak kimi de solundan alacaktır."** (İbn Mâce, Zühd: 33)

Tirmizî: Hasan'ın Ebû Hüreyre'den işitmemiş olmasından dolayı bu hadis sahih değildir. Bazıları bu hadisi Ali er Rıfai'den ve Ebû Musa'dan rivâyet etmektedirler.
Tirmizî: Bu hadiste sahih değildir. Çünkü Hasan, Ebû Musa'dan işitmemiştir.

BÖLÜM: 5

Ø HESABı KONUSUNDA TARTıŞıLAN MUTLAKA HELAK OLUR

2426- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Hesabı konusunda kiminle münakaşa edilirse o kimse helak olmuştur. Bunun üzerine ben şöyle dedim: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah, İnşikak sûresi 7 ve 8. ayetlerinde şöyle buyurmuyor mu?**"Kimin sicili sağ eline verilirse artık o kimsenin hesabı kolayca görülür."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"O hesab değil o arz'dır."** (Buhârî, İlim: 17; Müslim, Cennet: 18)
Tirmizî: Bu hadis sahih hasendir. Eyyûb'ta aynı şekilde İbn ebî Müleyke'den bu hadisi rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 6

Ø ALLAH'ıN VERDIĞI ŞEYLER NE YAPıLMALı KI KAZANÇLı ÇıKıLSıN?

2427- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü ademoğlu bir kuzu gibi getirilerek Allah'ın huzurunda durdurulur ve Allah ona şöyle der: Sana dünyada mal mülk hizmetçi ve her şeyi verdim sen onları ne yaptın? O kişi şöyle cevap verecek: Biriktirdim artırdım ve olduğundan fazla şekilde bıraktım beni dünyaya geri çevir onların hepsini sana getireyim."**

Allah'ta şöyle buyuracak: Dünyada iken benim rızamı kazanmak için önceden gönderdiğin birşeyler varsa onları göster bakalım o kişi de diyecek ki: Biriktirdim artırdım ve olduğundan fazla bıraktım. Beni geri dünyaya çevir de onların hepsini sana getireyim. Böylece bu kulu hayır adına bir şey yapmadığı görülür ve Cehenneme götürülür." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)
Tirmizî: Pek çok kişi bu hadisi Hasan'dan, Enes'in sözü olarak rivâyet edip Rasûlullah (s.a.v.)'e isnad etmemişlerdir. İsmail b. Müslim hadis konusunda hafızası yönünden zayıf kabul edilmiştir. bu konuda Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2428- Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Kıyamet günü bir kul Allah'ın huzuruna getirilir ve Allah ona şöyle buyurur: Sana göz, kulak, mal ve evlat vermedik mi? hayvanlar ve ekinler vermedik mi? belli yerlerde yetkili olmana ve para kazanmana fırsat tanımadık mı? Bugün benimle bu şekilde buluşacağını da biliyordun değil mi? O kimse hayır Ya Rabbi diyecek Allah'ta şöyle buyuracak: Önceden sen beni ve bugünleri unuttuğun gibi bugün de ben seni unutacağım."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)
Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir. **"Bugün de ben seni unutacağım…"** sözü: **"Bugün de ben seni azaba terk edeceğim"** manasında tefsir edilmiştir.
Tirmizî: Bazı ilim adamları Araf sûresi 51. ayeti olan **"… Biz de onları bugün unutacağız"** sözünü; **"Bugün onları azaba terk edeceğiz"** şeklinde tefsir etmişlerdir.

BÖLÜM: 7

Ø YERYÜZÜ VE ORGANLAR DA KONUŞACAK Mı?

2429- Ebû Hüreyre (r.a.)'rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Zilzal sûresi 4. ayeti olan:**"İşte o gün yeryüzü tüm haberlerini ortaya dökecektir."** Ayetini okudu ve yeryüzünün haberleri nedir? Bilir misiniz? Buyurdu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Buyurdu ki: **"Yeryüzünün haberleri erkek ve kadın her kimse hakkında yeryüzünde yaptıkları hoş iş konusunda falan kişi falan gün ve saatte falan yerde şöyle yaptı demesidir işte haber budur.** (Müsned: 8512)
Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 8

Ø SÛR NASıL BIR ŞEYDIR?

2430- Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir bedevî Peygamber (s.a.v.)'e gelerek sûr nedir? Diye sordu; Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Kendisiyle kıyametin haber verileceği üflenmek suretiyle ses çıkaran bir alettir"** buyurdular. (Müsned: 10614)
Tirmizî: Bu hadis hasen olup pek çok kimse Süleyman et Teymî'den rivâyet etmişlerdir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

2431- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sûr'a üfürecek kişi sûr'u eline almış üfleme emri gelir gelmez hemen üflemek üzere izin beklerken ben bu dünyada nasıl zevk içerisinde yaşayabilirim?** Bu söz ashaba ağır gelmiş olacak ki Rasûlullah (s.a.v.), onlara şöyle buyurdu: **"Daima Allah'a güveniyoruz en güzel vekil odur sadece Allah'a güveniriz"** deyiniz. (Ebû Dâvûd, Sünnet: 17)
Tirmizî: Bu hadis hasen olup başka şekillerde Atıyye'den, Ebû Saîd'den buna benzer şekilde rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 9

Ø KıYAMET GÜNÜ PEYGAMBER (S.A.V.), NEREDE ARANMALı?

2432- Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sırat üzerinde müminin parolası selâmet ve kurtuluş nasip et"** olmalıdır. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)
Tirmizî: Muğîre b. Şu'be hadisi olarak bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Abdurrahman b. İshâk'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2433- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'den kıyamet gününde bana şefaat etmesini istedim şefaat ederim buyurdu. Ey Allah'ın Rasûlü! dedim seni nerde arıyayım? Buyurdular ki: İlk olarak sırat üzerinde ara, Enes: Sizi sırat üzerinde bulamaz isem, Rasûlullah (s.a.v.): Amellerin tartılacağı alet olan mizan denilen terazinin yanında ara buyurdu. Enes, terazinin yanında sizi bulamaz isem? Rasûlullah (s.a.v.): O zaman Kevser havuzunun yanında ara beni buyurarak ben mutlaka bu üç yerden birinde bulunurum dedi."** (Müsned: 12360)
Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 10

Ø KıYAMETTE ŞEFAAT NASıL OLACAKTıR?

2434- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e et getirildi ve ön but kısmı takdim edildi çünkü o etin bu kısmından hoşlanırdı. Etten bir parça ısırdı ve şöyle buyurdu:**"Kıyamet günü insanların en saygıdeğeri ben olacağım bunun niçin böyle olacağını biliyor musunuz? Dinleyin! Anlatayım; Allah bütün insanları öncekileriyle ve sonrakileriyle hepsini büyük ve düz bir alanda toplayacak ve söyleyeceği her söz tüm insanlığa duyurulacak gözler bu manzaralara şâhid olacak, güneş kendilerine o kadar yaklaştırılacak ki sıkıntı ve keder güç yetiremeyecek, çekilmez hale gelecek ve insanlar birbirlerine; Başınıza gelenleri görmüyor musunuz? Rabbiniz yanında size şefaat edebilecek birine bakmıyor musunuz? İnsanlar birbirlerine, Adem'e müracaat ediniz deyip ona gelecekler ve şöyle konuşacaklar: Sen tüm insanların babasısın, Allah seni eliyle yarattı ruhundan üfürdü ve meleklere secde etmelerini emretti, onlar da sana secde ettiler. Rabbinin yanında bize şefaat et. Ne durumda olduğumuzu görüyorsun, görüyorsun ki halimizi! Adem onlara şöyle diyecek: "Rabbim bugün o derece gazablanmış ki, bu güne kadar bu şekilde gazablanmamış ve bundan sonra da böylesine gazablanmayacaktır. Cennet'te bir ağaca yaklaşma demişti de ben hata edip o ağacın meyvesinden yemiştim. Ben kendi derdime düşmüşüm! Başka birine gidin; Nuh'a gelecekler ve**

diyecekler ki: "Ey Nuh! Yeryüzüne gönderilen peygamberlerin ilk olanlarındansın. "Allah, seni çok şükreden kul" olarak vasıflandırmıştır. Rabbinin yanında bize şefaat et! Ne halde olduğumuzu görüyor ve ne duruma geldiğimizi biliyorsun!" Nuh (a.s) onlara şöyle cevap verecek: "Rabbim bugün o derece gazablanmış ki, bugüne kadar bu şekilde hiç gazablanmamış bundan sonra da böylesine gazablanmayacaktır. Ben de kavmime beddua edip Allah'a karşı bir suç işlemiştim bu yüzden benim derdim bana yeter siz başkasına gidin, İbrahim'e gidiniz! Sonra İbrahim'e gelirler ve şöyle derler: Ey İbrahim! Sen Allah'ın Peygamberi ve yeryüzü halkı içerisinde O'nun tek dostusun. Rabbin yanında bizim için şefaat ediver! Ne halde olduğumuzu görüyorsun? İbrahim şöyle der: "Rabbim bugün o derece gazablanmış ki, bugüne kadar bu şekilde hiç gazablanmamış bundan sonra da bu şekilde gazablanmayacaktır. Ben hayatım boyunca üç yerde yalan söylemiştim Ebû Hayyan'ın rivayetinde bu, yalan söylediği üç yer sayılır) Dolayısıyla benim derdim bana yeter siz başkasına gidin, Musa'ya gidin! Sonra insanlar Musa'ya gelirler ve şöyle derler: Ey Musa! "Sen Allah'ın Rasûlüsün Allah sana, kitap vererek ve seninle konuşarak seni insanlardan üstün kılmıştır. Rabbin yanında bize şefaat et! Durumuzu görmüyor musun! Musa'da şöyle diyecek: "Rabbim bugün çook şiddetli derecede gazablanmış ki, bugüne kadar bu şekilde hiç gazablanmamış bundan sonra da bu şekilde gazablanmayacaktır. Ben de bir zamanlar bana emredilmemesine rağmen bir adam öldürmüştüm o şuç bana yeter. Dolayısıyla benim derdim bana yeter siz başkasına gidin, İsa'ya gidin! Sonra İsa'ya gelirler ve şöyle derler, "Sen Allah'ın rasûlü ve Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve Ruhundan üfürdüğü kimsesin. Beşikte insanlarla konuşan sensin, Rabbinin yanında bize şefaat et! Durumumuzu görüyorsun! İsa şöyle diyecek: "Rabbim bugün o derece gazablanmış ki, bugüne kadar bu şekilde hiç gazablanmamış bundan sonra da bu şekilde gazablanmayacaktır. İsa, kendi için işlediği bir günah zikretmemiştir. Benim de kendi derdim bana yeter siz başkasına gidin, Muhammed (s.a.v.)'e gidin! Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Muhammed (s.a.v.)'e gelecekler ve şöyle diyecekler Ey Muhammed! Sen, Allah'ın Rasûlü, peygamberlerin sonuncususun. Geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanan sensin. Rabbin yanında bize şefaat et! Durumumuzu görüyorsun! Bende hemen hareket edip arşın altına gelir ve Rabbime secdeye kapanırım. Sonra Allah, o anda benden önce kimseye nasip etmediği hamd ve övgülerden öyle şeyler bana ilham edecektir. Sonra "Ya Muhammed!" denilecek, "kaldır başını secdeden; iste isteğin yerine getirilecektir. Şefaat et şefaatin de kabul edilecektir. Başımı kaldıracağım ve "Ya Rabbi, ümmetim! Ya Rabbi, ümmetim! Ya Rabbi, ümmetim!" diyeceğim. Allah, Ya Muhammed! diyecek, ümmetinden hesaplaşması olmayanları, Cennet kapılarının sağından girdir bu girecek kimseler diğer tüm kapılardan da girebilirler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin olsun ki Cennet kapılarından iki kanadın arası Mekke ile Hecer veya Mekke ile Busra arası kadardır." (Buhârî, Ehadisül Enbiya: 23; Müslim, İman: 72)

Bu konuda Ebû Bekir es Sıddîk, Enes, Ukbe b. Âmir ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hayyan et Teymî'nin ismi Yahya b. Saîd b. Hayyan olup Küfelidir ve güvenilir bir kimsedir. Ebû Zür'a b. Amr b. Cerir'in ismi ise Herîm'dir.

BÖLÜM: 11

Ø PEYGAMBERIMIZIN ŞEFAATI KIMLEREDIR?

2435- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenleredir."** (İbn Mâce, Zühd: 37; Ebû Dâvûd, Edeb: 21)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2436- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şefaatimden ümmetimden büyük günah işleyen kimseleredir."**

Muhammed b. Ali diyor ki: Câbir bana şöyle dedi: Ey Muhammed büyük günah işlemeyen kimsenin şefaate ne ihtiyacı vardır?(İbn Mâce, Zühd: 37; Ebû Dâvûd, Edeb: 21)

Tirmizî: Bu hadis Cafer b. Muhammed rivâyeti olarak garibtir.

BÖLÜM: 12

Ø CENNETE BU ÜMMETTEN KAÇ KIŞI GIRECEKTIR?

2437- Ebû Umame (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Rabbim bana ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesap ve azab görmeden Cennete koyacağını vaad etti, aynı zamanda her bin kişiyle birlikte yetmiş bin kişi ve Rabbinin isteyeceği kadarın üç misliyi de vaad etti."** (İbn Mâce, Zühd: 34; Dârimî, Rıkak: 86)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2438- Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir gurup insanla birlikte Kudüs'te idim onlardan bir kimse şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle söylediğini işittim: Ümmetimden bir adamın şefaatiyle Temimoğullarından daha çok kişi Cennete girecektir. Denildi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Sizin şefaatinizden başka mı? Rasûlullah (s.a.v.), benim şefaatimden başka buyurdu. Hadisi rivâyet eden zat kalkınca bu kimdir? Diye sordum Dediler ki bu İbn eb'îl Ced'a'dır."** (İbn Mâce, Zühd: 34; Dârimî, Rıkak: 86)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

İbn'ül Ced'a'nın adı Abdullah'tır bu hadisi Sadece o rivâyet etmiştir.

2439- Hasan-ı Basrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Osman b. Afvân; kıyamet günü Rabia ve Mudar kabileleri sayısı kadar insana şefaat edecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

2440- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetim içinde büyük guruplara şefaat edecek kimse vardır. Bir kabile kadar insan gurubuna şefaat edecek kimse vardır. Belli bir guruba şefaat edecek kimseler de vardır. Kimi de bir kişiye şefaat edecektir ve bu şefaat edilenler Cennete gireceklerdir."** (Müsned: 10721)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 13

Ø ŞEFAAT ALLAH'A ORTAK KOŞMADAN ÖLEN KIMSELEREDIR

2441- Avf b. Mâlik el Eşcaî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rabbimin katından bir melek bana geldi ve beni ümmetimin yarısını Cennete sokmak ileşefaat yetkisi arasında serbest bıraktı da ben şefaat etmeyi seçtim. Bu şefaat de Allah'a ortak koşmadan ölenleredir."** (İbn Mâce, Zühd: 38)

Bu hadis Ebû'l Melih'den ve Peygamber ashabından başka bir kimseden rivâyet edilmiş olup **"Avf b. Mâlik'den"** denmemiştir. Bu hadis buradakinden uzuncadır.

Kuteybe Ebû Avâne vasıtasıyla Katâde'den, Ebû'l Melih'den, Avf b. Mâlik'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

BÖLÜM: 14

Ø KEVSER HAVUZUNUN IBRIKLERI VAR MıDıR?

2442- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Benim havuzumun çevresinde gökteki yıldızlar sayısınca ibrikler vardır."** (Buhârî, Rıkak: 94; İbn Mâce, Zühd: 38)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

2443- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her Peygamberin kıyamet gününde bir havuzu vardır ve Peygamberler su içmeye gelenlerin fazlalığıyla birbirine karşı övünürler. Ben; içmeye geleni, en çok olacak Peygamber olacağımı ümid ediyorum."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Eş'as b. Abdulmelik bu hadisi Hasan vasıtasıyla mürsel olarak rivâyet etmiş senedinde **"Semure"**yi zikretmemiştir ki bu rivâyet daha sağlamdır.

BÖLÜM: 15

Ø KEVSER HAVUZUNUN ÖLÇÜLERI VE SUYUNUN ÖZELLIKLERI

2444- Ebû Sellam el Hubşî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer bin Abdülaziz bana haber göndermişti; posta beygirine bindirilerek yanına vardım, girince Ey Müminlerin emiri dedim posta beygiriyle gelmem pek zahmetli oldu. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz dedi ki:**"Sana zahmet etmek istemezdim. Fakat Rasûlullah (s.a.v.)'in havuz hakkında Sevbân'dan rivâyeti bana ulaştı da bir de bizzat senin ağzından dinleyim istedim."** Ebû Sellam şöyle dedi:**"Sevbân, Rasûlullah (s.a.v.)'den şu şekilde aktardı. Benim havuzum, Aden'den, Belka Ammanı'na ulaşacak kadar büyüktür. Suyu, sütten daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Kadehleri, gökteki yıldızların sayısı kadardır. Her kim ondan bir yudum içerse bir daha ebediyyen susamaz. Havuza ilk gelecek insanlar; muhâcirlerin fakirlerinden olup başları, saçları dağınık, elbiseleri kirli, konfor içinde yaşayan kadınlarla evlenemeyen, kendilerine kapıların ve imkanların açılmadığı kimselerdir."** Ömer b. Abdülaziz dedi ki: **"Fakat ben, konfor içinde yaşayan kadınlarla da evlendim ve her türlü kapılar da bana açıldı. Abdülmelik'in kızı Fatıma ile evlenmiş durumdayım ben saçlarım dağılmadan başımı yıkamam, vücuduma değen elbisemi de kirlenmeden yıkamam."** (İbn Mâce, Zühd: 39; Ebû davud, Edeb: 21)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garib'tir.

Bu hadis, aynı şekilde Ma'dan b. Ebî Talha'dan, Sevbân'dan da rivayet edilmiştir. Ebû Sellam El Habeşî'nin ismi Memtûr'dur. Şamlıdır ve güvenilen bir kimsedir.

2445- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Havuzun kapları nasıldır?"** dedim. Buyurdu ki: **"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin olsun ki; havuzun kapları, karanlık ve bulutsuz bir gecede gökyüzünde görülen ufaklı yıldızlarının sayısından daha çoktur ve Cennet kaplarındandır. Ondan bir yudum içen bir daha susuzluk nedir bilmeyecektir. Havuzun eni, boyu kadardır büyüklüğü Amman ile Eyle arası kadardır. Suyu, sütten daha beyaz ve tadı da baldan daha tatlıdır."** (İbn Mâce, Zühd: 39; Ebû davud, Edeb: 21)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garib'tir.

Bu konuda Huzeyfe b. el Yemân, Abdullah b. Amr, Ebû Berze el Eslemi, İbn Ömer, Hârise b. Vehb, Müstevrid b. Şeddâd'tan da hadis rivayet edilmiştir.

İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Benim, havuzumun, büyüklüğü; Küfe ile Hacer-ül Esved arasındaki mesafe kadardır."**

BÖLÜM: 16

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'IN ÜMMETININ ÇOK OLUŞU

2446- İbn Abbâs (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v.) Mîrâc'a çıkarıldığında beraberinde büyük toplumlar bulunan bir ve birkaç peygambere, yine beraberinde birer cemaat bulunan bir ve birkaç peygambere, beraberinde hiç kimse bulunmayan bir ve birkaç peygambere uğramıştı ki, sonunda çok büyük bir kalabalığa uğradım ve bunlar kimlerdir? diye sordum. **"Musa ve kavmi!"** dediler. Fakat başını kaldır ve bak! Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Şu yandan ve bu yandan tamamen ufku kaplamış bir kalabalık gözüme ilişti, işte bunlar senin ümmetindir denildi. Ve bunlardan başka yetmişbin kişi hesapsız bir şekilde cennete girecektir"** denildi. Bu sözleri söyleyince Rasûlullah (s.a.v.), hanımlarından birinin odasına girdi bunların kimler olduğunu kimse sormamıştı. Kendisi de bir tefsirde bulunmadı. Sonra Asbab: Kendi aralarında onlar biziz! dediler. Bir kısmı da onlar; fitrat üzerine doğan ve Müslüman olarak ölenlerdir! Dediler. Bu arada Rasûlullah (s.a.v.) çıktı ve şöyle buyurdu: **"Onlar tedavi olarak dağlanmayan, kulak hırsızlığı yapmayan, Uğursuzluk inancına sahip olmayan ve Allah'a her zaman ve her yerde güvenip dayanan kimselerdir"** Ukkaşe b. Mıhsan ayağa kalktı ve **"Ey Allah'ın Rasûlü!"** dedi, ben onlardan mıyım? Rasûlullah (s.a.v.) **"evet!"** buyurdu. Sonra bir başkası kalktı ve **"ben de onlardan mıyım?"** deyince; Rasûlullah (s.a.v.), **"Ukkaşe seni geçti!"** buyurdu. (Buhârî, Tıp: 11; Müslim, İman: 23)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 17

Ø BEDBAHT KIMSENIN ÖZELLIKLERI NELERDIR?

2447- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında kulluk ve ibadet olarak yapıp ettiğiniz hiçbirşeyi bugün üzerinde görüp tanıyamıyorum."** Ravi diyorki: **"Ya namazlarımız hakkında ne dersin?"** Enes dedi ki:**"Bildiğiniz gibi namazlarınızda da aynı şekilde o dönemin hassasiyeti yok ve kalmamıştır."** (Müsned: 11539)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Ebû Imrân el Cevnî rivâyeti olarak hasen garibtir. Enes'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

2448- Esma binti Umeys el Has'amiyye (r.anha)'dan rivayete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu:**"Hayal kurup üstünlük taslayan ve yüce Allah'ı unutan kul ne bedbahttır. Zorbalık edip haklara tecavüz eden ve yüce kudret ve kuvvet sahibini unutan ne bedbahttır! Gaflete dalarak gülüp oynayan ve kabirleri ve toprak altında çürümeyi unutan kul ne bedbahtır! Azıp, taşkınlık gösteren doğum, ölüm ve ölümden sonrayı unutan kul ne bedbahttır! Dini dünyaya alet eden kul ne bedbahttır. Dine şüpheler karıştıran kul ne bedbahttır! Hırs ve tamah tarafından kumanda edilen kul ne bedbaht kuldur! Arzu ve isteklerinin kendisini saptırdığı kul ne bedbahtır! Açgözlülüğün hor ve zelil ettiği kul ne bedbaht kuldur!"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir ancak bu şekliyle bilmekteyiz ve senedi de sağlam değildir.

BÖLÜM: 18

Ø DÜNYADA YEDIRIP IÇIRIP GIYDIRENE AHIRETTE NE YAPıLACAKTıR?

2449- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Bir mü'min, aç bir mü'mini doyurursa Allah o kimseyi Cennet meyveleriyle doyuracaktır, Yine bir mü'min, susuz kalan bir mü'mine bir şeyler içirip susuzluğunu giderirse Allah kıyamette en güzel meşrubattan olan "Rahık-ı Mahtûm"dan içirecektir. Yine bir mü'min, elbiseye ihtiyacı olan bir mü'mini giydirirse Allah'ta ona Cennetin yemyeşil elbiselerinden giydirecektir."** (Ebû Dâvûd, Zekat: 32)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis Atıyye'den ve Ebû Saîd el Hudrî'den mevkuf olarak ta rivayet edilmiş olup bu rivayet daha sağlam ve makbuldür.

2450- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'ın azabından korkup sakınırsa cenneti elde etmek için hemen yola koyulur. Kim de yola koyulursa arzusuna kavuşur. Ama dikkat edin! Allah'ın ticaret için ortaya koyduğu malı çok pahalıdır. Dikkat edin! Allah'ın ticaret eşyası ise cennettir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebûn Nadr hadisi olarak bilmekteyiz.

BÖLÜM: 19

Ø TAKVA (ALLAH'A KARŞı SORUMLULUK BILINCI) NEDIR?

2451- Peygamber (s.a.v.)'in ashabından Atiye es Sa'dî (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kul, haram olabilecek şeye düşmekten uzak durarak sakıncalı olmayan şeyi bile terk etmedikçe takvalı kişilerden olmak durumuna yükselemez."** (İbn Mâce, Zühd: 24)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 20

Ø MELEKLER MÜ'MINLERI HANGI HALDE KANATLARıYLA GÖLGELENDIRIR?

2452- Hanzale eI Üseydî (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ey Ashabım sizler her zaman benim yanımda olduğunuz haldeki gibi iman üzere olabilseydiniz melekler sizleri kanatlarıyla gölgelendirirlerdi."** (İbn Mâce, Zühd: 28; Müslim, Tevbe: 3)

Tirmizî: Bu hadis, bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadis Hanzala el Üseydî tarafından değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 21

Ø ŞÖHRET VE ZIRVEDE MI OLMAK GEREKIR?

2453- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Her varlığın bir şiddetli ve sert olduğu bir yönü olduğu gibi bu şiddet ve sertliğin gevşeme zamanı da vardır. Bir kimse sert olduğu zaman da bile orta yolu tercih edip yakınlaştırıcı biçimde hareket ederse ondan yana ümitliyim. Eğer parmakla gösterilecek duruma gelirse gösteriş için yaptığından dolayı onun bu hareketini hesaba katmayın."** (Müslim, Fiten: 24; İbn Mâce, Zühd: 21)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kişinin, din veya dünya konusunda parmakla gösterilecek duruma gelmesi kötülük bakımından kendisine yeter. Ancak Allah'ın koruduğu kişiler bundan müstesnadır."**

BÖLÜM: 22

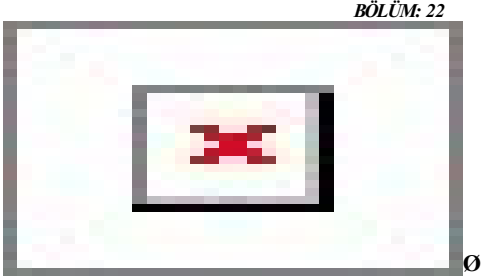

Ø ECEL ÜMID VE HAYALLER

2454- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) bize bir dörtgen şekli çizdi, bu şeklin ortasına bir çizgi çizdi ve bu çizgiyi dörtgenin dışına uzattı ve bu dörtgenin içindeki o çizgiye değişik çizikler çizerek şöyle buyurdu: **"Şu ortadaki çizgi insan oğlu ve ömrüdür. Bu çizgiyi dört taraftan kuşatan dörtgen onun ecelidir. Şu küçük çizgiler ise hayatı boyunca o kimsenin başına gelecek sıkıntılar ve imtihanlarıdır birinden kurtulsa bir diğeri gelip onu bulacaktır. Dörtgenin dışındaki çizgi ise kişinin ümid ve hayalleridir."** (İbn Mâce, Zühd: 27; Buhârî, Rıkak: 4)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2455- Enes (r.a.)'den rivayete göre; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanoğlu ihtiyarlar, fakat onun iki özelliği gençleşir: Mal hırsı ve uzun yaşama hırsı."** (Müslim, Zekat: 38; Dârimî, Rıkak: 62)

Tirmizî: Bu hadis sahih'tir.

2456- Abdullah b. Şıhhîr (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ademoğlu, çevresini kuşatan doksandokuz bela ve musibetle temsil edildi. Bunlardan birini veya hepsini atlatmış olsa bile ihtiyarlık onu bulur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 23

Ø ALLAH VE PEYGAMBER HIÇ HATıRDAN ÇıKARıLMAMALıDıR

2457- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.), gecenin üçte ikisi geçince kalkar ve şöyle derdi: **"Ey insanlar! Kalkın Allah'ın büyüklüğünü ve size verdiği imkanları düşünüp gereğini yerine getirin. Râcife (bütün canlılara ölüm getirecek olan ilk sûra üfürülmenin) zamanı geldi, bunun hemen ardından da Radife (bütün canlıları diriltecek olan üfleniş) gelecektir. Ölüm, her türlü şiddet ve sancılarıyla mutlaka gelecektir; ölüm, mutlaka herkesi bulacaktır."** Übeyy diyor ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! ben sana çok dua edip salevat getiriyorum; dualarımın ne kadarını sana ayırayım?"** Rasûlullah (s.a.v.): **"dilediğin kadar!"** buyurdu. Dualarımın **"dörtte birini mi?"** dedim; **"dilediğin kadarını!"** buyurdu, **"şayet artırırsan senin için daha hayırlıdır!"** buyurdu. Bende **"yarısını ayırayım mı?** diye sordum; **"dilediğin kadarını!"** buyurdu, **"şayet artırırsan senin için daha hayırlıdır!"** Ben de **"üçte ikisini mi?"** dedim; **"dilediğin kadarını!"** buyurdu, **"şayet artırırsan senin için daha hayırlıdır!"** buyurdu. Ben de o halde **"bütün dualarımı senin için yapacağım"** dedim. Bunun üzerine buyurdular ki: **"Sıkıntıların giderilecek ve günahların affedilecektir."** (Müsned: 20289)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 24

Ø ALLAH IÇIN GEREĞI BIÇIMDE HAYA ETMEK NE DEMEKTIR?

2458- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivayete göre; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'tan gereği biçimde haya edin!"** Bunun üzerine **"Ey Allah'ın Peygamberi!"** dedik, **"Zaten; hayalı davranıyoruz Elhamdülillah!"** Buyurdu ki: **"O sizin anladığınız utanma hissi değildir! Allah'tan gereği biçimde haya etmek demek; baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karının içersine aldığı organları her türlü günah ve haramlardan korumak, ölümü ve toprak altında çürümeyi daima hatırlamaktır. Ahireti isteyen dünyanın süsünü bırakır. Kim bu şekilde davranırsa Allah'tan gereği biçimde haya etmiş olur."** (Müsned: 3489)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece, Ebân b. İshâk'ın Sabbah b. Muhammed'den rivayetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 25

Ø GERÇEK AKıLLı KIMSE KIMDIR?

2459- Şeddâd b. Evs (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Gerçekten zeki ve akıllı kişi, nefsinin kötü arzularına hâkim olup ölümden sonrası için çalışandır. Aciz kişi ise, nefsinin her türlü arzu ve isteklerine uyarak hayatını devam ettirip, Allah'tan her şeyi ve Cenneti isteyen kişidir."** (İbn Mâce, Zühd: 31)

Tirmizî: Bu hadis hasen'dir. Hadiste geçen: **"Nefsine hâkim olmak"** demek, kıyamet gününde hesaba çekilmeden önce dünyada iken kendisini hesaba çekip hayatını ayarlayan kimsedir. Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: **"Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin, büyük hesap günü için kendinizi donatın! Çünkü kıyamet gününde hesap, ancak dünyada iken kendisini hesaba çekenler için kolay olacaktır."**

Meymûn b. Mihran'ın da şöyle dediği rivayet edilir: "Bir kul, ortağına yemesi nereden, giymesi nereden? diye hesap sorduğu gibi kendi nefsine de hesap sormadıkça mütteki yani Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşımış olamaz."

BÖLÜM: 26

Ø KABIR, IÇERISINDEKILERLE NASıL KONUŞACAKTıR?

2460- Ebû Saîd (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.), namazgaha girdi ve bazı insanların dişleri görünecek derecede gülüştüklerini gördü ve şöyle buyurdu: **"Ne var ki sizler ölümü çok sık hatırlamış olsaydınız şu gördüğüm vaziyette olmazdınız." Öyleyse tüm lezzetleri yok edip kesen, ölümü çok hatırlayın. Kabir, hergün şöyle diyerek konuşur: "Ben yalnızlık eviyim, ben tek kişilik evim, ben**

toprak eviyim, ben kurtçukların eviyim!" Mü'min kul toprağa defnedildiğinde kabir ona şöyle diyecektir: "Merhaba, hoş geldin! Üzerimde yürüyenlerin en sevgilisi olduğuna göre bugün benim himayem altına girdin sana ne yapacağımı göreceksin!" Sonra o kabir, o kimse için gözünün görebildiği kadar genişleyecek ve Cennete doğru bir kapı açılacaktır. İsyancı ve kafir bir kul da kabre konulduğunda kabir ona şöyle diyecektir: "Sana rahat ve huzur yok, sen hoş vaziyette gelmedin bana, üzerimde yürüyenlerin en sevimsizi ve kızdığım biri olarak bana gelmiş durumdasın ve sana ne yapacağımı göreceksin." Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: "Sonra kabir o kimseyi o derece sıkıştırır ki, kaburgaları birbirine geçer." Ebû Saîd dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), parmaklarıyla bu durumu göstererek parmaklarını iç içe soktu ve şöyle buyurdu: "Sonra o kimseye yetmiş tane yılan musallat edilir ki, o yılanlardan biri toprağa üflese, o toprak dünya durdukça hiç bir şey bitirmez. Bu yılanlar onu, hesaba çekilinceye kadar, sokar ve ısırırlar, paramparça ederler. Ebû Saîd şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: "Kabir, ya Cennet bahçelerinden bir bahçe veya Cehennem çukurlarından bir çukurdur." (İbn Mâce, Zühd: 31)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 27

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN VÜCUDUNA HASIR IZ YAPMIŞ MIYDI?

2461- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girdim, kuru hasırın üzerine yaslanmış vaziyette buldum. Yan tarafında hasırın izini gördüm."** (Buhârî, Mezâlim: 77; Müslim, Talak: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir, bu hadis buradakinden uzuncadır.

BÖLÜM: 28

Ø BU ÜMMETIN FELAKETI MAL VE DÜNYA SEVGISINDE MIDIR?

2462- Amr b. Avf (r.a.) (ki bu beni Âmir b. Lüey'in yetkilisi ve Bedir savaşına Peygamber (s.a.v.) ile birlikte katılan kimsedir) (r.a.)'ın haber verdiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Ubeyde b. Cerrâh'ı, Bahreyn'e göndermişti o da oradan bir miktar mal ile geldi. Ensâr, Ebû Ubeyde'nin gelişini işitip sabah namazını Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte sabah namazını kılmağa geldiler. Rasûlullah (s.a.v.), namazı bitince kalktı ve Ensâr da Peygamber (s.a.v.)'in önüne durdular. Rasûlullah (s.a.v.), bu durumu görünce gülümsedi ve şöyle buyurdu: **"Sizler, Ebû Ubeyde'nin bir şeylerle geldiğini işittiniz?"** Ensâr, **"Evet, ondan dolayı geldik Ey Allah'ın Rasûlü!"** dediler. **"Müjdeler size sizi sevindirecek bir haberi bekleyin!"** buyurdu ve şöyle devam etti: **"Allah'a yemin olsun ki sizin için fakirlikten korkmuyorum, sizin için korktuğum şey; dünya malının sizden öncekilere yayılıp serildiği gibi size de açılması ve dünyalık yarışına girerek, öncekileri dünyanın helak ettiği gibi sizi de helak etmesidir."** (Buhârî, Cizye: 24; Müslim, Zühd: 61)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 29

Ø TOK GÖZLÜ OLANA HERŞEY BEREKETLI MI KILINIR?

2463- Hakîm b. Hızâm (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den dünyalık istedim, bana verdi sonra yine istedim, yine bana verdi; sonra yine istedim, yine verdi ve sonra şöyle buyurdu: **"Ey Hakîm! Dünya malı tatlı ve yemyeşildir. Her kim bu dünyalığı tok gözlü olarak alır ve elde ederse kendisi için hayırlı ve bereketli kılınır. Kim de aç gözlü olarak alırsa kendisi için bereketli olmaz yiyip te doymayan kimse gibi olur. Veren el, alan elden daima hayırlıdır."**

Hakîm diyor ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü!"** dedim, **"Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki dünyadan ayrılıncaya kadar kimseden bir şey istemeyeceğim."** Sonra Ebû Bekir (r.a.), Halife olduğunda Hakîm'i bahşiş vermek için çağırırdı fakat Hakîm uzak durdu ve hiçbir şey kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: **"Ey Müslümanlar topluluğu! Ben sizleri şâhid tutarım ki ganimetten kendi payını ona sunuyorum, fakat o bunu almaya yaklaşmıyor."** Hakîm, Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra ve kendisi vefat edinceye kadar halktan kimsenin malından bir şey istemedi. (Buhârî, Rıkak: 16; Müslim, Zekat: 43)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 30

Ø KIMIN KAYGISI AHIRET OLURSA KALBEN ZENGIN OLUR MU?

2464- Abdurrahman b. Avf (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında sıkıntılı günler geçirdik, sabrettik. Sonra bolluk günlere kavuştuk fakat tahammül gösteremedik ve dünyaya kapıldık."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2465- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kimin kaygısı ahiret olursa Allah onun zenginliğini kalbinde kılar, iki yakasını bir araya getirir ve dünya ona boyun eğerek gelir. Her kimin kaygısı da dünya olursa Allah, onun fakirliğini iki gözü arasında kılar ve iki yakası bir araya gelmez perişan olur zaten kendisine de takdir edilen şey gelir fazlası gelmez."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

2466- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah şöyle buyurur: "Ey Ademoğlu her durumda kendini bana ibadete ver ki; gönlünü zenginlikle doldurup ihtiyacını gidereyim fakat böyle yapmaz isen ellerini meşguliyetle doldurur ihtiyaçlarını da kapatmam." (İbn Mâce, Zühd: 28)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Hâlid el Vâlibî'nin ismi Hürmüz'dür.

BÖLÜM: 31

Ø EVIMIZDEKI GIDA MADDELERINI ÖLÇÜP SAYMAMALI MIYIZ?

2467- Âişe (r.anha)'dan rivayete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde yanımızda bir miktar arpa vardı ondan bir süre Allah'ın dilediği miktar yedik, sonra cariyeye arpayı ölçüver bakayım dedim. Bunun üzerine arpa çok geçmeden tükendi. Âişe şöyle devam etti: **"Biz arpayı ölçmeden bırakmış olsaydık ondan daha uzun süre yiyecektik."** (Buhârî, Humus: 3; Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadişs sahihtir.Hadiste geçen **"Şatr"** kelimesinin manası **"bir miktar"** demektir.

BÖLÜM: 32

Ø DÜNYAYI HATIRLATAN PERDE

2468- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Evimizin kapısında üzeri nakışlı ve süslü bir perdemiz vardı.** Rasûlullah (s.a.v.) bunu gördü ve şöyle buyurdu: **"Kaldır onu! Çünkü bana dünyayı hatırlatıyor."** Âişe sözünü şöyle sürdürdü: **"İçinde ipek çizgiler olan kadife bir elbisemiz vardı onu giyerdik."** (Müslim, Libas: 17; Buhârî, Libas: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu yönüyle hasen sahih garibtir.

2469- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir; **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yatağı deriden olup içi hurma lifinden doldurulmuş idi."** (Buhârî, Rıkak: 17; Müslim, Libas: 27)

Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 33

Ø EVDE KALAN MI YOKSA DAĞITILAN MI BIZIMDIR?

2470- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber hanımları bir koyun kesmişlerdi de Rasûlullah (s.a.v.): **"Koyundan ne kadarı kaldı."** diye

sordu. Âişe, dedi ki: **"Sadece kürek kemiği bölgesi kaldı! Gerisini dağıttık"** deyince; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Küreğinden başka hepsi bize sevap olarak kaldı."** (Müsned: 22107)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Ebû Meysere el Hemedanî'nin ismi Amr b. Şurahbil'dir.

BÖLÜM: 34

Ø PEYGAMBER HANıMLARı SU VE HURMA Mı YERLERDI?

2471- Âişe (r.anha)'dan rivayete göre, şöyle demiştir; **"Biz Muhammed (s.a.v.)'in hanımları bir ay boyunca yemek pişirmek için ateş yakmazdık, gıdamız sadece su ve hurma idi."** (Buhârî, Rıkak: 17; Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2472- Enes (r.a.)'den rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda korkutulduğum kadar hiç kimse korkutulmadı. Allah yolunda bana eziyet edildiği kadar hiç kimseye eziyet edilmedi, üzerimden gecesi ve gündüzü ile otuz gün geçmiştir ki bu süre içerisinde ne benim ne de Bilâl'in yiyeceği yoktu sadece Bilâl'in koltuğunun altında sıkıştırdığı şeyden başka bir canlının yiyebileceği bir şey yoktu."** (Buhârî, Rıkak: 17; Müslim, Zühd: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu hadisin manası şudur: **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'den Bilâl ile birlikte kaçmak için çıktığı zaman Bilâl'in koltuğunun altında taşıdığından başka yiyecek yoktu."**

2473- Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Soğuk bir günde Rasûlullah (s.a.v.)'in evinden çıktım tabaklanmış bir deri almıştım ortasını delip boynuma geçirdim belimi de toplayıp hurma yaprağıyla bağladım ve ben çok acıkmıştım. Rasûlullah (s.a.v.)'in evinde yemek olsaydı ondan yerdim fakat yoktu. Derken yiyecek bir şeyler aramaya çıktım. Kuyusundan su çekip hurmalarını sulayan bir Yahudi'ye uğradım ve duvardaki bir gedikten ona baktım o da ne istiyorsun Ey A'rabî! Dedi. Her bir kova su çekip hurmalarını sulamak karşılığında bir hurmaya razı mısın? Dedi. Bende evet dedim. Kapıyı açta gireyim dedim, kapıyı açtı ben de girdim kovasını bana verdi, her kova çektiğimde bana bir hurma verdi avcum hurma ile dolunca kovasını bıraktım ve yeter dedim onları yedim ve sudan yudum yudum içtim sonra mescide geldim ve Rasûlullah (s.a.v.)'i orada buldum."** (İbn Mâce, Ahkam: 38)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2474- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre **"Bir zamanlar açlık dönemi yaşanmıştı da Rasûlullah (s.a.v.), tek tek hurma vermişti."** (Buhârî, Etıme: 91; İbn Mâce, Zühd: 47)

Bu hadis hasen sahihtir.

2475- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyet edilmiştir; **"Rasûlullah (s.a.v.), bizi bir müfreze olarak gönderdi ve biz üç yüz kişi idik. Azıklarımızı boyunlarımızdaki çantalarda taşıyorduk… Derken azığımız tükendi o dereceye geldik ki her kişiye günde bir hurma düşüyordu! Bunun üzerine Ey Ebû Abdullah bir hurma bir kişiye nasıl yetsin denildi. Dedi ki bir hurmayı da bulamaz olduğumuz zaman onun yokluğunu da hissettik. Sonra denize vardık, denizin kıyıya attığı kocaman bir balığa rastladık, On sekiz gün arzu ettiğimiz kadar o balıktan yedik."** (Buhârî, Şirket: 17; Müslim, Sayd: 27)

Bu hadis hasen sahihtir. Câbir b. Abdullah'tan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Mâlik b. Enes, Vehb b. Kaysan'dan bu hadisi daha mükemmel ve uzunca rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 35

Ø KONFORLU BIR HAYATTA KIŞI KENDISINI IBADETE VEREBILIR MI?

2476- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyet edilmiştir; diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber mescidde oturuyorken Mus'ab b. Umeyr çıkageldi, deriden yapılmış tek parça elbisesi vardı. Rasûlullah (s.a.v.) onu bu halde görünce önceki konforlu hayatını hatırlayıp ve bugünkü bu garib durumundan dolayı ağladı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz akşam bir elbise, sabah bir elbise giydiği zaman, bir tabak yemek kaldırıp ikinci bir tabak konulduğu zaman, evlerinizi Ka'be gibi değişik şeylerle örttüğünüz zaman haliniz ne olacak?"** Ashab **"Ey Allah'ın Rasûlü o gün biz, bugünkü halimizden daha iyi oluruz öylece geçimimizi temin eder ve kendimizi ibadete veririz"** dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Siz, bugün, o günkünden daha hayırlısınız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis hasendir.

Yezîd b. Ziyâd, İbn Meysere'dir ve Medînelidir kendisinden Mâlik b. Enes ve pek çok ilim adamı rivayette bulunmuştur. Yezîd bin Ziyâd ed Dımışkî ise Şamlı olup kendisinden Zührî, Vekî', Mervan b. Muaviye hadis rivayet etmişlerdir. Yezîd b. ebî Ziyâd ise Küfelidir.

BÖLÜM: 36

Ø EHLI SUFFE, PEYGAMBERIMIZ VE EBÛ HÜREYRE'NIN SÜT IKRAMı

2477- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Ehli Suffe denilen mescidin yanı başında barınan kimseler Müslümanların misafirleri idiler, ne malları nede çoluk çocukları vardı.

Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a andolsun ki, açlığın tesirinden yüzükoyun yatarak ciğerimi yere dayardım ve yine açlığın tesirinden karnıma taş bağlardım. Bir gün, onların çıktıkları yol üzerine oturdum, Ebû Bekir oradan geçti Allah'ın kitabından bir ayet sordum maksadım beni doyurması içindi geçti gitti içimden geçirdiğim şeyi yapmadı sonra Ömer geçti Ona da, Allah'ın kitabından bir ayet sordum sormaktaki maksadım beni doyurması içindi O da geçti gitti isteğimi yapmadı sonra Ebûl Kâsım Muhammed (s.a.v.) geçti. Beni görünce gülümsedi ve **"Ey Ebû Hüreyre"** buyurdu. **"Ya Rasûllah! emrine hazırım Ey Allah'ın Rasûlü!"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) **"Beni takip et!"** buyurdu ve geçti Ben de peşinden gittim evine girdi. Ben de girmek için izin istedim, izin verildi ve girdim. Evde bir tas süt gördü ve sordu: Bu süt size nereden geldi? diye. **"Falan kimse bize hediye olarak getirmişti!"** dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Ebû Hüreyre!"** Ben de **"Emrinize hazırım Ey Allah'ın elçisi!"** dedim. **"Suffelilere git ve onları buraya çağır onlar Müslümanların misafirleridir. Ne malları, ne de çocukları yoktur onların!"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine zekat malı geldiğinde ondan hiçbir şey yemez Suffelilere gönderirdi. Hediye geldiğinde ise onlara haber gönderir, kendisi de bu hediyeden yer onları da buna ortak ederdi.

Bu Suffelileri çağırma vazifesi hoşuma gitmedi. Peygamber'in elçisi olarak Suffelileri çağırmaya giderken kendi kendime şöyle dedim: Bir tas süt Suffelilere yetmez ki hem de Peygamber (s.a.v.) ve ben de varım bu ikram edilecekler arasında Rasûlullah (s.a.v.), o bir tas sütü onlara dolaştırmamı emredecek ki benim payıma bundan ne düşebilir? Ben açlığımı giderecek kadar ondan içmek isterdim ama Allah'a ve Rasûlüne itaatten başka çare yok.. Suffelilere geldim ve onları çağırdım. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girdiler ve herkes yerini aldı. Rasûlullah (s.a.v.), **"Ey Ebû Hüreyre!"** süt tasını al onlara ikram et buyurdu. Ben de tası alıp tek tek herkese veriyordum her alan doyasıya içiyor sonra bana veriyor bende bir başkasına veriyordum sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'e vardım, bütün cemaat doyuncaya kadar içmişlerdi Rasûlullah (s.a.v.) süt tasını aldı ellerinin arasına koydu sonra başını kaldırarak gülümsedi ve **"Ebû Hüreyre iç!"** buyurdu. içtim. Sonra tekrar **"İç!"** buyurdu. Ben içmeye devam ediyorum, O da **"İç!"** buyuruyordu. Sonunda şöyle dedim: **"Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, artık içmeyeceğim…"** Sonunda tası eline aldı, AIlah'a hamdetti, besmele çekti ve sütten içti. (Buhârî, Etıme: 56)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 37

Ø DÜNYADA ÇOK YIYENLER AHIRETTE AÇ Mı KALACAKLAR?

2478- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında bir adam çok yediğinden dolayı geğirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) **"Geğirmeyi kes"** buyurdu. **"Çünkü dünyada çok doymuş olanlar kıyamet günü uzun süre aç kalacaklardır."** (İbn Mâce, Etıme: 50)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Bu konuda Ebû Cuhayfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 38

Ø PEYGAMBERLER VE ASHABı YÜNDEN ELBISELER GIYERLERDI

2479- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber olduğumuz günlerde yağmura tutulduğumuz da bizi görmüş olsaydın kokumuzu koyun kokusu zannederdin."** (Ebû Dâvûd, Libas: 17; İbn Mâce, Libas: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Bu hadisin anlamı şudur: Onların giydikleri elbiseleri yündendi bu yüzden yağmur değdiği zaman elbiselerden koyun kokusu gibi koku gelmekteydi.

BÖLÜM: 39

Ø YAPı VE INŞAAT IŞLERINDE SEVAP KAZANıLıR Mı?

2480- Ebû Hamza ve İbrahim Nehaî (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: **"Bina ve inşaat tamamen sorumluluk yükleyen bir iştir."** Gerekli olan kişinin oturacağı yeri yapmasına ne dersin? Dedim. **"Günahta yok sevapta yok"** dedi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

2481- Muâz b. Enes el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim gücü yettiği halde Allah için tevazu göstererek pahalı ve kıymetli elbiseler giymeyi terk ederse Allah, kıyamet gününde herkesin önünde onu çağırarak iman elbiselerinden hangisini dilerse giymesi için onu serbest bırakacaktır."** (Müsned: 15078)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

"İman elbiseleri" demek; İman ehline Cennet'te verilecek elbiseler demektir.

BÖLÜM: 40

Ø BINA VE INŞAAT HARCAMALARıNDA SEVAP OLMAZ Mı?

2482- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Tüm harcamalar Allah yolunda sayılır yani kişiye sevap kazandırır, sadece bina ve inşaata yapılan harcamalarda hayır yoktur."** (İbn Mâce, Zühd: 13)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

2483- Hârise b. Mudarrib (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Habbab'ı hastalığı dolayısıyla ziyarete geldik kendisi yedi sefer dağlanmak suretiyle tedavi görmüştü. Bize şöyle dedi: Hastalığım uzadı, Rasûlullah (s.a.v.)'den ölümü temenni etmeyiniz!" buyurduğunu işitmemiş olsaydım mutlaka ölümü temenni ederdim." Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kişi yaptığı hertürlü harcamada sevap kazanır ancak toprağa ve binaya yaptığı yatırımlarda sevap yoktur." (İbn Mâce, Zühd: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 41

Ø ALLAH RıZASı IÇIN YAPıLAN HARCAMALAR KIŞIYI ALLAH'ıN HIMAYESINE SOKAR

2484- Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir dilenci geldi ve İbn Abbâs'tan bir şeyler istedi. İbn Abbâs dilenciye dedi ki: "Allah'tan başka ilah olmadığını kabul ediyor musun?" Dilenci "evet" dedi. İbn Abbâs, "Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın Rasulû olduğuna şehâdet ediyor musun?" dedi. Dilenci "evet" dedi. İbn Abbâs, "Ramazan'da oruç tutuyor musun?" dedi. Dilenci "evet" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle devam etti: "İstedin ve isteyenin hakkı vardır. Bu sebeple sana bir şeyler vermek bize gerekir dedi ve bir elbise verdi ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Herhangi bir Müslüman, bir Müslüman'a bir elbise giydirirse o elbiseden bir parça kalmayıncaya kadar yani kullandığı sürece o Müslüman, Allah'ın himayesindedir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 42

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), MEDÎNE'YE GELDIĞINDE ILK OLARAK NE SÖYLEMIŞTI?

2485- Abdullah b. Selam (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'ye geldiklerinde insanlar ona doğru koşuştular. Rasûlullah (s.a.v.) geldi Rasûlullah (s.a.v.) geldi Rasûlullah (s.a.v.) geldi denildi. O'nu görmek için ben de halkın arasına katıldım. O'nun yüzünü gördüğüm an onun yalancı bir kimse olmadığını bildim. Konuştuğu ilk söz şöyle olmuştu: "Ey İnsanlar! Selam'ı aranızda yaygınlaştırınız, yemek yediriniz. İnsanlar uykuda iken namaz kılınız ki, selametle Cennete giresiniz." (İbn Mâce, Etıme: 1; Dârimî, Salat: 156)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 43

Ø YIYIP IÇIP ŞÜKREDEN, ORUÇTA AÇLıĞA SABREDEN KIMSE GIBIDIR

2486- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **Yiyip Allah'a şükreden kimse sevap yönünden oruç tutarak açlığa sabreden kimse gibidir."** (İbn Mâce, Sıyam: 53)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 44

Ø ENSÂRıN MUHÂCIRLERE YAPTıĞı IYILIKLER

2487- Enes (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'ye gelince Muhâcirler kendisine gelerek; "Ey Allah'ın Rasûlü!" dediler; "Aralarına girip misafir olduğumuz bu Ensâr kardeşlerimiz kadar çok olan şeyden bol bol dağıtan, azı da en iyi şekilde taksim eden bir toplum hiç görmedik. Sıkıntılarımızı giderdiler, mutluluklarına bizi ortak ettiler. Tüm sevapları alıp götüreceklerinden korktuk." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hayır öyle değil… Siz onlar için dua ettiğiniz ve kendilerinin yaptığı bu iyilikleri bildiğiniz sürece onlara karşı vazifenizi yapmış olursunuz."** (Müsned: 12602)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih hasen garibtir.

BÖLÜM: 45

Ø CEHENNEM ATEŞI KIME HARAMDıR?

2488- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kendisi Cehennem ateşine, Cehennem ateşi de kendisine haram olan bir kişiyi size bildireyim mi? Her cana yakın, yumuşak huylu, kolaylaştırıcı kimsedir."** (Müsned: 3742)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2489- Esved b. Yezîd (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: "Ey Âişe!" dedim, "Rasûlullah (s.a.v.), evine girdiği zaman ne yapardı?" Âişe şöyle cevap verdi: **"Ailesinin ev hizmetlerine yardım eder namaz vakti girince de kalkıp namaz kılardı."** (Buhârî, Ezan: 35) **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 46

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), KARŞıLAŞTıĞı KIMSEYE NASıL MUAMELE EDERDI?

2490- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; **"Rasûlullah (s.a.v.) bir kimseyle karşılaşınca onunla tokalaşır o kimse elini**

bırakmadan elini ondan çekmezdi o kimse yüzünü çevirmeden Rasûlullah (s.a.v.)'de yüzünü ondan çevirmezdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in, beraber oturduğu bir kimsenin önüne ayaklarını uzattığı görülmemiştir." (İbn Mâce, Edeb: 15)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 47

Ø GIYIM KUŞAMıYLA KIBIRLENEN KIMSE YERE BATıP GITTI MI?

2491- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden önceki toplumlardan bir adam, kıymetli elbisesini içerisinde kurularak çıkmıştı ki, Allah yeryüzüne emretti de yeryüzü onu içerisine alıverdi o adam kıyamete kadar batmaktadır veya batıp çıkmaktadır."** (Müsned: 6777)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2492- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dünyada kendini beğenip büyüklük taslayanlar kıyamet günü insan şeklinde zerrecikler gibi mahşer yerine çıkarılacaklar, heryönden zillet kendilerini kaplayacak. Cehennem'de adına "Bûlüs" denilen bir hapishaneye sürülecekler üzerlerinde ateşlerin ateşi yükselecek. Cehennemliklerin kan irin ve tortuları onlara içirilecektir."** (Müsned: 6390)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 48

Ø ÖFKESINI YENEN KIMSENIN MÜKAFATı

2493- Musa b. Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim gücü yettiği halde öfkesini tutar ve kimseye zarar vermez ise Allah o kimseyi kıyamet gününde herkesin önünde çağırarak dilediği huriyi almakta kendisini serbest bırakacaktır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27; İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2494- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kimde şu üç özellik bulunursa Allah o kimseye himayesini artırır ve onu Cennetine koyar. Güçsüzlere yumuşak davranmak, ana babaya şefkat ve elinin altında bulunanlara iyi muamele…"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Bekir b. Münkedir; Muhammed b. Münkedir'in kardeşidir.

2495- Ebû Zerr (r.a.)'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu; **"Allah şöyle buyurur: "Ey kullarım! Hepiniz dalalettesiniz ancak benim hidayet nasib ettiğim kişiler hariç benden hidayet isteyiniz ki, size hidayet vereyim. Hepiniz fakirsiniz, ancak benim zengin ettiğim kimseler hariç; benden isteyin, sizi rızıklandırayım. Hepiniz günahkarsınız, benim affettiklerim dışında; içinizden her kim, benim bağışlama gücüne sahip olduğumu bilir ve benden bağışlanmasını isterse günahlarının çokluğuna ve büyüklüğüne aldırmaksızın onu affederim.**

Sizin öncekileriniz, sonrakileriniz, ölüleriniz ve dirileriniz yaşlarınız ve kurularınız kullarımdan en takvalı bir kimse gibi olsalar benim saltanatımda sivrisineğin kanadı kadar bir şey artmaz.

Eğer sizin öncekileriniz ve sonrakileriniz, ölüleriniz ve dirileriniz yaşlarınız ve kurularınız kullarımdan en kötü ve bedbaht bir kimse gibi olsalar benim saltanatımdan sivrisineğin kanadı kadar bir şey eksilmez.

Eğer sizin öncekileriniz ve sonrakileriniz, ölüleriniz ve dirileriniz yaşlarınız ve kurularınız büyük bir meydanda toplansa ve herkes hayalinde canlandırabileceği her şeyi istese hepsini veririm ve bu verilenler benim mülkümden hiç bir şey eksiltmez; ancak bir kişinin denize iğne daldırıp çıkardığında ne kadar su eksilirse o kadar eksilir. Çünkü ben cömerdim, varlık sahibiyim, güçlüyüm istediğimi yapabilirim, bağışlamam bir söze bağlıdır. Azabım da yine bir söze bağlıdır. Bir şeyin olmasını istediğimde sadece ol derim ve o şey hemen oluverir." (Müslim, Birr ve Sıla: 17; İbn Mâce, Zühd: 27)

Bu hadis hasendir. Bazıları da bu hadisi Şehr b. Havşeb'den, Ma'dikerb'den ve Ebû Zerr'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

2496- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.)'den bir hadis işittim ki onu bir, iki, üç, beş yedi ve yediden çok fazla işittim böyle çok işitmeseydim onu size aktaramazdım Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"İsrail oğullarından Kifl adında biri vardı günah işlemekten çekinmezdi. Bir kadın ona geldi ve cinsel ilişki kurmak için altmış dinar verdi. Bir kocanın karısına hazırlanması gibi o kadına Kifl hazırlık yapınca kadın titremeğe ve ağlamağa başladı. Kifl: "Neden ağlıyorsun seni bu işe zorladım mı?" dedi. Kadın: "Hayır!" dedi "Fakat bu iş hiç yapmadığım bir iştir ve beni bu işe zorlayan da sadece bir ihtiyaçtır. Bunun üzerine Kifl şöyle dedi: "Sen titriyorsun ve daha önce de bu işi yapmış değilsin, o halde git ve o altmış dinar da senin olsun." Kifl dedi ki: "Hayır! hayır!" Vallahi bundan sonra bir daha Allah'a isyan etmeyeceğim." Kifl, o gece öldü sabahleyin Kifl'in kapısı üzerinde "Allah, Kifl'i bağışladı!" yazılı idi."** (Müsned: 4517)

Tirmizî: Bu hadis hasendir, Şeyban ve pek çok kimse bu hadisi A'meş'den merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Bazıları ise A'meş'den merfu olmaksızın rivâyet ettiler. Ebû Bekir b. Ayyaş bu hadisi El A'meş'den rivayet etmekte ve senedinde yanılarak **"Abdullah b. Abdullah'tan, Saîd bin Cübeyr'den ve İbn Amr'dan"** demektedir ki bu rivâyet makbul değildir.

Abdullah b. Abdullah er Razî; Küfelidir ve onun büyük annesi, Ali b. ebî Tâlib'in, kendisine oda tahsis eden cariyesi idi, Abdullah b. Abdullah er Razî'den, Ubeyde Ed Dabbî, Haccac b. Ertae ve pek çok ilim adamları hadis rivayet etmiştir.

BÖLÜM: 49

Ø MÜ'MIN KIMSE GÜNAHLARıNı NASıL GÖRÜR?

2497- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.), biri kendisinden diğeri Rasûlullah (s.a.v.)'den olmak üzere iki hadis anlattı: Abdullah dedi ki: **"Mü'min kimse günahlarını üzerine düşüverecek bir dağ gibi büyük görür. Günahkar kişi de günahlarını, burnu üzerine konan ve kovalayınca kaçıverecek sinek gibi görür."** Ebû Muaviye bu hadisi bu şekilde A'meş'den, Umare b. Umeyr'den ve Harîs b. Süveyd'den rivâyet etmiştir.(Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Tevbe: 17)

2498- Fetar (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden birinizin tevbesine, Allah o derece sevinir ki; şu örnekte olduğu gibi: Sizden birinizin ıssız bir çölde üzerinde yiyeceği içeceği ve her şeyi devenin sırtında olan, derken devesini kaybedip onu aramaya başlayan sonunda ölümle karşı karşıya gelince "Deveyi kaybettiğim yere döneyim ve orada can vereyim!" deyip eski yerine dönen ve uykuya dalan uyandığı zaman yanı başında devesini ve tüm eşyalarını bulan kimsenin sevinmesinden daha çok Allah'ı sevindirir.** (Buhârî, Deavat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih'tir.

Bu konuda Ebû Hüreyre, Numân b. Beşîr, Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2499- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Adem oğlunun hepsi hatadadır, hatalıların en iyisi ise tevbe edenlerdir."** (İbn Mâce, Zühd: 17; Dârimî, Rıkak: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Ali b. Mes'ade'nin Katâde'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 50

Ø MUTLAKA HAYıR SÖYLENMELI VEYA SUSMALı

2500- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi misafirine ikramda**

bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi mutlaka hayır söylesin veya sussun." (Buhârî, Edeb: 27; Müslim, İman: 17)

Bu hadis sahihtir.

Bu konuda Âişe ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Ebû Şureyh el Adevî el Ka'bî el Huzaî'nin adı Huveylid b. Amr'dır.

2501- Abdullah b. Amr'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim gereksiz ve günah kazandıran sözlerden dillini korursa her türlü sıkıntıdan ve günahtan kurtulur."** (Dârimî, Rıkak: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece İbn Lehîa'nın Ebû Abdurrahman'dan rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Abdurrahman el Hublî; Abdullah b. Yezîd'tir.

BÖLÜM: 51

Ø INSANLAR TAKLID EDILEBILIR MI?

2502- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e bir kişiden, taklidini yaparak bahsetmiştim de şöyle buyurdular: **"Benim şu kadar veya bu kadar menfaatim olsa bile birinin taklidini yapmak hoşuma gidip beni sevindirmez."** Âişe diyor ki: Bir seferinde **"Ey Allah'ın Rasûlü!"** dedim. **"Safiyye küçücük bir kadındır"** dedim ve elimle kısa oluşunu gösterdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Öyle bir söz ettin ki o söz denize karışsaydı denizin suyu değişirdi."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

2503- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benim için pek çok şeyler verilse bile hiç kimsenin taklidini yapmaktan hoşlanmam."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Huzeyfe; Küfeli olup İbn Mes'ûd'un arkadaşlarındandır. İsmine, Seleme b. Şuheybe denilir.

BÖLÜM: 52

Ø GERÇEK MÜSLÜMANıN ELINDEN VE DILINDEN ZARAR GELMEZ

2504- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi Müslüman daha değerlidir diye soruldu da: **"Elinden ve dilinden kimsenin zarar görmediği kimsedir"** buyurdu. (Nesâî, İman: 8)

Tirmizî: Ebû Musa'nın rivâyeti olarak bu şekliyle bu hadis sahih garibtir.

BÖLÜM: 53

Ø KIŞI AYıPLADıĞı BIR GÜNAHı IŞLER MI?

2505- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Müslüman kardeşini işlediği bir suçtan dolayı ayıplarsa kendisi de o suçu işlemeden ölmez."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Ahmed diyordu ki **"Tevbe ettiği bir günahtan dolayı ayıplarsa"**

Tirmizî: Bu hadis garib olup senedi muttasıl değildir. Çünkü Hâlid b. Ma'dan, Muâz b. Cebel'e yetişip onu görmemiştir. Hâlid b. Ma'dan'ın Peygamber'in ashabından yetmiş kişiye yetişip onlarla görüştüğü rivâyet ediliyor Muâz b. Cebel Ömer'in halifeliği döneminde vefat etmiştir. Hâlid b. Ma'dan, Muâz'ın arkadaşlarından başka pek çok kimseden ve Muâz'dan bu hadisin başka hadisler de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 54

Ø KIŞI SEVINIP GÜLDÜĞÜ ŞEYLE DE IMTIHAN OLUR MU?

2506- Vasile b. Eskâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kardeşinin başına gelen bir şeye sevinip gülme sonra Allah onu bağışlar ve merhamet eder de seni o şeyle imtihan eder."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Mekhûl, Vasile b. Eskâ, Enes b. Mâlik ve Ebû Hind ed Dârî'den hadis işitmiştir. Kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından sadece bu üç kişiden hadis işitmiştir. Mekhûl, Şamlı olup Ebû Abdullah diye künyelenir köle idi sonradan azâd edilmiştir.

Mekhûl el Ezdî ise Basralıdır. Abdullah b. Ömer'den hadis işitmiştir. Kendisinden Imara b. Zazân hadis rivâyet etmektedirler.

Ali b. Hucr, İsmail b. Ayyaş vasıtasıyla Temim b. Atıyye'den şöyle aktarmıştır: **"Çoğu zaman Mekhûl'e soru sorulduğunda Nedanem** (bilmiyorum) **dediğini işittim."**

BÖLÜM: 55

Ø MÜSLÜMANLARıN ARASıNA KARıŞMAK GEREKIR

2507- Rasûlullah (s.a.v.) ashabından yaşlı bir kimse olan Yahya b. Vessab'tan aktarıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslümanların arasına karışarak onların eziyetlerine katlanan kimse halk arasına karışmayıp eziyete katlanmayan kimseden daha hayırlıdır."** (İbn Mâce, Fiten: 23)

Tirmizî: İbn ebî Adıy diyor ki: Şu'be, hadisi rivâyet eden yaşlı kimsenin İbn Ömer, olduğu kanaatindedir.

BÖLÜM: 56

Ø DINI YOK EDIP BITIREN ŞEY NEDIR?

2508- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Aranızın kötü olmasından şiddetle sakınınız. Çünkü bu özellik dini yok edip bitirir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih garibtir: **"Aranızın kötü olması"** demek Müslümanların birbirine düşman olmaları ve kin beslemeleridir. **"Halika"** kelimesinin manası dini tıraş edip bitirir anlamındadır.

2509- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Oruç, namaz ve sadaka vermenin kazandıracağı sevap ve dereceden daha değerlisini size bildireyim mi?** Ashab **"evet"** dediler; Rasûlullah (s.a.v.): **"Müslümanların birbirleriyle aralarının iyi olmasıdır çünkü aranın bozuk olması dini yok edip bitirir"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Edeb: 50)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Yok edip bitirir diyorum saçı tıraş eder demiyorum fakat dini tıraş edip bitirir diyorum."**

2510- Zübeyr b. Avvam (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Geçmiş toplumların hastalığı size de bulaştı hasen ve kin beslemek işte bu kökten yok etmedir saçı tıraş eder demiyorum fakat dini kökünden kazıyıp yok eder. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki iman etmeden Cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmeden de mü'min olamazsınız. Aranızda birbirinizi sevmeyi gerçekleştirecek olan şeyi size haber vereyim mi? Selamı aranızda yayın."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisin rivâyetinde ihtilaf edilmiştir. Kimileri Yahya b. ebî Kesîr'den derken bazıları da Yahya b. ebî Kesîr'den, Yaîş b. Velid'den ve Zübeyr'in azâdlı kölesinden demektedirler ve **"Zübeyr'den"** dememektedirler.

BÖLÜM: 57

Ø CEZASı DÜNYADA VERILEN GÜNAHLAR

2511- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın ahirette ayırdığı azabla beraber dünyada sahibini acele olarak cezalandıracağı iki günah vardır: "Azgınlık ve akraba ile ilgiyi kesmek."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 43)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 58

Ø ŞÜKREDEN VE SABREDEN KUL HANGI ÖZELLIKTEDIR?

2512- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"Her kimde şu iki özellik bulunursa Allah o kimseyi şükreden ve sabreden bir kul olarak yazar kimde de bu iki özellik bulunmazsa Allah o kimseyi şükreden ve sabreden olarak yazmaz. Kim din konusunda kendisinden üstün kimselere bakar ve onlar gibi olmaya çalışırsa dünyalık konusunda da**

kendisinden aşağılık olanlara bakıp Allah'ın kendisine verdiği nimete hamdederse Allah bu kimseyi şükredici ve sabredici olarak yazar kimde din konusunda kendisinden aşağı olan kimseye bakar ve kendisini ondan iyi görüp kulluğunu artırmaz dünyalık konusunda da kendisinden üstün olan kimselere bakarak elinden kaçan şeylere üzülürse Allah'ta o kimseyi ne şükreden nede sabreden olarak yazar." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Salih insan Musa b. Hizam, Ali b. İshâk vasıtasıyla Abdullah b. Mübarek'den, Müsennab Sabah'tan, Amr b. Şuayb'tan babasından ve dedesinden bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Süveyd b. Nasr rivâyetinde **"babasından"** dememektedir.

2513- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dünyalık sıhhat ve afiyet konularında kendinizden aşağı olan kimselere bakınız, Üstün olan kimselere bakmayınız! Çünkü Allah'ın size verdiği nimeti küçük görmemeniz için size uygun davranış budur."** (Müslim, Zühd: 17; İbn Mâce, Zühd: 9)

Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 59

Ø MELEKLER BIZIMLE NE ZAMAN TOKALAŞıRLAR?

2514- Hanzale el Üseydî (r.a.) ki Peygamber (s.a.v.)'in vahiy katiplerindendir. Hanzale, bir gün ağlayarak Ebû Bekir'in yanına uğradı. Ebû Bekir **"Neyin var ey Hanzale!"** diye sordu. Hanzale, **"Ey Ebû Bekir!"** dedi, **"Hanzale münafik olmuştur. Şöyle ki Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında olduğumuz sürece bize Cennet ve Cehennemi hatırlattığında gözümüzle görüyormuş gibi oluyoruz. Fakat onun yanından ayrılıp çoluk çocuğumuzun ve işlerimizin başına vardığımızda ise çoğunu unutuyoruz."** Ebû Bekir, **"Allah'a yemin olsun ki bizlerde aynı durumdayız, yürü beraberce Rasûlullah (s.a.v.)'e gidelim dedi. Ve beraberce gittik.** Rasûlullah (s.a.v.), onu görünce **"Hanzale, derdin nedir?"** diye sordu. Hanzale: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Hanzale münafik oldu dedi şöyle ki, senin yanında bulunduğumuz hallerde Cennet ve Cehennemi hatırlattığında sanki gözümüzle görür gibi oluyoruz. Fakat senin yanından ayrılıp hanımlarımızın ve işlerimizin başına vardığımızda çok şeyi unutuyoruz.** Ebû Bekir dedi ki: **Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Her zaman benim yanımdan kalktığınız durumda olsaydınız melekler oturduğunuz yerlerde yollar üzerinde ve yataklarınızda sizinle tokalaşırlardı. Fakat Ey Hanzale bazen öyle bazen böyle her an bir olmaz."** (İbn Mâce, Zühd: 28; Müslim, Tevbe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2515- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz kendisi için sevdiğini mü'min kardeşi içinde sevmedikçe gerçek mü'min olamaz."** (Müslim, İman: 17; Nesâî, İman: 19)

Bu hadis sahihtir.

2516- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Birgün Rasûlullah (s.a.v.)'in binitinin arkasında idim. Buyurdu ki: **"Ey delikanlı! Sana birkaç kelime öğreteceğim: "Allah'ın emir ve yasaklarına iyi dikkat ederek yaşa ki Allah'ta seni gözetip kollasın. Allah'ı hiç hatırından çıkarma ki onu her an karşında bulasın. İsteyeceğinde Allah'tan iste yardım isteyeceğinde Allah'tan yardım iste, bilmiş ol ki tüm insanlar sana bir konuda fayda vermek için bir araya gelseler ancak Allah'ın yazdığı kadarıyla sana faydalı olabilirler. Eğer tüm insanlar sana zarar vermek konusunda birleşip bir araya gelseler ancak Allah'ın sana yazdığı kadarıyla zarar verebilirler. Kader kalemleri kalkmış ve yazılan sahifeler kurumuştur."** (Müsned: 2527)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 60

Ø ALLAH'A TEVEKKÜL NASıL OLMALıDıR?

2517- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, diyor ki: Bir adam Peygamber (s.a.v.)'e Ey Allah'ın Rasûlü! devemi bağlayarak mı yoksa salıvererek mi Allah'a tevekkül edeyim diye sordu Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Deveni bağla sonra Allah'a güven ve dayan."** (Tirmizî rivâyet rivâyet etmiştir.)

Amr b. Ali, Yahya'nın bu hadis bence münkerdir dediğini aktarmaktadır.

Tirmizî: Enes'in rivâyeti olarak bu hadisi garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Amr b. Ümeyye ed Damrî'den bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir.

2518- Ebû'l Havra es Sa'dî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan b. Ali'ye Rasûlullah (s.a.v.)'den ezberlediğin bir şey var mı diye sordum dedi ki, Rasûlullah (s.a.v.)'den şunu ezberledim: **"Şüpheli olanı bırak şüphesiz olana bak, çünkü doğruluk gönül rahatlığıdır yalancılık ise kuşkudan ibarettir.** (Nesâî, Eşribe: 17; Dârimî, Büyü: 27)

Bu hadis biraz uzuncadır. **Tirmizî:** Ebû'l Havra es Sa'dî'nin ismi Rabia b. Şeyban'dır.

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Bündar, Muhammed b. Cafer el Mahremî vasıtasıyla Şu'be'den ve Büreyd'den geçen hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

2519- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) yanında bir adam ibadet ve gayretiyle anıldı başka birisi de Allah'ın hakkını gözetme konusunda anıldı da Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hiçbir şey Allah'ın hukukunu gözetmeye denk olamaz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Abdullah b. Cafer, Misver b. Mahreme'nin oğludur Medînelidir. Hadisçiler yanında güvenilen bir kimsedir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece bu şekliyle biliyoruz.

2520- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim helal lokma yer ve İslam nizamına göre yaşarsa ve insanlar da onun kötülüklerinden emin olurlarsa o kişi Cennete girer. Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! bugün bu özellikte kişiler halk arasında pek çoktur. Rasûlullah (s.a.v.), benden sonraki asırlarda da bu özellikte kimseler bulunacaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle İsrail'in hadisi olarak bilmekteyiz.

Abbâs ed Dûrî, Yahya b. ebî Bükeyr vasıtasıyla İsrail'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Muhammed b. İsmail'e bu hadis hakkında sordum sadece İsrail'in hadisi olarak bildi Ebû Bişr'in ismini de bilemedi.

2521- Sehl b. Muâz b. Enes el Cühenî (r.a.)'den ve babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Allah için verir ve Allah için engel çıkarırsa, Allah için sever ve Allah için buğzederse ve Allah için nikahlanıp evlenirse o kimsenin imanı olgunluğa ermiştir."** (Müsned: 15064)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2522- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennete ilk girecek kimseler ayın bedir şeklindeki parlak oluşu gibi girecekler ikinci olarak girecekler ise gökteki parlak yıldızın parlaklığı gibi gireceklerdir. Her bir kimse için iki hanım verilecek, her bir hanımın yetmiş kat elbisesi olacak bu kadar elbise altından inciklerinin iliği görülecektir."** (Müsned: 10702)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Hariciler:

Sıffin olayından etkilenerek ortaya çıkanların oluşturduğu bu grup, hakem olayına duydukları tepkinin neticesi, o gün ümmetin başında bulunanları tekfir ederek işe başlamışlardır. Her aşırılık gibi bunların aşırılığı da sert karşı tepkiyi doğurmakta gecikmemiş; toplu kıyımlara maruz kalmışlardır. Bu ortam onların hadis uydurmasına neden olmuştur. İbn Lehia, Haricilerden yaşlı bir adamın pişmanlıkla şöyle dediğini nakleder: "Bu hadisler dindir. Dininizi kimlerden (rivayet edip) aldığınıza dikkat ediniz. Biz (Hariciler) bir şey yapmayı arzu ettiğimiz zaman onunla ilgili olarak bir hadis uydururduk." [1]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Hariciler:

Sıffin olayından etkilenerek ortaya çıkanların oluşturduğu bu grup, hakem olayına duydukları tepkinin neticesi, o gün ümmetin başında bulunanları tekfir ederek işe başlamışlardır. Her aşırılık gibi bunların aşırılığı da sert karşı tepkiyi doğurmakta gecikmemiş; toplu kıyımlara maruz kalmışlardır. Bu ortam onların hadis uydurmasına neden olmuştur. İbn Lehia, Haricilerden yaşlı bir adamın pişmanlıkla şöyle dediğini nakleder: "Bu hadisler dindir. Dininizi kimlerden (rivayet edip) aldığınıza dikkat ediniz. Biz (Hariciler) bir şey yapmayı arzu ettiğimiz zaman onunla ilgili olarak bir hadis uydururduk." [1]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis, Haber, Eser, Kudsî Hadis

Hadis: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e isnad edilen söz, fiil, takrîr ya da niteliktir.
Haber: Hadis anlamındadır. Hadis için yapılan tanım gözönünde bulundurularak nasıl tanımlanacağı da bilinmiş olur. Haberin Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e de, başkasına da isnad edilen rivayet olduğu da söylenmiştir. Bu durumda haber hadisten daha genel ve kapsamlı olur.
Eser ise, sahabiye ya da tabiîye isnad edilendir. Bazan kayıtlı olarak Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'e isnad edilenin kastedildiği de olabilir. Bu durumda: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den rivayet edilen eserden... diye söylenir.
Kudsi hadis: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in yüce Rabbinden yaptığı rivayettir. Aynı zamanda buna Rabbanî hadis ve ilâhî hadis de denilir.
Buna örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in yüce Rabbinden şöyle dediğine dair yaptığı rivayettir: *"Ben kulumun yanında benim hakkımda zan ettiği gibiyim. O beni andığı vakit, ben onunla birlikteyim. Eğer beni kendi içinde anarsa, ben de onu kendi nefsimde anarım. Eğer beni bir topluluk arasında anarsa, ben de onu onlardan daha hayırlı bir topluluk arasında anarım."*
Kudsî hadis mertebe itibariyle Kur'ân ile nebevî hadis arasında bir yerdedir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim hem lafiz, hem mana itibariyle yüce Allah'a nisbet edilir. Nebevî hadis ise hem lafiz, hem mana itibariyle Peygamberimize nisbet edilir. Kudsî hadis ise mana itibariyle yüce Allah'a nisbet edilir, ama lafiz itibariyle değil. Bundan dolayı kudsi hadis lafzı ibadet kastı ile okunmaz ve namazda da tilavet edilmez. Kudsî hadisle benzerini getirmek için meydan okumak (tehaddî) sözkonusu değildir. Kur'ân-ı Kerim'in nakledildiği gibi tevatür yoluyla da nakledilmemiştir. Aksine kimi kudsî hadisler sahih, kimi zayıf, kimisi de mevzu (uydurma)dır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Kelâm Münakaşaları:

Kaderiyye, Mürcie, Müşebbihe, Cehmiyye gibi mezheb mensupları mezheblerini ön plana çıkarmak ve taraftar kazanmak için hadis uydurmuşlardır. Meselâ, imanın artıp eksilmesi tartışmaları esnasında Ahmed b. Muhammed b. Harb, "İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Bunun dışında bir şey söyleyen bid'at ehlidir" sözünü uydurmuştur.
Muhalif taraftan buna cevap verilmekte gecikilmemiş; Muhammed b. Kasım et-Taylanî şu sözü hadis diye uydurmuştur: "Kim iman artar ve eksilir iddiasında bulunursa, bilsin ki imanın artması münafiklık, eksilmesi küfürdür. Bunu diyenler tevbe ederlerse ne âlâ, değilse boyunlarını kılıçla vurunuz",
Mücessimeden Ebu's-Saâdât b. Mansûr, mezhebinin görünüşüne uygun olarak aşağıdaki sözü hadis diye uydurmuştur: "Cenabı Hak, Cuma geceleri yeryüzüne iner ve nurdan bir kürsi'nin üzerine oturur. Önünde bir levha, levhada rüyet, keyfiyet ve sureti kabul edenlerin isimleri vardır. [1]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179-180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Kelâm Münakaşaları:

Kaderiyye, Mürcie, Müşebbihe, Cehmiyye gibi mezheb mensupları mezheblerini ön plana çıkarmak ve taraftar kazanmak için hadis uydurmuşlardır. Meselâ, imanın artıp eksilmesi tartışmaları esnasında Ahmed b. Muhammed b. Harb, "İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Bunun dışında bir şey söyleyen bid'at ehlidir" sözünü uydurmuştur.
Muhalif taraftan buna cevap verilmekte gecikilmemiş; Muhammed b. Kasım et-Taylanî şu sözü hadis diye uydurmuştur: "Kim iman artar ve eksilir iddiasında bulunursa, bilsin ki imanın artması münafiklık, eksilmesi küfürdür. Bunu diyenler tevbe ederlerse ne âlâ, değilse boyunlarını kılıçla vurunuz",
Mücessimeden Ebu's-Saâdât b. Mansûr, mezhebinin görünüşüne uygun olarak aşağıdaki sözü hadis diye uydurmuştur: "Cenabı Hak, Cuma geceleri yeryüzüne iner ve nurdan bir kürsi'nin üzerine oturur. Önünde bir levha, levhada rüyet, keyfiyet ve sureti kabul edenlerin isimleri vardır. [1]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179-180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İbn Mâce'nin Sunen'i

Müellifi, bu eseri bablara göre tertib ederek derlemiştir. Yaklaşık 4341 hadis ihtiva eder. Müteahhir alimlerin pek çoğu tarafından onun altı temel hadis kitabının altıncısı olduğu kabul edilmiştir. Ancak Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Sunenlerine göre mertebesi daha aşağıdadır. O kadar ki, onun tek başına rivayet ettiği hadislerin çoğunlukla zayıf kabul edileceği meşhur olmuştur. Ancak Hafiz İbn Hacer şöyle demektedir: Şu kadar var ki durum benim incelemem neticesinde mutlak olarak böyle kabul edilemez. Genellikle onda münker pekçok hadislerin olduğu da doğrudur. Allah yardımcımız olsun.
Zehebî der ki: Bunda münker bir takım rivayetler ve az miktarda uydurma hadis vardır.
Suyuti der ki: O yalancılıkla ve hadis çalmakla itham edilmiş birtakım ravilerden tek başına hadis nakletmiştir. Bu hadislerin bir kısmı da ancak bu kimseler tarafından rivayet edilmiş diye bilinmektedir.
Hadislerinin birçoğunu diğer Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ya da onların bir kısmı onunla birlikte müştereken rivayet etmişlerdir. Üstad Muhammed Fuad Abdu'l-Baki'nin tahkik ettiği üzere 1339 hadisi de onlardan ayrı kendisi münferiden rivayet etmiş bulunmaktadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Zındıklar:

Müslüman görünerek İslamı temelden yıkmayı hedef alan zındıkların uydurdukları hadisler pek çoktur. Hammad b. Zeyd bunların uydurdukları sözlerin on dört bini aştığını söyler. Bunlarla ilgili olarak İbn Kutey'be şöyle der: "Hadislere üç yönden fesad ve kötülük karışmıştır. Bunlardan birisi de zındıklardır ki, çirkin ve olmayacak şeylerle hadis uydurdular. Bununla İslâmı kökünden sökmeği, değerini düşürmeyi hedeflediler."[1]

---

[1] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis. s. 355; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Zındıklar:

Müslüman görünerek İslamı temelden yıkmayı hedef alan zındıkların uydurdukları hadisler pek çoktur. Hammad b. Zeyd bunların uydurdukları sözlerin on dört bini aştığını söyler. Bunlarla ilgili olarak İbn Kutey'be şöyle der: "Hadislere üç yönden fesad ve kötülük karışmıştır. Bunlardan birisi de zındıklardır ki, çirkin ve olmayacak şeylerle hadis uydurdular. Bununla İslâmı kökünden sökmeği, değerini düşürmeyi hedeflediler."[1]

---

[1] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis. s. 355; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Kıssacılar:

Bunlar güzel ve beğenilen şeyler anlatmaya hevesli kimselerdir. Sözlerine güç ve güzellik katmak için Rasulullah (s.a.s)'in hadislerinden yararlanmak istediler. İstedikleri manada bir hadis bulamayınca uydurma yoluna gittiler. İbn Kuteybe şöyle der: "Kıssacılar eskiden beri, avamın yüzlerini kendilerine döndürünce, bildikleri bütün münker, garip ve yalan hadisleri dillerinden akıtırlar. Cahil halkın kıssacıların önünde oturması, onların anlattıklarının acayip ve akıl ölçülerinin dışında olması veya kalbe keder verecek, gözden yaş akıtacak şeyler olması sebebiyledir. Kıssacı Cenneti anlatırsa şöyle der: "Allah dostuna beyaz incilerden bir köşk hazırlar. Köşkte yetmiş bin tane bölüm, her bölümde yetmiş bin kubbe, her kubbede yetmiş bin... Sanki görüyormuş gibi anlatır. Sayının yetmiş olması gerekirmiş, fazla veya eksik olması caiz değilmiş gibi anlatılır"[1]

---

[1] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelif'l-Hadis, s. 355; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Kıssacılar:

Bunlar güzel ve beğenilen şeyler anlatmaya hevesli kimselerdir. Sözlerine güç ve güzellik katmak için Rasulullah (s.a.s)'in hadislerinden yararlanmak istediler. İstedikleri manada bir hadis bulamayınca uydurma yoluna gittiler. İbn Kuteybe şöyle der: "Kıssacılar eskiden beri, avamın yüzlerini kendilerine döndürünce, bildikleri bütün münker, garip ve yalan hadisleri dillerinden akıtırlar. Cahil halkın kıssacıların önünde oturması, onların anlattıklarının acayip ve akıl ölçülerinin dışında olması veya kalbe keder verecek, gözden yaş akıtacak şeyler olması sebebiyledir. Kıssacı Cenneti anlatırsa şöyle der: "Allah dostuna beyaz incilerden bir köşk hazırlar. Köşkte yetmiş bin tane bölüm, her bölümde yetmiş bin kubbe, her kubbede yetmiş bin... Sanki görüyormuş gibi anlatır. Sayının yetmiş olması gerekirmiş, fazla veya eksik olması caiz değilmiş gibi anlatılır"[1]

---

[1] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelif'l-Hadis, s. 355; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cezalandırırken Haddi Aşmaktan Sakındırma

58) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Bir karınca Peygamberlerden bir Peygamberi ısırdı. O da, karıncaların köyünün yakılmasını emir buyurdu ve yakıldı. Allahu Teâlâ da bu olay üzerine şöyle vahyetti: "Seni bir tane karınca ısırdı, sen de Allah'ı tesbih eden bir topluluğu yaktın?"[1]
v Yine Müslim'de (149/2241) gelen bir lafız şöyledir:
"Peygamberlerden bir Peygamber bir ağacın altında oturdu. Bu arada bir karınca gelip onu ısırdı. Emir verdi eşyaları ağacın altından çıkarıldı sonra da karıncanın yuvası yakıldı. Bu olay üzerine Allah (c.c.) şöyle vahyetti: "Bir tane karınca değil miydi seni ısıran?"
v Müslim'de (150/2241) gelen başka bir lafız şöyledir:
"Peygamberlerden birisi (bir gün) bir ağacın altında oturuyordu, derken oracıkta bir karınca onu ısırdı. Emir buyurdu ağacın altındaki eşyaları çıkartıldı ve ateşle yuvası yakıldı. Allahu Teâlâ ona şöyle vahyetti: "Seni ısıran karınca bir tane değil miydi?"
v Buhârî'de (3019) gelen hadis lafzı şöyledir:
"Bir karınca Peygamberlerden bir Peygamberi ısırdı. Peygamberde karıncanın yuvasının yakılmasını emretti ve yakıldı. Bunun üzerine Allah (c.c.) ona şöyle vahyetti: "O senin yaktırdığın karınca, Allah'ı tesbih eden topluluklardan bir topluluk idi?"
v Yine Buhârî'de (3319) gelen (başka) bir lafız şöyledir:
"Peygamberlerden bir Peygamber bir ağacın altında oturdu, derken oracıkta bir karınca onu ısırdı. O da ağacın altından eşyalarını çıkartmayı emir etti ve sonra da yuvasının yakılmasını emir buyurdu ve yakıldı. Bunun üzerine Allahu Teâlâ ona şöyle vahyetti: "Seni ısıran karınca bir tane değil miydi?"

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Müslim'e aittir (2241).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

298) Sağ Elle Tahâretlenmenin Kerâheti (Özrü Olmadığı Halde Sağ Elle İstinca Yapmanın, Sağ Elle Tenâsül Organını Tutmanın Mekruh Olduğu)

1652. Ebû Katâde *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiç biriniz küçük abdest bozarken erkeklik uzvunu kesinlikle sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle silinmesin, bir şey içerken kabın içine solumasın!"[1]

* Sağ el ile yeme ve içmeyle alakalı hadisler önceden geçmişti. Sol elin kullanılacağı yerler olarak da burun silmek ve abdest bozduktan sonra temizlenirken kullanılacağını da bu hadisten öğrenmiş oluyoruz. Giyim kuşam ve her hayırlı işinde sağdan başlamayı alışkanlık haline getiren peygamberimiz, bu tür temizlik işlerini görürken de sol elini kullanmayı adet haline getirmişti. Biz müslümanlar da bu edeb kaidesine uymak mecburiyetindeyiz.
Meşrubat içerken de kabın içine üflenmemesi edebi de hadisin ikinci bölümünde bize öğretilmiş oluyor. İğrenme, tiksinmeye sebep olan ve değişik mikropların kaçmasına sebep olacağından değişik hastalıkların yayılmasına sebep olur. İçerken besmele çekip sonuçta Elhamdülillah demeliyiz. [2]

---

[1] Buhârî, Vudû 19, Eşribe 25; Müslim, Tahâret 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 18; Nesâî, Tahâret 22; İbni Mâce, Tahâret 15.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 485.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Salih Fakat Cahil Kişiler:

Bunlar dindar ve ibadete düşkün kişilerdir. Ancak cahillikleri ve halkı dine teşvik etme arzuları onları hadis uydurmaya sevkedebilir. Niyetleri belki kötü değildir, ama yaptıkları çok kötüdür. Meysere b. Abdi bunlardan birisidir. Abdurrahman b. Mehdi kendisine;
"Şu sureyi okuyana şöyle şöyle sevap verilir diye rivayet edilen bu hadisler nereden geliyor" diye sormuştu. Meysere, "uydurdum" cevabını vermiştir.
İmam Müslim bunlar hakkında şu hükme varıyor: "Bile bile yalan söylemek istemedikleri halde, dillerinden gayri ihtiyari yalan çıkıveriyor."[1]

---

[1] Müslim, Mukaddime: 1, 18; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Salih Fakat Cahil Kişiler:

Bunlar dindar ve ibadete düşkün kişilerdir. Ancak cahillikleri ve halkı dine teşvik etme arzuları onları hadis uydurmaya sevkedebilir. Niyetleri belki kötü değildir, ama yaptıkları çok kötüdür. Meysere b. Abdi bunlardan birisidir. Abdurrahman b. Mehdi kendisine;
"Şu sureyi okuyana şöyle şöyle sevap verilir diye rivayet edilen bu hadisler nereden geliyor" diye sormuştu. Meysere, "uydurdum" cevabını vermiştir.
İmam Müslim bunlar hakkında şu hükme varıyor: "Bile bile yalan söylemek istemedikleri halde, dillerinden gayri ihtiyari yalan çıkıveriyor."[1]

---

[1] Müslim, Mukaddime: 1, 18; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

45) İyi Kişileri Ziyaret Edip Sohbette Bulunmak

Bu bölümdeki iki ayet ve onbeş hadis-i şeriften, Musa ile Hızır kıssasını, Allah rızasını arayan garib müslümanlarla birlikte olmanın gerekliliğini, peygamber dostlarının yine peygamber dostları tarafından nasıl ziyaret edildiğini, sadece Allah rızasını kazanmak için uzak mesafelerdeki din kardeşlerin de ziyaret edilmesi gerektiğini, hasta ziyaretine gidenin cennette kendine barınak hazırladığını, iyi arkadaşla kötü arkadaşın benzerinin misk ve duman gibi olduğunu, kadının dört sebebten biri için nikahlanabileceğini, Meleklerin bile Rablerinin emri ve müsadesi olmadan yeryüzüne inemeyeceklerini, mü'minlerin dost edinilip yolunu Allah ve kitap ile bulanlara yemek yedirilmesi gerektiğini, insanın arkadaştan etkilendiğini dolayısıyla kişinin kimi arkadaş edineceğine dikkat etmesi, gerektiğini, kişinin sevdiğiyle beraber olacağını, kişinin kıyametin ne zaman kopacağını değil ora için ne hazırladığını bilmesi gerektiğini, insanların da aynen madenler gibi olduğunu islam öncesi dönemde hayırlı olanların islam döneminde de islamı kavradıklarında hayırlı olacaklarını, Hz. Ömer ile Yemen'li Üveys'in konuşmalarını, Hac ve Umre yapmak için gidenlere bizi de duadan unutma denileceğini, Rasulullah (s.a.v.)'in yaya ve binitli olarak Kuba mescidini ziyaret edip iki rekat namaz kıldığını öğreneceğiz. [1]

"Bir vakit Musa genç arkadaşına demişti ki "İki denizin birleştiği yere kadar yola devam edeceğim yahut da yıllarca bu uğurda uğraşacağım." İki denizin kavuştuğu yere vardıkları zaman balıklarını unutmuşlardı. Balık denize atlamış dalıp bir yol tutmuş gitmişti. Orayı geçtiklerinde, Musa genç arkadaşına "Kuşluk yemeğimizi getir" dedi. Gerçekten de şu yolculuk yordu bizi. Arkadaşı gördün mü? dedi. Kayanın yanında oturduğumuz zaman balığı unutmuştum, onu bana unutturan ve sana söylememe engel olan da ancak şeytandır. Tuhaf şey nasıl da yol bulup suya ulaştı. Musa: "Buydu aradığımız işte ya!" dedi ve izleri üzerinde hemen geri döndüler ve orada kullarımızdan bir kul buldular ki biz katımızdan ona rahmet verip özel bilgiyle donatmıştık onu. Musa o'na sana öğretilen hakiki ilimden bana öğretmek üzere senin peşinden gelebilir miyim, dedi." (Kehf: 18/60-66)
"Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak sabah akşam O'na yalvarıp yakaranlarla birlikte sen de sabret..." (Kehf: 18/28)

361. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer'e:
– Kalk, Ümmü Eymen *radıyallahu anhâ*'ya gidelim, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi biz de onu ziyâret edelim, dedi. (Kalkıp gittiler.)
Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:
– Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:
– Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber *aleyhisselâm* için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duygulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.[2]

362. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
"Adamın biri, bir başka köydeki (din) kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi. Adam meleğin yanına gelince, melek:
– Nereye gidiyorsun? dedi. Adam,
– Şu (ileriki) köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum, cevabını verdi. Melek:
– O adamdan elde etmek istediğin bir menfaatin mi var? dedi. Adam:
– Yok hayır, ben onu sırf Allah rızası için severim, onun için ziyâretine gidiyorum, dedi. Bunun üzerine melek:
– Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi vermek için Allah Teâlâ'nın sana gönderdiği elçisiyim, dedi."[3]

* Allah'ın rızasını kazanmak her zaman ve her yerde olduğu gibi beşeri ilişkilerde de mümkündür. Allah için sevmek ve ziyaret etmek de büyük fazilettir. En büyük ticaret ve kazanç da budur. [4]

363. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Bir insan, bir hastanın halini hatırını sormaya gider veya Allah için sevdiği bir kişiyi ziyâret ederse, ona bir melek şöyle seslenir:
Sana ne mutlu! Güzel bir yolculuk yaptın. Kendine cennette barınak hazırladın!"[5]

* Allah kullarını memnun edenleri memnun eder, hasta ziyareti de Allah'ın rızasını kazandırıcı amellerdendir. Allah rızası için yapılan işler karşılıksız kalmaz. [6]

364. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"İyi ve kötü arkadaşın hali, güzel koku satanla körük çekenin haline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccanen verir ya sen satın alırsın, ya da (hiç değilse onunla beraber olduğun sürece) güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise, ya elbiseni yakar ya da (en azından) körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun."[7]

* Her arkadaşın iyi veya kötü mutlaka bir tesiri olur. Körle beraber olan şaşı olur, ata sözü arkadaşlar arası etkileşimi ne güzel anlatır. [8]

365. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kadın dört sebepten biri için alınır: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen (diğerlerini geç), dindar olanı seç. (Aksi halde) sıkıntıya düşersin."[9]

* Geçici arkadaşlıklarda bile iyi ve hayırlı kimseleri tercih etmeyi tavsiye eden hadislerden sonra bir hayat boyu beraber olacağı eşini seçerken de aynı noktayı dikkat etmesi elbette ki kişinin mutluluğu için fevkalade önem taşımaktadır. İyi ve hayırlı olabilmek dindar olmakla mümkündür. Şüphesiz eş seçimi dost seçiminden daha önemlidir. Dünya ve ahiret mutluluğu peşinde olanlar için eş seçimi iyilerle beraber olma niyetinin ilk ve en ciddi göstergesidir. Her dönemde eş seçimindeki ölçüler aynıdır. **Güzellik, soy-sop, mal ve dindarlık.** Peygamberimiz ilk üçünün geçici ve yok olabileceğini veya geçerliliğini kaybedeceğini bildiği için dindarlığı tercih sebebi olarak göstermiştir. Hz. Peygamber toplumdaki eğilim ve gerçekleri görür, onlar içinden müslümana en faydalı olanı tavsiye eder. Giderek zorlaşan hayat şartları içinde daha dindar insanlara ve onların meydana getireceği ailelere ihtiyaç olduğu gün gibi açık hale gelmiştir. [10]

366. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cebrâil *aleyhisselâm*'a:
– *"Bizi daha sık ziyaret etmeni engelleyen nedir?"* diye sordu. Bunun üzerine:
– *"Biz ancak senin Rabbinin emriyle ineriz; önümüzde, arkamızda ve bunların arasında ne varsa hepsi Rabbinindir"* (Meryem: 19/64) âyeti indi.[11]

* Peygamberimiz Cebrail ile birlikte olmayı daha çok arzu ettiğinden bu istekte bulunmuştu. Halbuki Melekler Allah'ın irade ve isteğiyle hareket ettikleri için böyle özür beyan etmiş oldular. [12]

367. Ebû Said el–Hudrî *radıyallahu anh*'den Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Mü'minden başkasını dost tutma, yemeğini müttakîlerden başkasına tattırma!"[13]

* Kimlerle beraber olunacağının en güzel tavsiyesi. [14]

368. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsan, dostunun yaşayış tarzından etkilenir. O halde her biriniz dost edineceği kişiye dikkat etsin!"[15]

* Dostlar ve dostluklar kişileri bu dünyada etkiledikleri gibi öteki dünyada da etkiler. İnsanı en çok dostları etkiler. Müslüman müslümanları dost edinir. [16]

369. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kişi sevdiği ile beraberdir."[17]

Bir başka rivayette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e :
Bir kişi bir topluluğu sevdiği halde onların seviyesine erişemezse, böyle biri hakkında ne buyurursunuz? diye sorulduğu, onun da:
"Kişi, sevdiği ile beraberdir" buyurduğu nakledilmiştir.[18]

* Kişi dünyada sevdiği ve benzemeye çalıştığı kimselerle ahirette de beraber olacaktır. Kişi içinde bulunduğu ortamın tesiri altında kalır ve onlara benzer. (20 numaralı hadisi gözden geçiriniz.) [19]

370. Enes *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Bir bedevi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Efendimiz:
– *"Kıyamet için ne hazırladın?"* buyurdu.
– Allah ve Resûlünün sevgisini, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"O halde sen, sevdiğin ile berabersin"* buyurdu.[20]

Bu rivâyet Müslim'indir. Buhârî[21] ve Müslim'in[22] rivâyetlerinde, bedevînin cevabı, "Âhiret için öyle çok oruç, namaz ve sadaka hazırlayabilmiş değilim. Ancak ben Allah'ı ve peygamberini seviyorum" şeklindedir.

* Asıl lazım olan kıyametin ne zaman kopacağı değil oraya neler hazırladığımızdır. Bunun için peygamberimiz gerekli olan şeye dikkat çekmek için *Oraya ne hazırladın?* Buyurmuştur. Önemli olan müslümanın oraya ne hazırladığını düşünmesi gerekir ve o hazırlığı da her gün çoğaltmak gerekir. [23]

371. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:
– Ey Allahın Resûlü, bir topluluğu seven fakat onların işlediği amelleri işleyemeyen bir insan hakkında ne buyurursunuz? dedi. Hz. Peygamber de:
– *"Kişi, sevdiği ile beraberdir"* cevabını verdi.[24]

372. Ebû Hüreyre r*adıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir. İslâm öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde de İslâm'ı kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler."[25]

373. İbni Cabir diye bilinen Üseyr ibni Amr şöyle demiştir: Yemen'den yardımcı askerler cihad için geldikçe Hz. Ömer:
-Üveys ibni Amir aranızda var mı? diye sorardı. Nihayet Üveys gelince onun yanına gitti ve:
-Üveys ibni Amir sen misin? diye sordu. O da
- Evet dedi.
-Murad kabilesi karen kolundan mısın?
-Evet.
-Sende alaca hastalığı vardı, şimdi iyileştin, ondan bir dirhem büyüklüğünde yer kaldı öylemi?
-Evet öyledir.
-Annen var mı?
-Evet.
-Ben Rasulullah (s.a.v.)'den bizzat işittim: *"Yemen'den destek birlikleri içinde Murad kabilesinin Karen kolundan Üveys ibni Âmir isimli biri gelecektir. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Vücudunda iz olarak sadece bir dirhem miktarı yer kalmıştır. Onun bir annesi var, ona çok iyi bakardı. Eğer o bir şey hususunda yemin etse Allah onun yeminini doğru çıkarır. Eğer becerebilirsen bağışlanman için yalvarıp dua etmesini iste ve yaptır",* buyururken işittim. Bundan dolayı benim için dua ediver, dedi.
Üveys de Hz. Ömer için bağışlanma talebinde bulunup dua etti. Daha sonra Ömer:
Nereye gitmek istiyorsun diye sordu. Üveys:
Kufe'ye, dedi. Ömer:
-Senin için Kufe valisine bir mektup yazayım mı? dedi. O da:
-Fakir halk arasında bulunmayı daha çok severim, diye cevap verdi.
Aradan bir yıl geçtikten sonra Kufe ileri gelenlerinden bir kimse hacca gelmişti. Ömer'le karşılaştı. Ömer kendisine Üves'i sordu. O da:
-Ben buraya gelirken o tamtakır denecek yıkık dökük bir evde barınmakta idi, dedi. Ömer (r.a.)'da: Ben Rasulullah (s.a.v.)'i:
"Üveys ibni Amir size Yemen destek birlikleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesi Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Sadece bir dirhem miktarı kadar bir yerde hastalığın izi kalmıştır. Onun bir annesi var, ona çok iyi bakardı. Eğer o bir şey hakkında yemin etse Allah onun yeminini yerine getirir, duasını kabul eder. Kendin için dua ve istiğfar ettirebilirsen bunu yap, fırsatı kaçırma", diye buyururken işittim, dedi.
O Kufeli adam da Kufe'ye dönünce Üveys'e varıp:
-Benim için mağfiret dile! diye ricada bulundu. Üveys:
-Sen mübarek ve güzel bir yolculuktan yeni geldin. Benim için sen dua et, dedi. Adam dua isteğinde ısrar edince:
-Sen Ömer'le mi karşılaştın? dedi. Adam:
-Evet, dedi.
Bunun üzerine Üveys o kişi için af ve bağışlanma talebinde bulundu. Bu olay üzerine insanlar Üveys'in nasıl bir kimse olduğunu anladılar, o da orayı bırakıp gitti.[26]

Müslim'in yine Üseyr ibni Cabir'den rivayetine göre aralarında Üveys ile alay eden eşraftan bir kişinin de bulunduğu Kufeli bir grup Ömer'e geldiler. Ömer: Burada Karenilerden kimse var mı? diye sordu. Hemen o alaycı adam Ömer'in yanına geldi. Ömer (r.a.) şöyle dedi: Şüphesiz ki Rasulullah (s.a.v.) :
"Yemen'den size Üveys adında biri gelecek. Annesinden başka kimsesi olmayan bu adam anasına hizmet için Yemen'den ayrılmıyordu. O alaca hastalığına tutulmuştu. Allah'a dua etti de dinar ve dirhem büyüklüğünde bir yer dışında Allah onu hastalığından kurtardı. Ona hanginiz rastlarsa sizin için bağışlanma talebinde bulunsun."[27]

Yine Müslim'in başka bir rivayetinde Hz. Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir. Ben Rasulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim. *"Hiç şüphesiz tabiilerin en hayırlısı Üveys adındaki bir kimsedir. Onun bir anası vardır. Alaca hastalığı geçirmiştir. Onunla karşılaşırsanız sizin için istiğfar etmesini isteyiniz."*[28]

* Hayır ve fazilet sahibi kimselerden dua istemek uygundur. Üveys el Karani de tabiin neslinin en faziletli kişilerindendir. Ana babaya itaat ve ulaştığı manevi mertebeyi herkesten gizlemek güzel harekettir. İnsanları dış görünüşlerine göre değerlendirmemek ve onlarla alay etmemek gerekir. [29]

374. Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den umre yapmak için izin istedim, verdi ve:
"Sevgili kardeşim, bizi de duadan unutma!" buyurdu.
Bu sözüyle Hz. Peygamber bana öyle bir şey söylemiş oldu ki, benim için dünyaya bedeldir.
Bir rivâyette[30] Hz. Peygamber, *"Sevgili kardeşim, bizi de duana ortak et!"* buyurmuştur.[31]

* Mübarek yer ve makamlara gidecek kimselerden dua istemenin gerektiğini ümmetine bizzat öğretmektedir. O halde her müslüman hac ve umre yolculuğuna çıkanlardan, hayır ve fazilet sahibi olduğuna inandığı kimselerden kendisi için dua etmesini istemelidir. [32]

375. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* binekle veya yaya olarak Kubâ Mescidi'ni ziyâret eder ve orada iki rek'at namaz kılardı.[33]

* Kuba mescidine cumartesi günü gidip 2 rekat namaz kılmak sünnettir. Peygamberimizin yaptığı bu işi ashab-ı kiram da hiç tereddüt etmeden yaparlardı. [34]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 133
[2] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65.
453'de tekrar gelecek, açıklama orada verilecektir.
[3] Müslim, Birr 38.
380'de tekrar gelecektir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 133
[5] Tirmizî, Birr 64. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 2.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 134
[7] Buhârî, Zebâih 31, Büyû' 38; Müslim, Birr 146. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 134
[9] Buhârî, Nikâh 15, Müslim, Radâ 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 2; Nesâî, Nikâh 13; İbni Mâce, Nikâh 6.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 134-135
[11] Buhârî, Tefsîru sûre (19), 2.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 135
[13] Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 56.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 135
[15] Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 45.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 135
[17] Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 50; Daavât 98.
[18] Bu hadis, 370 ve 371 nolu hadislerle birlikte açıklanacaktır.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 135
[20] Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 161, 163.
[21] Edeb 96.
[22] Birr 164.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 135
[24] Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 50, Daavât 98.
Bu geçen üç hadis önceden 19 numaralı uzunca bir hadis içerisinde geçmişti.
[25] Buhârî, Enbiyâ 2 (Sadece ruhlar ile ilgili kısım Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir.); Müslim, Birr 159, 160. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16.
Bu hadise benzer bir hadis 69 numarada geçmişti.
[26] Müslim, Fezailüs Sahabe 225.
[27] Müslim, Birr 223.
[28] Müslim, Birr 224.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 137.
[30] Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109.
[31] Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 5.
714'de tekrar gelecektir.
[32] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 137.
[33] Buhârî, es–Salât fî mescidi Mekke ve'l–Medîne 4; Müslim, Hac 516.
[34] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 138.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Özel Maksatlarla Hadis Uydurmak:

Hadis uydurma faktörlerinden birisi de, takvası az kişilerin hadisi özel maksatlarına alet etmeleridir. Bu özel maksat bir yerden bir menfaat sağlamak düşüncesi olabildiği gibi; kişinin kinini, öfkesini, aşırı sevgisini desteklemek, haklı çıkarmak arzusu da olabilir.
Abbası halifesi Mehdi, güvercin beslemeyi çok severdi. Bunu bilen Gıyas b. İbrahim isimli birisi, ona yaranmak için, "Yarış ancak ok, toynak ve kanatla olur" sözünü hadis diye uy duruverdi.
Sa'd b. Tarif el-İskafi'in oğlunu hocası dövünce o, "Çocuklarınızın öğretmenleri sizlerin en şerlilerinizdir" sözünü intikam duygusuyla uydurdu.[1]

---

[1] Dr. Subhi es-Salih, Hadis ilimleri ve Hadis, Istılahları, terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 225-236; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZ DOKUZUNCU HADİS

HATA, UNUTMA VE ZORLAMAYLA YAPILAN ŞEY

İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet edildi, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah ümmetimden hata, unutma, zorlanıldıkları şeyin (günahını) affetti."Hadis hasendir, ibni Mace Beyhaki ve başkası rivayet etti.
Bu hadisi İbni Mace1 Evzai tarikinden tahric etti, o da Ata, o da İbni Abbas'tan, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti. İbni Hibban2 sahihinde ve Darekutni Ata'dan, -o da Ubeyd bin Umeyr'den, o da ibni Abbas'tan- o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti. Açıkçası bu isnat sahihtir, ravilerinin hepsiyle sahihaynde delil getirilmiştir.
Bunu Hakim tahric etti ve dedi ki:Sahihanynin şartı üzere sahihtir, fakat onun illeti vardır, imam Ahmed gerçekten itiraz etti.4 Ve dedi ki: Ancak Hasan'dan o da Peygamber (s.a.v.)'den mürsel olarak rivayet etti. Ahmed'e denildi ki: Velid bin Müslim Malik'ten, o da Nafi'den, o da İbni Ömer'den benzerini rivayet etti (yine buna itiraz etti.)
S:244 İbni Ebi Hatim'e evzai ve Malik'in hadisi zikredildi. Ona denildi ki:İbnil Velid yine ibni Lehia'dan, o da Musa bin Verda'dan, o da Ukbe bin Amir'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den benzerini rivayet etti.1 Ebu Hatim dedi ki:Bu hadisler münkerdirler, sanki mevzudurlar ve dedi ki:Evzai bu hadisi Ata'dan işitmedi, ancak onu ismini vermediği bir adamdan işitti, onun Abdullah bin Amir veya İsmail bin Müslim olduğunu vehmetti, dedi ki: Bu hadis sahih değildir ve isnadı sabit değildir.2
Derim ki:Evzai'den rivayet edildi, o da Ata'dan, o da Ubeyd bin Umeyr'den, ibni Abbas'ı zikretmeden mürsel olarak rivayet etti. Yahya bin Süleym ibni Cüreyc'ten rivayet etti, Ata dedi ki:Bana Rasulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu ulaştı: "Allah ümmetimden hata, unutma ve zorlanıldıkları şeyi affetti", bunu Cevzecani3 tahric etti ve bu mürsele daha fazla benziyor, başka bir vecihle Müslim bin Halid ez-Zencinin merfu olarak ibni Abbas'tan varid oldu, Müslim bin Halid ez-Zenci Said bin Allah'tan o da ibni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:"Allah ümmetimin üç şeyini affetmiştir:Hata, unutma ve zorlanıldıkları şeydir" bunu Cevzecani tahric etti4 Said bin Allah Said bin Ebu Salih'dir. Ahmed dedi ki:
"O Mekke'lidir, ona hali nasıldır" denildi, dedi ki:
"Bilmiyorum, Müslim bin Halid'den başka ondan rivayet edeni bilmiyorum." Ahmed dedi ki:Bu merfu değildir, bu ancak ibni Abbas'ın kendi sözüdür, ondan bunu Mehna ve Müslim bin Halid rivayet etti, Müslim bin Halid'i zayıf gördüler.
Üçüncü bir vecihle Bakıyye bin Velid'den rivayet edildi, oda Ali el-Hemedani'den o da Ebu Hamza'dan, o da İbni Abbas'tan merfu olarak rivayet etti, bunu harb tahric etti. Bakıyye'nin meşayihinden rivayeti meçhuldur, hiçbir kıymeti yoktur.

(1) Sahihtir, ibni Mace Ebu Zer'den, Taberani, Hakim, ibni Hibban, Darekutni, Beyhaki, ibnil Münzir ibni Abbas'tan, Taberani Sevban'dan rivayet etti, fakat Heysemi'nin dediği gibi Taberani'nin senedi zayıftır, sonuncu hariç Ebu Zerr'in ilk senedi sahihtir. (Feyzulkadir, Mecmauzzevaid: 6/250). YineTaberani Ebudderda'dan Ebu Nuaym ibni Ömer'den, ibni Adiy Ebu Bekre'den tahric etti. (Nasburraye: 2/64-65).
(2)Daha önce geçtiği gibi Beyhaki ve Darekutni tahric eti.
(3)Hakim Müstedrek'inde tahric etti ve doğruladı, Zehebi ikrar etti.
(4)İbni Ebi Hatim'in İlelin'de.
(5) Beyheki, Ukayli, Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (6/352) "Allah kaldırdı..." lafzıyla tahric etti ve:Garibtir, dedi. Heysemi dedi ki:Malik'ten mahfuz değildir, Hatib dedi ki: Haber Malik'ten münkerdir. (Telhisulhabir: 1/282).
(1)Beyhaki Taberani Evsat'ta tahric etti, Heysemi Mecma'da:(6/250) dedi ki: Senedinde ibni Lehia var, hadisi hasendir, onda zayıflık vardır.
(2) İbni Ebi Hatim'in İlel kitabında zikretti.
(3)Yine İbni Ebi ?eybe Musannefinde tahric etti.
(4)Yine Taberani Kebir'de tahric etti.
Dördüncü bir vecihten, ibni Adiy'in1 Abdurrahim bin Zeyd el-Ammi'nin babasından, o da Said bin Cübeyr'den, o da ibni Abbas'tan, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti bu Abdurrahman zayıftır.2 Peygamber (s.a.v.)'den başka vecihlerle de rivayet edildi, daha önce geçti Velid bin Müslim Malik'ten,o da Nafi'den o da İbni Ömer'den merfu olarak rivayet etti, bunu Hakim doğruladı ve garib saydı3 bu hafizların maharetlileri yanında Malik'e isnadı batıldır, bunu imam Ahmed ve Ebu Hatim münker saydı o ikisi Velid hakkında diyorlardı ki:O çok hatalıdır.
Ebu Ubeyd el-Acurri Ebu Davud'dan şöyle dediğini rivayet etti. Velid bin Müslim Malik'ten on hadis rivayet etti, aslı yoktur, onlardan dördü Nafi'dendir. Derim ki bu da onlardandır, Allah en iyisini bilir.
Bunu Cevzecani Yezid bin Rabia rivayetinden tahric etti, dedi ki:Ebul Eşas'ı Sevban'dan rivayetle anlattığını işittim, o da Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Muhakkak Allah ümmetimden üç şeyi bağışladı:Hata, unutma ve zorlanıldıkları şeydir." Yezid bin gerçeken zayıftır.4
İbni Ebi Hatim Ebu Bekir el-Hüzeli'den tahric etti, o da ?ehr bin Havşeb'ten, o da ümmüd derda'dan, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Allah ümmetimi üç şeyden bağışladı:Hata, unutma ve zorlamadan."
Ebu Bekr dedi ki: Bunu Hasan'a zikrettim ve bunun üzerine dedi ki: Evet, sen bunu Kuran'da okumuyor musun:(Rabbimiz!Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma)5 (Bakara: 2/286) Ebu Bekir el-Hüzeli metrukül hadistir.
S:246 Bunu İbni Mace tahric ettil fakat onun yanında ?ehr'den rivayet edildi, o da Ebu Zer el Ğıfari'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle dediğini rivayet etti: "Allah Teala ümmetimden hata, unutma ve zorlanıldıkları şeyi affetmiştir."Hasan'ın kelamını zikretmedi. Hasan'dan mürsel hadisi ise ondan Hişam bin Hassan rivayet etti. Mansur ve Avf Hasan'dan kendi sözü olarak rivayet etti, merfulaştırmadı2 Cafer bin Cisr bin Ferkad babasından, o da Hasan'dan, o da Ebu Bekre'den merfu olarak3 rivayet etti, Cafer ve babası zayıftır. Muhammed bin Nasr el Mervezi4 dedi ki: Bu hadisin delil getirecek bir isnadı yoktur, bunu Beyhaki hikaye etti.
Müslim'in sahihinde5 Said bin Cübeyr'den rivayet edildi, o da ibni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti:(Rabbimiz!Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma) ayeti inince Allah Teala buyurdu ki: Bunu yaptım. Ala'dan, o da babasından, o da Ebu Hureyre'den rivayet etti ki, bu inince; "evet" dedi6 o ikisinden birinin de merfuluğu açık değildir.
Darekutni7 Cüreyc rivayetinden tahric etti, o da Ata'dan, o da Ebu Hureyre'den rivayet etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah ümmetimden nefislerinin vesveselerini, işlemedikçe veya yapmadıkça zorlanıldıkları şeyi bağışladı" bu lafız garibtir...
Bunu Nesai8 tahric etti ve zorlamayı zikretmedi. Yine ibni Uyeyne Mis'ar'dan, o da Katade'den, o da Zürare bin Evfa'dan, o da Ebu Hureyre'den, o da Peygamber (s.a.v.) den rivayet etti, şu ziyadeyi yaptı: "Zorlanıldıkları şeyi" bunu ibni Mace tahric etti.9

(1)İbni Adiy Kamil'de tahric etti ve itiraz etti, Taberani Evsat'ta tahric etti.
(2) Abdurrahim bin Zeydel-Ammi hakkında Buhari ve Ebu Hatim dedi ki:Onun hadisini terkettiler, Yahya dedi ki:Yalancıdır, yine babası da zıyıftır (Mizanul itidal: 2/605).
(3)Hakim dedi ki: Sahih, garibtir, Velid Melik'ten rivayetle yalnız kaldı (Telhisul habir: 1/282).Taberani Ebu Derda ve Sevban'dan rivayet etti, ikisinin isnadında da zayıflık vardır.
(5) Hadisi ibni Ebi Hatim tahric etti ibni Kesir tefsiri: 1/343)ibni Adiy Kamil de ve Taberani merfu olarak rivayet etti. (Nasburraye: 2/65).
(1)İbni Mace Ebu Zer'den tahric etti, senedinde ?ehr bin Havşeb var, yine senedin de kopukluk var. (Telhisul habir: 1/282).
(2)İbni Ebi ?eybe, Abdurrazzak, Said bin Mansur süneninde Cafer bin Hibban el-Attari tarikiyle tahric etti, o zayıftır.
(3)İbni Adiy Kamil'de Ebu Nuaym Esbehan tarihinde tahric etti zayıftır.
(4)Telhisul habire müracaat et(1/282).
(5) Müslim sahihinde, Tirmizi (2995) tahric etti, sahihtir, ibni Kesir tefsirinde dedi ki: (1/343).Rasulullah (s.a.v.)'den bir çok yollarla şöyle dediği rivayet edildi: "Müsamahalı, hanif din ile gönderildim."
(6)Bu Müslim'in sahihinde Ebu Hureyre'den sabittir (İbni Kesir tefsiri: 1/343).
(7)Süneninde tahric etti.
(8) Süneninde tahric etti.
(9) İbni Mace rivayet etti lafzı:"Göğüslerinin verdiği vesveseden" şeklindedir, sonuna şu fazlalığı yaptı:"Ve zorlanıldıkları şeyi" ibni Hacer dedi ki:Bu ziyade zannediyorum eklenmiştir, sanki Hişam bin Ammar'a bir hadisten geçmiştir, Allah en iyiyi bilir (Telhisul habir: 1/282).
Bazısı vadolunan için menfaat gerektiriyorsa vefa gerektiğini söyledi, bu Malik'ten hikaye edildi, fukahalardan çoğu mutlak olarak farz kılmıyorlar.
Üçünüsü:Çekişirse fisku fücure der:Hakbal, batıl hak oluncaya kadar haktan fücur ile kasten çıkar. Bu yalanın kendisine davet ettiği şeydendir, Peygamber (s.a.v.)'in

buyurduğu gibi:“Yalandan sakının, çünkü yalan fücura götürür, fücur da cehenneme götürür.”1
Sahihayn de Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu rivayet edildi: “Allah’ın en fazla buğz ettiği adam şiddetli çekişendir.”2 ve buyurdu ki:“Siz bana gelip çekişiyorsunuz (mümküm verdiriyorsunuz), belki bazınız deliliyle daha tarzı güzel olabilir, bense dinleyişim üzerine hükmediyorum, kime kardeşinin hakkında bir şeyi hükmetmişsem onu almasın, muhakkak ki ona ateşten bir parça kesiyorumdur.”3 Ve buyurdu ki: “Açıklamalardan sihir vardır.”4 Çekişme anında adam kudret sahibiyse,- çekişmesi dini olsun, dünyevi olsun eşitir- batılı üstün çıkarabiliyor, dinleyene kendisinin hak olduğunu zannettiriyorsa, hakkı zayıflatıyorsa, hakkı batıl şeklinde gösteriyorsa bu haramların en çirkininden ve münafiklık hasletlerinden en pisidir.
S: 347 Ebu Davud’un süneninde1 ibni Ömer Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu rivayet etti:“Kim bildiği halde batılda çekişirse, bırakıncaya kadar Allah’ın gazabındadır” yine onun bir rivayetinde:“Kim çekişmeye zulümle yardım ederse Allah’dan gazab ile döner.”2
Dördüncüsü: Anlaşma yapınca ahdi bozar, ahde vefa göstermez, Allah ahde vefayı emretti, buyurdu ki: (Ahdi yerine getiriniz, muhakkak ahid sorulur) (İsra:17/34) ve buyurdu ki:(Ahidleştiğiniz zaman Allah’ın ahdini yerine getirin, kuvvetlendirdikten sonra yeminleri bozmayınız, muhakkak ki Allah’ı üzerinize kefil kılmışsınızdır) (Nahl: 16/91) ve buyurdu ki: (Allah’a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirete payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azab vardır) (Ali İmran: 3/77)
Sahihaynde ibni Ömer’den Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu rivayet edildi:“Her ihanet edenin kıyamet günü kendisiyle bilineceği bir sancağı vardır”, bir rivayette de: “Ahdi bozana kıyamet günü bir sancak dikilir ve denilir ki: Bu filanın ahdi bozması değil mi?”6 bunu Buhari ve Müslim manasıyla Enes’ten tahric etti.7 Müslim Ebu Said’den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Her ahdi bozanın kıyamet günü kalçasının yanında bir sancak vardır”, müslüman ve başka arasında olan her ahdi bozmak haramdır, anlaşmalı kafir bile olsa.
(1)Sahihtir, ibni Mesud’dan Malik, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti. (Camiulusul: 7/290 ve sonrası.
(2)Sahihtir, Ayşe’den Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai tahric etti Camiulusul: 3343.
(3) Sahihtir, Ümmü Seleme’den Cemaat tahric etti (Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace)Neylül evtar: 8/278.
(4)Sahihtir, ibni Abbas’tan, Ebu Davud, Tirmizi tahric etti tamamlayıcısı: “?iirin bazısında hüküm vardır.”Müslim Ammar’dan, Ebu Davud Büreyde’den, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi Abdullah bin Amr’dan tahric etti (Camiulusul: 6/109-110, 436, 12/339,344, Buhari’nin sahihi: 7/252.
(1)Sahihtir Ebu Davud, Ahmed, Taberani güzel bir isnatla tahric etti, Hakim ve Zehebi doğruladı Camiulusul: 4/341, Terğib ve Terhib: 3/198.
(2) İbni Ömer’den başka bir tarikle sahihtir, Ebu Davud ve ibni Mace tahric etti, Hakim veZehebi doğruldı. Terğib ve Terhib: 3/198.
(6)Sahihtir, ibni Ömer’den Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi (1581) tahric etti, ilk lafız rivayette sabit oldu, ikinci lafızda böyledir.Yine ilk lafzı Buhari ve Müslim Enes bin Malik’ten tahric etti. Camiulusul: 9/315-316.
(7)Önce geçtiği gibi Buhari ve Müslim, yine ikisi ibni Mesud’dan da tahric etti, sahihtir. Camiulusul: 9/316.
(8) Müslim Ebu Saidi Hudri’den tahric etti sahihtir Camiulusul: 9/316).
S: 247 Ali bin Uyeyne bu ziyadelerin hepsini inkar etti ve ona hiç kimse mütaberat etmedi isnatlar olmaksızınhadis sahihayn de ve sünen kitaplarında tahriç edildi.1
Merfu ibni Abbas hadisinin şerhine dönelim: “Allah benim için ümmetimden hata ve unutmayı affetti” bunun taktiri şudur: Allah benim için ümmetimden hatayı kaldırdı veya onlardan onu terketti çünkü tecavüze fiilli kendi kendine müteaddi değildir.
“Hata unutma ve zorlanıldıkları şey” hata ve unutmanın affedildiğini açıkca ifade etti Allah Teala buyurdu ki (Rabbimiz unutur veya hata edersek bizi sorumlu tutma) (Bakara: 2/286) ve buyurdu ki: (Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yok fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır)3 (Taha: 20/14) sahihaynde Amr bin As’dan rivayet edildi ki: O peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu işitti: “Hakim hükmeder, sonra içtihad eder ve isabet ederse onu için iki ecir (sevab) vardır, ictihad, eder hüküm verir ve hata ederse ona bir ecir vardır.”4
Hasan dedi ki: Eğer Allah bu iki adamın işini -yani Davud ve süleyman- zikretmese idi, sen kadıların helak olduğu görürdün, O (Allah) buna ilminden dolayı övgü yaptı, buna da ictihadından dolayı övgü yaptı, yani Allah’ın şu sözünü kastediyor: (Davud ve Süleyman’ı da an, bir zaman, bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı) (Enbiya:21/78). Zorlamaya gelince Kuran onunda affedildiğini açıkça bildirdi, Allah Teala buyurdu ki: (Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkar ederse -kalbi iman ile dolu olduğu hale (inkara) zorlanan başka-) (NAhl: 16/106) ve buyurdu ki: (Müminler müminleri bırakıpta kafirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa artık onu Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur, ancak kafirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkasıdır.) (Ali İmran:3/28) İnşa Allah bu hadis hakkında iki fasılla konuşacağız, birincisi unutma ve hata, ikincisi zorlama hükmündedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a) Hadislerle amel etmenin gerekli olmadığı görüşü doğru değildir. Çünkü birçok ayeti kerime sünnete bağlılığı emretmektedir. Bundan kasdedilen sadece bunun ilmi yönü değil, amelde buna dahildir. Aynı şekilde sahih hadisler de sünnete bağlanmayı ve onunla amel etmeyi vurgulamaktadır. Ahkam ve ameli kabulde sünnet, kitap gibidir. Sahabeler, Kuranda, aslı olmasa bile, hadisi delil kabul etme konusunda icma etmişlerdir. Bu konuda hiçbirisinin muhalefet ettiği bilinmemektedir. Onlardan birisine bir durum arz olununca, hükmünü Kurandan talep ederdi. Hüküm Kuranda yoksa, sünnette ararlardı, aranan hükmün Kuran ve sünnette bulunamaması durumunda şer'i ilkeler çerçevesinde içtihat ederlerdi.
b) Her müçtehit mezhebini ortaya çıkarmak için diğerinde sabit olan sünneti reddetmek zorunda kaldı iddiası, müçtehitlerin sünnete olan bağlılığı ve saygı duymaları realitesine terstir. Kaldı ki, sünneti bize ulaştıran ve onu savunanlar kendileridir. Her imam, sözünün hadise muhalif olması durumunda, amelin hadisle olacağını söyler. Bir müçtehit başkasının amel ettiği hadisle amel etmesi ve ona muhalif bir şekilde fetva vermesi o hadisi reddettiği anlamına gelmez. Bunlarda başka sebepler aramak gerekir. Örneğin, hadisin kendisine ulaşmamış olması ve kendisince hadisin sahih olmaması gibi makul sebeplerdir ki o imam bunda mazurdur. Bazan bir alim bir hadisin meşhur olduğunu görür ve o hadisin sahih bir aslı olduğunu zannederek onu alır. Başka biri gelir, o hadisi araştırır ve zayıf olduğunu ortaya koyar. Bazan da alime bir hadis ulaşır ilim ehlinin bu konuda ona muhalefet ettiğini görünce o hadisin zayıf olduğunu zannederek bırakır. Başka birisi gelip o hadisin sıhhatini ortaya koyar. Dolayısıyla alimlerden bir kısmı bu hadise vakıf olup onunla fetva verir. Diğerleri de buna vakıf olmayınca onunla amel etmez. Böyle bir durum sünneti reddetme anlamına gelmez.
c) İmam Ahmed'in sözüne gelince bu naklin sahih olduğu şüphelidir. Aksine onun müsnedinde tefsir ile ilgili birçok hadis vardır. Nasıl olur da bunlara yer verir. Sonra bu konuda hiçbir şeyin sabit olmadığını söyler? Sonra onun bu sözü eyyamü'l-arap ve megazi hakkında varit olan her şeyin yalan olmasını gerektirir ki bunu kimse söylememiştir.
d) İmam Ahmed "üç şeyin aslı yoktur" derken, bununla o ilme has eseri kastetmiştir.
e) Bu sözden maksat, sahih olmayanlara nispetle sahih olanların azlığıdır.
f) Bu sözü, sahih kabul edilse bile, mezkur sahalardaki rivayetlerin sıhhatini nefyetmesi uydurma olduğu anlamına gelmez. Yani sıhhati nefyetmesi , hasen durumunda olmasını nefyetmez. İbni Teymiye; "tefsir konusundaki rivayetlerin çoğu mürsel hükmündedir" der.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Diğer Sahâbelerin Tutumu:

Hadîs rivâyetindeki ihtiyatkâr tutum sâdece Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'de görülen bir husus değildir. Başka sahâbeler (radıyallahu anhüm ecmain)'de de benzer davranışlar mevcuttur.
Hz. Ali yemin ettiriyor: Şu rivâyet Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin Resûlullâh (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yapılan yeni bir rivâyet işitince, mutmain olmadığı takdirde yemîn ettirdiğini ifâde eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan hadîs işittiğim vakit Allah'ın dilediği kadar ondan istifade ediyordum. Başkası tarafından rivâyet edilince de şüpheye düşersem yemîn teklif ediyordum, şâyet yemin ederse inanıyordum..."
Hz. Muâviye tahdîd koyuyor: Zehebî'nin belirttiğine göre, Hz. Muâviye (radıyallahu anh) de, hadîs rivâyetini Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında yapılmış olanlarla sınırlamak ve dondurmak istemiştir. Recâ İbnu Ebî Seleme'nin rivâyetine göre Hz. Muâviye: "Size Hz. Ömer zamanında rivâyet edilmiş olan hadîslerle iktifa etmenizi tavsiye ediyorum. Zira O, Resûlullah (aleyhissalûtu vesselâm)'dan hadîs rivâyeti hususunda halkı korkutmuştur. (Böylece onun zamanında kendinden emin olanlar hadîs rivâyet etti.)" [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/54-55

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbn Mâce

Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid b. Abdullah b. Mâce (son harfi sakin he ile söylenir, te ile söylendiği de olur) er-Rıb'î olup Rabialıların azadlısıdır, Kazvînlidir.
-Irak-ı Acem'den olan- Kazvîn'de 209 yılında dünyaya gelmiştir. Hadis öğrenmek üzere Re'y, Basra, Kûfe, Bağdad, Şam, Mısır ve Hicaz'a yolculuklar yapmış ve buranın muhaddislerinin birçoğundan hadis almıştır.
273 yılında 64 yaşında vefat etmiştir.
Faydalı birçok eseri vardır. Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun, müslümanlar adına onu hayırla mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Özel Maksatlarla Hadis Uydurmak:

Hadis uydurma faktörlerinden birisi de, takvası az kişilerin hadisi özel maksatlarına alet etmeleridir. Bu özel maksat bir yerden bir menfaat sağlamak düşüncesi olabildiği gibi; kişinin kinini, öfkesini, aşırı sevgisini desteklemek, haklı çıkarmak arzusu da olabilir.
Abbası halifesi Mehdi, güvercin beslemeyi çok severdi. Bunu bilen Gıyas b. İbrahim isimli birisi, ona yaranmak için, "Yarış ancak ok, toynak ve kanatla olur" sözünü hadis diye uy duruverdi.
Sa'd b. Tarif el-İskafi'in oğlunu hocası dövünce o, "Çocuklarınızın öğretmenleri sizlerin en şerlilerinizdir" sözünü intikam duygusuyla uydurdu.[1]

---

[1] Dr. Subhi es-Salih, Hadis ilimleri ve Hadis, Istılahları, terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, s. 225-236; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

39: CENNETIN ÖZELLIKLERI

BÖLÜM: 1

Ø CENNETIN AĞAÇLARı NE KADAR BÜYÜKTÜR?

2523- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te öyle ağaçlar vardır ki binitli bir kişi onun gölgesinde yüz yıl yürür."** (Buhari, Bed-il Halk: 8; Müslim, Cennet: 1)

Bu konuda Enes ve Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2524- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te öyle bir ağaç vardır ki binitli bir kişi onun gölgesinde yüz yıl yürür sonuna varamaz. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: İşte "Uzayıp giden gölgeler…"budur.** (Vakıa sûresi: 30) (Müslim, Cennet: 1)

Tirmizî: Ebû Saîd'in rivâyeti olarak bu hadis hasen garibtir.

2525- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te gövdesi altından olmayan hiçbir ağaç yoktur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi olarak bu hasen garibtir.

BÖLÜM: 2

Ø CENNETIN BINASı NASıLDıR? NELERDEN YAPıLMıŞTıR?

2526- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! dedik. Bize ne oluyor ki senin yanındayken kalplerimiz yumuşuyor dünyayı istemiyor ahiret ehlinden olmaya çalışıyoruz. Fakat senin yanından çıkıp ailelerimiz arasına karışıp çocuklarımızın kokusunu aldığımızda kendimizi değişmiş buluyoruz. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Siz her vakit benim yanımdan çıktığınız şekilde olsaydınız melekler sizi evlerinizde ziyaret ederlerdi ve sizler hiç günah işlememiş olsanız, Allah günah işleyen ve onların günahını affedeceği bir toplum yaratırdı.

Ebû Hüreyre diyor ki: Ey Allah'ın Rasûlü! yaratıklar neden yaratılmışlardır? Rasûlullah (s.a.v.),**"Sudan"** buyurdu. Cennetin binası neden yapılmıştır diye sordum, "Bir kerpici altından, bir kerpici gümüşten, harcı keskin kokulu misk, çakılları inci ve yakut, toprağı za'feran oraya girenler nimetler içersinde refah bulur, sıkıntı çekmezler. Ebedî olurlar, giydikleri eskimez gençlikleri yok olmaz." Sonra şöyle devam etti: "Üç kişi var ki, duaları geri çevrilmez: Adaletli devlet idarecisi, iftar etmek üzere olan oruçlu ve mazlum… Allah mazlum kimsenin duasını bulutların üzerine kaldırır ve göklerin kapısını ona açar. Büyük ve güçlü olan Rab: **"Bir süre sonra bile olsa izzetim hakkı için sana mutlaka yardım edeceğim."** (Müslim, Tevbe: 27; Dârimî, Rıkak: 17)

Tirmizî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Bence bu hadis muttasıl da değildir. Bu hadis başka bir isnad ile Ebû Müdle ve Ebû Hüreyre'den de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 3

Ø CENNET KÖŞKLERININ ÖZELLIKLERI NELERDIR?

2527- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te öyle köşkler vardır ki; dışarıdan içerisi içeriden de dışarısı gözükür bir bedevi kalkıp şöyle dedi: O köşkler kimler içindir?** Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu: **"O köşkler; güzel söz söyleyen, yemek yediren, oruca devam eden ve insanlar uykuda iken geceleri namaz kılanlar içindir."** (Müsned: 1268)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bazı hadisçiler Abdurrahman b. İshâk hafızası yönünden tenkid etmişlerdir kendisi Küfelidir. Abdurrahman b. İshâk el Kureşî ise Medîneli olup berikinden daha sağlamdır.

2528- Abdullah b. Kays (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Cennetin içerisinde iki Cennet daha vardır ki kapları ve her şeyi gümüştendir bir başka iki Cennet daha vardır ki onunda kapları ve her türlü eşyası altındadır. Adn Cennetinde Cennetlikler ile Rableri arasında görebilmelerine engel büyüklük perdesi vardır."**

Aynı sened ile Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Cennet'te içi boş inciden yapılmış büyüklüğü altmış mil olan bir çadır vardır ki her bir tarafında huriler bulunur ve birbirlerini görmezler oraya giren mü'min onları bir bir dolaşır."** (Buhârî, Bed-il Halk: 8; Müslim, Cennet: 9)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Imrân el Cevnî'nin ismi, Abdülmelik b. Habîb'tir. Ebû Bekir b. Musa'ya gelince, Ahmed b. Hanbel, "adı bilinmemektedir!" diyor. Ebû Musa el Eş'arî'nin adı Abdullah bin Kays'tır. Ebû Mâlik el Eş'arî'nin ismi Sa'd b. Tarık b. Eşyem'dir.

BÖLÜM: 4

Ø CENNET'TE DE DERECELENDIRMELER VAR MıDıR?

2529- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennet'te yüz derece vardır her iki derece arasındaki mesafe yüz yıldır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2530- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim, Ramazan orucunu tutar, namazlarını kılar, Ka'be'yi hacceder -zekatı söyledi mi söylemedi mi hatırlamıyorum- doğduğu ülkede kalsa da Allah yolunda hicret etse de Allah onu mutlaka bağışlayacaktır."** Muâz: **"Bunu Müslümanlara aktarayım mı?"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bırak insanları! Kulluk yapmakta yarış edip çalışsınlar çünkü Cennet'te yüz derece vardır. Her bir derece arasındaki mesafe gökle yer arası kadardır. Cennetlerin en güzel ve yüksek dereceli olanı Firdevs Cenneti olup; Rahman'ın arşı bunun üzerindedir. Cennetlerin bütün nehirleri buradan fışkırır. Allah'tan Cenneti isteyeceğinizde Firdevs Cennetini isteyiniz."** (Müsned: 21073)

Tirmizî: Bu hadis bu şekilde Hişâm b. Sa'd'den, Zeyd b. Eslem'den Atâ b. Yesâr'dan, Ubâde b. Sâmit'den de rivâyet edilmektedir.

Atâ, Muâz b. Cebel'e yetişemeyen bir kişidir. Muâz'ın ölümü öncedir ve O Ömer'in halifeliği döneminde vefat etmiştir.

2531- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te yüz derece vardır; Her iki derece arasındaki mesafe gökle yeryüzü arası kadardır. Firdevs derece olarak en üstünü olup Cennetin dört ırmağı buradan fışkırır. Arş'ta bunun üstünde bulunur. Allah'tan Cennet istediğinizde Firdevsi isteyiniz."** (Müsned: 21627)

Ahmed b. Menî' Yezîd b. Harun vasıtasıyla Hemmam'dan ve Zeyd b. Eslem'den bir benzerini rivâyet etmiştir.

2532- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te yüz derece vardır. Tüm alemler o derecelerin birin de toplanmış olsalar onların hepsini içerisine alır."** (Müsned: 10806)

Âlem = Allah'ın dışındaki herkes ve her şeydir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 5

Ø CENNETE GIRECEK OLANLARA VERILECEK HURILERIN ÖZELLIKLERI

2533- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennetliklere verilecek kadınlar olan hurilerin**

baldırlarının beyazlığı yetmiş kat elbisenin altından görülür hatta ilikleri bile çünkü Allah; "Onlar yakut ve mercan gibidirler" (Rahman sûresi 58. ayet) **buyurmaktadır. Yakut öyle bir taştır ki şeffaflığından dolayı arkasından bir ip uzatsan aynen o ipi görürsün."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Hennâd; Ubeyde b. Humeyd'den Atâ b. Sâib'den, Amr b. Meymun'dan ve Abdullah b. Mes'ûd'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

2534- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den bu hadisin mana olarak bir benzeri merfu olmaksızın aktarılmıştır. Bu rivâyet Ubeyde b. Humeyd'in rivâyetinden daha sahihtir.

Aynı şekilde Cerir ve pek çok kişi bu hadisi Atâ b. Sâib'den merfu olmaksızın aktarmışlardır.

Kuteybe, Cerir vasıtasıyla Atâ b. Sâib'den, Ebû'l Ahvas'ın rivâyetine benzer şekilde Atâ'nın arkadaşlarından merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir. Ve bu rivâyet daha sahihtir.

2535- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü Cennete girecek olan ilk gurup insanların yüzleri dolunay gecesindeki ayın parlaklığı gibi olacak ikinci gurup ise gökteki en parlak yıldız gibi olacaktır. Onlardan her bir erkeğin iki karısı bulunacak her kadının üzerinde elbisesi bulunacak bu elbiselerin arkasından bile o kadınların ilikleri görülecektir."** (Müsned: 10702)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 6

Ø CENNET'TE CINSEL ILIŞKI VAR MıDıR?

2536- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennete giren bir Müslüman'a şu kadar ve bu kadar cinsel ilişki yapabilme gücü verilecektir."** Bunun üzerine: **"Ey Allah'ın Rasûlü! O kimsenin buna gücü yetecek mi?"** denildi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"O kimseye yüz erkek kuvveti verilecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Zeyd b. Erkâm'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir.

Bu hadisi Katâde'nin, Enes'den rivâyeti olduğunu sadece Imrân el Kattan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 7

Ø CENNETLIKLERIN ÖZELLIKLERI NELERDIR?

2537- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Cennete girecek olan ilk gurubun şekli ve görüntüsü ayın dolunay gecesindeki görüntüsü gibidir. Orada tükürme yok sümkürme yok tuvalete çıkma ihtiyacı yok kullanılan kaplar altından tarakları altından ve gümüşten buhurdanlıkları öd ağacındandır. Terleri misk gibidir. Onlardan her bir şahsın iki karısı vardır güzelliklerinden dolayı etlerinin altından baldırlarının iliği görülür. Aralarında anlaşmazlık yok birbirlerine karşı kin besleme de yok kalbleri tek bir kalb gibidir. Sabah akşam Allah'ı tesbih ederler." (Buhârî, Bed-il Halk: 8; Müslim, Cennet: 7)

Bu hadis sahihtir. **"Eluvve"** öd ağacı demektir.

2538- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'teki nimetlerden bir tırnağın taşıyabileceği kadar az bir şey dünyaya gösterilmiş olsaydı gökler ve yeryüzü her tarafıyla süs içerisinde kalırdı. Cennetliklerden bir kişi dünyaya bir baksa ve bileziklerinden biri dünyaya görünse güneşin yıldızların ışığını silip süpürdüğü gibi o da güneşin ışığını silip süpürdü."** (Müsned: 1371)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu senedle sadece İbn Lehîa'nın rivâyeti olarak bilmekteyiz.

Yahya b. Eyyûb bu hadisi Yezîd b. ebî Habib'den rivâyet ederek senedinde **"Ömer b. Sa'd b. ebî Vakkâs ve Peygamber (s.a.v.)'den"** demiştir.

BÖLÜM: 8

Ø CENNETLIKLERIN ELBISELERI NASıLDıR?

2539- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennetlikler kılsız, tüysüz ve sürmelidirler. Gençlikleri tükenmez, elbiseleri eskimez."** (Dârimî, Rıkak: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2540- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) **"Yükseltilmiş döşekler."** (Vakıa sûresi: 34) ayeti hakkında şöyle buyurdu: **O döşeklerin yüksekliği gök ve yeryüzü arası gibidir yani beş yüz senelik yol kadardır."** (Müsned: 11294)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Rişdîn b. Sa'd'ın rivâyetiyle bilmekteyiz bazı ilim adamları bu hadisin tefsirinde şöyle dediler: Bunun manası derecelerdeki döşeklerdir. Dereceler arasındaki mesafe de yeryüzü ile gökyüzü arası kadardır.

BÖLÜM: 9

Ø CENNET AĞAÇLARıNıN GÖLGELERI VE MEYVELERI NASıLDıR?

2541- Ebû Bekir'in kızı Esma (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim:**"Sidret-ül Münteha=en son ağaç 'tan bahsetti ve şöyle buyurdu: Binitli bir kişi Sidrüt-ül Müteha'nın bir dalının gölgesinde yüz binitli gölgelenir -şüphe eden râvî Yahya'dır- Sidret-ül Münteha da altın kelebekler vardır ve o ağacın meyveleri büyüklük olarak testiler gibidir."** (Tirmizî rivâyet etymiştir.)

Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 10

Ø CENNET'TE KUŞLAR DA VAR MıDıR?

2542- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Kevser hakkında soruldu da şöyle buyurdu:**"O Allah'ın bana Cennet'te vereceği bir ırmaktır suyu sütten daha beyaz baldan daha tatlıdır. O nehirde bir takım kuşlar vardır ki boyunları deve boynuna benzer."** Ömer: Bunlar besili ve bakımlı deve kuşlardır dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):**"Onu yemesi görüntüsünden daha hoştur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Muhammed b. Abdullah b. Müslim, İbn Şihâb ez Zührî'nin kardeşinin oğludur. Abdullah b. Müslim'den, İbn Ömer ve Enes b. Mâlik hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 11

Ø CENNET'TE AT BULUNUR MU?

2543- Süleyman b. Yezîd (r.a.)'in babasından rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet'te at var mıdır? diye sordu Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah seni Cennete koyarsa orada senin istediğin şekilde kırmızı yakuttan bir ata bindirilip dilediğin yere uçabilirsin. Bir başka adam da şöyle sordu: Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet'te deve de var mıdır? Rasûlullah (s.a.v.), bu adama arkadaşına söylediği şekilde söylemedi ve şöyle buyurdu: Allah seni Cennete koyarsa canının çektiği ve gözünün hoşlandığı her şey senin olacaktır."** (Müsned: 21904)

Süveyd b. Nasr, Abdullah b. Mübarek vasıtasıyla Sûfyân'dan, Alkame b. Mersed'den, Abdurrahman b. Sabit'den bu hadisin mana olarak bir benzerini bize aktarmış olup bu rivâyet Mes'ûdî'nin rivâyetinden daha sağlamdır.

2544- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e bir bedevi geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü! ben atları severim Cennet'te at var mıdır? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennete girersen sana yakuttan iki kanatlı bir at getirilecek o ata binecek ve dilediğin yere onunla uçup gideceksin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Ebû Eyyûb rivâyeti olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Sevre Ebû Eyyûb'un kardeşinin oğludur hadiste zayıf olduğu söylenmiştir. Yahya b. Main onu çok zayıf görmektedir.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle dedi: Ebû Sevre'nin rivâyeti münker olur hoş karşılanmaz Ebû Eyyûb'tan münker hadisler rivâyet eder bu yüzden rivâyetleri hoş karşılanıp uyulmaz.

BÖLÜM: 12

Ø CENNETLIKLERIN YAŞLARı NASıLDıR?

2545- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cennetlikler Cennete kılsız tüysüz sürmeli otuz veya otuz üç yaşlarında olarak gireceklerdir. (Müsned: 21016)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Katâde'nin bazı adamları bu hadisi mürsel olarak rivâyet etmekte ve senedin tamamını zikretmemektedirler.

BÖLÜM: 13

Ø CENNETLIKLERIN KAÇTA KAÇı BU ÜMMETTEN OLACAKTıR?

2546- Büreyde (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennetlikler yüz yirmi saf olacaklardır. Onların seksen safı bu ümmetten kırk safı diğer ümmetlerden olacaktır."** (İbn Mâce, Zühd: 17; Dârimî, Rıkak: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadis, Alkame b. Mesed'den, Süleyman b. Büreyde'den mürsel olarak rivâyet edilmiş olup bazı rivâyetlerde **"Süleyman b. Büreyde'den ve babasından"** demektedirler. Ebû Sinan'ın Muharib b. Disar'dan rivâyeti hasendir. Ebû Sinan'ın ismi Dırar b. Mürre'dir. Ebû Sinan eş Şeybânî'nin ismi ise Saîd b. Sinan'dır. Ebû Sinan eş Şamî'nin ismi ise İsa b. Sinan'dır. Ebû Sinan eş Şamî'nin ismi ise İsa b. Sinan olup Kasmelîdir.

2547- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir kubbe altında kırk kişi kadar Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber idik Bu sırada Rasûlullah (s.a.v.) Cennetliklerin dörtte biri olmanıza razı mısınız? Oradakiler **"Evet"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.): **"Cennetliklerin üçte biri olmanıza razı mısınız?** Buyurdu. Oradakiler yine **"evet"** dediler. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v.): **"Cennetliklerin yarısı olmaya razı mısınız? Cennete ancak Müslüman kişi girecektir. İnsanlığın pek çoğu şirke düşecektir. Şirke bulaşmayan sizler siyah öküzün üzerindeki beyaz kıllar gibi veya kırmızı öküzün derisindeki siyah kıl gibi olacaksınız."** (Buhârî, Rıkak: 17; Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Imrân b. Husayn ve Ebû Husayn ve Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 14

Ø CENNETIN KAPıLARı NE KADARDıR?

2548- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyet göre; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet kapılarından ümmetimin oraya gireceği bir kapı vardır ki; O kapının eni usta binicinin üç günde** (veya üç ayda veya üç senede) **gidebileceği mesafe kadardır. Böyle olmasına rağmen onlar bu kapıdan sıkışarak girecekler de neredeyse omuzları kopup düşecek."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Muhammed'e bu hadis hakkında sordum böyle bir hadis tanımadığını bildirdi. Hâlid b. ebî Bekr'in, Sâlim b. Abdullah'tan münker olan rivâyetleri vardır.

BÖLÜM: 15

Ø CENNETTE ÇARŞı VE PAZAR VAR Mı?

2549- Saîd b. Müseyyeb (r.a.)'den rivâyete göre, kendisi Ebû Hüreyre ile karşılaştı ve "Allah'tan ikimizi Cennet çarşısında bir araya getirmesini isterim" dedi. Saîd: "Cennet'te çarşı Pazar var mıdır?" diye sordu. Ebû Hüreyre "evet" dedi ve şöyle devam etti. Rasûlullah (s.a.v.)'in bana bildirdiğine göre; **"Cennetlikler Cennete girdiklerinde amellerine göre oraya yerleşeceklerdir. Sonra dünya günlerinden Cuma günü kadar bir süre izin verilecek ve insanlar Rablerini ziyaret edeceklerdir. Allah'ın arşı onlara görünecek Allah onlara Cennet bahçelerinden bir bahçede görünecek o mü'minler için nurdan minberler, altından minberler, gümüşten minberler kurulacak ve o kimselerin derece bakımından en aşağı durumda olanları -ki onların aşağılıkları yoktur- misk ve kâfur tepelerinde oturacaklar ve kendilerinden daha yükseklerde oturan kimseler olduğunu sanmayacaklar."**

Ebû Hüreyre dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! o gün Allah'ı göremeyecek miyiz? Rasûlullah (s.a.v.):**"Evet"** buyurdu. **"Siz Güneşin ve dolunay gecesi ayın görünmesinde şüphe eder veya görebilmek için itişip kakışır mısınız?"** Biz de: **"Hayır!"** diye cevap verdik. Öyleyse Aynı şekilde kolaylıkla Rabbinizi göreceksiniz ve Allah'ın o Cennet'te kendisiyle karşılıklı görüşmediği kimse kalmayacaktır. Hatta konuştuğu kimselerden birine: **"Ey falan oğlu falan! Falan günde yaptığını hatırlıyor musun?"** diyecek, Ve dünyadaki vefasızlıklarından bir kısmını hatırlatacaktır. O kimse de: **"Ey Rabbim! Beni bağışlamadın mı?"** Allah'ta: **"Evet!"** diyecek ve **"Benim bağışlamamın genişliği sayesinde şu makama ulaşmış durumdasın"** buyuracak.

Onlar bu durum da iken üstlerinden bir bulut kendilerini kaplayacak ve üzerlerine bir koku yağdıracaktır ki, o zamana kadar onun kokusuna benzer bir koku koklamamışlardır. Yüce olan Allah şöyle devam edecek: **"Kalkın sizin için hazırladığım büyük ikramlardan arzu ettiğiniz her şeyi alın!"**

Sonra meleklerin etrafını çevrelediği, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve hiçbir kimsenin kalbinden geçirip hayal edemediği şeylerin bulunduğu bir çarşıya geleceğiz ki orada arzu edilen her şey bulunacaktır. Orada satmak ve satın almak diye bir şey yoktur. Cenetlikler o çarşıda birbirleriyle karşılaşacaklardır. Rasûlullah (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: "Yüksek dereceler sahibi olan bir kişi kendisinden aşağı derecede bir kişiyle karşılaştığında onun üzerindeki elbiseden gözleri kamaşacaktır konuşmaları bitmeden kendi sırtındaki elbisenin ondan daha iyi olduğunu hayal edecektir. Çünkü Cennet'te hiç kimseye üzülme yoktur. Sonra herkes konaklarına dağılacak ve hanımlarımız bizleri merhaba hoş geldiniz diye karşılayacak; bizden ayrıldığınız andaki güzelliğinizden daha güzel bir durumda bize döndünüz diyeceklerdir. Bizde hanımlarımıza şöyle diyeceğiz: **"Bugün sonsuz güç ve kuvvet sahibi Rabbimizin toplantısında bulunduk bu şekilde dönmemiz gerekirdi ve öylece sizlerin yanına dönüp geldik."** (Buhârî, Ezan: 17; Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis garib olup ancak bu şekilde bilmekteyiz.

Süveyd b. Amr, Evzâî'den bu hadisin bir parçasını rivâyet etmiştir.

2550- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te bir çarşı vardır ki orada satın almak va satmak diye bir şey yoktur orada kadın ve erkek resim ve şekilleri vardır kişi hangi şekle girmek isterse orada o şekle bürünecektir."** (Müsned: 1272)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 16

ØCENNET'TE ALLAH'ıN GÖRÜLMESI NASıL OLACAKTıR?

2551- Cerir b. Abdullah el Becelî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda oturmakta idik Rasûlullah (s.a.v.) dolunay durumundaki aya baktı ve şöyle dedi Siz Rabbinizin huzuruna varacaksınız ve şu ayı gördüğünüz gibi onu görecek ve görme konusunda bir zorluk ve sıkıntıyla karşılaşmayacaksınız. Dolayısıyla gün doğmadan önceki namaza ve gün batmadan önceki namaza gücünüz yettiği sürece devam edin dedi ve şu ayeti okudu: **"…Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbinin sınırsız kudret ve yüceliğini tüm eksiksiz övgüleriyle an…"** (Taha sûresi: 130) (Buhârî, Mevakıt: 17; Müslim, Mesacid: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2552- Suheyb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.); **"İyi ve yararlı işler yapmakta devamlı ve kararlı olanlara karşılık olarak iyisi ve ondan daha fazlası vardır."** (Yunus sûresi: 26) ayeti hakkında şöyle buyurdu: Cennetlikler Cennete girdiklerinde bir tellal: Sizin için Allah'ın verdiği bir sözü vardır diye bağıracak… Cennetlikler de diyecekler ki bizim yüzümüzü ak etmedi mi? bizi ateşten kurtarmadı mı? bizi Cennete sokmadı mı? Melekler evet diye cevap verecekler bundan sonra perde açılacaktır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle sözünü sürdürdü: Allah'a yemin ederim ki, Allah o gün Cennetliklere kendisini görmekten daha sevimli bir şey vermemiştir. (Müslim, İman: 27; İbn Mâce, Mukadime: 17)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Hammad b. Seleme, müsned ve merfu olarak rivâyet etmektedir. Süleyman b. Muğîre bu hadisi Sabit el Bünanî vasıtasıyla Abdurrahman b. ebî Leylâ'nın kendi sözü olarak rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 17

Ø CENNETLIKLERIN EN AŞAĞı DERECESINDE OLANıN DURUMU NASıLDıR?

2553- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cennetliklerin en aşağı derecesinde olan kimsenin durumu; bahçelerini, hanımlarını, bol nimetlerini, hizmetçilerini ve koltuklarını bin senelik mesafeye kadar uzanmış olarak görecek ve sabah akşam Allah'ın kendilerine bir ikramı olarak Allah'ın yüzünü göreceklerdir. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şu ayeti okudu: **"Bazı yüzler o gün Rablerine bakarken mutluluktan parlayacaktır."** (Kıyame sûresi: 22-23) (Müsned: 4395)

Tirmizî: Bu hadis değişik şekillerde İsrail'den, Süveyr'den, İbn Ömer'den merfu olarak rivâyet edilmiştir. Abdulmelik b. Ebcer bu hadisi Süveyr'den ve İbn Ömer'den mevkuf olarak rivâyet etmiştir. Ubeydullah el Eşcaî ise Sûfyân'dan, Süveyr'den, Mücâhid'den ve İbn Ömer'den merfu olmaksızın kendi sözü olarak rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Ebû Küreyb, Muhammed b. Alâ vasıtasıyla Ubeydullah el Eşcaî'den, Sûfyân'dan, Süveyr'den, Mûcâhid'den, İbn Ömer'den bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir.

2554- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Dolunay gecesi ayı görmekte güçlük çeker misiniz? Veya her zaman güneşi görmekte bir güçlükle karşılaşır mısınız? Ashab: **"hayır"** diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) **"Siz Rabbinizi dolunay gecesinde gördüğünüz gibi rahatlıkla görecek ve hiçbir zorlukla karşılaşmayacaksınız."** (Dârimî, Rıkak: 81)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Yahya b. İsa er Remlî ve pek çok kimse bu hadisi A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir. Abdullah b. İdrîs, A'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Saîd'den rivâyet etmiştir. İbn İdrîs'in A'meş'ten rivâyeti pek sağlam değildir. Ebû Salih'in Ebû Hüreyre vasıtasıyla Peygamber (s.a.v.)'den rivâyeti daha sağlamdır. Süheyl b. ebî Salih bu hadisi böylece babasından, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiştir.

Ebû Saîd'den değişik bir şekilde buna benzer bir hadis rivâyet edilmiştir ki bu rivâyet sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø CENNET'TEKI NIMETLERDEN DAHA IYI OLAN ŞEY NEDIR?

2555- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah Cennetliklere şöyle buyuracak: Ey Cennetlikler! Onlar da Ey Rabbimiz buyur, emret emrini yarine getireceğiz derler. Allah: Cennete girmekten dolayı memnun musunuz? Cennetlikler diyecekler ki: "Nasıl memnun olmayız yaratıllarından hiç kimseye vermediğini bize verdin." Allah: "Ben bundan daha iyisini size vereceğim" Onlar: Bundan daha üstün şey ne olabilir? Diyecekler. Allah'ta şöyle buyuracak: Sizden razı olduğumu bildirecek ve asla gazab etmeyeceğim."** (Müslim, Cennet: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø CENNETLIKLER BIRBIRININ KÖŞKLERINE NASıL BAKACAKLARDıR?

2556- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennetlikler Cennete birbirlerinin köşklerine derece farklılığından dolayı ufukta batmakta ve doğmakta olan yıldızları görür gibi göreceklerdir. Bunun üzerine Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! dediler, onlar Peygamberlerin köşkleri midir? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki evet Peygamberlerin ve Allah'ı ve Peygamberleri tasdik edip inanan tüm insanlarındır."** (Müslim, Cennet: 3)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø CENNET VE CEHENNEM IKISI DE EBEDÎDIR

2557- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü Allah insanları büyük bir meydanda toplayacak ve alemlerin Rabbi olan Allah onlara şöyle diyecektir: Dikkat dikkat! Herkes dünyada kulluk ettiği şeye uysun. Bunun üzerine Haç'a tapanlara haç'ı, puta tapanlara putları, ateşe tapanları da ateşleri temsil edilecek onlarda dünyada kulluk yaptıkları bu şeylere uyacaklardır geride sadece Müslümanlar kalacak ve Alemlerin Rabbi olan Allah onlara şöyle buyuracaktır. Sizler de bu insanlara uymayacak mısınız? Onlar da diyecekler ki: Senden sana sığınırız senden, sana sığınırız Allah'tır bizim Rabbimiz. Allah'ı görünceye kadar bizim yerimiz Allah'a kulluk edenlerin yeri olan burasıdır. Allah onlara öylece emreder ve onları o düşünce ve inançta sebat ettirir. Sonra tekrar kullarına sorar bu insanlara uymayacak mısınız? Yine o mü'minler derler ki senden sana sığınırız senden sana sığınırız senden sana sığınırız Rabbimiz Allah'tır. Rabbimizi görünceye kadar bizim yerimiz Allah'a kulluk edenlerin yeri olan burasıdır. Allah onlara öylece emreder de onları o düşünce ve inançla sebat ettirir. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ı görecek miyiz? Rasûlullah (s.a.v.) dolunay gecesinde ayı görmekte güçlük çeker misiniz? Ashab: Hayır dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), şöyle devam etti: Sizler o gün onu görmekte hiçbir güçlük çekmeyeceksiniz."**

Sonra Allah o kullarının karşısına çıkıp kendini tanıtacak ve ben sizin Rabbinizim bana uyun!.

Müslümanlar kalkıp kurulan sıratın üzerinden hızlı giden at ve develer gibi geçecekler ve geçerken yapacakları dua: Selametle bizi koru bizi koru şeklinde olacaktır.

Geriye Cehennemlikler kalacaklar onlardan bir gurup Cehenneme atıldıktan sonra şöyle denilecek "doldun mu" Cehennem de diyecek ki: "Daha fazlası var mı?" Sonra bir gurup daha atılacak ve yine doldun mu? Denilecek. Cehennem de: "daha fazlası var mı? diyecek Cehennemliklerin hepsi Cehenneme dolduruldukları vakit Rahman olan Allah ayağını Cehenneme koyacak ve ondakiler birbirlerine sıkışacaklar sonra Allah yeter mi buyuracak Cehennem de yeter yeter diyecektir.

Allah Cennetlikleri Cennete Cehennemlikleri de Cehenneme koyduğunda ölüm boynundan çekilerek getirilecek Cennetliklerle Cehennemlikler arasında bir sur üzerinde durdurulacak sonra Ey Cennetlikler diye seslenilecek, onlar da korkuyla bakacaklar sonra Ey Cehennemlikler denilecek onlar da sevinç içerisinde şefaat umarak bakacaklar sonra hem Cehennemliklere hem de Cennetliklere; bunu tanıyor musunuz? Diye sorulacak bunlar da onlar da hep birlikte onu tanıyoruz o ölümdür diyecekler. Sonra o ölüm Cennetliklerle Cehennemlikler arasındaki sur üzerinde bir koç şeklinde yatırılıp boğazlanacak ve şöyle denilecektir. Ey Cennetlikler ebedilik var ölüm yok!... Ey Cehennemlikler ebedilik var ölüm yok!" (Müslim, Cennet: 13; Dârimî, Rıkak: 90)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den buna benzer pek çok rivâyetler gelmektedir ve bu rivâyetlerin hepsinde görme meselesi olan insanların Rableri görmeleri, Allah'a ayak izafe edilmesi gibi benzeri şeylerden bahsedilmektedir.

Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, İbn'ül Mübarek, İbn-ü Uyeyne, Vekî' ve başka imamlardan olan ilim adamlarının bu konudaki kabul ettikleri yol şudur: Bu hadisler rivâyet edilir biz bunlara inanırız fakat nasıldır diye sorulmaz. Hadisçilerin de kabul ettikleri görüş budur yani bu hadislerin aynen geldiği gibi rivâyet edilmesini ve bunlara inanılmasını gerektiğini yorum ve vehme gidilmemesi, nasıl olabilir? Denmemesini tercih etmişlerdir. İşte ilim adamlarının seçtikleri ve gittikleri yol budur. Hadiste geçen: **"Onlara kendini tanıtacaktır"** sözünün manası ise onlara tecelli edip görünecektir demektir.

2558- Ebû Saîd (r.a.), merfu olarak şöyle demiştir: **"Kıyamet gününde ölüm alaca bir koç gibi getirilip Cennetle Cehennem arasında durdurulacak ve onların gözleri önünde kesilecektir. İşte o anda sevinçten ölecek bir kimse olsaydı Cennetlikler ölürdü kederden ölen bir kimse olsaydı Cehennemlikler ölür giderlerdi."** (Müslim, Cennet: 13; Dârimî, Rıkak: 90)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø CENNET VE CEHENNEM NE ILE KUŞATıLMıŞTıR?

2559- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennet güçlük ve zorluklarla kuşatılmıştır. Oraya girebilmek bunları aşmakla mümkündür. Cehennem ise şehvet ve isteklerle çevrilmiştir. Oraya girmemek için bunlara sahip olmak gerekir."** (Buhârî, Rıkak: 28; Müslim, Cennet: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir bu şekliyle sahihtir.

2560- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah Cenneti ve Cehennemi yarattığında Cibrîli Cennete gönderdi ve şöyle dedi: Cenneti ve Cennetlikler için hazırladığım şeylere bak gözden geçir. Cibril Cennete geldi, Cenneti ve Cennet'teki Cennetlikler için hazırlanan şeyleri gözden geçirdi ve Allah'a döndü ve şöyle dedi: İzzetin hakkı için kim bu Cennet'teki hazırlananı görürse mutlaka girmek isteyecektir. Böylece Allah emretti ve Cennet, güçlük ve zorluklarla kuşatıldı ve Allah dön ve Cenneti ve Cennet'te Cennetlikler için hazırladıklarıma bak gözden geçir buyurdu. Cibril Cennete döndü ve orayı güçlüklerle kuşatılmış olarak buldu. Ve Allah'a döndü, izzetin hakkı için Cennete hiç kimsenin giremeyeceğinden korktum.**

Bunun üzerine Allah: Cehenneme git Cehennemi ve Cehennemlikler için hazırladığım şeyleri kontrol et gözden geçir buyurdu. Cibril Cehenneme gitti bir de ne görsün sıkıntılar, işkenceler ve ızdıraplar birbiri üstüne yığılmış. Allah'a döndü ve şöyle dedi: İzzetine yemin olsun ki kim Cehennemin durumunu işitir ve oraya girer, dedi. Allah Cehenneme emretti de etrafı şehvetlerle kuşatıldı. Bunun üzerine Cibril'e Cehenneme dön buyurdu Cibril Cehenneme döndü izzetin hakkı için hiç kimsenin Cehennem'den kurtulamayıp oraya gireceğinden korktum." (Buhârî, Rıkak: 28; Müslim, Cennet: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 22

Ø CENNET VE CEHENNEMIN MÜNAKAŞALARı

2561- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cennet ve Cehennem birbirleriyle münakaşa ettiklerinde; Cennet dedi ki: **"Bana güçsüzler ve yoksullar girer."** Cehennem de dedi ki: **"Bana da zorbalar büyüklenenler girer."** Bunun üzerine Allah, Cehenneme: **"Sen benim azabımsın seninle dilediğimden intikam alırım. Cennete de sen benim rahmetimsin dilediğime seninle rahmet ederim."** (Müslim, Cennet: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 23

Ø CENNETLIKLERIN EN AŞAĞı DERECESINDE OLANLARA YAPıLACAK IKRAM

2562- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennetliklerin en aşağı derecede olanı seksen bin hizmetçisi ve yetmiş iki karısı vardır. Ayrıca bizzat kendisi için Cabiye ile Sana arsı kadar mesafede inci, zeberced ve yakut dan bir kubbe dikilecektir."** Aynı senedle Peygamberin şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Cennetlikler küçük veya büyük yaşta tüm ölenler otuz yaş civarında olacaklar ve bu yaşın üzerine hiç çıkmayacaklardır, Cehennemliklerde aynen böyledir."**

Aynı senedle Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Cennetliklerin başlarında taçları vardır. Bu taçların üzerindeki incilerin en değersizi doğu ile batı arasını aydınlatacak kadar parlaktır."** (Müsned: 11298)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Rişdîn rivâyetiyle bilmekteyiz.

2563- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mü'min, Cennet'te çocuk arzu ettiği vakit, gebeliği, doğumu ve yaşı dilediği şekilde bir anda tamamlanacaktır."** (Dârimî, Rıkak: 110; İbn Mâce, Zühd: 39)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. İlim adamları bu meselede ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı: Cennet'te çiftleşme vardır fakat çocuk olmayacaktır demektedirler. Tavus, Mûcâhid İbrahim Nehâî'den böylece rivâyet edilmiştir. Muhammed diyor ki: İshâk b. İbrahim, mü'min Cennet'te çocuk arzu ederse hadisi üzerine diyor ki: Fakat mü'min çocuk arzu etmez.

Muhammed Buhârî diyor ki: Ebû Rezîn el Ukeylî vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edilmiştir ki: **"Cennetliklerin Cennet'te çocukları olmayacaktır."**

Ebû's Sıddîk en Nâcî'nin ismi Bekr b. Amr'dır. Aynı şekilde Bekir b. Kays'ta denilir.

BÖLÜM: 24

Ø CENNET HURILERI KENDILERINI NASıL TANıTıRLAR?

2564- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te hurîlerin bir toplantı yeri vardır. Hiçbir yaratığın bir benzerini işitmedikleri bir takım sesler yükseltirler ve derler ki: Biz ebedî kalanlarız, asla yok olmayacağız, Biz rerah içinde yüzenleriz güçlük görmeyeceğiz biz memnun olanlarız asla öfkelenmeyeceğiz ne mutlu o kişiye ki o bizimdir biz de onunuz."** (Müsned: 1273)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Saîd ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ali hadisi garibtir.

2565- Yahya b. İbn Kesir (r.a.), Allah'ın Rum sûresi 15. ayeti olan: **"... Cennetlikler cennet bahçelerinde tüm nimetlerden yararlanıp sevinirler."** Hakkında o işitip dinlemek demektir. Bunun da anlamı hadiste geçtiği üzere hurilerin seslerini yükseltmeleri demektir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 25

Ø ALLAH'ıN SEVDIĞI VE SEVMEDIĞI ÜÇ KIŞI HANGILERIDIR?

2566- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde misk tepesi üzerinde üç kişi vardır ki öncekiler de sonrakiler de onlara imreneceklerdir. Her gün ve her gecede beş vakit namaza çağıran müezzin, kendisinden memnun olan cemaate imam olan adam, Allah'ın ve efendisinin hakkını yerine getiren köle."** (Müsned: 4568)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup Sûfyân es Sevrî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû'l Yakaza'nın ismi Osman b. Umeyr'dir. İbn Kays'ta denilir.

2567- Abdullah b. Mes'ûd'tan merfu olarak rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Üç kişi vardır ki Allah onları sever. Geceleyin kalkıp Allah'ın kitabını okuyan adam, sağ eliyle verdiği sadakayı sol elinden gizleyen adam, bir müfrezede bulunup arkadaşlarının kaçması üzerine düşmanı tek başına karşılayan kimse."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garib olup mahfuz değildir. Sahih olan rivâyet, Şu'be ve başkalarının, Mansur'dan, Rıb'î b. Hıraş'tan, Zeyd b. Zabyan'dan, Ebû Zerr'den yaptıkları rivâyettir. Ebû Bekir b. Ayyaş çok yanılan bir kişidir.

2568- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Üç kişi vardır ki Allah onları sever, üç kişi de vardır ki Allah onlara buğzeder. Allah sevdikleri kimselerden birincisi bir adamdır ki bir toplumdan bir şeyler ister bu istediği şey Allah içindir aralarındaki yakınlıktan dolayı değildir. Onlarda bu adama bir şey vermezler. Bir adam onlardan geri durarak gizlice bir şeyler verir bu verdiğini sadece Allah ve verdiği kimse bilir. İkinci kimse ise: Bir toplum geceleri yürürler sonunda uyku onlara galip gelir ve başlarını eğerek uyurlar ancak bir adam kalkar bana yaranmak için ayetlerimi okur ve onunla yaşamaya çalışır. Üçüncü kimse ise; bir müfrezede bulunur düşmanla karşılaştıklarında yenilirler fakat o ileri atılarak devam eder ya şehîd olur veya Allah o kimseye fetih nasib eder. Allah'ın gazâblandığı üç kişi ise: Zina eden yaşlı kişi, büyüklük taslayan fakir ve hakka tecavüz eden zengindir."** (Nesâî, Kıyam-ül leyl: 17)

Mahmûd b. Gaylân, Nadr b. Şümeyl vasıtasıyla Şu'be'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Aynı şekilde Şeyban, Mansur'dan bir benzerini rivâyet etmiş olup bu rivâyet Ebû Bekir b. Ayyaş'ın rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 26

Ø FıRAT NEHRININ SULARı ÇEKILIP HAZINELER MI ÇıKACAK?

2569- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Belki de Fırat nehri suları çekilerek altından bir hazine ortaya çıkarabilir. Kim orada bulunursa oradan bir şey almasın."** (Müslim, Fiten: 8; İbn Mâce, Fiten: 25)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2570- Ebû Hüreyre (r.a.)'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup **"altından bir dağ çıkabilir"** demiştir. (Müslim, Fiten: 8; İbn Mâce, Fiten: 25)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 27

Ø CENNET'TE SÜT, BAL VE ŞARAP ırMAKLARı VAR MıDıR?

2571- Hakîm b. Muaviye (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet'te su denizi, bal denizi, süt denizi ve şarap denizi vardır. Sonradan bunlardan nehirler fışkıracaktır."** (Dârimî, Rıkak: 113)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Hakîm b. Muaviye, Behz b. Hakîm'in babasıdır. Cüreyrî ise Ebû Mes'ûd diye künyelenir ismi ise Saîd b. İyas'tır.

2572- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim Allah'tan üç kere Cenneti isterse, Cennet; Allah'ım onu Cennete sok diye dua eder. Her kim de üç kere Cehennem'den korunmak isterse Cehennem Allah'ım onu Cehennem'den koru diye dua eder."** (Müsned: 12696)

Tirmizî: Aynı şekilde Yunus b. ebî İshâk, Ebû İshâk'tan bu hadisi Büreyd b. ebî Meryem'den, Enes'den benzerini rivâyet etmiştir. Ebû İshâk aynı şekilde Büreyd b. ebî Meryem'den ve Enes b. Mâlik'den mevkuf olarak bu hadisi rivâyet etmiştir.

40: CEHENNEMIN ÖZELLIKLERI

BÖLÜM: 1

Ø CEHENNEM NASıL BIR ŞEYDIR?

2573- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"O kıyamet günü Cehennem getirilecek ve onun yetmiş bin bağı olacak ve herbir bağı ile beraber o bağdan çeken yetmiş bin melek olacaktır."** (Müslim, Cennet: 17)

Abdullah diyor ki: Sevrî bu hadisi merfu olmaksızın rivâyet ediyor Abd b. Humeyd, Abdulmelik b. Ömer ve Ebû Âmir el Akadî vasıtasıyla Sûfyân'dan, Âla b. Halid'den aynı senedle merfu olomaksızın bir benzerini rivâyet etmiştir.

2574- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü Cehennem'den bir gurup yaratık çıkacaktır ki onun gören iki gözü işiten iki kulağı ve konuşan bir dili olacaktır ve şöyle diyecektir: Ben üç kişiye vekil tayin edildim, her inatçı zorbaya, Allah ile birlikte başkalarına ilahlık yakıştıranlara, resim ve heykel yapanlara."** (Müsned: 8076)

Bu konuda Ebû Saîd (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

Bazıları A'meş'den, Atıyye'den, Ebû Saîd'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Eş'as b. Sevvar, Atıyye'den ve Ebû Saîd el Hudrî'den bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø CEHENNEMIN DERINLIĞI NE KADARDıR? ORADA KAMÇıLAR VAR MıDıR?

2575- Hasan (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Utbe b. Gazvan şu minberimizin Basra minberinin üzerinde Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu anlattı: **"Büyük bir kaya Cehennemin kenarından aşağıya bırakılır Cehenneme yetmiş sene iniş yapar da yine dibine varamaz."** Utbe sözüne şöyle devam etti: "Ömer şöyle derdi: Cehennemi çok hatırlayın onun sıcaklığı çok şiddetli, dibi derin kamçı ve balyozları da demirdendir." (Müslim, Zühd: 17)

Tirmizî: Hasan'ın Utbe b. Gazvan'dan hadis işittiğini bilmiyoruz. Utbe b. Gazban Ömer zamanında Basra'ya geldi, Hasan ise Ömer'in halifeliğinin sona ermesine iki yıl kala dünyaya gelmiştir.

2576- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Saûd, ateşten bir dağdır, kafir bu dağda ebedî olarak yetmiş yıl çıkıp yetmiş yıl iniş yapacaktır."** (Müsned: 11287)

Tirmizî: Bu hadis garib olup merfu olarak sadece İbn Lehia'nın bu rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 3

Ø CEHENNEMLIKLERIN VÜCUDLARı BÜYÜK MÜ OLACAK?

2577- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cehenneme düşen kafirin derisinin kalınlığı kırk iki arşın olacak, azı dişi ise Uhud dağı kadar olup Cehennem'deki kapladığı yeri ise Mekke ile Medîne arası kadardır. (Müslim, Cennet: 27)

A'meş hadisi hasen sahih garibtir.

2578- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü kafirin azı dişi Uhud dağı kadar uyluğu Beyda kadar Cehennem'deki oturma yeri Rebze gibi üç gecelik mesafe kadardır."** (Müslim, Cennet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Rebze gibi sözünden Medîne ile Rebze arası kadarlık mesafe kastedilmektedir. **"Beyda"** Uhud dağı büyüklüğünde bir dağdır.

2579- Ebû Hüreyre (r.a.)'den merfu olarak rivâyet edildiğine göre: **"Kafirin azı dişi Uhud dağı kadardır."** (Müslim, Cennet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Hazım; Eşcaî denilen zattır. İsmi Selman olup Azze el Eşcaiyye'nin azatlı kölesidir.

2580- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kafir dilini bir veya iki fersah yerden sürükleyerek ve insanlarda onu ayaklarıyla çiğneyeceklerdir."** (Müsned: 5413)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Fadl b. Yezîd Küfelidir. Pek çok imam kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Ebû'l Muhârik ise tanınmış bir kimse değildir.

BÖLÜM: 4

Ø CEHENNEMLIKLER NELER IÇECEKLER?

2581- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Kehf sûresi 29. ayette geçen "Mühl gibi" ayeti hakkında şöyle buyurdu: Yağın tortusu gibi onu yüzüne yaklaştırdığı zaman yüzünün derisi içine düşecektir." (Kehf 29. ayet… Şüphesiz biz kafirlere öyle bir ateş hazırladık ki etrafındaki alev duvarlar onları çepeçevre kuşatır. Susayıp su istedikleri zaman kaynamış katran gibi bir su ikram edilirde bu su yüzlerini bile kavurur gider…) (Müsned: 11244)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Rişdîn b. Sa'dın rivâyetiyle bilmekteyiz. Rişdîn b. Saîd ise hakkında ileri geri konuşulan bir kimsedir.

2582- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cehennemliklerin başlarından aşağı hamîm dökülecektir. Hamîm içine işleyecek ve karın boşluğuna varacak karın boşluğunda ne varsa hepsini silip süpürecek ve ayaklarından çıkacaktır. İşte Sahr budur sonra eski haline tekrar dönecek ve bu işlem böylece devam edip gidecektir."** (Hac sûresi 20. ayetin tefsiridir. "Bu dökülen kaynar su ile karınları içindeki organlar ve derileri eritilecektir.") (Müsned: 8509)

Saîd b. Yezîd, Ebû Şüca' diye künyelenir ve Mısırlıdır. Kendisinden Leys b. Sa'd hadis rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. İbn Huceyre ise Abdurrahman b. Huceyre el Mısrî'dir.

2583- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), İbrahim sûresi 16. 17. ayetleri olan: "Önünde Cehennem var orada kendisine kanlı irinli su içirilecek…" Onu yudum yudum içer fakat boğazında kalır yutamaz her taraftan ölüm gibi felaketler sarar fakat yine ölmez…" ayeti hakkında şöyle buyurdu: "Ağzına yaklaştırılacak ve ondan tiksinecektir. Kendisini yaklaştırıldığında yüzünü yakıp kavuracak ve başının derisi düşecektir. Onu içtiği zaman bağırsakları kopup dübüründen çıkacaktır. Allah; Muhammed sûresi ayet 15 de şöyle buyurur: **"… Kaynar sudan içirilecek ve bağırsakları parça parça olacak…"** Yine Allah Kehf sûresi 29. ayetinde de; **"... Susayıp su istedikleri zaman kaynamış katran gibi bir su ikram edilir de bu su yüzlerini bile kavurur gider. Ne kötü bir içecek ne kötü bir barınaktır orası."** (Müsned: 21254)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Muhammed b. İsmail **"Böylece Ubeydullah b. Büsr'den"** demektedir. Ubeydullah b. Büsr sadece bu hadisle bilinmektedir.

Safvân b. Amr Rasûlullah (s.a.v.)'in sahabesi Abdullah b. Büsr'den başka bir hadis rivâyet etmiştir. Abdullah b. Büsr'ün, Peygamber (s.a.v.)'den hadis işiten bir

kardeşi ve birde kız kardeşi vardır. Safvân b. Amr'ın kendisinden Ebû Umâme'nin hadisini rivâyet ettiği Ubeydullah b. Büsr ise onun arkadaşı değil başka birisi olabilir.

2584- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Duhan sûresi 45. ayette geçen**"Mühl"** kelimesi hakkında; kaynayan yağın tortusu gibi diye tarif ederek kendilerine bu ikram yaklaştırılınca yüzlerinin derisi onun içine dökülecektir, buyurmaktadır." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Aynı senedle Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmektedir. **"Cehennem ateşinin duvarları dört katlı olup her duvarın kalınlığı kırk yıllık yoldur."**

Yine aynı sened ile Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Cehennemliklere ikram edilecek olan irinden bir kova dünyaya dökülecek olsa dünya kokuşurdu."**

Tirmizî: Bu hadisi sadece Rişdîn b. Sa'd'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Rişdîn'in hafızası yönünden tenkid edildiği bilinmektedir.

Hadiste geçen **"kisefü küllü cidarin"** kelimesinin manası duvarların kalınlığı demektir.

2585- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Alî-İmrân 102. ayeti olan **"Ey iman edenler mutlaka yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın ve Müslüman olarak can verin"** ayetini okudu ve şöyle buyurdu: **"Cehennemliklerin yiyeceği olan zakkum'dan bir damla dünya yurduna damlatılmış olsaydı dünya halkının geçimini bozardı. Yiyeceği zakkum olan kişi ne yapacak..."** (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø CEHENNEMLIKLERIN YIYECEKLERI NASıLDıR?

2586- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cehennemlik olanlara azâblarına eşit biçimde açlık verilir de doyurulmaları için yardım isterler, kendilerine **"Dari`"** denilen acı ve kuru dikenler ikram edilecektir o dikenler ne besler ne de açlığı giderir. (88 Gaşiye sûresi 6-7) sonra yine doyurulmalarını isterler de kendilerine boğazdan geçmeyen dikenli yemekler ikram edilir (73 Müzzemmil: 13) Dünyada boğaza duran yiyecekleri içecekle geçirdiklerini hatırlayarak kendilerine içecek yardımı yapılmasını isterlerde kendilerine demir çengelli kaynar sular ikram edilir onlar yüzlerine yaklaştığında yüzlerini yakar ve kavurur. Karınlarına girdiği zaman karınlarında bulunan her şeyi parçalar bu arada Cehennem bekçilerini çağırın derler. Cehennem bekçileri şöyle derler: Elçilerimiz size apaçık delillerle gelmiş değiller miydi? Onlar da evet diyecekler ve Cehennem bekçileri: Yalvarın bakalım! Allah'tan gelen gerçekleri inkar edenlerin yalvarması boşunadır." (40 Mü'min 50)

Sonra kafirler Mâlik'i çağırın deyip,**"Ey Mâlik, Rabbin hükmünü verip işimizi bitiriversin böyle yapmaktansa ölüp kül ve kömür olmak iyidir"** diyecekler. Mâlik te cevap verip şöyle diyecek: **"Hayır siz burada ölmeden bu şekilde ebedi kalacaksınız."** (43 Zuhruf: 77)

A'meş diyor ki: Bize bildirdiğine göre kafirlerin çağırması ile Mâlik'in onlara cevap vermesi arasında bin yıl geçecektir.

Rasûlullah (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: Sonra kafirler, Rabbinize dua edin çünkü Rabbinizden başka rahmeti bol bir kimse yoktur derler ve şu duayı yaparlar: "Ey Rabbimiz bize kötülüklerimiz üstün geldi de bu yüzden yoldan çıkan kimseler olduk Ey Rabbimiz bizi bu Cehennem'den çıkar eğer tekrar işlediğimiz günahlara dönersek o zaman gerçekten zâlimlerden olmuş oluruz." (23 Müminûn 106-109) "Allah ta onlara Alçaldıkça alçalın yıkılıp kalın orada susun konuşmayın benimle" (23/108) diyecektir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Her kurtuluş çaresinden ümidlerini kesecekler işte o zaman bağrışıp çağrışmaya pişmanlığa ve yazıklar olsun bize demeye başlayacaklardır." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Abdullah b. Abdurrahman diyor ki: Hadisçiler bu hadisi merfu olarak rivâyet etmiyorlar.

Tirmizî: Bu hadis A'meş'den, Şimr b. Atıyye'den, Şehr b. Havşeb'den, Ümmü Derdâ'dan ve Ebû'd Derdâ'dan kendi sözü olarak rivâyet edildiğini bilmekteyiz dolayısıyla merfu değildir.

Kutbe b. Abdulaziz hadisçiler yanında güvenilir bir kişidir.

2587- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), 23 Müminün sûresi 104. ayetini**"Ateş onların yüzlerini yalayarak yakarda ateşin içinde yüz etleri sıyrılmış olarak sırıtan dişleriyle kalıverirler."** Şöyle tefsir etmiştir: "Ateşin yüz şeklini değiştirmesidir. Şöyle ki üst dudağı başının ortasına varacak kadar kasılacak alt dudağı ise göbeğine kadar inecektir." (Müsned: 11409)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Ebû'l Heysem'in ismi Süleyman b. Amr b. Abdulutvârî'dir. Yetim olduğu için Ebû Saîd'in yanında kalmıştır.

BÖLÜM: 6

Ø GÖKTEN PARÇALAR NE KADAR ZAMANDA DÜŞEBILIR?

2588- Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Eğer kafatası kadar bir parça gökten yeryüzüne gönderilse –ki aradaki mesafe beş yüz seneliktir- geceden önce yeryüzüne varır eğer o parça bir zincirin başına bağlanmış olsaydı köküne veya dibine varmadan geceli gündüzlü kırk yıl yoluna devam ederdi."** (69 Hakka Sûresi 30-32. ayetlerini tefsir ediyor) (Müsned: 6561)

Tirmizî: Bu hadisin isnadı hasen sahihtir.

Saîd b. Yezîd Mısırlıdır. Pek çok ilim adamı ve Leys b. Sa'd kendisinden hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 7

Ø CEHENNEM ATEŞININ ŞIDDETI NE KADARDıR?

2589- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sizin şu yakmakta olduğunuz ateş ki Cehennem sıcaklığının yetmiş parçasından bir parçadır. Bunun üzerine Ashab: Vallahi Cehennem ateşi dünya ateşi kadar bile olsa azab için kafi gelirdi. Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler. Cehennem ateşi dünya ateşlerinden altmış dokuz kat fazlalaştırılmıştır. Her bir katın derecesi buradaki ateş kadardır." (Buhârî, Bed-il Halk: 27; Müslim: Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Hemmâm b. Münebbih, Vehb b. Münebbih'in kardeşidir. Kendisinden Vehb hadis rivâyet etmiştir.

2590- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Sizin şu ateşiniz Cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır. Bunlardan her bir parça dünya ateşine denktir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Ebû Saîd hadisi hasen garibtir.

BÖLÜM: 8

Ø CEHENNEM ATEŞININ RENGI NASıLDıR?

2591- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Cehennem ateşi bin sene yakıldı kırmızılaştı. Sonra bin sene daha yakıldı beyazlaştı tekrar bin sene yakılarak siyahlaştı şimdi simsiyah ve karanlıktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Süveyd, Abdullah b. Mübarek vasıtasıyla Şerîk'den, Âsım'dan, Ebû Salih'den ve başka bir râvî'den; Ebû Hüreyre'den geçen hadisin bir eşini bize merfu olmaksızın rivâyet etti.

Tirmizî: Bu konudaki Ebû Hüreyre hadisinin sahih olanı mevkuftur. Yahya b. Ebî Bükeyr'in, Şerik'den rivâyetinden başka bu hadisi merfu rivâyet edeni bilmiyoruz.

BÖLÜM: 9

Ø CEHENNEM SENEDE KAÇ NEFES ALMAKTADıR?

2592- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cehennem bir kısım bir kısmımı yiyip bitiriyor diye Allah'a şikayette bulundu. Allah'ta ona iki sefer nefes almasını takdir etti. Kışın bir nefes, yazın bir nefes; kışın aldığı nefesten dolayı soğuklar ve zemheri meydana geldi. Yazın aldığı nefesten dolayı baskın sıcaklar ve sâm yeli ortaya çıktı."** (Müslim, Mesacid: 27; İbn Mâce: Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekilde de rivâyet edilmiştir. Mufaddal b. Salih hadisçilere göre hafız değildir.

2593- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'tan başka ilah yoktur diyen ve kalbinde arpa tanesi kadar iman olan kimse Cehennem'den çıkar. Şu'be'nin rivâyetinde Cehennem'den çıkarınız Allah'tan başka ilah yoktur diyen ve kalbinde buğday tanesi kadar iman bulunan kişiyi Cehennem'den çıkarınız. Allah'tan başka ilah yoktur diyen ve kalbinde zerre kadar imanı bulunan kimseyi Cehennem'den çıkarınız."** Şu'be rivâyetinde **"zere"** diyerek darı kadar imanı olan demiştir. (Buhârî, İman: 27; İbn Mâce, Zühd: 17)

Bu konuda Câbir Ebû Saîd ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2594- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah herhangi bir günde beni anan veya herhangi bir yerde benden korkanları Cehennem'den çıkarınız buyuracaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 10

Ø CEHENNEM'DEN EN SON ÇıKACAK KIŞI NASıL OLACAK?

2595- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cehennemliklerden çıkışı son olan kimseyi biliyorum. Bir kimse ki Cehennem'den sürünerek çıkacak ve şöyle diyecek: Ey Rabbim Cennet'teki tüm yerleri insanlar kapıp yerleştiler. Ona şöyle denilecek git ve Cennete gir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: O kimse de Cennete girmek için gider bütün yerlerin insanlar tarafından işgal edildiğini görerek geri döner ve Ey Rabbim der insanlar tüm yerleri doldurmuşlar. Peygamberimiz şöyle devam etti: Ona denilecek ki eskiden içinde bulunduğun durumu hatırlıyor musun? O da evet diyecek sonra kendisine ne dilersen dile denilecek. O da bir şeyler isteyecek ve kendisine dilediğin şey ve dünyanın on katı senindir denilecek. Bunun üzerine O adam sen her şeyin hükümranı olduğun halde benimle şaka mı ediyorsun diyecek İbn Mes'ûd dedi ki: Bu arada Rasûlullah (s.a.v.)'in azı dişleri görünecek derecede güldüğünü gördüm." (Buhârî, Rıkak: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2596- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cehennemlik olanlardan ateşten en son çıkacak ve Cennete en son girecek kimseyi iyi biliyorum. Bir adam getirilecek ve Allah, ona küçük günahlarını sorunuz büyük günahlarını gizli tutunuz buyuracaktır. Bunun üzerine kendisine falan günde şöyle filan günde böyle yaptın denilecek. Rasûlullah (s.a.v.) sözüne şöyle devam etti: Kendisine şöyle denilecek senin her günahının yerine sana bir sevap verilecektir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi. Bunun üzerine O kimse Ya Rabbi! Bir takım günahlar işlemiştim fakat onları burada göremiyorum... Ebû Zerr dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'i azı dişleri görünecek kadar güldüğünü gördüm."** (Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2597- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Tevhid inancına sahip fakat günahkar olanlar Cehennem'de azâb görecekler ve kömür gibi olacaklardır. Sonra kendilerine rahmet ulaşacak Cehennem'den çıkarılacak Cennetin kapıları önüne atılacaktır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Cennetlikler onlar üzerine su serpeceklerdir. Sel birikintisinde çalı çırpının bitmesi gibi onlar da yeniden hayata geçecekler ve Cennete gireceklerdir."**(Müsned: 14665)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis değişik bir şekilde Câbir'den de rivâyet edilmiştir.

2598- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kalbinde zerre kadar imanı olan kişi Cehennem'den çıkacaktır. Ebû Saîd şöyle dedi: Kim bunun doğruluğunda şüphe ederse şu ayeti okusun: **"Allah, kimseye zerre kadar haksızlık etmez."** (4 Nisa: 40) (Müsned: 10655)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2599- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cehenneme girenlerin iki kişinin çığlıkları şiddetli olacak ve Allah onları çıkarın buyuracaktır. Çıkarıldıklarında neden çığlıklarınız şiddetli oldu diye soracaktır. O ikisi de bize acıyasın diye böyle yaptık diyecekler. Allah'ta: Benim size rahmetim kendinizi Cehennem'deki olduğunuz yere atmanızdır buyuracak. Bunun üzerine gidecekler onlardan biri kendini atacak fakat cenabı hak ateşi ona soğuk ve selamet kılacaktır. Öbürü ise dikilecek ve kendisini atmayacaktır. Bunun üzerine Allah ona Arkadaşının attığı gibi senin de kendini ateşe atmana engel olan nedir? Buyuracak o kimse de Ya rabbi diyecek beni çıkardıktan sonra tekrar oraya atmamanı senden bekliyorum. Bunun üzerine Allah: Sende umduğuna erişeceksin diyecek ve her ikisi de Allah'ın Rahmetiyle Cennete girecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisin senedi zayıftır, çünkü Rişdîn b. Sa'd'tan rivâyet edilmektedir. Rişdîn b. Sa'd'ın İbn Nu'm'dan rivâyeti hadisçiler yanında zayıftır. İbn Nu'm el Ifrikî'dir. İfrikî'de hadisçiler yanında zayıftır.

2600- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimden bir gurup benim şefaatimle Cehennem'den çıkarılacaklardır. Kendilerine Cehennemlikler adı verilecektir."** (Buhârî, Rıkak: 17; İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Reca el Utaridî'nin ismi Imrân b. Teym'dir. İbn Milhan adı da verilir.

2601- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cehennemden kaçıp, ona karşı tedbir almayıp uyuyan; veya cenneti isteyip cennetlik ameller yapmamak suretiyle uyuyan kimseler gibisini görmedim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Yahya b. Ubeydullah'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Yahya b. Ubeydullah hadisçiler yanında zayıftır. Şu'be onun hakkında söz etmiştir. Yahya b. Ubeydullah'ın adı İbn Mevhib olup Medînelidir.

BÖLÜM: 11

Ø CEHENNEMLIKLERIN ÇOĞUNLUĞU KADıNLAR MıDıR?

2602- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennete baktım Cennetin çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm Cehenneme baktım çoğunluğunun kadınlar olduğunu gördüm."** (Müslim, Zikir ve Dua: 17)

2603- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cehenneme baktım içerisindekilerin çoğunluğunu kadınlar olarak gördüm. Cennete baktım Cennetin çoğunluğunu fakirler olarak gördüm."** (Müsned: 19008)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Avf burada olduğu Ebû Reca'dan, Imrân b. Husayn'dan diyor. Eyyûb ise Ebû Reca'dan ve İbn Abbâs'tan demektedir. Her iki senede de diyecek yoktur. Ebû Reca'nın her ikisinden de (yani İbn Abbâs ve Imrân b. Husayn) dan da hadis işittiği muhtemeldir. Avf'tan başkası bu hadisi Ebû Reca vasıtasıyla Imrân b. Husayn'dan rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 12

Ø CEHENNEM'DE EN HAFIF AZAB GÖRENIN DURUMU NASıLDıR?

2604- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cehennemliklerin azabı en hafif olanı iki ayağının altında ateş közü bulunan ve bunlarla beyni kaynayan kişidir."** (Buhârî, Rıkak: 17; Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Hüreyre, Abbâs b. Abdulmuttalib ve Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2605- Hârise b. Vehb el Huzaî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dikkat edin size Cennet ehlini haber vereceğim her güçsüz ve zayıf görülen insan ki Allah'a karşı yemin etse Allah, onun yeminini yerine getirir. Dikkat edin size Cehennemlikleri haber vereyim; her kaba, bencil ve büyüklük taslayan kişi."** (Müslim, Cennet: 13)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadisleri Tanıma Yolları:

Rasulullah (s.a.s*) "Kim bana söylemediğim halde şöyle söyledi deyip yalan isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın"* buyuruyor. Dini bid'at, yalan ve hurafeden korumak için iki ana kaynağın; Kur'an ve Sünnetin tebdil ve tahriften korunması gerekir. Kur'an Cenabı Hakkın muhafazasındadır. Sünneti korumak ise ümmetin görevidir. Bunun için alimler bu konuda çok titiz bir çalışma içine girmiş ve Allah'ın rahmet ve lütfunun eseri olarak rivayet ve isnad ile Sünnetin sağlamını sahtesinden ayırmışlardır. Bu konuda yazılan eserler yanında hadis diye uydurulan sözleri tesbit edecek kaideler konulmuştur. Bir sözün uydurma olduğunu anlayabilmek için şu ölçüler göz önünde bulundurulur[1]:

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadisleri Tanıma Yolları:

Rasulullah (s.a.s*) "Kim bana söylemediğim halde şöyle söyledi deyip yalan isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın"* buyuruyor. Dini bid'at, yalan ve hurafeden korumak için iki ana kaynağın; Kur'an ve Sünnetin tebdil ve tahriften korunması gerekir. Kur'an Cenabı Hakkın muhafazasındadır. Sünneti korumak ise ümmetin görevidir. Bunun için alimler bu konuda çok titiz bir çalışma içine girmiş ve Allah'ın rahmet ve lütfunun eseri olarak rivayet ve isnad ile Sünnetin sağlamını sahtesinden ayırmışlardır. Bu konuda yazılan eserler yanında hadis diye uydurulan sözleri tesbit edecek kaideler konulmuştur. Bir sözün uydurma olduğunu anlayabilmek için şu ölçüler göz önünde bulundurulur[1]:

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbn Mâce

Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid b. Abdullah b. Mâce (son harfi sakin he ile söylenir, te ile söylendiği de olur) er-Rıb'î olup Rabialıların azadlısıdır, Kazvînlidir.
-Irak-ı Acem'den olan- Kazvîn'de 209 yılında dünyaya gelmiştir. Hadis öğrenmek üzere Re'y, Basra, Kûfe, Bağdad, Şam, Mısır ve Hicaz'a yolculuklar yapmış ve buranın muhaddislerinin birçoğundan hadis almıştır.
273 yılında 64 yaşında vefat etmiştir.
Faydalı birçok eseri vardır. Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun, müslümanlar adına onu hayırla mükâfatlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Uydurmacıları Tanıma Yolları:

a) Hadis Uyduranların İtirafı:

Ömer b. Sabih'in Resul-i Ekrem'i isnad ederek uydurduğu hutbesi, surelerin faziletlerine dair Terras'ın uydurup sonra itiraf ettiği hadisleri gibi. Ayrca Kazvin şehri ve serhadlara dair 40 kadar hadis de uydurmuştur. Bazı tefsir alimlerinin bu gibi hadisleri kitaplarına almaları kınanmıştır. Bunlardan başka Hz. Ali hakkında 70 kadar hadis uydurduğunu da ölürken i'tiraf etmiştir.
Mevzu hadis bazan ravinin kendisi uydurur. Bazan eskilerden ve İsrailiyattan da alır. Hz. Ali, Hasan-ı Basri, Fudayl ve Cüneyd gibilerin sözlerini, hadis olarak rivayet edenler de vardır. [1]
Vazzâ'lardan bazıları, yaptığı işi iyi görerek, bazıları da pişman olup, tevbe ederek hadîs uydurduklarını itirâf etmişlerdir. Nitekim Fazâilu'l-Kur'ân'la ilgili hadîsleri uyduran zat, bunu bir fazîlet, bir dindarlık olarak ifade etmiştir. Müemmel İbnu İsmâil'in anlattığına göre, Ubey İhnu Ka'b (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen Kur'ân-ı Kerîm'in sûrelerinin faziletiyle ilgili uzun bir hadîsi, bir şeyhten duyunca, "Kimden işittin?" diye sorar. İlk kaynağını bulmak üzere azmeder. Bu maksadla, her seferinde değişen şehir isimleri söylenir. Ama Müemmel yorulmadan önce Medâin'e, oradan Vâsıt'a, oradan Basra'ya, oradan Abâdân'a varıp sonunda mutasavvıf bir grupla zikr yapan şeyhi bulur. Orada Müemmel: "Bu hadîsi sana kim söyledi?" diye sorunca şu enteresan cevabı alır:
"Bunu bana kimse söylemedi. Ancak, baktık ki halk Kur'ân'a rağbet etmiyor. Biz de insanları Kur'ân'a yöneltmek için bu hadîsi uydurduk".
Keza Ömer İbnu Sabîh, Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'e nisbet ederek rivâyet ettiği bir hutbeyi bizzat uydurduğunu söylemiştir.
İbnu Dakîku'l-Îd vaz'ı itiraf edenin ikinci sözünde de yalancı olabileceğini beyanla, itirafın, vaz'ı için kesinlikle hükmetmeye yeterli olmadığını söylemiştir ise de bu itiraz ulemâca benimsenmiştir. [2]
Önce Kaderiyye mezhebinde iken tevbe eden Ebu Reca ağlayarak şu itirafta bulunmuştur. "Kadercilerin hiç birinden hadis rivayet etmeyiniz. Vallahi biz kader hakkında hadis uydurur ve bunu insanlar arasında yayardık. Bundan da sevap umardık. Artık hüküm Allah'ındır."
Zındıklığı sebebiyle Basra valisi Muhammed b. Süleyman tarafından idam ettirilen Abdül-Kerim b. Ebi'l Avca, asılmadan önce şu itirafta bulunmuştur: "Sizin aranızda dört bin hadis uydurdum. Bunlarda helali haram, haramı da helal gibi gösterdim."[3]
Abdül-Kerim b. Ebi'l Avca'nın bu itirafı kanun zorundandır. Bir de pişmanlık duygusu ile itiraf edenler vardır. Buna misal olarak şu olay anlatılır: İbnu Şeybe hac sırasında ağlaya ağlaya Kabe'yi tavaf eden bir ihtiyara niçin ağladığını sorduğunda, "Rasulullah'a karşı yalan söyleyerek 50 hadis uydurdum, onları halk arasında yaydım. Şimdi ben ne yapacağım?" dedi.[4]
Meşhur tarihçi ve muhaddis İbnu Asakir anlatır: Şeyhlerinden Ebu'l-İzz, birinin Hz. Ali hakkında hadis uydurduğunu işitir. Kendisi de Allah rızası için (!) Hz. Ebu Bekir'e dair bir hadis uydurur ve İbn Asakir'e sorar: "Nasıl iyi etmedim mi?" [5]

---

[1] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (çevrin M. Yaşar Kandemir): 15-16.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/145.
[3] Muhammed ez-Zefzaf, et-Ta'rif bil Kur'an vel Hadis, Beyrut 1984, s. 263; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 158.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Uydurmacıları Tanıma Yolları:

a) Hadis Uyduranların İtirafı:

Ömer b. Sabih'in Resul-i Ekrem'i isnad ederek uydurduğu hutbesi, surelerin faziletlerine dair Terras'ın uydurup sonra itiraf ettiği hadisleri gibi. Ayrca Kazvin şehri ve serhadlara dair 40 kadar hadis de uydurmuştur. Bazı tefsir alimlerinin bu gibi hadisleri kitaplarına almaları kınanmıştır. Bunlardan başka Hz. Ali hakkında 70 kadar hadis uydurduğunu da ölürken i'tiraf etmiştir.
Mevzu hadis bazan ravinin kendisi uydurur. Bazan eskilerden ve İsrailiyattan da alır. Hz. Ali, Hasan-ı Basri, Fudayl ve Cüneyd gibilerin sözlerini, hadis olarak rivayet edenler de vardır. [1]
Vazzâ'lardan bazıları, yaptığı işi iyi görerek, bazıları da pişman olup, tevbe ederek hadîs uydurduklarını itirâf etmişlerdir. Nitekim Fazâilu'l-Kur'ân'la ilgili hadîsleri uyduran zat, bunu bir fazîlet, bir dindarlık olarak ifade etmiştir. Müemmel İbnu İsmâil'in anlattığına göre, Ubey İhnu Ka'b (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen Kur'ân-ı Kerîm'in sûrelerinin faziletiyle ilgili uzun bir hadîsi, bir şeyhten duyunca, "Kimden işittin?" diye sorar. İlk kaynağını bulmak üzere azmeder. Bu maksadla, her seferinde değişen şehir isimleri söylenir. Ama Müemmel yorulmadan önce Medâin'e, oradan Vâsıt'a, oradan Basra'ya, oradan Abâdân'a varıp sonunda mutasavvıf bir grupla zikr yapan şeyhi bulur. Orada Müemmel: "Bu hadîsi sana kim söyledi?" diye sorunca şu enteresan cevabı alır:
"Bunu bana kimse söylemedi. Ancak, baktık ki halk Kur'ân'a rağbet etmiyor. Biz de insanları Kur'ân'a yöneltmek için bu hadîsi uydurduk".
Keza Ömer İbnu Sabîh, Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'e nisbet ederek rivâyet ettiği bir hutbeyi bizzat uydurduğunu söylemiştir.
İbnu Dakîku'l-Îd vaz'ı itiraf edenin ikinci sözünde de yalancı olabileceğini beyanla, itirafın, vaz'ı için kesinlikle hükmetmeye yeterli olmadığını söylemiştir ise de bu itiraz ulemâca benimsenmiştir. [2]
Önce Kaderiyye mezhebinde iken tevbe eden Ebu Reca ağlayarak şu itirafta bulunmuştur. "Kadercilerin hiç birinden hadis rivayet etmeyiniz. Vallahi biz kader hakkında hadis uydurur ve bunu insanlar arasında yayardık. Bundan da sevap umardık. Artık hüküm Allah'ındır."
Zındıklığı sebebiyle Basra valisi Muhammed b. Süleyman tarafından idam ettirilen Abdül-Kerim b. Ebi'l Avca, asılmadan önce şu itirafta bulunmuştur: "Sizin aranızda dört bin hadis uydurdum. Bunlarda helali haram, haramı da helal gibi gösterdim." [3]
Abdül-Kerim b. Ebi'l Avca'nın bu itirafı kanun zorundandır. Bir de pişmanlık duygusu ile itiraf edenler vardır. Buna misal olarak şu olay anlatılır: İbnu Şeybe hac sırasında ağlaya ağlaya Kabe'yi tavaf eden bir ihtiyara niçin ağladığını sorduğunda, "Rasulullah'a karşı yalan söyleyerek 50 hadis uydurdum, onları halk arasında yaydım. Şimdi ben ne yapacağım?" dedi.[4]
Meşhur tarihçi ve muhaddis İbnu Asakir anlatır: Şeyhlerinden Ebu'l-İzz, birinin Hz. Ali hakkında hadis uydurduğunu işitir. Kendisi de Allah rızası için (!) Hz. Ebu Bekir'e dair bir hadis uydurur ve İbn Asakir'e sorar: "Nasıl iyi etmedim mi?" [5]

---

[1] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (çevrin M. Yaşar Kandemir): 15-16.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/145.
[3] Muhammed ez-Zefzaf, et-Ta'rif bil Kur'an vel Hadis, Beyrut 1984, s. 263; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.
[4] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 158.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) İhbar:

Uydurmacıları, arkadaşları veya durumdan haberi olanlardan herhangi birinin haber vermesi de onların tanınmasını sağlar. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) İhbar:

Uydurmacıları, arkadaşları veya durumdan haberi olanlardan herhangi birinin haber vermesi de onların tanınmasını sağlar. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Araştırmalar:

Hadis ilmiyle meşgul olanlar, hakkında hadis uydurulmuş olan konuları araştırmış ve bazı tesbitler yapmışlardır. Bu konuların uzun listeleri Mevzuat kitaplarında verilmektedir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Araştırmalar:

Hadis ilmiyle meşgul olanlar, hakkında hadis uydurulmuş olan konuları araştırmış ve bazı tesbitler yapmışlardır. Bu konuların uzun listeleri Mevzuat kitaplarında verilmektedir. [1]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Uydurulmuş Sözleri Tanıma Yolları:

Mevzu hadislerde bulunan bir takım kusurlar onları tanımaya yardımcı olur. Ayrıca hadisler üzerinde devamlı çalışan muhaddislerde Allah vergisi bir meleke bulunur. Bu meleke sayesinde sahih hadis uydurmadan ayırt edilir. Başta hadis ilmi olmak üzere sağlam bir İslami kültür de mevzu hadisleri tanımaya yardım eder. Böylece Hz. Peygamber'e ait olan hadislerdeki gün ışığına benzer nuru görüp sezebilecek; bunları mevzu hadislerdeki gecenin zifiri karanlığına benzeyen zulmetten ayıracak sezgi ve basirete sahip olmak imkanı doğar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Uydurulmuş Sözleri Tanıma Yolları:

Mevzu hadislerde bulunan bir takım kusurlar onları tanımaya yardımcı olur. Ayrıca hadisler üzerinde devamlı çalışan muhaddislerde Allah vergisi bir meleke bulunur. Bu meleke sayesinde sahih hadis uydurmadan ayırt edilir. Başta hadis ilmi olmak üzere sağlam bir İslami kültür de mevzu hadisleri tanımaya yardım eder. Böylece Hz. Peygamber'e ait olan hadislerdeki gün ışığına benzer nuru görüp sezebilecek; bunları mevzu hadislerdeki gecenin zifiri karanlığına benzeyen zulmetten ayıracak sezgi ve basirete sahip olmak imkanı doğar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Haberin Lafzında ve Manasında Bozukluk Bulunması:

Bu daha ziyade uydurulan sözde, fesahat ve belagatın en yüksek mertebesinde olan Rasulullah'ın ağzından çıkması mümkün olmayan kelime ve gramer hatalarının bulunmasıyla anlaşılır. [1]
Mevzu hadîs'i teşhisde bu da mühim bir hususdur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Mü'minin ferasetinden kaçın, o Allah'ın nuruyla bakar"* buyurur. Belli bir teslimiyet ve irfâna eren mü'min, bir hadîsin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait olup olmıyacağını çok kesin olmasa bile, az-çok sezebilir. Hele, hadîsle meşgul, hadîs ilmi olan birisi olursa. Biraz dil zevki, biraz hadîs kültürünü alan kimse bu teşhîsi daha kolay yapabilecek bir mümâreseye sahiptir denebilir.
Nitekim, bazı âlimler, bu meselede daha ikna edici açıklamalarda bulunmuşlardır. Rebî İbnu Hüseyin şöyle der: "Hadîste gündüz aydınlığı gibi bir ziya vardır, ona derhal ünsiyet edersin, uydurma sözlerde ise gece karanlığı gibi bir karanlık vardır ondan da nefret edersin". İbnu'l-Cevzî'yi de: "Münker hadisten, çoğunlukla, ilim-tâlibinin tüyleri ürperir ve kalbi nefret eder" der. Bülkînî, İbnu'l-Cevzî'yi te'yiden: "Bunun şâhidi şudur: Bir kimse bir başkasının iki yıl boyu hizmetini yapsa, onun neyi sevip neyi sevmediğini öğrenmiş olur. Biri çıkıp da, sevdiğini bildiği bir sey için: "O, falan şeyi sevmezdi" diyecek olsa hâdim derhal bu sözü tekzîb eder" der.
Rivâyette görülen, lafz yönünden bozukluk (rekâket) da, o sözün, ifadesi fasîh olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan gelmediğine delildir. Ancak, İbnu Hacer, bu işte mânânın esas alınması kanaatindedir. Rivayete lafz yönüyle fasîh bile olsa, mânâdaki rekâketin vaz' hükmüne yeterli olduğunu belirtir. "Çünkü, der, bu dinin her şeyi güzeldir, rekâket ise çirkinliktir". İlave eder: "Tek başına lafzî rekâket, vaz'a delalet etmez, çünkü hadîs, mânen rivâyet edilmiş ve aslî elfâzı, fasîh olmayan elfazla değiştirilmiş olabilir."[2]
Hadis diye ortaya atılmış olan sözün dil kaideleri bakımından bozuk, muhtevasının peygamber sözünde bulunmayacak manasızlık ve ölçüsüzlük taşıması o sözün uydurma olduğunun ilk ve en belirgin işaretidir. Zira Hz. Peygamber "efsahu'l-arap" (Arapların en güzel konuşanı)dır.
Terğib ve terhib için hadis uyduranların abartmaları ve zındıkların alaylarını ihtiva eden gülünç sözler de bu gruba dahildirler. "Yeşile ve güzel kadına bakmak görme duyusunu arttırır" düzmesi gibi…
Az amele çok sevap va'd eden veya küçük bir günah işleyeni şiddetli cezalarla korkutan sözde hadisler de mana itibariyle bozuk ve ölçüsüz olarak kabul edilmişlerdir. Uydurulmuş sözler, lafızlarındaki bozukluklardan çok manalarındaki ölçüsüzlükler dolayısıyla tesbit ve teşhir edilmişlerdir. [3]
Uydurma hadislerde, bir takım söz ve mana bozuklukları vardır ki, hadisçiler bu bozukluklara "rekâket" derler ve sahih hadisle uydurma hadisi birbirinden ayırt etmek için şu tanımı yaparlar: "Hadisin gün ışığına benzer bir ışığı vardır; onu hemen tanır ve alırsın. Bir hadisin de gece karanlığı gibi bir karanlığı vardır; bu yüzden onu da reddedersin." [4]
Hz. Peygamber, Arapların en güzel konuşanıydı. Bundan dolayı Onun sözlerinde ölçülü bir ifade güzelliği, açıklık, akıcılık, belağat gibi Arap dilinin kaidelerine uygun bir güzellik vardır. İşte bu noktadan hareket eden muhaddisler, sözünde veya manasında ölçüsüzlük, dil kaidelerine aykırılık bulunan hadislerin mevzu olduğunu söylemişlerdir. Gerçek de öyledir. Mesela halkı hayırlı işlere teşvik etmek için uydurulan hadislerde aşırılık, özellikle sevap ve cezada ölçüsüzlük vardır. Dinsizlerin ve İslam düşmanlarının uydurdukları hadisler ise Müslümanlığın temel ölçülerine sığmayan bayağı ifadeler taşır. Bu belirtiler onların uydurma olduğunu hemen belli eder. "Kim (he) harfini tek gözlü yapmadan besmele yazarsa Allah ona bir milyon iyilik (savab) yazar, derecesini bir milyon kere yükseltir." "Nisan ayının çıktığını bana müjdeleyenin Cennete girmesine kefil olurum" sözleri konunun ilginç örnekleridir. [5]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/146-147.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 55.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 52-53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Haberin Lafzında ve Manasında Bozukluk Bulunması:

Bu daha ziyade uydurulan sözde, fesahat ve belagatın en yüksek mertebesinde olan Rasulullah'ın ağzından çıkması mümkün olmayan kelime ve gramer hatalarının bulunmasıyla anlaşılır. [1]
Mevzu hadîs'i teşhisde bu da mühim bir hususdur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Mü'minin ferasetinden kaçın, o Allah'ın nuruyla bakar"* buyurur. Belli bir teslimiyet ve irfâna eren mü'min, bir hadîsin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait olup olmıyacağını çok kesin olmasa bile, az-çok sezebilir. Hele, hadîsle meşgul, hadîs ilmi olan birisi olursa. Biraz dil zevki, biraz hadîs kültürünü alan kimse bu teşhîsi daha kolay yapabilecek bir mümâreseye sahiptir denebilir.
Nitekim, bazı âlimler, bu meselede daha ikna edici açıklamalarda bulunmuşlardır. Rebî İbnu Hüseyin şöyle der: "Hadîste gündüz aydınlığı gibi bir ziya vardır, ona derhal ünsiyet edersin, uydurma sözlerde ise gece karanlığı gibi bir karanlık vardır ondan da nefret edersin". İbnu'l-Cevzî'yi de: "Münker hadisten, çoğunlukla, ilim-tâlibinin tüyleri ürperir ve kalbi nefret eder" der. Bülkînî, İbnu'l-Cevzî'yi te'yiden: "Bunun şâhidi şudur: Bir kimse bir başkasının iki yıl boyu hizmetini yapsa, onun neyi sevip neyi sevmediğini öğrenmiş olur. Biri çıkıp da, sevdiğini bildiği bir sey için: "O, falan şeyi sevmezdi" diyecek olsa hâdim derhal bu sözü tekzîb eder" der.
Rivâyette görülen, lafz yönünden bozukluk (rekâket) da, o sözün, ifadesi fasîh olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan gelmediğine delildir. Ancak, İbnu Hacer, bu işte mânânın esas alınması kanaatindedir. Rivayete lafz yönüyle fasîh bile olsa, mânâdaki rekâketin vaz' hükmüne yeterli olduğunu belirtir. "Çünkü, der, bu dinin her şeyi güzeldir, rekâket ise çirkinliktir". İlave eder: "Tek başına lafzî rekâket, vaz'a delalet etmez, çünkü hadîs, mânen rivâyet edilmiş ve asli elfâzı, fasîh olmayan elfazla değiştirilmiş olabilir."[2]
Hadis diye ortaya atılmış olan sözün dil kaideleri bakımından bozuk, muhtevasının peygamber sözünde bulunmayacak manasızlık ve ölçüsüzlük taşıması o sözün uydurma olduğunun ilk ve en belirgin işaretidir. Zira Hz. Peygamber "efsahu'l-arap" (Arapların en güzel konuşanı)dır.
Terğib ve terhib için hadis uyduranların abartmaları ve zındıkların alaylarını ihtiva eden gülünç sözler de bu gruba dahildirler. "Yeşile ve güzel kadına bakmak görme duyusunu arttırır" düzmesi gibi…
Az amele çok sevap va'd eden veya küçük bir günah işleyeni şiddetli cezalarla korkutan sözde hadisler de mana itibariyle bozuk ve ölçüsüz olarak kabul edilmişlerdir. Uydurulmuş sözler, lafızlarındaki bozukluklardan çok manalarındaki ölçüsüzlükler dolayısıyla tesbit ve teşhir edilmişlerdir. [3]
Uydurma hadislerde, bir takım söz ve mana bozuklukları vardır ki, hadisçiler bu bozukluklara "rekâket" derler ve sahih hadisle uydurma hadisi birbirinden ayırt etmek için şu tanımı yaparlar: "Hadisin gün ışığına benzer bir ışığı vardır; onu hemen tanır ve alırsın. Bir hadisin de gece karanlığı gibi bir karanlığı vardır; bu yüzden onu da reddedersin." [4]
Hz. Peygamber, Arapların en güzel konuşanıydı. Bundan dolayı Onun sözlerinde ölçülü bir ifade güzelliği, açıklık, akıcılık, belağat gibi Arap dilinin kaidelerine uygun bir güzellik vardır. İşte bu noktadan hareket eden muhaddisler, sözünde veya manasında ölçüsüzlük, dil kaidelerine aykırılık bulunan hadislerin mevzu olduğunu söylemişlerdir. Gerçek de öyledir. Mesela halkı hayırlı işlere teşvik etmek için uydurulan hadislerde aşırılık, özellikle sevap ve cezada ölçüsüzlük vardır. Dinsizlerin ve İslam düşmanlarının uydurdukları hadisler ise Müslümanlığın temel ölçülerine sığmayan bayağı ifadeler taşır. Bu belirtiler onların uydurma olduğunu hemen belli eder. "Kim (he) harfini tek gözlü yapmadan besmele yazarsa Allah ona bir milyon iyilik (savab) yazar, derecesini bir milyon kere yükseltir." "Nisan ayının çıktığını bana müjdeleyenin Cennete girmesine kefil olurum" sözleri konunun ilginç örnekleridir. [5]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/146-147.
[3] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 55.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 52-53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Bir Çok İnsanın Görmesi Gereken Bir Olayı Bir Kişinin Rivayet Etmesi:

Hadis diye nakledilen sözler arasında öyleleri vardır ki, birçok sahabi huzurunda söylendiği iddia edilmektedir. Bu durum karşısında o hadisin söylendiği an orada bulunanlardan hiç değilse büyük bir kısmının onu rivayet etmesi beklenir. Aksi halde iddianın bir yalandan ibaret olduğu anlaşılır. Veda Haccı dönüşünde Hz. Peygamber'in Gadiru Hum denilen yerde mola vererek kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife tayin ettiğini fakat orada bulunan ashabın bu haberi gizlediklerini söyleyen Rafizilerin iddiası bu konuda güzel bir örnektir. Bu uydurmanın önce sahih bir isnadı yoktur. Öte yandan Hz. Peygamber şayet Hz. Ali'yi halife tayin ettiğine dair böyle bir açıklama yapsaydı, hilafet konusunda o kadar anlaşmazlıkların çıktığı günlerde sahabilerin bunu belirtmeleri gerekirdi. Oysa binlerce sahabi huzurunda söylendiği iddia edilen sözleri rivayet eden sahabi çıkmamıştır.Buradan anlaşılır ki bu, Rafizilerin uydurmalarından biridir.
Hz. Peygamber'in ikindi namazını kılmadığı bir gün, batmış olan güneşin onun namazını yetiştirmesi için geri döndüğünü, herkesin buna şahit olduğunu bildiren uydurma da böyledir. Herkesin şahit olduğu söylenen bir olay yalnızca Ebu Seleme'den rivayet edilmiş gösterilmektedir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Bir Çok İnsanın Görmesi Gereken Bir Olayı Bir Kişinin Rivayet Etmesi:

Hadis diye nakledilen sözler arasında öyleleri vardır ki, birçok sahabi huzurunda söylendiği iddia edilmektedir. Bu durum karşısında o hadisin söylendiği an orada bulunanlardan hiç değilse büyük bir kısmının onu rivayet etmesi beklenir. Aksi halde iddianın bir yalandan ibaret olduğu anlaşılır. Veda Haccı dönüşünde Hz. Peygamber'in Gadiru Hum denilen yerde mola vererek kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife tayin ettiğini fakat orada bulunan ashabın bu haberi gizlediklerini söyleyen Rafizilerin iddiası bu konuda güzel bir örnektir. Bu uydurmanın önce sahih bir isnadı yoktur. Öte yandan Hz. Peygamber şayet Hz. Ali'yi halife tayin ettiğine dair böyle bir açıklama yapsaydı, hilafet konusunda o kadar anlaşmazlıkların çıktığı günlerde sahabilerin bunu belirtmeleri gerekirdi. Oysa binlerce sahabi huzurunda söylendiği iddia edilen sözleri rivayet eden sahabi çıkmamıştır.Buradan anlaşılır ki bu, Rafizilerin uydurmalarından biridir.
Hz. Peygamber'in ikindi namazını kılmadığı bir gün, batmış olan güneşin onun namazını yetiştirmesi için geri döndüğünü, herkesin buna şahit olduğunu bildiren uydurma da böyledir. Herkesin şahit olduğu söylenen bir olay yalnızca Ebu Seleme'den rivayet edilmiş gösterilmektedir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Kur'an'a Ve Sahih Sünnete Aykırı Olması:

Cenabı Hak: *"Kıyametin ne zaman kopacağım bilmek Allah'a mahsustur"* (Lokman: 21/34) buyurduğu halde, Rasulullah (s.a.s)'in "Dünyanın ömrü yedi bin senedir. Biz yedinci binin içinde bulunmaktayız" dediğini ileri sürmek gibi; ki, Kur'an'a ve Rasulullah'ın kıyametin ne zaman kopacağım bilmediğini ifade eden sahih sünnetine aykırı olduğu için uydurma olduğu ortadadır. [1]
Hz. Peygamber Allah kelamı olan Kur'an-ı Kerim'i müslümanlara tebliğ etmekle kalmamış; aynı zamanda onu açıklamış hükümlerini uygulamıştır. Onun her sözü ve davranışı Kur'an-ı Kerim'e uygundur. Buna göre, eğer bir rivayet Kur'an-ı Kerim'e ve sahih hadislere aykırı ise onun uydurma olduğuna hükmedilir. Mesela "Kötü ahlaklı olmak affedilmeyecek bir günahtır." uydurması Kur'an-ı Kerim'in *"Allah kendisine şirk koşulmasını asla affetmez. Bunun dışındakileri dilediği için affeder."* (Nisa: 4/48, 116) mealindeki ayete aykırıdır.
"Allah, adı Ahmed veya Muhammed olanları Cehenneme koymayacaktır."
"Allah, güzel yüzlü ve siyah gözlülere azab etmeyecektir."
Bu hadisler mevzudur. Çünkü *"Allah, sizin vücutlarınıza ve yüzlerinize değil, kalplerinize bakar."* sahih hadisine aykırıdır. [2]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Kur'an'a Ve Sahih Sünnete Aykırı Olması:

Cenabı Hak: *"Kıyametin ne zaman kopacağım bilmek Allah'a mahsustur"* (Lokman: 21/34) buyurduğu halde, Rasulullah (s.a.s)'in "Dünyanın ömrü yedi bin senedir. Biz yedinci binin içinde bulunmaktayız" dediğini ileri sürmek gibi; ki, Kur'an'a ve Rasulullah'ın kıyametin ne zaman kopacağım bilmediğini ifade eden sahih sünnetine aykırı olduğu için uydurma olduğu ortadadır. [1]
Hz. Peygamber Allah kelamı olan Kur'an-ı Kerim'i müslümanlara tebliğ etmekle kalmamış; aynı zamanda onu açıklamış hükümlerini uygulamıştır. Onun her sözü ve davranışı Kur'an-ı Kerim'e uygundur. Buna göre, eğer bir rivayet Kur'an-ı Kerim'e ve sahih hadislere aykırı ise onun uydurma olduğuna hükmedilir. Mesela "Kötü ahlaklı olmak affedilmeyecek bir günahtır." uydurması Kur'an-ı Kerim'in *"Allah kendisine şirk koşulmasını asla affetmez. Bunun dışındakileri dilediği için affeder."* (Nisa: 4/48, 116) mealindeki ayete aykırıdır.
"Allah, adı Ahmed veya Muhammed olanları Cehenneme koymayacaktır."
"Allah, güzel yüzlü ve siyah gözlülere azab etmeyecektir."
Bu hadisler mevzudur. Çünkü *"Allah, sizin vücutlarınıza ve yüzlerinize değil, kalplerinize bakar."* sahih hadisine aykırıdır. [2]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Adakta Bulunmanın Yasaklanması

59) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen rivayetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Nezir (adak) ademoğluna bir şey sağlamaz. Benim takdir etmediğim meydana gelmez. Ona sadece kaderde olan gelir, onun da kendisi için takdir etmişimdir. Ancak adakla cimriden malını çıkarırım (sadaka vermeyen cimri insanın malından bu yol ile sadaka hakkını alırım)."[1]
v Buhârî (6694) gelen başka hadis lafzı şöyledir:
"Âdemoğlu'na adak bir şey sağlamaz. Benim takdir etmediğim meydana gelmez. Ona sadece kaderde olan olur, onu da kendisi için takdir etmişimdir. Ancak cimri olan kimseden malını çıkarırım, önceden cimriliğimden ötürü alınamayanı bu yol ile alırım."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (6609), Müslim'de (1640) rivayet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

219) Şâban Orucu (Şâban Ayı'nın Onbeşinden Sonra Ramazanı Karşılamak İçin Oruç Tutmanın Yasaklanması, Ancak Şâbanı Bütünüyle Oruçlu Geçirenin Veya Pazartesi–Perşembe Günleri Gibi Belli Günlerde Oruç Tutmayı Âdet Edinmiş Olan Kimsenin Tutabileceği)

Bu bölümdeki dört hadis-i şeriften Ramazan'ı karşılamak için birkaç gün öncesinden oruç tutulmaması gerektiğini, yine hilal görülüp oruca başlanacağını, hilalle oruca son veirileceğini, Şaban'ın onbeşinden sonra oruç tutulmaması gerektiğini, Ramazan'dan bir gün önce oruç tutulmaması gerektiğini öğreneceğiz. [1]

1227. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir–iki gün öncesinden oruç tutarak ramazanı karşılamaya kalkmasın. Ancak belli günlerde oruç tutmayı âdet edinmiş olan kimse, o gün orucunu tutsun."[2]

1228. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ramazandan (bir–iki gün) önce oruç tutmayınız. Ramazan hilâlini gördüğünüzde oruca başlayınız; şevvâl hilâlini gördüğünüzde oruca son veriniz. Hilâli görmenize bulut mani olacak olursa, günü otuza tamamlayınız."[3]

1229. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şâbanın ikinci yarısında oruç tutmayınız."[4]

1230. Ebü'l–Yakzân Ammâr İbni Yâsir *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ramazandan olup olmadığı belli olmayan günde (yevmü'ş–şek) oruç tutan kişi, Ebü'l–Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isyân etmiş olur.[5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 359.
[2] Buhârî, Savm 5, 14; Müslim, Sıyâm 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 7, 11; Tirmizî, Savm 2, 4, 38; Nesâî, Sıyâm 13, 31, 32, 38; İbni Mâce, Sıyâm 5.
[3] Tirmizî, Savm 5 . Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 13.
[4] Tirmizî, Savm 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 13.
[5] Ebû Dâvûd, Savm 10; Tirmizî, Savm 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 3.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Akla, His Ve Müşahedeye Aykırı Olması:

Bazı uydurmalar Kur'ân'ın, mütevatir ve sahîh sünnetin, icmâ-ı ümmetin veya akıl ve sağduyunun hükümlerine tevîl kâbil olmayacak şekilde zıtlık arzeder (cem ve te'vîli kâbil zıtlıklar için hemen vaz hükmüne gidilmez). Meselâ:
* Mütevatir rivâyetin râvilerince tekzîb edilen bir rivâyet.
* Büyük bir cemaati ilgilendiren ciddî bir meselenin sadece bir kişi tarafından rivâyeti.
* Küçük bir hataya büyük bir tehdîd veya basît bir amele büyük bir mükafat va'di (ki kıssacıların hikâyelerinde rastlanan bu durumlar mânâdaki rekaket denen şeydir).
* Râvi'nin râfizî, rivâyetinde Ehl-i Beyt'in fazîleti veya muhaliflerinin reziletiyle ilgili olması.
* Dinde bir asıl mahiyetindedir, ama bir kişi rivâyet etmektedir. Râfizîlerin, İmamet'in Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye ait olduğu iddiaları gibi.

İbnu'l- Cevzî şöyle der: "Bir hadîsin ma'kûl'a mugayir, menkûl'e muhâlif, usul'e (sünen, müsned, sahîh, câmi... gibi kaynaklara) aykırı olduğunu görürsen bil ki bu hadîs mevzudur". Burada ma'kûl meselesinde dikkat gerekir, herkes kendi aklına göre hareket edecek olursa pek çok şeyi gayr-ı ma'kûl bulabilir. Usul kitaplarında ma'kûl'a aykırının misâli, merfu olarak rivâyet edilen şu sözdür: "Tufan sırasında Hz. Nuh (aleyhisselâm)'un gemisi, Beytullah'ın etrafında yedi kere tavaf etti. Sonra Makam-ı İbrahîm'de iki rek'ât namaz kıldı".

Yine akla muhalif sınıfa verilen ikinci bir örnek de şudur: "Allah atı yarattı. Sonra koşturdu. At koşunca terledi. Atın terinden de kendisini yarattı". Suyutî, "Böyle bir rivâyeti değil müslüman, aklı olan bir kimse bile uydurmaz" der.

Bunu uyduran Ebu'l-Mühezzim hakkında Şu'be şöyle der: "Ben onu gördüm, kendisine tek kuruş (dirhem) verilse elli hadîs uyduruverecek birisiydi". Bunu rivâyet eden Muhammed İbnu Şüca'ın da dinde sapık olduğu belirtilir. [1]

“Hicri 600 tarihinden sonra doğacaklara Allah’ın hiçbir ihtiyacı yoktur” düzmesi, hem akla, mantığa hem de tarihi gerçeklere aykırıdır. Zira o tarihten sonra yaşayanlar arasında İslam’a ve insanlığa gerçekten değerli hizmetler vermiş olanların haddi hesabı yoktur.

“Patlıcanın her derde deva olduğuna” dair uydurma, tecrübe ve ilmi bulgulara aykırıdır. [2]

“Ana babasına iyilik etmek isteyenler şairlere para versin”

“İnsanoğlunun kalbi kışın yumuşar. Bunun sebebi Allah’ın Adem’i çamurdan yaratmış olmasıdır; çünkü çamur kışın yumuşak olur.” uydurmaları gibi. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/145-146.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 160.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Akla, His Ve Müşahedeye Aykırı Olması:

Bazı uydurmalar Kur'ân'ın, mütevatir ve sahîh sünnetin, icmâ-ı ümmetin veya akıl ve sağduyunun hükümlerine tevîl kâbil olmayacak şekilde zıtlık arzeder (cem ve te'vîli kâbil zıtlıklar için hemen vaz hükmüne gidilmez). Meselâ:
* Mütevatir rivâyetin râvilerince tekzîb edilen bir rivâyet.
* Büyük bir cemaati ilgilendiren ciddî bir meselenin sadece bir kişi tarafından rivâyeti.
* Küçük bir hataya büyük bir tehdîd veya basît bir amele büyük bir mükafat va'di (ki kıssacıların hikâyelerinde rastlanan bu durumlar mânâdaki rekaket denen şeydir).
* Râvi'nin râfizî, rivâyetinde Ehl-i Beyt'in fazîleti veya muhaliflerinin reziletiyle ilgili olması.
* Dinde bir asıl mahiyetindedir, ama bir kişi rivâyet etmektedir. Râfizîlerin, İmamet'in Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye ait olduğu iddiaları gibi.

İbnu'l- Cevzî şöyle der: "Bir hadîsin ma'kûl'a mugayir, menkûl'e muhâlif, usul'e (sünen, müsned, sahîh, câmi... gibi kaynaklara) aykırı olduğunu görürsen bil ki bu hadîs mevzudur". Burada ma'kûl meselesinde dikkat gerekir, herkes kendi aklına göre hareket edecek olursa pek çok şeyi gayr-ı ma'kûl bulabilir. Usul kitaplarında ma'kûl'a aykırının misâli, merfu olarak rivâyet edilen şu sözdür: "Tufan sırasında Hz. Nuh (aleyhisselâm)'un gemisi, Beytullah'ın etrafında yedi kere tavaf etti. Sonra Makam-ı İbrahîm'de iki rek'ât namaz kıldı".

Yine akla muhalif sınıfa verilen ikinci bir örnek de şudur: "Allah atı yarattı. Sonra koşturdu. At koşunca terledi. Atın terinden de kendisini yarattı". Suyutî, "Böyle bir rivâyeti değil müslüman, aklı olan bir kimse bile uydurmaz" der.

Bunu uyduran Ebu'l-Mühezzim hakkında Şu'be şöyle der: "Ben onu gördüm, kendisine tek kuruş (dirhem) verilse elli hadîs uyduruverecek birisiydi". Bunu rivâyet eden Muhammed İbnu Şüca'ın da dinde sapık olduğu belirtilir. [1]

“Hicri 600 tarihinden sonra doğacaklara Allah’ın hiçbir ihtiyacı yoktur” düzmesi, hem akla, mantığa hem de tarihi gerçeklere aykırıdır. Zira o tarihten sonra yaşayanlar arasında İslam’a ve insanlığa gerçekten değerli hizmetler vermiş olanların haddi hesabı yoktur.

“Patlıcanın her derde deva olduğuna” dair uydurma, tecrübe ve ilmi bulgulara aykırıdır. [2]

“Ana babasına iyilik etmek isteyenler şairlere para versin”

“İnsanoğlunun kalbi kışın yumuşar. Bunun sebebi Allah’ın Adem’i çamurdan yaratmış olmasıdır; çünkü çamur kışın yumuşak olur.” uydurmaları gibi. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/145-146.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 160.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 51.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

299) Tek Ayakkabı İle Gezmenin Mekruh Olduğu (Özürsüz Olarak Tek Ayakkabı Ve Mest İle Gezmenin Ve Yine Özürsüz Ayakta Ayakkabı Veya Mest Giymenin Mekruh Olduğu)

Tek ayakkabı ve pabuçla dolaşılmaması gerektiğini ya ikisini de çıkarıp veya ikisini de giymek gerektiğini, tamiratı yapılıncaya kadar bile olsa tek pabuç giyilmemesi gerektiğini ve bir tarafa dayanıp yaslanmaksızın ayakta ayakkabı giyilmesinin yasak olduğunu öğreneceğiz. [1]

1653. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz tek ayakkabı ile dolaşmasın. Ya ikisini de giysin veya ikisini de çıkarsın!"[2]

* Müslüman her tavrında ciddidir, sokaklarda ve insanlar arasında dolaşırken de aynı ciddiyeti sergilemelidir. Her türlü dengesizliğe karşı çıkan dinimiz ve peygamberimiz insanın yürüyüş dengesini bozacağı için bu tür hareketi yasaklamıştır. [3]

1654. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*: Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, *"Herhangi biriniz ayakkabısının bağı koptuğu zaman onu onarıncaya kadar (bile olsa) tek ayakkabıyla gezmesin!"* buyurduğunu işittim, demiştir.[4]

* Yine aynı dengesizliği ortadan kaldırmak için ayakkabısı tamir oluncaya kadar tek ayakla tek ayakkabıyla Müslümanın dolaşmaması gerektiği bildirilmektedir. Böylece gülünç duruma düşmekten müslüman kurtulabilir. [5]

1655. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kimsenin ayakta ayakkabı giymesini yasaklamıştır.[6]

* Mest, ayakkabı, bot, çizme, uzun bağcıklı ayakkabı gibi kişiyi fazla uğraştıracak olan ayakkabı türleri giyilirken kişi oturmalıdır. Ayakta olursa dengesini kaybedip düşebileceği için ya oturarak veya bir tarafa dayanarak giyilmesi tavsiye ediliyor ki, umulmadık bir durum ortaya çıkmasın. Yani düşüp elbisesinin kirlenmesi veya kırık çıkık gibi bir durumla karşılaşılmaması için. İslam, her işte olduğu gibi ayakkabı giymede bile edeb kurallarına önem verir. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 486.
[2] Buhârî, Libâs 40; Müslim, Libâs 68, 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 34; İbni Mâce, Libâs 29.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 486.
[4] Müslim, Libâs 69, 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Nesâî, Zînet 116.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 486.
[6] Ebû Dâvûd, Libâs 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Libâs 35; İbni Mâce, Libâs 30.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 486.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) Tarihi Olaylara Aykırı Düşmesi-Ravinin Hali:

Bir hadiste anlatılan olaylar tarihi gerçeklere uymuyorsa, o hadis uydurmadır.
“Soğuktan sakının; çünkü kardeşiniz Ebu’d-Derda’yı soğuk öldürdü.” sözü gibi. Hz. Peygamber’in böyle bir söz söylemesi mümkün değildir; çünkü Ebu’d-Derda Hz. Peygamber’in vefatından 22 yıl sonra hicretin 32. yılında ölmüştür. Soğuktan öldüğü de belli değildir.
Nakledildiğine göre Yahudilerden bir grup bir mektup getirerek bunun Hayber Yahudilerinden cizye alınmamasını emreden Hz. Peygamber’in (s.a.v.) mektubu olduğunu, Hz. Muaviye ile Sa’d b. Muaz’ın bu mektuba şahit olduklarını ileri sürerler. Meşhur Muhaddis el-Hatibu’l-Bağdadi mektuba bir göz atarak şöyle der: “Bu mektup uydurmadır; çünkü Muaviye ve Sa’d b. Muaz’ın şahitliğinden söz etmektedir. Oysa Muaviye Fetih yılı olan 8. hicri yılda müslüman olmuştur. Sa’d b. Muaz ise Hendek savaşında ölmüştür. Bu itibarla her ikisi de Hayber gazasında bulunmamışlardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber’in mektubuna şahit olmaları mümkün değildir.” [1]
Bazan hadîs uyduranlar muasır olmadıkları kimselerden hadîs rivâyet edince yalancı oldukları derhal yüzlerine vurulmuştur. İrakî şöyle açıklar: Birisi birinden hadîs rivâyet edince doğum tarihi sorulur, rivâyet ettiği şahsın kendisi doğmazdan önce öldüğünü söyleyince, onun doğumunu söylemesi, yalanını itiraf yerine geçer. Verilen örneğe göre, üçüncü asır yalancılarından Me'mun İbnu Ahmed, Hişâm İbnu Ammâr'dan hadis rivayet edermiş. İbnu Hibban kendisine: "Sen Şam'a ne zaman geldin?" diye sorar. Memun: "İkiyüz elli senesinde!" deyince İbnu Hibbân taşı gediğine koyar: "Kendisinden hadîs rivâyet ettiğin Hişâm ikiyüzkırkbeş yılında vefat etmiştir..." [2]
Ömer b. Musa isimli birisi Humus Camiinde Halid b. Ma'dan’a isnad ederek hadis uyduruyordu. Cemaat içinde bulunan Ufeyr b. Ma'dan,
-"Halid b. Ma'dan’la nerede ve ne zaman görüştünüz?" diye sordu. Ömer b. Mu'a,
-108 yılında Ermeniye gazasında görüştük, deyince Ufeyr:
-Allah'dan kork! Halid b. Ma'dan 104 yılında vefat etti. Sen ise onunla ölümünden dört sene sonra görüştüğünüzü iddia ediyorsun. Üstelik o hiç bir zaman Ermeniyye’de savaşmamıştır.[3]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 51-52.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/145.
[3] M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, Ankara 1975, s. 176-184; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Birinci Fasıl

Hata ve Unutma Hakkındadır

Hata: Fiiliyle bir şeyi kastedip, fiilini kastından başka şeye isabet etmesidir, misal kafir öldürmeyi kastedip ölümün müslümana isabet etmesi gibi. Unutma: Bir şeyi hatırlamış olup, yapma anında unutmaktır. İkiside affedilmiştir, yani onda günah yoktur, günahın kaldırılması unutmasına bir hüküm tereddüt etmesi ne zıt değildir, abdesti unutup kendsi abdestli zannederek namaz kılan gibidir, bu hususta ona günah yoktur, sonra abdestsiz namaz kıldığı açığa çıksa namazını yeniden kılınması gerekir, eğer abdeste başlarken besmeleyi terketse unutarak biz (Hanbeliler) farzlığını söylüyoruz, ona abdesti yeniden almak gerekir mi? Bunda iki rivayet Ahmed'den mervidir, yine kurban kesiminde besmeleyi unutarak terk ederse bu hususta ondan iki rivayet vardır, fakihlerin çoğunluğuna göre o kurban yenilir, eğer unutarak namazı terketse ona kaza gerekir, peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim bir namazı kılmadan uyur veya unutursa onu hatırlayınca kılsın, onun için ancak keffaret vardır, sonra şunu okudu: (Benim zikrim için namız kıl)3 (Taha: 20/14) namazında necaset taşır vaziyetteyse affedilmez, sonra bunu namazda sonra veya esnanında bilse ve onu ortadan kaldırsa, namazı iade eder mi, etmez mi? bunda iki görüş vardır, ikisi imam Ahmed'in rivayetidir, peygamber (s.a.v.)'den namazda ayakkabıyı çıkarıp namazı tamamladığı ve şöyle dediği rivayet edilir: "Cebrail bana bu ikisinde pislik olduğunu haber verdi, namazını iade etmedi."4

(1) Sahihtir cemaat tahriç etti (Ahmed, Buhari, Müslim Ebu Davud Tirmizi Nesai ve İbni Mace) ibni Hibban Ebu Hureyre'den, Taberani İmran bin Husayn dan tahriç etti (Camiulusul: 2/149) ve sonrası ve Camiussağir).

(4) Sahihtir. Buhari, Müslim, Ahmed Ebu Davud ibni Mace Nesai Amr bin As'ta yine Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace Ebu Hureyre'den tahriç etti (Camiulusul: 10/548).

(3) Hadisi Enes bin Malik ve Ebu Hureyre'de; Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Nesai tahriç etti, sahih hadistir (Camiulusul: 6/134/137).

(4) Ebu Saidi Hudri'den Ebu Davud, Hakim Beyheki, ibni Huzeyme ve ibni Hibban tahriç etti, mevsul ve mürselliği hususunda ihtilaf etti, Ebu Hatim mevsulü terci etti, Hakim ve Taberani de zayıf rivayetleri vardır. (Neylül evtar: 2)121, Mecmauz zevaid: 2/56).

Namazda unutarak konuşsa, bununla namazının batıl olacağına dair Ahmed'deh iki meşhur rivayet vardır. ?afi'inin mezhebi bununla batıl olmayacağı şeklindedir. Eğer orucunda unutarak yese, çoğunluğa göre orucu bozmaz, Rasulullah (s.a.v.) şunu ancak Allah yedirmiş ve içirmiştir."1

Malik dedi ki: Ona iade gerekir, çünkü namazı unutarak terkeden yerindedir, cumhur diyor ki: O oruca niyet etmiş ve onun mahzuratın (yasaklarının) bazılarını unutarak işlemiştir, o kendisinden affedilir.

Eğer unutarak cima etse hükmü unutarak yemenin hükmü gibi midir, değil midir? Bekir, kefaret gerekmesi husunda onun iki rivayeti vardır.

İkincisi: Bununla orucu bozulmaz, yeme gibidir, bu?afi'inin mezhebidir, Ahmed'den de rivayet edildi. İhramda iken unutarak cima hakkında ihtilaf da böyledir, bununla nüsük batıl olur mu, olmaz mı? Eğer bir şeyi yapmayacağına yemin etse yemini unutur veya hata icabı yaptığı şeyin yapmayacağına yemin etmediği şey zannederek yaparsa, yeminini bozmuş olur mu, olmaz mı? Bunda üç görüş vardır, bunlar Ahmed'den rivayetlerdir.

Birincisi: Yemin velev ki talak ve köle azadı üzerine olsun her halukarda bozulmaz, Hallal bu rivayeti Ahmed'den inkar etti ve dedi ki: O nakledici tarfindan bir hatadır, bu ? afii'nin iki görüşünden biridir ve İshak'ın görüşüdür, Ebu Sevr ve ibniEbu ?eybe'nin görüşürür.

Ata'dan İshak'ın şöyle dediği rivayet edilir: Yemininde unutmuş olduğuna dair yemin ettirilir.

İkincisi: Her halukarda yemini bozulur, bu seleften bir topluluğun ve Malik'in görüşüdür.

Üçüncüsü: Yemin talak ve köle azadı üzerine olmasıyla, bu ikisinden başkası üzerine olmasının hükmü ayrıdır, bu Ahmed'den meşhur rivayettir ve Ebu Ubeyd'in görüşüdür.

S:250 Yine Evzai'de talak hususunda böyle dedi ve dedi ki: Hata ve unutma hakkında hadiste gelen af unuttuğu müddeçedir, karısıyla beraber oldukça ona günah yoktur, hatırladığı zaman karısından ayrılması geekir, çünkü unutma ortadan kalkmıştır, İbrahim el-Harbi tabiinin unutan kimseye talakın gerçekleştiği üzerine de icması bulunduğunu hikaye etti.

Hataen bir mümini öldürse ona kitabı nassıyla keffaret ve diyet gerekir, yine kendi malı zannederek başkasının malını telef etse de böyledir, yine cumhur av hayvanını hataen veya unutarak öldüren ihramlı hakkında da ceza gerektiğini söyledi.

Bazısı dedi ki: ?u ayetin zahirine dayanarak (içinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi ona cezadır) (Maide: 5/95) öldürmeyi kasten yapmadıkça ona ceza yoktur, bu Ahmed'den rivayettir, cumhur ayete şöyle cevap verdi: Kasten öldürene ceza Allah'ın intikamını düzenledi, bunun ikisi (ceza ve Allah'ın intikamı) kasıtlıyadır, kasıt olmasa intikam da olmaz, ceza da başka bir delile baki kalır.

-Allah en iyisini bilir- zahir olan şudur: Unutan ve hata edenden günahın o ikisinde kaldırılması şeklinde affedilir, çünkü günah niyetler ve kasıtlara terattüp eder, unutan ve hatalını kasıtları yoktur, ikisine günah da yoktur. O ikisinden hükümlerin kaldırılması ise bu nasların muradı değildir, bunun sabitliğine ve sabit olmayışına dair başka delile muhtaçtır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Hadislerin Yazıya Geçirilmesi (Tespiti) Konusundaki İddialar:

a) Hadislerin yazılmasının yasaklığı konusunda gelen rivayetler yazmayı emreden rivayetlerden daha sahihtir hatta nesheder durumdadır. Çünkü müteahhirdir.
b) Şayet sünnete bağlılık zaruri olsaydı Allah Teala Kuran'ı koruduğu gibi onu da koruması gerekirdi. Hz. Peygamber de Kuran'ın yazılmasını emrettiği gibi sünnetin de yazılmasını emrederdi.
c) Hadis, Hz. Peygamber zamanından daha sonraki bir dönemde yazıldı. Bu, hadislerle oynanmasına müsait bir zaman dilimiydi. Dolayısıyla ehli kitabın başına gelen tebdil ve ziyadelik hadislere de bulaştı. Bu da hadislerin zamanla yazılmadığı ve sahabelerin de bunu muayyen bir kitapta hasretmemeleri ve tebliğ etmemeleri, ayrıca iyice ezberlememelerinden kaynaklanmaktadır. 23 senelik birikimin yazılmadan korunması mümkün olmadığından dolayı yalan ve Hz. Peygamberin söylemediği şeyler kendisine nispet edildi.
d) "Bana Kuran ve onun misli verildi" hadisi sahih olsaydı, sünnetin yazılmasını yasaklamaz, Kuranın tedvin edildiği gibi tedvin edilmesini emrederdi. Vahyin yarısını yazısız bir şekilde bırakmazdı. Çünkü böylelikle risaleti ehline kamil bir şekilde ulaştırmış sayılmazdı.
e) Sahabe de hadisi yazmamıştır.Yazanlar ise kendisi için yazıp ezberlemiş, kitap, görevini yerine getirince bu rivayetleri daha sonra imha etmişlerdir. Hatta büyük sahabiler bile, hadisin yazılmasını istemiyerek, rivayet edilmesini nehyetmişlerdir. Çünkü hadislerin dinde yaygınlık kazanmasını istemediler.
f) Tedvinin hicri II. asrın başına bırakılması rivayetlerin çoğalmasına sebep oldu. Neticede hadisler uyduruldu, bunların sayısı binleri aşarak çoğu müslümanlar arasında yayıldı. Temyizi mümkün olmaz bir hale geldi.
g) Ömer b. Abdulaziz'in tedvine bir etkisi olmadı. Daha sonra gelenler de bunu önemsemediler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs Rivayetini Terk Edenler:

Mevzuumuzun başında Ashab-ı Kiram (radıyallahu anh)'da mevcut olan sünnete teslimiyet ruhundan bahsetmiş, bu ruhun Ashab'ı nelere sevkettiğini belirtmeye çalışmıştık. Hemen belirtmek isteriz ki, aynı ruh bazılarını, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir söz, bir fiil naklederken eksik bırakma veya ilavede bulunma korkusuyla hadîs rivâyetini terketmeye sevketmiştir. Bu grubu, daha ziyade hâfızasından emin olmayan, bu yönden kendilerine güveni bulunmayan kimselerin teşkil ettiğini söyleyebiliriz.
Bu meseleye temas eden İbnu Kuteybe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığı olan Hz. Ebu Bekir, Zübeyr, Ebu Ubeyde, Abbâs İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anhüm ecmain) gibi büyüklerin, az hadîs rivâyet ettiklerine dikkat çektikten sonra Aşere-i Mübeşşere'den olan Sâd İbnu Zeyd'in rivâyeti tamamen terk ettiğini belirtir.
Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) birçok hadîsi rivâyet etmeyi terkettiğini şöyle ifade etmiştir: "Hata etmekten korkmasaydım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den işittiğim çok şey rivâyet ederdim."
Zübeyr İbnu'l-Avvâm'a oğlu Abdullah sorar: "Ben, İbnu Abbas (radıyallahu anh) ve diğer birçoklarından işittiğim gibi senden niye hadis dinlemiyorum?" Zübeyr (radıyallahu anh) şu cevâbı verir: "Gerçi ben, müslüman olduğum günden beri, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ayrılmadım, (bu sebeple çok hadîs bilirim), fakat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: *"Kim bile bile bana yalan isnâd ederse cehennemdeki yerini hazırlasın"*.
Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) bazı rivâyetlerde bu hadîsi: *"Kim bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerini hazırlasın"* şeklinde nakledip sözlerine şunu eklemiştir: "İnsanlara bakıyorum da hadîse bir de "bile bile (müteammiden)" ziyâdesini ekliyorlar, Allah'a kasem olsun ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "bile bile" dediğini duymadım."
Zeyd İbnu Erkâm (radıyallahu anh) da, hadîs rivâyet etmesi için müracaat edenlere şöyle demiştir: "İhtiyarladık ve unuttuk. Halbuki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den hadîs rivâyet etmek ağır mesuliyeti mûcibtir".
İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anh)'dan şöyle söylediği nakledilmiştir: "Allah'a yemin ederim, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den hadîs rivâyet etmek istesem, hiç durmadan üst üste iki gün rivâyet edebilirim. Fakat yapmıyorum. Beni bundan alıkoyan husûsa gelince, bakıyorum, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i benim gibi dinlemiş, cemaatlerinde hazır bulunmuş olan bâzıları, hadîs rivâyet ediyorlar ama, rivâyetleri, aslına tam uygun değil. Ben, bu duruma düşmekten korkuyorum. Hemen sana bildirmek isterim, onlar bunu bile bile yapmıyorlar, yanılıyorlar."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/55-56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İmam Ahmed'in Müsned'i

Muhaddisler Buhârî, Muslim ve Sunen'lerden sonra "Müsned"leri üçüncü mertebede değerlendirmişlerdir. Müsnedler arasında en değerli ve en faydalısı İmam Ahmed'in Müsnedi'dir. Eski ve yeni bütün muhaddisler müslümanın dininde ve dünyasında gerek duyacağı şeyleri toplayan sünnete dair kitaplar arasında en kapsamlı ve toparlayıcı olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Kesir dedi ki: Hadislerinin çokluğu, tertiplerinin güzelliği itibariyle Ahmed'in Müsnedine denk bir kitap yoktur. Hanbel dedi ki: Babam beni, Salih'i ve Abdullah'ı topladı ve bize Müsnedi okudu. Bizden başkası onu (ondan) dinlemedi. Sonra şunları söyledi: Ben bu kitabı 57.000'den daha çok hadis arasından seçtim. Müslümanların Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisi olup olmadığı hususunda ihtilaf ettiklerini görürseniz bu kitaba başvurunuz. Eğer burada görürseniz mesele yok, değilse delil olmaz.
Fakat Zehebî şöyle demektedir: Onun bu sözü çoğunlukla görülen durum için uygun kabul edilebilir. Aksi takdirde bizim Buhârî ve Muslim'in Sahihlerinde bildiğimiz güçlü birtakım hadisler vardır ki, bunlar Müsned'de yoktur.
Oğlu Abdullah babasının rivayetinden olmayan birtakım hadisler de eklemiştir. Bunlar: "Zevâidu Abdillah" diye bilinir. Müsned'i Abdullah'tan, o babasından diye rivayet eden Ebu Bekr el-Katî'î de Abdullah'ın ve babasının dışında birtakım ziyadelerde bulunmuştur.
Müsned'deki hadisler tekrarları ile birlikte 40.000'i, tekrarları düştükten sonra 30.000 hadisi bulur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) Tarihi Olaylara Aykırı Düşmesi-Ravinin Hali:

Bir hadiste anlatılan olaylar tarihi gerçeklere uymuyorsa, o hadis uydurmadır.
“Soğuktan sakının; çünkü kardeşiniz Ebu’d-Derda’yı soğuk öldürdü.” sözü gibi. Hz. Peygamber’in böyle bir söz söylemesi mümkün değildir; çünkü Ebu’d-Derda Hz. Peygamber’in vefatından 22 yıl sonra hicretin 32. yılında ölmüştür. Soğuktan öldüğü de belli değildir.
Nakledildiğine göre Yahudilerden bir grup bir mektup getirerek bunun Hayber Yahudilerinden cizye alınmamasını emreden Hz. Peygamber’in (s.a.v.) mektubu olduğunu, Hz. Muaviye ile Sa’d b. Muaz’ın bu mektuba şahit olduklarını ileri sürerler. Meşhur Muhaddis el-Hatibu’l-Bağdadi mektuba bir göz atarak şöyle der: “Bu mektup uydurmadır; çünkü Muaviye ve Sa’d b. Muaz’ın şahitliğinden söz etmektedir. Oysa Muaviye Fetih yılı olan 8. hicri yılda müslüman olmuştur. Sa’d b. Muaz ise Hendek savaşında ölmüştür. Bu itibarla her ikisi de Hayber gazasında bulunmamışlardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber’in mektubuna şahit olmaları mümkün değildir.” [1]
Bazan hadîs uyduranlar muasır olmadıkları kimselerden hadîs rivâyet edince yalancı oldukları derhal yüzlerine vurulmuştur. İrakî şöyle açıklar: Birisi birinden hadîs rivâyet edince doğum tarihi sorulur, rivâyet ettiği şahsın kendisi doğmazdan önce öldüğünü söyleyince, onun doğumunu söylemesi, yalanını itiraf yerine geçer. Verilen örneğe göre, üçüncü asır yalancılarından Me'mun İbnu Ahmed, Hişâm İbnu Ammâr'dan hadis rivayet edermiş. İbnu Hibban kendisine: "Sen Şam'a ne zaman geldin?" diye sorar. Memun: "İkiyüz elli senesinde!" deyince İbnu Hibbân taşı gediğine koyar: "Kendisinden hadîs rivâyet ettiğin Hişâm ikiyüzkırkbeş yılında vefat etmiştir..." [2]
Ömer b. Musa isimli birisi Humus Camiinde Halid b. Ma'dan’a isnad ederek hadis uyduruyordu. Cemaat içinde bulunan Ufeyr b. Ma'dan,
-"Halid b. Ma'dan’la nerede ve ne zaman görüştünüz?" diye sordu. Ömer b. Mu'a,
-108 yılında Ermeniye gazasında görüştük, deyince Ufeyr:
-Allah'dan kork! Halid b. Ma'dan 104 yılında vefat etti. Sen ise onunla ölümünden dört sene sonra görüştüğünüzü iddia ediyorsun. Üstelik o hiç bir zaman Ermeniyye’de savaşmamıştır.[3]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 51-52.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/145.
[3] M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, Ankara 1975, s. 176-184; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

46) Allah İçin Sevmek Ve Bunu Yaymak

Bu bölümdeki iki ayet ve onbir hadis-i şeriften, mü'minlerin birbirlerine karşı merhametli, kafirlere karşı ise şiddetli olmaları gerektiğini, Medineli Ensarın hicret edenleri sevdiklerini, imanın tadını tadabilecek üç özelliğin ne olduğunu, hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde arşın gölgesinde barınacakların kimler olduğunu, iman edip birbirimizi sevip selamı yaygınlaştırdığımız takdirde iyi bir müslüman olacağımızı, her şeyde olduğu gibi ziyaretleri de Allah rızası için yapacağımızı, mü'minlerin Medineli ensarı sevdiğini, sevmesi gerektiğini, Allah rızası için birbirleriyle sevişenlere ahirette nurdan minberler verileceğini, birbirlerini Allah için sevenlerin Allah'ın sevgisini hak edeceklerini, din kardeşini Allah rızası için seven kimsenin bunu ona bildirmesi gerektiğini, Rasulullah'ın bizzat Muaz'ı sevdiğini haber verdiğini öğreneceğiz. [1]

"Muhammed, Allah'ın elçisidir. O'nun yanında bulunan mü'minler Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlerin tümüne karşı kararlı, tavizsiz ve çetin; ama birbirlerine karşı daima merhametlidirler. Onların namazda eğilerek ve yere kapanarak Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün, yüzlerinde secde izi görünmektedir. Tevratta da İncilde de onların vasıfları şudur: "Bir ekin gibidirler ki filizini çıkardı derken filizi kuvvetlenmiştir, derken kalınlaşmıştır, derken gövdesinin üzerinde dümdüz boy vermiştir. Ekincileri şaşırtır ve sevindirir. Peygamberin ashabı hakkındaki bu benzetme kafirleri öfkelendirmek içindir. Ama yine de onlar içinden inanıp doğru ve yararlı işler yapanlara Allah bağışlanma ve büyük bir mükafat vadetmiştir." (Feth: 48/29)
"Ve onlardan önce Medine'yi yurt ve iman evi edinmiş olanlar kendilerine göç edip gelenleri severler." (Haşr: 59/9)

376. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar:
Allah ve Resûlünü, (bu ikisinden başka) herkesden fazla sevmek.
Sevdiğini Allah için sevmek.
Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek."[2]

377. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:
Âdil devlet başkanı,
Rabbına kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,
Kalbi mescidlere bağlı müslüman,
Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan,
Güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine "Ben Allah'tan korkarım" diye yaklaşmayan yiğit,
Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,
Tenhâda Allah'ı anıp göz yaşı döken kişi."[3]

378. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
Hiç şüphesiz Allah Teâlâ kıyâmet günü:
"Nerede benim rızâm için birbirlerini sevenler? Gölgemden başka gölgenin bulunmadığı bugün onları, kendi arşımın gölgesinde gölgelendireceğim" buyurur.[4]

* Selamlaşmak mü'minler arasındaki sevgi bağlarının kuvvetlenmesine sebeptir. [5]

379. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız!"[6]

380. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Adamın biri, bir başka köydeki (din) kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi." Ebû Hüreyre önceki konuda geçen 362 numaralı hadisi *"Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor"* cümlesine kadar rivâyet etti.[7]

381. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* Medineli müslümanlar hakkında şöyle buyurdu:
"Ensarı (Medineli müslümanları) ancak mü'min olan sever, onlara ancak münâfik olan düşmanlık eder. Ensarı seveni, Allah da sever; onlara düşmanlık edene de Allah düşmanlık eder."[8]

* Allah'ın sevdiği Ensara sevgi beslemek iman gereğidir. İslama yaptıkları hizmetlerden dolayı düşmanlık etmek münafıklık alametidir. [9]

382. Muâz *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:
Allah Teâlâ; "Benim rızâm uğrunda birbirlerini sevenler için peygamberlerin ve şehidlerin bile imreneceği nurdan minberler vardır" buyurmuştur.[10]

* Dünyevi maksatlar dışında sadece Allah rızası için sevenlere böyle güzel nimetler verilecektir. [11]

383. Ebû İdris el–Havlânî *rahımehullah*'dan şöyle dediği nakledilmiştir:
Dımaşk mescidine girmiştim. Bir de ne göreyim, güleç yüzlü bir delikanlı ve başına toplanmış bir grup insan. Bunlar bir konuda görüş ayrılığına düştüler mi hemen o delikanlıya başvuruyor ve fikrini kabulleniyorlardı. Bu gencin kim olduğunu sordum. "Bu Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh*'tır" dediler.
Ertesi gün erkenden mescide koştum. Baktım ki o genç benden evvel gelmiş namaz kılıyor. Namazını bitirinceye kadar bekledim sonra önüne geçerek selâm verdim ve:
– Allah'a yemin ederim ki ben seni seviyorum, dedim.
– Allah için mi seviyorsun? dedi.
– Evet Allah için, dedim. O yine:
– (Gerçekten)Allah için mi seviyorsun? dedi. Ben de:
– Evet, (gerçekten) Allah için seviyorum, dedim.
Bunun üzerine elbisemden tutarak beni kendisine doğru çekti ve şöyle dedi.
– Kutlarım seni. Zira ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:
"Allah Teâlâ, "Sırf benim için birbirini seven, benim rızâm için toplanan, benim rızâm uğrunda birbirini ziyaret eden ve sadece benim rızâm için sadaka verip iyilik edenler, benim sevgimi hakederler" buyurmuştur."[12]

* Sevdiği kimseye ben seni Allah için seviyorum demek sünnettir. Birbirini Allah için sevenler Allah sevgisini kazanmışlardır. [13]

384. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Din kardeşini seven kişi, ona sevdiğini bildirsin!"[14]

* İslam toplumu birbirini Allah için seven insanların bir araya geldiği toplumdur. [15]

385. Muâz İbni Cebel *radıyallanu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Muâz'ın elini tutmuş ve şöyle buyurmuştur:
"Ey Muâz, Allah'a yemin ederim ki, ben seni gerçekten seviyorum. Sonra da ey Muâz sana her namazın sonunda: "Allahım! Seni anmak, sana şükretmek ve sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et!" duasını hiç bırakmamanı tavsiye ediyorum."[16]

386. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bir adam vardı. Bir başka şahıs ona uğrayıp geçti. (Arkasından, Hz. Peygamber'in huzurundaki kimse):
– Ey Allahın Resûlü! Ben bu kişiyi gerçekten seviyorum, dedi. Peygamber *aleyhissalâtü ve's–selâm:*
– *"Peki, sevdiğini ona bildirdin mi?"* buyurdu. Adam:
– Hayır, dedi. Hz. Peygamber:
– *"Ona bildir",* buyurdu.
Adam derhal kalkıp o şahsın arkasından yetişti ve:
– *Ben seni Allah için seviyorum,* dedi. O da:
– Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin, karşılığını verdi.[17]

* Din kardeşini Allah için seven kimsenin ona bu sevgisini bildirmesi güzel olur. Peygamberimiz hem sözleriyle hem de tatbikatıyla bu konuya verdiği önemi göstermiştir. Ashab sevdikleri kimseleri sevgilerinden haberdar ederlerdi. Böyle bir haber vermeye verilecek en güzel cevap ta *"Allah ta seni sevsin"* demektir. [18]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 138.
[2] Buhârî, Îmân 9, 14, İkrah 1, Edeb 42; Müslim, Îmân 67. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 10.
[3] Buhâri, Ezan 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2.
450 ve 659'da tekrar gelecektir.
[4] Müslim, Birr 37. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 139.
[6] Müslim, Îmân 93–94. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 45, Kıyamet 56; İbni Mâce, Mukaddime 9, Edeb 11.
848'de tekrar gelecektir.
[7] Müslim, Birr 38.
[8] Buhârî, Menâkıbu'l–ensâr 4; Müslim, Îmân 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 65.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 139.
[10] Tirmizî, Zühd 53.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 139.
[12] Muvatta', Şa'r 16.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 140.
[14] Ebû Dâvûd, Edeb 113 ; Tirmizî, Zühd 54.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 140.
[16] Ebû Dâvûd, Vitr 26; Nesâî, Sehv 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 30.
1423'de tekrar gelecek, gerekli açıklama orada verilecektir.
[17] Ebû Dâvûd, Edeb 113.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 140.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) İyilik ve Kötülüğün Karşılığının Abartılı Oluşu:

Küçük bir iyiliğe karşılık pek çok mükafat vadetmek, yahut küçük bir günah için çok büyük çok büyük ve çok ağır cezalar göstermek, uydurma hadislerin özelliklerinden biridir. Mesela böyle bir hadiste şöyle denilmiştir: “Kim la ilahe illallah derse, Allah, bu söz için bir kuş yaratır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) İyilik ve Kötülüğün Karşılığının Abartılı Oluşu:

Küçük bir iyiliğe karşılık pek çok mükafat vadetmek, yahut küçük bir günah için çok büyük çok büyük ve çok ağır cezalar göstermek, uydurma hadislerin özelliklerinden biridir. Mesela böyle bir hadiste şöyle denilmiştir: “Kim la ilahe illallah derse, Allah, bu söz için bir kuş yaratır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41: IMAN BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø INSANLAR LAILAHE ILLALLAH DEYINCEYE KADAR SAVAŞıLıR

2606- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Bu insanlarla Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar savaşmakla emrolundum Allah'tan başka ilah yoktur dediklerinde mallarını ve canlarını benden kurtarırlar ancak gizli durumlarının hesabı Allah'a kalmıştır."** (Nesâî, Tahrimüddem: 1; Müslim, İman: 8)

Bu konuda Câbir, Sa'd ve ibn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2607- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince ve Ebû Bekir de halife olunca Araplardan kafir olup İslam'dan çıkanlar oldu Ömer b. Hattâb, Ebû Bekir'e şöyle dedi: Sen bu İnsanlarla nasıl savaşacaksın? Rasûlullah (s.a.v.), tüm insanlarla Allah'ın birliğini kabul edinceye kadar savaşmakla emrolundum kabul ederlerse mal ve canlarını benden kurtarırlar gizli durumlarının hesabı Allah'a kalmıştır, demesine rağmen... Ebû Bekir de şu karşılığı verdi namaz ile zekatı birbirinden ayıranlara karşı vallahi savaşacağım çünkü zekat malın hakkıdır. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a.v.)'e verdikleri bir deve yularını bana vermeseler bunun verilmemesi yüzünden kendileriyle savaşırım. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb şöyle dedi: Vallahi durum bu merkezde iken Allah'ın, Ebû Bekr'in göğsüne ferahlık verdiğini gördüm savaş konusunda kendisinin hak üzerinde olduğunu anladım."** (Nesâî, Tahrimüddem: 1; Buhârî, Zekat: 29

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Aynı şekilde Şuayb b. Ebî Hamza, Zührî'den Ubeydullah b. Abdullah'tan ve Ebû Hüreyre'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Bu hadisi Imrân el Kattan, Ma'mer'den Zührî'den, Enes b. Mâlik'den, Ebû Bekir'den rivâyet ediyor ki bu rivâyet yanlıştır. Imrân'a, Ma'mer'den yaptığı rivâyetle muhalefet edilmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø LAILAHE ILLALAH DEYINCEYE VE NAMAZ KıLıNCAYA KADAR SAVAŞıLıR

2608- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bu insanlarla Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in onun kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet edinceye, bizim kıblemize dönünceye, bizim kestiğimizi yiyinceye, bizim namazımızı kılıncaya kadar savaşmam emredildi. Bunları yaptıkları takdirde canları ve malları bize haram olur..."** (Müslim, İman: 8)

Bu konuda Muâz b. Cebel ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Yahya b. Eyyûb bu hadisin bir benzerini Humeyd ve Enes'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 3

Ø ISLAM BEŞ ANA ESAS ÜZERINE KURULMUŞTUR

2609- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İslam beş esas üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, Ramazan orucu tutmak ve Ka'be'yi haccetmek."** (Müslim, İman: 1; Buhârî, İman: 1)

Bu konuda Cerir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Değişik şekillerde de İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir.

Suayr b. Hıms hadisçiler yanında güvenilir bir kişidir. Ebû Küreyb Vekî' vasıtasıyla Hanzale b. ebî Sûfyân el Cumahî'den, İkrime b. Hâlid el Mahzûmî'den ve İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 4

Ø IMAN, ISLAM, IHSAN NE DEMEKTIR? KıYAMET NE ZAMAN KOPACAKTıR?

2610- Yahya b. Ya'mur (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kader konusunu inkar konusunda ilk konuşan kişi Ma'bed el Cühenî idi nihayet ben ve Humeyd b. Abdurrahman el Hımyerî ile birlikte çıkıp Medîne'ye kadar geldik. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir kişi ile karşılaşırsak ona şu kimselerin ortaya çıkardıkları kader konusunu soracağız dedik. Derken Abdullah b. Ömer ile karşılaştık mescidden dışarı çıkıyordu arkadaşımla birlikte onun yanına vardık. Arkadaşımın bu konuda konuşmayı bana bırakacağına inandığım için İbn Ömer'e: Ey Ebû Abdurrahman: Bazı kimseler Kur'ân okuyorlar ve ilimde derin meselelere dalıyorlar kader diye bir şeyin olmadığını her işin hemen o anda meydana geliveren bir durum olduğunu söylüyorlar. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Onlarla bir daha karşılaşırsan benim onlardan uzak olduğumu onların da benden uzak olduklarını kendilerine haber ver. Abdullah'ın yeminle söyleyebileceği bir gerçek varsa oda şudur: Onlardan biri Allah yolunda Uhud dağı kadar altın harcasa kadere ve kaderin hayrına ve şerrine iman etmedikçe kendisinden kabul edilmez.

Yahya b. Ya'mur dedi ki: Sonra Abdullah b. Ömer bir hadis anlatmaya başladı ve dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle demiştir: Bir zamanlar Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idik. Bu esnada elbisesi bembeyaz saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk izleri görülmüyordu, içimizden hiçbir kimse de kendisini tanımıyordu. Bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi dizini Rasûlullah (s.a.v.)'in dizine yapıştırdı ve Ey Muhammed! İman nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ahiret gününe, **hayır ve şerri ile kadere** inanmaktır. Sonra o adam İslam nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edip namazı kılmak zekat vermek haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır. Sonra o adam ihsan nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu Allah'ı görür gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen bile o seni her an görmektedir. Ömer dedi ki: Tüm bu sorduğu sorularda Rasûlullah (s.a.v.)'in cevabı üzerine o kimse hep **"doğru söylüyorsun"** diyordu. Biz de bu adama hayret ettik, hem soru soruyor hem de doğru söyledin diyerek tasdik ediyordu. O adam tekrar sordu: Kıyamet ne zaman kopacaktır? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kıyamet hakkında soru sorulan kişi; soran kişiden daha bilgili değildir. Bu sefer o adam kıyametin alametleri nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: Cariyenin hanımefendisini doğurması, (yani doğan çocuklar ana ve babalarına köle muamelesi yapacaklar) yalın ayak çıplak ve fakir koyun çobanlarını yaptırdıkları binalarla boy ölçüşürken görmendir. Ömer dedi ki: Bu olaydan üç gün sonra Rasûlullah (s.a.v.), benimle karşılaştı ve Ey Ömer! O soru soran kim idi! biliyor musun? O Cibril idi, size dini konuları öğretmeye gelmişti." (Müslim, İman: 1; Nesâî, İman: 6)

Ahmed b. Muhammed, İbn'ül Mübarek vasıtasıyla Kehmes b. Hasan'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bu konuda Talha b. Ubeydullah, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Aynı hadis İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Sahih olan rivâyet İbn Ömer'in, Ömer'den yaptığı rivâyettir.

BÖLÜM: 5

Ø FARZ IBADETLERIN IMANLA ALAKASı VAR MıDıR?

2611- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete şöyle demiştir: Abdulkays heyeti Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve: **"Biz Rabia kabilesinin şu boyu olarak seninle ancak haram aylarda görüşebiliyoruz bize bir şey emret ki onu senden öğrenip arkamızda olanları da ona davet edelim"** dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Dört şeyi size emrederim; **"Öncelikle Allah'a iman"** sonra Allah'a imanı şöyle tefsir etti: Allah'tan başka ilah

olmadığına benim de Allah'ın kulu elçisi olduğuma şehâdet edip, namaz kılmak, zekat vermek ve ganimet olarak ele geçirdiğiniz şeylerden beşte birini vermektir. (Nesâî, İman: 6; Müslim, İman: 6)

Kuteybe Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Ebû Cemre'den, İbn Abbâs'tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis sahih hasendir. Ebû Cemre ed Dubaî'nin ismi Nasr b. Imrân'dır. Şu'be de bu hadisi Cemre'den rivâyet etmiş ve şu ilaveyi yapmıştır: **"Biliyor musunuz? İman nedir? Allah'tan başka ilah olmadığına benim Allah'ın peygamberi olduğuma şehâdet etmek"** cümlesini ilave ederek aynı hadisi zikretmiştir. Kuteybe b. Saîd'den şöyle dediğini işittim: **"Şu dört ileri gelen âlime benzer bir kişi bir daha görmedim. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, Abbâd el Mühellebî ve Abdulvehhab es Sekafî."**

Kuteybe diyor ki: Hergün Abbâd b. Abbâd'ın yanından iki hadis öğrenerek döndüğümüze memnun olurduk. Abbâd b. Abbâd, Mühelleb b. ebî Sufra'nın çocuklarındandır.

BÖLÜM: 6

Ø IMAN ARTAR VE EKSILIR MI?

2612- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mü'minlerin iman yönünden en yoğunu ahlak bakımından en güzel olanı ve çoluk çocuğuna karşı iyi ve yumaşak davranıp bağışı bol olandır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 15; Buhârî, İman: 33)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis sahih olup sadece Ebû Kılâbe'nin, Âişe'den işitmesiyle biliyoruz. Ebû Kılâbe, Âişe'nin süt çocuğu Abdullah b. Yezîd vasıtasıyla Âişe'den bu hadisten başka bir hadis daha rivâyet etmiştir. Ebû Kılâbe'nin adı Abdullah b. Zeyd el Cermî'dir.

İbn ebî Ömer Sûfyân'dan aktararak şöyle dedi: Eyyûb es Sahtiyanî, Ebû Kılâbe'den bahsetti ve: **"Vallahi aklı başında fıkıhçılardandı"** dedi.

2613- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) insanlara hutbe vererek öğüt verdi ve şöyle buyurdu: **"Ey kadınlar cemaati! Sadaka veriniz, çünkü Cehennemin çoğunluğu sizdendir."**

Bunun üzerine içlerinden bir kadın; **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun sebebi nedir?"** Diye sorunca; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kocalarınıza karşı lanet etmenizin ve nankörlüğünüzün çok olmasındandır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Akıllı ve dirayetli erkekleri; siz akıl ve dini noksan kadınlardan daha çabuk yoldan çıkaranı görmedim. İçlerinden bir kadın: Kadının akıl ve din yönünden eksiği nedir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sizden iki kadının şâhidliği bir erkeğin şâhidliğine eşittir. Dininizin eksiği ise hayız görmenizdir ki hayızlı olduğunuz günlerde birkaç gün namaz kılamazsınız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ebû Saîd ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih garib hasendir.

2614- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İmanın yetmişten fazla bölümü vardır. En aşağı yoldan zarar veren şeyleri kaldırıp atmak, en yüksek mertebesi de Allah'tan başka ilah yoktur sözünü söylemektir."** (Buhârî, İman: 2; Müslim, İman: 12)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Aynı şekilde Süheyl b. ebî Salih, Abdullah b. Dinar'dan, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisi bize aktarmıştır.

Imara b. Gazıyye bu hadisi Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den rivâyet ederek **"İman altmış dört bölümdür"** demektedir.

Aynı şekilde Kuteybe, Bekir b. Mudar vasıtasıyla Imara b. Gazıyye'den, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den bu **"altmış dört"** hadisini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 7

Ø UTANMAK HISSI IMANDANDıR

2615- Sâlim (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) kardeşine haya hakkında nasihat eden bir kimseye uğradı ve şöyle buyurdu: **"Haya imandandır."** Ahmed b. Meni'der ki: "Rasûlullah (s.a.v.), kardeşine nasihat eden birini işitti de…" (Buhârî, İman: 3; Müslim, İman: 12)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Bekre ve Ebû Umame'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 8

Ø NAMAZıN ÖNEMI VE DEĞERI

2616- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile bir yolculukta beraberdim yolda yürürken yanına yakın oldum Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim; **"Bana öyle bir amel öğret ki beni Cehennem'den uzaklaştırıp Cennete koysun!"** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Bana çok büyük bir soru sordun ama bu mesele Allah'ın kolaylaştırdığı kimseler için çok kolaydır. Şöyle ki: Her konuda ve her zaman kulluğu Allah'a yapar ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazını devamlı ve düzgün kılarsın, zekatını verir, Ramazan orucunu tutar, haccedersin..."** Sonra şöyle devam etti: **"Sana hayır yollarını göstereceğim oruç kalkandır. Sadaka; suyun ateşi söndürdüğü gibi günahları siler süpürür. Kişinin gece kıldığı namazda yine hataları siler süpürür."** Muâz dedi ki: Sonra, Rasûlullah (s.a.v.), 32 Secde sûresi16-17. ayetini: **"Onlar yataklarından geceleri kalkarak korku ve ümid içerisinde Rablerine yalvaranlardır ve kendilerine geçimlik verdiğimiz şeylerden başkalarına harcayandır. Böyle davranan mü'minlere gelince yaptıklarından dolayı mükafat olarak öteki dünyada onlara şimdiye kadar gizli kalan göz aydınlığı olarak onlar için nelerin saklanıp bekletildiğini hiç kimse bilip hayal edemez"** okudu ve şöyle buyurdu: **"Size bütün işlerin başını, direğini ve en üst noktasını bildireyim mi?** Bende evet, Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. Şöyle buyurdu: **"Her işin başı İslam, yani iradeyi Allah'a teslim etmek demektir. Direği namaz, zirvesi ve üst noktası da cihâd tır."** Sonra şöyle devam etti: **"Sana tüm bunların can damarını bildireyim mi?"** Bende evet Ey Allah'ın Peygamberi dedim. **"Rasûlullah (s.a.v.) dilini tuttu ve kendi rahatlığın için şunu tut buyurdular."** Ben de Ey Allah'ın Rasûlü!: Bizler konuşmalarımız yüzünden sorguya çekilecek miyiz? Dedim. Şöyle dedi: **"Anan hasretine yansın Ey Muâz! İnsanları yüzü koyun ve burunları yerde süründürerek Cehenneme dolduran dillerin kazandığından başkası değildir."** (Müslim, İman: 12; Buhârî, İman: 2)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2617- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimsenin mescidle ilgilenip oraya gidip geldiğini görürseniz onun imanına şâhid olunuz. Çünkü Allah: (9 tevbe: 18) de şöyle buyurur: Allah'ın mescidlerini ziyaret etmek yahut onları onarıp gözetmek, canlı tutup, zirvede kalmasını sağlamak ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan namazlarında dosdoğru ve devamlı olan, zekatlarını veren Allah'tan başka kimseden korkup çekinmeyen kimselere aittir. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır"** buyuruyor. (İbn Mâce, Mesacid: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 9

Ø NAMAZı TERK EDEN KIMSENIN DURUMU NEDIR?

2618- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"İman ile küfür arasında namazı terk etmek vardır."** (Müslim, İman: 35)

2619- A'meş (r.a.)'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Kul ile küfür ve şirk arasında namazı terk etmek vardır."** (Müslim, İman: 35; İbn Mâce, İkame: 77)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Sûfyân'ın ismi Talha b. Nafi'dir.

2620- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kul ile küfür arasında namazı terk etmek vardır."** (Müslim, İman: 35; İbn Mâce, İkame: 77)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû'z Zübeyr'in ismi Muhammed b. Müslim b. Tedrüstür.

2621- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bizimle münafik, müşrik ve kafirler arasındaki fark namazdır. Kim onu terk ederse kafir olur."** (Müslim, İman: 35; İbn Mâce, İkame: 77)

Bu konuda Enes ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

2622- Tabiinden, Abdullah b. Şakîk el Ukaylî (r.a.) şöyle diyor: **"Muhammed'in ashabı namazdan başka amellerden hiçbirinin terk edilmesini küfür saymazlardı ancak namazın terk edilmesini küfür sayarlardı."** (Müslim, İman: 35; İbn Mâce, İkame: 77)
Tirmizî diyor ki: Ebû Mus'ab el Medinî'den işittim diyordu ki: İman, sözden ibarettir diyen kimse tevbe etmeye çağrılır. Tevbe etmezse na âla, değilse kafası uçurulur.

BÖLÜM: 10

Ø IMANıN TADıNı KIM TATMıŞ OLUR?

2623- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **"Rab olarak Allah'ı din olarak İslamı, Peygamber olarakta Muhammed'i kabul edip o hayattan da razı olan kişi imanın tadını tatmıştır."** (Müslim, İman: 15)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2624- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kimde üç özellik bulunursa bunlar sayesinde imanın tadını bulur. Allah ve Peygamber (s.a.v.)'in bir kimseye başkalarından daha sevimli olması kişinin sevdiğini Allah için sevmesi Allah tarafından kurtarıldıktan sonra küfre dönmekten ateşe atılmaktan hoşlanmadığı kadar hoşlanmaması."** (Müslim, İman: 15; Buhârî, İman: 8)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi Katâde de Enes'den aynı şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 11

Ø ZINA EDEN INSAN IMAN ÜZERE ZINA EDEMEZ

2625- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zina eden kişi mü'min olduğu halde zina etmez. Hırsızlık eden de mü'min olarak hırsızlık edemez ama tevbe ettiği takdirde tevbesinin kabulü umulur."** (Müslim, İman: 24; Buhârî, Mezâlim: 30)
Bu konuda İbn Abbâs, Âişe, Abdullah b. ebî Evfâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ebû Hüreyre'den şu şekilde de rivâyet edilmiştir. Bir kul zina ettiğinde iman ondan çıkar gölgelik gibi başının üzerinde bulunur. O işi bıraktığı vakit iman tekrar kendisine döner.
Ebû Cafer Muhammed b. Ali'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur. Bu konuda İmandan İslam'dan çıkış vardır.
Başka bir şekilde Peygamber'den şu şekilde de rivâyet edilmiştir. Zina hırsızlık gibi bir suçu işlerse ve kendisine de ceza uygulanırsa bu ceza onun günahına keffarettir.
Eğer bu suçlardan birini işler Allah'ta onun bu suçunu örterse durumu Allah'a kalmıştır. Dilerse kıyamet gününde ona azâb eder dilerse kendisini bağışlar. Bu hadis bu şekilde Ali b. ebî Tâlib, Ubâde b. Sâmit, Huzeyme b. Sabit'den rivâyet edilmiştir.

2626- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim bir suç işler de cezasını bu dünyada çekerse Allah ahirette kuluna cezayı ikileyerek tekrar vermek durumunda değildir. Kim bir suç işler de Allah onu örter ve kendisini affederse, kıyamet günü o kulunu tekrar cezalandırmaz. Affetmesi ve bağışlaması cezalandırmasından daha çoktur."** (İbn Mâce, Hudud: 33)
Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. İlim adamlarının görüşü bu hadise göredir. Zina hırsızlık ve şarap içme yüzünden kişinin kafir olacağına hüküm veren bir âlim tanımıyoruz.

BÖLÜM: 12

Ø MÜSLÜMAN ELINDEN VE DILINDEN BAŞKASıNıN EMIN OLDUĞU KIMSEDIR

2627- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman elinden ve dilinden Müslümanların selamet buldukları kişidir. Mü'min ise insanların canları ve malları hususunda güvendikleri kişidir."** (Müslim, İman: 14; Buhârî, İman: 3)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmektedir: Rasûlullah (s.a.v.) ile Müslümanların hangisi daha değerlidir diye soruldu da şöyle buyurdular. Dilinden ve elinden Müslümanların selamet buldukları kişi.
Bu konuda Câbir, Ebû Musa ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

2628- Ebû Musa el Eşarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e: **"Müslümanların hangisi daha üstündür"** diye, soruldu da Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Müslümanların elinden ve dilinden selamet buldukları kişidir"** diye buyurdular. (Nesâî, İman: 11)
Tirmizî: Ebû Musa hadisi olarak bu hadis sahih garib hasendir.

BÖLÜM: 13

Ø ISLAM GARIB GELDI GARIB GIDECEK

2629- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İslam garib bir halde başladı ve yine garib bir hale dönecektir. Ne mutlu o gariblere."** (İbn Mâce, Fiten: 15; Dârimî, Rikak: 42)
Bu konuda Sa'd, İbn Ömer, Câbir, Enes ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: İbn Mes'ûd rivâyeti olarak bu hadis hasen sahih garibtir.
Bu hadisi Hafs b. Gays'ın A'meş'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû'l Ahvas'ın ismi: Avf b. Mâlik b. Nadle el Cûşemî'dir. Kendisinden sadece Hafs rivâyet etmiştir.

2630- Amr b. Avf b. Zeyd b. Milha (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yılanın toplanıp deliğine girdiği gibi din de toplanıp hicaz bölgesine çekilecektir. Dağ keçilerinin dağların başında toplandıkları gibi din de yani dini yaşayanlar da Hicaz bölgesinde toplanacaktır. Allah'ın dini yani İslam dini, toplumlar arasında yabancı bir sistem olarak başlamıştır ve ileride tekrar yabancı hale gelecektir. Ne mutlu o gariblere ki insanların bozdukları şeyleri benim sünnetim ve yolumla değiştirip düzelteceklerdir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø MÜNAFıĞıN ALAMETI KAÇTıR?

2631- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Münafığın alameti üçtür; konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiğinde sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiğinde hainlik eder."** (Buhârî, İman: 25; Müslim, İman: 25)
Tirmizî: Bu hadis Alâ hadisi olarak hasen garibtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Bu konuda İbn Mes'ûd, Enes ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ali b. Hucr, İsmail b. Cafer vasıtasıyla, Ebû Süheyl b. Mâlik'den babasından ve Ebû Hüreyre'den mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.
Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Ebû Süheyl, Mâlik b. Enes'in amcası olup adı Mâlik b. Nafi' b. Mâlik b. Ebû Amîr el Asbahî el Havlânî'dir.

2632- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kendisinde dört özellik bulunan kişi mutlaka münafik olmuştur. Bu dört özellikten biri bulunursa o özelliği terk edinceye kadar o kimsede münafiklık özelliği bulunmuş olacaktır. Konuştuğu zaman yalan söyleyen, söz verdiği zaman sözünde durmayan, davalaştığında aşırı giden, anlaştığı zaman anlaşmasını bozan."** (Buhârî, İman: 25; Müslim, İman: 25)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Hasan b. Ali el Hallâl, Abdullah b. Nümeyr vasıtasıyla A'meş'den Abdullah b. Mürre'den bu senedle hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisin manası ilim adamlarınca amelde olan nifaktır. İnançla nifak, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yapılmış olan nifaktır.
Hasan-ı Basrî'den buna benzer bir şey rivâyet edilmiştir ki o şöyle der: Nifak iki türlüdür. Amelde olan nifak diğeri de yalanlama nifakı.

2633- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Kişi söz verdiği ve sözünü yerine getirmeye niyet ettiği halde elinde olmayan sebeplerle yerine getiremez ise o zaman günahkar olmaz."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 82)
Tirmizî: Bu hadis garib olup isnadı pek sağlam değildir. Ali b. Abdil Alâ güvenilir bir kimsedir. Ebû'n Numân ve Ebû Vakkâs meçhul tanınmayan kişilerdir.

BÖLÜM: 15

Ø MÜSLÜMANA SÖVMEK GÜNAHTıR

2634- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslümanın kardeşiyle savaşması küfür, Müslüman'ın Müslüman'a sövmesi Allah'a itaatsizliktir."** (Buhârî, İman: 10; Müslim, İman: 28)

Bu konuda Sa'd ve Abdullah b. Muğaffel'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Mes'ûd hadisi hasen sahihtir. Abdullah b. Mes'ûd'tan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

2635- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Müslüman'a sövmek Allah'a itaatsizliktir. Ona karşı savaşmak küfürdür."** (Buhârî, İman: 10; Müslim, İman: 28)

Bu hadisin manası **"Onunla savaşmak küfürdür"** demek, dinden çıkararak irtidad etmiş kimse gibi demek değildir.

Bunun delili Esved'den rivâyet edilen şu hadistir: **"Kim bilerek bir Müslüman'ı öldürürse öldürülen kimsenin yakınları serbesttir. İsterlerse katilin öldürülmesini isterler isterlerse affederler."**

Eğer öldürmekle kişi kafir olacak olsaydı ölen kimsenin yakınlarına bu serbestlik verilmezdi ve o kişi de mutlaka öldürülürdü. (Burada altı kelimelik bir boşluk vardır.)

İbn Abbâs, Tavus, Atâ ve pekçok ilim adamları derler ki: Küfrün de dereceleri fıskın da dereceleri vardır.

BÖLÜM: 16

Ø MÜ'MINE LANET EDEN ONU ÖLDÜRMÜŞ GIBIDIR

2636- Sabit b. Dahhâk (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sahip olmadığı elde etmesi mümkün olmayan bir konuda müslümanın üzerine adak vâcib olmaz. Mü'min kardeşine lanet eden onu öldürmüş gibidir. Mü'min kardeşini kafirlikle itham eden kişi de yine onu öldürmüş gibidir. Her hangi bir aletle intihar edip kendini öldüren kişiye Allah kıyamet gününde kendini öldürdüğü aletle azâb edecektir."** (Buhârî, Edeb: 44; Müslim, Zühd: 1)

Bu konuda Ebû Zerr ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2637- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir Müslüman, Müslüman kardeşine kafir derse o ikisinden biri bu sıfatla döner."** Yani kafir denilen kişide kafirlik özelliği yoksa kafirlik bu sözü söyleyene dönmüş olur. (Müslim, İman: 26; Buhârî, Edeb: 73)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Hadiste geçen **"Bae"** kelimesinin manası karar kılar demektir.

BÖLÜM: 17

Ø ALLAH'TAN BAŞKA ILAH OLMADıĞıNA ŞÂHIDLIK EDEREK ÖLEN KIŞIYE ATEŞ HARAM KıLıNACAKTıR

2638- Sunabihî (r.a.) vasıtasıyla Ubâde b. Sâmit'den rivâyet edilmiştir. Sunâbihî dedi ki: Ubâde b. Sâmit ölüm anındayken yanına girdim ve ağladım. Bunun üzerine yavaş ol niçin ağlıyorsun? Dedi. Eğer şâhidlik yapmam istenirse senin lehinde şâhidlik edeceğim şefaat izni verilirse sana şefaat edeceğim gücüm yettiğinde sana faydalı olmaya çalışacağım. Sonra sözlerini şöyle sürdürdü: Vallahi Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim ve sizin için faydalı olan her hadisi size aktarmış bulunuyorum. Sadece bir hadis müstesna onu da bugün size anlatacağım çünkü varlığım ölümle kuşatılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın peygamberi olduğuna şâhidlik ederse Allah Cehennem ateşini ona haram kılar."** (Buhârî, İman: 42)

Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Câbir, İbn Ömer, Zeyd b. Hâlid'den de hadis rivâyet edilmiştir. Kimileri İbn Ömer'den işittim kimileri de İbn Uyeyne'den işittim demektedirler. Muhammed b. Aclan hadis konusunda güvenilir ve doğru bir kişidir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Sunabihî, Abdurrahman b. Useyle, Ebû Abdullah'tır. Zührî'den rivâyet edildiğine göre Zührî'ye; Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Allah'tan başka ilah yoktur diyen Cennete girecektir"** hadisi sorulmuştu da o da cevap olarak şöyle demişti: **"Bu durum İslam'ın başlangıcında farzların emir ve yasakların inmesinden önce idi."**

Tirmizî: Bazı ilim adamlarına göre bu hadisin yorumu şöyledir: Tevhid inancına sahip olup tek Allah'a inanlar günahlarından dolayı azâb görseler bile sonunda Cehennem'den çıkacaklar ve Cennete gireceklerdir.

İbn Mes'ûd, Ebû Zerr, Imrân b. Husayn, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs, Ebû Saîd el Hudrî ve Enes b. Mâlik'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Tevhid ehlinden bir gurup Cehennem'den çıkarılıp Cennete gireceklerdir."**

Aynı şekilde Saîd b. Cübeyr'den, İbrahim Nehaî'den ve tabiinden pek çok kişi bu görüştedir

Ebû Hüreyre'den değişik bir şekilde Hıcr sûresinin 2. ayeti hakkında **"Kafirler çok kere Müslüman olmayı arzu edecekler."** Şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Tevhid ehli Cehennem'de cezalarını çekip Cennete girdiklerinde kafirler o zaman keşke Müslüman olsaydık diyecekler."**

2639- Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah kıyamet gününde ümmetimden bir kişiyi herkesin önünde ayırıp o kişi aleyhinde doksan dokuz dosya açacaktır. Her bir dosyanın boyu gözün görebildiği mesafe kadar olacaktır sonra kendisine şöyle soracaktır: Bunlardan bir şeyi reddediyor musun? Amel muhafızım katip melekler sana haksızlık yapmışlar mıdır? O kimse hayır Ya Rabbi! Diye cevap verecektir. Sonra herhangi bir özrün var mı buyuracak o kimse hayır ya Rabbi diye cevap verecektir. Bunun üzerine Allah şöyle buyuracak evet yanımızda sana aid makbul bir amelin vardır ve bugün sana asla haksızlık edilmeyecektir. Üzerinde ben şehâdet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur Muhammed de onun kulu ve Rasûlüdür yazılı bir kağıt parçası çıkarılacak ve Allah kendi tartında kendin bulun diyecektir. O kişi de diyecek ki: Ya Rabbibu tek kağıt parçası... ve bu dosyalar nasıl olacak bu tartı işi... Allah'ta buyuracak ki bugün sana asla zulmetmeyecek... Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Günah sicilleri bir kefeye konulacak, kağıt parçası da bir kefeye konulacak sicillerin konulduğu kefe yukarı kalkacak kağıt parçası ağır çekecektir. Allah'ın ismi yanında hiç birşey ağır basamaz."** (İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Kuteybe, İbn Lehîa vasıtasıyla Âmir b. Yahya'dan bu senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 18

Ø BU ÜMMET KAÇ FıRKAYA BÖLÜNECEKTIR?

2640- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya ayrıldılar Hıristiyanlar da bir o kadar... Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır."** (İbn Mâce, Fiten: 17; Ebû davud, Sünnet: 1)

Bu konuda Sa'd, Abdullah b. Amr ve Avf b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

2641- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İsrail oğullarına gelen her şey benim ümmetime de gelecektir. Ayakkabının ayakkabıya eşitliği gibi aynı durumda olacaklardır. Hatta onlardan bir kimse açıkça annesine yaklaşan kimse olsa ümmetimden de böyle yapanlar çıkacaktır. İsrail oğulları yetmiş iki millete ayrılmışlardı. Ümmetim ise yetmiş üç millete ayrılacaktır. Bunlardan biri hariç hepsi Cehennem'de olacaktır.** Ashab: **"O millet kimdir?"** Diye sordular da: Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **"Ben ve ashabım hangi milletten isek o milletten ve dinden olanlardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis önceki hadise göre daha fazla izah edilmiştir. Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

2642- Abdullah b. Deylemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Abdullah b. Amr'dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle demişti: Allah yaratıklarını karanlık içerisinde yarattı kendi nurundan da onlara bir nur uzattı. O nurdan kime bir parça isabet ederse hidayeti bulur. Kime de o nurdan bir parça ulaşmazsa sapıklıkta kalır. İşte bunun için Allah'ın ilmi üzere kalem ve mürekkep kurudu diyorum."** (Müsned: 6356)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2643- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir? Biliyor musun, buyurdu. Ben de Allah ve Peygamberi daha iyi bilir dedim. Bunun üzerine buyurdu ki: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı sadece ona ibadet edip kulluk yapmaları ve hiçbir şeyi ve kimseyi onun otoritesine ortak koşmamalarıdır."** (Buhârî, Cihâd: 17; Müslim, İman: 27)

Sonra kullar bunu yaptıkları vakit kulların Allah üzerindeki hakları nedir biliyor musun? Buyurdu. Ben de Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim. Buyurdular ki: **"Onlara azâb etmemektir."**

Bu hadis hasen sahihtir. Muâz b. Cebel tarafından da değişik bir şekilde rivâyet edilmiştir.

2644- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cibril bana geldi ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimsenin Cennete gireceğini müjdeledi. Zina etse de hırsızlık yapsa da mı?"** Dedim. **"Evet"** buyurdular. (Buhârî, Cenaiz: 17; Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İmam Ahmed'in Müsned'i

Muhaddisler Buhârî, Muslim ve Sunen'lerden sonra "Müsned"leri üçüncü mertebede değerlendirmişlerdir. Müsnedler arasında en değerli ve en faydalısı İmam Ahmed'in Müsnedi'dir. Eski ve yeni bütün muhaddisler müslümanın dininde ve dünyasında gerek duyacağı şeyleri toplayan sünnete dair kitaplar arasında en kapsamlı ve toparlayıcı olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Kesir dedi ki: Hadislerinin çokluğu, tertiplerinin güzelliği itibariyle Ahmed'in Müsnedine denk bir kitap yoktur. Hanbel dedi ki: Babam beni, Salih'i ve Abdullah'ı topladı ve bize Müsnedi okudu. Bizden başkası onu (ondan) dinlemedi. Sonra şunları söyledi: Ben bu kitabı 57.000'den daha çok hadis arasından seçtim. Müslümanların Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hadisi olup olmadığı hususunda ihtilaf ettiklerini görürseniz bu kitaba başvurunuz. Eğer burada görürseniz mesele yok, değilse delil olmaz.
Fakat Zehebî şöyle demektedir: Onun bu sözü çoğunlukla görülen durum için uygun kabul edilebilir. Aksi takdirde bizim Buhârî ve Muslim'in Sahihlerinde bildiğimiz güçlü birtakım hadisler vardır ki, bunlar Müsned'de yoktur.
Oğlu Abdullah babasının rivayetinden olmayan birtakım hadisler de eklemiştir. Bunlar: "Zevâidu Abdillah" diye bilinir. Müsned'i Abdullah'tan, o babasından diye rivayet eden Ebu Bekr el-Katî'î de Abdullah'ın ve babasının dışında birtakım ziyadelerde bulunmuştur.
Müsned'deki hadisler tekrarları ile birlikte 40.000'i, tekrarları düştükten sonra 30.000 hadisi bulur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g) Elde Mevcut Güvenilir Hadis Kitaplarında Bulunmaması:

Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadisler genellikle birinci hicri asrın sonlarından başlamak üzere, derlenmiş, çeşitli metotlarla muteber eserlere geçirilmiştir. Öyle ki, bu eserlere girmeyen hiçbir sahih hadis kalmamıştır. [1]
Hadislerin, bugün elde mevcut güvenilir hadis kitaplarında bulunmaması onların uydurma olduğuna delil kabul edilir. Nitekim Suyuti şöyle demiştir: "Ne hadis kitaplarında yer alan ne de muttasıl bir isnadı bulunan hadislere yalnız bazı vaaz, tefsir, siyer ve tarih kitaplarında rastlamaktayız... İlk devirlerdeki hadis imamları zamanında mevcut olmayan bu sözlerin çoğu daha sonraki devirlerde uydurulmuştur." [2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 52.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159-160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g) Elde Mevcut Güvenilir Hadis Kitaplarında Bulunmaması:

Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadisler genellikle birinci hicri asrın sonlarından başlamak üzere, derlenmiş, çeşitli metotlarla muteber eserlere geçirilmiştir. Öyle ki, bu eserlere girmeyen hiçbir sahih hadis kalmamıştır. [1]
Hadislerin, bugün elde mevcut güvenilir hadis kitaplarında bulunmaması onların uydurma olduğuna delil kabul edilir. Nitekim Suyuti şöyle demiştir: "Ne hadis kitaplarında yer alan ne de muttasıl bir isnadı bulunan hadislere yalnız bazı vaaz, tefsir, siyer ve tarih kitaplarında rastlamaktayız... İlk devirlerdeki hadis imamları zamanında mevcut olmayan bu sözlerin çoğu daha sonraki devirlerde uydurulmuştur." [2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 52.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 159-160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uydurma Girişiminin Sebepleri:

Hadîs vaz'ını, şia, bir kısım dini-siyasî maksatlarla başlattıktan sonra, değişik gâyelerle o işe tevessül edenler çok olmuştur:[1] Bunları şöylece özetleyebiliriz:

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/140.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uydurma Girişiminin Sebepleri:

Hadîs vaz'ını, şia, bir kısım dini-siyasî maksatlarla başlattıktan sonra, değişik gâyelerle o işe tevessül edenler çok olmuştur:[1] Bunları şöylece özetleyebiliriz:

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/140.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Dindarca Mülahazalar-İslam Dini'ne Hizmet Etmek Arzusu:

Müslümanları iyi amellere teşvik etmek, kötülüklerden sakındırmak maksadıyla da hadisler uydurulmuştur. Özellikle amellerin faziletlerine dair hadisler bir takım cahil zahidler, dervişler ve sofilerce uydurulmuştur. Bu tür uydurmaların, "kim falan gün şu kadar namaz kılar ve her rekatta şu sureleri bu kadar defa okursa, ona ahirette mükafat olarak... verilecektir" gibi genel bir formülü de bulunmaktadır. Halkı iyi işlere teşvik (terğib) ve kötü hareketlerden sakındırmak (terhib) maksadıyla hadis uydurulmâsına cevaz veren tek mezheb, bid'at fırkalarından Kerrâmiyye mezhebidir.[1]
Müslümanları iyiye, doğruya, güzele yöneltmek; kötülüklerden uzaklaştırmak, böylece güya İslam'a hizmet etmiş olmak için binlerce hadis uydurulmuştur. Amellerin faziletlerine, Kur'an okumaya, nafile ibadete teşvik maksadıyla uydurulan sözler bu konuda tipik örnekler verir. Bir tanesini görmek yeterli bilgi verecektir.
"Her kim pazartesi günü dört rekat namaz kılar ve her rekatta Fatiha, Ayetu'l-Kursi, Kulhuvallahu ahad, Kul e'uzu bi'rabbi'l-felak, Kul e'uzu bi-rabbi'n-nâs'ı birer defa okur; selam verdiğinde on defa istiğfar eder; on defa da salavat getirirse, bütün günahları affolunur. Allah Teala ona cennette beyaz inciden yapılmış on odalı bir köşk verir. Her odanın uzunluğu ve genişliği üçer bin arşındır. Birinci oda beyaz gümüşten, ikincisi altından, üçüncüsü inciden, dördüncüsü zümrütten, beşincisi zebercetten, altıncısı iri incilerden, yedincisi parlayan bir nurdandır. Odaların kapıları anberden yapılmış olup her kapının üzerinde za'ferandan bin tane örtü vardır. Her odada kâfurdan yapılmış bin karyola; her karyolanın üzerinde bin yatak vardır…"
Bu maksatla hadis uyduranlar, gariptir ki, müslümanlara hizmet ettikleri inancı içindeydiler. Böyleleri yaptıkları işi mazur göstermek için de Hz. Peygamber aleyhine, ona isnad ederek yalan uydurduklarını değil; lehine yalan söylediklerini iddia ediyorlardı. [2]
İyi niyetlerine rağmen, iyiyle kötüyü birbirinden ayırt edemiyecek kadar cahil olan kimseler, halkı, hayırlı iş yapmaya teşvik etmek için hadis uydurmuşlardır. Mesela Meysere b. Abd-i Rabbih'e, Kur'an'ın şu suresini şu kadar okuyana şu sevab verilir, hadisini kimden işittiği sorulunca "Halkı Kur'an okumaya heveslendirmek için ben uydurdum" demiştir. [3]
Kur'an surelerinin faziletleri hakkında uydurulan hadisler, regaib namazı ve Şaban'ın 15'ine mahsus namazlar gibi. Bu zatlar uydurdukları bu hadislerden kendi görüşleriyle sevap da beklerler. Hadis alimlerinin unuturmakta en çok yoruldukları bu gibi hadislerdir. [4]
Nevevî, başta bunu zikreder ve bu mülahazalarla hadîs uyduranların verdiği zararın hepsinden fazla olduğunu belirtir. Bunlar halk tarafından zühd ve takva sahibi bilinen, bu yüzden de halkın güvenini kazanmış kimselerdir. Allah'ın rıza ve sevabını umarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uydurmuşlardır. Yahya İbnu Sa'îd el-Kattân: "Onlar kadar yalan söyleyen bir başkasına rastlamadım" demiştir. Bunlar, kendilerine câiz olanla olmayan hududu tefrîk edecek ilme sahip olmadıkları için, saf kalplilikle, her duyduklarına inanarak, doğruyu yanlıştan ayırdetme cihetine gitmediler. Tedrîb'in kaydettiği örneğe göre Nuh İbnu Ebî Meryem'e teker teker her sûre için İbnu Abbâs'tan rivâyet ettiği fezâille ilgili rivâyeti "nereden aldın?" diye sorulunca: "Ben, demiştir, insanları Kur'an'dan yüz çevirmiş, Ebu Hanîfe'nin fıkhı, İbnu İshâk'ın Meğâzî'si ile meşgûl gördüm de bu hadîsi Allah rızası için uydurdum".[5] Nuh İbnu ebî Meryem'in pek çok ilmi nefsinde cemeden bir zât olduğu hakkında el-Câmi lakabının bu sebeple kullanıldığı belirtilir. Keza zühdü ve takvasıyla tanınıp halkın teveccühüne mazhar olan ve öldüğü zaman Bağdad sokakları cenazesine katılan imamlarla dolan Meysere İbnu Abdirrabbih de uydurduğu hadîslerden sevap uman birisi idi. Ölümüne yakın: "Allah hakkında hüsn-i zanda bulun" diye telkin edilince: "Nasıl hüsn-i zan etmem, Hz. Ali'nin fazileti üzerine yetmiş hadîs uydurdum" diye iftihar etmiştir. Muhaddisler, dinî salâbetine, sünnete karşı titizliğine rağmen, tergib hadisleri vaz'eden Ebu Bişr Ahmed İbnu Muhammed el-Fakih el-Mervezî, Vehb İbnu Hafs gibi kimselerden örnekler verirler. Ehl-i Bid'a'dan Kerramiye fırkası Tergib ve terhib hadîslerini uydurmayı câiz görmüştür. Kendilerine delîl olarak *"Kim bile bile bana yalan nisbet ederse ateşteki yerini hazırlasın"* hadîsinin bazı vecihlerinde gelmiş olan *"...İnsanları saptırmak maksadıyla..."* ziyâdesini alıp: "Hadisteki yasak ve tehdîd insanları saptırmak maksadıyla hadîs uyduranlaradır, biz ise imamların aleyhinde değil, lehinde (yâni saptırmak için değil, hidâyete sevketmek için) yalan söylüyoruz" demişlerdir. Hadîste yalancılığıyla meşhur Muhammed İbnu Saîd el-Maslûb: "Kelam güzel olduktan sonra onun için bir senet uydurmanın hiçbir mahzuru yoktur" demiştir. [6]
Gariptir ama müslümanları iyi amellere teşvik etmek ve onları kötülüklerden sakındırmak maksadıyla da hadis uyduranlar olmuştur. Hatta bu yolla Allah'ın rızasını kazanmayı umanlar bile çıkmıştır.
Bu düşünce ile hadis uyduranlar din için en tehlikeli sınıfı oluşturmuşlardır. Çünkü bunlar, halkın sevip saydığı, hareketlerini örnek aldığı kişilerdi. Onların hadis diye tanıttıkları sözler, hiç tereddütsüz, hadis olarak kabul edilecek, aksine ihtimal bile verilmeyecekti. Bu sebeple onlar, dini bozmak için özel gayret sarfedenler kadar zararlı olmuşlardır.
Bu arada lehte hadis uydurmayı caiz gören bir anlayıştan da sözetmek gerekmektedir. Hadis uydurmayı yasaklayan hadisteki "aleyye" kelimesini "aleyhimde" diye yorumlayıp lehte uydurulacakların bu yasak kapsamına girmeyeceğini iddia edenler de bu işte etkili olmuşlardır. Düşünce ve gayeleri ne olursa olsun, hadis uydurmaya cevaz verenler, farz veya mendup, haram veya mekruh şıklarından birine ait şer'i bir hükmü Hz. Peygamber'e isnad ederken, netice itibariyle Allah'a karşı yalan söylediklerini düşünmüyorlardı. Bu tür düşünce ve yapılan işin çirkinliğini ve yersizliğini Mehmet Akif şu mısralarıyla değerlendirmektedir:
Kitabı, Sünneti, İcmaı kaldırıp attık;
Havassı maskara yaptık, avâmı aldattık.
Yıkıp şeriatı, bambaşka bir bina kurduk.
Nebiye atf ile binlerce herz uydurduk.
O hali buldu ki bu cür'et; "yecuzu fi't-terğib"
Karar-ı erzeli fetva kesildi:!.. Hem ne garib.
Hadisi vazediyorken sevap uman bile var!
Sevabı var mı imiş bir zaman gelir, anlar!
Cihanı titretiyorken niday-ı "men kezebe"
İşitmiyor mu, nedir, bir bakın şu bi edebe:
Lisan-ı pak-ı Nebi'den yalanlar uyduruyor,
Sıkılmadan da "sevap işledim" deyip duruyor.
Düşünmedin mi girerken şeriatın kanına?
Cinayetin kalacak zanneder misin yanına?
Sevap ümid ediyor ha! Deyin ki namerde
Sevabı sen göreceksin huzur-i mahşerde![7]

---

[1] Nevevî, Şerhu Müslim, Mısır 1349 I, s, 56; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 49.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 57.
[4] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (çevrin M. Yaşar Kandemir): 16.
[5] Yeri gelmişken belirtelim: Sahîh hadîslerde Kur'ân'ın bazı sûrelerinin fazileti belirtilmiştir. Ama bütün sûreler için teker teker fazîlet beyan edilmemiştir. Şu surelerin fazîletiyle ilgili hadis mevcuttur. **1-** Fatiha Sûresi, **2-8-** Seb'u'l-Tıval (Bakara, Âl-i İmrân, Nisa, Mâide, En'âm, A'râf, Tevbe). **9-** Kehf, **10-** Yâ-sîn, **11-** Duhân, **12-** Mülk **13-** Zelzele, **14-** Nasr, **15-** Kâfirun, **16-** İhlâs, **17-I8-** Muavizateyn. Bunlar dışındaki hadîsler mevzudur. (İbrahim Canan)
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/140-141
[7] Safahat: 274-275 (5. baskı); İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 155-156.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Dindarca Mülahazalar-İslam Dini'ne Hizmet Etmek Arzusu:

Müslümanları iyi amellere teşvik etmek, kötülüklerden sakındırmak maksadıyla da hadisler uydurulmuştur. Özellikle amellerin faziletlerine dair hadisler bir takım cahil zahidler, dervişler ve sofilerce uydurulmuştur. Bu tür uydurmaların, "kim falan gün şu kadar namaz kılar ve her rekatta şu sureleri bu kadar defa okursa, ona ahirette mükafat olarak... verilecektir" gibi genel bir formülü de bulunmaktadır. Halkı iyi işlere teşvik (terğib) ve kötü hareketlerden sakındırmak (terhib) maksadıyla hadis uydurulmâsına cevaz veren tek mezheb, bid'at fırkalarından Kerrâmiyye mezhebidir.[1]
Müslümanları iyiye, doğruya, güzele yöneltmek; kötülüklerden uzaklaştırmak, böylece güya İslam'a hizmet etmiş olmak için binlerce hadis uydurulmuştur. Amellerin faziletlerine, Kur'an okumaya, nafile ibadete teşvik maksadıyla uydurulan sözler bu konuda tipik örnekler verir. Bir tanesini görmek yeterli bilgi verecektir.
"Her kim pazartesi günü dört rekat namaz kılar ve her rekatta Fatiha, Ayetu'l-Kursi, Kulhuvallahu ahad, Kul e'uzu bi'rabbi'l-felak, Kul e'uzu bi-rabbi'n-nâs'ı birer defa okur; selam verdiğinde on defa istiğfar eder; on defa da salavat getirirse, bütün günahları affolunur. Allah Teala ona cennette beyaz inciden yapılmış on odalı bir köşk verir. Her odanın uzunluğu ve genişliği üçer bin arşındır. Birinci oda beyaz gümüşten, ikincisi altından, üçüncüsü inciden, dördüncüsü zümrütten, beşincisi zebercetten, altıncısı iri incilerden, yedincisi parlayan bir nurdandır. Odaların kapıları anberden yapılmış olup her kapının üzerinde za'ferandan bin tane örtü vardır. Her odada kâfurdan yapılmış bin karyola; her karyolanın üzerinde bin yatak vardır…"
Bu maksatla hadis uyduranlar, gariptir ki, müslümanlara hizmet ettikleri inancı içindeydiler. Böyleleri yaptıkları işi mazur göstermek için de Hz. Peygamber aleyhine, ona isnad ederek yalan uydurduklarını değil; lehine yalan söylediklerini iddia ediyorlardı. [2]
İyi niyetlerine rağmen, iyiyle kötüyü birbirinden ayırt edemiyecek kadar cahil olan kimseler, halkı, hayırlı iş yapmaya teşvik etmek için hadis uydurmuşlardır. Mesela Meysere b. Abd-i Rabbih'e, Kur'an'ın şu suresini şu kadar okuyana şu sevab verilir, hadisini kimden işittiği sorulunca "Halkı Kur'an okumaya heveslendirmek için ben uydurdum" demiştir. [3]
Kur'an surelerinin faziletleri hakkında uydurulan hadisler, regaib namazı ve Şaban'ın 15'ine mahsus namazlar gibi. Bu zatlar uydurdukları bu hadislerden kendi görüşleriyle sevap da beklerler. Hadis alimlerinin unuturmakta en çok yoruldukları bu gibi hadislerdir. [4]
Nevevî, başta bunu zikreder ve bu mülahazalarla hadîs uyduranların verdiği zararın hepsinden fazla olduğunu belirtir. Bunlar halk tarafından zühd ve takva sahibi bilinen, bu yüzden de halkın güvenini kazanmış kimselerdir. Allah'ın rıza ve sevabını umarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan uydurmuşlardır. Yahya İbnu Sa'îd el-Kattân: "Onlar kadar yalan söyleyen bir başkasına rastlamadım" demiştir. Bunlar, kendilerine câiz olanla olmayan hududu tefrîk edecek ilme sahip olmadıkları için, saf kalplilikle, her duyduklarına inanarak, doğruyu yanlıştan ayırdetme cihetine gitmediler. Tedrîb'in kaydettiği örneğe göre Nuh İbnu Ebî Meryem'e teker teker her sûre için İbnu Abbâs'tan rivâyet ettiği fezâille ilgili rivâyeti "nereden aldın?" diye sorulunca: "Ben, demiştir, insanları Kur'an'dan yüz çevirmiş, Ebu Hanîfe'nin fıkhı, İbnu İshâk'ın Meğâzî'si ile meşgûl gördüm de bu hadîsi Allah rızası için uydurdum".[5] Nuh İbnu ebî Meryem'in pek çok ilmi nefsinde cemeden bir zât olduğu hakkında el-Câmi lakabının bu sebeple kullanıldığı belirtilir. Keza zühdü ve takvasıyla tanınıp halkın teveccühüne mazhar olan ve öldüğü zaman Bağdad sokakları cenazesine katılan imamlarla dolan Meysere İbnu Abdirrabbih de uydurduğu hadîslerden sevap uman birisi idi. Ölümüne yakın: "Allah hakkında hüsn-i zanda bulun" diye telkin edilince: "Nasıl hüsn-i zan etmem, Hz. Ali'nin fazileti üzerine yetmiş hadîs uydurdum" diye iftihar etmiştir. Muhaddisler, dinî salâbetine, sünnete karşı titizliğine rağmen, tergib hadisleri vaz'eden Ebu Bişr Ahmed İbnu Muhammed el-Fakih el-Mervezî, Vehb İbnu Hafs gibi kimselerden örnekler verirler. Ehl-i Bid'a'dan Kerramiye fırkası Tergib ve terhib hadîslerini uydurmayı câiz görmüştür. Kendilerine delîl olarak *"Kim bile bile bana yalan nisbet ederse ateşteki yerini hazırlasın"* hadîsinin bazı vecihlerinde gelmiş olan *"...İnsanları saptırmak maksadıyla..."* ziyâdesini alıp: "Hadisteki yasak ve tehdîd insanları saptırmak maksadıyla hadîs uyduranlaradır, biz ise imamların aleyhinde değil, lehinde (yâni saptırmak için değil, hidâyete sevketmek için) yalan söylüyoruz" demişlerdir. Hadîste yalancılığıyla meşhur Muhammed İbnu Saîd el-Maslûb: "Kelam güzel olduktan sonra onun için bir senet uydurmanın hiçbir mahzuru yoktur" demiştir. [6]
Gariptir ama müslümanları iyi amellere teşvik etmek ve onları kötülüklerden sakındırmak maksadıyla da hadis uyduranlar olmuştur. Hatta bu yolla Allah'ın rızasını kazanmayı umanlar bile çıkmıştır.
Bu düşünce ile hadis uyduranlar din için en tehlikeli sınıfı oluşturmuşlardır. Çünkü bunlar, halkın sevip saydığı, hareketlerini örnek aldığı kişilerdi. Onların hadis diye tanıttıkları sözler, hiç tereddütsüz, hadis olarak kabul edilecek, aksine ihtimal bile verilmeyecekti. Bu sebeple onlar, dini bozmak için özel gayret sarfedenler kadar zararlı olmuşlardır.
Bu arada lehte hadis uydurmayı caiz gören bir anlayıştan da sözetmek gerekmektedir. Hadis uydurmayı yasaklayan hadisteki "aleyye" kelimesini "aleyhimde" diye yorumlayıp lehte uydurulacakların bu yasak kapsamına girmeyeceğini iddia edenler de bu işte etkili olmuşlardır. Düşünce ve gayeleri ne olursa olsun, hadis uydurmaya cevaz verenler, farz veya mendup, haram veya mekruh şıklarından birine ait şer'i bir hükmü Hz. Peygamber'e isnad ederken, netice itibariyle Allah'a karşı yalan söylediklerini düşünmüyorlardı. Bu tür düşünce ve yapılan işin çirkinliğini ve yersizliğini Mehmet Akif şu mısralarıyla değerlendirmektedir:

Kitabı, Sünneti, İcmaı kaldırıp attık;
Havassı maskara yaptık, avâmı aldattık.
Yıkıp şeriatı, bambaşka bir bina kurduk.
Nebiye atf ile binlerce herz uydurduk.
O hali buldu ki bu cür'et; "yecuzu fi't-terğib"
Karar-ı erzeli fetva kesildi:!.. Hem ne garib.
Hadisi vazediyorken sevap uman bile var!
Sevabı var mı imiş bir zaman gelir, anlar!
Cihanı titretiyorken niday-ı "men kezebe"
İşitmiyor mu, nedir, bir bakın şu bi edebe:
Lisan-ı pak-ı Nebi'den yalanlar uyduruyor,
Sıkılmadan da "sevap işledim" deyip duruyor.
Düşünmedin mi girerken şeriatın kanına?
Cinayetin kalacak zanneder misin yanına?
Sevap ümid ediyor ha! Deyin ki namerde
Sevabı sen göreceksin huzur-i mahşerde![7]

---

[1] Nevevî, Şerhu Müslim, Mısır 1349 I, s, 56; Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 49.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 57.
[4] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (çevrin M. Yaşar Kandemir): 16.
[5] Yeri gelmişken belirtelim: Sahîh hadîslerde Kur'ân'ın bazı sûrelerinin fazileti belirtilmiştir. Ama bütün sûreler için teker teker fazîlet beyan edilmemiştir. Şu surelerin fazîletiyle ilgili hadis mevcuttur. **1-** Fatiha Sûresi, **2-8-** Seb'u'l-Tıval (Bakara, Âl-i İmrân, Nisa, Mâide, En'âm, A'râf, Tevbe). **9-** Kehf, **10-** Yâ-sîn, **11-** Duhân, **12-** Mülk **13-** Zelzele, **14-** Nasr, **15-** Kâfirun, **16-** İhlâs, **17-I8-** Muavizateyn. Bunlar dışındaki hadîsler mevzudur. (İbrahim Canan)
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/140-141
[7] Safahat: 274-275 (5. baskı); İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 155-156.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Dîni Yıkmak Maksadıyla Zındıkların Uydurması-İslam Düşmanlığı:

Müslümanların birliğini, dirliğini bozmak, inançlarını zayıflatmak amacını güden zındıklar, bu düşüncelerini gerçekleştirmek için müslümanlara şevket ve devlet kazandıran İslam'ı tahrif etme yolunu seçtiler. Kur'an-ı Kerim, karşı konulmaz icazı ile, aşılmaz bir kale idi. Emellerini ancak hadisler üzerinde gerçekleştirebilirlerdi. Çalışmalarını genellikle müslüman kisvesi altında yürütmeye de önem veriyorlardı. Büyük hadis bilgini Şa'bi (v.103/721)'de, "batıl fırkaların en tehlikelisi olan Rafiziler, sevdikleri veya korktukları için değil, müslümanlara karşı duydukları kin ve nefret sebebiyle, onlara fenalık yapmak için İslam'ı kabul etmişlerdir" der. Bunlar hiçbir ölçü tanımadan hadis uydurmuşlardır. "Rabbini Mina'da boz bir deveye binmiş olarak gördüm." gibi sözler bu ölçüsüzlüklerinin, hangi boyutlara ulaşmış olduğunu göstermektedir.
Bu zındıklardan biri de hurafeler ve uydurmalarla doldurduğu kitabını bir ağacın kovuğuna yerleştirip kurşunla kapatmış, bir süre sonra ortaya çıkıp falan yerdeki ağacın içinde bir kitap bulunduğu, o kitapta yazılanlara uyulması gerektiğinin kendisine rüyasında gösterildiğini söylemiştir.
Ancak belirtelim ki, zındıklar gerek resmi takip gerekse ilmi takipsonucu düşündüklerini istedikleri ölçüde gerçekleştirememişlerdir. Çünkü bunlar İslam düşmanı olarak tanınıyorlardı. [1]
Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra kurulan İslam devleti kısa bir zamanda çok güçlenmişti. Bu devlet O'nun vefatı üzerinden çok geçmeden bütün Arabistan'ı kapladığı gibi İran ve Horasan içlerine kadar yayıldı. Yıkılan imparatorluklar, devrilen saltanatlar, bozulan menfaatler, kısa bir süre sonra İslam düşmanlığına döndü. Öte yandan İsamiyet'i yıkamayanlar, kuvvetlenmesine engel olamadıkları gibi onu içinden yıkmak için inanç esaslarına fesat sokmak; böylece İslam birliğini parçalamak yoluna gittiler. Çoğu müslüman olmuş görünerek bir çok yabancı fikir ve hurafeleri hadis kılığında İslam Dini'ne soktular. [2]
İslâm düşünce ve medeniyetinin kısa bir müddet zarfında benzeri görülmemiş hızla yayıldığı, hatta Bizans, Rum ve İran Sâsânî imparatorlukları olmak üzere bir çok devletleri etkisi altına aldığı bilinen bir husustur. İslâmın ortaya çıkmasıyla başlayan İslâm düşmanlığı, zındıklar tarafından, müslümanlara şevket ve devlet kazandıran İslâm'ı tahrif etme şeklini almıştır. [3]
Mevzu hadîslerin epey bir kısmı bu cânibten gelir. Hammad İbnu Zeyd, Zındıkların ondört bin hadîs uydurduğunu belirtir. [4] Hadîs uyduran zındıklardan Abdu'l-Kerîm İbnu Ebî'l-Avcâ (v.160/776), Halife Mehdî zamanında idam edilmek üzere yakalandığı zaman "Aranıza dört bin hadîs soktum, bunlarla helâli haram, haramı da helâl kılıyorum" der. Muhammed İbnu Sa'id eş-Şâmî el-Maslub Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten merfu olarak şu hadîsi rivayet etmiştir: "Ben peygamberlerin sonuncusuyum, benden sonra, Allah'ın dilediği dışında peygamber gelmeyecektir". O buradaki müstesna'yı hadîse ilave etmiştir. Çünkü, mensubu bulunduğu zındıka peygamberlik iddiasında idi. [5]
Bu işi genellikle mecusi dinine mensup olan ve "zındık" denilen kimseler yapmaya çalışmışlardır. Bunlar İslam Dini'nin hızla yayılmasıyla, kendi dinlerinin tehlikeye girdiğini görmeleri üzerine, İslam Dini'nden ve müslümanlardan intikam almak için, müslüman kılığına girip İslam inancına aykırı inançlar yaymaya, bu maksatla da hadis uydurmaya başlamışlardır.
Zındıkların İslam Dini ve akaidi üzerinde bıraktıkları kötü iz, çok derin olmuştur. [6]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 154-155.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 49.
[3] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[4] Itr, Menhec: 303.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/141.
[6] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Dîni Yıkmak Maksadıyla Zındıkların Uydurması-İslam Düşmanlığı:

Müslümanların birliğini, dirliğini bozmak, inançlarını zayıflatmak amacını güden zındıklar, bu düşüncelerini gerçekleştirmek için müslümanlara şevket ve devlet kazandıran İslam'ı tahrif etme yolunu seçtiler. Kur'an-ı Kerim, karşı konulmaz icazı ile, aşılmaz bir kale idi. Emellerini ancak hadisler üzerinde gerçekleştirebilirlerdi. Çalışmalarını genellikle müslüman kisvesi altında yürütmeye de önem veriyorlardı. Büyük hadis bilgini Şa'bi (v.103/721)'de, "batıl fırkaların en tehlikelisi olan Rafiziler, sevdikleri veya korktukları için değil, müslümanlara karşı duydukları kin ve nefret sebebiyle, onlara fenalık yapmak için İslam'ı kabul etmişlerdir" der. Bunlar hiçbir ölçü tanımadan hadis uydurmuşlardır. "Rabbini Mina'da boz bir deveye binmiş olarak gördüm." gibi sözler bu ölçüsüzlüklerinin, hangi boyutlara ulaşmış olduğunu göstermektedir.
Bu zındıklardan biri de hurafeler ve uydurmalarla doldurduğu kitabını bir ağacın kovuğuna yerleştirip kurşunla kapatmış, bir süre sonra ortaya çıkıp falan yerdeki ağacın içinde bir kitap bulunduğu, o kitapta yazılanlara uyulması gerektiğinin kendisine rüyasında gösterildiğini söylemiştir.
Ancak belirtelim ki, zındıklar gerek resmi takip gerekse ilmi takipsonucu düşündüklerini istedikleri ölçüde gerçekleştirememişlerdir. Çünkü bunlar İslam düşmanı olarak tanınıyorlardı. [1]
Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra kurulan İslam devleti kısa bir zamanda çok güçlenmişti. Bu devlet O'nun vefatı üzerinden çok geçmeden bütün Arabistan'ı kapladığı gibi İran ve Horasan içlerine kadar yayıldı. Yıkılan imparatorluklar, devrilen saltanatlar, bozulan menfaatler, kısa bir süre sonra İslam düşmanlığına döndü. Öte yandan İsamiyet'i yıkamayanlar, kuvvetlenmesine engel olamadıkları gibi onu içinden yıkmak için inanç esaslarına fesat sokmak; böylece İslam birliğini parçalamak yoluna gittiler. Çoğu müslüman olmuş görünerek bir çok yabancı fikir ve hurafeleri hadis kılığında İslam Dini'ne soktular. [2]
İslâm düşünce ve medeniyetinin kısa bir müddet zarfında benzeri görülmemiş hızla yayıldığı, hatta Bizans, Rum ve İran Sâsânî imparatorlukları olmak üzere bir çok devletleri etkisi altına aldığı bilinen bir husustur. İslâmın ortaya çıkmasıyla başlayan İslâm düşmanlığı, zındıklar tarafından, müslümanlara şevket ve devlet kazandıran İslâm'ı tahrif etme şeklini almıştır. [3]
Mevzu hadîslerin epey bir kısmı bu cânibten gelir. Hammad İbnu Zeyd, Zındıkların ondört bin hadîs uydurduğunu belirtir. [4] Hadîs uyduran zındıklardan Abdu'l-Kerîm İbnu Ebî'l-Avcâ (v.160/776), Halife Mehdî zamanında idam edilmek üzere yakalandığı zaman "Aranıza dört bin hadîs soktum, bunlarla helâli haram, haramı da helâl kılıyorum" der. Muhammed İbnu Sa'id eş-Şâmî el-Maslub Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten merfu olarak şu hadîsi rivayet etmiştir: "Ben peygamberlerin sonuncusuyum, benden sonra, Allah'ın dilediği dışında peygamber gelmeyecektir". O buradaki müstesna'yı hadîse ilave etmiştir. Çünkü, mensubu bulunduğu zındıka peygamberlik iddiasında idi. [5]
Bu işi genellikle mecusi dinine mensup olan ve "zındık" denilen kimseler yapmaya çalışmışlardır. Bunlar İslam Dini'nin hızla yayılmasıyla, kendi dinlerinin tehlikeye girdiğini görmeleri üzerine, İslam Dini'nden ve müslümanlardan intikam almak için, müslüman kılığına girip İslam inancına aykırı inançlar yaymaya, bu maksatla da hadis uydurmaya başlamışlardır.
Zındıkların İslam Dini ve akaidi üzerinde bıraktıkları kötü iz, çok derin olmuştur. [6]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 154-155.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 49.
[3] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[4] Itr, Menhec: 303.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/141.
[6] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Fırka, Mezheb Ve Kabilesini Savunma İhtiyâcı:

Siyasi bölünmelerin giderek itikadi bölünmeye sebep olması sonucu oluşan gruplar, o günkü şartlarda haklılıklarını isbat edebilmek için kuvvetli delillere dayanmak zorundaydılar. Hadisler ise, henüz resmen ve bütünüyle yazılı olarak bir araya toplanmış değildi. Bu yüzden bozmak, değiştirmek gibi bazı tasarruflara açık bulunmaktaydılar.
Gruplar öncelikle liderleri lehinde hadis uyduruyorlardı. Bu arada karşı grupların aleyhinde sözler imal etmekten de geri durmuyorlardı. Bu işte müslümanlara düşman olan unsurların da rolü önemliydi. Hadis uydurmada zındıklar (zenadıka) ile Şia'nın başı çektiği tarihi bir gerçektir. Şiiler Hz. Ali hakkında, onu Hz. Peygamber'in halife tayin ettiği, ondan önceki üç halifenin haksız olarak bu makamı işgal ettikleri fikrini işleyen bir çok hadis uydurmuşlardır. Bunların en meşhuru: "İnsanların en hayırlısı Ali'dir, bundan şüphe eden kâfirdir." uydurmasıdır.[1]
Şiilerin ve muhalifleri olan Muaviye taraftarlarının birbirlerine karşı sürdüregeldikleri hadis uydurma girişimleri, Emevi ve Abbasi devletleri zamanında da devam etmiştir.
Kraldan fazla kralcı olan taraftarların, idarecilere yaranmak ve dünyalıklara konmak isteyen çıkarcıların bu alanda oldukça etkili ve faal oldukları açıktır. Ayrıca kavmiyetçilik ve bölgecilik duygularıyla uydurulmuş hadislerin varlığı da bir gerçektir.
Aşırı tarafgirlik, fırkacılık ve grupçuluk eğilimi, çoğu kere bu türlü kişilerde din şuurunun üstüne çıkmakta, Peygamber'e (s.a.v.) yalan isnad edecek kadar seviye kaybettirmektedir.[2]
Hz. Osman (r.a)'ın şehid edilmesiyle birlikte ortaya çıkan muhtelif batıl fırkalar fikirlerini yayabilmek için, halkı davalarının doğruluğuna inandırmak ve böylece taraftarlarının sayısını artırmak durumunda idiler. Bu itibarla, ilk olarak Kur'an-ı Kerim'e, sonra da hadislere baş vurarak onlarda prensiplerini destekleyecek naslar aradıklarından şüphe edilemez.[3] Muhtelif fırkalar, hadisleri iki şekilde tahrif etme yoluna gitmişlerdir:
a. İşlerine gelmeyen hadisleri, inkâr edip uydurma olduğunu iddia etmek.
b. Görüşlerine hadislerden destek bulmak için hadis uydurmak. Her grup hadisler karşısında bu tür tasarruflarda bulununca, hadis diye uydurulmuş sözlerin sayısında bir artış olmuştur. [4]
Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra ortaya çıkan çeşitli fırkalar, fikirlerini yayabilmek için iki kaynağa başvurdular: Kur'an-ı Kerim ve hadisler… Yaptıkları iş şöyleydi: Kur'an-ı Kerim'i kendi fikirleri doğrultusunda te'vil etmek, görüşlerini destekleyen hadisleri yaymak görüşlerine uymayan hadisleri zoraki te'vil etmek; Nihayet fikirlerine uygun hadis yoksa uydurmak. Tevbe etmiş bir ihtiyar haricinin şu sözü bunu gösterir: "Dininizi kimlerden aldığınıza dikkat edin; çünkü biz bir şeyi istedik mi onu hadis şekline koyuverirdik." [5]
Bazı kimseler de kendi mezhepleri lehine hadîsler uydurmuşlardır. Hattâbiye, Râfıza, Sâlimiyye gibi. İbnu Hibbân, senetli olarak kaydettiği bir rivayette, bid'asından tevbe ederek ehl-i sünnete rücû eden bir kimsenin şu sözünü kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerini kimden aldığınıza iyi dikkat edin. Zira biz, bir fikre varınca, hemen onu hadîs kılığına sokup rivâyet ederdik". Hatîbu'l-Bağdadî râfızaya mensup birisinden bir başka itiraf nakleder: "Biz, hadîs uydurmak için hususî toplantılar tertip ederdik". Hâkim, Mürcie'nin reislerinden Muhammed İbnu'l-Kâsım et-Tâyekânî'nin, mezhebleri üzerine hadîs vazedip Mehâmilî'ye nisbet eden bir senetle rivâyet ettiğini kaydeder.
Mezhep taassubu her seferinde ehl-i bid'ayı tahrik etmemiş, bilakis ehl-i sünnet mezhebine mensup olanlar da, maalesef hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. Bunlardan biri Me'mun İbnu Ahmed el-Herevî'nin Şâfiî hazretleri aleyhine uydurduğu senedi Hz. Enes'e ulaşan şu merfu rivayettir: "Ümmetimden, Muhammed İbnu İdris adında birisi çıkacak. Onun ümmetime zararı iblisten daha çok olacaktır." Aynı rivâyetin devamı Ebu Hanife'nin medhiyle ilgili: "Ümmetimde Ebu Hanife denen biri daha çıkacak, o ümmetimin lambasıdır, ümmetimin lambasıdır." [6]

---

[1] Bk. Tenzihu'ş-Şeria: 1/391.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 153-154.
[3] İbnü'l-Cevzî, El-Mevzûât, Nşr. Abdurrahman Muhammed Osman, Medine 1983, s. 31.
[4] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/178-179.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 49.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/141-142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Fırka, Mezheb Ve Kabilesini Savunma İhtiyâcı:

Siyasi bölünmelerin giderek itikadi bölünmeye sebep olması sonucu oluşan gruplar, o günkü şartlarda haklılıklarını isbat edebilmek için kuvvetli delillere dayanmak zorundaydılar. Hadisler ise, henüz resmen ve bütünüyle yazılı olarak bir araya toplanmış değildi. Bu yüzden bozmak, değiştirmek gibi bazı tasarruflara açık bulunmaktaydılar.
Gruplar öncelikle liderleri lehinde hadis uyduruyorlardı. Bu arada karşı grupların aleyhinde sözler imal etmekten de geri durmuyorlardı. Bu işte müslümanlara düşman olan unsurların da rolü önemliydi. Hadis uydurmada zındıklar (zenadıka) ile Şia'nın başı çektiği tarihi bir gerçektir. Şiiler Hz. Ali hakkında, onu Hz. Peygamber'in halife tayin ettiği, ondan önceki üç halifenin haksız olarak bu makamı işgal ettikleri fikrini işleyen bir çok hadis uydurmuşlardır. Bunların en meşhuru: "İnsanların en hayırlısı Ali'dir, bundan şüphe eden kâfirdir." uydurmasıdır.[1]
Şiilerin ve muhalifleri olan Muaviye taraftarlarının birbirlerine karşı sürdüregeldikleri hadis uydurma girişimleri, Emevi ve Abbasi devletleri zamanında da devam etmiştir.
Kraldan fazla kralcı olan taraftarların, idarecilere yaranmak ve dünyalıklara konmak isteyen çıkarcıların bu alanda oldukça etkili ve faal oldukları açıktır. Ayrıca kavmiyetçilik ve bölgecilik duygularıyla uydurulmuş hadislerin varlığı da bir gerçektir.
Aşırı tarafgirlik, fırkacılık ve grupçuluk eğilimi, çoğu kere bu türlü kişilerde din şuurunun üstüne çıkmakta, Peygamber'e (s.a.v.) yalan isnad edecek kadar seviye kaybettirmektedir.[2]
Hz. Osman (r.a)'ın şehid edilmesiyle birlikte ortaya çıkan muhtelif batıl fırkalar fikirlerini yayabilmek için, halkı davalarının doğruluğuna inandırmak ve böylece taraftarlarının sayısını artırmak durumunda idiler. Bu itibarla, ilk olarak Kur'an-ı Kerim'e, sonra da hadislere baş vurarak onlarda prensiplerini destekleyecek naslar aradıklarından şüphe edilemez.[3] Muhtelif fırkalar, hadisleri iki şekilde tahrif etme yoluna gitmişlerdir:
a. İşlerine gelmeyen hadisleri, inkâr edip uydurma olduğunu iddia etmek.
b. Görüşlerine hadislerden destek bulmak için hadis uydurmak. Her grup hadisler karşısında bu tür tasarruflarda bulununca, hadis diye uydurulmuş sözlerin sayısında bir artış olmuştur. [4]
Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra ortaya çıkan çeşitli fırkalar, fikirlerini yayabilmek için iki kaynağa başvurdular: Kur'an-ı Kerim ve hadisler… Yaptıkları iş şöyleydi: Kur'an-ı Kerim'i kendi fikirleri doğrultusunda te'vil etmek, görüşlerini destekleyen hadisleri yaymak görüşlerine uymayan hadisleri zoraki te'vil etmek; Nihayet fikirlerine uygun hadis yoksa uydurmak. Tevbe etmiş bir ihtiyar haricinin şu sözü bunu gösterir: "Dininizi kimlerden aldığınıza dikkat edin; çünkü biz bir şeyi istedik mi onu hadis şekline koyuverirdik." [5]
Bazı kimseler de kendi mezhepleri lehine hadîsler uydurmuşlardır. Hattâbiye, Râfıza, Sâlimiyye gibi. İbnu Hibbân, senetli olarak kaydettiği bir rivayette, bid'asından tevbe ederek ehl-i sünnete rücû eden bir kimsenin şu sözünü kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerini kimden aldığınıza iyi dikkat edin. Zira biz, bir fikre varınca, hemen onu hadîs kılığına sokup rivâyet ederdik". Hatîbu'l-Bağdadî râfizaya mensup birisinden bir başka itiraf nakleder: "Biz, hadîs uydurmak için hususî toplantılar tertip ederdik". Hâkim, Mürcie'nin reislerinden Muhammed İbnu'l-Kâsım et-Tâyekânî'nin, mezhebleri üzerine hadîs vazedip Mehâmilî'ye nisbet eden bir senetle rivâyet ettiğini kaydeder.
Mezhep taassubu her seferinde ehl-i bid'ayı tahrik etmemiş, bilakis ehl-i sünnet mezhebine mensup olanlar da, maalesef hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. Bunlardan biri Me'mun İbnu Ahmed el-Herevî'nin Şâfiî hazretleri aleyhine uydurduğu senedi Hz. Enes'e ulaşan şu merfu rivayettir: "Ümmetimden, Muhammed İbnu İdris adında birisi çıkacak. Onun ümmetime zararı iblisten daha çok olacaktır." Aynı rivâyetin devamı Ebu Hanife'nin medhiyle ilgili: "Ümmetimde Ebu Hanife denen biri daha çıkacak, o ümmetimin lambasıdır, ümmetimin lambasıdır." [6]

---

[1] Bk. Tenzihu'ş-Şeria: 1/391.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 153-154.
[3] İbnü'l-Cevzî, El-Mevzûât, Nşr. Abdurrahman Muhammed Osman, Medine 1983, s. 31.
[4] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/178-179.
[5] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 49.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/141-142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Halife Ve Emirlere Yaklaşmak Arzusu:

Kendisine bir çıkar sağlamak ümidiyle meşhur veya zengin adamlara yaklaşan, onların arzularına göre hareket edenler her devirde bulunur. Hadis uydurmaya başlanmasından itibaren müslümanlar arasında da böyleleri çıkmıştır. Halife veya emirlerin heveslerine göre fetva verenler, gerektiğinde hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. [1]
Bazı açıkgöz yalancılar da, halife veya emirlere yaklaşmak, onları hoşnud etmek ve böylece gözlerine girip onlardan hediyeler almak veya mevkiler kazanmak için onları memnun edecek hadisler uydurmuşlardır. [2]
Bu maksadla hadîs uyduran menfaatperestler de çıkmıştır. Kazanmak istediği makam sâhibinin düşünce ve davranışına uygun hadîs uydurma örneği Gıyâs İbnu İbrâhim'den verilir: Güvercinle eğlenceyi seven Halife Mehdî'yi, bir gün güvercinle meşgul görünce şu hadisi rivayet eder: "Şunlar dışında yarış yasaktır: Ok, deve, at ve kuş yarışı". Gıyâs, hadîse "kuş" kelimesini ilave etmiştir. Halife Mehdi bundan memnun olmuş ve on bin dirhem ihsanda bulunmuştur. Halife bundan sonra hadis uydurmaya sebep olduğu için güvercini kestirir ve oyunu terkeder. İlaveten der ki: "Bu yalana onu ben sevkettim" Aynı rivayette halifenin doğrulup: "Senin şu kafan yok mu? O bir yalancı kafasıdır" dediği de belirtilir.
Hâkim'in rivayetine göre, aynı Mehdî, Mukatil'in kendisine: "Dilersen Abbas (radıyallahu anh) hakkında sana hadîs uydurayım" demiştir. [3]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 57.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Halife Ve Emirlere Yaklaşmak Arzusu:

Kendisine bir çıkar sağlamak ümidiyle meşhur veya zengin adamlara yaklaşan, onların arzularına göre hareket edenler her devirde bulunur. Hadis uydurmaya başlanmasından itibaren müslümanlar arasında da böyleleri çıkmıştır. Halife veya emirlerin heveslerine göre fetva verenler, gerektiğinde hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. [1]
Bazı açıkgöz yalancılar da, halife veya emirlere yaklaşmak, onları hoşnud etmek ve böylece gözlerine girip onlardan hediyeler almak veya mevkiler kazanmak için onları memnun edecek hadisler uydurmuşlardır. [2]
Bu maksadla hadîs uyduran menfaatperestler de çıkmıştır. Kazanmak istediği makam sâhibinin düşünce ve davranışına uygun hadîs uydurma örneği Gıyâs İbnu İbrâhim'den verilir: Güvercinle eğlenceyi seven Halife Mehdî'yi, bir gün güvercinle meşgul görünce şu hadisi rivayet eder: "Şunlar dışında yarış yasaktır: Ok, deve, at ve kuş yarışı". Gıyâs, hadîse "kuş" kelimesini ilave etmiştir. Halife Mehdi bundan memnun olmuş ve on bin dirhem ihsanda bulunmuştur. Halife bundan sonra hadis uydurmaya sebep olduğu için güvercini kestirir ve oyunu terkeder. İlaveten der ki: "Bu yalana onu ben sevkettim" Aynı rivayette halifenin doğrulup: "Senin şu kafan yok mu? O bir yalancı kafasıdır" dediği de belirtilir.
Hâkim'in rivayetine göre, aynı Mehdî, Mukatil'in kendisine: "Dilersen Abbas (radıyallahu anh) hakkında sana hadîs uydurayım" demiştir. [3]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 57.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önemli Açıklama:

İmam Mazirî (rh.a.) der ki: “Herhalde adağın yasaklanmasının sebebi; adağı adayan kimse bu adağında çokça ısrarlı oluyor ve sonuçta istemeksizin bunu kendisini bir tekellüf altına almasından böyle meydana geliyor (Yani kendi zorlamasıyla olay zorlanıp nehyedilen adak kapsamına giriyor.)
Kadı Iyâz (r.h) der ki: “Buradaki adağın yasak olması herhalde bazı cahillerin zannettikleri gibi adağın kaderi geri çevirdiği itikadıdır. Aynı şekilde kendisi hakkında Allah’ın takdirinin meydan bulmayacağı itikadıdır. İşte cahillik yapmaması için bu sakat görüşlere düşmemesi için bu türlü yasak olan adaklardan nehyedilmiştir.”
Bütün Müslümanların icmasına göre, mubah olan adak olmakla beraber, bu şekilde adak adanmışsa yerine getirmek vaciptir. Buradaki bağlayıcılık konusu Allah’a itaat olursa. Şayet günah olan bir konuda nezir (adak) adanırsa bu adak geçerli olmamakla birlikte bunun kefâreti de yoktur. Allah (c.c.) en iyisini bilir.

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

220) Hilâl Görüldüğünde Yapılacak Dua

Bu üç konundaki on iki hadisten, hilali görünce de dua yapılacağını, sahura kalmakla bereket olacağını, sahur yemeğinin Ehli Kitapla bizim orucumuz arasındaki fark olduğunu, oruç açmakta acele davranmanın gerekliliğini, iftar edilecek vaktin hangi vakit olduğunu, iftarı hurma ve su ile açmanın uygun olduğunu öğreneceğiz. [1]

1231. *Talha İbni Ubeydullah radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* hilâli gördüğü zaman şöyle dua ederdi:
"Allahım! Bu hilâli bize emniyet ve iman, selâmet ve İslâm hilâli kıl. (Ey hilâl!) Benim rabbim de senin rabbin de Allah'tır" (Bu, doğruluk ve hayr hilâli olsun).[2]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 360.
[2] Tirmizî, Duâ 50.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Geçim Kaynağı Olarak Hadis Uyduranlar:

Bunlar bir kısım vaazlar ve kıssacılardır. Mescidlerde halkın ilgi ve alakasını çekecek konuşmalar yapıp bu sayede gelir elde ederlerdi. Bu maksadla, konuşmalarına uydurma hadislerle renk katıp dinleyenleri hoşlandırmak isterlerdi. Bir seferinde Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Ma'în böyle birisiyle Bağdad'daki Rüsefa mescidinde karşılaşır. Vaiz: "Bize Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Maîn anlattı ki diye başlayıp Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaşan senedi zikrettikten sonra: "Her kim lailahe illallah derse her kelimesinden Allah-u teâla bir kuş yaratır ki gagası altından, tüyü mercandan..." diyerek yirmi sayfa çeken bir hikâye uydurur. Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Maîn birbirlerinin yüzüne bakıp, "Bunu herife sen mi rivâyet ettin?" diye sorarlar. Her ikisi de hayır! der. Ve neticeyi beklerler. Herif vâzını bitirip hediyelerini toplar. Çıkacağı sırada Yahya İbnu Ma'în "Gel!" diye eliyle işaret eder. Adamcağız, yeni bir bahşiş ümidiyle yaklaşır. Yahya ile aralarında şu konuşma geçer:
- Bu hadisi sana kim söyledi?
- Ahmet İbnu Hanbel ile Yahya İbnu Ma'în.
- Yahya İbnu Ma'în benim. Bu da Ahmet İbnu Hanbel. Biz şimdiye kadar bu anlattığını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olarak hiç işitmedik. İlla da yalan uyduracaksan bizden başkasını araya koy.
- Yahya İbnu Ma'în sen misin?
- Evet benim!
- Ben çoktandır Yahya İbnu Ma'în ahmaktır diye işitir dururdum. Şimdi anladım ki bu doğru imiş.
- Peki benim ahmak olduğumu nasıl anladın?
- Sanki dünyada sizden başka Yahya İbnu Ma'în ile Ahmed İbnu Hanbel yok mu? Ben bu adamdan başka on yedi Ahmed İbnu Hanbel'den hadîs yazdım."
Bu söz üzerine Ahmed İbnu Hanbel utancından ve adamdaki hayasızlık ve pervasızlığın derecesinden hayret ederek eliyle yüzünü kapar ve Yahya İbnu Maîn'e: "Aman, bırak gitsin" der. Adam müstehzî bakışlarla oradan uzaklaşır. [1]
Vaizlerin cami ve mescidlerde yaptıkları va'zları daha tesirli bir hale getirmek için baş vurdukları yollardan birisi halkı heycanlandıracak hadisler uydurmaktır. Böyleleri halka hitaplarında onların dini duygularını ve heyecanlarını kabartarak dine karşı ilgilerini artırmak gayesi güderler. İçlerinde bu yolla meşhur olup şöhret ve servet elde etmek peşinde olanlar da vardır. Bunlara kıssacı anlamında kasâs denilir. Çoğulu kusas gelir. [2]
Bunlar, umumiyetle, cami ve mescitlerde vazeden bazı şöhret düşkünü kimselerdir. Halk üzerinde daha fazla tesir yaparak şöhret kazanmak için acayib hikayeler uydurmuşlardır. Bu hikayelerin daha tesirli olması için de onlara hadis süsü vermişlerdir. Hadis tarihinde "kussas" denilen bu hikayeci vaizlerin hadise verdikleri zarar kadar hiç kimse zarar vermemiştir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/142-143.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Geçim Kaynağı Olarak Hadis Uyduranlar:

Bunlar bir kısım vaazlar ve kıssacılardır. Mescidlerde halkın ilgi ve alakasını çekecek konuşmalar yapıp bu sayede gelir elde ederlerdi. Bu maksadla, konuşmalarına uydurma hadislerle renk katıp dinleyenleri hoşlandırmak isterlerdi. Bir seferinde Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Ma'în böyle birisiyle Bağdad'daki Rüsefa mescidinde karşılaşır. Vaiz: "Bize Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Maîn anlattı ki diye başlayıp Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaşan senedi zikrettikten sonra: "Her kim lailahe illallah derse her kelimesinden Allah-u teâla bir kuş yaratır ki gagası altından, tüyü mercandan..." diyerek yirmi sayfa çeken bir hikâye uydurur. Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Maîn birbirlerinin yüzüne bakıp, "Bunu herife sen mi rivâyet ettin?" diye sorarlar. Her ikisi de hayır! der. Ve neticeyi beklerler. Herif vâzını bitirip hediyelerini toplar. Çıkacağı sırada Yahya İbnu Ma'în "Gel!" diye eliyle işaret eder. Adamcağız, yeni bir bahşiş ümidiyle yaklaşır. Yahya ile aralarında şu konuşma geçer:
- Bu hadisi sana kim söyledi?
- Ahmet İbnu Hanbel ile Yahya İbnu Ma'în.
- Yahya İbnu Ma'în benim. Bu da Ahmet İbnu Hanbel. Biz şimdiye kadar bu anlattığını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olarak hiç işitmedik. İlla da yalan uyduracaksan bizden başkasını araya koy.
- Yahya İbnu Ma'în sen misin?
- Evet benim!
- Ben çoktandır Yahya İbnu Ma'în ahmaktır diye işitir dururdum. Şimdi anladım ki bu doğru imiş.
- Peki benim ahmak olduğumu nasıl anladın?
- Sanki dünyada sizden başka Yahya İbnu Ma'în ile Ahmed İbnu Hanbel yok mu? Ben bu adamdan başka on yedi Ahmed İbnu Hanbel'den hadîs yazdım."
Bu söz üzerine Ahmed İbnu Hanbel utancından ve adamdaki hayasızlık ve pervasızlığın derecesinden hayret ederek eliyle yüzünü kapar ve Yahya İbnu Maîn'e: "Aman, bırak gitsin" der. Adam müstehzî bakışlarla oradan uzaklaşır. [1]
Vaizlerin cami ve mescidlerde yaptıkları va'zları daha tesirli bir hale getirmek için baş vurdukları yollardan birisi halkı heycanlandıracak hadisler uydurmaktır. Böyleleri halka hitaplarında onların dini duygularını ve heyecanlarını kabartarak dine karşı ilgilerini artırmak gayesi güderler. İçlerinde bu yolla meşhur olup şöhret ve servet elde etmek peşinde olanlar da vardır. Bunlara kıssacı anlamında kasâs denilir. Çoğulu kusas gelir. [2]
Bunlar, umumiyetle, cami ve mescitlerde vazeden bazı şöhret düşkünü kimselerdir. Halk üzerinde daha fazla tesir yaparak şöhret kazanmak için acayib hikayeler uydurmuşlardır. Bu hikayelerin daha tesirli olması için de onlara hadis süsü vermişlerdir. Hadis tarihinde "kussas" denilen bu hikayeci vaizlerin hadise verdikleri zarar kadar hiç kimse zarar vermemiştir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/142-143.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

300) Ateşi Yanar Halde Bırakma Yasağı (Uyku Zamanı Evde Lamba Ve Ocak Gibi Parlamaya Elverişli Nesneleri Yanar Halde Bırakmanın Nehyedildiği)

1656. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Uyumak istediğiniz zaman evlerinizde yanar halde ateş bırakmayınız!"[1]

1657. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Medine'de gece vakti bir ev yandı. Ev sahiplerinin durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haber verildi. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
"Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır; uyumak istediğiniz zaman onu söndürünüz!" buyurdu.[2]

* Değişik ihmaller sonucu pekçok insan yanarak ölmüş, pekçok servet yok olmuştur. Hava gazı, tüpgazı, elektrik, odun, kömür sobaları vs. konusunda daha tedbirli ve dikkatli davranmanın bir vazife olduğu bize bu hadisle bildirilmektedir. Yerleşim bölgelerinde böyle olduğu gibi, tarlalar ve ormanlarda da aynı hassasiyeti göstermeliyiz. Çünkü küçük bir ihmal ne büyük zararlara yol açıyor. Uyumadan önce meskûn mahallerdeki ısıtıcıların ve her türlü aletlerin şartel, dedantör vs.'lerini kapatarak tedbir almak gerekir. Arazi ve ormanlarda da piknik yapanlar ve sigara kullananlar çok dikkatli davranmalıdırlar. Ateşin düşman olarak nitelendirilmesi mala ve cana verdiği zarardan dolayıdır. Çünkü düşman da mala ve cana en büyük zararı verir. Müslüman her türlü düşmanına karşı gerekli tedbiri almakla yükümlüdür. [3]

1658. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kapların ağzını örtün. Tulumları bağlayın. Kapıları kapatın ve lambaları söndürün! Çünkü şeytan bağı çözemez, kapıyı açamaz ve kapağı kaldıramaz. Eğer herhangi biriniz, kabının üzerine bir çalı–çırpı parçası koymaktan ve besmele çekmekten başka bir çare bulamazsa, bunları yapsın. (Lambaları da söndürsün) Çünkü fâre, içeridekilerin üzerine evi yakabilir."[4]

* Hadisimiz her coğrafya ve her kesimdeki geçerli güvenlik tedbirlerinin alınmasını bize bildirmektedir. Her türlü kötülük ve şerrin temsilcisi olan şeytan böylece (besmeleyle) tedbiri alınan şeylere zarar veremez denilerek bu gerçek te bize bildirilmektedir. Bir eve girilir selam verilir ve besmele çekilirse "şeytan bu evde bize iş kalmadı, ne barınabiliriz ne de yiyebiliriz der ve avanelerini o evden sakındırır (Bkz. 730 no'lu hadis). Dolayısıyla müslüman kendisini ve çevresindekileri şeytana karşı sigorta altına almalıdır. Alınan maddi tedbirler manevi tedbir olan besmeleyle desteklenmektedir. Müslüman her zaman bilhassa evinden uzaklaşacağı uzun zamanlarda bu tür tedbirlere mutlaka başvurmalı ve ihmal etmemelidir. [5]

---

[1] Buhârî, İsti'zân 49; Müslim, Eşribe 100. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 161; Tirmizî, Et'ime 15.
[2] Buhârî, İsti'zân 49; Müslim, Eşribe 101. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 46.
162'de geçmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 486.
[4] Müslim, Eşribe 96, 99. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 16.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 487.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İmtihan Maksadıyla Uydurmalar:

Bazıları evlatları, evlatlıkları ve kâtipleri tarafından imtihan olundular. Bu sayılanlar, şeyhi denemek için hadîs uydurarak evraklarının arasına sokuşturdular. Onlar da farkına varmadan rivâyet ettiler. Abdullah İbnu Muhammed İbnu Rebîa el-Kudâma ve Hammâd İbnu Seleme gibi. Hammâd'i, evlatlığı İbnu Ebî'l-Avca denemek maksadıyla aldatmış, kitaplarına birşeyler sokuşturmuştu. Ma'mer'i de râfizî olan yeğeni yanıltmıştı. Şöyle ki kitaplarına Zührî an Ubeydillah an İbni Abbâs senediyle gelen şu rivâyeti sokuşturdu: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ali (radıyallahu anh)'ye baktı ve şöyle dedi: Sen dünyada da, ahirette de efendisin. Seni kim severse, beni de sever. Benim sevgilim Allah'ın da sevgilisidir. Senin düşmanın benim de düşmanımdır. Benim düşmanım Allah'ın düşmanıdır. Benden sonra sana buğz edene ne yazık!" Abdurrezzak bunu Ma'mer'den rivâyet etmiştir. Bu, İbnu Ma'în'in de dediği gibi bâtıl, mevzu bir rivâyettir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/143-144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İkinci Fasıl

Zorlanılan Hükmü Hakkındadır

Birincisi: Tamamen isteği olmayan ve kaçınmayan güç olmayan kimsedir, girmemeye yemin ettiği yere taşınarak zorla girdirilen gibidir veya taşınsa başkasına da ölünceye kadar vurulan kimse gibidir ve kendisinin de kaçınmaya gücü yetmeyen kimsedir. Veya zorla yatırılan ve kendisiyle zina edilen ve kaçımaya gücü yetmeyen bayan gibi ittifakla buna günah yoktur, yemini bozduğu için de alimlerin cumhuruna göre birşey gerekmez.

(1) Sahihtir, Ebu Hureyre'den Nesai hariç cemaat tahriç etti. (Ahmed Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace) Darekutni sahih bir isnatla şu lafızla tahriç etti: "Oruçlu unutarak yerse veya unutarak içerse, bu ancak Allah'ın kendisine gönderdiği rızıktır kendisine kaza da yoktur." (Neylül evtar: 4/206).
Nahai gibi selefin bazısından hilaf olduğu hikaye edildi, ona benzeri ?afii ve Ahmed'in ashabın kelamında vakidir. Onlar yanıda sahih olan her halükarda yemini bozulmaz. Evzai'den rivayet edildi ki: Bir kadın bir şeyin üzerine yemin etse kocası da zorla yeminini bozdursa kadının keffareti kocası üzerinedir, yine Ahmed'den de böyle rivayet vardır, oruçluyken kocası zorlayarak cima eden kadının keffareti kocasına aittir, Ahmed'den meşhur olan şudur ki bununla haccı ve orucu bozulur.
İkinci çeşit: Sopa ve diğer şeylerle zorlanılan kimsedir, bu fiille teklif (sorumluluk alakalıdır, yapmama imkanı var, aynı anda yapma hususunda da tercihli ise, fakat maksadı fiilin kendi değil, bilakis nefsinden zararı defetmek ise, bir yönde seçenek sahibidir, bir yönden de seçenek sahibi değildir.
Bunun için insanlar, bu kişinin sorumlu olup olmadığında ihtilaf ettiler, alimler masum birini öldürmesi zorlanılan kişinin öldürmesi mübah olmadığına ittifak etti, çünkü kendi iradesiyle öldürüyor ve kendi nefsini fidye karşılığı ölümden kurtarıyor bu alimlerin icmaıdır, İmam Ahmed'in zamanında önem verilmeyen biri buna muhalefet ediyordu, bu durumda eğer öldürse kısasta zorlayan da zorlanan da iştirak eder, sadece zorlanan kısas gerekir denildi, çünkü zorlanan alet gibi olmuştur, bu Ebu Hanife'nin iki rivayetten birinde de ?afii'nin görüşüdür.
İmam Züfer'den birincisi gibi rivayet geldi, ondan zorlanana kısas gerekeceğine dair rivayet geldi, çünkü fiile kendi bulaşmıştır, o alet gibi değildir, çünkü o ittifakla günahkardır, EbuYusuf dedi ki: İkisine de kısas yoktur.
Ashabımızın bazısı bir kişiye karşı topluluğun öldürülmeyeceğine dair bir görüş tahriç etti.
Eğer vurma vb. şeyle masum birinin malını telef etmesi için zorlansa ona bu mübah olur mu? Bunda ashabımızın iki görüşü var. Eğer desek: Ona bu mübah olmaz, o zaman kısas gibi tazmin (değerinin parası) ikisi nedir, sadece zorlanan ve bunu işleyenedir, denildi, bu zayıftır.
Eğer içki vb. gibi haram şeylere zorlansa, bunun mübahlığı konusunda iki görüş vardır, biricisi: Allah'ın tealanın şu ayetine dayanarak mübahtır: (Dünya hayatını geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye namuslu kalmak isteyen cariyeleriniz fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa bilmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah onlar için çok bağışlayıcı ve merhametlidir) (Nur:24/33) Bu Abdullah bin bin Übey bin Selül hakkında indi, onun iki cariyesi vardı onları zinayı zorluyordu, onlarda reddediyordu2 bu ?afii Ebu Hanife gibi cumhurun sözüdür, Ahmed'in meşhur rivayetidir, benzeri Hasan, Mesruk, Mekhul ve Ömer bin Hattab'tan (r.a.) rivayet edildi.
Bu görüşün ehli bir adamın zinaya zorlanması hususunda ihtilaf etti, bazısı dedi ki: Buna zorlanılması doğru değildir, zorlanana günah yoktur, bu ?afii ve ashabımızdan İbni Ukayl'in görüşüdür, bazısı dedi ki: Buna zorlanması doğru değildir. İşleyene (zorlanana) günah ve had vardır bu Ebu Hanife'nin görüşüdür, Ahmed'in de ifadesidir, Hasan'dan da rivayet edildi.
İkinci görüş: Takiyye (gizleme) sözlerde olur, fiillerde olmaz ve onda zorlama olmaz bu İbni Abbas, Ebul Aliye, Ebuş ?a'sa, Rabi bin Enes ve Dahhak'tan rivayet edildi, Ahmed'in de rivayetidir, yine Suhnun'dan da rivayet edildi.
Buna göre zorlanarak içki içse veya hırsızlık etse ona had vurulur. Birinciye göre eğer zorlanarak içki içse sonra karısını boşasa veya kölesini azad etse, bunun hükmü gibi isteğiyle içenin hükmü gibi olur mu olmaz mı? Yoksa boşaması da azad etmesi de boş (geçersiz) mi olur? Bunda ashabımızın iki görüşü var.
Puta secde et yoksa öldürüleceksin denilen kimse hakkında Hasan'dan şöyle dediği rivayet edildi: Eğer put kıble tarafindaysa secde etsin niyetini de Allah için yapsın, eğer put kıble tarafinda değilse öldürülse de yapmasın.
İbni Habibi Malik dedi ki: Bu güzel bir sözdür. Ebu Atiyye dedi ki: Kıbleden başka yönde bile olsa niyetini Allah için yapmasına engel nedir ki, Allah'ın kitabında (nereye dönerseniz Allah oradadır) (Bakara: 2/115) ifadesi vardır, şeriat yolcunun kıblesinden başka yöne doğru nafile kılabileceği hükmü vardır.
S: 253 Sözler üzerinde zorlanın doğruluğu üzerinde Alimler ittifak etti kim haram bir sözü söylemeye itibar edilir bir şeyle zorlanılırsa nefsini kurtarmak için o sözü söyleyebilir, ona günah yoktur buna Allah Teala'nın şu kavli delildir: (Kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkara) zorlanan başka) (Nahl: 16/106) Peygamber (s.a.v.) Ammar'a: "Eğer onlar o aynı şeyi yaparlarsa sende aynı şeyi söyle"2 buyurdu.
Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir topluluk için: "Parça parça kesilseniz de, yakılsanız da Allah'a şirk koşmayınız"3 buyurmasından murad kalblerle şirk koşmaktır, Allah Teala buyurdu ki: (Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için horlarlarsa onlara itaat etme) (Lokman: 31/15) ve buyurdu ki: (Fakat kim kalbini kafirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır) (Nahl:16/105) diğer sözler de zorlamalar da düşünülebilir, herhangi bir söylemeye zorlansa ona hiç bir hüküm verilemez, boş bir söz olur, çünkü kendisinden bu söz çıkan kimse buna razı değildir, bunun için affedilir, dünyada da ahirette de sorumlu tutulmaz.

(2) Sahihtir Cabir'den ibni Ebi ?eybe Müslim, Said bin Mansur Bezzar, Taberani, ibni Cerir, ibnil Münzir, ibni Ebi Hatim ve ibni Mirdeveyh tahric etti (Dürrül Mensur: 5/83)
(2) İbni Cerir Taberi tefsirinde tahric etti; (14/122) İbni Sad Tabakat'ta, Ebu Nuaym Hilye'de; (1/140) tahric etti, Hakim ve Zehebi doğruladı.
(3) Hadis hasendir, dört sahabeden mervidir, onlar: Ebu Derda, Ubade bin Samit, Muaz bin Cebel Peygamber (s.a.v.)'in cariyesi Ümeyye'dir. Ebu Derda hadisini Buhari Edebül Müfred'de; (18) İbni Mace Beyheki Taberani Kebir'de tahric etti, Heysemi Mecma'da; (4/217) dedi ki: Senedinde ?ehr bin Havşeb var hadisi hasendir, geri kalan adamlar güvenilirdir. (Bak. Terğib ve Terhib: 1/381) Ubade hadisin Mervezi ve Taberani tahric etti Heysemi Mecma'da: (4/216) dedi ki: Senedinde Seleme bin ?üreyh var, Zehebi dedi ki: Bilinmiyor, gerikiler sahih rivayet adamlarıdır, Muaz hadisini Ahmed tahric etti adamları güvenilirdir, senedi munkatı'dır, Taberani Evsat'ta tahric etti, Münziri Terğib ve Terhib de dedi ki: (1/383) Mütebeat hususunda isnadının bir sakıncası yoktur.Yine Taberani Kebir'de mevsul olarak tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: (4/217) Senedinde Yezid bin Sinan er Rahavi var Buhari ve başkası güvenilir gördü çoğunluk zayıf gördü geri kalan adamlar güvenilirdir.
Bunun için unutanla cahili ayırdı, nikah ve alış veriş gibi akitler de aynıdır veya fesih (ibtal)ler de Hul', talak köle azad etme gibidir yeminler ve adaklar da böyledir, bu alimlerin cumhurunun görüşüdür, bu Malik ?afii ve Ahmed'in görüşüdür. Ebu Hanife kendi yanında feshin kabul edildiği ve alış veriş gibi içerisinde tercih (hıyar) bulunan şeyde böyle olmayan şeyi ayırt etti. Fesih kabul edilen ve tercih bulunan şeyle zorlamayla birlikte lüzum etmez, böyle olmayan nikah talak ve köle azadı gibi yeminler gibi şeyler de zorlamayla birlikte lüzum eder dedi Ebu Hanife'ye göre bir şeyi yapmamaya yemin eden ve zorlanılarak yapan kimsenin yemini bozulmuştur, cumhur iki görüştedir:
Birincisi: Kendisiyle bu iş zorla yapıldığı zaman bozulmadığı gibi bu durumda da bozulmaz çünkü kaçınmaya gücü yetmiyor, bu onların çoğunluğun görüşüdür.
İkincisi: Burada yemini bozulur, çünkü isteğiyle yapmıştır, kaçınması mümkün olmayan bu şey zorla götürülen bundan başkadır, bu Ahmed'den rivayettir ve ?afii'nin görüşüdür, ashabında kaffal yemin ve itlak ve köle azadını ayırt etti bizim unutan hakkında söylediğimiz gibi, ashabımızdan bazısıda bir görüş açısı çıkardı.
Eğer malını ödemeye haksız yere zorlansa ve bunun üzerine akarını (taşınmaz) malın bedelini ödemek için satsa, ondan satın almak caiz olur mu, olmaz mı? Bu hususta Ahmed'den iki rivayet vardır. Ondan üçüncü rivayette ise: Eğer mislini değeriyle satarsa, ondan satın alınır, eğer değerinin altında satarsa satın alınmaz, zorlama mevcutken, zorlamadan sonra zorlanan kişi arzusundan dolayı zorlanıldığı şeye razı olsa, bu kasıtla ondan gerçekleşen akitler sahih olur, ashabımızın yanında bu meşhurdur. Başka bir görüş açısı daha var ona göre sahih olmaz, bu uzaktır.
Eğer zorlama hak olur ve zorlanılan şeyi lüzumuna engel değilse, mesela harbi İslam'a zorlansa ve müslüman olsa, İslam'ı sahihtir.
Yine hakim birinin malını borcunu ödemesi için satmaya zorlasa, yine böyledir. Eğer borcunu ödemeyeceğine yemin etse, hakim de ödemesi için zorlasa bununla yemini bozulur çünkü özürlü kabul edilemeyecek bir şekilde yemin ettiği şeyi yapmıştır, bunu ashabımız zikretti ödemekten kaçınsa yerine hakim borcunu ödese yemini bozulmaz çünkü yemin ettiği şeyin fiili kendi tarafindan yapılmamıştır.

S: 255

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar :

a) "Bana Kuran ve onun misli verildi" hadisi nakil yönüyle sabit olmuş bir hadistir. Dirayet yönüyle de itham edilmiş değildir. Nakil ve rivayet durumu şöyledir; hadisi Ebu Davud ve diğer sünenler tahriç etmişlerdir. Dirayet yönüyle de Kuran-ı Kerim sünneti destekliyor. (Nahl, 44 / Haşir, 7 / Nisa, 80).
b) Sünnette bu konuda aynı desteği vermektedir.
c) Hz. Peygamber, hadislerin yazılmasını, Kuran'ın yazı ve tedvinini emrettiği gibi emretmemesinin sebepleri konusunda yazar çeşitli alimlerden nakiller yaparak cevap verir.
d) Hz. Peygamber bu sözüyle hadislerin yazılmasını kastetmedi. Çünkü sahabeler ilk merhalede, Kuranı ezberlemek suretiyle onun korunmasına yardımcı olmuşlar ise, aynı şey hadis için de geçerlidir.
e) Hadisler sayıca çok ve yaygın olması nedeniyle, ilk planda bütün hadislerin toplanarak bir araya getirilmesi mümkün değildi.
f) Özellikle Hz. Ömer, Kuran'ın zihinlerde iyice kökleşmeden sünnetin kitap haline getirilmesini sakıncalı buluyordu. Zira insanların Kuranı bırakıp hadis kitapları ile meşgul olması gibi bir endişe söz konusuydu. Dolayısıyla sadece şifahi yoldan rivayet kanalıyla aktarılmasını yeterli gördü. Kuran'ın durumu sünnetten farklıdır. Sözgelimi tilavetiyle ibadet edilmesi, nazmının muciz olması, mana bakımından rivayetinin caiz olmaması ve indiği şekliyle muhafaza edilmesi gibi bir takım imtiyazlara sahiptir. Ancak sünnetten maksat lafzın verdiği anlamdı. Dolayısıyla tilavetiyle ibadet, nazmı ile bütün insanlara meydan okuma gibi (tehaddi) maksadı olmadığı için, mana ile rivayeti caiz görülmüştür. Çünkü onun bu şekilde rivayet edilmesi ümmet için bir kolaylıktır. Araplar ümmi bir toplum olduklarından dolayı yazı yazanları çok az idi. Yazı aletleri de çok pahalıydı. Nitekim Kuranı Kerim; deri , hurma yaprağı gibi nesneler üzerine yazılıyordu. Bu yüzden peygamber zamanında sünnetin söz, fiil ve takrirlerini içine alacak şekilde yazılmasında büyük bir zorluk vardı. Cenabı Hak böylelike, kitap ve telifler ortaya çıkıncaya kadar sahabeleri hadisleri ezberlemeye sevketti. Hz. Peygamber, getirdiği dini, hep bu minval üzere tebliğ etti. Allah Teala da buna şahit oldu. Dolayısıyla vahyin yarısının zayi olduğu iddiası doğru değildir.
g) Sahabelerin bir kısmı hadisleri yazıp bunları ezberledikten sonra imha etmeleri söz konusu olsaydı, onların bazı sahifeleri elimize ulaşmış olmazdı. Bazı sahabilerin yazdıklarını silmeleri yazının yasak olduğundan değil, Kuran'ın daha tam manası ile ezberlenmediği ve insanların da başka şeyle meşgul olmalarından korkulduğu nedeniyledir. Ya da ezberlemeye dayanmaları ve ezberleme melekelerini geliştirmek içindi. Ya da silinen hadisler ehli kitaptan nakledilen bilgilerden ibaretti. İnsanların bunlarla meşgul olmasından korkuluyordu. Kaldı ki, bu şekilde hareket eden sahabe sayıca azdı. İçlerinden bir gurup hem yazıyor, yazdıklarını da koruyorlardı. Sonra, sahabilerin hadisleri rivayet etmekten alıkondukları söylenemez. Bu yasaklama, muhtemelen hataya düşme korkusundan veya aşırı hadis rivayet etmeye engel olma maksadına yöneliktir. Hangi sahabe olursa olsun, muhakkak surette hadis rivayetinde bulunmuştur. İçlerinde sayıca çok hadis rivayet eden olduğu gibi oldukça sınırlı sayıda hadis rivayet edenler de vardır. Reşit Rıza'nın "sahabeler hadislerin yaygınlık kazanmasını istemediler" sözü doğru değildir. Aksine sahabeler Hz. Peygamberin sünnetinin devamlı olarak yaygınlaşmasını istemişler ve bunun için de çaba harcamışlardır. Kuran ve sünnette bu hususa işaret eden, bunun yanında dolaylı olarak, sünnete karşı koymayı yeren birçok delil mevcuttur. Yazar bu konuda Muhammet Ebu Zehv'in sözlerini nakleder.
h) Ömer b. Abdulaziz'in tedvin olayında etkisi olmadığı iddiası doğru değildir. Zira imam Zühri'nin onun bu emrine icabet ettiği kesindir. Nitekim alimler ilk hadis tedvin eden ismin imam Zühri olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Abdilberr imam Zühri den şöyle bir nakilde bulunur : "Ömer b. Abdilaziz sünnetin toplanmasını bize emretti, ben de defterler halinde bunları yazdım. O da idarecisi olan her ülkeye bir defter yolladı". Bu rivayet, bu konuda şüphe edenlerin şüphesini çürüten güçlü bir delildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Çok Rivayet:

Ashâb'ın sünnete karşı taşıdığı titizlikten tahkîk ve tahdîd prensiplerinin doğduğunu gösterdik ve bunlarla ilgili muhtelif meseleleri açıkladık. Aslında, rivâyetleri bir bütün olarak alınca, bu iki prensibe ters düşen bir üçüncü prensibin daha tezâhür ettiğini görürüz. Buna da rivâyette iksâr yâni "çok hadîs rivâyeti" diyebiliriz. Çünkü, Ebu Hüreyre, Ebu Zerr, İbnu Abbas (radıyallahu anhüm ecmain) gibi bâzı sahâbelerden gelen bazı rivâyet ve fiilî durumlar, her şeye rağmen hadîs rivâyetine zorlandıklarını, buna kendilerini mecbur hissettiklerini ifade etmektedir.
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) niçin çok hadîs rivâyet ettiğini açıklama sadedinde, bu emri Kur'ân'dan aldığını söyleyerek kendini buna âdeta mecbur hissettiğini dile getiriyor; "Allah'a kasem olsun, eğer Kur'ân'da iki âyet olmasaydı Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan asla bir şey rivâyet etmezdim" ve âyeti okuyor:
(Meâlen*): "İndirdiğimiz apaçık hükümleri ve doğru yolu, insanlara biz Kitap'ta beyan ettikten sonra gizleyenler (var ya) şüphesiz Allah onlara lânet eder ve bütün lânet edebilenler de onlara lânet eder..."* (Bakara: 2/159-160)
Hz. Ebu Zerr el-Gıfarî hazretlerinin (radıyallahu anh) ifâdesi daha çarpıcı: "Allah'a yemin olsun! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan duyduğum bir kelimeyi terketmem için kılıcı boğazıma dayasanız, siz kesme işini tamamlayıncaya kadar ben onu yine de söylerim."
Ebu Zerr hazretleri (radıyallahu anh) bu sözü kendisi hakkında konuşma yasağı konduğunu hatırlatan bir zata söylemiştir. İbnu Sa'd'dan gelen rivâyet şöyle: Hadîsin baş kısmı şöyle: Evzâ'î'nin Mersed'den nakline göre, Mersed şunu anlatmıştır: "Ben Ebu Zerr el-Gıfarî hazretlerinin yanına oturdum, konuşuyorduk. (Ajan olduğu anlaşılan) Bir adam gelerek tepesine ekşiyip: "Emîrül-Mü'minîn fetva vermekten seni men etmedi mi?" dedi. Bunun üzerine Ebu Zerr (radıyallahu anh) (öfkeli bir eda ile) şunu söyledi..."
Gerek Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (radıyallahu anhüma)'i kaydettiğimiz şekilde konuşmaya sevkeden şey, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bildiklerini söylemek, ilimlerini neşretmek hususundaki dersler idi. Zira O, Ashâbına: *"Kim bildiği bir ilmi gizlerse kıyâmet günü ağzına ateşten bir gem vurularak getirilir"* diyerek bildiklerini söylemelerini tavsiye etmiştir. Bu mânâda başka hadîsler de var. Râvilerinin İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre, Ebu Sâd el-Hudrî (radıyallahu anhüm) gibi çok rivâyetle tanınmış (müksir) veya İbnu Mes'ud gibi, yine rivâyeti fazla olan sahâbelerden olması oldukça mânidardır.
Bu açıklamalarımızdan şöyle bir neticeye varabiliriz: İdarî sorumluluk altında bulunan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Muâviye (radiyallahu anhüm ecmain) gibi büyükler hadîs rivâyetinde "tahkîk siyâseti" güdüp rastgele herkesin (fasık, bedevî, münâfik, dikkatsiz...) rivâyet cesaretini kırarak hadîslere yabancı unsurların girmesini önlemeye çalışmışlardır.
Hafızası zayıf olanlar veya zabt cihetinden kendilerine güvenemeyenler de "tahdid prensibi"ni esas alıp az rivâyet etme yolunu tutmuşlar, iyice emîn olmadıkları, aslına uyup uymamakta şüphe ettikleri mâlumatlarını, hâtıralarını rivâyet etmemişlerdir.
Aksine, hâfızası kuvvetli olduğu veya yazdığı için, hadîsleri aslına uygun şekilde koruduğundan emin olanlar da çok rivâyetten çekinmemişlerdir. İlmin gizlenmemesini emreden rivâyetlerin bu sahâbeler tarafından rivâyet edilmesi de mânidardır. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) prensip olarak her zaman muhatabına en muvafik gelen tavsiyede bulunmuştur.
Şurası muhakkak ki, hadîs rivâyetinde Ashab (radıyallahu anhüm)'da müşahede ettiğimiz bu üç çeşit davranışın sübjektif ve ruhî muharriki aynı düşüncededir. Sünnete atfedilen kıymet, sünnet karşısında takınılan titizlik tavrı. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/56-58.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İlim Adamlarının Müsned'deki Hadisler ile İlgili Görüşleri

Müsned'de yer alan hadisler hakkında ilim adamlarının üç görüşü vardır:
1- Müsned'deki bütün hadisler delildir.
2- Müsned'de sahih, zayıf ve mevzu hadisler vardır. İbnu'l-Cevzi "el-Mevzua" adlı eserinde Müsned'den 29 hadis sözkonusu etmiştir. el-Irakî bunlara 9 hadis daha ekleyerek bunları ayrı bir cüz halinde biraraya getirmiştir.
3- Müsned''de sahih ve hasene yakın zayıf hadis vardır. Fakat onda mevzu hadis yoktur. Bu görüşü Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye, Zehebî, Hafiz İbn Hacer ve Suyutî benimsemiştir. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye der ki: Ahmed'in Müsned'e almak için öngördüğü şart(lar) Ebû Dâvûd'un Sunen'indeki şartlardan daha güçlüdür. Ebû Dâvûd, Ahmed'in Müsned'de rivayetlerini almadığı ravilerden hadis rivayet etmiştir. Ahmed Müsned'de kendisince yalancılıkla tanınmış bir raviden rivayet etmemeyi şart koşmuştur. Zayıf olan olsa bile. Daha sonra oğlu Abdullah ve Ebu Bekir el-Katî'î ona birtakım ziyadeler eklemişlerdir. Bunlar da Müsned'e ilave edilmiştir. Bunlarda ise birçok uydurma hadis vardır. Bu nedenle bilgisi olmayanlar bunları da Ahmed'in Müsnedi'ne aldığı rivayetlerden olduklarını sanmışlardır.
Şeyhu'l-İslam -Allah'ın rahmeti üzerine olsun-'ın bu belirttikleriyle, her üç görüşün de bir arada telif edilmesinin mümkün olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Müsned'de sahih ve zayıf vardır, diyenlerin görüşleri Müsned'de bulunan bütün rivayetler huccettir, diyenlerin görüşleri ile çatışmaz. Çünkü zayıf hadis hasen li gayrihi mertebesine çıkarsa delil olur. Müsned'de uydurma hadis vardır, diyenlerin sözleri de Abdullah ile Ebu Bekir el-Katî'î'nin ziyadeleri arasındaki rivayetler hakkında yorumlanır.
[Hafiz İbn Hacer -el-Kavlu'l-Müsedded fi'z-Zebbi ani'l-Müsned" adlı bir eser kaleme almış ve bu eserinde Irakî'nin uydurma olduklarına hükmettiği hadisleri zikretmiş, bunlara İbnu'l-Cevzi'nin sözünü ettiği -ki bunlar ondört hadistir- hadislerden onbeş hadis daha eklemiştir. Bunları "ez-Zeylu'l-Mümehhed" adlı bir cüzde toplamıştır.][1]
Bununla birlikte ilim adamları bu Müsned'i ele almışlar ve onu esas alarak kimisi onu ihtisar etmiş, kimisi şerh etmiş, kimisi açıklamış, kimisi tertib etmiştir. Bu çalışmaların en güzellerinden birisi de "es-Saatî" diye meşhur olmuş Ahmed b. Abdu'r-Rahman el-Bennâ'nın telif ettiği *"el-Fethu'r-Rabbânî li Tertibi Müsnedi'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybanî"* adını taşıyan eserdir. Merhum bu eserini yedi kısma ayırmıştır. Birinci kısım tevhid ve usulu'd-din, sonuncusu ise kıyamet ve âhiret ahvali adını taşımakta, hadislerini güzel bir şekilde bablara göre tertib etmiş bulunmaktadır. Daha sonra buna "Bulûğu'l-Emâni min Esrari'l-Fethi'r-Rabbânî" adını verdiği bir şerh de yazmıştır. Bu isim gerçekten müsemmâsına uygundur. Hem hadis, hem fıkıh bakımından oldukça faydalıdır. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İmtihan Maksadıyla Uydurmalar:

Bazıları evlatları, evlatlıkları ve kâtipleri tarafından imtihan olundular. Bu sayılanlar, şeyhi denemek için hadîs uydurarak evraklarının arasına sokuşturdular. Onlar da farkına varmadan rivâyet ettiler. Abdullah İbnu Muhammed İbnu Rebîa el-Kudâma ve Hammâd İbnu Seleme gibi. Hammâd'i, evlatlığı İbnu Ebî'l-Avca denemek maksadıyla aldatmış, kitaplarına birşeyler sokuşturmuştu. Ma'mer'i de râfizî olan yeğeni yanıltmıştı. Şöyle ki kitaplarına Zührî an Ubeydillah an İbni Abbâs senediyle gelen şu rivâyeti sokuşturdu: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ali (radıyallahu anh)'ye baktı ve şöyle dedi: Sen dünyada da, ahirette de efendisin. Seni kim severse, beni de sever. Benim sevgilim Allah'ın da sevgilisidir. Senin düşmanın benim de düşmanımdır. Benim düşmanım Allah'ın düşmanıdır. Benden sonra sana buğz edene ne yazık!" Abdurrezzak bunu Ma'mer'den rivâyet etmiştir. Bu, İbnu Ma'în'in de dediği gibi bâtıl, mevzu bir rivâyettir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/143-144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

47) Allah'ın Kulunu Sevmesinin İşaretleri

"Ey peygamber de ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah ta sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin, zira Allah çok affeden ve çok acıyandır." (Al-i İmran: 3/31)
"Ey iman edenler, sizden kim dininden dönerse bilsin ki, Allah yakında öyle bir toplum getirecek ki, O onları sever, onlar da O'nu severler, mü'minlere karşı alçak gönüllü, Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlere karşı onurlu ve şiddetlidirler. Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine verir. Allah lütfunda sınırsız olup her şeyi bilendir." (Maide: 5/54)

387. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:"Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, ben ona karşı harb ilân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık sağlayamaz. Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır; nihâyet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdeta) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden ne isterse, onu mutlaka veririm, bana sığınırsa, onu korurum."[1]

* Bir kul Allah'a olan farz görevlerine ek olarak nafileleri de yaparsa Allah'a yakınlık ve dostluk kazanır ve Allah o kulunu yardımsız bırakmaz. Bütün hayatını kapsayacak anlamında o kişinin adeta gören gözü işiten kulağı, tutan eli ve yürüyen ayağı olur. Böyle bir kimseye düşmanlık yapanlar Allah'ın düşmanlığıyla karşı karşıya kalırlar ve Allah sevdiklerini düşmanlarına karşı destekler ve korur.
Kuran ayetleriyle dost ve yardımcı kimdir? Kim olmalıdır? Kim kimin dostudur? gibi soruların cevaplarını bulmak için aşağıdaki ayetlere bakınız.
a. Kim dost edinilemez?
60 Mümtahine 1 — 18 Kehf 102
4 Nisa 89 — 25 Furkan 18
3 Al-i İmran 68 — 29 Ankebut 41
5 Maide 57, 81 — 39 Zümer 3
9 Tevbe 23 — 42 Şura 6, 9.
b. Şeytan dost, veli ve koruyucu kabul edilirse ne olur, şeytan kimin dostudur?
4 Nisa 76,119, 139, 144; 5 Maide 51; 6 En'am 121, 128; 7 Araf 27, 30; 3 Al-i İmran 175; 16 Nahl 63; 19 Meryem 45.
c. Gerçek dostlar ve dostluklar: 8 Enfal 34-72; 9 Tevbe 71.
d. Allah'ın yardımcıya ihtiyacı yoktur: 17 İsra 111.
e. Zalimler ve kafirler birbirlerinin dostlarıdır: 2 Bakara 257; 8 Enfal 73, 45 Casiye 19.
f. Dost olarak Allah yeter: 4 Nisa 45, 18 Kehf 17.
g. Allah mü'minlerin dostudur: 2 Bakara 257; 3 Al-i İmran 68.
h. Allah'tan başka gerçek dost, yardımcı, sahip çıkan, sırdaş, vekil, kayıran ve koruyan olamaz:
2 Bakara 107-120 — 12 Yusuf 101 — 41 Fussılet 31
3 Al-i İmran 122 — 13 Ra'd 16-37 — 42 Şura 8-9-28-31-44
4 Nisa 123-173 — 17 İsra 97 — 45 Casiye 19
5 Maide 55 — 18 Kehf 26-44-50 — 46 Ahkaf 32
6 En'am 14-51-70-127 — 29 Ankebut 22
7 Araf 3-155-196 — 32 Secde 4
9 Tevbe 74-116 — 33 Ahzab 17-65
10 Yunus 62 — 34 Sebe' 41
11 Hud 20-113
* Dolayısıyla bu hadis "Kim benim dostluğumu kabul eder, bana dost olur, benim himayemi kabul ederse o kişi benim dostum ve veli kulumdur" şeklinde anlaşılacaktır.[2]

388. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:
"Allah filanı seviyor, onu sen de sev!" diye emreder. Cebrâil de o kulu sever, sonra gök halkına:
– Allah filanı gerçekten seviyor; onu siz de seviniz! diye hitâbeder.
Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.[3]

Müslim'in rivâyetinde[4] Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu kaydedilmektedir:
Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:
– "Ben filanı seviyorum onu sen de sev!" diye emreder. Cebrâil onu sever ve sonra gök halkına:
– Allah filanı seviyor, onu siz de seviniz, diye seslenir. Gök halkı da o kimseyi sever, sonra yeryüzündekilerin kalbinde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.
Allah Teâlâ bir kula buğzettiği zaman, Cebrâil'e:
– "Ben, filanı sevmiyorum, onu sen de sevme!" diye emreder. Cebrâil de onu sevmez. Sonra Cebrâil gök halkına:
– Allah filan kişiyi sevmiyor, onu siz de sevmeyin, der. Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra da yeryüzündekilerde o kimseye karşı bir kin ve nefret uyanır.

* Allah sevdiği kulunu meleklere ve salih insanlara da sevdirir. İnsanlar toplumdaki durumlarına bakarak Allah katındaki yerlerinin nasıl olduğunu tahmin edebilirler.[5]

389. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbtan bir kişiyi askerî bir bölüğe komutan tayin edip gazaya göndermişti. Bu zat bölüğe her namaz kıldırışında (ikinci rekâtta) İhlâs sûresini okuyarak kıraatını bitirirdi. Dönüşte, komutanın namazı İhlâs sûresi ile bitirmeyi âdet edinmiş olduğunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haber verdiler. O da:
– *"Niçin böyle yaptığını ona sorunuz!"* buyurdu. Sordular.
– İhlâs sûresi, Rahmân'ın sıfatlarını ihtivâ ediyor. Bu sebeple ben onu okumayı severim, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Allah Teâlâ'nın da onu sevdiğini kendisine müjdeleyiniz!"* buyurdu.[6]

* Allah'ı en özlü biçimde açıklayan, tek oluşunu izah eden İhlas suresini seven bu sahabiyi Allah da seviyor. Bugün bizler hangi sureyi muhtevasını sevdiğimizden dolayı sık okuyoruz. Öyleyse hiç olmazsa namazda okuduğumuz sureleri tefsir ve meallerden iyice belleyip manasını düşünerek okuyalım ki hem sevabımız artsın hem de onları düşünerek namaz kılmamız dolayısıyla namazda başka şeyler düşünmez ve huşu içerisinde kılmış oluruz.[7]

---

[1] Buhârî, Rikak 38.
95 numarada geçmişti
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 141-142.
[3] Buhârî, Bedü'l–halk 6, Edeb 41, Tevhîd 33; Müslim, Birr 157. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (19), 7.
[4] Birr 157.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 142.
[6] Buhârî, Tevhîd 1; Müslim, Salâtü'l–müsâfirîn 263. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 69.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Fetvalarına Delil İçin:

Bazıları şahsî düşünceleri doğrultusunda verdikleri fetvaya makbûl rivâyet bulamayınca kendileri hadîs uydurarak, fetvalarına delil diye zikretmişlerdir. Hâfiz Ebu'l-Hattâb İbnu Dıhye'nin böyle yaptığı söylenmektedir. Akşam namazını kasretme mevzuundaki hadîsi uydurmuş olması mevzubahistir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Fetvalarına Delil İçin:

Bazıları şahsî düşünceleri doğrultusunda verdikleri fetvaya makbûl rivâyet bulamayınca kendileri hadîs uydurarak, fetvalarına delil diye zikretmişlerdir. Hâfiz Ebu'l-Hattâb İbnu Dıhye'nin böyle yaptığı söylenmektedir. Akşam namazını kasretme mevzuundaki hadîsi uydurmuş olması mevzubahistir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

42: ILIM BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø ALLAH HAYıR DILEDIĞI KIMSEYI DINDE BILGILI KıLAR

2645- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah kime hayır dilerse dini konularda onu bilgili ve anlayışlı kılar."** (Dârimî, Mukaddime: 16)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Ebû Hüreyre ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø ILIM ÖĞRENMENIN DEĞERI VE KıYMETI

2646- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim din ilmini tahsil için yola koyulur ve her sebebe başvurursa Allah Cennete varan yolu onun için kolaylaştırır."** (Müslim, Zikir: 17; Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2647- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim dini ilimleri tahsil için yola koyulursa dönünceye kadar Allah yolunda cihâdda cihâd etmiş gibidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir.

2648- Sahbere (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim dini ilim tahsili için yola koyulur ve tüm sebeplere sarılarak ilim öğrenirse bu yaptığı iş geçmiş günahlarına keffâret olur."** (Dârimî, Mukaddime: 6)

Tirmizî: Bu hadisin isnadı zayıftır. Hadisin râvîlerinden Ebû Dâvûd zayıf görülmüştür. Abdullah b. Sahbere ve babasından da hadis konusunda fazla bir rivâyeti bilinmiyor. Ebû Dâvûd'un ismi Nüfey' olup A'madır. İlim adamlarından pek çok kişi ve Katâde kendisiyle konuşmuştur.

BÖLÜM: 3

Ø ILMI SAKLAMAMAK GEREKIR

2649- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kime öğrendiği dini ilim sorulursa o da çeşitli sebeblerden dolayı o bilgisini gizlerse kıyamet günü o kimseye ateşten bir gem vurulacaktır."** (İbn Mâce, Mukaddime: 24; Ebû Dâvûd: İlim: 17)

Bu konuda Câbir ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasendir.

BÖLÜM: 4

Ø ILIM TAHSILI YAPMAK ISTEYENLERE IYI MUAMELE ETMEK GEREKIR

2650- Ebû Harun el Abdî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Saîd'den bazı şeyler öğrenebilmek için onun yanına gelirdik; o da bize şöyle derdi: Rasûlullah (s.a.v.)'in tavsiyesi üzere hoş geldiniz, çünkü; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İnsanlar, siz ashabımın bilgi sahibi âlim kimselerine uyacaklardır. Size yeryüzünün değişik bölgelerinden din öğrenmek için Müslümanlar geleceklerdir. Onlar size geldiklerinde onlara iyi ve hayırlı tavsiyelerde bulununuz."** (İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Ali, Yahya b. Saîd'in şöyle dediğini belirtti: Şu'be Ebû Harun el Abdî'yi hadis konusunda zayıf kabul ederdi. Yahya b. Saîd diyor ki: İbn Avn, Ebû Harun el Abdî'den ölünceye kadar hadis rivâyet etmiştir. Ebû Harun'un ismi Imara b. Cüveyn'dir.

2651- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Doğu bölgesinden ilim öğrenmek için size Müslümanlar geleceklerdir. Onlar size geldiklerinde: Onlara iyi tavsiyelerde bulununuz. Ebû Harun el Abdî dedi ki: Ebû Saîd bizi gördüğü zaman Rasûlullah (s.a.v.)'in tavsiyesi gereğince hoş geldiniz dedi."** (İbn Mâce, Mukaddime: 22; Dârimî, Mukaddime: 26)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Ebû Harun'un, Ebû Saîd'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 5

Ø ILIM KALKACAK VE YOK DENECEK HALE GELECEK Mİ?

2652- Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah ilmi insanların kafalarından söküp çıkaracak kaldıracak değildir. Fakat ilmi, ilim adamlarını ortadan kaldırmak suretiyle kaldıracaktır. Sonuda hiç âlim kalmayacak ve insanlar cahil bilgisiz kimseleri kendilerine önder lider ve kurtarıcı seçecekler ve onlara dini ve ilmi meseleler soracaklar onlar da cahilce fetva vererek hem kendileri sapıtmış hem de başkalarını saptırmış olacaklardır."** (Müslim, İlim: 5; İbn Mâce, Mukaddime: 1)

Bu konuda Âişe ve Ziyâd b. Lebid'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Aynı hadisi Zührî, Urve'den, Abdullah b. Amr'dan ve Âişe'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

2653- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bulunuyorduk gözleri semaya dikti ve şöyle buyurdu: **"İlim insanlardan aşırılıp kaybolacağı zaman ilim adına hiçbir şeye güçleri yetmeyecektir."** Bunun üzerine Ziyâd b. Lebîd el Ensarî dedi ki: Kur'ân-ı devamlı okuduğumuz halde ilim bizden nasıl aşırılıp yok edilecektir? "Allah'a yemin ederim ki Kur'ân-ı mutlaka okuyacağız kadınlarımıza ve çocuklarımıza da okutacağız." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ey Ziyâd annen senin hasretinle yansın, Ben de seni Medîne halkının hukukçularından saymakta idim. İşte Tevrat ve İncil Yahudî ve Hıristiyanların elindedir. Onlara ne faydası oluyor Cübeyr diyor ki: Sonra Ubâde b. Sâmit'le karşılaştım ve kardeşin Ebû'd Derdâ nelerden bahsediyor işitmedin mi? Ebû'd Derdâ'nın söylediklerini kendisine haber verdim Ubâde b. Sâmit şu cevabı verdi: Ebû'd Derdâ doğru söylemiştir. İstersen insanlardan kaldırılacak ilk ilmi sana haber vereyim mi? **"Huşu`"** dur. Belki de büyük bir mescide gireceksin ve orada huşu' içerisinde bir adam bulup göremeyeceksin." (Müslim, İlim: 5; İbn Mâce, Mukaddime: 1)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.Muaviye b. Salih hadisçiler yanında güvenilen biridir. Yahya b. Saîd el Kattan'dan başka onun hakkında söz edeni bilmiyoruz. Muaviye b. Salih'den de bu hadisin bir benzerini rivâyet edilmiştir. Bazıları da bu hadisi Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den babasından, Avf b. Mâlik'den rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 6

Ø ILMI ŞÖHRET VE MAKAM IÇIN KULLANAN CEHENLEMLIKTIR

2654- Ka'b b. Mâlik (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"Âlimlerle tartışıp boy ölçüşmek veya avam, ayaktakımı kimselerle mücadele etmek veya halkın dikkatini kendine çekmek için ilim tahsil eden kişiyi Allah Cehennemine atacaktır."** (Dârimî, Mukaddime: 34)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İshâk b. Yahya b. Talha hadisçiler yanında sağlam bilinen kimselerden değildir. Hafızası yönünden hakkında söz edilmiştir.

2655- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İlmi; Allah rızasından başka gayelerle öğrenen veya ilimle Allah rızasından başka şeyleri isteyen kişi Cehennem'deki yerine hemen hazırlansın."** (Ebû davud, İlim: 4)

Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle Eyyûb'un rivâyeti olarak bilmekteyiz.

BÖLÜM: 7

Ø ILMI BAŞKALARıNA DUYURUP AKTARMAK GEREKIR

2656- Ebân b. Osman'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Zeyd b. Sabit günün ortasında Mervan'ın yanından çıktı bu saatte onu kendisine bir şey sormak için çağırmıştır dedik, kalkıp kendisine sorduk evet dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim şeylerden sordu. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: "Bizden bir hadis işiten ve onu hafizasında tutarak başkasına aktaran kişinin Allah yüzünü ak etsin. Nice illim yüklenen kişiler vardır ki bazen onu kendisinden daha anlayışlı birisine aktarabilir. Çoğu zaman da ilim yüklenen kimse kendisi dirayetli olmaz."** (İbn Mâce, Mukaddime: 1)

Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Muâz b. Cebel, Cübeyr b. Mut'ım, Ebû'd Derdâ ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Zeyd b. Sabit hadisi hasendir.

2657- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Allah bizden herhangi bir şeyi işiten ve işittiği gibi de tebliğ edip başkalarına aktaran kişinin yüzünü Allah ak etsin. Çünkü tebliğ edilen kişi benden işiterek tebliğ edenden daha anlayışlı ve kavrayışlı olabilir."** (İbn Mâce, Mukaddime: 1)

Bu hadis hasen sahihtir. Abdulmelik b. Umeyr bu hadisi Abdurrahman b. Abdullah'tan rivâyet etmiştir.

2658- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Benden bir söz işitip onu belleyip başkalarına aktaranın Allah yüzünü ak etsin. Nice bilgili kimseler vardır ki, o bilgisini kendisinden daha bilgili birisine nakleder. Şu üç gurup insan hiç aldanmaz kalbi saf sağlam ve hak üzeredir. Yaptığı her şeyi ihlas ve samimyetle yapan kişi Müslümanların önder ve liderlerine nasihat eden kimse; cemaatin gerekliliğine inanan kişi ki bu üç şeyin hepsi davet kapsamındadır."** (İbn Mâce, Mukaddime: 18)

BÖLÜM: 8

Ø HADIS DIYE YALAN SÖYLEYEN KIMSELER CEHENNEMLIKTIR

2659- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim bilerek bana ait imiş gibi bir sözü söylerse Cehennem'deki oturacağı yere hemen hazırlansın."** (Buhârî, İlim: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

2660- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bana ait imiş gibi, bir sözde yalan söylemeyin kim benden olmayan bir şeyi bendenmiş gibi yalan olarak söylerse Cehenneme girer."** (Buhârî, İlim: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Bu konuda Ebû Bekir, Ömer Osman, Zübeyr, Saîd b. Zeyd, Abdullah b. Amr, Enes, Câbir, İbn Abbâs, Ebû Saîd, Amr b. Abese, Ukbe b. Âmir, Muaviye, Büreyde, Ebû Musa el Gafikî, Ebû Umâme, Abdullah b. Amr, el Mukanna' ve Evs es Sekafî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ali hadisi hasen sahihtir.

Abdurrahman b. Mehdî diyor ki: Mansur b. Mu'temir; Küfelilerin en sağlam kişilerindendir. Vekî'ise şöyle diyor: Rıb'î b. Hıraş İslam konusunda hiçbir yalan söylememiştir.

2661- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim benden olmadığı halde bana ait imiş gibi yalan söylerse** –zannedersem kasıtlı olarak dedi- **Cehennem'deki evine hemen hazırlansın."** (Buhârî, İlim: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Zührî'nin, Enes'den rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Enes'den değişik biçimde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 9

Ø YALAN OLDUĞUNU BILDIĞI HALDE BIR SÖZÜ HADIS DIYE AKTARMAK

2662- Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim yalan olduğunu bildiği halde benden bir hadis anlatırsa iki yalancıdan biri kendisidir."** (Müslim, Mukaddime: 17; İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Bu konuda Ali b. ebî Tâlib ve Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şu'be bu hadisi Hakem'den, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan, Semure'den rivâyet etmiştir. A'meş ve İbn ebî Leylâ ise Hakem'den, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan ve Ali'den rivâyet etmişlerdir. Abdurrahman b. ebî Leylâ'nın Semure'den rivâyeti hadisçiler yanında daha sahihtir.

Tirmizî: Ebû Muhammed, Abdullah b. Abdurrahman'a Peygamber (s.a.v.)'in: **"Kim yalan olduğunu bildiği halde benden bir hadis anlatırsa iki yalancıdan birisidir."** Bu hadisi hakkında şöyle sordum: **"Bir hadisi senedinin yanlış olduğunu, bildiği halde rivâyet eden kişinin Peygamberin bu hadisine girmesinden korkulur mu? Yahut herkes tarafından mürsel olarak rivâyet edilen bir hadisi müsned olarak rivâyet etse veya senedini değiştirse bu hadisin hükmüne girer mi?** Şöyle cevap verdi: **"Hayır, fakat bir kimse bir hadis rivâyet ettiği zaman Peygamber (s.a.v.)'den o hadisin aslı bilinmediği halde onu yine rivâyet ederse; bu hadisin hükmüne girmesinden korkarım."**

BÖLÜM: 10

Ø HADISLERI INKAR EDENLER DE OLACAK Mı?

2663- Ebû Rafî (r.a.)'den rivâyete göre, -başkaları bu hadisi merfu olarak rivâyet ettiler şöyle demiştir: **"Dikkat edin! Sizden birinizi; emrettiğim veya yasakladığım konulardan birisi kendisine ulaşınca koltuğuna yaslanmış durumda iken, bilmiyorum Allah'ın kitabında ne bulursak ona uyarız** (hadisleri tanımayız derken) **bulmayayım."** (İbn Mâce, Mukaddime: 2; Ebû davud, Sünnet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bazıları bu hadisi Sûfyân'dan ve İbn'ül Münkedir'den mürsel olarak Sâlim b. Ebî'n Nadr vasıtasıyla Ubeydullah b. ebû Rafî'den ve babasından rivâyet etmişlerdir. Sûfyân b. Uyeyne bu hadisi tek olarak rivâyet ettiği zaman Muhammed b. Münkedir'in rivâyetiyle Sâlim b. ebû'n Nadr'ın rivâyetini birbirinden ayırırdı. Bir arada rivâyet ettiğinde de böylece iki senedi birleştirerek rivâyet ederdi. Ebû Rafî, Peygamber (s.a.v.)'in azâd ettiği kölelerdendir ve ismi **"Elsem"**dir.

2664- Mıkdam b. Ma'dikerib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dikkat edin! Sizden biriniz koltuğuna kurulduğu halde benden bir hadis kendisine ulaşacak ta o kimse şöyle diyecek: Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı var. Bu kitapla neyi helal olarak bulursak onu helal sayar haram olan hususları da haram kabul ederiz. Gerçekten Allah Rasûlünün haram kıldığı bir şey Allah'ın haram kıldığı gibidir."** (İbn Mâce, Mukaddime: 2; Dârimî, Mukaddime: 6)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 11

Ø HADIS YAZMA IŞI İLK DÖNEMLERDE YASAKLANMıŞ MıYDı?

2665- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'den hadisleri yazmak hususunda izin istedik fakat** (Kur'ân ile karışabilir tehlikesinden dolayı) **bize izin verilmedi."** (Müslim, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis başka bir şekilde de Zeyd b. Eslem'den de rivâyet edilmiş olup Hemmâm da kendisinden rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 12

Ø HADIS YAZMA IŞINE SONRADAN IZIN VERILDI MI?

2666- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre; **"Ensâr'dan bir adam Peygamberin yanında oturur, Peygamberden hadislerini dinler, hoşuna gider fakat ezberleyemezdi. Bu durumunu Rasûlullah (s.a.v.)'e şikayet etti ve Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Senden bir hadis işitiyorum hoşuma gidiyor fakat ezberleyemiyorum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Elinin yardımına müracaat et buyurdu ve eliyle yazı yazmaya işaret etti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir.

Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: **"Halil b. Mürre'nin hadisleri münkerdir.**

2667- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir hutbe verdi ve hutbesinde bir kıssadan bahsetmişti. Bunun üzerine Ebû Şah: Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Bana bu kıssayı yazınız. Rasûlullah (s.a.v.)'de Ebû Şah için bunu yazınız"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis biraz uzuncadır. Şeyban, Yahya b. ebî Kesîr'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

2668- Hemmâm b. Münebbih (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hüreyre'nin şöyle söylediğini işittim:**"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından hiçbir kimse benim kadar hadis rivâyet etmiş değildir. Ancak Abdullah b. Amr bunun dışındadır çünkü o yazıyordu ben ise yazmıyordum."** (Buhârî, İlim: 17; Dârimî, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Vehb b. Münebbih, Hemmam b. Münebbih'in kardeşidir.

BÖLÜM: 13

Ø İSRAİL OĞULLARINDAN IBRETLI ŞEYLER AKTARıLABILIR MI?

2669- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Benden bir ayet kadar bile olsa başkalarına aktarınız. İsrail oğullarından da ibretli şeyleri aktarınız bir sakınca yoktur. Ancak kim bilerek benden olmayan bir şeyi bana ait imiş gibi söyler ve aktarırsa Cehennem'deki yerine hemen hazırlansın."** (Buhârî, Enbiya: 52)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Ebû Âsım vasıtasıyla Evzâî'den, Hassân b. Atıyye'den, Ebû Kebse es Seluli'den ve Abdullah b. amr'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır ki bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø HAYRA VASıTA OLAN ONU YAPMıŞ GIBI SEVAP KAZANıR Mı?

2670- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e binek hayvanı isteyen biri götürüldü. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) yanında onu bindirecek bir binit bulamayınca o kimseye bir başkasını gösterdi. Bu kimse de ona binek temin etti. Adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek durumu haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Hayra vasıta olan hayrı yapmış gibidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ebû Mes'ûd el Bedrî ve Büreyde den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Enes rivâyeti olarak garibtir.

2671- Mes'ûd el Bedrî (r.a.)'den rivâyete göre: **"Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek kendisinden binek hayvanı istedi ve şöyle dedi: Hiç bir şeyim kalmadı ne yaparsan yap. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), falana git buyurdu. Adam o kimseye gitti, O da ona binek temin etti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kim bir hayra sebeb olursa o hayrı yapanın**-veya yerine getirenin- **sevâbı kadar sevap vardır."** (Müslim, Imara: 27; Ebû Dâvûd, Edep: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Amr eş Şeybânî'nin ismi Sa'd b. İyas'tır. Ebû Mes'ûd el Bedrî'nin ismi ise Ukbe b. Amr'dır.

Hasan b. Ali el Hallâl, Abdullah b. Nümeyr vasıtasıyla A'meş'den, Ebû Amr eş Şeybânî'den ve Ebû Mes'ûd'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup **"O hayrı yapanın sevâbı kadar"** diyerek hadisin sözlerinde şüphe etmedi.

2672- Ebû Musa el Eş'ari'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Sevap kazanmak için her konuda aracı olunuz. Allah, Peygamberinin dilinden dilediği hükmünü verecektir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 72; Müslim: Birr: 61)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Büreyd'in künyesi Ebû Bürde'dir Küfeli olup hadis konusunda güvenilir bir kişidir. Kendisinden Şu'be, Sevrî ve İbn Uyeyne hadis rivâyet etmiştir.

2673- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Haksız yere öldürülen hiçbir insan yoktur ki onun kanından günahından suçundan Adem'in ilk oğluna bir pay çıkmış olmasın. Çünkü öldürme işini ilk olarak ortaya çıkaran o'dur."** Abdurrezzak hadiste geçen **"esennel katle"** yerine **"sennel katle"** demiştir ki mana aynıdır. (Buhârî, Enbiya: 17; Müslim, Kasame: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn ebî Ömer, Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla A'meş'den bu senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmış ve **"sennel katle"** demiştir.

BÖLÜM: 15

Ø HAYRA VEYA SAPıKLıĞA ÖNCÜ OLAN KIMSENIN DURUMU

2674- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim bir hidayete çağırıp o yolda çığır açarsa kendisine uyanların sevâbı kadar sevap ona verilecektir ve onların sevaplarından da hiçbir şey eksiltilmeyecektir. Her kim de bir sapıklığa çağırır ve o yolda bir çığır açarsa kendisine uyanların günahı da aynen kalır eksilmez."** (Müslim, İlim: 6)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2675- Cerir b. Abdullah (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim hayırda bir çığır açar ve bu çığırda kendisine uyulursa kendi sevâbı ile birlikte kendisine uyanların sevapları kadar sevap alacaktır bu arada diğer uyan kimselerin sevaplarından da hiçbir şey eksilmeyecektir. Kimde kötü bir çığır açar ve bu çığırda kendisine uyulursa kendi günahı ile birlikte kendisine uyanların günahlarından hiçbir şey eksiltilmeksizin hepsinin günahı kadar günah kazanacaktır."** (Müslim, İlim: 6)

Bu konuda Huzeyfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Cerir b. Abdullah vasıtasıyla başka bir şekilde buradakine benzer biçimde bu hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis ayrıca Münzir b. Cerir b. Abdullah ve babasından da rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde Ubeydullah b. Cerir ve babasından da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 16

Ø SÜNNETLERE YAPıŞıP BİDATLERDEN UZAK DURMALı

2676- Irbad b. Sariye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün sabah namazından sonra son derece tesirli bir va'z verdi de bu va'zın tesirinden gözler yaşardı kalpler ürperdi Ashabtan bir kişi: Bu öğütler vedalaşan bir kimsenin öğütleri gibidir o halde bize neyi tavsiye ederseniz Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu:**"Allah'a karşı her zaman ve her zeminde sorumluluk bilinci içerisinde olmayı Allah'tan gelen her şeyi dinleyip itaat etmeyi idareciniz durumunda olan kimse Habeşli bir köle bile olsa onu bile dinleyip itaat ediniz. İçinizde yaşayacak olanlar benden sonra pek çok ayrılık ve anlaşmazlıklara şâhid olacaklardır. Dinde yeri olmayan fakat dindenmiş gibi gösterilmeye çalışan şeyleren sakınıp uzak durunuz çünkü onlar sapıklıktır. Sizden kim bu dönemlere ulaşırsa benim sünnetime ve doğru yolda olan Hülefai Raşîdinin sünnetine sıkıca sarılsın. Bu yolda sabredip dişinizi sıkınız."** (İbn Mâce, Mukaddime: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Sevr b. Yezîd, Hâlid b. Ma'dan'dan, Abdurrahman b. Amr b. es Sülemî'den Irbad b. Sariye'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Hasan b. Ali el Hallâl ve pek çok kişi şöyle derler: Ebû Âsım, Sevr b. Yezîd'den, Hâlid b. Ma'dan'dan, Abdurrahman b. Amr es Sülemî'den, Irbad b. Sariye'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Irbad b. Sariye'nin künyesi Ebû Necîh'tir.

Bu hadis Hucr b. Hucur'dan ve Irbad b. Sariye'den de benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

2677- Amr b. Avf el Müzenî (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bilâl b. Hârise: **"Bil bakalım"** buyurdu. Bunun üzerine Bilâl: **"Neyi bileyim? Ey Allah'ın Rasûlü!"**dedi, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Benden sonra sünnetimden kaldırılan bir sünneti kim ihya edip ortaya çıkarırsa ona o sünnetle amel edenler kadar sevap vardır. Amel edenlerin sevapları da hiç eksiltilmez ve her kim de, Allah ve Rasûlünün razı olmadığı sonradan çıkan bidat denilen bir sapıklığı ortaya çıkarırsa o kimseye o bidatle amel edenlerin günahları da birlikte yazılır ve onların günahlarından da hiçbir şey eksiltilmez." (İbn Mâce, Mukaddime: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Muhammed b. Uyeyne, Şamlı ve Mıssîsî'dir. Kesir b. Abdullah ise İbn Amr b. Avf el Müzenî'dir.

2678- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: **"Evlatçığım hiçbir kimseye karşı kalbinde bir hile ve kin beslemek olmaksızın sabahlamaya ve akşamlamaya gücün yeterse bunu mutlaka yap sonra bana şöyle dedi: Evlatçığım işte**

benim sünnetim budur kim benim sünnetimi yaşatırsa beni sevmiş olur kim de beni severse Cennet'te benimle birlikte olur." (İbn Mâce, Mukaddime: 7)

Bu hadis buradakinden daha uzuncadır. **Tirmizî:** Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Muhammed b. Abdullah el Ensârî de babası da güvenilir kimselerdir. Ali b. Zeyd doğru kimsedir. Fakat başkalarından mevkuf olarak rivâyet ettiği bir hadisi merfu olarak rivâyet eder. Muhammed b. Beşşâr'dan işittim. Şu'be'den naklederek Ebû'l Velîd'in şöyle dediğini bildirdi: Bize Ali b. Zeyd anlattı bu kimse mevkuf hadisleri merfu yapan bir kimsedir.

Saîd b. Müseyyeb'in, Enes'den rivâyeti olarak tam metniyle sadece bu hadisi bilmekteyiz ve buradakinden uzuncadır. Abbâd b. Meysere el Mınkarî bu hadisi Ali b. Zeyd'den ve Enes'den rivâyet ederek senedinde **"Saîd b. Müseyyeb"**i zikretmemiştir.

Tirmizî: Meseleyi Muhammed b. İsmail'e götürdüm ve sordum, bunu bilmediğini ve Saîd b. Müseyyeb'in Enes'den bu hadisi ve başka herhangi bir hadisi rivâyeti hakkında bilgisi olmadığını söyledi. Enes b. Mâlik hicrî doksan üç yılında vefat etmiştir. Saîd b. Müseyyeb'te ondan iki sene sonra vefat etmiştir.

BÖLÜM: 17

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'IN YASAKLADıKLARıNDAN KAÇıNMAK GEREKIR

2679- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizi kendi halinize bıraktığım sürece siz de beni bırakınız. Size bir şeyler duyurduğumda onu benden alınız. Çünkü sizden öncekiler peygamberlerine çok soru sormaları ve peygamberlerinin buyrukları üzerinde ihtilaf etmelerinden dolayı helak olup gitmişlerdir."** (Buhârî, İ'tisam: 17; Müslim, Hac: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 18

Ø MEDÎNE ÂLIMLERI DAHA BILGILI MI OLACAKLAR?

2680- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Pek yakında insanlar develerini koşturarak ilim arayacaklar fakat Medîne âlimlerinden daha bilgili kimseler bulamayacaklardır."** (Müsned: 7639)

Tirmizî: Bu hadis İbn Uyeyne hadisi olarak hasendir. İbn Uyeyne'den **"Medîne âlimi"** sözü hakkında şöyle dediği rivâyet edilmektedir. Bu kimse **"Mâlik b. Enes"** olabilir.

İshâk b. Musa dedi ki: İbn Uyeyne'den işittim şöyle diyordu: Bu Medîne âlimi: Ömerî Abdulaziz b. Abdullah ez Zahid'tir. Yahya b. Musa'dan işittim şöyle derdi: Abdurrezzak der ki: O kimse Mâlik b. Enes olabilir. Ömerî = Abdulaziz b. Abdullah olup Ömer b. Hattâb'ın oğludur.

BÖLÜM: 19

Ø ÂLIM MI ÜSTÜN YOKSA IBADET EDIP DURAN Mı?

2681- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bilerek bir işi yapan âlim bir kimseyi aldatmak binlerce Abidi aldatmaktan şeytana daha zordur."** (İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle Velid b. Müslim'in rivâyeti olarak bilmekteyiz.

2682- Kays b. Kesîr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Medîne'den Şam'da bulunan Ebû'd Derdâ'nın yanına geldi. O da şöyle dedi. Ey kardeşim seni buraya kadar getiren sebeb nedir? Adam: Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet ettiğini haber aldığım bir hadistir diye cevap verdi. Ebû'd Derdâ sen başka bir iş için gelmedin mi dedi. Adam: **"Hayır"** dedi. Ebû'd Derdâ ticaret için de mi gelmedin dedi. Adam: **"Hayır"** dedi. Sadece o hadisi öğrenmek için geldim dedi. Bunun üzerine Ebû'd Derdâ şöyle dedi: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Kim ilim elde etmek için bir yol tutarsa Allah'ta onu Cennetine giden yola iletir. Melekler ilim öğrencisinin razı olması için kanatlarını indirirler. Bir âlim için göktekiler ve yerdekiler hatta denizdeki balıklar bile o âlimin bağışlanması için Allah'a yalvarırlar. Âlim bilgili bir kimsenin cahillikle ibadet eden bir kimseye karşı üstünlüğü, Ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir.**

Âlimler peygamberlerin varisleridirler. Peygamberler miras olarak ne dinar ne de dirhem bırakmışlardır; onlar sadece miras olarak ilim bırakmışlardır. Kim ilimden nasibini alırsa çok büyük hayırlara kavuşmuş olur." (Ebû davud, İlim: 17; İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Âsım b. Reca b. Hayve'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Bence bu hadisin senedi burada olduğu gibi muttasıl değildir. Mahmûd b. Hıdaş aynı senedle bu hadisi bize aktarmıştır. Aynı zamanda bu hadis Âsım b. Reca b. Hayve'den, Velid b. Cemil'den, Kesîr b. Kays'tan ve Ebû'd Derdâ'dan da rivâyet edilmiş olup bu rivâyet Mahmûd b. Hıdaş'ın rivâyetinden daha sahihtir. Muhammed b. İsmail **"Bu daha sahihtir"** demektedir.

2683- Yezîd b. Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! senden pek çok hadisler işittim sonraki öğrendiklerimin öncekilerini unutturacağından endişe ediyorum bana kapsamlı bir şekilde bir şeyler söyleyiniz dedim şöyle buyurdular: "Bildiğin her konuda yolunu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalış."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadisin senedi muttasıl değildir. Bence bu hadis mürseldir. Bana göre İbn Eşva', Yezîd b. Seleme'ye ulaşmamıştır. İbn Eşva'ın ismi Saîd b. Eşva'dır.

2684- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İki özellik bir münafikta bir araya gelmez: Ahlak güzelliği ve dini konularda anlayışlılık."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisin Avf'ın rivâyetinden olduğunu sadece bu ihtiyar Halef b. Eyyûb el Amiri'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Küreyb ve Muhammed b. Alâ'dan başka bu kimseden hadis rivâyet edeni görmedim. Kendisinin nasıl bir kişi olduğunu da bilmiyorum.

2685- Ebû Umâme el Bâhîlî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'e biri abid diğeri âlim olan iki kimseden bahsedildi de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Âlim kimsenin abid kimseye karşı üstünlüğü benim sizin en aşağı mertebede olanınıza karşı üstünlüğüm gibidir. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Allah ve Melekleri, göklerin ve yerlerin halkı, hatta yuvasındaki karıncalar hatta balıklar, insanlara hayır ve faydalı şeyler öğreten kimseye dua ederler."** (Dârimî, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Tirmizî: Ebû Ammâr Hüseyn b. Hureys el Huzaî'den işittim şöyle diyordu: Fudeyl b. Iyaz'dan işittim şöyle demişti: **"Bilen bildiğiyle amel eden ve başkalarına öğreten kişi gökler aleminde büyük kişi olarak çağrılır."**

2686- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mü'min bir kimse Cennete girinceye kadar kulağına gelen herhangi bir hayırlı işten asla doymaz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2687- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Değerli bilgiler mü'minin yitik malıdır onu nerede bulursa almaya daha hak sahibidir."** (İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İbrahim b. Fadl el Medenî el Mahzûmî hadis konusunda hafızası yönünden zayıf kabul edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler, inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- İstiğrab İçin:

Bazıları, halkın hayretini tahrîk ederek kendilerinden hadîs dinlemeyi sağlamak için senetleri kalbetmişlerdir. İbnu Ebî Hayye, Hammâd en-Nasîbî, Bühlûl İbnu Ubeyd, Asram İbnu Havşeb gibi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- İstiğrab İçin:

Bazıları, halkın hayretini tahrîk ederek kendilerinden hadîs dinlemeyi sağlamak için senetleri kalbetmişlerdir. İbnu Ebî Hayye, Hammâd en-Nasîbî, Bühlûl İbnu Ubeyd, Asram İbnu Havşeb gibi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İlim Adamlarının Müsned'deki Hadisler ile İlgili Görüşleri

Müsned'de yer alan hadisler hakkında ilim adamlarının üç görüşü vardır:
1- Müsned'deki bütün hadisler delildir.
2- Müsned'de sahih, zayıf ve mevzu hadisler vardır. İbnu'l-Cevzi "el-Mevzua" adlı eserinde Müsned'den 29 hadis sözkonusu etmiştir. el-Irakî bunlara 9 hadis daha ekleyerek bunları ayrı bir cüz halinde biraraya getirmiştir.
3- Müsned"de sahih ve hasene yakın zayıf hadis vardır. Fakat onda mevzu hadis yoktur. Bu görüşü Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye, Zehebî, Hafiz İbn Hacer ve Suyutî benimsemiştir. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye der ki: Ahmed'in Müsned'e almak için öngördüğü şart(lar) Ebû Dâvûd'un Sunen'indeki şartlardan daha güçlüdür. Ebû Dâvûd, Ahmed'in Müsned'de rivayetlerini almadığı ravilerden hadis rivayet etmiştir. Ahmed Müsned'de kendisince yalancılıkla tanınmış bir raviden rivayet etmemeyi şart koşmuştur. Zayıf olan olsa bile. Daha sonra oğlu Abdullah ve Ebu Bekir el-Katî'î ona birtakım ziyadeler eklemişlerdir. Bunlar da Müsned'e ilave edilmiştir. Bunlarda ise birçok uydurma hadis vardır. Bu nedenle bilgisi olmayanlar bunları da Ahmed'in Müsnedi'ne aldığı rivayetlerden olduklarını sanmışlardır.
Şeyhu'l-İslam -Allah'ın rahmeti üzerine olsun-'ın bu belirttikleriyle, her üç görüşün de bir arada telif edilmesinin mümkün olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Müsned'de sahih ve zayıf vardır, diyenlerin görüşleri Müsned'de bulunan bütün rivayetler huccettir, diyenlerin görüşleri ile çatışmaz. Çünkü zayıf hadis hasen li gayrihi mertebesine çıkarsa delil olur. Müsned'de uydurma hadis vardır, diyenlerin sözleri de Abdullah ile Ebu Bekir el-Katî'î'nin ziyadeleri arasındaki rivayetler hakkında yorumlanır.
[Hafiz İbn Hacer -el-Kavlu'l-Müsedded fi'z-Zebbi ani'l-Müsned" adlı bir eser kaleme almış ve bu eserinde Irakî'nin uydurma olduklarına hükmettiği hadisleri zikretmiş, bunlara İbnu'l-Cevzi'nin sözünü ettiği -ki bunlar ondört hadistir- hadislerden onbeş hadis daha eklemiştir. Bunları "ez-Zeylu'l-Mümehhed" adlı bir cüzde toplamıştır.][1]
Bununla birlikte ilim adamları bu Müsned'i ele almışlar ve onu esas alarak kimisi onu ihtisar etmiş, kimisi şerh etmiş, kimisi açıklamış, kimisi tertib etmiştir. Bu çalışmaların en güzellerinden birisi de "es-Saatî" diye meşhur olmuş Ahmed b. Abdu'r-Rahman el-Bennâ'nın telif ettiği *"el-Fethu'r-Rabbânî li Tertibi Müsnedi'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybanî"* adını taşıyan eserdir. Merhum bu eserini yedi kısma ayırmıştır. Birinci kısım tevhid ve usulu'd-din, sonuncusu ise kıyamet ve âhiret ahvali adını taşımakta, hadislerini güzel bir şekilde bablara göre tertib etmiş bulunmaktadır. Daha sonra buna "Bulûğu'l-Emâni min Esrari'l-Fethi'r-Rabbânî" adını verdiği bir şerh de yazmıştır. Bu isim gerçekten müsemmâsına uygundur. Hem hadis, hem fıkıh bakımından oldukça faydalıdır. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

---

[1]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Ticarî Maksadlarla-Şahsi çıkar Sağlama Düşüncesi:

Bazan, bir kısım ihtiyaç maddeleriyle ilgili methedici rivâyetlere rastlanır. Bunların o mallara rağbeti artırmak için uydurulmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Suyûtî, pirinç, mercimek, patlıcan ve herise (etli yemek) ile ilgili hadîslerin mevzu olduğunu belirtir.[1]
Et, ekmek, tuz, bakla, pirinç, mercimek, keşkek, helva, patlıcan, üzüm, nar, karpuz gibi yiyecekler adına hadis uydurulmuştur.
Çeşitli yiyecekler ve şehirler adına yapılan uydurma hadislerdeki amaç reklamını yaptığı şehre ziyaretçi çekmek, övdüğü yiyeceğin ticaretini yaparak para kazanmak ve bu şekilde şahsi çıkar sağlamak.[2]
Şahsî çıkar sağlamak amacıyla, çeşitli siyasi grupların düşüncelerine uygun hadis uyduranlar yanında, piyasa hesaplarıyla bazı maddelerle ilgili olarak hadis uyduranlar da olmuştur. "Patlıcan her derde deva olacağı" bunlardan biridir. Ayrıca, halk arasında saygın bir bilgin kabul edilmek için verdiği fetvalarını, uydurma hadislerle destekleyenler de, bu çıkarcılar grubuna dâhildirler.[3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[3] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Ticarî Maksadlarla-Şahsi çıkar Sağlama Düşüncesi:

Bazan, bir kısım ihtiyaç maddeleriyle ilgili methedici rivâyetlere rastlanır. Bunların o mallara rağbeti artırmak için uydurulmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Suyûtî, pirinç, mercimek, patlıcan ve herise (etli yemek) ile ilgili hadîslerin mevzu olduğunu belirtir. [1]
Et, ekmek, tuz, bakla, pirinç, mercimek, keşkek, helva, patlıcan, üzüm, nar, karpuz gibi yiyecekler adına hadis uydurulmuştur.
Çeşitli yiyecekler ve şehirler adına yapılan uydurma hadislerdeki amaç reklamını yaptığı şehre ziyaretçi çekmek, övdüğü yiyeceğin ticaretini yaparak para kazanmak ve bu şekilde şahsi çıkar sağlamak.[2]
Şahsî çıkar sağlamak amacıyla, çeşitli siyasi grupların düşüncelerine uygun hadis uyduranlar yanında, piyasa hesaplarıyla bazı maddelerle ilgili olarak hadis uyduranlar da olmuştur. "Patlıcan her derde deva olacağı" bunlardan biridir. Ayrıca, halk arasında saygın bir bilgin kabul edilmek için verdiği fetvalarını, uydurma hadislerle destekleyenler de, bu çıkarcılar grubuna dâhildirler. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[3] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- Kabîle, Aşiret, Şehir, Irk ve Cinsle İlgili Uydurmalar:

Hz. Peygamber, ırk ayrımına kesinlikle karşı çıkmış olmasına rağmen bir takım hadis uyduranlar, kendi çıkarları için bu ayırımı yapmışlar ve uydurdukları hadislerle, mesela Arab'ın Acem'den, yahut beyazın siyahtan üstün olduğunu isbat etmeye çalışmışlardır. [1]
Nusaybin, Askalan, İskenderiye, Kazvin vb. bir çok şehirin faziletine hadis uydurulmuştur. [2]
Uydurma hadisler arasında, bazı şehirleri öven, bazı şehirleri de yeren hadislere çok rastlanır. Bunun başlıca sebebi, hadis uyduran yalancılardan, uğradıkları şehir ve kasabalarda iyi veya kötü karşılanmaları ve bu karşılanışlarına uydurdukları hadislerle karşılık vermeleridir. Şüphesiz, bir şehre uğrayıp da bol bol ikram olunan ve yedirilip içirilen bir kimse o şehri, Hazreti Peygamber'in ağzıyla medhetmiş, hiç yüz bulamayan kimse ise, onu kötülemekten çekinmemiştir. [3]
Her ne kadar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bazı kabile, aşiret, belde ve şehirlerle ilgili övgü ve zemm ifade eden hadîsleri mevcut ise de bunlar mahduddur. Sonradan yapılan uydurmalarla o çeşit rivâyetlerin sayıları ve şümûlü artırılmıştır. Şu veya bu ırkı veya aşîreti öven veya kötüleyen hadîsleri ihtiyatla karşılamak, güvenilir hadîs kaynaklarından tahkîk etmek gerekir. Gayr-i ciddî kimselerin, -şöhrete bile ermiş olsa- eserlerinde rastlanan bu çeşit rivâyetlere itibar etmemek gerekir. Mesela Arap ediplerinden meşhur Câhız'ın Türklerin biri lehine, diğeri aleyhine rivâyetlerle dolu olarak te'lif ettiği iki ayrı kitabı meşhurdur. Bunlardan alınarak, bazan lehte bazan aleyhte Türklerle veya Araplarla ilgili rivâyetlere itibar edilmemelidir.
Cinsle ilgili olarak da, halk arasında eskiden beri mevcut olan kadın erkek cinsiyet ayrılığını konu edinip birbirlerinin aleyhine söylenen sözlerin hadîs olarak da rivâyet edildiğine rastlanabilir. Bütün bunların ciddi kaynaklarda görülmedikçe muteber addedilmemesi gerekir.[4]
Hadis uydurmacıları, İslâm'ın yasak kıldığı bu işi yaparken, her zaman açık olmaya cesaret edememişlerdir. Her biri bir başka kisve ve bir başka yolla ihanetlerini gerçekleştirmişlerdir. Uydurmacılar başlıca; uydurmalarını sahih hadislere karıştırmak, uydurulan sözün başına muhaddislerce makbul olan bir sened eklemek, henüz elde edilememiş hadisleri rivâyet ediyormuş intibaı vermek için hadisin senedlerinden herhangi biri üzerinde değişiklik yapmak, iki hadisin sened ve metinlerini birbirine karıştırmak, rivâyette hata etmiş olduğunu daha sonra anlamış olmasına rağmen, itibarını kaybetmemek için hatada ısrar etmek gibi yanlış ve yasak yollara başvurmuşlardır. [5]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 57.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.
[5] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- Kabîle, Aşiret, Şehir, Irk ve Cinsle İlgili Uydurmalar:

Hz. Peygamber, ırk ayrımına kesinlikle karşı çıkmış olmasına rağmen bir takım hadis uyduranlar, kendi çıkarları için bu ayırımı yapmışlar ve uydurdukları hadislerle, mesela Arab'ın Acem'den, yahut beyazın siyahtan üstün olduğunu isbat etmeye çalışmışlardır. [1]
Nusaybin, Askalan, İskenderiye, Kazvin vb. bir çok şehirin faziletine hadis uydurulmuştur. [2]
Uydurma hadisler arasında, bazı şehirleri öven, bazı şehirleri de yeren hadislere çok rastlanır. Bunun başlıca sebebi, hadis uyduran yalancılardan, uğradıkları şehir ve kasabalarda iyi veya kötü karşılanmaları ve bu karşılanışlarına uydurdukları hadislerle karşılık vermeleridir. Şüphesiz, bir şehre uğrayıp da bol bol ikram olunan ve yedirilip içirilen bir kimse o şehri, Hazreti Peygamber'in ağzıyla medhetmiş, hiç yüz bulamayan kimse ise, onu kötülemekten çekinmemiştir. [3]
Her ne kadar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bazı kabile, aşiret, belde ve şehirlerle ilgili övgü ve zemm ifade eden hadîsleri mevcut ise de bunlar mahduddur. Sonradan yapılan uydurmalarla o çeşit rivâyetlerin sayıları ve şümûlü artırılmıştır. Şu veya bu ırkı veya aşîreti öven veya kötüleyen hadîsleri ihtiyatla karşılamak, güvenilir hadîs kaynaklarından tahkîk etmek gerekir. Gayr-i ciddî kimselerin, -şöhrete bile ermiş olsa- eserlerinde rastlanan bu çeşit rivâyetlere itibar etmemek gerekir. Mesela Arap ediplerinden meşhur Câhız'ın Türklerin biri lehine, diğeri aleyhine rivâyetlerle dolu olarak te'lif ettiği iki ayrı kitabı meşhurdur. Bunlardan alınarak, bazan lehte bazan aleyhte Türklerle veya Araplarla ilgili rivâyetlere itibar edilmemelidir.
Cinsle ilgili olarak da, halk arasında eskiden beri mevcut olan kadın erkek cinsiyet ayrılığını konu edinip birbirlerinin aleyhine söylenen sözlerin hadîs olarak da rivâyet edildiğine rastlanabilir. Bütün bunların ciddi kaynaklarda görülmedikçe muteber addedilmemesi gerekir.[4]
Hadis uydurmacıları, İslâm'ın yasak kıldığı bu işi yaparken, her zaman açık olmaya cesaret edememişlerdir. Her biri bir başka kisve ve bir başka yolla ihanetlerini gerçekleştirmişlerdir. Uydurmacılar başlıca; uydurmalarını sahih hadislere karıştırmak, uydurulan sözün başına muhaddislerce makbul olan bir sened eklemek, henüz elde edilememiş hadisleri rivâyet ediyormuş intibaı vermek için hadisin senedlerinden herhangi biri üzerinde değişiklik yapmak, iki hadisin sened ve metinlerini birbirine karıştırmak, rivâyette hata etmiş olduğunu daha sonra anlamış olmasına rağmen, itibarını kaybetmemek için hatada ısrar etmek gibi yanlış ve yasak yollara başvurmuşlardır. [5]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 50.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 11. sınıf: 57.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/144.
[5] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadislerin Zararları:

Maksad ne olursa olsun, hadis diye uydurulup ortaya atılan düzme sözlerin İslam'a ve müslümanlara büyük zararlar verdiği açıktır. Birkaç tanesine işaret edilim[1]:

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadislerin Zararları:

Maksad ne olursa olsun, hadis diye uydurulup ortaya atılan düzme sözlerin İslam'a ve müslümanlara büyük zararlar verdiği açıktır. Birkaç tanesine işaret edilim[1]:

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) İslam'ı Doğru Anlamaya Engel Olmak:

Hz. Peygamber, bir taraftan Kur'an'ı tebliğ ederken bir taraftan da onu gerektiği ölçüde ve gerektiği şekilde açıklamıştır. Yaşayışı ile bu ümmete örnek olmuştur. Rasulullah'ın gerek sözlerini gerekse fiillerini öğrenmek İslam'ı tanımak demektir. Bu konuda yapılacak uydurmalar İslam'ı ve mübelliği Hz. Peygamber'i anlamaya mani ve yanılgılara sebep olacaktır. Özellikle sünnetin tamamına karşı kuşku doğuracaktır. [1]
Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'i tebliğ edip hükümlerini uyguladığını biliyoruz. Yine biliyoruz ki o, yaşayış ve davranışlarıyla müslümanlara örnek olmuştur.Nitekim Allah, Kur'an-ı Kerim'de onun "en güzel örnek" olduğunu belirtmiştir. Ayrıca *"Allah Rasulü'nün size verdiklerini alın; men ettiklerinden sakının"* (Haşr: 59/7) buyurmuştur. Bu durumda Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışları İslam Dini'nin özünü teşkil eder. Bir başka deyişle, gerçekten ona ait hadisler, İslamiyet'in esasını oluşturur. O halde uydurma hadislerdinin özünü ortaya koymadıkları gibi onun yanlış anlaşılmasına sebep olurlar. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 160-161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) İslam'ı Doğru Anlamaya Engel Olmak:

Hz. Peygamber, bir taraftan Kur'an'ı tebliğ ederken bir taraftan da onu gerektiği ölçüde ve gerektiği şekilde açıklamıştır. Yaşayışı ile bu ümmete örnek olmuştur. Rasulullah'ın gerek sözlerini gerekse fiillerini öğrenmek İslam'ı tanımak demektir. Bu konuda yapılacak uydurmalar İslam'ı ve mübelliği Hz. Peygamber'i anlamaya mani ve yanılgılara sebep olacaktır. Özellikle sünnetin tamamına karşı kuşku doğuracaktır. [1]
Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'i tebliğ edip hükümlerini uyguladığını biliyoruz. Yine biliyoruz ki o, yaşayış ve davranışlarıyla müslümanlara örnek olmuştur.Nitekim Allah, Kur'an-ı Kerim'de onun "en güzel örnek" olduğunu belirtmiştir. Ayrıca *"Allah Rasulü'nün size verdiklerini alın; men ettiklerinden sakının"* (Haşr: 59/7) buyurmuştur. Bu durumda Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışları İslam Dini'nin özünü teşkil eder. Bir başka deyişle, gerçekten ona ait hadisler, İslamiyet'in esasını oluşturur. O halde uydurma hadislerdinin özünü ortaya koymadıkları gibi onun yanlış anlaşılmasına sebep olurlar. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 160-161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Dini Tahrif Etmek:

En son ve en mükemmel din olan İslam'a ondan olmayan bazı unsurları ilave ya da ondan olan bazı hususları ondan koparmak dini tahrif etmek demektir. Bilinmelidir ki İslam'ın, hiç kimsenin yalanına ihtiyacı yoktur. [1]
Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözü ona nisbet etmek veya onun ağzından yalan uydurmak dinin esaslarının değiştirilmesi demektir. Helalı haram, haramı helal göstermeye kadar varabilir. Bu ise İslam Dininde olmayan şeyleri var, olanları da yok göstermekle birdir. Söz gelişi bir uydurma hadiste Hz. Peygamber'in şunları söylediği iddia edilir: "Dünya ahiret ehline haramdır. Ahiret dünya ehline haramdır. Hem dünya hem ahiret Allah ehline haramdır." Bu ve benzeri yüzlerce uydurma hadisin müslümanların dünyadan el etek çekip tek taraflı bir zühd hayatı yaşamalarının başlıca sebepleri arasında olduğu söylenebilir. Oysa Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur:
"Allah'ın sana verdiği (nimetler) de ahiret yurdunu gözet; dünyadan da nasibini unutma."
"Yer yüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan O'dur."
"De ki Allah'ın kulları için yarattığı zineti ve temiz rızıkları haram kılan kimdir? Bunlar dünya hayatında mü'minlerindir; kıyamet gününde de yalnız onlar içindir, de."
Demek oluyor ki uydurma hadisler müslümanlara yanlış bir dünya görüşü aşılamıştır. İslam aleminin ekonomik bakımdan geri kalmasının en önemli sebeplerinden birisi de bu eksik dünya görüşüdür, denilebilir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Dini Tahrif Etmek:

En son ve en mükemmel din olan İslam'a ondan olmayan bazı unsurları ilave ya da ondan olan bazı hususları ondan koparmak dini tahrif etmek demektir. Bilinmelidir ki İslam'ın, hiç kimsenin yalanına ihtiyacı yoktur. [1]
Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözü ona nisbet etmek veya onun ağzından yalan uydurmak dinin esaslarının değiştirilmesi demektir. Helalı haram, haramı helal göstermeye kadar varabilir. Bu ise İslam Dininde olmayan şeyleri var, olanları da yok göstermekle birdir. Söz gelişi bir uydurma hadiste Hz. Peygamber'in şunları söylediği iddia edilir: "Dünya ahiret ehline haramdır. Ahiret dünya ehline haramdır. Hem dünya hem ahiret Allah ehline haramdır." Bu ve benzeri yüzlerce uydurma hadisin müslümanların dünyadan el etek çekip tek taraflı bir zühd hayatı yaşamalarının başlıca sebepleri arasında olduğu söylenebilir. Oysa Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur:
"Allah'ın sana verdiği (nimetler) de ahiret yurdunu gözet; dünyadan da nasibini unutma."
"Yer yüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan O'dur."
"De ki Allah'ın kulları için yarattığı zineti ve temiz rızıkları haram kılan kimdir? Bunlar dünya hayatında mü'minlerindir; kıyamet gününde de yalnız onlar içindir, de."
Demek oluyor ki uydurma hadisler müslümanlara yanlış bir dünya görüşü aşılamıştır. İslam aleminin ekonomik bakımdan geri kalmasının en önemli sebeplerinden birisi de bu eksik dünya görüşüdür, denilebilir. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Ayrılığı Körüklemek:

Müslümanlar arasında ayrılıkları körükleyen ve müslümanları çeşitli açılardan birbirlerine düşman eden hep bu uydurma sözlerdir. Grupçuluk, partizanlık, kavmiyetçilik duygularını galeyana getiren uydurmalar Muhammed ümmetinin birliğine zarar vermiştir, vermektedir. [1]
Mevzu hadisler müslümanlar arasında tefrika ve düşmanlık girmesine yol açmıştır. Daha önce söz konusu ettiğimiz gibi Hz. Osman'ın şehid edilmesi üzerine müslümanlar arasına ayrılık girmiş ve bu ayrılık zamanla çeşitli firka ve mezheplerin doğmasına sebep olmuştur. Bahis konusu firka ve mezheplerin her biri, davasını kuvvetlendirmek ve müslümanları kendi tarafına çekmek için hadis uydurmaya başlamıştır. Sonunda aynı dine bağlı, kitabı bir olan, aynı peygambere inanan müslümanlar birbirine düşman hale gelmiştir. İşi daha ileri götürenler karşısındakileri küfürle itham etmiştir. Özellikle çeşitli kelam ve fıkıh mezheplerinin bir kısım cahil taraftarları uydurdukları hadislerle müslümanlar arasındaki ayrılığın artmasına sebep olmuşlardır. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Ayrılığı Körüklemek:

Müslümanlar arasında ayrılıkları körükleyen ve müslümanları çeşitli açılardan birbirlerine düşman eden hep bu uydurma sözlerdir. Grupçuluk, partizanlık, kavmiyetçilik duygularını galeyana getiren uydurmalar Muhammed ümmetinin birliğine zarar vermiştir, vermektedir. [1]
Mevzu hadisler müslümanlar arasında tefrika ve düşmanlık girmesine yol açmıştır. Daha önce söz konusu ettiğimiz gibi Hz. Osman'ın şehid edilmesi üzerine müslümanlar arasına ayrılık girmiş ve bu ayrılık zamanla çeşitli firka ve mezheplerin doğmasına sebep olmuştur. Bahis konusu firka ve mezheplerin her biri, davasını kuvvetlendirmek ve müslümanları kendi tarafına çekmek için hadis uydurmaya başlamıştır. Sonunda aynı dine bağlı, kitabı bir olan, aynı peygambere inanan müslümanlar birbirine düşman hale gelmiştir. İşi daha ileri götürenler karşısındakileri küfürle itham etmiştir. Özellikle çeşitli kelam ve fıkıh mezheplerinin bir kısım cahil taraftarları uydurdukları hadislerle müslümanlar arasındaki ayrılığın artmasına sebep olmuşlardır. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Aldatmanın Haram Olması

60) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetle; Resûlullah (s.a.s.) bir gün bir adamın yanından geçti ve adam yiyecek (hurma, arpa, buğday vs...) satıyordu. Adama: *"Nasıl satıyorsun?"* diye sordu. Adam da (şöyle şöyle diye) haber verdi. Bunun üzerine Allah-u Azze ve Celle: *"Elini yiyeceğin içine sokup daldır"* diye vahyetti. Resûlullah (s.a.s.) de elini yiyeceğin içine daldırdı bir de baktı ki ıslak: Bunun üzerine: *"Bizi aldatan Bizden değildir"* diye buyurdu.[1]

***

[1] Müslim (102), Ahmed (3/7292) rivayet etti. Hadisin lafzı ona aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

221) Sahurun Fazileti (Sahurun Fazileti Ve Şafak Sökmesinden Korkulmadığı Sürece Sahur Yemeğinin Geciktirilmesi)

1232. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sahur yapınız, zira sahurda bolluk–bereket vardır."[1]

1233. Zeyd İbni Sâbit *radıyallahu anh* dedi ki: Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte sahur yemeği yedik sonra da sabah namazını kıldık.
Sahur yemeği ile sabah namazı arasında ne kadar zaman geçti? diye soruldu. *"Elli âyet okuyacak kadar"* cevabını verdi.[2]

1234. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* dedi ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in iki müezzini vardı: Bilâl ve İbni Ümmü Mektûm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bilâl geceleyin erkence ezan okur. Siz İbni Ümmü Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyip içiniz."
İbni Ömer, "Bu ikisinin arasındaki zaman, biri inip diğeri çıkıncaya kadar geçen vakitten ibaretti" demiştir.[3]

1235. Amr İbnu'l–Âs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bizim orucumuz ile Ehl–i kitabın orucu arasındaki en önemli fark sahur yemeğidir."[4]

* Gündüz tutulacak oruca gece yenilen sahur yemeği destektir, gece namazı için de gündüz uykusu (kaylule) destektir. (İbn Mace, Sıyam, 23) hadisine göre sahura kalkmak uygundur. [5]

---

[1] Buhârî, Savm 20; Müslim, Sıyâm 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 17; Nesâî, Sıyâm 18, 19; İbni Mâce, Sıyâm 22.
[2] Buhârî, Savm 19; Müslim, Sıyâm 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 14; Nesâî, Sıyâm.
[3] Buhârî, Ezân 11, 13, Şehâdât 11, Savm 17; Müslim, Sıyâm 36–39. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 35; Nesâî, Ezân 9–10; İbni Mâce, Sıyâm 30.
[4] Müslim, Sıyâm 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 15; Tirmizî, Savm 17; Nesâî, Sıyâm 27.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 360.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Dinden Soğutmak:

Müjde veya tehdid dozu yüksek ve ölçüsüz uydurmalar ya dini emirleri ihmale veya dinden iyice soğumaya sebep olurlar. Batıl inanış ve hurafelerin topluma hakim olmasını sağlayan da uydurulmuş sözlerdir. [1]
Uydurma hadisler İslam Akaidine de tesir etmiştir. Bir takım din düşmanlarının uydurdukları yüzlerce hadis İslam Dini ile bağdaşmayan bir çok batıl itikat ve hurafenin İslamiyete sokulmasına sebep olmuştur. Bu çeşit hadisler samimi müslümanların inancını sarstığı gibi dini gönlüne tam anlamıyla yerleştirememişolanları ondan soğutmuştur. Bunun sonucu olarak zındıklık denilen dinden uzaklaşma artmıştır. Ayrıca özellikle Allah, kader, Ahiret Günü gibi itikat esasları etrafında meydana gelen çeşitli münakaşa ve sapmalarda mevzu hadislerin önemli tesirleri olmuştur. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54-55.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Dinden Soğutmak:

Müjde veya tehdid dozu yüksek ve ölçüsüz uydurmalar ya dini emirleri ihmale veya dinden iyice soğumaya sebep olurlar. Batıl inanış ve hurafelerin topluma hakim olmasını sağlayan da uydurulmuş sözlerdir. [1]
Uydurma hadisler İslam Akaidine de tesir etmiştir. Bir takım din düşmanlarının uydurdukları yüzlerce hadis İslam Dini ile bağdaşmayan bir çok batıl itikat ve hurafenin İslamiyete sokulmasına sebep olmuştur. Bu çeşit hadisler samimi müslümanların inancını sarstığı gibi dini gönlüne tam anlamıyla yerleştirememişolanları ondan soğutmuştur. Bunun sonucu olarak zındıklık denilen dinden uzaklaşma artmıştır. Ayrıca özellikle Allah, kader, Ahiret Günü gibi itikat esasları etrafında meydana gelen çeşitli münakaşa ve sapmalarda mevzu hadislerin önemli tesirleri olmuştur. [2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54-55.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

301) İş Ve Sözde Faydasız Yükler Yüklemenin Yasaklığı

"De ki, Ey Peygamber! Bu mesaj, tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum ve ben yapmacık uydurmalarla peygamberlik taslayanlardan veya kendiliğimden bir yükümlülük getirenlerden de değilim." (Sa'd: 38/86)

* Peygamberimiz insan fitratına ve kapasitesine göre ortaya konan bu dinin kurallarını asla zorlaştırmamış, "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız" kaidesini koymuş ve insanlara zorluk ve meşakkat getirmemiştir. (Gerekirse ayetin tefsirine tefsir kitaplarından bakınız.) Böylece peygamberimiz yetkili, bilgili, bir öğütçü ve tebliğcidir. Zorla ve yapmacık hareketlerle ortaya birşey koymaya çalışan iddiacı ve dayatmacı olmamıştır. [1]

1659. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
"Biz, tekellüften nehy olunduk."[2]

* Bu hadisten peygamberimiz (s.a.v.)'in zorluk ve dayatmacı zorba olmadığını biz ümmetinin de zorba, dayatmacı ve yük getiren insanlar olmamamız gerektiğini anlıyoruz. Her alanda bilhassa dini alanda işleri yokuşa süren, engel çıkaran, sürekli tartışan ve yük getiren kişilerin yaptığı bu olayların hepsi tekellüfdür. Tekellüf, sözde ve özde sahtekarlık olduğu için yasaklanmıştır. [3]

1660. Mesrûk şöyle dedi:
Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'* ın yanına gitmiştik. O bize şunları söyledi:
Dostlar! Bilen, bildiğini söylesin. Bilmeyen de "*Allah bilir* " desin. Zira insanın bilmediği konuda *"Allah bilir"* demesi de bir ilimdir. Allah Teâlâ, Peygamber'i *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şöyle buyurmuştur: *"De ki: Kur'ân'ı tebliğden ötürü sizden bir ücret istemiyorum. Ben, kendiliğinden bir şeyler uydurup size dayatmak isteyen biri de değilim."*[4]

* Bu hadiste bize insanların bilmedikleri konularda biliyormuş gibi davranıp anlaşılması zor kelimeler kullanarak bilgiçlik taslamasına da tekellüf diyoruz. Bu bir zorlamadır ve yasaklanmıştır. Öyleyse müslüman biliyorsa bildiğini söylemeli, bilmeyenler ise mutlak ilim sahibi olan Allah'a Allah bilir diyerek havale etmeleri bir edep ve sorumluluk göstergesidir. Din hakkında malumatı olmayan pekçok entel görüntülü kişilerin günümüzde din konusunda ahkam kesmeleri, bu yasağın ne kadar anlamlı olduğunu bize bildirir. Bilmediği konularda Allah bilir demenin de kişiyi küçültmeyeceğini, aksine yücelteceğini de bilmeliyiz. [5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 487.
[2] Buhârî, İ'tisâm 3.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 487.
[4] Buhârî, Tefsîru sûre (30, 38), 3. Ayrıca bk. Müslim, Münâfikîn 39, 40.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 487.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5) Irk, Milliyet ve Dil Üstünlüğü Fikrini Yaymak:

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in koyduğu ölçülere göre bütün mü'minler eşittir. Birinin diğerine takvadan başka üstünlüğü yoktur. Hal böyle iken, aksine uydurulan hadislerle müslümanlar arasında ırk, milliyet ve dil üstünlüğü fikri yayılmıştır. Arapların, Arapçanın, İranlıların, Farsçanın, Türklerin faziletlerine dair uydurulan hadisler, bu konunun örneklerini teşkil ederler. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRKINCI HADIS

AHIRET İÇIN HAZIRLIK

İbni ömer (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v.) omuzumdan tuttu ve buyurdu ki: "Dünyada sanki garib veya yolun bir tarafından öbür tarafına geçen gibi ol, ibni Ömer (r.a.) diyordu ki: Akşamlayınca sabahı bekleme, sabahlayınca akşamı bekleme, sıhhatlı zamanında hastalık için tedarikli ol, hayatında ölümün için tedarikli ol" bunun buhari rivayet etti.1
Bu hadisi Buhari Ali ibnil Medini'den rivayetle tahric etti, dedi ki: Bize Muhammed bin Abdurrahman et-Tafavi anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı, dedi ki: Mücahid ibni Ömer'den rivayetle anlattı, dedi ve zikretti. Hafizlardan bir çoğu bize Mücahid anlattı sözü hakkın da konuştu ve dediler ki: Bu sabit değildir, ibnil Medine'ye aid olduğuna itiraz ettiler ve dediler ki: Bu hadisi A'meş Mücahid'den iştmedi ancak Leys bin Ebi Süleym ondan rivayet ederken işitti.
Bunu Ukayli4 ve başkası zikretti. Tirmizi3 Leys'ten tahriç etti o da Mücahid'den rivayet etti ve şu fazlalığı yaptı: "Kendini kabir ehlinden say" ibni Ömer'in sözüne de şu fazlalığı yaptı: "Çünkü sen ey Abdullah yarın isminin ne olacağını bilmiyorsun."

(1) Hadis sahihtir, Buhari, Beyheki Beğavi ibnil Mübarek, ibni Hibban Kudai Müsnedü'ş ?ihab'ta tahriç etti, Ahmed Tirmizi ve ibni Mace şu fazlalığı yaptı: "Nefsini kabir ehlinden say. (Camius sağir ve Feyzul kadir).
(2) İbni Hacer'in Fethul Bari'sine bak.; (11/233 ve sonrası).
(3) Tirmizi (2334) Ahmed ibni Mace Taberani Kebir ve Sağir'de, Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti; (1/312 ve sonrası).
Bunu ibni Mace tahric etti ve ibni Ömer'in sözünü zikretmedi, İmam Ahmed ve Nesai Evzai'den tahric etti. O da Abde b. Ebu Lübabe'den, o da ibni Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: "Peygamber (s.a.v.) cesedimin bir kısmından tuttu ve dedi ki: "Sanki Allah'ı görüyormuşsun gibi ibadet et, dünyada garib veya yolun bir tarafnıda öbür tarafına geçen kimse gibi ol."1 Abde bin Ebi Lübabe ibni Ömer'e yetişti, ondan işittiği hususunda ihtilaf edildi.
Bu hadis dünyada kısa emel hususunda asıldır, mümine dünyayı içerisinde huzur bulacağı mesken ve vatan edinmesi yaraşmaz, fakat ona yolculuk vaziyetinde de olması ve yolculuk için gerekli şeylerin hazırlaması gerekir, buna peygamberler ve onların tabileri ittifak etti.
Allah Teala Firavn ehlinin mümin zatından hikaye ederek şöyle dediğini buyurdu: "(?üphesiz) bu dünya hayatı, geçici bir eğlencedir. Ama ahiret gerçekten kalınacak yurttur) (Mü'min: (Ğafir): 39) Peygamber (s.a.v.) şöyle diyordu: "Dünya benim neyime benimle dünyanın misali bir yolcunun bir ağacının gölgesinde öğle uykusu uyuyorsa onu terkeden binekli kimsenin misali gibidir."3
Mesih (sa)'ın ashabına vasiyyetlerinden onlar şöyle dedi: Onun bir ucundan öbür ucuna geçiniz, onu imar etmeyiniz. Ondan şöyle dediği rivayet edildi deniz dalgasının üzerine bina yapan kimdir? İşte o bina dünyadır, onu kendinize gerçek kalınacak yer edinmeyiniz.4 Bir adam Ebu Zer evine girdi, gözünü evinin içerisinde döndürüyordu, dedi ki:
"Ey Ebu Zer sizin eşyalarınız nerde?" Bunun üzerine dedi ki:
"Bizim gidecek olduğumuz evimiz var" adam dedi ki:
"Sen burada oldukça sana mutlaka eşya lazımdır" bunun üzerine dedi ki:
"Evin sahibi bizi burada bırakmıyor."
Bazıları salihlerden birinin evine girdiler ve evinin içerisinde gözlerini çevirmeye başladılar ve ona dediler ki:
"Biz senin evini yolcunun evi gibi görüyoruz" bunun üzerine dedi ki:
"Ben yolculuk yapmıyorum fakat kovuluruyorum."
Ali bin Ebi Talib (r.a.) diyordu ki: Dünya arkasını dönüp gitti, ahirette yönünü dönüp geliyor, onun her ikisinin de oğulları var, siz ahiret oğulları olunuz, dünya oğulları olmayınız çünkü bugün amel var hesap yok, yarın hesap var amel yoktur.
Hikmet ehlinin biri dedi ki: O dünya kendisine yüz çevirmiş ahiret kendisine yönelmiş yüz çevirmişle meşgul olup kendisine yönelmiş olanda yüz çevirene şaşarım. Ömer'i bin Abdul Aziz hutbesinde şöyle diyordu: Dünya sizin karar yeriniz değildir Allah ona fanilik yazdı onun ehline yolculuk yazdı, nice imar eden var harp olan etsin yolculuk için yolculukta değilken en güzel hazırlığı yapın, azıklanın, muhakkak azıkların en hayırlısı takvadır.1
Mü'min için dünya ikamet ve vatan yeri olamayınca, halinin iki halden biri üzere olması gerekir: Ya bir beldede yabancı ve gayret açığını hazırlayan geri tekrar vatanına dönmek olan kimse gibi olmalı, veya yolcu gibi olmalı, ikamet yeri olan bu iki halde biri zer olmasını tavsiye etti:
Birincisi dünyada ikameti hayal eden bir garib gibi ve yabancı beldede bulunuyor gibi mümin kendisine telakki etmeli, o zaman kalbi yabancı beldeyle alakalı değildir, bilakis kalbi döneceği vatanıyla alakalıdır, o ancak dünyada vatanına dönmek için gerekli eşyaları hazırlamak için ikamet etmektedir.
Fudayl bin İyad dedi ki: Mümin dünyada tasalıdır, tasa eşyasını hazırlama tasasıdır.
Dünya kim için böyle olursa, gayreti vatanına dönme anında fayda verecek şeyleri hazırlama olur, aralarında yabancı bulunduğu belde ehliyle izzet yarışına girmez, onlar yanında zelil olmaktan korkmaz. Hasan dedi ki: Mü'min dünyada yabancı gibidir, oradaki zilletten korkmaz, ondaki onur için yarışmaz, onu kendine göre bir durumu insanların kendine göre durumu vardır.
Allah Ademi yaratınca onu ve eşine cennete yerleştirdi, sonra oradan indirildi, sonra geri oraya dönme va'di verdi. Mü'min daima ilk vatanını özler, vatan sevgisi imandandır.2 Denildiki:

(1) Ahmed Nesai İbni Ömer'den, Taberani Kebir'de Ebu Derda'dan tahric etti hasendir. (Camius sağir).
(3) Tahrici önce geçti, ibni Mesud'da Ahmed ve Tirmizi (2378) tahriç etti ve dedi ki: Bu hadis hasen sahihtir, bu babta Ömer ve İbni Abbas rivayette vardır
(4) Ahmed Zühd'de tahric etti.
(1) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti (5/292).
(2) Sehavi bununla ilgili dedi ki: Bununla ilgili hiçbir hadise rastlamadım, Esmahi tarikiyle Diynuri'ni üçüncü oturuşunda manası sahihtir. (Makasıdul hasene: S: 183).
Nice delikanlının alıştığı nice mekan vardır ki devamlı özlediği yer ilk yerdir.1
?ehlerimizden biri dedi ki:2
Haydi adn cennetlerine o senin ilk evinde ve karargah oradadır.
Fakat biz düşmanca esiriyiz vatanımıza dönüp geri teslim edileceğimiz görüşünde misin. Zannettikleri garib vatanından uzak düşen ve borçlu olandır. Düşmanların bize hüküm sürdüğü gariblikten daha büyük gariblik mi var. Ata es Selemi duasında diyordu ki:Allah'ım dünyada garibliğime acı, kabirde yalnızlığıma acı, yarın huzurumda duruşuma acı.3 Hasan dedi ki:Rasulullah (s.a.v.)'in ashabına şöyle dediği bana ulaştı:"Benimle sizin ve dünyanın misali şuna benzer: Tozlu bir geçite giren bir kavme benzer, hatta geçitin çoğunu mu geçtiler veya hiç mi kalmadığını bilmezlerken azıkları ve binekleri kalmadı, geçitin ortasında azıksız ve bineksiz kaldılar, helak olacaklarına kesin inandılar, onlar bu haldeyken birden başından su damlayan bir adam çıktı, dediler ki:Bu köye yakın bir yerden gelmiştir, bu ancak yakın bir yerden gelmiştir, adam yanlarına gelince dedi ki:
"Siz nehal üzeresiniz?"dediler ki:
"Gördüğün haldeyiz" dedi ki:
"Görüşünüz nedir size su ve yeşil bahçelere gidecek yolu göstersem ne yaparsınız?"dediler ki:
"Sana hiç bir hususta asi olmayız" dedi ki:
"Allah adına söz veriniz" bunun üzerine; Allah adına ona hiçbir hususta asi olmayacaklarına dair söz verdiler, bunun üzerine suya ve yeşil bahçelere getirdi, onlar içinde Allah'ın dilediği kadar kaldı, sonra dedi ki:
"Yolculuk var" dediler ki:
"Nereye?"dedi ki:
"Bir suya ve yeşil bahçelere ki, sizin suyunuz ve yeşil bahçeleriniz gibi değil (daha güzel)" kavmin çoğunluğu dedi ki:
"Bizi bu halimiz hiç bulamayacağımızı zannederken bulduk, bundan daha hayırlı, güzel bir yaşam tarzını ne yapalım?"
Onlardan azınlıkta olan gurup dedi ki: Siz bu adama hiçbir hususta asi olamayacağınıza dair Allah adına söz vermediniz mi, sözünün başında size doğru söyledi vallahi sonunda da doğru söyleyecektir, adam bunun üzerine kendine tabi olanlarla birlikte gitti ve geri kalanlar kaldı.
S: 259 Düşman onlara saldırdı bazısı öldü, bazısı esir oldu bunu ibni Ebi'ddünya tahric etti imam Ahmed Ali bin Zeyd bin Cüdan'dan tahric etti, o da Yusuf bin Mihran'dan, o da ibni Abbas'tan mana olarak kısa rivayet etti.2

Bu misal Peygamber (s.a.v.)'in ümmetle olan haline gayet uygundur, çünkü onlara geldiğinde arablar insanların en azı ve en zeliliydi, yaşamca dünyada en kötü ve ahiretçe halleri yine en kötüydü, onları kurtuluş yolunagirmeye çağırdı, onlar için doğruluğunun delilleri ortaya çıkmıştı, aynen geçitte kendilerine gelen adamın doğruluğunun ortaya çıktığı gibi, suları bitmişti, binekleri yok olmuştu, adam onlara su ve yeşil bahçeleri göstermişti, şekliyle, haliyle, güzelliğiyle doğruluğuna delil getirdiler ve tabi oldular, Rasulullah onlara Faris veRum beldelerinin fethini ve onların hazinelerini vadetti, aldanmamaları ve onlarla beraber olmamaları hususunda onları uyardı, dünyadan ahirete hazırlanacak kadar ciddi çalışacak kadar yetinmekle emretti, onlar kendilerine vadettiğinin hepsini doğru olarak buldular, kendilerine vadettiği gibi dünya kendilerine vadettiğinin hepsini doğru olarak buldular, kendilerine vadettiği gibi dünya kendilerine açılınca çoğu onu toplamakla ve onda yarışmakla uğraştı, orada ikamet etmeye ve şehvetleriyle istifadelenmeye razı oldular, talebi için ciddi ve gayretli olmalarını istediği ahireti terkettiler, insanlardan çok azı ahiret talebi ve ona hazırlık için vasiyyetini kabul etti.

Bu az taife kurtuldu ve ahirette peygamberine kavuştu, çünkü dünyada onun yoluna girdi, vasiyyetini kabul etti ve emrini yerine getirdi. İnsanların çoğunluğuyla dünya sarhoşluğunda dünyalık çoğalmada devam ediyor, bu da onları ahiretten alıkoyuyuor, ölümde onları bu gaflet içerisinde ansızın yakalıyor ve kimi esir kimi ölü oluyor.

Yahya bin Muaz er Razi'nin sözüne güzeldir: Dünya şeytanın içkisidir, kim ondan sarhoş olursa ancak ölüm askeriyle ayılır, zarara uğrayanlarla beraber pişmanlık içerisinde ayılır.

(1)Ebu Temam'ın şiirinden.
(2)O ibni Kayyım el-Cevziyyedir.
(3)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti.
(1)Hasan'dan mürsel hadistir, ibnil Mübarek Zühd'de tahric etti.
(2)Hadis hasendir, Ahmed, Taberani, Bezzar tahric etti, Heysemi Mecma'da:(8/260) dedi ki:İsnadı güzeldir, yine Hafiz Iraki'de güzel gördü.

İkinci hali mümin nefsini yolcu gibi görmesidir, kendisini yolculuk menzillerinde dolaşıyor görmesi, ta ki yolculuk sona erinceye kadar, o da ölümdür.

Kimin dünyadaki hali bu olursa onun gayreti yolculuk azığı hazırlamak olur, dünya meatını çoğaltma talebinde bulunmaz, bunun için Peygamber (s.a.v.) ashabından bazısına dünyada elde ettikleri meblağın binekli yolcu azığı gibiolmasını tavsiye etti.1 Muhammed bin Vasi'e denildi ki:

"Nasıl oldun?" dedi ki:

"Her gün bir merhale ahirete seyahat eden adam hakkındaki zannın nedir?"3 Hasan dedi ki:

"Sen ancak bir araya toplanmış günlersin, herbir gün geçtikçe senin bir kısmın gidiyor." Ve dedi ki: "Ey Ademoğlu sen yüklü iki binek arasındasın, o ikisi seni bindiriyor, gece seni gündüze, gündüz seni geceye bindiriyor, neticede seni ahirete teslim ediyorlar, ey Ademoğlu tehlike bakımından senden daha büyük kimse var mı?"4

Ve dedi ki:Ölüm sizin perçemlerinizle düğümlüdür, dünya sizin arkanızdan dürülecetir. Davud'u Tai'de gece ve insanların merhale merhale indikleri merhalelerdir yolculuklarının sonuna kadar bu böyledir, eğer sen iki merhale arası için her defasında azık hazırlamaya gücün yetiyorsa yap, bilinmeyen bir zaman da yolculuk sona erecektir, durum da acildir, sen yolculuğun için azıklan ve görülecek işleni gör, sen işe karşı iş seni talep etmiş gibi ol.5

Selefin biri kardeşine yazdı ki: "Ey kardeşim sen kendini mukim sanıyorsun, bilakis sen yolculuk adetindesin, bununla beraber hızlıca sevkediliyorsun, ölüm sana yönelmiş ve dünyada arkandan dürülüp geliyor. Ömründen geçen gün aldanma (kıyamet) günü sana geri dönmeyecektir."

S: 261 Dünyada yolun yolcu yoludur her yolcu için azık gereklidir. İnsana mutlaka silah taşıması gerekir özellikle kahredici birinin saldırısından korkarsa.

Hakimlerden biri dedi ki: Günü ayını harap eden, ayı senesi ömrünü harap eden kimse dünyayla nasıl sevinir, kendisini eceline sevkeden ömrüne ölüme sevkeden hayatına nasıl sevinir.

Fudayl bin İyad bir adama dedi ki:

"Kaç sene geçirdin?"

"Altmış sene" dedi, dedi ki:

"Sen altmış senedir Rabbine yürüyorsun, kavuşmanın yakındır" adam dedi ki:

"Hepimiz, Allah'tan geldik ve Allah'a döndürüleceğiz." Fudayl dedi ki:

"Sen bunun tefsirini biliyor musun?" diyorsun ki:

"Ben Allah'a kulum ve ona dönüyorum, kim kendisini Allah'a kul bilirse ve ona döneceğini bilirse, kendisinin durdurulmuş olduğunu bilsin kendisinin durdurulmuş olduğunu bilen sorulacağını da bilsin, sorulacağını bilen soruya ceavap hazırlasın" adam dedi ki:

"Bundan çıkış nedir?" dedi ki:

"Kolaydır" dedi ki:

"Nedir?"dedi ki:

"Geri kalan (ömrünü) iyi geçir, geçmişin bağışlansın, eğer sen kalanı da kötü yaparsan geçmiş ve geri kalandan hesaba çekilirsin" bu manada biri dedi ki:

"Kişi altmış sene içmesine yakın olduğu su kaynağına yürüdü."

Hakimlerden biri dedi ki: Kimin bineği gece ve gündüzler olursa, kendisi yürümese de onlar onu götürür. Bu manada biri dedi ki: Bu günler ancak merhaleledir davetçi onunla yönelmiş ölüme teşvik ediyor gündüzün kendisi ölüm kışlasına sevkettiği ve gecenin onu kovduğu nefse yazıklar olsun. Hasan dedi ki: Gece ve gündüz ömürleri kısaltma ve ecelleri yaklaştırma hususuna hızlıdırlar, heyhat bu ikisi (gece, gündüz)Nuh, Ad, Semud ve bu ikisi arasında bir çok kavme arkadaşlık ettiler.

(1)Tahrici yakında geçmişti.
(2)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti:(2/34) Muhammed bin Vasi'den.
(3)Hasan'dan Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: (2/152).
(4) Ebu Nuaym Davud'u Vasi'den Hilye'de tahric etti: (57/345 ve sonrası).
(5)Kıyamet günü, imanı terkinden dolayı kafirin aldanmasının ortaya çıktığından dolayı aldanma günü diye isimlendirilmiştir.
(1) İbnil Kayyım'ın Medaricus Salik'inine bak.

Rablerine ve amellerine yöneldiler, gece ve gündüz geri kalanlar için geçmişteki kimse için olduğu gibi yepyeni geldi. Evzai kardeşine yazdı ki:Sen her yönden kuşatılmışsın, bil ki seninle her gece ve gündüz yolculuk ediliyor, Allah'tan ve onu huzurunda duruştan sakın.1

Her an ecellere yürüyoruz günlerimiz dürülüyor ve onlar merhalelerdir.

Çocukluk zamanında tefrit ne çirkindir başta saç ağardığı zaman nasıldır.

Dünyadan takva azığıyla seyahat et ömrün günlerdir ve onlar azdırlar.

İbni Ömer'in vasiyyetine gelince o rivayet ettiği bu hadisten alınmıştır o kısa emelin sonunu içine almıştı, insan geceleyince sabahı beklemez, sabahlayınca geceyi beklemez, bilakis ecelinin kendisini daha önce yakalayacağını zanneder, alimlerden bir çoğu dünyada zühdü bu şekilde tefsir etti. Mervezi dedi ki:Ebu Abdullah'a denildi ki:Yani imam Ahmed'e:

"Hangi şey dünyada zühddendir?"dedi ki:

"Kısa amel ve sabahlayınca akşamlamayacağım diyen kimsenin halidir." Dedi ki:

"Süfyan'da böyle" dedi. Ebu Abdullah'a denildi ki:

"Kısa emel üzerine hangi şeyle yardım isteriz?"dedi ki:

"Bilmiyoruz, o ancak tevfiktir" (Allah'ın muvaffak kılmasıdır.)

Hasan dedi ki:Alimlerden üçü toplandı, onlardan birine dediler ki:

"Senin emelin nedir?" dedi ki:

"Hangi aya girsem o ayda öleceğimi zannederim" iki arkadaşı dedi ki:

"İşte bu emeldir" ikisi diğerine dedi ki:

"Senin emelin nedir?" dedi ki:

"Hangi cumaya girsem orada öleceğimi zannederim" iki arkadaşı dedi ki:

"İşte bu ameller" ikisi diğerine dedi ki:

"Senin emelin nedir?" dedi ki:

" Nefsi başkasının elinde olanın emeli nedir ki?"2

Davudu Tai dedi ki: Atvan bin Ömer Temim'ye sordum, dedim ki:

"Kısa emel nedir?" dedi ki:

"Nefes alıp verme arasında zamandır" Fudayl bin İyad'a bu şekilde anlattı, ağladı ve dedi ki:

"Nefes alıp nefesinin bitmesinden önce ölmesinden korkmaktır."

S: 263 Atvan ölümden sakınırdı.1

Selefin biri dedi ki:Hiçbir uykumda nefsime o uykudan uyanacağımı söylemedim. Habib Ebu Muhammed sekeratanında birinin yıkanması ve benzeri şeyi vasiyyet ettiği gibi her gün vasiyyet ederdi.

Her sabahladığında veya akşamladığında ağlardı, karısı ağlamasından soruldu ve bunun üzerine dedi ki:Vallahi sabahlayınca akşamlayamamaktan, akşamlayınca sabahlayamamaktan korkardı.
Muhammed bin Vasi uyumak istediği zaman ehline dedi ki:Allah'a emanet olun, belki bu kalkmayacağım ölümüm olabilir, uyumak istediği zaman bu hal onun adetiydi. Bekir e-Müzeni dedi ki: Sizden biriniz gecelediğiniz zamanvasiyyeti yanında yazılı olarak geceleyebiliyorsa, bunu yapsın çünkü bilmez ki dünya ehlinden olarak akşamlar, ahiret ehlinden olarak sabahlayabilir.
Üvey'e Zaman sana karşı nasıldır denilince, derdi ki: Sabahlayınca akşamlayacağını, akşamlayınca sabahlayacığını zannetmeyen, cennete veya cehennem vadi verilen adamın zamanı nasıl olur ki.2
Avn bin Abdullah dedi ki:Yarınını ecelinden sayan ölümü gerekli konumuna koyamamıştır, nice günü karşılayan vardır ki onu tamamlayamaz, nice yarını uman vardır ki kavuşamaz, şayet siz eceli ve onun akışını görseydiniz emel ve onun aldatmasına buğzederdiniz.
Derdi ki: Mümin için dünyada en faydalı günü sonuna yetişemeyeceğini zannettiği gündür. Mekke'de abide (ibadeteden) bir kadın akşamlayınca derdi ki:Ey nefis gece gecendir, senin için başka gece yoktur der ve (ibadete) çalışırdı, sabahlayıncada: Ey nefis gün güननdür, başka günün yoktur der, çalışırdı. Bekir el Müzeni dedi ki:Namazının sana fayda vermesini istersen de ki: Belki ben bundan başka namaz kılamam, bu Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen şu hadisten alınmıştır: "Veda edenin namazı gibi namaz kıl."3

(1)Ebu Nuaym Hilye'de: (6/140) Yahya bin Abdul Melik bin Ebi Ğunye'den taric etti ve dedi ki:Evzai yazdı.
(2)İbnil Mübarek zühd de zikretti.
(1) İbnil Cevzi Sıfatussafve'de zikretti.
(2) Ebu Nuaym hilye'de zikretti:(2/83).
(3)Süyuti'nin zikrettiği gibi hadis sahihtir, EbuEyyub el-Ensari'den Ahmed Müsned'inde, ibni Mace, Ebu'ş ?eyh, Ebu Nuaym Hilye'de (1/362) tahric etti ve hakkında dedi ki: Garibtir (Feyzul kadir ve Camiussağir).İbni Ömer'den Kudai Müsnedüş ?ihab'ta Taberani Evsat'ta tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: (0/229) Senedinde bilmediklerim var Sad bin Ebi Vakkas'tan hakim tahric etti ve doğruladı, Zehebi kabul etti, lafzı şudur: Namazına kalktığında (dünyaya) veya edenin namazı gibi kıl, özür dileyeceğin sözü söyleme, insanların elindekilerinden ümidini kes." Veda edenin namazından murad:Başkasına yönelmeksizin Allah'a yönelmek ve ona yakarmaktır.
Marufu Kerhi namaza kalktı ve sonra bir adama dedi ki:
"Öne geç ve bize namaz kıldır" adam dedi ki:
"Eğer sizinle bu namazı kılarsam, başka namazı (imam) olarak kılmam." Maruf dedi ki:
"Sen nefsine başka namaz kılacağını mı söylüyorsun? Uzun emelden Allah'a sığınırız, çünkü o hayırlı amele engeldir."1
Biri kardeşinin kapısını çaldı ve onu sordu, ona:
"Evde yoktur" denildi, dedi ki:
"Ne zaman dönecek?" Evden cariyesi ona dedi ki:
"Nefsi başkasının elinde olan kimsenin ne zaman döneceğini kim bilir?"Ebu'l Atahiye'nin şu beyitlerine bakalım:
Bilmiyorum eğer ömür umsam belki ben sabahlasam akşamlamayacağım
Görmüyor musun her sabah ömrün dünkünden daha da kısa oluyor.
Bu ikinci beyiti Ebu'dderda veHasan'dan rivayet edilen şeyden aldı, o ikisi dedi ki: Ey Ademoğlu annenin karnından dünyaya indiğinden beri sen ömrünü yıkmaya devam ediyorsun. Selefin biri şu şiiri söyledi:
Biz geçirdiğimiz günlerle seviniyoruz geçen her gün bizi ecele yaklaştırıyor nefsin için gayretle ölümden önce amel işle çünkü karda, zararda ameldedir."
Sağlığından hastalık için tedbir al, hayatında ölümün için (tedbir) al" yani sağlıkta salih amelleri ganimet bil, taki önüne hastalık geçmesin, araya ölüm girmeden salih ameller işle.
Bir rivayette de: "Çünkü sen Abdullah yarın isminin ne olacağını bilmiyorsun." Yani belki sen yarın sağlardan değil de ölülerdensin. Bu vasiyyetin manası Peygamber (s.a.v.)'den bir çok vecihten rivayet edildi. Buhari'nin sahihinde2 ibni Abbas Peygamber(s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"İki nimet vadır ki insanların çoğu onda aldanmıştır:Sağlık ve boş vakittir."
S: 265 Hakim'in sahihinde1 ibni Abbas'tan rivayet edildi, Rasulullah (s.a.v.) bir adama öğüt verirken ona dedi ki:"Beş şeyden önce beş şeyi ganimet bil: İhtiyarlıktan önce gençliğini, hastalıktan önce sağlığını, fakirlikten önce zenginliğini, meşguliyetten önce boş vaktini, ölümden önce hayatını."Ğanm bin Kays dedi ki:Biz İslam'ın ilk anlarında birbirimize dört şeyle öğüt veriyorduk:"Ey Ademoğlu meşguliyetten önce boşluğunda, yaşlılığından önce geçliğinde, hastalığından önce sıhhat anında, dünyadanda ahiretin için, hayatında ölümün için amel yap."2
Müslim'in sahihinde3 Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)'den şunu rivayet etti: "Altı şeyden önce amelleri sürat gösteriniz:Güneşin batıdan doğması, duman, deccal, dabbe nefsinize özel bir hal gelmeden genel bir durum gelmeden." Tirmizi de4 yine ondan (Ebu Hureyre'den)Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Yedi şeyden dolayı amellere koşun:Unutturucu fakirliğimi bekliyorsunuz veya azdırıcı zenginliğimi veya bozucu hastalığımı, veya bunaklaştırıcı ihtiyarlığı mı veya ölümü mü veya deccalı mı, o beklenen gaibin en şerlisidir veya kıyameti mi, kıyamet daha musibetli ve daha acıdır."Bununla murad bu şeylerin hepsi amellerden engeller, bazısı ondan oyalar. Bu ya insanın nefsine özel şey ile olur fakirliği, zenginliği, hastalığı, ihtiyarlığı ve ölümü gibi, bazısı da genel şeyle olur kıyametin kopması, deccalin çıkması gibi, sıkıntı verici fitnelerde böyledir, başka bir hadiste geldiği gibi:"Karartıcı gece parçaları gibi fitnelerden önce amellere koşunuz."5 Bu genel durumların bazısından sonra amelde fayda vermez, Allah Teala buyurdu ki: (Rabbinin bazı alametleri geldiği gün, önceden inanmış veya imanında bir hayır kazanmamış kimseye artık imanı fayda sağlamaz.) (Enam: 6/158)

(1)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti:(8/361).
(2)Hadis sahihtir, Buhari, Tirmizi (2305), ibni Mace ibni Abbas'tan tahric etti.
(1)Hadis hasendir, Hakim tahric etti ve doğruladı (Sahihayn'in şartı üzere)Beyhaki ?uab'ta ibni Abbas'tan, Ahmed Zühd'de, Ebu Nuaym Hilye'de, Beyhaki ?uab'ta Amr bin Meymun'den mürsel olarak tahric etti (Camius sağir, Terğib ve Terhib:4/251).
(2)Ebu Nuaym Hilye'de; (6/200) Ğanm bin Kays'tan ve Ebu Nadra'dan tahric etti (3/97).
(3)Sahihtir Müslim tahric etti (Muhtasaru Müslim: 2038.)
(4)Hasendir, Ebu Hureyre'den Tirmizi(2307) tahric etti ve hakkında dedi ki: Bu hadis garibtir, ancak Muhriz bin Harun hadisinden biliyoruz, fakat Buhari onun hakkında dedi ki:Hadisi münkerdir (Mizanul itidal: 3/443) Hakim tahric etti ve şeyheynin şartı üzere doğruladı, Zehebi Ebu Hureyre'den Said bin Makberi yoluyla olduğunu ikrar etti, Süyuti doğruladı (Camiussağir ve Feyzulkadir.)
(5)Hadis sahihtir EbuHureyre'den Ahmed Müsned'inde, Müslim, Tirmizi (2196) tahric etti, tamamlayıcısı şudur: Adam mümin olarak sabahlar, kafir olarak akşamlar, mümin olarak akşamlar, kafir olarak sabahlar, onlardan biri dinini dünyadan az bir değer karşılığında satar."
Sahihayn'de Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kıyamet güneş batıdan doğuncaya kadar kopmaz, doğunca ve insanlar onu görünce, hepsi iman eder, o zaman önceden inanmamış veya imanında bir hayır kazanmamış kimseye imanı fayda vermez."1
Müslim'in sahihinde2 Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edildi ki:"Üç şey çıktığında önceden inanmamış veya inanında bir hayır kazanmamış kimseye imanı fayda vermez: Güneşin batıdan doğması, deccal ve dabbetül arz."
Yine onda Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Kim güneş batıdan doğmadan önce tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."3
Ebu Musa Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Güneş batıdan doğuncaya kadar Allah (rahmet) elini gündüz kötülük edenini tevbe etmesi için açar, gündüz açar gece kötülük işleyenin tevbe etmesi için."4
İmam Ahmed ve Nesai, Tirmizi ve ibni Mace Safvan bin Assal'dan tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah batı tarafında genişliği yetmiş yıllık (mesafe kadar olan) tevbe için kapı açtı, güneş ondan doğuncaya kadar kapanmaz."5
Müsned'de6 Abdurrahman bin Avf, Abdullah bin Amr ve Muaviye Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: S:267 "Güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe kabul edilmeye devam edecektir, doğunca içerisinde bulunanlar her kalbe mühür vurulur insanların amelleri kafi gelir."
Ayşe (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edilir:"Alametlerin ilki çıkınca kalemler atılır, koruyucu melekler tutulur ve cesedler ameller üzerineşahitlik eder." Bunu ibni Cerir Taberi tahric etti1 yine Kesir bin Mürre, Yezid bin ?üreh ve ikisinden başka selef dedi ki:Güneş batıdan doğunca her kalbe içerisindekilerle birlikte mühür vurulur, hafaza melekleri amelleri aldırır ve meleklere hiçbir ameli yazmamaları emrolunur.
Süfyanı Sevri dedi ki:Güneş batısından doğunca, melekler sahifelerini dürer ve kalemlerini bırakır. Amellerle arasına engel girmeden ve gücü yeterken müminin amellere koşması gerekir.
Ebu Hazim dedi ki:Ahiret malı kesaddadır, biteyazmıştır ondan azada çoğada ulaşılamaz2 ne zaman insanla amel arasına engel girse onun için ancak üzüntü ve yazıklar olsun bana demek kalır, ve amel yapma imkanı bulacak ortama geri dönmek ister, bu temennisi de kendine fayda vermez. Allah teala buyurdu ki: (Size azap gelip çatmadan önce rabbinize dönün, ona teslim olun, sonra size yardım edilmez. Siz farkında olamadan ansızın başınıza azap gelmezden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kuran'a) tabi olun. Kişinin: Allah'a aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun!Gerçekten ben alay edenlerdendim (diyeceği günden sakınık veya: Allah bana hidayet verseydi, elbette sakınanlardan olurdum diyeceği) yahut azabı gördüğünde:Keşke benim için bir kez (dönmeye) imkan bulunsa da iyilerden olsam diyeceği günden sakının) (Zümer:39/54-58) ve buyurdu ki: (Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm gelip çattığında: "Rabbim!Beni geri dönder ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş (ve hareketler) yapayım." Hayır onun

söylediği bu söz (boş) laftan ibaretir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecekleri güne kadar (süren) bir berzah vardır). (Müminun:23/99-100)

(1) Sahihtir, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve bin Mace tahric etti (Camiul usul: 11/80).
(2)Sahihtir Müslim ve Tirmizi tahric etti (3084)(Camiulusul).
(3)Sahihtir, Müslim ve Ahmed Ebu Hureyre'den tahric etti (Camiul usul: 3/68).
(4)Sahihtir Ebu Musa el-Eşari'den Müslim ve Nesai tahric etti (Terğib ve Terhib: 4/88, Camiulusul: 3/68).
(5)Sahihtir, Ahmed, Tirmizi, Nesai, ibni Mace tahric etti, Tirmizi dedi ki: Hasen, sahihtir, yine Taberani de tahric etti fakat senedinde İshak bin Abdullah bin Ebi Ferve var o metrüktür (Mecmauzzevaid: 5/85).
(6) Hadisin isnadı güzeldir, Ahmed, Ebu Davud, Nesai, taberi tefsirinde, Taberani Sağir, Evsat ve Kebir'de tahric etti, Heysemi Mecma'da (5/251) dedi ki:Ahmed'in adamları güvenilirdir.
(1)Taberi tefsirinde tahric etti.
(2)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti (3/242).
Allah azze ve celle buyurdu ki: (Herhangi birinize ölüm gelipte: Rabbim!Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam!demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın. Allah eceli geldiğinde hiç kimseyi ertelemez.) Münafikun: 63/10-11) Tirmizi de Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet edildi ki:
"Ölen her ölü pişman olur" dediler ki:
"Pişmanlığı nedir?"buyurdu ki:
"Eğer iyilik sahibiyse fazla yapmadığına pişman olur, eğer kötülük sahibiyse, Allah'ı razı etmediği için pişman olacaktır."2 İş bu şekilde olunca mümin'in geri kalan ömrünü değerlendirmesi gerikir, bunun için denildi ki:Müminin geri kalan ömrünün kıymeti yoktur.
Said bin Cübeyr dedi ki: Mü'minin yaşadığı her gün ganimettir. Bekir el Müzeni dedi ki: Allah'ın dünyaya çıkardığı her gün der ki:Ey Ademoğlu beni ganimet bil belki senin için benden sonra gün yoktur, her gece de şöyle seslenir: Ey Ademoğlu ganimet bil, belki benden sonra gece yoktur, bazıları şöyle şiir söyledi:
Boşlukta fazla rükuyu ganimet bil belki ölümün ansızın olabilir. Nice sağlıklı vardı ki hastalıksız öldü sağlıklı nefsi aniden gitti.2
Mahmud el Verrak dedi ki: Geçen dünün sana adil şahit olarak geçti peşinde sana yeni bir gün geldi eğer sen dün kötülük yapmışsan peşinden iyilik yap övülmüş olasın. Bu gününü (kötü günün) arkasında iyi şekilde geçirirsen faydası sana dönecektir, geçmiş dün dönmeyecektir. Hayır fiilini yarına erteleme belki yarın gelir sen kaybedilmiş olursun.

(2)Tirmizi tahric etti(2405) bununla Abdullah bin Mübarek yoluyla tahric etti, o da Yahya bin Abdullah'tan rivayet etti, bunun hakkında ?ube konuştu, o metrüktür, lafzı:"... Eğer kötülük sahibi ise terketmediğinden dolayı pişman olur."Yani nefsini isyanları işlemekten çekmediğinden dolayı pişman olur. Yine aynı tarikle Beğavi ?erhu'ssünne de, Ebu Nuaym Hilyede tahric etti (8/178) ve dedi ki:Garibtir.
(3)Beyitler Sübki'nindir; "Tabakatuş ?afiiyye."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Hadislerin Mana İle Rivayeti

Ebu Reyye'nin İddiaları:

a) İddia edilen sahih ve hasen hadislerin çok nadir olanı Hz. Peygamberin lafzıyla ve onun muhkem terkibiyle gelmiştir.
b) İstılahlarında sahih iddia edilen hadisler, haddi zatında sahih değil ravilerine göre sahihtir.
c) Dolayısıyla çok azı hariç hadislerin çoğu Hz. Peygamberin belagat ışığından yoksun olarak gelmiştir.
d) İstılahlarına göre sahih olan, bazı ravilerin anladığı manalardır. Ya da bazı müfret lafizlar veya kısa olan hadisler gerçek üzerine kalmıştır ki bunlar sayıca çok azdır.
e) Hz. Peygamber'e nispet edilen hadislerden, kafama uyanı alır mutmain bir şekilde de bıraktığımı bırakırım. Bu hareketim de kesinlikle hiçbir zorluk ve günah yoktur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tahkikin Mahiyeti:

Sahabelerden bazılarının, ilk defa işittikleri bir hadîs karşısında, diğer sahâbeye karşı şâhid istemek, yemin ettirmek gibi tavır almaları veya bazan birbirlerini "kizb"le ithamları, üzerinde iyice durulması gereken bir mevzudur. Çünkü bu çeşit tavırlar, muhatabı "ithâm" mânası taşır. Halbuki Ehl-i Sünnet uleması Sahâbe'nin hepsinin âdil olduğuna hükmeder.
Burada bir tezâd söz konusu olamaz mı?
Bu husus tâ bidâyetten beri müslüman âlimlerin dikkatini çekmiş ve mesele üzerinde açıklama yapma gereğini hissettirmiştir.
İmâm Şâfi hazretleri (radıyallahu anh) meseleyi, haber-i vâhid'le amel prensibine bağlı olarak izah eder. Ona göre, haber-i vâhid'le, yani bir kişinin getirdiği haberle amel edilebilir bu câizdir. Ancak, bâzı mülâhazalarla, haber-i vâhidle amelin cevâzına rağmen, şâhid istenebilir. Ona göre kişiyi, haberi getirenden bir de şâhid istemeye sevkeden mülahaza üçtür:
1- Haber-i vâhid, makbul olsa da, rivâyetin çokluğu, getirilen haberi takviye eder, bu sebeple ihtiyâten şâhit istenir.
2- Muhbiri, yâni haberi getiren kimseyi tanımıyorsa, kişi, haberine güvenebilmek için tanıdıklarından bir şâhid ister,
3- Muhbir, kişi nazarında sözüne güvenilir birisi değildir, sözüne güvenebileceklerinden bir şâhid getirmesini ister.
İmam Şafîî bu açıklamasını şöyle tamamlar: "Hz. Ömer'in, Ebu Mûsa el-Eş'arî (radıyallahu anhüma)'ye karşı tutumu birinci şıkka girer, yani ihtiyat için."
Sahâbelerin birbirlerine itirazı, aslında, rivâyet ettiği şeye değil, ondan çıkardığı hükmedir. Meselâ daha önce kaydettik, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest aldığını görünce "ateşte pişenin yenmesi abdesti bozar" hükmüne varmıştır. İbnu Abbas buna itiraz etmiştir. Şu halde İbnu Abbas (radıyallahu anh) burada Hz. Ebu Hüreyre'nin naklettiği vak'ayı reddetmiyor, ondan çıkardığı hükmü reddediyor. Acaba yemek sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in abdesti var mıydı?
Şurası muhakkak ki, bu çeşit itirazların gerisinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitileni kısmen unutma, eksik işitme, yanlış anlama, nâsih hükümden haberi olmama şüpheleri de vardır. Nitekim bu şüphelere hak verdiren birçok vak'a mevcuttur, burada teferruata girmiyeceğiz.
Kendisi için "yeni" olan bir hadisi dinleyen Sahâbi, hadîsi rivâyet eden Sahâbî'ye inanmakta ve güvenmekte olmasına rağmen, o konuda daha bir itminan aramaktadır. Tıpkı Hz. İbrahim gibi... Hz. İbrahim (aleyhisselâm), Allah'ın varlığına, birliğine, yaratmasına, ölümden sonra yeniden dirilmeye vs. tam bir imanla inandığı halde "ölülerin dirilişi" husûsunda bir de rü'yet yâni "gözü ile görmek" taleb etmiştir. Cenâb-ı Hak: *"Ölüyü dirilttiğime inanmadın mı?"* deyince: *"İnandım fakat kalbimin tatmin olmasını istedim"* meâlinde cevap vermiştir (Bakara: 2/260). Bizzât Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Biz şüpheye İbrahim'den daha haklıyız"* diyerek -Nevevî'nin ifâdesiyle- burada "yakinin ziyâdeleşmesi"ni taleb etmiştir. Alimler, Sahâbelerin birbirlerine karşı tutumunu buna benzetirler: Onlar, meşru olan "yakîn'in ziyâdeleşmesini" ve itminanın kuvvetlenmesini taleb etmişlerdir."[1]
Şu halde, sahâbenin birbirini tenkidinden sahâbelerin cerhedilmesi gereğine delil bulmaya çalışanlar, kalplerindeki bir marazı ortaya koymuş olmaktadırlar. [2]

---

[1] İlimde kesinlik (yakin) derecelidir. İslâm âlimleri, bizzât âyet ve hadîslere dayanarak kesin ilmin üç mertebe üzere olduğunu belirtirler:
1 - İlme'l-yâkîn: Uzakta bir duman görünce orada ateşin varlığına hükmederiz. Zira dumanın ateşten çıktığı hususunda şaşmaz ilmimiz (yakin) var.
2- Ayne'l-yakîn: Gözle görerek elde ettiğimiz ilim. Bu, ilmi yakin'den daha üstündür. Dumanın çıktığı yere varıp, ateşi bizzat görmemiz, burada ateş var, görüyorum dememiz gibi.
3- Hakka'l-yakîn: İlmin en üstün derecesidir, O hakikati bizzat idraktır. Dumanın çıktığı yerde ateşe elimizi vurarak, yakarak onun ateş olduğunu idrakimiz gibi. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/58-60.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahmed b. Hanbel

İmam Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybanî el-Mervezî'dir. Daha sonra Bağdad'da yerleşmiştir.
164 yılında Merv'de dünyaya gelmiştir. Sonra daha süt emmekte iken Bağdad'a götürülmüştür. Bağdad'da doğduğu da söylenmiştir. Yetim olarak büyümüştür. Hadis öğrenmek için pekçok yeri, pekçok ülkeyi dolaşmıştır. Hicaz'da, Irak'ta, Şam (Suriye)'da, Yemen'de çağın hadis alimlerinden hadis dinlemiştir. Sünnete ve fikha büyük çapta itina göstermiştir. O kadar ki hadis ehli onu kendi imamları ve fakihleri kabul etmiştir.
Hem dönemindeki alimler, hem ondan sonraki alimler ondan övgüyle sözetmişlerdir. Şafiî şöyle der: "Irak'tan ayrıldım; ben orada Ahmed b. Hanbel'den daha faziletli, daha adil, daha bir vera' sahibi ve daha takvâlı kimse bilmiyorum."
İshak b. Râhûye der ki: "Ahmed, Allah ile Allah'ın arzındaki kulları arasında bir huccettir."
İbnu'l-Medînî der ki: "Allah bu dini irtidad gününde Ebu Bekir es-Sıddîk *Radıyallahu anh* ile Mihne gününde de Ahmed b. Hanbel -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ile pekiştirmiştir."
Zehebî dedi ki: "Fıkıh, hadis, ihlâs ve vera' hususlarında imametin en nihaî derecesindedir. Onun sika, huccet ve imam olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir."
Bağdad'da 241 yılında 77 yaşında vefat etmiştir.
Ümmete pek büyük bir ilim ve pek doğru bir yol miras bırakmıştır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve Allah müslümanlar adına onu hayırla mükafâtlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5) Irk, Milliyet ve Dil Üstünlüğü Fikrini Yaymak:

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in koyduğu ölçülere göre bütün mü'minler eşittir. Birinin diğerine takvadan başka üstünlüğü yoktur. Hal böyle iken, aksine uydurulan hadislerle müslümanlar arasında ırk, milliyet ve dil üstünlüğü fikri yayılmıştır. Arapların, Arapçanın, İranlıların, Farsçanın, Türklerin faziletlerine dair uydurulan hadisler, bu konunun örneklerini teşkil ederler. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 54.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

48) Fakir Ve Güçsüzlere Eziyet Etmemek

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir işten dolayı suçlayanlara gelince onlar iftira atma suçu işlemiş ve böylece günaha girmiş olurlar." (Ahzab: 33/58)
"O halde yetime haksızlık yapma ve yüzünü ekşitme, yardım isteyeni de hangi çeşit olursa olsun boş çevirme." (Duha: 93/9-10)

390. Cündeb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Sabah namazını cemaatle kılan kimse Allah'ın güvencesindedir. Sakın Allah, güvencesi altında olan bir şeyden dolayı sizi takibe almasın. Çünkü Allah güvence verdiği bir şeyden dolayı kimi takib ederse, onu yakalar sonra da onu yüzüstü cehennem ateşine atar."[1]

* İyileri zayıfları ve fakirleri incitmekten sakındırma konusuyla bu hadisi şerifin alakası, sabah namazını kılan kimsenin Allah'ın himayesinde olması dolayısıyla böyle bir müslümanı incitecek olanların Allah'ın koruması altında olan bir kimseye saldırmış kabul edilmesindendir. Allah'ın teminatı ve güvencesi altında olan bir kimseye yöneltilen bir saldırı ise mutlaka Allah tarafından takibe alınır ve cezasız bırakılmaz. Böylece de Allah'ın sorumlu tutup takibe aldığı kimsenin de asla kurtulması mümkün değildir. Bu sebeple müslümanları sahipsiz sanıp onları üzmeye kalkmamak gerekir. Bu manasıyla hadisimiz Allah'ın dostlarına düşmanlık edenlere harb ilan edeceğini, fakir fukarayı incitenlerin Allah'ı incitmiş ve gazabını üzerine çekmiş olacağını bildiren (387. Hadis 263. Hadislere bkz.) hadislerle tam bir uyum içindedir ve birbirlerini desteklemektedirler. Sabah namazını kılan müslüman misali ibadet ve kulluğuyla Allah'ın himayesine giren kimselere yapılacak haksızlıklar Allah'ın takibiyle karşılaşır ve sonuç mutlaka yakayı ele vermektir.
Nevevi merhum (234, 390 ve 1049 numaralarda) geçen bu hadis-i şerifi; müslümanlara eziyet etmeye kalkacakların bu ilahi koruma ve takibi hatırdan çıkarmamalarını tenbih için ilgili bölümlerde zikretmiştir.
Uykudan uyanır uyanmaz ilk yapılan ibadet sabah namazı olduğu için hadiste oradan başlanmıştır. Vazife ve iş icabı gece bekçisi veya vardiyeli çalışan kimselerde uykuları ve istirahatlerini müteakip ilk kılacakları namazla yine Allah'ın himayesine girmiş oluyorlar.
Allah bir kulu ne zaman takibe alırsa artık onun için kurtulma ümidi yoktur.[2]

---

[1] Müslim, Mesâcid 261, 262. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbni Mâce, Fiten 6.
234'de geçmişti, 1049'da tekrar gelecektir.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 143.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6) Halkı Cahil Bırakmak:

Özellekle, kıssacıların va'z ederken kullandıkları mevzu hadisler halkın cahil kalmasına ve tembelliğine yol açmıştır. Kıssacıları İslam alimi sanarak peşine düşenler İslam Dini'nin gerçek yönünü hiçbir zaman öğrenemezler; çünkü kıssacı için asıl olan daha çok halka İslam Dini'ni öğretmek değil kendini onlara kabul ettirmektir. Bunun için de çok kere asıl dini vazife ve sorumlulukları öğretecek sahih hadisler yerine duygulara hitap eden asılsız hikayeler anlatmayı tercih ederler. Aslında hadis uydurmanın en önemli sebeplerinden birisi, yukarıda gördüğümüz gibi, budur. İşte bu yüzden müslüman halk cahil kaldığı gibi tembelliğe de itilmiştir. Ömür boyu ibadetle elde edebileceği sevabı iki rekatlık nafile namazla kazanacağına inananlar ikincisini tercih edebilirler. Dolayasıyla kıssacılar uydurma hadislerle halka bol keseden sevap dağıtırken asıl dini vazifelerin ihmaline yol açmış olurlar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 55.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6) Halkı Cahil Bırakmak:

Özellekle, kıssacıların va'z ederken kullandıkları mevzu hadisler halkın cahil kalmasına ve tembelliğine yol açmıştır. Kıssacıları İslam alimi sanarak peşine düşenler İslam Dini'nin gerçek yönünü hiçbir zaman öğrenemezler; çünkü kıssacı için asıl olan daha çok halka İslam Dini'ni öğretmek değil kendini onlara kabul ettirmektir. Bunun için de çok kere asıl dini vazife ve sorumlulukları öğretecek sahih hadisler yerine duygulara hitap eden asılsız hikayeler anlatmayı tercih ederler. Aslında hadis uydurmanın en önemli sebeplerinden birisi, yukarıda gördüğümüz gibi, budur. İşte bu yüzden müslüman halk cahil kaldığı gibi tembelliğe de itilmiştir. Ömür boyu ibadetle elde edebileceği sevabı iki rekatlık nafile namazla kazanacağına inananlar ikincisini tercih edebilirler. Dolayasıyla kıssacılar uydurma hadislerle halka bol keseden sevap dağıtırken asıl dini vazifelerin ihmaline yol açmış olurlar. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 55.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

43: SOSYAL HAYATTAKI EDEB KURALLARı

BÖLÜM: 1

Ø SELAMı YAYGıNLAŞTıRMAK GEREKIR

2688- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki; İman etmeden Cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmeden de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir işi göstereyim mi? Selamı aranızda yaygınlaştırınız."** (Müslim, İman: 17; Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Bu konuda Abdullah b. Selam'dan, Şüreyh b. Hanî'den ve babasından Abdullah b. Amr'dan, Berâ'dan, Enes'den ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø SELAMı ALıP VERMEKTEKI FAKLıLıKLAR VE DEĞERLERI

2689- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve **"Esselamü Aleyküm"** Allah'ın selamı üzerine olsun, dedi. Peygamber (s.a.v.) de **"On"** buyurdu. Bir başka adam daha geldi **"Esselamü aleyküm ve rahmetüllahi."** = Allah'ın selam ve rahmeti üzerinize olsun dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) **"Yirmi"** dedi. Bir başka adam daha geldi ve **"Esselamü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatü"** = Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi üzerinize olsun dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de **"Otuz"** buyurdu. Yani değişik şekillerde selam verenler değişik miktarlarda sevap kazandılar. (Dârimî, İstizan: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Bu konuda Ali, Ebû Saîd ve Sehl b. Huneyf'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 3

Ø IZIN ISTEMENIN ÜÇ KERE OLDUĞU

2690- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Musa, Ömer'in yanına girmek için Esselamü aleyküm girebilir miyim dedi. Ömer **"Bir"** dedi. Sonra bir müddet sustu ve tekrar esselamü aleyküm girebilir miyim? Diye sordu. Ömer **"İki"** dedi, sonra bir müddet sustu ve tekrar esselamü aleyküm girebilir miyim? Dedi. Ömer **"Üç"** dedi. Sonra Ebû Saîd döndü gitti. Ömer kapıcısına ne oldu dedi. Kapıcı döndü gitti diye cevap verdi. Ömer onu bana getirin dedi. Yanına gelince bu yaptığın iş nedir? Diye sordu. Ebû Saîd **"Sünnettir"** diye cevap verdi. Ömer: sünnet mi? dedi. Vallahi buna dair apaçık bir delil ve şâhid getireceksin veya ben yapacağımı bilirim. Ebû Saîd dedi ki: Bunun üzerine Ebû Musa bize geldi biz de Ensâr'dan birkaç arkadaşla oturmakta idik bize Ey Ensâr topluluğu! Dedi; Müslümanlardan Rasûlullah (s.a.v.)'in hadislerini en iyi bilen sizler değilmisiniz? **"Rasûlullah (s.a.v.) izin istemek üç defadır eğer izin verilirse gir değilse dön"** buyurmadı mı? Bunun üzerine oradakiler kendisiyle şakalaşmaya başladılar. Ebû Saîd dedi ki: Sonra başımı ona doğru kaldırdım ve bu konuda sana her ne ceza verilirse ortağım dedim. Ebû Musa, Ömer'e vararak durumu kendisine bildirdi. Bunun üzerine Ömer **"Bunu bilmiyordum"** dedi. (Buhârî, Büyü' 17: Müslim, Edeb: 27)

Bu konuda Ali ve Sa'd'ın azadlı kölesi Ümmü Tarık'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Cerîrî'nin ismi Saîd b. İyas'tır. Ebû Mes'ûd diye künyelenir. Bu hadisi Cüreyrî'den başkası Ebû Nadre'den rivâyet etmiştir. Ebû Nadre el Abdî'nin adı, Münzir b. Mâlik b. Kıt'a'dır.

2691- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girmek için üç kere izin istedim de bana izin verdi."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 127)

Bu hadis hasen garibtir. Ebû Zümeyl'in ismi Simâk ul Hanefi'dir. Ebû Musa, Rasûlullah (s.a.v.)'in **"İzin istemek üç kere olur, izin verilirse gir aksi halde geri dön"** buyurduğunu rivâyet edince Bize göre Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girmek için üç kere izin istediği ve üçüncüden sonra kendisine izin verildiği halde Ebû Musa'ya itirazının tek sebebi şudur ki: Ömer, Ebû Musa tarafından rivâyet edilen Peygamberin: **"Şayet sana izin verilirse gir değilse geri dön"** hadisini bilmemesiydi.

BÖLÜM: 4

Ø SELAM NASıL ALıNıR?

2692- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) mescidin bir kenarında oturmakta iken bir adam mescide girdi ve namazını kıldıktan sonra gelip Rasûlullah (s.a.v.)'e selam verdi. Rasûlullah (s.a.v.)'de **"ve aleyke"** (senin üzerine de selam olsun) dedi ve dön namazını yeni baştan kıl sen namazını kılmış sayılmadın buyurdu. Sonra Râvî, uzunca olan bu hadisin tamamını anlattı. (Buhârî, Edeb: 17; Müslim, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Yahya b. Saîd el Kattan bu hadisi Ubeydullah b. Ömer'den, Saîd el Makburî'den rivâyet ederek senedinde **"babasından ve Ebû Hüreyre'den"** demiştir ve **"O'na selam verdi"** O da **"ve aleyke"** diyerek selamı aldı dememiştir. Yahya b. Saîd'in rivâyeti daha sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø BIRI VASıTAYLA SELAM GÖNDERILEBILIR MI?

2693- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Âişe'ye: **"Cibril sana selam ediyor buyurdu. Âişe de: "Aleyhisselamu ve rahmetullahi ve berekatühü"** (Ona da Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi olsun) **dedi."** (Buhârî, İsti'zan: 17; Müslim, Fedailü-üs Sahabe: 27)

Bu konuda Nümeyr oğullarından bir kişi babası vasıtasıyla hadis rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Zührî'de bu hadisi Ebû Seleme vasıtasıyla Âişe'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 6

Ø ÖNCE SELAMı VEREN KIMSENIN ÜSTÜNLÜĞÜ

2694- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! denildi iki adam karşılaşıyorlar bunlardan hangisi önce selam verecektir? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"O iki adamdan Allah'a en yakın olanı."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 122)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Tirmizî: Muhammed diyor ki: Ebû Ferve er Rehâvî'nin rivâyeti orta yolludur. Ancak oğlu Muhammed b. Yezîd kendisinden münker hadisler rivâyet etmektedir.

BÖLÜM: 7

Ø EL ILE IŞARET EDILEREK SELAM ALıNıP VERILMEZ

2695- Amr b. Şuayb'ın dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bizden başkalarına benzemeye çalışanlar bizden değildir. Yahudi ve Hıristiyanlara benzemeyin çünkü Yahudilerin selamlaşmaları parmak işaretiyledir. Hıristiyanların selamlaşmaları ise el ile işaret etmekten ibarettir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisin senedi zayıftır. İbn Mübarek bu hadisi İbn Lehîa'dan merfu olmaksızın rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 8

Ø ÇOCUKLARA SELAM VERILMELI MI?

2696- Yesâr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sabit el Bünânî ile birlikte yürümekte iken çocukların yanından geçti ve onlara selam verdi ve Sabit şöyle dedi: Enes ile beraberdim çocuklara uğradı ve onlara selam verdi. Enes de dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber idim çocuklara uğradı ve onlara selam vermişti." (Buhârî, İstizan: 17; Müslim, Selam: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi Sabit'den rivâyet etmektedir. Enes'den de değişik şekilde rivâyet edilmiştir. Kuteybe, Cafer b. Süleyman vasıtasıyla Sabit'ten, Enes'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 9

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), KADıNLARA NASıL SELAM VERMIŞTI?

2697- Esma binti Yezîd(r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir gün mescidde oturmakta olan kadınların yanından geçti ve eliyle selam işareti verdi."** Râvî Abdulahamid, Rasûlullah (s.a.v.)'in bu hareketini eliyle gösterdi. (Ebû Dâvûd, Edeb: 122; İbn Mâce, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Ahmed b. Hanbel: Abdulhamid b. Behram'ın Şehr b. Havşeb'den rivâyeti zararsızdır. Muhammed b. İsmail diyor ki: Şehr'in rivâyeti hasendir. Kendisi de sağlamdır. Onun hakkında söz eden sadece ibn Avn'dır. Fakat O'da Hilâl b. ebî Zeyneb'den ve Şehr b. Havşeb'den rivâyet etmektedir. Ebû Davûd el Mesahıfî el Belhî'nin haber verdiğine göre Nadr b. Şümeyl İbn Avn'dan aktararak şöyle diyor: Şehr'i terk ettiler. Ebû Dâvûd, Nadr'ın şöyle dediğini bize aktarmaktadır. Onu terk ettiler dilleriyle yaraladılar çünkü o sultanın emrine boyun eğmiş ve onun yolundan gitmişti.

BÖLÜM: 10

Ø EVE GIRERKEN SELAM VERILMELI MI?

2698- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurmuştur: **"Evladım ailenin yanına girdiğin zaman selam ver bu, senin ve ev halkın için bereket olur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 11

Ø KONUŞMADAN ÖNCE SELAM VERILMELIDIR

2699- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Selam konuşmadan öncedir."**

Aynı senedle Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Bir kimseyi selam vermeden önce yemeğe davet etmeyin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis münkerdir. Sadece bu şekilde bilmekteyiz. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Anbese b. Abdurrahman hadis konusunda zayıf ve tutarsızdır. Muhammed b. Zazan'ın rivâyeti ise münkerdir.

BÖLÜM: 12

Ø MÜSLÜMAN OLMAYANLARA SELAM NASıL VERILMELI?

2700- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yahudî ve Hıristiyanlara önce siz selam vermeyin. Yolda onlarla karşılaştığınızda onlar yolun en kenarından geçmeye mecbur ediniz."** (Müslim, Selam: 17; Ebû Dâvûd, Edeb: 127)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2701- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudilerden bir gurup, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girerek **"Essamü aleyk = ölüp geberesin"** diyerek selam verdiler. Peygamber (s.a.v.)'de **"Ve aleyküm = aynı şekilde sizler geberin"** karşılığını verdi. Âişe diyor ki: Ben de ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ey Âişe! buyurdu, Allah her işte yumuşak davranılmasını sever. Âişe: Ey Allah'ın Rasûlü! onların ne söylediklerini işitmedin mi? dedi. Rasûlullah (s.a.v.), ben de sizin üzerinize de dedim ya, buyurdular. (Buhârî, Edeb: 17; Müslim, Selam: 27)

Bu konuda Ebû Nadra el Gıfârî, İbn Ömer, Enes ve Ebû Abdurrahman el Cühenî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Âişe hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 13

Ø MÜSLÜMAN VE MÜSLÜMAN OLMAYANLARıN BULUNDUKLARı YERE SELAM NASıL VERILIR?

2702- Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.), Müslüman ve Yahudilerden karışık bir topluluğa uğradı da onlara selam verdi."** (Buhârî, Edeb: 17; Müslim, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 14

Ø BINITLI KIŞI YAYA OLANA SELAM VERMELIDIR

2703- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Binitli yürüyene, yürüyen oturana, az olan guruba selam verir."** İbn'ül Müsenna kendi rivâyetinde şunu da ilave etmektedir: **"Küçükler büyüklere selam verir."** (Buhârî, İstizan: 17; Müslim, Selam: 27)

Bu konuda, Abdurrahman b. Şibl, Fedâle b. Ubeyd ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Eyyûb es Sahtiyanî, Yunus b. Ubeyd ve Ali b. Zeyd şöyle demektedirler: **"Hasan, Ebû Hüreyre'den hadis işitmemiştir."**

2704- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Küçük, büyüğe; geçen oturana; az olan çok olan guruba selam verir."** (Buhârî, İstizan: 17; Müslim, Selam: 27)

Bu hadis hasen sahihtir.

2705- Fedâle b. Ubeyd (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Binitli yürüyene yürüyen ayakta dikilene, az olanlar çok olanlara selam verirler."** (Müsned: 22814)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Ali el Cühenî'nin ismi Amr b. Mâlik'tir.

BÖLÜM: 15

Ø SELAM GELIRKEN DE GIDERKEN DE VERILMELIDIR

2706- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz bir toplantı yerine vardığında oraya selam versin ve oturmak gerekiyorsa oraya otursun. Daha sonra kalktığında yine selam verip ayrılsın çünkü önceki selam sonrakinden daha gerekli değildir. Yani her ikisi de gereklidir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 122)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadis aynı zamanda İbn Aclan'dan, Saîd el Makburî'den babasından ve Ebû Hüreyre'den de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 16

Ø KAPı KARŞıSıNDA DURMAKSıZıN IZIN ISTEMEK

2707- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim örtüyü kaldırarak yani kapı ve benzeri şeyleri açarak kendisine izin verilmeden gözüyle eve dalarsa ve görünmemesi gereken bir kimseyi veya yeri de görürse helal olmayan ve cezayı gerektiren bir suç işlemiş olur. Gözünü daldırdığı zaman bir adam onun gözlerini patlatsa o kimse ayıplanmaz. Bir adam kapalı olmayan ve perdesi olmayan bir kapıdan geçerken baksa suçlu sayılmaz bu durumda suç ev sahibine aittir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi bu biçimde sadece İbn Lehia'nın rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Abdurrahman el Hubelî'nin ismi Abdullah b. Yezîd'tir.

BÖLÜM: 17

Ø IZINSIZ BIR KIMSENIN EV VE IŞYERINE BAKMAK

2708- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) evde idi derken bir adam kapının deliğinden ona baktı da Rasûlullah (s.a.v.) ucu sivri bir aleti ona uzattı da o kimse de geri çekildi."** (Buhârî, İstizan: 17; Müslim, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2709- Sehl b. Sa'd es Sâidî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Adamın biri Peygamber (s.a.v.)'in hücresindeki bir delikten Rasûlullah (s.a.v.)'e**

baktı Rasûlullah (s.a.v.)'in elinde başını kaşıdığı bir demir çubuk vardı ve şöyle buyurdu: Baktığını bilseydim bu demiri senin gözüne saplardım. Çünkü izin istemek gözün haram olan şeyleri görmemesi için meşru kılınmıştır." (Buhârî, Libas: 27; Müslim, Edeb: 17)

BÖLÜM: 18

Ø IZIN ISTEMEDEN ÖNCE SELAM VERMEK

2710- Kilde b. Hanbel (r.a.)'den rivâyete göre, Safvân b. Ümeyye bir miktar süt, ağız ve küçük cins salatalıkla Peygamber (s.a.v.)'e gönderdi. Peygamber (s.a.v.) vadinin yukarısında bulunmakta idi Kilde b. Hanbel şöyle dedi: İzin almadan ve selamda vermeden Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girdim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): **"Geri dön selam ver ve girebilir miyim de"** buyurdu. Bu olay Safvân'ın Müslüman oluşundan sonradır. Amr dedi ki: Bu hadisi bana Ümeyye b. Safvân bildirdi Kilde'den işittim demedi. (Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbn Cüreyc'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Âsım'da bu hadisi aynı şekilde İbn Cüreyc'den rivâyet etmiştir.

Hadiste geçen, sağabîs: *Yenen bitki çeşidi de olabilir.*

2711- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babamın bir borcundan dolayı Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedim Rasûlullah (s.a.v.): **"Kim o"** buyurdu. Ben de **"Benim"** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bu sözden pek hoşlanmamış olacak ki **"Ben, ben"** buyurdu. ((Buhârî, İstizan: 17; Müslim, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø EVLERE GECELERI GELMENIN PEK HOŞ OLMADıĞı

2712- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) geceleri evlerin kapılarını çalmayı bazı gerekçelerden dolayı yasakladı."** (Buhârî, Hac: 17)

Bu konuda Enes, İbn Ömer ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis Câbir vasıtasıyla değişik şekillerde rivâyet edilmiştir. İbn Abbâs rivâyetine göre: Rasûlullah (s.a.v.), erkekleri geceleyin gelerek hanımlarının kapılarını çalmaktan yasakladı. İbn Abbâs diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in yasaklamasından sonra iki adam geceleyin hanımlarının kapılarını çaldılar da onlardan her biri kendi karısıyla bir adam buldu.

BÖLÜM: 20

Ø MEKTUPLARı ANLAŞıLıR DILLE YAZMAK

2713- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz bir mektup yazdığı zaman onu anlaşılır ve okunaklı yazsın çünkü bu ihtiyacın giderilmesi için en başarılı bir yoldur."** (İbn Mâce, Edeb: 77)

Tirmizî: Bu hadis münkerdir. Bu hadisin Ebû'z Zübeyr'in rivâyeti olduğunu sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Hamza, İbn Amr en Nusaybî'dir ve hadis konusunda zayıf sayılır.

BÖLÜM: 21

Ø KATIPLIK YAPAN KALEMI NERESINE KOYMALı?

2714- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girdim yanında bir katip vardı, ona şöyle söylediğini işittim kalemi kulağının üzerine koy yazan kimseye daha iyi hatırlatır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz bu hadisin senedi zayıftır. Hadisin râvîlerinden Anbese b. Abdurrahman ile Muhammed b. Zazan'ın hadiste zayıf oldukları söylenmiştir.

BÖLÜM: 22

Ø YABANCı DIL ÖĞRENILMELI MI?

2715- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana Yahudilerin yazısından bir şeyler öğrenmemi bana emretti ve mektuplarım konusunda Yahudilere güvenemiyorum buyurdu. Zeyd b. Sabit dedi ki: Yarım ay geçmeden Rasûlullah (s.a.v.)'in emrettiği dili öğrendim. Zeyd dedi ki: Bu dili öğrenince Rasûlullah (s.a.v.)'in Yahudilere mektup yazacağı zaman onu ben yazardım ve Yahudiler Rasûlullah (s.a.v.)'e yazdıkları vakit onların mektubunu da Rasûlullah (s.a.v.)'e ben okurdum."** (Ebû Dâvûd, İlim: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis başka şekillerde de Zeyd b. Sabit'den rivâyet edilmiştir. A'meş, Sabit b. Ubeyd el Ensarî'den, Zeyd b. Sabit'den şöyle dediğini rivâyet etmektedir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana Süryanice öğrenmemi emretti."**

BÖLÜM: 23

Ø MEKTUPLA ISLAMA DAVET ETMEK

2716- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ölümünden önce Kisraya, Kaysere, Necaşi'ye ve her zâlim hükümdara mektup yazarak onları Allah'a davet etti. Bu Necaşi; Rasûlullah (s.a.v.)'in cenaze namazını kıldığı Necaşi değildir."** (Müslim, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 24

Ø MÜŞRIK KIMSELERE MEKTUP YAZıLıR?

2717- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, kendisine Ebû Sûfyân b. Harb haber vermiştir. Hırakl, Kureyş'den birkaç kişiyle birlikte Ebû Sûfyân'ı çağırdı o sırada Şam'da ticaret maksadıyla bulunuyorlardı. Hırakl'ın yanına girdiler Ebû Sûfyân konuyu uzun uzun anlattı. Ebû Sûfyân dedi ki: Hırakl sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in mektubunu getirtti. Mektup kendisine okundu mektupta şöyle deniyordu: Bismillahirrahmanirrahim Allah'ın kulu ve peygamberi Muhammed'den Rum büyüğü Hırakl'e; hidayete tabi olanlara selam olsun... Bundan sonra..." (Buhârî, Bed-il Vahy: 17; Müslim, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Sûfyân'ın ismi Sahr b. Harb'tir.

BÖLÜM: 25

Ø DEVLETLER ARASı YAZıLAN MEKTUPLARA MÜHÜR BASıLıRDı

2718- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) diğer devletlere mektup yazmak istediği zaman; acemler mühürsüz mektubu kabul etmezler denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bir mühür yaptırdı. Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in avucunda o mührün beyazlığını adeta görür gibiyim."** (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 26

Ø SELAM HER YERDE VE HER ZAMAN YÜKSEK SESLE MI VERILMELI?

2719- Mıkdad b. Esved (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İki arkadaşımla birlikte gelmiştim. Yorgunluk ve açlıktan neredeyse kulaklarımız duymaz, gözlerimiz görmez hale gelmişti. Durumumuzu Peygamber (s.a.v.)'in ashabına arzetmeye başladık. Fakat hiç kimse bizi kabul etmedi, bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'e geldik. Bizi evine götürdü, birde ne görelim üç keçi... Peygamber (s.a.v.), bu üç keçiyi sağınız... Biz de o üç keçiyi sağardık ve herkes kendi payına düşeni içerdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in payını da kendisi için ayırırdık sonra Rasûlullah (s.a.v.) geceleyin gelir, uyuyanı uyandırmayacak uykuda olmayana da duyuracak şekilde selam verir sonra mescide gelerek namaz kılar sonra içeceğine gelir ve süt içerdi."** (Müslim, Eşribe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 27

Ø TUVALETTE IHTIYACıNı GIDEREN KIMSEYE SELAM VERILMELI MI?

2720- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) küçük abdestini bozmakta iken bir adam ona selam verdi. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) onun selamını almadı."** (Müslim, Hayz: 17; Nesâî, Tahara: 27)

Muhammed b. Yahya en Neysabûrî, Muhammed b. Yusuf vasıtasıyla Sûfyân'dan ve Dahhâk'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Bu konuda Alkame b. Fağva', Câbir, Berâ ve Muhâcir b. Kunfüz'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 28

Ø SELAM VERIRKEN KELIMELER NASıL SEÇILMELI?

2721- Ebû Temîme el Hüceymî kendi kabilesinden bir kişiden şöyle aktarmıştır: Rasûlullah (s.a.v.)'i aradım fakat kendisini bulamadım sonra oturup bekledim. Tam bu sırada bir gurup insanla birlikte olduğunu gördüm kendisini tanımıyordum, o insanların arasını buluyordu. İşini bitirince bazı kimselerle birlikte ayağa kalktı. O kimseler O'na, Ey Allah'ın Rasûlü! diye hitab ediyorlardı. Bunu görünce ben de: Ey Allah'ın Rasûlü aleyke's selam, Ey Allah'ın Rasûlü aleyke's selam, Ey Allah'ın Rasûlü aleyke's selam = **Sana selam olsun Ey Allah'ın Rasûlü!** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Aleyke's selam şeklindeki selam ölülere verilen selam şeklidir, diye üç sefer tekrarladı. Sonra bana dönüp sözünü şöyle sürdürdü: **"Bir kişi Müslüman kardeşiyle karşılaştığı zaman; esselamü aleyküm ve rahmetüllahi ve berekatühü desin."** Sonra benim selamıma karşılık vererek şöyle buyurdu: **"Ve aleyke ve rahmetüllah, Ve aleyke ve rahmetüllah, Ve aleyke ve rahmetüllah = Sana da selam ve Allah'ın rahmeti olsun."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 127)

Tirmizî: Bu hadisi Ebû Gıfâr, Ebû Temîme el Hüceymî'den **"Peygamber (s.a.v.)'e geldim"** diyerek aynı hadisi bize aktardı. Ebû Temime'nin ismi Tarîf b. Mûcâlid'tir.

2722- Câbir b. Süleym (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'e geldim ve **"Aleykesselam"** dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Aleykesselam deme fakat "esselamü aleyküm" de"** dedi ve uzun bir kıssa anlattı. (Ebû Dâvûd, Edeb: 123)

Bu hadis hasen sahihtir.

2723- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) selam verdiğinde üç kere verir bir şey konuştuğunda da iyi anlaşılsın diye üç sefer tekrar ederdi."** (Buhârî, İlim: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 29

Ø BIR MECLISE ÜÇ AYRı KIŞI VE MUAMELELERI

2724- Ebû Vakîd el Leysî (r.a.)'den rivâyete göre: **Rasûlullah (s.a.v.), mescidde bazı kimselerle oturmakta iken üç kişi geldi ikisi Rasûlullah (s.a.v.)'in meclisine yöneldi diğer kimse ise uzak durdu. Bu iki adam Rasûlullah (s.a.v.)'in önünde durunca selam verdiler birisi boş bir yer buldu ve oraya oturdu diğeri cemaatin arkasına oturdu, üçüncü kimse ise dönüp gitmişti. Rasûlullah (s.a.v.), sohbetini bitirince şöyle buyurdu: Bu üç kişinin durumlarını size haber vereyim mi? Biri Allah'a sığındı da Allah'ta onu barındırdı. Diğeri insanların arasına girmekten utandı ve geriye oturdu böylece Allah onu bu utanmasından dolayı mükafatlandırdı, diğeri ise yüz çevirdi, Allah'ta ondan yüz çevirdi."** (Buhârî, İlim: 17; Müslim: Selam: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Vakîd el Leysî'nin ismi Hâris b. Avf'tır. Ebû Mürre ise Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî'nin azâdlı kölesidir. İsmi Yezîd olup Akîl b. ebî Tâlib'in azâdlı kölesi olduğu söylenir.

2725- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldiğimizde her birimiz kalabalığın bittiği yere otururduk."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 131)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Züher b. Muaviye bu hadisi aynı şekilde Simak'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 30

Ø YOL ÜZERINE OTURANLARA DÜŞEN VAZIFELER NELERDIR?

2726- Ebû İshâk (r.a.) vasıtasıyla Berâ'dan -ancak Ebû İshâk bu hadisi Berâ'nın kendisinden işitmemiştir- rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'dan yolda oturmakta olan bazı kişilere uğradı ve onlara şöyle buyurdu. Yolda oturma işini mutlaka yapacaksanız **"Selamı alın, mazluma yardım edin ve yol gösterin"** buyurdular. (Müsned: 17752)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Ebû Şüreyh el Huzaî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 31

Ø EĞILMEK MI YOKSA MUSAFAHA = TOKALAŞMAK Mı GEREKIR?

2727- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İki Müslüman karşılaştıklarında tokalaşırlarsa birbirlerinden ayrılmadan önce Allah onları bağışlar."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Ebû İshâk'ın Berâ b. Âzib'den rivâyet ettiği bu hadis hasen garibtir.

Bu hadis başka bir şekilde yine Berâ'dan rivâyet edilmiştir. Eclah'ın ismi İbn Abdullah b. Huceyye b. Adiyy el Kindî'dir.

2728- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir adam Ey Allah'ın Rasûlü! birimiz bir kardeşi ve dostu ile karşılaşınca ona eğilebilir mi? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de hayır dedi. Adam onu kucaklar ve öper mi diye sordu, Rasûlullah (s.a.v.)'de hayır dedi. Adam elini tutup musafaha = toka yapabilir mi? deyince evet buyurdular."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2729- Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Enes'e Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabında tokalaşmak var mıydı diye sordum evet dedi."** (Buhârî, İstizan: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2730- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Selamın mükemmeli el ile sıkışmaktır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Berâ ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Yahya b. Süleym'in, Sûfyân'dan rivâyeti olarak bilmekteyiz. Muhammed b. İsmail'e bu hadisi sordum. Pek makbul saymadı ve şöyle dedi: Bana göre Sûfyân'ın, Mansur'dan, Hayseme'den, İbn Mes'ûd'tan işiten bir kişiden rivâyet ettiği hadis: Rasûlullah (s.a.v.)'in gece sohbeti ancak geceleyin namaz kılan yolculuk eden içindir. Hadisini kastetmektedir. Muhammed b. İsmail sözlerine şöyle devam etti: **"Selamın mükemmeli el ile sıkışmaktır"** hadisi Mansur'dan, Ebû İshâk'tan, Abdurrahman b. Yezîd'den ve başkalarından rivâyet edilmiştir ve şöyledir: **"selamlaşmanın mükemmeli el ile sıkışmaktır."**

2731- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hasta ziyaretinin tamamlayıcı unsurlarından bazıları şunlardır: Hastanın eline veya alnına elinizi koyarsanız ve nasıl olduğunu sorarsanız. Birbirinizle selamlaşmanın mükemmelliği ise el sıkışmaktır."** (Müsned: 21207)

Tirmizî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir.

Muhammed diyor ki: Ubeydullah b. Zahr güvenilir bir kişidir. Ali b. Yezîd ise zayıftır. Kâsım b. Abdurrahman ise Ebû Abdurrahman diye künyelenir kendisi güvenilir bir kişi olup Abdurrahman b. Hâlid b. Yezîd b. Muaviye'nin azâdlı kölesidir. Kâsım ise Şamlıdır.

BÖLÜM: 32

Ø BOYUNA SARıLıP ÖPMEK VAR MıDıR?

2732- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) benim odamda iken Zeyd b. Hârise ona geldi ve kapıyı çaldı.**

Rasûlullah (s.a.v.)'de belden yukarısı çıplak olduğu halde elbisesini sürüyerek kalktı. Rasûlullah (s.a.v.)'i ne bundan önce ne de bundan sonra bu şekilde çıplak vaziyette görmemiştim. Rasûlullah (s.a.v.), onun boynuna sarıldı ve onu öptü." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Zührî'nin rivâyeti olarak ancak bu şekilde bilmekteyiz.

BÖLÜM: 33

Ø EL VE AYAK ÖPÜLÜR MÜ?

2733- Safvân b. Assâl (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir Yahudi arkadaşına dedi ki: Bizi şu peygambere götür. Arkadaşı dedi ki: Ona peygamber deme çünkü senin ona peygamber dediğini işitmiş olsa sevinir ve gözü dört açılır. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek, Musa'ya verilen dokuz ayeti sordular. Rasûlullah (s.a.v.)'de onlara şöyle buyurdu: Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayın, hırsızlık etmeyin, zina yapmayın, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın, suçsuz bir kimseyi öldürülmesi için idarecilerin yanına götürmeyin, sihirle uğraşmayın, faiz yemeyin, iffetli bir kadına zina iftirasında bulunmayın, savaş günü cepheden kaçmayın, yalnız siz Yahudilere mahsus olmak üzere Cumartesi günü yasağına tecavüz etmeyin. Bunun üzerine o Yahudiler senin peygamber olduğuna şâhidlik ederiz dediler ve peygamberin elini ve ayağını öptüler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "O halde bana uymaktan sizi engelleyen nedir? Safvân dedi ki: Yahudiler şöyle dedi ler: Davut, zürriyetinden daima bir peygamber bulunması için duâ etmiştir. Şayet sana uyacak olursak Yahudilerin bizi öldürmelerinden korkarız." (İbn Mâce, Edeb: 27)

Bu konuda Yezîd b. Esved, İbn Ömer ve Ka'b b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 34

Ø SELAMDAN SAONRA MERHABA DENILIR MI?

2734- Ümmü Hani (r.anha)'dan rivâyete göre şöyle demiştir: Mekke: fethi yılında Peygamber (s.a.v)'e gittim, yıkanır durumda buldum. Fatıma bir örtü ile o'nu örtmekte idi. Ümmü Hanidedi ki: Selam verdim, Rasûlullah (s.a.v.):**"Kimdir o"** buyurdu. Ben de: **"Ümmü Hani"** dedim. Bunun üzerine: **"Merhaba Ümmü Hani"** buyurdular. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis buradakinden daha uzuncadır.

Bu hadis hasen sahihtir.

2735- İkrime b. ebî Cehl (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), kendisine geldiğim gün şöyle buyurdu: **"Merhaba binitli Muhâcir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Büreyde, İbn Abbâs ve Ebû Cuhayfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Bu hadisi bu şekilde sadece Musa b. Mes'ûd'un, Sûfyân'dan rivâyetiyle bilmekteyiz. Musa b. Mes'ûd hadiste zayıf sayılan birisidir.

Abdurrahman b. Mehdî bu hadisi Sûfyân'dan, Ebû İshâk'tan mürsel olarak rivâyet etmekte ve hadisin senedinde **"Mus'ab b. Sa'd'den"** demektedir. Bu rivâyet daha sağlamdır.

Tirmizî: Muhammed b. Beşşâr'ın şöyle dediğini işittim: Musa b. Mes'ûd hadis konusunda zayıf birisidir. Muhammed b. Beşşâr şöyle dedi: Musa b. Mes'ûd'tan çok şey yazmıştım fakat sonradan onu bıraktım.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs Uydurmanın Hükmü:

Hadîs vaz'ının sebepleri başlığı altında birinci maddede "Dindarca mülâhazaları" işledik. Bazı saf ve câhil dindarlarla bazı ehl-i bid'a fırkalarının dine hizmet (!) mülâhazasıyla hadîs uydurmayı câiz gördüklerini belirttik ve hattâ bazı örnekler de kaydettik.
İlk nazarda makul bile görülebilecek bir durum. Ancak İslâm uleması buna kesinlikle cevaz vermemiştir. Veremez de. Çünkü, dinimiz, tergîb ve terhîb işinde de [1] bir noksanlık bırakmamış ki, bazı kendini bilmezler bu eksikliği tamamlamaya ihtiyaç duysun. Kur'an ve makbûl rivâyâtta her hususa giren yeterli miktarda tergîb ve terhîb edici unsurlar, ifadeler gelmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ıtlakı üzere "her çeşit uydurma"yı yasaklaması esastır. Bâzıları istisna edilemez. Ancak saptırmak için yapılan uydurma daha büyük, daha korkunç bir cinâyet olmaktadır. Resul (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında ne suretle olursa olsun, yalan söylemenin haram olduğunda ulema müttefiktir. Cüveyrî, hiçbir kayda tâbi tutmadan hadîs uyduran kimseyi kesin bir dille tekfir eder. Cumhur'a göre tergîb veya terhîb hadisleri uyduran tekfîr edilmez ise de, haram veya helâl'le ilgili vaz'edenin tekfir edileceğinde icmâ vardır. Mevzu hadîsin, uydurma olduğunu belirtmeden rivâyet etmenin haram olduğunda da ittifak vardır. Sâdece zayıf hadîsten tergîb, terhîb ve fezâile girenlerin "zayıf olduğu söylenmeden" rivâyet edilebilir.[2]
Hz. Peygamber adına yalan uydurmak haramdır. Hatta haramların en şen'idir. Çünkü *"kim bana nisbet ederek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın"* hadisi durumu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yalan zaten haramdır. Hz. Peygamber adına uydurulacak yalan ise, haydi haydi haram olacaktır.
Uydurma olduğunu bildiği halde onu rivayet eden ve uydurma olduğunu da açıklamayan kimse de en büyük günahlardan birini işlemiş olur. "O da yalancılardan biridir" Uydurma olduğunu bilmeden nakledecek olursa, günah işlemiş olmaz. Ancak çok titiz davranması gerekli bir konuda gereken dikkat ve titizliği göstermediği ve araştırma yapmadığı için ciddi kusur işlemiş olur.
Uydurma hadisleri, müslümanları sakındırmak, dini tahriften korumak maksadıyla ve durumu açıklayarak yani öğretim maksadıyla nakleden kimse muhtemelen sevaba girmiş olur. Çünkü müslümanların bu konuda eğitilmeleri gereklidir. Bunu da misallendirerek yapmakta bir sakınca yoktur.
Başlangıçta, senedler hakkında yeterli bilginin yaygın olduğu devirlerde bazı hadisçiler hadislerin senedini zikretmeyi, hükmünü söylemek sayarlardı. Ancak Sehavi'nin (v.902/1496)de haklı olarak belirttiği gibi "zamanımızda bir kimse senedi vermeklehadisin durumunu açıklama borcundan kurtulamaz. Çünkü şimdi senedden hadisin uydurma olduğunu bilecek kimse pek azdır."[3]
Uydurma hadisler hüküm yönünden iki çeşittir:
1) Peygamber'in ağzından uydurulanlar.
2) Başkasının sözü olduğu halde Hz. Peygamber'in sözü imiş gibi gösterilenler.
Hangi çeşit olursa olsun, uydurma hadislere hiçbir şekilde itibar edilemez; çünkü yalandır, uydurulmuştur, düzmedir. [4]

---

[1] Tergîb iyi amellere teşvîk, terhîb kötü amellerin sonucundan korkutma demektir.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/148.
[3] Suyuti, Tedribu'r-Ravi: 198'daki dipnot; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161-162.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs Uydurmanın Hükmü:

Hadîs vaz'ının sebepleri başlığı altında birinci maddede "Dindarca mülâhazaları" işledik. Bazı saf ve câhil dindarlarla bazı ehl-i bid'a fırkalarının dine hizmet (!) mülâhazasıyla hadîs uydurmayı câiz gördüklerini belirttik ve hattâ bazı örnekler de kaydettik.
İlk nazarda makul bile görülebilecek bir durum. Ancak İslâm uleması buna kesinlikle cevaz vermemiştir. Veremez de. Çünkü, dinimiz, tergîb ve terhîb işinde de [1] bir noksanlık bırakmamış ki, bazı kendini bilmezler bu eksikliği tamamlamaya ihtiyaç duysun. Kur'an ve makbûl rivâyâtta her hususa giren yeterli miktarda tergîb ve terhîb edici unsurlar, ifadeler gelmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ıtlakı üzere "her çeşit uydurma"yı yasaklaması esastır. Bâzıları istisna edilemez. Ancak saptırmak için yapılan uydurma daha büyük, daha korkunç bir cinâyet olmaktadır. Resul (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında ne suretle olursa olsun, yalan söylemenin haram olduğunda ulema müttefiktir. Cüveyrî, hiçbir kayda tâbi tutmadan hadîs uyduran kimseyi kesin bir dille tekfir eder. Cumhur'a göre tergîb veya terhîb hadisleri uyduran tekfîr edilmez ise de, haram veya helâl'le ilgili vaz'edenin tekfir edileceğinde icmâ vardır. Mevzu hadîsin, uydurma olduğunu belirtmeden rivâyet etmenin haram olduğunda da ittifak vardır. Sâdece zayıf hadîsten tergîb, terhîb ve fezâile girenlerin "zayıf olduğu söylenmeden" rivâyet edilebilir.[2]
Hz. Peygamber adına yalan uydurmak haramdır. Hatta haramların en şen'idir. Çünkü *"kim bana nisbet ederek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın"* hadisi durumu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yalan zaten haramdır. Hz. Peygamber adına uydurulacak yalan ise, haydi haydi haram olacaktır.
Uydurma olduğunu bildiği halde onu rivayet eden ve uydurma olduğunu da açıklamayan kimse de en büyük günahlardan birini işlemiş olur. "O da yalancılardan biridir" Uydurma olduğunu bilmeden nakledecek olursa, günah işlemiş olmaz. Ancak çok titiz davranması gerekli bir konuda gereken dikkat ve titizliği göstermediği ve araştırma yapmadığı için ciddi kusur işlemiş olur.
Uydurma hadisleri, müslümanları sakındırmak, dini tahriften korumak maksadıyla ve durumu açıklayarak yani öğretim maksadıyla nakleden kimse muhtemelen sevaba girmiş olur. Çünkü müslümanların bu konuda eğitilmeleri gereklidir. Bunu da misallendirerek yapmakta bir sakınca yoktur.
Başlangıçta, senedler hakkında yeterli bilginin yaygın olduğu devirlerde bazı hadisçiler hadislerin senedini zikretmeyi, hükmünü söylemek sayarlardı. Ancak Sehavi'nin (v.902/1496)de haklı olarak belirttiği gibi "zamanımızda bir kimse senedi vermeklehadisin durumunu açıklama borcundan kurtulamaz. Çünkü şimdi senedden hadisin uydurma olduğunu bilecek kimse pek azdır."[3]
Uydurma hadisler hüküm yönünden iki çeşittir:
1) Peygamber'in ağzından uydurulanlar.
2) Başkasının sözü olduğu halde Hz. Peygamber'in sözü imiş gibi gösterilenler.
Hangi çeşit olursa olsun, uydurma hadislere hiçbir şekilde itibar edilemez; çünkü yalandır, uydurulmuştur, düzmedir. [4]

---

[1] Tergîb iyi amellere teşvîk, terhîb kötü amellerin sonucundan korkutma demektir.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/148.
[3] Suyuti, Tedribu'r-Ravi: 198'daki dipnot; İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 161-162.
[4] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ahmed b. Hanbel

İmam Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybanî el-Mervezî'dir. Daha sonra Bağdad'da yerleşmiştir.
164 yılında Merv'de dünyaya gelmiştir. Sonra daha süt emmekte iken Bağdad'a götürülmüştür. Bağdad'da doğduğu da söylenmiştir. Yetim olarak büyümüştür. Hadis öğrenmek için pekçok yeri, pekçok ülkeyi dolaşmıştır. Hicaz'da, Irak'ta, Şam (Suriye)'da, Yemen'de çağın hadis alimlerinden hadis dinlemiştir. Sünnete ve fikha büyük çapta itina göstermiştir. O kadar ki hadis ehli onu kendi imamları ve fakihleri kabul etmiştir.
Hem dönemindeki alimler, hem ondan sonraki alimler ondan övgüyle sözetmişlerdir. Şafiî şöyle der: "Irak'tan ayrıldım; ben orada Ahmed b. Hanbel'den daha faziletli, daha adil, daha bir vera' sahibi ve daha takvâlı kimse bilmiyorum."
İshak b. Râhûye der ki: "Ahmed, Allah ile Allah'ın arzındaki kulları arasında bir huccettir."
İbnu'l-Medînî der ki: "Allah bu dini irtidad gününde Ebu Bekir es-Sıddîk *Radıyallahu anh* ile Mihne gününde de Ahmed b. Hanbel -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ile pekiştirmiştir."
Zehebî dedi ki: "Fıkıh, hadis, ihlâs ve vera' hususlarında imametin en nihaî derecesindedir. Onun sika, huccet ve imam olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir."
Bağdad'da 241 yılında 77 yaşında vefat etmiştir.
Ümmete pek büyük bir ilim ve pek doğru bir yol miras bırakmıştır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve Allah müslümanlar adına onu hayırla mükafâtlandırsın.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadis Rivayet Etmenin Hükmü:

Bu konuda rivayet eden kişinin durumuna göre çeşitli hükümler vardır:
1) Bir mevzu hadisi, mevzu olduğunu bilerek Hz. Peygamber'e aitmiş gibi rivayet etmek haramdır. Hadis, ahkâma, kıssaya, terğib ve teşvike, neye ait olursa olsun farketmez.
2) Uydurma olduğunu bilerek, müslümanların dikkatini çekmek için rivayet edilirse haram değildir; fakat bu durumda mevzu olduğunun söylenmesi şarttır.
3) Mevzu olduğunu bilmeden rivayet edenler bir günah işlemiş olmazlar; ancak dini bir konuda titiz davranmadıkları için hata etmiş sayılırlar.
4) Mevzu hadisi uydurma olduğunu ispatlamak için rivayet eden alim hayırlı bir iş yaparak sevaba girmiş sayılır.[1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadis Rivayet Etmenin Hükmü:

Bu konuda rivayet eden kişinin durumuna göre çeşitli hükümler vardır:
1) Bir mevzu hadisi, mevzu olduğunu bilerek Hz. Peygamber'e aitmiş gibi rivayet etmek haramdır. Hadis, ahkâma, kıssaya, terğib ve teşvike, neye ait olursa olsun farketmez.
2) Uydurma olduğunu bilerek, müslümanların dikkatini çekmek için rivayet edilirse haram değildir; fakat bu durumda mevzu olduğunun söylenmesi şarttır.
3) Mevzu olduğunu bilmeden rivayet edenler bir günah işlemiş olmazlar; ancak dini bir konuda titiz davranmadıkları için hata etmiş sayılırlar.
4) Mevzu hadisi uydurma olduğunu ispatlamak için rivayet eden alim hayırlı bir iş yaparak sevaba girmiş sayılır.[1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Uydurma Faaliyetlerinin Neticesi:

Hemen belirtelim ki, İslam âlimleri hadîs uydurma faaliyetlerinden korkmamışlar, onların Resûlullah'ın sünnetine, birşeyler sokuşturarak müslümanlara yutturabilecekleri telaşına düşmemişlerdir. Çünkü hadîs uyduranların hâli halktan bazılarına saklı kalsa da cehâbize denen mütehassıslara gizli kalmamıştır... Onlar hadîslerini tâ bidayetten beri yetkililerden icâzet yoluyla devralmışlar, râvilerini çok yönlü olarak tedkîk edip öğrenmişlerdi.
Ekseriyet itibâriyle, bir hadîs'i muhtelif tarîklerden bilmekteler, hangi bölgelerde hangi hadîsler yaygındır, kimler ne çeşit hadîs rivayet etmektedir, bilmekteler. Hadîsleri senetleriyle ezberledikleri için derhal kontrol edebilmektedirler.
Bu durumda yeni bir rivâyetin gözlerinden kaçması kolay değildir. Nitekim İbnu'l-Mübârek'e: "Bu mevzu hadîslerle ne yapacağız?" diye endişe izhâr edilince: Cehâbizemiz ne güne duruyor, onlar için varlar. Ayet-i kerime: *"Zikr'i biz indirdik, biz koruyacağız"* (Hicr: 15/9) demiyor mu?" şeklinde cevap vermiştir.
Bu hadîs uydurma faaliyetleri, İslâm ulemasının "din" bildiği "hadîs"in korunması hususunda, hamiyetini tahrîk etmiş, daha çok gayret ve teyakkuza sevketmiştir. Cerh ve ta'dîl ilmi, senet ilmi bu endişeli gayretin eseridir. Meseleye bu açıdan bakınca uydurma faaliyetlerinin, netîce itibâriyle faideli olduğunu söyleyebiliriz. Nasıl ki, beşeriyetin terakkisinde, şeytanın varlığı bir zenberek ve kamçı olmuşsa, vazzâ'lar (uydurucular) da İslâm ulemasına müşevvik ve kamçı rolünü oynamış, daha verimli olmalarına sebep olmuştur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/147-148.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Uydurma Faaliyetlerinin Neticesi:

Hemen belirtelim ki, İslam âlimleri hadîs uydurma faaliyetlerinden korkmamışlar, onların Resûlullah'ın sünnetine, birşeyler sokuşturarak müslümanlara yutturabilecekleri telaşına düşmemişlerdir. Çünkü hadîs uyduranların hâli halktan bazılarına saklı kalsa da cehâbize denen mütehassıslara gizli kalmamıştır... Onlar hadîslerini tâ bidayetten beri yetkililerden icâzet yoluyla devralmışlar, râvilerini çok yönlü olarak tedkîk edip öğrenmişlerdi.
Ekseriyet itibâriyle, bir hadîs'i muhtelif tarîklerden bilmekteler, hangi bölgelerde hangi hadîsler yaygındır, kimler ne çeşit hadîs rivayet etmektedir, bilmekteler. Hadîsleri senetleriyle ezberledikleri için derhal kontrol edebilmektedirler.
Bu durumda yeni bir rivâyetin gözlerinden kaçması kolay değildir. Nitekim İbnu'l-Mübârek'e: "Bu mevzu hadîslerle ne yapacağız?" diye endişe izhâr edilince: Cehâbizemiz ne güne duruyor, onlar için varlar. Ayet-i kerime: *"Zikr'i biz indirdik, biz koruyacağız"* (Hicr: 15/9) demiyor mu?" şeklinde cevap vermiştir.
Bu hadîs uydurma faaliyetleri, İslâm ulemasının "din" bildiği "hadîs"in korunması hususunda, hamiyetini tahrîk etmiş, daha çok gayret ve teyakkuza sevketmiştir. Cerh ve ta'dîl ilmi, senet ilmi bu endişeli gayretin eseridir. Meseleye bu açıdan bakınca uydurma faaliyetlerinin, netîce itibâriyle faideli olduğunu söyleyebiliriz. Nasıl ki, beşeriyetin terakkisinde, şeytanın varlığı bir zenberek ve kamçı olmuşsa, vazzâ'lar (uydurucular) da İslâm ulemasına müşevvik ve kamçı rolünü oynamış, daha verimli olmalarına sebep olmuştur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/147-148.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

En Meşhur Şeyhlerinden

- Ebu'l-Fadl Abdülmü'min bin AbdulHakk el-Katii el-Bağdadi (739 H).
- Muhammed bin Ahmet bin temam es-Salihi (741 H).
- Şerefüddin Ebu Muhammmed Abdurrahim bin Abdulah el-Bağdadi el-Hanbeli (741 H).
- Aluddin Ebu'l-Hasan Ali bin Züynül Minca (750 H).
- Alauddin Ahmet bin Abdülmü'min eş-Şafii en-Nevei (749 H).
- Alauddin Ahmet bin Abdulmü'min eş-Şafii en-Nevei (749 H),
- Şemsuddin İbni Kayyim el-Cevziyye Muhammed bin Ebi Bekir bin Eyuyyup ez-Zer (751)
- Davut bin İbrahim el-Attar (752 H) Muhammed bin İsmail el-Habbaz 756 H)

Şemsuddin ibni Natib Muhammed bin Ebi Bekir bin İbrahim ed-Dimeşki (745)

- Osman bin Yusuf bin Ebi Bekir en-Nüveyri el-Maliki (757 H).
- Muhamed bin Muhammed el-Kalansi (765 H)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uydurulmasına Karşı Alınan Tedbirler:

İslam tarihinin ilk devirlerinde başlayan hadis uydurma hareketi muhaddislei hadis uyduranlarla mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Kasden yahut bilmeden yahut da iyilik yapıyorum düşüncesiyle uydurma sözleri hadis diye yayanlara karşı ciddi bir mücadele verilmiştir. Bu mücadele aynı zamanda Hz. Peygamber'e gerçekten ait olan hadislerin korunması için ne derece titiz davranıldığını da gösterir. [1]
İslam'ı tebliğ görevini Hz. Peygamber'den devralmış bulunan "peygamber varisi alimler" bunlar arasında da bilhassa muhaddisler, hadislerin istismarına imkan vermeyecek ilmi tedbirleri almakta kusur etmediler. Onların aldıkları bu tedbirler de hadis ilminin bir çok branşının çok erken dönemde gelişmesine ve tabii dolayasıyla sünnetin korunmasına vesile oldu. Şimdi kısaca bu tedbirleri görelim. [2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 56-57.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 162.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Uydurulmasına Karşı Alınan Tedbirler:

İslam tarihinin ilk devirlerinde başlayan hadis uydurma hareketi muhaddislei hadis uyduranlarla mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Kasden yahut bilmeden yahut da iyilik yapıyorum düşüncesiyle uydurma sözleri hadis diye yayanlara karşı ciddi bir mücadele verilmiştir. Bu mücadele aynı zamanda Hz. Peygamber'e gerçekten ait olan hadislerin korunması için ne derece titiz davranıldığını da gösterir. [1]
İslam'ı tebliğ görevini Hz. Peygamber'den devralmış bulunan "peygamber varisi alimler" bunlar arasında da bilhassa muhaddisler, hadislerin istismarına imkan vermeyecek ilmi tedbirleri almakta kusur etmediler. Onların aldıkları bu tedbirler de hadis ilminin bir çok branşının çok erken dönemde gelişmesine ve tabii dolayasıyla sünnetin korunmasına vesile oldu. Şimdi kısaca bu tedbirleri görelim. [2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 56-57.
[2] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 162.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Sahih Hadisleri Müstakil Eserlerde Toplamak:

Hadis Usulü ölçülerine göre sağlam senedlerle ümmete intikal etmiş, Hz. Peygamber'e ait olduğunda tereddüt bulunmayan hadisleri özel kitaplarda bir araya toplamak, uydurmaların tanınmasında ve ayıklanmasında ilk ilmi tedbir olarak alınmıştır.[1]
Sahih, hasen ve zayıf hadisleri de ihtiva eden eserler de yine uydurma hadislere karşı alınmış derece derece kıymeti olan ilmi misallerdir.[2]

---

[1] Biraz yukarıda muteber hadis kitaplarında bulunmamayı, uydurmaları tanıma yollarından biri olarak zikretmiştik. (İsmail Lütfi Çakan)
[2] Biz bu kitaplardan bir kısmını rivayet mahsulleri kısmında ve her hadis çeşidini anlatırken yeri geldikçe bu kitapta tanıtmaya çalıştık. Bu sebeple burada tekrar etmeyeceğiz. Hadis kitaplarımızın muhteva değerlendirmeleri için Hadis Edebiyatı (Çeşitleri, Özellikleri, Faydalanma Usulleri) adlı kitabımıza bakılabilir. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 162-163.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Sahih Hadisleri Müstakil Eserlerde Toplamak:

Hadis Usulü ölçülerine göre sağlam senedlerle ümmete intikal etmiş, Hz. Peygamber'e ait olduğunda tereddüt bulunmayan hadisleri özel kitaplarda bir araya toplamak, uydurmaların tanınmasında ve ayıklanmasında ilk ilmi tedbir olarak alınmıştır.[1]
Sahih, hasen ve zayıf hadisleri de ihtiva eden eserler de yine uydurma hadislere karşı alınmış derece derece kıymeti olan ilmi misallerdir.[2]

---

[1] Biraz yukarıda muteber hadis kitaplarında bulunmamayı, uydurmaları tanıma yollarından biri olarak zikretmiştik. (İsmail Lütfi Çakan)
[2] Biz bu kitaplardan bir kısmını rivayet mahsulleri kısmında ve her hadis çeşidini anlatırken yeri geldikçe bu kitapta tanıtmaya çalıştık. Bu sebeple burada tekrar etmeyeceğiz. Hadis kitaplarımızın muhteva değerlendirmeleri için Hadis Edebiyatı (Çeşitleri, Özellikleri, Faydalanma Usulleri) adlı kitabımıza bakılabilir. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 162-163.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hadis Tenkidi Tekniklerini Dünyada İlk Kez Uygulamak:

İslam bilginleri, isnad sistemi uygulaması sonunda hem sened hem de metin tenkidini büyük bir titizlikle gerçekleştirmişler ve sayılması sayfalarca sürecek ilmi branşlar geliştirmişlerdir. Bu arada sahabe neslinden itibaren büyük cerh ve ta'dil üstadları yetişmiş ve bunlar rivayetine vakıf oldukları şahısları takib etmiş, araştırmış, güvenilirliklerini tesbit ve ilan etmişlerdir.
Cerh ve ta'dil ilmi diye müstakil bir ilmi branş ve edebiyat oluşmuştur.[1]
Muhammed b. Sirin'in şöyle bir sözü vardır: "İlk zamanlar kimse isnad sormuyordu; fakat müslümanlar arasına fitne girince o zaman isnad sorulmaya başlandı. Ehl-i Sünnetten olanların hadisleri alınma, bid'atçilerin hadisleri terkedilme yoluna gidildi."Bu söz bize uydurma hadislerin ortaya çıkması üzerine hadisçilerin sahih hadisleri toplayabilmek için onları rivayet eden kimselere isnad sorduklarını gösterir.
Gerçekten Hz. Osman'ın şehit edilmesi, bunu takip eden Cemel ve Sıffin harpleri, İbnu'z-Zübeyr'in halifeliğini ilan etmesi, Velid b. Yezid'in öldürülmesi gibi olaylar üzerine ortaya bazı siyasi karışıklıklar çıktı. Bu karışıklıklar, hadis uydurma hareketini alabildiğine körükledi. Böyle bir ortamda meydana gelen fikir ayrılıkları zamanla siyasi ve itikadi mezhepleri oluşturdu. Bunlara daha sonraları ameli mezhepler de eklendi. Herbiri kendi görüşlerine uygun hadisleri yaymaya başlayınca hadislerin sayısı bir hayli arttı. Her önüne gelenin her duyduğunu rivayet etmesi karşısında ise isnad mecburiyeti konuldu. Böylece hadis uydurmanın önüne az da olsa geçmek imkanı doğdu.
Bir hadisi değerlendirmek isteyen muhaddisler ilkin onun senedine bakarlar. Hadisin sahih veya zayıf oluşu konusunda ilk bilgiyi sened verir. Senedlerin eleştirilip sağlam olanların açığa çıkarılması aynı zamanda uydurma hadislerin tanınmasına yardım eder. İsnaddaki kusurlar da böyledir. "Eğer isnad olmasaydı isteyen istediği sözü hadis diye rivayet ediverirdi. Böyle birine "Sana bunu kim rivayet etti?" diye sorulacak olsa şaşırıp kalır." sözü bunu gösterir.
İsnad ve sened tenkidi İslam alimlerinin eseri olan Cerh ve Ta'dil, Tarihu'r-Ruvat gibi hadisle ilgili ilimlerin oluşmasını sağlamıştır.
Tamamen müslüman alimlerin icadı olan hadisle ilgili ilimlerin bir tek hedefi ve gayesi vardır. Hz. Peygamber'e gerçekten ait olan hadisleri tesbit etmek. Bu hedefe varmak için konulan isnad ve ravileri eleştirmek gibi tedbirlerle yetinmeyen muhaddisler, elde edilen hadis metinlerini de eleştirmek yoluna gitmişlerdir; çünkü hadis uyduranlar uydurdukları hadislere en sağlam isnadları eklemekten çekinmemişlerdir. Bu durumda bir hadisin sahih ve makbul sayılabilmesi için yalnızca isnad yeterli olmamıştır. Bir başka deyişle muhaddisler bir hadisi sahih kabul etmek için sadece isnadın ve senedin sahih oluşuyla yetinmemişler; hadisin metnini bir de akıl süzgecinden geçirme yoluna gitmişlerdir. İbnu'l-Cevzi'nin "Allah atı yarattı, sonra koşdurdu." uydurmasını tenkid ederken söyledikleri bunu gösterir. Diyor ki: "Böyle bir hadisin ravilerini araştırmaya hiç gerek yoktur; çünkü sika raviler imkansız bir şey rivayet edip devenin iğne deliğinden geçtiğini haber verseler, sikalıklarının bir faydası olmaz. Eğer sen bir hadisi akla ve dini prensiplere aykırı bulursan, bil ki o hadis uydurmadır." [2]

---

[1] Raviyi anlatırken bu kitapta cerh ve ta'dil esasları ve kaynaklarına işaret etmiş bulunmaktayız. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 163.)
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 57-58.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Hadis Tenkidi Tekniklerini Dünyada İlk Kez Uygulamak:

İslam bilginleri, isnad sistemi uygulaması sonunda hem sened hem de metin tenkidini büyük bir titizlikle gerçekleştirmişler ve sayılması sayfalarca sürecek ilmi branşlar geliştirmişlerdir. Bu arada sahabe neslinden itibaren büyük cerh ve ta'dil üstadları yetişmiş ve bunlar rivayetine vakıf oldukları şahısları takib etmiş, araştırmış, güvenilirliklerini tesbit ve ilan etmişlerdir.
Cerh ve ta'dil ilmi diye müstakil bir ilmi branş ve edebiyat oluşmuştur.[1]
Muhammed b. Sirin'in şöyle bir sözü vardır: "İlk zamanlar kimse isnad sormuyordu; fakat müslümanlar arasına fitne girince o zaman isnad sorulmaya başlandı. Ehl-i Sünnetten olanların hadisleri alınma, bid'atçilerin hadisleri terkedilme yoluna gidildi."Bu söz bize uydurma hadislerin ortaya çıkması üzerine hadisçilerin sahih hadisleri toplayabilmek için onları rivayet eden kimselere isnad sorduklarını gösterir.
Gerçekten Hz. Osman'ın şehit edilmesi, bunu takip eden Cemel ve Sıffin harpleri, İbnu'z-Zübeyr'in halifeliğini ilan etmesi, Velid b. Yezid'in öldürülmesi gibi olaylar üzerine ortaya bazı siyasi karışıklıklar çıktı. Bu karışıklıklar, hadis uydurma hareketini alabildiğine körükledi. Böyle bir ortamda meydana gelen fikir ayrılıkları zamanla siyasi ve itikadi mezhepleri oluşturdu. Bunlara daha sonraları ameli mezhepler de eklendi. Herbiri kendi görüşlerine uygun hadisleri yaymaya başlayınca hadislerin sayısı bir hayli arttı. Her önüne gelenin her duyduğunu rivayet etmesi karşısında ise isnad mecburiyeti konuldu. Böylece hadis uydurmanın önüne az da olsa geçmek imkanı doğdu.
Bir hadisi değerlendirmek isteyen muhaddisler ilkin onun senedine bakarlar. Hadisin sahih veya zayıf oluşu konusunda ilk bilgiyi sened verir. Senedlerin eleştirilip sağlam olanların açığa çıkarılması aynı zamanda uydurma hadislerin tanınmasına yardım eder. İsnaddaki kusurlar da böyledir. "Eğer isnad olmasaydı isteyen istediği sözü hadis diye rivayet ediverirdi. Böyle birine "Sana bunu kim rivayet etti?" diye sorulacak olsa şaşırıp kalır." sözü bunu gösterir.
İsnad ve sened tenkidi İslam alimlerinin eseri olan Cerh ve Ta'dil, Tarihu'r-Ruvat gibi hadisle ilgili ilimlerin oluşmasını sağlamıştır.
Tamamen müslüman alimlerin icadı olan hadisle ilgili ilimlerin bir tek hedefi ve gayesi vardır. Hz. Peygamber'e gerçekten ait olan hadisleri tesbit etmek. Bu hedefe varmak için konulan isnad ve ravileri eleştirmek gibi tedbirlerle yetinmeyen muhaddisler, elde edilen hadis metinlerini de eleştirmek yoluna gitmişlerdir; çünkü hadis uyduranlar uydurdukları hadislere en sağlam isnadları eklemekten çekinmemişlerdir. Bu durumda bir hadisin sahih ve makbul sayılabilmesi için yalnızca isnad yeterli olmamıştır. Bir başka deyişle muhaddisler bir hadisi sahih kabul etmek için sadece isnadın ve senedin sahih oluşuyla yetinmemişler; hadisin metnini bir de akıl süzgecinden geçirme yoluna gitmişlerdir. İbnu'l-Cevzi'nin "Allah atı yarattı, sonra koşdurdu." uydurmasını tenkid ederken söyledikleri bunu gösterir. Diyor ki: "Böyle bir hadisin ravilerini araştırmaya hiç gerek yoktur; çünkü sika raviler imkansız bir şey rivayet edip devenin iğne deliğinden geçtiğini haber verseler, sikalıklarının bir faydası olmaz. Eğer sen bir hadisi akla ve dini prensiplere aykırı bulursan, bil ki o hadis uydurmadır." [2]

---

[1] Raviyi anlatırken bu kitapta cerh ve ta'dil esasları ve kaynaklarına işaret etmiş bulunmaktayız. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 163.)
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 57-58.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ın Veli Kullarına Düşmanlık Beslemenin Yasak Olması

61) Ebû Hüreyre (r.a.) dan rivayetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah-u Azze ve Celle buyurdu ki: "Kim Benim veli kuluma düşmanlık beslerse ona savaş açarım. Kulum Bana kendine farz kılmış olduğum amellerden daha sevimli bir amel ile yaklaşamaz. Kulum Bana nafile ibadetlerle de yaklaşmaya devam ederse; Ben de onu severim. Onu sevdiğim zaman işiten kulağı olurum, gören gözü olurum, tutan eli olurum, yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey isterse istediğini veririm. Bana sığınacak olursa Ben de onu korurum. Mü'min kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar hiçbir şeyde tereddüt etmiş değilim. O ölümü istemez iken, Ben de onun uzun yaşaması ile fena duruma düşmesini istemem."[1]
Hadisin sonlarından anlaşılan şudur: Ölüm vakti gelince mü'minin karşılaştığı hâlleri görmeyi kerih görmesidir. Mesela Ruhun cesetten çıkması, ölüm sarhoşluğu ve ruhun bedenden kabzedilme dehşeti vs... gibi. Yoksa buradaki *"ölümü istemez"* sözünden maksat bazı insanların sandığı gibi Allah (c.c.)'ın kuluna ölümü sevimsiz göstermesi ya da "kul Allah ile karşılaşmayı istemiyor" değil.
Allahu Teâlâ en iyisini bilir.

***

---

[1] Buhârî (6502).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

222) Oruç Açmakta Acele Etmek (Oruç Açmakta Acele Etmenin Fazileti, Ne İle Oruç Açılacağı Ve Oruç Açıldıktan Sonra Yapılacak Dua)

1236. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Oruç açmakta acele ettikleri sürece müslümanlar hayır üzere yaşarlar."[1]

1237. Ebû Atıyye dedi ki, ben ve Mesruk Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına gittik. Mesruk ona:
– Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından iki kişi var. İkisi de hayırdan geri kalmıyorlar. Ancak bunlardan biri akşam namazını kılmakta ve oruç açmakta acele ediyor, diğeri ise hem akşam namazını hem de iftarı geciktiriyor, dedi. Bunun üzerine Âişe:
– Akşam namazını kılmakta ve oruç açmakta acele eden kimdir? diye sordu.
Mesruk da:
– (İbni Mes'ud'u kastederek) Abdullah'tır, cevabını verdi. Bunun üzerine Âişe:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de öyle yapardı, dedi.[2]

1238. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki:
"Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Kullarımın bana en sevgili olanı, oruç açmakta acele davranandır."[3]

1239. Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gece, (doğudan) geldi de gündüz (batıdan) gitti ve güneş kayboldu mu oruçlu derhal orucunu açar."[4]

* Nefsini terbiye etmek, sabrını ölçmek bahanesiyle iftarı geciktirmeyi adet haline getirenler, sünnete aykırı davranmış olurlar. Peygamberimizin sünnetinden yan çizip kendi kafasından uygulamalar ortaya koyanlar bir çeşit sapıklığa düşmüşlerdir. Ashabı kiram Rasûlullah (s.a.v.)'ın iftarı çabuk yapmasını ve sahuru geciktirmesini daima taklid ederlerdi. İtiraz edilemeyen iki delilden birisi olan hadislere uymak her müslümanın vazifesidir. Sünnete uyan davranışlardan dolayı da Allah o kullarını sevmektedir. Son hadiste de akşam olduğunun üç alameti bildirilmektedir. Takvim ve saatın bulunmadığı zamanlarda Müslümanlar bu ölçülere göre oruçlarını açacaklardır. [5]

1240. Ebû İbrahim Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ* dedi ki:
Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir seferde beraber bulunduk. O oruçlu idi. Güneş batınca, oradakilerden birine:
– *"Ey fülan! Haydi binitinden in, bize sevik karıştırıver!"* buyurdu. O:
– Ey Allah'ın Resûlü! Keşke geceyi bekleseydin? dedi. Hz. Peygamber:
– *"Ey fülan! Haydi binitinden in, bize sevik karıştırıver!"* buyurdu. Adam yine:
– Henüz gün devam ediyor, dedi. Resûl–i Ekrem yine:
– *"Ey fülan! Haydi binitinden in, bize sevik karıştırıver!"* buyurdu.
Bunun üzerine adam indi ve oradakiler için sevik karıştırıp çorba hazırladı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu içti sonra eliyle doğu tarafını işaret ederek şöyle buyurdu:
– *"Gecenin bu taraftan belirdiğini gördünüz mü oruçlunun iftar vakti gelmiş demektir."*[6]

1241. Sahâbeden Selmân İbni Âmir ed–Dabbî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi biriniz iftar etmek istediği zaman orucunu hurma ile açsın. Hurma bulamazsa, su ile iftar etsin. Su temizdir."[7]

* Doğrudan kana karışan tatlı cinsinden olması dolayısıyla ve o gün Medine'de çok bulunan bir meyve olması hasebiyle iftar açmada ilk olarak hurma tavsiye edilmiştir. Hurma bulunamadığı takdirde her bölgede ve her zaman bulunabilen su tavsiye edilmiştir. Hurma ve su tercihlerini kış mevsiminde hurma, yaz ve sıcak mevsimlerde su şeklinde yorum getirenler de olmuştur. [8]

1242. Enes *radıyallahu anh* dedi ki: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* akşam namazından önce bir kaç taze hurma ile orucunu açardı. Taze hurma bulamazsa, kuru bir hurmacıkla iftar ederdi. Kuru hurma da bulamazsa, birkaç yudum su içerek iftar ederdi.[9]

* Bu bölümün başlığında Nevevi, iftardan sonra söylenecek söz diye başlık koymasına rağmen bu konuda bir hadis zikretmemiştir.[10]
İftar esnasında veya iftardan sonra Rasûlullah (s.a.v.):
"Susuzluk gitti, damarlar nemlendi. İnşallah sevap da hasıl oldu" derlerdi. Ayrıca;
"Ey Allahım sadece senin için oruç tuttum ve senin rızkınla orucumu açtım" da derlerdi. [11]

---

[1] Buhârî, Savm 45; Müslim, Sıyâm 48. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 13; İbni Mâce, Sıyâm 24.
[2] Müslim, Sıyâm 49–50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 21; Tirmizî, Savm 13; Nesâî, Sıyâm 23.
[3] Tirmizî, Savm 13.
[4] Buhârî, Savm 43; Müslim, Sıyâm 51–52. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 12.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 361.
[6] Buhârî, Savm 33, 43, 44, 45; Talâk 24; Müslim, Sıyâm 52–54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 19.
[7] Ebû Dâvûd, Savm 21; Tirmizî, Zekât 26, Savm 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 25.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 362.
[9] Ebû Dâvûd, Savm 21; Tirmizî, Savm 10.
Geniş biçimde 334'de geçmişti.
[10] Ebu Davut, Sıyam, 22.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 362.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Hadis Uyduranlara Karşı Mücadele Etmek:

Hadis uyduranlara karşı girişilen mücadele sahih hadisleri toplamak için yapılmıştır. Böyle bir maksatla yapılan mücadele sahih hadisleri toplayıp yaymak, onları sahih olmayanlardan ayırmayı sağlayacak kaideler koymak ve hadis rivayet esaslarını tesbit etmek şeklinde yapılmıştır. Ayrıca muhaddisler hadis uyduranlara karşı durmuşlardır. Meşhur muhaddis Buhari uydurma hadis rivayet edenlerin iyice döğülüp uzun süre hapsedilmesi (darb-ı şedid, habs-i medid) gerektiğine fetva vermiştir. Muhaddislere ve mezhep imamlarına göre uydurma hadis rivayet eden kimse, başkalarının ibret alacağı bir şekilde cezalandırılır. Rezil edilir ve azarlanır. Yüzüne bakılmaz, selam verilmez. Kendisiyle bütün ilişkiler kesilir. Süfyan b. Uyeyne, böylesinin boynunun vurulması gerektiğini, Yahya b. Main, kanının helal olduğunu söylemişlerdir. Demek oluyor ki hadisçiler, sünnetin koruyucusu olarak yalancıların karşısına çıkmışlar, onları sapık yollarından çevirmek ve zararsız hale getirmek için maddi mukavemet usullerine baş vurmuşlar; bazan da bir takım tehdit vasıtaları denemişlerdir. Şurası muhakkak ki, Sünnetin müdafaası uğruna yapılan mücadelede büyük bir başarı elde edilmiştir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 58.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Hadis Uyduranlara Karşı Mücadele Etmek:

Hadis uyduranlara karşı girişilen mücadele sahih hadisleri toplamak için yapılmıştır. Böyle bir maksatla yapılan mücadele sahih hadisleri toplayıp yaymak, onları sahih olmayanlardan ayırmayı sağlayacak kaideler koymak ve hadis rivayet esaslarını tesbit etmek şeklinde yapılmıştır. Ayrıca muhaddisler hadis uyduranlara karşı durmuşlardır. Meşhur muhaddis Buhari uydurma hadis rivayet edenlerin iyice döğülüp uzun süre hapsedilmesi (darb-ı şedid, habs-i medid) gerektiğine fetva vermiştir. Muhaddislere ve mezhep imamlarına göre uydurma hadis rivayet eden kimse, başkalarının ibret alacağı bir şekilde cezalandırılır. Rezil edilir ve azarlanır. Yüzüne bakılmaz, selam verilmez. Kendisiyle bütün ilişkiler kesilir. Süfyan b. Uyeyne, böylesinin boynunun vurulması gerektiğini, Yahya b. Main, kanının helal olduğunu söylemişlerdir. Demek oluyor ki hadisçiler, sünnetin koruyucusu olarak yalancıların karşısına çıkmışlar, onları sapık yollarından çevirmek ve zararsız hale getirmek için maddi mukavemet usullerine baş vurmuşlar; bazan da bir takım tehdit vasıtaları denemişlerdir. Şurası muhakkak ki, Sünnetin müdafaası uğruna yapılan mücadelede büyük bir başarı elde edilmiştir. [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 58.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

302) Ölüye Ağıt Yakma Yasağı (Ölünün Arkasından Bağıra–Çağıra Ağlamanın, Yüzünü Tırmalamanın, Yaka–Paça Yırtmanın, Saçını Yolmanın, Kazıtmanın Ve "Kahrolayım, Helâk Olayım" Diye Beddua Etmenin Haram Olduğu)

Bu bölümdeki onbir hadis-i şeriften, arkasından feryad edildiğinde ölüye azab edileceğini, baygınlık geçiren bir kimseye böyle bir şey yapıldığında da onun sorgulandığını, ölü arkasından ağlayanlar "Efendimiz, dayanağımız" diye övmeye başladılar mı ölünün başucuna iki melek görevlendirilip "Sen böyle biri misin" diye tartaklanacaklarını, küfür ve cahiliye dönemi adetlerinden birinin nesebe sövmek, diğerinin de ölüye yüksek sesle ağlamak olduğunu, yaka paça yırtıp çığlıklarla ölü arkasından ağlamanın cahiliye adeti olduğunu, böyle yapan kimselerin ikaz edilmesi gerektiğini, Rasulullah'ın kadınlarla bey'at yaparken ölü arkasından yüksek sesle ağlamayacaklarına dair söz aldığını, ölü için kalbin teessüründen dolayı gözyaşı dökülebileceğini, bunun da Allah tarafından bağışlanacağını, ölüler arkasından ağıtçılık yapan kimseler tevbe etmeden ölürlerse katrandan bir gömlek ve uyuzdan bir zırh olduğu halde mezarlarından kaldırılacaklarını öğreneceğiz. [1]

1661. Ömer İbni'l–Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Arkasından koparılan feryat (ve yakılan ağıt) sebebiyle ölüye kabrinde azâb olunur."[2]
Bir rivâyette[3] *"ölüye ağlandığı sürece"* denilmektedir.

1662. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ölenin arkasından yüzünü gözünü tırmalayan, yakasını paçasını yırtan, Câhiliye insanı gibi bağıra – çağıra ağıt yakıp kendisine beddua eden, bizden, bizim yolumuzu izleyenlerden değildir."[4]

1663. Ebû Bürde şöyle dedi:
(Babam) Ebû Mûsâ el–Eş'arî hastalandı ve başı hanımlarından birinin kucağında iken bayıldı. Bunun üzerine hanım, bir çığlık atıp yüksek sesle ağlamaya başladı. Fakat Ebû Mûsâ, kadını bundan men edecek durumda değildi. Ayılınca:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hoşlanmayıp uzak kaldığı şeyden ben de hoşlanmam ve uzak olurum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vâveylâcı, saçını yolan, üstünü başını yırtan kadınlardan uzaktı, diye hanımını ikaz etti.[5]

1664. Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken dinledim" dedi:
"Kimin arkasından bağıra–çağıra ağıt yakılırsa, kendisi adına yapılan bu feryattan dolayı o kişiye kıyamet günü azab olunur."[6]

1665. Ümmü Atiyye Nüseybe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bey'at sırasında, ölüye yüksek sesle ağlamayacağımıza dair biz kadınlardan söz aldı.[7]

1666. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Abdullah İbni Revâha *radıyallahu anh*'ın baygınlık geçirmesi üzerine kız kardeşi, "Vah dağ gibi kardeşim, vah şöyle şöyle olan kardeşim" diye onu üverek yüksek sesle ağlamaya başladı. Abdullah İbni Revâha ayıldığı zaman kız kardeşine; "Senin hakkımda söylediğin her övgü için ben, 'sen gerçekten böyle biri misin?' diye sorgulandım" dedi.[8]

1667. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Sa'd İbni Ubâde *radıyallahu anh* hastalanmıştı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah İbni Mes'ûd ile birlikte Sa'd'ı ziyârete geldi. Yanına girdiğinde onu elem ve ıstırap içinde, ailesi tarafından etrafı kuşatılmış bir halde buldu. Bunun üzerine:
– *"Öldü mü?"* buyurdu.
– Hayır, ey Allah'ın Resûlü (ölmedi), dediler.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Sa'd'ın bu ağır durumuna üzülerek) ağladı. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ağladığını görünce oradakiler de ağladılar. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
"Bilmez misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin hüznü sebebiyle insana azâb etmez. Fakat –eliyle diline işâret ederek– işte bunun yüzünden azâb eder veya bağışlar" buyurdu.[9]

* Yukarıdaki 7 hadisi şeriften üzülme sonucu sessiz gözyaşı dökmenin azaba vesile olmadığı ve normal karşılandığını öğreniyoruz, yaka paça yırtarak ağlamanın zarar verdiği ve yasaklandığı da ortaya çıkmıştır. Bu yasaklama En'am: 6/164, İsra: 17/15, Furkan: 25/18, Zümer: 39/7 ve Necm: 53/38. ayetlerine ters düşmez. Müslümanlar bu hadislerdeki yasaklığı bilip vasiyet etmeli ve ölümünden sonra böyle şeyler yapılmamasını tenbih etmeliler, arkaya kalanlar da hem bu hadisleri bilmeli, hem de ölünün bu vasiyetine uymalıdırlar. (Bkz.Tecrid Terc. IV, 387-420) [10]

1668. Ebû Mâlik el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ağıtçı, ölmeden önce tövbe etmezse, kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu halde mezarından kaldırılır."[11]

* Yani değişik bir azap modeliyle azaplandırılacaklar. [12]

1669. Üseyd İbni Ebû Üseyd et–Tâbiî'nin, Hz. Peygamber'e biat etmiş kadınlardan birinden naklettiğine göre o hanım sahâbî şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ma'rufta itaat konusunda bizden aldığı biat içinde, iyilikte kendisine isyan etmeyeceğimiz, felâket anında yüz tırmalamayacağımız, ah–vah diye vâveyla koparmayacağımız, yaka–paça yırtmayacağımız ve saç–baş yolmayacağımız sözü de vardı.[13]

* Rasûlullah'ın siyasi otoritesini kabul eden kişilerden değişik zamanlarda değişik şeyler üzerine biat aldığını biliyoruz, burada da bu hususlar üzerine biat alınıyor ve bunların hiç yapılmaması isteniyor. [14]

1670. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ölen herhangi bir kişinin arkasından ağlayıcılar, ey kendisine dayandığımız, ey efendimiz vs. diye onu övmeye başladılar mı, adamın başına iki melek görevlendirilip dikilir ve onu tartaklayarak "Sen böyle biri miydin?" derler."[15]

* Yani eğlenceye alırcasına melekler hakaret etmiş olurlar. [16]

1671. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlar arasında iki âdet vardır ki bunlar küfür dönemi âdetidir: Nesebe sövmek, ölüye yüksek sesle ağlamak."[17]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 488.
[2] Buhârî, Cenâiz 34; Müslim, Cenâiz 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23.
[3] Tirmizî, Cenâiz 23.
[4] Buhârî, Cenâiz 36, 38, 39, Menâkıb 8; Müslim, İmân 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 22, 25; Nesâî, Cenâiz 17; İbni Mâce, Cenâiz 52.
[5] Buhârî, Cenâiz 37, 38; Müslim, İmân 167. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 17.

[6] Buhârî, Cenâiz 34; Müslim, Cenâiz 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23.
[7] Buhârî, Cenâiz 46; Müslim, Cenâiz 31–32. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 15, Bey'at 18.
[8] Buhârî, Meğâzî 44.
[9] Buhârî, Cenâiz 45, Talâk 24; Müslim, Cenâiz 12.
925'de geçmişti.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 489.
[11] Müslim, Cenâiz 29. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 51.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 489.
[13] Ebû Dâvûd, Cenâiz 25.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 489.
[15] Tirmizî, Cenâiz 24.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 490.
[17] Müslim, İmân 121; Cenâiz 29. Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 27; Tirmizî, Cenâiz 33.
1580'de geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Ravileri Tanıtan Eserler Yazmak:

Hadis rivayetinde bulunmuş ravileri tam anlamıyla tanıtmak maksadıyla Biyografi (hal tercümesi), Tabakat, Tarih ve Vefayat kitapları yazmışlardır. Ayrıca cerh ve ta'dil durumlarına göre ayrı isimlerle anılan ravi grupları için müstakil ya da karma eserler yazmışlardır. Belli yöre ve şehirlerde yetişmiş kişileri tanıtmak için yöre ve şehir tarihleri yazılmış, bu eserlerde de hadis rivayetiyle uğraşanların durumu ortaya konulmuştur.
Ana hadis kitaplarının tasnifinden sonra o kitaplarda rivayeti bulunan ravileri inceleyen kitaplar yazılmıştır. Sahihayn, Kütüb-i sitte ve Muvatta' ricali ile ilgili eserler bu gruba ait çalışmalardır.[1]

---

[1] Ravilerin tanıtımı ile ilgili yazılmış çok çeşitli kapsamdaki eserleri bir arada tanımak için Hadis Edebiyatı kitabımızın 216-236. sayfalarına bakılabilir. Ancak biz burada İbn Sa'd, Buhari, Dârekutni, İbn Hibban, Zehebi ve İbn Hacer el-Askalani'nin isimlerini bu alandaki çalışmaları hatırlatmak bakımından anmakla yetiniyoruz. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 163.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRK BİRİNCİ HADİS

İNSANIN HEVASI VE İMAN

Ebu Muhammed Abdullah bin Amr bin As (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:"Hevası benim getirdiğim şeye tabi olmadıkça sizden biriniz (kamil) iman etmiş olamaz."?eyh rahimehullah dedi ki:Hadis hasen, sahihtir, bunu Huccet kitabında sahih bir isnatla rivayet ettik.
"Huccet" kitabının sahibiyle Dimeşk'e yerleşmiş şeyh Ebu'l Feth Nasr bin İbrahim el Makdisi eş-?afii'yi murad ediyor.1 Bu kitabı "el-Huccetü ala teeriki süluki tarikil mehacce" kitabıdır hadis ve sünnet ehlinin kaideleri üzerine din usulünü içeriyor.
Bu hadisi hafız Ebu Nuaym "Erbain" kitabında tahric etti evveline şu şartı koydu: Nakdilenlerin nakdelidicilerin adaletle oluşunda ittifak ettiği sahih haberler ve güzel eserler olması, bunu imamlar müsnedlerinde tahric etti, sonra bunu Taberani'den tahric etti, dedi ki:Bize Nuaym bin Hammad anlattı, dedi ki:Bize Abdul Vehhab Sekafi Hişam bin Hisan'dan rivayetle, o da Muhammed bin Sirin'den, o da Ukbe bin Evs'ten, o da Abdullah bin Amr'dan rivayetle şöyle dediğini anlattı:"Hevası benim getirdiğime tabi oluncaya ve ondan sapmayıncaya kadar sizden biriniz (kamil) iman etmiş olmaz.2
Bunu Hafız Ebu Bekir bin Asım el Esbehani3 Ebu Vare'den rivayet etti, o da Nuaym bin Hammed'den rivayet etti dedi ki: Bize Abdul Vehhab es-Sekafi anlattı, dedi ki:Bize şeyhlerimizden bazısı:Hişam ve başkası ibni Sirin'den rivayetle anlattı dedi ve zikretti
S:270 Onun yanında şu cümle yoktur: "Ondan sapmayıncaya kadar" Hafız Ebu Musa el-Medini dedi ki:Bu hadisin Nuaym üzerine olmasında ihtilaf edilmiştir, denildi ki:Bize şeyhlerimizden bazısı anlattı: Hişam ve başkası gibi.
Derim ki:Bir çok yönden bu hadisin tashii uzak ihtimaldir: Bu hadisle Nuaym bin Hammad el-Mervezi tek kalıyor, bu Nuaym'ı imamlar güvenilir görmüşse de, Buhari hadisini tahric etmişse de, imamlar Sünnet'te sağlamlığı heva ehline re hususunda şiddeti için iyi zan besleseler de, onun vehyettiğini söylüyorlar, bazı hadislerin karıştığını söylüyorlar, onun çok münkerlerine rastladıklarından ona zayıflıkla hükmettiler, Salih bin Muhammed ibni Main'den rivayet etti, o onun hakkında sordu ve dedi ki:Bir şey değildir (kıymet ifade etmiyor) o ancak sünnet sahibidir, salih dedi ki: o ezberinden anlatıyordu, çok münkerleri var tabi olunmaz.
Ebu Davud dedi ki: Nuaym yanında yirmiye yakın Peygamber (s.a.v.)'den hadis var aslı yoktur.
Nesai dedi ki:Zayıftır. bir keresinde de: Bir çok hadiste bilinen imamlardan ayrı tek kaldı, kendisiyle delil getirilmeyecek durumunda oldu.
Ebu Zür'a ed-Dimeşki dedi ki:İnsanların mevkuf ettiği hadisleri mevsul yapıyor, yani mevkufları merfulaştırıyor. Ebu Urve el-harrani dedi ki:O işi karartıcıdır. Ebu Said bin Yunus dedi ki:Güvenilirlerden münkerler rivayet ediyor, bazıları hadis uydurduğunu söyledil Abdullah Vehhab es-Sekafi ve Hişam bin Hisan'ın ve ibni Siriun'in ashabı Nuaym yalnız kalana kadar neredeydi, yine isnadında Nuaym üzerine ihtilaf edildi.
Ondan, Sekafi ve Hişam'dan rivayetle rivayet olundu. Yine ondan Sekafi'den rivayet olundu dedi ki: Bize bazı şeyhlerimiz anlattı hişam ve başkası gibi, bu rivayet üzerine şeyh Sekafi'nin zatı bilinmemiş oluyor. Ondan, Sekafi ve Hişam'dan rivayetle rivayet olundu. Yine ondan Sekafi'den rivayet olundu dedi ki: Bize bazı şeyhlerimiz anlattı Hişam ve başkası gibi, bu rivayet üzerine şeyh Sekafi'nin zatı bilinmemiş oluyor. Ondan sekaf yoluyla rivayet edildi dedi ki: Bize şeyhlerimizden bazısı anlattı, bize Hişam ve başkası anlattı, bu rivayete göre Sekafi meçhul bir şeyhten rivayet ediyor,onun şeyhi belli olmayan birinden rivayet ediyor ve inadında cehalet fazlalaşıyor.

(1)Hayatı: 377-490 h/987-1096 m arasındadır)(Zerkeli'nin A'lamı: 8/336).
(2)Yine Beğavi ?erhu'ssünnede, Hatib Tarihu Bağdad'da tahric etti.
(3)Esbeahni sünnet kitabında tahric etti.
(1)İkiyüz yirmi sekizde cemadiyel ula da öldü, Nesai ve Ebu Davud gibi bir topluluk zayıf gördü, çokları da güvenilir gördü Yahya bin Main, Dühli, Darimi, Ebu Zür'a gibi, Cehmiyye karşı çok şiddetliydi, büyük imamlardan biriydi -hadisindeki gevşekliğine rağmen-Zehebi'nin dediği gibi (Mizanul itidal: 4/267).
Yine isnadında Ukbe bin Evs es-Sedusi el-Basri var hakkında denildi ki:Yine Yakub bin Evs'dir. Ebu Davud, Nesai ibni Mace onun Abdullah bin Amr'dan hadisini tahric etti, Abdullah bin Ömer'de denilir, isnadında ihtilaf edildi-İcli, ibni Sad ve ibni Hibban güvenilir gördü.İbni Huzeyme dedi ki:Büyüklüğüyle beraber ibni Sirin ondan rivayet etti. İbni Abdil Ber dedi ki: O meçhuldür.
Ğalabi tarihinde dedi ki:Onun Abdullah bin Amr'dan işitmediğini zannediyorlar, o ancak diyor ki: Abdullah bin Ömer buna göre Abdullah bin Amr'dan olan rivayeti munkatıdır, Allah en iyisini bilir.
Hadisin manasına gelince:İnsan Rasulullah (s.a.v.)'in getirdiğini sevgisi tabi oluncaya kadar -emirler ve yasaklar hususunda- farz olan kamil iman sahibi olamaz, onun emrettiğini sevmeli, yasakladığını sevmemelidir.
Bunun benzeri kuranda da bir çok yerde vardır, Allah Teala buyurdu ki:(Hayır Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar) Nisa:4/65) ve buyurdu ki:(Allah ve rasulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur) (Ahzab: 33/36)
Allah sevdiğini sevmeyeni, sevmediğini seveni kınadı, buyurdu ki: (İnkar edenlere gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır) (Muhammed:47/9) Ve buyurdu ki:(Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve onu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır) (Muhammed: 47/28) Her mümine gerekli olan kendisine farz olan şeyi yapacak kadar Allah'ın sevdiğini sevmesi gerekir, eğer sevgi artar ve mendub olanı da yaparsa bu fazilettir, Allah'ın haram kıldığını teketmeye sebeb olacak Allah'ın sevmediği şeyleri sevmemesi gerekir,
S: 272 Eğer nefret tenzihi olarak hoşlanmadığını terketmeye vesile olacak derecede fazla bir nefret ile nefret ederse bu fazilet olur, Sahihayn'de sabit oldu Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Sizden birinize nefsinden, çocuğundan, ehlinden ve insanların hepsinden daha sevimli oluncaya kadar kamil iman etmiş olmaz."1 Mümin rasulün sevgisini bütün yaratıkların sevgisinin önünde tutmadıkça hakiki mümin olamaz, rasulün sevgisi onu gönderenin sevgisine tabidir.
Sahih sevgi sevilenlerin sevgisi uğrunda ve hoşlanılmayanlara buğz hususunda tabi olmayı ve uygun düşmeyi gerektirir, Allah Teala buyurdu ki: (De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, rasulünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin) (Tevbe: 9/24) ve buyurdu ki:(De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah'da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın) (Ali İmran: 3/31) Hasan dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in ashabı dedi ki: Ey Allah'ın rasulü, biz rabbimizi çok şiddetli seviyoruz, Allah sevgisi için bir alamet koymayı sevmiştir, bunun üzerine bu ayet indi.4
Sahihayn'de Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Üç şey kimde olursa imanın tadını bulur: Allah ve rasulü başkalarından kendisine daha sevimli olmak, işinin sevdiğini ancak Allah için sevmesi, Allah kendisini kurtardıktan sonra ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi küfre dönmekten hoşlanmamak."5 Kim Allah ve rasulünü sadık olarak kalpten severse, bu ona Allah ve rasulünün sevdiğini kalbiyle sevmesini gerekli kılar, Allah ve rasulünün sevmediğini sevmez, Allah ve rasulünün razı olduğuna razı olur, Allah ve rasulünün kızdığına kızar, azalarıyla bu sevgi ve buğzun gereğince amel yapar, eğer azalarıyla buna zıt bir amel yapsa, eğer Allah ve rasulünün hoşlanmadığı bir şeyi işle, gücü yetmekle ve farz olmakla beraber Allah ve rasulünün sevdiği şeyin bazısını terketse, bu farz olan muhabbetkinin noksanlığına delildir, bundan tevbe edip farz sevgiyi tamamlaması gerek.

(1)Tahrici geçmişti, Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai, ibni Mace Enes bin Malik'ten tahric etti, sahihtir (Camiussağir).
(4)Taberi tefsirinde tahric etti (Camiulbeyan: 3/155) bu hadis açıkça görüldüğü gibi mürseldir.
(5)Tahrici geçti, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai Enes bin Malik'ten tahric etti (Camiul usul: 1/151).
Ebu Yakuben Nuhrucuri dedi ki: Her Allah sevgisi iddia edipte Allah'ın emrine uygun hareket etmeyenin davası batıldır, her seven ve Allah'tan korkmayan aldanmıştır.1 Yahya bin Muaz dedi ki: Allah sevgisini iddia edipte Allah'ın hududunu muhafaza etmeyen herkes doğru değildir.
Ruveym sevgiden soruldu ve dedi ki:
"Herhalde uyuşmaktır ve şu şiiri okudu: Eğer bana desen: Öl, işitip itaatla ölürüm, ölüm davetçisine: Ehlen ve merhaba derim." Biri şöyle dedi:
"İlaha asi oluyor sevgisini zannediyorsun ömrüme yemin olsun kıyasta bu çirkindir. Eğer sevgin sadıksa ona itaat ederdin seven sevdiğine itaatkardı."
Bütün isyanlar nefsin hevalarını Allah ve rasulünün sevgisinin önüne almaktan kaynaklanmaktadır, Allah Teala bir çok yerde kitabında müşrikleri hevasına uymakla vasfetti, buyurdu ki: (Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, onlar sırf heveslerine uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir)2 yine bidatlarda hevayı şeriatın önüne almaktan kaynaklanır, bunun için bidat ehli heva ehli diye isimlenir. Yine masiyetlerde hevayı Allah ve rasulünün sevgisinden ve sevdikleri şeyden önde tutmaktan kaynaklanır.
?ahısların sevgiside aynıdır, bunda vacip olan da Rasulullah (s.a.v.)'in getirdiğine tabi olması gerek bir, müminin Allah'ı sevmesi, meleklerden, peygamberlerden, sıddıklardan, şehidlerden, ve genel olarak salihlerden Allah'ın sevdiği kimseleri sevmesi gerekir, bunun için iman tatlılığının bulunuş alametlerinden:Kişinin sevdiğini Allah için sevmesidir,

Allah düşmanlarının dostluğu haramdır ve genel olarak Allah'ın hoşlanmadığı şeyler haramdır,
S: 274 Daha önce şu hadis geçmişti: "Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir, Allah için engellerse imanı tamamlanmıştır"1 kimin sevgisi, buğzu, vermesi, engellenmesi nefsinin hevası içinse, bu onun farzimanının noksanlığındandır, bundan tevbe etmesi lazımdır, Rasulullah (s.a.v.)'in getirdiği Allah ve rasulünün sevgisini öne geçirmeye tabi olması gerekir, Allah ve rasulünün razı olduğu şeyi nefsin bütün heva ve isteklerinin önüne alması gerekir, Vüheyb bin ver dedi ki: Allah en iyisini bilir Musa (a.s.)'ın şöyle dediği bize ulaştı:
"Ey rabbim bana tavsiye et" buyurdu ki:
"Sana beni tavsiye ediyorum" bunu üç kere dedi, sonuncuda buyurdu ki:
"Sana beni tavsiye ediyorum, senin başına hangi bir gelse benim muhabbetimi başka şeye tercih et, kim böyle yapmazsa onu temize çıkarmam ve ona acımam."2 Mutlak olarak (kayıtsız haliyle) heva diye bilinen şudur: Hakkın zıddına meyletmektir, Allah Teala'nın buyurduğu gibi:(Hevaya tabi olma, sonra seni Allah'ın yolundan saptırır) (Sad: 38/26) ve buyurdu ki:(Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegane barınaktır) (Naziat: 79/40-41) heva bazan sevgi ve meyl manasında da kullanılır, doğru ve başka şeye meyletmekte buna girer, bazen belki de özellikle hakkı sevmek ve ona boyun eğmek manasında da kullanılır.
Savfan bin Assal'a soruldu ki:
"Peygamber (s.a.v.)'i hevayı zikrederken işittin mi?" dedi ki:
"Bedevi biri bir kavmi sevipte onlara katılmayan bir adam hakkında sordu buyurdu ki:"Kişi sevdiğiyle beraberdir."5 ?u ayet inince:(Onlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın.) Ahzab: 33/51)Ayşe(r.a.)Peygamber (s.a.v.)'e dedi ki: Rabbini ancak senin hevana sürat gösterdiğini görüyorum."7 Ömer Bedir esirleri hakkında müşavere kıssasında dedi ki:Rasulullah (s.a.v.) Ebu Bekir'in dediğine meylemedi, benim dediğime meyletmedi8 bu hadiste heva övülen sevgi manasında kulanılmıştır.
S: 275 Bunun benzeri İsrailiyyat eserlerinde çok vakidir. Kavmin şeyhlerinin nazım ve düz yazı olarak bu kullanıma işaretleri çoktur, bu manaya uygun biri şöyle dedi:
Kalbimdeki sevgin beni dinleyip itaat eden kıldı.
Kalbimi ve göz kapamamı aldın yatağa yatışımı ve uykumu aldın
Kalbimi terket uykumu al dedi ki: Bilakis ikisini de.

(1)Muaz'dan tahrici geçti.
(2)Ahmed Zühd'de, Ebu Nuaym Hilye'de(8/141 ve sonrası) tahric etti.
(5)Sahihtir, Taberani Kebir'de, yine ibni Hibban hevaya değinmeden tahric etti, Tirmizi Enes'ten şu lafızla tahric etti: "Kişi sevdiğiyledir ve ona kazandığı vardır"(Camiussağir).
(7)Sahihtir, Buhari, Müsilim, Ahmed, ibni Ceriri Taberi, ibni Ebi Hatim, ibni Mirdeveyh Ayşe (r.a.)'den tahric etti (Dürrül mensur: 5/397 ve sonrası).
(8)Hadis sahihtir, Ahmed, Müslim ve ibni Hibban tahric etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadislerin Mana İle Rivayeti:

Yazar bu iddialara cevap vermeden önce mana ile rivayetin hükmü konusunda İbn Salah gibi alimlerin görüşlerini arzeder. Bunlar özetle şöyledir:
a) Şayet ravi Nebevi lafızların manalarını maksat ve medlulatını bilmiyorsa onun hadisi işittiği lafızlarla rivayet etmesi şarttır. Mana ile rivayeti caiz değildir.
b) Şayet ravi bu konuda bilgi sahibi ise hadis ashabı, usul ve fıkh erbabı bu konuda ihtilaf etmiştir.: Ekserisi buna cevaz vermiş, diğerleri de cevaz vermemiştir.
c) Bazı alimler de Nebevi hadisin rivayetine cevaz vermemiş, başkasının sözlerini nakletmeye cevaz vermiştir.
d) Doğru olanı, ravi zikredilen şartları taşıyorsa tebliğ ettiği lafızlar da o manayı içeriyorsa hepsinde caizdir. Sahabe ve ilk selefin durumu budur. Ki bu, hem selef hem de halefin bulunduğu uygulama bu şekildedir.
e) Sahabeler buna rağmen hata ve tahrif yapmamak için lafızla rivayete çok dikkat ediyorlardı. Cenabı Hak onlara Nebevi lafızları zaptetmeleri için son derece güçlü bir hafıza melekesi bahşetmiştir.
g) Mana ile rivayeti caiz görenler, bunu duruma göre uygulanan bir ruhsat olarak cevaz vermişlerdir. Yoksa rivayette asıl olan lafızla rivayettir.
h) Mana ile rivayet hadisin tümünde değil, sadece birkaç kelimesinde olur.
i) Hz. Peygamberden gelen bütün hadisler kavli değildir, aksine bunların ekserisi "fiili" hadislerdir. Bunların bazısının aslı kavlidir. Sahabe bunları başka bir sözle ifade ederken : "böyle emrolunduk, şöyle nehyolunduk" derlerdi.
j) Her hadisin mana ile rivayeti caiz değildir. Örneğin, ibadetle ilgili hadisler, ezan, teşehhüd, tekbir, teslim, dua ve zikirler ile Hz. Peygamberin veciz sözleri...
k) Hadis lafızlarının ezberlenmesini garipsememek gerekir. Çünkü sahabiler kendilerinde ezberlemeye yardımcı olacak birtakım imkanlara sahiptiler.
l) Hadisler tedvin edilmeden önce, Kuranın ezberlenmesinde hafızasına güvenilen sahabenin, aynı işi kavli hadislere tatbik etmesi durumunda hafızasına neden güvenilmiyor?
m) İbn Malik'in dediği gibi, nahiv kaideleri için şiir nasıl delil olarak kullanılabiliyorsa, hadislerle de istişhat edilebilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ashabda Hadîs Öğrenmek Gayreti:

Altının kıymetini sarraf bilir. Hadîsin kıymetini de Ashâb bilmiştir. Ashab, "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördük, feyzimizi aldık" deyip hadîs öğrenmeye karşı kendini müstağni hissetmemiştir. Müslüman nesiller arasında hadîse en çok alaka gösterenlerin ilk nümûnelerine onlarda rastlarız. Bu yolda en büyük gayretler, fedâkarlıklar, yorucu ve uzun seyâhat örnekleri onlardadır.
Ashâb'ın ilmiyle meşhur olanlarından İbnu Mes'ûd'u dinleyelim: "Kendisinden başka ilah olmayan Zât-ı Zülcelal'e kasemle söylüyorum: Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından yetmiş küsur sûreyi kendi kulaklarımla dinleyip öğrendim. Buna rağmen, bilsem ki, bir adam Kitabullah'ı benden daha iyi bilmekte ve bu adamın bulunduğu yere deve ile ulaşmak mümkündür, mutlaka o zâta kadar giderim."
Hadîsin bir başka vechine göre İbnu Mes'ûd Kur'ân hakkındaki ilminin genişliğini şöyle ifâde etmiştir. "İnen hiçbir âyet yoktur ki ben onun ne sebeple inmiş olduğunu bilmiş olmayayım."Ebu'd-Derda hazretleri (radıyallahu anh) de şöyle der: "Kur'ân'dan bir âyete takılacak olsam, müşkilimi giderecek zât, Birkû'l-Gımâd'da bile olsa mutlaka giderim"[1]
Ashab'ın başlıca dört maksadla hadîs peşine düşüp çok zahmetli seyahatlere giriştiğini görmekteyiz:
1- Bilmediği hadîsleri öğrenmek için,
2- Duyduğu hadîsin sıhhatini tahkîk için,
3- Bildiği hadîste düştüğü tereddüdü izâle için,
4- Uluvvü isnâd (yani kulağına gelen bir hadîsi rivâyet edeninden dinlemek) için. [2]

---

[1] Birku'l-Ğımâd, Mekke'ye, deniz cihetinden, beş gece mesâfede veya Yemen'de bir yer adı.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/60

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âlimin Ve Müteallimin (Öğrencinin) Âdâbı

İlmin faydası ve meyvesi öğrenilenle amel etmektir. Öğrendikleriyle amel etmeyen bir kimsenin ilmi kendisine vebal olur. Kıyamet gününde ona karşı delil olur. Nitekim Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*: "Kur'ân ya senin lehine veya aleyhine bir delildir." buyurmuştur.
Âlimin de, müteallimin de riayet etmesi gereken birtakım âdâb vardır. Bu âdâbın bir kısmı her ikisi arasında da ortaktır, bir kısmı da onların her birisine hastır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Ravileri Tanıtan Eserler Yazmak:

Hadis rivayetinde bulunmuş ravileri tam anlamıyla tanıtmak maksadıyla Biyografi (hal tercümesi), Tabakat, Tarih ve Vefayat kitapları yazmışlardır. Ayrıca cerh ve ta'dil durumlarına göre ayrı isimlerle anılan ravi grupları için müstakil ya da karma eserler yazmışlardır. Belli yöre ve şehirlerde yetişmiş kişileri tanıtmak için yöre ve şehir tarihleri yazılmış, bu eserlerde de hadis rivayetiyle uğraşanların durumu ortaya konulmuştur.
Ana hadis kitaplarının tasnifinden sonra o kitaplarda rivayeti bulunan ravileri inceleyen kitaplar yazılmıştır. Sahihayn, Kütüb-i sitte ve Muvatta' ricali ile ilgili eserler bu gruba ait çalışmalardır.[1]

---

[1] Ravilerin tanıtımı ile ilgili yazılmış çok çeşitli kapsamdaki eserleri bir arada tanımak için Hadis Edebiyatı kitabımızın 216-236. sayfalarına bakılabilir. Ancak biz burada İbn Sa'd, Buhari, Dârekutni, İbn Hibban, Zehebi ve İbn Hacer el-Askalani'nin isimlerini bu alandaki çalışmaları hatırlatmak bakımından anmakla yetiniyoruz. (İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 163.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

49) Görünüşe Göre Hüküm Vermek Kalblerdekini Allah'a Bırakmak

"... Eğer dönüp tevbe ederlerse, tevbe ve imanlarının gereği namazı kılarlar zekatı da verirlerse artık onları serbest bırakın..." (Tevbe: 9/5)

391. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben, Allah'tan başka bir ilâh bulunmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet edip, namazı dosdoğru kılıncaya ve zekâtı hakkıyla verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslâm'ın gerektirdiği haklar ise bunların dışındadır. Onların gizli hallerinin hesabı Allah'a âittir."[1]

* İslamın hakkı denilerek istisna edilen kısım, işlediği suçtan dolayı ölümü hak edenin öldürülmesi diğer cezalara uğrayanın cezasını çekmesi demektir. [2]

392. Ebû Abdullah Târık İbni Eşyem *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Kim Allah'tan başka ilâh yoktur der ve Allah'tan başka ibadet edilenleri inkâr ederse, o kimsenin malı ve kanı haram olur. Gizli hallerinin hesabı ise Allah'a âittir."[3]

* Gizli hallerin niyet, düşünce ve özel halleridir. Bunların hesabını sormaya kalkmak fitne ve zulümlere yol açabilir. Hükümler görüntülere göre verilir, niyet ve düşüncelere göre değil. [4]

393. Ebû Ma'bed Mikdâd İbni Esved *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
– Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dedim ki :
– Kâfirlerden bir adamla karşılaşsam ve onunla vuruşsak, o benim ellerimden birini kılıçla vurup koparsa, sonra da benim elimden kurtulmak için bir ağacın arkasına sığınsa ve:
– Ben, Allah için müslüman oldum, dese, onu böyle dedikten sonra öldürebilir miyim, yâ Resûlallah! Ne dersin?
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Sakın onu öldürme"* buyurdu. Ben :
– Ey Allah'ın Resûlü! Adam benim iki elimden birini kopardı, ondan sonra bu sözü söyledi, dedim. Bunun üzerine :
– *"Sakın öldürme, eğer onu öldürürsen, o, senin kendisini öldürmezden önceki durumundadır. Sen ise, onun o sözü söylemeden önceki durumuna düşersin"* buyurdu.[5]

* Hüküm görüntüye göredir niyet ve düşüncelere göre değil. Müslüman his ve heyecanına kapılıp böyle bir işi yapmamalıdır. Peygamberimiz hadisin sonundaki çarpıcı ifadeyle bunu anlatmak istemiştir. Böyle bir kimseyi bilerek öldürene kısas uygulanır. Korkudan veya canını kurtarmak için böyle yaptığını zannederek öldüren kimse öldürülenin diyetini ödemelidir.[6]

394. Üsâme ibni Zeyd *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir :
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bizi Cüheyne kabilesinin Huraka kolu üzerine göndermişti. Sabahleyin onlar sularının başında iken üzerlerine hücum ettik. Ben ve ensardan bir kişi onlardan bir adama ulaştık. Biz onun üzerine yürüyünce, adam: "Lâ ilâhe illallah: Allah'tan başka ilâh yoktur" dedi. Bunun üzerine ensardan olan arkadaşım ona hücumdan vazgeçti; ben ise mızrağımı ona sapladım ve adamı öldürdüm. Biz Medine'ye gelince bu olay Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kulağına gitti ve bana:
– *"Ey Üsâme! Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?"* buyurdu. Ben:
– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece canını kurtarmak için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz tekrar :
– *"Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?"* diye yine sordu ve bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ben, daha önce müslüman olmamış olmayı bile temenni ettim.[7]

Müslim'in bir rivâyeti şöyledir :
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Adam lâ ilâhe illallah dedi ve sen de onu öldürdün, öyle mi?"* Ben :
– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece silahtan korktuğu için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz :
– *"Kalbini mi yardın ki, bu sebeple söyleyip söylemediğini bilesin?"* buyurdu.
Bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ilk defa o gün müslüman olmuş olmayı temenni ettim.[8]

395. Cündeb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* müslümanlardan müteşekkil bir askerî birliği müşriklerden bir kavme göndermişti. Müslüman askerler, müşriklerle karşılaştılar. Müşriklerden bir adam, müslüman askerlerden istediğine saldırıp öldürüyordu. Müslümanlardan biri de onun boş bulunduğu anı gözlüyordu. Biz bu müslümanın Üsâme İbni Zeyd olduğunu konuşup duruyorduk. Üsâme, kılıcını çekip de adamı öldüreceği sırada o:
– Lâ ilâhe illallah, dedi; fakat Üsâme onu yine de öldürdü. Peygamber Efendimiz'e müjdeci geldi. Peygamberimiz ona ordunun durumunu sordu, o da olup biteni kendisine haber verdi. Hatta o adamın durumunu ve Üsâme'nin ona ne yaptığını da anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Üsâme'yi çağırdı ve ona :
– *"Adamı niçin öldürdün?"* diye sordu. Üsâme :
– Yâ Resûlallah! O adam müslümanların canını yaktı; falanı ve falanı öldürdü, diyerek bir kaç şehidin adını saydı. Sözüne devamla şunları söyledi:
– Ben ise onun üzerine yürüdüm. Kılıcı görünce:
– Lâ ilâhe illallah, dedi.
Resûl–i Ekrem Efendimiz:
– *"Böyle diyen adamı öldürdün mü?"* diye sordu. Ben:
– Evet, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Lâ ilâhe illallah kıyamet günü karşına geldiğinde ne yapacaksın?"* dedi. Üsâme ibni Zeyd:
– Yâ Resûlallah! Cenâb–ı Hak'dan beni bağışlamasını dile, dedi. Resûl–i Ekrem durmadan:
– *"Lâ ilâhe illallah kelimesi kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın, söyle?" "Lâ ilâhe illallah sözü kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın?"* diyor, başka bir söz söylemiyordu.[9]

396. Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd der ki: Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'ı şöyle derken işittim:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında Allah katından gelen vahiy sayesinde insanlar gizli hallerinden de sorumlu tutuluyorlardı. Hiç kuşkusuz vahyin arkası kesilmiştir. Biz ise şu anda sizleri, bize apaçık belli olan davranışlarınız sebebiyle hesaba çekeriz. Dolayısıyla bize iyi davranışlar gösteren kimseyi, güvenilir kimse bilir ve ona yaklaşırız. Onun gizli hallerinden hiçbir şeyi araştırmak bize düşmez. O kişinin gizli halleriyle ilgili hesabını Allah görür. Bize karşı kötü davranışlar sergileyen bir kimseyi de güvenilir bulmayız. O kişi, gayesinin iyi olduğunu söylese bile ondan emin olmaz ve kendisini doğrulamayız.[10]

---

[1] Buhârî, Îmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ'tisâm 2, 28; Müslim, Îmân 32–36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre (88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1–3.
1076 ve 1210'da tekrar gelecektir.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 143.
[3] Müslim, Îmân 37.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 143.
[5] Buhârî, Meğâzî 12; Müslim, Îmân 155. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Cihâd 95.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 144.
[7] Buhârî, Diyât 2, Meğâzî 45; Müslim, Îmân 158–159. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(11).
[8] Müslim, Îmân 158.
[9] Müslim, Îmân 160.

[10] Buhârî, Şehâdât 5.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5) Hadis Diye Uydurulmuş Sözleri Toplayan Eserler Yazmak (Mevzuat Edebiyatı):

Hadis diye uydurulmuş sözleri toplamak amacıyla yazılan eserler, işaret edelim ki hadis tarihi içinde ilk devirlerde değil, hicri 6. asrın başlarından itibaren görülmeye başlamıştır. Daha önceki dönemlerde, biraz önce ravi tanıtımı ile ilgili edebiyat olarak tanıttığımız kitaplar içinde raviler tanıtılırken örnek kabilinden bir kişinin uydurduğu hadislere işaret edilmekle yetinilmiştir. Mevzuat kitaplarının ilk örneklerini teşkil eden el-Makdisi (v.507/1113)'nin Tezkiratu'l-Mevzuat'ı ile İbnu'l-Cevzi (v.597/1200)'nin Kitabu'l-Mevzuat'ı, Ukayli'nin ed-Duafa'sından başlamak üzere Hatib Bağdadi (v.463/1071)'nin eserlerine kadar uzanan yaklaşık 150 yıllık bir zaman kesimi içinde yazılmış eserlerden topladıkları gibi, tenkidlerde de Yahya b. Said el-Kattan (v.198/813)'dan başlayarak Abdurrahman b. el-Mehdi (v.198/813), Yahya b. Main (v.233/847), Ahmed b. Hanbel (v.241/855), Buhari (v.256/869), Nesai (v.303/915), İbn Ebi Hatim (v.327/938), İbn Hibban (v.354/965), İbn Adiy (v.365/975) ve Darekutni (v.385/995)'nin değerlendirmelerinden yararlanmışlardır.
Hadis diye uydurulmuşsözlerle ilgili kitapların yazımı 1900'lü yıllara kadar, değişik kapsam ve tertiblerle süregelmiştir. Halen de konuya dair elde mevcut kitaplar taranmak suretiyle hadis diye uydurulmuş sözlerle ilgili ilmi araştırmalar değişik ülkelerde akademik faaliyet olarak sürdürülmektedir. Konu hemen her hadis usulü kitabında da şu ya da bu ölçüde işlenmekte, tanıtılmaktadır.
Hadis diye uydurulmuş sözleri ya alfabetik ya da konularına göre tanıtan eserlerden 18 kadarının muhteva tanıtımı, Doç Dr. M. Yaşar Kandemir'in "Mevzu Hadisler" adlı araştırmasında tanıtılmaktadır.
Ayrıca hadis diye dillerde dolaşan sözleri tetkik eden eserlerde de hadis diye uydurulmuş sözlere işaret edilmektedir. El-Acluni'nin Keşfu-l-Hafa'sı bu tür eserlerdendir.
Aliyyu'l-Kari (v.1014/1605)'nin el-Mevzuatu'l-Kübra'sı ile İbn Arrak (v.963/1556)'ın Tenzihu'ş-şeria'sı konuya ait bilgi ihtiyacını karşılamaya yeterlidir.[1]
Bir yandan hadis uydurulurken öte yandan bunların çanlarına ot tıkayan hadis alimleri karşılarına çıkmıştır. Buhari, Nesei, İbn-i Hibban, Ebu Bişr-i Devlabi, Ukayli, Cürcani, Darekutni, Hakim, Ezdi ve Cüzekani'nin zuafalarıyla İbn-i Adiyy'in El-Kamil'inde bir çok mevzu hadislere rastlandığı gibi doğrudan mevzuat kitapları da vardır. Bunlar; İbn-i Cevzi'nin, Es-Seffari'nin, Suyuti'nin, Ketani'nin, Makdisi'nin, Sendürüsi'nin ve 1014 Hicri'de ölen Aliyyü'l-Kaari'nin Mevzuatlarıdır. Yalnız İbn-i Cevzi sert mizaçlılığının tesiri altında eline geçen zayıf hadislere mevzu damgasını basmıştır.[2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 164-165.
[2] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (Tercüme M. Yaşar Kandemir): 17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5) Hadis Diye Uydurulmuş Sözleri Toplayan Eserler Yazmak (Mevzuat Edebiyatı):

Hadis diye uydurulmuş sözleri toplamak amacıyla yazılan eserler, işaret edelim ki hadis tarihi içinde ilk devirlerde değil, hicri 6. asrın başlarından itibaren görülmeye başlamıştır. Daha önceki dönemlerde, biraz önce ravi tanıtımı ile ilgili edebiyat olarak tanıttığımız kitaplar içinde raviler tanıtılırken örnek kabilinden bir kişinin uydurduğu hadislere işaret edilmekle yetinilmiştir. Mevzuat kitaplarının ilk örneklerini teşkil eden el-Makdisi (v.507/1113)'nin Tezkiratu'l-Mevzuat'ı ile İbnu'l-Cevzi (v.597/1200)'nin Kitabu'l-Mevzuat'ı, Ukayli'nin ed-Duafa'sından başlamak üzere Hatib Bağdadi (v.463/1071)'nin eserlerine kadar uzanan yaklaşık 150 yıllık bir zaman kesimi içinde yazılmış eserlerden topladıkları gibi, tenkidlerde de Yahya b. Said el-Kattan (v.198/813)'dan başlayarak Abdurrahman b. el-Mehdi (v.198/813), Yahya b. Main (v.233/847), Ahmed b. Hanbel (v.241/855), Buhari (v.256/869), Nesai (v.303/915), İbn Ebi Hatim (v.327/938), İbn Hibban (v.354/965), İbn Adiy (v.365/975) ve Darekutni (v.385/995)'nin değerlendirmelerinden yararlanmışlardır.
Hadis diye uydurulmuşsözlerle ilgili kitapların yazımı 1900'lü yıllara kadar, değişik kapsam ve tertiblerle süregelmiştir. Halen de konuya dair elde mevcut kitaplar taranmak suretiyle hadis diye uydurulmuş sözlerle ilgili ilmi araştırmalar değişik ülkelerde akademik faaliyet olarak sürdürülmektedir. Konu hemen her hadis usulü kitabında da şu ya da bu ölçüde işlenmekte, tanıtılmaktadır.
Hadis diye uydurulmuş sözleri ya alfabetik ya da konularına göre tanıtan eserlerden 18 kadarının muhteva tanıtımı, Doç Dr. M. Yaşar Kandemir'in "Mevzu Hadisler" adlı araştırmasında tanıtılmaktadır.
Ayrıca hadis diye dillerde dolaşan sözleri tetkik eden eserlerde de hadis diye uydurulmuş sözlere işaret edilmektedir. El-Acluni'nin Keşfu-l-Hafa'sı bu tür eserlerdendir.
Aliyyu'l-Kari (v.1014/1605)'nin el-Mevzuatu'l-Kübra'sı ile İbn Arrak (v.963/1556)'ın Tenzihu'ş-şeria'sı konuya ait bilgi ihtiyacını karşılamaya yeterlidir.[1]
Bir yandan hadis uydurulurken öte yandan bunların çanlarına ot tıkayan hadis alimleri karşılarına çıkmıştır. Buhari, Nesei, İbn-i Hibban, Ebu Bişr-i Devlabi, Ukayli, Cürcani, Darekutni, Hakim, Ezdi ve Cüzekani'nin zuafalarıyla İbn-i Adiyy'in El-Kamil'inde bir çok mevzu hadislere rastlandığı gibi doğrudan mevzuat kitapları da vardır. Bunlar; İbn-i Cevzi'nin, Es-Seffari'nin, Suyuti'nin, Ketani'nin, Makdisi'nin, Sendürüsi'nin ve 1014 Hicri'de ölen Aliyyü'l-Kaari'nin Mevzuatlarıdır. Yalnız İbn-i Cevzi sert mizaçlılığının tesiri altında eline geçen zayıf hadislere mevzu damgasını basmıştır.[2]

---

[1] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 164-165.
[2] Aliyyu'l-Kari, Mevzu Hadisler, İlim Yayınları (Tercüme M. Yaşar Kandemir): 17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

44: EDEB BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø MÜSLÜMANıN MÜSLÜMAN ÜZERINDEKI HAKLARı NELERDIR?

2736- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müslümanın Müslüman üzerindeki altı hakkı vardır. Karşılaştığında selam verir, davetine icabet eder, aksırdığı zaman elhamdülillah derse yerhamükallah der, hastalandığında ziyaretini yapar, öldüğünde cenazesinin ardından yürür kendisi için sevdiğini o kardeşi için de sever."** (Dârimî, İstizan: 5; İbn Mâce, Cenaiz: 43)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Eyyûb, Berâ ve İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Peygamber (s.a.v.)'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Bazı hadisçiler Hâris el A'ver hakkında söz etmişlerdir.

2737- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mü'minin mü'min üzerinde altı hakkı vardır; hastalandığında ziyaret eder, Öldüğünde cenazesinde bulunur, çağrıldığında davetine icabet eder, karşılaştığında ona selam verir, aksırdığında elhamdülillah derse yerhamükallah der varlığında ve yokluğunda onun hakkında samimi olur ve nasihate devam eder."** (Nesâî, Cenaiz: 12)

Bu hadis hasen sahihtir. Muhammed b. Musa el Mahzûmî el Medenî güvenilen bir kimse olup kendisinde Abdulaziz b. Muhammed ve İbn ebîFüdeyk hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø AKSıRAN KIMSE AKSıRDıĞı AN NE DEMELI?

2738- Nafi' (r.a.)'den rivâyete göre, adamın biri İbn Ömer'in yanı başında aksırdı ve "elhamdü lillah vesselamü ala Rasulillah" = Allah'a hamd Rasûlüne selam olsun dedi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: Ben elhamdülillah vesselamü ala Rasülillah mı diyorum Rasûlullah (s.a.v.) bize böyle öğretmedi. Bize "elhamdülillahi ala külli hal" = Her zamanda ve her zeminde Allah'a hamdolsun dememizi öğretti." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Ziyâd b. Rabi'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 3

Ø AKSıRAN KIMSEYE NASıL KARŞıLıK VERILECEK?

2739- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudiler Peygamber (s.a.v.)'in yanında aksırırlar ve kendilerine "Yerhamukallah = Allah size acıyıp merhamet etsin demesini arzu ederlerdi. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) onlara "Yehdîkümüllahü ve yuslihu baleküm = Allah size hidayet verip işlerinizi yolunuza koysun" buyururdu. (Ebû Dâvûd, Edeb: 81)

Bu konuda Ali, Ebû Eyyûb, Sâlim b. Ubeyd, Abdullah b. Cafer ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2740- Sâlim b. Ubeyd (r.a.)'den rivâyete göre, Sâlim bir toplulukla beraber bir yolculukta idi. Derken içlerinden biri aksırarak esselamü aleyküm = Allah'ın selamı üzerinize olsun dedi. Bunun üzerine Sâlim sana da selam olsun diye karşılık verdi. Aksıran adam bu sözden alınır gibi oldu. Sâlim şöyle dedi: Ben Peygamber (s.a.v.)'in söylediği sözden başka bir şey söylemedim bir adam Peygamber (s.a.v.)'in yanında aksırmıştı da esselamü aleyküm demişti. Peygamber (s.a.v.)'de ona sana ve anana selam olsun diye karşılık vermişti.

İçinizden biri aksırırsa "elhamdülillahi rabbil alemîn = Eksiksiz övgüler alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" desin, ona karşılık verecek kişi de "yerhamukallah = Allah sana acıyıp merhamet etsin" desin, sonra aksıran kimse "yağfirullahu lena ve leküm = Allah beni de sizi de bağışlasın" desin. (Ebû Dâvûd, Edeb: 76)

Tirmizî: Bu hadisin Mansur'dan rivâyetinde ihtilaf edilmiştir. Bazıları Hilâl b. Yesaf'la, Sâlim arasına bir râvî sokmaktadırlar.

2741- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz aksırdığı an elhamdulillahi ala külli hal = Her zamanda ve her yerde Allah'a hamdolsun desin karşılık verecek kişi de; yehdikümullah ve yüslih bâleküm = Allah size hidayet verip işlerinizi yoluna koysun desin."** (İbn Mâce, Edeb: 17)

Muhammed b. Müsenna, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, İbn ebî Leylâ'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Şu'be bu hadisi böylece İbn ebî Leylâ'dan ve Eyyûb'tan rivâyet etmiştir. İbn ebî Leylâ bu hadiste karmaşıklığa düşerdi bazen Ebû Eyyûb'tan ve Peygamber (s.a.v.)'den derdi. Bazen de Ali'den ve Peygamber (s.a.v.)'den derdi.

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Yahya es Sekafî el Mervezî vasıtasıyla Yahya b. Saîd el Kattan'dan İbn ebî Leylâ'dan kardeşi İsa'dan, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan ve Ali'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 4

Ø AKSıRAN KIMSE HAMDEDERSE ONA YERHAMUKALLAH DENIR

2742- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında iki adam aksırdı. Rasûlullah (s.a.v.) bunlardan birine karşılık verdi diğerine ise karşılık vermedi. Kendisine karşılık vermediği kimse Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Bu kimseye karşılık verdin bana neden karşılık vermedin diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: O Allah'a hamdetti; elhamdülillah dedi sen ise elhamdülillah demedin." (Buhârî, Edeb: 17; Müslim, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den de bu hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø AKSıRAN KAÇ SEFER AKSıRıRSA CEVAP VERILIR?

2743- Seleme (r.a.) ve babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında aksırdı. Ben de orada idim Rasûlullah (s.a.v.), yerhamukallah dedi, sonra adam ikinci ve üçüncü defa aksırdı bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bu adam nezleye yakalanmış dedi."** (Müslim, Zühd: 17; Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla İkrime b. Ammâr'dan, İyas b. Seleme'den ve babasından bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir ki bu rivayette Rasûlullah (s.a.v.) **"Üçüncüsünde sen nezleye yakalanmışsın"** buyurmuştur. Bu rivâyet İbn'ül Mübarek'in rivâyetinden daha sağlamdır.

Şu'be bu hadisi İkrime b. Ammâr vasıtasıyla Yahya b. Saîd'in rivâyetine benzer şekilde rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Ahmed b. Hakem el Basrî, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, İkrime b. Ammâr'dan bu şekilde rivâyet etmiştir. Abdurrahman b. Mehdî İkrime b. Ammâr'dan, İbn'ül Mübarek'in rivâyetine benzer şekilde rivâyet etmiştir ve **"üçüncüsünde sen nezle olmuşsun"** demiştir.

Aynı şekilde İshâk b. Mansur, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla bu hadisi rivâyet etmiştir.

2744- Ömer b. İshâk b. Ebû Talha (r.a.)'ın annesinden ve babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Aksıran kimseye üç sefer karşılık ver eğer üçü geçerse dilersen karşılık verirsin, dilersen vermezsin."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 28)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. İsnadı mechuldur.

BÖLÜM: 6

Ø AKSıRMA ANıNDA SESIN KıSıLMASı VE AĞZıN KAPATıLMASı

2745- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre; **"Rasûlullah (s.a.v.) aksıracağı zaman yüzünü eliyle veya elbisesinin bir parçasıyla örter ve sesini de kısardı."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 28)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø ALLAH AKSıRANDAN HOŞLANıR ESNEMEYI SEVMEZ

2746- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Aksırmak Allah'tan esnemek ise şeytandandır. Biriniz esnediği zaman elini ağzına koysun. Esnediği an hah hah derken şeytan onun içinden güler. Allah aksırmaktan hoşlanır esnemekten hoşlanmaz. Kişi esnerken hah hah derse şeytan onun içinden ona güler."** (Buhârî, Bedilhalk: 27; Müslim, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2747- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah aksırmaktan hoşlanır esnemekten hoşlanmaz. Biriniz aksırdığı zaman elhamdülillah desin. Bu takdirde onu işitenlerin her birine yerhamukallah demek gerekir. Esnemeye gelince sizden birinizin esnemesi geldiği zaman gücü yettiği kadar onu savmaya çalışsın ve hah hah demesin, çünkü bu hah hah diye çıkarılan ses şeytandandır. Şeytan bu yüzden güler."** (Buhârî, Bedilhalk: 27; Müslim, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Bu rivâyet İbn Aclan'ın rivâyetinden daha sağlamdır. Çünkü İbn ebî Zi'b, Saîd el Makburî'nin rivâyetini kavrama ve tesbit etme bakımından İbn Aclan'dan daha ileridir.

Ebû Bekir el Atar el Basrî'den iştim. Ali b. el Medîni vasıtasıyla Yahya b. Saîd'in şöyle dediğini anlatırdı: Muhammed b. Aclan dedi ki: Saîd el Makburî'nin hadislerine gelince... Saîd bunlardan bazılarını Ebû Hüreyre'nin kendisinden bazılarını da Saîd'den bir adamdan ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiştir. Bunlar bana karışık geldiği için ben hepsini Saîd'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet ettim.

BÖLÜM: 8

Ø NAMAZDA AKSıRMAK ŞEYTANDANDıR

2748- Adiyy b. Sabit (r.a.), babasından ve dedesinden merfu olarak yaptığı rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Namazda aksırmak, pineklemek, esnemekle, hayız olma, kusma ve burun kanaması şeytandandır."** (İbn Mâce, İkametüssalat: 47)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Şerik'in, Ebû'l Yakazan'dan rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'e Adiyy b. Sabit'in babasından ve dedesinden rivâyetinin senedini sordum ve Adiyy'in dedesinin adı nedir dedim. Bilmiyorum diye cevap verdi. Yahya b. Maîn'den sordum, ismi; Dinar'dır dedi.

BÖLÜM: 9

Ø OTURAN KIMSE KALDıRıLıP ONUN YERINE OTURULMAZ

2749- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herhangi biriniz bir din kardeşini oturduğu yerden kaldırıp sonra oraya oturmasın!"** (Buhârî, Cuma: 60; Müslim: Selam: 43)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2750- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herhangi biriniz bir kardeşini oturduğu yerden kaldırıp sonra o yere kendisi oturmasın."** (Buhârî, Cuma: 60; Müslim: Selam: 43)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Sâlim diyor ki: Bir kimse kalkar İbn Ömer'e yer verirse İbn Ömer oraya oturmazdı.

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 10

Ø OTURDUĞU YERDEN KALKıP TEKRAR ORAYA GELEN ORAYA OTURMAYA DAHA LAYıKTıR

2751- Vehb b. Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişi oturduğu yere daha layıktır. Bir ihtiyaç için kalkar sonra tekrar dönerse o yere oturmaya daha layıktır."** (Müsned: 14936)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Bu konuda Ebû Bekre, Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 11

Ø IZINLERI OLMADAN IKI KIŞI ARASıNA OTURMAK CAIZ DEĞILDIR

2752- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kimseye izinleri olmadan iki kişi arasına girip onları ayırması caiz değildir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Bu hadis hasendir. Âmir b. Ahvel'de bu hadisi Amr b. Şuayb'tan rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 12

Ø BIR TOPLANTıDA ORTA YERE OTURMAMALı

2753- Ebû Miclez (r.a.)'den rivâyete göre; **"Adamın biri halka halindeki bir toplantı yerinde halkanın ortasına oturdu. Bunun üzerine Huzeyfe şöyle dedi: Halkanın ortasına oturan; Muhammed'in diliyle lanetlenmiştir veya Muhammed'in diliyle Allah ona lanet etmiştir."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Midez'in ismi Lahık b. Hamîd'tir.

BÖLÜM: 13

Ø BIR KIMSENIN BIR KIMSEYE KARŞı AYAĞA KALKMASı GEREKIR MI?

2754- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabına Rasûlullah (s.a.v.)'den daha sevimli bir kimse yoktu fakat buna rağmen kendisini gördükleri zaman kendisi için ayağa kalkılmasından hoşlanmadığını bildikleri için ayağa kalkmazlardı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

2755- Ebû Miclez (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Muaviye çıkmıştı, Abdullah b. Zübeyr ve Safvân onu gördüklerinde ayağa kalkmışlardı. Bunun üzerine Muviye: **"oturunuz"** dedi. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim dedi: **"Her kimi, insanların kendisi için kalkıp ayağa dikilmeleri sevindirirse ateşteki yerine hazırlansın."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 52)

Bu konuda Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Hennâd, Ebû Usame vasıtasıyla Habib b. eş Şehîd'den, Ebû Miclez'den ve Muaviye'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 14

Ø YARATıLıŞTAN BERI DEVAM EDEN UYGULAMA NEDIR?

2756- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Beş şey yaratılışın başlangıcından beri devam edip gelmektedir; kasık tıraşı, sünnet olmak, bıyıkları kısaltmak, koltuk altı kıllarını tıraş etmek ve tırnakları kesmek."** (Buhârî, Libas: 39; Müslim, Tahara: 52)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2757- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"On şey yaratılış gereği yapılması gereken uygulamalardandır; bıyıkları kısaltmak, sakalları uzatmak, misvak kullanmak, burun temizliği yapmak, tırnakları kesmek, parmak aralarını ve mafsallarını temizlemek, koltuk altı kıllarını temizlemek, kasık kıllarını tıraş etmek ve su ile taharetlenmek."**

Zekeriyya diyor ki: Mus'ab şöyle dedi: **"Onuncuyu unuttum belki de ağza su vermek olabilir."** (Müslim, Tahara: 17; Nesâî, Ziyne: 27)

Ebû Ubeyd diyor ki: Hadiste geçen; **"İntikasul ma`"** su ile taharet yapmak anlamındadır.
Bu konuda Ammâr b. Yâsir, İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 15

Ø BIYIK VE TIRNAK KESILMESI IÇIN BELLI BIR VAKIT VAR MI?

2758- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rasûlullah (s.a.v.), tırnak kesmek, bıyıkları kısaltmak, kasık ve koltuk tıraşı için en uzun süresi kırk gün olarak belirlemiştir."** (Müslim, Tahara: 17; Nesâî, Ziyne: 27)

2759- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), bıyıkları kısaltmayı tırnak kesmeyi, koltuk ve kasık tıraşında kırk günden fazla uzatmamayı tayin etmişti."** (Müslim, Tahara: 17; Nesâî, Tahara: 27)

Tirmizî: Bu hadis öncekinden daha sahihtir. Sadaka b. Musa hadisçiler yanında hafiz bir kimse değildir.

BÖLÜM: 16

Ø IBRAHIM (A.S.) DA BIYIKLARINI KISALTIR MIYDI?

2760- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bıyıklarını kısaltır veya bıyıklarından alırdı ve Allah'ın dostu İbrahim de bıyıklarını aynen böyle yapardı"** derdi. (Müsned: 2602)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

2761- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bıyığından alıp bıyığını kısaltmayan bizden değildir."** (Nesâî, Tahara: 27)

Bu konuda Muğîre b. Şu'be'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Yusuf b. Suheyb'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 17

Ø SAKAL TIRAŞI NASIL OLMALI?

2762- Amr b. Şuayb (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, **"Peygamber (s.a.v.) sakalını tıraş ederken sakalının eninden ve boyundan alırdı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Ömer b. Harun'un rivâyeti orta yolludur. O'nun aslı olmayan veya tek başına rivâyet ettiği şu hadisten başka rivâyet ettiği bir hadis bilmiyorum: **"Peygamber (s.a.v.), sakalın eninden ve boyundan alırdı."** Bu hadisi sadece Ömer b. Harun tek başına rivâyet etmiştir. Buhârî'yi Ömer b. Harun hakkında iyi görüşlü olarak gördüm.

Tirmizî: Kuteybe'nin şöyle dediğini işittim: Ömer b. Harun hadisçi olmakla birlikte şöyle derdi: **"İman söz ve yaşantıdan ibarettir."** Kuteybe aynı zamanda şöyle demişti: Vekî' b. Cerrâh bir adam vasıtasıyla Sevr b. Yezîd'den: **"Peygamber (s.a.v.)'in Taiflilere karşı mancılık kullandığını bize bildirdi."** Kuteybe sözlerine şöyle devam etti: Vekî'e bu adam kimdir? Diye sordum sizin adamınız Ömer b. Harun'dur dedi.

BÖLÜM: 18

Ø SAKALLARIN FAZLA KISALTILMAYIP BIRAKILIVERMESI GEREKIR

2763- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bıyıkları kısaltınız sakalları salıveriniz."** (Buhârî, Libas: 27; Müslim, Tahara: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

2764- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **Rasûlullah (s.a.v.), bıyıkların kısaltılmasını sakallarında uzatılıp bırakılmasını bize emretti."** (Buhârî, Libas: 27; Müslim, Tahara: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Bekir b. Nafi', İbn Ömer'in azâd ettiği kölesi olup güvenilir bir kimsedir. Ömer b. Nafi' de yine güvenilen biridir. İbn Ömer'in azâdlısı Nafi'in oğlu Abdullah ise hadisçilerce zayıf bilinir.

BÖLÜM: 19

Ø SIRTÜSTÜ YATIP BACAKLARI BIRBIRI ÜZERINE ATMAK

2765- Abbâd b. Temîm (r.a.)'ın amcasından rivâyete göre: Bizzat kendisi; **"Rasûlullah (s.a.v.)'i mescidde sırt üstü yatmış bir ayağını diğeri üzerine atmış vaziyette gördü."** (Buhârî, Salat: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abbâd b. Temim'in amcası Abdullah b. Zeyd b. Âsım el Mazinî'dir.

BÖLÜM: 20

Ø BOZUK GÖRÜNTÜ MEYDANA GELECEKSE SIRTÜSTÜ YATIP AYAKLARI AYAK ÜZERINE ATMAMAK GEREKIR

2766- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz sırtüstü yattığında eğer iç giyimi düzgün değilse ayağını ayağının üzerine atmasın."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Bu hadisi Süleyman et Teymî'den pek çok kişi rivâyet etmiştir.

Buradaki râvîlerden Hıdaş'ın kim olduğunu bilmiyoruz. Süleyman et Teymî bu kimseden başka hadiste rivâyet etmiştir.

2767- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) bize iki cins elbiseyi giymeyi yasakladı ki ona **"Samma"** denilir; baştan ayağa vücudu içine alan tulum gibi bir elbisedir ki kollar da elbise içinde kalır. Ayrıca sırt üstü yatıp avret yerlerini gösterecek şekilde ayak ayak üstüne atmayı da yasakladı. (Müslim, Libas: 17; Nesâî, Ziyne: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø YÜZ ÜSTÜ YATMAK ALLAH'IN SEVMEDIĞI BIR YATIŞ MODELI MIDIR?

2768- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), yüzüstü yatan bir adam gördü şöyle buyurdu: **"Bu tarz yatma Allah'ın sevmediği bir yatış şeklidir."** (Müsned: 7698)

Bu konuda Tahfe ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Yahya b. ebî Kesîr bu hadisi Ebû Seleme'den, Yeiş b. Tihfe'den, babasından rivâyet etmektedir. Bu kimsenin **"Tıhfe"** olduğuda söylenir. Doğru olanı **"Tihfe"** dir. Bazı hadis hafizları doğrusunun **"Tıhfe"** olduğunu hatta **"Tiğfe"** de denildiği söylenmiştir. Yeîş sahabedendir.

BÖLÜM: 22

Ø DINEN ÖRTÜLMESI GEREKEN YERLERI ÖRTMEK GEREKIR

2769- Behz b. Hakîm (r.a.), dedesinden rivâyette şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! dedim, örtülmesi gereken yerlerimizi kime karşı örtelim dedim, şöyle buyurdular: **"Hanımından ve cariyenden başka herkese karşı örtülmesi gereken yerlerini ört."** Erkek erkekle beraber olursa nereler örtülmeli diye sorunca: **"Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış!"** Sonra ben kişi tek başına olunca ne yapması gerekir dedim; **"Kendisinden haya edilip utanılmaya en layık olan zat Allah'tır"** buyurdular. (İbn Mâce, Nikah: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Behz'in dedesinin adı Muaviye b. Hayde el Kuşeyrî olup Cerîri Behz'in babası Muaviye b. Hakîm'den hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 23

Ø YASTIĞA YASLANMAK UYGUN BIR DAVRANIŞ MIDIR?

2770- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) sol tarafındaki bir yastığa yaslanmış olarak gördüm."** (Ebû, Dâvûd, Libas: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Pek çok kimse bu hadisi İsrail'den, Simak'den, Câbir b. Semure'den rivâyet ederek: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i bir yastığa yaslanmış olarak gördüm"** demekte ve **"Sol tarafında"** dememektedir.

2771- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'i bir yastığa yaslanmış olarak gördüm."** (Ebû Dâvûd, Libas: 88)

Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 24

Ø IZINSIZ BIR KIMSENIN KOLTUĞUNA OTURULMAMALı

2772- Ebû Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimseye yetkisi dahilinde olan bir yerde imamlık yapılmaz, izni olmadan koltuğuna da oturulmaz."** (Nesâî, İmame: 18; Ebnu Dâvûd, Salat: 48)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 25

Ø BINITTE IDARE EDECEK YERE BINMEK SAHIBINE AITTIR

2773- Ebû Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) ile birlikte yürümekte iken eşeğiyle beraber bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e yaklaşarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! bin dedi ve kendisi eşeğin sırtından geriye doğru çekildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Hayvanın ön tarafına binmeye sen daha layıksın ama orayı bana ayırmışsan o başkadır. Adam: Orasını size ayırdım deyince Rasûlullah (s.a.v.) bindi."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu konuda Kays b. Sa'd b. Ubâde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 26

Ø LÜKS DESENLI VE NAKıŞLı ÖRTÜ VE ELBISELER ÇOĞALACAK Mı?

2774- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana dedi ki: **"Sizin nakışlı elbiseler ve örtüleriniz var mı? Ben de, öyle şeyler bizde nereden olacak dedim. Bunun üzerine ileride sizin böyle şeyleriniz olacaktır"** buyurdu. Şimdi ise hanımıma nakışlı lüks şeyleri benden uzak tut diyorum o da Rasûlullah (s.a.v.) sizin böyle şeyleriniz olacak dememiş miydi? Diyor bende o sözümden vazgeçiyorum. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 27

Ø ÜÇ KIŞI BIR HAYVANA BINEBILIR MI?

2775- İyas b. Seleme (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) ile Hasan ve Hüseyin'i kır renkli katırı üzerinde çekerek Rasûlullah (s.a.v.)'in odasına kadar getirmiştim. Bu çocuklardan biri önünde diğeri de arkasında idi."** (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Bu konuda İbn Abbâs ve Abdullah b. Cafer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 28

Ø YABANCı BIR KADıNA ANSıZıN BAKMANıN HÜKMÜ NEDIR?

2776- Cerir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e ansızın bir kadına bakmanın hükmünü sordum; gözünü hemen ondan çevirmemi emretti."** (Müslim, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Zür'a b. Amr'ın ismi Herîm'dir.

2777- Büreyde (r.a.), babasından merfu olarak şöyle rivâyet etmiştir: **"Ey Ali yabancı kadınlara ansızın bakış! Ardından bakışını sürdürme çünkü önceki bakış senin için bağışlanmış ise de sonraki bakışta hakkın yoktur."** (Ebû Dâvûd, Nikah: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Şerîk'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 29

Ø KADıNLAR, ERKEKLERE GÖRÜNMEMEK IÇIN SAKıNMALı Mı?

2778- Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Meymûne ile birlikte iken Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gözleri görmeyen Ümmü Mektum isimli kişi gelerek girdi bu olay örtünme ayetleri geldikten sonra idi Rasûlullah (s.a.v.) bize ona görünmeyin ve ondan sakının buyurdu. Ben de Ey Allah'ın Rasûlü! o gözleri görmez ve bizi tanıyamaz dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Sizde mi körsünüz, onu görmüyor musunuz?"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Libas: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 30

Ø KOCALARıNıN IZNI OLMADAN KADıNLARıN YANıNA GIRILMEMELI

2779- Amr b. Âs'ın azâdlısından rivâyet edilmiştir. Amr b. Âs azâdlısını Ali'ye göndererek Esma binti Umeysi ziyaret etmek için izin istedi. Kendisine izin verildi. Amr b. Âs ziyaretini tamamlayınca azâdlısı Amr b. Âs'a bu izin almanın sebebini sordu, bunun üzerine Amr şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.), kocalarının izni olmadan kadınları ziyaret etmekten bizi yasaklamıştı."** (Müsned: 18099)

Bu konuda Ukbe b. Âmir, Abdullah b. Amr ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 31

Ø KADıNıN FITNE OLUŞUNDAN SAKıNMAK GEREKIR

2780- Üsâme b. Zeyd ve Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne unsuru bırakmadım."** (Buhar, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis güvenilir pek çok kimseler vasıtasıyla Süleyman et Teymî'den, Ebû Osman'dan ve Üsâme b. Zeyd'den bize rivâyet edilmiş olup bu rivâyetin senedinde **"Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den"** dememiştir. Mu'temir'den başka, **"Üsâme b. Zeyd ve Saîd b. Zeyd'den"** diyen bir kimse bilmiyoruz.

Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

İbn ebî Ömer, Sûfyân vasıtasıyla Süleyman et Teymî'den, Ebû Osman'dan, Üsâme b. Zeyd'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 32

Ø PERUK OLARAK SAÇLARıN NAKLEDILMESI YASAKTıR

2781- Humeyd b. Abdurrahman (r.a.), Medîne'de halka hitaben şöyle işittiğini bize aktarmıştır: **"Ey Medîneliler! Sizin âlimleriniz nerede Rasûlullah (s.a.v.), peruk kullanmayı yasaklıyor ve şöyle buyuruyordu: İsrail oğullarının kadınları bu peruk işine başladıklarında helak olmuşlardır."** (Buhârî, Ehadis-ul Kur'ân: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muaviye'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 33

Ø PERUK VE DÖVME YAPTıRMANıN YASAK OLUŞU

2782- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre; **"Güzel olacağız diye Allah'ın yarattığı şekli değiştirerek dövme yapan ve yaptırana, yüzlerindeki kılları koparan kadınlara; Peygamber (s.a.v.) lanet etmiştir."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şu'be ve pek çok hadis imamı bu hadisi Mansur'dan rivâyet etmişlerdir.

2783- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah; saçına saç ulatan ve saçını başkasına peruk yapmak için veren, dövme yapan ve yaptıran kimselere lanet etsin."** Nafi': Dövme çoğunlukla dikkat çeken çene bölgesinde olur demiştir. (Buhârî, Libas: 17; Müslim, Libas: 27)

Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Âişe, Ma'kıl b. Yesâr, Esma binti ebî Bekir, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmektedir.

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Ubeydullah b. Ömer'den, Na'fi'den, İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlar ve Nafi'in sözünü zikretmemişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 34

Ø ERKEKLERE BENZEMEYE ÇALıŞAN KADıNLARıN DURUMU

2784- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), kadınların erkeklere benzemeye çalışanlarla erkeklerden kadınlara benzemeye çalışanlara lanet etti."** (Buhârî, Libas: 27; Dârimî, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2785- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), erkeklerden kadın kılıklı olmaya çalışanlarla kadınlardan erkekleşmeye çalışanlara lanet etmiştir."** (Buhârî, Libas: 27; Dârimî, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 35

Ø KADıN GÜZEL KOKULAR SÜRÜNEREK SOKAĞA ÇıKAMAZ

2786- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her göz yabancı bir kadına bakarak göz zinası işlemiştir. Bir kadın da güzel kokular sürünerek erkeklerin yanından geçerse o da aynen bakan erkekler gibi zina etmiş gibidir."** (Dârimî, İstizan: 27)

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 36

Ø ERKEK VE KADıN KOKULARı DEĞIŞIK MI OLMALı?

2787- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Erkeklerin sürünecekleri kokunun kokusu ferkedilir fakat rengi olmaz kadınların kokuları ise rengi olur fakat kokusu başkaları tarafından fark edilmez olmalıdır."** (Nesâî, Ziyne: 27)

Ali b. Hucr, İsmail b. İbrahim vasıtasıyla Cüreyrî'den, Ebû Nadre'den, Tufavî'den, Ebû Hüreyre'den mana olarak bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Tufavî'yi sadece bu hadisle bilmekteyiz ismini de bilmiyoruz. İsmail b. İbrahim'in rivâyeti daha sağlam ve daha uzundur.

2788- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: **"Erkeklere ait güzel kokuların en iyisi kokusu açık rengi gizli olandır. Kadınların kokularının en iyisi ise rengi açık olup gözüken ve kokusu çevreye yayılmayandır." Yine Rasûlullah (s.a.v.), kızıl renge boyanmış deve semeri yastıklarını kullanmayı da yasaklamıştır."** (Ebû Dâvûd, Libas: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 37

Ø IKRAM EDILEN GÜZEL KOKUYU REDDETMEMELI

2789- Sümâme b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Enes kendisine ikram edilen güzel kokuyu reddetmezdi. Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) güzel kokuyu reddetmezdi."** (Buhârî Hac: 27)

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2790- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Üç şey ikram edildiğinde reddedilmez; yastıklar, koku ve süt."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Dühn = Güzel koku demektir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Abdullah; İbn Müslim İbn Cündeb Medînelidir.

2791- Ebû Osman en Nehdî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herhangi birinize reyhan = fesleğen verilirse onu reddetmesin, çünkü o Cennet'ten çıkmıştır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Hennan isimli râvîyi sadece bu hadisle tanıyoruz. Ebû Osman en Nehdî'nin ismi Abdurrahman b. Müllin'dir. Peygamber (s.a.v.) zamanına ulaşmış fakat kendisini görmemiş ve kendisinden hadiste de işitilmemiştir.

BÖLÜM: 38

Ø ERKEK ERKEKLE, KADıN KADıNLA BIR ÖRTÜ ALTıNDA YATMASıN

2792- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kadın kadının vücuduna dokunup birlikte olmamalıdır ve o vücudunu kendi kocasına o kadını görüyor muşçasına vasıflandırmamalıdır."** (Buhârî, Nikah: 27; Ebû Dâvûd, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2793- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Erkek erkeğin haram olan avret yerlerine bakmamalı, kadında kadının avret olan yerlerine bakmamalıdır. Bir örtü içerisinde yatarken erkek erkeğe sokulmamalı. Kadında kadına bir örtü içerisinde yatarken sokulmamalı vücutlarını birbirine dokundurmamalıdır."** (İbn Mâce, Tahara: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 39

Ø GÖRÜLMESI HARAM OLAN YERLERI KIMSEYE GÖSTERMEMEK GEREKIR

2794- Behz b. Hakîm (r.a.), dedesinden rivâyette şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! dedim, örtülmesi gereken yerlerimizi kime karşı örtelim dedim, şöyle buyurdular: **"Hanımından ve cariyenden başka herkese karşı örtülmesi gereken yerlerini ört."** Erkek erkekle beraber olursa nereler örtülmeli diye sorunca: **"Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış!"** Sonra ben kişi tek başına olunca ne yapması gerekir dedim; **"Kendisinden haya edilip utanılmaya en layık olan zat Allah'tır"** buyurdular. (İbn Mâce, Nikah: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir

BÖLÜM: 40

Ø UYLUK AVRETTEN SAYıLıR

2795- Cerhed (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.), mescidde uyluğu açılmış vaziyette olan Cerhed'in yanından geçti ve uyluk avretten sayılır** (ört) **buyurdu."** (Ebû Dâvûd, Hamam: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisin senedinin muttasıl olduğunu zannetmiyorum.

2796- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Uyluk avretten sayılır."** (Örtülmesi gerekir.) (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

2797- Abdullah b. Cerhed el Eslemî (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Uyluk avretten sayılır."** (Ebû Dâvûd, Hamam: 17)

Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.
Bu konuda Ali, Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tan da hadis rivâyet edilmiştir.
Abdullah b. Cahş'ın oğlu da kendisi de sahabedir.

2798- Cerhed (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Cerhed'in yanından geçti Cerhed'in uyluğu açık durumda idi, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Uyluğunu ört çünkü uyluk avrettendir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 41

Ø TEMIZ, TERTIPLI VE INTIZAMLı OLMAK

2799- Salih b. Hasan (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediğini işittim:**"Allah güzeldir, güzel olan şeyleri sever; temizdir, temiz olan şeyleri sever; ikram sahibidir; ikram edenleri sever; cömerttir, cömert olanları sever. Siz de evleriniz gibi** -zannedersem avlularınızı dedi- **temiz tutunuz. Yahudîlere benzemeyiniz."** Hadisin râvîlerinden biri dedi ki: Bu hadisi Muhâcir b. Mismar'a anlattım o da şöyle dedi: Bu hadisi bana Âmir b. Sa'd b. ebî Vakkâs babası vasıtasıyla buradaki gibi bize aktardı ne var ki şüpheyi kaldırarak: **"Avlularınızı temiz tutunuz"** demektedir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.Hâlid b. İlyas'ın hadiste zayıf olduğu söylenmiştir.

BÖLÜM: 42

Ø CINSEL ILIŞKI ANıNDA ÖRTÜNMEK GEREKIR

2800- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Çıplak durmaktan sakınınız. Çünkü sizden ayrılmayan ancak abdest bozarken ve hanımınızla cinsel ilişki yaparken ayrılan melekler vardır, onlardan haya edip onlara karşı saygılı olunuz."** (Buhârî, Menakıb: 17; Müslim, Fezail: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekilde bilmekteyiz.
Ebû Muhayyat'ın ismi Yahya b. Ya'la'dır.

BÖLÜM: 43

Ø HAMAMLARA GITMEK YASAKLANDı Mı?

2801- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse peştemalsız hamama girmesin. Allah'a ve ahiret gününe inanan hanımını hamama sokmasın. Allah'a ve ahiret gününe inanan üzerindeki içki içilen masalara oturmasın."** (Müsned: 14124)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisin Tavus'un, Câbir'den rivâyeti olduğunu sadece bu şekilde bilmekteyiz.
Muhammed b. İsmail dedi ki: Leys b. ebî Süleym doğru bir kimsedir. Fakat bazen bir şey hakkında vehme düşüyor Muhammed b. ismail ve Ahmed b. Hanbel diyorlar ki: Leys'in rivâyetedildiği hadise sevinilmez. Leys merfu olmayacak şeyleri merfu olarak aktarması yönünden zayıf sayılır.

2802- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), erkekleri ve kadınları hamama gitmekten yasaklamıştı. Sonradan peştamal kullanmak şartıyla hamama girmelerine izin vermişti."** (Ebû Dâvûd, Hamam: 17)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Hammad b. Seleme'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Senedi de pek sağlam değildir.

2803- Ebû'l Melîh el Hüzelî (r.a.)'den rivâyete göre, Hıms ve Şam halkından bazı kadınlar Âişe'nin yanına girdiler, Âişe onlara şöyle dedi: Siz öyle kadınlarsınız ki hamamlara gidiyorsunuz. Ben ise Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle derken işittim: **"Herhangi bir kadın, kocasının evinden başka bir yerde elbisesini çıkarırsa Rabbiyle arasındaki haya perdesini yırtmış olur."** (Ebû Dâvûd, Hamam: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 44

Ø RESIM VE KÖPEK BULUNAN EVE MELEK GIRMEZ

2804- Ebû Talha (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Köpek, resim ve heykel bulunan eve melek girmez."** (Buhârî, Bed-il Halk: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2805- Rafî' b. İshâk'ın haber verdiğine göre, şöyle demiştir: Ben ve Abdullah b. ebî Talha Ebû Saîd el Hudrî'yi hastalığı dolayısıyla ziyarete gitmiştik. Ebû Saîd el Hudrî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bize şöyle haber verdi:**"İçinde resim ve heykel bulunan eve melekler girmez."** İshâk, resim mi heykel mi demişti diye şüphe ediyor." (Müsned: 11326)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2806- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cebrail bana geldi ve dedi ki: Dün gece sana gelmiş idim. Bulunduğun eve girmeme bu güne kadar bir engel yoktu fakat evin kapısının örtüsünde insan resimleri olan bir perde vardı evin içerisinde de resim ve nakışlar bulunan bir duvar örtüsü vardı ve evde de bir köpek bulunuyordu. Şimdi emret kapı örtüsündeki resmin başı koparılsın o zaman o şekil bir ağaç şekline benzer. Duvar örtüsü için emret kesilsin o parçalarda yere atılıp çiğnenen minder yapılsın. Köpek için de emret o evden atılıp çıkarılsın. Rasûlullah (s.a.v.) bunların hepsini yaptı. Köpek, Hasan ve Hüseyin'in oynadıkları bir köpek yavrusuydu, emretti ve köpekte çıkarıldı."** (Nesâî, Ziyne: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Bu konuda Âişe ve Ebû Talha'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 45

Ø ERKEKLERE YASAKLANAN ELBISE TÜRLERI HANGILERIDIR?

2807- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Üzerinde alt ve üst iki parçadan oluşan kırmızı elbise giymiş biri geçti ve Rasûlullah (s.a.v.)'e selam verdi. Rasûlullah (s.a.v.) onun selamını almadı."** (Ebû Dâvûd, Libas: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.
İlim adamlarınca bu hadisin anlamı şudur: Çok dikkat çekecek şekilde kırmızıya boyanmış elbisenin erkekler tarafından giyilmesi hoş karşılanmaz, çok dikkat

çekmeyecek şekilde boyanmış kırmızımsı renklerle boyanmış elbise giymekte bir sakınca yoktur.

2808- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), altın yüzüğü, ipekli elbiseyi, hayvanların semerlerinde kullanılan dikkat çekici yastığı kullanmayı ve Cea'yı yasak etmiştir."** Ebû'l Ahvas: "Cea" Mısır'da arpadan yapılan bir içkidir. (Müslim, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2809- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı: **"Emrettikleri: Cenazeye katılmak, hasta ziyareti, aksıran kimse elhamdülillah derse yerhamukallah demek, davete icabet etmek, mazluma yardım etmek, yemin eden kimseyi tasdik etmeyi. Yasakladıkları ise: Altın yüzük kullanmak** (erkekler için)**, altından yapılmış değişik şeyler kullanmak, altın ve gümüş kaplardan yemek ve içmek, ipek elbise giymek, ipekli kumaş cinsinden dibâc, istebrak ve kıssî giymek** (Bu sayılanlar iç çamaşırı veya dışa giyilen değişik kalınlıktaki elbiselerdir.) (Buhârî, Cenaiz: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Eş'as b. Süleym=Eş'as b. ebi'ş Şasa'dır. İsmi, Süleym b. Esved'tir.

BÖLÜM: 46

Ø BEYAZ ELBISE GIYMEK TAVSIYE EDILMIŞ MIDIR?

2810- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Beyaz elbiseler giyinin çünkü beyaz daha temiz ve daha hoştur. Ölülerinize de beyaz kefene sarınız."** (İbn Mâce, Libas: 18)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda İbn Abbâs ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 47

Ø AŞıRı DIKKATLERI ÇEKMEYEN KıRMıZıMTıRAK ELBISENIN GIYILEBILECEĞI

2811- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i mehtaplı bir gecede gördüm ve bir Rasûlullah (s.a.v.)'e birde aya bakmaya başladım. Rasûlullah (s.a.v.)'in üzerinde kırmızı bir elbise vardı o anda O, bana aydan daha güzeldi."** (Dârimî, Mukaddime: 56)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Eş'as rivâyetiyle biliyoruz. Şu'be ve Sevrî, Ebû İshâk vasıtasıyla Berâ b. Âzib'den rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i üzerinde kırmızı bir elbise ile gördüm."**

Aynı şekilde Mahmûd b. Gaylân, Vekî' vasıtasıyla Sûfyân'dan, Ebû İshâk'tan bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Muhammed b. Beşşâr, Muahmmed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Ebû İshâk'tan bu şekilde rivâyet etmişlerdir.

Bu hadis buradakinden daha uzundur.

Muhammed'e sordum. Ebû İshâk'ın Berâ'dan rivâyeti mi yoksa Câbir b. Semure'nin rivâyeti mi daha sağlamdır? Bu iki hadisi de sağlam buldu. Bu konuda Berâ'dan ve Ebû Cuhayfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 48

Ø YEŞIL RENKLI ELBISE GIYILEBILIR MI?

2812- Ebû Rimse (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i üzerinde iki yeşil elbiseden oluşan giyimiyle gördüm."** (Nesâî, Salat-ül Iyd: 27; Ebû Dâvûd, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Ubeydullah b. İyad'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Rimse et Teymi'nin adı Habib b. Hayyan'dır, kendisine Rifâa b. Yesrîbî de denilmektedir.

BÖLÜM: 49

Ø SIYAH ELBISE GIYMEKTE BIR SAKıNCA VAR MıDıR?

2813- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir sabah evden çıktı üzerinde siyah bir elbise vardı."** (Müslim, Libas: 27; Ebû Dâvûd, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 50

Ø SARı RENKLI ELBISE GIYILEBILIR MI?

2814- Kayle binti Mahreme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelmiştik. Kayle hadisi uzunca anlattı nihayet bir adam geldi güneş yükselmişti. O adam: Ey Allah'ın Rasûlü! selam sana dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de: **Allah'ın selamı ve rahmeti senin üzerine de olsun O'nun üzerinde (Peygamberi kastediyor) sarımtırak eskimiş bir elbise vardı. Elinde de bir hurma çubuğu bulunmaktaydı."** (Ebû Dâvûd, Haraç: 27)

Tirmizî: Kayle hadisini sadece Abdullah b. Hassân'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 51

Ø BAZı KOKU VE PARFÜMLER YASAK MıDıR?

2815- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.), erkekler için bir çeşit parfüm olan safran sürünmeyi yasakladı."** (Buhârî, Libas: 27; Müslim, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şu'be bu hadisi İsmail b. Uleyye'den, Abdulaziz b. Suheyb'den ve Enes'den "Rasûlullah (s.a.v.), safran sürünmeyi yasakladı."

Aynı şekilde Ubeydullah b. Abdurrahman, Adem vasıtasıyla Şu'be'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Erkekler için Safran'ın yasak olması bu cins parfümün yasaklığındandır.

2816- Ya'la b. Mürre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Halûk adı verilen bir parfüm sürünmüş bir adam gördü ve şöyle buyurdu: **"Git onu yıka sonra tekrar yıka ve bir daha bunu kullanma!"** (Nesâî, Ziyne: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Bazıları Atâ b. Sâib'den gelen bu isnad hakkında ihtilaf ettiler. Ali, Yahya b. Saîd'den naklen şöyle dedi: Kim Atâ b. Sâib'den önceden hadis işitmişse onun rivâyeti daha doğrudur. Şu'be ve Sûfyân'ın da Âta b. Saib'ten işitmeleri doğrudur. Ancak Âta b. Saib vasıtasıyla Zazan'dan rivâyet edilen iki hadis müstesna Şu'be bu iki hadisi ondan son zamanlarda işitmiştim dedi.

Tirmizî: Atâ b. Sâib'in ömrünün sonlarına doğru hafizasının bozulmuş olduğu söylenmektedir.

Bu konuda Ammâr, Ebû Musa, Enes, Ebû Hafs, İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 52

Ø IPEK ELBISE DÜNYADA ERKEKLERE HARAM KıLıNMıŞTıR

2817- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer'den işittim Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle söylediğini hatırlatıyordu: **"Kim dünyada ipek elbise giyerse onu ahirette giyemeyecektir."** (Müslim, Libas: 17)

Bu konuda Ali, Huzeyfe, Enes ve pek çok sahabeden hadis rivâyet edilmiş olup kitabımızın giyecekler bölümünde geçmişti.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer'den başka yollarla da rivâyet edilmiştir.

Esma binti ebî Bekir es Sıddîk'ın azâdlı kölesinin adı Abdullah'tır. Ebû Amr diye künyelenir.

Atâ b. ebî Rebah ve Amr b. Dinar kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 53

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) KAFTAN DAĞıTMıŞ MıDıR?

2818- Misver b. Mahreme (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), kaftan dağıttı ve Misver b. Mahreme'ye bir şey vermedi. Bunun üzerine Mahreme şöyle dedi: Ey evladım kalk birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'e gidelim. Misver dedi ki: Onunla beraber gittim Rasûlullah (s.a.v.)'in kapısına varınca gir ve Peygamber (s.a.v.)'i bana çağır dedi. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'i çağırdım. Rasûlullah (s.a.v.) çıktı, üzerinde dağıttığı kaftanlardan biri vardı. Bunu sana saklamıştım buyurdu. Mahreme'nin oğlu Misver dedi ki: "Mahreme o kaftana baktı ve Mahreme razı oldu dedi."** (Buhârî, Hibe: 17; Müslim, Zekat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn ebî Müleyke'nin ismi Abdullah b. Ubeydullah b. ebî Müleyke'dir.

BÖLÜM: 54

Ø ALLAH KULUNUN ÜZERINDE VERDIĞI NIMETI GÖRMEYI SEVER

2819- Amr b. Şuayb (r.a.), babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah nimetinin eserini kulu üzerinde görmeyi sever."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Ebû'l Ahvas'ın babasından, Imrân b. Husayn'dan ve İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 55

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), MEST GIYMIŞ MIDIR?

2820- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre: **"Necaşi Peygamber (s.a.v.)'e iki siyah mest hediye etmişti. Rasûlullah (s.a.v.) onları giydi. Sonra abdest alıp üzerine mesh yaptı."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi Delhem'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Bu hadisi Muhammed b. Rabia, Delhem'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 56

Ø BEYAZ KıLLARı YOLMANıN YASAK OLUŞU

2821- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.) beyaz kılları yolmayı yasakladı ve bu Müslüman'ın nurudur buyurdu."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Abdurrahman b. Hâris ve pek çok kimse bu hadisi Amr b. Şuayb'den rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 57

Ø ISTIŞARE EDILEN KIMSE GÜVENILEN KIMSEDIR

2822- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İstişare edilen kimse güvenilen kimsedir."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Pek çok kişi bu hadisi Şeyban b. Abdurrahman en Nahvî'den rivâyet etmişlerdir. Şeyban kitap yazmış bir müellif olup rivâyetleri sahihtir. Ebû Muaviye diye künyelenir.

Abdulcebbar b. Alâ el Attar, Sûfyân b. Uyeyne'den bize şöyle aktardı: Abdulmelik b. Umeyr dedi ki: **"Ben bir hadisi rivâyet ederken o hadisten bir harf bile eksiltmem."**

2823- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İştişare edilen kimse güvenilen kimsedir."** (Ebû Dâvûd, Etıme: 27)

Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ümmü Seleme rivâyeti olarak bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 58

Ø UĞURSUZLUK DIYE BIR INANÇ VAR MıDıR?

2824- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Uğursuzluk inancı (cahiliye devrinde) üç şeyde var kabul edilirdi; kadın, mesken ve binit (fakat islamda böyle bir şey yoktur.) (Buhârî, Nikah: 27; Müslim, Selam: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Zührî'nin adamlarından bir kısmı bu hadisin senedinde **"Hamza'dan"** demiyor, **"Sâlim'den ve Sâlim'in babasından"** diyorlar.

Mâlik b. Enes bu hadisi Zührî'den rivâyet ederek şöyle diyor: Sâlim ve Hamza -ki Abdullah b. Ömer'in iki oğludur- babalarından rivâyet etmişlerdir. Aynı şekilde bize İbn ebî Ömer bu hadisi; Sûfyan b. Uyeyne'den, Zührî'den ve Abdullah b. Ömer'in iki oğlu olan Hamza ve Salim'den; babalarından ve Peygamber (s.a.v)'den rivâyet etmiştir.

Saîd b. Abdurrahman, Sûfyân vasıtasıyla Zührî'den, Sâlim'den babasından bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Saîd'in rivâyeti daha sağlamdır. Çünkü Ali el Medînî ve Humeydî ikisi birden Sûfyân'dan, Zührî'den, Sâlim'den, babasından rivâyet etmişlerdir. Sûfyân şöyle bir hatırlatmada bulunmuştur: Bu hadisi bize Zührî Sâlim ve İbn Ömer vasıtasıyla rivâyet etmiştir.

Mâlik bu hadisi Zührî'den rivâyet ederek şöyle demiştir:

Abdullah b. Ömer'in iki oğlu Sâlim ve Hamza'dan, babalarından demiştir.

Bu konuda Sehl b. Sa'd, Âişe ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Uğursuzluk olmuş olsaydı kadın da, binitte ve evde olurdu."**

Hakîm b. Muaviye'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurdu: Uğursuzluk asla olamaz ve yoktur **"Uğur ancak evde kadında ve binittedir."**

Ali b. Hucr, İsmail b. Ayyaş vasıtasıyla Süleyman b. Süleym'den, Yahya b. Câbir et Taî'den, Muaviye b. Hakîm'den, amcası Hakîm b. Muaviye'den buradaki gibi rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 59

Ø ÜÇ KIŞININ BIRLIKTE OLDUĞU BIR YERDE IKI KIŞI GIZLICE KONUŞMASıN

2825- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Üç kişi olduğunuz vakit iki kişi diğer arkadaşlarından ayrı olarak fısıltı ile konuşmasın."** Sûfyân rivâyetinde şöyle demektedir: **"İki kişi üçüncüden ayrı olarak fısıltı ile konuşmasın bu hareket onu üzer."** (Buhârî, İstizan: 16; Müslim, Selam: 53)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: İki kişi bir kişiyi yalnız bırakarak fısıltı ile konuşmasın çünkü bu hareket o mü'mini incitir. Allah'ta bir mü'minin incinmesinden hoşlanmaz.

Bu konuda İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 60

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'IN TORUNU HASAN KENDISINE BENZER MIYDI?

2826- Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i beyaz tenli ve saçları ağarmış vaziyette gördüm. Ali'nin oğlu Hasan'da kendisine benzerdi. Rasûlullah (s.a.v.) bize verilmesi için on üç deve emretmişti biz de onları almaya gitmiştik. Rasûlullah (s.a.v.)'in ölüm haberi gelince onlar da bize bir şey vermediler.**

Ebû Bekir kalkıp, kimin Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine verdiği bir sözü ve alacağı varsa hemen gelsin dedi. Bende durumu kendisine anlattım. Ebû Bekir'de o develerin bize verilmesini emretti." (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fadail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Mervan b. Muaviye bu hadisi kendi senediyle Ebû Cuhayfe'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir. Pek çok kimse İsmail b. ebî Hâlid vasıtasıyla Ebû Cuhayfe'nin şöyle söylediğini rivâyet etmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm Ali'nin oğlu Hasan kendine benzerdi"** bu söze başka bir şey ilave etmemişlerdir.

2827- Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm Ali'nin oğlu Hasan ona benzerdi."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Hac: 42)

Tirmizî: Pek çok kişi bu hadisi İsmail b. ebî Hâlid'den buradakine benzer şekilde rivâyet etmişlerdir. Ebû Cuhayfe'nin adı, Vehb es Suvai'dir.

BÖLÜM: 61

Ø ANAM BABAM SANA FEDA OLSUN SÖZÜ SÖYLENIR MI?

2828- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in Sa'd b. ebî Vakkâs'tan başka bir kimse için hem anne hem de babasını birlikte feda olsun derken hiç işitmedim sadece Sa'd için böyle derdi."** (Buhârî, Cihâd: 28; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

2829- Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. ebî Vakkâs dışında hiçbir kimse için baba ve annesini feda olsun diyerek birlikte söylememiştir; Uhud savaşı günü O'na: **"Anam babam sana feda olsun müşriklerin üzerine oklarını at"** şöyle de derdi: **"Ey yiğit delikanlı at."** (Buhârî, Cihâd: 28; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Bu konuda Zübeyr ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ali'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Pek çok kimse bu hadisi Yahya b. Saîd'den, Saîd b. Müseyyeb'den, Sa'd b. ebî Vakkâs'tan rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Uhud günü benim için Anne ve babasını birlikte söyleyerek, Anam babam sana feda olsun oklarını at buyurmuştur."**

2830- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Uhud günü benim için Anne ve babasını birlikte söyleyerek feda olsun derken bir araya getirmişti."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 62

Ø EY EVLADıM VE YAVRUCUĞUM SÖZÜ SÖYLENIR MI?

2831- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), Enes'e; ey evlatçığım"** diye hitab ederdi. (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Bu konuda Muğîre ve Ömer b. ebî Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Bu hadis yine başka şekilde de Enes'den rivâyet edilmiştir. Ebû Osman yaşlı ve güvenilir bir kimsedir, kendisine Ca'd b. Osman da denilir. İbn Dinar'da denilir, Basralıdır. Kendisinden Yunus b. Ubeyd ve pek çok hadis imamı hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 63

Ø YENI DOĞAN ÇOCUĞUN ISMININ KONULMASıNA ACELE EDILMELI MI?

2832- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), yeni doğan çocuğa yedinci günde isim verilmesini çocuktan eziyetin kaldırılmasını ve akıka kurbanı kesilmesini emretmişti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 64

Ø GÜZEL OLAN ISIMLER HANGILERIDIR?

2833- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a isimlerin en sevimli olanı: Abdullah ve Abdurrahman'dır."** (Müslim, Edeb: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

2834- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'a isimlerin en sevimli olanı Abdullah ve Abdurrahman'dır."** (Müslim, Edeb: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Bu hadis bu şekliyle garibtir.

BÖLÜM: 65

Ø HOŞ OLMAYAN ISIMLER DE VAR MıDıR?

2835- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rafi', Bereket ve Yesâr isminin konulmasını yasaklayacağım."** (Müslim, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Ebû Ahmed bu hadisi aynı şekilde Sûfyân'dan, Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den ve Ömer'den böylece rivâyet etmiştir. Ondan başkaları ise Sûfyân'dan, Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den rivâyet etmişlerdir. Ebû Ahmet, güvenilen bir kişi olup hafızdır. Halk arasında meşhur olan bu hadisin Câbir tarafından rivâyetinde **"Ömer'den"** denmemiştir.

2836- Semure b. Cündüb (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Çocuğuna Rebah, Eflah, Yesâr ve Necîh ismi verme! Sonra bu isimli bir kimse için "o orada mı?" diye sorulur da "yok" denilir."** (Müslim, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2837- Ebû Hüreyre (r.a.), Peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivâyet etmiştir: **"Kıyamet günü Allah katında isimlerin en kötüsü kendisine "melikül emlak, krallar kralı, padişahlar padişahı verilen kişidir."** Sûfyân diyor ki: **"Şahan şah"** padişahlar padişahı demektir. **"Ahneu"** en kötüsü demektir." (Müslim, Edeb: 27; Müslim, Edeb: 17)

BÖLÜM: 66

Ø HOŞ OLMAYAN ISIMLER DEĞIŞTIRILMELI MI?

2838- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), **"Asiye"** (Allah'a isyan eden) kadın ismini **"Cemile"** (güzel) olarak değiştirdi. (Buhârî, Meğazî: 27; Müslim, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Yahya b. Saîd el Kattan bu hadisi Ubeydullah'tan, Nafi'den, İbn Ömer'den müsned olarak rivâyet eden tek kişidir. Bazıları da bu hadisi Ubeydullah'tan Nafi'den **"Ömer"** diye müsned olarak rivâyet etmişlerdir. Bu konuda Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Selam, Abdullah b. Mutı', Âişe, Hakem b. Sa'd, Müslim, Üsâme b. Ahderî, Şüreyh b. Hâni'nin babasından, Hayseme b. Abdurrahman'dan ve babasından hadis rivâyet edilmiştir.

2839- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), çirkin isimleri değiştirirdi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Ebû Bekir b. Nafi' şöyle dedi: Ömer b. Ali bu hadisin senedinde bazen; Hişâm b. Urve vasıtasıyla babasından diyerek mürsel olarak rivâyet etmiş ve senedinde **"Âişe"**yi zikretmemiştir.

BÖLÜM: 67

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN DEĞIŞIK ISIMLERI DE VAR MıDıR?

2840- Cübeyr b. Mut'ım (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Benim isimlerim vardır: **"Ben Muhammed'im**=övülmüş birisiyim; **Ben Ahmed'im**=En övgün kimseyim: **Ben Mahi'yim**=İmha ediciyim, Allah benimle küfrü imha edecektir: **Ben Haşîrim**=İnsanlar benden sonra haşredileceklerdir; **Ben Akîb**=Sonuncuyum, benden sonra peygamber gelmeyecektir. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Bu konuda Huzeyfe'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 68

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'IN ISMIYLE KÜNYESININ BIRLIKTE KULLANıLMAMASı

2841- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.); "bir kişinin kendi ismiyle künyesini bir araya getirerek; **"Muhammed Ebû'l**

Kâsım" adının verilmesini yasakladı." (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Edeb: 17)

Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazı ilim adamları herhangi bir kişinin Peygamber (s.a.v.)'in adı ile künyesinin bir arada kullanılmasını hoş karşılamamışlardır. Bazıları da bunu yapmıştır. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivâyet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), bir gün çarşıda bir adamın **"Ey Ebû'l Kâsım"** diyerek bağırdığını işitti ve ona döndü o adam da seni kastetmedim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), **"Benim künyemle künyelenmeyiniz"** buyurdu.

Bu çarşı hadisini Hasan b. Ali el Hallâl, Yezid b. Harun vasıtasıyla Humeyd'den, Enes'den bu şekilde bize rivâyet etmiştir. Bu hadiste Ebû'l Kâsım künyesiyle künyelenmenin hoş olmadığına bir delil vardır.

2842- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benim ismimi koyarsanız bile künyemle künyelenmeyiniz."** (Buhârî, Humus: 27; Müslim, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

2843- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Senden sonra çocuğum olursa ona senin ismini verip senin künyenle künyelendirebilir miyim? Rasûlullah (s.a.v.) **"Evet"** buyurdular. Ali dedi ki: Bu benim için özel bir izindi." (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 69

Ø ŞIIRDE TESIR GÜCÜ VAR MıDıR?

2844- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şiirden bir kısmı tesir gücü olan sözlerdendir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Bu hadisi sadece Ebû Saîd el Eşec, İbn ebî Ganiyye'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Başkaları ise İbn ebî Ganiyye'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Bu hadis yine Abdullah b. Mes'ud vasıtasıyla başka bir şekilde rivâyet edilmiştir.

Bu hadis Übey b. Ka'b, İbn Abbâs, Âişe, Büreyde ve Kesîr b. Abdullah'ın babasından ve dedesinden de hadis rivâyet edilmiştir.

2845- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şiirin bazı çeşidinde tesir gücü vardır."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 70

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN ŞIIR SÖYLEMEKLE ALAKALı GÖRÜŞLERI

2846- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), mescidde Hassân b. Sabit'e bir mimber koyar, Hassân'da bu mimber üzerinde ayakta durarak Peygamber (s.a.v.)'i destekleyici ve övücü şiirler söylerdi. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyururdu: **"Allah'ın peygamberini övdüğü ve müdafa ettiği sürece şair Hassân'ı Allah Ruhul Kudus'le** (Cibril) **tavsiye etsin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İsmail b. Musa ve Ali b. Hucr, Ebû'z Zinad vasıtasıyla babasından, Urve'den, Âişe'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Berâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis İbn ebî'z Zinad rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

2847- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) kaza umresinde Mekke'ye girdi. Abdullah b. Revaha önünde yürüyor ve şöyle diyordu:

"Ey kafir oğlu kafirler çekilin O'nun yolundan,
Bugün ona gelen Kur'ân gereğince boyunlarınızı vurabiliriz.
Öyle bir vuruş ki tüm başları yerinden yok eder.
Ve en yakın dostu dostuna unutturur."

Bunun üzerine Ömer ona **"Ey Revaha'nın oğlu Peygamber (s.a.v.)'in önünde ve Allah'ın hareminde şiir mi söylüyorsun?"** Deyince: Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Ömer bırak onu çünkü onun şiirleri; onlara ok'un tesirinden daha hızlıdır."** (Nesâî, Menasik: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Abdurrezzak bu hadisi Ma'mer'den, Zührî'den, Enes'den buradaki gibi rivâyet etmiştir. Başka bir hadiste şöyle rivâyet edilmiştir: **"Peygamber (s.a.v.), kaza umresinde Mekke'ye girdi, Ka'b b. Mâlik onun önünde idi."** Bazı hadisçiler yanında bu rivâyet daha sağlamdır. Çünkü Abdullah b. Revaha, Mute vak'asında şehîd düşmüştü. Kaza umresi ise bundan sonradır.

2848- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe'ye denildi ki: Rasûlullah (s.a.v.), şiirden herhangi bir şey söyler miydi? Âişe dedi ki: İbn Revaha'nın şu şiirini söyledi: **"Ve sana azık vererek yollamadığın kimseler haberler getirir."** (Müsned: 23920)

Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2849- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Arapların söylediği en şairce söz Lebîd'in şu sözüdür: **"Dikkat edin kulak verin sözüme, Allah'ın dışında her şey ve herkes yok olmaya mahkumdur."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Şiir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sevrî ve başkaları bu hadisi Abdulmelik b. Umeyr'den rivâyet etmişlerdir.

2850- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Yüzden fazla Peygamber (s.a.v.)'in sohbetinde bulundum. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı karşılıklı şiirler okurlar, cahiliye dönemine ait bazı şeyleri müzakere ederlerdi. Peygamberimiz (s.a.v.)'de susar ve bazan da onlarla birlikte gülümserdi."** (Müsned: 20096)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Züheyr de bu hadisi aynı şekilde Simâk'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 71

Ø KAFA VE KALPLER ŞIIRLE MI DOLMALı? YOKSA MIDELER IRINLE MI?

2851- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden birinizin midesini; içini kemiren bir irinle dolması; kafa ve kalbinin şiirle dolmasından daha hayırlıdır."** (Buhârî, Edeb: 27; Müslim, Şiir: 17)

Bu konuda Sa'd, İbn Ömer ve Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2852- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden birinizin içinin irinle dolması kafa ve kalbinin şiirle dolmasından daha hayırlıdır."** (Müslim, Şiir: 27; İbn Mâce, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 72

Ø DILI, EĞIP BÜKEREK EDEBIYAT YAPMAK HOŞ DEĞILDIR

2853- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İneğin diliyle otları dolayarak yutması gibi dilini eğip bükerek yapmacık hareketler yapan kimselere Allah buğzeder."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu konuda Sa'd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

2854- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), korkuluğu bulunmayan damlarda uyumayı yasaklamıştır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Muhammed b. Münkedir'in, Câbir'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdulcebbar b. Ömer hadiste zayıf sayılmıştır.

2855- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), bize bıkkınlık gelmesinden endişe ederek muayyen günlerdeki yaptığı konuşmalardan dolayı bizim durumumuzu yoklar ona göre ayarlardı."** (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Sıfat-ıl Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla, Sûfyân'dan, Ameş'den, Şakîk b. Seleme'den ve Abdullah b. Mes'ûd'tan bu hadisin bir benzerini bize rivâyet

etmiştir.

BÖLÜM: 73

Ø AMELLERIN EN HAYıRLıSı AZ DA OLSA DEVAMLı OLANıDıR

2856- Ebû Salih (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe ve Ümmü Seleme (r.anhüma)'ya Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi amel daha sevimliydi diye soruldu da şöyle cevap vermişlerdi: **"Az da olsa devamlı olandır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Hişâm b. Urve'den, babasından, Âişe'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e amellerin en sevimlisi devamlı olanıdır."**

Aynı şekilde Harun b. İshâk el Hemadânî Abde vasıtasıyla Hişâm b. Urve'den, babasından, Âişe'den bu hadisin manaca bir benzeri bize rivâyet etmiştir. Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 74

Ø KAPLARıN AĞZıNı ÖRTÜP KAPıLARı KILITLEMEK GEREKIR

2857- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kapların üstünü örtün su kaplarının ağzını bağlayın, kapıları kapayın kandilleri söndürün belki de küçük yaramaz fare kandilin fitilini çeker de evi ve halkını yakabilir."** (Buhârî Bedilhalk: 27; Müslim, Eşribe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Câbir'den değişik şekilde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 75

Ø BINIT HAYVANıNA GÜZEL MUAMELE YAPMAK

2858- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Otların bol olduğu mevsimlerde yolculuk yaptığınızda develere yerden çıkan nasiplerini otlatmak suretiyle veriniz. Kıtlık ve kurak zamanlarda yolculuk ettiğinizde ise onları zayıf bırakmamaya dikkat ediniz. Geceleyin istirahat için mola verdiğinizde yoldan uzak durunuz. Çünkü yollar geceleyin böcek ve haşaratın barınak yeridir."** (Müslim, Imara: 27; Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bazı Mevzu Hadisler:

İslam tarihinde onulmaz yaralar açan, müslümanların dünya görüşlerini ters yönde etkileyen uydurma hadislere ait birkaç örnek vermek istiyoruz. Kendisinde Hz. Peygamber adına konuşma yetkisi görenler bakınız neler söylüyorlar:
"Misvak kullananın fesahati (güzel konuşma yeteneği) artar."
"Cenab-ı Hak kızdığı zaman vahyi Arapça; razı olduğu zaman Farsça indirir."
"Gül, Hz. Peygamber'in (veya Burak'ın) terinden yaratılmıştır."
"Pirinç eğer insan olsaydı halim-selim biri olurdu."
"Geceleyin gökte görülen beyazlık göğün kapısıdır."
"Ekmek, sofraya gelinceye kadar 360 ustanın elinden geçer. Bunların ilki Mikail'dir."
"Bir kimse bir hadis rivayet ederken aksırırsa o hadis doğrudur."
"Bir işi gördürmeden evvel hediye vermek ne güzeldir."
"Ali'nin yüzüne bakmak ibadettir."
"Kanadı kesik güvercinler bulundurunuz; zira onlar çocuklarınızdan cinleri uzaklaştırır."
"Pazar günü her rekatında Fatiha ve Amene'r-Rasul okumak suretiyle ve bir selamla 4 rekat namaz kılan kimseye 1000 hac, 1000 umre ve 1000 gaza sevabı yazılır. Ayrıca her rekatı bir milyon rekata eşit olur. Kendisiyle cehennem arasına 1000 hendek kazılır."
"İnsanların en yalancıları boyacılar, dkiciler ve terzilerdir." [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 55-56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bazı Mevzu Hadisler:

İslam tarihinde onulmaz yaralar açan, müslümanların dünya görüşlerini ters yönde etkileyen uydurma hadislere ait birkaç örnek vermek istiyoruz. Kendisinde Hz. Peygamber adına konuşma yetkisi görenler bakınız neler söylüyorlar:
"Misvak kullananın fesahati (güzel konuşma yeteneği) artar."
"Cenab-ı Hak kızdığı zaman vahyi Arapça; razı olduğu zaman Farsça indirir."
"Gül, Hz. Peygamber'in (veya Burak'ın) terinden yaratılmıştır."
"Pirinç eğer insan olsaydı halim-selim biri olurdu."
"Geceleyin gökte görülen beyazlık göğün kapısıdır."
"Ekmek, sofraya gelinceye kadar 360 ustanın elinden geçer. Bunların ilki Mikail'dir."
"Bir kimse bir hadis rivayet ederken aksırırsa o hadis doğrudur."
"Bir işi gördürmeden evvel hediye vermek ne güzeldir."
"Ali'nin yüzüne bakmak ibadettir."
"Kanadı kesik güvercinler bulundurunuz; zira onlar çocuklarınızdan cinleri uzaklaştırır."
"Pazar günü her rekatında Fatiha ve Amene'r-Rasul okumak suretiyle ve bir selamla 4 rekat namaz kılan kimseye 1000 hac, 1000 umre ve 1000 gaza sevabı yazılır. Ayrıca her rekatı bir milyon rekata eşit olur. Kendisiyle cehennem arasına 1000 hendek kazılır."
"İnsanların en yalancıları boyacılar, dkiciler ve terzilerdir." [1]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 55-56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âlimin Ve Müteallimin (Öğrencinin) Âdâbı

İlmin faydası ve meyvesi öğrenilenle amel etmektir. Öğrendikleriyle amel etmeyen bir kimsenin ilmi kendisine vebal olur. Kıyamet gününde ona karşı delil olur. Nitekim Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*: "Kur'ân ya senin lehine veya aleyhine bir delildir." buyurmuştur.
Âlimin de, müteallimin de riayet etmesi gereken birtakım âdâb vardır. Bu âdâbın bir kısmı her ikisi arasında da ortaktır, bir kısmı da onların her birisine hastır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadisle İlgili Eserler:

Mevzu (uydurma) hadisler üzerine yazılan pek çok eser vardır. Bunların en meşhurlarından bir kaçı şunlardır:
1- İbnu'l-Cevzi: Kitabü'l-Mevzuat mine'l-Ehadisi'l-Merfuat
2- Mecdüd-Din el-Firuz-Âbadi: Hatimetü Sifri's-Saade
3- Celalüd-Din es-Suyuti: el-Lealai-Masnua fi'l-Ehadisi'l-Mevzua
4- İbnu Arrak el-Hicazi: Tenzihü'ş Şeriati'l-Merfüani'l-Ahbari'ş Şeriati'l-Mevzua
5- Ali b. Sultan el-Kari: el-Mevzuat
6- Muhammed b. Ali eş-Şevkani: el-Fevaidü'l-Mecmua fi'l-Ehadisi'l Mevzua
7- Ebü'l-Hasenat Abdu'l-Hayy el-Leknevi: el-Asaru'l-Merfua fi'l/Abbari'l-Mevzua
8- M. Yaşar Kandemir: Mevzû Hadisler, Menşei. Tanıma Yoları Tenkidi.[1]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180-181.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mevzu Hadisle İlgili Eserler:

Mevzu (uydurma) hadisler üzerine yazılan pek çok eser vardır. Bunların en meşhurlarından bir kaçı şunlardır:
1- İbnu'l-Cevzi: Kitabü'l-Mevzuat mine'l-Ehadisi'l-Merfuat
2- Mecdüd-Din el-Firuz-Âbadi: Hatimetü Sifri's-Saade
3- Celalüd-Din es-Suyuti: el-Lealai-Masnua fi'l-Ehadisi'l-Mevzua
4- İbnu Arrak el-Hicazi: Tenzihü'ş Şeriati'l-Merfüani'l-Ahbari'ş Şeriati'l-Mevzua
5- Ali b. Sultan el-Kari: el-Mevzuat
6- Muhammed b. Ali eş-Şevkani: el-Fevaidü'l-Mecmua fi'l-Ehadisi'l Mevzua
7- Ebü'l-Hasenat Abdu'l-Hayy el-Leknevi: el-Asaru'l-Merfua fi'l/Abbari'l-Mevzua
8- M. Yaşar Kandemir: Mevzû Hadisler, Menşei. Tanıma Yoları Tenkidi.[1]

---

[1] Sabahattin Yıldız, İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/180-181.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisler Günümüze Nasıl İntikal Etmiştir?

Kur'ân âyetleri nâzil oldukça onları vahiy kâtiplerine bizzat yazdıran Hz. Peygamber, önceleri kendi hadislerinin yazılmasını yasaklamış, fakat hadisleri birbirlerine rivâyet etmelerine izin vermişti. Bu yasağın sebebi, ashâbın Kur'ân'la hadisleri birbirine karıştırma tehlikesiyle Arap yazısının henüz gelişmemiş olması, okuma-yazma bilenlerin azlığı, yazı malzemesinin kıtlığı gibi sebepler olabilir. Daha sonraları bu mahzurlar ortadan kalkınca veya azalınca Hz. Peygamber'in, hadislerin yazılmasına izin verdiğini görmekteyiz. Nitekim, hadis yazan 30-40 kadar sahâbîden biri olana Abdullah b. Amr 1000 civarında hadis yazmış ve bunları bir sahife (kolleksiyon) hâline getirmiş, adına da "es-Sahîfetü's-Sâdıka" (Doğru Sahife) demiştir. Sağlığında Hz. Peygamber'den pekçok hadis öğrenen sahâbe, O'nun (s.a.s) vefâtından sonra bunları başkalarına nakletmiş, böylece hadisler hem sözlü, hem de yazılı bir halde sonraki nesillere intikal etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlayan hadis toplama yolculukları (rıhle) ve hicrî birinci asır ortalarından itibaren görülen "tedvin" (dağınık haldeki hadis malzemesini bir araya toplama) faaliyetleri H. 99-101 yıllarında halife Ömer İbn Abdülaziz (H. 101) zamanında vâliliklere gönderilen emirnamelerle resmî tedvin hâlinde devam etmiş; toplanan bu hadisler konularına göre tasnif edilerek hicrî ikinci asır ortnlarından itibaren hadis kitapları meydana getirilmeye başlanmıştır. Günümüze kadar gelen en eski hadis kitapları bu devrelere âittir. Bu kitaplardan sonra hicrî üçüncü asırda " Kütüb-i Sitte" (altı kaynak eser) denilen hadis külliyâtının meydana getirilmesiyle hadis tasnifi altın çağına ulaşmıştır. Kütüb-i Sitte; Buhârı ve Müslim'in "el-Câmiu's-Sahîh" leri ile, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin "Sünen" lerinden oluşmaktadır. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289-290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisler Günümüze Nasıl İntikal Etmiştir?

Kur'ân âyetleri nâzil oldukça onları vahiy kâtiplerine bizzat yazdıran Hz. Peygamber, önceleri kendi hadislerinin yazılmasını yasaklamış, fakat hadisleri birbirlerine rivâyet etmelerine izin vermişti. Bu yasağın sebebi, ashâbın Kur'ân'la hadisleri birbirine karıştırma tehlikesiyle Arap yazısının henüz gelişmemiş olması, okuma-yazma bilenlerin azlığı, yazı malzemesinin kıtlığı gibi sebepler olabilir. Daha sonraları bu mahzurlar ortadan kalkınca veya azalınca Hz. Peygamber'in, hadislerin yazılmasına izin verdiğini görmekteyiz. Nitekim, hadis yazan 30-40 kadar sahâbîden biri olana Abdullah b. Amr 1000 civarında hadis yazmış ve bunları bir sahife (kolleksiyon) hâline getirmiş, adına da "es-Sahîfetü's-Sâdıka" (Doğru Sahife) demiştir. Sağlığında Hz. Peygamber'den pekçok hadis öğrenen sahâbe, O'nun (s.a.s) vefâtından sonra bunları başkalarına nakletmiş, böylece hadisler hem sözlü, hem de yazılı bir halde sonraki nesillere intikal etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlayan hadis toplama yolculukları (rıhle) ve hicrî birinci asır ortalarından itibaren görülen "tedvin" (dağınık haldeki hadis malzemesini bir araya toplama) faaliyetleri H. 99-101 yıllarında halife Ömer İbn Abdülaziz (H. 101) zamanında vâliliklere gönderilen emirnamelerle resmî tedvin hâlinde devam etmiş; toplanan bu hadisler konularına göre tasnif edilerek hicrî ikinci asır ortnlarından itibaren hadis kitapları meydana getirilmeye başlanmıştır. Günümüze kadar gelen en eski hadis kitapları bu devrelere âittir. Bu kitaplardan sonra hicrî üçüncü asırda " Kütüb-i Sitte" (altı kaynak eser) denilen hadis külliyâtının meydana getirilmesiyle hadis tasnifi altın çağına ulaşmıştır. Kütüb-i Sitte; Buhârı ve Müslim'in "el-Câmiu's-Sahîh" leri ile, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin "Sünen" lerinden oluşmaktadır. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289-290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Kitaplarının Dereceleri:

İhtiva ettikleri hadislerin güvenilir olup-olmamalarına göre hadis kitapları şu derecelere ayrılır:
Birinci Tabaka: Mütevâtir, meşhûr, sahîh ve hasen hadisler. Buhârî ve Müslim'in "Sahih"leri ile İmam Mâlik'in "Muvatta" adlı eserleri. Bu kitaplardaki hadislerle amel edilir.
İkinci Tabaka: Birinci tabakadaki kitaplar seviyesine çıkamayan, fakat, müelliflerinin titizlikle bazı şartları uygulayarak hadisleri aldıkları kitaplar. Bunlar da hadis kaynağı olarak benimsenmiş, asırlar boyu faydalanılmıştır. Tirmizî'nin Câmi'i, Ebû Dâvûd'un Sünen'i Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Nesâî'nin Sünen'i (Mücteba) bu tabakadandır.
Üçüncü Tabaka: Bu tabakadaki kitaplarda sahih hadisler yanında zayıf hadisler de olduğu gibi, râvîleri içinde halleri meçhul olanlar da vardır. Abdürrezzâk'ın "Musannef"i, Beyhakî, Taberânî ve Tahâvî'nin kitapları... gibi. Bu kitaplardaki hadislerden ancak, hadis uzmanları yararlanabilir.
Dördüncü Tabaka: Bu dereceye giren kitaplar, büyük muhaddisler döneminden ve "tasnif" devrinin bittiği tarihlerden sonra ortaya çıkan, hadis ilmiyle ilgisi olmayan ve bu yolu bir menfaat kapısı haline getiren ehliyetsiz kişilerin yazdığı, içi uydurma ve hurafelerle dolu olan kitaplardır. İbn Mürdeveyh, İbn Şâhîn, Ebû'ş-Şeyh... gibilerin kitapları bu tabakadan olup, bunlardan, amel edilmek üzere asla hadis alınamaz. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Kitaplarının Dereceleri:

İhtiva ettikleri hadislerin güvenilir olup-olmamalarına göre hadis kitapları şu derecelere ayrılır:
Birinci Tabaka: Mütevâtir, meşhûr, sahîh ve hasen hadisler. Buhârî ve Müslim'in "Sahih"leri ile İmam Mâlik'in "Muvatta" adlı eserleri. Bu kitaplardaki hadislerle amel edilir.
İkinci Tabaka: Birinci tabakadaki kitaplar seviyesine çıkamayan, fakat, müelliflerinin titizlikle bazı şartları uygulayarak hadisleri aldıkları kitaplar. Bunlar da hadis kaynağı olarak benimsenmiş, asırlar boyu faydalanılmıştır. Tirmizî'nin Câmi'i, Ebû Dâvûd'un Sünen'i Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Nesâî'nin Sünen'i (Mücteba) bu tabakadandır.
Üçüncü Tabaka: Bu tabakadaki kitaplarda sahih hadisler yanında zayıf hadisler de olduğu gibi, râvîleri içinde halleri meçhul olanlar da vardır. Abdürrezzâk'ın "Musannef"i, Beyhakî, Taberânî ve Tahâvî'nin kitapları... gibi. Bu kitaplardaki hadislerden ancak, hadis uzmanları yararlanabilir.
Dördüncü Tabaka: Bu dereceye giren kitaplar, büyük muhaddisler döneminden ve "tasnif" devrinin bittiği tarihlerden sonra ortaya çıkan, hadis ilmiyle ilgisi olmayan ve bu yolu bir menfaat kapısı haline getiren ehliyetsiz kişilerin yazdığı, içi uydurma ve hurafelerle dolu olan kitaplardır. İbn Mürdeveyh, İbn Şâhîn, Ebû'ş-Şeyh... gibilerin kitapları bu tabakadan olup, bunlardan, amel edilmek üzere asla hadis alınamaz. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎSTE NESH

NESH NEDİR?

Nesh, dinde Şâri tarafından konmuş eski bir hükmün, yine Şâri tarafından konulan yeni bir hükümle kaldırılmasıdır. Hüküm, Kur'an-ı Kerim tarafından da konmuş olabilir, sünnetle de konmuş olabilir. İslam uleması önceki hüküm hangi kaynaktan gelmiş olursa olsun, sonraki bir hükümle kaldırılabileceği hususunda müttefiktir. Zira mesele, hem âyet ve hem de hadîslerle beyan edilmiş, örnekler verilmiştir. Şu âyet, neshi kesin bir dille te'yid eder: *"Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz"* (Bakara: 2/106).
Ehl-i sünnet âlimleri; bu âyete ve Kur'ân'da gelen açık örneklere dayanarak nesh'i ittifakla kabul ederken başta Mutezile, bazı itikadî mezhepler, yukardaki âyeti eski şeriatlerin neshiyle te'vîl ederek İslâm'da nesih olamıyacağını iddia etmişlerdir.
Şâtıbî, küllî kaideler ve müebbet hükümlerde nesih olmamakla birlikte, cüz'î hükümlerde nesih'in olacağını söyler. Ona göre, nesih iki maksadla olur:
1- Ahkâmdaki kolaylığı, suhûleti (tahfif) kaldırıp yerine zor ve ağır hükümler (tağlîz) koymak. Nitekim Nisa sûresi 160. ayette yahudilere bir kısım helalin haram kılındığı belirtilir.
2- Ağır hükümden (tağlîz) vazgeçilir, yerine hafif hükümler (tahfif) konur. Enfal sûresinin 66. âyetinde bunun örneği görülür.
Sünnî ulemânın ihtilaf ettiği husus daha ziyâde Kur'ân ve Sünnet arasındaki nâsîh-mensûh münasebetidir. Sünnet Kur'ân'ı veya Kur'ân Sünnet'i neshedebilir mi, neshedemez mi? Hangi âyetler nâsihtir, hangileri mensuhtur? Bu sorularda ihtilaf etmişlerdir. Bazan görüş farkları ciddidir.
Bu kısa açıklamadan sonra asıl mevzumuza gelerek şunu söyleyeceğiz: Kur'ân'da olduğu gibi, sünnette de nesh olmuştur. Nesh vak'ası, doğrudan ahkâmla alâkalı olduğu için mühim kabûl edilmiş, bidâyetten beri meseleye yer verilmiştir. Nâsih ve mensuh hadîsleri bilmenin ehemmiyetini belirtmek üzere şu rivâyet nakledilir: Hz. Ali (radıyallahu anh), halka kıssalar anlatan (Kâss) birisine rastlar. Ona: "Nâsih ve mensûh'u biliyor musun?" diye sorar. Öbürü "Hayır" diye cevap verince: "Öyleyse mahvolmuşsun ve başkalarını da mahvediyorsun!" der. Aynı rivâyet İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'tan da yapılmıştır. Hz. Huzeyfe'den yapılan rivâyete göre, kendisine bir mesele sorulduğu zaman: "Fetva'yı, nâsih ve mensûhu bilen kimse verir" der ve soruya cevap vermekten kaçınır. Kendisine: "Pekiyi bunu kim bilir?" diye tekrar sorulunca: "Ömer (radıyallahu anh)" diye cevap verir.
Nâsih ve mensûh'u bilmek mühim olduğu nisbette zordur. Değme âlim bu mevzuda söz sâhibi olamamıştır. Ahmed İbnu Hanbel gibi bir hadîs otoritesi: "Şâfiî'nin ders halkasına oturuncaya kadar biz mücmeli müfesserden, nâsih hadîsi de mensûhtan ayıramıyorduk" diyerek hem Şâfiî'nin bu meseledeki yerini hem de kendi aczlerini ifade eder.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/149-150.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎSTE NESH

NESH NEDİR?

Nesh, dinde Şâri tarafından konmuş eski bir hükmün, yine Şâri tarafından konulan yeni bir hükümle kaldırılmasıdır. Hüküm, Kur'an-ı Kerim tarafından da konmuş olabilir, sünnetle de konmuş olabilir. İslam uleması önceki hüküm hangi kaynaktan gelmiş olursa olsun, sonraki bir hükümle kaldırılabileceği hususunda müttefiktir. Zira mesele, hem âyet ve hem de hadîslerle beyan edilmiş, örnekler verilmiştir. Şu âyet, neshi kesin bir dille te'yid eder: *"Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz"* (Bakara: 2/106).
Ehl-i sünnet âlimleri; bu âyete ve Kur'ân'da gelen açık örneklere dayanarak nesh'i ittifakla kabul ederken başta Mutezile, bazı itikadî mezhepler, yukardaki âyeti eski şeriatlerin neshiyle te'vîl ederek İslâm'da nesih olamıyacağını iddia etmişlerdir.
Şâtıbî, küllî kaideler ve müebbet hükümlerde nesih olmamakla birlikte, cüz'î hükümlerde nesih'in olacağını söyler. Ona göre, nesih iki maksadla olur:
1- Ahkâmdaki kolaylığı, suhûleti (tahfif) kaldırıp yerine zor ve ağır hükümler (tağlîz) koymak. Nitekim Nisa sûresi 160. ayette yahudilere bir kısım helalin haram kılındığı belirtilir.
2- Ağır hükümden (tağlîz) vazgeçilir, yerine hafif hükümler (tahfif) konur. Enfal sûresinin 66. âyetinde bunun örneği görülür.
Sünnî ulemânın ihtilaf ettiği husus daha ziyâde Kur'ân ve Sünnet arasındaki nâsîh-mensûh münasebetidir. Sünnet Kur'ân'ı veya Kur'ân Sünnet'i neshedebilir mi, neshedemez mi? Hangi âyetler nâsihtir, hangileri mensuhtur? Bu sorularda ihtilaf etmişlerdir. Bazan görüş farkları ciddidir.
Bu kısa açıklamadan sonra asıl mevzumuza gelerek şunu söyleyeceğiz: Kur'ân'da olduğu gibi, sünnette de nesh olmuştur. Nesh vak'ası, doğrudan ahkâmla alâkalı olduğu için mühim kabûl edilmiş, bidâyetten beri meseleye yer verilmiştir. Nâsih ve mensuh hadîsleri bilmenin ehemmiyetini belirtmek üzere şu rivâyet nakledilir: Hz. Ali (radıyallahu anh), halka kıssalar anlatan (Kâss) birisine rastlar. Ona: "Nâsih ve mensûh'u biliyor musun?" diye sorar. Öbürü "Hayır" diye cevap verince: "Öyleyse mahvolmuşsun ve başkalarını da mahvediyorsun!" der. Aynı rivâyet İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'tan da yapılmıştır. Hz. Huzeyfe'den yapılan rivâyete göre, kendisine bir mesele sorulduğu zaman: "Fetva'yı, nâsih ve mensûhu bilen kimse verir" der ve soruya cevap vermekten kaçınır. Kendisine: "Pekiyi bunu kim bilir?" diye tekrar sorulunca: "Ömer (radıyallahu anh)" diye cevap verir.
Nâsih ve mensûh'u bilmek mühim olduğu nisbette zordur. Değme âlim bu mevzuda söz sâhibi olamamıştır. Ahmed İbnu Hanbel gibi bir hadîs otoritesi: "Şâfiî'nin ders halkasına oturuncaya kadar biz mücmeli müfesserden, nâsih hadîsi de mensûhtan ayıramıyorduk" diyerek hem Şâfiî'nin bu meseledeki yerini hem de kendi aczlerini ifade eder.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/149-150.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NESHİN ÇEŞİTLERİ

Ulemânın ittifak ettiğini belirttiğimiz nesh çeşidi içerisinde mevzumuza girenler şunlardır:
1- Sünnetin sünnetle neshi.
2- Sünnetin Kitapla neshi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/150.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NESHİN ÇEŞİTLERİ

Ulemânın ittifak ettiğini belirttiğimiz nesh çeşidi içerisinde mevzumuza girenler şunlardır:
1- Sünnetin sünnetle neshi.
2- Sünnetin Kitapla neshi. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/150.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sünnetin Sünnetle Neshi:

Bu üç şekilde cereyan etmiştir:
1) Mütevatir hadîsin, mütevâtir hadîsle neshi,
2) Haber-i vâhid'in, haber-i vâhidle neshî,
3) Haber-i vâhid'in, mütevâtir hadîsle neshi.
Ayrıca, mütevâtir hadîs'in haber-i vâhidle neshi meselesi üzerinde durulmuş, aklen kabul edilse de fiilen örnek gösterilememiştir. Esasen bu meselelerde umumiyetle benimsenen prensip şudur: Nas, kendi kuvvetinde veya kendisinden daha kuvvetli bir nasla neshedilebilir.
Hadîs'in hadisle neshine bâzı örneği Neshin Bilinme Yolları'nı açıklarken vereceğiz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/150-151.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Sünnetin Sünnetle Neshi:

Bu üç şekilde cereyan etmiştir:
1) Mütevatir hadîsin, mütevâtir hadîsle neshi,
2) Haber-i vâhid'in, haber-i vâhidle neshî,
3) Haber-i vâhid'in, mütevâtir hadîsle neshi.
Ayrıca, mütevâtir hadîs'in haber-i vâhidle neshi meselesi üzerinde durulmuş, aklen kabul edilse de fiilen örnek gösterilememiştir. Esasen bu meselelerde umumiyetle benimsenen prensip şudur: Nas, kendi kuvvetinde veya kendisinden daha kuvvetli bir nasla neshedilebilir.
Hadîs'in hadisle neshine bâzı örneği Neshin Bilinme Yolları'nı açıklarken vereceğiz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/150-151.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- TAHAMMÜLÜ'L-İLİM
İslamın Birinci Ve İkinci Asırlarında Hadîslerin Tahsîl Ve Tedrîsî
Mu'allimler
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsler'inin İlk Günlerde Ezberlenmesi:
Kitablann Ortaya Çıkışı
Atrâf Usûlü ve Te'sîri
Birinci Asırda Tahsil Programı
Şuyûha Göre Hadîs Öğretimi:
Hadîs Tedris Usûlü:
A. Mu'allim Tarafından Hadîslerin Ezbere Okunması.
B. Kİtablardan Okuma.
C. Soru ve Cevap Usûlü.
D. Hadislerin Yazdırma Usûlü:
Yazdırma Usûlü:
Müstemlîler:
Yazı Yazacak Kimsenin Seçimi:
Hadîs Yazmada Katililerin Vazifelendirilmesi:
Yazılan Nüshaların Tashihi:
Yazı Malzemeleri:
Talebeler ve Yaşları:
Talebe Sayısı:
Mekteb Binaları:

4- TAHAMMÜLÜ'L-İLİM

İslamın Birinci Ve İkinci Asırlarında Hadîslerin Tahsîl Ve Tedrîsî

Kur'ân-ı Kerîm'e göre, harb zamanında bile, bir grubun arkada kalması ve bunların dîni doğru olarak öğrenip, harbden dönen de din kardeşlerine öğretmesi lâzımdır.[1]
Kur'ân-ı Kerîm'in ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsle-ri'nin en az bir kısmının öğrenilmesi her müslüman için mecburî bir vazifedir. Bu mecburiyet dolayısıyla bütün İslâm dünyasındaki tahsil ve terbiye faaliyetlerinde muazzam bir canlılık olmuş ve İslâm ma'ârif târihinde ilim kelimesi, asırlarca sâdece Hadîs ve yardımcı mevzularını öğrenmek için kullanılmıştır. [2]
Bu bölümde İslâmın ilk asırlarına âit tahsil tarzının esasları belirtilecektir. Hemen anlaşılacağı üzere, bu sâdece bir hulâsadan ibaret olacaktır. Ders programı tesbit edilmiş ve muayyen bir eğitim ve öğretim tarzı tatbik edilmiş düzenli hiçbir üniversite ve mektep bulunmadığı için, yapılan bütün faaliyetler, hocaların tercih edebileceği herhangi bir usûlü şekillendiremiyordu. Bu yüzden tek bir talebe ve hocanın tedris tarzı bile zaman zaman ve yer yer birbirinden farklı oluyordu. Bundan dolayı tatbik edilen usûlün herhangi bir şeklinin umûma teşmili ve muayyen bir uygulamaya tahsisi de, son derece şaşırtıcı ve tehlikelidir.[3]

Mu'allimler

Hz. Peygamber (s.a.v.) bizzat kendisini, mu'allim olarak tavsif etmiştir. [4] Sahâbe-i Kirâm'a ilim öğretmek için onlarla beraber bir dâire içinde otururdu.[5] O'nun söz ve hareketlerini Ashâb'ı dikkatle ta'kîb eder ve bunları ezberleyinceye kadar birbirlerine tekrar ederlerdi. [6]
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bütün meclislerinde bulunmak, her Sahabe için mümkün olmadığından, Sahâbe'ler kendi aralarında anlaşarak münâvebe ile Rasûlullah (s.a.v.)'ın meclislerinde bulunmaya başlamışlardır. [7] Onların Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'in fiil ve sözlerini, nâmevcud olanlara bildirmeleri, kendi aralarında yaygın olar. âdetlerden biriydi. [8] Bu, sâdece onların hemfikir oldukları bir âdet değil, aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a-v.)'in de bir emriydi. Sahâbe'den Suleyt, uzak bir yerde oturması dolayısıyla meclislere katılamayıp mahrum kalanlardan biriydi. Oturduğu yeri de Rasûlullah (s.a.v.) vermişti. Uzak yerde oturmak kendisini O'nunla beraber olmaktan alıkoyduğu için Hz. Peygamber (s.a.v.)'den verdiği yeri geri almaşım taleb etti. [9]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsler'inin İlk Günlerde Ezberlenmesi:

Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken, Ashâb'ın bazısı Hadîsleri yazmış, bazısı da bilâhare toplamıştır. [10]Bununla beraber Rasullullah (s.a.v.)'in Hadîslerini ya şahsen veya birbirlerinin yardımıyla hatırlamak onların müşterek bir 'âdetiydi. [11]Aynı tatbikat, Tabiin devrinde de devam etti. [12]

Kitablann Ortaya Çıkışı

Hicrî birinci asrın ortasında, muallimlerin derslerinden faydalanarak toplanan Hadîsleri muhtevî kitablar ortaya çıkmaya başladı. Bu kitablann en eskisi olarak zikredilen de, Ebû Hureyre'nin talebeler arasında bulunan Hemmâm ile Beşîr b. Nahîk'in kitabı idi.[13] İbn 'Abbâs ile Cerîr b. Abdillâh ve diğerlerinin kitabları da aynı devreye aitti.[14]

Atrâf Usûlü ve Te'sîri

Şimdi mevcud olan kaynaklara göre, Hicrî birinci asrın üçüncü çeyreğinde Hadîs tahsili için yeni bir usûl kullanılmaktaydı. Buna Atrâf deniyordu. Mânası: Hadîsin sâdece bir kısmını yazmak, demekti.
Bu usûlün ilk defa kullanılışı, bildiğimiz kadarıyla, İbn Şîrîn tarafından üstadı 'Abîde es-Selmânî (v.72)'nin derslerinde görüldü. [15]Bu tatbikat, muhaddisler nezdinde devam etti. [16] Bilâhare, birçok kitab bu usûlle tedvîn edildi. Aynı Kitablar, ilk ulemâ tarafından bir fihrist (kon-kordans) olarak kullanıldı. [17]
Atrâf usûlü, Hadîslerin yazılmasına doğru atılmış çok mühim bir adımdı. Üç esâsı ihtiva ediyordu:
1. Bir talebenin, derse devamdan evvel, bazı kaynaklardan edindiği Hadîs bilgisi.
2. Derslere gelmeden evvel Hadîslerin kısmen yazılması.
3. Râvî zinciri içinde en yüksek râvîden Hadîs elde etme gayreti ve aşağı derecedeki kaynaktan elde ettiği malzeme ile tatmin olmama hâli.
Hicrî birinci asrın üçüncü çeyreğinin sonuna kadar, Hadîs öğrenmek ve öğretmek için hemen hemen tek bir nümûne tesbit edilmişti. Bu nü-mûne ikinci ve üçüncü asırlarda daha da geliştirildi.[18]

Birinci Asırda Tahsil Programı

İlk zamanlarda Hadîs Öğrenme usûllerinden sâdece ikisinin vâr olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, ya âlimlerden biriyle devamlı beraber olunmakta veya muntazaman verilen derslere devam edilmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sahabeleri, sözlü rivayette bulundukları gibi, Hadîs'i yazdırırlar veya dersi bir kitabtan ta'kîb ederlerdi.[19] Ancak onların, Hadîsleri mevzularına göre mi rivayet ettikleri, yoksa şahsî tercihleriyle veya birinin sorusu üzerine yapılan müzakere neticesinde mi rivayet ettikleri belli değildir.
Belki de İbn 'Abbâs ve rve'nin usûlleri, Hadîsler'in tasnifli neşirlerine 'âid en eski kayıdlardır. [20]Ulemânın kendi aralarında Hadîsleri mevzularına göre gözden geçirdikleri anlaşılmaktadır. [21] Ancak bu umûmî bir ders usûlü değildi. Onun için bu durumda onlar Hadîsleri ne tamamıyla ve ne de hakikî kelimeleriyle rivayet etmemişlerdi. Sâdece,

Hadî-sin mühim taraflarına işaret ederek atıfta bulunmuşlardı. Bu itibarla onlar, bu usûlle talebelerin kendilerinden Hadîs öğrenmelerini men etmişlerdi. [22]

Şuyûha Göre Hadîs Öğretimi:

O devrin umumî âdeti, Hadîsleri, Şüyûh'a göre rivayet etmek suretiyle öğretmekti. Bir defasında Yahya, el-Fellâs'a nereden gelmekte olduğunu sordu. "Mu'âz'm dersinden" diye cevap verdi. O zaman, Yahya, Mu'âz'ın kimin Hadîsini rivayet etmekte olduğunu sordu. el-Fellâs, onun 'Avn'ın Ha-dîsini rivayet etmekte olduğu cevabını verdi. [23]Bu konuşmalardan anlaşıldığına göre mu'allim Hadîsleri muhaddislerine göre rivayet etmektedir. Bu usûl kolay ve tabiî gibi görünmektedir. İlk muhaddisler notlarını veya kitablarını Ashâb ile Tabi'îninin ilk neslinin derslerinden hazırlamış oldukları için, tabiatıyla her mu'allimin notunu ayrı ayrı tutmuşlardır.
Hâlen elimizin altında bulunan kitabların tavsifi meseleyi iyice vuzuha kavuşturmaktadır. Misâllerden birkaçı şöyledir:
1. Mücâhid der ki: "Hammâd b. 'Amr'a gittim ve Husayfin kitabım getirmesini istedim. Bunun üzerine o Husayn'ın kitabını getirdi. [24]
2. Kendi beyânına göre el-Kavârîrî, 'Affan'ın refâketinde, bir gün 'Abdülvâris'e gitti. 'Abdülvâris, onlara ne istediklerini sordu. O zaman onlar ondan, İbn Cuhâde'nin kitabını getirmesini istediler. [25]
3. Bir keresinde es-Sevrî, talebelerine, Kûfe'nin en mümtaz insanının kitabını getireceğini söyledi. Talebeler onun, Mansûr'un kitabını kastettiğini zannettiler. Fakat o, Muhammed b. Sûka'nın kitabını getirdi. [26]
4. İbn Hanbel, bir Hadîs-i şerifi îzah ediyordu. Bu Ha-dîs'i, İbrahim, Huşeym'den o da Ya'lâ b. 'Atâ'dan rivayet etmişti. Bunun üzerine İbn Hanbel, el-Esrem'e 'Abdullah b. Musa'ya gitmesini ve bu Hadîs için onun kitabına bakmasını söyledi. Zîra bu Hadîs'in orada mevcud olduğunu duymuştu. Bu maksadla, 'Abdullah b. Musa'nın evine giden el-Esrem, onun Huşeym'den olan kitablarınm kendisine getirildiğini söylemiştir. Sonra Huşeym'in kitablarını karıştırmış, bilhassa Ya'lâ'nın Hadîsini aramış, fakat bulamamıştır. el-Esrem devamla, Ya'lâ'nın Hadîslerini bir yerde Huşeym'in kitablarmda bulduğunu ve onlar arasında o Hadîse bir atıf yapılmadığını ilâve etmiştir.[27]
Hadîs tedrîsâtmdaki, 'umûmî tatbikat, bir devirde yaşayan Şeyh'in Hadîsleri'ni rivayet etmekden ve her Şeyh'in Hadîsleri'ni ayrı ayrı muhafaza etmekden ibaret olmuşdur ki, bunu açıkça gösteren sağlam kaynaklar vardır. [28]

Hadîs Tedris Usûlü:

Hadîslerin öğretiminde umumiyetle aşağıdaki usûller kullanılmıştır:
1) Ezbere okuma.
2) Kitablardan okuma.
3) Soru-cevap usûlü.
4) Yazdırma.[29]

A. Mu'allim Tarafından Hadîslerin Ezbere Okunması.

Bu usûl daha az itibarlı olarak uzun müddet kalmış olmasına rağmen, ikinci asrın ikinci yarısından itibaren gerilemeye başlamıştır. Muallimlerin Hadîsleri üzerinde üstâd olduklarına inanılıncaya kadar, umumiyetle talebeler, uzun bir müddet muayyen bir mu'allime bağlı kalırlardı. Bazan onlara şunun bunun Sâhib veya Râvîsi denirdi. [30] Öğretim için muntazam toplantılar düzenlense bile, bir derste üç-dört Hadîs gibi az sayıda Hadîsler öğretilirdi.[31]

B. Kİtablardan Okuma.

1. Mu'allimin kendi kitabından okunması. [32] En çok tercih edilen bir usûldü:
2. Mu'allimin talebenin kitabından okuması usûlü ki, bu kitab kendi kitabının ya bir sureti[33] veya ondan seçmeler olurdu. [34] Bu usûlün, Hadîslerini ezberlemeyen mu'allimler için umulmadık birçok büyük hatâları vardı. Birçok talebe ve 'âlim, kendi bilgilerinin doğruluğunu ve hafızaları-nm sağlamlığını sınamak için hocanın Hadîslerinin orasına burasına Hadîsler ilâve ederek ve kitabı okumak üzere hocaya vererek oyunlar oynarlardı. İlâve ma'lûmâtın doğru kabul edilmemesi dolayısıyle onlar reddedilmiş ve güvenilir olarak kabul edilmemişlerdir.[35]
3. Mu'allime okuma. Başka bir usûl de kitabın talebeler tarafından[36] veya kâri' denilen bir kimse tarafından okunmasıydı. [37] Öteki talebeler, bu takdirde bu Hadîsleri kendi kitabları ile mukayese eder veya dikkatle dinlerler, sonra da kitabları istinsah ederlerdi.
Anlaşıldığına göre bu, ikinci asrın başından itibaren en yaygın bir usûldü. Bu durumda kitab nüshaları ya, Kâtib ve Varrâk[38] denilen müstensihlere sâhib olan mu'allimler tarafından te'min ediliyor, [39]yâhud da bizzat talebelerin daha evvel aslından veya başka nüshalarından istinsah edilmiş kitabları bulunuyordu.[40]
Bazen onlar aynı kitabı birden fazla okurlardı. [41]

C. Soru ve Cevap Usûlü.

Bu yolda talebler Hadisin bir kısmını okurlar ve muğalimler ve tamamını okurdu.[42]

D. Hadislerin Yazdırma Usûlü:

Hz. peygamber (s.a.v.)'in yazdırmasından[43]veO'nun ilk Sahâbeleri'-Z"düfen Hadîs yazmalarından ayrı olarak[44] belki de Vâsıla b. Aşka' adîs yazdırma dersi verenlerin ilki olmuştur. [45]Bu usûl ilk gun- svîk edilmiş değildi. Çünkü bu takdirde bir kimse fazla gayret kısa zamanda birçok bilgi toplamaya muktedir olabiliyordu. Aıtıldığına £öre bu tavırdan ilk defa yüz çeviren ez-Zührî olmuştur. H^ -birinci asrın sonunda biz onu Hadîs yazdırırken görmekteyiz. Ha-atmın geri kalan kısmında da o, hep bu usûlü ta'kîb etmiştir. [46] ya Yazmayı ve yazdırmayı sevmeyen bazı muhalifler vardı. [47]Diğer baları da, talebeler yazmayı tamamlayıncaya kadar Hadîsleri rivayet tmezdi[48] Hattâ bunlardan bir kısmı, talebeler yazmak için tahta kullandığı takdirde Hadîsleri yazdırmayı bile reddederdi. Çünkü Hadîsler öyle yerlere yazılırsa çabuk silinebilirdi. [49] Başka bazı muhalifler de vardı ki bunlar Hadîsleri yazdıktan ve ezberledikten sonra silerlerdi. [50] Diğerleri de ezberlerler ve ezberledikten sonra yazarlardı. [51] Öteki Hadîs öğretme usûlleri ile karşılaştırdıktan sonra öyle anlaşılıyor ki, bunlar nâdir olan ve yaygın olmayan uygulamalardı. Kitabların okunmasından ibaret mu'tad usûlden başka ikinci asırdan itibaren daha yazdırma tarzı tatbik edildi. [52]Hatta bu maksatla muntazam sınıflar teşkil edildi. [53]

Yazdırma Usûlü:

Hadîsleri yazdırmak, yani imlâ ettirmek için iki usûl kullanılıyordu. Bunlar ya bir kitabdan[54] veya hafızadan yazdırmaktı. [55]Hafizadan imlâ ettirirken, bazı hallerde talebeler yazmayı reddederdi. [56]Fakat öyle anlaşılıyor ki, Hadîsleri yazdırır veya rivayet ederken hafizaya güvenmek zamanın bir âdetiydi. [57] Belki de bu bir i'tibâr ve şöhret meselesiydi. Hafizanın irsî kifayetsizlikleri yüzünden bu usûl bazı hatalar doğurdu. [58]Râvîler hafizalarını tazelemek için kitablarını baştan sona okumak mecburiyetinde kaldılar. Hat-tâ emîn olmadıkları birçok hallerde imlâ bile ettirmediler. [59]

Müstemlîler:

Yazdırma usûlü, kalabalık bir dinleyici kitlesi sebebiyle, bazı kimseler için yeni bir mesleğin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu kimselere müstemlî deniyordu. Bunlar Şeyh'in sözlerini dinleyiciler için yüksek sesle tekrar ederlerdi. [60]

Yazı Yazacak Kimsenin Seçimi:

Bütün talebeler sür'atli yazamadıklarından Hadîsleri yazmak üzere bazan aralarından hızlı yazan birini kâtib olarak seçiyor, [61]diğerleri de kâtib herhangi bir yanlışlık yapmasın diye onu yazarken seyrediyorlardı. [62]Sonra, onlar kitablann sahibi huzurunda ya kitabları istinsah ediyorlar veya onları ödünç alıyorlardı. [63]Edebî muhîdlerde istinsah maksadıyla bir kâtibler veya Varrâkûn sınıfı bulunuyordu. Bu durum kitab ticaretini ortaya çıkardı. [64]
Rivayete göre Hemmâm b. Münebbih, kardeşi Vehb için kitablar satın almıştır. [65]Ancak bu kitablar belki de Arapça değillerdi.[66]

Hadîs Yazmada Katililerin Vazifelendirilmesi:

Halkın Hadîs kitablarının yazılması ve satılmasıyla alâkalı fa'âliyet-leri hakkındaki ilk kayıtlar Emevîler devrinin son günlerine kadar geri jen eski kaynaklara dayanmaktadır.[67]

Yazılan Nüshaların Tashihi:

Kaynaklardan anlaşıldığına göre 'ulemâ istinsahdan sonra tashîh etenin ehemmiyetini müdrikti. [68]
İstinsah ve imlâ ettirme işi bittikten sonra nüshalar talebeler tara-ya birbirlerinin yardımı[69] ile veya üstadlarının nezâreti altında edilirdi. [70]

Yazı Malzemeleri:

Yine kaynaklardan anlaşıldığı üzere, râvîler Hadîs yazmak ve not tutmak için tahta parçaları kullanmışlar, daha sonra da yazdıklarını beyaza çekmişlerdir. [71] Bazan, zaman ve zeminden tasarruf etmek için kısaltılmış kelimeler dahi kullanmışlardır. [72]

Talebeler ve Yaşları:

Talebeler evvelâ, Kur'ân-ı Kerîm'i daha ziyâde ezberleyerek öğrenirdi. Birçok 'ulemâ, yeni talebeyi Kur'ân'dan imtihan ederdi. [73]Talebeler aynı zamanda İslâm hukuku, ibâdet, sarf-nahiv gibi dersler de okurdu. Bunlar Muhaddislerin tedris halkasına umumiyetle yirmi yaşlarında katıhrlardı. [74]Jladîs tahsili ücretsizdi. Sâdece birkaç ulemâ para almıştır. Fakat onlar bu uygulamaları sebebiyle itham edilmişlerdir.
Talebelerin hocalarıyle olan münâsebetleri hürmet ve muhabbete dayalıydı. Bazıları, üstadlarına yardım ve hizmet ederlerdi. [75]Fakat öyle hocalar vardı ki, bunlar, öğretim karşılığı olan bir hizmet hâriç bu yardım ve hizmetlerin hiçbirini kabul etmezlerdi. [76]
Birçok hallerde hocalar talebelerini maddî bakımdan bile desteklerlerdi[77]Hocaları tararından talebelere yemek ikram etmek gayet yaygın bir âdetti. [78]
Hadîs tahsilinin zor taran, talebe ve hocaların Hadîs toplamak için devamlı seyahat etmeleriydi. Belki de seyahat, talebeliğin vazgeçilmez parçasıydı. el-Hatîbü'1-Bağdâdî, bu mevzuda bir kitab yazdığı gibi, Muhaddislerin hal tercümeleri de onların yaptıkları yolculukların hikayeleriyle doludur. Fakat bu mevzu bizim eserimizin araştırma sahası dışında olduğu için burada tafsilât vermemiz mümkün değildir.[79]

Talebe Sayısı:

Kendilerinden es-Sevrî, İbnül-Mübârek ve ez-Zührî gibi râvîlerin Hadîs yazdığı yüzlerce mu'allime atıflar vardır. Hal tercümesi Tabakât kitablarında, meşhur ulemânın talebe ve hocalarına 'âit uzun isim listeleri görmekteyiz. Meselâ, sâdece bir 'âlimi, yani ez-Zuhrî'yi ele alalım. Onun derslerinde kaç kişinin hazır bulunduğunu ve ondan kaç talebenin yazdığını, biz bugün tam manâsıyla bilemiyoruz. Fakat buna rağmen biz, ez-Zührî'nin en az elli talebesine atıf yapıldığını biliyoruz ki, bunlar yazılı Hadîs külliyâtlarını ondan elde etmişlerdi. [80]Râvîlerin artan sayısı Hadîs miktarının muazzam bir şekilde çoğalmasını intâc ettirdi. Kitablann hacimleri o kadar büyüdü ki, onları kullanmak zor bir hâle geldi.
Bundan dolayı Şu'be, karışıklık ve ihtilâfları önlemek maksadıyle meşhur Hadîslerin meşhur ulemâdan yazılmasını tavsiye ett5. [81] Yine de birkaç bin olan Hadîslerin sayısı üçüncü asrın ortalarında takriben üç çeyrek milyona ulaştı.
Bu malzemenin mâhiyetini müdrik olan bir çok modern bilgin, Hadîslerin bu muazzam sayısı karşısında şaşırıp kalmışlar ve bu suretle garip neticelere varmışlardır. II numaralı Zeyl'de bu mese'leyi vuzuha kavuşturan geniş tafsilât verilecektir.[82]

Mekteb Binaları:

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanından beri camiler birer mekteb vazifesi görüyorlardı.[83] Bu uygulama, İslâm dünyâ-smda hâlâ carîdir. Mekteb olarak kullanıldığı için zaman zaman Küttab, Mekteb veya evlere de atıflar yapılmıştır. [84]Ancak ilk günlerde bu maksatla yapılmış müstakil binaların bulunduğu pek görülmemektedir.
Sınıflar ekseriya camilerde, veya hocala[85]

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 161.
[1] Kur'ân-ı Kerim, IX, 122.
[2] Mesela Ebû Hayseme'nin kitabının başlığı, Kitâbü'l-İlm olduğu gibi el-Hatîb'inki de Takyîdü'l-'İlm'dir ve Hadîslerin yazılması ile ilgilidir; keza Ibn 'Abdi'l-Berr'in, Câmi'u Beyâni'l-'ilm isimli eseri de böyledir.
[3] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 163.
[4] İbn Mace, Mukaddime, 17, Hadîs no: 229.
[5] Buhârî, "Hm", 8; Muvatta', "Selâm", 4; Hanbel, VI, 219.
[6] Fakîh, 132a.
[7] Meselâ bk. Hz. Ömer'in bir Ensârla anlaşması, İbn Sa'd, VIII, 136.
[8] 'İlel, 96b; Hayseme, III, 53b; Râmahürmüzî, 15b; Müstedrek, I, 95,127; burada hâzır olanların gelmeyenlere Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsle-rini bildirdikleri zikredilmektedir. Böyle yapmak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de emriydi, bk. Şeref, İla; llb.
[9] Emval, 272-73; Zencuveyh, 100a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 163-164.
[10] Ashabın Hadîs yazması hususunda tafsilât için yukarıda III. bölüme bakınız.
[11] Şahsî hatırlamalar için meselâ bk. Ebû Hureyre, Cami', 181b-182a; grup hatırlamaları için meselâ bk. Ebû Mûsâ ve Ömer, Fakîh, 132a; keza bk. Cami', 46b, 'Accâc tarafından şurada zikredilmiştir: es-Sünne Kable't-Tedvîn, 160. Hadîsleri hatırlamak hususunda Ashabın tavsiyeleri için bk:
1) Ebû Sa'îd il-Hudrî, Zur'a 95b; Müstedrek, I, 94; Şeref, 56a
2) 'Alî b. Ebî Tâlib, Müstedrek, I, 95; Şeref, 55a;
3) İbn Abbas, Şeref, 56a.
4) İbn Mes'ûd,Müstedrek, I, 95; Şeref, 55b.
[12] Meselâ bk:
1) Alkame, 'tim, 7a; Şeref, 57a.
2) EbûVÂliye, Şeref, 57a.
3) İbn Ebî Leylâ, İbn Sa'd, VI, !G;Şeref, 57a;
4) İbn Şîrîn, 'Hm, 9a.
5) İbrahim, Câmî', 109a.
6) Urve b. ez-Zubeyr, Fischer, 45-6.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 164.
[13] Yukarıda üçüncü bölümde Ebû Hureyre.
[14] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 165.
[15] İlel, I,387.
[16] Meselâ bk.:
1) Hammâd b. Ebî Süleyman, Fasavî, III, 83a.
2) İsmail b. 'Ayyaş, Tehzîb., I, 324.
3) Mâlik b. Enes ve 'Ubeydullâh b. 'Ömer, "İlel, 154a.
4) Sûfyânü's-Sevrî, Câmî', 43b.
5) Yezîd b. Zurey', Mecrûhîn, 115b.
[17] Tafsilât için bk. el-Kettânî, er-Risâte el-Mustatrafe, 167-70.

[18] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 165.
[19] Tafsilat için bk. yukarıda s. 56, 66.
[20] Yukarıda, üçüncü bölümde İbn Abbas ve Urve.
[21] Şu'be ve İbn İdris'in gözden geçirilmesi için bk. Râzî, II, 1,112.
[22] Meselâ bk. Ebû Zur*a, Cami', 109a; İbn Mehdi, Cami', 108b; İbnu'l-Mübârek, Cami', 109a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 165-166.
[23] Tehzîb., I, 358.
[24] Bağdadî., VIII, 154.
[25] 'İlel, 1,144.
[26] Râzî, III, II, 281
[27] Bağdadî., VI, 195.
[28] Meselâ bk:
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 166-167.
[29] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 167.
1) "Kitâbü's-Safvân", Tehzîb., I, 475.
2} "Ebû Huse/in Nüshası". Kâmil, I, 21a.
3) 'Abdullah b. Cafer el-Medînf nin kitabı. Tehzîb., V, 174.
4) el-Hakem ve Yahya'nın Hadîslerini ihtiva eden kitab. Kifâye, 112; Tekzîb., II, 305-6.
5) îbn Mâ'în ve Nafı' b. Yezîd'in kitabı. Râzî, IV, I, 480; Tehzîb., X, 441.
[30] Râvîler için bk:
1) Abdülvehhâb b. 'Âtâ, îbn Ebî 'Arûbe'nin râvîsi; Mîzân, II, 681;
2) Alî b. Mübarek, Yahya b. Ebî Kesîr'in râvîsi; Sikât, 556;
3) Harmale b. Yahya, İbn Vehb'in; Mîzân, I, 472;
4) Humeyd, Süfyân b. Habîb'in, Tehzîb., IV, 107;
5) Kays b. 'Abdirrahmân, Sa'd b. İbrahim'in, Sikât, 584;
6) Yahya b. Mütevekkil, İbn Cureyc'in, Sikât, 633.
[31] Öğretim için, pek az sayıda talebe vardı, bk.:
1) Ebü'l-'Âliye, bir devirde 3 den fazla talebeye sahip değildi, 'İlm, 5;
2) Abdullah es-Sunâbahî, bir ara sâdece 2 talebeye mâlikti, Fasâvi, III, 112b. Bir
dersteki Hadîslerin sayısı için bk.
1) EbûKilâbe, sadece 3 Hadîs; CâmV, 37b;
2) EbÛl-Velîd, sadece 3 Hadîs, CâmV, 37b;
3) A'meş, takriben 3 veya 4 Hadîs, CâmV, 37b; 45a;
4) Eyyûb, takriben 5, Cami', 45a;
5) Ma'mer: "Biz bir iki Hadîs öğrenirdik", CâmV, 45a;
6) Mansûr, takriben 5 Hadîs; 'ilel, I, 362; Fasâvî, III, III, 213b.
7) Katâde 1 veya 2, bazan yanm; CâmV, 45a, 46a.
8) ŞuT.je, 'A'mr b. Dinar'dan 500 mülâkatda ancak 100 Hadîs öğrendi; Cami', 45b.
9) Süleyman et-Teymî. Sadece 5 Hadîs öğretmiştir; Bâcî, 155a;
10) ez-Zühri. Talebelere günde 1 veya iki Hadîs öğrenmelerini tavsiye eder, çok öğrenen çok unutur derdi; CâmV, 45a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 167-168.
[32] Meselâ bk.:
1) 'Abdullah b. el-Mübârek. Tehzîb., V, 384; CâmV, 100a;
2) İbnHanbel;/m/d,47;
3) Mâlik b. Enes. Yahya'ya el-Muvatta'yı okudu; İmlâ, 8-9;
4) Şu'ayb b. Ebî Hamza; Zur'a, 67a.
5) Zuheyr b. Muhammed; Râzî, I, II, 590; Bâcî, 59a.
[33] Talebe kitablanndan okunmaya misâl için bk:
1) Ebân b. 'Ayyaş, yukarıya bakınız: Üçüncü Bölüm, 4.fasıl,numara:l (s. 135).
2) 'Abdülazîz ed-Darâverdî. Razî, II, II, 396; Tehzîb., VI, 354;
3) 'Atâ' b. 'Aclân, Bağdadî., XII, 325;
4) 'Abdül A'lâ eş-Şâmî, Mu'temer b. Süleyman, Cerir ve 'Abdül Vehhâb es-SekaÛ;Kâmil, I, 37b; Bağdadî., XI, 19:
5) İbn Cüreyc. Kifâye, 258;
6) Rişdeyn b. Sa'd. Tehzîb., III, 279;
7) Suveyd b. 'Abdilazîz. Râzî, II, I, 238.
[34] 'Alî b. el-Medînî ve onun seçtikleri. Tehzîb., V. 174. Ebû Zur'a ve onun seçtikleri. Râzî, Mukaddime, 333. Süleyman b. Harb ve Hammâd b. Seleme'den seçtikleri, Fasavî, III, 205b.
[35] İlâve bilgi dâhil etmek hu susunda meselâ bk.:
1) 'Abdullah b. Ziyâd b. Sam'ân, Râzî, II,II, 61;
2) Ebû 'Avâne'nin Ebân ile oyunu, yukarıya bk. s. 135.
3) Bahz'ın Ebân b. 'Ayyaş ile oyunu CâmV, 18a;
4) Haris el-Kaffâl ile İbn Mehdi, Cami', 18a;
5) B. Mis'ar ve Giyâs, İbn 'Aclân ile, Bağdadî., XII, 325.
6) Yahya b. Ma'în, Ebû Nu'aym ile, CâmV, 18a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları:
[36] Meselâ okuyanlar için bk.:
1) 'Âsim el-Ahval, eş-Şalaî'ye. 'İlet, 153b; Râmahürmüzî, 44a; Kifâye, 264;
2) İbnül-Mübârek, Ma'mer'e 'İlel, I, 377;
3) İbn Mehdî, Mâlik b. Enes'e, 'İlel, I, 354;
4) Cerîr, Eyyûb'e. Kâmil, I, 208b;
5) Ma'mer, ez-Zührî'ye. Fasavî, III, 264a.
[37] Habib b. Ruzeyk. Mâlik b. Enes'e kârî'(okuyucu). Râzî, I, II, 100.
[38] Yazıcı, Kâtib veya Varrâk için meselâ bk.:
1) 'Abdülhamîd, el-EvzaTnin kâtibi. Fasavî, III, 144b; Mizan, II, 539;
2) 'Abdülhakîm el-Basri, İbn Ebî Arûbe'nin. Mizan, II, 537;
3) Ebû Salih, el-Leys b. Sa'd'ın. Tehzîb., XII, 131.
4) Habîb b. Ebî Habîb. Enes'in. Râzî, I, II, 100; Mecrühîn, 90b;
5) Hafs b. 'Abdillâh, İbrahim b. Tahmân'm, Râzî, I, II, 175;
6) el-Hakem b. Nâff, İsmail b. Ayyâş'ın. Mîzân, I, 582;
7) en-Nadr b. Abdilcebbâr, İbn Lahfa'nın. Fasavî, II, 136b;
8) Sadaka b. Hâlid, Şu'ayb b. İshâk'ın. Tehzîb., IV, 415;
9) Şu'ayb b. A. Hamza, ez-Zührî'nin. Tehzîb., IV, 352.
10) Subeyb, İbn Rabâh'ın hizmetçisi, İbn Ömer'in Kâtibi. Sikât, 225;
11) Varrâk, İbn Vakfnin. Râzî, II, I, 231;
12) Varrâk, el-Humeydi'nin. Dârakutni, 302, (Varrak'ın adı Muhd b. îdrîs).
[39] Mu'allimlerin nüshalarım temin hususunda İbn Hibbân diyor ki: Habîb, Mâlik'e okuduğu zaman, Mâlik bölümü elinde tuttu ve "onlara onun nüshalarını verme" dedi. Sonra onlardan bazısını okur,

orasında burasında bazı Hadîsleri terk ederdi; Mecrûhîn, 90b. Bundan dolayı, nüshaları temin etmek, zamanın umûmî âdetlerinden biri gibi görünmektedir. Aksi halde Mâlik'in Habîb'e karşı böyle bir beyanda bulunması gerekmezdi. Sanki onlann kitablarının fazladan nüshaları varmış gibidir, meselâ bk.:
1) Hişâm b. 'Urve, Kifâye, 231;
2) Mûsâ b. 'Ukbe ve fazla nüshalar, Fasavî, III, 275b;
3) Yahya b. Ebî Kesir, Mu'âviye b. Sellâm'a rivayet etmek üzere bir kitab vermiştir; Tehzîb., X, 209, diğer nüshayı da el-Evzâ'î'ye vermiştir; Zur'a,150a; Râmahür-müzî, 47b; Kifâye, 321. Bunların asıl nüsha nüshalar olmadıkları çok muhtemeldir. Zira orijinal eserlerin aslını te'min etmek çok zordu;
4) Makhül, 'Abdullah el-Kalâ'î'ye bir kitab teslim etmiştir. Kifâye, 320.
[40] Mu'allimlere okumadan evvel kitab sahibi olanlara misâl için bk.:
1) 'Abdurrahmân b. Ebî Hatim er-Râzî ve er-Rakkî'nin Hadîsleri. Râzî IIII 176;
2) Ebû Dâvûd ve Şeybân'ın Hadîsleri. Ebû Dâvud, Hadîs no:4564;
3) Ebû 'Avâne ve Ebân'm Hadîsleri. Râzî, 1,1, 295;
4) Ebû Zur'a ve Yahya b. Hamza'nm Hadîsleri. Râzî, Mukad.343;
5) 'Ayyûb ve Amr'ın Hadîsleri. 'İlet, I, 20;
6) 'Ayyûb ve Yahya el-Ensârî'nin Hadîsleri. 'İlel, I, 20;
7) Humeyd el-A'rac ve ez-Zührî. Hayseme, III, 37a;
8) İbrahim b. Sa'd ve el-Fadl için Hadîsler. Râzî, I, I, 70.
9) İbn Ebî Hayseme ve Hâbîb b. Ebî Hâbîb'in kitabı. Razî, I, II, 99;
10) İbn Hanbel ve 'Abdussamed'in Hadîsleri. Hanbel, II, 184;
11) İbn Hanbel ve Yahya el-Kattân. 'İlel, 112b; 1,183;
12) İbn Hanbel ve Vakî1. Mîzân, I, 515;
13) İbn Hanbel ve Gundar. 'İlel, 147a.
14) İbn Hanbel ve Mu'âz b. Hişâm. Kifaye, 272;
15) İbn Cüreyc ve Hişâm b. 'Urve. Fasavî, II, 263b; Kifâye, 272;
16) îbn Lahfa ve talebeleri. Fasavî, III, 136b;
17) Cerîr ve Katâde. Fasavî, III, 24a;
18) Hâlid b. 'AbdiIlâh ve A'meş'in Hadîsleri. BTK, I, I, 74;
19) Mûsâ b. İsmâ'îl ve Ebân el-Attâr'ın Hadîsleri. Fasavî, II, 281b;
20) Musa b. 'Ukbe ve NâfTnin Hadîsleri. Kifâye, 267;
21) Mâlik b. Enes ve ez-Zührî. Fasavî, III, 308a-b;/mZd. 94;
22) Kurrâd, Ebû Nûh ve Şu'be. İlel, I, 64;
23) el-Leys b. Sa'd ve ez-Zührî'nin Hadîsleri. Fasavî, III, 139a;
24) Süleyman b. Harb ve Hammâd b. Seleme. Fasavî, III, 205b;
25) Yahya b. Ma*in ve OJbeydullâh'ın Hadîsleri. Kifâye, 235;
26) Zâ'ide b. Kudâme ve kitabları. Mecrûhln, 9b;
27) Zuheyr b. Mu'âviye ve kitabları. Ca'd, 351; Cami', 56b; İmlâ, 9.
[41] Meselâ bk.:
1) Gundar ve onun ŞuTae'den olan kitabları. CâmV, 566.
2) İbn Hanbel ve onun yuvarlak ve noktalarla dolu kitabları. CâmV, 56b; Her nokta ve yuvarlak, kitabların okunduğu zamanı göstermektedir. CâmV, 56b.
3) İbrahim el-Harbî ve Taberî'nin kitabları. CâmV, 56b.
4) Yahya b. Maln ve Hammâd b. Seleme'nin kitablan. Bunlar en az 17 defa okunmuşlardır. Mecrûhîn, 100a.
5) Zâ'ide b. Kudâme ve kitablannın tavsîfî. Mecruhin, 9b.
6) Zuheyr b. Mu'âviye ve kitablannın tavsîfî. Ca'd, 351, İmlâ, 9.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 168-170.
[42] Meselâ bk.:
1) Hammâd ve İbrahim, Fasavî, III, 83a.
2) İbn Şirîn ve 'Abîde, 'İlel, I, 387.
3) İsmâ'îl b. 'Ayyaş ve İsmâ'îl b. Ebî Hâlid. Tehzîb., I, 324.
4) Mâlik ve ez-Zührî. 'İlel, 154a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 170.
[43] Râmahürmüzî, 76a, İmlâ, 12; keza bk. Hamidullah, el-Vesaiku's-Siyâsiyye.
[44] Nubelâ, III, 333; Râmahürmüzî, 35a; Kâmil, II, 113b.
[45] İmlâ, 13; CâmV, 113b; Mîzân, IV, 145.
[46] Râmahürmüzî, 39b; Fischer, 69; İbn Kesîr, Bidâye.lK, 342; 345.
[47] Bk. Süleyman b. Tarhân. Bâcî, 155a.
[48] Muhammed b. 'Amr, CâmV, 102a.
[49] Ebû Cemîle, CâmV, 102a.
[50] Meselâ bk.;
1) Hâlid el-Hazzâ. Ca'd, 149; Mîzân, I, 643;
2) Eyyûb, Fasavî, III, 67a.
3) Mesrûk. Hayseme, III, 183b, 'İlel, I, 643;
[51] Meselâ bk.
1) A'meş, Râmahürmüzî, 37a; Takyîd, 112; keza bk. 'İlel, 1,104, 360.
2) 'Abdulâh b. İdrîs. Râmahürmüzî, 37a; 77a-b; keza bk. 'İlel, 177b;
3) 'Abdulvâris, Fasavî, II, 37b.
4) Hammâd b. Seleme. Kays'ın kitabını ezbere yazdı. Fasavî, III, 44a;
5) Huşeym. 'İlel, I, 353; Râmahürmüzî, 37a;
6) Hâlid, Mu'âz, Kattan ve Şu'be'nin Hadîsleri. Râzî, I, II, 325.
7) Süleyman b. Harb. Kifâye, 241;
8) Vâkf ve es-Sevrî'nin Hadisleri, Fasavî, II, 23a;
9) Yahya el-Kattân. Râmahürmüzî, 77a;
10) es-Sevrî ve 'Ömer b. Zer'in Hadîsleri, Ca'd, 233-4.
[52] Yazdırmanın misâlleri için bk.
1) Abde b. Süleyman el-Kilâbî ve onun yazdırması. 'İlel, I. 239;
2) Abbâd b. 'Abbâd ve yazdırması. 'İlel, I,376;
3) Ebû Bekir b. 'Ayyaş. Kifâye, 340.
4) Ebû Bekir b. Ebî Sabra. Dûlâbî, 1,121;
5) Affan der ki: "Yazdırma olmaksızın, -Şerik hariç- hiçbir kimsenin rivayetini tasvip etmezdik".
6) el-Hasanul-Basrî. Râmahürmüzî, 76b;
7) Hammad b. Seleme. Ca'd, 442;
8) Hişam b. Hassan el-Kurdûsî. Mecrûhîn, 115b;
9) Huseym. İlel, 141b; I, 366;
10) İbn Cureye. İlel, I, 370.
11) İkrime b. 'Ammâr. Hayseme, III, 49b; Râzî, Mukad., 117; Râmahürmüzî, 76b; Bağdadî., XII, 258;İmlÛ, 14-
12) İsmail b. 'Ayyaş. Mizan, I, 244;
13) Cuveyriye b. Esma, İbn Sa'd, VII, II, 38-39.

14) el-Mes'ûdî. Bağdadî., X, 219;
15) Muhammed b. İshâk Bağdadî., VIII, 477; Tehzîb., III, 376;
16) Nâfi'. Fasavî, III, 220b; Râmahürmüzî, 76a; Wâ, 13; keza bk. Râzî, II, II, 357.,
17) Şehrb.Havşeb. Bağdadî., XI, 59;
18) Tâ'Ûs, İlel, I, 63;
19) Vâsıla b. Eska',/mtö, 13; Mizan, IV, 145;
20) ez-Zühri, yukarıya bk: 205 numaralı muhaddis (s. 202).
[53] Meselâ bk.
1) Şube ve onun yazdırması. CâmV, 113b.
2) Mansûr b. Zâdhân. CâmV, 115a. bk. s.90
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 171-172.
[54] Meselâ kitabtan yazdırmaya misâl olarak bk:
1) Abdurrahmân b. İdrîs. Hanbel, I, 418;
2) Abdülvâris. İlel, 1,144;
3) Ebû 'Avâne. îbn Sa'd, VIII, II, 43;
4) Ebû 'Âsim. CâmV, 100;
5) Gâlib b. 'Ubeydillâh. Müslim, "Mukaddime", 18;
6) Haccâc b. Muhammed. Râzî, II, I, 326;
7) Hemmâm b. Yahya. Cami', 113b;
8) İbn Ebî 'Adî. Dârakutnî 76;
9) îbn Lahfa, Fasâvî, III, 136b;
10) Mâlik b. İsmâU Râzî, IV, I, 206;
11) Ravh b. 'Ubâde. Hanbel, V, 10;
12) Osman b. el-Esved. CâmV, 100a;
13) Zekeriyâ b. İshâk. Hanbel, IV, 390;
14) Zekeriyâ b. Zâ*ide. İlel, 153a.
[55] Ezberden yazdırmanın misalleri için meselâ bk.:
1) Ebû Mü'âviye. Bağdadî., V, 245;
2) Bakiye. Râzî, Mukad., 271;
3) Hafs b. Giyâs. Bağdadî., VIII, 195;
4) el-Hasan b. Mûsâ. Târiku Mavsıl, 306-7;
5) İbn Bureyc. Bağdadî., VIII, 237;
6) İsrâ'îl. Tehzîb., I, 262;
7) Talha b. 'Amr. Kâmil, II, 107b; Mîzân, II, 341;
8) Vuheyb b. Hâlid. Huffâz, I, 213;
9) Zekeriyâ b. 'Adî. Tehzîb., III, 331.
[56] Meselâ, Yahya b. Ma'în İlel, 122a; 124a.
[57] Meselâ bk.:
1) Eyyûb b. 'Utbe, Râzî, I, I,. 253; Tehzîb., 1,409;
2) Haccâc. İlel, 1,103; CâmV, 109a;
3) Hemmam b. Yahya. Kifâye, 223;
4) el-Mu'mil. Kayserânî, 216;
5) Süfyânü's-Sevrî. Kifâye, 164;
[58] Yahya b. Said. Râmahürmüzî, 37b; Hemmâm. Kifâye, 223. el-Mu'mil. Kayserânî, 216; Eyyûb b. TTtbe. Râzî, I, I, 253; Tehzîb., I, 409.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 172-173.
[59] Meselâ bk.: İbnül-Mehdî ve SüfVânü's-Sevrî. CamV, 101b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 173.
[60] Meselâ bk.:
1) Abdülvehhâb b. 'Atâjbn Ebî 'Arûbe'nin. CâmV 111b; Bağdadî., X, 22; İmlâ, 86;
2) Âdem b. Ebî îyâs, Şu*be'nin. Cami', 1176; Bağdadî, VII, 28;
3) Alî b. 'Asım. 3 Mustemlîsi vardı. Bağdadî., XI, 454;
4) Berbah, Yezîd b. Harun'un. CâmV, 117b; İmlâ, 90;
5) el-Cemmâz, Hâlid b. Hâris'in. CâmV, 117b; İmlâ, 90;
6) İsmail b. 'Uleyye, Mâlik'in. CâmV 117b; İmlâ, 90;
7. Sibeveyh, Hammâd b. Seleme'nin. CâmV, 118a; İmlâ, 105.
[61] Hızlı yazan bir kâtibin seçimi için meselâ bk.:
1) Âdemb. Ebî Iyâs. Tehzîb., I, 196;
2) el-Ensârî. üTi/Sye, 235;
3) Hişam b. Yûsuf. İlet, I, 371;Kifâye, 238-9;
4) Şvfbe. Kâmil, II, 107b; Mizan, II, 341;
5) Süfyânü's-Sevrî. Cami', 142a;
6) Yahya el-Kettân. Râzî, II, II, 69.
[62] Kâtibin yazısını seyretmeye misâl olarak bk.:
1) Abdürrezzâk ve Hişâm b. Yûsuf. Kifâye, 239;
2) Ma'mer, İbn Cüreyc, es-Sevrî ve bunların Şu*be'nin yazısını seyredişleri. Kâmil, II, 107b; İmlâ, 14; Mîzân, II, 341;
3) Yezîd b. İsmâ'îl ve meslekdaşlan. Mecrûhîn, 115b;
[63] 0dünç alma hususunda meselâ bk.:
1) Ebû 'Avâne, 'Alî b. 'Âsım'dan. Kâmil, I, 270b;
2) Hafs b. Seleme, Şu'be'den. İbn Sa'd, VII, II, 21; Râzî, I, II, 173;
3) Hammâd b. Seleme, Haccâc'dan, Fasavî., III, 274a-b;
4) Humeyd et-Tavîl, Hasanül-Basrî'den. 'İlel, I, 15; Kifâye, 23b;
5) Leys, İbnül-Hasan'dan, Ca'd, 643 İlel, 143a;
6) Ravh, 'Abdul-Vehhâb'dan. İlel, I, 109;
7) el-Sakan, İbrahim es-Sâ'ig'den. İmlâ, 178;
8) Osman b. 'Ömer, Ravh'dan. Bağdadî., VIII, 405;
9) İsmi belli olmayanlar, el-Ensârî'den. Kifâye, 235;
10) Ez-Zührî kitab ödünç vermeyi teşvik ederdi, imlâ, 176. —Ödünç kitab vermeyenler için bk.:
1) Ebû Kattan, Dûlâbî, II, 87; Bağdadî., XII, 199; Tehzîb., VI, II, 114;
2) Hemmâm ve İbn Ebî 'Arûbe. İbn Sa'd, VII, II, 33;
3) Muhammed es-Sukkârî. Es-Sevrî'den ödünç vermeme öğüdü almıştı. Ca'd, 240.
4) Ebû Usâme. Tehzîb., IH. 3.
Kitab karşılığında rehin vermek isteyenler için meselâ bk.: 1) İbrahim b. Meymûn es-Sâ'iğ. İmlâ, 178; 2) Yahya b. Süleyman, 'İlel, 105b; Mîzân, IV, 384. Keza bk. Tehzîb., XI, 226.
[64] Kitab alım ve satımı için bk.:
1) Adı bilinmeyen Şeyh, bk. Haccâc b. Muhammed. Mecrûhîn, 24a;
2) Ebu'l-Yemân kitablarını sattı. Bağdadî., VI, 194;

3) Ahmed b. Isâ ve İbn Vehb'in kitabları. Râzî, I, I, 64;
4) İbrâhîm b. Ebil-Leys. Bağdadî., VI, 194;
5) Mu'âviye b. Yahya. Mizan, IV, 138; Tehzîb., X, 22O;
6) Yahya b. Ekrem, Tehzîb., XI, 180.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 173-174.
[65] Tehzîb., XI, 67.
[66] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 174-175.
[67] Hadîslerin, istinsahı için bk.
1) Ebû Zekeriyâ. Bağdadî., VIII,302;
2) Hemmâm es-San'âni, Hayseme, III, 57a.
3) Alî b. 'Âsim, Bağdadî., XI, 448; Tehzîb; VIII, 345.
4) Ebû Mu'âviye, a'mâ. Râzi, III, II, 247;
5) Atâ b. Yezîd. Oğlunun şeyhelere mürekkep ve kitablarını taşımak üzre bulundurduğu kölesi vardı. Vâsıt, 135; Bâcî, 171b. Hz. Ali (r.a.) zamanında dahî Kur'ân-ı Kerîm kâtibleri vardı. Bk. Dûlâbî, I, 155-6.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 175.
[68] Meselâ bk.:
1) Ahfeş ve sözleri. Kifâye, 237-8;
2) Urve ve sözleri,'/Je/, 102b. Vâsıt, 168; Râmahürmüzî, 64b; Kifaye,2Z1; İmlâ, 79.
3) Yahya b. Ebi Kesîr ve sözleri. Râmahürmüzî, 64b; Kifâye, 237; İmlâ, 79.
[69] Meselâ bk.:
1) Abdurrahmân b. Sellâm ve Hammâd. Kifâye, 71.
2) İbn 'Uyeyne ve onun ez-Zührî'nin imlâ ettirişindeki arkadaşları. Râmahürmüzî, 8a;
3) Cerîr ve arkadaşı. Fasâvî, III, 264b; Râzî, 506.
[70] Meselâ bk:
1) Eyyûb. 'İlel, I, 24; Fasâvî, III, 69b; Kifâye, 240;
2) Azra, İbn Cübeyr (v.95)'in yanında tashih ediyordu. Hayseme, III, 178b;
3) Mâlik b. Enes. îbn Vehb'in Câmi'i, D. Veil'in yazdığı, Mukaddime, s. XV.
4) Haccâc b. Muhammed. 'İlel, I, 381.
5) Nâfi', talebelerinden, tashîh için kitablarını beraberlerinde getirmelerini istedi. Cami', 138b; İmlâ, 78;
6) Şu'be ve Gundar. Fasâvî, III, 185b; Tehzîb., IX, 97;
7) Süfyânü's-Sevrî, Zâ'ide'nin kitablarını tashîh etti. Ca'd, 246; Râzî, Mukad., 80. Süfyânü's-Sevrî, Yahya el-Kattân'dan da tashîh için kitablarını getirmesini istedi; fakat Yahya kabul etmedi. Ca'd; 24; Râzî, Mukad, 80.
8) Urve, İmlâ, 78;
9) el-Kâsım b. Muhammed (v.1.05) oğlundan, el-Kâsım'ın Hadîslerini yazmakta olan yazan Talha'yi seyretmesini istedi. Talha, eğer el-Kâsım b. Muham-med'in oğlu yalan söylemek isteseydi buraya gelmezdi dedi. el-Kâsım, böyle demek istemediğini, fakat eğer yanlış yazarsa o takdirde kendisine yardım edilmesi niyetinde olduğunu söyledi. Râmahürmüzî, 63b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları:
[71] Tahta parçalan ile diğer malzeme üzerine yazmak ve sonra da beyaza çekmek hususunda bk:
1) Abdüssamed ve onun Eyyûb'den edindiği kitabı. Fasâvî, III, 37b.
2) Ebûl-Velîd et-Teyâlisî'nin Şu'be'ye âit kitabı. Cami', 53a.
3) Ahmed b. Salih ve temize çekme usûlü. Fasavî, III, 136b.
4) İbn Cureyc ve usûlü. Cami' 188a.
5) Sa'îd b. Cübeyr ve istinsahı. Râmahürmüzî, 77b; Takyîd. 103.
6) Süleyman b. 'Abdurrahmân ve temize çekerken yaptığı hatâlar, Fasâvî, III; 27b; İbn Hacer, Hedyü's Sâri, 11,171,
7) Hasanül-Basrî diyor ki: "Tahta parçası olmadan tedris halkasına dâhil olan kimse, silahsız harbe katılan gibidir." Cami', 155a.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 175-176.
[72] Ebûl-Velid et-Teyâlisî ve kısaltma usûlü. Cami', 53a.
[73] Muhaddislere dâhil olmak isteyen yeni talebelerin Kur'ân'dan imtihan edilişi için bk.
1) A'meş imtihan ediyor. Râmahürmüzî, 9a; keza bk. Cami', 105a-b;
2) Atâ b. Ebî Rabâh, Bağdadî., X, 401-2;
3) Evzâl imtihan ediyor. Cami', 9b;
4) İbnl-Mübarek imtihan ediyor. Râmhurmuzî, 9b
5) Yahya b. el-Yemân, imtihan ediyor. CâtnV, 9b
6) ez-Zührî, İbn 'Uyeyne'yi imtihan ediyor. Huffâz, 1, 99.
[74] Tâbi'in zamanında talebeler, Hadîs öğrenmeye başladıkları zaman takriben yirmi
yaşlarında idiler. Râmahünnüzî, 6a.
1) Zühri, İbn TJyeyne için, gördüğü talebelerin en genci olduğunu ve onbeş yaşında bulunduğunu söylemektedir. Râmahürmüzi, 6a.
2) Mûsâ b. İshâk, Kûfelilerin, çocuklarını Hadîs öğrenmeye 20 yaşında gönderdiklerini söyler. Râmahürmüzî,
3) es-Sevri ve Ebûl-Ahvas, Hadîs çalışmaya başlamak için 20 yaşını vermektedir. Râmahürmüzî,6b;
4) Suriyeliler 30 yaşında yazmaya başladılar.Kif&ye, 55;
5) Basralılar, 10 yaşındayken başladılar. Kifâye, 55;
6) İbn Hanbel, 16 yaşındayken başladı. 7/eZ,141b. Ma'amafih sonraki devirlerde bu tatbik edilmedi. ed-Deberî, 'Abdürrezâk'ın kitabını rivayet etmiştir. 'Abdürrezzâk ise öldüğü zaman 7 yaşından fazla değildi (Kifâye, 64). Eğer bir çocuk inekle eşeği birbirinden ayırabiliyorsa Hadîs Öğrenmeye başlayabilir denmiştir (Kifâye, 65). Bu devir, metinlerin tesbit edildiği ve öğrenmenin İsnâd-ı 'Âlî yolu ile bir kitab rivayet etmek mânâsına geldiği zamandı. Öte yandan, bilhassa ikinci asırda birçok 'ulemâ bazı 'âlimlerden rivayet ettikleri Hadîsler yüzünden zayıf sayıldılar. Sebebi de Hadîs âlimlerinin o Hadîsleri yazdıkları zamanki gençlikleriydi. Meselâ: 'Amr el-Beyrûtî, EvzâTnin Hadîslerini rivayette zayıftır. Çünkü EvzâTden yazdığı zaman çok küçüktü (Râzî. III, 1,268; Mizan, 111,290). İbnül-Medînî'ye karşı yapılan benzer ithamlar için bk. Mîzân, III, 82; İbn Ebî Şeybe'ye karşı, Mizan, III, 82; ve Hişâm b. Hassân'a karşı, Kifâye, 54.
[75] Hocaya hizmet hakkında bk. ez-Zührî, aşağıdaki VIII. bölüm.
[76] Her hizmeti reddeden için, İbn İdrîs. CâmV, 85b
[77] Maddî yardım için; ez-Zührî, İslâm, V, 85b; Hasan b. 'Amâre, Mîzân, 1, 514; Ebû Hanîfe, Ebû YûsuFa para verdi.
[78] Yemek ikramı için, meselâ;
1) A'meş, Bağdadî., IX, II;
2) Alî b. Ca'd, Bağdadî., XI,361;
3) Enes b. Mâlik, Hanbel, III, 250;
4) İsmail b. 'Ayyaş, Huffâz, 1, 230;
5) ez-Zührî, aşağıda VIII. bölüm.
[79] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 176-177.
[80] Yukarda, ez-Zührî, (s. 114-119).
[81] İmlâ, 58.
[82] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 177-178.
[83] Yukarıya bk. s. 7-8; keza, Ernest Diez, "Mescid" mad. Tahsil ve terbiye merkezi olarak Cami': E.I. III, I. 352.
[84] Küttâb'a yapılan ilk atıflar için bk. İlm, 7a; İbn Sa'd, IV, 1,59; Hanbel, I, 389; İbn Habîb, el-Muhabber, 477; Hayseme, III, 98b; Sikât, 286-7; Râmahürmüzî, 7b; el-Keyserânî, 27; Tehzîb.,VIl, 276; VIII, 337.
[85] Açık yerlerdeki dersler için bk. İsmail b. 'Ayyaş. Bağdadî., VI, 222.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Adam bir kadınla evlenmek isteyince ona bakmasının meşruluğu babı 229-235
Adam, boşanmak hususunda karısını muhayyer kılar babı 592-593
Adam (din) kardeşinin bir kadına evlenmek için istekli çıkması üzerine (o kadma) talib olmasın, babı 236-243
Adam karısı için bir mehir tâyin etmeden nikahı kıyar, sonra mehir durumu böyle iken ölür, babı ... 298-302
Adam karışma bir şey vermeden onunla gerdeğe girebilir, babı ...,..... 481-481
Adam (karısını) boşadığını inkâr eder, babı 566-566
Adam karısını üç talakla boşar, kadında başka erkekle evlenir de henüz gerdeğe girmeden ikinci kocası da onu boşar, kadın ilk kocasına dönebilir mi? babı 384-385
Ağırlık ölçüsü dirhem ve miskal 74
At ve köle zekâtı babı 126-127
Azil bâbi 370-376

— B —

Babalarından başka kimselerin kıydıkları küçük yaştaki kızların nikâhının hükmünün beyânı babı 265-267
Bakire kızlarla evlenmenin fazileti babı 222-225
Bakire olup erginlik çağına varmış bir kız istemediği halde babası tarafından evlendirilebilir mi? 255 -
Bakire ve dul kadından emir istemek babı 245-246
Bakire ve dul kadının yanında ikâmet babı 352-355
Bal'ın zekâtı babı 146-147
Bir bölgenin zekâtı başka bir bölgeye nakledilir mi? 125
Bir cariyeyi azat edip sonra onunla evlenen adamın sevabının beyânı babı 340
Bir defada yapılan üç talâkla boşamanın hükmü 540 -
Bir gün 've.yâ bir gece itikâf etmek hakkındaki bir bâb 40-40
Birisi diğerinden önce müslüman olan karı-koca babı..... 508-509
Bir kavme misafirliğe giden kişi onların izni olmaksızın oruç tutamaz, babı 26-27
Bir malı istifade (edenin) babı 80-81
Bir oruçluya iftar yemeğini verenin sevabı hakkındaki bâb..... 10-12
Bir oturumda üç talâkla boşayan adamın babı ... 538-540
Bir Sâ kaç dirhem ve kaç gramdır? 85
Bir ve iki defa süt emmek, nikâhlanmayı haram etmez, babı 405-409
Bir vesk 60 Sâ'dır..... 86
Boşama mut'ası babı..... 526-563
Boşama sayılan söz (hakkında gelen hadîs) babı ... 584-585
Boşamanın değişik hükümleri 524
Boşanan hâmile kadın doğum yapınca iddeti bitmiş olur, babı 546-547
Buğday ve arpa unundan Fıtır sadakası verilir mi... 161

— C - Ç — Başa Dön

Cinsel ilişkide örtünmeye riâyet etmelerinin önemi babı 361-365

Çalgıları çalmak veya dinlemek hakkında dört mezhep âlimlerinin görüşleri 327
Çocuğun kendisinden olduğunda şüphe eden adam hakkında gelen hadîsler babı 489-502
Çocuğun süt emme yaşı 420
Çocuk, firaşa yatak sahibi olan erkeğe aittir. Zina eden erkeğe mahrumiyet düşer, babı 502-508

— D — Başa Dön

Davet edene icabet etmek babı 349-351
Deve zekâtının beyânı babı 95-101
Dindar kadınla evlenmenin fazileti babı 95-101
Dirhem-i Örfî ve MiskaH Örfî kaç gramdır 75
Dirhem ve Dinar nedir?..... 72

— E — Başa Dön

Efendisinin izni olmaksızın kölenin nikâh akdinin kıyılması babı 437-439
Ekinlerin ve meyvelerin zekâtının beyânı babı ... 133-135

Elbette kelimesinin ilâve edildiği boşama babı..... 588-590
Emzikli kadının sütü, kocasının sütü sayıldığının beyânı babı 422-423
Erginlik çağına varmamış kızlarının nikâhını kıyan babaların akdettikleri nikâhın hükmünün beyânı babı 259-263
Erkeğin evlenmek istediği kadına bakmasıyla ilgili dört mezhebin görüşleri 235
Erkeğin karısı üzerindeki hakkının beyânı babı ... 209-213
Erkek hangi hususlarda kadına Küfü olacak? ... 449
Erkeklerin karılarını dövmeleri babı 468-471
Erlik çağındaki bir kimsenin süt emmesi babı ... 411-415
Eşhür-i nurum orucu babı 5-9
Evlendirme işinde aracı olmak babı 458-460
Evlenmede emsal babı 447-450
Evlenmek maksadı ile kadına bakmak ile ilgili bilgiler verelim..... 234
Evlenmeyi duyurmak babı 311-312
Evlenmenin Meşrutiyetçideki Hikmetler 192
Evlenmenin Şer'î Hükmü 193

— F — Başa Dön

Fıtır sadakası babı..... 149-162
Fıtır Sadakasının hükmü 152

— G — Başa Dön

Ganem koyun ve keçi'nin zekâtı babı 113-117
GayI, erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunması babı 512-516
Gayret (kıskanma) babı 486-494
Gına ve deff babı 315-327
Gümüşün Nisabı Şudur ... .:..... 77
Gümüş ve altının zekâtı babı 70-79

— H — Başa Dön

Halis olmayan Altın ve Gümüşün Zekâtı 79
Halktan dünyalık istemenin mekrunluğu babı ... 171-173
Hâmile kadın nasıl boşanır, babı 536-537
Hangi yiyecek maddelerinden ne kadar Fıtır sadakasının çıkarılacağı hususunda Âlimlerin görüşleri 161
Haram, helâli haram etmez, babı 519-519
Harsın meşruluğu hakkında Âlimlerin görüşleri ... 140 22
Hul edilen kadın, kocasının kendisine verdiği mehri, hul bedeli olarak kocasma verebilir babı..... 598-601
Hul olan kadının iddeti babı 602-604
Hul yolu ile bir talâkı satan adam aynı kadınla tekrar birleşebilir mi? 605
Hurma ağaçları ve üzüm harsı babı 137-142
Hür kadınlarla ve velüd kadınlarla evlenmenin fazileti babı..... 226-228

— I - İ — Başa Dön

Irak'ın bir Rıtılı kaç dirhem ve kaç gramdır?..... 445-447

İhramda bulunanın evlenmesinin caiz olup olmadığının beyânı babı 445-447
Üâ babı 606-610
İlânın hükmü ve delili 607
İtikâfa başlayan itikâfi kaza etmek hakkında gelen hadîs babı 36-39
İtikâf hakkında gelen hadîsler babı 33-35
İtikâfın asgarî suresi 34
İtikâfin sevabının babı..... 52-53
ttikâfin kaza edilmesi 38
îtikaftan Çıkma Vakti 38

— K - L — Başa Dön

Kadının gerek yok iken boşama talebinin keraheti babı 595-597
Kadının, kocası üzerindeki hakkının beyânı babı ... 200-205 52
Kadının saçını başka saç ilâvesiyle çoğaltan ve dövünleyen kadın hakkındaki bâb 473-475
Kadın iddette iken bulunduğu evden çıkabilir mi? babı 557-560
Kadm kendi gününü (kuması olan) arkadaşına hibe eder, babı..... 455-457
Kadınlara mak'adlarında varmaktan nehiy babı ... 365-370
Kadınların en faziletlisinin beyânı babı..... 213-217
Kadınların sadak (= mehir) babı..... 285-298
Kadınlarla iyi geçinmek babı..... 461-467
Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikahlanır babı..... 378-380

Kadir gecesi hakkındaki bâb..... 29-29
Kâğıt paranın zekâtı..... 79
Kalbinde karışım boşayıp dili ile boşamayan adama âit bâb..... 568-569
Karısı, yatağına gireceği zaman adamın söyliyeceği duâ babı..... 357 -360
Kızı hoşlanmadığı halde onu evlendiren babanın beyânı babı..... 249-257
Kocasının karısını kendine haram etmesi babı ... 639-643
Kocasına eziyet eden kadın hakkında bir bâb..... 517-518
Kocasının izni olmaksızın oruç tutan hakkındaki bir bâb 25-26
Kocası ölen hâmile kadın doğum yapınca, erkeklerle evlenmesi helâl olur, babı 548-552
Kocası ölen kadın iddeti süresince nerede durur,babı..... 553-556
Kuma kadınlar arasında geceleri eşit olarak bölmek, babı 451-454
Küçük yaştaki kızların nikâhının yapılması hususundaki âlimlerin görüşleri..... 262

Lian babı..... 622-638

— M — Başa Dön

Muhannesin = kadınlaşan erkekler hakkında bir bâb..... 328-333
Malının kötüsünü zekât olarak çıkarmaktan nehiy babı..... 143-145
Matuh (deli), çocuk ve uyuyanın boşaması babı ... 570-573
Mehirin en az miktarı hakkındaki âlimlerin görüşleri 292
Mehirin en çok meblâğı için bir sınır var mı?..... 294
Mesciddeki çadırda itikâf etmek babı..... 43-43
Muhallil ve muhallel leh hakkmdaki bâb 388-390
Muta' nikâhının yasaklığı babı..... 439-444
Mutekif başını yıkar ve saçını tarar hakkında gelen hadîs-babı..... 47-47
Mutekif hastayı ziyaret eder ve cenazelere katılır hakkındaki bâb..... 44-46
Mutekifi mescid içinde eşi ziyaret eder babı 48-50
Mutekif mescidin belirli bir yerinde devamlı durur,bâbl 41-42
Müstahaza kadın itikâf eder, babı..... 51-52

— N — Başa Dön

Nefsini (kadınlığını) Peygamber (S.A.V.)'e hibe eden kadın hakkında gelen hadisler, babı 494-497
Ne zaman gerdeğe girmenin müstehab olduğununbabı..... 479-480
Nikâh akdinden sonra yapılan şartlı boşama yeminleri 583
Nikâh akdinin hutbesinin beyânı babı 303-310
Nikâhı altmda dörten fazla kadın bulunduğu halde müsiüman olan adamın nikâh durumunun beyânı babı.....426-427
Nikâhı altında iki kız kardeş varken müsiüman olan adamın babı..... 424-425
Nikâhın fazileti hakkında gelen hadîsler babı..... 190-197
Nikâh kıyürken koşulan şartın yerine getirilmesi babı..... 428-432
Nikâhtan önce boşama olamaz babı..... 580 -583
Nikâh tebriki babı..... 335-337

— O — Başa Dön

Oruç bedenin zekâtıdır babı..... 9-10
Oruç borçlusu olarak ölen yerine oruç tutmak veya fidye ödemek meselesi 23
Oruçlunun duası reddedilmez hakkmdaki bâb..... 15-17
Oruçluyken yemeğe davet edilenin babı 13-14

— Ö — Başa Dön

Ölüp de boynunda özürsüz olarak tutmadığı ramazan orucu bulunanların babı..... 20-20
Ölüp de üzerinde adak borcu bulunanların babı ... 20-23 22
Öşür ve haraç babı..... 163-105

— R — Başa Dön

Rac'at babı..... 544-546
Ramazan ayında müslüman olan hakkındaki bâb... 24-25 57
Ramazan ayının son on gününün fazileti hakkındaki bâb 31-32
Ramazan bayramı günü (bayram namazına) çıkmadan önce birşey yemek hakkındaki bâb..... 18-19
Ramazan ve Kurban bayramının iki gecesini ihyaeden hakkındaki bâb..... 53-54

— S - Ş — Başa Dön

Sadaka almaya gelince..... 178
Sadaka fazileti babı..... 185 -188
Sadaka istemek..... 178
Sığır ve mandanın zekâtı babı..... 110-111

Soy sebebi ile nikâhlanması haram olanlar, süt sebebi ile de haramdır, babı..... 396-404
Sütten ayırma çağından sonra süt emme hükmü yoktur, babı..... 416-421
Sünnet'e uygun olan boşama babı..... 529-536
Süveyd b. Saîd bize hadîs rivayet etti, babı..... 524-528

Şaka olarak (karışım) boşayan veya (bir kadınla) nikahlanan yahut karışma rac'at eden (dönüş yapan) erkek hakkında gelen.....567-567
Şer'an zengin olmayıp güçlü ve sağlam adam zekât alabilir mi?..... 177
Sigar (suretiyle nikâh)'m yasaklanması babı 280-284
Şükür eden oruçsuz sabreden nafile oruçlu gibidir diyen hakkındaki bâb..... 27-28

— T - Ü — Başa Dön

Tâif Gavzesi 332
Tebettül'den nehiy babı..... 197-198
Türkiye'de Miskal-i Örfi ve Dirhem-i Örfi ağırlığı şöyle hesaplanır..... 79
Uğurlu ve uğursuz olan şeylerin beyânı babı..... 482-484

Üç talakla boşanan kadm için mesken ve nafaka hakkının bulunup bulunmadığının beyânı babı ... 561-562

— V - Y - Z — Başa Dön

Veli'den izinsiz hiçbir nikâh olamaz babı 269-277
Velîme = Düğün yemeği = babı..... ... 338-348
Vesk altmış sa'dır babı 165-166

Yakınlığı olana sadaka vermek babı..... 167-168
Yanılmakla yapılan boşama yemininin hükmü ... 576
Yanında yemek yiyen oruçlu hakkındaki bâb 12-13
Yeterince varlıklı iken halktan mal istemenin kötü durumunun beyânı babı..... 174-179
Yetişkin dul kadmm izni alınmadan velisi tarafından kıyılan nikâhının hükmü nedir?..... ... 257

Zekât alması helâl olanların beyânı babı 181-184
Zekât çıkarılırken söylenecek söz babı 90-94
Zekâtın farziyeti babı..... 58-60
Zekâtın farz olduğu malların beyânı babı..... 83-86
Zekatın vâcib olduğu malların beyânı babı 128-129
Zekâtı ödenen mal kenz değildir..... 64-69
Zekâtı vaktinden önce vermeye acele etmek babı ... 88-89
Zekât memurları hakkında gelen hadîsler babı ... 120-125
Zekât memuru (farz yaştan) bir yaş aşağısını veya bir yaş yukarısını alacağı zaman (yapılacak işin beyânı) babı.....102-103
Zekât memurunun alacağı deve babı 106-110
Zekâttan bir muhtaca ne kadar verilebilir?..... 178
Zekât vermekten imtina etmek hakkında gelen hadîsler babı 61*63
Zihârbâbı..... 611-618
Zihâr yemini eden adam kefareti ödemeden önce karısı ile cinsel ilişkide bulunur, babı..... 620-621
Zorlama altında yapılan boşamanın hükmü 579
Zorlamanın ve unutanın boşanması babı 574-579

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTUZBİRİNCİ BÖLÜM
EDEB BÖLÜMÜ
1. Saça Saç Ekleyen, Ekletme Yapan, Dövme Yapan Ve Yaptıran Kadınların Bu Yaptıklarının Haram Olması
2. Misafirlik
3. Aksıran Kimseye, "Yerhamukellâh" Diye Dua Etmek
4. Bir Müslümanın, (Diğer) Müslüman Üzerindeki Hakları
OTUZİKİNCİ BÖLÜM
SELÂM BÖLÜMÜ
1. (Kuran İle) Rükya Yapmak Ve Rükya Yapan Kimsenin, (Yaptığı Rukyâ Karşılığında) Ücret Alması
2. (Herhangi Bir Şeyi) Uğursuzluğa Yorma Ve Uğursuzluk
OTUZÜÇÜNCÜ BÖLÜM
RÜ'YÂ BÖLÜMÜ
1. Rüyanın Allahtan Ve Hulmun İse Şeytandan Olması
OTUZDÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KURANIN FAZİLETLERİ BÖLÜMÜ
1. Kur'an-I Ezberlemenin Fazileti
2. Kuran Okumanın Fazileti
3. Bakara Sûresinin Son İki Ayetinin Fazileti
OTUZBEŞİNCİ BÖLÜM
FAZİLETLER BÖLÜMÜ
1. Resulullah (S.A.V)'İn Şekli
OTUZALTİNCI BÖLÜM
FEZÂİLITS-SAHÂBE (SAHABENİN FAZİLETLERİ) BÖLÜMÜ
1. Sahabeye Sövmenin Haram Olması
2. Hz. Fâtıma (R.Anhâ)'Nın Fazileti
3. Hz. Âişe (R.Anhâ)Nın Fazileti
OTUZYEDİNCİ BÖLÜM
BİRR (İYİLİK) VE SILA (AKRABALIK/DOSTLUKBAĞI) BÖLÜMÜ
1. Anne-Babaya İyilik Yapmanın Fazileti
OTUZSEKİZİNCİ BÖLÜM
KADER BÖLÜMÜ
1. İnsanın, Anne Karnında Yaratılmasının Mahiyeti
OTUZDOKUZUNCU BÖLÜM
ZİKİR VE DUA BÖLÜMÜ
1. "La Havle Ve La Kuwete İlla Billah" (Güç Ve Kuwet Ancak Allah'a Mahsustur) İfadesinin Fazileti
2. Acizlik, Tembellik Gibi Hususlardan Allah'a Sığınma
3. Ölümü Temenni Etmenin Yasak Olması
KIRKINCI BÖLÜM
FİTEN (FİTNELER) BÖLÜMÜ
1. Türklerle Savaş
KIRKBİRİNCİ BÖLÜM
TEFSİR BÖLÜMÜ
1. Yüce Allah'ın,
Kaynakça

OTUZBİRİNCİ BÖLÜM

EDEB BÖLÜMÜ [1]

1. Saça Saç Ekleyen, Ekletme Yapan, Dövme Yapan Ve Yaptıran Kadınların Bu Yaptıklarının Haram Olması

274. Abdullah ibn Mes'ûd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Allah dövme yapan ve yaptıran kadınlara, yüzden kıl yolan ve yolduran kadınlara, güzellik için [2] diş törpilettiren kadınlara, Allah'ın yarattığı şekli değiştiren kadınlara lanet etmiştir.
Bu söz, Esed oğullan (kabilesi) nden Ümmü Ya'kûb denilen bir kadının kulağına gitmişti. Bu kadın, (o sırada) Kur'an okuyordu. Hemen Abdullah ibn Mesuda gelip (ona):
Senden benim (kulağım)a gelen bu söz de ne? Sen dövme yapanlara ve yaptıran kadınlara, yüzden kıl yolduran kadınlara, güzellik için diş törpületenler kadınlara, Allah'ın yarattığı şekli değiştiren kadınlara lanet okumuşsun! dedi. Abdullah ibn Mes'ûd:
Resulullah (s.a.v)'in lanet ettiklerine ben neden lanet etmeyecekmişim. Hem bu, Allah'ın Kitabı'nda da var dedi. Kadın:
Doğrusu ben mushafin iki kapağı arasındakileri okudum. Fakat böyle bir şey bulamadım' dedi. Abdullah ibn Mes'ûd:
Gerçekten Kur'an-ı okudunsa, mutlaka bulmuşsundur. Yüce Allah, "Peygamber size neyi getirmişse onu alın! Sîzi neyden yasakladı ise hemen (ondan) vazgeçin [3] (mealindeki) buyurdu' dedi. Bunun üzerine kadın:
Gerçekten ben şimdi senin hanımının üzerinde bundan bir şey görüyorum1 dedi. Abdullah ibn Mes'ûd:
Git de bak! dedi.
Bunun üzerine kadın, Abdullah ibn Mesudun hanımının yanına girdi. Fakat (onda bununla ilgili) bir şey göremedi. Abdullah ibn Mes1-ûd'un yanına gelip:
Bir şey göremedim' dedi. Abdullah ibn Mes'ûd:
Bana bak! Böyle bir şey onda olsaydı, onunla bir arada olamazdık diye cevap verdi.[4]
(Hadisin lafzı, Müslim'e aittir.) [5]
Konu ile ilgili kısa bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
Peygamber (s.a.v), dövme yapan kadınlara lanet etmiştir."
Bu (cümleye) herhangi bir ilave yapılmamıştır.
Bu hadisfin hu şekildeki metnin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Tirmizî, bu hadisin sadece bir kısmını rivayet etmiş, kadın ile ilgili olayı anlatmamıştır.
Saç ekleyen kadınlara" ilavesiyle
Ebu Dâvud ise, bu hadisi, O rivayet etmiştir.
Nesâî ise, bu hadisi şu şekilde rivayet etmiştir:

Bir kadın, Abdullah ibn Mes'ûd'a gelip (ona):
Ben, saçları az olan bir kadınım. Saçlarıma (ilave saç) takmam uygun olur mu?' diye sordu. Abdullah ibn Mes'ûd:
Hayır diye cevap verdi. Kadın:
Bunu(n caiz olmadığını); Resulullah (s.a.v)den mi duydun, yoksa Allah'ın Kitabı'nda da mı gördün?' diye sordu. Abdullah ibn Mes'ûd:
Hayır, Resulullah (s.a.v)'den duydum ve bunu Allah'ın Kitabında da bulurum' diye cevap verdi. [6]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti şu şekildedir:
Resulullah (s.a.v) dövme yapan ve yaptıran kadınlara, [7] yüzden kıl yolan ve yolduran kadınlara, [8] güzellik için diş törpilettiren kadınlara lanet etmiştir.[9]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayette, Abdullah ibn Mes'ûd şöyle der.
Resulullah (s.a.v)'i; yüzden kıl yolan ve yolduran kadınlara, yüzden kıl yolduran kadınlara ve yüce Allah'ın yarattığı şekli değiştiren kadınlara lanet ederken işittim.[10]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayette, Abdullah ibn Mes'ûd öyle der; şöyle der;
Resulullah (s.a.v) dövme yapan ve yaptıran kadına, saça saç ekleyen ve ekleten kadına, faiz yiyen ve yediren kimseye, (üç talakla boşanan kadının tekrar ilk kocasına helal olması için) hülle (geçici nikah) yapan ve kendisi için hülle yapılan (kocay)a [11] lanet etmiştir.[12]
275. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Allah, saça saç ekleyen ile ekleten kadına [13] ve dövme yapan île yaptıran kadına lanet etmiştir.[14]

2. Misafirlik

276. Ebu Şureyh el-Adew (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) konuşurken kulaklarım duydu ve gözlerim gördü. Peygamber (s.a.v):
Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, komşusuna ikram etsin. (Yine) kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, misafirine, hediyesini ikram etsin buyurdu. (Sahabiler:)
Ey Allah'ın resulü! Misafirin hediyesi nedir? diye sordular. Peygamber (s.a.v):
Misafirin (bu ziyaretine karşılık dünyada hak ettiği) hediyesi, (ev sahibinin hediyeleriyle geçen) bir günü ve gecesidir. Misafirlik, üç gündür. Bundan fazlası ise (misafire) bir sadakadır.
(Yine) kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, (ya) hayr söylesin yada sussun!' buyurdu.[15] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [16]
Yine konu ile ilgili bir rivayette, şu ilave yer almaktadır:
Müslüman bir kişiye, (din) kardeşinin yanında onu günaha sokacak kadar (fazla) kalması helal olmaz. (Sahabiler:)
Ey Allah'ın resulü! (Müslüman kişi, din) kardeşini nasıl günaha sokar?' diye sordular. Peygamber (s.a.v):
Onun yanında oturur kalır ve onu ağırlayacak bir şeyi de yoktur!' buyurdu.[17]
Yine konu ile ilgili bir rivayette, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, komşusuna İyilik etsin. (Yine) kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, misafirine ikram etsin [18] (Yine) kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, (ya) hayr söylesin yada sussun! [19] (İkinci rivayet)
Buhârî ile Müslim, birinci rivayeti nakletmiştir. Müslim ise, ikinci rivayeti nakletmiştir.
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayetinde ise, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, misafirine ikram etsin. Misafirin (bu ziyaretine karşılık dünyada hak ettiği) hediyesi, (ev sahibinin hedi-yeleriyle geçen) bir günü ve gecesidir. Misafirlik, üç gündür. Bundan fazlası ise (misafire) bir sadakadır. Misafirin, ev sahibinin yanında onu bıktırıncaya kadar oturması caiz değildir.[20]
Ebu Dâvud der ki:
Enes b. Mâlik'e, Peygamber (s.a.v)'in: 'Misafirin (bu ziyaretine karşılık dünyada hak ettiği) hediyesi, (ev sahibinin hediyeleriyle geçen) bir günü ve gecesidir' sözü(nün anlamı) soruldu. Bunun üzerine Enes:
Ev sahibi, misafire, bir gün ve bir gece ikram eder, ona iyilikte bulunur ve onu barındırır. (Misafirin) üç gün misafir olma (hakkı) vardır1 diye cevap verdi.[21]

3. Aksıran Kimseye, "Yerhamukellâh" Diye Dua Etmek

277. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"İki kişi, Resulullah (s.a.v)'in yanında aksırdı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), birine dua etti ve diğerine ise dua etmedi. Resulullah (s.a.v)'e, (birisine dua edip diğerine dua etmeyişinin nedeni) soruldu. Resulullah (s.a.v):
Bu, Allah'a hamd etti (bu nedenle ben de ona dua ettim). Şu ise
Allah'a hamd etmedi (dolayısıyla ben de ona dua etmedim)' buyurdu.[22]
Konu ile ilgili başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır;
Resulullah (s.a.v)'in, kendisine dua etmediği kimse:
Ey Allah'ın resulü! Şuna dua ettin, bana ise dua etmedin [23] dedi. Resulullah (s.a.v):
Bu, Allah'a hamd etti (bu nedenle ona dua ettim). Sen ise Allah'a etmedin (dolayısıyla sana da dua etmedim)' buyurdu. [24]

4. Bir Müslümanın, (Diğer) Müslüman Üzerindeki Hakları

278. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Bir Müslümanın, (diğer) Müslüman üzerindeki hakkı beştir:
1. Selamı almak,
2. Hastayı ziyaret etmek,
3. Cenazeyi uğurlamak,
4. Davete katılmak,
5. Aksıran (kimse 'elhamdülillah' dediği takdirde on)a, ('yerhamukellah' diye) dua etmek.[25]
Bu hadisin hu şekildeki metninji; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.[26] Yine Müslim'in konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Bir Müslümanın, (diğer) Müslüman üzerindeki hakkı [27] altıdır. (Resulullah'a):
Ey Allah'ın resulü! Onlar nedir?' diye soruldu. Resulullah (s.a.v):
1. Ona rastladığın zaman selam ver,
2. Seni (davete) çağırdığı zaman (davetine) katıl,
3. Senden nasihat istediği zaman ona nasihat et,
4. Aksırdığı zaman Allah'a hamd ederse (Elhamdülillah derse),
ona ('yerhamukellah' diye) dua et,
5. Hastalandığı zaman onu ziyarete git,
6. Öldüğü zaman (mezara konuluncaya kadar cenazesinin) arkasından git1 buyurdu. [28]
Ebu Dâvud, birinci rivayeti nakletmiştir.
Tirmizî ise, ikinci rivayetin benzerini nakletmiş, fakat bu rivayette "selamı almak" ifadesi yerine Uzakta yada yanında olduğu zaman (her halükar da) onun iyiliğini ister" ifadesi yer almaktadır. [29]
Nesâînin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Bir mü'minin, (diğer) bir mümine karşı altı görevi vardır:
1. Hastalandığında onu ziyaret eder,

2. Öldüğünde (mezara konuluncaya kadar cenazesinde) bulunur,
3. Davet ettiği zaman onu(n davetine) katılır,
4. Karşılaştığı zaman selam verir,
5. Aksırsığı zaman ona dua eder,
6. Uzakta yada yanında olduğu zaman (her halükarda) onun iyiliğini ister.[30]

OTUZİKİNCİ BÖLÜM

SELÂM BÖLÜMÜ [31]

1. (Kuran İle) Rükya Yapmak Ve Rükya Yapan Kimsenin, (Yaptığı Rukyâ Karşılığında) Ücret Alması

279. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, bir yolculukta idik. Bir yerde konakladık. Derken bir kız/cariye gelip (bize):
Kabilenin reisi, (bîr akrep tarafından) sokulmuştur. Erkeklerimiz yanımızda yoklardır. İçinizde tedavi yapan bir kimse var mıdır?' diye sordu.
Bunun üzerine tedavi yaptığını bilmediğimiz bizden birisi, onunla birlikte kalk(ıp git)ti. Bu kimse, (akrep sokmuş) kimseye okuyarak tedavi yaptı. Bunun üzerine {akrep tarafından sokulmuş olan kabile reisi) iyileşti. Kabile reisi, (yanındakilere,) okuyarak tedavi yapan kimseye otuz koyun (verilmesini) emretti. Bizlere de sütü içirdi. (Bizden olan) kimse (yanımıza) geri dönünce, ona:
Sen okuyarak tedaviyi güzel yapabiliyor muydun? yada sen (hiç) okuyarak tedavi yapıyor muydun?' diye sorduk. O da:
Hayır, (yapmazdım). Ben ona ancak Ümmü'I-Kitâb'ı (Fatiha suresini) okumaktan başka bir tedavi yapmadım' dedi. (Birbirimize:)
Biz (Medine'ye) varıncaya kadar yada Peygamber (s.a.v)'e (bu olup bitenleri arz edip) kadar hiçbir şey ortaya koymayın1 dedik.
Nihayet Medine'ye geldiğimizde, bu olayı Peygamber (s.a.v)'e anlattık. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Fatiha suresinin (bu kadar etkili bir) tedaviye yaradığını (nereden) bildi?' buyurdu.
Daha sonra Peygamber (s.a.v), (askeri birliğe katılan kimselere:)
(Koyun sürüsünü kendi aranızda) paylaştırın. Benim için de (on-lan) bir pay ayırın' buyurdu.[32]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [33] (Birinci rivayet) Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v)'in sahabilerinden bir askeri birlik görevli oldukları bir sefere gitti. Bunlar, Arap kabilelerinden birinin yanma konakladılar. Onlara, kendilerini misafir etmelerini istediler. (Fakat) onlar, sahabileri, misafir etmekten kaçındılar.
Bu (sırada) kabilenin reisi, (bir akrep tarafından) sokuldu. Bunun üzerine kabile halkı, ona (fayda sağlayacak) her çareye koştular. (Fakat) ona hiçbir şey fayda sağlamadı. Kabile halından bazıları:
Yakınımıza konaklayan şu topluluğa gitseniz, belki onların yanında (fayda sağlayacak) bir şey bulunabilir?1 dedi.
Bunun üzerine (kabile halkından) bazıları, sahabiler(in yanına) geldiler. (Onlara:)
Ey topluluk! Reisimiz (bir akrep tarafından) sokuldu. Ona (fayda sağlayacak) her şeye koştuk. Fakat ona hiçbir şey fayda sağlamadı. Sizden birisinin yanında (ona fayda sağlayacak) bir çare şey var mı?' dediler. Topluluktan birisi:
Evet (ben varım), Allah'a yemin ederim ki, ben (onu) okuyarak tedavi ederim. [34] Fakat (yine) Allah'a yemin ederim ki, sizin bizi misafir etmenizi istemiştik. Siz ise bizi misafir etme(kten kaçın)dınız. Şimdi bize (yapacağım tedavi karşılığında) bir ücret belirtmedikçe, size okuyarak tedavi etmefde yardımcı olma)m' dedi.
Bunun üzerine kabile halkı, sahabilerle bir koyun sürüsü üzerinde anlaştılar. O kişi de, (kendisine akrep sokmuş reisin yanına) gitti. "El-hamdu lillâhi Rabbi'l-Âlemîn" (suresini sonuna kadar) okuyup (akrep tarafından sokulan) reisin üzerine üfürdü.
Bunun üzerine reis, sanki (bağlandığı) iplerden kurtulmuşçasına
(hızlı bir şekilde) yürüyerek gitti ve onda hiçbir hastalık (belirtisi) kalmadı.
(Okuyarak tedavi yapan kişi) der ki: Kabile halkı, üzerinde anlaştıkları ücreti sahabilere ödediler.
Sahabilerden bazıları: '(Bu koyunları) paylaştırın' dediler. Okuyarak tedavi yapan kimse ise:
Peygamber (s.a.v)'e gidip olup biteni ona anlatmamıza ve bize ne emredeceğine bakmamıza kadar (bu koyunları paylaştırma) yapmayın!' dedi.
Daha sonra Peygamber (s.a.v)'e gelip ona (olan biteni) anlattılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (okuyarak tedavi yapan sahabiye hitaben):
Fatiha suresinin [35] (bu kadar etkili bir) tedaviye yaradığını (nereden) bildin?' buyurdu.
Daha sonra Peygamber (s.a.v), (askeri birliğe katılan kimselere:)
İsabet ettiniz. (Koyun sürüsünü kendi aranızda) paylaştırın. Benim için de (ondan) bir pay ayırın1 buyurdu.
Daha sonra da Peygamber (s.a.v), gülümsedi. [36] (İkinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud ise, ikinci rivayeti nakletmiştir.
Tirmizî'nin rivayeti ise, Resulullah (s.a.v) bizi bir seriye içinde (bir yere) gönderdi" ifadesiyle başlayıp bu rivayet, (daha önceki rivayetlerin) benzeri konumunda olup bu rivayetin içerisinde, "okuyarak tedavi yapan kimsenin Ebu Saîd el-Hudrî olduğu" ve "Ebu Saîd el-Hudrî nin, Fatiha suresini yedi defa okuduğu ve (bu okuma karşılığında ona) otuz tane koyun verildiği" ifade edilmektedir. [37]
Yine Tirmizî, bu hadisi, başka bir rivayetinde, daha önce geçen (ikinci) rivayete benzer bir şekilde nakletmiştir.[38]

2. (Herhangi Bir Şeyi) Uğursuzluğa Yorma Ve Uğursuzluk

280. Abdullah ibn Ömer (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir: Resululiah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Hastalık bulaşması [39] ve (herhangi bir şeyi) uğursuzluğa yormak [40] yoktur.
Uğursuzluk [41] ancak üç şeydedir:
1. (Sert başlı) atta,
2. (İsyankar) kadında,
3. (Dar) evdedir. [42]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [43] Konu ile ilgili bir rivayet ise ise şu şekildedir:
(Sahabiler,) Peygamber (s.a.v)'in yanında uğursuluktan bahsettiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Herhangi bir şeyde uğursuzluk meydana gelseydi;[44]
1. (Dar) evde,
2. (İsyankar) kadında,
3. (Sert başlı) atta olurdu' buyurdu.[45]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
(Yani uğursuzluk) varsa;
1. (İsyankar) kadında,
2. (Sert başlı) atta,
3. (Dar) meskendedir. [46]

OTUZÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RÜ'YÂ BÖLÜMÜ [47]

1. Rüyanın Allahtan Ve Hulmun İse Şeytandan Olması

281. Ebu Katâde el-Hâris b. Rib'î el-Ensârî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Ebu Katâde, Peygamber (s.a.v)'in sahabilerinden ve süvarilerinden idi. O şöyle dedi:
Resulullah (s.a.v)'i:
Rüya, Allah tarafından dır. Hulm ise, Şeytandandır. Sizden birisi hoşlanmayacağı bir hulm gördüğü zaman, uyanınca hemen sol tarafına tükürüp Şeytandan Allah'a sığınsın. Böylece Şeytan ona zarar veremez!' buyururken işittim. [48] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, BuhârTye aittir.) [49]
Konu ile ilgili bir rivayette ise, Ebu Seleme şöyle der:
Ne zaman rüya görsem, bu rüya bent hasta ediyordu. Nihayet Ebu Katâde'nin şöyle dediğini işittim:
Ne zaman rüya görsem, bu rüya beni hasta ediyordu. Nihayet peygamber (s.a.v)'i:
Salih rüya, Allah'tandır. Kötü rüya ise, [50] Şeytandandır. Sizden birisi (rüyasında) sevdiği bir şey görürse, onu, sevdiği bir kimseden başkasına söylemesin. Hoşlanmadığı bir şey görürse, sol tarafına üç defa tükürsün. Şeytanın ve rüyanın kötülüğünden Allah'a sığınsın. O (kötü rüyayı) hiç kimseye söylemesin. Çünkü o kötü rüya, kendisine (asla) zarar vermez' buyururken işittim. [51] (İkinci rivayet) Ebu Seleme derki:
Doğrusu ben, üzerime dağdan daha ağır gelen rüyaIar) gördüğüm olurdu. Bu hadisi işittikten sonra, artık bu rüya(Iara) aldırmıyordum. [52]
Tirmizî ise, bu hadisi, birinci rivayete benzer şekilde nakletmistir. Ebu Dâvud ise, ikinci rivayetin bir kısmını nakletmistir. Yine Müslim'in konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Ebu Seleme der
(Kötü) rüya(lar) görüyordum. Ondan sıtmalanıyor, yalnız örtünmüyordum. Nihayet Ebu Katâde'ye rastladım. (Gördüğüm) bu (kötü rüyala)n ona anlattım. Bunun üzerine Katâde şöyle dedi:
Resulullah (s.a.v)'i:
Rüya, Allah'tandır. Hu im ise, [53] Şeytandandır. Sizden birisi (rüyasında) hoşlanmadığı bir düş görürse, sol tarafına üç defa tükür-sün. [54] Onun kötülüğünden Allah'a sığınsın. Çünkü o düş kendisine kendisine (asla) zarar vermez' buyururken işittim.[55]

OTUZDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KURANIN FAZİLETLERİ BÖLÜMÜ [56]

1. Kur'an-I Ezberlemenin Fazileti

282. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kur'anfı okuma)da maharetli olan kişi» 'sefere1 (denilen) kerîm ve itaatkar peygamberlerle/meleklerle beraberdir. [57] Kendisine zor gel diği halde kekeleyerek Kuran okuyan kimseye ise iki katdır.[58]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî İle Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud ile Tirmnizînin rivayetinde ise, Kur'an okuyan ve bu hususta maharetli olan kişi" ifadesi yer alıp "kekeleyerek" ifadesi yer almamaktadır. Yine Ebu Davud'un rivayetinde, "Kendisine zor geldiği halde" ifadesi yer almaktadır.[59]

2. Kuran Okumanın Fazileti

283. Ebu Mûsâ el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
(Devamlı) Kur'an okuyan [60] mümin; kokusu hoş, tadı güzel bir portakal gibidir.
(Devamlı) Kur'an okumayan mümin de; tadı güzel, kokusu olmayan hurma gibidir.
Kur'an okuyan münafık kimse İse; kokusu güzel, tadı acı olan fesleğen gibidir.
Kur'an okumayan münafık kimse ise; tadı acı, kokusu olmayan Ebu Cehil karpuzu gibidir. [61]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [62]
Konu ile ilgili bir rivayette ise; (arka arkaya) iki yerde Günahkar kimse, gibidir" ifadesi yer almaktadır.[63]
Yalnız Tirmizî, Ebu Cehil karpuzu" hakkında: Kokusu acı" ifadesini kullanmaktadır. [64]

3. Bakara Sûresinin Son İki Ayetinin Fazileti

284. Ebu Mes'ud el-Bedrî2911 (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah fs.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Kim bir gecede Bakara Sûresinin son iki ayetini okursa, [65] bu ona yeterlidir. [66]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [67]

OTUZBEŞİNCİ BÖLÜM

FAZİLETLER BÖLÜMÜ [68]

1. Resulullah (S.A.V)'İn Şekli

285. Berâ b. Âzib (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v); yüz (güzelliği) bakımından insanların en güzeli ve ahlak yönünden ise [69] (insanların) en güzeli idi. (Boyu,) fazla uzun ve kısa değildi.[70] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [71] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v); orta boylu, omuzlarının arası geniş, kulaklarının yumuşağına inecek kadar gür saçlı idi. (Bir defasında) Peygamber (s.a.v)'i kırmızı bir elbise içerisinde gördüm. Ben, Peygamber (s.a.v)'den daha güzel hiçbir şey görmedim. [72] (İkinci rivayet)
Yine konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
"Ben, (bir defasında) kırmızı (ve yeşil çizgili) bir elbise içerisinde [73] Peygamber (s.a.v)'den daha güzel hiçbir kimseyi görmedim.
Arkadaşlarımın bazısı, (hocam) Mâlik ibn İsmail'den (naklen): 'Peygamber (s.a.v)'in saçı, (sarktığı zaman) omuzlarına yakın (bir yerek kadar) inerdi1 demişlerdir.
Ebu İshâk'da: 'Ben, bu hadisi, Berâ' b. Azib'ten bir çok defa rivayet ederken işittim. O, bu hadisi, her rivayet edişinde muhakkak güldü' demiştir. [74]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:
"Saçı, kulaklarının yumuşağına inecek kadar çok idi. [75]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud, ikinci rivayeti nakletmiştir.[76]

Nesâî'nin [77] konu ile ilgili bir rivayeti şu şekildedir:
Ben, bir defasında kırmızı ve yeşil çizgili bir elbise içerisinde, saçı omuzlarına yakın [78] olan(Iar) arasında Peygamber (s.a.v)'den daha güzelini (hiç) görmedim. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in saçı, omuzlarına inecek kadar idi.[79]
Yine Nesâfnin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir;
Resuluilah (s.a.v); yiğit, orta boyİu, omuziarınm arası geniş, sakalı sık ve alyanakli idi. Saçı, kulaklarının yumuşağına kadar inerdi. [80] Onu, (bir defasında) kırmızı bir elbise içerisinde gördüm. (Daha önce) ondan daha güzelini (hiç) görmedim.[81]
Tirmizî, ise bu hadisi şu şekilde rivayet etmiştir:
Ben, kırmızı bir elbise içerisinde, saçı omzuna kadar yakın olan(lar) arasında Resuluilah (s.a.v)'den daha güzelini (hiç) görmedim. Onun, omuzlarına (kadar) inen saçı vardı. İki omzunun arası genişti. (Boyu,) uzun ve kısa değildi.[82]

OTUZALTİNCI BÖLÜM

FEZÂİLITS-SAHÂBE (SAHABENİN FAZİLETLERİ) BÖLÜMÜ [83]

1. Sahabeye Sövmenin Haram Olması

286. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
Sahabilerime sövmeyin! Eğer sizden birisi, (sadaka olarak,) Uhud dağı kadar altın dagıtsa, (dağıtılan) bu (altın), onlardan birinin bîr müdd(Iük sadakasının sevab)ına yada yarısına ulaşamaz. [84]
Yine konu ile ilgili bir rivayet şu şekildedir:
Hâlid b. Velîd ile Abdurrahmân ibn Avf arasında bir şey vardı. Hâlid, Abdurrahman ibn Avfa sövdü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
Sahabilerimden kimseye sövmeyin! [85] Eğer sizden birisi, (sadaka olarak,) Uhud dağı kadar altın dağıtsa, (dağıtılan) bu (altın), onlardan birinin bir müdd(lük sadakasının sevab)ına [86] yada yarısına erişemez' buyurdu.[87]

2. Hz. Fâtıma (R.Anhâ)'Nın Fazileti

287. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.v), vefatına doğru olan hastalığı sırasında (kızı) Fatıma'yı (yanına) çağırıp ona bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fa-tıma ağladı. Sonra (ağladığını görünce,) onu (tekrar) çağırıp ona (yine) bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fatıma güldü.
Fatıma'ya, bu (ağlaması ve gülmesinin sebebini) sorduk. Fatıma:
Peygamber (s.a.v), bana, vefat sebebi olan bu rahatsızlığı (sonunda ruhunun) alınacağını fısıldadı. Bunun üzerine ben de ağladım. Sonra bana, (tekrar) fısıldayıp ev halkından kendisine ilk kavuşanın ben olacağımı bildirdi. Bunun üzerine ben de güldüm. [88]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [89] Konu ile ilgili bir rivayet ise şu şekildedir:
(Peygamber ölüm döşeğinde iken) Peygamber (s.a.v)'in hanımları, onun yanında idiler. Onlardan hiçbirini terk etmemişti. Derken Fatıma yürüyerek geldi. Yürüyüşü, Resulullah (s.a.v)'in yürüyüşünden farklı değildi.
Resulullah (s.a.v), Fatıma'yı görünce, onu hoşça karşılayıp:
Merhaba! Kızım' buyurdu.
Sonra onu sağına yada soluna oturttu. Sonra ona, bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fatıma aşın derecede ağladı. Onun ağlamasını görünce, (yanına çağırıp) ikinci defa ona bir şeyler fısıldadı, (Bu defa) Fatıma güldü.
Fatıma'ya:
Resulullah (s.a.v) kadınların arasından sır söylemek için seni seçti. Sonra da sen ağlıyorsun?' dedim.
Resulullah (s.a.v), (yanımızdan) kalktığı zaman Fatma'ya:
Kesulullah (s.a.v), sana ne söyledi?' diye sordum. Fatıma:
Ben, Resulullah (s.a.v)in sırrını açığa çıkaramam!' dedi. Resulullah (s.a.v) vefat edince, Fatma'ya:
Senin üzerinde olan hakkım namına yemin ediyorum ki, bana, Resulullah (s.a.v)'in sana ne söylediğini söyle!' dedim. Fatma:
İşte şimdi (olur). Evet! Birinci defa bana fısıldadığında Cebrail'in her sene kendisine bir yada iki defa Kuranı arzettiğini, bu kez ise iki defa arzettiğini haber verip:
Ben, ecelimin yaklaştığını görüyorum. Allah'tan kork! Sabret! Çünkü ben, senin İçin ne iyi öncüyüm!' buyurdu.
Ben de gördüğün şekilde ağladım. Benim ağladığımı görünce, bana tekrar fısıldayıp:
Ey Fatıma! Mü'minlerin kadınlarının hanımefendisi yada bu ümmetin kadınlarının hanım efendisi olmak istemez misin! [90] buyurdu. Ben de gördüğün şekilde güldüm' dedi. [91]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Hz. Aişe şöyle der:
(Peygamber ölüm döşeğinde iken) Peygamber {s.a.v)'in hanımları (onun yanında) toplandı. Onlardan hiç birini terk etmemişti. Derken Fatıma yürüyerek geldi. Onun yürüyüşü, Resulullah (s.a.v)'in yürüyüşü gibi idi. (Resulullah, Fatma'yı görünce, ona:) [92]
Merhaba! Kızım' buyurdu.
Sonra onu sağına yada soluna oturttu. Sonra ona, bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fatıma ağladı. (Onun ağlamasını görünce, onu tekrar yanma çağırıp ikinci defa) ona (bir şeyler) fısıldadı. (Bu defa) Fatıma güldü.
Fatıma'ya:
Niye ağlıyorsun?' dedim. Fatıma:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in sırrını açığa çıkaramam!' dedi. Ben de:
Bugünkü kedere daha yakın bir sevinç görmedim1 dedim. Ağladığı zaman Fatıma'ya:
Resulullah (s.a.v) konuşmak için bizi bırakıp seni seçti. Sonra (bir de) ağlıyorsun1 dedim ve (Resulullah'm) ona ne söylediğini sordum. (Yine) Fatıma:
Ben, Resulullah (s.a.v)'in sırrını açığa çıkaramam!' dedi. Nihayet Resulullah (s.a.v) vefat edince, Fatıma'ya (tekrar aynı soruyu) sordum. Bunun üzerine Fatıma:
(Birinci defa bana fısıldadığında) Cebrail'in her sene kendisine bir defa Kur'an arzettiğini, bu sene iki defa Kuranı arzettiğini, bu kez ise iki defa arzettiğini haber verip:
Ben, ecelimin yaklaştığını görüyorum. Ailemden bana ilk katılacak olan sensin! Ben, senin için ne İyi öncüyüm! buyurdu.
Ben de bunun için ağladım. (Ağladığımı görünce,) bana (ikinci defa) tekrar fısıldayıp:
Müminlerin kadınlarının hanımefendisi yada bu ümmetin kadınlarının hanım efendisi olmak istemez misin!' buyurdu.
Ben de bunun için güldüm, dedi. [93]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
TirmİzÎ'nin konu ile ilgili rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:
Şekil, hal ve tavır bakımından gerek kalkışında ve oturuşunda, Resulullah (s.a.v)'e, ResuluIIah (s.a.v)'in kızı Fatıma'dan daha çok ben-r zeycn hiç kimse görmedim,
Fatıma, Peygamber (s.a.v)'in yanma girdiği zaman, Peygamber (s.a.v) ona doğru ayağa kalkar, [94] onu öper ve kendi yerine oturturdu.
Peygamber (s.a.v)'de, Fatıma'nın yanma girdiği zaman, Fatıma, oturduğu yerden kalkar, Peygamber (s.a.v)'i öper ve onu kendi yerine oturturdu.
Peygamber (s.a.v) (ölümüne doğru) hastalanınca, Fatıma (onun yanına) girip eğilerek Peygamber (s.a.v)'i öptü ve sonra başını kaldırıp ağladı. Sonra (tekrar) Peygamber (s.a.v)'e eğildi ve sonra başını kaldırıp güldü. Bunun üzerine ben, (kendi kendime):
Fatıma'yı, kadınlarımızın en akıllılarından zannederdim. (Fakat) o (sıradan) kadı nl ardan mı ş dedim.

Peygamber (s.a.v) vefat edince, Fatıma'ya:
Söyler misin, Peygamber (s.a.v)'e eğilip sonra başını kaldırdığın zaman ağlamış ve daha sonra (tekrar) eğilip başını kaldırdığın zaman gülmüştün. Seni, bunu yapmaya sevk eden (sebep) ne idi?1 diye sordum. Fatıma:
Ben boşboğaz bir kadının kulağıyım. Peygamber (s.a.v), bana, (ilk önce) bu rahatsızlığının sonun)da öleceğini bildirdi. Bunun üzerine ben de ağladım. Sonra bana, ev halkından kendisine en çabuk kavuşacak olanın ben olduğumu bildirdi. İşte bu da, gülmemin (sebebi) idi diye cevap verdi. [95]
Ebu Dâvud ise, bu hadisi, Tirmizî'nin Fatıma, Peygamber (s.a,v)'İ oturduğu yere oturturdu" ifadesine kadar rivayet etmiştir. [96]

3. Hz. Âişe (R.Anhâ)Nın Fazileti [97]

288. Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v), bir gün, bana:
Ey Aişe! Şu (yanımdaki) Cebrail sana selam söylüyor!' buyurdu. Ben de:
Selam, Allah'ın rahmeti ve bereketleri onun üzerine olsun!' dedim.
Aişe, (sözüne devamla,) Resulullah (s.a.v)'i kast ederek: 'O, benîm göremediğimi görüyordu1 dedi. [98]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Tirmizî ile Nesâî rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud ile Tirmizî'nin rivayetinde şu ifade yer almaktadır:
Ben de: 'Selam ve Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun!' dedim. [99] Nesâî'nin bir rivayetinde ise, Hz. Aişe şöyle der:
Ben, Resulullah (s.a.v) ile birlikte iken, Allah, Peygamber (s.a.v)'e vahyetti. Hemen (onun yanından) kalktım ve benim ile onun arasındaki kapıyı kapattım. Vahiyden sonra kendine gelince, bana:
Ey Aişe! Cebrail sana selam söylüyor! [100] buyurdu. [101]

OTUZYEDİNCİ BÖLÜM

BİRR (İYİLİK) VE SILA (AKRABALIK/DOSTLUKBAĞI) BÖLÜMÜ [102]

1. Anne-Babaya İyilik Yapmanın Fazileti

289. Abdullah İbn Amr (r.anhümâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Bir adam, Peygamber (s.a.v)e gelip cihada (gitme) hususunda ondan izin istedi. Peygamber (s.a.v):
Senin annen-baban yaşıyor mu?' diye sordu. Adam:
Evet (var)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Öyleyse onların hizmetinde (bulunarak) cihad et!' buyurdu.[103] (Hadisin lafzı, Buhârî ile Müsalim'e aittir.) [104]
Müslim'in konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Bir adam, Peygamber (s.a.v)'e gelip:
Sana hicret ve cihad etmek üzere bey'at [105] ediyorum. Sevabı(nı) Allah'tan diliyorum' dedi. Bir adam, Peygamber (s.a.v): Annenle-babandan yaşayan biri var mı?' diye sordu. Adam:
Evet, ikisi de (yaşıyor)!' cevabını verdi. Peygamber (s.a.v):
Sevabını Allah'tan diler misin?' diye sordu. Adam:
Evet!' diye cevap verdi. Peygamber {s.a.v):
O halde hemen annenle-babana dön! [106] Onlarla olan sosyal ilişkini güzel yap!' diye cevap verdi.[107]
Ebu Dâvud ile Nesâî'nin konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Bir adam, Resuiullah (s.a.v)'e gelip:
Sana hicret etmek üzere bey'at etmek üzere geldim. Annemi ve babamı da, (arkamda) ağlıyor olarak bıraktım' dedi. Resuiullah (s.a.v):
O halde hemen annenle-babana dön! Onları ağlattığın gibi güldür! buyurdu.[108]

OTUZSEKİZİNCİ BÖLÜM

KADER BÖLÜMÜ [109]

1. İnsanın, Anne Karnında Yaratılmasının Mahiyeti

290. Abdullah ibn Mes'ûd (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Doğru olan ve doğruluğu (Allah tarafından) tasdik edilmiş olan Re-sulullah (s.a.v) bize şöyle buyurmaktadır:
Sizden birisinin yaratılış (maddesi) annesinin karnında kırk günde tamamlanır. Sonra (yaratılış maddesi olan sperm yine) bu şekilde (bu kırk günlük müddet içerisinde) kan pıhtısı halini alır. Sonra (yine) bu şekilde bir çiğnem (et) haline gelir. (Bu kırkar günlük üç merhaleden} sonra Allah, anne karnındakine dört kelime (yazması için) bir melek gönderir. Bunun üzerine melek, (bu çocuğun;) rızkını, ecelini, amelini, bedabaht mı, bahtiyar mı olacağını yazar. Sonra ona ruh üfürür. [110]
Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, şüphesiz ki sizden birisi cennet ehline ait ameller işler, o kadar ki cennet ile kendi arasında sadece bir arşın kadar (bir mesafe) kalır. Fakat (hakkındaki) yazgı önüne geçer de cehennem ehlinin amelini işler ve cehen-neme girer.[111]
Yine sizden birisi cehennem ehline ait bir amel işler, o kadar kî cehennem ile kendi arasında bir arşın kadar (bir mesafe) kalır. Fakat (hakkındaki) yazgı önüne geçer de cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer.[112]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud ile Tirmizî rivayet etmiştir.
Bu rivayetin içerisinde, almaktadır.[113] yada bir arşın kadar" ifadesi yer
Konu ile ilgili olarak Rezîn'in naklettiği rivayet ise şu şekildedir:
Nutfe (=sperm) rahme düştüğü zaman, nutfe, rahimde kırk gün uçuşur.
Sonra (bu sperm, sonraki) kırk gün(lük müddet içerisinde) kan pıhtısı halini alır. Sonra (bu kan pıhtısı) kırk günflük müddet içerisinde) bir çiğnem (et) haline gelir. (Bu kırkar günlük üç merhaleden sonra) yaratılma işlemi tamamlandığında, Allah (ona) bir melek gönderip onu şekillendirir. Melek, iki parmağı arasında bir toprak getirip onu bir çiğnem (etle) karıştırır, sonra onu hamur haline getirir, sonra da emrolunduğu gibi (onu) şekillendirir. Sonra (bu melek, Allah'ın huzuruna gidip ona):
Erkek mi olsun, yoksa dişi mi? Bedbaht mı olsun, yoksa bahtiyar mı? Ömrü ne kadar olsun? Rızkı ne kadar olsun? Emaresi ne olsun? (Uğrayacağı) musibetler ne(ler) olsun?' der.
Yüce Allah'da (ona gereken şeyleri) söyier. Melek de, (Allah'ın söylediği bu şeyleri) yazar. (Zamanı geldiğinde) bu ceset öldüğü zaman, toprağın(ın) alındığı yere gömülür."

OTUZDOKUZUNCU BÖLÜM

ZİKİR VE DUA BÖLÜMÜ [114]

1. "La Havle Ve La Kuvvete İlla Billah" (Güç Ve Kuvvet Ancak Allah'a Mahsustur) İfadesinin Fazileti

291. Ebu Mûsâ el-Eş'arî (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
"Biz, bir seferde, Peygamber (s.a.v) ile birlikte idik. İnsanlar, açıktan tekbir alıyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):
Ey insanlar! Kendinize acıyın! 'Sizler, sağırı ve gaip olanı çağırmıyorsunuz Doğrusu siz, işiten yakın bir zata dua ediyorsunuz ki, o sizinle beraberdir [115] buyurdu.
(Ebu Musa sözüne devamla) der ki: Ben, Peygamber (s.a.v)'in arka-s nidaydı m ve "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" (güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur) diyordum. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), (banahi taben):
Ey Abdullah b. Kays! Sana, cennet hazinlerinden bir hazine göstereyim mi?' buyurdu. Ben de:
Evet, ey Allah'ın resulü!' dedim. Peygamber (s.a.v):
Lâ havle ve Iâ kuvvete illâ billâh [116] (güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur) de!' buyurdu. [117]
(Hadisin metni, Müslim'e aittir.) [118]
Konu ile ilgili bir rivayet ise şu ifade yer almaktadır:
Sizin dua etmekte olduğunuz (Allah), sizin her birinize binek (deves)inif1 boynundan daha yakındır. [119]
Bu hadis(in bu şekildeki metnin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir.
Peygamber (s.a.v) bir dağ yolunda (hadisin ravisi dedi ki:) yada bîr tö" pede (yol) al(ıp yürüjdü. Derken dağ yolunda (yada tepede) bir adamın ni dası duyuldu. Sesi, "Lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber" (Allah'tan başk ilah yoktur, Allah en büyüktür) (giderek) yükseldi. O sırada Resulullah (s.a.v) katırının üzerinde idi. (Sesin bu kadar yüksek olmasının anlamsızlığını b^' lirtmek için):
Sizler, sağırı ve gaip olanı çağırmıyorsunuz!1 buyurdu. Sonra (Ebu Musa el-Eş'arî'ye hitaben):
Ey Ebu Musa yada ey Abdullah (b. Kays}'! Sana, cennet haz»' nelerinden bir hazine göstereyim mi?' buyurdu. Ben de:
Evet, ey Allah'ın resulü!' dedim. Peygamber (s.a.v):
Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh' (güç ve kuvvet ancak mahsustur) de! Buyurdu.[120]
Yine Ebu Davud'un, Buhârî ile Müslim'in bir rivayetine uygun başka bir rivayeti daha var. [121]
Tirmizî ise bu hadisi kısa bir şekilde rivayet etmiştir. Lafız, birbirine yakındır.

2. Acizlik, Tembellik Gibi Hususlardan Allah'a Sığınma

292. Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle dua ederdi:
"Allâhumme innî eûzu bîke mine'I-keseli ve'I-heremi ve'I-mesemi 'el-mağrami ve min fitneti]- kabri ve azâbi 1-kabri ve min fitnetin-nâri re min şerri fitneti 1-ğınâ. Ve eûzu bike min fitneti'l-fakri ve eûzu bike nin fitnetil-Mesihi'd-Deccâli. Allahumme'ğsil annî hatâyâye bi-mâi's-ielci ve'I-beradi ve nakkı kalbî mine 1- hatâya kemâ nakkaytes-sevbel-ibyâde mine'd-denesi. Ve bâid beynî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte teyne'I- meşrıkı ve'1-mağribi [122] (Allahım! Tembellikten, (bunaklık derecesinde) ihtiyarlıktan, günahtan, korkaklıktan, kabir sorgusundan ve kabir azabından, (cehennem) ateşi fitnesinden ve azabından, zenginlik gururunun şerrinden Sana sığınırım.
Fakirlik fitnesinden de Sana sığınırım. Mesih Deccâl'in fitnesinden de Sana sığınırım.
Ali ahi m! Günahlarımın kirini) benden kar ve buz suyuyla yıka! Kalbimi de, beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi, günahlardan temizle! Benim ile günahlarımın arasını da doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır.) [123] (Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [124]
Konu ile ilgili kısa bir rivayette ise Hz. Aişe şöyle der:
Resulullah (s.a.v)'i, namaz kılarken, Deccâl'in fitnesinden (Allah'a) sığındığını işittim. [125]
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir.
Tirmizî ise bu hadisi(n içerisinde yer alan ifadeleri), ileri ve geri almak suretiyle rivayet etmiş, bu rivayetin, içerisine günah" ifadesini ise; korkaklık" ifadesinden önce ve beyaz elbiseyi kirden (temizlediğin gibi)" ifadesinden sonra ilave etmiştir. [126]
Nesâî ise, bu hadisi, Tirmizî'nin naklettiği rivayete benzer şekilde rivayet etmiştir. [127]
Ebu Davud'un konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
"Peygamber (s.a.v) şu sözlerle dua ederdi:
Allahümme innî eûzu bike min fitneti'n-nâri ve azâbi'n-nâri ve min şerriğınâ ve'fakri
(Allahım! (Cehennem) ateşinin fitnesinden ve azabından, zenginlik ve fakirliğin şerrinden Sana sığınırım) [128]
Nesâî'nin konu ile ilgili başka bir rivayeti ise şu şekildedir:
Peygamber (s.a.v), kabir azabından ve Deccâl'in fitnesinden (Allah'a) sığınıp:
Sizler, kabirlerinizde imtihana çekileceksiniz1 buyururdu. [129]
Yine Nesâî'nin konu ile ilgili diğer bir rivayetinde, Resululîah (s.a.v) şöyle dua etmektedir:
"Cebrail, Mikail ve İsrafil'in Rabbi Allahım! (Cehennem) ateşinin sıcağından ve kabir azabından Sana sığınırım! [130]

3. Ölümü Temenni Etmenin Yasak Olması

293. Enes b. Mâlik (r.a)'tan rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizden birisi, başına gelen bir zarardan dolayı kesinlikle ölümü istemesin. İstemekten başka çaresi yoksa o zaman:
Allahım! Benim için hayat hayrlı ise beni yaşat. Benim için ölüm daha hayrlı ise canımı al!' desin.[131]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [132] Konu ile ilgili bir rivayette, Enes şöyle der:
"Resulullah (s.a.v):
Sakın sizden birisi ölümü temenni etmesin buyurmasaydı, ben ölümü temenni [133] ederdim. [134]

KIRKINCI BÖLÜM

FİTEN (FİTNELER) BÖLÜMÜ

1. Türklerle Savaş

294. Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Siz, ayakkabıları kıldan (yapılmış) bir kavimle savaşma d ıkça kıyamet kopmayacaktır ve siz, yüzleri kılıflı kalkanlar gibi olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır.[135] (Birinci rivayet)
(Hadisin lafzı, Buhârî'ye aittir.) [136]
Süfyân (ibn Uyeyne), bu hadise; Ebu Hureyre'den naklen şunu ilave yapmıştır: der ki:
Gözleri küçük, burunları yassı, yüzleri kılıflı kalkanlar gibi olan....[137]
Konu ile ilgili bir rivayet İse şu şekildedir:
Sizler), kıyametin önünde, ayakkabıları kıldan (yapılmış) bir kavimle savaşacaksınız. Yüzleri kılıflı kalkanlar gibidir. Yüzleri kırmızı, gözleri küçüktür.[138] (İkinci rivayet)
Bu hadis(in bu şekildeki metinlerin)i; Buhârî ile Müslim rivayet etmiştir. Yine Buhârî'nin, Kays b. Ebi Hâzim'den yaptığı rivayet ise şu şekildedir: Biz, Ebu Hureyre (r.a)'(ın yanm)a geldik. Ebu Hureyre dedi ki:
Ben, Resulullah (s.a.v) ile (sıkı bir şekilde) üç yıl beraber bulundum. Ömrümde bu yıllar kadar, söylerken kendisinden işittiğim hadisi ezber etmeye hırslı olmamışım dır. Resulullah (s.a.v) eliyle işaret ederek:

Sizler, kıyametin önünde, ayakkabıları kıldan (yapılmış) bir kavimle savaşacaksınız. İşte o, (arzın boş yerinde) ortaya çıkacak (olan bir kavim)dirr buyurdu.
(Hadisin ravisi) Süfyân bir defasında: 'Bunlar, Ehlu'l-Bâzir, yani Farshlar'dır. [139]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili bir rivayetinin sonunda şu ilave yer almaktadır.
İnsanların en İyilerinden bir kısmını, emir (devlet başkanı/yönetici) oluncaya kadar şu idare (=devlet başkanlığı/yönetim) konusunda (bu emirliği) arzu etmeyen kimseler (olarak) bulursunuz, insanlar, madenler (gibi)dir. (Kimi halis, kimi karışıktır.) Onların cahiliyette hayrlı olanları İslam (döne-min)de de hayrlı kimselerdir. Sizden birisinin üzerine öyle bir zaman gelecek ki, onda beni görmesi, ona kendisinin bir kat daha ailesi ve malı olmasından daha sevimli olacaktır.[140]
Yine Buhârî'nin konu ile ilgili başka bir rivayetinde, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:
"Sizler, Arap olmayan (topluluk)lardan olan Hûz ve Kirman (halkıyla) [141] savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Onların yüzleri kırmızı, burunları basık, gözleri küçük, yüzleri kılıflı kalkanlar (gibi)dir, ayakkabıları kıldan yapılmıştır. [142]
Müslim'in konu ile ilgili rivayeti ise şu şekildedir:
Müslümanlar; yüzieri kılıflı kalkanlar gibi olup kıl elbise giyen ve kıl (ayakkabı) içinde yürüyen bir kavim olan Türklerle savaşmadikça[143]kıyamet kopmayacaktır.[144] (Son rivayet)
Ebu Dâvud ise birinci [145] ile son rivayeti [146] nakletmiştir. Tirmizî ise birinci rivayeti nakletmiştir.
Ebu Dâvud ile Nesâî, son rivayeti nakletmiştir. Yalnız Ebu Dâvud, Kıl (ayakkabı) içinde yürürler" ifadesini nakletmem iştir.

KIRKBİRİNCİ BÖLÜM

TEFSİR BÖLÜMÜ

1. Yüce Allah'ın,

295. Hz. Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edilmiştir:
"Kureyş ile onlann dininde bulunan kimseler, Müzdelife'de vakfe yaparlardı. Onlara, Hums' denilirdi. Diğer Arap (kabile) I eri ise, Arafat'ta vakfe yaparlardı. [147] İslam gelince, yüce Allah, Peygamber (s.a.v)'e; Arafat'a giderek orada vakfe yapmasını, sonra oradan hareket etmesini emretti. İşte bu, Yüce Allah'ın; "Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden siz de akın edin [148] ayeti kelimesidir. [149]
(Hadisin lafzı, Buhârî ile Müslim'e aittir.) [150]
Yine konu ile ilgili başka bir rivayette, Urve ibnü'z-Zübeyr (r.anhümâ) şöyle der:
İnsanlar, cahiliye (dönemin)de Hums hariç, (Beyrullah'i) çıplak olarak tavaf ederlerdi. Hums ise Kureyş (kabilesi) ile onlann çocuklarıdır. ArapkabiIeleri, Hums'un, kendilerine elbise vermesi dışında (Beytullah'ı) çıplak olarak tavaf ederlerdi. (Hums'tan olan kimselerden) erkekler erkeklere ve kadınlar da kadınlara (elbise) verirdi. Hums, Müzdelife'den çıkmazlardı. (Hacca gelen) insanların hepsi ise, Arafat'a ulaşırlardı.
(Hadisin ravisi) Hişâm (b. Urve) der ki: Babam (Urve), bana, Aişe'nin şöyle dediğini haber vermiştir:
Hums, haklarında, Allah'ın; "Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden siz de akın edin [151] ayetini indirdiği kimselerdir.
(Aişe sözüne devamla) der ki: (Diğer) insanlar Arafat'tan akın ederlerdi. Hums'da, Müzdelife'den akın edip:
Biz ancak Harem'den akın ederiz' derlerdi.
"Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden siz de akın edin [152] ayeti inince, Arafat'a döndüler.[153]
Buhârî ile Müslim, ikinci rivayeti, tek başlanna nakletmişlerdir.

Kaynakça

BUHARI, Muhammed b. İsmail, SahîhuV-Buhârî, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992
ÇEKER, Doç. Dr. Orhan, Fıkıh Dersleri 1, Seha Neşr. İstanbul 1994
DAVUDOGLLJ, Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Yayınları, İstanbul 1978
DERVEZE, İzzet, Kur'anu'l-Mecîd, Ekin Yayınlan, İstanbul 1997 HAVVA, Said, el-Esas-ı fü-Tefsir, Şamil Yayınevi, İstanbul 1989 İslam Akaidi, Aksa Yayın, İstanbul 1996
HEYET, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999
HEYET, İslam Ansiklopedisi, T.D.V., İstanbul 1997
HEYET, Şamil İslam Ansiklopedisi, Akit Gazetesi, İstanbul 2000
İBN HANBEL, Ahmed, Müsned-u Ahmed b. Hanbel, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992
İBN KUTEYBE, Hadis Müdafaası, çev. Hayri Kırbaşoğlu, Kayıhan yayınlan, 2. baskı, İstanbul 1989
İBN MÂCE, Muhammed b. Yezîd, Sünen-u İbn Mâce, Çağrı Yayınlan, İstanbul'1992
KARAMAN, Prof. Dr. Hayreddin, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz yayıncılık, İst. 2003 islam'ın Işığında Günün Meseleleri 2, İz Yayıncılık, İstanbul
HATİPOGLU, Haydar, Sünen-i İbn Mâce Tercüme ve Şerfifclfr man Yayınları, İstanbul 1982
KERİMOĞLU, Yusuf, Emanet ve Ehliyet, Ölçü Yayınlan, b# 1985
MİRAS, Kamil, Sahîh-i Buharı Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Teras * Şerhi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991
NESAI, Ahmed b. Şuayb Ebu Abdurrahman, Sünen-uMfi Müctebâ), Çağrı Yayınları, İstanbul 1992
Sünenü'I'Kübrâ, Dâru'l-Kütübi'I-İlmiyye, Birinci Bask. 1991
Amelü'l-Yevm ve'I-Leyl, Müessesetü'r-Risâle, 1 cilt, Beyrut 1406
ÖZEL, Dr. Ahmed, İslam Hukukunda Ülke Kavramı, İklim baskı, İstanbul 1991
TAHÂVÎ, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Hanefî, Âsâr, Kahire 1968

---

[1] Edeb: Bir toplumda örf, adet ve kural halini almış iyi tutum ve davranışlar veya bunları kazandıran bilgilerdir.
Başta Kur'an-ı Kerim ve hadis külliyatı olmak üzere, bütün bu ve benzeri kaynaklarda yüksek bir ahlaka ulaşmanın şartlarına ve kuralların, dolayısıyla gerçek müslüman kimliğinin ölçülerine yer verilmiştir.
İslam kültüründe "edeb" terimi, erken dönümlerden itibaren dinî literatürde geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Buhârî (ö. 256/870)'nİn "Câmiu's-Sahîh"i gibi diğer bir çok hadis mecmuasında "Edeb" bölümleri yer almaktadır. Daha sonraları Edeb ile ilgili birçok kitaplar yazılmıştır, (ç)
[2] Teknolojik ve cerrahî tıptaki gelişmelere paralel olarak günümüzde giderek yaygınlık kazanan ve tedaviden ziyade vücudun dış görünüşünü güzelliştirmeyi amaçlayan estetik ameliyatlar hakkında, klasik fıkıh literatüründe özel bir açıklamanın bulunmayışı gayet doğaldır. Ancak vücuda yapılan estetik veya tıbbî müdahalelerle ilgili söz konusu hadislere ilave olarak sünnette ve fıkıh literatüründe yer alan bazı açıklamalar bu konuya ışık tutacak niteliktedir.
Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde Urfece adlı sahabinin savaşta burnu kopmuş, yerine gümüşten sun'i bir burun yaptırmıştı. Ancak bu gümüş burnun koku yapması üzerine Hz. Peygamber {s.a.v), bu sahabinin altından burun yaptırmasına izin verdi (Tirmizî, Ubâs 31). Burada Allah'ın yarattığı şekii değiştirme değil, ihtiyacın bulunması ve tedavi amacı söz konusudur.
Klasik dönem fakihlerinin muhtemel ve farazi olaylar üzerine yaptığı açıklamalr dikkate alınırsa, onların vücut üzerinde yapılacak tasarruflarda tedavi kastının, ihtiyaç veya zaruretin bulunmasını esas aldıkları görülür. Nitekim doğuştan fazla bir uzvu, örneğin parmağı, dişi kestirmeyi, şaşılık, zihinsel engellilik, yanıklar, yaratıldığı hal ve şekli değiştirme değil, hilkate, normale dönüş ve bir zararın izalesi olarak değerlendirdiklerinden bu tür tedavi amaçlı müdahaleleri caiz görürler.
Halbuki günümüzde oldukça yaygın olan estetik cerrahî müdahalelerin önemli bir kısmı; burun, çene, kulak, gogüs, bacak gibi organların daha güzel görünüp sahibini daha genç göstermeyi sağlama gayesine matuftur. Yaşlanma ile ciltte meydana gelen kırışıklıkların giderilmesi, yüz cildinin gerilmesi, vücut yağlarının ameliyatla alınması gibi estetik ameliyatlarda, tedaviden ziyade estetik duygusu insanlar arasında daha genç ve güzel görünme gayesi hakimdir.
Vücut üzerindeki tasarruflar, özellikle estetik cerrahî müdahalelerle ilgili olarak şu kural ve ölçüler zikredilerek genel bir değerlendirme yapılabilir:
1. Vücut üzerinde tasarrufa, estetik cerrahî ve müdahaleye ancak bir tür tedavi olarak tıbbî ihtiyaç ve zaruret halinde başvurulmalı, bu ölçünün dışına çıkılmamalıdır.

2. Daha kolay ve basit başka bir yol ve usulün bulunmaması gerekir.
3. Gaye aslî yaratılışı değiştirmek olmamamh, doğuştan (^genetik olarak) taşıdığı özellik ve şekli, yaşın ve tabiatın icabı meydana gelen gelişmeleri değiştirme kastı taşımamalıdır.
4. Hile, aldatma ve yanlış anlamaya yol açmamalı, böyle bir amaç taşımamalıdır.
5. Karşı cinse benzeme kastının bulunmaması gerekir.
6. Müdahalenin yapılmasının galip zanna dayanan bir yararı, yapılmamasının da fiilî ve halen mevcut bir zararı bulunmalıdır.
B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., İstanbul 1999, 2/83-84 (ç)
[3] Haşr: 69/7
[4] Buhârî, Libâs 82, 84, 85; Müslim, Ubâs 120 (2125); Ebu Dâvud, Teraccûî 5 (4169); Tirmizî, Edeb 33 (2782); Nesâî, Zînet 23, 24; İbn Mâce, Nikâh 52 (1989); Ahmed b. Hanbel, 1/454
[5] Müslim, Libâs 120 (2125)
[6] Nesâî, Zînet 23
[7] İslam bilginleri, dövme yaptırmayı, Allah'ın yarattığı şekil ve surette kalıcı değişiklik meydana getirdiği İçin caiz görmemişlerdir. Bundan dolayıda hem yapanı ve hem de yaptıranı bu eylemden kaçınmaları gerektiğini belirtmişlerdir. B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V, 2/82 (ç)
[8] Kadına nispetle yüz, güzelliğin aynası ve odak noktasıdır. Yaratılışın güzelliği de onda tezahür eder. Allah her şeyi olduğu gibi yüzü de, ahenkli, dengeli ve mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Gerek bu anlayışın esas alınması ve gerekse de Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen bazı hadisler sebebiyle, yüzdeki kılları yolmanın, kaşları inceltme ve kirpikleri uzatmanın şer'i hükmü İslam alimlerini bir hayli meşgul etmiştir. Konu ile ilgili yasaklamayı bildiren hadislerin, hangi tür fiilleri kapsadığı İslam hukukçuları arasındas tartışma konusu olmuştur.
Çoğunluğa göre; kadının, kocası için ve onun izniyle yüzünde biten kılları alması, makyaj yapması, hatta kaşını düzeltmesi/inceltmesi caiz olup hadisteki yasak, kadının dışarı çıkmak için yüz kıllarını yolması ve kal aldırması ile ilgilidir.
Hadiste yasaklanan kıl koparmayı; yüzde sonradan biten ve yüzü çirkinleştiren yüz kıllarını koparma değil de, kaşları inceltmek yada yukarı kaldırmak İçin kaş kıllarını yolma olarak anlamak daha doğru görünmektedir.
Hadiste, gerek saç ekleme ve boyama ve gerekse de yüz kıllarını yolma hakkında gelen yasak; yaratılışı değiştirme, insanları aldatma, farklı görünme gibi gayelerle yapılan sun'i müdahalelerle ilgilidir. Yoksa saçları bitmeyen veya anormal bir şekilde dökülen kimsenin, erken yaşta saçı ağaran, yüzü/vücudu anormal bir şekilde kıllanan çocuğun tıbbî müdahale ile, ilaçla veya ameliyatla tedavi olup normal bir yapıya kavuşturulmasında bir sakıncanın olmadığı açıktır.
Günümüzde yanlış ve bilinçsiz bir şekilde kullanılan ilaçların, tabiat dengesindeki bozuklukların vücudun hormonal dengesini de bozduğu ve bazen bu tür tedavi ve müdahaleleri kaçınılmaz kıldığı aşikardır.
B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V., İstanbul 1999, 2/81-82 (ç)
[9] Nesâî, Zînet 24
[10] Nesâî, Zînet 26
[11] Muhallil; HulİeCi koca demektir. Dolayısıyla Muhallil; üç talakla boşanmış bir kadının,
boşayan kocasına helal olması niyetiyle veya boşamak şartıyla o kadınia evlenen adama denilir.
Muhallel leh: Kendisi için hülle yapılan koca. Buna göre kendisi İçin bu iş yapılan kadının eski kocası, sözde boşadiği kadın, başka bir adamla evlendirilmek suretiyle onun İçin helal kılındığından ona bu ad verilmiştir, (ç)
[12] Nesâî, Talâk 13
[13] Bazı İslam bilginleri, konu ile ilgili sahabe arasında meydana gelen olayların ve taleplerin hepsini dikkate alarak hadislerdeki yasağı; Allah'ın yarattığı şekli değiştirme ve insanları aldatma illetine dayandırarak saça saç eklemeyi ve dökülmüş saçın yerine başkasının saçını takmayı caiz görmezler.
Çoğunluk ise, hadislerdeki yasağı; insanın herhangi bir parçasını kullanmanın insanoğluna hürmeten caiz olmayışı illetine dayandırarak insan saçı haricinde ipek, İplik, yün gibi şeylerden peruk yapmayı caiz görmüşlerdir. Yalnız dinen necis sayılan kıl ve tüylerden yapılan peruğun kullanılmasının ise caiz olmadığı belirtilmiştir.
Hadiste, kadınlara vurgu yapılması, o zaman da bu tür uygulamaları kadınların yapmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa hüküm, hem erkekler ve hem de kadınlarla ilgilidir, (ç)
[14] Buhârî, Libâs 83, 85, 87; Müslim, Libâs 119 (2124); Ebu Dâvud, Teraccül 5 (4168); Tirmizî, Edeb 33 (2783); Nesâî, Zînet23; İbn Mâce, Nikâh 52 (1987); Ahmed b. Hanbel, 2/21
[15] Buhârî, Edeb 31, 85; Müslim, Lukata 14-16 (48); Ebu Dâvud, EfİMe 5 (3748); Tirmizî, BİrrA 43 (1967, 1968); Nesâî (el-Kübrâ), Dm, 3/430 (5846); İbn Mâce, Edeb 5 (3675); Ahmed b. Hanbel, 6/385
[16] Buhârî, Edeb 31; Müslim, Lukata 14 (48)
[17] Müslim, Lukata 15 (48)
[18] Ebu Davud'un sarihi Sehârenfûrî (ö. 1346/1927}'ye göre, misafirin ağırlanma müddetiyle ilgili bu hadis üç şekilde tefsir edilmiştr:
1. Misafire bir gün bir gece özel olarak hazırlanan yemekler sunmak suretiyle ikramda bulunulmalı. İşte hadisin metininde geçen caize (=hediye)den maksat, budur. Eğer bu caize, misafire sunulmazsa ona ikram etmiş olunmaz. Fakat misafire hergünkü yenilen mutad yemeklerden yedirilmeli. O zaman evde üç gün misafir edilir. Onu bu şekilde üç gün misafir etmekle misafire İkram erme görevini yerine getirilmiş olunur.
2. Misafire üç gün üç gece misafir ettikten sonra ona yolculuğunda bir gün bir gece yetecek şekilde özel bir yemek hazırlayıp azığına konulmalı. İşte onun caizesi budur. Bu yapılmadığı takdirde misafire ikram edilmiş olunmaz.
3. Ev sahibi olarak bir gün bir gece misafirle çok yakından ilgÜenİlmeli. Ona özel hazırlanmış yemekler sunmakla ve sohbetinde bulunmakla ağırlanmaya çalışılmalı. İşte onun caizesi budur.
Bundan sonraki iki gün içinde İse onun İçin mükellef sofralar sunulmaya gerek yoktur. Mutad yemekler sunmakla yetinilebilir. Misafire karşı görev bu şekilde yerine getirilmiş olunur. Bu, İmam Mâlik'İn görüşüdür, (ç)
[19] Müslim, İman 77 (48)
[20] Ebu Dâvud, Efime 5 (3748)
[21] Ebu Dâvud, Efime 5 (3748)
[22] Buhârî, Edeb 127; Müslim, Zühd 53 (2991); Ebu Dâuud, Edeb 94 (5039); Tirmizî, Edeb 4 (2742); Nesâî, Amelü'1-Yevm ve'1-Leyl, 1/239 (H.No: 222); İbn Mâce, Edeb 20 (3713); Ahmed b. Hanbel, 1/204, 205
[23] Hadisin metninde geçen "teşmit", 'Yerhamükellâh" demektir. Kelimenin aslı, düşmanların şamatasını gidermektir. Hayr duası anlamında kullanılır. Teşmit yapan kimse, karşısındakine düşmanlarının şamatasından kurtulması için dua etmiş gibidir. Ya da aksıran kimse, Allah'a ham edersebizzat şeytanın şamatasını defettiği için bu isim verilmiştir. Hadis, aksırdığı halde Allah'a hamd etmeyen kimseye dua etmenin gerekmediğine delalet etmektedir.
İmam Neuevî {ö. 676/1277)'ye göre; aksırdığı halde Allah'a hamd etmeyen kimseye dua etmek gerekmezse de hamd etmesinin gereğini kendine hatırlatmak müstehabtır. Bu suretle hem o hamd etmiş olur vr hem de yanındakiler teşmitte bulunurlar. Bu, emr-i bil ma'ruf hükmündedir, (ç)
[24] Buhârî, Edeb 127; Müslim, Zühd 53 (2991)
[25] Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4-5 (2162); Ebu Dâvud, Edeb 90 (5030); Tirmizî, Edeb 1 (2737); Nesâî, Cenâiz 52; İbn Mâce, Cenâiz 1 (1435); Ahmed b. Hanbel, 2/540
[26] Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4 (2162)
[27] İslam dininin fert ve toplum hayatına bütüncü! yaklaştığı, İnsanın dünyada huzur, güven ve mutluluk içinde yaşaması, ahiret hayatında da bu hayat çizgisini koruyabilmesi İçin hayatın her alanına ölçülü ve gerekli açıklamalar getirdiği ve insanı yönlendirdiği görülür. İman, dinin özü ve ibadetler ise dîne bağlılığın adeta simgesi olarak bilinmektedir. Gerçek dindar kimsenin, dine bağlılığı, hayatın her alanına yayması yaratıcıya bağlılığın göstergesi sayılan şeklî davranışlarda olduğu kadar sosyal ilişkilerde, üçüncü şahısların hakları konusunda ve toplumsal hayata İlişkin alaniarda da dinin öğütlediği şekilde hak bilir, âdil, ölçülü ve fedakar olması gerekir.
Hak kelimesi, terim olarak; İslam'ın şahıs veya eşya üzerinde bir yetki veya yükümlülük olarak kişilere belirlediği yetki, sorumluluk ve tasarruf haklarını ifade eder. İslam'da hakların kaynağı, vahiy ve sünnete dayanır. Burada söz konusu hak İse, müslü-manın Müslüman üzerindeki haklarıdır. Bunlar şunlardır:
1. Selam vermek: Selam; barış, rahatlık, esenlik; müslümanlarm birbirleriyle karşılaştıkları zaman, karşılıklı olarak sağlık ve esenlik dileklerini sunmalarıdır.
Selamın "es-Selâmu aleykum" şeklinde verilebileceği gibi, "es-Selâmu aleykum ve rah-metullâhi ve berakâtuhu ve mağfiratuhu" (Ebu Dâvud, Edeb 131-132 (5196); TirmİzÎ, İsts'zan 2) şekillerinde verilebileceği ve "aleykum" kelimesinden sonra söylenen kelimelerden her birisi için on sevap verileceği belirtilmektedir.
Müslümanlar arasında, bir dostluk ve iyi niyet işareti olan selâmı vermek sünnet; almak ise farzdır.
2. Davetine katılmak: Düğün daveti dışında diğer davaetlere katılmak mendubtur.
3. Nasihat etmek: Hadisin zahiri esas alınarak nasihat isteyen kimseye nasihat etmenin ve onuasla aldatmamanın farz, nasihat İstemeden nasihatta bulunmanın

da mendup olduğu belirtilmiştir.
4. Aksiran kimse "Elhamdülillah" dediği zaman, bunu duyan diğer müslümanin "yerhamukellah" diye dua etmesi: Alimlerin çoğu, bu hadise dayanarak aksırdlktan sonra "Elhamdülillah" diyen bir kimseye, "yerhamukellah" diye dua edilir. Aksıran kimsenin de, kendisine bu şekilde dua eden kimseye "yehdikumullah ve yuslihu bâlekum" diye dua etmesi vaciptir demişlerdir.
5. Hastalandığı zaman ziyaretine gitmek: Hastalanan müslüman bir kimseyi ziyarete gitmenin farz olduğunu söyleyenler olduğu gibi, farz-ı kifaye olduğunu söyleyenler de vardır. Cumhura göreise mendubtur.
Hadisin metninde geçen "müslümanın (diğer) müslüman üzerindeki hakkı" ifadesinden, zimmilerin (-müslüman olmayan kimselerin) hastalanmaları halinde onları ziyarete girmeme gibi bir anlam çıkarılmamalıdır.
Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), Müslüman olmayan zimmî bir hizmetçisi hastalandığı zaman onu ziyarete gitmiş ve ona yaptığı duanın bereketiyle o zimmî olan hizmetçisi Müslüman olmuştur.
Yine Hz. Peygamber (s.a.v), ölüm döşeğinde yatmakta olan amcasını ziyaret edip onu Müslüman olmaya davet etmiştir.
6. Cenazesine katılmak: Bir müslümanın; ölen müslüman kimsenin cenaze namazını kılması, defnedilinceye kadar cenazenin ardından girmesi, ona hayr duada bulunması üzerinde bulunan bir haktır, (ç)
[28] Müslim, Selâm 5 (2162)
[29] Tirmizî, Edeb 1 (2737)
[30] Nesâî, Cenâiz 52
[31] Selâm: Barış, rahatlık, esenlik; müslümanlarin birbirleriyle karşılaştıkları zaman karşılıklı olarak sağlık ve esenlik dileklerini sunmaları anlamına gelen bir İslam ahlakı terimi. Bazı hadis kitaplarında" Selâm" başlığı altında; selâm, kişisel davranışlar, oturup kalkma, tıbbî hastalıklar ve öeşitii tedavi yolları, rukye, sihir, uğursuzluk, hastalık bulaşması gibi konular ele alınır, (ç)
[32] Buhârî, Tıb 33, 39, İcâre 16, Fezâiiu'l-Kur'an 9; Müslim, Selâm 65-66 (2201); Ebu Dâvud, Tıb 19 (3900); Tirmizî, Tıb 20 (2063, 2064); Nesâî (el-Kübrâ), Amelü'1-Yevm ve'1-Leyl, 6/254 (10866, 10867), 6/255 (10868); İbn Mâce, Ticârât 7 (2156); Ahmed b. Hanbel, 3/83
[33] Buhârî, Fezâüu'l-Kur'an 9; Müslim, Selâm 66 (2201)
[34] Rukye: Dua, efsun, muska; sihirbaz ve üfürükçülerin okudukları şeyler (anlamına gelmektedir) .
İbn Hacer el-Askalânî {ö. 852/1447), alimlerin şu üç şartın bulunmasıyla rukyenin caiz olacağı üzerinde görüş birliği içerisinde olduklarını bildirmektedir:
a. Allah Teala'nin kelamıyla (âyetlerle), isimleri veya sıfatlarıyla olması;
b. Arap diliyle veya başka bir dille anlaşılır olacak şekilde yapılması;
c. Yapılan rukyenin bizzat faydasının dokunduğuna değil, umulan faydanın Allah Teâlâ tarafından gönderildiğine inanılması (Fethul-Barî, X/206).
Rukye; mubah, haram ve şirk olmak üzere üç çeşittir:
1. Mubah olan Rukye: Kur'ân-ı Kerim'den ayetlerle Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarıyla, arapça ve anlamı anlaşılır bir dille yapıldığı takdirde mubahtır. Hz. Aişe (r.anhâ)'ctaırivayet edilen bir hadis-i şerifte şöyle denilmektedir: "Rasûlüllah (s.a.s) son hastalığında muavvizeteyni okuyup kendisine üflüyordu. Hastalığı ağırlaştığı zaman onlan okuyarak üzerine üflüyor ve onların bereketi için elini meshediyordum" (Buharî,Tıb32' Müslim, Selâm 51-52).
Yine Hz. Aişe (r.anhâ) Rasûlüllah (s.a.v)'ın hastalığından bahsederken şunları söylemektedir: "Rasûlüllah (s.a.s) yatağa düştüğü zaman, Ihlas süresi ve Mu'avvizeteynıa tamamını okuyarak avucuna üfledi ve sonra elleriyle yüzünü ve vücudunun elininve-tiştiği her tarafını mesnetti" (Buharı, Tıb 39).
Yine akrep sokmasına karşı Fatiha suresi İle rukye yapıldığına dair hadis varid olmuştur (Buharî, Tıb 33). Ve yine Rasûlüllah (s.a.s)'ın hastalanan bazı kimselere, Muavuizeteyn okuyup, onları sağ eliyle meshettiği ve peşinden de şöyle söylediği rivayet edilmekledir: "Ey insanların Rabbi olan Allah'ım hastalığı gider; buna şifa ver. Şifa veren yalnız sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Hastalık bırakmayan şifa ver" (Buharı, Tıb 37).
Bu anlamda rivayet edilen hadisler çoktur. Bazı alimler Rasûlüllah (s.a.v)'in; "Göz değmesi ve hummanın dışında rukye yoktur" {Buharî, Tıb 17) hadisine dayanarak, göz değmesi, yılan ve akrep sokması dışında rukyenin caiz olmadığı kanatine varmalardır. Ancak diğer bazı alimler de bu hadisin, rukyenin en fazla faydalı olacağı anlamına sarf. edildiğini, "Zülfikardan başka kılıç yoktur" sözüne kıyas yaparak cevaplandırmışlardır. Çünkü diğer hadislerde görüldüğü gibi, Rasûlüllah (s.a.v) başka şeyler için de rukyeye cevaz vermiştir.
2. Haram olan rukye: Anlaşılmaz sözler, anlamsız kesik harfler, bilinmeyen isimler, bilenlerin Arapçadan başka bir dille rukye yapması, demir, tuz kullanarak veya ip bağlayarak rukye yapılması haram kılınmıştır. Fayda verdiği tecrübe edilmiş uygulamalar bunun dışındadır. Şabir (r.a)'dan şöyle rivayet edilmektedir:
"Rasûlüllah (s.a.s) rukye yapılmasını yasakladı. Amr ibn Hazm'jn çocukları gelip Şöyle dediler: "Ya Resûlullah! Biz bir tür rukye yapardık ve onunla akrep sokmalarına karşı korunurduk." Resûlullah; Ona dönün onda bir kötülük görmüyorum. Sizden her kim kardeşine fayda vermeye güç yetirirse ona faydalı olsun" (Müslim, Selam, 63) demişti.
İzz b. Abdüsselam'dan anlamı bilinmeyen harflerle yapılan rukye sorulduğu zaman, küfrü gerektirecek anlamlar içerip içermediğinin bilinmemesinden dolayı buna cevaz vermemiştir.
3. Şirk olan Rukye: Allah Teâlâ'dan başkasına dua ederek, sığınarak veya yardım dilenerek yapılan rukye, şirktir. Meleklerin, peygamberlerin, cinlerin ve benzeri varlıkların İsimleriyle rukye yapmak gibi... Bunların tamamı Allah Teâlâ'ya şirk koşmaktır. Nitekim Rasûlüllah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "Efsun, nazarlık boncuklar, ve muhabbet için yapılan muhabbet muskaları şirktir" (Ebu Davud, Tıb 17; İbn Mace Tıb, 39; Ahmedb. Hanbel, 1/381). Yine; "İçinde şirk bulunmayan şeyle rukye yapmakta bir kötülük yoktur" (Müslim, Selam 64) buyurmaktadır.
İbn Hacer bu konuyu şöyle açıklamaktadır: "Bazı rukyelerde şirk bulunmaktadır. Çünkü onu yapanlar kendilerine dokunan zararı defetmek ve lavda elde etmeyi Allah'tan başka kimselerden istemektedirler" (İbn Hacer el-Askalanî, Fethul-Barî, X/260). Müslüman, tamamıyla Allah Teâlâ'ya tevekkül etmekten başka şeylerden fayda dilemez. Nitekim Rasûlüllah (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:
"Ümmetimden yetmiş bin kişi hesapsız olarak Cennete girecektir. Onlar, efsun yapmayanlar, teşe'um etmeyenler, vücudlarını dağlamayanlar ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir" (Buharî, Tıb 17; Müslim, İman 372). Kendiliğinden, istenmediği halde müslüman kardeşine rukye yapması bunun dışındadır. Bu Rasûlüllah (s.a.s)'in şu hadisine göre müstehaptir.: "İçinizden her kim kardeşine yardım etmeye güç yetiri-yorsa bunu yapsın" (Müslim, Selâm 63}. B.k.z.: Şamil İslam Ansiklopedisi, Rukye maddesi, (ç)
[35] Allah kelâmının başında bulunduğu yahut namazda ilk okunan sûre veya tümüyle ilk inen sûre olarak Fatiha sûresi denilmiştir. Fatiha suresinin bir çok ismi vardır. Bu olaydan dolayı, Fatiha suresinin bir isminin de, Rukye olduğu belirtilmiştir.
B.k.z: Said Havva, el-Esas-ı fit-Tefeir, Şamil Yayınevi, İstanbul 1989,1/36 (ç)
B.k.z: Said Havva, el-Esas-ı fit-Tefeir, Şamil Yayınevi, İstanbul 1989,1/36 (ç)
[36] Buhârî, İcâre 16, Tıb 39; Müslim, Selâm 65 (2201)
[37] Tirmizî, Tıb 20 (2063)
[38] Tirmizî, Tıb 20 (2064)
[39] Hadisin metninde geçen "Advâ" kelimesi, hastalık bulaşması demektir. Resululiah (s.a.v), bu sözüyle; cahiliyye döneminden kalma İnancı yıkmak istemektedir. Çünkü Araplar, cahiliyye döneminde hastalığın Allah'ın fiiliyle değil de, hastalığın tabiatı icabı insana bulaştığına inanıyorlardı.
İşte Resululiah (s.a.v), bu sözüyle; Arapların bu batıl inançlarına cevap vermiş, her şeyde olduğu gibi, hastalığın bulaşmasında da Allah'ın fiilinin dikkate alınması gerektiğini, Allah hastalığın bulaşmasını yaratmazsa, insanın kendi kendine hiçbir şey yapamayacağını belirtmektedir, (ç)
[40] pîac|jSjn metninde geçen "Tıyera" kelimesi, uğursuzluğa yorma demektir. Araplar, cahiliyye döneminde kuşları ve geyikleri ürkütüpde hayvan sağ tarafa giderse, onunla teberrükte bulunup işlerine, güçlerine veya yollarına devam ederler, sol tarafa giderse yapacakları şeyden dönerler ve uğursuzluk yorumunda bulunurlardı. Bu suretle bir çok zaman yapacakları işlerden geri kalırlardı, islam dini, bunu yasaklamış ve zarar veya yarar hususunda hiçbir etkisi olmadığını haber vermiştir.
Başka bir hadiste; "herhangi bir şeyi uğursuzluğa yormak, şirktir" buyurulmuştur. Yani uğursuzluğun, fayda veya zarar verdiğine inanmak şirktir. Çünkü cahiliyye devri Arapları, uğursuzluğun etkisine İnanırlardı ki, bu da, şirktir, (ç)
[41] Uğursuzluk: Herhangi bir şeyde bulunduğu zannedilen ve işlerin ters gitmesine sebep olarak ileri sürülen hal.
Değişik çağlarda pek çok kişi ve toplumlar çevrelerinde gördükleri bir takım eşyalarda, hayvanlarda ve tabiat olaylarında uğursuzluk bulunduğuna inanmıştır. Çağımızda bu uğursuzluk anlayışını üzerinden atamamış pek çok insan görülür. Bu tipteki İnsanlar, uğursuz olarak niteledikleri şeylerden, kendilerine bir kötülük ve zarar geleceği İnancındadır. Daima bu tür şeylerden uzak durmağa çalışırlar. Hiç bir dinî ve ilmî kaynağı olmayan "uğursuzluk" anlayışına sahip olsalar, hayatların her safhasında korku ve endişe İçinde bulunurlar.
Aslında hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur. Hiç bir. şey doğuştan uğurlu değildir. Uğursuzluk olsa olsa herkesin kendisinde, kendi yorumunda ve anlayışındadır. Halk arasında sık sık kullanılan "Uğurlu geldi" veya "Uğursuz geldi" gibi sözler birer zan ve kuruntudan ibarettir. Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadîs-i şerifinde, "İslâm'da teşe'üm =(uğursuz sayma, kötüye yorma) yoktur; en iyisi tefe'ül (=iyiye yorma) dır" (Buhârî, Tıb 54) buyurarak, bu zararlı anlayışın İslam'da bulunmadığını ifade etmiştir. Diğer bir hadiste ise: "Eşya da uğursuzluk yoktur, safer ayında uğursuzluk yoktur, baykuşun ötmesinde bir uğursuzluk yoktur" (Müslim, Selâm 102) buyurulmuştur.

Bütün bunlardan sonra şöyle denebilir: Ay ve güneş tutulması, köpek havlaması, baykuş ötmesi, kedi ve köpeğin yolda yürüyen bir kişinin önünden geçmesi, merdiven altından geçmek, on üç rakamı, salı günü İşe başlamak veya yola çıkmak, gece aynaya bakmak veya tırnak kesmek vb. gibi pek çok şeyde uğursuzluk bulunduğuna inanmak, batıldır. Zira böyle şeylerde, ne iyilik ne de kötülük vardır. Bir eşyayı bir olayı mutlaka bir şeye yormak gerekiyorsa, Peygamber Efendimizin tavsiyesi doğrultusunda, iyiye yormak icab eder. B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Uğursuzluk maddesi (ç)

[42] Buhârî, Tıb 43, 54; Müslim, Selâm 115-118 (2225); Ebu Dâvud, Tib 24 (3922); Tirmizî, Edeb 58 (2824); Nesâî, Hay! 5; İbn Mâce, Nikâh 55 (1995); Ahmed b. Hanbel, 2/153

[43] Buhârî, Cihâd 47, Tıb 54; Müslim, Selâm 116 (2225)

[44] Alimler, bu rivayetlerde belirtilen üç şeyde uğursuzluk olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Mâlik (ö. 179/795) ile bir topluluğa göre; bu rivayetlerden maksat, zahirî manala-ndır. Yüce Allah bir evi zarar ve ölüme sebep yaratabilir. Muayyen bir kadın ve at yahut ev de Allah'ın kaza ve kederiyle bazen helâka sebep olabilir. Hadisin manası; bazen bu üç şeyde uğursuzluk meydana gelir demektir.

Hattâbî (ö. 388/998) ile diğer birçok alim ise; bu rivayetlerdeki üç şeyin, yasak olan uğursuz saymadan istisna edildiğini belirtmişlerdir. Bu görüşte olan alimlere göre, bu hadisin manası; "Uğursuz sayma yasaktır, fakat bir kimsenin içinde oturmaktan hoşlanmadığı bir evi, beraberce yaşamaktan hoşlanmadığı bir hanımı.veya hoşlanmadığı bir atı varsa onlardan ayrılsın" demektir.

Bazıları da, "Evin uğursuzluğu darlığı ve komşularının kötülüğünden ibarettir. Kadının uğursuzluğu doğurmaması, gevezeliği ve şüpheli işler yapmasıdır. Atın uğursuzluğu ise üzerinde harp edilmemesi yahut fiyatının pahalılığı, hizmetçinin uğursuzluğu İse kötü ahlâklı olması, kendisine ısmarlanan şeylere kulak asmaması gibi şeylerdir" demişlerdir.

Aynî (ö. 855/1451) diyor ki: "Bu konuda sahih olan mana; uğursuz saymanın bütün çeşitlerinin iptal edilmesidir. Resulullah (s.a.v)'in "Uğursuz sayma yoktur; uğursuzluk üç şeydedir" buyurması cahiliye devrinin itikadını anlatmaktadır. Çünkü o devirde Araplar, bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı. Yoksa bu hadis 'Müslümanların itikadmca üç şeyde uğursuzluk vardır' manasını ifade etmez." Bu rivayetlerin bazısında Resulullah (s.a.v)'in; "Eğer uğursuzluk namına bir şey varsa (bu) atta, kadında, evdedir" buyurmuş olması bizce bu konudaki ihtilâfa meydan vermeyecek kadar açıktır. Çünkü hadisin manası şudur: "Eğer uğursuzluk namına bir şey sabit olsaydı §u üç şeyde sabit olurdu, lâkin uğursuzluk namına bir şey sabit olmamıştır. Binaenaleyh bunlarda da uğursuzluk yoktur."

Ebu Davud'un sarihi Sehârenfûri (ö. 1346/1927)'ye göre ise uğursuzluk iki çeşittir:

1. Gerçekten, zahirde mevcut olan uğursuzluk.
2. Zahirde vücudu olmadığı halde var olduğu vehmedilen uğursuzluk. Bazı kimseler kendilerine ait olan bazı şeylerde uğursuzluk bulunduğuna inanarak bu türden bir vehim hastalığı içine düşerler. Kafalarına yerleşen bu varsayım kendilerine öyle hükmetmeye başlar ki zamanla hastalık haiine dönüşür.

Onları bu hastalıktan kurtarmanın en kestirme yolu bu kimselerin o şeylerle ilgisini kesmektir.

Günümüzde bazı şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiği vehmine kapılan kimseleri tedavi İçin "telkin yoluyla tedavi" denilen bir tedavi yöntemi uygulanmaktadır. Kendilerini terketmek ev ve at kadar kolay olmayan şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiğine inanan kimseler için bu tedavi usulünden başka bir yöntem yoksa da, ev ve at gibi terk edilmesi kolay olan şeylerden vehme kapılan hastaların en kısa yoldan tedavisi onu terk etmeleridir, (ç)

[45] Buhârî, Nikâh 17

[46] Müslim, Selâm 119 (2226}

[47] püya; Uyku sırasında aynen uyanıkmış gibi çeşitli olayların yaşanması hali, düş.

Rüya çağlar boyunca bütün toplumlarda büyük önem görmüştür. Rüyanın mahiyeti ve kökeni hakkında çok şeyler yazılıp söylenmiştir. Ancak bu yazılıp söylenenler her topluma ve her kültüre göre ayrı ayrı olagelmiş ve hep değişkenlik arzetmiştir. Tarihte bazı toplumlarda rüyaya büyük önem verilmiş ve bazan bu rüya tabirleri kitaplar halinde toplanmıştır. Umumiyetle rüya, uyanıklık halinin bir uzantısıdır; etkisinde kalınan sevindirici veya üzücü olayların uyku halinde yaşanması olayıdır. İslâm'da rüya hukukî bir kaynak ve delil değildir. Yalnız gören kişi ile alakalıdır. O kişi de bu rüyasını hayra yorar ve bu rüya yalnız kendisini bağlar.

Rüya, "Allah Teâlâ'nın melek vasıtasıyla hakikat veya kinaye olarak kulun şuurunda uyandırdığı enfusî idrakler ve vicdanî duygular veya şeytanî telkinlerden meydana gelen karışık hayallerden ibarettir" şeklinde de tarif edilmiştir.

Kur'ân-ı KerÎm'in birçok yerinde rüyadan söz edilmiştir. Hz. İbrahim (a.s), oğlu İsmail {a.s)'i rüyada boğazlama emri almış ve bu rüyayı uygulamaya teşebbüs etmiştir (Saffat: 37/102}.

Yusuf (a.s)'da rüyasında on bir yıldızla, ay'ın kendisine secde ettiğini görmüş (Yusuf: 12/40); Mısır hükümdarının ve hapishanedeki iki kişinin gördükleri rüyaları tabir etmiştir (Yusuf. 12/36,43).

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in görmüş olduğu rüyalardan söz edilmektedir (Fetih: 48/27, Saffat: 37/105, İsra: 17/60)

İslam bilginleri, ayetlerdeki sınırlı bilgilerden, özellikle de Hz. Peygamber (s.a.v)'in rüya ile ilgili çıklmlrından hareketle, yrıca kişisel tecrübe ve bilgilerinin de yardımıyla rüyanın mahiyeti, çeşitleri ve yorumu konusund zengin bir bilgi birikimi ve litertğr oluşturmuşlardır. İsim bilginleri, insanın içinde bulunduğu iç ve dış şartlardan kaynaklanan nefsanî rüyanın psikolojik ve fizyolojik şartlarla ilgili olabileceğini kabul etmekte ve peygamberlerin gördüğü sadık rüyaları, vahiy kapsamında olduğu için bunu tartışma dışı tutmaktadırlar. İslam dünyasında ve ve Batı'da bilginlerin, rüyanın kaynağı ve mahiyeti konusunda özel araştırmalar ve bu konuda bazı açıklamalar yaptıkları bilinmektedir. Günümüzde "Rüya Tabirleri" adıyla yayımlanan kitapların içeriğinin, rüyanın gerçek manasıyla pek ilgisi yoktur. Bu sebeple rüyanın tabiri, bir bakıma tahmin ve temenni niteliğindedir.

Yalnız rüyayı, keşif ve sezgi gibi vasıtalarla birlikte "ilham" kapsamında değerlendirme, ancak ilhamın objektif bir delil değil sadece o şahsı ilgilendiren bir delil olduğunu unutmamak gerekir.

Özetle belirtmek gerekirse; peygamberlerin gördüğü veya tabir ettiği rüyalar dışında kalan rüya ve tabir, kesin bilgi ifade etmez. Bu sebeple rüyalarla, dinî hükmü belirlemek veya geçersiz kılmak ve buna göre de hayatı yönlendirmek caiz değildir. Rüya gibi rüyanın yorumu da, rüyayı gören şahsı ilgilendirdiğinden başkalarının bu yorumu esas alarak onun üzerine hüküm bin etmesi uygun olmaz.

B.k.z: Komisyon, İlmihal, T.D.V, İstanbul 1999, 2/160-163; Şamil İslam Ansiklopedisi, Rüya maddesi (ç)

[48] Buhârî, Tib 39; Müslim, Rü'yâ 1-4 (2261); Ebu Dâvud, Edeb 88 (5021); Tirmizî, RüVâ 5 (2277); Nesâî (el-Kübrâ}, Rü'yâ, 4/391 (7655), AmelÜ'l-yevm ve'1-leyl, 6/224 (10734-10737); İbn Mâcc, TatİruV-Rü'yâ 4 (3909); Ahmed b. Hanbel, 5/296, 304, 305

[49] Buhârî, Tatır 14

[50] Rüya gene| olarak iki kısma ayrılır:

1. Doğru ve güzel olan rüyalar: Bu tür rüyalar, uyanıklık âleminde doğru çıkan rüyalardır. Peygamberlerin, onlara uyan salih müminlerin gördükleri rüyalar bu tür rüyalardır. Bazan dindar olmayan insanlar da bu tür rüyaları görürler.

Bu tür rüyalar üç grupta ele alınabilir.

a. Yoruma ve tabire ihtiyaç göstermeyecek kadar açık seçik rüyalar, Hz. İbrahim'in rüyası gibi...
b. Kısmen yoruma, ihtiyaç gösteren rüyalar. Hz. Yusufun rüyası gibi...
c. Tamamen tabir ve yoruma ihtiyaç gösteren rüyalar. Mısır hükümdarının gördüğü rüya gibi...

2. Adğâs adı verilen karmakarışık ve hiç bir anlam taşımayan rüyalardır: Bu tür rüyalar da bir kaç kısma ayrılır

a. Şeytanın uyuyan kişiyle oynaması ve onu üzmesine sebep olan rüyalar. Mesela kişi rüyasında başının koparıldığını ve kendisinin başının peşinden gittiğini görür. Ya da korkunç ve tehlikeli bir duruma düştüğünü ve hiç bir kimsenin kendisini kurtarmaya gelmediğini görür.
b. Meleklerin haram bir şeyi uyuyan için helal kıldığına veya haram bir iş teklif ettiklerine dair olan ve aklen muhal ve imkansız olan buna benzer işlerle ilgili rüyalar.
c. Kişinin uyanık iken üzerinde konuştuğu veya olmasını temenni ettiği bir şeyi uyanık iken itiyad haline getirdiği bir şeyi rüyasında görmesi.

Bu durumda rüyanın üç çeşit olduğu görülmektedir.

1. Allah tarafından bir müjde olabilen bir rüya. Buna, rahmanı rüya denir.
2. Kişinin uyanık iken Önem verip kalben meşgul olduğu bir şeyle ilgili olarak gördüğü rüya.
3. Şeytan tarafından korkutulan kişinin gördüğü rüya. Buna, şeytanî rüya adı verilir. Kötü bir rüya gören bir müslümanın yapacağı işler:

Gördüğü rüyanın şerrinden ve şeytanın şerrinden üç kez Allah'a sığınır. Şöyle der: "Allah'ım, bu rüyanın şerrinden ve rahmetinden uzak kalmış olan şeytanın şerrinden sana sığınırım." Rüyanın hayra dönüşmesi için dua eder. Bu tür rüyayı hiç bir kimseye anlatmaz. Müslüman gördüğü iyi bîr rüyadan ötürü uyanınca Allah'a hamdeder. Bu rüyadan dolayı sevinir, bunu bir müjde kabul eder. Rüyayı sevdiği bir kimseye anlatır, sevmediğine kesinlikle anlatmaz. B.k.z. Şamil İslam Ansiklopedisi, Rüya maddesi (ç)

[51] Müslim, Rü'yâ 3, 4 (2261)

[52] Buhârî, Tib 39

[53] Rüya ile Hulm, her İkisi de uyuyan kimsenin gördüğü düş manasına gelirse de, çoğunlukla güzel düşlere "rüya", korkunç ve çirkin olanlarına "hulm" denilmek âdet olmuştur. Bundan dolayı hadiste, teşrif izafeti kabilinden rüya Allah'a izafe edilmiş, hulm ise şeytana nisbet olunmuştur, (ç)

[54] Kadı İyâz (ö. 544/1149)'a göre; üç defa tükürme emri, gördüğü rüyada hazır bulunan Şeytanı kovmak, onu tahkir etmek ve rezil etmek içindir, (ç)

[55] Müslim, Rü'yâ 1 (2261)
[56] Fezâil: "Artmak, fazlalaşmak, üstün olmak "anlamındaki "fazl" kökünden türeyen faziletin çoğulu oln "Fezâil" kelimesi; bir şeyi veya bir kimseyi üstün kılan özellikler" anlamındadır.
Amellerin, zamanların, şahısların, kabilelerin, toplumların, yer ve şehirlerin benzerlerinden üstünlüğünü anlatmak için kullanılmış ve bunların her birine dair pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunlar arasında Kur'an'ın (Fezâilü'l-Kur'an), Hz. Peygamber (s.a.v)'in (Hasâis) ve Sahabenin {Fezâilu's-Sahâbe) faziletleriyle ilgili olanlar önemli yer yutar. Fezâilü'l-Kur'an: Kur'n-ı Kerim'in üstünlüklerini, onun tamamını yada bazı sure veya ayetlerini öğrenip okuyan, öğreten, dinleyen, ezberleyenler ile hükümlerine göre amel edenlerin kazanacağı sevapları, bazı sure yahut ayetlerinnin şifalı oluşuna dair ayet ve hadislerde verilen bilgileri ifade etmek üzere kullanılan bir tabirdir. Islamî kaynaklarda genellikle "Fezâilü'l-Kur'an", bazen de "Sevâbu'I-Kur'an", "Menâfiui-Kur'an" gibi tabirler kullanılmıştır, (ç)
[57] Maharet" kelimesi burada; Kur'an'ı iyi okuyan, ezberi güçlü olan kimse demektir. "Sefere" ise, "Safir" kelimesinin çoğulu olup aracı aniamma gelmektedir.
Bu kelimenin tefsirinde birkaç görüş ileri sürülmüştür:
1. Katib meklekler, Levh-i taşıyan meleklerdir. Bunlar, kutsal kitapları peygamberlere aktardıkları için bu ismi almışlardır.
2. Kulların amellerini yayzan yazıcı meleklerdir.
3. Allah İle peygamberler arasında elçilik yapan meleklerdir.
4. Allah'ın insanlara gönderdiği peygamberlerdir.
5. Hz. Peygamber (s.a.v)'in sahabİleridİr.
Hadisten anlaşıldığına göre; Kur'an'ı düzgün bir şekilde okuyan kimselerin, bu Kur'an okumaları, onları güzel vasıflarla övülen meleklerle/peygamberlerle birlik olma mertebesine çıkartacaktır. Okuması iyi olmadığı için, kendisine zor geldiği halde Kur'an okuyan kimselere ise, iki sevap vardır. Biri, Kur'an okuduğu için ve diğeri ise, zorluk çektiği içindir.
Yalnız bu ifade, kötü Kur'an okuyan kimsenin, iyi okuyan kimseden daha fazla sevap alacağı şeklinde bir kanaate götürmemelidir. Bundan maksat; okuması zayıf olup da okumakta güçlük çeken kimseleri okumaya teşvik içindir, (ç)
[58] Buhârî, Tefsiru Sure-i Abese 1; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 244 (798); Ebu Dâvud, Vitr 14 (1454); Tirmizî. Fezâilu'l-Kur'an 13 (2904); Nesâî (el-Kübrâ), Fezâilu'l-Kur'an, 5/20 (8045), 5/21 (8046) Tefsîr, 6/506 (11646); İbn Mâce, Edeb 52 (3779); Ahmed b. Hanbel, 6/98, 170, 239, 266,
[59] Ebu Dâvud, Vitr 14 (1454); Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'an 13 (2904)
[60] Hadis, Fatiha suresi gibi beş vakit namazda okunması gereken surelerden fazla olarak her gün Kur'an okumayı kendisine prensip edinen bir mü'mini; kokusu hoş, tadı güzel bir portakala benzetmektedir.
Devamlı Kur'an okuyan mü'minin tatlılığı; kalbinde kökleşip yerleşmesinden, hoş kokulu oluşu ise Kur'an okumayı alışkanlık haline getirip Kur'an'ı sık sık okumasından, Kur'an'ı okurken, hem kendisini ve hem de dinleyenleri huzura ve sükûnete kavuşturmasından ve aynı zamanda hem kendine ve hem de dinleyenlere sevap kazandırmasından ve Kur'an'm hikmetler hazinesinden nasip almaya vesile olmasından kaynaklanmaktadır. Devamlı Kur'an okumayan mü'min ise; tadı güzel olup kokusu olmayan bir hurmaya benzetilmektedir. Çünkü her ne kadar mü'min iman sahibi olarak çok tatlı ise de sürekli Kur'an okumadığı zaman okunan Kur'an'm etrafa yaydığı, hoş koku meselesindeki huzur, huşu' İlim ve hikmet nimetlerinden mahrum kalır. Bubakımdan tadı olup da etrafa hoş kokular yayamayan meyvelere dönüşür.
Yine Kur'an okuyan münafık kimse; kokusu güzel, tadı acı fesleğene benzetillrken, Kur'an okumayan münafık kimse ise; tadı acı olup kokusu olmayan Ebu Cehil karpuzuna benzetilmiştir. Çünkü münafıklık, neticesi İtibariyle Ebu Cehil karpuzu gibi acıdır. Bu bakımdan münafık bir kimsenin, Kur'an okuyarak etrafa Kur'an'ın hayat bahşeden nurlarını, cennet kokusunu müjdeleyen nağmelerini saçıyorsa, o zaman kokusu olmayan acı; Ebu Cehil karpuzundan farkı kalmaz.
Münafık oluşuyla birlikte Kur'an okuyan bir kimse, münafıklığı yönüyle sevimsiz ve tatsız olmakla birlikte okuduğu Kur'an ile etrafa tatlı ve huzur verici kokular neşrettiği İçin tadı acı, fakat kokusu hoş fesleğene benzetilmiştir. B.k.z: Muhammed b. Allan, Delâilü'l-Fâlihîn, 3/490-491
[61] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 17, 36; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 243 (797); Ebu Dâvud, Edeb 16 (4830); Tirmizî, Edeb 79 (2865); Nesâî; İman 32; İbn Mâce, Mukaddime 16 (214); Ahmed b. Hanbel, 4/404, 408
[62] Buhârî, Et'ime 30; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn 243 (797)
[63] Buhârî, Tevhîd 57, Fezâilu'l-Kur'an 17
[64] Tirmizî, Edeb 79 (2865)
[65] Kitabın Arapça metninde; Ebu Mes'ud el-Bedrî el-Ensârî yerine, Abdullah ibrrMes'ud ifadesi yer almaktadır. Büyük bir ihtimalle bu, ya baskı hatasından yada yazarın dikkatsizliğinden kaynaklanan bir durumdur, (ç)
[66] Bilindiği üzere, Bakara Sûresinin son iki ayeti, "Amenerrasûlü"dür.
Rivayetin sonunda yer alan "ona yeterlidir" ifadesini birkaç şekilde anlamak mümkündür:
1. Geceyi ihya yönünden yeterlidir. Bu, gece namazı yerine geçer. Çünkü îbn Adiyy (ö. 365/975)'İn Abdullah İbn Mes'ud'dan naklettiği rivayet bu manayı doğrulamaktadır.
2. Şeytana karşı yeterlidir. Yine Taberânî (ö. 360/970)'nin, ceyyid bir senedle Şeddâd b. Evs'ten naklettiği rivayet bu görüşü desteklemektedir.
3. Bütün kötülüklere karşı yeterlidir.
4. insanlardan ve cinlerden gelecek kötülükleri uzaklaştırmaya yeterlidir.
Bakara Sûresinin son iki ayetine, böyle bir faziletin tahsis edilmesinin hikmeti; muhtevaları bakımındandır. Çünkü burada temel olarak İmanın esaslarına vurgu yapılmakta ve kulların, Rablerine karşı durumları açığa kavuşturulmaktadır, (ç)
[67] Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 10, 27; Müslim, Salâtu'l-Musâfirin 256 (808); Ebu Dâvud, Şehru Ramazân 9 (1397); Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'an 4 (2881); Nesâî (el-Kübrâ); Fezâilu'l-Kur'an 5/9 (8003, 8004), 5/10 (8005), 5/14 (8018, 8019, 8020), Amelü'f-yevm vel-Leyl, 6/180 (10554). 6/181 (10555, 10556, 10557); İbn Mâce, İkâme 183 (1368); Ahmed b. Hanbel, 4/118, 121, 122
2914 Buhârî, Meğâzî 9, Fezâilu'l-Kur'an 10, 27; Müslim, Salâtu'i-Musâfırîn 256 (808)
[68] Fezâüu'n-Nebî (Hasâis): Allah'ın sdece Hz. Peygamber (s.a.v)'e lütfettiği özellikleri
ifade eden tabir ve bunları ele alan eserlerin ortak adıdır.
"Hasâisu'n-Nebî ile ilgili yazı yazan bazı müellifler, isim olark, "Fezâif" kelimesini tercih etmişlerdir.
B.k.z: İslam Ansiklopedisi, T.D.V., İstanbul 1997, 16/277-281 (ç)
[69] Buhârî, Menâkıb 13; Müslim, Fezâil 91-93 (2337); Ebu Dâvud, Teraccül 9 (4183, 4185, 4186); Tirmizî, Menâkıb 8 (3635); Nesâî, Zînet 60; İbn Mâce, Libâs 20 (3599); Ahmed b. Hanbel, 4/282, 295, 203
[70] Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber {s.a.v)'i, "üstün yaratılışlı" ve "en güzel örnek" olarak nitelemiştir. Onun üstün yaratılışına, fizyolojik özellikleri dahil olduğu gibi fızyonomik özellikleri de girer. Dolayısıyla da Hz. Peygamber (s.a.v}, gerek dış görünüşü ve gerekse-de iç alemi ve ahlakıyla en üst düzeydedir. Üstün yaratılışı, İslam'ın şahsında getirdiği üstün ahlak ilkeleriyle birleşince, benzersiz kişiliğini oluşturmuştur.
Hz. Peygamber (s.a.v), insan olarak, son derece yumuşak huylu, ağırbaşlı, ciddi ve vakur idi. Şefkat, merhamet ve yumuşak kalplilikte eşsizdi. Çevresini oluşturanlara karşı güler yüzlü davranırdı. Ayırım yapmaksızın bütün akrabalarına ve bütün sahabilerine karşı gayet nazik davranırdı.
Hz. Peygamber (s.a.v), bu güzel İnsani özelliklerinden dolayı peygamberlik görevini başarıyla sürdürmüş ve çevresindeki insanların çoğalmasını sağlamıştır. Hatta o sırada var olan zenginler ve köleler arasında oluşmuş sosyal tabakyla mücadele ederek müminlerin eşit ve kardeş olduklarını belirtmekle, onlar arasında seçkin olmayan ve sınıfsız bir toplum oluşturmaya çalışmıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v), eğer sahabilerine karşı sert ve kaba davranmış olsaydı, elbette etrafında hiç kimse kalmazdı. Bunun aksine o, insanlara karşı şefkatli, merhametli ve yumuşak davranmıştır.
Kendisine karşı yapılan bütün eziyetlere, zulüm ve işkencelere karşı eşsiz bir sabır ve tahammül gücü göstermesinin yanında bu kötü davranışları yapanlara karşı kin tutmayıp affı yeğlemesi, onun ayrı bir insani özelliğidir, (ç)
[71] Buhârî, Menâkıb 13; Müslim, Fezâil 93 (2337)
[72] Buhârî, Menakıb 13; Müslim, Fezâil 91 (2337)
[73] İbnü'I-Hümâm (ö. 861/1457), hadisteki elbiseyi; kırmızı ve yeşil çizgili olarak dokunmuş Yemen kumaşından yapılmış iki kat elbise olarak tarif edip bu elbisenin sadece kırmızı bir kumaş olmadığını kaydetmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), sadece kırmızı kumaştan biçilmiş elbisenin kullanılmasını yasaklamıştır.
İbn Melek (ö. 885/1480) gibi bazı sarihler de, hadisin metninde geçen "Kırmızı bir elbise içerisinde" ifadesini; "İçinde kırmızı çizgiler bulunan elbise" diye kayıtlamışlardır.
Bununla birlikte hadis, zahire yorumlansa bile, bununla kırmızı giymenin caiz olduğuna delil getirilmez. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), bu elbiseyi, kırmızı giymeyi yasaklamadan önce giymiş olabilir, (ç)
[74] Buhârî, Libâs 68
[75] Müslim, Fezâil 91 (2337)

[76] Ebu Dâvud, Teraccül 9 (4183)
[77] Kitabın Arapça metninde, Nesâî ismi belirtilmiyorsa da, rivayetin geçtiği yer itibariyle, bunun Nesâî olması gerekmektedir, (ç)
[78] Hz. Peygamber (s.a.v), saçını kısaltmadığı zaman omuzlarına yakın bir yere kadar iner, kısalttığında ise kulaklarının yarı hizasına kadar inerdi.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in saçlarının her zaman aynı düzeyde olmayışı, saç şeklinin, devamlı surette uyulacak bir sünnet olmadığına delalet eder. Çünkü saç şekli, sünneti zevaid kısmına girmektedir.
Saç konusunda dikkat edilecek nokta; toplumun yadırgamadığı, Ehl-i kitaba benzemeye çalışılmadığı ve kişiye yakışan, temiz ve bakımlı bir saç şeklinin benimsenmesidir, (ç)
[79] Nesâî, Zînet 60
[80] Hz. Peygamber (s.a.u)'İn fiziksel yapısı, her görene onun, Allah'ın Resulü olduğuna ilişkin fikir veriyordu. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v) ile karşılaşan kişi, güzellik açısından eşi bulunmayan biriyle karşılaştığını anlardı. Bu, öyle bir görüntüydü ki, İlk bakışta insana güven verirdi. Onu görenler, bu gerçeği itirafta görüş birliği içindeydiler.
Hz. Peygamber (s.a.v) orta boylu, nuranî yüzlü, başı İri, kirpikleri uzun ve siyah, ağzı geniş, dişleri beyaz ve seyrekti, (ç)
[81] Nesâî,Zînet60
[82] Tirmizî, Menâkıb 8 (3635)
[83] Fezâîlu's-Sahâbe: Sahbilerin faziletleri ve bu konuda meydana gelen literatür İçin kullanılan bir tabirdir.
Kaynaklarda yaygın olarak Fezâilu's-Sahâbe şeklinde geçen bu tamlamanın; "Fezâilu Ashâb", "Menâkıbu's-Sahâbe", Fezâilu Ashâbi'n-Nebî", "Ma'rifetü's-sahâbe" tarzınd kullanıldığı da görülmektedir.
Sahabilerde fazilet konusu kabul edilen hususların başında; Aşere-i Mübeşşereden, Muhacirlerden, Ensârdan, Ehl-i Beyt ve Ehl-i Bedir'den olmak, Uhud ve Hendek gazveleri ile Bey'atü'r-Rıdvan'da bulunmak, ümmühâtu'l-mü'mininden olmak gelmektedir. Bunlardan başka fert olarak Hz. Peygamber' (s.a.v) tarafından cennetle müjdelenmek, ilk müslümanlar arasında yer almak, imanı uğrunda işkence görmek, büyük malî yardımlarda bulanmak, savaşlardan birinde veya bir kaçında bulunmak gibi hususlar ile buna benzer daha bir çok konular Fezâilu's-Sahâbe konusuna girmektedir.
Bütün sahabiler, fazilet bakımından aynı seviyede değildir. İslama giriş önceliğine sahip olmak, İslam dini için büyük fedakarlıklarda bulunmak gibi sebeplerden dolayı sahabiler arasında fazilet, tabaka ve mertebe farklılığı vardır.
Hz. Peygamber (s.a.v)'i bir defa gören sahabi ile hayatı boyunca ona hizmet eden saha-binin faziletlerinin eşit olmayacağını göz önünde bulunduran muhaddisler, özellikle İslam'a giriş önceliğini esas alarak ashabı 5 yada 12 veya 17 tabakaya ayırmışlardır. B.k.z İslam Ansiklopedisi, T.D.V., İstanbul 1997, 12/534-538 (ç)
[84] Buhârî, Fezâilu Ashâbi'n-Nebî 5; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 222 (2541); Ebu Dâvud, Sünnet 10 (4658); Tirmizî, Menâkıb 58 (3861); Nesâî (el-Kübrâ), Menâkib, 5/S4 (8308); İbn Mâce, Mukaddime 11 (161); Ahmed b. Hanbel, 3/11, 54, 63-64
[85] Sahabe: Peygamber Efendimize iman ederek O'nu gören ve müsiüman olarak ölen kimseler.
Lügat itibariyle ashab, arkadaş manasına gelen "sâhib" kelimesinin çoğuludur, İslâm ıstılahında ise "Hz. Peygamber'in arkadaşları" için, daha geniş kapsamıyla Resulullah'ı gören müminler için kullanılmıştır. Sahabî ve çoğulu olan sahabe terimleri de aynı manayı ifade eder.
Sahabî sayılabilmek için az da olsa Resulullah ile görüşmek şarttır. Bu sebeple Hz. Peygamber döneminde yaşamış, O'na iman etmiş, hatta O'nunla haberleşip yazışmış, O'na destek sağlamış kişiler ashâbtan sayılmaz. Meselâ o dönemin meşhur Habeşistan Kralı Necâşî Ashame böyledir.
Hz. Peygamberin arkadaşları ve yakın dostları olan Sahabe-İ Kiram, O yüce Peygamber (s.a.v)'in şahsiyet ve dostluğundan çok istifade etmiş, kendilerine örnek alarak O'nun istediği gibi müsiüman olmaya çok gayret göstermişlerdir. İslâm'ın güçlenip yayılması için canlarıyla başlarıyla çalışmışlar, bu yolda, ölüm de dahil olmak üzere hiç bir şeyden çekinmemişler, Allah ve Resulünü, çoluk-çocuklarından, mallarından, hatta canlarından daha çok sevmişlerdir; Allah yolunda hiç çekinmeden yurtlarından hicret etmiş ve kanlarını akıtarak canlarını vermişlerdir. Böylece Ashab-ı Kirâm'in, Hz. Peygamber'le beraber olmaktan kazandıkları üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu ve benzeri özelliklerinden dolayı sahabe, Kur'an-ı Kerîm'in müteaddit yerlerinde bizzat Allah'u Teâlâ tarafından, hadîsi şeriflerde de Peygamberimiz tarafından methedilmektedir.
"islam'da birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da AHah'dan razı olmuşlardır. Allah bunlar için, kendileri içinde ebedî kalıcılar olmak özere, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır" (Tevbe: 9/100).
O ağacın altında müminler sana bey'at ederlerken, andolsun ki Allah onlardan razı olmuştur da kafplerindekini bilerek üzerlerine manevî bir kuvvet (moral) indirmiş ve onları yakın birfetih ile mükafatlandırmıştır" (Feth: 48/28) "Muhammed Allah'ın Resulu'dur. O'nunla beraber olanlar (ashab) da kâfirlere karşı çetin ve metin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükû' edici, secde edici olarak görürsün. Onlar Allah'dan daima fazl-u kerem ve rıza isterler. Secde izinden meydana gelen nişanları yüzlerindedir..." (Feth: 48/29)
Peygamber Efendimiz'in Allah'tan alarak tebliğ ve yaşayışında tatbik ettiği veya bizzat kendisinin koyduğu dînî esasların, daha sonraki müsiüman nesillere ancak ashaba dayanan sıhhatli nakillerle ulaşabildiği düşünülecek olursa, İslâm açısından ashab-ı kiramın gerçekten bu övgülere ve kendilerine saygı gösterilmesi konusundaki ikazlara lâyık oldukları açıkça anlaşılır.
B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Ashâb maddesi,
Hadis, sahabeden birine sövmenin haram olduğuna delalet etmektedir. Sahabe arasındaki ihtilaflar, ietihad neticesidir. İsabet eden on, hata eden ise bir sevap almıştır. Meseleye bu açıdan bakmak gerekir, (ç)
[86] Müdd: Okkadan küçük bir ölçektir. 18 litrelik bir kaptır. Hanefilere göre bir müdd, 1/4 sa'dir. Bir sa' ise, 3,334 kg ettiğine göre, bir müdd, bu rakamın 1/4'dür. (ç)
[87] Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 222 (2541)
[88] Buharı, Fezâüu Eshâbi'n-Nebî 12, Menâkıb 25; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 97-99 (2450)-Ebu Dâvud, Edeb 143-144 (5217); Tirmizî, Menâkıb 60 {3872}; Nesâî (el-Kübrâ)' Menâkıb, 5/95 (8366, 8367), 5/96 (8368, 8369); İbn Mâce, Cenâiz 64 (1621)- Ahmed b' Hanbel, 6/240
[89] Buhârî, Meğâzî 83; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 97 (2450)
[90] Resulullah (s.a.v)'in 7 çocuğu vardı. Bunlardan 3'ü erkek idi. Bunlar; a. Kasım, b. Abdullah, c. İbrahim'dir. 4 tanede kızı vardı. Bunlar ise; a. Rukiyye, b. Zeynep, c Ummü Gülsüm, d. Fatıma'dir.
Hz. Fatıma, Resulullah (s.a.v)'in peygamberlikle görevlendirilmesinden kısa bîr müddet Önce dünyaya gelmiştir. Hicretin 2. yılında Bedir savaşından önce Hz. Ali'ye evlenmiştir. Fakat gerdeğe, Uhud savaşından sonra girmiştir. Hz. Fatıma; Hasan, Hüseyin, Ummü Gülsüm ve Zeynep adlı çocukları dünyaya gelmiştir. Evlendiğinde 15 yaşında idi.
Resulullah (s.a.u)'in diğer kızları, Resulullah (s.a.v) daha hayattayken Ölmüşken, Hz. Fatıma, ResuluİIah (s.a.v) den sonra Ölmüştür. Resulullah {s.a.vj'in soyu, Hz. Fatıma'nın çocukları yoluyla devam etmiştir. Çünkü Rukiyye'den doğan Abdullah küçükken ölmüş, Ümmü Gülsüm'ün çocuğu olmamış, Zeynep'den doğan Ali küçükken ölmüş ve oğlu Ümâme'nin de çocuğu olmamıştır.
Resulullah (s.a.v), Hz. Fatıma'yı çok sever, çok ikramda bulunur ve onunla hoşnut olurdu. Hz. Fatıma, çok sabırlı olduğu sürece dindar, değişik üstünlüklere sahip, kendisini kötülüklerden sürekli koruyan, kanaatkar ve Allah'a çokça şükreden bir kadın idi. Hatta Hz. Ali,.Ebu CehİI'İn kızı Ümmü Cemile'yİ onun üzerine kuma olarak getirmek İstediğinde, Resulullah (s.a.v) buna razı olmamıştı. Yalnız Ebu Cehü'in kızının isminin ne olduğu hususunda görüş ayrılığı vardır.
Hz. Fatima'da, babasına çok düşkündü. Hatta Resulullah (s.a.v)'in hastalığı sırasında babasının ölecek olması nedeniyle ağlamıştı. Ardından Resulullah (s.a.v)'in aile çevresi içinde kendisine ilk kavuşacak kişinin kendisi olduğunu ve onun, bu ümmetin hanımlarının efendisi olduğunu haber vermesi üzerine gülmüş ve sevinmiştir.
Hz. Fatıma, Resulullah (s.a.v)'in ölümünden 5 ay veya buna yakın bir müddet sonra ölmüştür. 24 yada 25 yıl yaşamıştır, (ç)
[91] Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 98 (2450}
[92] Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 99 (2450)
[93] Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 99 (2450)
[94] Aslından insanlara ayağa kalkmak caiz olmakia birlikte ayağa kalkan veya kendisi için ayağa kalkılan açısından arızî bir fesadın bulunması halinde, bu cevaz kerahate dönüşür. Kalkan kimse açısından fesat, riyakar durumuna düşmesidir. Bazı kişilerin bazen hiç de hoşlanmadıkları bir kimse İçin cemaat içerisinde ayağa kalkam durumunda kalmaları gibi. Kalkılan kimse açısında fesat ise, kendisine gösterilen saygıdan dolayı büyüklük duygusuna kapılması gibi. Fakat kişi, gelen bir kimseye ayağa kalmadığı takdirde uğrayacağı zarar ayağa kalktığı takdirde uğrayacağı zarardan daha büyük olmak, düşmanlık ve kin kazanmak ve saldırıya uğramak gibi zararlara uğraması söz konusu ise o zaman ayaka kalkar. Örneğin, Hz. Peygamber (s.a.v), Yahudi olan Kureyzalılar hakkında hakem olması için Sa'd b. Muaz'a bir haberci yollamıştı. Sa'd bir eşek üzerinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanma gelmişti. Hz. Peygamber {s.a.v), Sa'd'm geldiğini görünce, yanındakilere: "Haydi kalkınız efendinize" buyurmuştu. Buradaki ayağa kalkma, ihtilaflı olan ta'zim kalması değil, yardım etmek için ayağa kalkılmasıdır. Çünkü ayağa kalkan kimseler, onu ta'zim için değil, hayvanından inmesine yardım etmek için ayağa kalkmışlardır. Çünkü Sa'd,
hasta durumda idi.
Hanefi alimlerinden Tehânevî bu konuda şöyle der:

"Ayağa kalkamnm çeşitli şekilleri vardır:
1. "Kıyam" kelimesi, "li" harfi cerriyle kullanıldığı zaman, "ayağa kalkmak" anlamına gelir.
2. "İla" harfi cerriyle kullanıldıuğı zaman "(ona doğru} yürüyüp gitti" anlamına gelir.
3. "Beyne" kelimesiyle kullanıldığı zaman "önünde görünmek" anlamına gelir.
4. "Alâ" harfi cerriyle kullanıldığı zaman "oturmakta olan bir kimsenin arkasında dikelmek" anlamına gelir.
Gerek Sa'd b. Muaz olayında ve gerekse de bu olayda, "ayağa kalkmak" kelimesi için "ilâ" harfi cerri kullanıldığı için bu kelime, "(ona doğru) yürüyüp gitti" anlamında kullanılmıştır. Bu çeşit kalkma, ta'zim ve ikram için değildir. B.k.z: Tehânevî, İ'lau's-Sünen, 17/427-428 İbn Abidin'e göre ise; hatta gelene (ihtilaflı olmayan) ta'zim (=saygı) olsun diye ayağa kalkmak müstehabtır. Mescitte oturan bir kişinin yanına gelene ta'zimen ayağa kalkması, Kur'an okuyanın, gelene ta'zim için ayağa kalkması, eğer gelen kişi ta'zime müstehak ise mekruh değildir.
Esas olan; başkasına karşı ayağa kalkmak bizzat mekruh değldir. Mekruh ancak kendisi için ayağa kalkılan kişi kendisi İçin kalkılmayı severse, işte bu tür ayağa kalmak mekruhtur. Eğer kendisi için ayağa kalkılmasına kıymet vermeyen bir kimse için kalkılmasında bir sakınca yoktur, (ç)
[95] Tirmizî, Menâkıb 60 (3872)
[96] Ebu Dâvud, Edeb 143-144 (5217)
[97] Aişe, Hz. Ebu Bekr'in kızıdır. Annesi, Ümmü Rûmân bİnt. Âmir'dir. Aişe, hicretten 7 yada 8 ay sonra Hz. Peygamber (s.a.v) ile zifafa girmiştir.
Aif e, yarım asırdan fazla bir zaman yaşadığı için serî ilimlerin dörtte birinin Aişe'den nakledildiği söylenir.
Atâ' ibn Rebâh: Aişe; insanların en fakihi, en alimi, ümmet hakkındaki re'y ve içtihadında en güzel isabet edeni idi' demiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımları içerisinde kendisine en sevgili olması, iftiracıların iftirasından Allah'ın onun beraatini, Kur'an'da, kıyamete kadar tilavet-olunacak bir vahiy olarak indirmiş olması, Aişe'nin Özelliklerinden biridir.
Aişe, Muaviye'nin saltanatlığı döneminde 70 yaşma yaklaşmış olduğu halde hicretin 58. yılında Medine'de vefat etmişti". Cenaze namazını, Ebu Hureyre kıldırmıştır, (ç)
[98] Buhârî, Fezâilu Eshâbi'n-Nebî 30, Bed'ül-Halk 6; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 90-91 (2447); Ebu Dâvud, Edeb 153-154 (5232); Tirmizî, Menâkıb 62 (3881, 3882); Nesâî, İşretu'n-Nisâ' 3; İbn Mâce, Edeb 12 (3596); Ahmed b. Hanbel, 6/117
[99] Ebu Dâvud, Edeb 153-154 (5232); Tirmizî, Menâkıb 62 (3881, 3882}, İsti'zân 5 (2693). Yalnız Tirmizîdeki ifadeler hep Selam, Allah'ın rahmeti ve bereketleri onun üzerine olsun!" şeklindedir, (ç)
[100] Cebrail'in, Hz. Aişe'ye selam söylemesi; onun büyük bir fazilete sahip olmasından ileri gelmektedir. Çünkü Aişe'nin yanındayken Hz. Peygamber (s.a.v)'e vahiy gelmesi, Aişe için büyük bir şeref ve övünme vesilesidir. Bunun yanı sıra Resulullah (s.a.v)'in, Aişe'ye olan muhabbeti; Allah katında Aişe'nin yerinin yüce olduğunu gösterir. Sahabiler de, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Aişe'ye olan bu muhabbetini İyi bildikleri için, Resulullah (s.a.v)'in rızasını kazanmak maksadıyla hediyelerini getirmek İçin Aişe'nin yanında kaldığı günü gözetlerlerdi. B.k.z: Nesâî, İşretu'n-Nisâ1 3 (ç)
[101] Nesâî, Uşretu'n-Nisâ13
[102] Birr: İyiiik, hayırda genişlik, güzel davranış. Birr, müslümanların gerek kendi aralarında ve gerekse İslâm devletinin gayr-i müslim vatandaşlarına karşı güzellik ve adaletle davranmaları anlamında kullanıldığı gibi, Müslüman'ın Allah'a karşı olan görevlerini ifa ederken işlediği sâlih amellerin bütünü anlamına da gelmektedir.
Birr, takvanın kendisidir. Allah'ın emrine uyup, ilâhî murakabeyi yakînen kavramaktır. Tasavvuru, şuuru, ameli ve Allah'a yönelişi birleştirmek demektir. Ferdin ve toplumun vicdanına hükmeden tasavvur ile ferdin ve toplumun hayatını düzenleyen amel, Allah'ın istediği ölçüler dahilinde birleşirse İşte o zaman birr gerçekleşir. Çünkü Kur'an genel oia-rak toplum hayatında hakkaniyet ve sevgiyi özellikle vurgulamaktadır. Yani başkalarına karşı hakkı gözetmek ve sevgi göstermek, Kur'an'ın insanlar için emridir. İşte bu, birr ile açıklanabilen geniş, bol ve sürekli olan bir hayrdir. B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Birr maddesi
Sıla: Bağ demektir. Sila-i Rahim İse; akrabalık, dostluk ve insanlık gibi anlamlara gelmektedir.
[103] Buhârî, Cihâd 138, Edeb 3; Müslim, Birr 5-6 (2549); Ebu Dâvud, Cihâd 31 (2528}; Tirmizî, Cihâd 2 (1671); Nesâî, Bey'at 10, Cihâd 5; İbn Mâce, Cihâd 12 (2782); Ahmed b. Hanbel, 2/165, 188, 193,197, 221
[104] Buhârî, Cihâd 138; Müslim, Birr 5 (2549)
[105] Bey'at kelimesi sözlükte; kabul etmek, razı olmak ve tasdik ermek anlamında kullanılan bir kelimedir. Terim olarak ise; bir mükellefin, ehil olan bir cemaat (=Ehlu'l-hall ve'l-akd) tarafından tesbit edilen Halîfe'ye (=îmam'a, Ulû'l-emr'e) itaat edeceğine ve sadık kalacağına dair söz vermesidir.
Bey'at; kitap, sünnet ve sahabe-i kirâm'ın icması ile sabit olan sâlih bir ameldir Kur'an-ı Kerîm'de, Resui-u Ekrem (s.a.s.)'e hitaben: 'Sqna bey'at edenler, ancak Allah'a bey'at etmiş olur. Allah'ın eşi onların (Bey'at edenlerin elleri üstündedir. Şu halde İtim (bu bey'at bağını, ahdini) çozerse, kendi aleyhine çözmüş olur. Kim de Allah İle sözleştiği şeye vefa ederse (Allah) ona büyük bir ecir verecektir" (Feth: 48/10) hükmü beyan buyurulmuştur. B.k.z: Şamil İslam Ansiklopedisi, Bey'at maddesi (ç)
[106] Hattâbî (ö. ö. 388/998)'ye göre; savaşa çıkacak olan kimse, eğer bu savaşa mecbur olmadan sadece sevap kazanmak arzusuyla çıkacaksa, annesinin ve babasının izni olmadan çıkamaz. Fakat üzerine farz olan bir cihadı yerine getirmek isteyen bir kimsenin anne ve babasından izin alması gerekmez.
Her ne kadar hadisin metninde annesinin ve babasının iznini almadan Hz. Peygamber (s.a.v)'den hicret etmek için isteyen bir kimseden bahsediiiyorsa da, hicret etmek ile savaşa çıkmanın hükmü bir olduğundan alimler buradaki hicret meselesini cihad yönünden ele almışlardır.
B.k.z: Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi, İsianbuİ 1990, 10/7-9 (ç)
[107] Müslim, Birr 6 (2549)
[108] Ebu Dâvud, Cihâd 31 (2528); Nesâî, Bey'at 10
[109] Kader: Kader kelimesi, Kur'an-i Kerim'de, defalarca zikredilmiştir.
"O'nun katında her şey, bir "mikdâr'a (ölçüye) göredir" {Ra'd: 13/8), "Her şeyin hazîneleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir "kader" (ölçü) ile indiririz" {HİCr: 15/21), "Biz, her şeyi bir "kader"e (=ölçüye) göre yarattık" (Kamer:54/49)
Bütün bu ayetlerden çıkan sonuç şudur: Kader'den maksat; Allah'ın, bu alem için ortaya koyduğu sağlam düzen, genel kanunlar ve sebepleri müsebbeplere bağlayan ilahi kanunlardır.
Kader; hiçbir şekilde tembelliğin sebebi, günah işlemenin vesilesi ve sözü zorla söylettirmenin yolu olmamalı. Bilakis Kader, büyük işlerin ardında büyük gayelerin gerçekleştirilmesi İçin bir yol kabul edilmesi gerekir.
Meydana gelecek şeyleri Allah'ın bilmesi ve bu bilmeye göre o şeylerin meydana gelmesi insan üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Çünkü bilmek, etkinin sıfatı değil, bilinmeyen şeyleri açığa çıkarmanın sıfatıdır. Örneğin, bu; kişinin, oğlunun zeki olduğunu, derslerine çalıştığını, bütün konuları kavrayıp ezberlediğini bilmesi ile bunları yapması için çocuğu zorlaması arasındaki fark gibidir. Bunları bilmenin, çocuğun başarısı üzerinde hiçbir etkisi olmadığı açıktır.
Şüphesiz Kader, kaderle önlenir. Örneğin, açlık kaderse yemek yemekde kaderdir, susuzluk kaderse su içmekde kaderdir, hastalık kaderse (bundan kurtulmak için) tedavi ve sağlıklı olmakta kaderdir, tembellik kaderse çalışmak ve gayret etmekte kaderdir. Böylece kader, kaderle giderilir. Dolayisıyle Kader'in, ayakbağı veya baskı aracı olması sözkonusu değildir. Anlatıldığına göre; Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah, veba hastalığından kaçan Hz. Ömer (r.a)'a:
Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?' diye sormuştu. Hz. Ömer'de:
Evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyorum' diye cevap vermişti. (Yani Hz. Ömer, burada, "hastalık ve veba kaderinden sağlık ve afiyet kaderine kaçıyorum" cevabını vermişti.)
Daha sonra Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'a, çorak arazi İle verimli arazi arasındaki farkı örnek verip develerinin otlaması için çorak araziden verimli araziye geçmek suretiyle bir kaderden diğer kadere geçtiklerini ifade etti." (Buhâri, Tıb 29; Müslim, Selam 98 (2219); Muvattei, Cami' 22}
Resulullah (s.a.v) ve ashabı, başarısızlığa boğulanların mazeret gösterdiği yanlış anlamayı kendilerine kanıt yapacak azimsiz zayıf kişilerin karaktersizliği gibi gevşek ve çabasız davranabilirdi. Fakat Resulullah (s.a.v), gerçeği, açığa çıkarmak İçin gelmiştir. Gevşemedi, zayıflamadı ve Allah'ın kullarına vaadettiği yardım kanununa sarılarak büyük risaletini gerçekleştirmek için kaderi desteğine aldı.
Fakirliğe çalışmayla, bilgisizliğe ilimle, hastalığa ilaç ve tedaviyle, küfür ve İsyana cihad-la karşı koydu. Keder ve hüzünden, acizlik ve tembellikten Allah'a sığındı. Zaferle sonuçlanan bütün gazveleri, Allah'ın irade ve kaderine göre meydana gelen O'nun yüce iradesinin bir belirtisinden başka bir şey değildir.
Resulullah (s.a.v}, kaderin yanlış anlaşılmasından sakındırmış ve yanlış anlayan kimselere karşı konulmasını emretmiştir, (ç)
[110] Hadisin zahirine göre; insan, anne kamında kırkar günlük üç devre kaldıktan sonra Allah, ona ruh üfürmek için bir melek gönderir. Bu devrelerin toplamı dört ay eder. Dört aydan sonra anne karnındaki cenine, melek tarafından ruh üfürülür. Doğduğu zaman yiyip içeceği rızkı, eceli, ameli, bedbaht mı, yoksa bahtiyar mı olacağı yazılır. Yalnız ceninin canlılığının, mahiyeti hiçbir zaman bilemeyeceğimiz ruhun üflenmesiyle aynı şey olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Çünkü günümüzde ulaşılan ayrıntılı tıbbî bilgiler, ceninin, döllenmeden itibaren ayrı bir canlılık ve bütünlük kazandığını, safha safha oluşum ve yaratılışının tamamlandığını, İlk birkaç haftadan itibaren organlarının teşekkül ettiğini, hatta kalp atışlarının hissedildiğini ortaya koymaktadır, (ç)
[111] Allah'a hüsnü zanda bulunmak, Allah'a sıdk ve cennet ehlinin ameli ve itikadıyla yönelen kişinin, Allah bereketini artıracağına ve onu hayr ile sona erdireceğine inanmamızı gerekli kılar. Biz, bu meseleyi, bozuk inançlı veya riyakar yada kalbi hastalıklı ve zahirde cennet ehlinin amelini işleyen veya gizli günahlar işleyen, ama batında cehennem ehlinin amelini işleyen bir kişinin bulunabileceği şeklinde düşünüyoruz. Bu gibilerin akıbeti kötüdür. Ancak Allah'ın

büyük şirkin dışındaki günahları bağışlaması mümkündür.
B.k.z: Said Havva, İslam Akaidi, Aksa Yayın, İstanbul 1996, 2/335 (ç)
[112] Buhârî, Kader 1, Bed'ü'1-Halk 6, Enbiyâ11; Müslim, Kader 1 (2643); Ebu Dâvud, Sünnet 16 (4708); Tirmizî, Kader 4 (2137); Nesâî (el-Kübrâ), Tefsir, 6/366; İbn Mâce, Mukaddime 10 (76); Ahmed b. Hanbel, 1/382, 430 (ç)
[113] Ebu Dâvud, Sünnet 16 {4708}
[114] Zikir"; anmak, hatırlamak gibi anlamlara gelmektedir.
Dua" kelimesi, sözlükte; çağırmak, davet etmek, rağbet etmek, yardım istemek gibi an-lamiara gelir. Çoğuîu, Deavâf'tır.
Dua; bir ibadet, kulluğun özü, Rabbe dönüş ve yönelişin adıdır. Kulluktan bahsedilen bir yerde, duadan bahsetmemek mümkün değildir.
Dua, kulun düşüncesinin Rabbe takdim edilmesi şeklidir. Kul, erişemeyeceği ve gücüyle elde edemeyeceği her şeyini, mutlak iktidar sahibi olan ALLAH'tan ister. Günümüzde sadece beş vakit namazın veya belli bir kısım ibadetin sonuna sıkıştırılarak küçültülen dua, gerçekte, hayatın ve hayat ötesinin en büyük lazımıdır. Dua; rıza-i ilahînin şifresi, cennet yurdunun da anahtarı, kalplerin şifası, ruhların gıdası, kulun Rabbine karşı şükran ve vefasıdır.
Kısaca dua; insan ile Aüah arasında bir haberleşme yada Üetişim olarak tanımlanabilinir. Dua ile insan, doğrudan doğruya Allah'a başvurmakta ve O'nunla konuşmaktadır. Dua eden insanın, bir taraftan Allah'a olan köklü bağımlılığını ifade ermesi, diğer taraftan da O'nun yüce kudretine duyduğu çok derin bir güven ve itimat, biri diğerinden ayrılmaz şekilde duada yer almaktadır.
Duanın, gerek organsal ve gerekse de ruhsal bir takım hastalıkları tedavi edici gücü ve özelliği, öteden beri bilinmektedir. Çünkü dua eden insan, kendisine hüe ve kurnazlık yapmak mümkün olmayan Allah'a her şeyi söyleyerek kendi kendisiyle İlgili ve kendisinin Allah'la ilişkisi konusundaki hakikati gizleyip saklamadan olduğu gibi anlatır. Düa, sesli yada sessiz, belli bir formüle göre yada insani durumun gerektirdiği yerde serbest ve sade ifadelerle yapılabilinir.
Yine dua, insanın duygularını, tepkilerini, istek ve ihtiyaçlarını ifade ettiği İçin duygu ve istekleri kadarda çeşitlidir, (ç)
[115] Allah'ın yakınlığından maksat; manevi yakınlıktır. Resulullah (s.a.v)'İn bunu söylemesine sebep olan; tekbirde seslerin yükseltilmesi olayı ve bunu men etmek için kullandığı ifadeler, yüce Allah'ın manevi yakınlığına işaret edildiğini göstermektedir, (ç)
[116] kelimesi; hareket ve çare anlamına gelmektedir. Bu kelimenin başka türevleri de vardır. Hepsinde güç isteyen bir hareket ve bir yer değiştirme görülmektedir. Şu halde bu cümle; "§u veya bu şey", "şu yada bu iş" demeksizin hareket, güç, kuvvet gerektirenim halimizde, her işimizde, yaptığımız her iyilikte, işlediğimiz her amelde muhtaç olduğumuz güç ve kuvvetin Allah'tan geldiğini ifade etmektedir. "Hazine"nin buradaki anlamı ise, cennette biriktirilmiş olan sevaptır, (ç)
[117] Buhârî, Deavât 50, 67; Müslim, Zikr 44-47 (2704);'Ebu Dâvud, Vitr 26 (1526, 152/. 1528); Tirmizî, Deavât 57 (3461); Nesâî (el-Kübrâ), 4/398, 5/255, 6/137; Amelü'I-Yera ve'l-Leyl 1/364; İbn Mâce, Edeb 59 (3824); Ahmed b. Hanbel, 4/394, 402, 418
[118] Müslim, Zikr 44 (2704)
[119] Müslim, Zikr 46 (2704)
[120] Bu hadis, bu lafzıyla tam olarak Ebu Dâvud'da bulunamamıştır. Benzeri rivayet Ebu Dâvud, Vitr 26 (1526, 1527); Buhârî, Deavât 67'de geçmektedir, (ç)
[121] Ebu Dâvud, Vitr 26 (1527); Buhârî, Deavât 67; Müslim Zikr 45 (2704)
[122] Istîaze: Sığmrna korunma, talep etme anlamına gelmektedir. Her çeşit kötülüklerden, günahlardan, Allah m yasaklarından, cehennemden., gibi Allah'a sığınmak, O'nun korumasını talep etmek, islam'da ibadeün en önemli hallerinden biridir. Resulullah (s.a.v)'in, burada, Allah'tan sığındığı kötü hallerden bazıları şunlardır: 1. Korkaklık: Kişinin, bedeni faaliyetlerden faydafanamaması halidir. Korkaklık, kişinin zaafıdır. Kışı, bu zaaf halini yenemediği takdirde psikolojik bunalımlara düşebilir. Dinimiz^ kişinin, cesaretli olmasını tavsiye etmektedir.
2. İhtiyarlık: Kişinin, yaşamak için zaruri olan İhtiyaçları İyi niyetine rağmen temin edemeyecek ve kendi ihtiyaçlarını kendi başına göremeyecek duruma düşmesidir.
Burada ihtiyarlıkla kastedilen; düşkünlük ve aşırı ihtiyarlık halidir. İhtiyarlık ile yaşlılık kavramları, birbirinden farklıdır. Kişi, beden ve yaş olarak yaşlanabilir. Fakat iyi beslenmesi, stres ve sıkıntılardan uzak kalması sebebiyle ihtiyarlamayabilir.
3. Tembellik: Kişinin, güç ve kuvveti olmasına rağmen işi terk etmesi yada gevşek yapması halidir. İşin terk edilmesi yada yapılmaması, güçsüzlük ve dermansızlıktan değildir. Güç ve kuvvete rağmen işin yapılmamasıdır.
4. Kabir azabı ve fitnesi: Kabir azabının varlığı, pek çok nasla sabit olan bir gerçektir. Dünya hayatı ile kıyametin kopmasına kadar geçen zaman içinde "berzah" denilen ara bir devre vardır ki, buna, "kabir hayatı" denilmektedir.
Kabir hayatında geçen iyi ve kötü şeyler; kişinin, dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklere bağlıdır. Dünya hayatında İken kişi, Allah'ın emirlerine ve yasaklarına göre bir hayat sür-müşse, kabirdeki hayatıda buna bağlı olarak cennet bahçelerinden bir bahçe, yada cehennem çukurlarından bir çukur olabilmektedir.
5. Mesih Deccâl: Hz. Peygamber (s.a.v), kendisinden çok sonra çıkacağını bildiği Mesih Deccâl'in fitnesinden Allah'a sığınması; bu dua sayesinde mü'minler, kendilerini bekleyen bu tür tehlikeleri tanımak ve onlardan korunmak için daha önceden tedbir almak imkanını bulmuş olurlar.
6. Cehennem azabı ve fitnesi: Cehennem fitnesinden maksat; kişinin, cehennem girmesine sebep olacak olan kötü amellerdir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v), hem cehenneme gitmeye sebep oiacak fitnelerden ve hem de cehennem azabından Allah'a sığınmıştır.
7. Zenginliğin şerri: Allah'ın verdiği malda cimrilik edip onun istediği yollarda harcamamak, zekat, fitre gibi malî görevleri ihmal etmek yada malı haram yollarda harcamak ve ma! sebebiyle kibirlenmek, Övünmektir.
8. Fakirliğin fitnesi: Allah'ın verdiğine, razı olmamak, Allah'ın taksimine isyan etmek, yoksulluğa sabretmemek, zenginlerin elindekini kıskanıp ona göz dikmektir.
Bu tür dualar; Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu tür şeylerden korkmasından dolayı olmayıp ümmetine dua etmenin şeklini öğretmek ve bu tür şeylerden sakınmalarını sağlamak içindir, (ç)
[123] Buhârî, Deavât 39, 44; Müslim, Zikr 49 (589); Ebu Dâvud, Salât 148-149 (880); Tirmizî, Deavât 76 (3495); Nesâî, Cenâiz 115, İstiâze 56; İbn Mâce, Duâ 3 (3838); Ahmed b. Hanbel, 6/88, 89, 207
[124] Buhârî, Deavât 39
[125] Buhârî, E2ân 149; Müslim, Mesâcid 127 (587)
[126] Tirmizî, Deavât 76 (3495)
[127] Nesâî, İstiâze 56
[128] Ebu Dâuud, Vitr 32 (1543)
[129] Nesâî, Cenâiz 115, İstiâze 56
[130] Nesâî, İstiâze 56
[131] Buhârî, Merdâ 19, Deavât 30; Müslim, Zikr 10-11 (2680); Ebu Dâvud, Cenâiz 9 (3108, 3109); Tirmizî, Cenâiz 3 (971); Nesâî, Cenâiz 1; İbn Mâce, Zühd 31 (4265); Ahmed b. Hanbel, 3/163, 195
[132] Buhârî, Merdâ 19; Müslim, Zikr 10 (2680)
[133] Bir müslümanın kendisine isabet eden hastalık, fakirlik gibi bir sıkıntıdan dolayı ölümü temenni etmesi, o müslümana yakışmayan bir durumdur. Çünkü kişinin mutlak olarak ölümü temenni ermesi caiz değildir. Ancak hayatında, dünyaya ve ahîrete hayrlı olduğu sürece hayatta kalması, dünyaya ve ahirete zararlı hale gelince hayatının sona ermesi için temenni de bulunması yada dua ermesi caizdir.
Yine dinî hayata gelen bir felaketten dolayı Allah'a hakkıyla kulluk yapamaktan acizliğe düşerek ölümü temenni etmek de caizdir. Nitekim Hz. Ömer, ihtiyarlayıp da kulluk görevlerini yapmakta acizliğe düşünce:
- 'Allahim! Yaşlandım, kuvvetten düştüm. Ülkem (= İslam hudutları) genişledi. Eksik, fazla kasızlık yapıp kusur işlemeden canımı al!' diye dua ermiştir (Muvatta', Hudûd 10).
Kişinin salih amellerinin günahlarından çok olduğu, fitne ve fesattan uzak kaldığı yıllan; hayatının hayrlı dönemleridir. Fakat günahlarının sevabından daha çok olduğu zamanları, hayatının kötü olan yıllandır. İnsanın ileride nasıl bir hayat süreceği kendisi için meçhul olduğundan, eğer ölüm temennisinde bulunulacaksa, Allah'ın ilmine teslim olarak, "Alla-hım! Beni Refik-i A'lâya eriştir" şeklinde dua eîmek, konumuzla ilgili hadise aykırı değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu sözü, bir ölüm temennisi değildir. Zaten onun, hem dünya ve hem de ahiret için kamil manada bir hayata sahip ve buhayatın vefatına kadar bu şekilde süreceği kesin iken ölüm temennisinde bulunması düşünülemez, (ç)
[134] Müslim, Zikr 11 (2680)
[135] Buhârî, Cihâd 95, 96; Müslim, Fiten 62-66 (2912); Ebu Dâvud, Melâhim 9 (4303, 4304); Tirmizî, Fiten 40 (2216); Nesâî, Cihâd 42; İbn Mâce, Fiten 36 (4096); Ahmed b. Hanbei, 2/319
[136] Buhârî, Cihâd 96
[137] Buhârî, Cihâd 96
[138] Müslim, Fiten 66 (2912)
[139] Buhârî, Menâkıb 25

[140] Buhârî, Menâkıb 25
[141] Said Havva bu konu ile ilgili olarak şöyle der:
"Hûz, Kirman ve Türk toplumlarından söz eden hadislerde, aynı toplumlara ait özelliklerin ele alındığını görmekteyiz. Bu özellikler İse Moğol ve Tatar toplumlarına ait özelliklerdir. Bu halkalardan 'Türk" olarak söz edilmesi, Kafkas dağlarının arkasında oturan halkalnn tümünün Türk olarak adlandırılması sebebiyledir. Müslümanlar, bu halkaldan bazılarıyla kendi topraklarında çarpışmışlardır. Bu halklardan Osmanoğuüarı gibi bazıları da, Müslüman olmaları sebebiyle Tatar ve Moğol dalgalarının önünden kaçarak batı taraflara yerleşmişlerdir."
B.k.z: Said Havva, İslam Akaidi, Aksa Yay., İstanbul 1996, 3/209-210 {ç}
[142] Buhârî, Menâkıb 25
[143] Hadiste, Müslümanların Türklerle savaşacağı bildirilmekte ve Türklerin şekli tarif edilmektedir.
Beyzavî (ö. 691/1291)'nin İfadesine göre; yüzlerinin kalkan gibi olmasından maksat, geniş olmasıdır. Kılıflı olmasından maksat ise, sert ve etli olmasıdır.
Ayrıca hadiste kıldan yapıulmış elbise giyecekleri bildirilmektedir. Bazı alimler, bu cümleyi; kıldan dokunmuş pabuç giyecekleri şeklinde açıkimışlardır. Nevevî (ö. 676/1277)'de bu izahı yapanlardandır.
Hadisteki tarife göre, Müslümanlarla savaşacak olan milletin, Tatarlar olması muhtemeldir. Aynî (ö. 855/1451}, Resulullah (s.a.v)'in işaret ettiği ordunun Cengiz Han ve torunu Hulagu'nun komutasında İslam alemini yakıp yıkan, gaddarlığı dilere destan olan Tatar ordusu olduğuna şöyle işaret etmektedir:
"Resulullah (s.a.v)'in haber verdiği bu savaşların bir kısmı, (hicri) 617 tarihinde meydana gelmiştir. Türklerden büyük bir ordu çıkarak bütün Horasan diyarını kılıçtan geçirmiş, bundan sadece mağaralara saklananlar kurtulabilmiştir. Bunlar; Rey, KazvİN ve Mera-ğa'ya kadar ki bütün İslam beldelerini çiğneyip geçmişler, kadınlarını esir edip çocuklarını kesmişlerdir. Sonr ad İsfahan'a ilerleyerek sayısız insanı öldürmüşlerdir. Atlarını camilere doldurup cami ve mescitlerini direklerine bağlamışlardır."
Kurtubî (ö. 671/1273)'de, "Tezkire"de Moğol ve Tatarların üç çıkışları olduğunu şöyle belirtmektedir.
Birincisinde; Maveraunnehr çevresindeki Horasan beldelerinde yaşayan İnsanların tümünün canlarını kıyıp Sasanoğullarının hakimiyetine son vermişler, Peşaver şehrini tamamen yakmışlar, Harezm halkından önlerine geleni öldürmüşler, Rey, Kazvin, Erdebil, Azerbeycan beldelerinin merkezi durumundaki Merağa şehirlerini ve daha başka şehirleri tamamen yerle bir etmişler,
ikincisinde ise; Irak'a ulaşıp buranın en büyük şehri olan İsfahan'a saldırmışlar, şehrin halkı hadis ilmiyle uğraşmakta olup yüce Allah'ın yardımıyla Moğola saldırılarına karşı göğüs germişler, Moğolların çoğu öldürülmüş olup okun yaydan çıkması gibi kaçmışlardır.
Üçüncüsünde ise; Bağdat ve çevresindeki beldeler üzerine saldırıya geçmişler, bu beldelerde bulunan insanların çoğunu öldürüp buraları viraneye çevirmişlerdir. Ardından çok kısa bir süre içerisinde Suriye ve civarını da ele geçirmişlerdir. Aynu Calut denilen yerde Moğollar ile Müslümanlar karşı karşıya gelmişler, bu savaşta Moğollardan çok sayıda asker öldürüldü. Bu yenilgi üzerine Moğolar, Suriye topraklarını terk edip kaçtılar. Daha sonra Fırat'ın arkasına çekilmişler, yenilmiş, perişan olmuş, aşağılanmış ve yüzleri yerlere sürtülmüş olarak geri dönmek zorunda kalmışlardır. Merhum Said Havva ise bu konuda şöyle der:
Bu hadisi şerifte kastedilen saldırıların Moğol ve Tatar saldırıları olması muhtemeldir. Hadis metinlerinde 'Türk" ismiyle kastedilenlerin, bilinen Türk halkından daha geniş bir kitleyi içine aldığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı hadislerin açıklamalarını yapan ılım adamları, bu bölümdeki hadis şeriflerde işaret edilen olayların, Müslümanların Mogo! ve Tatar saldırıları dolayısıyla karşı karşıya geldikleri sıkıntılar olduğunu söylemişlerdir. B.k.z: Said Havva, İslam Akaidi, Aksa Yay., İstanbul 1996, 3/207 (ç)
[144] Müslim, Fiten 65 (2912)
[145] Ebu Dâvud, Meîâhim 9 (4304); Buhârî, Cihâd 96; Müslim, Fiten 62
[146] Ebu Dâvud, Melâhim 9 (4303); Müslim, Fiten 65 (2912)
[147] Arafat: Urane vadisinden başlayarak karşiki dağlara doğru uzanan sahadır. Arafat'ta vakfe (-durma} zamanı, Arefe günü zeval vaktinden kurban bayramının birinci, gününün fecrinin doğuşuna kadar olan herhangi bir zamandır. Bu süre içerisinde bir an dahi durmakla vakfe yerine getirilmiş olunur.
Hacıların Arafat'tan sökülerek yolları doldurmaları; dereleri doldurup taşıran sellere benzediği İçin Bakara: 2/199'da "ifâza" akın etme tabiri kullanılmıştır. Müzdelife ise; Mina ile Arafat arasındadır. Aralarındaki mesafe, iki saattir. Bu yerde, MİNa'ya yaklaşıldığı veya Allah'a yakınlık elde edildiği için oraya "Müzdelife" denilmiştir. Arap kabilelerinden olan Nadr kabilesi, Harem dahilinde birbirleriyle karışıp toplandıkları için kendilerine "toplamak" anlamında "Kureyş" denilmiştir.
"Hums", cahiliye döneminde Kureyş'in icat ettiği dinî bir asalet ve şereflilik unvanıdır. Ku-reyşlîler, Fil Olayından önce yada sonra, Harem içinde yaşayan Kureyş, Huzâa, Kinâne gibi kabilelerin Hıll denilen yerlerde yaşayanlarla eşit oimadıklannı, Harem dahilinde yaşayanların Kabe'ye nispetle asaletli olduklarını ileri sürüp bu asaletİ kabilelere "Hums" unvanı vermiş ve bunların Arafat'ta diğer Arap kabileleleriyle bir arada vakfe ve ifada yapmalarının uygun olmayacağına karar vermişlerdi. Böylece herkes, Arafat'ta vakfe vç ifada yaparken bu Hums" kabileleleri Müzdelife'de toplanıp özel olarak vakfe yaparlardı. Hz. Peygamber (s.a.v}'de, kendisine peygamberlik verilmezden önce Arafe gününde Arafat'ta vakfe yapanlarla birlikte vakfe yaptığı gibi ertesi günü sabahleyin Kureyşlilerle büfe-te Müzdelife'de vakfe yapardı (İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, 4/263).
İslamiyet gelince, yüce Allah, haccı farz kıldı. Haccın rüknü olarak Arafat'ta vakfe yapılmasını emretti. Oradan da Müzdefife'ye akın edilmesini istedi.
[148] Bakara: 2/199
[149] Buhârî, Hac 91, Tefsiru Sure-i Bakara 35; Müslim, Hac 151-152 (1219}; EbuDaW, Menâsik 57 (1910); Tirmizî, Hac 53 (884); Nesâî, Hac 202; îbn Mâce, Menâsik 58 (3018); Ahmed b. Hanbel, 6/141, 162, 186, 214
[150] Buhârî, Tefsiru Sure-i Bakara 35; Müslim, Hac 151 (1219)
[151] Bakara: 2/199
[152] Bakara: 2/199
[153] Müslim, Hac 152 (1219); Buhârî, Hac 91

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

PEYGAMBERLER

ADEM (ALEYHİSSELAM)

Hz. Âdem'in Yaratılışı, Hz. Peygamberle Karşılaşması ve Ona Selamı

62) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah-u Azze ve Celle Âdem'i boyu altmış zira' (arşın) olarak yarattı. Sonra da:
"Git, şuradaki meleklere selam ver, onların da sana selam vereceklerini işit, öyle ki bu senin ve zürriyetinin selamı olacak." diye buyurdu. Bu emri üzerine Âdem (a.s):
"Esselâmü aleyküm" dedi. Melekler de:
"Esselâmü aleyke ve rahmetullah" dediler. "Ve Rahmetullah" kelimesini eklediler. Cennete girecek her kimse Âdem'in sûreti (şekli üzere) girecektir. Yaratıklar şimdiye kadar hep küçülmüşlerdir."[1]
v Yine Buhârî'de (6227) gelen lafız şöyledir:
"Allahu Teâlâ, Âdem'i boyu altmış arşın olarak kendi sûretinde yarattı. Onu yarattığı zaman ona:
"Git, şurada oturan meleklerden olan şu topluluğa selam ver. Sana da selam vermelerini işit. Çünkü bu senin ve zürriyetinin selamı olacak" diye buyurdu. Âdem (a.s) da:
"Esselâmü aleyküm" dedi. Melekler de:
"Esselâmü aleyke ve rahmetullah" dediler. "Ve Rahmetullah" kelimesini ilave ettiler. Her cennete girecek olan kimse Âdem'in şekli üzere girer. Yaratılmışlar şimdiye dek hep küçülmüşlerdir."
v Müslim'in (2841) rivayet lafzı şöyledir:
"Allah-u Azze ve Celle, Âdem'i boyu altmış zira' olarak kendi sûretinde yarattı. Onu yarattığı vakit:
"Git, orada Meleklerden oluşup oturmakta olan topluluğa selam ver ve onların selamını da işit. Çünkü bu senin ve zürriyetinin selamı olacak" diye buyurdu. Âdem (a.s) gitti ve:
"Esselâmü aleyküm" dedi. Melekler de:
"Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" dediler ve "Ve rahmetullah" kelimesini eklediler. Cennete girecek her kimse Âdem'in sûreti üzere altmış zira' boyunda olarak girer. Yaratılmışlar şimdiye kadar hep küçülmüşlerdir."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (3326).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sünnetin Kur'ân'la Neshi:

Bunun örneği, Zeyd İbnu Erkam'ın şu açıklamasıdır: "Resûlullah'ın zamanında biz namaz kılarken konuşur, birbirimize ihtiyaçlarımızı söylerdik. Ne zaman ki: *"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'ın divanına tam huşu ve taatle durun"* (Bakara: 2/238) âyeti indi, namazda sükût etmekle emrolunduk."
Sünnet'in akılla neshedileceğine dair mûtezilî bir iddia var ise de ehl-i sünnet uleması bunu reddeder ve meşru nesh çeşitleri arasında zikretmez. İslâm dinî ilahî menşelidir, vahye dayanır. Aklın vahyi neshetmesi diye bir şey söylenemez. Akl, ancak te'vîl yani muhtemel mânalardan birini tercîh eder.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/151.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Sünnetin Kur'ân'la Neshi:

Bunun örneği, Zeyd İbnu Erkam'ın şu açıklamasıdır: "Resûlullah'ın zamanında biz namaz kılarken konuşur, birbirimize ihtiyaçlarımızı söylerdik. Ne zaman ki: *"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'ın divanına tam huşu ve taatle durun"* (Bakara: 2/238) âyeti indi, namazda sükût etmekle emrolunduk."
Sünnet'in akılla neshedileceğine dair mûtezilî bir iddia var ise de ehl-i sünnet uleması bunu reddeder ve meşru nesh çeşitleri arasında zikretmez. İslâm dinî ilahî menşelidir, vahye dayanır. Aklın vahyi neshetmesi diye bir şey söylenemez. Akl, ancak te'vîl yani muhtemel mânalardan birini tercîh eder.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/151.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

223) Oruçlunun Dilini Koruması (Oruçluya Dilini Ve Diğer Organlarını Yasaklardan, Çekişmekten Ve Benzeri Kötülüklerden Korumasını Emretmek)

Bu konudaki iki hadis-i şeriften oruçlu kimsenin diğer zamanlarından daha dikkatli olarak kötü ve çirkin söz söylememesi gerektiğini, başka birisi kendisine çatarsa "Ben oruçluyum" demesi gerektiğini, yalan ve kötülükler yapanların bu halleriyle aç ve susuz durmalarına Allah'ın hiçbir değer vermeyeceğini öğreneceğiz. [1]

1243. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz, oruçlu olduğu gün çirkin söz söylemesin ve kimse ile çekişmesin. Eğer biri kendisine söver veya çatarsa, 'ben oruçluyum desin '[2]

1244. Yine Ebu Hureyre'den bildirildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Oruçlu bir kimse yalanı ve yalanla iş yapmayı terk etmezse onun yemesini içmesini terk etmesine Allah'ın hiçbir ihtiyacı yoktur."*[3]

* Oruç sadece kişinin yeme içme gibi ihtiyaçlarını frenlemesi demek değildir. Başta dili olmak üzere her türlü organlarını da kötülüklerden alıkoymak durumundadır ki böylece oruçtan beklenen sonuç gerçekleşmiş olsun.
Yeme içmenin yanı sıra her türlü kötülük ve zararlı şeylere karşı da irade gücü ve direncin kullanılması gerekmektedir.
Başka biri bizi kötülüğe sürüklemek için söver ve çatarsa yapacağımız iş ona uymak değil, uymayacağımızın en güzel şekilde belirtilmesi olacaktır. Böylece kişi tüm hareketleriyle oruçlu olduğunu göstermiş olacaktır. [4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 362.
[2] Buhârî, Savm 9; Müslim, Sıyâm 163. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 42.
[3] Buhari, Savm, 8.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 362.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NESHİN BİLİNME YOLLARI

Herhangi bir hadîsin neshedilip edilmediği birkaç sûretle bilinir:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in açıklaması ile. Bunun en bâriz örneği, kabir ziyaretiyle ilgili hükümdür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bidâyette yasak etti ise de sonradan bu yasağı kaldırmıştır:
"Size kabirleri ziyâret etmeyi yasaklamıştım. Artık onları ziyâret edebilirsiniz".
2- Ashab (radıyallahu anhüm)'ın açıklamasıyla: Bir hadîste neshin varlığına, hadîsi sevk sırasında Ashab'ın ihbârı delâlet eder:
"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in en son yaptığı iki işten biri ateşte pişen bir şey yenince abdest almayı terketmek oldu".
Keza Ubey İbnu Ka'b der ki: "İslâm'ın başlangıcında, bir ruhsat olarak, gusül, meninin gelmesiyle gerekli oluyordu. Sonra (haşefe'nin haşefe'ye duhulüyle meni gelmese de) gusül emredildi".
Usulcüler, Sahâbe'nin ihbariyle neshin kesinleşmesi için, ikinci hükmün -misallerde de görüldüğü üzere- muahhar olduğunun tasrîhini şart koşarlar. Mesela, onlara göre, Sahâbî'nin: "Bu nâsihtir" demesi yeterli değildir, zira şahsî içtihâdiyle de bu sözü söylemesi mümkündür. Ancak, muhaddisler, buna gerek duymazlar, çünkü şahsî reyle nesh hükmü verilemez, o hâdisenin muahhar olduğu bilinerek nâsih olduğu söylenmiştir. Ashab ise, nesh târihini şerî bir hüküm için rastgele "nâsihtir" demeyecek kadar Allah'tan korkan verâ sâhibi kişilerdir. Irâkî, bu mülahaza ile ehl-i hadîsin Ashab hakkında bir kayıt koymasını daha uygun görür.
3- Bazan nâsih, iki müteârız hadîsin vürud târihlerinin bilinmesiyle anlaşılır: Muahhar olan nâsih mukaddem olan (önceki) mensûh'tur. Şeddâd İbnu Evs'in merfu olarak rivâyet ettiği şu hadîs gibi *"Hacamat yapan (doktorun) da, hacamat olan kişinin de orucu bozulur"*. İmam Şâfiî, bu hadisin, İbnu Abbâs'ın rivayet ettiği şu hadisle neshedildiğine hükmeder:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı ve oruçlu iken hacamat oldu".
Bu nâsihtir çünkü, İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hicretin onuncu yılında Veda haccı sırasında o ihramda iken refakat etmiştir. Ayrıca, Şeddâd'ın rivâyetinin bazı vecihlerinde şu açıklama var: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözü, Mekke'nin fethi sırasında, sekizinci hicrî senede söylemişti". Öyle ise, İbnu Abbâs'ın rivâyeti nâsih, öbürü mensûh'tur.
4- Nesh bazan ulemanın icmasıyla sabit olur. Bu maddenin misali, dördüncü seferde içki içenin öldürülmesi ile ilgili hadîsdir. Ebu Dâvud ve Tirmizî'de gelen hadîs şöyle:
"Kim hamr içerse dayak cezası verin. Dördüncü sefer tekrar ederse öldürün".
Ulemadan hiçbiri bununla amel etmemiştir. Böylece ortaya çıkan icma ile hadîs mensûh addedilmiştir. Ancak, bu hususa itiraz edilmiş, icmanın kendisi neshedilemiyecegi gibi, icma ile bir başka hükmün de neshedilemiyeceği söylenmiş, "neshle ilgili icmanın varlığı, neshedici bir başka âmilin varlığına delîl olur" denmiştir. Nitekim mensuh addedilen ilk hükmün, bizzat Hz. Peygamber'in tatbikatıyla neshedildiğini te'yid eden Hz. Câbir'den bir rivâyet gösterilmiştir.
Tirmizî'den kaydedildiği üzere Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in rivayeti şu şekildedir. Resûlullah şöyle emretmiştir: *"Bir kimse hamr (sarhoş eden şey) içerse, onu kamçılayın, dördüncü sefer içecek olursa, o zaman öldürün"*. Bilâhare Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e dördüncü sefer hamr içmiş bir adam getirildi. Ona dayak tatbik etti, öldürmedi". Tirmizî Kabisa'nın da buna benzer bir rivâyette bulunduğunu, bu çeşit amel hususunda ulemânın hiç ihtilaf etmediğini belirtir. Bu tatbikatı te'yid eden çok delil bulunduğunu belirten Tirmizî, Resûlullah'ın bir hadîsini kaydeder: "
"Allah'ın bir, benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet eden müslüman kişinin kanı şu üç sebep dışında kesinlikle helâl olmaz: "Cana can kısas, zina eden evli, İslamdân irtidad eden".
Şu halde, mezkûr hadîsin icma ile neshi değil, bizzat Resûlullah'ın sünneti ile neshi söz konusu olmuştur, denmek istenmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/151-153.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRK İKİNCİ HADİS

ALLAH'IN İNSANIN GÜNAHINI BAĞIŞLAMASI

Enes bin Malik (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi:Rasulullah (s.a.v.)'i işittim buyuruyordu ki:"Allah Teala buyurdu ki: Ey Ademoğlu bana dua ettikçe ve beni ümit ettikçe senden ne ortaya çıkarsa affederim, umursamam, ey Ademoğlu şayet günahların gökyüzüne kadar ulaşsa sonra bendn mağfiret (bağışlama) dilesen seni bağışlarım ey Ademoğlu eğer bana yeryüzü dolusu hatalarla gelsen, sonra bana bir şeyi şirk koşmadan kavuşsan sana yeryüzü dolusu kadar bağışlamamla gelirim."1 Tirmizi rivayet etti ve dedi ki:Hadis hasen, sahihtir. Bu hadisle Tirmizi yalnız kaldı, Kesir bin Faid yoluyla tahric etti dedi ki: Bize Said bin Ubeyd anlattı dedi ki: Bekir bin Abdullah el-Müzeni'yi işittim dedi ki: Bize Enes anlattı ve zikretti ve dedi ki:Hasen garib ancak bu vecihten biliyoruz. İsnadının sakıncası yoktur, Said bin Ubeyd o Hünai'dir, Ebu Hatim dedi ki: ?eyhtir ibni Hissan güvenilirlerde2 zikretti, kim bunu Hüai'den başka zannederse vehmetmiştir. Darekutni dedi ki:Kesir bin Faid bununla yalnız kaldı, o da Said'den merfu olarak rivayet etti, yine beni Haşim'in kölesi Ebu Said'de mefuluğuna tabi oldu, yine Said bin Ubeyd'den merfu olarak rivayet etti, yine Sabit'ten, o da Enes'ten merfu olarak rivayet etti, imam Ahmed ?ehr bin Havşeb rivayetinden tahric etti Ebu Zer'den rivayet etti, o da Madikerib'ten, o da Ebuzer'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den S: 277 o da Rabbinden rivayet etti ve manasıyla zikretti.1

Bazısı ?ehr'den, o daAbdurrahman bin Ğanm'den, o da Ebu Zer'den2 rivayet etti denildi ki: ?ehr'den, o da Ümmüdderda'dan, o da Ebudderda'dan, o da Peygamber (s.a.v.)'den3 bu söz doğru değildir. Taberani'nin Kays bin Rabi rivayetinden tahric ettiği ibni Abbas hadisinden de rivayet edildi,4 o da Habib bin Ebi Sabit'ten, o da bazısı başka vecihlerle rivayet edildi, Mülim sahihinde5 Marur bin Süveyd'den tahric etti, o da Ebu Zer'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Allah Teala buyuruyor ki: "Kim bana bir karış yaklaşırsa ona bir zira (el ile dirsek arası) yaklaşırım, kim bana bir zira yaklaşırsa, ona bir kulaç yaklaşırım, kim bana yürüyerek gelirse, ona koşarak gelirim, kim bana birşeyi şirk koşmadan yeryüzü dolusu hata ile kavuşsa, onu mağfiret ile karşılarım."

İmam Ahmed Ahşen es-Sedusi'den şöyle dediğini tahric etti:Enes'in yanına girdim dedi ki: Rasulullah (s.a.v.)'i işittim diyordu ki: "Nefsim kudret elinde olana yemin olsun ki, şayet hata etseniz ve hatanız gök ile yeryüzü arasını doldursa, sonra Allah'a itifar etseniz, muhakkak sizi bağışlayacaktır."Zikrine başladığımız Enes hadisi şu sebeble mağfiret gerçekleşir. Birincisi:Ümitle birlikte dua, çünkü dua emredilmiştir, icabet olunacağına vadedilmiştir, Allah Teala buyurdu ki:(Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin size icabet ediyim) (Ğafir (mümin): 60)

(1)Hadis kudsi, sahihtir, Tirmizi tahric etti (3534).
(2)Hafiz ibni Hacer dedi ki: Sakıncası yoktur (Takribut Tehzib: 1/301).
(1)Ahmed ve Darimi ?er bin Havşeb'ten tahric etti, ibni Main onu güvenilir gördü, hakkında Ebu Hatim dedi ki:Onunla delil getirilmez (Mizanulitidal: 2/283).
(2)Tahrici geçti.
(3)Beyhaki ve Taberani tahric etti.
(4)Taberani ibni Abbas'tan Kebir, Sağir ve Vusta'da tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: 10/216: Senedinde İbrahim bin İshak es-Sıyni ve Kays bin Rabi var, ikisinde de ihtilaf edilmiştir, geri kalan adamları sahih rivayet adamlarıdır.
(5)Hadis sahihtir.
(6)Ahmed, EbuYa'la tahric etti, Heysemi Mecma'da dedi ki:Adamları güvenilirdir: 10/215.

Dört sünende Numan bin Beşir Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Dua ibadettir" sonra bu ayeti okudu.1

Diğer bir hadiste Taberani merfu olarak tahiç etti şöyledir: "Kime dua verilmişse, ona icabette verilmiştir, çünkü Allah Teala buyuruyor: (Bana dua ediniz ki, icabet edeyim)2 (Ğafir: 40/60) Diğer bir hadiste de: "Allah bir kula dua kapısını açıpta ona icabet kapısını kapayacak değildir."3

Fakat dua şartlarını tamamlanması ve engellerini yok edilmesiyle birlikte icabet gerektirir. Bazı şartlarını yerine gelmemesinden dolayı icabet olmayabilir veya bazı manilerden ve adabların eksikliğinden dolayı icabet olmayabilir, onuncu hadiste bazı adabı, şartları ve engellerin zikri geçmişti. ?artlarının en büyüğünden: Kalb huzuru, Allah'tan icabeti ümid etmek, Tirmizi Ebu Hureyre'den tahriç etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "İcabete kesin inanarak Allah dua ediniz çünka Allah gafil, oynayan kalbten dua kabul etmez."4

"Müsned'de"5 Abdullah bin Amr, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyruğunu rivayet etti: "Bu kalbler kaplardır, bazısı bazısından daha kavrayıcıdır, Allah'tan bir şey istediğiniz zaman icabete kesin inarak isteyiniz, çünkü Allah gafil kalbten şey istediğiniz zaman icabete kesin inanarak isteyiniz, çünkü Allah gafil kalbten çıkan kulun duasına icabet etmez."

S: 279 Bunun için kulun duasında şöyle demesi yasaklanmıştır: "Allah'ım dilersen beni bağışla fakat isteği azimle yapsın, çünkü Allah ondan nefret edici değildir."1 Acele etmekten de yasaklanmıştır, icabetin yavaş olmasından dolayı duayı terketmeyide yasakladı ve bunu icabetin manilerinden kıldı, ta ki kul duasını icabetinden ümidini kesmesin, velevki müddet uzasın, çünkü Allah duada ısrar edenleri sever.

Esenlerde geldi ki: Kul Rabbine dua eder de ve Rabbi kulunu da seviyorsa, buyurur ki: Ey Cebrail kulumun ihtiyacını gidermek için acele etme, çünkü ben onun sesini işitmeyi seviyorum. Allah Teala buyurdu ki: (Allah'a korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır) (Araf: 7/56) Kul duada ısrara devam ederek ve icabeti umarak, ümidi kesmek sizin duaya devam ederse, icabet yakın olur kim kapıyı çalmaya devam ederse açılması yakın olur.

Hakim'in sahihinde Enes'ten merfu olarak rivayet edildi ki: "Duadan aciz olmayın, çünkü duayla beraber kimse helak olamayacaktır"3 kulun rabbinden isteyeceği en önemli şeylerden biri de günahların bağışlanmasıdır ve bunu lüzumlu kılacak şeyleri istemesidir, ateşten kurtulmayı ve cenneti girmeyi istemek gibi.

Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Etrafında dönüyoruz"4 yani cenneti isteme ve cehennemden kurtuluşu istemenin etrafında Ebu Müslim Havlani dedi ki: Bana dua arz olurda cehennemi hatırlarsam ondan sığınırım. Dünyadan bir ihtiyacını isteyipte Allah ondan daha hayırlısını ya ondan bir kötülüğü uzaklaştırma veya istediğini ahiret azığı olarak biriktirmek suretiyle kula vermesi kula rahmetindendir veya onu yerine bir günahı bağışlaması yine böyledir, Müsned ve Tirmizi de Cabir'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet edildi: "Hehangi bir kimse bir dua ile dua ederse Allah onun isteğini verir veya ondan benzer bir kötülüğü def eder, günahla veya sılai rahmi kesmekte dua etmediği müddetçe böyledir."5

(1) Daha önce önce geçtiği gibi sahihtir. (Terğib ve Terhib: 2/477).
(2) Hadis ibni Mesud'dandır, zayıftır, Taberani Sağir ve Evsat'ta tahric etti, Heysemi Evsad'da dedi ki: (10/149) senedinde, Mahmud bin Abbas var, o zayıftır. Başlangıcı şöyledir: "Kime dört şey verilmişse dört şey verilmiştir" bunun tefsiri Allah azze ve cellenin kitabındadır..."
(3) Zayıftır. Enes bin Malik'ten Ukayli Duafa'da, ibni Adiy Kamil de tahric senedinde Hasan bin Muhammed Belhi var, o münkerül hadistir.
(4) Zayıftır, Ebu Hureyre'den Tirmizi (3474) tahric etti ve dedi ki; bu hadis garibtir ancak bu vecihten biliyoruz, isnadında Salih el-Mürri var, o zayıftır, Hakim tahric etti ve dedi ki: Hadisin isnadı istikametlidir, isnadında Salih el-Mürri var o metrüktür, Ebu Davud ve Nesai onu terketti (Terğib ve Terhib: 2/492-493, Camiulusul: 5/12).
(5) Hadis hasendi Ahmed güzel bir isnadla tahric etti fakat senedinde İbni Lehia va o zayıftır (Terğib ve Terhib 2/491 ve sonrası Mecmau'zzevaid: 10/148).
(1) Sahihtir, Ebu Hureyre'den Nesai tahric cemaat tahric etti (Malik Ahmed Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve ibni Hibban) yine Enes'ten: Ahmed Buhari Müslim ve Nesai tahric etti. (Camiulusul: 5/14-15, Camiussağir).
(3) Hadis zayıftır, Hakim ibni Hibban sahihinde Ukayli Duafa'da tahric etti senedinde Ömer el-Eslemi var o zayıftır, Hakim hakkında dedi ki: İsnadı sahihtir. (Terğib ve Terhib 2/479).
(4) Tahrici geçti, Ebu Hureyre'den ibni Mace tahric etti ve ibni Hibban doğruladı.
(5) Hadis hasen liğayrihidir, Ahmed Müsned'inde, Tirmizi (3378) tahric etti senedinde Ebuz Zübeyr var müdelistir, an an yaptı, bunu Ebu Saidi Hudri ve Ubade bin Samit'in iki sahih hadisi destekliyor.

Müsned'de Hakim'in sahihinde Ebu Said Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet etti:
"Hangi müslüman içerisinde günah olmayan veya sılai rahmi kesecek birşey olmayan bir dua ile dua etsin. Allah üç şeyden biriyle ona (istediğini) verir: Ya duasını acele kabul eder, ya da onun için ahiret azığı olarak biriktirir, ya da ondan benzer bir kötülüğü defeder" dediler ki:
"O halde çoğaltalım" buyurdu ki:
"Allah daha çok yapıcıdır."1

Bunu Taberani tahric etti ve2 onun yanında şöyledir: "Veya onu sebebiyle daha önce işlediği bir günahı bağışlar" "ya da ondan benzer bir kötülüğü defeder cümlesi yerinde Tirmizi merfu olarak yine Ebu Said hadisine benzer tahriç etti3 her halukarda mağrifetle dua Allah'tan ümitle bile birlikte mağrifeti gerekli kılıcıdır, Allah Teala buyuruyor ki: (Ben kulumun bana zannıyla beraberim (bana nasıl zan beslerse ona öyle muamele ederim), bana dilediği gibi zan beslesin) bir rivayette de: "Allah'a ancak hayır zanda bulunun"4

Said bin Cübeyr hadisinden ibni Ömer'den merfu olark rivayet olunur ki: "Bütün yaratıklardan Allah bir mümini getirir, onu hicabında kılıncaya kadar yaklaştırır ve ona der ki: "Oku, onu tek tek günahını bildirir, biliyor musun, biliyor musun?" der.
"Evet, evet" der, sonra kul sağa sola yönelir, AllahTeala buyurur ki:
"Ey kulum sana bir sakınca yoktur, bütün yaratıklarım içinde sen benim örtmem içindesin, bu gün seninle benim aramda benden başka senin günahlarını bilen yoktur, git bana getirdiklerinden bir har ile seni bağışladım" (mümin) dedi ki:
"Ya Rab o nedir?"buyurur ki:
"Sen benden başkasından af ümid etmezdin."5
S: 281 Bağışlama sebeblerinin en büyüklerinden biri de: Kul bir günah işlediği zaman Rabbinden başkasının bağışlayacağını ümid etmemesi ve günahları başkasının bağışlamayacağını ve o günahlardan hesaba çekmeyeceğini bilmesidir. Bunun zikri Ebu Zer hadisinin1 şerhi esnasında geçti:"Ey kullarım ben zulmü kendi nefsime haram kıldım."
"Sen bana dua ettikçe ve benden ümidlendikçe, senden olan şeyi bağışlarım, umursamam" yani hatalarının çokluğuna rağmen, o bana büyük gelmez ve ben onu çok görmem. Sahihte Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Sizden biri dua edince rağbetini (isteğini) büyük tutsun, çünkü Allah'a hiçbir şey büyük gelmez ve onu verir."2 Kulun günahı büyük olsa da Allah'ın bağışlaması ondan daha da büyüktür, günahlar Allah'ın af ve bağışlaması yanında küçüktür.
Hakim'in sahihinde3 Cabir'den rivayet edildi ki: "Bir adam Pegamber (s.a.v.)'e vay benim günahlarım (iki veya üç kere) diyerek geldi, Peygamber (s.a.v.) ona buyurdu ki: "De ki: "Ey Allah'ım senin mağfiretin benim günahlarımdan daha geniştir, rahmetin benim yanımda amelimden daha ümid vericidir"(adam) bunu dedi, sonra buyurdu ki: "Tekrarla" bunun üzerine tekararladı sonra ona: "Tekrarla" buyurdu, takrarladı, sonra ona: "Allah seni bağışladı" buyurdu, bu manada biri dedi ki:4
Ey günahı çok, Allah'ın affi senin günahından büyüktür
En büyük şeyler Allah'ın affının yanında küçük kalır
Diğeri dedi ki:5
Ya Rab günahlarım çokluğundan dolayı şayet büyümüşse bildim ki: Senin affin daha büyüktür, eğer senden ancak iyi kimse ümid edecekse günahkar kimse dua edip ümid edecek, benim için sana ancak ümit ve güzel affindan başka vesilem yoktur, sonra bende müslümanım.

(1) Hadis sahihtir, Ahmed, Bezzar ve Ebu Ala güzel isnadlarla tahric etti ve Hakim dedi ki: İsnadı sahihtir, Zehebi de ikrar etti. (Tergib ve Terhib: 2/148).
(2) Taberani Evsat'ta tahric etti (Mecmau'zzevaid: 10/148).
(3) Ahmed, Beğavi ?erhussünne'de, Tirmizi (3568) tahric etti ve dedi ki: Hadis hasen, garib, bu vecihten sahihtir, Hakim ve ibniHacer doğruladı (Tergib ve Terhib: 2/478) içerisinde şu cümle var: Dedi ki: Kavimden bir adam dedi ki:
"O halde çoğaltalım" buyurdu ki:
"Allah daha çoktur" Yani daha çok icabet edicidir.
(4) Daha önce geçtiği gibi hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai, ibni Mace veAhmed benzerini tahric etti. (Terğib ve Terhib: 2/393-394).
(5) Hadis zayıftır, Taberani Kebir'de tahriç etti, Heysemi Mecma'da dedi ki: (7/37) senedinde Kasım bin Behram var, o zayıftır.
(1) Bu geçen yirmi dördüncü hadistir.
(2) Sahihtir. Ebu Hureyre'den Ahmed Buhari Edebül Müfred (607) ve Müslim tahric etti (Camiulusul: 5/14-15) Buhari'nin lafzı: "Allah bir şey büyük gelmez onu verir."
(3) Hadis sahihtir, adamları adaletlidir, Zehebi bunu ikrar etti.
(4) O Ebu Nuvas Hasan bin Hani'dir.
(5) Yine o Ebu Nuvas'tır.
Mağrifetin ikinci sebebi: Günahlar göğede ulaşsa, ne kadar da büyük olsa istiğfar etmektir, denildi ki: Gözün gittiği yere kadar, başka bir rivayet de: "Eğer hata etseniz ve hatanız gök ve yerin arası kadar mesafaye ulaşsa, sonra Allah'a istiğfar etseniz muhakkak sizi bağışlar" istiğfar: Mağfiret taleb etmektir, mağfiret günahların şerrinden örtülmesiyle birlikte korunmaktır, Kuran'da istiğfarın zikri yoktur, bazen emredilir, Allah Teala'nın şu sözü gibi: (Allahtan mağrifet dileyin, muhakkak Allah çok bağışlacyıcı ve merhaet edicidir) (Bakara: 2/199) ve: (Rabbiniz istiğfar edin sonra ona tevbe edin7 (Hud: 11/3) bazan ehlini medhediyor, şu ayet gibi: (Ve seher vaktinde bağış dileyen (içindir) (Ali İmran: 3/17) ve: (Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe isitğfar ederler. Zaten Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki!) (Ali İmran: 3/135) bazan kendinde bağışlanma dileyeni bağışladığını zikrediyor, şu ayet gibi: (Kim bir kötülük işler veya nefsine zulmederse, sonra Allah bağışlanma dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır) (Nisa: 4/110) istiğfar çokça tevbeyle beraber zikredilir, o zaman istiğfar dille mağfiret taleb etmek, tevbe de: Kalb ve azalarla günahlardan uzaklaşmaktan ibaret olur.
Bazen isitğfar yalnız zikredilir ve ona mağifet tertib olur bu ve buna benzer hadislerde zikrolunduğu gibi, denildi ki: Bununla tevbeyle birlikte olan istiğfar murad edilmiştir, denildi ki: Tek zikredilen istiğfar nasları mutlaktır, Ali İmran suresinde zikredileni ısrar etmemekle kayıtlanmıştır, çünkü Allah orada günahlarından dolayı kendisinden bağışlanma dileyen ve fiilinde ısrar etmeyen için bağışla diyen birinin sözü mağfiret talebtir ve onunla duadır, hükmü diğer dualarından dolayı kırıklık içinde olanlar için, veya icabet saatine isabet edenler için seher vakitleri ve namazların arkaları gibi.6
Lokma'nın oğluna şöyle dediği rivayet edilir: Ey oğulucuğum dilini şuna alıştır: Allah'ım beni bağışla, çünkü Allah'ın bir saati vardır ki, onda isteyeni reddetmez. Hasan dedi ki: Evlerinizde, sofralarınızda, yollarınızda, sokaklarınızda, nerede olursanız meclislerinizde istiğfarı çoğaltınız, çünkü siz mağfiretin ne zaman ineceğini bilmezsiniz.
İbni Ebiddünya; "Hüsnüz zan"1 kitabında EbuHureyre'de merfu olarak tahric etti ki: Bir adam yatarken birden göğe ve yıldızlara baktı ve dedi ki: Ben biliyorum ki senin rabbin ve yaratıcın var, Allah'ım beni bağışla, bunu üzerine bağışlandı."
Müverrikten şöyle dediği rivayet edildi: Bir adam kötülük işliyordu, karaya çıktı ve toprak topladı, üzerine yarattı ve dedi ki: Rabbim benim günahlarımı bağışla ve dedi ki: Bu biliyor ki kendisini bağışlayacak ve azab edecek rabbi var, bunun üzerine onu bağışladı."
Muğis bin Sümey'den şöyle dediği rivayet edildi: Pis bir adam bir hatırladı ve dedi ki: Allah'ım senden bağışlamanı istiyorum, bağışlamanı istiyorum, Allah'ım bağışlamanı istiyorum, sonra öldü ve o bağışlandı"2 buna Sahihayn'da Ebu Hureyre'den rivayet edilen şu hadis şahiddir, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Bir kul bir günah işledi ve dedi ki: Rabbim bir günah işledim, beni bağışla, Allah Teala buyurdu ki: Kulum günahı bağışlayan ve ondan hesaba çeken bir rabbı olduğunu bildi, kulumu bağışladım, sonra Allah'ın dilediği kadar kaldı ve bir başka günah daha işledi ve günah işledi ve dedi ki: Rabbim bir günahı bağışlayan ve onda hesaba çeken bir Rabbi olduğunu bildi, kulum birincisi gibi diğer iki kere daha zikretti"Müslim'in bir rivayetinde üçüncü de buyurdu ki: "Kulumu bağışladım, dilediğini işlesin"3 manası bu hal üzere olursa, her günah işlediğinde istiğfar ederse.
Açıkçası şudur ki muradı ısrar etmemekle beraber yapılan istiğfardır, bunun için Ebu Bekir Sıddık Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurğunu rivayet etti: "İstiğfar eden ısar etmez, bir günde yetmiş kere dönse de" bunu Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti.4

(6) Seher: Sabahtan önce geçeni son üçte biri içinde gecenin sonudur.
(1) Hadisin isnadı zayıftır, senedinde Abdullah bin Cafer bin Necih var, o zayıftır.
(2) Ebu Nuaym Hilye'de zikretti (6/68).
(3) Tahrici geçtiği gibi sahihtir, Buhari ve Müslim tahric etti.
(4) Süyuti'nin zikrettiği gibi zayıftır, Ebu Davud ve Tirmizi (3554) tahric etti ve hakkında dedi ki: Hadis garibtir, isnadı kuvvetli değildir. (Camiulusul: 5/142-143).
Günaha kalble ısrarla birlikte dil ile istiğfar ise, o sadece duadır, Allah diler icabet eder, dilerse reddeder. Israr icabete engel de olabilir.
Müsned de1 Abdullah bin Amr'dan merfu olarak rivayet edildi ki: "Bildikleri halde yaptıkları üzerinde ısrar edenlere yazıklar olsun." İbni Ebiddünya ibni Abbas (r.a.)'dan merfu olarak tahriç etti ki: Günahtan tevbe eden günahı olmayan gibidir, günahtan bağışlama dileyipte ona devam eden rabbiyle alay eden gibidir."3 Merfuluğu münkerdir, belki mevkuftur.
Dahhak dedi ki: Üç kimseye icabet olunmaz, onlardan şunu da zikretti: Bir kadınla zina eden ve şehvetini giderdikten sonra:
"Rabim filancayla yaptığım günahımı bağışla der" Rab der ki:
"Ondan uzaklaş seni bağışlayayım, sen onunla bu şeyi devam edersen seni bağışlamam. Bir adamın yanında bir kavmin malı var ve ehlini görüyor ve:
"Rabbim filanın malından yediğimden dolayı beni bağışla." Allah Teala buyurdu ki:
"Onlara mallarını iade et seni bağışlayayım, onlara iade etmezsen seni bağışlamam."
Allah'tan bağışlama diliyorum (Esteğfirullah) sözünün manası: Onun mağfiretini taleb ediyorum demektir, Allah'ım beni mağrifet et gibidir. Mağfireti gerektiren tam istiğfar günahta ısrar olmayandır. Allah ehlini övdü ve onlara mağfiret vadetti.
Ariflerin bazısı dedi ki: Kimin istiğfarın meyvesi (neticesi) tevbesinin düzeltilmesi oluyorsa o istiğfarında yalancıdır, bazısı diyor ki: Bizim bu istiğfarımız çok istiğfara muhtaçtır, bu hususta biri diyor ki:
Manasına muhalefet ettiğim esteğfirullah lafzından esteğfirullah dese ve kalbiyle vazgeçmese ve Allah mağfiret için dua etse şöyle diyen gibidir: Allah'ım beni bağışla o güzeldir, icabet olunması da ümid edilebilir. Biri dese ki: Yalancıların tevbesi gibi tevbe etti, muradı: İnsanların inandığı gibi tevbe değildir. Bu doğrudur çünkü ısrarla beraber tevbe olmaz, eğer dese: Allah'tan mağfiret diliyor ve ona tevbe ediyorum, onun için iki hal vardır:
Birincisi: Tevbe ediyorum sözünde yalancı ve kalbiyle günah üzerine ısrarlı olması çünkü tevbe etmemiştir, tevbe etmediği halde ona tevbe ediyorum diye kendi nefsinden haber vermesi caiz değildir.

İkincisi: Kaliyle masiyetten vazgeçmiş olması, insanlar Ona tevbe ediyorum sözünü kullanmamasındanın caizliğinde ihtilaf etti, seleften bir gurup kerih (mekruh, çirkin) gördü bu Ebu Hanife'nin ashabını görüşüdür Tahavi onlardan hikaye etti, Rabi bin haysem dedi ki: Tevbe ediyorum sözü yalan ve günah olur, fakat şöyle desin: Allah'ım senden mafğiret diliyorum, benim tevbemi kabul et, bu kalbiyle terk etmemiş kimse manasına hamlediyor ve sonu haline çok benziyor, Muhammed bin Sevka: İstiğfarında diyordu ki: Hayy ve kayyum Allah'tan mağfiret istiyorum ve ondan nasuh tevbe istiyorum ki, ondan başka ilah yoktur.
Huzeyfe'den şöyle dediği rivayet edildi: Yalan olarak kişiye şöyle demesi yeter: Allah'ım mağfiret diliyorum, sonra da geri (günaha döner. Mutarrif: Allah'ın mağrifet taleb ediyor ve ona tevbe ediyorum diyen bir adam işitti ve öfkelendi ona dedi ki: Belki sen yapmayacaksın, bunu zahirine göre tevbe ediyorum demesini kerih gördü, çünkü samimi tevbe günah bir daha dönmemektir, ne zaman geri dönse ona tevbe ediyorum sözünde yalan olmuş olur.
Muhammed bin Ka'b el Kurazi ebediyyen masiyete dönmeyeceğine dair Allah'a söz veren hakkında dedi ki: Ondan daha günahkar kim vardır? Allah'ın kaderinin kendisine işlememesine yemin ediyor. Bu hususta sözünü Ebu'l Ferec ibnil Cezvi tercih etti, Süfyan bin Uyeyne'den buna benzer rivayet edildi. Alimlerin çoğunluğu tevbe edenin: Allah'a tevbe ediyorum demesi ve Rabbin mesayite dönmeyeceğine dair söz vermesinin caizliği görüşündedir, çünkü bundan azmemek ona vacibtir.

(1) Hadis sahihtir, Ahmed güzel bir isnatla Buhari Edebül Müfred'de (380) Hatib tarihinde tahric etti (Terğib ve Terhib: 2/222).
(2) Hadis mevkuftur, Zehebi dedi ki: İsnadı karartıcıdır, Sehavi dedi ki: Senedinde bilmediğim var, Münziri dedi ki: Mevkufa daha fazla benziyor, fethinde dedi ki: Mevkuftur. Hadisin ilk kısmı Hasen liğayrihidir, ebu Said ibni Mesud ve Enes rivayetinden dolayı ve onların hadisleri hasendir (Feyzulkadir: 3/276-277).
Bunun için buyurdu ki: "İstiğfar eden ısrar etmemiştir, velevki günde yetmiş kere dönse de"1 günaha dönen için de buyurdu ki: "Kulumu bağışladım, dilediğini işlesin"2
Meclis keffareti hadisi şöyledir: "Allah'ım senden mağrifet diliyorum ve sana tevbe ediyorum"3 Peygamber (s.a.v.) hırsızın elini kesti ve ona buyurdu ki: "Allah'a istiğfar et ve tevbe et" (adam) dedi ki:
"Allah'dan mağrifet diliyorum ve ona tevbe ediyorum" dedi ki: "Allah'ım onun tevbesini kabul et"4 bunu Ebu Davud tahric etti.
Seleften bir cemaat; "Allah'tan mağfiret diliyorum ve ona tevbe ediyorum" sözüne ziyade bulunmayı müstehab gördü, Ömer (r.a.)'den rivayet edildi, o bir adam işitti, diyordu ki: Estağfirullahe ev etübü ileyh, ona dedi ki: Ey ahmakçık dedi ki: Nefsi için faydaya, ara ölüme hayata ve öldükten sonra geri dirilmeye sahib olmayan kimsenin tevbesi gibi (tevbe ediyorum)5 Evzai'ye istiğfar edenin şöyle söyleyebilme hadisi soruldu: Hay ve Kayyum olan ve kendisinden başka ilah olmayan büyük Allah'a istiğfar ve tevbe ediyorum, dedi ki: Bu güzeldir, fakat şöyle dese olur: Rabbim beni mağfiret et, ta ki istiğfar tamamlansın. İstiğfar çeşitlerinin en faziletlisi: Kulun Rabbine övgüyle başlaması, sonra günahını itiraf etmesi sonra Allah'tan bağışlama dilemesidir, ?eddad bin Evs hadisinde olduğu gibi, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "İstiğfarın efendisi kulun şöyle demesidir. Allah'ım sen benim Rabbimsin, senden başka ilah yoktur, beni yarattın, ben senin kulunum ben sana verdiğim söz ve ahid üzereyim gücü yettiğince yaptığım şeyin şerrinden sana sığınıyorum, bana olan nimetinle sana dönüyom ve günahımla dönüyorum, beni bağışla, muhakkak günahları senden başkası bağışlamaz" bunu Buhari tahric etti6 Sahihayn'de Abdullah bin Amr'dan rivayet edildi ki: Ebu Bekir Sıddık dedi ki:
"Ey Allah'ın resulu bana bir dua öğret ki, bu onunla namazımda dua edeyim" buyurdu ki:
"De ki Allah'ım ben nefsime çok zulmettim, günahları ancak sen bağışlarsın, bana kendi katından mağrifet et, bana acı muhakkak sen çok mağfiret eden çok merhamet edensin."1
İstiğfar çeşitlerinde: Kulun şöyle demesi: "Esteğfirullahel azim ellezi la ilahe illa huvel hayyul kayyum ve etubu ileyh" Peygamber (s.a.v.)'den bunu Ebu Davud, Tirmizi tahric etti.2
"Gece ve gündüz"3 kitabında Nesai Habbab bin Eret'ten şöyle dediği rivayet etti:
"Dedim ki ey Allah'ın Rasulü nasıl istiğfar ederiz?" buyurdu ki:
"De ki: Allah'ım bizi bağışla, bize acı ve tevbemi kabul et muhakkak sen tevbeleri çok kabul edensin ve çok merhametlisin."Onda Ebu Hureyre'den şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v.)'dan daha fazla estağfirullahe ve etubu ilyh diyeni görmedim.4
Dört sünen de ibni Ömer'in şöyle dediği rivayet edilir: Biz bir mecliste Rasulullah (s.a.v.)'in yüz kere: "Rabbim sen beni bağışla, tevbemi kabul et, muhakkak sen tevbeleri çok kabul eden ve çok bağışlayansın" dediğini sayardık.5

(1) Ebu Bekir'den tahrici yakında, geçti zayıftır.
(2) Tahrici Ebu Hureyreden geçti, sahihtir.
(3) Sahihtir, Ebu Hureyre'den Tirmizi (3430) tahric etti ve dedi ki: Bu hadis hasen sahih garibtir, ibni Hibban doğruladı, Hakim ve Zehebi de doğruladı, lafzı şudur: "Allah'ım sen eksiklikten noksanlıktan münezzehsin sana hamdederim senden başka ilah olmadığına şehadet ederim sana istiğfar eder sana tevbe ederim" bunu Ebu Bürde el-Eslemi'den Ebu Davud Nesai Darimi tahric etti, hakim doğruladı. (Camiulusul: 5/82).
(6) Sahihtir, Buhari, Tirmizi, (3390) Ahmed, Nesai ve ibni Hibban tahric etti. (Camiulusul: 5/144).
(1) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi, (3521) Nesai ve ibni Mace tahric etti. (Camulusul: 5/43).
(2) Sahihtir, Bilal bin Yesar bin Zeyd Peygamber (s.a.v.)'in kölesinden, o da babasından, o da dedesinden rivayet etti, Ebu Davud, Tirmizi (3572) tahric etti ve dedi ki: Garibtir Hafiz ibni Hacer'e dedi ki: İsnadı güzel muttasıldır. (Terğib ve Terhib 2/470).
(3) Hadisin isnadı zayıftır. Nesai ibnüs sünni; "Amelül yevmi evleyyeleti"de tahric etti.
(4) Tahrici yakında geçti.
(5) Tahrici geçti.
"Dedim ki ey Allah'ın rasulü benim dilim küfürbazdır, bunun geneli aileme karşıdır" buyurdu ki:
"Senin ittifakın nerede? Ben Allah'a bir gün ve gecede yüz kere istiğfar ediyorum."1 Ebu Davud'un süneninde2 ibni Abbas Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurdu: "Kim istiğfarı çoğaltırsa Allah ona her zaman bir kurtuluş her darlıktan bir çıkış verir ve onu ummadığı yerden rızıklandırır" Ebu Hureyre dedi ki: Ben her gün Allah'a bin kere istiğfar ediyorum, bu benim diyetim kadardır."3
Ayşe (r.a.) dedi ki: Sahifesinde çok istiğfar bulana müjde olsun4 Ebul Minhal dedi ki: Kul kabirde kendisine hoşuna giden çok istiğfardan daha sevimli komşu edinmemiştir, günahların davası istiğfardır.
Ebu Zerden merfu olarak bize rivayet edildi ki: "Her bir derdin devası vardır muhakkak günahların devası da istiğfardır"5 Katade dedi ki: Bu Kuran sizin derdinize ve devanıza işaret ediyor, sizin dertleriniz ise günahlardır, devalarınız ise istiğfardır. Bazısı dedi ki: Günahkarların durumu ağlamak ve istiğfardır, kimi günahlarını tasalandırıyorsa onun için istiğfarı çoğaltsın.
Riya el-Kaysı dedi ki: Benim kırk küsür günahım var, Allah'a yüz bin istiğfar ettim.6 Bazısı büluğ çağından itibaren günahlarının hesab etti otuz altıyı geçmediğini gördü, her hata için Allah yüz bin istiğfar etti, Her hata için bin rekat namaz kıldı ve her rekatta da hatim etti. Dedi ki: Yine deben Rabbimin bu günah sebebiyle beni hesab çekmeyeceğinden emin değilim, tevbemin kabul edilememe tehlikesi var, kimin günahlarına önemi artarsa belki günahları az olanların eteklerine yapışır ve ondan istiğfar arar.
Ömer çocuklardan istiğfar taleb ediyor ve diyordu ki: Siz günah işlemediğiniz Ebu Hureyre katiblerin çocuklarına diyordu ki: Allah'ım Ebu Hureyre'yi bağışla deyin, dualarına da amin diyordu. Bekir el-Müzeni dedi ki: Eğer bir adam miskinin (dilenmek için) gezdiği gibi gezse ve bana istiğfar edin dese, yapılmasına (istiğfar olunmaya) nail olur, kimin günahları ve kötülükleri sayıyı aşacak şekilde çok olsa, bildiğinden dolayı istiğfar etsin, çünkü Allah hepsini bilmiş ve saymıştır, Allah Teala buyurdu ki: (O gün Allah o nların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları bir bir saymıştır. Onlar ise unutmuşlardır.)(Mücadele: 58/6) buyurdu: Bildiğin şeyin hayrını senden istiyorum, bildiğin şeyin şerrinden sana sığınıyorum, bildiğin şey için sana istiğfar ediyorum, muhakkak sen gaybları bilensin."2 Buna benzer biri dedi ki: Allah'ın bildiği şeyden Allah'a istiğfar ediyorum ?aki Allah'ın merhamet etmediği kimsedir murakabe etmeyen kimseye karşı Allah ne halimdir herkes kötülük yapar fakat Allah Halim'dir hatadan dolayı Allah'a istiğfar et Allah'ın hoşlanmadığı şeyden uzaklaşana müjde olsun gizlisi güzel olan müjde olsun Allah'ın yasakladığından kaçınan kimseye müjde olsun.
Üçüncü sebeb:Mağfiret sebeblerinden:Tevhiddir, ki en büyüğüdür, kim bunu kaybetmişse mağfireti kaybetmiştir, kim tevhidle gelirse en büyük mağfiret sebebiyle gelmiştir, Allah'a buyurdu ki:(Allah kenisine şirk koşulmasını bağışlamaz, bunun dışındaki şeyi dilediği kimse için bağışlar)(Nisa: 4/48) Kim tevhidle beraber yeryüzü kadar hatayla gelse Allah onu yeryüzü kadar mağfiretle karşılar, fakat bu Allah'ın dilemesiyledir, dilerse onu bağışlar, dilerse günahlarından hesaba çeker, sonra akibeti cehennemde ebedi kalmaz, bilakis çıkar, sonra cennete girer.

(1) Zayıftır, Ahmed Müsned'inde, Ebu Davud, Nesai, Hakim tahric etti ve doğruladı, ibni Mace Taberani Kebir'de tahric etti, senedinde Hakem bin Musab var o meçhuldür, Zehebi Hakem bin Musab reddetti. (Terğib ve Terhib: 2/468).
(2) Ebu Davud Ahmed Hakim ibni Abbas'tan tahric etti, sahihtir. (Camiussağir).
(3) Hilye'de de EbuHureyre'den geldi ki: (1/383) "Ben hergün onikibin kere Allah'a istiğfar ve tevbe ediyorum bu benim borcuk kadardır."
(4) Abdullah bin Büsr'den ibni Mace tahric etti, isnadı sahihtir ve Beyki tehriç etti. (Teğib ve Terhib: 2/468) Ayşe'den merfu olarak: Ebu Nuaym ve Hatib tarihinde tahric etti.
(5) Ebu Zer'e mevkuftur Hakim tahric etti ve doğruladı, Zehebi ikrar etti.
(6) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti (6/194).
(2) Hadis sahihtir, ibni Hibban doğruladı, Ahmed, Tirmizi (3404), Hakim tahric etti ve doğruladı ve Zehebi ikrar etti.
Bazısı dedi ki: Muvahhid (tevhid ehli) kafirlerin atıldığı gibi ateşe atılmaz, kafirlerin atıldığı gibi almaz, eğer kulun tevhidi kamil olur ve ihlası Allah için kamil olursa, imanın şartlarıyla kalbi, lisanı ve azalarıyla kaim olursa veya ölüm anında kalbi ve diliyle kaim olsa, bu bütün günahların mağrifetini gerekli kılar ve cehenneme girmeye engel olur, kimin kalbi tevhidi kelimesini gerçekleştirirse, kalbinden sevgi, tazim, büyükleme, korku ümit ve tevekkül bakımından Allah'tan başkasını çıkarır, o vakit deniz köpüğü kadar da olsa

günahları yakılır, belki iyiliğe çevirir, kötülüklerin iyiliklere çevrilmesini zikri daha önce geç, çünkü bu tevhid en büyük iksirdir eğer ondan bir zerre günahkar ve hatalar doğanın üzerine konsa Müsned ve başkası da geldiği gibi onu iyiliklere çevirir, Ümmü Hani Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "La ilahe illallah bir günah bırakmaz ve onu hiçbir amel geçemez."1

Müsned'de2 ?eddad bin Evs ve Ubade bin Samit'ten rivayet edildi, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Ellerinizi kaldırınız ve deyiniz ki: "La ilahe illallah" ellerimizi bir saat kaldırdık, sona Rasulullah (s.a.v.) elini koydu ve dedi ki: "Elhamdulillah, Allah'ım sen beni bu kelime ile gönderdin, bana bununla emrettin, bunun üzerine bana cenneti vadettin, sen muhakak vadinden dönmezsin, sonra buyurdu ki: "Müjdeler olsun muhakkak Allah sizi bağışladı" ?ibli dedi ki: Kim dünyaya meylederse ateşiyle onu yakar rüzgarın savurduğu kül olur, kim ahirete meylerderse onu nuruyla yakar kendisiyle faydalanılan altın olur, kim Allah'a meylederse, onu tevhid nuru yakar ve kıymeti olmayan cevher olur.

Kalbe sevgi ateşi yapışırsa ondan Rabten başka her şeyi yakar, o vakit kalb başkalardan temizlenir, tevhid dikimi için uygun olur: "Ben göklerime ve yerime sığmadım, fakat mümin kulumun kalbine sığdım."3

Onlara özlem tükrüğümle bozağıma tıkandı vay havada yanışıma vay havada yanışıma sevgi beni deniz derinliğine attı Allah aşkına boğulanın elinden tutun
Sevginiz kalbime girdi benim her sağlam ahdime girdi

Bu şeyh rahimehulullah'ın bu kitaptaki zikrettiği hadislerin sonuncudur, biz kitabın başında vadedilen elli ilim, hikmet ve edebleri toplayan hadisin tamamlayıcısını Allah'ın yardımı ve dilemesiyle zikredeceğiz, O bize yeter, O ne güzel vekildir, dönüş O'nadır.

(1) Hadis zayıftır, ibni Mace şu lafızla tahric etti: "La ilahe illallah'ı hiçbir amel geçemez ve hiçbir günah bırakmaz" senedinde Zekeriyya bin Mansur vardır zayıftır, Ahmed: "Yüz kere la ilahe illallah günah bırakmaz, bir amel onu geçemez" senedinde Ebu Ma'şer es-Sindi vardır zayıftır.
(2) Sahihtir, Ahmed güzel bir isnatla tahric etti, Taberani ve Bezzar'da, (Terğib ve Terhib: 2/415).
(3) Hadisin aslı yoktur, tahrici ve manasını açıklaması geçti. (Mekasıdul hasene s: 373).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a) “Hemen hemen bütün hadisler mana ile rivayet edilmiştir” iddiası doğru değildir. Bilakis birçoğu lafızları ile varit olmuş ve raviler de bu lafızlarda ittifak etmişlerdir. Bu sözlerin Nebevi fesahatten çıktığını idrak eden dil bilimciler ve belagat alimleri Nebevi belagat konusunda müstakil kitaplar kaleme almışlardır.
b) Ebu Reyye’nin “dilediğim hadisi alır, dilediğimi terkederim” sözünden iki anlam çıkar: 1) Ya hadisler içerisinde herhangi bir hadisin; sıhhat, katiyyet, zan, butlan yönlerinden ne durumda olduğunu bir bakışta anlayacak bir seviyededir. 2) Ya da hadis hakkında kötü zanda bulunmuş, sanki hadisler herkesin arzusuna hizmet eden bir unsur haline gelmiş gözüyle bakar. Dolayısıyla arzusuna uyanı alır, uymayanı da terkeder. Bunu yaparken de hadisin sıhhat ve zaafına bakmaz.
Birinci ihtimalin Ebu Reyye hakkında düşünülmesi imkansızdır. Çünkü ilmi durumu malumdur. Şu halde Ebu Reyye hakkında ifade edilecek olan kanaat ikinci maddede yer alan ihtimaldır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Uluvvü İsnad Aramak:

Birçok durumlarda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gönderdiği elçiler üzerine, bedevîler Medine'ye adam göndererek tahkik etmişlerdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çıkan elçi bedevîler: "Senin gönderdiğin kimseler şöyle şöyle söylediler" diye anlatmışlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de: *"Evet"* diye te'yid etmiş ve davranışlarını ayıplamamıştır. Bu örneklerden hareket eden muhaddis sahâbeler bilâhare, kendilerine yeni bir rivâyet ulaşınca zahmetli seyahatler pahasına bile olsa rivâyet edeni bularak sormuşlardır.

Bunun güzel bir örneği Hz. Câbir'den rivâyet edilmiştir. Zira o kulağına gelen tek bir hadîsi kaynağından öğrenmek için bir aylık yolu göze almıştır. Hikâyesini aynen, kendisinden dinleyelim:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından birinin rivâyet ettiği bir hadîs bana ulaştı. Derhal bir deve satın aldım. Yol levâzımını üzerine bağlayıp hadîsi rivâyet edeni bulmak üzere yola çıktım. Tam bir ay yürüdükten sonra Şam'a geldim.[1] Rivâyeti yapan meğerse Abdullah İbnu Üneys el-Ensârî (radıyallahu anh) imiş. Evine gittim. Ve "kapıda Câbir seni bekliyor" diye haber saldım. Elçim geri gelip "Yâni, Câbir İbnu Abdillah mı?" diye sordu. "Evet" dedim.

Abdullah İbnu Üneys çıktı ve kucaklaştık. Kendisine:

- Bana bir hadîs ulaştı. Onu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sen dinlemişsin, ben dinlemedim, mezâlimle ilgili bir hadîs (sen veya ben ölüveririz diye korktum) dedim. "

Bunun üzerine hadîsi şöylece rivâyet etti: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, buyurmuştu ki: *"Allah kullarını veya insanları* -râvilerden Hemmâm şüpheye düştü ve eliyle Şam'a işaret etti- *ayakkabısız, elbisesiz ve (dünyada rastlanan körlük, sağırlık, sakatlık gibi arazlardan sâlim ve) eksiksiz olarak haşredip toplar. Uzakta ve yakında bulunan herkesin işiteceği bir sesle nida eder: "Ben hükmeden kahhâr olan melikim. Cennet ehlinden hiç kimsenin -cehennemlik bile olsa- kendisinden taleb ettiği tek tokatlık bir zulmü kaldıkça cennete girmesi câiz değildir. Kezâ cehennem ehlinden hiç kimsenin, cennetlik birinin kendisinden talep ettiği -tek tokatlık bile olsa- bir zulmü kaldığı müddetçe cehenneme girmesi câiz değildir."*

Abdullah der ki: "Biz, bu nasıl olur, zâten Allah'u Zü'l-Celâl Hazretlerine ayakkabısız, elbisesiz ve sünnet edilmemiş vaziyette (anadan doğduğumuz gibi, hiçbir şeysiz) geleceğiz? diye sorduk da bize: "İyilikler ve kötülüklerle" diye cevap verdi."[2]

Hadîs öğrenme hususunda, gösterilen gayrete en iyi örneklerden biri İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma)'dır. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında yaşı küçük olan İbnu Abbas (radıyallahu anhüma), kendisini müksirun (çok hadîs rivâyet edenler) arasına dâhil edecek miktara ulaşan rivâyetlerini, çoğunlukla, hadîs bilen Sahâbeleri tâkib etmek suretiyle öğrenmiştir. Kendisinden kaydedeceğimiz şu sözleri, bir hadîs kulağına gelince, bu şekliyle yetinmeyip, ilk râvisini bulmaya ehemmiyet verdiğini gösterir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashab'ından birinin rivâyet ettiği bir hadîs bana ulaşınca, dilediğim takdirde, kendisine bir adam göndererek yanıma çağırıp, onu dinleyebilirdim.[3] Fakat böyle yapmıyor ben onun ayağına gidiyor, çıkıp hadîsi anlatıncaya kadar kapısında bekliyordum."

Tereddüdü izale için yapılan seyahatle ilgili en güzel örneği, Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nden kaydederek tek bir hadîs için Kuzey Afrika'ya gittiğini belirttik. [4]

---

[1] Hadisin Hatibu'l-Bağdadi tarafından er-Rıhle'de kaydedilen veçhinde Câbir'in seyahati Mısır'adır. Hadisi sorduğu kimsenin adı belli değildir. Rivâyetin muhtevası da farklıdır. İki ayrı seyâhat de olabilir. (İbrahim Canan)

[2] Yani hesaplaşma, kişilerin sevapları ve günahlarıyla yapılır. Zâlimin sevabından alınıp malı ona verilir. Zâlimin sevâbı yoksa öbürünün günâhından alınıp berikine (zâlime) yüklenir. Böylece zâlimin cezası artırılır. (İbrahim Canan)

[3] İbnu Abbas (radıyallahu anhüma)'ın hayatını anlatırken belirteceğimiz üzere, Hz. Peygamber (aleyhissaltu vesselam)'in yeğeni olması sebebiyle, büyük bir itibar ve saygıya mazhardı. Herkes ona gelmek isterdi. (İbrahim Canan)

[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/61-62.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ortak Âdâbın Bir Kısmı

1- Öğrenmesiyle ve öğretmesiyle yüce Allah'ın şeriatını korumak, onu yaymak, üzerinden ve ümmetten cehaleti kaldırmak niyetiyle, Allah'a karşı ihlaslı bir niyet sahibi olmak. Şer'î bir ilmi öğrenirken bir dünyalık elde etmeyi niyet eden bir kimse kendisini ilâhî cezaya maruz bırakır. Çünkü Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* den rivayet edilen hadiste şöyle dediği zikredilmektedir:
"Her kim kendisi vasıtasıyla Allah'ın rızasının arandığı bir ilmi ancak bir dünyalık elde etmek için öğrenirse kıyamet gününde cennet kokusunu alamayacaktır."[1]
Yine Peygamberimizin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Her kim ilim adamlarıyla boy ölçüşmek yahut yolla beyinsizlerle tartışmak yahut insanların kendisine yönelmelerini sağlamak amacıyla ilim öğrenirse Allah onu cehenneme atar."[2]
2- Bildiği ile amel etmek. Çünkü bildikleriyle amel edenlere Allah bilmediklerini de öğretir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Hidayetini bulanların ise hidayetlerini arttırmış ve kendilerine takvâlarını vermiştir." (Muhammed, 47/17)
Bildikleriyle amel etmeyi terkeden bir kimsenin ise bildiklerini Allah'ın ondan geri alması uzun sürmez. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Onlar sözlerini bozdukları için biz de onları lanetledik, kalplerini katılaştırdık. Kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler. Onlar kendilerine verilenlerin bir kısmını da unuttular." (el-Maide, 5/13)
3- Vakar, güzel tavırlar, yumuşaklık, karşılıksız iyilik yapmak, eziyetlere katlanmak ve buna benzer şer'an ya da kötülükten uzak örf gereğince övülmeye değer üstün ahlâkî meziyetlere sahip olmak.
4- Konuşmasıyla, tutumlarıyla çirkin sözlerden, sövmekten, eziyet etmekten, kabalık, hafiflik, yerilmiş tutumlar ve buna benzer şer'i ya da sağlıklı örf bakımından yerilmiş, düşük ahlâkî davranış ve tutumlardan uzak durmak.

---

[1] Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.
[2] Tirmizî

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NESHİN BİLİNME YOLLARI

Herhangi bir hadîsin neshedilip edilmediği birkaç sûretle bilinir:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in açıklaması ile. Bunun en bâriz örneği, kabir ziyaretiyle ilgili hükümdür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bidâyette yasak etti ise de sonradan bu yasağı kaldırmıştır:
"Size kabirleri ziyâret etmeyi yasaklamıştım. Artık onları ziyâret edebilirsiniz".
2- Ashab (radıyallahu anhüm)'ın açıklamasıyla: Bir hadîste neshin varlığına, hadîsi sevk sırasında Ashab'ın ihbârı delâlet eder:
"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in en son yaptığı iki işten biri ateşte pişen bir şey yenince abdest almayı terketmek oldu".
Keza Ubey İbnu Ka'b der ki: "İslâm'ın başlangıcında, bir ruhsat olarak, gusül, meninin gelmesiyle gerekli oluyordu. Sonra (haşefe'nin haşefe'ye duhulüyle meni gelmese de) gusül emredildi".
Usulcüler, Sahâbe'nin ihbariyle neshin kesinleşmesi için, ikinci hükmün -misallerde de görüldüğü üzere- muahhar olduğunun tasrîhini şart koşarlar. Mesela, onlara göre, Sahâbî'nin: "Bu nâsihtir" demesi yeterli değildir, zira şahsî içtihâdiyle de bu sözü söylemesi mümkündür. Ancak, muhaddisler, buna gerek duymazlar, çünkü şahsî reyle nesh hükmü verilemez, o hâdisenin muahhar olduğu bilinerek nâsih olduğu söylenmiştir. Ashab ise, nesh târihini şerî bir hüküm için rastgele "nâsihtir" demeyecek kadar Allah'tan korkan verâ sâhibi kişilerdir. Irâkî, bu mülahaza ile ehl-i hadîsin Ashab hakkında bir kayıt koymasını daha uygun görür.
3- Bazan nâsih, iki müteârız hadîsin vürud târihlerinin bilinmesiyle anlaşılır: Muahhar olan nâsih mukaddem olan (önceki) mensûh'tur. Şeddâd İbnu Evs'in merfu olarak rivâyet ettiği şu hadîs gibi *"Hacamat yapan (doktorun) da, hacamat olan kişinin de orucu bozulur"*. İmam Şâfiî, bu hadisin, İbnu Abbâs'ın rivayet ettiği şu hadisle neshedildiğine hükmeder:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı ve oruçlu iken hacamat oldu".
Bu nâsihtir çünkü, İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hicretin onuncu yılında Veda haccı sırasında o ihramda iken refakat etmiştir. Ayrıca, Şeddâd'ın rivâyetinin bazı vecihlerinde şu açıklama var: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözü, Mekke'nin fethi sırasında, sekizinci hicrî senede söylemişti". Öyle ise, İbnu Abbâs'ın rivâyeti nâsih, öbürü mensûh'tur.
4- Nesh bazan ulemanın icmasıyla sabit olur. Bu maddenin misali, dördüncü seferde içki içenin öldürülmesi ile ilgili hadîsdir. Ebu Dâvud ve Tirmizî'de gelen hadîs şöyle:
"Kim hamr içerse dayak cezası verin. Dördüncü sefer tekrar ederse öldürün".
Ulemadan hiçbiri bununla amel etmemiştir. Böylece ortaya çıkan icma ile hadîs mensûh addedilmiştir. Ancak, bu hususa itiraz edilmiş, icmanın kendisi neshedilemiyecegi gibi, icma ile bir başka hükmün de neshedilemiyeceği söylenmiş, "neshle ilgili icmanın varlığı, neshedici bir başka âmilin varlığına delîl olur" denmiştir. Nitekim mensuh addedilen ilk hükmün, bizzat Hz. Peygamber'in tatbikatıyla neshedildiğini te'yid eden Hz. Câbir'den bir rivâyet gösterilmiştir.
Tirmizî'den kaydedildiği üzere Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in rivayeti şu şekildedir. Resûlullah şöyle emretmiştir: *"Bir kimse hamr (sarhoş eden şey) içerse, onu kamçılayın, dördüncü sefer içecek olursa, o zaman öldürün"*. Bilâhare Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e dördüncü sefer hamr içmiş bir adam getirildi. Ona dayak tatbik etti, öldürmedi". Tirmizî Kabisa'nın da buna benzer bir rivâyette bulunduğunu, bu çeşit amel hususunda ulemânın hiç ihtilaf etmediğini belirtir. Bu tatbikatı te'yid eden çok delil bulunduğunu belirten Tirmizî, Resûlullah'ın bir hadîsini kaydeder: "
"Allah'ın bir, benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet eden müslüman kişinin kanı şu üç sebep dışında kesinlikle helâl olmaz: "Cana can kısas, zina eden evli, İslamdân irtidad eden".
Şu halde, mezkûr hadîsin icma ile neshi değil, bizzat Resûlullah'ın sünneti ile neshi söz konusu olmuştur, denmek istenmektedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/151-153.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

303) Falcılara Ve Kâhinlere İnanma Yasağı (Gaybden Haber Verdiğini Söyleyen Kâhinlere, Müneccimlere, Gizli İşleri Ortaya Çıkaracağını İddia Edenlere, Kum, Çakıl, Arpa Ve Benzeri Şeylerle Falcılık Yapanlara Gitmenin Ve Söylediklerine İnanmanın Nehyedilmiş Olduğu)

Bu bölümdeki altı hadis-i şeriften falcılara inanmanın doğru olmadığını, bu tür insanlara inanan kimsenin kırk gün namazının kabul olunmayacağını, falcılığın her türlüsünün sihir çeşidinden olduğunu, yıldızname türü bilgileri elde edenlerin günahlarının da arttığını, haram olan ücretlerden birinin de falcılık ücreti olduğunu öğreneceğiz. [1]

1672. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Bazı insanlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kâhinleri (n yaptıkları hakkında fikrini) sordular da Resûl–i Ekrem:
– *"Aslı olan, (doğru) bir şey değildir"* buyurdu.
– Ey Allah'ın Resûlü! Ama onların bize verdikleri geleceğe ait bazı haberler söyledikleri gibi çıkıyor, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Onların bu tür haberleri (görevli meleğin ilham ettiği) gerçeklerdendir. Onu bir cin meleklerden kaparak kâhin dostunun kulağına fısıldar. O kâhinler de bir doğruya yüz yalan karıştırır (halka sunar) lar"* cevabını verdi.[2]

1673. Safiyye Binti Ebû Ubeyd, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir eşinden naklen Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:
"Kim, çalıntı veya yitik bir malın yerini haber veren kimseye (arrâfa) gidip ondan bir şey sorar, söylediğini de tasdik ederse, o kişinin kırk gün hiçbir namazı kabul olunmaz."[3]

1674. Kabîsa İbni'l–Muhârık *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, demiştir:
"Kuşları ürkütüp isimlerinden, seslerinden ve hareketlerinden mânalar çıkarmak, uğursuzluğa inanmak, kum üzerine çizgiler çizerek geleceğe yönelik hükümler çıkarmak bir çeşit sihir ve kehânettir."[4]

1675. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yıldızlardan bir bilgi edinen, bir parça sihir elde etmiş olur. Bilgisi arttıkça günahı da artar."[5]

1676. Muâviye İbni'l–Hakem *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Ben, yeni müslüman olmuş biriyim. Allah Teâlâ bizi İslâm ile şereflendirdi. Bizden öyle kimseler vardır ki, kâhinlere gider, onların söylediklerine inanırlar, dedim.
– *"Artık onlara gitmeyin (söylediklerine de inanmayın)!"* buyurdu. Ben:
– Bizden kimileri de kuşların ötmesini, sağa –sola uçmasını uğursuzluk sayarlar, dedim.
– *"Bu, içlerinde buldukları bir zan, bir duygudur; bu his onlara mâni olmasın"* buyurdu. Ben:
– Bizden kum üzerine birtakım çizgiler çizen ve öylece hüküm çıkarmaya çalışanlar da var, dedim.
– *"Peygamberlerden biri de çizgi çizerdi. Kimin çizgisi onun çizgisine uygun düşerse o isabet etmiş olur"* cevabını verdi.[6]

1677. Ebû Mes'ûd el–Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, köpek parasını, fuhuş gelirini ve falcılık ücretini yasaklamıştır.[7]

* Bu bölümün altı hadisinden Kahin ve Arraf dediğimiz sihirbaz, müneccim, falcı kimselerin sözlerinin % 99'unun yalan ve yakıştırma olduğunu öğreniyoruz. Her dönemde insanlar gelecekte nelerin olacağını önceden bilip öğrenmek istemişlerdir. Bu istekten dolayı da toplumlarda sihirbazlar revaç bulmuş ve yaygınlaşmıştır. Günümüzde de aynı istekten dolayı gazetelerde ve televizyonlarda astroloji, yıldızname ve falcılık yaygınlaşmış olup, insanlar bunları takip edip durmaktadırlar. Gerçeklerin (Allah ve Peygamber sözlerinin) unutulduğu dönem ve yörelerde bu tür hurafeler çok yaygınlaşmıştır ve toplumu yönlendirenler kahinler ve sihirbazlar olmuşlardır. Bugün 20. asrın sihirbazları diyebileceğimiz Medya da (yani Basın ve TV kanalları) aynı işi yapmakta ve toplumu yönlendirmektedir. Müslüman bunların haber ve programlarını kitap ve sünnet ölçüsüyle ölçmeden kabul etmemeli ve bunlara aldanarak hem dünya, hem de ahiretini perişan etmemelidir. Müslüman istihare dediğimiz usulle hakkında karar veremediği şeyleri halleder. [8]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 490.
[2] Buhârî, Tıb 46, Bed'ül–halk 6, Tevhîd 57; Müslim, Selâm 122–124.
[3] Müslim, Selâm 125. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 429, IV, 68, V, 380.
[4] Ebû Dâvûd, Tıb 23. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 477, V, 60.
[5] Ebû Dâvûd Tıb 22, 51. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 28.
[6] Müslim, Mesâcid 33. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, salât 167; Nesâî, Sehiv 20.
[7] Buhârî, Büyû 25, 113, İcâre 20, Talâk 51, Tıb 46, Libâs 86, 96; Müslim, Müsâkât 40. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 26, 63; Tirmizî, Büyû 46, 49, 50, Nikâh 37, Tıb 23; Nesâî, Sayd 15, Büyû 91, 92, 94; İbni Mâce, Ticârât 9.
Falcılıkla alakalı, 701'e bkz.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 491.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İHTİLAFU'L HADÎS

Hadîsler bazan birbirine zıd hükümler ifade ederler. Bu hâli, teâruz, ihtilaf, zıdlık gibi kelimelerle ifâde ederiz. Bu çeşit hadîsler, ayrı bir inceleme konusu teşkil ederler. Bunları inceleyen hadîs dalına muhtelifu'l hadîs ilmi denir. Ancak şunu hemen belirtelim ki, karşımıza çıkan her ihtilaf bu ilmin şümûlüne girmez. Sözgelimi zayıf veya metruk bir hadîs, sahîh bir hadîse muhâlefet etse, sahîh'e zayıf muhalefeti pek ciddiye alınmaz.
Öyle ise istılâhi mânada ihtilaf, makbûl hadîslerde söz konusudur. Bu sebeple İbnu Hacer şöyle bir tarif sunmuştur: "Makbûl bir hadîsin, kendisi gibi makbûl bir hadîse, araları zorlanmaksızın cem ve te'lîf edilebilecek şekilde muaraza etmesine muhtelifu'l-hadîs denir".
Târife dikkat edersek teâruzdan bahsedebilmek için birkaç unsur olmalıdır:
1- İki adet makbûl rivayet.
2- Hadîslerin aynı meseleye temas etmesi, fakat zıt hükümler ifade etmesi.
3- Bu zıtlığın zâhirde olması, her ikisinin de barıştırılabilir olması. [1]
Not: Bazan hadîs, aynı konuda gelen ikinci bir hadîse değil, Kur'an ve Sünnetle gelen umumî prensiplere, ahkâma da muhâlefet edebilir. Bunun tetkîki de yine muhtelifu'l-hadîs konusuna girer.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/155.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/155.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İHTİLAFU'L HADÎS

Hadîsler bazan birbirine zıd hükümler ifade ederler. Bu hâli, teâruz, ihtilaf, zıdlık gibi kelimelerle ifâde ederiz. Bu çeşit hadîsler, ayrı bir inceleme konusu teşkil ederler. Bunları inceleyen hadîs dalına muhtelifu'l hadîs ilmi denir. Ancak şunu hemen belirtelim ki, karşımıza çıkan her ihtilaf bu ilmin şümûlüne girmez. Sözgelimi zayıf veya metruk bir hadîs, sahîh bir hadîse muhâlefet etse, sahîh'e zayıf muhalefeti pek ciddiye alınmaz.
Öyle ise istılâhi mânada ihtilaf, makbûl hadîslerde söz konusudur. Bu sebeple İbnu Hacer şöyle bir tarif sunmuştur: "Makbûl bir hadîsin, kendisi gibi makbûl bir hadîse, araları zorlanmaksızın cem ve te'lîf edilebilecek şekilde muaraza etmesine muhtelifu'l-hadîs denir".
Târife dikkat edersek teâruzdan bahsedebilmek için birkaç unsur olmalıdır:
1- İki adet makbûl rivayet.
2- Hadîslerin aynı meseleye temas etmesi, fakat zıt hükümler ifade etmesi.
3- Bu zıtlığın zâhirde olması, her ikisinin de barıştırılabilir olması. [1]
Not: Bazan hadîs, aynı konuda gelen ikinci bir hadîse değil, Kur'an ve Sünnetle gelen umumî prensiplere, ahkâma da muhâlefet edebilir. Bunun tetkîki de yine muhtelifu'l-hadîs konusuna girer.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/155.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/155.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

50) Allah'ın Güç Ve Azabına Karşı Devamlı Sorumluluk Bilincinde Olmak

Bu bölümdeki yedi ayet ve onaltı hadis-i şeriften Allah'a verilen kulluk sözü tutulursa Allah ta cennete sokma sözünü tutacağını, Rabbimizin azabı ve yakalamasının pek şiddetli olduğunu ve Allah'ın izni olmadan kimsenin bile konuşamayacağını, herkesin en yakını olan kimselerden bile o gün kaçacağını, emziren kadın bile o gün emzirdiği çocuğunu bırakacağını, Rablerine karşı devamlı korkanlara iki cennet bahşedileceğini, cennetliklerin cennetlerinden konuşacaklarını, Yaradılışın ana karnında oluşumuna kadar denilen yazgının da çok öncelerden yazıldığını, cehennemi çeken yetmiş bin dizgin ve yetmiş bin melek olduğunu, cehennemde azabı en hafif olan kimsenin durumunu, cehennem ateşinin insanları nasıl kuşatacağını, mahşerdeki ter oranının kişilere göre durumunu, Rasulullah'ın bildiğini bilsek az güler çok ağlardık gerçeğini, cehennemin dibine yetmiş yılda ulaşılabileceğini, Rabbimizin kıyamette hepimizle konuşacağını, yarım hurma ile de olsa cehennemden korunmamız gerektiğini, gökyüzünde sayısız melekler olduğunu, kıyamette herkesin tüketilen ömürden elde edilen ilimden, elde edilen malın nerede kazanılıp nerede harcanıldığından, vücudun nerelerde yıpratıldığından sorguya çekileceğini, yine o kıyamet gününde yer yüzünün her türlü haberleri vermek suretiyle şahitlik yapacağını, İsrafil'in sura üfürme vaktinin çok yaklaştığını, Allah'ın azabından korkan kimsenin geceleri ibadetle yol alması gerektiği böylece de cenneti elde edeceğini, insanların kıyamet günü çırılçıplak ve sünnetsiz haşrolacaklarını ve günün dehşetinden dolayı birbirine bile bakamayacaklarını öğreneceğiz. [1]

"... Ey insanlar yalnızca bana karşı sorumluluk bilinci taşıyın." (Bakara: 2/40)
"Şüphesiz Rabbinin yakalaması son derece çetindir." (Büruc: 85/12)
"İşte senin Rabbin varoluş gayesine aykırı hareket eden kentlerin toplumlarını böylece kıskıvrak yakalayıverir. Şüphesiz ki onun yakalaması çok şiddetli ve çok zorludur. Gerçek şu ki, bütün bu anlatılanlarda ahiret azabından korkanlar için apaçık bir ders ve uyarı vardır. O gün ki bütün insanlık bir araya gelecektir ve o gün her şey tüm açıklığıyla ortaya konacaktır. O günü ancak bizim bildiğimiz bir vakte kadar geciktiririz. O gün gelince Allah'ın izni olmaksızın kimse konuşamayacaktır. O gün bir araya getirilenlerden kimileri felakete uğramış üzüntülü ve mutsuz, kimileri de mutlu ve sevinçli olacaklardır. O gün mutsuz olanlar dünyadayken yaptıklarından dolayı ateşte yaşayacaklar ve orada ah çekip inleyeceklerdir." (Hud: 11/102-106)
"Allah ancak kendisine karşı dikkatli olmanızı ister." (Al-i İmran: 3/28)
"O gün kişi kaçar kardeşinden, annesinden ve babasından, eşinden ve çocuklarından. O gün her kişinin kendine yetecek bir derdi ve meşguliyeti vardır." (Abese: 80/34-37)
"Ey İnsanlar Rabbinize karşı sorumluluk bilinci taşıyın. Çünkü son saatin sarsıntısı gerçekten korkunç olacak. Onu gördüğünüz gün emziren analar çocuklarını bırakıp unutacaklar ve her gebe kadın da vakitsiz doğuracaktır. İnsanları sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi alıklaşmış göreceksin. Çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir." (Hacc: 22/1-2)
"Hesap vermek için Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kula iki cennet vardır." (Rahman: 55/46)
"Cennetlikler birbirlerine dönüp sorarlar ve derler ki "Bakın dünyada iken çoluk çocuğumuzun arasında yaşarken Allah'ın bizden razı olmayacağını düşünerek sonumuzdan korku içindeydik. Allah bize bol bol lütufta bulundu da ta iliklere işleyen cehennem azabından korudu. Biz bundan önce dünyada da O'na yalvarıp ibadet ederdik. Çünkü o iyiliği bol ve rahmeti geniştir." (Tur: 52/25-28)

397. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* dedi ki :
Bize, doğru söyleyen, doğruluğu tasdîk ve kabul edilmiş olan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* haber verdi ve şöyle buyurdu :
"Sizden birinizin yaratılışının başlangıcı, annesinin karnında kırk günde derlenir toplanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde pıhtı hâline döner. Sonra da bir o kadar zaman içinde bir parça et olur. Daha sonra Allah bir melek gönderir ve melek, ona ruh üfler. Bu melek dört şeyle; anne rahmindeki canlının rızkını, ecelini, amelini, iyi biri mi, yoksa kötü biri mi olacağını yazmakla emrolunur."
Abdullah İbni Mes'ûd der ki: Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, sizden biri, cennetliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cennet arasında sadece bir arşın mesâfe kalır da, sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer, cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve cehenneme girer. Yine sizden biri cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cehennem arasında bir arşın mesâfe kalır; sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer ve o kişi cennetliklerin yaptığı işleri yapmaya devâm eder de, neticede cennete girer.[2]

* Herkesin yazgısı boynunda asılıdır. *"Her insanın kuşunu (amelini) boynuna astık. Kıyamet günü onun için bir kitap çıkaracağız ki, ona açılmış olarak kavuşacaktır. (Kendisine) "Oku kitabını! Hesaba çekici olarak bugün nefsin sana yeter!" denilecektir* (İsra: 17/13-14) Hiç kimse yaptığı iyi amellere güvenmemeli, yaptığı kötülükler sebebiyle de Allah'dan ümit kesmemelidir. Kişinin dünyadaki son haline göre muamele yapılır. Bizler ölümün bizi müslüman olarak yakalaması için hep müslümanca yaşamalı ve müslüman olarak can vermeliyiz. İyi ve hayırlı amellere ağırlık vermeli kötü ve çirkin işlerden uzak durmalıyız. [3]

398. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hesap gününde cehennem getirilir. Cehennemin yetmiş bin dizgini ve her bir dizgini çeken yetmiş bin de melek vardır."[4]

* Hesap gününde cennet ve cehennem de hazır bulunacaktır. Fecr: 89/23, Kaf: 50/31. [5]

399. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:
"Şüphesiz kıyamet gününde cehennemliklerin azâbı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan kişidir. Oysa o, hiç kimsenin kendisinden daha şiddetli azâb gördüğünü zannetmez. Halbuki kendisi, cehennemliklerin azâbı en hafif olanıdır."[6]

* Herkes kendi derdine düştüğü için başkasının ne halde olduğunu bilmez. Herkes kendi azabını en şiddetli sanır. Cehennem azabı haktır ve derece derecedir. [7]

400. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cehennem ateşi, cehennem ehlinin bazısının topuklarına, bazısının dizlerine, bazısının kuşak yerlerine, bazısının da köprücük kemiklerine kadar çıkar."[8]

* Cehennem azabı insanları yiyip tüketecek bir azab değildir. Yanma işi devam ederken cennetlikler cehennemlikleri, cehennemlikler de cennetlikleri görecek ve tanıyacaklardır. (Bkz. Nisa. 4/56, Araf: 7/44) [9]

401. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlar, âlemlerin Rabbi huzurunda hesap vermek üzere kabirlerinden kalkarlar. Onlardan bazıları kulaklarının yarısına kadar ter içindedirler."[10]

* İnsanlar hesaplarının zorluğu sebebiyle hissettikleri büyük sıkıntı, güneşin ve cehennemin yakıcı sıcaklığıyla o derece terlerler ki dünyadaki yaşayışlarına göre değişik sıkıntılara girerler çünkü o günün sıkıntıları çok büyüktür. [11]

402. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere benzerini hiç duymadığım bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:
"Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız." Bunun üzerine Resûlullah'ın ashâbı yüzlerini kapatarak hıçkıra hıçkıra ağladılar.[12]

Müslim'in rivayeti şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbının durumuyla ilgili bir haber alınca şöyle bir konuşma yaptı:
"Cennet ve cehennem gözlerimin önüne serilip bana gösterildi. Hayır ve şer açısından bugün gibisini görmedim. Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız" buyurdu. Resûlullah'ın ashâbına bundan daha ağır gelen bir gün olmamıştı. Başlarını örterek hıçkıra hıçkıra ağladılar.[13]

* Tevbe: 9/82. Ayette olduğu gibi mü'minler cehennem manzaralarını çok hatırlayıp az gülmeli ve çok ağlamalıdır. Miraç gecesinde pek çok değişik ahiret manzaraları gören peygamberimiz (s.a.v.) böyle söylemiş, böylece bizleri gafletten uzak durmaya teşvik etmiştir. [14]

403. Mikdâd *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mil mesâfe kalıncaya kadar yaklaştırılır."
Hadisi Mikdâd'tan rivayet eden Süleym İbni Âmir:
Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah mil ile yeryüzündeki mesafe ölçüsünü mü yoksa göze sürme çekmek için kullanılan mili mi kastetti bilmiyorum, demiştir. Resûl–i Ekrem:
"İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları kuşak yerlerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter âdeta ağızlarına gem vurur" buyurarak eliyle ağzına işaret etti.[15]

* Ahiretin ne derece dehşetli oluşuna bir tablo daha... [16]

404. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde insanlar o kadar terlerler ki, onların teri yerin yetmiş arşın derinliğine ulaşır. Ter onların ağızlarına âdetâ gem vurur da tâ kulaklarına kadar çıkar."[17]

* Değişik bir ahiret manzarası daha... [18]

405. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikteydik. O sırada düşen bir şeyin gümbürtüsünü duyduk. Bunun üzerine:
– *"Bu gümbürtünün ne olduğunu biliyor musunuz?"* diye sordu. Biz:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Resul–i Ekrem Efendimiz:
– *"Bu, yetmiş sene önce cehenneme atılmış olan bir taştır. O, şimdiye kadar cehennemde yuvarlanıp yol alıyordu, nihayet onun dibine ulaştı; siz onun gümbürtüsünü işittiniz"* buyurdu.[19]

* Aynen bu hadiste olduğu gibi ashap bazı fevkalade hadiselere de şahid olmuşlardı. Mesciddeki kütüğün inlemesi, peygamberimizin elindeki çakıl taşlarının tesbihlerinin duyulması gibi burada da cehennemin derinliği anlatılmış olmaktadır.[20]

406. Adî İbni Hâtim *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rabbiniz arada bir tercüman bulunmaksızın, her birinizle konuşacaktır. Kişi sağına bakar, önceden gönderdiği iyi işleri görür; soluna bakar vaktiyle yaptığı kötü işleri görür. Önüne bakar, önünde sadece cehennemi görür. Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz."[21]

407. Ebu Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor ve biliyorum. Gök yüzü gıcırdayıp inledi ve gıcırdayıp inlemekte de haklı idi. Gökyüzünde, alnını Allah'a secde için koymuş bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bile boş yer yoktur. Allah'a yemin ederim ki, eğer benim bildiklerimi sizler bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız. Yataklarda kadınlardan da zevk almazdınız. Yüksek sesle Allah'a yalvararak yollara ve kırlara çıkardınız."[22]

408. Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el–Eslemî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, *Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbir kul, kıyamet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdayamaz."[23]

* Burada sayılanlar sorulacak olanların en önemlileridir, kişi her türlü nimetten sorguya çekilecektir. Dolayısıyla mal mülk helal yoldan kazanılmalı, haramlardan sakınmak suretiyle sağlık ve sıhhatimizi korumalıyız. Bu dünyada haramlardan sakınmak suretiyle sıhhatimizi, dolayısıyla ahirette de cehennemden vücudumuzu korumuş olmalıyız. [24]

409. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: *"İşte o gün yer haberlerini söyler"* (Zelzele: 99/4) âyetini okudu, sonra:
– *"Yerin haberlerinin ne olduğunu biliyor musunuz*?" diye sordu. Sahâbe:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Hz. Peygamber:
– *"Onun haberleri, her erkek ve kadının yeryüzünde neler yaptığına şâhitlik ederek, sen şu günde şöyle yapmıştın, demesidir. İşte yerin haberleri budur"* buyurdu.[25]

* Allah izin verirse dağlar, taşlar, ağaçlar her şey konuşacak ve gereken haberleri verecektir. [26]

410. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sûr sahibi boruyu ağzına koymuş, ne zaman üflemekle emrolunursa hemen üfleyeceği ânın iznini bekleyip durmakta iken ben nasıl sevinebilirim?" Bu haber, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah:
"Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir, deyiniz" buyurdu.[27]

* Bu dua her türlü dehşet ve tehlikeli anlarda yapılmalıdır. [28]

411. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Korkan kimse, geceleyin yol alır. Gece yol alan kimse de varacağı yere ulaşır. İyi biliniz ki, Allah'ın metâı çok pahalıdır. İyi biliniz ki, Allah'ın metâı cennettir."[29]

* Günahtan ve azaptan korkmak müslümanın vazifesidir. Mü'min canını ve malını Allah için feda etmeye daima hazır olmalıdır. [30]

412. Âişe *radıyallahu anhâ,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:
"İnsanlar, kıyamet gününde, yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah'ın huzurunda toplanırlar." Bunun üzerine ben:
– Yâ Resûlallah! Kadınlar ve erkekler birlikte olunca, birbirlerine bakmazlar mı, dedim? Peygamber Efendimiz:
– *"Âişe! Durum, onların bunu akıllarına getiremeyecekleri kadar ciddidir"* buyurdu.
Bir başka rivayette:
"İş, birbirlerine bakamayacakları derecede şiddetlidir", buyurdu.[31]

* Abese: 80/37 ayetinde olduğu gibi ahirette insanlar, doğdukları hal üzere haşrolacaklar ve sıkıntı ve dehşetten birbirlerine bakacak halleri bile olamayacaklardır. [32]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 145.
[2] Buhârî, Bed'ü'l–halk 6, Enbiyâ 1, Kader 1; Müslim, Kader 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Tirmizî, Kader 4; İbni Mâce, Mukaddime 10.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 147.
[4] Müslim, Cennet 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 1.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 147.
[6] Buhârî, Enbiyâ 1, Rikak 51; Müslim, Îmân 362–364. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 12.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 147.
[8] Müslim, Cennet 33.

[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 147.
[10] Buhârî, Rikak 47, Tefsîru sûre 83; Müslim, Cennet 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 2, Tefsîru sûre (83); İbni Mâce, Zühd 33.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 147.
[12] Buhârî, Tefsîru sûre (5), 12; Müslim, Fezâil 134.
448'de tekrar gelecektir.
[13] Müslim, Fezâil 134.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 148.
[15] Müslim, Cennet 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 6.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 148.
[17] Buhârî, Rikak 47; Müslim, Cennet 61.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 148.
[19] Müslim, Cennet 31.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 148.
[21] Buhârî, Zekât 9; Müslim, Zekât 67. Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıb 25, Tevhîd, 24, 36; Tirmizî, Kıyamet 1; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28.
Bu hadis 139'da geçmişti. İleride 546 ve 693'de tekrar gelecek, açıklama orada verilecektir.
[22] Tirmizî, Zühd 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 19.
402'deki açıklamaya bakınız.
[23] Tirmizî, Kıyamet 1.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 149.
[25] Tirmizî, Kıyamet 7.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 149.
[27] Tirmizî, Kıyamet 8; Tefsîru sûre (39).
[28] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 149.
[29] Tirmizî, Kıyamat 18.
[30] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 149.
[31] Buhârî, Rikak 45; Müslim, Cennet 56, 59. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 8, 48, Tefsîru sûre (5), 14; Tirmizî, Kıyamet 3, Tefsîru sûre (80), 2; Nesâî, Cenâiz 118–119; İbni Mâce, Zühd 33.
[32] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 150.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İHTİLAFI GİDERME YOLLARI

İhtilafu'l-hadîs'i, "Zâhirde olan bir zıtlık" diye tavsîf edince, bunun giderilebileceği peşinen kabul edilmiş olmaktadır. Esâsen, hadîste gerçek mânâda, yani giderilmesi mümkün olmayan ihtilafın varlığı kabul edilemez. Çünkü, hadîs vahye dayanmaktadır, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sıradan bir insan değildir, Cebrâil (aleyhisselam)'in murakabe ve irşâdı altındadır. Öyle ise O'nun (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerinde bazı zıtlıklar görüyorsak, bu zâhirdedir, hadîsi intikal ettiren râvilerdendir, anlaşılmayan, bize gizli kalan, mâlûmatımızın yetişmediği bazı hususlar var demektir. Öyle ise, yapılacak iş bu kapalılıklara açmak, eksik olan bilgimizi tamamlamaktan ibârettir. Nitekim bu konuya hakkıyla hâkim, dirayet sahiplerinden İbnu Huzeyme çok kesin bir ifade ile şöyle demiştir: "Ben birbirine zıt iki hadîs bilmiyorum, kimin yanında varsa bana getirsin ben aralarını te'lif edivereyim".
Hadîsler arasında görülen teâruzu gidermede sırayla şu yollara başvurulur:
1- Cem ve te'lif,
2- Nesh,
3- Tercih,
4- Tevakkuf, [1]
Not: Muhaddislere göre bu sıra hiyerarşiktir ve uymak icabeder. Yani müteârız hadisleri cem ve te'lif imkânı aranmadan nesh ihtimali üzerinde durulmaz. Cem ve te'lif etme imkânı bulunmadığı, bundan ümid kesildiği hallerde nesh yoluyla da ihtilaf giderilemezse, "Tercîh"e başvurularak birini diğerine üstün kılma imkânları aranır. Bundan da sonuç alınamazsa "tevakkuf" edilir. Yani, her ikisiyle de amel edilmez. Birini üstün kılacak bir karîne'nin bulunmasına kadar her ikisi de amel dışı bırakılır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/156.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/156.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İHTİLAFI GİDERME YOLLARI

İhtilafu'l-hadîs'i, "Zâhirde olan bir zıtlık" diye tavsîf edince, bunun giderilebileceği peşinen kabul edilmiş olmaktadır. Esâsen, hadîste gerçek mânâda, yani giderilmesi mümkün olmayan ihtilafın varlığı kabul edilemez. Çünkü, hadîs vahye dayanmaktadır, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sıradan bir insan değildir, Cebrâil (aleyhisselam)'in murakabe ve irşâdı altındadır. Öyle ise O'nun (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerinde bazı zıtlıklar görüyorsak, bu zâhirdedir, hadîsi intikal ettiren râvilerdendir, anlaşılmayan, bize gizli kalan, mâlûmatımızın yetişmediği bazı hususlar var demektir. Öyle ise, yapılacak iş bu kapalılıklara açmak, eksik olan bilgimizi tamamlamaktan ibârettir. Nitekim bu konuya hakkıyla hâkim, dirayet sahiplerinden İbnu Huzeyme çok kesin bir ifade ile şöyle demiştir: "Ben birbirine zıt iki hadîs bilmiyorum, kimin yanında varsa bana getirsin ben aralarını te'lif edivereyim".
Hadîsler arasında görülen teâruzu gidermede sırayla şu yollara başvurulur:
1- Cem ve te'lif,
2- Nesh,
3- Tercih,
4- Tevakkuf, [1]
Not: Muhaddislere göre bu sıra hiyerarşiktir ve uymak icabeder. Yani müteârız hadisleri cem ve te'lif imkânı aranmadan nesh ihtimali üzerinde durulmaz. Cem ve te'lif etme imkânı bulunmadığı, bundan ümid kesildiği hallerde nesh yoluyla da ihtilaf giderilemezse, "Tercîh"e başvurularak birini diğerine üstün kılma imkânları aranır. Bundan da sonuç alınamazsa "tevakkuf" edilir. Yani, her ikisiyle de amel edilmez. Birini üstün kılacak bir karîne'nin bulunmasına kadar her ikisi de amel dışı bırakılır.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/156.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/156.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

45: EMSAL (ÖRNEKLEME) BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø ALLAH, BAZı ÖRNEKLEMELERLE BIR ŞEYLER ANLATıR Mı?

2859- Nevvâs b. Sem'an el Kılabî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Allah dosdoğru yoluna dair bir örnek sundu yol boyunca iki duvar duvarlarda açık kapılar ve kapılar üzerinde de örtüler vardır. Yolun başında ve üzerinde bir çağırıcı daima şöyle çağırırlar: "Allah insanları huzur ve güvenlik ortamına yani Cennete çağırmakta ve isteyen kimseleri de dilediği şekilde doğru yoluna yöneltmektir."** (10 Yunus: 25)

Yolun iki kenarındaki kapılar Allah'ın yasaklarıdır. Bir kimse örtüyü açmadan Allah'ın yasaklarına düşmez. Kişinin üzerindeki çağıran kişi Rabbinin insanları içersine koyduğu vicdan denilen şeydir. (Müsned: 16976)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Tirmizî: Abdullah b. Abdurrahman'dan işittim, Zekeriyya b. Adiyy'den işittiğini söylüyor ve Ebû İshâk el Ferazî'nin şöyle dediğini anlatıyor; râvî Bakiyye'nin güvenilir kişilerden rivâyet ettiği hadisleri alınız. İsmail b. Ayyaş'ın ise gerek güvenilir kişilerden gerekse güvenilmez kişilerden rivâyet ettiği şeyleri almayınız

2860- Saîd b. ebî Hilâl (r.a.)'den rivâyete göre; Câbir b. Abdullah el Ensarî dedi ki: Bir gün Rasûlullah (s.a.v.), yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: **"Rüyamda gördüm Cibrîl başucumda Mikâil'de ayak ucumda durmuş biri diğerine şöyle diyordu: Bu kimse için bir örnekleme yap! O'da şöyle dedi: Dinle kulağın duysun kalbin anlasın senin durumunla ümmetin durumu bir hükümdarın durumuna benzer ki o hükümdar bir köşk yaptırmış o köşkün içerisinde de bir salon hazırlayıp orada bir sofra kurdurmuş ve bir davetçi göndererek halkı yemeğe davet etmiştir. O insanlardan kimi davetçiye uymuş, kimisi de uymamıştır.**

Bu örneklemede, Hükümdar Allah'tır, köşk islamdır, salon Cennettir. Sen ise Ey Muhammed o davetçisin. Sana uyan; İslam'a girmiş olur. İslama uyan Cennete girmiş olur, Cennete giren de oradakilerden yer. (Buhârî, İtisam: 27)

Bu hadis değişik şekillerde de buradakinden daha sağlam bir senedle rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis mürseldir, çünkü Saîd b. ebî Hilâl, Câbir b. Abdullah'a yetişmemiştir.

2861- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), akşam namazını kıldırdıktan sonra kalktı Abdullah b. Mes'ûd'un elinden tuttu, onu Mekke'nin Batha denilen yerine kadar çıkardı. Sonra onu oturttu ve çevresine bir çizgi çizerek şöyle buyurdu: Bu çizgiden dışarıya asla çıkma! Sana bazı kimseler gelecekler onlarla konuşma! Çünkü onlar seninle konuşmayacaklardır.**

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) istediği yere çekip gitti. Ben çizginin içersinde oturmakta iken cisimleri ve saçları sudanlılara benzeyen bazı kişiler yanıma geldiler ne avretlerini görüyor nede üzerlerinde bir elbise... Bana kadar geliyorlar fakat çizgiyi geçemiyorlardı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına doğru yöneliyorlardı. Gecenin son kısmı olunca onlar gelmediler fakat Rasûlullah (s.a.v.) geldi. Ben oturmaya devam ediyordum, şöyle buyurdu: Gece boyu ayaktayım sonra benim çizgimin içersine girdi uyluğumu yastık yapıp uyudu. Rasûlullah (s.a.v.) uyuduğunda hafif horultu ile uyurdu. Ben oturuyor, Rasûlullah (s.a.v.)'de dizimi yastık yapıp uyurken üzerlerinde beyaz elbiseler olan bazı kimseler gözüme ilişti. Onlardaki güzelliği ancak Allah bilir. Bana kadar geldiler bir kısmı Rasûlullah (s.a.v.)'in başucunda bir kısmı da ayak ucunda oturdular ve aralarında şöyle konuştular: "Hiçbir kul görmedik ki bu peygambere verilen şeyler ona da verilmiş olsun, onun gözleri uyuyor fakat kalbi uyanıktır. O'na dair bir örnekleme yapınız.

O bir büyük lider durumunda olup bir saray yaptırmıştır ve bir sofra kurarak insanları yemeye ve içmeye çağırmıştır. Kim onun davetine uyarsa yemeğinden yer ve içeceğinden içer. Kim de icabet etmezse ona ceza vardır -veya azab vardır- **sonra onlar dağılıp gittiler bu sırada Rasûlullah (s.a.v.) uyandı. Bunların söylediklerini işittin mi? Kimdir onlar bilir misin? Ben de Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim. Rasûlullah (s.a.v.) onlar meleklerdir, buyurdu. Getirdikleri örnekleme nedir biliyor musun? Ben de Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim. Bunun üzerine buyurdular ki: Rahman olan Allah Cenneti yaptı kullarını Cennete davet etti. Kim bu çağrıya icabet ederse Cennete girer, kim de çağrıya kulak asmazsa Rahman onlara azâb eder ve cezalandırır."** (Dârimî, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Ebû Temime, Huceymî'li olup adı Tarîf b. Mûcâlid'tir. Ebû Osman en Nehdî'nin ismi Abdurrahman b. Müll'dür. Mu'temir'den bu hadisi rivâyet eden Süleyman et Teymî ise Süleyman b. Tarhan'dır. Teym oğullarına indiği için ona nispet edilmiştir. Ali, Yahya b. Saîd'den naklederek şöyle dedi: Süleyman et Teymî'den daha çok Allah'tan korkan birini görmedim.

BÖLÜM: 2

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) ILE ÖNCEKI PEYGAMBERLERIN ÖRNEKLEMESI

2862- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Benimle benden önceki Peygamberlerin örneği, bir konak yapan adama benzer ki bu konağın her yanını yapıp süslemiş sadece bir kerpiç yeri boş kalmıştır. İnsanlar konağa giriyorlar hayret ediyorlar ve bu bir kerpiçlik boş yer olmasa konağa diyecek yok diyorlar."** (işte ben o kerpiç gibiyim) (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Bu konuda Übey b. Ka'b ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 3

Ø NAMAZ, ORUÇ VE SADAKA'NıN ÖRNEKLEMESI NASıLDıR?

2863- Harîs el Eş'arî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah, Zekeriyya'nın oğlu Yahya'ya beş şeyi yapmasını ve bunun İsrail oğullarına da yaptırılmasını emretmesini buyurdu; Yahya bu beş konuda biraz yavaş davranır gibi oldu. Bunun üzerine İsa ona şöyle dedi: Allah sana bu beş konuda yapman gerekenleri ve İsrail oğullarına da yaptırmanı emir buyurmuştu. Ya sen emredersin veya ben emredeceğim dedi. Yahya şu cevabı verdi: Bu beş konuda beni geçersen yere batırılmamdan ve azaba uğramaktan korkarım. Sonra Yahya, halkı Beyti Makdis'te topladı mescid doldu, insanlar her tarafı doldurdular. Yahya şöyle dedi: Allah beş konuda benim yapmam gerekenleri ve sizin de yapmanız gerekenleri size emretmemi emir buyurdu. Bunlardan ilki kulluğunu sadece Allah'a yapıp ona hiçbir şeyi ortak koşmanızdır. Allah'a ortak koşan kimsenin örneği şöyledir: Bir kimse ki, kendi öz malından altın ve gümüşle bir köle satın alan ve sonra o köleye işte malım, işte evim, çalış ve bana hakkını öde diyen kişinin örneği gibidir. O da çalışmakta ve kendi efendisinden başka birine ödeme yapmaktadır. Hanginiz kölesinin bu durumda olmasına razı olur?

Allah size namaz kılmanızı emretti. Namaz kılarken yüzünüzü sağa sola çevirip bakmayınız. Çünkü Allah, kulu namazında yüzünü sağa sola çevirmediği sürece yüzünü kulundan ayırmaz.

Ve Allah size orucu emretti. Bunun örneği ise şöyledir. Bir gurup arasında olup beraberinde bir misk kabı bulunan kişinin durumuna benzer hepsi ona hayran olur veya o koku onların hepsini hayran eder. Oysa oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.

Ve Allah size sadaka vermeyide emretti. Bunun örneği de düşmen güçlerinin esir ettiği ellerini boynuna bağladıkları ve boynunu vurmak üzere ileri sürdükleri kimsenin durumuna benzer. Kişi vereceği sadakalarla az veya çok bu boynu sizden kurtaracağım der ve canını onlardan kurtarmış olur.

Allah size kendisini daima hatırlamanızı emretti. Bunun örneğini de düşman tarafından süratle takip edilen ve sonunda kendisini sağlam bir köleye atıp kendisini onlara karşı koruyan kimsenin durumu gibidir. Kul da böyledir. Allah'ı hatırlamakla kendisini şeytana karşı korumuş olur.

Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: Bende size Allah'ın bana emrettiği beş şeyi emrediyorum: "**Dinlemek, İtaat, Cihâd, Hicret ve cemaati"**kim

cemaatten bir karış ayrılırsa İslam bağını boynundan çıkarmış olur ancak cemaate tekrar dönerse o zaman başka... Kim cahiliyye davası iddia eder ve cahilî sistemleri müdafaa ederse Cehennemlik kimselerdendir. Bunun üzerine bir adam Ey Allah'ın Rasûlü bu kimse oruç tutsa da namaz kılsa da aynı mıdır? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): Namaz kılsa da oruç tutsa da durum aynıdır buyurdu. Siz Müslümanlar olarak Allah'ın davasını ve sistemini tutunuz. Çünkü o size Müslümanlar ve mü'minler ve Allah'ın kulları ismini vermiştir. (Müsned: 16042)

Bu hadis hasen sahih garibtir. Muhammed b. İsmail dedi ki: Harîs el Eş'arî sahabedir. Bu hadisten başka hadisler de rivâyet etmiştir.

2864- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), Ebû Dâvûd et Tayalisî vasıtasıyla, Ebân b. Yezîd'den, Yahya b. ebî Kesîr'den, Zeyd b. Sellam'dan, Ebû Sellam'dan, Harîs el Eşarî'den mana olarak bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir. (Müsned: 16042)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ebû Selam el Habeşî'nin ismi Memtûr'dur. Bu hadisi Ali b. el Mübarek, Yahya b. ebî Kesîr'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø KUR'ÂN OKUYANLA OKUMAYAN MÜ'MIN'IN ÖRNEĞI

2865- Ebû Musa el Eşarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kur'ân okuyan mü'min kimsenin örneği tadı da kokusu da güzel ağaç kavununa benzer. Kur'ân okumayan mü'minin örneği ise kokusu olmayan fakat tatlı bir meyveye benzer Kur'ân okuyan münafığın misali ise Reyhan'a benzer ki kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur'ân okumayan münafığın misali ise Ebû Cehil karpuzuna benzer ki kokusu da tadı da acıdır."** (Buhârî, Fedail-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be bu Hadisi aynı şekilde Katâde'den rivâyet etmiştir.

2866- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mü'min aynen bir ekine benzer rüzgar devamlı olarak onu hareket ettirir durur ve böylece mü'min beladan kurtulmaz, ve bu belalar onun günahlarına keffaret olur. Münafik ise sağlam bir ağaca benzer bir rüzgarla devrilip yok olur gider.** (Buhârî, Merda: 27; Müslim, Sıfat-il: Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2867- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ağaçlardan bir ağaç vardır ki onun yaprağı hiç düşmez, mü'min o ağaca benzer. Söyleyin bakalım o ağaç hangisidir? Herkesin kafası çöldeki ağaçlara takılmıştı. Benim kafamda da o ağaç hurma ağacı olmalıdır dedim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) o ağaç hurma ağacıdır buyurdu. Ben o ağacı bildiğimi, söylemekten utanmıştım. Sonra gönlüme düşeni Ömer'e anlattım, O'da şöyle dedi: Senin o doğruyu söylemiş olman, şunun, bunun, benim olmasından daha hayırlıydı dedi."**(Buhârî, İlim: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 5

Ø BEŞ VAKIT NAMAZıN ÖRNEĞI NASıLDıR?

2868- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Söyleyiniz sizden birinizin kapısının önünden her gün beş sefer yıkandığı bir nehir aksaydı o kimsede kir adına bir şey kalır mıydı? Ashab onun üzerinde kirden bir şey kalmaz dediler. Rasûlullah (s.a.v.), işte beş vakit namaz aynen böyledir. Allah o namazla kulunun hatalarını siler süpürür."** (Nuhari, Mevakît: 27; Müslim, Mesacid: 17)

Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

Kuteybe Bekir b. Mudar el Kureyşî vasıtasıyla İbn'ül Hâd'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etti.

BÖLÜM: 6

Ø SON ÜMMETIN ÖRNEĞI NASıLDıR?

2869- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin örneği, yağmur örneği gibidir; öncesi mi yoksa sonrası mı hayırlı bilinmez."** (Müsned: 11878)

Tirmizî: Bu konuda Ammâr'dan, Abdullah b. Amr'dan, İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Tirmizî: Abdurrahman b. Mehdî'den rivâyete göre, kendisi Hammad b. Yahya el Ebahhı sağlam ve tutarlı bir kişi olarak kabul eder ve o bizim üstatlarımızdandı derdi.

BÖLÜM: 7

Ø ADEMOĞLUNUN ECELI EMELININ ÖRNEKLENMESI NASıLDıR?

2870- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Peygamber (s.a.v.) iki taş attı ve bunlar neye benzer bilir misiniz? Buyurdu. Ashab: Ancak Allah ve Rasûlü bilir dediler bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Uzağa düşen taş insanın emelidir. Yakına düşen taş ise ecelidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

2871- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Geçmiş toplumlara nazaran sizin bu dünyadaki yaşama süreniz ikindi namazı ile güneş batması arasındaki zaman kadardır. Sizinle Yahudî ve Hıristiyanların hali ise; işçi çalıştıran bir kimsenin haline benzer. Bu işveren bir kırat karşılığında günün yarısına kadar kim bana çalışır demiş. Yahudiler birer kırat karşılığında çalışmışlar sonra günün yarısından ikindi namazına kadar bir kırat karşılığında bana kim çalışır demiş, Hıristiyanlar birer kırat karşılığında çalışmışlar. Sonra sizler ikindi namazından sonra gün batımına kadar ikişer kırat karşılığında çalışıyorsunuz. Bunun üzerine Yahudi ve Hıristiyanlar kızdılar, bizim işimiz daha çok ücretimiz daha az dediler. O işveren kimse de: Sizin hakkınızdan bir şeyler kestim mi? dedi. Onlar da hayır dediler, o halde bu benim ikramındır onu dilediğime veririm buyurdu."** (Buhârî, Mevakît: 27)

Bu hadis hasen sahihtir.

2872- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanlar yüz tane deve topluluğu gibidir. Kişi onların içinden binebilecek bir binit bulamayabilir."** (Buhârî, Rıkak: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2873- Saîd b. Abdurrahman el Mahzûmî (r.a.), Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla Zührî'den bu senedle geçen hadisin bir benzerini bize rivâyet etti ve **"Sen onların içersinden kullanabileceğin elverişli bir binek bulamayabilirsin"** dedi. (Buhârî, Ehadis-il Enbiya: 27; Müslim, Fedail: 17)

2874- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benimle ümmetimin hali bir ateş yakan kimsenin haline benzer ki böcekler ve kelebekler o ateşe düşmeye başlar işte sizler ateşe atılıyorsunuz ve ben de sizi kemerlerinizden tutmuş bulunmaktayım."** (Buhârî, Ehadis-il Enbiya: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis başka şekillerde de rivâyet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Cem Ve Te'lif

Cem Arapçadan dilimize de geçen bir kelimedir, dağınık şeyleri biraraya getirmek, toplamak demektir. Te'lif de buna yakın bir mâna taşır. Istılah olarak, müteârız iki hadîs arasındaki ihtilafı aklî ve naklî delillerle gidererek her iki hadîsle de amel etme imkânını göstermektir. Cem ve te'lîf, bir barıştırma işidir, iki hadîs arasında görünen zıtlığın gerçekten değil, zâhirde olduğunu açıklama ameliyesidir.
Bu nasıl gerçekleştirilir? Ulemâ bu meselede üç metod ortaya koymuştur: Tahsîs, Takyîd, Haml.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/156-157.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Cem Ve Te'lif

Cem Arapçadan dilimize de geçen bir kelimedir, dağınık şeyleri biraraya getirmek, toplamak demektir. Te'lif de buna yakın bir mâna taşır. Istılah olarak, müteârız iki hadîs arasındaki ihtilafı aklî ve naklî delillerle gidererek her iki hadîsle de amel etme imkânını göstermektir. Cem ve te'lîf, bir barıştırma işidir, iki hadîs arasında görünen zıtlığın gerçekten değil, zâhirde olduğunu açıklama ameliyesidir.
Bu nasıl gerçekleştirilir? Ulemâ bu meselede üç metod ortaya koymuştur: Tahsîs, Takyîd, Haml.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/156-157.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ortak Âdâbın Bir Kısmı

1- Öğrenmesiyle ve öğretmesiyle yüce Allah'ın şeriatını korumak, onu yaymak, üzerinden ve ümmetten cehaleti kaldırmak niyetiyle, Allah'a karşı ihlaslı bir niyet sahibi olmak. Şer'î bir ilmi öğrenirken bir dünyalık elde etmeyi niyet eden bir kimse kendisini ilâhî cezaya maruz bırakır. Çünkü Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* den rivayet edilen hadiste şöyle dediği zikredilmektedir:
"Her kim kendisi vasıtasıyla Allah'ın rızasının arandığı bir ilmi ancak bir dünyalık elde etmek için öğrenirse kıyamet gününde cennet kokusunu alamayacaktır."[1]
Yine Peygamberimizin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Her kim ilim adamlarıyla boy ölçüşmek yahut yolla beyinsizlerle tartışmak yahut insanların kendisine yönelmelerini sağlamak amacıyla ilim öğrenirse Allah onu cehenneme atar."[2]
2- Bildiği ile amel etmek. Çünkü bildikleriyle amel edenlere Allah bilmediklerini de öğretir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Hidayetini bulanların ise hidayetlerini arttırmış ve kendilerine takvâlarını vermiştir." (Muhammed, 47/17)
Bildikleriyle amel etmeyi terkeden bir kimsenin ise bildiklerini Allah'ın ondan geri alması uzun sürmez. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Onlar sözlerini bozdukları için biz de onları lanetledik, kalplerini katılaştırdık. Kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler. Onlar kendilerine verilenlerin bir kısmını da unuttular." (el-Maide, 5/13)
3- Vakar, güzel tavırlar, yumuşaklık, karşılıksız iyilik yapmak, eziyetlere katlanmak ve buna benzer şer'an ya da kötülükten uzak örf gereğince övülmeye değer üstün ahlâkî meziyetlere sahip olmak.
4- Konuşmasıyla, tutumlarıyla çirkin sözlerden, sövmekten, eziyet etmekten, kabalık, hafiflik, yerilmiş tutumlar ve buna benzer şer'i ya da sağlıklı örf bakımından yerilmiş, düşük ahlâkî davranış ve tutumlardan uzak durmak.

---

[1] Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.
[2] Tirmizî

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Tahsis:

Bir lafzın şümûlüne giren mânalardan bir kısmını, o lafzın şümülünden dışarı çıkarmaktır. Bu iş muhassıs (tahsîs edici) denen bir delille yapılır. Bunlar sayıca çoktur. Teferruata girmeden birkaç örnek vereceğiz:

a) Hadîsin hadîsle tahsisi: *"Kim namaz vakti uyur veya unutursa kaçırdığı namazı hatırlayınca kılsın"* hadîsi, ikindi namazından sonra gün batıncaya kadar, sabah namazından sonra da gün doğuncaya kadar namaz kılmayı yasaklayan hadîsi tahsis etmiş, o mekruh vakitlerde unutularak veya uyuyarak kaçırılan farzların eda edilebileceğine işaret etmiştir. Keza abdest aldıktan sonra veya bir mescide girildiği zaman kılınması tavsiye edilen iki rekatlık nâfile ile ilgili rivâyetlerin de önceki yasağı, bu iki çeşit nâfileler dışındaki nafilelere tahsîs ettiği belirtilmiştir.

b) Hadîs'in Kur'an'la tahsisi: Hadiste *"Ben, insanlar Lailahe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum"* buyrulur. Ayet-i Kerîme ise: *"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyenlerle boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın"* (Tevbe: 9/29) buyurmaktadır. Yani, hadîs, lâilâhe illallah deyinceye kadar savaşmayı, âyet ise, ehl-i Kitab'la cizye verinceye kadar savaşmayı emretmekte, ortaya bir teâruz çıkmaktadır. Hadisin bu ayetle tahsîs edildiği kabul edilerek şöyle te'lif edilir: Âyet ehl-i kitab'a farklı muameleyi işaret ederek Lailahe illallah deyinceye kadar mücadeleyi ehl-i kitap dışındaki müşriklere tahsîs etmiştir.

c) Hadîsin Kur'an'ı tahsisi: Nisa sûresinin 23. ayetinde kişiye haram olan evlenmeler teker teker sayıldıktan sonra 24. âyetinde bunlar dışında kalanların helâl kılındığı ifade edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) erkeğe, nikahı altında bulunan kadının teyze veya halasını nikahlamayı yasaklayarak, âyetin umumi ruhsatını tahsîs etmiş, daraltmıştır.

d) Hadîsin kıyasla tahsisi: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra, bedevîlerden bir kısmı "namaz kılarız, fakat zekat vermeyiz" diye itiraz etmeleri üzerine, Hz. Ebu Bekr onlarla savaşmaya azmedince Hz. Ömer: "Resûlullah: *"Ben insanlarla Lâilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum, bunu dediler mi malları da canları da emniyettedir"* buyurdu, onlar zekât vermedi diye savaşamayız" diye menfi kanaat beyan eder. Ancak Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) zekatı namaza kıyas ederek harbetme kararında ısrar eder. Hz. Ömer dahil, Ashab bu karara katılırlar. Ulema bu örnekten hareketle "...Lailahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum" hadisinin ifade ettiği âmir hükmün bu kıyasla tahsîs olunduğu neticesini çıkarmıştır."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/158-159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Tahsis:

Bir lafzın şümûlüne giren mânalardan bir kısmını, o lafzın şümülünden dışarı çıkarmaktır. Bu iş muhassıs (tahsîs edici) denen bir delille yapılır. Bunlar sayıca çoktur. Teferruata girmeden birkaç örnek vereceğiz:

a) Hadîsin hadîsle tahsisi: *"Kim namaz vakti uyur veya unutursa kaçırdığı namazı hatırlayınca kılsın"* hadîsi, ikindi namazından sonra gün batıncaya kadar, sabah namazından sonra da gün doğuncaya kadar namaz kılmayı yasaklayan hadîsi tahsis etmiş, o mekruh vakitlerde unutularak veya uyuyarak kaçırılan farzların eda edilebileceğine işaret etmiştir. Keza abdest aldıktan sonra veya bir mescide girildiği zaman kılınması tavsiye edilen iki rekatlık nâfile ile ilgili rivâyetlerin de önceki yasağı, bu iki çeşit nâfileler dışındaki nafilelere tahsîs ettiği belirtilmiştir.

b) Hadîs'in Kur'an'la tahsisi: Hadiste *"Ben, insanlar Lailahe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum"* buyrulur. Ayet-i Kerîme ise: *"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyenlerle boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın"* (Tevbe: 9/29) buyurmaktadır. Yani, hadîs, lâilâhe illallah deyinceye kadar savaşmayı, âyet ise, ehl-i Kitab'la cizye verinceye kadar savaşmayı emretmekte, ortaya bir teâruz çıkmaktadır. Hadisin bu ayetle tahsîs edildiği kabul edilerek şöyle te'lif edilir: Âyet ehl-i kitab'a farklı muameleyi işaret ederek Lailahe illallah deyinceye kadar mücadeleyi ehl-i kitap dışındaki müşriklere tahsîs etmiştir.

c) Hadîsin Kur'an'ı tahsisi: Nisa sûresinin 23. ayetinde kişiye haram olan evlenmeler teker teker sayıldıktan sonra 24. âyetinde bunlar dışında kalanların helâl kılındığı ifade edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) erkeğe, nikahı altında bulunan kadının teyze veya halasını nikahlamayı yasaklayarak, âyetin umumi ruhsatını tahsîs etmiş, daraltmıştır.

d) Hadîsin kıyasla tahsisi: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra, bedevîlerden bir kısmı "namaz kılarız, fakat zekat vermeyiz" diye itiraz etmeleri üzerine, Hz. Ebu Bekr onlarla savaşmaya azmedince Hz. Ömer: "Resûlullah: *"Ben insanlarla Lâilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum, bunu dediler mi malları da canları da emniyettedir"* buyurdu, onlar zekât vermedi diye savaşamayız" diye menfi kanaat beyan eder. Ancak Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) zekatı namaza kıyas ederek harbetme kararında ısrar eder. Hz. Ömer dahil, Ashab bu karara katılırlar. Ulema bu örnekten hareketle "...Lailahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum" hadisinin ifade ettiği âmir hükmün bu kıyasla tahsîs olunduğu neticesini çıkarmıştır."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/158-159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Takyid:

Takyîd, mutlak bir ifâdenin içine giren mânalardan bazılarını dışarı çıkarmak suretiyle mukayyed tarafından açıklanması, diye tarif edilir. Hadîs ıstılahı olarak, mutlak ifadeli iki müteârız hadisi, birbirine zıt olan kayıtlara tâbi tutarak aralarındaki ihtilafı gidermektir. Bu bazan biri mutlak, diğeri mukayyed iki hadîs arasında cereyan edebilir. Bu durumda mutlak olan mukayyede göre tefsir edilerek ihtilâfın halli yoluna gidilir.
Mesela *"Su temizdir onu hiçbir şey kirletmez"* hadîsinde "su" mutlaktır. Akar-durgun, az-çok, vasıfları değişmiş veya değişmemiş, yağmur, kuyu, dere, deniz vs. suyu hepsi buna dahildir ve "temiz olduğu" ifâde edîlir.
Öte yandan: *"Su iki kulle miktarında olunca pislik tutmaz"* hadîsi, belirtilen miktardan daha az olan suyun kirlenebileceğini ifade etmektedir.
Şu halde bu iki hadîs müteârızdır.
Diğer taraftan *"Rengi veya tadı değişmedikçe su pislik tutmaz"* hadîsi, rengi ve tadı değişen suyun -miktarı ne olursa olsun- pis sayılacağını ifade etmektedir.
Şu halde ikinci hadîste zikredilen "miktar (ki iki kulledir)" ile bu sonuncu hadîste zikredilen "evsaf (ki renk ve tad değişmesidir)" birinci hadise nazaran iki ayrı "kayıt"tır ve orda gelen mutlak temizlik ifâdesine zıddır.
İşte bu üç hadisle ilgili olarak yapılacak cem ve te'lif işlemine hamlu'l-mutlak ale'l-mukayyed veya kısaca "takyîd" denir.
Takyîd yoluyla yapılan bu cem işleminin sonucunu şöyle ifâde ederek, aradaki ihtilafı kaldırırız: "İki kulle veya daha fazla olan su, kıvam, renk, koku, tad gibi aslî vasıflarından biri (duyu organlarının hissedeceği ölçüde) değişmedikçe, herhangi bir şeyle kirlenmez. Bu miktardan az olan su, içerisine pislik düştü mü evsafı değişmese de kirli sayılır. Keza evsâfından biri değişen su, iki kulleden çok da olsa kirlenmiş demektir".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/158-159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Takyid:

Takyîd, mutlak bir ifâdenin içine giren mânalardan bazılarını dışarı çıkarmak suretiyle mukayyed tarafından açıklanması, diye tarif edilir. Hadîs ıstılahı olarak, mutlak ifadeli iki müteârız hadisi, birbirine zıt olan kayıtlara tâbi tutarak aralarındaki ihtilafı gidermektir. Bu bazan biri mutlak, diğeri mukayyed iki hadîs arasında cereyan edebilir. Bu durumda mutlak olan mukayyede göre tefsir edilerek ihtilâfın halli yoluna gidilir.
Mesela *"Su temizdir onu hiçbir şey kirletmez"* hadîsinde "su" mutlaktır. Akar-durgun, az-çok, vasıfları değişmiş veya değişmemiş, yağmur, kuyu, dere, deniz vs. suyu hepsi buna dahildir ve "temiz olduğu" ifâde edîlir.
Öte yandan: *"Su iki kulle miktarında olunca pislik tutmaz"* hadîsi, belirtilen miktardan daha az olan suyun kirlenebileceğini ifade etmektedir.
Şu halde bu iki hadîs müteârızdır.
Diğer taraftan *"Rengi veya tadı değişmedikçe su pislik tutmaz"* hadîsi, rengi ve tadı değişen suyun -miktarı ne olursa olsun- pis sayılacağını ifade etmektedir.
Şu halde ikinci hadîste zikredilen "miktar (ki iki kulledir)" ile bu sonuncu hadîste zikredilen "evsaf (ki renk ve tad değişmesidir)" birinci hadise nazaran iki ayrı "kayıt"tır ve orda gelen mutlak temizlik ifâdesine zıddır.
İşte bu üç hadisle ilgili olarak yapılacak cem ve te'lif işlemine hamlu'l-mutlak ale'l-mukayyed veya kısaca "takyîd" denir.
Takyîd yoluyla yapılan bu cem işleminin sonucunu şöyle ifâde ederek, aradaki ihtilafı kaldırırız: "İki kulle veya daha fazla olan su, kıvam, renk, koku, tad gibi aslî vasıflarından biri (duyu organlarının hissedeceği ölçüde) değişmedikçe, herhangi bir şeyle kirlenmez. Bu miktardan az olan su, içerisine pislik düştü mü evsafı değişmese de kirli sayılır. Keza evsâfından biri değişen su, iki kulleden çok da olsa kirlenmiş demektir".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/158-159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Haml

Haml, tearuz eden hadislerin vürud (varid olma) şartlarını değerlendirerek te'liflerini sağlamaktır. Burada, herbir müteârız hadîsin, taalluk ettiği hâdiseye konması esastır. Bunun bir misâli dağlama usulüyle tedaviyi tecvîz eden: *"Tedavî usullerinizden en faydalı olanlar kan aldırmak, bal şerbeti ve dağlamadır"* hadîsi ile buna müteârız olan: *"Vücudunu dağlattıran.... Allah'a tevekkül etmemiştir"* hadîsidir. Bu hadîsler iki farklı hâdiseye hamledilerek te'lîf edilmiştir: Birinci hadîs kanın durmaması, vücudun iltihaplanması gibi dağlamayı gerektiren halde buna ruhsat ifâde eder, ikinci hadîs ise hastalanmadan önce, hastalanmayı önlemek için veya ciddî bir ihtiyaç hasıl olmadan zan üzerine dağlamaya başvurmayı yasaklar, çünkü dağlama tehlikeli, ağır bir tedavi metodudur.
Cem ve te'lîf ile ilgili olarak sunduğumuz bu çok muhtasar açıklama, mekanizmanın işleyişi ve gâyesi hakkında kısa bir fikir vermek içindir. Konuyu yeterli şekilde kavramak isteyenlerin usûl bahislerine müracaat etmeleri gerekir.
Özetlemek istersek cem ve te'lif mütearız hadîslerin hepsi ile amel imkânlarını bulup çıkarmayı gaye edinen bir ameliyedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3) Haml

Haml, tearuz eden hadislerin vürud (varid olma) şartlarını değerlendirerek te'liflerini sağlamaktır. Burada, herbir müteârız hadîsin, taalluk ettiği hâdiseye konması esastır. Bunun bir misâli dağlama usulüyle tedaviyi tecvîz eden: *"Tedavî usullerinizden en faydalı olanlar kan aldırmak, bal şerbeti ve dağlamadır"* hadîsi ile buna müteârız olan: *"Vücudunu dağlattıran.... Allah'a tevekkül etmemiştir"* hadîsidir. Bu hadîsler iki farklı hâdiseye hamledilerek te'lîf edilmiştir: Birinci hadîs kanın durmaması, vücudun iltihaplanması gibi dağlamayı gerektiren halde buna ruhsat ifâde eder, ikinci hadîs ise hastalanmadan önce, hastalanmayı önlemek için veya ciddî bir ihtiyaç hasıl olmadan zan üzerine dağlamaya başvurmayı yasaklar, çünkü dağlama tehlikeli, ağır bir tedavi metodudur.
Cem ve te'lîf ile ilgili olarak sunduğumuz bu çok muhtasar açıklama, mekanizmanın işleyişi ve gâyesi hakkında kısa bir fikir vermek içindir. Konuyu yeterli şekilde kavramak isteyenlerin usûl bahislerine müracaat etmeleri gerekir.
Özetlemek istersek cem ve te'lif mütearız hadîslerin hepsi ile amel imkânlarını bulup çıkarmayı gaye edinen bir ameliyedir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Nesh

Müteârız hadîslerin aralarında mevcut ihtilaf cem ve te'lîf yoluyla halledilemez ve her ikisiyle de amel etme imkânı gösterilemezse, bunlardan birinin nâsih, diğerinin mensûh olduğu ihtimâli üzerinde durulur. Şu halde ihtilaf'ı, neshi göstererek çözme yoluna gitmek cem ve te'lif'ten tabiat itibariyle farklı bir metoddur. Öncekinde, her ikisiyle de amel imkânı ararken bu ikincide, birini amelden tutmak suretiyle diğerini muteber kılma imkânı aranmaktadır.
Nesh mekanizması nasıl işler meselesine gelince, bu konuyla ilgili bilinmesi gereken husûslara bundan önceki Hadîste Nesh bahsinde temas ettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/159-160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Nesh

Müteârız hadîslerin aralarında mevcut ihtilaf cem ve te'lîf yoluyla halledilemez ve her ikisiyle de amel etme imkânı gösterilemezse, bunlardan birinin nâsih, diğerinin mensûh olduğu ihtimâli üzerinde durulur. Şu halde ihtilaf'ı, neshi göstererek çözme yoluna gitmek cem ve te'lif'ten tabiat itibariyle farklı bir metoddur. Öncekinde, her ikisiyle de amel imkânı ararken bu ikincide, birini amelden tutmak suretiyle diğerini muteber kılma imkânı aranmaktadır.
Nesh mekanizması nasıl işler meselesine gelince, bu konuyla ilgili bilinmesi gereken husûslara bundan önceki Hadîste Nesh bahsinde temas ettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/159-160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Tercih

Müteârız iki hadîs arasındaki ihtilafı cem ve te'lîf etmeyince, acaba biri nâsih diğeri mensuh olamaz mı? ihtimali üzerinde durduk, araştırdık ve sonunda gördük ki, buna hükmetmek de mümkün değil. İşte bu andan itibaren, ihtilafı gidermek için başvuracağımız mühim bir metod mevcuttur: Tercih.
Tercih, lügat olarak, meylettirmek, galib getirmek, birbirine denk olan şeylerden birinin üstünlüğünü tesbît etmek gibi mânalara gelir. İstılah olarak, teâruz halindeki hadîslerden birini diğerine üstün kılacak bir vasfı ortaya çıkarıp buna dayanarak onu öne alıp diğerini terketmek mânâsına gelir.
Anlaşılacağı üzere, tercîh'in işlemesinde hadîsin sıhhatine tesir eden hususların bilinmesi esastır. Teâruz, makbûl ve birbirine denk olan hadîsler arasında söz konusu olduğu için, normalde eşit denklikte olan iki hadîsten birini diğerine üstün kılmada dayanılacak delilin, hadîste sıhhat için aranan şartlar ve beyan edilen vasıflar çerçevesinde olacağı, bir başka ifadeyle objektif bir karîne olacağı açıktır.
Tercîh sebepleri çoktur. Bazı âlimler bunu 110'a kadar çıkarmıştır. Suyûtî, Tedribu'r-Râvî'de bunları yedi başlık altında sunar. Başka çeşit gruplamalar varsa da, tâdâd edilen maddeler netice itibâriyle aynıdır. Biz Suyutî'yi esas alarak bu konuda bilgi vermeye çalışacağız:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/160; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 92.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Tercih

Müteârız iki hadîs arasındaki ihtilafı cem ve te'lîf etmeyince, acaba biri nâsih diğeri mensuh olamaz mı? ihtimali üzerinde durduk, araştırdık ve sonunda gördük ki, buna hükmetmek de mümkün değil. İşte bu andan itibaren, ihtilafı gidermek için başvuracağımız mühim bir metod mevcuttur: Tercih.
Tercih, lügat olarak, meylettirmek, galib getirmek, birbirine denk olan şeylerden birinin üstünlüğünü tesbît etmek gibi mânalara gelir. İstılah olarak, teâruz halindeki hadîslerden birini diğerine üstün kılacak bir vasfı ortaya çıkarıp buna dayanarak onu öne alıp diğerini terketmek mânâsına gelir.
Anlaşılacağı üzere, tercîh'in işlemesinde hadîsin sıhhatine tesir eden hususların bilinmesi esastır. Teâruz, makbûl ve birbirine denk olan hadîsler arasında söz konusu olduğu için, normalde eşit denklikte olan iki hadîsten birini diğerine üstün kılmada dayanılacak delilin, hadîste sıhhat için aranan şartlar ve beyan edilen vasıflar çerçevesinde olacağı, bir başka ifadeyle objektif bir karîne olacağı açıktır.
Tercîh sebepleri çoktur. Bazı âlimler bunu 110'a kadar çıkarmıştır. Suyûtî, Tedribu'r-Râvî'de bunları yedi başlık altında sunar. Başka çeşit gruplamalar varsa da, tâdâd edilen maddeler netice itibâriyle aynıdır. Biz Suyutî'yi esas alarak bu konuda bilgi vermeye çalışacağız:[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/160; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 92.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ı Birlemenin ve O Kendisini Nasıl Vasfetmişse Öylece İman Etmenin Vacip Oluşu

6) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, o dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi:
"*Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Âdemoğlu hiçbir hakkı olmadığı hâlde hem bana sövdü, hem de beni yalanladı. Bana sövmesi: "Benim oğul edindiğimi uydurması"; beni yalanlaması da: "Benim kendisini ilk kez yarattığım gibi tekrar diriltmeyeceğimi söylemesidir.*"[1]
v Yine bir lafzında (4974) şöyle rivayet etmiştir.
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Âdemoğlu beni yalanladı, halbuki onun beni yalanlaması asla kendisine yaraşmaz. Âdemoğlu, bana kötü konuştu (bana sövdü), oysa bana sövmesi ona yaraşmaz. Onun beni yalanlaması, "Benim kendisini ilk kez yarattığım gibi tekrar diriltmeyeceğimi söylemesidir." Oysa ki benim için, bir şeyi sonradan diriltmek, ilk kez yaratmaktan daha zor değildir. Bana kötü konuşması ise, "Allah kendine oğul edindi" demesidir. Oysa ki ben, tek ve her şeyden müstağni olan (samed olan) Allah'ım. Doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey bana denk olmadı."
v Buhârî'nin kendisine ait başka bir rivayet lafzı ise şöyledir:
"Âdemoğlu hakkı olmadan beni yalanladı ve hakkı olmadan bana kötü konuştu (sövdü). Beni yalanlaması, "Benim kendisini, ilk kez yarattığım gibi tekrar diriltemeyeceğimi söylemesidir." Bana sövmesi ise, "Allah kendine oğul edindi" demesidir. Oysaki Ben tek ve her şeyden müstağni olan (samed) Allah'ım, doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey bana denk (küfüven) olmadı."
Hadiste geçen *"samed"* kelimesinin anlamı; otoriterliğin ve efendiliğin en yüce, en üst mertebesidir ki, hiçbir şey O'nun üzerinde egemen olamaz.
Yüce Allah'ın (c.c.) *"küfüven"* kavlinin manası da ortağının, benzerinin, denginin olmamasıdır.

***

7) İbn Abbas (r.anhuma)'dan gelen rivayette, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurur:
"Allah (c.c.) dedi ki: "Âdemoğlu hakkı olmadan beni yalanladı ve (yine) bana hakkı olmadan bana kötü konuştu. Beni yalanlaması, "Benim kendisini, ilk kez yarattığım gibi tekrar diriltemeyeceğimi zannetmesidir." Bana sövmesi de, "Benim bir oğul edindiğimi söylemesidir." Şüphesiz bir eş ya da oğul edinmekten kendimi tenzih ederim."[2]

***

8) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, o dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Âdemoğlu dehre (zamana) söverek bana eziyet eder. Dehr benim; iş benim elimdedir, gece ile gündüzü birbiri ardınca ben getiririm."[3]
v Kendisine ait (6181) bir lafiz da şöyledir:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Âdemoğulları dehre (zamana) söver. Zaman benim, gece ile gündüz benim elimdedir."
v Müslim'de (2246) geçen lafiz da şöyledir:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Âdemoğlu zamana söver. Zaman benim, gece ile gündüz benim elimdedir."
v Yine kendisine ait bir lafiz da (3/2246) şöyledir:
"Allahu Azze ve Celle buyurdu ki: "Âdemoğlu, "Yıkılası dehr! (zaman)" demekle bana eziyet ediyor. Dolayısıyla sizden birisi kesinlikle "Yıkılası dehr!" demesin! Çünkü dehr (zaman) benim. Gecesini de gündüzünü de birbiri ardınca ben getiririm ve dilersem onları kabzederim."
Yüce Allah'ın: *"Âdemoğlu bana eziyet ediyor..."* kavline bakacak olursak; İmam Kurtûbî (rah.a) şöyle demektedir: "Hakkında eziyet edilmesi caiz olan ve mümkün bulunan eziyet verici sözlerle bana eziyet etmekte, bana eziyet vermektedir." manasındadır. Yüce Allah, kendisine eziyet türü ifadelerin (sözlerin) vs. izafe edilmesinden münezzehtir. Aynı şekilde bu söz de alabildiğince genişletilebilmektedir. Öyleyse kast edilen "Her kim bu sözlerden birisini söyleyecek olursa Allah'ın (c.c.) gazabına müstahak olur." anlamıdır.
Yüce Allah'ın: *"Ben zamanım (dehrim)"* kavlinin manasına gelecek olursak; bu konu hakkında da İmam Hattâbî (rah.a) şöyle demektedir: "Bunun manası şudur: "Ben zamanın sahibiyim, zamana nispet edilen işlerin evirip çevireniyim. Öyleyse her kim bu işlerin faili olduğu için zamana sövecek olursa, onun sövmesi, bu işlerin faili olan Rab Teâlâ'ya dönecektir." (İmam Hattâbî'den muhtasar olarak.) Yüce Allah (c.c.) en iyisini bilicidir.

***

---

[1] Buhârî (3193).
[2] Buhârî (4482).
[3] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir (4826).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önemli Bir Açıklama:

Yüce Allah'ın (c.c.): *"Allah Âdemi kendi sûretinde yarattı"* ile ilgili kavli hakkında ilim adamları şöyle derler: "Hadiste geçen *"kendi sûretinde"* lafzındaki zamir Âdem (a.s)'a gitmektedir. Dolayısıyla manası: "Âdem'in sûretinde yarattı" olur. Öyleyse maksadı şöyledir: "Âdem (a.s.) ilk yaratıldığı zamanki sûreti, yeryüzüne gönderilmesi sırasındaki ve vefatı üzere olduğu sûretidir. (Geçtiği gibi) altmış arşın boyunda olduğudur. Kendi zürriyetine ise (dünyada) bu uzun boyluluğu söz konusu değildir. Cennetteki şekli de dünyadaki şeklinin aynısı olup değişmemektedir. Allah en iyisini bilir.

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Râvinin Haliyle İlgili Tercih Sebepleri:

1- Râvinin çokluğu. Yani müteârız hadislerden hangisi daha çok tarîkten gelmişse o tercih, öbürü terkedilir. Çünkü aynı şeyi rivâyet edenlerin çokluğu, yalan ve vehim ihtimâlini azaltır.
2- Senette araya giren vasıtaların azlığı. Yani âlî isnad nâzil isnâda tercîh edilir.
3- Râvinin fıkıh bilmesi. Rivâyeti mâna ile de yapsa, bu vasıftaki râvî, fıkhı olmayana tercîh edilir. İmam Azam'ın buna ayrı bir ehemmiyet verdiğini belirtmiştik.
4- Râvinin Nahiv bilmesi. Böyle bir âlim bir kısım yanlışlıklardan kendini koruyabilir.
5- Lügat bilmesi.
6- Hıfzı olması. Hâfızadan rivâyet eden kitaptan rivayet edene tercîh edilir.
7- Râvilerin hepsi fakîh veya nahivci veya hâfiz iseler hangisî bunların birinde daha önde ise o tercîh edilir.
8- Zabtta üstün olan tercîh edilir.
9- Şöhreti olan tercîh edilir. Çünkü şöhret râviyi kizbten korur, takvanın da koruduğu gibi.
10- 20- Verâ sahibi, itikadca düzgün (ehl-i bid'a olmayan), ehl-i ilimle düşüp kalkan, ehl-i ilimle düşüp kalkması daha çok olan, erkek olan, hür olan, nesebce meşhur olan, ismi zayıf râvi ile iltibas edilmemiş olan (hele temyizi de zor ise), ismi tek olan, bu sebeple bir başkasıyla karıştırılmayan,
21- Adâleti rivâyetle sabit olan, tezkiye veya rivâyetiyle amel veya kendinden hadîs rivâyetiyle adâleti sabit olana tercih edilir.
22- Râviyi tezkiye eden ravinin rivayetiyle amel etmişse ve muârız rivâyeti yapan râviyi tezkiye eden zat bunun rivâyetiyle amel etmemişse önceki tercih edilir.
23- Adaleti hususunda ittifak edilen, ihtilaflıya;
24- Adalet sebebi açıklanan, açıklanmayana,
25- Tezkiye edenleri çok olan, az olana;
26- Tezkiye edenleri âlim olan, olmayana;
27- Tezkiye edeni, insanların halini çok araştıran, az araştırana;
28- Râvi anlattığı vak'anın kahramanı ise (çünkü bu başından geçeni daha iyi bilir, aynı hadiseyi duyarak anlatan zıt düşünce yanıldığına veya yanlış işittiğine hamledilir).
29- Rivâyet ettiği şeyle mübaşereti olmuş ise;
30- Sonradan müslüman olanın haberi (nesh ihtimaline binâen). Ancak müslümanlığı eski olanın salâbet ve bilgisi daha kuvvetlidir, daha çok güven verir de denmiştir.
31- 40- Hadîsini araştırma ve rivâyette daha iyi olan, şeyhine daha yakın olan, daha çok beraber olan, kendi beldesinin şeyhlerinden dinlemiş olan, şeyhinden şifahen alan, mana ile rivâyete cevaz vermeyen, sahâbenin büyüklerinden alan, kazaya müteallikse Hz. Ali (radıyallahu anh)'den alan, Haram-helâlle ilgili ise Hz. Muâz'dan alan, Ferâizle ilgili ise Hz. Zeyd (radıyallahu anhüm ecmaîn)'den alan, isnât Hicâzî ise, râvileri tedlîse yer vermemekle meşhur bir beldeden ise, tercîh olunur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/160-162; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Râvinin Haliyle İlgili Tercih Sebepleri:

1- Râvinin çokluğu. Yani müteârız hadislerden hangisi daha çok tarîkten gelmişse o tercih, öbürü terkedilir. Çünkü aynı şeyi rivâyet edenlerin çokluğu, yalan ve vehim ihtimâlini azaltır.
2- Senette araya giren vasıtaların azlığı. Yani âlî isnad nâzil isnâda tercîh edilir.
3- Râvinin fıkıh bilmesi. Rivâyeti mâna ile de yapsa, bu vasıftaki râvî, fıkhı olmayana tercîh edilir. İmam Azam'ın buna ayrı bir ehemmiyet verdiğini belirtmiştik.
4- Râvinin Nahiv bilmesi. Böyle bir âlim bir kısım yanlışlıklardan kendini koruyabilir.
5- Lügat bilmesi.
6- Hıfzı olması. Hâfızadan rivâyet eden kitaptan rivayet edene tercîh edilir.
7- Râvilerin hepsi fakîh veya nahivci veya hâfiz iseler hangisî bunların birinde daha önde ise o tercîh edilir.
8- Zabtta üstün olan tercîh edilir.
9- Şöhreti olan tercîh edilir. Çünkü şöhret râviyi kizbten korur, takvanın da koruduğu gibi.
10- 20- Verâ sahibi, itikadca düzgün (ehl-i bid'a olmayan), ehl-i ilimle düşüp kalkan, ehl-i ilimle düşüp kalkması daha çok olan, erkek olan, hür olan, nesebce meşhur olan, ismi zayıf râvi ile iltibas edilmemiş olan (hele temyizi de zor ise), ismi tek olan, bu sebeple bir başkasıyla karıştırılmayan,
21- Adâleti rivâyetle sabit olan, tezkiye veya rivâyetiyle amel veya kendinden hadîs rivâyetiyle adâleti sabit olana tercih edilir.
22- Râviyi tezkiye eden ravinin rivayetiyle amel etmişse ve muârız rivâyeti yapan râviyi tezkiye eden zat bunun rivâyetiyle amel etmemişse önceki tercih edilir.
23- Adaleti hususunda ittifak edilen, ihtilaflıya;
24- Adalet sebebi açıklanan, açıklanmayana,
25- Tezkiye edenleri çok olan, az olana;
26- Tezkiye edenleri âlim olan, olmayana;
27- Tezkiye edeni, insanların halini çok araştıran, az araştırana;
28- Râvi anlattığı vak'anın kahramanı ise (çünkü bu başından geçeni daha iyi bilir, aynı hadiseyi duyarak anlatan zıt düşünce yanıldığına veya yanlış işittiğine hamledilir).
29- Rivâyet ettiği şeyle mübaşereti olmuş ise;
30- Sonradan müslüman olanın haberi (nesh ihtimaline binâen). Ancak müslümanlığı eski olanın salâbet ve bilgisi daha kuvvetlidir, daha çok güven verir de denmiştir.
31- 40- Hadîsini araştırma ve rivâyette daha iyi olan, şeyhine daha yakın olan, daha çok beraber olan, kendi beldesinin şeyhlerinden dinlemiş olan, şeyhinden şifahen alan, mana ile rivâyete cevaz vermeyen, sahâbenin büyüklerinden alan, kazaya müteallikse Hz. Ali (radıyallahu anh)'den alan, Haram-helâlle ilgili ise Hz. Muâz'dan alan, Ferâizle ilgili ise Hz. Zeyd (radıyallahu anhüm ecmaîn)'den alan, isnât Hicâzî ise, râvileri tedlîse yer vermemekle meşhur bir beldeden ise, tercîh olunur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/160-162; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tercümesi :
40 - (39) Muaz bin Cebel (R.A.) den mervidir, demiştir. Resûlullah (S.A.V) bana buyurdu ki:
«Cennetin anahtarları, Lâiîâhe illallah - Allahdan başka ilâh yoktur. (diyerek) Şehâdet etmek (inanarak söylemek) tir.» Ahmed[151][151]
Tercümesi :
41 - (40) Osman (R.A) den mervidir, demiştir :
Nebiyyi Muhterem (S.A.V) in ashabından bir kısım erkekler, -Resûlül-lahın vefatı üzerine mahzun oldular, hatta bâzıları (bu dînin sona ermesi) vesvesesine kapıldılar. Osman (R.A) dedi :
— Bende onlardan (dinin sona ermesi ve nurunun sönmesi vesvesesi¬ne kapılanlardan) idim. Bir zaman ben otururken Ömer (R.A) yanıma uğradı ve selâm verdi. Fakat ben-Musîbetin şiddetinden-Onun selâmının farkında olmamışım. Bunun üzerine Ömer (R.A) beni Ebû Bekire (R.A) şikâyet etti. Sonra her ikisi benim yanıma geldiler ve beraber selâm verdiler (bende se¬lâmlarını aldım).
— Hemen Ebû Bekir dedi : Kardeşin Ömerin selâmını red ettirmeyen saik nedir?
—Bunun üzerine ben dedim ki : Ben onu işlemedim (yâni terk ettiğimi bilmiyorum).
— Ömer (R.A) dedi : Evet, Vallahi işledi (yani, selâmımı almadı).
— Osman (R.A), Dedimki : Vallahi senin bana uğrayıp selam verdiğini hatırlamıyorum, dedi.
— Ebû Bekir (R.A Ömere) dedi: Osman tasdik olundu. (Ey Osman) seni o işi (selamı) anlamakdan büyük bir şey (vefatı nebî) meşgul etmiştir.
— Bunun üzerine ben (Osman) : Evet (hakikat böylecedir), dedim.
— Ebû Bekir (R.A), O büyük iş nedir? dedi.
— Ben (Osman) : Allâhü teâla* bizim şu işden (Cehennemden) kurtulu¬şumuzu sormazdan ewel nebisinin ruhunu kabzetti. dedim.
— Ebû Bekir (R.A.) dedi.: ondan (Cehennemden kurtuluşdan) Ona (Re-sûiullâha) sordum.
sen ona (Cehnnemden kurtuluşa) daha lâyıksın (bu kurtuluş nedir?).
— Ebû Bekir (R.A) dedi : Dedim ki : Yâ Resûlellah! Bu işin kurtuluşu (Cehennemden kurtuluşu) nedir?[152][152]
«Ammime (yâni, Ebû talibe) ai-zettiğim de onun reddettiği kelimeyi, (kelime-i şehadet veya tevhîd-i) benden kabul eden kimsedir, işte o (kelime) o kimse için (Cehennemden) kurtuluştur.» [153][153]
İzahat
Vefatı nebiden mütevillid, ashabın arasında meydana gelen şaşkınhk-dan bir hali okumuş oluyoruz. Resûlüllahın
âhirete irtihâli ile dîninin söne¬ceği veya dinin hükümlerinin terk edileceği vehmine kapılanlar arasında Hz. Osmanda bulunuyor.
Evet insan oğlu beşer şaşar, hele bilhassa çok acı musibet ve belalar, acılar karşısında yerli şaşkınlığa uğrar. Ne yaptığını ne yapacağını, ne söy¬lediğini ve ne söyleyeceğini bilmez, şaşırır. Ölçü terazi olmadan rast gele bir şeyler yapar ve söyler. Doğru eğri veya zararlı karlı yönlerini inceleyemez, araştıramaz.
Hz. Osman (R.A) da, dînin sahip ve vâznnın Allâhü teâla olduğunu ve bu dînin hükümlerinin kıyamete kadar devam edeceğini bilir. Fakat Resulü'-lanın vefat musibeti onu perişan etmişti. Onun içinde Dînin nurunun sönece¬ğini vehmetme hâli zuhur etmiştir. Dinin vâzı-ı Allâhü teâla dâim ve baki¬dir ve dîninde kıyamete kadar baki kalacağını yüce Alla (c.c.) kitabı ilâhi¬sinde çeşidli âyetleriyle beyan etmiştir.
Cümleden bir tanesi mealen şöyledir :
<'On!ar (müşrikler), Allanın nurunu (şeriatını) ağızlariyle (sözleriyle) söndürmek isteyorlar. Fakat kâfirler hoşlanmasalarda, Allah (c.c) muhak¬kak nurunu tamamlamak istiyor.» Tevbe. sûresi, 32
Bu mevzuun daha geniş izahı, «İslama sokulan Bid'ad ve Hurafeler» adlı eserimizin birinci ve ikinci ciltlerinde zikredilmiştir. Ayrıoa hemen ilerde 42. Hadisi şerifin izahındada kısa bir açıklama yapılmıştır.
Yukardak okuduğumuz Hz. Osman (R.A) in hâli gibi musibet ve be¬lâların cok çeşidleri vardır. İmtihan ve îkaz için vakî olan belalara uğrayan¬ların kusurlarına, yanlışlıklarına ve hatta ihmallerine karşı kızmayıp adam¬ların hallerinden anlayıp mazur görmek en isabetli yoldur.
Öyle ya bu ümmetin üçüncü derecede fazilet mertebesine yükselmiş ve en kamil îmana sahip olan bir zat, büyük musibetin karşısında şaşkın-'ığa uğrarsa, ondan derece ve mertebe itibarı ile her yönden aşağı olan kim¬selerde bu hal, elbette daha şiddetli ve daha acaib şaşkınlıklar olabilir. Ce-nâbu hak bütün ümmeti muhammedi, belâ, musîbet, ibtila ve imtihanlar kar-
şısında, metanetli, sabır ve tahammül sahibi kişilerden olmaların! nasıb et¬sin ve tahammül nisbeti güç olan veya hiç tahammül edemiyeaeğimiz felâ¬ket, musibet ve belâları göstermesin, yükletmesin. Amin.
Şu â/Ptı kerimenin hükmünü her zaman dileriz :
«Allah bir kimseye ancak gücü yettiği kadar teklif eder yükler. Her ke¬sin kazandığı hayrın sevabı, kendinedir. Ve yaptığı kötülüğün zararıda yine onadır. Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk yahut kasdimiz olmadan haîa etmiş isek, bizi (bundan dolayı) hesaba çekme. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yükîe-diğln musibetler gibi, bize ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Gücümüzün yet¬mediği şeyi bize yükleme,» Bakara sûresi, 286[154][154]
Tercümesi :
42 - (41) Mikdad (R.A) den mervidir, ResûlulJah (SAV) den işitmîştir. Resûlullah) buyuruyordu :
«Yer yüzünde Şehir ve köy evlerinden hiç bir ev kalmaz, mutlaka her eve (evde bulunan her insana) Allâhü teâla islâm kelimesini, azizin izzeti ve zelilinde zilleti ile sokar. Yâ onları Allah (C.C) aziz kılıp islam cemaatından kılar. Veya onları zelil kılar, islam ehiine boyun eğerler.»[155][155]
— Mikdad (R.A) dedim ki:
«Öve ise din, olduğu gibi Allah iç;in gâlib olur.» [156][156]
İzahat
Râvî Kimdir?
Hz. Mikdad Bin Amr elkindî (R.A), ilk müslümanlardandır. Müslümanla¬rın beş veya yedincisidir. İslamlıklarını açıklayan ilk yedi kişiden birisidir. Habeşistana hicret etti, sonra tekrar mekke-i mükerremeye avdet etti.
Hz. Mikdat (R.A) Uhud muharebesinde ve ondan sonraki muharebelerin hepsinde hazır bulunmuştur. Medina-i Münewereye üç mil mesafede «Cerf» isimli yerde vefat etmiştir. Vefatından sonra Cennetül baki-a getirilmesi için Zübeyr bin Awamâ vasiyet ettiğinden müslümanlar cenazesini omuzlarına
alıp Cennetül Bakî-a getirip defnettiler. Doksan yaşında olan bu zatın vefatı, hicretin yetmiş üçüncü senesine raslayordu. Allah ondan râzi olsun.
Yukardaki hadisi şerifin hükmü, en mükemmel şekli ile Hz. İsâ Aley-hisselâmın yer yüzüne tekrar indiği zaman görülse gerektir. Zira o zaman, islamı kabul etmeyenler öldürülecektir. Onun için her eve mutlaka islam girecektir.
Hadisi şerifde beyan edilen hükmü Resule çok dikkat etmek lâzımdır. Zira pek çok kişiler, islamın yıkılacağını, zan ederler, arttk müslümanhk yok olur diyerek umutsuzluklara kapılan çeşidli zanlar ve şüphe ile karşılayan¬ları görüyor ve duyuyoruz.
Nitekim bir ewel okuduğumuz hâdise ve vakıada Resûlüllahın vefatın¬dan müteessir olup perişanlaşan sahabe arasında şaşkınlığa uğrayan Hz. Osman (R.A) de «bende dinin sona ermesi vesvesesine kapılanlardanım» demişti.
Resûlüllahın vefatından sonra aynı hal Mekkeli müslümanlar arasında-da görülmüştü. Mekke-i mükerremede irtidat edenlerin karşısına Süheyl Bin Amr (R.A) isimli bir sahabe hutbe irad ederek şöyle demişti .
«Ey Kureyş halkı! Siz en son müslüman olupda en ewel mürtedlerden o'mayın. Vallahi! azim bu din, güneş ile ayın doğup batması halîeri devam ettikçe dinde devam edecektir.»
Kur'anı Kerime ve Resulü Ekrem efendimizin sünnetlerine inanan mü¬minler, bu zatlara bakıp dikkat etmelidirler. Umutsuzluğa kapılma tehlike¬si ile karşılaşınca, hemen ilâhî ayetleri ve peygamberimizin mübarek cüm¬lelerini okuyup rahata kavuşmak gerekir.
Dinin dâim ve bakîliği ve hatta her şeyin üstünde ve galip olduğunu ve olacağını beyan eden bir kaç hüküm daha nakledelim.
Bir âyeti kerime meali şöyledir :
«Hiç şüphe yokki, Kur'anı biz indirdik biz ve muhakkakki onu, tağyir ve tepdilden biz koruyup muhafaza edeceğiz.» Hicir sûresi, 9
Diğer âyeti kerime meali :

«O (Allah), Peygamberini hidayetle ve hak din ile bütün dinlerin üzeri¬ne geçirmek için gönderendir. Velevki müşrikler, hoş görmesin.»Tevbe sûresi, 33
Diğer âyeti kerime meali :
«Allah (c.c.) şöyle hüküm vermiştir : İzzi celalim hakkı için, muhakkak,] hem ben (azimüşan) galip geleceğim, hem Peygamberlerim. Şüphesiz Allah çok kuvvetlidir her şeye galipdir.» Mücâdile sûresi, 21
Diğer âyeti kerîme meali :
«Allanın yarattığı bu dini değiştirmeye kimsenin gücü yetmez. İşte dos doğru din budur. Fakat insanların çoğu (hak dininin islam olduğunu) bilmez¬ler.» Rum sûresi, 30
Peygamberimiz bir hadisi şerifde şöyle buyurmuştur :
«Nefsi Muhammediyem yed,i kudretinden olan Allaha yemin ederimki, elbet sizin içinize Meryemin oğlu îsa (AS) m inmesi yakın zamanda olacak¬tır. Adaletle hüküm verecek, putları kıracak, hınzırı öldürecek, {islam düş¬manlarından) cizyeyi kaldıracak ve mal çoğalacaktır, o haldeki (zekat ve sa¬dakayı) Hiç bir ferd kabul etmeyecek (veya kabul edecek ehil fakir kalma, yacak).» [157][157]Emâlîde şu ibare manzumdur :
«Muhammed Aleyh isselamın şeriatı, tebdil ve tağyir edilmeden her zaman kıyamete kadar baki ve daimdir.»
Evet dünyanın son gününe kadar din bakîdir. Yok olmamış ve yok olma¬yacaktır. Daha geniş izahat «İslama sokulan bid'at ve hurafeler» adlı ese¬rimizin ikinci cildinin 54-70 sahffelerinde mezkûrdur. [158][158]
Tercümesi :
43 - (42) Vehb ibni Münebbih (R.A) den rivayet olunmuştur, ona de¬nildi ki;
— Lâilahe illallah - AHahdan başka ilâh yoktur, Cennetin anahtarı de-ğilmidir?
— Dedi ki : Evet, fakat (Cennetin) anahtarı yalnız (kelime-i tevhid) de¬ğildir. Onun (anahtarın) dişleri vardır.
— Binaen aleyh eğer anahtarın dişlerinide getirir (işler) sen, sana Cen¬net (in kapısı) açılır. Şayet anahtarın dişleri (olan, namaz, zekat, oruç ve. hacc gibi ibâdetleri) işlemezsen sana (Cennetin kapası) açılmaz.» Buharı[159][159]
İzahat
Râvî Hz. Vehb kimdir?
Hz. Vehb bin Münebbih (R.A), Ebû Abdillah San'ânî künyesi ile künye-lenen fâris oğullarından bir zattır. Câbir bin Abdillah (R.A) ile Abdullah bin Abbasdan hadisi şerif işitmiştir. Bu sebeble tâbiîinden olduğu zikredilmiş¬tir.
Vefatı, hicretin yüz ondördüncü (114). senesinde vuku bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.
Yukardaki haberde açıklanan hükümler, müminin kuru bir îman ile yaşa-yamıyacağı ve âhiret seâdetinin de temininin mutlaka iyi bir amel ile veya amellerle olabileceği beyan edilmiştir.
îman eden bir mümin, imanını muhafaza edib koruyarak o îmanla be¬raber nhlrete gidebilmesi için, abdest, gusül, namaz, zekat, oruç, hac ve hayrı hasanattan olan iyi amelleri işleyib kötü amellerden kaçınması lazım dır. Böyle iyi ameller, îmanı kuvvetlendirir ve ahiret seâdetinin teminine se-beb olur.
Şayet iyi amelleri terk edib, yalan, iftira, zulüm, içki, kumar, zina, livata, gıybet, nemmam, hasutiük ve fesatlık gibi kötü amellerle meşgul olmak ise, İmanı kirletir. Sahibini tehlikeye götürür.
Evet her anahtarın dişleri vardır, dişler olmadan kapı açılmaz. îmanın anahtarı, Lâilâhe illallah - Muhammedürrasûlüllah, dır. Bu îman anahtarı kelimei tevhîdinde dişleri, taharet, namaz, zekat, oruç, hac ve hayırlı amel¬lerdir. Cennetin kapısını açacak olan îmanın anahtarı, Lâilâhe illallah - Mu¬hammedürrasûlüllah-! sokup açabilmek için, anahtarın dişleri mesâbesin-deki iyi-amellerin bulunması lâzımdır.
Huiasai kelam îmanın nuru ve ışığı olan kelimei tevhidi söyleyib kalb ile tasdik etmekle iş bitmez. O îmanı bir muhafaza altına almak gerekir. İyi amel de bulunmadan sâde kelime-i tevhidi söyleyen kimsenin îmanı, açıkda ya¬nan çc-çevesiz bir lamba ve çıra gibidir. Hafif bir rüzgar veya hareketten hemen söner. Fakat o lamba ve çıra, bir çerçeve ve cam içerisine alınırsa, kolay kolay sönmez. Işıkdan istifade devam eder.
Mümin de iyi amelleri işlemekle îmanını muhafazaya alarak her türlü tehlikeden korur, îmanla ahirete gitmeyi sağlamaya çalışırsa, cennetin anahtarını dişleri ile eline alıp atiirete giden ve oradada cennetin kapısını eliyle açabilecek bir kimsedir.
İşte iyi amelleri işleyen kimseler, cennetin anahtarını eline afıp cenne¬tin kapısını açarak ebedî seadete giren, girecek olan kimselerdir.-Şayet iyi amelleri işlemeyip kötü amelleri işler ve o haldede ölürlerse, o kimseler ellerinde anahtarın dişlerini bulundurmadıklarından, cennetin kapısını açа¬mazlar, cennetin kapısı açılmaz. [160][160]
Tercümesi :
44 - (43) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Sizin biriniz islâmını güzel ettiği takdirde, işlediği her iyilik için işlediği nin on mislinden yedi yüz (700) e kadar katlanarak yazılır.[161][161]
— İstediği bir kötülüğün ise, işlenen kötülüğü ile Ailâha kavuşunca¬ya kadar yazılır.» [162][162]
İzahat
Kulların dâima hayır ve iyilikde yarış yapmasını seven halıkı zülcelâl, yapılan bir iyiliğe karşı niyyetlerin hulus derecesine göre ecrü mükâfat ver¬mektedir.
Hak teâla, bir hayır ve amele karşı enaz on misli mükâfat veriyor. İhlas ve iyi niyyet, rızayı bâriye daha fazla uygun olan iyiliklere, on mislinden yedi" yüz (700) misline hatta daha fazla ecrü mükâfat vermektedir. Kötü amel¬leri ise, ancak misli ile cezalandırmaktadır.
Hadîsi şerif de şu mealdeki âyeti gerîmeye işaret vardır :
«Kim, bir hayırlı iş ve güzel amelle gef.irse, ona on misli sevab vardır, Kimde bir günah ile gelirse (şer işlerse) oda ancak misfi ile (işlediği günah kadarla) cezalanır. Onlar (gerek iyilik gerekse kötülük yapanlar), haksızlığa uğratılmazlar.» En'am sûresi, 160
Diğer âyeti kerîme meali :
«Mallarını Altah yolunda infak edenlerin hâli, her başağa yüz dâneli yedi başak bitiren bir tohumun hâli gibidir. Allah dilediği kimseye daha kat kat verir. Allanın ihsanı, çok geniştir ve her şeyi hakkı ile bilendir.»
Bakara sûresi, 261
Bu son âyeti kerîmede temsîli olan hüküm gereğince, tarlaya atılan bir dâne tohumdan yedi başak biteceğini ve her başak yüzer adet taneye sahib olarak ydiyüz adet olacağı ve Allah dilerse, yedi başaktan ve yüzer adet taneden fazla da yaratabileceğini beyan etmiştir.
Evet her hangi bir iyilik ve hayırda bulunan kişi, o yapmış olduğu İyi¬liğin en az on misli mükâfatını elde edecektir. Hayır ve iyilikler, rızâyı bâri¬ye uygunluğu ve niyyetin hulus derecesine göre, on mislinden yedyüz hatta yedibin misli ve hatta yetmiş bin misli ve daha da fazla ecri mükâfata nail olacağı âyeti kerîme ve hadîsi şerifde beyan edilmiştir. Yeterki hayır ve iyi ameller, cenâbu hakkın rızasına uygun olsun.
Ziraatçı bir kişi, tarlayı zamanında nadas eder ve gerektiği takdirde iki¬ler, üçler ve ekme zamanında tarlanın tavına rastlatır, gübresi ve ilâcı ile beraber tohumu ekerse, tarlanın hakkını verir, emeğini son gayreti ile sarf-
eder ve sulama ihtiyacı gibi hallerine dikkatle riayet ederse, o tarladan mahsul çok randımanlı olur. Cenabu hak, çalışanın emeğini korutur, kulun yüzünü güldürür, o emeğini zâyî etmez. Vadi Nahiyesi gereğince bir tane döneden yedi ulun ve her ulun ve kök-başakdan yüzer adet dâne vererek bire, yediyüz verir. Hatta bir döneden on, yirmi başak verib her başak da ellişer, yüzer adet tane mahsul verdiğide olur.
Farz edelimki, bir taneden yirmi kök-başak olup her başakda da yüzer adet tane olsa, bire yediyüz değil, bire ikibin verilmiş olur. İlâhî hazînesinde çoktur. Dilerse bu kadar ve daha da fazla verir. Yeterki ondan gelen nimet¬ler unutulmasın. Şükranla karşılansın.
İşte bir adamda hayru hasanata koşar, yardım eder ve iyi amellerde bulunursa, bu ziraatçıya verilen maddi kâr ve kazanç gibi, bire on, bire ye¬dibin, bire yetmişbin ve daha da fazla manevî kâr ve sevab vereceğini ce¬nabu hak vâd etmiştir.
İşlenen şer ve kötülüğe karşı da .katlama ve fazlalaştırırla olmadan günahın aynını yazıyor, yazdırıyor. O işlenen günah kadar cezalandıracağı¬nı, fazlalık olmayacağını beyan buyurmuştur. Hatta günah işlenince hemen yazdırmayor. Tevbe ve nedamet ederde hayra yazdırmayı sağlar diyerek bir müddet mehil ve tehir ettirib ondan sonra yazdırdığını Resulü ekrem efendimiz muhtelif hadisi şeriflerinde beyan buyurmuşlardır. Yukarda birin¬ci hadîsi şerifin İzah kısmında nalkettiğimizi hatırlatırız.
Cenâbu hakkın yüce ahlak ve merhametini, yeterki kullan bilib idrak etsinler. Yapdıkiarı hayır ve hasanatla şer amellerinin hiç bir zaman boşa gitmeyeceğini, iyilik olursa kat kat ecre nail olunacağını, şer olan amelle¬rin ise, tevbe edilib nedamet edilmediği takdirde ya azabı ilahi veya afvi ilâhiye uğranacağını bilmek gerekir. Cenabu hak, bu hakîkatları düşünen¬lerden eylesin. Amin. [163][163]
Tercümesi :
45 - (443 Ebû Umâme (R.A) den mervîdir, demiştir ki :
— «Bir adam Resûlullah (S.A.V) e îman nedir? diye sordu.
— Resûfullah (S.A.V) de buyurdu :
«İyiliğin sent sevindirip, kötülüğünde yerindirdiği vakit, işte bu takdir¬de sen müminsin.»
— O ada/n dedi : Yâ Resûleliah! günah nedir?

— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Nefsjne (gönlüne) bîr kötülüğü yapmak isteği geldiğinde onu hemen terk (ve def), et. (İşte o günahdır.)» [164][164]
İzahat
— Râvî Hz. Ebî Ümâme (R.A) hakkında gerekli malumat, biraz yukar¬da zikredilmiştir.
Yabancı bir müminin peygamberimize gelib îmandan sual etmesine karşı, Resulü Ekrem efendimiz yukarda ikinci hadîsi şerifde görüldüğü üzere cebrâil aleyhisselâmın, «îman nedir» diye sualına karşı verdiği cevabın başkası ile cevab veriyor. Acaba niçin böyle cevab vermiştir?
Gelen kişinin îmanın esasından değil, îmanın alâmetinden sorduğunu anlayan Resulü Ekrem efendimiz, o adamcağızın soruş gayesine ve kendi emel ve amaline göre cevab vermiştir ve demiştirki;
«Senin kalbindeki îmanıyın varlığına delâlet eden îmanıyın alameti, iyi bir iş yapdığında veya iyi amele gayret sarfedip neticeye erişdiğinde bu başarı ve muvaffakiyyetinden dolayı sevinirsen ve işlemiş olduğun bir kötülükden utanır, üzülür, peşiman olur, Allanın azabına müstehak olman¬dan nefsinde bir acı ve izdırab duyarsan, işte bu takdirde sen kâmil bir mü¬minsin.»
Günahın tarifi de gayet açıktır ki, «insanın, kalbinde tereddüt hâsıl edip gönlünde rahat bırakmayan .her hangi bir şey, günah oluyor. Öyle olunca şüp heli Pazar mîdeyi bozar, kabilinden olan her şüpheli şeyi terk edip, insanın gönlüne temiz, iyi ve doğru olduğunda itminan hâsıl eden şeyleri işlemek en doğru yoldur.»
Hadîsi şerifde beyan edilen İmanın tarifine dikkat etmeliyiz. Zira bâzı isnâd ve iftiraya alışkın insanlar, bir zatın söz ve yazısında değişik ifâde ve îzahı görünce hemen saldırırlar. «Vay efendim îmanı yanlış tarif ediyor» gibi cümleleri yazanlar ve söyleyenler görülüyor. Hemen saldırmak doğru olamaz. Derinliğine tahkik ve tetkik etmek gerekir. Öyle saldırganlar, Pey-ğemberimizde de kusur aramaya kalkabilirler. Hakîki mümmnler ise, böyle sapıklara asla iltifat etmezler.
Evet bir kişi, yapacağı bir iş hakkında gönlünde huzur ve iyi bir kanaat bulamazsa, o mes'eleyi hemen terk etmelidir. Velevki o yapılacak veya ya¬pılmış iş hakkında bir fetvacıdan fetvada alınmış ise, o kişinin gönlü rahat etmiyor, bir ızdtrab duyuyorsa, yine terk etmelidir. Zira müfti, ifâdeye göre fetva verir. Belki ifade yanlışlığı ile sorulmuştur. Her ne ise, gönül rahatlığı vermeyen işi işlemek, günah olabilir. [165][165]
Tercümesi :
46 - (45) Amr İbnii Anbese (R.A) den mervidir, demiştir : Resûlullah (S.A.V) e geldim ve dedim : Yâ Resûlellah! bu iş (din) üzere seninle beraber ofan kimdir?
Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «(Her) hür ve köledir.»
— Dedim ki : İslam nedir?
— ResûluJlah (S.A.V) buyurdu :
«(İslam, insanlara) tatlı söylemek ve taam yedirmektir.»
— Dedim : îman nedir?
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «Sabretmek ve sahavette bulunmaktır.»
— Amr ibni Anbese : Müsiümantn hangisi af daldır? dedim,
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu ki :
«Dilinden ve elinden müslüman salim olan (zarar görmeyen) kimse¬dir.»
—Amr ibni Anbese dedi : îmanın hangisi efdaldır? dedim. —Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «Güzel ahlakdır.»
— Amr ibni Anbese dedi : Namazın hangisi efdaldrr? dedim.
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Kunutu (kıyam, kıraat veya huşûu) uzun olan (namaz) dır.»
— Amr ibni Anbese dedi : Hicretin hangisi efdaldır? dedim.
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Rabbiyıin kerih (ve kötü) gördüğü şeyden kaçınmandır.»
— Amr ibni Anbese dedi : Cihâdın hangisi efdaidır? dedim.
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Atı öldürülen ve kanı akıtılan kimse (nin Cihâdı efdal) dır.»
— Amr ibni Anbese dedi : Saatlerin hangisi efdaidır, dedim.[166][166]
— Resûiullah (S.A.V) buyurdu : «Gecenin son yarısıdır.» [167][167]
İzahat
Râvî kimdir? ,
Hz. Amr bin Anbese (R.A), ilk müslümanlardandır. Hatta müslümon lann dördüncüsü olduğuda söylenir. Sonra medine-i münewereye hicret etmiş ve orada bir müddet ikâmet etmiştir. Şamada nakli mekan etmiş ve şamh sahâbîlerden sayılmıştır. Pek çok cemaat, kendisinden hadîsi şerif rivayet etmiştir.
Bir üst hadîsi şerifin altında kısa bir cümle ile arzettiğimiz gibi, bu hadîsi rasulde de müslüman kişilerin îman ve amellerinin makbûliyetini be¬lirten ölçü ve mihenktaşlan mesabesinde olan iyi amel ve faziletler, tekor teker sayılmıştır. [168][168]
Tercümesi :
47 - (46) Muaz ibni Cebel (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) den işittim, buyurduki :
«Bir kimse, Allâhü teâlaya bjir şeyi şerik koşmadan ona kavuşur, beş (vakit) namazı kılar ve Ramazan orucunu tutarsa, o kimse mağfiret olu¬nur.»
— Dedim : İnsanlara müjdeleyimmi? Yâ Resûlellah![169][169]
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«İnsanlara (müminlere) müjdelemeyi bırak, işlesinler.». [170][170]
İzahat
Rasûiü Ekrem sallailahü aleyhi vesellem efendimizin;
«İnsanlara (müminlere) müjdelemeyi terk et, işlesinler» Cümlesine dik¬kat etmek gerekir. Zira her hâlukarinde ümmetine şefkat kanadını ge¬ren ve bütün emel ve gayreti ümmetlerinin tehlikeye dûcar olmamalarıdır.
Evet bu cümlesinde de aynı gayeler mevcuttur. Pek cok cahil ve avam¬dan olan kişiler, beş vakit namazı kılıp ramazan orucunu tutup başka farzları ihmal ederler ve gafletten gaflete dalarak kendilerini tembellik ve atâlete sürükleyerek tehlike çukurlarına atabilirler, düşüncesiyle yukarıdaki cüm¬lelerini buyurmuşlardır.
Ashabı kiramdan ihtisas sahibleri gibi havasdan olan âlim, kâmil, âbid,, zâhid ve mütteki kimseler, cennet umudu ve cehennemden korkma halide olmasa böyle kişiler, yine Allaha isyan etmezler. Zira onların goye-si, gece ve gündüz rızayı bâriyi tahsil etmektir.
Nitekim bir hadisi nebevîde şöyle buyurulmuştur :
«Allah (C.C.) suhaybe Rahmetini ihsan etsin, Allahdan korkmasadu, (Suheyb), ona isyan etmez.»
Suhayb (R.A), Peygamberimizin değerli, âbid ve zahid sâhabelerinden-dir. Onun için bu zat Allahüteâla tarafından kendisine teminat verilerek azab olunmayacağını bildirse dahi, bu zat yine Allaha isyan etmez. Belki ibâdet ve taat ile meşkul olmanın müjdesini duyunca ibâdete daha fazla devam eder.
İşte havasda olan zadlar, bu sahabe gibi ibâdet ve taat zevkine dalar¬lar. Yapmış oldukları bir kaç iyi amel ile iktifa edip durmazlar. Hatta öyle zadlar yatamazlar, boş oturamazlar. Mutlaka faydalı ve hayırlı bir amelle meşku! olac^^dır.
Bir âyeli kerimede meâlen şöyle buyurulmuştur :
«(Onlar, o kimselerdirki, geceleyin namaz kılmak için) yataklarından kalkarlar (adeta) yatakları, onları sokar), Rablerine azabından korkarak ve rahmetinden umarak dua ederler» Secde sûresi, 16[171][171]
Tercümesi :
48 - (47) Muaz ibni Cebel (R.A) den mervidir, Muaz, nebiyyi Ekreme (S.R.V) îmanın efdalı nedir? diye sordu.
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Allah için sevmen, Allah için buğzetmen ve Allanın meşgul olmasıdır.»
— Muaz (R.A) dedi : Bu nedir? Yâ Resûlellah!
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Nefsine hoş gördüğün şeyi, insanlarada hoş görmen ve nefsine kerih Gördüğün şeyi, insanlara kerih görmendir.» [172][172]
(I) Büyük Günahlar Ve Nifak Alâmetleri Babı Birinci Fasıl
Tercümesi :
49 - (1) Abdullah ibni mes'ûd (R.A) den menfidir ^emiştir : Bir adam dedi : Yâ Resûlellah! Allâhin indinde hangi günah daha bü¬yüktür?
— Resûlullah (S.A.V buyurdu :
«Ailâhü teâlaya misil ve nazır (mahîûkata benzerlik) isnad etmendir, halbuki o (Allah) seni yaratandır.»

— O adam dedi : Bundan sonra hangi günah daha büyüktür? «Çocuğuyun seninle beraber taam yemesinden (fakirlik ve rızkından) korkarak onu öldürmendir.»
— Adam dedi : JB^ndan sonra hangi günah daha büyüktür?
— Resûlullah (S.A.v'.) buyurdu : «Komşuyun karısına zina etmendir».
—, Bunun üzerine Ailâhü teâla Resulünün bu sözünü tasdik ederek şu mealdeki âyeti kerimeyi inzal buyurdu :
«Onlar ki, Allanın yanına bir ilah daha (katıp) tapmazlar. Allanın ha¬ram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Kim, bunlar (dan birini* yaparsa cezaya çarpar.» (Furkan sûresi, 68) [173][173]
İzahat
Büyük günah : Aslında İşlenen hatanın büyük kötülük olan ve o büyük kötülüğü işleyenin cezaya müstehak olması halindeki işlenen kötülüklerdir. Kendisine nisbetle daha aşağı isyanada, «büyük günah» denilmiştir.
Veya işlenen her hangi bir günah hakkında had ve ceza tayin edüen gü-nahdır. Yani zinanın haddi, bekar olana yüz değnek, şarab içene ve iftira edene seksen değnek vurulur. İşte bu gibi suçlar büyük günahdır.. Hulâsa haram ve yasak olan şeyleri işlemek ve yapılması farz olanları terk etmek, büyük günahdır.
Günahlar şahısların hal ve ahvâline görede değişebilir. Ve işlenen gü¬nahlar, âlim ve fazıllar ile cahillere karşıda değişebilir.
Meselâ : Hâsenatül ebrar, seyyiâtül mukarrabin, denilmiştir. Y~n; iyi ve salih kişilerin iyilikleri, mukarrabin = daha iyi ve üstün olanlcrm (Pey¬gamber ve emsallerinin) günahları menzilindedir.
Alimlere, evliya ve salih kişilere yapılan hakaret ve kötülüklerle, cahil kimselere yapılan hakaret bir olmaz. Alimlere, ilminden dolayı ve hakkı sa¬vunduklarından için hakaret, küfre kadar varır. Câhil kimselere yapılan hakâ ret ise, en büyük günahdır.
Veya her hangi bir masiyetki, cenâbu hakkın azamet ve şanına yakış¬mayan bir isyan (işlenen günaha), günahı kebîre - büyük günah, denilmiştir.
Veya küçük günahada devam edilip ısrarla işlenen her günaha, bü¬yük günah denilmiştir. Zira Rasûlü Ekrem efendimiz şöyle buyurmuştur ;
«Israrla işlenen küçük günah, küçüklükde kalmaz, büyük günah olur. Tevbe ve istiğfar edilen büyük günahda yok olur gider.»
«Damlaya damlaya göl olur» kabilinden, küçük olan bir günah, işleme¬ye devam edile edile kanber üstüne kanber büyür. Katmerleşir, katılaşır. Keza işlenen her hangi bir büyük günahda, tevbe ve nedamet ederek istiğ¬far edilirse, o günahda defterden silinir. Günahsız ve tertemiz olunur ve küçük günahada ısrar edilmezse, afv olunur.
Aslında büyük günahlardan kaçınılırsa, küçük günahlar, cenabu hak tarafından bağışlanır. Bu husus çeşitli âyeti kerime ve hadisi şeriflerde be¬yan edilmiştir.
Bir âyeti kerîme mealinde şöyle buyurulmuştur :
«Eğer siz nehyec'îîdiğiniz günahların büyüklerinden sakınırsanız sizden diğer (küçük) günahlarınızı örteriz (bağışlarız). Ve sizi iyi bir gidişata soka¬rız.» Nîsa sûresi, 31
Bir hadisi şerifde de şöyle buyurulmuştur :
«Beş vakit namaz, cumadan diğer cumaya ve ramazandan diğer ra¬mazan (ayın) a kadar bunların arasında büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde, iişlenen küçük günahlar bağışlanır.» Müslim, Mişkat : namaz bahsi
Büyük günahlar şirk ve küfre varmadıkça tevbe ile afv olunduğu gibi, tevbe ve istiğfar olmadan Allanın dilemesi ile de afv olunabilir.
Nitekim ilahi hükümde şöyle buyurulmuştur :
«Şüphesizki, Allah (c.c.) kendine ortak koşanları bağışlamaz. Bu şirk¬ten başkasını, dilediği kiimseden bağışlar. Kimde Atlaha şirk ederse (ortak koşarsa), doğrusu çok uzak delalete sapmıştır.» Nisa sûresi 16
Büyük günahların adet ve mikdarı hakkında, çeşitli görüş ve îzahlarda bulunulmuştur.
İbni Abbas (R.A) ; yetmişe yakın büyük günah vardır, demiştir.
Saîd bin Cübeyr (R.A) ise; yediyüze yakın büyük günah vardır, demiştir.
Büyük günahların adetlerini ve tariflerini, «kebâir ve sağair risâtesi» ile İbnji Hacerin «Ezzevâcir anilkebâir» adlı eserinde ve îmamı Birgivinin «tarikatı muhammediye» adlı'eserinde de çeşitli yönleriyle beyan edilmiştir.
Günahlar dört kısma ayrılır ve şöyle hulasa edebiliriz :
a) Bir kısım günah vardırki, o günahdan nedamet edip tevbe edil¬medikçe afv olunmaz. Oda küfür ve şirktir.
b) Bir kısım günahda, istiğfar ve diğer hayır hasanad cinsinden olan namaz, abdest, gusul, zekat, oruç, hac, teşbih, tehlil ve sadaka-i cariyeden olan iyiliklerle bağışlanması umulur. Buda küçük günahlardır.
c) Bir kısım günahda, hem tevbe istiğfarla ve hemde tevbe ve istiğfar olmadan cenabu hakkın dilemesi ile afv olunan günahlardır. Buda Allahü-teâiaya karşı işlenen büyük günahlardır. Yukardaki âyeti kerime meali bu hususu açıklamaktadır.
d) Bir kısım günahlarda vardırki, karşılıklı haklaşma ve heiallaşmaya bağlı olan günahlardır. Buda insan haklarıdır. Bu haklarda ya dünyada he-lallaşmak veya hak sahibinin hakkını veya bedelini vermekle haklaşılır.
Yada âhirette, zalimin sevabı mazluma (hak sahibine) redetmekle ve¬ya zulme uğrayan kimsenin günahlarını zalime yükletmek suretiyle veya cenabu Allah, hak sahiblerini fazlu keremi ile rızalaştırıp helallaştırmak su¬retiyle bağışlanır. Bu son hükme ait pek çok hadisi şerifler mevcuttur. Za¬manı ve yeri gelince ilerde görülecektir.
Şimdi 49 numaralı hadisi şerifin râvisi ile hükümlerinden bir nebze bahsedelim.
Râvi ibni mesud (R.A) ilk müslümanlardandır. İsmi Abduilahdır. Pey¬gamberimiz dâri erkama girmezden ewel ve Hazreti Ömerin müslümanıı-ğından az bir zaman önce müslüman olmuştur. Hatta müslümanların altın¬cısı olduğuda söyleniyor. Peygamberimiz bir yere çıktığında misvâkini, ibri¬ğini ve nâlinini ona verirdi. Habeşistana ve medineye hicret etmiştir. Be¬dir muharebesinden itibaren bütün harblerde bulunmuştur. Peygamberimizin kendisinden razı ve memnun olduğunu bizzat ifâde buyurmuştur ve demiştirki ;
«İbni mes'udun râzi olduğu ümmetimden bende razıyım. Onun gazab-landığına bende gazabfanırım.»
Sima, endam, huy itibari ile Peygamberimize benzerdi. Ancak boyu kısa idi. O şekilde kısaki, cüsseli ve yiğit erkeklerin oturması halinde iken, o, aralarında ayakda bulununca aynı idi, hiç yüksekliği görülmez idi. Ve bünyesi zaifdi. Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın ilk zamanlarında beytül mâlin na zırı idi. Hz Ömer zamanında küfe valiliğindede bulunmuştur.
Mekke-i mükerremede Kur'anı kerimi müşriklere açıkça okuyub duyu¬ran ilk sahabedir ki, sûre-i rahmanı haremi şerifin içinde makamı İbrahimin yanında cehren yüksek sesle kâfirlere karşı durdu okudu. Kâfirler ona çok hakaret ve ezada bulundular, fakat o, sûrei rahmanı sonuna kadar okudu.
Sahabenin en fakih adamlarından birisi idi. Onun için Resûlüllah-ın zamanında şer'i fetva yetkisi verilen ve fetva verenlerdendir. Kendilerinden küfede iken, alkama ve ibrâhimi Ennaha-i (R.A) gibi zevatı kiram tefsir ve fı¬kıh ilmini öğrenmişlerdir. Bu sebebden ibni Mus'ud (R.A) ilmi tefsir ve ilmi fıkhın1 banisi sayılır.
Hz. İbni Mes'ud (R.A) sekiz yüz kırk (840) hadisi şerif rivayet etmiştir. Cüsse ve cesedde küçük, ilim ve faziletçe büyük olan bu zat hakkında Hz. Ömerde şöyle demiştir :
«İbni Mes'ud, ilim ile doldurulmuş bir dağarcığımızda.»
Vefatı, Hz. Osmanın hilâfeti zamanında beytülmal nazırı iken Medİne-i münewerede hicretin otuz ikinci (32) senesinde atmış (60) yaşında vuku bulmuştur. Ve cennetül bakî-a defnoiunmuştur. Allah Rahmet eylesin.
Hadisi şerifde en büyük günahın, Ailaha şirk koşmak olduğunu zik¬retmiştir. Şirkin kötülüğü hakkında bir nebze yukarda bahsetmiştik. Ayrıca küfrün çeşidleri ve fena neticelerini ilerde (52). Hadisi şerifde izah edece¬ğiz.
İkinci derecede şirkten sonra büyük günah olarak adam öldürmek ol¬duğu, bilhassa kendi evladını doyuramam, yedirib geydiremem, diyerek rı-zık korkusu ile canice öldürmektirki, günümüzde dört cyını doldurmuş, ha-mıle kadınların ilaç, karac ve başka yollarla çocuk düşürmeleri ve bunların çocuklarını zayıında yardımcı olan doktor, hemşire ve emsali kişileri hal ve hareketleri aynı günaha iştirak eden günahkarlardır. Çocuklarını bu şekilde öldürenlerin yanında, bu gün kız çocuklarını cini çıplak veya erkek panto-°nun!an ile sokağa çıkarıp erkeklerden analık ilmini öğretmeye çalışanla¬rın durumları çok1 ve çok esef vericidir. İyi bir ev hanımı olacak çocuklarını, ateş ve barut mesabesinde olan kan beyinli gençlerle yan yana, el ele Ve dudak dudağa veriyorlar. Birde «Ne yapalım sınıf geçecek, arkadaşları ite çalışacak, okuyup bir meslek sahibi olacak gibi..» ifadelerle çocukların kötü hareketlerini normal karşılıyorlar.
Böylelerine Mehmet Akif Merhum şu mısraları söylemiştir ;
Bir selâmet yolu varmış.. Oda neymiş? mutlak,
Dini kökten kazımak. Sonra, evet ruslaşmak.
O zaman iş bitecekmiş.. O zaman kızlarımız,
Şu tuttukları gayet kaba, pek manasız.
Örtüden sıyırılacak.. Sonrada erkeklerden
Analık ilmini tahsil edecekmiş.. Zaten,
Müslümanlar o sebebden bu sefaletteymiş!...
Din için, Millet için iş görecek alçağa bak,

Dini pâmâl edecek, milleti ruslaştıracak!
Çocuklarını, din ve iman esaslarını öğretmeyip cahil ve fasık kimseler halinde büyümelerine rıza gösteren ana ve babalarda dilber yavrularını manen öldürmüş oluyorlar.
Çocuk düşürmenin haram ve caiz yönlerinin en geniş izahı, «Mülte-kâ Tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin «Kölenin nikâhı babı» altında beyan edilmiştir.
Hadisi şerifdeki üçüncü hükümde, neslin soyunu yok eden, veraset ve irtikal hükümlerini alt üst yapan, ana baba haklarını mahvedip insanları yok eden, nikahsız ve helal olmayan kadınla bir erkeğin zina etmesi ha¬hamlığından daha eşed ve kötüsü komşu kadını ile zinada bulunmaktır. Öyle ya komşunun en emin kişisi, koruyucusu, yardım edicisi olması gere¬kirken ,bu adiliği işleyen kişi komşusunun ailesine tecavüz ederse, pek cok fahişe kadınla zina etmekten daha kötü bir fenalık ve haramı işlemiş olur.
İnsan neslini alt üst eden, veraset ve neseb haklarını yok eden, mil¬letlerin iman, ahlak ve örflerini yıkan zina, şahsın ve cemiyetin yıkılmasını, aile ocaklarını perişan eden yüz karası en âdi huysuzluk ve en iğrenç bir ameldir. Bilhassa komşu ailesi ile zîna etmek, dahada kötü ve daha fena¬dır.
Peygamberimiz bir hadisi şerifde şöyle buyurmuştur :
«Zina, (maddî, mânevi) fakirlik meydana getirir.»[174][174]
Bir hadisi şerif meali :
«Bir memlekette, zina ite faiz şuyû bulursa, o memleket halkı kendile¬rine AHâhın azabını helal kılmışlardır.» Hakim
Diğer bir hadîsi şerirde şöyle buyurulmuştur :
«Bîr adama, komşusunun karısı ile zina etmekten, yabancı kadının on adedi ile zina etmesi daha ehvendir.» Ahmed bin hanbel
Yani, aklı başında bir insana, yabancı kadınlardan on adedi ile zina etmesinden, komşu kadınından bir tanesi ile zina etmesi, daha ağır ve daha iğrenç olur. Komşu kadınına gönlü nefsi adetâ yaklaşmamak için kendini çeker, çekinir. Aslında zinanın fenalığı, imanlı kişiyi, Hz. Yusutun kaçdığı gibi, yabancı kadından kaçırır. [175][175]
Tercümesi :
50 - (2} Abdullah ibni Amr (R.A) den mervtdir, demiştir : Resûlullah (SAV) buyurdu :[176][176]
«Büyük Günahlar : Altâha şirk koşmak, Anaya, Babaya isyan etmek, (haksız yere) adam öldürmek ve yalan yere yemin etmektir.» [177][177]
Tercümesi :
5l - (3} Enes (R.A} in rivayetinde : «Yalan yere yemin» Cümlesinin yerine «Yalan şehâdet.» etmektir.»
Cümlesi zikredilmiştir. [178][178]
İzahat
Hadîsi şerifde, «yalan yere şehâdet etmektir.» cümlesi ile, şu meaida'a âyeti kerîmeye işaret vardır :
«Öyle ise, pis putlardan kaçının ve yalan sözden kaçının.» Hac sûresi. 30
Diğer âyeti kerîme meali :
«Hakkında bilgin olmayan bir şeyin ardına tabî olma. Zira kulak, göz ve kalb, bunlaırn hepsi ondan (bilmediği şeyden} sorumludur.» İsrâ sûresi. 36 Bir hadîsi, şerifde de şöyle buyurulmuştur : «Yalancı şâhidliğinde bulunan kimseye, Allah (C.C.) lanet etsin.» Sağair, kebâir risalesi, 6
Evet başkasının nâmı hîsâbına yalan yere şâhitlikde bulunar) kişi, en ahmak ve en abdal kişilerdendir. Zira başkasının menfeatı için dünyada in¬sanların yanında ve hakkın huzurunda kötülenen, ayıplanan ve itibârı yok olan bir kişi oluyor. Ahirette de ilin nâmı nisâbına kendini ateşe atıyor. Al-'ah (c.c), böyle beyinsizleri ıslah eylesin. Şuuriandırsın. Amin. [179][179]
Tercümesi:
52- (4) Ebu Hureyre fft.A) den tnervidir, demiştir: Resûlultâh (SAV) buyurau :
«Helak edici yedi (günah ve haram)" dan kaçınınız.» — Ashabı kiram dediler : Yâ -Resûlellah! Onlar (helak eden yedi şey) nedir?[180][180]
«Allâha şirk koşmak, sihir yapmak ve yapdırmak, Allâhü teâlahın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmek. Fakat hakti olarak öldürmek müstesna¬dır Faiz yemek, yetimin malini yemek, Düşmanla şiddetli çarpışma günün¬de harb sahasından dönüb kaçmak, fuhuş ve kötülükden haberi ve ilgisi ol¬mayan iffetti ve namuslu mümine kadınlara zina ile iftira etmektir.» [181][181]
İzahat
Hadisi şerîtde beyan edifen yedi adet helak, edşn günahları, maddeler halinde kısa kısa açıklayalım.
a) Allâha en büyük zulüm ve küfü:1 olan şirk, Allâha eş tanımakdır. Zi¬ra her şeyin halıkı ve râzıkı olan mevlayı müteâla mahlukları, ateş ve leş¬leri, taş ve tunçları ilah tanımak veya cenabu hakka yakfaşama iddiası ile edindikleri putlara ilah diyerek tapmak şekli Allâha karşı en büyük küstahr liktır. Bu sebebdende dünyada en ağır beia, müsîbet ve felâketlerle helâku perişan olunup ahirettede dünyanın azab ve ateşinin yetmiş misli fazia olan cehennem ateşinde ebedî bir azabla cezalandırılacaklardır.
Kur'an< kerimde şöyle buyurulmştur :
«Elbette âyetlerimizi inkar eden kâfirleri yarın (âhirette) ateşe ataca¬ğız. Derileri piştikçe azabı (ebedi) duysunlar diye onlara, değiştirerek başka deriler (et, kemik ve derilerini tazeleyerek azab) vereceğiz.» Nisa sûresi, 5c
Müşrfk ve kâfirlerin cehennemde ebedi yanmasının sebebi hikmetleri ile daha başka kötülüklerini biririci hadisi şerifin izahında ve daha ilerdeki hadislerde zikredilmiştik Ayrıca «İslamda Evliya Meselesi! ve Harikalar» a'd-if eserimizde' beyan "edilmiştir.
Müşrikler pek çok çeşitlere ayrılmıştır. Bâzılarını sıralayalım :
1- Putlara tapanlar vardırki, bunlar, taşdan, tunçdan, gümüştün ya-pitmış putlara taparlar. Kendilerinin; kahraman, Q\'m, fâzıl ve büyük kabul ettikleri kişilerin veya varlıkların^ resim ye heykellerini bu maddelerden ya¬parak huzurlarında tapınmışlar ve saygıda bulunmuşlardır. Onlardan yar¬dım dilemişler ve onlardan kurtuluş beklemişlerdir. Aynı müşriklik hâlâ iş¬lenmektedir.
2 - Bir kısım müşriklerde, çeşidli agoç. ve otlara tapınmışlardır. Buda hemen hemen sevgiden nes'et eden bir şirktir.
3 - Sığır ve öküze ve hatta sığırın tercine tapanlarda vardır. Bu şekil-ceki put perestler, Hindistanda pek çoktur. Vaktiyle buzağıya taDaniarda bu kabil müşriklerdendir.
4 - Canlı insanlara tapon müşriklerde olmuştur. Meselâ : Fir'avrü, nemrudu ilah tanıyanlar bu kabil kâfirlerdendir. Ayrıca Uzeyr (A.S) Allanın oğlu diyen yahudiler ve mesih (İsa A.S.) Alfanın oğlu diye Htrıstıyanlarda'bu şekilde müşriklerdendir.
5- Basit cisimlerden ateşe tapan müşriklerde vardır. Bunlarda ateşi nah tanırntşlardır. Bunlara «Mecûsi-ateş perest» denir.
6 - Ulvi isimlerden güneşe, aya ve yıldızlara tapanlar olmuştur. Bun¬lara sâbi-e ve müneccimler, denilmiştir. Aynı zamanda bunlara «Eflâkiyyünv de denir.
Cisimlerden başka çeşid İlah tanıyanlarda olmuştur. Ve şu isimleri ta¬şımışlardır :
7- Alemi idare edenler nur ve zulmet isimli ilahlar idare eder, demiş¬lerdir. Ayrıca mauyyen ruh kendine mahsus olan alemi idare eder, diyenler olmuştur. Yani her âlemi bir ruh idare ettiğini iddia etmişlerdir. Bu sebeble bunlarda.ruhları, put şekline sokarak ruh idare ettiğini iddia etmişlerdir. Do-iaysiyte bunlarda ruhları put şekline sokarak put perest müşrikler şeklini almışlardır
8 - Alemi., yezdan ve Ehremen veya biri çfiv yani Allah, biri iblis ve şeytan ismi rle antlan iki kardeş ilâhın idare .ettiğini iddia, edenler olmuştur. Güya bu iki ilandan yezdan hayır, Bhremende şer yarattrmış veya hayırları div namındaki ilah, şerleride şeytan' yoratırmış. Bunlara, .sineviye-seneviye denilmiştir. Yanı; bunlara iki ilah tanıyan «stneviye» denilmiştir.-
9- Her şeyin hâlıki ve idare edeni dört llahdır. diyenlerde vardır. Gü¬ya hararet, soğukluk, yaşlık-ve kuruluk yaratirmış. Bunlara «tabialcıiars denilmiştir. Bunların apdailık ve küfürleride gayet barizdir.
Bu çeşit ve emsali şirk ye küfürlerin hepsini birden cerh eden ilâhi ayet terden bir kaçının meallerini nakledelim.
Bir âyeti kerime meali :
«Aüah (C.C.J dedi : İki Hah edinmeyin. O (Allah), ancak bir ilandır. Onun için yalnız benden korkun.» Nahl Sûresi, 51
Diğer âyeti kerime meali :
«Eğer yer ite gökte Allah d an başka ilahlar olsaydı, bunların ikiside şüp¬hesiz fesada uğrar (gavga eder) yok oluyorlardı. Öyle ise, Arşın Rabbisi elan Allah, onların vasfett'kferi şeylerden (Noksanlıklardan) beri ve yücedir.»Enbiyâ Sûresi, 22
Allaha ortak koşan müşriklerin necisliklerini beyan eden âyet meali :
«Ey iman edenler! Müşrikler, ancak bir pisliktirler.» Tevbe sûresi, 28
b) Hadisi şerifde helak edici fenalıklardan birisininde «SİHİR» olduğu beyan edilmiştir.
SİHİR : Gizli ve hileli sebeblerie insanların gözüne asılsız şeyleri varmış gibi gösterme ve her çeşid hile ve aldatıcıhk mehâretiyle ortaya atılan ve yapılan fevkalâde şeydir. Ve bu sihir, fasık, zalim kimselerde görülür. Ha¬ram ve serdir. Fakat yinede vâkî olur. Zira hayır ve şerri Allah yaratır. Hay¬rı rızası ile yaratır. Şerride rızası olmadgnJstemiyerek ve sevmiyerek yara¬tır. Kul. kazanır. Aliahda yaratır.
Bâzı kişiler sihirbazların yaptıkları şeyleri keramet zannederler. Halbu¬ki kerametle sihir arasında çok açık farklar vardır. Bu farkı kerametin tari-finîde yaparak anlamaya çalışalım.

Keramet : Peygamberlik davası olmadığı halde âlim, kâmil, âbid ve salih kişilerde zuhur eden fevkalade hallere «keramet» denirkK bu adama «velî* ismi verilir ve bu zat hem Allanın hak ve emirlerine riâyet eder ve hemrie kulların ve hatta bütün yaratıkların haklarına riâyet eder. ;
Sihir ise, abdest, namaz bilmeyen, hak hukuk tanımayan ve her türlü kötülükleri İşleyen veya işlemekten çekinmeyen kimselerde görülür.
Dinin, insanların ve ferdjerin zararına olan sihir, haramdır. Çünkü bun¬dan din, millet ve aileler zarar görürler. Din ve milletin zararına olan şey¬lerle meşkul olmak ise, elbette haramdır. Bu sebebden haram olduğunu bi¬lerek, yapan ve yapdıran âsi ve günahkâr olur.
Helal diyen dinden çıkar. Sihire helal diyenin, itikudı küfre vardığından öldürülmesi gerekir.
Nitekim sahabeden. Hz, Ömer ve oğlu Abdullah (R.A), Hz. Osman (R.A).-H.e diğer bazı sahabeler sihir yapan kimsenin öldürülmesinin lazım olduğunu beyan etmişlerdir. Keza İmamı mâlik, İmamı Azam ve Ahmet bin Hanbe! (R.A) gibi müctehidlerde sihirbazın öldürülmesinin çavib olduğuna hük¬metmişlerdir.
Bu zatların hükümleri, sihri helal diyen veya günah kabul etmeyen kim¬seler hakkındadır. Yoksa sihrin haramhğını kabul eder ve ancak harem diyerek yapar veya yapılırsa, bu takdirde âsi. bir mümin oiur. Sihrin nevile¬rini ve Kur'andaki hükümleri «Kur'an dili» adlı eserin birinci cildi ile «İslum-tia Evliya meselesi ve Harikalar» adlı eserimizde vardır.
c) Hadisi şerifde «Allartüteâkının haram kıldığı nefsi haksız yers öf-dürmek. Fakat haklı olarak öldürmek müstesnadır.» Cümlesinde mündemiç olan hükümler. Fıkıh kitaplarında uzun uzun beyan edilmiştir. Bilhossc »Mülteka tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinde geniş izahat vardır Biz burada haksız yere adam öldürmenin tehlikesi ile öldürülmeleri caiz olanlar hakkında bir kaç şer'i hüküm nakledelim.
Kur'anı kerimde şöyle buygrulmuştur ;
«Allanın haram kıldığı nefsi (canı) haksız yere öldürmeyin. Ancak haklı olarak öldürmek müstesnadır.» Enam sûresi, 151
Diğer âyeti kerime meali :
«Kim kısas (ve saire) gerekmeksizin veya yer yüzünden bir fesad çikar-maksızın (günahsız) bir nefsi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi (gü¬nah) olur. » Mâide sûresi, 32
Haksız yere bilerek adam öldürmenin cezası ile ilgili hüküm meali
«Kimde t'r mümini kasden (helal diyerek) öldürürse, onun cezası, için¬de devamlı kalmak üzere, cehennemdir. Alfah ona (katile) gazab etmiş la¬net etmiş ve büyük bir azab hazırlamıştır.»Nisa sûresi, 93
Evet adamı haksız yere öldüren kimse, haram ve günah olduğunu bilip ve inanarak öldürürse, günah kabul ederek öldürdüğünden kâfir olmaz, âsî ve günahkar olur. Cehennem müstehak olur. Allahüteâla arda edebilir. Fa¬kat haksız yere adam öldürmeyi helal der ve o inançla öldürürse, hararm helal deyip işlemekle kâfir-olur. Kâfirier ise. Cehennemde ebedi yanacak¬lardır; Öyle olunca böyle katilde cehennemde ebedi yanacaktır.
İntihar yoluyla kendini öldürenin günahı başkasını öldürenin günahın¬dan/daha eşettür. Zira merhametsizliğin en aşağısı ve kötüsü yapılıyor.
Haklı olarak öldürülmeleri caiz olanlar, şunlardır :
1) Dinden dönüp irtidat ederek kâfir olan kimse, öldürülür.
2) Evli olduğu halde zina edenlerde, recim-taşlanmak suretiyle öldürü¬lür.
â) Haksız yere adam öldüren kimse, kısas yapmak suretiyle öldürülür, Bu üç hükmünde delilleri ve izahı, âyetlerle uzun uzun gerekir. Fakat bahsimiz çok uzayacak, bu sebeble fıkıhda beyan edilen bu hükümleride
kısa kısa saymış oluyoruz.
Üç hükmü beyan eden bir hadisi şerif meali şöyledir :
«Bir müslümanın öldürülmesi ancak üç hasletden biri sebebi ile helal olabilir.
— Ya üzerinden nikâh geçmiş bir kimsenin zina etmesi ile recmedilir taşlayarak öldürülür.)
— Yahut da müstümanı haksız yere kasden (bilerek) öldüren adam, öldürülür.
— Yahutda İslamdan çıkıp ^mürten olan) Allah ve Resulüne karşı harb eden ve neticede öldürülen veya asılan yahut o yerden sürgün edi'en adam¬dır.» [182][182]
d) Hadisi şerifde «Faiz yemek» cümlesi ilede Kur'anı kerimde beyan edilen şu hükme işaret vardır :
«Allah (c.c) plış verişi helal ve fâtzi (ribayı) haram kılmıştır.» Bakara, 275
Faizin çeşidleri ve kötülükleri, fikthdo beyan edilmiştir. Fikihdan olan «Mültekâ tercümesi» adlı eserimizin üçüncü cildinde geniş bilgiler mevcut¬tur.
6) Hadisi şerifde, «yetimin malını yemek» cümlesi ilede yetimlerin mal¬larını haksız yere zulmen yeminin haram ve tehlikelerini beyan den Nah* hükümlere işaret vardır. Maruf ve nak ölçüleri dâhilinde yetimlerin malını yemenin caiz olduğuda beyan edilmiştir.
Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Yetimlerin mallarını zulmen (haksız olarak)! yiyenier, karınlarına an¬cak bir ateş yeyip doldururlar ve onlar, yakında alevli ateşe gireceklerdir.»
Nisa sûresi, 10
Diğer âyeti kerime meali :
«Ey yetimlerin velileri (koruyucuları)! yetimleri,lbüyüyüb) nikah çağına örmelerine kadar deneyin (koruyun). Eğer bulûğa vardıktan sonra kendile¬rinde bir akıl ve rüşd görür ve anlarsanız, hemen mallarını onlara teslim edin. Büyüyüp ellerine alacaklar diye, c- mattan (yetimlerin mallarını), israfla yemeğe kalkışmayın. Şayet velî (yetimin koruyucusu) zengin ise, yetimin malına dokunmasın. Fakir olduğu takdirde, örfe göre (meşru şekilde) bir şey (ücret ve saire) yesin..» Nisa sûresi, 6
Evet yetimi evinde büyüten, işinde çalıştıran ve bir iş buyuran, o yeti¬min ücretini vermesi lazımdır. Hatta öğreten ve talim terbiyesi İle maşkul olan hocası dahi bir iş buyurursa,,ü,cretini ödemesi gerektiği b.eyan ediimiş-tir. Ancak annesi buyurduğu ve yaptırdığı işler karşılığında, ücret ödemesi ge rekmediği açıklanmıştır. Yetimin hakkını koruyan ve yetime bakan kimselerin, cennette peygam¬berimizle dip dibe komşu olacağı, dünyadada yetime bokan kişinin gönlü¬nün sorudu, evinin bereketli ve ruhunun müsterih olacağı, ceşidli hadisi ne¬bevilerde beyan edilmiştir.
f) Hadisi şerifde «Düşmanla göğüs göğüse çarpışma gününde harp sa¬hasından dönüp, kaçmak» cümlesindede din, millet ve vatan müdafası ânın-da kaçmanın en büyük hıyanet ve fenalık olduğu beyan edilmiştir. Bu cümîe-dede.pek cok âyeti kerimelere işaret vardır. Fakat burada nakledemiyece-ğiz.
9) Hadisi şerifde «Fuhuş ve kötülükten haberi ve ilgisi olmayan iffetli ve namuslu mümine kadınlara zina ile iftira etmek» Cümlesi ilede aile ocağın¬daki saadet ve ahengi bozmak, ehli namus kişileri karalamak cinayetini i?-leyen âdi insanların kötülüklerini beyan etmiş oluyor.
Ehli namus kadınlara iftira etmek. Her zaman görülmüştür. Hatta diz zaö Hz. Âişe validemize «ifik vak'ast» diye vasıflandırılan hâdise ile en ağır iftirayı yapmışlardır. Bu hâdise nûr sûresinin M. âyeti kerimesiyle başlayarak açık bir şekilde aydınlatılmıştır.
Günümüzdede bu gibi haller, çeşidti neden ve seüeblerle görülmekte dir. Müfteriye 80 değnek vurulması hükmünün icra edildiği parlak zaman ve mekanda o âdi iftira olursa, artık bu gün daha acâibi işlenmekden alıkona-rraz. Zira sucun sahibi belfi olup ortaya çıksa, cezai müeyyide olan 8Odey-neği yememektedirler. Bu halde ve hareketde bir çok müfsidfere cüret ver¬mekte ve serkeşlikleri artmaktadır.
Zina He iftira edene yapılacak cezai müeyyide meali.:
«İffetli müslüman kadınlara zina ile iftira edenler, sonra (bunu isbat İçin) dört şahid getirmeyenler (müfteriler vorya) işte bunlara seksen değ¬nek vurun. (Hiç bir şey Hakkında) bunların şahitliklerini ebediyyen kabul et¬meyin. İşte bunlar, fasıkların tâ kendileridirler.» Nur sûresi, 4
İffetli erkeklere zina ile iftira etmek, aynı günah ve haramdır.
Bu hususu geniş şekilde ifâde eden fıkıh kitaplarına müracaat etmek lazımdır. Bizim «Müiteka Tercümesinin ikinci cildinde de beyan edilmiştir. [183][183]
Tercümesi :
53 - (5) Yine Ebû Hureyre (R.A) deri mervtdir, demiştir :
Resûlulfah (SAV) buyurdu :
«Zina eden kimse, zina ettiği vakit : Mü'min olduğu halde zina etmez.
— Hırsızlık yapan kimse, hırsızlık yaparken mü'min olduğu halde hır¬sızlık yapmaz.
— Şarap içen kimse, şarap içme esnasında mü'min olduğu halde şarap içmez.
— Zulmen b;ir malı alan kimseye insanlar (korku ve heyecanla) bakar-tar iken gasbeden kimse, gasbettiği vakit mü'min olduğu halde kabıp almaz.
— Sizin biriniz canilik (veya hainlik) yapdığt zaman mü'min ofduğu hal¬de hainlik (hilekarlık) yapmaz.[184][184]
— Binaen aleyh aman (bunları işlemekden) kaçınınız, kaçınınız,» [185][185]
İzahat
Bu hadisi şerifde beyan edilen hüküm gereğince, haram ve büyük gü¬nah olan zina, hırsızlık, şarab içmek, zulüm yolu ile malt gasbetmek ve hıya-netlikde bulunan kimse, îmanın kemahndan mahrum olur. Yukarda izah edil¬diği üzere îmanın aslı yok olmaz. Zira büyük günah ve haramlar, sahibini kâ¬fir etmez. Ancak haramlara helâl diye veya tahfif eden kimse kâfir olur. Yani hiçe sayan ve «gönlümün isteğini, alnımın yazısını işleyonım neden günah ve aytb olsun., gibi..» cümlelerle küçümseyen kimseler, kâfir olurlar.
Şimdi bu hadisi şerif hakkında açıklayıcı tevilleri sıralayalım :
Buradaki büyük günahları işleyen kimse, îmanı kâmil ile bu kötülüğü yapmaz, yahut Allanın azabından emin olduğu halde bu fenalıkları işlemez.

Yahut Allaha itaat ve inkıyad ettiği halde bu kötülükleri yapmaz. Muti ve, itaatkar kimse, bu fenalıklara asla yanaşmaz. .Yahut bu fenalıkları işleyen kimse. Allanın azab ve cezasına müstehak olur. Bu korkudan dolayı İmanlı kimse böyle şeylere yanaşmaz.
Yahut bu büyük günahları işlemekten inzör (korkutmak} için âKibetin kötülüğünü beyan etmiş oluyor.
Yahut bu fenalıkları işleyen kimsenin İmanı, başının üstüne çıkıp gölge şeklinde durur. O kötüiükden tevbe ve rucû edince tekrar sahibine döner.
Yahut bu fenalıkları işleyen kimse, Allahdan utanmadığı halde yapar. 7ira haya imandandır. Utanan kişi böyîe şeyleri işlemez. İşlerse, îmandan mahrum olan hayasızlıkdan dolayı yapar. Dolaysiyle kâmil îmandan mahrum dur, demektir.
Bu mes'efenin daha geniş izahı, ikinci hadisi şerifde ve büyük günahlar bahsinde yazılmıştır. Ayrıca îmanın çıkış ve girişini temsîîî olarak ibni Abbas (R.A} in beyanını, hemen ilerde 54. hadisi şerifde okumuş olacağız. [186][186]
Tercümesi :
54 - (6) İbni Abbas (R.A) in rivayetinde :
«Öldüren kimse, öldürürken mü'min olduğu halde öldürmez.» Zikredil¬miştir.
— İkrime (R.A) dedi. : İbni Abbas (R.A) a dedim ki: îman bu adamdan (katilden) nasıl soyulur?
— Hemen ibni Abbas böylece dedi ve parmaklarını birbirine kenetledi ve sonra çıkardı.
— Binâen aleyh eğer tevbe ederse, iman ona böylece avdet eder, dedi ve parmaklarını birbirine kenetledi.
— Ebû AbdtHöh (yâni, İmâmı Buhârî) dedi : İşte bu kimse, tam mü'min olmaz ve o kimsenin îmanının nûruda olmaz.» Bu hüküm, Buhârînindir. [187][187]
Tercümesi :
55 - (7) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir ;
Resûiullah (S.A.V) buyurdu i
ı'Münâfıkın alâmeti ücdür.» Müslim, şu cümleyi ziyâde etti : «Velevki (O Münafık) oruç tutsun, namaz kılsın ve müslüman olduğunu İddia etsin.» Bundan sonra Buhârî, müslim (Münafık alâmeti olan şu üç hükümde.) ittifak ettiler :
«Münafik, konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünden Va¬dinden döner ve kendisine bir şey Emânet edildiğinde (emânete) hıyanetlik yapar.» [188][188]
İzahat
Hadisi şerifde «münafık» kelimesinin tarif ve izahı hemen ilerde 56. ha¬disi şerifin altında gelecektir. Biz burada münafık alâmetinden olan üç adet hükmün kısa açıklamasını yapacağız.
a) Münafık ahlaklı ve münafık amelli adamlar, konuşdularmı yalan ko-ruşurlar. Âdeta yalan lafı değirmen gibi öğütürler. Hiç düşünmez ve yalan söylemekden çekinip utanmazlar. Onların sermayesi yalandır. Bir utanmaz yüz, tükenmez sözleri vardır. Yalan, esah ne duyarlarsa hemen o duydukla¬rının arkasına düşerler. İnceleyip araştırmadan zanla ve yalanla hüküm ve¬rirler.
Halbuki duyulan her sözün arkasına düşmek doğru olamaz. Zira söyle¬nen ve duyulan söz doğruda olabilir, yalanda olabilir. Bu sebebden şuurlu mümin, hem söyleyeceği sözün doğru veya eğri olup olmadığını evvelâ kal¬binde inceleyip araştırır, düşünür, sonra söyler. Münafık ise, düşünmeden, araştırmadan ağzına ne gelirse, onu söyler. :
İşte Resûlüllah (S.A.V) münafıkların laf konuşma kabiliyetlerini bu şekil¬de beyan etmiştir.
Müslüman böyle münafık amellerini işlemez, dosdoğru konuşur. Hem insanların yanında itibarlı ve itimatlı bir kişi olur ve hem Allahın katında yardıma, sevilmeye, lûtfa lâyık bir kul olarak dünya ve âhiret saadetini ka-znnır.
Dûğru konuşanların dünyada işlerinin mükemmel olacağı ^e âhiretts Cjünahdan arınmış ter temiz bir müslüman olarak mükâfatlandırılacakjan, muhtelif âyetlerde beyan edilmiştir.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurutmuştur
«Ey Müminler! Allahdan korkun ve dosdoğru söz söyleyin ki, (Aileni size işlerini?! düzeltip muvaffakiyet versin ve günahlarınızı bağışlasın.» Ahzab sûresi, 70-7!
Ataların bir sözü vardır: «Doğrunun yardımcısı Aiiahdır.»
Gerçek mümin doğru konuşur yalan söylemez, ve hatta yalan söyleyen¬leri sevmez, yalan söyleyenlerle sohbet etmez. Yalan söyleyenlere iltifat et¬mez.
Münafık amelli kimseler ise, sermayesi yalandır. Yalan düşünür, yalan konuşur ve yapdığı işleri yalanla veya yalandan yapar. Onun için atalar : «Yalancının mumu, yatsıya kadar yanar» demişler
Bu sebeble münafık amelli yalancılar, dünyada insanlar yanında îtibar-5iz, İtimatsız ve iğrenç kişiler olarak karşılanır. Allanın katında da en ac: ve şiddetli azabla azablanacakları, beyan edilmiştir.
b) Resulü Ekrem efendimiz buyurduğu üzere, her ne kadar namaz kıfsa, oruç tutsa ve müslümanlığında iddialı olsa. yinede münafık amelli ve ahlakii adamlar; hayırlı bir işi yapmayı veya her hangi bir şeyi vermeyi vaad ederler, fakat o sözlerinde durmazlar, sözlerinden dönerler. Yapacakları şeyi yapmazlar. Anlcşarak sattıkları ve muhayyerlik şartı gibi meşru mazeret olmadığı halde cayariar, verdikleri sözlerinden rucû ederler. Evet münafık amelli adamlar, işte böyle kötü ve haram amelleri, işlerler.
c) Münafık amelli insanlar, kendilerine maldan, mülkden, paradun, ka¬ndan, kızdan veya candan bir şey emanet edilince, o emânete hiyânetlik ederler. Bu sebebden emânete ehil ve lâyık,olmayan kimselere, her hangi bir şeyi emânet etmemeyi ve emâneti ehline tevdi etmeyi, hem halıkı zülcela! ve hem Resulü Ekrem efendimiz beyan buyurmuşlardır.
Kur'am kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Muhakkakki, Allah (c.c.) size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz vakit, adaletle hükmetmenizi emreder.» Nisa sûresi, 58
Komşu, diğer bir komşudan ma! ve saire istediğinde emânet ehli ise verilir. Emânet ehli değii emânete hiyânetlik yapan tipinden ise, verilme?..
Keza insanın kızı, bir emânettir. Verilme çağı geldiğinde ehline vermek lazımdır. İlim ve makam mansıbda birer emânettir. Ehillerine verilmesi ge¬rekir.
Fasık ve fecir olup, fescd gayeli olan kişilere Mim öğretmek, domuz ve hınzırların boğazlarına cevher takmak gibi, kötü olduğu muhtelif hadisi şerif¬lerde beyan edilmiştir.
Makam ve mansıba veya her hangi bir vazifeye lâyık olmayan kişilere vazifeyi tevdi edip vermekde, emânete hıyanetliktir. Söylelerine vazife ver¬mek kıyamet aiâmetlerindendir.
Nitkim Peygamberimi "(S.A.V) bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuş¬tur :
«Bir iş, ehünin gayrisine verildimi, kıyameti bekle.»[189][189]
Evet müminler, hem emânete ehil olmalı ve hemde emâneti ehline tevdi etmelidirler. Böyle olan kişiler, hak talanın sevgili kullarıdır. Mal mülk, poz ve yazı gibi şeylerin emânet edilmesi halinde, emânete sahip olurlar.
Kur'am kerimde şöyle buyurulmuştur ;
«Ey Müminler! Allaha ve Peygambere hainlik etmeyin. Bile bile aranız¬daki emânetlerede hiyânetlik etmeyin.» Enfaf sûresi, 27
Diğer bir âyeti kerime meali :
«(Hakka teslim olan) onlar (müminler), emânetlerine ve verdikleri söze riâyet ederler.» Mearic sûresi, 32
Diğer âyeti kerime meali :
«Eğer bir birinize emniyet ederseniz, kendisine güvenen kimse, üzerindeki emâneti sahibine ödesin ve (hiyânetliK yapmakdan) Rabblsl olan Allah-dan korksun.» Bakara sûresi, 283
İşte bu gerçeklere taanan mümin, emânet ehli olur. Yapılan emânete hiyânetlik etmez. Zira emânete hiyânetliK yapan, sözünden dönen iki yüzlü münafıklardan olun[190][190]
Tercümesi :
56 - (8) Abdullah ibni Amr (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (SAV) buyurdu :
«Dört şey kimde bulunursa, O kimse hâlis munâfıkdır. Ve bir kimsede bu dört şeyden bir haslet bulunursa, o kimsede nifak hasletlerinden bir has¬let vardır, tâki terk edinceye kadar, {o nifak hasleti olan dört şeyde şun¬lardır
1 - Kendisine emânet edildiğinde, hiyânetlik yapar,
2 - Konuştuöu zaman, yalan söyler,
3 - Bir kimseye söz verdiği zaman sözünden döner,[191][191]
4 - Ve bir kimseye husûmet yapdığında azgınlık yapar.» [192][192]
İzahat
Hadîsi ş'erifae beyan edilen dört adet münafıklık alâmeti hakkında izandan ewel «Münafık» Kelimesinin tarif ve îzahı ile buradaki manasını ve hükmü¬nü izah edelim.
Münafık : nifak kelimesinden gelmiştir. Nifak, tüğatta; iki yüzlülük ma¬nasınadır.

Şeriatda nifak, teinde gizli olanın muhalifini izhar etmektirki, içi dışına uymayan, içi başka dışı başka, oluşu başka görünüşü başka demektir. Ol¬duğu gibi görünmeyen ve göründüğü gibi olmayan amel ve hareketin şekli¬dir.
Bu hadisi şerif dek i dört hasleti veya dört hasletten birini taşıyan, işie-yen kimseye «Münafık» denmesi, münafık amelli kimse manasınadır. İçi Kâfir dışı rr.üslüman manasını taşıyan münafık manasına değildir. Zira is-:ârmn hükümlerini kabul etmiş bir kişinin bâzı fenalıkları işlemesi, o hakikat-farı inkar manasını taşımaz. Bu hususda bazı görüşleri şöyle sıralaya biliriz :
a) Buradaki nifak, îtîkad ve imanı yok ederek islamı inkâr mânasını raşıyan nifak değil, içi dışına uymayan, gizlediğinin zıddına inanan mâna¬sında olmayıb sâdece amel bakımından asıl münafıkların amelini işlemek manasınadır.
b) Yahut buradaki münafıklık, münafıkların amellerini kendilerine iîi-yad edinmiş demektir. Bir nevi âdet edinip san'at ve hünermiş gibi nifak amellerini işler.
c) Kâdi beydâvi hazretleri, «Bütün nifak amellerinden men etmenin sebeb ve hikmeti cenabu hakkı eğlenip maskaraya alarak istihza şekli gö¬rülebileceğinden küfre varan nifakla birleşme ihtimalıda vardır. Çünkü şüp¬helinin etrafında dolaşmak harama sokulma tehlikesini ortaya kor ve en tehlikeli olan küfre varmak olabilir.» demiştir.
d) Yahut örf ve adette bilinen «içi dışına zıd olan, sözü özüne uyma¬yan gibi..» mânayı ifade eden nifak şeklidir.
e) Yahut münafık amellerini kendilerine meslek edinmeleri için, o kötü amelleri işlemkten tahzir ve tekdir içindir.
f) Yahut buradaki nifak, itikadı nifak olmayıp, amelî nifakdır. Yani küfre varmaytp ancak kâfir olan münafıkların amellerini işlemektirki, bu şekildeki amelin kötüfüğüde aşikârdır. Zira nifak, şer'an küfrü gizleyip hükümleri açık-iamak, demektir.
Örfde nifak ise, mâsiyet ve günahları gizleyip taât ve iyi amelleri aleni işlemektir, yani münafık amelini işlemektir. Buradaki nifak ve münafıklık, cmelî oian bu nifak oinsindendir.
Fakat bu kötülükleri iyi ve helal itikat ederek işlerse, bu takdirde kâfir oları îtikad ye îmanda münafık olur.
Hadisi şerifde beyan edilen dört adet münafık ameli, ehemmiyetine bi¬naen beyan edilmiştir. Yoksa münafık ameli dört adetten ibaret değildir. Veya başka 'münafık amelleri bu dördünün içinde toplandığından dört adet beyan edilmiştir.
Burada münafık amellerinden bazılarımda Kur'anı kerimden okuyalım :
«Elbet münafıklar (dilleri ve amelleri ile îman ve islâmı aşikar edip kalp¬lerinde küfrü gizleyenler), Zanlarınca Allaha hile yaparlar. Halbuki Allah on¬ların hilelerini başlarına geçirir. Onlar namaza kalktıkları zaman, istemiye istemiye kalkarlar. İnsanlara gösteriş yaparlar ve Allahı pek az hatıra getirir anarlar.»
Nisa sûresi(142
Diğer âyeti kerime meali şöyledir :
«İnsanlardan bir kısım kimselerde vardır, biz Allaha ve âhiret gününe inandık, derler. Halbuki, onlar iman edenlerden değildirler.
— (Güya kalblerindeki küfrü örtmekle) cenabu hakkı ve müminleri al¬datırlar. Bilmezler ki, onlar ancak kendilerini aldatırlar.
— Onların kalblerinde nifak ve hased hastalığı vardır. Cenabu Allah (kitabı ilahisini indirmekle) onların kalblerindeki hastalıkları artmıştır. Yalan söylemeleri sebebiyle onlar için şiddetli bir azab vardır.
— Onlara, yer yüzünde (küfür ve nifaklarımızı gizleyerek müminleri al¬datıp) fesadltk yapmayın, denildiği zaman, bizim gayemiz ancak ıslah etmek¬tir, derler.
— Dikkat edin ve bilinki, onlar {münafıkiar(ortalığı ifsad edenlerin ta kendileridir. Fakat şuurları yok, farkında değillerdir..»Bakara sûresi, 8-12
Bu Âyeti kerimelerdeki hükümlere işaret eden Peygamberimiz, münafık amelli insanlar konuştuğunda yalan söyleyeceklerini, emânete hiyanetlik edeceklerini ve verdikleri sözlerinden dönen kimselerden olacaklarını be¬yan buyurmuştur.
Verdiği-sözünden dönen, namaza hiyanetlik eden ve ağzından yalan üğüden adamlar, elbet münafık amelli müfsit insanlardır.
Hadisi şerifde dördüncü madde olan şiddetli husûmet ve düşmanlığı söylemeklede Resulü Ekrem efendimiz şu mealdeki âyeti kerimelere isârefc buyurmuştur :

«İnsanlardan bir kısmıda vardırki (Habibim) onun dünya hayatına dit oîan zarif sözü senin hoşuna gider, ve o sözü kalbindeki olana uygundur, diye yemin ederek Allâhı şahid tutar. Halbuki o (içi dışına uygun olmayan münafık), düşmanların en şiddettisidir.
— O (münafık) senin yanından ayrildımı, yer yüzünde fesad çıkarmaya, ekini (bağı bahçeyi v.s.) ve nesli (koyun, deve, sığır ve emsali nesli olan hay¬vanları) helak etmeye koşar. Allah (c.c.) fesad çıkarmaya ve fenalık yapma¬ya razî olmaz.» Bakara sûresi, 204-205
Bu âyeti kerimeler üzerinde de çok ve çok düşünmek lazımdır. Zira gü¬nümüzde gelip insanın yüzüne gülüp arkasından kuyusunu kazan iki yüzlü, adamların, bu münafıkları taklid ettikleri gayet açıkdır. Allanın Resulünün huzuruna geliyor, dizini Resulü Ekrem efendimizin dizine dayayor, gözleri yaşlı halde içden bağlı olduğuna Aflahıda şâhid koşuyor. Resulü Ekrem efen¬dimizin huzurundan aynlıncada, müslümanlann otlarını ekinlerini, bağ ve bahçelerini, hurmalılkarını tahrip edip perişan ediyorlar. Hayvanlarının ku-iak ve kuyruklarını kesiyorlar veya tamamen öldürüyorlardı. Tabiiki bu işle¬ri gizli ve sakh yapıyorlardı.
İşte münafık amelli adam, insanın yüzüne karşı güler, yaltaklanır. Ayrı-ıincada arkalayı olmadık kötülükleri yapar, arkadan kuyu kazmaya çalışır veya kazar, [193][193]
Tercümesi :
57 - (9) İbni Ömer (R.A) den mervidir, demiştir : Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Münafikin misâîi, döllemek (aşmak) maksadiyle kâh bu ve kâh şu ko-yunc çşmak için iki koyun arasında koşan koç gibidir.» [194][194]
İzahat
Bu hadisi şerifde münafık amelli kişilerin iki yüzlülüğü, iki koyuna aş¬mak isteyen döliük koça teşbih edilmiştir. Şehvetinin icrası için gözü dön¬müş ve kızmış bir koçun oradan oraya koşması gibi, münafık adamlarda, bir bakarsın müslümanlarla, birde bakarsın kâfirlerle beraber olurlar.
Münafık, kimin yanına varırsa ondan olur. Rüzgâr nereden eserse o ta¬rafa dönen yelpaze gibidir. Hangi kurup, fırka ve zümreyi görürse, onlardan olur ve fırsatı, kollar, yeri gelince bu gün ak dediğine, görülür ve bilinir bfc aybı olmadığı halde yarın kara der.
Hadisi şerifde şu mealdeki âyeti kerimeye işaret vardır ; «O münafıklar, küfürle îman arasında tereddütdedirler. Ne müminlere ve nede kafirlere bağlıdırlar. Allah (c.c.) kimi dalaletde bırakırsa, artık (habi-bim sen) ona kurtuluş yolu bulamazsın.» Nisa sûresi, 143
Diğer âyeti kerime meâii ;
«(O münafıklar) birde müminlerle karşılaştıkları zaman : Bizde (sizin gi¬bi) îman ettik, derler. Halbuki şaytaniarıyla (kâfir ve fasık dostlariyle) yalnız başınc; kaldıkları zaman : Biz (dinde) sizinle beraberiz, biz ancak (müminleri) alay et- v-lorlz, derler.» Bakara sûresi, 14
Bu âyeti kerime ve hadisi şeriflere çok dikkat etmek lazımdır. Zira in¬san, bilmeyerek veya bilerek bu fenalıkları bir marifetmiş gibi işleyebilir. Çe-şıdii menfaatine , dolayı bu kötülüğü işler, ondan sonrada «işin bitinceye kadar kâfire days nemek vardır* diyerek örümcek yuvası ve ağının evi mesa¬besinden yalandan uydurulmuş belerle kendisini mazur görmeye çalışır. Cenc-bu hak bütün müslüman kardeşlerimizle bizlere, olduğu gibi gö¬rünen ve göründüğü gibi olan, ciddi ve ehli namus insanların ihiası ile hare¬ket etmeyi nasib buyursun; Amin.
Dünyadaki fenalık ve rezaleti kâfirlerdende eşed oıan münafıkların, ahiretde görecekleri cezalarını beyan eden ilâni hüküm meâllerininde bir ka-cını okuyalım.
Bir âyeti kerimede şöyle buyuruimuştur :
«Ailahü teâfa münafıklar!, ettrkleri istihzanın cezası île cezalandırır, ve akşınlıkları içinde başrboş dolaşmalarına mühlet verir.» Bakara sûresi, 15
Diğer âyeti kerime meali :
«Şüphesizki münafıklar, cehennemin en aşağı tabakasındadırlar (ce¬hennemin dibinde dirler). (Habibim!) asla ve kafa onların azabım kaldırıp yok edecek bir yardımcı bulamazsın.» Nisa sûresi, 145
Evet müslümanlara, İki yüzlü münafıkların zarar ve kötülükleri, kâfirler¬den daha eşed ve daha kötü olduğundan âhiretde görecekleri azabda kâfir¬lerin azabından daha eşed olacaktır. Zira ceza amelin cinsindendir. Amel ne derece ise, cezada o nisbet ve o derecede olur.
Küfrü açıkdan görülen kâfire, hiç bir mümin aldanip bel bağlamaz. Kendini ondan korumasını bilir. Fakat dışdan mümin ve müslüman görünüp içinde küfrünü saklayıp islam ve müslüman düşmanı olan münafık, mümini can evinden vurur. Çünkü onun görünüşüne ve sözüne mümin inanır, îtimad eder. Halbuki en azılı ve tesirli düşman imiş, zamanla onun ağına düşünce mümin çok ve çok zarar görür.
İşte bu yüzden iki yüzlü münafıkın zararı, kâfirden eşed olduğundan âhiretdede cehennem azabı, münafıklara kâfirlerden eşed olacaktır. Cenabu hak bizleri münafık alâmetlerinden uzak eylesin. Amin, [195][195]
Büyük Günahla İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi :
53 - (10) Safvan ibni Assai (R.A) den mervidir, demiştir : «Yahudi, arkadaşına dedi: Bizimle şu Peygambere (S.A.V) git. Bunun üzerine arkadaşı yahûdiye dedi : Peygamber deme, Zira eğer senden işidir-se, sevincinden onun gözü dört olur Ve bundan sonra yahûdî ile arkadaşı Resûiullaha (S.A.V} geldiler ve Peygamberden hükümler beyan eden dokuz âyetten sordular.
— Hemen Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«AHâha hiç bir şeyi şerik koşmayınız, hırsızlık etmeyiniz. Zina yapma¬yınız, haklı olanlar müstesna Allâhü teâlanın haram kıldığı bir nefsi öldür¬meyeniz, sihir yapmayınız, Rîbâyı (faizi) yemeyiniz, namuslu kadına zina ile if¬tira etmeyiniz, kâfirlerle savaş yaparken harp gününde firar etmeyiniz ve Ey yahûdî bilhassa siz cumartesi gününde tecâvüz etmeyiniz.»

— Safvan (R.A) dedi: Yahûdî ile arkadaşı Resûlullâhın ellerini ve ayak¬larını öpdüler ve şüphesiz sen Nebiyyi Muhteremsin şehâdet ederiz, dediler.
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «Bana uymayı sizden ne men ediyor?»[196][196]
— Yahudi Ne arkadaşı dediler : Muhakkak Davut (A.S), Zürriyetinden Peygamberin devam etmesi için Rabbisine duâ etti ve eğer biz sana tâbi olursak, yahûdilerin bizi öldürmelerinden korkarız.» [197][197]
İzahat
Hadîsi şerifde sayılan dokuz madde hakkında gerekli malumat, yukar-daki hadîsi şeriflerin îzah bölümlerinde zikredilmiştir. Ancak biz burada Ra-sûlüllâhın huzuruna gelen iki yahûdînin tezat hâlindeki davranışlarına işaret edeceğiz.
İki yahûdî gelirken birisi peygamber efendimize «Peygamber» demeyi uygun görmeyor, arkadaşını îkaz ediyor. Beraber geliyorlar. Dokuz sual so¬ruyorlar, cevabı alınca her ikiside peygamber efendimizin ellerini, ayaklarını öpüyorlar ve Peygamberliğine şehâdet getiriyorlar.
Burun üzerine Peygamberimizin, «Bana uymayı, sizden ne men sdi-yor?» buyurüğur.a karşıhkda, gûyâ Dâvud aleyhisselâm, neslinden peygam¬berin devam etmesi için dua etmişde, ondan ve birde iman ederlerse yahû-dî'er onları öldürürlermiş!.
İşte bu yahûdîlerin davranışları, iki yüzlü, yalan sözlü, içi başka dışı başka olan münafıkların amel ;ve hareketlerinin aynısıdır. Zira adamların uzakdan gelişleri başka, peygamberin huzuruna gelince hareketleri yine
başka ve aynı zamanda Dâvud aleyhisselâma yalan isnad etmek suretiyle güya ona tâbi ve itaatkâr olduklarını söyieyorlar. Halbuki, Zeburda, Tevrat ve İncilde, peygamberimizin peygamberliği ismiyle, cismiyle ve her şeyiyle zikredilmişti. Onlardan hakîkata âlim olanlarda vardı. Belki bu yahûdîlerde, biliyorlardı. Fakat inanamadıklanndan gerçeği göremiyen ve anlayamıyan iki yüzlü münafıklar misâli rezalet işleyorlar.
Aslında yahûdîler, islâmın ve müslümanların en azılı ve en eşed düş¬manlarıdırlar.
Bu husus Kur'anı Kerimde şöyle beyan ediliyor :
«And olsun ki (Ey habîbim!) yahûdılerle müşrikleri, müminlere düşman¬lık bakımından, insanların en şiddetlisi bulacaksın.»Mâide sûresi, 82
Yahudilerin gelişlerinden anlaşılması gereken diğer bir hususda şudur:
Peygamberimize bu iki yahûdînin dert ve meselelerini sormaya gelme¬leri de, şayanı dikkattir. Müslümanların müracaat edib dertlerini İzah edip ikna edici cevabı aldıkları gibi, yahûdîlerde gidiyorlar, çok ve çok tatmin oluyorlar. Sevinç ve memnuniyetlerini de Resulü Ekrem (S.A.V) efendimizin ellerini ayaklan öperek beyanda bulunuyorlar.
Peygamberimizin bütün insanlara önder ve rehber olduğu böylece gö¬rülmüş oluyor. Binâen aleyh onun makamım işgal eden onun varisleri olan Din adamlarıda, her cemaatin iltifat edip değer vereceği, ona müracaat ederek dertlerini anlatıp çâre bulabilecekleri kimseler hafinde olmaları gere¬kir.
Günümüzdeki bâzı tefrikacıtarın maşası hâline gelib, bir kısım halkın inanıb, diğer kısımlarında inkar ettikleri Din adamları gibi olmamak gere¬kir. Gerçek ve doğru yolda olan din adamları, bütün cemaat ve cemiyetlerin müracaat edebileceği kişiler hâlinde olanlardır.
Peygamberimizin bütün insanlığın irşad ve îmanı için gönderildiği şu mealdaki âyeti kerîmede beyan edilmiştir :
«(Ey habîbim!) biz, seni ancak bütün insanlara cenneti müjdeleyici ve cehennemden korkuducu olarak peygamber gönderdik..» Sebe sûresi, 28[198][198]
Tercümesi :
59 - (M) Enes (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
a) Lâilâhe illallah - Allahdan başka ilah yoktur, diyen kimseye taarruz¬dan kaçınmak, (küfürden başka) bir günâhından dolayı bir kimseyi tekfir et¬me ve (yine küfürden başka büyük günah dahi olsa) işlediği bir amelinden dolayı islamdan çıkarma.
b) Ciihâd, Allâhü tedlanin beni (cihâd emri veya tebliğ vazifesi ile) gön¬derdiği zamandan bu ümmetin en son gelenleri, decca! ile savaşıncaya ka¬dar devam edecektir, bu cihâdı, zâlimin zulmü ve âdilin adaleti sakıt etmez.[199][199]
c) (İmanın üç hasletinden üçüncüsüde) Hayır, şer her şeyin kaderi Hâni ile olduğuna inanmaktır.» [200][200]
İzahat
Hadîsi şerifde geçen îmanın aslından ve alâmetlerinden olan üç haslet, çok ve çok mühimdir. Zira bugün bu hasletlere sahib olanlara küfür kelime¬sini söyleyen, küçümseyen veya hiçimseyenler, pek çoğalmıştır.
Meselâ : Çeşitli kurup ve fırkalara mensub olanlar, kendilerine iltihak etmeyen veya kendilerini desteklemeyenlere «küfür» kelimesini söylemek¬tedirler. Bu iltihak etmeyenler veya desteklemeyip ilgilenmeyenler, mihrab-da imam, hutbede hatip, kürsüde vaiz, beş vaktini kılan, zekatını veren, oru¬cunu tutan ve hac farizasını edâ eden müslümanlarda'nda olsalar, çekinme¬den yine serserice kötüleme, ithametme ve tekfir etme dalâletine düşenlere şâhid oluyoruz, duyuyoruz. Zavallı adamcağızlar, başkasına «kâfir» demekle belkide ve muhakkak kendileri kâfir olacaklarını, veya olduklarını bilemiyorlar.
Evet akıllı müslüman, bir mümine bir günahından veya kötü olan bir amelinden dolayı küfür kelimesi ile ısnad etmez. Zira böyle hareket etmek, imanlı ve kâmil bir îmana sâhib olmanın alâmetinden olduğu, peygamber efendimiz tarafından beyan buyurulmuştur.
Firakı dâlleden Havâricler, bir müslüman büyük günah veya küçük gü¬nah işledim! kâfir olur, demişler. Keza mutezilelerde, küfürle îman arasında bir mertebede olduğunu söylemişlerdir. Yani büyük günâh işleyen kimseye ne müslüman ve nede kâfir hiç birisini söylemiyorlar. îmanla küfür arasında olur, demişlerdir.
Bu her iki fırkanın, tehlikeli ve kötü yolda ve akidede oldukları aşikar¬dır. Zira âyeti kerime ve hadîsi şeriflere muhalefetleri meydandadır.
Bir de hak yolunda cihad etmenin, Deccâl ile savaşıncaya kadar devam edeceğini beyan buyurmasıda, cihâdın kıymetli ve çok mühim bir vazife ol¬duğuna işarettir.
Cihadın en efdalı, zâlim sultanın yanında ve zamanında hakkı olduğu gi¬bi söylemek ve yapmakdır. İslâmı alaya aian, ağızlarında geveleyen, islam-dan bahseden veya islâmı yaşayanların hoş karşılanmadığı bir zaman ve mekanda, islâmı savunmak için her çeşit mücâdele ve cihad yolunu tâkib etmek, elbet çok ve çok değerli amellerdendir.
Yazıyla, sözle, amelle, maila, mülkle, evlad ve ahfadla bu cihadı yap¬maya çalışanlar, elhamdülilflah bugün devam etmektedir, ve kıyamete ka¬dar, hem dînimiz bakî kalacak ve hemde hak mücâdelesi devam edecektir Yeterki cenâbu hak, bizleri ve neslimizi bu kıymetli dâvanın birer neferi olarak çalışmamızı ihsan buyursun, devam ettirsin. Amin.
Deccâlın gelmesi keyfiyeti hakkında, çok çeşitli rivayetlerle hadîsi şe¬rifler vardır. Kıyametin büyük alâmeti olarak beyan edilmiştir. Deccâlın otuz dan fazla olduğuda bâzı hadisi şeriflerde zikredilmiştir. Fakat en büyük ve en azılısı, Deccâlın zuhuru ânında Isa aleyhisselâmın yer yüzüne ineceği ve azgınlıkda son hadde varmış olan Deccâh öldüreceğini bizzat peygamberi¬miz buyurmuştur.
Ayrıca yukarda geçen 42. hadîsi şerifin izahını dikkatla okuyunuz.
Akait kitablarında bu mevzu açık bir ifâde ile yazılmıştır, keza Emâüde şöyledir :
«İsa (A.S), ilerde gelecektir. Sonra azgın ve çapkın olan Deccâh öldü¬recektir.»
Bu gerçekler açık iken, bazı sapık fikirliler, Deccâlın zuhurunu ve İsâ aleyhisselâmtn yer yüzüne ineceğini inkâr etmektedirler. Gerçek mümin, böyle sapıklara iltifat etmez. Kader hakkında, ikinci hadîsi şerifin izahına bakınız. [201][201]
Tercümesi :
60 - (12) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (SAV) buyurdu ki:
«Kul, zina ettiği vakit: Sman çıkar, sanki başının üstünde gölge gibi olur. Binâenaleyh o amelden (zinadan) çekindiği vakit, îman ona tekrar döner.»[202][202]
İzahat
Hadîsi şerifde beyan edilen hüküm hakkında şu anlayışlar ve İzahat vardır :
a) Mümin, zinayı haram ve günah olduğunu bilip inandığı halde yapar¬sa, ondan îmanın nuru ve kemâh çıkar. Zinadan tevbe edrb çekindiğinde îmanın nur ve kemâli tekrar avdet eder.
b) Zinada bulunan bir müminden, îmanın en büyük ve mükemmel olan şubesi haya, ondan çıkar. Tevbe edib zinadan çekindiğinde îmanın şubesin¬den olan haya tekrar avdet eder.
c) Yahut zina eden bir kişi, sanki kendisinden îman sökülüp çıkan za¬vallı kimselerin hali gibi, çirk ve müiewesliğe dalan kimse gibidir. îmanını kirletir, îmanı olmayan kimseye döner, demektir. Zira kâmil îman, sahibine böyle mülewes ve kirli işleri yapdırmaz.
d) Yahut bu hadîsi şerifi Resulü Ekrem efendimiz, müminleri böyle kö¬tülükleri işlemekten kaçındırmak için tekdir ve tahzir için buyurmuştur Zira zinayı haram ve günah kabul ederek işleyen kâfir oîmaz. İmandan çıkmaz. Asî ve günahkâr bir mümin olur.
Her ne şekil ve maksadla olursa olsun, zina en kötü ve haram ameller¬dendir. Zinaya tevessül eden bir kişi, kendi anasına, kız kardeşine, hanımına halası ve tezyesine başka birisi zina yaparak tecâvuzda bulunmasına gönlü râzî olmaz. Hoş karşılamaz.
Başkasının ırzına tecâvüz ederek zinada bulunmak isteyenler, ewelâ bunları düşünmeli ondan sonra ile tecâvuza bakmalı. Böyle şuur ve izanla düşünen bir mümin, asla ve kafa zinaya tevessül etmez.
Şu hakîkatı iyi bilmek lazımdır. «Zina yapana, zina yapılır, ilin kapısını çalanın, kapısı çalınır. İlin ırzına yan bakanın, ırzına yan bakılır.»
Ataların bir sözü vardır. «Çalma kapıyı, çalallar kapını.»

Evet «bu dünya, et kulum bul kulum, dünyasıdır.» Eden bulur. Ama er, ama geç, mutlaka eden, bulur, yapana, yapılır.
Zinanın çeşitleri ve şekilleri hakkında gerekli bilgi, ileride seksen altın¬cı (86). hadîsi şerifde gelecektir. [203][203]
Büyük Günahla İlgili Üçüncü Fasıl
Tercümesi :
61 - (13) Muaz (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) bana on kelime ile vasiyyet etti ve buyurdu ki ;
1 - Yakılmak ve öldürülmek tehdidi ile karşılaşsan dahi, Allahü teâlâ ya hiç bir şeyi şerik koşma,
2 - Ehli iyâlinden ve mâlinden ayrılmayı emretseler dahi. Anana, Ba¬bana asla ve kat'â muhalefet (isyan) etme.
3 - Farz olan namazı bilerek kat'iyyen terk etme; Zira bir kimse bilerek farz namazı ter* ederse, o kimseden Allâhü teâlânm zimmeti (sıkor-tası) kalkar.
4 - hiç fair suretle şarap içme; Zira şarab, bütün kötülüklerin ba¬şıdır.
5 - Mâ'siyet (günah) işlemekden kaçın; Zira günah işlemekle Al¬lâhü teâlânın gazabı (sana) helâl olur,
6 - İnsanlar helak olsa (kırılsa) dahi, harp meydanından kaçmakdan çekin.
7 - sen bir memleketin insanları içinde bulunurken, İnsanlara
(bir hastalıkdan dolayı) - ölüm (kırılmak) isabet ederse, (O insanların içeri¬sinde) sebat et (oradan ayrılma),
8- Kendi kazancından (ana sermâye ve kârinden) aile efradına
[İhtiyaçlarını karşılayacak şekilde) intak et,
9- Aile efradından edep maksadı ile asanı (değneğin)i kaldırma,
10- Onian (aile efradını) Allâha karşı gelmekten sakındır.» [204][204]
Tercümesi :
62 - (14) Huzeyfe (R.A) den mervidir, demiştir ki : «Nifak, ancak Resûluilah (S.A.V) zamanında idi. Ama bugün, küfür veya îman vardır.»[205][205]

İzahat
Râvî Hz Huzeyfe (R.A) kimdir?
Hz. Huzeyfe (R.A), aslı yemenli, Ebu Abdillah künyesi ife mâruf ve Hu-zeyfetülyemânî lakabı ile lakablandırılmıştır. Peygamberimizin sır ve gizli olan haber ve hükümleri bildirdiği sahâbesidir. Bilhassa münafıkların isim¬lerini liste hâlinde bildirdiği sırları bu bilirdi. Onun için bu hayatta iken bir cenaze vuku bulursa, Hz. Ömer (R.A) bakar, cenazede Hz Huzeyfe bulu¬nursa, oda iştirak ederdi. Şayet Hz. Huzeyfe cenazede hazır bulunmazsa, Hz. Ömerde cenaze namazına iştirak etmezdi.
Hatta Hz. Ömer (R.A), zaniün zaman : «Ey Huzeyfe kardeşim! Allah aşkına söyle, münafıkların listesinde bende varmıyım.» dediği zikredilmekte¬dir.
Cennetle tebşir edilen Hz. Ömer (R.A), hak teâlânın rahmetinden mah¬rum, azabının en şiddetlisi ile azablanacak olan münafıklardanmıyım aca¬ba! diyerek bu şekilde dikkat eder ve hassasiyet gösterirse, bizlere ne yap¬mak ve ne şekilde dikkatli olmak gerektiği artık gayet açıktır.
'Kıyamet alâmetlerinin küçüklerinden pekçoğunuda Resulü Ekrem efen¬dimiz, bu mübarek Hz. Huzeyfeye bildirmişti.
Kendisinden, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Ebidderdâ ve daha pek çok saha¬be ve tabiîn hadîsi şerif rivayet etmişlerdir.
Vefatı, Hz. Osman (R.A) in şehâdetinden kırk gece sonra hicretin otuı beşinci (35). senesinde Medâinde vuku bulmuştur. Kabri şerîfide oradadır. Allah ondan razî olsun.
Medöiin : Bağdad yakınlarında bir şehrin ismidir.
Hz. Huzeyfenin beyan ettiği ve Buhârî şerifde «Münafık ancak Resülül-lah (S.A.V) zamanında idi.» mezkur olan bu cümlenin anlamı şöyledir:
Münafıklar hakkında verilen hükümler, icra edilen ahkamlar, ancak Ra-sûtüliah zamanında tâyin edilip yapılabiliyordu. Zira onların kimler olduğu¬nu ve onlara karşı nasıl davranılması gerektiğini Resulü Ekrem efendimiz bildirirdi.
Meselâ, Resûlüllah zamanında münafıklardan bizzat bilinen ve bildiri¬lenlere selam vermemek, iltifat etmeyip bakmamak gibi halier zaman zaman ve bâzı şahıslar hakkında icra edilmiştir. Bilinmeyen ve bildirilmeyenlere kar¬şıda hiç bir muamele yapılmaz, müslüman kardeşlerden sayılır ve kardeş muamelesi yapılırdı.
Bugün ise, münafıkların tâyin ve tesbiti, olamıyacağından ancak müna¬fık amellf kişifer görülebildiğinden veya görülebileceğinden bizzat «Bu adam münafıkdır» hükmü verilemez. Belki «Bu adam münafık amelli kişidir.» denebilir.
Günümüzde en bariz ve en kesin bilinib hüküm verilebilen, ve hüküm verilebilecek olan, hak ve hakikati istisnasız kabul edenlere «Mümin», hak¬kı inkar edenlere de «kâfir» hükmü verilebilir iki yüzlü nifak amelleri görülen lere de «münafık amelli» denilebilir.
Bir münafık harbe çıkıyor, çok gayret gösteriyor, Ashab bunun gayre¬tine hayran kalıyor, hoşlanıyorlar. Fakat Resulü Ekrem efendimiz onun iç gayesine vâkıf olduğundan o adamın kendi menfaatini korumak için savaş-dığını beyan ediyor ve «bu adam cehennemliktir» buyuruyor. Bugün bu teş¬hisi yapmak güç olduğundan, münafık amelini işleyenleri görünce «Münafık amelli adam» diyebiliriz.
. Bu hadîsi, Ahmed bin Hanbel rivayet etmiştir. [206][206]
Vesvese Babı Birinci Fasıl
63 - (I) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir : Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[207][207]
«Muhakkak Allah (teâla), ümmetimden sadırlarının (nefislerinin) verdi¬ği vesveseyi - onu İşlemedikçe veya konuşmadıkça afveder.» [208][208]
İzahat
Hadîsi şerifde geçen «vesvese» kelimesini tarif edelim.
Vesvese : Gönül ve hatıra gelen şey, insanı kötü olan şeylere sevk eder¬se, ona «vesvese» denir.
İlham : Gönül ve hatıra gelen şey, insanı faziletli şeylere teşvik ederse, oda «ilham» dır.
Şu halde kalbe gelen bir şeyin vesvese veya ilham olduğunu teşhis ede¬bilmek için, o gönüle gelen ve icra edilmesi için İtici kuwetin şer veya kötü olan şeyleri yapmaya teşvik ediyorsa, o vesvesedir.
Şayet kalbe gelen şey, iyi amelleri yapmaya teşvik ediyor ve iyiliğe iti¬yorsa, işte bu gönle gelen şey, ilhamdır.
İlham OtSi;n, vesvese olsun hankisi olursa olsun, bunlarla bir hüküm çıkarılamaz. Heı hangi bir şeyin hakîkat ve aslına delil olamaz.
Vesvesenin çeşitleri ve uzun îzahı, «Ameller niyyetlere göredir» hadîsi şerifin altında Zikredilmiştir.
İlham hakkında da «İslamda Evliya meselesi» adlı eserimizle «İslama sokulan Bid'at ve Hurafeler» isimli eserimizde açıklama yapılmıştır.
Hadîsi şerifin manası, gayet açık ve sarihki; insanların gönüllerine ge¬len şeyleri söylemedikleri veya işlemedikleri takdirde cenabu hak o gönül¬lere gelenleri bağışlayor. Ancak gönüllere gelenleri, insanlar dilleri ile söy^ ler veya onları bizzat icra edip işlerlerse, onlardan mes'ul olurlar. Tabiiki gönüllere vesvese ile gelenler, şer ve kötülüktür.
İşte kalbe gelen kötülükler, işlenmedikçe veya dil ile söylenmedikçe günah olmaz, cezayı müstelzim değildir. Allah (c.c.) onları bağışlamaktadır.
Hatta bir hadîsi kudsîde şöyle buyuruimuştur :
«(Allâhü teâlâ buyuruyor : Ey meleklerim!) bir kulum bir günah işlemek istediğinde, ona hemen günah yazmayınız. Eğer o gönlüne aldığı günahı iş¬lerse, onun üzerine bir günah yazınız.» [209][209]
Kalbe gelen vesvese ve kötü şeyleri telkin etme hâli, ilk defa şeytanin Adem aleyhisselâma telkini ile başlar. İnsanın nefsinin vesveseside dâima - kötülük telkin eder.
şeytanın Adem aleyhisselâma telkini şu âyeti kerimede beyan edilmiş¬tir :
«Ve nihayet şeytan Ademe vesvese verdi ve şöyle dedi: Ey Adem! Seni (cennette kalmana sebeb olacak) ebedîlik ağacına, bir de son bulmayacak devlete delâlet edeyim mi?» Taha sûresi, 120
Nefsin vesveseside şu mealdâki âyetde beyan buyurulmuştur.
«And olsun ki, insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne vesveseler verdi¬ğimde biliriz..» Kof sûresi, 16 [210][210]

Tercümesi :
64 - (2) Yine Ebû Hureyre (R.AJ den mervidir, demiştir : Resûlullâhın ashabından bir kurub insan Nebiyyi Ekrem (S.A.V) e gel¬di ve ondan sordular : Biz, birimizıin söylemesini büyük (günah, veya küfür ve kötü) gördüğü şeyi nefislerimizde (nefislerimizin vesvese ve iğvâsında) buluyoruz!
— Bunun üzerine R££û3ullah (S.A.V) buyurdu : «Siz, bunu buluyormusunuz?»
— Ashabı kiram : «Evet» dediler.
— Resûluilah (S.A.V} de :[211][211]
«İşte bu îmanın sarihidir.» buyurdu. [212][212]
İzahat

Hadîsi şerifde beyan edildiği üzere, bir kısım cemaatın kalblerine gelen kötü vesvese ve vehimlerin âkibp*inin ne olacağı ve bu kalbe gelmenin iyimi, yoksa kötümü olduğu sorulunca, mübarek pyeğmdberimiz, «İşte bu (kalblere gelen vesvese), îmanın sarihidir.» buyuruyor.
Evet kalbleri don yağı gibi donub, katilaşanlar pek makbul kişilerden değillerdi. Müşrik ve kâfirler gönüllerine yerleştirdikleri şirk ve küfür sebe¬biyle, onların gönüllerine şeytanın sokacağı bir şey kalmamıştır. Onun istediai Ç'rk ve fenalıkların en eşeddi yerleşmiştir. Artık vesvese ve şüpheler sokmaya veya sokmak için çapaya lüzum kalmamıştır,
Fakat gönlünde îmanı olan müminin îmanını, kirletmek veya çalmak için bütün gayretini sarf ediyor. Her türlü çâreye baş vuruyor. Çünkü onun kal¬binde en büyük sermâye olan îman cevheri vardır. Bütün gayesi o cevheri
çalmaktır.
Netekim, mal, eşya, para ve emsali şeylerle dolu olan bir eve veya oda¬ya, hırsız girib çalmak için bütün gayretini sarf eder.
Şayet odada, ev veya dükkanda hic bir şey olmazsa, hırsız iltifat et¬mez. İçeriye girmek dahî İstemez.
İşte müminin kalbine gelen vesvese ve acâib vehimlerin çeşitleri, mü¬minin kalbindeki îmanının mükemmel ve sağlam olduğuna delâlet eder. Zîra şeytan o îmanı kirletmek için vesvese veriyor. Müminde bu vesvese ile mücâdele ediyor. En kemallı cihadı nefsi ile yapmış oluyor.
Hz. Ali (R.A) de şöyle demiştir.
«Bir namazki, onda vesvese olmazsa, işte o namaz ancak yahûdî ve Hı¬ristiyanların namazıdır»[213][213]
İslom hukukunun hükümlerini beyan eden fıkıh kitablarında «sehvi sec¬de babı» başlığı ile yazılan hükümleri okumalı ondan sonra bu hadîsi şerif ve İzahı \\e bu irtibat kurmaya çalışılmalıdır.
Tercümesi : 65 — (3} Ondan (yani Ebû hureyre R.A. den) mervidir, demiştir :
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[214][214]
«Sizin bîrinize şeytan vesvese verir ve der : Şunu kim yarattı? Bunu kim yarattı? hatta şöyle der : Rabbini kim yarattı? İşte böyle soru ile karşı¬laşırsan, Allâha sığın ve (düşünmeyi) Terk et.» [215][215]
İzahat
Hadisi şerifde Resulü Ekrem sallallahü gleyhi vesellem şu mealdeki âye ti kerimeye işaret etmiştir:
«Allah o iblisi (şeytanı; Rahmetinden kovdu..O da (İblisde) dediki : uhakkak kullarından bir muayyen pay arayıp saptıracağım. Onları gerçekden saptıracağım. Kendilerini uzun amellere düşürüp olmayacak kuruntu¬larla aldatacağım ve muhakkak onlara (insanlara) emredeceğimde davar¬ların kulaklarını (putların nâmına) kesip yaracaklar. Elbette onlara emrede¬ceğimde, Allanın yarattığı (Putlaştırarak, tebdil ederek) değiştirecekler Kim Allahı bırakıpda şeytanı dost edinirse, gerçekden bir ziyana düşmüştür.
— Şeytan onlara vad eder, onları uzun amel ve kuruntulara düşürür, Şeytanın kendilerine vaad ettikleri aldatmadan başka bir şey değildir.» Nisa sûresi, 18-20
Bu âyeti kerimelerdede belirtildiği üzere, şeytan her zaman ve saatte durmadan İnsanları saptırmak ve kötülükleri yaptırmak için, elinden geleni yapmaktadır. Esasen huzuru ilâhiden kovulunca, Allahü teâladan yetgi istedi, İnsanları azdırmak ve azıtmak için yetgiyide aldı.. Ancak ihlaslı ve doğruluk üzere olan kimselere tesiri olmayacaktır.
İşte bu sebeblerden dolayı, şeytan durmadan insanoğluna kötülükleri yaptırmak için vesvese vererek, akıl ve mantık djşı kötülükleri yapdırmak için akıl ve mantık dışı soruları sorarak şaşırtmaya çalışır, o haldeki hadisi şerifde belirtildiği üzere. Allâhı inkâr ettirmek için uzun sorular sorabile¬cektir.
Evet şeytan insanın sağından, solundan, önünden, arkasında, altından ve üstünde gelecek her çeşid kötü telkinlerde bulunacak, nefsin tuğyan et¬mesi için çok acâib vesveseleri verecektir. Varlıkların kim tarafından yara¬tıldığını sorarak. Şunu kim yarattı, bunu ki myarattı, v nihayet Allâhı kim yarattı? şeklinde sorulprla insanı şaşırtacaktır.
İmanı kuvvetli olanlar, onun bu vesveselerine iltifat etmezler, onun soru ve vesveselerini def ederler veya en güzel bir şekilde cevablandırırlar. Hak¬kın kudret ve azametine sığınarak onun şerrinden kurtulurlar.
Fakat zaif îmanlı-fasık kimseler, onun vesvesesinin arkasına düşerler, şüphenin birini def etmeden' biri gelir. Vesevese ve vehimler içerisinde ken¬dilerini perişan eder-ler.
Aslında akıNı-adam düşünür, iblis hakkın huzurundan kovulmuş bir münkirdir. Kendisine cehennem yoldaşı arayor. Kendisinin huzuru ilâhiden kovulmasına sebeb olan Âdem (A.S) in neslini azdırıp sapıtmak içinde elinden gelen gayreti sarf edecektir. Ve onun gayret ve emeli, insanları ken¬disi gibi isyan ettirip cehenneme attırmaktır.
Bu husus bir âyeti kerimede şöyle beyan edilmiştir :
«Şeytan size fakir olacaksınız diye korkutur ve size fuhşiyatı (kötülü¬ğü, cimriliği) emreder.» Bakara sûresi, 268
Diğer âyeti kerime meali :
«Muhakkak şeytan, (devamlı) size düşmandır. Binaenaleyh sizde onu düşman tanıyınız.
Çünkü o etrafına toplanan avânesini ancak cehennemlik olsunlar, diye çağırır.» Fatır Sûresi, 6
Böyle kötülük ve ebedi hüsrana davet eden ve insan oğlunun en azılı düşmanı olan iblisin şerrinden korunmak için. Resulü Ekrem sallallahü aley¬hi vesellem efendimiz hadisi şeriflerinde «İşte böyle (tehlikeli) soru ile kar¬şılaşırsan, hemen AHaha sığın (düşünceyi) terk et.» Buyurmuştur.
«Eğer şeytandan bir fit (kötülük telkini) gelirse, hemen AHaha sığın..»
Araf sûresi 200
Esasen inşam vesvese ve vehim, nefsinden olsun, şeytandan olsun, kadından ve$£rÖlö»r insanlardan olsun nereden ve ne şekilde gelirse gel¬sin, hemen Altoha sığınıp münakaşayı terk etmesi lâzımdır.
Şeytanın vesvese ve ığvasından halıkı zülcelaîa şu dua ve kelimelerle sığınılması oerektiğ*ni bizzat ResOlüilah (S.A.V) tavsiye buyurmuşlardır : «Lahavle veta - kuvvete. iHîa&ftfdh'ılaliyyılazım» veya «eû^übiliâhimineşşeyta-nirracim.»
Ayrıca kur'ant kerimden dua ve i&iâze ayetlerini okumakda çok fayda¬lıdır.
Mesela : Ayetelkürsî, ihlası şerif ve Rabbena duaları, birde hasbünal-lahü veniğmel vekil, gibi dua ayetlerini okuyarak Allaha sığınmak lâzımdır. Vakit bulabilen ve imkanı olan kişiler, abdest veya gusul yaparak bir kaç rekat namaz kılmak ve kur'an okumak suretiyle vesvese ve vehimleri gider¬meye çalışırlarsa, en doğru yol takip etmiş olurlar.
Tabiiki bu ameller ihlasla ve en güzel niyyetle işlenirse, hak teâla ya¬pılan duaları red etmez. Şeytanın ve insanların vesveselerinden kurtarır.
Kur'anı kerimin en son sûresi olon sûrei nasda ve tefsirlerinde uzun uzun beyan edildiği üzere, her honkj bir kimse, nefsin ve şeytanın vesvese¬sinden, Allaha sığınmak ve yüce Allanın ismi şeriflerini, lafzâi celalini zik¬retmekle selamete erişe bilir.
Bu hususda aşağıdaki hadisi şerifleride dikkatla okumak lazımdır. [216][216]
Tercümesi ;
66 - (4) Ondan (Ebû Hureyre R.A. den) mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu ki : [217][217]
«İnsanlar, dâima birbirleriyle soruşma yaparlar, Hatta denilir : 8u mühluku Allâhü teâla yarattı, Allâhü teâtayı kim yarattı ya? Binâen aleyh bir kimse böyle bir şeyle karşılaşırsa, hemen Allâha ve Resullerine îman ettim, desin.» [218][218]
Tercümesi :
67 - (5) jbni Mes'ud (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Sizden hiç bir kimse olmaz, ancak ona (şer emretmek için) cinden bir yahni ve (hayrı beyan etmek için) meleklerden bir yakını kendisine musal¬lat kılınır.»
— Bunun üzerine ashabı kiram dediler : Yâ Resûlellah senin içinde böyle musallat kılman bir arkadaş varmıdır?
— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :[219][219]
«Evet benimde vardır. Fakat Allâhü teâla beni korumakla ona gâlib kılmakda yardım etti de, oda müslüman oldu. Binâen aleyh benim cinden ar¬kadaşım bana ancak hayır emreder.» [220][220]
Tercümesi :
68 - (6) Enes (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûiuilah (S.A.V) buyurdu :[221][221]
«Şüphesiz şeytan, insanın kanının akdığı (dolaşdığı) yerde cereyan eder (dolaşır.» [222][222]
Tercümesi :
69 - (7) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir demiştir :
Resûlullah (S.A.V.) buyurdu :[223][223]
«Adem oğlundan doğan her çocuğa doğum zamanında mutlaka şey¬tan mes eder (dokunur). Binaen aleyh çocuk şeytanın mes etmesinden fer-yadla ağlar. Ancak meryem ve oğluna (İsa - Aieyhisselâma) mes etmemiş¬tir.» [224][224]

İzahat
Bu hadisi şerifin açık ve zahir manasında belirtildiği üzera annesinden yeni doğan her çocuğa'doğum anında şeytan dokunuyor ve o şeytanın do¬kunması iie dünyaya gelirken çocuk ağlayarak anasından doğuyor. Bu şe¬kilde dc'jum şekli Adem aleyhisselâmdan bu güne kadar böylece cereyan etmiştir. Ancak Hz. Isâ aleyhisselam ile annesi Hz. Meryemin doğum zama¬nında şeytan mes edip dokunmamıştır. Şeytanın bu hal ve hareketi, kıya¬mete kadar aynı minval üzere devam edecektir.
Hadisi şerifde geçen «mes» kelimesinin manası, el ile dokunmak ma¬nasında kullanılmaktadır, Dolaysiyle şeytan çeşidli şekil ve kılıklara bürü¬nerek insanlara her çeşid zarar ve kötülüğü yapmak için, dokunmak yolu ilede zarar verebilir.
Ehli sünnetin görüşü, şeytanın mes edip dokunması vakî olmuştur ve vâkî olabilir.
Ehli sünnetin görüşü şu mealdaki âyeti kerimeye dayanmaktadır.
«Riba (faiz) yiyenler (tefecilik yapanlar), kendilerini şeytan çarpmış (bi¬rer mecnun) dan başka bir halde (kabirlerinden) kalkmazlar (ancak şeyta¬nın çarpımasından cinnete uğrayan hâlinde kalkarlar).» Bakara sûresi, 275
Burada şerhi akaid sahibi allâme-i teftâzânînin cin ve şeytan hakkın¬da şerhi mekâsıdındaki şu tarifleride nakledelim :
Cin : Hevâî bir şekilde latif cisimlerdirki, pek çok muhtelif şekillere gi¬rerler ve onlardan pek çok ocöib şeyler zuhur eder .
Şeytanlar : Ateşden yaratılmış cisimlerdir. Bunlar insanlara fesadlık ve azgınlık telkin ederler.
Melekler, cinniier ve şeytanlar gayet dar menfez ve deliklere girebilir¬ler. Hatta İnsanların kursaklarına dahi girebilirler. İnsanlar onların durum¬larını açık bir şekilde gözleriyle göremezler.[225][225]
Halk arasında «falanı cin çarpmış, şeytan çarpmış» derler. «Şeytan carpmışda ağzs eğilmiş, cin çarpmasına uğramışda aklını oynatmış gibi..» Cümleler söylenmektedir. Bu ve emsali cümlelerin ehli sünnet görüşüne
uyan tarafları vardır. Ancak bazı mübalağa ve ilaveli yalanlarda söylenebi¬lir.
Şeytan ve cin çarpmasının olmıyacağını iddîa edenler, firakı dâlleden mutezilelerdir. Onlara göre âyeti kerime ve hadisi şeriflerdeki «Messüşşey-tan» kelimesinin menası hayalidir ve çocuğa şeytanın elinin tasviri gösteri-lirki, bir nevi vurma şeklini görür derler.
Yukardaki âyeti kerime ve hadisi şerifler acıkca beyan ederken böyle indî teviller, elbet fasid ve batıl görüşlerdir.
Şeytan ve cinnin çarpmasından, iğfal ve vesveselerinden Allâha sığın¬mak her müslümanın vazifesidir. Daha uzun izahat, akâid, tefsir ve kelam kitaplarında mezkûrdur.
Melek, şeytan ve cinnin dünyada insanlara görülmeyip ahirette tersi ile insanların onları görüp, onların insanları göremiyeceklerinin sebebi hikmeti yukarda iki (2) nolu hadisi şerifin izah kısmında geçmiştir.
Yukarıdaki hadisi şerifde Resûiüllah sallallahü aleyhi vesellem efen¬dimiz «Peygamberlere ve evliyalara şeytan dokunamaz» cümlesini söyle¬yenleri veya iddia edenleri red etmiştir.
Birde cinnilerle insanların nikahlanıp izdivaç edenleri olabilir, olamaz meseleside düşünülecek bir hususdur. «Agamul mercan fi ahkamilcân» isimli eserle «Eşbah vennezâir» adlı eserde bu mes'elenin uzun izahı geç¬miştir. Oralardan okumak faideli olur. [226][226]
Tercümesi :
70 - {8) Ebû Hüreyre {R.A) den mervidir, demiştir : Resûiüllah (S.A.V) buyurdu :
«Doğum zamanında doğan çocuğun bağırması, şeytanın dokunmasın-dandtr.» [227][227]
Tercümesi :
71- (9) Câbir (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûiüllah (S.A.V) buyurdu ki :
«Muhakkak surette iblîs, tahtını su (deniz) üzerine kor, sonra insanla¬ra fitnelik etmeleri için askerlerini sevk eder. Ona (iblise), askerlerinin rner-îebe bakımrndan en yakını fitnesi en büyük olanlarıdır. Onlardan (iblisin as¬kerlerinden) birisi gelir ve der: Şöyle şöyle işledim (mesela : Kumar oynat¬tım, zina yaptırdım, der.)
— Bunun üzerine iblis der : Hic bir şey istememişsin.
__ Resûluliah (S.A.V) buyurdu : Sonra onların (aske.ieiin) birisi gehr
ve der: Ben onu (adamı) bırakmadım, takt onunla (adamla) karısının arasını ayırdım, ondan sonra terk ettim.
__ Resûiüllah (S.A.V) buyurdu : İblis ona (o askerine) yaklaşır ve : Sen ne güzelsin, der.»
— Ameş (bu hadîsi şerifi rivayet edenlerden birisi) dedi : Zan eder sem Resûiüllah (S.A.V) buyurdu :[228][228]
«iblis bu askerini kucaklar.» [229][229]
Tercümesi :
72 - (10) Ondan {Câbir R.A den) rivayet olunmuştur;
Resûiüllah (S.A.V) buyurdu :
«Şüphesiz şeytan, Ceziretül arabda Namaz kılanların ibâdet yapma¬sından me'yüs (umutsuz ve mükedder) olur. [230][230]Fakat yine orada namaz kılan insanlar arasında, fesat çıkarmaya çalışır.» [231][231]
Vesvese İle İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi :
73 - (1) İbni Abbas (R.A) den mervicfir :
Nebiyyi ekrem (SAV) efendimize bir adam geldi ve dedi : Bana nefsim bir şeyler söylüyor, onu (nefsimin söylediği vesvese verdiğini) söylemekten simsiyah kömür olmam bana daha sevimlidir.
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[232][232]
«Bir adamın işini (Nefsinin kötü telkinini) vesveseye çeviren Allâha ham dü senâtar olsun.» [233][233]
İzahat
Bu hadisi şerifden ewel geçen ve aşağıda gelecek hadisi nebevilerde okuduğumuz üzere'şeytan insana küfür ve şirki telkin eder. Eşyaların yara¬tılışı kim tarafından olduğunu sorduktan sonra Allâhü leâlayı kimin yarattı-ğmt sorarak Ademin neslini küfre iterken bu hadisi şerifdede kalbe ondan hafif ve fakat söylenmesi iğrenç ve ayıp olan şeyleri nefsine telkin etteğini dolaysiyle nefsinde acâib iğrençliği duyan kişinin küfür telkininin tehlike¬sinden kurtulmasından dolayı Allâha hamd etmeyi nebiyyi muhterem efen¬dimiz tavsiye buyuruyor.
Evet şeytanın küfür telkininden nefsin vesvesesi, daha hafifdir. Bu se-bebden dolayı Adem Aleyhisselamın nesli olan insanlara şeytan küfür tel¬kin edip en tehlikeli hal karşısında kalan kişisinin hemen Allâha sığınması tavsiye edilmiştir.
Nefsin bu telkini ise, ondan hafif ve kalpdeki îmanın takviyesine gayret gerektiren nefsiyle mücadele şeklinin zuhuruna sebeb olduğundan için, bu acâib telkin ve vesvesenin oluşuna hamd etmek, imanın kemalini icâp et¬tiren bir şükürdür. Bu hale şükrecftlirse, yüce Allah (c.c.) müminin kalbin¬deki imanını kuvvetlendirir. Zira cenabu hak bir âyeti kerimesinde şöyle buyurmuştur :
«Elbet siz (bir nimete) şükrederseniz, mutlak ve muhakkak ben azi-müşşan sizin nimetinizi artırırım.» Sûrei İbrahim, 7[234][234]
Tercümesi :
74 - (2) İbni Mes'ud (R.A) den mervfdir, demiştir :
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Elbet âdem oğluna, bir şeytanın yaklaşması, birde meleğin yaklaşması vardır.
— Şeytanin yaklaşmasına gelince, o (şeytan) şerri ve hakkı yalanla¬mayı telkin etmesidir.
— Meleğin yaklaşması ise, hayra (namaz ve oruç gibi hayra) ve hakkı tastık etmeye (kitablara ve peygamberlere îman gibi şeylere) teşvik eder,
— Binâen aleyh bir kimse, bunu (hayır ve hak telkinini) bulursa, bu tel¬kinin AHâhdan olduğunu bilsin ve Allâhü teâlaya hamdetsin.
— Şayet diğer birini bulursa, habis ve necis olan şeytandan Allâha sı¬ğınsın.»
— Bundan sonra (şu âyeti kerimeyi) okudu : (Şeytan, size fakirlik vöd eder ve fuhşiyâtı emreder. (Bakara Sûresi, 268). Tirmizi, Tirmizi, bu hadisin «garib» olduğunu söylemiştir. [235][235]
Tercümesi ;
75 - (3) Ebî Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir:
Resûluliah (SAV) buyurdu :
«İnsanlar dâ'ma birbirleriyle sualleşirler, hatta denir: Bu halkı Allâhü te-âla yarattı peki, Alfâhü teâlayı kim yarattı ya? İşte böyle söyledikleri vakit, hemen deyiniz: Allah birdir, Allah samed (her şeyden ganî) cfiir, doğmamış ve doğurulmamıştır, ve onun için denk (ve misli) yoktur, Bundan sonra o adam sol tarafına üç sefer tükürsün ve habis olan şeytandan Allaha sığın¬sın,» Ebû Davud. İnşallah ilerde kurban gününün hutbesi babında Amr bin ahves hadîsini zikredeceğiz. [236][236]
Vesvese İle İlgili Üçüncü Fasıl
Tercümesi :

76 - {14) Enes (R.A) den mervîdir demiştir :
Resûluliah (S.A.V)) buyurdu :
«Elbet insanlar hiç ayrılmadan devamlı (olarak) sualleşirler, hatta der¬ler :
«Bu görünen her şeyi Allâhü teâla yarattı. Binaen aleyh aziz ve celil olan Allahı kim yarattı?» Buhâri
Müslimde ise şöyledir ; «Resûluliah (S.A.V) buyurdu : Aziz ve celil olan Allah buyurduk!; Şüphesiz senin ümmetin dâim derler : Bu nasıl? Bunun durumu nedir? Hatta : Bu yaratılanı Allâhü teâla yarattı, aziz ve celil olan Allahı kim yarattı?» derler. [237][237]
İzahat
Hadisi şerifde beyan edildiği üzere pek çok İnsanlar, hak teâlaya is¬yan ve hakkı inkar etmek için basiretsiz ve hakka vasıl olamamış kişiler ha-linde lüzumsuz sorular sorarlar. Yada kendilerinin acizliklerini anlayamı-yan beyinsiz sivri akıllı kişiler halinde akıllarının eremediği şeylerle meşgul olarak bütün yaratıkların yaratınını sorduktan sonra hâşa «Atlahı kim ya¬rattı?» diyecek kadar alçalırlar veya alçalanlar olur.
Günümüzdede bu tip münkirler pek çok görülmektedir. Adamcağız ba¬şının, kaşının ve bıyığının kıl adedini sayıp öğrenmekten acizdir. Acaba kaşı¬nın birinin kaç adet kılı vardır onu sayıp ortaya koyamaz. Kendisini en doğ¬ru ve en iyi şekilde teferrûatiyle bilemiyen zavallı, gidiyor, kendini ve her şe¬yi yaratanı bilip anlamak için güya araştırıyor. Sorup inceleyor. Akıllı insan ewela kendin: öğrenir ve kendini bilmeye çalışır. Kendini bilincede Aüahı bilir.
Be hey zavallı! Eğer sen kendini iyi bilir ve öğrenirsen halıkı zülceiâhn hakikat ve zâtına karşı nasıl bir bilgi gerektiğini anlarsın. İnsan nefsini bi¬lirse, Rabbisini bilir. Şayet kendi nefsini bilmez ve bilmek için gayret sarf etmez ise, Rabbisini bilemez.
Bir âyeti kerimed eşöyle buyurulmuştur :
«Kurre-i arzda kâmil bsfgi sahipleri .için, nice âyetler (ilâhi kudrete delâ¬let eden ve birliğini isbâtlayan nice alâmetler) vardır.» Zâriyat sûresi, 20
Yer yüzünde cenabu hakkın yarattığı dağlara, denilzere, ağaçlara, ne¬batatlara, madenlere", hayvanlara ve daha sayılamıyacak kadar muhtelif isimler altında yaratılan varlıklara bakan ve idrak eden insan, Alîâha karşı isyan değil hakkı ile kulluk edemediğini ve edemiyeceğini itiraf eder. Daima hak ile meşgul olur.
Diğer bir âyeti kerime meâlide şöyledir :
«Kendi nefislerlnizdede (nice âyetler var. Bunları) görmüyormusunuz?» Zariyat sûresi, 21
Yukarda insan oğlunun bedeninin kiını saymakdan aciz olduğunu mi-sallamıştık. Nefsine ve bütün yaratıklara bakan insan, halıkı zülcelalın ne kadar mükemmel bir sânî ve ne kadar azametli bir kudrete, irâdeye sahip olduğunu anlar. Misal ve örneği görülmeden yarattığı varlıklar içerisinde sırf insan ve hayvanların âzâ ve organlarının gayet güzel ve mükemmel yaratılışına nazar edip düşünülürse, her âzâ ve organın normal şekilde ça¬lışıp hiç birinin diğerinin işine engel olmayışı ve her âzânın gayet güzel şekilde yaratılıp oturtuluşu şâyani ibrettir.
Meselâ : Ağızdan yenen bir gıda, vuaudda ayrı ayrı yollara dağılıyor. Bir kısmı kan oluyor. Bir kısmı su, bir kısmı süt, bir kısmı et, bir kısmı yağ, bir kısmı sümük, bir kısmı idrar, bir kısmı büyük abdest olarak dışarıya çı¬kıyor. Bu maddelerin bir birini batırmayişr ayrı ayrı yollarda cereyan edişi ve nihayet hayatın devamı en güzel şekilde oluşu, elbet düşünen insan için çok ve cok ibret alınacak ve hakkın huzurunda eğilmeyi gerektirecek hal
gayet açıktır. Yeterki cenabı hakkın lutfu keremine nail ofarak doğru yol görülmüş olsun.,
Cenabı hak bütün müslüman kardeşlerle bizleri hak ve hakikati gören, bilen ve anlamaya çalışan mutlu kimselerden kılsın. îmân edememiş basiret-sizleride hidâyete erişenlerden kılsın. Amin. [238][238]
Tercümesi :
77 - (15) Osman bin Ebil'AS (R.A) dedi : Dedim ki; Yâ Resûlellah! Şüphesiz şeytan benimle namazım ve kıraatim arasına giriyor, bana vesve¬se veriyor.
— Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«İşte o, Hınzep denilen şeytandır. Binâen aleyh onu hissettinmi, ondan Allâha sığın ve sol tarafına üç sefer tükür.»[239][239]
— Osman bin Ebil AS : ben bunu işledim, Allâhü teâla onu benden def etti, diyor.» [240][240]

İzahat
Ravi Osman bin Ebil Ass (R.A) kimdir?
Hz. Osman bin ebil As (R.A.), sekafî kabilesine mensub genç yaşda müslüman olan bir sahabedir. Peygamberimize hicretin onuncu senesinde sekıf kabilesinin cemaatı ile gelib îman etmişti. Gelen cemaatın en genci idi. Kendisi o zaman ondokuz (19) yaşında idiler. Peygamberimiz efendimiz bu zatı Taife Vali tâyin etmişti. Resulü Ekrem efendimizin ahirete irtihaline kadar aynı vazifede devam ettiler. Hz. Ebû Bekrin hilafeti zamanında ve hatta Hz. Ömerin hilafeti zamanında da iki sene kadar aynı vazifede bu¬lunmuştur.
Sonra Hz. Ömer bu zatı Tâifden azletti, Amman ve Bahreyne Vali tâ¬yin etti* Basrada sakin oldu ve orada hicretin elli bir (51) inde vefat etmiş¬tir.
Peygamberimizin ahirete irtihah ânında taifdeki Sekif kabilesi dinden çıkıp mürted olmaya azmettiklerinde, bu zat onları şu hitabesi ile uyardı :
«Ey Sekif cemaatı! İnsanların İslama girenlerinin en sonu oldunuz. Bi¬naenaleyh insanların mürted olanlarının eweli olmayınız.»
Bu îkaz üzerine Sekif kabilesi irtidat edib dinden çıkmakdan çekindiler, dolayısiyle islamda devam ve sebat ettiler.
Pek çok sahabe ve tabiin bu zatdan hadîsi şerif rivayet etmişlerdir. Allah (c.c.) Hepsinden râzî olsun.
Yukardaki genç yaşda kemallı îmana sahib olan sahabenin haline dik¬kat etmek lazımdır. Zira zatı muhtereme namaza ve kur'an okumaya teşeb¬büs ettiğinde veya huzû ve huşu ile namaz kılmaya ve kur'an okumaya az¬mettiğinde şeytan vesvese veriyor, namaz ve kıraati kur'an anında ona şek ve şüpheler ilka ediyor. Bu halden Peygamberimize yakınıyor.
Resulü ekrem (S.A.V) efendimizde onun Hınzep veya Hinzip ismincio bir Şeytan olduğunu, bu Şeytanın musallat olduğunu hissettiği zaman, he¬men Allâha sığınıp sol tarafına üç sefer tükürmesini tavsiye buyuruyor. O sahabede «Ben Resûlüüahın dediğini yapdım, Allâhü teala o hâli benden giderdi.» diyor.
Şu halde hayatta yaşayan her müslüman, namazında, kur'an okuma anında ve her hangi bir ibâdet anında böyle vesveseye kapilırsa, eûzü bes¬meleyi çekib âyetelkürsiyi ve emsali dua âyetlerini okumalı ve dua ederek sol tarafına üç sefer tükürmelidir. Bu şekli inanarak yaparsa, o sahabenin kurtulduğu gibi o halden kurtulur. [241][241]
Tercümesi :
78 - (16) Kasım bin Muhammed (R.A) den mervidir, bir adam ona (Kâ-sıma)sordu ve dedi : Şüphesiz ben namazımda vehimleniyorum ve bu hal bende çok oluyor.
Kasım bin Muhammed o adama dedi : Namazına devam et, zira bu hal sen namazdan ayrılıncaya kadar senden gitmez ve sen dersin : Nama¬zım tamam olmadı.» [242][242]
İzahat
Râvî Kasım (R.A) kimdir?
Kasım bin Muhammed (R.A), Hz. Ebû Bekir essıddık (R.A) in oğlu vo abıınden Medîne-i münewereli meşhur yedi fakıhden birisidir. Zamanının en fazılı ve kâmili idi.
Yahya ibni saîd hazretleri bunun hakkında şöyle demiştir : «Medinede kasım bin Muhammed-in üzerine tere ili edeceğimiz bir ki¬şiye ben erişmedim.»
Pek çok sahabe ve tabiîn bu zattan hadis rivayet etmişlerdir. Hadis rivayet eden sahabelerden mesela, Hz. Aişe (R.A) ve Hz. Muâviye (R.A) da vardır.
Vefatı, hicretin yüz birinci senesinde yetmiş (70) yaşında vuku bul¬muştur. Allah ondan razî olsun.
Bu zatın* yukarda kendisine namazında vuku bulan vesvese hakkında ki cümlelerine çok dikkat etmek lâzımdır. Zira namazdan çıkıncaya kader vesvesenin gitmeyeceğini ancak namaz kılan adamın o vesveseye itibar etmeyip namazının tamam olduğunu hükmetmesi gerektiğini beyan buyu¬ruyor.
Şeytan, müminin îmanını çalamayınca namazını ifsad ettirmek için dı¬şardan vehim ve vesveselere tevessül etmektedir. Ailâhü teâlayı unutup zikri ilâhiden, namazdan, abdesten uzak olan kişilere musallat oiur, hatta kalbe hortumunu sokar, kan damarlarında dolaşmaya çalışır. Ne zaman hak teâla anılırsa, o anda şeytan hortumunu çeker uzaklaşır. Fakat yinede ibâdet ve tâatı ifsad ettirmeye veya sekler içinde yapdırmaya çalışır. Bu hâ¬lin oluşu bir bakıma îmanın kemâlma delâlet eder. Zira şeytanın gayesi ya îman veya amelin ifsadıdır. Bunları yapdıramaz ise, ibâdetin içinde iken dı¬şardan vehim ve vesveseler vererek namazda sehiv veya sekler yapdırma¬ya çalışır. En son ameli ve ibtilası budur.
Şeytanın Eşed zararlarından kurtulup hafifleri ile karşılaşan kişiye, dua ve hamdu sena ile şükretmesi lâzımdır. [243][243]
(3) Kadere İman Bâbı Birinci Fasıl
Tercümesi;
79 - I) Abdulfah bin Amr (R.A) den mervidir, cdemiştir : Resûlulfah (S.A.V) buyurdu :
«Ailâhü teâla mahlûkâtın miktarlarını (kaderleri ni), yeri ve gökleri ya¬ratmazdan etli bin sene ewel yazdı {takdir etti.) «(Û anda) Allah m arşı su üzerinde idi.» [244][244]
İzahat
Burada ewela kader hakkında kısa bir malumat verdikten sonra hadîsi şerifin izah iner geçelim.
KADER : Luğatta, bir şeyin neticesi, aslı, mikd»ları, takdir olunan şey, kolay olan şey, dar, az olarak icra edilen şey gibi mancalara gelir.
Şeriatta Kader : Her mahlûkun kendisinde bulur-nması gerekecek iyilik, kötülük, menfeat ve mazarrat, mekan ve zamanla il® gili olacakların muhte¬viyatı ve

mükâfat ve cezadan îcab edecek şeylerin nee şekilde ve niçin teret-tüb edeceği keyfiyetlerin tahdit ve takdir edilmesidir?
KADER : Her hanki bir mukarreb melek-in ve hak tealâ tarafından gönderilen bir Peyğamber-in dahi muttalî olamadığı: ı Ailâhü tealanın sırla¬rından bir sırdır. Kader hakkında enine boyuna müna 3kaşa yapmak caiz oia-maz ve akıl yolu ile bahsetmek de hiç doğru olmaz *. Allah muhafaza aklî yönden bahsetmeye veya anlamaya çalışmak iddiası ı, insanı tehlikeye atar.
Kader hakkında nakliyata dayanarak anlamaya ^çalışmak en doğru yol¬dur. Kadere îman hakkında ilmî tarif ve îzah şöyle b-oeyan edilmiştir :
İlim; iki kısımdır ve şöyledir :
Birincisi, Halkda mevcut olan ilimdir. O da şemsrîat ilmidir.
İkincisi de, Halkda ilmi olmayıb gaib olan llimdir.-r. O da kader ilmidir. O kader ilmini halıkı zülcelal yaratıklarından saklamış^, muttalî kılmamış ve hakîkatına muttalî olmak için uğraşmaktanda nehye-atmiştir.
Halk tarafından öğrenilebüen mevcud ilmiki, şer^rîat ilmini inkâr etmek, küfürdür. Halk tarafından bilinme imkanı olmayan vese ğaib olan ilmi ki, ka¬dere muttali olmak iddiası da küfürdür. Zira kader il; ilmini Allahdan başka kimse bilemez. Bilirim iddiası ve hatta bilmek için ioîddiada bulunmak, ilah iddiasında bulunmak olduğundan seksiz ve şüphesiniz küfür olur.
Kader hakkında, aslı malum, vasfı meçhul olaraMak bilip inanmaKtir. As¬lının esasının varlığına inanıp ne şekilde ve nasıl oîdu*sjğu hakkında bilme im¬kanı olmadığına inanmak en doğru yoldur. Kadere îmonan elbet farz ve lazım¬dır. Ona îman ise şöyledir :
«Allâhü teâla bütün kullarının işlerini hayır olsun şer olsun yaratıcısı olduğuna, Levhi mahfuzda yazdığına aynı zamanda levhi mahfuza yazması bütün mahiukatı yaratmazdan ewel olduğuna ancak su ile arşı âlânın on¬lardan ewel yaratıldığına, her şeyi ilâhi kaza, kader, irâde ve meşiyeti ilâhî ile olduğuna inanmaktır. Ancak îman ve itaat cinsinden olan hayırları sev¬mesi, rıza ve mehabbeti ile olup onları mükâfatlandırmasıda rızası iledir. Kü¬für ve mâsiyete ve bunların ıkab ve cezasına rızası olmadan yaratır.
Kader hakkında inanmak, îman esasındandır, Allâhü teaia mahlukatı iki fırka yaratmıştır. Bir fırkasrnı fazlu keremi ile cennet için yaratmıştır. Diğer bir kısmını da adlı ilâhisinin tecellisi için cehennemlik yaratmıştır.
Hz. Ali (R.A) a bir adam sordu : Bana kaderden hpber ver!
Hz. Ali (R.A) dediki :
«O karanlık bir yoldur. O yola sülük etme.»
O adam tekrar sordu.
Hz. Ali (R.A) yine dedi: «Derin bir denizdir. Aman içine dalma.»
O adam suali tekrarladı.
Bunun üzerine Hz. AH (R.A.) şu cevabını buyurdu : «Kader, Allâhın sırrıdır. Onu senden gizlemiştir. Dikkatli ol, o kader hakkında teftiş edip araştırma yoluna kat'iyyen gitme.»
Kader hakkında bir nebze îzahat, yukarda iki nolu îman hadîsinin al¬tında geçmiştir.
Yukardaki Hadîsi şerifde de bütün malılukat ve mahlukatın kaderleri ile ilgili tecelliyatın yer gök yaratılmazdan elli bin sene ewel takdir edilib levhi mahfuza yazıldığını beyan etmektedir. Hadîsi nebevide beyan edildiği üze¬re, her şeyden ewel arşı âla ile suyun yaratılmış olduğu anlaşılmaktadır. Zira yer gök yarattlmazdan ellibin sene ewel mukaddarratın takdir edildiği ve o takdir zamanında arşi âlânın su üzerinde olduğu beyan buyurulmuş-tur. Bu duruma göre arşı âla ve su yerden gökten ve onlardan yaratılan ve haklarında takdir edilib yazılanlardan ewel olduğu açıkça beyan edilmiştir. Ancak muhtelif kitablarda nakledilen bilgi ve hükümlere göre, iik defa resûlüllahın nurunun, ondan sonra kalemin yaratıldığıda rivayet edilen ha¬disi nebevilerden anlaşılmaktadır. *
Levhi mahfuzdaki yazılanlar katî değil vasfîdir. İnsanların irâdesine bağ¬lı olmak kaydı ile yazılmıştır. İnsanlar, hanki tarafı tercih ederlerse, o İşlenen şekli ile kesinlesin Ömrün kısalması ve uzalması meseleside bu hususlara bağlı şekilde yazılmıştır.
Levhi Mahfuz ve yazılanlar hakkında gerekli malumat, akâid kitabla-rında mevcuttur. Bilhassa imamı azamın fıkhulekber adlı eserinde beyan edilmiştir. Ayrıca hemen ilerde gelecek hadîsi şeriflerde açıklayıcı bilgiler gelecektir. [245][245]
Tercümesi:
80 - (2) İbnİ Ömer (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Her şey (Allâhın) kader,! iledir. Hatta âcizlikve akıllılık (veya arzu edi lene kavuşmak, bir şeyi neşe ile yapamamak veya zevkle ibâdet ve itaatta bulunmak) da kaderle (takdiri ilâhî ile) dir.» Müslim, (keza A hm e d bin han-belde de mezkûrdur.) [246][246]
Tercümesi:
81 - (3) Ebû Hu rey re (R.A) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (SAV) buyurdu
«Âdemle Musa (AS) Rabbilerinin huzurunda delil getirdi (!er), ve Âdem (A.SJ Musa (A.S) a ğâiib geldi.
— Mûsâ (A.S) dedi : Sen, Allâhü teâlâmn yedi kudreti İle yarattığı Ademsin, sana ruhundan üfürdü, Meleklerini sana secde ettirdi, seni Cen¬netinde sakin kıldı, sonra hatan sebebi ile insanları yere indirdin değilmi?
~- Âdem (A.S) dedi : Sen, Allâhü teâlâmn risâlet ve kelâmı ile temiz¬lediği (taltif ettiği) Musa sın, sana kendisinde her şeyi beyan eden levhayı verdi. Seni pak olarak kendine yaklaştırdı, işte bu sebeble ben yaratamaz¬dan ewel Allâhü teâlânin tevrâtı yazdığı zaman ne kadar idi?
— Musa (A.S) dedi : Kırk sene (idi.)
— Âdem (A.S) dedi : Tevratta «Âdem RabbisİneisyanettiveisyanladoğruyO! d an çıktı» (Ta ha sûresi, 121) âyeti buldunmu?
— Musa (A.S) evet dedi.
— Âdem (A.S) dedi : «Ben yaratılmazdan kırk sene ewel benim işle¬mem bana Allâhü teâla tarafından takdir edilen ameli işlediğimden dolayı beni kötülermis-in?»
— Resûlullch (S.A.V) buyurdu :[247][247]
«Âdem, Musa ya gâlib geldi.» [248][248]
İzahat
Hadîsi şerifde beyan edilen huccetleşme meselesinin îzah şeklini şöy¬le beyan etmişlerdir: Adem (A.S) ile Musa (A.S) arasında gecen huccetleş¬me, Hz. Adem le Hz. Musa'nın rûhan temessüi edib gaib âleminde karşılaş¬mışlardır. Cenabu hak.onları ruhlarıyle karşılaştırmak suretiyle birbirleriyle delil ve izahlarda bulunmuşlardır.
Veya her ikisini cismânî olarak karşılaştırmıştır ki, şöyledir : Hz. Mu¬sa'nın zamanında Hz. Adem-i cismen tekrar diriltmiştîr. Bu suretle her ikisi karşılıklı hüccet ve delil ile birbirlerini yukarda geçtiği üzere takdir ve ten-kidlerde bulunmuşlardır.
Veya her ikisini tekrar diriltib huzuru ilâhîsinde cismâni bir hayatla karşılaşmışlardır. İşte o andada karşılıklı münazara ve hucceîleşmeyi yap¬mışlardır. Nitekim Mîrac gecesinde Resulü ekrem efendimiz bütün Peygam¬berlerle İçtimâ ettiğini ve hatta onlara imamlıkda bulunduğunu beyan bu¬yurmuştur. Bu husus, akâid kitablarında dahi yazılıdır.
Hz, Adem le Hz. Musa'nın aralarında geçen muhaverelerinin hükümle¬ri, kurbanı kerimde geçmektedir.
Ve nihayet aralarında geçen mes'eleninde bir kaderi İlâhinin tecellisi olduğu beyan edilmiştir. [249][249]
Tercümesi:
82 - (4) Ibrsi Mes'ud (R.A) den rivayet edilmiştir, demiştir : Sâdık ve masduk olan Resûlullah (S.A.V) bize söyledi : «Mutlak surette sizin birinizin yaratılması, annesinin karnında kırk gün nutfe (meni) olarak cem olunur. Ondan sonra o kadar (kırk gün kadar) za¬manda pıhtılaşmış kan olarak durur. Ondan sonra o kadar zamanda et parçası olarak bulunur. Ondan sonra Allâhü teâla dört kelime ile bir me¬lek gönderir;
— (O melek, rahimdeki çocuğun) amelini, ecelini, rızgını ve şaki veya said olacağını yazar, sonra ruh üfürür.
— Binâen aleyh ondan (Alİâhdan) başka ilâh olmayan (Allah) a ye¬min ederim ki, Muhakkak sizin biriniz Cennet ehlinin amelini İşler hatta onunla Cennet arasında bir zira (altı yedi tutam) kalır. Fakat sonra onun aleyhine tecelli eden takdir (kötü amel) sebebiyle döner ve Cehennem amelini işler ve Cehenneme girer.[250][250]
— Ve yine sizin biriniz Cehennem ehlinin amelini işler, takı onunla Cehennem arasında bir zira' (altı yedi tutam) kalır. Hemen kitab, aleyhine sepkat eder ve Cennet ehlinin amelini işler. Bununiada Cennete girer.» [251][251]
İzahat
Yukardaki Hadîsi nebevide belirtilen kırkar gün hakkında bâzı büyük¬ler şöyle demişler: Çocuğun kırk gün meni, kırk gün pıhtı kan ve kırk gün¬de et parçası hâlinde durması, Adem aleyhisselâmın yaratılışı ânında balçık hâlinde kırk gün durmasına muvafakatmdandır. Yahut Musa aleyhis-selâmın kırk gün mîkâtta bulunmasına muvafakat gibi kırklarda hayır olma¬sındandır.
Hadîsi şerifde belirtildiği üzere daha çocuk ana rahminde mükemmel şeklini alır almaz bir melek geliyor. Çocuğun hakkında dört şeyi derhal ya¬zıyor çocuğun amelini, ecelini, rızkını ve şakî (azgın) veya said (düzgün, iyi) olacağı hususları yazıyor. Ondan sonrada cisim yapısı tamamlanmış olan çocuğa ruhu üfürüyor. O

çocukda canlı bir varlık olarak hayata devam ediyor.
Hadîsi şerifin son cümlesinde de esas hayatın son zamanının muteber ve makbul olduğu beyan ediliyor. îtibcr son nefese bağlıdır. Onun için mü¬min ilk günlerinde her ne kadar iyi amel ve hayırda bulunsada son zaman¬da o hayırları yıkıp îmanını terk edebilirde.
Keza bir kişide pek çok kötülükleri bir zaman işler, bir de bakarsın o kötülükleri terk eder. Gayet iyi ameller işler ve o şekilde kâmil bir iman ve
Bu sebebden her mümin, dâima hakka sığınıp onun rahmetini umup azabından korkarak yaşamalıdır. İşte böyle kişiler mutluluğa nail olurlar. iyi amelleri ile âhirete gider seâdete nail olabilir. [252][252]
Tercümesi;
83 - (5) Seni bin şad (R.A) den mervidir, demiştir:
Resülullah (S.A.V) buyurdu :
«Muhakkak bir kul, Cehennem ehlinin amelini işler ve fakat o kul {bu¬nunla beraber yine) Cennet ehlindendir.[253][253]
— Ve yine bir kul, Cennet ehlinin amelini işler fakat o kul, Cehennem ehlindendir. Zira ameller ancak ve ancak son hatimelere (nefeslerin son çı¬kışlarına) bağlıdır.» [254][254]
İzahat
Ravî sehl bin sâd (R.A) kimdir?
Hz. Sehl bin sâd (R.A) medine-i münewereli ensârı kiramdandır. Ebul Abbas künyesi ile künyeîenmiştir.
Bu zatın ^smi, daha ewel «Huzn» idi. Resûiüilah (S.A.V) efendimiz bu¬nun ismini «Sehl» olarak değiştirip isimlendirdi. Hz. Shel onbeş (15) yaşın¬da iken Re~û!üiiah sallallahü aleyhi vesellem efendimiz âhirete irtihal etmiş¬tir, -
H2. Sehl i'R.A) hicretin dpksan bir (91) inci senesinde medine-i münev-verede vefat etmiştir. Medme-i münewerede vefat eden sahabenin en so¬nuncusudur. Allah ondan razı olsun.
YukaraaKi hadisi şerifde beyan edilen hükmün hulâsa ve esası şudur :
Bir mümin ömrünün ilk zamanlarında cehennem ehlinin kötü amellerini işlerken tevbe istiğfar ederek itikat ve amelini düzeltir. Bu iyi haldede hak¬kın rahmetine kavuşur. Son nefesinde îman ve iyi amelle öldüğü içinde cennet ehünden oiur.
Diğer bir kişide ilk zamanlarda cennet ehlinin ameli ile meşkul olur. Fakat sonraları akide ve amelini bozarak cehennem adamlarının kötü amel leri ile meşku! olur. Bu kötü amelleri işlediği halde ikende veiat eder. Vefat etîigi hai üzerede cezalandırıhrkı, cehennem ehlinin ameli üzere öldüğü gi¬bi, cehennemi boylar. Zira İtibar, son nefesde âhirete gidişe göredir.
Son nefeslerinde cehennem ehlinin ameli ile ölenler, Cehennemi boy¬larlar. Şayet son nefeslerinde cennet ehlinin amelleri ile ölürlerse, cennete dâhil olurlar.
Bu hadisi şerifin daha geniş açıklamalı izahı, yukarda birinci hadisi şerifin izah bölümünde geçmiştir. [255][255]
Tercümesi;
84 - (6) Aişe (R.A) den mervidir, demiştir :
ResûîuÜch (S.A-.V) Ensardan bir çocuğun cenazesine çağrıldığı zaman ben dedim K . Yo Rasüieüâh! ne mutiü bu çocuğa, Cennet kuşlarsndan bir kuşdur. Hiç bir kötülük işleme çağmada yetişmedi.
— Hemen Rasûluüah (S.A.Vı buyurdu :
— Bu.sözünden (ve itiküdfrıdan) başka sözün varmı? Ey ÂîşeJ Şüphe¬siz Aiiâhü teâiâ Cennet için bir ehil halk etmiştir ve onların (Cennet adam¬larının) Cennet İçin yaratılmaları onlar babalarının sulbierinde jkendir.[256][256]
— Ve Cehennem içinde ehil yaratmıştır ve onları (Cehennem adam¬larını) - Cehennem için yaratması ise onlar (Cehennem adamları) babala¬rının suiblerinde ikendir.» [257][257]
İzahat
Râvi Hz. Aişe (R.A) kimdir?
Hz. Aişe (R.A), Hz. Ebu Bekir (R.A) tn kızıdır. Annesi Ümmü Rumman-dır.
Peygamber (S.A.V) efendimiz, nübüwetinin onuncu senesi mekke-i mükerremede Hz. Aişe ile Şewal ayında hicretten üç sene ewel nişanlanıp nikahlandılar. Fakat izdivaç muamelesi olan zifafa girmeleri, hicretin ikinci senesi şewal ayında vuku bulmuştur. Hz. Aişe zifafa girme zamanında dokuz yaşlarında idi. Hemen yukardaki izdivacın oluş zamanı ile yaş hadleri hakkında bir kaç cümleyi hatırlatacağım.
Ewela Resûlüllah (S.A.V) efendimiz hem nişan ve nikâhını ramazan ayından sonra gelen şewal aynıda yapıyor ve hem zifafa girmeside şev¬val ayında oluyor. Günümüzde bazı kimseler, «iki bayram orasında nişan, nikah ve zifaf oyjndan sonra gelen Şewal ayında yapıyor ve hem zifafa girmeside şev¬ler
Bilindiği üzre Hz. Peygamberimiz efendimiz, validemiz Hz. Aişe ile ni¬şanı, nikahı ve zifafı iki bayram arasında oluyor. Öyle ise, iki bayram arası, nişan, nikah, öügün ve zifaf olur. Caizdir. Olmaz diyenler, hakikati bilme¬yen câhil, yada hurafeci kişilerdir.
Diğer bir hususda 40-50 yaşlarındaki erkeklerden birinin 18-20 veya 25-30 yaşlarındaki bir kız ile evlenenleri, ayıplayan, hoş karşılamayanlar olu¬yor. Bu görüş ve düşüncede sakat ve kötüdür.
Bilindiği üzere Resulü Ekrem efendimiz, 54 yaşında, Hz. Aişe validemiz¬de dokuz (9) yaşında iken izdivaç buyurdular. Peygamberimizin amel ettiği şeyi veya onun ameline yakın olanını ayıplamak Peygamberimizi ayıpla¬mak olur. Ancak kendisine her yönden güvenemiyenler, mazerete binâen uzak olurlar.
Peygamber efendimiz, Hz. Aişe ile dokuz sene aile hayatında bulundu¬lar. Hz. Aişe on sekiz (18) yaşlarında iken, Resulü Ekrem efendimiz âhirete teşrif buyurmuşlardı.
Peygamberimiz bakire olarak aldığı hanımı bir tek kişidir. O da Hz. Aişe validemizdir. Peygamber efendimizin Hz. Aişeden çocuğu olmamıştır,
Hz. Aişe (R.A), fakıh, âlim, fazıl, fasih ve pek çok hadis rivayet eden sahabelerden idi. Arapların âdet ve günlerine ve şiirlerinin çeşidlerinede vâkıf idi. Kendisinden pek çok sahabe ve tabiîn hadisi şerif rivayet etmiş¬lerdir.
Hz. Aişe (RA) hicretin elli yedi (57) inci senesinde ramazan ayının on yedi (17) s!nde saiı günü Medine-i münewerede vefat etmiştir. Cenaze na¬mazını Ebî Hureyre (R.A) kıldırmıştir ve cenazesi, Cennetül Bakıa defnolun-muştur. Kendisinin oraya defnedilmesini daha ewel emretmiştir.
Rivayet ettiği hadisi şerif, bin ikiyüz on (1210) adettir. Allahü teâla on¬dan razı olsun. Amin. [258][258]
Tercümesi:
85 - (7) Ali (R.A) den mervidir, demiştir : Resûlüllah {S.A.V) buyurdu ki:
«Sizden her birinizin bir mâk'adı Cehennemde ve bir mak'adı (oturmu mahalli ve varacağı yer) Cennette oimak suretiyle yazılmıştır.»
— Ashabı kiram dediler : Yâ Resûlellah! Öyle ise biz kitabımız (mu¬kadderatımız) üzerine dayanmıyacak ve ameli terk etmiyecekmiyiz?
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Amel ediniz, zira her ferd, halk olunduğu şey için müyesser kılınır.
— Şu halde b,ir kimse, seâdet (Cennet) ehlinden olursa, önada şakâ-adet amefj! kolay kılınır.
— Şayet bir kimse, şakâvet (cehennem) ehlinden olursa, önada şakâ-vet ameli kolay kılınır.
— Bundan sonra (Resûlüllah şu âyeti) okudu :
«(Bundan sonra) kim verir (Aliâhın hakkını öder) mâsiyetten sakınır ve en güzelide tasdik ederse, bizde onu en kolaya hazırlarız.
— Ama kim, cimrilik eder ve kendisini müsteğnî görür ve o (kimse) en güze!,' yalanlarsa bizde ona en güç (ve kötü) olanı kolaylaştırırız (onu işle¬tiriz),» (Leyi sûresi, 5-10) [259][259]

İzahat
Râvî Hz. Âlî (R.A.) kimdir?
Hz. Alî {R.A), Peygamberimizin amcası Ebû talibin oğlu. Kızı HZ Fati-manır. efendisi, dördüncü halifesi emirüf müminin vasfına haiz Ebil hasen künyesi ile mârufdur. Aynı zamanda Ebitturabda denir.
Bütün izahat ve beyanlarda, çocuklardan ilk müslüman olanlardandır. Kendisi henüz yedi yaşında iken ıslama girmişdir. Bazı görüşlere görede, sekiz, veya on veya onbeş yaşlarında müslüman ofmuştur. En meşhuru, ye¬di veya sekiz yaşında müslüman olmuştur.
Resulü Ekrem efendimizle beraber bütün muharebelerde bulunmuştur. Ancak Tebuk seferinde bulunamamıştır. Önada gidemeyişi, Resulü Ekrem efendimiz onu ehü iyâünin başına halef olarak koymuştu. Ve Hz. Mûsanın Mikada gidişi anında kardeşi Hz. Hârunu kavminin başına koyduğu gibi, Re-sûiü Ekrem efendimizde Hz. Aliyi ehü iyâlinin ve ümmetinin kalanlarının ba¬şına koymuştu ve şöyle buyurmuştu :
«Sen bana Horunun Mûsaya oluşu menzillinde olmana razı olmalısın.»
Hz. A!j (R.A) sert tabiotıı, gözleri büyükçe, orta boyîu, şişmanca ve vücudu çok kıllı, sakalı enlice, sakalı ve başı bem beyaz idi. Hz. Osmanın şehid edilmesinden sonra hilafete getirüdi. O hilâfete getirlidiği günde, bir cuma günü, hicretin otuz beşinde zilhiccenin 18. gününe rasiamıştı.
Hicretin kırkıncı yılında ramazon ayının 17 sinde cuma bir günün sa¬bah namazsnı edâ ederken Abdurrahman bin mülcem isimli bir zındık tara¬fından küfede camide zehirli bir kılıçla yaralanmıştır. Bu yaralamadan üc gece sonra vefat etmiştir.

Şehâdeîine sebeb olan «Havaricler» hakkında gerekti malumat «Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizde vardır.
Cenazesini oğullan, Hz. Hasan ve Hz, Hüseyin (R.A) la beraber Abdul¬lah bin Cafer (R.A) yıkadılar. Namazımda Hafîdi Resûlüllah (S.A.V) olan oğlu Hz. Hasan (R.A) kıldirrmştır. Vefatı anında, altmış üç yaşlarında idi.
Hilâfeti, dört sene, altı ay ve bir kaç gün devam etmiştir. Kendisinden oğullan, Hasan, Hüseyin, Muhammed (R.A) la birlikde sahabe ve tabiînden pek çok kimseler, Hadisi şerifler rivayet etmişlerdir. Allah (c.c.J hepsinden razı olsun. Amin.
Yukardaki hadisi şerifi tekrar tekrar okumalı, Mukaddarata boyun eğ¬mek ve mukaddaratın ne şekilde tecelli edeceğini hiç bir kimsenin bilemi-yeceği, dolaysiyie irâde ve amel ile mükellefiyetin ne şekilde ve nasıl olma¬sı gerektiği beyan edilmiştir. İnsana düşen kendini irâde ve amelin iyi ol¬ması ve iyi şeylerle meşgul olması gerekir. Tedbirle mükellef olunduğunu bilen her insan, tedbirini alır, kendine düşeni yapar, takdire karşı isyan
etmez. Takdirin ne şekilde olduğunu ve nasıl tecelli dceğini hiç bir ferd bilemez. Bilmeye çalışamazda. Bilirim diyenler veya bilinir iddiasında olan¬lar basiretsiz kâfir kimselerdir.
Hulasa, bizler tedbirle mükellefiz. Takdirle mükellef değiliz. Tedbirimi¬zi tam alırsak takdire karşı ihanet etmeyiz. Şayet tedbirde kusurumuz olur¬sa, takdire kusur bulmamalıyız. Takdirin tecellisi, bizlerin tedbir ve irâde¬sine bağlıdır. Biz irâdemizi hayra sarf edersek takdirde tecelli edende ha¬yır olur Şayet biz irâde ve tedbirimizi şerre öiet edersek, takdirde tecelli edende şer olur. Akaid kitaplarında şöyle denilmiştir. «Mukadder, Mumad-derle değişir.»
Yani Levhİ mahfuza vasfı olarak yazılan şey, her hanki bir sebeb ve irâde ile tebdil edilir veya olduğu gibi tesbit edilir. Kesinlik hükmü, irâdenin sarfına ve sebebini işlemeye bağlanmıştır. Mukadderatın mahiyetini ve ne¬ticenin ne şekilde tecelli edeceğini hak teâla bilir. Biz irâde ile mükellefiz. Açıklayıcı îzahat, «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler» le «İslâmda Evliya meselesi ve Harikalar» adlı eserimizde zikredilmiştir. [1]
Tercümesi:
86 - {8} Ebû Hureyre (R.A} den mervidir, demiştir: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu ki:
«Şüphesiz Aliâhü teâlanın Âdem oğluna zinadan nasibini yazmıştır, mutlaka o nasibine kovuşur,
— Binâen aleyh gözün zinası, (harama) bakmaktır,
— Dilin zinası, (cima' kelimesini ve haramı) konuşmaktır,
— Nefis zinayı temenni eder ve iştahlanır, fercde onu (zinayı) ye tas¬dik eder yada tekzib eder.» Buhcıri, Müslim
— Müslimin (diğer) rivayetinde Rasûlullah şöyle buyurdu :
«Âdem oğlunun üzenine zinadan nasibi yazılmıştır. Ona (zinadan nasi¬bine) elbet kavuşucudur.
— Gözlerin zinası, (harama) bakmaktır,
— Kulakların zinası, (haramı ve cima' sözlerini) işitmektir,
— Dilin zinası, (cima ve haram kelimeleri) konuşmaktır,
— Elin zinası (şehvet ve harama) yapışmaktır,
— Ayağın zinası, (zinaya ve haram yollara) adım atmaktır.
— Kaib, zinayı arzu ve temenni eder. Onu (zinayı) fere, tasdik eder, yada tekzib eder.» [2]
Tercümesi:
87 - (9) Imrân bin Husayn (R.A) den mervidir; Müzeyne kabilesin¬den iki adam dediler ki : Yâ Resûlellah! bana haber verirmisin bugün in¬sanlar ne yapıyor ve nerede çalışıyorlar? Onların üzerine bir şey hükmo-lunup ve onlar hakkında bir kaderde sebkat etmiş olsa veya onlara pey¬gamberlerinin getirdiği bir şey (hüküm, hayır) la karşılamaları takdirinde ve onların aleyhine delil sabit olsa (nasıl olur bildirirmisin)?
— Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Teretdüt etme, belki bir şey onlara takdir olunur ve onlar hakkında sebkat eder. Bu hükmün böyle olduğunu aziz ve celil elan Allanın kitabın¬da şöyle tasdik olunmuştur:
«Her bir nefse ve onu düzenleyene,
— Sonrada ona hem kötülüğü, hem (ondan) sakınmayı ilham edene ki, onu (nefsini) tertemiz yapan kişi muhakkak umduğuna ermiştir.
(Şems sûresi, 7-9) Müslim[3]
İzahat
Râvî Hz. İmran bin Husayn (R.A), Ebâ nüceyd künyesi ile mârufdur. Hayberin fethi senesi müslüman olmuş, vefat edinceye kadar Basrada sa¬kin olmuştur. Sahabenin fakih ve fazıllarından idi, Hayberin fethi yılı olan hicretin yedinci senesi kendisi ile babası müslüman olmuştu.
Vefatı, hicretin elli ikinci senesinde vuku bulmuştur. Allah ondan razı olsun.
Hadisi şerjfde Resûlullah (S.A.V) efendimiz, kaderi ilâhîde sebkat et¬miş olan her hangi bir şeyin, olmasının mukadder olduğunu beyan buyur-dukdan sonra, sebkat edip yazılan bir şeyin başka bir yazılan kaderle de¬ğişebileceğimde zikretmektedir. Hatta bir nefsin hakkında cereyan eden şeyin değişip değişmeyeceği hususundaki suâle, değişebileceğini beyan sa¬dedinde «Tereddüt etme!» buyurmuşlardır.
Yukarda bir akâid kaidesini yazmıştık : «El mukadderü yuğayyeru bilmu-kadderi — mukadder olan şey, diğer bir mukadderle tağyir ve tebdil olu¬nur.»
Az sadakanın çok belayı def edeceği, makbul bir duanın inen veya ine¬cek olan belayı def edip önleyeceği, tevbe ve istiğfarın hayatta çok değişik¬liğe sebeb olduğu gibi ahirettede pek çok faydası olacaktır. Bu hususda âyeti kerime ve hadisi şerifler Pek çoktur.
Bir âyeti kerimede şöyle buyuruîmuştur:
«Allah (c.c.) dilediği hükmü kaldırır ve dilediğini yerinde sabit kılar (veya değiştirir).» Râd sûresi, 39
Bir hadisi.şerifde şöyle beyan edilmiştir:
«Sadaka, belayı def eder ve ömrü artırır.»
Ayeti kerime ve hadisi şerifin hükümlerini tatbiki olarak yaşayan Hz. Ömerin bir hâdisesini nakletmekle iktifa edeceğiz.
Hz. Ömer (R.A) samda vâki olan taun hastalığını duyunca şama gir-meyip dönmek üzere hareket ettiler. Hemen orada Şam Vâiisi Ebu Ubeyde (R.A.) şöyle dedi:
«Kazayı ilâhîden kaçıyormusun?»
Hz? Ömer (R.A) de dediki:
«Allahü teâlanın kazasından kaderi nahiyesine kaçıyorum.»
Kaza ile kader hakkında geniş malumat, yukarda iki nolu cibril hadisi¬nin altında zikredilmiştir. [4]
Tercümesi :
88- (10) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir : Dedim ki : Yâ Resûlellâh! Ben genç (şehvet sahibi) bir adamım, ve ben kendi nefsim üze¬rine zina yapmakdan korkuyorum, ve kadınlardan nikahlayacak bir şeyde bulamıyorum, sanki o (Ebû Hureyre) ondan (Resûlullahdan) hayalarının bu¬rulması hakkında izin isteycrdu, Ebû Hureyre dedi:
:— Resûlultah (S.AV) bana cevab vermekten sustu, sonra ben yine ay¬nısını söyledim. Resûluİlah yine bana bir şey söylemedi susdu, ondan son¬ra yine aynı kelimeleri söyledim, — Resûluİlah bana karşı yine susdu, son¬ra yukardaki sualleri ve cümleleri aynen söyledim,
— Bunun üzerine nebiyyi Ekrem (S.A.V) buyurdu :[5]
«Ey Ebâ Hureyre! başına gelecek şeyleri (yani, söylediğin veya yapaca¬ğın şeyleri) kalem yazdı. Binâenaleyh bunun üzerine ister hayalarını bur¬dur, veya ister (hayaları burdurmayı) terk et.» [6]
Tercümesi :
89 - (11) Abdullah bin Amr (R.A) den mervidir, demiştir:
Resûluİlah (S.A.V) buyurdu :
«Muhakkak Âdem oğlunun hepsinin kaibleri, bir kalb gibi Rahman olan Allâhın parmaklarından iki parmak arasındadır. Onu (Âdem oğlunun kalbini) dilediği şekilde sarf eder.»[7]
— Bundan sonra Resûluİlah (S.A.V) buyurduki :
«Kaibleri yönelten Ey Allâhım! bizim kalbierimizide tâatın üzere yönelt.» [8]
İzahat
Resulü Ekrem sallallahü aleyhi vesellem efendimizin, «Adem oğlunun hepsinin kalbi» cümlesi ile Peygamberler, AÜmler, Arifler, Evliyalar, Mümin¬ler ve kafirler-in hepsine şamil olduğunu beyandır.
Yâni cenabu hakka göre, bütün insanların kalblerini tasarruf edib de¬ğiştirme veya bir şey üzerinde sabit kılması, bir kişinin kalbini tasarrüt et¬mesi gibidir. Onun için hiç güçlük yoktur.
Hadîsi şerifin bu cümlesinde şu mealdaki ayeti kerimeye işaret vardır :
«Sizin (hepinizin yoktan) yaratılmanız ve öldükten sonra diriitümeniz, ancak tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Ol, emri ilâhisi ile her şey oluverir).»
Lukman sûresi. 28

Kalblerin hepsinin cenabu hakkın iki parmaklan arasında oluşuda me¬cazi olarak bir nevî teşbihi şekilde halkın anlayışı ile beyan buyurulmuştur.
Halk arasında. «Ben seni parmaklarımla oynarım veya oynatırım, ben seni parmaklarımla fırıldak gibi döndürürüm. O adam, o kimseyi (diğer ki¬şiyi) çok çabucak ve kolayca halleder, işini bitirir.» gibi manalar anlaşılmak tadır.
Halıkı zülcelâlın kudret ve azametini anlatmak için Resulü Ekrem (S.A. V) efendimizde bu ifâdelerle buyurmuştur ki, cenabu hak için kaibleri bir şey üzerinde sabit kılması veya tebdil edib değiştirmesi, çok kolay ve çok çabuk olur. Onun için güçlük yoktur. O mutlak tasarrufa sahibdir. Kaibleri dilediği şekilde değiştirib sabit kılma kudreti ve yetgisi direk kendisine ait¬tir. Hiç bir varlık ona 'galib gelemez ve onun kudretini engelleyemez, O her şeyinde muhtar ve muktedirdir
Netekim Peygamberimiz (S.A.V) efendimiz hadîsi şerifin son cümlesin¬de bu hususu şöyle beyan buyurmuşlardır.
«Kafbleri yönetib çeviren ey Allâhım! Bizim kalblerimizi de tâatın üzere yönelt.»
Hadîsi şerifdeki, «Parmak» tabirinin halıkı zülcelâla isnadı «Kudret ve Kuwet» manaları ile tzah edilmiştir. Yoksa halıkı zülcelâlın insanların par¬maklarına benzeyen parmaklarının olması manasında olamaz. Cenabu hak öyle teşbih ve teşebbühün her nevîsinden münezzeh ve âlidir, [9]
Tercümesi:
90 - (12) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir
Resûlulİlah (S.A.V) buyurdu :
«Her doğan çocuk ancak fıtrat (İman ve islam fıtratı) üzere doğar. Son¬ra babası anası (yahûdi ise) onu (çocuğu) yahûdi yaparlar, (Hiristiyan ise-!er) Hıristiyan yaparlar, (Mecûsi iseler) Mecûsi yaparlar. Nitekim kusursuz doğan bir hayvan yavrusu içinde siz kulağı, dudağı, burnu ve ayağı kesik oîanını hiç görüyormusunuz?
— Bundan sonra Resûfuflah (S.A.V) Şu mealdeki âyeti okuyor : «Allanın fıtratı öyle şeydirki o (Allah C.C.), insanları bunun (İslam fıt¬ratı) üzerine yaratmıştır. Allanın yaratışına (hiç bir şeyi) bedel olmaz, 6u dim¬dik ayakta duran bıir dindir.» {Rum sûresi, 30) [10]
İzahat
Hadîsi şerifin baş tarafında şu mealdâki âyeti kerimeye işaret vardır:
— «(Habîbim!) O vakti hatırla ki, Rabbîr», Adem oğullarının sulbierînden zürrlyetlerini çıkarıb da onları nefislerine karşı şahit tutarak; «Ben siz'n Rab-biniz değilmiyim?» diye buyurduğu zaman, onlarda; «Evet Rabbimizsin, şa¬hit olduk» demişlerdi.» Araf sûresi, 172
Evet anasından doğan her çocuk, îman fıtratı üzere doğar. Yani ezel¬deki îmanı üzere müslüman olarak doğar. O îman yedi yaşma kadar mute¬berdir. Yedi yaşından sonra babası anası çoouğa tâlim ve telkinle ya aynı îmanda sabit ve dâim olmasını sağlarlar. Yahut babası anası yahûdî iseler, çocuğa yahûdiliği teikin ve tâlim ederek yahûdî yaparlar. Eğer babası vö anası Hıristiyan iseler, çocuğa hırıstıyanlık telkin ederek Hıristiyan yaparlar. Şayet çocuğun baba ve anası ateşe tapan Mecûsi iseler. Çocuğa mecûsilik telkin ederek Mecûsi yaparlar.
Cenâbu hak neslimizi îman telkini ile yaşatıp yeşerterek müslüman ba¬ba ve analardan olmamızı nasîb edib kafir babası ve kafir anası olmakdan muhafaza buyursun. Amin. [11]
Tercümesi :
91- (13) Ebû Musa el Eşâ'ri (R.A) den mervidîr, demiştir : Resûlullah (S.A.V) aramıza kalkdı beş kelimeyi tavsiye etti ve dediki : «Muhakkak Allâhu teâla uyumaz,
— Ve uyumak ona (Allâha) lâyık değildir (sahih ve mümkün değildir),
— Her ferdin nasibini (Rızkını) daraldır ve genişletir,
— Gündüzün amelinden ewel gecenin ameli ve gecenin amelinden ev¬vel gündüzün ameli Cenâbu hakka arz edilir.[12]
— Cenâbu hakkın hicabı (yani, kul ile Allah arasındaki mânevi perde) Nurdur. Eğer hicab kalkarsa, insanın yüzünün nurlarını (Ve gözünün nurla¬rını) yakar, bu sebebiede Cenâbu hakka mahlukâtından hiç birinin gözü (görmesi) vâsıl olmaz.» [13]
Tercümesi :
92 - (14) Ebû Hureyre {R.A) den mervidir, demiştir : Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Allâhü te âl an in yedi (kudret ve atası), her yeri doldurur hiç noksanlık olmayan nafaka ihsan eder. (Allanın ihsanı) gece ve gündüz yağar (iner).
— Yer ve gök yaratıldığı zamandan beri (oradakilerin nefekasını) na¬sıl infak ettiğini görüb bilmedinizmi? Zira Cenâbu hakkın yedi kudretinde olan nafaka ihsanı hiç noksan olmamıştır, ve Allâhın arşı suyun üzerinde îdi.. Ni'metin ihsanı ölçüsü, yedi kudretindedir. (O ihsanını) daraltır ve ge¬nişletir.» [14]

Müslimin Rivayetinde ise; «Allanın bereketi, doldurucudur.
— İbni Nümeyr, Ni'met doludur. Öyle bir nimet yağışıdırki, O nimetin çokluğundan gece ve gündüzün hiç bir şeyi noksan (mahrum) olmaz dedi.» [15]
Tercümesi :
93- (15) Ondan {Ebû Hüreyreden) rivayet edilmiştir, demiştir : Resûlullah (S.A.V) e Müşriklerin zürriyetlerinden soruldu. Resûlullah (S.A.V) de buyurdu :[16]
«Onların (müşriklerin) amel ettikleri şeyi (cennet veya cehennem ame¬li olduğunu) Allahü Tealâ bilir.» [17]
Kadere İmanla İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi:
94 - (16) Ubâde bin es samit (R.A) den mervidir, demiştir : Resulullah (S.A.V) buyurduk! : «Şüphesiz Alfahü teâlanın ilk yarattığı şey kalemdir. AUahüteâla kaleme dedi ki: yaz.
— Sunun üzerine kalem : ne yazayım? dedi.
— Allohü teâla buyurdu : kaderi yaz.
— Hemen kalemde olanı ve ebediyyete kadar (kıyamete kadar) olacak olanı yazdı.» Tırmizî (Tirmizî : bu hadis, isnad cihetinden garibtir, demiştir). [18]
Tercümesi :
95 - (-J7) Müslim bin Yesâr (R.A) den mervîdîr, demiştir:
Ömer biin el Hattab (R.A) a şu âyetten soruldu :
__ Hani Rabbin Âdem oğullarından, onların sırtlarından (sulblerinden)
hürriyetlerini çıkarıp - kendilerini nefislerine şahit tutmuş, ben sizin Rabbiniz değümiyim?, (demişti)» (Araf Sûresi, 192),
— Ömer (R.A) dedi.: Resulullah (S.A.V) dende bu âyetten sorulduğunu işittim, Resulullah (cevabda) şöyle buyurmuştu :
«Şüphesiz Allahü teâla Âdemi yarattı, sonra Âdemin sırtına kutretiyte mesnetti ve ondan (Âdemden) bir zürriyet çıkardı ve cenâbu hak buyurdu : Bunları Cennet için yarattım ve bunlar Cennet ehlinin amelini işlerler.
— Sonra Âdemin sırtına kudretinin tesirini dokundurdu ve ondan bir zürriyet çıkardı.
— Bundan sonra cenâbu hak buyurdu : Bunları cehennem için yarat¬tım ve bunlar cehennem ehlinin amelini işlerler.»
— Bunun üzerine bir adam dedi : Amel bir şey ifâde edermi? Yâ Resû lellah!
— Hemen Resûluitah (S.A.V) buyurdu :
«Şüphesiz AHchü teâla bir kulu cennet için yarttığı vakit, ona cennet ehlinin amelini ycbdırır, hatta ehli cennetin amellerinden emel (ten İşlemek) üzere (iken) ölür ve bu amelî ilede cennete girer.
— Ve Atlâhü teâla bir kulu cehennem için yarattığı vakit, o kula ce¬hennem ehlinin amelini yapdırır. Hatta cehennem ehlinin amellerinden bir amel üzenine ölür vs bu sebeblede cehenneme girer.» (Hadisi, Mâlik, Tırmizi. Ebû-Dâvud rivayet etmişlerdir.)
(Not : Râvi müslim bin yesar (R.A), cühenî kabilesine mensub tabiînden bir zattır. Tirmizi bunun hadîsini, Araf sûresinin tefsirinde rivayet etmiştir. Bu zat hadîsi, Ömer bin el Hattab (R.A) den rivayet etmiştir. Ve Tırmizî bu ha¬dîsi, «hasen» hadis olarak zikretmektedir.) [19]
Tercümesi :
96 - (18) Abdullah bin Amr (R.A) den mervîdir, demiştir :
Resûiullah (S.A.V) çıkdı ve iki elinde iki adet kitab vardı ve dediki :
«Bu iki kitabı bilirmismiz?»
— Biz dedik : Bilmeyiz, Yâ Resûlellah! ancak sen bize haber vermen¬le (biliriz.)
— Bunun üzerine Resûiullah (S.A.V) sâğ elindeki kitab için dediki ;
«İşte bu kitab âlemin Rabbisinden bir kitab dır, bu kitabda cennet eh¬linin isimleri, babalarının ve kabilelerinin ıisim!eri vardır. Bundan sonra ahir¬lerinde hulâsa edilmiştir. Binâenaleyh bunlarda ziyadelik ve noksanlık katîyyen olmaz.»
— Sonra Resûlultah (S.A.V) sol elindeki kitaba işaret ederek şöyle bu¬yurdu:
— Bu kitab, âlemin Raob'sı tarafındandır, bu kitabda cehennem ehlinin isimleri, cehennem ehlinin babalarının ve kabilelerinin isimleri vardır. Sonra onların sonunda hulâsa edilmiştir, Binâenaleyh onlarda ziyadelik olmaz ve onlardan noksanlıkda asla olmaz.»
— Resûiullâhın Ashabı dedikti : Şu halde amelden fariğ olunan bir iş halı olduğuna göre ameti kazanmak ön ki fâide nedir? Yâ Resûlellah1
— Hemen Resûiullah (S.A.V) buyurdu :

«Amellerinizi doğru yapın ve Allâha yaklaşmayı taleb edin, zira Cennet adamı, hangi amelle meşgul olursa olsun, son nefesi cennet ehlinin ameli ite hitam bulur. Ve cehennem adamı, hangi amelle meşgul olursa olsun, ne¬fesi cehennem ehlinin ameli ile hitam bulur.»
— Bundan sonra Resûiullah (S.A.V) iki elindeki kitabları attı ve sonra buyurdu ;
«Rabbiniz, kulların işlerini takdir etmiştir; (kıyamet günü toplananlar¬dan) bir takımı cennetde, bir takımı cehennemdedir.» (Şuura Sûresi, 7}[20]
Tercümesi:
97 - (19) Ebi Hızâme (R.A) den oda babasından rivayet etmiştir, de¬miştir : Dedimki : Yâ Resûlellah! Okunup üflenerek (şifa âyetli ve duaları okunarak) tedavi taieb etmemizi, bir ilaçla tedavilenmemizi ve kaçınılacak şeyden kaçınmamızı bana haber ver, Acebâ Allanın takdirinden bir şeyi (bunlar) red edermi?
— Resûiullah (S.A.V) buyurduk!:[21]
«O (zikredilen üç şey), Allâhın kaderindendir.» [22]
İzahat
Râvî Ebî Hızâme {R.A}, tabiînden ve Beni Hars bin sâd neslindendir. Bu muhaddis olan Ebî Hızâme bin yâmur (R.A) dır.
Hadîsi şerifde, şifaianmak için okunup üflenmeyi, bir deva emsinden ilaçla tedavîlenmeyi ve zararlı olanlardan kaçınmanın fâidesînîn olup olma¬dığını soran zâte, Resulü Ekrem efendimiz; bunlarında birer sebeb olduğunu beyan ederek hastalığın nasıl bir kaderi ilâhî olduğu sabit ise, bunlarla te-dâvîlenmeninde birer kaderi iiâhi olduğunu beyan buyurmuştur. Dolaysiyîe bu yollarla tedâvîlenmenin cevazını îzah etmiş oluyor. Fetvada câ'izdir. Fa¬kat tevekkül ve takvaya göre caiz değildir.
Bu mes'elelerin geniş İzahı, «Müiteka tercümesi» adlı eserimizin dör¬düncü cildinde zikredilmiştir. Ayrıca batıl ve uydurma yollarda tedavilerime şekil ve yollarının kötülüklerini de «İslama sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizde beyan ettiğimizi hatırlatırız. [23]
Tercümesi :
98 - (20) Ebû Hüreyre (R.A) den mervidir, demiştir:
ResûMlah (S.A.V) yanımıza çıka geldi, bizde o anda kader hakkında münazaa ediyor idik. Rssûlullah (S.A.V) gazablandi, hatta yüzü kıbkırmızi oldu ve hatta sanki iki yanağında nar dânesi sıkılmış gibiydi.
— Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
aBununlamı emrolursdunuz? Yoksa benmi bununla size gönderildim?! Ancak ve ancak sizden ewel geçen kimseler, bu işde (kader meselesinde) münazaa ettikleri vakit, helak olmuşlardır. Size kesinlikle beyan ediyorum, kesinlikle arz ediyorum; Bunda (kader hakkında) münazaa (Ve münâkaşa) etmeyiniz.»

99- (21) İbni Mâce bu hadis gibisini, Amr bin Şuayb dan, onun ba¬basından ve dedesinden rivayet etmiştir. [24]
Tercümesi :
100 - (22) Ebû Mûsâ (R.A.) den mervidir, demiştir :
Resûlullah (S.A.V) den işittim, diyor'du :
«Muhakkak Allâhü teâla Ademi yerin hepsinden kabzalanmış b.'r kabtadan yarattı. Âdemoğlu yer yüzünün (bütün renk ve çeşitli tabiatlarının) mîkdârı (çeşitleri) üzerine gelmiştir, (çeşitlerden yaratılmıştır), kırmızı, be¬yaz* siyah ve bunların arasındaki şeylerde onlardan (yeryüzünün çeşitlerin¬den) dir, yumuşakıık, sertlik ve güzellik (yani, Ahlâkî yönde ki bu hallerde) onlardan (yerin çeşitlerinden) dir.» (Hadîsi, Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvud rivayet etmişlerdir.) [25]
Tercümesi :
101 - (23) Abdullah bin Amr (R.A) den mervîdir, demiştir : ResulSah (S.A.V) i İşittim buyururdu ;
«Şüphesiz ASlahü teâfa (insan ve cinnîierden) halkını (mahlûkatını, nefsi emmârenin) karanlığında halk etti ve onlara nurundan (bir şey) döktü.
— Binâenaleyh bir kimseye o nurdan isabet ederse, hidâyete erişir. Ve bir kimseye de o nur vâsıl olmazsa, dalâlette kalır (hak yoldan çıkar).[26]
— Bu sebebten dolayı derimki : kalem Allarım îlmi üzere cereyan eder (yazar ve hükmeder).» [27]
Tercümesi :
102 - (24) Enes (R.A) den mervîdir, demiştir:
Resûlullah (S.A.V) şu düâyı cok söylerdi :
«Ya Mukallibei kulûb! Sebbit kalbi, alâdînike - Ey kalbleri çeviren (yö¬neten)! benim katbimide dıniyin üzerine sabit kıl»
~- Bunun üzerine dedimki: Ey Allanın Nebisi! sana ve senin getirdiğine îman ettik, bizim üzerimize korkarmısın?
—- Resûlullah (S.A.V) buyurdu :[28]
«Evet (sizin üzerinize korkarım), Zira kalpler, Atlahü teâlanın parmak¬larından fiki parmak arasındadır, onları (kalbleri) dilediği şekle çevirir»[29]
Tercümesi :
103 - (25) Ebû Musa (R.A) den mervîdir, demiştir: Resûiullah (SAV) buyurdu :[30]
«Kalbin misâli, nebâtatsız düz arazi üzerindeki kuş tüyü gibidir, onu rüzgâr (her saat ve saniyede) üstünü altına (ve altını üstüne) çevirir.» [31]
Tercümesi :
104 - (26) Ali (R.A) den mervîdir, demiştir :
Resûiullah (S.A.V) buyurdu :
«Her hangi bîr kul, şu dört şeye inanmadıkça mümin olamaz.
a) Allahtan başka ilâh olmadığına ve beni hakla gönderen Ailahın Re¬sulü olduğuma şehâdet etmesi,
b) Ölüme îman etmesi,
c) Öldükten sonra dirilmeğe îman etmesi,[32]
d) Ve kadere iman etmesi ile (mü'min olur).» [33]
Tercümesi:
105 - (27) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, demiştir: Resûiullah (S.A.V) buyurdu :
«Ümmetimden iki sınıf İçin islamda nasib yoktur, (onlarda :) Mürcİ-e ve kaderiyelerdir.» Yirmizi, Tirmizi: bu hadis garib (hasen ve sahih) dlr, dedi.
(NOT : Mürcie ve kaderiye hakkında, «İslama sokulan Bid'at ve Hura¬feler» adlı eserimizde geniş malûmat yazılmıştır.) [34]
Tercümesi :
106 - (28) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, demiştir: Resûiullah (S.A.V) den işittim buyuruyordu :
«Ümmetimde (ümmeti icabette) yerde hareket (zelzele) ve yer yut¬maları ve suretin çevrilmesi olur. Evet bu hal kaderi tekzib edenler içinde olur.» Ebûdâvut, Tirmizîde böyle rivayet etmiştir.
(NOT : Bu hadîsi şerifin kısa acıkiamah temsili örneği, «Bid'at ve Hu¬rafeler adlı eserimizle Evliya meselesi» isimli eserimizde mezkurdur.) [35]
Tercümesi:
107 - (29) Yine (İbni Ömer) den rivayet olunmuştur, demiştir: Resûiullah (S.A.V) buyurduk[36]
«Kaderiyye, bu ümmetin mecûsîsidir, eğer hastalanırlarsa, ziyaret et¬meyiniz, ve eğer ölürlerse, cenazelerine hâzır olmayınız.» [37]
Tercümesi:
108 — (30) Ömer (R.A) den mervîdir, demiştir: Resûlullah (SAV) buyurdu :
«Kaderiye ehli ile oturmayınız ve onlara havale etmeyiniz {veya onlara «elamla başlamayınız).» Ebûdâvud[38]
Tercümesi:
109 - (31) Âişe (R.A) den mervîdir, demiştir: «Resûlullah (S.A.V) buyurdu :
«Alti şeye (kimseye) ben lanet ettim, Allahü teâla ve düâsı müstecâb olan her Peygamberde iânet etti (onlarda şunlardır:)
a) Allahü teâlanın kitabına (kur'anı kerîme) ziyâde eden,
b) Atlahü teâlanın kaderini tekzîbeden,
c) Allahü teâfantn aziz kıldığı kimseyi zelil ve zelil kıldığı kimseyide aziz yapmak için ceberutla musallat olan,
d) Allahü talanın haremini (harem dahilindeki haramları) helâl kılan,
e) Ehli beytimden olanlara (ezâ ederek tâzîmi terketmek gibi şeyleri) Allahü teâlanın haram kıldığı şeyi helal kılan,
f) Ve benim sünnetimi terk eden kimsedir.» Beyhakî «Medhal» de ve Rezinde kitabında rivayet etmiştir. [39]
İzahat
Hadisi şerifde beyan edilen altı sınıf kimselere, Aflâhü teâlanın laneti demek, rahmetinden uzaklaştırmak, azabı ilahisine dûcar etmektir.
Peygamberimiz ve bütün peygamberlerin laneti ise, bu kişilerin Allahû teâlanın rahmetinden uzak oulp gazab ve azabı Nahiyeye müstehak olma¬larını dilemeleridir,
Altı sınıf kimselerin fenalıklarımda kısaca açıklayalım.
a) Kitabı ilâhiye ziyade eden kimseler, Kur'anı kerime ve diğer semavi kitaplara ilâve yaparak yahûdi ve hırıstıyanların Allah in buyurmadığım; «Allah buyurdu»

gibi yalan isnad ve iftiralarda bulunmaktırki, kesin ve açık hükümleri tahrif edip tebdif ve tağyir suretiyle yazan, söyleyen ve hüküm beyan eden kimseler, ayeti kerimelerin acık ve zahiri hükümlerini ve nazım¬larını inkar temiş olduklarından kâfir olurlar.
Fakat kitap ve sünnetin hükümlerini tevii ederek beyan edilen hüküm, kitap ve sünnetin hükümlerine muhalif olursa, bu tevilj yapan kimse, ehli Bid'at olur ve islenen amel ve tevilede Bid'at denir. Bid'at-cıların ve Bid'atın fenalıkları, «Islama sokulan Bid'at ve Hurafeler» ad!ı eserimizde uzun uzun İzah edilmiştir.
Gününmüzde indî düşünce ve görüşler ortaya atarak Kur'anın aç'k hükümlerine zıd bir takım kanun, tüzük veyönetmelikler yapanlar, çıkaranlar ve onları tasvib edip iyi karşılayanlar, açıkça kitabı ilahiyeye ziyâde yapan veya yapmaya çalışan haham ve papaz kafalı beyinsiz sapıklardır. Belki-de kâfirlerdir.
b) Kaderi ilâhiyi inkar edip yalanlayan kimsede. Allanın ve Resullerinin lanetine müstehak oian kişidir. Zira kaderin aslı malum, vasfı meçhuldür. As İma ve esasına inanan kişi, iki cihan seâdetine nail olur.
c) Zulüm çemberi kurarak Allanın indinde şerefli ve izzetli kişileri, zelil ve ahlaksız rezil kimseieride şerefli kılmaya çalışan zâlim ve cebbar kim¬seler de, Aîlâhın ve Resullerinin lanetine müstehak olan zâlimlerdir.
İlim ve amelleri isiam esasları dahilinde âlim ve salih kişilere itibar et¬meyip, içkici, kumarcı, zinacı, yalancı, iftiracı ve her çeşid ahlaksızlıkları işleyen veya işlemekten çekinmeyen mikrop adamlara değer veren zaval¬ılar, işte bu adamlar, zulüm çemberi kuran cebbar ve kaddar kimselerdir. Rahmeti ilâhiden mahrum, azabı ilâhîyeye lâyık ve müstenak olan beyinsiz¬lerdir.
Haksızı haklı ve haklıyı haksız çıkaran veya çıkarmaya çalışan hüküm ve karar sahipleri, yalancı şâhidier, yalan yere yemin edenler, rüşved yoluyla haksızlara hak verenler hep aynı zalim ve cebbarlardır. Şeref ve haysiyet¬leri tahrip eden millet ve cemiyetin mikroplarıdırlar.
Nihayet hak olan hükümleri, çeşidli sebeblerle tebdil ve tahrif eden yahûdi ve hırıstiyanlan takîid eden, adaletle hüküm vermek isteyenlere en şiddetli düşman olan kaddarlardır.
d) Haremi şerif dâhilinde avlanılması yasak ve haram olanları helâl kılmak ve ihramsız halde yapılanları ihramda da yapmak gibi amelleride helal gibi yapmak ilahi gazaba müstehaklık icap ettirir.
Ayrıca Allahü teâlanın haram kıldığı şeyleri, heial yapmak veya helal-laştırmaya çalışmakda rahmeti ilahiden kovulup azabı ilahiyeye müstehak olmaya sebebdir.
Kur'anı kerimde haramlığı açıkça belirtilen hüküm ve âyet hakkında helallaştırma emeline kapılmak, günümüzdede pek çoğalmıştır.
Adam haramın içine dalmıştır ve onun gibi aynı haramı işleyende var¬dır. Kendi amel ve amellerine göre hüküm verenler veya hükmün verilmesi gerektiğini söyleyenler, maalesef vardır. Münakaşa dahi edilmiştir
Meselâ : Faiz haramdır, Zina haramdır, İçki haramdır. Kumar haramdır. Namazı terk edip kılmamak günahdır ve bu hükümlere benzer çok haram¬ları işleyenler, fasit çemberin içine kendilerini atmışlardır. Böyle sapık ve fa-sid düşüncelerden son derece sakınmak en doğru ve en salim yoldur.
e) Peygamberimizin nesli Pâkinden olan süiâle-i necibine hürmeti terk edip hakaret ve ezayı helâl görmek veya ezada bulunmakda ilâhi rahmetten kovulmaya sebebdir. Peygamberimizin «itreti», Hz. Fatıma ve onun zürriye-tidir.
f) Peygamberimizin sünnetini terk edip işlememekte, ilâhî rahmetden uzaklaşmaya sebeblerden birisidir. Akıllt insan, Peygamber efendimizin sünnetine sim sıkt sarılır. O sünnete sarılmanın mükâfatı ise, şefaati Resul ile cennete girmektir[40]
Tercümesi;
110 - (32) Matar bin U kûm is (R.A) den mervidir, demiştir ; Resülullah (S.A.V) buyurdu :[41]
«Allöhü teâla bir kulu, bir yerde öldürmeyi hükmettim!, o yere o kul için bir ihtiyaç kılar (bu sebeble kul oraya getir ve orada ölür).» [42]
İzahat
Râvi matar bin Ukâmis (R.A), Beni süieym kabilesine mensubdur. Kû-feli zevatı muhterden sayılmıştır. Bir tek hadisi şerif rivayet etmiştir. Oda bu hadîsi şerifdir. Kendisinden Ebî İshak Essebîî rivayet etmiştir.
Hadîsi şerifde beyan edilen hükümde şu mealdâki âyeti kerimeye işaret vardır:
«Bir nefis (şahıs), hangi yerde (nerede) öleceğini bilemez.» Lukman Sûresi, 34
Evet bir kimse, hangi saatde ve nerede ne şekilde ö'eceğini bilemez. Ancak Allahü teâla bilir. Aynı zamanda bir kişi nerede ve hangi mekanda ne şekilde ölecekse günü saati gelince eceli onu çeker, o adam oraya gi¬der ve orada ölür. Hakkında tecelli edecek kaderi ilâhiyi hiç bir nefis bile¬mez. Onun iimi, Allanın yanındadır.
Bir kimse ölüme mukadder olan yere gitmesi için, o kişiye orada bir ihtiyaç ve iş kapısı açılır. O işini görmek üzere gider. Ecelide onu orada bu¬lur ve hakkın rahmetine veya azabına kavuşur.
Yukardaki âyeti kerime ve hadisi şerifi açıklayıcı bir hâdise, tefsirlerde şöyle beyan edilmiştir:
«Rivayet olunduğuna göre, Ölüm meleği bir gün Süleyman Aleyhisse-lamın huzuruna giriyor. Orada oturan kimseler içinde bir adama dikkatla bakıyor. O adam kıyafet değişikliği ile gelen öiüm meleğinin kim olduğunu soruyor.
— Süleyman Aleyhisselamda, öiüm meleğidir, diyor.
— Bunun üzerine o adamcağız, bu sanki beni arzu ediyor gibi, ne olur rüzgara emret beni yüklenip Hindistana kavuştursun, diyor.
— Hemen Süleyman aleyhisselam öylece işleyor, rüzgar o adamı Hin¬distana götürüyor. .
— İşte o anda ölüm meleği diyorki; «Benim o adama dikkatla ve de vamiı bakışım teaccübümden idi. Zira ben o adamın ruhunu hindistanda al¬makla emrolundum, halbuki, o adam senin yanında (kudusde) dir.»[43]
Evet insanın nerede, ne zaman ne şekilde öleceği kaderi Hâninin te¬cellisine bağlı olduğu için, onu Allahdan başka kimse bilemez. Ancak ece! nerede, ne zaman ve ne şekilde vuku bulacaksa, sebeblerini Allahü teâia yaratır. Öylece vâki olur. Ecel saati geldiği zaman, ne bir saat geri ahnır ve nede bir saat ve saniye ewel olur. Takdir edilen saat ve zaman ne ise, o şekilde tecelli eder. [44]
Tercümesi!
111- (33) Âişe (R.A) den mervîdir, demiştir, dedimki : Yâ Resûleilah! Mü'minlerin zürriyetlerinin hükmü nedir (cennette veya cehennemdelermi)? Resülullah (S.A.V) buyurdu :
«Onlar (mü'minlerin zürriyetîeri) babalarından {mü'miulerden) dlr.» -1- Bunun üzerine ben dedim : Yâ Resûleilah! amelsiz olarakmı? — Resülullah (S.A.V) buyurdu ; KAllâhü teâla amel edenleri bilir.» Dedimki : Müşriklerin zürriyetlerinin hükmü nedir? Resûluilah (S.A.V) buyurdu :
«Onlar (müşriklerin zürriyetleri) babalarından (müşriklerden) dir»
— Ben dedimki : amelsiz olarakmı?
— Resûlulah (S.A.V) buyurdu :[45]
«Allahü teâla amel edenleri bilir fbinöon aleyh hükmü o verir).» [46]
Tercümesi:
112 - (34) İbni Mes'ûd (R.A) den mervîdir, demiştir:
Resûlullah (S.A.VJ buyurdu :
«Küçük (yeni doğan) kız çocuğunu diri diri gömen anne ve gömülen çocuk (veya göz yuman ebe) cehennemdedir.»[47]
Bu hadisi şerifde şu mealdeki âyeti kerimeye işaret vardır ;
«Onlardan (müşriklerden) birine, kız doğum haberi : (Verilip bir kızın doğduğu) müjdelenince öfkelenerek yüzü simsiyah oluyor.
— Verilen müjdenin yaptığı kötü tesirle utanıp kavminden gizleniyor, acaba o çocuğu zillet ve horlayarak saklayacakmı, yoksa toprağamı göme¬cek? Bakki hüküm verdikleri şeyler ne köîü.» Nahl Sûresi, 58-59
Yukarıdaki hadisi şerifin zahiri hükmüne göre, müşriklerin küçük yan¬da ölen çocuklarının azab olunacağı beyan edilmiştir.
Fakat hadisi şerifin hükmünü tevil ederek doğum yaptıran ebenin ve doğuran annenin çocuğun diri diri toprağa gömülmesine rıza gösterdikie-rinden çocuğun değil, onların azab olunacakları beyan edilmiştir. Zira do¬ğum zamanında doğuracak kadın doğum saati ve sancısı gelince bir çukur kazar eğer doğan erkek olursa, alıkor. Şayet kız doğarsa hemen cukuca gömerdi ve o doğuracak kadının başında doğumcu ebede hazır bulunur idi.
İşte kız doğuran kadının çocuğu diri diri toprağa gömmesine o ebede razı olduğundan hem doğuran kadın, hemde doğum başında bulunan ebe cehennemde azab olunacaklardır.
Ana rahminden dört ayltk olan diri çocuğu, ilâç vesaire ile düşürerek öldüren kişilerde, aynı diri diri çocuklarını toprağa gömen müşrikler gibi cehennem azabı ile azablansalar gerek. Esasen Cocuklann ölümüne sebep olan her kişi, mutlaka cezalanır.
Zinadan gizlice doğum yapan ve doğumdan sonra çocuğu öldüren ve ya ölüme atılan çocukların sahiplen (anaları) da, azana musrehak olurla". Hem zinanın cezasını çeker ve hemde zinadan hamile olduğu çocuğun hn-yatına kast etmesinden için azablanır.
İmamı azam (R. A) hazretleri, çeşitli sebep ve nedenlerden dolayı, müşriklerin çocuklarının küçük halde ölenleri hakkında cennetlik veya ce¬hennemlik hükmünü verememiş tevekküf etmiştir
İmamı Azam Hazretlerinin tevakkufuna sebep, yukarda beyan edilen hadîsi şeriflerde «Her doğan çocuğun İslâm fıtratı üzere doğar.» hükmü i!e bu hadîsi şerifin hükmünün izahı ve telifi hususu gibi meselelerdir.
Günümüzde çocuklar» dört aylık oldukdan sonra düşürenlerle çocuk jarına din ve îmanını öğretmeden rızık derdi ile tahsile gönderip çocuklarını îman ve ahlak

dışı yaşantıya atan ve itenlerde aynı cinayeti işleyen zalimler¬dir.
Bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuştur.
«Fakirlik korkusu ile (câhiliyyet devrinde olduğu gibi) çocuklarınızı öl¬dürmeyin. Zira onlara da, size de rızkı biz (azîmüşşan) veririz.»(İsrâ sûresi, 31)
Yukardakj hadîsi şerif ve âyeti kerime ile ilgili geniş İzahat; «Mülteka tercümesi» nin birinci cildinin «Köleyi Nikahlama Babı» başlığında zikı edil¬miştir[48]
Kaderle İlgili Üçüncü Fasıl
Tercümesi :
113 - (35) Ebudderdâ (R. A) den mervîdir, demiştir : . «Aziz ve celil olan Allhâhü teâla her kuluna beş şey-İn taktîrini netî-ceiecelemiştir (o beş şeyde şunlardır)
a) Ecelini (yâni, ömrünün müddetini ve yaşayacağı zamanı},
b) Amelini (yâni, kulun hayır ve serden neler işleyecenîğini),
c) Nerede karar edip kalacağını (yer ve mekânını),
d) Hareket ve ızdırarlı hallerini,[49]
e) Ve helâl veya haramdan rızkını taktir etmiştir.» [50]
İzahat
Râvi Hz. Ebudderdâ {R.A), uveymir bin mâlik hazrec kabilesine men¬sup ensâri kiramdandır. Uhut muhaberesinden başka bütün muharebe¬lerde Peygamberlerimizle hazır bulunmuştur.
Hz. Ebudderdâ (R.A), sahabenin fakih, âlim, fazıl ve hakimlerinden idi. Bu sebepten Peygamberimiz (S.A.V.) onun hakkında şöyle buyurmuş¬tur:
«Her ümmetin bir hakimi vardır. Bu ümmetin hakimi de, Ebudderdâ-dır.»
Samı şerifin fethi esnasında muharasada bulunmuşlardır ve fethin¬den sonrada şama hâkim tâyin edilmiştir. Hz. Osmanın hilâfeti zamanın¬da şam kazısı iken hicretin okuz ikinci senesinde vefat etmiştir. Allah on¬dan râzî olsun.
Yukardaki hadisi şerifin lafız ve manalarını her müminin ezberleyip hayatına düstûr ve delil olarak hedef olmalıdır. Rızık derdine, mesken ve mekan derdine düşüpde ilâhi takdir ve tecelliyi unutmamak lâzımdır. Çalışmak ve doğru işlere yapışmak, rızkın helâl olmasına ve helâldan tak¬dir edilmesine sebep olur. Birde insan az yaşasa çok yaşasg mutlak ve muhakkak bir gün ölüm başa gelecektir. Onuda hiç unutmayıp iyi hazırlanmak ve daima iyi amel¬lerle meşkul olmak lazımdırki, insan nasıl yaşarsa, öyle ölür. Nasıl ölürse, öyle haşrolunur. [51]
Tercümesi:
114 - (36) Âişe (R.A) den mervîdir, demiştir: Resûlullah (S.A.V) den işittim, buyuruyordu :
«Bir şey hakkında bir kimse kaderden bahsederse, kıyamet gününde o kimse sual olunur,
— Ve bir kimse bir şey hakkında kaderden bahsetmezse, ktyâmet gü¬nünde o kimsede ondan (kaderden) sual olunmaz.» [52]
Tercümesi :
115 - (37) İbni Deylemî (R.A) den mervîdir, demiştir: «Übey bin kâbe geldim, ona dedimki : nefsimde kaderden birşey (ves¬vese) vâki ve bana bir söz söyledi. Fakat umarımki Allâhü teâlo onu (ves¬veseyi) kalbimden giderir.
— Bunun üzerine Übey bin kâb dedi : Eğer aziz ve celil olan Allâhü teâla semâ vat in (göklerin) ve yerin ehlini azap etmesi farz olunsa, onları (göklerin ve yerin ehli olanları,) o (Allâhü teâla) onlara zulmetmediği hal¬de ozâbeder (zîra azabı ilâhîsi, adlinden ve rahmetide lutfundandır).
— Ve eğer Allâhü teâla onlara (yer gök ehline) rahmetini ılhsan etse, onlara rahmeti ilâhîsi, onların (iyi) amellerindendir. Eğer sen Allah yolunda Uhud dağı kadar altun infak etsen, Allâhü teâla senden o Uhud dağı kadar thayrın) infâkını kabul etmez, tâki kadere îman edesin. Ve sen bilmelisinki, muhakkak sana (ni'met, belâ, tâat ve mâsiyetten) isabet eden şey, sanin ha¬tâ etmenden olmamıştır, ve (hayır ve serden) senin hatâ ettiğin şey, mutla ka sana isabet etmek için olmamştır.
— Eğer sen (Ey İbni Deylemî!) şu (kadere îman) akidesinden başka (kü¬für) akidesi üzerine ölürsen, elbette cehenneme girersin.
— Ibni Deylemî dedi : Bundan sonra Abdullah bin Mes'uda geidim, fa-kat Abdullah bin Mes'ud da aynı böyle söyledi,
— İbni Dyelemî dedi : Sonra Huzeyfe bin Elyemâne geldim, hemen Hu-zeyfe de aynı şeyi söyledi.[53]
— Ondan sc-nra Zeyid bin Sabite geldim, oda Nebiyyi muhteremden naklen bana aynı öylesini söyledi.» [54]
İzahat
Râvî İbni Deylemî (R.A) kimdir?
Hz. İbni Deylemî (R.A) Ebû Abdullah, yahut Ebû Abdurrahman veya Ebûzzahhak feyrûziddeyleınîdir. Kendisi humeyrîden geldiği için «humeyrı» de denir. Kisra isimli melik tarafından Yemene gönderilen fârisi oğulların-dandır.
Muhammed Bin Seîd (R.A) dediki : İbni Deylemî ehii hadisden »lan büyük bir zattır. Feyrûza eddeylemi denir. Resulü Ekrem efendimizin huzu¬runa gelen feyruz cemaatının bir kişisidir.
Yemende Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Peygamber esvedi inşa isimli kâfiri bu zat öldürmüştür. Peygamberimize ölüm hastalığından bu zatın o yalancıyı öldürdüğü haberi gelince, Resulü Ekrem efendimiz şöyle buyurdu :
«Onu öldüren Feyruz faz, Feyruz Faz, Feyruz Faz isimli sâlih bir yiğit kimsedir.»
Bu zatın sahabe veya tabiinden olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Şârih aliyyülkâri merhum sahabeden olduğuna kaildir. Mussanîf hatibi Tebrizî merhum ise, «Esmaürrical Mlmişkat» İsimli eserinde tabiinden oldu¬ğunu beyan etmiştir. Hz. Osman veya Hz. Muaviye zamanında vefat etmiş¬tir. Allah ondan râzî olsun.
İbni Deylemînin gelip sorduğu Übey bin kâb (R.A) ise, sahabenin en güzel Kur'anı kerim okuyanlarından ensârı kiramın hazrec kabilesindendir.
Peygamber (S.A.V) efendimizin vahiy katiplerinden idi. Peygamber efendimiz zamanında Kur'anı kerîmi tam ezberleyip hafız olan altı kişidsn birisidir.
Peygamber (S.A.V) efendimiz kendisine «Ebal Münzir» Künyesini bu¬yurmuşlardı. Hz. Ömer (R.A) da «fcoat tıfıl» künyesi ile künyelemişti.
Peygamber (S.A.V) efendimiz, «Seyyidül ensâr» ismi ilede isimlendir¬mişti. Hz. Ömerde «Seyyidül müslimin» İsmini vermişti. Hz. Ömer (R.A), Te¬ravih namazını, bu ümmetin en iyi okuyanı diyerek imam yapıp bemaatla teravih namazını kıldırmıştı. Kendisinden pek cok halk hadis rivayet et¬miştir.
Her iki zad ve ibni Mes'ud (R.A) in aralarında gecen mes'elenin anla< şılmayacak tgrgfı yoktur. Tekrar tekrar okumak faideli olur. [55]
Tercümesi :
116 - (38) Nâfi (R.A} den rivayet olunduğuna göre, bir adam ibni Öme-re (R.A) geldi ve dedi: Muhakkak falan kimse sana selam ediyor,
— Bunun üzerine İbni Ömer dediki : O adam kaderi tekzib ederek din¬de olmaycm Bld'atı işlediği bana erişti. Binaenaleyh eğer o kimse, o bid'-atı işledi ise san benden ona selam söyleme. Zira Resûlüllah (S.A.V] den işittim buyuruyordu :
«Ümmetimin veya bu ümmetin kader ehli için {Bid'atçılar için), yer ya¬rılması, veya suret değişmesi veya gökden taş yağması olur.»[56]
İmamı tirmizi bu hadis, hadisi hasen, hadisi sahih ve garibdir, JJedi. [57]
İzahat
Râvî Nâfî (R.A) kimdir?
Hz. Nâfî bin sercis (R.A), Abdullah bin Ömer (R.A) in kölesi, deylemî ye mensub tabiînin büyüklerindendir. Sahabe ve tabiînden pek çok kişi ha¬dis rivayet etmiştir. Hadis bilginlerinin sika ve meşhurlarındandır.
Mâlik bin enes (R.A), Nâfî den rivayet yoluyla ibni Ömerden de mervî olan hadîsi işitince başka kimseden işitmeye iüzum olmadığını beyan et¬miştir. Nâfî (R.A), hicretin yüz on yedi (117) târihinde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun. [58]
Tercümesi :
117 - (39) Ali (R.A) den mervîdir, demiştir :
Hatice (R.A) Nabİyyİ muhtereme (câhiMyyet devrinde ölen) kendisi¬nin iki çocuğundan sordu:
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«O câhiiiyyet devrinde ölen çocuğun, cehennemdedir.»
— Hz. Ali (R.A) dedi : Vaktaki Resûlüllah (SAV) Hz. Haticenin yüzün¬de üzüntülü hâli gördü, hemen dedikji:
«Eğer sen onların (çocukiarıyın) yerini görseydin, şüphesiz onlara bugz ederdin.»
— Hz. Hatice (R.A) dedi : Yâ Resûlüllah! Senden olan çocuğumun du¬rumu nerededir?
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : «Cennettedir.»
— Bundan sonra Resûlüllah (S.A.V) buyurduki:
«Muhakkak surette müminler ve evlatları, cennettedir, müşrikler ve ev-lâtlarıda Cehennemdedir.»
— Sonra Resûlüllah (S.A.V) şu âyeti okudu :
«{İman edipde zürriyetleride îman ile kendilerine tâbi olanlar yokmu? biz onların nesillerimde kendilerine kattık), (tûr sûresi, 21) Bu hadisi, Ahmed rivayet etti. [59]
Tercümesi:
118 - (40) Ebû Hureyre (R.A) den mervidir, demiştir:

Resûlüllah (SAV) buyurduki:
«Allâhüteâla Adem (A.S) ı yarattığında sırtına mesnetti. Hemen sırtın dan Ademin zürrlvetinden kıyamete kadar yaratacağı her ruh sahibi çıktı. Ve her insanın iki gözü arasına nurdan bir parlaklık yarattı. Ondan sonra o zürrlyetf olan insanları Adem (A.S) a arzettl.
— Bunun üzerine Adem (A.S) dedi: Ya Rabbil Bunlar kim? Allohü teâla buyurdu : (Bunlar) senin zürriyetindlr.
— Hemen Adem (A.S) zürriyetterinden bir adamın iki gözünün arasın¬da bir parıltıyı gördü ve teaccüp etti, dedi Ey Rabbim! bu kimdir?
— Cenâbu hak buyurdu, Dâvud dur.
— Adem (A.S) dedi: Ya Rabbi! Onun ömrü kaç senedir?
— Cenabu hak buyurdu : Altmış senedir.
— Sonra Adem (A.S.) dedi : Rabbim! Benim ömrümden onun ömrüne kırk sene İlâve et.
«Vaktaki Adem (A.S) in (Dâvud A.S. a feda ettiği) kırk senelik ömrü ha¬riç, ömrü hitame erdi, ölüm meleği Ademe (A.S) ruhunu kabzetmek için gel¬di. Hemen Adem (A.S) dedi: Ömrümden kırk sene kalmodımı?
— Cenobı (hak veya melek) dediki :Sen o kırk senelik ömrünü oğîun Pavuda vermedinmi?
— Bunun üzerin© Adem (AS) inkar ettf, buna binâen zürriyetide inkâr etti. Adem (A.S) unuttuda oğaçdan yedi. Binaenaleyh zürriyetide unuttu. Adem (A.S) hata etti zürriyetide hata etti.» [60]
Tercümesi :
119 - (41) Ebudderdâ (R.A) den rivayete göre, Resulütlah (S.A.V) den rivayet olunmuştur, buyurdu ki: «Allhü teâla Adem (A.S) i yarattığı zaman (bir sebeb ve vasıta ve İlâhi kudreti ile) sağ omuzuna (Melek) vurdu, hemen sağ küreğinden zerre misali (küçük karıncalar misâli) nûrânî bembeyaz zum yet çıkarda,
— Ve birde İlâhi kudretle Ademin sol küreğine (Melek) vurdu, hemen simsiyah kömür gibi zürriyet çıkardı.
— \şt& o anda AHahü teâia buyurdu :
— Şu sağ tarafdan çıkarılanlar, cennete vasi) olurlar ve bundan dolayı benim' İçin hiç bir iftihar ve değişiklik yoktur.[61]
— Ve sol tarafdan çıkarılanlar içinde, bunlar Cehenneme gidecekler¬dir, bu haldede benim için bir hal ve zaruret değişikliği yoktur (yani ben is¬tediğimi işlemekde hür ve muhtarım), buyurmuştur.» [62]
Tercümesi :
120 - (42) Ebi nadra (R.A) den mervidir:
— Peygamber saflallahü aleyhi vesellemin ashabından Ebû AbdilJah denilen bir adam ağlayarak Resûlüllahın ziyaretine geldi ve yanına girdi,
— Ashabı kiram o addama dedier :
«Sen; ağlatan şey nedir? Sana ResûlüUah (S.A.V) ;
— (Bıyığından al) sonrada bana (havzı kevser başında) kavuşuncaya kadar öylece devam et demedimi?»
O adam evet, (buyurdu) dedi. Ve fakat Resulüllah (S.A.V) dan işittim, buyuruyorduki:
«Muhakkak AHahü teâla sağ eliyle (sağ kudreti ile) bir kabza kabzala-mış (bazı zürriyetini sağdan yaratmış) tır. Ve diğer bazısını da sol eliyle kat-zalamıştsr.
— Sonrada demiştirki : «Şunlar, şunlar için, bunlarda bunlar içindir. Bununla beraber bende bir değişiklik yoktur.»
— Resûlülİah (S.A.V) kendisi hakkındada, ben bu iki kabzanın hanki-sinden oiduğumuda bilmiyorum, diyor.» [63]
İzahat
Râvî Ebî Nadra (R.A) kimdir?
Hz. Ebî Nadra, Basralı tâbiindendir. Hz. Hasan (R.A) in şehâdetinden az bir zaman ewef vefaî etmiştir. Kendisi İbni Ömer, Ebû Said ve îbni Ab-bas (R.A) den hadisi şerif işitmiş ve öğrenmiştir. Ondanda İbrahimi etteymi, katâde ve said bin zeyd hadis rivayet edip öğrenmişlerdir. Allah ondan razı olsun.
Bu hadisi şerifde Resûlütlahın huzuruna gelen kişinin bıyığını uzatıp dudağını kaplayarak ağzına giren şekli varmış, o halin iyi olmadığını, bıyı¬ğın uzununun kesilmesi hakkında Peygamberimizin tavsiyesini ashabı ki¬ram o adama hatırlatıp uyarıyorlar.
Evet fıkıhda beyan edildiği üzere, bıyığın üst dudağı kapatacak kadar uzaması, kerahattır.
Resulüilah saliaüahü aleyhi vesellem efendimizin, kıyametde havzın ba¬şında kendisine kavuşuncaya kadar bıyığın kısaltılıp kesilmesini buyurmo sida, sünneti muvakkat bir zaman işleyip terk etmenin doğru olmadığına işarettir.
Evet sacını, başını ve bıyığını karıştırıp erkekmi kadınmi bilinmeyecek derecede pislik içerisinde gezen zavallıların hali perişandır. Sâde bıyığı uzun olupda yemeğe oturanın artığı 'dahi kerâhat iken, her tarafı pislik içinde olan böyle kimseleri cenabı hak ıslah eylesin.
Halk arasında bâzı kimseler, bıyığını uzatıp üst dudaklarını örtecek şe¬kilde terk ediyorlar. Ve bu hallerini «falan filan kimseler işlemiştir» diyerek müdofo ediyorlar.
Yukardaki hadisi şerif gibi pek çok hadisi şerifler ve bu hadisi şeriflerin hükümlerini en güzel şekilde açıklayan fıkhı hükümler, meydanda iken filan şöyle yapmış, falan şöyle idi, demek sapıklık ve zındıklık olur. O hali İşle¬yenler, Peygambere muhalefet eden mikrop, zındık ve sapık kimselerdir.
Bıyıkların uçlarını uzatmak ise, harp meydanlarında daha yiğit görün¬meyi sağlamak için caiz olduğu ve Hz. Ömer askerlere cephede aynı şekli yaptırdığı vakîdlr.
Ehli sünnet yolunu takip edip cenneti âlâda Peygamberimizle komşu oimak isteyen her müslüman sünnete uyar ve sünnetin dediği ile amel eder[64]
Tercümesi:
121 - (43) İbnl Abbas (R.A) dan meraldir.
Peygamber sallallahü aleyhlvesellem buyurduk!:
«Aliahü teâla, Arafatda Nâman isimli dağda Ademin neslini sırtından çıkardığında söz (and) aldı. Hemen kıyamete kadar yaratılacak zürrlyetinin hepsini sulbünden çıkardı, Zerreye (küçük karıncaya} benzer şekilde bütün neslini Ademin önüne (veya bazısını sağına, bazısınıda soluna) dağıttı. (Yani Ademin önüne veya sağına soluna toplu halde veya dağınık şekilde yığdı). Sonra açık bir ifade İle onlara söyleyerek dedik!:
— Ben sizin rabblnlz devimiyim?[65]
— Onlarda evet (RabbimizsinJ! dediler. (Cenubu hakda) kıyametde biz bundan gafillerden idik yahut bizden ewel gecen babalarımız şirk et¬mişlerdi, btzde onlardan sonra gelen zürrlyetlerden İdik, bu sebeble batıl yolda gidenlerin yüzünden blzt helâkmı edeceksin? dlyememelerinlz için biz aşlmüşşan satıid olduk (dedi).» [66]
İzahat
Bu hadisi şerlfde beyan edildiği üzere, AlEahü teâla Adem aleyhisselâ-mı yarattıkdan sonra kendi sulbünde meydana gelecek bütün neslini ara-fatın yakınında veya tâlfle arafat arasında «Nâman» isimli dağda iken bütün zürrlyetinl küçük karıncalara benzer şekilde zerrecikler halinde ve Ademin önünde veya bazısını sağında diğer bazısınıda solunda yığınlar halinde yara¬tıyor.
Sonrada «Ben sizin rabblniz değilmiyim? diyor» Bütün insanlar top ye¬kûn «Evet rabbimlzsin» diyorlar.
Bunun üzerine Ademin neslinin kıyamette bu ikrarlarını inkar etmeme teri veya inkar edememeleri için, kendini, veya Melekleri veya insanları bir birlerine şâhid diktiğini ve hatta insan neslinin «bizden ewel gecen baba¬larımız şirk etmişlerdide, bizlerde onlardan sonra gelenlerden idik, onların kötü îtikad ve amellerinden dolayı bizi helak mi edeceksin» diyememeleri fçin şâhld diktiğini beyan ediyor.
Evet insanın nesli, tâ Adem Aleyhissetâmın yaratılışı zamanında ilahi hitaba müsbet cevab vererek iman ettiğinden, müslümanın ve kâfirin yeni doğan çocuktan vaktiyle îman ettikleri fitrat üzere doğarlar. Bu daha acık bir ifâde ile yukarda doksanıncı (90) hadisi serifde beyan edilmiştir. [67]
Tercümesi :
122 - (44) Obeyyibni Kâb (R.A) den rivayet olunmuştur, AMahü te-âianın şu meâfdaki : «Habibim hatırla o zamanıki,) Rabbin, Adem oğulları¬nın sulblerinden zürriyetlerini çtkarıb söz aldığı vakit» Kavli kerimi hak-kmnda (Übeyyibni kâb R.A) dedi:
— Ademin zürriyetini cem etti. Topladı ve onları erkekli dişili yarattı. Ondan sonra onlara suret verdi, onlara konuşma kabiliyyeti (akıl ve nutuk) verdi. Bunun üzerinede onlar Allah in dilemesi ile konuştular. Ondan sonra da cenabu hak, onlardan ahdi m İs ak (ikrarlı söz) aldı. Ve kendilerine ken¬dilerini (birbirlerine ve kendi nefislerine kendilerini) şâhid tutarak :
— Ben sizin Rabbiniz değilmiyim? (dedi.)
— Onlarda (Ademin zürriyetide), Evet Rabbimizsin, şâhid olduk, dedi¬ler.
— AMahü teâlada buyurdu :
— Elbet bende yedi kat semayı ve yedi kat arzı şâhid dikiyorum ve ba¬banız Ad em ide sizin üzerinize şâhid dikiyorumki, kıyamet gününde biz bu¬nu gerçekdeh bilmeyorduk demeyesiniz. Bilinizki, benden başka ilâh yoktur. Benden başka Rap, yoktur. Bana hiç bir şeyi ortak koşmayınız. Eibet ben size ahdi misâkımı hatırlatıp uyaran elçilerimi göndereceğim. Kitaplarımı üzerinize (Elçilerim vasıtası ile) indireceğim.
— Onlar (Ademin zürriyetide) dediler :
— Bildik ve itiraf ettikki, Elbet sen bizim (ve bütün varlıkların) Rabbi-miz ve iiâhımızsın. Senden başka bizim için Rab yoktur ve senden başka ilâhımız yoktur.
— İşte böyle Ademin zürrjyeti bu zikredilenlerin hepsini ikrar ettiler.

— Adem Aleyhisselam onlara (zürriyetierine) bakar halde iken maka mı ûHye yükseltilerek onların üzerine kaldırıldı.
— Âdem onlardan zengin, fakir, güzel suretti ve güzel sûretliden başka sini gördü ve hemen : (Ey Allahım!} Keşke kulların arasında müsavat ya¬paydın (hepsini aynı seviyede yarataydın), dedi.
— AHahü teâlada : Elbet ben şükredilmem! istedim, dedi.
— Ve Adem (A.S) onların içinde (zürriyetieri içinde) üzerlerinde yanan ışıklar (lambalar) misali nurlu Peygamberleri gördü, o Peygamberler umu¬mî misak (sözleşme) den sonra risâtet ve nübüwet hakkında husûsî mâhi¬yette başka bir misak ile tahsis edilmişlerdi.
— Ve o Peygamberlerle olan ahdi mîsakda AHahü teâlânın şu kavli şe¬rifi ildi:
— «(Ey Habibim!) hatirlaki bir zaman Peygamberlerden söz almıştık, sendende Nuhdanda, İbrahim, Musa ve Meryemin oğlu İsâdanda, onlardan sağlam bir söz almışdık.» (Ahzab sûresi, 7)
— îsa (Peygamber) işte şu Peygamberlerin ruhlarından idi. Hemen onu (Hz. Isayı) AHahü teâla Meryeme (Cebrâü Aleyhisseiam vasıtası ile) îlkâ edip gönderdi.
— İşte bu hüküm Übeyyibni kâbden tahdis olunup şöyle söyledi : «O ruh (İsa Aleyhisselam), annesinin ağzından girdi.» Ahmet bin hanbel
(NOT : Râvi Übey bin kâb hakkında kısa malumat, 115, hadîsi şerifin altında geçmiştir.) [68]
Tercümesi :
123 - (45) Ebidderdâ (R.A) den mervîdir, demiştir;
«Biz Rasûlüllâhın yanında hâdiselerden bir şeyler müzâkere edip ko¬nuşuyor idik, hemen Resulü Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem buyurduki:
«Bir dağı yerinden kayıp yer değiştirdiğini işitirseniz, bu hadiseyi tas¬dik ediniz. Ve fakat bir adamın ahlakının değiştiğini işitirseniz, tasdik etme¬yiniz. Zira adamın ahlakı, cibilliyyetf ne ise, öyle olur.» [69]
İzahat
Râvî Ebidderdâ (R.A) in kısa hal tercümesi, biraz yukarda geçmiştir.
Hadisi şerifin manası ve temsîfi izahı, çok ve çok dikkat gerekir. Zira dağın yerinden değiştiğine veya dağda tamamen tebdili mekan ve şekil ol¬ması duyulduğunda inanılmasını tavsiye buyururken, adamın ahlakının de¬ğiştiğine dair işitilen cümleleri tasdik etmeyip red etmenin lüzumunu beyan etmesi, elbet telif ve tevil hususu her kişi tarafından anlaşılamaz. Fakat biz kısada olsa açıklamaya çalışacağız.
Ewelâ dağın yer değiştirmesi meselesi, günümüzde daha ayan beyan görülmektedir. Zelzeleler, âfetler, yer altı patlamaları, mâden ve emsali şey¬lerin meydana gelmesi gibi haller dağın tebdili mekan etmesine sebeb ol¬maktadır. Hatta daha ewel bazı dağların uçtuğuda yazılmaktadır. Her ne ise dağın yerinden uçtuğu ve uçabileceğ muhakkaktır. Ataların bir sözü var¬dır. «Deniz yanarmı, ihtimal»
Nitekim bir zamanlar, Istanbula gelen bir vapurun benzini patlayıp kara denize dökülüyor. Günlerce denizde yangın devam etmişti. Bu hâli gözü¬müzle görmüştük ve pek çok kimselerde gördüler.
Adamın ahlak ve teabiatının değişmesi meselesi ise, şöyle anlaşılma¬sı gerekir:
İnsanın yaratılıştaki soy sop, cibilliyet ve tabiatı îcobı, hakkında kaderi ilâhide ne şekilde tesbit edilip yazıldı ise, o yazılan kaza ve kader şeklinin icâbı, amel ve ahlakına tabî olan kişide tabiat ve ahlakının değişmesi ol¬maz, Yani asılda değişme olmaz. İleride gelecekği üzere, vasıfda değişme olabilir. Asıl hali izah edelim; Mesele); akıllı, ahmak olmaz. Sahi kimse, pahıl olmaz. Şecaatlı kişi, korkak olmaz. Keza bunların akside tab'an ve adeten değişmez. Yaratılış cibiltiyyet ve kâbiliyyet ne ise öyle olur. Asıl cibillî ahlâk değişmez. İnsanın içinde karar eder.
İnsanın tabiat ve cibilliyetinin İcabı, nefsinde kararh ve dâima görülen veya görülebilecek ofan hallerin beyanı bâzı âyeti kerime ve hadisi şerif-İerdede açıklanmıştır.
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur:
«Öfkelerini yutanlar, takva sahipleridir.» (Ali imran sûresi, 134)
Bu âyeti kerimede «öfkelerini yutanlar. » buyurulmuşturda «Öfkelerini yok edenler.» denilmemiştir.
Ayeti kerime de beyan edildiği üzere, öfke ve kazabı tamamen yok et¬mek zikredilmeyorda,, öfke ve kazabı yutarak kötülüğü önleyenlerin fazile¬tinden bahsediliyor.
Demek oluyor ki. Kötü ahlâkdan olan gazabın aslını söküp atmak im¬kânı olmayor veya olmayacak da, o öfke ve gazab dururken zararını önle¬mek için öfkenin yutularak sabra tahvil etme imkânı oluyor veya öyle ola¬bileceği beyan buyuruîuyor.
Diğer bir âyeti kerîmede de tabiat ve cibilliyetin sabitliği şöyle Deyan buyurulmuştur:
«(Ey habîbim!) Deki, eğer siz, Rabbimin rahmet hazînelerine sâhtb ol¬saydınız, o zaman harcayıp tüketmek korkusuyla muhakkak cimrilik ederdi¬niz. İnsan (tabiat ve cibilliyeti İcabı) çok cimridir.» (fsrâ sûresi, 100}
Ayeti kerime de beyan edildiği üzere, insanın mayasında tutuculuk ve mal, müfk makam ve mansıb hırsı vardır.
Bir hadisi şerifde de şöyle buyurulmuştur:
«Eğer Adem oğlunun, iki dere dolusu altını olsa, üçüncü dereyi arzu eder, Adem oğlunun kursağını, ancak toprak doldurur. Tevbe edib hırsa ka-pilmayanların tevbesını, Allâhü teâla kabul eder.» [70]
Ataların bir sözü vardır: «Can çıkmayınca, huy çıkmaz.»
Ataların diğer bir sözieride şöyledir:
«Asıl azmaz. Her şey aslına çeker. Her şey aslına rucû eder.»
Bu sözlerde, cibilliyet ve tabiatın aslı değişmeyeceğini beyan eden hadî¬si şerifin hükmüne muvafıkdırlar.
İnsanın cibilliyet ve tabiat esâsına dayanan asıl mayası ve aslı esası değişmez. Fakat yaşantı ve dış âlemle ilgili görüntülerde ki, ahlâkî hayatta değişme olabilir. Yani yaratılışı olan aslı ve iç güdüsü ki kaderi ilâhiye da¬yanan esaslarda değişme ve tebdil veya sabit olmak gibi haller ne ise, o şe¬kilde tecellî eder. Aslî oian şeyde her ne kadar değişme olmaz isede vasfî olanlarda irâde ve çalışmanın esâsına dayalı şekilde tezahür ederek de¬ğişme olur veya olabilir. Vasfî olan ahlâkın değişmesi ve tebdil? mümkindir.
Netekim bir âyeti kerîme de şöyle buyurufmuştur:
«Şüphesiz Allâhın (küfür ve mâsıyetten) temizlediği kimse, (korktuğun¬dan) kurtulmuştur» (Şems sûresi, 9)
Diğer âyeti kerîme meali şöyledir :
«(Habîbim!) Sen bağışlama yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.» (Araf sûresi, 198)
Bu ayeti kerîmelerde ve bu ayeti kerîmeler gibi pek çok ayeti kerîme¬lerde insanların, hem kendi nefislerini ve hem başkalarını isiah edib düzelt¬mekle emrofunmaları, kötü ahlakın tebdil ve teğyîrinin mümkün olduğunu açıkça beyan etmektedir.
Şu halde asıl maya ve tabîat her ne kadar değişmez isede, dış alemle ilgili ahlâkî.yaşantı ve düşüncelerin değişebileceği gayet açık şekilde be¬lirtilmiştir. Vâzu nasîhat, talim terbiye, iyilerle teşriki mesâi ve ıslâhı nefis gibi hareketler, «Din nasihattir» esâsına dayalı olarak yaşamak ve ahlakın güzelleştirilmesi için gayretler dînin en güzel icraat işlemidir.
Bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur:
«Ahlakınızı, güzelleşiriniz.»[71]
Diğer hadîsi şerif meali şöyledir:
«Ey Allahım! Yaratılışımı güzel halk ettiğin gibi, Ahlakımı da güzelleş-tir.» [72]
Calibi dikkat bir hadîsi nebevide de şöyle buyurulmuştur:
«Rabbim beni terbiye ettiği için, güzel terbiye etti.»[73]
Yukarda naklettiğimiz iki yönlü hükümleri okuyarak rasûlü Ekrem efen¬dimizin mübarek .sözlerini iyi anlayalım. Tezat halinde hükümler olduğu ze-hâbinden kendimizi böylece kurtaralım. Şayet dikkat etmez iyi araştırmaz isek, belki yanlış hüküm veririz ve sevgili Peygamber efendimizde veya onun beyanlarında eksiklik arayanlar sırasına gidebiliriz. Bu ise, çok ve çok teh¬likeli ve sapıklıkdır.
Bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuştur:
«Ey îman edenler! Allahdan korkunuz ve sâdıklarla beraber olunuz.» (Tevbe sûresi, 119)
Peygamber (S.A.V) efendimizde şöyle buyurmuştur : «Kişi, arkadaşı¬nın dîni üzeredir. Binaenaleyh sizden biriniz kimle arkadaşlık yapıyor, ona iyi baksın.» [74] .
Yine denilmiştir : «Tabiat tabiattan çalar, sahibinin haberi bile olmaz.»
Halk arasında : «İnsanı, akranı azdırır.» denilir.
Hülâsa mümin, mazbut ve iyi ahlak sahibi olmak için, ahlakını güzelleş¬tirici amelleri işlemesi ve güzel ahlaklı kimselerle taşrîki mesâide bulunması lâzımdır. [75]
Tercümesi :
124- (46) Ümmü seleme (R.A) den mervîdir, dediki:

«Ya Resûlellah! (Hayberde) yediğin zehirli koyundan meydana gelen elem, senenin hepsinde sende tesiri görülüyor, hiç ayrılmıyor.[76]
— Resûlülfah buyurdu :
«O koyundan olan şey (Zehir), bana isabet etmemiştir. Ancak Adem balçık halinde iken benim hakkımda yazılmış olan elem bana tesir etmiş¬tir.» [77]

İzahat
Râvî Ümmü Seleme (R.A), Peygamberimiz efendimizin hanımlarından, dolaysıyie vâlidelerimizdendir. Ebi ümeyyenin kızıdır. Peygamberimiz bu vâlidemizide dul olarak nikahlayıp almıştır. Hicretin dördüncü nenesi şev¬val ayında izdivaç buyurmuştur.
Vefatı, hicretin elli dokuzuncu senesinde seksen dört (04) yaşında Medine-i Münewerede vuku bulmuştur, kabri şerifi Cennetül Bakîdedir. Hamdü senalar olsun ziyareti acizanem olmuştur. Allah razi olsun ve şefaati¬ni nasib buyursun. Amin.
Bu hadîsi şerifde şu âyeti kerîmeye işârst buyurulmuştur:
«{Zelzele, kıtlık ve kuraklık gibi şeyler) ne yerde, ne de (zehirlenme, hastalık ve musibet gibi) nefislerinizde bir musibet başa gelmez ki, ancak bılz onu yaratmazdan ewel o bir kitabda (levhi mahfuzda - Aliâhın ilminde yazılmıştır. Şüphesiz bu, Allaha göre kolaydır.» {Hadîd sûresi, 22) [78]
(4) Kabir Azabının İsbati Babı Birinci Fasıl
125 - (I) Berrâ ibnj Âzib (R.A) den rivayet olunduğunu göre. Resûlül-llah (SAV) buyurdu:
«Müslüman, kabirde sual olunduğunda, Alfandan başka iiah oimadığı-na ve Muhammed-in Allahın Rasûlü olduğuna şehâdet eder. İşte bu (müs-lümanın şehâciet hükmü), Allâhü teâlanın şu kavli şerifidir ; Allah (c.c.) mü¬minleri hem dünyada ve hem Öhirette (kabirde) sâbiî söz!o (şahadet keli¬mesi ile) tevhide bağlı kılar.»
Diğer rivâyetde Resûlüllah (S.A.V) şöyle buyurdu :[79]
«(Allahü teâlantn,) Allah, müminleri hem dünyada, hem âhiretde (ka¬birde) sabit sözle (şehâdet kelimesi ile) tevhide bağıı kılar, kavli şerifi kabir azabı hakkında nazil olmuştur. Mümine kabirde danlr: Rsbbin kîm? Hemen oda, Rabbim Allah, nebim Muhammeddİr, der.» [80]
İzahat
Râvi Berrâ ibni Âzib kimdir?
Hz. Berrâ ibni Âzib (R.A), Medine-i münewereü Enseri kiromdandır. Bu zatın babasıda sâhâbe-i kiramdan idi.
Künyesi, Ebü umâretül Ensârîdir. Küfeye Hz. Alinin yanma nakli me¬kan etmişti. Hz. Ali (R.A) ile cemel ve sıffîn muharebelerinde hazır bulun¬muştur. Ve kendisi Küfede vefat etmiştir. Kendisinden pek çok kimseler. Hadis rivayet etmiştir, ASah ondan razı olsun.
Yukardaki hadisi şerifde beyan edildiği üzere, Ahiretin ilk evi ve mekâ¬nı olan kabirde, sual, cevab, seâdet veya azab olunacağı beyan buyurul-maktadır.
Müminler, îrad edilen suâle karşı iyi cevab ve şehâdetde bulu¬nacaklarını cenabu hak haber veriyor.
Ve kabirde ilk sualin, Allahın varlığı, birliği, mabûdû hakîki olduğu, on¬dan başka bir ilahın olmadığı ve Muhammed Aleyhisselâmtn onun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet hususunda olacağı açıklanmıştır.
Kabirde Allahdan ve Peygamberlerden sual edenler© karşı müminlerin rahatlıkla iyi cevab verebileceği hem âyeti kerime ve hem hadisi şerifde beyan edilmiştir.
Fakat kâfir ve fasık müminlr, kabirde sual soran Melek¬leri, görünce onları, korku, heyecan ve hayret etme halinin galebe calip cevab vermede şaşkınlığa kapılıp iktidarları kalmayacaktır. Bilhassa kâfir¬ler, hiç cevab vermeyip hapt olup kalacaklardır.
İşte bu sebebden kâfirler, kabir azâbtnı muhakkak surette görecekler. dir. Âsî müminler ise, ilahi afve nail olmazlarsa, onlarda kabir azabını gö¬receklerdir.
Kabir sıkması ise, her ferde şâmildir. Kabir sıkmasını görmeyen kim¬se olmayacaktır. Ancak kâfir ve zalimlerin kabir sıkması, kuvvetli iki şeyin arasında ezilip pestil halini alarak et ve kemikler bir birine geçerek sıkışıp perişan olanlar gibi, kabir sıkışacak onlarda böyle perişan olacaklardır.
Müminleri kabir sıkması ise, bir ananın yavrusunu kucağına alıp sev¬gisinden dolayı sıkıştırması gibi olacaktır.
Kabir azabı hakkında ehli sünnetin delil olarak naklettikleri delillerden şu âyet meallerimde okuyalım :
«Onlar (kâfirler, kabirlerinde kıyamet gününe kadar) sabah ve akşam ateşe arz edilecektir.» Mûmün sûresi, 46
Diğer âyeti kerime meâll:
«Biz (azimüşşan), onları (münafık ve zalimleri} iki defa (dünyada ve ka¬birde) azablandıracağız.
Sonrada kıyamette, büyük bir azaba (ateşe) atılırlar.»Tevbe sûresi, 109
Resûlüllah (S.A.V) efendimiz bir hadisi nebivisinde şöyle buyurmuş¬tur:
«Kabir, Cennet bahçelerinden bir bahçedir veya cehennem çukurların¬dan bir çukurdur.»[81]
Diğer hadisi şerifde şöyledir:
«Muhakkak kabir, âhiret menzillerinin ilk durağıdır. Bnâenaleyh bir kimse, oranın azabından emin ofur kurtulursa, ondan sonrasıda kolay olur. Şayet o kabrin azabından emin olup kurtulmazsa, ondan sonrası daha eşed olur.» [82]İmamı Azam' (R.A) de Fıkhul Ekberinde şöyle zikretmiştir; «Kabir azabı, kâfirlerin hepsi ve bâzı âsi müslümanlar için hakdır. Ola¬caktır.»
Evet ölen her insan nereye gömüiürse gömülsün, mutlaka kabir azabı veya kabir nimeti olacaktır. Kâfir ve zalimler, kabir azabına müstehak ola¬caklar ve göreceklerdir. Salih ve mülteki müminler ise, kabirde rahmeti ilâ¬hiye, cennet nimetlerinden bir hayata kavuşacaklardır.
Kabirde, ruhların sahiplerine iadesi veya güneşin tesiri gibi uzakdan tesir ederek bir hayatın olup sevine veya azab görüleceği keyfiyeti îzah edilmiştir.
Ölen kimseye, ruhun tesiri veya iade yoluyla hayat bulup kabir ahvalini yaşamasını, uykuda oian insana temsil etmişlerdir. Uyuyan kişi, bir nevi ölü demektir. Ruh çıkmış gibi fakat ruhun kendine tesiri devam ettiği için, uy¬kuda iken rüyasında bâzı kimse, çok korkunç şeyler görür, terler. Adetâ savaşmış, mücadele etmiş ve yırtıcı mahluklardan kaça kaça kendisini parçalayacak duruma gelmiştir. Uykudan uyanınca kurtula katır. İşte kabir¬de azab gören veya, görecek olan kimse, bu. adama benzetilmiştir. Bu adamcağızın ızdirab ve azabından, dışarda veya yanında uyanık halde bu¬lunan kişilerin hiç haberi olmaz.
Uykuda zevkli rüyalar görüpde neşelenen adamda, kabirde cennet bahçelerinden bir bahçede zevklenen veya zevklenecek olan kimseye teş¬bih edilmiştir.
Kabirde ruh olmadığı halde insanın eti nasıl azab göreceği ResûlüÜa-ha sorulduğunda, Peygamberimiz şöyle cevab vermiştir:
«Senin dişinde ruh olmadığı halde nasıl ağrıyıb acı duyuyorsan, öylece olacaktır.»
Kabir azabının, kafirlerde daimi olmakla -beraber, cuma günleri veya cuma geceleri ve Ramazan ayında kabir azabı kalkacağı beyan edilmiştir. Ancak bu gün ve aylar geçtikden sonra azabın tekrar avdet edip etmeyece¬ğinde ihtilaf edilmiştir. Asan olan görüş, kafirlerin kabir azabr avdet edip devam edeceğidir.
Kâfirlerden, cuma günü, cuma gecesi ve Ramazan ayında kabir azabının kalkması. Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimiz hürmet inedir. Yani, kâfirler dahi. Peygamberimizin âleme Rahmet olarak gönderilmesin¬den istifade etmiş oluyorlar.
Cuma günü veyo cuma gecesi ölen müminler, kabir azabı görmüyecek-leri hususunda beyanlar vardır. Bu beyanlar ulemânın çeşidli delil ve kay¬naklardan aldıkları bilgilerin mahsûlüdür.
Meraktl felahda Şu mealdeki hadisi şerif nakledilmiştir:
« Üç kişiyi Atfifhü teâta kabir azabından koruyacaktır. (O üç kişide şunlardır:)
«Müezzin, şehîd ve cuma gecesi vefat eden kişidir.» Cuma babı
Merakıl felah tahtavisindede Şu görüşler zikredilmişti'-
«Ebül muîn usûlunda dedikj : Ehli sünnet velcemaat dedi; Kabir azabı ve münker, Nekir Meleklerin suâ'i hakdır. Fakat o kabirdeki kişi, kâfir olur¬sa, işte bunun azabı ktyameie kadar deva meder. Ancak Peygamber sal¬lallahü aleyhi vesellem hürmetine, cuma günü ve Ramazan ayında kabir azabı onlardan kalkar,
«Bundan sonra müminlerde iki kısımdırlar. Eğer mümin itaatkar olur¬sa, onun için kabir azabı yoktur. Ve fakat kabir sıkması olacaktır. Bu kabir sıkmasının korkusunuda Altahtn verdiği nimete karşı hakkı ile şükredeme-diğinden görüp tadacaktır...
«Şayet ölen mümin asi ve günohkar olursa, onun için kabir azabı ve kabir sıkması vardsr.
Ancak bu âsî müminden cuma günü ve cuma gecesi Kabir azabı kesilir ve bir daha kabir azabı kıyamete kadar avdet etmez. Eğer o âsî mümin. ouma gecesi veya cuma günü ölürse, kabir azabı ve kabir sıkınası, bir oaat kodar bir şey olur. Ondan sonra ondan kabir azabı kesilir, kıyamete ka¬dar bir daha avdet etmez. Mecmaürrivâyei ve tefarhâmyedede böylece dır.»[83]
Daha geniş izah Aliyyül kârinin Fıkhul Ekber şerhinde mezkûrdur. Ay¬rıca kabir azabı ve kabirdeki diğer ahvaliara âit deiii ve hükümler, hemen ileride gelecektir.
Esasen kabir âlemi, âhiret hayatının başlangıcı olması hasebiyle bir nevî gaibdir. Bu âlemdeki hayatın İzahı, âyet ve hadîsi şeriflerdeki beyan lardan ibarettir. Dünya umuruna benzetilemez, kıyas edilemez.
Akâid kitablarında bu husus şu ifâde ile açıklanmıştır.
«Gâib oian şeyi, şâhid ve hâzır oian şeye kıyas etmek, Fasittir.» [84]
Tercümesi :
126 - (2) Enes (R.A) den mervîdîr, dedi:
«Muhakkak kul (ölü) kabrine konduğu ve adamları ondan ayrılıp gittik¬leri vakit, o kabir sahibi adamlarını ayakkapEarının tıpırdttarını işitir halde iken ona iki tane Melek gelir, hemen onu (kabirdeki kutu) oturturlar ve der¬ler :
— Muhammed saüallahü aleyhi veseüem olan bu adam hakkında ne dersin?
— İşte o sorutan kişi mümin cîursa, hemen ; Ben şehâdet ederimki, elbette o (Muhammed AS), AÜahm kuîu ve Resulüdür,der.

Bunun üzerine o kimseye şöyle denir:
— Cehennemde oian makamına bak artık ANahü teâla senin o maka¬mını cennet makamına tebdil etti. İşte o anda bu kimse, o ,;ki meleği tama-miyle görür.
— Şayet o sorulan kimse, münafık ve kâfir olursa, ona denir : Bu adam (Muhammed Aleyhisseiam) hakkında ne dersin?..
— Bunun üzerine Münafık ve kâfir) bilmiyorum, der. İnsanların (Mü¬minlerin) dediğini bende (dünyada) der ic'/m : hemen ona : Doğru olanı bil-medin ve gerçeğe tâbi olmadın, denir ve Demirden yapılmış kırbaç şiddetle vuruiur. O vurulan kişi (Kâfir veya münafık) şiddetli bîr şekilde bağırır, onun bu bağrışını insanlarla cinnilerden başka kendisine yakın olan (hayvanlar, melekler ve kuşlar gibi canh) şeyler işitir.» [85]
İzahat
Hadisi şerifin baş tarafında, kabre konan ölünün kendini kabre getirip koyanların ayak tıpırtılarını işittiği beyan buyurulmaktadır. Bu hükümle ka¬birde bir nevi hayata kavuşma keyfiyeti ortaya çıkıyor. Haîta bazı hadisi şeriflerde Ölünün kendini kefenieyeni, namazını ktlanı ve yüklenip gidip kab¬rine defneden kimseleri bilir, olduğu zikredilmiştir. Kabirdeki bu şekildeki anlayış, duyuş ve bilme halleri bir nevi hayatın olduğunu ortaya koyuyorki, kabirde mutlak hayat şekli vardır. Ancak hayatın durumu ve mahiyeti açık¬lanmamıştır.
Kabirdeki hayat hakkında ulema ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı ruhun iadesi ile olduğunu beyan etmişler. Diğer bir kısım bilginler ruhun iadesi ol¬mayıp kabirde sual ve cevabları anlayıp cevab verebilecek ve bâzı hal ve hadiseleri anlayıp bilecek kadar bir kabir hayatı (di;...ne şskli) olacağı hu susunu belirtmişlerdir. Böyle ihtilaflı anlayış ve izah ediş şekillerinin ihtilafından dolayı, İmamı Azam Ebû Hanife (R.A) kabirdeki hayat şeklini izah etmeyip tevekkuf et¬miştir.
Hadisi şerifde, «Ona iki tane melek gelir...» Cümlesinin ihtiva ettiği hükümdede «Münker» ve.«Nekir» ismini alan meleklerin ölüye gelip sual sorup ölünün durumunu tesbit etmeye geleceklerini beyan buyurmakta¬dır. Bu meleklerin-isimlerini beyan eden hadisi şerifler hemen ileride gele¬cektir.
Hadîsi şerifde beyan edilen diğer bir husus da, kabre konan mümin ise, meleklerin suallerine güzel cevab neticesi kabirde kendisine cennet bahçelerinden bir bahçe gösterilerek «işte burası senin mekânın» denerek hemen seâdet hayatına oradan başlayacağı beyan buyurulmaktadır,
Hadîsi şerifde münafık ve kâfirier'in suale karşı müsbeî cevab vere-miyecekieri ve bu sebeble de kabir de şiddetli bir azaba duçar olacakları zikredilmektedir.
Demirden kırbocın şiddetle vurulması keyfiyetinde ise şu âyeti kerime¬ye işaret vardır:
«Şu iki sınıf (müminlerlerle kâfirler}, Rablerinin dîni hakkında bir bir-leriyie davaya kalkışan1 iki hasımdır.
— İşte o kâfir (ve münafık) olanlar için ateşten kaftanlar biçilmiştir. (onların) başlarının üstünden kaynar su dökülür.
— Kaynar su ile karınlarında olan şeyier ve derileri eritilir.
— Onlar için birde demirden kamçılar var.
— Her ne zaman onun (Gteşin) ;zd ırasından ateşten çıkmak isterle.-ser yine (o demir vurularak) içine döndürülürler. Ve onlara : Haydi tadın yangın azabını, denir.» (Hac sûresi, 19-22)
Bir az yukarda geçtiği üzere, kabir seâdetli ve iyi olursa, âhiretin di¬ğer safhalarıda iyi olur. Allah muhafaza, kabir hayatı kâfir ve münaffkia-rın uğrayacakları kötülüklerle dolu olursa, âhiretin diğer safhalanda çok kötü ve perişn olur.
Cenabu hak, bütün >müslüman kardeşlerle bizleri, kabri mes'ud olup âhiretin diğer saflarıda mes'ud ve iyi olanlardan eylesin. Amin.
127 - (3) Abdullah bin Ömer (R.A) den menfidir, dedi:
Resûlüliah (S.A.V) buyurdu :
«Sizin biriniz öldüğünde kuşluk ve akşam (Sabah, akşam) ona (ölen kimseye) mekanı arz olunur. Eğer o ölen kimse, cennet ehlinden İse, onun mekanı (ve makamı) da, ehli cennet mekânıdır. Ve eğer o öten kimse, Ce¬hennem ehlinden ise, mekanıda, cehennem ehlinin mekânıdır.[86]
— İşte bu şekilde arz etme hati o odama:
«Seni Allahü teâla kıyamet gününde dinlenceye kadar, işt® mekânın budur, denir.» [87]
Tercümesi:
128 - (4) Aişe (R.A) den rivayet olunduğuna göre,
«Yahudi b.ir kadın Aişenin yanına girdi. Kabir azabını zikretti, hemen vahûdî kadın Aişe (R.A) ye dedi ki : Allah (c.c.) seni kabir azabından mu¬hafaza etsin.
— Bunun üzerine Aişe (R.A), Resûlüüah (SAV) e kabir azabından
— Resûlüliah (S.A.V) de : Evet, kabir azabı hakdır, buyurdu.»[88]
— Aişe (R.A) : Ondan sonra Resûlüliah sallalfahü aleyhi veseiieml her namazdan sonra daima kabir azabından Allaha sığınır gördüm dedi.» [89]
Tercümesi:
129 - (5) Zeyd bin Sabit (R.A) den mervîdir, dedik!:
«Resûlüliah (S.A.V) aramızda Beni neccâra (ensardan bir kabileye)
ait bahçede onun bir dişi katın üzerinde idi. Bizde onunla beraber idik. O
halde iken dişi katır ürktü nerede ise, dişi katır onu (Resûlüllahı) üzerinden
düşürüyordu. Hemen o halde iken attı veya beş adet kabir, zuhur ediverdi.
— Bunun üzenine Resûlüliah (S.A.V) : 3u kabirlerin adamlarını kim bili;-? dedi.
— Bir adam ben dedi.
— Resülüfiah (S.A.V) «Ne zaman öldüler?» dedi.
— O adam : Müşrik oldukları halde öldüler dedi.
— Resûlütlah (S.A.V) «Şüphesiz bu ümmet, kabirlerinde imtihan olu¬nur. Eğer defn olunma salardı, kabir azabından benîm işittiklerimden İm¬tihan olunanları size işittirmesi İçin Allahü teâlaya dua ederdim, dedi, Sonra Resûlülfah bize doğru döndü ve şöyle dedi:
«Kabir azabından, Ailaha sığınınız.»
— Ashabı kiram dediler: Kabir azabından ANaha sığınırız.
— Resûlüllah (S.A.V) dedi :
«Gizli ve aşikâr fitneden, AMöha sığınınız,»
— Ashabı kircm dediler : Gizli ve aşikar fitneden Allâha sığınırız.
— Resûlüllah (S.A.V) dedi : «Deccâlın fitnesinden, Allâha sığınınız.»[90]
— Ashabt kiram dediler : Deccâlın fitnesinden Allâha sığınırız,» [91]
İzahat
Ravî Zeyd bin Sabit (R.A) kimdir?
Hz. Zeyd bin Sabit (R.A), Peygamberimizin vahy kâtiblerinin en efdait, sahabenin en fakihlerinden ve ferâiz ilmini en iyi bilenlerinden idi. medînei münewereli ensardandır.
Peygamber efendimiz Medİne-i münewereye hicret ettiği zaman, Hz. Zeyd bin Sabit onbir yaşlarında idi. Küçük yaşlı olması hasebiyle Bedir mu¬haberesine iştirak edememiştir. Fakat Uhud muharebesi ile diğer muhare¬belerde haztr bulunmuştur.
Hz. Ebû Bekir (R.A) zamanında Kur'am kerimi cem edenlerin birisi idi. Hafızı kur'an olan bu zat, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanında Hilâfete zaman zaman vekil bırakılmıştır, Hatta Hz. Osman da bu zatı hilâfete vekil olarak biraktıkları olmuştur. Demek oluyorki, bu zot, ilim, dirayet ve idâri yönden sahabenin en şereflilerinden birisidir. Hz. Osman zamanında Bey-tulmalın memuriyeti, buna verilmiş idi,
Kur'anı kerîmi mushaft şerife nakletmek, yine Hz. Osman zamanında bu zat tarafından icra edilmiştir.
Peygamber efendimizden doksan iki (92) hadisi şerif rivayet etmişler¬dir. Ve kendisinden pek çok kimseler hadis rivayet etmiştir.
Vefatı, Hicretin kırk beş (45) inde elli altı (56) yaşında Medîne-i mü¬newere de vuku bulmuştur. Allah ondan râzî oisun.
Hadîsi şerifde Şirk üzere ölenlerin cehennemde oldukları beyan bu-yurulduktan sonra, Kabir azabından, fitneden ve Deccâlın şerrinden Allâha sığınmanın ehemmiyeti zikredilmiş ve ashabı kiram efendilerimiz de hemen peygamber efendimizin tavsiyesine ittibâ ederek Allâha sığınıyorlar. Bizler için çok uyarıcı bir husustur. Cenâbu hak bu tavsiye ve uyarılara dikkat edenlerden kılsın. Amin. [92]
Kabir Azabı İle İlgili İkinci Fasil
Tercümesi :
130 - (6) Ebî Hüreyre (R.A) den mervîdir, dedi:
— Resûlüllah (S.A.V) buyurduki:
«Ölü kabire konduğu vakit, siyah yüzlü ve gök gözlü iki melek o ölüye gelirler. Bu Meleklerin birine «Münker,» diğerine «Nekir» denir.
— Bu iki Melek : «Bu adam (Muhammed Aleyhisselâm) hakkında ne dersin?, derler.
— Hemen o ölü : O adam, Allahin kulu ve Resulüdür, Allahdan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allanın kulu ve Resulü olduğuna şehâdet edirim, der.
— Bunun üzerine o iki Melek : Biz biliyoruz, sen bunu daha ewel söy¬lerdin, derler. Bundan sonra o kulun kabri yetmiş arşında yetmiş arşın (yani, çevresi yetmiş arşın) genişler, sonrada o kabrin içi nurlanır (nurla doldurulur). Sonra o kula : Uyu denir.
— Bu söz üzerine o kul : Ehli i yalıma deneyimde onlara bu hali haber vereyim, der.

— İşte o anda iki Melek derlerki : Zifaf gecesinde uykudan sevgili ehli, muhabbet ve sevgi ile kaldırmadıkça uykuya dalan gelinin uyuması gibi, uyu, tâki Allahü teâla onu yatağından diriltip kaldırıncaya kadar (uyu, derler).
— Şayet iki Meleğin geldiği o ölü, münafık olursa, o münafık : İnsan¬lardan işittim, onlar bir şeyler derlerdi, bende onların dedikleri gibi derdim, bilmiyorum, der.
— Bunun üzerine o iki Melek ; Biz seni daha eyveS bilirdik, sen böylece derdin, derler.[93]
Yere) den ırk i : Bunun üzerine kavuş bunu sıkıştır. Hemen yer, onun üzerine kavuşur, onu sıkıştırır. Bu sıkıştırma ile o ölünün kemikleri bir bi¬rine girer {âdeta pestil halinde sıkıştırır), bu sıkıştırma hâli, Allahü teâfantn onu yatağından tekrar diriltip gönderinceye kadar azab olarak devam eder.» [94]

İzahat
Yukardaki hadîsi şerifin uzun cümle ve İzahlarında münker, nekir me¬leklerinin kabirde suale çekecekleri ve onların suallerine mümin olan ktm-seierin rahatlıkla cevab verebilecekleri ve meleklerin onlara iyi şehâdet edip nimete devamlarını tebşir ediyorlar.
Şayet ölü münafık ve kâfir olursa, cevab veremeyecekleri ve kabirde şiddetli sıkma ile azab olunacakları beyan buyurulmaktadır.
Ayrıca kabirdeki seâdet ve nimete kavuşan müminlerin, dünyaya dö¬nüp ehil (yalına o nîmetten haber vermek için taleb edeceğini ve fakat izin verilmeyip huzur ve seâdet içinde tekrar mahşere dirilip gelinceye kadar uykuda devam etmeleri söylenecektir. [95]
Tercümesi
131 - (7) Berrö İbni Âzib (R.A) den rivayet olunduğuna göre, Resulü!-!ah sallallahü aleyhi vess'İem dedik!:
«(Kabre konan kimseye)' iki melek getir, onu olurdurlar ve o kimseye : Rabbtn kim? derler.
— Bunun üzerine (Mümin) ı Rabbim Allah, der.
— Melekler tekrar o kîmseye : Dinin nedir? Derler.
— Hemen o adam (mümin), dinim îslamdır, der.
— Melekler yine derlerki : Size gönderilen bu adam (Muhammed Aiey-hisseiam) kimdir?
— O ölü derki: O adam, Altohın Resulüdür.
— Melekler derlerki: Sana bu haber nereden yetişmiştir?
— O kimse derki : Allanın kitabını okudum ve tasdik ettim, işte o da şu kavli ilâhidir.
«Allah, müminler^ hem dünyada, hem âhsrette (kabirde) sabit sözle (ke-lime-i şehâdet İle) tevhide bağlı kılar.» (İbrahim sûresi, 27}
— Resûlüilah (S.A.V) dediki:
«Semâdan nida eden bir nidaci, (hak tarafından) şöyîe nida eder : Ku¬lum doğru söyledi, onun için o kuluma cennet yataklarından bir yatak seriniz ve cennet elbiselerinden bîr elbise, giydiriniz ve ona cennete acilen kapıyı açınız, kapıda hemen açılır.
— Resûlüilah (S.A.V) buyurdu : O adama cennetin güzel yeli ve müba¬rek kokusu gelir ve o adama gözünün yetişip görebildiği mikdarda kapri ge¬nişletilir.
— Fakat © öien kişi kâfir İse, işte onun ölümünü Resûlüilah zikretti, de-
«Kafirin ruhu cesedine avdet eder ve iki melek gefir, onu oturturlar,
— Hemen kâfir der : Hey hey, bilmiyorum!
— Bunun ürerine melekler derler ; Size gönderilen bu adam {Muham¬med Aleyhisselam) hakkında ne dersin?
— Hemen kâfir der : Hey heyki ben bilmiyorum!
— İşte bu anda hemen semadan nida eden bir nidacı şöyle nida eder : Bu kâfir yatan söylemiştir, bu sebeble buna cehennem döşeklerinden bir dö¬şek seriniz ve cehennemin kapısını bu adama açınız.
— Resûlüilah (S.A.V) dediki : Bu kâfire cehennemin harareti ve sıcak rüzgârı gelir.
— Resûtüllah (S.A.V) buyurdu : Kabir o kâfiri öyle sıkarki, nerede ise, kemik ve etlerini bir birlerine katar. Sonra ona kör ve sağır oian zebani (hiç bir şeye kulak verip görmeyen, azgın zebânî) musallat olur. O zebanide de¬mirden yapılmış kırbaçda beraberdir. Eğer o kırbaç bir dağa vuruisa, o dağ dağılarak toprak olur. İşte bu kırbacı o zebânî, o kâfire bir vurdumu, insanlar ve cinnilerden başka doğu batı arasında ki bütün varlıklar o kırbacın sesini işitir. Hemen o kâfir, toprak olur. Ondan sonra ruh, tekrar o kâfire iade olu¬nur (yani, tekrar yine diriltilir, azabı böylece deva meder).»[96]
Tercümesi
132 - (8) Osman (R.A) den rivayet olunduğuna göre, (Hz. Osman} çok zaman bir kabrin başında durdumu, sakalı ısianıncaya kadar ağlardı. Kendisine denildiki : Bu kabjr, cennet ve cehennemi hatırlatıyor, bu sebeb-den ağlamalısın ve bu kebirden içinmi ağlarsın?!.
— Bunun üzerine Hz. Osman dedi : ResûlüMah (SAV) buyurmuştuki :
— Muhakkakkî kabir, Ghiret mekanlarından ilk mekandır. Binaenaleyh bîr kişi burada kurtuluşa nail olursa, bundan sonrası buradan daha kolay olur.»
— Şayet bir kimse, burada (kabirde) necata kavuşamazsa, bundan sonrası, buradanda eşed olur.»
— Osman (R.A) dedi,
— Resûlüilah (S.A.V) buyurdurki:[97]
«Kabirden daha korkunç bir manzara (mekan ve mevzi!) görmedim. An¬cak orayı en korkunç yer gördüm,» [98]
Tercümesi
133 - (9) Yine Osman (R.A) den mervîdir, d f; diki:
— Resûlüllah (S.A.V) ölüyü defnedip fariğ olduğunda o ölünün başın¬da dururdu ve derdik!:
«Kardeşinize istiğfar ediniz, sonra ona kavli sabit için (Kelime-i tevhidi söylemesi için) dua ediniz. Zira şu anda o, sual olunmaktadır.» Ebû Davud[99]
İzahat
Bu hadîsi şerîfde, kabre konulan bir mevtanın mağfireti için dua etmenin iyi bir vazife ve amel olduğu beyan buyurulmaktadır. Her ne kadar açıkça telkin meselesini beyan etmeyorsada, kabre konan mevtanın sual olunacağı ve bu suale sabit ve iyi bir şekilde cevab verebilmesi İçin, ölü hakkında ha¬yırlı dua edilmesi hususunun tavsiye buyurulması, bir nevî telkindeki dilek ve temennilerin icrası beyan buyurulmaktadır.
Aslında kabirde telkin merasimi yoktur. Hatta Bid'attır. Fakat yukardaki hadîsi nebeviler gibi muhtelif hadîsi şeriflerin hükümlerini tatbik etmek key¬fiyeti, ölüye bir nevî hayır dua ve istiğfar olduğunu beyan ederek müteahhi-rîn âlimleri, telkini güzel görmüşlerdir.
Netekim bu hususdaki mes'elenin yönleri, Fıkıh' kitabiarında beyan edilmiştir. Bilhassa «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin cenaze bahsinde kısa yoldan İzah edilmiştir.
Şârih Aliyyülkâri şu hükümleri zikretmektedir:
İmamı Şâfi-Î ve ashabına göre, kabirdeki ölünün yanında Kur'andan âyetler okumak müstehabdır.
Şâfi-Î Alimleri ise, dedilerki : Kur'anı kerîmin tamamını öiünün huzurun¬da yani, mezarının başında hatmetmek güzeldir.
Beyhakî-nin süneninde de şöyledir : Ölü defnedildikten sonra kabrin başında süre-i Bakaranın başını ve sonunu okumak, ibni Ömer {R.A) a göre müstehabdır.
Bir rivayette de, süre-i Bakaranın eweli, ölünün başında ve sonu ölünün ayak ucunda okunur [100]
Hulasa her ne şekil ve surette olursa olsun, ölüye kabri başında ve ka¬bir ziyareti ânında dua, istiğfar, teşbih, tehlil ve iyi dileklerde bulunmak iyi¬dir. Ölüye mutlaka fâidesi vardır.
Daha geniş malûmat, Akâid kitabiarında mezkurdur. [101]
Tercümesi
134 - (10) Ebİ Saİd (R.A) den mervidir, dedi:
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Elbet kâfire, kabrinde doksan dokuz adet büyük yılan (zebani) musal¬lat olur. O büyük yılan, o kâfiri kıyamete kadar ısırır ve sokar. Eğer o büyük yılandan bir tanesi yer yüzüne üfleyip ağzının rüzgarı vasıl olsa, o yerde hiç yeşillik bitmezdi.» Dârimî, Tirmizi buna mümasil rivayet ettiği hadisde «dok¬san dokuz» yerine «yetmiş» diyerek rivayet etmiştir. [102]
İzahat
Hadîsi şerifde geçen doksan dokuz zebânî hakkında bâzı îzahîar yapıl¬mıştır. Biz de onlardan bir kısmını açıklamaya çatışalım.
Ewelâ «Tinnîn» kelimesinin «Büyük yılan, cehennem zebanilerinin bü¬yüğü» olarak açıklandığını hatırlayalım. Sonra Zebaninin niçin doksan dokuz olduğu cihetini öğrenelim.
Zebaninin doksan dokuz olması, Cenâbu hakkın doksan dokuz ismi ilâ¬hisi vardır. Kâfir olan kişi, Aİiâhü tealaya doksan dokuz ismin karşıhğındq doksan dokuz çeşit küfür ve şirk isnadında bulunmuştur. Ceza amelin cin¬sinden olması hasebiyle, Kâfire de doksan dokuz adet büyük yılan Zebânî kabrinde azob etmeye başlayarak cezasını çektirmektedir. Yâni her isim karşılığında bir zebânî musallat kılınarak azablanacaktır.
Yahut Cenabu hakkın rahmeti ilâhîsinin tecellîsi, yüz (100) derecedir. Yüz derece rahmeti ilahîsinden bir derecesini dünyada kullan üzerine ve varlıklara lütfetmiştir. O bir derece rahmeti ilâhinin tecellîsinin şum-'ılü ila insanların bir birlerini sevmesi, kan ile kocanın mehabbetleri, ananın ycv-rulartnı sevmesi, vahşî hayvanların dahî yavrularını korumaları, büyüklerin küçüklere şefkat etmeleri ve küçüklerin, büyüklere hürmet ve saygıda bu¬lunmaları ve bunların emsali iyiliklerin

cereyan etmesi, hep bir rahmeti ilâhînin tecellîsidir.
Yüz derece rahmeti Hâninin doksan dokuzu, ahirette tecellî edecek ve doksan dokuz rahmeti üâhînin hebsi müminlere yayılıp şümullanacaktır.
İşte müminlere tahsis edilip şumullanacak olan doksan dokuz derece töhmeti ilâhînin karşılığında, kafirlere de doksan dokuz büyük yılan Zebanı, azab etmek üzere musallat kılınmaktadır.
Bu görüş ve izahları, fbni melek de aynı şekilde beyan etmiştir
îmcms gazaîî merhum ise. Kâfire yapılan bu kadar adet yılanın azabı, kötü ahlakın adedi o kadardır da onun içindir, demiştir. Yâni kötü ahlak-ın adedi. Doksan dokuz, olduğundan ve Kâfir o kötü ahlakın hepsini işlediğin¬den, her kötülük karşılığında bir büyük yılan takdir edilib azablandınlıyor.
Her ne suret ve sebebie olursa olsun, kâfir mutlaka kabrinde bu cezayı çekecek, ahîretin ilk evi ve menzili olan kabirde azablanmaya böylece baş-İayıp cehennemde ebedî olarak azabı devam edecektir. Cenabu hak, küfür üzere ölmekten cümlemizi koruyup İman üzere ölmemizi nasib buyursun. Amin. [103]
Kabir Azabı İle İlgili Üçüncü Fasıl
Tercümesi
135 - (II) Câbir (R.A) den mervîdir, dedtki:
«Sâd ibni muaz-ın — Muoz oğlu Sâd-in vefatından onun yanına Resulü Ekrem salfallahü aleyhi vesellemle beraber çıkmıştık. Resûlüllah {SAV} Sâd-in cenazesini kıldı, cenaze kabrine kondu ve üzeri örtüldükten sonra Resûlüilah (S.A.V) teşbih getirdi. Bizde aynı teşbihi getirdik. Sonra tekbir getirdi, bizde tekbir getirdik. Bunun üzerine denildik! : Yâ Resûlüllah! Niçin teşbih getirdin, sonra tekbîr ettin?[104]
— Resûfüllah (S.A.V) buyurduki:
«Bu sâlih kulu kabir o kadar acâib sıkmıştı (onun o hâline muttali dun¬ca ben teşbihe, tekbire devam ettim, sizde devam ettiniz) Nihayet Ailahü teâlâ ondan o kabir sıkmasını kaldırdı.» [105]
İzahat
Bu hadisi şerifde belirtildiği üzere, ölen kimse, ne kadarda salih vo iyi olsa, mutlaka kabir sıkması olacaktır. Sahabenin en salihisrinden birisi olan Hz. Sâd, kabir sıkmasını görmesi hâlinde ondan sonra gelen her sâlih ve iyi kimsede bu hali mutlaka görecektir.
Evst kabir azabı, saiih kişilere olmayacak, fakat kabir sıkması olacak¬tır. Kabir sıkması, kabir azabı gibi değHdir. Her biri ayrı ayrıdır. 125. Hadisi şerifin izaht ile 131. hadisi şerifin meâîini okumak lazjmdır ve birde hemen şu aşağıdaki hadisi şerifi okuyalımda, Hz. Sâd-in dâhi kabir sıkmasından kurtulmadığı hâli düşünelim. Düşüneümrie, kabrin her türlü ızdırabından korunma yollarını ve Kabir de yatanlara hayırlı dua ve istiğfarda bulunmayı ihmai etmeyelim. [106]
Tercümesi
136 - (12) Ömerin oğlu Abdullah (R.A) den mervtdîr, dedi:
Resûiüllah (S.A.V) buyurdu :[107]
«(Bunun yani, Sâd'in ölümü) için arşı alâ titredi, unun için sema kapılar* (Rahmet inmek için gök kapıları) açılmıştır ve yetmiş bin melek cenazesine hazır olmuştur. Böyle iken yine sâd-j, kabri o kadar acâib bir sıkma ile §ik-dt, sonra o hal ondan kaldırıldı.» [108]
Tercümesi
137 - (13} Ebu Bekirin kızı Esma (ft.A) den mervîdir, demiştir:
Resûîüllah (SAV), hutbe okumak üzere ayağa kalkdı, bir kişinin ibtild
olunacağı kabrin fitnesinden bahsetti. Resûlüllah (S.A.V) bu hali zikredince, müslümanlar acâib bir şekilde feryadı figan ettiler.» Buharı böylece rivayet etmiştir Mesâide şunu ziyâde etti. Benimle Resûlüllahın kelâmını anlamama âit Öğle bir hal ortaya çiktıki, vaktaki onların feryadı sükûnet buldu, hemen bana yakın olan adama dedim : Allah sen] bu amelinde mübarek etsin,! Re¬sûlüllah (S.A.V] sözünün sonunda ne dedi?
— O adam dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Bana vahyolunduki, Muhakkak siz, yakında deccalın fitnesi ile kabir¬de fitnelenirsiniz.» [109]
İzahat
Râvı Esma binti Ebi Bekir (R.A) kimdir?
Hz. Esma (R.A), Hz. Ebû Bekir (R.A) in kızı, Abdullah bin Zübeyrin anne¬si, Dolaysiyle Zübeyr bin Awam (R.A) in hanımı saliha bir hanım idi. Mekke-i mükerreme de müslüman olmuştur. Müslümanların on seKizıncısı pıaugu beyan edilmiştir. Hz. Aişe validemizin kız kardeşidir. Hz. Aişe validemizden on beş yaş büyüktür.
Çok zaman kadınların mesele ve dertlerini bizzat bu hanım Peygamberi¬miz efendimize getirir anlatır ve cevâbını alır kadınlara İzah ederdi.
Hz. Esma (R.A), oğlu Abdullah (R.A) in haccact zalim tarafından Mekke-i mükerreme de mancınık-a asıb şehit olmasından sonra on veya yirmi (20) gün sonra yüz (100) yaşında hicretin yetmiş üç (73) tarihinde Mekke-i mü¬kerreme de vefat etmiştir. P^k çok kimseler kendisinden hadîsi şerif rivayet etmiştir. Allah ondan râzî olsun.
Haccacı zalim tarafından oğlu Abdullah (R.A) in, ne şekilde ve ne za¬man öldürüldüğü ve annesinin neler söylediğini öğrenmek İsteyenler, (Meh¬met Zehni merhumun «ElhakaiK» eseri ile «Meşâhirunn'sâ) adlı eserine mü¬racaat etmeleri gerekir.
Hadîsi şerifde kabir de çok acaib bir fitne ile karşılaşılacağı beyan bu-yurulmuştur. O kabir de olacak fitneyi duyan sahabe, feryadı figan ediyorlar ve resûlüllahın sözünün sonu bile gürültüden anlaşılmayor. Hz. Esma (R.A} kendisine yakın olan bir zata resûlüllahın sözlerinin sonunu soruyor. O adam da ResÛlüllahın kabir de Deccalın fitnesi ile karşılaşılacağından bahsetmiş olduğunu beyan ediyor.
Bu son cümleden de anlaşıldığı üzere, Deccalın fitnesi çok kötü ve fena bir fitnedirki, kabir de dahi onun fitnesi-insanı rahatsız edeceği veya onun fitnesi gibi çok acaib fitnenin kabirde de cereyan edeceği beyan buyurul-muştur.
Bir az ilerde Deccalın çeşit ve fitnelerinden bahsedilecektir. Aynı za¬manda yukarda ikinci hadîsi şerifin altında kısada olsa Deccal hakkında îtikâdî yönler zikredilmiştir. Orayı da tekrar okumak faydalı olur. [110]
Tercümesi
138 - (14) Câbİr (R.A) den rfvâyeî olunduğuna göre, Resûlüîlah (S.A.V) dedik* :[111]
«Öiü kabre konduğu vakit, güneş battığı zamanki şekli o ölüye temsili olarak gösterilir. Göîlerine mesheder halde oturur ve derki: Beni bırakın ben namazı kılayım.» [112]
Îzahat
Bu hadisi şerifde Resulü ekrem efendimiz, kabrine konan bir ölüye gü¬neşin battığı iamonki fersizieşip batmaya doğru yönelen şekli gösterilece¬ğini, o öiüde o zaman kendinin dünyada yaşadığı zannı İle ikindi vakti çık¬madan namazını kılmak için izin istediğini beyan buyurmuştur.
Bu beyan dünyada iman ve amel sahibi mümin olan kişiler hakkındadır. Zira namazını kıları kişi ancak ve ancak mümin olur. Namazını sıhhatında kı¬lan mümin, ölürken öyie ölür. öidüğü gibi de kabirde ve mahşerde aynı amel ve mükâfatı ile yargılanır.
Bu hadîsi şerifde şu mealdeki âyeti kerîmeye işaret vardır :
«Kıyameti (ölüm ve ötesini] gördükleri gün, dünyada ancak bir akşam yahut bir kuşluk vakti kadar kalmış olduklarını sanırlar.»(Nazîat sûresi, 46-47)
139 - (15) Ebi Hureyre (R.A) den mervîdir. Resölüllah (SAV) den ri-vâyeî ettiğine göre, Resulü ekrem (S.A.V) buyurduki;
«Muhakkak öfü kabre konur, Hemen adam kabrinde korkusuz ve fitne-siz kabrinde oturtulur.
— Ondan sonra denirkj :
— Hangi dinde yaşadın?
— Bunun üzerine o adam der:
— İslom dininde yaşatan.
— Derhal denirki :
— Bu adam kimdir?
— Kabirde ki edam derki:
— O adam AHahın Resulü Muhammed (A.S) dır, Allah tarafindan bize açık ve kesin hükümleri beyan etmek üzere geimiştir, bizde onun getirdiği hükümleri tasdik etmiştik.
— Bundan sonra o kabirdeki adama denirki:
— Aliahü teâlayı gördün mü?
— Buna cevab olarak o adam derki:
— Hiç bir ferti için AHahi görmek layık olmaz.
— İşte o anda o adam için kabirde cehennem cihetinden bir delik açı¬lır. O odam hemen orada bir birine bitişik ateş tuttuklarının oluşuna bakar.
— O adama denirki -.
— Bak bu ateş ki, Aliahü teâla seni buraya atılmandan korudu.
— Bundan sonra o adama cennet cihetinden bir yer açılır. Oranın ye¬şilliklerine ve diğer nimetlerine bakar.

— İşte o anda adama denirki:
— Burası senin mekan ve merdindir, senin kesin ve sabitlikle buraya inanç ve amelin devam ederdi. Ve sen bu itikad üzere öldün. İnşaattan onun üzerine tekrar diriltilirsin.
— Kötü adamda kabrinde korku ve fitne tehlikesiyle oturtulur, denirki:
— Sen hangi dinde yaşadın?
— O adam derki: bilmiyorum!
— Tekrar denirki: Bu adam kimdir?
— Adam derki : İnsanlardan işitmiştim onlar bir söz söylerdi, bende onların söylediğini söylerdim.
— Bunun üzerine hemen Cennet tarafından bir delik açılır. O adam Csn netin yeşilliklerine ve diğer güzel nimetlerine bakar.
— Hemen o adama denirki:
— Bak şu nimetlere ki, Aliahü teâla seni o nimetlere kavuşmakdan men etmiştir.
— Sonra cehenneme doğru bir yol açılır. Oradaki ateşlerin bir birle¬rine bitişik şiddetli yanışlarına bakar.[113]
— O adama dsnîrki : İşte burası senin varacağın yerdir. Sen buranın varlığı ve olacağında şek üzere idin. Ve bu şek üzerede Öldün. Ve bu şek üzerine inşaallah tekrar diriltileceksin.» [114]
Kitap Ve Sünnete Sarılma Babı Birinci Fasıl
Tercümesi :
140 - (i) Ajşe (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüilah (S.A.V) buyurdu :
«Bir kimse, bizim bu işimizde (dinîmizde, şeriat ve sünnetimizde) o din¬den olmayan yeni bir şey (Bid'at) ihdas ederse, işi® o kimse (onun ge¬tirdiği Bid'at) merdütdür.» (Hadîsi, Buhârî, Müslim ittifakla rivayet etmiştir.) [115]
Îzahat
îman bahsinin son kısmi olan kitap ve sünnete sarılma bahsinde de çok mühim hadîsi şerifler ya.ılmıştır. Hadîsi şeriflerin ihtiva ettikleri hükümler, lafızları ife ilerde gelecektir. Biz hadîsi şeriflere geçmezden ewel kitap ve sünnete sarılmanın ehemmiyetini beyan eden bir kaç âyeti kerîme meali arzedelim. Ondan sonra da yukardaki hadîsi şerifin ihtiva ettiği hükümleri açıklamaya çalışalım.
Kitap ve sünnete sarılmanın ehemmiyeti iie ilgili âyet mealleri :
«Top yekûn hepiniz Allanın sağlam ibihe (Kur'anı kerîmine) sımsıkı sa¬rılın. Birbirinizden ayrılıb dağılmayın.» (Ali İmran sûresi, 103)
Diğer ayeti kerîme meali şöyledir:
«İşte size, Allahdan bir nur (Hz. Muhammed aîeyhisselam) ve her şeyi açıklayıcı bir kitap (kur'an) geldi, (o nur ve kitapla) Allah, rızasına uyanları (o nur ve kitapla) selâmet yollarına İletir. Ve onları (Allanın) izniyle karan¬lıklardan aydınlığa çıkarıp doğru yola (İslama) götürür.» (Mâide sûresi, 15-16)
Diğer bir âyeti kerîmede de şöyle buyurulmuştur:
«Elbette bu kur'an, insanları en doğru yola sevk eder.» (İs'rö sûresi, 19) ' Yukardaki âyeti kerimeler gibi pek çok kur'an ayetleri mevcuttur. Çok uzayacağından bu kadarla iktifa ediyoruz.
Bu âyeti kerime meallerini ve emsalini, müslümanlar ve top yekun in¬sanlık okumalıdır. Okumalılar da ondan sonra en doğru ve en İyi yolu bu! malıdırlar, Her şeyi yaratan ve bütün yaratıkların cibillî veya tabiatlarını en iyi bilen ve bunlann irâde ve idare yönlerini de en doğru şeklide izah eden halıkı zülcelâlın hükümlerine kayıtsız ve şartsız bağlanırlar. Aynı zamanda tek kurtuluşun islam ve kur'an yolunda olduğunu idrak ederler.
Kitabı ilâhinin hükümlerine tabî olmak nasıı kurtuluş ve huzur yolu İse, o kitabı ilâhiyi ümmetine tebliğ eden mürşidi hakîk.mız Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve seilem efendimizin mübarek buyruklırına ve sünnetlerinin her çeşidine sarılmak da, kurtuluş ve huzurun yoludur. Ve Rasûiüliaha itaat, Allah'a itaattir.
Bu hususu beyan eden bir kaç âyeti kerime mealini de arzedelim;
«(Ey Habîbim!) De ki : Eğer siz Allah; seviyorsanız, hemen bana uyun ki, Allâhda sizler; sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Zira-Allah çok bağış¬layıcı ve çok esirgeyicidir.» (Alİ İmran sûresi, 31)
Diğer ayeti kerîme meali şöyledir:
«Her kim, Peygambere itaat ederse, muhakkak Âiiâha itaat etmiş olur.» (Nisa süresi, 80}
Başka bir âyetLkerîme de şöyle buyuruimuşîur:
«Peygamber, size ne verdi ise, onu alın (emir ve sünnetlerini tutun.) Ve size neyi yasak etti ise, onu da almayın (yapma dediğini yapmayın),» (Haşr sûresi, 7)
Bâzı kimseler bilhassa kendisini beğenen tipinden olanlar, «Aliâhü te-alanın yaratıcı olması ve bütün yaratıkların rızıktarını vermesi gibi 'husus¬ların hak îeala tarafjMan olmasından için, allanın dediğini tutmak lazım¬dır, ama peygamber kendi beşerî görüşlerini söylemiştir, ona itaat etmek ve ona tabî olmak yersizdir., gibi..» cümleleri söyleyenler oluyor. Bu sözîsr ve bu sözler gibi kötü akîde sözler, inançlar çok ve çok sapık, zındık ve mülhidlerin sözleridir.
Yukarda naklettiğimiz âyeti kerîr elerde olduğu gibi, pek çok âyeti kerîmelerde Peygambere itaat, Allâha itaat olduğu ve Peygamber söylediği her sözü mutlaka hakkın vahyi ile söylediği beyan buyuruimuştur.
Netekim bir âyeti kerîme de şöyle buyurulmuştur:
«AKâha ve onun Rasûlüne itaat ediniz. Ve birbirinîzle çekişmeyin. Son¬ra içinize korku düşer ve kuwetiniz elden gider.» (Enfal sûresi, 46)
Diğer âyeti keriyme meali:
«Hor kim, Allâha ve Rasûlüne itaat ederse, o kimse mutlaka fevzü ne¬cata (Cennete) kavuşmuştur.»
Peygamber efendimizin her söylediği ilâhi vahy ile olduğunu beyan eden âyet meali şöyledir:
«O (Peygamber), nevadan (kendi nefsinden) söylemiyor. Elbette o (Kur'an) sâde bir vahydir, ancak vahyolunur.» (Necm sûresi, 3-4)
Yukardaki âyeti, keriymeleri okuyan her müslüman, insanlığın tek kur¬tuluşu ve en doğru yolun, kur'an ve sünnete tabî olmakda olduğunu bilir ve bu iki yola en samîmi gayreti ile tâbi olur.
Şimdi yukardaki bu bahsin ifk hadîsi nebevisi olan şu mealdaki : «Bir kimse, bıizim bu işimizde (dînimizde, şeriat ve sünnetimizde) o dinden olma¬yan yeni bir şey (Bid'at) ihdas ederse, işte o kimse (ve o getirdiği Bid'at) merdüttur.» hadîsi şerifin kısa açıklamasını yapalım.
Ewela dînin kısa tarifini öğrenelim. Ondan sonra yeni ihdas edilen Bid'atın tarif ve izahını açıklamaya çalışalım.
DİN : Lügatta, itaat, âdet, yol, alâmet, şan şeref, oeza ve mükâfat mâ nalarına gelir.
Şeriatta Din : Atlahü tealanın koyduğu bir kanundur ki, o kanun akı1 sahiblerini kendi irâdeleri dâhilinde arzulariyle, hayra, hakka, iyilik ve doğ rüya götürür.
Târifindende anlaşıldığı üzere, din; İlâhi bir kanundur. Dîni Aliahdan başka kimse koymamıştır. Ve din hiç eksiklik kalmadan mükemmel bi' şe¬kilde Allah tarafından konulmuş ve onun hükümlerini ve o kanunu ilâhinin esâsı oian kur'am kerimi, kıyamete kadar koruyup muhafaza edeeek olan¬da yine Hz. Allahdır. Ve o din, inanıp kabul eden her mümini en doğru yola ve en hayırlı yöne sevk eder.
Dînin kemal ve tamamlığı ile ilgili bir âyeti kerime meali şöyledir:
«Bugün sizin için dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi ta¬mamladım ve size din olarak İslama razî oldum.» (Mâide sûresi, 3)
Dînin tarif ve açıklaması ile bu âyeti kerimede beyan edilen hükümler gayet açık iken, her asır ve devirde pek çok sapık ve zındıklar, dîne yeni ye¬ni uydurmalar ihdas ederek bir çok batıl ve hurafeler sokmaya çatışmış lardır. Böyle uydurmaları dîne sokmanın fenalık ve kötülükleri hem kur'ânı kerimde ve hem hadîsi şeriflerde beyan edilmiştir.
Aslında dinî hiç bir şekilde tahrif edip yıkamıyaaaklardır. Fakat din sömürücüleri her zaman uydurmalarla, müslümanları şaşırtmışlardır.
Dine sokulmaya çalışılan ve dinden olmayan Bid'atın tarif ve tehlike¬lerini hülasa olarak arz edelim.
BİD'AT : Lugâtta, yeni iş ve sonradan meydana getirilmiş, ihdas edil¬miş şeydir.
Şer'î İstîlahda : Peygamberimizin bulunduğu asırdan sonra, ne kavlen, ne fiilen, ne sarahaten ve ne işâreten dînî bir izni şer'i anlamı olmayan ve dinde yapılan ziyade ve noksanlığa BİD'AT denir.
Şer ve bâtıl olarak ihdas edilen Bid'at ve Hurafelerin fenalıklarını ve kimler tarafından ihdas edildiklerini objektif olarak kısaca şöyle hulâsa edebiliriz :
Bid'at: Zındık ve sapıkların uydurdukları batıllardır.
Bid'at: Küfürden sonra en büyük günahdir.
Btid'at : Allah muhafaza sahibini dinden, imandan eden eh tehlikeli bir şeydir.
Bid'at : Mümini hak yoldan bâtıl yola çeviren bir felâkettir.
Bid'at : Müminin, namazının, orucunun, haccının, zekatının, farzının, nafilesinin ve cihadının kabulüne mânidir.
Bid'at: Tevbenin kabulüne mânidir.
Bid'at : İnsanı hakîkata tâbi etmeyip, batıl veya aslı esası olmayan vehmin mahsulü olan şeylere tabî kılar.
Bid'at: Firakı dâlle yoludur. Ehli sünnet yolu değildir.
Bid'at : İnsanı; Zulüm, cehalet, yalan, iftira, hîle, buğuz gibi kötü has¬talıklara sevk eder.

Bid'at : İnsana; riya, süm'a, ucub, kibir, hased, gibi kalp hastalıklarını yaptıran en korkunç mânevi mikroplardandır.
Bid'at : İnsanı; kitap, sünnet, icmâ-ı ümmet ve kıyası fukaha olan edil-le-i şer'iyyeye düşman kılar.
Bid'at : Peygamberimizin mübarek kelâmında «Bid'atın hepsinden ka¬çının. Zira Bid'atın hepsi dalâlettir. Ve dalâletin hepsi de cehennemdedir.» Buyurduğu üzere en korkunç tehlikedir.
Bid'at : Kaçınılması ve şerrinden Allah'a sığınılması lazım olan en kötü ve en çirkin yoidur. Zira insanı dünya ve âhiret saadetinden mahrum eden bir âfettir.
Bid'at icad edene, «Mübdî veya mübtedî» denirki, dine birtakım yalan ve uydurmaları sokmaya çalışan bâğî, Azgın ve din sömürücüsü eşkiya, din simsarj demektir. Böyle din simsarlığı yapmanın ve Allah'a ifiirâ ederek az¬gınlıkta bulunmanın ne kadar şenî, ve fena olduğu aşikârdır. Bu kötülükleri çok felâket olan Bid'at, Bid'aîı seyyie ismini alan kitap ve sünnete muhalif olan Bid'attır.
Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur:
«Ey ehli kitap! Dininiz hususunda haddi aşmayın. Allaha karşı hak olandan başkasını söylemeyin.» (Nisa sûresi, 17)
Bid'at, bir nevî Allaha iftira olduğundan müfterilerin kötülüğü şöyle beyan edilmiştir.
«Allâha iftira ederek yalan uyduran {Bid'atları uydurub çıkaran) veya
' onun (Allâhın) âyetlerini yalan sayandan daha zâlim kim olabilir? şüphesiz
o {Aliâhü teala), zalimleri felaha kavuşturmaz.» (En'am sûresi, 21)
Bid'atin kötülükleri ile ilgili hükümler ve Bid'atın Seyyie ve hasene ola¬rak reşitleri hakkında geniş malûmat, «İSLAMA SOKULAN BİD'AT VE HU¬RAFELER» adlı eserimizde uzun uzun İzah edilmiştir. Ayrıca «Amellere sa-kulan Bid'atlar» hakkında geniş İzahlarla çıkaracağımız üçüncü cildide çık-dığında alıp okumak şayanı tavsiyedir.
Bid'at ve Hurâfeler-in, bâtıl ve kötülüklerini hemen ilerde Resulü Ekrem efendimizin mübarek sözlerinde de en bariz şekilde okuyacağız. [116]
Tercümesi:
141 - (2) Câbir (R.A) den mervîdir dedi:
ResûJüllah (S.A.V) buyurduki;
«Artık bundan sonra, şüphesiz sözün hayırlısı, Allah'ın (c.c) kitabı ve doğru yolun hayırlısı, Muhammed (A.S) in yoludur.[117]
— İşferin şerlisi, yeni çıkan Bid'atlardır. Ve her bid'at dalâlettir.» [118]
İzahat
Hadîsi şerifin birinci cümlesinde, «Sözüp hayırlısı, Allanın kitabı ve doğ¬ru yolun hayırljsı, Muhammedin yoludur.» ifâde buyurulmuştur. Bu ifâde ile yalancıların çıkardıkları kitab,.kanun, kararnameleri, tüzük ve yönetme¬likleri, kitabullahın hükümlerine ayıkri oldukça ve peygamberin yoluna tabî olmadıkça batıl ve kötü şeylerdir. Onların bu amelleri bâtıl ve fasit olması hasebiyle onları tasvib edîb onlara tabî olanlarda aynı fesadın içinde olan sapıklardır.
Birde bâzı kendine alim süsü veren cahil müctehidler veya okumuş cahillerde, «efendim kitab ve sünnetten başkasına uyulmayacağt hususun¬da Peygamberin tavsiyesi vardır. Binâenaleyh bu iki esasdan başkasını ta¬nımayız. İmamı âzam, Mâlik, Şafiî ve Ahmet bin hanbel gibi mücîehidlerin fikir ve kanunlarına tabî olmak veya onları kabul etmek olamaz. Ve biz ken
di içtihadımızla kur'an ve sünnetten hüküm çıkarırız, gibi...» fikir ve iddia da olanlara ve hatta böyle yazıb çizenlere şahid olduk ve hâlada öyleler vardır.
Zavallılar, Peygamberimizin, «Benim ve hulafâi râşidînimin yoluna tabî olun» sözü ile «Geçen ümmet yetmiş iki fırkaya ayrıldı, benim ümmetimde yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bu yetmiş üç fırkanın yetmiş ikisi cehennemlik olacak, ancak benim ve ashabımın yoluna tabî olanlar helak olmayıp seâ-dete erişeceklerdir.» buyuruğuna dikkat etmemekte veya bilmemektedirler.
Kâmil bir îmana sahib olmayan ve sâlih amelde bulunmayan bir takım zındık ve sapıklar, her asır ve devirde islamı ve islâmın hükümlerini kendi haris amel ve emellerine uydurmaya çalışmışlar. Günümüzdeki güya ted-kik ve tahkikcî, sağını solundan, iyiyi kötüden ayırd edemiyen sözde mücte-hid ve âlim taslaklarıda böyle davranış içindedirler.
Günümüzdeki câhil müctehid tasfakları olan mukallidlerin durumlarını belirten cümleler uzun uzun îzah edilmiştir. Biz burada kısaca şu mısraları' okuyalım :
Mukallid den dahi dördüncü kışımı, değildir muteber ismi ve resmi.
Bular (bunlar) fark eylemez gassü semini (yağsız ile yağlıyı fark ede¬mezler), şimalinden temyiz etmez yemini (sağından solunu ayırd edemez)
Adamlar, kur'anın dediği hükümleri yaşamazlar, sünneti nebeviyyo-den hiç birisine tâbi değillerdir, o haldede kalkarlar, kitab ve sünnet mü-dâfiî kesilirler.
Bu iddia ve fikirlerini beyan ederken, kitab ve sünnete tâbi olan ve bu iki hükmün yolcularının en güzel örnekliğini veren yüksek fazîiet sahtb-lerinide kötülemek denâetinîde bırakmamışlardır.
Akıllı müslüman, kitaba ve sünnete ve bunların hükümlerine tâbi olan Ashab, tabiîn tebaı tabiîn, müctehid, âlim ve kâmil kişilere iktida edip tâbi olur. Kur'an ve sünnet yplunda ahirete gidenleri, mümin rahmetle yâd eder. Zındık ve sapıklara tabî olmaz, zındık ve sapıkların şerlerinden Aflaha sığı¬nır. [119]
Tercümesi
142 - (3) İbnİ Âbbas (R,A) deh mervîdir, dedi i ftesûlüllah (S.A.V) buyurduki i
«AHâha karşı insanların en buğuzlusu (en sevimsizi), üç kişidir (ve şunlardır) :
a } Haremde ilhad eden kimsedir.
b } İslâm yolunda câhiîiyyet devri sünneti talep eden kimsedir.[120]
c) Haksız yere bir kişinin kanını akıtma talebinde bulunan kim¬sedir.» [121] .
İzahat
Hadîsi şerifde beyan edilen hak teala indinde en buğuzlu ve sevilme¬yenlerden, Harem-i şerif dahilinde azgınlık ve fenalıkda bulunmak demek, oraya gelen müslümanlara eza ve cefâda bulunmak, oraya hizmette bulu¬nan haremin hizmetçilerine hakaret edib sövmek ve emsali kötülüklerde bulunmak, başka yerlerde başka şahıslara hakaret edib zulmetmekten daha kötü ve daha iğrenç buyurmaktadır.
Hakikat böyle iken, uzun yollar kat edib gelen pek çok kimseler, hem oraya gelen Allâhın müsafirleri hak aşıklarına kötü hareket ve zulümde bulunuyorlar ve nemde oraya gelen haremin ve Allâhın müsafirlerine cşkla hizmet ve hürmet etmeye çalışan kimseler, hakaret eden ve hakir gören ve onlara en ağır ifâdelerle eziyet eden zavallı cahilleri gördüğümüz zaman içimiz üzülüyor idi.
Be hey zavallı! Oraya niçin geldin? ayıp aramaya ve ona buna hakaret etmeyemi geldin? Niçin geldiğini ve nelerle meşkul olman gerektiğini iyi öğrenib gelsende oraya kirli gelib tertemiz anasından yeni doğan günahsız çocuk gibi dönsen veya öyfe dönmeye çalışsan ya! Orada işlenen ibâdetle¬rin, hayır ve hasanatların sevabı kat kat olduğu gibi, günah ve kabahatların cezasıda, o nisbette büyük ve tehlikelidir. Mübarek yere, iyi gelip iyi giden kimseler, çok ve çok mutlu kimselerdir.
Hadîsi şerifde geçen ikinci hükümde ise, İslâm yolunda gidenlerin ca-hiiiyyet devrinin adetlerini tatbik ettikleri kötü ve hissî amellerini tatbik et¬menin de en âdi ve en sevimsiz amellerden olduğu byan buyurulmuştur.
Câhiîiyyet devrinin kötü adetlerinden bâzıları şunlardır:
a) Bir ölüm olduğunda hemen toplanırlar o ölü için bağırırlar çağırır¬lar, yakalarını paçalarını yırtarlar, günlerce ölünün kapısı önünde veya evinde böyle matem feryadında bulunurlardı.
İşte böyle matem yapmanın Alfanın en çok buğz ettiği ve sevmediği amellerden olduğunu rasûlü Ekrem efendimiz beyan buyuruyor.
b) Câhiîiyyet devrinde kumar oynamak, navruz gününde şenliklerde bulunmak, evlatlarını öldürmek, kız çocuklarını hakir görmek ve bir kabile¬den bir kişinin işlediği bir cinayetten dolayı bütün kabileyi cezalandırmaya kalkışmak gibi pek çok kötü adetleri var idi.
Müslümanlar, bunların bu kötü adetlerinden kaçınmalı ki, sevimli müs-iümanlardan ve en doğru yolda olanlardan olsunlar.
Hadîsi şerifde beyan edilen üçüncü hüküm olan «Haksız yere bir ki¬şinin kanını akıtmak arzusunda bulunan kimsenin» günahı hakkında bir nebze izahat yukarda «Büyük günahlar babı» başlığının altında beyan edil¬miştir. [122]
Tercümesi:
143 - (4)Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, demişiir;
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu.
«Ümmetimin hepsi cennete girecekler, ancak ibâ eden (kaçınan) kim¬se girmiyecekîir.»
— Denildi: O ibâ eden (çekinip kaçınan) kimdir?
— Bunun üzerine Resûlülfah (S.A.V) buyurdu :
«Kim bana itaat ederse, cennete girer ve bana isyan eden kimsede, benden ibâ eden (kaçınan) kimsedir.» Buhârî
(Not: Hadîsi şerifde beyan edilen «ümmet» ümmeti icabet denilen kim-selerdirki, îman edib ameii sâlihde bulunan ümmetlerdir.) [123]
Tercümesi :
144 - (5) Câbir (R.A) den rivayet olunmuştur, dedi:
Resûlülfah (SAV) uyur halde iken bir gurub melek ona geldi, dedilerki : Muhakkak şu (uyuyan) sahibimiz için misal vardır. Binaenaleyh ona birm isa! arz ediniz. Meleklerin bâzısı, bu zatı muhterem uyuyor, dedi. Diğer bâzısıda ; Şüphesiz göz (Muhammed Aleyhisselâmın gözü), uyur, kalbi

— Bunun üzenine melekler dediler : Bu zatın misâli, bir ev yapıp içine bir sofra hazırlayan ve (o sofraya adam davet etmek için) davetçî gönderen udam oibidirki, Ö davetçinin davetine icabet eden, eve girer ve o zadda be¬raber sofradan yer. Davetçinin davetine icabet etmeyen kimsede, o eve gir¬mez ve o sofraya davet eden zatla oturup yemez.
— Melekler tekrar dediler : Ona bu temsilî misâli tevil edip beyan edi-nizde o misali anlasın.
— Yine meleklerin bâzısı, bu zat (Muhammed Aleyhisselam) uyuyucu-dur. dedi. Diğer bazıları da, Muhakkak göz (onun gözü) uyur, kalbi uyanık¬tır, dedi.
— Nihayet melekler dediler : O ev, Cennettir. Dâvetci de, Muham-meddir. Binâenaleyh bir kimse, Muhammede (A.S) îtâat ederse, Elbet Al-laha itaat etmiştir. Bir kimsede, Muhammed (A.S) a isyan ederse, şüphesiz Allaha isyan etmiş olur. Muhammed (A.S.), insanlar (Müminler ve kâfirler) arasını (tasdik veya tekzip etmelerini) belirten bir farktır, (mihenk taşıdır)»[124]
İzahat
Yukarda beyan edilen hükümlerde görüldüğü üzere Melekler, Peygam¬ber efendimizin uyurken gözlerinin uyuyub kalbinin uyanık olduğu açıklan¬maktadır. Böyle olan mübarek peygamberimiz efendimizin bir ev sahibinin sofra hazırlayıp insanları o sofraya davet ettiğinde davete, icabet edib ge¬lenlerin o sofradan karınlarını doyurdukları gibi, isiâmın dâvetcisi olan ru¬hun manevî kıdası olan dâvetine de icabet edenin gönlünü îman nuru ile doyuracağını ve neticede ona tabî olmanın mükafatı olan cenneti alaya da¬hi! olunacağı îzah buyurmaktadır.
Burada hemen şu hususu belirtelim, Melekler «islâmin dâvetcisi» cümleleri ile şu âyeti kerimenin ihtiva ettiği hükme işaret etmiş oluyorlar:
«Ey Peygamber! Seni (Ümmetlerin üzerine) bir şâhid, (İman edenlere cenneti) bir müjdeleyici ve (Kâfirlere cehennemle) bîr korkuducu gönder¬dik.
— Hem Allâhin dinine ve ona ibâdet etmeye onun izniyle bir dâvetci ve hemde nur saçan bir kandil olarak gönderdik.» (Ahzab sûresi, 45-46)
Meleklerin, «Muhammede itaat eden, Aliâha itaat etmiş olur ve Mu¬hammede isyan eden kimse, Ailâha isyan etmiş olur» cümlelerinde de şu âyeti kerîmeye işaret vardır:
«Kim, Peygambere itaat ederse, muhakkak Allâhci itaat etmiş olur.» (Nisa sûresi, 80)
Yukardakl hakikatler gereğince, en doğru yoi islam yoiu olan Pqyğam ber yoiudur. Dünya ve ahiret seadeîi de yine islamda ve ıslama tabî oimak-dadır. Tek önder ve mürşidi hakîkimiz sevgili Peygamberimize tâbi olup her türlü küfür ve batıl yollardan Allanın bütün müminlerle bizleri ve neslimizi muhafaza buyursun ve hidâyeti rabbaniyye likâkat kazanan kafirlere, doğ¬ru yol olan isiâmı nasîb buyurmasını yine yüce mevladan dileriz. [125]
Tercümesi :
145 - (6) Enes (R.A) den Rivayet edilmiştir dedi:
Peygamber (S.A.V) in ibâdetinden sual sormak için üç gurub halinde cemâat Peygamberin hanımlarına geldi. Peygamberin hanımları, Peygam¬berin ibâdetinden haber verince, Kendilerince Peygamberin, ibâdetini azın-sıdılar, dedilerki : Biz neredeyiz. Peygamberle hiç bir zaman bir olamayız. Zira Allâhü teâla onun geçmiş ve geleceteki günahını bağışladı.
— Bunun üzerine İçlerinden birisi dedi : Duyunuz, ben dâima gecele¬yin namaz kılacağım.
— Diğer birisi dedi : Ben bütün gündüz oruç tutacağım ve hiç iftar et-miyeceğîm.
— Diğer biriside dedi : Ben kadınlardan ayrı duracağım hiç evlenmi-Veceğim.
— İşte o anda neb/ıyyi muhterem saliailahü aleyhi veselem onların yanına çıka geldi ve hemen buyurdu :
«Siz, şöyle şöyle dediniz değ i (m i? Duymuş olunuzki, vallahi ben Allah-dan sizden daha çok korkarım, ben Allahdan daha çok çekinir inikat ede¬rim. Bununla beraber ben oruç tutarım ve iftarda ederim. Namaz kılarım,[126] yatağa yatar uyurum ve kadınlarıda nikahlarım Binaenaleyh kim, benim sünnetimden yüz çevirirse, işte o kimse, benden (benim ümmetimden) de¬ğildir.» [127]
İzahat
Hadîsi şerifin baş tarafında geçen ve Hz. Aişeye gefen cemaat ara¬sında konuşulan şu : «Biz neredeyiz, Peygamberle hiç bir zaman bir ola¬mayız. Zira Allâhü tealâ en un geçmiş ve gelecekteki günahını bağışladı.»
cümleleri hakkında bir kaç İtikat meselesi arzedefim.
Hz. Aişeyi ziyarete gelib Peygamberimizin ibâdetini Öğrenen bu sahâ-bei kiramın bu cümlelerinde, Peygamber efendimizle kendilerinin iman ve amel bakımından bir oiamıyacağjnr beyan ederek kendilerine ayrı ayrı va¬zife ve yasaklar yükletirken, resûlüllahın masum bir kişi olduğunu beyan ederek şu mealdâki âyeti kerimeye işaret etmişlerdir :
«(Habîbjm!) Alfah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamak için üzerindeki nimetini (dînin yücelmesini) tamamlayacak ve sera dosdoğ¬ru bir yolda sabit kılacaktır.» (Fetih sûresi, 2)
Peygamberler' hakkında bilinmesi gereken sıfatlardan birisi, «Ismet-Peyğamberin günahlardan beri ve masum olması.» keyfiyetini bilip inan¬maktır. Ancak onlardan bir takım zeile ve hatalar olmuştur.
İmâmı âzam hazretleri, «FIKHÜLEKBER» isimli eserinde şöyle beyan etmiştir:
«Peygamberlerin hepsi, küçük ve büyük günahlardan, küfür ve kötü olan fenalıklardan münezzehdirler. Ve fakat onlardan Zelleler ve hatalar sadır olmuştur.»
Adem aieyhisselâmın yasak olan ağaçöan yemesi, zelleye misal ola¬bilir. Musa afeyhisselâmın fir'avnın kavminden birine öldürmek kasdı olma¬dan sâdece vurmak kasdı ile dokunuverince ölmesi de hataya misaldir.
Her ne şekil ve suretle olursa olsun, bütün Peygamberler ayıp olan ka¬bin cinsinden büyük ve küçük günahlardan masumdurlar. Göz açıp yuma¬cak kadar şirkde ise asla bulunmamışlardır. Kendilerinden sâdır olan zelie ve hatalarda, «Hasenâtülebrar, Seyyiatülmukarrabin = iyi kim¬selerin İyilikleri, Mukarrabin olanların (Peygamberlerin ve ernsallorının) günahlarıdır.» kabîiindendir. Yani Peygamber ve emsallerinin günahları. Kendilerini Allâha yaklaştırmada, Allanın kabul edeceği iyi amel ve hayırda bulunanların iyilikleri gibidir.
Peygamberler hakkında gerçek İtikat, kesin ve net olarak böyledir. Hakikat böyle olmakla beraber cumhuru ulemâya göre, Peygamberlerde sehven büyük günahların sadır olması caizdir. Ve yine bilerek küçük gü¬nah işlemeleri de caizdir.[128]
Hz. Aişeye gelen zatların kendilerine çeşitli şeyleri yasaklamaları va kendilerine fazladan ibâdet yüklemeleri karşısında. Resulü Ekrem saîîâhü aleyhi veseliem efendimiz şöyle buyuruyor :
«Siz, şöyle şöyle dediniz değilmi? Duymuş olunuzki! Vallahi ben Aliah-dan sizden daha çok korkarım.»
Peygamber efendimizin buyurduğu üzere Allahdan en çok korkan ken¬disidir. Zira Resulü Ekrem efendimiz cenabu hakkı en iyi bilendir. Allâhü tealayı iyi bilen daha çok korkar.
Bu hususu cenâbu Allah bir âyeti keriymesinde şöyle buyurmuştur:
«Altahdan kulları içinde, ancak âlimler korkar.» (Falır sûresi, 28)
Aiiâhın âyetlerinde ve resulünün mübarek sözlerinde hakîkatlar bu minval üzere iken, asrı seadet de bâzı kimselerin azda oisa böyle acciblik-lerinin yanında, günümüzde de pek çok kara cahiller kendilerine evliya ve allâme süsü veriyorlar. Kur'an ve sünnete aykırı pek çok batı! ve hurafeler¬le meşkui oluyorlar ve kendilerine gelip teslim olanlara. dG ilim ve ulema düşmanlığı aşılayorlar. Mikrop hayat ipine dalan zavallılar, «Biz ehü bâtınız, hocalar zahircidir, onların yanlarına uğramayın ve sözlerine kulak asmayın, gibi» sözlerle zavallı cahilleri zehirleyorlar ve buz gibi Kur'an, hadis, ilim ve ulema düşmanlığını telkin ediyorlar. Hatta onlardan bazıları şu cümleleri de söylemektedirler: «Az amel, çok ilimden hayırlıdır. İlmi bırakın, amele bakın... v.s.» Bu cümleler ve emsali fikirler isfâmın ana esaslarına ayktridir. Fakat cahil millet bu gibi bâtıl yolcularını anlamakta güçlük çekmektedirler. Bun¬ların fenalıkları ve iimin fazilet ve üstünlüğü bu eserimizin ikinci ciidinin hemen baş tarafında gelecektir. Ayrıca «İSLAMDA EVLİYA MESELESİ VE HARİKALAR» İle «İSLAMA SOKULAN BİDA'T VE HURAFELER» adlı eseri¬mizin ikinci cildinde hulâsa olarak yazılmıştır.
Ancak böyle sapıklara şu mealdeki : «İlim, amelden hayırlıdır.» hadisi şerifi hatırlatırız. (îMerakiifelah tahîavîsi, 6)
Hadîsi şerifde beyan edilen şu cümlelerde şayanı dikkattir: «Ben Allahdan daha çok çekinir ittika ederim, bynunla beraber ben oruç tutarım ve iftar da ederim. Namaz kılarım, yatağa yatarım ye kadınları da nikahlarım. Binâenaleyh kim, benim sünnetimden yüz çevirirse! işte o kimse benden (beriim ümmetimden) değildir.»
Hadîsi şerifin bu cümlelerinde şu âyeti kerîmeye işaret vardır : «Ey îman edenler! Allanın size helal kıldığı nimetlerin temiz ve tîyble-
Tini kendinize haram etmeyin, aşirîiik edib hattı tecâvüz etmeyin. Çünkü Allah, aşirîiik yapanları sevmez.» (Maide sûresi, 87)
Bu âyeti kerîme efe ve yukardaki hadîsi şerifin son cümlelerinde belir¬tildiği üzere Aliâhü îealanın buyurduğu gibi resulü Ekrem efendimiz, oruç tutuyor ve iftarda bulunuyor, namazı ise vaktinde ve gece gündüz ibâdetini îfa ettiği gibi, yatıp istirahatta da bulunuyor Ve insanın nefsinin tehlikeden korunmasını sağlayan aynı zaman neslin devam etmesi için kadınlardan ni¬kahlayıp evlenirdi. Ve bu ameller kendinin sünneti olduğunu beyan buyur¬muştur.
Peygamber efendimiz, rivayetlere göre onbir veya on iki hanım nikahla¬mıştı. Bunlardan dokuz adedi birlikte bulundukları vâkîdir. Bu hanımların isimlen ve bağlı oldukları sülâle ve kabileleri şöyle idi:
Altı {8) adedi kureyş kabilesinden idiki, onlarda şunlardır : Hz. Hatice, Hz. Aişe, Hz. Hafsa, Hz. Ümmü habîbe, Hz. Ümmü seleme ve Hz. Şevde ro-diyaifahü anhümdür.
Dört (4) adedi de arab sülelesine mensubdur. Onlarda; Hz. Zeyneb bin-ti cahş, Hz. Meymûns, Hz, Cüveyre ve miskinlerin anası sayılan Hz. Zeyneb binti Hüzeymetülhiâlîye dir. Allah hepsinden râzi olsun:

Bir adedi de.arab sülâlesinden oîmayıb Benî israil sülâlesinden Hz. Safiyye bitni Hay radıyallahü teala anhadır.
Bunlardan Hz. Hatice ile ürhmül mesâkîn-Miskinlerin annesi sayılan Hz. Zeyneb, Peygamber efendimizden ewel vefat etmişlerdir. Peygamber efendimiz ahirete teşrif ttiklerinde diğer dokuz adedi hayatta idiler.
Bu hanımlarından başka dört adet de döşeklik cariyesi var idi. Onlarda şunlardır : Mariyetülkıbtlyy^, Reyhâne, birisimde Zeyneb binti cahş isimli hanımı bağışlamış idi. Diğer birisi de harblerde alman esirlerden bîr cariye idi.
Şimdi Peygamber efendimizin hanımının bu kadar çok oluşuna karşı bâzı sivri akıllı kimseler veya din düşmanları laf edib dil uzatırlar. Onlar ev. velâ iman etmelidirlerki, ondan sonra Peygamberin kendisindeki beşeri kuv¬vetle zaruretler karşısmda bazı hanımların iffet ve namusunu korumak maksadiyle himayesine almak durumunda olduğunu aniayabilmelidirîer.
Bir defa Aîlâhü teâlanın hiç bir ferd de bulunmayan maddi ve manevî kuwet ve hasletleri ona verdiğini bilmek gerekir. Siyer ve ahlak kitablan-nın beyanlarına göre Peygamber efendimiz, bir gecede ailesinden dokuzu¬nun evini ziyaret eder beşerî ve ailevî ihtiyaçları karşılar idi, aynı zaman¬da dokuzu ilede ailevî münasebette bulundukları beyan edilmektedir.
Aslında bir peygamberde kırk erkek kuwetinin olduğu ve Peğâmber efendimiz de kırk Peygamber kuwetine sahib olduğu bâzı ahlâk ve siyer kitablarında yazılmıştır. Her ne ise cenabu hak sevgili habîbine mubah
ve helal kıldığı amelleri, Hz. Peygamber efendimiz işlemiştir. Beşerî kuv-vet ve âdetlerin üstündeki haller ve ameller, hiç bir zaman normal hayatla mukayse edilemez.
Hal böyle iken günümüzde izdivaç hayatını kerih gören veya evlenme-yip bekar durmanın sultanlık olduğunu savunarak aile hayatını kurmayan bir takım şerliler vardır. Hatta bazı kişiler bu hayat! işlemeyen zavallıları, evliya olarak tanıtmaya çalışıyorlar. Evlenmeye bir manisi yok iken nikah¬lanmayan kimse, bu ümmetin en şerlisi olduğu Hz. Rasul tarafından açık¬lanmıştır.
Nikahlanıp evlenmek, normal kişifer için sünnettir. Nefsi azgın ve kuv¬vetli kişilerin nikahlanıp evlenmeleri, vacibdtr. Evlilik hayatında kadının hakkını koruyamıyacak ve idaresinden korkan kimse ise, evlenmesi mek¬ruh oînr
tvıenmenin yönlerini, nikahlanmanın lüzumu ile diğer hükümleri hak¬kında geniş malumat, «MÜLTEKA TERCÜMESİ» nin birinci cildi ile «İS-LAMDA TESETTÜR VE HAYAT» adlı eserimiz de yazılmıştır. Oralardan oku¬mak ve bu suretle en doğrusunu öğrenmek iyi yolun ta kendisidir.
Peygamber efendimizin ashabını uyarıp, kendisinin yolunu takib ede¬nin ümmetinden oiup, onun yolunu bırakıp kendi görüş ve düşünceleriyle amel edenlerin de ümmetinden olmayacağını açık bir dİUe beyan buyurmuş¬tur. Akıllı insan, bu sözleri kendisine rehber edinir, yalancı vei uydurmacı¬ların batıl söz ve amellerine iltifat etmez. [129]
Tercümesi
146 - (7) Aişe (R.A) den rivayet olunmuştur, dedi i
Resûlüllaft (S.A.V) yep yeni bir şey İstemişti v© (iş amei} hakkında ya¬pılabileceğine dâir ruhsat vermişti, Fakat bözi cenaat onu işlemekten ka¬çındı. Onların bu halleri Resûlüllah (S.A.V) e erişdi.
Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) hemen kir hutbe Srâd stti, sonra *> buyurduki ı[130]
«Bâzı kavmin haîıi nedfrki, benim işlemiş olduğum şeyden onlar kaçım yarlar?! Allaha yemin ederimkl, Elbet ben Allah, onlardan daha iyi bilirim* yş ben onların Allardan daha çok korkanıyım.» [131]
Tercümesi :
147 - (8) Râfi Bin Hadîc (R.A) den mervidir, dedi :
Nebiyyi muhterem sallallahü ateyhi vesellem hurmayı aşılayan bir ce¬maat yanına geldi, dsdiki: «Ne yapıyorsunuz?» *
Ashabı kiram dediler : Biz hurmayı aşılama ile meşkul oluyor idik.
Resûlüyah (Ö.A.V) buyurdu : «Siz bu işi istemeseniz hayırlı olurdu.»
Bunun üzerine ashabı kiram o işi terk ettiler; öyle oluncada hurmanın meyvası noksanlaştı.
Râîî dedi : Ashabı kiram bu hâli nebiyyi muhtereme zikrettiler.
Hemen Resûlüliah {S.A.V) buyurdu :
«Ancak ben bir beşenim, size dininizden bir şeyi emredersem hemen onu tutunuz, alınız. Ve eğer size kendi reyimden bir şeyi emredersem, an¬cak ben bir beşerim.»[132]
İzahat
Râvî Hz. Râfî bin Hadîc (R.A), Eba Abdiliah elhâriaî künyesi ile künye-lenen Medîne-i münewereli Ensârı kiramdandır. Uhud muharebesinde ken¬disine bir ok isabet etmişti. İşte o anda hemen Rasûfüllah (S.A.VJ ; Ben kı¬yamet günü şahidim] buyurdu, o ok yarasının acısı, Emevîlerden Abduime-lik bin Mervan zamanında kesiimiş ve hicretin yetmiş üçüncü .senesinde Medînei münewere de seksen aitı (86) yaşında veîot etmiştir. Kendisinden pek çok kimseler, hadîsi şerif rivayet etmiştir. Allah ondan râzî olsun.
Resulü Ekrem efendimiz Medîne-i münewereye geldiğinde bakdıki En-sardan bir kıstm insanlar, bahçelerinde hurma ağaçlarının verimlerinin iyi olması için aşılama ve emsali çiçeklerin eşleşmelerini ve meyvalann iri, bol olmasını sağlamak maksadı ile bir takım ilaçlama gibi amellerle meşgul olu yarlardı. Bunun üzerine Resulü Ekrem efendimiz, bu ameli terk etmelerini buyuruyor. Fakat o sene verimin az olduğu görülünce hemen ashabı kiram haber veriyorlar. İşte o zaman şu mübarek cümleyi buyuruyor.
«Ancak ben bir beşerim. Size dîninizden bir şey emredersem, hemen onu tutunuz - alınız. Ve eğer size kendi reyimden bir şey emredersem, an¬cak ben bir beşerim.»
Bu cümleleri ile âdet ve tabîatlardaki yenilikler veya değişiklikler, Bid'at değildir: Resûlülah (S.A.V.) bu hadisi şerif de. Dünya işleriyle ilgili san'at, teknik, ziraî yenilikler, her memleketin âdet ve tabîotma ve hatta havasına göre çeşitli tecrübe ve tatbiklerde değişiklik utabileceğim beyan buyurmuştur. Sıcak ülkelerdeki, giyim âdetlerinin soğuk ülkelerde mümkin. olmadığı gibi.
Netekim başka rivâyetü bir hadîsi şerif de şöyte buyurulduğu mezkûr¬dur :
«Siz, dünya İşlerinizi daha iyi bilirsiniz. Binaenaleyh eğer ben size di¬ninizden bir şeyi emredersem, hemen onu tutunuz.»
Daha ewel gecen ve gelecekte beyan edilecek olan Bid'atlc ügili ha¬disi şerifler, itikat ve ibâdete sokulan Bid'atları beyan etmektedir. Yoksa âdet ve tabiattaki yenilikleri yasaklamak yoktur. Eğer âdet ve örflerdeki yenilikleri de içine almış olsaydı, bu mübarek sözündeki hükümleri Resulü Ekrem efendimiz buyurmazdı. îtikat ve İbâdete sokulan veya sokulmaya çalışılan BİD'ATLAR'ın kö¬tülükleri. «İSLAMA SOKULAN BİD'AT VE HURAFELER» adlı eserimizin bir ve ikinci cildinde beyan ettikten sonra âdet ve teknik sahadaki yenilikler hakkındada bir nebze bahsettiğimizi hatırlatırız. Ancak âdet ve örfdeki ve¬ya tabîat ve teknikdeki yenilikler, dînin kesinlikle haram ve yasak kıldığı hü¬kümlere aykırı olursa, işte bunlarda dîne muhalefet olduğundan haramdır.
Netekim zaman ve örf icabı ve zamana göre evladlan yetiştirmek ge¬rektiği iddiası ile, kız çocuklarını soyup çıplak halde veya erkeklerin kıya¬fetlerine girib erkekli kadınlı karışık nazaretme, setrülavreti terk etme, hal¬vet ismi verilen yabancı erkekle bir kadının tek başlarına bir odada kalma haramlığını işleme, haya ve edebden sıyrılmış bir şekilde yabancı erkeklerle karşı karşıya veya yan yana durub sözde ilim tahsilinde bulunma gibi dinin haram kıldığı âdetler ise, Kur'anın ve sünnetin şiddetle yasakladığı kötü İslâmın haram kıldığı şeyler, hiç bir zaman âdet ve Örf diyerek işfene-mez : Haram olan bu amelleri işleyenler, eğer helâl ve iyi derlerse, dinsiz, imansız namus düşmanlarıdırlar.
Şayet haramlığtnı itikad ederek işlerlerse, iffet ve namuslarını kıskanma yan deyyus huylu ahlaksızlardır. Ahlak yoksunu haya ve edebini yitirmiş, hasta ruhlu yaratanını düşünemiyen beyinsiz müminlerdendirler.
Cenabu hak, bütün mümin kardeşlerimizle bizleri, böyle beyinsiz, edeb ve haya yoksunu insanlardan oimamayt nasib buyursun. Amin. [133]
Tercümesi:
148 - (9) Ebû Musa (R.A) den mervidir dedi:
«Ancak benim misalim ve benimle gönderilenin misali, bir cemaata ge¬lip şöyle diyen adamın misâli gibidir: «Ey kavmim! Ben düşman ordusunun gözümle gördüm, ben acık bir şekilde (sizi o düşmanın tehlikesinden) korku-ducuyum (ikaz ediciyim)! Binaenaleyh kaçının, kaçının (uyanık ve dikkatli oiun, buradan ayrılın.)
— Bunun üzerine c< adama cemcatden bazısı itaat eder, hemen ge¬celeyin giderler, sükûnet ve usulca oradan ayrılırlar. Nihayet o cemaat düşmanın tecâvüzünden kurtulurlar.
— Ve o cemaatdan bir kısmıda o adamı yalanlar ve yerlerinde sabah¬larlar, düşman ordusu da sabahlar. Bunun üzerine düşman ordusu o ger¬çeğe inanmayıp yalanlayan cemaatı helak ve perişan ederler.
— İşte bu adamlar bana itaat edip benim getirdiğim hükümetlere tâ¬bi olan kimsenin misâli ve bana isyan edip benim hak teâladan getirdiğimi yalanlayan kimsenin mâslı gibidir.» (Hadisi, Buhâri, Müslim rivayet etmiştir.) [134]
İzahat
Râvî Hz. Ebû Musa (R.A) in hayatı, yukarda ki hadîsi şeriflerin izahatın¬da geçmiştir.
Hadîsi şerifde Resulü Ekrem efendimiz, kendisi ile getirdiği hükmü ilâhinin ümmetine duyurmasını ve netice hakkındaki ümmetinin davranış¬larını temsili olarak

beyan etmiş ve şöyle açıklamıştır:
Bir kavmin inandığı bir kimse, o kavme geliyor diyor ki : Ben size mü¬him ve hayâtı bir hususu açıklıyorum, iyi dikkat ediniz, gözümle gördüm düşman ordusu geliyor, buradan kaçarsanız ve kendinizi kurtarmak için çok acele ederseniz çok iyi edersiniz. Aman dikkat ediniz buradan ayrılı¬nız!
Bu tebliğ ve ikaz o kavmden bir kısmı dinleyib hemen çek'nip derlenib toplanarak oradan ayrılırlar. Bir kısmı da o îkaza kulak asmazlar, yerlerin¬den ayrılmazlar ve nihayet düşman ordusu gelir onları helâkü perişc.ı ederler.
Keza peygamberimiz efendimizin tebliğ ettiği hükümlere tabî olub ye¬rine getiren müminler de, cehennem ateşinden kendilerini korurlar cenâbu hakkın büyük ve ebedî azabından kendilerini kurtarırlar.
Şayet Resulü Ekrem efendimizin buyruklarına tabî olmayıp isyan eder¬ler ve hatta yalanlarlarsa, işte onlarda düşman ordusundan kaçmayıp he¬lak olanlar gibi, helâkü perişan olup cehennemi boylarlar.
Binâenaleyh akıllı müsiüman bu teşbihli izaha çok dikkat eder, Ken¬disine çeki düzen verir, Resulü Ekrem efendimizin buyuruklarına ciddiyetle sarılır. Ve bütün müminleri de uyarıp seadet ve felaha kavuşturmaya çalı¬şır. Peygamber efendimize tâbi olmak aneak böyledir.
Bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuştur :
—; «(Habîbirn!) Deki : Eğer çiz AEİâhi seviyorsanız, hemen bana uyun ki, Aüah da sizleri sevsin ve günohlarmızı bağışlasın.» (Ali İmran sûresi, 31)
Resûlüllaha isyan edib kötü yolu tâkib eden basiretsizler ise, dünya ve âirret felâketine uğrayacakları muhakkaktır.
Bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuştur :
«Binâenaleyh Peygamberin emrine muhalefet edenler, başlarına bir be¬lâ inmekten, yahut kendilerine şiddetli bir azab isabet etmekten sakınsın-lcr.» (-Nur sûresi, 63) [135]
Tercümesi:
149 - (10) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüilah (S.A.V) buyurdu :
«Benim misâlim ateş (ışık) yakan bir adamın misâli gibidir,. Her ne za¬man ateş çevresini aydınlatırsa, döşek ve bu ateşin (ışığın) içine düşecek hayvanlar, düşmezler. Halbuki o hayvanlar (karanlıkda) gidemezlerdi ve karanlık kaplar kendilerini ateşin tehlikesine atarlar, tşte bende sfzj ateşe düşmekdsn koruyucuyum. Halbuki siz kendinizi o ateşe atmaya çalışıyor¬sunuz. «Bu hadis, Buhârinin rivayetidir. Müslimin rivâyetide böylecedir. Ancak müsüm hadisin sonunda demiştir :
Resûlüilah (S.A.V) buyurdu :[136]
«İşte bu, benim ve sizin misâiınızdır. Binâenaleyh ben sizi ateşden ko¬ruyan bir kişiyim. Ateşden uzaklasın. Gelin Eğer bana gâffp gelirseniz (yani ateşden uzaklaşmazsanız), kendinizi ateşe atarsınız.» [137]
Tercümesi:
150 - (II) Ebû Musa (R.A) den mervîdir. dedi:
«AElahü teâiânın itim ve hidâyetle beni göndermesinin misali, bir ara¬ziye cokca yağıp isabet eden yağmurun misâli gibidir.
— Binaenaleyh o arazinin bir kısmı güzeldir, suyu kabul edip emer, pek çok ekin ve ot bitirir. Ve o araziden bir kısmıda sert d ir suyu emmez* Allahü teâla o sudan insanları menfaatlandırır. O suyu içerler, sularlar ve ziraat işi yaparlar,
— Yağmur suyu diğer bir kısım araziyede isabet eder, fakat o arazi kaygandır (düzgündür) su tutmaz, (suyu emmez), (Çorak topraktı arazi gi¬bi), Ot bitmez.[138]
— İşte bu arazide Allanın dininde fakıih olup Allanın beni gönderdiği şeyden faydalanarak (amel ederek) ilim öğrenen ve öğreten kimsenin mi¬sâli gibidir ve (münbit olmayan arazide) Allanın dîninindeki hükümelerle fık¬hı (şeriatı) bslîemeyib (veya fıkhı öğrenib amel etmeyerek) bir baş olub (gi-birlenib) yükselen ve benim gönderildiğim şeyleri ki, Allanın hidâyetini ka¬bul etmeyen kimsenin misâli gibidir.» [139]
İzahat
Hadîsi şerifde beyan edilen, «Allanın, beni ilim ve hidâyetle gönder¬mesinin misâli» cümlesinin hükmü iki cihetli olarak anlaşılabilir.
a) Birisi, mutlak hidâyete delâlettirki, bu hüküm şu mealdâki ayeti ke¬rîme ile beyan buyurulmuştur:
«Semûd kavmine gelince, biz onlara hidâyeti (doğru yolu) gösterdik, onlar körlüğü {eğri yolu) hidâyete (doğru yola) tercih ettiler.» (Fussilet sûresi, 17)
b) Hidâyetin diğer anlamı ise, hakka vasıl edici olarak gönderildiğini beyandır ki şu âyeti kerîmede îzah edilmiştir ;
« (Habibim!) muhakkak ki sen, sevdiğin kimseyi hidâyete erdiremez¬sin. Fakat Allah, öyle bir kudret sahibi ki, kimi dilerse, ona hidâyet verir ve o (Allah), hidâyete erecekleri daha İyi bilir.» (Kasas sûresi, 56)
Yukardaki birinci ayeti kerîmede. Peygamberlerin kendileri mutfak hi¬dâyet yolu üzere gönderildiğinden kendileri direkman hidâyettir. Binâen¬aleyh onları kabul eden mutlak hidâyeti tercih edip inanmış olurlar. Yani onları kabul etmekle, mutlak mutasarrıf olan hâliki zülceiâlın lutfu inayeti¬ne en çabuk ve en yakın yoldan nail olunmuş olunur.
İkinci âyeti kerîme iiede. Peygamberler hidâyet yoluna delâlet eden, kendileri davet ettikleri kimseleri hidâyete eriştiremiyecekleri, ancak halıkı zülceiâlın lutfu inayeti ile hidâyete erişebilecekleri beyan buyurulmakta dır.
Hadîs şerifde «İHmle gönderilişimin misâli» cümlesi ile de, Hz. Peygam¬ber efendimiz doğru yolu göstermekle beraber doğruyu bildiren ve öğre¬ten bilgilerle gönderildiğini beyan buyurmuşturki, doğruyu gösteren ve öğ¬reten bilgilerle amel edilirse, daha mükemmel ve makbul bilgiler, ameller ve doğru yollar ilâhî lutufla elde edilir.
Netekim bir hadîsi şerifde şöyle büyütülmüştür : «Bir kimse, bildiği ile amel ederse, Allahıi teala o kimseye bilmediği şeylerin ilmini ona varis kılar (bildirir).»
Bir kimse bildiği ile amel etmez ise, o kimseye doğru yol gösterilmez, doğruyu bulamaz, dalâlet ve felâketin içine düşer.
Bu hususu belirten bir gerçekte şöyle denilmiştir : «Bir kimsenin ilmi artar ve fakat hidâyeti (doğru yola gidişi) artmaz ise, o kimsenin Alfandan uzaklaşması ziyâdeieşir.» [140]
Bu hakikatlardan da anlaşıldığı üzere, insanın en iyi kazancı, kendini doğru yola, hak ve hakikata götüren faydalı ilimdir. Bir ilim, sahibine fayda vermez ise, o kimse, o ilmin yükünü cekib âhirette vizir ve vebalını artır¬maktan başka bir şeye yaramaz.
İlmi ile amel etmeyenler hakkında cenâbu hak şöyle buyurmuştur : «Kendilerine tevralla emel etmeleri teklif edildikten sonra, onunla amel etmeyen kimselerin misâli, ciltler hâlinde olan kitbaları sırtında taşıyan (vefakat kitabların içindeki bilgiden haberi olmayan) eşeğin misâMne benzer.» (Cuma sûresi, 5)
3ir çok bilgiyi öğrenibde amel etmeyenler, sırtlarında ciltler, halinde kitabiarı yüklenip sıkıntısını çeken ve fakat kitabların içindeki bilgilerden hiç nasîbi olmayan eşekler gibidirler.
Şu halde akıllı ve faydalı bilgiye sahib olan müslüman, bu rezil merte¬beye düşmemesi için, imkan dahilinde bildiği ile amel eder.
Peygamber efendimiz hadîsi şerifin devamında kendisinin gelişini, gökten yağan yağmura temsil ederek yer yüzüne yağan yağmurdan fay¬dalanan arozî ile hiç bir fayda ve tesiri görülmeyen toprakların durumunu beyan buyurmuştur.
Münbit ve /erimli arazî, yağan yağmurdan faydalanarak çok güzel ve¬rim verir. Bire on. Lire yetmiş ye hatta bire yediyüz ve daha çok güzei ve¬rimler ve faydalar suğlanır.
Fakat çorak ve killi olan topraklar, yağmurdan hiç bir fayda görmez, sahibine en ufak bir verimde bulunmaz.
Peygamber efendimizin getirdiği güzel hükümleri de, hüsnü kabul ile kabüllenib olduğu gibi inanıb öğrendiği ile amel eden her insan da, mün-Dit dan arazî gibi, kendisine gelen v« tâlim, telkin edilen hükümleri içine alıyor ve başkalarınada fayda sağlayor.
Peygamber efendimizin getirdiği hükümleri kabul etmeyip inkar eden ı/eya inanamayıp red eden zavallı kimselerden yağmurdan faydalanmayan ve başkalarına da faydcsı olmayan çorak topraklar gibidirler.
Mümini muhlis, temsil ile beyan edilen bu gerçeklere dikkat eder. kendisini en iyi ve faydalı insanlardan olması için azamî gayreti sarfeder. Resulü Ekrem efendimizin getirdiği hükümlere sımsıkı sarılır. Bildiği ile amel ederek dünya ve âhiret seadtine naii olur.
Hadisi şerifin başdan, sona kadar ihtiva ettiği hükümde, şu hakîkatlara işaret vardır :
a) Peygamber sallalluhü aleyhi vesellem, ilim ve hidâyetle gönderil¬miştir,
b) Onun getirdiği hükümleri, öğrenib kabul edenle kabul etmeyip red edenler, münbit ve verimli ioorek ile verimi ve bitgi kabiliyyeti olmayan toprağa teşbih şekli vardır.
c) Münbit topraklar, yağmur yağdıkça verimi artırırken, çorak olup münbit olmayan topraklarda yağan yağmurdan hiç bir netice sağlayıp verim vermez.
d) Peygamberin getirdiği hükümleri kabul eden kimseler, verimli top¬aklar gibidirler, şâyeı red edib İnka* eden olursa, onlarda verimsiz çorak toprak gibidirler.
e) Peygamber efendimizin getirdiği hükümleri kabul edıb amel eden¬lerin, şeriat ve fıkıh ilmine vakıf olan âlimlerin olabileceği beyan buyurulmuş tur.
f) Şeriat ve fıkıh ilminden mahrum olup.cehlinin kurbanı hâlinde gurur ve kibirli kimselerin ise. Peygamber efendimizin getirdiği gerçeklerden fay-dalanamıyacağı açıklanmaktadır.
g). Kibirli kimselerin, hak ve hakikati kabu/ etmeyib dalâlet yolunu ter¬cih edecekleri de hadîsi şerifin son cümlesinde beyan buyurulmaktadır.
h) Hidâyete erişmek ve dalâlet yoluna sapmak ilâhi kudretin tecellisi ile kulun ihtiyacına bağlı olduğu muhakkaktır. Fakat hidâyete liyakat kaza¬nan kul, cenâbu hakkın lutfu keremi ile, sapıtmaz. Bu sebebden mümin, cenâbu hakkın inayetine mazhar olmak için, elinden gelen gayreti sarfedib doğru yoldan ayrılmamalıdır.

Bunun da en çıkar yolu, edille-i şer'iyye den olan kitab, sünnet, icmâı ümmet ve kıyâsı fukaha ya sarılmaktır.
Kitab ve sünnetin İtikadı hükümleri, akâid ve iimi kelam kitablarında zikredilmiş, amelî ve tatbiki olan kısımları da fıkıh ilmini ihtiva eden fıkıh kitabiarında uzun uzun beyan edilmiştir. [141]
Tercümesi;
151 - (12) Aişe (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüîlah (S.A.V) şu âyeti okudu.
«O (Allah), sana Kur'anı indirmiiştir, o kitapda kinin (Kur'anın) bir kıs¬mı, muhkem âyetlerdir. Bunlar Kur'anın esasıdır. Diğer biir kısım âyetlerde vardırki (onların manası sizce anlaşılmaz) Müteşabihdirler... Resûlüîlah bu âyeti kerimenin sonu olan, «Bunları ancak akılları tam olanlar., iyice düşü¬nür.» Cümlesine kadar okumuştur.
— Aişe (R.A) dedi:[142]
— Resûlüîlah (S.A.V) dediki : Kur'andaki müteşâbih olan (Anlaşıiamı-yan) hükümlere tabî olan kimseleri; sen gördüğünde - Müslimin rivayetin¬de : Siz gördüğünüzde; işte onlar, Allahü teâlanın hükümleri hakkında kalblerinde şüphe olup fitne ve fesatlığa sapmak isteyenler, diyerek isim¬lendiği kimselerdir. Binâenalyh onlardan kaçınınız.» [143]
İzahat
Hadîsi şerifde belirtildiği üzere, Kur'anı Kerîmin hükmü, lafiz ve mâna¬ları gayet açık olarak beyan edilen tevil ve tefsire ihtiyacı olmayan «muh¬kem» ismi verilen âyetler, hak teâlanın manasını açıkça beyan buyurma-dığı ve Resulü Ekrem efendimize de mânasını açıklamadığı «Müteşâbih» adı ile vasıflandırılan âyetleri ihtiva etmektedir.
îmanın esasları, şirkin fenalığı, beş vakit namazın farzltğı, zekat, oruç ve haccın farzlığı açıkça ve sarahatla beyn buyurulan hükümlerdendir.
Ayrıca faizin haramlığı, şarabın, zinanın, haksız yere adam öldürmenin, hırsızlığın, yalan söylemenin, gıybetin, iftiranın, kibir ve hased gibi kalb hastalıklarınında haramlığı kesin ve açık hükümlerle beyan buyurulan âyeti kerîme hükümlerindendir.
Müteşâbih hükümleri ihtiva edenler ise; Sûre başlarındaki kelime ve harfler, Cenâbu hakkın eli, üstü, arşı âlâya istivası. Âdemi kendi suretinde yarattığı gibi hükümler, açıklanmamış, Aüahü teala tarafından Resulüne sarahaten beyan buyurulmamıştır.
İşte biz burada muhkem ayetlerin hükümlerini izah etmeyib, Müteşâ¬bih âyetler hakkında bir kaç hüküm nakledeceğiz.
Cenâbu hak, zat ve sıfatında hiç bir şeye benzemez. Binaenaleyh zatı ilâhi ve sıfatı ilâhi ile ilgili teşbih hükümlerini en iyi bilib anlamak için şu âyeti kerîmenin ihtiva ettiği gerçeklere dikkat etmek gerekir :
«Hiç bir şey ona (Ailâha) denk olmamıştır.» (İhias sûresi, 4)
Diğer âyeti kerîme meali şöyledir :
«Onun (Allanın) misli (benzeri) hiç bir şey yc&tur.» (Şûra sûresi, li)
Akâid kitablarında zâtı ilâhi ile ilgili hükümde şöyle buyurulmuştur :
«Arşın Rabbî (Allah), Arşın fevkındedır. Fakat o arşa karar edici ve muttasıl şekli vasfedilmeksizin arşın fevkındedir.»
Emâlînin diğer beytinde de şöyle denilmiştir :
«Rahman olan Allah, Hiç bir surette bir şeye benzemez. Binâenaley fasit îtikadlılardan kendini muhafaza et.»
İmamı MaÜk (R.A), Müteşâbih hakkında şöyle demiştir :
«İstiva (Arşın üstüne Allanın yükselmesi), Malumdur. Keyfiyeti, meç¬huldür. İstivanın esasına îman etmek vacibdir. İstivadan sual etmek ise, Bid'attır.»[144]

İmamı Âzam (R.A) da, İmamı Malik (R.A) in bu beyanatını, tasvib edib güzel görmüştür.
Akıllı müslümanda, halıkı zülcelal hakkında ve beyan ettiği muhkem ve müteşâbih ayetler hakkında ne şekilde ve nasıl inanılması gerekirse, öylece inanır.[145]
imamı ŞâfM (R.A) da müteşâbih hakkında şöyle demiştir : «Müteşabih âyetler;! tefsir etmek, helal olmaz. Ancak ResÛlüllahdan bir senedle veya sahabeden bir zatın haberi ile veya ulemânın ittifak ettik¬leri bir tevil ile tefsir edilebilir.» [146]
Tercümesi :
152 - (13) Abdullah Bin Amr (R.A) den mervîdir, dedi .Resûlüllah (S.A.V) bir gün öğleyin (sıcakda) geldim, dedi: İki kişinin bir âyet hakkında ihtilaf ettikleri sesleri işitiliyordu.[147]
— Hemen Resûlüllah (S.A.V) in yüzünde gazablı olduğu bilinir halde yanımıza çıka geldi. Buyurdu ki:
«Ancak sizden ewel geçen kimseler, kitapda ihtilafları ile helak oldu [148] .
İzahat
Hadîsi şerifde şu mealdaki âyeti kerîmelere işaret vardır:
«Kâfirler, hakkı (Kur'anı), bâtıl ile yok edib gidermek için mücâdeleederlerB- (Kehf sûresi, 56)
Diğer âyeti kerîme meali :
«İnsanlardan bir kısmı da, Allanın dîn,i hakkında bir bilgisi olmadığı halde mücâdele eder ve her inatçı şeytana uyar.» (Hac sûresi, 3)
Diğer âyeti kerîme meali :
«Ve müşrikler şöyle demişlerdi : Bizim ilahlarımız (Putlarımız) mı daha hayırlı, yoksa omu? (Meryemin oğlu İsamı?), (Habîbim!) Müşrikler bunu sana sırf bir mücâdele olarak misal veriyorlar. Aslında onlar, çok çekiş¬ken adamlardır.» (Zuhruf sûresi, 58)
Peygamber efendimizin yasakladığı hakkın izhârı için olmayıp, sırf enâniyet ve bir kuru iddianın devamı olan mücâdeledir. Sahâbe-i kiram efendilerimiz, Müteşâbih ayetlerden bahsedib münakaşaya başladıklarını görünce mübarek cümleyi buyurarak her aeşid ve lüzumsuz münakaşa¬dan men etmiştir.
Ayeti kerîmelerde de belirtildiği üzere, münakaşa yapan kişiler hemen hemen müşrik ve kâfirler olduğu görülüyor. Hakkın izhârı için münakaşa ve mücâdele yapanlar, pek aztnhkda oluyorlar.
Bu sebeble haklıda olunsa imkan dâhilinde münakaşadan kaçınmak ensâlih yoldur.
Netekİm Peygamber efendimiz bir hadîsi nebevisinde şöyle buyur¬muştur :
«Bir kimse, haklı olduğu halde cidal ve münakaşayı terk ederse, o kimse içîn cennetin yükseğinde bir beyt (ev, köşk) bina ediiir. Ve bir kim¬sede haksız olduğu halde cidal ve münakaşayı terk ederse, o kimse için cennetin aşağısında bir beyt (ev) bina edilir.» Tirmizi (Şerhi aynülilim, 455)
Cidal ve münakaşanın doğru olmayan yönlerin en mühimmi, zatı ilahi ve sıfatı ilahi hakkında yapılan münakaşadır. Hükmü ilâhîler ve başka me¬seleler hakkında da imkan dâhilinde dedi kodu ve çekişmelerden son de¬rece kaçınmak lazımdır. Zira cidal ve münakaşa neticesinde şu gibi haller ortaya çıkabilir.
a) Cidai ve münakaşadan sonra insanda, öfke ve gazab hali olabilir.
b) Münakaşa esnasında, iftira ve yalan söyleme halleri görülebilir,
c) Münakaşa ânında, rakibine galib gelmek için çeşitli hilelere sapma hali olabilir.
d) Cidal ve münakaşa yapan kimse, rakibine karşı kibir ve gururlu bir tavru harekette bulunma hâli de olabilir.
e) Cidal ve münakaşa yapan kimse, nefsin ve şeytanın esîri olarak hissî hareketlere kapılabilir.
t) Cidal ve münakaşa, insanda buğz, kin, adavet, hased, riya, ucub ve kibir gibi kalb hastalıkları oian manevî mikrobları meydana getirebilir.
g) Hulasa bilhassa haksız ve lüzumsuz yere yapılan münakaşalar, nefsin esareti, hak ve hukukun düşmanlığını ortaya kor.
Her ne pahasına olursa olsun, haram ve yasak olan cidal ve münaka¬şadan kaçınmak en doğru yoldur.
Ancak hakkın izharı, veya hak olan bir şeyin tesbiti ve hak yolcula¬rının tasvib ve takdiri gibi hallerin yanında Allah ve hak için mücadele, haddi aşmamak kaydı ile caizdir.
Bu hususu açıklayıcı hükümler, yukarlarda geçmiştir. [149]
Tercümesi:
153- (14) Sâd Bin Ebî Vakkas (R.A) den mervîdir, demiştir : «Müslümanlar içerisinde (veya hakkında) müsiümanların en büyük cürüm (günah) işleyeni, insanlar üzerâne haram kılınmamış her hangi bir şeyden [150](Peygambere) sual soran kimsedirki, onun sorması sebebi ile o so¬rulan şey haram kılınır.» [151]
İzahat
Râvî Sâd bin Ebi Vakkas (R.A), Cennetle müjdelenen on sahabeden birisidir. Ebû ishak namiyle künyefenmiştir. Babasının ismi, Mâlikdir. An¬nesinin ismi ise, Hamnedir Hz. Sâd, kureyş kabilesinden Benî Zühre sülâlesindendir. Annesi ta¬rafından bu nesle bağlı olması nedeniyle Peygamberimizin annesi ile nesil birliği olduğundan Resulü Ekrem efendimiz, Hz. Sâd-e; «Benim dayımdır.» buyururlardı.
Hz. Sâd (R.A), ilk müslümanlardandır. Müslümanların yedincisi veya beşincisi olduğu beyan edilmiştir. İslahla girdiği sırada, on yedi (17) ya¬şında idi. Allah yolunda ilk kâfir kanı döken ve düşmana ok atan bu zatı muhteremdir.
Peygamber efendimizle beraber bütün muharebelerde hazır bulunmuş¬tur. Uhud muharebesinde Hz. Sâd, bin (1000) ok atmıştır. Ve Resulü Ekrem efendimiz kendisine; «Anam babam sana feda olsun at, ey sâd!» diyerek taltifde bulunmuştur. Peygamberimizin böyle taltifi, Handek muharebe¬sinde Hz. Zübeyr bin Awama da olmuştur.

Bizim memleketimiz olan türkiyede kadınlar arasında, «Şeydi vakkası-na uğrayasıca» diyerek öfkelerini gidermek için çocuklarına veya gazab-landıkiarı kimselere söylerler. Kadınların bu sözleri, Sâd bin Ebî Vakkas (R.A) in uhud muharebesinde atmış olduğu okların vak'asını kasdederek söyleyorlar. Fakat tahrif edilmiş altından üstünden kelime ve harf koparı¬larak söylenmektedir. Aslı şöyle olması gerekir : «Sâd bin Ebî Vakkasın vck'asına uğrayasıca.»
Hz. Sâd (R.A), Uhud muharebesinde ok atarken takriben otuz iki yaş-tarında idi. Bu zat daha mekke-i mükerreme de ilk m'üslüman olduğu sıra¬larda müşriklerden bir takım zalim kişilerin saldırısı karşısında, devenin çene kemiğini birinin başına vurub yarmıştır. işte islam yolunda yere akı¬tılan ilk kan, budur. Bu zatın attığı okun ve yapmış olduğu duanın kabul olması hususun¬da Resulü Ekrem efendimiz şöyle buyurmuştur : «Ey Aüahım! Bu zatın oku¬nu rast getir ve duasını kabul et.»
Resulü Ekrem efendimizin bu duasından dolayı onun bu hâlini bilen muslümanlar, Sâd (R.A) in aleyhlerinde dua yapmasından korkarlardı. Bu sebeble kendisinden çekinirler ve hayır duasını taîeb ederlerdi.
Hz. Sâd (R.A), Küfenin banisi, bilâ ahire valisi oldu. Kadsiye muhare¬besinin baş kumandanı ve İranı fethedenlerin birincisidir.
Hz. Sâd (R.A), seksen yaşını mütecaviz olduğu halde hicretin eüî beş (5fcj senesinde Medinei münewerede (Akik) nâmi ile anılan mahaldakı evinde vefat etmiştir. Vefatından sonra cenazesi, Medine-i münewereye getirilib mescidi nebevinin içine kondu ve namazını c zcman Medine valisi olan mervan kıldırmıştır. Ve cenazesi, cennetülbîa defn olunmuştur.
Cenazenin mescide idhal edilerek kılınmasındaki hikmet, Hz. Aişenin talebi ve validelerimizin de cenazeyi kılmaları içindir. Cenazenin mescide sokulup sokulmaması ile ilgili geniş malumat, fıkıh kitablarında mezkûrdur.
Hz. Sâd, Cennetle müjdelenen sahabenin en son vefat edenidir. Al-iah ondan râzî olsun ve âhirette şefâatma cümlemizi cenabu hak nasib buyursun. Amin,
Hz. Sâdin rivayet ettiği hadîsi şerifde Resulü Ekrem efendimiz gayet açık ve kesin ifâdelerle beyan buyurmuştur ki, «En büyük günGh, müslü-manlann bir mes'ele hakkında beyan edilen bir hüküm yok iken onu so¬rup sual ederek müstümanlara haram kılan kimselerin günahlarıdır.»
Burada pek çok mes'ele ve hakîkatlar açıklanması gerekir. Fakat biz bîr kaç misal ve hüküm naklederek esasları belirtmeye çalışacağız.
Ewelâ bir mes'ele kısa yoldan beyan edilmiş ise, o meseleyi enine boyuna uzatarak sual ve cevablar alınmaya çalışılması hiç iyi değil kolay ve rahatlıkla ifade edilecek iş ve amel güçleşir.
Meselâ : Hz. Musa aleyhisseiam zamanında bir adam öldürülmüştü, bu adamın öldüreninin bilinmesi için İsrail oğulları Hz. Mûsaya-müracaat ettiler, Hz. Mûsada cenâbu hakdan aldığı emri ilâhi olan Öküzü (İneği) bo¬ğazlamalarını buyurunca, İsrail oğulları işi sual ve cevab yoiuna döktüler, sığırın, rengini sordular. Rengi beyan edilince renk üzerinde belirli bir alâ-metden sordular. Ona da cevabı alınca mevcut sığırlardan dnha başka bir
hale sahib olup olmadığı gibi suallere geçtiler ve, nihayet kesin cevabı al¬dılar ama, o sığırı bulup kesinceye kadar pek çok sıkıntı çektiler.
Bu hükümleri satırlar hâlinde okumak isteyenler, Bakara sûresinin 67-73 âyetleri okumalarını tavsiye ederiz.
Bu hüküm ve kıssadan da anlaşıldığı üzere, kısa yoldan beyan edilen bir amel veya mes'eleyi veya yapılması istenen bir işi, enine boyuna sual ederek uzatmak pek çok güçlüklere sebeb olabilir. Bu sebeble bir mes'ele kısa yoldan açıklanmış ise, onu uzatib güçleştirmemeli. Olduğu gibi veya beyan edildiği şekli ile icra etmelidir
Yine bir misal, Hz. Peygamber efendimiz : «Ey insanlar! size hac farz kılınmıştır. Binaenaley hocanızı îfa ediniz.» hükmünü buyurunca ashabdan bazıları, «her senemi yâ Resûlulla!» diyerek sual edenler oldu. Bu sual üç sefer tekrarlandı. Nihayet üçüncü seferde Resulü Ekrem efendimiz «Ha¬yır» buyurdular. Eğer bu suallere karşı Rasûlü Ekrem efendimiz «Evet» buyuraydı, İşte güçlük ve ızdirab o zaman ortaya çıkardı.
Yukardaki hükmü ilâhinin kesin şeklini îzah ettikden sonra Resulü Ekrem efendimiz şöyle buyurdu : «Eğer ben hayır, demeyipde evet diyey-dim, hükmü ilâhi öylece kesinleşirdı. Böyle oluncada hac farîzass her sene vacib olurdu.»
Bu hükmü ilâhinin kesin be/anını yapdıkdan sonra Resulü Ekrem efen dimize şu mealdeki âyeti kerîme geimiştir:
«Ey Müminler! Öyle şeylerden Peygambere sormayın ki, size (o sor¬duklarınız} açıklanırsa, fenanıza gidecektir. Halbuki kur'an indirilirken sual ederseniz, onlar size açıklanır. Allah şimdiye kadar sorduklarınızı bağış¬ladı. Allah çok bağışlayıcıda, azabında aceleci değildir.» (Maide sûresi, 101)
Asrı seadette uzun sual ve cevab hâli görülenlerden bir zat da Abdul¬lah bin Amr bin el as (R.A) dır. Uzun sual ve Resûlülİlahın cevabından bir kısmını kısaca şöyle nakledelim :
«Haber alındığına göre sen Kuranı gecenin tamamında hatmediyor¬sun?
— Abdullah bin Amr hemen dedirnki. Evet ey Allanın Rasûlü! Muhak¬kak ki ben o kur'anı bir gecede hatmetmekle ancak hayır umuyorum.
— İşte bu andan hemen Resûlüllah (S.A.V) ona şöyle buyurdu : «Kur'anı her ayda bir defa hatmedib oku.»
«Abdullah (R.A}, Ey Allâhın Nebisi! ben bundan fazlasını yapmaya kadir olurum dedi.
— Resûlüllah (S.A.V} buyurduki,
«Öyle ise, yedıi günde oku. Bunun üzerine ziyâde etme.»
— Abdullah bin Amr (R.A) dedi : Ben şiddetlendirdikçe, Resûlüliahda şiddetlendirdi ve bana dediki, «Sen bilmezsin, belki ömrün uzun olur.»
— Hz. Abdullah (R.A) dediki; Nihayet yaşlandım, peygamber sallallâ-hü aleyhi vesellemin dediği gibi ihtiyarladım ve dedimki : Keşke Resûiülla-hın bana beyan etmiş olduğu ruhsatı (kolaylığı) kabul edib sussaydım.»[152]
Bu gerçeklere dikkat edilmeli ki, lüzumsuz suallerden ve hatta bir işin kolay, yolu tarif edilmişken zorlaştırmak için uzun uzun sual sormaya kal¬kışmamalıdır. Ve bir büyükten iş yapdıracak veya sual soracak kişi, işini en kısa yoldan sorub, verilen cevabı yerine getirmelidir. Lüzumsuz sorular ve fazla sözler aksi tesir eder, İyi ve kolay yoldan olacak şey, birde bakarsın güçle¬şir. Belkide olmaz.
Hatta bâzı sualler, yersiz ve lüzumsuz olur, karşıdaki kişiyi infiale sevk ederek iyilik yerine kötülük elde edilir. Yersiz ve hazmı güç olan sorulardan son derece kaçınmak en doğru yoldur.
Gecen ümmetlerden pek çok kimseler, hazmedemiyecekieri sualleri sordular ve nihayet suallerinin karşılığını görünce inkâra kalkışdılar ve helak olmalarına sebeb oldu.
Meselâ : Salih aleyhisselamın kavmi kayadan devenin çıkmasını ta-İeb edib sormuşlardı, Musa aleyhisselamın kavmi Allâhı açıktan gösterme¬sini istemişlerdi ve îsâ aleyhisselamdan eennet sofrass istemişlerdi, bu is¬tekler imkan dâhilinde gösterilince inanmıyan zavallı kafirler helak edilmiş¬lerdi. Bu hükümler kur'anı kerimde uzun uzun bir kac sûrede beyan edil¬miştir.
Eşyada asıl olan taharettir, hükmü gereğince elimize geçen bir mal¬dan veya evine vardığımız müslümanın kazancından veya getirdiği suyun temiz ve pisliğinden sormak şer'an doğru değildir. Müslümanın evine girin¬ce ancak kıble sorulur ve namaza durulur. Evin eşyasının temiz veya mur¬dar yönlerini sormak doğru değildir. Zira müslüman her şeyi ile temiz in¬sandır. Açıklayıcı İzahat, «Mütleka tercümesi» adlı eserimizin birinci cil¬dinin taharet bahsinde zikredilmiştir,
Burada bir hususu belirtmek isteriz. Bu hadisi şerifin açıklamasından belki bâzı kişiler bilmedikleri şeyleri ehline sormanın iyi ve caiz olmayaca¬ğını zannedr. Hayır ilim bizim yitiğimizdir. Nereden bulursak oradan sorub sual edip öğreneceğiz. Bizim açıklamaya çalışdığımız hükümler yukarda zikrettiğimiz gibi, kendisini ıslah ve İkaz maksadını taşımayan inad, iddia, bilgiçlik, başkasına karşı kibir izharı, diğerini hakir görme ve birde lüzum¬suz sorularda bulunmakdır.
Aksi takdirde hakikati öğrenmek için ehline sormak vazifelerimizin en mühimmidir, cenabu hak kur'anı kerimde şöyle buyurmuştur :
«Eğer bir şeyi bilmiyorsanız, ehli zikre (şeriat âlimlerine} sorunuz,» (Nahİ sûresi, 43) [153]
Tercümesi.
154 - (15) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi : Resülüllah (S.A.V) buyurdu :[154]
«Ahir zamanda yalancı deccallar olacaktır. Onlar sizin ve babalarını-zın işitmediği hadislerden (sözlerden) size gelirler (söylerler). Siz, kendini¬zi onlardan ve onlan kendinizden uzaklaştırınız. Uzaklaştırınızki, sizi kötü yo'a sapıtmasınlctr v& sizi fitnenin içine dü'şüremesinler.» [155]
İzahat
Hadîsi şerifde beyan edilen «yalancı Deccallar» demek, Hakkı, batıl ile örtüp karıştran, kendilerini din âlimleri ve.meşâyihler den olduklarını söy¬leyen yalancı Deccallar çıkacaktır. Öyle ki. Din ve şeriat Miminden hiç bir şey bilmedikleri halde din ve îman meselelerinden dem vururlar, Kur'an ve sünnette olmayan bir tnkım hükümleri yalan ve iftira yolu ile Kur'an ve sünnet de olduğunu söylerler. Aslında Kur'anı Kerimin okumasını dahî bil¬mezler veya Kur'an ve sünnetin nasıl bir kaynak olduğunudan haberleri yoktur, ve fakat dünyalıktan yüksek bir mevkie çıkmışlardır, bu sebble kendilerini her sahada yetgili görür ve derlerki : «Benim görüşüme göre veya benoe veya benim mantığımaa şöyle böyle olmalıdır.» gibi cümlelerle fikir beyan ederler. Hatta bu görüşlerin yalan ve iftira yolu ile dinde yeri olduğunu da savunurlar.
Yalan ve uydurmalarla kendi fikir ve görüşlerini savunan yalancı deç-çatlar, her asır ve devirde buhnmuştur. Günümüz de de pek çoktur. Hatta ataların «Yarım hoca din yıkar, yarım tafoib can yakar» dedikleri gibi, İslâmı bilmeyen pek çok kara cahil ve fakat âlim diye ulemâ postuna oturtulmuş yalancı deccallar eksik değildir Yaranacağım, mevkîmi muhafaza edeceğim, danada yükseleceğim, diye nefislerinin arzu ve isteklerine uyan ve ahlaksızların keyif ve arzularına göre hüküm çıkaran ve o zalimlerden takdir alan âlim taslaklı cahîl başlar ortada kol gezmektedir.
Böyleleri gördükçe. Mübarek Peygamberimiz efendimizin asırlarca ewel buyurduğu bu mübarek hükümlerinin bir mûcizei Rasul olarak gayet açık ve seçik bir şekilde anlamış oluyoruz. Bu sapık ve zındıkları gördükçe hemen bilinmelidirki, o adamlar, o zamanın ve o milletlerin yalancı Deccat-larıdırlar.
Yalancı Deccallar, daha çok ilmi kelam meselelerinde islam aleminin başına dert açmışlardır. Cenâbu hakkın zâtı ilâhi ve sıfatı ilâhîleri hak kında yalan isnatlar ve doğru olmayan teşbihlerde bulunmuşlardır. Bu se-bebden pek çok büyükler ve mürşidi hakîkiler, ilmi kelam meselelerinde münâkaşa ve münazaradan

nehyetmişlerdir.
Meselâ İMAMI MALİK (R.A), şöyle demiştir :
«Aman BİD'AD dan kaçınınız! Denildiki : BİD'AD nedir? İmamı Malik hazretleri dediki : Bİd'at sahiblerinin, Allâhü tealanın isimleri, sıfatları, kelâmı ilâhisi, iimi ilâhisi ve kudretinden bahsedib konusmniandgr ki, Sa¬habe ve tabiin onlardan sükût edib konuşmamışlardır. Eğer onlardan bah¬sedib konuşmak olmuş olsaydı, Şer'i hükümlerden bahsedib konuşdukları gibi onlaidanda bahsederlerdi.»[156]
Tatarhâniyede Nevazilden naklen beyan edildiğine göre, Ebû Nasr (R.A) dedik,} : Bana ulaşan bilgiye göre, Ebû Hanifenin oğlu Hammad (R.A) İlmi kelam meşelerinde könuşub münazara yapıyordu. Ebû Hanîfe (R.A) bundan nehyetti. Bunun üzerine oğlu Hammad (R.A) dediki : Elbet ben seni ilmi kelam meselelerinde konuşur gördüm. Nasıl oluyorda sen beni bundan nehyediyorsun?
İmamı Azam Ebû hanîfe dediki :
«Ey oğlum! Biz her birimiz ilmi kelam meselelerinden bahsederiz. Fa¬kat bizler birbirimizi sanki başımızda saadet kuşu gibi kabul ederizki, o. kimsenin başımızdan düşmesinden korkarız (yani küfre kaymasından kor¬karız.) Sizier ıise, bugün konuşup münazara yapıyorsunuz ve her biriniz karşısındaki arkadaşının ayağının kaymasını ister, arkadaşınızın küfrünü arzu eder söylersiniz. Bir kimse, arkadaşının küfrünü arzu ederse, arkada¬şı kafir olmazdan ewel o kimse, kafir olur,» (Tarikatı Muhammediye, 29)
İşte yukarda naklettiğimiz İmamı Malik ve İmamı Azam hazretlerinin sözleri ve tavsiyeleri gereğince, ilmi kelam.ve îtikat meselelerinde çok dik¬katli olmak lazımdır. Öyle olur olmaz meseleden veya münakaşadan dola¬yı hemen mümin kardeşlerini tekfir edenler kendilerini küfre itmiş ve atmış olurlar. Bilhassa zatı ilâhi ve sıfatı ilahileri hakkında münazara ve müna¬kaşadan son derece kaçınmak en doğru yoldur. Zira insan oğlunun aklı nın eremediği ve eremiyeceği meselelerde, İman ettim, deyib sükût etmek kurtuluşun en çıkar yoludur.
Halböyle iken, günümüzde âlim geçinen pek cok cahiller ve yalancı¬lar, Dini mübini islâmi kendi emel ve gayelerine âlet ederek dünyalıklarına kavuşmak veya dünyalıklarını korumak maksadı ite imanlı ve islâmın hü¬kümlerinden pek çoklarını yaşayan müslümanlara küfür kelimesini isnad etmektedirler. Başkalarını küfre itmek, isteyenlerin kendilerinin kafir olduk larını yukarda öğrenmiştik, evet başkalarına kafir diyenler kendileri kafir olacaklarından veya olduklarından haberleri olmalıdır.
Kendilerinden bşkalannın îmanları muteber değil, ancak onların amel¬leri makbul ve en iyi görüş sanki onlarda imiş ve onların hiç hatası günahı olmazmışcasina harakeî eden ve böyle görüş sahibi olan bir takım zavai-lilar, asırlardan beri devam ede gelmiş, bugünde aynı fitnelerin içinde yü¬zen, ucub, kibir ve Riya sahibleri maalesef evliya kılığına bürünmüş ve hat¬ta en doğru yolda olduklarını savunmaktadırlar.
Behey zavallılar! Büyük müctehidi mutlak İmamı Azam hazretleri, za¬manının padişahının vereceği ve icra edeceği hükmüne belki müdahale ederde hakkı ile hüküm veremem diye kâdîliği kabul etmiyor. Zindana atılı¬yor. Kırbaçlanıyor ve o kırbac'ın tesiri ile vefat edib rahmeti rahmana ka¬vuşuyor. Bu büyük imam fetva üzere yaşamaya çalışan bir mütîekî idi. Bu büyük zat böyle yaparken, Zamanın padişahı bir suç işlerse, mahkeme huzuruna da çıkardı ve cezası olursa, cezalanırdı.
İmamı Azamin talebesi imamı Muhammed-in talebesi ve itikadda ehli sünnet görüşünün imamı olan imamı Ebî Mansûri Mâtüridî (R.A) in şu sözüne dikkat edilmelidir:
«Bir kimss, zamanımızın sultanına (padişah ve devlet reisine) âdil der¬se kâfir olur.» [157]
Hayatın islam esaslarına göre tanzim edildiği bir zamanda büyük imam, makam ve mansıbdan kaçınıp çekinirken, bütün pirensipler ve icra¬atlar islam esasları dahilinde olmayıp beşerî esaslara göre icra edilen bir mekân ve zamanda büyük imamın tam tersine makam ve mansıb hırsına düşkün kimseler, kalkıyorlar kendilerini ve gittikleri yolu «islâm yoludur.» diyorlar. Binaenaleyh onlara tabî olunmaz veya onların hataları söylenirse, söyleyen adamlar ya münafıklar, ya ahlaksız veya kafir damgası ile mü¬hürleniyorlar, Aslında başklarma kafir diyen, makama, mansıba ve dünya menfeatına" düşkün hırslı adamlar kâfir olurlar.
İslama ve insanlığa hizmete koyulanlar, her şeye tahammül ederler ve her ferdin îkaz ve uyarmalarına dikkat ederler. Onların söz ve ikazlarına teşekkür ederek eksiklerini tamamlamaya çalışırlar. İslâm ahlakını esasları, bu ve pirensibieri böyledir. Binâenaleyh islam esaslarına uymayan ve fakat müslüman geçinen ve hatta islam dâvasında olduklarını söyleyenlerde
olsa, islam esâsına uymayan iddia ve görüşler Yalancı Deccallann görüş-io' '-'den ileriye gidemez.
İmamı Süfyönı Sevrı (R.A) da şöyie demiştir :
«Nerede olursan ol, Kakdan bâtılı oyırd edib batılı terk et. sünnete tâ¬bi c-1 ve Bid'at! terk et.»[158]
İmâmı Şafiî (R.A) demiştir:
«(Bir ademin Allaha şirkden başka, AlEâhın nehyeıîiklerinden mübtelâ olduğu her hangi bir günah ile mübtefâ olması, ilmi kelam münakaşasına mübtefâ olmasından hayırlıdır.»
(Mirkat, 190)
Yani ilmi Kelam meseleleri ile münakaşa edib dedi koduda bulunmak, şirkden başka diğer günahların en büyüğü ve en kötüsüdür. İlmi kelam münakaşasında bulunmakddn diğer günahlar daha hafif veya vebalı ona nisbetle azdır. Fakat Allâha şirkden sonra en büyük ve en kötü günah, il¬mi kelam meselelerinde münakaşa ve münazarada bulunmaktır. Çünkü sahabe ve tâbînin kaçındığı ve büyük müetehitlerin dikkatle üzerinde du-rub ikazda bulunduğu çok mühim ve aynı zamanda Bid'at olan bir ameldir. Küfürden sonra en büyük günah, Bid'at olması hasebiylede ilmi kelam meselelerinden bahsedib münakaşa da bulunmak en büyük günahtır. İma-mi Şafiî hazretleri de bu cihetten yukardaki kıymetli sözünü buyurmuşlar¬dır. Bu sebebden. ilmi ke*arn meselelerini öğrenmek farzı kifâye olarak ¦beyan edilmiştir.
Resûiü Ekrem efendimizin mübarek sözünde buyurmuş olduğu pek çok «Yalünçı Deccallar» türeyecoği hususu, her asır ve zamanda ve hatta her kavim ve milletlerde böyle sapık ve zındık adamların türeyip müslü-manları şaşırtacağına işarettir. Her kavmin bir fir'avnı ve her miHetin bir Ebû cehili şeklinde çeşitli zaman ve mekanlarda böyle zalim ve yalancıla¬rın çıkacağını beyan etmekle, muhtelif zaman ve mekânlarda görülen zalîmana hareketler ve yalancı fetvacılar bu kabil Yalancı Deccal¬lar olmuş oluyorlar. Yoksa Mehclî Ali Resulün karşılaşacağı ve Hz. İsâ aleyhisseîâmın öldüreceği Deccâii kebir, değildir. O Deccal en son gele¬cek ve kıyametin son zamanında görülecek ve alnında kafir yazılı olan mel'un dur.
Deccal hakkında yukarda ikinci hadîsi şerifin izah bölümünde bir neb¬ze bahsettiğimizi hatırlatırız. Daha geniş malûmat, akâid kitablarında ve ayırca kıyamet alâmetlerinden bahseden muhtelif eserlerde mzkürdür.
Yukarda izahını yapdığımız hadîsi şrifin şu, «Siz, kendiniz! onlardan ve onları kendinizden uzaklaştırınız. Uzaklaşana ki, sizi kötü yola sapıt¬masınlar ve sizi fitnenin içine düşülmesinler.» cümlelerinde de çok dikkat edilecek hususlar vardır. Zira Yalancılardan kaçınmak kurtuluş yoludur.
İnsan, kendini ehliyetsiz ve liyakatsiz kişilerle beraber ettikçe onların hu¬yuna sahib olur, onların işledikleri yalan sözlere kanar ve hatta öyle ya¬lancıların müdafii kesilir. Nihayet hak müdafii yerine batıl ve haramların müdafii olur.
Hadîsi şerifde, «Sizi, kötü yola saptırmasınlar» cümlesinde şu meal-daki ayeti kerîmeye işaret vardır :
«Ey îman edenler! Nefislerinizi düzeltmek üzerinize borcdur. Siz dü-zelib doğru yolda bulduktan sonra, yolunu şaşıranlar size zarar vermez.» (Maide sûresi, 105)
Diğer âyeti kerîme mealide şöyledir:
«Bir de öyle bir musibetten ("fenalık ve belâdan) korkun ki; o, yalnız içinizde zulmedenlere isabet etmez (o bela ve felâket umûmî olur.) BiMnki AMâhın azabı çok şiddetlidir.» (Enfai sûresi, 5}
Bu her iki âyeti kerîmede de belirtildiği üzere, kötülükten ve kötüler¬den kaçınmak her müslümanın dünya ve ahiret seadetini sağlar. Kaçınma-yıp fenalıklara ve fena adamlara iltifad edib yaklaşmak ise, dalâlet ve felâketin ta kendisidir. [159]
Tercümesi:
155 - (16) Yine ondan (Ebî Hureyre R.A. den) mervîdir, dediki : Ehli kitab (yahûdiler, Hıristiyanlar), Tevratı ıbrânîce okuyorlar ve müslümanla-ra araboa olarak tefsir ediyorlar idi.
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[160]
«Ehli kitabı tasdik ve tekzip etmeyiniz, ve (deyinizkî, AHaha ve bize in¬dirdiklerine îman ettik.}» [161]
İzahat
Bu hadîsi şerifde dikkat edilmesi gereken bâzı hususlara işaret edil¬miştir. Peygamber efendimizden ewel geçen peygamberlerin hak ve ken¬dilerine gelen ilâhi hükümlere inanmanın da farz olması hasebiyle ehli ki-iabdan olan yahûdî ve hırıstıyanların verdikleri haberler onların getirdik¬leri gerçekler olabileceği cihetle inkar edilmemesi gerektiği veya onlara isnat edilerek yalan söyleyebilecekleri cihetiede tasdik edilmesi hâlinde yalan ve uydurmaların tasdik edilebileceği cihettende tasdik ediimeyib su-sulması gerektiği beyan buyurulmaktadır.
İlâhî kitabların top yekûn hepsine inanmak ve peygamberler arasında tefrik etmeden inanmak, islamın ana esaslarından biridir. Bu sebeble Hz. peygamber efendimiz Yahûdî ve Hıristiyanların getirdikleri veya okudukları hükümlere hemen inanmayıp ve tekzibde de bulunmadan : «Allâha ve bize indirdiklerine îman ettik.» diyerek neticeye bağlamayı tavsiye buyurmuş¬lardır.
Peygamber efendimiz, bu mübarek sözlerinde şu mealdâki âyeti keri¬meye işaret buyurmuşlardır:
«(Ey müminler! Yahûdî ve Hıristiyanların sizi kendi dinlerine davetle¬rine karşı) şöyle deyiniz : Biz Allâha ve bize indirilen Kur'ana, İbrahim-e Ismâil-e, İshak-a, Yâkub ve torunlarına indirilenlere, Musa ve İsâya veri¬lenlere (kitablara) ve bütün Peygamberlere Rabları tarafından verilen ki-tablara îman ettik. Onların hiç birini

diğerinden ayırd etmeyiz. Biz, ancak Allâha boyun eğen müslümanlarız.» (Bakara sûresi, 136)
Hadîsi şerifdeki şu, «Sizi, fitnenin içine düşürmesinler.» cümlesinde şu mealdâki ayeti kerîmelere işaret vardır:
«Fitne, adam öldürmekten daha eşetdir.» (Bakara sûresi, 191)
Diğer ayeti kerîme meali şöyledir:
«(Cehennemdeki melekler onlara şöyle derler :) Daha ewel (dünya da) acele etmiş olduğunuz bu fitnenizi (azabınızı) tadın.» (Zâriyat sûresi, 14)
Birinci ayeti kerîmede dünyada, İnsanlar arasında fitne çıkarmak adam öldürmekten daha kötü olduğunu beyan buyurmaktadır. Şu halde dünyada en eşed fitnecilerden olan yalancı Deccallardan kaçınmak ve her türlü fit¬ne ve fitnecilerden uzak durmak en doğru ve en iyi yoldur.
İkinci aytj kerimede de, dünyada fitneciliğin cezası, ahirette şiddetli azaba müstehak olmaya sebebdir. Öyle ise akıllı müslüman hem dünyada huzurlu olmak ve hem ahirette cehennem azabından kurtulmak için, fitne ve fitnecilerin her çeşidinden kaçınarak mutlu insanlardan olmaya çalışır.
Cenabu hak, bütün müslüman kardeşlerle bizleri, Yalancı Deccallar¬dan ve yalancı Deccallara tabî olmakdan muhafaz buyursun. Amin. [162]
Tercümesi:
156 - (17) Ondan (Ebî Hureyre R.A. denjmervidir, dedi
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[163]
«Her işittiğini (araştırıp incelemeden} nakletmek, kişiye yalan (ve gü¬nah) yönünden kâfidir.» [164]
İzahat
Bu hadîsi şerifde de cok nazik ve dikkat edilmesi gereken bir hususa işaret edilmiştir. İnsan, her işittiğinin arkasına düşmemeli ve her işittiği ile hüküm verecek olursa, yaniiGbileceğinden, en büyük ve en çirkin ameller¬den birisini İşlemiş olur. Bu sebebie ondan bundan işitilen sözlerle hüküm vermeye kalkışılmamalı ve o duyulan sözlerin doğru veya eğrilik hususları araştırılfb incelenmeye tabî tutulmalıdır.
Bilhass günümüzde pek çok insanlar, şahsî veya fırkavî çıkarları için her çeşit yalan ve iftira yollarına baş vuranlar görülmektedir. Bunun için en doğru adam zannedilen kişilerdende işitilse, hemen işitilenle hüküm vermemeli ve işitilen kelimeleri başkalarına nakltme vebâlınada d-üşülme-melidîr. Belki yalan olabilir, o söyleyen kimse de başkasından duymuştur. Dolaysiyle aslı olmayan bir şeye doğru diyerek inanıp başkalarına da ak-îarımar suretiyle bir yalancı ve yalan aktarıcı müfteriler sırasına girilmiş
Asrı seadette Hz. Peygamber efendimize dahi zanla ve duymalarla hüküm veren bir takım kimseler, şüpheye düşürerek büyük günah işiemiş ierdir. O yalan sözleri aktaran vehim ve zancıtarm fasit haberlerine inanan kimseler, hem asrı seadet de ve hem ondan sonraki zamanlarda dâima pe-şiman olmuşlardır. Biz de hem günaha ve hem peşimanlığa uğramamak için., her söze, her söylenene ve her söyleyenin sözüne kanıverib duyduk lanmızi incelemeden hüküm verir veya başkalarına aktarırsak, hiç günahı mız olmasa, bu söz aktarma günahımız bize yeter ve artar.
Yukarda açıklamaya çalışdığımız hadîsi nebevide şu meaidaki âyeti kerimeye işaret vardır.
«Ey müminler! Eğer sîze bîr fâstk, bir haber getirirse, onu araştırınız (doğruluğunu anlayıncaya kadar tahkik ediniz). Belki bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da yapdtğimza peşiman olursunuz.» (Hucurat sûresi, 6)
Evet şuurlu ve temiz müslüman, işittiği bir haberin arkasına düşüp başkasına nakletmez. Doğru veya yanlış olabileceği hususunu inceler, araştırır ondan sonra hükmünü ve başkasına nakletmeyi yapar. Çünkü inceleyib araştırmadan duyulan her sözü nakietmek yalan ve günah bakı¬mından yeter ve artar.
Bu sebebie duyulan her sözü başkalarına aktarmamak ve aynı zaman¬da incelemeden inanıvermek iyi değildir. Günahsız ve lekesiz olan amel defterini kirletmekle lekelemek istemeyen müslüman, bu hususa çok ve çok dikkat eder ki-, hem dünyasını ve hem ahîretini kazanmış mutlu insanlar¬dan olur. [165]
Tercümesi:
157 - (18)) İbni Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi; , — Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Benden ewel ümmetine Allâhın gönderdiği her Peygamber için, mut¬laka o ümmetlerinden kendisinin hâvarıiyieri ve ashabı var îdiki, o havâriy-ler ve ashabı o Peygamberin sünnetini tutarlar ve emrine iktidâ ederlerdi.
— O kimselerden sonra bir takım kişiler halef olarak gelirler, işleme¬diklerini söylerler ve emrolunmadıklarını işlerler.
— Binaenaleyh bir kimse, oniarta eJiyîe cihad ederse, işte o kimse mümindir
— Ve bîr kimse, onlarla diliyle cihad ederse, işte o kimsede, mümin¬dir.
— Yine bir kimse, onlarla kalbi ile cihad ederse, işte o kimse, mü¬mindir.[166]
— Bundan (kalb ile clhaddan) başka hardal dânesi kadar dahi îman-aan bir mertebe yoktur.» [167]
İzahat
Hadîsi şerifin baş tarafında her Peygamberin kendisine sadakatla ina¬nan havarileri ve ashabı olduğunu ve o havarilerin peygamberin en samî¬mi tâbîleri şeklinde bulunduklarını açık bir ifâde ile beyan buyurmaktadır.
Bu ifâdelerle Hz. Rasûl (S.A.V) efendimiz şu meaidaki ayeti kerimeye işaret buyurmuştur:
«Ey îman edenler! Aliâhın (Dîninin) yardımcıları olunuz. Meryem in og¬lu İsâ, HavârHeri : Allâha (yönelerek) benim yardımcılarım kimdir, dediği gibi. Havârtterde (îsâya bağlı olanlarda) şöyle cevab verdiler : Aliâhın yar¬dımcıları biziz,..» (Saf sûresi, 14)
Bu âyeti kertmedeki belirtilen sadık Havariler gibi ihlastı müslüman sahâbîler Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimizin sadık yardım¬cıları, dîni mübîni islâmın en ciddî müdafii ve en güzel yardımcısı idiler. Al-lâhü tealanın rızasını tahsil etmek ve Peygamber efendimizin koruyucu sadık sevgillileri olduklarını fiilleri ile ibraz etmek için, evini, bağını bahçe¬sini, anasını babasını, karısını, çoluğunu çocuğunu ve sairesini bırakıb Hz. Rasûlü Ekrem efendimizin aşkına din için fî sebîillah Mekke-i müker-remeden Medînei münewereye hicret ettiler. Medîneli müslümaniarda Al-lâhın sevgilisi efendimize en son ikram ve ihtiramı göstererek hem kendi¬sine ve hem yanında gelen muhacir müslüman kardeşlerimize her şeyle¬rini bağışlarcasina ikramı izzette bulundular. Bu sebeble Mekkei müker-remeden hicret eden yiğitlere «MUHACİR» ve Medînei münewerede İslama yardıma koşanlara da «ENSAR» denilmiştir.
Hadîsi şerifin devam eden hükümlerinde ise, o mübarek sahabeden sonra gelecek kimseler hakkında Rasûlü Ekrem şöyle buyurmuştur : «İş¬lemediklerini söylerler ve errıro!unmadıklarını işlerler.»
Hadîsi şerifin bu cümlesinde de şu mealdaki âyeti kerîmeye işaret vardır :
«O işledikleri fenalıklara sevinen ve yapmadıkları şeyde (bir şeyi iş¬lemedikleri halde işlemiş gibi) övülmeyi seven kimseleri de sakın azabdan kurtulmuş bir yerde sanma, onlar için çok acıklı bir azab vardır.»
(Ali İmran sûresi, 188)
Diğer ayeti kerime meali şöyledir:
«Ey îman edenier! niçin yapmayacağınız şeyi söylersiniz. Yapmaya¬cağınız şeyi söylemeniz, Aliâhın katında buğz bakımından çok büyüktür.» (Mümtehine sûresi, 2-3)
Bu ayeti kerîmeierdeki hükümler, günümüzde daha ayan beyan an¬laşılmaktadır. Adam yapmayacağı, tersini yapacağı şeyleri vâd ediyor, yap-mayor ve yapmadığı ve fakat kendisinin yapdığını söyleyenlerin sözleri ile övünüp iftihar ediyor. İşte bu adam, Allahın buğz ettiği ve en şiddetli azab ile azablandıracâğı adamdır.
Sülâlesiyle, dedesi, babası ve hocası ile övünüp de onların işledikleri güzel amelleri işlemiyen ve fakat haram ve günah olan pek çok kötülükleri işleyen bir takım sefih, zındık ve sapıklar, yukardaki âyeti kenmelerdekı ve peygamber efendimizin hadîsi şerîfindeki «işlemediklerini söylerler ve emrolunmadıklannı işlerler» cümlesinin hükmünü yaşayan zavallılardır.
İşte böyle fasık ve ahlaksızlarla; ewela elimizle, sonra dilimizle ve en son olarak da kalbimizle cihad etmemiz Rasûlü Ekrem efendimizin tavsi¬yeleridir. Emri bilmâruf nehyi anilmünker vazifesi olan bu üç yol ile cihad etmeyi terk edip fasık ve zâlimlerin kötülüklerini ört bas etmek veya ehem-miyetsizmiş gibi ilgilenmeyip ikazda ve buğuzda bulunmamak, en çirkin hal ve en zâif îmanın neticesidir.
Hal böyle iken zâlim ve ahlaksızlarla dost olup işbirliğine iştirak ede¬rek kötülüklerini hoş karşıfarcasına hareket eden ve hatta zâlim, hâin, bâği ve kâfir iddialı kimseleri iyi göstermeye çalışan bir takım beyinsiz¬ler, kendilerini evliya ve mücâhid olarak göstermeye çalışıyorlar.
Aslında zalimleri ve hâinleri savunan veya onlarla çekinmeden iş¬birliğinde bulunan ve kötülükleri ile mücadelede bulunmayan kimseler, Evliya değil, eşkıyadırlar. Mücâhid değil, münafıktırlar. [168]
Tercümesi:
158 - (19) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :
— ResûlüHah (S.A.V) buyurdu :
«Bir kimse, hidâyete davet ederse, o davet eden kimse için, dâvetine ittibâ eden kimselerin ecirleri kadar ecir vardırkj, o tâbi olanların günahla¬rından hiç bir şey noksanlaşmaz.» [169]
(Not : Bu hadîsi şerifin hükümlerini İzah eden beyanlar, yukarda bi¬rinci hadîsi şerifin îzah kısmında geçmiştir.) [170]
Tercümesi:
159 - (20) Ondan (Ebî Hureyre R.A. den), mervîdir, dedi

— ResûlüHah (S.A.V) buyurdu : [171]
«İslam, garip olarak başladı ve yine başiadsğı gibi garipliğe avdet edecektir. Binâenaleyh garip müsiümanlara müjdeler olsun.» [172]
İzahat
Yani islam, ilk günlerinde inananların azjığı ve islam düşmanlarının zulümleri ile gariblik ve ızdırablı bir şekilde başlamıştır. Mesela, pek çok sahabe işgenceye uğramış, Hz. Resulü Ekrem ve sahabeleri çeşitli ve iğ¬renç saldırılarla karşılaşmışlardır. İnanan müslümanlardan Hz. Bilal (R.A) boynuna ip bağlanıp sokaklarda sürüdülmüş ve sıcak taşlar arasına bastı¬rılarak eziyetler edilmiştir. Yine de Bilâli habeşi (R.A), Allah bir Allah bir, diyerek îmanında sebat etmiştir.
Bâzı sahabeler islamını saklamışlardır. Bâzslarıda evlerinde gizli gizli kur'an okumak, ibâdet yapmak zorunda kalmışlardır. Çarşıda pazarda rahat gezemezlerdi. Hatta alış verişe dahi çıkamayıp günlerce yiyecek sı¬kıntısı çektikleri zamanlarda olmuştur, müsiümanlara mal satmamak, on¬larla alış verişde bulunmamak, pazarları onlara yasak etmek ve müsiü-manlardan kız alıp vermemek gibi BOYKOT muamelesini de uygulamışlar¬dı.
işte görüldüğü üzere, BOYKOT müşriklerin müsiümanlara bir zuium ve işgence olarak icra ettikleri en zalimane bir harekettir. Hal böyle iken müslümanların birbirlerine karşı boykutta bulunmaları cidden esef verici şeydir.
İslamın başlangıcında böyle çileli hallerin görüldüğü gibi, son za¬manlarında da aynı hal görülecektir. Hz. Rasûlü Ekrem efendimiz bu hâ¬lin aynı şekilde cereyan edeceğini açık bir ifâde ile beyan buyurmaktadır.
Fakat islam, garib olarak başladı ve zamanla gelişti dünyaya yayıldı. Salihleri en ciddi ve en güzel şekilde islamı yaşadılar ve el'an islam şâşâsı-nı ve kuwetini muhafaza etmektedir. Her ne kadar sâlikieri azalmış ve ciddiyetini eksiltmiş isede, yine islam gâlibdir ve yine islam galib gelecek¬tir.
İslam, başladığı gibi tekrar yine garibliğe dönecektir. Hadîsi şerifin bu cümlelerini de şöyle anlamak gerekir:
a) İslam, ilk günlerindeki garibliğine yine avdet edecek, sâiikieri aza¬lacak ve aynı zamanda müsiümanlar çeşitli şeküde işgence ve eziyetlere mâruz kalacaklardır.
b) İslam, daha ewel nasıl ki garib olarak başladı ve nihayet geliş¬ti, yayıldı ve etrafa dağıldı. İşte son zamanda da yine aynı hal olacaktır ve islam ilk günlerindeki gariblikten sonraki gelişmesi son 2aman görülecektir. Yer yüzünde İslama girmeyen kimse kalmayacak ve İslamın girmediği ev bulunmayacaktır. Her eve ve her insana islam mutlaka gire¬cektir. İslamı, ya izzet ve şeref olarak kabul edecekler veya islamın izze¬tinden korkarak zelil ve hakir olarak boyun eğib İslama gireceklerdir. İslamı kabul etmeden başka çare kalmayacaktır. Zira müsiüman olmayıp kafir olanlar, öldürülecekler.
İşte bu sebeble İslam, mutlaka galib ve âlidir. Onu kıyamete kadar, koruyacak ve muhafaza edecek, halıkı zülceialdır. Islâmın her eve ve ki¬şiye erişeceğini beyan eden hükümlerin ana esasları, yukardaki hadîsi şeriflerde geçmiştir. Ayrıca «İSLAMA SOKULAN BÎD'AT VE HURAFELER» adlı eserimizin ikinci cildinde uzunca îzah ettiğimizi hatırlatırız. [173]
Tercümesi:
160 - (21) Ondan (Ebî Hureyre R.A. den) mervîdir, dedi:
— ResûiüÜah (S.A.V) buyurdu :
«Eibet iman yılanın deliğine akdığı gibi, m edin ey e dönüp akacaktır.» (Hadisi, Buhâri, Müslim ittifakla rivayet etmiştir.)
— Ebî Hureyrenin hadîsini, Menâ?;ik kitabında «size terk ettiğim şeyi öylece bırakınız.» «Şeklinde zikredeceğiz, muâvîye ve câbir (R.A) in : » Ümmetimden zâii olmaz. «Ve diğeri : «Ümmetimden bîr taife zail olmaz.» Hadisîmide, (Bu ümmetin sevabı babı) başlığında inşaallah zikredeceğiz. [174]
İzahat
Bu hadîsi nebevide de gelecekle ilgili kıyamet alâmetlerinden bir hük¬mün beyânı arzediimektedir. Aynı zamanda îman ve îlsâmtn Medînei münev-vereye avdet edişi, yılanın deliğine dönüb akışına teşbih edilmektedir. Yı¬lan çıkmış olduğu deliğine gerisin geri avdet ederken kuyruğunun üzerine tekrar aynı yoldan dönüb aktığı gibi, îman ve islamda Medînei münewereden etrafa dağılmıştır. Tekrar etrafa yayılıp gittiği yollardan avdet edecek¬tir. Her tarafa islamt yıkıcı fitne girecektir. Ancak Medînei münewereye girmeyecektir. İslam en güzel şekilde varlığını ve kuwetini orada göstere¬cektir.
Bu mübarek sözün mana ve muhteviyatı, günümüzde dahi görülmek¬tedir. İslamın pek çok hükümleri başka ülkelerde gereği şekilde icra edil¬mez haldedir. Fakat orada halis ve muhlis müs.lümanlık ve müslümanlar görülmektedir. Hatta islâm in hükümlerinden Haccın ifasına giden her müs-lüman oraya mutlaka uğramaktadır ve oradaki hâlis ve muhlis hayata hay¬ran olub gelmektedir.
Hadîsi şerifde beyan edilen «Medine» tabiri, Islâmın gelişme merkezini beyan etmek içindir. Esas ve gerçek anlamı hakkında başka hadîsi şerif¬lerle açıklanmaktadır ki, Haremeyn denilen iki şehre şamildir. O iki şehirden birisi, İslamın doğuş ve başlangıç merkezi olan Mekkei mükerreme, diğeri de Hicret edilen Medînei münewerdir.
Netekim bu gerçek bir hadîsi nebevide şöyle beyan edilmiştir :
«Muhakkak ki islam, garib olarak başladı ve başladığı gibi (garibliğe veya garib olarak) avdet eder. Ve islam, Yılanın efeliğine sığındığı (akdığı) gibi, iki mescid (Mescidi haram ve Mescidi nebi) arasına sığınır (akar).»[175]
Hadisi nebevide beyan edildiği üzere islam garibleştiği zaman, Mes¬cidi haramın bulunduğu şehir olan Mekkei mükerreme ile Rasûlüllahm Ravzasının bulunduğu şehir olan Medînei münewereye sığınıp akacaktır.
Bu hadîsi şeriflerin hükümleri bugün bir mûcizei Rasûl olarak görül¬mektedir. Ve aynı zamanda yarın gelecekte de müşahede edilecektir.
Evet asırlarca ewel söylenmiş olan bu mübarek sözün hakikat ve esâ¬sını pek çok müslümanlann görüb bildiği gibi, bizde bizzat gidib gördük ki, Mekkei mükerreme ve Medinei münewere de ve o iki şehrin civarında islam en güzel şekilde saflığını ve varlığını göstermektedir. Hemen hemen insan¬lar ve bütün varlıklar huzur içinde diğer ülkelerdeki hırsızlık, hainlik, katil¬lik, canilik, zânîlik ve emsali kötülükler orada pek azdır. Aynı zamanda böy¬le suçları işleyenler hemen cezalandırılmaktadır. Irz, namus ve mal emni¬yeti, diğer şehir ve ülkelere nazaran çok ve çok emniyettedir. Hatta islamın safiyetine bağlı saf ve temiz müslümanlarda oralarda görülmektedir.
Yirminci (20.) asırda pek çok ülkelerde teknik ve san'at zirveye ulaş¬mıştır. Maddi bakımdan fevkalâde gelişmeye rağmen, insanlık huzur ve sükûn içinde değildir. Kitallar zinalar, içkiler, cinayetler ve pek çok kötü¬lükler kol gezmektedir. Bu cinayetleri işleyen eanîler hapishaneleri doldur¬muşlardır. Hatta sokakları doldurmuşlardır. Fakat o mübarek ülkede hapis¬haneler boş, sokaklarda huzur ve emniyet gayet hoştur. Pek çok mallar
meydanlarda durmaktadır. Başka ülkelerdeki kadın fitnesi hâlini almış olan, cıblaklar, sokaklar da hiç görülmez. Kur'an tâlimi ile meşkul olan islam yavruları, insanlara hayret vermektedir.
Keza islamın sığınak merkezi olan Mekke-i Mükerreme ve Medîne-i Münewere ve civarından başka ülkelerde, mürtedier, katiller, cânîler, hır¬sızlar, bağîler, eşkıyalar, zânîler ve emsali kötülükleri işleyenler, islamın de¬diği ceza ile cezalandırılmadıkları gibi, bunların afvı hususu yabancı kul ta¬rafından yapılamıyacağı halde bağışlayıp afv edenler oluyor. Fakat o müba¬rek beldelerde kulun afv etme hakkı olmayan, mürtedlik, hırsızlık, bağîlik ve zânilik gibi fenalıkların cezası hemen infaz ediliyor.
O mukaddes ülkeden başka yerlerde ise, böylelerini afv eden papaz kafalı beyinsizler görülüyor ve olmaktadır.
Katilin afvi hususu, maktulün (öldürülenin) yakınlarının bağışlamaları hâlinde olması caizdir. Bu hükmün geniş İzahı, 'Mülteko tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin son kısımlarında mezkûrdur.
Hiç hakları ve hadleri olmadıkları halde, islâma aykırı olan böyle afv ve bağışlamaları, «Afv bir atûfettir» diyen kara câhil ve makam, mansıb hırsına sahib olan zavallıları da malesef gördük ve münakaşasını yapdığımız kişi'er de olmuştur.
İsiâmı bilmeyen câhi! başlar, ağızlarına «İslâm-; kelimesini almışlar, her düşünce ve sözleri sanki islammış gibi hareket ediyorlar. Halbuki islam baş¬ka, ahlak başka ve islamın ana esasları başka şeydir, onların fikirleri, savun¬maları ve hükümleri yine başkadır. İslam cihanın malıdır.
Böyle olmakla beraber, son zamanlarda islamır* ismi, Kur'anın resmi kalacağını ve fitnelerin de bilgin geçinen kimselerin yakasından çıkıp ete¬ğine çıkılanacağı muhtelif hadisi nebevilerde beyan edilmişti. Bu hükmü açıklayan hadîsi nebeviler, ilerdeki ciltlerde gelecektir.
Hal ve hareketleri, söz ve amelleri islâma uymayan ve fakat ahlakdan ve takvadan bahseden pek çok cahiller, kendilerine «müttekî ve mutasav¬vıf» süsü vererek câhil milleti aldatıyorlar. Halleri fetvaya dahi uygun olma¬yan bu zındıklar, kendilerine takva ehli dedirtiyorlar.
Böylelerine büyük âlimler şöyle demişler:
Fukahâya göre kudda-ı tarîk.
Oldu soofiyye gurûhu tahkik.[176]
NOT : Kuddar-ı tarîk; yol kesici eşkıya, demektir.
Yine âlimler şöyle demişlerdir:
«Tasawuf, daha ewel hal idi (Yaşanma idi). Sonra kal (sözden ibaret) oldu. Sonra hâl ve kâl hâli giddi. Şimdi hayal (tasawufun hayali) kaldı.»[177]
Bu cümleleri nakletmekle, islâmı bilmeyen ve amel etmeyen bir takım karo câhillerin aldatıcı ve islâmı tersine anlatıcı durumlarını bildirmek ge¬rektiğine işaret ediyoruz. Dolaysiyle islâmı ve müslümanları esas garibteş-tîren ve dejenere hâline getiren böyle sapıklar olduğunu bilmek lâzımdır.
Huiasaî kelam dünyanın son zamanlarında her tarafı kaplayan pek cok fitneler, o mübarek şehirlere giremiyecektir. İslam, kıyamete.kadar ve kâbei muazzama yer yüzünden kaldırılıncaya ve kalblerden îmanın silinip yok edilme zamanına kadar, islam o iki beldede safiyetini muhafaza edecek, müslümanlar da huzur içinde Rablerine kulluklarını ifâ edeceklerdir.
Yukarda 160 nolu hadîsi şerifdeki «MEDİNE» kelimesini, bâzı ulema-«şehir» manasını ifade etmektedir, diyerek, «İslam Medine ismini alan, yani şehir manasını

ihtiva eden her şehre islâm akacaktır» şeklinde îzah etmişlerdir. Bu manayıda bir nebze görmek ortadadır. Zira bütün halkı şehre akın etmek için çabalamaktadır. İslâmınh ükümlerini iyi bilen ve iyi okuyanların hemen hemen hepsi şehir merkezlerinde toplanmakta¬dırlar.
Bu görüş de kıyamet alâmetlerini beyan eden muhtelif hadîsi şeriflerde zikredilmiştir. Yâni kıyamet alâmetlerinden biriside, islam garibleştiği za¬man, müslümanların ekserisi.şehir merkezlerine akın edecekler, demektir.
Bugün köyden gelib ilim tahsil eden ve islâma hizmet aşkı ile gayret edenlerin ekserisi şehir merkezlerindedirler. İyi bilen, iyi okuyan, iyi san'at-kar ve iyi iş adamlarının pek çokları şehir merkezlerine toplanmaktadırlar. Bu da gösteriyorki, köylerde karar edenlerin pek çokları son zamanlarda şe¬hir merkezlerine akın edeceklerdir.
Bu görüşün yaşantıssda cok açık bir şekilde görülmektedir. Bir çok kimseler, köyündeki evini, bağını, bahçesini, tarlasını, takkasını bırakıyor şehre geliyor. Sorulduğunda köyünde huzurun kalmadığından bahsedenler çoğunluğu teşkil ediyor. Demek oluyorki, İslam garibleştiği zaman, huzur ve sükûn merkezi, şehirler oluyor. Kendine göre bir huzur sağlayacak işe veya başka şeylere sahib olma imkanı şehirlerde daha elverişli olmaktadır.
Büyüklerinde şöyle bir sözleri vardır: «El'ulemaü minelkura, lâ filkura : alimler köyden yetişir, fakat köyde kalmazlar.»
Hayatta bulunan ve daha ewel geçmiş olan âlimlere nazar edilirse, ilim sahihlerinin ekserisi köyden .a köy çocuklarından yetiştikleri görülür. Bilhassa, din iimine çalışan ve ve yetişen büyük bilginlerin hemen hemen ekserisi köyierden gelmişler ve yetişgin alimler olarak şehir merkezlerinde karar etmişlerdir. Din ve îman hizmetinde buiunan Diyanet reisi, müfti, vaiz, imam, hatib, müezzin, Kur'ani Kerim hocası ve mesâlî din hizmetinde bulu¬nanların ekserisi köyden gelmiş ve Köy halkının çocuklarıdırlar.
Yukardaki hadisi şerif de bu hususlara da işaret vardır. Hayatın bu noktada görülmesi de, bir nevî roûcizei Rasûlün tezahürü olmuş oluyor. Cenabu hak nerede olursak olalım. İslama bağlılığımızı hem kendimizden ve nemde neslimizden eksik etmesin. Vs Her müslümanı ilsâmını korumak için iyi yollan, yerleri ve iyi arkadaşları arayıp oralarda ve öyle makbul ki¬şilerle islâmını huzurluca yaşayan mutlu insanlardan olmayı nasîb buyur¬sun. Amin. [178]
Kitap Ve Sünnete Sarılma İle İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi:
181 - (22) RabÎGîül Cüreşi (R.A) don mervîdir, dediki : Resûlüllah (S.A.V.) e gelindi, ona denildi.
«Senin gözün uyur, kulağın işîfir ve kalbinde o halde iken anlayor.»
— Resûlüilah (S.A.V.) buyurdu :
«Elbet benim gözüm uyur. Kulaklarım İşidir ve kalbimde idrak edip on¬lar.»
— Resûlüllah (SAV) dedi:
«Bana denildik!: (bu adam), ©v bina eden bir efendîdirki, o evde sofra-¥' hazss-lar ve etrafa (sofraya adam çağırmak için) dâvetci gönderir.
— binâenaleyh bir kimse, dâveteiye icabet ederse, eve girer, hazırla¬nan sofradan yer ve o sofranın sahibi efendi adam memnun ve râzî olur.
Ve eğer bir kimsede dâvetciye icabet etmezse, eve giremez sofradan yemez ve o sofrayı hazırlayan efendide o kişiye gâzablanır.»
ResûlüNah (S.A.V) buyurduk!:
«İşte Allah (C.C.) efendidir, Muhammed (A.S.), dâvetcidir, ev, istamdır ve sofra cennettir.» [179]
Îzahat
Râvî Rabîatülcüreşî, (R.A), yemenlidir. Peygamberimizin sahabesinden olduğu ve kendisinden hadîsi şerif rivayet edib naklettiği beyan edilmekte¬dir. Ayrıca sahabeden olmayıp tabiîn'den olduğunu da zikredenler olmuştur."
Rabîa (R.A) in memleketi olanCÜREŞÎ : Yemenin yakınında bir nahiye¬nin ismidir.
Hadisi şerifin baş tarafında Resulü Ekrem efendimizin kendisine gelen kimsenin ona gözlerinin uyuduğu halde kulaklarının İşittiğini ve kalbinin de anlar olduğunu beyan etmesi, şâyani dikkattir. Zira her ferd de görülme¬yen ve görülmesi nâdir olan bir hâli haber veriyor. O haberi verenin kim olduğu beyan edilmemekte ama, o gelib söyleyen kimsenin melek olduğu anlaşılmakta ve böyle beyan edildiği yazılmaktadır.
Meleğin dediğinde hemen Resulü Ekrem efendimizin, «Elbet benim gözüm uyur, kulaklarım iştir ve kalbimde İdrak edib anlar» diyerek cevabda bulunmasında şu âyeti kerîmeye işaret vardır :
'.(İbrahime (Aleyhisselâm-a) Rabbisi; Benim emrime teslim ol, buyurdu¬ğu zaman, o da şöyle demişti : Kendimi âlemlerin Rabbisine teslim ettim.» (Bakara sûresi, 131)
Resulü Ekrem efendiiüiz, hadîsi şerifin devamında hâltkı zülceiâlı, bir efendiye kendisini dâvetciye ve davet edilen evi de islama ve hazırlanan sofrayı da cennete teşbih etmektedir. Bu teşbihleri islam dâvasını en güzel şekilde îzah eden peygamber efendimiz, kendisini tâkîb eden ümmetlerinin de aynı şekilde davete İcabet etmelerini ve davetin kudsî bir görev olduğu¬nu bilerek zevkle devam edilmesini beyan buyurmuş oluyor.
İbni Melek dediki : «Bu beyandan anlaşılmıştaki, islam cennetten da¬ha geniştir.»[180]
Aiîyyülkâri (R.A) da diyorki, Bende derim : Burada şu hadîsi şerife işa¬ret vardır : «Beni arzsm ve semeni yükienememiştir. Fakat mümin kulumun kalbi beni yüklenmiştir.» [181]
Tercümesi:
162- (23) Ebî Râfî {R.A} den mervtdir, dedi:
— Resûlüllah (S.A.V) buyurduki :[182]
«Sizin her hangi bir'nizi koltuğuna dayanmış mütekebbir ve mösteğnî vaziyette bulmayayım, ona benim emrimden bir emir veya nehyetmiş oldu ğumdan bir şey gelirde oda derse; Ben b,ir şey bilmiyorum. Biz ancak Allâ-hın kitabında bulduğumuz şeye tebî ouluruz.» [183]
İzahat
Râvî Ebi Râfî (R.A), Peygamber efendimizin âzad etmiş olduğu köleie-rindendir. İsmi Eşlemdir. Fakat künyesi galebe ettiğinden onu söylemek ve yazmak daha meşhur olmuştur. Kıbdî sülâlesine mensubdur. Râvî daha ev¬vel Hz. Abbasın kölesi idi, Resûlüllah (S.A.V) efendimize hibe etmişti. Bu köle Hz. Abbas-ın îman ettiğini Hz. Peygamber efendimize müjdelemişti de Resûlüllah efendimiz de onu kölelikten âzad etmişti. Kendisinden pek çok sahabe ve tabiîn hadisi şerif rivayet etmiştir. Vefatı, Hz. Osman (R.A) in şehid edilmesinden az bir zaman ewel olmuştur. Allah ondan râzî olsun.
Hadîsi şerifde beyan edildiği üzere, günümüzde olduğu gibi bâzı kim¬seler kendisini allâme yerine koyarak Kur'anda beyan edilmeyen bâzı me¬seleleri Peygamber efendimiz beyan etse dahî, «Biz Kur'anda bulduğumuza tabî oluruz» diyerek peygamber efendimizin sünnetine tabî olmayı red edenler olabileceğine işaret ediyor. Gecen asırlarda böyle zındıklar olduğu gibi, günümüzde de vardır. Zira Allâhm buyruğuna itaat etmeyi vazife sa¬yıp Peygambere İtaat etmeyi zait sayanlar görülmektedir.
Halbuki Peygamber efendimiz, söylediği her hükmü ve yapdıkları amel¬leri mutlaka ilâhî vahye müstenid olarak beyan edib işlemektedir.
Hakikatin böyle olduğu şu meaidaki âyeti kerîmede beyan edilmiştir: «O (Peygamber) hevödan (kendi nefsinden) söylemiyor.» (Necm sûresi, 3)
Peygamber efendimizin getirib beyan ettiği hükümlere tabî olmak Kur'-ana uymak olduğu diğer bir âyeti kerimede şöyle beyan edilmiştir,
«Peygamber, size ne verdi (getirdi) ise, onu alın (tutun). Ve size neyi ycsak etti ise onuda almayın (kaçının, uzak durun).» (Haşr sûresi, 7)
İşte bu ayeti kerîmelere ve yukardaki hadîsi nebeviyeye göre, peygam¬ber efendimizin buyurduğu ve işlediği her hüküm, ilâhi hükümlere bağlı olması, hasebiyle sarılınması lazım ve vacib olan hükümlerdir. Hadîsi şerif-de beyan edildiği gibi, bâzt kibirli ve gururlu kimseler, «oda bizim gibi bir insandır, ona tabî olmak olamaz., v.s.» sözlerle mütekebbirâne konuşub is¬yan edebilirler. Akıllı müslüman, böyle sapık ve zındıklara kulak vermez ve böyle mel'unlardan uzak durub tehlikelerinden kaçınmayı tercih eder. Zira ataların bir sözü vardır : «Mis yanına varırsan, mis kokar. Pis yanına varır¬san, pis kokar.»
Hayatta pek çok kimseler böyle kibirli ve gururlu kimselerin ağzına ba¬kıp sapılmışlardır. Kendisini peygamberden üstün gören zındıklara kanmış-lardır. Hatta günümüzde dahi kendilerini Peygamberden ve onların toplu¬luklarından mutlu olduklarını söyleyen zalim ve hainlerin küfür kokan la¬kırdılarını kulaklarımızla duyduk.
Karşısındaki kalabalık cemaatı görünce, «Nuh Aleyhisselam 950 sene davet de bulundu. Karşısında 70 - 80 kişiyi geçmemiştir. Benim karşımda yüz lerce kişi vardır.» diyerek peygamberi küçümseyen ve kendisini peygam¬berden üstün ve mutlu göstermeye çalışan sözde alim aslında ilim ve îman cellâdı hâin olanların beyanlarımda işittiğimizde hayretle içine dafmışızdır.
Kibir ve gurur; iblisin, firavn ve Ebu cehillerin sıfatıdır. Allah muhafa¬za Adem oğlu bu hastalığa mübtela oldumu, artık çok kötü ve çok iğrenç hata, küfür ve felâketlere sapıtıyor. Dünyada rezil ve perişanlığa uğradığı gibi, ahtrette de şiddetli ve ebedî azaba müstehaklik mukadder olur. [184]
Tercümesi;
163 - (24) Mikdâm bin mâdî kerb (R.A) den mervidir dedi: .Resûlüllah (S.A.V) buyurduki:
«Duymuş olunuzki, şüphesiz ben Kur'Gnı ve onun gibisini beraber ge¬tirdim, dikkat ediniz tok karınlı bir adam sedirine (koltuk veya döşeğine) ku¬rulup oturur ve derki : Yalnız bu Kur'ana sarılmanız lâzımdır, binâenaleyh bu Kur'anda helâldan bir şey bulursanız, onu helal İtikat ediniz ve helal hük¬münü veriniz, işleyiniz. Ve eğer o Kur'anda haramdan (yasak ve haram olan¬dan) bir şey bulursanız, hemen o haramı; haram itikat edip kaçınınız.
Şüphesizki, Resûlüllahin haram kıldığı şey. Allanın haram kıldığı şey gibidir;
— Dikkat ediinizki, size ehlüeşmiş olan eşek helal olmaz, yırtıcı 'hay¬vanlardan her dırnaklı hayvanda helal olmaz, müslümanlarla anlaşma yapıl¬mış olan kâfirin yitik (sokağa düşmüş ve gaybolmuş) malını alıp yemekde he lal olmaz. Ancak o sokağa atılmış ve yitik maldan sahibi müsteğnî olursa (ihtiyaç his

etmediği ve kendisinin sokağa atıverdiği gibi ehemmiyetsiz bir mal olursa), bu takdirde helal olabilir.[185]
— Ve bir kjmse, bir cemaat ve topluluğa inip misafir olursa, o toplu¬luğun o kimseye ikram etmeleri lâzımdır. Şayet o topluluk o müsâfire ikram etmezlerse, bu takdirde o misafire onların yapdıklarının aynını yapması ge¬rekir.» [186]
İzahat
Rövî Mikdâm (R.A), şom ehlinden sayılan ve Ebû küreyme künyesi ile, künyelenen bir sahâbîdir. Samda çok durmasından dolayı samlılardan sa¬yılmıştır. Ve kendisi doksan bir (91) yaşlarında iken Samda vefat etmiştir. Allah ondan râzî olsun. Pek çok kimse kendisinden hadîsi şerif rivayet et¬miştir.
Yukardaki hadîsi şerifin baş tarafında da yine Kur'anin hükmü kadar ve belki de dahada fazla serî hüküm ile geldiğini resulü Ekrem efendimiz beyan buyurmaktadır. Ve hadîsi şerifin devamında bir kac sefer dikkat çe¬kerek mühim İkaz ve tenbîhatta bulunarak kitabi ilâhînin hükümleri ile bera¬ber kendisinin getirmiş olduğu sünnetlere de ehmmiyetle sariinmasım tav¬siye buyurmaktadır. Aynı zamanda Resûiüllah sallallâhü aleyhi vesellem. efendimizin haram kıldığı şeyin, Allâhü tealânın haram kıldığı gibi haram ol¬duğunu beyan buyurmaktadır.
Kur'an kerimde kesin ve açık bir şekilde beyan edilmeyen meseleden birisi olan eşeğin etinin haramlığı meselesini beyan ederek şöyle buyurul-muştur:
«Dikkat ediniz ki, size ehlîleşmiş olan eşek helâl olmaz.»
Evet bu hükmün kesin şekli Kur'anı Kerimde zikredilmemiştir. Kur'anı Kerimde bu ve emsali hayvanların bir binit hayvanı olarak zikri şöyle geç¬mektedir :
«Hem kendilerine binesiniz ve hemde zinet ve süs olsun diye Allâhü teâia atları, katırları ve merkebleri (eşekleri) yarattı ve şimdi s'zin bilemedi¬ğiniz daha neler yaratacak.» (Nahl sûresi, 8} Kur'anı kerimde habis cinsinden olan her hayvanın haramlığı şu âyeti kerîmede beyan edilmiştir:
«(Allâhü teâla) onların (insanların) üzerlerine murdar olan şeyleri de haram kılıyor.» (Araf sûresi, 157)
Eşeğin ve diğer habis cinsinden ve etlerinin yenmesi haram olan hay¬vanların hükümleri ile ilgili geniş malûmat, islam hukukunun esasını teşkil eden fıkıh kitablarında mezkûrdur. Bu oümieden olarak «Mülteka tercüme¬si» adlı eserimizin dördüncü cildinde zikredilmiştir.
Hadîsi şerifin son cümlelerindeki müsâferet meselesi ile ilgili hükümde zaruret karşısında haramların helal olması hükmüne binaendir. Yoksa ik¬ramda bulunmayana karşı o şekilde muamele, normal hayatta doğru değil¬dir. Kuvet kullanarak bir şeyler almak dînimizde haramdır. Evet müsâfire ikram vacibdir. Fakat ikramı terk etmeleri hâlinde zarurî muhtaçlık ve ha¬yat tehlikesini îcab ettiren bir hal olmadıkça misli ile mukabele etmek caiz olmaz. Zaruret hali her şeyi mubah ktlar, ölmeyecek kadar bir kac lokma verilmesede yenilebilir.
Kur'anı Kerimde «Nefsinizi tehlikeye atmayınız» buyuruîmuştur. Ayrıca, «Muzdar kalırsanız, haramlar mubah olur.» buyuruîmuştur.
Bu âyeti kerîme meallerinin her ikiside. Bakara sûresinde mezkûrdur. Yalnız zaruretler, ölüm tehlikesi ve bir farzın îfası şeklinde karşılaşıl¬dığında işlenir. Yoksa günümüzdeki bâzı ahlaksızların işlediği gibi, bütün .mallan v© mülkleri ve hatta senelerce ihtiyaçları karşılanmış vaziyette iken «zaruret» diyerek haramları alıyorlar, işleyorlar ve yiyip içiyorlar. Bunların hayatı cehennemî bir hayattır. Allah muhafaza birde haramlara helâl diye¬cek olurlarsa, dinsiz îmansız kâfir olurlar.[187]
Tercümesi:
164 - (25} Irbaz Bin Sâriye (R.A) den mervicf.ir, dedİki: Resûiüllah (S.A.V) ayağa kaikdı ve dedi:
«Sizin biriniz, tahtına (koltuğuna) kurularak dayanıpda Allâhü teâlanın Kur'andaki hükümlerden başka hiç haram kıldığı yokmu sanır?!
— Duymuş olunuzki, şüphesiz ben Allâha yemin ederim elbet ben em¬rettim, vâzû nasihatda bulundum ve ben Kur'anı kerimdeki kadar veya on¬dan da çok eşyalardan nehyettim (Pek çok şeylerin haramhğını beyan et¬tim).[188]
— Şüphesiz AHahü teâla size ehli kitabın izni ile helal kılmıştır. Onların kadınlarını dövmeyide helal kılmamıştır ve onlara cizye olarak bağladığı mailen verdikleri vakit kalan mallarının meyvalarını! (ve emsalini) yeme nizde size helal olmaz.» [189]
Îzahat
Râvî Irböz bins âriye (R.A), ashabı suffa denilen hak aşıkları ve fukara¬yı sâbirinden idi ve aşkı ilâhi neticesinde çok ağlardı. Hak teâiaya kavuşma aşkı çok olduğundan hak tealaya şu duada bulunurdu : «Ey Allâhıml yaşım büyüdü ve kemiklerim zaifledi, binaenaleyh beni kendine kavuştur.»[190]
Râvî son zamanlarda Samda sakin olmuştur..Kendisinden sahabeden Ebi Umâme (R.A) ve pek çok tabiîn hadîsi şerif rivayet etmiştir. Rivayet et¬tiği hadîsi şerif adedi, otuz bir (31) hadisdir. Yetmiş beş yaşında iken Sam¬da vefat etmiştir. Allah ondan râzî olsun.
Hadîsi şerifde beyan edilen ilk hükümler ile ilgili kısa îzahat, yukarıki hadîsi şeriflerde zikredilmiştir. Biz burada hadîsi şerifin son cümleleri ile ilgi¬li hükümleri kısa yoldan açıklamaya çalışacağız.
Müslümanlarla kâfirlerin harbleri neticesinde, müslümanlar galib gelib kâfirlere tazminat ve temînat olarak senelik bağlanan cizyeyi ödedikleri tak¬dirde onların canları, mal ve mülklerine tecavüz edilemiyeceği beyan edil¬mektedir. Evleri, hanımları ve malları her türlü saldın ve tecâvüzdan berî olması gerektiğini kesinlikle beyan buyurmaktadır.
Şu halde böyle emniyet ve emanda olmaları gereken gayri müslimlerii mallarına, ev ve meskenlerine ve aile efratlarına tecavüz edib saldırmak, müslümaniara saldırmak kadar ve hatta müslümanlara zulümden de eşettir. En âdî ve iğrenç harekettir[191]
Tercümesi
165 - (26J Yine öhdan {irbaz bin srâiye R.A den) mervîdir, dedi i
«Resûlülllah (S.A.V) günlerden bir gün bizimle beraber namaz kıldı, son¬ra yüzünü çevirib döndü ve bize gayet ciddi bir vâzu nasihatda bulundu ki, O nasihatten gözler ağladı ve kalbler korkup titredi.
— İşte o anda bir adam dediki : Ya Resûlülllah! sanki! bu vâzu nasiha¬tiniz vedalaşma nasihati gibidir. Binaenaleyh bize vasiyet ediniz.
— Bunun üzerine Resûlülllah (S.A.V) buyurdu :
«Size, Allahdan korkma ile Habeşi i zenci bir kölede olsa, emrine kulak verip itaat etmenizi tavsiye ederim. Zira sizden bir kimse, benden sonra yaşarsa, pek çok ihtilafı görecektir.[192]
— İşte c ihtilafın çoğaldığı zaman, benim sünnetime ve doğru yolda olan hulefâ-i Reşâdİmin (dört halifemin) sünnetine sanlınız. O sünnetlere öyle sanlınki, sanki onlara azı dişlerinizle sim sıkı sarılınız ve yeni ihdas edilen işlerden (dine sokulan yeni uydurma ve Bid'atlardan) kaçınınız; Zira her yeni çıkan (ve dinde yeri olmayıp dine aykırı olan), Bid'atttr ve her Bid'at dalalettir (sapıklıktır).» [193]
Îzahat
Hadîs şerifde calibi dikkat olan bâzı cümleleri kısa yoldan açıklamayû çalışalım. Hadîs) şerifin bir cümlesinde, «Size, Allahdan korkmayı tavsiye ederim.» buyurulmuştur.
Bu cümle ile bütün hikmet ve faziletin başı Allahdan korkmaya bağlı olmasından dolayı, Allaha şirk etmekten, isyan ve tuğyanda bulunmakdan berî olarak emri ilâhîlere sarılıb nehyi ilâhîlerden kaçınmayı kesin olarak ilk hamlede tavsiye edib emir buyurmuştur.
Peygamber efendimizin bu tavsiyesi. Halikı zülcelâlın ilahî tavsiyesine muvafık olarak buyurulmuştur. Cenâbu hak bir âyeti kerîmesinde şöyle tavsiye buyurmuştur:
«İzzi ceâlım hakkı için, biz, senden önce kendilerine kitab verilenlere de, size de hep «ALLAH dan korkun» diye tavsiye ettik...» (Nisa sûresi, 131)
Allahdan korkan kimseler, din millet ve vatan için iyi şeyler yapar ve iyilikler düşünerek dâima hakkaniyeti izhar ederler. Allahdan korkmayanlar ise, hem kendüeî-ne zarar getirirler ve hem dine, vatan ve millete zarar lan olur. Ahirette de şiddetli azaba müstehak olurlar.
Bir ayeti kerîmsae de şöyle buyurulmuştur:
«Ey îman edenler! Allahdan gerçekten ve ciddî olarak korkun ve ancak müslüman olarak ölün.» (Ali İmran, 102)
Bu ayeti kerîmenin ve yukardakj hadîsi şerifin manalarını anlaşılır şe¬kilde açıklayan büyük İmanlı şâirimiz MEHMET AKİF merhum şöyle beyan etmiştir :
Ne irfandır ahlâka yükseklik veren ne vicdandır;
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farz edilsin hafvı yezdanın (Allah korkusunun).
Ne irfanın kalır tesiri kat'iyyen ne vicdanın.
C -jem'iyyet ki vicdanında hâkim havfı yezdandır (Allah korkusudur.)
Bütün dünyaya sahibtir, bütün akvama (kavimlere) sultandır.
Fakat efradı Allah korkusundan bî haber mîllet,
Çeker, milletlerin menfuru kıbdiler kadar zillet.
Meâiî (yüksek) meyli hiç kalmaz, şehâmet büsbütün kalkar;
Ne hakimlik tanır artık, ne mahkum olmakdan korkar.
(SAFAHAT, 307 — 308)
Ey mümin kardeş! AKİF merhumun feryad ederek ilâhî aşkla söylediği bu kıymetli sözlerini dikkatla tekrar tekrar oku, okuda günümüzdeki mel¬anetlere iyi teşhis koy ve kendini Aflahdan korkan, hak hukuk tanıyan, bü¬yüğüne hürmet, küçüğüne şefkat ederek yatan ve millete hayır getiren veya getirecek kişilerden olmaya çalış. Aynı zamanda cenabu hakka hayırlı dua et ve ellerini açda nesiininde böyle Allahdan korkan yüksek ahlaka sahib olan kişiler hâlinde devamını dile.

Yukardaki satırları okuyan her müslüman, iyi düşünmeli ve hayattaki eşkiyayı ve birbirlerine zulmetmeyi ve hatta fitnenin esas tahrikçisi hâlinde görülen ve dâima hayasız ve edebsizlere yardım eden hatta afv edib sırtla¬rını okşayan zalimleri iyi anlamak gerekir. Her çeşit zümrevî ve fırkavî hastalıklardan uzak olan hakikî müminler, en doğruyu ve en iyisini göre¬bilirler. Fakat kendilerini ve beyinlerini bir tarafa yanı bir fırkaya veya bir şahsa şartlamış iseler, bu zavallılar kolay kolay doğruyu ve Allahdan kork¬mayan hâinleri göremez, anlayamaz ve hatta savunmalarını yaparlar.
Böyleler hakkında Resulü Ekrem efendimiz mübarek sözünde şöyle buyurmuştur:
«Senin bir şeyi sevmen, seni kör ve sağır eder.»[194]
Netekim atalar sözlerinde, «Kork Aflahdan korkmayandan» demiş¬lerdir.
Hadisi şerifde ikinei tavsiye ise şöyledir:
«Size habeşli zenci bir köle de olsa, âmirinize kulak verib itaat etmenizi îavsiye ederim.»
Gayet inee ve açık ifâde İle beyan edilen bu hükme de, çok dikkat etmek ve gereğini icra etmek çok mühim ve elzem bir mes'eledir. Zira «müs-lümanım» diyen ve fakat âmirlerine itaat etmeyen pek çok kimseler geç-mişde görülmüştür ve hâlada görülmektedirler.
Kendilerinin etrafı olursa veya maddi bakımdan bir az varlık sahibi iseler, bakarsınız başlarına gelen as[en köylü veya fakir kimselerden ise, o âmiri küçümseyip beğenmeyen ve hatta takma atlar falan uydura¬rak hakaret etmeye kalkışanlar, zamanı sabıklarda olduğu gibi, günümüz¬de de aynı haller görülmektedir.
Böyle zavallı kimselerin Allanın kulu Peygamberin ümmeti olmaları gülünçtür. Zira gerçekten Allanın kulu ve peygamberin ümmeti olmuş ol¬salardı, Habeşli zenci bir köle de olsa meşru ve doğru olan her emrine itaat edildiği gibi, saygı ile hürmetine devam ederlerdi.
Hicretin sekizinci senesinde kuzâa taifesinden Bella ve azre kabileleri Medînei münewere hayvanlarını toplayıp götürmek için Vâdiyil kura denilen mahalle toplandıkları işitiliyor, bunun üzerine Amr bin As (R.A), baş buğ tâyin ediliyor ve otuz kişi ile onları tedib edib dağıtmak üzere gönderiliyor. Fakat oraya yaklaşınca düşmanın adedi çok olduğunu öğrenen başbuğ Amr bin As (R.A) hemen Resûlüllaha elçi gönderiyor ve takviye isteyor.
Bunun üzerine Resulü Ekrem efendimiz ikiyüz kişiyi Ebû ubeyde Bin cerrah (R.A) kumandasında takviye olarak gönderiyor ve «ihtilaf edib fitne çıkarmayınız. İttifak üzere olunuz» buyuruyor.
Bu ikiyüz (200) kişilik takviye ordusunun içinde Ashabın en efdalı Ebû Bekir ve Ömer (R.A) de varlardı. Ebû Ubeyde (R.A) Amr bin As (R.A) in yanına varınca askerlere İmam olmak istedi. Amr bin As (R.A) ise, «Sen bana imdad geldin. Asıl askerlerin emîri benim» dedi. Ebû Ubeyde mülayim bir zat idi ve «Resulü Ekrem, ihtilaf etmeyiniz, diyerek emir buyurdu, sen bana uymaz isen ben sana uyarım.» diyerek Amr bin As (R.A) in imam ol¬masına muvafakat edib eemaatı müslimin ile beraber namazı kıldı. (Kısası Enbiya, 8. hicret bahsi)
Görüldüğü üzere Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer hem takviye için gelirler¬ken Ebû Ubeyde (R.A) in riyaseti altında bulunuyorlar ve hemde bizzat or¬dunun başbuğu olan Amr bin As (R.A) in riyaseti altında inkıyad ederek itaat ediyorlar. Halbuki bu iki zat, bu ümmetin en efdal kişileridir.
Bu icraatı işlemekle Hz. Resûlallah sallellâhü aleyhi vesellem ümmet¬lerine örnek hayatı tatbik ettirmiş oluyor ve işte sizde böyle olunuz, diyerek talim ve terbiyeyi bilfiil gösteriyor. Alıbda amel eden müsiümanlara ne mut¬lu, şayet bu hüküm ve yaşantılara inandım, deyibde amel edemiyen ve her âmirine isyan etmek için çeşitli yalan ve iftiralar uyduranlara yazıklar olsun. Böyle adamlar, gerçekten Allanın kulu ve Peygamberin ümmeti olamazlar. Nefislerinin ve menfeatlarının kulu olabilirler.
Ülülemre itaat etmenin bir ilâhî emir olduğu şu âyeti Kerîme ile beyan edilmiştir :
«Ey müminler! Allâha itaat ediniz. Peygambere ve sizden olan ülülem¬re de itaat edimiz..» (Nisa sûresi, 59)
Ayeti kerîmede belirtildiği üzere «bizden, yani biz müslümanlardan» olan ülülemre itaat etmek kaydı vardır. İslamı kabul etmeyen ve islâmın hü¬kümlerini tahkir eden ülüiemre itaat meselesi bu kaydın dışında kalır. Na¬mazını kılan, orucunu tutan, kurbanı kesen ve cenaze namazını eda eden her kişi bizdendir, müslümondır. Böyle olan amirlerin meşru ve doğru olan emirlerine itaat etmek, hem Allanın emrine ve hemde peygamberimizin buy¬ruğuna itâaat etmektir.
Şayet Müslümanlardan olduğu halde kötülükleri emreden bir ümerâ olursa, böyle kötü ve haram olan emirlerine iâat etmek haram ve günah¬tır. Caiz değildir. Zira böyle kişiler kendilerini hâşâ Allâhın üstünde gören mel'un kimselerdir, itaat etmek doğru olamaz. Farz olan amelleride terk et¬tirmeye kalkana da itaat edilmez. Zira âmirlerin âmiri ve hakimlerin hâkimi mutlakı olan Allâha îtâaî etmek her şeyin üstünde bir farzdır.
Bu gerçek bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur:
«Allâha isyan oîan şeyde, hiç bir ferde itaat etmek olamaz. Ancak ita¬at, mâruf (iyi ve helal) olan şeydedir.»[195]
Bu son hadîsi şerifi dikkatla okuyahmda nefsânî arzularımıza uygun olarak emir ve tavsiyelerde bulunan zâlim emirlere itaat etmenin caiz olma¬yacağını iyi bilelim.
Hakikat böyle iken, günümüzde pek çok kişiler, başa geçen zâlimlerin islâmın ruhuna ayktrî çıkardıkları kanunlara, emir ve sözlerine «uiülemre itaat» diyerek bağlanıb onlarla iş yapıyorlar ve o hükümlere tabî olmayı suç saymayorlar.
Ey zavallılar : Allahm kelâmı olan kitabımız Kur'anı Kerimde beyan edi¬len kesin ve açık hükümlere muhalif hükümler veren veya haram olanları iş¬lemek için emir verenler, ilâhî hükmü değiştirmeye haklan ve hadleri yok¬tur, onlar şeytanın dostları, cehennem odunlarıdırlar. Yanlarına arkadaş çoğaldıp beraber cehenneme yoldaş arayan zâlimlerdir.
Evet böyle zâlimlere ve zulüm emri verenlere itaat edilmez. Fakat isyan ederek fitne de çıkarılması doğru değildir : Ancak onların kötü olan emir¬leri yerine getirilmez mümkin olur ve menfeat umulursa, ikaz edilir.
Hadîsi şerifde İzahını yapdığımız cümleler içinde, «Habeşli zenci bir köle de olsa» hükmü ile başa getirilen ve getirilmesi gereken emîrin, mutlaka erkek olması beyan buyurulmuşîur. Zira emirlik hakkı ve iyi neticeli umerâlık vazifesi, erkeklere verilmekle hem dünyevî ve hem dînî ve uhrevî selâmet
ve seadete nail olunur. Hem akıl bakımından ve hemde din bakımından eı keklerden noksan olan kadınlara emirlik vermek ise, o memleket ve milletin her bakımdan felâket ve belâsına sebeb olur.
Netekim Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz şöyle buyur¬muştur :
«İşlerinin başına kadın geçiren (kadını emir yapan) bir millet, asla fe¬lah bulamaz.»[196]
Diğer bir hadîsi şerifde mealen şöyle buyurulmuştur:
«Ey ümmeti Muhammedi eğer sizin âmirleriniz hayırlılarınızdan, zengin¬leriniz sehâvetli kimseleriniz hâlinde olurlarsa ve işlerinizi aranızda müşa¬vere edenlef 'îâlinde olursanız, işte bu takdirde yerin üstü (yaşamanız), siz.in için yerin altından (ölmenizden) daha hayırlıdır.
— Ve eğer sizin âmirleriniz, şerlilerinizden, zenginleriniz pahillerInîz hâlinde olanlardan olurlarsa ve işlerinizi kadınlarınıza havale ederseniz (Kadınları başınıza âmir yapar veya bütün söz ve yetgiyi kadınlarınıza ve¬rirseniz), işte bu takcfiirde sizin için yerin altı üstünden (ölmeniz yaşamanız¬dan) daha hayırlıdır.»[197]

Yukardaki hadîsi şerifleri okuyan her müslüman iyi dikkat etmeli ve iyi düşünmelidir. İyi düşünüp inanmalıki, günümüzde kızlarını milletin içine çı-rıl çıplak salıp ondan sonrada medeniyet, hürriyet ve ilericilik gibi kelimeler le islâmın ana esaslarını inkar veya tahkir edercesine hareket edib bir nevî kafir olanları veya bu işin yönlerini bilemeyip câhillerin işledikleri hallere bakmalıki, ne kadar islâma aykırî ve ne kadar felâkettir. Bu hâli işleyenle¬rin zararı sırf kendilerine münhasır değil, bütün millet ve memleket belâlara ve felâketlere sürüklenmiş oluyor.
Hal böyle iken yabancı erkeklerin içinde oturmasına, kalkmasına, gidib gelmesine veya beraber yeyip İçmesine ve çeşitli hizmet ve vazife görmele¬rine kızlarını ve hanımlarını müsâade edenlerin ne kadar kötülük ettikleri, millet ve memleketin baş belâsı oldukları ortaya çıkmış oluyor.
Bu durumların dışında haram oîan halvetler işleniyor, göz zinaları, dil zinaları, el ve ayak zinaları ve hatta sokaklarda âdeta alenî zinanın her çeşit başlangıcını çekinmeden yapmalarına gözlerini yuman veya görmez¬likten ve bilmezlikten gelen baba ve analar, diğer hadîsi şeriflerde beyan edildiği üzere «DEYYUS ve DEYYÜSE» kimselerdir. Aynı zamanda ataların bir sözü vardır: «Dişisini kıskanmıyan, domuzdur.» Bu sözü anlayıb öğren¬mek isteyen hayvanat bahçelerine giderlerse, erkek domuzların dişilerini kıskanmadığını görürler.
Bu meselelerin daha geniş îzahı, «İSLAMDA TESETTÜR VE HAYA» ad¬lı eserimizde geçtiğini müsiüman kardeşlerimize ehemmiyetine binaen bildi-riniz. Oradan mutlaka okumalarını tavsiye ederiz. [198]
Tercümesi:
166 -[27) Abdullah bin Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :
Resûlüllah (S.A.V) bize bir çizgi çizdi, sonra dediki :
«İşte bu dosdoğru çizgi, Allanın yoludur.»
Sonra Resûlüllah (S.A.V) o doğru çizginin sağına ve soluna çizgiler çiz¬di ve dediki :
«İşte bu çizgiler, yollardır. Bu yolların her birinin üzerinde bir şeytan vardırki, o bâtıl yofa (insanları) davet eder.»[199]
Resûlüllah (S.A.V) Şu meal d a ki âyeti kerîmeyi okudu :
«Şu emrettiğim yol, benim dosdoğru yolumdur: Dâima ona uyun. Baş¬ka (bâtıl) yollara ve dinlere uyup gitmeyin ki, sizi onun yolundan saptırıp parçalamasınlar..» (En'am sûresi, 153) [200]
İzahat
Hadîsi şerifde belirtildiği üzere, Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz ewelâ bir tek yol çiziyor ve diyor ki : «İşte bu dosdoğru çizgi, Al-lâhın yoludur.»
Resûlüllah bu ifâdesi ile şu hususlara işaret buyuruyor :

a) Doğru yolu Allâhü teala beyan etmiştir. Ve her yönüyle apaçık be¬lirtilmiştir.
b) Bu doğru yol, aynı zamanda hakkın tek olduğunu beyandır. Allâhü tealânın beyan ettiği hak birdir. Binâenaleyh bir meselde ihtilaf edilirse,, mutlaka biri haklı diğeri haksızdır. Her ikisi haklı olamaz. Çünkü hak birdir.
Şu halde ihtilaf sahihlerinin her birine haklılık verilecek olursa, hak ile bâtıl karıştırıldığından fesat bir hüküm verilmiş olur. Bu mes'elenin daha geniş İzahı usul ilimleri İle akâid kitablarında zikredilmiştir.
c) Peygamber efendimizin yukardaki ifâdesi ile şu gerçekler de anla¬şılmaktadır :
Çeşitli alim ve müctehidlerin beyanları, eğer kitâbullâha ve sünneti nebeviyyeye uygun oiursa, onlarda dosdoğru yoldur. Binaenaleyh o yola tabî olanlarda Allanın hak olan yoluna tabî olmuş olurlar.
Hadîsi şerifin devam eden hükümlerinde beyan edilen sağlı sollu çizilen yollar İse, bâtıl yollardırki, o yolların üzerinde şeytanlar bulunmaktadır. Binâ¬enaleyh o batı! yollara tabî olanları cehenneme götürmek üzere yerleşmiş¬lerdir. Akıllı müslüman dosdoğru yol olan tek ve hak yola tabî olur. Şeytan¬ların üzerlerine durubda sâliklerini cehenneme götürecekleri bâtıl yollara gir mez.
Bâtıl yollara duran şeytanların gaye ve emellerini cenâbu hak muhtelif âyetlerinde belirtmiştir. Cümleden bir kaç tanesi şöyledir :
«Ey müminler! Hepiniz iç ve dışınızla sabit bir şekilde islâma ç'riniz. Şey tanın adımlarına (izlerine, tuzaklarına ve yollarına) uymayınız. Çünkü o (Şeytan), sizin apaçık bir düşmanınızdır.» (Bakara sûresi, 208)
Diğer ayeti kerime meali :
« (Habîbiml) Sana indir Men Kur'ana ve senden ewel indirilen kitabîara îman ettik, diyerek samimiyetsiz iddiada bulunanlara bakmazmısın?! (On¬lar) o azgın şeytana muhakeme olmak isteyorlar. Halbuki onu (Şeytanı), tanımamakla emrolunmuşlardı, Şeytan ise, onları çok uzak bir sapıklığa dü¬şürmek ister.»
(Nisa sûresi, 60)
Bu âyeti kerîme bir münafık ile bir yahûdî arasında geçen bir dâvayı, hakeme havale etmek istediklerinde, münafık-ın Hz. Peygamberi bırakıb Yahûdîlerin reîsi olan Kâb bin eşrefe gitmek istemesi üzerine nail olmuştu. Bu hâdisenin şekil ve îzahı bu âyeti kerîmenin tefsirlerinde mezkûrdur.
Diğer bir âyeti kerîme meali şöyledir:
«Muhakkak Şeytan, size ezetî bir düşmandır. Binaenaleyh sizde onu düşman tanıyınız. Çünkü o, etrafına toplanan avenesini ancak cehennem¬lik olsunlar diye çağırır.» (Fatır sûresi, 6) [201]
Tercümesi:
167 - (28) Abdullah bin Amr (R.A) den mervidir, dedi:
Resûtüllah (S.A.V.) buyurdu :
«Sizin birimiz (Hakîkî ve kamîl) mümin olamaz, tâki benim getirdiğime (kitap ve sünnete) hevâsı (arzu ve ameli) tâbi ola.»
{Hadisi, İmamı Beğavî «Şerhissünne» adlı eserinde rivayet etmiştir. İmamı Nevevi «Hadisi Erbein»Inde, bu hadis sahihdir, demiştir. Bizde «Kita-bul hucce» de Sahih isnadla rivayet ettik.) [202]
İzahat
Yâni her hangi bir müslümanın kâmil ve olgun îmâna sâhib.olması, Re-sûlülah (S.A.V) efendimizin getirmiş olduğu hükümlerine ve sünneti nebe-viyyelerine, içten ve gönülden bağlı olarak tabî oimasına bağlıdır. Hakîki ve gerçek mümin, meylü mehabbetini en güzel bir şekilde Rasûlülâha bağlar ve her hâlü kârında ona uymayı şiar edinir.
İtikat ve îmanda, ibâdet ve ahlakda, ticâret ve alış verişde, nikahlanma ve boşanmada, insan ve hayvan haklarında, mahlûkata şefkat ve merha¬mette, bâtıl ve küfürle mücâdelede, haramlardan kaçınıb helaliarı işlemekde ve bunların gibi islâmın hükümlerini icra ve tenfiz etmede, adım adım ve nokta nokta Resûlüllâha tâbi olur, her türlü muhalefetten kaçınır.
Peygambere tâbi olanla olmayanların kısımlarını şöyle sıralayabiliriz :
a) Bir kimsenin din ve îmana sevgi ve mehabbeti, şer'i şerifin esâsına bağlı olarak tezahür ediyor ise, İşte o şer'in emirlerine son derece bağlılığı¬nı gösteren kimse, vahdaniyeti ilâhiyyeye gerçekten inanmış mümini kamil¬dir ve Peygambere en kemailı bir şekilde tâbi olan kişidir.
b) Bir kimsede hevâyı hevesine tabî olarak şer'in emirlerine muha¬lefet eder ve hevâyı hevesinin arzu ve isteklerine tabî olursa, işte bu kim¬sede nefsânî arzularını ifah edinen kimse olması hasebi ile dünya ve ahi-rette zarar ve ziyana uğrayan kâfirdir.
Bu İzahımız, islamın her hükmünü tahkir edib veya inkar edercesine davranıb kendi arzu ve emellerine tâbi olan münkirleri zikretmiş oluyo¬ruz.
Böylelerini Cenâbu hak Kur'anı keriminde şöy beyan buyuruyor: «—(Ey habîbim!) şimdi o kimseyi gördün ya: (Hak ve hakikati bırakıb keyfine taparcasına) nefsânî arzusunu kendine ilah edinmiştir.» (Casiye sûresi, 23)
c) Bir kimse de şeriatın îman ve îtikad esaslarına inananarak tabî olur ve fakat furûu amel denilen abdest, namaz, zekat, oruç, hac, nikah ve helal olan muameleter gibi şer'î amelleri işlemezse, işte bu kimse fâsıktır.
d) Ve bir kimse de, îman ve îtikad esaslarına içten inanmayıp sâdece dış görünüşden islâmın amelî hükümlerini işlerse, işte o kimse münafık ame. linl işlemekle münafıktır.
Yukardaki taksimatı öğrendikten sonra, hak ve hakîkatı arayan ve Hz. Peygambere adım adım, nokta nokta tabî olmak gayesine tâbi olan kışı, kendisini araştırmalıdır. Aceba bu sınıfların hangisindendir. Kendi itikat ve amellerini kontrol eden her müslüman yolunun doğru veya eğri olduğunu mutlaka görecektir. Yeterki dikkatla ve halisane bir şekilde araştırılsın.
Şayet bir kişi, islâmın esaslarına hakkı ile vakıf değilse, bu takdirde is-lamı iyibilen ve bildiklerine ihlasla îmân edib amel eden âlim ve kâmil kişi¬lere müracaat ederek îtikat ve ameelerinin eksik yönlerini öğrenib düzelt¬meleri zarurî bir vecibedir. [203]
Tercümesi :
168 - (29) Bilâl bin elhars elmüzenî (R.A) den mervidir, dedi : Resûlüilah (S.A.V) buyurdu :
«Bir kimse, benden sonra benim öldürülmüş sünnetimden bîr sünetimi ihya ederse, muhakkakki o sünneti ihva eden kimse için, o sünnette amel edenlerin ecirlerinden hiç bir şey noksanlaşmaksızın o sünneti işleyenlerin ecri kadar ecrü mükcfat vardır.
— Bir kimsede Allah (C.C) ve Resulünün râzt olmadığı kötü Bid'atı ih¬das ederse, o Bid'atla amel edenlerin vizir ve günâhları noksanlaşmadan onların günâh ve vebali kadar günâh, o Bid'atı ihdas edenede vardır.»[204]
169 - (30) Yukardaki hadîsi şerifi, ibni mâce, kesir bin Abdillah bin Amrden, oda babasından, oda dedesinden rivayet etmiştir. [205]
İzahat
Râvî Bilâl bin elhars veya elhâris elmüzenî (R.A}, Medînei münewere-li sahâbîlerdendir. Hicretin beşinci senesinde müslüman olmuştur. Medînei münewerenin biraz uzağında olan «İstîrâ» denilen mahelde sakin olurdu. Fakat zaman zaman medînei münewereye gelirdi.
Hz. Bilâl bin elhars (R.A), Hz. Muaviye (R.A) in zamanında hicretin alt¬mış (60) ında vefat etmiştir. Kendisi vefatı ânında, seksen yaşında idi. Ken-dişinden oğlu Abdurrahman ile Alkarna bin elvakkas (R.A) hadis rivayet et¬mişlerdir. Allah ondan râzî olsun.
Hadîsi şerifde geçen hükümler, calibi dikkat meseleleri ihtiva etmekte¬dir. Zira Resûlüllâhın ölmüş sünnetini ihya etmek, çok güç bir meseledir. Bu güç olan meseleyi yaşamak ve yaşatmak efbette fevkalâde bir ameldir.
Günümüzde Resûlüllâhın ölmüş sünnetleri pek çoktur. Hatta farzlar dahî işlenmeyen bir memlekette elbet ölmüş sünnet çok olur. Öyle ise farz¬ları işlerken terk edilen sünnetleri ihya edenler, alış verişde işlenmeyen sünnetleri ihya edenler, nikah ve mchir meselelerinde ölmüş sünnetleri ih¬ya edenler, geyinme, yeme ve içme ânında öimüş sünnetleri ihya edenler, konuşma ve davranışlarda ölmüş sünnetleri ihya edenler, Cami eemaat meselelerinde ölmüş sünnetleri ihya edenler, komşu haklarına riayet hu¬susunda ölmüş olan sünnetleri ihya edenler. Karı koca ve ana baba hak-ıarında ölmüş sünnetleri ihya edenler, evlad terbiyesi hususunda ölmüş sünnetleri ihya edenler, Setrül'avrete riayet etmiyerek öldürülmüş sünnet¬leri ihya edenler, Hak ve hukuk meselelerind adaletle hüküm verme husu¬sunda öldürülmüş sünnetleri ihya edenler ve bunlara benzer hayatta yapı¬lan ve yapılması îcab eden ve fakat yapılmayıp terk edilen sünnetleri ihya edenler, en büyük, tükenmeyen ve daimî bir ecir yolunu ihdas ve ihya eden kimselerdirler..
Yukardaki saymış olduğumuz hayatî meselelerden bir kaç meseleden misal vererek açıklamaya çalışalım..
Kur'ânı kerimde ve Peygamberimizin sünnetinde her bakımdan duru mu müsâid olan bir erkek için birden fazla hanım alma hakkı vardır. En az bir ve en çok dört hanım almak mubah ve sünnet iken, bu sünneti işleyen¬ler pek azınlıktadır ve hatta bu sünneti işleyenlere, «Metres taşıyor, gay¬ri meşru hayat yaşıyor» diyenleri mealesef duyduk ve vardırlar.
İşte her türlü tehlike ve tahkirlere rağmen bu sünneti adalet üzere iş¬leyen müslümanlar, ölmüş sünneti ihya ettiklerinden en güzel ve en karlı bir sünnet işlemişlerdir.
Keza sakal sünnetini, veraset haklarını islamî hüküm üzere icra eden¬ler de aynı ecre nail olan kimselerdir.
Ölmüş sünnetleri ihya edib yaşamalarına sebeb olan müslümanlar, kendilerinin işledikleri amellerin ecrine nail oldukları gibi, ondan sonra onların işleyip ve ihya ettikleri sünnetleri işleyenlerin eçirlerindende aynısını onlarda alacaktır. Yani sünneti ihya eden müslümanlar, kendileri ölseler da¬hî ihya ettikleri sünnetleri işleyenler devam ettikçe, o adamların amel defter¬leri kapanmaz, dâima yazılır.
Öldükten sonra amel defteri kapanmayan müminlerden bâzılarını Re¬sulü Ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz şu mübarek sözlerinde açıklamışlardır :

«İnsan (Mümin) öldüğü zaman, ameli kesilir (amel defteri kapanır). An¬cak üç kişinin ki kapanmaz. (Onlarda şunlardır:)
g) Devam edib çalışan sadakadır (yani; Cami, çeşme, seccade sermek, ağaç dikmek, hastane ve yo! yapmak, yapdırmak gibi yaşayan sadakalar¬dır.)
b) Kendisinden faydalanılan Mimdir (yani, ilim sahibi oiur ve o ilmin-dende başkalarını okutmak, eser yazmak, nasîhatta bulunmak ve bilme¬yenlerin yollarını öğretip doğrultmak gibi faydalar temin edilen ilim sahibi¬nin de amel defteri ^kapanmaz}.
c) Kendisine hayırlı dua eden evladı bırakan iyi evlad sahibidir. (Yâni, bir müslüman ölünce arkasında hayrüihalef olarak kendisini rahmetle ana¬cak ve başkalarına zulümde bulunmayacak iyi ve sâlih bir evlad bırakan kimsenin de amel defteri kapanmaz}. [206]
Bu hadîsi nebevinin hükümlerini okuyan her müslüman, iyi bellemeli ve kendisine bakmalıdır. Acebâ ölmezlik ve amel defterini devamlı hayırla dolduran bu üç amel ve halden hangisi kendisinde vardır. Şayet her üçüne de malik îse, çok ve çok mutlu insandır. Zira her ne kadar kendisi bedenen dünyadan ayrılmış olsa da manen ve rûhan yaşayor gibi dünya ile irtibatı devam etmektedir.
Şayet bu üç amelden hiç birisine sâhib olamamış kimseler hâlinde ise, o adamcağızda üzülmelidir. İyi insanlara gıbda etmelidirki, o iyilik sahibini sevmekle bari bir fazilet ve ecre nail olabilsin. Ameller niyyetîere göre ol¬ması hasebiyle iyi niyyetler çok güzel iyilikler ve iyi neticeler meydana ge¬tirir.
Cenâbu hak, bizleri ve müslüman kardeşlerimizi bu kıymetli amel ve faziletlerden nasibini alanlardan eylesin. Amin.
İyi niyyet, iyi kazanç ve iyi niyyetle işlenen hayırlı amellerin mükâfatı ife ilgili geniş İzahat, yukarda birinci hadîsi şerifin İzahatında geçmiştir.
İşte bu mutlu insanlar, her ne kadar bedenen dünyadan göç edib ahi-rete gitselerde ölmemiş'yaşayan insanlar menz'ilindedirler. Mutlu insanlar, böyle öldükleri halde ölmemiş insanlar sınıfından amel defterleri iyiliklerle dolan ve çalışan adamlardır.
Bu iyilikleri ihya edenlerin zıddına bâzı kimselerde şer ve haramları ih¬das ederler, kumar bilmeyenlere kumar öğretenler, çalgı öğretenler, hırsız¬lık ve uğursuzluk öğretenler, çalgılı şarkılar ihdas edenler, dans ve balu ya¬panlar ve öğretenler, içki içib başkalarına da içtirib alıştıranlar, namazı terk ettirenler, bir yerde kumar hâne açıb orada kumar oynatanlar, keza fuhuş hâne açıb1 fuhuş yapdıranlar, alış verişlerde ihtikarda bulunanlar, yalan söy¬leyerek alış verişde bulunanlar, karaborsa mal satanlar, faizciliği mubah-mış gibi işleyib başkalarına da teşvik edenler, yeni yetişen genç dimağlara kötülükleri telkin ederek; Allah; Peygamber, din îman, vatan, millet, düş¬manlığı yapanlar, ana baba ve büyük tanımayan aynı zamanda her türlü haksızlıkları mubahmış gibi telkin edib işletenler ve daha saymakla bitme¬yecek kadar pek çok kötülükleri işleyenler, işleten ve teşvik edenler de o işledikleri kötülüklerin vizrini çekecekleri gibi, o işledikleri veya tâlim edib işlettikleri kimselerin ilâ nihâye günâhları devam ettikçe o ilk ihdas edib çı¬karan veya yapanların vizirleri de devam eder, onların vizri kadar vizir ve cezaya çarbacaktirlar.
İşte böyle kötülükte örnek olan kimselerde, çok kötü ve çok zararda olan bir ahmak ve mücrimdirler. Bu adamlar âhirette başkalarının işlediği günahların yüzünden şiddetli ve kat kat azaba müstehak olacaktırlar. Böyle felâket olan kötülüklerden Allâha sığınmak en çıkar yoldur. Cenâbu hak bü¬tün ümmeti muhammedle bizleri ve neslimizi bu gibi iflas ettirici ve çok çok kötü amellerden muhafaza buyursun. Amin.
Yukardaki hadîsi şerifde beyan edilen ve ikinci hükmü hâmil olan bü¬yük veba! ve vizir sahibleride böylece anlaşılmış oluyor. Bu kısa izahattan sonra tekrar yukardaki hadîsi şerifi okuyalım ve üzerinde iyi düşünelim. İyi düşünelimde kendimizi tehlike ve veballardan korumuş olanlardan olalım. [207]
Tercümesi:
170 - (31) Amr bin Avf (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Muhakkak din, hicaza sığınır, yılanın deliğine akıp sığındığı gibi ve elbette din, hicazda muhafaza edilip korunacaktır, dağın tepesindeki sığınıp korunma merkezinde geçinin sığındığı gibi.[208]
— Şüphesiz din, garib olarak başladı ve gelecekde başladığı gibi ga¬ripliğe avdet eder. Binâenaleyh gariplere müjdeler olsun ve o garipler, ben¬den sonra benim sünnetimden ifsad edilenleri ıslah eden kimselerdir.» [209]
İzahat
Râvî Amr bin Avf (R.A), hicretin beşinci senesinde müslüman olan ve medînei münewere yakınında «Müzenî» isimli bir mahalde karar ederdi, ken dişinin medînei münewerede de bir evi var idi, zaman zaman burada da sa¬kin durdu. İlk iştirak ettiği muharebe, Handek muharebesidir.
Kendisinin îman etmesi üzerine hal ve hareketini ve kendisi gibilerin durumlarını yüce Allah överek hakklarında şu âyeti kerîme nazil olmuştur :
«Peygambere indirilen (Kur'an-ı kerîmi) dinledikleri vakit, hakkı tanıdık¬larından dolayı gözlerinin yaşla dolub taşdığını görürsün onların. (Onlar şöyle) derler : Ey Rabbimiz! îman ettik, artık bizi (hakka) şahid olanlarla beraber yaz.» (Mâide sûresi, 83)
Bu âyeti kerîmede beyan edilen Allah aşkı ve Allah korkusundan doiayı gözleri yaşla dolub ağlayan ve halleri Hâliki zülcelâl tarafından övülen zat¬lardan biriside, yukardaki zâtı muhterem olduğu beyan edilmiştir.
Tebük seferinde Allah aşkı ve ümmet derdi ile ağlayanlardan birisidir.
Medînei münewerede sakin olurken Hz. Muaviyenin hilâfeti zamanın¬da vefat etmiştir. Allah ondan râzi olsun.
Hadîsi şerifîn baş tarafında beyan edilen cümlelerde, ahir zamanda fit¬ne ve fesatların zuhur edib etrafa dağıldığında din, ewelce olduğu gibi tekrar Hicaz bölgesine sığınacağı ve bu sığınıb akma bir nevî deliğine akan yılana teşbih edilmiştir.
Yukarda 160 nolu hadîsi şerifde bu mânayı ifade eden cümlede «îman» tâbiri ile zikredilmişti. Din ile îman kelimesinin mânası aynı hükmü ifade et¬mektedir. Onun için burada açıklamak îcab eden hususlar bir nebze orada zikredilmiştir. Muhterem okuyucularımıza 160 nolu hadîsi şerifi ve "aah bö¬lümünü okumalarını tavsiye ederiz. [210]
Tercümesi:
171 - (32) Abdullah bin Amr (R A) den mervidir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«And olsunki, benî İsrail üzerine gelen şey gibi tıpa tıp, adım adım be¬lim ümmetim üzerinede gelecektir. Eğer onlardan bir kimse, annesine aleni olarak gelmişse (açıkça tecâvüz edip zina etmişse), elbette o işlenenin ay¬nısını benim ümmetimdende işleyen olacaktır.
— Şüphesiz beni israil yetmiş iki millete ayrılmıştır. Benim ümmetimde yetmiş üç millete ayrılacaktır. O yetmiş üç milletten bir tanesi hariç diğer-erinin hepsi {yetmiş ikisi) cehennemdedirler.
— Ashabı kiram decMler : O cennete girecek bîr millet kimdir ya Resû-üllah![211]
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : «Benim ve ashabımın yolu üzere olandır.» [212]
İzahat
Hadîsi şerifde geçmişve gelecekle ilgili pek mühim ve acâîb hükümler Deyan buyurulmştur. Benî İsrail ismini alan Yahûdî ve Hıristiyan milletinin işlediklerini bu ümmetinde, aynısını tıpatıp, adım adım tâkib edib işleyeceğini hatta onlardan annesine alenî tecâvüz edib zinada bulunan olmuş ise, ümmettende işleyenlerin olacağı beyan buyurulmuştur.
Resûlüllah (S.A.V) efendimizin bu mübarek sözleri istikbaldaki hallerin zuhuru ile ilgili olması ve o hallerinde aynısının görülmesi bir mûcizei Re¬suldür. Zira bugün sokaklarda geçmiş milletlerdeki vahşeti işleyenlerin zina ve fuhuşun çeşitleri işlenir durumdadır. El zinası, di! zinası, ayak zi¬nası, göz zinası ve nihayet cinsi münasebet zinasını dahî çekinmeden ya¬sanlar görülür hale gelmiştir.
Annesini, kardeşini, halasını, teyzesini, gelinini ve hatta kızını dahî dans ve balo salonlarında kucağına alıb hayasızca dans edenler, alenî zi¬nayı yapanların ta kendisidirler. Kendi karısını çeşitli toplantılara götürüp rast geleninin kucağına verircesine el sıktıranlar, öpüştürenler, dans ve ba¬lo yapmalarına rıza gösterenler, karşı karşıya oturtup sulu sulu şakalarda bulunduranlar ve daha akla hayale gelmedik deyyüslükleri işleyenler, Asır¬larca ewel Hz. Peygamber efendimizin beyan buyurdukları hayasızlık ve namusunu yıkma hastalıklarının tezahürüdür.
Yâni, bu halleri görmekle Peygamber efendimizin mucizeleri görülmüş oluyor ve dolaysiyle sözündeki sadakat ve doğruluğunu asırlarca sonra yi¬ne isbat etmiş oluyor.
Resûlüllah sallallâhü aleyhi veseîlem efendimizin bu açıklamalarındaki hikmet şudur: Benî İsrail ismini alan o yahûdîler ve Hıristiyanlar, analarına tecavüz ederek o kötülüğü işleyib helak olmuşlarsa, bu ümmet de de aynısı nı işleyenler helakü perişan olurlar. İlâhî adet böyle cereyan etmiştir. Aynı şe kilde devam edecektir. Bu helak oluş, şiddetli rüzgarın acâib şekilde altı üste karıştırmasına teşbih edilmiştir.
Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Öybe helak ecfiici bir rüzgâr ki, uğradığı bir şeyi bırakmıyor, mutlaka onu kül gibi savuruyor.» (Zâriyat sûresi, 42)
Bu hadîsi şerifdeki «Ümmet» kelimesinin anlamı, «Ümmeti davet» ola¬rak vasıflandırılan, inanan kimselerdir. Zira Peygamber efendimiz bu ümme¬tin vasfını beyan ederken, kendine izafe ederek beyan etmiştir. Binaenaleyh kendine izafe ve nisbet etmekle de hak ve hakîkata inanmış kimseler ol¬muş oluyor. Bâzı âlimler, «Ümmeti davet» e şamil olduğunu zikretmişler¬dir.
Hadîsi şerifde ikinci bir hOKüm ise, şu cümlelerle İzah buyurulmuştur: «Şüphesiz ki, Benî İsrail (Hıristiyan ve diğer ehli kitablar), yetmiş iki millete ayrılmıştır. Benim ümmetimde yetmiş üç millete ayrılacaktır.»
Bu cümlelerdeki, «Benî İsrail» cümlesinin Ehli kitablardan hınstıyan-lar olduklarını bilmek gerekir. Zira Peygamber efendimiz diğer bâzı hadîsi şeriflerinde, Yahudilerin, yetmiş bir fırkaya, Hıristiyanların, yetmiş iki fırka¬ya ve kendi ümmetininde yetmiş üç fırkaya ayrılacağını beyan buyurmuşlar¬dır.
Cümleden bir hadîsi nebevîsinde şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz ki, Mûsâ (A.S) m kavmi (Yahûdîler), kendisinden sonra yet¬miş bir fırkaya ayrılmışlardı. Yetmiş

firkası helak olmuştu, bir firkası halas buiub kurtulmuştu.
— Isa (A.S) in kcvmi de kendisinden sonra yetmiş iki firkaya ayrılmış¬lardı. Bu firkalardan yetmiş biri helak olmuştu ve bir firkası da helak olma-yıb kurtulmuştu.
— Muhakkak ki, benim ümmetimde yetmiş üç firkaya ayrılacaktır. İşte o yetmiş üç firkadan yetmiş ikisi helak olacaktır, bir tek firkası helak oimayıb kurtulacaktır.
— Ashabı kıiram tarafından sorularak denildi ki, Ya Resûlellâh! O kur¬tulan firka kimdir?
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«O helakdan kurtulanlar, Sünnete ve cemaata sarılan kimselerdir.»[213]
Hadîsi şerifde geçtiği üzere, bu ümmet yetmiş üç firkaya ayrılacaktır. Ve de, şimdiye kadar yetmiş üç firkası da ortaya çıkmıştır. Yetmiş ikisi da¬lâlet ve sapıklıkda olacaklar, bir firkası ki, necat firkası helak olmayacaklar¬dır.
Dalâlet yoluna sapmış olan yetmiş iki firka, ilmi kelam ve akâid kitab-larında uzun uzun yazılmıştır. Biz de burada ana kollan ile o kollara bağlı olan şubelerin isimlerini ve sapıtmalarına sebeb olan kötü akidelerinden birer örnekle iktifa edeceğiz.
Şârih Aliyyülkârî merhum şu cümleleri naklederek hulâsalaşmıştır :
«Sen bi! ki, Bid'atcıların (sapık firkaların) aslı, Mevâkıf da nakledildiği gibi sekiz kısma ayrılır (ve şunlardır) :
1) MUTEZİLE dir. Bunlar, kullar kendi amellerinin yaratıcısıdır, der¬ler. Cenâbu hakkın görülme imkânını inkar ederler ve sevab ile cezanın ve¬rilmesi gerekenlere sevab ve cezayı vermesi Allâha vâcibdir, derler, {işte bu görüşler, ehl isünnet görüşüne zıddır.) Bu MUTEZİLELER, yirmi (20) fır¬kaya ayrılmışlardır.
2) ŞÎALARDIR. Bu Şîalar da, Hz. Ali kerremeilâhünün mehabbet ve sevgisinde çok aşirî giden kimselerdir. Bunlarda yirmi iki (22) şubeye ayrıl¬mışlardır.
3) HAVARİC'lerdir. Bunlarda, Hz. Aliyi ve büyük günah işleyenleri tekfir eden sapıklardır (ve aynı zamanda Hz. Aliyi Küfe de mescidde zehirli kılıçla şehid eden hâinlerde bunlardır). Bunlar, yirmi (20) şubeye ayrılmış¬lardır.
4) MÜRCİE'lerdir. Onlarda, Mümine îmanlı iken mâsiyet zarar ver¬mez, kafire ibâdet ve tâatın menfeatı olmadığı gibi, diyerek ehli sünnete aykı rî görüşleri iddia etmişlerdir. Bunlar, beş (5) şubeye ayrılmışlardır.
5) Neccâriyyelerdir. Bunlar da, Kulların fiillerinin yaratılışında ehli sünnete muvafakat ederken, ilâhî sıfatları inkar edib nefyetmede ve kelâmı ilâhînin hadis olduğu İddiasında Mutezilelere muvafakat eden sapıklardır. Ve bunlar, üç {3) şubeye ayrılmışlardır.
6) CEBRİYE'lerdir. Bunlarda, kulların ihtiyarı olan irâdeî cüziyyele-rini inkar ederek ehli sünnet îtikadına muhalefet etmişlerdir. Ve bunlar, bir tek şubedirler.
7) MÜŞEBBİHE'dirler. Bunlarda, hak tealayı mahlûkata ve cisimlere benzeten sapıklardır. Bunlarda, bir firkadır.
8') HULÛLİYE'dirler (Bunlarda, mes'eleleri halletmek ve emsali hü¬kümleri öğrenmek için kitab ve sünnete müracaat etmeyib direk Allâha hu¬lul edib işlerini hallettiklerini ve buna benzer pek çok sakat ve kötü olan iddialarda bulunan kimselerdir.) Ve bunlar, bir şubedirler.
Buraya kadar saymış olduğumuz firakı dâlienin adedi, yetmiş iki olmuş¬tur. İşte bu yetmiş iki firkanın hebsi cehennemliktirler.»[214]
Yukardaki firakı dâllelerden bâzılarının fasid akîde ve görüşlerini bir nebze îzah ederek günümüzde bu sapıkları kimlerin kimleri taklid ettikleri¬ni, «İSLAMA SOKULAN BİD'AT VE HURAFELER» adlı eserimizde yazdığı¬mızı hatırlatırız.
Hadîsi şerifin son kısmında necat firkasını da Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz şöyle beyan buyurmuşlar :
«Benim ve ashabımın yolu üzere olandır.»
Evet bir ferd veya bir zümre, doğru yolda olduklarını iddia ederlerse o kimselerin îtikad, amel ve ahvâllarına bakılır. Kitab ve sünnete uyar ve aynı zamanda ashabı kiramın takîb ettikleri yol ki «icmâı ümmet» denilen hükme uyarsa, doğrudur.
Şayet bu ana esaslara uymaz ve aynı zamanda yasak ve haram olan hükümleri ihtive eder eskilde olursa, işte bu sapıklıktır ve işleyenler de zın¬dık, sapık ve Bid'atci kimselerdendirler.
Her zaman olduğu gibi günümüzde de pek çok firkalar ve fikir ihtilaf¬ları görülmektedir. İhtilaf ve münakaşalar, islam esaslarını izhar için veya her hangi bir islâmi hükmün icra ve tenfizi jçin olursa, yerinde ve güzel bir citiaddır. Fakat öyle olmazda çeşitli nedenlerle dünya menfeptını elde et¬mek, makam, mansib ve bir mala vâsıl olmak gayesine matuf olarak ihti¬laf edilirse ki, günümüzdeki ihtilaf ve münakaşaların pek çoğu bu gayeler doğrultusunda dır.
İslamda, ihtilâf caizdir ve fakat iftirak, caiz değildir, haramdır. Böyle olmasına rağmen günümüzde ihtilaf ile iftirakı bilmeyen pek çok kimseler, iftirâkı (firkacılığı) bir meslek ve san'at hâlinde İşlemektedirler.
İftilöf; Hakkın ibrazı ve izharı için veya kadre uğrayan bir hakkın dikil¬mesi, bir farzın îfası veya bir hayrın icrası gibi pek çpk yönleri olan dînî hükümlerin tesbit ve tâyîni için yapılan ictihad ve gayretin tâ kendisidir.
Resûlüllah (S.A.V) efendimiz, «Ümmetimin ihtilafı, geniş rahmettir.» buyurarak bu hususun cevaz ve iyiliğini beyan etmişlerdir. Ve aynı zaman¬da ictihad neticesinde ihtilâf edilen bir mesele de, hakkı bulub isabet edene iki ecir ve isabet edemeyib hata edene de bir ecir olduğu muhtelif hadisi şeriflerde ve usul kitablarında yazılmıştır.
Fakat islâmın yasak ve haram ettiği iftirak (fırkacılık) ise, birbirlerini tekfir eden ve en ağır kötülemelerle savunma yapan ve her vasîlelerle ken¬dilerini en iyi ve en doğru yolda olduklarını savunarak kendilerine iltihak etmeyenleri veya kendilerinin hata ve eksiklerini söyleyenleri, hemen ka¬ralayıp küfre itenlerin, hal ve hareketleri ki, yukarda sekiz sınıfda hulasa edilen ve «firakı dâlle» denilen zındıkların yollarını tökib edenlerin meslek ve meşrebleri olması hasebiyle haram ve günahtır.
Fırkacılığın islamda haramlığı pek çok şer'î delillerde açıklanmıştır. Cümleden bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuşîur:
«Hepiniz, tcpdan sımsıkı AlEâhın ipine (Kur'ânı Kerîme, islâm dinine) senlin. Parçalanıp ayrılarak fırkacılık yapmayın.» (Ali İmran sûresi, 103)
Diğer ayeti kerîme meali de şöyledir :
«Dinlerini parça parça edenler (dinde firkalara ayrılanlar), ayrı ayrı fırkalar olanlar (yok mu?) sen hiç bir vech i!e onlardan değilsin.» (Enam sûresi, 159)
Bu son ayeti kerîme de «Siye an» kelimesi buyurulmakla, bu şu de¬mek oluyor: bir reis ve lidere tabî olup ve ona yardımcı insanlardan mürek-keb cemaat, demektir. İşte bu şîacılık - fırkacılık; Allah ve peygamber yolu değildir. Haram ve sapıkların yoludur.
Hal böyle iken ey zavallı müslümanlar! Şu günümüzdeki çıkarcı ma¬kam ve mansib hırsına bürünmüş gözleri dönmüş muhteris, kin ve buğz saçan ve kardeşi kardeşe hasım yapan ve yapdıran kimselerin hal ve ha¬reketleri, acaba bu fırkacılık değildir de nedir? Elbette katıksız ve açıkça fırkacılıktır. Haramdır.
Binaenaleyh bu haram ameli, sanat ve meslek edin¬mekte haramdır. Haram olan bu hâli «haram» diyerek işleyenler, fasık mü¬minlerdirler ve fakat haram olan bu fırkacılığı «helâl» diyen ve hiç günah kabul etmeyenler, Allah muhafaza din ve İmandan olurlar, dinsiz ve îman-sız kâfirdirler.
Öyle ise, müslüman kardeşlerimiz, çok uyanık olmalıdırlar ve çok dik¬kat etmelidirler. Zira islâmın yasak ve haram kıldığı şeyleri bilmeyerek helâl ve iyi gibi işliyorlar, sâdeee işlemekte de kalmayıp haramları, en iyi ve en güzel meslek, iş ve meziyet gibi göstermeye ve savunmaya kalkabi¬liyorlar.
Cnabu hak bütün müslüman kardeşlerimizle bizleri ve neslimizi, eehâ-lete kurban olubda haramları, helâl ve küfürleri îmandan sayacak ve savu¬nacak derecede abdallaşan ve sapıtanlardan olmamayı nasîb buyursun. Amin.
Ehli sünnetin îman esaslarını, yukarda ikinci hadîsi şerifin îzah bölü¬mün de kısmende olsa yazıldığını ve tefrikanın tehlike ve dayanağını açık¬layıcı hükümelerini de, «İslamda Evliya meselesi ve Hârikalar» adh eseri¬mizin «Giriş» kısmında yazdığımızı hatırlatırız.
İhtilaf ve iftirak meselelerini kısa yoldan açıkladıkdan sonra, şimdi günümüzde birde «Teltik veya Telfiki mezâhib» meselesinin tartışması yapıl¬mamaktadır.
Aslında bu mesele uzun zamandan beri münakaşa edile gel¬miştir.
Elimizde bulunan islam hukukunun ehli sünnet hükümlerini beyan eden ana kaynaklardan naklederek bir kaç satırla anlatmaya çalışacağız.
TELFİK : Luğatta, bir yere cem edip toplamak ve birj birine zammedip bitiştirmek manasınadır.
İstilahda Telfik : Bir mes'ele ve hadisede mezhepleri içtima edip bir merkezde toplama usûludurki, bu şekildeki hareket, ashabın ve müetehid-lerin rahmet olan ihtilafını red etmek olduğundan bâtıldır.
Dürrün muhtar şerhi Reddül muhtarda şöyle denilmiştir:
«Muhakkakki, bir hüküm telfiki, (ulemâ ve fukahönın) icma-ı ile bâtıl¬dır.» [215]
Yani bir hükmü, müctehidlerin görüşlerini birleştirerek işlemek, bütün ulemanın icma-ı ile batıldır.
Telfik-in batıllığına misal olarakda İbni Abictfn şu misali zikretmiştir:
«Abdestli bir kimsenin bedeninden kan aksa ve kadına dokunsa, sonra¬da namaz kılsa, işte bu namazın sıhhati meselesi, Şafi-Î ve Hanefî mezhe¬bine binâen telfiklidir. Telfik ise, bâtıldır. Binaenaleyh namazda sahih ve caiz değildir.»[216]
Yani telfik yaparak mezheblerin görüşlerini bir noktada cem etmek isteyen bir kimse, Abdest alsa ve Abdesti aldıktan sonra bedeninden her hangi bir sebeble kan çıksa ve kadına elini dokunmuş olsa, İmamı-Şâfi-Î hazretlerine göre, bu adamın abdesti, kon çıkınca bozulmaz, fakat kadına dokunmakla abdesti bozulur.
İmamı Azama göre ise, abdestli kimsenin bedeninden çıkan kan abdes¬ti bozar, kadına dokunmakla abdesti bozulmaz.
İşte mezheblerin bir noktada cem edilmesi iddiasında bulunan müfsid-lerin yapacakları ve iddia ettikleri böyle fasidlikleri müslümanların başına getirmek istemektedirler, bunlar, müslümanları şaşırtıp hak yoldan batıl yo¬la sapıtmak suretiyle şeytanın yolunu takip eden sapıklardır.
Binaenaleyh telfiki mezâhib iddiasında bulunanlara tabî olanlar, «Üm¬metimin ihtilâfı rahmettir.» Buyuran Peygamber efendimizin mübarek sözü¬nü bırakıp veya kötüleyip şeytanın telkin ve iğfalina uyan kimselerdir.
Teltik yolunu bırakıpda ayrı ayrı meselelerle veya iki meseleden birinde bir imamı ve diğer birindede diğer bir imamı {Müctehidi) taklid etmek caiz¬dir.

İbni Abidinin torunu Allâme Alâeddin merhum Hediyetül alâiyyesinde şu hükümleri zikretmiştir:
«İnsan için, amel ettiği mezhebinin muhalifi olan başka bir mezhep ima¬mının görüşünü takiid ederek amel etmesi, o mezhebin şartlarına haiz ol¬mak kaydı ile caizdir, velevki meselenin vukuundan sonra olsun (yine caiz¬dir),
— Ve bu amelin cevaz şekli, bir birine zıd iki hâdisenin işlenmesinde-dirki, birisi diğeri ile hiç alâka ve münasebeti olmaması lazımdır.
— Fakat bir hadisede cem etmeye kalkışmak caiz değildir. Zira telfik-tir. Bir hükümde ki, bir birine zıd olan hükümleri cem edip toplamak şek¬lindeki telfik, batıldır.» [217]
Yukardaki hükmün baş tarafında beyan edildiği üzere, bir insan bir mezhebi taklid ederken o mezhebin muhalifini beyan eden diğer mezheb sahibinin görüşünü tek başına taklid edip onunla amel etmekde caizdir. Tâ-bîîki hadiseler ayrı ayrı olmak ve iki mezhebin görüşünü cem etmek gâye-side olmamak şartı ile caiz ve sahihtir, velevki bu îaklid, amelden sonra ol¬sun, yine caizdir.
Bu hususu açıklayan bir hâdise şöyle cereyan etmiştir : «İmamı Ebî Yusufdan rivayet olunduğuna göre, İmamı Ebû Yusuf bir gün cuma namazını bir hamamda gusul edip kılmışdı. Sonra kendisine o ha¬mamın kuyusunda (havzında) ölü farenin olduğu haber verildi.
— Bunun üzerine İmamı Ebû Yusuf dediki:
«Bizde Medine Ehlinden olan kardeşlerimizin (İmamı Mâlikin) kavli "İle amel etmiş oluruz, (onlara göre) Su, iki kuleye {yüz elli rıtıl alan büyüklük-de iki testinin dolusuna» ulaştığı zaman necaset yüklenmez (necislik kabul etmez).»
— işte bu, meselenin vukuundan sonra yapılan bir takliddir.»
(Hediyetülalâiyye, 305) (Keza bak, İbni Abidin, C. 1, 70) Şu halde bir insan, belli bir mezheble amel ederken bir meselede veya muzdar kalınan bir kaç meselede telfik yapmadan sâdece muhalif mezhep sahibinin görüşü ile amel edebilir. Bu meselenin en bariz açıklayıcı misâli yukardaki İmamı Ebû Yusufuun amel şeklidir. Kendisi mezhebde Müctehid olarak İmamı Azam hazretlerinin kanunlarını tatbik ederken, bir ameli işledikten sonra kendisine o amelîn durumu hakkında tehlikeden bahsedilin¬ce, hemen İmamı Mâlikin görüş ve içtihadı ile amel ediyor.
Evet zaruretler karşısında kalan kimselerde, ister mesele işlenmeden ewel olsun, ister meselenin vukuundan sonra olsun, .taküd ettikleri bir mez hep İmamının muhalifini beyan eden diğer bir müctehidi taklid edip bir me¬selede veya muzdar kılınırsa hayatta muhtelif zamanlarda bir kaç meselede Müctehidi taklid etmek caizdir.
Daha geniş malumat, fıkıh kitaplarında mezkûrdur.
Telfiki mezâhibin bâtflllığı yanında, İntikali mezhebin - Mezhep değiş¬tirmenin dünyevî bir garaz olmadan sırf dîni bir kanaat ve anlayışdan dola¬yı caiz ve mubah olduğunuda bilmek ve bildirmek lâzımdır.
Nitekim Hediyetülalâiyye de şöyle denilmiştir :
«Câhil ve avamdan olan bir kimse, kendi, mezhebinden diğer bir baş¬ka mezhebe intikal edip geçmek istediğinde, eğer bir dünyevî maksad için olursd, mekruhdur. Zira böyle adamın belli başlı bir mezheb ve yolu yok¬tur. Bu takdirde yeni bir mezhebe intikal edip başlamasıda iyi bir şey olmaz.
— Şayet mezhebinden diğer bir mezhebe intikal eden kimse, kendi mezhebi ile iştigal eden bir âlim bulamaz ve mes'elesini öğrenemez ve fa¬kat diğer mezhebde kolaylık ve öğreten kimseyi bulursa, İşte bu dîni garaz¬dan dolayı mezhep değiştirip diğer mezhebe intikal etmesi, vacib olur. Çe¬kinip geri durmasıda haram olur. Zira bir mezhebe cahil bir şekilde bağlanıp hiç bir şeyi belleyemeyip durmakdan, diğer mezheplerden bir mezhebin şe¬riat ilmini öğreten bir kişinin bunlunması halinde ona intikal etmek daha hayırlı ve yidir. Çünkü şer'i hükümleri bilmemek büyük bir vebal ve günah¬tır. Aynı zamanda ibâdetin sahih ve makbul olmasıda çok az olur.
—Ve eğer mezhep değiştirib bir mezhepden diğer bir mezhebe İntikal eden kimse, ne dini bir garaz ve nede bir dünyevî garaz olmayıp ancak mezhep değiştirme kasdınt kullanarak intikâl ederse, bu takdirde beis yok¬tur. (Fakat lâbese bihi — beis yoktum, terk etmek evlâdır.)»[218]
Mezhebinde fakih olanlarında dinde bir kolaylık ve şâire gayesi ile mez¬hebinden intikal etmesi, vacib veya caizdir. Dünyevi maksadla olursa, kera¬hettir, böyle olunca, ise, Şer'î hükümlerle oynamak ve alaya almak olacağın-dan haramdır.
Mezheb sâhiblerinin taktid ettikleri mezhebleri ile diğer mezhebler hak¬kında amelî ietihad hükümlerinde savab ve doğru olan şöyle denmelidir.
«Mezhebimiz savabdır, fakat hata olmak ihtimali vardır ve bizim mu* hatiflerimizin mezhebi hatadır, fakat savab olmak ihtimali vardır.»[219]
İetihad ve müetehidler hakkında geniş malûmat, bu eserin İkinci cil¬dinde gelecektir. [220]
Tercümesi:
172 - {33} Ahmet bin Hanbel ve Ebû Davûdun Muâviye (R.A) den rivayetinde şöyledir:
«Yetmiş ikisi Cehennemdedir. Bir tâneside Cennettedir. O Cennette olan bir millet de cemaattır.
— Şüphesiz benim ümmetim içinde öyleler çıkarki, onlara hevâfarı (Nefsâni arzuları olan Bid'atlar) her taraflarına sirayet edib yerleşir. Sanki Kuduz Köpeğin sahibini ısırınca damar ve mafsallardan hiç bir yer kalma¬dan her tarafına sirayet edip girdiği gibi»[221]
İzahat
Bu hadîsi şerifin baş tarafında yetmiş üç fırkadan yetmiş ikisinin cehen. nemlik olup, bir tanesi cennetlik olacağını beyan ederken, o cennetlik olan fırkanın «cemaat» olduğunu beyan buyurmuştur. Yani cennetlik olan fırka, ilim ve islam esaslarını teşkil eden ve Peygamber efendimizin izine tabî olan fıkıh (Din ve şeriat) ilmine bağlı olan cemaat topluluğudur.
Bu cemaatı temsil edenler, bu vasıflara schib olan kimselerdir, velevki bu esaslara bağlı ehli sünnet yoluna tabî olan dağ başında tek bir kişi ol¬sun, yine o tek kişi ehli sünneti temsil eden kimsedir.
Bu hususu Büyüklerden Süfyânı sevrî (R.A) şu cümleleri ile beyan et¬miştir :
«Eğer din ve şeriat ilmine vakıf olan bir fakıh, tek başına dağın tepe¬sinde olsa, İşte o k,imse cemaattır.»[222]
Yani dağın başındaki tek başına duran gerçek ve hakîki alim (İlmi ile amel eden kemal sahibi âlim), ehli sünnet makamına kâim oiması hasebiy¬le ehli sünnet velcemaat topluluğunun temsilcisi ve gerçek cemaat toplulu¬ğu o kimsedir.
Şu haide hak ve hakîkata; îman, ilim ve amelleri uymayan ve fakat dil¬lerinde öyle olduklarını söyfeyen bir yığın insan topluluğu, cemaat topluluğu değildirler. Onlar olsa olsa sapık yolda olan firakı dâlleden olurlar. Zira ehli sünnet velcemaata bağlı ve o cemaatı temsil edebilmek için, îtikadları, amel ve ahlakları ve her hareketleri Peygamberimize ve onun yolunu tâkîb eden ashabının yoluna tabî olması şarttır. İlim ve irfandan yoksun aynı zamanda esâsa dayanmayan bir çok laf ebeleri ve batıl yığınakları, hiç bir zaman eh¬li sünnet temsilcisi olamazlar.
Hatta bâzı kurubların kuruluşları ve tâkib ettikleri yol ve metodları, ta¬mamen ilâhî hükümler dışında ve beşerî pirensiblere göre oluyor, bununla beraber kendilerini ehli sünnet velcemaat yolunda olduklarını savunmakta¬dırlar. Bunların iddia ve düşüncelerinin hakîkatla hiç alakası olmadığını iyi anlaya bilmek için hemen yukarda 171 nolu hadîsi şerifin izahını okumak kifayet eder. Orayı mutlaka tekrar tekrar okuyalım.
Hadîsi şerifin ikinoi paragrafında ise peygamber efendimiz, nefsanî ar¬zularına tabî olan Bid'ad sâhiblerinin tehlike ve fenalıklarını îzah ederken, kuduz bir köpeğin ısırmasına teşbih buyurmuşlardır. Kuduz köpek kimi ısırır-sa, ısırdığı saatte hemen o adamı helak edici bir zehir kaplar, eğer hemen kuduz aşısını yapıp önlenmezse, o adamda kudurur derhal helak olup gider.
Kendi arzu ve isteklerine şeriatı uydurmaya çalışan Bid'adcılarda bir adama musallat olurlarsa, o adamın din ve îmanını zehirleyib harab ederler. Doğru yoldan kaydırırlarsa, o adamacağız kolay kolay onların zehirinden kur tulamaz. Çünkü nefsin ve şeytanın isteği olan. böyle kötülüklerdir. O da ha¬sıl olunca kurtulmak çok güçdür.
Peygamberimiz diğer bir hadîsi şeriflerinde Bid'atcıları şöyle vasıflan-dırmışlardır:[223]
«Bid'at ve uydurmacı kimseler, cehennem köpekleridirler.» [224]
Tercümesi:
173 - (34) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllch (S.A.V) buyurdu :[225]
«Şüphesiz Allahü teâla benim ümmetimi -veya Resûlüllah dedi: Ümmeti muhammedi- dalâlet (sapıklık) üzerine içtimâ etmez. Allanın yardım ve kud¬reti, cemaat üzerinedir, Biîr kimse cemaatdan ayrılırsa, kendisini cehenneme atar.» [226]
İzahat
Bu hadîsi şerifin ihtiva ettiği hükümlerde, edillei şer'iyyeden icmâı üm¬met üzerine delil vardır. İcmâı ümmetin hakîkat üzerine ittifak etmesi ise, ashabın ittifakı veya ashabın yolunu tâkîb eden ehli sünnet İtikadına sahib olan ümmeti icabet kimseler, dalalet ve sapıklık üzerine ittifak etmezler.
Aslında «ÜMMET» kelimesinin mâna ve mahiyetini gerçekten ihtiva eden ümmeti muhammed, hiç bir zaman dalâlet ve küfür üzerine ittifak et¬mezler. İslam esaslarına âlim ve vâkıf olan ve şer'î hükümler ile amel eden hak aşıkları olan bir topluluk hiç bir zaman bâtıl üzere ittifak etmemişlerdir, ve kıyamete kadarda ittifak etmeyeceklerini mübarek Peygamber sallallâhü-aleyhi vesellem efendimiz yukardaki sözlerinde buyurmuşlardır.
İslam esaslarına âlim ve vâkıf olan ümmetin dalâlet ve küfür üzerine ittifak etmeyeceklerini beyan edib îzah etmekle, bir takım cahil kimselerin veya ilim zırhına bürünmüş ve fakat islâmın esaslarından hiç haberi olma¬yan sâdece bir az bir şeyler okuyub konuşuvermekle kendilerinde ulemâ süsü görenlerin veya başkalarının böyle câhilleri başlarına gelmekle âlim diye kıymet vermeleri ile kendilerine ulema süsü verenler, hiç bir zaman ümmetin ittifak ve icmâi kabul edilemez.

Hele islamın haram kıldığı fırkacılık pirensiblerine bağlı olarak kurulan güruhların ve toplulukların ittifakları hiç bir zaman icmâı ümmet olamaz. Zira onların kuruluş pirensibleri, bir topluluk hasıl olurda yetkili icraata sa¬hib olurlarsa, islâmın esasları ile değil beşerî kanunlarla veya kendilerinin çıkaracakları beşerî pirensib ve kanunlarla hüküm vermekteler veya vere¬ceklerdir. O toplulukların kuruluş ve neticede icrâât esasları bu şekilde cereyan etmektedir.
Hal böyle iken haramlarla ve hatta belkide küfürlerle' iştigâl eden ve hiç bir zaman islam esaslarını delil olarak ele alıpda o esaslara göre icrâât yapma yetgisine ve hatta o ana esasları savunmak dahî suçk abul edilen bir topluluğun ittifak ve içtimâ etmeleri hiç bir zaman ehli sünnet velcema-at topluluğu olmaz ve hiç bir zaman bu topluluğa icmâı ümmet denilemez. Denilse denilse, böyle topluluklara «icmâı dalâlet ve icmâı cinayet» denile¬bilir.
Hak ve hakîkat üzerine ittifak eden topluluk üzerine Allâhü teâlanın yar dimi olacağını beyan sadedinde Resûlüllah (S.A.V) şöyle buyurmuştur :
«Allâhın yardım ve kudreti, cemâat üzerinedir.»
Evet hak teâîanın yardımı islamın esaslarına inanan müminlere ve on¬larla beraber hak yolcularına dır.
Allâhü teâlada bir âyeti kerîmesinde şöyle buyurmuştur : «Muhakkak ki biz azîmüşşan, Peygamberlerimize ve îman eden mü¬minlere hem dünya hayatında ve hem Meleklerin şâhid olacakları günde (kıyamet de) yardım edeceğiz.» (Mümin sûresi, 51)
Ataların da bir sözü vardır, «Doğrunun yardımcısı, Allahdır.» Hadîsi şerifde, «Bir kimse, cemaattan ayrılırsa, kendisini cehenneme atar.» cümlesi üzerinde de bir nebze durmak gerekir.
Allâhın yardım ve nusreti hak ve hakîkatta içtimâ eden cemaat üzerin¬de olması hasebiyle, böyle bir cemaattan ayrılanların varacağı cehennem ateşidir. Zira ilâhî nusredden mahrum olanların akibetleri hep öyle olmuştur ve öyle olması da mukadderdir.
Halıkı zülcelâl bir âyetinde şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz ki Allah, bir topluluğa verdiği nimeti, onlar, kendilerindeki (birlik ve yardımlaşma gibi) iyi holi fenalığa çev.irmedikçe bozmaz. Bir toplu¬luğa da Ailah bir kötülük diledimi, artık onun geri çevrilmesine hiç bir çâre yoktur. O topluluk için (kendilerine yardım edecek) Allahdan başka fyir yar¬dımcı da yoktur.»
(Ra'd sûresi, II)
Diğer âyeti kerîme meali şöyledir:
.«(Ey müminler!), gevşemeyin (dağılıp parçalanmayın), mahzun olma¬yın, siz eğer (gerçekten) mümin iseniz (düşmanlarınıza galib ve onlardan) çok üstünsünüzdür.» (Ali İmran, 139)
Evet hak ve hakîkatta ittifak edib birleşen cemaata hak teâlanın yar¬dımı mutlaka ulaşır ve ilâhî vadi de öyledir.
Netekim bir ayeti kerîmede şöyle buyurmuştur;
«Ey müminler! eğer siz Allâha (Allâhın dînine) yardım ederseniz, o da size yardım eder ve (hazarda, seferde) sizin ayaklarınızı kaydırmaz.» (Muhammed sûresi, 7)
Yukardaki âyeti kerîmelerde belirtildiği üzere, hak yolda birleşilir ve yar-dımlaşılırsa, Allâhın yardımı da o cemaat üzerinde tecelil eder. Dolaysiyle en iyi yol elde edilmiş olur. Şayet cemaat topluluk hâlinden aynlırsa veya bir kimse hak yolda toplanan cemaattan ayrılırsa, işte bu kifeilerin akıbeti hem dünyada ve hem âhirette. perişanlıktır. Dünyada çeşitli belâ ve musibetlere mübtelâ olurlar, âhirette de cehennem azabına müstehak olurlar.
Resulü Ekrem efendimiz de bu hususa işaret ederek cemaattan ayrılan kimsenin, kendisini cehenneme attığını ifâde buyurmuştur.
Din yolunda içtimâ etmiş cemattan ayrılanların bir gün mutlaka helak olup azab olunacaklarını beyan eden ilâhî âyet meali şöyledir :
«Kendilerine (hak dînin) ilmi geldikten sonra, ayrılığa düşmeleri ise, sırf aralarında hased ve azgınlıklarından dolayıdır. Eğer Rabbinden tâyin edilmiş bir vakte (kıyamete veya ömürlerinin sonuna) kadar azabın gecik¬mesine dâir bir söz (vadi ilâhî) geçmiş olmasaydı, aralarında (kâfir olanla¬rın veya tefrikaya dalanların) helak işleri mutfak surette bitîniverir di.»
(Şûra sûresi, 14)
Ataların da bir sözü vardır: «Sürüden ayrılanı, ktırd yer.» Yine atalar bir sözlerinde de birlikten ayrılmamayı tavsiye ederek de¬mişler :
«Bir elin nesi ver, iki elin sesıi var. Birlikten kuvet doğar.» Saymış olduğumuz bu gerçekleri okuyan her müslüman .kendisini kont¬rol etmelidir. Acebâ benim gittiğim yol ve birleştiğim kişiler, islam cemaatı-mıçJır, yoksa fırka cemaatı jnıdır. İslam esaslarına mihenkleyib ondan sonra kararını vermelidir. Şayet islam esaslarını bilemiyor veya mihenkleyecek kudrete sahib değil ise, hemen islam esaslarına vâkıf aynı zamanda günün fırkalarına ve fırkacılarına kendisini kabdırmamış kemal -sahibi bir âlime muracat etmesi lazımdır. Zira her kişi ve her âlim hak ve hakikati gösterme ye muktedir olamaz. Bilhassa günün salgın hastalığı hâline gelmiş olan fır¬kacılığa saplanmış olan bilginler, çok ve çok yanılabilirler. Bu sebebdende doğruyu göstermeyebiiirier. Binâenaleyh her şeyin ehli arandığı gibi, bu mes'eleninde ehli aranmalıdır. [227]
Tercümesi:
174 - (35) Yine ondan (İbni Ömer R.A. den) mervîdir, dedi: Resûlüliah (S.A.V) buyurdu :[228]
«Doğruluk üzerine toplanmış büyük cemaata tâbi olunuz. Zira cemaat-don ayrılan kimse, kendisini Cehenneme atan kimsedir.» [229]
İzahat
Bu hadîsi şerifin ihtiva ettiği hüküm hakkında hemen yukardaki hadisi şerifin îzah bölümünde bir nebze beyanda bulunduğumuzu hatırlatırız. Biz burada hadîsi şerifin hükmünde işaret edilen bir kaç âyeti kerîme mealini nakledeceğiz.
İslam cemâati hâlinde toplanmayı halıkı zülcelal şöyle emir buyurmuş¬tur:
«Dini, elbirliği İle tatbik ediniz ve ayrılığa düşmeyiniz.!» (Şûra sûresi, 13)
Yukardaki hadîsi şerifde beyanediien, «Sevâdülâzam : Doğruluk üzeri ne toplanmış büyük cemaat» hükmünü ashabı kiram hakkı ile yaşamışlardır. Zira akâid kitablarmda beyan edildiği üzere, ashabı kiram efendilerimiz, fitneden ewel ve fitneden sonra da adaletli idiler. Adaletli kimseler ise. el-Def doğruluk üzerine içtimâ ederler. Her ne kadar bâzı kişilerinde büyük günahlar' görülse de, yine ashabı kiram adi! idiler ve doğruluk üzere İçtimâ etmişlerdir.
Hulâsai kelam doğruluk üzerine içtimâ eden büyük cemâat, ashabın yo¬lunu tâkib eden ve ilmi şeriatı hakkı iie bilip tatbik eden âlim ve kâmil kişi¬lerin meydana getirdiği büyük cemaattır. Böyle büyük cemaata uymak ve o oemattan ayrılmamak, şayanı tavsiye olan cemaatın
Kendilerinden başkalarına müslüman gözüyle bakmayan, kendilerinin ibâdetleri makbul, başkalarının ibâdetleri sanki makbul değilmiş gibi görüş sâhiblerinin ittifak ve içtimaları hiç birsûrette ve hiç bir zaman büyük ce¬maat olamaz. Velevkİ etrafları çok olsun ve hatta içlerinde görünüşde is¬lam kıyafetine bürünenler olsun, yinede hak yolda toplanmış cemaat değil¬dirler.
Hak yolda içtimâ eden cemaatm akidelerinden bâzılarını, Cibril hadîsi diye vasıflandırılan ikinci hadîsi şerifin îzah bölümünde zikrettiğimizi hatır¬latırız.
Şu halde en iyi ve en doğru yolu ve cemaatı tâkib edib birleşebilmek için, islam esaslarına îtikadları, amelleri ve sözleri uyduğu takdirde o kim¬seler büyük cemaat olmaları hasebiyle uyulmasında sakınca olmayan iyi "e büyük cemaattırlar. [230]
Tercümesi
175 - (36} Enes (R.A) dert mervîdir, dedi: Resûlüliah (S.A.V) bana buyurdu :
«Ey Oğulcuğum! Eğer sen hiç bir kimseye kalbinde buğu* ve öfken ol' madan sabahlama ve akşamlamaya kadir olursan İşle.» — Bundan sonra ResûKillah (S.A.V) buyurduk!:[231]
«Ey oğlum! İşte bu benim sünnetimdendir. Kim benim sünnetimi sever-se, beni sevmiştir. Beni seven kimsede, benimle beraber Cennettedir.» [232]
İzahat
Resulü Ekrem efendimizle bizzat yaşayıp ve kendisinin on sene hizme-' tinde bulunan ve manen oğlu olan Hz. Enes (R.A) ö tavsiye buyurdukları sünnet de, şu âyeti kerîme de beyan edilen hükümlere işaret vardır :
«Onlardan (Muhacirlerle ensardan) sonra gelenler, şöyle derler : Ey Rabbimiz! bizi ve bizden ewel îmanla âhirete göçmüş olan kardeşlerimizi bağışla ve (Dünyada) îman etmiş (Hayatta) olanlar için kalblerimiz de bir kin bırakma..» (Haşr sûresi, 10)
İnsanların iç ve ruh hastalıklarından en ızdırablısı, kalblerde kin ve buğz beslemek ve taşımaktır. İnsanı evinde, işinde, yatağında ve her yerde kendisini rahatsız eden ve huzurunu kaçıran en büyük ve tehlikeli hastalık¬lardan birisi olan buğz, insanın din ve îmanını yıkıp yok edecek derecede tehlikeli zaman ve saatiarı olabilir.
İşte bu gibi tehlike ve felâketlerden dolayı Resulü Ekrem efendimiz. Hz. Enese, yapabilirsen akşama kadar ve sabaha kadar hiç bir ferde buğ-zun olmadığı halde hayatına devam et, şeklinde nasîhatta bulunmuş olması hemmiyetine binaen buyurulmuştur.
«Geçen ümmetlerden size sirayet edib geçen hasütlük ve buğz var¬dır. O (buğz ve hased), kazıyıcıdır. Duymuş olunuzki, ben kılı kazır demiyo¬rum. Ve fakat a (hastalık) dîni kazır.» (Tirmizi)
İşte müminin îmanını yıkan veya yıkabilecek olan buğz ve hased, kalb hastalıklarının en eşeddi ve en kötüsüdür. Bu hastalıklar, gözle görülmez, kalbden dışa yaşama zamanında sızıntı ortaya çıkar. İblisin huzuru ilâhiden kovuluşu, Fir'avnin Musa (A.S.) a hasımlığı, Adem aleyhisselâmm oğullan arasında cereyan eden fena halin oluşu ve Ebû Cehilin hasımlıkda zirveye ulaşması ve günümüzde cereyan eden ve bir türlü önlenemiyen ve gideril¬mesi sağlanamıyan fırka ve hısımların hasımlıklarının devamı, hep hased ve ğzun neticesidir. Yoksa böyle bir hastalığa mübtelâ olunmasa, her ferd ve cemaat biliyor ve iddia ediyorlarki, «birleşelim, birleşilsin, sevişelim v.s.», fakat bir türîü söz yerine gelmiyor.
İmamı gazali merhum bir sözünde şöyle buyurmuşlar : «Bütün kin ve düşmanlıkların giderilmesi umulur. Ancak hasüdlükden lolayı olan düşmanlık'ın tedavisi umulamaz.»

Hısımların, hasımlıklarının önlenememesi, aynı cins ve meslekden olan-arm hasımlıklarının bir türlü giderilememesi, komşuların aralarındaki husû-
metin yok edilememesi, Birbirlerine karşı hased besleyenlerin sevişememe-leri ve bunlara benzer pek çok yönler ve sebeblerle buğz ve kinin giderile-memesinin bir tek sebebi vardır. İşte oda yukarda İmamı gazali merhumun buyurdu gibi, «hased : çekememe» hastalığının bulunmasmdandır.
Hadîsi şerifin son cümlesinde de, kim, benim sünnetimi severse, beni sevmiş olur, buyurmakla kendisine ittibâ eden kişinin mutlu ve mübarek kişi olduğunu beyan buyurmuştur. [233]
Tercümesi;
176 - (37) Ebi Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi: Resülüllah (S.A.VJ buyurdu :[234]
«Bir kimse, ümmetimin fesad olduğu zaman, benim sünnetime sarıhrsa, işte o kimse için, yüz şehıid ecri vardır.» [235]
İzahat
Bu mübarek hadîsi nebevide de sünnetin öldürülüb Btd'atın-diriltildiği ve fesatlıkların kol gezdiği bir zamanda. Peygamber efendimizin sünnetlerini harfi harfine yapmaya çalışır ve hatta kınanıp ayıplansa dahî sünneti rahat¬lıkla ve gönül hoşluğu ile işleyen kimsenin çok büyük ecre nail olacağı be¬yan buyurulmuştur. Harb meydanlarında din için, vatan ve millet için savaşırken Allah yo¬lunda şehit olan'şehidlerden yüz adedinin ecrini, evinde, dükkanında, tarla¬sında ve her nere de olursa, sünnetleri işleyip ihya eden kimse alacaktır. Zira cehaletin kol gezdiği ve haramların çekinmeden işlendiği, farzların ise ayıplandığı veya yapdırmanın yasaklandığı yerlerde hiç aldırmadan dîni mü-bînin hükümlerini işler ve yapmak için en ciddi gayreti sarfederse, işte bu kişi, nefsine hâkimiyyetinî sağlamış büyük cihâdın yiğit kahramanıdır.
Elbette böyle adam, Cebhedeki savaşda şehid olan şehidin yüz adedi¬nin ecrini alır. Şu halde bir dâire amiri, maiyyetindeküere; «namazı kılma¬yın, vazife mukoddesdir. Sizin günahınızı ben yüklenirim. Siz şu işi görürse¬niz, bu namazdan efdaldır, gibi..» ifâdelerle Aiiâhın emri olan beş vakit na¬mazı kıldırmayacak olursa, işte burada en iyi ve ciddi hareket, «senin kendi günahın sana yeter artar, hiç bir kimse diğerinin günahını çekmeye mecbur değildir ve aynı zamanda her koyun kendi bacağından asılır. Evet sen ken-
di günahınla beraber bize engel olma ve kötülüğe teşvik etme cezasını da ayrıca çekeceksin. Ülülemre itaat, doğru ve iyi olan emirlerdedir. Haram ve günah olan emirlerde itaat edilmez. Çünkü sende Allâhın yarattığı bir var¬lıksın. Allâhın emirleri senin emrin üzerine takdim.edilir. Zira Allâhü teala âmirlerin âmiri ve hâkimlerin hakimi mutlakıdır.
Öyle oluncada senin emrin onun emrine muhalefet ederse, senin emrin terk edilir. Hakimlerin hâkimi ve âmirlerin âmiri olan Allâhın emrine itaat edilir. Sen bugün var yarın yoksun. Fânisin ve fakat Allâhü teâla dâim ve-bakidir.» gibi cümlelerle cevab vermek gerekir.
İşte bizim bu kısa misalleme ve açıklama yapmaya çalıştığımız hayat meselelerinden bir tanesidir. Müslüman kardeşlerimiz bu gibi misâlları ço¬ğaltıp aynı şekilde ınîamaya ve anlatmaya çalışırlar. Sonra da çalışdıklan-nın ecrini kat kat a:,rlcr.
Bu cümleleri CKudukdan sonra yukardaki hadîsi şerifi tekrar bir daha okumalarını her okuyucu kardeşimize tavsiye ederiz.
Fesatlık yaparak her hangi bir âmirin memuruna, ağanın işçisine, baba¬nın oğluna, komutanın askerine ve emsali idarecilerin maiyyetlerindeki kim¬selere; «Cuma namazını kılma, ne günahı varsa ben çekeyim, demeleleri, ke¬za beş vakit namaz, zekat, oruç, hac ve diğer iyi amelleride yapma onla¬rın vebâllarını ben yüklenirim, sen şu vazifeleri yap onların hesabını ve so¬rulduğunda cevabını ben veririm, gibi..» cümleleri müslüman söylemez, böy¬le sözleri va deli olanlar söyler veya gayri müslimier söyler.
Hatta bâzı beyinsiz fasıklar, «gel canım bir âlem yapalım, içelim, ka¬dın oynatalım, zina yapalım, kumar oynayalım, çaialım çağıralım, dövelim öldürelim ve saire...» haramları teklif ve tahrik eder, arkasındanda, «canım bunlardan çekinme onların günahını bana yüklet ben çekerim. Korkma ben onların hepsine cevab vermeyi üzerime alıyorum, böyle şeylerle zevklenme¬yen kimseyide adamdanmı sayıyorsun, gel sen yaşamaya bak... gibi.» ha¬ramları işletmeye teşvik eden veya işletmeye çalışan ve işleden kimselerin söyledikleri lakırdılar ve bu sözlere benzeyen sözleri ancak Allâha ve âhrret gününe inanmamış kâfir ve zâlimler söyleyebilirler.
Netekim bir âyeti kerîmede halıkı zülcelal şöyle buyurmuştur : ,
«Kâfirler, îman eden müminlere şöyte dediler (keza hâla da derler} : Bizim yolumuza (Putlarımıza, isyan ve kötülüklerimize) uyun da sizin günah¬larınızı biz yüklenelim. Halbuki oniar (kâfirier), bunların (müminlerin) günah larından hiç bir şey yüklenici değillerdir. Şüphesiz ki onlar (kâfirler), sözle¬rinde yalancı kimselerdir,
— Muhakkak ki onlar (kâfirler), kendi günahlarını ve o günahlarla bera¬ber daha bir cok (sapdırdıkları kimselerin) günahlarını onların günahları ek-
silmeden aynısını yüklenecekler ve muhakkak ki, (Allâha) iftara ettikleri şeylerden kıyamet günü sorumlu tutulacaklardır.» (Ankebût sûresi, 12-13)
İşte bu gerçekleri okuyan her akıllı müslüman, Kendilerini en ağır yük ve çirk altında bulunduran ve kendi günahını çekmekden aciz kalan veya aciz kalacak olan bir kâfire veya kâfirleri takiid eden bir zalim, hâin ve fâsık kim¬senin sözüne aldanmaz ve o kötü sözü söyleyen zavallıya, «sen kendin! kurtarmakdan aciz bir fasık ve zalimsin. Eğer iyi bir adam olsaydın bu yap-dıklanndan çekinir uzak olur hem dünyada paranı ve malını böyie haram olan şeylere sarf etmez, çoluğuna ve çocuğuna sarf eder onları güldürür ve yaratan halika karşı vazifeni yapar isyan etmezdin. Sen cehennem odunusun kendine oraya beraber gitmek için yoldaş arayan bir beyinsiz gi¬bi...» cümlelerle cevablandırır ve onu ıslah etmek için gayret sarfeder.
Cenabu hak, ümmetin böyle fesat olduğu zaman da ve bilhassa günü¬müzdeki fasitlerin içinde, kendisini koruyan kimselerden olmamızı hem bize ve hem neslimize nasib etsin. Amin. [236]
Tercümesi :
177- (38) Câbir (R.A) den mervîdir, Resûiülfah Sailallâhü Aleyhi ve-sellemden rivayet edildiğine göre, Ömer (R.A) ResûlüHah (S.A.V) e geldi de-diki : Biz, yahûdîlerden bizi teaccübe düşüren sözler işitiyoruz, bu sözlerin bâzılarını yazmamızı uygun görürmüsün?
— Bunun üzerine ResûlüHah (S.A.V) buyurdu : Yahudi ve Hıristiyanların hayretleri gibi
Siz (dininizde) hayretmi edicilersiniz?! Elbet ben size açık bir şekilde nur gibi bembeyaz hükümlerle geldim[237]. Eğer Mûsâ (AS) diri olmuş olsaydı, onunda benden başkasına tabî olması olmaz, ancak bana tabî olurdu.» [238]
İzahat
Hadîsi şerifin baş tarafında geçtiği üzere, Hz. Ömer (R.A), bâzı Yahu¬dilerin «Benî israil hikâyeleri» diye vasıflandırılan hikâyelerini duyunca doğ.
ru veya eğriliği hususunda şüpheye dalıyor ve böyle şüphe ve teaccubun-dan dolayı da Resülüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden soruyor. Fakat Resulü Ekrem efendimiz çok kesin ve açık bir ifâde ile yasaklayıp ayıplayarak buyuruyor: «Yahudi ve Hıristiyanların hayretleri! (tefrikaya ve ba tıllara dalmaları) gibi siz de (dîniniz de) hayretmi edicilersiniz.»
Resulü Ekrem efendimizin bu cümlelerinde kitablarını bıraktpda Ruhban ve^apazlarının fikirlerine uyan yahûdî ve Hıristıyanlara uyulmaması ve on¬ların hareketlerinden son dereoe kaçınılmasını tavsiye buyurmaktadır.
Bu mübarek cümlelerde şu mealdâki âyeti kerîmelere işaret vardır :
«Onlar (Yahûdî ve Hıristiyanlar), âlimlerini ve Rahiblerini Ailahdan baş¬ka Rablar edindiler..» (Tevbe sûresi, 31)
Diğer âyeti kerimede de şöyle buyurulmuştur.
«(Eymüminler!) Kendilerine apaçık deliller ve âyetler geldikten sonra, parçalanıp ayrılığa düşen Yahûdî ve Hıristiyanlar gibi olmayınız. İşte onlar için çok büyük bir azab vardır.» (Ali İmrân sûresi, 105}
İşte bu âyeti kerîmelerde de belirtildiği üzere Yahûdî ve Hıristiyanların sapıtmalarına başlıca sebebler, kendi nefislerine ve şeytanın arzusuna uy¬gun olarak bir takım uydurma ve yalan hikâyeler ve hükümler çıkararak hak ve hakikati beyan eden kitablarını ve peygamberlerinin buyruklarını bırak¬maları i!e ayrı ayrı fırkalara bölünmüşlerdir ve her fırkada kendilerinin doğru yolda olduklarını savunurlardı. Aynı zamanda o fırkacıların fırkalarında de¬vam etmelerine de onlarca âlim tanınan kişilerde bu işlerin yöneticileri olu¬yorlardı.
Şu halde daha ewel geçen hadîsi şeriflerde açıklamış olduğumuz fırâ-kı dâlleden olan yetmiş iki (72) fırkanın da yine bir yöneticileri ve savunu¬cuları vardır. Bunların bu şekilde oluşları geçmişdeki hak yolu bırakıp ba¬tıl yollan ihdas eden Yahudi ve Hırıstıyanları taklid etmekden başka bir şey değildir. Bu sebeble de Rasûlüllah sailailâhü aleyhi ve sellem efendimiz, Hz. Ömeri uyarıb dikkat çekiyor ve onların yoluna düşebileceği hususu be¬lirtiyor.
Gerçekler böyle beyan edilmesine rağmen, günümüzde şiddetle ve çok hızlı bir şekilde fırkacılığa dalanlar vardır ve sanki helal ve iyi bir iş yapılı¬yormuş gibi, savunuluyor. Ağızlarda «islam» kelimesi vardır. Hareket, icraat ve bir çok sözler hiç de islâmî değil, tamamen fırkacıların tâkîb edib işledik¬leri yollardır, Aynı zamanda tuttukları bu fırkacılığı tasvib etmeyen veya :enkid edib îkazda bulunmak isteyenleri, en ağır kelimelerle itham edip suçlayanlar. Daha ileri gidip küfürle mukabelede bulunanlarda oluyor.
Zavallılar, din ve îmanın esâsını bilemeyince önlerine düşen muhteris nsanların kurbanları oluyorlar ve böylece dinlerini tahrif tebdil ve tağyir ederek batılları savunan Yahûdî ve Hıristiyanlar! taklid ettiklerinin farkında değildir.
Günümüz de dahi. Dinlerinin haram kıldığ; bir çok hükümleri yeni yeni fetvalarla değiştiren papazlar görülmüştür. Meselâ, Homoseksüel denilene, «LİVATA» yi ingiltere de bâzı papazlar fetva vererek helal diyebilmiştir. Bun¬lar kâfirlerin tuttukları yoldur. Müslüman böyle haram ve hatta küfür yolla¬ra sapmaması lazımdır. Aksi takdirde Allah muhafaza kâfir olur.
Resülüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz mübarek sözünün de¬vamında şu :
«Eğer Musa (A.S.), diri clmuş olsaydı, onunda benden başkasına tâbi olması olmaz, ancak bana tabî olurdu.» cümlesinde de şu âyeti kerimelere işaret vardır:

«Muhammed (Aleyhisselâm, Zeyd gibi) erkeklerinizden hiç birimin ba¬bası değildir, fakat o (Muhammed aleyhisselam), Allanın Resulü ve Peyğam herlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir.» (Ahzab sûresi, 40)
Evet âyeti kerîmede de belirtildiği üzere Resulü Ekrem efendimiz. Pey¬gamberlerin en son gelenidir. Ve bir daha peygamber gelmeyecektir. On¬dan sonra gelenler kim olursa olsun, ona ve onun şeriatına tâbi olacaktır. Peygamber efendimizin buyurduğu gibi, Musa aleyhisselamda gelse, oda Peygamber efendimize tabî olacaktır. Nitekim Son zamanda Hz. İsa aley¬hisselam yer yüzüne indiğinde oda Peygamber efendimizin getirmiş olduğu şeriat hükümleri ile hükmedecektir. Daha yukardaki hadîsi şeriflerin îzah kısmında naklettiğimiz gibi, Ancak cizyeyi kaldıracaktır. İslamdan başka hiç bir şeyi kabul etmeyecektir. Peygamberler ahidlerine vefalı kimselerdir. Daha ewel verilen sözleri harfiyyen yerine getirirler. Netekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Allah, vaktiyle Peygamberlerin mîsâkını (bağlılık sözünü) şöyle almış¬tı : Celâlim hakkı için, size kitab ve hikmetten verdim. Sonra sîize, beraberi-nizdekini tasdik eden bir Peygamber geldiğinde mutlaka ona îman edecek¬siniz ve muhakkak ona yardımda bulunacaksınız. Bunu ikrar ettinizmi ve bu ağır ahdimi üzerinize alıp kabul ettiniz mi?, buyurdu. Onlar da (Peygam¬berler de) : ikrar ettik, dediler. Allah da şöyle buyurdu : Öyle ise, birbiri¬nize karşı şahid olunuz ve bende sizinle beraber şâhidlerdenim.» (Ali İmran sûresi, G!J
Yukardaki hadîsi şerifi açıklamaya çalıştığımız üzere, şu anda en doğ¬ru ve en iyi gidilip tâbi olunacak tek yol Kur'an ve sünnet yoludur. İcma', ümmetle kıyası fukaha da, esas İtibariyle kitab ve sünneti açıklayıcı bireı delil ve yollardır. Binaenaleyh bütün yollar ve ameller, islâma dayanmalıdır ki, mükemmel olan doğruluğa kavuşmuş olsun.
Tâkib edilen yollar islamdan ve Peygamber yolundan başka yol olursa, o yol çıkmaz sokak menzilindedir. Sonu perişanlıktır, arzu edilen hedefe va¬rılamaz ve hatta eğri olması hasebiyle pek çok tehlikeli uçurumlara da gö¬türebilir.
Bu sebeble dinden ve din yolundan ayrılan bütün milletler ve devletler, payidar olmamıştır. Dinsiz millet yaşayamamıştır. Cok geçmeden yıkılmış¬lardır. Hatta islam esaslarına bağlı olduklarını beyan eden ve fakat tatbik ve İcraatları İslama ters düşen pek çok sahte görünüşlü millet ve devletlerde, yıkılıp perişan olmuşlardır.
Bütün beşeriyyetin kurtuluşu. Tek yol islam'a ve tek lider Hz. Peygam¬ber efendimize tabî olmaktadır. Huzur, sükûn, ağız tadı ve her çeşit hayati kalkınmaların refahı, beşeriyyetin tek önder ve lideri olan Hz. Peygamberin izindedir. [239]
Tercümesi:
178 - (39) Ebî Saîd Elhudri (R.A} den mervîdir, dedi: Resûlüfiah (SAV) buyurdu :
«Bir kimse, tîybı yer, sünnetle amel eder ve insanlar onun mihnet ve meşakkatinden emin olursa, Cennete girer.»
— Bunun üzerine bir adam dedi : Ya Resûlüllah! Şüphesiz bu şekil (tîyb yeme, sünnetle amel etme ve insanların o kimsenin fitnesinden eminli-ği) bugün insanlar içinde pek çoktur?[240]
— Resûlüllah (SAV) buyurdu :
«Benden sonra gelen senelerde olur.» [241]
İzahat
Hadîsi şerifde beyan edilen tîyb lokma yemek, sünnetle amel etmek ve insanların fitne ve belaya uğratılmaması hükümlerini kısa tarif ederek açık¬lamaya çalışalım.
a) Tiyb, halaldan daha üstün nimettir ki, kazanç esnasında mâsiyet ve günahla ilgili hiç bir kabahat işlenmeden ve ibâdetler de en güzel kemali bulundurarak îfa eden kişinin kazandığı şeydir. İşte bundan yemek çok güzel ve iyi bir nimettir.
Semtine haram ve şüpheli olma kokusu dahi uğramayan ve verâ sahi¬binin kazandığı böyle nimetler, hemen hemen çok güç ve yok denecek kadar zordur. Zira günümüzde Tîyb değil helal kazanmak dahi meseledir. Adam namaz kılmaz, yahud kendisi kılar oğlu kızı veya ailesi namaz kılmaz. Yalan söyleyen, hiyle yapan, faiz ile muamelede yüzen, cemaatla namaza bi hak¬kın riayet etmeyen ve daha saymakla bitmeyecek derece de harama yak' laşan işlerle meşkul olan bir cemaat ve cemiyetin kazancı, elbette tîyb ola¬maz. Çünkü helal olmayan bir nimet asla tîyb olamaz.
Hadîsi şerifde Tîyb yemeyi, ameli sâlihden ewel zikretmekte ki hikmet ise, Tîyb lokmayı yemeden ameli sâlih olamıyacağı içindir ve bu hükmün böyle olduğunu beyan eden şu âyeti kerîmeye işaret vardır :
«Ey Resuller! Tiyb şeylerden yiyiniz ve sâiih amel işleyiniz.» (Müminun sûresi, 51)
b) Ameli sâlih, yani işlenen her amel ve söylenen her söz, şer'i şerifin hükümlerine muvafık olan şeydir. Ameli sâlihin görülebilmesi, temiz ve he¬lal lokmayı yemeye ve yapılacak amelden ewel bedenî, ruhîye cismî kabil¬den olan her türlü temizliğe riayet edilmesi ve yapılan amelin şartlürına hakkı ile bağlı kalınması da şarttır.
c) Keza bir kimsedende insanlar salim ve emin olarak yaşamalı, o kim¬senin hiç bir kimseye zulmü, iftirası, eziyet ve fitnesi dokunmaması lazım¬dır.
İşte bu üç hal bir kimsede bulunursa, varacağı yer doğrudan doğruya cennettir. Şayet Tîyb yemez, ameli salihde bulunmaz ve insanlarda o kim¬senin zulüm ve fitnesinden kurtulmazsa, işte bu adamcağız cennetten uzak, cehenneme müstehak olur.
Hadîsi şerifin son kısmında yukardaki üç hâlin bulunmadığını beyan eden ashabı kirâme Hz. Resul şöyle buyuruyor: «Benden sonra gelen sene¬lerde olur.»
Resulü Ekrem efendimizin bu mübarek sözü de çok ewel görülmüş ve günümüzde artık son hızına ulaşmıştır. Zira pek çok kimseler, yedikle¬rine heialdan haramdan hiç dikkat etmemekteler, kazançlarını daha cok ha¬ramdan kazanmaktalar, namaz ve abdeste riayet etmeden kazananlar ise, pek çoktur. İşte böyle kazançlar, değil Tiyb, helâl bile olmaz.
Keza ameli sâlih ve insanlara eziyet ve zararları tokunmadan hayat geçirenler de azınlığı teşkil etmektedir. İşte bu hallerin böyle olacağını söy¬leyen peygamber efendimizin mucizesini görüyoruz. [242]
Tercümesi:
179 - (40) EbîHureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Ey ashabım! Muhakkakı* siz, şerefli ve dinin ari2 olduğu bir zaman¬dasınız. Sizden bir kimse, emroiunduğu şeyin onda bîrini terk ederse, helak olur.[243]
— Sizden sonra bîr zaman geiirki, o zamandaki insanlardan (müminler¬den) bir kimse, emrolunduğunun onda birini işlerse, necat bulur.» [244]
Îzahat
Hadîsi şerifde belirtildiği üzere, islâmın şaşaa ve debdebe ile yaşandığı ashab devrinde ilâhî emirlerden- onda birini bir sahâbî terk edcek olursa veya ilâhî nehiylerden onda birini işleyecek olursa, o kimsenin helak olaca¬ğını Allanın resulü buyuruyor.
«Üzüm üzüme baka baka kararır» kabîlinden bütün ferd islârru tatbikle meşkul iken onların içinden bir kişinin çıkıpda tersini işlemesi, elbette çok ve çok ayıb ve günah olur. Günah oluncada cehennemi boylamak mukad¬der olur.
Keza islamıi"; sahabe devrinden sonraki zamanlarda ki, bizim zaman¬larımızda, bir müslüman ilâhî emirlerden on emirden bir emri Üâhiyİ işlerse ve on nehyi ilâhîden bir nehyi ilâhîden kaçınırsa, işte o kimsedt. felah ve necatdadtr. Allâhm resûîü bu mübarek cümlelerinde müjdeleyici bir hüküm beyan buyurmuştur. Zira insan hayatını kontrol eder bakarsa, bu hâli bul¬mak güç olmaz inşallah, Şayet bir kişi bu ruhsat ve müjdeden de ileri gi¬derek bütün emri ilâhîleri yapmaya çalışır ve yasaklcrdan kaçınırsa, işte o kimse nurun alâ r\ür kabîlinden çok ve çok mutlu kimsedir. Allahdan umud kesilmez. Böyle kolay ve hoş müjdeler müminler için büyük bir nimettir.
Ey mümin kardeşim! Kendini ve yakınlarını bu hükümlere göre iyi kont¬rol et, şayet islâmın on emrinden bir eminni ve on nehyinden bir nohyini nazara alıpdo emirleri yapıyor vq nehiylerdende kaçınıyorsa, bu hale çok çok şükür et, Şükür ette 2za şükredince çok nîmete kavuş.
Cenabu hak bir ayeti kerîme de şöyle buyurmuştur : «Andolsun, eğer şükrederseniz, elbette size nimetimi artırırım ve eğer nankörlük ederseniz, haberiniz olsun, gerçekten azabım çok şiddetlidir.» (İbrahim sûresi, 7)
Ayeti kerîmede de belirtildiği gibi, aza şükredersek çoğuna kavuşuruz. Şayet aza şükretmez, kendimizdeki az çok bir islam yaşantısına ve Allah korkusuna şükretmez isek, yerli perişan oluruz. Hem kendimiz yoldan çı¬karız ve hemde evladlarımız yoldan çıkar ve nankörlük efcniş olduğumuz¬dan o devlet elimizden gider. Ayrıca ahirette şiddetli azaba müstehak olu¬ruz.
Bu kısa açıklamadan sonra yukardaki hadîsi şerifin cümlelerini tekrar tekrar okuyalım ve üzerinde ciddi bir şekilde düşünelim. Düşünelim ki, ya¬nıldığımız tarafları anlamaya çalışalım. Cenabu hak dâima doğruyu ve hak¬kı görenlerden kılsın. Amîn. [245]
Tercümesi:
180- (41) Ebı Umâme (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurduki : .
«Bir kavm (bir oemaat) hidâyete eriştikden sonra sapıtmaz ancak cedel (kavga - çekişme) yaparlarsa, sapıtıp dalâlet* giderler.»
— Sonra Resûlüllah sallallahü aleyhi vesellem şu meâldaki âyeti oku du:[246]
«(Hobibim!) bunu sana sâdece bir mücâdele olarak misal veriyorlar. Aslında onlar çok çekişken bir kavm {millet) dir.» (Zuhruf sûresi, 58) [247]
İzahat
Râvî Ümâme (R.A), hakkında gerekii malumat, yukarda geçmiştir.
Hadîsi şerifde bir millet ve cemaatın helak olmasına sebeb olan cidal ye kavganın fenalığı heyan buyurulmuştur ve aynı zcmanda ilâhî hükmün kesin beyânını da

okuyan Resulü Ekrem efendimiz, cidal \e kavgadan kaçınmayı tavsiye buyurmuştur.
Cidal yapan kavmin helak olduğunu veya helak olacağını beyan eden âyeti kerîmenin geliş sebebi şöyledir:
Resûlüllah salallâhü aleyhi vesellem efendimiz. Melekleri ilah tanıyıp tapınan müşrikelere tapdıklan putları ve kendileri cehennemde olduklarını beyan buyurunca, müşrikler, kendilerinden ewei geçen Hıristiyanların Isr ,A.S) ı ilah tanımalarını deli! getirerek /öyle demiş olduklarını cenâbu hak naklediyor: «Bizim ilahlarımız (Melekler) mi daha hayırlı, yoksa o (Mer-yemin oğlu İsâ) mı?» (Zuhruf sûresi, 58)
İlâhî hükümler karşısına dikilip putlarını savunan müşrikler, görüldüğü üzere hasımca davranarak hakkın karşısında dikilip cidal ediyorlar. Binaen¬aleyh her hangi bir kimse veya cemaat da Kur'anı kerimde açık ve kesin olcrk beyan edilen hükümler veya bir tek hüküm karşısında, «Ben bunu kabul etmem. Çünkü benim mantığıma uygun değildir. Eğer faizle iş yap-masak batarız. Memleket faizle kalkmıyor, bu zamanda örtünmek ve öcü gibi elbiselere bürünmek olamaz. Çünkü hürriyysti kısmak ve yok etmek vardır. Namaz sipordan ibarettir ben o siporu zaman zaman yaparım. Binaenaleyh" namaza lüzum yoktur, Zina anlaşma, ile olduğundan neden haram olsun ve şarabın üzümünü, pekmezini yeyipde ondan hasıl olan şarabın hararnlığı mantık dışı bir şeydir gibi» kesin âyetler karşısında fel şefe yapıp cidal yapanlar, müşrikleri taklid eden dinsiz, İmansız kâfiri bil-lah olan kimselerdir.
Evet Kur'anda '.iaramlığı kesin ve kat'î olan hükümlere ve yapılması mutlak farz olarak beyan edilen emirlere karşı dikelip kendi nefsinin ve şeytanın iğvasi ile bir takım felsefe ve akıllılık taslayanlar, müşriklerin yol¬larını tökib eden cehennem odunu ve iblisin insan neslinden, insanlar ve bil-Massa müminier için en zararlı mahluklardır. Böyle adamlarla münakaşa ve münazara yapmak, hiç doğru değildir. İnsanı günaha sokmaktan başka bir şeye yarumaz ve belkide Ooğru yofdcn eğri ve küfür yoluna sapıtmak için en tehlikeli hal olabilir. Bu sebebrten bu adamlardan kaçınmak, en salim ve en doğru yoldur.
Günümüzde de pek çok sivri akılıı ve isfam düşmanlığı her cihetten açık olan zâlim ve hâinler, ortaca kol gezmektedir. Öylelerle karşılaşınca Kur'ana inanıb inanmadıkları sorulmalı ve Peygamber efendimize bağlı olup olmadıkları da sorulduktan sonra, kitab ve sünnete bağlı ve imanlı oldukla¬rını söyledikleri takdirde, böylelere cevabı bilenler, en iyi ve güzel şekilde ikna edib yolunu düzeltmelidirler. Eğer zavallı halde konuşan kimseleri ikna edecek biigiye sahib olamıyanlar karşılaşırlarda, onların susmaları ve o adamları hemen İyi bilen ehil ve ilmi ile âmil olan bir âlime götürüb aydın¬latmak en iyi yoldur.
Esasen hak ve hakîkata inanan müslüman, her hangi bir islâmî hüküm, de şüpheye düşer veya iyi anlayamaz ise, hemen ehli olan bir âlime mura¬caat etmesi lâzımdır. Anlayamadığı hükümler karşısında indî fikirlerde iti¬raz etmesi veya tevile yeltenerek nefsânî arzularına göre îzaha kalkışması büyük hata vç vebal olur. [248]
Tercümesi:
181 - (42) Enes bin Mâlik (R.A) den mervîdir, elbet Rasûlüliah sal-
lallâhü aleyhi vesellem diyorduk,! :
«(Dininizde) nefsiniz üzerine (bir amel ve işi ağır teklif edip yükleyerek) şiddetlendirmeyiniz. Bu takdirde Allahda şiddetlendirir. Çünkü gecmişde bir kavm (cemaat ve millet) kendilerine şiddetlendirdiler, Allah (C.C) da on¬lara şiddetlendirdi. İşte Hıristiyanların kiliseden, yan udilerinde hauradan başka yerlerde ibâdet yapılamaması, o şiddetin bakiyestdir. (Nete ki m ce¬nabı hak âyetinde şöyle buyurmuştur:)[249]
«Birde Rehbâniyyetki, bunu onlar (Hıristiyanlar) îcad ettJler, biz onu, üzerlerine farz kitmamıştık.») (Hadid sûresi, 27) [250]
İzahat
Hadisi şerifin İlk cümlelerinde dinimizin esasları olan ibâdetlerimizde, nefsimizin tehâmmül ve îfası çok güç olan veya bir zaman yapılıp diğer za¬manlarda yapılamıyacak veya nefsin isyan ve inkarı ile yapılmayacak hale gelebilecek olan mecburî ve farz olmayan nafile ibâdetler yüklenmekten kaçınmamızı tavsiye buyuruyor.
Meselâ : Meşakkatli ve güç olan amellerden «savmı dehr - senenin bütün gününü oruç tutmakla» ve gecenin tamamını ihya etmekle yüküm¬lenip kendisine hayatı boyunca vazife edinmek, insanın hakkı ile devamlı olarak yapması çok zor ve güç olan bir ameldir.
Müminin tahammül edip îfa edebileceği beş vakit namazın emir bu-yuruluşu ve senenin bir ayında Ramazan orucunu tutmakla mükellef olun-
makda hikmet gayet açıkdir. Hatta ayakda namaz kılamıyacak kimselerin cîurdukları ve hatta yattıkları halde namazlarını kılabilecekleri, aynı zaman¬da sefere çıkan kimselerden namazlarını kısaltma hususiyeti ile oruçlarını yeyip evlerine veya ikâmet ettikleri mekânlarına gefince kaza edebilecek-lrİni ve hatta hasta olan kimselerinde namaz ve oruç meselelerindeki ko¬laylıklarda açık bir şekilde beyan edilmiştir. Keza unutup orucunu yiyen kimsenin ihtiyar olması halinde karnını doyuruncaya -kadar ikaz etmeyip durmayı tavsiye eden şeriat, olduğu gibi kolaylıklar beyan eder.
Cenâbu hak bu hükümlerin kolaylığını şu âyeti kerimede beyan buyur¬muştur :
«Yer ytüzünde sefere çıktığınız zaman, kâfirlerin size bir fenalık yap¬masından korkarsanız (farz namazlarının) dört rekûtlı namazdan kısaltma¬nızda üzerinize bir günah yoktur.» (Nisa sûresi, 101.) Oruçla ilgili hükümde şu âyeti kerimede buyurulmuştur: «Kim hasta olur veya seferde bulunursa, oruç tutmadığı günler sayı¬sınca sıhhat ve ikâmet halinde iken orucunu kaza etsin. Allah (Bu hükmün böyle yapılmasını beyan buyurmakla) size kcîaylık diler, Size güçlük dile¬mez.» (Bakara sûresi, 185)
Resûlüllah Sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, «Nefsiniz üzerine (Farz olmayan ve tahammülü güç olan bir amel ve işi) yükleyerek şiddetlen¬dirmeyiniz.» Cümleleri ile yukardaki âyeti kerimelerdeki hükümlere ve bu âyetlere mümasil hakikatlara işaret buyurmaktadır.
Esasen amellerin en afdal ve hayırlısı, devamlı olanıdır. Bir amelki, iş¬lenmesi devamlı yapılamaz veya yapılması bir çok sıkıntı ve hatta sonun¬da şikâyet veya terk etmek zarureti olur ve o amelide devamlı yapmak üze¬re başlanırsa, işte bu amel, makbul bir amel olamaz. Çünkü ileriki gün ve zamanlarda terk etmek hâli olabilecektir.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur:
«Ey Müminler! Allâha itaat ediniz ve Resule de itaat ediniz ve (Küfür, nifak ve amellerde riya gibi şeylerle) Amellerinizi iptal etmeyiniz.» (Muhammed Sûresi, 33)
Evet amelin en iyisi, dünyadan veda edinceye kadar devamlı işleneni¬dir. Onun için müminin farz olan ibâdetlerin dışında tahammül edip devam edebileceği ameller, fıkıh kitaplarımız da beyan buyurulmuştur.
Hal böyle iken bir kimse, senede bir defa dahj Kur'anı kerimi hatmet¬mez ise, işte bu adamcağız gönlü kararmış, basireti kapanmış ve ruhu ma¬nen ölmüş demektir. En Efdal zikir ve en güzel kelâm, Allah kelâmını oku-makdır. Bu değer ve faziletten uzak olan adam, AMahdan uzak olan adam¬dır.
Yine br kimsede gençliğine, dinçliğine güvenerek Kur'am Kerimi haf¬tada veya üç gün de ve hatta bir günde hatim etmek azmi ve kararı ile amele başlarsa, ilerde çeşidli nedenlerle bu ameli terk etmek veya bu amel¬den şikâyet etmek durumuna düşebileceğinden böyle sıkıntılı yükden kaçı¬narak hayat boyunca tahammül edebilecek normal şekil ile amel etmek ve öylece devam etmek en iyisi ve en doğrusudur.
Keza bâzı kimselerin kadınlardan uzak olup evlenmemeyi, devamlı et yememeyi, devamlı konuşmamayı ve emsali amelleri nezredip yemin ederek yapmak azminde bulunmalanda ilâhi emirlere ve mubah olup sün¬net olan amellere karşı işlenen ve insanların nefislerine şiddet yükleyerek zorla kendilerini sıkıntı ve felâketin altına atan zavallılardır.
Dinimiz kolaylık ve huzur dinidir. Hiç bir nefse tahammül edemiyeceği şeyi yüklemez. Fakire zekât ve hac farz değifdir. Suyu bulamıyan veya kuijanmıya kudreti olmayan kimseye teyemmümle temizlenerek abdest ve gusul yapabileceği beyan buyurulmuştur. Ayaklara giyilen mestler, özürlü kimselerin kendilerine verilen ruhsatlar ve daha pek çok hükümlerin en gü¬zel ve kolay şekilleri hem Kur'anı kerimde hem hadisi şeriflerde ve hem is¬lam hukukunun hükümlerini en geniş şeküde îzah eden «Fıkıh» kitapların¬da zikredilmiştir.
" Hiç bir nefse ve şahsa tahammül edemiyeceğini halıkı zülcelal yükle¬mediğini ve yüklemiyeceğini şu âyetinde beyan buyurmuştur.
«Allah, bir nefse (bir şahsa), ancak gücü yettiği kadar teklif eder.»(Bakara sûresi, 286)
Diğer âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur:
«Allah, (din ve şeriat hükümlerinde) sizden ağır teklifleri hafifletmek is¬ter ve insan (her yönden) zaif yaratılmıştır.» (Nisa sûresi, 28)
Diğer âyeti kerime meali:
«Allah, (dininde) size hiç bir güçlük dilemez.» {Mâide sûresi, 6}
Başka âyeti kerimedede şöyle buyurulmuştur:
«Allah yolunda (Emri ilâhiyi tebliğ ve îfa hususunda ve nehyi ilahiyden kaçınmak ve men etmek uğrunda) gerektiği şekilde hakkı ile cihad ediniz. Allah dinini galip ve üstün kılmak için (Ey ümmeti Muhammed) sizi seçti ve dinîn hükümlerinde üzerinize bir güçlük yüklemedi.» (Hac sûresi, 78)
Evet geçen ümmetteki güçlüklerden bir çok sıkıntılı ve ağır hükümler, bu ümmete yükletilmemiştir.
Meselâ : Musa Aleyhisselamın kavmindeki; tevbenin kabulü İçin gü¬nah işleyenin kendi nefsini öldürmesi, bilerek ve hata yoluyla adam öldür¬menin kısasla öldürülüp kan bedeli olan diyetin haram kılınması, hata iş¬leyen azaların kesilmesi, elbise ve emsalinin necis olan yerinin makasla ke¬silmesi, bir yere necis düşerse oranın kazılıp oyulması, cumartesi günleri amelin terk edilmesi, kesilen hayvanların damarlarında kalan kanın ha-ramlığı, ganimetlerin yakılması, namazın elli vakit farz olunması, havra ve kiliselerden başka yerlerde ibâdetin caiz olmaması, malın dörtde birinin ze-kâtınnın verilmesi ve bunlara benzer pek çok şiddet ve güç olan amelleri Cenâbu hak bu ümmeti Muhammedden kaldırmış, en kolay ve rahat olan hükümleri buyurmuştur. [251]
Bu hükümler Kur'anı kerimin muhtelif sûre ve âyetlerinde uzun uzun beyan edilmiştir. Ayrıca kütübü fıkhiyyede bilhassa «Mülteka Tercümesi» adlı eserimizin ciltlerinde zikredilmiştir.
En son din olan bizim dinimizin hemen bütün hükümleri kolaylık ve hafiflik esaslarına dayanır. İslam Hukukunun hükümlerini hâvî olan fıkıh ki¬taplarında en uzun ve ayrıntılı şekilde delil ve kaynaklarla izah edilmiştir. BJz burada bazılarını maddeler ve kelimeler hâlinde sıralayarak bir hatırlat¬ma yapalım.

«Eşbch vennezâir» adlı eserde kısa yoldan şöyle zikredilmiştir :
1) Üç. gün ve üç gece (18 saatlik) mesafeye sefere çıkan kişiden, orucu tutmayıp sonra kaza etmesi, namazı kısaltması, mestler üzerine üç gün üç geçe meshetmesi, kurbanın sükûtu, cuma ve bayram namazlarının terki. Nafile namazların hayvan üzerinde kılınması, teyemmümün cevazı, bir kaç ailesi olan kişinin hanımları arasında Kur'a çekerek birisi ile sefere gitmesinin mubahlığı, namazı kısaltma gibi ve bunlara mümasil seferdeki kolaylıklar vardır.
2) Hasta olan kişidende orucu yeme mubahlığı, nefsine bir teh likeden korkulduğunda suyu kullanmayıp teyemmümün mubahlığı, suyu kullanmakla hastalığı veya yarası artacak olursa, yine teyemmümün mu¬bahlığı hasta kişi ayakda dikelmeye kudreti olmazsa, farz namazları otur¬duğu veya yattığı yerden kılacağı, oturduğu yerden rükû ve secde ile kıl¬maya takati olmaz ise, kafası ile İma ederek namazını kılacağı, cemaata çıkma niyyetinde olan hasta kişinin cemaata çıkamadığı zaman aynı ce¬maat fazilr.-Mne" nail olacağı, şeyhi fânî olan ihtiyar için ramazan orucunu yiyebilect-g* vo bu şeyhi fânî maddi imkâna sâhib olursa, tutamadığı rama¬zan oruçtan için fidye verebileceği, Hacca başkasının bedeli olarak diğer birisinin gitmesinin cevaz ve mubahlığı, şeytan taşlamadada aslın atma imkanı olmayıp taş atmakdan aciz olunca başka birisinin bede! olarak ata¬bileceği, necis olan şeylerle ve şarapla iki kavilden birine göre tedavilen-menin câizliği, boğaza dikiz ve ve ham bir şeyin tıkanması halinde şarapla eritip yutmanın çaizliği, doktorların tedavi için avret yerlere bakmalarının cevazlığı ve hatta kırık, çıkık ve ebelik gibi meselelerde bütün imkanların kullanma cevazı gibi haller dinin kolaylık olarak beyan ettiği meselelerdir
3) İkrah yoluyla işlenen hükümlerde geçersizdir. Bir kimse ölüm ve emsali tehditlerle karşılaşır ve o anda küfür yapması ile oebrolunur, o adam¬da mecburiyet karşısında gönülden istemediği halde dili ile küfür ederse, bu kimse mümindir. Fakat nikah ve talak mevzuunda ikrah karşısında söy¬leyen kimselerin sözleri, İmamı Azama göre geçerlidir. İmamı Şâfi-Î geçer¬siz ve mazurdur, diyor.
4) Unutarak işlenen günahlarda mafuvdur, cezası yoktur. Cenabu hak bu şekilde günah İşleyenlere büyük vebal yüklememektedir. İşte buda en bariz kolaylık hükümlerindendir. Nitekim unutanların ilki, Adem (A.S) dir.
5) Cehaletten dolayıda bâzı hükümlerin afvini halıkı zülcelal beyan etmiştir. Mazur olamıyacağıda açıklanmıştır.
6) Çeşidli zorluklar ve «Umûmî belvâ» denilen umûmi bela ve ız-dırapîar karşısında da bir çok hükümlerde klaylık beyan edilmiştir.
Meselâ; Fazla kabul edilmeyip muaf kabul edilen az bir necasetle na¬maz kılmak gibi ki, necaseti hafifeden elbisenin dörtde birinin azı necis olursa ve necaseti galîzeden dirhem miktarından az olan necisler, namaza manî değildir. Özür sahibi bir kişi elbisesini her çıkarışında her ne kadar yıkasada çıkarmadığı zaman elbise ve bedenine isabet eden necisin 'bir manî teşkil etmediği, pirelerin, sivri sinek, kara sinek ve emsali hayvan¬ların kanlarının her ne kadar çokda olsa, necis olmadığı, idrar sıçrantısıki, iğne yurdu ve başı gibi gayet küçük damlacıkların sıçramaları bir mâni teşkil etmez (ancak idrar sıçrantısından kaçınmak iyi ve elzemdir), yollarda birik¬miş suların her hangi bir sebeble sıçraması umûmi bir belâ olmas hasebiyle bir mani teşkil etmemektedir. Aneak o suyun içine neeisin aktığını bizzat gören olursa, bu takdirde neçis olabilir. Böyle bir durum olmadığı takdirde zanla hüküm verilemez. Binâenaleyh insan üzerine yoldaki su birikintileri sıçrarsa, neeis olmaz.
Uyuyan kişinin talak vermesi, müftabih olan geçersizdir. Çünkü uyuyan kimse, kendinden haberi olmayan bir mazurdur. Keza sar'a hastalığına mübtelâ olan bir kimsede, Sar'alı iken hanımını boşasa, talak vâki olmaz[252].
Serçe ve emsalinin ve güvercinin tersi tâhirdir. Zira kaçınmak gücdür. Bu sebeble halıkı zülcelal onların terslerini necis olarak beyan buyurma-mıştır:
Arı, kurbağa, böcek ve keler gibi akıcı kanı olmayan hayvanların kân¬ları necis değildir. Buda dinde kolaylıkdan içindir.
İnsanın arkasından ve önünden çıkan yel (Rüzgâr) necis değildir. Hatta geyilmiş ıslak gömlek ve donada dokunsa, fetva olan onuda necis yapmaz. Buda dîni bir kolaylık neticesidir.
İnsan ve hayvan tersleri, yanmakla kül haline geldiğinde o kül necis değil, dinde kolaylıkdan için tâhirdir. Zira o kül necis olmuş olsa, şehir ve köylerde yapılan ekmeklerin bir çokları necis olması gerekir. Binâenaleyh o kül tahirdir, içine düşen ekmekde tâhirdir.
Ahır, tuvalet ve emsali yerlerin tavanındaki rutubetten hasıl olan dam¬lalarda tâhirdir. Binaenaleyh bu damlalar insan üzerine damlarsa, necis yapmaz. Ancak tavanda necis olan bir şey olurda ondan damla düşerse, bu takdirde necis olabilir. Fakat mâni olan necaset miktarı mevzuunuda unut¬mamak gerekir.
İmamı âzam ibâdetlerin tamamında en kolay yolu tarif ve izah etmiş¬tir. Meselâ abdestli bir kişi, kadına veya zekerine dokunmakla abdestine bir şey lazım gelmez, demiştir.
Kur'an tâlimi için küçük çocuklara abdestsiz Kur'anı kerime mest edip eline alması dini bir kolaylık olarak caizdir.
Namazda farz olan kıraat için, okumaya en kolay olanı okumanın ceva-zıda dîni bir kolaylıktır.
Zira belli bir âyet veya sûreyi okumak lazım olsaydı, güçlük olabilir.
İmama uyan cemaatdan kıraatin men edilmesi, imama şefkat ve bağ-lılıkdan ve birde imamın kıraatini karıştırarak yanıltmak ve yanılma güçlüğü nü gidermek içindir.
Zekatın masrıfı olan sekiz sınıfdan her birine mutlaka verilmesi lüzu¬munu beyan etmeyip, o sekiz sınıfdan bâzılarına ve hatta birisine dahi ze¬kâtın verile bileceğini beyan etmek, bir dîni kolaylıktır.
Hac için ruknun ikiye inhisar ederek, arafatda vakfa ile tavafı ziyaret olduğunu beyan etmek, dîni kolaylığın neticesidir ve aynı zamanda tavafın yedi şavtının vacib olmayıp ekserisinin (dört şavtımn) vacib olmasıda, yine kolaylıkdandır. Ömre haccınında hayatda bir defa yapmanın vacib olmayıp sünnet oluşuda, müminlere kolaylıkdandır. Ömre senenin bayram günlerinin dışında caiz olan sünnetlerden oluşuda bir kolaylıktır.
Yaz gününün sıcak günlerinde öğle namazını biraz tehir ederek serîn za manda (günün eğilmesinde) kılmak müstehabdır. Buda bir kolaylık netice¬sidir.
Mâruf olan özürki, yağmur ve emsali durumlarda cemaata ve cumaya gitmeyip terk etmenin cevazı, dîni bir kolaylık neticesidir. Keza İmamı Azama göre, iki gözü kör olan kişiden, kendisini götürecek destekciside olsa, cuma namazı ve hac farizası sakıttır, farz değildir.
Aybaşı gören haizli kadına, haizli iken geçirdiği namazların kazasının gerekmeyip orucun kazasının gerektiğide, bir dini kolaylıktır. Zira her ay tekerrür eden özürün zuhuru, kadının hiç bir Sun'u olmadan görülmekte ve geçen namazların adedide çoktur. Oruç ise, senede bir defa veya iki de¬fa rast gelebilir. Bu sebeble orucun kazası kolay olduğundan lazım ve farz¬dır. Fakat namazın kazası, farz değildir.
Gemide farz namazını kılan kimse, ayakda kılmaya kudreti var iken oturduğu yerden kılmasının cevazı, ayakda baş dönmesi olup bir güc duru¬mun ortaya cıkabileceğindendir. Buda dini bir kolaylıktır.
Orucun : Senede bir defa farz olup, Haccın : Hayatta bir defa farz oluşu ve zekâtın : Malın kırkda birinin verilmesinin farzlığı, dînî bir kolay¬lıktır. Hatta mal helak olup yok olunca zekat sakıt oluyor, buda ayrı bir ko¬laylıktır.
Muzdar kalınıp ölüm tehlikesi gibi hallerle karşılaşan kişiye, murdar hayvanın ve başka kimsenin malından ölmeyecek kadar zaruret miktarı yemesinin cevazıda, dini bir kolaylıktır. Ancak yabancı bir kimsenin malı¬nın bedeli sonra ödenmesi gerekir.
Yetimlerin velîsi ve vasisi olan koruyucularına, o yetimleri ve mallarını korudukları nisbette emsali misilli bir mikdar onların mallarından ücret al¬malarının cevazıda dîni kolaylığın neticesidir. (Bak, Nisa Sûresi, Ayet, 6)
Alış verişde şart muhayyerliği ve görme muhayyerliğinin meşruluğu, sonunda nedameti gidermek içindir. İşte bu cevaz ve meşruluk keyfiyeti, dînî bir kolaylıktır.
Keza gabni fahişle yapılan alış verişde gerisin geri reddetme muhay-yerliğinide, müteâhhirin uleması eevaz görüp fetva vermiştir. Buda dînî kolaylıktandır.
Alınan bir malda her hangi bir ayıp çıkarsa, o mahn gerisin geri red¬dedilme meşrûiyyetide, bir dînî kolaylıkdır.
Alış verişde, ikâle, havale, Rehn, Tazminat, ibra, karzı hasen, ortaklı¬ğın cevazı, sulh, Bazı kişilere ticarî yasaktık denilen hicr, vekâlet, îcarlar, zirâi ortaklık cevazı, şirketi mudârebe, Ariyet, emânet, vakfın cevazı, vasiy-yet ve mîras hükümlerinin meşruluğu gibi' şer'i hükümlerin en rahat ve açık bir şekilde beyanları, dînî kolaylıkların neticesidir.
Asrı seâdetin Medine devrine kadar «Zıhar» in talak olarak icra edil¬mesi geçen şeriatların bir hükmü iken, Resulü Ekrem efendimize sürei müca dilenn birinci sahifesindeki âyetler gelerek «Zıharın» talak olmayıp keffâ-ret yolu ile tekrar aile hayatının devamı beyan buyurulmuştur. İşte buda dînî bir kolaylıkdır.
Zıhar : Kocanın, karısının bütün vücudunu veya bütün vücudundan sayılan azalarından boynunu, sırtını ve ferci gibi bir azasını kendisine ni¬kahlaması haram olan yakınlarından (anası, kız kardeşi, halası ve teyzesi gibilerden) birisinin veya bir kaçının bedenine veya azasına teşbih etme¬sidir.
Zıhar hakkında daha geniş malumat, fıkıh kitaplarının nikah ve talak bahislerinin devamında özel babında zikredilmiştir. Keza «Mültekâ tercü¬mesi» adlı eserimizin ikinci ciidinin«Zıhar Babı» bölümünde uzun bir şekilde açıklanmıştır.
Keffâreti zıhar, keffâreti savm, keffareti yemin, keffâreti kati ve keffâ¬reti iftar gibi, keffâretlerin meşruluğuda dîni bir kolaylık neticesidir.
Bir erkeğin dört kadını nikahlayıp alabileceği hususunun mubah ve meşruluğu hem erkek ve hem kadınlar için çeşidli kolaylık sebeblerinden-dir. Dört kadından fazlasının caiz oimayışındaki hikmeti ise, erkek için hakkı ile adalet yapamayıp pek çok meşakkatların olabileceğinden olduğu beyan edilmiştir.
Talâkın meşruluğu ve üç adet oluşu, ayrıoa talâkın ric'î olarak verilip üç iddeti beklemeden kalan talakların hakkı olarak aile hayatına devam etme imkanının meşruluğuda dînî kolaylıkdandır.
Bütün bu kısa ifadelerden anlaşıldığı üzere, dînimiz kolaylık dinîdir. Kur'anı kerim ve Peygamber efendimizin sünnetleri en güzel ve en kolay hükümleri beyan buyurmuştur. Biz burada bazı Şer'i hükümlerin k\$a yoldan açık'lama ve hatırlatmasını yapmış olduk.
Peygamber efendimizin mübarek cümlesi ile neticeyi bağlayalım :
«Muhakkak ki, bu din, olduğu gibi kolaylıkdır.»[253]
Yukarda bir nebze açıklamaya çalışdığımız 181 riolu hadîsi şerifin de¬vam eden diğer cümleleri üzerinde de bir nebze duralım.
Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz devamla şöyle : «Bu takdirde (nefsinize güçlükleri yüklediğiniz takdirde) AHahda şiddetlendirir. Çünkü geçmişde

birkavm (bir cemaat ve millet) kendilerine şiddetlendirdi¬ler, Allah da onlara şiddetlendirdi.»
Bu cümlelerin açıklamaları ile ilgili bir nebze İzahat, yukardaki hadîsi şeriflerde geçmiştir. Ancak Musa aleyhisselâmın kavminin öküz kıssasını sûrei Bakara dan tekrar okumayı ve Peygamber efendimizin ashabı ara¬sında cereyan eden hâdiseleri biraz yukarda nakletmiştik, onuda okumayı tavsiye ederiz.
Resulü Ekrem efendimiz başka sözlerinde bu cümleleri tefsir ve îzah ederk şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz ki işte bu Din, (aynı ile) kolaylıkdır. Hiç bir kimse yokturki dînin İfası babında (eksiksiz amel edeyim diyerek) kendini (çeşitli küçükle¬re) zorlasında diin ona galib gelmesin (mutlaka din o adama galib gelir). Şu halde ortalama ve adaletli olarak amel ediniz. (Allâha ve doğruya) yaklaşı¬nız, birbirinizi müjdeleyiniz (kolaylıklarla teşbir ediniz). Yola çıkarken (veya yolda) Sabah -akşam ve birazda gece yürüyüşünden yardım alınız (Yardım¬lasınız, yolda istirahatle gidiniz ve kendinizi yormayınız).»[254]
Bu hadîsi şerifde de belirtildiği üzere, mümin ilâhî emirleri îfa edib ne-hiylerinden kaçınarak en güzel ve en kolay şekilde amel edebilmek için, ilâhî ruhsat ve kolaylıklarla amel etmesi gerekir. Aynı zamanda altından kai-
kamıyacağı veya sonra güçlüğünden dolayı terk edeceği amelleri yükle¬memesi lazımdır. Zira amellerin en sevimli olanı, devamlı olanıdır.
Hz. Aişe (R.A) in rivayeti ile sabit olan bir hadîsi şerifde Resulü Ekrem efendimiz şöyle buyurmuştur:[255]
«Amellerin Ailâha en sevimlisi, azda olsa devamlı olanıdır.» [256]
Tercümesi:
182 - (43) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Kur'an beş vecih üzere indi (o beş vecihde şunlardır :), Halal, Haram, Muhkem, Mütesâbih ve misallar (kıssalar) dır,
— Binâenaleyh helaüarı helâl îtikad edip amel ediniz. Haramları ha¬ram itikad edip kaçınınız. Muhkem ile amel ediniz ve misallardan (kıssalar¬dan) ibret alınız.»
Bu hadis, mesâbihin lafzîdır.
Beyhaki, «Şuabil imanın» da şu lafızla rivayet etmiştir :
«Helâli, işleyiniz, haramdan kaçınınız ve muhkeme tabî olunuz.» [257]
İzahat
1) Hadîsi şerifde zikredilen beş hükümden birisi olan «Helâl» keli¬mesinin bir nebze üzerinde duralım.
Helal : Allâhü tealânın yenmesini, içilmesini, yapılmasını ve söylenme¬sini mubah ve temiz olarak beyan etmiş olduğu hükümlerdir. İşlemek iyi ve doğru olan amellerdirki sonu cennet ve nimetle rtfükafatlandırılır.
Hadîsi şerifde ki, «HELAL» kelimesinin söylenmesinde şu âyeti kerî¬melerin hükümlerine işaret vardır:
«Ey müminler! size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâlından yeyiniz ve eğer ona (Allâha) tapıyorsanız, Aüâha şükrediniz.» (Bakara sûresi, 172)
Diğer âyeti kerîme meali şöyledir;
«Ey müminler! kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardığımız mah¬sullerin en temiz ve helâlından Allah yolunda harcayınız (zekat ve sadaka veriniz.)» (Bakara sûresi, 267)
Diğer bir ayeti kerîme de şöyle buyurulmuştur:
« (Ey habîbim!) Onlar kendilerine hanki şeylerin helal kılındığını sana soruyorlar, deki : Bütün Tîyb ve pak olan nimetler, size helaf kılınmıştır. Bir de alıştırarak ve A Nah in size öğrettiği av terbiyelerinden öğreterek yetişdir-tiğiniz avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyiniz ve o hayvanın üzerine Allanın adını anınız (Bismillah, deyiniz). Allahdan korkun, Çünkü Allah'ın hesaba çekişi gayet çabuktur.
— Bugün temiz ve pak olan nimetler, size helal kılındı. Ve kendilerine kitab verilenlerin (Hıristiyan ve yahûdîlerin) yiyeceği, size helal olduğu gibi, sizin yiyeceğinizde onlara helaldir. Ve namuslu, zina yapmamış ve gizli dost¬lar edinmemiş olduğunuz halde, müminlerden hür ve iffetli kadınlarla kendi¬lerine sizden ewel kitab verilenlerden (Hıristiyan ve yahûdîlerden) yine hür ve iffetli kadınlar da, siz onların mehirlerini verib nikahlayınca, onlar size helaldir...» (Mâide sûresi, 4-5)
Bu ayeti kerimelerde helal nîmetin tarifi ile hükümleri mahdudda olsa, bir nebze beyan edilmiştir. Cenabu hakkın helal kıldığı nîmetler saymakla bit mez. Biz ancak bir kaç misal ile iktifa ediyoruz.
İlâhî nîmetin sayılma ile bitirilemiyeceğî şu âyeti kerîmede belirtilmiş¬tir.
«Eğer Allanın nimetini teker teker saymaya kalkışsanız, hulâsa olarak bile sayıp bitiremezsiniz. Şüphesiz ki Allah, gafurdur, Rahimdir.» (Nahİ sûresi, 18)
İnsan oğlu, zaman zaman kendisinde varlıklar görür ve kabına sığa-maz. Halbuki kendisi ve bütün varlığı, olduğu gibi ilâhî nimettir ve Allanın malik ve sâhib olduğu kudret ve nimetlere zerre kadar sahib değildir ve aynı zamanda başkalarını değil sâdece kendi üzerinde yaratılan ve verilen ni¬metlerin sayımından acizdir, yinede bir şeyleri olduğunu sanır. Akıllı insan, vücudundaki âza ve kılların adedini ve faydalarını gereği gibi bilemediğini düşünür.
Helal ve mubah olan hükümlerin bir kısmını beyan eden ilâhî âyetlerden bâzılarını zikretmiş olduk, zikrettiklerimizden bilhassa ehli kitab olan yahû-dî ve Hıristiyanların yemeklerinin ve yenecek eşyalarının müslümanlara he¬lâl olduğunu gayet.açık bir ifade ile beyan buyurması, çok dikkat edilmesi gereken bir husustur. Zira günümüzde bâzı kimseler, kâfir memleketlerinde çalışan ve onların kazanç ve mallarından getirenlerin veya orada çalışanla¬rın kazançları yenmeyeceği keyfiyetini savunmaktadırlar.
Yukardaki Mâide sûresinin Beşinci (5.) âyeti kerîmesinde helal ve mu-bahliği kesin bir ifâde İle beyan edilirken, elbet bu adamların iddia ve savun¬maları çok ve çok yersizdir. Hatta kafirlerden gelen elbise ve yiyecekler hakkında necis olduğunu savunanlarda yanılmaktadırlar. Eşyada asıl olan tâhirliktir. Ancak necis olduğu kesin olarak bilinirse, bu takdirde necis ola¬bilir. Yoksa zanla hüküm verilemez.
Bu hususta daha geniş açıklama ve misallar bu eserin ikinci cildinde gelecektir. Ancak şu kadarını belirtelimki, Peygamber efendimize Yahudi ve Hırıstjyanlardan ve Hatta îran mecûsîlerinden yağ, peynir, geyecek mest ve şâire gelmiştir, onları yemiş, içmiş ve kullanmıştır. Hiç de bunlar kâfir¬lerden gelmiştir, diyerek yemekten ve kullanmaktan çekinmemiştir.[258]
İlgili Fetva
Müslüman olan marangoz Zeydin, bir kilisede ücretle marangozluk yap¬ması caiz olurmu?
ELCEVAP...Olur.
Bu surette zeyde, kiliseden amelinin karşılığında aldığı ücret helal olur¬mu?
ELCEVAP... Olur. (İbni Nüceym, 331 - Mülteka Tercümesi, C. 4. 141) âyeti kerîme ve fetvalarda hükümler gayet açık iken, kendi aralarında kendilerini allâme veya müttekî göstererek isiâmın hela! dediğine, haram, demek elbette küstahlık ve en ağırından Allanın helal kıldığına rıza göster-meyib isyan etmek olur ki, Allah muhafaza sonu tehlikeli bir iddiadır. Cahil olunur hüküm bilinmediğinden iddia edilirse, bir dereceye kadar mazur ola¬bilirler. Her ne ise, İsiâmın helal ve mubah dediğine hiç bir fert haram diye¬mez ve dememesi lâzımdır. İsiâmın mubah ve helal dediğine, «Haram» diyen¬ler kâfir olurlar. İki üç aileyi şer'î nikâhla alanlara gayrı meşru yaşayor, di¬yenler bu kabiledendirler.
2) Hadîsi şerifde ikinci hüküm olarak geçen meselede «HARAM» dır. Bu haramın ne demek olduğu ve hükmü ile ilgili hükümlerini de kısa yol¬dan açıklamaya çalışalım.
HARAM : Aîlâhü tealanın kesin olarak yasaklayıp men ettikleri ve işlen¬mesi hâlinde cezaî müeyyidelerle cezalandırılması veya âhireîte şiddetli aza¬ba müstehak kılacağı beyan buyurulan ve memnu olan hükümlerdir.
Haramın da pek çok çeşitleri ve kötü olanları vardır. Biz onian ve cezaî müeyyidelerini teker teker bahsedecek değiliz. Ancak haramla ilgili bâzı hüküm ihtiva eden âyet ve hadîsi şerifleri naklederek neticelemeye çalışa¬cağız.
Kur'anı kerimde haramhkları kesin olarak beyan edilenlerden bâzıları şunlardır:
«Allah size, (eti yenen hayvanlardan) boğazlanmadan murdar ötmüş olan hayvanı, akan kanı, Domuz etini ve Allahdan başkası için (Putlar, şahıs¬lar ve emsali adına) kesilenleri kesin olarak haram kıldı.»(Bakara sûresi, 173)
Diğer âyeti kerîme meaii şöyledir:
« (Ey müminler!) Size, şunlar haram kılındı : (Eti yenen hayvanlardan boğazlanmadan) murdar ölen hayvan, akmış kan. Domuz eti, Allahdan baş¬kası adına (Putlar, ölüler, diriler ve emsali fânîler adına) boğazlanan hay¬van, bir de henüz canı üzerinde iken yetişip kesmediğiniz boğulmuş, vurul¬muş, yuvarlanmış başka bir hayvan tarafından süsülerek öldürülmüş, cana¬var tarafından parçalanmış hayvanlar, dikili taşlar üzerinde (Chiliyyet dev¬rinde olduğu gibi taşlara ve putlara ve heykellere) kesilenler, fal okları ile kısmet aramanızdır. İşte bunlar haramları irtikap ederek yoldan çıkıştır.» (Mâide sûresi, 3)
Bu saydıklarımızdan başka pek çok haramlar vardır. Şarap içmek, ku¬mar oynamak, zina etmek, yalan sölemek, iftira etmek, hırsızlık yapmak, adam öldürmek, rüşvet yemek, rüşvet alıp vermek, anaya babaya isyan etmek, dans yapmak, baloya gitmek ve karısını yabancı erkekden kıskan¬mamak, kin, buğuz ve hasedlik gibi kalb hastalıklarına mübtela olub yaşa¬mak, kibir, ucub, riya ve emsali büyük günahları işlemek, faiz yemek, domuz eti yemek, komşuya ve insanlara zulumda bulunmak, beş vakit namazı vak tinde kılmamak, zekatı vermemek ve hac gibi dîni farizaları yapma kudretine mâlik iken işlememek de büyük günah olması hasebiyle kimisini işlemek ve kimisini de işlememekle haram irtikab edilmiş oluyor.
işte bu saydıklarımızı ve bunlardan başka haramları işleyen kimseler, haram ve günah olduğunu bilib bu inançla işlerlerse, âsî, günahkar ve zâlim müminlerdendirler. Fakat bu haram ve kesin günahtan işleyenler, helal der¬ler veya haram ve günah olarak kabul etmezlerse, Kur'anı kerimde haram ve

kötülükleri kesin olarak beyan edilen hükümlere helal veya günah değil¬dir diyerek hüküm vermekle kur'anı inkar ve Alâha küfüretmiş olduklarından kâfir olurlar. Kafirlerin ise, varacakları yer, cehennemdir.
Yukardaki saymış olduğumuz bâzı haramlara ilâve ederek ehemmiye¬tine binâen şu hükümleri de zikredelim :
«Kumar oynayarak elde edilen ve satılan yumurtanın yenmesi ve alın¬ması caiz değildir. Tenbel kimselerin bekledikleri piyango ve emsali şeyler¬de aynı şekildedirki, yenmesi ve oradan ahnan şeylerin caiz ve helal olma¬dığıdır. Velevki gayri müslimden alınsın, bizim memleketimiz olan islam diya¬rında sigortadan alınan (Yanî hayat sigortası ve vasıtaların bir kıymeti biçi¬lip sigortalamak olan kasko sigortası gibi sigortalardan alınan) para ve malda aynıdırki, o para ve malın yenmesi ve alınması caiz ve helâl değildir.
Fakat Dâri harb dediğimiz küffar diyarında sigortadan almak ve yemek ca¬izdir.
— Müslüman bir kimse, dâri harbe bir emni eman i!e girse, onların rıza ve muvafakatlan dâhilinde onlardan sigorta parasını hanki sebeb ve cihetle olursa olsun almasında bir beis yoktur. Zira bir kaddarhk şekli olma¬dığı takdirde onlardan almak mubahtır. Öyle olunca da alıb yemek temiz ve helal olur. Ve dâri harbdeki kimselerin, esir ve emanlı kimselerden olmala¬rında fark yoktur, hepsi müsâvîdir. Hatta dâri harbde bir dirhemi iki dirhe¬me (yani, bir lirayı iki liraya) satmak dahi caizdir veya murdar ölmüş hayva¬nı dirhemlere (paralara) karşılık olarak onlara stmak veya onlardan kumar yolu ile mal almak, işte bu ve emsali amellerin hepsi onların diyarında (on¬ların memleketlerinde) müslümanîar için helal ve tîybdir. (Çünkü düşmanı çeşitli yollardan zaifletmek vardır)»[259]
Bu son satırlar içerisinde geçen «dâri harb ve dâri islam» hakkında ge¬niş malûmat «MÜLTEKA TERCÜMESİ» adlı eserimizin üçüncü cildinin «FA¬İZ BÂB1» başlığının son kısmında zikredilmiştir. Orayı mutlaka okumak ge¬rekir.
Dürrü muhtarda dâri islamla İlgili şu cümleyi de burada ilâve edelim : «Deri harb, ehli islam olan müslümanların o memlekette cuma ve bay¬ram namazı kılmak gibi hükümlerin icra edilmesi ile dâri islam olur.»
[260]İslam hukukunun esaslarını ihtiva ve izah eden dna kaynaklarımızdan Dürrü muhtar yukardaki hükümleri beyan ederken, bir memlekette cuma ve bayram namazından başka daha pek çok islâmî hükümler yaşanır ve tâlim edilirse, elbette orası daha âlâ «dâri islam» olur. Cuma ve Bayram namazı kılınan ve aynı zamanda beş vakit namaz ve teravih namazı edâ edilen, Hac farizası rahatlıkla yapılabilen, Şer'î fetvalardan bir çokları veri¬len, camilerde devamlı nasihat yapılan, Kur'an kurslarında Kur'anı kerim ve diğer dîni hükümter öğrenilib öğretilen, İmam Hatib okullarında, İslam enstitülerinde ve Mâhiyet fakültelerinde islâm: ilim tahsîli yapılan ve daha islâmın şiarından olan bir çok islam esasları öğrenilib İcra edilen bir mem¬lekete ki, Türkiyeye Dâri islam demek elbet en doğru ve en isabetli bir hüküm olur.
Hakikat böyle iken kendini ve neticenin nereye varacağını .bilemiyen ve hana islam esaslarını beyan eden kaynaklardan gereği şekilde jlgi ve bilgisi olmayan, bâzı zavallılar, Türkiye dâri harbdir, diyerek fesatlık yapmak-dadırlar. Bu zavallılar aynı zamanda cumayı kılarlar, faize haram derler, ku-mar oynamak haram derler, nikah ve talak mesfelerini isiam esaslarına göre icra ederler, belkide bir tarafdan halka nasîhatta da bulunurlar. İşte islam ölçüsünü ve islam hukukunun esaslarını hakkı ile bilemiyen câhil kimseler, böyle tezatlara düşüyorlar. Dâri harbde bir çok hükümler, dâri islamdaki gibi olmadığını öğrenmiştik. Şu halde bu adamların hüküm ve hareketleri çok ve çok yanlış ve tezathk içindedirler.
Evet Türkiye «dârj islamdır» ve yapmış olduğumuz dînî ibâdet ve icra¬atlarımız hak indinde makbuldür. Elimizdeki islam esaslarına uyduğumuz müddetçe, Allanın indinde makbul olur ve âhirette ecrü mükâfatını görü¬rüz. Tek kelime ile, Türkiye bir islam diyarıdır. Binaenaleyh İslâmın hela! ve haram olarak beyan ettiği hükümler, hiç bir değişiklik olmadan riayet edilmesi şart olan ve hakka yapılan ibâdetlerin ecrü mükâfatı mutlaka verilecek ve görülecek bir memlekettir. Allâhü teala hak olan doğru yoida bütün müslümanları yürütüp kendini bilmeyen sapıklardan koruyarak ahi-rette seadet merkezi olan cennet ve nimetine nail etsin. Amin.
İlgili fetva ;
Kâfirlerin vilâyetinde (memleketinde) olan islam beldesinde (şehrinde) vâii olmayıp vali ve hâkimlerinin hepsi kâfirlerden olunca, zikrolunan (islam) beldelerindeki müslümanlar. Cuma namazını ve Bayram namazını ikâmet edip içlerinden şeriatı mutahharenin hükümlerine âlim bir müslümanı rızâla-rıyla kadı (Diyanet reisi veya müfti) yapıp ona muraeaat etmeleri şer'an caiz olurmu?
ELCEVAP... Olur.
Bu surette Hutbe kimin nâmına okunur ve bir padişah nâmı anılma-yınça hutbe sahih oiurmu?
ELCEVAP... Olur. [261]
Yukardaki fikhî hükümler ve fetvalar gereğince kâfir beldeleri içinde yaşayan ve orada bir müslüman beldesi ve cemaatı hâlinde olanların Cuma ve Bayram namazlarının caiz ve sahih olduğu beyan edilirken, islam diyarı olan Türkiye de Cuma ve Bayram namazlarının caiz ve sahih olmadığını söyleyenlerin iddiaları, indi ve fikrî bir hükümden ve aynı zamanda bâtıl ve geçersiz iddiadan başka bir şey değildir.
3) Hadîsi şerifde geçen beş hükümden birisi de Kur'anı kerimde olan bir hükümde «Muhkem» âyetler vardır.
MUHKEM : Lafzın açıklığı İtibârı ile kuwetli, nesih ihtimali olmayan, îtikad ve amel edilmesi vâcib olan hükümleri ihtiva eden âyeti kerimeler¬dir. İnkâri küfrü de îcab ettirir ki, hükümde kesinlik ve kad'iyyet ifâde eder.
Bu muhkem ya doğrudan doğruya bi aynihi muhkem olur ki, nesih ih¬timali kad'iyyen ve ebediyyen olmayan âyet ve kesin hükümlerdir.
Meselâ, Peygamber sallallâhü aleyhi veselem efendimizin hanımlarını kendinden sonra ebediyyen başkalarının nikahlama imkanını yasaklayan kesin hükmü beyan eden âyeti kerimedir.
Bu hususu beyan eden âyeti kerîme meali şöyledir :
«Ve Resulünün arkasından (ahirete irtihatinden sonra) onun zevceleri ni nikahlamanız, hiç bir zaman caiz olmaz.» (Ahzab sûresi, 53)
Diğer bir misalda Allâhü tealanın sıfatlarının hiç bir zaman tebdil ve tağyir edilemiyeceğinj beyan eden ilâhî hükümlerdir. Cümleden bir ayeti ke¬rime meali :
«Muhakkak ki Alloh, her şeyi biliyor.» (Ahzab sûresi, 54)
Evet cenabu hak zât ve sıfatında ezetî ve ebedî-dir. Hiç bir zaman teb¬dil tağyir ve fenaya mâruz kalmamıştır ve ebediyyen her türlü noksanlık¬lardan beri ve münezzehtir.
Diğer bir misalda şu mealdaki hadîsi şerifdir:
«Cihad, kıyamete kadar devamı kesinleşen bir ameldir.»[262]
Muhkem olan âyet ve hükümlerin bir kısmı da zamanı seâdetten son¬ra hiç bir zaman neshedilib tebdil ve tağyir imkanı olmayanlardır. Bunlara da muhkem liğayrihi denilmiştir. Zahir, nas ve müfesser hükümleri hâmil olan bütün âyetler, muhkem demektir. Zira resulü Ekrem efendimizden sonra bu hükümlerin neshi ve tebdili mevzu bahis değildir.
Muhkem olan âyetler kesinlik ve kat'iyyet ifâde eder. Onun için hükmü kad'iyyet ifâde eden âyetleri ve ihtiva ettikleri hükümleri inkar, küfürdür.
Umûmî olarak muhkem hüküm ifâde eden âyeti kerîmelerden bir kaçı şöyledir:
«(Habîbim!) Deki, Geliniz size Rabbinİz neleri haram etmiştir, okuya¬yım : Ona hiç bir şeyi ortak koşmayınız, anaya babaya iyilik ediniz, fakirlik yüzünden çocuklarınızı öldürmeyiniz; sizinde onlarında rızıklarını biz veririz. Zina gibi kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayınız. Alâhin kıymet¬li kıldığı nefsi (bir şahsı ve canı) haksız yere öldürmeyiniz. İşte bu yasakla¬ra riayet etmeyi Allah size tavsiye ettiki, belki düşünür ve aklınızı erdirirsi¬niz.» (En'am sûresi, 151)
Emri ilâhî olarak sabit olan muhkem âyete misaldan bir tanesi:
«Ey îman edenler! Allah ve insanlar arasında yapmış olduğunuz sözleş¬me ve bağlantıları, yerine getiriniz.» (Maide sûresi, 1)
Nehyi ilâhî ile ilgili bir ayeti kerime meali:
«Yer yüzü (îman ve adaletle) düzeldikten-sonra, orada (fitne ve fesatlık yaparak) ifsad etmeyiniz...» (Araf sûresi, 56)
Diğer bir âyet meali :
«Allâha ve onun Resulüne itat ediniz ve birbirinizle niza edib çekişme¬yiniz.Çünkü liçinize korku düşer ve kuwetiniz elden gider.»
(Enfal sûresi, 46)
Muhkem hükümleri beyan eden emir, nehiy ve nasîhatla ilgili pek çok âyeti kerîme ve hadîsi şerifler vardır. Fakat biz burada sâdece bir kaçı ile iktifa ediyoruz.
4) Yukarda 182 nolu hadîsi şerifde beyan edilen beş hükümden dördüncüsü de «Müteşâbih» hükümlerle ilgili cümledir. Fakat kur'anı ke¬rimde geçen Müteşabihler hakkında kısa yoldan açıklamalı îzahat yukarda geçmiştir. Müteşâbih hükümler olan, «Rabbin geldi, Allanın eli onların elle¬rinin fevkında, sûrelerin ewellerindeki harf ve kelimeler hâlindeki müteşa¬bihler ve daha diğer müteşabihler gibilerin» tevil ve inanç yollarını huîasa olarak öğrenmek için yukarda geçen 151. hadîsi şerifin kendisini ve îzahını okumak kifayet edebilir.
5) Hadîsi şerifde geçen beş hükümden beşincisi de, «emsailar -Kıssalar» dır. Yânj Kur'anı kerimde geçen ve sabit olan hükümlerden biri olan beşinci ve sonuncu hükümde, ibret almak ve nasîhatlanmak için kur'¬anı kerimde geçen Peygamberler, kavimler, şahıslar, hayvanlar, böcekler ve sârir varlıklarla ilgili geçmiş ve el'an devam eden kıssaları okumak el¬bette en iyi ve en doğru yoldur.
Hayatta görürüz, bâzı câhiller \/e bâzı ilim ve islam âlimleri sınıfına dâhil olan kimseler, halk toplantılarında veya vâzu nasîhat kürsüleri ve hut¬belerinde halka neler anlatalım diye sorarlar veya Kur'an kıssalarını bıra¬kırlar asıllı asılsız pek-çok uydurma ve belkide dînî mahzuru ihtiva eden hâdise ve meseleleri anlatarak zamanını meşgul edib boşa geçirenler, dün olduğu gibi, bugünde oluyor.
Hatta bizzat gelib soranlar olmuştur ki, vâzu nasîhatta ne gibi kıssalar tavsiye edersiniz, bizde Kur'an kıssalarından bâzılarını tarif edrek «kur'an kıssalarını tavsiye ederiz» dediğimiz olmuştur.

Kur'anı Kerimde kıssa ve misallarla ilgili pek çok âyeti kerimeler var¬dır. Biz böcek ve hayvanların durumlarını misallayıp bir hüküm beyan eden bir ayeti kerime mealini şöyle nakledelim :
«Allahdan başka dostlar edinenlerin (putlara ve heykellere tapanların) misali, kendine bir ev yapan örümcek böceğinin misâli gibidirki, muhak¬kak ki evlerin en zaifi, örümcek yuvasıdır, Eğer bilmiş olsalardı.» (Ankebût sûresi, 41)
Böyle misal ve kıssaların niçin zikredildiğini halıkı zülcelâl şöyle beyân ediyor:
«İşte bu misaller varya, biz onları insanlar için beyan ediyoruz, Bunla¬rı (Bu misalların neticesini ve faydaların!) ancak âlimler anlar.» (Ankebût sûresi, 43)
Diğer âyeti kerime de şöyle buyurulmuştur:
«Elbette peygamberlerin kıssalarında, akıl sahibleri için büyük bir ib¬ret vardır.» (Yûsuf sûresi, 111) [263]
Tercümesi:
183 - (44) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Emr, üç nevidir (ve Şunlardır) :
a) Doğru ve sevablığı açık olan emirki, buna tâbi ol.
b) Dalâlet ve fenalığı açık olan emir (iş) ki, bundanda ictinab et (kaçın).
c) Doğruluk veya eğriliği ihtilaflı olan emir (iş) ki, bunuda aziz ve celil olan Allâha havale et.» (Hadisi, Ahmet rivayet etmiştir.)
(Not : Bu hadîsi şerifin hükümleri ile ilgili gerekli îzahat, yukardaki hadîsi şeriflerin İzahatlarında zikredilmiştir. Bilhassa son cümle hakkında 151. hadîsi şerif ile devamındaki hadisi şerifleri okumak lazımdır.) [264]
Tercümesi:
184 - (45) Muaz Bin Cebel (R.A) den mervîdir, dedi
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Muhakkakki Şeytan; koyunun kurdu gibi, insanın kurdudur. O kurd, sürüden ayrılan, sürüden uzaklaşan ve sürünün kenarında (bir ucunda) ka¬lan koyunu kapar.[265]
— Aman Şubelere (fırka ve zümrelere) ayrılmaktan hazer edininiz. Ce¬maata ve umûma (doğru yolda toplanmış ehlî sünnet cemaatı toplumuna) sarılınız.» [266]

İzahat
Hadîsi şerifin baş tarafında Şeytan, kurda teşbih edilmektedir. Kurd koyun sürüsünü ifsad edib helak etmekde ne kadar hırslı ve ne kadar kaddar ise, Şeytanda insan oğlunu azdırıb yoldan çıkararak ifsad ve helak etmekte o derece hırslı ve o derece düşmandır, demek istiyor. Kurd, bir koyun sü¬rüsüne girerse, fırsat buiursa, o eweia sürünün hepsini veya hırsı gidinceye kadar bir çoğunu parçalayacaktır. Ondan sonra yine fırsat ve imkan olur¬sa, içinden birini veya karnı doyuncaya kadar bir kaçını yer, ondan sonra rahatlayabilir. O hayvanın yaratılış gayesi ve vazifesi budur.
İnsan oğlunun yaratılışından beri en azılı düşmanı olan Şeytanın hırsı ve vazifesi de, kıyamete kadar Adem aleyhisselâmın neslini hak yoldan bâtıl yola çıkarmak ve dünyasını ahiretini başına zindan yapmaktır. O da Allâhü tealâdan böyle yapması İçin yetgi ve izin istedi, Halıkı zülcelal da Salih ve ihlash kullarına bir şey yapamiyacağını fakat bir çoklarını da yapabile¬ceğini beyan ederek ona bu yetgiyi verdi. İşte bu yetgi ve salâhiyyeti alan iblis, insan oğlunun amansız ve en azılı düşmanlığını şimdiye kadar yap¬mıştır, hâlada şiddetle ve aynı hırsda düşmanlığına devam etmektedir.
Rasûlü Ekrem efendimiz de bu düşmanlığı, yırtıcı mahluklardan kurda teşbih buyurmuşlardır. Bu teşbihle düşmanın ne kadar kaddar ve ne kadar hırçın ve tehlikeli olduğunu gayet acık ve kesin bir şekilde beyan etmiş olu¬yor.
Hadîsi şerifin baş tarafındaki cümlelerde şu âyeti kerîmelere işaret vardır:
«Muhakkak ki Şeytan, (devamlı olarak) sizin düşmanınızdır, Binaen¬aleyh sizde onu düşman tanıyınız, Zira o (Şeytan), etrafına toplanan avene¬sini ancak cehennemlik olsunlar diye çağırır.» (Fatır sûresi, 6)
Diğer âyeti kerîme meali:
«Şüphesiz ki Şeytan, insan için açık bir düşmandır.» (İsra sûresi, 53)
Diğer bir ayeti kerime de şöyle beyan edilmiştir:
«Bîr kimse, Şeytanı kendine arkaciaş olarak tutarsa, işte o arkadaş, ne fena arkadaşdır.» (Nisa sûresi, 38)
Resulü Ekrem efendimizin Şeytanı, koyun sürüsünü harab eden yırtıcı kurda teşbih etmesindeki hikmet, bu âyeti kerîmeleri okuyunca daha iyi anlaşılmış oluyor. Daha ayrıca şeytanın tuzaklarını beyan eden âyeti keri¬meler de vardır. Bir kısmını yukardaki hadîsi şeriflerin îzah bölümünde zik¬rettiğimizi de hatırlatırız.
Hadîsi şerifin şu : «O kurd, sürüden ayrılan, sürüden uzaklaşan ve sü¬rünün kenarında (bir ucunda), kalan koyunu kapar.» cümlesindede cok dik¬kat edilmesi gereken îkazlar vardır.
İslam cemaatını teşkil eden ve ehli sünnet yolunda toplanan kimsele¬rin, bir birlerinden ayrılmamalarını tavsiye ederek, cemaattan ayrılanların helak olacaklarına işaret vardır.
Cemaattan ayrılanlar, sürüden ayrılan koyunlara teşbih ediliyor. Bina¬enaleyh sürüden ayrılan koyunları, nasılki kurd kapar ve helak olursa, cema¬attan ayrılan kimselerinde helak olacağını beyan buyurarak, aman. cemaata iyi sarılın, ayrılmayın, demek isteyor.
Atalarında bir sözü vardır : «Sürüden ayrılan koyunu, kurd yer.»
Ataların bu kıymetli sözü de mübarek peygamber efendimizin cümlele¬rinden alınarak kısaltılmış şekli ile söylenmiş oluyor. Her ne ise, fırka ve parçalara ayrılmak en tehlikeli ve şeytanın insanların yolunu keseceği en korkunç yollarından birisidir. Çok ve çok dikkat edib şeytanın duzağına düş¬memek için her türlü fırkacılık ve fırkacılardan kaçınmak lazımdır.
Bu hususun böyle tehlikeli olduğunu beyan sadedinde Resulü Ekrem Hadîsi şerifin devamında şöyle buyurmuştur ;
«Aman Şubelere (Fırka ve zümrelere) ayrılmaktan kaçınınız. Cemaata ve Umûma (doğru yolda toplanmış ehli sünnet cemaatına) sarılınız.»
Fırka ve zümrelere ayrılanlar, Şeytannın açmış olduğu yolu takib eden ve islam düşmanlarına hizmet eden kimselerdir. İslam düşmanlarının bir sözü vardır: «Böl, parçala, yut» binaenaleyh akıllı müslüman, bölünüp par¬çalanmaz ve aynı zamanda bölünüb parçalanmamak için en iyi ve yapıcı yoHara baş vurur. Her türlü anlayışı ve her cesid anlaşma yolunu dener. Bakdıki birleştirme imkânı yoktur. Bu takdirde bu işin tehlikesini beyan ederek bölücü ve fırkacılardan uzak durur ve aynı zamanda müslümanların ve islam cemaatının başına dert açacak olanların ic yüzlerini ve bölünme¬nin tarih boyunca zararlarını ve aynı zamanda dindeki beyan edilen nur gibi parlak hükümleri de açıklayarak müsiümanları îkaz etmek vazifesini yerine getirmesi lâzımdır.
Burada cok mühim bir hususu belirtmek isteriz, ortaya çıkan yeni yeni fırka ve zümreler kendilerini ehli sünnet cemaatı olarak îlan edib savunmaya kalkışıyorlar. Bu adamlar, fırkanın ve fırkacılığın islamda haram ve günah olduğunu bilmeleri lazımdır. Fakat hal böyle iken, geçmişte olduğu gibi günümüzde de aynı iddiayı yapanlara rastlayoruz. Hic de doğru değildir. Her zümre bâtıl yoldada olsalar, kendilerini savunurlar.
Netekim bir âyeti kerîme de şöyle buyurulmuştur:
«Onlardan {müşrik ve müfsidlerden) bir kısmı, dinlerini (dinlerinin hü¬kümlerini bırakıb ihtilafa düştüler de) parçalara ayırdılar ve kendileri de fır¬ka fırka olmuşlardır. Her hizib (fırka ve zümre de) kendilerindeki olanla bö¬bürlenirler.» (Rum sûresi, 32) [267]
Tercümesi:
185 - (46) Ebî Zer (R.A) den mervidir, dedi:[268]
«Bir kimse (islam) cemaatından bir karış ayhlırsa, şüphesizki, o kimse¬nin boynundan islam bağı soyulmuştur.» [269]
İzahat
Bu hadîsi şerifde de «İslam Cemaatı»nı teşkil eden topiulukdan ayrıl¬mamaya azamî gayret sarfedib birlik hâlinde yaşamanın ehemmiyetini beyan buyuruyor. Aksi takdirde islam cematından az bîr zamanda olsa, hatta şâ-rih demiştirki, «Velevki bir saat olsun» ayrılmak müminin îmanının tehlike¬ye uğrayacağını acık bir ifâde ile belirtmiştir.
İslam Cematının birleştiği ve ehli sünnet velcemaat denilen birlik yolu¬nun esaslarının ana hatlarından mühimlerini sıralayalımda her ferd ve top¬luluk kendi görüş ve amellerini bu esaslara göre mihenklesinler.
İslam cemaatının inanç ve îtikad esaslarından bâzıları şunlardır :
Ewelâ inanan mümin, îmanında şek ve şüphe etmeyecektir.
Âllâhü teâlanın zati ilâhî ve sıfatı ilâhîsi ile ezelî ve ebedî olduğuna inan¬maktır.
Ashap ve Tabiînin ittifak ederek icma ettikleri müslüman cemaatı toplu luğunun birliğine muhalefet etmemek lazımdır.
İyi ve kötü her müminin arkasında namazı kılmak ve iyi ve kötü ölen her müslümanın cenazesine hazır olup kılmaktır.
Günah ve haramlara hela! demedikçe, günahı ile beraber kıbleye dö¬nen her ehli kıbleyi tekfir etmemek (kafir dememk) lâzımdır.
Hayır ve şer her şeyin Ailahdan olduğuna ve ondan geldiğine inanmak lazımdır,
Bi gayri hakkın hic bir müslümana kılıcı veya bıçağı çekmemek lazım¬dır.
Seferde ve hazarda mestler üzerine meshetmeyi hak görüb işlemek¬tir.

Cuma ve Bayram namazını kılan bir emîrin arkasında namaz kılmayı hak görüb kılmaktır.
Mümine îman, bir Allah vergisi ve kulun kazancı olduğunu bilmektir.
Kulların İşlerini, Alâhü tealanin yarattığına inanib öyle itikad etmek¬tir.
Kabir azabının hak olduğuna inanmaktır.
Allahü teâlanın kelam sıfatının mahluk olmayıp gayrî mahluk olduğuna inanmaktır.
Kabirde Münker ve Nekir meleklerin gelib sual soracağına inanmaktır.
Dirilerin, ölülere yapdıkları dualar ve verdikleri sadakaların faydası ola¬cağına inanmaktır.
Peygamber efendimizin şefaatinin hak olduğuna ve ahirette muhakkak olacağına inanmaktır.
Peygamber efendimizin Mîracının hak ve sabit olduğuna inanmaktır. Kfyamette insanların amellerini belirten amel defterlerinin okunacağı-na inanmaktır.
Kıyamette; Hisabın, Mîzanın ve Sıratın hak ve var olduğuna inanmaktır.
Cennet ve Cehennemin sonradan yaratılmış, el'an var olup fenaya uğ¬ramayacağına inanmaktır.
Peygamber efendimizden sonra bu ümmetin en afdalı, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve aşerei Mübeşşere (Allah hebsinden râzî olsun) olduklarına inanmaktır.
Peygamber efendimizin Ashabının kendisinden sonra gelen bütün in¬sanlardan afdal olduğunu ve ashabın hebsinin âdil olduklarını kabul edib inanmaktır.
Ahirette cenabu hakkın baş gözle müminler tarafından görüleceğine inanmaktır.
Büyük ve küçük günahı işlemekle, bir kimsenin kâfir olmayacağına ancak helal derse kâfir olacağına inanmaktır. Daha başka îman ve islam esaslarının top yekûn hepsine inanmaktırki, uzun İzahı akâid ve kelâm ki-tablarında yazılmıştır. [270]
Tercümesi:
186 - (47) Mâlik Bin Enes (R.A) den mürsel olarak rivayet edilmiştir, dedi:
Resûlülloh (S.A.V) buyurdu :[271]
«Size iki emr (iki şey ve iki büyük hüküm) bırakdım. Bu iki şeye ciddi¬yetle sarıisanız, asla ve kat'â sapıtmazsınız (O iki şey) : Aliâhın kitabı (Kur' anı Kerim) ve Resulünün sünnetidir.» [272]
İzahat
Hadîsi şerifi rivayet eden Tabiînden olan Mezheb sahibi İmamı Mâlik olması hasebiyle rivayetinde de belirtildiği gibi, mürsel ismini alan hadîsi şeriflerdendir.
MÜRSEL : Bir hadîsi şerif, direk Tabiînden rivayet edilerek Peygamber efendimizden rivayet edilib sahabe ismi zikredilmeyen hadîsi şerifdir. Meş¬hur olan tarif ve ehli hadîsin meşhur görüşü budur. Fakat fıkıh ehline göre, tâbiîndende bir derece aşağı olan tebeı tabiînden rivayet edilene de Mürsel hadis denir. Hadis kitablarında, Mürsel hadis olarak zikredilenler, hadis ehlinin görüşü olan Tabiînin rivayet ettiği hadîsi şerifdir.
İmamı Mâlik (R.A) hakkında gerekli kısa malumat, eserin baş tarafında geçmiştir.
Hadîsi şerirde belirtildiği üzere. Peygamber sallailâhü aleyhi veseliem efendimiz, kendisi her ne kadar fena olub âhirete irtihal etmişsede, kendisin¬den sonra gelen ümmetinin doğruyu bulması ve her türlü tehlikelerden korunabilmesi için, çok mühim ve en büyük iki şey bıraktığını, şayet bu iki şeye dikkatla ve ciddiyetle sanlınırsa, mutlaka kurtuluşa ve neaâta erişile¬ceğini beyan buyurmuştur. Ve o iki şeyin ismini açıklayarak Allâhü teâlanin tebdil tağyirden beri ve en mükemmel şekilde hakîkatları beyan eden Ceb¬rail aleyhisselam tarafından Peygamber efendimize tam yirmi, üç senede getirdiği kelâmı ilâhi kur'anı kerim ile Peygamber efendmizin mübarek sözü, fîli ve takriri olan sünnetidir.
Dünya hayatının en son Rehberi, önder ve Mürşidi ve bütün beşerin tek lider ve halaskarı Peygamber sallailâhü aleyhi veseliem efendimizin, beşeriyyetin tek kurtuluşunun yolunu açık bir ifâde ile belirtmiştirki, İslam-dır. Yâni kitab ve sünnetin mecmuunu kendisinde toplayan tek isimle beyan edilen islâm, şeriat ye din, beşeriyyetin tek kurutuluş yoludur. Binaenaleyh Kitab ve sünneti ve kitab, sünnetin içtima ettiği islâmı bırakıbda baş.ka yol¬lardan ve prinsepilerden kurtuluş ve huzur arayanlar, islamın ilk devrinden beri devam ederek geldiği ve görüldüğü gibi, bugünde aynı şekilde görül¬mektedir ki, dalâlette ve bataklık cindedirler ve kitab ve sünneti bırakıbda bir takım kâfir ve mülhidlerin pirensiplerini kendilerine rehber edinenler veya kitab ve sünnetten ilham ve kaynak olarak istifâde etmeden aynı zamanda kitab ve sünnete muhalif olan bir takım indî ve şahsî görüşlerini esas olarak veya beşerî fikir ve kanunlara dayanarak bir takım prensip ve ka¬nunlar yaparak hareket edenler, kurtuluşa ve huzura kavuşamtyacaktardır.
Bir mesele, ve işde ihtilâf ediür ve doğru yol aranırsa, hemen kitab ve sünnete muracat edib oradan halletmek veya kitab ve sünnetten hakikati aydınlatacak tam bir istikâmetli bilgiye sahib olan âlim ve kâmil kişiye mu¬racat ederek doğruyu bulmak, en isabetli ve en doğru yoldur.
Kısa açıklama ve tatbik yönünü belirttiğimiz mübarek hadîsi şerifde şu ayeti kerîmelere İşaret vardır.,
«Şayet bir şey hakkında münazaa ve münakaşa ederseniz, hemen onu Allâha (Kitaba) ve Resulüne (Sünnete) havale ediniz, eğer Allâha ve âhiret gününe inanıyorsanız.. İşte bu müracaat, hem hayırlı ve hemde netice bakı¬mından daha güzeldir.» (Nisa, 59)
Diğer âyeti kerîme meali :
«Şüphesizki bu Kur'cn, insanları en doğru yola sevk eder, götürür..» (İsra sûresi, 9)
Diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur.
«Elbette peygamberin emrine aykırı hareket edenler, başlarına (dünya¬da) bir belâ inmesinden veya (âhirette) kendilerine elem verici bir azab isa¬bet etmesinden sakınsınlar.» (Nur sûresi, 63) [273]
Tercümesi:
187 - (48) Guzeyf Bin Elhâris essümâlî (R.A) den mervidir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[274]
«Bir kavm, bir (kötü) Bid'at ihdas ederse, ancak o (kötü) Bid'atın mis¬li bir sünnet kaldırılır : Binaenaleyh bir sünnete sarılıp amel etmek, bir Bid'¬at ihdas etmekten hayırlıdır.» [275]
İzahat
Râvî Guzeyf bin Elhâris Essümâlî (R.A), sahabe ve tabiinden olduğun¬da ihtilaf edilmiştir. Fakat sahabeden olduğu hususu tesbit edilib kararlaş¬tırılmıştır. Askalânî merhum takribinde ashabdan olduğu tesbit edildiğini be-
yan etmiştir. Aliyyülkâri de aynı hükmü zikretmektedir. Eba esmâi Şâmî kün¬yesi ile künyelenmiştir. Peygamber efendimize yetişmiştir. Fakat sohbetine oturııb oturmadığı ihtilaflıdır. Kendisi diyorki, «Rasulüllah sallallâhü aleyhi vesellemin zamanında doğmuş, ve yetişmiştim de ona biat etmiştim ve oda benimle musafaha etmişti.»[276]
Kendisinden Hz. Ömer, Hz. Ebâ Zer ve Hz. Aişe hadîsi şerif işitmiş ve dinlemişlerdir. Ayrıca Mekhul ve Selim bin Amir (R.A) da hadis rivayet etmiş¬lerdir. Vefatı, Hicretin atmış (60) küsur tarihinde vuku bulmuştur.[277]
Hadîsi şerifde belirtilen, «BİD'AT» kelimesinin anlam ve açıklaması yukarda geçmiştir. Biz burada sâdece bir Bid'at işlenince, bir sünnetin terk edileceği hususunu belirten bir kaç misal vermeye çalışacağız.
Bid'at olarak inanılan ve amel edenlerden bâtıl şeyler bek çoktur. Tabi-iki o Bid'atları işleyenler, Bid'at değil iyi bir amel veya iyi bir şey zannederek inanıb işlemekteler. Halbuki Bid'at, Küfürden sonra en büyük günahlardan birisidr.
Bid'at, itikad da olduğu takdirde bâzıları küfür olur. Müeessimelerin, Al-lâhü tealayı diğer cisimlere teşbih etmeleri ve Cesed ve cisimle beraber ahirette haşrulunmayı inkar edenlerin îtikadlan bu cinsdendir. Bu îtikad gibi bâtıl îtikadlar her ne kadar islamdan ewel var isede. Resulü Ekrem efendi¬mizden sonra da müslümanlar arasında bu kötü akideler gibi pek çok bâtıl ve Uydurma akideler görülmüştür. Aynı Bâttl ve Bid'at akideleri savunanlar zmaan zaman yine görülüyor.
Ameldeki Bid'atlara da şöyle bir kaç misali vererek İktifa edelim :
a- Bayram günleri bayram namazından sonra hutbeleri dinlemek sünnet iken. Bayram namazını kılan cemaattan bir kısmı hatta bâzı mem¬leketlerde pek çoğu Bayram namazını kılınca hemen kalkıp camiden veya namaz kıldığı yerden çıkıp gidiyorlar. Bu adamlar sünneti terk ederek Bid'atı işleyorlar ki, bu Bid'atı işlemekle bayram günü sürür ve sevişme esaslarını yok ettiği gibi, daha bir çok dînî hükümleri işlemekten mahrum oluyorlar. Hatibin hutbesinde camiden çıkınca yapılacak dînî vazifelerin bir kısmını öğrenmekten, mahalle ve köy halkının bir birini tanıyıp hal hatır sormalar, selamlaşmak ve el sıkma sünnetinden.mahrumiyetler, camide toplu halde dua etmekten ve daha pek çok iyi ve sünnet amellerden mahrumiyet gibi hallerin bulunması görülür.
Bayram namazından sonra kalkıp hutbeyi dinlemeden çıkanlar, hem cemaatı üzerler ve hemde hutbeyi okuyan hatib efendiyi rencide ederler. Hutbeyi dinleyecek cemaat ise, kalkanların hareket ve davranışlarından do¬layı, huzurlu hutbe dinleyemezler.
İşte bu sebebden Bayram namazını kılınca hutbeyi dinlemek, en güzel ve İyi amellerden birisidir. Bu sünneti mutlaka işlemeliyiz. İşlemeliyiz ki. pek çok iyiliklere ve hayırlara nail olmalıyız.
b- Cuma günleri tek başına oruç tutmak ve cuma gecesi bâzı cami ve mescidlerde toplanıp toplu halde cuma gecesine mahsus olmak üzere cehri bir şekilde zikirler ve toplu namaz kılmalar da Bid'at ve yasak olan ameNerdendir. Zira cuma günü ve gecesi için ayırım yaparak gündüz oruç tutmak ve geceleyin diğer gecelerde yapılan ibâdetlerden değişik ve tah¬sisli bir şekilde meşru olmayan ve izni şer'î bulunmayan ibâdetlerle meşkul olmak yasaklanmıştır.
Müslim, Ebi Hureyre (R.A) dan rivayet ettiği bir hadîsi şerifde Resulü Ekrem efendimiz şöyle buyurmuştur:
«Cuma gecesini, diğer geceler arasından ayırarak kâim olmak suretiy¬le (Fazladan İbâdet yapmak suretiyle) tahsis etmeyiniz ve Cuma günü de diğer günlerden

değişik olarak oruç tutmak suretiyle tahsis etmeyiniz. An¬cak sizin birinizin mûtad üzere tuttuğu gün o güne tesadüf ederse, bu tak¬dirde caizdir.» [278]

Evet cuma gününün faziletini elde etmek için, salâvatı şerîfeler, zikri ilâhîler, Kur'andan bâzı sûreler okumalar, dua, gusül, misvak kullanmak, koku sürünmek, dırnak kesmek ve etek temizliğinde bulunmak ve güzel elbiselerle camiye erken saatte gitmek gibi iyi ameller, bizzat Resulü Ekrem efendimiz tarafından tavsiye buyurulmuştur. Fakat cuma günü gündüz tah¬sis etmek suretiyle tek başına cuma günü oruç tutmak, haftanın diğer gün¬lerini ihmal edib hiç bir kıymeti yokmuş gibi bir hâlin olabileceğinden o gü¬ne mahsus olmak üzere oruç tutmak yasaklanmıştır. Oruç tutmak yasakla¬nınca cuma günleri oruç tutan kimse, Bid'at işlemiş olur. Bid'atı işleyince sünnetin hükmünü de terk etmiştir.
Cuma günü ve gecesi ile ilgili pek çok faziletler beyan edilmekle be¬raber, diğer gün ve gecelerinde kıymetini takdir etmek lâzımdır. İşte bu haf¬tanın diğer günlerine de değer vermek için, o güne ve o gece mahsus de¬ğişik ibâdet şekli yasaklanmıştır.
Türkiyede bir çok yerde cuma gecesine mahsus olmak üzere tevbe ve nikah tazeleme yapılır. Haftanın diğer günlerinde ve diğer vakitlerinde yap¬mayıp sâdece cuma gecesine mahsus olmak üzere yapıldığından, o gece ce-mat camide çoğalır. Sebebi de İmam nikah tazeledecek ve günahımıza tevbe ettirecektir. Cumaya mahsus bir ibâdetin icrasını yasaklayan mübarek peygamber efendimizin buyuruğu, seneler sonrası ne şekilde tehlikelere sebeb olduğunu göstermiş oluyor.
Tevbe ve istiğfar ve her hangi bir nikah tehlikesi karşısında nikah ta¬zelemek şer'an var ve lazımdır. Fakat böyle bir geceye veya bir vakte tâyin etmek doğru değildir. Tevbe ve istiğfar her saat yapılabilecek ve yapılması icab eden bir vazifedir.. Nikah tazelemek ise, ne zaman îcab ederse, vakit geçirmeden zamanında yapılması lazımdır.
Aslında beş vakit farz namazın akebinde istiğfarda bulunmak (istiğfar etmek) sünnettir.
Tecdidi îman ve nikah hükümlerinin geniş şekilde izahı, fıkıh ve.ahlak kitablarında zikredilmiştir. Bir nebze malumatta, «İslama sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı esermizin ikinci çilelinde mezkûrdur.
c - Bid'at amellerden birisi de, Muharrem ayının onuncu günü (Aşura günü) tek başına oruç tutmaktır.
Yahudiler daha ewel muharremin onuncu günü çeşitli sebebierden dolayı oruç tutarlardı. Bu Medîneye hicret eden Rasûlüllah saüallâhü aleyhi veseflem bu hâli görünce veya hayberin fethinde yahûdîierin bu hâlini gör¬düğünde şöyle buyuruyor: .
«Aşura günü (Muharremin onuncu günü), oruç tutunuz, fakat bir gün eweli veya bir gün sonras.ı ile beraber tutarak yahudilere muhalefet ediniz.»[279]
Şu halde sünnete uygun olan. Muharrem ayının onuncu günü oruç tutmak isteyen kimse, ya dokuzuncu gün ile onuncuyu beraber tutacak veya onuncu gün ile onbirinci günü beraber tutacaktır.
Binaenaleyh tek başına muharremin onuncu gününü tutmak sünnete muhalif ve izni şer'İ bulunmayan bir Bid'attır.
Bid'atın îtikad ve amelle ilgili olanlarının bir kısmını «İstâma Sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizde beyan ettiğimizi hatırlatırız. Birde aynı eserin üçüncü cildinde sâdece amellerle ilgili Bid'attları, yakın zamanda müslüman kardeşlerimize sunacağımızı bildiririz. [280]
Tercümesi:
188 - (49) Hassan (R.A) den mervidir, dedi:[281]
«Bir kavm dinlerinde (kötü olan) Bir Bid'atı ihdas ettiklerinde, Allâhü teâla o Bid'at kadar sünnetten saymayı takdir eder. Ondan sonrada o soyu¬lan sünnet (iyilik ve iyi amel) kıyamete kadar o Bid'atı ihdas eden kavme bir daha avdet etmez.» [282]
İzahat
Râvî Hassan bin sabit (R.A), Medînedeki hazrec kabilesine mensub En-sâri kiramdan ve peygamber efendimize inananların ewelinde olanlardan dır. Fakat biraz korkaklığı olması hasebiyle muharebelere iştirak etmediği zikredilmektedir. Bununla beraber gayet güzel şiir söylediğinden Rasûlü Ekrem efendimizin medhiyesini en güzel ifâdelerle yapar ve islam düşman¬ları müşrikleri de fevkal'âda hicv edici cümlelerle zemmederdi.
Kendisinin künyesi, Ebülveliddir. Ebû Abdirrahman da denirdi. Peygam¬ber efendimizi müdâfaa ve müşrikleri kötüleyci ifâdeleri ile onları perişan ettiğinden kesici kjlıc babası manasını ifâde eden «Ebülhassam» künyesi ilede söylenirdi.
İslâmı kabul ettiği zaman, kendisi altmış (60) yaşında idi. Müslüman oldukdan sonra da bir altmış sene daha yaşayarak yüz yirmi yaşına kadar yaşamıştır.
Şâirunnebİ - Peygamberin şâiri olmasıhasebiyle, Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz Mescidi şerifde Hassan (R.A) için bir hitabe yeri ayırmıştı.
Peygamber efendimiz hakkında güzel hitabette bulundukları za¬man, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem onun hakkında şöyle buyurur¬lardı :
«Rasûiüliâhi müdafa ettikçe hak celle ve alâ Hassanı teyid eder.»[283]
Hz. Hassan {R.A}, yüz yirmi yaşında hicretin elli dört (54) tarihinde Medînei münewere de vefat etmiştir. Kendisi gibi. Pederi, büyük pederi ve daha büyük pederi yüz yirmi (120) şer yaşlarında vefat etmişlerdir.
Kendisinden Hz. Aişe, Hz. Ömer ve Ebî Hureyre hadîsi şerit rivayet etmişlerdir, Allah hepsinden razî olsun. Amin.
Hz. Hassanın beyan ettiği mübarek cümlede çok mühim bir husus belirtilmektedir. Bir cemaat ve bir millet de, Bid'at-ı seyyie denilen kötü bir Bid'at işlenirse, orada mutlaka, bir sünnetin yok olacağı beyan buyurulmaktadır. Bu mübarek sözün ihtiva ettiği hükmün manası da günü¬müzde pek ayan ve beyan şekilde görülmektedir.
Meselâ, Cuma günleri hatib efendi hutbeye çıkınca namaz, niyaz, ke¬lam, selam ve emsali her türlü okuma ve diğer ibâdetler yasak iken, hatib hutbeye çıkınca içerde okunan ezana ya ewelinden itibaren İcabet edenler görülür veya ezanın bitiminde mutlaka müezzinle beraber, «LAİLÂHE İLLAL¬LAH» diyeceklerdir. Ne kadar da îkaz edilse, farz ve sünnetin yerini bir Bid'at işgal edince, onu bıraktırmak çok güç olduğundan bırakmazlar.
Keza farza başlamazdan ewei bâzı memleketlerde müezzinler ihlas okurlar. Bu yapılan amei Bid'attır. Bıraktırmak meseledir. Bu meselenin iç yüzünü bilenler dahi çeşitli nedenlerle ihtilafa düşerler, nihayet, «ihlâslılar ve ihlassızlar» diyerek dedi kodu yaparlar. İşte buda gösteriyorki, ihdas edilen bir Bid'at, yok edilmekte çok güçlük çekilmektedir ve aynı zamanda o Bid'atın yıkdığı sünneti ki. Peygamber efendimizin işlediği şekli tekrar yap¬mak ve yapdirmak meseledir,
Mezarlıkda kabirler üzerine yapılan taşlar, kubbeler ve daha başka haram olan israf ve Bid'atları yok etmek veya önleyib sünneti icra ettirmek-de, bir başka felâkettir. Hadîsi şerifde belirtildiği üzere, öldürülen sünnet, nerede ise, bir daha ihya edilemiyor.
Rasûlüllah sallallâhü aleyhi veseliem efendimizin işlediği şeklini bırakıb kendilerinin ihdas ve îcad ettikleri Bid'adlardan birisi de, beş vakit namaz¬dan sonra cami içinde sıralanıp birbirleri ile musâfahalaşmakttr. Gerçi bâ¬zı bilginler, Bid'atı hasene kabul ederek cevaz vermişlerdir. Fakat gerçek ve hakikat olan. Mekruh ve Bid'attır.
İmamı Nevevîden naklen İbni Abidin şu cümleleri nakletmiştir: «Sen bilki, Her karşılaşmada musâfaha yapmak müstehabdır. Fakat insanların âdet edindiği sabah ve ikindi namazından sonra yapılan musafa-halaşma'nın şer'i şerifde aslı yoktur. Lakin musafahalaşmakda yinede beis yoktur. Zira musafahanın aslı sünnettir...
— Şeyh Ebilhasen El Bekri (R.A) İse dediki : İmamı nevevînin ikindi ile sabah namazını kayıtlaması, onun zamanında o iki vakitte âdet olduğun¬dandır. Aksi takdirde bütün vakitlerde yapdıkları da tâkib eden hallerdendir. Şirinbilâlîde, «Musâfaha» risalesinde aynen zikretmiştir. Ve Şemsilhanûtî (R.A) dan şunları da nakletmiştir : Nassın umûmunun hükmü, musafahanın aslının meşrûiyyetinden dolayı cevazına fetva vermiştir. Muvafık olanda budur. Metinlerin mutlak musafahanın meşrûiyyetini zikretmesinden dolayı şârihde böylece zikretmiştir.
— Fakat namazdan sonra musâfahaya husûsî olarak devam edilirse, bilhassa buralarda bu musafahanın sünnet olduğu cahillerce bir hükme varılabilir, denilir. Böyle olunca da diğer vakitlerde (karşılaşınca) yapılması gereken sünnete ziyade olarak bir sünnetin ver olduğu anlaşılabilir. Halbu¬ki buralarda (namazlardan sonra) musafahalaşmak siefden hiç bir kimse ele işlemediği kelamlarından açıkça anlaşılmaktadır.
— «Muîtekad» isimli eserden naklen «Tebyinulmeharim» de şöyle nakl-oiunmuştur:
«Her hâlü karda namazın edasından sonra musafahalaşmak, kerâhat-tır. Zira sahâbei kiramdan (Allah onlardan razî olsun) hiç birisi namazın edasından sonra musâfalaşmamışlardır. Ve namazdan sonra musafaha¬laşmak, Râfızîlerin sünnetlerindendir...
— Sonra Şafiilerden İbni hacerden beyan edildiğine göre; Namazın edasından sonra musafahalaşmak, şer'i şerifde aslı olmayan bir mekruh ve Bid'attır. O Bid'atı işleyen, ewelâ uyarılır, ikinci sefer tâzir edilir. Sonra İbni Hacer (R.A) dediki : Mâlikîlerden İbnülhac MEDHAL adlı eserinde dedi :
«Namazın edasından sonra musafahalaşmak, Şer'i şe¬rifde musafahalaşmanın yeri, ancak ve ancak müstüman diğer bir müslü-mn kardeşi İle karşılaştığı zamandır. Namazların arkasında değildir. Bina¬enaleyh Şer'î şerif musafahayı nereye ve nerede koymuş ise, koyduğu yerde işlemek gerekir. Yerinden başka yerde yapılırsa, o musâfaha yasaklanır. Ve namazlardan sonra musafahayı işleyenler, sünnete muhalif olarak işledik lerinden men edilir...»[284]

Yukarda en açık bir şekilde naklettiğimiz gerçekler karşısında, müslü-man kardeşlerimize dikkatli ve uyanık olmalarını tavsiye ederiz. En doğru olanı, namazlardan sonra musafahalaşmayı terk etmektir. Başka zaman ve mekanlarda müslüman müslümanla karşılaşınca velevki âdet vechi üzere olmadan cami içinde tesadüf edilse dahi, birbirleri ile musafahalaşmaları sünnet veya müstehabdır. Çok ve çok sevabdır.
Bu Mes'elenin namazdan sonra ki yönü, «İslama sokulan Bîd'at ve Hu¬rafeler» adlı eserimizde bir nebze bahsedilmiştir. Diğer vakitlerde yapılması meşru olan musâfaha hakkında da, «Mülteka Tercümesi» isimli eserimizin n\<rdüncü cildinde zikri geçmiştir.
İşte bir kaç misal ile açıklamaya çalıştığımız Bid'atı, işleyib-sünneti öl¬dürmenin açdığı yaralar ve o ihdas edilen Bid'atın giderilmesi ile tekrar sünnetin ihyası ne hal ve durum alıyor. Allâhü teala Peygamber efendimize muhalefetten bütün müslümanlarla bizleri korusun. Amin.
Sünneti yıkmak, bir yetişgin ağacı kökünden söküp atmağa teşbih edilmiştir. Gelişmiş ve kökleşmiş bir ağaç bütün kök ve budaklarından kopduğu için, tekrar

başka bir yerede dikilse, tutması ve dirilip hayata de¬vam etmesi çok ve çok güçdür.
Yıkılmış bir sünnetin tekrar diriltip yerine oturtarak İhya edilmeside o kadar güçdür. .
Birde Bidîatla mücadelede, fitne ve cidal yoluna girmeden yok etme yolunu tâkib etmek, en doğru ve isabetli harekettir. Zira âyeti kerîme ve ha¬dîsi şeriflerde beyan edildiği üzere, fitne çıkarmak veya uyuyan fitneyi uyan¬dırmak, adam öldürmekten daha eşed ve daha büyük günahdtr.
Şu halde mes'eleyi iyi bilen, nasihat ve ikaz yolunu iyi yapabilecek ve sözü dinlenecek bir yetgiii, emri bilmâruf ve nehyi anilmünkerle mücâdele yolunu tatbik etmelidir. [285]
Tercümesi:
189 - (50) İbrahim Bin meysere (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu :[286]
«Bir kimse, Bid'at sahibine tazim (ve yardım) ederse, işte o kimse mut¬lak surette dînin yıkılmasına yardım etmiş olur.» [287]
İzahat
Râvî İbrahim bin Meysere (R.A), Taiflidİr. Mekkei Mükerremeye gelib sakin olduğu da olmuştur. Tâbiîndendir. Tabiînin hadis hafızlarındandtr ve hafızların beşinci derecede olduğu beyan edilmektedir. Vefatı, hicretin otuz ikinci (32.) senesinde vuku bulmuştur.[288]
Hadîsi şerifde beyan edilen hükmün ehemmiyetini günümüzde daha fazia anlamış oluyoruz. Zira pek çok Bid'atcı ve sapık zındıklara iltifat edi¬lir veya onlarla oturulur ve belkide yapdıkları uydurma batıllara nazar-et¬meden çeşitli nedenlerle yardım edildiğinde, kendisine tabiî olan aveneleri¬nin yanında şirinleyor ve kendisinin din tahribatı dahada kuvvet bulmuş oluyor.
Dîni tahrib etmekte en azılı ve en tehlikelilerden birisi olan Bid'atcilara yardım etmek veya onlara iltifat edib mücâdeleyi terk etmek, Rasûlü Ekrem efendimizin buyurduğu üzere dînimizin yıkılmasını veya en ağır din tahriba¬tını meydana getirir.
Bid'atcı ile mücâdele terk edilince, o sapık kendisinin kötülüklerini göremiyen cahillere kendisini haklı ve doğru yolda olduğunu göstererek ve hatta kendisine iltifat eden kimse, biraz dînî yetgiye sahib olursa, bu tak¬dirde de o bilgin adamın kendisine bağlı olduğunu savunarak dahada zara¬rının artmasına sebeb olur. Bu hallerin böyle olduğu şekillere ve hâdiselere pek çok yerde ve çeşitli zamanlarda bizzat şahid olduğumuz vâkîdir.
Bu kabil tehlikeler, müsfümamn batıl ve belkide küfür olan bir çok kötü akîde ve amelleri doğru ve hak zannederek inanıb amel edecekler¬dir. İşte böyle tehlikelerden korunmak için, Bid'atcı kimselere yardım etmemek, onlarla oturmamak ve karşılaşıldığı zaman, kendilerine iltifat etme¬yip îtikad ve amellerinin kötülüğünü îkaz ederek mücadele etme yolunu yap maya çalışmak, en güzel ve isabetli harekettir.
Hasanı Basri rahimehullah şöy demiştir:
«Bid'at sahibi ile oturma, zira o kimse senin kalbini hastalaştırır.»
(Elbidau.47] İmamı Evzâî (R.A) de şöyle demiştir:
«Bıid'at sahibi ile münakaşada kendinizi emin görmeyiniz. Zira onun fitnesi, sizin kalbinize şüphe kanalı ile intikal edebilir.»
{Elbidau vennehyü anha, 53) İbrahim Teymî Hz. ri de şöyle demiştir:
«Bid'atcılaria konuşmayınız. Zira kalbiniziin irtidad etmesinden (Dinden çıkmasından) korkarım.» (îtisam, C. 1, 84)
Yahya bin ebî Kesîr fR.A) de demiştir ki : «Yolda bir Bid'at sahibi ile karşılaşdığında, hemen başka bir yolu tut.»
(îtisam, C. 1,84)
Fudayl biri lyaz (R.A) da şöyle demiştir : «Bir kiimse, Bid'at sahibi ile oturursa, ona ilmi hikmetten verilmez.»
(îtisam, C. 1,90) Ebû kılâbe (R.A) de demiştir: «Bir adam, bir Bid'at uydurursa, kılıçla boynunu vurmak helal olur.»
(îtisam, C. 1,83) İmamî Gazâlî merhumda şöyle demiştir:[289]
«Şüphesiz böyle (zındık, sapık ve Bid'atcı sahte) adamlgrı öldürmek, yüz kâfiri öldürmekten daha evla ve sevabdır.» [290]
Tercümesi:
190 - (51) İbni Abbas (R.A) den mervidir, dedi:
«Bir kimse, Âlânın kitabını (Kur'anı Kerimi) tâlim eder, sonra o Kur'ani kerimde (emri ilâhi ve nehyi ilâhîden) olan hükümlere tâbi olursa/Allahü teâla, o kimseyi dünyada dalâletten hidâyete sevk eder ve kıyamette o kim¬seyi kötü hesabdan korur.»
Diğer bir rivayette İbni Abbas (R.A) şöyle dedi :
«Bir kimse Allahü teâlamn kitabına (Kuranı Kerime) iktidâ ederse, dün¬yada sapıtmaz ve âhirette zahmet çekmez, azab olunmaz. Sonra şu meal-laki âyeti kerimeyi okudu :[291]
«Kim benim hidâyetime uyarsa, işte o sapıklığa düşmez ve âhtrette zahmet çekmez.» " [292]
İzahat
İbni Abbas (R.A) in beyan ettiği mübarek cümlelerde de dünya ve ahi- seâdetinin Kur'ana tâbi olup Kur'anı kerimin.hükümierine gerçek şekil-. Je İtirazsız inanıb dediği hükümlerle amel etmektir.
Evet Kur'ana tabî olup dediği ile amel etmek, insanı dünyada pek çok syan ve kötülükden muhafaza eder ve âhirette de çetin ve korkunç hisab-lan ve cehennem azabından korur.
Meselâ ; Kur'anı kerim, namaz kılmayı, zekat vermeyi, hacca gitmeyi, maya babaya itaat etmeyi, akrabalara sılaya gitmeyi, selamlaşmayı, ihlas a amel etmeyi, setrulavrete riayet etmeyi, komşu hakkına ve yetimlerin korunmasına dikkat etmeyi ve daha pek çok emirlerin yanında, Şarab iç¬meyi, kumar oynamayı, yalan söylemeyi, hırsızlık yapmayı, haksız yere jdam öldürmeyi, iftira etmeyi, zina yapmayı, gıybet etmeyi, zulumda bulun¬mayı, kin ve buğuz etmeyi, hased ve fesatlıkda bulunmayı, kibir ve ucubda)ulunmayı ve daha pek çok haramları yasaklapıış «yapmayınız, yaklaşma¬dınız, uzak durunuz» demiştir.
Yukarda saydıklarımızın her birine hakkı ile riayet edenler, hem dünya- huzur ve sadetini görür ve hemde âhiretteki elim hesab ve azabdan kur-:ulur.
Meselâ; namazını dosdoğru kılan bir kişi, her türlü kötülükten kendini îorur ve imkan dâhilinde bütün iyiliklere yanaşır ve kendisinden ne bir nsan ve nede bir hayvan zarar görmez. Tabiîki, bu namazı dosdoğru kılan plmselerde görülür. Yoksa şartlarına riayet edilmeyen, gösteriş ve başka¬sının baskısı, korkusu ile kılınan namazlarda böyle şeyler görülmez. Keza fidet ve görgü İcabı namazı kılıb hakkın rızasına uygun olub olmadığı hu¬suslar düşünülmez ise, bu namazdanda hiç bir fâide görülmez. Beikide Al¬lah muhafaza yerli azıb sapıtmasına ve çeşitli hile ve dalavereye tevessül itmeye sebeb olabilir. Çünki bir ibâdet ve iş, şartına riayet edilerek yapıl-nazsa, o işin sonu felâket ve en azından o işin zararını görmektir.
Zaman ve şartına riayet edilmeden evlenenler, tarlaya tohum atanlar, her hanki bir işe keza şartına riayet etmeden başlayanlar, hiç bir zaman randıman alamazlar ve hatta yerine göre çok yaralar açan ve altından kal-kılması güç olan mesele ve zararlarla karşilaşanlar çok görülmüştür ve aynı şekiller görülebilir.
Keza şarab içen bir kimse de, namazdan niyazdan uzaklaşır. Sevgili dostları ile düşman olur. Tenbellik ve atâlet ve daha zina, yalan, iftira, adam öldürmek gibi pek çok kötülükleri işlemeye ve işletmeye sebeb olur. Evin¬de huzur ve rahatlık diye bir şey kalmaz. Komşuları bîzar eder, sarhoşkafa ile gelib ailesine talak verir, böylece karısını boşar. Aile ve çocuklarına bak¬maz, onların ihtiyaçlarını hiç düşünmez.
İçki içen kimseden, melekler uzaklaşır, şeytan musallat olur. insanla¬rın maskarası olur. Allanın sevgisinden mahrum olduğu gibi insanların için¬de itibar ve sevgisinide yok eder.
Hulasa beş vakit namazını kılmayan veya hakkı ile namaz kılmayıp aldatmaca namaz kılanlarla, içkiye mübtelâ olan kimseler, cemiyet, cema¬at, aile ve millet için çok zararlı ve kötü adamlardır. Buradaki kötülüklerinin cezası, ile ahirettede çok şiddetli hisab ve azaba müstehaklık vardır.
Öyle ise, tek kurtuluş kur'anda ve .kur'ana tabî olmaktadır.
İşte Kur'ana tâbi olan ve olmayanlara âit vermiş olduğumuz bir İki misal ile, İbni Abbas (R.A) m ne demek istediğini açıklamış oluyoruz.
Kur,arıı kerîme ittiba edib buyurduklarını harfiyyen yerine"^getirenlerle, muhalefet edenlerin fenalık ve felâketlerini bir kaç âyeti kerîme ve hadîsi şe_ firleride zikrederek bu beyan ettiğimiz kıymetli sözün ve bizim açıklama¬mızın ana kaynaklarını öğrenmiş ve öğretmiş olalım.
Kur'anı kerimin bir âyetinde şöyle buyurulmuştur:
«Bu, O kitabdırki kendisinde (Allah katından gönderildiğinde) hiç şüp¬he yoktur. (O kitab) Takva sohibleri için doğru yotun tâ kendisidir.» (Bakara sûresi, 2)
Ayeti kerîmede beyan edildiği üzere hakka inanıp hak teâladan ger¬çekten korkan kimseler, Kur'anın hidâyet ve rahmetinden müstefid olur¬lar. Kur'ana hakkı ile inanıp hak teâladan gerçekten korkmayanların ise hidâyeti Kur'anın riasîbi hemen hemen yoktur. Takva sahibi olarak Ailâhın yasaklarından kaçınıp emir buyurdukları hükümleri işleyerek Kur'anın hi¬dâyetinden istifâdeye çalışmak, akıllı müslümanlar'ın amelleridir.
Diğer âyeti kerîme meali şöyledir:
«Ey insanlar! İşte size, Rabinizden bir nasihat, kalblerdeki şüphelere bir şifa ve müminler için bir hidâyet ve rahmet olan Kur'an geldi.» (Yûnus sûresi, 57)
Diğer bir âyeti kerîme meali:
«Hepiniz Allanın ipine (din ve şirîatına, Kjur'anı kerîme) sımsıkı sarılın, birbirinizden ayrılıb dağılmayın.» (Ali İmran sûresi, 103}
Kur'anı kerîme sanlıb hidayet ve seâdete nail olmanın yolunu tarif ve îzah eden âyeti kerîmeler daha pek çoktur. Ancak biz bir kaç âyeti kerîme¬nin mealini nakletmekle iktifa edeceğiz. Ayrıca bâzı âyeti kerimelerin meal¬lerini de yukardaki hadîsi şeriflerin îzah kısmında naklettiğimizi de hatırla¬tırız.
190 nolu İbnİ Abbas (R.A) in kıymetli sözünü açıklayan ve dayanağı şeklini alan bir kaç hadîsi şerifi de nakledelim.
Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin beyan buyurduğu bir hadîsi şerifinde Kur'anın yegâne hidâyet ve doğruluk kaynağı olduğu şöyle zikredilmiştir:
«Muhakkak ki Kur'an, şefaat edicidir ve şefaati kabul olunmuştur (ka¬bul olunacaktır) ve Kur'an (inananmayan veya amel etmeyenler hakkında) davacıdır ve

dâvasıda kabul olunmuştur (mutlaka dâvası kabul olunacak-t.r.)
— Bir kimse, Kur'anı önüne alırsa (Kur'anın dediği ile amel ederse), Kur'anı kerim o kimseyi cennete götürür.
— Bir kimse de, Kur'ant arkasına bırakırsa (Kur'anın dediği ile amel etmeyip tersine giderse), Kur'an o kimseyi cehenneme götürür.»[293]
Diğer bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur:
«Bir kimse, Kur'anı okur ve kalbinde hafız olarak muhafaza eder, son¬rada Kur'anın helal dediği ile amel eder ve haram dediğinden kaçınırsa, Al-lâhü tala o kimseyi cennete katar ve o kimsenin ehli beytinden on kişinin hepside cehennemlik iken on adedine şefaatini kabul eder.»
(Tirmizi, Ali R.A den rivayet etmiştir. Berîka, C. I, 69) me sevk edileceğini beyan buyurmuştur.
Yukarda mealerini nakletmiş olduğumuz hadîsi şeriflerin birincisinde, Kur'anı kerime sarılıp mueibi ile amel eden kimseye, kur'anın âhirette şefa¬atçi olacağını ve şefaatinin da mutlaka kabul olunacağını beyan buyurmuş ve aynı hadîsi şerifin devamında Kur'anı kerîmin hükümlerine riayet etme-vip tersine giden kimseyede kur'an! kerîmin dâvâcı olacağını ve dâvasının-da kabul edileceğini beyan buyurmuştur.
Aynı zamanda şefaat edilenleri, kur'anı kerim ebedî seâdet yeri olan cennete katacağını ve davacı olduğunuda, ebedî azab yeri olan cehenne¬me sevk edeceğini beyan buyurmuştur.
İkinci hadisi şerifdede, Kur'ant Kerimi okur ve lafzını ve mânasını kal¬binde muhafaza ederek mucibi ile amet edeni de, Allâhü teâla cennete ka¬tacağını ve kur'anın hükmü ile amel eden hafızı kelam âlim, akrabasından
cehenneme gitmeleri vâcib olanlardan on adedine şefaat edip cennete gir¬melerini sağlayacağını beyan buyurmuştur.
Ne mutlu o kimselere ki, kur'ana bağlı ve kur'anin hükmü ile amel edenlere ve kur'ana hafız olup kur'anın dediği ile amel eden bir hafızı ke¬lâm âlimin akrabası olanlara!..
Ve ne kadar yazık o kimselereki, Kur'anı kerîmi öğrenib ve evinde bu-iundurubda mucîbi ile amel etmeyip Kur'anın davacı olduğu adamlara!.
Cenabu hak bütün müsîümanlarla bizleri ve neslimizi, Kur'anın hüküm¬lerine bağlı olarak kur'anı kerimin şefaatına nail olanlardan kılsın. Amin. [294]
Tercümesi:
191 - (52)İbin Mes'ud (R.A) den mervîdir.
, «Allâhü teata, sıratı müştekimi (doğru yolu) misal ile beyan etti {ve buyurduk! :) Sıratı müştekimin iki tarafında iki duvar vardirki, o iki duvarda aa açılmış kapılar vardır. Kapılar üzerinde sarkan örtüler vardır. Sıratın (doğru yolun) başında dâvetci vardır.
— O dâvetci derki ; Doğru yol üzere istikamet ediniz (Doğru yoldan gidiniz) Ve eğriliklere sapıtmayınız.
— O sırâtm başında ki dâvetçinin üstünde bir dâvetci daha vardır O da, şöyle davet eder; her ne zaman bir kul o kapılardan (eğri yollardan) bir
şey açmak isterse, hemen o dâvetci, yazıklar olsun aman o kapılardan en azını (kolay ve harfifini) dahi açma. Zira açarsan içerisine g,irersin.
— Rasûtüllah sallâllahü aleyhi vesellem efendimiz, bu temsilî beyan¬dan sonra bu cümleleri şöyle tefsir buyurdu ve haber verdi ki:
— Muhakkak o sıratı müştekim, İslamdır.
— Sıratı müştekimin etrafındaki duvarlar da açılmış kapılar, Allâhın haram kıldığı şeylerdir.
— Şüphesiz ki sarkan örtüler, Afâhü teaianm hadleri (Çizdiği hudüdlar, cezaî müeyyideler veya açıkça beyan etmeyip şüpheli olan hükümleri) dir.
— Sıratı müştekimin başındaki dâvetci, Kur'anı kerimdir.
— Onun (Kur'anı kerîmin) üstündeki dâvetci, her müminin kalbindeki Allâhın vaizidir. (Melek-in ilham ve İkazıdır)»
(Hadîsi, Rezîn ve Ahmed bin hanbel rivayet etmiştir.)
192- (53) Yukardaki hadîsi, Beyhakî «Şuabil îmânında» Newas bin Sem'an (R.A) den rivayet etmiştir. Keza Tırmizi de bu zattan rivayet etmiş¬tir. Ancak Tirmizî daha muhtasar olarak zikretmiştir. [295]
İzahat
Hadîs şerifde Rasûlü Ekrem efendimiz çok açık bir şekilde teşbih ve temsil ederek, Sıratı Müştekimi ve onun nasıl bir yol olduğunuda beyan bu-'yurmuştur. Sıratı müstekîmin başındaki dâvetcininde' kim olduğu beyan buyurularak en bariz şekilde aydınlatmayı yapmıştır.
Sıratı Küstekîmin, islam olduğunu ve Sıratı müstekîmin etraf duvarla¬rındaki kapıların, Allâhın haram kıldığı şeyler olduğunu ve duvar etrafında sarkan örtülerin de hududu ilâhîler veya şüpheli olan hükümler olduğunu beyan buyurmuştur.
Sıratı müstekîmin başındaki Dâvetcinin İslamın esası ve ana kânunu olan Kur'anı kerim olduğunu, ve onun üstündeki dâvetcininde her müminin ilâhî hidâyete erişmesine liyakat kesbeden kalbi olduğunu beyan etmiştir ki, hak ve hakîkaîa susamış hakkın lutfuna mazhar olmuş kalbler, bu da¬vetlere ve dâvetcilere kulak verib nasibini alırlar.[296]
192 nolu hadis Râvîsj Newas bin Sim'an veya Sem'an (R.A) ashabı kiramdandır ve ashabı suffadan olduğu beyan edilmiştir. Samda sakin ol¬muştur. [297]

Tercümesi:
193- (54) İbni Mes'ud (R.A) den mervidir, dedi:
«Bir kimse, sünnet işlemek isterse, ölmüş sünneti işlesin. Zira sünneti dirilten kişi, fitneden emin olmaz. İşte ölmüş sünneti gerçekten ihya eden kimseler, Muhammed Sallâllahü aleyhi veseilemin ashabıdırki, bu ümmetin en efdahdır. Kalpleri en ihlaslı, ilmin derinlerine en iyiî vakıf olan ve amelde külfeti en az olan kimselerdir.
— Onları Allahü teâla mahlukatı arasında nebisi ile sohbet etmeye ve dini mübîni islâmın ikâmesine seçtiği mübarek kimselerdir.[298]
— Binâenaleyh onların başka kimselere üstünlüğünü bildiriniz, onla¬rın eserleri {tâkib ettikleri yolları) üzerine tabî olunuz ve onların ahlak ve iyi haHei-iini kudretiniz yettiği nisbette sarılınız. Zira onlar, dosdoğru yol üzere-dirler*î) [299]
İzahat
Sohâbeı kiramın fakih, Müfessir ve âlimlerinden birisi olan ve aynı za¬manda Rasûlüllah sallâllahü aleyhi vesellem efendimiz zamanında fetva verme hakkına sâhib olanlardan İBNİ MES'UD (R.A) in yukardaki kıymetli sözünün birinci cümlesi olan, «Bir kimse, sünnet işlemek isterse, ölmüş sün¬neti işlesin. Zira sünneti dirilten kişi, fitneden emin olmaz.» bu kelime ve tavsiyelerine aikkat etmek gerekir.
Ölmüş sünneti ihya ederek amel etmek, bilhassa günümüzde çok mü¬himdir, erkeklerden camiye cemaata gelmeyenlerin içinde kalkıp camiye eemaata gitmek, hdtta namazları kılmayanların içinde kalkıp namazı kıl¬mak, kadınların çırıl çıplak sokağa çıkdıkîarı bir zmanda, knsını. kızını ve diğer yakınlarının hanımlarını islamın beyan ettiği tesettüre bürüyerek elbiseterini giydiren ve gayen kimseler, elbette çeşitli itham ve taaruzlara ma¬ruz kalacaklardır.
Beş vakit namazını kılan ve cemaata giden müslümana, «Gerici, yobaz, mürteci eski kafa, ham adam, zevk ve hayattan haberi yok zavallı, moüa, bizim softa, şeriatçı ve sair» kelimelerle sözde itham ederler. Aslında bu kelimelerin bir çoklarını duyan müslüman, iftihar etmesi lazımdır. O zavallı¬lara da ıslahları için hayırlı duada bulunması en doğru yollardan biridir.
Örtünmüş islam kıyafetli hanım ve kizlaradd, «dadı gibi geyinmiş, küflü kafalı kadın, öcü gibi kendini saklayan mahluk V.S» cümlelerle hakaret et¬meye çalışırlar.
İbni Mes'ud (R.A) in tavsiyesi de böyle terk edilmiş veya yapılması güçlük kazanmış islam esaslarını işlemek, en iyi ve en güzel amellerden olduğunu beyan buyurarak bu tahkir ve tezyiflere karşı sabırla mukabele etme yolunu da tavsiye etmiş oluyor.
Günümüzde baldırı bacağı açık islam kadınına benzemeyen çıplak kıyafetli kadın ve kızların ve hatta erkek pantolonu giyerek en âdî şekillere bürünen bir cemiyetin kadın ve kızlarının içinde kadınların kendilerine has bürünme ve örtünme olan elbiselerini giyerek setrülavrete riayet eden hanım lar, elbette göze batacak, elbette o ahlaksızlar tarafından ayıblanacaklardır. Çünkü onlar gibi geyinib veya onlar, gibi örtüp saklanması farz olan vucud-ıarını açmayorlar, yabancı erkeklere kendilerini peşkeş çekercesine sokağa çıkmayorlar. O müslümanlığm gerektirdiği elbiseye bürünen hanımlar, onlar gibi gayri müsiim kadınları ve onların giyimlerini taklid etmiyorlar. İslamın ve müslüman hanımların emir ve giyimlerini tatbik ediyorlar. Müslüman ha¬nımlar, yabancı erkeklerden kaçınırlar, onlar gibi rast gelen erkekle arkadaş olub iffet ve namuslarını yıkmazlar.
Keza sakal, bıyık, hac, kur'an tâlimi ve din tedrisatı yapılan okul, müessese ve emsali yerlere din tâlimine gidenlere karşı, kötü davranışda ve kem gözlerle bakışlar da bulunanlar karşısında, hiç çekinmeden ve yıl¬madan bu kudsî vazifeleri yapmakda, İbni Mes'ud hazretlerinin tavsiye ettiği ölmüş veya ayıblanır hâle gelmiş sünnetleri ihya etmek, elbette çok fevka-lâda bir ameldir.
Gerçi bu saydıklarımız ve daha saymadığımız pek çok islam esaslarını icra etmek, kolay olmayor. Çeşitli itham ve tahkirlere mâruz kalınabiliyor. Zâten İbni Mes'ud hazretlerininde dikkat ve tavsiyesi, ölü bir sünneti veya ayıplanan bir islam esâsını yaparak diriltme esnasında çeşitli fitne, ve fe¬satlıkların olabileceğini de hatırlatması o mühim olan amelleri işlemezden ewei bu hallerin olabileceğini düşünerek ona göre tedbir ve dikkat etme hususunu belirtmektir.
Ashabın ilk müslüman olup islam esaslarını nasıl icra ettikleri ve on¬dan sonraki asırlarda gelen pek çok büyükler, islâmin ana esaslarını yaşa¬mak ve yaşatmak için ve hatta islâmı yıkmaya veya tahrib etmeye yönelik ne kadar, Bid'at ve hurafeler, ortaya atılmış ise, onlarla amansız bir şe¬kilde yılmadan hayat pahasına da olsa, mücâdelelerine devam etmişler¬dir.
Günümüzde islâmı bilmeyen bir takım cahil kimselerin, islam dellalhğına çıkarak islâmın mübelliği Peygamber efendimizin yaşantı ve buyruklarına zıd hareketler ve sözlerde bulunmaktadırlar. Haddini bilmeyen cahil zorba¬larla efbet mücâdele etmek cidal olacağından sâdece islâmın esâsını beyan ederek gerçekleri aydınlatmakla itifa edeceğiz.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, haç vazifesini îfa eder¬ken ihrama girince başını açmış ve başı açık olarak gezmiş ve ibâdet yap¬mıştır. Diğer zamanlarda hep başına bir şey geymiş ve başına sarığını sa¬rarak hayatına devam etmiştir.
Rasûlüllah (S.A.V) efendimizin hayatı bu şekilde devam ettiğinden, fu-kaha ve muhaddisler, hac mevsiminde ihramlı iken başın açık olmasından başka yerlerde, başı açık namaz kılmanın kerâhat olduğunu beyan etmişler ve sokaklarda başı açık gezenlerin naklettikleri veya şehâdet ettikleri ha¬dîsi şerifin makbul olmayacağı ve hatta mahkemelerde şehâdetlerinin red edileceği beyan edilmiştir.
Fıkıh kitablarının metninde şu hüküm mezkûrdur :
«Başı açık namaz kılmak, mekruhdur. Ancak tezellül ve tevazu için olursa, mekruh değildir.»[300]
Fethulkadir de şu hükümler mezkûrdur:
«Haya etmeyen bâzı kimselerinde, şehadetleri makbul değildir. Tek ba¬şına gömiekcek insanların yanında yürümek (dolaşmak) ve ayak uzatmak ve hafiflik (aşağılık, adîlik) sayılan, edebsizlik, mürüvvet ve hayanın azlığın¬dan sayılan yerde başını açan (başı açık gezen kimseninde) şehâdeti mer-düttür.» [301]

Usûlü Hadis şerhinde de Davudulkârısî şu satırları yazmıştır:
«Ve hafiflikden, hayanın azlığından sayılan yerde başını açan kimse¬nin, hadisi şerifler hakkındaki şehâdeti kabul olunmaz.»[302]
İşte sokaklarda başı açık dolaşıbda başlarına memleketin örfü ve za¬ruri halleri karşısında çeşitli fes, şabka gibi bir şeyler giyerek başlarını ör¬tenlere laf atan zavallılar, çok tıata ve yanlışlık içinde olduklarını bilmeli¬dirler. Eğer teşbih maksadını iddia ediyorlarsa, şimdi başı açık gezmek daha fazla teşbihi gerektirmezmi?...
Aynı zamanda müminler çeşitli yasak ve nedenlerle, başlarına sarık ve takke giyemeyince başlarını örtmeleri gerektiğine göre, ne giymelidir¬ler?...
Zaruretler, haramları bile mubah kıldığına göre, başlarına mutlaka bir sey giymeleri lazım olduğundan, teşbih ve teşebbüh maksadı olmadan, kasket ve sâireyi giymek bir mahzur teşkil etmemesi gerekir. Teşbih mak¬sadı ile geyildiği takdirde, küfür olduğu yazılmıştır.
Hulâsa adlı eserin elfazı küfür bahsinde şu cümleler mezkûrdur:
«Bazı müteahhirin uleması dedi ki, eğer başa geyilen şabka ve emsa¬li olanı sovuğu def etmek (soğuktan korunmak) için veya gayri müsümden alınan inek ancak sahibinin şabkasını geyince südünü sağdırsa, tekfir olunmaz. Şayet şabkayı geymeden inek südünü sağdırırsa, bu takdirde kâfirin şabkasını geye.ı kâfir olur.»[303]
Fetâvâyt Bezâziye de de şu hükümler mezkûrdur:
«Mecûslnin şabkasını bir kişinin başına koyması, denildiki o kimse, kâfir olmaz. Zira o kmse dili ile cenâbu hakkı tevhid edicidir ve kalbi Üe de tasdik edicidir.
— İmamı Azam (R.A) dediki; Hiç bir kimsenin îmanı çıkmaz, ancak girdiği kapıdan çıkar. îmanın girmesi ise, dil ile ikrar ve kalb ile tasdikdir. Halbuki onlarda dâim ve kâimlerdir.»[304]
Yukardan buraya kadar nakletmiş olduğumuz esaslara göre, bir müs-lüman ortada yok edilen ve yaşanmayan sünnetlerden birisi olan başına bir şey geyip gezmeyi yapmakda elbet haklı ve cok yerinde bir amel yapmış oluyor. Bu doğru ve iyi ameli her ne kadar bâzı cahil ve tefrikacılar tasvib etmeseler ve hatta tahkir etseler de, en çıkar yol, mümkin olanı yapmak en doğru yoldur. Başlarına bir şey gelmeden gezenler, Peygambere, muhalefet ettiklerini düşünerek ölmüş veya öldürülmek istenen sünneti ihya etmenin yolunu aramalıdırlar.
Şimdi sünnete muhalif olarak işlenen bir amelde, kolları acık vaziyette namaz kılmaktır. Buda yakın zamanda zuhur etmiş ve bunu bir beis yokmuş gibi işleyen ve savunanlar da maalesef görülmektedir.
Bu hususu da Mehmed Zehnî merhum «NÎMETÜLİSLAM» adlı eserinde şu satırları yazmıştır:
«Erkek olan kimsenin (namazda) kolunu acık bulundurması, mekruh¬tur. Bu mekruhluk gerek namaza kolu açık dursun, gerekse durduktan son¬ra kolunu kolayca bir amelle açsın. İbni Abidînin ifâdesine göre; Etek de, yen gibidir. Elini, eteğini cemreyib abdest almayı müteakıb imama rek'atta yetişmek üzere acele ederek öylece namaza durmuş olan kimse hakkında efda! olan, onları (yen ve etekleri) az bir amel ile indirvermektir.[305]
Kadınların kollan açıldığı ve bir rükün edâ edecek kadar veya açık olarak durdukları takdirde, namazları fasittir.»
Gerçekler orta da iken, yine bu meselede de çeşitli indî ve şahsî görüş¬ler ortaya atarak allâme kesilen yeni müetehid taslakları, çıplak kol ile veya kısa kol ile erkeklerin namaz kılmalarının kerâhat olmadığını savunmakta¬dırlar. Bu adamlar gibi, kendilerini beğenmiş ve kendi görüş ve düşüncelerini hak ve doğru zanneden iblis kafalı adamiar, her devirde bulunmuştur.
Bütün mesele böyle sapık ve zavallıların karşısında veya yanlarında ölmüş olan her hanki bir sünneti ihya etmek, elbette kolay olmayacaktır. Ciddî mücâdele gerekir.
Şayet hakîkat ortaya konub amel edilmezse, hak ve doğru olan mese¬le ve sünnetler, tamamen tersine çevrilib bâtıl ve hurafeler birer birer sün¬netin yerini tutar.
Sünnetlerin bu yollarla yıkılacağını Abdullah bin Deylemî (R.A) şöyle beyan, etmiştir :
«Bana ulaşmıştır ki, şüphesiz ki dînin gitmesi, sünneti terk etmekledir. Din, birer birer sünnetin gitmesiyle gider. İpin kuwetininde birer birer kop-masiyle gittiği gibi.» [306]
Yukarda saymış olduğumuz bazı terk edilen sünnetler ve hatta farzlar gibi, isfâmin nurlu yollarını görmeyen ve yaşamayanların içinde, o gerçekleri yaşamak ve hakkı ile müdâfaa etmek, elbette kolay bir şey değildir. Çeşitli imtihan ve ibtilâlarla karşılaşılacaktır. Hak yolcusu ve Bid'aîi yıkıp Sünneti dikme yolunu tutan mücâhid kişiler, her asırda ve her yerde böyle şeylerle karşılaşmışlardır. Yinede yılmadan hak bildikleri dâvaya sadâkatla devam etmişler ve hatta o yolda pek cok şehidler olmuştur.
Şimdi en mühim ve ciddî mücâdeleleri yapmaya çalışanlarda, selefi sâ-lihîni göz önüne alarak büyük bir iştiyakla ve ruhunu hoşlandıran bir zevkle yapmaya çalışmalıdırlar.
Hak yola inaanlann ve hak müdâfilerinin öyle olacaklarını cenâbu hak bir âyeti kerîmesinde şöyle buyurmuştur:
«İnsanlar, sandılarmı ki, «İman ettik» demeleriyie birakılıbda imtihan edilmiyecekier?
— Elbette biz (azîmüşşan), onlardan ewelkileri de (pek çok musîbet-lerle) imtihan ettik Muhakkak ki Allah, (imtihan netîcesiyle) sâdık olaniarıda bilecek ve yalancı olanları da bilecek.» (Ankebût sûresi, 2-3)
Hz. Lukman aleyhisselâmın oğluna vasyyet ve nasihatini da halıkı zülcelal şöyle beyan buyurmuştur:
«Ey oğlum! Namazı dosdoğru kıl, İyiliği emret ve fenalıkdan nehyet. Bu esnada sana isabet eden her hangi bir musîbete sabret. Çünkü bunlar (yukardaki dört vazife), kesin olarak farz olan amellerdendir.» .(Lukman sûresi, 17)
Yukardaki her iki âyeti kerîmede de beyan edildiğine göre, islamı ya¬şarken ve islâmtn esaslarını yaşatmak veya öğretmek için gayret ederken, mutlaka çeşitli itham, iftira ve eziyetlerle karşılaşılacaktır. Çeşitli şekilde musibetlerin olması, bir ilâhî tecelli ve imtihandır. Bu imtihanı başarı ile kazanabilmek için de sabır ve tahammül ederek yapılan hayırları yıkmamak gerekir.
İbni Mes'ud (R.A) in yukardaki 193 nolu kıymetli sözünün devamını tekrar okuyarak Peygamber efendimizin ashabının fazilet ve değerlen hak¬kında ibini Mes'ud Hazlerinin şehödetini her mümin bilmeli ve ashabı kirama tâbi olmanın yolunu tutmalıdırlar.
Ailâhü tealanın terbiyesi ile terbiyeienen dünyanın efendisinin huzurun¬da bulunup nuru nübüwetden istifade eden feyizli ve bereketli fâzılları ve onların iyi hallerini kendimize rehber edinmek, elbette en doğru ve en güzel yoldur.
Ashabın her biri yer yüzünün yıldızları gibi olduklarını mübarek pey-ğmaber efendimizin kıymetti sözlerinde açıklanmış ve bunlara tabî olmanın direk hidâyete tabı olmak olduğuda yine aynı şekilde beyan edilmiştir.
İbni Mes'ud (R.AJ in rivayet ettiği bir hadîsi şerifde Rasûlü Ekrem (^ A.V) efendimiz şöyle buyurmuştur:
«insanların hayırlısı, benim bulunduğum asırdaki (yüz senenin içindeki) terdir. Sonra onları tâkîb eden ikinci a sırda kilerdir. Sonra onları tâkîb eden (üçüncü) asırdakiler hayırlıdır. Bir rivayette de; ondan sonra, yalan ortaya Ctkar. Binaenaleyh üçüncü asırdan sonra gelenlerin sözlerine ve tüllerine itimad etmeyiniz.»[307]

Diğer bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur:
«Benim ashabım (beni bizzat görüb inanan ashabım) zikrolundumu, hemen (aleyhlerinde bir söz söylemekten kaçınarak) susunuz.»[308]
yâni ashabı kiram hakkında her hanki bir sebeble aralarında geçen mese¬lelerden dolayı olsun veya başka bir sebeble olsun, ayıblartndan bahsedib kötülemekten kaçınınız. Aleyhlerinde bulunmayınız.
Akılı ve gerçek îmanıı müslüman, Peygamber efendimizin ashabı hak¬kında ne bir kötü kelimede bulunur, ne bir onlar hakkında kötü isnad ve ke¬limelere kalbinde yer verir ve ne de ashabı kiram hakkında kötü kelime ve iftirada bulunanlara iltifat eder. İltifat etmediği gibi, o zındık ve sapıklarla gerçek şekilde mücadele yaparak ashabı kiramın müdafaasını yapar.
Cenabu hak bütün müslümaniarla bizleri, Ashabı kirama ve diğer sele¬fi sâlihine karşı saygılı olup geçmişini rahmetle anan ve mevcud müslü-manlarada gönülden sevgi besleyip iltifat ve ülfet edenlerden kılsın. Amin. [309]
Tercümesi:
194 - (55) Câbir (R.A) den merviidir, Ömer bin elhattap (R.A) Resûlül-lah sallcllahü aleyhi veseİleme tevratdan bir nüsha ile geltfi, dediki : Ya Resüiüllah! İşte bu Tevrattan bir nüshadır. Bunun üzerine Resûlüllah (S. A.V) sükût etti. Ömer (R.A) o sahifeyi okuyor idi, Resûlüllah saliallahü aleyhi vesellem-in yüzü değişiyordu.

Bunun üzerine, Ebû Bekir (R.A) dedi : Anaları yitiresi! Resûlüllah (S. A.V) in yüzünü görmüyormusun?!
— İşte hemen Ömer (R.A) Resûlüllah (S.A.V) ,:n yüzüne bakdı ve derhal dediki : Allanın ve Resulünün gazabından Allaha sığınırım. Rab yönünden Allâha razı olduk. Din yönünden İslama ve nebi yönündende Muhammed (A.S) e râzi olduk.
— Hemen Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[310]
«Nefsi Muhammediyyem yedi kudretinde olan Allâha yemin ederim-ki, eğer size Musa (A.S) zuhur edip gelse ve ona, tâbi olup bana ittibâ-ı terk etseniz, mutlak ve muhakkak siz doğru yoldan dalâlete sapmış olur¬sunuz. Eğer (Musa) dünyada sağ olsa ve benim nübüwüvetjîme erişmiş ol¬saydı, elbet bana tâbi olurdu.» [311]
İzahat
Yukardaki hâdiseli meselede de, dikkat edilmesi gereken pek çok mühim meseleler vardır. Şöylece sıralayıp açıklamaya çalışalım :
a) Hz. Ömer, Rasûlüllah sallallahü aleyhi vesellem efendimize tev¬rattan bir nüsha getirib okuyor.
b) Hz. Ömer'in, bu okuması, kendisinin bu hususda acaba izni Ra-sul varmıdır? diye bir istîzan da bulunmak istediği ortaya çıkıyor.
c) Fakat bu gaye ilede olsa. Benî İsrail hikâyelerine bir yoi açmak olacağından ve aynı zamanda en son kitabı ilâhî nurlu, kesin, ve açık hü¬kümleri hâvi kur'anı kerim var iken bir çok bâtıllarla karışmış ve-tahrif edil¬miş nüshalara bakmak uygun olmadığından, Rasülüllah sallallâhü aleyhi-vesellem efendimiz hemen gazablanıyor ve gazablandığına alâmet olarak-da, efendimizin yüzünün rengi değişiyor.
d) Rasûlüllâhın bu hâlini müşahede eden Hz. Ebûbekir de, derhal Hz. Ömer-e müdâhale ediyor ve arablarm örflerinde kullandıkları sitâyişli Dir kelime ife şöyle hitab ediyor:
«Anaları yttiresi, Rasûlüllâhın yüzünü görmüyormusun?»
e) Hz. Ebû Bekirin îkazından sonra Hz. Ömer hemen Rasûlüllâhın yüzüne bakıyor ve diyorki : «Allanın ve Rasûlünün gazabından Allâha sığı¬nırım. Rab yönünden Allâha râzî olduk, din yönünden .Islama ve Nebi yönün¬den de Muhammed (AS) e râzi olduk.»
Peygamber efendimizin huzurunda bulunan bu iki dostun durumları çok enterasandır. Birisi bir hata ve ayib bir işi yapınca, diğeri hemen kardeşini ikaz edib her ikisi de hak yolda birbirlerini uyararak hak yola sevk ediyor¬lar. Uyaran zata karşı diğer dost da, en ufak bir üzülme olmadığı gibi He¬men Rasûlüllahın huzurunda özür dileme de oluyorki, bu hal bizler için çok ibret amiz bir hâdisedir.
Esas dostluk böyledir. Birisi bir hata ve kusur işledimi, hemen diğeri uyarır ve uyarılan hata sahibi de, teşekkür ederek veya kusurunu itiraf ederek hemen tâkib ettiği yol ve amelden vaz geçer. Zira, «insana, noksa¬nını bilmek gibi kâmili irfan olamaz.»
Elbet kemailı insanlardan, kâmil ve yüksek ahlak örnekliği görülür. Böyle kemallılardan nasibini de, onları kendilerine rehber edinenler alırlar,
f) Bu hadîsi şerifin en son cümlelerinde görüldüğü üzere, Hz. Pey¬gamber efendimizin kendisinin getirdiği gerçeklere bağtanmakda ve ken¬disinden başka kim olursa ve kim gelirse gelsin, her ferdin mutlaka ken¬dine tabî olması ve hatta Hz. Musa da gelse, onunda kendisine tabî olması gerektiği ve gelmiş olsa mutlaka kendine îâbî olaeağını beyan buyurması, çok mühim meseleleri ihtiva etmektedir.
Bu hususda ewelâ uydurma isrâiliyyata daimamayı ve israil kıssalarını okumamayı ve hatta onlara karşı bir senpati dahi göstermemeyi, hassasi¬yetle beyan etmiş oluyor.
Meselâ, Bakara sûresinde geçen Hârul ve Marut kıssası açık ve sarih iken, onlar hakkında içki, içip kadına tasallut olma meselesi gibi pek çok uydurma beyanlarda bulunanlar olmuştur. Hatta onlar hakkında Hz. Pey¬gamber efendimizden muhtelif hvâyetü hadîsi şerif diye uydurma sözler
nakledilmiştir. Halbuki Rasülüllah sallallâhü aleyhi veselfem efendimizden sahih ve sağlam rivayetü hiç bir hadîsi şerif vârid olmadığı sağlam kaynak^ larda zikredilmiştir.
Kâdî lyazdan nakledildiğine göre. Tefsirlerde ve haber beyan eden kitablarda zikredilen kıssalar ve hadis dîye zikredilenlerin hepsi asılsız ve uydurma şeylerdir. Yahudilerin kitablarında onların haber ve yalanlarından ibarettir. Daha ziyâde Kâbulahbar denilen yahûdîlerin hikâye ve uydurucu-larının ifâdeleridir. [312]

Muhammed Cemâlüddîni Kâsimî, Bakara Sûresinin 102. Ayeti kerîmesi¬nin tefsîrinde uzun izahatı esnasında Hârut, Mârut hakkında şu cümlelere yer vermiştir:
(.Muhakkik bilginlerin beyanlarına göre, Muhakkak ki Hârut ve Mârut Bâbil şehrinde takva ve salah sahibi olarak alenen bilinen iki adamlardı. O Bâbil; Fırat nehri üzerinde Iraka bağlı bir şehirdir. O iki kişi insanlara si¬hir tâlim ederlerdi. Onlardaki güzel îtikadlan, o iki kişinin gökden inmiş meleklerden zannetmeleri ve insanlara Sihri öğretmeleri, işte o Ailahdan bir vahiydir, zannetmişlerdir.» [313]
Bâbil şehrinin şimdiki yeri hakkında ihtilaf edilmiştir. Bâzıları, Küfenin olduğu yer olduğunu söylerler. Diğer bâzı bilginlerde, Nusayb:în şehrinin ol¬duğu yerden itibaren o havale olduğunu beyan etmektedirler.
Ayeti kerîmedeki, «Melekeyni» kelimesindeki iki melek-in yer yüzüne bir sebebe binâen indiklerini beyan eden âlimlerde vardır. Yâni âyetin sarih ifâdesi ile hükmetmişler ve doğrudan doğruya o zikredilenler hak ta¬rafından insanlara sihri öğretmek için ve sihrin haramlığını da bildirmek için gelmişlerdir.
Evet sihir yapmak, haram ve sihire helal demek küfürdür. Fakat o me¬lekler, sihirin ne şekilde yapıldığını ve tefsirinin olup olmadığını ve sihir hakkındaki gerçek inancın nasıl olması gerektiğini, en güzel şekilde tâlim edib öğretmek üzere gelmişlerdi. Sihir şer ve kötü olmakla beraber, ondan korunmak için onu öğrenmek ve bilmekde mahzur olmadığıda beyan edilmiş oluyor. Zira şerri İşlemek için değil, şerrin kötülüklerini öğrenib ondan ko¬runmak için şerri öğrenmek caiz, ve belki de yerine göre vacib de olur.
İşte Hârut ve Mârut Melekde olsa, onların gelib insanlara sihri öğret¬meleri bu sebebe binâendir. Aslında pek çok rivayet ve îzahtarda melek oldukları açıklanmıştır. Melek olduklarına göre. Melekler günah işlemekten masum ve bendirler. Öyle ise, onların yer yüzüne inişleri, yer yüzünde sihir hakkında kötü bir akîde ve inancı yıkıp silmek için, gerçeği insanlar öğret¬mek için inmişlerdir.
Bir şeyi bilmek ve öğretmek başka, tatbik etmek yine başkadır. Nite¬kim her hangi bir mâyiin içki nevinden olduğunu bilmek de hiç bir mahzur yoktur. Hatta bir mayiin içki olduğunu bilmek, ondan sakınıb korunmak için
bilmemekten daha evladır. Bıçak adamı da keser, ekmeği ve koyunuda ke¬ser ve onun kesici olduğunu biimek cinayete kullanmak gibi olamaz. Onun kesici olduğunu bilmek tehlikesinden korunmak içindir.
Netekim, «Hamt ve mârut» isimli iki melekde böyle yaparlardı. İlgili âvet meali şöyledir:
«Bİ2 ancak fitneyiz (imtihan için gönderilmişizdir.) sakın (sihir yapma¬yı caiz deyibde) kâfir olma, demedikçe hiç bir kimseye (sihir) öğretmezler-di.» (Bakara sûresi, 102)
Allâmei Teftâzânî Hz. Ieri de, «Şerhi akâid» adlı eserinde «HARUT ve MARUT» un iki melek olduğunu beyan sadedinde şöyle zikretmiştir :
«Ama Harut ve Marut, asah olan onlar kendilerinden küfür ve büyük günah sâdır olmayan iki adet melektir. Onların azablanmaları, Peyğamber-lerdeki Zelle ve hatalarına karşılık itablandıkları gibi ontarinki de itablan-mak şeklindedir. Onlar insanlara nasihat ederlerdi ve derlerdiki; Biz ancak fitneyiz. Sakın sihir yapmayı caiz deyibde kâfir olma. Sihri öğrenib öğret¬mekte küfür yoktur. Ancak sihrin helalliğim îtikad edib İşlemek küfürdür[314]
Şu halde Harut ve Mârut, haklarında nakledilen şarap içme ve kadınla ilgili gayri ahlâkî ve büyük günâh olan fiillerden beridirler. Söylenen ve yazılanlar, isrâiliyyattan ibarettir
Yine Isrâilliyattan olan en şenî ve en kötü iftiralardan birisi de, Hz. Dâvud alehisselâma nisbet edilen çirkin kıssadır. Kıssanın çirkin şekli ve ifadeleri, Sûre-i şadın 22. ve 27. ayetlerin tefsirlerinde zikredilmiştir. Maiy-yetindeki bir kişinin ailesine bir peygamber göz koyub onu harbe gönderе¬rek onun ölümünü sağlamak suretiyle o kimsenin hanımını aldığına dâir şenî iftira ve tezyifleri yine Yahudiler uydurmuşlardır.
Bu sebeble Hz. Davudun kıssasını gerçek şekilde bilemeyenler ve bel-kide yanlış bilen kimseler olabileceğinden, onun hakkındaki kıssayı nakle¬dene Hz. Ali şöyhe demiştir :
«Davud aleyhisselâmın kıssasını kıssa düşgünieri bilir bilmez her yerde hikâye edrlerse, yüz altmış (160) değnek vurdururum.»[315]
Hz. Dâvud hakkında çeşitli şekilde beyan edilen bu kıssanın her yönüyle asılsız olduğu meydandadır. Zira büyük ve küçük günah işlemekten masum olan bir Peygamber böyle isnad ve kötü fiil asla olamaz ve olmayacağı ga¬yet açıktır.
Fahruddîni Râzî merhum Tefsiri kebirinde, Kadı Beydâvî de tefsirinde bu meselenin iftira ve yalan olduğunu beyan etmişlerdir, Ayıb ve kötü şey¬lerden bütün Peygamberler halıkı zülcelâlın hıfzu emani ile masum ve mah¬fuzdurlar. Öyle denî olan fiil ve sözlerde bulunmazlar.
Hal böyle iken bu mübarek Peygambere isnad edilen uydurma kıssayı aslı varmış gibi hikâye ederse, Hz. Ali efendimizin buyurduğu gibi yüz altmış değnek vurulması gerekir.
Akıllı müslüman, her hangi bir kıssa ve hâdiseyi işidince, şer'î yönünü, düşünerek o mesele ve hikâyeyi ewel emir islam terazisine ölçmeîidir, son¬ra o mihenk've değerlendirmeye göre, hüküm vermelidir. Yoksa her duyu¬lan veya her yazılan ve nakledilen doğru olmayabilir. Belki yalan yere söy¬lenmiş ve yazılmışda olabilir. Bu sebeblerden Kur'an ve sünnetten başka diğer kaynaklarda çok hassas ve ciddî olmak lâzımdır.
Açıklamaya çalışdıgtmız bu iki kıssanın kısa yönlerinden ve değerlen¬dirmemizden, anlaşılmıştırki. Dîni mübîni islâmt tahrif edemiyecekler ama, şaşırtmak İçin bir çok yalan ve uydurma şeyleri içine sokmaya çalışmışlar ve çalışacaklardır.
Kur'an ve sünneti ve Kur'an ve sünnetin hükümlerini beyan edip açık layan ana kaynaklara, yanî fıkıh, tefsir hadis ve akâid kitabları gibi eserler¬den başka pek çok yeni yeni isimler ve cisimlerle ortaya çıkan yalan ve uydurmacıların kitabları piyasaya sürülmüştür.
işte iyi bir islam akaidine sâhib olan kişi, Dînin esaslarına aykırı olan her hüküm ve eserleri inceler. İsrail i vyata kaçanı ve dinin ana esaslarına aykırı olduğunu

görürse, hemen red eder.
Hadîsi şerifin son cümlelerinde beyan edilen hükümlerde şu hususlara da işaret vardır;
Geçmiş peygamberlerin şeriat ve dinlerinin hükümleri, ya bu son ki-tabda nakledilip kıssalanmıştır. Yahut bu ümmete farz olmayıp hükümler neshedilerek zikredilmeyip kaldırılmıştır.
Binâenaleyh bizden ewel geçenlerin şeriatlarından bizim şeriatımızda nakledilip kıssalanan hükümler, bizim şeriatımızdır.
Şayet Kur'anı kerimde nakledilib kıssa fa nmamış ve peygamber efen¬dimiz haber vermemiş ise, geçen şeriat hükümleri ya neshedilmiştir. Veya isrâiliyyat kıssalarından olması hasebiyle şer'i şerife muhalifdir. Bu sebeb-dende nazar edilip okumak ve dinlemek doğru olmaz.
Usul kitablarında şu hüküm zikredilmiştir:
«Bizden ewelkilerin şeriatı, Allâhü teâla kıssalar ve inkar ve neshetme olmadan peygamber efendimiz haber verirse, bizim içinde şeriattır.»[316]
Kur'anı kerimde zikredilen geçmiş ümmetlerle ilgili hükümler ve pey¬gamberlerin ibret verici kıssaları, bizim için, şeriat olan hükümler meyanın-dadır..
Geçen ümmetin hükümlerinden kıssalanıp nakledilen hükümleri hâmil olan bir âyeti kerime meali şöyledir:
«Biz anda (Tevrat da) onların üzerine sunuda yazdık : Cana can göze göz, buruna burun, kulağa, kulak, dişe diş (karşılıkdır). Bütün yaralar birbirine kı-sasdır. Fakat kim bunu (bu hakkını) sadaka olarak bağışlarsa, o kendisine (günahına) keffâret (onun yargılanmasına vesile) dir. Kim, Alanın indirdiği ahkam ile hükmetmez ise onlar zâlimlerin tâ kendileridir.»
İşte kısasla ilgili hükmün geçen ümmetlerdeki bu hükümler, biz üm¬meti muhammed de de aynen câridir. Daha geniş îzahat, fıkıh kitablannda mezkûrdur.
Bizim, «Mülteka Tercümesi!» adlı eserimizin dördüncü cildinde de açıklayıcı hükümler zikredilmiştir,
Şu haide kur'anı kerim, geçmiş ve gelecek bütün insanlığın hükümlerini en doğru ve en İyi şekilde cami olan yegâne hidâyet kaynağıdır. Kurtuluş, Kur'anda ve Kur'ana sarılmaktadır. Tek kelime ile, Kur'an ve sünneti cem eden İslam, hidâyet ve seadetin ta kendisidir.
Bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuştur:
«Muhakkak ki, Allah katında hak din, islamdır.»(Ali İmran sûresi, 19) [317]
Tercümesi;
195- (56) Yine ondan (Câbir R.Aden) mervîdir dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[318]
«Benim kelâmım, Allanın kelâmını neshetmez, Allanın .kelâmı benim kelâmımı nesheder (hükmünü kaldırır) ve Allanın kelâmının bâzısı diğer bâ¬zısının hükmünü nesheder (Kaldırır).» [319]
Îzahat
Hadisi şerifde beyan edilen «nesih» kelimesinin tarifini ve kısa açıkla¬masını yaparak «Nâsıh ve Mensuh» ile ilgili bir kaç hüküm beyan etmeye çalışalım.
NESH : Luğatta, tebdil ve tağyir manasındadır. Ayrıca nakil ve izâle manalannada gelir.
Şer'i İstilanda : Her hangi bir şer'î hükmün nihayet bulduğunu beyandır.
Yâni, Şer'i şerifde ayet ve hadisle beyan ediien hükümlerin, sonraki gelen ve beyan edilen âyet ve hadîsi şerifle aynı hüküm ibtal edilib kaldırıl¬ması şeklidir.
Neshin meşr»iyyetl, Kur'an ve sünnetle sabittir. Sünnetten olan delil yukardaki hadîsi şerifle bir az ilerde gelen hadîsi şeriflerdir.
Kur'anı kerimde Neshin meşrûiyyetini natık âyeti kerîme meali şöyle dir:
«Biz neshettiğimiz (hükmünü diğer bir âyetle değiştirdiğimiz) veya unutturduğumuz (geri bıraktırdığımız) bir âyetin yerine ya ondan daha ha¬yırlısını veya onun benzerini getiririz. Allanın her şeye kadir olduğunu bilme-dinmi? (Elbette bii^fn), (Bakara sûresi, 106)
Nâsıh ve Metfsuh olan âyetleri ve bu hususda bilinmesi lâzım olan bilgi leri bilmenin gerektiğini beyan eden şu cümlelere de dikkat etmek lâzımdır.
Hz. Ali, günlerden bir gün bir kadıya uğradı ve dediki : Mensuhdan nâ-sıhı bitirmişin?
— O kadı dedi; Bilmiyorum.
— Hz. Ali, «Kendin helak oldun ve başkalarını da helak ettin, dedi.»[320]
Dahhakdan mervîdir, İbni Abbas (R.A) bir kadı hüküm verirken onun yanına vardı, ayağını dürttü ve dedi ki : Mensuhdan nâsıhı biliyormusun?
— O kadı dedi, Mensuhdan nâsıhı kim bilir?
— İbni Abbas (R.A), yine dedi, Mensuhdan nâsıhı biliyormusun?
— O hâkim de, bilmiyorum, dedi.
— İbni Abbas (R.A), «Sen kendin helak oldun ve başkasımda helak et¬tin» dedi. [321]
Kur'an ve sünnetle ilgili nâsıh ve mensuh hükümlerini ve onların nâsıh olanla mensuh olanlarını ayrı ayrı bilmek mutlaka lâzım ve şart iken, bu hü¬kümleri bilmeyen pek çok kimseler, âyeti kertme.ve hadîsi- şerifler okuyar ve başkalarına hüküm öğretmeye kalkışıyorlar. Yukarda sahabenin ulula¬rından naklettiğimiz gerçek karşısında aklı başında olan her kişi, ewela nâ¬sıh ne demek ve mensuh ne demektir, bunları ve bunlardan hanki âyetin di¬ğer âyeti ve hanki hadîsin diğerini neshettiğini teker teker bilmesi lazım¬dır. Bu hususda bilgisi olmayan ve bu bilgileri İncelemiş kimselerin eserlerin¬deki hükümleri gereği gibi bilemiyenin, hiç bir hüküm beyan etmemesi gere¬kir. Bilirse, bu hükümlerin incelenmesini yaparak en kesin ve isabetli hü¬kümleri cem etmiş olan fıkıh kitablarındaki hükümleri öğrenib öğretme yolu¬nu tercih etmesi en isabetli ve doğru yoldur.
Nâsıh ve mensûhun meşrûiyyetini ve varlığını beyan eden diğer bir âyeti kerime meali şöyledir:
«Biz, bir âyetin yerine, başka bir ayeti değiştirib getirdiğimiz zaman (önceki âyetin hükmünü kaldırdığımız vakit), Allah ne indirdiğini pek âla bilmişken, kâfirler dedilerki : Sen ancak bir .iftiracısın. Hayır, onların çoğu Kur'anın hakikatim ve hüküm değiştirmenin faydasını bilmezler.» (Nahl sûresi, 101)
Evet Allâhü tealâ bir âyetin hükmünü değiştirirken, mutlaka onda bir hikmet ve fayda vardır. Daha ewel gönderilen her hanki bir hükmün değiş¬tirilmesi, insanların menfeat ve faydalarına yeni gelen hükümde daha fazla bir maslahat olduğu için, o hükmü değiştirmiştir.
Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin de daha ewei bu¬yurmuş olduğu bir hükmü, sonra değiştirmesi, ya daha ewel zarurete binâen söylemiştir, yahut daha ewel o mes'elenin tatbiki küçdür, onun için yasak¬lamıştır veya men etmede o an için bir mahzur vardır, Onun için ewelâ mü¬sâade eder bilahire ondan men ederek neshetme şekii olmuştur. Yahut da o müsâade veya men ettiği mes'ele şahsa âid olarak beyan edilmiş olur, sonra da o mes'elenin umûma âit olan hükmün açıklamasını yapar. Her ne ise, Rasûlü Ekrem efendimizin de neshetmesinde bir hikmet ve maslahat mutlaka vardır.
Neshin meşrûiyyeti, hem şer'an ve nemde aklen sabittir. Şer'an sabit¬liğine dâir yukardaki âyeti kerîmeler ve 195 nolu hadîsi şerifle diğer ha¬dîsi şerifler beyan buyurmaktadır.
Adem aleyhisselâmın evladları arasında nikahlanmak caiz iken, sonra bütün Peygamberlerin şeriatında ve aklen kardeşlerin birbirlerini nikahla¬maları neshedilib yasaklanmıştır.
Kur'anı kerimde nesh, iki şekildedir.
Birisi, Kur'anı kerimin âyetinin yazılışını bir yerden diğer bir yere nakil şeklinde olur. Bu şekildeki neshin şeklini beyan eden âyet kerîme meali şöyledir:
«Şüphesizki, neler yapıyor idiyseniz bizi (onların hepsimi meleklere) yazdırı¬yoruz.» (Câsiye sûresi, 29)
İkinci nesih şekli işe, Bir hitabla sabit olan hükmün diğer bir hitabla kalkmasıdırki, ikinci hitab olmasa ewelki hitab ofduğu gibi sabit olurdu.
NÂSIH : Hükmü kaldırana «nâsıh» denir.
Mensuh : Hükmü kaldırılıp terk edilerek amel edilmeyen şeye de «Men-suh» denir.
Mensuh olan âyet ve hadislerin neshedilme şekilleri de üç şekilde olur ve şöyledir:
a) Bu neshedilen şekü, âyeti kerîmenin hem hattı ve hükmü kaldı¬rılandır. Neshedilen âyeti keriymelerin bu şekillerin vukuu pek çok şekilde ve bir çok sahabe arasında rivayetleri görülmüştür. Cümleden bir tanesi şöyledir:
«İbni Mes'ud radıyallâhü teâla anhden rivayet edilmiştir, dediki : Pey¬gamber sallallâhü aleyhi vesellem bana bir âyeti ve sûreyi okurdu, bende ezberleyib mushafıma tesbit edib yazardım. Geceleyin olduğunda ezberle-
diğimi okuyayım diye gayret ettiğimde gönlümde hiç bir şey bulamazdım. Sabahleyin Mushafıma nazar ettiğimde o yapraklarda onu yine bulamazdım, yaprablar beyaz vaziyette idî. Bu hâli Rasûlüllah sallâllâhü aleyhi veselleme olduğu gibi haber verdim.
— Bunun üzerine RasûlüMah sailalfâhü aleyhi vesellem buyurdu ki : Ey İbni Mes'ud! O âyet dün kaldırılmıştır.»[322]
Keza Ahzap sûresinin uzunluğu, Bakara sûresi kadar iken, sonra bir çok âyetler neshedilmiştir ve Ahzab sûresi Bakara sûresinde az kalmıştır.
b) Neshedilenin ikinci şekli, Hatti-Yazılışı kaldırılıp hükmü kaldı-nlmayandır. Buda Muhtelif kişilerin'rîvâyet ettikleri şu hâdise ve mesele ile açıklanmıştır:
«Ömer Radıyalâhü anh dediki; Eğer İnsanlar, Ömer kitabulâlha ziyâde etti, demeselerdi, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem zamanında; ihtiyar erkek ve ihtiyar kadın zina ettikleri vakit, onları elbette Aliahdan ceza ola¬rak recmediniz, hükmünü beyan eden Recim âyetini elimle yazardım.»[323]
c) Hükmü kaldırılıb lafzı ve hattı kaldırılmayan âyeti kerîmelerdir. Kur'andaki âyeti kerîmelerin hemen hemen hepsi bu kabil mensuh âyetler¬dir. Cümleden bir tanesi şu mealdaki âyeti kerîmedir :
«Sizin dîniniz size, benim dînim bana.» (Kafirûn sûresi, 6)
Bu âyeti kerîme müşrikleri cihad yaparak öldürme Ne ilgili şu mealdaki âyetle nesholunmuştur:
« (Dokunulması) haram olan aylar çıkdığı zaman, artık o müşrikleri, onları nere de bulursanız öldürünüz.» (Tevbe sûresi, 5)

Nasıh da dört kısma ayrılmıştır ve şöyledir:
a) Kitab, kitabı (Yâni, âyet âyeti) nesheder.
Yukarda Bakara sûresinin 106. âyeti kerimesi ile Nahl sûresinin 101. âyeti kerimesinin hükümleri bu hususu beyan etmektedir. Pek çok misal ve örnekler verilebilir. Fakat hemen yukarda kâfirûn sûresinin 6. âyetini. Tevbe süresindeki Cihad âyetinin neshedişi kifayet eder.
b) Sünnet, kitabla neshedilir.
Buna da pek çok misal vardır. Ancak biz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin Medîneye hicretlerinde oradaki Yahûdîlerin aşura gününde oruç tutmalarını görünce : «Yahudilerden daha fazla biz oruç tut¬maya layıkız.» buyurarak oruç tutulmasını beyan etmişlerdi.
Fakat sonra Ramazan ayında oruç tutmanın farzlığını beyan eden şu âyeti kerîme geldi ve bu hadîsin hükmünü (farziyet veya vacibliğini) neshetti:
«Öyle ise, içinizden kim o aya (aramazan ayına) erişirse, onu (orucunu) tutsun.» (Bakara sûresi, 185)
Keza Rasûlüllah salallâhü aleyhi vesellem efendimiz, Peygamberliğinin ilk günlerinde Kâbei muazzamaya karşı veya onun cihetine namazını kılar¬dı. Sonra yönünü Beyti makdis - Kudüs tarafına yöneltdi, sonra Cenabu hak Bakara süresindeki kıbleye {mescidi harama) teveccüh etmeyi beyan eden âyeti kerîmesi ile, Rasûlüllahın kendisi tarafından döndüğünü, yani kendi sünnetini âyet neshetmiş oldu.
c) Sünnet, sünnet ile nesholunur.
Bu hükmün misaileri da pek çoktur. Fakat biz bir kaçını nakletmekle İktifa edeceğiz.
Meselâ; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi veseliem efendimiz, İslamın ilk günlerinde kabir ziyaretini yasaklamış, sonrada ziyaret edilmesini tavsiye ederek şöyle demişti :
«Duymuş olunuz ki, ben daha ewel sizi kabı'r ziyaretinden nehyederdim. Dikkat ediniz ve biliniz ki, artık kabir ziyaretini yapınız.»[324]
Diğer hadîsi şerifde şöyledir:
«Dikkat edimiz, ben daha ewel size Kurban etlerini muhafaza edtb üç gün fazla durdurmanızı yasaklamıştım. Duyunuz ki, bugün, size ne kadar zaman lüzum ve ihtiyaç ederse, o kadar zaman saklayınız.» (Aynı eser, 4)
d) Kitab (Kur'anı kerim), sünnetle nesholunmakdır. Fakat bu ihti¬laflıdır. Bâzı ulema caizdir, dediler. Diğer bâzısı da, caiz değildir, dediler.
Cevaz verenlerden birisi de, îmamı âzam Ebû Hanifedir. Ve imamı malik de cevaz vermiştir. Bunların delili şöyledir:
Vasiyyetle ilgili şu mealdaki âyeti kerîme «Sizden bîrinize ölüm gelib çattığı zaman, eğer mal birakacaksa, cnaya, babaya ve yakın akrabaya meş¬ru bir şekilde vasiyette bulunması, takva sâhibleri üzerine bir hak olarak farz edildi.» (Bakara sûresi, 180)
Bu âyeti kerîmenin hükmü. Nisa sûresinin veraset ve intikal âyeti ile neshedilmiştir. Ancak o âyeti kerimede varislerin alacakları hükümler be¬yan edilmiştir. Fakat Öiüm döşeğine yatan veya her hanki bir sebeble Va¬rislerine mal vasiyyet etmenin yasaklığı kesin olarak beyan edilmemiştir. İşte bu hükmü de, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz şu sö¬zü ile beyan buyurmuştur:[325]
«Varis için, vasiyyet yoktur.»
İşte bu hadîsi şerifin hükmü gereğince, biz hanefîlere göre, mümin öldükten sonra kendisinin malını vârislerinden birisine veya bir kaçına va¬siyyet edib diğerlerini mahrum etmeyi yapamaz. Yasaktır, doğru değildir.
Hatta Varislerinden birine malını bağışlayıb diğerlerini mahrum etmesi şek¬lindeki hibesi dahi, doğru değildir. Bu hükmün cevaz şekli her ne kadar Sûrei bakaranın 180, âyetinde cevaz yönü beyan ediliyorsa da, o ayeti kerî¬menin hükmü hem verasetle ilgili âyetle ve nemde vasiyyetin yakın vâris¬lere yapılamıyacağını beyan eden hadîsi şerifle neshedilmiştir.
Daha geniş hükümler, Fıkıh kitablarının «Vasiyyet bahsi» adı altında beyan edilmiştir.
Birde veraset hükümlerini beyan eden nisa süresindeki 11-1k". âyeti ke-rimelerdeki veraset hükümlerinin Peygamberlere tatbik edilmeyeceği husu¬sunu Peygamber efendimiz bir hadîsi şerifinde şöyle buyurmuştur :
«Biz Peygamberler topluluğu, Vâris olunmayız.-»[326]
Yani, Peygamberlerin mallarına vâris olunmaz. Onların malları varisieı arasında taksim edilmez. İşte bu hadîsi şerifde verasetle ilgili âyeti kerîme¬den istisna ederek bu hükmü beyan etmiş olmakla, hadisin - sünnetin, ki¬tabı.neshedeceğine delil gösterilmiştir.
Sünnetin, kitabı neshetmesini caiz görmeyenler ise, îmcmı şâfii, Ahmed bin Hanbel ve İmamı Süfyani sevrîdir.
Bunların deiileride Yukardaki 195. Hadîsi şerifin birinci cümlesidir
«Benim kelamım, Allanın kelamını neshetmez.»
Bu her iki görüşün yönlerini detayN bir şekilde îzah eden've Nasih ve meksuh hükümlerini yazan eserler, zikretmişlerdir. İsteyen oralara mü¬racaat eder.
Şimdi umûmî mahiyet taşıyan, Nâsıh ve Mensuh hükümlerini hulâsa ederek neticeleyelim.
Ewelâ Nâsıh ve mensuhun birlikte bulunduğu sûrelerin adedi, otuz bir (31) dir. İsimleri şunlardır; Bakara sûresi, Ali İmran, Nisa, Mâide, Araf, Enfai, Tevbe, Nahl, Benî İsrail, Meryem, Tâhâ, Enbiya, Hacc, Mümin, Nur, Furkan, Şuarâ, Ahzab, Sebee, Hamim Müminûn, Şûra, Muhammed, Zâriyat, Tûr, Vakıa, Mücadile, Mümtehıne, Müzzemmil, Tekvir, ve Asr sûreleridir.
Nâsıh ve Minsuh olmayan sûreler de Kırk üc (43) sûredir, ve şunlar¬dır; Fatiha sûresi, Yûsuf, Hucurat, Rahman, Hadîd. Saff, Cumua, Tahrim, Mülk, Hakka, Nuh, Cin, Murselat, Nebee, Nâziat, İnfitar, Mudaffif, İnşikak, Burûc, Fecr Beled, Şems, Leyi, Duha, Elem neşrah, Tiyn, Alak, Kadr, Beyyine Zîlzal, Adiyat, Karia, Tekâsür, Hümeze, Fil, Kureyş, Mâûn, Kevser, Nasr, Tei ; et, İhlas, Felak ve Nas sûreleridir.
Nasıh bulunub, Mensuh bulunmayan sûreler de altı (6) adettir ve şun¬lardır; Fetih sûresi, Haşr, Münafikûn, Teğcbün, Talak ve âlâ sûreleridir.
Mensuh bulunub da Nâsıh bulunmayan sûreler de otuz dört (34) adettir, ve Şunlardır; En'am sûresi. Yûnus, Hûd, Râd, İbrahim, Hıcr, Kehf, Nemi.
kosas, Ankebût, Rum, Lukman, Secde, Fâtır, Yasin, Sâffat. Sad, Zümer, Hamım secde, Zuhruf, Duhan, Casiye, Ahkaf, Kaf, Necm, Kamer, Nûn, Mearic, Kıyamet, İnsan, Abese, Târik, Ğâşiye ve Kâfirûn sûreleridir.
Yukarda Nösıh ve mensûhun bulunub bulunmayanını zikrettiğimiz sû¬relerin âyetlerini ve gerekli İzahatı, «Nâsın ve Mensuh» hükümleri mufassa-lan zikreden eserlerden okumak gerekir. Biz burada sâdece kısa yoldan bir nebze malumat hulâsası yapmış olduk. Daha geniş mâîûmat isteyenler, Mezkür.eserlere müracaat ederler.
Kur'an ve sünnette, nâsıh ve mensûhun olmadığını söyleyenler, yahû-dîlerin iddialarını savunan mülhidlerdir - sapıklardır. [327]
Tercümesi:
196 - (57) İbni Ömer (R.A) den mervîdir dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Şüphesizki, benim sözlerimin bâzısı diğer bazısını nesheder, Kur'anın (bâzısı, diğer bâzısını) neshettiği gibi.» [328]
İzahat
Hadîsi şerifdeki şu birinci cümle, «Şüphesizki, benim sözlerimin bâzısı, diğer bâzısını nesheder.» olan hüküm, yukarda maddeler arasında saymış olduğumuz, «Sünnetin, sünneti neshetmesi» keyfiyetini beyan etmiş oluyor.
Hadisin, hadisi ve sünnetin. Sünneti neshettiğine dâir pek çok misal wcır dır. Kisa yoldan bir kaçını zikretmekle iktifa edelim.
Rasûlüllah sallallâhü aleyhi veselleme çölden gelen ve sıcakdan deve İdrarından başka akıcı bir maddenin bulunmadığını beyan eden, «Imiyyîn» cemaatına, devenin idrarını içmek hususunda izni Resû! vakî olmuştur. Bu izini Rasul, Zarurete binaendi. Sonra normal hayatda başka bir zaman onu yasaklamıştır. Dolaysiyle ewelceki hadîsi şerifini sonra neshederek hükmünü değiştirmiştir. [329]
Bu son hüküm gereğince ve kesin olan, develer-in idrarları içilemez. İçilmesi oaiz değildir. Çünkü ewelceki hükmü, sonraki hükmü ile neshedil-' mistir.
Bu nâsın ve mensuh halin anlaşılması güç değildir. Zira günümüzde be¬şerî kanunlardan, sonradan çıkarılan kanunlarla, ewelceki kanunlar ibtal edilmektedir. Yani sonraki hükümler, daha ewel ki hükümleri bozub iptal etmektedir.
Öyle ise, Halıkı zülcelal ve Onun Rasülü Muhammed aleyhisseiam da kendi hükümlerini değiştirib, daha ewelki hükümlerinin yerine başka hü¬kümler, koymaya elbette daha evla ve yetkilidir. İlâhî âyet ve hadisleri, dîğer beşerler ve onların fikir ve kanunları değiştiremez. Zira kanunu yapan ve yapma yetgisine sahib olan Allah ve Resulüdür- Değiştirme yetgisjde onlarındır.
Burada çok mühim bir hususu belirtmek isteriz. Nasıh ve mensuh hü¬kümlerini iyi bilmek için âyet ve hadislerin ne zaman ve hanki tarihde beyan edildiğini veya geldiğini bilmek zarûratı vardır. Hal böyle olunca, bu hü¬kümlerin bizzat geldiği zamanda bulunulamadığına göre, şimdi bizim zama-nımızdaki kişilere düşen, selefi sâlihînin sağlam eser ve kaynaklarına mü¬racaat edib bu meselenin esasını öğrenmektir.
Daha kolay ve doğru olanı, Fıkıh, tefsir, Hadis, akaid ve ahlak kitab larından sağlam eserleri okuyup amel etmektir. Zira selefin tedkik ve tahkik etme imkanları ve gayet iyi bilenleri vardır. Onların eserlerine nazar ederek doğruyu öğrenmeye çalışmak, fevkalâda doğru bir yoldur.
Ayrıca nâsıh ve mensuh hakkında. Usûlü Fıkıh ve Usûlü Hadis kitab-larına da müracaat etmek çok faydalı olur[330]
Tercümesi:
197- (58) Ebî salebe Elhuşenî (R.A) den mervîdir, dedi :
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :[331]
«Muhakkakki, Alâhü îeâla bir çok farzları emir buyurmuştur, işte o farzları zayi etmeyiniz, bir çok haramlarıda yasaklamıştır, öyle ise onları işfemekden hazer

edininiz, bir çok hududlar {riayet edilmesi gereken hü¬kümler) çizib beyan etmiştirki, o hududları tecâvüz edip aşmayınız. Ve Al-lâhü teâla unutma şekli olmaksızın bâzı şeyleri açıklamayıp sükût etmiştir Binâenaleyh o açıklanmayan şeylerden bahsedip sual etmeyiniz.» [332]
İzahat
Râvi Ebi Salebe Elhuşeni (R.A), Kudâa kabilesine mensubîur, İsmi, Cürsüm bin Naşirdir. Biatürrıdvando da bulunmuştur. Bu zatı Rasûlü Ekrem efendimiz, müslüman olunca kavmine gönderdi, onlarda hepsi müslüman oldular. Şama geldi ve orada Hicretin yetmiş beş (75) tarihinde vefat et¬miştir. Rivayet ettiği hadîsi şerif, kırk (40) adettir. Allah ondan râzî oisun, Hadîsi şerifde, «Muhakkck ki, Aüâhü teala bir çok farzları emir buyur¬muştur. İşte o farzları zâyî etmeyiniz.» buyurulan bu cümlede. Beş vakit na¬maz, zekat, oruç, hac. Anaya babaya itaat ve bu amellerin şartlarına riayet ederek hakkını vermek gibi hususlara dikkat edilmesini beyan buyurmuştur.
Aüâhü tealanın kesin olarak buyurduğu hükümlere itaat etmek, her mü¬minin vazîfesidir. Bu hususa riayet etmez ve beikide inkara kalkışan kişiler, islamla ve İmanla ilgisi kalmaz, Allah muhafaza kâfir olurlar.
Hadîsi şerifin devam eden hükümlerinden birinde de, haramlardan ka¬çınmayı ve haram olanlara yanaşarak hak tealanın çizmiş olduğu hudutları aşmamayı beyan buyuruyor. Yasaklara riâyet etmekde, kolay bir iş değildir. Fakat nefsine hakim olup, haramlardan kaçınan müslümanlar, elbette yer yüzünde en çok hayrı işleyenlerdendirler. Zira bir hadîsi şerifde, «Zerre ka dar bir haramı terk etmek, insanlarla cinnîlerin ibadetinden hayırlıdır.» buyurulmuştur. [333]
Hududu ilâhileri aşmamak hususundaki hükümde de şu âyeti kerîme¬ye işaret vardır:
«İşte bunlar, Allâhın sınırlarıdır. Kim Alla ha ve Peygamberine itaat eder¬se, Allah onu altından ırmaklar akan cennetler esokar ki, onlar arada ebedî kalıcılardır. Bu en, büyük bir kurtuluş (ve seadet) dir.
— Kim de, Allâha ve Peygamberine isyan eder ve (Allâhın) sınırlarını ciğneyib geçerse, onuda içinde dâimi kalıcı olarak ateşe atar. Onun için hor ve hakîr edici biir azab vardır.» (Nisa sûresi, 13-14)
Hadîsi şerifin son cümlesinde beyan edilen mesele ise, açıklanmayan hükümler hakkında sormama hususndaki tavsiye ile ilgili geniş malumat. yukardaki hadîsi şeriflerin İzah kısmında beyan edilmiştir. Oradan okuyarak gerçek yolu işlemek gerekir.
Zâtı ilâhî, sıfatı ilâhîler, hükümler, eşya ve ayanlar hakkında açıklan¬mayan bâzı meseleler ve müteşâbihler hakkında şuurlu ve isabetli hareket etmek için şu cümlelere dikkat etmek gerekir;
Rasûlüllah (S.A.V) bir hadîsi şeriflerinde şöyle buyurmuştur:
«Allâhü tealanın sayısız nimetlerini düşününüz. Zâtı ilâhîsinin hakîkat ve künhünü düşünmeyiniz. Zira esrarı ilâhisini keşfedip azameti ilâhisine, takdiri ilâhîsine kudretiniz asla kâfi gelmez.»
Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali (R.A) e isnad edilen şu mısrâlarda calibi dik¬kattir :
«İdrak edilebilecek bir hakikatin idrâkinden âciz olmayı bilmek, Cenâbu hakkı bîlmekde kâfidir.
— Ve Allâhü teâlanm zâtı ilâhisinin sırrından bahsetmek, müşriklikdir.»[334]
Akâid kitablarında şu ibare yazılmıştır;
«Akıl, kulluk vazifelerini ifâ etmek içindir. Cenabu hakkın rubûbiyyeti-nin (zatının) esrarını idrak için değildir.»
İmâmı Azam Hz. leride Fıkhulekberinde şöyle demiştir:
«Biz, Allâhü teâlayı kitabı ilâhisinde sıfatı ve isimlerinin cemisi ile nef¬sini (zatım) vasıflandırdığı gibi, gerçek şekilde biliriz.»
Evet hak ve hakîkat yolcusu müslüman, dâima haddini ve aczini bilir, kendini ve aczini bilende halikını ve halikının hükümlerini ne şekilde bilip inanmak gerekirse, öylece bilir ve inanır.
Buraya kadar tercüme ve izahını yapmış olduğumuz hadîsi şeriflerde, her hanki bir hata ve eksiklik olmuşsa, ewelâ halikı zülcelâlın affına sığınır, sonra efendimiz ve tek önderimiz mübarek Peygamber sallallâhü aleyhi ve-sellemin şefaatini umarak hakka sığınırım. Ayrıca Meslekdaş ve okuyucu kardeşlerimizin hayır dualarını da beklerim. Sâyu gayret bizden tevfik ve merhamet Allahdandır. [335]

İLİM BAHSİ
Birinci Fasıl
198- (I) Abdullah bin Amr <R.A.) den mervidir, dedi;
Rasûlüllah (SA.V) buyurdu:
«Bir âyette olsa, benden tebliğ ediniz. Beni isrâü-den de nakledib söyleyiniz ve fakat (yalan ve uydurma gibi şeylerle) güçlük ve günah hal olmayanı naklediniz.
— Bir kimse, bilerek btnkn üzerime yalan söyler (uydurma ha¬disle iftira eder) se, İşte o kimsenin varacağı yer, Cehennemdir.»
(Hadîsi, Buhârî rivayet etmiştir.)
(Hadisi, aynca Müslim, Nesâî, Tirmizî, îbnimâce, Ebû Dâvud, Hâ¬kim Tabarânî, Dâre Kudnî, İbni Adî ve başkaları pek çok sahabe¬den rivayet etmişlerdir.) [1]
İzahat
«İiim bahsi» başlığının ihtiva etiği hükmü kısa yoldan açıkladıkdan sonra bu tahsin birinci hadîsini izah etmeye devam edelim.
İlim kelimesi-nin çok çeşit tarif ve îzahlan edilmiştir. Aslında her ilim dalının ihtiva ettiği hükümlere göre, tarifi yapılmıştır. Din ilmi ile dünya ve maddi ilimlerin târifleride yine keyfiyet farkları ile açık¬lanmıştır.
Biz burada sâde ve sâde din ilminin tarif ve çeşidlerinden bâzı¬larım açıklamaya çalışacağız. Bilhassa bilinmesi farz olanlarım zikret¬mekle iktifa edeceğiz.
ÎLÎM : Bir sıfattirki; O ilmin sahibine dil veya kalb ile zikri ve mev-cüd olan veya lafızlarla söylenebilen şeyleri açıklayan veya o ilimle açıklanabilen bir varîikdir. Bu tarif Ebû Mansûru Mâturîdinindir. veya ilim : Vakıa mutabık olan cezmi sebatla inanmaktır. [2]
Veya ilim : Öyle bir sıfattırki : Bozmak ve ihlâl etmek ihtimali ol¬mayan bir şekilde eşyaların temyiz edilib ayırt edilmesini neticeleyen bir varlıkdır. [3]
Yani, insan oğlunun akıl ve idrâki ile anlayabileceği ve hissiyyatı beşeriyyeye Şâmil olabilecek her şeye vakıf olabileceği ve onlar hak¬kında kesin bir kanaat hasıl olacaktırki, bu mesele bundan ibarettir. Veya bu eşyanın aslı esası şundandır gibi.. Kesin ve kat'î neticeleri verdiren en güzel ve en yakîni bir seâdet ve hidâyet sebebidir.
Evet ilim, her hangi bir şeyin adını, esasını mâhiyet ve şeklini en iyi şekilde anlaşılmasını ve kesin bir neticeye bağlanmasını sağlayan sıfattır. Fakat aşağıda beyan edeceğimiz ilmin sebeblerinin salim bir şekilde var olması ve o sebeblere dayanan sahih ve sağlam bir esas¬lara bağlanan ilim, iyi ve kesin netice hasıl eder.
îlmin sahih sebeblerine dayanmayan veya-ilmin sebeblerinde fa-sidlik olanların bilgi ve ifadeleri ve hatta anlayışları, ilmin tarifine gir¬mez. Belki zan, vehm, şek ve ilmin zıddı olan cehil hükümlerine girer. Böyle oluncada her hanki bir şey hakkında Kat'î ve isabetli bir bilgi hasıl.olmaz.
Meselâ : Bizzat kendisi görüp işitmeyen, dokunmayan ve tadına bakıp şâhld ve hâzır olmayan ve aynı zamanda şer'i bir delilede dayan¬mayan bir şeyi başkasından duyan bir kişinin bilgisi, kesinlik ifâde et¬mez. Zira her hangi bir haber, doğru ve yalana ihtimali vardır. Zanm gâlib veya haber verenin sadâkati tercihe ve hüsnü zanna mukann ise, hüsnü zan olur. Kesin bir bilgi ifâde etmez. Öyle oluncada zanla ve hatta belkide şekle yakîn ve .kat'î hüküm verilemez.
Neîekim mecellenin dördüncü (4.) maddesinde şöyle denilmiştir :
«Şek ile yakîn zail olmaz.»
Hakikat böyle iken, bir takım cahiller; Bizzat görmediği, işitmedi¬ği ve hazır olup şâhid olmadığı bâzı şeylere «falan söylemiş, falan gör¬müş, falan duymuş gibi...» ifadelerle bir takım hüküm vermeye veya bâzı şeylere tâbi olmaya kalkışıyorlar. Bu şekildeki hareketler, cehlin ve cahilliğin verdiği noksan ve hatalardır.
Burada bir husûsu-da kısa yoldan açıklamak isteriz. İlim, îmandan sayılmaz. Bilgi îmandan sayılmış olsaydı. Bu gün bir çok Papaz ve Rahipler, Kur'anı ve hükümlerini bilmektedirler. Eğer bilgi îmandan olmuş olsaydı, o H^stıyaıüarm ve daha başka bilen kâfirlerin mü¬min ve müslüman olmaları gerekirdi. Binaenaleyh hakikati bilmekle beraber o hakikatlara dil ile ikrar ve kalb ile tasdik ederek inanmak şarttır.
Bu husus Kur'ânı kerimde şöyle beyan edilmiştir :
«Kendilerine kitap verdiklerimiz (yahûdi ve hırıstıyanlar), Peygam¬beri (ve getirdiği hükümleri), öz oğullanın tanıyıp bildikleri gibi bilir¬ler. O halde içlerinden bir topluluk hak ve hakikati bile bile gizlerler.»(Bakara Süresi, 146}
Bu âyeti kerime ve Bakara sûresinin 30-31. âyeti kerimelerinin hü¬kümleri gibi, pek çok âyeti kerimelerde beyan edildiği üzere; her ilim sahibi, îmanlı olmaya bilir. Fakat her îmanîı kimse, mutlaka ilim sahi¬bidir.
Bütün beşerin atası Âdem aleyhisselâm, bir Peygambar ve hak teb-liğcisi olarak yaratılıp yer yüzüne halife tayin ediliyor. Hz. Âdem Pey-gamter olmakla hakka inanan bir kişi olduğu gibi, bütün varlıklara, yâni meleklere ve iblise üstünlüğü ilmi ile olduğu yukarda numarasını belirttiğimiz âyetlerde beyan edilmiştir.

Şu halde îman, ilimsiz tasawur olunamaz. Bir kimse müminmidir? O kimse hayr ile şerri ve hak ile batılı tefrik edecek kadar bir bilgiye sahip olmasını gerektirir. Bütün Peygamberler ve dört halife ile diğer sahabe ve müminlerin halleri bu kabildendir. Yanî îmanı ©lan her mümin, mutlaka zarûratı diniyyesini bilen bir kimsedir.
Fakat ilim, îmandan sayılmaz ve ilim sahibine, inanmadıkça «Muinin» denemez. İlim sahibi olupda inanmayanların başında kör iblis ve onun zürriyeti bütün şeytanlar, yâni cinnilerden ve insanlardan olan ilim sahibi olupda inanmayan şeytanlar, bu kabil kâfirlerdendir. Bakınız, Araf sûresi, ayet ll-in devamı.
Mükemmel îman, ancak son Peygamber Muhammed aleyhisselâ-mın, Allah tarafından tebliğ etmiş olduğu hükümleri kesin delile dayalı olarak billb kabul etmek ve insanın ruhunum, buna dâir anlayış ve te¬vazu kazanmasından ibarettir.
Hadis ilmindede; ilmin tarifi biraz değişik olarak beyan edilmiştir. İlmi hadis hakkında birinci cildin başında uzun tarif ve izahlar yapıl¬mıştır.
Şârih Aliyyulkârî merhumda ilmin tarifini şöyle yapmıştır.
İlim: Kalbde bir nurdurki, Peygamberin Muhammedi sözlerinden, fili ahmediyyesinden ve ahvali Mahmudiyesinden parlayan çıralardan iktibas olunmuşturki, o nur ile Aîlâhü teâlaya, sıfat ve fiilleri ile ah¬kamlarına doğru bir şekilde kavuşmayı sağlar.
Eğer bu ilim, beşer vasıtası ile hasıl olpırsa, işte o ilim kesbî (ka¬zanç ve çalışma ile) olan ilimdir. Ve eğer beşer vasıtası ile olmazsa, bu takdirde o ilim, ilmi ledaünnî-dir. O ilmi ledünnî ise, vahy, ilham ve feraset kısımlarına ayrılmaktadır.
Vahy: Lugatda, suratla tir şeye işaret etmektir.
istilanda vahy: Peygamberin kalbine vasıl olan kelâmı ilâhidirki, sureti (lafzı) ve manasının inmesi, ancak ve ancak Cebrail vasıtası ile olursa, işte bu kelâmı ilahidir. Kur'anı kerim ve diğer ilahi kitaplar gibi.
Şayet Peygamberin kendine Meleksiz olarak kelâmın mânâsı iner ve kendi sözü ile tâbir ederse, buda hadîsi nebevidir. Bu her ikisini Kur'anı kerim şu âyetle beyan ediyor :
«O (Peygamber) hevâdan (kendi nefsinden) söylemiyor. Kur'an sade bir vahiydir. Ancak vahy olunur.» (Necm Sûresi, 3-4)
Vahyin hakiki söyliyeni, hak teâladır. Ewelâ Muhammed Aleyhis-selam, Cebrail vasıtası ile söylemiştir. İkinci defa onun vasıtası ile ashabı, ashabın vasıtasiyle tabiîn ve devam eden ilâhi âyetlerin hü¬küm ve lafızlarını okuyup söylemek silsile ile devam etmiştir. Halâda aynı minval üzere vahy mahsulü olan ilahi kitabın tâlim ve tebliği aynı şekilde devam etmektedir. Kıyâmnte kadar aynı şekil devam ede-cektirde. Çünkü din kıyamete kadar baki ve daimdir.
Bu son cümlenin daha geniş îzahı birinci ciltde ve «İslama Sokulan Bid'at ve hurafeler» adlı eserimizin bir ve ikinci cildinde açıklamalı olarak zikredilmiştir.
İlham: Luğadda, iblağ, ilkâ, doğuş, ve kalbe doğan manalarına ge¬lir
Istılahda İlham : Feyiz yoluyla kalbe ilka olunan mâna ile tefsir olunmuştur.
Akâid-i Nesefide, ilhamın hükmü şöyle beyan edilmiştir :
«Ehli hak indinde İlham : Bir şeyin sahih ve doğru olduğunu hil-me sebehlerinden değildir.» [4]
Hüccetül islam İmamı gazali Rahimchüllahda demiştir :
«İlham; Delilsiz hasıl olan bir ilimdir.
— Eğer bir melek'in ilkâsmı müşahede ederek ilim hasıl olursa, ona «vahy» denir. Buda Feyğamberâm izâme mahsusdur.
— Melek müşahede olunmadan olanada, «ilham» denilir. Buda Evliyâ-i kirâme mahsusdur.
— Evliyaya mahsus olan ilham ; Cumhura (kelâm, fıkıh, tefsir ve hadis âlimlerine) göre, hüccet (delil) değilsede, mutasawıflara göre, hüccet (delil) dir. Lâkin Hz. Rasûlü ekrem efendimizden sadır olan il¬ham, bütün cumhur ve ehli tasawufa göre, hüccet (delil) dir.
— İlham: Dînî hükümlerin ve mezheplerin sahihliği hakkında bilgiye delil olamaz. Çünkü herkes kendi ilhamına «sahih», hasmının sözü-nüde «fâsid» iddia edebilir. Bu İse, bir ilhamına istinaden kendi sözünün
hükümlerin dinde yeri varmışcasına zıd olanların şahinliğine hüküm ver¬mek gibi bir karışıklığa gidilmiş olur.» [5]
AHyyülkâri Merhumda Mirkad isimli şerhinde ilhamı şöyle tarif etmiştir :
İlham : Hak teâlâmn kullarının kalblerinde kayıpdan olan bir şeyi ilkâ edip tecelli ettirdiği hak olan bir ilimdir.
Yukardan beri buraya kadar tarif ve açıklamasını yaptığımız il¬ham, kesin bir ilim ifâde etmemekle beraber, kendilerinde tecelli eden mümini muhlisler için ilim olabilir. Yani ilham yoluyla, şahsın kendi¬ne mahsus bâzı şeylerin ilmi hâsıl olabilir.
Başkaları için kesin ve sahih bîr ilim olamaz. Zira ilim ifâde etmiş olsa, şeytanın ve nefsin vehimlerinden hasıl olan pek çok şeylerin if-sâd edici telkin ve iddiaları ortayı fesada uğratır. Öyle oluncada, her ferd kendi görüş ve düşüncelerini' hakmış gibi savunur ve hak kendi görüşü doğrultusunda olmasına çalışır.
Bu takdirde edille-i Şer'iyye olan kitap, sünnet, icmâ'ı ümmet ve kıyâsı fukâha bir kenara atılıb fertlerin şahsî görüşleri itibar görüp ilahi kanun yerine beşeri kanunları hakim kılma iddiaları yer alır. O zamanda cemiyet ve cemaat fesada uğrayıp hayat, tezâdlarla hercü-merç olur.
Nitekim bir âyeti kerimede meâlen şöyle duyurulmuştur.
«(Ey müminler!) Bilinizkİ, içinizde Allâhın Peygamberi vat. Eğer o-(Peygamber), bir çok işlerde size (sizin görüş ve düşüncelerinize) uy¬saydı, muhakkak darlığa (sıkıntı ve çatışmaya) düşerdiniz...,»(Hucurat Sûresi, 7)
Ayeti kerimede belirtildiği üzere, Peygamber; ilâhi vahyi bırakıp insanların görüş, düşünce ve yaşayışlarına tâbi olmuş olsaydı, cemi¬yet ve cemâat tezadlara maruz kalıb çatışma ve fitnelerin içinde peri¬şan olup helak olurlardı. Zira dine bağlı olup namaz kılan, oruç tu¬tan, zekât veren ve haramlardan kaçınanlarla, namaza, niyaza, helal ve harama riâyet etmeyip bütün harm ve kötülükler içinde yüzüp kendi görüş, düşünce ve yaşantılarını savunarak onların görüş ve ya-şantılanda sanki doğcu ve hak gibi kabul edilmesi gerekir. Böyle olun-cada zıd olanların bir araya cem edilmesi gibi mümkün olmayan bâtıl iddia ve yaşantılar ortaya çıkar. Hürriyet savunucularında görüldü-, ğü gibi, hayat felç olur.
İslâmın esâsını teşkil eden kitap ve sünneti bırakıp, kendi görüş ve düşüncelerini hak gibi gören pek çok müfsidler, görüldüğü üzere ce¬miyet ye cemaatı fitne ve fesatlıkların içinde perişan etmişlerdir. Aynı hâl gayet açık bir şekilde hâlâda görülmektedir.
Binaenaleyh en doğru ve en isabetli olan, her müslüman kişinin kendini dine uydurması lazımdır. Dîni kendine uydurmaya çalışanlar., dâima millet ve memleketleri fitne ve fesadın içine düşürmüşlerdir. Öyleleri görülmüşrürki, Kur'anı kerimin apaçık hükümlerine aykırı görüş ve düşünceler ortaya atmışlardır veya islâmın hükümlerini ya¬şayanlar, ayıplanmalardır. Bir tarafdanda kendilerinin fikir ve düşün¬celerini savunarak mücâhid süsü ile hainliklerini -kapatmaya çalışmış¬lar ve hâlâda aynı hal üzere olanlar görülmektedir.
«Bana ilham olundu, bana gösterildi, bende şu fikir hâsıl oldu, benim görüşüme göre, bence., gitti.,» cümlelerle iddialarda bulumıb [kitap ve sünnetten hiç bahsetmeyen veya kitap ve sünnetten anlama¬yan ve belkide kitap ve sünnetin dilini bilmeyen nice câhiller evliya kı¬lığına bürünüb müslümanları şaşırtıp sapılmışlardır.
Bu düşünce ve davranış içinde olanların kötülükleri hakkında bir nebze izahat «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler» le «İslamda Evliya Meselesi ve Hârikalar» adlı eserlerimizde beyan edilmiştir. ; Firâset: Bir çok şeyin kılık, kıyafet ve suretlerinin eserlerine vâkıf, olma firâseti sebebi ile gayıpdan olan şeye bilginin hâsıl olup aydın-lanmasıdır. [6]
Şeydi Şerif cürcâni (R.A) de şöyle tarif etmiştir -.
Firâset : Lugatda, tesbit ve nazar etmektir. Yani, anlamak ve bil¬mektir.
istilanda Firâset : Yakînî olanın açıklanması ve gayıb olanın ay¬dınlanma sidir. [7]
Firâset hakkında Resulü Ekre mSallallâhü Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur :
«Müminin, firâsetinden Allâha sığınınız.» (Buharı, Tirmizî, Feyzül-kadir,C.1,142)
Firâset, müminin bir iç güdüsü ve kalbi ile anladığı hissî bir ilim¬dir. Pek kesinlik ifâde etmez. Fakat kendine bir çok şeylerin gelmesi ile kendinde bir bilgi hasıl olabilir.
Bilhassa daha ewel bildiği şeyler, hallerine sıfat ve huylarına vakıf oldukları hakkında aklın ve zekânın verdiği kuwetle bazı şeylere mut-talî olur. Bu ıttıla ilede olması mukadder olan bâzıları hakkında isabet¬li fikir, düşünce ve beyanda bulunabilir.
Şöyle bir soru sorularak cevablandırırsak daha iyi açıklanmış olur :
Sual; Müminin firâsetinden kaçının, demenin manası nedir?
Cevap ; Bundan murad, mâsiyet ve günahları işlemekden kaçını¬nız. Zira firâsetli mümin, sizin işlediğiniz günahlara vakıf olur. Bu takdirde olduğu gitti önünüze kor, kötülükleriniz açıklanmış olur.
Evet kâmil îmâna sâhib olan müminlere, firâset yoluyla bazı şey¬lerin zahir olacağı muhakkakdır. Fakat o firâset sahibi, mutlaka aklı selim, beş duyusunun salim bir şekilde mevcut olması aynı zamanda mütefekkir bir kişi olmakla beraber, gözlerini harama bakmakdan sakınması, nefsini Şehevâni olan fenalıklardan men etmesi, iç âlemini murakabe edib düşünceye mâlik olması ve helâl lokmayı yemesi şart-dır. Yukardaki hadisi şerifi şerh edip açıklayan âlimler bu şekilde izah etmişlerdir.
Meselâ : ehli irfan sahibi imamı Rağib Şöyle demiştir :
«Firâset, İnsanın; heyeti umûmiyyesi, şekilleri, renkleri ve sözleri ile ahlakına, faziletlerine ve rezilliklerine delâlet hallerini isbat edib bilmektir.» [8]

Müminin veya başka kişilerin, Allâhın nuru ile bakabileceğini, şa¬yet cenâbu hak nuru tecelli ettirmezse, bakamıyacağmı ilâhi âyetde şöyle duyurulmuştur:

«Allah (c.c.),kimenuru yaratmazsa, artık onun için hiç bir nur yoktur.» (Nur Sûresi, 40)
Nuru ilâhi tecellisi olan her akıllı kişi, bir-çok hakikat ve gerçeklere muttali olub ibret alır ve bâzı ahlak, ahval ve rezaletleri bilebilir.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Elbette bundan Keskin anlayışlar (firâset sahibleri) için ibret alâ¬metleri vardır.» (Hicir Sûresi, 75)
Firâset sahibi, kişilerin kılık, kıyafet, söz ve ahvallerden insan¬ların iç yaşantı ve ahlakına vakıf olabileceğine delâlet eden âyetde şöyle zikredilmiştir.
«(Ey habîbim!) Sen onlan simalarından tanırsın.»(Bakara Sûresi, 273)
Diğer bir âyeti kerimenin delâleti:
«Mücrimler (Müşrikler, azgınlar), simalarından tanınır.»(Rahman Sûresi, 41)
Mümini muhlisde jlâhi nur tecellisi ile firâset ve zekânın yüksek¬liği neticesi, bâzı şeylere vukûfiyyet olabileceğini beyan ettiğimiz de¬lillerden anlaşılmıştır. Bu hal müminde olunca, ona kerâmetde denile¬bilir.
Fakat riyazad yapan fâsık ve fâcirlerdede, riyâzat yapdıkları (çok yemek ve içmekten kaçındıkları) nisbetde kendilerine bir firâset an¬layışı olur.' Bu halin şer'i yönde bir değeri yoktur. Ancak esbabına sarıldığı nisbetde kendisine bâzı şeylerin anlaşılma keşfi görülebilir. Bu hal ise, hem müminde ve hem kâfirde görülebilir.
Netekim «İshakı Zencânî» denilen akâid manzumesinde şöyle be¬yan edilmiştir .-
Firâset Akılın sermayesidir, kerâmetdende intâniyyesidir.
Riyâziyye olan neVi firâset, kerek eshâteına hıfzu Hırâset (riâyet)
Kim etse ekli şürfeünde (yeme ve içmesinde) tecerrüd,
Bedenden mümkin oldukça teferrüd (ferdî, inzivan yaşamak).
Bulur olmazsada Serice nef-i (Şer'i menfaati olmasada),
Tecerrüd ettiği mikdar keşfi {bulur demektir).
Olur müminde kâfirde bu halet,
Velî olmasına etmez delâlet.
Şimdi burada izahını yaptığımız ilham ile firâsetin arasındaki farkı açıklayalım;
Firâset : Kılık, kıyafet, ahval ve akvallaniu iyi bilme vasıtası ile gayıbdan olan bâzı işleri keşfetmektir.
ilhanı: Gayıb olan îşlere vasıtasız vâkıf olub o işlerin malum ol¬masıdır.
Vahy ile ilhamın arasındaki fark ise, aciledir.
Vahy : Melek vasıtası ile olan ve vahyi ilâhî hükme bağlanan, aynı zamanda kesin bilgi ve hüküm îcab ettiren bir esasa dayanır.
İlham ise, bunun zıddına bâzı zuhurattan ibarettir. Vahye tâbi de¬ğildir. Bir şey hakkında kesin ve sıhhatli bilgiyide gerektirmez.
Yukardan buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalı tariflerde, bir düşünce hasıl olabilir. «Gaybı Allahdan başka kimse bilemez.» ha¬kikat böyle iken ilham, firâset ve ilmi ledünnî yoluyla gaybm biline¬ceği anlaşılmıştır.
Evet yine gaybı Allahdan başka Kimse bilemez. Fakat bâzı kişi¬lerin bâzı gaybları şahsî ilim kemâli ile bildiklerini câhiller bilemez. Câhillerin ve insanların bilemedikleri şeyleri başkalarının bilmesi olur¬sa, bu gaibden sayılmaz. Bilgisizlikdendir. Her ne kadar bâzılarının haberi yoksada, bilenler vardır.
Birde gayb olan şeylerden bazılarına cenâbu hak dilerse, bazı kullarını lutfu keremi ile vakıf ve âlim kılar. Peygamberlerde ve ona tabî olan ilmi ile âmil olan evliya kullarında olduğu gibi.
Bu husus Kur'anı kerimin şu mealdeki âyeti kerimesinde beyan edilmiştir :
«O (Allah c.c.), bütün gaycı bilendir; Gaybe dair ilmini ise, hiç kim¬seye açmaz. Ancak bir Peygamber olarak seçtiği müstesnadır. (Ona bâzı gayb olan bilgileri açıklar-ve bunlar mucize olur.)»(Cin Sûresi, 26-27)
Şu halde mucize olarak Peygamberde görülen bâzı gaybe dâir bil¬giler^ velî kullarda da keramet olarak zuhur edebilir. Fakat bu hal nâdiratdandır. Nâdir olanlar ise, yok hükmündedir.
Gaybe dair daha geniş malumat, «İslama sokulan Bİd'at ve Hura¬feler» le «İslamda Evliya meselesi ve Harikalar» adlı eserlerimizde mezkûrdur.
İlmin tesbit ve tahakkuk dereceleri:
Şimdi burada birde ilmin tahakkuk yönleri olan ilmel yakın, aynel yakîn ve Hakkalyakîn-in tarif ve hükümlerini îzah edelim. Bu üç hük¬mün ihtivasını ayrı ayrı beyan etmeden önce YAKÎN kelimesinin ma¬nasım açıklayalım.
YAKÎN : Luğatda, bir nesnenin hakîkatma ermek suretiyle şek ve şüphe olmayan bir bilgidir.
istilanda yakîn : Bir şeyin hakikatma itikat ve inanç ile, o şeyin hakkında kesin ve kat'î bir kanaatla vakıa mutabık ve o şeyden başka şekil mümkün olmayacağına inanmaktır. [9]
Diğer bir tarif ile yakîn ; Vâkı'a mutabık ve her hanki bir şüphe vericinin şüphesi ile zail olmayacak surette şek ve şüpheden ârî olan sabit ve câzim bir itikad, demektir.
Diğer bir tâbirde yakîn; Şek ve şüphe bulunmayan kesin kanaat hasıl olan ve şüphe karışmayan ve nakza (bozulub çürütmeye) ihtima¬li bulunmayan ilimdir.
«Şu anda şüphem yokki, bu böyledir. Şimdi ve ileride şüphe edil¬mez, bu böyledir. Başka türlü olmak imkansızdır, bu böyledir.» Bu hükmün üçüde yakîn ifâde eder. Fakat asıl yakîn ikinci ile üçüncüdür. Birinci târîîdir. [10]
Yakînde matlub olan vakıa mutabakat ve şüphenin olmamasıdır. Fakat bu vakıanın zarurî olması değil ancak vâkî olması şarttır.
Binâenaleyh müşâhedât, mücerrebât, mütevâtirât ve istidlâlâtı sa-hîha dahî yakîn ifâde ederlsr.
Yakînin mertebeleri vardır. Meselâ : Riyaziyat ,mantıkî kıyasın neticeleri yakînî ve zarurî olduğu gibi ulûmu âdiye ve mücerrebe, ulûmi tabîiyye meyânmda kimya ve fizik ilimleri zarurî olmayarak yakînîdirler. Ancak bunların mücerreb olan vakıalarında îâsid istidlal-lar ile netice elde edilen nazariyeler ve faraziyelerin hapsi yakmi de¬ğildir.
Bu sebeblere. binâen tayyareleri yaparız, fakat bir çimeni, bir bö¬ceği, serçenin bir tüyünü yapamayız. Acaba mümkin değirmi idi? Müm¬kün Olmasaydı-var olmazdı.
Öyle ise, fenleri kendi hudutları dahilinde tâkib ve terakki ettirme¬liyiz. Fakat onlara inanırken hiç bir zaman Allâhm kudretini tükettik _ (ihtiyacımız kalmadı), dünya ve âhireti bitirdik zannetmemeliyiz. Âdetten ve âdiyetten olan yakîniye, zarurî olan yakîniyyatı feda etme¬meliyiz.
Biz var isek, bizim ilmimiz .var ise, Allâhü teâla ve onun ilmi, kud¬ıreti daha ewel var. Şâhid olduğumuz bugünkü âlem vâr ise, yarınki gâib âlemi (âhiret âlemi) de bittabi var. Bugün olmayanlar, yarın olur. Bugün maiunadıklarımıza yarın inanmak meobûriyetinde kalırız. Hiç yanılmamak, hiç şaşmamak, tamamen ye'se (umutsuzluğa) düşmemek istiyorsak, hiç bir hâdisenin yıkamıyacağı hiç bir şüphe vericinin izâle edemiyeceği en hak ve en küllî esaslara îmân etmeliyizki, yakînî dâire¬miz daralmasın. İlmi fenni boğmayalım. İmkan sahasını (daraltıp) kı-saltmıyalım. Muhal zannetiklerimizin mümkinliğini, hatta vukuunu gördüğümüz zaman, perişan oluruz.
Sudan ateş, ölüden diri çıkar mı? Büznillah çıkar. Hayat yapılırını? Biiznillah yapılır. Göklere çıkılırım? Büznillah çıkılır. Kabirde sual so-rulurmu? Biiznillah sorulur. Ölen dirilirmi? Biizniîlah dirilir. Lâkin iki kere iki tek olurmu? Olmaz. Cüz küllünden büyük olur mu? Olmaz. Mâlül illetim geçermi? Geçmez. İnsan bizzat halik ve mabud olabilirini? Olamaz. O (insan) r Allahin izniyle kuşda yapsa, ölüleride dirilişe, yuVe Kuldur. Bütün imkanlar Allâhm kudretindedir.
Bu temsilli ve tebyinli açıklamanın uzun îzahı, Hamdi Ynzır Mer¬hum üstadımızın «Kur'an Dili» adlı eserinin birinci cildinin 201-203. Sahifelerinde mezkûrdur.
İLMEL YAKÎN : Yakîni ilim, vakıa mutabık inkârı kabil olmayan bir ilimdir veya işlerin tasavvur olunduğu üzere kat-îlik veren ilimdir.
Bu ilme erişenler, delilleri inkar edenlerle veya bilginin zıddmı sa¬vunanlarla karşılaşsalar, o münkirlerin ve şüphe vermeye çalışanla¬rın söz ve iddialarına asla iltifat etmezler. Bilib inandıklarında sebat ederler. Ölüme, ölümden sonraki âhiret âlemine bilgi ve inançlarında sebat edenler, bu Kabil bilgin müminlerdir. Kendilerindeki bilgi ile yakî-niyyet hâsıl olan bir bilgi derecesidir.
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Ve âhirete ise, Şüphesiz yâkînen inanırlar.» (Bakara Sûresi, 4)
Diğer âyeti kerime meâlide şöyledir :
«Sakının; eğer ilmel yakın : {kesin ve kat'ï) Mr bilgi île bilseydiniz (böyle çoklukla böbürlenme yapamazdınız).» (Tekâsür Sûresi, 5)
Yukarda geçtiği üzere yakîn, aslında seksiz ve tereddütsüz ilim mâ-nasmdadır. Binâenaleyh bir kimsede yıkılmaz ve yok edilemez bir halde ilim hasıl olursa, o kimseyi hiç bir şey aldatamaz ve her hanki bir iğfal-cıya kapılmaz.
Hemen üstde tekâsür süresindeki âyeti kerimede de belirtildiği üzere, yâkînı bilgiye sahip olanlar, sülâle ve soylarının çokluğuna, mal ve mülke, makam ve mansıba bağlanıb onlarla büyüklenib gururlan¬mazlar. Fakat bümiyenler, ölüm ve ötesine ilmel yâkin ile bilib inan¬mayanlar, cehlin verdiği gurur ile yanlış giderler. Soy sop çokluğu ve mal mülk iftiharı ve hatta şan şöhret düşkünlüğüne kapılıp vakitlerini gururlanma ile geçirirler.
Bir çok kimseler, ilim denilince ilmin lafını etmek, onunla süflî ve fânî maksadlar elde etmek zannederler. Bu takırtılarla böbürlenib öğün-mek ve etrafı erbea teinin ederek mal mülk ve ahbabı yârân edinmeyi, ilmi ve ilmin nâmını kötü maksadları için kullanmayı hüner sayar¬lar.
Halbuki düşünülürse, müfessirlerin ihtar ettikleri beyanlara göre, yukardaki son âyette ulemâye (âlim ve bilginlere) çok büyük tehdit ve Jhtar vardır. Zira bu âyet

delâlet ediyorki, soy sop, sülâle ve mal mülk ile böbürlenmenin âkibetindeki âfet ve felâkete yakîn hasıl olsaydı, öyle fâni ve hasis şeylerle iftihar ve böbürlenmeden vaz geçerlerdi.
Bu ise şunu iktiza eder; demekki, soy-sopla böbürlenib, mal mülk ve makam, mansibla gururlanmayı terk etmeynlerde, yakîn hâsıl ol¬maz. Onlar doğruyu görüb bilemezler.
O halde ilmin hakikatim sezmiyerek ilmi kötüye kullanan, bildik¬lerine îmanı olmayan, bilgisiyle ilme yaraşır amelde bulunmayan, bu¬nunla beraber "âlim nâmını taşımak isteyenlerin vay haline!...
İlmin Şiarından birisi ve hatta en birincisi ,güzel amelin en mükem¬meline yönelik olmasıdır; O ilim, amel zamanında önünde bulunur¬sa, rehber, teşvik edici ve vaiz olur. Amel vakti geçtikten sonra ilim ha¬sıl olursa, o vakitde hasret ve nedamet olur. Zira insanın ömrü geçip sona doğru gelince bir şeyler öğrenir ve amellerin kıymetini bilirse, geçen ömür, zaman ve vakitlere nedamet eder.
îşte kıyamet günü, kıyamet ehlinin hâli bunun gibi olacaktır. Çalı¬şanlar, «neden daha iyi çalışmadık» diyeckler, çalışmayanlarda «ne¬den biz çalışmadık» diyerek teessür ve üzüntü beyan edeceklerdir. Onun için gençler ve zinde kimseler, hayat ve memat için karanlıkları nurlandıracak olan yakîn ilmine = ilmi yakîna çalışmalı, ilmi olan¬larda güçleri yetebildiği kadar bilgilerini âhirette işlerine yarayacak ve mizanlarında ağır basacak iyi ameller yapmak için tatbik ve icraya çalışmalıdırlar. İlimden maksad dünya ve âhirette faydalanmk ve fâideli olmktır.
AYNELYAKîN : Keşif ve müşahede yoluyla hasıl olan ilimdir.
Ölüme ve ölümden ötesine veya diğer bizzarûre bilinenlerin mü¬şahede hâlinde tekrar bir yâkîni bilginin oluşudurki, ölüm döşeğindeki bir kişinin gözlerine melek-in görünmesi gibi hal aynelyakin ifâde eden bir ilimdir.
Diğer bir misal ilede îzah edebiliriz; Kâbe-i muazzamamn var ve mu bârek oluşu hakkında mütevâtir bir bilgi ile ilmi yakîn vardır. Kâbe-î muazzamamn huzuruna varıb gözüyle görünce aynel yakın-müşâhede yoluyla kafi ve kesin bir bilgi daha hasıl olur. İşte bu ilme, «aynel yakîn» denir.
Aynelyakîn-i beyan eden ilâhî âyet meali söyledi. .
«Yine and olsun, onu aynı yâkîn ile mutlak göreceksiniz.»<Tekâsür,7}
HAKKALYAKÎN : Hakka erişme, hak ile beraber olma ve hak ile İena Mmadırki, Kulun; ilim ve şâhid olma veya hal yönüyle hak teâlâ-da fena (yok menzilinde) olup daima onunla meşkul olmasından iba¬rettir. Sâde hak teâlayı bilmekle olmaz.
Şu halde her akıllı kimse ölümü bilir. Ölümün hak ve vâkî olduğu¬nu, olacağım bilmasi, «ilmel yakîn» dir. Ölüm ânında Melekleri müşânede etmesi ise, «Aynel yakîn» dir. Ölümü tatması ise, «Hakka! yakîn» [11]
Bu açıklamalı misâle bir diğeride şöyledir :
Kâbe-i Muazzamamn varlığı hakkında mütevâtir ilimle bilen kişi 41nıi yakın» Sahibdir. Kâbe-i muazzamamn huzuruna varıb gören kimsede «Aynı yakîn» ve Kâbe-i muazzamamn etrafında tavaf edib, el yüz sürüb ve haceri esvedi öpüp el yüz sürmesi hâlide «Hakkı yakîn» bilgi sahibidir. [12]
Hakkal yakîn-in Kur'anı kerimde delili şu mealdaki âyeti kerîme-dir:
«Süphesizki bu (hakikatler) elbette hakkı yakının (kati bilgi yere¬nin) ta kendisidir.» (VâKıa 5ûresî' 951
Diğer bir âyet meali :
«Nihayet bize yakîn (ölüm) gelip çaldı.» [13]
Diğer bir âyeti kerimede şöyle Duyurulmuştur.
«Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar, Rabbine ibâdet et.»(Hicir sûresi, 99)
Yukarda tarifini yapıp açıkladığımız üç ilim dereceleri hakkında geniş malumat, meallerini noklettiğimiz âyeti kerimelerin tefsirlerinde beyan edilmiştir. Bilhassa Âlûsî merhumun «Rûhulmeânî» si ile Hamdi Yazır merhumun «Kur'an Dili» adlı eserinde fevkal'ade îzâhat mezkûr¬dur.
Tarif ve izahını yaptığımız ilim çeşidlerinin bilgisinden sonra öğre¬nilmesi £arz olan ilimlerin nevîlerinide hulâsa olarak nakledelim.
Fâzılı muhterem şir'atül islâm şârihi Seyyid Âli efendi Rahimenül-lah, ilmin çeşidîerini ve bilhassa öğrenilmesi farz olanlarını şöyle özet¬lemiştir :
«Muhakkak surette bilmelisin ey hak yolcusu müslümani
— Ulemâ ve fııkaha dedilerki; öğrenilmesi farzı ayın olan ilim üç-dür;
Birincisi, Zâti ilahi ve sıfatı ilahiler hakkında lazım olan bilgi mik-ta-rmı ve cenabu hakkın Peygamberi (Hz. Muhammed A.S. efendimiz) in, getirdiği hükümlerin tamamını tasdik ederek bilinmesi farz olan miktarını bildiren tevhid ilmini öğrenmektir.
İkincisi, Kalp ilmidirki, bâzılarının «sır ilmi» diye vasıflandırdıkları cenâbu hakkı gerektiği şekilde tazim edebilme ve amellerin ihlas ve ıs¬lâhını te'min eden ahlak ve fazilet ilmini Öğrenmektir.
"Üçüncüsü ise, Zahiren yapılması gereken hükümleri ve amelleri bildiren ilmi şerı'attırki, taharet, namaz, oruç, zekât, hac ve ilmi fıkıhda beyan edilen bablarm nevileri gibi bilinmesi ve yapılması zaruri olan meseleleri öğrenmek, farzı ayındır [14]
Farzın, tarif ve izahı ile nevileri hakkında aşağıda 218. hadîsin iza¬hına müracaat gerekir.
Tabiîki bizim îzah edib açıklamaya çalıştığımız ilim, «ilmi nâfi» denilen faydalı ve hak yola götüren ilimdir.
Netekim faydalı ilim hakkında Resulü ekrem efendimiz şöyle bu¬yurmuştur :
«Bir kimse, bildiği ile amel ederse, AHâhü teâla o kimseye bilmedi¬ğini vâris kılar.»
îlmi nâfî denilen fâideli ilim, ilmin meşru ve mâkul olan sebeble-re ve edillei şeriyyeye dayandığı nisbettedir. İlmin sebebleri ile meşru olan delillere dayanmayan ilim, fâideli ilim olmaz, zararlı ve felâket sağlayan ilim olur.
Şimdi münâsebet gelmiş iken ilmin sebeüleri ile delillerini kısa yoldan açıklayalım.
timin sebebleri: Üçdür ve şunlardır :
a) Havassı selime : yeni tâbir ile beş duyu olan, işitmek, görmek, koklamak, tatmak ve dokunmaktır.
b) Haberi sadık ki: Buda dillerinde yalan tasavvur olunmayan bir cemaatın haberi ve mucize ile teyid olunan Peygamberin haberidir.
Cemâatin haberi, mütâvatîre erişmiş ilmi zaruri icâbeden şekildeki haberdir. Meselâ : geçmiş olan dört büyük Halife; Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz, Osman, Hz. Ali-nin hilâfetleri, İstanbul'un Fatihi gibi melik¬lerin Padişahlık ve saltanatları geçenlerle, Mekke şehri, Medine şehri, Bağdat ve İstanbul şehirlerinin var ve mevcutlukları, birer zarurî ilim îcâb ettiren ve mütevâtir olan haberlerdendir.
Yalan üzerinde söz birliğine varmaları akılca mümkin olmayacak kadar çok sayıda kimselerin, beş duyudan biriyle duyub haber verdik¬leri şey, kesin ilim teşkil ederki, buna «Tevatür» denir. Uzak memle¬ketleri ve geçmiş padişahları hep bu usul ile biliriz, doğruluklarında asla şüphe etmeyiz.
Bu husus kelam ve akâid kitaplarımızda ve hadis şerhlerinde açık-landığına göre, mütevâtir haberin verdiği ilim, apaçıktır ve delil iste¬mez. Bunun için tevatür, delilden anlamayan çocuklara bile kesin bilgi verir. Yukardaki verdiğimiz misallarm anlaşılmasında olduğu gibi.
Haberi Resul, ilmi istidâliyi îcab eder. Yanî haberi Resulden istid¬lal yoluyla ilim hâsıl olur.
Haberi Resul ile sabit olan ilim, mahsûsat, bedihiyyat ve müteva-tirât gibi ihtimali olmayan ve sebat hasıl olan yakînî bir ilme müşabih-dir.
Haberi Resul ile hasıl olan ilim, hem câzîm ve sabit ve hem vakıa mutabık îtikad manasınadır.
Zira vakıa mutabık olmasa, ilim olmazdı, cehil olurdu. Câzim ol¬masa, zan olurdu. Sabit olmasa, taklid olurdu. Böyle oluncada şüphe verenin şüphesi ile o ilmin zavâlı muhtemel bulunurdu.
Binâenaleyh sebatda, ilmi zaruriye müşabih olmazdı.
Hulasa; Haberi Resul, mucize ile teyid edildiğinden ilmi yakîn ve sebatda ilmi zaruriye müşabidir, denilmiştir.
Açıkça Mucize ile teyid edilen Resûlüllahm tebliğ ettiği ahkâmı Şer'iyyenin doğruluğunda asla şek ve şüphe yoktur. Çünkü mübelliği Sadıkdır. Yalan vârid olmamamıştır. Onun düşmanları dahi sadaka-tına şehâdet ederlerdi ve fakat inanmazlardı. Yalan söylemesi aklen dahi caiz değildir. Zira aklen yalan söylemesi caiz olsa, bu'- takdirde mucizenin delâleti bâtıl olurdu.
Şu halde haberi Resul ile tebliğ edilen işler ve hükümler, tereddüt¬süz ilim olması îcab eder.
Peygamberin haberi ise, getirmiş olduğu ilâhî kitap olan kur'anı ke¬rim ile mübarek söz, fiil ve takrirlerini ihtiva eden sünneti nebeviyye-dir. Bu haberi Resul, elimizde tercümelerini yaptığımız hadîsi nebevi¬lerde bu hükmü camidir.
c) İlmin setlilerinden üçüncüsü akıldır.
Akıl, bütün ilimlere ve idrak edilmesi gerekenlere istidat ve ka-biliyyeti olan ve insanın nefsinde var olan bir kuwettir. [15]
Yukardaki tarif, AHâme-i îeitâzânînin-dir. Aslında aklın mâhiyet ve yapısı hakkında ulemâ arasında ihtilaf vardır. Bir kısmı aklın ruh gibi mahiyet ve keyfiyeti bilinemez.- B.u sebsble akim asıl yapısından bahsetmeyip varlığını bîîib kabul ederek akıl ile elde edilen ve edile¬bilmesi mümkin olan kabiliyyet ve kuwetinden bahsetmek uygundur, derler.
Diğer bir kısım âlimlerde, aklın asıl yapı ve keyfiyetini tarif ederek açıklamışlardır. Aklın bir cevher kabilinden olduğunu veya bir nur olub ve merkezinin kalb veya dimağ olduğunu veya araz kabilinden bir kuwet olub nofisde varlığı ile bir çok şeyleri anlayıb bilme kâbiliy-yetine mâlik olduğunu, beyan etmişlerdir. Elbette bu izah ettiğimiz akıl, aklı tabîî-dir. Tabîî aklın neticesinden hâsıl olan mükteseb (çalışa¬rak kazanılan) akıl, ilmi kelâm kitaplarında beyan edildiği üzere ilmin son derecesi, iyi bir idare ve siyaset ve doğru düşünüş ile tefsir edilir.
J-bni cemâaya göre akıl: Tabîî bir asıl varlıkttrki, âletlerin (havassı selimin) Salim olması zamanında zaruri olarak ilim ona tabî olur.

Aklın mahalil ve merkezi hakkındaki ihtilafda şöyledir :
Bir kavilde; Akim merkezi., dimağdır, nO.ru kaî.bdedir. palb olanları
Diğer tir kavilde : Axii, ruhların hayatıdır, cesedlerin hayatının ruh olduğu gibi. Hz. Aliye Akim merkezinden soruldu, dediki:
«Aklın merkezi, kaindir ve ziyası dimağa akseder.» [16]
Bu son görüşde hukemânın görüşlerine muhâlifdir.
Aklın, varlığı ve salim olduğunda pek çok şeyleri idrâk edib anla¬dığı ihtilafsız herkesçe müsellemdir. Fakat akim mahiyet ve yapısı ile merkez ve mahalli hakkında kesin bir delil vârid olmadığı için, çeşidli beyanlarda bulunanlar olmuştur.
Şu halde aklin; ruhun, hayatın, ilim ve öğrenme gibilerin mâhiyet vs maddi yapısı hakkında açıklayıcı bir delil ve; beyan vârid değildir. Asıl yapılarını cenâbu hakdan başka kimse bilemediğinden kesin bir bilgi hâsıl olmamış ancak aklın ve ruhun tezahürlerinden anlaşıldığı ka¬dar bir beyanda bulunanlar görülmüştür. Öyle ise, maddeci ve tabiatcılardan bir takım sapıklar", aslını bilib görülmeyene inanılmaz, diyerek insanın elini, ayağını, elbisesini ve ev eşyaları gibi görülen ve aslı bilinen maddeleri sayıb, «bunları görüb biliyoruz. Onun içinde bunlara inanabiliriz gibi..» Şeytanın telkin et¬tiği küfür kelimeleri ile Câhil ve küçük kimseleri şaşırtanlar olabiliyor. Kendilerini bilemiyen bu zavallılara bizde soralım : «Siz kendinizi çok akıllı ve bilgili sayıp bir şeyler söyleyorsunuz. O saydıklarınızı görüb inanır ve göremeyib bilemediğinize inanmaz-mışsınız. Haydi bakalım aklın maddi yapısını bize tarif adib ortaya koyunuz, gözümüzle görelim ve bilelim. İnsanın hafızasındaki ilmin cisim, renk ve şekil yapısını tarif edib açıklayınız ve bize gösteriniz. Bütün canlıları yaşatan ruh-u tarif ediniz ve maddî yapısı nedendir? Nasıldır? rengini, ağırlığını, nerede olduğunu ve varlıklardan çıkarken nasıl çıktığını, çeşitli şekiîlerdeki vazifelerini ortaya koyub açıklaymız-ki, gözlerimizle görüb bilelim.
Birde şu bedeninizin, başınızın, kaşınızın, göz ve sakalınızın saç adetlerini bilirmisiniz? Lütfen izah ediniz. Daha bunlara benzer pek çok şeylerin aslını görüb bilmeden inanmak zorunda kalıyorsunuz da niçin bütün varlıkları en güzel şekilde yaratıp insan oğlunun hizmet ve faidesini musahhar kılan halıkı zülcelala inanmıyorsunuz?... gibi...» Sualleri sormarmz hakkımızdır.
Aslında bunlara kur'anı kerimde gayet açık bir şekilde cevablar verilmiştir.
Kur'an ve hadisden verilen cevabların bir kısmı, bu eserin «Mişkat-el mesâbih Tercümesi-nin» birinci cildinin baş taraflarında zikredilmiş¬tir.
Akıl, her ne kadar ilmin sebeblerinden biri isede, ilmin kendisi ve aslı değildir. Akıl, îman ve ahlak ile terbiye edilerek geliştirilirse, Şer'î kaynakları ve delilleri doğru anlamaya ve hak olan şeylerde isabetli ve sebatlı bilgiler edinmeye sebeb olur. Böyle oluncada en doğru ve akıl¬lıca işler, sözler ve inançlara sahib olunur. Mümin ve müslümanlarm akılları rju kabil akıllardandır.
Şayet akıl, islâm ve îman esaslarıyla terbiye edilib geliştirilmez, gayri islâmî ve küfür düşüncelerle eğitilirse, bu takdirde bu akıl, küfür kazancı ile kâfirliği ve bir takım haksızlığı anlayıb o işlerin yollarıyla meşkul olur. Kâfir ve zalimlerin akıllarıda, bu akıl sahihlerinin akılla-rındandır.
Hayatta görülmüştür ve hâlada görülmektedirki, kitap ve sünnete inanmış kişilerin akıl ve idrakları ile inkâr edenlerin akıl ve, idrakları çok değişik ve zıd şekildedir. Diğer biriside, bir az düşünce ile daha anlaşılabilecek çok kötü, küfür, putperestlik, ateş perestlik ve çeşitli batıl yollara saplanmışlar, ölüden, puttan, taşdan ve leşden meded bekliyorlar, onların huzurunda dikilmeler, bükülmeler, yalvarıb yakarmalar ve daha akla hayale gel¬medik küfür faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu yalvanlıp tapılan putlar, kendilerine pisleyen kuşları, sinekleri ve emsali hareketleri def etmekden acizdirler. O halde yinede akıllarını küfürle yok hâle getirmiş zavallılar, idraksiz ve iz'ansızca meded ve kurtuluş beklerler, onlara yalvarırlar.
«Benim mantığıma uymayanı ben kabul etmem, dinimiz akıl di¬nidir, binaenaleyh benim aklımın anlayamadığını ben red ederim. Ak-hmca bu böyle olmalıdır., gibi..» Sözlerle her doğru ve eğriyi aklın an¬layacağını savunanlar, çok ve çok yanılmakdadırlar. Çünkü akıl, direk doğruyu ihdas edib koymak için değil, yaratan halıkı zülcelâlm beyan ettiği ve Resulünün tâlim ve telkin ettiği hakikatları, hayır ve serleri, eğri veya doğruları en doğru ve en iyi şekilde anlayıp öğrenerek inan¬maya ve amel edilmesi veya kaçınılması gerekenleri anlamaya sebeb olan ve insana verilen en kıymetli bir varlıktır.
İşte bu kıymetli varlık, insan ile hayvan arasını belirtir. Aklını islamm emri dahilinde terbiye edib geliştiren mümin ile kâfirin arasım¬da belirtir. -
Yukarlarda kısa cümlelerle açıklandığı üzere, tabi-î olarak fitrî akıl ile kesbî aklın bir birine bağlılığı vardır.
Filri - Ğarîzî akıl : İnsanda hakikati sabit ve var olan akildırki, bu akıl ne eksilir ve nede artar. Bu akıl ile insanlar, hayvanlardan fark edilib temyiz edilir. Fıtrî akıl, çeşitli kabiliyetlere sahip olarak yaratıl¬mıştır.
Aklı Miikteseb; Aklı ğarizinin neticesidirki, bu akıl ile bilginin son merhalesine varılır ve insandaki, fikrî gelişmenin isabetli ve sıhhatli ol¬masını sağlar. Bu mukteseb akim == çalışılarak elde edilen akim son had di yoktur. Akıl kullanılır ve en iyi şekilde çahştmlırsa, çok fevkalade id¬rak ve zekânın yükselmesi ile .marifet ve bilginin zirvesine ulaşılır. Şayet akıl çalıştırılmaz, ihmal edilirse, bu takdirdede akıl noksaniaşır ve verimide çok azalır. Hamakat hasıl olur.
Aklı muktesabde en çok faydalanılan yol, hevâyi hevesden uzak, helal ve temiz lokmalar yiyib ilim ve irfan yolunda yaşlı, başlı ve tec¬rübeli bilgin, mütefekkir ve edepli kişilerden faydalanmak çok ve çok mühimdir.
Nitekim bazı hakimler şöyle demiştir :
«Edep yönünden tei£#beliler ve nasihat yöjnündende günlerin dev¬ri daim etmesi, kâfidir.» [17]
Bazı şairlerde şöyle dedi:
«Sen görüb bilmedinmi? Akıl, ehli için bîr zînettir. Ve fakat aklın tamamı tercübeleri uzun olanlardadır.» [18]
Yaratılışdan zekî olanlarda vardır. Cenâbu hakkın yarattığı akıl, her insanda aynı kabiliyyet ve fîîratda olmaya bilir. Bu sebebden bir çok insanlar, fikir ve anlayış bakımından değişiktir. İlim ve idrak şekil¬lerine göre, iman ve amel meseleleride o nisbetde olur.
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«(Habibim!) dekif herkes bulunduğu şekil (akıl ve niyyeti) üzerine iş yapar-»(İsrâ Sûresi, 84)
Yani, her ferd kendi kabiliyyet ve aklı ile anlayışı nisbetinde niyyet eder ve o niyyetine görede amel eder.
Bir hadisi şerifdede şöyle buyurulmuştur :
«İnsanların en afdâlır insanların en akıllısıdır.» [19]
Fıtrî akıl, ne şekilde terbiye edilirse, öyle idrak ve amele bağlı ol¬duğu yukardaki â\jsti kerimede beyan edilmiştir. Bu hali günümüzde açık bir şekilde görüyoruz. Nice müslüman yavruları kötü telkin ve terbiye neticesi akimi hayra kullanamıyor. Şer düşünüyor ve şer işle-yor. Buna «beyin yıkaması» deniyor.
İneğe tapanlar, taşa, leşe, heykele, şeyha, paraya, karıya, makam ve mansıba tapınanlar veya tapmırcasına hareketde bulunanlarda, hep akıl ve idraklarmı kötüye î^ullanıb fasid şeylerle meşkul olmalarından mütevellitdir.
Bu son cümlelerin açıklayıcı îzahı, «İslanıda Evliya Meselesi ve Harikalar» adlı eserimizde mezkûrdur.
Akim yaratılış gayesi hak ve hakikati idrak edib sahibini sahili se¬lâmete atmaktır.
Bu hususu beyan eden bir âyeti kerime meali şöyledir : «Ve bu ölüyü diriltmekle size kudret ve azametini gösteriyorid, tâ-ki aklınızı erdlrib bilesiniz.» (Bakara Sûresi, 73)
Diğer bir âyet meali t «Bu âyet ve öğütleri, ancak olgun akıl sahihleri düşünürler.»(Bakara sûresi, 268)
Diğer âyet meali:
«Ve bu bizim insanlar için bçyan ettiğimiz misallar varya, bunları ancak akıllarım erdiren âlimler anlar.» [20]
Diğer bir âyet meali şöyledir :
«Düşününde ibret alın, ey basiret sahihleri!...» (Haşr, 2)
Diğer bir âyet meali
«Bu, onların akıllan ermez bir kavim olmalarındandır.» (Haşr, 14)
Cehenneme girecek akılsızların sözlerini beyan eden âyet meali :
«Ve kâfirler şöyle derler : Biz işitir veya akıl eder olsaydık şu az¬gın ateşe atılanlar arasında bulunmazdık.» (Mülk sûresi, 10)
Evet akıl; îman ve islam esaslarım anlamaya yegâne sebeb oldu¬ğundan, akıl sahibi her ferd teklifi ilâhiyyeye muhatab ve mükellefiyeti gerektirenleri büib inanması ve amel edilmesi gerekenleride işlemesi farzdır. Akıl ve idrake sâhib olmayanlar ise, teklifi ilâhi ile mükellef değildirler. Öyle kimselere, islâmm şartlarını îcra etmesi gibi ameller farz değildir. Çünkü teklifi ilâhiyi gerektiren aKıl yoktur.
Akıl sahibi bir kişi, kimsesiz bir halde dağm başında olsa veya îman ve islâmı tebliğ edenlerden uzak bir yerde bulunsa, yine o kim¬seye bütün varlıkları ve kendisini yaratan halıkı zülcelâlı bilib inan¬ması gerekir. Zîra yer, gök ve diğer varlıkların bir yaratıcısı ve bu âlemi, "nîv îdâre-ı savlc s^isnUı oonası gsisiîîğ'ng aklım srdîrmesi lâzımdır.
Nitekim İmamı Azam (R.A) şöyle demiştir :
«Hiç bir ferd için, yeri, gökleri, nefsini ve diğer mahlukatı görüldü¬ğü üzere yaratan rabbısını bilmemesi özür olamaz.
— Cenâbu Allah bir Peygamber göndermeğe dahi, halkın, rablarını akılları ile bilmeleri vâcibdir.» [21]
Yine büyükler şöyle demişlerdir :
«Akıl, kulluk vazifelerini anlayıb îfa etmek için yaratılmıştır. Cenâ^ bu hakkın Rubûbiyyetini (zatı âlîsini) idrak için değildir.»
Emâli isimli akâid metnindede şöyle beyan edilmiştir :
«Yüksekleri ve enginleri (Yerleri, dağları ve gökleri) yaratan halıkı zülcelâlı bilmemek, akıl sahibi için özür olmaz.»

Akıl, îman ve îtikad meselelerinden bir kısmını anlamaya kadir olabilir. Fakat şer'i ve amelî meseleler, mutlaka delillerle beyan edil¬diği gibi nakıllara bağlıdır. Her ne kadar iyilik ve kötülükden bâzıları ilâhi hüküm gelmezden evvel akıl ile bilinir isede, Ayet ve hadislerle veya âyet ve hadisleri açıklayıp beyan eden fıkıh ve islâm hukuku eserlerinin izahını anlayıb o doğrultuda bilmeye çalışmak mecburiye¬tindedir. Zira dinimiz nakiller üzerine bina kılınmıştır. Akılların münâ¬sebet ve kabiliyetine göre değildir. Her şeyin iyi veya kötülüğü, hayır veya şerliği akıl ile bilinmiş olsaydı, bu takdirde Peygamber gönderme¬ye ve ona Kitap indirmeye lüzum kalmazdı ve bunlar hâşa manasız olurdu.
Cenâbu hakkın sıfatlarım, sıfatlarının tecellisini müşahede etmekle anlayıb bilmek şart ve lazımdır. Zâtı ilâhisinin hakikatini akıl ile bilmek kudret ve kabiliyet dışı olduğundan, teklif dışıdır. Allâhü teâlanın zatx ilâhisinin hakikati, dünyada bilinemediği gibi, âhirette zâti ilâhisini görüldüğü zaman, yine zâtının hakikatim akıl, idrâk edemiyeceğine dair beyanlarda vardır.
İmamı Âzam Rahimehullah «Fıkhül Ekber» eserinde şöyle beyan etmiştir :
«Bte, Allâhü înaUıyı küahı il3biyesinde sıfat ve teimlt-rtaiit cemisi iîe zâtını vasıflandırdığı gibi gerçek şekilde
Şu halde mümin, zâtı ilâhiyi aklı ile bilme imkanının olmadığını bilmelidir. Cenâbu hakkın sıfatlarını ve sıfatlarının tecellîsini bilmeye mecburdur. Gökdeki Güneşin, ayın Yıldızların, yer yüzündeki dağların, denizlerin, bütün canlıların ve direksiz desteksiz duran gök kubbenin bir yaratıcısı olduğunu aklı ile idrak edib inanması mecburîdir.
Yer yüzünde kar üzerindeki bir izin sahibine, koyun ve deve pis¬likleri gibi terslerin o hayvanlara, denizde yürüyen bir geminin kapta¬nına, havada uçan teyyârenin bir pilotunun olmasına delâlet ettiği gi¬bi, yer ve göklerin ve bunların içinde cereyan ve devran eden âleminde bir yaratanının ve savkü idare edenin olması zaruridir.
İşte o varlıkda bütün yaratılmış ve yaratılacaklara benzemeyen, zat ve sıfatında her türlü teşbih ve teşebbühden münezzeh olan, aza¬met ve kibriya sahibi halıkı zülcelâldır. Her şeyi yokdan var eden halıkı zülcelâlm varlığını ve sıfatlarını akıl ile biiib inanmak, her kemal ve idrak sahibi mükellefe farzdır.
Burada akıl ve idrâkin her varlık sahibi insanda müsavi olmayıb, akıl sahibinin yaratılış ve kabîliyyetine göre değişik mertebelerde ola¬bileceğini kısa yoldan açıklayalım.
Ewela Peygamberler ve müminlerle kâfir kimselerin, akıl ve idrâk-lan müsavi değildir. Zira Peygamberler ile müminler, ilâhi nura mazhar olduklarından onların akılları her şeyin doğru ve iyisini, hayır ve şer yönlerini idrâk edib anlarlar. Bu idrâk ve anlayış ilede kamil bir îman ve âmeli sâlihe sarılırlar. Bütün Peygamberler ve ilâhi lutfa mazhar olan müminler, bu minval üzere devam etmişlerdir. Kıyamete kadar, müminler aynı minval üzere devam edeceklerdir.
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Muhakkakki, biz (azimüşşan), Peygamberlerimize ve müminlere hem dünya hayatında hem şâhidlerin (Meleklerin) bileceği gün (Kıyâ-metde) elbette yardım edeceğiz.» (Mümin sûresi, 51}
Bu âyeti kerime gibi pek çok âyeti kerimelerde ilâhi bağış ve vahye mazhar olan Peygamberlerle lutfi inayetle mümin olan kimseler, akıl¬ları ile doğruya idrâk edib hak ve hayrı işlerler. Küfür ve şirkden kaçı¬nırlar.
Kâfirler ve zâlimler ise, gözleri ile doğruyu görmeyib kalakları ile hak ve hayrı işitmediklerinden ve kalbleri ilede hakkı idrâk edib anla¬yamadıklarından, akıllarında daima veya g]elekser küfür, zıüum, ha¬ram ve kötülükleri idrak edib, o kötü inancı ve amelleri tercih ederler. ;tmkü kâfir ve zâlimlere, Allâhü teâla yardım etmez, doğruyu idrak ittirmez, hidâyeti Rabbaniyesini _ lütfetmez. Allâhü teâla hakka inan-makdan uzak olan iblis varı kibirlen enlere, doğruyu idrak ettirmeyece¬ğini kitabı nahiyesinde beyân etmiştir.
Nitekim bir âyeti kerimede meâlen şöyle buyurulmuştur.
«Yer yüzünde haksız yere kibirlenenlere, âyetlerimi anlamakdan (Kur'anı kabul etmekden) men edeceğim. Onlar, her doğru yolu (Hakî-katı) görselerde kendilerine yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu gö¬rürlerse, o batılı yol edinirler.» (Araf Sûresi, 146)
Kâdî İbnilhakîm Semerkandî (R.A.) «Sevâdül âzam* adlı eserinde Peygamberlerle müminlerin akılları ile, kâfirlerin akıllarının mûsâvî olamıyacağmı beyandan sonra aklın nevilerini şöyle zikretmiştir :
«Bilici; Muhakkak akıl, beş vecih üzeredir (onlardan); Garîzî (tabîî) akıl, tekellüfî akıl, atâî akıl, Nübüwet cihetinden olan akıl ve şeref cihetinden olan akıldır.
a) Garîzî (tabîî) akıl; Yaratık halkın hepsi burada müsavidir. Kâfirlerin hepsi bilirki onlar için mutlaka bir yaratan ve bir mürebbî vardır. (İmânı fitrî ile doğub yaratılış kasdedilmiş, yer ve göklerin ya¬ratılışının halıkı zülcelâle delâet ettiğini bilmeleri ve bilginin imandan olmadığı beyan edilmiştir.)
b) Tekellüfî akıl; Bir kimse, çok çalışıl) gayret eder, âlimlerle hakîm olan zekâlı, edebli kişlerle oturub kalkmayı çok yaparsa, işte bu kişi akıllı olur ve bu akıllılık, o kimsenin kendini yetiştirme gayreti nisbetinde bulunur.
c) Atâî akıl; îlâhi lütuf ve ihsandan ibaret olan bu akılda ise,
kâfirlerin nasîbi yoktur. Müminler ise, bu akıl mertebesinde Peygam¬berlerle müsavidirler.
d) Nübüwet cihetinden olan akıl; Bu akılda, müminlerin nasî¬bi yoktur ve işte bu akıl, Peygamberlere (A.S.) mahsustur.
a) Şeref cihetinden olan akıl; Bu akılda, başka mahlukatın nasîbi yoktur. O akıl, ancak Muhammed Aleyhisselâma mahsustur. Allâhü teâla ona en yüksek ahlakı (idrak, edeb ve terbiyeyi) verdi, o ahlakı meleklerden, insanlardan ve bunlardan başka varlıklardan hiç birine vermedi. Zira cenabu hak Kur'anı kerimde şöyle buyurmuştur. [22]
— «Muhakkakki sen, pek büyük bir ahlak üzeresin.» (Kalem sûresi, 4)»
Yukarda akim mertebe ve kısımlarını kısa yoldan nakletmiş olduk, bu maddeleri beyan ve açıklamada bulunmamız, çok uzayacağından neticeyi akıl ve terbiyesine dâir bir kaç hadisi şerif meali ile bitirelim.
Bir hadîsi nebevi meali:
«Müminin firâsetinden (akıl, zekâ ve anlayış kabiliyetinden) sakı¬nınız, zira mümin Allâhü teâlanm nuru ile bakar.» [23]
Bu hadisi şerifin hükmü hayatda daima görülmektedir. Bilhassa akıl ve zekâsı yüksek olan müminler, leb demeden-leblebi-der, kabilin¬den bir çok şeyleri çok çabuk ve isabetli şekilde anlarlar. Ataların, «Çarşambanın gelişinden perşembenin ne olacağı bilinir» dedikleride böyledir. Karine, ilham, münâsebet, doğuş ve emsali, yollarla hasıl olan bilgilerde bu kabildendir.
Diğer bir hadisi nebevî meali:
«Her doğan çocuk islâm fitratı üzere doğar. Sonra çocuğun ebe¬veyni (baba ve annesi) onu yaluıdî veya' hinstiyan veya niecusi yapar¬lar.» [24]

Bu hadisi şerifin îtikad ve îman yönünden açıklanması, bu «Mişkat El Mesâhih Tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin 219. sahifesinde mezkûrdur.
Biz burada hadisi şerifdeki manada aklın, telkin yoluyla batıllara bağlanmasını açıklayacağız.
Anasından doğarak yeni dünyaya gelen her çocuk, vaktiyle Adem aleyhisselâmın etrafında onun zürriyeti olarak yaratıldıklarında, «ben sizin rabbiniz değilmiyim?» Hitabına cevab olarak «evet rabbimizsin.» deyib îman etmişlerdir. İşte yeni doğan her çocuğun bu îmam, yedi ya¬şma kadar muteberdir. Yedi yaşından sonra tâlim ve telkinle «îmânı kesbi» denilen îman muteberdir.
Hadisi şerifde belirtildiği ve Hz. Peygamberin Hz. Aliye yedi ya¬şında îman telkininde ve onun îmanının makbuliyetini beyanda bulun¬ması, her baba ve annenin, hoca ve şeyhîn, büyük amir olan mümin kim selerin sabiyyi mümeyyiz hâline gelmiş evlâtlarına, îmânı, islâmı ve islâmın icablanm tâlim edib inandırarak iyi amel ve ahlaka sahib ol¬malarına çalışmaları lazımdır.
Şayet gelişmeye yön tutan çocuk ve evladlar, bu tâlim ve telkinlerle eğitilerek kâmil bir İmana sâhib kılınmazsa, aklı ve fikri boş olan o zavallı evladlar, bâtıl ve küfür telkinlerine kapılarak yoldan sapıtırlar. Günümüzde bu pek aşikâr bir şekilde görülür haldedir. «Beyin yıkama¬sı» diyerek vasıflandırılan bu haller, dilber yavruları küfür ve zülüm hayatı ile yaşayan zâlimlerin hırçın, inat, zulüm, işkence, tahrib, kital, cidal, hırsızlık, soygun, zina ve iftira halindeki hayaltarmı okuyub, oku¬tup akıl ve fikirleri tamamen rayından saptırarak fenalıkları bir mezi¬yet gibi işleyen ve işletenler görülmektedir.
Nuh Aleyhisselâmın karşılaştığı beyinsiz put perestler, ondan son¬ra gelen bütün peygamber ve müminlerin mücâdele ettikleri putcu ve bâtıl yolcuları, akıl ve mantığı yok hâle getirib, çok ve acâib küfür ve inadlıklarda İsrar etmişlerdir. Cehalet devrinin mürşikleride sefere çı¬karken, yemek için hazırladıkları helvaları put yapıp bir müddet tap-diktan sonra karınlan acıkınca hemen yerlerdi, işte bu adamlar, güya akı] sahibi, beyinler, küfür ve bâtıllarla yîkanıb şartlanınca akıl doğru¬yu idrak edib anlayamıyor, tneğe veya ineğin fercine ve herçeşit putla¬ra tapanlarda, aynı beyinsizlerdendirler.
îîu sD!îe]yio yani ycnşoü fiviridlnra, ricğinm akklo, altlat iiamida ve âmah sâliha-ya sahib kılmak, en doğru ve kurtuluş yoludur. Bu yola sahib olan her genç müslüman, kemal ve olgunluk çağı olan kırk ya¬şma kadar kendini her çeşid bâtıl ve islâma uymayan fırka ve fırkacılık hastalığından korursa, lutfu inayeti rabbaniye ile, ondan sonra kendi¬ne hâkim olur. Tarikatı Muhammediye denilen nurlu yola devam eder. Her türlü anarşi ve fırkacilikdan nefret ederek, dünya ve âhiret saade¬tini elde eder.
Sabiyyi mümeyyizin, îman ve irtidadınm şahinliği hakkında gerekli malumat, «Mültekâ tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinin «Mürteci babı» başlığının son kısmında ve «İslamda Evliya Meselesi» isimli teli-fatımızda mezkûrdur.
Aklın, ilim sebeblerinden biri olması hasebiyle ilimden efdal değil¬dir. İlim, Allâhüteâlanm sıfatlarından birisi olduğundan akıldan üstün¬dür. Akıl ve mâhiyeti hakkında bir nebze açıklama yapmaya çalışdık, daha geniş izahat, Akaid, ilmi kelâm ve ahlak kitaplarında zikredilmiş¬tir.
Şimdi buraya kadar «İLİM BAHSİ» başlığını taşıyan cümledeki ilim ve ilmin sebebleri hakkında bir nebze beyanda bulunduktan sonra 198. hadisi şerifin ravîsi ve hadisi nebevi hakkında bir izahat yapalım.

Râvî Abdullah Bin Amrf Peygamberimizin mübarek hadisi nebevi¬lerini en çok bilen bir sahabesi oiduğu ve daha başka fazilet yönleri, bu eserin birinci cildinde geçen altıncı (6) hadisi şerifin izah kısmının 87. sahifesinde mezkûrdur.
198 nolu hadisi nebevinin birinci.cümlesi, «bir âyetde olsa, benden tebliğ ediniz.» şeklînde idi. Yani, benden işittiğiniz ve-öğrenerek sahib olduğunuz bir söz, fiil, takrir veya başka bir vâsıta ile edindiğiniz mucize veya açık hüküm ifâde eden hakikatlar-ı, kudret ve takatinin nisbetin-de insanlara intikal ettirib tebliğ ediniz. Zira dini mübini islâm, ancak ve ancak talim, teallüm, tebliğ ve nasihatla daim ve kaim olabilir. Bu tebliğ yolu terk veya ihmal edilirse, o cemiyet ve cemâatda ve o cemi¬yetin bulunduğu ülkede, din ve îman yok hale gelir. Böyle olan millet ve memleketlerin, sonu helâkü perişan olmaktır. Beşer hayatına bakıl¬dığında, helak olan milletler ve harab olan memleketler, aynı akıbetin neticesindendir.
Şârih Aliyyül kâri (R.A.), îzâh sadedinde şu cümleleri yazmakta¬dır:
«Şayet denirse, niçin Peygamber Aleyhisselâm, (bir âyetde olsa) dedide (bir hadisde olsa) demedi. Halbuki murad olanda kendisinin hadisidir?
— Derizki, iki cihetden böyle buyurmuştur.
a) Hadis kelimesi ve mânası, bu ayot kelimesine dahildir, bu sebebden böyle buyurmuştur, zâten Resülülîahm maksadı budur.
b) Elbette müslümanlarm tabiatları, Kur'an okumaya meyil¬lidir ve Kur'anı öğrenmeye ve öğretmeye ve neşretmeye meyillidirler. Zira Aîlâhü teâla onun hıfzını tekeffül etmiştir.» [25]
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurmuştur. «Kur'anı biz indirdik, biz. ve onun muhafaza edicileride şüphesizki, biziz.» (hicir sûresi, 9)
Yine Aliyyül Kâri merhum şöyle beyan ediyor; Tîbî (R.A) dediki :
«Hadisi şerifde şu fâideler vardır ;
1) Bu hadisi şerifde ilmin neşredilmesine teşvik vardır.
2) Hadisi şeriflerin bazılarının (bâzı cümlelerinin) tebliğine cevaz vardır. Mesâbih ve meşârik sahihlerinin (Eserlerinde hadisi şeriflerin bir parçasını yazıb -tebliğ etme) adetleri, bu kabildendir. Bunu yapmakda beyis yoktur. Zira maksad hadisi şerifin ifâde edib anlattığı lafızdır. Binâenaleyh o lafızda ister hadisin tamamı olsun, ister tamamı olmasın (mühim olan meram ve maksadın ifâde edilme¬sidir) .»
Hadisi şerifin ikinci cümlesinde, «benî isrâildende nakledib söyle¬yiniz v efakat (yalan ve uydurma gibi şeylerle) güçlük ve günâh hal olmayanı naklediniz.» Kitap ve sünnette zikri geçen veya bunların ruhuna uygun olan benî israil hikayelerini nakletmeyi beyan etmiş¬tir.
Hadisi şerifde benî isr.ail kıssa ve hikâyelerinden nakletmeye dair izni resul,
Kur'anı kerimdeki kıssa ve hikayeleri nakletmektir. Meselâ : Kur'¬anı Kerimde benî isrâilin buzağıya tapmalarından sonra tövbe maksadı ile kendilerini öldürme hadisesi vardır, (bak bakara sûresi, âyet ; 54-71)
Hz. Mûsânın Asası, Hz. Yâkub ile Hz. Yûsûiun ve daha başka ibret, nasihati gerektiren pek çok Kur'an kıssaları vardır. İşt ebu kıssa ve misalları beyan edib nakletmeyi, Resulü ekrem efendimiz tavsiye bu¬yuruyorlar.
Kur'anı kerimde, böyle kıssaları okjuyub nakletmeyi şu âyetle tav¬siye buyurmaktadır;
«Artık (Rasûlüm!) Sen, kıssayı (onlara) anlat. Belki iyice düşünür¬ler.» (Araf sûresi, 176)
Diğer bir âyeti kerime meali .-
«And olsun, onların (Peygamberlerin) kıssalarında salim akıl sa¬hihleri için birer ibret vardır.» (Yûsuf sûresi, II)
İşte Rasûlü Ekrem efendimiz, kıssadan hisse alma bilecek bu tür Kur'an ve sünnet kıssalarını nakletmeyi tavsiye buyurmaktadır.
İsrailâyyat kıssalarından uydurma ve yalan olanlarından Misal, Birinci cildin 194. hadisi şerifin izah bölümünde ve 408. sahifede zikre¬dilmiştir. Orayı tekrar okumak faideli olur.
Şayet Kur'am kerimde olmayan ve hadisi nebevilerde zikredil¬meyen ve hatta bunların hüküm ve ruhlarına aykırı olan, benî İsrail (îsrâiliyyat) hikâyelerim nakletmek, elbette haram ve günahdır. Zi¬ra kesin âyet ve hadislere veya onların hükümlerine dayanmayan kıs¬sa ve hikâyeler, yalan olur. Yalan olan şeyleri nakledib söylemek ise, din de Allâha ve Peygambere iftirada bulunmak olduğundan, en bü¬yük günâh ve vebal olur.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur : «Uydurduğu yalanı Allâha isnad eden veya kendine bir şey vahyo-hınmamişken, bana vahyolmtuyor, diyen kimseden ve Allanın indir¬diği âyetler gibi bende indireceğim, demekte olandan daha zâlim kim olabilir?» (En'a mSûresi, 93)
Peygamberin söylemediğini ona isnad ederek yalan uydurub if¬tira eden kimse hakkmdada, hadîsi şerifin devamındaki şu ; «Bir kimse, bilerek benim üzerime yalan söyler (uydurma hadisle bana iftira eder) se, işte o kimse, kendisini cehennemdeki yerine hazırlasın.» Cümlelerle heyan buyurulmuştur.
Hadisi şerifin bu hükmüde çok dikkat edilmesi gereken bir hususu beyan etmektedir. Zira Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellemin, kendi devrinde dahi kendinin buyurmadığı ve işlemediği söz ve işleri ona isnad ederek işleyenler, maalesef görülmüştür. Zaten bu mübarek sözü¬nü pek çok zaman ve mekanlarda muhtelif seheblerden dolayı buyur¬muştur. Onun için hadîsi şerifin bu cümlesinin râvîleride muhtelif ki¬şiler görülmektedir.
İsrâilîyyat hikâyelerinin nakli ile olsun, başka bir hüküm ve kıssa¬yı naklederken olsun, neyi ne zaman ve nerede söylenir ve işlenirse, Peygamber efendimizin buyurmadığı veya işlemediği ve işlemeye dâir bir işaret ve delâletle izni rasul vârid olmayan şeyleri, ona isnad ede¬rek söyleyib işlemek, en büyük iftira ve günhadır. Binâenaleyh böyle yalan ve tezvîratda bulunanların varacakları yerde cehennemdir.
Peygambere iftira yaparak hadis uyduranların, uydurma sebeble-rini maddeler halinde birinci cildin baş tarafında 17-19. sahif-elerde bir nebze naklettiğimizi hatırlatırız.
Mezkûr cildde ve «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler» adli eseri¬mizin birinci cildinde yalan hadis uyduran bir kimsenin âkibedinide
bizzat asrı saadet olayımda nakleddiğimizi beyandan sonra burada ehemmiyetine binâen en şenî iftira ve kötülük olan uydurma hadisle¬rin aynısının, zamanımızda bâzı zındıklar arasında görülen hâlide kısa¬ca arz edelim.
tsmâlli Sivasî merhum, «Kebâîr ve sagâir risalesi» adlı eserin şer¬hinde şu hükümleri nakletmektedir :
«İmamı Nevevi Müslim şerhinde dediki:
«Bundan sonra bilki, elbette Peygamber üzerine yalan uyudurma-nın haramlığı ile bir şey hakkında hüküm beyan edilmeyenin ve ahkam¬lar hakkında yalan uydurmanın arasında hiç bir fark yoktur. Rağbet ettirme, korkutma, nasihat etme ve başka şeyler hakkında hadis uydurmanın hepsi, hükümleri icmadan sayılan bütün müslümanlarm icma-ı ile günahların en büyüğündendir, haramdır ve kötülüklerin en kötüsüdür.
— Ancak kerrâmiye ismini alanlar muhaliftir. Bunlar Bid'at ehli bir taifedir. Bunların bâtıl iddiasında, Peygambere isned ederek Zühd, korkutmak ve rağbet ettirmek için hadis uydurmak caizdir.
— Bunların bu bâtıl iddia ve iftiralarına kendilerini zühdü takva¬ya müntesib olduklarım söyleyen pek çok câhillerde, tabî olmuşlar¬dır...» [26]
Evet açıkça kitap, sünnet, îcma-ı ümmet ve kıyası fukahayı tamma-yıb bir takım küfür telkini, kâfir kişilerin beyin yıkaması ve şeytanın iğvası ile yollarım bâtıla sandırmış ve kendilerini o küfür ve bâtıl yol¬ların savunucusu hâlinde bulunduranlar, zâten islamla, îmanla, mü¬min ve müslümanlıkla, Peygambere bağlı ümmetlikle hiç bir ilişki ve alakalan yoktur. Bunlar hakkında kesin hükmü Kur'anı Kerim beyan etmiştir, kâfirdir, zalimdir ve dinsizdirler.
Fakat kitaba ve sünnete inandıklarını ve hatta islâmm müdâfi-i görünen bir takım câhil okumuşlar, bir sapığa körü körüne bağlan¬mışlar, besmeleyi cekmekden veya besmelenin mânâsını anlamakdan aciz bir takım câhiller, kendilerine ehli takva süsü vererek âyeti keri¬meyi hadisi şerife, hadisi şerifi âyeti kerimeye katanlar veya bir bü¬yüğün sözünü hadisi şerif veya hadisi şerifi bir büyüğün sözü olarak nakledenler oluyor. Çok zaman sâhid olduk, dİnlecV.k vs münakaşasın! V?.pti!Oanimz olmuştur.
Bilhassa garb kaynaklarından islâmı öğrenenler veya oraya hay¬ran olanlarda, daha çok görülmektedir.
Hadîsi şerifin râvisini bilmez, hangi muhaddis nakletmiş veya hangi ana kaynakda yazılıdır, onu bilmez. Gelişi güzel bir yerden okur veya yalan yanlış bir kişiden işidir, ondan sonra sanki allâme kesilir, hükümler döktürür. Belkide söyleyib naklettiği hadis; değil uy¬durma bir sözdür. Onuda bilmez yinede susmaz konuşur.
En doğru yol ve hareket, hadisi nebevileri, lafızları ve mânalarını sağlam bir kaynakdan râvisi ve muhaddisi ile birlikte bilmeyen kim¬seler, susmalı ve bilenlere müracaat edib bir yalan ve iftiraya düşme¬melidirler. Peygambere yalan ve iftirada bulunmanın cehennemlik olduğunu bilib inanarak tehlikeden kaçınmalıdırlar.
Peygamber sallallâhü aleyhi veselleme iftira edilib ona isnad edi¬len yalan hadislerden bir kaç örnek nakledelim :
«Halkın dilleri, hakkın halimleridir.» [27]
«Patlıcan, hanki maksat için yenirse, onun içindir.» [28]
«Katile, katlini kutlaymız.» [29]
«Virdi (zikri) terk eden, mel'undur.» [30]
«Vird, sahibi mel'undur.»
«Âdeti terk etmek, düşmanlıkdır.»
«Dünya, âhiretin tarlasıdır.» [31]
Bu son söz, lâfız îtîbari ile hadis değildir. Fakat mânası, sûresi şû¬ranın 20. âyetin mânasına mutabıktır.
«Yahûdî ve Hırıstıyanlara selam veriniz, benîm ümmetimin yahu-dişine selam vermeyiniz.
— Denildiki: Senin yahudi ümmetin kimdir?
— Dedi : namazı terk edib kılmayanlardır.» [32]
Şu uydurma söze bak, hırıstıyana ve yahûdiye selam verdiriyor-da, îmanı olub namazı terk edeni, bu ümmetin yahûdîsi sayarak selam verdirmeyor^yalan hadis

olduğu ne kadar aşikardır.
Zira mümin işlediği günaha helâl demedikçe, kâfir olmaz. îmanlı âsî kişidir. Mümine selâm verilir.
Yukardaki naklettiğimiz uydurma yalan hadisler, bir kaç misaldan ibarettir. Daha uydurulmuş pek çok yalan hadisler ve isrâiliyat hura¬feleri vardır. Kaynak olarak gösterdiğimiz eser-gibi, özel şekilde, yazıl¬mış mevzuat kitablan vardır, oralardan istifade etmek gerekir.
Tercümesi:
199- (2) Semura bin Cündüb ve Muğîre bin Şube (R.A) dediler ; Rasûlüllah (S.A;V) buyurdu:
«Bir kimse, yalan olduğunu bildiği halde bana isnad ederek bir ha¬dîs söylerse, îşte o kimse yalancıların birisidir.» (Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.) [33]
İzahat
Bu hadîsi şerifi iki sahabe rivayet etmiştir. Onun için her ikisinin hayatından bahsedeceğiz.
Râvi Semura bin Cündüb bin hilal elfezârî (R.A), Künyesi (Ebû Sâid) dir. Ebû Abdurrahman, Ebû Abdillâh ve Ebû Süleymanda denil-mişdir. Kabilesi içinde yetim kalarak validesi onu Medineyi münev-vereye götürmüş ve kendisi (annesi) Ensardan meriyye ibni şeyban ibni Salebe (R.A) isminde bir zata varmış idi. «Semura» O zâtın hi¬maye ve terbiyesinde yetişib meydana gelmiştir.
Peygamber aleyhisselatü vesselam hazretleri, her sene ensarın yetişmiş olan erkek çocuklarını harbe yarayib yaramıyacaklan ayır¬mak üzere gözden geçirir olduklarından, unut muharebesi senesi Pey¬gamberimiz bu zatın akranı birini cihad için intihab edib kabul buyur¬dukları halde Semurayı; «Sen küçüksün» diyerek geri çevirmişlerdi.
SEMURA : «Siz bunu kabul buyurdunuz, ben ise onu yenerim.» di¬yerek göreşmek (güleşmek) isteyerek Peygamber efendimizin müsâa¬deleri ile onun kuvvet ve gâlib oluşu görülünce, kendisini harbe gitme¬ye kabul ettirmiş ve Peygamber efendimizle defalarca harbde bulun¬muştur. Yüz yirmi üç (123) hadîsi şerifi bizzat rivayet etmiştir. Fakat hadisi şerif hıfzı pek çok idi. Daha geniş bilgi üstül gabe ve Elhakâik de mezkûrdur.
Bilâ ahire Basrada sakin olduğundan Basralılardan sayılmıştır. İbni şîrîn ve Hasam Basrî (R.A.) ve diğer basrah fazilet ehli kimseler, kendisini sena ederlerdi.
Basrada görülen Hâvariclerden «Hazûriye» taifesi hakkında Semura hazretlerinin pek şiddetli sözleri vardır. Söz¬lerinden birinde : «Bunlar, müslümanlan tekfir edib kanlarını akıtırlar. Yer yüzünde adam öldürenlerin en fenayıdırlar.»
Kendisinden Basrada pek çok kimse, hadisi şerif rivayet etmişler¬dir. Vefatı Basrada elli dokuz (59) târihi hicrîde vuku bulmuştur. Şid¬detli soğuk almakla hasıl olan «Guzaz» illetine sıcak su buharı ile te-dâvilenmekde iken, kaynarsu ile dolu olan kazanın üzerine oturduğu zaman içine düşüp vefat etmiştir. Alâh rahmet eyleyib ondan râzî. ol¬sun ve şefaatma bizleri nail buyursun. Amin.
MUCİRE Bin ŞUBE (R.A) ise ; Künyesi, Ebû Abdillâh veya Ebû îsâdır. Handek muharebesinin yılı olan hicretin beşinci senesinde müslüman olmuştur. Hudeybiye sulhunda hazır bulunmuştur.
Künyelenmesi hakkında, Ebû îsa künyesinin Resûlüllah (S.A.V) m künyelediği ve Ebâ Abdiîlah künyesinide Ömer bin el hattab (R.A) künyelediği zikredilir.
Çok zeki, firâsetli, ve isabetli fikir sahibi olduğundan kendisine «Dâhi» denirdi, tmamı Şâbî Şöyle demiştir :
«Arabm dâhîsî dörttür (onlarda) : Ebî Süfyânın oğlu muâviye (R.A), Amr bin elâs (R.A), Mûğîra bin şube (R-A) ve ziyad (R.A) dır..» [34]
Denildiki : «Muğîre, islamlığı hayatında üçyüz (300) kadınla te-zewüc edib nikahîanmıştır.»
Ömer Bin El Hettab, onu basraya valî tayin etti, Basra.vâliliği; Aley¬hinde zina ithamı zamanına kadar devam etti. Bu itham üzerine Bas-radan azletti, sonra küfeye vali tâyin etti, Hz. Ömer Şehid edilinceye kadar orada valiliğe devam etti, Hz. Osman Halife .olduktan sonra ora¬da karar ettirdi. Sonra azletti. Hz. Muâviye, zamanında bunu küfeye vali tâyin etti ve ölünceye kadar burada valiliğe devam etti. Hicretin ellinci (50) yılında rahmeti rahmana Kavuşmuştur.
Yemâne muharebesine, Şam-ın fethine, yermük muharebesine hazır olmuştur. Ve yerrmık muharebesinde gözünün birisini gaybetmiş-tir. Kadsiye muharebesinde, Nihavendin fethinde ve Hemdâmn fethin¬de hazır bulunmuştur.
Kendisinden, Ebî Umâmetül bâhilî, Mesvere bin mahreme ve kur-retülmuzenî (R.A) gibi sahabelerden ve tabiînden jıtk çoîc Aİmsclea, hadisi şerit rivayet eîmlsîc-ulir. Daha peır.s mfıkımai;
Yetmiş yaşında küfede vali iken hicretin ellinci (50) senesinde rah-mtei rahmana kavuşmuştur. Allâhüteâla kendisinden razı olsun. Bize-de şefaatçi eylesin. Amin.
Hadisi şerif de beyan edilen mâna ve anlam hakkında bir nebze izahat, hemen yukarda zikredilmiştir. Ancak burada mühim bir cümle¬yi hatırlatmakla iktifa edeceğiz.
Her hangi bir söz ve yazının hadis olmadığını hilen bir kimse, bu yalanı çeşidli nedenlerle hadis diye okur ve söylerse, hu hadîsi uyduran zâlim ve hâine yardım etmiş olur. Dolaysiyle bu zâlimin sevgili efen¬dimize yalan uydurub iftiraya devam etmesini sağlamış olur. Ve ya¬lancı zâlimin uydurma sözünü nakledib söyleyende yalancıların biri olur ve dînin yıkılmasına, müslümanlann uydurmalara inanıb yoldan sapıtmalarına sebeb olunur. Bu şekil hareTcetin fenalığının yönleri, «İslama Sokulan Bİd'at ve Hurafeler» adlı eserimizin ikinci cildinde mezkûrdur.
Tercümesi:
200 - (3) Muâviye (R.A) denmervîdir,dedi;. Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bir kimseye, Allâhü teâla hayır murad ederse, O kimseyi dinde fakih (Din ve şeriat ilmine vâkıf) eder. Ben ancak ilmi taksim ediciyim, Alâhü teâla da o ilmin anlaşılmasını ihsan eder.»
(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [35]
İzahat
Kâvî Muâviye bin ebî Süfyan (R.A), kureyş kabilesinin emevî sü-lâiesindendir. Annesi Meşhur Hind (R.A) isimli kadındır. Hz. Muaviye kendisi, babası Ebî Süfyan, annesi uteybenin kızı Hind ve oğlan kardeşi yezid Mekkenin fethi günü müslüman olmuşlardır. Peygamberimizin, hanımlarından ümmü habibe (R.A.) validemizin baba bir oğlan kardeşi olmakla kayın biraderidir.
Hz. Muâviye, Resûlüllahla beraber Hunayn vak'asmda hazır bulun¬du ve Resûlüllah (S.AV.) ona Hevâzen kabilesinin develerinden yüz (100) deve verdi. Hz. Muâviye babası Ebî Sufyanla beraber o anda mü-ellefei k,ulûbdan (kalblerinin ülfeti isâlma daha fazla olub kuvvetli olmadan ir-în zekat ehlinden} idiler.
Hz. Muâviye, Peygamberimizin kâtiblerinden idi. Vahy katibide olduğu denilmiştir. Kendisinden İbni Abbas ve Ebû Saîd (R.A) Hadis rivayet etmişlerdir.
Peygamber efendimizden bizzat yüz altmış üç (163) hadisi şerif rivayet etmiştir.
Şam valisi olan kardeşi Yezid (R.A) in vefatından sonra Hz. Ömer, kardeşinin yerine Şam valisi tâyin etmiştir. Samda valilik ve emirliği ölümüne^kadar kırk (40) sene devam etmiştir. Bu kırk (40) senenin dört (4) senesi Hz. Ömerİn hilâfeti zamanında ve Hz. Osman, Hz. Ali ve Hz. Hasan zamanlarında yirmi seneyi doldurmuştur. Hz. Hasanın vefatı ile emirlik kendisine havale edildikten sonrada. Ölünceye kadar yirmi sene daha Samda emirliğe devam etmiştir. Böylece yirmi sene valilik emaretinde ve yirmi senede hilâfetlik vazifesinde bulunmuştur. Hz. Hasan, fitneyi önlemek için hilâfeti, Hz. Muâviyeye kendisi bizzat verdiğide yazılmaktadır.
Vefatı, hicretin altmış (60) inci senesinde yetmiş sekiz (78) yaşında ve receb ayında Şâmı şerifde vuku bulmuştur. Allah ondan razı olaun.
Ölüm hastalığının son saatlerinde, şöyle diyor : «Keşke ben zîtüva denilen mahalle (Şam yakınlarında bir yerin adı) sakin olan bir Kureyş adamlarından olsaydunda, şu işten (emirlikden) hiç bir şey görmesey¬dim.»
Ölüm hastalığı ânında yanında Resûlüllah (S.A.V) efendimizin izâ-ıı, ridası, gömleği, kıl ve tırnaklarından bir parça şeyler bulunuyor. Ve diyorki:
«Resûlüllahın gömleğine kefinleyiniz, ridasına dürünüz, îzân ile her tarafımı kanlayın örtünüz, burnumu, ağzımı ve secde yerlerine Re-sûlüllahın kılından ve dırnaklarmdan Pamuklayıb koyunuz. Ve beni bü¬tün esirgeyenlerin en esirgeyeni (Allah) ile baş başa bırakınız.» [36]
Izzüddîn ibnil esîr «Üsdülğâbe» sinde şu satırları yazıyor : «Muâviye (R.A) den,. Sahabeden bir takım cemaat hadis rivayet etmiştir (onlarda) : İbni Abbas, Hudrî, Ebüdderdâ, Cerîr, Nûman bin beşir, İbni Ömer, îbni Zübeyr ve başka sahabeler,
— Ve tabiînden : Ebu Seleme, Humeyd, ibnâ Abdirrahman, urve, Salim, Alkarna ibni Vakkas, îbnl Şîrîn, Kasım bin Muhammed ve başka¬ları rivayet etmişlerdir.» [37]
Tirmizînin süneninde zikredilen 4003 noîu hadisi şerifde Resulü ek-rem (S.A.V) efendimiz, Hz. Muâviye hakkında şöyle dua etmiştir :
«Ey Allâhım! Onu doğru yolu gösteren, hidâyete eren ve Hidâyet vâsıtası kıl.»
Üstadığımız Ömer nasuhi Bilmen Merhum «Ashabı kiram hakkın-d Nezih îtikadlar» adlı eserinde Ahmet bin Hanbel (R.A) in müsnedin-den naklen Peygamberimizin, Hz. Muaviye hakkında şu duasını yazı¬yor :
«Yâ Rabbî! Muaviyeye kitabet (yazı ve yazışma) ve hisab tâlim buyur ve onu azabdan koru.»
Hz. Ali (R.A) da Cemel ve Sıffiyn muharebelerinden sonra Hz. Mu¬aviye ve askerleri hakkında sorulan sorulara şöyle cevab vermişti :
«Kardeşlerimiz, bizim üzerimize azgınlık etmişlerdir. Fakat bunlar; kâfir değillerdir, Fâsık değillerdir ve zâlimde değillerdir. Zîra bâtılda olsa onlar için tevilleri {âyet ve hadîs tevilleri) vardır.» [38]
Abdullah bin mübarek (R.A) a, Hz. Muâviyemi veya emevî halîfe¬lerinden Hz. Ömer bin Abdülazizmi efdaldır? Deniyor. O da şöyle ce-vablandınyor:
«Resûlüllah (S.A.V) ile beraber bulunduğu zaman muâviye (RA) in atının burnuna isabet eden toz, bin (1000) defa Ömer bin Abdilaziz den efdaldır.» [39]

Hz. Muâviye hakkında din âlimlerinden pek çok kimse, eserler yaz¬mışlardır. Sebebide bir çok zındık ve sapıklar, Peygamberimizin en ya¬kın ve sevimlilerinden

olan bir sahabesine en Şeni iftiralarda bulun¬muşlardır. O iftiraları anlatib beyan etmek için bütün imkanları kul¬lanmışlardır. Muharrem-in onunda topîanıb lanet edenleride duyuyoruz.
Yukarda isimlerini yazdığımız dev sahabe ve tabiînin, Hz. Muavi-yenin kendisinden hadis rivayet ettiklerini öğrenmiş bulunuyoruz.
Peygamber efendimizin, Ashabının, tabiîn ve tebei tabiîn efendile¬rimizin, kendisi ve askerleri hakkında değrli söz ve tavsiyelerini oku-mayıb, sırf cehalet ve fırkacılığın verdiği tesirle böyle mübarek bir sahabeye kötü sözler, fikir ve hakaret eden davranışlarda bulunmak, çok ve çok günah ve vebaldir. Biraz îmanı olan, kitab ve sünnetin yolunu tâkıb eden müslüman, böyle şeylerden sakınır, ehli sünnet vel-cemaat yolundan ayrılmaz.
Hz. Muâviye, Hayatı boyunca Rumların hududunda bulunduğun¬dan, muhtelif zamanlarda ramlarla harbe gitmiş ve hemen ekserisinde muzaffer olub muhtelif beldeler fethedilmiştir.
Meselâ : Yirmi üç (23) senesinde rumlarla harb edib «Ammâriyye» kadar varmıştır. Yirmi yedi (27) senesinde «kinneserin» e muhârebesinde bulunmuştur. Yirmi sekiz (28) de «KIBRIS» ı fethetmiştir. Ve bu Kıbrıs muharebesinde Ashabı kiramdan; Ebûzer, Ubâde bin essamit, Ubâdenin hanımı Ümmü Haram, Ebüdderda, Şeddâd İbni Evs (Allah hebsinden râzî olsun) gibi pek muhterem zatlar varlardı. Bu Kıbrıs fet¬hinin olacağım Resulü ekrem efendimiz bizzat buyurmuş olduğu zik¬redilmekle, bir mucizeyi Resul görülüb yaşanmış oluyor.
Kırk dokuz (49) senesinde »Kostantiniyye = İstanbulû a büyük bir ordu göndermiştir ve bu ordu da sahâbe-i kiramdan; İbni Abbas, Ibni Ömer, Ibni Zübeyyir ve Ebû Eyyûb el Ensârî gibi zevatlar hazır bulun¬muştur.
Hz. Muaviye (R.A) hakkında İmamı Nevevînin (Tehzîfnil esma velluğat), ibnül esîirin (Üsdülğâbe ü mârifissâhâbe), ibni Haceri hey^ teminin (savâıkı Muhrika) isimli eserinin hamişinde (kenârmda) husûsî surette Hz. Muâviyenin Şahsiyeti ve fazileti hakkında (tadhî-rulcinan vellisân..) ve üstadımız Ömer Nasûhî Bilmen memnumun (müslümanlarm ashabı kiram hakkında Nezih îtikadlan) adlı eserin¬de geniş malûmat zikredilmiştir. Okuyucu meslekdaş kardeşlerimize bu esrleri ve emsali sağlam kaynaklardan okumalarını tavsiye ederiz.
Bilhassa Sahâbe-i kirama ve diğer islâma hizmet etmiş islâm bü¬yüklerine rahmet okuyan.ehli sünnet yolunu tâkib eden ihlaslı kimse¬lerin eserlerini okumayı çok ve çok tavsiye ederiz. Sahabeye, tabiîne, müctehidlere, daha sonra gelen ve eserleri ile ıslama hizmet eden âlim, kâmil ve fâzıllara atan, lanet eden ve yakışıksız yazı ve sözlerde bulunanların eserlerine, söz ve yazılarına iltifat etmeyib geçmişimizi rahmetle yâd etme yolun-u seçmeliyiz.
Kur'aru kerimde şöyle buyurulmuştur :
«Bunların arkasından (ashabı kiramdan sonra) gelenler derlerki:
— Ey Rabblmiz! bizi ve îman İle daha önden bizi geçmiş olan (din) kardeşlerimizin günahlarım bağışla (afvet). Ve (elan) îman etmiş olanlar için, kalblerimizde bir kin ve buğuz bırakma. Ey Rabbimiz! Şüphesizki sen, çok esirgeyicisin ve çok merhametlisin.» (Haşir Sûresi, âyet, 10)
Bir hadisi şerifde şöyle buyurulmuştur :'
«Benim ashabım zikrolundumu ,(aleyhlerinde konuşmakdan ka¬çınarak) hemen susunuz.» [40]
Diğer bir Hadisi şerif meali:
«ölülerinizin iyiliklerini konuşunuz. Kötülüklerini konuşmakdan kendinizi men ediniz.» [41]
H ak yolcusu her müslüman, yukarda meallerini naklettiğimiz âye¬ti keriime ve hadisi şeriflere dikkat eder, Hz. Muaviye gibi Peygamber (S.A.V) efendimizin, nurlu hayat ve huturunda bulunan her hangi bir sahâb eye ve ondan sonra gelen ve âhirete irtihal eden bir müslümana ne kcıtülük düşünür, ne dil uzatır ve nede terbiyesizlik yapan zındık, sapık ve miflhidlerin sözlerine, amel ve hareketlerine kapılır. Onlardan son derece kaçınır. Cenabu hak bütün müslüman kardeşlerimizle biz¬lere, âhirete göçmüş büyüklerimizi ve mümin kardeşlerimizi, rah¬metle anıb hayatta olanlara sevgi ve muhabbetde bulunmayı nasiyb buyursun. Amin.
Mehmet Akif merhumda şöyle haykırıyor : .
;Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem,
'Gelenin keyfi için geçmişe ölsem,sövemem.
Biri ecdadıma saldırdımı hayatta boğarım,
Boğamazsınki, hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam.
Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.
Hz. Muâviye ve emsali büyüklerden geçmişlerimiz hakkında zâ-limana söz ve hareketlerde bulunanların kimler ve nasıl akîde sâhib-leri oldukları hakkında, «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler.» ile «İs¬lam .da Evliya Meselesi ve Harikalar» adlı eserimizin baş tarafında bir neb ze izahat verilmiştir.
Şimdi Hz. Muâviye (R.A) in rivayet ettiği, «Bir kimseye, Alâlhü te-âla hayır murâd ederse, onu dinde fakih kılar» hadîsi nebeviyi kısa yol-dar ı açıklayalım.
«Dinde fakıh kılar» demek, Şeriat, tarîkatve hakikat ahkamlarına vâl kıf edib âlim ve kâmil bir kişi yapar.
Şârih Aliyyülkâri merhum hadîsi şerifi bu cümlelerle açıklamıştır. Df 3mek oluyorki, Cenâbu Allah bir kişiye çok ve çok hayır ve iyilik lut-ie tmek isterse, bütün hayat ve mematmın hükümlerini, yaşantı ve tat-b; ikat şekillerini, şer'i delillere dayalı şekilde beyan eden fıkıh ilmine v âkıf ve âlim kılar. Taharetten verasete kadar bütün islâm hukuk ve ttükümlerini beyan eden ilmi fıkhı, bilir ve başkalarına bildirmeye ça-1-işır.
Şayet bir kişi böyle bir nimete nail olmuş ise, bu ilâhî lutfe çok ve çok teşekkür etmelidir. Şükretmolild, daha fazla hayra nail olunsun. Ve bir kimsede, ilmi ila âmil olan böyle şeriai. ve ülcıîı ilmine vâkıf bir âlime kavuşursa, o kimsede bu kıymetli varlığın hayır ve faziletinden istifâde etme nimetini kaçırmamalıdır. ,
Hal böyle iken, eskiden beri devam ede gelen bir Cehalet telkin ve tesiri görülmektedirki; îlmi fıkıh ve şeriat ilmine vâkıf olub bildiği ile amel eden âlimlere, «îlmi zahirci, o şerî'atcı hocadır, o kabıkla meş-kuldur, biz kabuk âlimine iltifat etmeyiz., gibi» Cümlelerle ilim ve ule¬mâ düşmanlığı yapılmıştır. Günümüzde de aynı halde olan bâzı zın¬dıkları görmüşüzdür.
Adam îmânın, îslâmm ve diğer bilinmesi farz olan ahkâmı şer'iy-yenin, ya sâde isimlerini söyleyerek bilir veya onları dahi bilib say-makdan âcizdir. Delil ve Şâhid falan bilmeden Sâde papağan kuşu gibi bir kaç kelime öğretiiib teşbih ve tehlil çekmekle ve bir kaç rek'at na¬file namaz kılıvermekle sanki olmuş bir velî, Bütün kemallara saMb olmuş, ilme ve ilim adamına düşmanlık ilk vazifesi imişcesine, düşün¬celer, kelimeler ve davranışlar maalesef çok ve çok üzücüdür.
Hele birde maddi imkanlara sahib veya sırf madde ve şöhret buda¬lası zındıklardan acâib telkin ve beyini yıkamaya uğrayan veya kapıl¬mış olanlar olursa, Allah muhafaza, bunlar daha eşed ve daha tehlike¬lidirler. Zîra işin bütün kaynaklanan ve fitlenen yolları, para, karı, ma¬sa, kasa, şöhret ve menfeatdır. Çeşidli iyi ve hayır hasanat duygularını istismar ederek Câhil ve saf müslümanları her devir ve zamanda bu yo] a baş vurarak aldatmışlar ve bugünde aynı şekilde olanlar maale¬sef, vardır.
Maddeye ve çeşidli menfaata dayanmasa, Peygamberimizin;
«Allahü teâla bir kimseye, hayır murad ederse, onu dinde (din ve şeriat ilminde) fakıh kılar» buyuruğuna inancını tam gösterir. Ya ilmi fıkha çalışır, âlim ve fakih olur, veya ilmi fıkha çalışma olmaz veya kabiliyyeti bulunmazsa, öyle âlime saygı gösterir ve güzel hayır sahibi bir kişi olduğunu, Peygamberimizin takdiri ile takdir eder. Hürmetde ve sevgide kusur etmemenin yolunu tercih öder.
Ehli tasawuf veya ehli iaicva geçinibde ilini ukhlû ve ilmi îıkıhdan M haber olan zındık ve sapıkların acâib telkin ve iddialarından bâzıları nı «Islâmda Evliya Meselesi ve Harikalar» adlı eserimizin baş tarafında naklettiğimiz hatırlatırız.
Ayrıca bir takım bilgin ve akkılıhk iddiasında bulunanlarından, Müctehidleri, ilmi fıkhı ve mkahayı kiramı, küçümseyen veya kötüle-yenler olmuştur. Esasen her zaman ve mekanda insanlardan bilmedik¬lerini îtîraf etmeyib bilmediklerinin düşmanı olanlar görülmüştür. Me¬selâ : «Fıkıh kitablan, safsata ile doludur., gibi» sözleri söyliyenleri işi¬tiyoruz.
Nitekim ilmi fıkhı tahkir eder mahiyette yazılan bir zavallının cüm¬leleri şöyledir :
«Veya Müieahhir devirlere âit fıkıh eserlerinin metinleri, sanki vahy mahsûlü İmiş gibi - Zorlanacak, tefsir ve tevile tâbi tutulacak ve onlardan hüküm alınacaktır. Bu sonuncu yol elbette merkezi vahy olan ashab, tabiin ve halefleri tarafından çizilib genişletilen dairenin dışına çıkan bir yoldur.»
(Bu yazı 1972 tarihinde îstanbulda Ahmet Sait Matbasmda bası¬lan, İslamda zekat müessesi, adlı esere takriz olarak yazılan cümleler içindedir, sahife : 7)
Bu hal delil ve kaynaklarla veya kaynaklara dayalı ciltlerle yazıl¬mış müslümanlarm hayatların ...da tatbik edilmiş eserleri bilmeyib in¬kar temeştir.
Büyüklerin sözünde : «Kişi, bilmediğinin düşmanıdır.» denilmiş¬tir.
Yukardaki yazıyı okuyunca, bir ilim müessesinde çalışan bir kişi¬nin ilmi fıkıh hakkında bu derece ölçüsüz ve mânâsız cümlelerde bu¬lunması, çok esef verici ve çok hayreti mûcibdir. Zîra ilmi fıkıh, hem Kur'an ve hem sünnette teşvik ve terğib edilen ve sahâbe-i kiram ile tabiin müctehidlerinin çizdikleri yollara tabi olan en kıymetli bir ilim¬dir. Islamm, yaşanan ve yaşanacak hükmünü ve haklarım en geniş ve en doğru beyan eden bir hayırlı ilmin dalına böyle yazmak, bu ilmi bil¬memekten ileri gelebilir.
İlmi fıkhı bilmeyen ve fakat bilir görünmeye çalışan pek çok oku¬muş cahiller, kendi akıl ve anlayışlarına göre hüküm verib, kendi akıl ve fikirlerini beyanedib islam hukûküinuda indî görüşlerine göre olması gerektiğini savunanlarıda maalesef müşahede ettiğimiz olmuştur.
îlmi Fıkhın mâhiyet ve fazileti hakkında gerekli kısa malûmat, «MüJteKa tercümesb .ıdh eserimin Uiz'nci. clMiîîin baş tarafında ziV reüUinişÎlr.
Şârih Aliyyul kâri merhum hadisi şerifin şerhinde şunıi zikrediyor :
«Dârimî rivayet etmiştir. Imran (R.A) dan mervîdir, dediki : Ben bir gün bir şey hakkında Hasan-a (Hasanı Basriye R.A.), Ey Ebâ Saîdl Fukaha şöyle diyor, dedim.

— Hasam Basri (RA) dedi: Yazık sanaki, sen hiç fakih gördümnü? Ancak fakih, o kimsedir ki : Dünyada zühdeden (Dünyanın Şaşaa ve debdebesinden uzak duran), âhirete rağbet eden, dîninin emrini ba¬siretle yapan ve Rabblsinln İbâdetine devam edendir.» [42]
Süneni Dârümde şu hükümleri muhtevi ibarede çok mühimdir . «Aliyyibrü Ebî Tâllb Radiyallâhü anh dediki:
«Elbette hakîki fakih ; Allâhın rahmetinden insanların umudunu kesmeyen, Allâhın mâsiyetlerine(haram ve yasaklarına) onlar için ruhsat vermeyen, onları Allâhın azabından emin kılmayan, Kur'andan başkasına rağbet ettiribde Kur'anı terk ettirmeyen, bir ibâdetde ilim olmazsa, onda hayır olmadığını, anlayıb idrak edilerek kıymeti takdir edilmeyen ilmin hiç bir hayrı olmadığını ve düşünce olmayan kıraat-dada hayır olmadığını anlatan, kimsedir.» [43]
Hz. Ali ve Hasanı Basn rahimahullahların fakih hakkındaki kıymet¬li söz ve tariflerine baklım. Birde bugün ibâdeti hamse denilen, taha¬ret, namaz, zekât, oruç ve hacc mes'elelerinin içinden dahi çıkamıya-cak dereced zaif olan ve hatta selefin yazdıkları fıkıh kitaplarını okuyub anlamakdan bizim gibi âciz kimselerin, şımarık bir vaziyette hüküm kesmeleri ve ilmi fıkhı küçük görmeleri, en azından haddini bilmemez-lik ve terbiyesizliktir. Daha ileri gidib mezhebleri bir noktada cem et¬mek mânâsını taşıyan Telfik-i Mezâhib, iddiasını atanlarda görülmek¬tedir. Elbetteki, bu iddia ve davranışlar, islamı tam yaşayan ve müs-lümanlarm saygı gösterdikleri selefi sâlihine ve eserlerine hakaret olur. Ve bu iddialarla, müctehid ve fakihleri rafa kaldınb, kendilerini onların yerine goymak gibi, âdî ihtiras ve cahillikden başka bir şey değildir.
Bu iddiayı alanlar, sözleri dinleneceğinden değil, kendilerini büyük müctehidîerle yarış yapmak, bizde'bir şeyler biliriz, unların içtihadı ne oluyor, bizde ictihad edebiliriz, gibi acâib iddiaların sâhibleri olabili¬ler. Ve «Şeriatın karşısındayız» diyerek islam hukukunu rafa kaldırıb keyfî hayata devam edenlere, imkan hazırlamak olur.
Nitekim; «İmamı Azam şöyle dedi, İmamı Mâlik şöyle dedi, İmamı Şafi-Î böyle dedi ve İmamı Ahmet Bin hanbel şöyle demiştir... gibi, cümle ve görüşlere bağlı kalmamalıyız. Bizimde bu yolda bir çalışma hakkımız ve görüşümüz olmalıdır... Vs,» Cümlelere benzer kelimeleri söyleyen, soran ve savunanları görüyor, işitiyor ve karşılaşıyoruz.
Kitap ve sünnete hakkı ile inarub Maşla amele devam edenler, böyle çizmeden yukarı hadsiz ve hudutsuz iddia ve görüşlerde buluna¬mazlar. Kitab, sünnet, îcma-i ümmet ve kıyası fikahaya son derece Sağlı ve saygılı olurlar. Zîri hak ve hakikaîa inanmak, bunu icâbsttirir.
Bugün elimizde mevcut olan Selefin telîfatından ilmi fıkıh hak¬kında yazılan bütün eserler, kitab, sünnet, îcma-ı ümmet ve kıyası fu-kanaya dayalı olarak yazılmıştır.
Meselâ : Fıkhı Hanefîden ilk defa yazılanlardan, Kitabul haraç, Camiussağır, Camiül kebir, Siyeri Sağır, Siyeri kebir, Mebsûtu serahsî, Bedâyî ve hidâye gibi ilmi fıkhın arfa kaynaklan, hep delil ve senetlerle hikmeti meşrûiyyeti beyan edilerek yazılmıştır. Bu eserler gibi pek çok fıkıh kitabları kanunlaştırılarak yazılmıştır ve bugüne kadarda her mezhebin sâlikleri kendi mezheb imamlarının görüşlerini yazan Fıkıh kitabları île amel etmişlerdir.
Yukarda isimlerini yazdıklarımızdan «Hİdâye» isimli eseri, örnek olarak kısa yoldan şöyle beyan edebiliriz;
593 târihinde vefat eden ve Hanefî mezhebi üzere olan, Mürgînanli Ebu Bekirin oğlu Şeyhtil tslam Burhânüddîn-i Ali (R.A) in eseridir.
Bu «Hidâye» adlı eser, İmam-ı Muhammed (R.A) in «Camiussağır» adh fıkıh kitabı ile «kudûrî» nin mes'elelerini ihtiva etmek üzere ka¬leme alınmış ve bütün mes'elelerin delillerini zikrederek geniş bir şe¬kilde yazılmıştır.
Eser, onüç (13} sene emek neticesinde yazılmış ve bu on üç (13) sene bütün gün müellif oruçlu olduğu halde yazdığı, «keşfüzunun» adlı eserde ve hayatını yazan diğer târih kitablarmda-böyle zikredilmekte¬dir.
Şimdi islam hukukundan olan bu kıymetli fıkıh kitabını ve bun¬dan ewel veya sonra yazılan fıkıh kitabîarmı, küçümseyen ve kötüle-yen zavallı câhillere bir bakalım.
Hayalı boyunca abdeslsiz gezmeyen, eserini hep oruçlu halde ya¬zan, özel kütüphanesinde gece gündüz göz nuru dökerek peygamber efendimizin, hayırlı kişilere dinde fakıhlik mertebesinin lutfedileceği müjdesine nail olma emeli ile, dîni mübîni İslama hayatını vakfeden, fazılı muhterem, ilmi ile âmil, hilmi ile halîm ve gerçek peygamber varisliğine nail olan mübarek zatlara ve ölmez ana kaynak eserlerine, dil uzatan müfsitleri düşünelim ve onlara bakalım.
Hayatlarında ancak abdest alıb namaz kıldıkları, senede ancak bir ramazanda oruç tuttukları ve bildiklerinin pek çoğu ile amel etme¬dikleri görülen hallerindendir. Hatta bunlardan namazı kılmayanlar, camiye cemaata gelmeyenler ve münafık gibi çok yönlü görünerek za¬manın müfsitlerins dinde tâviz vererek, din tahribciliğinde bulunanlar¬da görülmektedir.
Böyle zavallıların görüldüğü bir asırda, yeni yetişen genç nesilden Allâha şükür şu cümleleri söyleyib hakikati beyan edenleride bizzat dinledik:

«Efendim, îstanbulda «Has'eki» deki açılan arabca tedrîsad kur¬sundan çok yararlandım. Zîra bir yüksek okulu bitirince bir şeyler biliyorum zannediyordum. Orada eksiklerimi öğrendim. En çok fayda¬lanmam, islam hukukunun esâsını teşkil eden «İlmi Fıkıh» hakkında olmuştur. Hidâyeyi orada okudum. Selefi Sâlihin efendilerimizin İslama hizmetlerini ve ilme verdikleri değeri anlamış oldum... v.s.»
Büyükler; «frisana, noksanını bilmek gibi kâmili irfan olamaz.» buyurmuşlar.
İşte bu genç din âlimi kardeşimiz, cenâbu hakkın lutfu keremi ile noksanını bilmek kemâlma nail olan değerlerden birisidir.
Müctehid ve Fakihlerin tabakları, ileride 235. hadîsi şerifin îzâhâ-tında gelecektir.
Telfik-ı Mezâhib-in batılılığı hakkında bir nebze malûmat, birinci cildin üç yüz kırk beş (345) ci sahifesinde zikredilmiştir.
Selefi Sâlihin efendimizin eserleri, bizim için en büyük müracaat ve dayanak olan mesnetlerdir. Onların varlığını, dîni mûbîne yaptıkları hizmetleri inkar etmek veya hiçe saymak, aslını ve giddiği ve gideceği belli ana caddeyi inkâr etmek olur.
Büyükler öyle demişler:
«Âsârulhalef, mesrûkâtüsselef = Sonradan gelenlerin eserleri, ev¬vel geçen selefi sâlihlnin eserlerinden hırsızlamadır.»
Selefin eserlerinden ilmi öğrenib,. onları küçümseyenler, ecdadını ve geçmiş milletlerini kötüleyenl er gibidirler.
Hadisi şerifin birinci cümlesi, fıkıh ve İukahanın faziletini beyan etmiştir. İleride ayrıca Fıkhın bablara ve bölümlere ayrılarak tedvinini gerektiren hadisi nebevinin izahında da belirteceğimiz üzere, İlmi Fı¬kıh; Tedvin ve Muhteviyat itibârı ile, ibâdat, münâkahât, Muâmalât, ukûbât ve verâsat gibi konuları en geniş şekilde mündemiçtir. Bu bahislerin içinde «Kitabül Kerâhiye» başlığım taşıyan kısımdada züh¬dü takva hükümlerini beyan eder mâhiyettedir.
Her türlü iyi huy ve kötü huylan özeY halinde beyan etmeklede, ilim dallarından «Şeriat, tarikatı Muhammediye ve hakikat» yollarını açıklamaktadır. İtikad ve îman esasları «akâid ve ilmi kelâm» dadır.
Amellerini ş*erîata uydurmayanlar, tarîkatda olamazlar ve hakika¬ti bulamazlar. Kısa ifade ile fetvaya giremiyenler, takva ehli olamaz¬lar.
Fetva ehli olmak için, ilmi Fıkıhda beyan edilen; Farz, Vâcib, Sün¬net, Müstehab, Mubah, Haram, Mekruh ve Müfsid hükümlerini hakkı ile bilib Mucibi ile amel etmek lâzımdır. Adamcağız bu hükümleri bil¬mez, yapdığı işin makbûliyyet ve gayri makbul yönlerinden hiç haberi yoktur, Fetvada yeri olmadığı halde kendisini, ehli takvadan veya Allâ-me-i cihandan sayar.
Kâmil bir mümin olabilmek için, îman ve îtikad meselelerini iyi şekilde bilib inanmak ve o inancı ile ameli sâlih gerektiren bilgi ve âmelleri işlemek lazımdır. İmanı kâmil ve ameli sâlih Sahibi, elbette fetvaya uyduğu gibi takva ehlinden olur. Ehli takvanın sâhib olması gereken iyi ahlak ve ameli sâllnanın ihlasa uygun yönleri «Ahlak ve tasawuf» hükümlerini beyan eden eserlerde zikredilmiştir.
Hakikatin böyle olması gerektiğini beyan eden, pek çok âyeti ke¬rime ve hadisi şerifler vardır. Çok uzayacağından nakletmeyi terk ediyoruz.
Ancak îmamı Mâlik (R.A) m bir cümlesi ile neticeleyelim : «Bir kimse, Fıkıh ilmini öğrenirde tasawuf (Ahlak ve takva) ilmi¬ni öğrenmezse. Mutlaka o kimse faşıklık etmiş olur.
— Ve yine bir kimse, tasawuf (ahlak ve takva) İlmini öğrenipde, Fıkıh İlmini öğrenmezse, zındıklık yapar.
— Ve fakat bir kimse, Fıkıh İlmini ve tasawuf (Ahlak ve takva) ilmini öğrenirse, (yani, her iki ilme sâhib olursa), işte bu kimse, ha-kikata eren kimse olur.» [44]
Bu kıymetli sözede çok dikkaı etmek gerekir. Zîra bir adam sâde ilmi fıkıhla meşgul olub o bilgi ile iktifa eder, ahlak ve takva ilmi ile iştigal edib onuda öğrenmezse, îslam ahlakının meziyet ve fazilet öl¬çülerinden habersiz olmakla, kendisini bir şeyler bilir iddiasında bu-lunub büyük ve en âdi fesadlığa düşebileceğinden, kendisini fasıklık-dan koruyamaz. Müslümanlarada kötü örnek olur. Haya, edeb, tevazu, ihlas, hoş karşılama, ülfet ve iltifat gibi yüce hasletleri belki yaşaya¬maz. Bu sebbîede fâsıklıkdan kurtulamaz.
Keza bir kimsede, sadece tasawuf ve takva ilmini öğrenir, ilmi fı¬khı ihmal ederse, işte bu adamcağızda fetvayı bilemediğinden ve tak¬va işinide bir çok uydurma ve hurafelerle karıştıracağından, islamın ana caddesinden sapmış zındıklardan olur.
Nitekim târih boyunca bâzı zavallılar, inanç ve amellerinde pek çok sapıklıklar içinde yaşamışlar, hâlâda aynı halde olanlar vardır. Adam abdestinin, namazmnı, orucunun ve haccmın hükümlerini bil¬mez ve bunları makbul olmayacak derecede câhil bir halde amel eder.
Fakat ehli takvadan bâzı büyüklerinin hayatlarını okur veya onların kendi mertebelerine erişmiş îman, ihlas, Fıkıh, fetva ve tasawuf bilgi¬sine vâkıf ve bildikleri ile âmil kişilere yapdıklan tavsiye ve terğıble-rini okuyuvermekle veya dinlemekle zannediyorlarki» tamam bizde bu üstün vasıflara sahibiz, bizde artık kemâle eriştik zehâbındalar.
Günümüzde bu zavallı akide ve davranışlara kapılanlardan öylele¬rini görüyoruzki, beş vakit namazı tam dürüst kılmıyorlar, hatta cuma namazım dahi terk edib kendilerini erişmiş, artık tefekkür ve tezekkür erbabı olduklarını söyleyip ibâdetin kendilerinden kalktığını söyleye¬cek kadar sapıtanlar, maalesef vardır, görüyoruz, karşılaşıyoruz ve münakaşa ettiklerimiz olmuştur.
Öyle olanlar varki, karısı kızı ve torunları çırıl çıplaktır, yaptıkla¬rı işler hiç İslama sığmaz, her türlü haram ve kötülükleri işlerler, yi¬nede kendilerini ehli takvadan

sayan aynı ruhlu insanlara şâhid olu¬yoruz. Ellerinde, dillerinde ve evlerinde ehli takvanın hayatlarını ya¬zan bir kaç eser vardır, onları okuyuvermekle veya birisi okuyub di¬gerleri dinlemekle ve bir kaç yüz teşbih çekivermekle bütün fazilete sahib o büyüklerin mertebelerine ulaşmışlar, kimseyi beğenmezler, bOhassâ din âlîmi hocaları hiç sövmezler, Kendi gnrublanndan olma¬yanlara müslûman gözüyle bakmazlar, her düşündükleri ve işledikleri doğru iddiasındadırlar ve daha kötü huy ve âdetleri saymakla bitme¬yecek derecede çoktur. Bunların bu âcaib halleri, «Beyin yıkama ve kafaların şartlanmaları» telkinine bağlanmakdan neş'et etmektedir.
îşte İmamı Mâlik Hazretlerinin, «ilmi fıkıhsız, tasavvuf ve taKva ilmini bellemek zındıklıktır», buyurması bu gibi çok bâtıl ve kötü huy ve amellere sapıtılacağım îkaz ermektedir.
Şu halde en doğru ve isabetli yol, büyük imamında buyurduğu gi¬bi, hem ilmi fıkhı ve hem ilmi tasavvufu öğrenib, iç ve dış techîzatı tamamlayıb makbul bir ilim, îman ve amele sahib olmak lazımdır. Bu hâlede mevlânın lutfu inayetine layık Mt kul olma gayreti ile nail olunacağı muhakkakdır. Zira her şey Allanın lutfu keremi ile olur.
Netekim izahına çalışdığımiz mübarek sözünde Resulü ekrem .sallaüahü aleyhi vesellem buyurmuşdu ki:
«Bir kimseye, Allâhti teâlâ hayır Murad ederse, o kimseyi dinde fakıh (din ve şerîat ilmine vâkıf) eder.»
îzahına çalışdığımiz ilmi fıkhın tedvini, tâlim yoluyla tatbik saha¬sına kanunlaştınlarak tertiblenme silsilesi şöyle beyan edilmiştir .
«Fakihler dedilerki: Fıkhı, Abdullah bin Mes'ud (R.A) ekti, Alkama (R.A), suladı, İbrahim Enneha-Î (R.A) biçti. Hammâd (îmam-ı âzam R. A. in hocası), düvenini sürdü. Ebû Hanîfe (imam-ı Azam R.A), öğüt¬tü. Ebû Yûsuf (R.A), Hamırını yuğurdu ve imam-ı Muhammed (R.A), ekmeğini yapdı (yani, Fıkıh ilmi tatbik eöib amel etme şeklinde ha¬zırlandı). Diğer insanlarda yiyicidirler.» [45]
Evet islam hukukunun hükümleri, ki, peygamber efndimizin takdir ve tebcil buyurduğu «ilmi fıkıh» adı verilen fıkıh kitablarında yukar-daki silsile yoluyla tâlim edilib tedvin edilmiştir.
Bu değerli ilme sâhib olanlar, Allâhm hayır murad ettiği mutlu ki¬şilerdir.
Tercümesi:
201- (4) Ehû Hureyre (R.A) den mervîclir, dedi;
Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«İnsanlar, Altın ve Gümüş mâdenleri gibi birer (kıymeti hâiz) mâ¬dendirler. İnsanların cahiliyyet devrindeki hayırlı olanları, İslamda da din ve şeriat ilmine vakıf oldukları vakit, yine hayırlı kimselerdir.»
(Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.) [46]
İzahat
Râvî Hz. Ebî Hureyre (R.A) hakkında gerekli malumat, birinci cil¬din yetmiş dokuz (79) cu sahifesinde zikredilmiştir.
Hadisi şerifdeki cümlenin anlamı; ahlak, fazilet, kabiliyyet ve ta¬biat bakımından verim, gelişme ve netice cihetinden insanların mâden^ leri, altın ve gümüşün mâdenleri gibidir.
Yani; Altın ve gümüş madenleri; verim ve safiyet bakımından çok çeşidlidir. Bâzısı verimi, kalite ve keyfiyeti yönünden çok fevkal'ade olur. O mâdenler işletildikçe pek yüksek verim ve kalite elde edilir, do-laysiyle sahibini maddî bakımdan zengin yapar.
Şayet altın ve gümüş mâdenleri, yabancı maddelerle karışık olur veya verimi az olursa, bu mâdenleri çalıştıranda maddi bakımdan az gelir ve imkâna sahib olur, çekilen emek ve yapılan masraf karşılanmazsa, bu takdirde bu mâdeni çalıştıran adam, kâr ve kazanç elde ede¬mediği gibi devamlı zarar etmekle sonunda iflas edib perişan olur.
Keza soyu sopu, ahlak ve huyu, terbiye ve tedibi mükemmel olan insanlarında, kendilerinden gelen nesil ve kişilerde, o nisbetde iyi huylu ve güzel ahlaklı olurlar, zira maya ve asıl olan mâden, ahlakı hami-dîyeye sahib ve yüksek faziletleri kendisinde toplayan bir menşedir. Kişiler, aslına çeker, aldığı terbiye ve huyjı olduğu gibi yaşarlar. îyi ter¬biye iyi arkadaş ve akran, insanları iyiye ve güzel işlere sevk- eder. Bütün çevre o iyi insandan ve iyi huylarından faydalanır.
Nitekim atalar : «Asıl, azmaz» demişlerdir.
Arabcada bir kâîde vardır :
«Küllü şey'in yercîu ilâ aslihî = Her şey, aslına rucû eder.»
Şayet insanların sülâle.ve asaleti bozuk olur, ahlak ve terbiye ba¬kımından çok kötü olursa, bunların devam eden nesli ve sülâleside aynı şekilde kötü olur.
Böyle kötü huy ve ahlaka sâhib olanların tabîat ve tıynetleri icabı ellerinden, dillerinden ve amellerinden ancak kö¬tülük görülür. Zira onların, kemikleri, ilikleri, kanları ve canlan böyle yuğrulub gelişmiştir. Her ne kadar bâzı vâd ve sözlerinde iyilikden bahsetselerde, tiynet, aldığı terbiye, yetişdiği muhit, edindiği bilgi ve arkadaşları kötü olanlar; «Aslına çekmeyen haram zadedir, can çıkmayınca huy çıkmaz.» Cümleleri, bu luısûsu gayet, belirli bir şekilde beyan etmektedir. Bu açıklananların değişik şekilde olanları, nâdirat-dandir. Nadir olanlar ise, yok menzilindendir. Zira kulun irâdesi dışında olanlar, kaderi ilâhinin tecellîsidir. O. kaderi ilâhi Allanın bileceği ve onun yedi kudretindedir.
Şu halde Altın ve gümüş mâdenlerinin muhtelif şekil ve nevileri olduğu gibi, insanlarında tabîat, huy ve ahlak bakımından, çok çeşit ve nevileri vardır. Ancak mâdenler, mahzenlerde ve derin yataklarında saklı olduğu gibi, insanların; huy, tabîat ve ahlaklanda tînet ve yaratı¬lışları îcabı, iç âleminde saklıdır. Zaman zaman zuhur edib görülür. Kabın deliğinden sızmakla içindeki maddenin ne olduğu bindiği gibi, insanların içlerindeki saklı olan ahlak, huy ve tabiatları, kainlerinin tercümanı dilleri ve amelleri ile bilinir.
Nitekim bir ata sözünde; «Hayvanın alası dışında olur, insanın alası (huy, ahlak ve tabiatı) içinde olur.» denilmiştir. Bu sebebden) kız alıp verecekler, ortaklık veya uzun yolculuk gibi mühim işlerde, insan¬ların asalet ve huyları sorulub karar verilir.
Tabîat ve tîneti bozuk olanlar hakkında halk dilinde, «Bu adamın kam bozuk, soyu bozuk adam eferdlm.. gibi..» cümleler söylenmekte¬dir.
Ahlak, huy ve tabiatın değişik değişmeyeceği hususlar hakkında hir nebze malumat, bu eserin birinci cildinin 248-249. sâhifelerinde zik¬redilmiştir.
CibiHî ve terbiyevî bakımdan insanların kabiliyyet ve ahlakı, çok muhtelif olduğu beyan edilmiştir. Ancak ilâhî takdir ve ilâhî terbiye ile yaratılıb yetişenler hakkında bir kaç cümleyi nakletmeden geçemiyece-ğiz.
Cenâbu hak kendi kudreti ile ölüden diriyi ve diriden ölüyü, âlim¬den zâlimi, zâlimden âlimi yarattığı ve aynı yaratmaya kadir olduğu bilinen bir gerçektir.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle Duyurulmuştur : «O (Allah), Ölüden diri çıkarır ve diriden ölü çıkarır. Topraga*ölü-münden sonra hayat verir.» {Rum sûresi, 19)
Bu âyeti kerime gibi âyetler pek çoktur, Müîessirlerin beyanına göre, ölüden diri çıkarmak demek, Câhil, zâlim ve ahlaksızdan terbi¬yeli, iyi huy ve ahlaka sâhib'âlim, kâmil, kişi yaratmaktır. Kâfir ve zâ¬lim olan babadan, Hz. İbrahim Aleyhisselâmm yaratılması ve bâzı zâlim ve ahlaksız câhillerden, terbiyeli, ahlak sahibi âlim kimselerin yaratılmaları bu kabil yaratıklardır.
Diriden ölü çıkarması ise, Peygamber ve âlim kişilerden, zâlim ve ahlaksız kimselerin yaratılmasıdır. Adem Aleyhisselâm ile Nuh aley-h'ss^armn hirny oğuîJanirn inannı^/ıu \v.irn vp. /nümo sapmaları, î)u UnM! varlılardır.
Birde ilmi irfan sahibi kimselerden ahlaksız ve zâlim evlatların görülmeside, yine bu kabil dinden ölü çıkarmak menzîlindedir. Şeytan, babalarından alamadığı intikamını, evlat ve torunlarından fazlasiyle almış oluyor.
Her ne suretle olursa olsun, ilâhî takdir ve tecelli böyle zuhur ede¬biliyor. Kul kendisine düşen, gayret ve çalışmayı yapacakdir. Tedbire rağmen takdirde tecellî edene rıza göstermek, îmanın şartlarından birisidir.
Takdir ve tecelli hakkında bir nebze malûmat, bu eserin birinci cildinin 68-69. sahifelerinde beyan edilmiştir.
Hadîsi şerifin şu son : «fnsanlann câhiliyyet devrindeki hayırlı olanları, islamda da fislama girdiklerindede) din ve şeriat ilmine vâkıf oldukları vakit, yine hayırlı kimselerdir.» Cümleleride şayanı dikkatır.
Zira islâma girmezden ewel Câhiliyyet devrinde iyi huylu ve güzel tabiatlı olanlar, müslüman olduktan sonra yine hayırlı ve makbul kişilerden olabilmek için, islâm hukukunu (yani fıkıh ve şeriat ilmini} öğ-renib bilmeleri lazımdır. Din ve şeriat hükmünü bilmekle en hayırlı Kimselerden olabilecekleri beyan edilmiş oluyor.
Dikkat edilirse, müslüman olan kimselerin en hayırlıları, ilmi fıkhı en iyi bilenler oldukları ve böyle olmaları gerekiyor. Resulü ekrem efendimiz, müslümanlarm îmandan sonra fazilet ve şerflerinin en kıy¬metlisi, fıkıh ve şeriat ilmine vâkıf olmaları ile olabileceğini beyan bu¬yurmuştur.
Mal, mülk, saltanat, neseb ve haseb, soy sop, kuvvet ve güzellik, ev, bağ ve bahçe, at, araba ve emsali maddî ve fâni varlıklarla, bir hayırlılık ve üstünlük beyan etmemiştir. Sâde ve sâde şeriat ilmine vâkıf olubf fakih ve âlim olmayı şart koşmuştur. Çünkü ilmi fıkhı bilen kimseler, nefislerinin leyh ve aleyhlerinde olan her hükmü bilmekle kurtuluş ve seâdeti kazanmış olurlar.
Şu halde ilmi fıkha âlim şeriat bilginleri, müslümanlarm en hayır¬lı kişileridirler. Böyle nîmet sahihleri, bu nimet ve devletin kıymetini bilip şükretmelidirler ve diğer müslümanlarda, hürmet ve takdirde kusur etmemelidirler.
Tercümesi:
202- (5) İbnlMes'ud (R.A) den mervîdir, dedi;
Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Hased etmek caiz değildir. Ancak iki şeyde hased (kıbda) etmek caizdir. (Onlarda şunlardır:)
a) Bir adama, Allâhü teala pek tok mal vermiştir, o kimse de o malı hak yolda sarf etmek üzere Allâhü teâlanın lutfu ile hol bol har-cayor.
b) Bir adama da, Alâhti teâla ilim ve hikmet vermiştir. O kim¬se de o ilimle amel edib ve gerçekleri hükmedib başkalarına tâlim et¬mekle meşguldür. (îşte bu iki

kimse, gıbda ediliri onlardaki olanları heyacanla temenni etmektir).»
(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [47]
İzahat
Râvî İbni Mes'ud (R.A) hakkında gerekli malumat, birinci cildin 162. sahifesinde zikredilmiştir.
Hadîsi şerifdeki «Hased» kelimesinin anlam ve îzâhını beyan ede¬lim ve buradaki hükmünüde açıklayalım.
Hased : Luğatda çekememek, gıbda etmek ve başkasının nimetinin yok olmasını istemek manasınadır.
İstilanda Hased : Bir kimsenin nimetinin ondan gidib kendisine intikal etmesini temenni etmektir. Hasedin zıddı ise, başkasına hayır ve nimet istemek manasına olan nasihattir.
Târîîindende anlaşıldığı üzere Hâsed, hem Şer'an ve nemde aklen çok kötü ve iğrenç verici bir huydur. Fakat bu kötü iç ve ruh hastalı¬ğı olan hased, bir kimseye girerse, çıkması çok ve çok güçdür. Beden de görülen kanser hastalığının tedavisi ne kadar güç ve imkânı bulu¬namaz derecede ise, insanın ruh ve ahlakını tahrib eden bu hasütlük hastaîığıda, o nisbetde müzmin ve kötüdür. Büyük günahlardan ve ha¬ramdır. Sahibini, dünyada huzursuz eder, âhiretde cehenneme atar.
İblisin Rahmeti ilâhiden kovulub cehennemde ebedî kalmasına sebebolan bu hased-in kötülüğünü beyan eden şer'i delilerden bazılarını nakledelim.
Kur'anı kerimce şöyle beyan edilmiştir ;
sYoksa, Allâhın fazlu Kereminden insanlara verdiği nimetlere hâ-sedmi ediyorlar?» (Nisa Sûresi, 54)
Diğer bir âyet meali:
«Ve hasedini meydana çıkanb gereğini yapmağa koyulduğa zaman, kıskancın şerrinden Allâha sığınırım de.» (Felak sûresi, 5)
Bu son âyeti kerimede de belirtildiği üzere, hased ve hastalığı in¬sanın içinde gizli durur, bir söz ve fiil ile işlemedikçe günah yazılmaz.
Hasan-ı Basrî rahimahullaha hased-den sorulduğunda dediki: «Hased, insanın İçinde bir ğam ve kederdir. Binâenaleyh bunu açık-a vurmadıkca sana zarar vermez.» [48]
Yani, insanın içinde taşıdığı fikir ve düşünce mahsûlü olan hased, söz, yazı ve fiil ile işleyib dışa çıkarmadığı müddet, günâh ve vebal yok¬tur. Amel defterine yazılmaz. Fakat sahibini rûhan iç hastalığına uğra¬tan pek fena bir huydur. Mânevi mikrobların en eşedlerindendir.
İnsanın içinde saklı olan fena düşüncelerin açıklanmadıkça günah yazılmayacağını beyan eden bir hadîsi şerif meali şöyledir :
«Muhakkakki ; Allâhü teâla, ümmetimden göğüslerinin (nefisle¬rinin) verdiği ves'veseyi onu işlemedikçe veya konuşmadıkça afveder.» [49]
İnsanların iç âlemlerinde saklı olan düşünce ve fikirlerinin ne de¬receye kadar hüküm taşıdığının geniş izahı, birinci cildin baş tarafın¬da «nîyyetin hükümleri» başlığını taşıyan 34-53. sahifelerle «Ves'vese babı» altmda*189. sahifede zikredilmiştir.
Şu hususu iyi bilmek gerekir, her ne kadar içde saklı olubda dışa vurulmayan hased hasatlığı, günah yazılmaz isede, insanın içini kemi¬ren ve adetâ yakan bîr kanser miktrobu ve ateş gibi felâket saçar. Şa¬yet ortaya konur hased icra edilirse, derhal sahibinin bütün iyiliklerini yakib yok eder.
Nitekim bir hadisi şerifde şöyle buyurulmuştur:
«Hased; ateşin odunu yakıb yediği gibi, bütün iyilikleri yer.» [50]
Hasedin, insanın içini kemirdiğini beyan eden bir âyet meali : « (Habibim!) deki: Öfke ve kininizle ölün. Muhakkak Allah (c.c.) kainlerin kin ve hasedlerini tamâmiyle bilicidir.» (Ali imran, 119)
Hased sahibi kişiler, hased ettikleri kimselerin başlanna musibet ve felâkete sevinirler. İyiliklerinede üzülürler.
Bu hususu belirten âyeti kerime meali şöyledir :
«Size, bir iyilik dokunursa, onları (hasudleri) üzer ve kederlendirir. Şayet hasınıza bir felâket gelirse, onunla ferahlanır ve sevinç duyar¬lar. Eğer siz, sabreder korunursanız, onların hileleri hiç hir zarar vere¬mez. Şüphesizki, Allah (teâla), onların yaptıklarını ilmi İle kuşatmış¬tır.»

Hz. Muaviye (R.A) şöyle demiştir :
«İnsanların, hemen hepsini razı etmey kadir olunur, ancak nime¬te hased eden hâsidi râz! yapmaya kadir olunamaz. Çünkü nimete ha¬sed eden adam, ancak nimetin zevâlına (yok olmasına) rıza gösterir.» [51]
Ehli sünnet büyükleride şöyle demişlerdir :
«Düşmanlığın hepsini öldürüb yok etmek elbet umulur. Ancak sa- na hir kimsenin düşmanlığı hasedinden ise, onun düşmanlığını öldür¬mek umulmaz.» [52]

Büyüklerden FUDAYİL BİN ÎYAZ (R.A) da şöyle demiştir : «Mümin, kıbta eder, münâfıkda hased eder» [53]
Hased'in zarar ve kötülükleri hakkında, daha pek çok hükümler vardır. Fakat biz o hükümleri özel bahsinde maddeler halinde sıralayıb yazacağız, inşaâllah.
Ancak burada birde hâsed hastalığından kurtul¬manın ilâcı hakkında bir kaç cümleyi nakledeceğiz.
Allâme-i Teftâzâni Merhum îmânu Nevevî (R.A) in «Hadîsi erbe-in» isimli eserinin şerhinde şu satırları yazmıştır :
«Hased-in ilâcı; her şeyin Allanın takdiri ile olduğunu bilmek, ha-sed-in zararının Allanın gazabına uğradığını düşünmek, en mühim ve lâzım olan düşüncede, o hased'in; hased edilen mahsûde zarar verme-yib belki ona menfaat verib sana (hased edene) zarar verir ve hased edenin hasedinin iktizâsı, zıd ahvallardan olan hased ediliü çekilemi-yen adamı bâzı zaman medhedib, diğer bazı zamanda tavazû edib ilti¬fat etme gibi şeyleride yapar ve bunları idrak eden kimse, düşmanlık sebeblerini yok eder, tâkî hased edilen kimseyi kendisine sevimli ve onunda kendisini seven kimse olmasını sağlar.» [54]
Düşmanlık hastalıklarının yerini sevişmenin alması halindeki du¬rumu beyan eden bir âyeti kerime meali şöyledir : «Sen (kötülüğü) en güzel (haslet ne ise) onunla önle. O zaman (görürsünki) seninle ara¬sında düşmanlık bulunan kimse bile, sanki yakın dost (un olmuş) dur.»(Fussilet sûrasi, 54)
Büyüklerin sözünde şöyle denilmiştir :
«Hasud adam, efendiliğe yükselemez.» Yani, çok hasedlikde bulu¬nan kimse, kat'iyyen arzu ve emellerine nail olub efendi olamaz, belki o adamcağız daima düşer ve bütün işinde noksanlık hasıl olur. Hatta ömrünün kısalmasınada tesir eder.
Risâle-i Kuşeyriden naklen Hadimi Merhum berîkasinda şunları yazıyor:
Esmaî Rahimahullah dediki;
«Bir ârâbîyi (bedevi bir arabı) gördüm, yüz yirmi (120) sene yaşa¬mış, hemen dedim : Ömrünü ne uzaldı? — O ârâbî dedi: «Hased-î terk ettim, bu sebeble bn kadar yaşadım.» [55]
Haram olan hased hakkında kısa malumatdan sonra Hadîsi şerif-deki manasının açıklamasını yapalım. Hadisi şerifdeki mâna, kıbda et¬mek, hayran olmak ve o nimetlerin aynısını temenni etmektir.
GIBDA : Luğatta-, imrenmek, iyi hal ve arzulamak manasınadır.
istilanda Gıbda : Başka kimsedeki olan iyiliğin aynasının kendisin-dede olmasını temenni etmektir ve kendisine arzuladığını o kişide de¬vamımda dilemektir.
Hadîsi şerifde, «Hased» kelimesi mecaz olarak kullanılmıştır. Zîra mecaz olmasa, hasede cevaz verilmiş olurdu. Hased ile Gıbdanm tarif¬lerini gördükki, bunlar bir birleri ile münâsebeti tamamen değişiktir. Birinde nimet ve fazilet sahibi çekilemiyor ve mevcut iyiliğin zevalim isteyib kişinin harab olmasını temenni etmek vardır. Diğer birisinde ise, iyilik ve nimet sahibinin ilmine, hayra sarf ettiği mala ibretle sey¬rediyor ve o nimetlere kendisininde nail olmasını dileyor ve iyilik sâ-hibindeki hayatın mes'ud bir şekilde devamını arzu ediyor.
İşte bu duygusu ve düşünce sahihlerinden birincisine, «hasud adam, hased eden, çekemeyen, horlayan ve içi parçalanan hasud», denirki, kı¬sa yoldan yukarda belirtilmiştir.
İkincisi ise, hadîsi şerifin devammdada belirtildiği üzere, iki adet nefis ve hassas nimet ve fazilete sâhib olanlara gıbda ve iştiyakla ba-kıb, aynı hal ve amelin kendisinde de olmasını temenni etmektirki, şöyledir :
a) Bir adama Alâhü teâla pek çok mal vermiştir, o kimsede o malı hak yolda sarf etmek üzere Allâhii teâlanın imfu ile bol bol lmrcayor..»
Hadisi serilin bu cümlesini hak yolcusu her mümin, ezberiemeli ve bu şekilde hareket etmeli veya sarf edecek mala sâhib değilse, «Keş¬ke benimde helâlından malım olsaydıda, bu adam gibi hayır yerlerine sarf etseydim, gibi...» temennilerde bulunmalıdır. Bu niyyete sâhib olanlar, malını hak yola sarf eden kişilerin nail oldukları ecrü mükâ¬fatı, eksiksiz bunlarada verilir.
b) «Bir adamada, Allâhü teâla ilim ve hikmet vermiştir. O kim¬sede o ilimle amel edib ve gerçekleri hükmedlb başkalarına tâlim, ile meşguldür.»
İşte gıbda edilen ve edilecek olan kişiden biriside faydalı ilme sâhib olub mucibi ile amel ederek başkalarına, dili, elî ve fili ile tâlim edib örnek bir halde yaşayan âlimede, bakıb hayran olmak ve aynısının ken¬disinde bulunmasını dilemekte, en iyi dilek ve arzulardandır.
ilmi nâfie = Faydalı ilme ve helal mala sahib olubda, hak ve hayır yolda harcayanlara bakıl) gıbda etmenin ve kötü yolda çalışanlara hay¬ran olanların felâketleri, bu eserin birinci cildinin 41-43. sahifelerinde zikredilmiştir. Orayı tekrar okumak fâideli olur.
Tercümesi:
203 - (6) EMHuyreyre (R.A) den mervîdir. Dedi: Rasûltillah (S.A.V) buyurdu:
«İnsan Öldüğü zaman, ameli kendisinden kesilir. Ancak üç şeyden
(hayır yazılması) kesilmez. (O üç şeyde şunlardır :)

a) Menfeat ve ecri devam eden sadaka,
b) Veya kendisinden faydalanılan ilim,
c) Veya mevtaya hayır duada bulunan sâlih evlad dır.»
{Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. [56]
İzahat
Râvî Ebî Hureyre (R.A) in kısa yoldan tercüme-i hâîî, birinci cildin 79. sahifesinde zikredilmiştir.
Hadîsi şerifde belirtildiği üzere, insan öldüğü gün amel defteri ka¬panır. Hayatta iken kılmış olduğu namaz, tutmuş olduğu oruç, vermiş olduğu zekât, yapmış olduğu hac ve diğer hayru hasanat gibi iyi ve ha¬yırlı ameller, amel defterine yazılması kesilir. O iyilikden mahrum olur. Üç kişinin amel defterleri kapanmaz.
a) Kendisi öldükten sonra arkasında işleyen ve iyiliği, hayrı ve menfaati devam eden bir sadaka verilir ise, bu adamın amel defteri o sadaka olarak verdiği veya bıraktığı iyilik devam ettikçe, kapanmaz. Her an için hayır yazılır.
Devam eden sadaka, vakıf yapmak, cami, çeşme, yol ve su hayrı yapmak, camiye seccade sermek, bir fakire elektrik, su, bina ve em¬sali hayırda bulunmak, okuyan bir talebeye kuram kerim ve dîn! kitap¬lar alıvermek, her çeşid ve cins ağaç dikmek, han, hamam, dînî, millî bilgileri öğretcek bir okul, kurs ve pansiyon gibi binaları yapıb çalış-dırmak ve bunu devamlı yaşayacak şekilde vakfetmek, hastane yapıp fakir fukaranın hizmetine vakfetmek ve daha bunlara benzer dîne, müslümanlara ve cemiyete faydalı olan her sadaka ve hayrı yapıb bı¬rakanlar, öldükten sonra amel defterleri kapanmaz, o hayırlar ve hayır müesseseleri yaşadıkça, kendileri sağ ve hayatda gibi defterle¬rine hayır ve iyilik yazılır.
Hatta o bırakılan sadaka ve hayrın içinde işlenen bütün iyilik ve güzel amellerin mükâfatlarını, amel sahibinin aldığı mükâfat kadar, o sadaka ve hayır sâhibide alacaktır. Bu hükümlerin daha geniş delilli îzâhı birinci cildin muhtelif yerlerinde zikredilmiştir.
Burada bir hususa dikkat çekmek isteriz, daha evvel ecdadımızın vakıflarını alıb satan ve gayesinin dışında tasarruf edenler, maalesef görülmüştür. Bu hususları nazarı dikkata alarak vakfedeceklerin çok dikkatli ve tedbirli olmaları gerekir. Zira günümüzde vakfın islamdaki şartlarına bakmadan kendi tüzük ve indi kararları ile hareket edenleri maalesef görüyor, duyuyor ve bâzı suallere muhâtab oluyoruz.
Bu şekildeki vakıf teşekküleri ve hayır cemiyetlerinin halleri, islâm hukukuna uymadığı halde müslümanların hayır ve iyi duygularım kö¬tüye kullanmış oluyorlar. Kendilerine müctehid süsü vererek, kitab, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyası fukahâya muhalif hükümlerine şâhid oluyoruz.
Meselâ : Zekat, sadaka-ı fıtır ve kurban derileri fakirlerin hakkı iken bunları binaya, camiye, okula, kursa ve emsali yerlere sarf eden¬leri veya edeceklerini kendi söz, yazı ve harektlerinden öğreniyoruz. Bu şekildeki hareket çok kötü ve milli bir belâdır.
Birde vakfedecek kişiye, evvelâ bir dilekçe ile vakiedcegi malın bütün haklarını o kuruma verib her türlü tasarruf ve muameleyi kul¬lanacak, vakfeden kişinin hiç bir itiraz, şart ve söz hakkı olmamak kay¬dı ile verecekmiş. Sorulan ve danışılan bu hususda, çok acâibdir. Çün¬kü îslâm hukukunda beyan edilen vakıf'şartlarına tamamen aykırıdır. «Alınamaz, satılamaz» kaydı ile vakfeden kişinin hiç bir şartı muteber olmayor. O kurum mülk satın alır gibi kendi keyf ve arzusuna göre hareket edecektir.
îşte mal ve mülkünü vakfedecek, bir hayra bağışlayacak veya bir îmârat yapıb daimî bir hayrın işlemesini sağlayacak kimselerin, vere¬ceği veya yapacağı ve yapdıracağı yerleri, kişi ve kuruluşları çok ince¬lemeleri lazımdır. İyi isimr ölü veya diriden faziletli bir kişinin ismi veya şahsiyeti istismar edilerek, perde önü ve perde arkası davranış ve amellere sahib olanlar olabiliyor. Bu sebebîe hayır kurumlarının faaliyetleri ve o kuruluşu idare edenlerin durumları, her hanşi bir züm¬re ve fırkacılık hastalığına mübtelâ olub olmadıkları gibi hususlar araştırılmalıdır.
Bütün bu hususları incelemekdeki gaye, yapılacak sadaka ve hay¬rın dâimi yaşayıb amel defterinin kapanmamasıdır. En mükemmel ve doğrusu ise, kendi eliyle icra etmektir. İl, ilin işini tam görmeyebilir.
b) «Veya kendisinden faydalanılan ilim,» Cümlesindeki hükümde çok fevkal'âde bir hayır yoludur.
' Bir kimse, ilim tahsil eder ve o tahsil edib öğrendiği ilmini başka¬larına tâlim edib öğretirse, onun öğrettiğide diğer birine veya bir çok kişiye öğretmek suretiyle devam edilirse, ilk öğreten kimsenin amel defterine hiç durmadan hayır ve iyilik yazılır. Sahabe, tabiin, muctehid ve ilim tâlim eden her âlim, bu tükenmez ecre nail olanlardandır.
Keza îman, itikat, fıkıh, tefsir, hadis, usûlü fıkıh, usûlü hadis, man¬tık, maâni, beyan, bedî, sarf ve nahv gibi İslama hizmet eden kitapları yazan, telif ve tercümede bulunüb müslümanların dinî mübîni islâmı daha çabuk ve daha iyi öğrenmelerini sağlayan her eser, sahibinin amel defterinin daîma işlemesine sebebdir.
Bilhassa akîde ve amel ile ilgili uydurulmuş hurafe ve batılları çürüten ve islam ciminin parlak ve kesin hükümlerini tebdil ve tağyir etmeye çalışan müfsitlerin, telkin ve fitnelerini def eden mühim eserle¬ri tercüme ve telif etmek, elbette ölmez eserlerdir. Böyle eserleri yaadamın amel deUeri kapanma/. Daima hayır yazılır.
Evet bir kimse, başkasına ilminden; sözü, fîli, takriri, yazısı, delâ¬leti ve bıraktığı faydalı eserleri ile faydalı olabilir. Böyle ilim sahibi her mümin, çok ve çok mutlu insandır. İmâmı Bûhari, İmamı Müslim, İmâmı Mâlik, îmamı Azam, İmamı Şafiî ve İmâmı Ahmed bin hanbel (R.A.) gibi alâ merâtibihim silsile ile ilim öğrenen ve öğreten ilmi nâfi sâhibleri, işte böyle ölmez eser sahibi kimselerdir. Meselâ : İlmi tef¬sir ve ilmi fıkhın ilk ekicisi ashabdan ibni Mes'ud (R.A), o ilimle meş¬gul olanların ecrinden nasiblenir.
c) Hadisi şerifin üçüncü cümlesi şudur : «Veya mevlaya ha¬yır duada bulunan sâlih evladdır.»
Şârih Aliyyülkâri merhum şunu zikrediyor :
«İbni melek dedi; Hadîsi şerifde «veled» kelimesi «sâlih» kelimesi ile kayıtlanmıştır. Zira ecir ve iyi dua veledi şalinden (iyi evladdan) başkasında hasıl olmaz ve Peygamber (S.A.V) in iyi evladın babasına dua etmesini zikretmesi ise, evladın babasına hayırlı duada bulunma¬sını teşvik ve terğib içindir.
— Hatta denilmiştirki : İyi evlâd, babası için hayırlı duada ister bulunsun ister bulunmasın, iyi evladın âmelinden babası için sevab vardır. Dikilen bir ağaçdan meyvasını yiyen kimse, ağacı dikene dua etmesede o ağacı diken kimse'mutlaka sevab ve ecre nail olduğu gibi.» [57]
Hadîsi şerifdeki kayıt ve bağlantılara, iyi dikkat etmek gerekir. İn¬san öldükten sonra kalan evladın, «sâlih» olması demek, imanlı, ihlaslı, iyi ahlak sahibi, Allâha kul, Peygambere ümmet bir kişi olursa, baba ve annesini rahmetle anar, hayırlı dua eder.
Hayatda bu şekilde pek çok evlatları gördük, meselâ : Adam öl¬müş baba ve annesinden bahsedeceği zaman, «Rahmetli babam veya annem, Allah gani gani rahmet eylesin babam, Alâh yattığı yeri nur eylesin veya nur içinde yatası babam veya annem şöyle demişti gibi..» Cümlelerde baba ve annesine hayırlı dua edenleri devamlı görüyor, duyuyor ve şâhid oluyoruz.
Böyle rahmetle anan bir evlâda sahib olanlar, yüee mevlâya çok teşekkür edib hamdü senada bulunmalıdırlar. Bu ilâhi lutfa mazhar olan evlatlarda, aynı şükrü yaparlarsa, pek çok iyiliklere nail olurlar. Cenabu hak bütün müslüman kardeşlerimizle neslimizi, âsî, zâlim, ana ve ba¬basına lanet eden ve edecek olan evladu ahfadan korusun, Amin.
Baba ve annesini ve bütün müslümanlarla kendi ehlinin mağfireti¬ni dileyen evlatlardan bir kaç misâli kur'anı kerimden nakledelim.
Hz. Nuh Aleyhisselâmm duası şöyledir :
«Ey Rabbim! beni, ana babamı, mümin olarak evime gireni ve bü¬tün mümin erkek ve mümin kadınları bağışla. Zâlimlerin ise, ancak helakini artır.» (Nuh Sûresi, 28)
Hz. İbrahim Aleyhisselâmm babası hakkında duası ise şöyledir :
«İbrâhimin, babası hakkında mağfiret dilemesi ise, ancak ona da¬ha evvel vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Fakat babasının Allâha bir düşman olduğu, kendisine belli olunca, ondan (istiğfar dilemekten) uzaklaşdı..» (Tevbe Sûresi, 114)
Beş vakit namazını kılan her iyi evlad, baba ve anneleri ve diğer seçmişleri hakkında hayırlı duayı dâima yapmakdadır.
Görüldüğü üzere ilâhî lütuf olan iyi evlad, baba zâlimde olsa, hayır dua etmekden başka bir şeyde bulunamıyor. İmanlı ve ameli sâlih sa¬hibi iyi evlad, ana babasına hayır duada bulunur.
Buraya kadar açıklamay çalışdığmuz, üç hâle veya ikisine veya birisine sâhib olan müslümanlar, bu nimetlere şükredib, nesillerinde devamına duada bulunmalıdırlar. Çünkü ölmez ve bitmez bir manevî servete sâhibdirler. Çok mutlu kişilerdirler.
Tercümesi:
204 - (7) Yine ondan {Ebî Hureyre R.A dan) mervîdlr, dedi;
Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu:
1- «Bir kimse, her hanki bir müminden dünya sıkıntılarından bir sıkıntıyı izâle eder giderirse, Allâhü teâlâ o kimsenin kıyamet gü¬nündeki sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderir.
2- Ve bir kimse, güç (fakir) durumda olanın bir güçlük ve zor¬luğunu kolaylaştırırsa, Allâhü Teâla o kimseye dünya ve âhirettekİ güçlüklerini kolaylaştırır.
3- Bİr kimse de, Müslümanm aybını setredib örterse, Allâhü teâlâ da o kimsenin dünya ve âhırette aybım setredib örter.
4- Kul, Kardeşine yardımda bulundukça, Allâhü teâla da kula yardım edr.
5- Bir kimse. Bir yola gider aynı zamanda o yolda ilim taleb et¬mek istek ve arzusu da olursa, Allâhü teâla o kimsenin yolunu kolay¬laştırarak cennete götürür.
6- Her hanki bir kavm (Cemâat), Allanın evlerinden (Cami ve mescidlerinden) bir evde (bir mescidde) toplanıb Allanın kitabını okur¬lar ve aralarında o kitabı ilâhînin ilmini tâlim ve tedris edrlerse, O kimselerin üzerlerine ancak sekînet iner, onları rahmeti ilâhî kablar. Onların etrafında rahmet melekleri tavaf edib döner ve Allâhü

teâla onları kendi yanında (melei âla denilen mübarek varlıkların yanında) imtiyazla zikredib öğer.
7- Bir kimseyi, kötü ameli ihmal ettirib, iyi amel işlemezse, o kimsenin (nesebi sülâlesi) onu hak ve hakîkata kavuşturamaz.»(Hadîsi şerifi, Müslim rivayet etmiştir.) [58]
İzahat
Hadîsi şerifdeki birinci hükmün anlamı gayet açıktır. Dünyada müminin bir sıkıntısını deva olub gideren kimse, dünyada yaptığı iyili¬ğin mükâfatını âhirette görecektir ve nemde dünyadaki sıkıntının daha eşed ve büyüğünü Allâhü teâla yok edib kaldıracaktır. Zira iyiliğin karşılığı, daha mükemmel ve daha katmerli bir iyilikle mükâfatlandı-nlmaktadır.
Bîr âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Kim, bir hayırlı ve güzel amelle gelirse, ona, (yaptığı iyiliğin) on misli sevab verilir.» (En'am Sûresi, 160)
Diğer bir âyeti kerime meali:
«İyiliğin karşılığı, ancak iyiliktir.» (Rahman sûresi, 60)
Hadisi şerifdeki ikinci maddede beyan edilen güçlük ve fakru zâra-retde olanın sıkıntısını gidermek hâli, Mümin veya kâfirden olan her hangi bir kimsenin sıkıntısına Şâmildir. Binâenaleyh böyle sıkıntılı in¬sanları darlıkdan kurtararak kolaylığı sağlayana, Allâhü teâla o kim¬senin bütün işlerinde hem dünyada ve hem âhirette kolaylık ihsan eder.
Hadîsi şerifde; «Her hanki bir kavm (cemâat) Allahın evlerinden (cami ve mescidlerinden) bir evde (bir mescidde) toplanıb Allahın ki¬tabını okurlar... ilâ âhirini...» devam eden cümlelerin mânâ ve hüküm¬leri üzerinde de bir nebze duralım.
Allâhü teâlanm kitabını okuyanlar, sâde lafızlarını söyleyib gitmek değil, o ilâhî kitabı cenâbu hakkın huzurunda dururcasma kemâli teva¬zu ile durub Kur'anı kerime bakarak Cenâbu hakkı kalbi ile müşahede ediyor, halikı zülcelâl onun karşısında muhâtab gibi okumak lazımdır. Hatta bir söz konuşanın karşısında dinleyen muhatabın, o sözü konu¬şandan başkasına İltifat etmeyib ciddi şekilde dinleyenin karşısında konuşanın hâlî gibi hallenmekde gerekir. Bu izahlar ciddiyeti açıkla¬mak için yapılmıştır. Yoksa halikı zülcelâlın zat ve sıfatı ilâhîsi her türlü teşbih ve teşebbühden münezzehdir.
Böyle olmakla beraber kitabı ilâhîyi okuyan kimse, cenâbu hakkın zâtı ilâhî, sıfatlan ve fiilleri ile ilgili hükümlere taalluk eden âyetler hakkında düşünmek lazımdır.
Hulâsa-i kelam, kur'an âyetlerinde cenâbu hakkın celal ve aza¬meti ve düşmanlarını helak etmeye tealluk eden âyetleri, cenâbu hak¬kın izzet ve intikamını, bütün varlıklardan müsteğnî, her şeyi kahhar sıfatı ile fena edib yok edeceği hususları ve Peygamberlerin hallerini ve ilâhi âyetlerin lütuf, fazilet, nimetler, teklîfî ilâhî, irşad ve hüküm¬lerin müktezası ile amel etmek gibi, dünyevi ve uhrevî hükümleri be¬yan eden kur'an ayetlerinin mâna ve hükümlerini bilib düşünerek oku¬mak, elbette nuru ilâhinin iktibas ve tecellîsine sebeb olur.
Nitekim Resûlüllah (S.A.S) efendimiz hadîsi şerifin devamında şöyle: •
«Ve arlarında kitabı ilâhînin ilmini tâlim ve ledris ederlerse, o kimselerin üzerlerine ancak sekînet iner, onları rahmeti kablar, onların etrafında rahmet melekleri tavaf eder ve Allâhü teâla onları kendi ya¬nında (mele-î âlâ denilen varlıkların yanında) imtiyazla zikredib öğer.» buyurmuştur.
Kur'anı kerim okuyub tâlim edenlerin üzerlerine sekînet, Rahmeti ilâhi ve meleklerin tavaf edib etraflarında dönmelerini kısa yoldan açıklayalım.
SEKÎNET : Vekar ve korku demektir. Yanî, sekînet öyle bir şey-dirki, onunla kalbin sükûnu, mutmainliği, vekârı ve nurların nüzûlu ha¬sıl olur.
Denildiki, burada sekînetden murad; o sekînet sebebi ile kalbin sâfîliği, nefsânî zulmetin gitmesi, zevk ve şevkin hasıl olmasıdır.
Yine denildiki, Sekînet, müminin kalbini sâkinleştiren, ona emin-lik veren ve ona hayrı emreden bir kudret ve kuwet melekesidir.
Tîbî (R.A), ibni mes'ud (R.A) den naklen zikretmiştir : Sekînet, bir ganimettir ve sekînetin terki (yokluğu) bir cinayettir. [59]
Meleklerin tavafı ise, Aliyyül kârî merhumun beyanına göre, rah¬met melekleri kur'am kerimi okuyan kimselerin etrafını ihata edib dolaşırlar ve semâya kadar onların etrafını deveran ederler. (Kuran okuyanları}, afatlardan muhafaza ederler, ziyaret ederler, onlarla mu-sâiaha yaparlar ve onların dualarına âmin derler.
Denildiki: Dil ile işaret edilmiştir, büyûtullah - Allanın evleri; için¬de nefis, kalb, ruh, sır ve hafî=gizli yoldan hak teâla zikredilen yerden ibarettir.
Şu halde beytünnefs = nefis evinin zikri, itââtlardır.
Kalb evinin zikri; tevhid ve marifettir.
Ruh evinin zikri; sevk ve mahabbettir.
Sır evinin zikri; Murakabe ve müşahede etmektir.
Hafî evinin zikri ; Hak teâlanm kulluğunda nihâî mertebeye ulaş¬maya gayret edib mevcudiyeti terk etmeKtir.
Hadisi şerifdeki, «Ancak onların üzerine sekînet iner...» cümlesin¬de, Kur'anı kerimi okumanın meyvalanna işaret vardır. O meyvalar-da şunlardır :
a) Kur'anı kerimi okuyanlar; Allâhü teâla ile ünsiyet etmek ve huzurunda bulunmak halindedirler.
b) Peygamberler, melekler, mukaddes ve mubareK ruhlar, latif bir surette temessül ederler.
c) Beşeri alçaklıkdan yüksek melekûtiyet zirvesine çıkarır.
d) Belkide hay ve bakî olan mevlâ ile meşgul olarak fena f 11-lah (Allah ile meşgul olmada yok olma) derecesine girme refahına ulaşır.
e) Allâha yaklaştırır,
f) Allahdan başka varlıklardan beri kılar. İşte, bu makam açıklaması, çok dar ve nutkun tutulduğu bir mer tebedir ve bunu açıklığa vermek vus'atıda bulunamaz.» [60]
Evet cenâbu hakkın kelâmı ilâhîsi olan kur'anı kerimi her türlü gafletten uzak olarak ihlasla okuyub ve okudan ve onun hükümlerini tebliğ ile meşkul olan kimseler, Nuru ilâhiye mazhar olarak kalbleri; aşk, şevk, rikkat ve tevazu ile sekînete kavuşarak mut'main ve rahata
erişir, rahmeti ilâhî onları kablar ve bereket ve rahmet melekleri dün¬ya semasına kadar dolub, o kimselerin etrafında deveran ederler ve on¬ların etrafını ihata ederler. Onların okudukları kni'anı dinlerler, onları her çeşit âfetten muhafaza ederler, onları ziyaret edib musafanada bu¬lunurlar ve onların dualarına âmin derler.
Binâenaleyh bir kimsenin duasına melekler âmin derse, o kimse¬nin duası mutlaka müstecabdır ve o kimsenin günahları mağfiret olu¬nur.
Resûlülah Sallallahü aleyhi vesellem bir hadisinde şöyle buyurmuş¬tur :
«Kur'an okuyan kimse (kıraatin hitâmında) âmin dediği vakit, siz¬de âmin deyiniz. Zira meleklerde âmin der (ler). Binâenaleyh bir kim¬senin âmini meleklerin âminine muvafakat ederse, geçmiş günâhı afv olunur.» [61]
Şu halde ey mümin kardeşler! Allah kelâmı kur'anı kerimi çok okuyalım, o mübarek kitabımızı okurken yüce mevlâ ile konuşur gibi huzur ve divânda olalım ve kur'anı kerimi okudukdan sonra hak teâlâ ya el açıb dua edelim. Böyle dua edelimki, dualarımız indi ilâhide mak¬bul olsun.
Hadîsi şerifin son cümlesi olan şu hükmüde kısa açıklayalım : «Bir kimseyi, kötü ameli ihmal ettirib, iyi amel işlemezse, o kim¬senin nesebi (sülâlesi), onu hak ve hakîkata kavuşturamaz.»
Sarih Aliyyüllcâri Merhum şu satırları yazmıştır:
«İnsanın nesebi kendisini Allâhü teâlaya yaklaştırmayı sağlamaz, belki iyi ameli cenâbu hakka yaklaştırır.
— AUâhü teâla kitabında şöyle buyurmuştur :
«Şüphesiz sizin Allah katmda en iyiniz, AUahdan en çok korkani-Mzdır.»
Peygamber (S.A.V) de hadisinde şöyle buyurmuştur : (Hucûrat, sûresi, 13)
«Muhakkak kif Allâhü teâla, bu dîni bâzı kimselerle yükseltir ve diğer bâzı klmselerlede indirir.»
Diğer bir hadisindede şöyle buyurmuştur :
«Ey Muhammedin halası Safiyye ve ey Muhammedin kızı Fatıma! kıyamet gününe amellerinizle geliniz, neseblerinizle değil. Zira elbette ben sizden hiç bir şeyi Allâhdan kurtaramam.» [62]
Bir beyitte şöyle denilmiştir :
«Ey kişi! senin nefsiyin (mânevi) kirliliğine ve cismiyin elbîsesinkr kirden yîkanıb temizlenmesine râzi olma hâli ne acâibdir.
— Kurtuluş umuyorsun ve fakat o kurtuluşun yollarına gitmiyor¬sun,
— Elbette gemi, kara üzerinde yürümez (ancak kendi yolu olan denizde yürür).» [63]
Evet insanlar, soy sop ve sülâlesine güvenib iyi ameli terk etme¬melidirler. Zira insanların her biri kendi amelleri ile haşrolunacaktır-lar. Eğer amelleri iyi olursa, kurtuluşa nail olurlar. Ve eğer amelleri kötü olursa, helak olurlar. Belkide baba ve dedeleri gibi iyi amelli ve soylu kişiler, onlardan kaçarlar.
Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur:
«O gün (kıyamet günü) kişi kaçacakdır; kardeşinden, anasından ve babasından, karısından ve oğullarından, o gün onlardan herkesin ken¬dine yeter bir İşi vardır, (herkes ancak kendi derdi ile meşgul olur, başkasını düşünemez).» {Abese Sûresi, 34-37)
Şu halde ey mümin kardeşler! «Benim babam falan âlimdir, dedem falan müderrisdir, annem falan hacı hanımdır, kardeşim falan hayrm sahibidir, ben falan zadelerdenim, benim sülâlem çok temizdir, gibi...» Cümlelerle kendimizi aldatmayalım. İmanımızı kemallandıralım, iyi amel ve güzel ahlaka sahib olalım. Fırsatı ganimet bilelim, dünyamızı iyiliklerde geçirelimki, âhiretimiz mâmur olsun. Mevlâmız, cümlemizi iyilerden kılsın. Amin.
Tercümesi:
205- (8) Yine ondan {EM Hureyre R.A. dan) menidir, dedi; Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:

«Muhakkak ki, kıyamet gününde aleyhinde evvelâ hükm oluna¬cak insanlar şunlardır:
— Bir adam, şehid edilmiştir, o ameli ile getirilecek ve bu adama, cenâbu hak nimetlerini bildirib zikredecek, o adamda kendine verilen nimetleri bilecektir.
— Sonra cenâbu hak o adama, bu durum karşısında sen ne yap-dın? diyecektir.
— O adamda, dediki (diyecektir); Senin yolunda cihad ederek çarpıştım, hatta o yolda şehid oldum.
— Bunun üzerine Cenâbu hak dedi (diyecektir); yalan söyledin. Belki sen cesaretli ve kahraman, desinler diye çarpıştın. Senin hakkın¬da aynı şekilde de, denilmişdi.
— Bu konuşmadan sonra o kimsenin cehenneme atılması için emir verilir ve yüzünün üzerine sürünerek cehenneme atılır.
— Bir adam da, ilim tâlim etmiş ve başkalarına da öğretmiştir ve Kuranı kerim kıraati ile meşkul olmuştur. Hİsap gününe bu ameli ile getirilir, o adama cenâbu hak verdiği nimetlerini bildirir, aynı za¬manda kendiside o nimetleri idrak edib anlar. Kendisine Allâhü teala buyurur. Bu nimetler İle benim rızamı kazanmak için ne yapdın?
— O adam da derki, İlim tâlim ettim ve başkasına öğrettim ve se¬nin için Kur'an kıraat edib okudum.
— Allâhü teâla Dedi (diyecektir); îddiâ ve dâvanda yalan söyle¬din, timi tâlim ederken sana âlim demleri için öğrendin ve Kuranı da sana iyi okuyor demeleri için okudun ve senin hakkında öylece de, de¬nilmişdi.
— Sonra o kimsenin o ameli ile Cehenneme atılması emrolunur ve yüzü üzerine çekilerek cehenneme atılır.
— Yine bir adam-a, Alâhü teâla malın bütün sınıflarından lutfe-dib vermiştir. O mallarla insanların yanına getirilmiştir. Kendisine o malların İlâhi nimet olduğu da tarif edilîb bildirilmiştir. Aynı zamanda kendiside öylece bilmiştir.
— Bu malların sahibine, Allâhü teâla dedi (diyecektir); Bu nimet¬lerle Allah yolunda ne işledin?
— O adam da dedi (diyecektir); Senin infakım sevdiğin [cami, çeşme, medrese, mekteb, hastahane, zekât ve sadaka gibi) hayır yolla¬rından hiç bir yolu bırakmadım, mutlaka o iyi yola senin İçin infak et¬tim.
— Allâhü teâla dedi (diyecektir) : Sözünde yalan söyledin. Belki sen, çok cömert ve sehî kişi desinler, diyerek infak ettin. Nitekim se¬nin hakkında öylece de denilmiştir.
— Bundan sonra o adam, o işi ile beraber cehenneme atılması emrolunur ve cehenneme atılıncaya kadar yüzün kuyu sürüklenir.»
(Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.)
(Not : Hadîsi şerifde beyan edilen Riya ve gösteriş hakkında ge¬rekli malumat, birinci cildin yüz on beş (115) inci sahifesinde geçmiş¬tir.)
Tercümesi:
206- (9) Abdullah Bin Amr (R.A) den mervîdir, dedi :
Resûüllah (S.A.V) buyurdu :
«Muhakkak ki, Allâhü teâla kullarından ilmi soymak suretiyle kab-zedib yok etmez. Ancak ilim sahiplerini kabzetmekle (öldürmekle) İl¬mi kabzedip yok eder. O hâle gelirki, (yer yüzünde mes'eleyi bilecek) bir âlim dahi bırakmaz, insanlar câhilleri baş (ve bilgin) tanır (lar). O câhil başlar, mes'eleler hakkında sual edilirler, hemen bilmedikleri halde fetva verirler. İşte o zaman, hem kendilerini ve hem fetvayı so¬ranları dalâlete (helake) sevk ederler.»
(Hadisi, Buharı ve Müslim itifakla rivayet etmiştir.)
(Ayrıca hadisi, Ahmet, Tlrrriizî ve ibni mâce de rivayet etmiştir.) [64]
İzahat
Râvî Abdullah bin Amr (R.A) hakkında gerekli malumat, birinci cil¬din 87. sahifesinde beyan edilmiştir.
Hadisi şerifin birinci cümlesinde cenâbu hakkın ilmi yok etmesi, âlim ve bilgin kimseleri öldürmekle ilmi kabzedib yok ettiğini ve öyle yok edeceğini beyan buyurmaktadır.
Binâenaleyh mümin ve müslümanlann, sahasının ehli her hangi bir âlime erişmeleri hâlinde, o âlimin kıymetini takdir edib, o kimsenin ölümünden evvel ondan ilim tâlim edib talebe olub, talebe okutturub, eser yazdırıb veya yazılmış eserleri dillerine tercüme ve izah ettirerek istifâde etme yollarını ihmal etmemeleri gerekir.
Zira o ilmi il âmil ve kur'an, tefsir, hadis, fıkıh, ferâiz, akâid, ilmi kelam, maânî, beyan, bedî, mantık, sarf ve nahiv gibi islâmm hüküm¬lerini en iyi şekilde beyan eden veya anlamaya sebeb olan ilimleri tah¬sil etmek, açıklatmak lâzımdır. Her gün ve her saat yeni yeni mes'ele¬ler zuhur ediyor. O mes'eleleri edille-i şeriyyeden halledebilecek veya mes'elelerin daha evvel halledilmiş şekillerini yerinden alıb açıklaya¬bilecek kıymetleri, elbette takdir edib ilmi irfanlarından faydalanmak gerekir.
Serî ilimlerin ehillerinden ilim tahsil edilmez veya sahasının ehli olan âlimler, ilmini yayıb başkalarına öğretmez veya öğretme imkan¬larını yapmazsa, bu takdirde ilmin ehli olmayan fakat âlim süsüne bürünmüş câhiller, meydanı boş bulur ve «Elcâhilü cesurun = câhil cesaretlidir.» Fahvasmda belirtilen cesaretli câhiller, kendilerini ilim sahibi olarak ortaya atarlar. Câhil insanlarda, onları âlim zannederek mes'ele ve suallannı onlara arzederler. Onlarda, sanki mes'eleye vâkıf, delil ve kaynaklarını bilirmişcesine, hemen fetva verirler. Soran câhil¬ler ve sorulan âlim taslağı câhiller, helak olurlar.
îşte bu hâlin en iyi şekilde îzahini mübarek Peygamberimiz, hadîsi şerifin devam eden cümlelerinde şöyle açıklamıştır :
«O hâle gelirki, (yer yüzünde mes'eleyi bilecek) bir âlim dahi bı¬rakmaz, İnsanlar cahilleri baş (bilgin) tanırlar. O câhil başlar, mes'ele¬ler hakkında sual edilirler (fetva sorulur), (onlarda) hemen bilmedik¬leri halde fetva verirler.
— İşte o zaman (âlim taslağı câhiller), hem kendilerini ve hem fet¬vayı soranları dalâlete (helake) sevk ederler.»
Bulunduğumuz asırda böyle câhil başlar ,pek çoğalmıştır. Adam îmanın, islamm ve diğer bilinmesi farz olan şartlan ya sâde lafız ve mânalarını bilir veya onuda bilmez. Edilîe-i Şer'iyyeden olan delilleri ile asla bilemez-veya bazılarını bilir ve fakat amel etmez, sâde iblis vârî bir bilgi ile yetinib hakka olduğu gibi inanıb amel etme inancına sa-hib değildir. Günün müfsidliklerine kendini kapdırmıştır, bir takım zâ¬lim ve müfsidlere yaranmak için dinden tâviz verib, o müfsidlerin arzu ve amellerine göre fetva veren müfsid, mülhid ve münafık câhil başlar, sivrilmiştir.
Zâten islâmm yaşanan abdest, gusul, namaz, zekat, oruç ve hac mes'eleleri, gibi hükümleri, bâzı miislümanlar arasında devam ederken bir çok zavallılar, bu amellerden bir kısmını yapmamakdadırlar. islâ¬mm, muamalat, cezâ-î müeyyideler, ziraat, san'at, ticaret, vekâlat, ve¬raset, helal ve haram mes'eleleri gibi insanlık hayatının îman, amel, ahlak ve fazilet hükümlerinden pek çokları, şeriatı mensuhaya döndü-rülürcesine, terk edilmiş bir vaziyette iken, ilim ve irfandan yoksun bir takım îman ve amel fukarası câhiller, kendilerindeki bâzı dünyevi yetki ve imkanlara sahib olmakla, bir müctehid süsüne bürünerek, Kur'an ve sünnette gayet açık ve kesin hükümlerin hilafına hüküm ve fetva ve¬renler, maalesef çok ve çok görülmüştür.
Evet böyle dalkavuk câhil başların, ilim zırhına bürünüb yanlış fetva verenlerin zuhur edeceğini, mübarek Peygamberimiz asırlarca evvel beyan buyuruyor, bizde bugün denilenin aynısını görmekle, bir mûcize-i Resulün tezahürünü müşahede etmiş oluyoruz.
İşte günümüzdeki câhil başlardan bâzılarının hissi ve cahilane hüküm ve fetvalarından bir örnek şöyledir :
«Hacılar! orada (hacda) keseceğiniz kurbanları kesmeyin, mem¬leketinizde kesin. Zira orada kesilen kurbanlar boşa gidiyor, v.s...» Cümlelerle hacca giden müslümanlan şaşırtıyorlar. Bunların sözüne kulak veren bâzı câhillerde, haccı kıran veya haccı temettü ihramına girdiği halde kurbanlarım kesmeden ihramdan çıkıb haccın diğer va¬zifelerini yapanlar olmuştur.
Halbuki, Haccı kıran ve haccı temettü ihramına giren hacılara, ih-1 ramdan çıkmadan kurban kesmeleri vacibdir. Kurban kesmeden ih¬ramdan çıkanlar, cinayet işlemişlerdir, bir ceza kurbanı kesmeleri la¬zımdır. Ve hem ilk evvel kesilecek kurbanın ve ceza kurbanının ma¬halli, harem dâhilidirki, Mina ile mekke-i mükerreme ve civarlarıdır.
Bu hükümler, delilli ve illetli bir şekilde, «ilmi fıkıh» denilen islam hukukunun hükümlerini beyan eden eserlerde, uzun uzun beyan edil¬miştir.
Sanki Allâhü teâla ve onun Peygamberi, kurbanların telef olacağı hususu bilmezlerimizde, bu câhil başlar, pek iyi bilirlermiş. Şeytan kı-yaslı adamlar, Haşa Hz. Allaha ve Peygambere cehalet ve anlayışsızlık ithamında bulunduklarının farkmdalarmı? aceba ;
Bu câhil başlardan nasibleri olanlara îkaz için kur'andan şu âyet mealini hatırlatmakla yetineceğiz:
«Şayet her türlü engelerden emin olarak bir kimse, umresini bitirib ondan faydalanarak haccı yaparsa, kolayına gelen bir kurban Kesmek vacib olur. Fakat kesecek kurban bulmazsa veya buna gücü yetmezse, o kimseye hac günlerinde üç gün, vatanına döndüğü zaman yedi günki, tam on gün oruç tutmak vacib olur. Bu hüküm, mescidi haremde otur¬mayanlar İçindir.» (Bakara sûresi, 196)
Ey ilim zırhına bürünmüş mevkî, makam veya etiket sahibi câhil¬ler! Bu ayeti kerimeyi ve başka âyetleri inanarak okuyub iyi öğreniniz, dalkavukluğu terk edib hak ve hâkikata teslim olunuz.
Ve ey hak yolcusu ve islâmin şiarını yaşayan îmanlı hacı efendi kardeşlerimiz! Sizde hac ile ilgili mes'eleleri, inandığınız-sağlam eserlerden hac menâsikini iyi öğreniniz. îyi öğrenizki, her hangi bir mül-hidin sapıttırcı beyanlarına kapılmayasmız. Hatta öyle olmalısjınızki, çeşitli neden ve. ihtiraslarla şeyhül islam makamına, müftülük, vaizlik, doçentlik ve profesörlük gibi mevkilere yükselen kimselerden, Kur'an ve sünnetin hükümlerine açıkça muhalefet edib hüküm verenlere, al-' danmamalısınız. îlim ve îmanınızda sebatlı ve kuwetli olmalısınız. îti-mâda lâyık ve ilmi ile âmil âlimlere müracaat edib yolunuzu doğ¬rultmaya çalışmalısınız.
Böyle olursanız islâmın her hükmünde olduğu gibi, hac farizasını îfadada Allanın inayeti ile haccı mabrur ve ameli makbul olarak ana¬dan doğma tertemiz memleketinize dönersiniz.

Günümüzde mes'uliyet duygusundan yoksun, haddini ve vazifesini bilmeyen pek çok kimseler, îman, islam ve amel esaslarını hakkı ile bilmediği gibi, amel ye ahlak bakımından da hemen nasibsiz kimseler, islâmı ağızlarına alıyorlar. İslam nâmına hüküm kesmeye kalkışıyor¬lar.
Abdest yok. namaz niyaz yok, helal ve haram tanımaz, hak hukuk bilmez, her türlü iyiliklerden uzak ve fakat kötülüklerin bütün çeşit¬lerini işlemekden utanmaz, çekinmez, yinede islam ve hükümleri hak¬kında beyanda bulunanlar, maalesef pek çoğalmıştır.
İşte.bu tablonun meydana gelişi, islami hakkı ile bilen ve bildiği ile amel eden" gerçek âlimlerin azalması veya yok hâle gelmesinden mütevelliddir Meydanı boş bulan okumuş câhiller, ilim zırhına bürünü¬yor, bir takım menfaat ve şehvet hislerine tâbî.olub ahlaksız kişilere kötü örnek oluyorlar, «hoca bunu yağdı, hoca falan yere gitdi... gibi...» Sözlerle kendilerini haklı görüyorlar.
Bu hususlar, ilerdeki hadisi şeriflerde zaman zaman gelecektir.
izahına çalıştığımız hadîsi şerif, akâid manzumesinde şöyle özet¬lenmiştir :
Sahlhayn (Buharî, müslim) denki yazmıştır meşârık,
Mufassal eylemiş (îzah etmiş) şerhin menânk.
Sebebi Ref'i ulûma (ilimlerin kalkmasına sebeb) mevti âlim (âli¬min ölmesi).
Medâris (medreseler) münderis (yıkılır) kalmaz meâlim(ium sa¬hibi kalmaz).
Zuhur eyler zemin üzre (yer yüzünde) cehalet.
Zina ve hamr (şarab) envâu dalâlet (çok çeşit kötülük).
Verir fetvayı nâsa (insanlara) şahsı câhil (câhil kişi),
Helak olur kamu (bütün) mesul (sorulan) vesâil (soran). Ne müsteftî (fetva soran) ne muftî hayra sâî, olur ehli dalâlet şerre dâî.
Bu manzumelerin açıklaması, «Islama Sokulan Bld'at ve Hurafe¬ler» adlı eserimizin birinci cildinin baş tarafında,yazılmıştır.
Ayrıca fetva hakkında bir nebze malumat, ileride 242. hadîsi şerifin izah bölümünde zikredilmiştir.
Tercümesi:
207- (10) Şakîk (RA) den menidir.
— Abdullah bin Mes'ud (Ri), insanlara her perşembe günü nasi-hatta bulunurdu.
—- Bir adam ona ddeiki; Ey Abdurrahmanın babası! Senin her gün nasihat etmeni arzu edib iştiyaktandım.
— Abdullah Wn Mes'ud (RA) dedi:
— Dikkat ediniz! beni o şekilde vazu nasihat etmekten men eden vardır, sizi yorup usandırmaktan çekmiyorum. Resûlüllah (S.A.V) de, bizim usanmamızdan korkarak bize aralıklı nasihat ederdi de, bende vâzu nasihatimi onun için aralıklı, (sizleri bekleterek) yapıyorum.» (Haberi, Buhâri ve Müslim ittifakla rivayet etmiştir.) [65]
İzahat
Râvî şakîk (R.A), ibni Ebî seiemedir. Ebâ vâil-el Esedî künyesi ile künyelenmiştir. Peygamber sallallâhü aleyhi vesellemin zamanına ye-tişdi ve fakat Rasûlüllah (S.A.V efendimizi görmedi ve ondan hadîsi nebeviyi işitmedi. Yaiiî, sahabe mertebesine ulaşamamış, Peygamberi¬mizin ashabını gören tâbiîndendir.
Hz. Şakik (RA), büyük bir îtimâd edilen ve hüccet olan bir zattır Kendisi pek çok sahabeden hadis rivayet etmişdir. Bu rivayet ettiği sahabelerden, Ömer bin hattab (RA) ve ibni Mes'ud (R.A) gibi dev sahabelerde var idi. Bu zat sahabenin büyüklerinin yanında müstesna bir mevkie sâhib idi. Pek çok hadîsi nebeviyi bilirdi.
Vefatı, haccâcı zâlîm zamanınd avukû bulmuştur. (Mirkat C. If 225) İmamı Nevevî (RA) in, «Tehzîbül esma velluğât» isimli eserinin birinci kısmında bu zat hakkında şu satırlarda .yazılmıştır:
«Ashabdan Ömer, Osman, Ali, ibni mes'ud, Ammar, Habbab, Ebû Musa, Üsâme, İbni Ömer, tbni-Abbas, İbni Zübeyr, Ebüdderdâ, Ebû Mes'ud el Bedrî, Berrâ, Muğire, Cerir-el Beclî, Kâb bin Acre, Ebû Hu-reyre, Aişe, Ümmü seleme ve diğer sahabelerden Allah hebsinden razı olsun, hadis dinlemişdir.»
«Ve tabiînden pek çok büyüklerde, bu zatdan hadis rivayet etmiş¬lerdir.
— Ulemâ dedilerki; Hicretin doksan dokuzuncu (99) senesinde vefat etmiştir. Ve bütün ulemâ, bunun sikalığı ve celâdeti üzerinde it¬tifak etmişlerdir. Zamanın küfe âlimlerinin en iyi bileni olduğuda söylenmiştir. Allah ondan râzî olsun.»
Nakledilen haberde beyan edildiği üzere, İbni mes'ud (RA), hafta¬nın her perşembe günü vazu nasihatda bulunuyor. Müslümanlar, on¬dan bu nasihatim diğer günlerde de yaparak çoğaltmasını isteyince, oda Resulü ekrem efendimizin nasihat ediş şeklinden bahsederek, ce¬maatın usanmamasını sağlamak için aralıklı nâsîhatda bulunduğunu delil gösteriyor.
V ekendiside Peygamber (SA.V) efendimize, ittibâ ederek nasihat da bulunduğunu îzah ediyor.
îmanlı sahabenin her işini, Peygamber efendimize adım adım, ka¬rış karış, milim milim tabî olub onun amel ve hareketine, söz ve buy-'ruklarına sadakatla bağlanışı, bizler için çok ve çok dikkati gerektirir. Zira her yerde ve her zaman, hu nurlu hayatı örnek edinmek, gibda edilecek ve ibret alınacak pek muazzam bir manzarayı gözümüzün önüne getirmektedir.
Bu zat gibi sahabe, tabiîn ve devam eden büyüklerden, böyle de¬ğerler, bizleri ve günümüzün lâkayd müslümanlaruıı, utandırmalıdır. Sebebi, günümüzde ilim erbabından sayılan pek çok kişilerimiz, na-sîhat, hitabet, imamet, ticâret, zirâat, muamâlat, münakahât ve müfa-rakat gibi yaşadığımız hayatî amel ve meselelerimizde hiç olmazsa, bir az dikkat edib islâma uygunluk yönlerini inceleyenlerimiz pek azm-lıkdadır.
Adam nasihat eder; saatlerce, el kol sallaya, sallaya, konuşulan cümle ve hükümlerin bir kısmı hurafe, diğer bir kısmı mugalata, di¬ğer bir kısmı cidal ve intikam hisleri tahrik eden cümlelerle nasihat edenlerin yanında, âyet ve hadîsin mânâ ve hükümlerim gönüllere serd edercesine îzahda bulunanlar, pek azmlıkdadır. Şer'î hükümleri câmî olan fık'hî mes'eleleri ise, beyan eden hemen hemen yok dene¬cek kadar azmlıkdadır.
îşte nasihat ve hitabet müessesine, hakkı memnun edecek şekil¬de dikkat etmeyib bir takım güruhları memnun etmek ve öylelerin mdhine mazhar olmak gibi hissi telkinler, islam cemaatını bölme veya camiden ve cemaatdan uzaklaştırmaya sebeb olur. En makbul,nasi¬hat, Peygambere ittiba ederek cemaatın iştiyakım sağlamaktır.
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, nasihatim böyle aralıklı yapdığı gibi, nasihat ânında şahıs ve zümrelerin isim¬lerinden bahsetmezdi. Ancak anlatmak ve îkaz etmek için şahıs ve ya zümrelerin isimlerini söylemeden, «Bâzı kavm, bâzı cemaat, şöyle yapmakda veya söylemişlerdir... gibi..» ifâdelerle, o şahıs ve zümre¬lerin söylediklerini veya işlediklerini zikrederek nasîhatda bulunurdu.
Hakikat ve nasihat usûlü böyle iken, günümüzde bâzı nasîhatcı-lar ve hatibler, şahıs ve zümrelerin isimlerinden bahsederek fitne ve fesada sebeb olmaktadırlar. Önderimizi, Rehber edindiğimiz müddet, her akval ve efâlımızda iyi bir neticeye ulaşdığımız gibi, irşad ve hitabetde de faydalı ve seme¬reli neticeyi sağlamış oluruz. Çünkü Resûlüllah (S.A.V) efendimize tâbi olarak yapılan nasihat, hitabet ve irşadlardan Allah râzî olur. Al-lâhın hoşnut ve râzî olduğu amellerde, hedef ve gayesine Allâhm izni keremi ile vasıl olur.
Tercümesi:
208- (II) Enes (R.A) den mervîdir, dediki:
— Resûlüllah (S.A.V) bir kelimeyi söylediğinde, o kelime anlaşı-lıncaya kadar üç sefer tekrarladı. Ve bir kavm üzerine geldiklerinde, o cemaata selam verirdi ve selamı üç defa verirdi.» {Haberi, Buhârî rivayet etmiştir.) [66]
İzahat
Râvî Enes (R.A) in kısa tercüme-i hâli, birinci cildin 90. sahifesin-de zikredilmiştir.
Haberde beyan edilen Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efen¬dimizin, «Bir kelimeyi söylediğinde, o kelime anlaşılıncaya kadar üç sefer tekrarlaması» Hakkında şu açıklamalar yapılmıştır.
Üç sefer tekrarlamadan maksad, o söylenen söz ancak üç sefer tek¬rar edilmekle anlaşılabileceğindendir. Veya bu söz bir meclisde tek¬rarlandığı gibi, muhtelif meclislerde söylemek mânâsınada ihtimali vardır.
— Konuşulan sözün üç sefer üzerine ihtisarı (kısaltılması) ise, Allâhü âlem insanların anlayış bakımından en aşağı olanı, orta ve en yüksek anlayışların mertebelerinin iktizasındandır.
— Bu sebebden denildiki; bir kimse üç sefer tekrar edilen sözü anlamaz ise, artık o adam ebediyyen anlamaz.» [67]
Haberin devamında, «ve bir kavm (cemaat) üzerine geldiklerinde, o cemaata selam verirdi ve selâmı üç defa verirdi.» Cümlelerimde Şârih AHyyulkâri merhum şöyle îzah etmiştir:
«İbnül kayyım merhum dedi,: Resûlüllah (S.A.V) in selâmı üç se¬fer vermesi, beîkide, onun kalabalık cemaata uğradıklarında selam ver¬me âdeti, onlara bir selam vermemesidir.
— Bunun şekli şöyledir : Resûlüllah (S.A.V) selam verdiğinde, o cemaatın sağdaki ve - soldaki tarafda bulunanlara ayrı ayrı selam ver¬mesidir.
— Diğer bir kavlde denildiki : Resûlüllah (S.A.V) in bu şekilde üç sefer selamı tekrarlaması, bir ev sahibinden izin istediği zamanda¬dır. Yâni ev sahibi bir seferde veya iki seferde izin vermediği (yani cevab vermediği) vakit, onların (ev sahibi ve yanında bulunan me¬lekler ve cinnilere) üzerlerine üçüncü sefer bir daha selam verirdi. Ondan sonra geri dönerdi. İzin isteme ile ilgili hadisdede böylece gel¬diği gibidir.
— Ve yine denildiki: Resûlüllah (S.A.V), izin isteme ve eve girdiği zaman tahiyye için ve birde çıktığı zaman veda selamı verirdi. îşte bu üç şekildeki selam, bir

ferde veya bir cemaata gelen her kişi için sün¬nettir. [68]
— Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem, ifâde edildiği gibi bu şekildeki selama devam ederdi...»
Tercümesi:
209- (12)Ensan kiramdan Ebî Mesud (R.A) den mervtdir, dedi:
«Bir adam, Resûlüllah (S.A.V) e geldi dediki:
«Benim binitim (takatim) kesildi (çok fakirim) bana bir binit ver bineyim (hacetimialayım}.
— Bunun üzerine Resûlülllah buyurdu : «Benim yanımda sana ve¬recek hiç bir şeyim yoktur.»
— Hemen bir adam dedi : Ya Resûlüllah! Ben o adamın, binitini ve ihtiyacım karşılayacak kişiye delâlet ederim.
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Bir kimse, bir hayra delâlet ederse, o hayrı işleyenin ecri kadar ecrü mükâfat, o adamada vardır.»
(Hadisi, Müslim Rivayet etmiştir.) [69]
İzahat
Râvı Ebî Mes'ud (R.A)P Ensârı kiramdan Ebî Mes'ud ukbe bin Amr dir. Bedirlidir. ikinci akabeye şâhid olub katılmıştır. Siyer ilminin cum¬huruna göre, bu zat, Bedir muharebesinde hazır bulunmamıştır. Denil-diki, Bedir muharebesine katıldı ve fakat asah olan Bedir de hazır bulunmamıştır. Kendisine «Bedir suyu» nisbet edilmiştir. Sebebide ken¬disi Bedirdeki kuyuya inmiştir, bjunun için nisbet edilmiştir.
Küfe şehrinde sakin olmuş ve Hz. Ali (R.A) m hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Kendisinden oğlu Beşir ve pek çok halk hadis rivayet etmişlerdir. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerifde, ilim ve amelden olan iyiliklere sâhib olamayan kimselerin, o iyiliklere delâlet etmeleri hâlinde aynı ecrü mükâfata nail olacakları beyan edilmektedir.
Kendilerinde ecir ve sevaî) umulan şahıs ve yerlerden, ilme çalı¬şan talebelere, onların çalıştıkları ilmi irfan yuvalarına, fakirlere, ca¬miye, çeşmeye, hastahane, han, hamam, yol, okul, Kur'an &ırsu ve her çeşit hayırlı işlere yardıma delâlet eden adamlar, oralara yardım¬da bulunanların alacakları ecrü mükâfat kadar, ecre nail olacakları, mubâretoPeyğamber efendimiz tarafından beyan edilmiş oluyor.
Öyle ise, ey mümin kardeşler! îlim sahihlerinin irşad ve dînî mübî-ne hizmetlerine ve mal sahihlerinin yaptıkları hayru hasanâta mâlik olub yapamıyorsanız, bunların iyiliklerine delâlet ederseniz, onların alacakları aynı ecre nail olursunuz.
Meselâ : Bir kişiyi Kur'an okumaya teşvik edib götüren, okul, kurs-da okumalarını sağlamak için maddi yardım yapacak kimselere gidib söyleyib yardım ettiren kimse, o kur'anı okutan ve okuyanların ve o okuyan çocuk veya büyüklere yardım edenlerin, alacakları mânevi ec¬rin aynısını arada vasıta olan kimsede alacaktır.
Keza ilmi irfan, fakir fukara, cami çeşme, yol, su, elektrik, has-tahâne, yetim yetamâ, kimsesiz, muhtaç ve pîri fâni olan her yardıma muhtaç olanlara bil fiil yardım etmeleri için teşvik ve terğib edib delâlet eden kimseler, yardım edenlerin alacakları ecrin aynisini, ek¬siksiz bir şekilde alacakları muhakkaktır.
Evet hayatımızda görüb bildiğimiz ve hayır olduğu umulan her şahıs, mesken, mâbed ve yol, su gibi hayır yerlerine yardım etmek, niy-yetin halisliği nisbetinde birden ona ve yediyüz misline ve daha çok ecre nail olunacağı kitap ve sünnette beyan edilmiştir.
Ve üu iyiliklere delâlet edib söz ve fiil ile yardım ettirmeye çalışan kişilerde, ilimleri ve mallan ile hizmet edil) yardım edenlerin, aldık¬ları mükâfatların aynısını, onlarınki eksilmeden alacağıda yukardaki hadîsi nebevide beyan edilmiştir.
Ayrıca muhtelif hadîsi nebevilerde îzah edilmiştir. Hemen Önü¬müzdeki hadîsi nebevîdede gayet açık bir şekilde mezkûrdur.
Tercümesi:
210- (13) Cerir (R.A) den menidir, dedi:
«Biz, gündüzün ewelinde (erken saatlarda) Resûlüllah (S.A.V) yanında İdik, alacalı elbiseleri veya abalarını (meslekleri) giyinmiş, kıunçlannı boyunlarına takmış oldukları halde bir cemaat geldi, onla¬rın nmûmuda muzar kabilesinden idi, belkide hepsi muzar kabilesin-dendi.
— Bunların perişan ve fakir hallerini gören Rasûlüllah sallâhü aleyhi vesellemin yüzü teğayyür edip değişti, hemen evine girdi ve son¬ra çıktı, Bllâle emir buyurdu, Bilâl (Bilâli Habeşi) de ezan okudu ve ikâmet etti, namazı kıldı, sonra hutbe okudu, hutbede Kuran âyetini okuyarak şöyle buyurduî
«Ey insanlar! Sizleri bir tek nefisden (Adem Aleyhisselâmdan) ya¬ratan, o nefisden eşini (Hz. Hawayı) yaratan, ikisinden bir çok erkek¬ler ve kadınlar üreten Rabbimizden korkun ve günah işlemekten sa¬kının, ve yine kendisine hürmet göstererek bir birinizden dileklerde bulunduğunuz (Allah adına senden istiyorum, dediğiniz) Allâhdan kor¬kun ve akrabalık bağlarını kesmekten sakının. Şüphesizki, Allah (c.c), üzerinize gözcü bulunuyor.» (Nisa sûresi, I)
— Resûlüllah (S.A.V) devamla Haşir süresindeki şu âyeti okudu : «Ey îman ednler! Allâhdan korkun ve her ferd yarın için (Kıyamet günü için) ne göndermiş olduğuna baksın. Yine Allâhdan korkun, Çün¬kü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.» (Haşir Sûresi, İS)
— Resûlüllah (S.A.V| devamla şöyle buyurdu :
«Bir adam, dinarından, dirheminden, buğdayının sâından, hurma¬sının sâından, hatta dediki, Velevki bir hurmanın parçasından olsun, sadakada bulunsun.»
— Râvî dediki; O andan ensardan bir adam elinin, götürmeye (tutmaya) aciz kalmaya yaklaşan belkide elinin, tutmaya aciz kaldığı dinar ve dirhem dolu bir kâse ile geldi. Ondan sonra insanlar birbiri arkasına tâbi oldular. Hatta yemekten ve elbiseden yığılmış halde iki tane yükseklik gördüm.
— Yine Resûlüllah Sallallâhü aleyhi vesellemin yüzü sanki altın¬la süslenmişcesine sevinçli ve sürürlü olduğunu da gördüm.
— İşte o anda Resûlüllah (S.A.V) buyurduk!:
«Bir kimse, islamda güzel bir sünnet (yol, amel, îcâd) işlerse, o iş¬lediği sünnetin ecri ve ondan sonra o sünnetle amel eden kimselerin ecrinden hiç bir şey noksanlaşmadan onun (sünneti ihdas eden) için ecri mükâfat vardır.
— Bir kimsede, islamda kötü sünnet (kötü âdet, amel ve kötü iş) ihdas ederse, onun vizri ve ondan sonra gelenlerin işlediği vlzir, hiç noksanlaşmadan onların vizrindende ihdas edenin aleyhine olur.»
(Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.) [70]
İzahat
Ravi Cerir bin Abdillah Ebû Amr (R.A), Ashabı kiramdandır. Hic¬retin onuncu senesi Ramazan ayında müslüman olmuştur. îbni Kuteybe böyle demiştir. [71]
Cerir (R.A) dediki : «Resûlüllah (S.A.V) in vefatından kırk gün ewel müslüman oldum.»
Hz. Ömer (R.A), çok güzel olduğu için bu zat hakkında şöyle der İdi:
«Cerir, bu Ümmetin yûsufudür.»
İbni kuteybe (R.A) dedi: «Cerir (R.A) uzun boylu idi ve boyu deve¬nin hörkücüne ulaşırdı.» [72] Küfeye gidib orada uzıun müddet sakin oldu. Sonra «kır kısa» denilen mahalle nakli mekan etti. Ve orada hicretin 51. senesinde vefat etmiştir. Kendisi, Peygamberimizden yüz (100) kadar hadîsi şerif rivayet etmiştir. Ve kendisinden pek çok müslüman, hadis rivayet et¬miştir. Allah ondan razı olsun.
Hadîsi şerifin ihtiva ettiği manâlardan tasadduk hakkında biraz yukarda ve birinci cildde geçmiştir.
İyi bir sünnet-in ihyası ve kötü olan şeyin (Bidîatm) ihdası ile ilgili bir nebze malumat, birinci cildin; «kitab ve sünnete sarılma Bahsi» baş¬lığı altında zikredilmiştir. Hemen aşağıdaki hadîsi şerifi ve îzahmı oku¬yunuz.
Tercümesi: .
211- (14) Ibni Mes'ud (R.A) den mervidir, dedi:
— ResûltiUah (S.A.V) buyurdu :
«Bir nefis zulmen öldürüldümü, mutlaka o zulmen öldürülen nef¬sin kanından bir nasib (vebal ve günah nasibi) Ademin ilk oğluna (Kabile) de vizir olur. Zîra adam öldürme sünnetini (yolunu) ilk ih¬das eden odur.»
(Hadisi, Buhâri ve Müslim ittifakla rivayet etmiştir.)
îlerde muaviye (RA) m rivayet ettiği; «Ümmetimden zail olmaz» Hadisini «Bu ümmetin sevabı babı» altında inşaallah zikrederiz. [73]
Îzahat
Râvî İbni Mes'ud (R.A) hakkında gerekli malumat, birinci ciltde geçmiştir.
Hadîsi şerifin açıklanıb anlaşılması için Adem aleyhisselâmın ev¬latları arasında cereyan eden hâdise ile o günün şeriat hükmünü kısa¬ca açıklayalım.
Şârih Aliyyülkârî merhum şu satırları yazmaktadır: «Âdem aleyhisselâmın katil plan ilk oğlu Kabil, kardeşi Hâbüi öldürmüştür. Sebebi ise, Adem (A.S) in nesli o zaman her doğumda bir erkek birde dişi doğardı. İkinci doğan oğlan sonraki batından do¬ğan kız kardeşini ve sonraki doğan oğlanda ilk batından doğan kız kar¬deşini nikahlayıb alırdı. Zîra Adem aleyhisselâmın şeriatı, Hawa (R.A) in karnında gelen sülâle ve soyun uzaklık ve yakınlık menzilleri şek* linde böyle olmuştu.
— Hikmetinde, nikahlanıb evlenme güçleşecekti. Binâenaleyh nes¬lin devam ve bekası sağlanmak için, böyle tecviz edilib helal kılınmış¬tır.
— İşte bu hükme Rıza göstermeyib kardeşini öldüren Kabil, ken¬di ikizini endam ve gösteriş itibârı ile daha güzel olduğundan hanım edinib kardeşi Hâbüi öldürmüştür. Bu kıssanın daha uzun îzahı, tef¬sirlerde mevcuttur.» [74]

Resulü ekrem efendimizin bu hadîsi nebevisinde şu mealdaki âye¬ti kerimelere işaret vardır :
«Ey habihinı! onlara Ademin İki oğlunun haberini mutlaka Oku. On lar (aralarındaki nikahlanma işi ile ilgili nizâlarmı anlamak maksadına mebni), Allah rızasını kazanmak için kurban (adayıb) kesmişlerdide, birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul olunmamıştı. Kurbanı kabul olunmayan (Kabil) diğerine : Seni muhakkak öldürecğim, demişti; Kardeşi (Hâbilde) ona şöyle cevab vermişti. Allah ancak takva sâhib-lerinin kurbanını kabul eder.
— (Hâbil devam ediyor) yemin ederimki, eğer beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için sana el uzatacak değilim. Çünkü ben alemlerin Rabbısı olan Allah (c.c.) den korkarım.
— Ben şüphesiz dilcrimki, sen kendi günahınla benim günahımida yüklenesin. Böylece Cehennemliklerden olasın. İşte zâlimlerin cezası budur.
— Nihayet (Kabil) nefsine uyarak kardeşini (Hâbiîi) öldürmeğe kalkışmış ve sonra onu öldürmüştü. İşte böylece (Kabil) ziyana uğra¬yanlardan olmuştu...»
(Mâide sûresi, 27-30)
Evet görüldüğü üzere haksız yere zalimane bir şekilde kardeşini öldüren Kabil, insanlık hayatında ilk defa insan canına kıyan bir ca¬navar olmakla, kendisinden sonra gelen ve kendisi gibi haksız yere zalimlik yaparak adam öldüren her katilin işlediği cinayetin günah ve vebalının aynısı, cinayeti işleyenin günahından eksilmeden onun defte-rinede yazılacaktır.
Zira kötülüğün ilk ihdas ve icâd edeni Kabildir. Öyle olunca ondan gelenlerin cinayetlerinin, vebalından onunda nasîbi vardır.
Burada bir husûsudar hatırlatmak isteriz; Suçsuz yere ve haksız-olarak adam öldürenin bu vebalı yükleneceğidir. Aksi takdirde evlenib üzerinden nikah' geçen dul ve evlilerin zina yapanları, recim (taşla¬mak) suretiyle öldürülmesi lâzım olduğu hükümleri bu mes'elelenin dışında mütalaa etmek gerekir.
Kıtal cinayeti ve onunla ilgili islâmî hükümler, geniş bir -şekilde, fıkıh gitaplarmda yazılmıştır. Keza bizim «Mülteka Tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin «CİNAYETLER BAHSf» başlığının altında, îzah edilmiştir. [75]
İkinci Fasıl
212- (15) Kesir bin kays (R.A) den mervîdir, dedi: «Samda bir mescidde Ebidderdâ (R.A) ile beraber oturuyor idik hemen bir adam geldi ve dedi: Ey ebedderdâ! «Elbetde beti Resûlullahin (şehri) Medîneden geldim ve ben bir hacet İçin gelmedim. (Ancak senden hadis öğrenmek için geldim).»
— Ebudderdâ (R.A) dedi:
«Öyle İse ben Resûlüllah (S.A.V) den işittim diyordu: «Bir kimse, bir yola suluk eder, o yolda ilim talep ederse, Allâhü taâla o kimseyi Cennet yollarından bir yola sevk eder. Muhakkakki me¬lekler, ilim talep eden kimseyi memnun edebilmek için kanatlarmı (onun ayakları altına), kor (lar), Şüphesizki âlime gökler de ve yerde olan varlıklar ve suyun içindeki balıklar, istiğfar edip dua eder (ler.)
— Muhakkakki, Âlimin âbid üzerine İazilet ve üstünlüğü, aynı ondördünde geceleyin gökteki (senit gibi) ayın, diğer yıldızlara fazilet ve üstünlüğü gibidir.
— Elbette ulemâ (âlimler, bilginler), Peygamberlerin vârisleridir (ler). Şüphesizki, Peygamberler, (dünyanın) dinar ve dirhemine varis olmamışlardır, (onlar) ancak ilme varis (sahip) olmuşlardır.
— Binâenaleyh bir kimse, onu (ilmi) alırsa, hakîki ve gerçek na¬sibini = hazzını almıştır.»
(Hadisi, Ahrhed Bin Hanbel, Tirmizi, Ebû Davud, îbni Mâce ve Dârîmî rivayet etmiştir, ve Tirmizi, Kays Bin kesir, diyerek isimlendirmiş¬tir.) [76]
Îzahat
Râvî kesir bin kays (R.A), mümin olduğu halde ashabı kiramı gö¬ren tâbiîndendir. Samda sakin olub yaşayan zatlardandır.
Bu zâtın hadîsi şerif rivayet ettiği ashabdan Ebidderdâ (R.A) hak¬kında kısa malûmat, birinci cildin 236. sahifesinde yazılmıştır.
Hadîsi şerife^, ilmin ve ilim yoluna giden kimselerin, fazilet ve üs¬tünlükleri, gayet açık bir şekilde beyan edilmektedir. Bu sebeble hadî¬si şerifin lafızları üzerinde uzun uzun açıklama yapmayacağız. Ancak ilme çalışmanın ve ilim adamlarına hürmet etmenin, lüzumunu be¬lirten bir kaç cümleyi nakledeceğiz.
İlim yoluna giden kimselerin yolunu, Allâhü teâla cennete götüre¬ceği kesin bir cümle ile ifâde buyurulmaktadır.
Resulü ekrem efendimizin bu hükmü, bâzı büyüklerin sözleri ile, şöyle açıklanmıştır:
SÜfyânî Sevrî (R.A) den menkuldür, demiştir.
«Bugün iiim taleb etmekten daha afdal bir şey bilmiyorum.»
Bâzı büyüklerde şöyle demişlerdir :
«Biz ilmi, AHahdan başkası (dünyalık) için taleb ettik (çalışıb öğrendik). Fakat ilim, başkasından uzaklaştı, ancak Allah için oldu.»
Yani ilme çalışan kimseler, her ne kadar bir dünyalığa kavuş¬mak maksadı ile öğrenseler, yine' o ilim, sâhiblerini Allanın rızasını kazanmaya ve âhiret saadetini temin edib cennete götürür. Yeterki, Din ve İmanı öğreten ilim bellensin. O ilim, sâhiblerini mutlaka kur¬tuluşa ve sahili selâmte atar.
İmamı ŞâfM rahimahüllahda şöyle demiştir :
«İlim tâleb etmek (ilme çalışmak), nafile namaz kılmakdan efdal-dır... Zira ilmi öğrenmek, ya faizi aymdır veya farzı kifâyedir. Bu farzlar ise, nafileden efdaldır.»
İmamı Mâlik (R.A) de şöyle demiştir:
«Faydalı ilim, bir nurdu rki, o nur ile Alâhü teâla dilediği kimseyi doğru yola kavuşturur. [77]
Hadîsi şerifde, «Melekler, İlim taleb eden kimseyi memnun etmek için kanatlannı (onun ayakla» altına) kor (lar).» buyurulmuştur.
Sâdık ve masduk olan Peygamber efendimizin bu cümlesi, îman sahibi müminlerin, bu acâih hakikata itirazsız bir şekilde inanmasını gerektirir. Zira cenâbu hak, hak yolcusu sevgili kuluna, meleklerin, te-vâzû, hürmet, iltifat, yardım, kolaylık, merhamet ve şefkatla ikramda bulunmalarım yaparak, ilmin ve o ilme çalışanın kıymetini takdir et¬tirmektedir.
Meleklerin, ilim tahsil edenlerin ayaklarının altına tevazu kanatla¬rını koymasına inanmayıb, alaya almak çok tehlikeler tevlid eder.
Netekim ibni kayyım Ahmet bin Şuayb (R.A) den naklen şöyle de¬nilmiştir :
«Biz Basrada bâzı muhaddislerin (hadis bilginlerinin) yanında idik, bu hadis bize okudu. O meclisde mutezileden bir şahıs var idi, hemen bu hadisi istihza etti ve detfiV* . Vallahi, yarın (H:m talebine gelirken) ayaklarıma nâlin geyib y-. >™ şekilde meleklerin kanatlara kıracağım. îşte o adam böyle y^pu*, ^uL^ma painibunu giyib yürü¬dü, derhal her iki ayağı kurudu ve sanki ayaklan yenib yok olma hâlî vâkî oldu.
— Tabaiâni (R.A) de dediki : îbni Yahya Essâcî (R.A) den işittim, diyordu : Biz Basranın ziftli yolundan bâzî muhaddislerin kapısına (ha¬dis öğrenmek için) yürümüştük, yürümeyi sur'atlandirdık ve bizimle yürüyen ve dînî itham eden bir adamda var idi, hemen o dini maska¬raya alıb eğlenen adam, hadîsi alaya alarak dediki;
— Ayaklarıma, meleklerin kanatlarına basmayıb kaldırınız, onla¬rın kanatlarını kırmasınlar. Hemen bu sözün akabinde derhal orada, o adamın her iki ayağı kurudu ve bacağından kopub yere düşdü.» [78]
Ey camiye ve mescide, Kur'anı kerim okuyub dinlemeye ve vâzu nasihat dinleyib bilmediklerini öğrenmeye gidenler! Ve ey medrese, kurs, okul ve emsali yerlere gidib ehlinden ilmi, irfan öğrenmeye giden talebe ve cemaatlar! Gittiğiniz yol, ilim yoludur. İlim yolu ise, cennet yoludur.
Binâenaleyh cennet yolu olan nurlu ilim yoluna, iyi niyyet ve ga¬yelerle gidelim. Zira o yolda meleklerin ayaklarımızın altına kanatları¬nı serdiklerini unutmayalım ve bu inançla ilim talebine gidelim. Böyle gidelimki, gittiğimiz yolun ve öğreneceğimiz ilmin, fâidesini ve ecrini bulalım. Bilhassa Peygamber efendimizin, mübarek söz ve buyrukla¬rına saygılı olalım. İtiraz ve alaya almak gibi tehlikeli ve kötü davra-nışİTadan son derece kaçınalım.
Şayet Resûlüllah Sallallahü aleyhi vesellem efendimizin, mübarek söz ve fillerini tahkir eder ve alaya alırsak, hem dünyada ve hem uhrâ-da helak olub Perişan oluruz. Bu hususda siyer ve ahlak kitaplarında pe'< çok nıisaUar vardır. YuKardakt naklfilligimiz hatliselcrdd, bunlar-daa birer örnektir.
Resulü Ekrem efendimizin, «Âlimin, âbid üzerine fazilet ve üstün¬lüğü, benim sizin en aşağılarınıza üstünlüğüm gibidir.» Cümlesinde hem Allâha ibâdet ve evradla kulluk yapan âbidin ve hem âlim ve kâ¬milin birer fazilet olduklarını ve fakat ibâdetinin menfaati kendisine inhisar eden abidden, insanlığa ilmi ile faydalı olan âlimin üstün ve faziletli olduğunu beyan buyurmaktadır.
Hâdimî Merhum (Berikasında); «İbâdet için vahdete çekilib secca¬desinde ibâdetle meşkul olan âbid, ilim sahibi olur ve fakat ilminin iktizâsı olan tâlim edib başkasına öğretme, fetva verme, hüküm beyan etme, vazû nasîhaîda bulunma, kitap tasnif edib telif ve tercümede ve kitapları mütâlâa edib yayma gibi amellerle meşkul olmazsa, yine câhil âbid gibidir. Bu kişi yinede ilmi ile âmil olduğundan fevkal'âde bir fazilete sahibdir. Zira ilmi ile amel etmeyenin hiç bir fazileti yok¬tur.»
Yanî ibâdetle meşkûl olan abid, ilim sahibi olsada, ilmini yayib baş¬kalarına faydalı olmadığından ilim sahibi olubda başkalarına her tür¬lü yollarla o ilmini yayan ve öğreten kişi, nafile ibâdetle meşkul olan o âbidden faziletli ve üstündür. Zira ilmini bilmeyenlere yayan kişi,. Allah yolunda cihad eden bir mücâhiddir. Bilhassa ümmetin fesad olub zâlim ümerânın devirlerinde, onlarında hatalarını beyan ederek hak tavsiyesinde bulunmak elbette en mükemmel cihaddır. İlmi ile amel et-meyib kötü örnek olan âlimler ise, hiç bir fazilete sâhib olmadıkları gi¬bi, büyük vebal ve azaba müstehakdırlar.
Netekim bir hadîsi nebevide şöyle Duyurulmuştur :
«Cihadın en afdalı, zâlim sultanın yanında hakkı söylemektir.» [79]
Şu halde ilmi ile âmil bir âlim, bildiklerini tâlim yoluyla, tedrisat, vâzu nasihat, fetvalar vermek, eserler tercüme ve telif etme gibi yollar¬la dini mübîni İslama hizmet eder ve bilmeyenlere öğretirse, elbet bu adam bir hak mücâhididir ve evine çekilib ibâdetle meşkul olan hak âşıkı âbidden üstündür.
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur.
«Allah, mallariyle, canlariyle cihad edib savaşanları, derece itibarı ile, oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsinede (ilim ve ma¬lı ile savaşanlarla evinde oturub ibâdetle meşkul olanlara) cenneti vâd etmiştir. (Fakat) Allah savaşanlara (cîhad edenlere), oturanların üs¬tünde (âlimlere, âtfidîerin üstünde) daha büyük

bir ecir vermiştir.» (Nisa Sûresi, 9S|
Bu gerçekleri okuyan ve bilen müminler! Her şeyi derece ve mer¬tebesine oturtarak takdir edelim. İlmin ve sahibinin kıymetini, cehlin ve câhillerin yanında bir tutmayalım. İlim sahibi, bilhassa ilminin ik¬tizasını işleyerek tâlim ve tedrisât, irşad ve nasihat, neşriyyat ve fetva verme gibi insanlara yaymakla meşkul olan ilim erbablarım, çok ve çok takdir edelim. Onlar, yer yüzünün, zînet ve süsleri, nurlu hayatın mür-şidleri, Peygamberlerin gerçek vârisleri ve insanların en kıymetli nî-met ve varlıklarıdırlar.
Hal böyle iken maalesef bâzı câhiller, her türlü ilmî neşriyat ve nasîhatdan uzak sâde yanma gelen bâzı kişilere mahdut bilgileri Öğ¬retip ibâdetle meşkul olan âbidleri, bütün tehlikelere rağmen islamı yayan bir mücâhid âlime, tercih edib üstün tutanlar vardır, ivazsız ve karazsız ihlaslı kişiler, Kur'an ve sünnete bağlı ve peygamber (S.A.V) efendimizi âdım adım tâkib edib onun buyruklarına tabî olurlar.
Hatta bu âbid diye bilinenlerin bir kısmı, ibâdetinin, farz, vacib, sünnet, mekruh ve müf sid hükümlerini dahi bilemez ve belkide doğru dürüst namazda kılmaz. İtikadı bozuk, bir takım zındık ve sapıklara sahib olan bir mülhidde olabiliyor.
Adamlar, kitap ve sünnetin dilini en güzel şekilde bilen ve bildiği ile amel edib hakkı olduğu gibi tavsiye eden âlime kulak vermezler, yine bu ne yapdıklarım bilmeyen ve belkide kötü itikada sahib olan söz¬de âbid zındıklara değer verirler, onlarınki nefislerine hoş geldiği için, onların sözlerini dikkate alırlar.
Halk yolcusu müminler, böyle sapıklardan kendilerini korurlar, âlim ve âbidin derece ve mertebelerine göre değer verirler. İlerideki hadîsi nebevilerdede gelecektir, «îslam dînini hakkı ile bilen bir âlim, bin âbidden üstün ve faziletlidir.»
Her kıymeti derece ve mertebesine oturtmak gerektiğini beyan eden bir hadisi nebevi meali şöyledir :
«İnsanları, derece ve mertebelerine göre mertebelendiriniz.» [80]
Resûlüllah (SA.V) efendimizin buyurduklarına saygılı olmak hu¬susunda, birinci cildin «kitap ve sünnete sarılma bahsi»» Başlığının al¬tında gerekli hükümler zikredilmiştir.
Hadîsi şerifde âlimlere, Göklerde ve yerdeki varlıklar ile denizdeki Balıkların duâ ve istiğfar etmesi husûsunuda kısaca açıklayalım.
Göklerdeki ve yerdeki varlıkların hiç birinin ismini zikretmeyib, denizdeki varlıklardan sâdece balığın ismini söylemesi, karadaki var¬lıkları denizdekilere şâmil olmadığındandır. Birde denizdeki varlıkla¬rın denizdekilere şâmil olmadığındandır. Birde denizdeki varlıklar¬dan sâde Balığın ismini söyleyib karadakilerden söylememekle, Balıkla¬rın, bütün deniz hayvanlarına şâmil olub kapsaması içindir. Zira de¬nizin içindeki canlıların adedi, karadaki canlı âleminin adedinden çoktur.
Nete^im hükümde şöyle vârid olmuştur :
«Karada yaşayan canlıların âlemi, dörtyüz (400) âlemdir. Denizde yaşayan canlı âlemi ise, altıyüz (600) âlemdir.» [81]
Yaşayan canlıların âlemi hakkında beyan edilen bir hükümdür. On.sekiz bin âlem diye vasıflandırılan âlem meselesi ise, ayrı bir açık¬lama gereken mes'eledir.
Hadîsi şerifin son cümlesi şâyâni dikkattir. Zira din ve şeriat âlim¬leri, Peygamberlerin vârisleri olarak vasıflandırümakta ve bu veraset, mal, mülk, makam, mansıb, para, kan, altın ve gümüşe vâris olmayıb, ilim ve irfana vâris oldukları beyan buyurulmaktadır.
Şu halde, ilim adamı olarak dîni mübîni İslama hizmetle meşkul olan, şeyhul islâm, Diyanet Reisi, Müfti, Vaiz, Îmam-Hatib, Kur'an muallimi, müderris, öğretim üyesi, müezzin ve emsali kişiler, sâhib ol¬dukları nimetin kıymetini takdir etmelidirler.
Tercümesi:
213- (16) Ebîumâmetülbâhilı(R.A) den mervidir, dedi: «Resûlüllah (S.A.V) e İki adam zikrolnndu : Bunlann birisi âbid, diğeri âlim idi.
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Alimin âbid üzerine fazileti, benim sizin en ednânız üzerine fazi¬let ve üstünlüğüm gibidir.»
— Bundan sonra Resûlüllah (SJV.V) buyurdu :
«Muhakkakki, Allâhü teâla, melekler, semâvat ve yer ehli hatta delik ve yuvasmdaki karınca ve hatta halik dahi, insanlara hayır (din, iman ve güzel ahlak) öğreten muallime dua ederler.» (Hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştir.) [82]
İzahat
Râvî Ebî Ümâmetül Bâhilî (R.A) in tercüme-i hâli, birinci cildin 139. sahifesinde yazılmıştır.
Hadîsi şerifde Âlim ile âbidin fazilet mukayesesi yapılmış ve Re¬sulü ekrem efendimizin, tevâzû olarak beyan edib kendisinin, bu üm¬metin en aşağısına üstünlüğü ne ise, âliminde âbid üzerine üstünlüğü aynıdır. Âlim kişinin, âbid kişiye üstünlüğü, Peygamberin ümmetine üstünlüğü gibidir.
Öyle ise, her müslüman ve âbid, âlime saygı ve hürmetini, Peygam¬bere hürmet ettiği gibi etmelidir. Bu şekilde davranması, Peygamber tavsiyesidiT. Âlime saygılı olanda, Peygambere saygılı kimse gibidir.
Âlime, bütün varlıkların hayır duada bulunması ise, âlimin men¬faat ve iyiliği, âbidden daha şümullü ve daha geniş olmasındandır. Bütün varlıkların duası, ancak ilmi nâfî sahibi, din ve şeriat ilmine âlim olub, bildiği ile amel ederek bilmeyen kimselerede tâlim edib öğreten âlimedir. Yoksa ilmi kendine fayda vermeyen ve başka-larmada öğretmeyen, ilmi ile kibirlenen kimseye, hayır duâ edilmediği gibi, ilâhî azabın en eşeddîde ona olacaktır. Zira varlıkların en şerlileri¬dir. Bak, ileride 267-268 hadîsi şerife ye îzâhma.
Netekim bir hadîsi nebevide şöyle buyurulmuştur :
«Kıyamet gününde azabın en şiddetlisi, bir âlimdirki, Allâhü teâlâ ona ilminin menfaatini (ilmi ile amel etmesini) lutfetmemiştir.» [83]
Resulü ekrem efendimizin, «insanlara hayır (din, îman ve güzel ahlak) öğreten mualime dua ederler.» Buyurmasında ise, çok mühim bir kayıt vardır.
Zira «hayır öğreten muallim» buyurmakla, insanlara, dinlerini, şeriat hükümlerinin her şeyini, ahlak ve faziletle ilgili iyilikleri öğreten, din, ahlak ve fazilet hocasına dua edilmektedir.
Şer öğreten muallim ve hocalar ise, bu duadan mahrum olduğu gibi, bütün varlıkların bedduası ve Allanın belâ ve azabı onlaradır. Belki cenabu hak dünyada mühlet verir, fakat âhirette şiddetli azab ile cezalandırır.
İlim melcisi olan fıkıh tâlimi meclisi ile zikir ve dua meclislerinin birer fazilet olduğu ve fakat bu iki meclisden ilim meclisinin daha ef-dal olub Resulü ekrem efendimizin bizzat ilmi fıkıhla meşkul olanların meclisini tercih edib oturduğu, ileride iki yüz elli yedi (257) inci hadîsi şerifde1 beyan buyurulmuştur.
Tercümesi:
214 (17) Yukardaki hadîsi Dârimî, Mekmıl (R.A) den mürsei olarak rivayet etmiştir, ve hadisdeki, iki adam, hükmünü ifâde eden cümleleri zikretmemiştir ve Resûlüllahdan hikâye ederek mekhul (R.A) dedi:
«Âlimin âbid üzerine fazileti, benim sizin, ednânız üzerine faziletim gibidir, sonra şu meâldaki âyeti kerimeyi okudu :
«Allahdan, kullan İçinde ancak (ben azimüşşanı) hakkı ile bilen âlimler korkar.» (Fatır sûresi, 28)
Mekhul (R.A), hadisi şerifi âhirine kadar serd edip okumuştur. [84]
İzahat
Râvî mekhul (R.A), tabiînin ulularmdandır ve evzâînin hocasıdır. Zührî (R.A) dedi : Alimler, dört adetdir; Ibni Müseyyib medinede, şâbî küfede, Hasanı Basrî Basrada ve Mekhul Samdadır. Yani, bunlar, devir ve zamanlarının en bilgin kişileri, demektir.
Mekhul (RA), zamanında ondan daha basiretli fetva veren yoktu ve kendisi fetvayı vermezden ewel, «lâ havle velâ kuwete illâbillâh» der, ondan sonra fetva verirdi ve işte bu benim reyimdir. Rey (görüş ve fetva) ise, hata ve isabetli olabilir, derdi. [85]
Muhyiddîn en Nevevî merhum «Tehzibül esma» isimli eserinde şu satırları yazıyor : Mekhul (R.A) tabiînin fakihlerinden, Ebu Abdillah mekhul bin zeyd dir. Kendisi pek çok sahabeden hadis rivayet etmiş¬tir ve ondanda, ibni müseyyib gibi zatlar ve bir çok halk hadis rivayet etmişlerdir. Kendisinin îtimad edilir âlim olduğuna, pek çok ulemâ ve sulaha ittifak etmişlerdir.
Samda sakin olmuş ve yüz onsekiz (118) târihinde yine Samda vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.
Hadîsi Şerifde, Resulü ekrem efendimiz âlim ile âbidin üstünlük mukayesesini yapıyor. Câhil, sefih, abdestsiz, namazsız, karısı ve kızı açık çıplak şekilde yabancı erkeklerin huzurunda sözde ilim okuyan ve erkeklerle tokalaşib karma karışık vaziyette oturan ve bir tarafdan-da ehli lakva geçinen sapıklarla mukayese buyurmayor.
Zira âbid; seccadeye, mescid ve emsali ibâdet ve zikri ilâhî yapılan yerlere bağlı, başka kimselerle ve dünya ile fazla ilgilenmez. Ancak . zarurî ihtiyaçlarını temin edecek kadar dünya ile meşkul olıfr. Her zaman ve mekanda, ibâdet ve itaâtla meşkul olan bir zattır.
Alim ise, bildiği ile amel eder ve bildiğini başkalarına, tâlim, terbi¬ye, Vâzu nasihat, hitabet, talebe okutan, eser yazıp ilmini yayan ve böylece insanlığa çok ve çok faydalı olan bir kişidir.
îşte böylece âbidin iyilik ve hizmeti şahsına inhisar edib, âlimin iyilik ve hizmeti ise, bütün insanlığın kurtuluş ve selâmetine Şâmil olduğundan, âlim abidden üstün oluyor. Resulü ekrem efendimizde;
«Alimin, âbide üstünlüğü, benim sizin (hiç hesaba almadığınız) en aşağınıza üstünlüğüm gibidir.» cümleleri ile, açıklamaya çalıştığımız hakikatları beyan buyurmaktadır.
- Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem, bu sözünden sonra Sûre-i fâtırdaki âyeti kerimeyi okumaklada, Allahdan hakkı ile korkanlann, Allahü teâlânm zat ve sıfatlarını, emir ve nehiylerini, dünya ve âhiret hükümlerini hakkı ile bilen âlimler olduğu beyan buyurulmuştur.
Allahdan en çok korkan kimselerinde, Allâhın en sevgili ve velî kulları olduğuda muhakkakdır.

Bu hususu beyan eden Kur'an âyetleride şöyledir ;
«Muhakkakki, Allah katında sizin en iyiniz, Allahdan en çok kor-kanlarımzdır.» (Hucurat sûresi, 13)
Diğer âyet meâlide şöyledir :
«Onun (Allâhın) dostları ise, ancak Allahdan çok korkan müttekî-lerdir.» (Enfal sûresi, 34)
Diğer âyet meali:
«Velîler, o kimselerdirki, Alâha îman edib, emirlerine itaat edib yasaklarından sakınırlar.» (Yûnus sûresi, 63)
Bu âyeti kerimelerde belirtildiği üzere, Allâhın dostları = velîleri, Allâha îman-edib ondan hakkı ile korkan müttekî kimselerdir. Allah¬dan hakkı ile gerçekden kuikanlarda", Allahülealayi en iyi bilen kimse¬lerdir. Yani, ilim, korkulu îcab ettirir. Bilgisizlik ve cehil ise, isyan ve günah işlettirir.
Hayatı tehlikeye atan veya atacak olan zehirli bir maddenin zehir-leyiciliğini bilen kişi, ondan sakınır, kendisini tehlikeye atmaz. Bilmeyen kimse ise, sakınmaz hayatını helak eder. Birde bildiği halde zehiri yu¬tarsa, oda kendisinin, hem dünyasını ve hem uhrasmı perişan edib he¬lak etmiştir. Zira zehirin öldürücü bir madde olduğunu bildiği halde içip kendini intihar suretiyle Öldürenin günah ve vebalı, bir maddenin zehir olduğunu bilmeden içipde zehirlenerek ölen kimsenin günahından daha eşettir. Ahirette cezasıda katmerlidir.
Bu sebebden denilmiştir : «Veylun lilcâhili merreten ve veyltin li-lâiimi seb'a merrât-CâhİI için bir defa helak ve fakat âlim için yedi defa helakdır.» [86]

Selefi sâlihin, mutabakata varmışlardırki, bir kimse, Allâha isyan ederse, işte o kimse câhildir.
Zira cenâbu hak şöyle buyurmuştur :
«Ancak Allâhın kabul edceği tevbe, o kimselerin tevbesidirkİ, bit cahillikle her hanki bir kabahat işlerler, sonrada çok geçmeden tevbe ederler,» (Nisa sûresi, 17)
İşte âyeti kerimede beyan edildiği üzere, kabahat ve kötülüğü, câ¬hiller işlerler veya o kötülüğün kötülük olduğunu bilir ve fakat ken¬disini bilmez yerine koyub bilmezmiş gibi günahı işlerler.
Şu halde Âlândan hakkı ile korkub günah işlemekden kaçınanlar, Allâhü teâlayı iyi bilip emir ve nehiylerine riâyet edenler, Allâhm en sevgili velî kullarıdırlar.
İlim ve irfandan mahrum câhil kimseler ise, dâima isyan ve fena¬lığa kendilerini atabilen veya atabilecek olan bir çok faziletlerden mahrum maneviyat fukarası kimselerdir. Ve bu zavallı câhilleri, Allâhü teâla dost-da edinmez.
Netekim İmam-ı Şâfi-î merhum şöyle demiştir : «Eğer âlimler, Allâhm dostları olub evliya olmazlarsa, Allah (c.c.) için velî yoktur. Zira Allâhü teâla câhil kimseyi velî (dost) edinmez. [87]
Seyyid Ahmed el Rufâ-î merhumda «Elbürhânül müeyyed» isimli eserinde şöyle yazmıştır:
«Allâhü teâla, Câhil kimseyi veli (dost) lamımız.»
Büyüklerin bıi sözleri, kitap ve sünnete tıpa tıp uyan hükünıleâ ihtiva eden bir cevherdirler.
İlmi ile âmil ulemânın değrleri, görüldüğü üzere âbidden çok ve çoK üstün iken, pek çok câhil kişiler ve şeytanın maskarası sapık ve zındıklar, bir fırka ve topluluk teşkil edib, sohbet, nafile namaz ve bir mikdar teşbih ve tehlil de bulundularmı, hemen kendileri gibi olmayan veya kendilerine iltihak edib fırkacılığa yanaşmayan, imam-müezzin, vaiz, müfti, kur'an kursu ve emsali din hizmetinde bulunan âlimlere, hakaret etmeyi, kötülemeyi ve hatta çeşitli iftirada bulunmayı, bir marifet gibi, işleynler olmuş ve bu kötü hal ve hareketleri, aynı şekilde yapanlar gün geçdikçe çoğalmaktadır.
Allâhü teâla, Peygamber (S.A.V) efendimiz ve onun saf ümmetleri, ilmi ile âmil, hak mücahidi âlimler, takdir edib yüksek mertebe sahibi olduklarını beyan buyurmakda, bu tip sapıklarda ilk vazifeleri, «zâhirci hoca, şeriatçı âlim, o hoca kabıkla meşkuldur gibi..» ifâdelerle hakaret etmektedirler.
İlmi ile âmil ilim adamı ile, Allâha ıhlasla ibâdet eden-âbidier, dâ¬ima hak yolunda derece ve mertebelerini bilerek hayata devam etmiş¬lerdir. Fasık ve sapıklarda, böyle müfsidliklerine devam etmişlerdir.
Şimdi buraya kadar naklettiğiniz bir Kaç delil ve hükümlere dik¬kat edelim, birde günümüzün bâzı sapık düşünce sahihlerine bakalım.
Adam îmanın şartlarının, islâmın şartlarından olan aldığı abdes-tin, kıldığı namazın, verdiği zekat-m, tuttuğu oruç ve hac gibi farz olan amellerin, kur'an ve sünnetden delillerini bilmez. Hattâ bu ibâdetlerin farz, vacib, sünnet, müstehab, mekruh ve fesatlarını gereği şekilde bil¬mez, kalbin zîneti ve ruhun yüksek değeri olan güzel huyun ne demek ve neler olduğunu bilmez, bilmeyince yaşayamaz, sâdece bir kaç büyüğün hayatını okuyub, uydurlan ve üelkide islâmın esaslarına aykı-rî Kıssa ve hikâyeleri ezberlemekle, bir kaç rekat nafile namaz kılmak¬la, bir miktar teşbih ve tehlil çekerek zikri ilâhide bulunmakla, sanki tütün faziletlere sahib olan ve ilmi ile amel eden âlimlerden üstün bir kişi olmuştur! Herkez onun elini öpmelidir. Çünkü etrafına bir takım robutları toplamıştır. Onlar, bu câhilin uydurma kerametinden bah¬sederler, falan filan daha neler ve neler, işledikleri saymakla bitmez.
Bu tip câhilleri, velîyyüllah tanıyan zavallı câhillerden bâzıları, üstadlanmıza sorarlarmış, aynı şeyleri zaman zaman bize soranlara tesadüf ediyoruz. Diyorlarki : «Efendim hanki tarikata münteşirsiniz veya hangi fari!cnîdasmız?..gibL» cümlelorlı; bontyorîar.
Üsıadlanmfzm verdikleri şu cevabla cevablaııdırıyoruz : «-Elendim biz bütün müslümaniarın bağlanıb intisab ettiği tarikatı muhammedi-yedeyiz veya kısaca, tarikatı Muhammeddiyedeyiz. Peygamberin yo¬lundayız., gibi.»
Tek yol islâm yolu ve Hz. Muhammedin tarikatıdır. Onun yolun¬dan başka yollar, ya batıl yollardır veya ana caddeyi bırakıb ya bir dibsiz yola veya talî yollardan dolaşıb ana yola gelmek gibidir.
Hemen burada birinci cildde geçen 166. hadîsi neDeviiii tekrar oku¬yalım :
«Abdullah bin Mes'ud Radıyallahu anhden mervîdir, dediki: — Resûlüllah (S.A.V) bize bir çizgi çizdi, sonra buyurdu : «İşte bu dosdoğru çizgi, Allâhm yoludur.» —' Sonra Resûlüllah (S.A.V) o doğru çizginin sağma, soluna çizgi¬ler çizdi ve buyurdu:
«İşte bu çizgiler, (ana yolun etrafindaki) yollardır. Bu yolların her birinin üzerinde bir şeytan vardırki, o hatıl yola (insanları) davet eder.»
— Ve resûlüriah (S.A.V) şu mealdakl âyeti kerimeyi okudu : «Şu emrettiğim yol, benim dosdoğru yolumdur. Dâima ona uyun.
Başka (bâtıl) yollara ve dinlere uyub gitmeyinkl, sizi onun (Allahın) yolundan sapdınp parçalamasınlar..,» (En'am Sûresi, 153)
Yine birinci cildde 191. hadisi, 399 - 400 sahifelerden okumayı tav¬siye ederiz.
Sonradan zuhur eden veya edecek olan tarikatlar (yollar) hak? kında büyüklerden ve ehli tasawufun önderlerinden, tarikat ve hakikat erbabının îmamı Cüneydi bağdadî rahîmahüllah şöyle demiştir :
«Tarikatların (yolların) hepsi, kapalıdır (Batıldır). Ancak Peygam¬ber sallallâhü aleyhi vesellemin izine uyanların yolu açıktır.
— Bir kimse. Kuranın hakkını (hüküm ve beyanlarını) hıfzetmez (belleyib amel etmez) ve hadîsi nebeviyide yazmazsa, bu işde (tarikat yolculuğunda) o adama iktida edilmez. Zira bizim İlmimiz ve bu gitti¬ğimiz yol (tasawuf ve takva yolu) kitap ve sünnetle kayıtlıdır.»
(Keza, bak, Tarikatı Muhammediye, Bid'at faslı)
Yine bu sözlerin şerhini beyandan sonra aynı eserin Sarihlerinden «Receb efendi» ismiyle mâruf olub Berikanm kenarında Tarikat isim¬leriyle, bunların içinden sapıklarının iddia ve amellerini şöyle yaz¬maktadır :'
«Sen bilmelisinki, Muhakkak ehli tasawuf, on iki (12) fırkaya ay¬rılmıştır.
1) Bunlardan birisi, Sünnî (sünnete uygun) olandır. Onlarda, bütün ulemanın (âlimlerin) medhü senada bulundukları kimselerdir (Yani, Peygamber efendimizin izine tabî olup sünnet vech üzere olan¬lardır) .
— Bu tarîki müştekimde olan sünnîlerden başkalanda, Hulûliyye, Hâliyye, Evliyaiyye, Şemrâhiyye, Hibbiyye veya Hubbiyye, Hûriyye, İbâhiyye, mütekâsiliyye, Mütecâhiliyye, vakıfiyye ve îlhâmiyye dir.
2) Ehli tasawufdan sayılanların ikincisi, Hulûlİyyedİr. Bunlar; kadınlardan ve emredlerden (yüzünde sakal bitmemiş olanlardan) yü¬zü güzel olana bakmak helaldir, Çünkü o güzel yüzde hak teâlamn sıfatı vardır, derler (Bâtıl akide ve tarîkatda oldukları, gayet açıktır).
3) Hâliyye : Bunlarda, Raksı ve el şakırtatıb vurmayı helal ve Şerîatda vasıflandırılamıyacak hal, Şeyh için helaldir, derler.
4) Evliyaiyye : Bunlar; Kul, velilik mertebesine ulaştığı zaman, ondan teklif (Abdest, namaz ve emsali ibâdetler) sakıt olur ye velî, ne-bîden efdaldır, çünkü nebinin ilmi-Cebrâil vâsıtası iledir, velînin ilmi ise Vasıtasızdır, derler (bunların sapıklık ve dalâletleride meydandadır).
5) Şemrâhiyye : Bunlar, sohbet, İcadimdir ve bu sohbetle kişi¬den emir ve nehiy sakıt olur, derler. Böylece bütün çalgılı hayatı ve yasak olanları helal sayarlar. {Yani, ibâdat ve kulluk sohbetden ibaret¬tir. Başka ibâdet yoktur, diyerek her türlü kötülükleri helal sayarlar. Bunların mülhidlikleride aşikardır).
6) Hubbiyye veya Hibbiyye : Bunlarda, kul, Allanın yanında mehabbet derecesine vasıl olduğu zaman, Bütün şer'î teklifler ondan sakıt olur, derler. Ve kendi aralarında avret yerlerini örtmezler (sakın¬mazlar, namuslarını kıskanmazlar.)
7) Hûriyye : Veya Havariyye : Bunlar; yukarda geçen hâliyye-lerin dediklerini derler. Ancak bunlar, iddia edilen mertebeleriki, Şey¬hin hâline ulaşıldığında kadınları cima etmeyi' iddia ederler. Şeyhin hâlinden (iddia ettikleri cezbeden) ifâkat bulub kurtulduklarında gusl¬ederler (Bunların bâtıl hayatlarını yaşayanları ve karşılaşanları dinle¬diğimiz olmuştur).
8) İbâhiyye: Bunlar, emri bilmarufu (iyiyi emretmeyi) ve neh-yi anilmünkeri (kötüden men etmeyi) terk etmeyi, söylerler.
(Alemin doğrusu senmisin? deyib hakkı tavsiye edenleri sustur¬maya çalışanlar, bunların cemaatıdırlar). Aynı zamanda bunlar, ha¬ramların helalliğin iddia ederler.
9) Mütekâsiliyye : Bunlar, çalışmayı terk ederler, bütün kapı¬lardan dilenirler ve dünyayı terk ettikleri iddiasında bulunurlar {Din ve dünya işleriyle meşkul olmayıb tembel yatan ve bütün insanların sırtından geçinen veya geçinmeye çalışan lübcü sınıfından adamlar, bunlardandır).

10) Mütecâhiliyye : Câhil sınıfından olan bu adamlar, üzer¬lerine âşıkların elbiseleri, diyerek şık giyinirler ve bârın mâna zahir mânanın hilâfına old»uğunu iddia ederler.
11) Vâkıfiyye : Bunlar, marifeti (Allâhü teâla ve bir şey hak-~ kında bilgiyi) terk ederler ve Allâh-ı (c.c), Allâhdan başka kimse kat'-iyyen bilemez, derler.
12) İlhâmiyye : Bunlarda, ilim ve ders okuyub öğrenmeyi terk ederler ve «Kur'an bir perdedir, şiirler (Kaside ve ilâhîler) tarikatın Kur'anıdır» derler. Böylece Kur'an okuyub okutmayı terk ederler ve şiirler (Kaside ve ilâhîler) öğrenirler. Bu sebeblede helak olub giderler.
îşte bunlar (ehli sünnetin dışında kalan on bir tane tarikatçılar) m hepsi, sapıklık üzerinedir. Çünkü bunlar, Şeriatı mutahharaya tazim etmiyorlar. Sîreti Ahmediyye denilen tarikatı muhammediyenin eserine uynırvorlar. Doğru millet olarak yaşayan, kitap ve sünnet ile amel eden elıli sünnet velcemaat milletinin amel ettikleri üzere amel etme¬mektedirler.
— îşte bu sebebden ehli irşaddan (mürşidden) iktida, edilib uygula-cak kimse, pek az bulunmaktadır. Bu mürşid için iki şâhid (delil) var¬dır. Birisi, Zahir mâna, diğeri bâtın mânadır.
— Binâenaleyh zahir mâna, Şeriatı mutahharayı hâkim kılıb amel ettirmektedir. Bâtın mâna ise, basiret üzere şeriatı mutahhara yolunda ehlinden öğrenib amele hulusla sülük etmektedir.
— Bu takdirde iktîda etmek için görüleck tek Şahıs, nebiyyi muh¬terem sallallâhüaleyhi vesellemdir. Peygamber aleyhisselam (Yani, onun sünneti) o kişi ile Allah arasında bir vasıta (elçi) olarak tâyin edilmelidir. Tâki tâkib edilib sülük edilecek yol, körlemesine olmasın.» [88]
Yukarda naklettiğimiz sapık tarikatçı sözde mutasawıflar, geçmiş zamanda bâzı şahıs ve isimlere izafeten söylenmiş ve bâtıl îtikad ve ameller pirensib edinmişlerdir.
Aynı şekilde çeşitli şahıs ve isimlere nisbet edilen ve yukardaki zındıkların îtikad ve amellerini, belkide daha eşedlerini savunanlara, türkiyede ve başka memleketlerde karşılaşıb mücâdele ettiklerimiz ol¬muştur. Tarikat ehillerinden bâzı sapık takımı tipinden olanlar, ehli tak¬va olarak bilinen 'kimseleri, siyâsi emellerine âlet edip, tarikatla fır¬kacılığı birleştirenlerde vardır. Fetvada caiz olmayan şeyleri, takvada caiz gibi beyanlarda bulunuyorlar.
Meselâ : «Sen bizim tarikata gir, ben sana evrad vereyim, Kur'aru okumaya lüzum yok», «Bizim tarikata girersen, sen ölürken İmansız ölsen, şeyhimiz sana kabirde îmanı yetiştirir», «Bizler, haftada bir veya iki sefer sohbet toplantısı yaparız, tefekkür ve tezekkürde bulunuruz, namaz ve ibâdeti yapmayız. Çünkü namaz, hamların ibâdetidir, bizler erişkinleriz v.s.» Aynı sapık tarikatçıların ifâdeleridir.
Bu cümlelerle yukarda naklettiğimiz sapık tasawufcularm iddia ve sözleri, islâmla hiç bir surette bağdaşmamaktadır. Binaenaleyh bu bâ¬tıl iddialar, kimde ve nerede yazılır ve söylenirse söylensin, bâtıldır.
Bu naklettiğimiz bâtıl cümleler, bir kaç misaldan ibarettir. Bugün Konyada «Mevlâna ayinleri» adı altında senede bir sefer belli günler¬de «İhtifal» yapılmaktadır. Gelenlerin ekserisi ya kâfir veya sarhoşlar¬dır. İhtifali yöneten ve yapanlar, ud, cura, kanun keman ve sazdan tutunda ne kadar çalgı âleti var ise, hepsi neyle beraber çalınmakta
dır. Beş vakit camiye gelmeyen, hatta dine îmana söven ve müslüman-lara «Şeriatçılar, gericiler... gibi...» Sözleri söyleyenler, buraya gelmek¬tedirler. Beşerî müeyyideler de yasaklandığı halde, sıratı müstaki¬me darbe oian bu ameller ve haller harıl harıl işlenmektedir. Dînî hiç bir yönü ve îzahı yoktur.
Burada işlenen kadınlı erkekli, müslümanlı kâfirli, Bid'atlı ve batıl-ı kötülükleri saymak çok uzayacğmdan, kısa bir dikkat çekib saf ve câhil müslümanlan, uyarmakla iktifa ediyoruz. Mevlâna Celâleddîni Rûmî hazretlerini istismar edib, para ve kan için kurulmuş bir tuzak-dan ibarettir. Nefis ve şehvetlerine düşkünlerin işledikleri cürüm ve cinâeytler, sayılmayacak kadar çoktur.
Bu fenalık ve bâtıl inanç ve ameller gibilerinin bâzılarım, «İslama sokulan Bid'at ve Hurafeler.» İle «îslâmöa Evliya Meselesi ve Hârikalar»
adlı eserimizde zikredib îzâh ettiğimizi bildiririz.
İşte ey îmanı kâmil, sâlih ve ahlakı hasene âşıklısı mümin kardeş¬lerimiz! Yukarda naklettiğimiz hadîsi Şerifde beyan edilen ve ana cadde olarak vasıflandırılan «Sıratı müştekime (Tarikatı Muhamme-diyeye)» ve bu yolu tâkib edib tıpa tıp uyan ehli sünnet vel cemaat yoluna tâbi olalım. Ana caddeden ayrılıb tâli yollara uymuş ve şey¬tanın maskarası hâline gelmiş olan, bâtıl yollardan ve o yolların sâhib ve sâliklerinden şiddetle kaçınalım.
Bir âyeti kerimede Duyurulmuştur:
«(Dünya ve âhiretde) selamet (ve saadet), hidâyete (doğru yola) tâhi olanlaradır.» (Tana sûresi, 47)
Diğer âyeti kerime meali:
«Kim, (aziz olan) benim hidayetime (kitabıma) uyarsa, işte o kim¬se (dünyada) sapıtmaz ve (âhiretde} perişan olmaz.»(Tana sûresi, 123)
Tercümesi:
215- (18) Ebî Saîd el Hudrî (KA) den mervidir, dedi:
Resûlüüah (S.A.V) buyurdu:
«Muhakkakki insanlar, size tabî olucudurlar. Elbette arzın çeşidi! yerlerinden size (hakiki mücâhid ve mütevazı) adamlar, dinde lakin olmaları için gelirler. Şayet size gelirlerse, hemen onlara, hayır tavsi¬ye ediniz.»
(Hadîsi, Tirfnizî rivayet etmiştir. Keza ibni Mâcedede vardır.) [89]
İzahat
Hadîsi şerifin, «Muhakkak insanlar, size tabî olucudurlar.» Cümle¬sinin izahında, Şârih Aliyyülkârî merhum şu satırları yazıyor ;
- «Yani ey ashabım! elbette insanlar. Sizin fiillerinize ve sözlerinize tabî olurlar. Zira siz, benden güzel ahlakı aldınız.
— Muhakkak ki Şeriat benim sözlerimdir. Tarikat benim fiillerim-dir ve hakikat, benim hal ve ahvâlimdir.» [90]
Bundan bir evvel geçen hadîsi şerifin îzahmdada belirttiğimiz üze¬re, müslümanlann tabî olacağı yol, Peygamber efendimizin yolu olan tarikatı muhammediyedir. Şeriat, tarikat ve hakikat, Peygamber efen¬dimizin yolunda mündemicdir. Şeriatın esası olan kitab ve sünnetin hüküm ve buyruklarına, inanıb amel etmek suretiyle hal ve ahvâli düzeltmek, tek doğru inanç, amel ve harekettir.
Üstadlarımız buyururlardı ki; «Evladım, kıl beşi, gör işi, şükret Al¬larıma!»
Evet îman sahibi bir kişi, islâmın şartları ile amel edecektir. Fakir olsun, zengin olsun, câhil olsun, âlim olsun, mükellef olan her müslü-mana beş vakit namaz farzdır. İslâmın diğer şartlanda, bulunduğu za¬man mükelejf olanlar, yapmak mecburiyetindedirler.
Hal böyle iken, hak yol olan tarikatı muhammediyeden başka isimler altına giren bâzı tarikat ehillerinden,' beş vakit namazı kılma¬yan, orucu tutmayan ve hatta cuma ve Bayram namazına gitmeyen zındıklara tesadüf, ediyoruz. Bu tip sapıklar, nâzı tefekkür ve tezekkür¬le günlerini geçiriri bir çok haramları kendi görüş ve düşünceleri ile helal deyib, dinden çıkararak yaşamaktadırlar.
Helal ve haram mefhûmu, onların arasından kalkarmış, onlar eriş¬mişler, ibâdet ve emsali vazifeler sakıt olmuş, maalesef bunlarla mü¬nakaşa yapılmıştır. Cenâbu hak böyle zındıklardan, bütün müslüman kardeşlerimizi koruyub kurtarsın. Amin.
Camiye gitmeyib, Cuma ve Bayram namazlarını kılmak için şart¬ların bulunmadığım iddia edenlere, birinci cildde «Türkiyenin dâri İs¬lâm» olduğunu ve Cumanın şahinliğini beyan ettiğimizi hatırlatırız.
Son devrin fakihleri böyleleri hakkında şu görüşü beyan etmiştir : Fukahaya göre kutta-ı tarîk, olda sofiyye güruhu tahkik.
Hadimi merhum «Eyyühel Veled Şerhi» adlı eserinde şöyle demiş¬tir:
«Elbette Câhilin sofusu, şeytanın maskarasıdır.» Mehmet Akil merhumda şöyle diyor: Kitabı, Sünneti, icma-ı kaldınb attık. __Havâssı maskara yaptık, avamı aldattık.
Bütün bu hüküm ve beyanlardan sonra, ey hak yolcusu mümin kardeşler! Peygamberimizin mübarek sözlerine iyi dikkat edelim. Onun ashâhmm hayatını biliyorsak veya bilenimiz var ise, bu hususa dik-katla sarılalım. Kitab, sünnet, icmâ-ı ümmet ve kıyası fukahayı kanun-laştırıb hayatîç tatbik edile gelen en isabetli hüküm ve amel kaynağı, ilmi fıkhının hükümleridir.
Öyle ise, islam şeriatının her hükmünü havî ve câmî olan bu il¬me ve bu ilmi beyan eden sağlam kaynaklara, âlim olmalıyız veya bu ilmi bilinde amel eden ehline müracaat edib yolumuzu düzeltmeliyiz.
Netekim hadîsi nebevinin devamında, ümmetin, 6arzm muhtelif yerlerinden gelib ashaba ilmi fıkıh (şeriat ilminin) esaslarından sor¬maya gelenlerin olacağı beyan buyurulmaktadır.
Yer yüzünün yıldızları mesabesinde olan mübarek ashabı kirama, din ve şeriat ilminden sual sormaya gelenlere hak ve hayır tavsiyede bulunmalarını buyurarak şöyle demiştir :
«Şayet size gelirlerse, hemen onlara hayır tavsiye ediniz.»
Şu halde ashabı kirama gelecek kimselerin, din ve şeriat ilmini öğrenmek maksadı ile geleceklerinin ve ashabı kiramızda onlara ha¬yır tavsiyede bulunmalarının beyanı, şâyânı dikkattir. Zira insan, bil¬mediğinin talibi, bildiğinin âlimi olarak, dâima dîninden bilemediği eksikleri ehlinden sormalı ve mes'ele sorulan kişilerde, o mes'elenin hak yönünü biliyorlarsa, cevabı vermelidirler.
Tercümesi:
216 - {19} EbîHoreyre (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllâh (SJV.V) buyurdu:
«Hikmetli kelime, hakimin (akıllı kişinin) yitiğidir, öyle ise, o hik¬meti nerede bulursa, onu oradan almaya daha layıkdır.»
(Hâdisî, Tirmizî ve İbni Mâce rivayet etmiştir. Ve Tirmizı, bu ha¬dis garibdir dedi. Ravî İbrahim bin elfazl, hadis hakkında zaif olduğunu beyan ediyor.) [91]

İzahat
Hadîsi şerifdeki, «Hikmetli kelime» sözünü îzah edelim. Hikmetli kelime : Akıl ve nakla mutabık faydalı söz, faydalı cüm¬le, faydalı ilim ve irfan manalarına gelir.
Hikmet : îmamı mâlik (R.A), dinde fakih olmaktır, demiştir.
Şeydi Şerif Cürcâni merhumda, «Târifâtü Seyyid» adlı eserinde şu satırları yazmıştır:
Hikmet : Beşerî takat nisbetinde eşyaların hakîkatlamu oldukları üzere bahsü beyan eden ilimdir.
— Veya Hikmet, normal hal ile bilinen aklî ilmin hey'eti asliyesi-dir.
— İbni Abbas (R.A), hikmeti şöyle tefsir etmiştir:
«Kur'andaki Hikmet: Halal ve haramı tâlim edib öğrenmektir.
— Denildiki, lugatda Hikmet, Amel ile beraber ilimdir.
— Yine denildi : Hikmet; İnsanın, takati nisbetinde bir iş hakkın¬da gayret sarf edib hak olduğu şekilde istifâde etmesi gereken şeydir.
— Yine denildi; Her hangi bir sözki, hakka muvafakat ederse, işte o hikmettir.
— Yine denildi : Hikmet, her türlü şüphe ve hileden beri' olan mâ¬kul sözdür. [92]
Bütün bu açıklamalardan anlaşılmıştırki, Hikmet; ilim, akıl, fay¬dalı söz, hak, hayır ve her türlü iyi şey ve iyilik mânalarına geliyor.
timi Cevzî (R.A) da, «Zâdtil mesîr» adlı tefsirinde şu hükümleri ya¬zıyor :
«Hikmet hakkında on bir (Il) kavi (söz ve beyan) vardır :
1) Hikmetden murad, Kur'anı kerimdir, (bu kavli, ibni Mes'-ud, mücâhid, dalmak ve müteahhirîn ulemâsından mükâtil, demiştir.)
2) Hikmet, Kur'anm nâsıhmı, mensuhunu, muhkemini, mü-tesâbihini, mukaddemini, muahherini ve bunların emsali hükümlerini bilmektir, (bunlarıda ibni Abbas (R.A) den Aliyyibni Ebî Talha (R.A) rivayet etmiştir.)
(Nâsıh ve mensuh hakkında gerekli malumat, birinci cildde beyan edilmiştir.)
3 .} Hikmet, Nüvüwet manasınadır, (bunuda ibni Abbas (R.A) dan Ebû sâlih rivayet etmiştir.)
4) Hikmet, Kur'anı kerimdeki hükümleri anlamaktır, (bunuda Ebi âliye, katâde ve İbrahim (R.A) demiştir.)
5) Hikmet, ilim ve Fıkıh manasınadır, (bunuda mücâhid den Ley s (R.A) rivayet etmiştir.)
6) Hikmet, sözde (konuşmada) isabet etmektir, (bunuda mü-câhidden ibni Ebî Nuceym (R.A) rivayet etmiştir.)
7) Hikmet, Allâhm dîninde verâ edinib (şüpheliden kaçınıb) uzak-laşmakdir (bunuda, Hasan Basri (F.R) demiştir.)
8) Hikmet, Allahdan korkmaktır, (bunuda Rabî bin Enes (R.A) demiştir.)
9) Hikmet, Dinde akıllı olmaktır, (bunuda ibni Zeyd (R.A) de¬miştir.)
10) Hikmet, mutlak anlamak manasınadır, (bunuda, şekîk demiş¬tir.)
11) Hikmet, ilim ve amel manasınadır. Bir adîftna, hakim denemez, ancak ilim ile ameli cem edib toplarsa, «hakîm» denir, (bu¬nu ibni kuteybe R.A demiştir.)» [93]
İşte böyle pek çok mânaya şnmûlü olan hikmete sâhib olmak, çok ve pek çok kıymete sâhib olmaktır. Bu fazilet, kendisine verilenler elbet, Peygamberler, velîler ve ihlaslı müminlerdir.
Hikmet verilenlerden bâzıları kur'an âyetlerinde şöyle beyan edil¬miştir :
«Allâhm üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği kur'an ve ondaki hikmeti düşününüz.» (Bakara sûresi, 231)
«Alâh ona (Dâvûd-a) padişahlık ve hikmet (Peygamberlik) verdi ve ona dilediği şeyleri öğretti.» (Bakara, 251)
Diğer âyeti kerime meali:
«Allah (c.c.) dilediğine hikmeti (faydalı bilgiyi) verir ve kime hik¬met verilmiş ise, muhakkak ona pek çok hayır verilmiştir. Bu âyet hü¬kümlerini ancak olgun akıl sahihleri düşünürler.» (Bakara sûresi, 269)
Diğer bir âyeti kerime meali:
«Allah (c.c.) Ey Resulüm!) sana, Kuranı ve hikmeti (Kur'anın hü¬kümlerini) indirdi ve daha ewel bilmediklerini sana öğretti. Allanın, senin üzerindeki lütuf ve ihsanı çok büyüktür.» (Nisa süresi, 113)
Hz. îsa ile ilgili diğer âyet meali:
«Ey Meryem oğlu İsâ...! Hani sana yazı yazmayı, hikmeti (doğru konuşmayı ve faydalı sözü) ve İncili öğretmiştim...» (Mâide sûresi, 110)
Hz. Lukman ile ilgili âyet meali:
«And olsunki, biz Lukman'a Allâha şükret, diye hikmet verdik.»
en kolay tarz ile), onunla yap.» (Lukman Sûresi, 12);
Hikmetli bir şekilde hakka davet üslûbunu beyan eden âyet meali:
«(Ey habîbim! insanları) Rahbiyin yoluna hikmetle (sağlam delil ve hüccetle) ve güzel öğütle (ikna edici ve fâideli kelime ve tabirlerle) davet et ve onlarla mücâdeleni en güzel yol hangisi ise, (Rıfk, nazik ve en kolay tarz ile) onunla yap.» (Nahl sûresi, 125)
Yukardan buraya kadar hikmetin, tarif ve îzahı ile kur'andaki değerini beyan eden âyetlerden bâzılarını nakletmiş bulunuyoruz. Mâna ve ehemmiyetini anladığımıza göre, bu hikmete sahib olmak için hangi yollara ve metodlara baş vurmalıyız? Yine bu yolu önderi¬miz Muhammed aleyhisselam beyan buyurmuştur.
Hadîsi şerifin .devam eden cümlesinde buyurulmuşturki: «Öyle İse, o hikmeti nerede bulursa, o hakimin (akıllı kişinin) onu oradan alması daha layıkdır..»
Şu halde ilim ve hikmet taleb eden bir mümin, zaman, mekan ve şahıs gözetmeden nerede bulursa, oradan alması lazımdır. Bilhassa bi¬linmesi ve amel edilmesi farz olanları, zaman gaybetmeden ehlini bu-lub öğrenmesi farz olur. Bilinmesi ve amel edilmesi vâcib olan mes'ele-leride öğrenmek vâcib olur. Sünnet ve müstehab olanların öğrenilme-side gerekirse, sünnet ve mütehab olur. Mekruh olan şeylerin ilmi ise, vacib ve sünnet olur. Ve eğer helal ve haram olanların hükümlerini öğ¬renmek gerekirse, bu takdirde onların ilmide farz olur.
Bu ilmi öğrenmek için uzak mesafelere gitmek gerekse ve hatta başka lisanlarla öğrenmek mecburiyeti olursa, yine oraya gidib öğren¬mek lazımdır.
îmam-ı Şuyûti merhumun «Elcâmi ussağır» İsimli hadisi nebevi kitabında şu mealdaki hadîsi şerif buna şâhiddir.
«Çindede olsa, ilmi tâleb ediniz. Zira ilmi taleb etmek, her müslü-mana farzdır.» [94]
Evet bu hadisi nebevide de belirtildiği üzere, ilim öğrenilecek mekan, Çin gibi uzak memleketlerdede olsa, yine oraya gidib ilmi tah¬sil etmemiz lâzımdır. Aynı zamanda o memlekete gidince oradan ilmi tahsil edebilmek için, elbet oradaki âlimin ve cemaatın dilini bilmek gerekir.
Hal böyle iken yakın târihimizde, «Kâfir dili» diyerek yabancı dil öğrenmeyi ayiblayanlar olmuş ve yabancı dil öğrenen veya Öğretenler kınanmıştır. Keza yabancıların sanatlarmada, «kâfir sanatı» diyerek yabdirmayan ve ayıblayanlar olmuştur.
Resulü ekrem efendimize muhtelif memleketlerden, muhtelif dille¬re sahib cemaatlar geliyordu. O gelen insanların dillerini anlayan ve arab dilinden anlatılması gereken hükümleri onlara anlatan ve öğreten" tercümanlar bulunurdu. Etrafa gönderilen elçilerden bu hâle sâhib olanlarda vardı. Siyer kitaplarında yazılanları okumak kifayet eder.
Birde müminin yitiği olan ilim, hikmet, yakın ve uzaklarda ve baş¬ka milletler içinde bulunan her hangi bir şahısda olursa ve hikmeti o şahsın elıil ve öğretme kabiliyeti olduğunu bilirse, hiç vakit geçir¬meden hemen gidib öğrenmesi lâzımdır. O ilim sahibinin, kavmiyetine, ırk soy ve sopuna, fırka ve zümre ayrılığına falan bakmadan kimden bulursa, hikmeti o âlimden hemen almalıdır. Hatta o ilim sahibi, ilmî otoriteye ve doğruyu bildirme karekterine sâhib ise, gayri müslim bir âlimde olsa, hemen faydalanmak gerekir.
Bu hususu Hz. AH şu mealdaki cümlesi ile daha açık bir şekilde be¬yan etmiştir:
«Söyleyene (ilim sahibine) bakma, söylenene (ilim ve hikmete) bak.» [95]
Bu ibarenin aynısı, şerhdede mezkûrdur.
Evet elektirik, lamba ve idareler gibi, bildiği ile amel etmeyib ken¬dilerine her ne kadar faydası olmasada, başkalarını aydınlatıyorlar. Yakıdım yakıb başkalarım aydmlatıb kendisine faydası olmayan çıralar gibi, kendisi her ne kadar bildiği ile amel etmeyib ilminden kendisi gere¬ği gibi faydalanamıyorsada, başkalarına öğretmek suretiyle faydası dokunur. Tâlib olanlar, hemen faydalanmalıdırlar. Daha geniş îzahat «İslâmda Evliya meselesi ve Hârikalar» adlı eserimizde mezkûrdur.
Tercümesi:
217 - (20) Ümi Abbas (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu.
«Bir fakih (şeriat ve din alimi), şeytan üzerine bin âbidden eşet-tir.»
(Hadîsi, Tirinizî ve İbni Mâce rivayet etmiştir.) [96]
İzahat
Hadîsi şerifin ihtiva ettiği hükme çok dikkat etmek lâzımdır. Zira şeriat ve fıkıh ilmine vâkıf ve ilmi ile âlim olan bir kişi, fazla bilgisi ol¬mayın ancak yapacağı ibâdetlerin ilmini bilen veya hiç bir ilmi olmayıb ibâdete devam eden bin âbidden, şeytana daha şiddetli ve daha teh¬likeli oluyor. Yanî şeytan, cehli ile ibâdete devam eden bin (1000) âbidden, daha fazla fıkıh ilmine vâkıf olan tek bir âlimden çok ve çok korkuyor. Bin âbidi sapıtmak için sarf ettiği çabadan, daha fazla

emek sarf edib bir âlimi, yoldan çıkarmakda güçlük çekeceği beyan buyurul-maktadır.
Sebebide, âbidin, amel ve ibâdetini ifsad etmek ve hatta îmanını tehlikeye atmak için şeytan bütün olanca gayretini sarf eder. Abide, ves'vese ve vehimler ilka eder. Abidde, şeytanın iğfâlına kapılıb ibâdeti¬nin makbul veya müfsüüği hakkında şek ve vesveseye kapılır. Fakat bu şüphesini izâle- etmek için dinde fakih olan zâta müracaat eder, o fa-kihde, o ibâdetin makbul veya gayri makbul cihetini beyan ederek ibâdetin İslah yönünü öğretir. Böyle bin abidin ibâdet ve amelini düzel¬terek şeytanın bütün çabalarını boşa çıkarır. •
Mes'elenin ıslah yolu böylece sağlanınca, şeytanın bütün emekleri heba olur. Abid de güzel rahatlığa kavuşur ve hak teâlaya ibâdetinde huzur içinde devam eder. Şeytan bu âbid gibi, bin (1000) âbidi şaşırtıp amellerini ifsad et¬tirmek için çalışır. Âbidlere kötü vehim ve telkinlerde bulunur, ibâdet¬lerinde şüpheye düşerler. Fakat bu âbidlerin ibâdetlerini dinde fakih olan bir âlim, ya nasihat yoluyla, veya suallere cevab veya mes'elele-rin hükümlerini bir eserde yazmak suretiyle âbidlerin şüphelerini gi¬derir. Amel ve ibâdetlerinin makbul yönlerini aydınlatır.
îşte şeytanın pek çok duzaklar kurmasiyle âbide verdiği telkin ve şüpheleri, din ve şeriat ilmine vâkıf ve ilmi ile âmil bir âlimin, duzak-ları yıkıb âbide doğru yolu gösterdiğinden, Hz. Resulü ekrem efendimiz, şeytana en şiddetli ve en korkunç kişi, bu âbidden daha kuvetli ve daha sıkıntılı kişinin bir fıkıh âlimi olduğunu beyan buyurmuştur.
Şeytanın en çok korktuğu varlıkların en başda gelenleri, ilmi ile âmil olan fakihlerdir. Abidin ibâdetinden korkmaz ve fakat uyuyan veya boş oturan fakihden korkar. Çünkü fakih, nefsin lehine ve aley¬hine olan bütün işleri ve hükümlerini bilen kişidir. Hem kendi yap-tığmm doğruluğunu ve nemde başkalarının yaptıkları işlerin ıslâh ve isabetli yönlerini gösterir.^
Ebî Nuaym (R.A) «nılye» adlı eserinde selmânı fârisî (RJV) den naklen şu hadîsi şerifi zikretmiştir :
«İlim üzerine uyumak, Cehil üzerine namaz kılmakdan hayırlıdır.» [97]
Buraya kadar açıklamay çalıştığımız hadîsi nebeviyi tekrar okuya¬lım :
«Elbet de bir fakih (Din ve şeriat âlimi), şeytan üzerine musallat oian bin (1000) - âbidden daha eşettir.»
Ey ilim ve ibâdet erbabı hakka inanan mümin kardeşler! Resulü ekrem efendimizin bu mübarek sözüne çok dikkat edelim. Her fazilet ve değeri yerine oturtarak takdir edelim. îlim sahibi olmadan câhil bir şekilde ibâdete, evrad ve ezkâre devam etmek, elbet bir fazilettir. Kıy¬meti hâiz amel ile meşkûliyyettir. Ve bu abidde kıymetli bir zattır. Fakat şeytanın hile ve desiseleri bu zatı tehlikeye atabilir. Çünkü «Câ¬hilin sofusu, şeytanın maskarasıdır» denilmiştir.
îlmi fıkhı" (şeriat ilmini) hakkı ile bilib amel eden bir fakih ise, bütün insanlığa faydası olması hasebiyle, bin âbidden daha değerli ve şeytanın, bin âbidden daha fazla korktuğu ve sıkıntı çektiği bir varlıkdır.
İlimle ibâdet ve âlimle âbid arasındaki farkı belirten diğer bir ha¬disi nebevide şöyle Duyurulmuştur:
«Ey Ebâ Zer (R.A)! Sabahın erken saatinde çıkıb Allanın kitabın¬dan bir âyet öğrenmen, nafilelerden yüz (100) rekat namaz kılmandan senin için daha hayırlıdır. —Yine (Ey Ebâ Zer!) sabânın erken saatinde çıkıb (veya kalkıb) ilimden bir bab Öğrenmen, o öğrendiğinle amel etsende etmesende, bin (1000) rekat nafile kılmandan daha hayırlıdır.» [98]
Hadîsi şerifde, ilimle ve nafile ibâdetle meşkul olmanın aralarında¬ki fazilet derceleri, iki yoldan mukayeseli bir şekilde beyan Duyurul¬muştur.
a) Bir kimse, kur'andah bir ayetin, lafız ve manasım veya sâdece lâfzını veya sadece mânasını tâlim edib öğrenirse, diğer bir kimsede, seccadesinde Allanın divanına durub yüz {100} rek'at nafile namaz kı¬larsa, bunlardan bir âyeti tâlim edib öğrenenin ecrü mükâfatı, yüz rek'¬at nafile namaz kılanın ibâdetinden daha efdaldır.
Çünkü Kur'andan bir âyet öğrenenin çalışma ve gayreti; nafile ibâdet yapanın amelinden daha meşekkatlı ve daha gücdür. Ecir ve mükâfatlar, sarfedilen emek ve meşekkat nisbetindedir. Kur'am kerîme çalışan ve bir âyet öğrenen kimsenin emek ve gayreti nafile ibadetle. meşKul olandan daha fazla olduğu gibi, ilâhî âyetin tâlimi, Allahla meşkuliyyet ve tekkellümde bulunmakla beraber, ilme çalışmak mezi¬yeti vardır.
îşte bu sebebler gibi pek çok fazilet üstünlükleri bulunduğundan, kur'andan bir âyet öğrenenin mükâfat ve ecri, yüz rek'at nafile namaz kılanın ecrü mükâfatından daha çok ve daha sevabdır.
Şu halde bir kimse, Kur'anı kerimden bir âyeti belleyince, yüz rek'¬at nafile namazın sevabından daha çok sevab aldığına göre, Kur'anı ke¬rimden on (10) âyeti kerîme belleyen de, bin (100) rek'at nafile namaz sevabından daha çok sevâbe nail olur. Kur'an ayetlerinin bellenmesi çoğaldıkça, sevab ve mükâfat da o nisbette artar.
b) Hadîsi şerifin ikinci cümleside ^öyle idi:
«Yine (Ey Ebâzer!) sabânın erken safında çıkın (veya kalkıb) ilimden bir bab öğrenmen, o öğrendiğinle amel etsende etmesende, bin (1000) fek'at nafile namaz kılmakdan senin İçin daha hayırlıdır.»
Hadisi şerifdeki, «İlimden bir bab öğrenmen,» cümlesinde ilmi fı-kıhda, ilmi hadisde ve ilmi akâid gibi ilimlerde, bahis, bab ve fasıllara bölünmüş ve bilinib amel edilmesi veya inanılması lazım olan mes'e-leleri, derli toplu vaziyete getirilen bölümlerden bir tanesini, mesela : Abdestin farzları, Abdestin sünnetleri, Abdesti bozan şeyler, namazın farzları, namazın vâcibleri, namazın sünnetleri, namazı bozan şeyler, orucu bozan şeyler, zekatın kimlere farz olduğu, zekatın verilmesi caiz olan ve olmayanlar babı, haccm kimlere farz olduğu, Haccın vucûbu-nun veya edasının şartlan, haccın vâcibleri, haccın sünnetleri, haccın cinayetleri babı, nikah bahsi, talak bahsi, iddet babı, zıhar babı, alış verişler bahsi, İcarlar bahsi, hibe bahsi, vasiyyet bahsi ve veraset bah¬si gibi bahisler ve bablardan bir bahsi veya bir babı bellemek, bin rek'at nafile namaz kılmakdan daha çok ssva"b olduğu mübarek peygamber efendimiz tarafından beyan buyurulrrmştur.
Hatta bu öğrenilen meseleler ile, amel edilsede edilmesede aynı sevaba nail olunacağıda kesinlikle ifâde edilmiştir.
Meselâ : Zekat ve hac mes'elelerini, kendine farz olmayan bir kim¬se öğrenirse, aynı sevaba nail olur. Keza hayız ve nifas mes'eleleri gi¬bi kadınların hallerini öğrenen erkeklerde aynı sevaba nail olurlar.
Açıklamaya çahşdığımız bu mübarek hadîsi şerifde, sevgili peyğam berimiz efendimiz, ilmin ve ilme çalışanların kıymet ve üstünlükleri¬ni beyan buyurmaktadır.

Tercümesi:
218 - (21) Enes (R.A) den mervîdir dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«İlim talep etmek, her müslüman üzerine farzdır. Ve timi etilinin gaynsına (ehil-olmayan ahlaksız ve itikatsız kimselere) öğretip yerleş¬tiren, hınzırların boyunlarına cevher, inci ve altın takıcı kimse gibi¬dir.»
«Hadisi, İbnl Mâce Rivayet etmiştir. Beyhakî «Şuabilîman» eserin¬de «Her müslüman «kavline kadar rivayet etmiştir. Beyhâki dedi: Bu hadisin metni, meşhurdur. İsnadı zaifdir. Ve çeşitli cihetlerde rivayet olunmuştur, hepside zaifdir.» [99]
İzahat
Hadîsi şerifde, «ilim taleb etmek, her müslüman erkek üzerine farzdır.» Cümlesinin bir rivayetinde de «her müslüman erkek ve kadın üzerine farzdır.» Şeklinde vârid olarak erkeklere farz olan ilimlerin, ka-dınlarada farzlığı beyan buyurulmuştur.
Halikı zülcelahn zâtı ilâhîsi, sıfatı ilâhileri, âhiret ve Peygamberler hakkında bilgiler gibi, îmanın şartlarını, islâmın, abdestin, guslün, te¬yemmümün ve bunlara benzer bilinmesi v,e amel edilmesi, farz olanları belleyib yapmak farzdır ve aynı zamanda bunların ilmi farzı ayındır.
Şimdi münâsebet ve lüzumuna binâen hadîsi şerifde geçen «Farz» kelimesinin tarifi ile kısımlarını Öğrenelim.
Farz: Lugadda Takdir ve kafi manâlarına gelir.
Şer'i İstılahta ise; Farz :
Kat'î delil ile sabit olan ALLAH (c.c.) m emri ilâhisine, farz denir. Ve farzı îtikadî, farzı ameli, farzı ayın ve farzı kifâye kısımlarına ayrılır.
Farzı îtikadî : Kat'î delil ile sabit, şüphe olmayan, inanılması ve yapılması zarurî olan, terkinden ikab ve ceza lâzım gelen ve inkâr eden kimse tekfir olunan farzdır. Beş vakit, namaz, zekat ve ramazan orucu gibi.
Farzı amelî; Zannî âelil ile sabit olan emri ilâhidir ki, amel husu¬sunda farzi'kat'i kuvetindedir. Abdestte başa mesh etmek farzı kat'î ise de, dörtde birine meshetmek farzı zannî ve amelde farzdır. Gusül-dede ağzı ve burnu yıkamak (gargara ve mazmaza) farzı amelîdir. Münkiri kâfir olmaz, fakat fâsık ve ehli bid'at kimselerden mâdüddür.
Farzı ayn : Mükelleflerden her birinin yapması lâzım olan farz¬dır. Başkalarının yapması ile sakıt olmaz. înkârı küfrü mucibdir. Beş vakit namaz, ve ramazan orucu gibi ibâdetler, bu cümledendir. Birinin ibâdetini diğeri yapamaz. Yani mükellef olan bir kişinin namazını ve orucunu diğer bir kişi yapamaz, ödeyemez. Keza farzı ayınlarda aynıdır.
Farzı kifâye : İşlemesi bütün mükellef müslümanlara farz olduğu halde, bâzılarının işlemesiyle diğerlerinden sakıt olan farzlardır.
Kur'an'ı Kerim okurken dinlemek, Kur'an'ı Kerime tam hafız ol¬mak, selâm almak ve cenaze namazı kılmak gibi.
Farzı kifâyenin sevabı yalnız işleyenedir. Şayet bu farz ifâ edilmez¬se, günahı bütün mükellefleredir.
Evet islâmm kesin olarak beyan edilen emir ve nehilerini, helâl ve haramlarını bilmek ve onların îcablanna göre inânıb amel etmek, her nvüslüman erkek vb kadına farzdır. Çünkü zârûratı deniyyedendir.
Burada bir acâib hususa işaret etmek isteriz, şöyleki ; «Efendim işte Peygamberimiz efendimiz erkeklere bilinmesi farz olanları kadm-larada farz, demiştir. Öyle ise, kadınların ilme çalışması ve tahsil etmesi gerekir., gibi...» İfâdeler.

Hemen belirtelimki, islâm, yukarda saydığımız zarûrâtı diniyye-den olan hükümleri, yani bilib inanılması ve amel edilmesi farz olan¬ları, meşrûiyyet dâhilinde belleyib inanılmasını ve amel edilmesini farz kılmıştır.
Hakikat böyle iken adam kızma besmeleyi öğretmemiş, Kur'an okutmamış, dîninin farz olan hükümlerini öğretib inandırmamış, din ve îman bilgisinden hiç nasibi olmayan kadın ve kızları, erkek gibi eşit haklara sâhibdir, diyerek islâmın haram ve yasaklarını işlemek suretiyle günün fesatlıkları içinde güya ilme çalışıyor. Bir çok babala¬rın, erkek çocuklarının hayat ve namusundan endişe ettiği bir devirde, mîdesi ve gönlü, kız çocuklarının yabancı erkeklerle karma karışık gayrı meşru vaziyette tahsiline nasıl rahat ediyor?
Ne okuyor ve ne öğreniyorlar? Artık gayri meşru tahsil hayatının meyvaları gayet açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. îman, amel ve ah-lakdan sıyrılmış, hayasızca yaşayan ve islâmı alaya alanlar, pek çoğal¬mış ve hemen hemen gayri meşru hayatı pirensib edinmişlerdir. Abdest, namaz, setrül avret yok, ana baba tanımayanlar, hak hukuk bil¬meyenler, büyüğe saygı, küçüğe sevgi gibi değerlerden mahrum kişiler hâlinde yaşayanlar, hep bu gayri meşru tahsilin meyvasıdırlar. Gayet açıkça görülen kötülükler karşısında, halleri fetvaya sığmayan kişiler¬den bâzıları, hem böyle hayasızlığı işleyorlar, hemde ehli takva geçini¬yorlar.
îman Şâiri Mehmet Akif merhum bunlara şöyle sesleniyor :
Bit selâmet yolu varmış, o da neymiş? mutlak,
Dîni kökden kazımak, sonra evet Ruslaşmak.
O zaman İş bitecekmlş.. O zaman kızlarımız,
Tuttukları şu gayet kaba, pek manâsız.
Örtüden sıyrılacak.. Sonrada erkeklerden.
Analık ilmin! tahsil edecekmiş... Zâten,
Müslümanlar o sebebden bu seiâletteymiş!
Ki kadın sosyete bilmezmiş, esâreîteymiş;
Din için, millet için iş görecek alçağa bak,
Dîni Pâmal edecek, milleti Ruslaştıracak!
Sâde bir fuhuşumuz eksikti evet Ruslardan.
Onu İkmal edi verdikmi, bizimdir meydan!
Kızımın Ufeti batmakda rezîlin gözüne,
Scm/Bi tükrüğe billah tükürsem yüzüne. (Safahat, 166}
Not: Pâmal; ayak altına alıp çiğnemek, demektir.
Ey Rahmeti Rahmana kavuşan ve nur içinde yatan îmanlı şâiri¬miz! Sen kadının erkeklerden anaîlk ilmini öğrenmesini «Ruslaşmak» şeklinde vasıflandırıyorsun. Gelde birde şimdiki dindar geçinen ve dîni kendi nefislerinin isteklerine uyudrmaya çalışan yaltak deyyüs-iere bak, analık ilmini değilde maddi ve dünyevî bilgiler^ erkeklerden almayı cevaz görmekden daha acâib davranışlar içinde kadın ve kızlara bu şekildeki tahsile göndermenin lüzumundan bahseden ve savu* nanları görüyoruz. Aynı zamanda böyle hayata milletin hayrımda sarf eden ve oralara milleti teşvik eden zavallılar, maalesef ilim ve din nâmına yapıyorlar. Kör dövüşüne benzeyen, bu hal, hakikati görme¬yen ve bilmeyenlerin cinayetlerinden başka bir şey değildir. Yabancı erkekle kadının, yanyana, omuz omuza, göz, göze ve el ele yaşamadan çekinmedikleri meydanda iken, kızların tahsilini nasıl savunurlar? Bunlar, ehli, dünya kimsedirler. Yoksa ehli din ve ehli ahiret olan mü¬minler, islâmın esasına inandıkları gibi amel ederler.
Bayrakların indirme çıkarma, okulların açılışı gibi merasimlerde Akif merhumun kıymetli sözünü okumak bir vazife gibidir. Hatta hu¬sûsî mâhiyette «konferans» adıyla Akif merhumdan ve safahattan bil¬gi ve beyanlarda bulunanlarda vardır. Yinede işlerine gelen yerlerini okuyub, gelmeyenleri atıyorlar. Fasit ve kızıl hayatı savunanlar olu¬yor. Din nâmma bu cinayeti câhilce işleyorlar.
Bu «aydın görüşlüyüz» diyenlere safahattan bir kaç mısra okuya¬lım ;
Hani: «Nâmahreme ben söyleyemem kızlarımın,
Karımın İsmini... Hem öldürürüm sorma salon!»
Diye, tahrir-i nüfus (nüfusun yazımını) istemiyen er kişiler!
Hani, göstermediler eski celâdetden eser. (Safahat, 204)
Diğer mısrâlardada şöyle haykırmıştır:
«ÂİJî bir inkllâb olsun» diyen meyus olur,
Başka hiçbir şey kazanmaz, sâde bir deyyus olur.
Çünkü çıplak inkılâbâtm rezalettir sonu.
Ey denî (alçak) kundakçılar! Biz sizde çok gördük onu!
Birde halkın dini var, sık sık taarruzlar gören,
Hele bak: Millete haysiyyâtı oymuş öldüren!...
Dfnİ kurban etmeliymtş, mülkü kurtarmak için!... "
Tutda hey sersem, bu idrâkinle sen âlim geçin!
Her cemâatten be} on dinsiz zuhur eyler, bu hal,
Pek tabiidir, fakat ilhâdı bir kavmin muhal. (Safahat, 226)
Akif merhumun feryad edib titreyerek beyan ettiği o his, duygu, dîne inanış, dînin îcablarını yapmak gibi haller, yok denecek kadar zaiflemiş, hatta islâmma hükümlerinin zıddmı savunmak bir moda hâline gelmiştir. Oda ve salonlarda sözde bilgi ve fikir öğretenlere, dinsizliği ve islâmı tahkir etmeyi çekinmeden yapanlara, nasıl ırz ve namus teslim edilebilir?
Kadın ve kızların fesadlıklar içinde tahsilini savunanların ekse¬risi, îtikad bakımından çok zaif, amel ve islâmî değerlere saygı dersen, oda Perişandır. Kendilerinde abdest, namaz yoktur, hatta oruç, zekât ve hac gibi farizaları ya yapmazlar veya yapar görünürler fakat islâmın haram ve yasaklarını işlemekden çekinmezler.
Meselâ : Aile hayatları islâm ile hiç bağdaşmaz. Kanlan, kızları veya gelinleri ve torunları baldırı, bacağı, başı ve saçı açıktır veya ya¬bancı kadınlarla el sıkışma, toklaşma ve şakalaşma gibi hayasız dav¬ranışlar içindedirler. Bu ayıb işlerini daha fazla kötü göstermemek ve nefislerinin arzularına islâmıda uydurmak için, apaçık görülen bu ayıblan işleyecekler ve kendilerine cehennem yoldaşı teminine çalı¬şacaktırlar.
Bu zavallılara bir kaç âyeti kerime ve Hadîsi nebevi meallerini nakledelim.
Bir âyeti kerimede meâlen şöyle Duyurulmuştur :
«Onun (Peygamberimizin) hanımlarından lüzumlu bir şey istediği¬niz vakit, perde (siper, kapı ve emsali) ardından isteyiniz onlardan. Bu (şekildeki isteyişiniz) hem sizin kaleleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir.» (Ahzab sûresi, 5)
Halbuki Peygamber efendimizin hanımları, ümmetlerinin validele¬ridir. Onlara nikahlanmaları ebediyyen haramdır. Böyle iken soy itiba¬riyle yabancı olmakla, her hangi bir nefsânî tehlike olmaması için, perde arkasından istemeleri emir Duyurulmuştur. Keza ahzab sûresinin 32-33 ve 59. âyet mealleri okunmalıdır. Ayrıca nur sûresinin, 30-31. âyetlerimde okumak lazımdır. Birde Nisa sûresinin 34. âyetde erkek¬lerin kadınlara hâkimiyyet ve üstünlükleiinin, erkeklerin mallarından kadınlara infak etmeleri*hükmü, nasıl yaşandığı düşünülmelidir.
Bir hadîsi şerifde meâlen şöyle buyurulmuştur :
«Her hangi bir kimse, yabancı kadının eline dokunmaya (Ebelik, ameliyat, doktorluk, kırık sarma gibi zarurî) bir yol olmadığı halde dokunursa, o kimsenin eline kıyamet gününde ateş koru konur.» [100]
Diğer hadîsi nebevi meali:
«Allah (c.c.) a ve âhiret gününe İnanan bir kadın, üç gün veya daha fazla mesafedeki sefere gitmesi helâl olmaz. Ancak beraberinde babası, oğlan kardeşi, kocası, oğlu veya kendi mahreminden birisiyle
gitmesi helal olur.» (Buhârî, Müslim, EM Dâvud, Tirmizi ve İlmi mâce) Ahzab sûresinin 33. âyetinde, kadınların evlerinde vekar ile otur¬maları ve şayet çıkmak zarureti karşısında, câhiliyyet devri kadınları gibi süslenib, edalamb çıplanarak çıkmamaları gerektiğini beyan eden âyete dikkat.
Farzı ayın olan hac farizasını edâ etmek için, kadınlar, ancak bu şartlar bulunduğunda gidebilirken, pek çok fesâdlık görülen mahalle¬re bir kız ve kadın yalnız gidib nasıl okuyabilir?
Burada birde Âlim, kâmil ve müttekî Hadimi merhumun «Berîka» adlı eserinde yazmış olduğu şu satırları okuyalım :
«İmamı Muhammed (R.A),Emred (yüzü tüysüz ve parlak)iken ilim öğrenmek için îmam-ı Âzam (R.A) m yanma derse gelirdi.
— îmam-ı Azam (R.A),takva kemâlma erişmiş olmakla beraber, gözün hainliğinden korkarak (sakalı bitinceye kadar) ders esnasında imamı Muhammed (R.A)İ kendi arkasına oturdurdu.» [101]
Aynı'meselenin bir nebze izahı, «İslamda Evliya Meselesi ve Hârika¬lar» adlı eserimizde zikredilmiştir.

Yukarda naklettiğimiz hakikatler karşısında, kızlarım oğlanh kız¬lı karışık şekilde okudanlar, okuyanlar, sınıf ve odalarda kadın ve kızlar, İslâmî tesettürde olmadıkları halde yabancı erkeklerle karı¬şanlar, bunlara ders verenlerin hiç olmazsa, günah ve veballarmı İtiraf ederlerse, îmanlarını tehlikeden korumuş olurlar, yüzünde tüy bitin¬ceye kadar erkek talebisini arkasına oturtan îmam-ı düşünmelidirler.
Buraya kadar naklettiğimiz yazıların özü, şu hadîsi nebevide top¬lanmıştır :
«Ailesinin (karısının ve kızının) gayri meşru halde (zina ve emsali) kötülüğünü normal gören (hoş karşılayan) kimse, deyyüsdür.» [102]
Bu mes'elelerin daha geniş izahı, «İslâmda tesettür ve Haya» adlı eserimizde yazılmıştır.
Hadîsi şerifde tâleb edilib öğrenilmesi farz olduğu bildirilen bilgi¬nin, inanılması, amel edilmesi veya kaçınılması gereken hükümlerin bilinmesidir.
Meselâ : Mümine, îmanın şartlarını, islâmm şartlarını bilib inan¬ması farzdır. Alış verişle meşgul olan kişinin, o yapacağı işin helâl ve haiam, caiz ve fasit yönlerini bilmesi lâzımdır. Evlenecek bir kişinin, evlilik hükümlerini, yani, nikâh, talak, karı koca hakları gibi mes'elele-ri bilmesi gerekir, tslânun beyan ettiği özel ve umumî haklardan yapıl¬ması veya kaçınılması gereken bir mes'eleyi bilmek, elbette müslüma-run en ciddî vazifelerindendir.
Birde bu bildikleri ile amel edib, o amelin makbul olma ve sonra zâyî etme gibi tehlikeli yönlerini bilmek lâzımdır.
Kısa cümlelerle sıraladığımız bu hükümler, şârih Aliyyülkâri mer-hum'un yazdığı şu satırlarda özetlenmiştir:
«Eğer denilirse : Farzdan ewel farz denir? Hemen âmelden ewel ilimdir, de.
— Ve eğer farz İçinde farz nedir? diye sorulursa, hemen İlimde ve amelde İhlasdir, de.
— Ve eğer farzdan sonra farz nedir? diye sorulursa, hemen Alla¬nın azabından korkmak ve rahmetinden ummaktır, de.» [103]
Hadîsi nebevinin devamında, «Ve ilmi, ehlinin gayrisine (ilme ehil olmayan itikadı bozuk ve ahlaksız kimselere) öğretip yerleştiren kim¬se, hınzırların boyunlarına cevher, inci ve altın takan kimse gibidir.»
Çok mühim ikazlar vardır.
îlîm jinsaiüarın, kalblerini, fikir ve düşüncelerini nurlandınb her şeyin en doğru ve iyisini gösterip anlatmaya vesiyle olan mânevi var¬lıkların en kıymetli cevherlerindendir. İlâhi sıfatlardan biriside ilim olmakla, ilme sâhib olanlar, halıkı zülcelâlın sıfatlarından bir sıfatın tecellîsine mazhardırlar. Böyle oluncada en üstün varlığa sâhib olan kimselerdendir.
Bu kıymetli emânete sâhib olanlar, mâlik oldukları ilim nimetini asaleti, tînet ve tabiatı iyi olan, ilme ihlasla tâlib olan, dinî mübîni is-lâma hizmet aşkı olanlara öğretmek gerekir. îlmi takdir edib kıyme¬tini bilen kimselere, ilmi tâlim edib öğretmek dînî vecibelerden biridir.
Fakat hadîsi nebevide belirtildiği üzere, ilmi sırf dünyalığa kavuş¬mak, başkalarına allâmelik taslamak, câhillerle münâkaşaya dalmak, sefih ve ahlaksızlarla cidallaşarak tartışmak, Bâzı mal mülk ve makam sahihlerine yağ çekib dalkavukluk yaparak şöhrete sâhib olmak, mev¬ki ve makama .ulaşmak için ilmi, şeytanî davranışlarına âlet edib Şeriatın kat-î ve kesin hükümlerinin hilâfına hükümler beyan etmek ve belkide ilmi tahsil edib öğrendiği hocasının şöhretini istismar edecek veya kendisi dünyevî bakımdan bir nebze mevkî sahibi olunca ilmi tahsil edib okuduğu hocasını beğenmiyecek, küçümseyecek, kötüleye-cek ve hattâ hakaret edecek tînette olanlara, ilmi öğretmek, domuzun ve yırtıcı hayvanların boyunlarına altın, gümüş ve cevher gibi kıy¬metli varlıkları takmak gibidir.
Domuzun boynuna demir halka ve zin¬cir takıldığında nasıl davranırsa, kıymetli eşyalar takıldığında yine ay¬nıdır. Hiç değişiklik olmaz.
Öyle oluncada, o canım altın, gümüş Ve kıymetli cevherler çok ve çok yazıktır. Binaenaleyh ilmin kıymetini bilmeyen veya bilmeyecek kâbiliyyet ve tfnette olanlarada, ilmi öğretmek, çok ve çok yazık olur. Emânet, ehlinin gayriye verildiğinden hiyanetlik olur.
Dîni ve ilmi istismar eden veya kötüye kullanan bedbaht huylu insanlardan bâzı örnekler vererek Hadîsi nebevinin hükmünü açıkla¬maya çalışalım.
Şir'atül islam Şerhinde, Osman bin Ebî selman (R.A) den mervî-dir, dediki:
«Bir adam Musa aleyhisselâma hizmet ederdi ve bana Musa safiy-yüllah, Musa neciyyüllah, Musa kelimüllah şöyle dedi, derdi. Bu şe¬kilde şöhret buldu ve malı çoğaldı. Hemen sonrada Musa aleyhisse-lam onu gaybetti.
— Uzun zaman Hz. Musa o adamı sordu, bir eserini hissedib bu¬lamamıştı.
— Nihayet bir gün bir adam boynunda İb bağlı şekilde elinde ipi nîan bir hınzırla goldi.
— Hemen Hz. Musa o adama, falan adamı bllmıisin? dedi» o adamda, «Evet bilirim, işte bu hınzır o adamdır.» dedi.
— Bunun üzerine Hz. Musa aleyhisselâm, ya Rabbî! bu adamı eski haline red etmeni isterim dedi ve o hâle geliş sebebinide sual etti.
— Derhal Allâhû teâla vahyettiki. Eğer âdem-e kadar olanlar ve ondan başkalanda dua edib istese, icabet edib onu eski hâline avdet ettirmem. Ancak buna bu halin neden işlendiğini haber vereyim :
— Bu adam din ile dünyayı taleb ederdi» [104]
Evet Allâhti teâla geçen ümmetlerde din istismarcılarını bâzı hileli işler yapanları ve perdenin önünde başka arkasında başka olub çeşitü şekillere bürünüp ve oyunlu işlerin içine dalanların kılık ve kıya¬fetlerini domuz ve maymun suretine çevirirdi. [105]
Bu hususu beyan eden bir âeyt meali şöyledir :
«(Habibimi) deki: Allah katında bir ceza olmak bakımından daha kötüsünü size haber vereyimmi? AHâhın lanet ve aleyhinde gazab ettfği, içlerinden (kılıklarını) maymunlar ve domuzlar yapdığı kim¬selerle şeytana tapanlardırki, İşte bunların mevkii daha kötü ve düm¬düz yoidan daha sapıktır.» (Mâide sûresi, 60)

Bu âyeti kerime ile yukardaki kıssada belirtilen kılık değiştirerek başka hayvanlara tebdil etmek, Peygamber efendimize hürmeten bu ümmette olmamaktadır. Fakat bu ümmetlerde kalıb yerine kalb tebdili olacağı yazılmıştır.
Şimdi ilme ehil olmayib ahlak ve huylarında kötü örnek olanlar¬dan bir kaç misal da günümüzdeki yaşantıda görülenlerden naklede¬lim.
Bir kaç meslekdaş ye müslümanlarla bir yerde oturub sohbet ederken, bir vilâyetde yüksek, kademede bir Dîn hizmetinde bulunma¬ya Çalışanın, birisi içindeki huy ve tabiatını şöyle açıklayordu :
«Efendim bayramlarda dahi köyüme babam ve annemi bayramla-maya gidemiyorum. Sebebide Kur'anı hıfzettiğim kişi kendi köylüm-dür. Köyüme varınca hocam diyerek onun eline varmam gerekecek, ben yüksek tahsil sahibi bir kişiyim. Oda ilk okul mezunudur. Yüksek tahsil sahibi olarak o kişinin eline varmam, çok ağrıma gidiyor. İşte bu yüzden köyüme gidemiyorum, gibi...» İfâdeleri maalesef bizzat kulaklarımızla dinledik.
Keza böyle düşünce ve davranışlara sâhib olan diğer kimselerede zaman zaman tesadüf edilmiştir ve aynı huy sahihleri, gün geçtikçe danada çoğalmaktadır.
Hz. Ali (R.A) m; «Bana bir harf öğretenin ben kölesi olurum. Diler¬se, köle olarak kullanır, dilerse köle olarak satar, dilerse âzad edib hürriyetime kavuşturur.»
Kıymetli sözünü unutuyorlar veya bildikleri halde nefislerine hizmet ettiklerinden amel edemiyorlar.
Bu zavallıya cevub mahiyetindu «El ozher ttnlvursiiesi» mezun» olan bir genç alimin Samda bir hutbesini dinlemiştim, onu nakledelim, diyorduki;
«Ey Üniversite ve fakülte hocaları ve bu hocaların talebeleri! İyi dikkat edip ve bilinizki, bugün ilim sahasında en yüksek mevki diplo¬ma, tez ve çeşitli kırtasiye çalışmaları ile eriştiğiniz, Profesör, Doçent, doktor ve Öğretim üyesiyiz, diyerek bu imkanlara sâhib olmayan ve
fakat hak teâianın kitabına ve Peygamberin Sünnetine tam âlim ver âmil, îcmâ-ı ümmet ve tayası fukaha hükümlerine vâkıf ve saygılı olanları, küçümsemeyiniz. Hakir görmeyiniz.
— Eğer arifi billah olan ve bildiği ile amel eden ve fakat sonradan kurulmuş müesseselerin etiketlerine sâhib olmayanları hakir görür¬seniz, sizden korkarız, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi büyükleride bir fakülte mezunu değildir, diyerek küçümsersiniz.
— tyi bilinizki, Hak teâlanm katmda en makbul insan, onu iyi bilib hakkı ile kulluk yaparak takvaya sahib olandır. Zira cenabu hak kitabında; «Muhakkak Allah katında sizin en ekreminiz, elbet Allah-dan çok korkanınızdır.» Mealindeki âyetin hükmüdür.
— Onun (Allanın) yanında sizin değer verdiğiniz, dünyalıklar, mevkiler, makam ve mansıblar değer Ölçüsü değildir. Ve o âhiretde îmandan, islamdan, ilim ve amelle ilgili farz olan vazifelerden- sual edecektir. Onun için ölümü ve Ölümden sonraki hayatı iyi düşününüz, timinizle âmil olunuz. Şeytan gibi büyüklenib helak olmayınız.»
Samdaki muhterem hatib, daha çok ciddi temsilleri ve yaşanan acâiblikleri dile getirmişti. Fazla uzayacağından kısaltarak nakletmeyi tercih ettik.
Birde ilmi irfana hizmetle meşgul olan ve bir yüksek seviyede bu¬lunan imanlı bir ilim adamı dostumuz, üzüntü ile şu cümleleri nakle¬diyordu:
«Efendim bir ilim heyeti olarak toplantıda idik, o toplantıda «Prof» ismini alan falan kişi (.....) Muaz ibni cebel ne oluyormuş! Onlar o
zaman öyle ictihad etmişlerse, bizde bugün böyle ictihad ederiz... gibi..., Cümlelerle mübarek sahabeyi küçümsedi ve tahkîr etti. v.s.»
Öğrenmekle meşgul olan bir gençde diyorduki:
«Bizim falan dersin hocası diyor ki, efendim imamı azam şöyle dedi, imamı Şâfi-î böyle dedi, imamı Mâlik ve îmam-i Ahmed. şöyle dedi, diyerek bağlı kalamayız. Bizimde bir içtihadımız. Bizimde bir çalışmamız, bizimde bir fikrimiz olmalıdır... v.s.»
Evet bu naklettiğimiz acâib ve garâib misal ve hadiseler, sözde islâma hizmet etmek dâvası ile meşgul olanlar arasmda görülen hal¬lerdir. Hatta bu gibi hâdiselerin daha acâib olanlarıda vardır. Fakat-nakletmek hem fazla uzayacaktır ve hemde çok iğrenç olduğundan münâsib değildir.
iblis gibi kendilerini beğenen bu tip müfsidler, «Benim ashabım yıldızlar gibidirler. Bunların hangisine iktida eder uyarsanız, hidâyete kavuşursunuz.» Hadîsi nebevî gibi pek çok islâmî hükümleri, inkar, tahkîr veya bilmemezlikde ısrar etmektedirler.
peygamberimizin nurlu hayatına kavuşan, mübarek cemal ve ke-malından feyz alan ve kıymetli söz, fiil ve takrirlerine saygı ile bağlı olan her hangi bir sahabeye ve o sahabeleri gören tabiîn ve tebei ta¬biîn kimselere, saygısızlıkda veya küçümseyerek hakâretde bulunmak, ebette çok küstahlık ve en âdî terbiyesizlikdir.
Sahabenin en aşağısı, îmamı Âzam gibi dev kişilerden efdâldır. Hal böyle iken, sahabenin ve tabiînin en faziletlilerinden bâzılarını dile alıb küçültecek veya/onları

rafa kaldırıb kendilerini onların yerine oturt¬mak ve hatta onlardanda üstün görmek gibi enâniyet ve kibire kapıl¬mak, çok ve çok dalâlet ve felâkettir.
Kâmil bir îman ve ahlakdan mahrum, dîni mübîni islâma hizmet gayesi olmayıb bir takım dünyalığa kavuşmak maksadı ile ilim tahsil edenler, bilhassa bereketsiz ve feyizsiz kişilerden ilim öğrenenlerin âkibetleri ekseriya böyle ol,ur. Talebe dünya gayesine sâhib olsa dahi, hocası feyizli ve bereketli bir âlim olursa, niyyet ve gayesini ıslah edib düzeltir.
Burada bereketli hocanın bereketli talebesi arasında geçen bir il¬mî mes'eleyi nakledelim de, günümüzdeki bizim gibi bereketsiz hoca ve talebelere ibret verici bir nasihat olsun.
«Menâkıbı îmam-ı Şâfi-î de Fahruddîni Razî beyan edib demiştirki;
— İmamı Şâfi-î hazretleri, imam-ı mâlik hazretlerinin halaka-i tedrislerinde iken - bir kimse gelib :
«Ben kumru satar bir adamım. Birisine kumru satmıştım. Bir za¬man sonra; Senin kumrun ötmüyor, diyerek kumruyu geri vermek istedi. Aramızda kavga meydana geldi. «Benim kumrum hiç durmaz Öter» diyerek talakla yemin ettim. Acaba karımı boşamış oldummu?» diyerek sual sorub fetva istediğinde, imam-ı mâlik hazretleri:
«Sen karau boşamışsm.» diyerek cevab verdiler.
— Sual soran mahzun olarak kalkıb çıkdı. imamı Şâfi-î henüz on dört (14) yaşında olduğu halde sual soranın arkasından yetişerek : Senin kumruyun Ötmesimi çokdur? Susmasımı? diye sorub, «ötmesi çoktur» cevabını aldığında:
«Karın boş olmadı» diyerek fetva vermiş olmakla, sual soran he¬men tekrar İmam-ı Mâlikin huzuruna girib :
«Benim sualime dikkat etmenizi rica ederim. Zira sevab vardır. Halaka-i tedrisinizde cevabınızın muhalifi cevab verende vardır.» de-: inekle imam-ı Mâlik :
— O kimdir? Diyerek sormuşlar.
— Soran kişide hazreti Şâfi-îyî göstererek : îşte bu genç çocuk, demekle imam-ı mâlik hazretleri talebesi hazreti Şâfi-îden îzahmı ta-leb ettiklerinde, Şâfi-î hazretleri.-
— Abdullah bin zeyd-in Ebî selemeden onunda Abdurrahmandan rivâyetiyle siz bana hadîsi okuyub haber buyurmuş idinizki,
— Fâtıma binti kays hazretleri muâviye ve ibni Cehmden her biri kendilerinin hanımlığı için talib olduğu beyanı ile, bunlardan hangisiy^ le nişanlanmayı tercih etmek hayırlı olacağını zâtı hazreti Risâletden izin taleb edib sorduğunda, Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesflllem efen¬dimiz :
«Muâviye solukdür, yani pek fakirdir. Ebû cehm ise, değneğini omuzundan indirmez. Yanı dayağı boldur, buyurmuşlardır.
— Zâtı hazreti Resûlüllah-m mâlumlarıdırki, Ebî cehm yer, içer, uyur ve istirahat eder idi.
«Değneğini omuzundan indirmez.» Tâbirinden maksadı âlileri, ek¬seri haîleri odur, demektir.
— Sual soran Kimsenin, «Benim kumrum durmayıb öter.» Deme-sindejct maksadıda, onun ekseri halleri Ötmek, demektir, diyerek izaha¬tı iln Jcnndin!n hüküm verme cihetin! haber vermiş olmakla, tiınm-ı Mâlik hazretleri hazreti Şâfi-înin gençlik yaşı ile beraber işittiği hadîsi unutmayıb ondan hüküm istinbatına {hüküm çıkarmasına) bile muk¬tedir olduğuna taaccüb etmiş ve fetvasını tasvîb edib kendi hükmün¬den ona (onun hükmüne) rucû etmiştir (yani, kumru satan kimsenin karısının boş olmadığı hükmüne dönmüştür.) (Elhakâik, 87)
Yukardaki hadiseye dikkat etmek gerekir. Zira bereketli üstadın bereketli talebesi ile aralarındaki mes'elenin cereyanı şâyâni ibrettir. Her ikiside hakkın izhârı ve Allâhm rızası için ilimle meşgul olduk¬larından, hakikati meydana çıkarmak için ne kadar araştırıb incele-yorlar ve üstadın hükmünü hakka oturtmak için talebeside yardımcı oluyor ve hak âşıkı âlim imamı mâlik hazretleri, talebesinin kendisin¬den öğrendiği hadîsi şerife kıyas ederek beyan ettiği zıd hükme derhaı teslim oluyor. Aynı zamanda genç yaştaki talebesinin hıfzına ve hüküm çıkarmasınada çok ve çok seviniyor.
Bu büyükler: «ilim, bir kuyudur. Müzâkere (karşılıklı konuşma ve araştırma) de kovadır.» Denildiği şekle riayet etmişlerdir.
Ya günümüzdeki sahte ilim sâhibleri ve doğru yoldayız diyen fır¬kacıların halleri çok ve çok esef vericidir. Kendilerine talebeleri ve¬ya cemaatdan bâzı kimseler, muhâlefeîde bulundularmı, onların dü-şüncelerine İtiraz edenleri hemen kötülerler ve belkide tekfir ederler. Cenâbu hak bu zavallılara ve bizlere akıl, idrak ve şuur vererek yukar¬daki kemallı ve bereketli kişilerin, ilim ve ahlaklarından nasîb buyur¬sun. Amin.
İlmin ve ehlinin kıymetini bilenler, dâima geçmişdeki seleflerine ve mevcudlardan ilmi ile âmil olan ve dîni mübîni islâma hizmet aş¬kında bulunanlar, dâima hürmet edib kıymetlerini takdir etmişlerdir.
Netekim İmamı Şâfl-î hazretleri îmam-ı Azam Ebû Hanîfe (R.A) i şu değerli sözleriyle takdir etmiştir:
«Bütün Insanlar(Fıkıhda Ebû Hanîfenin iyâlıdır. Ben ondan daha faklh bir kişi bilmiyorum. Bir kimse, onun kitaplarına nazar edib bak¬maz İse, İlimde tebahhur edemez ve fakih olamaz.» [106]
îşte bu zatlar ve emsali fâzıl kişiler, îmanlarında kemâle erişmiş, kitap ve sünnete hayatlarını tıpa tıp uydurarak yaşamış kimselerdir.
Kur'anı kerimdeki şu âyeti kerimeye nasıl muvafakat ediyor : «Ey Rabbimiz! Bizi ve İman ile daha evvel bizi geçmiş olan (din) kardeşlerimizi bağışla (afvet) ve Ey Rabbimiz! (elan) îman etmiş (ha¬yatta) olanlar için, kalbimizde bir kin bırakma!. Şüphesizki sen çok esirgeyicisin ve çok merhametlisin.» (Haşir sûresi, 10)

Bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur:
«Bizim, küçüklerimize merhamet etmeyen ve büyüklerimizin hak¬kını tanıyıb hürmetde bulunmayan, bizden (Ümmeti muhammedden) değildir.» [107]
Büyüklere saygı ve küçüklere sevgi hususunda daha pek çok şer! hükümler ve büyüklerin kıymetli sözleri vardır. Fazla uzayacağından bir kaçını nakletmekle iktifa ediyoruz.
Değerli meslekdaşlarım, talebe-i ulumdan olan mümin Kardeşle¬rim! Her hangi bir âlimi veya âbidi gördüğünüzde bunların söz, fiil ve ahvallarına çok dikkat edelim. Kitap ve sünnete bağlı, geçmişe saygı¬lı ve mevcud nesle iyi davranıb şefkat ve ülfetle hareket ediyorsa, bu W$1 hak tcfllanın râzî olduğu katardandır. Buna sarılalım, istifâde nr- için bütün imkanları kullanalım.
Şayet Peygamber efendimizin, «Kim, ben âlimim derse, İşte o câhil¬dir» sözünü yaşayan tipiden iblis gibi kendini beğenmiş, her kezi kötü¬ler, büyüğe saygı, küçüğe sevgi, olmaz, geçmişlerimize bilhassa müc-tehidi mutlak mertebesine erişmiş fazıllara dil uzatan, onların ek¬siklerinden bahseden müfsidîere rastlanırsa, böylesi mülhid câhiller¬den olan şeytan duzakli adamlardan, kurddan kaçan koyun gibi kaç¬mak lâzımdır veya kudretimiz var ise, onlarla hak için mücâdele et¬mek bir vazifedir.
Müctehidi mutlak imam-ı Azam (R.A) bir sözünde şöyle demiştir: «Hadis, sahih olduğu vakit, işte o benim mezhenimdir.» [108]
Büyük müctehid, Ebû Hanîfe (R.A), kendi ictihad ve beyanının karşısında" senedi sahih ve itimâda layık bir kanaldan hadis nakleden olursa, «o hadîsin hükmü benim yolum ve mezhebimdir» buyurmakla, ictihad ve reyinde hata edebileceğini beyan etmiştir. Hayatında da, bâ¬zı mes'elelerden rucû edib talebelerin görüşü ile amel ettiğide olmuş¬tur. Bu husus Fıkıh kitablarmda uzun uzun yazılmıştır.
Muhtelif eserlerde nakledilen şu hâdiseyide okuyalım : «İmam-ı Şâfi-î (R.A), Ebû Hanîfe (R.A) m kabrinin bulunduğu şe¬hir olan Şağdatda sabah namazını kıldığında, kunud duasını okuma-yor.
—Hemen Şâfi-î merhuma soruluyor : Niçin Kunud duasını okuma¬dın?
— Şâfi-î merhum diyorki:
«Buradaki kabirde yatana hürmeten terk ettim.» [109]
Yani, Şâfi-î merhum, kendi içtihadına göre, sabah namazının far-zîRin sonunda kunut duasını okurken, orada imamı Azama saygısın¬dan okumayı terk ediyor.
Birinci Cildde ve yukarda hocası Mâlikî merhumla, talebesi Şâfi-î merhum'un aralarında geçen ilmî mes'ele gibi, aşağıda bâzı büyükle¬rin bir birlerini, bilhassa dîne hizmet edib âhirete giden fazıllar hak¬kında takdir edici ve rahmetle anıcı beyanları göreceğiz. Her râfan-atm bir kökezemesi olduğu gibi, her âlimin de bir sürcü lisanı ve bir hatası olabileceği hususa çok ve çok riâyet etmişlerdir.
Buraya kadar naklettiğimiz ve nakledeceğimiz ve daha pek çok önderlerimizin değerli yazılan ve bayanları gayet açık iken, günümüz¬de geçmişine lanet etmek, Kötülemek ve hatta tekfir etmek hastalığına
müptela olan cahiller, hoca bozmaları, ehliyetsizler ve hadlerini bil¬meyenler tipinden, amelsiz ve ahlaksız kimseler türemiştir. Bir müs-lümanm ağzından çıkan bir sözün yüz çeşid tevilinden doksan dokuzu küfrünü îcab etse, biri imanını gerektirse, Müftinin îman tarafını ter¬cih etmesi gerekir. (Bak mülteka tercümesi, C. 2, 342) Sanki her türlü zarûrâti dîniyyelerini öğrenib, millete öğretmişler ve tek vazifeleri, geçmişine lanet etmek, küfretmek ve geçmişlerinin eksiklerinden bahsedib, yazmaktır. Her kab, deliğinden içindekini sız¬dırdığı gibi, içlerinde fesadlık dolu olanlarda ancak kötü söyleyib kö¬tü şeyler yazıyorlar.
«Ebû Hanîfe, çuvalladı» diyerek tahkir edenlerde, aynı sapıklardır.
Din yolunda ciddî şekilde çalışmış, hafızı kelam, müfessir, mu-haddis, muhakkik, müdekkik ve mücâhid mertebesinde şeyimi islâm îbni Teymiye, Aliyyulkârî, Allâme-i teftâzânî ve Seyyid Kutub gibi ze¬vatı muhteremlere (Allah hepsinden râzî olsun), en şeni ve en kötü isnadlarda bulunan, yazan ve konuşanlar görülmektedir.
Bu zatı muhteremler hakkında; mevzuatululûm, keşfuzzunun, ve-feyyâtül ayan, Tehzîbüttehzîb, mehzebler tarihî, Rûhulmeânî sahibi Âlûsî merhum. Tefsir Târihi sahibi Ömer Nasûhî bilmen merhum. Tec¬ridi sarih mütercimi Kâmil Mîras merhum ve Gerçek tasawuf yazarı Ebül Hasan Ali El Hasan En Nedvî muhterem gibi değerli eserlerde ve bu zatlar, medhü sena edib, ilmî değer ve şahsiyetlerini gayet açık bir şekilde yazmışlardır ve daha başka pek çok kimselerde yazmışlar ve hâlada yazmaktadırlar.

Kısa cümlelerle isimlerini yazdığımız bu ana kaynak eserlere müracaat edenler doğruyu ve insaf ölçülerini görüb hak yola devam edebilirler.
Selefi sâlihin ve geçmişlerimiz hakkında, müminin nasıl davranması gerektiği hususlarda bir nebze malûmat, yukarda 200. hadîsi şerifin îzahında geçmiştir.
Yukarda isimlerini zikrettiğimiz Bîd'atları yıkıb sünneti ihya et¬mek için cihad eden ve bunların gibi ehli sünnetten olan mezheb imam¬larına tabî olub, onlann yolunu tâkib eden pek çok âlmileri, fikir ve beyanlarını yanlış anlayanlar veya kendi fasit görüş ve yaşantılarına göre tevil edib istismar edenler vardır. Bu anlayış içerisinde sayılma¬yacak kada büyük günah ve vebâla dûcar olanların şerrinden, Allâha sığınırız.
İlerideki 235-242-247-259-263-267 ve 276. Hadîsi şerifleri hemen oku¬mayı tavsiye ederiz.
Tercümesi:
219 - (22) EMHureyre (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu:
«İki haslet münafıkda içtimâ etmez, (o iki şey) güzel huy ve dinde fakih olmaktır.» (Hadisi, Tirmizî rivayet etmiştir.) [110]
Îzahat
Hadîsi şerifde, «İki haslet münafıkda içtimâ etmez.» Cümlesi ile, içi başka dışı başka olan münafık huylu adamda değerli ye pek kıy¬metli iki varlık toplanmaz, Duyurulmaktadır.
Münafık huylu adam, ya îtikad bakımından nifak sahibi olur. Böyle olana «hakîki Mımafik* denir.
Vüt/a amelî niiak sahibi oiurki, mürailik (riyakarlık) yapar. Bu tür nifakada mecazî olarak «münafık» denir.
îster îtikâdî yönden, ister amelî cihetten nifak hastalığına mübte-la olan kimseler, iyiliklerden iki şeye, ya birlikde veya hiç birine sahib olamaz. Yani ya birisi bulunur diğeri bulunmayarak her ikisi İçtima et¬mez veya hiç birisi bulunmaz.
îşte bu sebebden ihlaslı müminler, münâfıkm mahrum olduğu o iki güzel haslete sâhib olmak için, bütün gayretlerini harcamaları gerekir. Esasen hadîsi nebevide münafıkların mahrum olacakları beyan Duyu¬rulmakla, müminlere teşvik ve telkin edilmektedirki, bu iki güzel has¬leti kendinizde bulundurarak münafıklardan olmayınız.
Münafıkda toplanmıyan o iki güzel haslet, hadîsi nebevinin de¬vamında şöyle Duyurulmuştur.
« (O iki şey) güzel huy (ahlak) ve dinde fakih olmaktır.» Hüsnü semt = Güzel huy ve güzel ahlak ı îyi huy denilen vasıfdırki, ilmi ile âmil olan sâlihlerin zînetlendiği güzel hasletdir. Veya ehli hayrın hey'eti şahsiyetleridir.
tbni hacer rahimahullah dediki, İyi huy : hayır yollarını araştınb sâlihlerin zînetlendiği güzel huylara sahib olarak zahirî ve bâtını bütün ayıb olanlardan kaçınmakdır.
İşte bu güzel vasıf münafıkda bulunmaz. Keza dinde fakih olmakda bulunmaz. Zira bunlar çok güzel vasıflardır. Münafık bu hallere sâhib olamaz.
Fıkıh ve fakih hakkında, yukarda iki yüzüncü (200.) Hadîsi şerifin îzahında bir nebze bahsettiğimizi hatırlatırız.
Ancak burada âlim Tûrbestî rahimahullah-ın şu sözünü zikredece¬ğiz:
«Dinde fakih olmanın hakikati : Kainde vâkî olan şeyin, sonra dilde zuhur etmesidir.»
Yani, ilmi fıkha vâkıf olan bir kişi, her hanki bir hakikati ewelâ kalbinde değerlendirir. Ondan sonra dili ile söyler. Münafık gibi kal¬binde değerlendirmeden hemen dilinden çıkarmaz. îşin mâhiyetini ve neticesini ewelâ öğrenir ve kalbinde teraziye kor, ondan sonra söy¬lemesinde fayda olacağını bilirse, derhal hakkı yerine oturtur söyler. Fakat söylemekde fayda yerine zarar olacağını veya o sözün yeri ol¬madığını bilirse, söylemez, sükût eder. Faydalı ilme sâhib olan ihlas-lı mümin, böyle hareket eder.
Münafık ise, iyi huydan ve faydalı bilgiden mahrum olduğu için, hiç düşünmedn ve kalbinde bir teraziye falan koymadan, diline geleni söyler.
Bu sebebdenHz. Ali (R.A) şöyle demiştir: «Benim, sizin üzerinize en çok korktuğum şey, her münafık-m iş¬lediği dili ile allâme kesilib durmadan konuşması hâlidir.» [111]
Yani, münafık, durmadan dili ile konuşub amel ve ahlakdan yok¬sun ve.fakat çenesi ile allâme kesilir. îşte böyle kişinin huyuna sâhib olmak çok ve çok korkunçdur.
Nifak ve münafık hakkında daha geniş malûmat, birinci cildde ge¬çen 55-56-57. hadîsi şeriflerin îzahâtmda yazılmıştır.
Tercümesi:
220- (23) Enes (R.A) den mervîdlr, dedi: Resûlüllah (SA.V) buyurdu:
«Bir kimse, ilim talebine çıkarsa, işte o kimse dönünceye kadar Alâh yolundadır.»
(Hadîsi, Tirmizî ve Dârimi rivayet etmiştir.) [112]
İzahat
Hadîsi şerifde, «Bir kimse, İlim talebine çıkarsa» Cümlesindeki ilim, şer'î, farzı ayın ve farzı kifâye olan ilim demektir. Bilinmesi ve amel edilmesi halıkı zülcelâluı emri olan şer'î hükümleri öğrenmek için çıkmakdır. Bu ilmi öğrenmek maksadı ile yola çıkan kimse hakkındaki Resulü ekremin hüjonüde şöyledir :
«İşte o kimse, dönünceye kadar Allah yolundadır.»
Yani, cenâhu hakkın emir buyurduğu ve tahsilinden râzî olduğu şer'î ilmi öğrenmeye çıkan kimse, evine, memleket ve köyüne dönün-ceye kadar Allah yolunda (cihad yolunda) dır. Zira ilmi taleb etmede dînin ihyası, şeytanın ızdırabı ve nefsin sıkıntı çekmesi gibi haller vardır. Bu haller ise, çok güzel ve iyi bir çalışma metodudur.
îlmi tahsil edib evine ve memleketine dönen kimse, hak yolda ci¬had eden bir Allal\ yolcusu olmakla, en kıymetli şerefe, nail olmuştur ve noksanlarını tamamlamaklada en yüksek mertebe olan Peygamber¬lere vâris olma dercesine erişmiştir.
îlim yolunda çalışmanın fazileti, bir âyeti kerimedede şöyle beyan buyuruîmuştur:
«Kimide din ve şeriat ilimlerini iyice öğrenmeleri ve kavimleri (savaşdan) dönüb kendilerine geldikleri zaman, onlan Allanın azabı ile korkutmaları için (savaşa) gitmeyib kalmalıdırlar). (Tevbe sûresi, 122)
Bu âyeti kerime dokuzuncu hicretde Peygamber efendimizin As-hâbmm hepsi muharebe ve seferlere gidib, efendimiz Medîne-i Münev-verede yalnız kalınca ilâhi vahyin gelenlerini tâlim edib öğrenecek . kimse kalmayınca, halıkı züîcelâl bütün ümmetin sefere gitmesini ya¬saklayarak, bir Kısmı sofere çüub diğer kısımda savaşanlar geri gelin¬ce dîni mübîni öğretmeleri için Medine-i Münewerede kalib din ilmini öğrenmelerini buyurmuştur.
Yani, müminler, iki kısma ayrılacaktır. Bir kısmı Resûlüllah sal-lallâhü aleyhi vesellem-in hizmetinde kaüb vahyi ilâhiyi ve şer'î hü¬kümleri tâkib edecek dinde «Fakih» olacak, ilmî cebhede çalışacak, diğeride savaşa gidib vatan hizmetini yapacaktır.
Bunların her ikiside, Allah yolunda bulunan kıymetli kimselerdir. Birisi din mücâhidi, diğeri ise, vatan millet, din ve devlet mücâhididir. Her ikiside bir birinsiz olamazlar. Zira vatan ve din yolunda savaşan¬lar, vatana dönünce ilim sahihlerine müracaat edib dinlerini öğren¬mek zorundadırlar.
Şu halde bir milletin Ruhu ve Ruhunun en kıymetli mânevi kıdası, ilim ve ilimle meşkul olmaktır. Binâenaleyh ilim yolunda çalışan ve ilim öğreten değerlerin kıymetlerini bilmek gerekir. îlim adamlarının değerlerini takdir eden milletler, dâima payidar olup Seâdete eriş¬mişlerdir.
Ey din ve şeriat ilmine çalışan muhteremler! Çalışmanız ve yolu¬nuz Allah yolu, Cihad ve mücâhidlerin yoludur. Bu kıymetli yolu, tak¬dir ediniz ve bu yolda çalışanlara diğer müminlerin hürmet etmeleri, maddî ve manevî yardımda bulunmaları aynı ecre nail olmaya sebeb olduğundan çok ve çok lâzımdır.
Tercümesi:
221- (24) Sehberettil ezdî (R.A) den mervîdlr, dedi :
ResûiiUah (S.A.) buyurdu:
«Bir kimse, ilim talep ederse, onun geçmiş günahlarına keffaret olur.»
(Hadîsi, Tirmizi ve Dârimi rivayet etmiştir. Tirmizî dedi : Bu Ha¬dîsin isnadı zaifdir. Ebu Dâvud, zaifleiştir.) [113]
Îzahat
Râvî Sehberettilezdî (R.A), Ashabı kiramdandır. Ebû Abdülah ismi ile künyelenmiştir. Üsdülğâbedede bu zâtm bir sahabe olduğunu ve oğ¬lunun kendinden hadîsi şerif rivayet ettiğini yazıyor ve fakat nerede yaşadığı ve nerede ne zaman vefat ettiği yazılmamaktadır.
Hadisi şerifdeki, geçmiş günahların afvi meselesi hakkında çeşitli ihtilaf vardır. Fakat en isabetli ve zahiri beyan, ilme çalışan kimsenin geçmişde işlemiş olduğu küçük günahları veya Allâhü teâlaya âit olan hakların afv olacağı husus beyan edilmiştir. Birde ilme çalışan kimse, öğrendiği ilim sebebiyle hak sâhibleriyle helâllaşarak hak teâlaya yal-vanb günahlarının afvint istemesine vesiyle olur. Böyle oluncada gü¬nahları keffâret edüib bağışlanmış olur.
Tercümesi:
222- (25)Ebî Said elhudrî (R.A) denmervîdir, dedi: ResulüHah (S.A.V) buyurdu:
«Mümin, işfor olduğu hayırdan (ilimden, ilme) elbet doymaz, takt nihayeti (netice ve ölümü) İle cennete girinceye kadar.» [114]
(Ebî Saîd Elhudrî hazretleri hakkında gerekli malumat, birinci cild-de beyan edilmiştir.)
Tercümesi:
223 - (26) EbîHureyre(R.A) den mervîdir, dedi: Resûltillah (S.A.V) buyurdu t
«Bir kimse, blldlgl İlimden sorulur, sonrada o sorulan kimse, o fimi öğretmeyip saklarsa, kıyamet gününde o kimse. Cehennem ateşinden bir gemle gemlenir.» [115]
224- (27) Bu hadîsi, İbni Mâce Enes (R.A) den rivayet etmiştir. [116]

İzahat
Hadîsi şerifde, «Bir kimse, bildiği İlimden sorulursa,» Buyurulmak-]a, ilim sahibine bilmeyen kimselerin ya bizzat lisanı kavi ile gelib bir şeyler soracakları veya lisanı hal ile bilmediklerini, ilim sahibinin nasihat yolu irşad ve ikaz yolu veyahut ilmî bir eser yazmak suretiy¬le ilmini yaymasını isterlerse, gibi hususlara işaret buyurulmaktadır.
Bu sorulan veya sorulacak olan ilim, Din ve şeriat ilmidir. Aynı zamanda islâmın helal ve haramlarım, insanlığın faydasına olan dîni mûbini İslâmın teşvik ettiği veya cevaz verdiği san'at ilminden tutunda ilmin her dalında olanlara şâmildir. Çünkü diğer bir hadîsi nebevide, «İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olan kimsedir.» buyurulmuş-tur.
Mesela : Sarf, nahiv, mantık, maânî, beyan Bedî, ilmi kelam, akâ-id, fıkıh, tefsir ve hadis ilmi gibi ilimlerden soranlar veya öğrenmek isteyenler olursa ve bunlarda bu emânetlere ehil olursa, bu ilimlere vâkıf olan âlimin, hemen imkan dâhilinde onlara tâlim edib Öğretme¬si lazımdır. Veya bu ilimler hakkında bir eser yazarak suallerine cevab vermek gerekir
Şâytît öğretmez ve eserde yazmaz ilmini sakınırsa, bu takdirde hadîsi nebevinin devamındaki şu hükme müstehak olur :
«Sonrada o sorulan kimse (âlim), o ilmi ögretmeyib saklarsa, kıyamet gününde o kimse (âlim), cehennem ateşinden (yapılmış) bir gemle gemlenir.»
Evet öğrenilmesi ve amel edilmesi farz ve vacib olan mes'eleleri bilmeyenlere, bilenlerin öğretmesi farzdır. Bilhassa bilmeyenler, bilen¬lere müracaat ederlerse, bu takdirdo ilim sâhibterinin bflıtun imkanların? ktıllnmb bu ilme olıif olan kimselorso, clcrhal-tâlim sûrfüiylo voya te¬lif ve neşriyat yoluyla veya fetva vererek öğretmeleri şarttır, ilim¬lerini saklayıb pahillik ederlerse, dünyada mel'un, rahmeti ilâhiden mahrum ve âhirette de cehennem ateşinden yapılmış gemle gemlene-ceklerdir.
İlmini saklayıb pahillik edenlerin kötülükleri bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur:
«Muhakkak indirdiğimiz apaçık hükümleri ve doğru yolu, insanla¬ra biz kltapda beyan ettikten sonra, gizleyenler (varya), işte onların (hâli) onlara hem Allah lânet eder (Onları rahmetinden mahrum eder) ve hem lanet etmek şanından olanlar, lanet ederler.» (Bakara sûresi, 159)
EbîHureyre (R.A),diyorki:
«Cenaba hakkın kuranda İnzal buyurduğu İki âyet olmasaydı, Ebe¬dî hiç bir hadis rivayet eöib nakl etmezdim.»
O iki âyetden birisi, yukardaki bakara sûresinin 159. ayetidir. Di-ğeride Âli îmrandaki şu mealdeki âyeti kerimedir:
«Allah (c.c.) bir zaman kendilerine kitap verilenlerden (ilim veri¬len âlimlerden) şöyle teminât almıştı: Muhakkak İnsanlara açıklayib anlatacaksınız, onu (bildiğiniz kitap ve ilmi) gizlemiyeceksîniz. Onlar ise, o sözü sırtlarının arkasına attılar. Onun (ilmin) karşılığında az bir menfaati (az bir parayı) satın aldılar. Müşteri oldukları o şey (para) ne kötüdür.» (Ali imran, 187)
Şu halde ilim ve irfan sahioleri, üzerlerine aldıkları emâneti ehline mutlaka öğretcektirler. Her türlü sıkıntı ve engellere rağmen, fi sebi-lillah o mâlik oldukları ilmi, ister tâlim, ister telkin, ister irşad, ister fetva, ister telif yolu olsun, hangi yol ile imkan bulurlarsa, ilmi yaya¬caklardır. Faydalı ilim budur ve omuzlarındaki yüklenmiş oldukları ilim emânetinin vebalından kurtulmuş olurlar. Gerçek ilim adamları böyle kimselerdirki, dünyada ıslama ve insanlığa hizmet ederler, bü¬tün varlıkların hayır duasını alırlar, âhiretdede cennet, nîmet ve dev¬lete nail olurlar.
Tercümesi:
225- (28) Kâb Bin Mâlik (R.A> den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bir kimse, ilmi; âlimlere karşı büyüklenib ve böbürlenmek veya sefihlerle mücâdele etmek veya insanların teveccühünü kazanmak için tahsil ederse, Allahti teâla o kimseyi Cehenneme katar.»
(Hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştir.)
226 - (29) Bu hadîsi ibnt mâce, lbnf Ömer (R.A) den rivayet et¬miştir. [117]
Îzahat
Râvî kâb bin mâlik (R.A), medine-i Münewereli Ensârı kiramın hazrec kabilesine mensub bir ashabı kiramdır. İkinci akâbede hazır bulunmuştur. Bedir muharebesinde hazır olduğunda ihtilaf vardır. Fa¬kat ekseri ulema bedir muharlbesinde bulunmadığına kaildirler. Ebû Abdillah veya Ebî Abdirrahman künyesi ile küriyelenmiştir. Bedir mu¬harebesinden sonraki harblerin hepsinde bulunmuştur. Ancak tebük seferinde bulunmamıştır.
Bu mübarek sahabe, Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efen¬dimizin şâirlerinden birisidir.
Resûlülah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, medîne-i münev-vereye hicret buyurduklarında muhacirle ensar arasında kardeşlik bağı yabdığmda, Medineli bu zat ile muhacirlerden Talha bin ubeydüllâh-ın arasını kardeş bağı ile kardeş etti.
Tebük seferinden geriye kalıb bâzı özür beyan eden üç sahabeden biriside bu zattır. O üç sahabe hakkında şu mealdaki âyeti kerime inzal olunmuştur:
« (Tebük muharebesinden) geri bırakılan üç kişi (ensardan, kâb bin mâlik, Hilâl bin ümeyye ve mürâre bin Rebi-i) de Allah bağışladı..» (Tevbe sûresi, 118)
Hz. Kâb ve, diğer iki arkadaşının tebûk seferinden geri kalışları hakkında uzun beyanat, buharı, müslim ve o âyetin tefsirleri ile siyer kitaplarında yazılmıştır.
Kâb bin mâlik, Hazretlerinden pek çok cemaat hadis rivayet etmiş¬tir ve kendisi peygamberimizden seksen (80) hadîs rivayet etmiştir. Vefatı, kendisi gözleri kör olduktan sonra yetmiş yedi (77) yaşında hic¬retin ellinci senesinde Medine-i Münewerede -vuku bulmuştur. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerifde, ilim taleb edenlerin iyi olmayan üç türlü gaye ile veya üç gayeden birine nail olmak için tahsilde bulunmaları, cehen¬nemlik olmalarına sebeb olacaklarını beyan etmektedir.
O üç türlü kötü gayeleri, kısa yoldan açıklamaya çalışalım.
a) «Bir kimse, ilmi : âlimlere karşı büyüklenib böbürlenmek için tahsil ederse, AHâhtt teâla o kimseyi cehenneme katar.»
Yani ilmi, sırf bilginlerle münakaşa ve mücâdeleye girişerek ken¬dini bir çok yaşlı başlı kimseler seviyesinde veya onların fevkinde görmek ve göstermek maksadiyle, tahsil eden kişi, cehennemlikdir. Çünkü Allah için, din içinr âhiret için, cehlini izâle için, bilmeyenlere öğretmek için, dîne ve millete hizmet ederek faydalı olmak için değil, şeytani bir d,uygu ile kibirlenmek, böbürlenmek ve kendinden ewel Allâha kulluk, islâmâ hizmet ve insanlığa faydalı olanlara karşı çalım satmak için okumuştur.
Bu kötü niyyetle ilim tahsil edenler, geçmiş devirlerde görülmüş¬tür. Hâlada görülmektedir. Talebesi hocasına karşı gelerek delilsiz ve dayanaksız, sâde şeytanın verdiği telkin ve vehimle açıkça âyet ve hadîse muhalif hükümleri savunanlar olmuştur. Firakı dâlle ismini alan yetmiş iki (72) fırka, bu düşünce ve davranışlarla ilim tahsil eden kötü niyyetli insanların tahsilinden hâsıl olmuştur. Bu hususda sayıl¬mayacak kadar misallar, vardır. Fakat biz bir kaç tanesini nakletmekle iktifa edeceğiz.
Meselâ : Allâme-i Teftâzânl hazretlerinin nakline göre, medinede doğub, ilim tahsili için basraya gelib, Hasam Basıl merhumun huzu¬runda talebelifcde bulunan vâsıl bin Atâ arasında şöyle bir mes'ele münakaşası olmuştur:
«Hasam Basri (R.A) a karşı vâsıl bin Atâ diyorki; Büyük günâh İşleyen kimse, ne kâfirdir ve ne mümindir. îki menzil (kâfir ile mü¬min) arasında bir menzil daha isbat ediyor.
— Bunun üzerine Hasam Basrî (R.A) hemen dedlki, vâsıl bin Atâ bizden îtizal etti (ayrıldı).
— İşte bu senebden onlar mutezile ismi ile adlandırıldılar.» [118]
Halbuki büyük günâh işleyen kimsenin, âsî bir mümin olduğu muhtelif âyeti kerîme ve hadîsi şeriflerde beyan edilmiştir. Ancak ha¬ram ve günâhı helal ve iyi derse, bu takdirde kâfir olur. Meselâ : Hak¬sız olarak adam öldürmek haramdır. Fakat öldüren kimse helal deme¬dikçe âsî bir mümindir.
Netekim bir âyeti kerimede şöyle Duyurulmuştur. «Eğer müminlerden İki taife öldürsürlerse, hemen aralannı düzel¬terek barıştırınız.» (Hucurat sûresi, 9)
Görüldüğü üzere, bir birlerini öldürmek için savaşanlar, «mümin» olarak vasıflandırılmaktadır. Kur'anda bu gibi âyeti kerimeler pek çoktur. Birinci cildin. «Büyük günahlar ve nifaK alâmetleri Babı» baş-
lığı altında muhtelif âyeti kerime ve hadîsi şerif mealleri ve gerekli îzâhat yazılmıştır. Orayı tekrar okumak faydalı olur.
Evet üstadından ilmi tahsil edib sonra karşısma haksızca dikilib münakaşa ve cidâla girişen fasit niyyetli ve kötü îtikadlı talebelerden bir örneği nakletmiş olduk. Bu örnek geçmişdendir. Günümüzdende bir kaçını nakledelim.
Bâzı üstadlarımızdan bizzat dinlemiştik, diğer bazılarınında yazıla¬rından okumuş olduğumuz fasît talebelerinin ızdırabını nakletmişlerdir.
Meselâ : Bir üstad diyorduki : «Ben bu adamın böyle selefe saygı¬sız ve ahlaksız olduğunu bilseydim, asla ilim öğretmezdim. Çok üzülü¬yorum.»
Diğer bir örnekde, Adam arabcanm elifbasından başlayor. Günün imkanlarına göre talebeliğin en son merhalesine kadar devam ediyor. Bir mevkî sahibi olub bâzı şak şakcılarıda görünce, hemen bir menfaat şebekesi fırkalardan bir gurubun içine giriyor. Onların baş tanıdıkları kişiyle görüşüyor. Ondan bâzı tâlim ve telkinler öğreniyor. İşte o za¬man diyorki: «Efendim ben ne Öğrendimse, bu zaddan öğrendim, v.s...»
Ve bu sözünden sonra esas ilmi ve dîni mîbîni islamı Öğrendiği üstadını; küçülten sözler, davranışlar ve hatta karşı çıkışlarda bulunu¬yor.
Fek çok örneklerden biriside; Henüz talebelik ettiği üstadına dîni bir inanç ve mes'elenin izhârı için falan değil, sâdece siyâsî fırka dü¬şüncesine sâhib olan bir takım bilgisiz, ve saygısız talebeler, canım din ilmini ve nefsine, milletine ve devletine faydalı bilgileri öğrenmeyi bırakıyor. Kendisine ders veren gerçek âlimi, «Pasif, korkak ve abdal gibi...» cümlelerle kötüleyenler, onlarla münakaşa edib hakaret eden¬ler maalesef görülen bir hastalıkdır ve cehennemlik bir ilim tahsilidir.
Ancak ilim adamı geçinenler, îtikadsız, amelsiz ve ahlaksız olur¬larsa, haddi ve saygı hududunu aşmadan, hak müdafaası ve münazara¬sı yapılabilir.
Şu halde ilmi, Cehaletten kurtulmak, hakkın rızasını Kazanmak, dîni mûbini islâma hizmet etmek, bütün insanlığa faydalı olmak ve âhiret seâdetini temin etmek

maksadı ile öğrenmek en doğru ve en isabetli ilim tahsilidir. Böyle niyyetle ilme çalışanlar, hiç bir zaman densiz, saygısız ve mütekebbir olamaz. Kendilerinden ewel ve kendi emsallerinden olan bilgi sahihlerini, küçük görmezler ve onlara karşı haksız davramşda bulunmazlar.
Ve şu âyeti kerime mealine dikkat ederler :
«Ve her ilim sahibinin üstünde bir âlim vardır.» (Yûsuf sûresi, 76)
Ve birde ilmi allâh-ın bir lut£u olduğunu bilib ondan artmasını di¬lemenin ilâhî emir olduğunuda anlamak kâfidir.
« (Habisim!) deki: Ya Rabbi! benim ilmimi artır.» (Tahâ sûresi, 114)
Yüce Allah, sevgilisine ulûmu ewelini ve ulûmu âhîrînî bildirdiği halde, ilminin artmasını taleb etmesini buyuruyor. Bu âyeti kerime¬leri ve daha başka âyeti kerîme ve hadîsi şerifleri bilen ve düşünen bir kişi, ilim tahsilinde şeytan gibi büyüklenerek düşünce ve davranış¬lara sâhib olamaz. Fakat tîneti, gayesi, edeb ve terbiyesi, huy ve ahlakı kötü olan talebe ve hocaları, şeytanıda geçer, daha muzir bir şekilde konuşur, davranır ve icraatda bulunurlar.
Kötü niyyetli ve kötü amel ve davranışlarda bulunan sözde ehli ilmin, fenalıklarından bir kaç örnek misalda yukarda ikiyüz on sekiz (218) inci hadîsi şerifin izahatında yazdığımızı hatırlatırız.
b) Hadîsi şerifin ikinci hükmüde şöyle idi:
«Veya ilmi, sefihlerle (Cahillerle) mücâdele etmek İçin taleb eder¬se, Allâhü teâla o kimseyi cehenneme katar.»
Hadîsi şerifdeki «Sefihler» Câhiller, akılsızlar ve nefislerinin arzu¬larına uyan ahlaksızlar demektir. Ve bu sefihler, cahillikleri ile kendi¬lerini her şeyi bilîrmişcesine Alâlhm ve Peygamberin hükümlerinde dâhi eksik ve ayıb arayan tipinden olanlardır.
îlme çalışan kimse, fayda vermeyecek, belkide zarar verecek lü¬zumsuz ve fâidesiz gaye sahibi olan câhillerle, akılsız, şuursuz ve be¬yinsiz tipinden şehvet perest, iki yüzlü ve hayasız adamlarla cidal edib münakaşa etmek maksadı ile okursa, işte bu iyi bir gaye olmayib, kötü niyyet olduğundan î}u adam cehennemliktir. Çünkü bu şekildeki gaye ve amel ilâhi âyetlerde yasaklanmış ve hadîsi nebevilerde tak¬bih edilmiştir. Aslında ölçüsüz cidal edib çekişmenin her yönü kötü¬dür.
Bir âyeti kerime meali şöyledir :
«İnsanlardan Sefihler (Akılsızlar) yakında şöyle diyecekler : Müs¬lümanları kıbleden (Kudusden kâbeye) çeviren nedir?...»
(Bakara sûresi, 142)
Diğer âyeti kerimede şöyledir:
«Onlara (münafıklara), insanların îman ettiği gibi sizde iman edin, denildiği vakit, (kendi aralarında) biz sefihlerin (akılsız câhillerin) îman ettiği gibi îman edermiyiz? derler. Dikkat ediniz! elbette onlar kendileri akılsız ve sefihlerdir ve lâkin bilmezler.» (Bakara sûresi, 13)
Şu halde sefihler, câhil ve beyinsiz kimseler olmakla, iki yönlü münafıklardanda olabiliyor. İşte böyle kimselerle cidallaşmak için ilim tahsil etmek, hem dünyada ve hem âhiretde felâkettir.
Bir âyeti kerimede şöyle yasaklanmıştır :
«Nefislerine (şahıslarına) hainlik etmiş kimselerle mücâdele etme. çünkü Allah hainlik de ileri giden (sefih, akılsız ve beyinsiz) günahkar¬ları sevmez.» (Nisa sûresi, 107)
Diğer âyet meali :
«(Habibim!) Sen bağışlama yolunu tut, iyiliği emret ve câhiller¬den yüz çevir.» (Araf sûresi 199)
Diğer bir âyet meâlide şöyledir :
«Rahmanın o kullarıkl, onlar yer yüzünde vekâr ve tevazu ile yürürler. Câhil kimseler kendilerine (hoşlanmadıkları) bir laf attıkları zaman «selâm» derler (sözün doğrusunu söylerler, onlarla münakaşa etmezler.)» Furkan sûresi, 63)
Bir âyeti ketimedede cidallaşmakdan çekinmeyen müşrikler, şöy¬le beyan edilmiştir:
«Ve (müşrikler, Peygambere) şöyle demişlerdir : Bizim ilahlarımız (olan melekler) mi daha hayırlı, yoksa omu (meryemin oğlu îsâmı?) (Ey Resulüm! bunlar hakikati anlamak için değil) bunu sana sırf mü¬câdele olarak (ve seni cevabsız bırakmak için) misal veriyorlar. Doğ¬rusu onlar çok çekişgen adamlardır.» Zuhruf sûresi, 58)
Cidallaşıb hak karşısında çekişenler, müşrikler olduğuna göre, mü¬minler kaçınmalıdırlar.
Bir hadîsi şerifdede şöyle buyurulmuştur :
«Hidâyet üzere olan bir kavm, doğru yollarından sapıtmamıştır, ancak cidallaşmayi getirerek sapıtıb helak oldular.»»
Ey talibi ilim kardeşlerimiz! ilmi tahsil ederken şu kötü ve ahlaksız câhil kimselerle çekişmeye dalıbda, sen ben savunması için' çalışma gayesinden kaçınınız. Zira o sefihler, kendilerini kaf dağında gören hak ve hakikat bilmeyen ve tanımayan hayasız kimselerdir. îlmi hem, kendine, nemde dinimize ve hem insanlığa faydalı olacak gayelerle
tahsil ediniz. Böyle yaparsanız, nem Allah razî olur, hem dünyaya iyi bir miras bırakırsınız ve hemde âhiret seâdetine nail olursunuz. Çünkü, cidallaşmanız sizi, ilmi fıkıhdan ve fakihlerden uzaklaştırır, ömrünüzü boşa gidertir, aranızda soğukluk ve düşmanlık gibi kötülükler meydana getirir.
c) Hadîsi şerif de beyan edilen üçüncü cümlede şöyle idi:
«veya İlmi, insanların teveccühünü kazanmak için tahsil ederse, Allâhü teâla o kimseyi cehenneme katar.»
Hadîsi şerifin, bu cümleside çok dikkat gereken hususlara işaret etmektedir. Zira insan oğlu nefsine paye vermeyi, kendinin övülmesi¬ne ve menfaatına pek düşgündür.
Adam ilim tahsil ederken, mevkini, makamını; alacağı meblağı, halkın içinde imtiyaz sahibi olmayı ve hatta, şan ve şöhrete sâhib ola¬rak, kısa zamanda dünyevî, maddî ve siyasî sahada yükselerek men-faata konmak için adetâ çırpmır. Küpe girmeden sirke olur, kabilinden daha ilmi tahsil edib kendini az veya çok kurtarmadan, hemen cemi¬yet işlerine karışır. Güya hayır erbabıdır. Din ve dünya görüşüne mâ¬lik olmuştur.
Halbuki kendisinin düşüp kalkdığı veya teveccüh edib dalkavuk¬luk yapan câhillerin ihtiraslı ve taraflı telkinleri doğrultusunda, fi¬kirler ve hükümler beyan etmeye başlar. Sanki kendisine ilim öğreten bilgili ve tercübeli höcasmıda geçmiştir. Olmuşdur bir mücahidi hü¬kümler keser. Nutuklar çeker. Etrafındaki şakşakçıların alkışları kar¬şısında şımanr. Bütün bunlar, makam, mansıb, para ve karı için yapılan kötü amellerdir. Dol ay siyle cehennemlik bir hayatdan ibaret¬tir.
Şimdi böyle kötü gayelerle ilim tahsil edenlere, bir kaç örnek misal verelim. Bilhassa ilmi, fânî dünyalığa ve şöhrete âlet etmenin kötülüklerini beyan eden hükümler ve misaîJar nakledelim :
Tâlimül müteallimde bir beyitde şöyle söylenmiştir :
«tşte bu dünya azın azıdır. Ve bu dünyaya âşık olanda, kötünün kötüsüdür.»
İmamı Âzamin (R.A) Talebesi İmam-ı Muhammed (R.A) de şöyle demiştir:
«Bir kimse, İlmin ve İlimle amel etmenin tadına erişirse, insanla¬rın yanındakilere (mal, makam, mansıb, para ve karıya) rağbeti ol¬maz.» [119]

Talebe ve ilim adamı, ilmi iyi gayelerle okuması hâlinde böyle olur. Fakat gaye ve maksadı, yukardaki saydıklarımız ve hadîsi ne-bevîde buyurulduğu gibi, insanların teveccühü ve dünyalık maksadına bağü olunca, o ilimden ve sahibinden fayda yerine zarar görülür.
Hidâye sahibi Burhânüddîn hazretleri, bir beytinde şöyle demiştir : «timi ile amel etmeyen kötü ahlak sahibi âlim, büyük fesaddır.
— Câhil âbid-in fesadı ise, bu amelsiz âliminkinden daha büyüktür.
— Bunların her iklside, dîninde bunlara tâbi olacak kimse için,
— Dünyada büyük bir fitnedirler.» [120]
Kötü gaye mahsûlü olan âlim taslaklarından birisi, halka «konfe¬rans» adı altında hitabede bulunurken, halkın alkış ve şakşakı onu çileden çıkarıyor ve teveccüh düşgünü abdal hemen şu mukayeseyi yapıyor:
«Efendim bir Peygamber olan Nah aleyhisselam dokuzyüz elli sene tebliğ vazifesi yapıyor. Karşısında 70-80 kişiden fazla cemaat bu¬lamıyor.
— Ben falan hoca! yüzlerce ve binlerce cemaatı karşımda bulu¬yorum... gibi...» ifadelerde bulunuyor.
îşte böylelerine, deli, zıbcıklı ve şan şöhret düşkünü ahmak, be¬yinsiz budala tipinden adamlar denir. Bu serseri, bir insanın karşısında¬ki alkışçısı çok olmak bir fazilet ise, târih boyunca ve hâlâda pek çok koca kâfirlerin çok avenesi vardır. Onun felsefesine göre, demek o kâfirler, en üstün adamlarmıdır?
Diğer bir şöhret düşgünü ilim zırhına bürünmüş sapık fikirlide diyordu:
«Efendim benim kanaat ve görüşüm odurki, Din adamı siyâsete atılabilir. Ancak Siyâsete atılacaklar, vazifeden ayrılmalı ondan son¬ra siyâset yapmalıdır.»
Tabii bu cümleleri konuşan görüyorduki, ilimde değil, ilim zır¬hına bürünerek yüksek bir mevkî ve makama çıkanlar, hemen si¬yâsete köprü kuruyorlar, fâni dünyanın azıcık madde ve şöhretine nail oluyorlar.
Binâenaleyh aynı merdivene erişen kimsede, hemen dîni kendine uydurarak bir çok haksızlıkların karşısında dilsiz şeytan kesilib, yağ çekib yaltaklık yaparak arzusuna kavuşma yolunu tutuyor. Haram sofralara, gayrî meşru toplantılara iştirak eder. Orada dîne aykırı bir çok söz, fiil ve davranışları görür, fakat dünyalık ve şöhret düşgunlüğü, birde hakkı söylerse, Hırakl gibi «Makamdan olurum» korkusu vardır. Onun için hakkı söylemez susar, susmaklada kalmaz, dinde tâvizler vererek bâzı fâsık ümera ve yetgüilerin karşısında dalkavuk¬luk yapar. Eğilir ve bükülür.
tmami Azam hazretlerinin kadılık (Şeyhül islamlık, Diyanet reis¬liği ve müftilik) kabul etmeyib kırbaçlandığı siyaset devrini düşüne¬lim. Bütün suç işlevnler,

kadının ve hâkimin karşısında mahkemelenir-ler. Padişah ve ontfan aşağı âmirler, top yekûn istisnasız mahkeme huzuruna çıkarlar ve çıkmak mecburiyetindedirler. Fırkacılık ve şe¬riat hükümlerinin hilafı ahkam tatbikatı yok denecek derecedir. Şe-rîat hâkimdir; «Şeriatın kesdiği parmak acımaz» hükmü icra edilir. Ve büyük îmarn^ elbette islâmın, din ve devlet olduğunu bilmekte idi! Çünkü önderimiz Muhammed Aleyhisselâm, dîni, siyâsî, idarî ve askerî yönlerin mürşidi ve başı idi.
Birde osmanlı devrinin ilim erbabı olub, bütün hayatları boyunca dine Ve müslümanlara kendilerini vakfetmiş din adamlarına göz ata¬lım. Bunlarında pek çok ilmî şahsiyetler geçmiştir. Bir tanesinin ha¬yatından bir örnek şöyledir:
«ZenbHli Ali efendi, Yavuz Sultan Selimin Müftisi idi. Sultan Se¬lime her aâam cesaret edib konuşamazdı. Fakat Müfti Ali efendi hakkı söylemekten hiç çekinmezdi. Ali efendi Sultan Selime her zaman sözünü
geçiriridi
— Bir gün Yavuz Sultan Selim Enderun (saray) ağalarından bir kaçını İkabah'atlarmdan dolayı, kestirmek istedi. ZenbilİÌ Ali efendi bunu'd,uydu, derhal Padişaha koşdu ve sordu :
«Bir söz işittim, bir kaç kişiyi kestlrecekmlşsiniz? Yavuz Selim kızdı, hiddetle:
— Efendi1 artık sen devlet işlerine karışmaya başladın, dedi.
— ZenbilİÌ Ali efendi hiç korkmadı:
— Evet âhiret işlerine bakmak boynumun borcu olduğu için, size şeriatın yolunuda göstereceğim, dedi. Sultan Selime itidal tavsiye etti. Padişahı o şiddetden vaz geçirdi.» [121]
Evet firka ve fırkacılık islamda yasak ve haramdır. Bu hükme riâ¬yet edilib islâmın hükmü icra edilirken, bir takım zulmün ve zalimli¬ğin bâzı zaman ve mekanlarda, bâzı devlet başkanları veya âmirlerinde münker görüldüğü zamanın din âlimleri, «hakkı ile hüküm ve fetva veremem» diyerek kadılık ve müftilikden kaçınmışlardır.
Yukardaki büyük müctehid ve cesur müîti efendinin hallerine ve davranışlarına bakalım, birde şimdi arslan kesilen sahte kahraman¬ların, haram olan fırkacılığın bir meslek, bir geçim yolu ve bir me¬ziyet sayılıb savunulduğu bir zamanda nasıl oluyorda, din adamının siyasete atılmasını savunuyor! Doğrusu bu hal, cehennemi gaye ile ilim tahsil etmekten ve o gayenin çürük meyvalarmdan başka bir şey olamaz. İlme çalışmayı, ölünceye kadar meslek edinmenin şeref ve faziletini gaybedenler, fâni dünya için âhiretlerîni yıkıyorlar.
Burada şu âyetleri hatirlatmakda fayda vardır : «Heb birlikde Allanın kopmaz ipine (dinine, kitabına) sımsıkı sarılınız. Fırkacılık yaparak bir birinizden ayrılıb dağılmayınız.» (Ali İmran Sûresi, 103)
«Dinlerini (bir kısmına inanıb bir kısmını inkâr etmek suretiyle) parça parça edenler, ayrı ayrı fırkalar (hâlinde) olanlar (yokmu?) sen hiç bir şekilde onlardan değilsin.» (En'am sûresi, 159)
Bu âyeti kerimede fırkaların, kimi müşriklerin'putlara ve melekle¬re taparak fırkalara bölünmesi, kimide yahûdî ve Hıristiyanların firka¬lara ayrılışı şeklinde beyan etmişlerdir.
Fakat Ashabı kiramdanEbû Hureyre (R.A) demiştirki:
«Onların (Fırkaların), bu ümmetin İçinden zuhur edecek sapık fır¬kalar olduğu (veya olacağı) dır.»
Ayeti kerime umûmî hüküm beyan etmektedir. Binâenaleyh geç¬miş ümmetde ve bu ümetde olan veya olacak bütün fırkalara şâmildir.
Diğer bir âyet meâlide şöyledir :
«O müşriklerdenki, (emredildikleri) dinlerini (terk edib ihtilâfa düş tüler ve onu) parçalara ayırdılar; böylece fırka fırka olmuşlardır. Her din sahibi (gurub ve fırka), kendindeki dine güvenib övünmektedir.» (Rum sûresi, 32)
Şimdi bu âyeti kerimeleri okuyan bir müslüman, düşünmelidir. Her fırka kendini savunur, başkasını kötülerse, bu nasıl helal olur. Bilhassa fırkanın icraatı, gayesi, savunduğu davalar, tamamen beşeri fikirlerin tatbik ve icrası olursa, din ve îman meselesi sâde kısa bir vaîcitdo dilde perde olub, icraaida lamâmnn elinin zıddı olursa, bu gibi fırkacılığı, ilim zırhına bürünmüş din adamı nasıl savunabilir.'/ Evet savunursa, hadîsi şerifde belirtilen cehennemi gayeye sâhib olan ki¬şilerden birisi olur.
Ahmed Cevdet Paşa merhumun tercüme ettiği «ibni haldun mu¬kaddimesi» adlı eserin üçüncü cildinde uzun îzâhatda belirtilmiştirki, Din ve şeriat ilmi ile iştigal eden din âlimleri, pek çok dini hükümle¬rin tetkik ve tahkiki ile uğraşıb fikrinin tamamen dînî mes'elelerin yeri ve kaynaklan, illet ve sebebleri gibi birçok araştırmalarla meşkul olub, umuru hâriciye ile meşkul olması ayrı bir çalışma ve ayrı bir meşkû-liyet olduğundan, siyâsetten uzak olmaları evlâ ve elzemdir. Binâenaleyh kitap, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyası fukaha ile fik¬rini çalıştıran bir kişi, zihnini memleket ve millet idaresiyle meşkul ederse, iu takdirde esas çalışma ve gayesi olan Şeriat ilminden ve onunla zihnin meşkul olmasından uzaklaşır. Pek çok hükümlerin ya¬bancısı hâline gelebilir. Aynı zamanda siyâset yalandan hâlî olmaz. Yalan söylemek ise, din adamına yakışmaz. Bu hal ise, dine ve din adamına pek çok fenalık îras eder.
Ancak yüksek zekâ ve bilgi sahibi olan inni Kemal Paşa ve Eblssu-ûd (R.A) efendiler gibi, ilmî oteriteler, siyâsete girebilirler. Zira bunlar gibi yüksek zekâ sahibi kişiler, şerîât ilmi ile beraber siyâset ilminide yürütebilecek kâbiliyyettedirler.
Aynı zamanda bütün fenlere vukûfiyyetin yanında uzun tercübe, şahsiyyetü ilim ve beşeri hayatda insanların muamelelerine vâkıf olma gibi hasletler gereklidir. Daha geniş izahat, «mukaddime-i ibni haldjm tercümesi, C. 3, 235 - 236» de mezkûrdur. Bu hükümler, islâmın yaşan¬dığı ve icraya islâmın hâkim olduğu devirdedir.
Buraya ilim oteritesinden fâzılı muhterem bir büyük âlimimizin hayatından bir ÖrneX misalıda nakledelim.
Kur'anı kerimden sonra Peygamber efendimizin mübarek söz¬lerini ve sünnetlerini yazan hadis kitaplarının birincisi sayılan, sahihi Buharinin yazan, Ebû AbdİUah Muhammed bin İsmail el-Buhâri (R.A) e, zamanının emîri, elçi gönderiyor. İmamı BuhârÌ emîrin sarayına ge¬lecek, orada emîrin evlatlarına ilim öğretecektir.
Bu sözü duyan ilim otoritesi büyük âlim diyorki:
«Ona söyle, ben iimi kad'iyyen küçültüp zelil yapamam ve ilmi sultanların kapılarına kadar yüklenib gidemem. Eğer o ilimden bir şev ihtiyacı var İse, benim mescidime hazır olsun gelsin, time gelinir. İlim, yüklenib onun evlatları içfn tertiblediği meclise götürülenez.. v.s.» [122]

Ey ehli ilim geçinenler ve ey talebeyi ulumlar! Şu uyarıcı ve ib¬ret verici hallere baklım, bizde az çok bir şeyler biliyor isek, o ilmin kıy¬metini takdir edelim. Dünyalığa satıp değişmeyelim. Sonra cehennemi boylanz.
Üstadlarımdan «Akşehirli hoca» nâmiyle anılan fâzılı muhterem Hacx Ahmet efendi merhum ile Aksekili Hüseyin efendi merhum, ted¬risatımız esnasında, Molla Hüsrev merhumla Fâtih merhumun arasın¬da geçen şu hâdiseyi nakletmişler ve kaynağımda beyan etmişlerdi:
«Slutan Fâtih merhum, ilim adamlarına bir ziyafet sofrası tertib ediyor. Bu sofraya o günün ulemasını davet ediyor.
—Davetiyelerde her ferde yerleri tesbit edildiğinden, Saltan Fatih merhum o günün fetva emîni ve ulema reîsi olan Molla Husrev mer¬huma davetiye kartında kendinin sol tarafındaki yere oturmasını yazmış. Sağ tarafına küçüklükde hocalığını yapan Molla GûranÌ mer¬humun oturmasını yazmıştır.
— Davetiyenin bu şekilde olub padişahın sağma kendisinin veril¬mediğini gören ilmî otoriteye sâhib olan Molla Hüsrev, şu cümleleri ya-zıb dîvanı âliyeye gönderiyor :
«Gayreti ilmiyye ve gayreti dîniyyenin iktizası, bu meclise benim hazır olmamamdır.»
Ve bu satırı yazdıktan sonra îstanbulu terk edib, Bursaya geliyor. orada medrese yapdinyor. îlim tedrisatına devam ediyor. Bir müddet sonra Sultan Fâtih merhum özür dileyor. Kendisini makamı fetvaya nasb ediyor. Daha geniş malumat, «Şekâiki Nûmaniye» adlı eserde mez¬kûrdur.
Şu yıkılmaz ve sarsılmaz îmana ve o îman ile hakkın lutfu inayeti ile sekînetli ve veicarlı ilme sahib olan büyük âlim ve muhaddisin (îma¬na Buharinin) şahsiyeti gibi, ilim otoritesi kimselere, pek muhtaç bir haldeyiz. Fikrini, zikrim, işini, aşını, gecesni ve gündüzünü ilme has-redib, din kitaplarının ve din tedrisatının içinde çalışarak ömrünü il¬me vakfeden, ilmi ile âmil değerli kişiler, Dînin, devlet ve milletin, cemiyet ve vatanın temel taşlarıdırlar. Bir millet ve memleketin be¬reket ve huzurudurlar. Hakîki Peygamber vârisleri, böyle kişilerdir.
İşte böyle kişiler, Peygamber postuna oturmakla, devlet reisi, din mürşidi, mihrab imamı, ordular komutanı, aile reisi, sulh ve sükûn hâkimi, dünya ve âhiret seâdetinin yollarını tebliğ edici vasıfları ken¬dilerinde toplayan gerçek ilim otoritesi kimselerdir. Çünkü bunlar, kurtuluşun islamda ve hakkın hakimliğinde olduğuna gerçekden inan¬mış kişilerdir ve bunlar, ferdlerin, cemiyetlerin, millet ve devletlerin tek bağlantısını, «islâm» olarak bilirler.
Fakat bu âlimler gibi önderlerden bilhassa, insanların, idarî, siyâ¬si, mâlî, ictimâ-îP ticarî ve emsali işlerinden iyi anlayanlardan bâzıları veya en azından zarûrâtı dinîyyesini bilen zekî ve dünya işlerinden iyi anlayan îmanlı ve cesur kişilerin, insanların idaresinde vazîfe ahb siyasî ve ictima-î yönde hizmet etmeleri, elbet bir zarûrattir. Zira böyle ciddî bir şahsiyetli kimseler, müslümanlarm idaresinde vazîfe alıb hiz-metde bulunmazlarsa, bu takdirde ya fâsik kimselerin veya zâlim ve kâfirlerin kötü idareleri altında islâmı ve müslümanları harab ettirib perişan ettirme hâli ortaya çıkar. Çünkü hakîki müminler, meydanı boş bırakırlarsa, o meydanı elbet yabancılar işgal edeceklerdir. Binâ¬enaleyh müslümanlarm, iktisadî, idarî ve siyâsî sahada bilgisi olan zekî, akıllı ve şuurlu kişilerin siyasete atılmaları elbet faydalı olur. Burada Akaidi nesefi ile şerhinde mezkûr olan şu satırları beraber okuyalım :
«İmam (Devlet reisi) zamanın insanlarının en efdal kişisi olması şart değildir. Zira fazîletde müsavi olan, belkide ilim ve amel bakımın¬dan daha zâif olub idare işlerini ve fesatlıkları çok iyi bilib onları icâ¬bına göre yerine oturtmaya daha kabiliyyetli ve kudretli olan (siyâsî deha sahibi) kimse, idareye tâyin edildiği vakit,

şerri daha mükemmel def eder ve fitnenin eseri daha uzak olur...» [123]
Tabiîki îzah edilen hususlar, islâmm hükümleri hakim olduğu veya hâkim olması için gaye edinildiği zaman, mekan ve şahıslar arasında olacaktır. Yoksa başından sonuna kadar ilâhî hükümler, bı-rakılıb ve bu hükümlerin dışında beşerî düşünce ve dâvaların tat¬biki maksadı ile insanların (müslümanlarm) idaresine tâlib olmak, hem din için, hem ilim müessesesi ve ilim adamları camiası için, pek büyük bir tahribatdır. Uyuntulukdur. Aziz olan ilmi ve ilim ehlini, hem hakkın ve hem halkın nazarında zelil kıhb perişan etmek olur.
Bilhassa fırka ve fırkacılık yaparak, fikir ve düşünceleri her han-ki bir fırkaya şartlanmış olarak siyâsetde bulunmak, çok ve çok teh¬likelidir. Zira fırka ve fırkacılık, isîâma aykırî olduğundan Allâhü teâla Râzî olmaz. însanlarda, fırka hastalığına mübtelâ olmakla belli bir kurub ve fırka adamlarından, din adamına îtimad etmedikleri gibi, Allah muhafaza bir âyet ve hadis okuyub hüküm beyan etse, belkide inanmazlar. Günümüzde böylelerine rast geldikleîimiz olmuştur.
Burada Hz. Aişe (R.A) m rivayet ettiği bir hadîsi şerif mealini okuyalım;
Resûlüllah (S.A.V), buyuru yorduk i:
«Bir kimse, Allâhm gazabı ile insanların rızasını taleb ederse, o kimseye Allâhü teâla gazab eder ve insanlarıda o kimseye gazablandı-nb öfkelendirir.» [124]

Günümüzde siyâsete atılan veya atılmak isteyen diri adamlarının fearsüaştıkları veya karşılaşacakları durumları ve Kur'an âyetleri ile hadisi şeriflere muhâlif-ıial ve hareketlerinden bâzılarını sıralayalım.
Bir âyeti kerimede şöyle Duyurulmuştur :
«Ey müminler! Allâhadan korkunuz ve sâdıklarla (îman ve amelin¬de doğru olanlarla) beraber olunuz.» (Tevbe sûresi, 119)
Yaşantıda görüldüğü üzere, dîne aykırı hüküm kesenler ve dini tahkir edenlerden tutunda, islam ahlakına yakışmayan pek çok kötü¬lüğü prensib edinmiş olanlarla oturub kalkmak, onlarla haşır neşir olmak, önder vasfına sahib olan bir adamın kukla olub zâlim ve fâ-sıklarla beraber olması, din için, millet için devlet ve vatan için bir felâket ve yıkımdır.
Diğer bir âyeti kerimedede şöyle buyurulmuştur :
«Binâenaleyh zikirden (Allahı andıkdan, namazı kildıkdan) sonra (ey habîbim ve ey onun vârisi!), artık o zâlimler gurûhu ile beraber oturma.» (En'am sûresi, 68)
Diğer bir âyet meâlide şöyledir :
«Ailâh (c.c.) size kitabında (Kur'anda) sunuda İndirmiştir : Allanın âyetlerinin inkar edildiğini ve 'âyetlerle (veya hükümleri ile) eğle¬nildiğini işittiğiniz azaman, kâfirlerle oturmayınız Tâkl onlar bundan başka söze dalsınlar. Çünkü (rıza gösterir otururşanız) o zaman sizde şüphesizki onlar gibi olursunuz.» (Nisa- sûresi, 140)
Allanın hükmünün zıddına hüküm ve kararda bulunanın tehlike-leride şöyle beyan edilmiştir :
«Kim, Allâhm indirdiği hükümlerle hükümde bulunmazsa, işte onlar zâlimlerin ta kendileridirler.» (Mâide sûresi, 45)
Diğer âyet meali-:
«Kim, Allanın İndirdiği hükümlerle hükümde bulunmazsa, işte onlar kâfirlerin ta kendileridirler.» (Mâide sûresi, 44)
Fırkacılıkla ilgili âyeti kerimeler, hem, birinci cildde ve hem biraz yukarda nakledilmiştir. Ayrıca ilâhi hük'îftnjere muhalif kararlarda bulunanların fenalıkları, «İslama sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizde yazılmıştır.
Bir kaç hadîsi nebevi meâlinide sıralayalım ondan sonra bir bü¬yüğün cümleleri ile neticeleyelim.
Zâlimi medhetmenin fenalığı bir hadîsi şerifde şöyledir :
«Fâsık (kötü amel ve kötü ahlak sahibi) medh edildiği vakit, cenâ-bu hak gazablanır ve arşı âla titrer.» [125]
Diğer bir hadîsi şerif meali:
«Her kim, Bid'at sahibine (dinde uydurucu, hurâfeci ve bâtıl sa¬vunucusuna) hürmet ederse, muhakkak o kimse, islâmın yıkılmasına Vardım etmiştir.» [126]

Deyleminin rivayetinde bir hadîsi nebevide şöyle îmyuralmuştur :
«Zengine, zenginliğinden dolayı tevâzûda bulunan fakire, Allah lanet etsin. Her kim böyle zengin kişiye zenginliğinden dolayı tevâzûda bulunursa, işte o kimsenin (zengine tevâzûda bulunanın) dininin üçte ikisi gitmiştir.» [127]
İlim otoritesîîmam-ı Buhârî'nin devrinin son zamanlarında hîcri üçüncü asrın sonu ve dördüncü asrın önünde geçen ve îtikadda imam olan Ebû Mansûri Mâtürîdî (333) - merhumun yaşadığı devrin sulta¬nı (devlet reisi) hakkında şu cümleyi buyurmuştur :
«Men kale li sultani zamânina âdilün, fehüve kâfinin = Bir kimse, Zamanımızın sultânına (devlet reisine) âdil derse, işte o kimse, kâfir¬dir.» [128]
3u büyük âlimin kıymetli sözünün bir nebze izahı, birinci cildin 306-308. sahifesinde zikredilmiştir.
Asrımızın mücâhid âlimlerinden îman şâirimiz Mehmet Akif mer¬humun şu sözlerimde okuyalım:
Zulmü alkışlayamam zâlimi asla sevemem.
Gelenin keyfi için geçmişe ölsem sövemem.
Biri ecdadıma saldırdımı, hatta boğarım,
Boğamazsmki, hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Son olarak bîrde büyüklerden Süfyân-ı Sevri (R.A) nin şu cümle¬lerini okuyalım:
«Sen, bir din âliminin dostlarının çok olduğunu görürsen, bilkl, o âlim hak ile bâtılı karıştırıcıdır. Zira eğer hakkı söylemiş olsaydı, elbette (insanlar) ona buğzederlerdi.» [129]
Millete, vatana hizmet lafıyla siyasete atılan veya atılacak olan din adamları, yukardaki nakletmiş olduğumuz hakîkatlara nazar edib okumalıdırlar. Mübarek hizmeti bırakıb, dünya gayesi ile neler işlen¬diğine veya işlenebileceğine insafla düşünüb dikkat etmelidirler.
Büyükler sözlerinde rjuyurmuşturki:
«Rütbelerin en üstün ve kıymetlisi, ilim rütbesidir.»
Elmücadile sûresinin 17. ayetinide okuyalım. (Esasul iktibas, 17)
Bu şerefli rütbeye sâhib olan her peygamber vârisi din adamının, ilmin ve ilim adammm şahsiyet ve vekâraıa sâhib olmasını ve dîne, vatana, devlet ve milleti islâmiyeye faydalı olub, dünyada ve âhirette önderlik vasıflarını muhafaza ederek ebedî seâdete nail olmasını yü¬ce mevladan niyaz ederiz.
Tercümesi:
227- (30) EbîHureyre (R.A) denmervîdir,dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [130]
«Bir kimse, Allanın rızasını kazanmak maksadı ile tâlim ve tahsil edilmesi gereken ilmi, ancak ve ancak dünya nimetlerinden bir metâa kavuşmak için tâlim ve tahsil ederse; O kimse, kıyamet gününde cen¬netin kokusunu duyamaz.» [131]
İzahat
Bu hadisi şerifin hükmünü, bir nebzede olsa, hemen bir üstdeki hadisi nebevinin izah bölümünde yazmış idik. Fakat biz burada hadîsi şerifin hükmü ile ilgili bir kaç büyüğün sözlerini nakledeceğiz.
Sarih Alİyyül Kâri merhum şu satırları yazıyor:
«Tıybî merhum dediki:
«Bir kimse, dünya metamdan kendisine isabet etmesi ile beraber İlmi; Allanın rızası için öğrenirse, bu kişi hadîsi şerif deki veîdin (ceza¬nın) altına girmez. Zira AHâhm rızası İçin çalışırken, dünya nimeti ar¬kasına tâbi olab geliyor. Binâenaleyh dünya metâ-ı ona tâbidir.» [132]
Evet hakkın rızasını tahsil için ilim öğrenen bir kişiye, dünya nîmeti kendiliğinden zuhur eder gelirse veya ilme çalışan kişinin tak¬vaya sâhib olmasından dolayı, bilmediği bir yoldan dünya nîmeti ve rızkı gelirse, bu ilâhî rızaya manî değildir. Rizık ve nîmet külfet muka¬bilinde ilâhî bir lutufdur.
Netekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur : «Ve kim, Allâhdan korkarsa, ona {darlıkdan genişliğe) bir çıkış yolu ihsan eder. Birde ona ummadığı yerden rızık verir.»(Talak sûresi, 2-3)
Bir hadisi şerifde şöyle buyurulmuştur :
«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecektirki, o günde dinar (al¬tın) ve dirhem (gümüş) den başka hiç bir şey menfaat vermez.» [133]
Ulemâ ve meşayihi kiramdan Süfyânİ Sevrî (R.A) de şöyle diyor : «Erbabı hal ve erbabı takva indinde, daha evvel mal kerih görü¬lürdü. Fakat bugün müminin cenneti (ve îmanın bekçisidir).
— Eğer şu (elimizdeki) dinarlar (altınlar ve paralar] olmasın, bu melikler (padişahlar, emirler ve âmirler) bizi mendillerinin kiri yerine indirirler.
— Binaenaleyh bir kimsenin elinde altın, ve gümüş gibi mallardan bir şey bulunursa, onu ıslah etsin (onu korusun ve helal ticâretle artır¬sın) . Zira bulunduğumuz zaman, öyle bir zamandırki, ihtiyaç olduğu zaman, dînine sarf edeceği ilk şeydir.» [134]
Bu açıklama ve hükümlerden anlaşîmıştırki, kişi ilme çalışırken rızayı ilâhiyi tahsil gayesi ile çalışacaktır. Dünya ve dünhalık gayesi olmayacaktır. Fakat ilme çalışırken veya ilmi öğretirken dünya ma¬lından zuhur eden nimetler veya her hangi bir sebeble malın ilim sa¬hibine gelmesi, ilmin dünyalığa değil mal ve dünyanın ilme tabî olma hâlidirki, bu bir nevi maddenin mânâya tâbi olması hâlidir. Çünkü dünyaya hizmet edene, dünya meşakkat ve sıkıntı olur. Dîne hizmet

eden kimseyede, Dünya hizmet eder.
Halikı zülcelâle isnad edilen eserde : «Ey dünya! bana hizmet ede¬ne, hizmet et ve şana hizmet edene, meşakkat ol.» vârid olmuştur. [135]
Madde, mânâsız ve mânâda maddesiz, âhiret dünyasız ve dünya âhiretsiz olmayacağına göre, normal-bir haldir. Ruh ile bedenin bir birlerine bağlı olması gibidir. Netekim büyükler bir sözünde şöyle demişlerdir:
«Dünya, âhiretin tarlasıdır.»
Bir kimse, ilme çalışacağında mutlaka iyi niyyete sâhib olub, sâde ve sâde dünyalık maksadı ile olmamlıdır. İyi niyyetle ilme çalışmayıb, sırf dünyalık için ilim tahsil eden kişinin ilmi lehine değil, aleyhine olur. Bu takdirdede îzâhına çalışdığımız had'si şerifde belirtildiği üzere cehennemi boylar.
Şârih Aliyyülkârî merhum aynı hadîsi şerifin altında şu satırlarıda yazmaktadır.
«Hasanı Basrîden rivayet olunmuştur. Hasanı Basri (R.A) bir şahsı ipin üzerinde oynar gördü. Hemen dedîki:
«Elbette bu adam, bizim ashabımızdan hayırlıdır. Zira bu adam, dünyayı dünya ile yiyor. Bizim ashabımız (ilim adamlarımız) ise, din İle dünyayı yiyorlar.» [136]

Evet ipi sekerek veya ipin üstünde zatı sungur gibi yürüyerek oy¬nayan adam, bu yolla para alırsa, dünyalığı, dünyalık oyun ve emekle kazanıyor. Fakat dîne hizmet için ve Allanın rızasını tahsil gayesiyle olması gereken ilmi, dünyaya âlet eden kişi, elbet daha kötüdür. Böyle olanlarımızı Allah ıslah etsin. Amin.
Tercümesi:
228- (31) İbntMes'nd (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûiüllah (S.A.V) buyurdu:
«Benim sözümü İşitip hıfzeden, kalbine yerleştirmiye devam eden ve o sözümün îcabı ile amel eden Kulun huyunu ve yüzünü Allâhü teâla güzelleştirip süslendirsin; Binâenaleyh ilmi fıkhı (İslam hukuku¬nu ve şeriat ilmini) hâmil olan pek çok kimse, (âmil olmadığından) fakın değildir. Ve ilmi fıkhı hâmil olan pek çok Kimsede, kendisinden daha fakın kimseye ilmi fıkhı tâlim ve tebliğ eder.
— Üç haslet vardırkl, bu üç haslet müslümanin kalbini ve hile hâin lige sevk etmez (onlarda şunlardır); ı '
a) Allah için amelin ihlaslı olması,
b) Müslümanlar için hakkı tavsiye ve nasihatda bulunmak,
c) Ve Müslümanların Cemaatına sarılıb ayrılmamaktır. Zira müs-lümanların duaları, kendilerinden başkalarını îhâta edib kablar.» (Hadîsi, Şafiî ye Beyhakî medhalinde rivayet etmiştir.)
229- (32)Bu hadîsi, Aftmed, Tinnizî Ebû Dftvud, îîmi mâce ve Dârİmî Zeyd bin Sânitden rivayet etmiştir. Ancak Tirmizî ve EM Dâ-vud, hadîsi şerifin aşağısında; Üç haslet vardırki, bu Üç haslet müslü* manın kalbini hile ve hainliğe sevk etmez...» Cümlesinden sonuna ka¬dar devam eden kısmını zikretmemişlerdir.
Tercümesi
230- (33) İbnİMes'ud (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) den işittim, diyordu:
«Allâhü teâla, bizden bir şey işidibde işittiği gibi başkasına tebliğ edenin yüzünü nurlandirsın, tebliğcinin pek çoğu işiten kimseden hıfz¬eder.»
231- (34) Bu hadisi, Dârimî Ehidderdâdan rivayet etmiştir. [137]
İzahat
Hadîsi şerifde, Resulü ekrem efendimizden sözü, fîli ve takriri gibi sünnetlerden bir şeyi bizzat veya bil vâsıta işiten bir kimse, işittiğini olduğu gibi başkasına tebliğ ederse, o kimsenin yüzü, nuru ilâhi ile nurlanmasi taleb ediliyor. Efendimiz, bir üstteki hadîsi nebevîdede •çok câzib dua ve beyanda bulunmuştur. Her iki hadîsin kısa izahım yapmaya çalışalım.
Yani, Peygamberimizin hadîsini duyan ve bilen bir kişi» onu baş¬kasına nasihat ve tebliğ yolu ile öğretirse, Allâhü teâla o kimsenin yüzünü belli bir şekilde güzelleştirerek mırlandırsm ve sürürlandır-sm, demektir. Çünkü o kimseye Allâhü teâla iyiliği ve hayrı başkala¬rına dileme ilmini ve marifetini nimet olarak ihsan etmiştir. Bu ha¬liyle dünyada insanlar arasında takdire değer bir mertebeye erişmiş¬tir. Ahiretdede, cenâbu hakkın lutfu ihsanına lâyık bir kul olmuştur.
Böyle iyi niyyetli, güler yüzlü, tatlı sözlü, insanların hayrını dileyen hir kişiyide, hem Allâhü teâla sever ve hemde Peygamber efendimi¬zin kıymetli duasına mazhar olarak, yüzü nurlu ve sünıriu olur.
Denildiki, Burada {Hadîsi şerifde} ki güzellik ve sürurdan mu-rad: Kadri kıymet ve mertebe, demektir.
Neîekim bir sözde : «İhtiyaçlarınızı, yüzleri güzel (güler ve beşiş yüzlü) olanlardan taleb ediniz.» Şeklinde gelimştir. [138]
Yani, ihtiyaçlarınızı, insanlardan kadru kıymet sahibi, hal ve ah-valdan anlayan, kadir Şinas kişilerden isteyiniz. Zira böyle kişiler, in¬sanların hafızalarını yenileştirir, dînin güzelliğini nakleder ve insan¬ları dâveî ettiklerine kolayca çekebilirler. Aynı zamanda ihtiyaç arze-derilerm isteklerini imkan dahilinde iyi karşılarlar ve icra edib iş biti¬rirler.
Denildiki : Allâhü teâla Resulünün duasmı kabul etmiştir. Zira bu duanın semeresi olarak ehii hadîsin yüzleri, insanların en güzel yüz¬lüleri ve en güzel heyetli oldukları görülmektedir.
Süfyan bin uyeyne (R.A) den Mervîdir, dediki: «Hadîsi şerif taleb eden her hangi bir kimsenin yüzü, maddeten ve manen mutlaka en güzel şekildedir.» [139]

Resulü ekrem efendimizin mübarek duasının hak tarafından kabul edildiğini bizde gördük ve hâlâda görmekteyiz. O yaşlı başlı gerçek-den din direği menzilinde âlim ve ilmi ile âmil din mücâhidi üstadla-nmızdan, hakkı râzî olacağı şekilde dîni yaymaya ve halka öğretmeye yılmadan devam eden nasîhatcı üstadlanmızı ve büyüklerimizi, hep nur yüzlü ve dînî bir oteriteye sahih heybetli, sevilen ve sayılan kişiler olarak gördük. Ne mübarek zatlardıki, hiç fark gözetmeden ve hiç kork¬madan islâmı tebliğ ederler ve tebliğ ettiklerimde yaşarlardı.
Halbuki onlar, büyük bir yıkımdan ve fitneden çıkıb gelmişler. Hayatlarında anam babam günleri yaşamışlar, yinede dînî irşada de¬vam etmişler ve o günün zâlimlerine, dînin hükümlerini eksiksiz bir şekilde duyurmaya çalışmışlar. Hayat memat hadiseleri ilede karşılaş¬mışlar, yinede hakkı söylemekten yılmamışlar. Bu büyüklerrp dîni yay¬mak ve hakkı dikmek emeUyle öyle yapmaları, dünyada en güzel yüz¬lü, nurânî bir heyet ve heybetle yaşamalarına ye âhirettede Peygam¬berlerden sonra Allâhm indinda en kıymetli ve en çok iltifat ve yetgi verilecek muhteremlerdir.
Kıyamete kadar bakî ve dâim olacak dinimizin, millet ve memle¬ketimizde devam etmesi için, dinîmize ihlasla bağlı ve inandıklarını yaşayarak dîni mübîni islâini yayan ve yayacak olan gerçek din nuV câhidlerinin devam etmesini, yüce mevîâdan niyaz ederiz. İnşaallâlv mübarek Peygamber efendimizin duasının kabulü gibi, bizim duamızın kabulünüde yüce mevîâdan umud eder bekleriz.
Nasihat: îrâdetülhayri, lilğa/ri=Haynr başkasma tavsiye edib dile¬mektir.
Dînin dâim ve kâim olması, nasihat ve irşada bağlıdır. Bir millet ve memleketde dînin yaşaması ve" dünyevî uhrevî seadetin sağlanma¬sı, yine nasihat iledir. Onun için, mü salınanların ruhlarına hitap eden, cehâletden kurtaran, hak ve hukuku L 'ldirib yaşatmaya çalışan, hakikin tebliğci mürşidlere çok ve çok ihtiyaç vardır. «İyi söz, yılanı deliğinden çıkarır» kabilinden nasıhatcılar en sevimli kişilerdendirler.
Nasihat ve irşadın lüzum ve faidelerîni beyan eden, âyeti kerime ve hadîsi şerifden bâzılarının meallerini zikredelim.
Nasihatin müminlere fayda vereceğini beyan eden âyet meali şöy¬ledir : (Zariyat sûresi, 55)
« (Habîbim!) Sen, kur'an ile nasihat eî, zira elbetde nasihat mü¬minlere fayda verir.»
Nasihat ve öğüdün fayda vereceklere, nasihat etmek gerektiğini beyan eden âyet meali:
«O halde (Habibim!) eğer nasihat fayda verirse, hemen nasihat et.» (El'âlâ sûresi/9)
Bu âyeti kerimenin tefsirinde şu manâlarda vardır:
«Nasihat fayda vermesede, hemen nasihat et.» [140]
Diğer bir ifâdede şöyledir:
«Nasihat ve öğüt fayda verdiği müddetçe, nasihat ve öğüd ver.» [141]
Allah için, din için nasîhatda bulunmak bir emri bilmâruf ve nehyi anil münker olması hasebiyle, Akâid kîîablarından, «Celâl» adlı eser¬de şöyle yazılmıştır.

«Mârufu (iyiyi ve doğruyu), emretmek, emrolunacak şeye tâbidir. Binaenaleyh eğer emrolunacak şey vâcib ise; emretmek vâcibdir. Eğer emrolunacak şey mendüb ise, emretmek mendübdür (şerhde haram olan mûnkerin nehyi vacibe, mekruh ise, mendübe irca edilmiştir.)
— Ve bu iyiyi emretmenin (keza kötüden nehyetmenin) şartı, o vazîfe yapıldığında fitneyi mûcib olmamak ve söylenenin kabul edile¬ceği zannedilmektedir.»
Hayatî bir tehlike olması muhakkak olan veya kabul edilmeyeceği zannı gâlib olan hükümleri tebliğ etmek, vâcib değildir. Belkide çekinib susmak lâzımdır. Bu hususu belirten yukardaki El'âlâ sûresinin doku¬zuncu âyeti kerime gibi âyeti kerime ve hadîsi şerifler vardır. Fakat böyle olmakla beraber, din, nasîhatla kâim ve dâim olduğu için, her müslüman haddini aşmadan vazifesini yapmakla mükellefdir.
Nasihat ve öğüdde bulunan kişilerin mutlaka kendilerinide unut¬mamaları gerektiğini beyan eden âyet meâlide şöyledir:
« (Ey nasîhat ve öğütçüler!) siz, İnsanlara iyiliği (gerçeği ve doğ¬ruyu) emredersinizde kendinizi unuturmusunuz?. Halbuki kitapda okur¬sunuz. Hâla aklınızı başınıza almiyacaknusınız?.» (Bakara sûresi, 44)
Hâdîmî merhum «Eyyünel veled Şerhi» adlı eserinde Cazâlî mer¬humdan naklen şu satırları yazıyor:

«Artık îsâ aleyhi-sselâma Allah tarafından denileni İyi düşün : «Ey meryemin oğlu! Nefsine vaaz et. Eğer nefsin ettiğin vaazu na¬sihati kabul ederse, hemen insanlarada vaazu nasihat et.
— Şayet nefsin vâazn nasihati kabul etmezse, Rabbinden utan.»
— Bu sebebden için denilmiştirki:
«Vazu nasîhatlann en güzeli, ey nasîhatcı! ewela kendi nefsine nasihata başlayıb, o nasihatiyin icrasınf yapmandır.» [142]
Gazali merhumda diyorki; Böyle olmakla beraber, bir kimse, na¬sihat etme üe vazifelendirilmekle ibtilâ olunursa, konuşulan kelime ve ibarelerde güçlükler, rumuzlu ve efsânevî asılsız sözlerden uzak, din¬leyiciyi sıkmayacak, rahatça anlayabileceği hak ve doğru sözleri en açık ifâde ile yapmak,
— Birde vazu nasîhatda bulunan kişinin gayesi, hak rızası olma¬lıdır. Vaazında halkın teveccühünü kazanıp meclisde halkı çoşdurmak, heyecanlandırarak yaka paçalarını açıb bağınb çağırma gibi halleri sağlayarak insanları dünyaya meylettirme arzusu ve gayreti olmama¬lıdır. Mâsiyetten îtâata davet etmelidir. Hırs ve tamâdan uzaklaşıb hakka ve takvaya çağırmalıdır. Kötü ahlakdan iyi ahlaka ve dünyadan âhirete yöneltib âhiret sevgisini sağlamalıdır.»
Hak tavsiye eden kimseler, aslında ewela kendisi amel edib son¬ra halka tebliğ etmelidirler. Fakat bâzı hallerde kendileri yapmazlar, yinede nasihata devam ederler, İnsanları, dinden, nefret ettirmeyib rağbet etmelerini sağlamalıdırlar.
Meselâ : Maddeten fakir olan din adamları, zekat ve hac farizası¬nı işlemedikleri halde, bu mes'eleler hakkında nasihat ederler ve et¬mek mecburiyetindedirler. Öyle ise, din adamı ve nasîhaîcı kişiler, mümkin olanları kendileri işleyib ondan sonra başkalarına tavsiye etmelidirler. Şayet kendileri işleme imkânına sahîb olmazlar veya ihmalcılıklarmdan dolayı işlemezlerse, yinede nasîhata devam etme¬leri caizdir. Ancak nasihat etmeye yetgi ve kâbiliyyeti olmayanlar, yapamazlar.
Bir hadîsi şerif de şöyle Duyurulmuştur.
_ «İnsanlara hüküm beyanım, Ancak emir veya vazifeli memur ve¬ya cidalci (çekişgen) kimse yapar.»
Dînin nasîhatdan ibaret olduğu bir hadîsi nebevide şöyle buyurul-rmıştur:
«Dİnr nasihattir. Din, nasihattir. Din, nasihattir.»
— Üç sefer söylenen bu sözden sonra ashabı kiram sordular : «Ya Resûlellah! kim için nasîhatdır?»
— Resûlüllah (S.A.V) buyurduki:
' «Nasihat, Allah içinf kitabı için, Resulü için, müslümanlann imam-lan (reisleri ve âmirleri) ve bütün avamları içindir.» [143]
Allah için nasihat, Alâhü teâlanm zâtı ilâhi ve sıfatı ilâhilerine inanıb, kemal sıfatlarla muttasıf ve noksan sıfatlardan münezzeh ol¬duğu, onun emirlerine itaat, nehiylerinden kaçınmak suretiyle, kulluk yapmanın yollarını beyan etmektir.
Kitabı için nasihat ise, Kur'anı kerimin Allah kelamı olduğuna inanmak suretiyle hükümlerine sadâkatla bağlanıb amel etmenin lu-zûmunu, o kitabı okuyub hiç bir hükmüne muhalefet edilmemesi ge¬rektiğini tavsiye etmektir.
Resulü için nasihat, onun hak tarafından elçi olarak gönderildiğini tasdik edib, getirdiği bütün hükümleri İtirazsız kabul edib buyruklarına sarılmayı, onun sünnetlerine ve ehli beyt ile ashabdaruolan ümmetine sevgi ile bağlanıb her l^ak ve hükme riâyet etmenin luzûm.u gibi hü¬kümleri belirtmektir.
Emirler ve insanlar için nasihat ise, onların hakka riâyet etmele¬rine yardımcı olub ikâz etmek, iyi ve mâruf olan emirlerine itaat edib bağlantı ve irtibata devam etmek, kötü olan emirlerine itaat etmeyib onları kötülüklerden kaçındırmaya çalışmak, iyi yolda müslümanla-rm kalblerini o emirlere ülfet ettirmek, onlara hak ve adalet üzere
hüküm vermesini sağlamak ve zulmün ve zâlimlerin fena âkibetlerini telkin etmek gibi nasîhatlarda bulunmaktır.
Evet hak ve. hakikati tâlim ve telkin eden nasîhatcı kişiler vâr oldukça, dîn, îman, islâm şeriat, millet, islâm cemâati ve o cemaatın yaşadığı vatan ve devletde vâr olur. Bu sebble dîni tebliğ edici gerçek mücâhid ve mürşidler, bir milletin temel taşı, ruhlarının nuru ve fi¬kirlerinin hayatıdır.
Böyle mücâhidler, Kur'anı kerimde şu âyetle takdir ve tafsif edi¬liyor :
«Onlar (AUâhın sevgilileri), Allah yolunda cihâd ederler ve hiç bir kınayanın kınamasından (dedikodusundan) çekinmezler. Bu Alla¬nın lutfu Uısânıdırki, onu kime dilerse ona verir. Allah İhsanı bol olan ve en çok bilendir.» (Mâide sûresi, 54)
Diğer bir âyeti kerime meali şöyledir:
«Ey îman edenler! Allâhdan korkan. Ona yaklaşmaya vesile ara¬yın ve onun yolunda cîhad edin, tâki muradınıza eresinlz.» (Mâide sûresi, 35)
îslâm cemâatini toplayıb birlik halinde dîne, millete, devlet ve vatana hizmet etmenin en güzel yolu nasihat ve irşaddır. Tatlı dil, ya¬pıcı ve hakkı dikici, bâtıl ve hurafeleri yıkıcı, islâm cemaatını hakkın etrafında toplayıcı, her türlü tefrikadan ve tefrikacılıktan uzak, «Ye-düllâhi Alelcemaati-AUâhın kudret ve yardımı müslüman cemaatın üzerindedir.» Hadîsini yaşatan, birleştirici ve sevişmeyi temin- eden hak dellâlı mücâhidler! Kur'anın medlul sena ettiği mürşidler, önder¬ler ve Peygamber vârisleridirler.
«Nasihatcıda, güler yüz, tatlı söz* ve apar göz olmalıdır.» denilmiş¬tir.
Bu yolun önderi ve baş kumandanı, sevgili Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimizede, cemaatı müslimîne öğüt vermesi husu¬sunda halıkı zülcelal bir âyeti kerimesinde şöyle buyurmuştur :
«işte (Habibim!) sen, Allâhdan bir esirgeme sâyesindedirki, onlara (Ashabına) yumuşak davrandın. Eğer (faraza) sen, kaba ve kati yürek¬li olsaydın, muhakkak onlar etrafından dağılıb gitmişlerdi.» (Alî İmran sûresi, 159)
Öğüt vermenin üslüb ve metodlanm belirten diğer bir âyeti keri-mededе şöyle buyurulmuştur:
« (Ey habîbim!) İnsanları, Rabbiyin yoluna hikmetle (hakkı açık¬layan ve şüpheleri gideren sağlam delil ile) ve güzel öğütle davet et ve onlarla mücâdeleni en güzel yol hankisi ise, onunla yap..»s(Nahl sûresi, 125)
Hak dâvetcisi ve din.tebliğcisi kimselerin, davet ve nasihatlarının en iyi yol ve amel olduğu bir âyeti kerimede şöyle beyan edilmiştir :
«(İnsanları) Allâtıa davet eden ve (kendiside) iyi amelde bulunan ve ben elbette müslümanlardamm, diyen kimseden daha güzel sözlü kimdir?» (Fussılet sûresi, 33fc
Bu son âyeti kerimede, müezzin, imam-hatip, vaiz, müfti, Kur'an muallimi, dîni öğretip tebliğ eden her hanki bir müslümanin, en iyi ve en güzel söz, amel ve davada bulunduğu beyan Duyurulmaktadır.
Öyle ise ey din dâvetcileri meslekdaşlanm ve ey müsltiman kar¬deşlerim! Bu kıymetli ameli ve o amel ile meşkul olanları, takdir ede¬lim, îmanımızın iktizasını yapalım.
En neticeli ve uyarıcı öğütlerden biriside, ölümdür. Bir hadîsi ne¬bevide Resulü Ekrem (S.A.V) efendimiz şöyle buyurmuştur :
«Vaiz yönünden ölüm kâfidir.» [144]
Bu hadîsi şerifin hükmü, beşer hayatında çok görülmüştür. Hâlâ da görülmektedir. Fek çok azgın ve zavallı ahlaksızlar, kendi yakınların¬dan ölen olunca, îkaz olub, ıslahı nefis yapanlar görülmektedir.
Ölümden ve ölenlerden ibret alıb, ıslahı nefis yapmaya çalışan¬larda olmuştur.
Meselâ : Emevî halîfelerinden Ömer bin Abdul'azlz merhum, bâzı âlimlere bana nasihat edin, dediği zaman : Alimler demişlerdirki : «Sen, halîfesin, mutlaka Öleceksin.» —Halife, nasihati bana ziyâdeleyin, diyor:
— Bâzı bilginlerde diyor:
«Ademe (aleyhisselâma) kadar babalarından hiç bir ferd kalma¬mıştır, mutlaka Ölümü tatmıştır. Binâenaleyh senin nevbetinde (ölüm sıranda) mutlaka gelecektir.
— îşte bu cümleyi duyan halîfe Ömer bin Ahdül'aziz (R.A) ağla¬mıştır.» [145]
Şu halde mümin; nasihat eden âlimden, ölümden, ana babanın ve büyüklerin öğütlerinden, bela ve musibet ihtilasının derslerinden îkaz olub uyanmalıdır. Aksi takdirde cehennem ateşi ile cezalandırılır. Çün¬kü dünyadaki öğüt ve nasîhatcılardan îkaz olub uyanmayanlarm, en son terbiye ve öğüt yeri, Cehennem ateşidir.
Cenâbu hak, bütün mümin kardeşlerle bizleri, bu elim azabdan korusun. Amin.
Tercümesi:
232- (35) İbnİ Abbas (RA) dan menidir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: -
«Benden hadis rivayetinden kaçının, ancak hadisin, hadis olduğu¬nu bildiğinizi rivayet ediniz. Zıra bir kimse, benim üzerime bilerek ya¬lan söylerse, o kimsenin varacağı yer, cehennemdir.»
(Hadîsi, Tirmizî rivayet ermiştir.)
233- (36) Bu hadîsi, İbnl mâce; İbnl mes'ud ve câbirden rivayet etmiştir, fakat hadlsde : «Benden hadis rivayet etmekten kaçının, an¬cak hadisin, hadis olduğunu bildiğinizi rivayet ediniz.» Cümlesini ztk-retmemiştir.
(Not: Bu hadîsi şeriflerin, bir nebze îzahatı, birinci cildde ve bu cildin baş tarafında 198-199 hadîsi şeriflerde zikredilmiştir.)
Tercümesi:
234- (37) İbniAbbas (R.A) den mervîdir, dedi î
ResulüUah (SJV.V) buyurdu:
«Bir kimse, Kur'an hakkında (Kur'anı kerimin hükmünde) kendi

ile hüküm beyan ederse, o kimsenin varacağı yer, cehennemdir.»
Diğer bir rl vâyetde: [146]
«Bir kimse, Rur'anda (Kur'aıun hüku^ı^ ^ugisi olmadan derse-(hüküm verirse), Mak'adını (oturak ve minderini) cehenneme koy-, sun (varacağı yer cehenemdir).» [147]
İzahat
Yani, her hangi bir kimse, luğat ehlinin, Şer'i şerife mutabık; arafr-ca kavâid, tefsir, fıkıh, hadis, sebebi nüzul, nâsıh ve mensuh gibü ilim¬lerin ehillerinin nakil ve beyanlarını araştınb Öğrenmeden, kendi nef¬sinin arzusuna göre Kur'an âdetlerine mâna verir ve hükümler çıkarır¬sa, nakla uygun olmayacağından kendi reyinde hata ve yanlış hüküm¬de bulunur. Çünkü, aklın, kendi başına hakikatleri doğru bir şekilde anlaması, imkansızdır. Yanlış hüküm veren böyle kişinin varacağı, yer, hadîsi şerifde belirtildiği üzere, cehennemdir.
. îşte bu sebebden Kur'ana mâna verib hüküm beyan edecek kim-se^mutlaka arabî luğat, sarf, nahiv, mantık, maâni, beyan, bedî, tefsir, fıkıh, hadîs ve bunların usullarını bilmesi gerekir. Bilhassa nurlu as¬rın ve oruı tâkib eden asırların müctehidlerinden ashab, Tabiîn ve tebe-i tabiînden olan mûfessir, muhadis ve fakihlerin nakıllanm ve beyan ettikleri hükümlerini, iyi öğrenib âyeti kerimelere mâna verib hüküm beyan etmekte isabetli olmasını sağlamalıdır.
Selefi sâlihînin bilgilerine ve Kur'an diline vâkıf olmayan kimse, Kur'an kıssalarını, müteşâbih âyetleri ve Kur'an ahkamlarını hakkı ile bilib isabetli beyanda bulunamaz.
Bu izahatın daha genişi, birinci cildin 195, hadîsin îzah bölümünde zikredilmiştir.
Tercümesi:
235- (38) Cündüb (R.A) denmervîdir,dedi: Resûlüllah (SJLV) buyurdu:
«Bir kimse, Kur'an hakkında kendi reyi (kendi görüşü) ile hüküm beyan ederse, isabet etse dahî, elbette o kimse hata etmiştir.» (Hadîsi, Tirmizî ve Ebû Dâvud rivayet etmiştir.) [148]
İzahat
Râvî Cündüb (R.A), kendisi «Cündübül hayr» lakabı ile lakablan-mış ve künyesi Ebû Abdillahdır. Bağlı olduğu silsile ve sülâle, Cündüb bin Abdillah bin Süfyan elbecelî el'alakî veya el'alefî dir.
Becîle kabilesinin bir batru olan alaka aşîretindendir. Peygamber efendimizin ashabmdandır. Kırk üç (43) hadîsi şerif rivayet etmiştir. Cihad maksadı ile bir zaman küfeye gelmiş, sonra Basraya geçmiştir. Oraya mıs'ab bin Zübeyr ile beraber girmiştir.
Küfe ve Basra tâbiîninden pek çokları, bu zatdan hadis rivayet etmiştir. Bu cümleden olarak Hasanı Basrî ve ibni Şîrîn Hazretleri ha¬dis rivayet etmişlerdir. Mis'ab bin Zübeyr (R.A) m fitnesi ânında ve¬fat etmiştir. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerife, çok dikkat etmek gerekir. Zira şeriat ilmini anlayabi¬lecek bir ilmî bilgisi olmayıb, sâde kendi görüş ve düşüncesi ile Kur'¬ana mâna verib hüküm beyan eden kimse, rey ve hükmü isâbetde et¬se, yine kat'iyyet ve kesin bilgi ile hüküm verilmediğinden hatalıdır. Tahminî, kararlamaya ve zekâya dayanılarak verilen hüküm, çok bü¬yük günah ve tehlikelidir.
Bir üstdeki hadîsi şerifin îzah bölümünde bir kısmının isimlerini saydığımız ilim dallarının, en az onbeş (15) adedini bilmek gerekir. O onbeş ilmin isimleri şöyledir :
«Lügat, sarf, nahiv, iştikak, meânî, beyan, bedî kıraat, esbabı nü¬zul, kıssalar, Nâsih, Mensuh, fıkıh, hadis, v& tefsir ilmi ile bütün ilim¬lerin bir ilâhî bağışla olmasımda bilmektir.»
İşte bu saydığımız ilimlere vâkıf ve âlim olan her bilgin kişi, Kurb¬ana mâna verib tefsir edebilir. Bu bilgilere sahib oldukdan sonra Kur1-anı kerîm âyetlerine rriâna verib tefsir ettiğinde, isabet ederse, iki se-vab alır. Hata ederse, bir sevab alır. Yani, Şer'i hükümlerin istinMtın-da müctehidlerin ictihadları karşısında aldıkları ecir gibi,
olur. Çünkü bütün ilmî gayreti ile çalışib. emek sarf etmiştir. Hakkın izharı için sıkıntılara mâruz kalmıştır. Böyle oluncada, ilâhî ecre nail olmak, hakkıdır.
Evet ilmî otoriteler, Kur'anı kerime mâna verib tefsir edebilirler. îlmî otoriteye sâhib olmayanlarda, bildikleri ile amel eden ilim sahih¬lerinin tefsirlerini okuyub onların beyanlarını nakledib açıklamalıdır¬lar.
Tâkib edilecek yol ve hakikat böyle iken, bulunduğumuz asırda pek çok sivri akıllı, ilim zırhına bürünmüş câhillerin ahkam keser davra¬nış ve iddialarına şâhid olduk ve hâlâda oluyoruz.
Kur'an âyetlerine kendi rey ve görüşlerine göre mâna verenler ola¬cağını bilen Peygamber efendimiz, izahına çalışdığımız mübarek sözü gibi pek çok sözler buyurmuştur.
Kur'anın lafız ve mânasına hiç muvafakat etmeyen ve münâse¬beti olmayan tevillerle mâna verenler, zaman zaman görülmüştür.
Meselâ : Râfiziler (Şiîler), sûre-i Rahmanda «Elbahreyn» kelime¬sini, «AH ve Fâtmıa» olarak tevil etmişler. Keza yine aynı sûrede, «El-lûlü-ü vel mercan» kelimesinide «Hasan ve Hüseyin» ile tevil etmiş¬lerdir. Bunların bu tevilleri, nefislerinin arzusuna uyub cahillik ve ah¬maklıklarından başka bir şey değildir. [149]
Bunlar gibi arzu ve emellerine göre, âyeti kerimelere manâ veren câhillere,_günümüzde pek çok rastlanmaktadır.
Yüksek mevkide bulunan ve kendisini ehli takvadan sayan câhilin birisi, Araf sûresinin yüz yetmiş dokuz (179) uncu âyeti kerimede in¬san ve cinnîlerden kalbleri olub anlamazlıkdan gelen, gözleri olup görmezlikden ve kulakları olup duymazliMan gelenlerin cehennem için yaratıldıkları beyan buyurulan âyeti kerimeye :

«Efendim bizler ne yaparsak yapalım. Biz cehenneme gitmeyece¬ğiz.. Allah bizi ateşe atmayacaktır. Çünkü Allâhü teâla kitabında ce¬henneme atmak için âhiretde yeniden kalbsiz, gözsüz ve kulaksız in¬sanlar ve cinnîler yaratacaktır... gibi» Câhilce mâna verib hüküm be¬yan ediyor.
Bu sapığın beyanı her yönüyle yanlış ve batıldır. Zira suçsuz yeni yaratılacakların azablanmasmda hâşa Allanın zulüm yapmasından bahsediyor.
Samda bir zatdan dinlemiştim, diyorduki:
«Bizim burada bir zındık dede vardı, yer yüzünde yaşayan bütün insanlar cennete girecektir. Çünkü insanlar keremli ve şerefli olarak yaratılmıştır... gibi... ifâdeler de bulunur ve delil olarakda insanların suret ve endam bakımından bütün varîıkdan daha biçimli ve iyi şekil¬de yaratılışa olduklarını beyan eden âyetleri-okuyor.»
Böyle sapık ve zındık düşünceli adamlar, her asırda olmuş ve kıyamete kadar olacaktır. Çünkü Peygamber efendimiz,-bu ümmetin yetmiş üç (73) fırkaya ayrılacağını ve yetmiş ikisinin cehennemlik olub, kendisine ve ashabına tâbi olan tek bir fırkanın cennetlik olaca¬ğını muhtelif sözlerinde buyurmuştur.
Bu hususu beyan eden hükümlerin biraz genişi, birinci cildin 342. sahifesinde ve «îslamda Evliya Mes'elesi ve Hârikalar» adlı eserimiz-dede zikredilmiştir.
Meslekdaşlarla bir toplantıdayız, birisi geldi konuşuyor. Sözü çe¬virdi evirde îctihad meslesine getirdi. Günümüzde direk âyet ve ha-disden hüküm çıkararak, mutlak ictihad iddiasını söyledi. Bu iddiayı savunan aynı adam, Kur'anı kerimin âyetini yazılan not defterinden yanlış okuyordu. Ezbere değil yüzünden dahî doğru okuyacak kabiliy-yet de değildi. Kur'an âyetlerinin harekeleri kaldırılsa veya hareke¬siz olarak yazılsa, doğru okuyamayacak kâbiliyyeteydi. Hadîsi şeriflerin mânalarını, altındaki tercümelerini okumak suretiyle beyan ediyordu. Gözünü satırdan kaldırınca hemen ayağı kayıyor, yanlış mâna veri¬yordu. Bu haliyle okumuş câhil utanmadan ictihaddan bahsediyordu.
Top yekun meslekdaşlar, cahilliğini, rezilliğini ve bu mes'eleleri konuşmaya dahi hakkı olmadığını en kesin ifâde ve beyanlarla anlat¬mışlardı. Kendiside o mes'eleyı açtığına çok ve çok peşiman olmuş ve özür dilemişti.
Aynı tipde ve aynı kâbiliyyetde veya bir az şeytanî bilgisi olub amel ve ahlakı sıfır denecek derecede pek çok fâsıklar, kendilerini allâme görerek, zaman zaman söz,yazı ve iddialarla bu fikri ortaya atmakta¬dırlar. Öyleleri varki, güya sosyoloji, Pisikoloji ve hukukçu âlimlerin¬den müteşekkil bir ictihad şûrasından bahsedenler, maalesef görül¬mektedir. .
Günümüzdeki hukukGUlann, iktisadcı, sosyoloji ve pisikoloji bil¬ginlerin pek çokları, inanç, amel ve ahlak bakımından islamla bağdaşmayacak şekildeki hal ve durumları meydanda iken, nasıl bu iddia ortaya atılıyor?. Hatta bunlardan bir çokları, islamı ve müslümanları «Şeriat ve şeriatçıları» diyerek kötüledikleri gayet açıkdır. Müslüman¬ları, kâfirlerden aşağı gören tipinden kişilerdirler.
îmanın esaslarına inanmayan, îslâmm şartlarını yaşamayan, ki¬tap ve sünnetin dillerini ve icmâ-i ümmetle kıyası fukaha hükümlerini bilmeyen ve bu hakikaüara inançlı saygılı ve bağlı olmayan bir takım ilim zırhına bürünmüş fâsıkların ve belkide kâfirlerin, islam hakkında ictihad iddiasında bulunmaları, ya delilik, ya fesadlık, ya mülhidlik ya zındıklık ya ahmaklık ya cahillik, ya abdallık ya fasıklara dalkavukluk yapıp dinde taviz vermek veya şeytan öuzaklı hak hukuk ve islam düşmanlığı yapmak olabilir. Başka nasıl îzah edilebilir?.
Asırlarca evvel geçen ve nurlu hayata günümüzden, çok ve çok yakın zamanda yaşayan, gerçekden âlim ve ilmi ile âmil olan âlim¬lerden imamı Gazzâlî, âmidî, ibni hâclb ve Fahruddini Râzi gibi mer¬humlar, mutlak ictihad hakkını kendilerinde bulamadıkları gibi, hicri dördüncü asırdan sonra ictihad yapacak kabiliyyetlerin gelmediğini ve geiemiyeceğini savunmuşlardır. Yani ictihad kapısı kapanmamış¬tır ve fakat ictihad yapacak kabiliyyetler gelmemiş ve gelmesi güç-dür, demişlerdir.
Ashab, tabiîn ve onlardan sonra gelen müctehidlerin yaptıkları mutlak ictihad hükümlerine, «Mes'eleyi mes'eleye ictihad etmek» her devirde olmuştur ve hâlâda olmakda ve olabileceği beyan edilmekte¬dir.
Bu yol açık ve bu yolu anlayıb hüküm beyan etmek, ehilleri için daha rahat ve kolay olduğu ortada iken, teklikeli ve güc yolu savun¬maya gerek yoktur. Hak ile

meşkul olan ve hakkı savunan gerçek din âlimi, elbette bu ana cadde hâlini tâkib eder, haddini bilir. Kendini dünyada, fâsık ve tacirlerden sakınır, âhiretdede cehennemlik olmak-dan korur.
Zira günümüzde böyle mutlak ictihaddan bahsedenlerden, bâzı¬ların, gayet açık şekilde görmüşüzdür. Cenâbu hak Kur'anı kerimde : «Eğer (Faizciliğe) tevbe ederseniz, mallarınızın başlan (hiç fazlalık ol¬madan ana sermayeleriniz) yine sizindir.» Buyurmakda iken, tutuyor, «Faiz helâl» diyerek hüküm kesiyorlar ve bu hükmü kesenler, sözde ilim adamı geçiniyorlar. Halbuki görüldüğü ve bilindiği üzere, mal, para ve emsalini veren kimseler, hiç bir fazlalık olmadan başı basma, ölçüsü ölçüsüne aynı ana sermayesini alacaktır.
(Bak, Bakara sûresi, âyet: 279)
Yukarıda 206, hadîsi şerifin izahat kısmında beyan ettiğimiz hac farizasını edâ eden müslümanlara, kurbanların harem dâhili olan mi-na ve mekke-i mükerreme veya civarında kesilmesini açıkça beyan buyurduğu ve müctehidlerde öyle yazdıkları halde, Allâhü teâla israf olacağını haşa bilmezmiş, Peygamberin ede bildirmemişde, bu şeytan kıyasîı câhiller, bu eksikliği doğrulturlarmış! güya!...
Yine bu tip fâsıklardan, «Ebû hanife dalâlette idi, Ebûl Hasan'eTEş'-arî dalâlette idi ve Ebû mansûrî matûrfôî dalâlette gibi...» Cümlelerle hak yolcusu müctehid ve fakihleride tahkir ederek kötü telkinde bulu¬nanlara, söyleyenlere ve yazanlara rastlanmaktadır. Meseleleri bizzat sorulmuştur.
Bir çok fesadlıklar karşısında susub, sanki bu müctehid zırhına bü¬rünmüşlerden biriside âyeti kerimelerin açık hükümleri karşısında muhalif hükümleri kesenleri, destekler ve tasdikler durumda Mecelle¬nin, «Mevridi nasda, içtihada mesağ (cevaz yolu) yoktur.» Kanunu olan onbeşinci (15). maddesini eleştiriyor. Güya insanın çalışmasını ve icti¬had gayretini sönöürürmüşde, onun için bu madde bağlayıcı imiş.
Evet mecellenin bu maddesini böyle mütalaa eden kişilerde, Kur'a-nın açık ve kesin hükümlerine muhalif beyanlarda bulunan, makam ve mansıb için sefihlerin arzularına göre fetvalar uyduran, sahte müc-tehidlerdendirler. Haksızlığın karşısında dilsiz şeytan gibi susarlar. Fakat sefihlerin nefislerinin arzularına göre dinde taviz vererek bir ta¬kım haram ve helâl hakkında hükümler keserler.
Bu kaideyi bağlayıcı demekle, Kur'anı kerimin, zina, içki kumar, yalan yere yemin, iftira, haksız adam öldürmek, faizcilik, çıplanmak, zulüm ve emsali haram ve yasaklar hakkında kesin hüküm beyan eden âyetler karşısında, şeytan kıyası yapıp güya ictihad yapacaklar! Milleti islâmiyeyi şaşırtıp bâtıla ve belkide küfre sevk edecekler;
Keza yine beş vakit namaz, zekaf, oruç, hac, adalet, doğruluk, Ema¬nete riâyet, bunları yapmayanların kötülükleri ve haramları işleyenle¬rin cezâ-î müeyyideleri gibi hükümler, Kur'anı kerimde açık bir şekilde kesin hükme bağlanmıştır. Böyle âyetler hakkında Hz. Peygamber da-. hî ictihad hakkına sâhib olmadığım beyan etmiş iken, bu câhiller, utanmadan ve Allahdan korkmadan nasıl olurda kesin hüküm beyan eden âyet ve hadîsler hakkında, ictihad iddiasında bulunurlar? îctihâd yapmaya nasıl cesaret ederler? Hayret ediyoruz. «Elcâhilü cesurun - Câhil, cesaretlidir.» Denilmiştir. Sahabe ve tabiînden olan müctehidlerinde, cesaret edemediği kesin ve kad-î âyetler ve hadîs¬ler hakkında içtihada kalkışmak, elbette cehaletin eseridir.
Selefi Salihînin yazmış oldukları kıymetli eserlerini okumakdan, okursa anlamaktan âcizdirler. O dev büyüklerin kendilerinin değil, kızlarının ve hanımlarının dahi karşılarında, ulûmi şer'iyyeden konuş¬maya hakkı olmayacak derecde âciz, cılız ve hiç olanlar, utanmadan allâme kesiliyorlar.
Selefin tâkib ettiği ehli sünnet , yolunu yıkmak için adetâ seferber olmuşlar. Her biri ayrı ayrı kanaldan, ayrı ayrı fikir ve iddia¬larda müslümanları ve körpe dimağları, manen ve fikren zehirlemeğe veya kötü telkinlerle doğru yoldan saptırmaya çalışıyorlar. Kesin nas varid olmuş âyetler haklarında muhalif hükümlerde bulunmak, Allah muhafaza küfür olur.
Kur'anm'açık ve kesin şekilde hüküm beyan etmediği, fakat işa¬ret, delâlet ve muktezâyi hal gibi usulda beyan edilen tevil ve tercih yollarıyla zaruret durumlarmdaki mes'elelerde ictihad etmek, bütün selefin takib ettiği yoldur. Yukarda saymış olduğumuz bilgilere hâiz olan, imanlı, ihlash, adaletli, hakkın müdafi ve bildiği ile âmil olan her fakih ve şerîat âlimi, hüküm beyan etmeye, ister meseleyi me¬seleye kıyas yoluyla olsun, ister âyeti kerime ve hadîsi şeriflerdeki tevil ve tercihi gerektiren hallere binaen olsun, muktazâyi hâle ve zarurete göre hüküm beyan edebilir ve fetva verebilir. Ancak bu beyan ve fetva verilen hükümler hakkında, selefi sâlihinden olan din âlimlerinin be¬yanı var ise, onlara dikkat edib o yola îemessük etmek en doğrusudur.
Zira usul ve fıkıh kitaplarında denilmiştirki:
«Vazîfetüı avam, Ettemessükii bi akvalll fukahâ-i = avâmm va¬zifesi, fakihierin (Şerîat âlimlerinin) sözlerine (fıkıh kitaplarına) te-messök edib sarılmaktır. [150]
«Efendim biz avam değiliz, âlimiz» diyeceklerdir. Çünkü kendilerini müctehid derecesinde ve hatta onların fevkinde gören kendini bilmedik câhiller, böyle diyecklerdir. Ana kaynaklarda, müctehidlerin, mukal¬lit ve fakihlerin derece ve mertebeleri uzun uzun yazılmıştır. Biz onlar¬dan hulasa edilerek yazılanlardan bir kaçını kısaca nakledelim. [151]
Müctehidlerin Tabakaları
«fimi abidln» adlı büyük fıkıh kitabında müctehidlerin tabaka ve dereceleri üç şekilde olduğu beyan edilmiştir.
a) Müctehidi mutlak (mutlak müctehid) veya müctehid fişşer'i de¬nilerek direk âyet ve hadisden hüküm-istinbat eden müctehidlerdir. Bunlar dört mezheb imam-ı gibi büyük âlimlerin koydukları esaslar ve tesis ettikleri usullarm mesleklerine tabî olan mümtaz kişilerdir.
b) Mezhebde müctehidlerdir. Bunlarda, imam-ı Ebî Yûsuf ve imam-ı Muhammed rahimahullahlar gibi büyük .müctehid imam-ı Azam-ın talebeleridirler. Üstadlannın kaide ve usullanndan hüküm istin rac ederler. Asıl kaide ve kanunda üstadlanna mudhâlefet etmezler. Ancak bâzı furûu amel mes'elelerinde muhalefet ederler. Diğer mücte¬hidlerin talebeleride, aynıdır.
c) Haklarında nas varid olmayan Meselelerde müctehlddlrler :
Bunlarda, Hassaf (261), Ebî Cafer ettahâvî (321), Ebil Hasan el kerhî (340), Fahruddînî kadıhan (593), bnnlann emsali âlimlerdirler. Bun¬lar, ne asüûa ve ne furftda muhalefet etmeye kadir olamazlar. Ancak bunlar, asıl ve kaidelere muvafık olarak haklarında nas vârid olmayan (kesin kaide ve hüküm beyan edilir ^yen) mes'elelerde hüküm istinbat ederler (yani, mes'elelerden diğer mes'eieleri istihraç edib çıkarırlar').
Bu her üç tabaka hakkında bir nebze malumat, «Akaid manzume¬si» adlı ishakı zencâni ile mâruf olan eserde vardır. Aynı eserden nak¬len «Mâlfa&â Tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin baş tarafında zikredilmiştir. [152]
Fakihlerin Tabakaları
Şimdi «tai Abifiln» adlı eserin birinci cildinin devamında tukaha-nın (iakihlerin) tabakaları şöyle sıralanmıştır:
a) Mttctehiöîeri îeklid eteı fakihlerin birincisi «ashabı tahric»
tabakasıdırki, enli tervicde denir. Bunlarda, imam-ı kerhîîün talebesi cassas ismiyle mâruf EM Bekir er Razî (370) gibi büyük fakihlerdir.
Bu tabandaki zatlar, asla ve kat'â ictihadda bulunmaya Kudretleri, kifayet etmez. Fakat asıl kaideleri ihata edib kaidelerin alındığı ve da¬yandığı mehazları ezberleyib bildiklerinden, mes'elenin iki ciheti olub bir taralı açıklanmayı!) her iki yönünde mübhem olanın mücmel yö¬nünü tafsil edib tercih etme kudretine sahibdirler.
Aynı zamanda bunlar, mezheb sahibinden veya müctehid derece¬sinde olan ashabı kiramın birisinden hüküm nakledebilirler, imamdı HgŞhîiita tahrici ve Ebu Bekir er Râzinin tahrict bu kabil eserlerdendir.
b) F&kUüerin ikinci tabakası, «Ashabı tercih» dir. Bunlarda, müc-tehidleri taûclid eden, ebul Hasan.el KadÛri (428) ve Hidâye satıiM şey-huüslam Burhânaddîn el Murgînânî (593) gibi Fuüûlu ulemâdır.
c) Fakihlerin Üçünca tabakası, «ashabı temyiz»»dir. Mukallitler¬den olan bu zatlarda, müteaıhhirin ulemasından mûfeîîer fıkıh metin¬lerinin sahibleridirki, yazâıklan metinlerde-, ekva (daha kavî),t kavî, zait zahirî rivâyef zahirî mezheb ve nâdir, hükümlerin aralarım ifemyiz edib beyan etmişlerdir.
Bunlarvkenz sahibi (710), muhtar (683), vikaye ye mecmâ (694) sahibi g&i sahüı ve muteber f^oh metinlerinin müellifleridirler. Bu fasihlerin hal ve şanlan, eserlerinde mevcut sözleîi ve zaif rivayetleri nakletmemektîr.
d) Mukallit fakihlerin dördüncüsü. Yulardaki yazılanların vasıf ve kudretlerine kadir olamayan, yağlı ile yağsızı fark edemeyen ve sağ ile solu temyiz edib ayırd edemeyen, belkide geceleyin kütük ka¬panlar gibi, rast gele bulduklarını toplayan tipinden kimselerdir. Bun¬ları taklit edenler ve edecekler için, tamamen ve külliyyen helakdir. [153]
tbni Abidin Merhum «Fetevâyı Hayriye» isimli eserden naklen şu cümleleride yazıyor:
«Şüphe yokki, elbet bir meselenin râcihmi mercuhundan ve zail ile kuwet bakımından mertebelerinin ihtilaflı yönlerini bilmek, ilim tahsil eden kimselerin ilmi tahsil etmeye sarılacakları emellerin en son mertebesidir.
— Binâenaleyh müîti ve kadıya farz olan; cevab vermede, tesbitli olmalı (bir delil ve kaynağa dayanmalı) ve bir şey hakkında, «helâl ve Haram» demekle, Allâha iftira etmekten korkarak rast gele ver¬mememelidir. Hevâsına ve şehvetine tâbi olması ve büyük musibet olan mala meyletmesi, haramdır.
— Zira kötü amel ve emeller, cesaret edilmeyecek derecede bü¬yük bir işdir. Bu büyük kötü işe, ancak azıtmış olan bütün câhil kim¬selerin yapdıkları (veya yapacakları) şeydir.» [154]
îbni Abidin merhum «Mecmuatürresâil s. 32» adlı eserinde, îmam-i Ebî Yûsuf-un Imam-ı Azamdan (R.A) rivayet ettiği şu satırları yazıyor : İmamı Azam rahimehullah dedi:
«Bizim sözümüzün nereden (hangi âyet, hadis ve icmadan) aldı¬ğımızı bilmeyen kimseye, fetva vermesi helâl olmaz.» [155]
İmam-ı Azam rahimahüllahla onun talebeleri, Ebi Yûsuf, med, Hasan bin ziyad, Züfer (R.A) ve emsali zevatı kiramlarda aynı hükmü beyan etmişlerdir. Hatta yakın târihin âlimleri de, bu hükme bağlı hükümlerde bulunmuşlar. Yani, kendilerinin beyan ettikleri hük¬mün, hangi âyet ve hadisden istinbat ettiklerini ve hanki kaynakdan aldıklarını bilmeyenler, onların fetvasından bahsetmemelerini, butnır-muşlardır.

îman Şâirimiz Mehmet Akif merhumu dinleyelim:
Bakın ne günlere kaldık; ya beşr ya altı kopuk, Yamaklanyla beraber ki hepsi kılkuyruk. Utanmadan çıkıyor, içtihada kalkışıyor! Bu hâle karşı tahammül hakîkaten pek zor. Harimi Dîn-i Mübînin ahır değil... Oradan, Çekilde kendine bir saha bul, behey nadan! Kilitli bir kapı var orta yerde anlaşana: Harem - sarây-i diyanet değil, dalan dalana Nasılki her kapının ayrı bir anahtarı var. Onunda var. Bunu idrâk eder birinci nazar. Nedir mi? Anlatayım: Sizde olmayan irfan, Biraz haya edin, Öyle ise şaklabanhkdan! Kilitlidir kapı «Ummî duhât» için, amma, Kıyâm-ı haşre kadar ictihad eder «ulemâ». Evet şeraiti mevcud olunca insanda;
Ne kaldı men'edecek içtihadı, meydanda?
Ilel-ebed yetişir müctehid bu ümmetten;
Şu varkı: Çıkmalı ferdây-ı nura zulmetten.
Kıyası faside bir kerre eyleyin dikkat!
Süveyş'i açtı herif... Doğru... Neyle açtı fakat?
Omuzlamaklanu? Heyhat! öyle bir fenle,
Ki bir ömür telef etmiş p fenni tahsile.
Düşünmüyor bu kopuklarki: müctehid geçinen,
Zamanının Olacak muktedâsı irfânen;
Kitabı, sünneti, icmâ-ı sağlam anlayacak;
Hilafı yoklayacak, İhtiyacı kollayacak.
Ne İçtihadı yapar, yoksa, bir alay- zimmî,
Kadar nasîbe-İ fıkhîsi olmayan- ümmî?
Kuzum, eşek nalı yapsan: bir usta çingenenin,
Yanında uğraşacaksın, başında mengenenin.
Peki, liyâkati fıtrîsi âdemin sâde,
Kifayet eylemiyorken bu en hasis işde,
Ya içtihada nasıl kalkıyor bu sersemler?
O içtihada ki: dünya kader ulûm ister! [156]
Yukardaki hükümlere rîâyet etmek amelî mesele ve hükümlerde¬dir, îtikad'ye îm'ari meselelerinde katiyyet olması lazım olduğundan, orada taklid ve nakil değil, doğrudan doğruya kat'î ve kesin bilib ina¬nılması gerekir. Her ne kadar mukallidin îmanı sahih olursada', büyük günah sahibidir. Onun için îmanda en muteber ve sahih olanı/ aklî ve naklî delillerle öğrenib inanmaktır. Bu hususda îtikad ve usul kitap¬larında daha geniş malumat, vardır. Birde, «Islâmda Evliya mes'eJesi ve Harikalar» adlı eserimizde zikredilmiştir.
Şimdi yukardan beri naklettiğimiz hükümlere çok ve çok dikkat edelim. Din ve şeriat mes'elelerinde hüküm verenlerin ve hüküm be¬yan edebileceklerin, derece ve mertebeleri, nasıl îzah edilmiştir. Birde yedi tabakanın sonuncusu mertebesinde, belkide onlardanda aşağıda olanlardan günümüzde, birinci derecedeki müctehidlerin yetgili olma¬dıklarını beyan ettikleri kesin âyet ve hadis hükümlerinin hilafına be¬yanda bulunmakdan çekinmeyen; kendini ve1 haddini bilmeyen zavallı¬ların hallerine bakalım.
Bu iddiada olanlardan öylelerine rastlanmıştırki sakal yok, büyüğe saygı yok, namaz, abdest rast gele, camiye cemaata gitmez, karısı ve kızı çıplak, başı açık ve islâmî Icryâfeti olmayan yabancı kadınlarla yan yana iş görüb ve hatta çay içip, ekmek yeyib, yabancı kadınla el sıkışrhadanda çekinmezler. O gayri meşru hayatlarına islârm uydur¬mak için, şeytan kıyaslarına kalkışırlar.
Böylelerinin zuhur edeceği, kendisinin malumu olan ashabdan, müfessir ve fakih Ibni mes'ud radıyallahü teâla anh şöyle demiştir :
«Aîeyküm bilatik –
—Eskiye (eski âlimlere ve eserlerine) sanlınız.» [157]
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem devrinde fetva vermeye yetgili olan lîu büyük dahî sahabe îbni mes'ud * Radıyallahü anîun, kıymetli sözünün yaşantısı, «eski eserler» adı altında yazma kur'anı kerim ve dînî eserlerden tutunda, halı, kilim, çaîh, taş, cami, medrese, hastahâne ve emsali eserlerin maddî yapı ve îmal değeri çok kıymet¬lidir. Maddeci ve dünyacılar, buna hayrandırlar/Teamül aynı şekilde devam etmektedir.
Keza islâmı yaşayan ihlaslı din âlimleri ye müslümanlarda, selefi s&ihine ve eserlerine saygılı ve onların, kıymetlerini takdir. edereK yazdıkları eserleri, okumuşlar, okutmuşlar, şerhler ve haşiyeler, yaz¬mışlar. Okurken okuturken ve eserlerini şerh edib açıklarken, devam¬lı rahnfetle anmışlar ve gerekli takdiri, bir vazife bilmişler.
Hak yolcusu- din âlimleri kendilerinden ewel geçen sahabe, tabîîn, teba-ı tabîîn ve devam edib gelen müctehid, müfessir, fakih ve muhaddisleri ve eserlerini takdir edib tavsiye etmişlerdir. Ancak selefi
sâlihîn efendilerimizin devirlerinde çıkan bâzı sapıklara ve onların fasit düşünce ve iddialarınada, dikkat edilmesini eserlerinde belirtmiş¬lerdir. Bizler, o büyüklerin yazdıkları eserlerden faydalanarak islamı yaşamaya çalışıyoruz.
Büyüğe saygı, küçüğe şefkatla ssvği, islamın prinesibidir. Hal böy¬le iken, bulunduğumuz asırda, kendilerinde renk gören bir kaç ilim dalından bir şeyler bilen şeytân kıyaslılar, sahabenin adını söyler ve yazarlarken, tarziye' (RA. ve Rahimahullahı) getirmedikleri gibi, Haz¬ret ve emsali saygı değer kelimeleri söylemiyorlar, yazmıyorlar. On¬lara ve. hükümlerine karşı terbiyesizce davranış ve beyanlarda bu¬lunanlar maalesef görülmektedir.
Meselâ : Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali Radıyalla¬hü anhümlerin isimlerini söylerken sanki halkdan bir kişinin adını söy¬ler gibi, Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali derler ve yazarlar.
Şimdi ey meslekdaşlanmız ve ey ilim irfan yolcusu gerçek mücâ-hid genç ve dinç kardeşlerimiz! Kısa cümlelerle açıklamış olduğumuz bu gerçeklere ve sizin şimdiye11 kadar okuyub bildiğiniz selefi sâlihîn efendilerimize ve eserleriyle ilgili bilgilerinize müracaat ediniz.
Mısırda zuhur eden bâzı müfsid reforumculann; Ashab, tabîîn ve diğer büyük müctehid, müfessir ve fakihleri küçümseyen veya ek¬siğinden bahsedib kötüleyenlere rast gelirseniz, aman bu müfsitler-den kaçınınz. Fijçren ve manen zehirlenirsiniz. Manevî değerlere saygı ve bağınız kopar. Bir takıin sefih ve mülhitlerin görüş ve düşünceleri doğrultusunda hüküm kesmeye kalkışırsınız. Haddinizi aşarsınız. Sapı¬tırsınız. Yalancı dünya için din ve âhiretinizi harab edib yıkarsınız. Sefihlere yaranmak için, dinde tâvizler verirsiniz.
Böyle oluncada hem kendiniz helak olursunuz ve hem sizin be¬yanlarınıza tabî olanlar, helak olurlar. Ve hem kendinizin ve sizin söz ve yazılarınıza tabî olanların vebal ve azabını çekersiniz.
Ashab ve tabîîn efendilerimizden devam edib gelen selefi sâlihîn hazrâtmdan kopub, yepyeni mûcidci edasına bürünen böyle saygısızlar¬dan ve eserlerini okumakdan kaçmmakdan başka çıkar yol olamaz, t^unkü aslını inkar edenlerdendirler.
Hemen burada açıklamaya çalıştığımız mübarek reygamber efen-öimiz-in kıymetli cümlelerini tekrar okuyalım :
«Bir kimse, Kur'an (âyetleri) hakkında kendi reyi (kendi görüşü) Ue hüküm beyan ederse, isabet etse dahi, elbette o kimse, hata etmiş¬tir.»
Şu halde en doğru yol, nurlu devir olan "Peygamber efendimizin as¬rında, ondan sonra gelen asırda ve tâkib eden asırlarda yetişmiş müc-tehid, müfessir, fakih ve muhaddis gibi dahî alimlerin hüküm ve be¬yanlarını rehber edinerek, kur'an dilini beyan eden, ilim dallarına vâkif olan kişilerin, hüküm ve beyanda bulunanlara tabî olmaktır.
Bir hadîsi şerifde :«insanların hayırlısı, benim bulunduğum asırda-ktler. Ondan sonra takib eden asırdakiler, ondan sonra takib eden asır-dakilerdir.» buyurulmuştur.
Yukarda geçen ikiyüz (200) ve 218 ve ilerideki 262. hadîsi şerifin izahat bölümü ile «İslama Sokulan Bİd'at ve Hurafeler» adlı eserimizin baş tarafını tekrar okuyalım.
Tercümesi:
236- (39) EnûHureyre (R.A) denmervîdir,dedi: Resûlüllah {SAM) buyurdu:
«Kur'anı kerim hakkında (Kur'anın müteşâbih hükümleri hakkın¬da) çekişip kavga etmek, küfürdür.»
(Hadîsi, Ahmed ve Tirmizı rivayet etmiştir.) [158]
İzahat
Yani, Kur'anı kerim âyetleri hakkında şek ve şüpheye düşmek, bir birlerine karşı âyetler okuyarak cidal yapıp çekişmek veya Kur'anın âyetlerini nefsine ağır gelen kimsenin inkâra kalkışıb cidalîaşmak yo¬luna sapması gibi haller, küfürdür. Çünkü ilâhi hükümlere, itiraz etme veya ayıblama gibi küfrü gerektiren haller vardır.
İnsanın, aklına ve anlayışına her ne kadar gücde olsa, Kur'an âyet¬lerini anlamaya çalışacaktır. Kur'an âyetlerini sivri akıl veya câhil ka¬fa ve nefse düşgünlükle anlamak çok güçdür. Anlamanın en doğru yo-],u, âyetlerin hak olduğuna inanıb teslim olmak ve anlatıp izah ede¬cek gerçek ehlini bulup hakîkata erişmektir.
Kur'an âyetleri hakkında şek ve cidalda bulunmamak gerektiğini beyan eden bir âyet meali şöyledir:
« (Habibim!) Sende sakm bunda (Kur'anda) bir şek ve, şüpheye düşme. Çünkü bu Kur'an ve onun vaad ettiği, Rabbin tarafından hak-dır (olacaktır). Fakat insanların çoğu îman etmezler.» (Hud sûresi, 17)

Kur'an âyetleri hakkında cidallaşan kişilerden bâzılarıda, bir âyeti savunurken diğer bâzı âyetleri inkâr etme gibi tehlikelerede duçar olabilirler. Bu halde, yine ehliyetsiz ve liyakatsizliğin neticesi olduğu sidi, Kur'anda ayıb ve eksiklik arayanların fesatüklarıda olabilir.
'Kur'an âyetlerinin hükmü ve emsali mes'elelerde nizâlaşıldığm-da kitap ve sünnete havale etmek lâzımdır. Ancak kitap ve sünnete âlim bir otoriteye müracaat ederek, neticeye ulaşılabileceği muhakkakdır.
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Ve bir şey hakkında nîzâ edlb çekişdinizmi, hemen onu Allâh-a (kitaba) ve Resulüne (sünnete) havale ediniz, eğer Allâha ve âhiret gü¬nüne inanıyorsanız.» (Nisa sûresi, 59)
Kur'anı kerim hakkında geniş malûmat, tmamı Suyûtinih «El itkan H ulûmu Kur'an» adlı eserinde mezkûrdur.
Kur'anı kerim ve hükümleri hakkında küfürde bulunmanın yollan ve hükümleri için, îtikad kitaplarına ve fıkhın elfazı küfür bahislerine müracaat etmek gerekir.
Ayrıca tercüme ve îzah ettiğimiz «Mültekâ Tercümesi» adlı eseri¬mizin ikinci cildinin» «Elfazı küfür mes'eleleri» bahsinde gerekli hüküm¬ler zikredilmiştir.
Tercümesi:
237- (40) Amr bin Şuayb, oda babasından, oda dedesinden ri¬vayet etmiştir, dedikl:
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, Kur'an hakkında kendi rey ve görüşleri ile hüküm veren bir cemaatı işitti, o anda he¬men buyurdu:
«Ancak sizden ewel geçenlerde böyle kendi rey ve görüşleriyle hükmettikleri İçin, helak oldu;
— Allattın kitabının hükmünün bâzısının yerine başka fikirleri koyarak kitabullâhm hükmünün bâzısını def etmişlerdi. Halbuki Alla¬nın kitabı, bâzı hükümleri diğer bâzısı ile tasdik etmek suretiyle nazil olmuştur, öyle İse, kftabollâhın bâzısını diğer bâzısı İle tekzib etme¬yiniz.
— Binâenaleyh kttabullahdan bir şey biliyorsanız, hemen ona de¬yiniz. Şayet bilginiz yoksa, onun hükmünü bilen kişiye (Allâha veya bilen âlime) havale ediniz.» (Hadîsi, Ahmed ve timi Mâce rivayet etmiştir.) [159]
İzahat
Râvî Amr bin Şuayb (R.A), Muhammedin oğlu, oda Abdullaîun ve Abdullah (R.A) da Amr bin el'Asın oğludur. Yâni, Amr bin Şuayb, Ab¬dullah bin Amr-in torununun oğlu ve Amr bin el' As-ın torununun to¬runudur. Sahabe değil, belki tâbiîitdendir. Hadîsi şerifi Peygamberimiz¬den ilk rivayet eden dedesi, Abdullah bin Amr bin el'asdır. Bâzı rivayet¬lerde büyük dedesi, Amr bin el'as (R.A) olduğuda mezkûrdur. Vefatı, hicri yüz yirmi beş (125) de vuku bulmuştur. [160]
Bu hadîsi şerifin hükmü hakkında bir nebze izahat, birinci cildin «kitab ve sünnete sarılma Bahsi» başlığı altında ve «fslfima sokulan Bİd'at ve Hurafeler» adlı eserimizde zikredilmiştir.
Tercümesi:
238- (41) îbniMes'ud(R.A) den mervidlr,4edi:
Resûltillah(S.A.V) buyurdu:
«Kur'an, yedi harf üzerine inzal olanda ve bu yedi harf den- her âyet için bir zahir ve birde bâtın mânâ vardır. Her bir had İçinde muttali ve vâkıf olunacak ciheti vardır.» (Hadisi, îmamı Beğavî, Sünnet şerhinde nvayet etmiştir.) [161]
İzahat
Hadisi şerifde açıklavıb îzâh etmemiz gereken iki husus varmi. Birisi şu cümledir:
a) «Kardan, yedi harf üzerine inzal olanda.»
Sarihler bü yedi harf hakkında çeşitli görüş ve beyanlarda.bulun¬muşlardır. Aliyyülkârî merhum yedi harf, «yedi kıraat veya yedi luğat, yahut yedi nevî hüküm» demektir, demiştir.
Ve Şârih Aliyyülkârî hazretleri, şu satırlarıda yazmaktadır : «Harf, taraf manasınadır, yedi harf ile söylenmesi, kelimenin et¬rafı yedi şekilde olduğundandır.
— Denildiki : yedi harfden murat, Arab lügatinin etrail demek¬tir. Sanki Resûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, buyurmuşturki^ Kur'¬an arabm yedi luğatı Özerine gelmiştir. Arablar için fesâhatla meşhur olan o yedi luğatda, kureyş, Sekîf, Tay'i, Hevâzen, Huzeyl, yemen ve beni temim kabîlelerinin lügatidir. Denildiki, lugatcı imamların, Bey-hakînihde tashihi, ibni-Atıyye ve ibni Abbas hazretlerinin beyan ettiği tasrihe göre, Arablanri luğatı, yediden çoktur ve fakat cevablanmıştır-ki, burada yedi luğatdan maksad, arabların fasih olan yedi luğatı üzere inzal olunmuştur. Denildiki, bütün luğattarm menşe-î kureyş lügatidir.» [162]
— Her Peygamberin kendi kavminin lisaniyle gönderildiği bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur:
«Biz {Azîmüşşan), her Peygamberi gönderildiği kimselere apaçık anlatması için, ancak içinde bölündüğü kavminin diliyle gönderdik.»(tbrâhim sûresi, 4)
Diğer bir kavildede, Kur'anın yedi harf üzerine inzal Duyurulması, «Kıraati seba» denilen yeöi kıraat üzere indirilmiştir. Netekim kıraati aşere (on çeşit kıraat) den yedi adet kıraâatcı, daha fazla beğenilib ih¬tiyar edilmiş kıraat imamları vardır. Onların isimleri şöyle sıralanmış¬tır : Asım, Hamza, Kisâî, Abdullah Bin kesîr, Nâfî, Ebû Amr ve Abdul¬lah bin Âmir (R.A) dir. Bunların kıraati, rafî, nasb ve cer şeklindeki okuyuşa, birerde aynı harektlerin tenvinleri ile altı ve birde cezmle yedi oluyor.
işte bu yfcdi Kurrâ âlimi = kıraat imamları, her biri ayrı ayrı -kı¬raat okuyub beyanda bulunmaları (arafr dilinin ve Kur'an âyetlerinin' böyle anlaşılması gerektiğini beyandır. Hadisi şerifde bu hususlara işaret vardır.
Bu kıraat ehli imamlar, kelime, harf ve harekeler, gibi pek çok lâfiz ve mâna üzerinde ayrı ayrı kıraat edib hüküm beyan etmişlerdir. Bu hususda kıraat kitapları ve kıraat usullan, uzun uzun. yazılmış ve ayn bir Üim dalı olarak tâlim edilmiştir. Aynı hal devam etmektedir. Meselâ : «Vel muhsanatü» okunduğu.gibi «vel muhsınatü» de okunmuştur. Yani, sad harfi üstünle ve esre ile kıraafc edib okunmuştur. Aynı kıraat usulleriyle yazılan ve etrafa sevk edilen «hattı Osman» is¬miyle söylenen mushaflar, aynı mushaflardır.
Kur'anın sahabe ve tabiîn zamanında harekeleri yoktu sonra ce-hâle'tin artması neticesinde, haccac zamanında Yahya bin yâmur {R.A 129) isimli âlim harekelemiştir. [163]
Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem zamanmda kureyş kabile¬sinden HaKîm bin Hişam (R.A) bir meclisde kıraat ediyor. Hz. Ömer bu zatın yakasından tutup Peygamber efendimize getiriyor ve kur'anı yanlış okuduğunu beyan ediyor. Resulü ekrem efendimiz, o zâtı din-leyor, yanlış olmayıb doğru okuduğunu ve kur'anm yedi harf (yedi şekilde kıraat olunmak) üzere inzal olunduğunu buyuruyor. Daha ge¬niş malumat, kıraat kitaplarında mezkûrdur.
Bu yedi çeşit kıraat-ın namazda okunması, ihtilaf konusudur. Asah olan meşhur yedi Kıraatla namaz kılmak ve kıldırmak caizdir. Ancak Şaz olan kıraatlarda namaz kılmak caiz değildir. Binâenaleyh arabca okumakdan âciz olan kişi, arabcayı öğreninceye kadar fârisi (ve baş¬ka) dil ile Kur'an okuyabilir, caizdir. [164]

Bu hususda dan geniş malumat, fıkıh kitaplarında mezkûrdur.
Diğer bir kavilde, Kur'anm yedi harf üzere inzal olunması; yedi çeşit mânaya şâmil olarak gelmesidir, onlarda : «Emir, nehiy, kıssalar, misallar, vâad, vaîd ve öğütdür.
Denildiki, yedi mânadan maksad, yedi akâiddir. Onlarda; «Ahkam, ahlak, kıssalar, misallar, vad ve vaîd» dir.
Diğer bir kavildede : «Emir, nehiy, helâl, haram, muhkem, müte-şâbih ve misallar» mânasına denilmiştir.
Denildiki, «yedi harf üzere inzal olunmakdan maksad, yedi iklim, yani Kur'anı kerimin hükmü bütün âleme şâmildir. Yine denildiki, yedi harfden murad, genişlik ve kolaylık olması için kesret (çokluk) ile ifâte etmekdir. Tur beşdî merhum dediki; bütün arablara, kureyş dili ile kur'an okuması güç olacağından, kolaylık için böyle inzal olunmuş¬tur.
b) Hadisi şerifin devam eden ikinci cümlesinde şöyle idi :
«Ve bu yedi harfden olan her âyet için, bir zahir ve birde bâtın mâ¬na vardır. Her bir had içinde muttali ve vâkif olunacak ciheti vardır.»
Şârih Aliyyülkârî merhum hadîsi şerifin bu cümlesinin izahatın¬da da, şu hükümleri beyan etmektedir :
«Hadîsi şerifin bu tevili cihetinden gereklidirki, kelimenin imâle, harflerin tebdili ve idğamı gibi hallerinden her bir hal için, zahir, zâtın ve vâkıf olunacak haddin bulunmas^ gerekir.
— Denildiki, zahir, bâtın ve haddin müâ-mdan maksad,' Kur'anı kerimde ilimlerin çokluğunu vasiflamakdır. Binâenaleyh yedi harf üzere inzal olunmakdan murad, çokluk (mâna ve mefhunun bitme¬yecek derecede çok olduğunu) ifâde etmektir.
Netekim cenabı hak bir âyeti kerimesinde şöyle buyurmuştur : «Eğer yerdeki ağaçların hepsi kalem olsa ve denizde arkasından yedi misli deniz daha katılarak mürekkeb olsa, yine Allanın kelimeleri (ilmi ilâhisî ve ezelî kelâmı) tükenmez...» (Lukman sûresi, 27)
— Hadîsi şerif deki, «Ehruf=Harfler, bu âyeti kerimedeki» keli¬meler» menzilindedir.
— Binâenaleyh zahr (zahir), nakledib beyan edilebilen âyetin mânası demektir.
— Bâtın İse, tevil edilerek açıklanması taleb edilen âyetin mânası, demektir.
— Had=O, öyle bir makamdır ki, zahir ve bâtın mânanın her bi¬rini iktiza edîb kendisi için çizilmiş bir haddi olmayan makamdır.
— Muttalaa = Öyle bir mevkî ve mekandırki, had makamına eri¬şen her havas kimsenin, müşerref olduğu mânanın inceliğine vukûfiy-yet mertebesidir.
— Had ve Muttalaa için bir nihayet yoktur. Zira bunların gayesi, Peygamberlerle evliyaların, Allanın sırrına mazhar olanların ve arifi billah olanların, yoludur. Keza tîbîde böylece tahkik etti.
— Denildfki, Zahir; tevili açıkça mümkin olub mânası bilinen de¬mektir.
— Bâtın; Tefsiri gizli olub mânası müşkil olan şey demektir.

— Diğer kavilde, Zahir, lafz, demektir. Bâtın, mânâ, demektir.
— Bâzı âlimler dediki:
«Her bir âyet için, altmış bin (60.000) anlayış vardır.»
— Hz.Ali (R.A) demiştir:
«Eğer ben Kur'an tefsirinden yetmiş deve yükletmek İsteseydim, elbet yapardım.» [165]
Allâme-i Teftâzânl rahimahulalh ve bâzı muhakkıklar demişlerdirkl:
»Muhakkak naslar (âyet ve hadisler), zahirleri üzere hamlonur lar. Bununla beraber naslarda çok ince mânâlara işaretler vardır. Bu işaretlerde tarîki müştekime suluk edenler için münkeşif olurki, o mâ¬nâlar ile zahirlerini tatbik etmek mümkin olur.
— İşteJbu halde, îmanın kemâlından, sâde ve s&de irfandandır.» Bu açıklamaya dikkat etmek gerekir. Zıra kur'anın zahir mânası
üe bâtın manası bir birine mutabık olmasının şart olduğu beyan edil¬miştir.
«Bâtinniye» ismini alan zındıklar ise, Kur'anm, zahir manası ile bâtın'mânası değişik şekilde olur, derler. Bunlar, Firakı dâlleden- olan şîîlerdendir. Kur'anm bir zahir ve bir bâtın manası vardır ve fakat murad olan bâtm mânadır, zahir mana değildir, derler.
Meâlimüttenzilde nakledildiğine göre, denildi:
«Zahr (Zahir), Kur'anm lafzıdır. Batn (bâtın) ise, tevilidir. Mutta-lâda, anlamakdan ibarettir. Bu anlayış ve tevile mazhariyyeti Allâhü teâla, müdebbir ve mütefekkir kimselere lütfeder. Bunlardan başkala¬rına lütfetmediği şeylerdir, bunlar.
— Netekim bir âyeti kerimede buyuruîmuştur:
Her İlim sahibinin üstünde bir âlim vardır.» (Yusuf sûresi, 76)
Bir hadîsi şerifdede : «Kim, bildiği ile amel ederse, Allâhü teâla ona bilmediğini vâris kıldı öğretir.»
— Evet ilâhi lutufla mâna ve hüküm anlamak, niyyetin sadıklığı, hürmet ve tazimin büyüklüğü ve lokmanın tiyb (çok temiz) ligi ile olur.
Yahut zahir, ilâhi âyetlere îman edib muktezasiyle amel etmektir.
Batn (bâtın), Allah ile çok sevimli seçkin kullan arasında Mr sır plan gizli mânâdır. . ,
Netekim Ebudderdâ (R A) den rivayet oluiimüştur:
«Bir adam, gerçekden tam fakih olamaz, Tâki knrtmı kerimin ve* cinlerine (çeşitli işaret yönlerine) vâkıf ola.»
îbni mes'ud (RA) da demiştir:
«Bir kimse, ewelki ve sonraki ilimleri öğrenmek isterse, Kur'aıu kerimi okusan.»
Zahir ve bâtın manayı yanlış anlayıb savunanların fenalıkları, «îslâmda Evliya Meselesi ve Hârikalar» adlı eserimizde mezkûrdur.
Tercümesi:
239- (42) Abdullah bin Amr (R A) den mervîdlr, dedi: ResûlüUah (SA.V) buyurdu:
«tlim üçtür; ya muhkem âyettir. Yahut kâim ve dâim olan sünnet¬tir veya müştekim olan farzdır. Bunlardan başkası, İşte o fazladır.» (Hadîsi, Ebû Dâvud ve ibnt Mâce rivayet etmiştir.) [166]
İzahat
Hadîsi şerifde zikredilen «ilim» kelimesinden maksad, dm ilimleri¬nin aslı «sası mânasma olub, üç aded olduğu beyân edilmiştir.
1) «Muhkem âyettir» Duyurulmakla, mensuh olmayan veya tevil ihtimali olmayıb, belki ancak bir tevili olabilen kesin hüküm beyân eden âyet, demektir.
2) «Yahut kâim ve dâim sünnettir» demek, Resulü ekrem sal-lalîâhü aleyhi vesellemden nakü sahih ve sabit olub amel edilen sün¬nettir.
3) «Veya müştekim olan farzdır.»
Bu cümlenin İzahında AUyyÜlkârî merhum şu açıklamalarda bu¬lunmuştur :
«Farzı âdilden nvırad, kıyas yoluyla nas olarak vârid olan âyet ve hadîsden doğru hükmü çıkarmak için kitap ve sünnetden hüküm istin-bat etmektirki^kitab ve sünnetin hükümleri ile amel etmenin vâcibüği-nide müsâvî plması ve hükmün doğru, isabetli olması demektir.
— Denildiki, farz âdil; kitap ve sünnete muâdil ve muvafık bu hükmün öğrenilib amel edilmesidir.
— Diğer bir kavilde, farzı âdil : Müslümanların üzerinde ittifak ettikleri (icma-ı ümmetin ittifak ettikleri) hükümdür. Buda icma-ı üm¬metle sabit olan hükme işarettir.
.— Diğer bir kavilde de; -farzı âdilden murad, farzları bilmektir.
— Hulasa-i kelam mtıhakkakki edille-i şer'iyye dörttür. Ve kitap, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyasi fukahâdır ve icma-ı ümmetle kıya¬sı fukahâye farzı âdîl, denilmiştir.» [167]
Hadîsi şerifin son cümleside şöyle idi: «Bunlardan başkası, İşte o fazladır.»
. Yani, ilmin esası olan muhkem kur'an âyetleri, sabit olan sünnet¬ler ve farzı âdil denilen icma-ı ümmetle kıyası fukahâdan başkalarını
bilmek veya öğrenmeye çalışmak fazladandır. Çünkü bilinmesi ve amel edilmesi farz ve lâzım olan bunlardır ve bunların beyan ettiği bilgiler¬dir.
Binâenaleyh bu üç ilmi öğrenmek için hankl yol ve pirensiblerle, hanki şahıs ve memleketden tahsil edib bellemek imkânı varsa, o şart¬lara riâyet edib öğrenmek lâzımdır. Bilhassa farzı ayn olan mes'elele-rin öğrenilmesi, farzdır. Bilinib amel edilmesi farzı ayn olan mes'eleler hakkında gerekli malumat, birinci cildde ve yukarda ikiyüz on sekiz (218) nci hadîsi şerifin altında zikredilmiştir.
Farzı ayın olan dîni mes'elelerin ilmini öğrenmek, mutlaka şart ve farz olmakla beraber, farzı kifâye, vâcib ve sünnet olan dîni mes'elele-ri öğrenmekde yerine göre farz, vacib ve sünnettir. Meselâ; cenaze na¬mazı mes'elesi, Kur'ana hafız olmak ve tıp ilminden öğrenib cemiyete faydalı olmak, birer farzı kifâyedir. Meşru olan diğer ilim dallarıda böyledir.
îmam-ıŞâü-î (R.A) demiştir :
«İlim ikidir. Dini hükümleri bilmek için, ilmi Fıkıhdır. Bedenlerin hallerini bilmek için, tıp ilmidir»
Hal böyle iken günümüzde, okudan ve okuyanlardan pek çok kim¬seler, dînin; farz, vâcib, sünnet ve müstehab hükümlerini öğrenmemiş¬lerdir. Bu seneble inançsız ve amelsiz hayatı tercih etmektedirler. Bu halleriyle fikir ve zihinlerinin isabetli bir ilim çalışmasında oldukları¬nı zannediyorlar. Boş olan bu adamlar, bakıyorsunuz, ya yahûdîf ya hırıstıyan ya kızıl Rus veya kızıl Çin fikirlerine sapıtışlardır.
İşte Resulü ekrem efendimiz, K,ur'anm muhkem âyetlerini, sabit olan sünnetleri ve icma-ı ümmetle kıyası fukaha hükümlerini bilme¬yenlerin, fuzûlî ilimlerle meşkul olduklarını beyan buyurmuştur. Za-rûratı dîniyyelerini belleyib iktizası ile amel etmeyenler, hakikati gö¬remezler, doğruyu düşünemezler, ilâhî yardımdan mahrum kaldıkla¬rından fuzûlî şeylerle meşkul olurlar.
Cemiyet hayatında görülen tedrisat, hoca, talebe ve neşriyatdaki zararlı cereyan, fikir, cidal ve fesadlıklar, bin dörtyüz (1400) sene ev¬vel sevgili efendimizin buyurduğu hükümlerin tezâhurlandır. Farz ve lazım olan bilgilerle mücehhez olmayan, îman, amel ve ahlak ka¬idelerinden mahrum, mâneviyyat fukarası kimseler, pek çok küfür ve fesadhklara tabî olub dünya ve âhiretlerini perişan ediyorlar ve bulun¬dukları, aile, cemiyet ve cemaat için bir baş belası kimseler oluyorlar.
Zarûrâtı dinîyyeden olan ilmi hâlini öğrenen müminler, din, fen, tıp, sanat, edebiyyat, atıcılık, ziraat ve teknik sahalarda cemiyet ve cemaata faydalı ilimlerle meşkul olmak, yine kitabımızın ve sünneti nebeviyyenin hükümleridir.
Meselâ ; Müslümanların, düşmanlarına karşı bütün imkanlarını kullanıb hazırlanmaları, bir dînî vazifedir. Bir âyeti kerîmede şöyle duyurulmuştur :
«Sizde (ey müminler!), düşmanlara karşı güç ve kuwetininizin yettiği kadar, her türlü kuwet ve cihad için, bağlanın beslenen atlar (tanklar, tüfekler, roketler ve uçaklar) hazırlaymki, bununla Allah düş¬manım, kendi düşmanınızı ve bu düşmanlardan başka sizin bilmeyibde Allanın bildiği diğer düşmanları, korkmasınız.»
(Enfal sûresi, 60)
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizde, bu âyeti ke¬rimedeki «kuwet» kelimesini; «Dikkat ediniz, elbet kuwet atmaktır, kuwet atmaktır, kuwet atmaktır.» tefsir edib îzah buyurmuştur. *
Bu ayeti kerimede, inanç, ekonomi, fen, teknik, san'at ve siyâset yollarım beyan eden hükümler vardır.
Öyle ise bugün en kuwetli atmak, uçakla atılan bombalar, füze¬ler, uçak savarlar, tanklar, roketler, tüfekler ve emsali âlet ve-edevat¬lardır. Kur'anı kerîmin ve hadîsi nebevinin hükmü gereğince, düşman¬la karşılaşmadan ewel bu kuwetler hazırlanıb, müslümanlar o kuv¬vetlerin en iyi şekilde kullanmasını bilmeleri gerekir. Bütün bu kuv¬vetler, maddî imkâna bağlıdır.
Bir misal ile anlatmaya çalışdığımız bu hükümleri bir âyet meali ile neticeleyelim:
«Yaş ve Kuru (dünya ve âhiret, hayır ve şer) her şey, bütün hü¬kümleri beyan edici kitabda (Kur'anı kerimde) dlr.» (En'am sûresi, 59)
îman şâirimiz Metanca* Akif merhumda şöyle demiştir:
Dedikçe sen, dediler karşıdan : «inayet ola!»
Dilencilikle siyâset dönermi, bey budala?
Siyâsetin kani: servet, hayatı1 satvettir;
Zebûn-küş Avrupa bir hak tanırkı : kuwettir. (Safahat, 267)
Diğer mısralarında şöyle demiştir:

Diyor kuran bilenler7bilmeyenler,bir değil heyhat!
Nasü yeksan (bir) olur zulmetle nur, ahya (dirj) ile emvât (ölü)?
Doğrudan doğruya kurandan alıp ilham-ı,
Asrın İdrakine söyletmeliyiz islâm-ı.
Tercümesi:
240 - (43) Avî bin mâlik el eşçe! (RA), den mervîdir, dedi : Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Kıssa ve hikaye naklederek vaaz etmeyi kimse yapmaz, ancak Emir veya vâzu nasihat etmeye memur veya riyaset sevdasında elan mütekebbir kimse kıssalar.»
{Hadîsi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)
241- (44) Bu hadîsi, Dârimî; Amr bin Şoayb (R.A) den, oda ba¬basından, oda dedesinden rivayet etmiştir. Dârimiiün rivayetinde; «veya mütekebbir kimsem kelimesinin bedelinde, «yahut cidal ve kav¬gacı kimse» kelimesi yer almıştır. [168]
İzahat
Râvî Avf bin mâlik el eşceî (R.A), sanaue-ı Kiramdandır. Ebû Ab* durrahman künyesi ile künyelendiğide denilmiştir. Gatfan Kabilesine mensubdur.
Peygamber sallallâhü aıeyni veseüemle berâfier iik defa Hayber muharebesinde ve sonra mekkenin fethinde hazır bulunmuştur.
Şama gelmiş ve orada «sûkul gazalil atik» isimli sokakdafei evh*— sakin olmuştur. Resulü ekrem efendimizden bizzat altmış yedi. (67) hadîsi şerif rivayet etmiştir. Kendisinden Em} Eyyub el EnsArî, Mifeâam bin mâdî kerb ve Ebû Hureyre (RA) gibi sahabeler ve pek çok tâbîîŞ hadis rivayet etmişlerdir.
Vefatı, Abdulmelik bin Mervânın hilâfeti zamanında hicrî yetmiş üç (73) senesinde Samda vuku bulmuştur, AUâh ondan razî olsun.
Hadîsi nebevinin satır ve^ cümlelerinde mündemiç olan hüküm ve beyanları şöylece sıralıyalun i
a) «Kıssa ve hikâye naklederek vaaz etmeyi» Cümlesiyle, vaazu nasîhatda kıssa ve hikâyelerin nakledilebileceğine işaret vardır.
Evet îaır'am Kerimde «Ahsenül kasas—en güzel kıssalar» Cüm¬lesiyle Hz. Yûsufun kıssasının en güzel kıssalardan birisi olduğu beyan îmyurulmuştur. Kur'an kıssalarının naklinin lüzumu hakkında birinci cildde hükümler vardır.
Resulü ekrem efendimiz vaazû nasihatlarda kıssa ve husyelerin nakledilebileceğine işaret buyurmasındaki hikmet, kur'anı kerimde mezkûr olan ibret verici ve uyarıcı mahiyetteki kıssalar, misaller ve haberlerin naklinin mevcud insanlara canlı bir misal olarak anlatmak çok faydalı olur. Kur'an kıssa ve misallerinin nakledilib beyan edilme¬sindeki gayede, îkaz ve irşad içindir.
Kur'anı kerimde, hadîsi nebevilerde kıssalar ve ashabı kiram, tâ-biîn ve selefi sâlihinde vârid olan meşru haber ve hadiseler, vâzu nasî¬hatda en kıymetli sermâyedir. Binâenaleyh nasîhatla meşkul olan ve olacak ehliyetli ve yetkili kişiler, Kur'an ve sünnetten ibret verici kıs¬sa ve haberleri nakletmelidirler. Aynı zamanda bu kıssaların hayat-da tatbik yollarını bizzat yaşayan ashab, tabiîn ve selefi sâlihin efendi¬lerimizin hal ve ahvallarmdanda naklederek, günümüzün insanlarını aydınlatmaya ve uyarmaya çalışmak, en doğru yoldur.
Bu doğru yol dururken, bâzı nasîhatcı kişiler; delilsiz kaynaksız, islâmın esasına aykırı bir takım uydurma ve hurafe kıssaları ve hatta yalan olan isrâiljyyat kıssalarını nakletmişler ve hâlâ aynr bâtıl yolu tâkib eden uydurma kıssacilar, hayatda vardır. Zaman zaman rastla¬nılmış ve duyulmuştur. Batücıların sözlerini ve yazılarını konu edine¬rek tulûatçılığa ve çeşitli lüzumsuz ve faydasız mugalata ve cidala sa¬panlarda, maalesef görülmektedir.
Uydurma ve yalan kıssalarla meşkul olanlardan bir feaç orîîek misal, birinci cildin - 194. hadîsi nebevinin îzatfat kısmında (S. ^n7 _ 412 de) zikredilmiştir.
b) Hadîsi şerifin deva.ineden cümlesinde, «Vaazu nasihati ancak emir veya vaazu nasîhata memur yeya riyaset sevdasında olan müte¬kebbir kimse, kıssalar.»
Buyurulmaklada, üç sınıf nasîhatcınm oldu¬ğunu veya olabileceğini beyan etmektedir.
Birinci nasihati. Cemiyet ve cemaatın emîri (hâkim ve reîsi) olub bütün idâri ve icra yetgileri elinde olan kimse yapar ve yapacaktır. Çünkü idare edilen insanlar, idare eden âmirinin nasîhatma daha fazla dikkat ederler, onun emir ve tavsiyelerine daha fazla bağlanırlar. Zira beyan edilen hükümlere riâyet etmeyeni bizzat cezalandırır.
Fakat hâdise ve kıssaları nakledecek emir, kendisi insanlığı ifsâd etmekle meşkui olur, İslama aykırı inanç, amel ve ahlaka sahip olursa iste o zaman o cemiyet kokmuş ve perişan oîmuşdur.
Büyükler bir sözlerinde, şöyle demişler; «Ennâsü alâ dîni mülûki hlm = İnsanlar, meliklerinin (idare eden emir ve devlet resilerinin) dîni (tabiat, yol, amel ve ahlakları) üzeredirler.^
Atalarda bir sözlerinde, «Balık, baştan kokar» demişlerdir.
Hadîsi şerifde İkinci nasîhatcıda, «Nasihata memur» cümlesiyle, vâzu nasihatda bulunmakla görevli müfti, vaiz ve hatip gibi yetgili ki- silerin nasihat edib ibret gerici kıssa ve haberlerde bulunacaklan be¬yan edilmektedir.
Binaenaleyh islâmm hakîkatlanm açık ifâdelerle beyan etme yet-gisi, o vazifeyi yapmakla mükellef ve muvazzaf olan nasihat ve irşad-cılara mahsusdur. Vâzu nasihatla mükellef ve yetgili olmayanların, nasihatda bulunmaları doğru değildir.
Netekim Üçüncü olarak zikredilen nasîhatçı şu cümlelerle îzah buyurulmuştur:
«Veya nasihati, riyaset sevdasında olan mütekebbir kimse, kıssa¬lar.»
Demek oluyorki, vaazu nasîhata ehil ve yetgili olmayan kimsele¬rin, vaazu nasihat etrîîeleri veya. nasihat etmeye kalkışmaları; nam, şan yapıb bir mevki ve makama sâhib olmak için yapmakdadırlar ve¬ya yaparlar. Aynı zamanda böyleleri, bir cidal yapmak için if sad edici ifâde ve beyanlarda bulunurlar.
Belkide böyle yetgili ve vazifeli olmayan kimseler, «Efendim Al¬lah rızası için nasihatda bulunuyoruz veya bulunacağız.» diyeceklerdir. Ne derlerse desinler, yetgili ve vazifeli olmayanların, içlerinde gizlen dikleri ve gizleyeckleri düşünce ve gayelerini, sevgili Peygamber efen¬dimiz beyan buyurmuşlardır.
Bu mübarek sözün tezahürleri tarihde ve insanların hayatında pek çok görülmüştür. Bizzat bizimde müşahedelerimiz olmuştur. Çeşitli nam, şan ve topluluğu temsil ettiklerini söyleyerek yetgisizlerin hal¬lerini görüyoruz.
Adam daha okumak veya okutmakla meşkui ve muvazzaf değildir. Bakarsınız ehliyet ve liyakati yoktur. Belkide yaşayışı ve düşünceleri islâma aykırîdir. Fakat yolunu ve adamını bulmuştur. Kürsüye ve hutbeye çıkmıştır, nasihat eder. Kürsünün sahibinin rızası yoktur. İda¬reci mecburiyet karşısında muvakkat bir zaman için müsâadede bu¬lunmuştur veya hiç müsaadeye falan baş vurmadan direk kürsüye ve¬ya minbere çıkmişdır, ver yansın etmektedir.
Dîni irşadı; Siyâsete, mevki ve makama, fırkacılığa, şöhrete ve maddi menfaata alet eden riyakâr bir zavallı mahlukdur, o adam.
Bu kapalı yoldan verilen bir misaldir. Şöhret düşgünü, makam, mansıb, para ve kan düşgünlerinüı, dîni maske yapıp işledikleri cü¬rüm şekli elbet pek çokdur.
Öyle ise ey yeni yetişen genç kardeşlerimiz ve ey mal mülk ve makam hırsında olan muhterisler! Haddimizi ve haddinizi, bilelim ve biliniz. Tertemiz gaye ve yol olan irşad müessesesini, tahrib etmeye¬lim. Ehil ve vazifeli olmadığımız yerlerde mütecâvizlikde bulunmayalım ve bulunmayınız.
Büyükler bir sözlerinde şöyie buyurmuşlardır: «tikülîîî mekânın mekal vs likülü meydânın rical = Her makam İçin bir söz ve her meydan İçlikle yiğitler vardır.»
Haddini bilmezcesine nasîhata kalkışanlar, her sınıf ve sahada olabiliyor. Fesad gayeli adamlar, meydanı boş buldularmı, hemen allâ-me kesilirler. Emellerine nail oluncaya kadar, ulema, evliya ve hak mücâhidi yiğitlerden olurlar. Arzuları müsbet veya menfi şekilde tebâ-ruz ettimi, bakarsınız adamlar, tamamen değişmişlerdir.
îşte böyle adamlar, din için, millet için, vatan ve devlet için, çok ve çok zararlı adamlardır.
Burada münâsebetine binâen bir hadîsi neüevî meali rraKfedelim : «Bir koyun sürüsüne (hak tarafından) musallat kılman İki aç kur¬dun (o sürüyü) îfsadlan (helak etmeleri), Mala ve şöhrete dfişgfin olan kişinin dînini ifsad etmesinden daha fazla ifsad edici değildir.» [169]
Yani, Mala ve şöhrete düşkün olan kişi, dînini ifsad etmekde, bir koyun sürüsüne iki aç kurdun girib * o sürüyü ifsad etmesinden daha eşed ve daha tehlikelidir.
Bu hususda bir nebze malûmat, «Islama Sokulan Bld\» ve feler» adlı eserimizde zikredilmiştir.
Tercümesi:
242- (45) Ebû Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bir kimseye, bilmeden fetva verilirse, onun günahı, bilmediği hal¬de fetva veren kimsenin üzerinedir. [170]
— Bir kimse de, Mümin kardeşine bir işin daha doğrusu başka cthedde olduğunu bildiği halde eğri tarafa işaret edib sevk ederse, muhakkakki, o kimse, o kardeşine hainlik etmiştir.» [171]
İzahat
Hadîsi şerifin, birinci cümlesinde, ilmi oîmayıb âlim ve allâmelik taslayarak bilmediği halde fetva veren kimsenin, büyük vebal ve gü¬nah işlediği beyan buyurulmaktadır. Yani, bir mes'ele hakkında birisi fetva sorarf diğeride fetva verir. Fetva sorulduğunda mes'ele hakkında bilgisi olmayan kişi, bilmeden fetva verdiğinde, günah ve vebal, fetva¬yı verenedir. Fetvayı sorana değildir. Çünkü fetvasında yanlışlık olur¬sa, müslümana eziyet ve zarar yapılmış ve eğri yol tarif edilmiştir.
Fakat manevî vebal ve günah her ne kadar fetva veren câhile ise-de, o fetva verilen mes'elenin sıkıntı ve zararı, riâyet edildiğinde fet¬vayı danışana olur. Zira fetvanın hükmü, fetva verilen şahsın üzerin¬de icra edilmektedir.
En doğru isabetli yol, fetvayı soran ve soracak olan kimse, fetva vermeye ehil olan âlim ve kâmil kişiye (müftiye, naibine ve emsali yetgililere) baş vurmalıdır.
Fetva sorulan kimsede, sorulan mes'eleyi biliyorsa, cevablandırmahdır. Bilmiyorsa, «Bilmiyorum» deyib, bilen ehline göndermelidir. Bir mes'ele sorulduğunda o mes'eleyi bilmeyen kişi, «bilmiyorum» demkle en kemallı ve isabetli hareketde bulunmuş¬tur. Çünkü «bilmiyorum» demek «ilmin yansıdır» buyurulmuştur.

Fetva verme hususunda 206. hadîsi şerifde bir nebze malumat geç¬miştir. Ayrıca «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizin bi¬rinci cildinde misallar zikredilmiştir.
Hadîsi şerifin ikinci cümlesinin hükmüde, müslümanlarm çok dik¬kat etmesi gerekir. Zira mühim mes'ele ve işler için,- istişare edilecek kimselerin, iyi niyyetli, doğruyu düşünen ve- doğru yolu tarif edib gösteren tipinden temiz soylu, iyi huylu o İstişare edilecek mes'eleden anlayan kişilerden olmalıdır.
Kendisine müracaat edilib sorulan adamda, bildiği takdirde en doğ¬rusu ne ise, onu söyleyib işaret etmesi lâzımdır. Binâenaleyh mes'ele hakkında doğrusunu bildiği halde kendisiyle istişare eden kimseye, yanîş yol tarif eder ve müslümanı ters yola iter, atar ve gönderirse, işte bu adam, hain, zâlim ve fâsık kişidir. Müslümanlardan ve ümmeti muhammedden değildir.
Zira Resulü ekrem sallallahü aleyhi vesellem buyurmuşturki:
«İstişare olunan kimse, inanılan kimsedir.»
Binâenaleyh inanılan kimse, mümine yanlış yol, tarif etmez.
Bir hadîsi şerifde de şöyle buyurulmuştur :
«Bizi aldatan kimse, bizden değildir.»
Tercümesi:
243 - (46) Muâviye (R.A) den mervîdir, dedi:
«Neblyyi muhterem sallallahü aleyhi vesellem, mugalatalardan
(Ulemanın karşılıklı sualleşmede bulunmasından) nehyetmiştir.» (Hadîsi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
244 - (47) EM Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«timi ferâizi ve Kur'anı tâlim edib öğreniniz ve insanlara öğretiniz. Zira ben mutlaka kabzolunub gideceğim.» [172]
(Not : İlmi ferâiz denilen mîras ilmi hakkında «Mülteka Tercüme¬si» adlı eserimizin dördüncü cildinde uzun hükümler yazılmıştır. Kur'an tâlimi hakkmdada, yukarda birinci cildin son kısımlarında mezkûrdur.)
Tercümesi: '
245 - (48) Ebidderdâ (RA) den mervîdir, dedi:
«Biz Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellemle beraber İdik, gözünü dikerek semâya doğru başım kaldırdı sonra dedi:
«Şu vakit Öyle bir vakittirki, o vakitte insanlardan ilim soyulur. Hatta İnsanlar, o ilimden hiç bir şey üzerine kadir olamazlar.» [173]
(Not: Bu hadîsi nebeviyi: Resulü ekrem efendimiz, hayatının son zamanlarında buyurduğu anlaşılmaktadır. Zira semaya baktığında ece¬linin yaklaştığı kendine keşfolunuyor, hemen zamanın yaklaştığına işa¬ret buyurub haber veriyor. Yani, ilâhî ekranda seyri âlem yapıyor ve görüb bildiklerini haber veriyor.)
Tercümesi:
246 - (49) EMHureyre(R.A) in rivayetinde şöyledir:
«İnsanlar (yakın zamanda) develerini sur'atla yürütüp sefer ede¬rek İlim taleb ederler, yinede (o zaman için) medîne âliminden daha iyi bilen bir âlim bulamazlar.»
(Hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştir ve camiasında zikr etmiştirki, İbni uyayne dediki: «O ntedine âlimi, Mâlik bin enesdir.»
— Bu görüşün aynısını, Abdurrazakda söyledi, tshak bin Musa de¬di : İbni uyayneden işittim, o medîne âlimi, Ömeriyyüzzâhlddir ve is-mlde, Abdulaziz bin Abdullahdır.) [174]
İzahat
Ebî Hureyre (RA) Peygamber efendimizden kinaye tarîki ile mev-jtûf en beyan buyurmuştur.
Bu hadîsi şerifde bâzı hususlara işaret olduğu şöylece sıralanmak¬tadır : .
a) İnsanların, ilini talebi için çok hırslı ve gayretli olmaları gerek¬tiğine veya ilim tahsiline hırsla devam etmek başarının sırrı olabile¬ceğine işarettir,
b) îlim tahsili için uzak yolları kat edib ulaşmak için, o gün en kuvetli vasıta deve olduğundan, devenin sur'atla yola şevki hususu beyan buyurulmaktadır. Bu teşbihli cümlede günümüzün vasıtalarından en suratlısı ile ilim tahsiline gidilmesi hususuna, işaret olsa gerektir.
c) Bu hadîsi şerifin ilk cümlelerinde yakın zamanda suratlı deve¬lerle ilim tahsiline çıkacaklarını beyan buyurmakla, yakın zamanda insanların uzak memleketlere çok sür'atlı vasıtalarla yolculuk yapa¬caklarına işaret vardır.
d) îlim tahsili için, her türlü sıkıntıya Katlanarak uzak mesafelere gidib ilim Öğrenmek, en ciddî ve en şerefli gaye ve amellerden olduğu¬na işaret olsa gerektir.
e) Birde ilim talebi için nereye gidilirse gidilsin, hiç bir kimsenin medine-i münewere âliminden daha üstün âlim bulunamayacağını bu¬yurmakla, kendisine en yakın zamanda o şehirde ashab ve tabiîn ol¬makla, ilim adamlarının ve nuru risâletin bereketi olan fâzılların bil¬gilerine müracaat etmenin lüzumuna işaret olsa gerektir.
Zira sahabe ve tabiîn devrinden sonra, pek çok âlîm ve fazıllar, medine-î münewere şehrinin âlimleri etrafa yayılmakla medîne-i mü-newerenin dışındaki beldelerde zuhur edib gelişmişlerdir.
f) Hadîsi şerifin son cümlesindeki hükümde birde «Medîne âlimin¬den daha iyi bilen âlimin bulunamıyacağmı» buyurmakdan maksad, Resulü ekrem efendimizin bizzat kendisidir.
Yani, her ne kadar sür'atlı vasıtalarla diyar diyar dolaşıb ilim tah-sü etselerde, yine medîne şehrinde karar eden zâtı pâki Muhammed (S.A.V) gibi âlim bulamıyacaklardır.
g) Veya Medîne âliminden murad, Süfyan bin uyeyne (R.A) gibi suyuk âlimlerin büyük müctehid İMAM-ı Mâlik hazretlerinin yakın zamanda Medîne-t münewerede zuhur edib bu kemâle erişeceğine işaret vardır.
îlmi Teymiyye merhum bir eserinde şöyle yazmıştır :
«Alimlerin en efdalları, ilimlerinin çokluğu veya güzelliklerin en iyi şekilde olduğundan Ashabı kiramın ve onlardan sonra gelenlerin (tabiîn ve tebe-i tâbiînlefin) âlimleridir.
— Bununla beraber Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellemin hadi-sinin hepsini bir kişinin ihata edib bellemesi, hiç bir İddia ile mümkin olamaz. Bak ve dikkat etki, Resûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem-in, hallerini, sünnetlerini ve bütün işlerini ümmetin en âlimi olan hulefâ-i râşidin (dört büyük haîlîe) de böyledir (yâni, hadîsi şeriflerin hepsini belleyip ezberleme imkanına vâsıl olamamışlardır).....» [175]
Tercümesi:
247 - (50) Yine ondan (Ebî Hureyre RJV den) mervîdir, bildiği¬me göre Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [176]
«Muhakkakki, Allâhü teâla bu ümmet için her yüz senenin başın¬da o ümmetin dînini tecdid edib yükselten kimseyi gönderir.» [177]
İzahat
Bu mübarek hadîsi nebevide de, Resulü ekrem efendimiz, kendisin¬den sonra gelecek asırlardaki, her yüz senenin başında dîni mübîni is-lamı, olduğu gibi safiyeti ile bilib, bildiği ile amel edib ve insanlara sünneti Bid'atdan ayırt ederek beyan edib ilmi ve ehlini aziz kılan, Bid'-at ve Hurafeleri yok edib ve Bid'at ehlini mahveden, hakkı diken bir müceddidi, halıkı zülcelâl göndereceğini beyan buyurmuştur.
Hadîsi şerifde, «Bu ümmet için» den murad ümmeti icabet ve üm¬meti davettir. Yâni inanan ümmet ve İmana davet edilen kâfirlere şâmildir. Ümmet hakkında tarif ve İzah, birinci ciltde yazılmıştır.
Hadîsi şerifde, «Her yüz senenin başında» Cümlesini açıklayalım. Yani, Hicreti nebeviden veya milâdî gibi diğer senelerin her yüz sene¬sinin ya sonunda veya ewelinde ilmin azaldığı, sünnetin yok hâle gel¬diği ve cehaletle Bid'atın çoğaldığı bir zamanda, bir müceddid, Allah tarafından.o millete gönderilirki, ilmi ve ehlini takdir ettirir, sünneti işler ve işlettirir, cehaletin taassubunu yıkar, Bid'at ve Bid'atcılan mahvu perişan eder.
Hadîsi nebevide «Müceddid» kelimesinin tevil ve tesbîti hususun¬da ulemanın pek çok beyanları olmuştur. Bâzıları kendi mezheblerine mensub olan âlimlere «Müceddid» diyerek tevil yolunu tâkib etmiş¬lerdir. Bâzılarıda, kendi memleketlerindeki âlimlere mûceddidlik izafe¬tinde bulunmuşlardır.
Şâfih Aliyyülkârî merruım bu beyanlardan sonra şu hususlara dikkati çekmiştir:
«Evlâ olan, hadîsi şerifi umûma hamletmektir. Zira hadîsi şerif-deki «men=kimse» lafzı, bir kimseye ve pek çok kişiye şâmildir.
— Öyle olunca yine sâdece fakihlerede inhisar edilmemelidir. Çünkü her ne kadar ümmetin menfâati dîniyyeleri, bunlar tarafından daha çok karşılanıyorsada, ümmeti Muhammed, ülül emirden, badis ulemasından, kurrâlardan, vaizlerden ve zâhidlerdende çok kerre faydalanmakdadırlar.
Zira dinin hıfzı, siyasi kanunların (Tenfîzi ahkam ve cezaî müey¬yidelerin) Ve adaletin icra ve tesisi, ülül emrin vazifesidir.
Keza ilmi kıraatcılar (kurralar) ve badis âlimleri, kur'anı keri¬min inzal plunuşunu ve hadîsi şeriflerin zabdını sağlayıb öğretmekde menfaatları vardır. Kur'an ve hadis, şeriatın aslıdır. Asıl ve esas olan bu delillerin ilmi, kurra ve hadis ulemâsından öğrenilmektedir.
Vaizlerde, ümmet-e vaaz,u nasihatları ile faydalı oluyorlar ve tak¬vaya sarılma hissini telkin ediyorlar. Keza zâhidlerde, zühtü takva yo¬lunda pek çok faydalar sağlamaktadırlar.»
Dîni mübîni islâma; dirayetli, kabiliyyetli, ihlaslı ve metanetli âlimler, kendi sahalarında bildikleri kadar hizmet edib ümmeti irşad etmişlerdir. Öyle olunca her sınıf ve sahanın âlimlerinden, her mem¬leketin ve her kavm ve cemaatın, her yüz sene sonunda veya başında bir müceddidi gelse, gerektir.
Şârih Aliyyülkârî merhum bu hususu şu satırlarla beyan etmekte¬dir : .

«Benim nazarımda en açık olanı, Alâhü teâla daha âlâsını bilir, Fa¬kat müceddid kimseden murad, bir şahıs değildir. Belki müceddidden murad, her hangi bir cemaat içinde, bir belde bir fen veya umuru tak-rîriye ve tahririye den müyesser olduğu kadar ile şer'i âlimlerin pek Çok ienlerinde âlim olan bir kişinin, o cemaatı tenvir suretiyle müced¬did olabileceğidir.
— Bu şekildeki tenvir ise, dînin Şakasına, yıkılmamasma ve kıya¬mete kadar hükmünün yaşayıb hâkim olmasına sebeb olur.
— Şek ve şüphe yokdurki, hu şekildeki tecdid (bir müceddidin dî¬ni ihya etmesi) izafî bir işden ibarettir. Çünkü ilim, her sene tenzil edib düşmektedir. Cehaletin her sene terekkî edib arttığı gibi.
— Binâenaleyh zamanımızın âlimlerinin terâkkisi, bulunduğumuz zamanda ilmin tenezzülü (azalıb inmesi) sebebiyle hasıl olmuştur (yani, dâhi âlimlerin yokluğu ile, cılız bilginler, âlim olarak değer kazanmışlardır.)
— Böyle olmasa, bu takdirde ilim, amel, hılım, fazilet, mes'elenin tahkik ve tetkiki yönünden mütekaddimîn uleması ile müteahhirîn uleması arasında bir değerlendirme münasebeti olmazdı (elbet sele¬fi sâlihinki, mütekaddimîn uleması, yukardaki sayılan faziletlerde, müteahhirîn ulemâsından efdaldırlar). Zira müteahhirîn uleması. Peygamber sallallahü aleyhi veselleme, zaman bakımından mütekad¬dimîn ulemasından daha uzaktır. Bu şekildeki uzaklık ise, nur ve ışığa uzaklık karanlığı daha çok gerektiren ve nurun daha az yansımasına ve zuhuru görülen hal gibidir.
Buna Enes bin mâlik (R.A) den mefrû olarak rivayet edilen Bu-harîdeki şu hüküm delâlet eder:
«Ümmetim üzerine, bulundukları zamandan sonra gelen zaman, ancak şerli olarak gelir.»
Tabarânî kebîr de, Ebidderdâ (R.A) den mefrû olarak şöyle rivayet etmiştir:
«Mutlaka (bir birini tâkib eden) her seneki, ancak o sonraki sene¬de hayır noksanlaşir, şer artar.»
fimi Atroas (R.A) da şöyle demiştir :
«Bir birini takib eden her senede, mutlaka İnsanlar, Bid'atlar yaşa-yıncaya ve sünnetler ölünceye kadar, sonraki şelflerde sünnetleri öl¬dürürler ve Bid'atları ihdas ederler.»
— tşte bir nebze bahsu beyanda bulunduğumuz şu mes'elelerde, yine o selefi sâlihînin ilimlerinin herekti ve onların imdadının netice¬sidir. Binaenaleyh bize vâcib olan, mütekaddîmin (ewel geçen) ule¬mânın (âlimlerin) hepsinin (Allah hepsinden razî olsun), kıyamete kadar faziletli olduklarını îtiraf edib kabul etmemizdir.» [178]
Abdullah Bin Mes'ud (R.A) da şöyle demiştir : «Sizin üzerinize gelen senenin akabinden gelen her- sene, mutlaka daha ewel geçen seneden şerlidir.
— Dikkat ediniz; elbetde ben gelen sene geçen seneden daha bit-gisi az ve kurak olacakdır, demiyorum ve ben bir emîri diğer bir emir¬den (geçen emir, gelecek emirden) hayırlı olacakdır, demiyorum.
__Ancak ben diyorumki, sizin âlimleriniz, hayırlılarınız ve fakihlerîniz (Şeriat âlimleriniz) giderler (ölürler), sonra onların halefini (kendilerini takib eden aynı muhteremleri) bulamazsınız.
— îşte o zaman bir kavm (cemaat) gelirki, bütün işleri kendi rey¬le (kendi görüş ve düşünceler) rine göre kıyas edib hüküm keserler.» [179]
Muhterem sahabenin bu sözlerini müşahede etmekle, bir keramet zuhur etmiş oluyor.
Şimdi buraya kadar hulâseten îzah etmeye çalışdığımız hadîsi şerif ile diğer hükümlerden şu hususlar, anlaşılmaktadır :
a) Alâhü teâla bu ümmeti Muhammed içinden, her memleket, her kavm ve cemaata, sünneti iyi bilen ve bildiği ile amel eden, Bid'atları ve ehillerini yıkıb sünneti ihya eden, şeriat' âlimi bir müceddîdi, o memleket ve milletin hal ve amellirini anlar ve anlatır kabiliyyetler, gönderecektir. Ve bu Müceddİd, hicrî veya Rûmi gibi diğer asırlardan her asrın (her yüz senenin) sonunda veya ewelinde gönderileceği be¬yan edilmiştir. Yani, ümmetin fesadlığı asrın sonunda veya ewelinde şuyû bulursa, o zaman gönderilib ilmî şahsiyetini ve vazifesini icra edecektir.
h) Bu müceddld, Dînin ve hükümlerinin ihmal edildiği, din adam¬larının küçük görüldüğü, ilme değer verilmez hale geldiği, sünnetlerin terk edilib Bid'atlann ihdas edildiği, Cehaletin çoğalıb câhillerin âlim gibi hüküm kesib beyanda bulunduğu bir zamanda, dînin şerefini koru-yub tanıtmak, din adamlarına hürmet ve saygıyı sağlamak, ilmi irfâne değer verib ilmin ve ehlinin kıymetini bildirmek, sünneti ihya etmek ve Bidati öldürmek ve cehaletin sultasını yıkmak için gönderilir.
c) îzâhat-m son kısmında temas edilen .bir hususda, «gelen se¬nenin geçen seneden daha şerli (kötü)» olacağı beyan edilmiştir.
Bu hususdada çeşidli yorumlar ve açıklamalarda bulunanlar olmuş¬tur.
Bâzı âlimler; Geçen sene, nurlu hayat olan Peygamber efendimize gelen seneden daha yakın olduğu için, geçen sene gelecek seneden daha hayırlıdır. Öyle olunca gelen senede, geçen seneden daha şerli¬dir. Bir ewelki asırda, sonraki asırdan daha hayırlıdır.
Mesela : Ashabı kiramın bulunduğu asır, sahâbe-i kiramdan songeîen asırdan (yüz seneden), daha hayırlıdır.
Büyüklerin sözü ekseriyeti içine alan hükme dayalıdır ve o zaman¬ların için de ihlaslı kişilerin daha çok olduğuna veya olabileceğine binaendir.
Ve bu büyüklerin sözleri, bazı âyeti kerime ve hadîsi nebevilere müsteniddir.
Bir âyeti kerimede şöyle duyurulmuştur:
« (îman ve amelde) ileri geçenler, (fazilet ve mukâfatdada) ileri geçenlerdir.» (Vakıa sûresi, 10)
Bir hadîsi nebevîdede şöyledir:
«İnsanların hayırlısı, benim bulunduğum asırdakîler (yüz yıldaki-ler) dir. Ondan sonra onları tâkîb eden asırdâkilerdir. Ondan sonra onları tâkib eden asırdâkilerdir.» Bir rivayette de; «O üçüncü asırdaki-lerden sonra ,yalan fâş olur. Binaenaleyh onların (üçüncü asırdan son¬ra gelenlerin) sözlerine ve fillerine îtimad etmeyiniz.» [180]
Evet büyüklerin dayanağı bu iki ana delilki, kitap ve sünnetir. Ve bu hükümler, ekseri zaman ve o zamanlarda yaşayan insanlara şâmil¬dir. Bu demek değildirki, o zamanlardan ve o zamanlarda yaşayan in¬sanlardan sonrada faziletli kişiler gelmiyecektir! Hayır gelmiştir ve gelecektirde. Müceddid müjdesi de bu cümleden birisidir.
Mesela : Haccacdan sonra, Emevî Halifelerinden Ömer Bin Ahdul-
aziz (R.A) gelmiştir. Haccacm devri z,ulumle idare edilirken, hu zatın zamanındada Adalet ve hakkın infaz ve icrası hâkim olmuştu.
Bununla beraber, Haccac zamanında pek çok sahabe olmakla, Ömer bin Abdülaziz (R.A) zamanında hiç bir sahabe kalmamıştı. Öyle olunca zaman ve sene itibariyle, haccacm bulunduğu zaman, fa¬ziletlidir. İcraat ve insanlık bakımından, Ömer bin Abdülaziz (R.A), haccacdan fersah fersah üstündür. Kabili kıyas değildirler.
Şu halde asrın değerlendirilmesi, senenin ve asır ile senelerde yaşayıb icraatda bulunan kimselerin, îman, amel ve ahlak bakımından değer taşımaları ve değerlendirilmeleri, çok' dikkatla araştırmak ve incelemek geTekir. Çok değişik yönleri vardır.
Birde beyan edilen hükümlerin, ekseriyete tealluk ettiğini bilib, zaman zaman değişib hal, hareket ve şahısların meydana gelebilece¬ğimde dikkata almak lâzımdır. Zira «târih tekerrürden ibarettir», deni¬len, ifâdeler gibi hayatda alt üst olma, halleri olabilir.
Bu din kıyamete kadar baki olacağına göre, kıyamete kddar, di¬nin mümessilleri ve dînin ihya edicisi müceddidlerini, Alâlhü teâla kud-
reti ilâhisi, ile yaratıp çorak topraklarda yetişen huda-i nâbitler gibi, yetiştirecektir. Böylece dînin mübelliğleri ve muallimleri, kıyamete ka¬dar devam edecektir.
Bu son îzâhat hakkında, «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler» aOli eserimizin ikinci cildine müracaat etmek faydalı olur.
Tercümesi:
248 - (51) İbrahim bin Abdurrahman el ozri (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bu ilmi (kitap ve sünnetin ilmini), haıefin (sonradan her asırda gelenin) her birinden itimada layık olan âdil kimseler hıfzeder. Bu âdil kimseler, bu ilme musallat olan azgın bid'atcıların tahrif atlarını, bâtıl ve hayalcılann iödia ve sözlerini ve câhillerin tevillerini nefyedih yok ederler.» [181]
Gelecekte Câbirin (R.A) Hadisini : «ilminden âciz olanların Şifası, (âlimlerden) sormaktır» înşâallah teyemmüm babında zikredecğiz.
(Not : Râvî İbrahim bin Abdurrahman (RJV), Ashabdan veya tâbi-îndenmi olduğu ne şerhde ve nede diğer kitaplarda bulunamamıştır. Ancak hazâa kabilesinden özre bin ebî saad-e mensub olduğu zikredil¬miştir.
Hadîsi şerifin hükmü ile ilgili bir nebze izahat, bir üstdeki hadîsi şerifin îzah bölümü ile daha ewelki izahatlarda beyan edilmiştir. Ayıı-ca birinci cildin «kltab ve sünnete sarılma bahsi» ile «îslâma Sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizde zikredilmiştir. [182]
İlimle İlgili Üçüncü Fasıl
249 - (52) Hasan (elbasrî R.A) den mürsel olarak mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [183]
«Bir kimseye ölüm geldiğinde o kimse, islâmı İhyp etmek İçin ilim taleb eder olsa, o kimse ile Peygamberler arasında cennette sâdece Wr derece (nübüwet derecesi} vardır.» [184]
Îzahat
Râvî Hasanı Basrî (R.A), tabiînin ululanndandır. Hz. Ömerin hilâ¬fetinin bitimine iki sene kala dünyaya gelmiş vr o zaman annesi hayre hanım medine-i münewerede ümmü seleme (R.A) validemizin cariyesi idi.
Ulema dedilerki : Annesi her hangi bir iş için meşlculiyyete çıktığı zaman, çocuğu Hasan (R.A) ağlıyor. Hemen Ümmü seleme (R.A) de memesini Hasana (R.A) veriyor. îşte Hasam Basrî (R.A) daki görülen fesahat ve hikmetli söz, bu sütten mütevellitdir.
Hasan (R.A), Vadiyil Kura denilen mahallede büyüyüb gelişdi. Kendisi fasih idi. Talha bin tibeydullah (R.A) ile Aişe (R.A) ı görmüş¬tür. Fakat Hz. Aişe (R.A) den

hadis işittiği sıhhatli olarak nakledilme-miştir. Hz. Aliyede mülâki olduğu söylenmiştir.
îbni Ömer, Enes, Semure, Eba Bekre, Kays bin Asım, Cündüb bin Abdillah, maakal bin yesar, Amr bin tığlib, Abdurrahman bin semura,
Ebâ berze el eşlemi, ımran bin H,usayn, Abdullah bin mağfel, Ahmer bin cüz ve Aid bin Amr elmüzenî (Allâjı hepsinden razı olsun) gibi sahabelerden hadis işitip rivayet etmiştir. Ve tabîînin büyüklerindende hadis tâlim edib işitmiştir.
Kendisinden, tabîînden ve başkalarından pek çok kimseler, hadis rivayet edib öğrenmişlerdir.
Hasanı Basrî rahimehullah-ın, yüz otuz (130) veya üçyüz kadar sahabeye idrak edib yetişdiği rivayet edilmiştir.
Muhammed bin Sad (R.A), diyorki:
«Hasan el Basrî (R.A), her şeyi cami, âlim, yüksek şahsiyetli, fakih, itimada layık, emin, âbid, hakka teslim olan, ilmi irfanı çok, fasih, güzel huy ve simaya malik bir kişidir.»
Mekke-i Mükerremeye geldiği zamanda kendisini yüksek bir min¬der üzerine oturtuyorlar, etrafına insanlar toplanıyor, bu insanların içlerinde büyük âlimlerden, tavus, atâ, mücâhid ve Amr bin Şuayb gibi zatlarda hazır bulunuyorlar. Aralarında konuşuyorlar ve hemen diyorlar veya bâzıları diyorki ; «Bu zat gibi, hiç görülmemiştir.» yânı, o zamanda bu zat gibi âlim görülmemiştir, demektir.
Fazileti, hakkında pek çok beyanlarda bulunub menkıbeler yazıl¬mıştır. Kısa yoldan yazıb neticelemiş oluyoruz.
Basrada hadis okutup hutbeler îrâd eden bu zat, hicretin yüz yir¬mi (120) senesinde vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun.
Bu zatı muhterem hakfonda nakledilen hayat hikâyeleri, «Tehzîbül esma velluğat» ile «Takrib ettehizb» adlı eserlerden istifade edilmiştir.
Hadîsi nebevide, islâmı ihya etmek gayesine bağlı olub, mal, mülk, makam ve mansıb sevdası gibi fasid gâyelerdende uzak olarak ilim tahsil eden her kişi, bu temiz gayeye devam ederken ecel gelib ölür¬se, o kimse ile Peygamberler arasında sâdece nübüwet derecesi farkı vardır.
Zira Peygamberler, Vahye muhatapdırlar. Böyle temiz gayeye sahib olanlar.: Her ne kadar vahye muhatap ölmasalarda, Peygamberlerin gönderiliş gayeleri olan, hakkı tâlim ve tebliğ ederek islâmı yaymak ve ihya etmek davaları, bu zatlardada aynen yardır.
Tercümesi:
250 - (53) Yine ondan (Hasanı Basrî R.A denjmürsel olarak mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) e Benî isrâilden olan iki adam hakkında sorul¬du : O iki adamdan bilisi, bir âlim faiz namazları kılar, sonra oturur insanlara hayır öğretildi:
— Diğeri ise, gündüz oruç tutar gece kâim olur (gecleyin nafile ibâdet yapar). Bunların hangisi daha efdaldır?
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [185]
«Farzı kılan, sonra oturup İnsanlara hayır tâlim edip öğreten şu âlimin, gündüz oruç tutup geceleyin kâim olan âbid üzerine fazileti, benim sizin fen aşağınız üzerine olan faziletim gibidir.» [186]
İzahat
Beş vakit farzını kılıb ilim tâlim, tebşir ve tasnifi ile meşkul olan âlim kimsenin, geceleri ibâdet ve evradla, gündüzleride oruçla gününü geçiren Âbidden daha faziletli olduğu mübarek Peygamber efendimi¬zin nurlu sözünde beyan buyurulmuştur. Hakikat böyle iken, bâzı câhil kimselerin, beş vakit namazını kılıb ilmi irfanla meşkul olanları, «amelsiz» gibi cümlelerle kötülediklerine şâhid ve muttâlî olunmuş¬tur. Çok esef verici bir kötü hükümdür.
Zira Peygamber efendimizin, mukayeseli bir şekilde takdir ve tat-dil buyurduğunu, tahkir etmek, Allah muhafaza îmânı tehlikeye ata¬bilir. Bu tehlikeden hazer etmek için inanan müminlerin, yukardaki hadîsi nebeviyeyi tekrar ve tekrar, okumalarını ve mucibi ile amel edip ehli ilmin kıymetini takdir etmelerini tavsiye ederiz.
Tercümesi:
251 - (54) Ali (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Dinde fakın olan (Şeriat ve islam hukukuna âlım olan) adam, ne eüzel adamdı* zira kendisine ihtiyaç olunduğunda fayda verir ve eğer kendisinden istiğna olunursa, nefsini iğna ve zengin yapar.»
(Hadîsi, Rezin rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
252 - (55) îkrime (R.A) den mervîdir, muhakkakki, ibni Abbas (R.A ikrimeye) dedi:
.İnsanlara her cuma günü, (haftada) bir sefer hadfe oku ve yâzu nasihat et. Şayet ziyade yapmak istersen, (haftada) İki sefer nasihat et. Ve eğer daha çok yapmak istersen (haftada) üç sefer nasihat et. İnsanları bu kur'ahı dinlemekten usandırma. Seni ben bulup ^ımeye-yimklr cemaat sanaTtendi sözleri ile meşgul oldukları halde gelir uerı. Bu halde iken sen onlara kıssa nakledersin, işte o zaman onların söz¬leri, onların üzerine senin nasihatim keser. Bu takdirde onları usanoınrsın. [187]
— Şu halde sükût et, senden bir söz ve nasihat talep ederlerse onlar İslahh iken hemen nasihat et. Dua ederken yüksek sesle avaz avaz bağırmakdan dikkat ederek kaçın. Zira ben Resûlüllah (S.A.V) j ve onun eshamnı görül) bildiğime göre, onlar, böyle şeyi kat'iyyen işle¬mezlerdi.» [188]
İzahat
Râvî İkrime (R.A), îbni Abbas radıyallahü teâla anhm kölesi ve tâ-baîn efendilerimizin büyüklerindendir. Aslı mağrib ahalîsinin «Berberi» soyundandır.
Kendisi sahâbe-i kiramdan; Hasan bin Ali, Ebû katâde, İbni Abbas, İbni Ömer, İbni Amrr Ebû Hureyre, Ebû Saîd, Muâviye (Allah hepsin¬den razî olsun) ve daha başka sahabelerden hadîsi şerif rivayet edib öğrenmiştir.
Ayrıca kendisinden, Ebuşşâsa, Şâbî, Naha-î, Sebî-î, İbni şîrîn, Amr bin Dînâr gibi tabîînin büyükleri ve pek çok halk, hadîs rivayet etmiş¬lerdir.
İbni Muân (R.A) dediki : «İkrime» (ilmine) îtimad edilen bir kişi¬dir. Binaenaleyh İkrime (R.A) in aleyhinde laf edeni görürsem, o kim¬seyi islam düşmanı diyerek itham ederim.»
İkrime bizzat dediki : «Muhakkak ben çarşıya çıkarım, hemen bir adamın bir kelime konuşmasını duyarım. İşte o anda bana ilimden elli kapı açılır.»
Ebû Hatim (R.A) İkrime hakkında dediki:
«îbni Abbas (R.A) in kölelerinin en âlimi, İkrime (R.A) dir.»
Ebû Ahmed bin Adiy (R.A) da dedi:
«İkrime (R.A) den (hadis veya ilim) rivayet etmekden imamlar (müctehidler veya hadis imamları) hiç çekinmemiştir ve Sıhah sâhib-leri, Sıhahlarına ondan hadîs rivayet edib katmışlardır.»
Beyhakî (R.A) da dedi:
«ikrime (R.A) den Buhâri hadîs rivayet etmiştir. Müslimde yoktur.»
Neteldm yukardaki hadîsi nebevî, Bûharinin rivâyetiyledir.
ikrime (R.A), hicretin 104 veya 105 veya 106 veya 107 senesinde vefat etmiştir. Allah ondan râzî olsun. (Hulâsatan, Tehzîbülesmâ Vel-îuğat,C.I,341)
Haberde Abdullah bin Abbas (R.A) ikrimege tavsiyesinde şu hu¬suslara riayet etmesine dikkat çekiyor :
a) Vâzu nasihati haftanın cuma gününde bir defa yapılması, şa¬yet istek ve ihtiyaç olursa, iki defa olması ve eğer lüzum ederse, haikı usandırmamak kaydiyle hafta da üç sefer yapılması tavsiye buyumlmaktadır.
b) Nasihatin, cemaatı usandırmayack şekilde yapılması ve eğer cemaatda usanma hâli olursa, kendilerinin konuşmaya başlayıb, vâzu nasîhatda keza hitabetde bulunan kişinin sözleri dinlenilmez hâle ge¬lebileceği hususada işaret Duyurulmuştur.
c) Vâzu nasihat veya hitabet ve meşru olan her çeşit sohbet ve konferans, cemaat tarafından iştiyakla istenirse, hemen bunu fırsat bilib ehillerinin değerlendirmelerine tenbihât ve îkaz vardır.
d) İbni Abbas (R.A) Dua ederkende, mukaffan bir şekilde bellî ta¬raflarca yönelerek yüksek sesle bağıra bağıra dua yapmayı men et¬mektedir.
Keza vaiz esnasında yüksek sesle bağırmak ve kürsü üzerinde el kol sallamakda aynıdır. Halkın nefsânî hissini tahrik etmekden uzak, uyarıcı ve îkaz edici şekilde olması lâzımdır. Dua ederken, vazû nasihat ve hitabetde bulunurken yüksek sesle bağırmak, el kol sallamak,, otururken kalkıb oturmak ve elleri her hangi bir şeye vurmak mekruh-dur. Bu hususda bak, «Mülteka Tercümesi» cild dörtlün sahife -174-176. Birde nasihat hakkında yukarda 207. 230 ve 240 hadîsin îzah bölümüne bakınız.
Tercümesi
253 - (56) Vasile bin El Eskâ (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (SA.V) buyurdu: [189]
«Bir kimse, ilim taleb eder ve ilme idrâk ederse, o kimse için ecrü mükâfatdan iki nasıyb (taleb ecri ile idrak ve isabet etme nasıybı) vardır; Eğer ilim ve içtihadında isabet etmezse, o kimse için ecirden bir nasıyb (ilme çalışma nasıybi) vardır.» [190]
İzahat
Râvî vasile bin el Eskaâ (R.A), sahâbe-i kiramdandır. Künyesi, Ebû Şeddaddır. Ebû el Eskaa da denir. Denildiki, Ebû Muhammed, Ebul hat-tab ve Ebû kırsâfe ilede künyelenmiştir.
Denilmiştirki, Resulü elcrem sallâllahü aleyhi vesellem efendimiz tebtik seferine hazırlanırken müslüman olmuştur ve beraber tebük se¬ferinde hazır

bulunmuştur. Şam ve Humus-un iethindede hazır bulun¬muştur.
Diğer bir kavildede, Peygamber efendimize müslüman olduktan soma üç sene hizmetde bulunmuştur. Kendisi «Ashabı Suffa» denilen fakir sahabelerden idi. Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden, bizzat elli altı (56) hadîs rivayet etmiştir.
Samda sakin olmuştur. Sonra k,udüs şerife yakın bir belde olan «cebrin» deki evinde vatan edinib ikâmet etti. Basrayada girdi.
Kendisinden tabiînin uluları ve pek çok halk hadîs rivayet etmiş¬lerdir. Hayatının son zamanlarında Samda bulundu ve hicretin seksen altı (86) veya seksen beşinci (85) senesinde Samda vefat etmiştir. Kendisi o anda, doksan sekiz (98) yaşında idi. Hicretin seksen üçünde yüz beş (105) yaşında vefat eSğide yazılmıştır. Fakat sahih olan evvelki kavildir. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi nebevideki, âlim ve ictihad hükümleri hakkında bir nebze malumat, yukardaki hadîsi nebevilerin izahatında yazılmıştır.
Bilhassa yukarda geçen 235. hadîsi şerifin îzah bölümünü tekrar be tekrar okumayı tavsiye ederiz.
Tercümesi:
254 - (57}EbîHureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Muhakkakki, Müminin ölümünden sonra iyiliklerinden ve ame¬linden kendine kavuşan (hayrı devam edib erişen) şeyler vardır, (on¬larca şunlardır) :
a) İlmi olub, ilmini başkasına öğretip neşreden,
b) Salih evlad terk eden,
c) Vârislerine mushaf (Kur'anı kerim) terk eden, d Mescid bina eden,
e) Misafirler için misafirhane yapan,
f) Devamlı akıp faydalanılan bir ırmak bırakan,
g) Sıhhat ve hayatında mâlinden sadaka çıkaran,
işte bunları işleyenler, öldükten sonra bu iyilik ve amelleri ken¬dilerine kavuşur, (defterlerine ecrü mükafatı devamlı yazılır).»
(Hadîsi, îbni Mâce ve Beyhakî «Şuabül îman» adlı eserinde rivayet etmiştir.)
(Not: Bu hadîsi şerifin izahatı, birinci ciltde ve yukardaki hadîsi şe¬riflerin İzahatında beyan, edilmiştir. Ancak bu hadîsi şerifde üçüncü olarak zikredilen «vârislerine m'ushat (Kur'anı kerim) terk eden.» Cümlesine iyi dikkat edib sülâlesine kur'anı kerim veya dînî, millî hü¬kümleri beyan eden eserler bırakanlar, aynı mutlu kişiler olduklarını unutmamalıdırlar.)
Tercümesi:
255 - {58) Aişe (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) den işittim diyordtt:
«Şüphesiz Allâhü teâla bana vahyeti; Bir kimse ilim talebinde bir yola sülük eder giderse, onun için cennetin yolunu kolaylaştırırım. Bir kimsenin iki gözünü ilim yolunda alırsam; onun iki gözünü cennet-de sabit kılarım.
— İlim yolundaki fazilet, ibâdet yolundaki filetten hayırlıdır. Dî¬nin aslı esası, verâ (Şüpheliden kaçınıp takvaya -sahil) olmak) dır.» [191]
Tercümesi:
256 - (59)İbni Abüas (R.A) den mervîdir, dedi: «Gecenin bir saatında ilim tedris edib çalışmak, geceyi (ibâdet ve zikirle) ihya etmekten hayırlıdır.» [192]
Tercümesi:
257- (60) Abdullah bin Amr (R.A) den mervîdir, Resûlüllah sal-lallâhü aleyhi vesellem, mescidinde iki çeşit meclise uğradı ve dedi :
«Her iki meclisde hayır üzerinedir. Bunlardan birisi, (sevab bakı¬mından) diğerinden daha efdaldır.
— Ama bu (İbâdet ve ezkarla meşkul olan} kişiler, Allâha dua ederler ve Allanın yanmdakine (rızasına) rağbet ederler. Cenabu hak-da dilerse onlara fazlı kereminden verir, dilerse vermeyib men eder.
— Fakat bu (ilimle meşkul olan) kişiler, fıkhı veya ilmi tâlim edib öğrenirler ve câhil olana öğretirler. İşte ilimle meşkul olan bu meclis adamları, en efdal kişilerdir. Zıra ben, ancak ve ancak muallim (öğre-tici-ilimle meşkul olucu) olarak gönderildim.» [193]
— Bu cümleyi buyurdukdan sonra Resûlüllah (S.A.V) o ilim mec¬lisi olan topluluğun yanına oturdu.» [194]
İzahat
Hadîsi nebevi, çok dikkat edilib riâyet edilmesi gereken iki mü-,him ve hassas mes'eleyi beyan etmektedir.
Resulü ekrem s^allallâhü aleyhi vesellem efendimiz, bir gün Me-dîne-i münewerede ki Mescidine teşrif buyuruyorlar. İçeri girdiğinde bakıyorki, ayrı ayrı oturmuşlar, o topluluklardan birisi; tevhid, teşbih, tehlil gibi evradı ezkarla meşkul oluyor. Diğer biriside, ilmi irfan tâ¬limi ile meşkuldurlar. Her iki meclis (toplantı) hakkında, Resulü ek¬rem sallallâhü aleyhi vesellem şu : «Her iki meclisde hayır üzerine¬dir» Cümleleriyle hayır üzerine toplanmış birer topluluk olduklarını beyan buyuruyor.
Bu her iki topluluk, hayr üzerine olduklarını beyandan sonra, ara¬larında fazilet ve kıymet farkı olduğunuda şu cümleleriyle açıklamış¬tır :
«Bunlardan birisi, (Sevab bakımından) diğerinden daha efdaldır.»
Ve Resulü ekrem efendimiz, hadîsi nebevinin aşağısında, evradı ezkarla meşkul olup hakka dua ve niyazda bulunan topluluğu şu cüm¬leleriyle îzah buyuruyor :
«Ama bu (ibâdet ve evradu ezkarla meşkul olan) kişiler, AHâha dua ederler ve Allâhın yanındakine (rızasına) rağbet ederler. Cenabu hakda dilerse, onlara fazlu kereminden verir, dilerse, adlı ilâhîsi ilp men eder (dilediği gibi tasarruf eder).»
Resulü ekrem efendimizin bu cümlelerinde şu hususlara işaret vardır :
a) Beş vakit namazı kılmak üzere toplanan cemaatdan başka, va¬kitleri müsaid olursa, nafile olarak cenabu hakka dua ve niyazda bu¬lunmak üzere toplamb Allâhü teâlayı zikretmek caizdir. İyi bir hakka yalvarış ve cenâbu hakka niyazda bulunan meclisdir. Aynı zamanda bu meclîs, mescid de toplanmıştır.
b) Meşrûiyyet dâhilinde Allâh-ı zikredib ona duada bulunanların meclisleri, elbetde kıymetli meclislerdendir ve bu meclisde toplamb Allâhı zikredib dua ve niyazda bulunanlar ve onlara hizmet edenler, faziletli kişilerdir.
Boş vakit geçiren tipinden olmayıb, Allâhı ananların meclisleri ve kendilerinin faziletleri hakkında kur'anı kerim ve sünneti nebeviyede pek çok-hükümler vardır, Allâhın her vakit ve durumda anılabileceğini beyan eden bir- âyet meali:
«Gerçek akıl sahihleri öyle kişilerdirki; ayakda iken, otururken ve yatarken (dâima"kalbleri ve dilleri ve bedenleri ile) Allâh-ı anarlar...» (Ali îmrân sûresi, 19)
Ve yukarda açıklamaya çalışdığımız hadîsi şerif gibi pek çok ha¬dîsi nebevilerde zikri ilâhide bulunmanın, müminler için bir fazilet ol¬duğu beyan edilmiştir.
Fazla uzayacağından kısaca kesiyoruz. Geniş îzâhat, «İslâmda Evliya meselesi ve Harikalar» adlı eserimizde yazıl¬mıştır.
c) Hadîsi şerif de zikri ilâhî ile meşkul olanlar, Allâhı anıp onun ri2 asını talep etmek maksadında olduklarını beyan^ buyurmaklada, Çeşitli dünyavî maksadlara bağlı olmadan sırf rızâyı barı için olduğuna ve' öyle olmasına işaret vardır. Hadîsi nebevideki maksad dahılmae evradu ezkarda bulunanları, takdir edib, dualarını taleb etmek ewei çok yerinde bir ameldir. Gayenin dışma çikanlardanda kaçınmak lazım-. dır.
Netekim meşröiyyet dâhilinde câmîye cemaata gelmiyen k&dı™*' rı, Hazreti Ömer'in men edip camiden kovduğu gibi, ResûlüHah Qrinde fetvada bulunan Âlim ve fakih İlmi Mes'ud (R.A) hazretlerim,
irtihâli nebiden sonra Irakda bulunduğu günlerde, Mescide toplanıp usûluna uygun olmayarak zikrî ilâhîde bulunanları, mescidden kovup çıkarmıştır. Aynı-mes'elenin geniş îzâhi, «İslama sokulan Bid'at ve Hurafeler» ile «îslâmda Evliya Mes'elesi ve Harikalar» adlı eserimiz¬de vardır. Ve bir ne&zede «Mültekâ tercümesi» nin dördüncü cildinin 174-176. sahifelerinde yazılmıştır.
Hadisi nebevinin devam eden cümlelerinde de, fıkıhla veya her hanki bir ilimle meşkul olup, bilmeyenlere, bilenlerin öğretmeye ça¬lışmaları hâlindeki mescidi nebevide toplanan diğer ilim meclisi hak-kındada şöyle buyurulmuştu :
«Fakat bu (ilimle meşkul olan) kişiler, Fıkhı veya (her hangi bir faydalı) ilmi tâlim edib Öğrenirler ve câhil olana (bilmeyene) öğretir¬ler.
— İşte fıkıh veya ilimle meşkul olan bu meclis adamları, en af-dal kişilerdir. Zira - ben, ancak ve ancak muallim (öğretici- ilimle meş¬kul olucu) olarak gönderildim.»
Hadîsi şerifin bu cümlelerinde mündemiç olan hususlarıda şöyle sıralayabiliriz:
a) Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, takdir edib çok değerli olarak vasıflandırıb buyurduğu meclis (toplantı) ilmi fıkıh meclisi veya İslama ve müslümanlara faydalı olan her hangi bir ilim meclisi olduğunu veya olabileceğini beyan etmektedir.
îslâm şeriat ve hukukunu beyan eden ilmi fıkıh ve fakihler hak¬kında bir nebze malumat, yukarda ikiyüz (200) üncü hadîsi şerifin izahatında zikredilmiştir.
b) İlmi fıkıh veya faydalı ve meşru olan her hangi bir ilim mec¬lisi, islam esaslarını ve bilinmesi; farz, vâcib, sünnet ve müstehab olan hükümleri öğrenib müktezası ile amel ederek, bilmeyenlere öğ¬retmek maksadı ile toplanmış olması gerektiğine işaret vardır.
c) Bu temiz gayelerle ilmi fıkhı veya meşru olan her hangi bir ilmi öğrenmek ve öğretmek maksadiyle toplantı yapılan meclisler, en kıymetli toplantı ve bu toplantıya iştirak eden muallim ve talihler-(de, ümmetin en kıymetli ve faziletli kişileri olduğu gayet açık bir ifâde' ile beyan buyurulmuştur.
d) Resulü ekrem (S.A.V) efendimiz, kendisinin muallim olarak gönderildiğini beyan buyurmak suretiyle, ilmi fıkıh veya meşru olan her hanki bir ilim meclisini takdir buyuruyor ve bu meclise iştirak edenler, en efdal kişilerden olduklarını lisânı pâki ile îzah ediyor.
Hal böyle olunca bütün ümmeti muhammed-in, böyle meclisleri aynı şekilde takdir edib, iştirak etmeleri ve bilmediklerini o meclisler¬den öğrenmeleri lâzımdır.

Aynı zamanda, ilmi fıkha veya tefsir, hadîs, ilmi kıraat, akâid, kelam ve islâm tarihi ilimleri gibi ilimlerden bir ilme vâkıf ve âlim olan bilginlere, Resûlti ekrem (S.A.V) gibi değer verib takdir etmek, îmanın iktizasıdır.
Her hanki bir yerde, ilim meclisi ile zikir meclisi bulunursa, her iki-side hayırlı meclisdir. Fakat ilim meclisi, zikir meclisinden daha ef-daldır. Binâenaleyh daha çok sevab kazanmak ve daha faziletli ve faydalı olmak isteyen kimseler, ilim meclisini tercih edib gitmelidir¬ler. Zira Resulü ekrem (S.A.V) de bu iki meclisin hayırlı olduğunu ve ilim meclisinin zikir meclisinden ve hatta ilim meclisindekileri, zikir meclisinde bulunanlardan daha efdal olduğunu beyandan sonra, ken¬diside ilim meclisine gidip oturmuştur.
Cenâbu hak bu hakîkatlan iyi bilip mucibi ile amel etmeyi, bütün meslekdaş ve mümin kardeşlerle beraber bizlere nasıyb eylesin. Amin.
Tercümesi:
258- (51) Ebudderdâ (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) e, bir adamın fakirlik mertebesine ulaştığı vakit, ilmin haddi hududu nedir? diye sual olundu.
— Bunun üzerine Resûlüllah (C.A.V) de buyurdu :
«Ümmetimden bir kimse, dinînin emrinden kırk hadîsi hıfzedib bellerse (ve başkalarına öğretirse), AUâhü teâla o kimseyi faklh olarak diriltip mahşere gönderir ve bende o kimseye kıyamet gününde şâhid olur ve şefaat ederim.» [195]
İzahat
Bu mübarek hadîsi nebevinin ihtiva ettiği hükümden «Kırk hadîsi hıfzedib bellerse» Cümlesi hakkında bir nebze açıklamada bulunalım.
Şârih Aliyyülkâri merhum şu satırları yazıyor :
«İmamı Nevevi (R.A) de'diki:
«Burada kırk hadîsi hıfzetmekden murad; kırk hadîsi ezberlemese ve manalarını tam bilsede, müslümanlara kırk hadîsi nakledib tebliğ etmektir. İşte kırk hadîsi hıfzedib bellemenin mânayı hakîkisi budur. Ve böyle yapmakla müslümanlarda menfaatlanmak hasıl olur. Şayet müslümanlara kırk hadîs nakledilib duyurulmazsa, hıfzedemezler. îb-ni Hâcer (R.A) de böyle zikretmiştir.
— Ben (yani, Aliyülkârî merhum) derimki : İmamı Nevevi Mer¬humun «mânâlarını tam bilmesede» sözünde düşünülmesi gereken hu¬sus vaTdır. Zira ilmin aslından olan makam ve mertebe hasıl olmak¬tadır. Çünkü fıkıhdan maksad, bir şeyi bilmek, onu anlamakdir ve fık¬hın şerefinden için, din ilmine gerçekden hakim olmaktır.
— Eğer böyle olmaz ise, bu takdirde kırk hadîsi ezberleyen kim¬se, hadîsi şerifde beyan edilen fakih olamaz.» [196]
Şu halde kırk hadîsi nebeviyi mânası ile belleyen kimse, hadîsi şerifdeki fazilet ve şerefe nail olan ve olacak kimsedir. Hem lafzını ve hem manasını ezberleyib kırk hadisi belleyen ve mucibi ile amel eden kimse laf götürmez ve ihtilafsız bir şekilde hadisi nebevideki hükme nail olur.
Yukardaki hadîsi şerifin diğer rivâyetdeki hükümleri işe şöyledir : «Bir kimse, benim sünnetimden kırk hadisi hıfzeder ve ümmetim¬den başkalarına naklederse, Allâhü teâla o kimseyi kıyamet gününde fakihler ve âlimler zümresinde gönderib hasreder.» [197]
Tercümesi:
259- (62) Enes Bin Mâlik (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bil irin isiniz en cömert kimdir?»
— Ashabı kiram dediler: Allah ve Resulü daha iyi bilir.
— Resulü ekrem (S.A.V) buyurdu :
«Allâhü teâla en çok cömert kimsedir. Ondan sonra Adem oğlu¬nun en çok Cömert kimsesi, bir adamdirki, ilmi tâlim edib öğrenir, on¬dan sonrada o ilmi yayib neşreder.
— O iimi neşredib başkalarına öğreten âlim, kıyamet gününde tek başian bir emir veya tek basma bir ümmet olarak gelir.» [198]
Îzahat
Bu haöîsi şerifin ihtiva etiği hükümdede, üç husus sıralanmıştır
a) Hadîsi nebevide, beyan edilen cömertlik derecesinin en üstü¬nünün, ewela halıkı zülcelâlda oluşu, gayet açıkdır. Zira itaatkar ve isyankar farkı gözetmeden, karıncadan file kadar bütün varlıkların rızkını, sıhhatim ve her türlü ihtiyaçlarını karşılayıb vermek, ne kadar lütufkarlılık ve cömertlik olduğu, her akıllı için bilinib idrak edilen bir hakikattir.
Ancak kulların istekleri, hayır olursa, severek ve hoşnut olarak verir. İstekleri ve kazançları şer olursa, sevmiyerek ve razı olmadığı halde verir. Zira hayır ve şer, iyi ve kötü her şey, Allâhın dilemesi, takdiri ve yaratması ile olur.
Muhtelif hadîsi kudsîlerde temsilî olarak beyan edilmiştirki, bütün varlıkların isteklerini Alâhü teâla: eksiksiz verse, denizin içine bir iğne batınlıb çıkarıldığı zaman, iğnenin denizden eksilttiği ne ise, hazine-i ilâhiden sanki o kadar bir eksilme olacağı misallanmıştır. Yani, cena-bu hakkın hazine-i Rabbanisi, o kadar çokturki, eksilmek, tükenmek ve bitmek yoktur. Zira Allah ganî ve müsteğnîdir. Bizler ise, dâima fakir ve muhtacız.
Netekİm bir âyeti kerimede şöyle Duyurulmuştur: «Allah (c.c.) ganîdir. Hiç bir şeyinize muhtaç değildir. Siz ise, fa¬kirler (muhtaçlar) sizsiniz.» (Muhammed sûresi, 38)
b) Resulü ekrem efendimizde, mevlayı mütealdan sonra en cö¬mert varlık olduğunu iftiharla buyurmaktadır : Zira varlıkların en af-dalı ve en keremüsidir. Kendisinin beşerin en cömerti olduğunu bu¬yurması, hakikati aydınlatıp bildirmek içindir. Büyüklenmek için de¬ğildir.
Gerçek gayenin bu olduğunu diğer mübarek bir sözüyle şöyle açık¬lamıştır :
«Kıyamet gününde Adem (aleyhiselâm) ui evlâdının en kıymetli efendisiyim, bununla beraber ogünme ve boyüklenme diye bir şey yoktur.
— Ve kıyamet gününde benim elimde UvaÜl hamd sancağı olacak-dır. Her Peygamber mutlaka o günde, Adem (aleyhisselam) ve diğerle¬ri benim livamın altında olacaklardır.
— Ve ben yerden çıkarılacakların (kabirden dirilMeceklermJ UW-yimF yinede ögünüb böbürlenmem.
— Ve ben ilk şefaat edici ve şefaati ilk kabul olunan kimseyim,, yine, böyle iken buyuklenib öğünmem.» [199]
c) Hadîsi nebevide beyan edilen üçüncü mertebedeki cömertinde^ ilmi talim edib başkalarına, nasihatla, öğretmekle, hitabetle, makale veya eser yazmak suretiyle neşreden kimseler olduğunu buyurmakta¬dır.
Binâenaleyh bir kişi, ilim tahsil eder, sonradan bu ilmi talib olan ehillerine talim ederek öğretir ve yayarsa, Peygamber efendimizden sonra en cömert ve en hayırlı amelde bulunan kimsedir.
Şu halde böyle amel ile meşkul olan din âlimi, halk arasında kü-çümsenir ve «Ölü gözünden yaş çıkmaz, hoca evinden aş çıkmaz gi¬bi...» Cümlelerle alaya alınırsa, Peygamber efendimizin «Cömert» di¬ye vasıflandırdığı kişi kötülenmiş olur.
Evet gerçekden din adamı, ilmi yaymaya çalışmakla insanların ruhunun gıdasını verir. Manen, ruhen ve fikren doyurucudur. Böyle olunca o cümledeki «aş» Kelimesi yerine «aç» kelimesini koyarak, «Ölü gözünden yaş çıkmaz, hoca evinden aç çıkmaz» denmelidir. îlmi-ve ilim adamını tahkir etmenin tehlikeleri, «Mültekâ tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinde yazılmıştır.
Öğrenmiş olduğu faydalı ilmi neşrederek başkalarına faydalı olan her din âlimi ve faydayı ilim sahibi, hayatda Peygamberden sonra en cömert kişi olduğu gibi, öldükten sonra o öğretip yaydığı ilim silsilesi devam ettikçe, o ilmi öğrenen ve öğretenlerin aldıkları ecru mükâfat, eksilmeden ilk öğretenin amel defterine aynısı yazılır. Bu husus yu¬karda ve birinci ciltde geniş şekilde izah edilmiştir.
Böyle ilmi neşredib yayan âlim dünyada ve dünyadan göçdükden sonra fazilet ve mükâfatlara nail olduğu gibi, âhiretdede eli sancaklı bir emir veya etrafında kalabalık bir cemaatla bir ümmet şeklinde olacağı beyan edilmiştir.
Bu husus Resulü ekrem efendimizin mübarek hadîsinin son cüm-, lelerinde şöyle hükme bağlanmıştır :
«O ilmi neşredip başkalarına öğreten âlim, kıyamet gününde tek Başına bir emir veya tek başına Wr ümmet olarak gelir.»
Şu şeref ne büyük şerefdir, Cenabu haklan lütfettiği veya lütfede-ceftl bu ilmi yayan ve yayacak olan âlim kimselerin, bir Peygamber gibi fazilete erişen din âlimi ve faydalı ilim adamlarının böylelerine mu¬habbet, saygı ve hürmet ederek, o sancağının altına veya bir, ümmet gibi kalabalığın içine girmeyi mevla nasiyb buyursun. Amin.
Yetişib dualarını almaya çalışdığımız 70-80 lik üstadlarımızda, san¬ki bu ilâhî lutfa mahzhariyyeti dünyada iken müşahede ediyor idik. Ne bereketli ilim ve muazzam îman sahibi kişilerdi. Her yönleriyle bir ilim otoriteleri, amel ve ahlak numuneleri idiler,
Resulü ekrem efendimizin, bu son cümlesinde şu âyeti kerîmeye işaret vardır:
«Muhakkakki İbrahim (A.S.),başb basma bir ümmetdi.» (Naili sûresi, 120)
Bir Peygamber, etrafmdakileile ümmet olarak vasıflandırılmakta-dır. Aynı şeref, kıyâmetde bu ümmetden bir diri âlimine ve faydalı ilim sahibi olub başkalarına tâlim ve telkin suretiyle ilmini yayan kim¬seye, verilmektedir.
Ne mutlu insanlar, bu âlimler. Cenâbu hak bizleride âhiretde böyle-mutlu insanların sancağı altında toplanan ümmetlerden kılsın. Amin.
Ebû Ümâmetül Bâhîlî (R.A) den mervî, bir hadîsi nebevide Re¬sulü ekrem (S.A.V) efendimiz şöyle buyurmuştur:
«Alim ile âbid (kıyamet günü) getirilir (ler).

— Abide denilirki: Cennete gir.
— Alime de :. Dur yerinden ayrılma, tâki insanlara şefaat edesin, denilir.» [200]
Tercümesi:
260 - (63) Yine ondan {Enesbin mâlik KA) den mervîdir, Resâ-lüllah (S.A.V.) buyurdu :
«Harislerden İki sınıf doymazlar; a) İlimde hırsı olan, ilimden doymaz.
b) Dünyada hırsı olanda, dünyadan doymaz.»
(Yukardâki üç hadîsi, Beyhakî «Şuabıı îmam» adlı eserinde rivâyeı etmiştir. Beyhakî dedi : İmamı Ahmed Ebidderdâ hadîsinde dedi : Bt hüküm, insanlar arasında meşhur bir metilidir. Bu metin için sahih bıı isnad yoktur.)
Tercümesi:
261 - (64) Avn (R.A) denmervîdir,dedi: Abdullah bin mes'ud (R.A) dedi:
«Hırslılardan iki kimse, doymazlar (ki onlar), İlim sahibi ve dün¬ya sahihidir, bunlar müsâvî değillerdir.
— Çünkü ilim sahibi. Rahman olan Allanın rızasını artırır.
— Dünya sahibi ise, tuğyan ve azgınlıkta ziyadeleşir.
— Bundan sonra Abdullah (R.A) şu âyeti okudu :
«Doğrusu kâfir insan, kendini (elindeki mal ile Allahdan) müsteğni görmekle azgınlık eder.» (Alek sûresi, 6-7)
— Avn (R.A) dedi: İbni Mes'ud diğer bir âyeti delil getirerek oku¬du : [201]
«Allahdan, kullan içinde ancak (Alîâhı hakkı ile bilen) âlimler korkar.» (Fâtır sûresi 28)
(Not: Râvî Avn (R.A), tabiînin ulularından olduğu beyan edilmek¬ledir. Daha fazla malûmatı bulamadığımızdan yazamadık.)
Tercümesi:
262 - (65) îbniAbbas (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlülllah (S.A.V) buyurdu :
«Muhakkak ümmetimden bir takım insanlar, Dinde fakihlik iddi¬asında olurlar ve Kur'ani okurlar, derlerki:
«Ümeraya (âmirlere), gelelim, dünyadan nasibimizi alalım ve dinimizle, onlardan (onların işledikleri fenalıklardan) uzaklaşalım.
— Halbuki mes'ele onların dediği gibi böyle olamaz (zira iki zıd cem edilemez). Diken ve çöğür ağacından diken ve çöğür alınabilildiği gibi, [202]
Keza onlara (amirlere) yaklaşmakda -Muhammed bin sabahın ri¬vayetinde dediği gibi; yani: ancak hatalar alınabilir.» [203]
İzahat
Hadîsi nebevide ehli ilimden olan veya olacakların bâzılarının çok kötü gaye ve davranışları veya davranabileceklerin durumları, beyan buyurulmaktadır. Hadîsi şerifin sarihleri çok yönlü izahlarda bulun¬muşlardır. Bazılarını nakledelim.
Dinde Fakih ve. âlim olduklarını iddia edenler veya din ve şeriat ilmi olan ilmi fıkhı öğrenmek maksadiyle tahsile devam edenlerden bir takım kimseler, Kur'anı kerimi çeşitli kıraat ve makamlarla okur¬lar, tefsir edib îzâh ederler ve bu amellerden sonrada âmirlere zarurî bir ihtiyaçları için değil, sırf fazilet izhar edip göstermek ve o âmirle¬rin yanlarındaki mal ve makama tama ederek, âmirlerin yanlarına giderler.
Bu şekilde hareket edenler, günümüzde daha aşırî bir şekilde davranarak, dinin pek çok yasaklarım işledikleri ve yapılması gere¬ken irşad ve tebliğ vazifelerini yapmadıkları gibi, £inde pek çok tâ¬vizleri* vermişler ve vermektedirler. Amirlerin veya fasıkların gayri mesrû amel ve hareketlerine iştirak ederler. Böylelikle sayılmayacak kadar çok kötülükleri işlerler ve kötü örnek olurlar.
Dîni, ilmi ve Toır'an okumayı böyle kötülüklere âlet ederek hare¬ket edenlere, denüseki:
«Din ve şeriat âlimi olduğunuzu iddia ediyor ve kur'anı kerimi oku¬yorsunuz. Bu halinizle şu pek çok kötülüklerle meşkul olan âmirlerle nasıl bir araya gelebilîyorsunuz?»
İşte böyle suâle verecekleri cevabı, Resulü ekrem (S.A.V) efendi¬miz mubârek sözünün devamında şöyle buyurmuştur : ,
«Derlerki : Ümerâya (âmirlere), gelelim, dünyadan nasibimizi alalım ve dînimizle onlardan (onların işledikleri fenalıklardan) uzak-
Ey dîni dünyaya âlet edip fasıkların karşısında el ufalayıb, eğilip bü¬külüp yaltak kedi kesilen ve her kılığa bürünüb dalkavukluk yapan ti¬pinden zavallı allâme taslakları!, içinizdeki kirli ve hırslı emellerinizi saklayarak, din âlimine yakışır ve yaraşır tavrı bırakıb, dışınız başka içiniz başka olan davranışlarınızı, asırlarca ewel nuru nübüwetden fışkıran hakîkatlar, ne kadar kesin ve açık bir şekilde beyan buyur¬duğunun farkmdamısmiz acaba!.
Ve bu fasit iddianız neticesiz olup, ancak kötülükler olabileceğini-zide, yine Resulü ekrem (S.A.V) efendimiz devamla buyurayorki :
«Halbuki mes'ele onların dediği gibi böyle olmaz (zira iki zıd cem edilemez);
'Diken ve çöğür ağacından ancak diken ve çöğür alınabildiği gibi,
— Keza onlara (âmirlere), yaklaşmakda R£uhammed bin sabâ-, hin rivayetinde dediği gibi, yani: Ancak hatâlar alınabilir.»
Atalar bir sözlerinde, «Necasetten keramet gelmez.» demişlerdir.
İbni Abbas (R.A) m rivayet ettiği bir hadîsi nebevide Resulü ek¬rem (S.A.V) şöyle buyurmuştur:
«Bu ümmetin uleması, iki adamdır;
1 - Âlim adamın birisi, Allâhö teâla ona ilim verir, oda ilmini insanlara neşredib öğretir ve öğretmiş olduğu İlme karşılık tema ede¬rek hiç bir şey almaz ve ilmi para île satmaz.
— İşte bu âlime, denizdeki balıklar, karadaki tftirtiyeil canlılar ve gökdeki uçan kuşlar istiğfar edib dua ederler.
2 - Âlim adamın ikincisi ise, Allâhü teâla ona ilmi verir, oda o ilmi Allanın kullaına yaymakdan pahillik edip saklar. İlmin karşılı-ğında tama ederek bir şeyler alır ve para ile satar.
— İşte bu âlimde, kıyamet gününde ateşden yapılmış bir gemle gemlenir ve bir nidaci tarafından nida edflirki, işte bu adama Allâhü teâla ilim vermiştir. Oda ilmi, Allanın kullarına öğretmekden pahillik edib sakınmıştır. Ve İlmin karşılığında tama edip bir şeyler almıştır, ilmini para iie satmıştır. Ve bu şekildeki nida, hisabdan kurtulunca ya kadar devam edecektir.» [204]
Maddi menfaat, makam ve mansıb emellerine sâhib olmadan, irşad ve îkaz veya hayra delâlet gibi iyi gayelerle, âmirlerin yanlarına gitmek ve girmek ve dinin yayılması için nefsini hapseden ve çalış¬masını ilim tâlimine hasreden kimselerin ücret almaları ise, caizdir. Müdâra ile emrolunduğunu beyan eden hadîsi nebevi gibi pek çok hadîsi şerifler vardır. Ashab, tabiîn ve diğer selefin pek çok hüküm ve hayat hikâyeleride, çeşitli ana kaynaklarda yazılmıştır.
Netekim Fâtihin Şeymıl islâmı Molla Hüsrev, «Dürer ve gurer» ad¬lı eserinde şu satırları yazmaktadır :
«Hafız Ebülleysi Semerkandî (R.A) den hikâye olunmuştur (Diyor-ki :) Ben daha ewel üç şeye fetva verirdim, onlardan rucû ettim.
a) Daha ewel ilim için Kur'an tâliminden dolayı ücret almanın helal olmadığına fetva verirdim.
b) Yine Âlim için, Sultanın (devlet reisi ve naibi gibisinin) yanına girmesinin lâyık olmadığına fetva verirdim.
c) Ve ben ilim sahibinin, köylere çıkmasının lâyık olmadığına fetva verirdim. Çünkü köylüler o âlime bir. şeyler toplamaları için, on¬lara nasîhat eder.
— Şimdi ise, bunların hepsine böyle fetva vermekten rucû ettim (yani, bunların üçünü işlemenin cevazına döndüm, demektir).» [205]
Yukarda Yavuz Selime, Müfti zenbilli Ali efendinin gidib Ende¬run ağalarını öldürmekten vaz geçirdiği hâdiseyi okuyunuz. Bu şekilde¬ki gaye ve davranışlarla, âmirlerin yanma gitmek caiz ve iyidir.
Fakat böyle irşad ve îkaz gayesi olmadan, âmirlerin yanlarına; makam, mansıb, nam, şan ve başka dünyevî menfeatlar için giden âlimler, Peygamber efendimizin beyan ettiği fasık ve şerli âlimlerdir.
Bu şekilde hareket edenler, günümüzde daha aşırî bir şekilde davranarak, dinin pek çok yasaklarım işledikleri ve yapılması gere¬ken irsad ve tebliğ vazifelerini yapmadıkları gibi, dinde pek çok tâ¬vizleri'vermişler ve vermektedirler. Amirlerin veya fasıkların gayri mesrû amel ve hareketlerine iştirak ederler. Böylelikle sayılmayacak kadar çok kötülükleri işlerler ve kötü örnek olurlar.
Dîni, ilmi ve kur'an okumayı böyle kötülüklere âlet ederek hare¬ket edenlere, denilseki:
«Din ve şeriat âlimî olduğunuzu iddia ediyor ve kur'am kerimi oku-uorsunuz. Bu halinizle şu pek çok kötülüklerle meşkul olan âmirlerle nasıl bir ataya gelebilîyorsunuz?»
İste böyle suâle verecekleri cevabı, Resulü ekrem (S.A.V) efendi¬miz mübarek sözünün devamında şöyle buyurmuştur :
«Derlerkî : Ümerâya (âmirlere), gelelim, dünyadan nasibimizi alalım ve dînimizle onlardan (onların işledikleri fenalıklardan) uzak-laşahm.»
Ey dîni dünyaya âlet edip fasıkların karşısında el ufalayıb, eğilip bü¬külüp yaltak kedi kesilen ve her kılığa nürünüb dalkavukluk yapan, ti¬pinden zavallı allâme taslakları!, içinizdeki kirli ve hırslı emellerinizi saklayarak, din âlimine yakışır ve yaraşır tavrı bırakıb, dışınız başka içiniz başka olan davranışlarınızı, asırlarca ewel nuru nübüwetden fışkıran hakîkatlar, ne kadar kesin ve açık bir şekilde beyan buyur¬duğunun farkmdamısmız acaba!.
Ve bu fasit iddianız neticesiz olup, ancak kötülükler olabileceğini-zide, yine Resulü ejcrem (S.A.V) efendimiz devamla buyuruyorki:
«Halbuki mes'ele onların dediği gibi böyle olmaz (zira iki zıd cem edilemez};
—Diken ve çöğür ağacından ancak diken ve çöğür alınabildiği gibi,
— Keza onlara (âmirlere), yaklaşmakda - ft^uhammed bin saba¬hın rivayetinde dediği gibi, yani: Ancak hatâlar alınabilir.»
Atalar bir sözlerinde, «Necasetten keramet gelmez.» demişlerdir.

İbni Abnas (R.A) m rivayet ettiği bir hadîsi nebevide Resulü ek¬rem (S.A.V) şöyle buyurmuştur :
«Bu ümmetin uleması, iki adamdır;
1 - Âlim adamın birisi, Allâhü teâla ona ilim verir, oda ilmini insanlara neşredib öğretir ve öğretmiş olduğu ilme karşılık tema ede¬rek hiç bit şey almaz ve ilmi para ile satmaz.
— İşte bu âlime, denizdeki balıklar, karadaki Çürüyen canlılar ?e gökdeki uçan kuşlar istiğfar edib dua ederler.
2 - Âlim adamın ikincisi ise, Allâhü teâla ona ilmi verir, oda o ilmi Allâhın kullarına yaymakdan pahillik edip saklar, timin karşılı¬ğında tama ederek bir şeyler alır ve para ile satar.
— İşte bu âlimde, kıyamet gününde ateşden yapılmış bir gemle gemlenir ve bir nidacı taralından nida edilirki, işte bu adama Allâhü teâla ilim vermiştir. Oda ilmi. Allanın kullarına öğretmekden pahilHk edib sakınmıştır. Ve ilmin karşılığında tama edip bir şeyler almıştır, ilmini para iie satmıştır. Ve bu şekildeki nida, hisabdan kurtulunca ya kadar devam edecektir.» [206]
Maddi menfaat, makam ve mansıb emellerine sâhib olmadan, irşad ve îkaz veya hayra delâlet gibi iyi gayelerle, âmirlerin yanlarına gitmek ve girmek ve dinin yayılması için nefsini hapseden ve çalış¬masını ilim tâlimine hasreden kimselerin ücret almaları ise, caizdir. Müdâra ile emrolunduğumı beyan eden hadîsi nebevi gibi pek çok hadîsi şerifler vardır, Ashab, tabiîn ve diğer selefin pek çok hüküm ve hayat hikâyeleride, çeşitli aha kaynaklarda yazılmıştır.
Netekim Fâtihin Şeyhui islâmı Molla Hüsrev, «Dürer ve gurer» ad¬lı eserinde şu satırları yazmaktadır :
«Hafız Ebülleysi Semerkandî (R.A) den hikâye olunmuştur (Diyor-ki :) Ben daha ewel üç şeye fetva verirdim, onlardan rucü ettim.
a).Daha ewel ilim için Kur'an tâliminden dolayı ücret almanın helal olmadığma*fetva verirdim.
b) Yine Âlim için, Sultanın (devlet reisi ve naibi gibisinin) yanına girmesinin lâyık olmadığına fetva verirdim.
c) Ve ben ilim sahibinin, köylere çıkmasının lâyık olmadığına fetva verirdim. Çünkü köylüler o âlime bir şeyler toplamaları için, on¬lara nasihat eder.
— Şimdi ise, bunların hepsine böyle fetva vermekten rucû ettim (yani, bunların üçünü işlemenin cevazına döndüm, demektir).» [207]
Yukarda Yavuz Selime, Müfti zenbilli Ali efendinin gidib Ende¬run ağalarını öldürmekten vaz geçirdiği hâdiseyi okuyunuz. Bu şekilde¬ki gaye ve davranışlarla, âmirlerin yanma gitmek caiz ve iyidir.
Fakat böyle irşad ve îkaz gayesi olmadan, âmirlerin yanlarına; makam, mansıb, nam, şan ve başka dünyevî menfeatlar için giden âlimler, Peygamber efendimizin beyan ettiği fasık ve şerli âlimlerdir.
Tercümesi:
263 - (66) Abdullah bin mes'ud (R.A) den mervîdir dedi: «Eğer Şeriat âlimi olan ehli ilim, ilimlerini kötüye kullanmakdan muhafaza ederler ve o ilmi ehlinin yanında koklarsa, bu âlimlerin ilim¬lerini koniyub ehline ilmi öğretmeleri sebebiyle, onlar o zamanın insan¬larının (kemal ve şeref yönünden) efendileri olurlar. Ve lâkin o âlimler, ehli dünyadan, dünyalığa nail olmak için ilimlerin! kötüye kullanırlar¬sa, böyle olunca o ehli dünya olan kişilerin üzerlerine yük olmak su¬retiyle ehli ilme ihanet etmiş olurlar.
— Nebimiz Muhammed aleyhiseslamdan işittim, diyordu :
«Bîr kimse, düşünce ve gayretlerini tek bir emel halinde âhiret gayesine kılarsa, o kimsenin dünya gaye ve emeline Allâhü teâla kâfi¬dir.
— Bir kimsede, dünya ahvalinden emel ve arzularını (kâh dünya¬lığa ve kah âhiret işine) karıştırırsa, Allâhü teâla o kimseyi dünya ve âhiret emellerinin hiç birisine rahmet nazariyle bakmaz, helak olur.»
(Haber ve Hadîsi, îbniMâce rivayet etmiştir.)
Tercumesı
264 - (67) Bu Hadîsi, Beyhakî «Şuabül îman» adlı eserinde «bir kimse, düşünce ve emellerini» Cümlesinden itibaren îbni Ömerden ri-vâyet etmiştir. [208]
İzahat
Şeriat âlimlerinin ilimlerine sâhib olub, nefislerine umayıb, kötü ve zalim insanlara meyi etmeden, dünya adamlarının yanlarındaki mal, mülk ve makama tama edib yaklaşmazlar, kendi aralarında ha-sedlikde bulunmazlar ve ilmi, ehillerine öğreterek, ilmin şeref ve kad¬rini muhafaza ederek âlimlere hürmet edib sarılırlarsa, o zamanın adamlarının en kıymetli efendileri olurlar.
Zira ehli ilmin şân ve şerefi, melik ve emirlerin fevkindedir. Bü¬yükler demişlerdir :
«İlim; Meliklerin tahtı idaresinde bulunan köleleri, yükseltir.»
Bir âyeti kerimede şöyle duyurulmuştur :
«Allah (c.c.), îman edenlerinizi yükseltir. Kendilerine ilim verilen¬lere ise, dereceler (mertebeler, faziletler, cennetde tabakalar) vardır.»
(Mücâdiîe sûresi, II) İmanM Zührî (R.A 120) dediki:
«îlim, erkektir. Binaenaleyh onu (ilmi), ancak yiğit erkekler sever. Yani, işlerin ve gayelerin yükseklerini severler ve her türlü safsatadan kaçınanlar, severler;»
Aliyyülkârî merhum, imam-ı zuhrînin sözünde şu cümlelere işa¬ret vardır, diyor :
«Dünya, dişidir, o dişi (kancık) olan dünyayı, ancak aklı ve dîni noksan olanlar sever. Zira onlar âdî ve kötü şeylerde mertebelenmeyi seven kimselerdir.» [209]
'
tmam-i Zührî merhum hakkında, İmam-ı Zehebînin «Tezkireîül huffaz,C. 1, IO.S-îî.ı» adlı eserine müracaat faydalı olur.
Tercümesi:
263- (66) Abdullah bin mes'ııd (R.A) den mervîdir dedi:
«Eğer Şeriat âlimi olan ehli ilim, İlimlerini kötüye kullanmakdan muhafaza ederler ve o ilmi ehlinin yanında koklarsa, bu âlimlerin ilim¬lerini koruyub ehline ilmi öğretmeleri sebebiyle, onlar o zamanın İnsan¬larının (kemal ve şeref yönünden) efendileri olurlar. Ve lâkin o âlimler, ehli dünyadan, dünyalığa nail olmak için ilimlerini kötüye kullanırlar¬sa, böyle olunca o ehli dünya olan kişilerin üzerlerine yük olmak su¬retiyle ehli ilme ihanet etmiş olurlar.
— Nebimiz Muhammed aleyhiseslamdan işittim, diyordu:
«Bir kimse, düşünce ve gayretlerini tek bir emel halinde âhiret
gayesine kılarsa, o kimsenin dünya gaye ve emeline Allâhü teâla kâfi¬dir.
— Bir kimsede, dünya ahvalinden emel ve arzularım (kah dünya¬lığa ve kah âniret işine) karıştırırsa, Allâhü teâla o kimseyi dünya ve âhiret emellerinin hiç birisine rahmet nazariyle bakmaz, helak olur.» [210]
Tercümesi:
264 - (67) Bu Hadîsi, Beyhakî «Şuabül îman» adlı eserinde «bir kimse, düşünce ve emellerini» Cümlesinden itibaren İbni Ömerden ri¬vayet etmiştir. [211]
İzahat
Şeriat âlimlerinin ilimlerine sâhib oluk, nefislerine umayıb, kötü ve zalim insanlara meyi etmeden, dünya adamlarının yanlarındaki mal, mülk ve makama tama edib yaklaşmazlar, kendi aralarında ha-sedlikde bulunmazlar ve ilmi, ehillerine öğreterek, ilmin şeref ve kad¬rini muhafaza ederek âlimlere hürmet edib sarılırlarsa, o zamanın adamlarının en kıymetli efendileri olurlar.
Zira ehli ilmin sân ve şerefi, melik ve emirlerin fevkindedir. Bü¬yükler demişlerdir :
«İlim; Meliklerin tahtı idaresinde bulunan köleleri, yükseltir.»
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Allah (c.c), îman*edenlerinizi yükseltir. Kendilerine İlim verilen¬lere ise, dereceler (mertebeler, faziletler, cennetde tabakalar) vardır.»
(Mücâdile sûresi, II)
İmam-ıZührî (R.A 120) dediki:
«îlim, erkektir. Binaenaleyh onu (ilmi), ancak yiğit erkekler sever. Yani, işlerin ve gayelerin yükseklerini severler ve her türlü safsatadan kaçınanlar, severler.»
Aliyyülkârî merhum, imam-ı zuhrînin sözünde şu cümlelere işa¬ret vardır, diyor :
«Dünya, dişidir, o dişi (kancık) olan dünyayı, ancak aklı ve dîni noksan olanlar sever. Zira onlar âdî ve kötü şeylerde mertebelenmeyi seven kimselerdir.» [212]

tmam-ı Zührî merhum hakkında, İmam-ı Zehebînin «Tezkiretül hıffaz, C. }, 108-113» adlı eserine müracaat faydalı olur.
Tercümesi:
265 - (68) Âmeş (R.A) den mervîdir, dedi: ResulüÜah (S.A.V) buyurdu: [213]
«İlmin âfeti, unutmaktır, timi zâyî etmek ise, ehlinin gayriye (il¬me ehil olmayana) o ilmi söyleyib öğretmendir.» [214]
İzahat
Râvı Âmeş (R.A), tabiînin büyüklerindendir. îlmi hadîsde ve ilmi kıraatda meşhur olanlardan birisidir.
Benî kâhil sülâlesinden bir adam bunu köle olarak satın aldı, son¬ra ilme calışdı, ilimde imam oldu. [215]
İmam-ı Zehebî merhumda hadîs Alimlerinin dördüncü tabakasın¬dan olduğunu zikrederek şunları yazıyor :
«Âmeş (R.A), hadîs hafızı ve sika (îtimad edilen) bir kişidir. Şey-hûl islâm Ebû Muhammed Süleyman Bin Mehran el'esedî el kâhilîdir. Sahabeden Enes hin Mâlik (R.A) ı görmüş ve ondan hadîs ezberlemiş¬tir.

— İbni Medine diyorki : «Âmeş (R.A) m, bin üçyüz (1300) hadîse yakın hıfzı var idi.»
— İbni Uyeyne (RA) da dedi : «Âmeş (R.A), Allanın kitabını çok güzel okuyan, çok hadîs hıfzeden ve ilmi f erâizi en iyi bilen bir kişidir.» [216]
Büyüklerin, geçmişleri ve bir birleri hakkında tâkdirkar beyan¬ları, bizleri çok düşündürüyor. Zira günümüzde din âlimi ve din hiz¬metinde bulunan kimselerin bir birlerine karşı, acâib davranıb, iltifat ve hürmetde kusurlu olanlarımız pek çoktur. Çok esefler ve çok üzün¬tü ve yazıklar bizlere ve bizlerin ilmi, ilim adamı meslekdaşlarımızı ve büyüklerimizi takdirsizlerimize!... Bilhassa selefi sâlihin efendile¬rimize, saygısız, terbiyesiz cümle, yazı ve beyanlarda bulunan müfsid-lere!... Cenabu hak bizleri korusun. Amin.
İmam-ı Zehebî merhumun cümlelerine dönelim. Âmeş (R.A), hicri yüz kırk sekiz (148) senesinde seksen yedi (87) yaşında vefat etmiş¬tir. Allah ondan râzi olsun.
Hadîsi şerifde, «ilmin âfeti, unutmaktır.» buyurulmuştur.
Unutmak, beşerin mayasında bulunan bir haldir. Zira «İnsanların eweli, unutanların ewelidir.» yani, ilk insan Adem aleyhisselam,
Cennetde yemesi yasaklanan meyveyi unutması neticesinde, yemişti. Böyle olunca insanların ilki, Hz. Adem (A.S), unutanlarında ilki oluyor. Bak, Bakara sûresinin 35-36 âyetleriyle, Araf sûresi, 19-22 ve Tâha sûresinin 115-120 âyetlerine.
Ayrıca Hz. Musa aleyhisselam ile Hz. Hızır arasında geçen kıssa¬yı kehif sûresinin 60-61 âyetlerini okuyalım.
Binâenaleyh bilinen şeylerin unutulması, beşerin mayasında var¬dır. Eğer hu unutma hâli olmasa, insanlar daha fazla gurur ve kibire kapılabilirlerdi. Beşerin elinde olmayan böyle haller, insana acizliğini idrak etmelerine sebeb olabiliyor.
Bilinen şeylerin unutulmasına ve unutkanlığa sebeb olanların en başda gelenleri, Günah işleyib mâsiyete dalmaktır. Yemeyi ve içmeyi çok yapmaktır. Dünya gailesine dalmak, misvak kullanmayı terk et¬mek, Balgam yapıcı yaş ve ekşi şeyleri çok yemek, haram lokmaları yemek ve lüzumsuz şeyleri çok konuşmak gibi hallerdir.
Bir beyitte şöyle denilmiştir :
«Vekîa (bir âlime), hıfzımın kötülüğünden şikâyet ettim.
— Hemen ısyam (günahı) terk etmemi irsad edib uyardı.
— Zira hıfzetmek (belleyib unutmamak) Allahdan bir lütuf dur.
— Allanın lutfu iser Asî kimseye lâyık olmaz.» [217]
Hadîsi şerifde; «İlmi zayi etmek ise, ehlinin gayrine (ilme ehil ol¬mayana) o İlmi söyleyib öğretmendir.» cümlelerinde de üzerinde dik¬kat edilmesi gereken hususlara işaret buyurmaktadır. Bu cümlelerin hükümlerini açıklayan hüküm ve beyanlar, yukarda 218 hadîsi şerifin izahatında geçmiştir.
Tercümesi ;
266 - (69) Süfyanı (sevrî RJV) den mervîdir, Ömer Bin el Hattab (R.A) kâb el habâre dedi: «tüm erbabı kimdir?
Tercümesi:
265- (68) Âmeş (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«İlmin âfeti, unutmaktır. İlmi zâyî etmek ise, ehlinin gayriye (il¬me ehil olmayana) o ilmi söyleyib öğretmendir.»
(Hadîsi, Dârimt Mürsel olarak rivayet etmiştir.) [218]
İzahat
Râvî Âmeş (R.A), tabiînin büyüklerindendir. ilmi hadîsde ve ilmi kıraatda meşhur olanlardan birisidir.
Benî kâhil sülâlesinden bir adam bunu köle olarak satın aldı, son¬ra ilme çalışdı, ilimde imam oldu. [219]
İmam-ı Zehebî merhumda hadîs Alimlerinin dördüncü tabakasın¬dan olduğunu zikrederek şunları yazıyor :
«Âmeş (R.A), hadîs hafızı ve sika (îtimad edilen) bir kişidir. Şey-hûl islâm Ebû Muhammed Süleyman Bin Mehran el'esedî el'kâhilîdir. Sahabeden Enes bin Mâlik (R.A) ı görmüş ve ondan hadîs ezberlemiş¬tir.
— îbni Medine diyorki : «Âmeş (R.A) m, bin üçyüz (1300) hadîse yakın hıfzı var idi.»
İbni Uyeyne (R.A) da dedi : «Âmeş (R.A), Allâhm kitabını çok güzel okuyan, çok hadîs hıfzeden ve ilmi ferâizi en iyi bilen bir kişidir.» [220]
Büyüklerin, geçmişleri ve bir birleri hakkında tâkdirkar beyan¬ları, bizleri çok düşündürüyor. Zira günümüzde din âlîmi ve din hiz¬metinde bulunan kimselerin bir birlerine karşı, acâib davramb, iltifat ve hürmetde kusurlu olanlarımız pek çoktur. Çok esefler ve çok üzün¬tü ve yazıklar bizlere ve bizlerin ilmi, ilim adamı meslekdaşlarımızı ve büyüklerimizi takdirsizlerimize!... Bilhassa selefi şalinin efendile¬rimize, saygısız, terbiyesiz cümle, yazı ve beyanlarda bulunan müfsid-lere!... Cenabu hak bizleri korusun. Amin.
îmam-ı Zehebî merhumun cümlelerine dönelim. Âmeş (R.A), hicri yüz kırk sekiz (148) senesinde seksen yedi (87) yaşında'vefat etmiş¬tir. Allah ondan râzi olsun.
Hadîsi şerifde, «ilmin âfeti, unutmaktır.» duyurulmuştur. Unutmak, beşerin mayasında bulunan bir haldir. Zira «İnsanların eweli, unutanların ewelidir.» yani, ilk insan Adem aleyhisselam,
Cennetde yemesi yasaklanan meyveyi unutması neticesinde, yemişti. Böyle olunca insanların ilki, Hz. Adem (A.S), unutanlarında ilki oluyor. Bak, Bakara sûresinin 35-36 âyetleriyle, Araf sûresi, 19-22 ve Tâha sûresinin 115-120 âyetlerine.
Ayrıca Hz. Musa aleyhisselam ile Hz. Hızır arasında geçen kıssa¬yı kehif sûresinin 60-61 âyetlerini okuyalım.
Binâenaleyh bilinen şeylerin unutulması, beşerin mayasında var¬dır. Eğer b,u unutma hâli olmasa, insanlar daha fazla gurur ve kibire kapılabilirlerdi. Beşerin elinde olmayan böyle haller, insana acizliğini idrak etmelerine sebeb olabiliyor.
Bilinen şeylerin unutulmasına ve unutkanlığa sebeb olanların en başda gelenleri, Günah işleyib mâsiyete dalmaktır. Yemeyi ve içmeyi çok yapmaktır. Dünya gailesine dalmak, misvak kullanmayı terk et¬mek, Balgam yapıcı yaş ve ekşi şeyleri çok yemek, haram lokmaları yemek ve lüzumsuz şeyleri çok konuşmak gibi hallerdir.
Bir beyitte şöyle denilmiştir :
«Vekîa (bir âlime), hıfzımın kötülüğünden şikâyet ettim.
— Hemen isyanı (günahı) terk etmemi irşad edib uyardı.
— Zira hıfzetmek (belleyib unutmamak) Allahdan bir lutufdur.
— Allanın lutfu ise, Asî kimseye lâyık olmaz.»
(Tâlimül mütealim)
Hadîsi şerif de; «İlmi zâyl etmek isef ehlinin gayrine (ilme ehil ol¬mayana) o ilmi söyleyib öğretmendir.» cümlelerinde de üzerinde dik¬kat edilmesi gereken hususlara işaret buyurmaktadır. Bu cümlelerin hükümlerini açıklayan hüküm ve beyanlar, yukarda 218 hadîsi şerifin izahatında geçmiştir.
Tercümesi:
266 - (69) Süfyanı (sevrî R.A) den mervîdir, Ömer Bin el Hattatt (R.A) kâb el habâre dedi: «İlim erbabı kimdir?
— Kâb dedi: Bildikleri ile amel edenlerdir.
— Ömer (R.A) dedi:
— Âlimlerin kainlerinden ilmi çıkaran şey nedir? [221]
— Kâb dedi: Tamadır.» [222]
İzahat
Râvî Süfyâm Sevrî (R.A), kibarı tabiînden olub, ilimde, zühtü tak¬vada yüksek mertebeye erişen, fıkıhda müctehid ve hadisde «Emîril Müminin» olarak vasıflandırılan bir âlimdir.
Süfyan bin seîd bin mesruk essevrî hazretleri hicretin doksan yedi (97) târihinde küfede dünyaya gelmiştir. Babasıda küfenin büyük âlimlerinden idi.
İlmi hadîsi; babasından ve Zebîd bin Haris (R.A) gibi muhaddis ve fakihlerden tâlim edib öğrenmiştir.
Kendisinden, İmam-ı mâlik (R.A) ve Abdullah Bin Mübarek (R.A) gibi pek çok âlim ve fazıllar, ilmi fıkıh ve ilmi hadîs tâlim edib öğren¬mişlerdir. Ayrıca bir çok halKda, bu zaddan ilim öğrenib, bunu önder tanımışlardır. Haccacı zâlime, açıkça hakkı söyleyen pek cesur, mü-câhidlerdendir.
Abdullah Bin Mübarek (R.A), bu zaîm ilmi hakkında şöyle demiş¬tir :
«Ben bin yüz (1100) Şeyhde» (âlimden) hadis yazdım. Fakat bun¬ların içinde süfyandan daha faziletlisi yoktu.» [223]
Süfyan bin Uyeyne (R.A) da diyorki:
«Helâl ve haramı, Süfyanı sevrîden daha iyi bilen bir adam görme-dim [224]
Süfyanı sevrî (R.A) in fazileti hakkında pek çok şeyler yazılmıştır. Daha geniş malumat, İmam-ı Zehebî merhumun «Tezkiretülhuffaz» adlı eseri ile, Şeyhul islâm îmam-ı EM Muhammed Abdurrahman er Kâzı (R.A) îii «Kitâbülcehrî vettâtil» isimli eserde mezkurdur.
Bu büyük âlim, İmam-ı Süfyâm sevri (RJU in kıymetli sözlerin¬den bir tanesini okuyalım :
«Âlim, Dînin doktorudur. Dirhem (para) daf dînin zehiridir. Bina¬enaleyh eğer doktor (din âlimi), zehire (paraya) cür'et (tama) ederse, ûu zehirlenen doktor, başkasını nasıl tedâvî edebilir?.» [225]

Süfyânı sevrî (R.A), hicretin yüz altmış bir. (161) senesinde Basra-da vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.
Hz. Ömer (R.A) m sual sorduğu kâb ise, tabiînin büyüklerinden «kâabul Ahbar» isimli zattır. Tevrat, incil ve diğer kitablarmda ilmine vakıf idi. Bu sebebden Hz. Ömer sual sormuştur.
Kabul Ahbar (R.A), Peygamber (S.A.V) efendimizin hayatında medîne-i münewerede gördüğünde müslüman olmayıb Hz. Ebû Bekir (R.A) zamanında müslüman olmuştur. Ve Hz. Osman (R.A) zamanın¬da vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun.
İmam-ı Zehebî (R.A), «Tezkiretûlhuffaz» adlı eserinde Muhaddis-lerin ikinci tabaaksmda olduğunu yazmaktadır.
Tercümesi:
267 - (70) Ahvas bin Hakim (R.A) den, oda babasından rivayet etmiştir, dedi:.,
«Bir adam nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi veselleme serden sordu:
— Resûlüllah (S.A.V) de hemen buyurdu : «Bana serden sormayınız. Hayırdan sorunuz.
— Resûlüllah (S.A.V) bu sözü üç sefer tekrarladı.»
— Bundan sonra (Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [226]
«Dikkat ediniz! Şüphesizki Şerrin Şerri, bilginlerin Şerlileridir. Hayrın hayrı ise, bilginlerin hayırlılarıdır.» [227]
İzahat
Râvî Ahvas bin Hakîm (R.A) Humusun hemedandan veya el'ansî-el'msî dendir. Tabiînin abidlerinden olan bu zat, hadîs hıfzı zaiı oldu¬ğundan beşinci tabakadandır. [228]
Âleme rahmet olarak gönderilen Resulü ekrem efendimize, Sa-hâbe-i kiramdan bir zat Serden soruyor. Efendimizde, «Serden sormayı¬nız, hayırdan sorunuz» cümlesini üç sefer tekrar ediyor ve şerrin şer¬ri olan en büyük şerri haber veriyor ve diyorki:
— Kâb dedi: Bildikleri İle amel edenlerdir.
— Ömer (RA) dedi:
— Âlimlerin kalblerinden İlmi çıkaran şey nedir? [229]
— Kâb dedi: Tamadır.» [230]
İzahat
Râvî Süfyânı Sevrî (R.A), kibarı tabiînden olub, ilimde, zühtü tak¬vada yüksek mertebeye erişen, fıkıhda müctehid ve hadisde «Emîril Müminin» olarak vasıflandırılan bir âlimdir.
Süfyan bin seîd bin mesruk essevri hazretleri hicretin doksan yedi (97) târihinde küfede dünyaya gelmiştir. Babasıda küfenin büyük âlimlerinden idi.
timi hadîsi; babasından ve Zebîd bin Haris (R.A) gibi muhaddis ve fakihlerden tâlim edib öğrenmiştir.
Kendisinden, fmam-ı mâlik (R.A) ve Abdullah Bin Mübarek (RA) gibi pek çok âlim ve fazıllar, ilmi fıkıh ve ilmi hadîs tâlim edib öğren¬mişlerdir. Ayrıca bir çok halkda, bu zaddan ilim öğrenib, bunu önder tanımışlardır. Haccacı zâlime, açıkça hakkı söyleyen pek cesur, mü-câhidlerdendir.
Abdullah Bin Mübarek (R.A), bu zatın ilmi hakkında şöyle demiş¬tir : [231]
«Ben bin yüz (1100) Şeyhden- (âlimden) hadis yazdım. Fakat bun¬ların içinde süfyandan daha faziletlisi yoktu.»
Süfyan biri Uyeyne (R.A) da diyorki:
«Helâl ve haramı, Süfyânı sevrîden daha iyi bilen bir adam görme¬dim.» [232]
Süfyânı sevrî (R.A) in fazileti hakkında pek çok şeyler yazılmıştır. Daha geniş malûmat, İmamı Zehebî merhumun «Tezkirerülhuffaz» adlı eseri ile, Şeyhul islâm İmam-i - Ebî Mıihanımed Abdurrahman er Râzî (R.A) in «Kitâbülcehrî vettâtil» isimli eserde mezkûrdur.
Bu büyük âlim, îmam-ı Süfyânı sevrî (R.A1 in kıymetli sözlerin¬den bir tanesini okuyalım:
«Âlimr Dînin doktorudur. Dirhem (para) da, dînin zehiridir. Bina¬enaleyh eğer doktor (din âlimi), zehire (paraya) ctir'et (tama) ederse, bu zehirlenen doktor, başkasını nasıl tedâvî edebilir?.» [233]
Süfyânı sevrî (R.A)f hicretin yüz altmış bir. (161) senesinde Basr'a-da vefat etmiştir. Allah ondan razi olsun.
Hz. Ömer (R.A) m sual sorduğu kâb ise, tabiînin büyüklerinden «kâabul Ahbar» isimli zattır. Tevrat, incil ve diğer kitablarmda ilmine vakıf idi. Bu sebebden Hz. Ömer sual sormuştur.
Kabul Ahbar (R.A), Peygamber (S.A.V) efendimizin hayatında medîne-i münewerede gördüğünde müslüman olmayıb Hz. Ebû Bekir (R.A) zamanında müslüman olmuştur. Ve Hz. Osman (R.A) zamanın¬da vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun. >
İmamı Zehebî (R.A), «Tezkiretûlhuffaz» adlı eserinde Muhaddis-lerin ikinci tabaaksmda olduğunu yazmaktadır.
Tercümesi:
267 - (70) Ahvas bin Hakim (R.A) den, oda babasından rivayet etmiştir, dedi:.,
«Bir adam nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi veseileme serden sordu:
— Resûlüllah (S.A.V) de hemen buyurdu : «Bana serden sormayınız. Hayırdan sorunuz.
— Resûlüllah (S.A.V) bu sözü üç sefer tekrarladı.»
— Bundan sonra (Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : [234]
«Dikkat ediniz! Şüphesizki Şerrin Şerri, bilginlerin Şerlileridir. Hayrın hayrı ise, bilginlerin hayırlılarıdır.» [235]
İzahat
Râvî Ahvas bin Hakîm (R.A) Humusun hemeaandan veya el'ansî-el'msî dendir. Tabiînin abidlerinden olan bu zat, hadîs hıfzı zaif oldu¬ğundan beşinci tabakadandır. [236]
Âleme rahmet olarak gönderilen Resulü ekrein efendimize, Sa-hâbe-i kiramdan bir zat Serden soruyor. Efendimizde, «Serden sormayı¬nız, hayırdan sorunuz» cümlesini üç sefer tekrar ediyor ve şerrin şer¬ri olan en büyük şerri haber veriyor ve diyorki:
«Dikkat ediniz! Ştiphesizkı Şerrin Şerri (şerrin en büyüğü) bilgin¬lerin şerlileridir.»
Yani, ilim sahibi olan kimselerin kötü ve Şerlileri, milletin en kö¬tüsü ve en büyük şerlisidirler. Çünkü her şeyde bilginler, örnek kim¬selerdir. Bildikleri ile amel etmezler ve insanlara kötü örnek olurlar¬sa, onların o kötülüklerine uyarak pek çok kimselerin şerri işlemeleri¬ne sebeb olurlar.
Câhil kimselerden pek çokları, âlimlerin işledikleri kötülükleri işlemekde beis görmezler ve derlerki: «Falan hocada veya falan âlim ve bilginde bu işi işleyor. Eğer günah olsaydı, bu âlim bunu işlemezdi..
gibi.»
Böyle sözleri hayatda pek çok kişilerden işittiğimiz olmuştur ve «câhil için bir defa helak, âlim için yedi defa helak» denilen kıymetli sözler, hep böyle âlimler için söylenmiştir. Mevlâmız, ilim sahibi olan lanmızı, ilmi ile âmil olarak böyle helak ve tehlikeden korusun. Amin.
Bir hadîsi şerifde denilmiştir,:
«Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden daha kolaydır.» [237]
Bu hadîsi şerifin pek çok yönlü anlamı olmakla beraber en açık anlamı iki cihetdedir.
a) İlmi ile âmil olan bir âlim ölünce, onun ölümü islâmda büyük bir gedik açmış olur. Zıra onun îkaz edib uyardığı memleket, şehir ve köy halkı, o mubârekden mahrum olduklarından, hepsi mateme bürü¬nürler, mânevi gıdadan kesilirler ve yer yüzündeki diğer varlıklar ve semâdaki meleklerde, o âlime sağlığında nasıl dua ederlerse, ölümü üede matem yapıb üzülürler.
İşte böyle olunca, «Bir kabilenin ölümü, bir âlimin Ölümünden da¬ha kolaydır» Hadîsi nebevinin hükmü ortaya çıkmış olur.
b) Birde hadîsi nebeviden anlaşılan mânâ, ilim sahibi olan âlim, ilmi ile amel etmez ve dâima şerle meşkul olarak müminlere ve top yekûn insanlara kötü örnek olursa, işte bu âlimde ölmüştür. Bu âlime pek çok kişilerde tâbi olub kötülük yarışma girişecekleri ve hatta gi¬riştikleri muhakkak olmakla, o memleket halkı, ruhen ve manen öl¬müş demektir.' Onların hayatları dünyada elem, ızdırab, nifak, şıkak, cidal ve kıtal gibi kötülüklerle devam eder. Ahirettede Cehennem aza¬bına müstehak olub elem verici azab ile azablanırlar.
Meselâ : âlim; sapık akîde sahibi olursa veya abdest alıb namaz kılmaz, camiye cemaata gitmez, karısı ve kızları açık cıblak olur ve kızların mevcud fesadhklar içinde tahsilim savunur ve kızlarını yollar-sa, bu âlimden okuyan talebeler ve câhil halkda aynı fesadlığa düşebi¬lirler.
Büyükler bir sözlerinde demişlerdir : «Âlimin zellesi, âlemin zcllesidir.»
Evet âlim bir kişinin, her hangi bir küçük günahı işlemesi, bütün câhil halkın küçük ve büyük günah işlemesine sebeb olur. Onun için, âlimin hatası; âlemin hatası, âlimin günahı; âlemin günahı, âlimin kö¬tülüğü; âlemin kötülüğü, âlimin fitnesi; âlemin fitnesi, âlimin fesadı; âlemin fesadı ve âlimin sapıklığı; âlemin sapıklığıdır.
Fâsık âlimlerin zarar ve kötülükleri, böyle olduğu gibi bildikleri ile amel eden iyi ahlak sahibi âlimlerde, yer yüzünün en hayırlı kim¬seleri olduğu hadîsi nebevinin devamında şöyle ifâde buyurulmuştur :
«Hayrın hayrı (hayrın en büyüğü) ise, bilginlerin hayırlılarıdır.»
Yukardaki hadîsi nebevilerin îzahı ile ilgili malumatı, «İslama So¬kulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizin ikinci cildini okumayı tavsiye ederiz.

Âlimlerin şerirliği ve ilim adamlarından sayılamayacakları husus, bildikleri ile amel etmeyib kötülükleri işleyerek cemiyet ve cemaata kötü örnek olmalarıdır.
Ebülderdâ (R.A) den mervî bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuş-tur :
«Kİşir âlim olamaz. Tâki bildiği ile âmil ola.» (îbni Hıbban)
Yani, bildiği ile amel etmeyen kimse, ilim sahibi olamaz. Tâki bil¬diği ile amel ederse, bu takdirde âlim olur.
Hadimi merhum «Berîka» adlı eserinde şunları yazıyor :
«Eğer sen, bin (1000) sene ilim okusan ve bin (lflOO) adet (cilt)
kitab cem edib toplasan, Allânü teâlânuı rahmetine müsteid ve lâyık olamazsın, Ancak bildiğinle amel edersen, rahmeti nahiyeye müstehak olursun.» [238]

Enes bin mâlik (R.A) den mervî diğer bir hadîsi şerifde şöyle bu¬yurulmuştur ;
«Ahir zamanda, câhil âbidler ve fâsık âlimler olur.» (Hâkim)
Bu hadîsi şerifin hükümleri, asırlarca evvel görülmüş ve hâlâda görülmektedir. Adam, îmanında mukalliddir. Taklîdî îmanla büyük günah sahibidir. îmanı istidlâlîye kavuşmadıkça, günah kirinin içinde yaşamaktadır. Bu cehaleti île âbidlikden, zâhidlikden ve ehli takvi gibi amel etmekten bahseder. Cehâletiyle ibâdete devam etmekle, şey¬tanın maskarası olduğundan veya olacağmdanda câhil ve habersizdir. Yukardaki âlim, âbid mukayesesini beyan eden hadîsi şerifleri okuyu¬nuz.

«Dikkat ediniz! Şüphesizkı Şerrin Şerri (şerrin en büyüğü) bilgin¬lerin şerlileridir.»
Yani, ilim şahib; olan kimselerin kötü ve Şerlileri, milletin en kö¬tüsü ve en büyük şerlisidirler. Çünkü her şeyde bilginler, örnek kim¬selerdir. Bildikleri ile amel etmezler ve insanlara kötü örnek olurlar¬sa, onların o kötülüklerine uyarak pek çok kimselerin şerri işlemeleri¬ne sebeb olurlar.
Câhil kimselerden pek çokları, âlimlerin işledikleri kötülükleri işlemekde beis görmezler ve derlerin: «Falan hocada veya falan âlim ve bilginde bu işi işleyor. Eğer günah olsaydı, bu âlim bunu işlemezdi., gibi.»
Böyle sözleri hayatda pek çok kişilerden işittiğimiz olmuştur ve «câhil için bir defa helak, âlim için yedi defa helak» denilen kıymetli sözler, hep böyle âlimler için söylenmiştir. Mevlâmız, ilim sahibi olan lanmızı, ilmi ile âmil olarak böyle helak ve tehlikeden korusun. Amin.
Bir hadîsi şerifde denilmiştir,:
«Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden daha kolaydır.» [239]
Bu hadîsi şerifin pek çok yönlü anlamı olmakla beraber en açık anlamı iki cihetdedir.
a) İlmi ile âmil olan bir âlim ölünce, onun ölümü islâmda büyük bir. gedik açmış olur. Zira onun îkaz edib uyardığı memleket, şehir ve köy halkı, o mubârekden mahrum olduklarından, hepsi mateme bürü¬nürler, mânevi gıdadan kesilirler ve yer yüzündeki diğer varlıklar ve semâdaki meleklerde, o âlinıe sağlığında nasıl dua ederlerse, ölümü ilede matem yapıb üzülürler.
İşte böyle olunca, «Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden da¬ha kolaydır» Hadîsi nebevinin hükmü ortaya çıkmış olur.
b) Birde hadîsi nebeviden anlaşılan mânâ, ilim sahibi olan âlim, ilmi ile amel etmez ve dâima şerle meşkul olarak müminlere ve top yekûn insanlara kötü örnek olursa, işte bu âlimde ölmüştür. Bu âlime pek çok kişilerde tâbi olub kötülük yarışma girişecekleri ve hatta gi¬riştikleri muhakkak olmakla, o memleket halkı, ruhen ve manen öl¬müş demektir. Onların hayatları dünyada elem, ızdırab, nifak, şıkak, cida'l ve kıtal gibi kötülüklerle devam eder. Ahirettede Cehennem aza¬bına müstehak olub elem verici azab ile azablanırlar.
Meselâ : âlim; sapık akîde sahibi olursa veya abdest alıb namaz kılmaz, camiye cemaata gitmez, karısı ve kızları açık cıblak olur ve kızların mevcud fesadlıklar içinde tahsilini savunur ve kızlarını yollar-sa, bu âlimden okuyan talebeler ve câhil halkda aynı fesadlığa düşebi lirler.
Büyükler bir sözlerinde demişlerdir :
«Âlimin zellesi, âlemin zellesidir.»
Evet âlim JDir kişinin, her hangi bir küçük günahı işlemesi, bütün câhil halkın küçük ve büyük günah işlemesine sebeb olur. Onun için, âlimin hatası; âlemin hatası, âlimin günahı; âlemin günahı, âlimin kö¬tülüğü; âlemin kötülüğü, âlimin fitnesi; âlemin fitnesi, âlimin fesadı; âlemin fesadı ve âlimin sapıklığı; âlemin sapıklığıdır.
Fâsık âlimlerin zarar ve kötülükleri, böyle olduğu gibi bildikleri ile amel eden iyi ahlak sahibi âlimlerde, yer yüzünün en hayırlı kim¬seleri olduğu hadîsi nebevinin devamında şöyle ifâde Duyurulmuştur :
«Hayrın hayrı (hayrm en büyüğü) ise, bilginlerin hayırlılarıdır.»
Yukardaki hadîsi nebevilerin îzahı ile ilgili malumatı, «îslâma So¬kulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizin ikinci cildini okumayı tavsiye ederiz.
Âlimlerin şerliliği ve ilim adamlarından sayılamıyacakları husus, bildikleri ile amel etmeyib kötülükleri işleyerek cemiyet ve cemaata kötü örnek olmalarıdır.
Ebülderdâ (R.A) deri mervî bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuş-tur:
«Kişi, âlim olamaz. Tâki bildiği ile âmil ola.» [240]
Yani, bildiği ile amel etmeyen kimse, ilim sahibi olamaz. Tâki bil¬diği ile amel ederse, bu takdirde âlim olur.
Hadimi merhum «Berîka» adlı eserinde şunları yazıyor :
«Eğer sen, bin (1000) sene ilim okusan ve bin (1000) adet (cilt) kitab cem edib toplasan, Allâhü teâlânın rahmetine müsteid ve lâyık olamazsın, Ancak bildiğinle amel edersen, rahmeti ilâhiyeye müstehak olursun.» [241]
Enes bin mâlik (R.A) den mervî diğer bir hadîsi şerifde şöyle bu-yurulmuştur :
«Ahir zamanda, câhil âbidler ve fâsık âlimler olur.» (Hâkim)
Bu hadîsi şerifin hükümleri, asırlarca evvel görülmüş ve hâlâda görülmektedir. Adam, îmanında mukaîliddir. Taklîdî îmanla büyük günah sahibidir, imanı istidlâlîye kavuşmadıkça, günah kirinin içinde yaşamaktadır. Bu cehaleti ile âbidlikden, zâhidlikden ve ehli takvi gibi amel etmekten bahseder. Cehâletiyle ibâdete devam etmekle, şey¬tanın maskarası olduğundan veya olacağındanda câhil ve habersizdir. Yukardaki âlim, âbid mukayesesini beyan eden hadîsi şerifleri okuyu¬nuz.
Hadîsi şerifde beyan edilen fâsık âlimlere gelince, bu hükümde çok tehlikeli ve çok kötü bir haldir. Müslümanlara iyi örnek olacak ve doğruyu tavsiye edecek dev kişiler, Ahlak ve amel bakımından kötü örnek olurlarsa, elbette o cemiyet ve cemaat kokar, ruhen, manen ve ahlâkan ölmüş ve kokmuş olurlar. Bu sebebden izahına çalışdığımız ha¬dîsi şerifde Resulü ekrem efendimiz, «Şerrin şerri, bilginlerin şerlileri¬dir» buyurmuştur.
Şerli ve -kötü amel sahibi âlimler; günah sevab, haram helal, iyi ve kötü demeden her şeye dalarlar, pek çok kötülükler içinde yüzen avamı nasla haşir neşir olurlar, onların işledikleri fenalıkları ikaz edib vaz geçirmeye çalışmazlar. Ö câhillerin ayıb söz ve hareketlerini din¬lerler ve görürler, dilsiz şeytan gibi susarlar. Çünkü kendileri onların fiillerini yapamaymca duyarak ve seyrederek nefislerinin hazzını alır¬lar ve aynı zamanda onlardan dünyevî ve maddî menfaatlarda dü¬şünürler, onun için o câhil ve ahlaksız sefihlerle sohbet edib bir çok kötülüklerini görmezden ve bilmezden gelirler.
Hadimi merhum «Berikâ» smda şunları yazıyor.
«Süfyan-i sevrî (R.A) dediki:
«Cehennemde bir dere vardır. Oraya ancak melikleri (padişah ve devlet reisi gibileri) ziyaret eden kurralar (Hmi kıraat sahihleri) girib sakin olurlar» [242]

Fâsik âlimler, câhillerle haşir neşir oldukları gibi, sultan ve emirle¬ri îkaz için değil, onlara dalkavukluk ve tâvizler vererek onlardan bir dünyalığa kavuşmak için "iltifat edib ziyaret ederler ve sofralarına otururlar. Böyle olan ilim adamları, ilâhî rahmet ve nusretten mahrum oldukları gibi, âhirette şiddetli azaba müstehak olurlar.
Süfyanı Sevrî (R.A) diyorki:
«Ben bir âyet hakkında otuz üç (33) vecih olduğunu beyan eder söylerdim. Fakat Sultanın (devlet reisinin) elinden bir lokma yedim. İşte o lokmanın kötülüğünden bütün o tevil ve tevcihleri derhal unut¬tum.» [243]
Bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :
«îlmi öğrenibde bildiği ile amel etmeyenin misali, gizlice zina edib sonra hâmile olunca o gizli yapdığı zîna fâş ouıb ortaya çıkan zinakar kadının misâli gibidirki, işte o bildiği ile amel etmeyen âlimi, Allâhü teâia kıyamet gününde bütün, mahşer halkının huzurunda açıklayıb kötülüklerini gösterecektir.» [244]
Hz. îsa aleyhisslamda şöyle demiştir :
«Kötülük sahibi fasık âlimlerin misâli, bir su ırmağının ağzına dü¬şüp suyu emdirmeye ve sulanması gereken ziraat maksutlarına suyu salmayan kaya gibidir. Ve tuvalet çukurları gibidirler ki, çukurların dışları kireçlenmişdir ve fakat içleri pis bir şekilde kokmakdadir. Ve kabirler gibidirlerki, kabirlerin dışları mâmurdur. Fakat içleri ölü ke¬mikleri ile doludur.» [245]
Şerli âlimler hakkında, bir nebze malumat, yukarda 218, ve 235. hadîsi şeriflerin izahında geçtiğini hatırlatırız.
Tercümesi:
268 - (71) Ebüdderdâ (R.A) den mervîdir, dedi: «Kıyamet gününde Allâhü teâlanın yanında insanların en şerli mer-tebelisi İlmi kendisine fayda vermeyen âlimdir.» [246]
Tercümesi:
269 - (72) ZiyadbinHudayr (R.A) denmervidir,dedi:

Ömer (R.A) bana dediki:
«İslâm ı yıkan şey nedir bitirmişin?
— Ziyad dedi; Bilmiyorum, dedim.
— Ömer dedi:
«İdamı, âlimin (bilginin) zellesi, mtinâfıkın kltabla (Kuranın hük¬mü ile) cidali ve kötülük içinde olan (marnların (idareci ve âmirlerin) hükmü yıkar.» [247]
Hadîsi şerifde beyan edilen fâsık âlimlere gelince, bu hükümde çok tehlikeli ve çok kötü bir haldir. Müslümanlara iyi örnek olacak ve doğruyu tavsiye edecek dev kişiler, Ahlak ve amel bakımından kötü örnek olurlarsa, elbette o cemiyet ve cemaat kokar, ruhen, manen ve ahlâkan ölmüş ve kokmuş olurlar. Bu sebebden izahına çalışdığımız ha¬dîsi şerifde Resulü ekrem efendimiz, «Şerrin şerri, bilginlerin şerlileri¬dir» buyurmuştur.
Şerli ve -kötü amel sahibi âlimler; günah sevab, haram helal, iyi ve kötü demeden hex şeye dalarlar, pek çok kötülükler içinde yüzen avamı nasla haşir neşir olurlar, onların işledikleri fenalıkları ikaz edib vaz geçirmeye çalışmazlar, Ö câhillerin ayıb söz ve hareketlerini din¬lerler ve görürler, dilsiz şeytan gibi susarlar. Çünkü kendileri onların fiillerini yapamaymca duyarak ve seyrederek nefislerinin hazzını alır¬lar ve aynı zamanda onlardan dünyevî ve maddî menfaatlarda dü¬şünürler, onun için o câhil ve ahlaksız sefihlerle sohbet edib bir çok kötülüklerini görmezden ve bilmezden gelirler. Hadimi merhum «Berikâ» sında şunları yazıyor, «Süfyan-isevrî (R.A) dediki:
«Cehennemde bir dere vardır. Oraya ancak melikleri (padişah ve devlet reisi gibileri) ziyaret eden kurralar (ilmi kıraat sâhibleri) girib sakin olurlar» [248]

Fâsik âlimler, câhillerle haşir neşir oldukları gibi, sultan ve emirle¬ri îkaz için değil, onlara dalkavukluk ve tâvizler vererek onlardan bir dünyalığa kavuşmak için iltifat edib ziyaret ederler ve sofralarına otururlar. Böyle olan ilim adamları, ilâhî rahmet ve nusretîen mahrum oldukları gibi, âhirette şiddetli azaba müstehak olurlar.
SüfyanıSevrî (R.A) diyorki:
«Ben bir âyet hakkında otuz üç (33) vecih olduğunu beyan eder söylerdim. Fakat Sultanın (devlet reisinin) elinden bir lokma yedim, tşte o lokmanın kötülüğünden bütün o tevil ve tevcihleri derhal unut¬tum.» [249]
Bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :
«îlmi öğrenibde bildiği ile amel etmeyenin misali, gizlice zina edib sonra hâmile olunca o gizli yapdığı zîna fâş olub ortaya çıkan zinakar kadının misâli gibidirki, işte o bildiği ile amel etmeyen âlimi, Allâhü teâla kıyamet gününde bütün, mahşer halkının huzurunda açıklayıb kötülüklerini gösterecektir.» [250]
Hz. îsa aleyhisslamda şöyle demiştir :
«Kötülük sahibi fâsik âlimlerin misâli, bir su ırmağının ağzına dü¬şüp suyu emdirmeye ve sulanması gereken ziraat mahsullarına suyu salmayan kaya gibidir. Ve tuvalet çukurları gibidirler ki, çukurların dışları kîreçlenmişdir ve fakat içleri pis bir şekilde kokmakdadır. Ve kabirler gibidirlerki, kabirlerin dışları mâmurdur. Fakat içleri ölü ke¬mikleri ile doludur.» [251]
Şerli âlimler hakkında, bir nebze malumat, yukarda 218. ve 235. hadîsi şeriflerin îzâhmda geçtiğini hatırlatırız.
Tercümesi:
268 - (71) Ebüdderdâ (R.A) den mervîdir, dedi: «Kıyamet gününde AUâhü teâlanın yanında insanların en şerli mer-tebelisi İlmi kendisine fayda vermeyen âlimdir.» (Haberi, Dârimî rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
269 - (72) Ziyad bin Hudayr (R.A) den mervîdir, dedi: Ömer fR.A) bana dediki: «İslâmı yıkan şey nedir bllirmisin?
— Ziyad dedi; Bilmiyorum, dedim. [252]
— Ömer dedi «tslflmı, âlimin (bilginin) zellesi, mtinâfıkm kitatria (Kuranın hük¬mü ile) cidali ve kötülük İçinde olan imamların (idareci ve âmirlerin) hükmü yıkar.» [253]
İzahat
Râvî ziyad bin Hudayr (R.A), tabiînin ulularından ve muhaddisle-rin ikinci tabaKasmdandır. Künyesi, Ebülmuğire veya Ebû Abdurrah-mandir.
Bu zat; Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. îbni Mes'ud (R.A) gibi dev sahâ-Kelerden hadîs rivayet edib öğrenmiştir.
Kendisindende pek çok tabiîn hadîs rivayet edib ilim tâlim et¬mişlerdir, îlim tâlimi ve tebliği, ekseriya küfede olmuştur. Vefat târi¬hine rastlanamamıştır. Allah ondan razî olsun.
Bu kıymetli cümlelerin açıklayıcı îzahı, yukardaki hadisi nebevi¬lerin izahlarında geçmiştir. Ayrıca hu eserin birinci cildi ile «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizde uzun beyanat mezkûrdur.
Ancak hirinci ve üçüncü hükmün istinadgâhi bir hadîsi nebevi me¬alini nakledelim:
Müaz bin Cebel (R.A) den mervîdir, Resulü ekrem sallallâhü aley¬hi vesellem buyurduki:
«Benim ümmetimden iki sınıf vardır. Bu iki sınıf, iyi olurlarsa, ı> sanlarda iyi olur. Şayet o iki sınıf kötü olurlarsa, insanlarda kötü olur.
— O iki sınıf, ümera (âmirler) ve fukaha (şeriat âlimleri ve biîgin-leT) dir.»
Tarih boyunca bir çok iyi milletlerin fesatlaştıkları, ümerâ ve ule¬manın fesatlıkları sebebiyle olmuştur. Bulunduğumuz asırdada, yine yaşantılarından naklettiğimiz üzere, pek çok bilginler, îtikâdr amel ve ahlak bakımından fesadlık içindedirler. Keza âmirlerin aynı şekilde fesadlık yarışında olmaları, hadîsi nebevideki hüküm, bütün açıklığı ile görülmektedirki, insanlar kötülük içinde âdeta yarış yapmaktadır¬lar. Bu fesatlıklara sebeh olanlar, saçıyla sakalıyla âlim geçinenlerden gayri meşru toplantılara iştirak edib yabancı kadinlarla el sıkışanlar¬dan tutunda, din hizmetlerini ihmal edib amel etmeyen ilim adamları ve pek çok haramları işleyen âmirlerdir.
İşte bu yaşantı ve görünüş, asırlarca ewel nuru nübüwetden zu¬hur eden bir hakikatin mucizevî tezahürüdür.
Ataların; «Balık ,naşdan kokar.» Sözüde bu gerçeklere müsteniddir.
Kokmuş başların insanların başına gelmesine sebebde, o milletin kötülüklere dalıb işlemeleridir. Netekim bir hadisi şerifde şöyle buyu-rulmuştur:
«Siz nasıl olursanız, başınıza öyleleri getirilir.» [254]
«Herkez, layık olduğu Mâjfeyekavuşur» demlen sözün dayanağı bu hadisdir.
Hacca ca, «Siz Hz. Ömer-in hilâfetine erişdiniz, onun adaletini gör¬dünüz, niçin onun gibi adâletde bulunmuyorsunuz?» denilme, diyofki :
«Siz, takvada Ebû zer gibi olunuz, bende Ömer gibi adaletli ola¬yım.» [255]
Sağlam vucudda, sağlam kafa bulunur ve sağlam kafa, sağlam vu-cudda olur. Azan belâsını, dileyen mevlâsmı bulur.
İnsanlar, ekseriya suç ve ayibları hep başkalarına yükletirler. San¬ki hiç suçun sahibi yoktur. Halbuki, yaydanda vardır, çarkdanda. Her ferd kendi suçunu itiraf eder, tevbe ve nedamet ederse, elbet halıkı zülcelâl bağışlar, yardım ve lutfunu esirgemez.
Bir millet isyanda ısrar ederse, Cenâbu hak onların ıslah ve îkazı için çeşitli sebeb ve yollarla musibetler, âfetler, zulüm ve zâlimler ve¬ya ıslaha şahsiyetler yaratıp göndermiştir. Islah olmayanlanda, helak etmiştir.
Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :
«Muhakkak ki Allah (c.c), bir kavme (bir topluluğa ve cemaata) verdiği nimeti, onlar, kendilerindeki iyi hâli kötülüğe çevirmedikce bozmaz. Bir kavme de (topluluğa da) Allah {c.c.) bir kötülük yapmak İstedimİ, artık onun geri çevrilmesine hiç bir çâre yoktur ve o kavm (topluluk) için {kendilerine yardım edecek) Aflahdan başka bir yar¬dımcıda yoktur.» [256]
Diğer bir âyet meali şöyledir :
«Bir memleketi, helak etmek istediğimiz zaman, o memleketin zev¬ke düşkün öncülerine (âmirlerine, zenginlerine kendilerine gönderi¬len peygamberler veya. âlimler yasıtasiyle) itaat emrederiz. Onlar (o âmirler ve zenginler gibi zevke düşkünler), orada boyun eğmezler ve itaat etmezler. Artık bu takdirde o memleketin (ve halkının) üzerine (helak) hükmü gerçekleşmiştir. İşte o memleketi kökünden helak edib yok ederiz.» (îsrâ sûresi, 16)

Bir memleket ve milletin, akıbetinin amiriyle, memuruyla, âlimiy-le ve câhiliyle kendi umuru harektlerine bağlı olduğu gayet açık ifâde¬lerle beyan edilmiştir. Kötüiükde yarış yapanların, sonlarının helak ve harab olmak olduğuda açıktır.
Cemiyet ve cemaatın kurtuluşunu tarif eden bir âyet meali ile neticeleyelim :
Tercümesi:
270 - (7) Hasanı (Basrî R.A) den mervîdir, dedi:
«İlim, ikidir : Birisi kalbdeki ilimdirki, işte bu ilim, menfaat veren ilimdir.
— Diğeri dil üzerinde olan ilimdir, işte oda Âdem oğlunun aleyhi¬ne Allâhü teâlanm bir delilidir.» [257]
(Not : Bu cümlelerin açıklayıcı hükümleri, yukarda ilmi zahir, il¬mi, bâtın, fıkıh, tasawuf ve takva ilimlerinin izahında zikredilmiştir.)
Tercümesi:
271 - (74) EbîHureyre (R.A) den mervîdîr, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) den iki nevî ilim hıfzettim :

— Bunlardan birisi, size açıklayın haber verdiğimdir. [258]
— Diğeri ise, eğer o ilmi açıklamış olsam, boğazım şu can dama¬lının olduğu yerden kesilir.»
Tercümesi:
272 - (75) Abdullah bin mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi:
«Ey insanlar! Bir kimse, bir şeyi bilirse, hemen onu söylesin. Şa¬yet bilmezse, bu takdirde Allâhü teâla daha iyi bilir, desin. Zira ilimden biriside, bilmediğin şeyi Allâhü teâla bilir demendir.
— Allâhü teâla nebisine şöyle buyurdu: [259]
«(Ey Habibim!) deki : Ben tebliğime karşı sizden bir ücret istemi¬yorum. Ve (ey Mekke halkı!) ben düzenbazlardan depim.» (Saad sû¬resi, 86) [260]
İzahat
HabeTi beyan eden ibni mes'ud (RA) m bu cümlelerine mümasil yaşantıda bulunan pek çok büyükler olmuştur.
Şârih Âliyyulkârİ merhum şu satırları yazıyor : «Muhakkakki, Ali radıyalâhü teâla anh, kendisi minberde iken bir şey den sual edildi.
— Derhal Hz. Ali (R.A) bilmiyorum, dedi.
— Hemen denildi, sen minbere çıktığın halde nasıl bilmiyorum diyorsun?
— İşte o anda Hz. Ali şu cevabda bulundu :
«Ancak ve ancak ilmim kadar yukarıya çıkmış oldum. Eğer cehlim kadar yukarıya çıkmış olsaydım, semâlara ulaşırdım.» [261]
Hz. AH (R.A) den mervîdir, dediki:
«Bilmediğiniz bir şeyden sual olunursanız, fetva vermekten derhal kaçınınız.
— Bir zat nasıl kaçınalım ey emiril müminin? dedi:
— Ali (R.A.) dedi:
«Allâhü âlem (Allalıütaâlâ daha iyi bilir) deyiniz.» [262]
İmam-i Şâbî f R.A.), dedi:
«Bilmiyorum, ilmin yarısıdır.» [263]
Yani, sorulan suallere karşı bilmediklerini, «bilmiyorum» diyerek fazilet göstermek, ilmin yarısı demektir.
İmam-i Mâlik (R.A.) den kırk (40) sual sorulmuştur. Bu kırk su¬alden otuz altı (36) sına «Bilmiyorum» demiştir. [264]
Ayrıca Şârih bu mes'eleyi yukardaki ibarenin yazıldığı ikiyüz elli yedi (257) inci sahifesinde yazmıştır.
Bir hadîsi şerifde : «Sizin fetva vermeye cür'et edeniniz, kendini ce¬hennem ateşine cür'etle atanmızdır.» duyurulmuştur.
(Süneni, Dârimî C, 1, 57) Diğer bir hadîsi nebevi meâlide şöyledir: «Müftiler, fetva versede, yine sen kalbine danış.» [265]
Yani, müftiler, fetvayı danışıldığına göre verirler. îfâde değişikliği gifci hallerle fetva danıştığın da, vicdanıym rahat etmeyeceğini iyi dü¬şün, hiç ifâde değiştirmeden danış, demektir.
Veya fetva danışılan müftüler, ehliyetsiz ve bilsizi olabilirler. Doğ¬ru fetva verdiklerine kalbin kanaat getirmeyorsa, bu takdirde gönlün rahat edinceye kadar o mes'elenin aydınlığa kavuşmasını araştır, de¬mektir.
Büyüklerden Halil bin Ahmet (R.A.) dediki: «Adamlar dört (4) dür (vu şunlardır) :
a) Bir adamdırki, bilir ve bildiği ilmin kıymetinîde bilir. İşte bu a-dam, âlimdir. Binâenaleyh bu âlime (meselelerinizi) sorunuz.
b) Bir adamda bilir, fakat bildiği ilmin kıymetini bilmez. İşte bu adam gafil insandır. Hemen buna, ilminin kıymetini takdir etmesini ikaz edip öğüt veriniz.
c) Bir adamda bilmez, fakat bilmediğini bilir. İşte bu adam İrşad ve uyarılmaya tâlib bir kişidir. Binâenaleyh hemen o adamı, irşad edîb uyarınız.
d) Bir adamda bilmez, bilmediğimde bilmez. İşte bu adam câhil¬dir (cehli murekkeb sahibidir). Binâenaleyh bu adamı ıslah ve ikâz e-deceğiz diye uğraşmayınız, kendi hâline terk ediniz.» [266]
İbni Ömer (R.A) den mervi bir hadîsi şerifde Resülüllah (S.A.V) şöyle buyurmuştur :
«İslam (dini, bütün dinlere) galib gelirki (Şu hallerde) -r Tüccar de¬nizde emin ve salim olarak gider gelir ve At, Allah yolunda sür'at eder (Cihad ve hayır yoluna) giderse (îslam gâlib olur). .
— Sonra riyakar ve kibirli cemaatlar zuhur eder. Kur'ani okur¬lar, derler ki: Bizden daha iyi kim okur, bizden daha ıakili (âlim) kim var.
— İşte bunlar, sizden bu ümmetdendir ve bu kötü kimseler, Ce¬hennem tutrağı (yakıtı, odunu) direr.» [267]
Diğer bir hadîsi şerifde de şöyle buyuruîmuştur: «Kim, ben âlimim derse, işte o kimse, câhildir.» [268]
İşte bu kibirlenme ve büyüklenme felâketinden uzak olmak için, İmamı Birgİvinin, şu tavsiyesine dikkat edelim :
«Kula layık olan, hiç bir ferde karşı büyüklenmemektir.
— Zira eğer âlim, câhile bakarsa, bu kimse, Allâhüteâlaya isyanı, . nehli ile yapmıştır. Ben ise, ilmimle isyan ettim. Binâenaleyh bu câhil kişi, Allâhm indinde benden daha mazurdur, der.
— Eğer kendisinden üstün bir âlime bakarsa, bu kişi benim bilme¬diğimi biliyor. Binâenaleyh ben bunun gibi nasıl olabilirim? (keza ilmi ile âmil olan bir âlime bakınca, bu kişi ilminin-hakkını ödeyor, ilmi ils amel ediyor. Şu halde ben bunun gibi asla olamam) der.
— Eğer yaş itibariyle kendinden daha büyüğüne bakarsa, bu kim- ewel Allâha kulluk yapmışdır, der.'
— Eğer yaş itibariyle kendisinden daha küçüğüne bakarsa, ben bundan ewel Allâha isyan edib günah işledim. Binâenaleyh benim gü¬nahım bundan daha çoktur. Üyle olunca ben bununla nasıl aynı ola-hilirim, der.
— Eğer kendisi ile (siimon ve ilmen) müs?vi olan bir kimseye ba¬karsa, ben kendi hâlimi bilirim, onun iç hâlini bilemem, bilinen tahkir 'jtmeye bilinmeyenden daha evladır, der.....» [269]
İlmi ile büyüklenmeuen ilim otoritesi cennet mekan seksenlik üs¬tadım Akşehirli hacı Ahmet efendi merhum diynrduki:
«Biz, hocalarımızın okuyup bildiklerinin ancak onda birini öğrene¬bildik...»
Medreselerde, tam tedrisat usulüyle ilmi tahsil eden böyle derse, bizler ne halde ve nasıl olabiliriz?
Tercümesi :
273- (76) İbniSîrin (R.A) den mervîöir, dedi: «Muhkkak bu {kitap ve sünnetten alman) ilim, dindir. Binâena¬leyh [270] dînînizi kimden aldığınıza dikkat ediniz.» [271]
İzahat
Râvî İbni Sîrîyn (R.A.) Muhammed bin Sîr'yn (R.A) dirki; Enes bin mâlikin kölesi ve tabiînin meşhurlarmdandır.
Enes Bin Mâlik, Ebî Hureyre, Zeyd bin sabit, Hasan bin Ali, Hü-zeyfetülyemânî, Semure bin Cündüb, Muaviye, Ebüdderdâ, Ebî Saîd, Ebî katâde ve Aişs (Allah hepsinden razı olsun) gibi pek çok sahabeden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden tabiînin ulularından bir çok kişi ha¬dis rivayet etmişlerdir.
Bu zat hakkında İbni Saad (R.A) demiştirki:
«İbni Sîrîyn (R.A); sika, emin, âlî, yüksek, fakih, ilmi çok bir imam ve vera-ı takva sahibi yüksek gayeli bir kişidir.» .
İbniHibban(R.A) da dedi:
«Muhammed bin Sîriyh (R.A), Basra ehâlisinin en müttekîsi, lakin, fâzıl, hadis hafızı ve rüyayı tâbir eden bir inanılır kişi idi.» [272]
Vefatı, hicretin yüz yirmi (120) sinin Şewal ayında yetmiş yedi (77) yaşında vuku bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.
Bu büyük zat, yukardaki haberinde, ilmin bir din olduğunu ve bu din ilminin, itimada layık, adaletli, ahlaklı ve her yönüyle güvenilir ki¬şilerden alınmasını tavsiye buyurmaktadır.
Büyükler bir sözlerinde, «İlim, itimada layık âlim adamların ağız¬larından alınır.» demişlerdir.
Evet ilim, inanılan .ve ilmi ile âmil olan şahsiyetli ilim otoritelerin¬den alınmalıdır. Çünkü böylelerinden alman ilim, ilmi nâfî olur. Bere¬ketli hocalardan, bereketli ilim almırki, sahibini en doğru ve en iyi yola sevk eder. Hatta ilmi ile âmil olan fazılların eserlgrini okumak dahi, o şahsın ahlak ve feyzinden istifade edilir.
Şayet ilim, itimada layık olmayan ve fâsık kişilerden öğrenilirse-veya öğrenilmek istenirse, bu takdirde faydalı ilimden daha zîyâüü pek çok zararlar tevlid eden bilgiler öğrenilebilir. Berektsiz hocalar¬dan, bereketsiz ilim almırki, sahibini felâkete sürükleyebilir.
Pek çok büyükler, itimada layık olmayan fâsık âlimlerden, koyu¬nun kurddan kaçtığı gibi kaçmayı, sahili selâmet olarak beyan etmiş¬lerdir.
Bu sebebdan İbni Sîrîyn (R.A) de. «Dîninizi, kimden aldığınıza (öğrendiğinize) dikkat ediniz.» buyurmuştur.
Altından altın olan bu çok kıymetli .söze, bilhassa günümüzde dik¬kat edilmelidir. Zira ataların, «Yarım hoca din yıkar, yarım tabib (dok¬tor) can yakar,» dedikleri gibi, çekirdekden din ve şeriat ilmine çalışıp yetişmemiş, uzun zaman pek çok fesatlıklar ve kötülükler içinde dün¬yalıklarla meşkul olmuş, ya başka bir iş ve meslekden, işten emekli olub çıkmış veya orada iken hatılı gayri müslimlerin islam hakkında yazdıklarından öğrendiği bilgilerle veya kâfir düşünce ve pirensiple-rine hayranlık içinde olanların telkinleri ile veya kendisinin, ehlinden okumadan bâzı kitablar karıştırarak bir şeyler öğrenib günün sefihleri¬ne yaranmak için, bir takım hüküm kesmeleri gibi sayılmayacak kadar çok olan fesatlıklara dalmış veya böyle fesatlıkların tesirinde olanla¬rın, din hakkında verdikleri fetvalar, beyan ettikleri bilgiler ve yazdık¬ları eserler, ekseriya fesatlık, yanlışlık ve pek çok kötülüklerle dolu olur. Çeşitli menfaat ve şöhret düşgünlüğü ile, selefi sâlihin efendileri¬mizden pek çok büyükleri küçümseyib kötülerler.

Hele kafaları fırkacılık hastalığına saplanmış ve bir fırkaya âşirî derecde şartlanmış olan dîn âlimleri, hiçde itimada layık bir ilim ada¬mı olamazlar. Çünkü bütün hükümleri, kendi fırkaları ve kendi dü-
şünceleri doğrultusunda îzah etmeye kalkışabilirler. Târih boyunca dîni dünyaya köprü yapanlar, hep böyle yapmışlardır. Aynı haller gü-nümüzdede çok açık ve hâdiseli şekilde cereyan edib görülmektedir.
Bu tehlikeleri gören pek çok büyükler, «Şeytandan ve siyâsetten Allâha sığınırım» demişlerdir.
Gerçek ilim otoriteleri ile, yarım veya hiç menzilinde olan allâme taslaklarının, hal ve amellerinden bâzı örnekler, yukarda muhtelif ha¬dîsi nebevilerin îzahat bölümünde zikredilmiştir. Tekrar okuyalım.
Tercümesi:
274 - (77) Huzeyfe (R.A) denmervîdir,dedi:
«Ey kurrâ Cemaatı! İstikâmet üzere devam ediniz. Zira sizler (Sa¬habe olarak İslama girişiniz) Pek çok önde cereyan edip geçmiştir. [273]
— Eğer siz, islâmî hakikatleri ana cadde olan kitap ve sünnetten almayib caddenin sağından ve solundan alırsanız, elbette çok kötü yola sapmışlardan olursunuz.» [274]
İzahat
Râvi Huzeyfetülyemânî (R.A) hakkında kısa malumat, birinci cil¬din yüz seksen yedi (187) ci sahiiesinde zikredilmiştir.
İstikâmetin tarif ve izamda, yine birinci cildin 104-106. sahifele-rinde geçmiştir. Orayı tekrar okumayı tavsiye ederiz.
Hz. Huzeyfe -(R.A) da, istikâmet yolu olan ana cadde sıratı müşte¬kime (ehli sünnet velcemaat yolu olan tarikatı Muhammediyeye) ta¬bî olub, bu yolun sağından ve solundan giren veya çıkan talî yollara uyulmamasını dikkatla tavsiye ediyor. Çünkü ana caddeyi bırakıb sağdaki ve soldaki talî yollara uymak veya gitmek, bâtıl yollara gö¬türeceğini beyanda bulunuyor.
Bbu mübarek sahabe, şu âyeti kerîmenin hükmünü açıklamakta¬dır :
«Şu emrettiğim yol, benim dosdoğru yolumdur. Dâima ona (o ana cadde olan doğru yola) - uyun. Başka (bâtıl) yollara uymayinki, sizi onun (Allanın) yolundan saptırıp parçalamasınlar.» (En'am sûresi, 153)
Bu âyeti kerimenin anlamını, Resulü ekrem (S.A.V) efendimizde beyan etmiştir. Açıklayıcı izahı, birinci cildde 166. hadisdeki, 332-333 sahifelerde ve 191. hadisinde sahife; 399-400 de daha genişletilmiş hü-Kümler beyan edilmiştir. Birde bu cildde 214. hadîsin îzahmı okuyalım.
Tercümesi:
275 - (78) EbîHureyre (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Hüzün ve keder kuyusundan Allaha sığınınız.»
— Ashabı, kiram dediler :
— Ya Resûlüllah! O hüzün kuyusu nedir?
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Cehennemde bir deredirki : Cehennem, Allanın günü dörtyüz de¬fa ondan Allaha sığınır.»
Denildiki: Ya Resûlüllah! O dereye kim girecektir?
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Amelleri ile gösteriş (riyakarlık) yapan kurrâlar (gireceklerdir).»
(Hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştir. Keza İbni Mâcede rivayet etmiş¬tir. Ve şunu ziyâde etmiştir :
«AHahü teâlaya karşı kurrâların en mığuzluları, âmirleri ziyaret edenlerdir.»
___ Muharibi isimli muhaddis dediki : Amirlerden maksad, zâlim olan amirlerdir.
(Not : Bu hadîsi nebevinin hükümleri ile ilgili îzâhat, yukardaki hadîsi şeriflerin pek çoklarının açıklamalarında geçmiştir. Bilhassa, 66 - 267 ve 269. hadîsi şeriflerin izahatında geçtiğini hatırlatırız.)
Tercümesi:
276 - (79) Ali (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«İnsanlar üzerine bir zamanın (fesadüğm zuhur ettiği zamanın) gelmesi yakındır, fo zamanda) ancak islamın ismi ve Kur'anm resmi kalır. O insanların mescidleri, mâmur olur. Ve fakat o mescidler veya mescidlerin cemaatları, hidâyetten harabdırlar. [275]
— Onların âMmleri, gök kubbenin altındakilerin (insanların) en şerlileridirler* Zira fitne onlardan çıkar ve yine tekrar onlara avdet eder.» [276]
İzahat
Hadîsi şerifde, kıyametin yaklaşdığı veya her hama bir zamanda, islâmm ismi, kıuır'anm resmi, cami ve mescidlerin maddî yapısının mâmur ve fakat içlerinin cemaat ve her çeşit manevî varlıkdan mah¬rum olacağı ve bu zamanda semanın kubbesi altında en şerli kimse¬lerin, bilginler olacağı sebebiyle beraber beyan buyurulmuştur. Şimdi bu dört hükmü, maddeler hâlinde kısa yoldan açıklamaya çalışalım.
a) Fesatlığın ve ahlaksızlığın zuhur ettiği zaman, «islâmm ancak isminin kalacağı» buyurulmuştur.
Yani, islam lafzını taşıyan isimler ve hükümlerin adı söylenib, inanç ve yaşantısı kalmıyacağı hayat şekli buyurulmaktadırki; İsim¬leri, Ahmed, Muhammed, Mustafa, AH ve Hasan-Hüseyin ve Aişe, Fâtı-ma Hatice, Zeyneb ve Rukiyye gibi müslüman isimlerine sahib olan¬lardan pek çokları, Dinlerinin islâm, kitaplarının kur'an, nebiylerinin Muhammed Mustafa salîallâhü aleyhi vesellem olduğunu bilib söyle¬mezler veya bilmezler ve söyleyemezler.
Veya müslüman olduklarını söylerler, fakat îmanın şartlarını bilib inanamazlar, islâmm şartlarını bilmezler ve amel etmezler veya bun¬ları bilirler ve fakat işlemzler.
Mesela : Abdest, gusul, namaz, zekat, oruç, hac, ve doğruluk gibi farz ve işlenmesi lâzım ve sevab olan amelleri, ya bilmezler veya bi¬lirler, amel etmezler. Keza helal ve haram olan şeyleride ya hiç bilmez¬ler veya bilirler ve fakat riâyet edib amel etmezler. Böyl olmakla be¬raber, laf ve söz arasında bu kelimeleri söylerler.
«Babam camiye gitti, ezan okundu, cami açıldı, nikahım kıyıldı, ka¬rısını boşadı, zekatmı verdi, hayru hasenatda bulundu., gibi..» İslâmm kelimelerini konuşurlar. Ve lâkin kendileri amel etmezler. Daha evvel işleyenlerle iftihar ederler veya işlerine gelenleri işlerler,, işlerine gel¬meyenleri işlemezler. Dilleriyle söylerler, yinede bümezlikden gelirler.
Hadîsi şerifin bu cümlesi, günümüzde ayan beyan bir şekilde gö¬rülmektedir. Adam, «Müslümanım» diyor. Fakat islâmm şartlarını işle¬miyor. Helal ve haramlara riâyet etmiyor.
Bu hallerin görülüşü, Peygamber efendimizin, bir mucizesi müşa¬hede edilmiş oluyor.
b) «Kur'anm resmi kalır.» buyurulmaklada, fesatlığın ve ahlaksız¬lığın hüküm sürdüğü zaman, kur'anm kıraat bakımından okunuşu ile kitabet bakımından yazılışı kalır. Kur'anm ilmini tahsil edil) mucibi ile amel etmek gayesi olmadan sâde, sesli sedalı, makamlı edalı, tecvitli ve mehârici hurufa riâyetli bir şekilde dikkat ve heyecanla ve yüksek sesle okuyub, mânalarını düşünmek olmaz. Kur'amn emirlerine sarı-lıb, nehiylerinden kaçmmakda bulunmaz.
Birde kur'anm yazı hattı usul ve üslûbu ile yazılmasına, basılma¬sına, kağat, kalitesine, baskı güzelliği ile cild güzelliğine, yazılış ve okunuşda hareke, sükun, hazf ve isbat gibi kıraat ve hal usullarına önem gösterib, mucibi ila amel edilmez veya süslü süslü yazılıb, bası-lıb, cildlenib bir kılıfa ve kab içine konarak hiç açılıb okunma ve hük¬mü ile amel etme olmayan hâlin görüleceği beyan buyurulmuştur.
Günümüzde hafızı kur'an olub, teğanni ile erkekli kadınlı veya tesettüre riâyet etmeyen kadınların içinde mevlid ve kur'an okuyanlar, düğünlerde kur'an kabına, bir kur'an alıb koyub hiç okumayan, evlerde ki kütubhânelerde veya raflarda kur'an bulunub ve fakat bir ayda, iki ayda, altı ayda veya senede bir sefer açıp okuyub hatim etmeyen ve ölümle uğraşanın başında kur'an okuyub, başka zaman okumayıb ölü kitabı gibi mütealaa eden ve seneyi devriye, kırkıncı, elli ikinci gece diyerek işlenen uydurma Bid'at gece ve gündüzlerinde işleyenlerin, amel, davranış ve hareketleri, kur'anın resminin bulunub, mâna ve hükmünün bulunmadığı, yerler, şahıslar ve amellerdendirler.
c) Hadîsi şerifde, «Mescİdleri mâmur olur ve fakat o mescidler veya mescîdlerin cemaatları, hidâyetten harabdırlar.» Cümlelerindede pek mühim hususlara işaret vardır. Bu işaretleri, pek çok sarihler be¬yan etmişler. Bazılarımda biz nakledelim. «Mescİdleri mâmur olur.» Cümlesinde şu hususlara işaret vardır :
Yani, insanlar, fesatlaşıb ahlaksızlaştıklan zaman, yüksek bina¬larla, nakışlı duvarlarla, ışıklandırıcı lamba ve elektrik ve avizelerle, son derece ve son moda halı, kilim ve emsali sergilerle haram mallar¬dan ücretlerini alan vazifeli câhil imam ve müezzinler ve daha başka saymakla bitmeyen kötü şeylerle cami ve mescidler, îmar edilib yapı¬lır ve açılışa hazırlanarak hizmete konur.
«Ve fakat o mescidler veya mescidlerin cemaatları, hidâyetten ha-rabdirlar.»
Bu cümledede şu hususlara işaret vardır :
Cami ve mescidler, maddî yapı ve îmâr bakımından çok mâmur ve iyi olacak ve lakin içinin cemaatı olmayacaktır. Bu cemaatın ol¬mayışı ise, ya namaz kıldıracak ehil imam bulunmayacak, yahut imam 'olub v.e lâkın pemaatı camiye celbedecek kabiliyyetde olmadığından camiye cemaat gelmeyecektir. Yahut cami ve mescidleri yapacaklar, imam ve müezzini tutmayacklar ve camide namazı kılmayacaklar, ya-, hut imam, taraf tutup fırkacılık hastalığına müptela olacak, bu sebeb-lede cemaatı camiden soğutacak veya cemaat, imam ve müezzinin vazifelerine müdahele edecekler, veya imam ve müezzin bulunacak ve fakat

vazifeye tam devam etmeyecekler, bu sebeblede cami ve ce¬maat harab olacaktır. Veyahut cami ve mescidlerin içindeki, imam-ha-tip, vaiz ve müezzinler veya bunlardan bir kaçı veya birisi, sapık ve kötü akide sahibi olacaklar, cami ve mescidlere gelenlere; kötü akîde, Bid'at ve dalâletleri telkin edecekler, böyle oluncada cami ve mescid¬lerin içindeki imam ve cemaatlar, hidayetden mahrum olub dalâlet ve sapıklıkda olurlar. Bu takdirde de cami ve mescidler, manen harab olurlar.. Veya Peygamber makamı olan, imam-hatip ve vaizlik vazife¬lerini ihmal edib başkalarının dünyalığına gidib cami ve mescidlerin içleri harab olacakdır.
c) Camilerin maddi bakımdan mâmur olub, içinin cemaatı ve ilim adamları bakımından harab olacaklarını beyan eden cümlelerden son¬ra şu cümleleri buyurması çok manalıdır :
«Onların âlimleri: Gök kubbenin (semânın) altındakilerin (varlık¬ların) en şerlileridirler. Zira fitne onlardan çıkar ve yine tekrar onlara avdet eder.»
Târih boyunca; islâmm ismi, kur'anın resmi ve camilerin bina ve diğer maddi tezyinleri mâmur olub, namaz, niyaz, cemaat, imam - mü¬ezzin, ezon ve ikamet gibi manevî varhkdan mahrum veya harab ol¬dukları zaman ve mekanın din ve fen âlimleri, îman,- amel ve ahlak ba¬kımından o cemiyet ve cemaatın en şerlileri olmuşlardır. Çünkü bütün Kötülüklerin kaynaklandığı yer ve şahıslar, onlar olmuşlardır.
Günümüzdede manevî ve ilmî yönün önderleri sıfatını tanıyan pek çok din, fen ve teknik ilim adamları, ya verimsiz, ya kötülklerle meş-kul olmakla kötü örnek ve telkinler de bulunmaktadırlar, yahut kendi cinslerinden olan ilim adamlarına hased ederek çeşitli fitne ve fasat-lıklarm tezkahlayıcısı oluyorlar. «Her şeyin âfeti, kendi cinsindendir.» denildiği üzere, âlimin âfeti, âlimdendir ve âlimin fesadıda, âlemin fe¬sadını tevlid eder.
îşte gayet açık bir şekilde müşâhade ettiğimiz, cami cemaatlarının üniversite, yüksek okul ve orta dereceli okullardaki fitnelerin zuhuru, ilmi ile âmil liderlerin yokluğu ve fâsik bilginlerin çokluğudur. Bu fasık bilginler, dâima kötülük öğretip yaydıklarından, bütün cemiyet ve ce¬maatı fitne ve fesada sevk ederler. Böyle oluncada, yeryüzünün en şer¬lileri ve serlerinin zararları, kendilerine ve içinde bulundukları cemiyet ve millete olur.
Müşahede edilen fitnelerin en şerlisi, bir bilginin diğer bilgini kö-tüleyip çekememe hastalığının fenalıklarıdır.
Fahruddîni Râzî merhum «Tefsiri kebir» adlı eserinde bir çok hü¬kümler sıralamıştır. Birkaçı şöyledir:
«Hased (çekememe hastalığının) taksimi, on (10) dur. Dokuzu bil¬ginlerde, birisi dünyadadır. Musibetin taksimi ondur. Dokuzu Salihler de, birisi dünyadadır...» [277]
Aynı eserde «câmiussağir» adlı hadis kitabından naklen şu meal-daki hadisi şerif yazılmaktadır:
«İlim adamlarının, bazılarının diğer bazısının aleyhine şahitlikleri caiz değildir. Zira onlar, bir birlerine karşı çok hasutturlar.» [278]
Yani, dünyayı gaye edinen ilim adamları, bir birlerini çekemezler, bir birlerine karşı çok hasud olurlar. Böyle oluncada, bir birlerinin hay¬rını ve iyiliğini istemezler. Çok zaman aleyhlerinde bulunurlar. İnsan¬ların yanında yakışmayan kelime ve davramşda bulunarak, kötü örnek olurlar.
Her hangi bir camide görevli bulunan, İmam-Hatip ve Müezzin ve¬ya vaiz ve diğer din görevlileri arasında bir birlerinin aleyhinde söz hareket ve davranışda bulunanlar olursa, hadîsi şerifde beyan edilen şerlilerden olurlar. Böylelerini görenler, Resulü Ekrem efendimizin mu¬cizesini müşâhade etmiş oluyorlar.
Keza müfti, müfti muavinleri, vaizler, hatibler, imamlar, müezzin¬ler ve kur'an kursu hocaları, bir birlerini yakışmayan kelime ve dav¬ranışlarla kötülerlerse, yine islamin ismini, kur'anın resmini, camilerin maddi bakımdan mâmur ve fakat mâneviyyat bakımından içinin harab olmasını sağlayan veya sebep olan şerlî âlimlerden olurlar. Çünkü ûir-likden ve yardımlaşmadan bahsedenler, ayrılık yaparlar ve bir birleri¬ni itham ederlerse, çok kötü örnek olurlar. Öyle oluncada, yer yüzünün en şerli kimseleri oldukları ortaya çıkar.
Din ilmine sâhib olanların, fitne ve fasatlıkları, cemiyeti rûhan ve manen harab edip yıkacağından, pek çok fâzılı muhteremlerin ve âhi-ret gayesine gerçekden bağlı olan din liderlerinin, bir birlerini takdir ve tebcil ettikleri gibi, bütün dm hizmetinde bulunan ve Peygamber postu¬na ve makamına oturanların, bir birlerini sevmeleri, saymaları ve se¬vişmeleri çok ve çok lazımdır. Bâzı örnekleri, yukarda geçmiştir.
İlmi nâfia sahib olan hak aşıklısı din âlimlerimizin, sevişip sayışa rak islâma hizmet edip, iyi örnek olmalarını yüce mevlâdan niyaz ede¬riz.

Tercümesi:
277- (80) Ziyad Bin lebid (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V.) korkunç bir şey zikretti ve dedi:
«îşte o korkunç şey, ilmin gitmesi zamanındadır.»
__Dedim: ya Resûlüllah!
«Bizler Kur'ani okur ve oğullarımıza okudur ve kıyamete kadar oğullarımızda oğullarına okudurlarken, ilim nasıl gider?
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Annen yitiresi ey ziyad (yani, Annen senin hasretini çekesi ziyadi) ben seni Medînenin en fakın adamı zannediyordum! Acaba şu yahûdî ve Hıristiyanlar, tevrat ve incildeki hükümlerden hiç bir şeyin ameî et¬medikleri halde okumayorlar mı?!«
(Hadîsi, Ahmet ve ibni mâce rivayet etmiştir. Tirmizide aynı zat-dan bunun gibisini rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
278- (81) Keza bu Hadîsi, Dârimî Ebî umâme(R-A) den rivayet et¬miştir. [279]
İzahat
Râvî Ziyâd bin Lebid (R.A), Medine-i münewureli Ensârı kiram-dandır. Mekke-î Mükerremeye müslüman olarak geldi. Resulü ekrem efendimize- hicret emri gelinceye ! adar omda ikâmet etti. Sonra Rt; sûlü Ekrem efendimizle beraber, Medîne-î Münewereye hicret ettiler. Bu sebebden kendisine, muhacir ve Susardandır, denilmiştir. Künyesi, Ebû Abdillahdir.
Mekke-î Mükerremede Akabede hazır bulunmuştur ve medîne-î münewerede meydana gelib sefer edilen Bedir, Uhudr Hendek ve diğer muharebelerin hepsinde hazır bulunmuştur. Hazramevt valilîğindede, Resulü Ekrem vazîfelendirmiştir.
Vefatı, Hz. Muâviyenin hilâfetinin ilk günlerinde vuku bulmuştur. [280]
Hadîsi şerifde belirtildiğine göre, insanlar üzerine kur'ana muha¬lif acâib fitne ve felâketleri işlemeleri gibi bir şeyden bahsedilib ilmin yok olub gideceğini Resulü ekrem efendimiz buyurunca, Hz. Lebid ken¬dilerinin ve devam eden sülâlelerinin kur'anı okurken, ilmin nasıl gi¬debileceğini hayretle soruyor.
Resulü ekrem efendimizde, «Annen yitiresi Ziyad!» diyerek hitab-da bulunuyor ve Ziyadı mes'elenin hakikatim bilmesi gerektiğini teac-cuble beyan ediyor, yahûdî ve hınstıyanlarm kitaplarmi okudukları halde amel etmemelerini, bilgisizliklerinden olduğunu izah buyuruyor.
Evet Kur'anı kerimi okuyubda mânâsını bilmeyen ve Kur'anın hükümleri ile amel etmeyenlerde, aynı ehli kitaplar gibi yük taşıyıb vebal yüklenmekten başka bir şey olamaz.
Bu hadîsi şerifde şu âyeti kerimeye işaret vardır :
«Kendilerine (yahîdîlere), tevratla amel etmeleri teklif edildikten sonra, onunla amel etmeyenlerin misali, ciltlerle kltab taşıyan eşeğin misâli gibidir..» (Cuma sûresi, 5)
Tercümesi:
279 - (82) İbnimes'ud(RA) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) bana buyurduk!:
«timi, öğreniniz ve o ilmi ,insanlarada, öğretiniz, timi ferâizi de öğreniniz ve insanlara öğretiniz. Kur'anı öğreniniz ve kuranı insanla-rada öğretiniz. Zira muhakkakki ben kabzolunacak bir kişiyim. [281]
— İlimde, gelecekde kabzolunur. Fitne zuhur eder. Hatta bir farz hakkında iki kimse ihtilâf ederler, bu iki kişi, aralarını hallü. fasl ede¬cek bîr ferd bulamazlar.»' [282]
İzahat
Bu haôîsi şerifin baş tarafındaki cümleleri hakkında gerekli izahat, yukarıdaki hadîsi şeriflerin izahatında yazılmıştır. Son cümlesinin ise, ferâiz ilmini bilenlerin pek azalıb yok hâle gelişini görmeklede, Resulü ekrem efendimizin mucizesini müşahede etmiş oluyoruz, ve¬raset ve intikal ilmi olan ilmi ferâiz meseleleri hakkında «Mülteka ter¬cümesi» adlı eserimizin dördüncü cildine müracaat, faydalı ol,ur.
Farzlardan bir farzın durumu hakkında iki kimsenin ihtilaf edib, aralarında geçen ihtilafı halledib beyan edecek bir ferdin rmlunamıya-cağı meseleside, pek şuyû bulmuşdur. Zira namaz, abdest, oruç, zekat, hac, veraset ve intikal meseleleri, nikâh ve talâk meseleleri, faiz, hava parası, Komşu hakları, ana baba hakları ve emsali meseleler hakkında insanlar arasında ihtilâf oluyor. Mes'ele ve ihtilaflarınrhalledib doğru sekiide izah edecek âlimler, nerede ise bulunamamaktadır. Kocaman 50 bin - 250' bin nüfuslu şehirlerin içinde ya bir kaç kişi bulunabiliyor veya hiç bulunamıyor. Hele pek çok köy, kasaba, nahiye ve kazalarda kudretli ilim adamları yok menzilindedir.
Meselâ : Bir talak meselesi veya bir veraset meselesi veya haram olan faiz ve hava parası mes'elesi gibi mes'eleler vâki oluyor. O mes'-eleJeri öğrenmek için şehir şehir, diyar diyar ve mahalle mahalle do¬laşıp mes'elelerini öğrenenler pek çoktur.
İşte bu manzarayı gördükçe, Resulü Ekrem Sallallâhü teâlâ aleyhi vesellem efendimizin asırlarca evvel beyan buyurduğu mucizesini müşahede ediyoruz.
Tercümesi:
280 - (83) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi : Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [283]
«Faydalanılmayan ilmin misâli, Allah yolunda infak edilmeyen hazinenin misâli gibidir.» [284]

İzahat
Hadîsi şerifdeki teşbih; infak edilib hayra ve insanlara hizmet aş¬kıyla harcanılmayan hazînenin, nasılki hiç bir faydası yok ise, ilmi oiubda talim, tebliğ ve neşir yoluyla insanlara faydalı olmayan ilimde, aynıdır. Manasız ve hiç bir değer taşımaz. Sahibi için bir yük ve vebal-dan başka bir şey olmaz.
Fakat hazmeden hayra harcanır ve insanlara infak edilirse, hazî¬nede maddî bir eksilme ve tükenme olabilir.
îlim ise tâlim, tebliğ, telif ve neşir yoluyla başkalarına faydalı oldukça, artar, çoğalır ve sahibini daha fazla bilgi sahibi yapar. Manen ve ruhen zenginlik hâsıl olur. Yani, ilim; infakla ziyâdeleşir. Hazîne, intakla nok&anlaşır. İlim, sahibi ile bakî kalır. Hazînedeki mal ise, fena oîub yok olur. Ancak malın intakının halefini cenâbu hak tekrar verib artıracağını buyur-
Bir âyet meali şöyledir :
«Her hanki, bir şeyi hayır yoluna infak ederseniz, Allah, onun ha¬lefini verir»
muştur. (Sebe sûresi, 39)
Faydalı ilim, ilmi ile âmil olan âlim ve ilimle ilgili diğer bilgiler, yukardaki hadîsi şeriflerin îzâhat bölümünde geçmiştir.
ilimden bir mes'ele öğrenen her kişi, Allâha hamd ederse, ilmi ar¬tar ve böyle faydalı ilim sahibi, başkalarına ilmini öğreterek faydalı olmaya çalışır.
Hz.AU (R.A) demiştirki:
«Biz, cebbar olan Allah (c.c.) m kısmetinden kendimize ancak ilme ve düşmanlanmizada, mala razî olduk.
— Zira mal, yakın bir zamanda fena bulub yok olur. îlim ise, mu¬hakkak bakî kalır, yok olmaz (sahibi ile beraberdir).» [285]
İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (R.A) de demiştir :
«îlme, ancak Elhamdülillah ve şükür ile nail oldum. Zira her ne zaman ilim dallarından bir şeyi anlayıb ve fıkıh ilmine ve hikmete vâkıf oldummu?
— Hemen elhamdülillah dedim. İşte böylece ilmim artdı.»
{Tâîîmülmüteallim)
Dikkat : Buraya kadar îzâhına çalışdığımız ilimle ilgili mübarek hadîsi şeriflerin ihtiva ettikleri hükümleri dikkatla okuyub mucibi ile amel eden ehli ilimden, talebe-i ulumdan ve müminlerden olarak aşa¬ğıdaki şu hadîsi şerif mealinin beyan ettiği mutlu kişilerden olmayı mevâmızdan dileriz :
«Âlim (öğretici) ol veya ögtenici ol veya ilmi işitici (dinleyici) ol veya (bunlardan birisini) sevici ol. Beşinci olma, şayet beşinci olursan, helak olursun.» [286]
Taharet Bahsi
Birinci Fasıl
281- (l) Ebî Mâlik el Eş'arî (R.A) den mervidir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Temizlik, îmanın yarısıdır. Elhamdülillah, mîzâm doldurur. Süb-hâneUah ve elhamdülillah, göklerle yerin arasını (ilâhi tecellî ve aza¬meti) doldururlar veya doldurur. Namaz, nurdur. Sadaka, burhandır.
Sabır, ziyadır. Kur'an senin, ya lehine veya aleyhine delildir. İnsanların hepsi, sabah kalkar kazanç yapar; Binâenaleyh insan, nefsini satıcıdır. Şu halde insan nefsini, ya cehennemden âzad edicidir veya helak edi-cidir.» [287]
Diğer bir rivayette; «Lâilâhe illallah ve Allâhü ekfeer, gökler ile arzın arasını doldururlar.»
(Musannif), bu rivayeti «Sahihayn» de bulamadım. Ve Humeydı-nin kitabında ve «Câmî» dede bulamadım. Ve fakat bu rivayetin yeri¬ne «Süphânellah ve elhamdülillah» cümlesini Dârimî zikretmiştir. [288]
İzahat
«Kitabuttahâreti = Taharet Bahsi» Kelimelerini açıkladıkdan son¬ra hadisin râvîsi ve açıklamasına geçelim.
Kitab : Lüğatda, toplamak, dikmek; cem etmek ve katmak mana¬larına gelir.
istilanda kitab : Mes'elelerden bir bölüm ve kısmının belli bir yere toplanmış olanlarına «kitab» denilmiştir.
«Bu kitab» lafzı ile söylenen başlık, bazen yukarısı ve aşağısı ile ilgili ve irtibatlı olur. «Kitabüttahareti» başlığının, ilmin neticesine bağlanması ve namazında tabâretsiz olmayacağına binâen, hem yuka¬rısında geçen «kitabül ilim» - İlimi Bahsi» ne irtibatlı ve hem aşağı¬sında «Kitabussalat = Namaz bahsi» ne bağlantılıdır.
«Kitab» kelimesi ile söylenen bahis, bâzende yukarısı ve aşağısı ile irtibatı olmadana müstekillen söylenir. «Kitabullukata - yitik bulma Bahsi», bu kabil başlıklardandır.
Ve bu «kitab» kelimesi başlıklar, bâzı kerre bir çok nevî, bab ve fasıllara ayrılır, «kitabultahâreti» ve «Kitabüssalati» bu kabil bahis¬lerdendir.
«Kitabullukata» ve «kitabüllekît» gibi başlıklarda, hiç bir nevi, fasıl ve bablara bölünmeden bir başlık altında hükümlerin tamâmını muhtevi olur.
Taharet : Luğatta, temizlik, paklık ve tenezzüh mânalarına gelir. Istihlahda taharet; manevî pislik olan hadesden ve hakîki pislik olan necasetten su veya toprak veya her ikisi ile beraber temizlenmek¬tir.
Hades : İki türlüdür. Biri, hadesi asğar (abdestsizlik), diğeride ha-desiekber (cünüblük hayız ve nifas) dir.
Hubus = Necaset ise : Necaseti galize ve hafifedir.
Hemen gelecek birinci fasılda, «hadesden taharet» hükümlerinin fazilet yönlerini îzâh eden hadîsi şerifler zikredilecektir.
Taharet, bütün ibâdetlerin şartından olduğu için, musannif mer¬hum «İlim bahsi» ni müteâkib «Taharet Bahsi» ni yazmıştır. Zira şart olan temizlik, meşrut olan namaz ve diğer ibâdetlerden evvel zikret¬mek gerekmektedir. îman, bütün ibâdetlerin şartı olduğundan, onu ki¬tabın başında zikretmiştir.
Taharet kelimesinin okunuşuna göre, ifâde ettiği mânalarıda sıra¬layalım.
Taharet : Temizlik, Paklık, nezâfet ve tenezzüh mânasmo.clır.
Tıhâret : Temizlik için olan şeylerdirki, su ve toprak gibi.
Tuhâret : Temizlik ve taharet yapdıkdan sonra, artana denir. Ab-dest ve gusülden artan su gibi.
Şimdi «Kitabuttahâreti» şeklinde ızâfetlenerek söylenen kelimenin her ikisini kısa yoldan açıkladıktan sonra bu bahsin birinci faslının birinci hadîsi şerifin râvisi ve hadîsin açıklamasını sıralayalım.
Râvi Ebî Mâlik el'Eşîarî (R.A), ismi kâb];in Âsim el'Eş'rî (R.A) dir. Ashabı sakîfe veya ashabı sefinedendir. Ehli Şamdan sayılmıştır. Mısır¬da sakin olduğuda denilmiştir. «Seferde oruç tutmak iyilikden değil¬dir.» Hadsinin râvisidir.
Hz. Ebû Mâlik el'Eş'arî (R.A) dan, pek çok cemaat hadîs rivayet etmiştir. Vefatı, Hz. Ömer (R.A) in hilâfeti zamanında vuku bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.
Hadîsi şerifde, «Temizlik, imanın yansıdır.» Cümlesinde şu husus¬lara işaret vardır :
«Denilmiştirki : «Temizlik, îmanın yarısıdır» m manası, abdest al¬madaki ecrü mükâfat, îmanın ecrinin yarısına erişir.
— Ve denildiki : Muhakkak îman, inanmazdan evvel işlenen ha¬taları yok eder. Keza abdestde, ancak îmanla sahib olunur. Böyle olunca abdestin sıhhatinin şartı, îmana bağlı olmakla, abdast alan kişininde küçük günahların yok olmasını sağladığından îmanın yarısıdır.
Taharet; Zahirî taharet ve bâtını taharet olmak üzere ikiye ayrıl¬mıştır.
Bâzî muhakkıklarda şöyle dediler :
«Temizlik, kötü akidelerden ve ahlâkı zemîmeden arınmaktır. îşte bada, îmânı kâmilin yarısıdır. Zira bu hal, kalbi kötülüklerden temiz-leyib, iyiliklerle süslemektir.» Hadîsi şerifde, «Elhamdülillah, mîzanı doldurur.» Cümlesindedp Rıyâmetde amellerin tartılacağı imzan terazisinin hayır tarafını doldu rup ağırlığı sağlıyacağını beyan buyurmaktadır.
«Süphânellah ve elhamdülillah, göklerle yerin arasını doldurur¬lar veya doldurur.» Cümlelerinde de, Cenâbu hakkı teşbih ve tehlii etmenin maddi ve manevî mükâfat ve huzura nail olunacağını gayet açık ifâdelerle beyan etmiştir. Zira bu cümlelerle, Allâhü teâlanm zâti ilâhî ve sıfatı ilâhileri dilde söyleyerek halıkı zülcelâlı medhüsena yapmak vardır. Böyle amellerde, Allâhi huşnut kılarak rızâsını tahsil etmek olmaktadır.
Hadîsi şerifin devamındaki; namaz, sadaka ve sabır hakkında ge¬rekli malûmat, birinci cildin muhtelif yerlerinde geçmiştir.
Kur'anın ise, kişinin ley ve aleyhinde şâhid ve delil olacağı beyan Duyurulmuştur. Bu cümleler hakkındada gerekli malumat, «Kitab ve sünnete sarılma Bahsi» başlığının altında geçmiştir.
Tercümesi:
282 - (2) EbîHureyre (R.A) den mervîdir, Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Size, AHâhüteâlanmr hatâları mahveden ve dereceleri yükselten şeye delâlet edeyimmi?»
— Ashabı kiram dediler : Evet yâ Resûlüllah!
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Meşekkatler ve sıkıntılar üzere iken, abdesti yerli yerince tamam¬lamak, adımlan mescidlere çok atmak, namazdan sonra (diğer) na¬mazı beklemektir. İşte bu sizin için r İha t dır.»
Tercümesi:
283 - (3) Mâlik bin enesin hadîsinde : «İşte bu sizin ribatımzıjır, iste bu sizin ribâtımzdir.» Şeklinde iki sefer tekrarlanmıştır. (Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir. Tirmizînin rivayetinde üç sefer tekrarlanmıştır.} [289]

_____
İzahat
İzahat
Taharetle İlgili İkinci Fasıl
İzahat
Taharetle İlgili Üçüncü Fasıl
İzahat
İzahat
Abdest Îcab Eden Şeyler Babı (1) Birinci Bab
İzahat
Îzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Abdest İçab Edenle İlgili İkinci Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Abdest Îcab Edenlerle İlgili Üçüncü Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Helanın Edebleri Babı (2) Birinci Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
Îzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Helanın Âdabı İle İlgili İkinci Fasıl
Îzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Îzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Helanın Âdabları İle İlgilî Üçüncü Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
(4) Misvak Babı Birinci Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
Misvakla İlgili İkinci Fasıl
Üçüncü Fasıl
İzahat
İzahat
(5) Abdestin Sünnetleri Babı Birinci Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
Îzâhat
Îzâhat
İzahat
İzahat
Asbestin Sünnetleri Île İlgili İkinci Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Îzahat

İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
İzahat
Abdestin Sünnetleri Île İlgîlî Üçüncü Fasıl
İzahat
İzahat
İzahat
Îzahat
İzahat
İzahat
Hadîsi şerifde, hata ve günahları yok edib derecleri yükseltenleri sayan cümlelere, müminler, dikkat edib, ruhların kirini temizleyib gö¬nüllere huzur ve sükûn saçan bu amelleri aşk ve şevkle yapmalıdırlar.
Binâenaleyh pek çok sıkıntılı ve meşakkatli zamanlarlada olsa, tam tekmil abdesti alıb manevî silaha sâhib olmak, çok sevâte nâü olmak için mescid ve camiye kısa adımlarla gitmsk ve çok adımlarla namazı cemaatla kılmak için Cami ve mescide gelmek ve namazı kıldıkdan sonra diğer namaz vaktinde gönlü bağlı şekilde teklemekte çok güzel, hata ve günahların keffâretine ve cennetdeki derece ve mer¬tebelerin yükselmesine sebeb olduğu, beyan buyıırulmuştur.
V bu şekildeki amel ve gayeler, bir ribat, olduğu açıklanmıştır. Ribat : Luğatda nevbet yeri ve nevbet teklemektir. Istılahda, bir şeye kendini hapsedib bağlayıb beklemektir.
Tercümesi:
284 - (4) Osman (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bir kimse, abdesü alır ve "atdesti güzel alırsa, cesedinden bütün hatalar çıkar, hatta tırnaklarının altındaki günah ve hatalar dahî çı¬kar.»
(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) (Not : Abdesti, mükemmel alan kimsfinin, tırnaklarının altındaki günah ve hatalarına varıncaya kadar vücudunun her tarafından çıkıb afv olunacağı Duyurulmuştur. Buradaki hata, küçük günahlar manası¬nadır. Büyük günahlar, tevbe ile afv olunur. Geniş îzahat, birinci cil-ûın, «Büyük günahlar ve nifak alâmetleri bahsi» baslığının altında zik¬redilmiştir.)
Tercümesi:
285 - (5) EbîHureyye (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Müslüman veya mümin kul, abdesti alıp yüzünü yıkadığı vakit, suyun son damlası ile beraber o su ile iki gözü ile bakmış olduğu bü¬tün hatalar, onun yüzünden çıkar, ellerini yıkadığı vakit, elleri i!e iş¬lediği günahların hepsi su ile beraber veya suyun en son damlası ile beraber iki elinden çıkar {afv olunur.}
— Ayaklarını yıkadığı vakit, ayaklan ile yürüyerek işlediği her hata (günah), abdest suyu ile veya suyun son damlası ile beraber çı¬kar. Hatta bütün abdest azaları günahlardan paklanmış olarak çıkar.» [1]
Tercümesi:
286- (6) Osman (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Her hangi bir müslüman kişiye farz namaz vakti gelip hazır ol¬duğunda, abdestini güzel alır, (namazın bütün erkanlarını isteyerek) huşu ve rukûunuda güzel yaparsa, o kimse için o namaz büyük günâh işlemedikçe ancak ve ancak daha ewel işlenmiş bütün günahlarına keffâret olur. Bu şekildeki hal, senenin bütün günlerinde aynıdır.» [2]
(Net : Hadîsi şerifde beyan edilen günahların keffâreti meselesi hakkında birinci cildin, «Büyük günahlar ve Nifak alâmetleri bahsi»
baslığının izahında geçmiştir. Birde ileride üçüncü cildin, «Namaz bah¬si»'başlığının altında 564. hadîsin İzahında gelecektir.)
Tercümesi:
287 - (7) Yine önden (Osman R.A den) mervîdir; «Şüphesizki Osman abdesti aldığında ellerine üç defa suyu döktü, sonra mazmaza ve istinşak etti, sonra yüzünü üç sefer yıkadı, sonra sağ elini dirseğine kajiar üç sefer yıkadı. Sonra sol elini dirseğine kadar üç defa yıkadı. Son ra başına mesnetti, sonra sağ ayağım üç sefer yıkadı, sonra sol ayağı¬nı üç sefer yıkadı. Sonra Osman (R.A) dedi: Resûlüllah (S.A.V) i bu be¬nim abdest alışım gibi abdest aldığını gördüm.
— Resûlüllah (S.A.V) abdesti aldıktan sonra şöyle buyurmuştur :
«Bir kimse, benim bu abdestini gibî abdest alır, sonra iki rekat na¬maz kılar ve namaz arasında dünyadan hiç bir şeyi nefsi (kendisi na¬mazda dünya kelâmı} söylemezse, o kimsenin geçmiş günahı bağış¬lanır.» [3]
Tercümesi: ;
288- (8)UkbebinÂmir (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bir müslüman, abdest alır ve abdestini (farz ve sünnetlerini ta¬mamlayarak) güzel alır, sonra kalkar iki rek'at [4]namaza, kalb ve yüzü ile teveccüh edib huşu ile namaz kılarsa, ancak o kimsenin cennete girmesi vâcib olur.» [5]
İzahat
Râvî ukbe bin Âmir (R.A), Ashabı kiramdandir. Cühenî ka¬bilesine mensubdur. Muhtelif künyelerle künyelenmiştir. EM Hammad, Ebû Âmir, Ebû lebîd ve Ebû Âmir, Ebû Lebîd ve Ebû Âmir en meşhurla¬rıdır.
Resulü ekrem efendimizden elli beş (55) hadîsi şerif rivayet etmiş¬tir. Kendisinden pek çok sahabe ve tabiîn hadis rivayet etmiştir.
Şam-ın fethinde bulunmuştur ve Şam-m fethini, halîfe ve emîril müminin Hz. Ömer (R.A) a yedigün yolculuk yaparak medîne-i mü-newereye varıb müjdelemiştir. Medîne-i münewerede Resulü ekrem efendimizin kabri şerifini ziyaretinde dua ediyor ve yolculuğunda şefa¬atini Öüeyor. Bu duasının semeresi olarak, Şama iki buçuk günde geli¬yor, samda sakin oluyor ve hicretin 44. senesinde Hz. Muaviye mısıra vali tâyin ediyor. Hicretin elli sekiz (58) inde Mısırda vefat ediyor. İyi sesi olub güzel kur'an okurdu. Allah ondan razî olsun.
Bu zat hakkında daha geniş malumat, «Üsdül gâbe» ve «Tehzîbül Esmâ-i velluğatı» isimli eserlerde vardır.
Abdesti mükemmel şekilde alıb, abdestden sonra iki rekat namaz kılan kişiye, cennete girmesi vâcib ve lâzım olmasının hükmü, çok fev¬kalâde bir müjdedir.
Binâenaleyh abdesti tam tekmil olan her kişi, «şükrülvuzû» denilen iki rek'at namaz kılmalıki, bu ecre nail olsun. Abdestini alan kişi, vakit namazını ve kaza namazı gibi farz ve lâzım olan namazlarını kıldığı zaman, zâten bu ecre nail olacaktır. Elbetteki bu mükâfat, ilahı lütuf ve fazlı keremledir.
Tercümesi:
289 - (9) Ömer Bin el haltâb (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Sizden bir kimse, abdesti alır sonuna iblağ eder yahut abdesti tam ve mükemmel şekilde neticelendirir, sonrada
«Eşhedü enlâilâhe illallah ve ennemü hammeden Abdühü verasû-lüh» derse, diğer bir rivâyetde ;
«Eşhedü enlâilâhe illallahü vahdehü lâ şerikelehü ve eşhedü enne Muhammeden abdûhu ve Resulünü» derse, ancak o kimse için cenne¬tin sekiz kapısı açılır. O kimse cennetin sekiz kapısından istediğin¬den girer.»
Hadisi böylece Müslim «Sahihin» de rivayet etmiştir. Humeydî «Efradı müslim» adlı eserinde rivayet etmiştir. Keza İbni Esirde «cami-ul usûl» adlı eserinde rivayet etmiştir.
Şeyh Muhyiddîni Nevevi, rivayet ettiğimiz üzere Müslim hadisi¬nin sonunda zikretti. Tirmizîde : «Allahümmec'alnî Minettewâhin vec'alnî minelmütedahhirin» Cümlesini ziyade etti. (yani, abdestin bi¬timinde şehâdetden sonra bu duayı ilâve etti.)
Muhyissünne olan İmamı Bağavinin «Sıhah» isimli eserinde riva¬yet ettiği hadis ise : «Bir kimse abdestî alır ve afedesti güzel alırsa» so¬nuna kadarını rivayet etmiştir. Tirmizî «Câmî» adlı eserinde aynısını rivayet etmiştir. Ancak «Erme Muhammeden» kelimesinden ewel «Es-hedü» kelimesini zikretmiştir.
Tercümesi:
290 - (10) EMHureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Muhakkak ki ümmetin, kıyamet gününde abdestin eserlerinden yüzleri sakarli, ayaklarıda sekili oldukları halde geleceklerdir. Şu hal¬de sizden bir kimse sakarlilığını uzatabilirse, hemen onu İşlesin.» [6]
(Not : Yâni, kıyamet gününde abdest azaları parlayarak gelecek olan ümmetin, imkan ve kudreti nisbetinde abdest azalarını, farz mik-darı yerine tam şekilde oturtabilmek için yıkamada bir az daha suyu mahallinden aşırarak kullansın, demektir.)

Tercümesi:
291 - (it) yine ondan (Ebî Hureyre R.A den) mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : [7]
«Müminin nûrû, abdest suyunun vasıl olduğu yeie kadar ulaşır.» [8]
Taharetle İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi:
292 - (12) Sevban (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«İstikâmet ediniz ve elbet siz hakkı ile istikâmete takatiniz kâfi gelmez. [9] Bilİnizki, sizin amellerinizin en hayırlım, namazdır. Abdest üzere devam etmeyi ancak Mümin yapar.» [10]
İzahat
Râvî sevban (R.A), Peygamber (SAV) efendimizin kölesidir. Re¬sûlüllah (S.A.V) bu zatı satın aldıkdan sonra azad etmiştir. Sefer ve ha¬zarda Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin yanından hiç ayrılmazdı. Ayrılığı biraz uzadımı üzüntüsünden sabsan olurdu. Bir gün bu hâlini gören Resûlüllah (S.A.V) bu hâlin nedir ya sevban? deyince,
Hz. Sevban (R.A), âhirette hâlimiz nice olur, size hasretmi kalaca¬ğız? demişti.
Resulü ekrem (S.A.V) efendimizde;
«Kişi, sevdiği İle beraberdir.» müjdesini buyurmuştu.
Peygamber efendimizin vefatından sonra Şama geldi, orada Ramle denilen mahalle indi. Sonra humusa nakli mekan yapdı ve hicretin kırk beş (45) veya elli dört (54) ünde yine Humusda vefat etmiştir. Resûlüllah (S.A.V) den yüz yirmiyedi (127) hadis rivayet etmiştir ve ken dişinden pek çok kimse, hadis öğrenmişlerdir. Allah ondan râzî olsun.
Hadîsi şerifde geçen istikametin tarif ve îzahı, birinci cîldde geç¬miştir. Abdest ve namaz mes'elesi ile beraber istikametten bahsetmek¬le, istikâmetin her yerde ve her şeyde olduğunu beyan etmektedir. Mümine yakışan devamıı abdestli bulunmaktır.
Çünkü devamlı abdestli bulunan kimse, manen silâhlı ve her ha¬yırlı işi işlemeye ve her iyi şeyle karşılaşmaya muvaffak olur.
'Devamlı abdestli bulunan kişilerde şu hayırlı hasletler bulunur :
a) Abdestlinin sohbetine, meleKler rağbet eder.
b) Abdestli kişinin hayır yazan kalemi hiç kurumaz, sevab yazar.
c) Abdestli kişinin azaları, Cenabu hakkı teşbih eder. .
d) Abdestli kişi, namazın iftitah tekbirini hiç kaçırmaz.
e) Abdestli kişi uyudumu, Allâhüteâla o kimseyi insanların ve cin-nîlerin şerrinden koruyucu melekler gönderir.
f) Abdestli kişiye, Allâhüteâla sekerâtı mevti kolaylaştırır.
g) Abdestli kişi, abdestine devam ettikçe Allâhti teâlanın emânın-da (hıfzı himayesinde) olur. (keza bak şir'atül islam, 82)
Tercümesi
293- (13) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu:
«Bîr kimse, tehâret (abdest) üzerine abdest alırsa, o kimse için on yilik yazılır.» [11]
(NOT : Tehâret üzerine abdestden murad, abdestli kimse, ewelce Aldığı abdestin hakkını namaz kılarak ifâ ettikden sonra, bir abdest da¬ha alan kimsedir, ^i «Nurun alâ nur: Nur üzerine nur» olur. İşte böyle kinci sefer abdest alan kimse için, on iyilik olacağı Duyurulmuştur.) [12]
Taharetle İlgili Üçüncü Fasıl
Tercümesi:
294-14 Câbir (R.A.) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Cennetin anahtarı, namazdır. Namazın anahtarıda temizliktir.»
(Hadîsi, Ahmet rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
295- (15) Şebîb Bin Ebî Ravh (R.A) den, oda Rsûlüllah (S.A.V.) in ashabından bir adamdan rivayet etmiştir.
Resûlüllah (S.A.V.) : Sabah namazını kıldı ve Rum sûresini kıraat etti, işte o anda kendine bir şüphe arız oldu. Vaktaki namazı kıldı, dediki:
«Cemaatın bâzılarının hâli ne acâib? bizimle beraber namaz kılar¬lar, o haldede temizliği güzel yapmazlar. [13]
Bizim üzerimize kıraatda meydana gelen şüphe işte onların bu hal¬de oluşundandır.» [14]
İzahat
Ravî Şebib bin Ebî Ravh (R.A), Humus ehlindendir. Samdaki saha¬belere ulaşıb görmüştür. Onlarla Samda hayat geçirib orada ikâmet et¬miş olmakla, kendisinin, Şamlı tâbiîn'erden olduğu yazılmıştır.
Hz. Şebîb (R.A), ashabı kiramın pek çoklarına yetişmiş ve hadis ri¬vayet etmiştir. Sika olan hadis hafızlarındandır ve hadis hafizlarının üçüncü tabakasından olduğu yazılmıştır.
Künyesi, Ebû Ravh elhumusî'dift Yani, Humuslu Ebu Ravh'dır.
Hadisi Şerifde, Resulü Ekrem Sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, kendi arkasına gelen sahabesinden bâzılarının temizliğe riâyet etme¬diklerinden, namazda şüphelere mâruz kaldıklarını beyan buyuruyor.
Bu halleri acâib olanları, izah buyurmasındaki tebliğ ve ikaz ne¬zaketine dikkat edelim. İşaret edilenlerden bâzıları şunlardır :
1) Temizliğe riâyet etmeyenlerin isimlerini ve kavmiyetlerini söylemeden, «Cemaatların, Cemaatin bâzılarının haH ne acâibdir?« di¬yerek arkasında namaz,kılanların içinde nasibi olanlara umûmüeşti-rerek beyan buyuruyor. Bizlere ve bütün tebliğcilere ibretler var.
2) Namazı kıldıkdan sonra buyurmasıylede, imamlık ve emsali din hizmetinde bulunanlara, cemaatın hata ve eksiklerini aynı şekilde ikaz etmeleri gerekliğine işaret vardır,
3) Camiye ve namaz kılmaya gelenlerin temiz gelmeleri ve te-hârete iyi riayet ederek gelmelerini tavsiye buyuruyor.
4) Tehârete iyi riâyet etmeyenlerin, hem imama ve hem cema¬ata huzursuzluk verib namazlarında bâzı yanılmalarına sebeb olabile¬ceklerine işaret vardır.
Tercümesi:
296 - (16) Benî Süleyman kabilesinden bir adamdan mervîdir, adam dedi:
Resûlüllah (S.A.V) kendi elindeki veya o adamın elindeki parmak¬ları tutup saydı ve buyurdu :
«Tesbîh (Süphânellah), Mizanın yansıdır. Elhamdülillah, Mizam doldurur. Tekbir (Alîâhü ekber) gök katlan ile yerin arasını doldurur. Oruç, sabrın yansıdır. Temizlik, îmanın yarısıdır.» [15]
Tercümesi:
297- (17) Abdullah essunâbıhî (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Mümin kul, abdesti alıp mazmaza yapdiği (ağzına suyu aldığı) yakıt, ağzı ile işlediği bütün günâhlar ağzından çıkar. İstinşak yaptığı (burnuna suyu aldığı) vakit, burnunun işlediği bütün günahlar çıkar. Yü zunu yıkadığı vakit, yüzünün işlediği bütün günahlar çıkar, hatta iki gozunun kapaklarının kirpiklerinin altındaki günahlar dahi çıkar.
Terini yıkadığı vakit, ellerinin işlediği günahlar çıkar. Hatta enerinin tırnaklarının altındaki günahları çıkar. Başına meshettiği va-"» kulaklarından çıkıncaya kadar başından bütün günâhlar çıkar.
— İki ayağını yıkadığı vakit, ayaklarının tırnaklarının altındaki günahlar çıkıncaya kadar ayaklan ile işlediği bütün günâhları çıkar. [16]
— Bundan sonra abdesti olan kulun yürüyüşü, mescide olur. Onun (Mümin kulun) namazı (Farz olsun nafile olsun), o kul için günahları¬nın keffâretine sebeb olan bir ziyâdeliktir.» [17]
İzahat
Râvî Abdullah Essunâbıhî (R.A), Peygamber sallailâhü aleyhi ve-sellem vefat etmezden ewel medîneye hicret edib yola çıkmıştır. Fakat kendisi medîne-i münewere yakınlarında «cuhfe» denilen mahalle geldikleri vakit, Resulü ekrem efendimizin vefat haberi ulaşmıştır. Böy¬le olunca ashabdan olamıyor. Tabiînin ulularındandır. Künyesi, Ebû Abdillah olduğu yazılmıştır. îsmi ise, Abdurrahman bin Useyle (R.A) olarak beyan edilmektedir, şârih Aliyyulkân merhum ve «Üsdülğabe» böyle yazmışlardır.
Böyle olmakla beraber, Ebû Abdillah, yerine Abdullah (R.A) şek¬linde istimal oluna, gelmiştir. «Essunâbıhî» bağlı olduğu nesebinin is¬midir. Allah ondan razi olsun.
Hadîsi şerifde, belirtilib beyan edildiği üzere, abdest suyunun ulaş-dığı her azanın işlediği günahlar (Küçük günahlar), afv olunmaktadır. Yani, maddî temizlikle

beraber, manevî kir ve veballarda temizlenerek bedenin ve ruhun kıdası verilmiş oluyor. Bu maddî ve manevî temiz¬liğe devam eden, çok mutlu ve mübarek kişidir.
Hadîsi şerifde, «başa meshedilince, kulaklardaki günahların çıka¬cağı» cümlesinden, Ebû Hanîfe (R.A), kulakları başdan sayıb, başın meshinden sonra aynı su ile kulağa meshediîebileceğini delil olarak beyan etmiştir.
Şâfi-î hazretleri ise, kulakları başdan saymıyarak, başın meshin¬den kalan su, ile meshetmeyib yeniden ele dökülen su ile kulakları meshetmeyi beyan etmiştir.
Bu mes'elelerin geniş îzahı, fıkıh kitablarmda yazılmıştır.
Tercümesi:
298- (18) EbîHureyre (R.A) denmervîdir.
Muhakkak ki, ResûlüUah (S.A.V) kabre (Cennetülbekîa) geldi ve dedi:
«Esselâmü aleyküm dâre kavmin müminine ve innâ inşâ Allâhü biküm lahıkûne, vedittü innâ kadraaynâ ihvânenâ, (Selâm sizin üzeri¬nize olsun ey mümin cemaatın diyarı! inşaallah bizde size kavuşacağız. Din kardeşlerimizi görmeyi çok arzu ederdim.)
— Ashabı kiram dediler : Biz senin kardeşin değilmiyiz ya Resû-lüUah?
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Siz benim ashabımızsınız. kardeşlerimiz henüz gelmemişlerdir.»
— Hemen ashabı kiram dediler : Ya Resûlüllah! Ühunetinden he¬nüz gelmeyenleri nasıl bilirsin?
— Bunun üzerine Resûlüllah (Ş.A.V) buyurdu:
«Sen görüp bilmedinmiki, eğer bir adamm alnı sakarü ve ayağı sekili bir yağız atı, doru bir at sürüsü içinde olsa, o adam acaba atını tanımazını?»
— Ashabı Kiram dediler : Evet tanır ya Resûlüllah?
— Resûlüllah (SA.V) buyurdu :
«Öyle ise o ümmetlerimde abdestden hasıl olan sakarlı ve sekili olduktan halde gelirler, o anda ben onlardan ewel havuza varacağım.» (Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
299 - (19) Ebidderdâ (R.A) denmervîdir, dedi:
Resûîüllah (S.A.V) buyurdu:
«Ben, kıyamet gününde secdeye ilk izin verilenim ve ben, kendine başını kaldırma izni verilenlerin eweliyim. İşte o anda önüme baka¬rını, hemen ümmetler arasmda kendi ümmetimi bilirim. Arkamda olan ümmetimide aynı şekilde, sağimdakileride aynı şekilde ve solum-dakileride aynı şekilde bilirim.»
— Bir adam dedi : Ya Resûîüllah! Nuh Aleyhisselâmdan ümmeti¬ne kadar geçen ümmetler arasında kendi ümmetini nasıl bileceksin?
— ResûlüUah (SJV.V) buyurdu :
«Onlar (benim ümmetlerim), abdesiin eserinden alınları sakarlı ve ayaklan sekili olurlar. Onlardan başka böyle [18]biç bir ferdde olmaz. Onların kitapları (amel defterleri), sağ taraflarından verilmelerinden bilirim ve onlann (ümmetimin) zürriyetleri kendi önlerinde koşmala¬rından bilirim.» [19]
Abdest Îcab Eden Şeyler Babı (1) Birinci Bab
Tercümesi:
300 — (1) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûîüllah (S.A.V) buyurdu: [20]
«Abdestİ bozulan kimse, abdest almadıkça namazı kabul olunmaz.» [21]
İzahat
Hadîsi şerifde, abdesti olmayan kişinin abdesti almadıkça, namazı kabul olunmayacağı beyan buyurulmuştur.
Şârih Aliyyülkârl merhum burada şu hükümleri yazmaktadır :
«Mazhar isimli âlim dediki:
«Abdestsiz namaz katyıl olunmazın, mânası; abdestsiz olan kimse, su bulursa, su ile abdest alır, namazını kılar. Şayet su bulamazsa, abdest makamına kâim olan teyemmümle kılar. Eğer toprakda bulamaz¬sa, vakte hürmeten o vaktin farzım (abdestsiz ve teyemmüsüz) kılar.
Bundan sonra suyu ve toprağı bulmazdan ewel ölürse, günahkâr olmaz. Şayet ölmezden ewel suyu ve toprağı bulursa, o namazı kaza eder.
İşte bu görüş, şâü-î hazretlerinin, görüşü ve içtihadıdır.
Fakat biz hanelilerin indinde; ister vakit daralsın veya toprak bu-lunamasm, hanki şekilde olursa olsun, vakte hürmeten namazı (ab¬destsiz ve teyemmümsüz) kılamaz. Hadîsi şerifin zahirî hükmüde bu-<tor.» [22]
Bu ictihad ihtilâfına göre, fetva olan, abdestsiz namaz kılan kim¬se, tekfir olunmaz.
Tercümesi:
301 - (2) îbniömer (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [23]
«Temizlik (abdest ve gusül) olmayan hiç bir namaz, kabul olunmaz ve haramdan elde edilen maldanda sadaka kabul edilmez.» [24]
İzahat
Hadîsi şerifde belirtilen hüküm gayet sarihdir. Abdestsiz ve cünüb kimselerin namazlarının sahih olmadığı, bütün yönleriyle fıkıh kitab-larında beyan edilmiştir.
Haram maldan zekat ve sadaka mes'elesine gelince, malın ta-mam-ı haramdan olursa, o haram mala zekat farz olmadığı gibi, hacda farz olmaz. Öyle haram maldan farzı edâ etmek gerekmediğine göre, nafile sadaka ve hayır yapmakda, manasızdır ve makbul değildir.
Şârih AUyyulkârî merhum şu satırları yazmaktadır : «İlim adamlarımızdan bâzıları dediki:
«Bir kimse, haram maldan sadaka verir ve ondan sevab umarsa, tekfir olunur (yani, kâür olur).» [25]
. Haram mal sahibine, zekat ve Haccın farz olmadığı, «Mülteka ter¬cümesi» adlı eserimizin birinci cildinde özel bahislerinde mezkurdur. Haram maldan sadaka ve hayır verenin sevab beklemesi ile haram olduğunu bilen bir fakirin, veren kimseye «Amin gibi...» mukabele ile dua ettiğinde, o fakirinde kâfir olacağı, aynı eserimizin ikinci cildinin, «Elfazı küfür mes'eleleri» başlığının altında yazılmıştır.
Tercümesi:
302 - (3) AlİI (R.A) den mervidir, dedi: Ben mezîsi çok olan (ge¬len) bir adam idim, bu hâlimi kızının mekânı {Peygamber A.S. m kı¬zının nikâhım altında) olmasından dolayı mes'eleyi Nebiyyi muhtere¬me sormaktan utandım. Nihayet mes'elenin sorulmasını Mİkdâd'a em¬rettim, oda sordu;
ResûlüUah (S.A.V) de buyurdu : [26]
«O mezîsi gelen adam, zekerini, yıkar ve abdesti alır.» [27]
İzahat
Mezî; ailesi ile oynaşan veya nefsinin her hanki bir sebeble uyan¬ması hâli görülen kimsenin zekerinden gelen sümüksü ıslaklikdır.
îşte bu durumun guslü îcab ettirmeyib, abdesti bozduğundan an¬cak o necaseti yîfcayıb abdesti almayı, sevgili peygamber efendimiz (S.A.V) buyurmuştur.
Mezî ve vedî kelimelerin mânaları ile gerekli hükümler, fıkıh ki-tablannda mezkûrdur. Keza «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin birin¬ci cildinin 34. sahifesinde yazılmıştır.
Hadîsi-^erifde dikkat edilecek hususlar şunlardır :
a) Hz. Ali (R.A), kendisinden mezînin çok geldiğini ve bu durumu hakkında ResûlüUah (S.A.V) e anlatıp cevâbını beklemeden damadı oluşundan utandığını beyan buyuruyor.
b) Hz. Ali (R.A) kendi mes'elesini öğrenmek için, diğer bir saha¬beye mes'eleyi rast gele bir kişinin sırtından sorduruyor.,
c) B,u davranışdan anlaşılıyorki, müslüman kendi üzerinden an¬latarak mes'elesinin cevabını almakta güçlük görürse, yabancı bir kişinin mes'elesi gibi sorub fetvayı alabilir.
d) îlmi fıkıhda hükmü beyan edilen mezî mes'elesinin, istinad et¬tiği mesnetlerden birisidir.
Binâenaleyh tedavülde islam hukukunu beyan eden, «timi Fıkıh» ve «Fıkıh kitabları» bu vâıkıalı mes'ele gibi mes'eleleri ve bu mes'eleler gibi olması mumlan ve muhtemel mes'eleleri, kısa cümlelerle, kanun-laştırıb yazmışlar. Yukardaki 200. hadîsi şerifin îzah bölümünü okuya¬lım.
Tercümesi:
303 - (4) EbîHureyre (R.A) den mervidir, dedi: Resûlfiüah (S.A.V) buyurdu:
«Ateş dokunan şeyden (ateşte pişirilen et ve emsalinden) yediği¬nizde abdestinlzi alınız.»
(Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.)
Şeyh İmamı Ecel Muhyissünne (İmamı Beğavî) Rahimehullah, bu hadis, İbni Abbasm rivayet ettiği şu aşağıdaki hadisle neshedilmiş (hük¬mü kaldırılmış) tır;
Tercümesi:
304 - (5) îbniAbfeas (RJV) dedi: [28]
«Şüphesizki ResûlüIlah (S.A.V) koyunun omuz (kürek kısmının) etini yedi, sonra namaz kıldı ve abdest almadı.» [29]

İzahat
Yukardaki birinci hadîsi şerifin hükmü, ikinci hadîsi şerifle neshe-dilib kaldırılmış olduğu beyan edilmiştir.
Et yemekle abdestin bozulacağını beyan eden her hadîsi şerif, Re¬sûlüllah (S.A.V) ya bir zarurete binâen buyurduğu veya sâdece bir cemaat ve kavme diş etlerinin et yiyince kanamasından veya onların dili anlaması güç olması gibi hallerden dolayı yîkamayı «abdest alma» cümlesiyle ifâde edilen, hükümler olabilir. Her ne suretle olursa olsun, îbni Abbas (R.A) in rivayet ettiği ikinci hadîsi şerif, Resûlüllah (S.A.V) efendimizin en son buyurduğu hükmüdür. Bundan ewel buyurduklarının hükmünü neshedib kaldır¬mıştır.
Nâsıh ve mensuh hakkında, gerekli malumat birinci cildin son ta¬rafında 412-418. sahifelerinde zikredilmiştir.
Tercümesi:
305 - (6) Câbir bin Semure (R.A) den mervîdir, bir adam Resû¬lüllah (S.A.V) e sordu :
«Koyunun etlerinden (etlerini yemekten) dolayı abdest alacakmıyız?»
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: «Dilersen abdest alr dilersen abdest alma.»
— Adam dedi: Devenin etlerinden (etlerini yemekten) dolayı ab-dest alacakmıyız?
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Evet devenin etlerini yemeden dolayı abdest al.»
— Adam dedi: Koyun ağıllarında namaz kılabilirmiyiz?
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : «Evet».
— Adam dedi : Devenin yatıp kalkdığı yerlerde namaz kılabilir-miyim? [30]
— Resûlüllah (SA.V) buyurdu : «Hayır kılamazsın.» [31]
İzahat
Râvî Gâbir bin Semure (R.A), Âmiri sülalesine mensub bir sahâbî-dir. Sâd Bin EM Vakkas (R.A) in kız kardeşi Halide (R.A) in oğludur. Böyle olunca Hz. Saad bin Ebî Vakkasın hemşire zâdesidir. Künyesi, Ebû Hâlit veya Ebû Abdillahdir, Peygamber sallallâhü vesellemden yüz kırk (140) hadis rivayet etmiştir. Vefatı, hicretin altmış altı (66) ve¬ya 74. senesinde küfede vukûbulmuştur.
Kendisi küfede sakin olmuş ev yaptırmıştır. Peygamber efendimizin sahabelerinden câbir isimli başka şahıslarda vardır. Bu zat câbir bin Abdullah bin haram (R.A) olan sahabeden başkasıdır. Câbir bin Ab-
dullah (R.A) hakkında kısa malumat, birinci cildin 144. sahîlesinde zikredilmiştir. Ayrıca «üsdül ğâbe» adlı eserin birinci cildinin 304-308. sahifelerine müracaat edilmelidir. Allah hepsinden Razî olsun.
Hadîsi şerifde beyan edilen hüküm hakkında çeşitli izahlarda bu¬lunulmuştur.
Şârih Aliyyulkârî merhum şu cümleleri yazmaktadır.
«Âlimlerin tazısı dediki:
«Evla olan, ateşte pişmiş etten veya pişmemiş deve etini yedikten sonra afcdest almayı, lugavî veya şer'î mânâya hamletmek ve abdest alma emrinin müstehab olduğunu beyan etmektir.
— Kâdî merhem dedi:
— Vudûu = Abdest almak, asıl luğatda azaların bazısını yıkamak ve o azaların bazısını temizlemektir. Şer'î hükümdede, fîlî mahsus olan abdest almaya nakletmektir. Elbet burada asıl mânası üzerine hüküm beyan edilmiştir.
— Buradaki abdestden ve emsalinden murad; daha ewel geçen ve bu hadisle ibni Abbasm, ümmü selemenin ve emsallarmm hadis ve haberlerinin bulmak için, iki eli yıkamak manasınadır.
— İbni salah bitabında tasrih etmiştirki;
— Sahabenin kavlinden bilinen nesih hükmü : Resûlüllah sallalla-hü aleyhi vesellem-in ateşde pişmiş her hanki bir eti yedikten sonra, abdest alma ile abdesti terk etme hususundaki, iki amelinden işlediği erf son amel ve işi, ateşte pişmiş eti yedikten sonra abdest almayı terk etmek olmuştur. Keza Tîbî merhumda böylece zikretmiştir.
— İbni Hacer (R.A) da dedi:
«Şâri-in (Peygamber S.A.V-in) sözünü; iki eli yîkamak üzerine hamletmek, uzak bir beyandır. Binâenaleyh ancak şer'î hükümler, de¬lâlet edenler üzerine hamlolunur. Zira Peygamber (S.A.V), ancak Şer'î hükümleri beyan etmek için gönderilmiştir;
— Ateşte pişmiş etleri yiyen kimselerin abdest almamalarını be¬yan eden nesih (hüküm kaldırma) Ciheti, ancak (meşhur olan) câbir t R.A) in şu sözünden istifâde olunmuştur :
«Ateşte pişmiş (veya ateşin dokunduğu) eti yedikten sonra abdest alma veya terk etme İşinden Resûlüllahm en son işlediği, abdest alma¬yı terk etmek olmuştur.» [32]
Deve etini yedikten sonra eî yıkamak, İmam-i Ahmet bin hanbel (R.A) göre, vâcibdir.
Diğer imamlara göre, deve etini yiyince abdest almakdan murad, deve etinin kerih kokusu ve yağlı olmasından dolayı, elleri ve ağzı yı¬kamak manasınadır.
Koyun eti, bunun hilâfınadır.
Veya Hadîsi Şerif, Câbir (R.A) in beyan ettiği fîli Resul hadîsi ile mensuhdur.
Hadîsi şerifde; «koyun ağılında namaz kılmanın cevazı» kerâhat-sız caiz olduğu ve «deve ağılmdada namaz kılınmayacağının beyanı»
namazın kerâhat olacağı beyan edilmektedir.
Bu hususun geniş îzahı, fıkıh kitaplarında yazılmıştır. Erbabı müta¬laa oraya müracaat ederler.
Ve ilmi fıkhın = fıkıh kitabl-arınm, kitab ve sünnet hükümlerini en iyi beyan eden eserler olduğu muhakkakdır.
İlmi fıkıh hakkında bir nebze malumat, yukarda 200. hadîsi şerifin îzah bölümünde zikredilmiştir.
İmamı Tahâvî merhumda şu hükümleri yazıyor :
«Birinci babda câbir (R.A) in hadîsini rivayet etmiştikki;
«Resûlüllah (S.A.V) in ateşin mes edib dokunduğu eti yedikten sonra abdest aima ile abdesti terk etme işinden en son işlediği, ateşte pişen şeyden yiyince abdesti terk etmek olmuştur.
— Binâenaleyh yukarda geçen ateşin mes edib pişirdiği yenildi¬ğinde abdestin gerekmesi, devenin ve başkalarının etini yemekledir ki, devenin etlerinden yenildiğinde abdestin terki ile diğer etleri yiyin-cede.abdesti terk etmek olmuştur.
— İşte bu hüküm, eserleri nakletme yoluyla beyan edilen bu bâ-bm hükmüdür.
— Ama nazar ve düşünce beyanı yoluyla olan hüküm ise, elbet biz deve ile koyunun, alım satımının helalliğim, sütlerinin içimini, et¬lerinin temizliğini müsâvî görüb biliyoruz ve muhakkakki,bu hususda bunların hükümleri tefrik olunamaz.
— Binaenaleyh bu hüküm üzerindeki kesin görüş, deve ile koyun, etinin yenmesinin müsâvîliğidir.
— Şu halde koyunun etlerini yemekle abdest lâzım olmadığı gibi, devenin etlerini yemeklede abdest bozulmaz ve abdest almak lâzım olmaz. Bu hüküm; Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed bin Hasan (Allah hepsine rahmetini ihsan eylesin) in kavli ve görüşüdür. [33]
Tercümesi:
306 - (7) EbîHureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buhurdu:
«Sizin biriniz, karnında bir şey bulduğu vakit, kendinde de bir şe¬yin mak'adindan çıkıfe çıkmadığında şüphe [34]hasıl olursa, Mak'adından bir ses İşitinceye veya bir yel çıkıncaya kadar, hemen mescidden çık¬masın.» [35]
İzahat
Yani, abdestli bir kişi, cami ve mescidde veya her hanki bir yerde iken karnında bir gürültü gibi bir şeyler duyunca, abdesti bozuldu zan-nı ile cami ve mescidden çıkıb abdest almaya gitmemesi gerektiğini beyan buyurulmuştur. Zira mak'adından bir yel ve zarta çekme gibi bir ses çıkmadıkça, abdest bozulmaz.
Bu hadisi şerifde beyan edilen, «Mak'adından bir ses işitince ve¬ya bir yel çıkıncaya kadar» Cümleleri, Ebû Hanîfe hazretlerinin, arka¬dan çıkan yelin abdesti bozub, önden (zekerden ve fercden) çıkan ye¬lin- abdesti bozmayacağı hükmünü çıkardığı delili oluyor. Fercden ve zekerden yelin çıkacağı, bir ihtimal ve mümkinat hükmüne binaendir.
Abdestli kişinin mak'adından bir yel ve zarta çıkmadıkça, karnın¬daki gürültü ve emsalinin ve hatta mak'adındaki bir kımıldama gibi vehim ve şüphe verici harektlerden dolayı abdestin bozulmayacağı beyan buyurlumaktadır.
Çünkü :
«Yakın, şek ile zail olmaz.»
. Yani, Abdestli olduğu kesin olan kişinin, her hanki bir şek ve şüp¬he ile abdestinin bozulmayıb, ancak kesin olarak yellenme hali bilinir¬se, abdesti bozulur.
Geniş malumat, fıkhın abdesti bozan ve bozmayan şeyler bahsin¬de mezkûrdur.

Tercümesi:
307 - (8) Abdullah bin Abbas (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlül¬lah (S.A.V), süt içti, hemen ağzım yıkadı. Ve [36]buyurdu: «Muhakkakki, o südün yağı vardır.» [37]
İzahat
Resûlüllah (S.A.V) efendimiz, südü içince ağzım yıkayor ve yıka¬masına sebeb olarakda, südün yağlı olduğunu beyan buyuruyor.
Bu açıklama ve amelden anlaşılmaktadırki, yağlı bir şey yenilir ve içilirse, ağzı yıkamak, sünnete uygun bir ameldir. Meşrubattan olan her yağlı şeyi içince, ağzı yîkamak müstehabdır.
Ayrıca her hangi bir yemek sofrasına oturulacağında, yemekten ewel ve yemekten sonra el yıkamanın sünnet ve müstehab olduğu ve bu hususu beyan eden hadîsi nebevilerin hükümleri, mahallerinde gele¬cektir. Ayrıca fıkhın, «kerâhiye Bahsi» nde geniş izahat vardır.
Tercümesi:
308 - (9) Büreyde (R.A) den mervîdir, muhakkakki'Resûlüllah (S.A.V), fetih gününde (mekkenin fethi gününde), bir abdestle beş va¬kit namazı kıldı ve iki mestleri üzerine mesnetti.
— tşte o anda Ömer (R.A) ona (Resûlüllah sallallâhü aleyhi ve-selleme) dedi : Bugün öyle bir şey İşledİnki, daha ewel hiç İşleme-mişdin!
— Hemen Resûüllah (SA.V) buyurdu: «Bilerek işledim ey Ömer!» (Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.) [38]
İzahat
Râvî Büreyde bin el Husayb (R.A), Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz medine-i münewereye hicret ettiği günlerde sek¬sen kadar kişiyle gelib müslüman olmuşlardır. Bedir muharebesinden biraz ewel müslüman olmuştur ve fakat muharebeye iştirak etmemiş¬ler. Uhud muharebesinden sonra Medine-i Münewereye gelmiştir. Uhuddan başka bütün muharebelerde bulunmuş ve Bîatürrizvanda bî-at etmiştir.
Medîne-i Münewerede sakin olanlardandır. Sonra Basraya gitmiş¬tir. Daha sonra Basradan Horasana gâzî olarak gitmiştir. Hicretin alt¬mış ikinci (62). senesinde yezidin hilâfeti zamanında «merve» denilen mahalde vefat etmiştir. Resûlüllah (SA.V) den yüz altmış yedi (167) hadîsi şerif rivayet etmiştir. Allah ondan râzî olsun.
Hadisi şerifde mündemiç olan hüküm, sünnetin ruhsat olan ve dinin kolaylık dîni hükümlerinden birisini beyan buyurmaktadır.
Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, bir abdest ile beş vakit namazı kılıyor. Uz. Ömer, acaba bir unutma falan olurmu kabi¬linden, şimdiye kadar islenmiyen? bir amelin işlendiğini hatırlatıyor, îşte o anda efendimiz buyuruyor :
«Bilerek İşledim, Ey Ömer!»
Şu halde abdesti daralmayan her müslüman, bir abdest ile beş vakit namaz kılabilir.
Çünkü önder ve mürşidimiz aynısını işlemiştir.
Tercümesi:
309- (10) SüveydbinNûman(R.A)denmervidir.
Şüphesiz Süveyd (R.A) Resûlüllah (S.A.V) le beraber hayber gü¬nü çıkmıştı, hatta sahfaâ denilen mevkie vardılar-o sahbâ, haybere ya¬kın bir mevkidir - Resûlüllah {SA.V) ikindi namazını kıldı, sonra, azıkları istedi, o anda arpa ve buğday unundan yapılmış kavutdan başka bir şey getirilmedi. O kavutu, yenmesi kolay olması için ıslatma emrini verdi. Sonrada Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem yedi, bizde yedik. Sonra akşam namazına kalkdı, Mazmaza yapdı (ağzını yıkadı) bizde mazmaza yapdık, sonra Resûlüllah (S.A.V) namaz kıldı ve abdest [39] almadı.» [40]
İzahat
Râvî Süveyd bin Nûman {RA)t Evs kabilesine mensub ensarı ki¬ramdan bir sahabedir. Uhud muharebesinde ve ondan sonraki muha¬rebelerin hepsinde Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellemle beraber hazır bulunmuştur.
Bu haberdede, yağlı olmayıb kuru olan kavutu ıslatarak yedikten sonra Resulü ekrem efendimiz, sâde ağzını yıkayıb abdestini tazeleme¬den namazım kılıyor. Binâenaleyh her hangi bir yerde yaş ve kuru cinsinden bir şeyi yi¬yen bir kişi, ağzım yîkayıb abdestini tazelemeden ftamazını kılmalıdır. Abdesti olmayan kişi, elbette bir şey yesede yemeseder abdestini alıp namazını kılması lazımdır.
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin filî sünnetini beyan eden haber üzerine, bir hususa dikkat çekmek isteriz. Ramazanı şerifin akşam iftarlarını namazdan ewel bir şeyler yiyib içen kimse¬lerin, ağızlarını yıkayıb ondan sonra namazı kılmaları sünnete en uy¬gun olan bir haldir. Ramazanın dışında bir şey yiyenlerde, aynı sün¬neti işlemelidirler. .
Hayber : Tebük şehri ile medine-i münewere'arasmda bulunan hurmalıklı ve yeşillerle süslü bir şehirdir. [41]
Abdest İçab Edenle İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi:
310 - (il) EbîHureyre (R.A) denmervîdir,dedi: Resûlüllah (SAM) buyurdu:
«Abdest, ancak sesden (zarta çekmekden) ve (arkadan çıkan) yel¬den lâzım olur.»
(Hadîsi, Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
311- (12) AH (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) e mezyl (mezi) den sordum,^) da dedi : [42]
«Mezyiden abdest ve Meniden gusul lâzım olur.» [43]
İzahat
Hadîsi şerif de beyan edilen mezî ve menî'nin tarif ve İzahını yapa¬rak kısa bir açıklama yapalım.
Mezyi = Mezî: oVaşma ânında veya zekerin uyanmasından sonra münâsebette bulunmadan zeker ve tereden gelen ince beyaz sümüksü sudur ki, bu su zekerin uyanıb tekrar yatması ânında ve bâzı kimse¬lerde küçük abdestinden ewel gelir. Oynaşma ve emsali ânında ka¬dından gelen ıslaklığa, «kaza» denir.
İlgili Fetvâ:
Zeyd (bir adam) dan, uyanık hâlinde iken, şehvetle bakıb yahut hayal ve düşünce ile (zekeri) kalkıb ve sakin oldukdan sonra, atma ve tirkleme olmadan mezî veya vedî zahir olsa (görülse), zeyde gu¬sul lâzım olurmu?
ELCEVAP... Olmaz : Vedî: idrardan sonra gelen koyuca bir sudur. [44]
îşte yukarda sıralayıb izah ettiğimiz; mezî, vedî ve kazanın gelme¬siyle gusul lâzım olmaz. Abdesti bozar. Abdesti yenilemek lâzım olur. Hadîsi şerif deki birinci cümle, bu hükümleri beyan etmektedir.
Bu hükümlerin dan geniş îzahı, «Mülteka tercümesi» adlı eserimi¬zin birinci cildinin 33-35 sabitelerinde mezkûrdur. ,
Hadîsi şerifde, «Meniden gusul lâzım olur» cümlesinide kısa yoldan açıklayalım.
Meni : kaim ve koyu beyaz bir sudurki, zekerden çikdığı zaman zeker kisar edib yatar. Ve Ebu Hanîfeye göre, necisdir.
Beyaz, koyu sümüksü olan, erkek menisidir. Kadının menisi ise, sarımsıdır.
O meniden çocuk halk olunur. Menî zekerden çıkarken san çiçek kokusu gibi kokar, kuruduğu zamanda, yumurta kokusu gibi kokar.
Tarif ve açıklamasını yapdığımız menîr zekerden şehvet ve tirkle¬me suretiyle inzal olunursa, gusul farz olur.
Şayet öyle olmaz, zeker yatar halde iken her hangi bir korku, ağır bir yük yüklenme gibi hallerden dolayı zekerden menî çıkarsa, gusul lâzım olmaz.
İlgili Fetva:
Zeyd (bir adam), ailesiyle oynaşma esnasında şehvetle sulbün¬den menî ayrıldığı zaman, zekerinin başını tutup ve meniyi çıkmak-dan men edib şehveti sakin oldukdan sonra (zekerini) salıvermekle o menî şehvet ve atmaksızm (zekerinden) dışarıya çıksa, zeyde gusul lâzım olurmu?
ELCEVAP... Olur (zira menî, merkezînden şehvetle kopmuştur). [45]
Daha geniş izahat, «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin birinci cil¬dinin gusul bahsi ile bütün fıkıh kitablarmm gusul bahislerinde zikre¬dilmiştir.
Tercümesi:
312 - (13) Yine ondan (Alİ R.A den) mervîdir, dedi: Resûlüîlah (SA.V) buyurdu:
«Namazın anahtarı, taharettir, Namazın fahrîmi (namaz içinde ye¬me içme gibileri haram kılıb namaza başlatan), ise, İftitan tekbiridir. Namazın tahlili (namazdan çıkib yeme içme gibileri halâl kılan) İse, selâm vermektir.»
(Hadîsi, Ebû Davud, Tirmizî ve Dârimî rivayet ermiştir.)
313 - (H) Bu hadîsi, timi mâce Hz. Ali ve Ebî Saîd (R.A) den Hvâyet etmiştir.
Tercümesi:
314 - (15) AH bin Talk (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu: [46]
«Sizi birinizden yel {sessiz osurak) çıktığı vakitr hemen abdest alsın. Kadmlarada dünürlerinden yaklaşmayınız.» [47]
İzahat
Râvî AH bin Talk (R.A), yemâme kabilesine mensub haniflerdendir. Resulü eîcrem (S.A.V) efendimizden rivayet ettiği bir tek bu hadîsi şerif olduğu beyan

edilmektedir. Bâzı kimseler, bu zatı, talk bin Ali olarak vasıflandırmalardır. Fakat meşhur olan Ali bin Talk bin Mün-zir (R.A) dır. Bu zat Talk bin Ali olarak büyük babadan olabilir.
Daha geniş izahat, «Tehzlbüttehzîli» in yedince ve beşinci ciltlerin¬de zikredilmiştir.
Hadisi şerifin birinci cümlesi hakkında bir nebze malumat, yukar-daki hadisi şeriflerin izahlarında geçmiştir.
Hadîsi şerifin ikinci cümlesi olan, «Kadınlara (Kendi karılarınıza) da dünürlerinden yaklaşmayınız,» tfâdelerexdikkat etmek gerekir. Zira müslümana, ailesinin idrar yolu olan fercine münâsebetde bulunması halal ve caizdir. Büyük abdest yolu olan dübürden münâsebetde bulun¬mak haramdır.
Fakat erkekleri livata edenlerin Cezaları, icra edilmemektedir. Zira kendi ehli olmakla cezası imamı azama göre hafifdir.
İbrahim! halebî Merhum «Mülteka el ebhur» adlı eserinde şu hü¬kümleri yazıyor:
«Keza kadını dünüründen (büyük abdest yolundan) cima etse ve¬ya lut kavminin amelinden (erkeklerin dünüründen livata) yapsa, İmamı Azama (R.A) a göre, had yapılmaz. Tazk dayağı"atılır. İmam-i Ebn yüsaf ile imam-ı Mnhammed (R.A) a göre, had çapılır.» [48]
Had ve Tâzir cezasının geniş izahı, «Mülteka Tercümesi» adlı ese¬rimizin ikinci cildinde mezkûrdur.
Tercümesi:
315 „ (16) Muâviye bin Eki Süfyân (R.A) den mervîdir, Resûlül¬lah (S.A.V) buyurdu: [49]
«Ancak iki göz, oturağın bağıdır. Binâenaleyh göz uyuduğu vakit, bağ çözülür.» [50]
İzahat
Râvî Muâviye (R.A) hakkında bir nebze malumat, yukarda 200, hadîsi şerifin izahat bölümünde zikredilmiştir. Babası Ebî Süfyan (R.A) hakkında ise, kısa yoldan bir beyanda bulunalım.
Ebû Sufyan Bin Sahr bin Hatb (R.A), emevî Kureyşdendir. Fil vak'a-sından on (10) sene evvel dünyaya gelmiştir. Câhiliyyet devrinde Kurey-şin eşrafından idi. Kendisine riyaset makamıda verildiği zaman olmuş¬tur. Ukab isimli bayrak b,una verilirdiki, muharebenin kızışdığı zaman çekilirdi.
Mekkenin fethi günü müslüman olmuştur. Müellefe-i kulubden idi. Huneyn vak'asına hazır olmuştur. Resûlüllah (5.A.V) efendimiz, müellefe-i kulübe verdiği ganimetlerden Ebû sufyâna yüz kırk ölçek vermişti.
Taife sefer edildiğinde buda var idi, gözünün biri yaralandı ve yer-muk harbinde gözünün biri tamamen gidinceye kadar cihad etmişti.
Ümmü habîbe (R.A) validemizin Pederi olmakla, Peygamber (S.A. V) efendimizin kayın pederi idi.
Vefatı, Hz. Osman (R.A) m hilâfeti zamanında hicretin otuz dör¬düncü (34.) senesinde seksen yaşım mütecaviz olarak medîne-i münev-verede vuku bulmuştur. Ve cennetül bekîa defnedilmiştir. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerifde beyan edilen hüküm, ayakda, sünnet üzere yapılan secde ve rukûda olmayıb ve tam bir şekilde dis çöküp oturmadan, ge-Jişi güzel oturan, uzanan, bir şeye dayanan ve bunlara benzer hallerde iken uyuyan kimsenin mak'admın bağı çözüldüğünden abdestinin bo¬zulduğunu beyan buyurmaktadır.
Tercümesi:
316 - (17) Ali (R.A) den mervidir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Oturağın (Mak'adm) bağı, gözlerdir. Binaenaleyh bir kimse uyur¬sa, hemen abdest alsın.»
(Hadîsi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)
Şeyh îmam Muhyissünne rahimehullatı dedi : Bu hüküm, otur¬mayan kimse hakkındadır. Zira aşağıdaki sahih hükümde şöyle vârid olmuştur:
Tercümesi:
317- (18) Enes {R.A) den mervîdir, dedi:
«Resûlüllah (S.A.V) in ashabı, başları uykudan muzdar hâle gelib hareket edinceye kadar oturub yatsıyı beklerlerdi. Ondan sonra namaz kılarlar ve abdest almazlardı.»
(Haberi, Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Ancak Tirmizî, Hadîsinde; Başlan uykudan muzdar hâle gelib hareket edinceye Kadar oturub yatsıyı beklerlerdi, cümlesinin yerine, (Oturur halde) «uyur¬lardı» kelimesini zikretmiştir.)
Tercümesi:
318 - (19) îbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Şüphesizki abdest, yatarak uyuyan kimseye lâzımdır. Zira bir kim¬se uzanıb yattığı vakit, mafsalları istirahat bulub kendini salıverir.» [51]
Tercümesi:
319 - (20) Büsre (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : [52]
«Sizin biriniz, zekerine dokunub mes ettiği zaman, hemen abdest alsın,» [53]
İzahat
Râvî Büsre (R.A), safvânm kızı, oda Nevfelin oğludur. Kureyş ka¬bilesinin esedî sülâlesine mensubdur. .
Hz. Büsre (R.A), vereka bin Nevfelin kız kardeşidir. Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin sahâbelerindendir. Allah ondan Tâzî olsun.
Hadîsi şerif, Şâfi-î hazretlerinin delilidir. Ancak elin zekere dokun¬ması, elin içinin zeker mes edib dokunduğundadır.
İbnl Hacer (R.A), dediki : «Hadîsi şerifde : zekerine, zikredilmiş¬tir. Bir rivayette de; Bir zekere mes eden kimse, zikredilmiştir. Öyle olunca başkasının zekeride, insanın kendi zekeri gibidir.»
Şârih Aliyyulkârî merhum şu cümleyide zikrediyor :
«İmam-ı Tahâvî (RA), zekere elin dokunmasıyle abdest alma hük¬münü, müstehab olarak eli yıkamak mânasına hamletmiştir.» [54]
İmam-ı Ta hâvi (R.A) def «Şerhi maânilâsâr» adlı eserinde erkeğin zekerine ve kadının fercine dokunub elleyince abdest almaları lâzım olduğu ve abtiest alma gerekmediği cihet ve beyanları uzun uzun nak-îedib yazdikdan sonra, son satırlar, şöyledir :
«Hasanı Basrî (R.A) den mervîdir. Bu zat, ferce mesedib dokunma¬yı kerih görürdü. Fakat eğer ferce mes edilirse, abdest almayıda lüzum görmezdi.
— Keza Hasam Basrî (R.A) den mervî diğer bir rivâyettte İse, zeke¬re mes ediüb dokunulduğunda, abdest almayı lüzum görmezdi.
— İşte Hasam Basrî ve Saîd bin müseyyeb (R.A) gibilerin bu gö¬rüşlerini bizde alırız ve bu görüş, Ebu Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muham¬met! bin hasan (Allah hepsine rahmet eylesin) in kavlidir.» [55]
Hanefî fıkhmdaki hükümde, bu hüküm gibidirki, hanefî imamları¬na ve ulamasına göre, abdest kelimesi, eli yıkamak manasınadır veya mensuhdur. Öyle olunca elin, zeker ve ferce dokunmasiyle abdest bo¬zulmaz ve abdesti yenilemeye gerek yoktur.
Tercümesi:
320 - (21) Talk bin Ali (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) bir adamm abdest aldıkdan sonra zekerine mes¬edib dokunması soruldu.
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«O zeker, ancak o adamdan bir et parçası değilmidir?»
(Hadîsi, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce de aynısını ri¬vayet etmiştir.)
— Şeyh imam Muhyissünne fîmamı Beğâvî)rammahüllah dedi : Bu hüküm, mensuhdur. Zira Ebî Hureyre (R.A) ravî Talkın (R.A) in teşrifinden sonra müslüman olmuştur.} [56]
İzahat
Yanı, bu hadîsi şerif mensuhdur. Zira Râvî talk bin Ali (R.A) ye¬menden medîne-i münewereye hicretin birinci senesi gelmiş ve Resu¬lü ekrem sallalîâhü aleyhi vesellem mescidi nebiyi inşa ile meşgul iken müslüman olmuştur ve o zaman bu hadisi şerifi rivayet etmiş oluyor.
Ebî Hureyre (R.A) ise, hicretin yedinci senesi, hayberin fethi yılın¬da müslüman oluyor.
İmam-ı Bağavl hazretleri, bu sebebden bu hadisi şerifin hükmü, hemen aşağıda zikredilen Ebî Hureyre (R.A) in rivayet ettiği hadisi şerifle neshedilib kaldırılmıştır, diyor. Zira sonraki beyan edilen hü¬küm ve kararlar, evvelce söylenen ve yazılan hükümleri iptal eder.
Ravî Talk bin Ali (R.A)r yemen ehlinden olub oradan Resulü ek¬rem sallalîâhü aleyhi vesellem efendimizin hüzûru risâleîîne gelib müslüman olanlardandır. Künyesi, Ebû Ali dir. Hadîs rivayet edenler¬den fcays bin talkın pederidir.
Resulü ekrem sallalîâhü aleyhi vesellem ile namaz kıldıklarım ve memleketlerinde boş vaziyette bulunan bir yahûdî mabedi olduğunu arz ye haber veriyor. O yahûdî mabedini mescid yapmaları hakkında Resulü ekrem efendimizin emrini alması üzerine, nebiyyi muhterem sallalîâhü aleyhi vesellem efendimizin abdest suyunun fazlasından is-teyib alarak peygamber sallalîâhü aleyhi veseîlemin emri hümayunu üzere o suyu, mabede serpiştirerek orasını mescid yapdıklarını nakli hikâye etmiştir.
«Bir kimse, zekerine mes ederse, abdest alsın.» hükmünü rivayet ettiği hadisdeki «abdest» kelimesi, luğâvî mânaya hami olunmuşturki, «el yıkamak» manasınadır. [57]
Tercümesi:
321- (22) Elbet Ebî Hureyre (R.A) Resûlüllah sailailâhü aleyhi vesellemden rivayet eti, Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Sizin biriniz, zekeri ile eli arasında bir şey olmadığı halde elini zekerine dokundurursa, hemen abdest alsın.» [58]
322- (23) Bu hadîsi Nesâî; Büsre (R.A) den rivayet etmiştir. An¬cak; «zekeri ile eli arasında bir şey olmadığı halde» cümlesini zikret-memiştir.

Tercümesi:
323- (24) Aişe (E.A) de mervîdir, dedi:
«Nebiyyi muhterem sallailâhü aleyhi vesellem bâzı hanımlarını öperdi, sonrada abdest almadan namaz kılardı.» [59]
Tirmizî dediki : Bizim ashabımız nazarında (ehli hadis indinde) Aişe (R.A) den urveye isnad hiç bir suretle doğru değildir. Keza Hz. Aişe den İbrahîmi temim iye isnad da sahih değildir.
Ebû Dâvud dedi : Bu hadis, mürseldir. Ve İbrahîmi Temîminin Aişe (R.A) den rivayeti, işitilmemiştir.
(Not: Hz. Aişenin, Resûlüllah sallailâhü aleyhi vesellem efendimi¬zin, aile hayatındaki fîlini beyan ederek dînin hükümlerini açıkla¬ması şayanı dikkatır. Zira, «dinde âr olmaz, âr eden behredar olmaz» sözünün .yaşantısı görülmektedir.)
Tercümesi:
324 - (25) İbniAbbas {RA) den mervîdir, dedi:
«Resûlüllah (S.A.V) koyunun omuz etinden pişirilmiş eti yedi, son¬ra elini altındaki kâseye (bez ve emsaline) sildi : Sonra kalkdı ve na¬maz kıldı.» [60]
(NOT : Bu habere göre, bâzı yerlerde işlendiği gibi, bir şeyler ye-dikden sonra bir el bezi getirib silerek temizlenmek, caizdir.)
Tercümesi:
325 - (26) Ümmü seleme (R.A) den mervîdir, muhakkak o (üm-mü seleme) dedi: [61]
«Nebiyyi muhterem sallailâhü aleyhi veselleme böğür etinden ke-bab yapılmış bir eti getirdim, hemen o etten yedi, sonra abdest alma¬dan namaza kalkdı.» [62]
Abdest İcab Edenlerle İlgili Üçüncü Fasıl
Tercümesi:
326 - (27) Resûlüllah (S.A.V) in kölesi EM Râfî (R.A) den mer-vîdir, dedi:
«Allâha şehâdet ederim (yemin ederim) muhakkak ben Resûlüllah sallallâhü aleyhi veselleme koyunun [63]karnından (ciğer ve talak) pişiril¬miş eti yemek üzere getirdim (o da yedi), sonra abdest almadan namaz kıldı.» [64]
İzahat
Râvi Ebû Râfî (R.A) - Resulü Ekrem sallaliahü aleyhi veselîem efen elimizin kölesidir. Sonra âzad etmiştir. Aslı mısırın kibdilerinden idi. Hz. Abbas (R.A.) Resulü Ekrem efendimize kendi kölesi iken bağışla¬mıştır. Peygamber efendimizin amcası Hz. Abbas {R.A.} m islâmım iz¬har ettiğini Peygamber efendimize Ebû Râfî müjdelemiştir. Bunun üze¬rine Resulü Ekrem (S.A.V) de onu kölelikden âzad buyurmuştur.
îsmi, Eşlem, yahud ibrahim veya sâlih olmak üzere ihtilaflıdır. Kendisi dülger idi. Bu sebeble Resulü Ekrem sallaliahü aleyhi veselîem efendimize minberi şerifi bu zat yapmış idi. Siyer ve hadis kitablarmın yazdığına göre, minberi saadet acı ılğm ağacından yapılmış ve üc ba-samakdan ibaretti.
Resulü Ekrem sallaliahü aleyhi veselîem hazretleri, bu Ebû Râfi (R.A) ile diğer âzadlıları zeyd bin harise (R.A) yi beraber mekke-i mü-kerremeye gönderib oraya kerime-j mükerremleri hazreti Fatıma (R.A) s vb diğer kerîme-i muhteremimi hazreli Ümmü Gülsüm' (R.A) ve zev¬celeri hazreti şevde |R.A| ıgötürtmüşierdi.
Ebû Râfi (R.A), Resûlüllah (S.A.V) den altmış sekiz hadisi şerif ri¬vayet etmiştir. Hz. Ali (R.A) in hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun.
Tercümesi:
327- (28) yine ondan (Ebî Râfi R.A den) mervidir, dedi:
— Ona (Ebi Râfi R.A. a) bir koyun hediye edildi. O koyunu bir top-rakdan tencerenin içine (bişirmek için) koydu, hemen o anda Resûlül-lalı (S.A.V) içeriye girdi ve dedi:
«Ey Ebâ Râfi! bu nedir?»
— Ebî Râfi (R.A) dedi: Bize hediye olunan bir koyundur, ya Resul-üllah! İşte o koyunu tavada bişirdim.
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Ey EM Râfî! koyunun inciğini (ön ayağının dirseğine kadar kıs¬mını) bana ver.»
— Hemen koyunun inciğini Resûlullâha verdim. < — Sonra Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Diğer inciğide bana, ver.»
— Diğer inciğide derhal ona verdim.
— Sonra Resûlüllah (S.A.V) dedi: «Diğer inciği de bana ver.»
— îşte o anda Ebî Râfî: Ya Resûlüllah! koyunun ancak iki inciği o-lur, dedi.
— Bunun üzerine Resûlüilah (S.A.V) ona şöyle buyurdu: «Dikkat et, elbetteki eğer sen susaydm, bana bir incik daha verir¬din ve susduğun müddet bir incik hasıl olurdu.»
— Sonra Resûlüllah Sallallâhü aleyhi vesellem su istedi, ağzını çalkadı ve parmaklarının etrafını yıkadı. Sonra kalkdi, namaz kıldı, sonra onları (Ebî Râfî ve ehlinin) yanlarına avdet etti. Onların yanında sovumuş et buldu, hemen o etten yedi. Sonra mescide girdi, hiç bir ta¬rafını suya dokundurmadan (elini ağzını yıkamadan) namaz kıldı.» [65]
328 - (29) Bu hadîsi, Dâiimi Ebâ ubeyd (R.A) den rivayet etmiştir. Ancak Dârimî; «sonra su istedi.» cümlesinden sonuna kadar devam e-den kısmını zikretmemistir.
Tercümesi:
329- (30) Enes bin mâlik (R.A) den mervidir, dedi:
«Ben, übey ve ebû Talha oturduk, et ve ekmek yedik, sonra ahdest almaya (onları) davet ettim, hemen (Ubey ile Ebû Talha) dediler : Ni¬çin abdest alacaksın?
— Hemen bende dedim: Şu yediğimiz taamdan İçin.
— Bunun üzerine onlar dediler: Temiz şeylerden dolayıdamı abdest alacaksın?!, senden daha hayırlı olan o kimse (Netuyyi muhterem) bun¬dan dolayı abdest almamıştır.» [66]
(NOT : Râvî Hz. Enes ile Hz. Ubey bin kâb hakkında gerekli malu¬mat, birinci cild de geçmiştir.
Ebû Talha (R.A) ise, Ensarı kiramın Neccârî soyundan Zeyd bin Seni (R.A) dir. Bu salıâbs,kiinyosiy]emeşhurd,urki, Ebû Talha (R.A) dır. Enes bin mâlik (R.A) in annesinin efendisidir.
Resûlüllah (S.A.V) : «Ebû Talhanın asker içinde sesi, bin adamdan hayırlıdır.» buyurmuştur. Resûlüllah (S.A.V) den yirmi hadis rivayet etmiştir.
Vefatı, geminin içinde hicretin otuz birinci senesinde yetmiş yedi (77) yaşında vuku bulmuştur ve cezîretül araba defnedilmiştir. Allah ondan râzî olsun.
Tercümesi:
330- (31) îfcniömer (R.A) den mervîdir, diyordu: [67]
«Adamın, karısını öpmesi ve eli ile dokunması, melâmese (Kur'an-daki lemsedib dokunma) hükmündendir. Binâenaleyh bir kimse, yaban¬cı bir adamın karısını öper veya eli ile dokunursa, o kimseye abdest almak lâzımdır.» [68]
İzahat
Haberde şu mealdaki ayeti kerîmeye işaret vardır :
«Veya kadınlara lems edib dokunmuşsamz (cima etmişseniz) boy abdesti alınız...» (Mâide sûresi, 6)
Bu âyeti kerimedeki «lems» kelimesine «mes» kelimesini katarak kadına lems = mes = dokunulunca abdest bozulur, manası beyan edilmiştir.
Halbuki yukarda rivayetinde ihtilaf edilen 323 haberde, Hz. Aişe (R.A) in beyanında, Resûlüllah (S.A.V) hanımlarından bâzını öpdük-ten sonra abdestini tazelemeden namazını kıldığını açıklamıştı.
Haber ve nakillerin muhtelif oluşundan, kadına dokunmakla ab-destin bozulup bozulmayacağı hususunda müçtehidler, Şu görüş ve beyanlarda bulunmuşlar:
a) Şafî-î merhum, ve müntesibleri dedilerki:
«Yabancı kadına lems etmekki, ona mes (dokunma) da deniyor, mutlak ve muhakkak abdesti bozar. Velevki lezzetsiz olsun ve kadın ile erkek ihtiyar olsun, yine yabancı kadın ve erkek ihtiyar iken do¬kunulduğunda, dokunan erkeğin abdesti bozulur...»
b) İmam-ı Ahmet bin hanbel (R.A) ve müntesibleri âlimler dedi¬lerki :
«Kadına bir elbise gibi perde olmadan çıolak bedenine şehvetle do¬kunmak, abdesti bozar. Bu şehvetle dokunulan kadının yabancı veya mahremi, ölü veya diri, genç veya ihtiyar, büyük veya küçük olmasında hiç bir fark yoktur...»
c) İmam-ı Mâlik (R.A) ve müntesibleri âlimler dedilerki : «Abdestli bir kimse, başka bir kişiye (im kişi yabancı kadın, veya kendi karısı veya şâbbı emred = henüz tüyü bitmemiş sakalsız genç veya yeni sakalı bitmeye başlamış bir gene erkek-e) eliyle veya bede¬ninin bir cıız'ü (Bir parçası ve bir azası) ila dokunursa, bu dokunan kişinin abdesti bozulur. Bu dokunan abdestli kişinin, bâJığ olması ve dokunmakla lezzet ve zevklenme kasdetmesi veya kasıd olmadığı hal¬de dokununca lezzet ve zevki duyub neşelenmesi gibi hallerin bulun¬ması şarttır...»
— Ayrıca maliklerce, Abdestlinin dokunduğu, kendi kız kardeşi ve¬ya kızı veya halası veya teyzesi gibi yakınları olursa, dokunmakla ab-destinin bozulmayacağı beyan edilmiştir.
— Mâlikîlerde, dokunulan kişi bâliğa olur ve dokunulmadan zevk ve lezzet duyarsa, onunda abdesti bozulur..»
d) EbûHanîfe (R.A) ve müntesibleri âlimler dedilerki: «Muhakkak ki, bedenin cüzlerinden her hanki bir cüz'üne dokun¬makla abdest bozulmaz, velevki dokunan

ve dokunulanlar çıblak ol¬sunlar....» [69]
Şimdi bu ihtilaf ve görüşlere binâen, hanefî mezhebinde, her neka-dar kadına dokunmakla abdest bozulmaz isede, yabancı kadına doku¬nunca abdest almak mendübdür.
Şu yukarda mealini naklettiğimiz âyeti kerîmedeki «lems = do¬kunmak» cima manasına olan dokunmakdır. Ebû Hanîfe merhumun beyan ve içtihadı böyledir.
Tercümesi:
331 - (32) îbniMes'ud (R.A) den mervîdir,diyordu :
«Bir adamın karısını öpmesinden, abdest alması lâzımdır.» [70]
İzahat
Bu haberin beyan ve izahı, hemen üsteki haberin altında geçmiştir. Buradaki öpme meselesi, Allâhü âlem fahiş derecede öpüşme şeklinde bulunub zekerin kalkıb mezî gibi bir hâlin meydana gelmesi hâlini îzah-dır.
Burada bir hususu hatırlatmak isteriz. Kur'an ayetlerinde, hadîsi şerif ve haberlerde bir birine zıd hükümlerle karşılaşan kimseler, he¬men hüküm kesmeye veya başka fesatlıklara gitmemelidirler.
Bu hususda en doğru ve en isabetli yol, o âyetlerin tefsirlerine ba-kib tevil ve letafcuk yollarını öğrenmektir. Şayet tefsirden anlayacak kafailiyyette değil iseler; imanlı, ihlaslı ve ilmi ile âmil bir bilgine mu- racaat edib mes'elenin en doğru yolunu öğrenmelidirler.
Hadîsi şerif ve haberlerde de, hadîsi şerif kitablarının sarihleri ve o mes'eleleri halledecek bilginleri ihmal etmeyib hemen müracaat et¬mek en doğru yoldur.
Böyle tezatlı hükümlerle karşılaşıldığında yukardaki yollardan tam bir netice alınma imkanı elde edilemediği takdirde; âyet, hadis ve haberleri en iyi şekilde inceleyib, nasırımı, mensurumu, zâifini, kavi¬sini, muhkemini ve müteşâbihim bilib ayrı ayrı tasniflerle hüküm ve beyanlarda bulunan dev müctehidlerin ietihad karar ve hükümler ve onların ictihadlarını kanunlar halinde yazan fıkıh kitablanna müra¬caat edib sahili selâmete erişmek gerekir. Zira müetehidler, her yönüy¬le mes'eleleri inceleyib araştırmak suretiyle en son gayretlerini kul¬lanarak hüküm beyan etmişlerdir ve müetehidler, ya nurlu devirde veya onlara ulaşan ve nurlu devre en yakın kimseler olmakla, hakîkat-lan daha iyi bilen ve beyan eden kişilerdir.
Binaenaleyh bizim gibi avamlara yakışan; «Avamın vazifesi, fa-kinlerin kavillerine sarılıb amel etmektir.» kaidesine uymaktır.
Meselâ : «Fahiş bir şekilde oynaşmak karı ile kocanın bir birlerinin fere ve zekerlerini dokundurarak oynaşıp öpüşmeleri, mezî gibi ıslaklık muhakkak geleceğinden İmam-ı Azam ve İmam-ı Ebû Yûsufa (R.A) gö¬re, abdesti bozar. İmam-ı Muhammed (R.A) Muhalefet ederek fahiş şekilde oynaşmak (mezî gibi ıslaklık gelmedikçe} abdesti bozmaz, diyor.» [71]
İbni Mes'ud (R.A) m görüş ve beyanını, bu müctehidlerin görüş-ibti .doğrultusundan anlamak gerekir. Ayrıca ailesiyle oynaşma ve Öpüş m e neticesinde zekerin kalkdığmda mezînin gelmesi hâlinin abdesti usul lâzım gelmeyeceği yukarda beyan ediimiştir.
Tercümesi:
332 - (33) îfeni Ömer (R.A) den mervîdir, Ömer Bin El Hattab (R.A) dedi:
«Şüphesiz öpmek, lems (dokunmak, münâsebette bulunmak) dan-dır, öyle olunca öpmekden sonra abdest alınız.»
333 - (34) Ömer İlin Abduî'aziz (R.A) den mervîdir, oda Temîmî ed Dârîden rivayet etmiştir, dedi:
Resûlüliah (S.A.V) buyurdu:
«Akıcı her kandan dolayı abdest lazımdır.»
(Yukardaki her iki hadîsi, Dâre kudnî rivayet etmiştir. Ve Dâre kudnî dedi : Ömer bin Abdul'aziz, Temimi ed Dârîden işitmemiştir ve onu görmemiştirde: Yezid bin Hâlid ve yezid bin Muhammed isimli kişiler ise, meçhul kimselerdirler.) [72]
İzahat
Yukardaki haberin hükmü hakkında bir nebze malumat, biraz, ewel yazılmış idi.
Râvî Ömer bin Abduî'aziz (R.A}, Ebu Hafs künyesiyle künyeli eme-vî halîfelerinden ve kureyş kabilesine mensub bir muhterem zatdır.
Ömer bin Abduî'aziz (R.A) m annesi, Hz. Ömer (R.A| m kızının oğlu âsimin (R.A) annesidir ve annesinin ismi, Leyla (R.A) dır.
Emevî Halifelerinden Süleyman bin Abdulmelik den sonra hicre¬tin 96 senesinde hilâfete geldi ve hilâfet müddeti, iki şene teş -m/ ve bir kaç gün olmuştur.

Hz. Ömer bin Abduî'aziz; âbid, zâhid, müttekî, güzel huy sahibi, âdil ve merhametli bir halîfe idi.
Maiyyetindekîere gönderdiği bir yazılı emir nâmesinde şöyle de¬miştir :
«Bilmelisinki; dînin direği doğrulukdur. İdarende yaşayan ahâlî¬den fazla vergi isteme. Herkes kudretinin yettiği kadar versin. Bütün düşüncen ahâlinin (halkın) rahatı olsun. Her kese iyilik et. Her ne suretle olursa olsun, kimseden hediye alma.»
îbâdete çok düşkün bir zat olmakla, evinde bulunduğu, zaman, ge¬nce gündüz ibâdetle meşkul oluyor ve hakka niyaz ederek ağlayor ve hemen evinin içindeki mescidine (namazgahına) girib huzuru ilâhîde bulunuyor.
Vefatı, hicretin yüz bir (101) inci senesinde, kırk yaşında humu¬sun arazisinde «Bedir Sem'an» denilen yerde ve Reçel) ayında vuku bulmuştur. Allah ondan razı olsun.
Hadîsi şerifdeki hüküm, gayet açıktırki, abdestli bir kimsenin vü¬cudunun bir yerinden kan çıkar ve akarsa, abdesti bozulduğundan, abdest alması lâzmdır. Ebû Hanîfe (R.A) in mezhebide, bu hadisi şe¬rifin hükmü üzeredir. [73]
Helanın Edebleri Babı (2) Birinci Fasıl
Tercümesi:
334- (I) EbîEyyûbelErtsârî (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Helâye kazayı hacet için geldiğiniz vakit, kıbleye istikbal etmeyi-niz ve kıbleye arkamzıda dönmeniyiz, fakat doğuya veya batıya dönü¬nüz.»
(Hadîsi, Buharı, Müslim ittifakla rivayet etmiştir.) Şeyh imam Muhyissünne (imamı Beğâvî) rahimahüllah dedi : Bu hadis sahradadır, ama binaların içinde olursa, beis yoktur. [74]
İzahat
«Âdâbül Hela» başlığındaki, «Âdâb» kelimesi, kavlen ve fîlen iyi olub öğülen şeylerde kullanılır.
Hela ise; insanın hacetini def ettiği her yere «Hela» denir.
Helaya hela denmesinin sebebi; insan orada tek başına hâlî (yalı¬nız ve boş) kaldığı içindir.
Râvî Ebû Eyyub el Ensârî (R.A}, Medîne-i münewereli ensârı ki¬ramdan Halid bin zeyd bin küleyb (R.A) dir. Neseb cihetinden hazrecî ve Neccârîdir.
Hicretten ewel îman eden Ensarı kiramdandır. Bedir muharebe¬sinde, uhud, handek ve ondan sonraki diğer muharebelerde hazır bu¬lunmuştur. Kendisi bizzat Resûlüllah (S.A.V) den yüz ellibeş (155) ha¬dis rivayet etmiştir.
Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellemin hicret edib me¬dîne-i münewereye teşriflerinde mescidi şerifin ve hücre-i saadetinin (kendi evinin) yapımlarının bitimine kadar yedi ay kadar bu zâtı muh¬teremin evlerinde ikâmet buyurmuşlardır.
Hz. Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, Hz. Ebû Eyyûfc (R.A) m evinin alt katında ikâmet buyurmuşlardır.
Hz. Ebû Eyyûb (R.A) m kendilerinden rivayet olunmuştur ki :
«Bizim sakin olduğumuz üst katta su dökülmekle ben ve ümmü tyyûb (Eyyûfcun annesi = yani hanımım) dökülen suyun aşağıya ak¬maması için bez ile onu (suyu) almağa (beze emdirmeye) gayret gös¬terdik ve aşağıya akında zâtı hazreti risâleti rahatsız edecek diye kork-duk.
__Ondan sonra Hz. Resûlüllâha yukarı katda ikâmet buyurmaları
için Ând verib (rica edib) evimizin üst katımda nebiyyi muhteremin karargahı kılma şerefine nail olduk.» buyurmuştur.
Yine Hz. Hâlid den mervidirki:
«Resûlüllah (S.A.V) bana yemek yollayıb bende o yeniekde Hz. .Resulün mübarek parmaklarının eserlerini görerek onu yer ve alır idim.

— Bir gün gönderdikleri taamda yediklerinin eserini görmemek¬le, kendilerinden sorduğumda : «Evet sarımsaklı olduğundan melek-in eziyetlenmemesi için yemedim. Siz yiyiniz.» buyurdular, demiştir.»
Resûlüllah (S.A.V) efendimiz ashabı kiram arasında kardeşlik usû-iunu icra ederken, Ebû Eyyûb (R.A) medine-i münewere halkının iyi İcraatçılarından Mus'ab bin umeyr (R.A) hazretleri ile kardeş yapmış¬lardır.
Ibnül Esîrin «Üsdül ğâbe» adlı eserinde yazdığıma göre, Hz. Ebû Eyyûfc, Emîril müminin Hz. Alinin en yakın ashab ve adamlarından olub cemel vak'asmda ve diğer muharebelerinde hazır bulunmuştur.
Kendileri muhârib ve cihâda pek gayretli ve düşgün olduğundan, hayatı boyunca muharebeye gitmedikleri, yalnız bir sene vuku bul¬muş, diğer senelerin hepsinde cihadda hazır bulunmuştur.
îstanbula teşriileri,, hicretin kırk dokuz (49) tarihinde Hz. Muâvlye (R.A) tarafından süfyan bin Avf (R.A) m emirliğinde Rum beldelerine muharebe için gönderilen askere takviye olmak üzere sonradan oğlu yezid maiyyetiyle gönderilen asker ile beraber olmuştur. İşte bu takvi¬ye kuwetinin içinde Hz. Hâlid de bulunub islam

ordusuna muharebe¬ye iştirak ediyor. Hicretin elli (50) târihinde îstanbulun garb cihetinde ve sur haricindeki kabri şerifinin olduğu mahalde ishal hastalığına tu¬tuluyor ve orada Ebedî hayata intikal ediyor.
Kabri şeriflerinin üzerinden süvari gezdirilerek belirsiz hâle getiri¬liyor. Sonra Fâtih Sultan merhumun yanındaki değerli ilim, ahlak ve takva adamı büyük velî Ak Şemseddln hazretlerinin keşfi ile zahir olub meydana çıkarılıyor. Allah hepsinden râzî olsun.
Hadîsi şerifde helada (keza sahrada) hacetini def etmek isteyen¬lere, kâbe-i muazzamaya tazim ederek o tarafa istikbal etmemeleri ve ikram içinde arkalarını kıblaya doğru oturub veya arkalarını dön¬dükleri halde ayakta akıtmamaları buyurulmaktadır.
Bu sebebden müetehid ve fakihlerde, kıble tarafa ön ve arkayı dö¬nerek akıtmanın kerâhat olduğunu beyan buyurmuşlardır.
Kazayı hacet yaparken; «Doğuya veya batıya dönünüz» tmyurula-rak, her hanki bir duvar içinde, helada veya güneş ve ay bizzat insan¬ların göbeklerine ve edeb yerlerine doğarak görünmediği zaman sahra ve meydanlarda, doğu tarafa veya batı tarafa dönerek akıtmak gerek¬tiği beyan edilmekledir.
Güneş ve ay görünür vaziyette iken, o haklarında ayat ve hadis¬ler fcuyurulan kıymetli varlıklara saygısızlık olacağından, onların ışık ve aydınlıkları bizzat açıkça görülür iken onlara karışı tuvalet yâp-makda mekruhdur. Çünkü «veşşemsi, velkameri... gibi» kasemlerle âyetlerde zikredilen bu varlıklara saygısızlık olur.
Bu hükmü yanlış anlayib, doğu ve batıya dönerek akıtmanın ke-rahatlığmı zannedenler olabilirler. Dikkat edilirse, ay ve güneşin «ay¬nına» tabiri vardır. Yani tuvalette, duvar dibinde, veya her hanki bir perde arkasında veya ay ve güneş bulut içinde veya doğmadıkları tak¬dirdeki haller gibi zaman, mekan ve durumlarda asla ve kat'â kerâhat-lık yoktur. Ay ve güneş, insanın göbeğine varmadığı takdirde, önünü ve arkasını dönmekte hiç bir mahzuru şer'î yoktur. Tuvalette, doğu . ve batı tarafa dönmek lâzımdır.
Tercümesi:
335 - (2) Abdullah bin Ömer (R.A) den mervidir, dedi : «Bâzı ihtiyacımı temin etmek için Hafsa-mn evinin üstüne çıkdım, o anda Resûlüllah (S.A.V) i Şam tarafına yönünü dönüb arkasını kıb¬leye yönelttiği halde hacetini {büyük abdest veya küçük abdestini) ka¬za eder gördüm.»(Haberi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [75]
İzahat
Râvî Abdullah bin Ömer (R.A) hakkında bir nebze malumat, bi¬rinci cildin 81. sahifesinde zikredilmiştir.
Haber içinde geçen ev sahibi ise, Hz. Hafsa (R.A) hakkında kısa bir malumatı yazalım.
Hafsa (R.A), Râvî Hz. Abdullah bin Ömer-in kız kardeşi, Resûlüllah (S.A.V) efendimizin zevcesi ve Hz. Ömer (R.A) in kızıdır. Resulü ek-reîn efendimiz, Hicretin üçüncü senesinde nikahlamıştır.
Resûlüllah (S.A.V) den altmış (60) hadîsi şerif rivayet etmiştir. Vefatı; Hicretin kırk bir veya kırk beş senesinde vufcû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.
Haberde; Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin Hz. Hafsanm evinin üst kısmındaki helasında kazayı hacet yaparken ön tarafının Şam tarafına müteveccih olub arka tarafınmda kıbleye dönük olduğu beyan edilmektedir.
Sevgili efendimizin böyle amel edişi hakıknda beyan edilen açık¬lamalar şöyledir :
a) Resûlüllah {S.A.V) in ön tarafının Şam tarafına ve arkasmında kıbleye dönük oluşu, helada kazayı hacet esnasında, «kıbleye istikbal etmeyiniz ve kıbleye arkanızı dönmeyiniz.» hükmünü buyurarak neh-yetmeden ewel olabilir.
b) Veya orada bir zarurete binâen öyle olması gerekmiştir.
c) Veya Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz hak¬kında güçlük olmaması için ona mahsus olarak orada öyle yapmıştır.
Şimdi bu beyanlardan anlaşılmıştırki; zarurete binaen ve çeşitli nedenlerle büyük abdest ve idrar için kıbleye yönelmek veya arkasını dönmek îcab ettğiinde bir mahzuru şer'î yoktur.
Böyle olunca her hanki bir ev ve binanın tuvaleti yanlışlıkla Ön veya arkayı kıbleye getirilerek yapılmış ve bu tuvalet dar biçimde olur, doğu ve batıya dönülerek otur(ulamazsa, yapıldığı şekilde otur¬mak caizdir. O tuvaleti yıkmak ve yeniden tanzim etmek pek çok mas¬raf ve güçlüklere sebeb olacak olursa, yapıldığı üzere bırakıb defi ha¬cette bulunmak gerekir. Zira zaruretler, haramları mubah kılar.
Tercümesi:
336 - (3) Selman (RA) den mervîdir, dedi : Bizi nehyetti-yani, Resûlüllah (S.A.V), büyük veya küçük abdest için kıbleye istikbal et¬memizi veya sağ el ile taharet yapmamızı veya istinca temizliğini üç taşdan aşağısı ile yapmamızı veya tahareti pislik veya kemikle yap¬mamızı nehyetti.» (Haberi, Müslim rivayet etmiştir.) [76]
İzahat
Kâvî Selamanı Fârisi (R.A)f künyeleri «Ebû Abdillah» dır. Hayır ve fazilet sahibi olduğundan «selmanülhayr» nâmiyle de söylenir. Fârisî nâmiyle söylenmesine sebeb ise, aslı arab olmadığını ilân içindirkî aslı acemistandandır. Daha ewel mecûsî (ateş perest) olub, o sahada reislik makamına kadar çıkmıştır. Sonra Hıristiyanların kilisesine uğ-rayor, orada çok acâib şeyler görüyor ve o gördüklerini babasına zik¬rediyor, kendiside bu hali kayd edib işleyor.
Acemistan diyarı olan ıranda Epî bir adam evladı olduğu halde diri sevdası ile gurbete çıkarak esir düşmüş ve nihayet seâdeti ezeliyesi sebebiyle medine-i münewereye varıb müslüman ve Resûlülllah (S. A.V) in azatlılarından oluyor. Neseb ve soylarım soranlara : «Ene sel-man İbnİl islam = Ben, islâmın oğlu Selmanım» diyerek cevab verir¬lerdi.
îrandaki ateş perest hayatı bırakıb Samdaki hınstıyanhğı tercih ediyor ve oradaki papa ve râhiblerin telkinleriyle Musula gidiyor. Ora¬daki bir Rahibin ömrünün sonunda tavsiyesi; yakm\zamanda arabis-tan diyarında bir nebiyyi zîşânm zuhur edeceğini beyan ederek o zatın peygamberliğine alâmet olarak :
«Kendinin iki kürek kemikleri arasında hâtemi nübüwet = (son peygamber mührü) olması ve hediye yiyib sadaka yememesi gibi alâ¬metleri vardır. Eğer muktedir olur isen, ona git.»
Bu zatı muhterem çeşitli hâdise ve vakıalarla medine-i münewe-reye geliyor. Orada bir yahûdinin kölesi oluyor. O yahûdinin hurma¬lığında çalışan Hazreti Selman, duyuyorki medîne-i münewereye Hz. Peygamber Hicret etmiş ve Resûlülllah (S.A.V) «küba» denilen mahal¬de ashabı kiramı ile beraberler. Hemen Hz. Selman hurma' topluyor, getiriyor ve huzuru risâlete takdim ediyor ve diyo rki:
«Bunları ben topladım, siz bir sâlih zatsınız ye ihtiyaç erbabından bir takım arkadaşlarınızda var. Sadaka vermeye sizi diğerlerinden daha layık gördüm.»
Bunun üzerine Resûlülllah (S.A.V) efendimiz, yemeyin ashabı ki-ramına, «siz yiyiniz» buyurdular.
Hz. Sel a man, Resûlüllah (S.A.V) in sadaka yemeyeceğine dâir Musul Rahibinin beyan ettiği haberi, kendi yanında böylece tahakkuk etmekle, ikinci alâmetin tahakîkı için, hediye olmak üzere bir şey tak¬dim etme teşebbüsünü tasarlayarak yerine dönüyor. Resulü ekrem (S.A.V) efendimizde medîne-i münewereye hareket ediyorlar.
Bir müddet sonra Hz. Selman, biraz hurma daha toplayıb götürü¬yor ve : «Size, ikramı sevdiğim için, bunu hediye olarak takdim ediyo¬rum.» diyor.
Resulü ekrem (S.A.V) de, hem kendileri ve hem ashabı ondan yi¬yorlar.
Hz. Selman, bu hâlide gördükten sonra, hatemi nübüwet-i müşa¬hede etmeyi arzu ediyor. Bir gün Hz. Resûlüllah (S.A.V) i, bir cenazenin arkasından giderler iken görmüş, hemen kendilerine selam verib hür¬met ile beraber o mührü nübüweti görmek için arka taraflarına dön¬müştür.
Hz. Resulü ekrem efendimizde, Hz. Selmanın arzusuna nail ol¬ması için Rida-i şeriflerini aşağı indirib mührü nübüweti göstermesiyle Selmanı Fârisî (R.A) ağlayarak hemen o mübarek mührü nübüweti öpmüş ve ezelî seâdetini izhar ederek îman ile müşerref olmuştur. Son¬ra Resulü ekrem efendimiz ağası ile anlaşarak, kitabet bedelini ashabı kiramın yardımı ile az zamanda ödeyib esirlikden kurtulmuştur.
Resûlüllah (S.A.V) ile Hz. Selmânm ilk muharebesi, Hz. Selmanın işaret ve delâleti ile kazılan handek çukurlarının başındaki «Handek muharebesi» dir. Ondan sonraki muharebelerin pepsinde bulunmuştur.
Hz. Aişe, Selmânı fârisi (R.A) hakkında demiştirki: «Selman, bize bile galebe edib geceleri Resûlüllah. (S.A.V) ile tek başına sohbet eder ve bizden ziyade ülfet ederdi.»
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellemden altmış (60) hadisi şerif rivayet etmiştir. Bu hadîsi şeriflerden dördü Buhâride, üçü MüS-lim de ve diğerleride öteki sünenlerde mezkûrdur.
Uzun ömürlü olan zatlardandır. îbnil Esirin «üsdülgâbe» adlı ese¬rinde beyanına göre; ikiyüz elli (250) sene veya daha fazla yaşamış¬lardır.
Vefatı; Hz. Osman (R.A) m hilâfeti zamanında hicretin otuz beş (35) tarihinde Bağdadin doğu tarafındaki «Medâyİn» şehrinde vuku bul¬muştur. Kabri şerifide oradadır. Allah ondan razî olsun. (Daha geniş malumat, Eîhakâik, C. 2,151-158)
Hz. Selmanın Resûlüllah (S.A.V) den beyan ettiği haberde şu hu¬suslara işaret ediliyor:
a) Resûlüllah (S.A.V), büyük veya küçük abdest için (helada ve¬ya başka yerlerde) kıbleye istikbal etmemeyi beyan ederek nehyet-«gınj haber veriyor. Yukarda geçtiği üzere, kıbleye arkayı dönmekte aVnı şekilde nehyedilmiştir.
Şârih Aliyyulkârî merhum şu satırları yazıyor :
«Bîzînt hanefi âlimleri dedlkl:
«Küçük ve büyük abdesti, defi hacette bulunmak için kıbleye istik¬bal edib yönelmek, kerâhati tahrîmiyye ile mekruhdur. İstirca (Neca¬seti gidermek için taharet yapmak) için kıble tarafa yönelmek ise, kerâ-hatı tenzîhiyye ile mekruhdur.»
b) Resûlüllah (S.A.V) in sağ el ile taharet yapmayı nehyettiği ha¬ber veriliyor.

Sol eli sağlam ve hiç bir mazereti olmayan kimsenin, sağ eli ile ta¬haret yapması, ibni melek merhuma göre, kerâhatı tenzîhiye ile mek¬ruhdur. Kerahatı tahrîmiye ile mekruh, diyenlerde vardır. Sol eli olmaz veya bir mazeretten dolayı sol eli ile taharet yapamazsa, bu takdirde sağ eliyle taharet yapmak caiz ve lâzımdır. İki eli olmaz ve taharet yapdıracak-kim.se s ide olmazsa, taharet sakıt olur.
İlgili fetva:
Zeydin (bir adamın), iki elleri çolak olub, kendisi istinca etmeye kadir olmayıb ve istinca ettirecek kimsesi de olmazsa,\zeyd den istin¬ca sakıt olurmu?
Elcevab... Ohır. [77]
c) istincanın üç taşdan aşağısı ile yapmak da, nehyedilmiştir. Resulü ekrem efendimizin böyle buyurduklarını beyan eden bu habere binâen, imam-i Şâfi-î merhuma göre, üç taşla istinca yapmak, üç taşdan aziyle temizlendiğine kanaat hasıl olsa dahi vacibdir.
îmam-ı Azam (R.A) a göre, istincada temizlenme kanâatinin ke¬sinliği tâyin edilmiştir. Taşın adedHâyin edilmemiştir.
Çünkü Resulü ekrem (S.A.V) buyunmışdurki:
«Bir kimse, taşla taharet yapdığında, teklesin (üç, beş ve yedi taşla yapsın.) Binâenaleyh bir kimse, bunu işlerse, güzel bir amel işlemiş¬tir. Şayet işlemez ise, bu takdirde bir günah yoktur.»
Bu hadîsi şerifdeki emir, müstehablık içindir. Üç taşdan azıyla ta¬haretlenmeyi nehyetmeside, kaçınarak kerâhatı tenzihiyeyi işlememek içindir [78]

Haberde beyan edilen, hayvan tersi ve pisi ile birde kemikle is¬tinca yaparak temizlenmenin yasaklığ ise, hayvan tersi ve pislikleri, bellidir ki, onlar zâten kendileri necis ve pislikdir. Temizlik yapılamaz.
Kemiğe gelince, o da necaseti tam temizlemediği gibi mak'adı ya¬ralayabilir veya, kemiü başka şeylerde menfaatlamlabilir veya cinnî-lerin kıdası olduğundan yasaklanmıştır. Daha geniş malumat, Fıkıh kitablarmda mezkûrdur.
Tercümesi:
337- (4) Enes (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) helaya girdiği vakit, derdi:
«Allâhünıme innî eûzü bike mineihupsi velhabâisi = Ey Allâhun! Şeytanların erkek ve dişilerinden (şerlerinden) sana sığınırım.»(Hadîsi Buhâri, Müslim ittifakla rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
338 - (5) İbniAbbas (R.A) den mervîdir, dedi :
«Nebiyyi Muhterem sallallahü aleyhi vesellem iki kabre uğradı, hemen dedi:
«Şüphesiz bu kabir sahibi kimseler elbet azab olunuyorlar. Ve azab olunmaları büyük günahdan dolayıdır.
— Ama onlardan birisi, idrar akıdırken sıçrantıdan kaçımb korun-mamasmdandır.
— Müslimin rivayetinde, idrardan kaçmmamasıdır.
— Ama diğeri, insanlar arasında laf taşıyarak Nemmacılık yap¬mıştır.
— Ondan sonra Resûlüllah eline hurma dalından yaş bir parça al¬dı, iki parça yapdı, ondan sonra bu yaş hurma dalından olan iki par-Çanın her birini bir kabire dikti.
— Ashabı kiram dediler : Ya Resûlüllah! Bunu niçin işledin?
— Resûlüllah (S.A.V) de dedi:
«Bu yaş dallar kurumadıkça, bunlardan kabir azabının hafifleme¬sini umarız.» (Hadîsi; Buhârî, Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [79]
İzahat
Bu hadîsi şerifin buyurulmasında da şu hükümler aydınlanmak¬tadır :
a) Resulü ekrem (S.A.V) efendimiz, iki kahire uğrayor ve o kabir sahihlerinin azarlandığını haber veriyor. Toprak altındaki hâle vâkıf ve muttali olmak, peygamber efendimizin bir mûcisesidir.
Her hanki bir peygamberde görülen böyle mucizeler, Allanın has kulları; âlim, kâmil, arifi billah ve zühdü takva sahibi velî kullarında da, keramet olarak zuhur edib görülebilir.
b) Hadîsi şerifde beyan edilen birinci hüküm; idrar akıdan bir kim¬senin, idrar sıçrantısmdan kaçınmayıb bu büyük günahı vişlemesidir.
Rüzgara karşı, sert bir şeyin direk üzerine veya ayak üstü akıda-rak üzerine idrar sıçratan veya her hanki bir sebeble idrar sıçrantı¬smdan kaçınmayan kimse, hem kabir azabı ile iptila olunur ve hem ves'veseye kapılır.
Muhtelif rivâyetli bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur : «İdrar sıçrantısmdan kaçınınız. Zira kabir azabının umûmu idrar¬dandır.» [80]

c) Kabir azabının ikinci sebebide, iki veya bir çok kimseler ara¬sında laf taşıyarak nemmamcılık yaparak arayı tutuşturmaktır. Bu ah¬lak ve amelde, dünyada insanlar arasında kara kedilik yaparak pek çok kötülükleri işlemek suretiyle düşman kamplar ve bir takım huzursuz¬lara sebeb olur ve ahiretin ilk merkezi kabir azabmada sebeb olan büyük günahlardan birisidir.
d) Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, yaş bir hurma dalını ahb iki parça yapib, birini bir kabre, birinide diğer kabre dikerek, bu yaş dalların yaşlığı devam ettikçe (o kabirlerin üzerinde yeşilliği devam ettikçe) kabir azabının hafiflemesini umduğunu beyan buyurması, çok dikkat edilecek bir ameldir.
Zira pek çok günahlara dalan kişiler, âhirete irtihal edince, yakın¬ları kabirlerinin üstüne yeşerecek bir fidanı dikmelidirler. Allanın rah¬metine vesiyle olur. Çünkü önderimiz efendimiz, bizzat işleyor ve iş¬lediği amelin sebebimde îzah buyuruyor.
Hadîsi şerifin bu son cümlesinde şu mealdaki âyeti kerîmeye işaret vardır:
«Yedi kat gök ve yer ve bunların İçinde bulunanlar (insan, cin me¬lek, hayvan ve bilgiler gibiler) AUâhı teşbih ederler. Hiç bir varlık yok-durki, onu hamd ile teşbih etmesin. Fakat siz onların teşbihini (dillerini bilmediğinizden) anlayamazsınız.» (îsrâ sûresi, 44)
Şârih Aliyyulkârî merhum şu satırları yazıyor :
«Bu hadîsi şerifin hükmüne binâen, kabrin yanında kuranı kerimi okumayı ulema müstehab görmüştür, zira kabrin yanında kur'anı keri¬mi okumak, dikilen ağacın teşbihinden azabı daha fevkal'âda hafifle¬tir...» [81]
Tercümesi:
339 - (6) EbîHureyre (R.A) den mervidlr, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Çok lanet ettiren iki şeyden kaçınınız.»
— Ashabı kiram dediler : Çok lanet ettiren iki şey nedir? ya Resû¬lüllah!
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«insanların yoluna veya onlarm (ağaç altı ve bina dibi gibi) göl¬geleneceği yere, def-i hacet yapan içindir.» (Hadisi, Müslim rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
340 - (7) Ebîkatâde (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Sizin biriniz, suyu içtiği vakit, çanağın içine teneffüs edip solu¬masın. Biriniz helaya geldiği vakit, sağ elini zekerine dokundurmasın ve sağ eliyle taharet yapmasın.» (Hadîsi, Buhârî, ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [82]
İzahat
Râvî Ebî katâde (R.A), Ensan kiramdan Resulü ekrem (S.Â.V) efen¬dimizin suvârî sahabelerinden birisidir. İsmi, Haris bin Rıb'î (R.A) dır. Bâzı ordu şevklerinde, o gönderilen müfrezenin basma emir tâyin edi-lirdiki, müfreze beğliği verilirdi. Bütün muharebelerde hazır bulun¬muştur.
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellemden bzizat yüz yetmiş (170) hadîsi şerif rivayet etmiştir.
Vefatı; Hicretin elli dördün (54) de medîne-i münewerede yetmiş (70) yaşında vuku bulnuıştur. Allah ondan râzî olsun.
Hadîsi şerifde beyan edilen iki hükmü kısa yoldan açıklayalım.
a) Resulü ekrem efendimiz, suyu içen kimsenin, su içtiği çanağın, su bardağının ve su tası gibi su kablarmm içine teneffüs ederek su içil-memesini ve her nefes alışda bardağın içine teneffüs edilmemesini bu¬yuruyor .
Sarihler, sebebini şöyle îzah etmişlerdir :
«Suyu içen kimse, su kabının içine teneffüs ederse,, su kabının için¬de bir teğayyur meydana gelir. Veya suyun soğukluğu gider, bu tak¬dirde de nefesdeki hareret suyun soğukluğunu giderince, o su, susuzluk hararetini tam şekilde kiramaz. Veya su kabının içine teneffüs eden kimsenin ağzından her hanki bir mülewes şeyin düşmesiyle, su ber¬raklığını kaybeder, içilmesinde bir kerihlik meydana gelebilir.
— Binaenaleyh su içen kimse, nefes alıb vererek teneffüs etmek istediği zaman, ağzını su kabından kaldırıb çekmeli ve su kabından dışarıya teneffüs edib ondan sonra içmelidir.»
Beydâvî merhum dediki:

«Suyu, üç nefesle içmek, susuzluğu daha çabuk keser, taam hazmı¬nı daha kuwetli yapar, midede soğuk tehlikesinin tesirini daha az ya¬par ve asabîliği (öfke ve sinirlenmeyi) zaifletîr.»
Tlrmizînin şemailinde şöyledir :
«Resûlüllah (SA.V), suyu içtikleri vakit, su kabından ağzını kal¬dırarak üç teneffüs (nefes alma) ile içerdi.»
Bir haberde de şöyle vârid olduğu yazılmıştır:
«Suyu, hayvanın su İçişi gibi, bir seferde içmeyiniz. Ancak iki ve üç seferde (iki üç nefesle) içiniz.» [83]
Muhtelif rivayetlerde, Resulü ekrem efendimizin çok zaman üç nefesle su içdiği ve bâzı zamanlarda da, iki sefer teneffüs ederek içdiği beyan edilmiştir.,
b) Hadîsi şerifde ikinci olan hüküm ise ;
«Biriniz helâye geldiği vakit, sağ elini zekerine dokundurmasın ve sağ eliyle taharet yapmasın.» cümleleridir.
Sağ eli, daima hayırlı ve iyi şeylerde kullanmak gerektiğinden, in¬sanın ayıb merkezine sağ elini dokundurması ve sağ eliyle pislikleri, yîkayıb taharet yapması, kerih ve kötüdür. Bu kerihliği işlememek için, Resulü ekrem efendimiz, sağ eli zekere dokundurmayı ve sol elde bir mazeret olmadıkça sağ el ile taharet yapmayı nehyetmiştir. Keza kadın larında, sağ elleriyle terelerine dokunarak taharet yapmaları kerâhat-tır. .
Tercümesi:
341 - (8) EMHureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bir kimse abdest alırsa, burun temizliği yapsın = burnunu atsın ve bir kimsede taş ile taharet yapmak isterse, tek yapsın (yani, üç beş ve yedi adet yapsın).»
(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [84]
İzahat
Hadîsi şerifde iki hüküm beyan edilmektedir :
a) Bir Kimse abdest aldjğı zaman, burun temizliğini yaparak alma¬sı tavsiye buyurlumaktadır. Burun temizliğine türkeemizde «atmak» kelimesini söyleyerek «uburun atmak, burnu temizlemek ve burnu sümkürmefc» cümleleriyle ifâde edilmektedir.
Hadîsi şerifdeki, «felyestensir = Burnunu atsın» cümlesinin mas-darı «istinsar»dır.
İstinsar : B,urna suyu istinşak ederek alıb sümkürerek burnu te¬mizlemektir. Veya burnun derinliklerindeki sümüğü! çıkarmak için süm-kürmektir.
İbni Hacer dediki; «istinşak yoluyla sümkürme hükmünü beyan eden emrin zahiri, vucub içindir, lakin vâciblik men edilmiştir. Zira Re-sûlüllah (S.A.V) abdest almıştır ve istinsarı = burun temizliğini işle¬memiştir...»
Sarih Aliyyulkâri merhumda şunları yazıyor :
«Hulâsa-i kelam, bu zatın kelâmından anlaşılmıştırki, Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem-in burun temizliğini mutlak surette terk edib işlememesi veya bazen işleyib bazen burnunu atmesi hâlinin buluna¬rak devamlı olmaması, buradaki emrin müstehablığma delâlet eder.
— Yine denilmiştirki, abdest esnasmda istinşak-ın kendisi vâcib değildir. Binâenaleyh istinşak-ın mahallinde istinşâk-ı tamamlayan is¬tinsar = burnu atmak, nasıl vacib olur?»
Burada Buharî şerifde mezkûr bir hadîsi şerifin mealini naklede¬lim :
«Sizin biriniz, uykusundan uyandımı, üç defa burnunu atsın. Çün¬kü şeytan (uyuyan kimselerin) genizlerinde geceler.»
b) Hadîsi şerifde, «ve bir kimse de taş ile taharet yapmak isterse, tek yapsın.» Duyurulmuştur.
Sarihler taş ile taharet yapmakdaki «tek yapsın» cümlesini ekse¬riya, üç beş ve yedi kelimelerini yazarak beyan etmişlerdir. Çünkü ta-hâretde tam temizlik kanaati bu şekilde hasıl olabilir. Teklik hususu¬na böyle riayet edilebileceği açıklanmıştır.
Hadîsi şerifde belirtildiği üzere, istinca-ki, büyük ve küçük ab-destten sonra necaseti temizlemek, sâde taş ile olur. buna isticmar, denir. Başka hadîsi şeriflerde beyan edildiği üzere, sâde su ile olur. Birde Hem taş ve hem su ile beraber olur. Ancak taş ewel kullanılıb, su sonra kullanılır.
Ewela taşla taharet yapıb, sonra su ile yıkamak, en mükemmel ta¬haret şeklidir.
Taş ve su ile beraber tahareti ilk yapanlar, Medîne-i Müneverede «kuba» halkıdır. Bu müslümanlarm bıu şekildeki istinca taharetine ri¬âyetleri, halıkı zülcelâlm rıza ve sevgisine sebeb oluyor.
Ve Kur'anı Kerimde şu mealdaki âyeti kerîme ile medhu sena et¬miştir :
«Orada (kubada) temizlenmeyi seven bir takım adamlar vardır. Allah (c.c.) da çok temizlenenleri sever.» (Tevbe sûresi, 108)
tmam-ı Şâ'bî (R.A), demiştirki :
«Bu âyeti kerime inzal olunca Peygamber (S.A.V) şöyle buyur¬muştur :
«Ey kubâlılar! Allanın sizi bu kadar medhu sena etmesi, acaba nedendir? diyerek sormuş. Kuba balkıda; Biz hiç birimiz yokturki, mut¬laka su ile İstinca etmesin (muhakkak su ile istinca) yapar, cevabını vermişlerdir.»
Ulemâdan bâzıları, istincada taşla suyu cem etmek müstehabdır, elediler. Bir kavilde de sünnet olduğu beyan edilmiştir.
Fakat fetva ve sahih olan, istincada suyu kullanmak mü'stehab ve fazilettir. Bilhassa zamanımızda sünnet olduğu beyan edilmektedir. Sebebide daha ewel müslümanlar, az yediklerinden koyun ve deve kığları gibi akıtırlar, dolaysiyle maka'tlanmn etrafına pislik bulaşmazdı. Zamanımız adamları ise, çok karışık ve tıka basa yediklerinden, akıtır¬larken de o nisbette pislik sıvı ve çok acaib şekilde çıkar. İşte bu ci-hr.tren sünnetir, denilmiştir.
İzahına çalışdığımız bu hükme delil olarakda, Hz. Ali (R.A) m şu beyanları gösterilmektedir:
«Sizden öncekilerin fışkıları katı olurdu. Sizinkilerse, sıvı Oluyor. Binâenaleyh taşlarla taharetten sonra su ile temizleniniz.»
Tercümesi:
342 - (9) Enes (R.A) denmervîdir, dedi:
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helaya girerdi, ben ve bir genç,su dolu bir kabı ve ucu demirli bir asayı (değnek-i) taşırdık, bu su ile istinca ederdi.»
(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [85]
İzahat
Hemen bir üste taşla taharet yapmayı beyan ederken, taşla bera¬ber suyu istimal etmenin lüzumunuda nakletmiştik. Bu hadis ve haber¬de de beyan edildiği üzere, Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem su ile bizzat taharet yapmışdır.
Netekim Hz. Alşe (R.A) buyurmuşdurki:
«Kadınlarınıza, büyük pislik ve İdrarın eserini su ile yıkamalarım emrediniz. Zira Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem, bunu yapardı.»
Hadîsi şerifde Hz. Enes (R.A) m, bir su kabı taşıdığın ve diğer bir gencinde ucu demirli bir değnek taşıdığını buyurması şayanı dik¬kattir.
îdâve : Deriden yapılmış küçük su tulumu, demektir.
Anaze : Ucu demirli uzun değnek, manasınadır.
Resulü ekrem (S.A.V), gittiği yerlere götürdüğü eşyalarmdandır. Su ile istinca edib abdestini alır ve sahra gibi yerlerde de namaz kılar¬ken o değneği önüne sütre olmak için dikerlerdi. Aynı zamanda*o değ¬nekle, münafıkların ve yahûdîlerin şerlerinden korunurdu. Çünkü on¬lar, Resulü ekrem (S.A.V) efendimizi Öldürmek için daima fırsat kol¬larlardı. Bu değnek, Hulafâyı Râşidin tarafından aynı şekilde önlerinde götürülürdü. Nihayet Abdullah bin Zübeyr (R.A) in öldürülmesine ka¬dar onun elinde kalmıştır.
Resulü ekrem (S.A.V) bu değnekle, zararlı hayvanlardan korunur¬du, bir yere defi hacet için, yeri eşerler üzerine idrar sıçramakdan ko¬runurlardı, lüz/im ettiğinde değneği yere dikib eşyasını ona asarlardı, yorulduğu zaman o değneğe dayanırlardı ve daha pek çok lüzumlu ih¬tiyaçlarında kullanırlardı.
Bu değneğin Resûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, Habeşistan Hükümdarı Necâşînin hediye ettiği rivayet olunmaktadır.
Asa (Değnek) taşımak; peygamberlerin sünneti ve sâlihlerin zîne-tidir. Düşmanlara karşı, bir silahdır. Zaitlerin dayanağıdır. Münafıkla¬rın kaderidir. Allâha kolluklarda yedek takviyedir. Kıbleye sütre için . konmak ve bu kabil takviyelerdendir.
Denilmiştirki; Müminin yanında asa (değnek) olursa, şeytan o kimseden kaçar. Münafık, ve ahlaksız kimse yaltaklık yapıb eğilir. Namaz kıldığında kıblede sütresi olur ve lüzum ettiğinde kendine bir takviye ve kuwet olur. [86]
Hz. Enesin beyan ettiği haberde, kendisi ile bir gencin Resulü ek¬rem efendimizin su kabı ile değneğini taşıdıklarım beyan buyurmak¬tadır.
Bu ifadelerde şu hususlara işaret vardır :
a) Alim, kâmil, sâlih ve fazıl kişiler, kendilerine tabî olub saygıda bulunanlardan bâzılarını hizmetinde kullanmaları caizdir ve böyle kıymetli kişilere hizmet etmek, onlar için bir şerefdir.
b) Abdest almak isteyen kişilere, yardım etmek isteyenlerin ik¬ramda bulunmaları caizdir. Yardıma ihtiyaç gerekirse, yardım istemek¬te caizdir.
c) Kazayı hacetin definde taharet yapmak ve Abdest almak için, bir su kabı tahsis edib taşımak caizdir.
d) Hela bulunmayan yerlerde, insanların görmemeleri için uzak bir yere gidib, kazayı haceti def etmek gerekir.
e) Yukarda sayılan pek çok faydaları olan bir asayı (değnek-i), müminlerin taşımaları ve yanlarında bulundurmaları, caiz ve iyi amel¬lerdendir.
Asa ve değnek hakkında kur'anı kerimde Hz. Musa (aleyhisse-lam) m değneği ile ilgili hüküm, pek çok sûrelerde beyanedilmiştir. Bu cümleden Araf sûresinin 107-126. ayetleri, tâhâ sûresinin 18-22 âyetleri ve şuara sûresinin 63-66 ayetlerini okumayı tavsiye ederiz. [87]

Helanın Âdabı İle İlgili İkinci Fasıl
Tercüjmesi:
343 - (10) Enes (R.A) den mervîdirr dedi:
«Nebi yyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helâye girdiği vakit, yüzüğünü çıkarırdı.»
(Hadîsi, Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî Bu hadîs hasen, sahih ve garibdir, dedi. Ebû Dâvud: Bu hadis, münker, de¬di. Ebû Dâvudun bir rivayetinde, «çıkarır» yerine «kordu» mevcuttur.) [88]
İzahat
Resûlüllah (S.A.V) efendimizin yüzüğünün kaşında; «Mnhamme-dürresûlüllah = Muhammed, Allâhın Resulüdür.» yazılı idi. îşte bu yü¬züğünü helâye girdiği anda, parmağından çıkardığı, beyan buyurulmak
tadır. Resûlüllah-ın yüzüğü, vefatı nebiden sonra Hz. Ebû Bekirin elin¬de, ondan sonra Hz. Ömer'in elinde ve ondan sonra Hz. Osmanın elinde idi. Hz. Osman zamanında «Bîri Eriş» denilen kuyuya düşmüştür.
Şu halde bir kimsenin yüzüğünde, Abdullah, Abdurrahman gibi Allâhm ismi ilâhisi Resulünün Muhammed, Ahmed, Mustafa, Mûsâ, îb rahim ve îsa gibi ismi ve kur'an âyetlerinden yazılı olursa, helâye gi¬receği zaman çıkarmalıdır. Riâyet etmeyib çıkarmazsa, kerâhat işle¬miş olur. Hatta haram olduğum* söyleyenlerde olmuştur. Fakat dışar-da böyle şeyler yazılı olan yüzüğü takınmasında hiçbir mahzuru şer'î yoktur. Yüzüğün.kaşında ayet yazılı olur, onuda parmağının içine çevi¬rerek veya cebine koyarak helâye girerse, caiz olduğuda beyan edil¬miştir. [89]
Keza yüztiğün iç kısmına yazılan isimlerde, Allah (c.c.) ve Pey¬gamber ismi yazılanlarda aynıdır. . .
İlgili Fetva :
Zeydin (bir adamın), satın almış olduğu yüzükte kur'an yazılmış olsa, zeyd o yüzüğü âdeti üzere takınıp helâye (tuvalete) girdiğinde parmağından çıkarınca, sâde takmakla günahkâr olurmu?
EL CEVAP : Olmaz. [90]
Yüzüğün hanki elin parmağına takmanın cihetleri ile dört büyük halîfenin, İmamı Azam, Ebû Yûsuf ve İmamı Muhammed (R.A) gibi büyüklerin yüzüklerinin kaşlarında neler yazılı olduğu, «Mülteka ter¬cümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin 150-151 sahnelerinde mez¬kûrdur.
Yukardaki Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin hayatındaki yüzüğünü takmış ve çıkarışı ile ilgili hükümle fetvadaki hükmün intibakı gibi hükümler, islam hukukunu teşkil eden fıkıh ve fetva kitablarında kanunlar hâlinde yazılıb îzah edilmiştir.
Hal böyle iken, «Fıkıh ki t ablan, fasarya ile doludur.» diyerek ilmi fıkhı ve fukahayı tahkir eden sapık ve hâinler, ne kadar dalâlette oldukları, gayet açık şekilde meydandadır. Keza, «İslam hukukunun ve fıkhın hükümleri, iflas etmiştir.» deyib beşerî hukukları savunanlar¬da, en şenî kötülüklere sâhib olan zâlimlerdir.
Hemen burada, yukarda geçen 200. hadîsi şerifin îzâmni tekrar okumayı tavsiye ederiz.
Tercümesi:
344 - (11) Câbir (R.A) den mervîdir, dedi:
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem kazayı hacet mu-rad ettiği vakit, onu bir ferd dahî göremiyecek şekilde sahraya gider¬di.» (Haberi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
345 - (12) EbîMûsa (R.A) den mervîdir, dedi : . — Bir gün Nebiyyi muhteremle beraber idikr idrar akıtmak istedi, hemen o anda (sahibsiz bir), duvarın dibinde yumuşak bir mekana id¬rarını akıttı. Sonra dedi:
«Sizin biriniz, idrar akıtmak istediği vakit, idrarının sıçramaması için yumuşak bir yer arasın.» (Hadîsi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
346 - (13) Enes (R.A) den mervîdir, dedi:
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem kazayı hacet yap¬mak istediği vakit, yere yaklaşmcaya kadar elbisesini kaldırmazdı.» (Haberi, Tirmizî, Ebû Dâvud ve Dârimî rivayet etmiştir.) [91]
İzahat
Yukarda geçen hadîsi şeriflerle bu haberde beyan edildiği üzere, Taharet, Kazayı hacet ve istinca ânında dahi avret mahallinin açılma mikdarmı ve bu zarûrîyerlerin dışında avret mahallinin açılmaması gerektiği hususlar anlaşılmaktadır.
Hz. Enes, «Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimi¬zin kazâyayi hacet yapmak istediğinde, yere yaklaşıncaya kadar, elbi¬sesini çıkarmazdı.» haberini nakletmekle, kazayı hacetde bulunacak her müslümanın, efendimiz, mürşidimiz ve önderimiz gibi, tuvalette veya sahrada nerede olursa olsun, zarûretsiz olarak yere oturmaya yaklaşıncaya kadar avret yerini açmaması gerektiği beyan edilmiştir.
Tîbî merhumda, «sahrada ve binanın içinde kazayı hacette bu¬lunacak kimse için, avret yerini açmak müsavidir. Zira elbiseyi kal¬dırmakla avret yeri açılır. Bu avret yerini kazayı hacetin {ve zarurî hallerin) dışında açmak, caiz değildir. Binaenaleyh yere yşklaşıncaya kadar elbiseyi kaldınb avret yerini açmayada bir zaruret yoktur.» de¬miştir.
İbni Hacer {R.A) öa dediki:
«Tek başına halvet hâlinde iken, bir sefere mahsus aceleten avret yerini açıb örtünmek {elbise değişme gibi ihtiyaçlarda) ittifakla caiz¬dir.» [92]

ReSûlü ekrem (S.A.V) efendimizin b,u avret mahallini sakınmada bu Kadar hassas davranması ve büyüklerin onun filini açıklayıp beyan etmeleri karşısında, günümüzde müslümanhkdan, doğrulukdan ve tak¬vadan dem vuran pek çtklanm kızlarının, gelinlerinin, karılarının av¬ret yerlerim açıp sokağa çıkmaları çok esef vericidir. Kadının, el, yüz ve bir rivayette topuklarından aşağısı hariç her tarafı avrettir, sakın¬ması ve saklaması lazımdır. Açması, açılması, açtırılması ve açmala¬rına rıza gösterilmesi haramdır. Caiz değildir. Pek büyüK günah ve ve-fcaldir.
Keza top sahalarında ve okul gibi çeşitli yerlerde erkeklerin diz kapaklarından göbeklerine kadar örtünmeleri farz olan yerlerini aç¬maları, açtırmaları ve bu açanlara bakmaları, haramdır. Caiz değildir. İslamla ve müslümanlıkla hiç bağdaşmaz.
Böyle yerlerde avret yerlerini açanlar ve açanlara bakanlar, sâde bu günahla kalmazlar, el şakırdatmalar, bağırmalar çağırmalar, yuh çekmeler, kavga ve dövüşler, namaz vakti gelince camiye cemaata gi-dememsîer ve hatta namazın vaktini geçirib kılmamalar, dükkan, tez-
pah ve okulu bırakmamalar, ana baba ve aile rızasını yikmal ar ve da¬ha halikı zülcelâhn kazabma müstehak olunacak pek çok ayıb, günah, ve hayasızlıkları işlerler.
Utanmak ve ayıblardan kaçınmak îmandandır, îmanı zaif olan ve daima günahlara dalanlar, utanmzlar. Bunlar, Din, devlet, millet, vatan ve aileler için bir baş belası tedavisi çok güç bir hastalığa tutulmuş zavallılardır.
AkH merhum bir şiirinde şöyle demiştir :
Göster Allahım bu millet kurtulur tek mucize, Bir utanmak hissi ver gâib hazînenden bize.
' Avret yerin örtünmesi, zarurî hallerde açılmanın cevaz: mahalleri, zarûretsiz ,hal ve yerlerde açmanın haram ve fenalığı ve utanma ile ilgili geniş malûmat, «tslamda Tesettür ve Haya» adlı eserimizle «Mül-teka tercümesi» isimli eserimizin birinci cildin «Namazın şartlan Babı» ve dördüncü cildin «Elbise geyme» ve «Bakma Faslı» başlıklarının bu¬lundukları yerlerde geçmiştir.
Tercümesi:
347- (14) EbîHureyre (R.A) denmervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Ancak ben sizin için, Annenin evlâdı için olduğu (şefkatin) misâ¬liyim. Helâye defi hacet için geldiğiniz vakit, yönünüzü kıbleye çevir¬meyin ve arkanızı kıbleye dönmeyin.
— Ve Resûlüllah (S.A.V.) Tahareti üç taşla yapmayı emretti, hay¬van pisi ve kemikle istinca etmeyi nehyetti ve adamın taharetini sağ eliyle yapmasını nehyetti.» (Hadîsi, İbni Mâce ve Dârimî rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
548- (15) Aişe (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûliillah jS.A.V) in sağ eli. Temizliği ve taamını yemek içmek için (Temiz ve iyi işleri için) di. Sol eli de helası (heladaki tahareti) ve ezadan olan şeyler içindi.» (Hadîsi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)
Tercümesi :
349 - (16) Yine ondan (Aişe R.A. den} mervîdir, dedi :
Resûliillah (S.A.V) buyurdu :
«Sizin biriniz helâye kazayı hacet yapmaya gittiği vakit, taharet yapmak için üç taşla beraber gitsin. Zira taharet ancak o üç taşla kâfi olur.» (Hadîsi, Aîımecl, Ebû Dâvud, Nesâî ve Dârimî rivayet etmiştir.)
Tercümesi =

350 - (17) İbni Mes'ud (E.A) den mervidir, dedi;
Resûliillah (S.A.V) buyurdu:
«Hayvan tersi ve kemikle taharet etmeyiniz. Zira O (kemik ve hay¬van tersi) sizin cinden olan kardeşlerinizin azığıdır.»
İndîsi, Tirmizİ vo Nesi.: rivayet etmiştir. Ancak Nesâî; «sizin cin¬den olan kardeşlerinizin azığıdır.» cümlesini zikretmemiştir.) [93]
İzahat
Hadîsi şerifdeki; «Revs» kelimesi, at, kısrak, eşek ve katır ismini taşıyan hayvanların tersine söylenmektedir. Binâenaleyh bu cins hay¬vanların tersi ve kemikle istinca yapmanın yasaklığına sebeh olarak, o ters ve kemik-in «sizin cinden olan kardeşlerinizin azığıdır» buyurul-maîcia cinnîlerin, biz müminlerin Kardeşleri oldukları' beyan edilmiş oluyor.
Evet cinnîlerden, müminlerin kardeşleri olanlar vardır. Çünki on-lardanda tizim gibi inanan müminler ve ilahî emirlerle mükellef olan inanmış kişiler vardır.
Bu hakikat kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir : «(Habîbim!.) Hatırlaki, cinnîlerden kalabalık bir gurubu, kur'an dinlemek üzere sana yollamıştık. Nihayet kut'anm huzuruna yardık¬larında; (bir birlerine:) susun, dinleyin, dediler. Sonra (Muhammed A. S. tarafından okunmakda olan kur'an) bitirildiği vakit, (cinnîler pey¬gamber S.A.V. e ve kur'ana inanarak) aynı zamanda (Hem îmana da¬vet ve nemde îman etmiyenleri) korkutmak üzere kavmlerine dönüb gitdiler.
— Şöyle dediler : Ey kavmimiz (Cin taifesi cemaatımız)! Gerçek ten bizler, (Peygamber A.S. tarafından okunan) bir kitab dinledik ki, Musa (A.S.) dan sonra indirilmiş olub önündekileri (diğer semavî ki-tablân) tasdik ediyor. Hakka ve doğru yola erdiriyor.
— Ey kavmimiz! .Allattın dâvetcisinin davetine uyun ve ona îman] ediniz ki, (Rabbiniz) günahlarınızdan bazısını bağışlasın ve sizi elem vctici bir azabdan korusun.» (Ahkaf sûresi, 29-30)
Bu âyeti kerîmelerdeki beyan edilen hükümlerin vakıası, çeşitli ri¬vayet ve beyanla açıklanmaktadır.
Netekim ilerde 375. haberde İbni Mes'ud (R.A) m beyanında gele¬ceği üzere, cinnilerde kalabalık bir topluluk peygamber (S.A.V) efen¬dimize geliyorlar, diyorlardı:'
«Ya Resûlellah! Senin ümmetin, kemik veya (at, eşek ve katır gibi) hayvan tersi veya kömürle istinca edib temizleniyorlar. Halbuki Allâhü teâla onları bize rızık olarak halk etmiştir.
— İşte bunun üzerie Resûlüllh (S.A.V), bunlarla istica yapıb te¬mizlenmeyi nebyetmiştir.»
Şu halde cinnîlerden hakka inananlar vardır. Onlarda müminler gibi, hak teâlâmn emirlerine bağlı ve saygılı bir şekilde kullukla meş-kul olmakdadırlar. Böyle olunca cinnîlerden îman edenler, bizlerin mümin kardeslerimizdirler.
Bu sebeblerden doiayı müminler, t»ir birleriyie karşılaşdiklarmda «Esfselâmü aleyküm veya selâmün aleyküm = selam, sizin üzerinize olsun» diyerek ç.oğıii ifade kullanmakdadirlar. Sünnet olan böyledir. Kemi her namazın sonunda selam verilirken, yine çoğul kullanılarak selam verilir ve selam veren kişiler, sağ ve sol taraflarında bulunan, mümin, melek ve cinnîlerden inananlara niyyet edilerek selam vermek sünnettir. İmamın arkasındaki kişi ise, her iki tarafa selâmda, imam-ı da niyyetine alması sünnettir. Fakat insanların ekserisi, bu niyyetden gafildir.
Tercümesi:
351 - (18) Ruveyfî bin sabit (R.A) den mervîdir dedi:
Resûlüllah (S.A.V) hassetten bana buyurdu :
«Ey Ruveyfî! benden sonra senin hayatın uzasa gerek, Binâenaleyh insanlara haber ver; Muhakkak bir kimse, sakalım düğümlerse, yahut bir kimse boynuna ib bağlayıb sallarsa veya hayvan tersi yahut kemik¬le istinca ederse, elbet muhammed ondan beridir.» (Hadîsi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir. [94]
İzahat
Râvî Ruveyfî bin sabit {R.A), Ensarı kiramdan bir sahâbîyi muhte¬remdir. Mısırda çok bulunduğundan Mısırlılardan sayılmıştır. Hz. Muâ-viye bu zatı, Hicretin kırk altı (46) senesinde Tırablus garba emir tayin etmiştir. «Berka» denilen mahalde vefat etmiştir. Samda vefat ettiğide denilmiştir. Allah ondan râzi olsun.
Hadîsi şerifde şu hususlara işaret edilmiştir.
a) Resûlüllah (S.A.V) efendimiz, Râvî Ruveyfî bin sabit (R.A) a; «Ey Ruveyfî! benden sonra senin hayatın uzasa gerek» buyurmakla, istikbaldaki bir mes'eleden,haber vermiştir. İlâhî ekranda görerek ha¬ber verdiği mes'elenin aynısı görülüyor, Hz. Ruveyfî (R.A), sevgili Pey¬gamberimiz sallallâhü aleyhi vesellemden sonra uzun müddet yaşayor.
İşte hayatın o şekilde görülüşü, peygamber sallallâhü aleyhi ve-sellem efendimizin, mucizelerinden birisi daha tezahür ediyor.
b) Hadisi şerifde, «Muhakkak ki bir kimse, sakalını düğümlerse, elbet muhammed (A.S.) ondan beridir.» cümlesi şu hususlara işaret ediyor:
Şârih Aliyyulkarî merhum şu satırları yazıyor : '
«Ulemânın ekserisi dediki:
«Sakalı düğümlemek, çeşitli ilaç ve âletlerle sakalı düğümleyib kı¬vırcıklar meydana getirmektir. İşte bu hal ve amel, sünnete muhalif-dir. Sünnet olan, sakalı kendi hâline bırakıb olduğu gibi terk edib salı¬vermektir.
— Denildik! : câhiliyet devrinde harb esnasında sakalları, düğüm¬leyib kıvırcıklaştırırlardı. İşte Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem, câhiliyyet devrinde kadınlara benzeyerek işlenen bu ameli terk edib, sakalı kendi hâline salıvermeyi emir buyurmuştur.
— Bir kavilde de, sakalın kıvırcıklar haline getirilmesi, acemlerin âdet ve an'anelerinden bir iş idi. Resulü ekrem efenedimiz, bundan nehyetmiştir. Çünkü o şekildeki amel, Allarım yarattığı şeyi tağyir et¬mektir.
— Diğer bir kavilde de; Arabların âdetlerminden idiki, bir kimsenin bir ailesi olursa, sakalında küçük bir düğüm yapardı. Şayet iki ailesi olursa, iki düğüm yapardı.» [95] .
Sakal hakkında geniş malumat, hemen ilerde gelecektir.
b) İp veya iblik bağlamayı nehyetmek ise, çocukların veya hay¬vanların sırtlarına, alınlarına veya başlarına bir iblik ve boncuk gibi bir şeyler bağlarlar veya takarlarki, göz isabetinden korunmak veya her hanki bir şeyi hatırlamak sağlansın veya pek çok afatlardan ko-runülmuş olsun.
Denildiki; insanlar, hayvanların boyn^ıma iple çan takarlardı. O nehyedilmiştir.
Denildiki : Sakalı düğümlemek ve ip bağlamak da, câhiliyyet eh¬line benzemek olduğundan nehyedilmiştir.
Diğer bir kavilde denildiki : câhiliyyet devri âdetlerinde hayvan¬larının boynuna iple bir şeyler bağlarlardıki, göz isabetini def eder id¬diasın^ alardı.
Rivayet olunmuştum : «Resûlüllah (S.A.V), Allanın kudret ve tak¬dimi hiç bir şeyin red edemiyeceğini anlatmak için, atın boynundaki ipleri kesmeyi emretmiştir.» [96]
İsabeti aynın hak olduğu, bizzat Resulü ekrem saîlallâhü aleyhi vesellem efendimizin mübarek ifâdesinde vârid olmuştur, kısa yoldan izahı «İslâmda Evliya meselesi ve Hârikalar» adlı eserimizde zikredil¬miştir,
Tercümesi:
352 - (19) EbîHureyre (R.A) den meivîdirr dedi:
Resûlallüh (S.A.V) buyurdu :
«Bu kimse, sürme sürünürse, tek yapsın ve eğer bir kimse böyle işlerse, mutlaka güzel yapmıştır. Şayet öyle işlemezse, bu takdirde (dinde) güçlük yoktur, (günah olmaz.)
— Bir kisme, taş ile istinca yapmak isterse, tek yapsın (üç, beş ve¬ya yedi yapsın.)Eğer bir şahıs böyle işlerse, elbet güzel yapmıştır. Şa¬yet işlemezse, bu takdirde (dinde) güçlük yoktur.
— Bir kimse, yemek yer ve dişinin araşma sıkışan olursa, çıkarıb atsın ve eğer dili ile çıkarırsa, yutsun. Kim böyle işlerse, iyi yapmış olur. Kimde işlemezse, (dinde) güçlük yoktur.
— Bir kimse, helâye kazayı hacete gelirse, avret yerini örtsün. Bir kimse de, örtünüb saklanacak hiç jbir şey bulamaz ancak kumdan bir yığının toplu olduğuna rastlarsa, hemen o kumun arkasına saklansın. Zira şeytan, Adem oğlunun mak'adı ile oynar. Kim böyle işlerse, mut¬laka güzel yapmıştır ve kim işlemezse, (dinde) güçlük yoktur.» (Hadîsi, EM Dâvud, İlmi Mâce ve Dârimî rivayet etmiştir.) [97]
İzahat
Hadîsi şerifin iki cümlesinde beyan edilen sürme sürünme ile taşla taharet yapmada tek yapmanın sebebi hikmeti, «Allâhü teâlâmn tek olub, tek olanı sever» hükmüne binâendir. Aynı zamanda cenâhu hak¬kın ahlakı ile ahi aklanmak vardır.
Sürme sürünmek, Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efeı dimizin sünnetidir ve sürmeyi gözlere sürerken, her göze en'za üçt defa sürmek, sünnete en uygun olanıdır.
Yemek yedikten sonra dişler arasında kalan taam parçalarını, müı kin olursa çıkarıb atmak gerektiği, şayet dil ile kolayca çıkarılırsa, yi tulabileceği beyan buy,urulmuştur.
Bu hadîsi şerifin hükümleri, işlenebilirse, çok güzel olduğu, şâyf çeşitli sebeb ve zorluklardan dolayı işlenemzse, bir günah ve veb; olmadığı, her cümlenin sonunda buyurulmuştur.
Böyle buyurulmasmdaki hikmet ve sebeb, dînimizin kolaylık dîı olub, zorluk dîni olmadığını beyan etmek içindir.
Tercümesi:

353 - (20) Abdullah bin Muğaîfel (R.A) den mervîdir, dedi :
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Sizin biriniz banyo (hamam) yapdığı yere idrarını akıtmasın, soı ra orada gusl eder veya abdest alır. Zira vesvesenin umûmu bundaı dır.»
(Hadîsi, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiştir. Ancak Ti mizî ve Nesâî : «Sonra orada gusl eder veya abdest alır» cümlesi] zikretmediler.) [98]
İzahat
Râvi Abdullah bin Muğaffel (R.A), Eb Abdurrahman künyesinde m zeni kabilesine mensub bir sahâbîdir. Bîaturrızvanda ağacın altmc hîat eden sahabedendir. Medine-i münewerede sakin olmuştur. Som oradan Basraya nakli mekan etmiştir. Basraya Hz. Ömer tarafında gönderilen on kişinin birisi ve en fakihleri idi. Basrada, insanlara fıkı ilmini ve ahkamını öğretirdi.
Hasanı Basrî (R.A) gibi pek çok kimseler, bu zatdan hadis rivayet edib ilmi fıkhı tâlim etmişlerdir. Bu sahabe hakkında pek çok kimseler, medhu senada bulunmuşlardır.
Bu cümleden olarak Hasam Basrî (R.A) demiştirki* «Ömer (R.A) in Basraya gönderdiği on kişinin eri fakihi (din ve şeriat ilmini, islam hukukunu iyi bilen) bu zat idi ve Basraya bu zat¬dan daha şerefli bir kişi teşrif etmemiştir.»
Vefatı, Hicretin, 57 veya 60 veya 61. senesinde Basrada vuku bul¬muştur. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerifde Resulü ekrem sallallâhü aleyhi veseîlem efendimiz, banyo yapılan bir yere (hamam ve gusul haneye) idrar akıdılmaması-nı buyuruyor: sebebinide, banyo yapılan yere idrar' akidılırsa, ves've-senin umûmu ondan olduğunu beyan ediyor.
Öyle ise, hamam ve gusul hanede ve banyo yapılan her hanki bir yerde küçük abdest bozmakdan kaçınmak lazımdır. Vesvesenin umû¬mu ondan olduğu gibi, cin ve şeytanın her hanki bir zararmada sebeb olabilir. Çünkü mülewes yerlerde cinnîlerin şerlileri ve iblis bulunur. Böyle pisliklerin olduğu yerde idkkatlı olmak lâzımdır. Aynı zamanda insanın beden ve elbisesine idrar sıçrantısıda isabet edebilir.
Hamam ve banyoya idrar akıtmak iyi olmayıb çeşitli zarar ve kötülüklere sebeb olduğu gibi, idrarın daha büyük ve pisi olan büyük abdesti (kazayı haceti) def etmek, daha kötü ve daha günahdir. Ves¬veseden başka daha pek çok ve eşed zararlara sebeb olabilir.
Şu halde müslüman, beden ve ruh temizliği merkezi olan banyoya küçük atdestini yapmaz ve yapmamlidır. Küçük abdestini yapmayan bir kişi, büyük abdestini hiç yapmaz ve yapmamalıdır.
Bu izahım yapmaya çalışdığımız hadîsi şerifden anlaşılan diğer bir hususda, büyük ve küçük aödestin bozulduğu tuvâletde gusul yap¬mamak lâzımdır. Şayet çeşidli nedenlerle helâde gusul yapılırsa, her hanki bir zarar ve ves'vese gelebilir.
Netekim hayatımızda ves'vese hastalığına tutulub, saatlerce ab¬destini alıb bitirerniyen, elbisesine bir su sıçrayınca hemen her tarafını yıkamaya kalkan, yola çıkdığı zaman ileri geri gidiS gelerek yoluna doğru gidemiyen ve bunlara benzer ves'vese ve vehimlere kapılanlara rast gelmişizdir. .Bu hallerin ne zaman ve nasıl olduğunu sorduğumuz¬da, «falan zaman tuvâletde gusul yapdıkdan sonra bende bu hal görül¬meye başladı» diyenler olmuştur.
Hulasa-i kelam, gusul yapılacak mekanın necis olmamasına, hela¬da olmayıb mesture yerlerde yapılmasına dikkat edib, gusul yapılan yerlere idrar akıtmakdan kaçınmak lâzımdır.
Banyoların içine asrî tuvalet yaparak, orada defi hacette bulunmak-da yasaklanan ve kötü olan amellerdendir.
Tercümesi:
354 - (21) Abdullah bin sercis (R.A) mervîdlr, dedi: Resûlüllah (5.A.V) buyurdu:
«Sizin biriniz her hanki bir deiiğe (zarar verici bir hayvan çıka¬bileceğinden) idrar akıtmasın.» (Hadîsi, Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiştir.) [99]
İzahat
Râvî Abdullah bin sercis (R.A), beni mahzun veya müzem kabile¬sine mensub bir sahabedir. Medînei münewerede sakin olmuş, sonra Basraya nakli mekan edib orada ikâmet etmiştir.
Resûlüilah (S.A.V) den onyedi (17) hadisi şerif rivayet etmiştir. Vefatı hakkında bir malumat bulunamamıştır. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerifde beyan edildiği üzere, yerde ve duvarda olan her han¬ki bir deliğe akıtmamak gerektiği emir buyurulmaktadır.
Bu hadîsi şerifin şerhlerinde şu hükümler yazılmıştır :
«Her hanki bir deliğe akıtmakdan kaçınmanın sebebi, çok zaman Öyle delikde yılan, çiğen, cinnîlerden bir varlık ve başka zarar ve eza verecek her hanki bir canlının olabileceği veya o idrardan müteezzî oîub helak olacak küçüK canlılarda olabilir.
— Bu delik ve çukurlardan kazayı hacet için (Hela olarak) kazıl¬mış delik ve çukurlar müstesnadır. Hela çukurlarına akıtılmasmda hiç bir sakınca yoktur.»
Tîbî merhum dediki:
«Muhâkkakki her delik, eza verici ve zehirli hayvanların buluna¬bileceği yerdir. Binâenaleyh henüz deliğe idrar girib o hayvana dokun¬madan hemen çıkıb idrar akıdan kimseye bir zarar yapabilir.»
Denümiştirki : «idrar akıtılan delikde, cinnîden bir varlık oîub akı-dana bir kötülüğünden korkulur.»
Bir hâdisede naklolunduğuna göre ;
«Hazrec kabilesinden saad bin ubbâde (R.A) ı, cinnîler öldürmüş¬tür. Zira Saad bin ubbâde (R.A), yerdeki bir deliğe idrarını akıtmıştır.
— Fıkıh kitablarmda rivayet olunduğuna göre; delikden ş,u söz işitilmiştir:
«Biz, hazret kabilesinin efendisi saad bin ubbâdeyi öldürdük. Ona bir ok attık ki, hiç şaşmadı doğru kalbinden vurduk.» [100]
Naklettiğimiz bu hâdise ve hükümler gereğince, hadîsi nebevide yasaklanan, yerde ve duvarda bulunan her hanki bir deliğe akitmak-dan kaçınılması lâzımdır. Şayet dikkat etmeyib her hanki bir deliğe idrar akıdan olursa, ken¬disine bir zarar isabet ettiğinde başkalarını kötülemeye gitmemelidir. Bütün kötülük kendindendir. Binâenaleyh kendini levm edib kötüle-melidir.
Tercümesi:
355 - (22) Muaz {R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (SAM) buyurdu:
«iânet edilen üç yerden kaçınınız (o üç mahel) : su menbâlarma (pınar, ırmak ve göl gibilere), yolun ortasına ve gölgeye akıtmaktır.» (Hadîsi, Ebû Dâvud ve ibni Mâce rivayet etmiştir.) [101]
İzahat
Hadîsi şerifde, insanların ve diğer varlıkların lanet ve bedduasını gerektiren üç adet kötü amelden kaçınmayı tavsiye etmektedir. Aynı zamanda o üç mahallin isimleri, teker teker zikredilmiştir. Bizde bir kaç cümle ile açıklamaya çalışalım.
a) «Su menbâlanna (Pınar, ırmak ve göl gibilere), akıtmak laneti gerektirdiğinden kaçınınız,» buyurulmuştur.
Suyun menbâlanna akıdıldığmda, o sudan abdest alacak, içecek, gusledecek, yemek pişirecek ve çamaşır yıkayacak kimselerin,, bu gü¬zel amellerine engel olacağından, bu sudan faycla'anmruyati vo pislik¬lerin kokusundan rahatsız olan her insan, o akıdan kimseye iânet eder.
b) «yolun ortasına (veya yol üzerine) akitmakda lânetlenmeyi ge¬rektirdiğinden, oraya akitmakdanda kaçınınız.» buyurulmuştur.
Yolun ortası veya yolun üzerine hatta yolun hemen kenarına bü¬yük abdestini yapan kimse, yoldan gidenlerin ayaklarına bulaşacağın¬dan veya her hanki bir vasıta ve emsalinin teker ve ayağına, bulaşıb in-
sanların üstüne sıçrayacağından ve o pisliklerin kokusundan orada: geçenlerin ezalanıb rahatsız olacağından, yol üzerine kazayı hacet yaj makdan kaçınmak lâzımdır.
Hatta yol üzerinde defi hacet yapan kimsenin üzerine yolcuları] uğrayıb avret yerini göreceklerinden, yolun üzerine ve hemen yol kene rina defi hacette bulunmak çok kötü bir ameldir ve insanların lanetin gerektirir. İşte bu gibi kötü hallerin görülmemesi ve insanların beddu alarmı almamak için, yol üzerine ve yolun hemen kenarına defi hc cette bulunmakdan bazer etmek gerekir. Peygamber efendimizin tavsi yesine sarılmanın yolunda, böyle olmaktır.
c) «Gölgeye akıtmak da laneti gerektirir.»
Ağaç, ev, duvar, taş ve ot gibi şeylerin gölgesine akıtmakdan d< kaçınmak peygamber sallallâhü aleyhi vesellern efendimizin tavsiye sine tabî olmanın ve gerçek ürnmetliğin icabıdır.
Zira her gölgeye insanlar, vanb oturmak ve istirahat etmek ihti yacmdadırlar. Binaenaleyh insanların faydalanacağı gölgeye varıl pislemek, bir ezadır. Eza ise, hiç bir surette ve hiç bir kimseye yapma] caiz değildir.
Şayet insanların menfeatlanacağı bir gölgeye akıdıb pisleyen olur sar oraya varan bütün insanların lanetini kazanır.
İşte bu sebebden dolayı, Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellerr efendimiz, böyle lânetlenmeyi gerektiren gölgelere pislemekten kaçı nıl'masını emir buyurmuştur.
Tercümesi:
356 - (23) EbûSaid (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«İki adam avret yerlerini açıp konuşduklan halde helada defi ha¬cette bulunurlarsa, elbet Allânü teâla onların bu hâline gazab eder.» (Hadîsi, Ahmed, Ebû Dâvud ve İbni Mâce rivayet etmiştir.} [102]
İzahat

Râvî Ebû Saîd (R.A), hakkında bir nebze malumat, birinci cildde geçmiştir.
Hadîsi şerifde beyan edilen hüküm, çok ve çok dikkat edib düşü¬nülmeyi gerektiren hususları muhtevidir.
Kırda, bağda, bahçede, evde ve emsali yerlerde iki kişi tuvalete gi¬rer veya defi hacete otururlar iken veya oturdukdan sonra avret yer¬lerini açıp bir birlerinin avret yerlerini görürler ve defi hacet ânında konuşurlarsa, o kimselere, Allâhü teâla gazab edeceği beyan edilmek¬tedir. Bu hadîsi, şeriflerde şu hal ve amellere işaret vardır :
a) Müslümanların, helada veya başka yerlerde defi hacet esna¬sında başkalarına avret yerlerini göstermemeleri lâzımdır. Çünkü ilâhî gazabı mûcibdir.
Ancak kendi elleri çolak olur veya bir arızadan dolayı elleri ile bir şeye dokunamaz ve taharet yapamaz halde olanlar, zarurete binâen kendi yakınlarından, kocası ve karısı veya cariyesi, istinca yapdırmak için bakıb taharet yapdırabilir. Kadınlar, kadınların avret mahallerini temizlemleride bu minval üzeredir.
Hulasa-i kelam, dokturiuk, ebelik, ameliyat, kırık sarma ve bunla¬rın gibi zarurî haller müstesna, yapancı kimselerden avret mahallini sakınmak ve başkalarını avret yerlerine bakmakdan kaçınmak lâzım¬dır. Aksi takdirde cenâbu hakkın gazabı ilâhîsine müstehak olunur.
b) Hadîsi şerifde diğer bir hükümde şöyledir : «Helada defi ha¬cet yaparken konuşan kimseye, Allahü teâla gazab eder.»
Helâde defi hacette bulunan kimseler, konuşmadan ve bir sual so¬rana öksürme gibi hallerle cevab verib sözle ny-ikâbelede bulunmak-dan kaçınmaları lâzımdır. Hal böyle iken helaye girib konuşanlar, helânm duvar ve kapıları¬na yazılar yazıb meşkul olanlar, ilâhi gazaba müstehak olan âdî insan¬lardır. Helada fazla oturmanın, basur hastalığına sebeb olduğu fıkıh ve ahlak kitablarında yazılmıştır.
Tercümesi:
357- (24) Zeyd bin Erkam (R.A) den mervîdir, dedi: «Şüphesiz şu kenif pisliğin biriktiği yer olan (hela, yüz numara, tu¬valet, cin ve şeytanların) hazır bekledikleri yerdir.
— Binâenaleyh sizin biriniz, helâyc geldiği vakit; Eûzü billahi mi-nelhubusi velhabâisi = Cin ve şeytanların şerrinden Allâha sığınırım, desin.» (Hadîsi, Ebû Dâvud ve ibni Mâce rivayet etmiştir.) [103]
İzahat
Râvî Zeyd bin Erkam (R.A), Ensarı kiramdan medîne-i münewere-li bir sahabedir. Künyesi, Ebû Amr dir. Bir kavilde de, Ebû Âmirdir. Ye¬tim iken Abdullah bin Revana (R.A) hazretlerinin evinde onun terbiye¬sinde yetişmiştir. Abdullah bin Revana (R.A) ile beraber «Mûte» Mu¬harebesine iştirak etmiştir.
Hz. Zeyd bin Erkam, Hz. Ali (R.A)m ashab ve askerlerindendir. Sıffîyn muharebesinde beraber bulunmuş ve küfede sakin olmuştur.
Yaş itibarı ile küçük olduğundan «uhud» muharebesinde hazır bu-* lunamamıştır, Ondan sonraki muhâreblerln on yedi (17) sinde Re¬sulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizle beraber bulunmuş-tuc.
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden yetmiş (70) hadis rivayet etmiştir.
Râvî Zeyd bin Erkam (R.A), öyle bir zatı muhteremdirki, Hz. Hü-seyn (R.A) m mübarek başı bir leğen içinde ubeydullah bin Ziyad isim¬li zâlimin önüne konduğunda elinde bulunan bir değnek ile o ahlaksız kimse, mezkûr mübarek başa dürtmeğe başladığında : Hz. Zeyd bin Er¬kanı (R.A);
«Değneğini çek, vallahilazîm senin değnek dürtdüğün yerlerden Resûlüllâh sallallâhü aleyhi vesellem-in mübarek dudaklarım dokun-durub öpdüğiifnü gönnüşümdtir.» diyerek ağlamıştır.
B.u zatın sözüne karşı, zâlimin cevabı ve daha başka hayatı ile ilgili haberler, siyer kitablarında mezkûrdur. [104]
Vefatı, Hicretin altmış sekiz veya yetmiş sekiz târihinde seksenbeş (85) yaşında küfede vuku bulmuştur. Allah ondan razî olsun.
Hadîsi şerifde, helâye veya her hanki bir yere kazayı hacet için gelindiğinde, orada avret yerin açık olması ve cenabu hakkın zikrinin
yapılmaması olan bir durum olduğundan, cin ve şeytanlarında hazır olmasıyle her hanki bir zarar ve tehlikeden korunmak için, mezkur duayı okuyarak helaya girmek gerektiği beyan buyurulmuştur.
Her müslüman, bu uyarıcı mühim tavsiyeye dikkat edib, helâye gireceği zaman, bu duayı mutlaka okumalıdır. Şayet duayı okumadan girer ve hlâda bir kötülükle karşılaşırsa, kendini itham etmelidir.
Arabcada bir ibarede şöyle beyan edilmiştir :
«Elcezâü, min cinsil amel = ceza, amelin cinsindendir.»
Tercümesi:
358 - (25) Ali (R.A) den mervîdir,dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Âdem oğlunun avret yerleri ile cinnîlerin gözleri arasında perde, onlardan (Adem oğullarından) birisi helâye girdiği vakit; «Bismillah» demesidir.»
(Had'si, Tirmizî rivayet etmiştir ve Tirmizî dedi : Bu hadis, garib-dır ve isnadı kavi değildir.)
(Not : Bu hadîsi şerif deki hüküm ile yukardaki hadîsi şerifin hük¬münü cem etmek, sünnet yoludur. Binâenaleyh helâye girecek kimse, «Bismillahi, AHâhiimme innî Eûzü bike minelhubusi velhabâisi veya Bismillahi, Eûzü billahi minelhubusi velhabâisi» duasını okumalıdır.)
Tercümesi:
359 - (26) Âişe (R.A) den mervîdir, dedi :
Nebiyyl muhterem sallallâhü aleyhi vesellem heladan çıkdığı va¬kit derdi: «Ğufrâneke — senin afvine sığınırım.»
(Hadisi, Tirmizî, İbni Mâce ve Dârimî rivayet etmiştir.) [105]
İzahat
Hz. Âişe (R.A) in beyan etiği bu haberde de, Resulü ekrem sallal¬lâhü aleyhi vesellem efendimizin helâden çıkdığı vakit, afvi ilâhiyeye sığınarak dua yapdığı beyan buyurulmuştur. Resûlüllah sallallâhü aley¬hi vesellem efendimizin böyle duada bulunmasının sebebi, şöyle îzah edilmiştir:
h) Beşerîn kuwet ve gayreti, yemiş ve içmiş olduğu nimetlerin bedene faydalanmasını yaratan ve bedenden dışarıya çıkması gereken¬lerini yaratıtğı ifrazat yollarından çıkaran ve vücuda rahatlığı veren kudret ve alamei sahibi Alâhü tealaya şükretmek için, bu duada bu¬lunmuştur.
Kazayı haceti rahatlıkla def edib rahata erişmek, elbetde en bü¬yük ve sıkıntılı nimete nail oîmakdır. Çünki ilâhi san'atın tecellîsi olan, bağarsak ve idrar yollan gibi hazım ve îfrazat yollan arızalanıb bir en¬gel olmadan rahata kavuşmak, şükredil) halıkı zülcelâla sığınılacak bir nimettir.
İşte saymakla bitmeyecek kadar ifrazat nimetini lütfeden mevlayı müteala, sevgili peygamber efendimiz, «Ğufrâneke — senin, afvi mağ¬firetine sığınırım» diyerek dua ve niyazda bulunuyor.
Diğer bir rivayet de, Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem heladan çıkdığmda şu duayı okumuştur :
«El hamdüliHâhİ ellezî ezhebe annî el ezâ ve âfânî - Hamdü sena o Allâha mahsusdurki, benden ezayı giderdi ve bana afiyet verdi.» Daha başka rivayetlerde, vârid olmuştur.
Tercümesi:
360- (27) EbîHureyre(R.A) den mervîdir, dedi: «Nebİyyi Muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helâye geldiği va¬kit, bende içinde su dolu hir bakır veya taşdan tesri ile deriden yapıl-
mış küçük bir çanakla gelirdim. Resûlüllah (SAV) istinca eder sonra elini yer üzerine meshederdi. Sonra başka bir çanakla gelirdim onum» da abdest alırdı.»

(Haberi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir. Dârimî ve Nesâî de bu mân* da rivayet etmişlerdir.)
(Not: Haberde, Resulü ekrem efendimizin, ewela bir su kabındaki su ile abdest alması, taharet yapılan su kabı ve orada kalan su ile taharet caiz olmaz manasına olmayib, belki taharet yapılan kabdaki suyun az kalıb, abdest almaya yetmiyeceğinden, diğer kabdaki su iip abdest aldığı, beyan edilmiştir.)
Tercümesi:
361 - (28) Hakimdin Süfyan(R.A) den mervîdir, dedi: «Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem bevl edib akıttığı vakit, taharet edib fercine su serperdi.»
(Haberi, Ebû Dâvud ve Nesâî rivyet etmiştir.) [106]
İzahat
Râvî Hakîm bin süfyan (R.A) sekafı kabilesine mensub bir sahabe¬dir. Kendisinden süfyâni sevrî gibi pek çok zevat hadis rivayet edib öğrenmiştir. [107]

Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin idrarını akitdik-dan sonra taharet edib fercine su serpmesi; az bir su serperek eteğini, veya donunu veya gömleğini ıladırdıki, abdest aldıkdan sonra ete¬ğinde bir ıslaklık hissi, acaba bir idrar damlası falanını vesvesesini giderme yolunu ümmete tâlim etmek içindir.
İbni melek merhum gibi âlimlerde, aynı hüküm ve beyanları yaz¬mışlardır.
Tercümesi:
362 - (29) Ümeyme binti Rukayka (R.A) den mervidir, dedi :
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem için karyolasının altında uzun hurma ağacından yapılmış Wr kab (tas, tabak) bulunur du, geceleyin o kaba idrar akidirdı.» (Haberi, Ebû Dâvud ve Nesâi rivayet etmiştir.) [108]
İzahat
Râvî Ümeyme binti Rukayka f R.A) ,peyğamber sallallâhü aleyhi ve¬sellem efendimizin annesi tarafından teyzesi olub, mekke-i mükerre-meden medîne-i

münewereye hicret eden kadın sahabelerdendir.
Uzun müddet yaşayan kadın sahabelerden olmakla, Hz. Hasan (R.A) m hilâfeti zamanında bulunmuş, onun hilâfetinden sonra Samı şerif hâkimi tarafından Şama nakli mekan edilmiş ve orada kendisine tahsis edilen bir evde ikâmet etmiştir. [109]
Hz. Ümeyme (R.A) in validesi «Rukayka» hanim efendi ise, pey¬gamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin küçüklüğü zamanında rüyayı görüb Abd^muttalibin efendimizle istiska = yağmur duasına çıkmasına sebeb olan kadındır. O duanın semeresi gönülünce, bu ha¬nım efendinin söylediği 113un kasidesi siyer kirablarmda mezkûr dür. Allah hepsinden razî olsun.
Yukarda fiLi Resulü beyan eden haberde şu hususlara işaret var¬dır :
a) Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz bir karyola ve emsaline yattığına göre, ümmetinden her hanki bir kimseninde kar yoi-a, dîvan ve emsallarma yattığında zühdü takvasına halel gelmez ve böyle yerlerde yatanlar, ayıblanamaz. Zira Önderimiz ve mürşidimi¬zin yapdığı şeyi işlemek en iyi ve en güzel ameldir.
Fakat Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vestellem efendimiz, sâde hasır üzerine oturub yattiklarıda çok olmuştur. Bu sünnetini işlemek de en güzel sünnetlerden olduğu unutulmamalıdır.
b) Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, gecele¬yin idrarını akıtması için karyola ve sedirin altına ağaçdan yapılmış bir kabı bulundurmasıda, ümmeti için bir numunedir. Ve dînin, kolay¬lık hükümlerinden birisidir.
O idrar akıdacağı kabın bulundurunmasmdaki sebeb, nefsine zor¬luk ve meşekkati yüklenmeyib acımak, ümmetine böyle amel etmenin cevazını bildirmek ve geceleyin tuvalete gitmekaen korkanlara kolay-
lık olması için bu ameli işlemiş olduğu beyan edilmektedir. Aynı za¬manda uykudan uyanan kimselerin, tuvalete girerken Allaha sığınma duasmida gaflet edebilecekleride zikredilmiştir.
Birde helalar, daima cin ve şeytanların bulundukları ve buluna¬bilecekleri yerlerdir. Geceleyin ise, oralarda daha çok bulunabile¬ceklerinden, her hanki bir zarar ve serlerine uğramamak için, sediri¬nin altına koyduğu lazımlığa idrarını def ediyor.
Yatak odasında bulundurulan lâzımlık kabr boş olub necaset için¬de vâr iken odanın içinde bulundurulmaması lâzımdır. Hatta yatak odasında idrar akıtmak için bir çukur ve leğen gibi şeylerin bulunması hâlinde onların içinde idrarın durması ve o idrarla oda da dururken yatmak doğru değildir. Her hanki bir kötülük olabilir. Bu takdirde öyle pisliklerin odada bulundurulmasından son derece kaçınılması lâzımdır. Zira böyle odalara rahmet melekleri girmez, cin ve şeytanların uğrak merkezi olur.
Bir hadîsi nebevide şöyle Duyurulmuştur :
«Bir tasm (keza tabak ve kabın) içinde idrar var iken, odada bıra¬kılmasın. Zıa melekler bir edada, içinde idrar olan bir kab var iken o odaya kat'iyyen girmez (ler). Ve hamam yapıb yıkandığı yere asla idrarını akıtma.» (Akkirmanî, 51)
c) Beyan edilen haberde, Resulü ekrem efendimizin geceleyin idrarını akıtma ihtiyacını duyduğu belirtilmektedir. Büyük abdest zik-rediîmemiştir.
Şu halde müminlerde de, geceleyin idrar akıtma ihtiyacı görülür¬se, hem böyle bir lâzımlığa odasında akıdabilirler ve nemde «bende geceleyin idrar akıtmak ihtiyacı oluyor» diyerek telâşa düşmemeleri veya hastalık gibi bir hâlin olduğu vehmine kapilmamalan. lâzımdır.
d) Tuvalet ve helaları dışarda olan müslümanlar için sevgili pey-ğamter efendimizin bu amelini işlemleri çok yerinde bir sünnettir. Zira p&celeyitı içeiisi sıcak veya ılık olur. Yatakdan kalkıldığında terli olu¬nabilir ve yatak elbisesiyle dışarıya çıkmakla üşüyüb hastalığa tutul¬ma hâli olabilir. Aynı zamanda dişardaki tuvâleîde, cin, şeytan ve in¬sanların zararlarına mâruz kalınabilir. Çünkü, «Su uyur, düşman uyu¬maz» denilmiştir.
Fakat helalar, ekseri yeni yapılan evlerde olduğu gibi, evlerin dâ¬hilinde olursa, yukaida sayılan tehlikelerin bir çoğu olamayabileceğin-den, helalara çıkıb akıtmakta beis yoktur. Yinede geceleyin helaya çık-makdan korkanlar, yatak odalarına veya münasib bir odaya idrarını akıdacakları lâzımlık kablarmı, korlar, lüzum ettiğinde akıdırlar.
Tercümesi:
363 - (30) Ömer (R.A) den mervîdir, dedi:
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem ben ayakda akidıı olduğum halde beni gördü, hemen buyurdu :
«Ey Ömer! Ayakda akıtma»
— Ondan sonra bir daha ayakda akıtmadım.» (Hadîsi, Tırmizî ve ibni mâce rivayet etmiştir. Şeyh imamı muh yissünne rahimehüllah : Mutlaka şahindir, dedi;) [110]
İzahat
Resulü ekrem (S.A.V) efendimiz, ayakda idrarını akıdan Hazret Ömeri görünce, «Ey Ömer! Ayakda akıtma.» buyuruyor.
Ayakda idrar akıtmayı nehyetmenin sebebleri şöyle sıralanmıştır :
a) Ayakda idrar akidirken, insanlar, o kimsenin avret yerini gö rebilirler. Avret yerin açılıp başkalarının görmemeleri için, ayakda id rarın akıdılması yasaklanmıştır.
b) Bir de ayakda idrarını akıdan kimse, rüzgarın esmesinden, ye¬rin sert olmasından ve belki kendisinin her hanki bir dikkatsizliğinden idrarın gerisin geri dönüb üzerine sıçramasından emin olamaz. Akıl dığı idrarı ile üstünü necisleyebilir.
Bu sebebler gibi zarar ve fenalıklardan dolayı ayak üstü idrar akıt mak yasaklanmıştır. Fıkıh kitablarında da, «mazeretsiz'ayakda idrai akıtmak, kerahaî» denilmiştir. Fakat bu kerâhatlık hakkında ihtilal edilmiştir. Bâzı fakihler, kerâhatı tenzihiye, demişlerdir. Diğer bâzıları-da, kerâhatı tahrîmiye olduğunu beyan etmişlerdir.
İbni Mes'ud (R.A) da demiştirki:
«Ayak üzeri idrar akıtmak, cefâ ve ezadandır.» [111]
Yâni, mazeretsiz ayak üzeri dikilerek idrar akıtmak, dîne ve edebe aykırı bir davranış olmakla, başkalarından avret mahallini sakınmak sıkıntısı ile, insanların lanet ve kötülemesine mâruz kalmak ve idrarın sıçrantısı gibi ezalar olacağından eza ve cefadır.
Binâenaleyh imkan dâhilinde ayak üstü dikilerek idrar akıtmak¬tan kaçınmak lâzımdır.
Tercümesi -,
364 - (3?) Huzeyfe (R.A) den mervîdir, dedi: «Nebiyyi muhterem sallâllâhii aleyhi vesellem bîr kavmin çöplüğü¬ne (küllük veya mezbeleliğine) geldi, ayakda idrarım akıttı.»
(Haberi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Denildiki: Resûlüllahm burada ayakda akıdışı, mazeretten içindir.) [112]
İzahat
Bir üstde geçen hadîsi şerifde, Resulü ekrem salîallâhü aleyhi ve¬sellem efendimiz, Hz. Ömeri ayakda idrarı akıtmakdan nem/ediyor. Bu haberde ise, kendisinin bir çöplüğe, küllüğe ve bunlara benzer bir mez¬beleliğe ayakda akıttığı naklediliyor. Haberin naklinden sonra Resû-lüllati (S.A.V) in idrarını ayakda akıtması, bir zaruretten için olduğu beyan ediliyor.
Bu zaruret ve mazeret, Allâhü âlem ya Resulü ekrem salîallâhü aleyhi vesellem idrarım akıdacak başka bir yer bulamadı veya bede¬ninin ve ayağının her hangi bir yerinde pturub akıtmasına manî bir hal olduğu için oraya oturmadan ayakda idrarını akıtmıştır. O süpüntü olan yer cok pislik halinde olub oturulamadığı gibi, yüksek ve yokuş bir şekilde olabilir. Bu takdirdede oturarak akıtmak, çok güçdür.
Her ne şekil ve surette olursa olsun, zarurî hal ve mekanlarda İd¬rarı oturarak aktımanın cevazı beyan edilmiş oluyor.
tmam-ı Gazali merhumun ihyasında şöyle nakledilmiştir :
«Kırk (40) kadar tabib (doktor) icma edib karara varmışlardirki; elbette ayakta çamur haldeki bir mezbeleliğe idrar akıtmak, yermiş türlü derde devadır.»
Resulü ekrem efendimizin, mezbelelik yere ayakda akıtmasındaki hikmetlerinden biriside, bu cümlelerde mündemicdir.
Yukardaki naklettiğimiz hükümler, çeşitli zaruret ve mezâretlere binâendir. Yoksa mâzertin dışında efendimiz ve önderimiz, daima oturduğu halde idrarını akıtmıştır. [113]
Helanın Âdabları İle İlgilî Üçüncü Fasıl
Tercümesi:
365 - (32) Aişe (R.A) denmervîdir, dedi:
«Kim size, nebiyyi muhterem salîallâhü aleyhî vesellem ayakda akıdiyordu, derse, o kimseyi tasdik etmeyiniz. O ancak oturduğu halde idrarım akıdırdı.»
(Haberi, Ahmed, Tırmizî ve Nesâî rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
366 - (33) Zeyd Bin Harise (R.A) den mervîdir.
Nebiyyi muhterem Salîallâhü aleyhi vesellemden rivayet olun¬muştur. Muhakkak Cebrail (Aleyhisselâm) kendisine vahyolunan ile Hk defa ona (nebiyyi muhtereme) geldi, ona abdesti ve namazı tâlim etti. Her ne zaman abdestden fariğ olduğunda, sudan bir avuç alır ete¬ğine serperdi.» (Haberi, Ahmet ve Dâre kudnî rivayet etmiştir.) [114]
İzahat
Râvî zeyd bin Harise (R.A), Kur'anı Kerimde «Ahzab sûresinde» ismi zikredilen Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellemin kölelerinden birisi bîr sahâbedirki, Ebu

üsâme ile künyelenmişdir. Yâni Hz. Üsâme-ninZeyd (R.A),babasıdır.
Mensub olduğu kabile, Tebuk-un kuzey taTafi olan Şam yakınların¬da «Devmetüîcendel» denilen yerdeki kelb aşiretinden ve kuzaa soyun¬dan olduğu yazılıdır. Câhiliyyet devrinde esir düşerek Hakim bin Hazam onu kendi h-a-. lası olan Hz. Hatîcetelkubra (R.A) için satm almış ve Hz. Hatice (R.A) da Hz. Zeyd (R.A) ı, nebiyyi ekrem sallallâhü aleyhi veselleme hibe edib bağışlâmişdı.
Hz. Zeyd (R.A) in pederi Hârisetüikelbî bir müddet evlad hasretini çekip ağladıkdan sonra Resulü ekrem efendimizin yanında olduğunu haber alıyor. Hemen oğlu ile görüşmek üzere Mekke-i Mükerremeye geliyor. Hâne-i saadet de evladı ile buluşuyor.
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem Hz. Zeydİ, pederi ile git¬mek veya kendi yanlarında kalmak hususunda muhayyar kılıyor. Fa¬kat Hz. Zeyd, «Ya Resûlellah! Sizin üzerinize kimseyi tercih edemem» deyib, Rasûlû ekrem efendimizin yanında kalıyor. Mübarek Peygamber efendimizde onu evladı mâneviyye olarak yanında bırakmıştır.
Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimize ilk ewel îman edenlerdendir.
Buharı Şerifde Berrâ bin âzib (R.A) in rivâyetiyle sabit olan bir ha¬dîsi şerifde Resulü ekrem efendimizin Hz. Zeyde, şu hitabı menkuldür :
«Sen, bizim biraderimiz ve âzadlimizsın.»
Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, Hz. Zeydİ süvari müfrezelerinin üzerine emir olarak tâyin ederdi.
En büyük emirlik vazifesi, «Mûte» muharebesine gönderilen asker¬lerin başlarına reis olarak tâyin edilmesidir. Zira o askerlerin içinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz.İEbû Ubeyde gibi ashabın pek çok necib kişileri Hz. Zcydin sancağı altında bulunmuşlardır ve Hz. Zeyd, o mu¬harebede şehid olmuştur.
Bu sebebden Resulü ekrem (S.A.V) Risâletinin son günlerinde Şam tarafına gönderilmek üzere tertib edib hazırlanan askerî birliğin başı¬na Hz. Zeydin oğlu Üsâme (R.A) ı tâyin buyurub şu hitabede :
«Babayın şehid olduğu yere git ve düşmanları atlara çiğnet.» bu¬lunmuştur. .
Bu ordu hareket etmeden Resûlüllah (S.A.V) in irtihalı vuku bul¬muştur. Aynı orduyu komutanı Hz. Üsâme ile beraber Hz. Ebû Bekir, sevk edib göndermiştir.
Hz. Zeyd (R.A), Resulü ekrem (S.A.V) tarafından sekiz (8) defa askerî komutan tayin edildiği yazılmaktadır.
Hz. Zeyd <R.A), Peygamber (S.A.V) efendimizin âzadlısı ve evladı mâneviyyesi olmakla, câhiliyyet devrinde evlâtlıkları, öz evlad mesa¬besinde tutarlardı. Halbuki o hüküm ve anlayış yanhşdı. B,\ı hükmün yanlışlığını ve gerçek hakîkatm aydınlatılması için, cenahu hak çeşitli ayeti kerimelerde hükümler beyan etmiştir.
Bu cümleden biriside Hz. Zeyd (R.A)-m, hanımı Hz. Zeynebi boşa-dıkdan sonra Resulünün nikahlayıb aile edinmesini beyan buyurması-dırki, Ahzab sûresinin 36-38 ayetlerinde gayet açık bir şekilde beyan buyurulmuştur. Ayni âyetlerde Hz. Zeyd bin Harise (R.A) m ismi, zik¬redilmiştir.
Bu mes'elenin açıklayıcı hükümlerini Öğrenmek isteyenler, mezkûr sûrenin âyoflerlnin tercüme ve tefsirlerine muracat etmelidirler.
Hz. Alşe (R.A), Zeyd bin Harise (R.A) hakkında sitayişlerinde : «Resûlüllah (S.A.V), bir tarafa Zeyd bin Harise ile bir askeri birlik ^ göndermeklerinde mutlaka Zeydi o müfrezeye komutan olarak tayin bu¬yururlardı. Eğer Zeyd (R.A), kendilerinden sonraya kalmış olaydı, onu kendine istihlaf (hâlife tâyin) ederdi.» demişlerdir.
Hz. Zeyd, Mûte muharebesine memuriyetleri ânmda Resûlüllah <S A.V)
«Eğer Zeyd, üldüriilürse, Askerin emîrt câfer bin Ebî tâlibdir. O da öldürülürse, Abdullah bin Revâhadır. O da öldürülür ve şehid olursa, müslümanlar, kendi aralannda birini intilıab etsinler.» diyerek gönde¬riyor.
Hz. Zeyd (R.A), beyaz tenli ve kırmızı benizli imişler. Müslümanla¬rın üçüncüsü olduğu yazılmaktadır.
Vefatı, Mûte muharebesinde askerin emîri iken cemâdiyülûla ayın¬da hicretin sekizinci senesinde, elli beş (55) yaşında vuku bulmuştur. Allah ondan razî olsun.
Haberde beyan edilen hüküm, Resulü ekrem sallallâhü aleyhi ve¬sellem, abdesti aldıkdan sonra avucuna suyu alıb fercine serbdiği hu¬sus, şârihlerce; ya hakîkaten eteğinin altından suyu serbmiştir veya fercinin (zekerinin) hizasına doğru su serpmiştir.
Denilmiştirki : Belkide Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem ümmetine vesveseyi def etmeyi veya bevlin kesilmesini sağlamayı tâ¬lim için işlemiştir. Zira soğuk suya serpmekle idrarının gelmesine ma¬nî olunmuş olur. Artık soğuk su serpildikten sonra fere ve zekerden bir daha bir şey o an için inmez.
Zahir olan ise, suyun eteğe serpilmesi, susuz olarak istinca edib ta¬haret yapan kimseye mahsustur. [115]
Tercümesi:
367 - (34) EbîHureyre (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Bana Cibril geldi ve dedi : Ey Muhammedi Abdest aldığında (ete¬ğine) mutlaka su serp.»
(Hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştjr. Tirmizi dedi : Bu hadis garibdir. Muhammed den - yânî, Buhârîden -işittim : Râvî Hasan bin ali el hâ-şimî «hadis, münker hadisdir» derdi.)
Tercümesi:
368 - (35) Aişe (R.A) den mervdir, dedi:
Resûlüllah (S.A.V) idrarını akıttı, hemen Ömer, Resûlüllahm arka¬sında içinde su dolu toprakdan yapılmış bir ibrik ile dikildi.
Bunun üzerine Resûlüllah (SAV) buyurdu : «Bu nedir? Ey Ömer!»
— Ömer (R.A) dedi: Sudur, sen onunla abdest alasın.
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Her zaman idrarımı akıttığımda abdest almakla emrolunmadim. Eğer işlemiş olsaydım, sünnet olurdu.»
(Hadîsi, Ebû Davut ve İbni Mâce rivayet etmiştir.)
(Not : Hadîsi nebevide, bu ümmet için kolaylık ve iyi'bir hükmün tâlimi vardır. Abdestini bozan ve kazayı hacette bulunan her hanki bir kimsenin, mutlaka abdest alması lâzım ve sünnet olmayıb, belki müstehab olan amelden olduğunu beyan etmektedir. Zira Resulü ek-rem efendimizin bâzan işleyib bâzan terk etmesi, o amelin müstehab-lığma işarettir. İşlendiğinde sevab vardır ve terk edildiğinde günah yoktur.)
Tercümesi:
369 - (36) Ebî Eyyûb, câbir ve Enes (R.A) den mervîdir, şu meal-daki âyet:
«Orada (mescidi kubada), günahlardan ve pisliklerden temizlen¬meyi seven adamlar vardır. Allahda böyle çok temizlenenleri sever.» (Tevbe sûresi, 108) nazil olunca, Resulü ekrem (SAV) buyurdu :
«Ey Ensar Cemaatı! Muhakkak Alâh (C.C.) temizlik hususunda si¬zi sena etti. Sizin temizliğiniz nedir?»
— Ensân kiram dediler:
«Namaz için abdest alınz, cünüplükden guslediriz ve su ile istinca yaparız.»
— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«îşte bu sizin övülmenize sebebdir. Öyle ise, bu taharete devam ediniz.»Hadîsi, ibni Mâce rivayet etti.)
(Not : Bu hadîsi şerifin hükmü hakkında bir nebze malumat, bir az yukarda geçmiştir.)
Tercümesi:
370 - (37) Selman (R.A) denmervîdir,dedi:
«Müşriklerin bâzısı, onu (Selmanı) alaya alarak dedi : Muhakkak ben sizin sahibinizi (Nebinizi) kesinlikle görüyorum ki, size tuvalet âdabını dahî öğretiyor.
— Selman ben dedim :-Evet! Bize (helada) kibleye istikbâl etme¬memizi, sağ elimizle istince (taharet) yapmamamızı ve istlnca edilen şeyde hayvan tersi ve kemik olmadığı halde üç taşdan azı ile iktifa et¬mememizi emir buyurdu.» (Haberi, müslim ve Ahmet rivayet etmiştir ve hadîsin lafzı, Ah-med bin hanbelindir.)
[116]
İzahat
Râvî Hz. Selman (R.A) hakkında bir nebze malumat, yukarda geç¬miştir.
Hazreti selamâmn haberinde şu hususlar beyan edilmiştir :
a) Müşriklerden bâzılarının, Resulü ekrem efendimizin ümmetine her şeyi öğrettiğini, hatta helada defi hacetin âdab ve usûlünü dahî öğrettiğini zikretmeleri şayanı dikkatır.
Zira islam ve hak düşmanları dahi, istemiyerek gerçeği îtiraf edib konuşuyor. Alay tarzı ilede olsa, hak yolcusu müslümanlar için ibret ve dikkat gereken bir hususdur.
Büyükler bir sözlerinde şöyle demişler : «Fazilet, düşmanların le¬hinde şehâdet ettiği kimsedir.»
Öyle ya hem müslümanlıkdan dem vurub, nemde islâmin ve ön¬derimiz muhammed aleyhisselâmm eksik ve âmanlarım arayanlar ola¬biliyor. Elbet sevgili peygamberimizi, getirdiği, şer'i şerifin esası olan jcitab ve sünneti, tahkir eden, alaya ve eğlenceye alarak ayıklayan; müşrik, mürtet ve kâfir olur. Böyle şeyler, hak yolcusu müslümanlara, yakışmaz.
Bu hükümlerin geniş îzahî, «Mültekâ tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinin «Mürted Babı» başlığının altında zikredilmiştir .
b) Râvî Hz. Selman, cevabında Rasûlü ekrem sallalâhü aleyhi ve-sellem efendimizin def î hacet ânmda kıbleye istikbal etmememizi em¬retmiştir, diyerek

beyanda bulunması ise, kâbe-i muazzamaya tazim ve hürmet gerektiğinden yasaklanmıştır.
Burada dikkat edilmesi gereken bir hususa işaret edelim. Hz. Sel¬man, kıbleye istikbal ederek defî haceti zikretmiştir. Defi hacet ânmda arkayı kıble tarafa dönmeyi zikretmemiştir.
Bu hu&usda yukarda her ikisini yasaklayan hadîsi nebeviler, îzah-Janyla birlikte geçmiştir.
îtmiHacer (R.A) demiştirki:
«Keza kıble tarafa arkayıda dönerek akıtmakda aynı şekilde ya¬saklanmıştır. Burada Hz. Selmânın sâdece kıbleye teveccüh • ederek akıtmamayı emretme hususundaki zikri, ön tarafı Kıbleye doğru döne¬rek abdest bozmak, arka tarafı dönmekden daha kötü olduğu içindir.»
Veya zaruretler karşısında bina ve emsallanmın içinde arkayı kıb¬le tarafa dönerek abdest bozmanın cevazından için, zikretmemiştir. Ne-tekim yukarda Resulü ekrem efendimizden böyle haber zikredilmiştir.
Evet Kıble tarafa yönelerek idrar ve büyük abdest definde bulun¬mak, arka tarafı dönerek defi hacette bulunmakdan daha kötü ve daha edeb dışıdır. Onun için fukaha ve âlimler, kıbleye yönelerek defi ha¬cette bulunmak, eşeddi kerâhattır, arka tarafı kıbleye çevirerek defi hacette bulunmak ise, bir rivayette kerâhat, diğer bir rivayetde kerâhat değildir, demişlerdir.
c) İstihza ederek sualda bulunan bâzı müşriklere, Hz. Selman (R-A), ciddiyet ve kemal ile cevabında, Resulü ekrem efendimizin, sağ elleriyle istinca etmemelerini, taharetin üç taşdan aşağısı ile yapma¬malarım ve taharetin hayvan tersi ve kemikle yapılmamasını emir bu-vurduğunu beyan etmiştir.
Tercümesi:
371 - (38) Abdurrahman bin Hasene (R.A) den mervîdir, dedi :
«Resûlüilah (S.A.V) in elinde deriden bir kalkan olduğu halde bizim yanımıza çıka geldi ve elindeki kalkanı perde olarak koydu, sonra otur¬du, hemen ona doğru yönelerek perde arkasına idrarını akttı.
— Bunun üzerine (müşrik ve münafiklardan) bâzıları dedi :
— Şuna bakınız, kadın gibi (avret verini saklayarak) akıtıyor.
— İşte o anda Resûlüilah (S.A.V) O sözü işitti, hemen buyurdu : «Yazıklar olsun sana! Benî isfaîlin sahibine (arkadaşına) azabdan isabet edene ilmin yetişmedimi?! Onlara (elbise ve emsaline) idra¬rın isabet etiği yeri makaslarla keserlerdi. Onların sahibi (arkadaş ve dostu) onur (elbiseden necis olanını kesmeyi) Onlara nehyetti. Bu se-bebden kabrinde azab olundu.» (Hadisi, Ebû Dâvud ve İbni Mâce rivayet etmiştir.)
372 - (39) Bu hadîsi, Nesâî aynı zaddan, oda Ehî Mûsa (R.A) den rivayet etmiştir. [117]
İzahat
Râvî Abdurrahman bin Hasene (R.A) şurahbîi bin Hasene (R.A) in kardeşidir. Hasene, annelerinin ismidir. Babalarının ismi, ihtilaflıdır. Falcat meşhur olan rivayet, babalarının ismi, Abdullah bin mutaadır.
Rasûlü ekrem sallalâhü aleyhi vesellemden muhtelif hadîsi ne-bevî rivayet eden ve muhacirlerden olan bir sahabedir. Rivayet ettikleri hadîsi nebevilerin en meşhurları, idrar akıtma hususunda rivayet etmiş olduğu yukardaki hadîsi şerifdir. Birde «Tehzîbüîtehzîb» adlı ese¬rinde İbni Haceri Askalanî merhumun beyan ettiği üzere, «idrar sıçran-tısından kaçınmayana kabir azabının olacağını» beyan eden hadîsi şeri¬fin râvisidir.
tzzuddin îbnül esir merhumun «Üsdülgâbe» adlı eserinde, Hz. Ab¬durrahman bin Hasene (R.A) m, Rasûlüllah (S.A.V) efendimizle bir muharebede bulunub kelerleri tencerede pişirerek yemeye çalışanlar hakkındaki kimselere, Resûlüilah (S.A.V) m tavsiyesini rivayet ettiği mezkûrdur.
Hz. Ahdurrahman bin hasene (R.A) m vefatı hususunda, bir bilgi bulunu]amamıştır. Allah ondan razî olsun.
Hadisi nebeviyi rivayet edenin ifadesinde ve hadfti şerifde şu hususlara işaret vardır:
a) Râvî Hz. Abdurrahman, Nebiyyi muhterem efendimizin elinde bir kalkan ile gelib yere koyarak perde edinib o kalkanı siper edinerek idrarını akıttığını beyan ediyor.
Bu hâlin biz müslümanlar için dikkat edilmesi gereken bir terbiye ve edeb usûlü olduğu muhakkakdır. İdrarını ve büyük abdestini akida-cak kimselerin, bilhassa insanların görme ihtimali olan yerlerde, du¬var, ot, kum ve taş yığmı ve ağaçdan, tahta ve emsalinden bir siperin aşk asma geçip def 1 hacette bulunmaları lâzımdır.
b(Resule ekrem efendimizin, idrarını bir siper ve kalkan arkasın¬da akıtmasını gören müşrik ve münafıklardan bâzılarının, bu hâli ka¬dınlar gibi sakınarak akıtdığın söyleyib ayıbîadıkları ve eğlenceye al¬dıkları nakledilmiştir.
Günümüzde müslüman erkek ve kadınların, islamca yaşamaya çalışanlarını ayiblayanlarında, bu müşrik ve münafıkları taklid ettik¬lerini bilerek efendimizin şu söz ve davranışı ile mukabele etmelidirlor :
«Yazıklar olsun sanakü, Beni isrâilin sahibine (arkadaşına) azab¬dan isabet edene ilmin yetişmedimi?, o idrârm isabet etiği yeri (elbi¬senin necis olan yerini) makaslarla keserlerdi...»
c) Resulü ekrem efendimizin beyanında olduğu üzere, Benî isrâ-ilde idrar gibi necisler elbiseye bulaşır necislerse, orayı kesib atarlardı, yıkamakla temizlenmezdi. Mutlaka o necis olan kısmının kesilmesi lâ¬zımdı. Keza benî. isrâilde bir yere necis düşerse, o yeri kazıb oyarak temizlemek gerekirdi.
Bu zor ve müşkil amel, bu ümmeti muhammedden kaldırılmıştır Elbisenin necis olan yerini kesmeyib, yıkamakla temizlenmesi beyan edilmiştir. Bu mes'elererin bir az geniş îzahını, birinci cildin 267-263 sabitesinde okuyabilirsiniz.
d) Sevgili efendimiz, Beni İsrâilde idrarla necis ölen elbisenin ke¬silmesini, tebliğ ve îkazcı kimsenin vazifesini ihmal edib kesdirmedi-ğinden dolayı kabir azabına müstehak olub azablandığını buyurmakla-da, o güç ve zor amellerin meydana gelmemesi için, alsında «siz. Benî İsraillilerin idrar sıçrantısmdan ve avret yerlerini sakınmaları daha fazla gerekli iken, «bizim edebli amelimizi ayıblamanız çok acaibdir» de¬mek istemektedir.
Evet Resulü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, örnek amelini ayıblayanlar, küfür ve şirk bataklığında yüzen ve içi başka dışı başka olan sahte müslüman olan münafıklar, kendi kötülüklerini bırakıb, ıûrıı nübüwetten zuhur eden nurlu ameli ayıblamışlardır.
Bulunduğumuz asırdada; Karısı çıblak, zina, içki, kumat, faizcilik, rüşvet, yalan, iftira, kibir, gurur, riyakarlık, hasutlük, fesatlık, beyna-mazîik, aneya babaya isyan, büyüğe saygısızlık, küçüğe merhametsiz¬lik, kıtal, cidal ve emsali kötülüklerin içinde yüzenler, islamı yaşamaya çalışan kendi hâlinde olub kimseye zararı tokunmayan ve belki islam ve hak yolunda ihlasla İslama ve müslümanlara hizmeti olan muhte¬rem kişilere, çeşitli isnad ve iftiralarda bulunarak kötüleyenler olmuş¬tur. Hâlâ olanlarda vardır.
İşte bu bal ve amellerin görülmesi, ilk insan Adem aleyhisselânı-dan bu güne kadar devam edib gelmiştir. Haksız ve zâlimler, İblis gibi amansız bir şekilde hak düşmanı olmuşlardır.
Tercümesi:
373- (40) Mervâit el Esfar (R.A) den mervldir, dedi: «İbni Ünıeri gördüm; binitini kıble tarafa durdurdu, sonra o biniti¬ne doğru akıdır halde oturdu.
— Hemen ben dedim : Ey Abdurrahmamn bahası! bu şekilde akıt-makdan nehyolunulmadmmı?
— Dedi: Belki böyle kıbleye karşı akıtmak sahrada nehyolunmuş-tur. Şayet seninle kıble arasını bir şey setrediyor ise, bu takdirde beis yoktur..» (Haberi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.) [118]
İzahat
Râvî Mervan el Esfar (R.A), Hz. Aişe validemizin kölesidir. Künye¬si, Ebû hâlif elbasrîdir. Mervan bin hakan, denilir.
Bu zat, sahabeden İbni Ömer, Ebî Hureyre, Enes, Ebî vâil, saasaa bin muaviye ve mesruk bin el ecdâ (Allah hepsinden râzî olsun) gibi sahabelerden hadîsi şerif rivayet etmiştir. Hadis ilminde îtimad edilen bir kimse olduğu yazılmıştır. Vefatı hakkında malumat edinilememiş-tir. Allah ondan râzî olsun.
Bu haberin hükmü, yukarda geçen Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin kazayı hacet ânında kıbleye ön ve arkayı dönme¬yi yasaklayan emri ve kendisinin fili ile sakıt olmuştur. Sahih olan, kıbleye Jıurmet ve tazim için, helada kıble tarafa ön ve arkayı dönerek defi haceti yapmamaktır. Binâenaleyh tuvalette kıbleye yönelerek akıtmak, mekruhdur. Yukarda geçtiği üzere, fetva olan mekruhdur.
Tercümesi:
374 - (41.) Enes (R.A) den mervîdir, dedi:
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem heladan çıkdığı va¬kit; Elhamdülillâhi ellezî ezhebe anilezâ ve aafânî = Benden eziyeti giderib bana afiyet veren Allâha hamd ederim, derdi.»
(Hadîsi, ibni mâce rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
375- (42) İbniMes'ud(R.A) den mervîdir, dedi:
«Vaktaki nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem-in yanına cinnîlerden Bir gurub teşrif etti, dedîlerki : yâ Resûlellâh! elbet senin ümmetin kemikle, yahut hayvan tersi ile veya kömür ile istinca (ta¬haret) ederler; Halbuki Allâhü teâlâ onları bize rızık kılmıştır.
—;; Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) bize bunlarla taharet yap-mayı nehyetti.» (Haberi, Ebû Dâvud rivayet etmiştir.) (Not : Bu haberde beyan edilen hükümler hakkında gerekli ma¬lumat, yukarda geçmiştir.) [119]
(4) Misvak Babı Birinci Fasıl
376- (1) EbîHureyre(R.A) den mervîdir, dedi.:

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Eğer ümmetim üzerine zor olmasaydı, onlara yatsı namazını (ge¬cenin yansına veya üçte birine} tehirini ve her namazın (abdesti) za¬manında misvak kullanmayı emrederdim.» [120]
İzahat
«Misvak Banı» başlığındaki «Misvak» kelimesinin tarifi ile kullanı¬lış şeklini ve metinde zikredilmeyen bâzı hadîsi şerif meallerini nakle-dib açıklamaya çalışalım.
Misvak; Sıvak kelimesinin türkçesidirki, dişleri, acımsı ve her çe-sid lifli gibi ağaç dalları ile uvalamak ve sürtmekte kullanılan şeydir.
İştiyak, misvak ve sivak kelimelerinin hepsi, abdest esnasında arak ağacının dallarından kesilmiş, parmak kalınlığında ve başlangı¬cında bir karış boyunda olan ağaç dalıdır. Lif lif içi olan ağaç dalından misvak edinib kullanmak caizdir. Fakat afdal olan arak ağacından ke¬silmiş olan misvak-ı kullanmakdır. Kuru olursa ıslatılır. Yaş vaziyette olursa, oda istenilen temizliği yapamıyacağmdan kurutmaya yaklaş¬tırılarak sertleştirdikten sonra kullanılır.
Misvak kullanmanın zamanı : Abdesti almazdan ewel veya iki eli yıkadıKdan sonradır.
Misvak-in kullanılış şekli : Misvakı kullanacak kimse, sağ eline alır, sırça parmağının üstünden geçirerek baş parmak ile altından tu¬tup diğer parmakları ilede üstünden tutmak suretiyle eline alır ve ağzı¬nın sağ tarafından başlayarak dişlerine sürer. Sağ elinde özrü olan kimse, sol eliyle misvakmı aynı şekilde tutar ve misvakını kullanır.
Misvak ağacını bulamiyan veya yanında misvak bulunmayan kimse, parmaklarını dişlerine sürtmek suretiyle yapmasıda kifayet ede¬ceği beyan edilmiştir.
Netekim Beyhakinin rivâyetiyle Enes (R.A) den mervîdir, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem buyurduki:
«Misvak-dan bedel olarak parmaklar, kifayet eder.»
Tabarânînin Hz. Aişeden rivayet etiğinde ise, şöyledir :
«Aişe (R.A) dedi : Ben dedimki, ya Rasûlellah! Adam ağzını mis¬vakla m a yaparmı?
— Rtfsûlüllah (S.A.V) buyurdu : «Evet»
— Bende dedim, nasıl misvak yapar?-
— Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Parmağını ağzına katar (ve dişlerine sürter).»
Hz.Ali (R.A) da dedi:
«Şehâdet.ve baş parmakla (dişleri) uvalamak (sürtmek) de, mis-vakdır.» (mirkat, C. 1,300) Misvak kullanmanın hükmü:
Misvak kullanmak, biz hanefîlerce abdestin sünnetindendır. Na¬mazın sünnetinden değildir.
Binaenaleyh misvak tutunarak aldığı abdest ile kıldığı her namaz¬da her ne kadar o namaza kıyam edib başlarken misvaklanmayı iş-lemesede, misvakı kullanma fazileti hâsıl olmuş olur.
Şâfi-i mezhebine göre, misvak tutunmak namazın sünnetindendir. Binaenaleyh namaza kalkdığı vakit, misvak kullanmaz ise, o fazilet ve sevab olmaz.
Meiâkilfelah Tahtavîsİnde şu satırlar yazılmıştır :
«Misvak tutunmanın, abdesîîn sünnetlerinden yahut namazın sün¬netlerinden veya dînin sünnetlerinden olması hakkında ulema (şeriat âlimleri) ihtilâf etmişlerdir.
— Üçüncü görüşki, misvak tutunmanın dînin sünnetlerinden oldu¬ğu daha kuwetlidir. İmam (İmamı Azam) dan menkul olanda budur. Nitekim Buharı şerhi aynî de höyle zikretmiştir.
— Hidâye sahibinin kavlinde ise, misvak tutunmak müstehabdır, demeside abdest hakkındadır. Mutlak müstehab demek değildir.» [121]
Tahravide bu beyandan sonra Hidâye sahibi İbni Hümam (R.A) : «Netiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem-in abdestde misvak-a devam etmelerini îzah eder bir şey varid olmadığı cihetle,hak olan, misvak tutunmanın dînin sünnetlerinden olmasıdır.» dediğini yazmak¬tadır.
Misvak-ın Fazileti:
Metinde geçmeyen bir kaç hadîsi nebevi mealini nakledelim : Aişe (R.A) den mervîdirki, Nebiyyi muhterem sâllalîâhü aleyhi vesellsm-in hanımıdır.
Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu : «Misvak kullanarak kılınan namazın sevabı, misvaksız kılınan na¬mazın sevabından yetmiş derece faziletlidir.»
(Hadîsi, Ahmed, Bezzar, Yâlî ve İbni huzeyme, sahihinde rivayet etmiştir.) [122]
İbni Abbas (R.A) dan mervîdir, muhakkakki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu :
«Elbette Misvak tutunarak iki rek'at namaz kılmanı, misvak tu¬tunmadan yetmiş rek'at namaz kılmamdan bana daha sevimlidir.» (Hadîsi, Ebû Nuaym rivayet etmiştir.)
Câbir (R.A) dan mervîdir, dedi: Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Misvak tutunarak iki rek'at namaz kılmak, misvak tutunmadan kılman yetmiş rek'at namazdan efdaldır.»
(Hadîsi, güzel isnadla Ebû Nuaym rivayet etmiştir.) [123]
Şimdi bu beyan ve nakillerden sonra «Misvak Babı» başlığının al¬tındaki birinci hadîsi şerifi tekrar okuyalım ve bir nebzede bu hadîsi ne-tevînin ışığı altında hükümler nakledelim.
Rasûlü fikreni (S.A.V) efendimiz buyuruyorduki:
«Eğer ümmetim üzerine zor olmasaydı, onlara yatsı namazını (ge¬cenin yansına veya üçte birine} tehirini ve her namazın (abdesti) za¬manında misvak kullanmayı emrederdim.»
Hadîsi şerifin birinci hükmü olan yatsı namazının tehiri mes'elesi, ilerde «Namaz Bahsi» başlığını taşıyan mahallinde gelince îzah edile¬cektir.
Binâenaleyh biz burada «Her namazın (abdesti) zamanında mis¬vak kullanmayı emrederdim.» cümlesi üzerinde duracağız.
Şârih Aliyyulkârî merhum, hadîsi şerifdeki, «Her namaz zamanın¬da» cümlesini «Her namazın abdesti zamanında» kaydı ile kayıtlamış¬tır.
Bu sebeble bizde tercümemiz ânında «Her namazın {abdesti) za¬manında» kaydı iie yazdık.
Buhârînin Oruç bahsinde Ebî Hureyre (R.A) in rivayetinde Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur :
«Eğer ümmetim üzerine ağır (zor) gelmeseydi, her abdest ânında misvak tutunmayı (misvak kullanmayı) onlara emrederdim.»
<Mirkar,C. 1,300) Ahmed bin Hanbelin müsnetinde ve başkalarında da':
«Eğer ümmetim üzerine güç olmasaydı, Her taharet (temizlik) ânında misvak tutunmayı onlara emrederdim.» buyurulmuştur. [124]
Bu hadîsi nebevilere göre, namaz, abdestsiz ve tahâretsiz caiz ol¬mayacağına göre, her namaz ânında misvak kullanmak gereklidir. Şâ-fi-î âlimleride, iki hadîsin arasını cem ederek, abdest ve namazın baş¬langıcında mutlaka misvak tutunmanın sünnetliğini beyan etmişlerdir.
Şârih Aiiyyülkârî merhum, devamla şunları yazıyor :
«Bilmelisinki, elbette hadîsi şerifde abdest ve taharet kelimesinin zikri, misvak tutunmanın yerlerini beyan etmek içindir. Aslında misvak tutunmanın müstehablığı, bir vakit ve sebeble kayıtlı değildir.
— Evet bâzı sebeblere biâen, misvak tutunmak gerekir. Yemek yemekle ağzm kokusunun değiştiği veya çok sükût edib susmakla ve bunlara benzer hal ve sebeblerle ağzın kokusu değiştiğinde misvak tu¬tunmak gerektiği gibi.
— Ancak bizim hanefî âlimlerimiz, misvak tutunmayı namazın sünnetlerinden saymamıştır. Zira.namaza durulacağında misvak tu-tunülduğunda ağızda bir yara meydana gelmesine ve kanın çıkmasına sebeb olabilir. Bu takdirdede biz hanefîlere göre, bu hal abdesti bozu¬cudur. Çok zaman bu halde görülebilir. Birde Rasûlüllah (S.A.V) den namaza kaim olurken, misvak tutunduğu rivayet olunmamıştır.
— Böyle olunca Rasûlüllah (S.A.V) in, «Her namaz zamanında misvak tutunmayı onlara emrederdim.» cümlesi «Her abdest üzerine» hamlolunur. Nitekim yukarda hu rivayetlerde nakledilmişti.»
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, «Ümmetim üzerine zor olmasaydı.» cümlesindeki diğer bir anlamda, şöyledir ^Eğer ümmetimin çeşitli sıkıntı ve meşakkatlar karşısında misvak tutunmayı terk edib ıkâha ve cezaya miÜstehak olacaklarından kork ma¬saydı m, misvak tutunmayı vâcib kılarak emrederdim. Çünkü misvak kullanmakda pek çok fâide ve sevablar vardır.»
Misvak kullanmanın faydaları:
tmam-ı Dahhak (R.A), Ibiti Ablıas (R.A) den rivayet etmiştir.
Rasûlüllah (S.A.V) buyurduki:
«Size, misvak tutunmanızı tavsiye ederim. Zira misvak tutunmak da on haslet vardır (ve şunlardır) :
a) Misvak tutunmak (kullanmak), ağzın temizliğidir.
b) Misvak tutunmak, Rabbi teâlânın rızasıdır.
c) Misvak tutunmak, melekleri ferahlandırır.
d) Misvak tutunmak, gözün cilasıdır.
e) Misvak kullanmak, dişleri beyazlatır.
f) Misvak kullanmak, diş etlerini sertleştirir ve dişlerin çukurla-rındaki pislikleri giderir.
g) Misvak kullanmak. Hazmı taam yapdinr ve balgamı keser. h) Misvak kullanmak, melekleri hazır yapar.

ı) Misvak kullanmak, Namazın sevab ve ecrini artırır. i) Misvak kullanmak, Şeytanı hazer edib kaçırdır.» [125]
Pek çok fazilet ve faydası olan bu misvak-ı, bedenen, rûhan, mad¬deten ve manen, dîni ve dünyevî iyiliklere nail olunacağı düşünce¬siyle istimal etmek gerekir. Hakka kurbiyyet, Rahmet meleklerinin in¬sanın etrafında bulunması, şeytanı uzaklaştırması ve îmanla ölüb cen¬neti âlâda yüksek dereceye nâiliyyet gibi iyi ve kârlı kazançlara sebeb olan bir ameldir.
Misvak tutunmanın fayda ve sevabı hakkında pek çok hadis, haber ve beyanlarda bulunulmuştur. Bu hususda Merakıl felah Tahtâvîsinde şu satırlar yazılmıştır :
«İmamlar; Hz. Ali, tbni Abbas ve ata (R.A) dan rivayet etmişlerdirki
— Misvak tutunmanızı size tavsiye ederim. Binaenaleyh misvak tutunmakdan gafil olmayınız ve misvak kullanmaya devam ediniz. Zira misvak kullanmakda rabbi rahmanın rızası vardır. Namazın ecrini dok¬san dokuz veya dörtyüz katma artırır.
— Misvak tutunmanın devamı; genişlik, zenginlik ve rızıkda ko¬laylık meydana getirir.
Ağızı güzel kokulu yapar, diş etlerini kavîleştirir, başağnsı ve başm terleyici sıkıntısını teskin eder ve hatta baş ağrısını ve balgamı giderir. Dişlere mukavemet verir, gözün kuwetli ve berrak görmesini sağlar. Mîde hazmını kolaylaştırır. Bedene kuwet verir. Adamın, ko¬nuşmasındaki fesahat ve belagatını, hıfzını ve aklını takviye edib £iyâ-deieştirir.
— Kalbi temizler, iyiliklerde ziyâdelik sağlar, melekler sevinir ve misvak kullanan kişinin yüzünün nurlu oluşundan o adamla musafaha ederler ve melekler, o adam namaza çıkdığında-yanına teşrif edib beraber giderler.
— Misvak kullanan kimseye, mescidden çikdığı zaman arşı âlâyı hâmil olan melekler, istiğfar ederler ve misvak kullanan kimseye, ne¬biler ve Rasulerde istiğfar ederler.
— Misvak, şeytanı gazablandınr ve misvakı kullanan kişinin ya¬nından uzaklaşır.
— Misvak tutunmak, zerini pak kılar, taamı hazmettirir. Evlâdın çokluğuna sebeb olur. Sıratın üzerinden yıldırım gibi geçmeyi sağlar. İhtiyarlığı (saç sakal aklığını) geç getirir. Kitabın amel, defterinin) sağdan verilmesini sağlar. Allâhü teâlaya, bedenin kulluğuna takviye yapar.
— Cesedden hararetin gitmesini sağlar. Karın ağrısını giderir. Ada¬mın sırtında kuwet hâsıl eder. Kelime-i Şehâdeti söylemeyi hatırlatır, .ölüm anındaki sıkıntının gitmesine sur'at katar. Dişleri beyazlatır. Ağız kokusunu güzelleştirir. Boğazda balgam bırakmayıb saf ve berrak ya¬par. Dilin celâdet ve letafetini sağlar.
— İnsandaki fetânet ve zekayı artırır. Bedendeki yaşlıkları, yok edib keser. Gözün görme ferine kuwet katar. Bir şeyin ecru mükâfa¬tını artırır. Malı ve evladı nemalandırıb çoğaltmaya sebeb olur. Defi hacetin rahat yapılmasına yardım eder, Kabrinin genişlemesine sebeb olur. ve kabrin lahdinde arkadaş olur.
— Misvak kullanan kimseye, cennetin kapıları açılır, melekler o adama derlerki, «işte bu adam, peygamberlere iktida eden kimsedir. Peygamberlerin izlerine uyan ve her Allanın günü Peygamberlerin doğ. ru yoluna gitme emelinde olan kimsedir.» ve misvak kullanan kimseye, cehennemin kapıları kapanır. O kimse, dünyadan ancak tâhir ve mu-tahher olarak çıkar. Ölüm meleği o kimseye, evliya kimselere geldiği gibi güzel surette gelir.» [126]

Erkeklerin tutundukları misvak yerine kadınlarda, sakız çiğnerler ve kadınların sakızları, erkeklerin misvaklarının makamına kâim olur. Kadınların misvak yerine sakız çiğnemeleri, kadınların deri ve etlerinin ince ve nâzik olduğundan misvak kullanmaya tahammülleri zor oldu¬ğu içindir.
Ancak kadınlar, sakızlarını yabancı erkeklerin yanlarında olma¬mak şariiyle her zaman ve mekanda çiğneyebilirler. Erkeklerin abdes-thı ewelinde misvak kullanmaları gibi, kadınlarında abdeştin ewelin¬de sakız çiğnemeleri sünnet değildir, zahiri ve fetva olan, erkeklerin abdeştin ewelinde misvak kullanmaları sünnetir. [127]
Kadınlara sakız çiğnemek. Ramazanda oruçlu olduğu için mekruh-dur. Keza Ramazan ayının dışındaki günlerde oruçlu olan kadmlarada. sakız çiğnemek mekruhdur.
İlgili Fetva:
Hind (bir kadın), oruçlu iken (boyasız) beyaz sakız çiğnese, orucu fasit olurmu? ELCEVAP: Mekruhdur.
(Fetâvâyı Feyziye, 22 - Keza Mülteka Tercümesi, C. 1,265) Erkekler için sakız çiğnemek ise, her hanki bir zarurî ihtiyaç olma¬dıkça heî zaman ve mekanda mekruhdur. [128]
Şârih' Aliyyulkârî merhum misvak kullanmanın yer ve zamanı hak¬kında şu satırlarıda yazıyor :
Fazılı muhakkik ibni hümam hidâye şerhinde demiştirki : «Misvak kullanmak beş (5) yerde müstehabiır (ve şunlardır) :
1) Dişin sararmasından dolayı misvak kullanılır.
2) Ağzın kokmasından için, misvak kullanılır.
3) Uykudan kalkıldığı zaman, misvak kullanılır.
4) Namaza kalkılacağında, misvak kullanılır.
5) Abdest alırken, misvak kullanılır.»
Ayrıca Mehmed Zehni merhumda «Nîmetül İslâm» adlı eserinde şu satırları yazmıştır:
«Dînin sünnetlerinden olduğu Hz. İmam (İmamı Azam) dan men¬kul olduğu üzere, dişlerin sararması, ağzın kokması gibi ağzın koku¬sunun değişdiğinde, uykudan kalkdığı zaman, dişlerinin kanamıyaca-ğmdan emin olan kimse için namaza kalkdığı vakit, eve girdiğinde, in-insanlarla bir araya toplanıldığmda ve kur'an ve'hadis okunacağında misvak kullanmak, müstehabdır.»
Misvak tutunma ile ilgili nakletmiş olduğumuz yukardaki hüküm¬lerin bâzısını, ilerdeki hadîsi nebevi ve haberlerde okuyacağımızıda hatırlatırız.
Bu güzel hükümler karşısında, her müslümanm bütün imkanını kullamb evinde veya yanında bir misvak bulundurub kullanması, en iyi ye değerli amellerdendir.
Tercümesi:
377 - (2) Şureyh bin hânî-i (R.A) den menidir, dedi : «Aişe (R.A) e sordum : Resûlüllah (S.A.V) evine girdiği vakit ne Ue başlardı?
— Aişe (R.A) dedi: Misvakle (başlar).» (Haberi, Müslim rivayet etmiştir.) [129]
İzahat
Râvî Şureyh (R.A), Hânî-i (R.A) m oğlu oda yezid elhârisî-nin oğ¬ludur. Künyesi, «Ebülmikdam» dır. Pederi ve kendisi sahâbe-i kiram-dandir. [130]

Kendisi bizzat Hz. Ali (R.A) efendimizin ileri gelen adamlarından idi. Hz. Alinin bütün muharebelerinde hazır bulunmuştur. Uzun müd¬det yaşamıştır. Gâzî olarak sicistâne gitmiş ve orada yetmiş sekiz hicrî¬de şehid olmuştur.
Sarih Aliyyulkârî merhum, bu zâtın kendisinin tabîînden olub ba¬basının ashabı kiramdan olduğu hususunda düşünce naklediyor.
Fakat Râvî Şureyh (R.A} m babasının künyesini Rasûlü ekrem sal-lallâhü aleyhi vesellem efendimizin, «Sen, Ebâ Şureyhsin» buyurduğunu naklediyor. Öyle olunca Hz. Şureyh asrı saadetde hazır bulunmuşdur.
Ancak bu zat, tabîînin büyüklerinden meşhur küfe kadısı, «Kâdî Şureh» den başka bir sahâbe-i muhteremdir.
Aslında Râvî Hz. Şureyh (R.A) m babası Hânî-i (R.A) in künyesi, «Ebül haKem» iken Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efen¬dimizin künyelemesiyle «Ebû Şureyh» olmuştur. Allah onlardan razî olsun. [131]
Haberde, Hz. Rasûlü ekrem sallallâhü.aleyhi vesellem efendimizin evine girdiğinde, ewelâ ağzını misvakladığı beyan edilmiştir.
Evine girince i!k defa misvak tutunmasındaki hikmet ve sebeb şöyle beyan edilmektedir.
* «Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimiz, yolda konuşmayın sükût ederek -evine geldiğinden, ağzının kokusu değişiyor. Bu sebebden mübarek ağzının değişen kokusunu güzelleştirmek ve temiz bir şekilde olması için misvak kullanmıştır.» Bu görüş, zaif bir rivayettir. Zira efendimizin ağzı ve her tarafı güzel kokardı. Belki ümmetine tâlim için yapmıştır.
Denilmiştirki; misvak tutunmakda, yetmiş kadar fayda vardır. Bu¬nun en aşağısı, ölüm ânında kelime-i şehadeti söylemektir.-
Afyonda ise, yetmiş kadar zarar vardır. En azı, ölüm ânında şehâ-deti unutmaktır. Bundan Allaha sığınırız.
İlmi Hacer (R.A) da demiştirki:
«Rasûlü ekrem (S.A.V) in bu filinde tekid vardır. Bir kimse, evine girdiğinde ewela misvak tutunma ile başlamalıdır. Zira ağzının temiz¬liğini arttırır ve aile efradı ile iyi münâsebet ve sohbeti daha iyi yapma¬yı sağlar. Bilhassa uzun sükût edib susmadan sonra eve giren kimse, misvak kullanırsa ağzının kerih kokusunu giderir.
—İşte bu hususlara dikkat eden her hanki bir kimse, uzun müddet sükût edib konuşmaması veya başka sebeblerden dolayı ağzının ko¬kusu değişirse, konuşacağı kimselere ağzının kokusu eziyet vermemesi için, evine girdiği zaman ewela ağzının kokusunu misvak kullanarak temizlemesini sağlaması gerekir.» [132]
Tercümesi:
378- {5J Huzeyfe (R.A) denmervîdir, dedi: «Nebiyyi Muhterem sallallâhü aleyhi vesellem geceleyin teheccüd için kalkdığı vakit ağzını misvakle ovalardı.»
(Haberi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
379 - (4) Aişe (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«On (10) şey fitrat (yaratılış) dandır (onlarda şunlardır) :
1 - Bıyığı kesmek {kısaltmak, uzununu kesmek),
2 - Sakalı terk etmek (kazımayıb sakalı bırakmak),
3 - Misvak kullanmak,
4 - Su ile burnu istinşak ederek temizlemek,
5 - Tırnaklan kesmek,
6 - Mafsalları yıkamak,
7- Koltuk altının kılını yolmak,
8 - Etek temizliğini kazıyarak yapmak,
9- Su ile etek temizliği yapmak, yanı istincâ etmektir. — Râvî dedi: Onuncuyu unuttum.
10 - Onuncu da ancak mazmaza yapmaktır.» (Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.)
—Bir rivayette : «Sakalı terk etmek» yerine «sünnet olmak» mez¬kûrdur.
— İmamı Bağavî mesâbîhinde, bu rivayeti sahîhayn = Buharı ve Müslim de ve «Humeydîmn» kitabında bulamadım, ve fakat «Elcâmî» sahibi bunu zikretmiştir ve Hatâbî de «Meâllmüssünnen» inde zikrei-miştir.
380 – (5)Ebû Dâvud Ammâr bin yâsir (R..A) den rivayet etmiştir. [133]
İzahat
Hadîsi nebevideki, «On şey fitratdandır.» cümlesindeki hüküm ve mânayı kısa yoldan açıklayalım.
Yani, on haslet, iktida edib uymakla emrolunduğumuz Peygamber¬lerin yaratılışdan fitrî sünnetlerindendir. Binâenaleyh biz ümmetlerde bu amelleri işlemek üzere fitratdan emrolunduk ki, her mükellef bu on hasleti işlemekle yükümlüdür. Alimlerin ekserisinden böylece naklo-lunmuştur.
Hadîsi şerifin bu cümlesinde peygamberler babasi/Hz. İbrahim aleyhisselâmm imtihan edildiğini beyan eden şu âyeti kerîmeye işaret vardır :
«Hatirlaymızki, bir vakit, İbrahim (aleyhisselâm) ı, Rabbisi bir ta¬kım kelimelerle (emir ve tavsiyelerle) imtihan etti. İbrahim (aleyhis¬selâm) de o kelimeleri tamamen yerine getirdi.
— Allah (c.c.) de buyurduk! : Ben, seni, insanlara (dinde) imam (önder ve emir) yapacağım (tâki din işlerinde sana uysunlar).
— Bunun üzerine İbrahim (aleyhisselâm) : Benim zürriyetimi de İmam yap, diyerek yalvardı.
— Allah (c.c); senin zürriyetinden zâlim olanlar, benim imameti¬me (önder ve emirliğime) nail olamaz, buyurdu.» (Bakara, 124)
Yukarda mealini naklettiğimiz âyeti kerîmenin birinci cümlesinde geçen ve İbrahim aleyhisselâmın imtihan edildiği «kelimeler» hakkında tefsirlerde muhtelif görüş ve beyanlarda bulunulmuştur.
İbni Cevzî merhum «zâdülmesir» adlı tefsirinde şu satırları yazmak-dadır :
«îbrâhim aleyhisselâmm imtihan edildiği «kelimeler» hakkında fceş kavi (görüş ve îzah) vardır (ve şunlardır) :
a) Birinci kavi; imtihan edilen o kelimelerin beşi başdadır, beside cesedde (başdan başka yerlerde) dir.
— Başda olan beş kelime; Başın saçım ortadan ayırmak, mazma-za yapmak (ağıza dolu dolu su alarak ağzı çalkayıb yıkamak) istinşak (burna su almak), bıyığı kısaltmak ve misvak kullanmakdır.
— Cesedde (insanın taşından başka yerlerinde) olan beş kelime ise; tırnakları kesmek, etek-i kazımak, koltuk altının kılını yolmak, su ile taharet yapmak ve sünnet olmakdır.
Bu görüşü; İmam-ı Tavus (R.A), İbni Abbas (R.A) dan rivayet et¬miştir.
b) İkinci kavi (görüş) : Bu görüşde de, imtihan edilen «kelime» ondur. Altısı insanlarda, dördü de meşâir denilen hac farizası edâ edi¬len mahallerdedir.
— İnsanlarda olan altı (6) sı : Eteği kazımak, koltuk altının kılını yolmak, tırnakları kesmek, bıyığı kısaltmak, misvak tutunmak cünüb-lükden gusletmek ve cuma günü gusletmektir.
— Meşâir denilen yerlerdeki dört kelime ise; Beyti şerifi tavaf et¬mek, safa ile merve arasında saay etmek, şeytan taşlamak ve veda tavafı ile geri dönmektir.
Bu görüşü de ; Hanş bin Abdullah (R.A), İbni Abbas (R.'a) dan rivayet etmiştir.
c) Üçüncü kalv : o kelimeler, top yekûn hac menâsikinden ibaret¬tir.
Bu görüşü de ; Katâde (R.A), İbni Abbas (R.A) den rivayet etmiş¬tir, hicret etmek, ateşle, oğlunu kurban edib kesmek ve sünnet olmak ve etmekle imtihan olunmuştur.
Bu görüşü de, Hasan-ı Basrî (R.A) demiştir.
e) Beşinci kavi: İbrahim aleyhisselâmm imtihan olunduğu kelime¬ler; kur'anı kerimdeki kendisi ile ilgili geçen bütün mes'elelerdir.
Bu görüşde, Mııkâriİ (R.A) in beyanıdır.» [134]
Fıtrat cümlesinde şu âyeti kerimeyede işaret vardır :
«O halde (habîbim!) Sen yüzünü bir muvahhid olarak dîne, AHâ-lun c fitratına çevirki, o (Allah), insanları bunun (dînin) üzerine ya¬ratmıştır (zira her ferd, hak dîni kabul edebilecek yaratüışdadır).»(Rum sûresi, 30)
Fıtrat, yaratılışdan itibaren devam edib gelen mânasını ifade et¬mekle, ilk insan Âdem aleyhisselamdan Muhammed aleyhisselâma kadar bütün peygamberlerin ve ümmetlerin yaratılışlarından itibaren sünnetlerdendir, demektir. Yaş haddi ve zaman müddeti falan yoktur.
Meselâ : Hadîsi şerifde beyan edilen on sünnetden sakal koyma hususunda, «yaşımın kırka varmasiyle sakalımı koyacağım, gibi.» Söz¬ler söyleynler ve genç yaşda sakal koyanları ayıhlayanlar, çok yanlış ve ayıb yapan kimselerdir. Çünkü sakal, bütün peygamberlerin hiç tıraş olmadan yaradılış sünnetlerindendir.
Hadîsi şerifde maddeler hâlinde yazılanları, sırayla'açıklamaya ça¬lışalım.
1 - «Bıyığı kesmek» cümlesindeki, «bıyık» = üst dudağın üstünde erkeklerde biten kıllardır. Bu bıyık kıllarının kesim, tıraş etme ve kısalt¬ma şekilleri hakkında çeşitli izanlarda bulunulmuştur.
Küfe âlimlerinin bâzılarına göre : «Bıyığı kesmek ve kısaltmak-, bı¬yığın uzayıb d;:dağm ucunu kapadanlarını kesib dudağın ucu görünün-çeye kadar tıraş edib kısaltmaktır. Bu küfe âlimlerinden pek çokları, tıraşı, kazımak suretiyle dibine kadar kesib bıyığı yok etmeyi men et¬mişlerdir. İmam-ı Mâlik (R.A) da, böyle demiştir.» [135]
îmam-ı Mâlik f R.A), bıyığın üst kısmından aşağıya doğru tıraş edib indirmeyi kerahat görmüştür. Keza küfe âlimleride, aynı kerihliğe zâhib olmuşlardır.
Kadı iyaz, İmara-i Nevevî, Fahruddîni Kadîhan (R.A) *ve diğer âlim¬lerden bâzıları demişlerdirki : «Kassuşşâribi Bıyığı kesmek; dudağın kenarı görününceye kadar bıyığın etrafından (ucundan ve aşağısın¬dan kesip, bıyığın aslı olan dibinden kesmemektir. Bıyığın aşağısından yukarıya doğru o şekilde kesmek.lazımki, bıyığın yukarıda kalan, in¬sanın kaşı gibi olmalıdır.» İmam-ı Kerderr, fetvasında bunun aynısını nakletmiştir.
Muhtar sahibi merhumda dediki: «Sünnet olan; tırnakları kesmek, koltuk altının kılını yolmak, etek kılını ve bıyığı kazrmakdır. Fakat bı-yık-ı kazımayıb keserek kısaltmak daha güzeldir.
— îşte bu ameller, Haliliüilah İbrahim aleyhisselâmın sünnetlerin-dendir. Nebimiz Muhammed aleyhisselamda bu sünnetleri işledi ve iş-lenilmesini emir buyurdu.»
Denildiki ilk bıyık kesen,sünnet olan," tırnak kesen ve küm beya¬zı görülen kimse, İbrahim aleyhisselamdır.
İmam-ı Tahavî (R.A) «Maânilâsâr şerhi» adlı eserinde demiştirki:
«Bıyığı kesmek, güzeldir. O bıyığı kesmekde, dudak-m kenarı görü¬nünceye kadar bıyığı kısaltıb ucundan almakdır ki, o da üst dudağın kenarından yukarıya doğrudur.»
İmam-ı Tahâvî (R.A} yine dediki:
«Bıyığı tıraş edib kazımak, sünnettir. Bu da kısaltmakdan daha gü¬zeldir ve bu görüş, bizim hanefî ashab ve adamlarımızın kavlidir.» [136]
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bıyıkları, kesiniz ve sakallan terk ediniz.»
Buradaki bıyıkları kesmek keyfiyeti, Ebu hanîfeye göre, iki ve-cihle caizdir, yani, bıyığı kesmek ve tıraş edib kazımak caizdir. İhtilâf, efdâliyyet ve daha güzelliği husûsundadır. Hadîsi şerifde «kas = kes¬mek» varid olmuşturki, o da makasla kesmek ve kısaltmaktır. Ihfa, is-tiksa, mânasınadırki, bıyığı dibine dsğru kesib kısaltmaktır. [137]
Hanefî fıkhında da şu hükümler yazılıdır :
«Tırnakları kesmek, koltuk altındaki kılları yolmak, edeb yerini (eteği) tıraş etmek ve bıyığı tıraş etmek, sünnette. Bıyığı kesij* kısalt¬mak ise, güzeldir.» [138]

Bıyık kesme ile ilgili bir kaç hadîsi şerif meali ile fukahânın görüş ve beyanlarını naklettiğimize göre, bıyığ kesmek sünnetir. Ancak bu kesmenin kazımaya yakın dijine yaklaşmcaya kadar kesmekle, sâde üst dudağın ucu görünecek şekilde kesmek hakkında ihtilâf vardır. İhtilâfın yö^ ve beyanlanda, yukarda nakledilmiştir. Binâenaleyh bıyığı fazla uzatıp üst dudağı kaplayacak şekilde ol¬ması mekruhdur. Aynı zamanda böyle kişilerin artıklarının de mekruh olduğu «fıkhuı artıklar

babı» başlığı altında zikredilmiştir, pirinci cildin 243 - 244. Sahîfelerindede mezkûrdur.
Bıyıkların iki ucunu muharebede, askerler daha heybetli görünmesi için, uzatmanın cevazıda, yine fıkhın kerâhiye Şahsinde zikredilmiştir. Hatta askerlerin tırnaklarını uzatarak gerektiğinde silah ve bıçak yeri¬ne kullanmanın cevazıda beyan edilmiştir.
Bu mes'elelerin cevaz ve beyanı hakkında bir nebze malumat, «Mültekâ Tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin 183. sahifesinde zikredildiğini hatırlatırız.
2- Hadîsi şerifde, «sakalı terk etmek, fitratdandır» cümlesirtide kısa yoldan izaha çalışalım.
Arabcada = lihye ve ellihiyetü = sakal, manasınadır. Sakal ise, Ta¬biat ve kudreti ilâhı ile erkeklerin yüz hatlarının çenelerinden baş saç¬larına kadar deveranlı şekilde biten kıllardır. Hikmeti ilâhî erkeklerin çenelerinde bitiriyor, kadınların çene ve bıyıklarında bitirmeyor. Ancak bâzı erkeklerde bıyık ve sakal bitmeyib «köse» ismi verildiği şekilde olduğu gibi, bâzı kadmlardada seyrek ve tek dük de olsa, bıyık ve sa¬kal kılları oluyor. Bu nâdiraddan ve akalliyette olan hallerdir. Nâdir olanlar ise, yok menzilindedir.
Sakalları biten erkeklerin, sakallarını kendi hallerine bırakarak terk etmeleri sünnet olduğu gibi, kadmlardanda, bıyık ve sakalları bi¬tenlerin, bıyık ve sakallarını kazımaları müstehabdır.
Hal böyle iken fitraddan beşerin erkeklerinin sünnet ve zîneti olan sakalı, terk etmeyib kazıyıb tıraş edenler çoğunlukdadırlar.
Sakalları kazıma âdetleri, acemlerin âdet ve sanatlanndandır. El¬an müşrik ve kâfirlerin şiar ve beiirtileridirki, lirenk, Hind ve dinde na-sibleri az veya hiç olmayan «kalenderiye» ismini alan taifelerin âdet ve geleneklerindendir. [139]
Şu halde peygamberlerin ve ümmetlerinin yaratüışdan sünnet ve âdetlerini bırakıb, bir takım ahlaksız ve nasibsizleri örnek edinerek sa¬kallarını kazıdanlar, bir sünnetin terkini işleyib kerâhat ve belkide ha-, ram işlediklerini düşünerek halikı zülcelâla karşı bu ayıb amellerinden Sakalı kazıtarak kötüleri taklid etmekden ve edenlere tâbi olmakdan Allâha sığınırız.
Sakalı terk etmenin sünnet mikdan :
Sünnet olan sakalı, olduğu gibi terk edib bir kabza oluncaya kadar kesmemektir. Bir kabzayı geçtiği zaman, uzayan kısmını uzunundan ve etrafından kesmek gerekir.
Muhtar sahibi demiştirki : Sakaldan kısaltıp kesmek sünnettir. Bu mes'elenin şeklide şöyledir; Sakalı olan adam, sakalını avcu ile tutar, avcunun içinden dışa çıkan kısmını keser. Zira sakal, zînettir ve saka¬lın çokluğu, zînetin kem alındandır. Sakalın çok uzaması ise, zînetin hi-lâfmadır. [140]

Fetâvâyı Bezzâziye sâhibide şöyle demiştir :
«Sakailı kimseye, sakalı uzadığı zaman saklının etrafından alması lâzımdır.»
Şir'atul islam sâhibide demiştir :
«NeMyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, sakalının uzunluğundan ve eninden alarak kısaldırdı.»
Yani nebiyyi muhterem salallâhü aleyhi vesellem efendimiz, saka¬lını bir tutam ve kabza kadar terk ederdi. Bir kabzadan lazla uzayan kısmım, uzunundan ve eninden keserek kısaltır ve bir kabza hâlinde bırakırdı.
Amr bin şuayb den, oda babasından, oda dedesinden (R.A) rivayet etmiştir, dediki:
«Nebiyyi Muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, sakalının eninden ve uzunundan alırdı.» [141]
İmam-ı Gazâlî merhum «ihyasında» şöyle yazmıştır = «İbrâhîmi Naha-î (imam-ı Azamın hocası), dediki: Akılı bir adama teaccub ettim, sakalı uzun bir vaziyette idi, nasıl oluyorda sakalının et¬rafından almamıştır? çok uzun ile çok kısanın arasında yapmalıdır. Zira her şeyde vasat olmak güzeldir.
— Bu sebebden demimi ştirki; Her ne zaman sakal çok uzarsa, akıl hafifler.
— îşte bunun için tbni Ömer (R.A) ve Tabiînden pek çok cemaat böyle yapmışlardır. İmam-ı Şâbî ve İcni Sîrîyn (R.A) da, sakalın vasat olması olan bu hükmü güzel görmüşlerdir.» [142]
Hasan-ı Basrî ve katâde (R.A) da, «sakala dokunmayıb kendi hâline terk etmek daha sevimlidir. Etrafından almak kerâhattır, ve kendi hâ¬line terk etmek afiyettir. Zira Rasûlü ekrem- sallallâhü aleyhi veselle-in; sakalı kendi hâline terk ediniz, hadîsine uygun olan budur, demişler¬dir.»
İmam-ı Nevevî (R.A) da demiştirki:
«Sakalın uzunluğundan ve eninden almak, güzeldir. Sakalı uzatıb büyüterek şöhret yapmak, tamamen kısaltıp kazımanın mekruh oldu¬ğu gibi, mekru'hdur.» [143]
Sakalın sünnetliğini beyan eden hadis mealleri: İbni Ömer ve £nî Hureyre \RA) m rivayet ettiKleri hadîsi şerifde, Rasûlü ekrem sallalâhü aleyhi ve sellem efendimiz şöyle buyurmuştur : «Bıyıkları, kesiniz ve sakalları terk ediniz.» [144]
Enes (R.A) in rivayetinde ise;
RasûlüUah (S.A.V) şöyle buyurmuştur :
«Bıyıkları, kesiniz (kısaltınız) ve sakallan çoğaltarak terk ediniz ve yahûdîlere benzemeyiniz» [145]
Bu hadîsi şerifdeki yahûdiye teşbihden maksad, yahûdıler, sakalla¬rını kazıyıb bıyıklarını uzatarak hayata devam ettiklerinden, onlara benzememek için bıyıkları kısaltıp, sakalları bir kabza olacak kadar uzatmak hükmü buyuruünuştur.
Amr bin ŞuayMan, oda bahasından ve oda dedesinden (Allah hep¬sinden razî olsun) rivayet etmiştir;
feasûlü ekrem (S.A.V) buyurdu :
«Bıyıkları, kesiniz, sakallan kendi hâline bırakınız ve bunınlardaki Kılları yolunuz.» [146]
İM Ömer (R-A) den mervîdir-Rasûlüekrem (S.A.V) buyurduki :
«Sakallan koyarak ve bıyıklan keserek (kısaltarak) müşriklere muhalefet ediniz.» [147]
Ebî Hureyre (R.A) den mervi diğer bir hadisde;
Rasûlü ekrem (S.A.V) şöyle buyurmuştur:'
«Bıyıklan, kesiniz ve sakallan, koyunuz ki, mecûsîlere (ateşe tapanlara) muhalefet ediniz.» [148]
Bu hadîsi şerifler gibi pek çok hadîsi nebevilerde, sakallan birakıb, tırmakları kesmek ve diğer fitratdan olan ameller zikredilmiştir. Bilhas¬sa sakal ve bıyıklar hakkındaki, teşbih ve teşebbühe dikkat ederek, bıyıklan, üst dudağı kapadıb ağzın içine girer, vaziyette uzatıp ve sa¬kallan kazıyıb veya kazımaya yakın şekilde tamamen kısaltıp me-cûsî, yahûdî ve müşriklere benzememk hususundaki hadîsi nebevileri iyi düşünmek gerekir.
Çünkü günümüzde, bâzı kimseler; «Müşrik ve yahûdüerin bıyıkla¬rı gibi» halk arasında, «kızılbaş bıyığı gibi» denilen bıyık ^seklinde bı¬yıkları uzatıb sakallarını kesib kazıyanlar olduğu gibi, «yaşım kırka va¬rınca sakah, bıyığı korum» diyenler ve hatta «Ailemin rızası yoktur, onun için sakalımı kazıyorum» sözlerini sarf edenleride işitiyoruz.
Bunların hepsi, mesnetsiz ve nefsin kuruntusundan başka bir şey değildir.
Bir defa bıyıkları uzatıp üst dudaklannı kapadacak şekilde bıyık koyanlar; müşrikleri, yahûdîleri ve ateşe tapan mecûsîleri taklid ettik¬leri için, çok çirkin bir amel ve kerâhatdir.
Yaşının kırkma varmasiyle sakalın konulmasını savunan ' kimse ise, yukarda okuduğumuz üzere, sakal ve bıyık fitratdan (yaradılışdan) itibaren hiç tıraş edib kazınmadan bütün peygamberlerin ve ümmetle¬rinin sünnetlerinden olduğu beyan edilmiştir. Her Peygamber ve hak yolcusu müminler, tıraş olmadan çenelerinde bittiği gibi terk ederek sakallarını koymuşlardır..
Evet diyeceklerki, «Peygamber efendimiz, kırk yaşında peygamber olmuştur.» Doğrudur. Ancak efendimiz kırk yaşında peygamber oldu, fakat mübarek sözünde buyurduğu üzere, «sakalı bırakmak, fitratdan-dır.» yani, peygamber olmazdan evvel yaratılışından itibaren hiç tıraş olu;b sakalını kazıtmamıştır. Yukarda nakletit'ğimiz üzere, sakalının
eninden ve uzunundan fazla uzayanını keserek bir kabza hâline getir¬miştir.
Hanımının rızası olmadığından sakalını koymadığını söyleyenlere gelince; Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem bir hadîsinde şöyle buyurmuştur:
«A^lâhâ isyan olan yerde, kula itaat yoktur.» [149]
Erkekler, kadınların hâkim ve reisleridirler. Her zaman ve mekan¬da kadınlar kocalarına meşru ve iyi olan şeylerde itaat etmekle mü¬kellef diller. Daha geniş malumat, «tslâmda Tesettür ve Haya» adlı ese¬rimizde zikredilmiştir.
Hadîsi şeriflerde, bıyıkları uzatıb, sakalları kazıyarak, müşrik, ya¬hûdî ve mecûsiye benzememeyi beyan etmek, günümüzde sakallarını kazıttıkları gibi, bıyıklarımda kazıdarak kadınlara benzeyenlere, nasî-
hat ve îkaz vardır.
Üstadımız Akşehirli hacı Ahmed efendi merhum derdiki: «Akilimin oğlu, sakalı bıyığı kazıdibda, anağa benzeyeceğine, sakal
ve bıyığım veya hiç olmazsa, bıyığını koysanda, babana benzeşen ya!»
Ruhumun terbiyecisi, dünya ve âhir etimin sebebi veliyyi nimetim olan üstadım merhem ve mağfurun bu sözleri, mübarek peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin şu mealdaki hadîsi nebevisine müsteniddir :
«Allâhü teâla, kadınlardan erkeklere (pantolun, ceket ve emsali erkek kıyafeti giyerek) benzeyenlerine ve erkeklerden kadınlara (bıyık ve sakallarını kazıyarak ve kadın kıyafeti gibi şeyler giyerek) benze-> yenlerine lanet etsin (Allah belâlarını versin).» [150]

Şimdi buraya kadar naklettiğimiz, hadîsi şerif ve ulemayı izam efendilerimizin beyan ettikleri kıymetli hükümleri, okuyan müslüman kardeş ve meslekdaşîarımızı, bir nebze insaf ve iz'âne davet etmek is¬teriz. Şayet sakal ve bıyıkları yok ve koyamamışlarsa, bir kusur işledik¬lerini itiraf edib hiç olmazsa, «Noksanım bilmek gibi kâmili irfan ola¬maz», cümlesinin ifâde ettiği muhteremlerden olmalıdırlar.
Sakal ve bıyık kazıma hakkında fakihlerin görüşleri:
a) Şâfi-î fakihlerine göre : Cuma günü dudağın ucunun kırmızısı görününceye kadar bıyığı kesmek, matlub ve iyi olan sünnetlerdendir.
B,unun mânası şöyledir : Bıyığı, küm altındaki deri görününceye kadar kesib kısaltmaktır. Tamamen kazıyıb yok etmek-Rerahat olduğu ' gibi, kazınmaya yakın bir şekilde kesmekte mekruhdur. Binâenaleyh bıyığın bâzısını {üst kısmım) kesib, diğer bazısını (dudağın ucunu) ka¬zımak caizdir.
Sakala gelince; Muhakkakki, sakalı, kazımak ve kazımaya yakın bir şekilde kesib kısaltmak, mekruhdur.
Hanefî fakihlerine göre : Erkek kimsenin, sakalım kazıması, haram¬dır, sakalını bir kabzadan fazla uzatmaması, sünnettir. Binâenaleyh bir kabzadan ziyadesini keser.
Sakalının etrafından almasında, koltuk altındaki kılın kazınmasın¬da ve beyazını yolmasında beis yoktur.
Bıyığı, üst dudağın kenarına müvazî oluncaya kadar kesil) kısalta¬rak tıraş etmek, sünnetir. Bâzı hanefî fakihleri, bıyığı kazımak, sünnet dir, demiştir ve bu hüküm, Eüû Hanîfe ile Ebû Yûsuf ve imamı muham-med (R.A) e nisbet edilmiştir.
Mâliki fakihlerine göre : sakalı kazımak, haramdır ve bıyığı kısalt¬mak (kesmek) sünnettir. Burada bıyığı kesmekden murad, bıyığın ta¬mâmını kesmek mânasına değildir.
Belki üst dudağın üstüne sarkarak dudağın kenarım örten kısmının kesilmesi, sünnettir. Binâenaleyh dudağın kenarı görünüceye kadar, bıyıkdan alınır. Dudağın kenarından yukarıya doğru hıyığm üstünden daha fazla almak veya bıyığı kesmeyib dudak kenarını örtecek şekilde bırakmak mekruhdur.
Hanbeli Fakihlerine göre : Sakalı kazımak, haramdır. Bir kabzasın¬dan fazlasını almakda beis yoktur.» [151]
İmam-i Birgivî merhum «Tarîkat-i Muhammediye» adh eserinin «elin afatları» başlığının altında şu satırları yazmıştır :
«Kadının başını ve erkeğin sakalını kazımak ve.sakaldan bir kabza¬dan azından kesmek, sahibinin izni Üede olsa, elin âfâtmdandir.» An¬cak zarurî hallerde, caiz ve günah olmaz. Zira zaruretler, haramları, mubah kılar.
Berîka-nm kenarında «Receto efendi» adlı eserde şu hüküm vardır : «Mes'ele : sakalı kazımak caiz olumuz?
— EL CEVAP... Caiz olmaz.» [152]
Sakalını kazıyan veya kazıdanm imamlığının kerâhatla caiz oldu-ğunuda kısa yoldan nakledelim.
Fıkıh kitablarmda sakalını kazıdan hakkında bizzat hüküm beyan edilmeyib, hiç sakalı bitmemiş deli kanlı taze gencin buluğ çağma er¬mek kaydiyle imamlığının kerâhatlığı zikredilmiştir. .
Emred : Henüz sakalı bitmemiş 15-18 yaş arasında yüzü nffrıak va¬ziyette olan bir ge'nçdir.
Binâenaleyh böyle olan bir erkek genç, her ne kada. buluğ çağma erişmiş isede, yüzünde henüz tüy (sakal, bıyık) bitecek kadar olmadı¬ğından, böyle kimsenin imamlığı kerâhattır. Sakalı, bıyığı bu yaşlarda iken bitmiş olanlarda, bu kerahatlık yoktur.
Ancak sakalı ve bıyığı bitecek kadar büyüse, lâkin sakal ve bıyık bitmeyen, 20-25 ve daha fazla yaşma vardığı halde bıyığı bitmeyen kim se, emred değil, Kösedir. Kösenin imamlığı ise kerâhat değildir. [153]
İbni Abidin merhumda şu satırları yazmıştır :
«Emred-in, arkasında namaz kılmak mekruhdur. Zahir olan bu ke¬râhat, kerâhatı tenzihiyedir. Yine zahir olan, Rahmeti merhumun dedi¬ği gibi buradaki emred den murad, yüzün tüysüz olM) gayet parlak olmasıdır. Böyle oluncada, fitne zuhur edebileceğinden imamlığı kerâ¬hattır...
— Zahir olan yüzünde kılı olubda henüz yüzünün parlaklığım gi-dermemiş ve şehveti uyandıracak durumda olan kimsede, emred gibi¬dir. Bu meseleyide iyi düşün!...
— Yaşı yirmiye varan şahsın sakalı bitmeyecek olursa, emredlik-den çıkarını? Bilhassa çenesinde bâzı kıllar bitib diğer yerlerinde tam devrimli sakal bitmeyen kimsenin durumu, mükemmel sağlam şekilde sakalları biten erkekler gibimidir? yoksa emrede gibi midir? -
Elcevah... Mükemmel sakalı biten kâmil adamlar gibidir. Binâen¬aleyh imamlığı kerâhatsiz, caizdir.» [154]
İlgili fetva
On sekiz yaşında olub imamlığı yapabilen zeyde, iktida edib uy¬mak caiz olurmu?
ELCEVAP... Olur. [155]
Yukarda naklettiğimiz hükümlere ve fetvaya göre, henüz sakalı bitmemiş ve bitme çağmada vasıl olmamış, fakat baliğ olmuş emred olan erkek delikanlının imamlığı caizdir. Fakat kerâhattır. Şayet yaşı 18 den yukarıya doğru varmış ve lâkin köseliğinden sakalı bitmemiş ise, bu takdirde hiç kerahat yoktur.
Eğer sakalı biten kimse, sakalım veya hem sakalını hem bıyığı m keserek imamlık vazifesini îfa ederse, bu kimsenin imamlığı, emre¬de teşbih cihan olmakla mekruh olur. Emrede teşbih ciheti olmasa da¬hi, sakalı tıraş etmek haram veya mekruh olmakla, fâsıklık yapmıştır. Fâsık kimsenin imamlığı ise yine mekruhdur. Bilhassa başına sarık gi¬yen imam efendiye sakalını koyması gerekir. Zira sarığa sakal, yakışır. Sarığı başına giyen adamın çenesinde sakalı olmayınca, hem abes olur ve nemde sarık ve sakalın heybetini gaybeder.
Hem sakalı ve hem bıyığı kazıyıb, beşeri hilkati tağyir ederek ken¬dini kadına benzeten kimsenin işlediği günah ise, haram veya kerâhat olan sakalı kazıma günahının yanında birde yukarda nakletmiş olduğumuz hadîsi şerif gereğince fitrattan olan sünneti terk edib kendisini ka¬dına benzetme lanetine müstehak olmakla, diğerinden daha eşed ke-râhattır. Çünkü fasıklıkda eşetlik vardır.
Fakat fâsık kimsenin imamlığı J;er ne kadar kerâhat isede, arka¬sında namaz kılmak caizdir. Çünkü fâsık-m imamlığı, kerâhatla bera¬ber caizdir.
Aynı zamanda RasûJü Ekrem (S.A.V) efendimiz : «Her iyi ve kötü imamın arkasında namazı, kılınız.» buyurmuştur.
imam olan zâtın fâsıklığı küfre varmadıkça, büyük günahları, ha¬ram ve günah îtıkad ederek işlediği takdirde, arkasında namaz kılmak caizdir. Zira ehli sünnet alâmetidir. Şayet sakalı koymayan imam, sa¬kalı tahkir eder ise, küfre varmakla imamlığı caiz olmaz.
Bununla beraber yaşlı, başlı, saçlı sakallı ve ilmi ile âmli bir ima-» mm arkasında namaz kılmak, daha mükemmel ve daha makbuldür.
Bu hususda fıkıh kitablarmın «İmamet Babı» gibi bahislerinde ga¬yet geniş hükümler serd edilmiştir. Keza Tercüme ve izahım yapdığı-mız «Mtilteka Tercümesi» adlı eserimizin, birinci cildinin Sİ. sahifesin-de ve aynı cildin 122-129. sahifelerinde mezkûrdur.
Sakal hakkında naklettiğimiz hadîsi şerifler ve diğer hükümlere göre, sakal koymak, bir sünneti hüdâdıj. Çünkü sakal koymanın bir fazilet ve iyilik olduğu, sakalı kazıyıb tıraş etmeninde haram veya ke-rahat olduğu beyan edilmiştir. Usûlü fıkıh kitablarında, «Sünneti Hüdâ» mn tarif ve îzahıda, işlenmesinde sevab ve mükâfat ve terkindede itab ve köıülük olduğu veya olacağı şeklindedir.
Ulemâ-i kiram; sünnet alan sakalı, bir birinden eşed olan kerâhat maksat ve emellerle koyanları şöyle sıralamışlardır':
1) Cihad maksadı îalan olmadan, sakalı siyaha boyamak, kerân attır.
«Muhît» isimli eserde denümiştirki : Meşayihin umûmu, sakalı siyahla boyamanın mekruh olduğunu beyan etmişlerdir. Meşâyihi kıra¬nım bâzısida, sakalı siyahla boyamayı caiz görmüşlerdir.
Rasûlü ekrem (S.A.V) den menkul olduğuna göre, «sakalı siyahla boyayan ehli cehennemdir.»
Diğer bir rivayette ise;
«Sakalı; siyahla boyamak, kâfirlerin boyasidir.»
İfoni Abbas (R.Aj dan mervî hadîsi nebevide, Rasûlü ekrem (S.A.V) şöyle buyurmuştur :
«Ahir zamanda bir kavnı (cemâat) olurki; onlar göğertinin kur¬sakları gibi siyahla (saç ve sakalları) boyarlar. Bunlar, cennetin koku¬sunu duyamazlar.» [156]

Saç ve sakalı ilk defa siyahla boyayan kimsenin, «Fir'avn» olduğu nakledilmektedir.
Yukardaki naklettiğimiz hükümler meyanmda, bâzı rivayetlerde Rasûlü ekrem efendimizin meşru hallerde sakalım kına ile boyadığı beyan edilmiştir.
Şemaili Tirmizî de, Enes (R.A) dan mervîdir, Hz. Enes dediki :
«Ben, nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, mübarek kılım (saç ve sakalım) kına île boyanmış gördüm.»
Cihadda düşmanın gözüne heybetli görünme gibi meşru bir maze¬ret olmadıkça, sakal ve saçları siyaha boyamak, dört mezheb imamı¬na göre kerâhattır. Kma, zağferan ve emsali şeylerle boyamak ise, Ha¬nefî fakihlerine göre müstehab, mâliki ve Şaf-î fakihlerine göre, caiz ve Hanbeli fakihlerine göre sünnettir.
2) Ulemânın kerih gördüğü ikinci husus; sünneti îfâ için fleğil,, sâlifilere benzemek maksadı ile sakalı sarı ve kırmızıya boyamaktır.
3) Riyaset ve tazim olunmak için, ihtiyarlığın acele gelmesi dile¬ğiyle sakalı kibrit veya başka bir şeylerle beyazlaştırmakdır. Sanki kar-şılaşdıklarına, ihtiyar vehmini telkin edecektir.
4) Sakalı yolmak veya ustura ile kazımaktırki, b>:.da"sakalsızlıkda * bir câziblik ve gözel görünme maksadına bağlı olur. Sakalın siyahları¬nın arasındaki beyazları yolmakda, aynı maksadlarla olabileceğinden kflrâhattır.
Zira sakalın beyazlarını yolmayı, Rasûlü ekrem efendimiz yasak-iamışdır. Çünki sakalın beyazları, müminin nurudur.
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin sakalmdada, 17 veya yirmi kadar beyaz kıl var olduğu beyan edilmektedir.
5) Kadınlara güzel görünmek için, sakalı kıvrım kıvrım yaparak parça parça gibi şekiller vermektir.

6) Sakalda ziyâd^ük ve noksanlık yaparak bir değişiklik yap-makdır. ....
7) însanlara>EteğişikJ,bir şekilde görünmek için, sakalı darayarak . uzhtıp keiftü îâline/iarakmakdır.
8) Âl$i£ ve Mhjdierddh görünerek, sanki kendine bakmada hiç ehentaatyet Vermeyin daima, zikir ve ibâdetle meşkul olduğu zannını verdirhjek için, sa& ve yakalını taramayıb keçeleşmiş vazıyette bırak-nıakdır.'
9) Sakalı, siyahlarına bakınca, gençlik gururu, beyazlarına bakın¬ca ihtiyarlık ve yaşlılık azameti ve gençlikle öğünmeyi yaparak genç haîde yaşama^lırsımn artması için bırakmaktır.
10) Sakalı, ayrı ayrı örerek ve sarartarak bırakmaktır. Simdi buraya kadar, Hadîsi şerifde beyan edilen on adet fitratdart olan amelden ikisini izah etmeye çaîışdik.
3) «Misvak kullanmakda, Fitratdandır.» Misvak hakkında gerekli malumat, «Misvak babı» başlığının altında yazılmıştır.
Bu duruma göre, fitratdan olan on (10) hasletden dördüncüsünü açıklamaya devam.edelim.
4) «Su ile istinşak (Jtmmu temizlemek) de fitratdandır.»
Hadîsi şerifin bu cümlesindeki hüküm, biz hanefîlere göre, abdest-de sünnet ve gusülde farzdır.
Şâfi-î Hz. lerine göre; istinşak, abdest ve gusülde sünnettir.
İmam-ı Ahmed ve mâlik (R.A) de, bir rivâyetde istinşak-m vâcib-liğini demiştir.
Bu hükümler, mazmazada da aynı olduğu beyan edilmiştir. Geniş malumat, ilerde ve üçüncü ciltde de gelecektir.
5) «Tırnakları kesmek de, fitratdandır.» yani tırnakları kesmekde beşerin yaratılışı ile meşru kılınmıştır. Tırnak kesmek, hanli parmak-dan başlamlsa caizdir.
Fakat evla olan, sağ elin şehâdet parmağından başîayıb ondan sonra orta parmağa geçerek devam etmek ve baş par-makdan sonra sol elin küçük parmağından devam etmektir.
Ayakların ise, sağ ayağın küçük parmağından başlayıb kesmek, keza sol ayağında küçük parmağın tırnağından başlayarak neticele-mek evladır.
Tırnaklar kesildikten sonra, en iyisi bir yere topluca gömmektir. Bir şey içine sanlırsâ, buda kifayet eder. Tıraş edilen saç kulanda aynı defnedilirse, iyi olur.
Pislik çukuruna ve ğusul yapılan yere atmak ise mekruhdur. Zira büyükler; böyle yerlere atıldıklarında her hanki bıı hastalık olaibleceğini beyan etmişlerdir.
Tırnaklar, haftanın her gününde kesilebilir. Ancak cuma ve per¬şembe günleri kesmek daha iyidir.
Tırnakların kesilmesi, cuma günü olursa, daha güzeldir. Zira Ra-sûlii ekrem (S.A.V) bir hadîsinde şöyle buyurmuştur :
«Bir kimse, tırnaklarını cuma günü keserse, parmak uçları sıkın¬tıya mübtelâ olmaz.»
Diğer bir hadîsi şerif meali:
«Bir kimse, tırnaklarını cuma günü keserse, Allâhü teâla, o kim¬seyi gelecek cumaya kadar ve hatta üç gimde fazla olarak bütün belâ¬lardan korur.» [157]

Tırnakları, perşembe günleri de kesmek, iyidir. Zira bir hadîsi ne¬bevide şöyle buyurulmuştur:
«Bir kimse, göz, fearas alalığı ve delilikden şikâyet etmekten emin olmak isterse, tırnağını perşembe günü ikindiden sonra kessin.» [158]
Tırnak kesimi ile ilgili bir nebze malumat, «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin 183. sahîfesinde zikredilmiştir.
6) «Mafsalları yıkamak da, fitratdandır.»
Yani, parmak ve ayak mafsallarını yîkayıb temizlemekte yaradıhş-dan sünnettir. Keza kulak, burun ve göbek kıvrıntı ve çukurlarımda aynı şekilde yîkayıb temizlemek sünnettir. Bedenin diğer çıkıntı ve çu¬kur yerlerimde temizlemek lâzımdır.
7) «Koltuk altının kılını yolmakda, fitratdandır.»
Yani, koltuk altı kıllarını yolmak, beşerin yaratılışından itibaren işlenen ve işlenilmesi gereken bir sünnettir,
tmam-ı Nevevî merhum demiştir : Efdal olan koltuk altı kıllarını yolmaktır. Fakat kazımaklada aynı hüküm (koltuk altı temizliği) hâsıl olur.
Koltuk altı temizliğinde müstehab olan, sağ koltukdan başlamaktır ve haftada veya on beş günde bir defa temizlemek en efdalıdır.
8) «Etek temizliğini kazıyarak yapmakda, fitratdandır.»
Etek tıraşında afdal olan, kazımaktır. Fakat makas, gibi bir'şeyle kesib kısaltmak veya dibinden kesen bir makine ile tıraş etmek, etek kıllarını el ile ve alçı gibi şeylerle yolmakda caizdir.
Etek temizliğide, koltuk altı kıllarını yolmak ve tırnakları kesmek gibi, haftada bir yapmak en güzelidir. Her haftada olmazsa, onbeş (15) günde bir yapılmalıdır. Ve en son kırk günü geçmemelidir. Kırk günü geçerse, vaîdi ilâhiyeye (cezayı ilâhiyeye) müstehak olunur.
Tırnakların kesimi, koltuk altı kıllarının yolum veya tıraşı ve etek tıraşı gibi temizlikler, imkan dâhilinde cünüb halde iken yapılmamalı¬dır. Zira kerâhattır ve insanın, cünüb iken bedeninden ayrılan kıl ve sâirenin sahibinden davacı olacağı beyan edilmiştir.
Netekim bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur.
«Bir kimse, gusletmeden tıraş olub temizlendiği vakit, her kıl (kıya¬met gününde) dâvâcı olarak gelir ve der : Ya Rabbi! bu kişiden sor, ni¬çin beni gusletmeuen bedeninden ayırıb zayi etti?» (Hadîsi Erbein, Akkirmânî, 51)
Birde haftada veya. onbeş (15) günde koltuk altı ye etek temizliği yapmayan kimselerde, şehvet zevki zâifler ve zevk yerine nefret hasıl-olabilir. Ağaç, gül ve bağ gibi şeylerin dibleri bellenil) budanmadıkla-rı ve aralarındaki otları yolumıb temizlenerek îmar edilmedikleri va¬kit, zaiflerler, verimleri azalır. Hatta ataların;
«Bakarsan bağ, Bakmaz¬san dağ olur.» dedikleri gibi harab olub yok olabilir.
İşte etek ve koltuk altı temizliğine riâyet etmeyenlerin, erkeklik ve dişilik kuvvetleri zaitler. Cinsel münâsebetlerde zevksizlikler ve tat¬sızlıklar görülebilir.
Bilhassa erkeklerin, zekerlerfndeki şehvet kuvveti düşebilir. Kadınlarında, efendilerinin nefretine sebeb olabilir.
Tırnak kesmek, koltuk altını yolmak ve etek tıraşı hakkında fakih-lerin görüşleri:
«Hanefî fakihlerine göre : Erkek kimsenin etek kılını kazıyarak ve¬ya alçı ile gidermesi, müstehabdır. Koltuk altı kıllarım kazımakda ve sakalın beyazını yolmakda beis olmadığıda, denilmiştir.
Kadına ise, etek kılını yolarak gidermesi, sünnettir. Kadına, koltuk altı kılını kazımak ve yolmakla da gidermesi sünnettir. Yolmak ise evlâdır.
Sırt ve göğüs kıllarını kazımak ise, evlanın hilâfmadırki, kerâhat-îır.
Tırnakları ve bıyıklan kesmeyi ve koltuk altının kıllarını yolmayı keza etek temizliğinin tıraşını, kırk günden fazla terk etmek mekruhdur.
Tırnakları, ihramlı olunmazsa, dişlerden başka her şeyle kesmek müstehabdır. Dişlerle tırnakları kesmek ise, kerâhattır. Yâni kötüdür. Tırnakları kesmek için tâyin edilmiş bir gün yoktur.
Kesilen tırnakları, tıraş edilen kılları, hayız kanı ile hayız bezini bir yere gömerek defnetmek müstehabdır.
Yukardaki nakledilen hükümlerin hepsinin bir edeb ve nazâfetden ibaret olduğu bilinmelidir.
Mâliki fakihlerine göre; koltuk altı kıllarını yolmak, sünnettir. Bu yolmak, kazımakdan ve alçı gibi şeylerle gidermekden daha güzeldir. Koltuk altı temizliğinde, sağ koltukdan başlamak iyidir ve koltuk altı kıllarını yoldukdan sonra, elleri yıkamakda, sünnettir.
Etekdeki kılları, erkekler ve kadınlar için kazımak veya alçı gibi şeylerle gidermek, sünnettir. Erkeklere ve kadınlara etekdeki kılları yolmaları, mekruhdur.
Göğüs, eller ve kalçalardaki kıllar gibi bedenin her tarafındaki kıl¬ların hepsini kazımak mubahdır.. Buraya dübürün (mak'adm) etra¬fındaki kıllarda girer.
Kadına, güzelliğine mâni olan üütün kılları gidermesi, vâcibdir. Hatta efendisinin sevgisine engel olan sakal, bıyık ve emsali bedenin¬deki kılları yok etmeside, vâcibdir. Keza kadının güzelliğini sağlayan kıllanda kesmemesi vâcibdir. Binâenaleyh başının saçını kesmesi ve¬ya kazıması, haramdır.
Kadın ve erkeğe, tırnaklarını kesmek sünnettir. Ancak ihramîı za¬manlarında tırnaklarını kesmeleri yoktur.
Şâfî-Î fakihlerine göre; Cuma günü, koltuk altı kıllarını yolmak, etek kıllarını tıraş edib kazımak ve tırnakları kesmek, sünnettir. An¬cak kadınlara, eteklerinin kıllarını yolmaları sünnettir. Koltuk altının kıllarını yolmakdan elem ve acı duyan kimse için, kazıyarak temizle¬meleri, kerâhat olmaz.
Tırnakları, cuma, perşeme veya pazartesi günleri kesmek, iyidir. Tırnakları kesme, usul ve tâkib şekli yukarda geçmiştir.
Hanbelî fakihlerine göre : Etek kıllarını, kazımak veya kesmek ve¬ya kesmek veya alçı gibi şeylerle gidermek, sünnettir. Koltuk altı kıl¬larını yolmak, sünnetir. Şayet yolmak zor olursa, kazımak sünnettir.
Tırnakları ise, hanki hal ve zamanda olursa olsun, kesmek, sün¬nettir. Tırnakları kesmeyi ve etek tıraşının kazımasını, kırk günden fazla terk etmek ise, kerâhattır.» [159]
9) «Su ile etek temizliği yapmak, yani istinca etmek, fitratdandır.»
İstinca hakkmdada, yukarda; «Helanın Âdabı babı» başlığının al¬tında" gerekli hükümler geçmiştir. Ancak «istinca, isticmar, istifam ve istinkâ» kelimelerinin mana ve ifâde ettikleri hükümleri arz edelim.
İstinca : Necaseti yerinden söküp atmakdırki, tuvâletde büyük ab-desti yapdıkdan sonra erkek ve kadına âid olan yıkamak ve temizlen¬mek manasınadır.
Bu târifdende anlaşıldığı üzere, büyük abdesti def ettikten sonra, yapılan tenızlikdirki, arkadan çıkan yelden dolayı temizlik gerekmez. Çünkü Rasûlü ekrem efendimiz, yelden sonra istinca yapmamıştır. Öy¬le olunca, yellemeden sonra istinca yapmak, Bid'attır.
îsticmar : Küçük taşcıklarla, taharet yapmakdır.
îstibra : Zekerdeki idrarı giderib damla akmtsmı kesmekden ibâ-rettirki, erkeklere mahsus üir ameldir.
istikra ; insanların, yürüyerek yahut öksürmek, yahut sol tarafı¬na doğru yatmak, yahut depinmek veya- ayaklarım kaldırıb indirmek gibi çeşitli yollarla idrarın kesildiğine kanâat getirmeye çalışdıkları yol¬lardır. Binaenaleyh erkekler, idrarın kesildiğine kalblerinin kanaati ha¬sıl olmadıkça abdeste başlamaları, caiz

olmaz. Zira abdestden sonra, idrar damlasının gelerek abdesti bozması hâli zuhur edebilir.
Şayet bu yollarla idrarın kesileceğine kanaati hâsıl olmayan ve ve-dî gibi idrardan sonra gelen sümüksü suyun gelmesinden Korkan kim¬seler, zekrlerine zarar vermez ise, zekerin deliğine pamuk tıkamak su¬retiyle istikrayı sağlamaları mümkündür. Ancak pamuk sıkıştırılıb sert-leştirildikten sonra zekerin ^deliğine sokmak, daha faydalı olur. Sıkıştı¬rılmadan sokulan Pamuk, zekerin deliğine yapışıb, tahribat yapabilir ve idrar akıdılacağmda, mutlaka ewela pamuk, el ile çıkarılır), ondan sonra idrar-akidılmalıdır. Böyle yapılmadığında, idrar pamuğu çıkarın-caya kadar, zekerin içini ya.kıb tahrib edebilir. îstibranın hasıl olması için, istincadan sonra kurulayıcı bezde kullanılabilir.
İstînkâ : İstincâda mübalağa edib, büyük abdestdan sonra bir pis¬lik eseri kalmayacak şekilde temizlenmektir.
«İhtiyar» adlı eserde, İstincanm beş vecih üzere olduğu şöyle sıra¬lanmıştır :
a) Cünüblükden, hayız ve nifasdan gusledecekler için ve eteklerin deki pisliklerin başka yerlere dağılmaması için, istinca vâcibdir.
b) İmam-ı Muhammede göre, tuvâletde defi hacette bulunan kim¬senin necaseti; necasetin çıkdığı merkezin etrafına dağılması hâlinde, istinca etmek vâcibcsr. Bu hüküm, dağılan necasetin azlığı veya çoklu¬ğu farkı olmadan olduğu zamandadır. Yani dirhem mikdan olmadığı zamandadır. Ahvad olanda budur.
Fakat necaset çıkdığı merkezin etrafına dağıldığında, dirhem mik-darını geçerse, imam-ı Azam ve imam-ı Ebû Yusuf İR.A) a göre, istinca yapmak vâcibdir. Dirhem mikdarım geçmez ise, bunlara göre, istinca sünnettir.
c) Necaset, çıkdığı merkezin etrafına tecâvüz etmezse, istinca ya¬pıl) yıkamak sünnettir.
d) Büyük abdest yapmayıb sâde idrarını akıdan kimseye, önünü (zekerini) yîkayıb istinca etmesi, müstehabdır.
e) Yelleme yapdıkdan sonra, istinca etmek ise, Bid'atdır. Yâni din¬de yeri olmayan ve sonradan dîne sokulan uydurmadır. [160]
îstinca ve istibraya iyi dikkat etmek gerekir. Zira istinca ve istib-.rânın mükemmelliği, abdest ve namazın mükemmeliğine sebeüdir.
10} «Mazmazâ yapmak da, fitratdandır.»
Beşerin yaratılışından sünnet olanın onuncusuda, ağıza dolu dolu su almak manasına olan «mazmaza» olduğu sevgili efendimiz tarafın¬dan buyurulmuştur. Mazmaza, biz hanefilerce, abdestde sünnettir. Gusulde ise, farzdır. Şâfiîlerin görüşü bunun hilâfınadır. Bu hususda daha geniş malûmat, aşağıda ve b,u eserin üçüncü cildinde gelecektir. Ayrıca fıkıh kitah-larında uzun hükümler mezkûrdur. [161]
Tercümesi:.
Misvakla İlgili İkinci Fasıl
381- (6) Aişe (R.A) denmervîdir,dedi:
ResfilfiUah (S.A.V) buyurdu:
«Misvak, ağzı temizleyici ve cenabu hakkı hoşnut ve râzî edicidir.»
(Hadîsi, Şafiî, Ahmed, Dârimî ve Nesaî rivayet ermiştir, Buhârî, «Sahihinde» isnadsız rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
382 - (7) EbâEyyub (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Dört şey, ResiîHerin (Peygamberlerin) sünnetindendir (onlarda şunlardır:)
1 - Haya = utanmak — sünnet olmak da rivayet olunmuştur.
2 - Kokulanmak = koku sürünmek,
3 - Misvak kullanmak,
4 - NiKahlamb evlenmektir.» [162]
Tercümesi:
383 - (8} Aişe (R.A) den mervîdir, dedi:
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, gece ve gündüz uyu duğu takdirde uyanınca, mutlaka abdestden ewel misvak kullanırdı.»(Hadîsi, Ahmed ve EM Dâvud rivayet etmiştir.)
Tercümesi
384 - (9) Yine ondan (Aişe RA den) mervîdir, dedi.
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi ve sellem, misvak kullanırdı, hemen misvakı bana yıkamam için verirdi. Bende misvakla başlar ve misvak kullanırdım. Ondan sonra o misvakı yıkar ve kendisine verir¬dim.»
(Hadîsi, Ebû Dâvud rivayet ermiştir.)
(Not: Bu haberde beyan edildiği üzere, Hz. Âişenin misvak kullan¬dığına göre, kadınlarda misvak kullanabilir. Zira Hz. Aişenin misvak kullanmasını efendimizin men etmemesi, cevazına işarettir.) [163]
Tercümesi:
Üçüncü Fasıl
385 — (10) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, Nebiyyi Muhterem sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu :
«Uykumda bana gösterildik! bir misvakla misvakiamyordum, he¬men bana iki adam geldi, bunların birisi diğerinden büyük idi. Ben misvakı bunlardan küçüğüne uzattım, bana denildiki-yugune ver, hemen bende o misvak! onl^n(Haber-, Buhari ve müslim ittifakla rivayetnolu
Tercümesi:
386 - (11) Ebl Umâme (R.A) den mervîdir, muhakkak ki Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu.
«Cibril aleyhisselâm bana her gelişinde mutlaka misvakla emre¬derdi. O haldeki ben ağzımın diş etlerinin sıyrılıp dişlerimin kopmasın¬dan korkmuştum.»(Hadîsi. Ahmed rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
387 - (12) Enes (R.A) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (SAV) buyurdu:
«Muhakkakki size, ben misvak hakkında pek çok söz söyledim.(Hadisi, Buhârî rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
388 - (13) Aişe (R.A) den metvîdir, dedi:
«Resûlüllah (S.A.V) misvak kulanıyordu ve o halde iken biri diğe¬rinden büyük iki adam yanında idiler. İşte o anda Resûlüllaha misvakın fazileti hakkında «eğer büyükler isen, bunların büyüğüne, misvak-i ver» şeklinde vahyolundu.»(Hadîsi, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) [164]
İzahat
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, misvakini kul¬lanır iken, yanında bulunan iki kişiden büyüğüne verilmesi hususunda ki, «vahy» kelimesi, ya Hz. cibril gelib kendisine tercih yönünü beyan ederek «eğer büyükler isen, bunların büyüğüne, mîsvak-İ ver.» hükmü¬nü tâlim etmiştir.
Veya bu.hüküm Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimize ilham olunmuş¬tur, oda Hz. Aişeye, bu emri buyurarak, iki kişiden büyüğünü tercih etmesini emretmiş ve bu emri nebî ile, yemede, içmede ve her hanki bir şeyin ikramında mutlaka büyükden başlamayı beyan buyurmuş¬tur.
Bu emri Rasûl ile, «El'eymene fel'eymene = sağdan başlayınız, sağı takdim ediniz.» Hadîsi nebevinin ifâde ettiği hükümde muğyeret ve zıdlıkmı var acaba?!.. Hayır, her iki hadîsi nebevi ve fili Rasul bir birine zıd değildir. Bil'-akis bir birinin hükümlerini açıklayıb îzah etmektedir.
Şöyleki : «Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem efendimiz Hz. Enes bin mâlik (R.A) m evinde ashabından bâzıları ile oturuyorlar¬dı. Hz. Enes, evinde bulunan koyundan süt sağıb bir tas içinde getirib Rasûlü ekrem {S.A.V) e ikram ediyor.
— Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem, o sütten içiyor ve ağ¬zım südün kabından çekince, kendinin sağında bir Ârâbî (bedevi bir arab) ve solunda Hz. Ebû Bekir bulunuyor.
— Hemen Hz. Ömer, Rasûlü ekrem (S.A.V) in süt tasını Ârâbiye vermesinden korkarak demiştirki:
— Ya Rasûlellah! süt tasını yanında bulunan Ebû Bekâre ver.
— Bu davranışa rağmen Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem, hemen elindeki süt tasını, sağında bulunan ârâbiye verdi. Sonrada buyurdu :
«El'eymene, fel'eymen = sağdan başlayınız, sağı takdim ediniz.»
(Buhari, Müslim, Ahirıed ve mâlik = Fethulkebir, C. i, 511) Bu hadîsi şerifin açıklamalı îzahi, şerhlerde mezkûrdur. Bilhassa kırk hadîsi câmî, «Şerhi hadîsi Erbeîin cevamtnlkeîm» adlı eserin bi¬rinci hadîsi olarak yazılmış ve îzah edilmiştir.
Bir hadîsi şerifde de şöyle buyuruimuştur :
«Kebbir kebbir = Büyılkle, büyükle!» (Buhari, Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvud, Fethulkebîr, C. 2, 315}
Şimdi buraya kadar naklettiğimiz hüküm ve tatbiklere bir nazar edelim.
Rasûlü ekrem efendimiz, kullandığı misvakını iki kişiden büyüğü¬ne vermeyi buyuryor. Aynı zamanda Hz. Enesin evinde bulunan Rasûlü ekrem ile beraber olan sahabenin içinde iken, getirilen süt, meclisin ve bütün beşerin sevgili efendisi ve önderi olan nebiyyi muhterem sallal-Jâhü aleyhi vesellem efendimize, ikram edilmiştir.

Hal böyle olunca, her hanki bir meclise süt ve çay gibi şeyler getiril diğinde, ewelâ ikram edilecek kişi, o meclisin en büyüğü ve en fazîlet-lisidir. Ondan sonra o meclisin .büyüğünün sağını tâkib etmek gerekir. ^Zira Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimize, ikram edilen süt tası, bizzat efendimiz tarafından kendinin sağında bulunan bir bedevi araba ver¬mesi, hüküm ve amelin böyle yapılmasını gerektirir.
Hz. Ebû Bekir, Peygamberlerden sonra bu ümmetin en efdal kişisi olduğu halde, efendimizin sol tarafında bulunmasiyle,. ikram ve iltifat-da sağ tarafdan sonraya bırakılmıştır. v
Şimdi bu îzahatdan sonra günümüzde bâzı kimselerin, bir meclis veya toplantıya gelince, girdikleri oda, ev ve salon içindeki kimselere bir ikramda veya musafahada bulunmak istediklerinde, «sağdan başla¬yalım» diyerek girdiği odanın kendi girişine göre, kapının sağından başlayıb yukarıya doğru devam edenler, görülmektedir.
Bu şekilde hareket edenler, pek çok yönden edeb ve sünete aykırı hareket etmektedirlerki, bir kaçını açıklayalım.
a) Ewela sevgili efendimiz, bulunduğu meclisde, o meclisin en üstünü ve büyüğü olmakla, süt ikramı direk ona yapilmışdı. Ondan sonrada, sağındaki ârâbiye vermişlerdi.
Demek oluyorki, her meclisin büyük ve efendisi bilinen veya kabul edilen kişi, en ewel ikram ve iltifat edilecek kimsedir. Ona ikram ve il¬tifat yapıldıkdan sonra, o büyüğün sağındaki kimseye ikram edilerek devam edilecektir.
b) İkram ve iltifatda meclisin büyüğünden başlamayın kapının sağından aşağıdan başlayınca, o büyüğe saygısızlıkda bulunularak edeb dışı bir hareketde bulunulmuş olur.
c) Sünnete muhalefet etmekle, dinde yeri olmayan ve yanlış anla-yıb ters uygulamada bulunulduğundan, Bid'at ve tahrif edilmiş bir iş yapılmış olur.
Öyle ise her hanki bir meclise girib ikramda veya musafahalaşma gibi bir amelde -bulunmak isteyenler, hemen doğru o meclisin büyüğün¬den başlayıb, onun sağını takîb ederek devam etmelidirler. Sünnet ve edebe en uygun alanı, böyle yapmakdır.
d) Bir meclis ve toplantıya gelen kişi, kendinin sağından başlaya¬rak ikram ve musafahada bulunmakla, o meclis ve toplantıda bulunan¬ların büyüğünün sol tarafına rastlamakdadır. Çünkü o büyük, gelen kim şeye karşı oturmakdadır veya ayakda olsada yine aynı haldedir.
Binâen aleyh meclisin büyüğünden başlamamakla, sağdan başla¬mayı terk edib, soldan başlanmış oluyor.
Zira sevgili efendimiz; «El'eymene, fel'eymene = sağdan başlayı¬nız, sağı takdim ediniz.» emri nebevisini, Hz. Enes-in evinde iken ken¬disine getirilen süt tasını, sağındaki bedevi araba verdikden sonra bu¬yurmuşlardı.
Şu halde meclisin büyüğüne ikram ve iltifat yapılır*, ondan sonra¬da onun sağını takib ederek devam edilmesi, hem fîli nebiye ve nemde kavline en iyi muvafık olan bir ameldir. Sağdan başlamanın veya sağı tâkib etmenin en doğru yolu, böylece anlaşılmış ve aydmlanılmıştır.
Tercümesi:
389 - (14)Yine ondan (Aişe RA den) mervîdir, dedi: Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:
«Bîr namazki, o namaz için misvak kullanılırsa, işte o namaz mis¬vak kullanılmayan namaz üzerine, yetmiş derece faziletlidir.»(Hadîsi, Beyhakî «Şııabilîman» adlı eserinde rivayet etmiştir.)
390 - (15) Ebî Seleme (R.A) den, o da Zeyd bin hâlid el ctihenî (K.A) den rivayet etmiştir, dedi ki:
Resûlüllah (S.A.V) den işittim, diyordu :
«Eğer ümmetim üzerin güc (zor) olmasaydı, her namaz zamanında misvakla emrederdim ve yatsı namazını gecenin üçte birine tehir et¬tirirdim.»
— Ebu seleme dedi : Zeyd bin hâlid, mescidde beş vakit namaza hazır olurdu, misvâkide; kâtibin kulağının kalem yeri olan kulağı üze¬rinde bulunurdu. Namaza kâim olacağında mutlaka misvak kullanır, sonra misvakı yerine (kulağına) kordu.»
(Hadîsi, Tirmizî rivayet etmiştir. Ebû Dâvud'da Hadîsin sonunda «yatsı namazını gecenin üçte birine tehir ettirirdim.» cümlesini zikret¬meden rivayet etmiştir.Tirmizî; Bu hadis, güzel ve sahilidir, dedi.) [165]
İzahat
Râvî Ebû Seleme (R.A), Abdurrahman bin avfin oğlu, Abdullah (R.A) dır. Tabiînin ulularından ve Medîne-i münewerenin yedi adet fa-kihlerinden, birisidir.
Pek çok hadîsi şerif bilen bir zatdır. Kendisi; Hz. îbni Abbas, Hz. îbni Ömer, Hz. Ebî Hureyre ve daha başka sahabelerden hadis rivayet etmiştir.
Ve kendisindende, imam-ı Zuhrî, yahya bin kesir ve şâbî gibi pek çok zevatı muhtermler, hadîsi şerif öğrenil) nakletmişlerdir.
Vefatı, hicretin doksan yedinci (97) senesinde yetmiş iki (72) ya-şmda vuku bulmuştur. Allah ondan razî olsun.
Diğer Râvî Zeyd bin cühenî (R.A) ise, küfede hayata devam fiden zevatı muhteremlerden bir sahabedir. Künyesi Ebû Abdırrahmandır. Medîne-i münewerede sakin ol&uğuda yazılmıştır. Hudeybiye muha¬rebesinde hazır bulunmuş ve Mekkenin fethi günü «cüheyne» kabilesi¬nin (kendi kabilesinin) sancağını taşımıştır.
Vefatı, Medîne-i münewerede, bir kavilde; küfede, diğer bir kavilde de; mısırda hicretin sekseninci senesinde seksen beş yaşında vuku bul¬muştur. Allah ondan razî olsun. [166]
Hadisi nebevîde, misvak kullanmanın lüzum ve ehemmiyetini be¬lirten hükümleri ve sahabeden olan Uz. Zeyd-in misvak kullanmakdaki titizliği, Râvî tarafından beyan edilmiştir.
Misvak hakkında, yukarıda «Misvak Babı» başlığının hemen altın¬da bir nebze malumat, beyan edilmiştir.
Misvak tutunmanın pek çok fazilet ve faydaları, gayet bariz iken, misvak-m çok bulunduğu diyar olan hicaza gidib, oradan hem kendine ve hem bâzı dostlarına hediye etmek üzere alib getirenler, azmlikda-dir. Hatta o mübarek diyara gidib gelenlerden, misvak tutünmayanpek çok gafil ve câhilleride gördüğümüz olmuştur.
Bunun yanında genç yaşda misvak sünnetini işleyerek, pek çok fazilet ve faydalan elde etmeye gayret edenleride sevinçle görmüşüz¬dür. Bu gençleri gördükçe, islâmm kıyamete kadar bakî kalacağındaki, itminanımız bir kat daha artıyor.
Mevlâmiz, bütün meslekdaş, müslüman kardeş ve okuyucu kimse¬lerimizle bizleri, bu değerli sünneti ve bu sünnet gibi diğer sünnetleri, bilhassa ümmetin fesad olduğu zaman olan zamanımızda, îfa edib bü¬yük ecrü mükafatlara nail olmayı nasiyb buyursun. Amin. [167]
(5) Abdestin Sünnetleri Babı Birinci Fasıl
391 - (1) EbîHureyie (R.A) deh menidir, dedi:
Resûlüllah (S .A.V) buyurdu:
«Sizin biriniz, uykusundan uyandığı (uyanıpKalicdığı) vakit, elini yîkay ıncaya kadar elini bir su kabına batırmasın. Zira elinin nereye güf tiğini bilemez.» (Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [168]
İzahat
Yukarda, abdesti îcab ettiren amellerle abdestin sünnetlerinden misvak kullanmanın fazilet ve faydalan ile ilgili hadîsi nebeviler ve. İzahları geçmiştir. Ancak abdestin farzlarını beyan eden âyeti kerime mealini nakletmekte zühul olmuştur.
Bu sebebden sünnetin tarifi, nevileri ve abdestin sünnetlerine geç¬mezden ewel, abdestin farzlığmı nâtık olan âyeti kerîme mealini nak¬ledelim.
Abdestin farziyetini nâtık âyet meali:
«Ey îman sahibi müminler! Namaza kalkdığınız (kalkacağınız) va¬kit yüzünüzü ve ellerinizi (dirseklerinizle beraber) yıkayınız, başınıza (ıslak el ile) mesh ediniz ve ayaklarınızı (topuklarınızla beraber) yıka¬yınız...» (Mâide sûresi, 6)
Bu âyeti kerimenin hükmü, fıkıhda şöyle tarif edilmiştir :
«Abdestin farzı; Üç azayı (elleri, yüz ve ayaklan) birer defa yıka¬mak ve başa (başın dörde biri ı/± ne) meshetmektir.» [169]
«Abdestin sünnetleri» cümlesindeki, «sünnetleri» kelimesi, «sün¬net» kelimesinin çoğuludur. Bu çoğulun tek başına «sünnet» kelimesi¬nin tarifinden ve nevlîerini beyandan sonra abdestin sünnetlerine de¬vam edelim.
Sünnet : luğat da, yol ve âdet gibi mânalara gelir.
Şer'î istilanda sünnet : Rasûlü ekrem sallallânü aleyhi vesellem efendimizin hazan terk edib, çok zaman işlediği ve ümmetlerine, «işle¬yin» diyerek emir buyurduğu ve bir ameli işleyeni görünce, güzel gör¬düğü şeylere «sünnet» denirki, sünneti fîli, sünneti kavli ve sünneti tak-' rîrî isimlerini alırlar.
İşte böyle sünnetlere, «sünneti hüdâ» ve «sünneti müekked» denir. Yani sünneti müekked : Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, çok zaman işleyib, bâzan terk ettikleri sünnettir.
Sabah, öğle ve akşarrt namazlarının sünnetleri, misvak kullanmak ve abdest alırken ağız ve buruna üç sefer su almak, bu kabil sünneti müekkedelerdendir. Bu sünneti müekkede ve sünneti hüdâ gibi sün¬netlerin işlenmesinde sevab, bilerek terk edilmesinde itab, vardır.
Sünneti gayrı müekkede : Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, çok zaman terk edib, bâzanda işledikleri ibâdetlerdekı amellerdir.
Yatsı namazının ilk sünneti ve ikindi namazının sünneti, bu kabil sünnetlerdendir. Bu sünnetlerin işlenmesinde sevab vardır ve Peygam¬ber efendimizin şefaatına nâiliyyet umulur. Terkinde ise, levm etmeyi ve bir günahı gerektirmez.
Sünneti zevâid : Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem efen¬dimizin, yiyib içmeleri, geyinib kuşanmaları ve oturub kalkmaları gibi, amellerine; «sünneti zevâid = zâid olan sünnetler» demektirki, bunlara aynı zamanda «sünneti gayri müekkede» de denilmiştir.
Binaenaleyh bu sünnetinde, işlenmesi iyi ve sevabdır. Tahkir ve tezyif gibi köîüleyib alaya alma hâli olmadan işlemeyib terk eden kim¬seye, itab ve ceza yoktur. Terk eden kimse, kötülenemez. Çünkü zâid olan sünnettir.
Sünnetin tarif ve çeşitlerini beyandan sonra, şimdide ilerde uzun uzun beyan edilecek olan abdestin sünnetlerinin bâzısını, fıkıh kitab-lannın metinlerinden

nakledelim:
«Abdestin sünnetleri : Ewelâ abdest alan kimsenin, ellerini bilek¬lerine kadar yıkaması, besmele okuması, misvak kullanması,, ağzı ve burnu sularla (üç defa) yıkaması, parmakların arasını ve sakalını altın¬dan yukarıya doğru hilâllamaşı, Abdest azalarını yıkamayı üç yapması, niyyet etmesi,, Kur'an âyetinin tertibine riâyet etmesi, meshi başa kab-lanıa yapması, Abdest alırken yıkanan azalar kurumadan yîkayıb bi¬tirmesi, başın meshinin suyu ile kulakları meshetmesi ve emgâli amel¬lere riayet etmesidir...» [170]
Sünnetlerin, özetlerini fıkıhdanda naklettikki, «Fıkıh kitablan, mes-nedsiz fasaryalarla doludur» diyen sapık ve zâlim görüşlülerin, iftira ve haK&izUJclan idrak edilir), bunların bâtıl ve indî görüşlerine aldanıb kananlar olmasın.
Bu hususun değer ölçüsünü ve ilmi fıkhın, keza iikui kitablan ile o bilgiye vâkıf olan âlimlerin, kıymet ve faziletlerini, imkan nisbetinde yukarda iki yüz (200) nolu hadîsi şerif ve izahatında yazdığımızı, ha¬tırlatırız. Tekrar okumayı, tavsiye ederiz.
Hadîsi şerif de, uykudan uyanıb kalkan bir kimsenin, ellerini yıka¬madan bir su kabına batırmamasmı dikkatla tavsiye buyurmakda ve sebebini de, «uykudaki kişi, elinin nereye gittiğini bilemez» cümlesiyle beyan etmektedir.
Bu mübarek hadîsi nebevide beyan edildiği üzere, uykuda iken, insan oğlu elinin nereye gittiğini bilemez. Belki elini avret yerlerine ' güîüfüLi oralara dokunabilir. Kesin bir temizlik ve tâhirlik şekli olma-. yıb, necis veya mülewes olma ihtimali olabileceğinden, uykudan uya¬nan kimse, her hanki bir su kabına elini sokmadan veya bir taama ve¬ya yenecek ve içilecek bir şeye elini dokundurmadan, yîkayıb ondan sonra temiz eliyle suya dokunması ve yeme içme işlerine el sürerek başlaması caizdir.
Sünnet ve edebe en uygun olan amel, böyle yapmakdır. Dînin esâ¬sı, temizlik üzerine bina olunduğunu bu kıymetli hadîsi şerifde beyan etmektedir.
Hal böyle ilçen, uykudan kalkan Jbir kimse, «ben uykuda iken elime ayağıma sahibim, öyle eden yerlerine elimi götürmem veya götürdü¬ğümden haberim olur, gibi...» ifâdelerle bilginlik taslayarak peygam¬ber (S.A.V) efendimizin, kıymetli sözünü tahkir eder davranışda bulu¬nursa, çok kötü bir davramşda bulunmuştur.
Netekim bir Hâdise şöyle nakledilmiştir :
«Bid'aî etili zındıklardan bâzıları, bu hadîsi serili işittiği vakit, maskaralık ve kötülemek üzere şöyle diyor
«Ben, yattığım zaman, uykuda iken elimin nereye gitdiğini bilirim.»
— Döşeğe yatıyor ve sabahladığında eli bileğinden yukarı koluna kadar dübüre giriyor.
— İşte peygamberin sözünü tahkir edenin hâli böyle olur. Böyle davranışdan Allâha sığınırız.» [171]
Sünneti tahkir ve tahfif etmenin fenalıkları, yukaida ilim bahsinde ve «mülteka tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinde zikredilmiştir.
Tercümesi :
392 - (2) yine ondan (Ebî Hureyre R.A den) mervîdir, dedi :
Resulüllah (S.A.V) buyurdu :
«Sizin biriniz, uykusundan uyamb kalkdığı vakit, Abdest almak is¬tediğinde üç sefer burnunu (yıkayîb temizlemek için} sümkürüp atsın. Çünkü şeytan uyuyan kişinin burnunun derinlerinde (genizinde) karar edib durur.» (Hadîsi, Buhari ye Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir.) [172]
İzahat
Yani, şeytan hissiyatını gidermek için uyuyan kimseye, uykuda iken ves'vese verme imkanını bulamazsa, kötü rüyaları telkin ederek, iyi rüuyalara mâni olmak maksadiyle burnun en yüksek mevkiine yer¬leşerek dimağına pek çok kötülükleri üka etmeye çalışır. Zira iyi ve kötü rüyaları görme merkezi, dimağdır. İyi rüyaları ve sevinçli şeyleri, göstermeyib, üzücü ve kötü şeyleri ilka etmek ve göstermek maksadiy¬le şeytan, burnun en yüksek çukur ve derinliğine yerleşir.
İşte bu sebeblerden dolayı, Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimiz, şeyta¬nın müleweslikierini gidermek için, uykudan uyanıb abdest almaya veya el yüz yıkamaya başlayan kimsenin, burnunu en az üç sefer atıb su ile temizleyip yîkamasım tavsiye buyuruyor.
Türbeştî ve kadı merhumlar şu görüşleri serd etmektedirler =
«İnsan, uyuduğu vakit, ıslaklıklar, burunda toplanır, burundaki sümük kurur, burnun koku alma hissi ağırlaşır ve fikir anlayışında bir kesme keşük hasıl olur.
— Böyle oluncada insan, karışık rüyalar görür, fikri acâib hayal-larla dolar. Binâenaleyh bu burun pisliklerini, burnun çukurlarında ve genizde bırakan kimse, tenbelliğe, atâlet ve vurdum duymazlığa ka¬pılır. Doğru şeylere karşı, iyi ve sahih düşünce ve görüşler, güçleşir. Hüzû ve huşûa kavuşmak, zorlaşır ve namazın hakkını tam verib, dü¬rüst bir namaz kılamaz.»
Kadî lyaz merhum da şöyle demiştir :
«Şeytanın, burnun en yüksek çukurunda karar edib durması, ha¬kikat olarakda olabilir. Zira, burun, kalbe penceresi (deliği) olan bir âzadır. Burnun ve kulaklım, kalbe kapaklık yapacak bir şeyi yoktur. Bunların delikleri, direk kalbe açıktır.»
Yani, şeytan burundaki en yüksek merkeze cisim ve cesedinde şe-> kil değişikliği yaparak durması, olabilir ve direk kalbi kirletebilir, de¬mektir.
Tercümesi:
393 - (3) Abdullah bin Zeyd (R.A) e denildi: Resûlüllah (S.A.V) nasıl abdest alırdı?
— Bunun üzerine Abdullah bin Zeyd, abdest alacak bir su kabı istedi, iki eline suyu döktü ve ellerini ikişer defa yıkadı, sonra üçer defaımaaiua ve istinşak yapdı. Sonra üç defa yüzünü yıkadı. Sonra ellerim dırseklenne kadar, ikişer defa yıkadı. Sonra iki eli ile basma mesnetti ıkı ellerini önden arkaya ve arkadan öne çekti ve basimn yukarısından başladı. Sonra her iki elini başının arka tarafına götMü sonra başladığı yere gelinceye kadar gerisin geri başının yan taraftn-' dan meshederek döndürdü. Sonra ayaklarım yıkadı.»
(Hadîsi imamı mâlik ve Nesâî rivayet etmişlerdir. Ebû Davulunda aynısını rivayet ettiğini «Elcâmî» sahibi zikretmiştir.) [173]
İzahat
Râvî Abdullah bin Zeyd bin Âsim (R.A), Ensârı kiramın Hazrec ka¬bilesinden, sonra mâzinî kabilesine bağlanmış bir sahabedir. Künyesi, Ebû Muhammed dir. İbni mende ve Ebû Nuaym (R-A), bu zâtın Bedir muharebesine iştirak edib hazır olduğunu demişlerdir. Fakat Ebû Ömer (R.A); Uhud muharebesine ve Bedirden başka diğer muharebelere iştirak ettiğini de¬miştir. Sahih olanda budur.
Râvî Abdullah (R.A), Allâhm kahru gazabına uğrayan yalancı pey¬gamber »Mülseylemetülkezzab» isimli kâfirin katilidir. Vahşî (R.A), bu yalanç-ı peygamber Müseylemetülkezzaba oku atıp yaralamış ve Râvî Abdullah bin Zeyd (R.A) de kılıcı ile öldürmüştür.
Bu zat, Ezanın meşrûiyyetine rüyasiyle sebeb olan Abdullah bin Zeyd-el Ensârî (R.A) den başka bir sahabedir.
Müseyle metül kezzab, Râvî Abdullah (R.A) m kardeşi Habîb bin Zeyd (R.A) ı parça parça yaparak öldürmüşdü. Allâhü teâla kardeşinin intikamını almayı lütfederek öldürtmüştür.
Ravî Abdullah bin Zeyd bin Asım (R.A), «yevmül harre» denilen günde yezid bin muâviye (R.A) in zamanında hicretin altmış üç veya yetmiş üç tarihinde öldürülmüştür. Allah ondan râzî olsun. [174]
Hadîsi şerifde, yani fîli Rasûlü tâlim ve telkin yoluyla beyan eden haberde, Resulü ekrem sallallâhü aJeyhi vesellem efendimizin «filî sün¬netini» beyan buyurmakdadır.
Beyan edilen haberde, Abdest alırken azaların ekserisini üçer defa yıkayib su döküyor. Bâzısında üç yerine iki ve en son cümlesindede «Sonra ayaklarını yıkadı.» ifadesi vardır.
'Hükümlerin değişik şekilde beyan edilmesindeki hikmet, Abdest azalan en mükemmel sünnetle yıkamak, üçer defa olacağına, şayet üçer defa su alınmaz veya dökülüb yıkanmaz ve ikişer veya birer defa da yıkanırsa, caiz olacağına işaret olsa gerektir. Ancak birer veya ikişer defa yîkayıb, bırakmakda, sünnetin kemâli bulunmadığı gibi, Abdest azalarında kuru yerin kalma ihtimalıda olabilir. Bu sebebden çok defa işlenen ve sünnetin en mükemmeli olan Abdest azalarını üçer defa yîkamakdır.
Üçer defa yîkamayıb, ikişer veya birer defa yıkayarak abdest alan¬lara, abdestleri olmadı, denilemez. Olur, caizdir. Ancak sünneti tam iş-lemeyib terk edilmekle, kerâhat olabilir. Yani, sevai» ve mükâfatda az¬lık olur ve peygambere ittibâda kemal olan terk edilmiş olur.
Aslında sünnetler; vâcib ve farzların ikmalini sağlayan amellerdir. Bu sebebden, abdest âzalarının birinci yıkanışında kuru kalan yer olur¬sa, ikinci üçüncü yıkamayla tamamlanabilir.
Tercümesi:
394 - (4) Buhârî ve Müslim üzerinde ittifak etmişlerdir ki;
— Abdullah bin zeyd bin Asım için denildi : «Bize, Resûlüllah (S.A.V) in abdesti ile bir abdest al.
— Bunun üzerine hemen bir su kabı istedi, o su kabını başı aşağı eğerek iki eline suyu döktü, ellerini üç defa yıkadı.
— Sonra elini su kabına sokdu, suyu alarak çıkardı, bir eli ile maz-maza ve istinşak yapdı ve bunu üç defa işledi. Sonra elini yine su kabı¬na sokdu, su ile elini çıkardı, yüzüıtü üç defa yıkadı. Sonra elini şu ka¬bına sokdu, su ile elini çıkardı ve ellerini dirseklerine kadar ikişer defa yıkadı.
— Sonra elini su kabına sokdu, su İle çıkardı başına mesnetti ve başına mesbi elelrini önden arkaya ve arkadan öne doğru çekerek yapdı. Sonra ayaklarını topuklarına kadar yîkadı. Sonra dedi:
— Resûlüllah (S.A.V) in abdesti işte böyle idi.
— Diğer bir rivayette : Abdullah bin zeyd bin Asım, iki elini başı¬nın ön tarafından arkaya ve arka tarafından öne meshederek çekti ve meshe başının yukarısından başladı, sonra her iki elini kafasına (ba¬şının arkasına) doğru götürdü. Sonra başladığı yere gelinceye kadar gerisin geri meshederek çekti. Sonra

ayaklarını yîkadı.
— Diğer bir rivayette : Mazmaza, istinşak ve bunun temizlenme¬sini, üç avuç su ile üçer defa yapdı.
— Buharînin diğer rivayetinde : Başına meshetdi ve iki elini başı¬nın Ön tarafından arkaya ve arkadan öne doğru meshetmeyi bir sefer yapdı. Sonra ayaklanın topuklarına kadar yîkadı.
— Buhaârînin diğer rivayetinde : Mazmaza ve istinşaki, bir avuç su ile üçer defa yapdı.»
Tercümesi:
395 - (5) Abdullah bin Abbas (R.A) den mervîdir, dedi: Resûlül¬lah (S.A.V) birer sefer olmak üzere âzâlannı yîkayıb abdest aldı ve bu¬nun üzerine hiç bir şey ilâve etmedi.»
(Haberi, Buhârî rivayet etmiştir.)
396 - (6) Abdullah bin Zeyd (R.A) den mervîdir;
«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, âzâlan ikişer ikişer yîkâyarak abdest aldı.»
(Haberi, Buharî rivayet etmiştir.)
397 - (7) Osman (R.A) den mervîdir, Mekâıd denilen yerde (me-dîne-i münewerede bir yerin ismidir) abdest aldı, hemen dedi :
«Dikkat ediniz! Size Resûlüllah (S.A.V) in abdestini göstereyim mi?.
Bu söz üzerine Osman (R.A) abdest azalarını üçer üçer yıkaya¬rak abdest aldı.» (Haberi, Müslim rivayet etmiştir.) [175]
İzâhat
Yukardaki haberler, îîli Rasûlü (S.A.V) beyan etmektedirki, bunlar¬dan birincisinde, Kasûlüllah sallallâhü aleyhi veselfem efendimizin, abdest azalarını birer sefer, ikincisinde; ikişer sefer ve üçüncüsünde, üçer sefer yıkadığı izah buyurulmaktadır.
Rasûlüllah (S.A.V) efendimizin, böyle işlemesi, ümmetine bu amel¬lerden her biri ile abdest almanın cevazını tâlim etmek içindir. Aynı zamanda bunlardan birinci amel ile ikinci ve üçüncü amellerin sevab ve fazilet farkının olduğunuda beyan içindirki, mükemmel olanın se¬vabı daha çoktur. Aynı zamanda kemal üzerine ziyâdeleştirmekde, nok¬sanlık, hata, zulüm ve kötülüktür.
Yani en mükemmel abdest alış, abdest azalarını üçer defa yîka-makdır. Üçer defadan fazla yıkamak ise, dinde bir ziyâde amel, hata, zulüm, kötülük, Bid'at ve israfdır. İsraf iser haramdır.
Tercümesi:
398 - (8) Abdullah bin Amr (R.A) den mervîdir, dedi
«Biz, Resûlüllah (S.A.V) ile beraber mekkeden medîneye döndük, Tâki yolda bir suyun yanma geldiğimiz vakit, ikindi namazı vaktinde kavm (cemaat) acele etti, hemen acele acele abdest aldılar. Nihayet biz onların yanına ulaşdığımızda onların ayak topuklarına (diklerine) san¬ki hiç su dokunub ıslanmamıştı.
— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :
«Her türlü helak ve cehennem azabı, o topuklara ki (topukların sa-hiblerine Ki), abdestlerinde, abdest sularını mahallerine ulaşdırmakda müsamaha ve ihmal ederler. Binâenaleyh abdesti, tam bir şekilde alı¬nız.» (Hadîsi, Müslim rivayet etmiştir.) [176]
İzâhat
Bu hadîsi şerifder şu hususlar beyan edilmektedir :
a) Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, ashabı ile mekke-i mükerremeden medîne-i münewereye gitmek üzere yola çıkı¬yorlar.
b) Yolda giderken bir suya rastlayorlar. îkindi vaktide biraz daral¬mış imiş, îtikad ve amelde ihlaslı olan mübarek sahabeler, abdest alır¬ken acele yapıyorlar. «Acele işe, şeytan karışır.» kabilinden, abdest aza¬larından bilhassa ayaklarının topuklarının diblerinde kuru yerler, kalı¬yor,
c) Bu hâli gören sevgili efendimiz, hemen şöyle; «Bütün helak ve cehennem azabı, o topuklarki (topukların sahihlerine ki), abdestlerin¬de, ahdest sularını mahallerine ulaşdırmakda ihmal ederler.» buyur¬muştur.
d) Abdest alan kimselerin, acele ederek, abdest azalarında, bilhas¬sa topuklarının diblerinde, dirseklerinin uç ve arkalarında ve daha baş¬ka azaların çukur yerlerinde kuru yer koymamalıdırlar. Ve kuru yer¬lerin kalmaması için, hadîsi şerifin son cümlesi olan şu, «Abdesti, tam bir şekilde alınız.» cümledeki emri Rasûle riâyet ederek sükûnetle al mak gerekir. Yani, abdestin farzlarını, sünnet ve müstehablarmı ta¬mamlayarak alınızki, hem abdestiniz ve o abdest ile işlediğiniz amelle¬riniz, makbul olsun ve hemde âhiretde cehennem ateşinden korun¬muş olasınız.
Tercümesi:
399 - (9) Mugîre bin Şube (R.A) den mervîdir, dedi : «Muhakkak ki, Nebiyyî muhterem sallallâhü aleyhi vesellem ah¬dest aldı, alın saçının üstüne, sangı ve ayaklanndaki iki mesti üzerine mesnetti.» (Haberi, Müslim rivayet etmiştir.) [177]
İzahat
Râvî Muğîre bin Şube (R.A), sakîf kabîlesindendir. Handek muha¬rebesi yılıki, hicretin beşinci senesinde müslüman oldu. ilk iştirak ettiği muharebe, hicretin altıncı senesinde vuku bulan «Hudeybiye» muhare¬besidir.
Hz. Muûviye zamanında, onun küfe emîri idi ve küfede vefat et¬miştir. Allah ondan razı olsun.
Bu zat hakkında, biraz geniş malumat, bu cildin yukarısında «İlim Bahsi» başlığının altında geçmiştir.
Haberde, Abdestîn sünnetlerinden olan başa meshetmeyi ve iki mest üzerine meshetmenin cevazı beyan edilmektedir. Sarık üzerine mesh meselesini ise, Rasûlüllah (S.A.V) in başında meshettikden son¬ra sarığını tesviye edib düzeltmek mânasına olduğu veya başının alın kısmının üzerinde yara üzerine sarılmış sargı üzerine meshetmiştir, şeklinde îzah edilmiştir.
Ebû Hanîfe ve îmamı mâlik (R.A) a göre, her hanki sebeb ve şe¬kilde olursa olsun, başa giyilen sarık üzerine meshetmek caiz değil¬dir. Buradaki sarık üzerine meshetme keyfiyeti, yukardaki şekilde amel etmekten ibarettir.
İmam-ı Sevrî, Dâvudu Zahirî ve Ahmed bin hanbel (R.A) e göre ise, sarık üzerine meshetmeyi, hadîsin zahirine hamlederek caizdir, demiştir.
İmam-ı Şâfl-î (R.A) a göre ise, sarığın üzerine meshetmekle, farz sakıt olmaz. [178]
Tercümesi:
400- (10) Aişe (R.A) den mervîdir, dedi =
«Nebiyyi muhterem sallaliâhü aleyhi veseiîem, her hal ve işinde : imkân dahilinde temizliğinde, saç sakal daraması ve elek tıraşı gibilerin¬de ve ayakkabı (ve elbise) giyiminde sağdan başlamap severdi.»
(Haberi, Buhârî ve Müslim itifakla rivayet etmişlerdir.) [179]
İzahat
Haberde vârid olduğu üzere, Rasûlü ekrem sallaliâhü aleyhi vesel-lem efendimiz, meşru ve iyi olan her şeyinde sağdan başlayın davam etmiştir. Hz. Aişe validemizin beyan ettiği şu ntfsus ve amellerinde sağdan başladığı beyan edilmektedir :
a) Abdest ve guşul temizliğinde, ellerini ve ayaklarım keza diğer azalarını sağdan başlayarak yîkayıb temizlemiştir. Her âzâsmm ewe¬la sağını, sonra solunu yîkamışdır. Keza misvakını, sağından başlayib sol tarafına doğru kullanmaya devam etmiştir.
b) Yemesinde, içmesinde, imısafahalaşmasındar bir şeyi alıb ver¬mede, mescide ve camiye girmesindeki amelleri gibi, iyi ve hayırlı iş¬lerinde hep sağdan başlardı.
c) saçını ve sakalım daramasmda, bıyığını kısaltmasında, başmı ve eteğini tıraş edib kazımasında, koltuk altının kıllarını yolmasında ve tırnaklarını kesmesi gibi amellerinde, hep sağından başlardı,
d) Ayak kablarmı, mestlerini, elbise ve gömlekleri gibi giyim eş¬yalarını, hep sağından başlayarak giyerdi.
Hadîsi şerifin mefhûmundan anlaşılnuştırki; Rasûlü ekrem sallal¬îâhü aleyhi vesellem efendimiz, iyi ve güzel olmayıb zarurî olan kerih işlerinde de, soldan başlamayı severdi.
Mesela : «Helaya, çarşı ve sokaklara, mâsiyet mahalline ve üun-lara benzeyen kerih yerlere, sol ayağı ve sol eliyle girer ve yapışırdı.
— Mescidden, sol ayağı ile çıkardı. BumnunuF sol eliyle temizler¬di. Balgamlı tükrük gibi ağzından tükrüğünü, sol tarafına ve sol ayağı-* nın altına tükürürdü. Helada, istincayı, sol eliyle yapardı. Elbisesini ve ayak kabını çıkarırken, solundan başlayarak çıkarırdı. Keza bunla¬rın gibi, kerih olan amel ve yerlerde soldan başlardı.» [180]
Yukardaki saydığımız amellerin, sünnet ve müstehablığı hususun¬da, bir nebze malûmat, yukarda geçmiştir. Ancak hanefî fasihlerine göre, iyi olan her şeyde.ve abdest ile gusul işlerinde, sağdan başlamak, müstehabdır. [181]
Asbestin Sünnetleri İle İlgili İkinci Fasıl
Tercümesi:
401 - (11) EbûHüreyre(R.A) den mervîdir, dedi.
Resulü ekrem (S.A.V) buyurdu :
«Elbise giydiğiniz ve abdest aldığınız vakit, sağınızdan başlayınız. (Hadîsi, Ahmet ve Ebû Davud rivayet etmiştir.)
Tercümesi:

402 - (12) SaîdBinZeyd (R.A) den mervIdİr,dedi :
Resûlüllafr (SA.V) buyurdu :
«Abdest alırken Allahı zikir etmiyenin (anmıyanın) abdesti yok¬tur.»
tHadîsi, Tirmizî ve İbni Mace rivayet etmiştir)
Tercümesi:
403 - (13) Bu hadisi, Ahmet ve Ebû Davud,,EJra Hûreyre (R.A) den rivayet etmişlerdir.
Tercümesi:
404 - (14) Darimî, Ebû Said el Hudrî (R.A) den, o da Babasın-dan rivayet edib, Hadîsin eweline şu cümleyi ziyade ettiler : «Abdesti olmayan kimsenin, namazı olmaz» [182]
İzahat
Râvî Saîd bin Zeyd (R.A), kureyş kabilesinin Adevî soyundandır. îlk müslümanlardan ve cennetle müjdelenen on sahabeden birisidir. Künyesi, Ertulâaverdir.'
Hz. Saîd, Hz. Ömer-in amca zadesi ve. eniştesidir. Siyer kitahlann-da uzun şekilde yazıldığı üzere, Hz. Ömerîn müslüman olmasına, kız kardeşi Fâtıma (R.A) ile eniştesi Hz. Saîd (R.A), sebeb olmuştu.
Hz. Saîd, Bedir muharebesinden başka bütün harblerde hazır bu¬lunmuştur. Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellemin ashabının; âbid, zâhid ve duası müstecab olanlarından idi. Aynı zamanda, cihada gidib dâima muharebeye iştirak edenlerdendir. Bedir muharebesine iştirak etmemesine sebeb, Şainı şerife bir vazifeyi îfa etmek için gönderilme¬sidir.
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden, dört hadis rivayet ettiği beyan edilir.
Vefatı, Medîne-i münewerede «Akîk» denilen mahalde yetmiş ya¬şını mütecaviz olduğu halde, hicretin elli (50) veya elli bir (51) tari¬hinde vuku bulmuş ve cennetül Bakîa, defnedilmiştir. Allah ondan râzî olsun.
Hadîsi şerifde, Abdest alırken, «Allâhm adım (ismini) zikretmlye-nin abdesti, yoktur.» buyurulmuştur. Buradaki hüküm, abdest alacak kimse, abdeste başlarken besmeleyi çekerek abdesti almaz ise, sünnet terk edilmekle, (abdest tam ve kâmil) bir abdest olmaz, demektir.
Evet abdesf şahindir, fakat kemal ve fazileti olmadan, ynni âzalar-"daki manevî kir temizlenmeden, abdest alınmış olur.
Bu husus, Ümi Ömer ve tbni Mes'nd (R.A) in, Rasûlü ekrem sal¬lallâhü aleyhi vesellem efendimizden rivayet ettikleri bir hadîsi şerif¬de şöyle buyurulmuştur:
«Bir kimse, abdesti alır ve Allanın adını anarsa, bütün bedeni (ma¬nevî kirden) tertemiz olnr.
— Bir kimsede, Allâhm admı anmadan (besmele çekmeden) ab¬dest alırsa, sâdece abdest azalan tertemiz olur.» [183]
Buradaki taharet ve temizlik, bütün günahlardan (yani, küçük gü¬nahlardan) tertemiz olur, demektir.
Abdest ve gusul temizliği ile, bedenin işlediği küçük günahların bağışlanacağı yukarda «Taharet Bahsi» başlığının altında geçmiştir.
Besmelede sünnet1 olan, abdestin ewelinde olmasıdır. Abdestin ewelinde her hanki bir sebeble besmele terk edilirse, abdest anasında besmeleyi çekse dahi sünnet yerini bulmaz. Ancak abdestin besmele¬siz bitmemesi için, abdestin arasında aklına gelen kimsenin, hemen besmeleyi söylemesi iyidir.
Biz Hanefîlere göre, abdestin ewelinde besmele çekmek sünnettir. İmamı Ahmed bin hanbele ve imam-ı Mâlik (R.A) a göre, hadîsin za¬hiri ile hükmederek, abdestin ewelinde besmele çekmek, vâcibdir.
Şâfl-i merhuma göre, Abdestin ewelinde besmele çekmek, farzdır. 'Zâhidî merhum böylece zikretmiştir. [184]
Biz Hanefîlerin cevabı, buradaki hadîsi şerifdeki hüküm, abdestin ewelinde besmele çekilmezse, abdestin manevî fazilet ve sevabı yok olur.
Netekim bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur : «Mescidin (Caminin), komşusu için namaz kılmak olmaz, ancak mescidde (camide) olur.» [185]

Bu hadîsi şerifdeki hüküm, mescidin bitişiğinde veya yanında kom¬şu olan kimsenin, namazını mutlaka camide kılması lazımdır, şayet camide kılmaz ise, namazı olmaz, manasına olmayıb, belki caminin yanında komşu olan camiye çıkıl) namazını kılması gerekir. Şayet câ-miye çıkmadan evinde kılarsa, tam ve mükemmel bir namaz olmaz. Namazın kemal ve sevabında noksanlık olur.
Üçüncü hadîs olarak yazılan 404 nolu hadîsin hükmü ise; «Abdesti olmayan kimsenin, namazı olmaz» hiç abdesti olmayanın abdest alma¬sının farzıyetini beyan eden âyeti kerîmeyi, tefsir ve îzahdan ibarettir. Zira abdest, namazın şartındandır. Binaenaleyh şart olan abdest olmaz¬sa, meşrut olan namazda, olmaz.
Tercümesi:
405 - (15) İekît bin sabra (R.A) den mervîdir, dedi:
Abdestden Haber ver yarasulallah! dedin
Rasûlüüah {SAM) de buyurdu:
«Abdeslini tam al, parmakların arasını ovala, burnuna su alırken İyi çek ancak oruçlu İsen mübalağa etme.»
(Hadîsi, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesâi Rivayet etmişlerdir.
îbni mace ve Darimî «Parmakların arasını ovala» kelimesine kadar rivayet etmişlerdir.) [186]
İzahat
Râvf İekît bin sabra (R.A), Tâifli bir sahâbe-i kiramdır. Ebû Rem veva Ehû Asım künyesi ile künyelenmiştir. Vefatı hakkında bir malu¬mat, bulunamamıştır. Allah ondan razî olsun.Hadîsi şerifde, Abdestin şu hüküm ve sünnetleri beyan edilmek¬tedir :
a) Bir defa abdestin başından sonuna kadar, acele etmeden farz ve sünnetleri, mükemmel bir şekilde tamamlanması için, abdest aza¬larının mükemmel yıkanması emir buyurulmuştur.
b) Ellerin ve ayakların parmaklarının aralan, hilallanarak ova¬lanması emir Duyurulmuştur. Buradaki emri ftasfil, sünnet ifâde etmek¬tedir.
İbni Hacer (R.A) demiştirki : «El parmaklarım bir birine geçirerek mescidde namaz beklemek mekruhtur.»
Biz Hanefîlere göre, elleri irir tiirine bağlayarak çalımlı bir şekil¬de durmak, her zaman,ve mekanda, kerihdir. Çünkü kibirlilik emaresi vardır. Kibirlenme ise, mümine hiç yakışmaz. Zira kibirlenmek, üç hal ve yerden başkasında haramdır. Hele bel ağrısı gibi bir mazereti 'olmadan, elleri kalçaların üzerlerine bağlayarak arkada tutup yürümek veya durmak çok kerih ve kibir alâmetidir.
Ellerin parmaklarının hilallanmasi; elleri, bir öiri üstüne koyarak parmakların bir bM araşma girmesini sagjayıb ovalamaktır.
Ayaklarm parmakları arasım hilallamak ise, sol elin küçük parma¬ğını sağ ayağın küçük parmağının arasına sokarak başlayıb sol ayağın küçük parmağına gelinceye kadar, parmakların aralarını ovalamaktır. Ve bu hususa riayet etmek, müstehabdır. Fakat hanki şekilde ve hanki parmakla olursa, yine hilallama sünnetinin aslı, hasıl olmuş ol^ur. Anoak küçük parmakla hilallamak, sünnete uygun olandır. Netekim ilerde 407. Haberde gelecektir.
c) Hadîsi şerifde, oruçlu olunmadığı takdirde, istinşak-m mubâla-ğa ile yapılması, buyurulmuştur. Buradaki mübalağa, üç sefer yapmak ve her seferinin, burunun derinliğine kadar varmasıdır.
d) Oruçlu iken bu şekilde istinşak edilirse, boğaza suyun, kaçarak mideye gidib orucun bozulabileceğinden, oruçlu iken iştinşak-m mü¬balağa ile yapılmaması, buyurulmuştur.
406 - (16) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi: Resûmilah (S.A.V) buyurdu:
«Abdest aldığın vakitlerde, elleriyin ve ayaklanyın parmaklan arasını ovala.»
(Hadîsi, Tirmizi ve ibni mâce rivayet etmiştir. Tirmizi: Bu Hadis, ğaribdir, dedi.)
Tercümesi:
407 - (17) Müstevrid Bin Şeddâd (R.A) den mervîdir, dedi : «Resulü ekrem (S.A.V) î gördüm, Abdest aldığı vakit, ayağının parmaklan aralarını elinin küçük parmağı ile ovalardı.» [187]
İzahat
Râvî müstevrid bin Şeddâd (R.A), Kureyş kabilesinin fihir soyun-dandır. Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden yedi (7) hadîsi şerif rivayet etmiştir. Yani, sahabenin muhâcirlerindendir.
Küfede sakin olmuştur, sonra Mısıra gidil) orada sakin olmuştur. Vefat târihine rastlanamamıştır. Allah ondan râzî olsun.
Haberde beyan edildiği üzere, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve-sellem efendimizin, abdest alırken ayaklarının parmaklarının arasmı, elinin küçük parmağı ile hilallayarak ovaladığı, beyan edilmektedir.
Tercümesi:
408 - (18) Enes (R.A) den mervîdir, dedi:
«Resûlüllah (S.A.V) Abdest aldığı vakit, avcuna suyu alır. Çene¬sinin altına iletir, sakalını o su ile hilaJlardı ve Rabbim, bana böyle em¬retti, derdi.» (Haberi, Ebû Davud rivayet etmiştir.)
(Not : Bu haberde de, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin kendisine, ya cebrâil aleyhisselam vasıtası ile veya vahyi hafî yoluyla sakalının altını hilallama ile emrolunduğunu beyan ede¬rek, abdestin sünnetlerinden birisini îzah etmiştir.)
Tercümesi:
409- (19) Osman (R:A) den mervîdir.

«Nebiyyİ muhterem (SA.V), sakalını hilallardı.» (Haberi, Timüzi- ve Darâmîy rivayet etmiştir.)
Tercümesi:
410 - (20) EbiHayye (R.A) den mervidir, dedi:
«Hazret! Aliyi abdest alırken gördüm, temizleninceye (kanâati ge¬linceye) kadar ellerini yıkadı. Sonra üç defa ağzına su verdi.
Üç defa burnuna su verdi, üç defa yüzünü yıkadı,
Üç defa kollarım yıkadı, bir defa başını mesnetti, sonra ayaklarını topuklara kadar yıkadı.
— Sonra kalktı, hemen abdest suyunun artanından ayakta olduğa halde içti.
— Sonra şöyle dedi:
«Resûlüllah (S.A.VI in, abdestlnin nasıl olduğunu size göstermek İstedim.» (Haberi, Tirmizi ve Nesâî rivayet etmiştir.) [188]
İzahat
Râvî Ebû Hayye (R.A), kaysulvâdîdirki, Küfenin Hemedan şehrin¬den büyük bir muhaddis ve tâbiîndendir. ÎSminin, Amr bin Nasr veya Âmir bin elhâris olduğu söylenir. İbni Hibıban, bu zatın sika (itimada layık) bir kişi oldjğuiıu zikretmiştir. Yâni, sikalardan birisidir. Vefatı hakkında malumat, bulunamamıştır. Allah ondan râzî olsun. [189]
Yukardaki haberde Hz. Ali (R.A)r şu hususları beyan etmiştir :
a) Rasûlü ekrem efendimizin abdest alışının en mükemmel şek¬li olan abdest azalarını üçer defa yıkamak ve başa bir sefer meshetmek keyfiyetini ümmete tâlim etmiştir.
b) Abdesti alıb bitirdikten sonra, abdestten artan suyu ayakda iç-meside, yine ibâdetden artan suyun içilmesinin ibir bereket olduğunu beyan etmektir.
c) Aynı zamanda, abdest suyundan kalan suyun ayakda içilme¬sinin cevazını, tâlim etmek içindir.
Tercümesi î
411 - (21) Abdi Hayır (RA) den mervidir, dedi: «Biz oturuyorduk ve Alİ (R A) İn abdest alışma bakıyorduk. Sağ elin! soya batırdı, ve ağzına soyu aldır mazmaza ve istinşak yaptı, ve sol eliyle stimkiirdü ve buna bütün azalarda üç sefer yapdı. sonra klmkî Resûlüllâhm abdest alışını görmek isteyor (ve seviyor) ise, Rasûlüllah-ın tahareti (abdest alışı) İşte böyle idi, dedi.» (Haberi; Darimî rivayet etmiştir,) [190]
İzahat
Râvî Abdi Hayr (R.A), Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz zamanına'yetişmiş ve fakat Rasûlü ©krem efendimize mülâki olub kavuşamadığından.aşlıabdan değil, tabiînin ulularından olmuştur.
Abdti hayr = Hayrın kain, demektirki, şerrin zıddıdır. kendisi küfe¬nin Hemedâmndandır. Küfede sakin olmuştur. Ebû Amâre ile künyelen-miştir. Yüz yirmi (120) sene yaşadığı yazılmaktadır. Allah ondan râzî olsun.
Tercümesi:
412 - (22)Abdullah Bin Zeyd (RJV) den mervîdir, dedi: «Ben Rasûlüllahı bir avuç su ile bir defa mazmaza, ve İstinşak tığını gördüm, aynı zamanda bunu üç defa işlerdi.» (Haberi, Ebû Dâvudye Tirmizî Rivayet etmiştir.) [191]
İzahat
Râvî Abdullah bin zeyd (RA)f Tibî rrterhum dediki; bu zat. ezanı rüyasında gören Zeyd bin Abdullah (RA) dır. Akabe bîatmda hazır m* lunmuştur. Bedir muharebesinde ve ondan sonraki bütün muhâremer-de hazır bulunmuştur. Ensârı kiramdandır.
Künyesi, Ebû Muhammed dir. Ezanı Muhammediyeyi rüyasında görüşür hicretin birinci senesinde mescidi nebevinin yapılmasından son¬ra vuku bulmuştur.
Hu' Zâtın, babası ve anneside sahâbe-i kiramdan idiler. Mekkenin fethi günü, Haris bin hazrec kabilesini temsîlen bir sancak tutuyordu.
Vefatı, hicretin otuz ikinci (32) senesinde, altmış dört (64) yaşında medîne4 münewerede v^ıkû bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.
Haberde, fili Rasûl ile sabit olan abdestin sünnetlerinden mazmaza ve istinşak-m üçer defa yapıldığı beyan edilmektedir.
Tercüme»
413- (23) tbnİAbbas (R.A) den mervidir, dedi: «Resulü Ekrem (S.A.V) Başmı ve kulaklarını meshetti; Kulakları¬nın İçini, şehadet parmaklan ile ve kulaklarının dışlarım baş parmak* lan İle meshetti.» (Haberi, Nesaî rivayet etmiştir.)
(Not; Bu haberdede, abdestin sürmelerinden, kulakların içinin ve dışının meshedilme keyfiyeti, hanki parmaklarla ve nasıl yapıldığı açıklanmıştır.)
Tercümesi:
414- (24) Rubeyyî Bİnti Mnawlz (R.A) den mervîdir, dedi : «Resûlülîah (S.A.V) i abdest alırken gördüğünü dedlki :
— Resulü ekrem (SA.V), ön ve arka taraflarından başım, şakak¬larını ve kulaklarım bir sefer meshetti.
— Diğer bir rivayette, Resûlüllah (S.A.V) abdest aldı, parmaklarını kulak deliklerine soktu.»
(Haberi, EM Davud rivayet etmiştir. Tirmizi7 birinci kavli rivayet etmiştir. Ahmet ve ibni mâce ise, ikinci kavli rivayet etmişlerdir.} [192]
İzahat
Râvî Rubeyyî binti muawiz (R.A), Bedir muharebesinde Ebû ceh¬lin öldürülmesini, kardeşi Muaz CRA) ile beraber sağlayan Muawiz (R.A) in kızıdır, ve tesettür âyeti ile hicab âyeti gelinceye kadar, bâzı muharebelere iştirak etmiş ve harbde yaralananların tedavilerine ba¬kar ve şehid olanları, Medîne-i Münewereye nakledib götürürdü. Yani, bu muhtereme, bir kadın sahabedir.
Bîatürrızvanda bulunmuşt;ur, yani, ağacın altında bîat edenlerden¬dir. Medîne-i münewere ve basra ehâlîsinin yanında naklettikleri hadî¬si şerif, öğrenilib amel edilmiştir.
Peygamber sallallâhü ialeyhi vesellem efendimizden bizzat rivayet ettiği hadîsi şerif, T/irmi (20) kadardır. Vefatı hakkında gerekli bilgiye rastlanamamıştır. Allah ondan râzî olsun.
Râvînin beyan ettiği haberde, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve¬sellem efendimizin, basma yapdığı kablama meshi tarif edib açıklamak¬tadır ki, abdestin sünnetlerinden birisi, fili Rasûlü beyan ederek tesbit-lenmektedir ve her abdestte bir sefer yapmak, sünnettir.
Bu şekildeki kablama meshin beyanı gibi hadis ve haberlerin hük¬mü gereğince, tmam-ı Azam Ebû Hanîfe ile İmamı mâlik ve imamı Ah-med bin banbele (Allah hepsinden râzî olsun) göre, başa bîr sefer kab¬lama mesfo yapmak sünnettir. . .
ŞâlL-î merhuma göre ise, başa kablama ihesni, her Seferinde yeni su ile olmak kaydı ile, üç sefer meshetmek, sünnettir.
Haberde beyan edilen, «şakaklarla kulaklarına meshederdi» cüm¬lesinden anlaşılmaktadırki, başa meshedilen sudan şakaklara ve kulak¬lara möshedilmektedir. K,ulaklara meshetmek için yeniden su almaya gerek yoktur. Ebû Hanîfe (R.A) m mezhebide böyleoedir.
Bu hükmün tatbiki görüldüğü üzere, kablama meshdedir. Yani, her iki ele suyu altb ıslattıktan sonra başa meshedilib, ondan sonra kulakla¬rın meshetmek şeklindeki, ameldedir. Bir el ile başın dörîde Mrine mes-hedildiğinde, bu hüküm icra edilemez. Zira bir ele su almıyor. Diğer ele alınmayor. Böyle olunca kulaklara meshetmek için, ellere yeniden su almak gere^. Tedavülde aynısı, işlenmektedir.
Tercümesi:
415- (25) Abdullah bin Zeyd (R.A) den mervîdirki; «Resûlililllah (S.A.V) abdest aldığını ve ellerinde kalan sudan başka bir su ile meshettiğini gördü.» (Haberi, Tirmizi rivayet etmiştir. Ve Müslimde fazlasiyle beraber rivayet etmiştir.)
(Not: Bu haber, şâfi-î merhumun delilidir. Zira bu haberde, Rasû¬lü ekrem efendimizin abdest aldığı zaman başına meshetmek için ye¬niden başka bir su alıb meshetme keyfiyetinden, istidlal ederek, başa meshde diğer azalarda üçer defa olduğu gibi, başda yeniden su alarak meshetmenin sünnetliğini beyan etmektedir. Şâfi-î merhumda, bu mes-bın .-^ Qfifer olması keyfiyetine zahib olub hükmetmektedir.)
Tercümesi:
416- (26) Eni Ümâme (R.A) den mervtdir,
Ebt Ümâme Resulü ekrem (S.A.V) in abdestini zikretti ve deaı:
«Resûlüllâh (S.A.V) gözünün pınarlarını mesnetti ve «Kulaklar baş¬tandır» buyurdu.
(Hadîsi, îbni Mâce, Ebû Davud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Ebû Davud ve TirinM zikrettilerki, hammad dedi:
«Kulaklar baştandır» sözü, Ebû Ümâmenın sözümü, yoksa Resûlül-lah (S*A.V) m kavlindenmidir? bilmiyorum.) [193]
İzahat
Râvî Ebû Ümâme (R.A), Ensân kiramın hazrec kabîlesindendir. Tibî merhum böyle demiştir.
Musannif hatibi Tebriz! merhum ise, bu zat; sâd bin Hanîf el ensârî-dir ve Evs kabilesine mensubdur, demektedir. Künyesiyle meşhurdur, (/ani, Ebû umâme ile meşhurdur.
Bu zat, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz zama-unda, efendimizin vefatından iki sene ewel dünyaya gelmiştir. Kendisi, cüçülc olduğundan efendimizden hiç bir hadis işidememiştir.
Bu sebebden bâzı bilginler, sahabeden sonra gelen tabiînden demiş-terdir.
tbnl Abdul bir (R.A) ise, sahabeden olduğunu isbatlamış ve sonra demiştirki; Bu zat, Medîne4 Münewerede tabiînin ululanndan ve âlim lerin en kuwetlilerinden birisi idi. Kendisinden, babası, Ebû said ve bunlardan başkaları, hadis işitib öğrenmişlerdir. Hadis nakli hususun¬da, sahabe ve tabiîn nazarında ittifakla makbul

ve mûtemed bir kimse idi.
Vefatı, hicretin yüzüncü (100) senesinde, yetmiş iki yaşında vuku bulmuştur. Allah ondan razî olsun.
£bû Ümâme ik.A), denilince burada Ebû ûmâmctumanılî (R.A) olmak ihîimajıda vardır. Fakat Ebû ümâmetülbâhilî merhum, birinci cildin 139. sahîfesinde geçtiği üzere, sahâbe-i kiramdan olub pek çok ha¬dis nakledib öğreten ve: sahabenin en çok yaşayanlarından birisidir.
Hadîsi şerif hakkında gerekli malûmat, biraz yukarda geçmiştir.
Tercümesi:
417 - (27) Amıı: bin Şûayb, o babasından, oda dedesinden (Allah hepsinden razî olsun) rivayet edib dedlki:
«Nebiyyl muhterem (S.A.V) e, bir bedevi arab geldi ve abdestden sordu. ?
— Resulü ekrem (S.A.V) de :
— Her âzâyı üçer defa yıkayarak abdest almayı tarif edib gösterdi.
«Abdest böyle alınır, binâenaleyh kimkl bunun üzerine ziyade eder¬se, muhakkak o kimse, kötüilük İşlemiş olur, hududu aşmış olur ve zu¬lüm etmiş olur.» buyurdu.
(Hadîsi, Nesaî ve îbni Mâce rivayet etmiştir. Ebû Dâvud da, b,u mânâda rivayet etmiştir.) [194]
İzahat
Hadîsi şerifde, Rasûlü ekrem sallallâljü aleyhi vesellem efendimi¬zin abdesti alıb, her azayı üçer defa yîkadıkdan sonra, «Abdest böyle alınır» cümlesini buyuruyor ve mübarek sözlerinin sonunda, «klmki, bunun üzerine ziyâde .ederse, muhakkak o kimse, kötülük işlemiş olur, hududu aşmış olur ve zulüm etmiş olur.» cümlelerini beyan etmiştir.
Şimdi biz bu son cümlelerin üçünü kısa yoldan açıklamaya çalışa¬lım : .
a) «Abdestde ziyâde eden kimse, kötülük (günah) işlemiş olur.»
Yani, Peygamber sallallâhü aleyhi ves-ellem efendimizin abdest alı¬şındaki sünnetini, azırısıyarak abdest alırken, abdest azalarını üçden fazla yıkayan kimse, sünneti terk etmekle günah işlemiş olur.
b) «Abdest de ziyâde eden kimse, hududu aşmış olur.» Sünnete ilâve ederek abdest azalarını, üçden fazla yıkayanlar, el¬bette peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin çizmiş olduğu en son hududu aşmışlardır. Bu ise, çok kötü bir hal ve ameldir.
e) «Abdest de ziyâde eden kimse, zulüm etmiş olur.» buyurulmak-lada, peygamber efendimizin fili nebi ile kavline muhalefet etmekle, o şahıs kendi nefsine zulmetmiş olur. Zira hem efendimize muhalefet zulmü ve hem nefsine daha fazla, fâidesiz ve lüzumsuz bir yük yüklet¬mek suretiyle zulüm etmiştir.
İlmi melek merhum dedi: «Bu kötülük ve fenalıklarla ve sünnetin en son kemâlini aşma ile ilgili kelimeler; peygamberin sünnetine mu¬halefetin eşed şekilde fenalık ve men'ini izhar etmek içindir.»
Hafızuddîni Nesefî merhumda dediki:
«Bu abdest azalarını üçden fazla yıkamadaki davranış, o şahıs ken¬disince sünnet olan böyledir, diyerek îtikad edib kendi görüş ve itikadı ile amel ederse, bu günah olur. Yoksa, Abdestin tamamlanmasında ken¬disinde bir şek ve şüphe olursa, bu takdirde üçden fazla yîkadığmda, bir beis yoktur.» [195]

Tercümesi:
418 - (28) Abdullah bin Muğaffel (R.A) den mervidir, bu zat oğ¬lunun şu duayı söylediğini işitmiş î
«Allahım! ben senden cennetin sağ tarafından beyaz köşkler, iste¬rim.»
Bunun üzerine Abdullah (R.A} oğluna dedi:
«Ey oğlum! Allâhdan cennet iste ve Cehennemden ona sığın. Zira ben Resûlüllah (S.A.V) den işittimki:
«Yakında bu ümmetten bir kavm (cemaat) zuhur edecektir, dua ve temizllkde haddi tecâvüz edecekler.»
(Hadîsi, Ahmet, EM Dâvud ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir.) [196]
İzahat
Râvî Abdullah bin muğaffel (R.A), hakkında gerekli malûmat, yu¬karda geçmiştir.
Hadîsi şerifin naklinde şu hususlar beyan edilmektedir :
a) Râvînin, Oğlunun şu duada bulunması:
«Allâhım! ben senden, cennetin sağ tarafından beyaz köşkler İste¬rim.»
b) Bu duanm tam yerinde olmayıb, hak teâlâdan dua edib yalvar¬manın usul ve âdabını, büyüğü olan babası, evlâdına tâlim sadedinde şöyle dâyor:
«Ey oğlum! Allâhdan cennet iste ve cehennemden ona sığın.»
Bu hal, babanın ciğeri evladına, din yolunda en güzel îkaz ve öğüt¬lerinden bir örnektir. Zira evlad, Allâhü teâladan sâde cennet ve nîmet isteyor. Cehennemden korkma ve ondan Allâha sığınmayı terk ediyor.
Halbuki mümin, «Beynel havfı verreca» denilen halde yaşayıb dua edecektirki; Hem Allâhdan korkacak ve nemde onun rahmetinden umu¬dunu kesmeyecektir. Bir âyeti kerîme mealinde şöyle duyurulmuştur : «Allâh-a, hem (azabından) korkarak ve hem (rahmetini) umarak duâ ediniz.» (Araf sûresi, 56)
c) Hadîsi şerifin son cümlesi olan şu satırlar ise, şayanı dikkattir: «Yakında bu ümmetten bir kavm (bir cemâat) zuhur edecektir, on¬lar, dua ve temizlikde haddi tecâvüz edecekler.»
Hadîsi şerifin bu cümlesinin hükmü, hemen tabiîn devrinde gö¬rülüyor, dua ederken usul ve âdâbma riâyet edilmeyor. Hem cennet ve rahmeti umarak ve hem cehennem azabından korkarak hakka niyaz¬da bulunmak yerine, sâdece cennetin sağ tarafından beyaz köşkler is¬teniyor.
" îşte bu hâlin görünüşü, yakın zamanda böyle dua edenlerin olaca¬ğını ilâhî ekrandan seyredib gören sevgili efendimizin haber verdiği hâ¬lin zuhuru ile, bir mûcizei Rasul müşahede edilmiş oluyor.
Keza abdest ve gusul gibi taharetlerinde haddi tecâvüz edenleri gör¬düğümüzde, yine Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, mûcesini müşahede etmiş oluruz.
Tercümesi:
419- (29) Übeyy bin Kaab (RA) den menidir, Neblyyİ muhterem (SA.V) den rivayet olunmuştur : Resûlüllah (SA.V) buyurdu:
«Abdestde, vesvese vermek için bir şeytan musallat oîurki, o şey¬tanın adına - veleham • denir. Bu şeytanın, suyun abdest azalarına eri-şib erişmediği hakkında telkin edeceği vesveseden kaçınınız.»
(Hadîsi, Tirmizî ve îbni Mâce rivayet etmişlerdir. TUrmizî dediki; Bu hadis garibdir.
Zira biz, bu hadîsin isnadını «Hârice» isimli kişiden başkasından bir senet bilmiyoruz. Bu adam ise, biz ehli hadis nazarında, sağlam bir kişi/ değildir.) [197]
İzahat
Ravî übeyy bin kaab (RA}, hakkında bir nebze malûmat, birinci cildin 246. sahif esinde geçmiştir.
Hadîsi şerifde, abdest esnasında «veleham» isimli bir şeytanın, ya¬ni «Şeytanulvuzû» un musallat olubf abdest alan kimseye, bir mi yıka¬dığını veya iki, üç yîkayıb pkamadığmı veya.suyun, azalarına ulaşıî) visladıb ıslatmadığını ve bunlara benzer acâib ves'veseîer verebileceğini sevgili efendimiz beyan buyurmuştur.
Ves'vesenin mâhiyet ve fenalıkları hakkında bir nebze malûmat, birinci cildin 189 - 204. sahâfelerinde ve bu cildin «Helanın edenleri Babı» başlığının altında geçmiştir.
Ves'veseyi, hem şeytan ve hem insanın,nefsi verebilir. Hadîsi şerif¬de, Abdest esnasında şeytanın ves'vese vereninin ismi beyan edilmiş-ür.
-
Beşer hayatında şeytanın ilk ves'vese verdiği, Atamız Adem aley-hisselamdır.
Bu husus kur'am kerimde şöyle beyan buyurulmuştur :
«Ve nihâyej, şeytan, Adem (A.S) e ves'vese verdi ve şöyle dedi :
—Ey Ademi seni, (cennette kalmana sebeb olacak)^ebedîlik ağacı¬na, birde son bulmayacak devlete delâlet edeyimml?» (Tana sûresi, İ2Ö)
Tercümesi:
420 - (30) Müaz Bin Cebel (RA) den mervîdir, dedi:
Resûlüllah (SA.V) i gördümki:
«Abdest aldığı vakitlerde, yüzünü elbisesinin bir tarafı ile silerdi» (Hafaeri, "Tirmizî rivayet etmiştir.) [198]
İzahat
Râvî muâz bin Cebel (RA) hakkında, bir nebze malûmat, birinci ciltde geçmiştir.
Hz. Muaz-m beyan ettiği haberde, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, abdesti aldukdan sonra, elbisesinin bir tarafı ile yü¬zünü sildiği beyan Duyurulmaktadır.
İbnİ Hacer merhum dediki:
«Rasûlüllah (SA.V) in aıbdest hitamında böyle elbisesinin bir ta¬rafı île yüzünü sildiği sahih ve vâkî ise, bu takdirde bu şekildeki amel, mazerete binâendir. Veya

öyle yapmanın cevazım beyan etmek için¬dir.
"— Zira Hz. Meymûne, Rasûlü ekrem (SA.V) e, abdesti aldıktan sonra bir mendil getirmiştir. Fakat Rasûlü ekrem bunu red etmiştir ve suyu eline dökmeye başlamıştır.
— İşte bu sebebden bizim ashabımız (Şâfi-î âlimlerimiz), demiş-tirki:
«Abdest alan ve gusul yapan kimseye, peygambere tabî olmak için kurulanmayı terk etmesi, sünnettir..» [199] .
Şârih Aliyyulkârî merhum devamla şu hükümleri naklediyor :
«Zeylaînin kenz şerhinde de şöyledir :
«Abdestden sonra mendil (havlu gibi şeyler) ile silinmekde beis yoktur.
— Bu hasusda böyle hüküm, Hz. Osman, Hz. Enes. Hz, Hasan bin AH ve Hz. Mesnık dan rivayet olunmuştur.»
Mîrâci dirâye de dedifci:
«Abdestden sonra &ilinîb kurulanmayı mübalağalı yapmamak gere¬kir. Sebebide, abdest azalarında, abdestin eseri kalmalıdır.
Münyetül musallî sâhibide,
«Abdestcten sonra silinib. kurulanmanın, müstehaüngim, tasrîh etmiştir.» [200]
Nûrul izah adlı eserde ise; Abdest aldıkdan sonra mübalağa ile kurulanmamamı, abdestin mendüblanndan saymıştır.
Demek olııyorki, Abdestden sonra kurulanmak, mendübdür. Fakat tamamen azaları kuru hâle getirecek şekilde olmamak kaydiyle silinip kurulanmakdır.
Netekim merâkılfelah haşiyesi tahtâvî de şu hükümler zikredilmiş¬tir : . .
«Abdestin eseri, azada kalmamak üzere silinib kuruianmakda mu-bâlağa etmemek, demekle, kurulanmaya ihtiyaç olunmadığında kun*-lanmayâ gerek yoktur, kaydı ile mukayyetidir.
— Kurulanmaya ihtiyaç olursa, Kurulanmanın kerâhatsız cevazı ve belkide kurulanma iktizasında kurulanmanın müstehab veya vacibli-ğinde ihtilafa düşmemek açıkdır.
— Sahih olan budurki, Rasûlüllah sailallâhü aleyhi vesellem efen¬dimiz, abdest aldıklarında, mendile silinirlerdi.»
Hemen aşağıda, Hz. Aişeden mervî haber, bu hükümleri teyid et¬mektedir.
Yukardan buraya kadar izahımızdan anlaşılmıştırki, Rasûlü ekrem efendimiz, abdesti aldıkdan sonra mendil gibi bir bez ile silinmiştir.
Hz. Muazın, haberinde ise, elbisesinin bir tarafı ile yüzünü sildiğini beyan buyurması, îbni hacer merhumun beyan ettiği üzere, efendimi¬zin öyle işlemesi, ya bir mâzeretden veya cevazını beyan etmek için işlemiştir. [201]
Tercümesi: .
421- (31) HazertiAişe(R.A) denmervîdir,dedi: «Resûlüllah (S.A.V) abdesti aldıktan sonra bir bez (havlu) ile abdest azalarım kurular idi»
(Haberi Tirmizî rivayet etmiştir ve Tirmizi dedi, bu hadisin isnadı kâim değildir ve râvî Ebu Muaz ehli hadis indinde zaifdir.) [202]
İzahat
Hz JUşe [RA] inr öu haberi ile ilgili bir nebze malumat, bir üst-deki haberin izahatında nakledilmiştir. Bu rivayetde de bsjirtüdiğl üzere, Rasûlü ©krem sallallâhü aleyhi vesellem ef-endiiraz, mendil, hav¬lu, peşkir ve el bezi denilenlere benzer ıbir bezle abdest azalarım silmiş¬tir.
Haberdeki, «yüneşşifü» kelimesi, mübalağa ile kurular idi,"mânası¬nı ifâde etmektedir. Zira kelimeyi, ewela tef'il babından olduğunu be¬yan etmişlerdir.
«Yenşifü» ile Şerh. ederek kurutma derecesine varma-dan, silmek mânâsına geldiğinide beyan etmişlerdir.
Fakat ıileinâ-i karam efendilerîmizm pek çoklan, Rasûlü ekrsm sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, aMest âzalarmda abdest suy^ nun nurl&rmdsn bulunması içm, fazla kurulanarak silinmeyi terk ettiği ni beyan etmişler ve fazla (kurulanmayı terk etmek müstehafedır, demiş-lerdir. Zira AMest sulan, kıyamet gününde bulunduklan yerde bir nur olacatdır. Azanın üzerinde su damlası bırafcmayıb kurudülunca, o nur Denilsmâştirki: «Elbette m, aMest azalarında devam ettikçe, îes-bin eâer.» [203]
Hulasa-i kelamf Uz hanefîlere göre aMeıst den sonra silinmek, caiz ve müstehabdır. Fakat kurudacak derecede silirtmeyii) aödest âza-larmda ıslaıklıüc koymak suretiyle silinsmek iyidir. [204]
Abdestin Sünnetleri İle İlgîlî Üçüncü Fasıl
Tercümesi:
422- (32) Sabit bin Ebî Safiyye (R.A) den mervîdir, dedi :
Ebû Câfere (câferi Sadıka) ben dedim (o Muhammed Balardır)
Câbir (R.A) sana Haber verdi:
«Nebİyyi muhterem (5.A.V) Abdestini alırken azalarını birer defa yıkadı, ve bir abdest daha aldı, ikişer defa yıkadı.
Ve yine bir abdest daha aldı üçer defa yıkadı, değilmi?
Ebi Caferde* evet, dedi.» (Haberi, Tirmizî ve ibni Mâce rivayet etmişlerdir.) [205]
İzahat
Râvî Sabit bin Ebî Safiyye (R-A), yemenlidir. Bu zat.Muhammed bin Ali el Bakırdan işitmiştir. Ondan vekî merhum ile ibni uyeyne mer¬hum rivayet etmişlerdir.
Tîbî merhum böyle demiştir.
Mîrek merhumda bu zatı, kûfeli, rivayeti zâif ve Rafızî (Şîî) dir, de¬miştir.
Musannif Hatibi tebrizî merhum dediki; künyesi, Ebû Hamzadır. Tabiînden olduğu zikredilmiştir.
Vefatı, hicretin yüz kırk sekiz (148) senesinde vuku bulfflji ıişrur.
Haberde beyan edilen hükmün, abdestin fara ile amel edib ab¬dest azalarını birer defa yıkamakla abdestin sahih ve cevazını beyan etmek olub, ikişer ve üçer defa yücamasındaki hîkmetde abdest almayı tâlim ve beyan etmektir.
Bu hususun daha geniş îzahı, yukarda geçmiştir.
Dikkat : Yukarda kısa tercüme-i hâlini yazdığımız râvî zâtın, Rafızî (Şîî) olduğunu da beyan eden olmuştur.
Bir dela bu râvMn mes'eleyi naklettiği Caferi Sadık merhuma, Şü-lerin« bağlıyız» deyib bir çok yalan ve iftiralar uydurdukları muhakkak-dır. O mübarek fâzılın demediğini ve onun işlemediğini, ona isnad edib kendi ihtiras ve nefislerinin arzularına âlet etmişlerdir.
Bugün Şiilerin bulundukları bir diyarda, bir idare değişikliği olmuş ve islam kelimesi bayrak edinilmiştir. Keşke kitab ve sünnete uygun peygamber ve sahâbe-i kiram efendilerimizin ve onlara adım adım uyan ehli sünnet velcemaat yoluna tabî olunan bir esas ve hakîkata tabî olarak, islam dâvasında bulunulsa! Bütün islam âleminin ve müs-. lümanların arzu ve emelleridir.
Ve fakat hakikat öyle değildir, Şiilerin, tarih boyunca, akîde görüş¬leri, amel ve ibâdetleri, kitab ve sünnete muhalif olmuştur ve hâlada aynıdır.
Şîîler, Firakı dâlleden olub, 22 guruba ayrılmışlardır. Bunların îtikat ve ibâdetlerinde bâzı değişiklikler olub, bir kısmının zındık ve sa¬pıklık içinde küfre varmayan akîde görüşleri olmakla beraber, bâzıları¬nın akîde ve inanç görüşleri küfürdür.
Hal böyle iken, bâzı din kardeşlerimizin, bizzat geldb sual soran¬ları olmuştur.
Efendim falan hoca veya falan imam diyorki : «Şü mezhebide, îmamı Azam-m mezhebi gibi hak mezhebdir. îmam-ı Azam-m mezhebi geniş şekilde gelişmiş. Şîî mezhebide, belli bir muhitte gelişmiştir, gibi sözler...»
Bu sözleri söyleyib hükümler beyan edenler, Şîîliğin Hz. Osmanı kur'am kerimi okurken şehit etmelerinden bugüne kadar gelişen fasit ve belkide bâzılarının küfür olan akidelerini bilemeyib, câhil oldukla¬rından, cehline kurban olnib dîni Tnübîni îslâmı î'ahrîb eden muhteris¬lerdi]'.
Makama, mansıb ve maddeye, hatta şöhret ve şakşaka düşgün gözlerini gönüllerini dünya hırsı bürümüş, riyakar, dalkavuk, Bid'atcı, zındık ve sapık tipinden olan veya böylelerinden menfeatlanan zaval¬lıların hal ve hareketlerine acınır. Zira Cehillerine kurban oluyorlar. Eskiden beri devam ede gelen Şîîlik akîde ve görüşlerinin ittifak ettik¬leri, bütün ashab, halifeliği ilk defa Hz. Âliye vermediklerinden, günah kardırlar. Aynı görüş yeni çıkan Şîî kitabı «Islam Fıkhında devlet ida¬resi» adlı kitabın kırkıncı sahîf esinde mezkûrdur.
İmam-ı Azam Ebû Hanife (R.A), bütün sahabeyi hayr ile anmamız gerektiğini ve onların hiç birinân ateyih.itn.de konuşulmamasının lüzu¬munu beyan etmiştir.
Halta yutarlarda ve «mfilteka tercümesi» adlı eserimizin todiünci cildinin «Mestler üzerine mesti babı» başlığının altın¬da geçtiği üzere, Hz. İmam; Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömeri, bu ümmetin en efdal kişileri saymak ve Hz. Osman ile Hz. Aliyi sevmek, ehli sün¬net velcemaat alâmeti olduğunu beyan etmiştir.
Şîîuer ise, Hz. Ali ve o mubârek4n soyundan gelenlerin rivayet ettik¬leri hadîsi şerifleri kabul edib diğer sahabelerin rivayet ettikleri hadîsi şerifleri red ederler veya uydurma hadis olarak kabul ederler.
Râfizî (Şîî) lerin akîde görüşlerinden bâzılarını 1967 senesinde yazıb okuyuculara arzettiğimiz «İslama Sokulan Bİd'at ve Hurafeler.» adlı eserimizin birinci cildinde zikrettiğimizi hatırlatırız.
Binâenaleyh hak yolcusu müslüman kardeşlerimizi, ana cadde olan sıratı müştekimde devam etmeleri için, kitab ve sünnetin yolu, olan, ehil sünnet velcemaat topluluğuna tabî olub, her çeşit fırka ve zümrecilik yollarından kaçınmalarım tavsiye ederiz.
Kurtuluş kur'ana, sünnete ve ehli sünnet velcemaat toplumu olan efendimizin ashabının yoluna tabî olmazdadır. Tek kelime ile kurtuluş,' islamdadır.
Evet kurtuluş, islamı bilib, islamm dediği gibi inanıb amni atmek-tedir. îslamı ve bilhassa kur'anın dilini ve islam hukukunu biliö, bildiği ile amel etmek suretiyle

kurtuluşa ve Allanın lutfuna mazhar olunaca¬ğı muhakkakdır. Yoksa Allâhü îeâla câhillerden dost edinmez ve yar¬dımı ile lutfu inayetini serd ermez. Dünyalıkdan bâzı şeylere kavuşmak, direk lütuf sayılamaz. Fir'avn, nemrut ve. kârun gibilere, dünyalık verilmesi elbette lutfu ilâhîden de¬ğildi. Bütün bu cümlelerin bağım, meylâmız müslümanları sapıklıklar¬dan korusun duası ile bitirelim.
Tercümesi:
423.- (33) Abdullah Bin Zeyd (R.A) den mervîdir, dedi:
«Nebİyy* muhterem (SA.V) abdest aldı, azalarını, ikişer, İkişer yıkadı ve «Nur üzerine Nur» Buyurdu.»
Tercümesi:
424 - (34) Osman (R A) den mervîdir, dedi: Muhakkak Rasûlüllah (S.A.V) Abdest aldığında azalarını üçer defa yıkadı ve buyurdu : '
«Bu şekildeki abdest» Benim ve benden Önceki bütün Peygamber¬lerin abdestidir. Ve îbrahinî Peyğamberhı abdestidlr.» (Bu her iki Hadisi, Rezin rivayet ermiştir. Nevevi, Müslimin şer¬hinde ikinciyi zail gördü.)
Tercümesi:
425 - (35) Enes (RA) den mervîdir, dedi : «Resûlüllah (SA.V) her namaz için abdest alır idi.
Ve bizim her hangi birimizde, abdesti bozulmadıkca bir abdesUe iktifa ederdi.» (Haiberi, Darimî rivayet etmiştir.)
(Not : Bu haberin hükmü, hanefl fıkhında geniş şekilde yazılmış¬tır. Bir abdest ile bir kaç vakit namaz kılındığı gibi, efendimizin kıldığı üzere, bir aibdest ile beş vakit de, kılınaibilir.)
Tercümesi:
426 - (36) Muhammeö bin Yahya hm Hmbân (RJV) den mervî-dirfdedl:
«Ubey dullah bin Abdullah bin Ömer (RA) a dedim ki ı «Abdullah hin Ömer (RA) ı, tâbir (abdestli) olsun veya tâbir oı-masın her namaz için nasıl abdest aldığım gördünmü?
— Bunun üzerine ubeydullah (R.A) dedi:
«Onun abdest alışını, Hattab oğlu Zeydin kızı Esma (R.A) haber verdi, Ebû Âmiri (Fâsık) in oğlu, uhud muharebesinde şehid, olub meleklerin yıkadığı Hanzalenin oğlu Abdullah (R.A) e, Esma (R.A) de-mİştirkl;
— Elbette Resûlüllah (S.A.V), tâhir olsun veya tâhlı1 olmasın mut¬laka her namaz için abdest ile emrolunmuştu.
— Vaktaki Rasûlüllah (S.A.V) e, bu iş ağır geldi, bunun üzerine her namaz zamanında misvak kullanmakla emrolundu. Abdestin hük¬mü ondan nesholunub kaldırıldı, ancak abdeststz olduğunda abdest ile emrolunma hükmü kaldı.
— Ubeydullah (R.A) dedi:
«Abdullah bin Ömer (R.A), Rasûlüllah sallallâhü! aleyhi vesellem-in, neshedihnezden ewel işlemesini, bir kuwet ve delil görerek, Ölün¬ceye kadar her namaz için abdest alma işini yapmıştır.» (Haberi, Ahmed rivayet etmiştir.) [206]
İzahat
Râvî Muhammed hin Yahya bin Hıbban (R.A), tabiînin ve medîne-i münewere fakihlerinin îtimad edilen âlimlerinden öir zatdır. künyesi, Ebû Abdillahdır.
Vâkıdî merhum diyorki:
«Muhammed bin yahya bin hıbban (R.A), Medîne-i münewere-nin mescidinde (mescidi nebevide), kendisi için bir halaka olurdu, dâ¬ima bu cemaata fetva verirdi. Fetvasına îtimad edilirdi ve çok hadis MMrdi.» [207]
Medine mescidinde tedrisat halafcasmda Mâlik bin enes (imam-ı mâlik) hazretleride bulunmuş, fcu zatdan ilmi fıkıh ve ilmi hadîs tâlim etmiştir. îmam-ı Mâlik hazretleri, bu zata sonsuz bir îâzim ve hürmet ederdi.
Vefatı, hicretin yüz yirmi bir (321) talihinde, yetmiş dört (74) yaşında mednîne-i münewerede vuku bulmuştur. Allalı ondan razı ol¬sun.
Haber arasında geçen «Ubeydullah (R.A).» Hz. Ömerin torunu ve Hz. Abdullah bin Örmerin oğlududur. Esma (R.A) isimli kadın efen¬di ise, Hz. Ömeün oğlan kardeşi Zeyd (R.A) m kızıdır. Abdullah bin Hanzala (RA) İse zifafa girib cünüb oldukdıan sonra uhud muharebe¬sine iştirak eden ve orada şehid olan Hz. Hanzelerrin oğludur.
Hz. Abdullah bin Hanzale, yedi yaşında iken Rasûlü ekrem sallal¬lâhü aleyhi vesellem vefat etmişlerdir. Bu yaşlarına gelinceye kadar efendimizi gördüğü, dolayslyle sahâbe-i kiramdan olduğu beyan edil¬miştir. Medîne-i Münewerede yezidin hal-ı (hilâfetden düşürülmesi) için bîat edenlerdendir. Bu sebebden «yevmtilharre» denilen savaşda öldürülmüştür. Allah ondan râzî olsun.
Babası Hanzala (RA) İse; Ubud muharebesine cürtüb olarak iş¬tirak etmek zorunda kalıyor ve muharebeye Öyle iştirak ediyor. Harb meydanında şehid oluyor. Mübarek cenazesini, meleklerin yîkadığım gören Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, Hanımına; «Hanzalanm hâli nedir?» dikerek sual ediyor.
Hanım efendisi diyorki:
«Hanzale cünüb idi, bir tarafını yîkamışdı, duydukî, askerî heyet gidiyor. Hemen o haliyle harbe çıkdı ve öldürüldü (yani, uhud muha¬rebesinde şehid oldu).»
İşte o anda Rasûlü ekrem (S.A.V) buyurdu:
«Gördümki, Melekler onu yîkayordu.» [208]
Haiberin içinde geçen ve bu uhud muharebesinde şehid olan Hz. Hanzale-nin babası, Ebû Âmir ise, Medînenin evs kabilesinden olub, mü¬nafıkların reislerinden idi. Abdullah bin übey bin semi isimli münafık¬ların başı olan kişi, medîne-i münewerede kalmıştı. Fakat bu Ebû Ami¬ri Fâsık, efendimize karşı hased ve kini daha şiddetli olduğundan me-clihe-i münewerede kalamamıştır. Mekkenin fethi senesi diyarı Ruma gitmiş, oralarda efendimizin aleyhine cemaat toplamaya çalışmıştır.
Tebük seferi ânında medînedeki münafıklara, Mescidi kuba civa¬rında bir mescid yapdırmıştır. Kur'anı kerimin Tevbe sûresinde bu mescide, «Mescidi zirar = zararlı mescid» ismi verilmiştir.
Kısa hal tercümelerini nakletdiğimîz bu hayat hikâyelerinde, ibret alınacak çok mühim dersler vardır.
Tercümesi:
427- (37) Abdullah bin Amr bin el As (R.A) den menidir.
Nebîyyi muhterem (S.A.V), saade (Saad bin ebî Vakkasa) uğradı, oda o anda abdest alıyordu;
Hemen Peygamber (S.A.V) ona buyurduk!:
«Bu ne israf? ya Saad!»
Saad, «Abdestde, israf olurmu? Ya Resûlellah!» dedi :
Peygamber (S.A.V) «evet! velevki akıcı bir ırmak kenarında da olsan.» buyurdu. (Hadîsi, Ahmet ve İbra Mâce rivayet etmişlerdir.) [209]
İzahat
Hadîsi şerifde pek mühim ve hassas bir hüküm beyan edilmiştir, sebebide insanlar, ırmak, çay ve deniz gibi akıcı ve bol su kenarında abdest alırken ve gusul yaparken bu hususa ekseriya riâyet etmezler. Aynı zamanda bir sakınca ve günah yok telakkisi içinde olurlar.
\ Neteldm Hz. Saad-in abdest alırken fazla su sarfiyatta bulunuşu, :«abdest almak bir ibâdettir. Binâenaleyh ibadetde israf olmaz» düşün-? cesinitrneticesidir. Bu düşünce ve fikre sâhib olan Hz. Saad-e, Peygamber (SA.V) efen-dimiz; «Bu ne israf? ya Saad!» diyor.
Hemen Hz. Sâd, bu suâlin cevâbında; «Abdestde, israf olurmu? ya Rasûlellah!» demiştir.
îşte abdest gübi ibâdetlerde israf .olmaz zanniyle sorulan suâle ^peygamber (S.A.V) -efendimiz; «Evet (abdestde israf olur), velevki sen akıcı bir ırmak kenarında olsanda.» buyurmuştur.
Hz. Saad [THA) in, «İsrafda hayır yokdur ve hayırda işrâf olmaz.»
şeklinde söylenen hükmün ikinci cümlesine zâhib olarak, tâat ve ibâdet¬lerde israf olmaz zannetmiştir. Anoak ibadetde de israf olduğunu ve olacağını efendimiz beyan buyurmuştur, sarihlerin beyanına göre Hz. Saad, islâma daha yeni girdikleri sırada bu hâdise ile karşılaşmıştır. Bu sebeble, henüz, islâmın hükümlerini gereği gibi bilmediğinden «ab¬destde israf olurmu?» diye 'sualde bulunmuştur.
Veya kendisi abdest alırken suyu fazla kullanmakla; vakitten, öm¬rü .boş yeie geçinnekden ve islâmın çizmiş olduğu haddi tecavüz edîî> islâinın hükmüne muhalefet hükümlerinin îsr&ftian olduğunu (bilmeyen lere tâlim edüb öğretmek maksadı ile sormuşdur :
Evet hayır ve ibâdet işlerindede israf olur. Ve buradaki israfda ay-îü şekilde, haramlara sarf edilen emek> mal, mülk ve emsali şeylerin haranılığı gibidir.
İbâdet ve Hayırda israfın olduğuna yukardaıki -hadîsi şerif yanın¬da bîr kaç hüküm daha nakledelim.
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimize, bir çocuk' an¬nesi tarafından gönderiliyor. Çocuk diyorki:
«Annem, senden bir gömlek isteyor.»
Halbuki o anda Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimi¬zin yanında ancak kendi gömleği var idi, hemen çocuğa dediki : «Baş¬ka bir vakit gel.»
— Bunun üzerine çocuk annesinin yanına gitdi (Durumu anlatın¬ca) , annesi çocuğa dedi:
«Ona söyleki, elbetde annem senin sırtındaki gömleği isteyor, de.»
Çocuk Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimize geliyor ve durumu anlatıyor:
İşte o anda Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi veseliem efendimiz evine giriyor, sırtındaki gömleğini o çocuğa veriyor. Anadan üryan va¬ziyette oturuyor. .

. Hemen biraz sonra Hz. Bilal ezam okuyor. Bütün ashabı kiram, namaz içan hazır olub b&kleyorlar. Fakat Rasûlü ekrem (S.A.V) efen¬dimiz namaza çıkamıyor.
Bunun üzerine şu mealdeki âyeti kerîme nazil oluyor :
«Elini, boynuna bağlayıb açma (cimrilik yapma) ve tamamende açıp saçma (israf etme.) Sonra kınanmış, peşiman bir halde oturub kalırsın.» (isra sûresi,. 29)
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem efendimize, sırtında ki gömleğini isteyen bir kadına vermesiyle, namaza çıkainayıb kalması hâlini, mevlâmız açıkça beyan buyurarak böyle yapmamasını tavsiye etmiştir.
Demek oîuyorki, kişinin kendi nefsine, aile etradına ye ödenmesi farz olan borçlarına sarf edeceği şeyi, hayra ve sadakaya vermeyib lüzum eden farz yerlere sarf etmesi, lâzımdır. Farz ve vâoibier, hatta sünnet olan yerlere infakdan sonra nafile olarak tasaddukda bulunmakf en iyi ve en doğru hayır yoludur.
Her ne ise şimdi biz abdestdeki israf dan dolayı, hayır işlerindede israfın olacağını, kısa yoldan misallamış olduk, îsraf ifoâdetde, yeme¬de, içmede, konuşmada, yatmada ve her şeyde olabilir.
Birde israf hakkında bir kap ayet mealı naklederek mes'eleyi kapa¬talım.
Bir âyeti kertmede şöyle buyurulmuştur :
«Yiyiniz, içiniz ve fakat israf etmeyiniz. Zira Allâhü teâla israf ede¬rek har vunıb harman savuranları, kat'iyyen sevmez.» (Araf sûresi, 31}
Diğer bir âyet meâldde şöyledir:
«Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış kimseye, hakkını ver ve fakat (malını) tamamen saçıp savurma.
— Çünkü mallarını ve canlarını israfla harcayanlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise, Rabbislne karşı çok nankörlük etmiştir.» (îsrâ sûresi, 26-27)
Bu son âyeti kerîme mealine göre, israf edici kimse, şeytanın kardeşidir. Şeytanın kardeşi ise, şeytandır.
însan için, kendisine şeytan ismi verilen ıkötülükden daha eşed bir zemmetme olamaz.
Fir'avnm ve kavminin, keza lût aleyhisselâmm azğm kavminin kö¬tülüklerini, israf edici kavm oldukları muhtelif âyetlerde beyan edil¬miştir.
Şu halde mümine yakışan, ibâdet ve tâatmda, israfdan kaçınmak, haram ve günahlardan uzak dusarak hak teâlaya, adaletli ve dos¬doğru kulluk yapmakdır.
Tercümesi:
428 - (38) Ebû Hureyre, timi Mesud ve timi Ömer (R.A) den mcr* vîdir;
Peygamber (S.A.V) buyurdu:
«Bir kimse, abdest alır ve Allanın ismini anarsa, muhakkak o kim¬senin vücûdunun her tarafı temizlenir. Bir kimsede, abdest alır ve Allanın ismini anmaz İse, ancak abdest azaları temizlenir.» [210]
Îzahat
Hadisi şerifin ihtiva ettiği hükümlerin bâzı yönlerini- yukardakj hadîsi şeriflerin İzahatında yapmış idik. Besmele ve Allahü teâlamrî adını zikretmenin pek çok yönlerinden, hadis ilminde hüküm ve be¬yanlarından bir kaçını nakledelim.
ismi ilâhi ile her; şeye başlamanın, en iyi ve en doğru bir amel olduğu muhakkakdır. Böyle olduğu için, Halıkı zülcelâl hazretleri, kur'-anı kerimde ilk indirdiği âyeti kerîmede bu hükmü beyan buyurmak¬tadır, .
Mevlâyı nüteal şöyle buyurmuştur :
«(Habîbim! Besmele okuyarak) her şeyi yokdan var idib yaratan Rabbiyin adıyla (kur'anı) oku.» (Alak sûresi, t)
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhivesellem efendimiz de şöyle buyurmuş¬tur :
«Her yeni başlanan bir işki, o işin ewelinde bismillâhirrahmânir-. rahim = Rahman ve Rahim olan Allanın adıyla taşlarım, ile başlan¬maz ise, İşte o iş, efcterdir (bereketi kesiktir).» [211]
Bâzı rivayetlerde, «Ektâ ve eczem = herekti kesik ve fnmâmpn so¬nucu bağlanmış ve kapanmıştır.» mânalarını ihtiva eden cümlelerle bitmektedir.
Rasûlüllah (S.A.V) den rivayet olunan diğer bâr hadîsi şerif de şöyje buyurulmuştur:
«Kalemin, ilk ewelâ yazdığı, BİsmİHâhirrahmanirrahîm, olmuştur.
— Binaenaleyh sizde bir şey yazdığınız vakit, İlk ewela o besme¬leyi yazınız. Zira o besmele, inzal olunan her kitabın açıcı anahtarı¬dır...» [212]

Ebî Hureyre (R.A) den mervî bir hadîsi şerifde, Rasûlü ekrem sal-laliâhü aleyhi veseüem efendimiz şöyle buyurmuştur :
« (Helal ve caiz olan) Her hanki fcir kelâm ve süzkl, AUâhın adı zik¬redilmeden başlanır ve benim üzerime (efendimizin üzerine) salavatı şerife getirilirse, işte o söz ve kelam, bütün bereket ve hayırdan mah¬rumdur.» (Besmele Risalesi, 76)
Yukardaki âyeti kerîme ile Hadîsi şeriflerin hükümleri meyanın-da, Halıkı zülcelâlm ahlak ve âdeti, göndermiş olduğu Kur'anı Kerim sûrelerinin hepsinin ewelinde bir besmele yazdırmıştır.
Şimdi kısa cümlelerle naklettiğimiz hakîkatlarm hayat üzerinde tatbikatına bir nazar edelim.
Helâl ve caiz olan, yeme içme, yatma ve kalkma, okuma ve yaz¬ma, konuşma, alma, salma, geyim ve kuşam işleri gibi beşerin haya¬tında her şeyinde mutlaka besmele ile haşlayiî), hamdele ile bitirmesi, : o iş ve amelin, mutlak ve muhakkak, daha bereketli, daha verimli ve i daha faydalı bir halde neticelenmesini sağlar ve sağladığına dâir pek çok örnek misaliar vardır.
Meselâ : Bir müslüman, çocuğunu besmele ile okunan bir okul ve -; kursa veya öyle plan bir iş yerine gönderdiğinde, oradan yetişen ço¬cuk, Allahm ve Peygamberini tanıyor, hocasını, usta ve kalfiasım saygı ile karşılayan, edebli ve terbiyeli, anasını ve babasını bilen, camiye cemaata giden, büyüklere saygı ve küçüklere sevgide bulunan, cemi¬yet ve millete faydalı bir kimse olarak yetişmektedir, Fâidesi, zararın¬dan katbe;kat fazla olarak görülmektedir.
f akaî okudukları kitablarm başında besmele olmayan, Besmele ile okutmayan, besmele ile ticâret, san'at ve iş göstermeyen müessese¬lerdeki yetişen müslümanlarm evladlan, çok ve çok bereketsiz ve ah¬laksız bir şekilde yetişmektedirler.
Hele bugün hu haîier, o kadar ayan ve beyan bir şekilde görulmek-tedirki,'adam sözde okuyor veya usta ve tüccar ölmüş/ne AHalıa kul¬luk yapıyor, ne peygambere saygı ve hürmeti vardır. Okuduğu hoca-' sına saygısızlık ediyor,
Henüz daha okuduğu hocasına karşı gelerek sözde talebeler, oku¬madan ve bir şeyler öğrenmeden (Ataların, küpe girmeden sirke olmak ister, "kabilinden) boyundan aşkın pe5c çok lüzumsuz işlere karışan, her hanki bir fırka ve kurutai içine girib beyinleri yıkanarak anaJbaba, hoca, büyük; âmir ve em&âîi kişileri dMemiyen zavallılar, hep besme¬le : ile başlayıb Allahm adını anarak okumamanın ve okutmamanın mahsûlüdürler. .=
ilim okuduğu kitab ve hocalarda, besmele ile başlama olmadığın¬dan, okudukları hocalarına karşı saygısızlık yapdıkları gibi, okuduğu kitap ve müesseselerde aynı saygısızlığı yapanlar, pek çoğalmıştır.
Talebe, ilim öğrendiği kitabını, mak'adının altına koyub oturuyor. Sınıfı veya okulu bitirir bitirmez, hemen satıyor, atıyor veya yakıyor.
Hatta kitab ve defterlerin içlerine veya üzerlerine çok «ayıb yazılar yazanlar ve Resimler çizenler oluyor ve daha acâib şeyleri işleyenler, maalesef görülmektedir.

Evet he6l olan her iş ve amelde, besmele çekerek Allahm adı ile başlamak, o işin hayırlı, bereketli ve yümünlü olmasını sağlar. Zira her, şeyi yaratan halik, kendi adiyle başlanan işlere, iyi âkibet ve müs-bet netice vereceğini vâd etmiş ve şimdiye kadarda vermiştir.
Besmele ile işe başlamanın, hem dünyevi ve hem uhrevi berekete sebeb olduğu ve olacağı muhakkakdır. Dünyevî iyilik ve bereketlerle ' ilgili bir kaç satın yazmış olduk. İnanç ve amel mahsûlü olarak konu¬şulan bir halk deyîminlde hatırlatalım.
Müslüman, kendi helâli olan hanımı ile münâsebetde bulunmak istediği zaman, her iki tarafın besmeleyi çekmesi, iyi ve güzel ameller dendir. Bilhassa erkek kimsenin, hanımı ile cinsi münâsebette bulun¬mak üzere harekete geçtiği zaman, besmeleyi çekmesi, hem cinsi mü¬nâsebetin zevkli ve bereketli olmasına ve nemde o münâsbetten sonra bir döl tutma olub çocuk dünyaya gelirse, o çocuğun, iyi ve sâlih ev-lâdlardan olmasına sebeb olur.
Şayet besmele çekilmeden cinsi mlinâsebetde bulunulur ve aka¬binde kadın hâmile kalırsa, işte o çocuk besmele .bereketinden mah¬rum olduğu için, iyi ve sâlih olmayabilir. Bu takdirde kusur, yine helal işlere besmele çekmemenin bereketsizliğinin neticesi, hâsıl olmuştur.
Halk arasında huysuz ve terbiyesiz olan çocuk ve şahıslara, «Bes¬melesiz çocuk, besmelesiz kimse ve bu adam, besmelesizin çocuğu...
gibi...» cümleler, hep bu îzâhma çalışdığımız hadîsi şeiiflerdeKi hüküm¬leri, beyan etmektir.
İbni Abbas (R.A) rivâyefiyle sabit olan bir hadisi serifde Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi veseîlem efendimiz şöyle buyurmuştur : -
«İnsanların ve yer yüzünde yürüyenlerin hayırlısı, muallimler (in¬sanlara ilim öğretenler) dir. Zira muallimler, her ne zaman din kazın¬dığı vakit, onlar yenileyip meydana getirirler (getirmeye sebeb olur¬lar).
— Binâenaleyh onların hakkını veriniz. Onlardan ücret îaleb et-meyiniz,
— Çünkü muallim, çocuğa, «bismillalıirrahmanirrahîm, de» dediği vakit, çocuk o besmeleyi söyleyince, Allâhü teâla cehennemden bir âzad beratı; çocuğa, bir âzad beratı muallime ve bir âzad beratıda çocu¬ğun annesi İle babasına, yazar,» [213]
Hadisi şerifde görüldüğü üzere, insanlara ilim tâlimi ile meşgul olan din ve ilim Öğreticileri, öğretmeye başlarken ilk ewela besmele okudarak Allanın adıyla başlayaoakdır ve böyle başlamak ve başlat¬makla, o tâlim ve tedrisatın mutlak ve muhakkak bereketli ve verimli olduğu ve olacağı gübi, bu değerli muallim, çocuğu besmeleyi okutmak¬la, hem çocuğu, hem kendini ve hem çocuğun annesi ile babasını ceheimem azabından kurtarıb cennetlik yapan bir berat, pasaport, cehen¬nemden âzad ve cennete girme belgesini alıyor ve aldırıyor. Böyle muallim ve öğreticiler, ne mutlu ve ne güzel kimselerdir. Aynı zaman¬da,

böyle muallim ve öğreticilerden, ilim tahsil eden talebe ve gençler¬de, çok ve çok muttu ve kıymetli kişilerdir. Zira bu kişiler, Dinin, mil¬let ve memleketin istikbali için, fevkalâda bir bereket ve kıymettirler.
Hadis olmayıb mânâsı sahih olan, «Dünya, âhiretin tarlasıdır.» hük¬münün ihtiva ettiği en kıymetli iyilikler umulan değerlerdir.
Muhtelif eserlerde yazılmıştırki; Hz. İsa aleyhisselam bir yerden geçerken kabrin birinde yatan kişinin azablandığım görüyor. Aynı yer¬den diğer bir zaman giderken, kabir sahibinin azabının kalkıb rahata kavuşub nimet ve huzur içinde görünce, mevlayı mütealdan hikmeti¬ni soruyor. Halıkı Zulcelâl, Hz. İsa aleyhisselâma, o kimsenin âsî ve günahkâr olduğunu, o sebebden azab olunduğunu ye- fakat kendisin¬den hamile kalan ailesinden bir çocuğu meydana gelib, yetişdiğini ve bir muallimin ona besmele öğretib okuttuğunu ve bu çocuğun besme¬lesi sebebiyle azabının kaldırıldığını vahyedib bildiriyor. [214]
Tercümesi:
429 - (39) Ebî Râfî (R.A) den mervîdir, dedi:
«Resûlullah (S.A.V) Namaz için abdest aldığı vakit, parmağındaki yüzüğünü hareket ettirirdi.»
(Her iki Haberi, Dâre Kutnî rivayet etmiştir ve ibni Mâce son ha¬beri rivayet etmiştir.) [215]
İzahat
Haberde, «Namaz için abdest aldığı vakit» vârid olan cümlede, ye-mekden ewel ve yemekden sonra veya-sâdece ellerin temizliği maksa-diyle elleri yî&ama ânında, yüzüğü kımıldatıp hareket ertirilmediğine işaret vardır.
Namaz için abdestini alırken, sevgili efendimizin parmağındaki yü¬züğünü hareket ettirmesi, yüzüğünün altında kuru yerin kalmayıb süh destin tam've mükemmel olmasını sağlama maksadına mâtuîdur.
Binâen aleyh yüzük birazcık boi olur ve altına suyun gitmesi zan¬nedilir ise,, abdest ve gusul ânında o yüzüğü hareket ettirib altına suyun gitmesini 'kesinimde sağlamak sünnettir. Fakat yüzük dar olur. Suyun, yüzüğün altına gitmesi 'kesinlikle umulmaz ise, bu takdirde abdest ve gusul ânında o yüzüğü hareket ettirib altına suyun vâsıl olmasını sağ¬lamak, vacSbve belkide farz olur.
Şemaili Tirmizîde, muhtelif rivayetlerin beyanına göre, Rasûlü ek-rem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin yüzüğü gümüşden olub, çok zaman sağ elin ve Bâzanda sol elin parmağına takmıştır.
Câbir (R.A) den rivayet olunan bir haberde şöyledir : «Rasûlü ekrem sallallânü aleyhi vesellem, yüzüğünü sağ eline ta¬kardı.»
İmanı-i Buhâri merhum daf demiştirki; Rasûlü ekrem (S.A.V) in, yüzüğünü sağ eline takmasından murad, sağ elinin küçük parmağına takardı, demektir.
Muhammed Bakır (R.A) dan rivayet olunmuşrurki; «Hasan ve Hüseyin (Allah her ikisinden râzî olsun), yüzüklerini sol ellerinin sırça parmaklarına takarlardı.»
Munaddisler şöyle beyan etmişlerdir :
«Hz. Hasan ve Hz. Hüseyinin, yüzüklerini sol ellerine takmaları, delâlet ederki, Rasûlü ekrem efendimizin böyle yüzük takmalarını gör¬müş veya işitmiş olmalılarki, sol ellerinin parmaklarına takmışlardır.»
— Beyhakînin rivayetine göre; «Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve¬sellem hazretleri, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Hasan, Hüse¬yin (Allah hepsinden râzî olsun) sol ellerine yüzük takınmışlardır.
Eeyhakî-nin bu rivayeti delâlet ediyorki :
«Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem hazretleri, yüzüğünü çok zaman sağ elinin ve bâzanda sol elinin parmağına takmışlardır.» [216]
Şemaili Tirmjzîde ibni Ömer (R.A) den rivayet olunan bir haberde şöyle demiştir: .
«Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem, altından bir yüzük aldı, o altından yapılmış yüzüğü sağ eline takardı.
— Bunun üzerine ashabı kiramda altından yüzük aldılar, Rasûlü ekreme ittibâ etmek için takındılar. O zaman- altından yüzük takınmak erkeklere haram değildi. Sonra vahy nâzıl olub, erkeklere altından ya¬pılmış f üzük takınmaları haram oldu.
— İşte o anda Rasûlü «krem (S.A.V), o altın yüzüğü parmağından çıkardı ve dedi:
«Artık ben bu altından yapılmış yüzüğü ebediyen takınmam.»
— Bundan <sonra hemen insanlarda, parmaklarında altından yapıl¬mış yüzükleri çıkardılar.»
Daha geniş izahat, Siyer kitablarında ve Şemaili Tirmizî şerhlerin¬de mezkûrdur. Ayrıca «Mlüteka tercümesi» adlı eserimizin 4. cildinde aşağıdaki hükümler, mezkurdur.
İbnî Ömer (R.A) den mervidir, buyuruyorki: '•
«Resûlüllah (S.A.V) Gümüşdsn bir yüzük alnuşdı ve elinde idi. (Resûlüllah irtihaî ettikten} sonra Ebû Bekir'in (R.A) etinde idi,. On¬dan sonra Ömer'in (R.A) elinde idi. Ondan sonra Osman'ın (R.A) elin-de* tdi. Tâki sonra bîri eriş denilen kuyuya düştü, kaşı : Muhammedün Resûlüllah (idi),» [217]
Peygamber (S.A.V) efendimiz bir hadisi şeriflerinde şöyle buyuru¬yor :
«Akıkdan yüzük takınınız. Zira o (akik) mübarektir.» [218]
Şerhlerden Dürrü müntekâda şu hükümler mezkûrdur : «Yüzüğün kaşına" kendi ismini veya Allâhin ismini veya Peygam¬berin ismini nakşeder. Lakin helaya girib istincâ edeceği vakıtta cebine veya sağ avcının içine kor.
— Yüzüğün kaşına insan resmi, veya kuş veya hayvan resmi nakş-olunmaz. Ve Muhammedürrasûlüllah da nakış olunmaz. Zira Peygam¬ber (S.A.V) in yüzüğünün nakşıdır.
— Resûlüllah (S.A.V) yüzüğünün kaşı üç satır idi. Her kelimede bir satırdır .
Ebû Bekir (R.A) m yüzüğünün kaşı, «Nimel kâdirü Allah» idi.
— Ömer (R.A) m yüzüğünün kaşı, «kefâbilmevti vâızan= vaaz yönünde ölüm kâfidir.»
— Osman (R.A) in yüzüğünde «le tasbiran ev letendimenne=ya sabredenlerdensin veya nedamet edenlerden olursun.»
— Ali (RA) m yüzüğünün kaşında, «Elmülkü lillah=Mülk Allah içindir.» nakşedilmişti.
Ebu Hanife (R.A) m yüzüğünde «kulilhayre ve illa fesküt =' Hayır söyle aksi takdirde sus.» nakşolunmuş idi.
— Ebu Yusuf'un yüzüğünün kaşında «Men amile bireyihi fakat ne¬dime = bir kimse, kendi reyi ile amel ederse, şüphesiz nedamet eder.»
— İmamı Muhammedîn yüzüğünün kaşında «men sabara zafere = kim sabrederse, zafere ulaşır.» [219]
İbni Âbidinde de yüzük'takınma ile ilgili şu satırlar mezkûrdur : «Yüzüğün kasma altın çivilendiğinde erkekler, yüzüğün kaşını sol avcının içine çevirerek takar. Sağ elede aynı şekilde takar denildi. An¬cak sağ ele öyle yüzüğü takmak Râfîzîlerin şıârmdandır. Bu sebebden sağ ele öyle parlak altın kaşlı yüzüğü takmakdan kaçınmak lâzımdır.
— Kadınlar ise, erkeklerin hilâfinadır. Zira onlar hakkında öyle zinetlenmek vardır.
— Sol elin parmaklarına takılan yüzüğün küçük parmağa takıima-•sı lâzımdır. [220]
Ebülleysi Semerkandî (R.A) ise, sol elin ve sağ elin küçük par¬maklarına yüzük takmayı müsavi olan amellerden sayıyor :
îbni Âbidinde bir beytin şu mısralarıda calibi dikkattir :
«Sağ elin veya sol elin küçük parmağı hakkında telâşa düşme, ne şekilde dilersen yüzüğü takın.» [221]
Mültekâ Sârini Dâmadda şu hükümler vardır :
«İnsan, yüzüğünü sol eline takar, sağ eline takmaz, ve sol elin par¬maklarından küçük (sırça) parmaklan başkasına takmaz. Fakih Ebül-leys ise, sağ ve sol elin parmaklan arasında müsavi kılmıştır. Rivayet¬ler muhtelif olduğu için, hak olanda budur. [222]
Zeyd'in satın aldığı yüzükcte KuT'an (âyetleri) yazılmış olsa Zeyd o yüzüğü âdeti üzere takınıp kenife (helaya) girdiğinde parmağından çıkarınca mücerred (dışaida) takınmakla günahâr olur mu?
ELCEVAP... Olmaz [223]
Aynî fetva «Fetâyayı Abdurrahım» adlı eserin birinci oildinin sahile 130 da mezkûrdur.
Fetâvayı Hindiyede şu ibareler mezkûrdur:
«Gümüş yüzük, erkeklerin yüzüğü şeklinde olursa, caizdir. Fakat kadınların yüzüğü şeklinde iki veya üç kaşlı olursa, erkeklerin takın¬maları mekruhtur.
— Yüzflğü sol elin küçük parmağına takmak lâzımdır. Diğer par¬maklara değil ve sağ elin parmaklarına takmaik, Râfizî (Şîa) larm alâ¬metidir.
— Fakat, sağ ve,,, sol elin parmaklarına takmanın cevazı sabittir. Her ifci elin parmaklama takmanın cevazı hakkında eser (Cevaz hük¬mü) vârid olmuştur. [224]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

304) Uğursuzluğa İnanma Yasağı

Bu bölümdeki dört hadis-i şeriften, hastalıkların kendiliklerinden bulaşmasının olmadığını, uğursuzluğun olmadığını, herşeyi güzel ve olumlu sözlerle hayra yormanın sünnet olduğunu, uğursuzluk olacak olsaydı insanların en çok vehmettikleri üç konuda (ev, kadın ve binit) olabileceğini, uğursuzluk inancıyla kişinin işlerini terketmemesi gerektiğini ve hayırda duaya devam etmesi gerektiğini öğreneceğiz. [1]

1678. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Ben hayra yormayı yeğlerim." Sahâbîler:
– Hayra yorma (tefe'ül) nedir? dediler.
– *"Güzel, olumlu sözdür"* buyurdu.[2]

1679. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olacak olsaydı evde, kadında ve atta olurdu."[3]

* Bu hadis-i şerifteki inceliği daha güzel anlayabilmek için; *"Uğursuz saymak şirktir"*[4] *"Cennete hesapsız girecek 70 bin kişiden bir kısmının da uğursuzluğa inanmayanlar"*[5] olduğunu, ayrıca Sehl ibni Sa'd rivayetinde bu hadis *"Eğer uğursuzluk olacak olsaydı"* denilerek cahiliye döneminde bu üç şey dışında kılıç, dil, Şevval ayında nikah gibi hususlarda da bu inanç geçerli idi. Hz. Aişe (r.anha) annemiz tüm bu uğursuz sayma adetlerini Hadid: 57/22. ayetini okuyarak reddetmişti. *"Ayrıca uğursuzluk yoktur, üç şeyde uğur olabilir"*[6] hadisi Hz. Aişe'nin bu görüşünü destekler mahiyettedir.[7]

1680. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* uğursuzluğu kabul etmezdi.[8]

1681. Urve İbni Âmir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda uğursuzluktan söz edildi. Bunun üzerine:
"En güzeli hayra yormadır. Uğursuzluk, hiçbir müslümanı teşebbüsünden vazgeçirmesin. Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman; "Allahım! İyilikleri sadece sen verirsin; kötülükleri yalnız sen giderirsin. Günahtan kaçacak güç, ibâdet edecek kuvvet ancak senin yardımınla kazanılabilir" diye dua etsin, buyurdu.[9]

* Bugün halk arasında pazartesi yola çıkılmaz, perşembe çamaşır yıkanmaz gibi inanışlar batıldır. Birinci hadiste, *"hastalıkların kendiliğinden bulaşması yoktur"* denilerek bu işe insanlar sebep olur, dolayısıyla karantina esasları getirilmelidir denmek istenmektedir. Uğursuzluk kabul edilmeyip güzel ve olumlu sözle hayat idare edilmelidir. İkinci hadise göre uğursuzluk olsaydı denilerek sayılan ev, kadın ve at insanların uzun süre beraber yaşadıkları ve içiçe oldukları bu nesnelerde olabilirdi denmektedir. İnsanların en çok uğursuzluk vehmettikleri üç nesne hususundaki genel ve yaygın kanaati ortaya koyup bunun asılsız olduğunu anlatmak istemiştir. Uğursuzluk vehmi hiçbir müslümanı teşebbüslerinden vazgeçirmemeli, hayra yorup uğurlu sayacak hayatı devam ettirmelidir. Hadiseler hakkında uğursuzluk kabul etmek, Allah'a kötü zanda bulunmak demektir.[10]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 492.
[2] Buhârî, Tıb 19, 43–45; Müslim, Selâm 102, 107, 110, 114, 116. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 24; İbni Mâce, Mukaddime 10, Tıb 43.
[3] Buhârî, Cihâd 47, Nikâh 17, Tıb 43. 54; Müslim, Selâm 115–120. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 24; Tirmizî, Edeb 58; Nesâî, Hayl 2; İbni Mâce, Nikâh 55.
[4] Ebu Davud Tıb 23.
[5] Buhari, Rikak 21.
[6] K. Sitte 17/218.
[7] Bkz. Tecrid Tercemesi 8/312, 12/84-92; Kütübü Sitte tercemesi 11/464, 17/218.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 492.
[8] Ebû Dâvûd, Tıb 24. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 257, 304, 319, V, 347.
[9] Ebû Dâvûd, Tıb 24. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II. 387, III, 349.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 492.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

51) Allah'ın Rahmetini Ümid Etmek

Bu bölümdeki dört ayet ve yirmi sekiz hadis-i şeriften Allah'ın bağışlayıcı ve affedici olduğunu, ancak kafirleri, yalanlayıp yüz çevirenleri cezalandıracağını, rahmetinin her şeyi kapsadığını, gerçekten inanılması gerekenlere, inananlara Allah'ın cehennemi haram kılacağını, Allah'a ortak koşmaksızın dünya dolusu günahla varılsa bile Allah'ın hepsini bağışlayacağını, sevaplara bire on, günahlara bire bir verileceğini, cennete girip cehennemden uzak olmanın tek çaresinin şirke düşmemek olduğunu, Allah'a ve Rasulüne gerçekten inanan kimselere cehennemin haram kılınacağını, sırf Allah rızasını isteyerek kelime-i tevhide göre yaşayanlara cehennemin haram kılındığını, Allah'ın kullarına şefkatinin kadının yavrusuna şefkatinden daha çok olduğunu, Allah'ın rahmetinin gazabını geçtiğini, rahmetini yüz parçaya ayırıp birini yeryüzüne gönderdiğini bu sebeple yeryüzünde insanların ve hayvanların yavrularına ve birbirlerine merhamet ettiklerini, kulun günahkar ve hata işleyebileceğini, Allah'ın da daima bağışlayıcı olduğunu, insanlar hiç günah işlememiş olsalardı Allah onları yok edip yerlerine günah işleyip bağışlanma talebinde bulunan kimseleri getireceğini ve bağışlayacağını, Allah'tan başka ilah tanımayanın mutlaka cennete gireceğini, Allah'ın kulları üzerindeki hakkının onların sadece Allah'a kulluk etmeleri, kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine ortak koşmayanlara azap etmemesi olduğunu, Mü'minin yaptığı iyilikler karşılığında Allah tarafından hem dünyada hem de ahirette mükafatlandırılacağını, kafirin ise dünyada rızıklandırılıp fakat ahirette mükafat olarak hiçbir şeyinin kalmayacağını, beş vakit namazın kişinin günde beş sefer yıkandığı bir ırmağa benzediğini, cenaze namazında Allah'a şirk koşmayan 40 kişi bulunursa Allah'ın o kimseyi bağışlayacağını, müslümanların mutlaka cennete gireceklerini, kıyamette her müslümana kurtuluş fidyesi olarak bir yahudi ve hıristiyan verileceğini, kıyamette dağlar gibi günahlarla gelen mü'minlerin de mutlak affedileceğini, dünyada Allah tarafından örtülen günahların ahirette bağışlanacağını, her vakit kılınan namazın ikisi arasındaki küçük günahlara keffaret olacağını ve silip süpüreceğini, Allah'ın kulunun yiyip içmesinden sonra hamdetmesini sevdiğini, rahmet kapısının gece gündüz daima açık bulunduğunu, Allah'ın peygamberlere ve ümmetlerine geçerli olan sünnetini öğreneceğiz. [1]

"De ki, Allah şöyle buyuruyor: "Ey nefislerine uyup ta sınırlarımı aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Allah bütün günahlarınızı bağışlar, şüphesiz ki o çok bağışlayan ve çok acıyandır." (Zümer: 39/53)
"Allah'tan gelene gerçekleri örtbas etmelerinden dolayı o kafirleri böylece cezalandırdık. Biz bizden gelen gerçekleri örtbas edenlerden başkasını hiç cezalandırır mıyız?" (Sebe: 34/17)
"Bize vahyedilerek bildirildi ki: Allah'ın azabı peygamberleri yalan sayıp onlara sırt çevirenlere erişir." (Taha: 20/48)
"Allah: "Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır" buyurur." (Araf: 7/156)

413. Ubâde İbni's–Sâmit *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır, şeriki yoktur; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür. İsâ da Allah'ın kulu ve elçisi, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından (hayat verilen) bir ruhtur. Cennet, haktır ve gerçektir, cehennem de haktır ve gerçektir" diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi, ameli ne olursa olsun, cennete koyar."[2]
Müslim'in bir başka rivâyetinde[3];
"Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür" diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar" buyurulmaktadır.

* Böylece söyleyip hayatını da bu doğrultuda yaşamak şartıyla... Değilse sadece iman ettim demekle iş bitmiyor, ameli salih dediğimiz yaşama tarzı da imanla beraber mutlaka olmalıdır. İsa'yı tanımakla Nisa: 4/171-172 de olduğu gibi olmalıdır. [4]

414. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Kim bir hayır işlerse, ona onun on misli vardır veya daha da artırırım. Kim bir kötülük işlerse, ona da onun misli vardır. Ya da tamamen affederim. Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım; kim bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım. Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, ben kendisini o kadar mağfiretle karşılarım."[5]

* Allah kulunun ibadetlerine en az on katıyla başlıyarak 700 ve 30.000'e varan nispetlerde sevap verir. Şirke düşmediği sürece kişi Allah'ın rahmetinden ümid kesmemelidir. Çünkü Allah'ın rahmeti gazabını geçmiştir. Allah kullarının ümidlerini boşa çıkarmaz. (Bkz. En'am: 6/160, Bakara: 2/261, Kadr: 97/3) [6]

415. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir bedevî geldi ve:
– Ey Allah'ın Resûlü! Kişinin cennete veya cehenneme girmesini gerektiren iki etken nedir? diye sordu.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allah'a ortak koşmadan ölen cennete girer; Allah'a şirk koşarak ölen de cehennemi boylar"* buyurdu.[7]

* Tevhid (bir olan Allah'a inanma) inancı ve Allah'ın yanısıra başka şahıs ve nesnelere de ilahlık yakıştırarak yaşanan müşrikliğin sonucu... [8]

416. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, (bir sefer esnâsında) terkisine aldığı Muâz'a hitâben üç defa:
– *"Ey Muâz!"* diye seslenmiş, o da her defasında:
– Buyur, ey Allah'ın Resûlü! emrine âmâdeyim, diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"Kim Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar"* buyurmuştur. Muâz:
– Bu müjdeyi müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi, ey Allah'ın Resûlü? diye izin istemiş; Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
– *"O zaman onlar buna güvenir (hayırlı işler yapmakta) tembel davranırlar"* buyurmuştur.
Muâz (İbni Cebel) böylesi bir bilgiyi gizleme günahından sıyrılmak için onu vefatına yakın bir zamanda haber vermiştir.[9]

* Bu tür müjdelere güvenip ameli salih yapmama endişesinden dolayı peygamberimiz haber verilmesine müsaade etmemiş imanla ameli salih'in mutlaka birlikte olması gerektiğini vurgulamıştır. [10]

417. Ebû Hüreyre veya Ebû Said el–Hudrî *radıyallahu anhümâ* – burada râvi, hadisin bu iki sahâbîden hangisinden rivâyet edildiğinde tereddüt etmiştir. Sahâbîlerin hepsi de âdil olduğu için sahâbînin kimliği hakkındaki tereddüt hadisin sıhhatine zarar vermez– şöyle dedi:
Tebük Gazvesi'nde şiddetli açlık çektikleri için sahâbîler:
– Ey Allah'ın Resûlü! İzin verseniz de develerimizi kesip yesek ve iç yağı elde etsek? dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Peki öyle yapın!"* buyurdu. Derken Ömer *radıyallahu anh* geldi ve şöyle dedi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Eğer sen develeri kesmelerine izin verirsen, orduda binek azalır. Fakat (isterseniz), onlara ellerinde bulunan azıklarını getirmelerini emrediniz ve sonra da ona bereket vermesi için Allah'a dua ediniz. Umulur ki Allah, bereket ihsan eder.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Peki öyle yapalım!"* buyurdu ve deriden bir yaygı getirtip serdirdi. Sonra da elde mevcut erzakın getirilmesini emretti.
Askerlerden kimi bir avuç darı, kimi bir avuç hurma ve kimi de ekmek parçacıkları getirdi. Yaygı üzerinde gerçekten pek az bir şey birikmişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bereket vermesi için Allah'a dua etti ve sonra:
– *"Kaplarınızı getirip bundan alınız!"* buyurdu. Askerler kaplarını doldurdular. Öylesine ki doldurulmadık bir tek kap bırakmadılar. Sonra da doyuncaya kadar yediler yine de bir hayli yiyecek arttı.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Allah'dan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet ederim. Allah'ın birliğine ve Muhammed'in peygamberliğine şeksiz süphesiz inanmış olarak Allah'a kavuşmayan kimse, cennet(e girmek)ten mutlaka alıkonur."*[11]

* Müslüman en sıkıntılı anlarda bile Allah tarafından bir çıkış yolu verilebileceği ümidi içinde olması gerekir. [12]

418. Bedir Gazvesi'ne katılmış sahâbîlerden İtbân İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Kendi kabilem olan Sâlim oğullarına imamlık yapıyordum. Benim (evim)le onlar arasında bir vâdi bulunuyordu. Yağmur yağdığı zaman o vâdiyi geçip mescidlerine gitmek benim için çok güçleşiyordu. Bu sebeple Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve şöyle dedim:
– Ey Allah'ın Resûlü! Gözlerim iyi seçmiyor. Onlarla benim aramdaki vâdinin deresi yağmur yağdığı zaman taşıyor, benim için onu geçmek çok güçleşiyor. Binaenaleyh evimi teşrif edip bir yerinde namaz kılsanız, Ben sizin namaz kıldığınız yeri namazgâh edinmek istiyorum.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"(İnşallah) bu isteğini yerine getiririm"* buyurdu.
Ertesi sabah, güneş yükseldiği bir vakitte, Ebû Bekr ile birlikte Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana geldi. İçeri girmek için izin istedi, verdim. İçeri girdi, daha oturmadan:
– *"Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?"* buyurdu. Namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim, Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orada tekbir alıp namaza durdu. Biz de arkasında saf bağladık. İki rek'at namaz kıldırdı sonra selâm verdi, biz de selâm verdik. Namazı bitirince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve selem*'i, kendisi için hazırlanmış olan hazireyi yemesi için alıkoyduk. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bizde olduğunu duyan mahalle halkının erkeklerinden bir grup geldi. Evde epeyce insan toplandı. İçlerinden biri:
– Mâlik (İbni Duhşum) ne yaptı? Onu göremiyorum, dedi. Bir başkası:
– O, Allah ve Resûlünü sevmeyen bir münâfiktır, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, derhal müdâhale ederek:
– *"Öyle deme! Görmüyor musun o, Allah'ın rızâsını dileyerek lâ ilâhe illallah diyor"* buyurdu.
Bunun üzerine adam:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir. Ancak biz, Allah'a yemin olsun ki, kendisini münâfikları sever ve onlarla düşer–kalkar olarak görüyoruz, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Allah Teâlâ, rızâsını umarak lâ ilâhe illallah diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır."*[13]

* Gözü görmeyen kimse de imamlık yapabilir. Cemaatle de nafile namaz kılınabilir. Ev sahibinin izni ile misafir imamlık yapabilir. Haksız yere tenkid edilen ve ithamda bulunulan bir kimseyi de savunmak gerekir. Herhangi sebeple olursa olsun Allah'dan asla ümid kesilmez. [14]

419. Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"(Bir keresinde) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e (ayrı düştüğü) çocuğuna duyduğu özlemden dolayı rastladığı her çocuğu kucaklayan, göğsüne bastırıp emziren bir kadının da aralarında bulunduğu bir esir grubunu getirdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çevresindekilere (o kadını işaretle):
– *"Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz?"*diye sordu.
– Aslâ, atmaz! dedik.
Bunun üzerine Hz. Peygamber:
– *"İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir"* buyurdu.[15]

* Allah'ın Rasulü yaşanan ve bilinen gerçekleri örnek getirmek suretiyle daha kolay anlaşılmasını temin etmiş oluyor. Allah kullarına herkesten daha merhametlidir. [16]

420. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah varlıkları yarattığı zaman, kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına, "Rahmetim gerçekten gadabıma gâlibtir" diye yazmıştır."
Bir rivâyette[17] *"Rahmetim gadabıma üstün geldi"*; bir başka rivayette de[18] *"Rahmetim gadabımı aştı"* ifadeleri yer almıştır.[19]

* Zümer: 39/53'de belirtildiği gibi Rabbimizden ümid kesmemeliyiz, çünkü onun rahmeti herşeyi kuşatmıştır. [20]

421. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:
"Allah, rahmetini yüz parçaya ayırmıştır. Doksan dokuz parçasını kendi katında alıkoymuş, birini yeryüzüne indirmiştir. İşte varlıklar bu bir parça rahmet sebebiyle biribirlerine acırlar. Hatta hayvanlar, yavrusunun üzerine basacağı endişesiyle ayağını çekip kaldırır."
Bir başka rivâyette[21] şöyle buyurulmuştur:
"Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu sebeple birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Yabani hayvan yavrusuna bu sebeple şefkat gösterir. Allah, o doksan dokuz rahmeti kıyamet günü kullarına merhamet etmek için yanında alıkoymuştur."[22]

Müslim'in Selmân–ı Fârisî'den naklettiği bir başka hadiste[23], Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Hiç şüphesiz Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bu rahmetten bir tanesi sebebiyle varlıklar birbirlerine merhamet ederler. Doksan dokuzu ise, kıyamet gününe alıkonmuştur."
Yine Müslim'deki bir başka rivâyette[24] Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün, yüz rahmet halketmiştir. Her bir rahmet göklerle yer arasını dolduracak enginliğe sahiptir. Bunlardan sadece bir rahmeti yeryüzüne indirmiştir. İşte anne yavrusuna bu sâyede şefkat gösterir. Yabani hayvanlar ve kuşlar bunun sonucu olarak birbirlerine merhamet ederler. Allah Teâlâ kıyamette bu biri doksan dokuza katarak rahmetini yüze tamamlayacaktır."

* Merhameti bol olan Rabbimizin bağışını kazanmak için hep ümid içinde olmak gerekir. Çünkü o merhametlilerin en merhametlisidir. [25]

422. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem,* Allah Tebâreke ve Teâlâ'dan naklederek şöyle buyurmuştur:
Bir kul bir günah işledi de "Allahım, günâhımı bağışla" dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:
– *"Kulum bir günah işledi ve (fakat) günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi" der.*
Sonra kul tekrar günâh işledi de " Rabbim, günâhımı bağışla" dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:
– *"Kulum bir günah işledi ve (fakat) günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi" der.*
Sonra kul tekrar günah işledi de "Rabbim, günahımı bağışla" dedi mi Allah Tebâreke ve Teâlâ:
– *"Kulum bir günah işledi ve fakat günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi. Ben kulumu affettim, artık dilediğini yapsın" buyurur.*[26]

423. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Canım, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, siz hiç günah işlememiş olsaydınız, Allah sizi yok eder, yerinize günah işleyip Allah'dan bağışlanma dileyecek bir millet getirir de onları bağışlardı."[27]

424. Ebû Eyyûb Halid İbni Zeyd radıyallahu anh, "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:
"Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah, günah işleyen ve günahlarından tövbe ve istiğfar eden bir topluluk yaratır da onları bağışlardı."[28]

425. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Aramızda Ebû Bekir, Ömer ve bir kaç kişi daha bulunduğu halde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp aramızdan ayrıldı. Dönmesi gecikince bir şey mi oldu diye endişelendik. Bu endişeyi ilk duyan bendim. Kalktım ve onu aramaya başladım. Neticede, Medineliler'e ait bir bahçeye geldim. – Ebû Hüreyre olayı baştan sona anlattı–. En sonunda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine şöyle buyurduğunu haber verdi:
"Git, bu bostanın dışında, Allah'dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet getiren kime rastlarsan, ona cennetlik olduğu müjdesini ver!"[29]

426. Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın, İbrahim *alehisselâm* hakkındaki:

"*Rabbim, putlar insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir*" (İbrâhim: 14/36) âyetini ve Îsâ *aleyhisselâm*'ın:
"*Eğer kendilerine azâb edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin*" meâlindeki sözünü (Mâide: 5/118) okudu, ellerini kaldırdı ve:
"Allahım, ümmetimi koru, ümmetime acı!" diye dua etti ve ağladı.
Bunun üzerine Allah Teâlâ:
"Ey Cebrâil! – Rabbin herşeyi daha iyi bilir ya – git, Muhammed'e niçin ağladığını sor, buyurdu. Cebrâil geldi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ümmeti için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi. Zaten Allah her şeyi en iyi bilendir. (Cebrâil'in dönüp durumu haber vermesi üzerine) Allah Teâlâ:
"Ey Cebrâil! Muhammed'e git ve ona şu sözümüzü ilet" buyurdu:
"Ümmetin konusunda seni razı edeceğiz ve seni asla üzmeyeceğiz."[30]

* İnşaallah Allah'ın razı olduğu kullarından oluruz ve Allah'ın bize vereceği cennetlerde nimetler içinde yaşarız. [31]

427. Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben, merkeb üzerinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in terkisinde idim. Hz. Peygamber:
– *"Ey Muâz! Allah'ın kullar üzerinde, kulların da Allah üzerinde ne hakkı vardır, bilir misin?"* buyurdu. Ben:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allah'a kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak tutmamalarıdır. Kulların da Allah üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayan(lar)a azâb etmemesidir"* buyurdu. Ben hemen:
– Ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi? dedim.
– *"Müjdeleme, onlar buna güvenip tembellik ederler"* buyurdu.[32]

428. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman kabirde sorguya çekildiği zaman, Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eder. İşte bu şehâdet, Kur'ân–ı Kerîmdeki "Allah, kendisine iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sağlamlaştırır." (İbrâhim: 14/27) âyetinin delâlet ettiği mânâdır."[33]

* Kabir azabı haktır, ahiretteki cehennem azabından önce dünyada da kabir azabı gerçekleşmektedir. Tevbe: 9/101, Mü'min: 40/45'de anlatıldığı gibi yine Aişe validemiz bir yahudi kadınından kabir azabının olduğunu öğrenmiş ve Rasulullah'tan da teyidi almıştır.[34] Kabir azabından önce de azab edileceği de yine En'am: 6/93 ve Muhammed: 47/27 de belirtilmektedir. [35]

429. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gerçek şudur ki kâfir bir iyilik yaptığı zaman, onun karşılığında kendisine dünyalık bir nimet verilir. Mümine gelince, Allah onun iyiliklerini âhirete saklar, dünyada da yaptığı kulluğa göre ona rızık verir."[36]

Bir rivâyete göre de[37] Resûl–i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz ki Allah, hiçbir mü'minin işlediği iyiliği karşılıksız bırakmaz. Mümin, yaptığı iyilik sebebiyle hem dünyada hem de âhirette mükâfatlandırılır. Kâfire gelince, dünyada Allah için yaptığı iyilikler karşılığında kendisine rızık verilir. Âhirete vardığında ise, kendisiyle mükâfatlandırılacağı herhangi bir hayrı kalmaz."

430. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Beş vakit namaz, herhangi birinizin kapısı önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkandığı ırmağa benzer."[38]

* Görülen kirler yıkanmakla temizlenir, manevi kirler, günahlar ise beş vakit namaz ve diğer ibadetlerle temizlenir. (130 nolu hadise bkz) Nisa: 4/31'de de büyüklerden sakınılırsa küçüklerin bu gibi vesilelerle bağışlanacağı anlatılmaktadır. [39]

431. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim" demiştir:
"Hangi müslümanın cenâzesinde Allah'a şirk koşmamış kırk kişi hazır bulunup namazını kılarsa, Allah, onların ölü hakkındaki şefaatini mutlaka kabul eder."[40]

* Cenaze namazına iştirak edecek Allah'a şirk koşmamış 40 kişi başka bir rivayetle yüz kişinin cenaze hakkındaki şefaatlerinin kabul edileceği haberi verilmektedir. [41]

432. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Deriden yapılmış bir çadır içinde kırk kadar kişi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bulunuyorduk. Hz. Peygamber bize:
– *"Siz cennetliklerin dörtte biri olmaya razı mısınız?"* diye sordu. Biz:
– Evet, dedik. Hz. Peygamber:
– *"Cennetliklerin üçte biri olmaya razı mısınız?"* buyurdu. Biz:
– Evet, dedik.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Muhammed'in canı, kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki ben, sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım; çünkü cennete müslüman olmayan kimse giremez. Siz, müşriklere nisbetle kara öküzün derisindeki beyaz benek ya da kırmızı (beyaz) öküzün derisindeki siyah benek gibisiniz."* buyurdu.[42]

* Öküz derisindeki benek benzetmesi Muhammed ümmetinin dünyadaki müşriklere oranıdır. Müşriklerin sayısının mü'minlerden çok fazla olduğu görülmektedir. Müslüman büyük bir umutla cenneti ümid etmelidir. [43]
433. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü Allah, her müslümana bir yahudi veya hıristiyan verir ve Bu senin cehennemden kurtuluş fidyendir buyurur."[44]

Müslim'in yine Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den bir başka rivayetinde[45], Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelir, Allah da onları affeder."

* Ne büyük lütuf... ne büyük merhamet... Günahın çokluğu müslümanı ümidsizliğe düşürmemelidir. [46]

434. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* "Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim" demiştir:
Mü'min kıyamet günü Rabbinin lutuf ve keremine o kadar yakın olur ki, Allah onu halktan gizler ve günahlarını itiraf ettirir:
– *Şu günahını biliyor musun, şu günahını biliyor musun? der. Mü'min:*
– *Biliyorum yâ Rab, der. Cenâb–ı Hak da:*
– *"Ben bu günah(ların)ı dünyada örtmüş gizlemiştim, bugün de bağışlıyorum" buyurur.*
Bunun üzerine o kimseye iyiliklerinin kaydedildiği defter verilir.[47]

435. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir kadını öpmüş olan bir kişi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek olayı anlattı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, "*Gündüzün iki yanında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Gerçekten iyilikler, kötülükleri silip süpürür*" (Hûd: 11/114) âyetini indirdi. O kişi:
– Ey Allahın Resûlü! Bu hüküm bana mı aittir? dedi. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Bütün ümmetime aittir"* buyurdu.[48]

436. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:
– Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş işledim, cezâmı ver! dedi.
Tam o sırada namaz vaktiydi. Adam, Resûlullah ile birlikte namazı kıldı. Namazdan sonra:

– Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş yaptım, cezamı ver! dedi.
Hz. Peygamber:
– *"Sen bizimle birlikte namaz kıldın mı?"* buyurdu. Adam:
– Evet, dedi. Hz. Peygamber de:
– *"Öyleyse sen affolundun"* buyurdu.[49]

* Abdest, namaz gibi günlük ibadetler işlenen küçük günahlara keffarettir. Belli bir ceza tayin edilmemiş suçlar yapılacak iyilik ve sevaplarla ortadan kaldırılabilir. Hud: 11/114'de olduğu gibi belli bir olay vesilesiyle vahyolmuş hükümler aynı türden olayların tamamı için geçerlidir. Başka bir ifadeyle sebebin özel olması hükmün genel olmasına engel değildir. [50]

437. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden, bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur."[51]

438. Ebû Musâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Azîz ve celîl olan Allah, gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gece rahmet kapısını açık tutar; gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gündüz rahmet kapısını açık tutar. Bu uygulama güneş batıdan doğuncaya kadar böylece devam eder."[52]

* Allah günahları affetmeyi, tevbeleri kabul etmeyi sever. Tevbe kapısı güneşin batıdan doğmasına yani kıyamete kadar açıktır. [53]

439. Ebû Necîh Amr İbni Abese es–Sülemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Câhiliye devrindeyken, halkın sapıklık üzere bulunduğunu ve doğru bir yolda olmadığını biliyordum. Çünkü onlar putlara tapıyorlardı. Derken Mekke'de bir kişinin önemli haberler verdiğini duydum. Bineğime atlayıp derhal o zâta geldim. Bir de baktım, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gizlenmiş, Mekkeliler onun aleyhinde cür'etkar bir vaziyette… Onunla görüşmenin yolunu aradım, Mekke'de kendisine ulaştım ve:
– Sen kimsin, necisin? dedim.
– *"Ben peygamberim"* cevabını verdi.
– Peygamber ne demek? dedim.
– *"Beni Allah gönderdi"* dedi.
– Ne ile gönderdi seni? dedim.
– *"Hısım ve akrabanın gözetilmesi, putların kırılması, Allah'ın bir bilinmesi, O'na hiçbir şeyin ortak koşulmaması vazifesiyle gönderdi"* buyurdu.
– Sana bu konuda yardımcı olacak yanında kim var? dedim.
– *"Hür bir erkek ve bir köle"* cevabını verdi. O gün yanında müminlerden sadece Ebû Bekir ile Bilâl vardı. Ben:
– Sana ben de tâbî olup yardım etmek için yanında kalmak istiyorum, dedim.
– *"Sen bugün, bu dediğini yapamazsın. Benim halimi ve ortalığın durumunu görmüyor musun? Şimdi sen ailene dön. Ne zaman benim meydana çıktığımı duyarsan, yanıma gel"* buyurdu.
Ben ailemin yanına döndüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye hicret etti. Ben hâlâ ailemin yanındaydım. Onun Medine'ye gelişini bekliyor ve haberlerini almaya gayret ediyordum. Derken Medinelilerden bir kaç kişi yanıma geldi.
– Medineye gelen o zât ne yaptı? diye sordum.
– Halk ona koşuyor; kavmi onu öldürmek istemiş, başaramamış, cevabını verdiler.
Bunun üzerine Medine'ye gelip Peygamber'in huzuruna çıktım ve:
– Ey Allahın Resûlü, beni tanıdınız mı? dedim.
– *"Evet, Mekke'de sen benimle görüşmüştün"* buyurdu.
– Evet, cevabını verdim. Sonra da:
– Ya Resûlallah! Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim şeyleri bana öğret; bana namazı öğret! dedim.
– *"Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılma. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) doğar. Kâfirler de ona o zaman secde ederler. Sonra dikilmiş mızrağın gölgesi azalıp bitinceye kadar (nâfile olmak üzere) namaz kıl. Çünkü namaz isbatlı şahitlidir. Sonra namaza ara ver. Çünkü o vakit cehennem kızdırılır. Sonra gölge döndüğü zaman öğle namazını kıl. Çünkü namaz isbatlı şahitlidir. Onu İkindiye kadar kılmaya devam et. İkindi namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar namaza ara ver; çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) batar, kâfirler de o zaman güneşe secde ederler"* buyurdu. Ben:
– Yâ Nebiyyallah! Bana abdestten de bahset, dedim.
– *"İçinizden her kim, abdest suyunu hazırlayıp ağzına burnuna su verir ve burnunu temizlerse, mutlaka yüzünün, ağzının ve burnunun günahları dökülür! Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzünün günahları su ile birlikte sakalının etrafından dökülür. Sonra dirsekleriyle birlikte ellerini yıkarsa, elinin günahları su ile beraber parmak uçlarından akar gider. Sonra başını meshederse, başının günahları su ile birlikte saçlarının ucundan dökülür. Sonra topuklarıyla beraber ayaklarını yıkarsa, ayaklarının günahları su ile beraber ayak parmaklarının ucundan akar. Eğer (böylece abdest alan) bu adam, kalkıp namaz kılar, Allah'a hamd ve senâ eder, O'nu layık olduğu vasıflarla yüceltir ve gönlünü tam anlamıyla Allah'a bağlarsa, mutlaka anasından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur"* buyurdu.
Amr İbni Abese bu hadisi, sahâbî Ebû Ümâme'ye haber vermiş. Ebû Ümâme:
– Ey Amr, bir işten dolayı şu kişiye verilen büyük mükâfat konusundaki sözlerini iyi düşün, ikâzında bulunmuştur. Bunun üzerine Amr:
– Ey Ebû Ümâme! Yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı. Ne Allah'a ne de Resûlullah'a yalan söyleme ihtiyacındayım. Ben bu hadisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir, iki, üç hatta yedi kere işitmemiş olsaydım aslâ rivâyet etmezdim. Bu hadisi ben, Resûlullah'dan bundan da fazla duymuş bulunmaktayım" demiştir.[54]

440. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ, bir ümmete rahmetle muamele etmek isterse, o ümmetin peygamberini onlardan önce öldürür. Onu, kendileri için âhirette öncü ve kılavuz yapar. Allah Teâlâ, bir ümmeti de helâk etmek isteyince, daha peygamberleri sağ iken o millete azâbeder, onun gözü önünde onları mahveder. Peygamberi yalanlayıp emrine karşı gelmeleri yüzünden onları helâk etmek suretiyle peygamberini de memnun ve teselli eder."[55]

* Son peygamber ümmeti için ahirette de öncü ve rehberdir. Peygamberimizin ümmetinden önce ahirete intikal etmesi Allah'ın bu topluma rahmetle muamele etmek istediğini bildirir. Bu da müslümanlar için başka bir ümid kaynağıdır. Çünkü peygamberlerinin gözü önünde helak edilen ümmetlerin bağışlanması düşünülemez. [56]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 150.
[2] Buhârî, Enbiyâ 47; Müslim, Îmân 46.
[3] Îmân 47.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 151.
[5] Müslim, Zikir 22.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 151.
[7] Müslim, Îmân 151.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 151.
[9] Buhârî, İlim 49; Müslim, Îmân 53.
427'de tekrar gelecektir
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 152.
[11] Müslim, Îmân 45.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 152.
[13] Buhârî, Salât 45, 46, Ezân 4, 5, 153, 154, Teheccüd 25, 33, 36, Meğâzî, 12, 13, Et'ime 15, Rikak 6, İstitâbetü'l–mürteddîn 9; Müslim, Îmân 54, 55, Mesâcid 263, 264, 265, Fezâilü's–sahâbe 178. Ayrıca bk. Nesâî, İmâme 10, 46, Sehv 73; İbni Mâce, Mesâcid 8.
1530'da kısa olarak bir daha gelecek
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 153.

[15] Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 35.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 153.
[17] Buhârî, Bed'ü'l–halk 1.
[18] Buhârî, Tevhid 22, 28, 55; Müslim, Tevbe 15.
[19] Buhârî, Tevhîd 15, 22, 28, 55, Bed'ü'l–halk 1; Müslim, Tevbe l4–l6. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 35.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 153.
[21] Müslim, Tevbe 19.
[22] Buhârî, Edeb 19; Müslim, Tevbe 17, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 99; İbni Mâce, Zühd 35.
[23] Tevbe, 20.
[24] Tevbe, 21.
[25] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 154.
[26] Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, Tevbe 29.
[27] Müslim, Tevbe 11.
1873'de tekrar gelecek açıklama orada verilecektir.
[28] Müslim, Tevbe 10.
13-25 arası hadislere ve 222'ye bkz.
[29] Müslim, Îmân 52.
[30] Müslim, Îmân 346.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 155.
[32] Buhârî, Cihâd 46; Müslim Îmân 48, 49. Ayrıca bk. Buhârî, Libâs 101, İsti'zân 30, Tevhîd 1; Tirmizî, Îmân 18; İbni Mâce, Zühd 35.
416'da geçmişti.
[33] Buhârî, Cenâiz 87, Tefsîru sûre (14), 2; Müslim, Cennet 73.
[34] Buhari, Cenaiz 87, Müslim, Cennet 4.
[35] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 155.
[36] Müslim, Münâfıkîn 57.
[37] Müslim, Münâfıkîn 56.
[38] Müslim, Mesâcid 284.
1042-1043'de tekrar gelecektir.
[39] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 156.
[40] Müslim, Cenâiz 59.
933'de tekrar gelecektir.
[41] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 156.
[42] Buhârî, Rikak 45, 46, Enbiyâ 7, Eymân 3, Tefsîru sûre (22), 1; Müslim, Îmân 377. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 13; İbni Mâce, Zühd 34.
[43] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 156.
[44] Müslim, Tevbe 49.
[45] Tevbe 51.
[46] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 156.
[47] Buhârî, Mezâlim 3, Tefsîru sûre (11), 4, Edeb 60, Tevhîd 36; Müslim Tevbe 52. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 13.
[48] Buhârî, Mevâkît 4; Tefsîru sûre (11), 6; Müslim, Tevbe 39–43. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (11), 6.
1044'de tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[49] Buhârî, Hudûd 27; Müslim, Tevbe 44, 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 10.
[50] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 157.
[51] Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 18.
Bu hadis 140'da geçmiş ve 1397'de tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[52] Müslim, Tevbe 31.
Bu hadis 16 numarada geçmişti.
[53] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 157.
[54] Müslim, Müsâfirîn 294.
[55] Müslim, Fezâil 24.
[56] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

46: KUR'ÂN'ıN FAZILETI VE DEĞERI

BÖLÜM: 1

Ø FATIHA SÜRESININ FAZILETI VE KıYMETI

2875- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Übey b. Ka'b namaz kılıyorken onun yanına vardı ve**"Ey Übey"** dedi. Übey yüzünü çevirip baktı fakat cevap vermedi. Ama namazını kısa kesip bitirdi ve Rasûlullah (s.a.v.)'e vardı; **"selam sana olsun Ey Allah'ın Rasûlü"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de selamını aldı ve **"Sana seslendiğimde neden niçin cevap vermedin?** Übey: Ey Allah'ın Rasûlü, namazdaydım. Rasûlullah (s.a.v.): Allah'ın bana vahyettiği Kur'ânda:**"Ey iman edenler size hayat verecek sizi düzeltecek mesajlara çağırdığı zaman, Allah ve elçisinin mesajına uyun!"** (8 Enfal: 24) emrini görmedin mi? Übey:**"Evet gördüm"** dedi ve inşallah bir daha bu hataya düşmem dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):**"Sana ne Tevrat'ta ne İncil'de ne de Zebur'da ne de Kur'ân'da bir benzeri indirilmemiş olan bir sûreyi öğretmemi ister misin? Übey de evet Ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), namazda nasıl okursun? Buyurdu. Übey: Ümmül Kur'ân olan Fatiha sûresini okudu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki bu okuduğun Fatiha sûresinin bir eşi ne Tevrat'ta ne de İncil'de ne de Zebur'da ne de Kur'ân'da indirilmemiştir. O yedi ayetli olup devamlı tekrar edilen bana verilen Kur'ân'dan bir parçadır."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Enes'den ve Ebû Saîd el Mualla'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 2

Ø BAKARA SÛRESI VE AYET-EL KÜRSÎ'NIN DEĞERI VE KıYMETI

2876- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir askerî müfereze göndermek istemişti ve bunlar sayılı kişilerdi onların okumalarını istedi. Herkes Kur'ân'da ezberinde olan yerlerden okuyacaktı derken yaşı en küçük olan birine geldi ve**"Ey falan ezberinde ne var"** diye sordu. Oda benim ezberimde bu var şu var ve Bakara sûresi var dedi. Rasûlullah (s.a.v.), senin ezberinde Bakara sûresi de mi var? Dedi. O kişi de evet dedi. O halde haydi git sen bu müfrezenin emîri (komutanısın) buyurdu. O müfrezeye katılan yaşlılardan biri bu olay üzerine şöyle dedi: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bakara sûresini öğrenmeme engel olan şey onun hakkını verememek korkusu idi."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân-ı öğrenin onu okuyun onu okutun. Kur'ân-ı öğrenen ve onu okuyan ve gereğini yapan kimsenin örneği misk ile doldurulmuş bir kaba benzer ki kokusu her yere yayılır. Kur'ân bilgisi olup ta onu çevresine yaymayan onunla yatıp uyuyan kimse ise ağzı bağlanmış misk kutusuna benzer ki çevresi ondan istifade etmez."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Leys b. Sa'd bu hadisi Saîd el Makburî'den Ebû Ahmed'in azâdlı kölesi Atâ'dan mürsel olarak aynı şekilde rivâyet etmiş ve **"Ebû Hüreyre'den"** dememiştir. Yine Kuteybe, Leys'den rivâyet edip Ebû Hüreyre'yi zikretmemiştir.

2877- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Evlerinizi, içersinde namaz kılınmayan kabirler haline çevirmeyiniz. Bir ev ki içersinde Bakara sûresi okunursa o eve şeytan girmez."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2878- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Her şeyin bir zirvesi Kur'ânın zirvesi ve doruğu da Bakara sûresidir. Bu sûrede bir ayet vardır ki Kur'ân ayetlerinin efendisidir. O ayet, Ayet-el Kürsî'dir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Hakîm b. Cübeyr'in rivâyetiyle biliyoruz.

Şu'be, Hakîm b. Cübeyr hakkında ileri geri konuşmuş ve onun zayıf olduğunu söylemiştir.

2879- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim mü'min sûresi ilk üç ayetiyle Bakara sûresi 255. ayeti olan Ayet-el Kürsî'yi sabahleyin okursa akşama kadar muhafaza edilir. Akşam okursa sabaha kadar bu ayetler vasıtasıyla koruma altına alınır."** (Dârimî, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bazı ilim adamları Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Ebû Müleyke el Müleykî'nin hafızası yönünde söz etmişlerdir. Zürare b. Mus'ab ibn Abdurrahman b. Avf'tır ve Ebû Mus'ab el Medenî'nin dedesidir.

BÖLÜM: 3

Ø AYET-EL KÜRSÎ'NIN DEĞERI VE KıYMETI

2880- Ebû Eyyûb el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre: "Ebû Eyyûb'un bir hurma deposu vardı. Cin veya şeytan türü birileri gelir ve o depodan hurma alırdı. Ebû Eyyûb durumu Peygamber (s.a.v.)'e şikayet etti. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu:**"Git onu tekrar gördüğünde: "Bismillah peygambere icabet et"** de buyurdu. Sonra Ebû Eyyûb onu yakaladı bir daha gelmeyeceğine söz verince bıraktı. Sonra Peygamber (s.a.v.)'e geldi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Esirin ne yaptı"** diye sordu. Ebû Eyyûb: Bir daha dönmeyeceğine yemin etti dedi. Rasûlullah (s.a.v.):**"Yalan söyledi, O yalan söylemeye alışıktır"** dedi. Ebû Eyyûb o kişiyi bir daha yakaladı tekrar gelmeyeceğine yemin edince onu tekrar serbest bıraktı. Rasûlullah (s.a.v.)'e gelince;**"Esirin ne yaptı"** diye sordu. Ebû Eyyûb: Bir daha dönmemeye ikinci defa yemin etti, dedi. Rasûlullah (s.a.v.):**"Yalan söyledi O yalan söylemeye alışıktır"** buyurdu. Üçüncü sefer yakalayınca; bu sefer seni Rasûlullah (s.a.v.)'e götürmeden bırakmayacağım dedi. Bunun üzerine o kimse dedi ki: Sana bir şey öğreteceğim**"Ayet-el Kürsî"**yi evinde bunu oku ne şeytan ne de bir başkası sana yaklaşamaz. Ebû Eyyûb Peygamber (s.a.v.)'e geldi. Rasûlullah (s.a.v.):**"Esirin ne yaptı"** diye sordu. Ebû Eyyûb olup biteni haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):**"O doğru söylemiş, fakat aslında kendisi yalancıdır"** buyurdu. (Müsned: 22488)

Bu hadis hasen garibtir.

Bu konuda Übey b. Ka'b'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø BAKARA SÛRESININ SON IKI AYETI=AMENERRASÜLÜ'NÜN DEĞER VE KıYMETI

2881- Ebû Mes'ûd el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Kim Bakara sûresinin son iki ayetini okursa o iki ayet ona yeterlidir."** (Buhârî, Meğazi: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2882- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Allah gökleri ve yeri yaratmadan iki bin yıl önce bir kitap yazdı da o kitaptan iki ayet indirerek Bakara sûresini o iki ayetle mühürledi. Bu ayet bir evde üç gün süreyle okunmazsa şeytan o eve yaklaşır."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 5

Ø AL-I IMRÂN SÛRESININ FAZILETI DEĞER VE KıYMETI

2883- Nevvâs b. Sem'an (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân ve dünyada Kur'ânla amel edenler kıyamet günü getirilecek Bakara ve Al-i Imrân sûreleri onun önünde olacaklardır."**

Nevvâs diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), bu iki sûre için üç örnek verdi onları asla unutmadım şöyle demişti: **"O iki sûre aralarından ışık sızan iki şemsiye gibi yan yana veya iki kara bulut gibi, veya kanatlarını germiş saf saf kuşlardan oluşan sürüler gibi gelecekler ve Bakara ve Al-i Imrân sûrelerini okuyan adamların Cennete girmeleri için mücadele vereceklerdir."** (Müslim: Salat-ül Müsafirin: 27)

Bu konuda Büreyde'den ve Ebû Umâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

İlim adamlarınca bu hadisin manası: Kıyamet günü sûre değil sûreyi okumanın sevâbı gelecektir. Bazı ilim adamları bu ve buna benzer hadisleri böylece tefsir etmişlerdir. Yani Kur'ân okumanın sevâbı gelecektir. Nevvâs b. Sem'an'ın hadisinde ilim adamlarının tefsir ettikleri manaya delalet eden delil vardır. Nitekim hadiste Peygamberimiz **"Dünyada onunla amel eden Kur'ân ehli...** diye buyurmaktadır. Bu ifadede amelin sevâbının geleceğine dair bir delalet vardır.

2884- Muhammed b. İsmail (r.a.), Humeydî'den naklen Sûfyân b. Uyeyne'nin Abdullah b. Mes'ûd'un rivâyet ettiği **"Allah, Ayet-el Kürsî'den daha büyük yer ve gök yaratmamıştır."** Hadis hakkında şöyle dedi: Çünkü Ayet-el Kürsî Allah kelamıdır. Ve Allah'ın kelamı da yarattığı yer ve gökten daha büyüktür. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 6

Ø KEHF SÛRESININ DEĞERI VE KıYMETI

2885- Ebû İshâk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Berâ'dan işittim şöyle diyordu: Bir kimse, Kehf sûresini okurken sakin olarak duran binitinin harekete geçtiğini gördü. Bir de baktı ki bulut veya buluta benzeyen bir şey... Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve durumu anlattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"O Kur'ân okuma üzerine inen veya Kur'ân üzerine inen ilahî bir huzur olan sekinettir."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Bu konuda Üseyd b. Hudayr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2886- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), buyurdu ki: **"Her kim Kehf sûresinin başından üç ayet okursa Deccâl fitnesinden korunur."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; Ebû Dâvûd, Malahım: 17)

Muhammed b. Beşşâr, Muâz b. Hişâm vasıtasıyla babam Ebû Katâde'den rivâyet etti diyerek aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize nakletmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø YASÎNSÛRESININ DEĞERI VE KıYMETI

2887- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Herşeyin bir kalbi vardır. Kur'ân'ın kalbi ise Yasin sûresidir. Her kim Yasin sûresini okur ve onun içindekilere göre yaşarsa; Allah o kimseye Kur'ân-ı on kere okumuş kadar sevap yazar."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Humeyd b. Abdurrahman'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Basra'da, Katâde'nin hadisleri ancak bu rivâyet zinciriyle bilinir. Harun Ebû Muhammed bilinmeyen bir ihtiyardır.

Ebû Musa, Muhammed b. Müsenna, Ahmed b. ed Darimî vasıtasıyla Kuteybe'den, Humeyd b. Abdurrhman'dan bu hadisi bize böylece aktarmıştır.

Bu konuda Ebû Bekir es Sıddîk'tan da hadis rivâyet edilmiş olup senedi pek sağlam olmayıp zayıftır.

BÖLÜM: 8

Ø HA-MIM DUHAN SÛRESININ DEĞER VE KıYMETI

2888- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Hâ-mim Duhan sûresini geceleyin okursa, kendisi için yetmiş bin melek bağışlanma diledikleri halde sabaha kavuşur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ömer b. ebî Has'am'ın hadiste zayıf olduğu söylenmiştir.

Muhammed onun hadislerinin münker olduğunu söylemektedir.

2889- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Cuma gecesi Hâ-mim Duhan sûresini okursa günahları bağışlanır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisi sadece bu şekliyle biliyoruz. Hişâm, Ebû'l Mikdam'ın hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir.

Hasan'da Ebû Hüreyre'den hadis işitmemiştir. Eyyûb ta Yunus b. Ubeyd'te ve Ali b. Zeyd'te böyle söylemektedirler.

BÖLÜM: 9

Ø MÜLK SÛRESININ DEĞER VE KıYMETI

2890- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.)'in ashabından biri kabir olduğunu bilmediği bir kabrin üzerine çadırını kurmuştu. Birde ne görsün orası mülk süresini sonuna kadar okuyan bir kimsenin kabri değil mi? Bunun üzerine o çadır kuran adam Peygamber (s.a.v.)'e gelerek; Ey Allah'ın Rasûlü! dedi, kabir olduğunu bilmediğim bir yere çadırımı kurmuştum, ansızın oradan bir adam belirdi ve Mülk sûresini sonuna kadar okudu... Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu sûre engelleyici ve kurtarıcıdır okuyan kimseyi kabir azabından kurtarır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2891- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân'da otuz ayetlik bir sûre vardır ki o sûre bir adama şefaat etti o adamın günahı bağışlandı o sûre Tebarekellezi bi yedihil mülk süresidir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27; İbn Mâce, Edeb: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

2892- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), Elif lam mim Tenzil sûresiyle (Secde sûresi) Tebarekellezi bi yedihil mülk (Mülk sûresi) süresini okumadan uyumazdı."** (Müsned: 14132)

Tirmizî: Bu hadisi pek çok kimse Leys b. ebî Selîm'den aynen buradaki gibi rivâyet etmişlerdir. Muğîre b. Müslim'de Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den benzeri şekilde rivâyet etmektedirler.

Züheyr rivâyet etti ve şöyle dedi: Ebû'z Zübeyr'e sordum Câbir'den bu hadisi anlatırken işittin mi diye? O da bu hadisi aktarıverdi. Ebû'z Zübeyr diyor ki: Bana bu hadisi Safvân veya Safvân'ın oğlu bildirdi. Sanki Züheyr bu hadisin Ebû'z Zübeyr'den ve Câbir'den olduğunu bilmemekte ve yadırgamaktadır.

Hennâd Ebû'l Ahvas vasıtasıyla, Leys'den Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Hüreym, Fudeyl vasıtasıyla Leys'den, Tavüs'tan rivâyet ederek şöyle demiştir: Bu iki sûre Kur'ân'ın tüm sûrelerinden yetmiş sevap daha üstündür.

BÖLÜM: 10

Ø ZILZÂL SÛRESININ DEĞERI VE KıYMETI

2893- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Her kim Zilzâl sûresini okursa onun için bu sûre Kur'ân'ın yarısına denk tutulur ve her kim de Kâfirûn sûresini okursa bu sûre de onun için Kur'ân'ın dörtte birine denk tutulur. Kimde İhlas sûresini okursa bu sûre de Kur'ân'ın üçte birine denk tutulur."** (Müsned: 12031)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis sadece Şeyh Hasan b. Selm'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

2894- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Zilzâl sûresi, Kur'ân'ın yarısına denktir. İhlas sûresi, Kur'ân'ın**

üçte birine denktir. Kâfirûn sûresi ise Kur'ân'ın dörtte birine denktir." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Yemân İbn'ül Muğîre'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

2895- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), ashabından bir adama: **"Ey falan kimse evlendin mi? diye sordu. Adam: Hayır Ey Allah'ın elçisi evlenmedim evlenme imkanına da sahip değilim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) senin ezberinde İhlas sûresi yok mu? Buyurdu. Adam: Evet var dedi. Rasûlullah (s.a.v.), o Kur'ân'ın üçte biridir buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) ezberinde Nasr sûresi yok mu? Buyurdu. Adam: Var dedi. Rasûlullah (s.a.v.): O da Kur'ân'ın dörtte biridir buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), ezberinde Kâfirûn sûresi var mı? buyurdu. Adam da: Evet deyince Rasûlullah (s.a.v.), Kur'ân'ın dörtte biridir, buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), ezberinde Zilzâl sûresi yok mu buyurdu. Adam: Evet vardır deyince Rasûlullah (s.a.v.), o da Kur'ân'ın dörtte biridir, buyurdu ve** (Sen zengin sayılırsın bunları öğretmeyi mehir olarak kullanıp) **evlen evlen buyurdu."** (Müsned: 12031)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 11

Ø IHLAS SÜRESININ DEĞERI VE KıYMETI

2896- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan hanginiz acizdir? Kim Kulhüvallahû ehad sûresini okursa Kur'ân'ın üçte birini okumuş sayılır."** (Nesâî, İftitah: 27; Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 17)

Bu konuda Ebû'd Derdâ, Ebû Saîd, Katâde b. Numân, Ebû Hüreyre, Enes, İbn Ömer ve Ebû Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi Zaide'den daha iyi rivâyet eden bir kimseyi tanımıyoruz. Fudayl b. Iyaz ve İsrail rivâyetlerinde ona uymuşlardır. Şu'be ve pek çok güvenilir kişiler bu hadisi Mansur'dan rivâyet etmekte ve karışıklığa düşmektedirler.

2897- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber geldim Rasûlullah (s.a.v.) bir kimsenin İhlas sûresini okuduğunu işitti ve vâcib oldu buyurdu. Ben ne vâcib oldu? Dedim; **"Cennet"** buyurdular. (Müsned: 7669)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Mâlik b. Enes'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Huneyn Ubeyd b. Huneyn'dir.

2898- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim İhlas sûresini her gün ikiyüz kere okursa elli senelik günahları silinir. Ancak üzerindeki kul borcu bunun dışındadır."**

Aynı senedle Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Kim uyumak istediğinde yatağı üzerinde sağ yanına yatar sonra İhlas sûresini yüz kere okursa kıyamet günü Rabbi ona şöyle diyecektir: Ey kulum! Sağından Cennete giriver."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Sabit'in, Enes'den rivâyeti olarak bu hadis garibtir.

Yine bu hadis Sabit'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

2899- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İhlas sûresi Kur'ân'ın üçte birine denktir."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; İbn Mâce, Edeb: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

2900- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Toplanınız size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağım. Bunun üzerine toplanan toplandı. Sonra, Rasûlullah (s.a.v.) odasından çıkarak İhlas sûresini okudu ve odasına girdi. Birbirimize şöyle dedik: Rasûlullah (s.a.v.), size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağım buyurmuştu. Ben kuvvetle tahmin etmekteyim ki bu kendisine gökten gelen bir haberdir. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) çıktı ve şöyle buyurdu: Size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağımı söylemiştim, dikkat edin o okuduğum sûre Kur'ân'ın üçte birine denktir."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; İbn Mâce, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ebû Hazım el Eşcaî'nin ismi Selman'dır.

2901- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ensâr'dan bir adam vardır. Ku'ba mescidinde imamlık yapardı. Okuyabileceği bir sûreyi namazda onlara okuyacağında İhlas sûresiyle başlar sonra başka bir sûre okur ve her rekatta aynen böyle yapardı. Arkadaşları kendisiyle konuştular ve şöyle dediler: **"Sen bir sûreyi okuyor onu yeterli görmeyip başka bir sûre daha okuyorsun. Ya daima bu sûreyi oku veya diğerini oku."** Ensâr'dan olan bu kimse dedi ki: **"Ben bu İhlas sûresini okumayı bırakacak değilim size bu sûre ile namaz kıldırmamı isterseniz yaparım istemiyorsanız imamlığı bırakırım."** Bu kimseyi en değerli kişileri olarak gördüklerinden başka birisinin kendilerine imam olmasını istemediler. Peygamber (s.a.v.) onlara geldiğinde durumu ona haber verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Ey filan dedi; cemaatin söylediğinden seni alıkoyan ve her rekatta bu sûreyi okumaya seni yönelten sebeb nedir? Buyurdu. O kimse: Ey Allah'ın Rasûlü ben bu sûreyi seviyorum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bu sûrenin sevgisi seni Cennete sokacaktır."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis Ubeydullah b. Ömer'in Sabit'den rivâyeti olarak bu şekliyle hasen garib sahihtir.

Mübarek b. Fedâle, Sabit'den, Enes'den şöyle rivâyet etmiştir: Bir adam şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bu İhlas sûresini seviyorum. Rasûlullah (s.a.v.)'de buyurdu ki: Senin o sûreyi sevmen seni mutlaka Cennete girdirecektir.

Aynı şekilde Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as, Ebû'l Velid vasıtasıyla Mübarek b. Fedâle'den bu şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 12

Ø MAVVIZETEYN (NÂS VE FELAK) SÛRELERININ DEĞER VE KıYMETI

2902- Ukbe b. Âmir el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah bana benzeri görülmemiş ayetler indirdi. Sonuna kadar Nâs ve Felak sûrelerini okudu."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; Nesâî, İftitah: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2903- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) her namazın arkasından bana Nas ve Felak sûrelerini okumamı emretti."** (Nesâî, Sehv: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 13

Ø KUR'ÂN-ı GEREĞI GIBI OKUYANıN DEĞERI VE KıYMETI

2904- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân-ı güzel okuyan ve amel eden kişi şerefli ve saygılı olan katip, meleklerle beraberdir."** Kur'ân-ı (Hişâm zorlanarak dedi-Şu'be güçlük çekerek dedi) okuyan kişiyle iki sevap vardır. (biri okumasından diğeri de zorlanmasından dolayı) (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2905- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim Kur'ân-ı okur ve ezberler, helal kıldıklarını helal sayar, haram kıldıklarını haram kabul edip uzak durur; Allah O Kur'ân sebebiyle onu Cennete koyar ve ailesinden Cehennemlik olan on kişiye de şefaatçi kılar."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Senedi de pek sağlam değildir. Hafs b. Süleyman hadiste zayıf sayılmıştır.

BÖLÜM: 14

Ø KUR'ÂN'ıN DEĞER VE KıYMETI

2906- Hâris (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mescide uğradım cemaati bazı dedikodulara dalmış buldum ve Ali'nin yanına girerek şöyle dedim: Ey Mü'minlerin emiri! İnsanların lüzümsuz dedikodulara daldıklarını görmüyor musunuz? Bunun üzerine Ali gerçekten böyle yapıyorlar mı? diye sordu; ben de evet dedim. Bunun üzerine Ali şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu: Dikkat edin büyük bir fitne olacaktır! Ben de bu fitneden kurtuluş nasıl olacaktır Ey Allah'ın Rasûlü! dedim. Şöyle buyurdular: Allah'ın Kitab'ına sarılmakla çünkü onda sizden öncekilerin haberi, sizden sonrakilerin haberi, aranızdaki meselelerin hükmü ondadır. O hak ile batılı birbirinde ayıran kesin bir hüküm olup saçmalama değildir. Her kim zorbalık yaparak ondan uzaklaşırsa Allah onun işini bitirir. Her kim de doğru yolu o Kur'ân'dan başkasında ararsa Allah onu sapıklığa düşürür. O, Allah'ın sağlam ipidir ve hikmet dolu sözleridir.

O Sırat-ı müstakîm'dir. O Kur'ân arzu ve isteklerin bozamadığı dillerin karışıklığa düşüremediği, ilim adamlarının kendisinden doyamadığı fazla tekrarlamakla eskimeyen ve bıkkınlık vermeyen hayranlık veren yönleri, bitip tükenmeyen öyle bir kitaptır ki: Cinlerden bir gurup onu dinleyince şöyle demek mecburiyetinde kalmışlardır: **"Biz ne güzel bir Kur'ân dinledik, doğruyu eğriden ayırt etme bilincine ulaştıran bir Kur'ân ve böylece ona iman ettik artık bundan sonra Rabbimizden başkalarına ilahlık yakıştırmayacağız."** (Cin süresi: 1-2)

Ona dayanarak konuşan doğru söz söylemiştir. Onunla amel eden sevap kazanır onunla hükmeden adaletli davranmış ona davet eden doğru yola iletilmiş olur. Ey A'ver bu sözleri iyi dinle! (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Senedi mechuldûr. Harîs'in rivâyeti hakkında söylenti vardır.

BÖLÜM: 15

Ø KUR'ÂN ÖĞRENMEK VE ÖĞRETMENIN DEĞERI VE KıYMETI

2907- Osman b. Afvân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle buyurdu: **"Sizin en hayırlınız Kur'ân-ı öğrenen ve öğretendir."** (Buhârî, Fedail-ül Kur'ân: 27; İbn Mâce,i Mukaddime: 17)

Ebû Abdurrahman dedi ki: Beni şu oturduğum yerde oturtan sebeb işte budur. Ebû Abdurrahman, Osman'ın halifeliği döneminde Kur'ân öğretmeye devam etmiş Haccac b. Yusuf'un zamanına kadar bu işe devam etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2908- Osman b. Affân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"En hayırlınız ve değerliniz Kur'ân-ı öğrenen ve öğretenlerinizdir."** (Buhârî, Fedail-ül Kur'ân: 27; İbn Mâce,i Mukaddime: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

Abdurrahman b. Mehdî ve pek çok kimseler bu hadisi Sûfyân es Sevrî'den, Alkame b. Mersed'den, Ebû Abdurrahman'dan ve Osman'dan rivâyet etmişlerdir. Sûfyân hadisin senedinde Sa'd b. Ubeyde'den dememiştir.

Yahya b. Saîd el Kattan bu hadisi, Sûfyân'dan, Şu'be'den, Alkame b. Mersed'den Sa'd b. Ubeyde'den, Ebû Abdurrahman'dan ve Osman'dan bu şekilde rivâyet etmişlerdir.

Aynı şekilde, Muhammed b. Beşşâr: Yahya b. Saîd, Sûfyân'dan, Şu'be'den pek çok kere bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Alkame b. Mersed, Sa'd b. Ubeyde'den, Ebû Abdurrahman'dan, Osman'dan bu hadisi bize aktarmışlardır. Muhammed b. Beşşâr diyor ki: Sûfyân'ın arkadaşları bu hadisi Sûfyân'dan rivâyet ederken senedinde Sûfyân'dan ve Sa'd b. Ubeyde'den dememiştir. Muhammed b. Beşşâr bu rivâyet daha sağlamdır dedi.

Tirmizî: Şu'be bu hadisin senedinde Sa'd b. Ubeyde'yi ilave etmiş olup Sûfyân'ın rivâyet ettiği hadis daha sağlamdır. Ali b. Abdullah, Yahya b. Saîd'in şöyle dediğini anlatmıştır: Bence hiç kimse Şu'be'ye eşit olamaz. Ama Sûfyân ona muhalefet ederse Sûfyân'ın rivâyetini alırım.

Tirmizî: Ebû Ammâr'dan işittim. Şu'be'nin şöyle dediğini Vekî'den bize aktardı. Sûfyân'ın hafızası benden daha kuvvetlidir. Sûfyân bana bir kimseden ne rivâyet etmişse onu kendisine sorduğum vakit aynen rivâyet ettiği gibi bulmuşumdur.

Bu konuda Ali ve Sa'd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2909- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizin en hayırlınız, Kur'ân-ı öğrenen ve öğretendir."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Bu hadisin Ali vasıtasıyla rivâyet edildiğini sadece Abdurrahman b. İshâk'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 16

Ø KUR'ÂN'DAN BIR HARF OKUYANıN VE ÖĞRETENIN SEVÂBı

2910- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân'dan bir harf okursa kendisine bir sevap yazılacaktır ve her sevap on katıyla karşılık bulacaktır. Elif lam mîm bir harftir demiyorum. Fakat elif bir harf lam bir harf mim de bir harftir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis Abdullah b. Mes'ûd'tan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Ebû'l Ahvas bu hadisi İbn Mes'ûd'tan bazen merfu bazen da mevkuf olarak rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

Kuteybe'den işittim şöyle diyordu: Muhammed b. Ka'b el Kurazî'nin Peygamber (s.a.v.)'in hayatında doğduğu bana ulaşan bilgiler arasındadır. Muhammed b. Ka'b Ebû Hamza diye künyelenir.

BÖLÜM: 17

Ø KULLAR ALLAH'A KUR'ÂNLA OLAN MÜNASEBETLERINE GÖRE YAKLAŞıRLAR

2911- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah kulunun kıldığı iki rekat namazdan daha üstün olarak hiçbir konuda değer vermemiştir. Kul namaza devam ettiği sürece üzerine iyilik ve sevap saçılır. Kullar Allah'a, Kur'ânla ilgileri arttıkça yaklaşmış olurlar."** Ebû'n Nadr: Kur'ân-ı kastediyor dedi. (Müsned: 21274)

Tirmizî: Bu hadis garib olup ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

Bekr b. Humeys hakkında İbn'ül Mübarek söz etmiş ve neticede onun rivâyetlerini terk etmiştir. Bu hadis aynı zamanda Zeyd b. Ertae'den, Cübeyr b. Nüfeyr'den mürsel olarak ta rivâyet edilmiştir.

2912- Cübeyr b. Nüfeyr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Siz Allah'a Kur'ân'ın emirlerini yerine getirerek yaptığınız iyiliklerden daha değerli bir şeyle Allah'ın huzuruna dönemezsiniz."** (Müsned: 21274)

BÖLÜM: 18

Ø HAYATıNDA KUR'ÂN OLMAYAN KIMSELER HARABE BIR EV GIBIDIR

2913- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yaşantısında Kur'ân'dan hiçbirşey bulunmayan kişi harabe bir ev gibidir."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2914- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân okuyan kimseye denilecek ki oku ve yüksel. Dünyada okuduğun gibi oku çünkü senin derecen okuduğun ayetlerin son noktasına kadardır."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bündar, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Sûfyân'dan, Âsım'dan, aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

2915- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü Kur'ân getirilecek ve şöyle diyecek: "Ey Rabbim beni okuyup benimle hayatını yaşayan bu kulunu giydir, o kimseye keramet tâc'ı giydirilecek sonra Kur'ân diyecek: artır ya rabbi. İkram olarak elbise de giydirilecek sonra Kur'ân diyecek ki Ey Rabbim ondan razı ol. Allah'ta ondan razı olacak. Denilecek ki: Ey kul oku ve yüksel böylece okuduğu her bir ayetle iyilik, sevap ve mükafatları artırılacaktır."** (Dârimî Fedeil-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Âsım b. Behdele'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis Abdussamed'in, Şu'be'den yaptığı rivâyetinden daha sağlam ve sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø KUR'ÂN'DAN UNUTULAN BIR AYET VE SÛRENIN GÜNAHı NE KADARDıR?

2916- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin sevapları bana arzolundu hatta mescidi temiz tutmak için çıkarıp attığı en ufak bir çöp parçasına varıncaya kadar... Ümmetimin günahları da bana arz edildi. Bir insanın Kur'ân'dan öğrenip te unuttuğu bir ayet ve sûreden daha büyük bir günah görmedim."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garib olup ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail ile bu hadisi müzakere ettim bilip tanımadı ve garib buldu. Muhammed şöyle dedi: Muttalib b. Abdullah'ın, peygamberin ashabından

hiçbirinden hadis işittiğini bilmiyoruz. Ancak; **"Peygamber (s.a.v.)'in hutbesinde bulunan bir kimse bana rivâyet etti"** sözü vardır. Abdullah b. Abdurrahman'ın da şöyle dediğini işittim: Muttalib'in, peygamberin ashabından herhangi birinden hadis işittiğini bilmiyoruz. Abdullah diyor ki: Ali b. el Medinî Muttalib'in, Enes'den hadis işitmiş olmasını reddetmiştir.

BÖLÜM: 20

Ø KUR'ÂN'ı SESLI MI? OKUMALı SESSIZ MI?...

2917- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, kendisi Kur'ân okuyan ve sonra bir bela ve sıkıntı anında okunması gereken; Bakara sûresi 156. ayetini okuyan birine rastladı ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini işittim: "Her kim Kur'ân okursa ihtiyacı olan şeyi Allah'tan istesin, çünkü ileride öyle insanlar gelecek ki: Kur'ân okuyacak ve Kur'ân'ı alet ederek insanlardan isteyeceklerdir." (Müsned: 19029)

Mahmûd diyor ki: Bu kimse Câbir el Cufi'nin kendisinden hadis rivâyet ettiği Basralı Hayseme'dir. Abdurrahman'ın oğlu Hayseme değildir. Bu Hayseme Basralı bir ihtiyardır. Ebû'n Nasr künyesiyle anılır. Kendisinden Enes birkaç hadis rivâyet etmiştir. Câbir el Cufi'de, Hayseme'den hadis rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Senedi bu şekilde değildir.

2918- Suheyb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kur'ân'daki haramları helal kılan kimse; Kur'ân'a iman etmemiştir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Vekî'a rivâyetinde Muhalefet edilmiştir. Muhammed diyor ki: Ebû Ferve, Yezîdb. Sinan er Rehavî'nin hadislerinde zarar yoktur ama oğlunun kendisinden yaptığı rivâyetler böyle değildir. Çünkü oğlu kendisinden münker hadisler rivâyet etmektedir.

Tirmizî: Muhammed b. Yezîd b. Sinan bu hadisi babasından rivâyet ederek senede **"Mûcâhid'den, Saîd b. Müseyyeb'den ve Suheyb'den"** sözünü ilave etmiştir. Muhammed b. Yezîd rivâyetine pek uyulmamış olup o rivâyet zayıftır. Ebû'l Mübarek ise mechul bir kişidir.

2919- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim demiştir: **"Kur'ân-ı açıktan okuyan açıktan sadaka vermiş gibidir. Kur'ân'ı gizli okuyan ise gizli sadaka vermiş gibidir."** (Nesâî, Kıyam-ül Leyl: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu hadisin manası Kur'ân-ı gizli olarak okuyan kimsenin açık olarak okuyan kimseden üstün olduğudur. Çünkü gizli sadaka vermek, ilim adamlarınca açıktan vermekten daha değerli görülmüştür. Bunun tefsirini de şöyle yapmışlardır: Kişi gizli vermek suretiyle kendisini beğenmişlikten kurtarmış olur. Gizli verilen sadaka ve gizli yapılan ibadetlerde kendini beğenmişlik hastalığına yakalanması açıktan yapılan kadar korkuyu gerektirmez.

BÖLÜM: 21

Ø PEYGAMBERIMIZ HANGI SÛREYI OKUMADAN UYUMAZDı?

2920- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), Benî İsrail**(İsra ve Zümer)**sûrelerini okumadan yatağına yatıp uyumazdı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Lübabe, Basralı bir ihtiyardır. Hammad b. Zeyd kendisinden pek çok hadis rivâyet etmiştir. Adının Mervan olduğu söylenmektedir. Bu Ebû Lübabe'nin durumunu Muhammed b. İsmail, Kitab-ül Tarih isimli kitabında bize anlatmıştır.

2921- Irbad b. Sariye (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Müsebbihat denilen sûreleri yatmazdan evvel okur bu sûreler içinde bir ayet vardır ki bin ayetten daha hayırlıdır"** buyururdu. (Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

(Bu süreler: S.B.H. kökünden gelen kelimelerle başlayan yedi sûredir; İsra, Hadid, Haşr, Saff, Cuma, Teğabün ve A'lâ' sûreleri)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 22

Ø HAŞR SÛRESININ SON ÜÇ AYETINI OKUYAN KIMSENIN MÜKAFATı

2922- Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim sabah olduğunda üç kere Eûzû billahissemiil âlimi minşeytanirracim (Allah'ın rahmetinden kovulan taşlanmış şeytanın şerrinden her şeyi bilen Allah'a sığınırım) diyerek; Haşr sûresinin sonundan üç ayet okursa, Allah o kimseye yetmiş bin melek vekil eder de o melekler akşama kadar o kimseyi duâ ve istiğfar ederler. Eğer o gün ölürse şehîd olarak ölür. Akşam olunca okuyan kimse de sabaha kadar aynı durumdadır."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 23

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN NAMAZLARıNDA OKUMASı NASıLDı?

2923- Ya'la b. Memlek (r.a.), Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından Ümmü Seleme'ye Peygamberimiz (s.a.v.)'in namazı ve kıratından sordu. Bunun üzerine Ümmü Seleme; O'nun namazını niçin soruyorsunuz? O namaz kılar sonra namaz kıldığı süre kadar uyur sonra uyuduğu kadar tekrar namaz kılar sonra tekrar namaz kıldığı kadar uyur ve böylece sabah olurdu. Sonra Ümmü Seleme kıldığı namazlardaki okuyuşunu tarif etti ve dedi ki:**"Açıkça ve harf harf okurdu."** (Nesâî, İftitah: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Leys b. Sa'd'ın, İbn ebî Müleyke'den, Ya'la b. Memlek'den ve Ümmü Seleme'den yapılan rivâyetle bilmekteyiz.

İbn Cüreyc bu hadisi ibn ebî Müleyke vasıtasıyla Ümmü Seleme'den rivâyet ederek: **"Rasûlullah (s.a.v.), okurken ayetlerin sonunda durarak okurdu, birbirine bağlamazdı."** Leys'in rivâyeti daha sağlamdır.

2924- Basralı olan Abdullah b. ebî Kays (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya, Rasûlullah (s.a.v.)'in kıldığı vitr namazını sordum; gecenin ilk vaktin de mi yoksa sonunda mı kılardı diye...

Bunun üzerine şöyle dedi: **"Her iki şekilde de yapmıştır; bazen vitiri gecenin öncesinde kılar, bazen de gecenin sonunda kılardı."** Bunun üzerine ben Allah'a hamdolsun ki din ve ibadet işinde kolaylık kılmıştır, dedim. Sonra, Rasûlullah (s.a.v.); namazında gizli mi yoksa açıktan mı okurdu diye sordum. O da: **"Her iki şekilde de okurdu; bazen gizli bazen açık okuduğu olurdu."** Ben de Allah'a hamdolsun ki din işinde kolaylık ve genişlik istemiştir dedim. Ben tekrar sordum: "Cünüplük halinde ne yapardı? Uyumadan önce yıkanır mıydı? Yoksa yıkanmadan önce uyur muydu?" Âişe: **"Bu iki şekilde de yaptığı olurdu dedi; bazen yıkanıp uyur, bazen de namaz abdesti gibi abdest alıp uyur uyanınca guslederdi"** dedi. Ben de Allah'a hamdolsun ibadet ve tüm kulluk işlerinde kolaylık ve genişlik için böyle yapmıştır dedim." (Müslim, Hayz: 27; Nesâî, Tahara: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 24

Ø MEKKE MÜŞRIKLERINDEN SıKıLAN PEYGAMBER, DIĞER KABILELERE NE DERDI?

2925- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) hac mevsiminde kendisini hac için gelen insanlara takdim eder ve şöyle derdi: **"Beni kendi kavmime götürecek bir kimse yok mu? Çünkü Kureyş Rabbimin sözlerini tebliğ etmemden beni alıkoydular."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis garib sahihtir.

BÖLÜM: 25

Ø ALLAH'ıN SÖZÜNÜN ÜSTÜNLÜĞÜ NASıLDıR?

2926- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yücü Allah şöyle buyurdu: Benim Kitabımı okumak ve beni zikretmekten dolayı kim benden bir şey isteyecek durumda olmazsa; ben o kimseye isteyenlere verdiğimin en üstününü veririm. Allah'ın sözlerinin diğer sözlere karşı üstünlüğü: Allah'ın yarattıklarına karşı üstünlüğü gibidir."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muallim (Öğretmen)e Has Bir Kısım Âdâb

1- Bütün yollarla ilmi yaymaya gayret göstermek ve ilim taleb edene güler yüzle, memnuniyetle, yüce Allah'ın ona ilim ve nur nimetlerini ihsan etmesi, ilmini kendisinden miras olarak alacakları temin etmesi dolayısıyla memnuniyet duymak, insanların açıklanmasına gerek duydukları bir durumda ilmi gizlemekten yahutta doğruyu aranan birisinin kendisine soru sorması halinde ilmi gizlemekten çokça sakınmak. Çünkü Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:
"Her kime bildiği bir husus sorulur da sonra onu gizlerse kıyamet gününde ona ateşten bir gem takılır."[1]
2- İlim öğrenenlerin eziyetlerine, ona karşı kötü muamelelerine karşı sabırlı olmak. Böylelikle sabredenlerin ecrine kavuşur. Onları da sabra ve insanlarla birlikte olmakla beraber eziyetlerine katlanmaya onları alıştırmalıdır. Bunu da onları yönlendirerek, irşad ederek, hikmetli bir şekilde yaptıkları kötülüklere de onların dikkatlerini çekerek yapmalıdır ki, öğrencilerinin kalbindeki heybeti de kaybolmasın. O takdirde onlara ilim öğretmek için harcadığı çabalar boşa gider.
3- Öğrencilerin önünde olması gerektiği şekliyle dini ve ahlâkî bağlılığını ortaya koymalıdır. Çünkü öğretmen, öğrencinin en büyük örneğidir. O öğretmenin din ve ahlâkının yansıdığı aynadır.
4- İlmi öğrencilerine ulaştırmak için en kısa yolu izlemelidir. Buna engel teşkil eden hususları da ortadan kaldırmalıdır. O bakımdan ifadelerinin açık olmasına, maksadı iyice anlatmasına dikkat etmeli, kalblerine sevgi tohumlarını ekmelidir. Böylelikle onlara önderlik yapabilir, sözünü dinletebilir, onları yönlendirmesini kabul ettirebilir.

---

[1] Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Hadisi Elde Ediş (Tahammül)'le İlgili Tercîh Sebepleri

1- Tahammül vakti: Hadîslerin tamamını büluğdan sonra tahammül eden, bâzısını büluğdan önce bazısını büluğdan sonra tahammül edene tercih edilir. Çünkü ihtilaflı hadîs önce öğrendiklerinden olma ihtimali vardır. Büluğdan sonraki öğrenmenin daha kuvvetli olacağı kabul edilir.
Mesela ez-Zühri'den hadis alanlardan Malik b. Enes ile Süfyan b. Uyeyne'nin hadisleri birbirine zıt düşer. İmam Malik'in hadisi tercih edilir; çünkü o, olgunluk çağında ez-Zühri'den hadis öğrendiği halde Süfyan, henüz çocuk yaşta ondan hadis öğrenmiştir.
2- Hadis alış şekli: Birinci sema ile diğerinin arz yoluyla veya birinin arz diğerinin kitabet veya birinin münâvele diğerinin vicâde yoluyla tahammül etmesi, öncekiler tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/162; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRK ÜÇÜNCÜ HADİS

FERAZİ (MIRASLARI) EHLİNE DAHİL EDİNİZ

İbni Abbas (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:"Feraizi ehline dahil ediniz, feraizinin geride bıraktığı en evla erkeğedir."1 Buhari ve Müslim tahric etti, bu kırk hadisi şerh edenlerin bazısı şeyh rahimeullahın bundan gafil olduğunu ve Ravh bin Tavus rivayetinde tahric etti, o da babasından, o da ibni Abbas'tan rivayet etti. Müslim, Ma'mer ve Yahya bin Eyyub rivayetinden tahric etti, o da yine -Tavus'tan rivayet etti, bunu Sevri ibni Uyeyne, ibni Cüreyc ve başkaları rivayet etti- Tavus'tan, o da babasından mürsel olarak ibni Abbas'ı zikretmeksizin, Nesai mürselli tercih etti.2
Alimler; "Feraizi ehline dahil ediniz"in manasında ihtilaf etti, bir gurup dedi ki: Feraizle murad Allah'ın kitabında takdir edilmiş olandır, muradı: Takdir edilmiş olan Ferizaları Allah'ın isimlendirdiği kimselere verin, bu farzlardan sonra kalana erkeklerin en evlası müstehaktır.
En evla ile murad en yakındır, erkeklerin en yakın asabenin en yakınıdır, S:293geri kalan asabelikle hakedilir hadisi imamlardan bir topluluk bu mana ile tefsir etti, imam Ahmet, İshak bin Raheveyh bunlardandır, o ikisinden İshak bin Mansur nakletti, buna göre kız, kızkardeş, amcaoğlu veya kardeşoğlu bir arada olsa kızın yarıyı almasından sonra geri kalanı asabe kalır, bu ibniAbbas'ın görüşüdür, bu hadise tutunuyor ve insanların hepsinin bunun zıddı üzere olduğu kabul ediyordu. Yine Zahiriye de onun görüşünü benimsedi.
İshak dedi ki: Kız ve kızkardeşle birlikte asabe varsa, asabenin alması daha haktır, eğer onunla beraber kimse yoksa kızkardeşe kalan verilir.
İbni Mesud'dan şöyle dediği rivayet edildi: Kız asabesi olmayanın asabesidir. Bazısı bunu reddetti ve dedi ki: Bu söz ibni Mesud'dan olduğu doğru değildir ibnuzzübeyr ve Mesruk ibni Abbas'ın görşündeydiler sonra döndüler.
Alimlerin cumhura göre kızkardeşler kız asabedir, artan onadır (kız kardeşe) Ali, Ömer, Ayşe, Zeyd, ibni Mesud, Muaz bin Cebel bunlardandır. Abdurrazzak1 rivayet etti dedi ki: Bize ibni Cüreyc haber verdi ben Tavus'a kız ve kız kardeşten sordum, dedi ki: Babam ibni Abbas'tan, o da bir adamdan, o da Peygamber (s.a.v.)'den bu hususta birşey zikrediyordu, Tavus bu adamdan razı oluyordu, dedi ki: Babam bunda şüphe ediyordu ve bu hususta birşey söylüyordu, bunun hakkında da kendisine soruyordu, açık olan Allah en iyisini bilir Tavus'un muradı bu hadistir, çünkü ibni Abbas'ın yanında Peygamber (s.a.v.)'den kızkardeşle kızın mirası hususunda açık bir nas yoktur, ancak bu habi gibisinin geneline yapışıyordu.
Tavus'un zikrettiği ibni Abbas bir adamdan rivayet etti ve o ondan razı değil ibni Abbas'ın rivayetin çoğu sahabedendir. Sahabelerin hepsi de adildirler, onlar övülmüştür, bundan sonra Tavus'un rizasının önemi yoktur.

(1) Sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi (2099) ibni Abbas'tan tahric etti. (Neylül Evtar: 6/55) Camiussağir Nasburraye: 4/428).
(2) Mürseldir, ibni Tavus'tan, Tahavi, Nesai sünenül kübra da Said bin Mansur süneninde tahric etti.
(1) Musannef'inde tahric etti.
(2) Buhari sahihinde tahric etti. (Boğa rakamlamasıyla 6355).
Buhari'nin sahihinde2 Ebu Kays el-Evdi'den, o da Hüzeyl bin ?erahbil'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ebu Musa'ya geldi ve ona kız, oğul kızı ve ana baba bir kızkardeşten soruldu dedi ki: Kıza yarı kızkardeş geri kalan ibni Mesud getir o da bana uyacaktır, ibni Mesud geldi bunu ona zikretti, bunun üzerine dedi ki: O halde ben sapıtmış ve hidayete ermemişlerden olurum, ben Rasulullah (s.a.v.)'in hükmüyle hükmedeceğim: Kıza yarı oğul kızına üçte ikinin tamamlayıcısı olarak altıda bir geriye kalan kız kardeşedir, dedi ki: Ebu Musa'ya geldik ibni Mesud'un sözünü haber verdik, dedi ki: Bu alim sizin içindeyken bana sormayın.
Yine bunun hakkında Ameş'ten, o da İbrahim'den, o da Esved bin Yezid'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a.v.) dönemin bize bin cebel içimizde yarı kız, yarı kızkardeşi şeklinde hükmetti, Ameş sonra Rasulullah (s.a.v.) döneminde cümlesini zikretmeyi terketti onu zikretmedi.1
Bunu Ebu Davud diğer vecihten Esved'den tahric etti2 ve şu fazlalığı yaptı: O gün Peygamber (s.a.v.) sağdı. İbni Abbas sözünü Allah azze ve cellenin şu ayetiyle dile getirdi: (De ki: Allah babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkında hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan kimse ölürde onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı onundur) (Nisa: 4/176) Diyordu ki: Siz mi, yoksa Allah mı, daha iyi bilir? Yani Allah ona çocuk olmakla birlikte yarı verdi, siz ona kız çocuğu varken yarı veriyorsunuz.4 Doğrusu Ömer ve cumhurun görüşüdür, bu ayette bunun zıddında delilik yoktur, çünkü (bıraktığının yarısı onudur)'la murad: Farz iledir tamamen çocuk yokluğunda şart kılınmıştır.
Bunun için sonra buyurdu ki: (Kız kardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır." (Nisa: 4/176) Yani farz iledir, tek kız kardeş erkek ve kız çocuğun yokluğunda alır, yine iki kızkardeş ve daha fazlası erkek ve kız çocuğun olmaması durumunda üçte ikiyi hak eder, eğer çocuk varsa erkekse erkek ve kızkardeşlerden önde tutulur, erkek çocuk yokta kız çocuk varsa, ona ayrılan farzdan sonra geri kalın ittifakla erkek kardeş kızkardeşiyle birlikte hakeder, eğer kız kardeşi erkek kardeşi haktan düşürmüyorsa, asabelerden daha uzak olanı amca ve amca oğlu gibisi nasıl düşürür. S:295 Eğer uzak asabe düşürmezse, kız kardeşe iştirakini olmamasından dolayı kızkardeşin ondan önde tutulması kesinleşir, ayetin mefhumuna göre çocuk kızkardeşi farzla yarıdan engeller, hak budur, mefhumu kızkardeşe kızla düşer değildir, onun mirasından artanı da almaz, bunu Allah Teala'nın şu ayeti delildir: (Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeşte ona varis olur). (Nisa: 4/176)
Kız çucuğu erkek kardeşi kızkardeşinin mirasında kız veya kızlardan artanlandan engelleyeceği ümmet icma etti, ancka kız çocuğun varlığı erkeğin kızkardeşinin mirasının tamamını almasına engeldir, eğer çocuk erkekse erkek kardeşi mirastan engeller, eğer kızsa mirasından artanı engelleyemez, çocuk eğer kızsa ölenin kızkardeşine yarı miras verilmesini engeller ve farzından artan mirası engelleyemez, çocuk erkekse kızkardeşi (ölenin) mirastan tamamen engeller, Allah en iyisini bilir.
"Farzların geriye bıraktığı en evla erkeğedir" sözü hakkında denildi ki: Bununla murad özellikle uzak asabedir, yakın asabe dışında erkek kardeş çocukları amca çocukları ve onların çocukları gibi, delil şudur ki: Farzlardan sonra kalan asabe yakınsa çocuklar ve kardeşler gibi ittifakla kız erkek ortak olur, yine kızkardeşle kız da nas ile böyledir.
Yine ittifakla ondan bu şekil özeldir, yine azad edilmiş mevla ittifakla özeldir. Kızla kız kardeş nasla özeldir.
Diğer bir gurup dedi ki:"Farzları ehline dahil ediniz" sözüyle murad:cümleten farz sahiblerinin ister farzla ister ta'sible (asabelikle) hak ettikleridir; "Geri kalanı en yakın erkeğedir" sözüyle murad: Kendisine farz olmayan asabedir buna şu delildir, hadis başka bir lafızla da rivayet edildi şöyle ki:"Malı feraiz ehli arasında Allah'ın kitabı üzere taksim ediniz" buna her yönden feraiz ehli olan girdi, buna göre kız kardeşin erkek kardeşi veya amca oğlusuyla -ona asabe olduğu zaman- birlikte aldığı bu taksime dahildir, çünkü cümleten feraiz ehlindendir, yine kız kardeşin kızla birlikte aldığı da böyledir.

(1) Buhari sahihinde (boğa rakamlamasıyla: 6360) yine Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve ibni Mace tahric etti. (Neylül Evtar: 6/58).
(2) Ebu Davud süneninde, Buhari'de manasıyla tahric etti. (Neylül Evtar: 6/58).
(4) Abdurrazzak ve Beyheki tahric etti. Hakim ve Zehebi doğruladı.
Diğer bir grup dedi ki: "Feraizi ehline dahil ediniz" ve: "Malı feraiz ehli arasında taksim ediniz" sözündeki feraiz ehliyle murad: Allah'ın kitabında isimlendirdiği miras ehilerinde, farz ehillerinden ve asabelerden hepsidir ister takdir edilmiş ister edilmemiş olsun varislerin aldığı herşey Allah'ın kendilerine kıldığı farzdır, ana baba ve çocukların zikrinden sonra buyurdu ki: (Allah tarafında konmuş farzlardır). (Nisa: 4/11) Onlar içinde farz sahibi ve asabe de vardır, yine buyurdu ki: (Ana baba ve yakınlarının bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından gerek çoğundan bir hisse ayrılmıştır). (Nisa: 4/7) Bu asabeleri de farz sahabeleri de kapsar, yine şu hadiste: "Feraizi ehli arasında Allah'ın kitabı üzere taksim ediniz" taksimi Allah'ın kitabı üzere farz ehillerini de asabeleri de kapsar, bu hal üzere taksim olur da sonra bir şey artarsa farzları varislerden erkek olan en yakına özel olarak verilir, yine yine eğer Allah'ın kitabına taksimiyle ilgili bir belirti yoksa bu durumda onlardan en evla erkek alır.
Bu hadis Allah'ın kitabında zikredilen mirasların ehillerine taksiminin keyfiyetini açıklıyor, Kuran'da taksimde artan malı alacak varisleri ev onların kısımların ve onların hallerini açıklamıştır, bu hadis açıklıyor, yine isimlerinin açıklanmadığı geri alan asabelerin miras alma keyfiyetini de açıklıyor, bu hadis Kuran ayetlerin yanına katıldığı zaman farz ehli ve asabelerin hepsini miras taksimi düzene biner.
Allah Teala'nın Nisa suresinin evvelinde zikrettiği gibi biz de çocuklar ve ana babanın mirasını zikredeceğiz ana baba bir veya baba bir (ana ayrı) kardeşlerin mirası hükmü zikredeceğiz, yine surenin sonunda zikredilği gibi. Çocuklara gelince Allah Teala buyurdu ki: (Allah size, çocuklarınız hakkında erkeğe kadının payını iki misli (miras vermenizi) emreder) (Nisa: 4/11) bu kızlar ve erkeklerin bir arada olmasının hükmüdür, erkeğe kızın iki katı verilir, buna alimlerin ittifakıyla çocuklar ve oğulların çocukları da girer, ne zaman çocuklardan kızlar ve erkekler olarak kardeşler bir arada olsa çoğunluğa göre bu şekilde mirasları taksim edilir, eğer kendi sulbünden bir kız veya iki kız varsa S: 297 ve kız kardeşiyle beraber bir oğlun oğlu da varsa, geri kalanı üçte bir olarak paylaşırlar, çünkü bu genel dahildirler, bu cumhur alimlerin görüşüdür, Ömer Ali Zeyd ibni Abbas bunlardandır (r.a.) dört mezheb imanı görüşü de budur.
İbni Mesud kendi sulbünden kızların üçte ikiye tamamladıktan sonra geri kalan tamamen oğlun oğlunadır, bu Alkame Ebu Ser ve zahir ehlinin görüşüdür, onlara göre erkek çocuk kız kardeşini ta'sib etmez ancak kızkardeşe bir farize olupta yalnız kalması durumunda ta'sib eder, yine şu hususta da edilir: Kız ve erkekli kızlı oğul çocukları varsa geri alan bütün oğul çocuklarınadır, erkeği kızın iki payı verilir.

İbni Mesud kız, oğul kızları ve oğulları hakkında dedi ki: Kıza yarı, geriye kalan oğul çocuklarınadır, erkeğe kızın iki payı vardır ancak oğlun kızlarına altıda birden fazla olursa müstesnadır, bu durumda onlara altıda bir verilir geri kalanlar oğlun oğullarına verilir, bu Ebu Sev'rin de görüşüdür.
Cumhur dedi ki: Geri kalan yarı oğlun çocuklarına erkeğe kızın payı şeklinde verilri, ayetin umumuna dayanarak böyledir, onlara göre çocuk ne kadar aşağıda olsa her halukarda kendi derecesindekileri ta'sib eder, bu durum ister kendisiyle (erkek çocuklar) beraber kıza farz olsun olmasın böyledir kendisi olmaksızın kıza bir farz olması şartıyla kendine üst derecedeki kızlar kendini (erkek çocuğu) ta'sib edemez, kendinden alttakiler de her halukarda kendini ta'sib edemez.
Sonra Allah Teala buyurdu ki: ((Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur) (Nisa: 4/11) bu çocuklardan kızların yalnız kalmasının hükmüdür, teke yarı, ikiden fazlaya üçte iki, buna kendi sulbünde olan kızlarda girer, onların olmaması durumda oğlun kızları da girer, eğer hep bir arada olsalar ve sulbten olan kızlar üçte ikiyi tamamlasalar oğul kızlarına bir şey yoktur eğer kızlar üçte ikiyi tamamlamamışsa sulbten gelen kız birse, beraberinde de oğul kızları varsa kıza yarı oğlu kızların üçte ikinin tamamlayıcısı altıda bir verir, ta ki sulb kızlarının farzı üçte ikiyi geçmesinin zikri geçen ibni Mesud hadisiyle bu şekilde Peygamber (s.a.v.) hükmetti ve bunu alimlerin görüşüdür, ancak ibni Mesud, Selman ve Rabia'dan oğul kızlarına bir şey verilmeceğine dair rivayet vardır, Ebu Musa bu husustaki görüşü kendisine ulaşınca ibni Mesud'un görüşüne döndü.2

(2) Vakıa Osman (r.a.)'ın halifeliği günlerindeydi, Ebu Musa da Kufe'de emir idi, Ebu Musa ibni Mesud'un rivayetine döndü, haberi Ebu Davud rivayet etti. (Neyül Evtar: 6/58).
Alimler iki kızın mirası müşkil geldi, o ikisine ibnül Münzir1 ve başkasının hikaye ettiği gibi üçte iki verilir (icma ile) ibni Abbas'tan o ikisine yarı verilir diye rivayet edilen şey hakkında denildi ki: İsnadı sahih değildir, Kuran bunu zıddına işaret ediyor çünkü buyurdu ki: (Bir kadın ise yarısı onundur) (Nisa: 4/11) birden fazlaya nasıl yarı verilir? İbni Mesud'un kıza yarı, oğul kızına üçte ikinin tamamlayıcısı olarak altıda bir verileceğine dair hadisi, evla olarak kıza (birden fazlaya) üçte iki verileceği delildir.
İmam Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi Cabir'den tahric etti ki: "Peygamber (s.a.v.) Sad'ın iki kızına üçte iki miras verdi."3 Fakat Kuran'dan Allah Teala'nın şu kavlinden dolayı anlamı müşkil oldu: (Eğer onlar ikiden fazla kadın iseler) (Nisa: 4/11) bunun için insanlar bunda ihtilaf etti.
İnsanlardan bir çoğu bu hususta çeşitli sözler söyledi, bazıları dedi ki: İki kızın mirası iki kız kardeşin mirasından istifade edildi, çünkü Allah Teala buyurdu ki: (Kız kardeşler iki tane olursa (erkek kardeşinin) bıraktığının üçte ikisi onlaradır) (Nisa: 4/176) İki kız kardeşten fazlası mirasın hükmü ikiden fazla (kızın) mirasından istifade edildi.
Bazısı dedi ki: Kıza erkek kardeşiyle birlikte Kuran'ın ifadesiyle üçte bir verilir, kız kardeşiyle birlikte üçte bir olması daha evladır, bazı başka bir yol takib etti o da: Allah çocuklardan erkek ve kızların bir arada oluşunun hükmünü zikretti erkeklerden ayrılma durumunda kızların mirasını hümünü de zikretti, erkeklerin kızlardan ayrı kalma durumunda mirasını ifade etmedi, bir arada oluştu erkeğe kızın iki payını verdi eğer oğulla birlikte iki kız bir arada olsa onun için onlardan ikisin nasibi kadar nasibi vardı, eğer onunla birlikte sadece bir kız varsa, oğula üçte iki, kıza üçte bir verilir, Allah mutlak olarak erkeğin iki kız payı alacağını zikretti.
S: 299 Kızın erkekle birlikte olması durumun üçte iki kızın payı değildir, çünkü o vakit onların payı yarıdır, bu durumda üçte iki onların yalnız (erkek olmaksızın) haldeykenki paylarıdır.
Burada Kuran'ın açıklamadığı üçüncü bir kısım kaldı o da çocuklardan erkeklerin yalnız başına kalışların hükmüdür, bunu da ibni Abbas hadisine dahil edilmesi mümkündür. "Geri kalan en evla erkeğidir" bu kısım kaldı hükmü Kuran'da açıklanmadı, bu durumda mal çocuklardan en yakın erkeğe verilir, halde buna göredir, eğer oğlun oğluyla oğlunun oğlu bir olsa malın tamamı oğula verilir. Eğer oğlun oğluyla oğlunun oğlu bir olsa mal oğlun oğlunun olur, bu ibni Abbas (r.a.) hadisin gereğincedir, Allah en iyisini bilir.
Sonra Allah Teala ana babanın mirasının hükmünü zikretti, buyurdu ki: (Ölenin çocuğu varsa, ana babasında herbirinin mirastan altıda bir hissesi vardır, bu ölenin çocuğu olması durumuna ana babanın mirasının hükmüdür, ister çocuk erkek, ister kız ister kendi sulbünde isterse oğlun çocuğu olsun aynıdır bu alimlerden icma gibidir, Mücahid'den buna muhalif rivayet hikaye edildi, ne zaman ölen çocuğu veya oğlunun çocuğu olsa ve ana babası varsa ana babasından herbirine farz olarak altı da bir verilir, sonra eğer çocuk erkek ise ana babanın altı da birinden sonra kalanda onundur, belki bu şu hadisin sözü dahildir: "Feraizi ehline dahil ediniz geri kalan en evla (en layık (veya) en yakın) erkeğedir."
Asabelerin en yakın: Oğuldur, eğer çocuk kız ve iki ve ikiden fazlaysalar üçte iki onlarındır, maldan hiçbir şey artmaz eğer kız tekse ona yarısı verilir ve maldan diğer bir altıda bir artarr, onu da baba ta'sib ile alır, Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisiyle amel ile böyledir: "Ferazi ehline dahil ediniz, geri kalan en evla erkekdir çünkü o kardeş ve onu oğlundan ama ve onu oğlundan daha yakındır.
Sonra buyurdu ki: (Eğer çocuğu yok da ana babası ona varis olmuş ise anasına üçte bir düşer) (Nisa:4/11) yani: Ölünün çocuğu yok ve ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir verilir, bundan üçte birden sonra kalan babaya vereceği anlaşılır, çünkü mirası anne babasına olduğu isbat edildi ve anneye üçte bir tahsis edildi, bilindi ki geri kalan babayadır, anneye verilir demedi, ta ki o ikisi çocuklar ve kardeşler gibi içlerinde erkekler ve kızlar varsa malı ta'sib ile bölüşür zannı verilmesin.

(1) İcma s: 66 Katar baskısına bak.
(3) Hadis hasendir, Nesai hariç beşi tahric etti (Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace) ve Hakim, Tirmizi dedi ki: (2093) bu hadis ihsan, sahihtir. (Neylül Evtar: 6/56).
İbni Abbas Umriyyeteyn ile birlikte karıştırılmış iki meselede bu ayete dayanarak hükmediyordu, Umriyyeteyn eş ve anne babadır, Ömer eşler maldan farzlarını alırlar ve iki mesele de o ikisinin farzından sonra kalanın üçte bir anaya kalanı babaya şeklinde hükmetti, ümmetin cumhuru da ona tabi oldu.2
İbni Abbas dedi ki: Bilakis anaya üçte bir tamamen verilir, Allah Teala'nın şu ayeti delildir: (Ölünün çocuğu yok ve ana babası ona varis oluyorsa anasına üçte bir vardır). Bunun cevabında denildi ki: Allah anaya üçte biri iki şartla kıldı: Birincisi Ölenin çocuğu olmaması.
İknicisi: Ana babası varis olması, yani sadece ana baba mirasta yalnız kalması, ana baba mirasta yalnız kalmayınca ona da üçte biri hak edemez, velev ki ölenin çocuğu olmasın. Denilir ki: -Bu güzeldir- (Ana babası da ona varis olsa, anasına üçte bir vardır). Yani ana babanın varis olduğundan, anasına terkettiğinin üçte biri vardır demedi, -altıda birde dediği gibi- manası eğer onun (ölenin) çocuğu yoksa, malından ana babasını da mirası varsa, ana babaya özel olan bu mirasın üçte biri annenin geri kalansa babanındır.
Bu sırdandır ki, Allah en iyisini bilir, Allah ehline takdir edilen mirası zikretti eden şey zikretti: (Terkettiğinden) veya şu ayet olduğu gibi buna işaret eden şey zikretti: (Yapacağı vasiyette veya borçtan sonra) vasiyetter ve borçlardan ona farz sahibenin hakkında kendisine takdir edilmiş olan farz olduğunu açıklamak için böyle yaptı ve asabelerin veya erkeler ve kızları tasib üzere, çocuklar ve kardeşler gibi paylaştıklarını zikretti ve bunlardan bir kayıtla bağlamadı, ta'sib ile taksim edilen malın, malın tamamının olmadığını açıklamak için bilakis bazen malın tamamı olur bazen takdir edilmiş farzlardan artan olur, bu arada çocuğu olmayan evladından ana babanın mirası zikredince ve paylaşımları da sade farzla olmayınca çocukla birlikte miraslarında olduğu gibi ve sade tasib ile de olmadığı erkeğin kızı tasib edipte onun iki mislini aldığı gibi de olmayınca ana alacağını farzla S: 301 baba da alacağını tasible alıyor, buyurdu ki: (Ve ana babası ona varis olmuşsa annesine üçte bir vardır) yani anne ve babanın (çocuklarının) mirasından hakettikleri miktardan anne farz olarak üçte birini alır, kalanı baba tasib ile alır, bu Allah açtığıdır, daha önce buna ulaşanı bilmiyorum, hamd ve minnet Allah'adır sonra Allah Teala buyurdu ki: (Eğer ölenin kardeşleri varsa anasına altıda bir (düşer bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyette kardeşlerle birlikteyken anne alır, anneyle birlikte babanın mirasını zikretmedi, şüphesiz beraberlerinde baba olmaksızın anneyle kardeşler birlikte olsalar, anne altıda bir kalanı kardeşler alır onun iki kardeş ve daha fazlası cumhura göre hac beder (engeller).
Eğer kardeşler ve anneyle birlikte baba da varsa çoğunluk dedi ki: Kardeşleri baba hac beder miras alamazlar. İbni Abbas'tan anne çocuğun anneyle birlikte farzla varis olduğu gibi, farzla anneyi hacbettikleri gibi altıda bir miras alırlar. Denildi ki: Bu şu sözü üzerine bina edilmiştir: Kelale: Özellikle çocuğu olmayan kimsedir, kelale için babayı kaybetmiş olmak şart değil kardeşler babayla birlikte farzla varis olur.
Müteahhirin alimlerden bazısı dedi ki: Eğer kardeşler babayla hacbolursa (engellenirse) anayı bir şeyden hacbedemezler, bilakis o zaman üçte bir alır, bunu imam ebful Abbas, ibni Teymiyye tercih etti, Ömer ve seleften başkasının sözde şu alınabilir: Aslen miras almayan hacbedemez, benzerini Ahmed Hiraki söyledi, fakat alimlerin çoğu bundan muradın şu mana olduğunu söylüyorlar: Tamamen mirasa kafir ve köle gibi ehil olmayanlardır, kendisinde daha yakın tarafından hacbedildiğinden dolayı varis olmayanlar değildir. Allah en iyisi bilir, kardeşle hacbolmuşsa anneyi hacbedemezler sözünü şu şahiddir: (Eğer onun kardeşleri varsa anasına altıda bir vardır) ve babayı zikretmedi bunun kardeşlerle birlikte babanın yalnız kalışının hükmü olduğunu delil oldu. Altıda birden sonra geri kalanlar tamamen onlarındır, bu zayıftır çünkü kardeşlerle anne bir olabilirler ve onlar üçte birden başka olmaz, Allah en iyisini bilir.
Bilin ki Allah ana babanın mirasının hükmünü zikretti dedi ve nineninkini zikretmedi, nineye gelince: Ebu Bekir Sıddık ve Ömer bin Hattab (r.a.) dedi ki: O ikisi için Allah'ın kitabında bir şey yoktur.2

(1) İkisine Ğarraveyn meselesi de denilir.
(2) Beyheki, Darimi, Abdurrezzak, ibni Ebi ?eybe ve Said bin Mansur tahric etti.
(3) Beyheki, Darimi Abdurrezzak ve ibni Ebi ?eybe tahric etti.
(2) Hadis sahihtir, Kabisa bin Züeyb'ten Ahmed Ebu Davud, Tirmizi tahric etti ibni Mace, ibni Hibban ve Hakim doğruladı, Hafiz bin Hacer dedi ki: Adamlarının güvenilirliğinden dolayı isnadı sahihtir, ancak şekil mürseldir, çünkü Kabisa'nın sıddık (Ebu Bekir)'den işitmesi ve kıssayı görmesi sahih değildir, benu ibni Abdil Bes dedi. (Neylül Evtar: 6/60).
Bazı alimler bunun üzerine icma olduğu hikaye etti ve onun farzı sünnet ile isabet edildi, ve denildi ki: Altıda bir Rasulullah (s.a.v.)'in verdiği bir yemektir, farz değildir, yine ibni Mesud ve Said bin Müseyyeb'ten de rivayet edildi yine zayıf vecihlerle ibni Abbas'tan annenin almaması halinde anne yerinde olduğu ve annenin mirası alacağı rivayet edildi, bazen üçte bir bazen de altıda bir alacağı rivayet edildi, bunlar şazdırlar (kaide dışı).
Ninenin dedeye dahil edilmesi salih değildir, çünkü dede asabeyle gelen asabedir nine farz sahibiyle farz geliyor bu nedenle zayıftır, denildi ki: Ona farz yoktur, ancak Peygamber (s.a.v.)'in verdiği altıda bir vardı, bunun için farz sahiblerine kalanın verileceğini görüşünde olan bir gurup dedi ki: Farzının zayıflığından dolayı nineye verilmez, bu Ahmed'den bir rivayettir.
Dedeye gelince alimler öncede zikredilen hallerde babanın yerinde olacağına ittifak etti çocukla birlikte farz ile altıda bir miras alır çocuk olmaması durumunda ta'sib ile miras

alır, çocuklardan kızların bulunmasıyla bir şey geriye kalırsa, şu hadisle amel ile ta'sib ele alır: "Feraizin geriye bıraktığı en evla erkeğindir" fakat anne, dedeyle birlikte şeylerden birinin bir arada oluşunda ihtilaf ettiler. Sahabeden bir guruptan anneye kalan üçte birinin anneye olduğu rivayet edildi, daha önce beraberinde ablayla olduğu gibi bu Ömer ve ibni Mesud'dan rivayet edildi, bazıları bu şekilde nakletti.
Bazısı dedi ki: Ömer ve bini Mesud'dan (koca) eş, anne ve dede hakkında rivayet edidi ki: Anneye kalanın üçte bir verilir, ibni Mesud'dan başka bir rivayet daha yapıldı: Artan yarı anneyle dede arasında yarı yarıyadır. Karı anne ve dedeye gelince bin Mesud'dan şaz bir rivayet var ki: Anneye kalanın üçte bir vardır, ondan sahih olan cumhurunki gibi ona tamamen üçte bir verilir, bu ibni Sirin babayla birlikte anne hakkındaki ayrımına benziyor: O ikisiyle birlikte koca olursa anneye kalanın üçte bir eğer o ikisiyle birlikte karı olursa anneye üçte bir verilir.
Alimlerin cumhuru dedeyle birlikte anaya mutlak olarak üçte bir verilir, bu Ali, Zeyd ve ibni Abbas'ın görüşüdür, anneyle birlikte baba ve dedeyle birliktenin farkı: Babayla birlikte ikisini bir isim kapsar, o ikisi ölüye yakınlıkta birdirler, o ikisinde erkek kadının iki payını alır çocuklar ve kardeşler gibi, dede ile anne ise ikisini bir isim kapsamaz, dede babadan daha uzaktır bu hususta ona eşit olması gerekmez eğer dede kardeşlerle beraber olursa, eğer anne bir (baba ayrı ieseler) onu düşerler çünkü onlar ancak kelaleden miras alıyorlar, Kelale: Babası ve çocuğu olmayan kimsedir, ancak bin Abbas'tan şaz bir rivayet vardır.
Eğer baba bir veya ana baba bir iseler, alimler eski ve yeni olarak miraslarında ihtilaf etti bazısı mutlak olarak dedeyle kardeşleri düşürdü, baba vasıtasıyla düşürdüğü gibi, bu Sıddık Muaz ibni Abbas ve başkalarının görüşüdür, delilleri Kuran'da dede babadır mirasta da baba ismi dahil olur, çocuğun çocuğu çocuk olduğu gibi, çocuk olmadığı zaman çocuk ismine ittifakla dahil olur, kardeşler ancak kelaleyle birlikte varis oluyorlar, baba bir kardeşler gibi dede onları hacbeder, dede kardeşlerden daha kuvvetlidir çünkü bir cihette farz ve ta'sib kendisinde toplanıyor o baba gibidir, bu durumda Rasulullah'ın: "Kalan en yakın erkeğeder" hadisin geneline girer.
Bazısı kardeşlerle dedeyi ortak yaptı, bu sahabeden bir çocuğunun görüşüdür, onlardan sonra fakihlerin çoğu mirasta onlar ortak kılması hususunda uzun ihtilaf içindedir, seleften bazısı onların hükmünde suskun kalıyordu, haklarında bir cevap vermiyordu, durumları karşıklığından dolayı böyle yapıyorlardı, eğer uzama korkusu olmasaydı bu meselede geniş söz ederdim, fakat bu gerçekten uzamaya sebeb olur.
Ana baba bir veya baba bir kardeşlerin mirasının hükmüne gelince, Allah Teala Nisa suresinin sonunda şu sözüyle zikretti: (Senden fetva isterler. De ki: "Allah babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunuyorsa, bıraktığın yarısı bunundur) (Nisa: 4/176) Kelale neseb hastalığı ve onu ölüyü kuşatmasından alınmıştır, bu da yukarıdan ve aşığıdan nesebinin yokluğunu mutlak olarak gerekli kılar, Allah Teala çocuğunun yok oluşunu ifade etmesi babasını daha öncelikli olarak olmasını uyarısıdır, çünkü çocuğun babaya intisabı çocuğunda intisabından daha açıktır, çocuğun olmayışını zikretmek daha öncelikli olarak babanın olmayışına tenbihtir, Ebu Bekir Sıddik (r.a.) dedi ki: Kelale çocuğu ve babası olmayan kimsedir2 buna sahabeler ve onlardan sonra alimlerin cumhuru tabi oldu.

(2) Beyheki, Taberi, Darimi, Abdurrezzak ve ibni Ebi ?eybe tahric etti.
Bu merfu olarak Ebu Seleme bin Abdurrahman'ın Peygamber (s.a.v.)'den mürsellerinden rivayet edildi, Ebu Davud bunu mürsellerde1 tahric etti, Hakim bunu Ebu Seleme'den o da Ebu Hureyre'den merfu olarak tahric etti ve doğruladı, Ebu Hureyre'yi zikirle mevsulleştirmek zayıftır.
(Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı onundur) yani ölünün tamamen çocuğu yoksa, ne erkek, ne de kız, o zaman mız kardeşe terkettiğinin yarısı farz olarak verilir, bunun mefhumu eğer onun çocuğu varsa kızkardeşe farz olarak yarı malı verilmez, sonra eğer çocuk erkek ise daha önce erkek çocukların yalnız kalmaları durumundaki mirasının kararlaştırılması anında malın tamamının onun olacağının zikri geçti, onlar en yakın asabedir ve onlar erkek kardeşi düşürürse kız kardeşi nasıl düşürmesinler, yine Allah Teala buyurdu ki: (Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı iki kadın payı kadardır) (Nisa: 4/176) buna şu da girer:Eğer kızlar ve başkaları gibi farz sahibi varsa ve artanı kızkardeşlerle birlikte erkek kardeşler haketmişse, eğer yalnız kalırlarsa hakederler bu daha önceliklidir, eğer çocuk erkek ise burada kız kardeşe farz olarak yarı mal yoktur, fakat ona cumhur ulemaya göre kalan ta'sible verilir, bunun ve hakkındaki ihtilafın zikri daha önce geçti, eğer kızkardeş ve malın tamamını alamayan oğul varsa yarısı hür olupta mirasının yarısına varis kılan kimse gibi, bu imam Ahmed ve başkasının görüşüdür, denilebilir mi:Burada oğul kızkardeşin yarı farzını düşürüyor, onunla birlikte kızkardeş farz olarak dörtte bire varis oluyor?Yoksa: O (yarı hür oğul) kız gibi olur, onunla birlikte kızkardeş asabe gibi olur, kızkardeşle olduğu gibi, fakat o onun tasibinin yarısını düşürür, o (yarı hürle) birlikte geri kalan yarıyı ta'sible alır, denilebilir mi, bu muhtemeldir, bu meselede ashabımızın iki vechi vardır.
(Kızkardeş ölüp çocuğu olamazsa erkek kardeş ona varis olur) yani kızkardeşin erkek veya kız çocuğu yoksa erkek kardeş onun mirasını alır, eğer erkek çocuğu varsa o kardeşten daha yakındır, çünkü o en yakın erkektir, fakat bu durumda mirasına mütail olarak varis olamaz, çünkü çocuğu olmamış gibidir.
(Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır) yani iki kızın mirası üçte ikidir, bir tanenin yarı olduğu gibi, S: 305 bu erkek ve kızkardeşlerin yalnız kalışlarının hükmüdür.
Bir arada oluşlarının hükmüyse, Allah Teala buyurdu ki: (Eğer erkekli kadınlı kardeşler iseler erkeğe kadının iki payı vardır) buna yalnız kalışları dahil oldu, eğer çocuklardan veya başkasından farz sahibi varsa, eşlerden biri veya anne veya ana bir kardeşler varsa onların farzlarından artan erkek ve kızkardeşler içindir, erkeğe kızın iki payı verilir. Zikrettiğimile çocuğun oluşu anne baba bir veya baba bir kardeşlerin farzını düşürür, bir arada olmakla (kızkardeşleriyle) mirası ta'sib ile almaktan düşüremezler, kızlarla beraber yalnız kaldıklarında da ta'siblerini düşüremezler, bu cumhura göredir, kelale kızkardeşlerin farzı için şarttır, miraslarının sabit oluşu için şart değildir, yine erkeklerinin mirasının sabit olması içinde icma ile şart değildir, bu anne bir çocuğun zıddındadır, çünkü kelamenin olmayışı onların farzlarını düşürdü, farzları düşerse mirasları da düşer, çünkü onların her halukarda ta'sibleri yoktur, çünkü kadın vasıtasıyla geliyorlar, anne baba bir veya baba bir kızkardeşler erkek vasıtasıyla geliyorlar ittifakla kızkardeşleriyle birlikte ta'sible varis olurlar, kızlarla birlikte yalnız kalmaları halinde ta'sib ile cumhura göre varis olurlar.
Çocuk ana baba bir veya baba bir çocuğun asıl mirasları dışında farzını düşürürse denilir ki:Allah Teala şu kavlinde çocuğun olmayışını tahsis etti:(Onun çocuğu yoksa) babanın olmayışını zikretmedi, çünkü ona dede de girer, dede tamamen kardeşlerin mirasını düşürmez, ancak onunla birlikte mirasa ortak olurlar, bu bazan farz ile bazan başka şekildedir, bu şöyle diyenin görüşü üzeredir:Dede kardeşleri düşürmez bu cumhurun görüşüdür, bu ana baba birveya baba bir çocukların yalnız kalma durumlarıdır, eğer bir arada olsalar ana bir asabe çocukları baba bir çocukların hepsini ihtilafsız düşürür, hatta ana baba bir kardeşin kendisiyle düştüğü asabe kılanlara göre ana baba bir kızkardeş kızla birlikte böyledir.Müsned ve Tirmizi de ve ibni Mace de Ali (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edildi:"Rasulullah (s.a.v.) baba bir çocuklar varis olmaksızın ana baba bir çocuklar varis olurlar diye hükmetti, adam ana baba bir kardeşine varis olur baba bir kardeşine varis olamaz."1

(1)Yine Beyhaki Sünei Kübra'da tahric etti.
(2)Hakim tahric etti ve doğruladı, Zehebi reddetti.
(1)Ali'de, Ahmed, Tirmizi, (2095) ibni Mace, Hakim tahric etti, isnadında Haris el-A'var var o zayıftır, Tirmizi dedi ki:Kendisi ancak onu bu hadisiyle biliyor, fakat amel buna göredir, feraizi biliyordu, Nesai dedi ki:Sakıncası yoktur. (Neylül Evtar: 6/57-58).
Amr bin ?uayb dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.) ana baba bir kardeş mirasa kelalenin en yakınıdır, sonra baba bir kardeştir diye hükmetti."Yine bu Peygamber (s.a.v.)'in "Kalan en yakın erkeğedir" hadisine de girer.
Bu hususta tahkik şudur, Kuran'da velev tenbih suretinde olsun delalet ettiği şey farzların geriye bıraktığı şey değildir, çocukların erkekli kızlı miraslandırılması gibi Kuran'da zikredilen farzların ehline dahil edilmesidir, farzlardan artan da erkek için kızın iki payı vardır, kardeşlerin kızlı erkekli mirası da böyledir, bu tenbih yoluyla kardeşiyle beraber aldığı gibi kalanın kızın olduğuna delildir, ondan daha uzak olan onun önüne geçirilmez, kardeş çocuğu, amca ve onun oğlu gibi, erkek kardeşi onu mirastan düşüremezse ondan daha uzak olan nasıl düşürebilir? Bütün bunlar feraizin ehline dahil edilmesi babındandır ve malın feraiz ehli arasında Allah'ın kitabı üzere ehline taksim edilmesidir.
Kardeş oğlu, amca ve onun oğlu gibi asabelerden Kuran'da ismi zikredilmeyenlere gelince bunlar genellere girmiştir, şu ayet gibi:(Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (varis olmayan) daha uygundur). Ve: (Erkek ve kadından her biri için ana baba ve akrabanın bıraktığından (hisselerini alacak olan) varisler kıldık.)" Bu da mirasları hususunda bu hadise, yani ibni Abbas hadisine muhtaçtır eğer mal için onlardan başka varis bulunmazsa, onlar yalnız kalırlar ve en yakın kalmış kızlar veya (mirasta) yalnız kalmış kızkardeşler gibi malın tamamını kapsamayan farzlar bulunsa, geri kalan onlardan en yakın erkeğedir. Bunun için eğer erkekli kadınlı kardeşler ise, bununla kadınla (geri kalanla) kadınları dışında erkekli özel tutulur, çocuklar ve kardeşler buna muhaliftir, çünkü geri kalanda veya malın tamamında kadınlarının dışında erkekleri ortak olur, onlar çocuklar ve kardeşlerin dışındakilerdir, bunlar Kuran'da ve ibni Abbas hadisinde zikredilen asabelerin hükmüdür.
Farz sahiblerin gelince miraslarının hükmünü zikrettik, onlardan ancak iki eş ve anne bir kardeşler kaldı, eşlere gelince onlar nikah akdi sebebiyle varis olurlar akrabalar arasındaki gibi eşler arasında da sevgi ülfet destek, yardımlaşma olduğundan dolayı S: 307 akrabaların mirası gibi aralarında miras kılınmıştır, onlardan erkeğe iki kadının payı gibi kılınmıştır, çünkü erkek infak ve yardımda ziyade faysıyla ayrılmıştır.
Ana bir çocuğa gelince onlar adamın kabile ve aşiretinden değildirler, ancak onlar manada rahim sahibidirler, onların biri için Allah altıda bir toplulukları için sıladan dolayı üçte bir kıldı, erkekleriyle kadınlarını eşit kıldı, çünkü erkeklerinin daha fazla destek ve yardımı yoktur tek kabile ve ehli arasında olduğu gibi, sıla hususunda onları eşit kıldı, bunun için üçte birden fazla yabancılara vasiyyet meşru kılınmamıştır, bilakis üçte birde onlar hakkında çoktur, çünkü onlar anne bir çocuklardan daha uzaktırlar, anne bir çocuğa ulaşak olandan daha fazla almamaları, bilakis onlardan eksik almaları gerekir.
Bazısı: "Geri kalan en yakın erkeğedir" sözüyle rahim sahiblerine mirasın olmadığına delil getirdi, çünkü Kuran'da zikredilmeyipte (hadiste) mirası zikredilenler erkeklerin en yakınıdır, bu hükümle rahim sahipleri dışında asabelerle özeldir, çünkü kim rahim sahiblerini varis kılarsa onların erkek ve kadınlarını da varis kılar, rahim sahiblerine mirası uygun görenler bu hadis asabelerin varis kılınmasına delildir, başkalarının miras almamasına delil değil değildir diye cevab verdi, rahim sahiblerinin varis kılınması başka delillerden alınmıştır, bu ibni Abbas (r.a.) hadisinin işaret ettiğinin üzerine fazlalık olmuş oluyor.
"En yakın erkeğedir" (en yakın erkek adamadır, hadisin mota mot karşılığıdır) adam ancak erkek olur, buna sahih cevab şudur: Bazan adam lafzı kullanılır ve bununla şahıs murad edilir, şu söz gibi: "Kim malını iflas etmiş bir adamın yanında bulursa" malı erkek veya kadının yanında bulmasının bir farkı yoktur, erkekle kayıtlandırılması bu ihtimali

uzaklaştırıyor, bunu kadın dışında erkeğe has kılıyor kastolunan budur, oğulda böyledir, bazen bu lafiz kullanılır ve bundan daha genil murad edilir, yol oğlu (yolcu) gibi, zekat nisablarında ibnul lebun erkekle kayıtlanılmıştır, bu hadis üzerine Süheyli'nin kelamı var onda zorlanma şiddetli sapma var, idrak ettiğimiz kimselerden bir topluluk ona reddetmiştir1 Allah en iyiyi bilir.

(1)Süheyli'nin kelamını Hafiz ibni Hacer Fethul Bari'de irad etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. Hadisin Kur'an'a Arzedilmesi:

Bu uygulamaya şu hadisi istidlal ederler:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîsin Zabt Ve Tesbitinde Hizmeti Geçen Bazı Sahabeler

1- Ebu Hüreyre:

Hadîs rivâyeti deyince ilk akla gelen Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh)'dir. Zira 5375 hadîsle en çok hadîs rivâyet eden Sahâbidir. Onun hayatı sâdece rivâyetlerinin çokluğu değil, hadîs öğrenmedeki aşkı, metodu, gayreti ve kabiliyeti, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve diğer sahâbelerle (radıyallahu anhüma ecmain) olan münasebetleri yönüyle de bizler için ibretlerle doludur. Ayrıca, başta müfrit şiîler, müsteşrikler ve bazı münâfik tabiatlılar olmak üzere bir kısım ölçüsüzler Ebu Hüreyre Hazretlerine dil uzattıkları için onun hayatı hakkında genişçe bilgi vermeye çalışacağız.
Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh) Yemen'in Devs Kabilesi'ndendir. Hicretin yedinci yılında, Hayber seferi sırasında hicretle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dâhil olmuştur. Bâzı kayıtlara göre, müslüman oluş târihi bir kaç yıl öncelere iner ve Tufeyl İbnu Amr ed-Devsî'nin dâvetiyle İslâm'a girmiştir. Medîne'ye gelince Mescid'in Suffe kısmına yerleşerek Ashâb-ı Suffe'ye dâhil olmuştur.
Asıl adı hususunda çokça ihtilaf edilmiştir. Nevevî'nin el-Esma ve'l-lügât'de kaydettiğine göre, otuz kadar farklı görüşten en doğrusu, onun adının, müslümanlıktan sonra, Abdurrahmân İbnu Sahr olduğudur. "Ebu Hüreyre" künyesi, bir rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilmiştir. Kedileri çok seven Abdurrahman, elbisesinin kolu içerisinde bir kedi taşımaktadır. Onu bu halde gören Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Arap örfünde câri olduğu şekilde "Kedicik babası" mânasına gelmek üzere Ebu Hüreyre diye künyelemiştir. "Hüreyre" Hirr kelimesinin ism-i tasgiridir. Hirr kedi demektir, hüreyre ism-i tasgir olunca kedicik mânasına gelir. Asıl ismi unutularak künye veya lakab veya nisbetiyle şöhret kazananlara her devirde, her yerde rastlanır. Nitekim Ebu Bekir es-Sıddîk Hazretleri de bunlardan biridir.
Ebu Hüreyre'nin asıl adının bilinmemesine Kureyşli olmaması da te'sir eder. Kureyş kabilelerinden birine mensûb olsaydı, her şeye rağmen göbek ismi hatırlanabilirdi. Devs, Mekke ve Medîne'den çok uzaklardadır, İslâm'a girdiği andan itibâren de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâbı onu hep Ebu Hüreyre diye çağırmışlardır.
Ebu Hüreyre'nin müslümanlara dahil oluşu Hayber Gazvesi'nin sona erdiği âna rastlar, yâni gazveye fiilen katılmamıştır. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ganimetten ona da bir pay ayrılmasını emretmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dehâleti geç olmuştur ama tam olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayatta olduğu müddetçe bütün ihlasıyla O'nu takip etmiş, bir an için olsun ayrılmak istememiştir. O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hadîs almak, sünnet öğrenmek, İslâm'a hizmet etmek aşkıyla tâkip ediyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da onun bu niyetini biliyor, niyetine muvafik muamelede bulunuyordu. Neticede, üç yıllık berâberliğe rağmen İslâm'da, değme eski sahâbenin ulaşamadığı yüce bir makama ulaşacaktır.
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh), kendi ifâdesiyle "Karın tokluğuna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hizmet ediyordu" ama, karnını doyuracak kadar bir yiyecek bulamıyarak açlıktan bayılıp düşecek hale geldiği de oluyordu. Buhâri'de gelen bu durumla ilgili bir rivâyeti "Suffe Mektebi" üzerine sunacağımız bir açıklamada kaydedeceğiz. Belirtmek istediğimiz husus şu ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la berâber olma arzusunun gâyesi "karın doyurmak" değil, ilim ve hadîs almaktı. Nitekim İbnu Kesîr el-Bidaye ve'n-Nihâye'de Ebu Hüreyre'nin şu rivâyetini kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün kendisine sorar: *"Arkadaşlarının istediği şu ganimetlerden sen istemiyor musun?"* Ebu Hüreyre şöyle cevâp verdiğini belirtir: "Ben senden, Allah'ın sana öğrettiğinden bana da öğretmeni talebediyorum". Nitekim hâfizası ile ilgili şikâyeti de onun ilim aşkını dile getirir: "Ey Allah'ın Resûlü, senden çok şey işitiyorum fakat unutuyorum" diye müracaatta bulundum. Bana: *"Rıdânı yay!"* dedi. Ben de yaydım. Dua buyurdu, sonra rıdamı toplayıp kucağıma kapadım. Bundan sonra işittiğim hiçbir şeyi unutmadım".
Şu rivâyet, ondaki ilim aşkını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yakinen bildiğini gösterir: Kendisinin anlattığına göre bir defasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Kıyamet günü senin şefaatine kimler nail olacaktır?" diye sorar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir: *"Ey Ebu Hüreyre, başkalarına nazaran, hadîse karşı daha fazla hırs taşıdığını bildiğim için, bu mevzuda buna ilk sual soracak kimsenin sen olacağını tahmin ediyordum. Kıyamet günü benim şefâatime nail olacak, kimse, hulûs-i kalb ile lâilâhe illallah diyen kimse olacaktır."*
Şu rivâyet de Ebu Hüreyre'nin ilim ve âhiret düşüncesine kendisini samimiyetle verdiğini gösterir: Bir gün Ebu Hüreyre'nin kızı babasına gelerek:
"Babacığım, kız arkadaşlarım beni ayıplıyorlar ve: "Baban seni niye altın takılarla tezyîn etmiyor?" diyorlar" der. O şu cevabı verir: "Kızım, onlara şunu söyle: "Babam cehennem eleminden korkuyor!"
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh), Yemen gibi ilim ve hikmette üstünlüğü bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından te'yid edilmiş bulunan bir beldedendi. Müslüman olduğu zaman okuma yazma bilmekten başka edebî zevk sâhibi olduğu da kabul edilmekte, bâzı rivâyetlerin karînesine dayanılarak "Farsça" bildiği ve hattâ "Habeşçe" de öğrendiği ifâde edilmektedir. Tevrat'ı da çok iyi bildiği belirtilir. Kur'ân'la birlikte hadîsleri de yazmasında, onun sâhip olduğu bu kültürel seviyenin rolü bulunduğu söylenebilir.
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hafizasının gücünü her ne kadar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasının bereketi biliyor idiyse de, hadîsleri öğrenme hususunda zikre şayan gayret de gösteriyordu. Bir rivâyette, "gecesini üçe ayırdığını, bir bölümünde uyuyup dinlendiğini, bir bölümünde namaz kıldığını, bir bölümünde de hadîs müzâkere ettiğini" belirtir.
El-Müstedrek ve diğer bir kısım kaynakların kaydettiği üzere, hafizasının kuvveti ile ün salan Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'yi Emevî halifesi Mervan İbnu'l-Hakem bu yönden imtihan etmek ister. Bir gün huzuruna çağırarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinden sorar. Perde arkasına bir kâtip (Ebu'z-Zu'ayzu'a) oturtur. Katip Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin her söylediğini yazar. Katip der ki: "Mervân sordukça sordu, ben de yazdım. Hadîslerin sayısı oldukça çoktu. Bir sene kadar geçtikten sonra Mervân, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'yi tekrar çağırdı. Aynı hadîsleri sormaya başladı. Ben yine perde arkasında cevaplarını önceki yazdıklarımla karşılaştırarak tâkip ediyordum. Ebu Hüreyre ne bir kelime fazla ne de bir kelime eksik söylemişti." Bu hâdise, hadîslerin yazdırılıp, kontrol edilmesi gibi mühim hususları aydınlatması yönüyle ayrı bir önem taşır.
Ebu Hüreyre'nin hadîslerinin yazıldığını ifâde eden yegâne rivâyet bu değildir. Başka rivâyetler, onun hadîslerinin tamamının, Ömer İbnu Abdilaziz'in yanında bulunan müstakil bir mecmuada mevcut olduğunu gösterir. İbnu Sa'd'ın rivâyeti şöyle: "Ömer İbnu Abdilâziz, Kesîr İbnu Mürre'ye mektup yollayarak, kendisine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından (radıyallahu anhüm) işittiği hadîsleri yazmasını talebetti. Mektupta "Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin hadîslerini hâriç tut, yazma, zira onlar yanımızda mevcut" diyordu. Kesîr İbnu Mürre, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashabından (radıyallahu anhüm ecmaîn) pek çoğunu görmüş birisiydi. Gördükleri arasında yetmiş kadar da Bedir savaşına katılanlardan vardı."
Hemen hatırlatalım ki, daha sonraki devirlerde de Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin rivâyetleri müstakil bir ünite olma durumunu koruyacaktır. Nitekim Taberâni, el-Mucemu'l-Kebîr'inde alfabetik sıraya göre sahâbeleri tasnîf ederek hadîslerini kaydederken Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'yi hâriç tutar. Çünkü onun rivâyetlerini müstakil bir te'lîfde cemetmiştir.
Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh)'nin rivâyetlerini talebelerinden Beşîr İbnu Nehîk de müstakillen cemetmişir. Bir rivâyette şöyle der: "Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den her işittiğimi yazardım. Ayrılacağım zaman, yazdıklarımı kendisine okuyarak: "Bunlar benim sizden işittiklerimdir" (tasdik eder misiniz?) dedim. O da: "Evet, benim rivâyetlerimdir!" buyurdu."
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin Sahife-i Sahîha'sından bahsederken el-Hasan İbnu Ömer İbni Ümeyye ed-Damrî'den kaydettiğimiz rivâyet de burada bir kere daha hatırlatılmaya değer. Zira, Ebu Hüreyre'nin yaşlanarak hâfiza zindeliğini kaybettiği bir döneme rastladığı anlaşılan vak'aya göre, kendisinin rivâyet etmemiş bulunduğu söylenen bir hadîsten sorulunca, bunu hatırlayamamış, ancak el-Hasan ed-Damrî'yi evine götürüp "pekçok kitab'ın bulunduğu odasına oturtarak, söz konusu hadîsi bulunca: "Ben demedim mi, bir hadîsi rivâyet etmişsem, mutlaka yazdıklarım arasında vardır" demiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/62-66.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muallim (Öğretmen)e Has Bir Kısım Âdâb

1- Bütün yollarla ilmi yaymaya gayret göstermek ve ilim taleb edene güler yüzle, memnuniyetle, yüce Allah'ın ona ilim ve nur nimetlerini ihsan etmesi, ilmini kendisinden miras olarak alacakları temin etmesi dolayısıyla memnuniyet duymak, insanların açıklanmasına gerek duydukları bir durumda ilmi gizlemekten yahutta doğruyu aranan birisinin kendisine soru sorması halinde ilmi gizlemekten çokça sakınmak. Çünkü Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:
"Her kime bildiği bir husus sorulur da sonra onu gizlerse kıyamet gününde ona ateşten bir gem takılır."[1]
2- İlim öğrenenlerin eziyetlerine, ona karşı kötü muamelelerine karşı sabırlı olmak. Böylelikle sabredenlerin ecrine kavuşur. Onları da sabra ve insanlarla birlikte olmakla beraber eziyetlerine katlanmaya onları alıştırmalıdır. Bunu da onları yönlendirerek, irşad ederek, hikmetli bir şekilde yaptıkları kötülüklere de onların dikkatlerini çekerek yapmalıdır ki, öğrencilerinin kalbindeki heybeti de kaybolmasın. O takdirde onlara ilim öğretmek için harcadığı çabalar boşa gider.
3- Öğrencilerin önünde olması gerektiği şekliyle dini ve ahlâkî bağlılığını ortaya koymalıdır. Çünkü öğretmen, öğrencinin en büyük örneğidir. O öğretmenin din ve ahlâkının yansıdığı aynadır.
4- İlmi öğrencilerine ulaştırmak için en kısa yolu izlemelidir. Buna engel teşkil eden hususları da ortadan kaldırmalıdır. O bakımdan ifadelerinin açık olmasına, maksadı iyice anlatmasına dikkat etmeli, kalblerine sevgi tohumlarını ekmelidir. Böylelikle onlara önderlik yapabilir, sözünü dinletebilir, onları yönlendirmesini kabul ettirebilir.

---

[1] Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Hadisi Elde Ediş (Tahammül)'le İlgili Tercîh Sebepleri

1- Tahammül vakti: Hadîslerin tamamını büluğdan sonra tahammül eden, bâzısını büluğdan önce bazısını büluğdan sonra tahammül edene tercih edilir. Çünkü ihtilaflı hadîs önce öğrendiklerinden olma ihtimali vardır. Büluğdan sonraki öğrenmenin daha kuvvetli olacağı kabul edilir.
Mesela ez-Zühri'den hadis alanlardan Malik b. Enes ile Süfyan b. Uyeyne'nin hadisleri birbirine zıt düşer. İmam Malik'in hadisi tercih edilir; çünkü o, olgunluk çağında ez-Zühri'den hadis öğrendiği halde Süfyan, henüz çocuk yaşta ondan hadis öğrenmiştir.
2- Hadis alış şekli: Birinci sema ile diğerinin arz yoluyla veya birinin arz diğerinin kitabet veya birinin münâvele diğerinin vicâde yoluyla tahammül etmesi, öncekiler tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/162; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Rivâyetin Keyfiyeti İle İlgili Tercih Sebepleri

1- Lafzan rivâyet edilen mânen rivâyete takdîm edilir.
2- Lafzan rivâyeti şüpheli olan mânen rivayeti bilinene.
3- Vürud sebebi beyan edilen, beyan edilmeyene tercih edilir, çünkü bu durum râvinin rivayete olan ihtimamına delâlet eder.
4- Râvinin, tereddüt etmeden benimsediği rivâyet, böyle olmayana,
5- Elfazı ittisâle delâlet eden (ve mesela haddesena, semi'tü gibi bir siga), delalet etmeyene,
6- Merfu ve mevsul olduğunda ittifak edilen, edilmeyene,
7- İsnadında ihtilaf edilmeyen, edilene,
8- Lafzında ızdırab olmayan, olana,
9- İsnadla rivâyet edip marûf veya azîz (nadir bulunan) bir kitaba nisbet edilen rivayet meşhur bir rivâyete tercîh edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/162; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Rivâyetin Keyfiyeti İle İlgili Tercih Sebepleri

1- Lafzan rivâyet edilen mânen rivâyete takdîm edilir.
2- Lafzan rivâyeti şüpheli olan mânen rivayeti bilinene.
3- Vürud sebebi beyan edilen, beyan edilmeyene tercih edilir, çünkü bu durum râvinin rivayete olan ihtimamına delâlet eder.
4- Râvinin, tereddüt etmeden benimsediği rivâyet, böyle olmayana,
5- Elfazı ittisâle delâlet eden (ve mesela haddesena, semi'tü gibi bir siga), delalet etmeyene,
6- Merfu ve mevsul olduğunda ittifak edilen, edilmeyene,
7- İsnadında ihtilaf edilmeyen, edilene,
8- Lafzında ızdırab olmayan, olana,
9- İsnadla rivâyet edip marûf veya azîz (nadir bulunan) bir kitaba nisbet edilen rivayet meşhur bir rivâyete tercîh edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/162; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUKADDİME

"Tevatür" iki şekilde incelenir:

1. Tevatürün sözlük anlamı.

"Mahsûl"da denir ki: "Tevatür kelimesi, sözlükte; 'bir kimsenin, (diğer) bir kimsenin izi sıra gelmesi' anlamına gelir."

Karâfî (ö. 684/1284)'de **"Tenkîh"**te bunun bir benzerini söylemiştir.

Yüce Allah'ın, **"Sonra peygamberlerimizi art arda gönderdik"** (Mü'minûn: 23/44) yani 'bir peygamberden sonra diğer bir peygamberi (insanlara) peş peşe gönderdik' şeklindeki sözünde tevatürün (diğer) sözlük anlamı ifade edilmektedir.

İbn Beriy'in şöyle söylediği nakledilmiştir: "(Tevatür,) bir şeyin bir şeyden sonra, bazısının bazısının izi sıra belli bir aralıkla peş peşe yada art arda (=belli bir aralık olmaksızın) gelmesi."

Tevatürün sözlük anlamı ile ilgili bu iki görüş, (Asım'ın) **"Kâmûs"** adlı eserinde geçmektedir. (Asım) burada der ki: "Tevatür kelimesi, (sözlükte;) 'peş peşe' yada 'belli aralıklarla' anlamına gelmektedir."

(Cevherî'de) **"Sıhâh"**ta, (tevatürün sözlük anlamını,) Asım'ın sözünde geçen ikinci tanımla sınırlandırıp der ki:

"Muvâtere, peşpeşe anlamına gelir. Muvâtere, şeyler arasında değil de, belli bir aralıkla olan şeyler arasında olur. Fakat bu belli aralık ise, sürdürme ve devamlılık şeklindedir."

"Şerhu'l-Kâmûs"ta Lihyânî'den naklen denir ki: "Mütevatir, belli bir aralıkla olan bir şeyden sonra, diğerinin belli bir aralıkla gelmesidir. Kesintisiz şekildeki peş peşelik ise faklıdır. Bu, mütevatir gibi değildir. Mütevatir ancak kesintisiz sürdürme ve peş peşeliktir.

İbnü'l-A'râbî ise: 'Bir işi yapma hususunda gevşek davranıldığı zaman, bir şeyden sonra bir şeyi yapma mahiyetinde **??? – ????** "tera" – "yetri" denilir.'

Asmaî de dedi ki: 'Haber, art arda ve peşpeşe gelir.' (Müellifin sözü burada bitmektedir.

Bilinmelidir ki, bizim belirttiğimiz birinci görüş, Mecd'in belirttiği ikinci görüşten daha doğrudur. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Tevatürün terim anlamına gelince ise;

İbnu's-Salâh (ö. 643/1245) **"Ulûmu'l-Hadis"** adlı eserinde tevatürün terim anlamı hususunda şöyle der:

"Mütevatir, doğrulukları kesin olarak bilinen kimselerin nakletmiş oldukları haberlerden bir ifadedir.

Bu şartın mütevatir haberin sened zincirinde, başından sonuna kadar ravilerde devamlı bir şekilde bulunması gerekir.

Rivayet edilen hadisler arasında mütevatire uygun bir örnek göstermesi istenen kimse, bu istek karşısında aciz kalır."

Nevevî (ö. 676/1277) **"Takrîb"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: "Mütevatir haber, doğruluklarıyla bilinen kimselerin sened zincirinin ilk tabakasından son tabakasına varıncaya kadar kendileri gibi (doğruluklarıyla meşhur olan) kimselerden naklettikleri haberlerdir.

Mütevatir hadis, rivayet etme hususunda yok denecek kadar azdır."

Cürcânî (ö. 816/1413) **"Muhtasar"**da konu ile ilgili olarak şöyle der: "Mütevatir haber, yalan üzere birleşmeleri adeten mümkün olmayan ravilerin (sayı bakımından) çok olma hususunda belli bir dereceye ulaşmasıdır. Bu husus, ilk tabakanın son tabaka gibi ve orta tabakanın ise ilk ve son tabaka gibi (sayı bakımından ravilerin çok olması hali) olduğunda gerçekleşir. Kur'an ve beş vakit namaz gibi."

Tâc es-Sübkî (ö. 771/1370)'nin **"Cem'u'l-Cevâmi"**de konu ile ilgili ifadesi ise şu şekildedir: "Mütevatir, (yalan üzere birleşmeleri) **mümkün olmayan** bir **topluluğun** vermiş olduğu **özel bir haber**dir."

"Cem'u'l-Cevâmi"'nin şarihi Mahallî ile daha bir çok kimse, (mütevatir haberin tanımına;) **"hislerle algılanabilecek cinsten yalan üzere birleş-meleri adeten"** ifadesini eklemişlerdir.

Sübkî'nin sözünde geçen **"haber"** ifadesi, inşâ'ya uygun olan bir sözdür. Buna göre haber, kendi özünde vakıaya uygun olan doğruyu ve yine kendi özünde uygun olmayan yalanı barındırma olasılığını taşımasıdır.

İnşâ' ise; hem doğru ve hem de yalanı barındırma olasılığının olmaması halidir.

Sübkî'nin sözünde geçen **"topluluk"** ifadesiyle, bir veya iki kişinin verdiği haber ihtimal dışı bırakılmaktadır. Çünkü bir veya iki kişinin verdiği haber, mütevatiri oluşturmadığı gibi mütevatir diye de isimlendirilemez.

Sübkî'nin sözünde geçen **"mümkün olmayan"** ifadesiyle, (herhangi bir haber üzerinde) birleşmeleri veya uyuşmaları mümkün olan fasık yada kafir gibi bir topluluğun verdiği haber ihtimal dışı bırakılmaktadır. Adeten bu tür kimselerin bir haber birleşmeleri yada görüş birliğine varmaları mümkün olsa, bu haber, mütevatir haber diye isimlendirilemez. Eğer bu fasık yada kafir topluluğun yalan üzere birleşmeleri imkanı ortadan kalkarsa, (o zaman bu kimselerin verdiği haberler) mütevatir haber diye isimlendirilebilinir.

Bu, Usulcülerin tanımına göredir. Çünkü mütevatir haber hususundaki Usulcülerin görüşü, bütün insanlar içindir.

Hadisçilere gelince; onlara göre, mütevatirin ravilerin de Müslüman olma şartının aranması gerekmektedir. Çünkü onların bu konudaki görüşü, mütevatir hadis hakkındadır.

Kafir yada fasık kimselerin rivayet ettikleri nebevi mütevatir bir hadis bulunmamaktadır. Yalnız hadisçiler, kafir yada fasık kimseler hakkında bir görüş belirtebilirler. Bunu, bazı kimseler söylemiştir.

"Adeten" sözüyle; adeti göz önünde bulundurmanın haricinde akli uygunluk ihtimal dışı bırakılmaktadır. Çünkü bu husus, mümkün değildir ve ileri sürülemez de. Topluluk, belli bir sayıya ulaşsa bile.

"Yalan üzere birleşmemeleri" sözüyle; kasıt, yanlışlık ve unutkanlık kastedilmektedir.

"Hislerle algılanabilecek cinsten" sözüyle de; kulak yada göz gibi görünen beş duyu organlarından biriyle anlaşılan bir iş kastedilmektedir.

Bu sözle; akılla anlaşılan (=ma'kul) bir iş, ihtimal dışı bırakılmaktadır. Çünkü akılla anlaşılan bir iş hususunda yanlışlığa düşmek mümkündür. Yanlışlık; filozofların, alemin başlangıcı yada ölümden sonraki cismani dirilişin olmaması ile ilgili verdikleri haber gibi olabilir de. İşte bu (tür haberler,) mütevatir diye

isimlendirilemez. Çokluk bakımından belli sayılara ulaşmış olsalar bile, yine de mütevatir diye isimlendirilemezler. Hatta bu husus; alemin yaratılışı yada yaratıcının varlığı ile ilgili bir şehir halkının diğer şehir halklarından vermiş oldukları haberler gibi doğruluğu kesinlikle bilinmiş olsa bile, yine de mütevatir diye isimlendirilemez.

Bundan mütevatirin bilgi ifade etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

İbnu's-Salâh ile bir çoğundan geldiğine göre; Buhârî ile Müslim'in üzerinde ittifak ettiği yada bunlardan birisinin, muttasıl senedlerle hadis rivayet ettikleri bilinmektedir. Manevi mütevatir gibi. Mütevatir ifadesi, tesmiye değil de bilgi ifade etmede kullanılır. Çünkü bu tür mütevatir, terim olarak mütevatir diye isimlendirilemez. Zira mütevatirin bilgi ifade etmesi, kendisiyle ilgili değildir. Aksine harici karinelerle ilgilidir. Cariyenin efendisiyle yaptığı sözleşmeyi canı gönülden kabul etmesi gibi.

Buna göre Tâc es-Sübkî'nin konu ile ilgili görüşü, daha önce mütevatirle ilgili geçen tanımın bir sonucudur.Böylece mütevatirin bilgi ifade etmesi, şartların oluşmasına işarettir.

Mütevatirin bilgi ifade etmesinin anlamı; ya kendisiyle ilgili, ya sadece gerekli karinelerle yada ayırt edici karinelerle ilgilidir.

Bu belirtilenlerden birisi, tek başına yeterli değildir. Çünkü ahad haber, karinelerin katılımıyla oluşmuş bir vasıta sebebiyle de bilgi ifade etmektedir.

İşte bu, ancak ifade edilen bilginin nazari olduğuna dair görüşe uymaktadır. Çünkü bu, mütevatirin bilgi ifade etmesinde şart koşulmuştur.

Bu, mütevatirin ifade ettiği bilginin zaruri olduğu görüşünü tercih eden kimsenin görüşüne uymamaktadır. Çünkü bu, şart koşulmamıştır. Aksine bununla ilgili şart,

İbn Emîr el-Hâcc (ö. 879/1475)**"Şerhu't-Tahrîr"**de konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Mütevatir haber için temel kural, bilgi ifade etmesidir. Haber sadece bilgi ifade ederse, o haberin, mütevatir olduğunu ve bütün şartlara sahip olduğunu anlarız. Eğer o haber, bilgi ifade etmezse, o zaman mütevatir için gerekli şartlardan birinden yoksun olması sebebiyle o haberin mütevatir olmadığı ortaya çıkar"

Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Kâsım el-İbâdî'nin, Mahallî'nin kitabına yazdığı haşiyeye bakabilirsiniz.

Şihâb İbn Hacer el-Mekkî (ö. 973/1565)**"Fetâvâ"**da da der ki: "Bilindiği üzere, mütevatir haber için ihtimal ve zan yeterli değildir. Çünkü şüphe etme ve zannetme, kesinliğe götürmez."

Mütevatir haberin zaruri bilgi ifade ettiğini söyleyenler doğruyu söylemiştir. Bu, cumhurun görüşüdür. Cumhura göre, mütevatir haber, hem geçmiş zamanlarla ve hem de şimdiki zamanlarla ilgilidir.

Semeniye[1] ile Brahmanlar gibi, akılcılardan bir grup; mütevatirin (kesin) zaruri bilgi ifade ettiğini kabul etmemişlerdir. Onlara göre; mütevatir haber, ancak zan ifade etmektedir. Bunlardan bazısı da, mütevatirin geçmiş zamanlarda olmasını kabul etmemiştir. Mütevatir haberin, şimdiki zamanlarda olması gerektiğini kabul etmektedirler. Onların bu inkarı, kibirlenmeleri dolayısıyladır. Çünkü biz; Mekke, Medine ve Bağdat gibi uzak şehirlerle ilgili ve Hz. Musa ile Hz. İsa'nın kavmi gibi yok olmuş ümmetlerle ilgili bilgiyi bilmekteyiz. Bu tür bilgi ancak haber vermekle bilinir.

Sa'd et-Taftazânî (ö. 792/1389) **"Şerhu'n-Nesefî"**de konu ile ilgili olarak aynen şöyle der: "Denilse ki: Tek tek kişilerin ayrı ayrı verdikleri haber, zandan başka bir mana ifade etmez. Bir zannın diğer zanna eklenmesinden de yakîn ve kesin bilgi elde edilmez. Ayrıca teke tek kişilerin, münferiden verdikleri haberlerin yalan olmasının imkan dahilinde oluşu, bunlardan meydana gelen topluluğun verdiği haberin yalan oluşunun da imkan dahilinde olmasını gerektirir. Çünkü topluluğun kendisi, tek tek kişilerden meydana gelir.

Diyoruz ki: Bazen fertlerde bulunmayan (vasıf ve kuvvet gibi bir) şey, bunların toplamında mevcut olur. Kıllardan örülen ipte mevcut olan kuvvet buna örnektir."

Mütevatir haberin ifade ettiği bilgi, esah olan görüşe göre zaruridir. Bu, hadisçiler ile usulcülerin cumhurunun görüşüdür. Mütevatir haberin zaruri bilgi vermesi, bazen kişi için bir bakış oluşturmayabilir. Çocuklar gibi.

Mütevatir haberin zaruri bilgi ifade etmesinin manası; kişinin, mütevatirde aranan şartları bir araya getirmede zorlanmasıdır. Çünkü Mu'tezile'den Kâ'bî ile Ebu'l-Hasen el-Basrî ve Ehl-i Sünnetten ise İmamu'l-Harameyn ile Gazzâlî'nin aksine nazari bilgiyi değil de, zaruri bilgiyi reddetmek mümkün değildir.

Denilse ki: Zaruri bilgilerde çelişki ve ihtilaf meydana gelmemektedir. Örneğin, biz; birin, ikinin yarısı olduğu olduğuna dair bilgiyi, İskender'in varlığına dair bilgiden daha kuvvetli bulmaktayız. Daha önce de geçtiği üzere, bazı gruplar, mütevatirin zaruri bilgi ifade ettiğini kabul etmemişlerdir.

Cevaben deriz ki: Bu, mümkün değildir. Çünkü zaruri bilgi çeşitleri; uyum, tatbikat ve uyarma hususunda farklı vasıtalarla çelişebilir.

İmamu'l-Harameyn ile İmam Gazzâlî, Ka'bî'ye dayanarak mütevatir haberin nazarî bilgi ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Dört imam, bir hadisi rivayet etmede görüş birliğine varsa, bu, bilgi ifade eder. Fakat dört halife, bir hadisi rivayet etmede görüş birliğine varsa, onların verdiği bu haber, zaruri bilgi ifade etmez. Aslında bu da doğru değil. Doğru olan görüş, bunun, bazen yeterli gelmesidir

(İlim adamları, mütevatirin sabit olacağı sayı hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir:)

1. Denildi ki: Bu sayı, 5'tir. Bu görüş, Liân'a kıyas edilerek ileri sürülmüştür.

2. Denildi ki: Bu sayı, 7'dir.

3. Denildi ki: Bu sayı, 10'dur. Bu, yüce Allah'ın "Hepsi tam on gündür" (Bakara: 2/196) sözüne dayanılarak ileri sürülmüştür. Çünkü 10 sayısı, cem'u kesretin başıdır. Bu görüşü, Istahrî (ö. 328/858) söylemiştir.

Suyûtî (ö. 911/1505)'de **"Şerhu't-Takrîb"**de der ki: "Bu, tercih edilen görüştür." Çünkü Suyûtî, mütevatirlerle ilgili kitabını bu görüşe göre düzenlemiştir. Suyûtî, mütevatir hadis ile ilgili kitabında 10'dan fazla sahabenin rivayet ettiği hadisleri toplamıştır.

Allame seyyid Muhammed Resul el-Berzencî el-Hüseynî **"İğâratu'l-musbaha ala mânii'l-işâret bi'l-musabbiha"**da şöyle der:

"Hafız Suyûtî**"el-Ezhâru'l-mütenâsire fi'l-ahbâri'l-mütevâtire"**de geçen her hadisi 10 sahabeden rivayet ettiğini söylemiştir. Bu, biz hadis ehli topluluğuna göre mütevatirdir."

4. Denildi ki: Bu sayı, 12'dir. Çünkü İsrail oğulları temsilcilerinin sayısı 12 idi.

5. Denildi ki: Bu sayı, 20'dir. Buna, yüce Allah'ın **"Sizden sabırlı yirmi kişi, onlardan iki yüz kişiye üstün gelir"** (Enfâl: 8/65) buyruğu delil getirilmiştir.

6. Denildi ki: Bu sayı, 40'dır. Buna, Resulullah (s.a.v)'in **"Seriyyelerin en hayırlısı, 40 kişidir"** sözü delil getirilmiştir.

7. Denildi ki: Bu sayı, 50'dir. Bu, Kasame'ye kıyas olarak ileri sürülmüştür.

8. Denildi ki: Bu sayı, 70'dir. Bunu, Hz. Musa (a.s)'ın mikat için (İsrail oğullarından) 70 kişiyi seçmesine[2] dayandırmışlardır. Bunlar, mikat yerinde Allah'ın sözünü işitecekler ve bu işittiklerini geride bıraktıklarına haber vereceklerdi.

9. Denildi ki: Bu sayı, 310 küsurdur. Çünkü Talut'un beraberinde bulunanlar ile Bedir savaşına katılan sahabelerin sayısı bu kadar idi.

10. Denildi ki: Bu sayı, 1400 yada 1500'dir. Çünkü Rıdvan bey'atına katılan sahabelerin sayısı bu kadar idi.

Bazı alimler de derki: "(Tevatürün sabit olabileceği sayı hususundaki) bu görüşlerin hepsi, batıldır. Bu görüşlere dayanmaya gerek yoktur. Bu kimselerin (ileri sürdükleri) şüpheleri, gerçekçi değildir. Bu görüşü açıklamaya gerek yoktur."

(Leknevî) **"Zafru'l-Emânî fi şerhi muhtasari'l-Cürcânî"**de der ki: "(Tevatürün sabit olabileceği sayı ile ilgili) bu görüşlerin hepsi, çürüktür. Hadisçilerden bir topluluk, ileri sürülen bu görüşleri araştırmış ve tevatür için (belli bir) sayının şart koşulamayacağını belirtmişlerdir. Yalnız bu konuda en önemli nokta, mütevatir haberin zaruri bilgi ifade etmesidir. Haberi çok büyük bir topluluk rivayet etse bile, haber, bilgi ifade etmediği takdirde bu haber, mütevatir olamaz. Bu haberi, (ravileri sika olmak şartıyla) az bir topluluk rivayet etse, bu haberle zaruri bilgi meydana gelir. Böylece bu haber, mütevatir olur."

Doğru olan şudur: Bilgi, haberi duyan çok sayıdaki kişinin oluşmasından meydana gelmişse, bu haberi duyan her bir fert için bilginin meydana gelmesi gerekir. Fakat bilginin meydana gelmesinde haberi gerekli kılacak karinelerle tevatürün ispatına gerek duyulmaz. Çünkü Zeyd için meydana gelen bilgi, Amr

için veya bir topluluk için meydana gelen bilgi; bir başka bir topluluk için meydana gelmeyebilir. Zira karineler, bazen bazı kişiler geçerli olabilir. Fakat başkaları için bu karineler, geçerli olmayabilir.

Denildi ki: Bilginin mutlak manada herkes için meydana gelmesi gerekir.

Denildi ki: Bilginin mutlak manada herkes için meydana gelmesi gerekmeyebilir.

Bu iki görüş, hususunda tartışılabilinir.

Bazılarına göre tevatür, bazı rivayet yollarından ulaştığı halde, diğerlerine göre bu bilgi ifade etmeyebilir. Bazen de birine göre tevatür olan bir haber, diğerine göre tevatür olmayabilir.

Bazılarına göre haber, sahih yollardan ulaştığı halde, diğerlerine bu haber, sahih yoldan yada yollardan veya haber hiç ulaşmadığı için sahih olmayabilir. Belki de haber, bu topluluğa zayıf yada yalancı olan başka yollardan ulaşmış olabilir.

1. İbnu's-Salâh, Nevevî ve bu ikisine tabi olanların, bu geçen açıklama doğrultusunda anlattıklarına göre; mütevatire örnek, tevatürün varlığını çoğaltmaktadır.

2. İbn Hibbân ve Hâris'in iddiasına göre ise; bu, tamamıyla mümkün değildir. Çünkü tevatür için bir örnek bulunmaktadır.

İbnu's-Salâh der ki: "Mütevatir hadise yalnızca **"Kim benim üzerime ….. yalan söz söylerse"** hadisi örnek gösterilebilinir. Çünkü bu hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den; içlerinde Aşere-i mübeşşere'nin de bulunduğu 60'dan fazla kişi rivayet etmiştir. Dünyada Aşere-i mübeşşere'nin, bu hadis dışında başka bir hadis üzerinde ittifak ettiği bir hadis daha bulunmamaktadır."

Hafız Ebu'l-Fadl el-Irâkî (ö. 805/1402), İbnu's-Salâh'ın bu iddiasını;**"mestler üzerine mesh etme"** hadisiyle tenkit etmiştir. Çünkü bu hadisi, içlerinde Aşere-i mübeşşere'nin de bulunduğu 60'dan fazla sahabe rivayet etmiştir. Ayrıca namaz kılarken **"elleri kaldırma"** hadisini de (bu iddiayı çürütmek için) getirmiştir. Bu hadisi de, içlerinde Aşere-i mübeşşere'nin de bulunduğu 50'den fazla sahabe rivayet etmiştir.

Sehâvî (ö. 902/1496)'de **"Fethu'l-Muğîs"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: " **"Cinsel organa dokunmaktan dolayı abdest almanın gerekmesi"** de böyledir. Bu hadisi rivayet eden ravilerin sayısının60'ı geçtiği söylenmiştir. Yine **"ateşte pişen şeyleri yemeden ötürü abdest almanın gerekmesi"** yada **"gerekmemesi"** de bu şekildedir."

İbnu's-Salâh'ın bu eleştirisine cevap, **"Kim benim üzerime ….. yalan söz söylerse"** hadisi ile ilgili yerde verilecektir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)**"Tavdîhu'n-Nuhbe"**de der ki: " İbnu's-Salâh'ın, mütevatir hadisin az olmasıyla ilgili iddiası, kabul edilemez. Yine bir çok alimin, mütevatir hadisin hiç bulunmadığına dair iddiaları da kabul edilemez. Çünkü onların bu görüşü; hadisin geliş yollarının çokluğunu, ravilerin durumlarını ve yalan üzere birleşmelerine yada onlardan ittifakın meydana gelmesine adeten uyarak mümkün olmasını engelleyici vasıflara vakıf olmamalarından ileri gelmektedir. Zaten hadis ilmini ve hadisi ilminin rivayet yollarını bilen kimseler için bu asla şüphe kabul etmeyen doğru bir görüştür.

Mütevatir hadisin varlığı hususunda yapılan en güzel tespit; mütevatir hadisin var olduğu ve hem de çok olduğu görüşüdür. Doğuda ve batıda mütevatir hadisle ilgili ilim adamlarının ellerinde dolaşan meşhur kitapların, müelliflerine nispet edilmelerinin doğru olduğu kesindir. Bu hadisler, hadis rivayet etmek için bir araya getirildiğinde ve bu hadislerin geliş yollarının çok olması halinde, yalan üzere birleşmeleri ile ilgili topluluk şartından diğer şartlara varıncaya kadar bir tahayyül var. Meşhur kitaplarda buna benzer daha bir çok şart bulunmaktadır."

Bu görüşü, bir topluluk ileri sürmüştür. Bunlardan birisi de, Suyûtî'dir. Suyûtî (ö. 911/1505) **"İtmâmu'd-Dirâye bi şerhi'n-Nikâye"**de bu görüşü şöyle aktarmaktadır:

"Derim ki: Şeyhülislam (İbn Hacer'in) doğru söyledi. Onun bu konuda söylediği, hadis ilmiyle uğraşanları ve hadisin geliş yollarını araştıran kimseleri şüpheye düşürmeyecek doğru bir sözdür. İlk devir ve son devir alimlerinden bir grup, bir çok hadisin mütevatir olduğunu belirtmişlerdir. Bu hadislerden bazıları şunlardır: "Bu Kur'an, yedi harf üzerine indirilmiştir" hadisi, Havz hadisi, Ayın ikiye yarılması hadisi, Ahir zamanda ortaya çıkacak olan kaoslar ve fitnler hadisi gibi.

Dua esnasında elleri kaldırma hususunda bir cüz topladım. Bu hadis, bana, 100'e kadar ulaşan yollardan gelmiştir. (Bu tür hadisleri,) Allah'ın bana kolaylaştırdığı kadarıyla mütevatir hadislerle ilgili kitabımda toplamaya gayret gösterdim."

(Suyûtî) **"Şerhu't-Takrîb"**de (müellif) İbn Hacer'in konu ile ilgili sözünü getirip akabinde şöyle der:

"Derim ki: Mütevatir hadislerin varlığı hususunda benzeri görülmemiş bir kitap yazdım. Bablara göre düzenlenmiş bu kitabı,**"el-Ezhâru'l-mütenâsira fi'l-ahbâri'l-mütevâtira"** diye isimlendirdim. Bu kitaptaki her hadisi, senedleriyle birlikte tahric edenleri ve geliş yollarını getirdim. Daha sonra da bu kitabı, önemli bir cüzde özetledim. Bu kitabı da, **"Katfu'l-Ezhâr"** diye isimlendirdim. Bu hadisleri tahric eden imamların rivayet ettiği hadisin her geliş yolunu kısa tuttum. Bu kitapta bir çok hadis getirdim. Bunlardan bazısı şunlardır: **"Havz"** hadisi 50'den fazla sahabeden, **"Mestlere mesh etme"** hadisi 70 sahabeden, namaz kılarken **"Elleri kaldırma"** hadisi 50 kişiden, **"Sözümü işiten kimsenin yüzünü Allah (kıyamet günü) ağartsın"** hadisi 30 kadar kişiden, **"Kur'an'ın yedi harf üzerine indirilmiştir"** hadisi 27 kişiden, **"Kim Allah için bir mescit yaptırırsa Allah'da o kimse için cennette bir ev hazırlar"** hadisi 20 kişiden, yine **"Her sarhoş edici (içecek), haramdır" hadisi 20 kişiden, "İslam garip olarak başladı"** hadisi, **"Münker ve nekir (adlı meleklerin ölüyü) sorguya çekmesi"** hadisi, **"Kişi (cenette) sevdiğiyle birlikte olur"** hadisi, **"Sizden birisi cennet halkının ameliyle amel eder"** hadisi, **"Karanlıkta mescide giden kimselere, kıyamet günü tam bir nura kavuşacaklarını müjdele!"** hadisi gelmiştir.

Çok sayıdaki bu hadislerin hepsi, mütevatirdir. Bu tür hadisleri, adı geçen kitabımızda belirttik. Hamd, Allah içindir."

Daha sonra Usulcülerin, mütevatiri, lafzi ve manevi olmak üzere iki kısma ayırdıklarını belirtip devamla der ki:

"Derim ki: Bu ayırımdan birisi, lafzi mütevatirdir. Az önce geçen örnekler gibi. Diğeride, manevi mütevatirdir. Dua ederken elleri kaldırma ile ilgili hadis gibi. Dua ederken ellerin kaldırılması ile ilgili hadisi Hz. Peygamber (s.a.v)'den 100 kadar kişi rivayet etmiştir. Bu hadisleri bir cüzde topladım. Fakat bu hadisler, çeşitli konuların içerisinde geçmektedir. Bununla ilgili her konu, art arda gelmemiştir. Bu hususdaki ortak nokta, dua ederken elleri kaldırmak olup bununla ilgili hadislerin bir araya gelmesiyle tevatür oluşmaktadır."

(İbn Hacer) **"Fethu'l-Bârî"**de der ki: "Mütevatir hadisle ilgili örnekler, çoktur. Bunlardan bazıları şunlardır:

"Kim Allah için bir mescit yaptırırsa Allah'da o kimse için cennette bir ev hazırlar" hadisi, (namaz kılarken) **"Elleri kaldırma"** hadisi, **Şefaat** hadisi, **"Havz"** hadisi, **"Ahirette Allah'ın görülmesi"** hadisi, **"Devlet başkanlarının (=İmamların) Kureyş'ten olması"** hadisi ve buna benzer daha bir çok mütevatir hadis gibi."

Sehâvî (ö. 902/1496) **"Fethu'l-Muğîs"**de şöyle der: "Hocamız hafız İbn Hacer, Şefaat hadisi ile Havz hadisinin, mütevatir hadislerden olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu iki hadisin sahabeden olan ravilerin sayısı, 40'ı geçmiştir. Bu iki hadisin mütevatir olduğunu belirtenlerden birisi de, Kadı İyâz'dır. Yine Kadı İyâz **"Şifâ"**da mütevatir ile ilgili hadislerden; **"Kim Allah için bir mescit yaptırırsa", "Ahirette Allah'ın görülmesi", "Devlet başkanlarının (=İmamların) Kureyş'ten olması", "Kütüğün inlemesi"**; İbn Hazm'da,**"Deve ağıllarında namaz kılmayı yasaklama", "Mescitleri kabirler edinmeyi yasaklama"** ve **"Rükudan kalkarken söylenecek söz"** ile ilgili hadisi; İberî'de **"Menâkibu'ş-Şâfiî"**de **"Mehdi"** hadisini; İbn Abdilberr'de,**"Sa'd b. Muâz'ın ölümünden ötürü arşın titremesi"** hadisini; Hâkim'de, **"Hz. Ömer'in verdiği hutbe"**, **"İsrâ"** ve **"Hz. İdrîs'in semanın dördüncü katında bulunması"** hadisini; bir çok kimse de **"Ayın yarılması", "Allah'ın nüzulu"** hadisini; İbn Battâl ise, **"Sabah ve ikindinin farzından sonra namaz kılmanın yasaklanması"** hadisini getirmiştir.

Şeyh Ebu İshâk eş-Şîrâzî ise, ayakları yıkama hususunda Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen hadisleri naklettikten sonra şöyle demiştir: 'Bu rivayetlerin ahad haber olduğu söylenemez. Çünkü bu rivayetlerin bir araya gelmesiyle manevi mütevatir oluşmaktadır.'

Yine bir çok kimse, manevi mütevatir konusunda; Hz. Ali'nin cesaretli oluşu, Hatem et-Tâî'nin cömert oluşu, Deccâl ile ilgili haberler ve hocamızın belirttiği **"İnsanların en hayırlısı benim asımda yaşayanlardır"** hadisi gibi haberleri nakletmişlerdir."

Şeyhülislam İbn Teymiyye (ö. 728/1327) **"el-Furkân beyne'l-hakkı ve'l-batıl"** adlı risalesinde Hariciler hakkında şöyle der:

"Bunun için onlara karşı savaşmayı emreden ve onları zemmeden bir çok sahih hadis gelmiştir. Onlara karşı savaşmayı ifade eden pek çok hadis vardır.

Hadis ehline göre, bu hadisler mütevatirdir. **"Rü'yet"** hadisi, **"Kabir azabı ve fitnesi"**, **"Şefaat"** ve **"Havz"** hadisleri buna örnek gösterilebilir."

Şeyh Muhibbullah b. Abdişşekûr **"Müsellemetu's-Sübût"**da mütevatir ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"Mütevatir hadisin bulunmadığı söylenmektedir. İbnu's-Salâh, ancak **"Kim benim üzerime kasten yalan söz söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın"** hadisinden başka (mütevatir) hadisin bulunmadığını söylemektedir. Çünkü bu hadisin ravileri, aralarında Aşere-i mübeşşere'nin de bulunduğu 100 kişiyi geçmektedir. İbnu's-Salâh'ın bundan kastının, lafzi tevatür olduğu söylenebilir. Ayrıca **"Mestler üzerine mesh etme"** hadisi de mütevatirdir. Bu hadisi de, 70 sahabe rivayet etmiştir. **"Kur'an yedi harf üzerine indirilmiştir"** hadisinin de mütevatir olduğu söylenmiştir. Bu hadisi de, sahabeden 20 kişi rivayet etmiştir.

İbnü'l-Cevzî'de dedi ki: 'Mütevatir hadisleri araştırdım. Bunlardan bazısını buldum:**"Şefaat"** hadisi, **"Hesap"** hadisi, **"Ahirette Allah'a bakma" hadisi, "Abdest alırken iki ayağı yıkama"** hadisi, **"Kabir azabı"** hadisi, **"Mestler üzerine mesh etme"** hadisi gibi.' "

İbnu's-Salâh'ın mütevatir hadisle ilgili görüşünü tevil etme mahiyetinde Suyûtî'nin lafzi mütevatirle ilgili getirdiği bir çok örneğe bakılabilir.

Doğrusu Suyûtî, mütevatir hadislerle ilgili kitabında sadece lafzi mütevatiri toplamayı kastetmiştir. Fakat burada geçen bir çok hadis, lafzi mütevatire uymamaktadır.

"Müsellemetu's-Sübût" adlı eserin şarihi şeyh Abdulula Muhammed b. Nizâmeddin el-Ensârî, az önce geçen müellifin yorumuna şöyle diyerek itiraz etmiştir:

"Bu yorumda (itiraz edilecek) bir husus var. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in**"Ökçelerin ateşte vay haline!"** sözü (lafzi) mütevatirdir. Bu hadisi, 12 sahabe rivayet etmiştir. Bu sahabilerin adil oluşları kesindir ve bunların çoğu, Rıdvan bey'atına katılmıştır.

Yine **"Biz (peygamberler topluluğu) miras bırakmayız. Bıraktıklarımız sakadır"** hadisi de (lafzi) mütevatirdir."

Yine Hafız ile bir çok kimsenin, lafzi mütevatire dair bir çok örneğin bulunduğu ile ilgili daha önce geçen görüşüne de bir itiraz var. Yalnız bazıları, buna itiraz etmişler ve benzeri çok olan hadisin, manevi mütevatir olduğunu söylemişlerdir.

Lafzi mütevatirin olmadığına dair görüşe gelince; bu konuda söz söyleyenlerin çoğu, lafzi mütevatirin var olduğunu söylemektedirler. Fakat lafzi mütevatirin olmadığını söyleyenlere göre ise, bu konudaki hadislerin, manevi mütevatir olduğu ortaya çıkmaktadır.

(Leknevî) **"Zafru'l-Emânî"**de konu ile ilgili olarak şöyle der: **"Şerhu'n-Nuhbe"**de mütevatir hadisin varlığına dair istidlal yoluyla naklettikleri, gerçekten çok zayıftır. Bununla ilgili konuşan kimse, zaten bu görüşü eleştirmiştir."

"Müsellemetu's-Sübût" adlı eserin şarihi, mütevatir hadisle ilgili kitabın aslından aktardıklarımızın peşisıra şöyle der:

"Mütevatir hadisle ilgili bir çok örnek vardır. Çünkü **"Rekatların sayısı", "Resulullah (s.a.v)'in Bedir, Uhud ve diğer gazvelere gitmesi", "Ezan", "Kamet", "Cemaat", "Raşid halifelerin faziletleri"** ve **"Bedir savaşına katılan kimselerin fazileti"** ile ilgili hadisler, genellikle, şüphe götürmeyecek şekilde mütevatirdir. **"Ümmetim sapıklık üzerine birleşmez"** hadisinin manevi mütevatir olduğu inşallah ileride gelecektir. Yine **"Havz", "Mağfiret", "Şefaat"** ve daha bir çok şey. Bunu iyi anlayasın"

Kısacası: Mütevatir hadis, gerçekten çoktur. Yalnız manevi mütevatir ise, lafzi mütevatirden daha çoktur. Dinden zaruri olarak bilinen işlerin çoğu, manevi mütevatirdir.

Genellikle hadisi rivayet eden imamların isimlerini anmadım. Sahabeden veya tabiundan hadisi rivayet eden ravilerin sayısını, bazen bol bir şekilde ve bazen de kısa bir şekilde belirttim. Daha sonra ise araştırmacı imamlardan mütevatir hadisle ilgili söz söyleyen kimseleri andım. Çünkü kastım; hadisin geliş yollarını araştırmak ve konu ile ilgili hadisi tahric eden basiret sahibi kimseleri açıklamak değil, mütevatiri açıklamaktı. Bunu, fıkhî bablara göre düzenledim. Kitabıma, selefin tercih ettiği ve güzel bulduğu **"Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir"** hadisiyle başladım. Bir çok kimse, kısa olmayan önemli bütün işlerine, hem manevi mütevatir ve hem de metin ve lafız itibariyle sahih olan bu hadisle başlamaktadır.

Nevevî (ö. 676/1277) **"Ezkâr"**da der ki: "Selef ve haleften[3] onlara uyanlar, okuyucuyu, niyetin güzel oluşuna, buna önem vermeye ve bunda itina göstermeye uyarma için eserlerine "Ameller niyetlere göre değerlendirilir" hadisiyle başlamaktan hoşlanırlar.

İmam Ebu Saîd Abdurrahman ibn Mehdî'nin şöyle dediğini rivayet ettik: 'Kim bir eser yazmak isterse, eserine bu hadisle başlasın'

İmam Ebu Süleyman el-Hattâbî'de dedi ki: 'İlk dönemden olan hocalarımız "Ameller niyetlere göre değerlendirilir" hadisini, yapılan ve başlanan bütün dinî işlerin başına almaktan hoşlanırlardı. Çünkü bütün bu işlerde buna umumî bir ihtiyaç vardır.' "

Nevevî **"Bustânu'l-Ârifîn"**de der ki: "Alimler, musannıf kimselerin, eserlerine bu hadisle başlamalarını severler. Bunlardan birisi de, Buhârî olup o da, **"Sahîh"** adlı eserine bu hadisle başlamıştır."

---

[1] Tenasühe inanan putperest bir dinin mensupları. Hind sofistleri

[2] A'râf: 7/155

[3] Selef, önceki Müslümanlara veya alimlere denir. Halef ise, sonraki Müslümanlara ve bazen de haleften olan alimlere denir. Mütekaddimun (=öncekiler) ve müteahhirun (=sonrakiler) diye de ifade edilir. Yalnız bu iki sınıfı ayıran tarih ve zaman çizgisi kesin olarak tespit edilmemiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Hadisin Vürûd Vaktine Göre Tercih Sebepleri

1- Medenî (yani Medîne'de vürûd eden) bir hadîs Mekkî hadîs'e,
2- Resûlullah'ın şânının yüceliğine delâlet eden, za'fına delâlet edene,
3- Tahfîfi tazammun eden tercîh edilir. Çünkü tahfif emrin müteahhir olduğuna delildir. Sebebine gelince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), başlangıçta câhiliye âdetlerinden uzaklaştırmak için şiddetli bir üslubla yasaklamakta idi, sonradan tahfife meyletti. Bunun aksini esas alanlar da olmuştur (Amidî, İbnu'l-Hâcib gibi).
4- İslam'dan sonra hoş karşılanabilen, daha önce hoş karşılanabilene tercih edilir. Çünkü bunun müteahhir olması daha zâhirdir.
5- Târiki belli olmayan hadiseyi rivâyet, eskiliği belirlenmiş olana tercih edilir.
6- Resûlullah'ın vefatına yakın bir tarihte olduğu belirtilen rivâyet, tarihi belirtilmemiş olana tercih edilir.
Bu altı tercih vesilesinin çok kuvvetli olmadığı belirtilmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/163; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Hadisin Vürûd Vaktine Göre Tercih Sebepleri

1- Medenî (yani Medîne'de vürûd eden) bir hadîs Mekkî hadîs'e,
2- Resûlullah'ın şânının yüceliğine delâlet eden, za'fına delâlet edene,
3- Tahfîfi tazammun eden tercîh edilir. Çünkü tahfif emrin müteahhir olduğuna delildir. Sebebine gelince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), başlangıçta câhiliye âdetlerinden uzaklaştırmak için şiddetli bir üslubla yasaklamakta idi, sonradan tahfife meyletti. Bunun aksini esas alanlar da olmuştur (Amidî, İbnu'l-Hâcib gibi).
4- İslam'dan sonra hoş karşılanabilen, daha önce hoş karşılanabilene tercih edilir. Çünkü bunun müteahhir olması daha zâhirdir.
5- Târiki belli olmayan hadiseyi rivâyet, eskiliği belirlenmiş olana tercih edilir.
6- Resûlullah'ın vefatına yakın bir tarihte olduğu belirtilen rivâyet, tarihi belirtilmemiş olana tercih edilir.
Bu altı tercih vesilesinin çok kuvvetli olmadığı belirtilmiştir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/163; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİ YÜZ YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM
MUHARREM, ŞABAN VE HARAM AYLARDA ORUÇ TUTMANIN FAZİLETİ
İKİ YÜZ YİRMİ ALTINCI BÖLÜM
ZİLHİCCENİN İLK ON GÜNÜNDE ORUÇ TUTMANIN VE DİCER İBADETLERİN FAZİLETİ
İKİ YÜZ YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM
AREFE GÜNÜ İLE MUHARREM İN DOKUZ VE ONUNCU GÜNÜ TUTULAN ORUCUN FAZİLETİ
İKİ YÜZ YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
ŞEVVAL AYINDAN ALTI GÜN ORUÇ TUTMANIN MÜSTAHAB OLUŞU
İKİ YÜZ YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM
PAZARTESİ VE PERŞEMBE GÜNLERİ TUTULAN ORUÇ
İKİ YÜZ OTUZUNCU BÖLÜM
HER AYDA ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMANIN MÜSTEHAB OLUŞU
İKİ YÜZ OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM
ORUÇLUYA İFTAR VERMENİN VE YANINDA
YEMEK YENİLEN ORUÇLUNUN FAZİLETİ, YEMEK YİYENİN YEDİRENE DUA ETMESİ
İTİKAF KİTABI
İKİ YÜZ OTUZ İKİNCİ BÖLÜM
İTİKAFIN FAZİLETİ
HACC KİTABI
İKİ YÜZ OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HACCIN VACİPLERİ VE FAZİLETİ
CİHAD KİTABI
İKİ YÜZ OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
CİHADIN FAZİLETİ
İKİ YÜZ OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM
ŞEHİTLERİN AHİRETTEKİ SEVABININ AÇIKLANMASI VE
KÂFİRLERLE SAVAŞIRKEN ÖLENDEN BAŞKASININ YIKANIP
ÜZERLERİNE NAMAZ KILINMASININN GEREKLİ OLMASI
İKİ YÜZ OTUZ ALTINCI BÖLÜM
KÖLE AZAD ETMENİN FAZİLETİ
İKİ YÜZ OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM
KÖRLERE İYİLİK ETMENİN FAZİLETİ
İKİ YÜZ OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
ALLAH'IN VE EFENDİSİNİN HAKKINI İFA EDEN KÖLENİN
FAZİLETİ
İKİ YÜZ OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM
KARGAŞALIK VE FİTNE DÖNEMİNDE YAPILAN İBADETİN FAZİLETİ
İKİ YÜZ KIRKINCI BÖLÜM
ALIŞVERİŞTE; ALMAKTA VE VERMEKTE MÜSAMAHAKÂR DAVRANMANIN, BORCUNU GÜZELCE ÖDEMENİN,
ALACAĞINI BAĞIŞLAMANIN, ÖLÇÜ VE TARTIYI
KARŞI TARAF LEHİNE TUTMANIN FAZLETİ, EKSİK TARTMANIN
YAŞARLIĞI, ZENGİNİN FAKİR BORÇLUYA SÜRE TANIMASI VE
ALACAKTAN İNDİRİMDE BULUNMASI
İKİ YÜZ KIRK BİRİNCİ
BÖLÜM İLMİN FAZİLETİ
ALLAH TEÂLÂ'YA ŞÜKÜR KİTABI
İKİ YÜZ KIRK İKİNCİ BÖLÜM
HAMD VE ŞÜKRÜN FAZİLETİ
RASÛLULLAH'A SALÂT KİTABI
İKİ YÜZ KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
RASÜLULLAH ÜZERİNE SALÂT-Ü SELÂM SÖYLEMENİN FAZİLETİ
ZİKİRLER KİTABI
İKİ YÜZ KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ZİKRİN VE BUNA TEŞVİK ETMENİN FAZİLETİ
İKİ YÜZ KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM
OTURARAK, YAN YATARAK, ABDESTSİZ, CÜNÜP VE
ÂDET HALİNDE İKEN ALLAH'I ZİKRETMEK
İKİ YÜZ KIRK ALTINCI BÖLÜM
UYKUNUN ADABI
İKİ YÜZ KIRK YEDİNCİ BÖLÜM
ZİKİR HALKALARININ VE ORALARA DEVAM
ETMENİN MENDUB, ÖZÜRSÜZ OLARAK ORADAN AYRILMANIN YASAK OLUŞU
İKİ YÜZ KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM
SABAH VE AKŞAM ZİKRETMEK
İKİ YÜZ KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM
YATARKEN NE SÖYLENECEĞİ
DUALAR KİTABI
İKİ YÜZ ELLİNCİ BÖLÜM
DUANIN FAZİLETİ
İKİ YÜZ ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM
GIYABEN DUA ETMENİN FAZİLETİ
İKİ YÜZ ELLİ İKİNCİ BÖLÜM
DUA İLE İLGİLİ MESELELER
İKİ YÜZ ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EVLİYANIN KERAMETLERİ VE ONLARIN FAZİLETLERİ
YASAK OLAN İŞLER KİTABI
İKİ YÜZ ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GIYBETİN HARAMLIĞI VE DİLİ MUHAFAZA ETMENİN LÜZUMU

İKİ YÜZ ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM
GIYBET DİNLEMENİN HAHAMLIĞI, GIYBETİ İŞİTEN KİMSENİN
ONU SÖYLEYENE KARŞI ÇIKMASI, EĞER BUNA GÜCÜ YETMEZ
VEYA SÖZÜNÜ DİNLETEMEZSE, MÜMKÜN OLDUĞU TAKDİRDE
ORAYi TERKETMESİ
İKİ YÜZ ELLİ ALTINCI BÖLÜM
OLANGIVBET
İKİ YÜZ ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM
NEMİMENİN HARAMLIĞI
İKİ YÜZ ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
KORKU, FESAT VE BENZERİ BİR İHTİYAÇ BULUNMADAN
HALKIN HABER VE KONUŞMALARINI İŞ BAŞINDAKİLERE
NAKLETMENİN YASAKLIGI
İKİ YÜZ ELLÎ DOKUZUNCU BÖLÜM
İKİ YÜZLÜLÜĞÜN ZEMMİ
İKİ YÜZ ALTMIŞINCI BÖLÜM
YALANIN HAHAMLIĞI
ÎKÎ YÜZ ALTMIŞ BÎRİNCÎ BÖLÜM
CAİZ OLAN YALANIN İZAHI
İKİ YÜZ ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM
İNSANI, SÖYLEYECEĞİ SÖZLERİ VE HİKÂYELERİ,
SAĞLAM KAYNAĞA İSTİN AD ETMEYE TEŞVİK
İKİ YÜZ ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YALAN YERE ŞAHİTLİK YAPMANIN BÜYÜK HARAM OLDUĞUNUN BEYANI
İKİ YÜZ ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BELİRLİ BİR İNSANA VEYA HAYVANA LANET ETMENİN HARAM OLUŞU
ÎKİ YÜZ ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM
BELİRLİ KİMSELERİ HEDEF ALMAKSIZIN
GÜNAHKÂRLARA LANET ETMENİN CAİZ OLUŞU
İKÎ YÜZ ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM
HAKSIZ YERE BtR MÜSLÜMANA SÖVMENİN HARAM OLMASİ
ÎKİ YÜZ ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM
HAKSIZ YERE VE SERİ BİR FAYDA OLMAKSIZIN ÖLÜLERE SÖVMENİN HARAM OLUŞU
İKİ YÜZ ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM
EZİYET ETMEKTEN NEHİY
İKİ YÜZ ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM
KARŞILIKLI BUCZDAN, ALAKAYI KESMEKTEN VE
ARKA DÖNÜP KÜSMEKTEN NEHİY
İKÎ YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜM
HASEDÎN HARAM OLUŞU
İKİYÜZ YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM
AYIP ARAŞTIRMAKTAN VE BAŞKASININ DUYULMASINI
İSTEMEDİĞİ SÖZÜNÜ DİNLEMEYE ÇALIŞMAKTAN NEHİY
İKİ YÜZ YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM
ZARURET OLMADIKÇA SU-t ZANDA BULUNMAKTAN NEHİY
İKİ YÜZ YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MÜSLÜMANLARI KOR GÖRMENİN HARAM OLUŞU
İKİ YÜZ YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MÜSLÜMANIN BAŞINA GELEN MUSİBET KARŞISINDA
SEVİNÇ GÖSTERMENİN YASAKLIGI
İKİ YÜZ YETMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM
ŞERİATIN ZAHİRİNE GÖRE SABİT OLAN MESELELERE
TA'N ETMENİN (YERMENİN, SÖVMENİN) HARAMLIGİ
İKÎ YÜZ YETMİŞ ALTINCI BÖLÜM
ALDATMAK VE HİLE YAPMAKTAN NEHİY
İKİ YÜZ YETMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM
İKİ YÜZ YETMİŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM
YAPILAN İYİLİĞİ BAŞA KAKMANIN NEHİY EDİLMESİ
İKİ YÜZ YETMİŞ DOKUZUNCU BÖLÜM
ÖVÜNMENİN VE HADDİ AŞMANIN NEHİY
İKİ YÜZ SEKSENİNCİ BÖLÜM
MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE ÜÇ
GÜNDEN FAZLA DARGIN DURMASININ HARAMLIGI
ÎKÎ YÜZ SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM
ÜÇ KİŞİ BERABER BULUNDUĞU HALDE İHTİYAÇ
HALİ MÜSTESNA İMİ KİŞİNİN ÜÇÜNCÜ KİŞİDEN İZİN ALMADAN
GİZLİCE VEYA ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN BİİMEDİCÎ SİR DİLDE
İKİ YÜZ SEKSEN İKİNCİ BÖLÜM
MEŞRU BİR SEBEP OLMAKSIZIN KADINA, KÖLEYE VE
HAYVANA TERBİYE EDECEK MİKTARDAN FAZLA TA'ZÎB
(EZİYET) ETMESİNİN NEHİY OLUŞU
İKİ YÜZ SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KARINCA BİLE OLSA, HERHANGİ BİR HAYVANA
ATEŞLE İŞKENCE ETMENİN HARAM OLUŞU

İKİ YÜZ YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

MUHARREM, ŞABAN VE HARAM AYLARDA ORUÇ TUTMANIN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadisler

1246. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ramazan dışında en faziletli oruç, Allah 'm ayı olan Muharrem 'de tutulan oruçtur, Farziann dışında en faziletli namaz da gece namazıdır. " (Müslim rivayet etmiştir)[1]

Nafile oruçların en faziletlisi muharrem ayında tutulan oruçtur. Bu aya "Allah'ın ayı" denmesi, şerefinin büyük olması sebebiyledir.
En faziletli nafile namaz da gece kılman namazdır. Zira gece namazına riya karışmaz, thlas ve samimiyet içinde kılınır. Samimiyetle yapılan

ibadetler de, kabule şayandır.[2]

1247. Hz. Âişe (r.a) der ki: "Rasülullah hiçbir ayda Şaban ayında tuttuğu kadar oruç tutmazdı. Çünkü onun hepsini oruçla geçirirdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[3]

Bir rivayette de; "Şabanın çok azı hariç, çoğunda oruç tutardı" şeklindedir.
Bazıları Rasûlullah'ın (s.a) bir sene Şaban ayını tamamen oruçla geçirdiğini, bir sene de bazı günlerinde oruç tuttuğunu söylemişlerdir. Şaban ayında çok oruç tutmasının sebebi; o ayda ibadetlerin Allah'a arz olunmasıdır.
İbn Battal1 in rivayetine göre Rasülullah (s.a); her ay, üç gün oruç tu-tarmış. Bazı aylarda meşguliyeti sebebiyle bu orucu tutmadığı olur, bu suretle biriken üçer günü Şaban ayında birden ımarmış.
Bir hadiste de Rasülullah (s.a): "Yâ Âişe, bu ay, Ölüm meleğinin ruhlarını kabzedeceği kimselerin isimlerini yazdığı aydır. Ben ismimin oruçlu olduğum halde kaydedilmesini isterim, "buyurmuştur. Ramazandan sonra, en faziletli orucun Muharrem orucu olduğu hakkındaki hadisle, bu hadisimiz tezat gibi görünmektedir.
Gerçekte ise böyle bir ihtilaf söz konusu değildir, ihtimal Peygamber Efendimiz (s.a), Muharremin faziletini ömrünün sonunda anlamış ve onda oruç tutmaya imkân bulamamıştır.
Hülasa Rasûlullah'ın (s.a), Şaban ayında fazla oruç tuttuğunu gösteren rivayetler çoktur. Bunların bir kısmı, tüm Şaban ayını oruçla geçirdiğini; bir takımı da, Şabanın yansına kadar oruç tuttuğunu ifade etmektedirler.[4]

1248. Mucibetü'l- Bâhiliyye, babası veya amcasından rivayet ettiğine göre (onlardan birisi); kabilesinin elçisi olarak Rasûlullah'a geldi ve gitti. Bir sene sonra kılık-kıyafeti değişmiş olduğu halde Peygamber'in yanına gelmişti. "Yâ Rasûlaliah, beni tanımadınız mı?" diye sordu. O da, "Hayır, kimsin sen?" diye sordu. Adam, Rasûtullah'a; "Ben sana geçen sene gelmiş olan Bâhiliyim" dedi. Rasülullah da; "Güzel (ve yakışıklı) olduğun halde seni bu kadar değiştiren nedir?" buyurdu. O: "Sizden ayrıldığımdan beri (gündüzleri oruç tutup) ancak geceleri yiyorum," dedi. Rasûl-i Ekrem: "Kendine azap etmişsin" buyurdu. Sonra devamla, "Sabır ayını tamamen ve her aydan da bir gün oruç tut" buyurdu. Adam, "Bana orucu anırma, zira benim kuvvetim yerinde" dedi. Rasülullah; "(Her ay) iki gün oruç tut" buyurdu. "Daha artırınız" deyince Rasülullah; "Üç gün oruç tut" buyurdu. "Biraz daha artırsanız?" dedi. Rasûl-i Ekrem de ona, elinin üç parmağını yumup açarak; "Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylanndan tut ve boz, tut ve boz, tut ve boz" diye cevap verdi. (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[5]

Nafile oruç tutmak mendubtur. Bu oruç vesilesi ile kişi AHah ve Rasû-lü'nün sevgisini kazanır, özellikle haram aylar denen Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarındaki oruçlar efdaldir. Tüm seneyi oruçla geçirmek mekruhtur. Diğer kişilerin hakkına ve. kendi bedeni, nefsi gibilerinin hakkına riayet edeceğine inanan kişi için de, bir gün oruç tutup bir gün yelnuun Nevevtmerî daha faziletlidir. Bu şekildeki tutulan oruca "Savm-ı Davud" denir. Yaoi Davud'un (a.s.) orucu bu şekilde idi.
Şahsın ibadete yönelerek, bitkin bir hale düşmesi, başkalarıma yardımı olmaksızın hayat süremez bir dereceye inmesi hoş karşılanmamıştır. Faziletli olan orta yoldur. Hem ibadet, hem taat ve hem de beşeri münasebet ve görevleri yerine getirmek gerekir.[6]

İKİ YÜZ YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

ZİLHİCCENİN İLK ON GÜNÜNDE ORUÇ TUTMANIN VE DİCER İBADETLERİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadisler

1249. Ibn AbbasMan (r.a) RasÛlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hiçbir iyi amel bu günlerde (yani Zilhicce'nin ilk on gününde) işlenen iyi amel kadar Allah katında sevimli değildir. " Ashab, "Yâ Rasûlallah, Allah yolunda yapılan cihad da mı?" diye sordular. Bunun üzerine Ra-sûluüah: "Adamın birinin cam ve malı ite evinden çıkıp hiçbirinin geri gelmemesi hariç, Allah yolunda cihad da" buyurmuştur. (Buhâri rivayet etmiştir). [7]

Hadis, Zilhicce iyinin Ük on gününde yapılan ibadetlerin üstünlüğünü bize anlatmaktadır. Zira o günler hac ibadetinin icra edildiği günlerdir. Bu günlerin yüceliğine ve bereketine işaret olmak üzere Yüce Allah, o günleri yeminle anmıştır. "Fecr'e ve on geceye yemin ederim ki..." (Fecr 1, 2)
İslam'da cihadın yeri büyüktür. Böylece bugünlerde tutulan orucun fazileti de daha açık bir şekilde meydana çıkmaktadır.[8]

İKİ YÜZ YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

AREFE GÜNÜ İLE MUHARREM İN DOKUZ VE ONUNCU GÜNÜ TUTULAN ORUCUN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadis

1250. Ebu Katâde (r.a) der ki: Rasülullah'a (s.a) arefe günü oruç tutmak hakkında soruldu. O da, şöyle buyurdu: "O gün tutulan oruç, geçmiş ve gelecek senenin günahlarına keffâret olur." (Müslim rivayet etmiştir)[9]

Hadis arcfe günü tutulan orucun faziletine işaret ediyor. Orucun keffâ-ret olacağı günahlar, küçük ve Allah hakkı olan günahlardır. Büyük günahlar işlenmedikçe, ibadetlerin, küçük günahlara keffâret olacağı çeşitli rivayetlerde bildirilmiştir.[10]

1251. Ibn Abbas'tan (r.a) "RasûluIIah'ın (s.a) aşure günü oruç tuttuğu ve bu aşure orucunu emrettiği rivayet edilmiştir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[11]

"Rosûlullah (s.a) Aşure günü oruç tutunuz, amini Ramazan orucu/art kılınmadan önce mi vermiştir, yoksa mendub bir oruç olmak üzere mi ver' mistir?" meselesi ihtilaflıdır. Cumhuru ulemaya göre sahih olan, mendub bir oruç olarak tutulmasını emretmesidir.
Efendimiz aşure orucuna devam etmiş ve yahudikre benzememek için de aşure gününün bîr öncesi olan Muharremin 9. gününü de oruçla geçirmiştir.[12]

1252. Ebu Katide'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah'a (s.a) aşure gününde oruç tutmak hakkında soruldu. O şöyle buyurdu: "Geçmiş senenin günahına keffâret olur". (Müslim rivayet etmiştir)[13]

Hadisimiz aşure orucunun faziletinin büyüklüğüne delildir. Efendimiz (s.a) Medine'ye hicret ettiğinde, yahudilerin o günü oruçla geçirdiklerini görmüştü. Sebebini sorunca, "Musa'nın firavundan kurtuluş günüdür. O sebeple, onun kurtuluşunu kutlamak amacıyla tutuyoruz" demişlerdi. Efendimiz (s.a) de, "Hz. Musa'ya hürmet ve ikram etme de, biz sizden daha lâyıkız" demiş ve o günü oruçlu geçirmeye devam etmiştir. Yahudilere benzememek için de Muharremin 9. ve 10. günü oruç tutmuştur. Faziletinin çok olduğunu da ümmetine haber vermiştir.[14]

1253. Ibn Abbas'tan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Eğer gelecek ytla kadar yaşarsam Muharrem 'in dokuzuncu günü oruç tutacağım." (Müslim rivayet etmiştir)[15]

Hadisimiz, EhJ-i KJtab'a muhalefet etmenin gerekli olduğuna delâlet ediyor. Rasûlullah (s.a) her konuda yahudikre muhalefete dikkat etmiştir. Aşure orucu hakkında da: "Ehl-iKitab'a muhalefet ediniz. Aşure gününün evvelini ve bir de sonrasını birlikte oruçla geçiriniz" buyurmuştur. Ailimlerimiz de, "aşure günü orucu gibi, bir gün Öncesi ve sonrası oruç tutmak da mendubtur," demişlerdir.[16]

İKİ YÜZ YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

ŞEVVAL AYINDAN ALTI GÜN ORUÇ TUTMANIN MÜSTAHAB OLUŞU

Konu ile ilgili hadis

1254. Ebu Eyyub'tan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim Ramazan ayında oruç tutar, sonra ona şevval ayından da altı gün eklerse, bütün sene oruç tutmuş gibi olur," (Müslim rivayet etmiştir)[17]

Her iyiliğe en az on kat karşılık verileceği ayet ve hadislerde bildirilmektedir. Ramazan orucunu tutup, şevval ayından da altı gün oruç tutan 36 gün oruç tutmuş olur. Oruçları kabule şayan bir oruç ise, en az on ile çarpıldığında 360 gün oruç tutmuş gibi sevab verilir. Bu sayı da yaklaşık bir senenin günleri kadardır.[18]

İKİ YÜZ YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

PAZARTESİ VE PERŞEMBE GÜNLERİ TUTULAN ORUÇ

Konu ile İlgili hadisler

1255. Ebu Katâde'den (r.a) Rasûlullah'a (s.a) pazartesi günü oruç tutmak hakkında sorulduğu ve onun da şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "O benim doğduğum ve peygamber olarak gönderildiğim veya bana vahyin indirilmeye başlandığı gündür." (Müslim rivayet etmiştir)[19]

Hadis, pazartesi gününün faziletine işaret etmektedir. Zira o günde şerefli işler gerçekleştiği için, bu gün şereflenmiştir. Bunlar ise, Efendimizin (s.a) pazartesi günü doğması, vahyin Ogün başlaması gibi şerefli olaylardır. Bu olayların şereflendirdiği bir günde oruç tutmak da kişiyi şereflendirir.[20]

1256. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: A metler pazartesi ve perşembe günleri Allah 'a sunulur. A me-lim Allah sunulurken oruçlu olmak istiyorum." (Tirmin rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir. Müslim de, hadisi oruç lafzı olmadan rivayet etmiştir)[21]

Hadis, pazartesi ve perşembe günlerinde insanların amellerinin Allah'a (c.c) arzedüdİğini ifade etmektedir.
Müslim'in rivayeti ise şöyledir: "Cennet kapılan pazartesi ve perşembe günleri açılır. Allah 'a hiçbir şeyi ortak koşmayan her kulun günahları bağışlanır. Yalnız din kardeşi ile aralarında düşmanlık bulunan kimse müstesna! (Onlar hakkında), şu iki kişiye barışmcaya kadar mühlet verin!., denilir." Taberânî'nin Üsame b. Zeyd'den naklettiği hadiste; "Ameller her perşembe ve pazartesi günleri Allah 'a arz olunur. O gün Allah, kendine hiçbir şeyi ortak koşmayan herkesi affeder. Yalnız din kardeşi ile arlarında düşmanlık bulunan kimse müstesna... " buyurulmuştur.[22]

1257. Hz. ÂİŞe (r.a) der ki: "Rasûlullah (s.a) pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak için fırsat kollardı." (TirmİzÎ rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir). [23]

Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak sünnettir. Bu günlerde insanların amelleri Allah'a (c.c) arzedilir. Güzel bir amel içinde iken, fiillerinin Rabb'ine sunulması kişiyi hoşnut eder. Bir de bu günlerde şerefli olaylar vuku bulmuştur.[24]

İKİ YÜZ OTUZUNCU BÖLÜM

HER AYDA ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMANIN MÜSTEHAB OLUŞU

Bu üç günün en faziletli olanı "eyyam'ul-bid" diye isimlendirilen her ayın 13, 14, 15. günlerinde tutulan oruçtur. Her ayın 12, 13,14. günlerindeki oruç daha faziletli denmişse de, meşhur olan sahih görüş birincisidir.[25]

Konu ile ilgili hadisler

1258. Ebu Hüreyre (r.a) der ki: "Dostum Rasûlullah (s.a) bana şu üç şeyi tavsiye etti: Her aydan Uç gün oruç tutmak, iki rekat kuşluk namazı ve uykuya yatmadan Önce vitir namazı kılmak." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [26]

Hadis, her ay üç gün oruç tutmanın, kuşluk namazı kılmanın ve vitir namazının faziletine delil olmaktadır. Kuşluk namazı, güneşin biraz yükselmesinden itibaren öğle vaktine kadar kılınan nafile bir namazdır. En az iki rekat kılınır, en çok da sekiz rekat kılınır. Uyanamayacagmdan korkan kimselerin, vitir namazını uyumadan önce kılmaları caizdir. Böyle korkusu olmayanların vitir namazını gecenin sonunda kılmaları daha eftaldir.[27]

1259. Ebu'd-Derda (r.a) der ki: "Dostum Rasûluüah (s.a) bana şu üç şeyi tavsiye etmiştir ki, yaşadığım müddetçe onları terketmeyeceğim. Onlar: Her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak ve vitir namazı kılmadan yatmamak." (Müslim rivayet etmiştir)[28]

Her ay üç gün oruç tutmak müstahabtır. Bunları ayın 13, 14, 15. günlerinde tutmak daha faziletlidir. Kuşluk namazı en az İki, en çok sekiz rekat kılınır. Vitir namazını gecenin sonunda kılmak daha faziletlidir. Namaza kalkamayacağından korkan kimse için, yatsıdan sonra, uyumadan önce kılmak da caizdir.[29]

1260. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her aydan üç gün oruç tutmak, yi! boyu on oruç (utmak gibidir" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[30]

Her iyilik, en az on katı ile mükafat görür. Her ay üç gün orucu, kabule şayan bir şekilde tutan kimse, 360 günün hepsini oruçla geçirmiş gibi sevaba ulaşır. Her ayın üç gününü oruç tutarak geçirmeye devam edilince; tüm yıl oruçlu geçirilmiş gibi olur.[31]

1261. Muâzet'ül-Adeviyye der ki: Hz. Âişe'ye "Rasûlullah (s.a) her aydan üç gün oruç tutar mıydı?" diye sormuştum. Hz. Âişe, "evet", dedi. Ben, "Aym hangi günlerinde tutardı?" diye sordum. Hz. Âişe: "Ayın hangi günlerinde olduğuna önem vermeden üç gün tutardı" diye cevap verdi. (Müslim rivayet etmiştir)[32]

Hadis, her ay üç gün oruç tutmanın sünnet olduğuna delil olmaktadır. Üç günün özel yeri belirtilmemiştir. Maksat her ay içinde üç gün oruç tutarak, o ayı oruçlu geçirmiş gibi olmaktır. Bunun için ayın hangi kısmında oruç tutmaya elverişli ise, kişi o zaman oruç tutmakla bu ecre nail olur.[33]

1262. Ebu Zerr'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her aydan üç gün oruç tutunca, ayın on üçüncü, on dördüncü, on beşinci günlerinde oruç tut." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[34]

Ayın tamamım oruçlu geçirmiş olabilmek için her ay içinde tutulacak olan üç günlük orucu, "eyyam'ul-bid" denilen her ayın 13, 14 ve 15. günlerinde tutmak daha faziletlidir.[35]

1263. Katâde b. Milhan (r.a) der ki: RasüluUah her ayın on üç, on dört on beşinci günleri olan "eyyam'ul-bid" "günlerinde oruç tutmamın emrederdi." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[36]

"Eyyam'ul-bid" günleri, ayın 13, 14, 15. günleridir. O günleri oruçla geçirmek mendubtur. Bunlara parlak günler denmesinin sebebi, ayın o gecelerde dolunay haline girip parlak olmasıdır. Değişik görüşler de mevcuttur.[37]

1264. Ibn Abbas (r.a) der ki: "Rasûlullah seferde olsun, hazarda olsun, her ayın adınhk günlerini (eyyam'ul-bid) oruçlu geçirirdi." (Neseî, hasen se-nedle rivayet etmiştir).[38]

Rasûlullah (s.a) her ayın 13, 14, 15. günlerinde oruca devam etmiştir. O gnülerde oruç tutmak kuvvetli bîr sünnettir. Bu günlerde oruç tutmanın hikmeti hakkında değişik şeyler söylenmiştir. Ay bu günlerde fazla parlak olduğundan, rutubet de fazla olur. İnsana zarar veren rutubetten koruna-bilmek için oruç tavsiye edilmiştir.
Genelde ay tutulması bu gecelerde vuku bulur. Ay tutulması esnasında da namaz kıbnması halinde o günün gecesi nafile namazla, gündüzü de oruçlu geçirilmiş gibi olur.[39]

İKİ YÜZ OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

ORUÇLUYA İFTAR VERMENİN VE YANINDA YEMEK YENİLEN ORUÇLUNUN FAZİLETİ, YEMEK YİYENİN YEDİRENE DUA ETMESİ

Konu ile ilgili hadisler

1265. Zeyd b. Hâfid el-Cüheni'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim bir oruçluya iftar yaptırırsa, onun kadar sevap kazanır. Üstelik oruçlunun sevabından hiçbir şey eksilmez." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen ve sahihdir demiştir)[40]

Hadiste, oruçluya iftar ettirmenin fazileti açıklanmaktadır.
Ibn Huzeyme ve Neseî'deki rivayet şöyledir: "Kim bir gaziyi giydirir, hacıyı donatır veya ailelerine yardımda bulunur ya da bir oruçluya iftar ettirirse, ona da gazi, hacı ve oruçluya verilen sevabın bir misli yazılır ve onia-rın da sevablarında hiçbir eksiklik olmaz".
Bir hadisinde de Efendimiz (s.a), "Allah bu sevabı bir hurma veya bir yudum su ya da bir tas süt ile oruçluya iftar ettiren kimseye de verir' * buyurmuştur.[41]

1266. Ensar'dan Ümmü Ümare'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasû-lullah (s.a) onun evine gitti, kendisi de ona yemek verdi. Rasûlullah, "Sen de ye" deyince, kadın "Ben oruçluyum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber; * 'Oruçlunun yanında yemek yenince (yemek yiyenler) yanından ayrılıncaya kadar, melekler onun için istiğfar ederler" buyurdu. Belki Peygamberimiz "Yiyenler doyuncaya kadar" şeklinde buyurmuştu. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[42]

Ümü Ümare künyesi ile bilinen kadının İsmi Nesibe b. Ka'b b. Amr olduğu söylenir. 70 kişi ile beraber Akabe Biati'na katılmıştır. Çeşitli harblere iştirak etmiştir. Yemâme harbinde 11 yerinden yaralanmış ve eli kesilmiştir.
Hadiste misafire ikram etmenin, meleklerin duasına vesile olacak bîr amel olduğuna işaret edilmektedir. Aç bir kimseyi doyuran kişiye, melekler, misafir yemek yedikçe, dua ederler. Allah'tan onun için af ve mağfiret isterler.[43]

1267. Enes (r.a) der ki: Rasûlullah (s.a) Sa'd b. Ubâde'nİn (r.a) evine geldi, o da Peygamber'e ekmek ile zeytin ikram etti. Rasûlullah bunları yedikten sonra şöle buyurdu: "Yanınızda oruçlular İftar etti, yemeğinizi de iyiler
yedi ve melekler sizin için istiğfar etli." (Ebu Dâvud sahih senedle rivayet etmiştir).[44]

Sa'd b. Ubade, Hazrec kabilesinin efendisidir. Sa'd, babası gibi cömert bir zattır. Misafire küçük bir şey ikram etmek cömertliğe engel değildir. Yer ve zamana göre ikram şekli değişik olabilir.
Misafire yemek yedirirken meleklerin, hane sahibine dua ettiklerine bu hadis açık bir delildir.
Değişik hadislerinde de Efendimiz (s.a) cömertlerin, Allah'a (c.c), insanlara ve cennete yakın olup, cehennem ateşine uzak olduğunu müjdelemiştir.[45]

İTİKAF KİTABI

İKİ YÜZ OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

İTİKAFIN FAZİLETİ

Konu ile İlgili hadisler

1268. İbn Ömer'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasülullah (s.a), Ramazanın son on günü iiikafa girerdi." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir). [46]

İtikafm kelime manası: "Mutlak surette bir yerde durmak, demektir. Şeriatta ise, bir kimsenin ibadet amacıyle mescidde durmasıdır.
İtikaf; kitab, sünnet ve icma ile sabittir. Ayetten delili ise: ibrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler, İbadete kapananlar (İtikaf edenler), rüku ve secde edenler için evimi temizleyin'diye emretmiştik,"(Bakam, 125) ayetidir.
İtikaf; bir mescidde Ramazanın son on günü yapılır.[47]

1269. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "RasÛluliah (s.a) vefatına kadar Ramazanın son on günü itikafa girerdi. Vefatından sonra da eşleri itikafa girdi." (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[48]

İtikafin hükmü, Rasûiuilah'îan (s.a) sonra da devam etmiştir. Bu hususta erkeklerle kadınlar arasında fark gözetilmemiştir.
Hadisler, Ramazanın son on gününde itikafa girmenin müstahab olduğuna delâlet etmektedir. Erkekler hakkında bunun kuvvede müstahab olduğunda alimler ittifak etmişlerdir. Kadınlar hakkında ise ihtilaf vardır.
Nevevî: Bu hadiste kadınların itikafmın sahih olduğuna delil vardır. Çünkü Peygamber (s.a) onlara itikaf için izin vermişti. Fakat Ebu Hanîfe'ye göre kadının itikafı yalnız evinin mescidinde sahih olur. Evinin mescidinden maksat, namaz için tahsis ettiği yerdir. Ona göre; erkek, evinin mescidinde itikafa giremez.[49]

1270. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, "Rasûiuilah (s.a) her Ramazan on gün itikafa girerdi. Vefat ettiği yılın Ramazanında ise yirmi gün itikafta kaldı." (Buhârî rivayet etmiştir).[50]

Rasûiuilah (s.a) önceleri Ramazanın ortasındaki on günde itikafa girerdi. Zira Kadir gecesini bu on günde arardı. Sonraları kadir gecesinin son on günde olduğunu anlayınca, itikafı da son on günde yapmaya başladı.
Vefat ettiği sene, ecelinin yaklaştığını anlayınca, ibadet ve taatını biraz daha fazlalaştı rmış ve itikaftada 20 gün kalmıştır. Aynı yıl Cebrai! ile birlikte Kur'an'ı da iki defa hat met mistir.
Hadiste, ömrün sonunda ve yaşlılık yıllarında, ibadet ve taâta biraz daha fazla yönetmeye teşvik edilmektedir.[51]

HACC KİTABI

İKİ YÜZ OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HACCIN VACİPLERİ VE FAZİLETİ

Konu ile İlgili ayetler

"Hacca gidip gelmeye gücü yetenlere Allah için Kabe'yi ziyaret etmek farzdır. Bîr kîsme küfreder, haca terkederse. şüphe yok ki AHah âlemlerden müstağnidir." (Âl-i İmran. 97)[52]

Konu ile İlgili hadisler

1271. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştun: Onlar: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammet)'in O'nun Rasûltt olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kabe'yi ziyaretle haccetmek ve Ramazanda oruç tutmak." (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[53]

Hadis, 1075 ve 1206 numarada da geçmiştir. Şerhi için bu numaralı hadislere müracaat ediniz.[54]

1272. Ebu Hüreyre*den (r.a) Rasülullah'm (s.a) hutbe okuyup, şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey insanlar! Allah sîze Beyt'ullah'ı (Kabe) ziyaret etmeyi farz kıldı. Buna göre Beyt'ul-lah'i ziyaret ediniz." Sahabîler-den birisi, "Her sene mi, yâ Rasûlallah" diye sordu. Rasûlullah önce adama cevap vermedi. Adam da sorusunu üç defa tekrar etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Eğer, evet demiş olsaydım, her yıl hacca gitmeniz gerekecek ve buna gücümüz yetmiyecekti." Sonra şöyle dedi: "Sizi olduğunuz gibi bıraktıkça bana ilişmeyin. Çünkü, sizden öncekiler peygamberlerine muhalefet etmeleri ve çok soru sormaları yüzünden mahvolmuşlardır. Size birşey emredince elinizden geldiği kadarını yerine getiriniz. Size birşeyi yasaklayınca da onii yapmayınız." (Müslim rivayet etmiştir)[55]

Rasûlullah (s.a) "Ben sizi bıraktığım müddetçe siz de beni bırakın..."buyurmakla ' 'size bir şey emir veya nehyetmediğim müddetçe siz de beni bırakın, bir şey sormayın" demek istemiştir, tsrailoğullannın helaki gibi kötü bir netice olacağım hatırlatmıştır. Onlara Allah Teâlâ bir sığır kesmelerini emretmişti. Emre itaatle herhangi bir sığırı kesseler, emir yerini bulurdu. Fakat onlar öyle yapmadılar. Kesilecek hayvan hangi renkte, kaç yaşında olacak gibi birçok sualler sordular. Onların bu İsyankar suallerine karşılık Allah Teâlâ da kendilerine şiddet gösterdi ve bu yaptıklarından dolayı onları zemmevtedi.
Gereksiz yere çok soru sormak kötü bir huydur. İnsan, İslâm'ın emirlerini gücü nisbetle yerine getirmeye çalışmalıdır. Rasûlullah, kritik ortamda bile tebliğ vazifesini yerine getirmiştir. İnsanlar sormasa da açıklanmasında gerek duyduğu konuları açıklamıştır.
Dinin emirlerinde kolaylık esastır; zorluk ve meşakkat asıl değildir.[56]

1273. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah'a (s.a); "En faziletti amel nedir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: "Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne iman etmektir". "Sonra hangisidir?"diye sorulduğunda; "Allah yolunda cihaddır" buyurdu. "Sonra hangi amei faziletlidir?" diye sorulduğunda; "Makbul olan hacdır" buyurdu, (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[57]

Kalbin, şüphesiz bir tasdiki olan iman en faziletli bir şeydir. Ameller, İmansız bir değer taşımaz. Burada fazilet sırasına göre amellerin iman, ci-had ve hac seklinde sıralanışı, soranın haline göredir. Zira Efendimiz (s.a) soranın haline göre cevap verir ve onun neyi sormak istediğini çok iyi anlardı. Dolayısıyla soru lafızları aynı da olsa, soranların ahvaline göre değişik cevaplar vermiştir. Bunda da bir gariplik görülmemiştir. Allah (c.c) yolunda cihad ve hac ibadeti, İslâm'ın temel ibadetlerindendİr.
Haccın kabul edildiğine alâmet oiarak, kişinin içinde bulunduğu gaflet ortamından, ibadete dönmesi gösterilmiştir.[58]

1274. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğunu işittiği rivayet edilmiştir: "Kim çirkin söz söylemeden ve günah işlemeden hac ederse, annesinden doğduğu gündeki gibi geri döner". (Buhârî ve Müsiim rivayet etmişlerdir).[59]

Hadis, kabui edilen haccın, insanın günahlarına keffâret olduğuna delil oluyor. Kişi, büyük günah işlemeden, küçüklerinde ısrar etmeden, hacci-m yaparak geri dönerse Allah hakkına ait ola küçük günahlarından temizlenmiş olur.
Tirmizi rivayetinde "Günahları bağışlanır" şeklindedir.[60]

1275. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluiiah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir umre, diğer umreye kadar, ikisi arasında geçen hatalara keffârettir. isyandan ve noksanlık/an uzak olarak makbul olan haccın karşılığı ise ancak cennettir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[61]

Hadiste, müslümanlar umre yapmaya teşvik ediliyorlar. Hac ayı olan Zilhicce dışında ve hac günleri haricinde, Kabe'yi tavaf ve Safa İle Merve arasında sa'y (koşu) etmeken ibaret olan ibadete umre denir. Umre de, insanın Aüah hakkına yönelik küçük günahlarının affolmasma sebeptir.
îsyan ve noksanlıktan uzak olarak yerine getirilen hacem günahlara keffâret olması yanında, İkinci Özelliği, şahsın cennete girmesine vesile olmasıdır. Umulur ki, bu şekilde titiz hac eden zat, diğer günahlarına da tevbe eder ve bu hal üzere son nefese kadar devam ederse, kurtulanlarla beraber cennete girer.[62]

1276. Âişe (r.a) der ki: Rasûlulîah'a (s.a) "En faziletli amel olarak cihadı görüyoruz, biz de cihad etmeyelim mi?" diye sordum. O şöyle buyurdu: "En faziletli cihad, günaha bulaştırılmamış hacdır." (Buhâri rivayet etmiştir).[63]

Hadis, hacem dinimizdeki üstün.mevkiine delil oluyor. Bir hadiste de; "Hz. Âişe; cihad etmek için Rasûlullah'tan izin istedim de o; sizin cihadt-nız,~hacdır buyurdu" denilmiştir.
Büyük ve küçük günahlardan uzak olarak icra edilen haccın mükafatı büyüktür. Kul hakkı dışında, kişinin günahlarına haccı keffâret olur. Hac esnasında da insan nefsine zor gelen birçok şeyler hakkında, nefsini sabrettirmek suretiyle cihad etmektedir.[64]

1277. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûluiiah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah 'm, arafe günü kadar cehennemden kul âzad etliği bir başka 8ün yoktur." (Müslim rivayet etmiştir)[65]

Hadiste, arefe gününün Allah nezdindekî kıymeti ifade edilmektedir. Haftanın günleri içinde cuma günü, en faziletli gündür. Senenin günleri içinde ise arefe günü daha faziletlidir.[66]

1278. İbn Abbas'tan (r.a) Rasühıllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ramazanda yapılçn umre, bir hacca veya benimle beraber yapılmış bir hacca denktir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[67]

Ramazanda yapılan umrenin bir hacca bedel olması bazılarına göre sevap hususundadır. Buna karine, hakikatte umrenin hac yerine geçmeyeceğine dair İcma bulunmasıdır, Ibn Huzeyme: "Bir şey diğerine bazı manalarında benzerse, o şeyi diğerine benzetmek ve onun dengi saymak caizdir" diyor.
Îbn'ül-Cevzî: "Amelin sevabı, vaktin şerefi nisbetinde artar. Nitekim kalbin huzuru ve niyetin ihlası ile de artar" diyor. Bazılarına göre, bu hadisten maksat, Ramazanda yapılan farz bir umre yine Ramazanda yapılan nafile hac ile nafile umre gibidir, manasına gelir.
Ibn Tîn'e göre, hadis-i şeriften muhtemelen zahiri manası kastolunur. Ve Ramazanın bereketiyle, bu ayda yapılan umre hacca denk olur.[68]

1279. Ibn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre kadının biri şöyle sordu: "Yâ Rasûlallah, Allah'ın kullarına farz kılmış olduğu hac ibadeti, babama binek hayvanı üzerinde duramayacak kadar yaşlı iken yetişti. Onun yerine hac edebilir miyim?" Rasûlullah "evet" diye cevap verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[69]

Hac, hem bedeni ve hem de mâli bir ibadettir. Mal varlığı olduğu halde, sıhhati elverişli olmadığından hacca gidemeyen şahıs, yerine bir vekil göndererek hac İbadetini yaptırabilir. Göndereceği vekil kendi yakını olabileceği gibi, bu ibadeti noksansız olarak yerine getirebileceğinden emin olduğu yabana biri de olabilir.
üzerine hac farz olan bir şahıs, hacca gitmeden ve vekil de göndermeden hastalanmış ve vasiyet etmişse, varisleri onun adına ölümünden sonra hacca gitmeleri ile de bu ibadeti yerine getirmiş sayılır.[70]

1280. Rivayet edildiğine göre, Lakit b. Âmir (r.a) Rasûlullah'a (s.a) gelerek şöyle dedi: "Babam kocamış bir İhtiyardır. Ne haccetmeye, ne umre yapmaya, ne de yol yürümeye güç yetirebilir. (Ne emredersiniz, "dedi). Rasûlullah; "Babanın yerine haccet ve umre yap "buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tir-mizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî; hadis, hasen ve'sahihdir demiştir).[71]

Hadis, farz hacc ve umrede vekâletin geçerli olduğuna delildir. Şerhi için 1279 numaralı hadise müracaat edilebilir.[72]

1281. Sftib b, Yesdti (r.a) der ki: "Veda haccmda yedi yaşında olduğum halde Rasûluilah (s,a) Us beraber bana da hac yaptırıldı." (Buhârî rivayet etmiştir).[73]

Çocukları triiluğ çağından Önce ibadetlere alıştırmak gerekir. Bu amaçla küçük çocuğa hacceîürmek ve namaz kıldırmak caizdir. İbadetlere ülfet eder ve rükunlanm güzelce edaya alışır. Buluğdan sonra da onlan kolaylıkla ve güzelce edaya muvaffak otur.[74]

1282. İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûluilah (s.a) Rev-ha'da bir kervanla karşılaştı. Onlara "Siz kimlersiniz?" diye sordu. Onlar da "müslümanlar" diye cevap verdiler. Sen içimsin diye sorduklarında Peygamberimiz "Allah'ın Rasûlü" die cevap verdi. Bunun üzerine bir kadın süt çocuğunu yukarı kaldırarak "Bunun için de hac (sahih) olur mu?" dedi. Rasûluilah da "Evet, senin için de ayrıca sevap vardır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[75]

Hadis, küçük çocuğun haccınm sahih olduğuna delil olmaktadır. Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve alimlerin çoğunluğuna göre, çocuğun haccı sahihtir. Yalnız nafile yerine geçtiği için buluğ çağından sonra imkân bulduğu takdirde hac etmesi lazımdır.
Rasûlullah'm (s.a) "Sana da ayrıca sevap vardır" sözünden maksat, çocuğu taşıdığı ve ihramh kimsenin kaçınması lazım gelen şeylerden de koruyarak onun, ihramh kimselerin görmesi gereken muameleyi görmesini sağladığı için kadının sevap kazandığını anlatmaktadır.[76]

1283. Enes'ten (r.a) Rasûlullah'm (s.a), eşya ve yiyeceklerinin üzerinde bı&sndugu bir deve üstünde haccettiği rivayet edilmiştir. (Buhârî rivayet etmiştir)[77]

Hadis Rasûlullah'm (s.a) tevazusuna işaret ediyor. Rasûluilah (s.a) dünya malı ve metaından çok cüzî şey taşır ve ihtiyacı olmayan şeye rağbet etmezdi. Duasında, niyazında da tekeîlüften kaçınır, samimice çok öz dualar da bulunurdu. Nitekim mütevazi bir yolculuk ve hac ibadeti esnasmda, şu mü-levazi duayı yapmıştı: "Allahim bu hocamı, içinde kibir bulunmayan mütevazi, samimi bir hac yap!.[78]

1284. İbn Abbas (r.a) der ki: "CahÜiye döneminde Ukaz, Mecinne, Zül-mecaz isimü semtler, pazar yerleri idüer. Müslümanların hac mevsimlerinde alış-veriş yapmanın günah olacağından çekinmeleri üzerine hac mevsiminde "Rabb'inizin faziletinden pay aramanız günah değildir." (3akara: 193) mealindeki ayet inmiştir." (Buhârî rivayet etmiştir).[79]

Hac aylan ve günlerinde yapılan ticaret hac ibadetine engel değildir. Ancak insan ticaret ediyorum diye tamamen kendini dünyevî işlere vererek, kıymetli anları Allah'a yönelmekten uzak bir şekilde geçirmemelidir. İbadetini ve hac rükunlanm güzelce ifa ettikten sonra fırsat bulduğunda ticareti ile de meşgul olabilir. Zira müslüman, "Zerre miktarı hayır da yapsa, zerre kadar şer de işlese karşılığını göreceğinin " şuuru içindedir. Bu prensipten gafil olmadıkça hac İbadeti esnasında bile ticareti ona zarar vermez.[80]

CİHAD KİTABI

İKİ YÜZ OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CİHADIN FAZİLETİ

Konu İle İlgili ayetler

"Nasıl ki onlar sizin tümünüzle savaşıyorlarsa, sizler de onların tümü ile savaşınız ve biliniz ki, Allah takva sahipleri ile beraberdir." (Tevbe, 36)
"Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin hoş görmediğiniz bir şey hakkınızda hayırlı ve sevdiğiniz bîr şey de hakkınızda fena olabilir. (İyiyi ve kötüyü) Allah bilir, siz bilemezsiniz." (Bakara, 216)

"Ağırlıklı ve ağırlıksız olarak savaşa katılınız. Malınızla, canınızla Allah yolunda savaşınız." (Tevbe, 41)
"Allah Teâlâ, cennet karşılığında mü'minlerin canlarını ve mallarını saün aldı. Onlar Allah yolunda savaşırlar. Harp meydanında şehid ve gazi olurlar. Allah'ın bu öyle bir vaadidir ki, Tevrat'ta da, İncil'de de, Kur'an'da da sabittir. Kim Allah'tan daha fazla vaadim yerine getirir? Yaptığınız bu alış verişıen dolayı sevininiz. İşte bu büyük bir başarıdır." (Tevbe, 111)
"özürlüler dışında savaştan geri kalan mü'minler ile Allah yolunda mallan ve canlan ile cihad edenleri, savaştan geri kalanlardan derece farkı ile üstün kılmıştır. Allah her birine iyiük vaat etmiş olmakla birlikte, mücahid-leri savaştan geri katanlara karşı yüce bîr mükâfatla üstün kılmıştır. Onlar için Allah tarafından bağışlanmış dereceler, mağfiret ve rahmet vardır. Allah günah bağışlayıcı ve merhametlidir." (Nisa, 95-96)
"Ey mtt'mialer! Size acı azaptan kurtulmanızı sağlayacak bir tkareî göstereyim mi? Allah'a ve O'nun Rasûiü'ne iman eder; Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edersiniz. Eğer bilirseniz bu sizin için hayırlıdır. O zaman Allah günahlarınızı bağışlayarak, sizi akından nehirler akan cennetlere ve Adn cenneîindeki çok güzei evlere koyar. îşte büyük basarı budur. Bunun seveceğiniz başka bir sonucu, Allah'ın yardımı ile yakın.vadeli zaferdir, mü'minlere müjdele." (Saff, 10-13)
Bu konuda çok sayıda ayet bulunmaktadır. Bu kadarı i!e yetiniyoruz.
Cihadın fazileti hakkında da sayılamayacak kadar çok hadis vardır. Bunlardan bir kısmı ise şunlardır:[81]

1285. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah'a (s.a) hangi amelin daha faziletli olduğu soruldu. O da şöyle buyurdu: "Allah ve Rasûiü'ne imandır." Sonra hangisidir diye sorulduğunda; "Alioh yolunda rthaddır" buyurdu. Sonra hangisi dendiğinde şöyle buyurdu: "Makbulolan hacdır." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[82]

Hadisin şerhi 1273 no'lu hadiste geçmiştir.[83]

1286. İbn Mes'ud (r.a) der ki: Yâ Rasûlallah hangi amel Allah katında daha sevimlidir?" diye sordum. Şöyle buyurdu: "Vaktinde kılınan namazdır." "Sonra hangisidir?" diye sordum; "Anne-babaya İyilik etmektir" buyurdu. "Sonra hangisidir?' dediğimde de; "Allah yolunda cihad etmektir buyurdu. (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[84]

Hadis, "Ana Babaya İyilik" bölümünde (No: 312) geçmiştir.[85]

1287. Ebu Zerr (r.a) der ki: "Yâ Rasûlaliah hangi amel daha faziletlidir?" diye sordum, o şöle buyurdu: "Allah 'a iman ve Allah yolunda cihad etmek. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[86]

Hadiste iman ve cihadın yüceliğine işaret ediliyor. "Allah'a iman" demekle yetinihniş, fakat iman esaslarının tamamı kastedilmiştir. Yine hadis-i şerifte en faziletli amel olarak, Allah'a iman ve cihadın zikredilişi ya soranın haline uygun düşmesi için veya cevap verildiği zamana uygun düşmesi dolayısı iledir. Zira değişik zamanlarda sorulan aynı soruya Rasûluiiah (s.a) farklı cevaplar verebilmiştir. Bu da zaman, zemin ve muhatabın durumunu iyi bilmesine bağlıdır.[87]

1288. Enes'ten (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sabahleyin erken veya akşam karanlığı bastıktan sonra Allah yolunda yola koyulmak, dünyadan ve dünyadaki herşeyden daha hayırlıdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[88]

Allah yolunda yapılan sabah ve akşam seferlerinin, fazilet ve sevabı bütün dünya nimetlerinden daha hayırlıdır. Yani bütün dünya nimetleri bir kişinin olsa, Allah yolunda yapılan bir tek sabah veya akşam yürüyüşüne denk olamaz. Çünkü dünya nimetleri geçici, ahiret nimetleri ise ebedidir.
El-Mühelleb'e göre hadis şunu ifade etmektedir: "Cennette bir sabah yürüyüşü kadar az bir zamanm sevabı bütün dünya zamanlanndan daha hayırlıdır" Yani ahiretin kısa zamanı dünyanın uzun zamanından daha hayırlıdır.
Maksat cihadın büyüklüğünü anlatarak, onu yerine getirmeye teşvik etmektir. Binaenaleyh, bir insan dünyalara malik olan zengine değil, Allah yolunda sabah veya akşam yürüyüş yapan mücahide imrenmelidir.[89]

1289. Ebu Saîd el-Hudrî (r.a) der ki: "Adamın birisi Rasûlullah'a (s.a) gelerek "En fazilet/i insan kimdir?" diye sordu. "Allah yolunda malı ve canı ile cihad eden mü'mindir" buyurdu. Adam "Sonra kim?" diye sorduğunda Rasûlutlah: "Bir dağ geçidinde barınıp, Allah'a ibadet eden ve insanlara hiçbir zararı dokunmayan kimsedir" buyurdu. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[90]

Mal ve nefis ile yapılan cihadın faziletine işaret eden hu hadis, "Fitneden ve Harama Düşmekten Korkulduğunda Uzlete Çekilmenin Müstehab Oluşu" bölümünde de {No: 598) geçmiştir.[91]

1290. Seni b. Sa'd'dan (r.a) RasûluIİah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah yolunda bir gün hudut boyunda nöbet tutmak, dünyadan ve dünyada bulunan şeylerin tümünden hayırlıdır. İçinizden birisinin kamçısının cennetteki yeri, dünyadan ve dünyada bulunan şeylerin tümünden daha hayırlıdır. Kulun Allah yolunda giriştiği gece seferi veya sabahleyin erken çıktığı yolculuk, dünyadan ve dünya üzerinde bulunan şeylerin tümünden hayırlıdır." (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir)[92]

Hadiste müslümanlar, hudut boylarında nöbet tutmaya ve Allah yolunda cihad etmeye teşvik edilmektedir. Az bir zaman ahiretteki hayatı yaşamak ve oradaki çok dar bir mekan, dünyadan daha üstündür. Kişi çok süslü gösterilen, fani olan dünya hayatına aldanarak; ebedi saadet bahşeden cihadı terketmemelidir. Allah katında cihad fiilinin ve mücahidin mükâfatı çok büyük olacaktır. Mücahidin kısa bîr yürüyüşü bile dünyadan ve onun nimetlerinden daha hayırlıdır. İşte cihadın karşılığı bu kadar büyük olacaktır.[93]

1291. Selman (r.a) der ki: Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Bir gün, bir gece hudut boylarında nöbet tutmak, bir ay boyunca oruç tutup geceleri ibadetle geçirmekten hayırlıdır. Şayet adam bu nöbet sırasında ölürse, o sırada işlemekte bulunduğu amelin sevabı, onun adına kesilmeksi-zin devam ettirilir. Rızkı da devam ettirilir ve kabir azabı görmez." (Müslim rivayet etmiştir)[94]

"Ribat": Hayvanı bağlamaya yarayan ip demektir. Sonra bu ketime hudud muhafızına ad olmuştur. Hadisten maksat şudur: Bir gün, bir gece düşmana karşı hudud muhafızlığı yapmak, bir ay nafile oruç tutmakla bir ay nafile namaz kılmaktan daha hayırlıdır. Şayet hudud muhafızlığı, kişi bu
görevi yaparken ölürse, o vazifede iken yaptığı amelleri devam edermiş gibi ecirve mükâfat verilir.
Hadis-i şerif; şehid hakkındaki ayetlere de uygundur. Ayetler de şehitlerin ölmediği, Allah (c.c.) katında diri oldukları ve kendilerine nzık verildiği açıklandığı gibi, yukarıdaki hadisin değişik rivayetlerinde, şehit ruhlarının cennet meyvelerinden yedikleri anlatılmaktadır.
Hadis, hudud bekçiliği yapan kimsenin faziletine ve amelinin Öldükten sonra da devam edeceğine delil olmaktadır.[95]

1292. Fedâleb. Ubeyd'den (r.a) RasûluIİah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her ölünün ameli sona erer, Allah yolunda, hudut boylarında nöbet tutarı kimse hariç. Bu şahsın ameli kıyamet gününe kadar çoğaltılır ve kabir fitnesinden de kurtarılır." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadis, hasen-sahihtir demiştir).[96]

Fedâle b. Ubeyd çeşitli harblere iştirak etmiştir. Mısır fethinde de bulunmuş ve Şam'a yerleşmiştir. Muaviye, onu Şam valisi yapmıştır. Hicri 58 yıllarında ölmüştür. Rasûlullah'tan (s.a) 50 hadis rivayet etmiştir.
Hadis, hudut boylarında nöbet bekleyenin amelinin ölümünden sonra da kıyamete kadar devam edeceğine ve amel defterinin kapanmadığına delil olmaktadır. Hudud beklerken ölen şahıs, sanki kıyamete kada hudut bekli-
yormuş gibi sevap almaya hak kazanır. Yerine getirdiği görev sebebiyle ömrü de bu şekilde bereketlenmiş olur. Kabir azabından da muaf tutulur.
Hadis-i şerif Allah yolunda nöbet beklemeyi teşvik etmektedir.[97]

1293. Osman'ın (r.a) Rasûİullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Hudut boylarında Allah yolunda bir gün nöbet tutmak, başka yerlerde bin gün nöbet tutmaktan hayırlıdır. " (Tirmizî rivayet etmiştir.)[98]

Hadis, hasen-sahiptir
Hadiste, hudut boylarında nöbet tutmanın Allah katındaki değeri anlatılmaktadır. Bu konuda değişik hadisler mevcuttur. Bazı hadislerde bu nöbet, bir ay oruçtan daha hayırlı görülmüştür. Bu tür ifadelerden maksat, nöbet bekleyen mücahidin ecrinin diğer insanlardan daha çok olduğunu anlatmaktır. Bu ecirdeki üstünlük, mücahidin niyetine, ihlasına, nöbet mahallinin kritik konumuna paralel olarak çoğalabilir. Hadisler bu şekilde anlaşılmalıdır.[99]

1294. Ebu HüYevre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah yolunda cihad etmek için sefere çıkan kimse hakkında Yüce Allah, 'Eğer o kulumu, yalnız cihad amacı ile Bana karşı taşıdığı İman ve peygamberine inanmış olması sefere çtkarmışsa, kendisini cennete koyacağım veya kazanmış olduğu ecir ve ganimetle birlikte çıkmış olduğu evine döndüreceğim kesindir' buyurmaktadır. Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda savaşırken yaralı düşen kimse, kıyamet günü Allah'ın huzuruna yaralandığı günkü hali ile benzi kan renginde ve kokusu misk kokusu olarak gelir. Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, müslümanlara zor gelmese savaşa giden hiçbir birlikten asla geri kalmazdım. Fakat onlan teçhizatlandırmaya imkân bulamadığım gibi, kendi güçleri de buna yetmiyor. O zaman da bana katılmamak olara ağır geliyor. Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda savaşıp öldükten sonra, (dirilerek) bir daha savaşıp ölmeyi ve (yeniden dirildikten sonra) bir kere daha savaşıp ölmeyi arzu ederim." (Müslim rivayet etmiştir)[100]

Hak yolunda gazaya çıkan kimseye Allah'ın (c.c.) kefil olması, lütf-u keremiden ona cennetini nasip etmesidir.
Allah yolunda can veren mücahidin cennete konması hususunda Kadı lyaz şunları söylemiştir: "İhtimal Allah o kimseyi Öldüğü anda cennetine koyar. Nitekim Allah Teâlâ şehitler hakkında: 'Onlar diridirler, Rab'lerİ katında onlara rızık verilir1 denmiştir. Bir ihtimal de cennete; hesapsız, azap-sız, sorgusuz, sualsiz giren ilk bahtiyar insanlarla birlikte girmektir. Ve sahih bir hadiste de açıklandığı üzere şehidlik, günahlarına keffâret olur."
Aynı hadisin değişik bir rivayetindeki: "Allah kendi yolunda yaralananı pekâla bilir" cümlesi harb ve gazada ihlâs ve samimiyet gerektiğine tembihtir. Gazada verilecek sevap bu ihlâs ve samimiyete göre olacaktır. Şu halde Aîlah için harbedenler «İseler de, kalsalar da kazanacak; ganimet veya san ve şöhret kazanmak yahut düşman milletten öç almak gibi maksatlarla gazaya çıkanlar sevaptan mahrum kalacaklardır. Bu cihet Mecelle'de "Bir İsten maksat ne ise, hüküm ona göredir" kaidesi ile hülâsa edilmiştir.
Hadisin zahirî, bu hükmün kâfirlerle yapılan harblere mahsus olduğunu gösteriyorsa da, asi ve yol kesenler ve benzerleri ile yapılan çarpışmalar da aynı hükme dahildir.
Şehidin kıyamet günü yarasından kan fışkırarak gelmesinin hikmeti, faziletine ve canım feda ettiğine şahid olmasıdır.
Şchid olmayı ve kişinin kudreti haricindeki bir hayrı temenni etmesi caizdir. Cihad farz-ı kifâyedir. Fakat cihadın farz-ı ayın derecesine yükseldiği yerler alduğunu da unutmamak gerekir. [101]

1295. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah yolunda savaşırken yaralanan herkes, kıyamet günü, rengi kan renginde ve misk gibi kokarak kanayan yarası ile Allah 'in huzuruna gelir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[102]

Hadîs, Allah yolunda şehit düşenin mahşerde harp alâmetleri ile dirileceğine deli! teşkil ediyor. Kanayan yarası şehidin, Allah yolunda çarpıştığına ve bu uğurda can verdiğine şahit olacaktır. Allah katında şehidin yarasından akan kanın kokusu, kökulann en yücesidir. Şehadetinin karşılığı da pek yüce olacak, şehit ebediyyen cennette güzel kokular içinde yaşayacaktır.[103]

1296. Muaz'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müslüman bir kimse, Allah yolunda, bir deve sağılacak kadar cihad ederse, o kimse cenneti hak eder. Kim Allah yolunda yaralanır veya başka bir musibete uğrarsa, yarasının kanı her zamankinden daha fazla olarak mahşere gelir, kanının rengi za'feran rengidir ve kokusu da misk kokusu gibidir." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. TirmM; hadis, hasen-sahihtir demiştir).[104]

Allah yolunda az bir müddet de olsa cihad edip, müslüman olarak ölen kişiye cennet vacib olur. Kişi samimiyetle Allah yolunda canını feda etmeyi ister, cihad eder, fakat şehit düşmez, sonradan ölür veya Öldürülürse yine kendisine şehit ecri verilir.
Hadis. İslâm'da cihadın önemini ve şehidin Allah katındaki makamını göstermektedir. Büyük fedakârlıklar, büyük karşılıkları doğurur. Az sabır ve sebat ebedî mutluluk ve saadeti kazandırır.[105]

1297. Ebû-HüFeyre (r.a) der kî: Rasûiullah'ın (s.a) ashabından birisi, içinde tatlı sulu bir^aynak bulunan bir dag geçidine rast geldi ve orası hoşuna gitti. Kendi kendine; "İnsanlardan uzaklaşıp, bu dağ geçidinde otursam (ne iyi olur), fakat Rasûlullah'tan (s.a) izin atmadan bunu yapmayacağım " dedi. Durumu Rasûluîlah'a haber verince, o şöyle buyurdu: "Sakın öyle yapma. Çünkü birinizin kendisini Allah yolunda savaşmaya adaması, evinde yetmiş yıl namaz kılmasından daha faziletlidir. Allah'ın günahlarınızı bağışlayıp, sizi cennete koymasını istemez misiniz? Allah yolunda savaşınız. Deve sağımı kadar Allah yolunda savaşan kimse, cenneti hak etmiş olur." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, basendir demiştir).
Hadis cihadın önemini açıklamaktadır. Müslüman, topluma bağlı insandır. Toplumdan uzak, sakin bir yerde yaşayıp, o şekilde ibadet etmekten; toplum içinde yaşayarak, cihad etmek daha faziletlidir.
Ashabın tamamı büyük insanlık örneği olmuşlardır. Nerede yaşayacakları hususunda bile Rasûiullah'ın (s.a) iznine başvurmuşlardır. Cihad, nafile ibadetlerden kat kat üstündür. Allah yolunda cihad, kişinin günahlarına keffâ-ret olur. Cennete girmeye vesile oiur. Çok kısa zaman da olsa, cihad etmek; ahirette büyük mükâfatlar kazandırır. Samimiyetle ve ihlâsİa şehit olmayı isteyerek savaşıp, şehit olamayan kişiye de şehit ecri verilecektir.
yolunda savaşan mücahid; kendisi savaştan dönünceye kadar, devamlı olarak gündüzleri oruç tutup, geceleri hiç uyumadan A ilah 'in ayetlerini okuyarak namaz kılan kimse gibidir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişIerdir).[106]

uhârî'nin rivayetinde hadis şöyledir: "Adamın biri; 'Yâ Rasûlallah, bana cihadın yerini tutacak bir amel göster' dedi. Hz. Peygamber de, 'öyle bir amel bulamıyorum' dedi. Sonra da, 'Mücahtd sefere çıkınca; mescidine kapanıp, hiç uyuklamadan namaz kılabilir ve hiç ara vermeden oruç tutabilir misin?" deyince adam; "Bunu kim yapabilir ki?" diye cevap verdi.
Hadiste cihadın faziletinin pek büyük olduğuna işaret ediliyor. Zira, namaz, oruç ve Allah'ın ayetlerine İtaat en faziletli amellerdir. Mücahid, bu amellerden bir an bile gevşeklik göstermeyen kimse ile bir tutulmuştur. Halbuki bu amelleri bir an gevşeklik göstermeden yapacak kimse yok gibidir. Onun içindir ki, cihada denk bir amelin ne olacağı sorulunca Peygamber (s.a) "Sizin ona gücünüz yetmez" buyurmuştur.
Mücahid her hususta, daimi oruç tutan, namaz kılan bir kimseye benzer. Mesela: Bu İbadetlere devam eden kimse, yiyip İçmeden vs. lezzetlerden kendini nasıl tutarsa, mücahid de nefsini düşmanla çarpışmak için tahsis eder. O nasıl bir an bıkmadan ibadetine devam ederse, bu da bir an ecii kazanmaktan uzak kalmaz. Sahih bir hadiste, mücahidin şahlanan atı için bile sevap kazanacağı bildirilmiştir.[107]

1298. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûiullah'a (s.a), "Allah yolunda cihada denk bir amel hangisidir?" diye soruldu. Rasulullah da: "O ameli işlemeye gücünüz yetmez " dedikten sonra şöyle buyurdu: [108]

1299. Ebu Hflreyre'den (r.a) RasÛlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir. "İnsanların geçiminin hayırlısı, atının dizginini tutup da Allah yoluna koyulandır ki, savaşa veya korkunç {tehlikeli) bir ise çağırıldığında yahut bir feryat işittiğinde, atının üzerinde uçarcasına onlara yetişir de, ölme ve öldürme ihtimali olan yerlere çekinmeden saldırır. Yahut da, şu tepelerden birinin başında ya da şu derelerden birinde, koyun sürüsünün başında bulunan adamın yaşamıdır ki; o namazım kılıp, zekâtım verir ve ölüm gelinceye kadar ibadet eda de, halkın hayır ve menfaatim düşünür. Her iki durumda da insan ancak hayırdadır." (Müslim rivayet etmiştir)[109]

Hadis, "Fitneden ve Harama Düşmekten Korkulduğunda Uzlete Çekilmenin Müstehak Oluşu" bölümüde (No: 601) geçmiştir.[110]

1300. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah Teâlö, kendi yolunda cihad edenler İçin cennette yüz derece hazırlamıştır. Bu derecelerin ikisinin arasındaki mesafe gökle yer arasındaki mesafe kadardır." (Buhârî rivayet etmiştir).[111]

Hadis, mücahidin faziletinin büyüklüğüne ve Allah'ın ona hazırladığı yüce nimetlere deli! oluyor. Hadisteki maksat, mücahidin cennetteki makam ve mevkisinin üstünlüğünü anlatmaktır. Zira mücahid, dünyasını ahiret yurdu ile değişmiştir.[112]

1301. Ebu Saîd el-Hudrfden (r.a) RasÛlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim Allah'ı Rab, İslâm'ı din, Muhammed'i de peygamber olarak benimserse, cennete girmesi kesinleşmiş olur." Rasûlullah'ın bu sözü Ebû Saîd'İn, hoşuna gitti ve Hz. Peygamber'den tekrar söylemesini İstedi, o da aynı sözleri tekrarladıktan sonra, şöyle devam etti: "Bir başkası vardır ki, Allah onun sayesinde kulunu cennette yüz derece yüceltir ve her iki derecenin arası da, gökle yer arasındaki mesafe kadardır.'' Ebu Saîd, ' 'O nedir? Yâ Rasûlallah " deyince, Rasûlulîah "Allah yolunda cihad etmek, Allah yolunda cihad etmek" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[113]

Hadiste, mücahidin ahiretteki yüce makamına işaret edilmektedir.
Hadis hakkında Kadı îyaz şunları söylemiştir: "Bundan zahiri manasının kastedilmiş olması mümkündür. Bu taktirde buradaki derecelerden maksat, görünürde birbirinden yüksek olan menzillerdir. Bu da cennet menzillerinin sıfatıdır. Nitekim cennet köşklerinin sahipleri hakkında, 'Onlar birbirlerine parlak yıldız gibi görünürler,' buyuruimuştur. Hadîste, manevî yüksekliğin kastedilmiş olması da ihtimal dahilindedir. Ki bu yükseklik insanın hayaline gelmeyen büyük ihsanlar ve bol nimetleri ifade etmektedir. Allah'ın (c.c.) cennet ehline lütuf buyurduğu nimet ve kerametlerin nevileri birbirinden çok farklıdır. Fazilet hususunda bunların birbirinden uzaklığı yerle gök arası gibi olur. Ama birinci ihtimal daha açıktır." Nevevî de Kadı lyaz'ın sözlerini tasdik etmiştir.[114]

1302. Ebu Bekir b. Ebu Musa el-Eşarî der ki: Cephede düşman karşısında babamın şöyle dediğini işittim. "Rasüluilah (s.a) şöyle buyurdu: 'Cennetin kapıları kılıçların gölgesi altındadır. " O sırada pejmürde vaziyette biri ayağa kalkarak "Ey Ebu Musa, Rasûlullah'ın böyle söylediğini bizzat kendin işittin mi?" dedi. Ebu Musa, "evet" dedi. Adam arkadaşlarına dönerek, "sizi selâmlarım" dedi ve kılıcının kınını kırıp attı. Sonra da kılıcı ile düşmana yürüdü ve şehit düşünceye kadar savaştı. (Müslim rivayet etmiştir)[115]

Ebu Bekir b. Ebu musa'mn ismi Amr veya Âmirdir. Tabîînden olup, güvenilir bir zattır. Hicri 106 yılında ölmüştür.
Hadis İle cihada teşvik edilmektedir.
"Cennet kapılan kılıçların gölgesinde..." ibaresi; cihada teşvik etmek, cihadın sevabını açıklamak, kılıç (silah) kullanmaya teşvik, etmek savaşa iştirak gibi birçok şeye dikkat çekmektedir. Alimlerimiz bu cümleden maksat; "Cihad ve harbe iştirak cennete girmenin yolu ve sebebidir" demişlerdir.. Yahut, kılıçlar, harpte düşmana yaklaşmaktan kinaye olarak zikredilmiştir. Burada, özellikle kılıçların zikredilmesi, araplann ekseriyetle silahlarının kıhç olması nedeniyledir. Ya da hadisten maksat; cihadın neticesi cennettir, demektir.[116]

1303. Ebu Abs Abdurrahman b. Cebr'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ayaklan, Allah yolunda tozlanmış bir kula cehennem dokunmaz." (Buhârî rivayet etmiştir).[117]

Ravi Ebu Abs'in ismi Abdullah'tır. Ma'bed olduğu da sölenir. Bedir ve diğer harplere itirak eden bir sahabîdir. 70 yaşında iken, Hicri 34 yılında ölmüştür.
Hadiste, mücahidin cehennem atşini görmeyeceği müjdeîenmektedir. Allah'ın rızası çeşitli yollarla kazanılabilir. Allah'ın (c.c.) rızasını kazanan her İçişi için de değişik müjdeler verilmektedir. Cihad yolu ile nza-ı İlâhîye nail olanlara ise daha büyük müjdeler sunulmaktadır.[118]

1304. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sağılmış süt, sağıldığı hayvanın memesine dönmedikçe Allah korkusu İle ağlamış olan kimse de cehenneme girmez. Allah yolundaki toz ile*cehennem dumanı bir kişide birleşmez." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahihtir demiştir).[119]

Hadis, Allah korkusundan ağlamanın ve Allah yolunda meşakkate katlanmanın faziletini anlatmaktadır. Sahihayn'da rivayet edilen bir hadis bu hadisi desteklemektedir. Nitekim orada: "Yedi sınıf insan mahşerde Allah-in hazırlattığı gölgelik altında gölgelenecekler. Hiçbir gölgenin bulunmadığı o günde Allah onları gölgelikte ağırlayacaktır... Onlardan biri de gizli, sakin bir yerde Allah'ı hatırlayıp, gözleri yaşaran kimsedir..." Sağılan sütün hayvanın memesine girmesi nasıl mümkün değil ise, Allah korkusundan ağlayan kimsenin de cehenneme girmesi mümkün değildir.
Allah yolunda insanın ayaklarına bulaşan toz bile cehennem dumanına (ateşine, azabına) engel olur.[120]

1305. İbn Abbas'm (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "fki göz vardır ki, bunlara cehennem ateşi değmez. Onlar; Allah korkusundan ağlayan göz ile Allah yolunda nöbet tutarak geceleyen gözdür." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[121]

Hadisdeki iki gözden maksat, o öellikteki gözlere sahip olan kişilerdir. Zira insanın en şerefli uzvu göz olduğu için o zikredilmiş, burada cüz ile kül (parça sözkonusu edilerek tüm kastedilmiştir) yani gözlerden bahsedilerek insanın tamamı kastedilmiştir.
Allah korkusu; Allah'ı (c.c) iyi tanımak, O'nun Azamet ve Celali'ni bilmekten ortaya çıkar. Bunun için hakkıyla Allah'tan (c.c) korkanların alimler olduğu Kur'an'da bildirilmiştir: "Allah'tan hakkıyla ancak, O'nun alim kullan korkar." (Fâtır, 28)
Cephede düşman bekleyen asker ile hudut boylarında nöbet bekleyen asker de bu hadisin kapsamına girerler. Her İkisi de aynı müjdeye layıktır.[122]

1306. Zeyd b. Hattd'dn (r.a) Rasûhıllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim bir savaşçıyı teçhizatUmdınrsa, kendisi savaşa katilmiş gibi olur. Kim bir mBcahidin arkasından ailesini görüp gözetirse, o da bizzat harb etmiş gibi ecir kazanır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[123]

Hadis mücahide, her ne şekilde olursa olsun, yardım edenin, gaza etmiş gibi sevap kazanacağına delil oluyor. Hayırlı bir iş yapan mü'mine yardım edene o iyi işi yapanın alacağı ecir kadar sevap vardır. Mü'minler birbirleriyle hayırlı işlerde yardımlaşmakla mükelleftirler.
Bu ve benzeri hadisler, müslümanlann -her ne suretle olursa olsun- yararına çalışan bir kimseye iyilikte bulunmaya teşvik etmektedir.[124]

1307. Ebu Ümame'den (r.a) RasûluİlahÎ'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sadakanın en hayırlısı, Allah yolunda dikilen çadırın gölgesi ve Allah rızası için bir mücahidin yanına verilen hizmetçi ve A llch yolunda verilmiş ergenlik çağına girmiş bir devedir. " (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahihtir demiştir).[125]

Hadis gazilere yardım etmeye teşvik etmektedir. Bu yardım; binek temin etmek, hizmetçi ikram etmek, yiyecek ve giyecek sağlamaktır. Bunlar da olmasa, geride kalmış aile fertlerini görüp gözetmek suretiyle bu yardım yerine getirilerek, sadaka sevabına ulaşmalıda.[126]

1308. Enes (r.a) der ki: "Eşlem kabilesinden bir genç Hz. Peygamber'e gelerek "Yâ Rasûlallah savaşa katılmak istiyorum, fakat teçhizatım yok" dedi. Rasûlullah da delikanlıya "Filan şahsa git, o teçhizatını hazırlamış, sonra da hastalanmıştı" buyurdu. Delikanlı o adama giderek "Rasûlullah sana selâm söylüyor ve kendisi için hazırlamış olduğu teçhizatı sana versin' diyor" dedi. Adam da karısına; "Kendim için hazırlamış olduğum teçhizatı bu delikanlıya ver, içbir parçasını da alıkoyma, vallahi ondan alıkoyacağın hiçbir parça senin hakkında yararlı ve bereketli olmaz" dedi." (Müslim rivayet etmiştir)[127]

Hadis gaziye yardım etmenin faziletine delil oluyor. Aynca bir insan hayır işlerinden birine mal sarfetmek ister de imkân bulamazsa, o malı başka bir hayır yoluna sarfetmesinin müstehab olduğuna delil teşkil ediyor. Kişinin bir malı adamadıkça, mutlaka o niyet ettiği hayıra sarf etmesi lazım gelmez, başka bir hayra da sarf edebilir.[128]

1309. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a), Benî Lahyan üzerine asker gönderirken şöyle buyurdu: "Her iki kişiden birisi askere gitsin. Sevap aralarında müşterektir." (Müslim rivayet etmiştir)[129]

Müslim'in diğer bir rivayetinde hadis şöyledir: "Her iki şahıstan biri (harbe) çıksın, dedi ve sonra oturanlara hitaben: Hanginiz ailesi ve matı konusunda sefere çıkanların yerini hayırlı bîr şekilde tutarsa, harbe çıkanın ecrinin yarısı da o kimseye olur."
Benî Lahyan (veya Benî Lihyan), Hzeyl kabilesinin bir koludur. O zaman henüz müslüman olmamışlardı. Rasûlullah (s.a) onların üzerine gaza için asker göndermiş ve "Her kabilenin yarısı cenge çıksın" diye talimat vermişti. Hadisdeki "Her İki adamdan biriciksin!" cümlesinde, kastedilen maksat budur.
Sevabın aralarında paylaştırılması, gazaya gidenin yerine kalan kimsenin, mücahidin aile fertlerine yardımda bulunması sebebiyledir. Nitekim diğer rivayetlerde bu durum açıklanmıştır.
Genel seferberlik söz konusu değilse, toplumdan bir gurubun harbe gitmeyip, silah vb. ihtiyaçları temin etmeleri ve mücahid ailelerine yardımda bulunmaları nedeniyle kazanılacak sevap ortak olur.[130]

1310. Berâ'den (r.a) rivayet edildiğine göre, silahlı ve zırhlı bir adam Rasûlullah'a (s.a) gelerek şöyle sordu: "Yâ Rasûlallah önce savaşa mı katılayım, yoksa müslüman mı olayım?" Rasûlullah da, "Önce müslüman ol, sonra savaşa katıl" buyurdu. Bunun üzerine adam müslüman olup, savaşa girdi ve şehit oldu. Rasûlullah onun hakkında; "Az amel işledi, fakat çok sevap kazandı" buyurmuştur. (Buhârî ve MüsÜm rivayet etmişlerdir).[131]

Hadis, şehidin yüce mertebesine delâlet etmektedir. İmansız yapılan hiçbir iyi amelin ahirette karşılığı yoktur. İmanla birlikte İse hiçbir hayırlı iş karşıhksız kalmayacaktır. Şehitlik, İnsanın günahlanna keffâret olur, Allah'ın rızasının kazanılmasını sağlar. Allah (c.c) uğrunda, can pahasına, harp meydanlarında tozlanan ayağı cehennem ateşi yatmayacaktır.[132]

1311. Enes'den (r.a) Rasûluilah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: '-Cennete giren hiç kimse, kendisine tüm dünya verilecek olsa da, tekrar dünyaya dönmeyi arzu etmez. Ancak şehitler, kendilerine yapılan hürmet ve ecri gördüklerinden, dünyaya dönüp de on defa üst üste şehit olmak ister." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[133]

Bir rivayette İse "Şehitliğin faziletinden gördükleri şey sebebiyle" lafzı mevcuttur.
Kadİs, şehitliğin faziletini gösteren en açık delillerden biridir. Hiçbir kimse öldükten sonra, dünyanın hor hakir olduğunu, ahiretteki mekânların yanında çok basit kaldığını görünce geri dönmek istemez. Şehit ise gördüğü ikramın biraz daha üstününe kavuşabilmek için, onlarca defa dirilip şehit olmak ister. Zira şehide ahirette razı olacağı kadar lütuf ve ikramda bulunulacaktır.[134]

1312. Abdullah b, Amr b. eİ-Âs'tan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah, şehidin borçlan hariç diğer günahlarım bağışlar." (Müslim rivayet etmiştir)[135]

Müslim'in bir rivayetinde ise şöyledir: "Allah yolunda öldürülmek; borç hariç tüm günahlara keffârettir. "
Hadis, cihadın faziletine delâlet etmektedir. Görülüyor ki, cihad kuî hakkından başka bütün günahlara keffârettir. Ancak keffâret olması hadislerde açıklandığı şartlara riâyet edilmesi ile mümkün olur. Bu şartlar harpte yakuz Allah rızası İçin sebat etmek, ilerlemek, geri dönmemektir.
Ebu Nuaym'ın bir rivayetinde: "Allah yolunda öldürülmek tüm günahlara keffârettir, emanet müstesna!" buyrulmaktadır. "Emanet"de; oruç ve namaz olarak yorumlanmıştır.[136]

1313. Ebu Katâde'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) ashabı içinde ayağa kalkarak Allah yolunda cihad İie Allah'a imanın faziletii ameller olduğunu söyledi. Adamın birisi kalkarak; "Yâ Rasûlallah, Allak yolunda öldürütsem, acaba günahlarım üzerimden silinir mi?" diye sordu, Rasûlullah da şöyle buyurdu: "Evet, eğer sabırlı olur, yaptığının ecrini yalnız Allah'tan bekleyerek, geriye doğru kaçarken değil de, ileriye doğru giderken Öldürüliirsen..." Sonra Rasûlullah; "Sen ne demiştin?" dedi ve adam da sorusnu şöyle tekrarladı: "Allah yolunda öldurülürsem günahlarım bağışlanır mı, ne dersiniz?", Rasûlullah da; "Evet, eğer sabırlı olur, yaptığının ecrini yalnız Allah 'tan bekler durumda ve kaçarken değil, ileriye doğru giderken Öldûrülürsen, yalnız borç hariç, Cebrail bana böyle söyledi" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[137]

Mücahİd için büyük bir ecir vardır. Cihad, mücahidin günahlarına kef-fâret olur. Yalnız bundan, kul hakkı istisna edilmiştir. Mücahidin dünya ve ahirette büyük mükâfatlara nail olabilmesi için, harp esnasında sabırlı, devamlı ileri atılan, geri kaçmayan ve sevabını Allah'tan uman bir kişi olma şartlanm taşıması gerekir. İhlâs ve samimiyetsiz yapılan amellerin hiçbir kıymeti yoktur. İsterse insan canını versin, ihlâs yoksa, riya, gösteriş mevcutsa, canını boş yere kaybetmiş demektir.
Kurtubî; "Affedilmeyecek borçlar hakkında, onlar edası mümkünken, . vakti ve imkânı mevcutken, edâ etmekten kaçındığı borçlandır, der. Yoksa, vakit bulamamış veya imkânı elvermediği borçlarını Allah (c.c) kendi kereminden borç sahibini razı ederek affedeceği umulur," der.
Hadîste, kul haklarının da öemine işaret ediliyor. Cihad bile, Allah hakları İçin keffâret olduğu halde, kul haklan için keffâret olamaz.[138]

1314. Câbir'den (r.a) rivayet edildiğine göre; "adamın birisi Rasülul-lah'a (s.a) "Eğer öldürülecek olursam, nereye giderim?" diye sordu. Rasü-lullah; "Cennete" diye cevap verince adam elindeki hurma tanelerini derhal yere atıp savaşa katıldı ve şehid düştü. (Müslim rivayet etmiştir).[139]

Amellerin kişiyi nereye götüreceğinin sorulup, öğrenilmesi müstahabtır. Hayırlı amellere koşanları cennetle müjdelemek de müstahabtır. Rasû-lullah (s.a) adamın cihad hakkındaki samimiyetini bildiği İçin, cennete gidebileceğini müjdelemiştir.[140]

1315. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasülullah (s.a) ve ashabı yürüyüp, müşriklerden önce Bedr mevkiine vardılar. Müşrikler de geldi. Bunun üzerine Rasülullah; "Sizden hiçbiriniz benden emir almadıkça, bir işe kalkışmasın" buyurdu. Müşrikler yaklaşınca: "Genişliği gökler ve yer kadar olan cennete girmek üzere harbe kalkınız" buyurdu. Enesder ki: Ensar-dan Umeyr b. Humâm (r.a); "Yâ Rasûlallah genişliği gök/er ve yer kadar olan cennet mi?" dedi. Rasûluliah; "Evet" dedi. Adam "Oh, ne güzel!" dedi. Rasülullah; "Sana bu sözü söyleten şey nedir?" dedi. O da: "Allah'a yemin olsun ki, ancak cennet ehlinden olmayı ümid ettiğim için bu sözü söyledim" dedi. Hz. Peygamber de; "Muhakkak sen cennet ehlındensın" buyurdu. Bunun üzerine, Umeyr tulumundan biraz hurma çıkarmış ve yemeğe başlamıştı. Sonra; "Eğer bu hurmalarımı tüketinceye kadar yaşayacak olursam, bu hayat bana uzun gelir" dedi, yanındaki hurmaları artı, şehit oluncaya kadar savaştı. (Müslim rivayet etmiştir)[141]

Harpte kâfirlerin İçine dalarak, kendini şehit olmaya manız bırakmak alimlerin çoğunluğuna göre kerahetsiz caizdir.
Harpte kumandanın niyetini gizli tutup, nereye hücum edeceğini bildirmemesi güzel bir uygulamadır. Zira hücum edeceği yeri ve zamanı bildirse, düşman bunu duyarak tedbir alabilir.
Hadiste, cihad ve istişare etmek teşvik edilmektedir. Müslümanların harpte şehit olmak için ileri atılmaya, tehlikeli işlere girişmeye ve şehidin ahiret-teki sevabına ulaşmak için acele etmeye, teşvik edilmektedirler.[142]

1316. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre; bîr gurup insan Rasûlullah'a (s.a) gelerek: "Bize Kur'an'ı ve sünneti Öğretecek kimseler gönder" dediler. RasûluIİah da onlara "Kurra' denilen Ensar'dan yetmiş kişi gönderdi. Bunların içinde dayım Haram da vardı. Kur'an okurlar ve geceleyin

aralarında karşılıklı ders yapar, öğrenirlerdi. Gndüz su getirip mescide koyarlar, odun toplayıp satarak parasıyla Ashab-ı Suffe ve fakirler için yiyecek satın alırlardı. RasûluÎah bunları göndermişti. Onlar gidecekleri yere varmadan, düşman saldırısına uğradılar ve Öldürüldüler. Onlar "Attanım! Bizim sana kavuşup, Sen 'den razı olduğumuzu. Sen 'in de bizden razı olduğunu, tarafımızdan Peygamberimize utaştmver" dediler. Müşriklerden biri, Enes'in dayısı Haram'a, arka tarafından yaklaşarak mızrağı sapladı. Haram: "Kabe'nin Rsbb'i adına yemin olsun ki kasandım " dedi. RasöluÜ&h da onlar hakkında: "Kardeşleriniz öldürüldüler ve; 'Attanım! Biz Sen 'den hoşnut olarak ve Sen de bizden hoşnut olarak Sana kavuştuğumuzu Rasûtullah'a bildir*diye dua ederek şehit oldular" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[143]

Hadiste zikredilen olay, "BİR'i Maûae" vakası olarak tarihte geçmiş-tir.OÎay hicretin dördüncü yılında olmuştur. Rasûiullah'a (s.a) gelen heyet, Benî SüJeym kabilesine mensuptular. Onlara yetmiş kişilik güzide bir irfan ordusu gönderilmişti. Heyet BİR'i Maûne denilen bir kuyunun yanma vann-ca, içlerinden Hz. Harâm'i müşriklerin reisi Âmir b. Tufeyl'e gönderdiler. Peygamber Efendimiz bu adamdan emin değildi. Onun için gelen heyete hemen icabet etmemiş, endişesini bildirmişti. Fakat gelenler yüzde yüz teminat verince, muvafakat göstermişti. Netice Hz. Peygamber'in endişesinde haklı olduğunu gösterdi. Âmir, Hz. Harâm'ı şehit etti. Harâm'ın (r.a) "Muvaffak oldum!" diyerek ettiği yemin, şehitliğe muvaffak oldum manasını taşımaktadır.
Hz. Haram dönmeyince, arkadaşları onu aramaya çıkmış, fakat yolda Âmir'in adamları tarafından şehit edilmişlerdi. Bu zevatın şehit edildiklerini ve son anlarında söyledikleri sözleri Rasûlullah'a (s.a) Cebrail haber vermiştir.
Mescide, içmek ve temizlenmek İçin su koyarak, sebil yapmak caizdir. Ashab-ı kiram. Peygamber (s.a) zamanında, isteyen yesin diye mescide hurma salkımı asarlardı. Nevevî, "Bunun cevaz ve faziletinde ihtilaf yoktur," der.
Hadis-i şerif sadakanın ve sadaka için helâl kazancın faziletine de delâlet eder.[144]

1317. Enes (r.a) der ki: "Amcam Enes b. Nadr, Bedir savaşında bulunmamıştı. Hz. Peygamber'e "Yâ Rasûlallah, müşriklere karşı yapmış olduğunuz ilk savaşla bulunmamıştım. Eğer Allah, müşriklere karşı olacak bir savaşa katılmamı nasip ederse neler yapacağımı görür" dedi.
Uhud günü gelip müslümanlar (düşman karşısında) dağıtınca amcam arkadaşlarını kastederek, "Allahım! Şunların yaptıklarından dolayı Sen'den af dilerim" dedi. Bu sözlerden sonra ön saflara doğru ilerledi. Karşısına Sa'd b. Muaz çıktı: "Ey Sa'd b. Muaz! İşte cennet! Nadr'İn Rabb'inin hakkı için Uhud'dan yana onun kokusunu alıyorum" dedi. Sa'd, "Yâ Rasûlallah, onun yaptığını ben yapamadım" dedi. Enes sözlerine şöyle devam ediyor: "Kimi kılıç yarası, kimi mızrak saplantısı ve kimisi de ok yarığı olmak üzere, vücudunda seksen küsur yara bulduk. Onu bulduğumuzda ölmüştü. Müşrikler ağır işkence yaptıklarından kimse onu tanıyamamıştı. Bizler, "Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözü tutan kimseler vardır. Onların bir kısmı adağını gerçekleştirdi. Kimi de, bunun için bekliyor. Onlar hiçbir şekilde verdikleri sözden caymadılar" (Azhab, 23) mealindeki ayetin amcam ve benzerleri hakkında indiğini sanıyoruz. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir)[145]

Hadis, "Mücâhede" bölümünde (11/109) geçmiştir.[146]

1318. Semure'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edil-mistir: "Bu gece rüyamda iki kişi gördüm. Beni alıp bir ağaca çıkardılar. Daha güzelini görmediğim çok güzel bir eve beni koydular ve şöyle dediler; 'Burası şehitlerin evidir" (Buhârî rivayet etmiştir).[147]

Hadis, şehitlerin faziletinin yüksekliğine ve Allah'ın (c.c) onlar için hazırladığı evlerin ihtişamına işaret etmektedir. Peygamberlerin rüyaları haktır. Melekler insan suretine girebilirler.[148]

1319. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre; Harise b. Suraka'nm annesi Ümmü Rubeyyî binti Berâe (r.a) Rasülullah'a (s.a) "Yâ Rasûlaliah, bana Hârise'den bahseder misin? O Bedir savaşında ölmüştü. Eğer cennette ise sabredeyim, değilse onun için daha çok ağlayayım" dedi. Rasûlullah da ona: "Ey Hârise'nin anesi; cennet içinde çeşitli bahçeler vardır. Senin oğlun şüphesiz Firdevs'ül-âlâ cennnetindedir" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[149]

Hadis, şehitlcr'ii, cennetin en üst makamlarında konakladıklarım ifade etmektedir. Zira "irdevs cenneti; cennetin ortası, üst kısmı, altından ırmaklar akan bir yer olarak tanıtılır. Peygamber Efendimiz de, "Allah'tan istediğinizde Firdevs cennetini isteyiniz" buyurmuştur. Yani orass cennetin en zevkli, şaşaalı ve debdebeli yeridir. Şehitler de orada iskân edeceklerdir.[150]

1320. Cabir (r.a) der ki: Babamın ölüsü Rasûlullah'a (s.a) getirilmişti. Müşrikler ona ağır işkence yapmışlardı. Babam Rasûlullah'm önüne konulunca, yüzünü açıp bakmak üzere yanma vardım. Bazıları beni engellemeye çalıştılar. Rasûlullah ise şöyle buyurdu: "Melekler kanatlarıyla onu durmadan gölgeliyorlar. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[151]

Bu hadiste de şehitlerin yüce şerefine işaret edilmektedir. Zira meleklerin kanatlarıyla şehidi gölgelemeleri onun izzet ve şerefini gösterir. Ayrıca hadis, Cabir'in babası Abdullah'ın (r.a) faziletine de işaret etmektedir.[152]

1321. Sehl b. Huneyf ten (r.a) Rasûiullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim samimi bir şekilde Allah'tan şehit olmayı isterse, ya tağmda büe ölmüş olsa, Allah onu şehitlerin derecesine yükseltir. (Müslim rivayet etmiştir)[153]

Hadisin şerhi için "Sidik/Doğruluk" bölümündeki 57 numaralı hadise ^kılmalıdır.[154]

1322. Enes'ten (r.a) Rasûiullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim samimi olarak şehit olmayı isterse, şehit düşmese bile kendisine bu mertebe verilir." (Müslim rivayet etmiştir)![155]

İnsan niyet ettiği ve kastettiği güzel şeylerin karşılığını, arzu ettiğini ya-pamasa da görecekir. İyi şeylere niyetlenip de yapamayanlar İçin bir sevap yazılacağı hadislerde belirtilmiştir. Hadiste müslümanlar s'.dk ve samimiyette cesur olmaları için teşvik ediliyorlar. Unutulmamalı ki, başarının yolu da geçer.[156]

1323. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûiullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şehidin duyduğu ölüm acısı, herhangi birinizin duyduğu cim--dik acısı kadardır." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahihtir demiştir)[157]

Allah Teâlâ'nın şehide lutfu ve İnayeti boldur. Onun yaralarından dolayı duyacağı elemi hafifletir ve ölüm acısı bile çektirmez. Acelece, ızdırap Çekmeden, rahatlıkla ruhunun kabzedilmesini emreder. Azrail canını aür da, bir arkadaşı ile el şakası yapıyor zanneder.[158]

1324. Abdullah b. Ebu Evfâ'dan (r.a) rivayet edildiğine göre: Rasülul-lah (s.a) düşmanla karşılaştığı bir gün güneş (batıya) meyledinceye kadar bekledi, sonra kalkıp şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin. Allah'tan afiyet dileyin. Karşılaştığınız vakit sabredin. Biliniz ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır." Sonra şöyle devam etti:. "Ey Kitabı indiren, bulutlan yürüten ve birlikleri bozguna uğratan Allah! Şunları bozguna uğrat ve onlara karşı bizi muzaffer kıl." (Buhârîve Müslim rivayet etmişlerdir).[159]

Hadis, "Sabır" bölümü 53 nolu hadiste geçmiştir. Geniş bilgi için oraya müracaat ediniz.[160]

1325. Sehl b. Sa'd'dan Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İki şey reddedilmez -veya pek nadiren reddedilir- Ezan okunurken yapılan dua ile orduların birbirine girdiği dehşet anlarında yapılan dua. (Ebu Dâvud, sahih senetle rivayet etmiştir).[161]

Hadisteki " veyapek nadiren reddedilir-" şeklindeki tereddüt, hadisi rivayet eden râviye aittir. Râvi Rasûlullah'ın hangi lafzı kullandığında tereddüt etmiştir.
Hadis, ezan okunurken ve ordular harp ederken yapılan duaların makbul olup, reddedilmeyeceğini anlatmaktadır. Diğer bir hadiste de, "Şu iki saatte gök kapıları açılır ve yapılan dualar çok az reddedilir, O vakitler: Ezan okunurken ve Allah yolunda kurulan saf esnasındaki vakitlerdir"

buyurul-muştur.[162]

1326. Enes (r.a) Rasûlullah'm (s.a) harp çıktığında şöyle dua ettiğini rivayet eder: "Allahım, yardımcım ancak Sen 'sin. Yardımın ile hareket eder, verdiğin güç ile saldırır ve desteğinle savaşırım. " (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştirlerdir. Tİrmizi; hadis hasendİr demiştir).[163]

Harp ve çetin anlarda Allah'a güvenmek, O'na dayanmak; kişiye başarı yolunu açar. Bu güven, harp ve çatışma için kuvvet hazırlama ve sebepleri yerine getirildikten ve güç nisbetinde çalışıldıktan sonra başarıya ulaştırması İçin Allah'a güvenmek, muzafferiyeti O'ndan beklemektir. Kazanırım sevdasına düşmemektir.[164]

1327. Ebu Musa'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) bir kavimden korkunca şöyle dua ederdi: "Allahtm! Sen 'in himayeni onlara karşı kalkan ediniyor, şerlerinden Sana sığınıyoruz." (Ebu Dâvud, sahih seneüe rivayet etmiştir).[165]

Hadiste, zor anlarda kişinin Allah'ın isimlerine sığınması ve yardım dilemesine deiil vardır. Bu tevekküle mani değildir.
"Tevekkül", kulun kendi gücü nisbetinde sebeplere sarıldıktan sonra, sonucu elde edebilmek için, umulmadık engellerle başarısızlığa uğramamak için Allah'a sığınıp yardım dilemesidir.[166]

1328. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet gününe kadar atın perçeminde hayır bağlıdır. " {Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[167]

Hz. Peygamber devrinde ve sonraki uzun asırlar boyunca at, harp bineği olduğu İçin, bu hayvan meth-ü sena ile anılmıştır. Doîayısı ile hadis, cihad edilmesini teşvik etmektedir. Cihadda her zaman hayır vardır. Yeryüzünde din yalnız Allah'sn oluncaya, yani kıyamete kadar cihad edilecektir. Cihad vasıtası olan at bu fonksiyonunu yitirmediği müddetçe perçeminden hayır eksilmeyecektir. Hadiste, harp vasıtası olarak algılanınca, her devirdeki harp vasıtası, âlet ve edevatın aynı methe mazhar olması gerekir.[168]

1329. Urve e!-Bânkî'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet gününe kadar atın perçeminde kayır, ecir ve ganimet bağlıdır. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[169]

Urve el-Bârıkî'den (r.a) 13 hadis rivayet edilmiştir. Urve'nİn Allah yolunda cihad için hazırlanmış 70 atı olduğu rivayet edilir. 10 bin dirhem vererek cihad için bir at alacak kadar da kendim bu yola adamıştı.
At tarih boyunca cihadın sembolü olmuştur. Cihadın her türlüsü tavsiye edilmiştir. Cihada vasıtalık ettiği için, atın peçeminden hayır, sevap ve ganimet eksik olmaz.[170]

1330. Ebu Hureyre'den (r.a) RasûluİIah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir; "Kim Allah'a inanarak ve O'nun vaadine güvenerek, Allah yolunda bir at beslerse; onun yediği ve İçtiği, dışkısı ve idrarı, kıyamet günü onun mizanına konur."(Buhâri rivayet etmiştir). [171]

Hadiste Allah yolunda cihad İçin at beslemek teşvik edilmektedir. Atın beslenmesi ve hayatını devam ettirmesi için yapılan her hizmete ahirette karşılık verilecektir. Asın dışkısı bile mizanda aynı ile tartılarak onu besleyen insan için hasene sevabı yazılacaktır. Hadîs, hiçbir iyiliğin zayi edilmeyeceğine teminat veren ayetler tarafından da desteklenmektedir.
Taberânî'den rivayet edilen bir hadiste atın sidiği ve dışkısının, kıyamet gününde Allah katında, sahibi için cennet miskleri "'-cağı belirtilmiştir.[172]

1331. Ebu Mes'ud'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, bir adam Rasûlul-lah'a (s.a) yuîarh bir deve getirerek, "Bunu Allah yolunda vakfettim " dedi. Rasûlullah (s.a) da şöyle buyurdu: "Bunun karşılığı olarak kıyamet gününde sana yularh yedi yüz deve verilecektir. "(Buhârî rivayet etmiştir).[173]

Harp esnasında kendisinden istifade edilecek şeyleri vakfetmeye hadis teşvik etmektedir. Bu vakfa deve, at, sığır vb. cinsinden şeyler de dahildir.
Allah hiçbir iyiliği ve sadakayı zayi etmeyecği gibi, her iyiliğe yedi yüz misli kadar mükâfat da verir. Zira Allah yolunda harcamada bulunanlara yedi yüz kat karşılık verileceği bildirilmiştir: "Allah yolunda mallarım in/ak edenler, toprağa atılarak kendisinden yedi başak çıkan bir tohuma benzemektedir. Her başakta da 100 tane mevcuttur. Allah dilediğine daha da/azla karşılık verir... " (Bakara, 26!)[174]

1332. Ebu Hammâd -ki o, Ebu Suâd, Ebu Esed, Ebu Âmir, Ebu Amr, Ebu'l-Esved ve Ebu Abs isimleri ile de anılan- Ukbe b. Âmir el-Cühenî (r.a) der ki: "Rasûlullah'ın (s.a) minberden şöyle buyurduğunu işittim: 'Onlar için gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayınız- Dikkat edin! Kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır." (Buhârî rivayet etmiştir).[175]

Hadiste Rasûlullah (s.a) "Onlar için gücünüzün yetebildiği kadar kuvvet hazırlayın " ayetini tefsir etmişti. Bu tefsir, müfessirlerin hikâye ettikleri kavilleri reddetmektedir. Bazıları kuvvetten maksat, kaleler; birtakımları da, erkek atlar olduğunu söylemişlerdir. Bu ve benzeri hadisler atıcılığın faziletine ve cihad niyetiyle silah kullanmaya, atıcıbğm her nevini öğrenmeye teşvik etmektedir. Binaenaleyh bugünkü modern silahların her çeşidini Öğrenmek bu hükme dahildir. Ata binmek, spor faalietleri de aym konumdadır.[176]

1333. Ebu Hammâd b. Âmir el-Cühenî'nin (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Birçok yerler fethedeceksiniz. Allah size bu konuda yeterince yardım edecektir. Hiçbiriniz okları ile talim yapmayı ihmal etmesin." (Buhârî rivayet etmiştir).[177]

Hadiste fütuhat İçin önce "Allah size kâfidir, yardım edecektir" buyu-rularak, sonra silah hazırlığına teşvik edilmiştir. Bu demek oluyor ki: Cihad eden müslüman her şeyden önce Allah'a tevekkül ve itimat edip, ondan sonra bütün gücüyle düşmana karşı silah hazırlığında bulunmalıdır. Tarih okunurken dikkat edilirse görülür ki; müslümanlar ne zaman bu iki hususa gerekli ehemmiyeti vermişlerse mutlaka savaşlardan galip çıkan taraf olmuşlardır.[178]

1334. Ebu Hammâd b. Âmir el-Cühenî'den Rasülullah'ın (s.a) şöyle buvurduğu rivayet edilmiştir: "Kime ok atma sanatı öğretilirse, sonra onu ter-kederse, bizden değildir veya bize isyan etmiştir." (Buharı rivayet etmiştir)[179]

Görülüyor ki hadis-i şerif, atıcılığı öğrendikten sonra, ihmal ederek unutmanın şiddetle mekruh olduğuna delâlet ediyor. Bundan yalnız özürlüler müstesnadır, özürsüz olarak terkedenier "Bizden değildir" denilmek suretiyle muahezeye şayan görülmüşlerdir. Hadislerde geçen "bizden değildir" cümlesinin, "bizim yolumuzda değildir, bizim emrimizle amel etmiş sayılmaz" manalarına geldiğini hatırlatmak yerinde olur.[180]

1335. Ebu Hammâd Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmektedir: "Allah bir ok sebebiyle üç ki-şiyt cennete sokar. Yaparken Allah'tan sevap uman yapımcısını, okun atıcısını ve toplayıcısını. Ok atınız ve ata bininiz. Bana göre; ok atmanız ata binmenizden daha güzeldir. Kim, kendisine ok atma sanatı öğretildikten sonra hoşlanmayarak onu bırakırsa nimetin şükrünü terketmiş -veya nimete nankörlük etmiş olur." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[181]

Hadisimiz harp aletlerini hazırlama ve kullanmanın faziletine delildir. Müslümanlar düşmanın silahı İle silahlanmah ve silahlanma esnasında da birbirlerine yardım etmelidirler. İşin önemine inanmalı, en önemli ve düşmanı en kolayca yenebilecek silahlar hazırlamalıdırlar.
Çağların değişmesine göre analığın boyutu da değişmektedir. Her çağda atıcılığın geçerliliğine işaret edilmektedir. Asr-ı saadette ok atıcılığı geçerli iken, sonraları gülîe, top füze gibi atıcılık mesleğine bağlı harp tekniği gelişmiştir. CİIhad esnasında işe yarayacak bir mesleği öğrendikten sonra ihmal ederek unutmak doğru değildir. Isîâmiyetin kıyamete dek zulmet bulutlarını insanların üstünden kaldırmadaki

fonksiyonuna yardım eden her şahıs Allah tarafından mükâfatlandı nîacakür. Kişi kendisine verilen sanatı geliştirmeli, nimeti artırmaya çalışmalı, nankörlük ederek elinden kaçırmamalıdır. [182]

1336. Seleme b. el-Ekva'dan (r.a) rivayet edildiğine göre RasûlulİAh (s.a) ok atma müsabakası yapan bir gruba rastladı ve şöyle buyurdu: "İsmaiio-ğulları, atınız. iv.;/n atanız da ok atıcısı idi. " (Buharı rivayet etmiştir).[183]

Hadis, ok atıcılığı müsabakası düzenlenmesini teşvik etmekledir. Bunda günümüzdeki harp tatbikatlarının teşvik edildiği anlamı da bulunmakladır. Tatbikat ve kullanılacak silahm eğitimini yapmak önemlidir.
Rasûlullah'm (s.a)araplara "Ismailoğuiları" şeklindeki hitabına gelince; arapların İbrahim ve onun oğlu İsmail'in (a.s) soyundan geldikleri için böyle hitap etmiştir. Bir hadiste "Arapların hepsi, İbrahim 'in oğlu İsmail'den fa.sı gelmekledir" buyurulmuştur.[184]

1337. Amr b. Abcse'nin (r.a) Rasüluilah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Kini Allah yolunda bir ok atarsa, bu onun hesabına bir köle azad etmeye denktir." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî; hadis, hasen-sahihtir demiştir)[185]

Hadisin değişik bir rivayeti de şöyledir: "Kim Allah yolunda bir ok atar da, oku düşmana isabet eder veya hatalı atışından Ötürü isabet almazsa, bir köle azad etmeye denktir."
Yine değişik hadislerde ok atmanın, kıyamet gününde sahibi için bir aydınlık olacağı, cennette her ok atışına karşılık bir derece verileceği bildirilmektedir.
Hadiste harp aletlerini iyi bir şekilde kullanmaları İçin müslümanlar teşvik edilmektedir.[186]

1338. Ebu Yahya Hureym b. Fâtik'ten (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim Allah yolunda bir şey infak ederse, onun hesabına yedi yüz kat olarak yazılır. "(Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis hasen-dir demiştir).[187]

Râvi Ebu Yahya dedesine nisbet edilmiştir. Nesebi şöyledir: Hureym b. el-Ahram b. Şeddâd b. Arar b. Fâlik'iir. Hudeybiye musalahasma katılmıştır. Rasûlullah'tan 10 hadis mayet etmiştir.
Hadis umumî olarak Allah yolunda infakın faziletine delil teşkil etmektedir. Allah yolunda infak edenlerin 700 adet tane bitiren bir tohuma benze-tildiği ayeı-i kerime daha önceki hadislerin şerhinde geçmişti.
Dolayısıyla bu hadis ayetle de teyid edilmiştir.[188]

1339. Ebu Saîd'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah yolunda bir gün oruç tutan bir kulunun yüzünü Allah bugün sebebiyle cehennemden yetmiş yıl uzak kılar. *' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[189]

Hadisin tahrici ve şerhi için "Ramazan Orucunun Farz Oluşu, Bu Orucun Fazileti ve Bununla Ilgjtf Hususlar" bölümündeki 1219 numaralı hadisin şerhine bakınız.[190]

1340. Ebu Umâme'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah kendisi ile cehennem arasıda yerle gök arası kadar mesafeli bir hendek açar.'' (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis; hasen-sahihtir demiştir)[191]

Hadis, Allah rızası için tutulan orucun faziletine işaret etmektedir. Gökle yer arasının 500 yıl olduğu şeklinde rivayetler mevcuttur. Bu hadis ve benzeri hadisler nza-ı Bârî için tutulan orucun kişiyi cehennemden çok çok uzaklaştıracağı gerçeğini anlatmaktadır.
Hadisin cİhad bölümünde zikredilmesi orucun değişik bir yorumunu hatırlatmaktadır. Nefse ve arzularına karşı Allah rızası için oruç tutup, onunla bir gün dahi böyle cİhad etmek en faziletli amellerden kabul edilmekte ve orucun en makbulü görülmektedir.[192]

1341. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim savaşmadan ve savaşmak arzusu da duymadan ÖÜirse, benliğinde münafıklıktan bir unsur taşıyarak ölmüş olur." (Buhârî rivayet etmiştir). [193]

İnsan bir hayrı yapamıyorsa, onu yapmaya azmetmeü, niyetİenmeii ki bu sayede onu yapmış gibi sevap alabilsin. Bir müsüman hayır olduğunu bildiği bir işi yapmaz ve yapmayı da arzu etmezse kendisinde nifak özelliklerinden bir veya birkaçının bulunmasından korkulur.
islâm'ın şian olan cihada gitmeyi arzu dahi etmeyen kişide de münafık-hk özellikleri mevcut demektir.[194]

1342. Câbir (r.a) der ki: Bir savaşta Rasûlullah îte beraberdik. Şöyle buyurdu: "Medine'de öyle kimseler var ki, katettiğiniz her mesafe ve aştığınız her vadide sizinle birlikteydiler. Onları size katılmaktan alıkoyan sebep hastalıktı." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[195]

Başka bir rivayette bu sebep "mazeret" olarak ifade edilmektedir. Diğer bir rivayette de "ancak onlar ecir hususunda sizlere ortaktırlar" lafzı mevcuttur.
Hadisin şerhi için "thtös ve Açık-Oizli Bütün iş, Söz ve Davranışlarda Niyet Etmek" bölümündeki 4 numaralı hadise bakınız.[196]

1343. Ebu Musa (r.a) der ki: Bir taşralı arap gelerek: Yâ Rasûlallah, adam var, ganimet için savaşır; adam var, adı anılsın diye savaşır; adam var, hüneri ortaya çıkıp yeri beili olsun diye savaşır" dedi. Bir rivayette; "Kimi kahramanlık için, kimide kabilesine tutkun olduğu için veya kini için savaşır" denmektedir. "Hangisi Allah yolundadır?" diye sorması üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kim Allah adım yüceltmek için savaşırsa o Allah yolundadır.' (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[197]

Hadis, cihadda bile ihİâsın önemine işaret etmektedir. Allah rızası dışında bir amaçla yapılan amelin hiçbir hayrı yoktur. Harpte bile olsa...
Gazi, mücahid ve şehidin alacağı sevap, niyet ve ihiâslan ile doğru orantılıdır. Kahramanlık, dünyevî bir menfaat veya öç almak için yapılan muharebelerde kazarulsa bile, ganimet dışında Allah'tan (c.c) karşılık almamam. Amellerimiz ihlsımıza göre değer kazanmaktadır.[198]

1344. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Herhangi bir takım veya akıncı birliği harbeder de, ganimet elde eder ve ölümden de kurtulursa sevaplarının üçte İkisini peşin almış olurlar. Herhangi bir takım veya akıncı birliği de ganimet almaz ve yaralanırsa kendisine sevapları tam olarak verilir." (Müslim rivayet etmiştir).[199]

Gaziler esir edilmeden selâmetle döner yahut ganimet alırlarsa ecirleri, esir düşenlerin yahut ganimet alamayanların ecirlerinden az olur. Ganimet, harpten elde edilecek ecrin karşılığına dahildir. Gaziler ganimet aldılar mı, o gazadan dolayı kendilerine verilecek ecrin üçte İkisini peşin almış olurlar. Yani ganimet ecir cümlesindendir. Şayet ganimet almaz ve de yaralanırlarsa ahirette sevaplarını hiç noksansız olarak alırlar. Sahih ve meşhur hadislere uygun olan budur.
ğer İnsanî ilişkilerden mahrum ka'acağı için müsaade etmemiştir.
Cihad kaygısı ve meşru bir mazeret olmadan, gezip tozmanın da caiz olmadığına işaret edilmektedir. Cihad, malla, ilimle ve canla yapılır. Dola-yısı ile bunların uğrunda seyahat de meşrudur.[200]

1345. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Harp dönüşü savaş gibidir." (Ebu Dâvud ceyyid senetle rivayet etmiştir)[201]

Mücahit, harbe giderken aldığı ecir ve sevabı, harpten evine dönüşünde de alacaktır. Zira mücahit evine dönerken yorgunluğunu atıp, bedenini biraz daha güçlendirip, aile fertlerinin ihtiyaçlarım giderdikten sonra, tekrar cihada gitme arzusu içindedir. Evinde kaldığı süre, cihada hazırlıkla geçer. Bu sebeple aynı ecre hak kazanır.[202]

1346. Ebu Umame (r.a) der ki: "Bir adam, yâ Rasûlaltah! Göç etmek için bana izin veriniz" dedi. Rasûlullah (s.a) ise şöyle buyurdu: ."Ümmetimin göçü ve yolculuğu Allah yolunda cihad demektir." (Ebu Dâvud, ceyyid senetle rivayet etmiştir).[203]

Hadis, toplum İçinde yaşayıp, toplumun eziyetlerine sabır göstermenin faziletine delil olmaktadır. Şerhlerde belirtildiğine göre, hadisin râvisi ıssız bir mahalde dahi güzel imkânlar içinde yaşamak için izin istemişti. RasûÎul-lah (s.a) da orada yaşayacak insan cami ve cemaattan, komşuluktan.[204]

1347. Sâib b. Yezid (r.a) der ki: "Rasûlullah Tebuk savaşından döndüğü zaman, halk kedisini karşılamaya çıkmıştı. Ben de kendisini çocuklarla bilikte Seniyyet'ül-Veda'da karşılamıştım." (Ebu Dâvud, saih senetle rivayet etmiştir).[205]

Buhârî'nin rivayetinde: "Seniyyet'ül-Veda'ya Resulûllah'ı karşılamak için çocuklarla birlikte gitmiştik" şeklindedir.
Hadis, harp veya seferden döneni karşılamanın caiz olduğuna delil olmaktadır. "Seniyyet'ül-Veda" Medine'ye yakın bir yerdir. Misafirler buradan uğurlamp karşılandığı için bu İsim verilmiştir.[206]

1348. Ebu Umame'den (r.a) Rasûlulîah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim ne savaşa katılır, ne bir gaziyi teçhizatlandırır, ne de böyle bir mücahidin aile fertlerine İyi bakmazsa, AUah ona kıyametten önce bir belâ verir." (Ebu Dâvud sahih senetle rivayet etmiştir).[207]

Hadis, cihadı terkedenin cezasının hiç bekletilmeden verileceğine işaret etmektedir. İnsan, ya cihada katılmalı, ya katılanlara yardım etmeli, ya da onların aile fertlerine yardımda bulunmalıdır.
Bir ümmet AHah yolunda toptan cihadı terkeder ve önemine inanmazsa, o milletin kökünü sarsacak bir bela gönderilir.[208]

1349. Enes'ten (r.a) Rasûlullahı'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müdriklerle mallarınız, nefisleriniz ve dillerinizle savaşın." (Ebu Dâvud, sahih senetle rivayet etmiştir).[209]

Hadîsimiz tüm yönleri ile cihad yapmaya teşvik etmektedir. Harp esnasında, malın ve canın seve seve Allah yoluna konması gerekir. Kâfirlerle ve küfür sistemleri ile de, delilli sözlerle., basın yayın organları vasıtasıyla cihad edilmelidir.
İslâm'ın yayılması, vatanın korunması ve küfür taşkınlığının giderilmesi, sıcak savaş ile olduğu gibi soğuk savaş denilen basın yayın yolu ile, ticari ve siyasî ambargo uygulamaian ile ve bunlann gerektirdiği şartlan lehte kullanma vs. İle mümkün olur.
Basm ve yayın yoluyla düşmanı fikren çürütmek gerekir. Bu da ancak karşıt fikirlerin dayanakannın sağlamlaştırılmasıyta olur.[210]

1350. Ebu Amr'dan -Ebu Hakim en-Nu'man b. Mukarrin denir- (r.a) rivayet edildiğine göre RasûluHah'ı (s.a) günün ilk saatlerinde savaşa başlamadığı takdirde, savaşa tutuşmayı güneşin batmaya meyletmesine bıraktığını görmüştüm." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî; hadis, hasen-sahihtir demiştir)[211]

Râvi Ebu Amr meşhur bir şahabıdır. Nihavend'de hicri 21 yılında şehit düşmüştür.
Hadis RasûlulÎah'ın (s.a) savaş taktiğine işaret etmektedir. O, savaşa ya sabah erken saatlerde veya akşam üstü başlardı. Zira her iki vakit de, çöl ortamında, sıcakta rahat manevra yapma imkânı sağlamaktadır.
İnananların zaferleri maddî gücün yanında, manevî destekli olduklarından, dua ve niyazların kabul edildiği, geri çevrilmediği anlar tercih edilmiştir. İkindi vakti, vakitlerin en faziletlisi ve duaların kabul edildiği bir an olduğu şeklinde rivayetler de mevcuttur.[212]

1351. Ebu Hureyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz. Allah 'tan afiyet isteyiniz. Düşmanla karşılaştığınız zaman da sabrediniz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[213]

Hadisimiz, bu bölümde "Cihadın Fazileti" bölümü 1324 numaradaki Abdullah b. Ebu Evfâ'dan (r.a) rivayet edilen hadiste geçmiştir. Orada geçen hadisin bir kısmını teşkil etmektedir.[214]
1352. Ebu Hüreyre ve Cabir'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Savaş hiledir, " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[215]

Harpte, kâfirlere hile yapmak bütün ailemlerin ittifakı ile caizdir ve nasıl imkân bulunursa öyle yapılır. Yalnız kâfirlere verilen söz ve verilen ema-nı bozmak caiz değildir. Bu hususta Ibn'ul-Arâbî şunları söyler: "Harpte aldatma: gizlemek, örtmek sözden dönmek gibi şeylerle olur. Bu, haramdan istisna ve tahsis edilen caizlerdendir. Bunların başında harp gelir. Kulların zaafından dolayı harp ve benzeri yerlerde Allah yalan söylemeye bir lütuf olarak izin vermiştir. Onun helâl kılınmasında aklın hiçbir tesiri yoktur. Bu iş sadece şeriata aittir"[216]

İKİ YÜZ OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞEHİTLERİN AHİRETTEKİ SEVABININ AÇIKLANMASI VE KÂFİRLERLE SAVAŞIRKEN ÖLENDEN BAŞKASININ YIKANIP ÜZERLERİNE NAMAZ KILINMASININ GEREKLİ OLMASI

Konu ile ilgili hadisler

1353. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Beş çeşit şehit vardır: Tauna (veba) tutulmuş olanlar, ishalden ölenler, boğulanlar, yıkıntı alımda kalanlar ve A İlah yolunda savaşarak ölenler." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[217]

Hadiste, Allah yolunda harp meydanlarında ölenlerin dışında bir kısım insanların da ahirette şehitlik mertebesine nail olacakları ifade ediliyor. Zira onlar çeşitli sebeplerden, musibetlerden dolayı ölmüşlerdir. Verilen bu musibetler karşısında, Allah'a (c.c) isyankâr olmayıp, sabretmişler ve müslü-man olarak can vermişlerse, Allanın (c.c) bir lütfü olarak, şehitlerin fazileti onlara da verilecektir. Onları bu makama yücelten şey, gelen belaya sabırla karşılık göstermeleridir.[218]

1354. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Siz kimleri şehit sayıyorsunuz?" diye sordu. Sahabîler; "Yâ Rasûiailah! Allah yolunda öldürülen kimse şehittir" diye cevap verdiler. Ra-sülullah onlara: "Buna göre ümmetimin şehitleri az demektir" buyurmuştur, Sahabîler, "öyleyse şehit kimdir yâ Rasûiailah?" dediler. Rasûlullah da şöyle buyurdu: "A ilah yolunda öldürülen şehittir. Kim A ilah yolunda ölür-se şehittir. Veba hastalığından Ö/en şehittir. Karın hastalığından ölen şehittir. Suda boğularak Ölen şehittir." (Müslim rivayet etmiştir)![219]

Şehidin ölümünde, melekler hazır bulunduğu için o meşhûd, yani görülmüş demektir. Bazıları, şehidin, cennet için kendisine şahitlik edilmiş manasına geldiğini söylemişlerdir. Birtakımları, şehit Allah katında diri ve hazır olduğu için kendisine bu isim verildiğini söylemişlerdir.
Şehitler hakkında birçok hadis mevcuttur. Bunların bazısında şehirlerin beş nevi, bazılarında yedi nevi, diğerlerinde sekiz, dokuz, on bîr olduğu bildirilmektedir.
Bu muhtelif sayılara bakarak, rivayetler arasında tenakuz olduğu iddia edilemez. Çünkü bu sayıların muhtelif oiuşu, Peygamber Efendimiz'e gelen vahye göredir.

Ulemanın açıklamasına göre, harp meydanı dışındakilerin şehit sayılması, çektikleri büyük e!em ve acılara mukabil bir lütuf ve ihsandır. Harp meydanında ölenlerden başkası şehit hükmünde olsalar da yıkanırlar ve cenaze namazları kılınır. Harpte ölenlerse yıkanmazlar.
Harpte, Allah yolunda öldürülen şehittir. Böyle bir kimse hem Allah katında, hem de insanlar yanında şehittir, öyle bilinir. Taundan ölen ve suda boğulan benzerleri ahirette şehit olarak muamele göreceklerdir. Harpte kaçarken öldürülenler veya dünyalık için çarpışırken öldürülenler belki insanlarca bilinmez ve onlara şehit muamelesi yaparlar, ama Allah (c.c) katında bunlar şehit değildir.[220]

1355. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasûluilah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Malı uğruna öldürülen şehittir." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[221]

Kendisinden haksızlıkla malı alınmak istenen, zulmen mah gasbedilen şahıs, malını vermemek için direnirken öldürülürse, hadis gereğince şehitlerden sayılır .
Dinimiz, İnsanların canını, malını, aklını, namusunu koruma altına almıştır. Bunlar uğrunda direnmeyi, sabrı övmüştür ve bu uğurda canını verenler şehitlik mertebesiyle mükâfatlandırılmıştır.[222]

1356. Asere-i Mübeşşereden biri olan Ebu A*ver Saîd b. Zeyd b. Amr b. Hufeyl'den rivayet edildiğine göre; RasÛlulIah'ı (s.a) şöyle buyururken işitmiştir: "Malı uğrunda Öldürülen kimse şehittir. Dini uğrunda öldürülen şehittir. Ailesi uğruna öldürülen şehittir." (Ebu Dâvud ve Tirmiâ rivayet etmiştir. Tinnizi; hadis, hasen-sahihtir demiştir)[223]

Râvi, ÖmeT b. Hattab'm amcaoğludur. Ömer'in (r.a) kızkardeşi Fatı-ma İle evlenmiştir. Kendisi ve hanımı Hz. Ömer'den önce müslüman olmuştur. Tüm gazalara katılmıştır. BedİR'e katılıp katılmadığı ihtilaflıdır. Rasû-lullah'tan (s.a) 48 hadis rivayet etmiştir. Hicri 50'li yıllarda 70 yaşlarında iken vefat etmiştir.
Hadisimiz, zikredilen mal, can, din ve namus uğrunda müdafaanın meşru olduğuna delil olmaktadır. Kişinin bu haklan zulmen gasbedilmek istenirse, müdafaa eder ve bu uğurda öldürülürse şehit olur. Semavî dinlerin hepsi kişinin malını, canını, namusunu, dinini koruma altına almıştır.
Malı müdafaa için harp caizdir. Bu çatışma esnasında öldürülen mal sahibi şehit olur. Bu ahiret şehidi grubuna girdiği için, yıkanır ve namazı kılınır. Bir başkasının malım haksi2 yere almak isterken girdiği çatışmada ölenin yeri cehennemdir. Bu şekilde mal elde etmeyi helâl görmüşse ebedî cehennemde kalır, helâl görmez de nefsinin hevası ile bu yola girişmiş ve ölmüşse, cehennemde azabını çektikten sonra, imânına göre cennete girer.[224]

1357. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre"Adamın birisi gelerek "Yâ Rasûlallah, biri gelerek malımı almak isterse ne yapayım?" diye sordu. Rasûlullah da: "Malını verme" buyurdu. Adam; "Şayet bana saldırırsa ne dersiniz?" dedi. Rasûlullah: "Sen de onunla çarpış" buyurdu. Adam; "Eğer o beni öldürürse ne dersiniz?" deyince, Rasûlullah da; "O zaman sen şehitsin" buyurdu. Adam: "Eğer ben onu öldürürsem" diye sorunca Hz. Peygamber: "O cehenneme gider" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[225]

İKİ YÜZ OTUZ ALTINCI BÖLÜM

KÖLE AZAD ETMENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Sarp yokuşu geçmenin zorluklarını göze alıp geçemedi. Yokuş nedir bilir misiniz? O, kul azad etmektir." (Beled, İİ, 13)[226]

Konu ile ilgili hadisler

1358. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluIIah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "'Kim müslüman bir köle azad ederse, kölenin edep yerine karşılık, kendi edep yerine varıncaya kadar Allah kölenin her azasına karşılık onun bir azasını cehennemden azad eder." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[227]

Hadiste köle azad edilmesi teşvik edilmektedir. Azad edilen kölenin her uzvuna karşılık, azad edenin bir uzvuna cehennemden kurtulma garantisi verilmektedir. Zira, hür olarak yarattığı insanların, diğer insanlar tarafından kökleştirilmesi Allah'a (c.c) çok ağır gelir. Çünkü insanlar Allah (c.c) katında eşittir. Birbirlerine karşı üstünlükleri ancak takva iledir. İnsanlar arasında başka bir üstünlük yoktur.[228]

1359. Ebu Zerr'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah'a (s.a) "Hangi amel daha faziletlidir?" diye sordum. Şöyle buyurdu: "Allah'a iman, Allah yolunda cihad." "Kölelerin hangisini azad etmek daha faziletledir?" diye sordum. Rasûlullah da "Sahibi kalında en İyi ve en pahalı o/anıdır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[229]

Hadis, Allah'a iman, cihad ve köle azad etmenin faziletine işaret etmektedir. Soranın almak istediği cevaba göre Efendimiz'in (s.a) bu tür sorulara değişik cevaplar verdiğini, zaman zaman tekrar etmiştik.
tki köle azad edecek kadar elinde parası olanın iki köle alıp onları azad etmesi çok pahalı ve kıymetli bir köle azad etmesinden daha faziletli görülmüştür. Tek bir köleyi azad edebilecek şahsın ise, mümkünse, en iyisini ve sahibi yanında kıymeti çok olanını azad etmesi faziletlidir.
Alimlerimiz; kurban kesmekle, köle azad etme fiilini karşılaştırmışlar ve bir kısmı, semiz bir kurbanın, zayıf iki kurbandan faziletli olduğunu; bir kısmı da, zıddını savunmuşlardır.[230]

ÎKÎ YÜZ OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

KÖRLERE İYİLİK ETMENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Allah'a İbadet ediniz. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayınız. Ana-babaya, akrabalara, yetimlere, yoksullara, yakın ve uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya ve mülkiyetiniz altında bulunan kimselere (kölelere) iyilik ediniz. " (Nisa 36)[231]

Konu ile ilgili hadisler

1360. Ma'rûr b. Süveyd'den rivayet edildiğine göre, şöyle der: "Üzerinde değerli bir elbise olduğu haide Ebu Zeır'i (r.a) gördüm, kölesinin üzerinde de benzeri bir elbise vardı. Durumu kendisine sordum, sebebini şöyle anlattı Ebu Zerr: "Rasûluliah'ın zamanında bir kimseye sövmüş, annesini âs ayıplamıştım. Rasûlullah bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Sen nefsinde ca-hiiiye kalıntıları bulunan bir adamsın. Onlar sîzin kardeşleriniz ve hizmetçi-lerinizdir. Allah onları sizin elinize vermiştir. Kim kardeşini eli'altında bulundurursa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara güçlerini aşan işler teklif etmeyiniz. Eğer kendilerine böyle ağır İşler teklif etmişse-niz onlara yardım ediniz." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[232]

Hadisten şu hükümler çıkmaktadır:
Kölelere sövmek, onları ana ve babalan sebebiyle de yermek yasaktır. Hizmetçi, çırak ve çoban gibi zayıflar, hatta hayvanlar da aynı hükümdedir, hepsine yumuşaklıkla muamele edilmesi emredilmiştir.
Müslüman olan bir kişinin aciz bir kimseye bu kişi köle bile olsa, ona karşı büyüklenmesi yasaktır.
Kök ve hizmetçilere kendi yediğinden yedirmek, giydiğinden giydirmek müstehabdır.
Güç yetiremeyecekleri şeyleri onlara yüklemek haramdır. Böyle bir şey vuku bulursa onlara yardım etmek gerekir.[233]

1361. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluliah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Birinize hizmetçisi yemeği getirdiği zaman, eğer onu kendisi ile birlikle yemeğe oturtmuyorsa ona bir-iki lokma veya bir-iki yudum ikram etsin. Çünkü o yemek onun emeği ile meydana gelmiştir. (Buhârî rivayet etmiştir).[234]

Hadiste hizmetçiye güzel muamelede bulunmak teşvik ediliyor. Kişinin, hizmetçisine ikramda bulunması tevazuya daha uygundur. Böylece müslü-man kardeşine karşı ds kendini yüksek görmemiş, kibre kapılmamış olur. Kölesine, hizmetçisine ve ailesindeki zayıf kişilere iyi muamelede bulunmak, onlara yediğinden yedirmek, içtiğinden içirmek kişinin müsiümanhğının ol-gunluğundandır. Zira bu şekilde hareket Rasûluliah'ın (s.a) hayat tarzına en uygun olanıdır. Onun hayat tarzı da Allah'ın (c.c) sevgisi doğrultusunda gerçekleşmiştir.[235]

İKİ YÜZ OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN VE EFENDİSİNİN HAKKINI İFA EDEN KÖLENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadisler

1362. Ibn Ömer'den (r.a) RasûluIIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Köle efendisine karşı bağlılık gösterir ve Allah'a karşı ibadetini de güzelce yaparsa, onun sevabı iki kat olur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[236]

Hadis, köle ve cariyenin efendisine karşı hizmetini kusursuz yerine getirmesinin gerektiğine delil oluyor, önceki bölümde, efendilerin emri altındakilere iyi muamele etmeleri gereği vurgulanırken, burada da köle ve cariyelerin efendilerine iyi hizmet etmeleri anlatılmaktadır. Yani insanlar arasındaki her muamele gibi burada da karşılıklı anlayış olmalıdır. Zayıf, kuvvetlinin hakkını gözetmez ve görevinde suistimal ederse, kuvvetliden şefkat ve yumuşaklık beklemesi hayal olur. Etki-tepki prensibi insanın tabiî halle-rindendir.
Köle ve cariyeler Allah'a (c.c) karşı görevlerim yerine getirirken, efendilerine ait hizmetlerini de noksansız olarak yerine getirirlerse, iki kat sevaba kavuşmuş olurlar. Efendilerine hizmet âdeta ibadet gibi karşılık görür.[237]

1363. Ebu Hüreyrc'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Efendisine bağlı köle için İki kat sevap vardır." Ebu Hürey rc'nİn nefsini kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad etmek, hac ve anneme bakmak olmasa köle olarak ölmek isterdim." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[238]

Hadis, köleyi dürüst hareket ederek, sahibinin hizmetinde samimi şekilde çalışmaya, onun mal ve mülkünü korumaya teşvik etmektedir.
îki ecir meselesine gelince: Bunun biri, sahibine canla, başla hizmet ettiği, diğeri de Rabb'ine güzelce ibadette bulunduğu İçindir.
Hz. Ebu Hüreyre'nin, Allah (c.c) yolunda hac ile cihadı ve annesine iyi muameleyi istisna etmesinin sebebi, bunları yapabilmek için kölenin sahibinden izin alması gerekmesi, sebebiyledir. Diğer bedenî ibadetlerde ise izne ihtiyaç yoktur. Malî ibadetleri anmaması, ya o an ihtiyacından fazla malı olup da sahibinin izni olmaksızın akrabasına yardım edemeyeceği yahut onun mezhebine göre köle, izinsiz ve sahibinin malından tasarruf edebileceği içindir.[239]

1364. Ebu Musa el-Eş:arî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Rabb 'ine güzelce ibadet eden ve efendisine karşı taşıdığı görevi, bağlılığı ve İtaati yerine getiren köleye iki kat sevap vardır. " (Buhârî rivayet etmiştir)[240]

Hadis, kölenin İki hizmetine karşılık iki kat sevap alacağını açıklamaktadır. Zira hiçbir iyi amel Allah katında zayi olmaz. Allah nzasına nail olmaya yönelik her hareket ve hizmet ibadet sevabı kazanmaktadır. Nimet, külfet karphgıdır. Her külfet karşılığında da bir nimet mevcuttur.[241]

1365. Ebu Musa e!-Eşıârî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şu üç kimseye iki kat sevap verilir: Hem kendi peygamberine ve hem de Muhammed'e inanan ehli kitap bir adam; hem Allah'a karşı hem de efendisine karşı görevlerini yerine getiren köle. Bir cariyesi olup da güzelce onu terbiye eden, eğitim-Öğretiminİ güzelce yaptırdıktan sonra azad edip kendisini evlendiren kimseye iki kai sevap verilir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[242]

Hadis, hizmetini güzelce yapan ve hizmetçisine iyi muamele eden ile. yahudi veya hıristiyan olan birinin müslüman olunca iki ecir alacaklarına delil olmaktadır. Bu üç sınıfın amellerinde meşakkat çok olduğu için, taşıdıkları külfet karşılığında bu nimet ihsan edilmiştir.
Köle efendisinin hizmetinde sabırlı olduğunda, efendi de hizmetçilerinin hatalarını örtmede, onlara iyi muamele etmede, yediğinden yedirip, giydiğinden giydirme gibi hususlara riayet ettiğinde Allah katında ecri bol olacaktır.
Gayrimüslim olan bir kitabînin İslâm'a girmesi ile iki kat sevabı hak edeceği müjdelenmiştir. Bu konuda alimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları, bu durum Rasûlullah (s.a) devrine hastır. Şimdi böyle bir şey olmaz, zira Efendimiz'in gelişi ile diğer dinler nesholunmuştur, derler. Bazıları bu durumun kıymete kadar geçerli olduğunu ileri sürmüşler. Günümüzde de, İslâm'a giren yahudi ve hıristiyamın aynı ecri alacağını söylemişlerdir.[243]

İKİ YÜZ OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

KARGAŞALIK VE FİTNE DÖNEMİNDE YAPILAN İBADETİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili hadisler

1366. Ma'kil b. Yesar'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kargaşalık ve fitne döneminde ibadet etmek yanıma hicret etmek gibidir." (Müslim rivayet etmiştir).[244]

Hadiste, fitneli ve zor günlerde Allah'a (c.c) İbadet etmek teşvik ediliyor. Çünkü bu günlerde İnsanlar ibadetten uzak kalırlar. Bu da o zamanlarda yapılan ibadetin kıymetini arttırmaktadır.
Hicret iki nevidir: Zahir olan hicret, bir beldeden bir beldeye göç etmektir. Manevî hicret ise, Allah'ın (c.c) haram kıldığı şeylerden kaçıp, O'-nun emirlerine yapışmaktır. Bunun için dinini isyandan, fitneden Rabb'ine ibadet ederek koruyan kişi Allah ve Rasulü'ne hicret etmiş olarak tanıtılmaktadır.

Hadis, fitnelerden korunarak sünnete yapışmayı, Allah'ın şeriatına göre hayat sürmeyi de teşvik etmektedir.[245]

İKİ YÜZ KIRKINCI BÖLÜM

ALIŞVERİŞTE; ALMAKTA VE VERMEKTE MÜSAMAHAKÂR DAVRANMANIN, BORCUNU GÜZELCE ÖDEMENİN, ALACAĞINI BAĞIŞLAMANIN, ÖLÇÜ VE TARTIYI KARŞI TARAF LEHİNE TUTMANIN FAZLETİ, EKSİK TARTMANIN YAŞARLIĞI, ZENGİNİN FAKİR BORÇLUYA SÜRE TANIMASI VE ALACAKTAN İNDİRİMDE BULUNMASI

Konu İle ilgili ayetler

"Her ne hayır işierseniz şüphesiz Allah onu çok İyi bilendir." (Bakara, 215)
"Ey kavmim, ölçü ve tartıyı adalete uygun gerçekleştiriri halkın mallarını eksiltmeyin" (Hûd, 85)
"Hileli Ölçüp tartanların vay haline! Onlar başkalarından bir şey alırken eksiksiz tartar. Fakat başkalarına bir şey verirken ölçüyü ve tartıyı eksik tutarlar. Acaba onlar büyük bir günde yeniden dirileceklerine ihtimal vermiyorlar mı? insanların âlemlerin RabbPnin huzurunda dikileceği günde." (Mutaffıfin, 1-6)[246]

Konu ile ilgili hadisler

1367. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre:"Bir adam Rasû-lullah'a (s.a) gelerek alacağını istedi. Bu esnada kabaca davramnca sahabî-ler ona karşılık vermeye kalkıştılar. Rasülullah onlara, "Bırakın onu; hak sahibinin konuşma yetkisi vardır. Kendisine onunki ile aynı yaşla bir deve verm"buyurdu. Sahabîler: "Yâ Rasûiallah, aynı yaşta olarımı bulamayacağız, daha yaşlısı var" dediler. Bunun üzerine Rasülullah onlara: "O halde kendisine daha büyüğünü verin. Çünkü sizin en hayırlınız, borcunu en güzel şekilde ödeyendir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[247]

Hadis, kişinin hak sahibi de olsa güzel sözlü olmasını teşvik etmektedir, ödünç alan kimse cins, tartı veya ölçü itibarıyla aldığından daha âlâsını verebilir. Bu bir iyilikten ibarettir. Ancak bunu caiz görenler de iki tarafın bu ziyadeyi şart koşmamış olmaları gerektiği görüşünde sabittirler. Zira şart koşulursa faiz olur.
Peygamber Efendimiz'in deveyi kendisi için mi, müslümanlann bir işi için mi ödünç aldığı hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Nevevî'ye göre en muteber cevap şudur: Peygamber Efendimiz o deveyi kendisi için ödünç almistir. Sadaka develeri gelince onlardan birini 'ıak sahibinden satın almış, bu suretle kendi mah olan bu hayvanı teberru etmiştir.
Hak sahibinin Efendimize ağır sözler söylemesi, hakkını şiddetlice istediğine hamlolunmuştur. Yoksa küfrünü icab edecek şekilde sövüp saymış değildir. Hak sahibinin yahudilerden bîr kâfir olması ihtimali üzerinde duranlar büe olmuştur.[248]

1368. Câbir'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Mal satarken, mal satmjahrken ve borcunu isterken müsamahakâr davranan kula Allah rahmet etsin. " (Buhârî rivayet etmiştir).[249]

Hadis, alıverişte müsamahakâr davranmanın müstehab olduğuna delil teşkil ediyor. Müsamahakâr davranmak, birinin diğerini aldatmaması, onu rahatsi2 etmemesi şeklinde meydana gelir. Yoksa alıcının pazarlık yapması, malı aza satın almaya çalışması, satıcının ise belli bir kârını almak için uğraşması müsamahasızlık anlamına gelmez. Arzu edilen, bu tanışma anında birbirlerini kırmamaları ve aldatmaya uğraşmamalarıdır.
Hak sahibi borcunu isterken de aynı nezaketi göstermeli, borçluyu rencide edercesine borcunu almaya kalkışmamalıdır.[250]

1369. Ebu Katâde'nin (r.a) RasÛhıIIah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Allah 'in kendisini kıyamet gününün sıkıntılarından kurtarmasını isteyen kimse, sıkışık durumda olan borçlusuna mühlet tanısın veya alacağının bîr kısmını bağışlasın." (Buhârî rivayet etmiştir).[251]

Hadis, mal-mülk ve yetki sahiplerini muhataplarına, sıkıntılı anlarında yardımda bulunmaları için teşvik etmektedir. Değişik hadîslerde, bu dünyada bir kişinin sıkıntısını giderenin, kıyamet günü onâ karşılık bir sıkıntısının giderileceği bildirilmektedir. Konumuzu destekleyen ayette Yüce Allah şöyle buyurur: "Eğer (borçtu) darlık içinde ise, bir kolaylığa ulaşıncaya kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer gerçekleri çok iyi anlayan kimselerden iseniz (ödeyemeyecek derecede güçsüz olan borçlunun borcunu) sadaka (veya zekât) saymak sizin için daha hayırlı bir iş olur." (Bakara, 280)[252]

1370. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Halkla veresiye alışveriş yapan biri vardı. Oğluna; 'Sana sıkışık durumda olan bir borçlu gelince kendisine alacağımızı bağışla; böylece belki Allah da bize günahlarımızı bağışlar' derdi. Gerçekten adam Allah'a kavuşunca günahları bağışlandı." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[253]

Hadis, sıkışık borçluya yardımda bulunmanın faziletine işaret ediyor. Güç ve kuvvet sahipleri, zayıf kimselere yardımda bulunursa, Allah da onlara yardımda bulunarak, günahlarını ve hatalarını affedecektir. Borçluyu sıkıntıdan kurtarıp, rahatığa kavuşturanı Allah da mahşer sıkıntılarına karşı rahatlatır.[254]

1371. Ebu Mes'ud el-Bedrî'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden öncekilerden birisi hesaba çekildi. Başkaları İle ahşvriş yaptığında borçlularına karşı koiaylık gösterdiğinden ve kölelerine, sıkışık durumda olanlara alacağını bağışlamayı emretmesinden başka hİç-"bir iyi ameli bulunamadı. Bunun üzerine Yüce Allah o kimse için "Bağışlamaya biz ondan daha layıkız, günahlarım bağışlayın' buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[255]

Hadiste, borçluyu sıkıntıdan kurtaranın büyük sevap kazanacağı ifade ediliyor. Ümmet-i Muhammed'e önceki ümmetlerden güzel örnekler verilerek, aynı ahlâkı ve iyiliği elde etmeleri için teşvik edilmektedir. Allah hiçbir iyiliği zayi etmez. Her İyiliğe mutlaka, kendi cömertliğine yakışır biçimde karşılığını verir.[256]

1372. Huzeyfe'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Yüce Allah'ın mal verdiği bir kul O'nun huzuruna getirildi. Allah ona "Dünyada ne amel işledin?" diye sordu. Kullar Allah'tan hiçbir gerçeği saklayamazlar. Adam: "Allahım! Bana malını vermiştin. Ben de insanlarla alışveriş yapardım. Anlayışlı davranmak huyumdu. Rahat borçluya kolaylık gösterir, sıkışık durumda olana mühlet verirdim" dedi. Yüce Allah; "Bağışlamaya Biz senden daha laytkız, bu kulumun günahlarını bağışlayın." buyurdu.
Ukbe b. Âmir ve Ebu Mes'ud el-Ensarî (r.a) "Aynısını Rasûlutlah'ın ağzından duyduk" dediler. (Müslim rivayet etmiştir).[257]

Borçluya zengin olsun fakir olsun müsamahakâr davranmanın; fakirin borcunu ya tamamen, yahut kısmen bağışlamanın fazileti pek büyüktür. Yapılan iyilik az görülmemelidir. Çünkü az da olsa ebedî saadete ve rahmet-i ilâhiye sebep olabilir. Bu hüküm bizden öncekilerin de şeriatıdır.

Kölenin çalışıp kazanması mubahtır, insan öldüğü vakit bir nevi hesaba çekilir.[258]

1373. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim sıkışık durumda olan birinin borcunu erteler veya bir kısmını bağışlarsa, başka hiçbir gölgenin kalmayacağı kıyamet günü .Ulah o kimseyi arşının gölgesi altına alır. " (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahüitir demiştir).[259]

Hadiste, borçluya müsamahakâr davranmanın fazileti belirtiliyor. Müsamaha, ya borcun gecikebileceğim söylemekle veya bir kısmım almamakla ya da tamamını almama şeklinde gerçekleşebilir. Tabii ki bir kısmını veya tamamını bağışlamak, mühlet vermekten daha faziletlidir. Esas prensip, alacaklımn suistimal etmemesidir. Borçlunun borcunu bir an önce vermeye çalışması, alacaklmın da borçluya ya vakit vererek veya bir kısmını bağışlayarak müsamahada bulunması fazilettir.[260]

1374. Câbir'den rivayet edildiğine göre; "Rasûlullah ondan bir deve satın aldı. Karşılığını verirken fazla fazla tartarak verdi." (Buhârî veMüslim rivayet etmişlerdir).[261]

Hadisimiz, borçlunun borcunu verirken fazla fazla vermesinin müste-hab olduğuna delil olmaktadır. Ancak, alırverİş akdi esnasında borçlanma anında böyle bir şart ileri sürülmemelidir. Hak sahibinin, borçluyu sıkıştırmadığı ve ona zaman tanıdığı, kolayhR gösterdiği için borcundan fazla bir-şeyler vermesi caizdir. Şart koşulunca fazlalık haram olur, zira ona faiz denir.[262]

1375. Ebu Safvan Suved b. Kays'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Mahremet'ül-Abdi ile birlikte Hecer kasabasından bez getirmiştik. Rasûlullah bize geldi ve bir donluk bez için pazarlık etti. Yanımda Ücret karşılığı parayı tartan bir işçi vardı. Rasûlullah (s.a) ona: "Tart, biraz da İlâve et" buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tİrmizf rivayet etmiştir. TirmM, hadis, hssen ve sahihtir demiştir).[263]

Hadisimiz, ticaret esnasında pazarlık etmenin ve ödeme esnasında fazlaca vermenin müstehab olduğuna delil oluyor. Satıcının da, bir fiyatta anlaşıldıktan sonra biraz daha ikram etmesi müstehabdır. Rasûîuüab'm (s.a) müsamahasına, insanlarla güzel muamelede bulunduğuna ve ytice ahlâkına da hadisimiz delâlet etmektedir.[264]

İKİ YÜZ KIRK BÎRİNCİ

BÖLÜM İLMİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"De ki; yâ Rab! İlmimi artır." (Tâhâ, 114)
'De ki; hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer 9)
"Allah sizden iman edenlerle kendilerine ilim verilenlerin derecelerini artırır. " (Mücadele, 11)
"Allah'tan kullan içinde, ancak alimler korkar." (Fâtir, 28)[265]

Konu ile ilgili hadisler

1376. Muaviyc'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah kimin iyiliğini isterse onu dinde fakih kılar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[266]

Hadiste, Allah'ın (c.c) iyiliğini murat ettiği kişiyi dinde âlim kıldığına, ona şer'i hükümleri anlayacak zekâ verdiğine işaret ediliyor. Zira ancak keskin bir zekâ ile, lafızların çeşitli manaları arasından hükümler istinbat edebilir. İslâm fıkıh tarihi okunduğunda, fıkhın altın çağında birçok kişiye Allah'ın (c.c) olağanüstü zekâ lütfettiği görülür.[267]

1377. ibn Mes'ud'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ancak iki hususta gıpta caizdir. Bunlar: Allah'ın kendisine mal verip hak yolunda harcamaya muvaffak kıldığı adam ile, Allah'ın kendine verdiği ilim ile hükmeden ve başkalarına da öğreten adamdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[268]

Hadis, "Kerem ve Cömertlik" bölümünde geçmiştir.[269]

1378. Ebu Musa'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın benimle birlikte göndermiş olduğu hidayet ve ilim, yere düşen yağmura benzer. Yağmur öyle bir yere düşer ki, suyu emer de bol bol ot ve yeşillik yetiştirir. Yağmur su çekmeyen katı bir yer parçasına da düşebilir; bu yer parçası suyu yüzeyinde tutar da Allah o sudan insanları yararlandırır. İnsanlar bu sudan hem içerler hem de onu sulamada ve tarımda kullanırlar. Yağmur dümdüz ve kaygan bir yer parçasına da düşebilir, ne suyu yüzeyinde tutar ve ne de bitki yetiştirir. İşte bu dinî konularda biigi sahibi olup da Allah'ın benimle birlikte göndermiş olduğu bu bilgiden yararlanarak hem öğrenip, hem de öğreten ile bu bilgiye karşılık başını bile kaldırmayan ve benimle birlikte gönderilen ilâhî hidayeti kabul etmeyen kimse gibidir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[270]

Hadis, şerhi ile birlikte "Sünnet ve Âdabına Riayeti Emretme" bölümünde (162 numarada) geçmiştir.[271]

1379. Seh! b. Sa'd'dan (r.a) Rasûlullah'm (s.a) Hz. A li'ye (r.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Vallahi, Allah 'in senin vasıtanla bir tek kişiyi hidayete erdirmesi, senin hesabına kırmızı renkli deve sürüsünden daha
hayırlıdır" (Buhârf ve Müslim rivayet etmişlerdir).[272]

Hadis Allah'a davetin faziletine delil olmaktadır. Halkı Hakk'a, hidayete çağırmayı teşvik etmektedir Bu da ancak itimle olur. Hadiste, arakların en gözde mallan kırmızı develer olduğu için, onlar zikredilmiştir. Yani bir kimseyi hidayete ulaştırmak için ilim öğrenmek en güzel mallardan daha da hayırlıdır.[273]

1380. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Benden bir ayet de olsa rivayet ediniz. îsrailoğul-larmdan rivayet etmenizde mahzur yoktur. Kim benim adıma kasten yalan söylerse cehennemde yerini hazırlasın." (Buhârî rivayet etmiştir).[274]

Hadis, ilim talebinin vacip olduğunu ifade etmektedir. Hadiste, ayetin rivayeti emredildi, hadis riayeti de evleviyetle bu emrin altına girer, ilim öğrenmek, ilmihal seviyesinde tüm müslümanlara farzdır. îlîmde derinleşmek ve branşlaşmak ise kifaî bir farzdır. Bir grup bir branşta yetişirse diğerlerinden de bu farz düşer.
Yalan olmadıkları sabit ise ve dinî İslâm aleyhine bir şey sezilmiyorsa, vaaz ve ibret kabilinden rivayetleri lsrailoğullanndan nakletmekte bir beis yoktur. Yalan olduğu bilinen hiçbir şey rivayet edilmemelidir, özellikle Allah'ın (c.c) dini hakkında, Rasûlullah'ın dilinden yalan söylemek büyük günahların jr büyüğüdür. Ebediyen cehennemde kalmayı gerekli kılan, iğrenç bîr hareklfctir. Sözün doğru olup olmadığı araştırılmalıdır. Bu da yine ilimle mümkün olur.[275]

1381. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim ilim tahsili için bir yola girerse Allah ona cennete girecek yolu kolaylaştırır." (Müslim rivayet etmiştir)[276]

Hadisin tam metni ve şerhi "Müslümanların İhtiyaçlarım Karşılamak" bölümünde (245) no'lu hadiste geçmiştir.[277]

1382. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim başkalarım hidayete çağırırsa, hidayete uyanların sevabı kadar sevap kazanır. Hidayete uyanların sevaplarında hiçbir eksiklik meydana gelmez." (Müslim rivayet etmiştir)[278]

Hadis tam metni ve şerhi ile birlikte "Hayra Kılavuzluk Etmek, Hidayete veya Sapıklığa Çağırmak " bölümünde (174) no'lu hadiste geçmiştir.[279]

1383. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluliah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ademoğlu ölünce su Uç şey hariç ameli sona erer: Sadaka-i câriye, faydalanılan ilim, kendisi için dua eden hayırlı evlat." (Müslim rivayet etmiştir)[280]

Âlimlerin açıklamasına göc hadisin manası: Üç şeyden başka bütün ameller ölümle sona erer, yeni yeni sevap yazılmaz olur, demektir. Bu üç şeyden sevabın kesilmemesi, bunları yapan kimsenin, bunların meydana gelmesine direkt sebep olduğundandır. Zira evlat doğrudan doğruya onun kazancıdır. Talim veya kitap yazma suretiyle geride btrakığı ilimle, sadaka-i câriye yani vakıf da öyledir.
Salih evlat yetiştirmek için evlenmek gerekir. Vakıf sahihtir ve sevabı büyüktür.
Hadis-i şerif, ilmin faziletine delâlet ve onu çoğaltmaya talim ve tasnif suretiyle miras bırakmaya teşvik etmektedir. tüm tahsiline sıra ile en faydalısından başlanmalıdır. Dua ve sadakanın sevabı ölüye ulaşır. Bu durumda ittifak vardır.[281]

1384. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu riva-yet edilmiştir: "Dünya ve içinde bulunan şeyler mel'undur. Ancak Allah'ı anmak ve bununla ilgili şeylerle alim ve öğrenci hariçtir." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis hasendir demiştir).[282]

Hadîs, şerhiyle birlikte "Dünyaya Kapılmamanın, Ona Karşı Rağbeti Azaltmanın ve Fakirliğin Fazileti" bölümünde (478 no'lu hadiste) geçmiştir. Hadisin şerhi için oraya müracaat ediniz.[283]

1385. Enes'ten (r.a) RasÛlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "tlim öğrenmek için yola çıkan kimse, dönünceye kadar Allah yolundadır." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[284]

Hadis İlim öğrenmeyi teşvik etmektedir, tlim için yolculuk yapmak, Allah yolunda cihada muadil görülmüştür. Bir hadiste de: "Kim benim şu mescidime yalnız bir hayır öğrenmek veya Öğretmek için gelirse ö Allah yolunda cîhad eden mücahid yerindedir" buyurulmuştur.
İlim talibi, dini ihya etmek, şeytanı zelil kılmak, nefsini yormak, heva ve hevesini kırmak yönlerinden mücahide benzetilmiştir.[285]

1386. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Hiçbir mü'min sonu cennet oluncaya kadar hiçbir hayırdan doymaz." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[286]

Hadisimiz, devamlı iyilik yapmaya teşvik etmektedir. Devamlı iyilik ve hayrın en şereflisi de öğrenmek ve öğretmek suretiyle ilimdir. Çünkü ilim amele sirayet eder ve ona hakim olur. Hayırlı amellerin ve iyiliklerin sonu da mutlaka cennet olacağına ve orada kişi Allah'ın hazırladığı karşılıktan hakkıyla doyacağına işaret edilmektedir.[287]

1387. Ebu Umâme'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu riva edilmiştir: "Âlimin ibadetle meşgul olan kimseye karşı üstünlüğü, benim en düşük derecelinize karşı olan üstünlüğüm gibidir." Sonra devamla RasûluÎtah şöyle buyurmuştur; "Allah melekleri, göktekiler ve hücresindeki karınca ile balığa kadar yeryüzünde bulunan canlıların tümü bankalarına hayn öğreten kimse için mağfiret dilerler." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, ha-sendir demiştir)![288]

Hadis ilmi ile amel eden alimin, yalnız ibadetle meşgul olandan kat kat üstün olduğuna delâlet etmektedir. Zira ilim, her iki dünya içinde faydalıdır, ilimle meşgul olan onun semerelerinden hangisini ortaya koysa hep hayır doğar.
Kişi hem kendine, hem başkalarına faydalı olan ameli işlemesi için teşvik edilmektedir. Farz olan bilgi dışında daha fazla ilim öğrenmek, nafile ibadetten efdâldir. Çünkü ibadet yalnız sahibine faydalı olur, iîim ise, sahibine ve başkalarına da fayda verir. Âlimlerin ve talebelerin vakarlı olmaları ve onlara hayır duada bulunmak teşvik edilmektedir.[289]

1388. Ebu'd-Derda'nın (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Kim ilim tahsili için yola koyulursa Allah onun için cennete giden yolu kolaylaştırır.
Melekler, yaptığı işten dolayı duydukları hoşnutluğu belirtmek üzere.ilim öğrenenin üzerine kanatlarını gererler. Göktekiler ve sudaki balıklara varıncaya kadar yerde yasayan tüm canlılar ilim öğrenen kimse için mağfiret dilerler.
Alimin ibadetle meşgul olan kimseye üstünlüğü,ayın diğer yıldızlara karşı üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak sadece ilim bırakırlar. Kim ilmi elde ederse büyük bir pay ele geçirmiş olur." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir).[290]

Hadis, ilim öğrenen kimselerin yüce mevkiini alenen ortaya koyarak, bu mevkiye ulaşmayı teşvik ediyor. Bu yüce cennet yolunda olmaları onların tevazuunu artırmalı ve yaptıklarından razı olarak, İsyankâr olmamalıdırlar. İnsanlar ve melekler onlar için dua ederler, diğer kusurlarının bağışlanması için Allah'a yalvarırlar. İlim, hakkı batıldan ayırdığı için, insanları hayra ve hak yola sevketmede bir aydınlatıcı lambaya benzetilmiştir. Karanlıkta ışığın kıymeti ne ise, toplum için ilmin değeri de öyledir. Servet Ve şereflerin en büyüğü ilimdir. İlim sahibi hürmet edilmeye ve ikram edilmeye layıktır.
timin kemali, bilinenlerle amel etmek, Rasûlullah'a (s.a) ahlâk ve gidişatında tabi olmakla olur.
Âlimlere ihanet ve eziyet etmek fisk ve dalâlettir, sapıklıktır. Zira âlimler nübüvvet mirasını taşımaktadırlar.
Dünya ve ahiret saadetini isteyen kimse ilme sarılmalıdır.[291]

1389. Ibn Mes'ud'un (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği ri-vayet edilmiştir: "Bizden birşey öğrenip de onu öğrendiği gibi başkalarına aktaran kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Kendisine tebliğ olunan nice kimseler vardır ki, o bilgiyi bizzat duyandan daha iyi anlayıp bellemiş olurlar." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahihtir demiştir).[292]

Hadis, ilmin faziletine işaret ederek ilim yapmaya teşvik etmektedir. İlim Allah'ın (c.c) bir emanetidir. Onu muhafaza ederek başkalarına aktarmak gerekir. Aym üe muhafaza etmek ve nakletmek methedilmiş, bu şekilde titiz davrananlara dua edilmiştir. Gerçekten de muhaddislerin, bu duanın hür-metiyle, yüzlerinin parlak olduğu, Rasûlullah'ın (s.a) duasının yüzlerinde görüldüğü rivayet olunmaktadır.
İlmin sonraki nesle aktarılması, yeni keşif ve değişik anlayışların doğmasına, anlatılanın belki daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bazı "tabiîler", bir kısım sahabîlerden daha zeki ve fakih olduklarından kendilerine naklolunan hadisten çok değişik gerçekler çıkarabilmişlerdir.[293]

1390. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm {s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kime bîr şey sorulur da bildiğini saklarsa, kıyamet günü Allah ağzına ateşlen bir gem vurur." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî, hadis hasendir demiştir).[294]

Hadîs sahip olunan ilmi açıklamanın, yaymanın vadp olduğuna işaret ediyor. Özellikle dinî bir ilim olursa mutlaka açıklanmalıdır, timi gizlemek, kendine sorulduğunda bildiği halde, fitneye sebep olmayacağına kan! olduğu halde bildiğini söylememek büyük günahtır. Böyle yapan kişi, ahirette şiddetli azaba müstehak olur.[295]

1391. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ' 'Kim A İlah 'm rızası arzu edilen bir ilmi sırf bir dünya amacı için öğrenirse, kıyamet gününde cennetin kokusunu bile duyamaz." (Ebu Dâvud, sahih senetle rivayet etmiştir).[296]

Hadis, dünya menfaati için ilim tahsil edilmesinin cennetten mahrumiyeti gerektirdiğine delil teşkil ediyor. Bir hadiste de: "Kim Allah rızası dışında bir sebeple ilim öğrenirse, cehennemdeki yerine hazırlansın'' buyurul-maktadır.
Her amelde olduğu gibi, ilim tahsilinde de ihlâs esastır. Kim Allah rızasını umarak ilim tahsil eder, peşinden de dünya nimetleri, malı-mülkü gelirse bunda bir zarar yoktur. Fakat maksat mal-mülk ve makam sahibi olmamalıdır.[297]

1392. Abdullah b. Amr b. Âs'm (r.a) Rasûlullah'ı {s.a) söyle buyururken işittiği rivayet olunmuştur: "Yüce Allah ilmi insanlar içinden çekip çıkararak almaz. Fakat alimleri öldürmek suretiyle ilmi alır. Böylece ortalıkta alim,kalmayınca, insanlar cahilleri önder edinirler. Bu kimseler kedilerine sorulan sorulara karşılık bilmeden fetva vererek hem kendilerini sapıtırlar ve hem de başkalarını saptırırlar. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[298]

Âlimler yeryüzünde insanlar için bir emandir, hayır ve fazilet kaynağıdır. Onlar yeryüzünden kaybolunca Allah'ın (c.c) in'am ve ihsanı da kesilecek, ortalık fitne ve fesada garkolacak. Dinî hayatın fesada uğramaması için kişiler ilim yapmaya teşvik edilmektedir, tlimsiz verilen fetvalar, hem sahibi için, hem de toplum için şiddetli zarardır. Cahillerin ve ilmi olmayan sözde alimlerin fetvalarından korunmak gerekir. Dinî konularda alimin azlığı kıyametin yaklaştığının bir alâmetidir.[299]

ALLAH TEÂLÂ'YA ŞÜKÜR KİTABI

İKÎ YÜZ KIRK İKİNCİ BÖLÜM

HAMD VE ŞÜKRÜN FAZİLETİ

Konu ite ilgili ayetler

"Beni anımz ki. Ben de sizi anayım. Bana şükredin, nankörlük etme* yin." (Bakara, 152)
"Eğer şükrederseniz, şüphesiz artırırım." (İbrahim, 7)
"De ki, Allah'a hamdolsun". (İsra, 111)
"Son duaları âlemlerin Rabb'i olan Allah'a hamdolsun'dur." (Yûnus, 10)[300]

Konu ile ilgili hadisler

1393. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Miraç gecesi Ra-sûlullah'a (s.a) biri içki, diğeri süt dolu iki bardak konuldu. Rasûlullah her ikisine de baktı ve sütü aldı. Bunun üzerine Cebrail şöyle dedi: "Seni fıtrata uygun olan, doğru yolu tercih etmeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun. Eğer içkiyi olsaydın ümmetin azacaktt." (Müslim rivayet etmiştir)[301]

Miraç olayı, Rasûlullah'ın (s.a) bir gece Mekke'den Kudüs'e, oradan da göklere yükseltilişidir. Bu olay bir rivayete göre Hicretten 18 ay önce vuku bulmuştur.
Rasülullah'a (s.a) bu gece sunulan ikramlardan iki tanesi süt ve içki idi. O, İslâm'ın, alâmet ve doğruluğun numunesi olan sütü seçmiştir. Âlimler fıtratı, İslâm ve istikamet diye tefsir etmişlerdir. Görülüyor ki, süt İslâmiye-te, şarap da sapıklığa alâmet kılınmıştır. Çünkü süt güzel ve temiz bir gıdadır, onun akıbeti daima selâmettir. Bu sebeple ekseriya hastalara süt içmeİe-rİ tavsiye olunur .
Şarap ise, her türlü pisliklerin ve kötü hallerin esasıdır. Onun için şaraba kötülüklerin anası derler.[302]

1394. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'a hamd ederek başlanmayan hiçbir önemli işin sonu yoktur." (Hadis hasendir. Ebu Dâvud ve diğerleri rivayet etmiştir).[303]

Hadisimiz, Allah'a hamd edilmeden başlanan işin bereketsiz olacağına delil oluyor. Bu hamd, ya normal hamd cümlesi ile olur veya o manaya gelen herhangi bir ifade üe olur.
Müslümanın adabı, her iyi İse başlarken Allah'a hamd etmektir. Bu hamdı besmele ile yapmak daha da efdal görülmüştür. Mekruh bir işe bu şekilde başlamak mekruh, haram işe böyle başlamak ise haramdır.[304]

1395. Ebu Musa el-Eş'arî'den Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Bir kadın çocuğu öldüğü zaman Yüce Allah meleklerine şöyle buyurur: "Kulumun yavrusunun canını aldınız değil mi?" Melekler; "Evet" derler. Allah; "Siz onun kalbinin meyvesini kabzettiniz." "Evet" derler. "Kulum ne dedi?" Melekler: "Sana hamdetti ve 'biz Allah içiniz ve biz O'na dönücüleriz'dedi" cevabını verirler. Allah Teâlâ da şöyle buyurur: "Şu halde kulum için cennette bir ev inşa ediniz ve 'Hamd evi' adını veriniz." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[305]

Hadis, musibet anlanndakİ sabrın faziletini ifade etmektedir. Allah'ın her takdirine karşı hamdîe mukabelede bulunmak güzeldir. Musibet ne kadar büyük olursa, sabırla karşılamak şartıyla kulun alacağı ecir de o derece büyük olur. Allah kullarını çeşitli musibetlerle imtihan eder ve kulunun, kendi takdirine sabırla, hamdle boyun eğmesini bekler.
Hadis her ne durumda olursa olsun kişiyi sabırh olması için teşvik etmektedir. Evlat ölümünde de sabırla karşılık veren ebeveynin mükâfatı cennet olacaktır.[306]

1396. Enes'ten (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah, bir öğün yemek yiyip karşılığında kendisine hamdeden ve bir yudum su içip karşılığında kendisine hamdeden kuldan hoşnut olur. " (Müslim rivayet etmiştir)[307]

Hadis,"Haytr Yollarının Çokluğu"bölümünde (140) no'lu hadiste geçmiştir.[308]

RASÛLULLAH'A SALÂT KİTABI

İKİ YÜZ KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RASÜLULLAH ÜZERİNE SALÂT-Ü SELÂM SÖYLEMENİN FAZİLETİ

Konu ile ügili ayetler

"Allah ve melekleri Nebi'ye salât ederler. Ey mü'minler, siz de ona salât-fl selâm getiriniz." (Ahzâb, 56)[309]

Konu İle ilgili hadisler

1397. Abdullah b. Amr b. Âs'm Rasülullah'ı (s.a) söyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Bana bir solat-ü selâm getirene, Allah on defa rahmet eder." (Müslim rivayet etmiştir)[310]

Hadisimiz, RasûluDah'a sattt-fi sdflm getirmenin faziletine delil oluyor. Her İyiliğe en az on katı karşılık verileceği, dinimizde bir prensiptir. Hadisin şerhi daha geniş olarak "Ezana İcabet" bölümünde geçmişti.[311]

1398. İbn Mes'ud'dan Rasûluüah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü insanlardan bana en yakım, üzerime salât-ü selâmı en çok olanmızdır." (Tirmiri rivayet etmiştir. Hadis, basendir demiştir)[312]

Hadis, Peygamber Efendimiz'e çokça salât-ü selâm getirmeyi teşvik etmektedir. Kişi sevdiği insanı her fırsatta anmak ister. Rasûlullah'ı (s.a) sevmek ise Allah'ı (c.c) sevmenin gereği olduğuna göre, çokça salât-ü selâm getirerek her fısatta Efendimiz'i hatırlamak, kişinin ona olan sevgisinin alâmetidir. Hiçbir amel zayi olmadığı gibi, salât-ü selâmlar da ahirette bereketlenecek ve kişiyi Peygamber Efendimiz'e dost yapacaktır.[313]

1399. Evs b. Evs'ten (r.a) RasÛlullah'ın (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "En faziletli gününüz cuma günüdür. Ogün bana çok salât-ü selâm getiriniz. Çünkü salât-ü selâmlarınız bana anedilir." Ra-sûlattah bizim salât-ü selâmımız size nasıl arzedüir, sen çürümüş olursun?" diye sorunca Rasûlullah onlara; "Allah Teâla peygamberlerin cesetlerini toprağa haram kılmıştır" diye cevap verdi. (Ebu Dâvud, sahih senetle rivayet etmiştir)[314]

Senenin-günlerinin efdalİ arefe günüdür. Haftanın günlerinin efdali cumadır. Ayların en faziletlisi Ramazan ayıdır.
İyi ameller, zamanın ve mekânın şerefi ile daha da şeref kazanırlar. Bunun için tabiatında güzel olan salât-ü selâm cuma günü daha da güzellik 1 kazanır.
Allah'ın yalnız salât-ü selâmları Efendimiz'e ulaştırmak için görevlendirdiği melekler, ümmetinin salât-ü selâmlarını ona ulaştırırlar. Bir hadiste de, "Kabrimin başında bana salât-ü selâm getirenin salâttnt İşitirim. Uzak-takinin salâtmı ise melekler bana ulaştırır" buyurulmuştur.
Peygamber cesetleri çürümüzler. Neseî'in rivayet ettiği bir haisle "Peygamberlerin cesetlerini yemek topağa haram kılınmıştır" buyurulur. Onlar mezarlarında diridirler. Bu sebeple onların mezarlarının yanında namaz kılmak mekruh değidir. Zira, namazın kılınmayışı, cesedin pisliği yanında namaz kılmanın doğru olmayışındandır. Onların cesetleri, çürüşüp kokuşmadığı İçin namaz mekufı görülmemiştir.[315]

1400. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yanında ismim anıldığı halde bana salât-ü selâm getirmeyen sürüm sürüm sürünsün." (Tinniiî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[316]

Hadis, RasÛlullah'a (s.a) salât-ü selâm getirmekten kaçınanlar için şiddetli tehdittir. Bazı HanefiİEr, her ismi zikredildigi zaman salât-ü selâm getirmenin vacip olduğu hükmünü çıkarmışlardır.[317]

1401. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kabrimi bayram yerine çevirmeyiniz. Bana salât-ü selâm getiriniz. Çünkü salât-ü selâm nerede olursanız olun bana ulaşır." (Ebu Dâ-vud, sahih senetle rivayet etmiştir).[318]

Hadis kabirlerin bayram ziyaretgâhı edinilmemesine delü olmaktadır. Bayramlar oyun, eğlence ve neşe günleridir Aynı oyun ve eğlencelerle, önceki ümmetlerin yaptığı gibi Peygamberimiz'in kabri ziyaret edilirken de raksa benzer bir kısım hareketlerde bulunmak, ölüden bir şeyler istemek cahillik alametidir ve tevhide aykırıdır.
Yeryüzünün herhangi bir köşesinde getirilen salât-ü selâmlar Rasûlut-lah'a (s.a) ulaşmaktadır.[319]

1402. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluUah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edüsüşûr: "Bir kimse bana selâm verince, selâmım alıncaya kadar Allah bana ruhumu geri v*rir. "(Ebu Dâvud sahîh senetle rivayet etmiştir).[320]

Rasûlullah'ın (s.a) kabrinde devamlı diri olduğu hakkında tema vardır. Kendisine her salât-ü selâm getirene karşılık, verir. Allah'ın (c.c) bir lütfü olarak tüm salâtlar ona ulaştırılır ve anında hepsine ayrı ayrı karşılık verir.
Salât-ü selâmların alınışını manevî olarak da izah edenler olmuştur.
Hadis, Efendimiz'e çokça salât-ü selâm getirmeyi teşvik etmektedir, öyle ki, müslüman salât-ü selâmına Rasûlullah'ın mukabele etmesinden haz duyacaktır.[321]

1403. Hz. Ali'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Cimri, yarımda ismim anıldığı halde bana salât-ü selâm getirmeyen kimsedir." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahihtir demiştir).[322]

Rasûlullah (s.a) her zikredildiğinde saiât-ü selâma layıktır. Zira o ümmeti için fazilet kaynağıdır, dünya ve ahıret saadetimizin sebebidir. Buna rağmen ismi anıldığında saygı ve hürmet belirtisi o!an salât-ü selâm söylenmezse, bu nefsin bir kuruntusu ve tabirin tam İfadesiyle cimriliktir. Zira, salât-ü selâm, nefse ağır gelen bir yük değildir ve kişiden hiçbir şeyi de eksiltmez. Aksine, Allah ve Rasûlü'nün sevgisini celbettirir. Bunu terk, hem cimrilik olarak ifade edilir, hem de Allah'ın (c.c) bu konudaki ".. Siz de ona (RasÛlullah'a) selâtü selâm getiriniz." (Ahzâb, 56) emrine uyulmamış olunur.[323]

1404. Fedâle b. Ubeyd'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah bir kimsenin Allah'a hamdetmeden ve Peygamberine salât-ü selâm getirmeden dua ettiğini duydu ve "Şu adam acele etti" diyerek onu yanına çağırdı. Ona -veya başka birisine- şöyle buyurdu: "Sizden biri dua edeceği zaman Allah 'a hamd-ü sena edip arkasından peygambere salât-ü selâm getirsin. Sonra da dilediği duayı yapsın." (Ebu Dâvud ve TİrmizÎ rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadîs hasen-sahihtir demiştir).[324]

Duaya; Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ile başlamak müstehabdır. Duayı bitirirken de aynı yol takip edilir, fakat Allah'a hamd sona getirilerek, son söz O'na hamdetmek olur ki bu en güzel yoldur. Allah'a hamd ile başlamayan her iş, münkerdir, bereketsizdir, başarı şansı çok azdır.[325]

1405. Ebu Muhammed Ka'b b. Ucre'den (r.a) şöyîe rivayet edilmiştir:
"Rasûlullah (s.a) yanımıza gelmişti. Ona "Yâ Rasûlallah sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz, fakat nasıl salât getirelim?" diye sorduk. Şöyle buyurdu: "Allah 'un, ibrahim 'in soyundan gelenlere nasıl rahmet verdinse, Mu-hammed'e ve onun soyundan gelenlere de rahmet et. Hiç şüphesiz Sen ham-de ve övgüye layıksın. Allah'ım, İbrahim'in soyundan gelenleri nasıl mübarek kıldınsa Muhammed'i ve onun soyundan gelenleri de mübarek kıl. Hiç şüphesiz Sen hamde ve övgüye layıksın' deyiniz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[326]

Ka'b b. Ucre (r.a), Beyati'r-Rıdvan'a iştirak etmiş, geç devirde müslü-man olmuş bir sahabîdir. Rasûlullah'tan 47 hadis rivayet etmiştir. Kûfe'de iskan etmiştir. Medine'de 70 yaşlarında iken, hicri 5O'1İ yıllarda vefat etmiştir.
Hadis, bilinen "Sallı ve Bârik" duaları ile salât-ü selâm getirmenin sevabı elde etmeye yeterli olduğuna işaret etmektedir. Bunları okumakla, emre uyulmuş ve sünnete sarılmış olunur. Şüphesiz ki, emre uyup sünnete uygun yaşamak, dua etmek; dinde yeni şeyler icat etmekten, yani bid'at çıkarmaktan çok daha hayırlıdır. Zira sünnet olan amellerde umulmadık, gün geçtikçe yeni yeni anlaşılan faydalar mevcuıur.[327]

1406. Ebu Mes'ud el-Bedrî'den şöyle rivayet edilmiştir: Sa'd b. Ubade ile birlikte otumyorken Rasülullah (s,a) yanımıza geldi. Bişr b. SaM kendisine "Yâ Rasûlallah, Allah bize sana salât getirmemizi emretti. Sana nasıl salât getirelim?" diye sordu. Rasûluüah sustu, öyle ki; Bişr bu soruyu kendisine sormayaydı diye arzu ettik. Sonra Rasûhıllah şöyle buyurdu: "Alla-hım, İbrahim 'in soyundan gelenlere rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere de rahmet et. tbrahim 'in soyundan gelenleri mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve onun soyundan

gelenleri de mübarek kıl. Hiç şüphesiz Sen, hamd ve övgüye layıksın" deyiniz. Selâm da sizin bildiğiniz gibidir." (Müslim rivayet etmiştir)[328]

Hadis, salât-ü selâmda Hz. ibrahim'in (a.s) Peygamberimizde beraber anılmasına delil oluyor. Rasûluliah (s.a) Hz. İbrahim'den eftal olduğuna göre, neden ona Hz. İbrahim gibi salâvat niyaz edildiği alimler arasında ihtilaflı bir meseledir. Kadı İyaz'ın açıklamasına göre, bu hususta söylenen sözlerin en güzeli şudur: "Rasûluliah (s.a) bu salâvau kendisiyle Ehl-i Beyti için istemiştir. Ta kî, Allah Teâlâ kendisine tahsis buyurduğu nimetini, Hz. İbrahim ile onun Ehl-i Beyti'ne nasıl tam olarak ihsan etti ise öylece ihsan buyursun."
Aynî "Bu mesele, noksan olanı mükemmel olan zata benzetme kabilinden değil, hali bilinmeyen bir zatı, hali bilinenle açıklamaktır" demiştir.[329]

1407. Ebu Humeydes-Saidi'den şöyle rivayet edilmiştir: "Rasülullah'a (s.a) sana nasıl salât getirelim?" diye sordular. O da şöyle buyurdu: "Allah 'im, İbrahim 'e rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve onun eşleri ile soyundan gelenlere de rahmet et. İbrahim'i mübarek kıldığın gibi Muhammed'i ve onun eşleri ile soyundan gelenleri de mübarek kıl. Hamd-ü sena, büyüklük (izzet) Sana mahsustur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[330]

Peygamber Efendimiz'e salâvat getirirken, duaya, zevcelerini ve zürri-yetini de katmak müstehabdır. Yalnız onları anarken üzerlerine salâvat getirmek mekruhtur.
Cüveynî şunları söylemiştir: "Salât" "Selâm" lafızları aynı manaya gelirler. Peygaberlerden başka hiçbir gaib hakkında selâm tabiri kullanılmaz. Mesela: Ebu Bekir (Aleyhisseiâm) denmez. Fakat hanrda, yani yanındaki mü'minlerle kabirlerdeki mevtaya, "Esselamü aleyküm ve rahmetutlah" denilir.[331]

ZİKİRLER KİTABI

İKİ YÜZ KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZİKRİN VE BUNA TEŞVİK ETMENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Hiç şüphesiz, Allah'ı zikir en büyük iştir," (Ankebut, 45)
'Beni anmız kî, ben de sizi anayım." (Bakara, 152)
"Rabb'ini, sabah, akşam, içinden yalvararak ve korkarak, ancak duyabileceğin kadar hafif bir sesle an, sakın gafillerden olma." (A'raf, 205)
"Allah'ı çok zikredin ki, kurîulabilesiniz." (Cum'a, 10)
"Allah'a teslim olan ve Allah'a inanan, Allah'ın emirlerini yerine getir ren, sadık olan, güçlüklere katlanan, mütcvazî olan, sadaka veren, oruç tutan, mahrem yerlerini koruyan, Allah'ı çok zikreden erkeklerle kadınlar yok mu, Allah onlara mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır." (Ahzâb, 35)
"Ey mü'minler! Allah'ı çok çok anm, Sabah-akşam teşbih ve tenzih edin. Sizi karanlıktan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmet ve bereketini gönderen O'dur." (Ahzab, 41)[332]

Konu ilet ilgili hadis/er

1408. Ebu Hüreyre'den (r.â) Rasûlullah'ın (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "tki kelime vardır ki, dilde hafif, mizanda ise ağır gelir. Onlar; 'Sübhânellâhi ve bihamdihi, $übhânetlâhi'l-Âzim"dir."(.hühârİ ve Müslim rivayet et mislerdir). [333]

Hadis, mizanda ağır gelecek iki kelimeyi haber vermektedir. Kulların amelleri mahşerde, mahiyeti bizce meçhul bir tartı İle tartılacaktır. İşte o gün Allah'ı zikir ifadesi olan "SübhânellĞhi ve bihamdihi... "zikri çok ağır basacaktır. Yani bu zikre devam eden çok mükâfat kazanacaktır. Hem kişiye ağır gelecek, zorlanacak bir yanı da yoktur. Her işinin başında bu zikri söyleyerek, ömür dakikalarını billurlastırabilir. Hadiste, Allah'ın (c.c) kulian-na olan büyük lütfuna da işaret vardır. Az, çok kolay bir »kire; büyük, ağır mükâfatlar vermektedir. Allah (c.c) için dönen dilin, her hareketine sevap yazılmaktadır.[334]

1409. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Stibhönelâh, elhamdülillah, lâ ilahe illallah veAllâhu ekber demek bana göre üzerine güneş doğan her şeyden daha sevimlidir." (Müslim rivayet etmiştir)[335]

Allah'ı (c.c), teşbih, tekbir ifadeleri olan bu cümleler ahiret amelleridir. Ahiretteki karşılıkhklan ebedîdir. İçinde yaşanılan dünya ise fanidir. Do-layısı ile bakî olan şey küçük görülse de, fanî olandan büyük ve kıymetlidir.
Hadis, Allah'ı (c.c) zikri teşvik etmektedir. Allah'ı (c.c) zikir dünyanın fanî hayat ve lezzetlerinden daha hayırlıdır. Zira Allah'ın (c.c) katındakiler bakî, diğerleri ise fanidir.[336]

1410. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh lehül mülkü ve lehül hamdti ve hüve alâ külli şey'in kadir" derse bu kimse için on köle azad etmeye denk olur. Hesabına yüz sevap yazılarak günahlarından yüz tanesi üzerinden silinir. O gün akşama kadar bu zikir onu şeytandan koruyan bir sığınak olur ve bu zikri kendisinden daha çok tekrar edenden başka hiç kimse ondan daha faziletli bir amel işlemiş olmaz. Günde yüz defa "Sübhaneltâhi ve bihamd'thi" derse, denizin köpüğü kadar bile olsa, tüm günahları silinir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[337]

Hadis Allah'ı (c.c) zikretmeyi teşvik etmektedir. Her hayırlı amel kef-fâret olduğu gibi, zikir de Allah hakkı olan amellerdeki hata ve noksanlara keffâret olur. Kul, günahının çokluğundan ümitsizliğe düşmeyerek, eli ile dili ile hayırlı işlere koşmalıdır. Allah'ın (c.c) mağfireti sonsuzdur. Rızasına uygun küçük şeyler sebebiyle kulunu affeder. İyilikler küçümsenmemelidir.
Hadise bakılarak teşbih teh.aden, yani "Lâ ilahe illallahu vahdehu... "zikrinden "Sübhaneüâhi ve bihamdihi" teşbihi daha faziletli zannedilirse de öyle değildir.
Görüldüğü gibi lehlili söyleyene, on köle azad sevabı, yüz hasene verilmesi, yüz seyyiesİnin silinmesi gibi mükâfat verilir. Köle azadı ise çok büyük bir İştir. Nitekim bir hadiste, "Kim, müslüman bir köle azad ederse, o kölenin her bir uzvu karşılığında Allah, o kimsenin azaların cehennem ateşinden uzak tutar, azad eder" buyurulmaktadır. Bu ölçüler gözönünde bulundurulunca tehlilin teşbihten fazileti ve mükâfatının büyük olduğu açıklığa kavuşturulmuş olur.[338]

1411. Ebu Eyyub El-Esarî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim on defa 'Lâ İlahe illallahu vahdehu lâ şerike leh lehül mülkü velehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr' derse, İsmail'in (a.s) soyundan gelen dört köle azat etmiş gibi olur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[339]

Ebu Eyyub'un adı Halid b. Zeyd b. Küleyb'dii. Bedir harbinde bulunmuş bir sahabîdir. Rasûlullah (s.a) hicret ettiğinde Medine'de onun evinde misafir olmuştur. Hicri 50'li yıllarda, rumlarla yapılan bir savaşta (İstanbul'un fethi için yapılan kuşatmada) vefat etmiştir.
Hadisimiz, "Lâ ilahe illallahu.,." zikrinin faziletine delil olmaktadır. Hadiste İsmail (a.s) soyunun zikredilmesi, şerefli bir soy olduğundandır. Hadiste, şerefli olmalarına rağmen İsmail'in (a.s) soyundan gelen kâfirlerin de diğerleri gibi köle olabileceği anlaşılmaktadır.[340]

1412. Ebu Zerr'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ' 'Dikkat et! A Hah 'm en sevdiği kelâmı sana söyleyeyim mi? A ilah 'm en sevdiği söz: 'Sübhânellâhi ve bihamdihi'dir" (Müslim rivayet etmiştir)[341]

Hadiste geçen "Allah'ın en sevdiği söz" cümlesi, kulların sözünden Allah'ın (c.c) çok sevdiği, şeklinde anlaşılmalıdır. Aksi takdirde Kur'an'ın laftzlan en faziletli sözdür.
Bir hadise de "Allah'ın en sevdiği sözler dört tanedir: "SübhâneİÎâh el-hadülillâk, IS ilahe ilallâh, Atlah-u ekber" buyurulmuştur.
"Sübkâneüâhi ve bihamdihi" sözünde Allah'ı (c.c) takdis ve noksan sıfatlardan tenzihle birlikte güzelliğinin tüm nevileri ile övme mevcuttur. Kendinde bu özellikleri taşıyan her söz sevimli ve güzeldir.[342]

1413. Ebu Mâlik-EI-ş'ari'den (r.a) Rasüiullah'in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Temizlik imanın yansıdır. Elhamdülillah sözü mizanı doldurur. Siibhâneflâhi ve elhamdülillah ise yerle gökler arasım doldurur." (Müslim rivayet etmiştir)[343]

Hadis, kıymetli söz ve fiillere İşaret etmektedir. Temizliğin imanın yansı olması, ya aslî manada veya mecazdir. Bu arada imandan kasıt "namazın yarısıdır" anlamında olabilir. Nitekim bazı yerlerde iman, "salât" anlamında kullanılmıştır.
İmanın önemli bir emri olması cihetiyle, bizatihi imanın yarısı olarak da nitelendirilmiş olabilir. ElhamdüİülâI sözüne verilecek karşılık çok büyük olacaktır. Sübhânellâh ile beraber bu söz söylenince, görülecek sevabın-çokluğunu belirtmek için, yerle gök arasını doldurması tabiri kullanılmıştır.[344]

1414. Sad b. Ebî Vakkas'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Taşralı bîr arap Rasûlullah'a (s,a) gelerek; "Bana söyleyeceğim bir söz öğret" dedi. O ds şöyle buyurdu: "Lâ ilahe illaliâhu vahdehıt lâ şerike leh, Allahu Ekber kehîra, velhamdülillâhi kesfra ve sübhânellâhi Rabbi'l-Âtemin. Velâ havle velâ kuvvete illâ bİllâh'İl-AzİZ'ilHakim' de" dedi. Arap "Bu sözler Rabb'-İm ite ilgili. Kendim için ne söyleyeyim?" dedi. Rasûlullah da; "Aliahım günahlarımı bağışla, bana rahmet et. Bana hidayet et ve rızık ver" de buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[345]

Hadis, çeşitli ifadelerle söylenen Allah'ı (c.c) zikir sözlerinin çokça söylenmesinin müstehab olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bunlar en güze! beşer sözleridir ve Allah'a (c.c) sevimli gelir. Bu sözlerde Allah'ın (c.c> vahdaniyetini ikrar yanında övgü de mevcuttur. Buniar yanında bu sözlerle Allah, noksan sıfatlardan da tenzih edilmektedir.
Kişinin de kendisi için güzel dualar etmesi müstehabdır Duasında, dini ve dünyası için arzularını belirtebilir. Din işinde, Allah'ın (c.c.) rızasına ulaştıracak hidayeti istemek; dünya işlerinin de en önemiisi, bedeni kuvvetli kî-lacak, dilenmekten koruyacak bir rızık istemek müstehab dualardandtr.[346]

1415. Sevbân'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "RasÛlullah (s.a) namazını bitirince üç defa istiğfar eder ve "AUâhümme entesseiâm ve minkessel selâm, tebârekteyâ zelcelâli ve'likram" derdi. Hadisin râvilerinden biri olan Evzaîye "İstiğfar nasıl yapılır?" diye soruldu, o da: "Estağfirullah, estağfi-rullah dersin" dedi. (Müslim rivayet etmiştir)[347]

Hadisten anlaşılan, RasÛlullah (s.a) selâm vererek namazını bitirdikten sonra üç defa istiğfar edip, sonra Allahümme entesseiâm..." dediğidir. Âlimlerimiz bu konuda rivayet edilen Hz. Aişe (r.a) hadisini delil getirerek namazda selâm verdikten sonra imamın bir parça yer değiştirmesinin müstehab olduğu görüşünü benimsemişlerdir.
Hadis, her fırsatta, namazın Önünde, sonunda Allah'ın (c.c) razı olacağı zikir, teşbih, istiğfar gibi sözlerin tekrarını teşvik etmektedir.[348]

1416. Muğire b. Şube'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "RasÛlullah (s.a) namazı bitirince "Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh, lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. AHâhümme lâ mania limâ e'tayte velâ mu'tiye limâ mena'te ve lâ yenfeu ze'1-ceddi minke'l-ceddi, derdi." (Bir Allah 'tan başka ibadete layık hiçbir ilâh yoktur, mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. Herşeye kudreti yeter. Allahım! Sen 'in verdiğine engel olabilecek, vermediğini verebilecek de yok. Servet ve kudret sahibinin serveti, Sen 'İn yardımın olmadıkça sahibine fayda vermez) (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[349]

Hadis, namazların sonunda da Allah'ı (c.c) zikretmenin, O'na dua etmenin müstehab olduğuna delil teşkil ediyor.
Herseyin Allah'ın (c.c) elinde olduğunu bilip, o şekilde zikretmek gerekir. Nitekim bu gerçek bir ayette şöyle dile getirilir: "Şayet Allah 'm size/azli ve rahmeti olmasaydı sizden hiçbiriniz temize çıkmazdı..." (Nûr, 21)
Tüm insanlığı yediren, içiren Allah'tır. Rızkı veren ve kullan arasında dilediği gibi rızkı bölen de O'dur. Kudsî bir hadiste Yüce Allah şöyle buyurur: "Ey kullarım! Ben'im doyurduklahm hariç, hepiniz açsınız. Ben'den rızık isteyin Ben sizi doyurayım. Ey kullarım! Ben 'im giydirdiklerim hariç, hepiniz çıplaksınız. Ben'den giyinmek isteyiniz, sizi giydireyim. "
Dünyada her şey Allah'ın (c.c) elinde olduğu gibi, ahirette de tüm insanlığın akıbeti O'nun elindedir. Kimse yaptığına güvenmemeli, yaptığı işler kendini aldatmayarak Allah'a (c.c) sığınmalıdır. Zira Efendimiz bir hadislerinde, "Hiç kimseyi, yalnız ameli kurtaramayacaktır. Seni de mi yâ Rasû-lallah?" sorusuna, "Evet, beni de! Ancak, beni de Allah rahmetiyle kaplamış (kurtarmıştır" buyurmuşlardır.[350]

1417. Abdulah b. Zübeyrin (r.a) her namazın peşinde selâm verdiği zaman şu (virde) devam ettiği rivayet edilmiştir: "Lâ ilahe illallâhü vahdehu lâ şerike leh lehül mülkü ve İehüi hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh. Lâ ilahe illallah ve lâ na'büdü illa iyyahü, le-. hü'nnîmet'ü ve lehül fadlü ve İehü essenâü elhasenü, lâ ilahe illailahu muhlisine İehü'd-dîne ve lev kerihel kâfırûn." (Allah'tan başka ilâh yoktur, O
tek ve crtaksızdır. Mülk ve homd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir. Kuvvet ve kudret Allah 'm yardımı iledir. Allah 'tan başka Hâk yoktur. Ancak ona kutluk ederiz. Nimet O'nun, fazilet de O 'nundur. Güzel övgüler O'na mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Dini yalnız O'na tahsis ederiz, kâfirler istemese de!) (Müslim rivayet etmiştir)[351]

Farz namazlardan sonra hadislerde ifade edilen zikirlere devam etmek müstehabdır. Bunlar, Yüce Allah'ın kemal sıfatların! İhtiva edip, noksan sıfatlardan O'nu beri kılmayı ifade den sözlerdir. O sözler, beşerin sözlerinin en güzeli ve Allah'ın (c.c) sevdiği, razı olduğu lafızlardır.
Hadis, Allah'a (c.c) dayanmaya, O'na güvenmeye ve O'nun hükmüne teslim olmaya teşvik etmektedir. Ashab, hayatım Rasûlullah'ın (s.a) hayatına benzetir, dualarında bile onu örnek alırlardı. Sünnet üzere yaşamak kişinin kurtuluşuna vesile olur.[352]

1418. Ebu Hüreyre'den {r.aj şöyle rivayet edilmiştir: "Muhacirlerin fakirleri RasûluİlahV'a (s.a) gelerek söyle dediler: "Mal sahipleri, yüksek derecelere sonsuz nimetlere eriştiler. Bizim gibi namaz kılıyor ve oruç tutuyorlar. Onların fazla mallan var (istediklerinde) haccediyorlar ve umre yapıyorlar. Cihad ediyor ve sadaka veriyorlar. RasûîUllah da onlara şöyle buyurdu; "Ben, size, sizi geçenlere erişebilceğiniz, sîzden sonrakileri de geride bırakacağınız ve yaptığınızı yapandan başka hiç kimsenin sîzden daha üstün olamayacağı bir şeyi öğreteyim mi?" Ashab; "Evet yâ RasûlaİIah" dediler. RasûîuîIah da şöyle buyurdu: "Her namazın peşinden otuz üçer defa teşbih, hamd ve tekbir okursunuz."
Hadisi Ebu Hüreyre'den rivayet eden Ebu Salih der ki: "Bunların nasıl okunacağı kendisine sorulduğunda RasûîUllah şöyle buyurdu: "Bunlardan her biri otuz üç oluncaya kadar; sübhânellâh elhamdülillah Allahü ek-ber, dersiniz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[353]

Müslim'in rivayetinde şu ziyade vardır: "Muhacirlerin fakirleri bir müddet sonra RasûîUllah'a fs.a) gelerek şöyle dediler: 'Ey Allah'ın RasûlÜ, zengin kardeşlerimiz yaptığımızı duydular ve onlar da aynısını yapıyorlar. " Râ-sululiah da; 'Bu Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir" buyurdu.
Hadisin şerhi "Hayır Yollarının Çokluğu" bölümünde (120) no'lu Ebu Zerr'den rivayet edilen hadisin şerhinde geçmiştir.[354]

1419. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûlUllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim her namazın peşinden otuz üç defa sübhânellâh otuz üç defa elhamdülillah, otuz üç defa, Allâhu ekber der ve yüz adedini de 'Lâ
Buhârî; Kitab'ul-Ezan, Müslim; Kiiab'ul-Mesâcid, 595 ilâheillallâhu vahdehu lâ şerike leh Ichül mölkü ve lehül hamda ve hüve alâ kaili şey'in Kadîr" diye tamamlarsa, deniz köpüğü kadar bile olsa günahları bağışlanır." (Müslim rivayet etmiştir).[355]

Hadisimiz, namaz sonunda çekilecek teşbihlerin adedine delil olmaktadır. Otuz üçer defa söylenen teşbih, tahmid ve tekbirin sevabı çoktur. Zira bunlar Allah'ın (c.c), kullarının kelâmından en çok sevdiği sözlerdir.
Her taat, ibadet, Allah hakkına yönelik küçük günahlara keffâret olacağı, hadislerden ve ayetlerden anlaşılan genel bir prensiptir. Burada da anlaşılması gereken, bu tür günahlar olmalıdır.
Benzeri manada Neseî'de de bir rivayet mevcuttur: "Kim sabah nama-zındn sonra 100 defa sübhânellâh, 100 defa lâ ilahe illallah derse, deniz köpüğü kadar da olsa günahları bağışlanır."[356]

1420. Ka'b b. Ucre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her farz namazın peşinden kim otuz üç defa sübhânellâh, oluz üç defa elhamdülillah otuz üç defa Allahu ekber derse mahrum kalmaz." (Müslim rivayet etmiştir).[357]

Hadisimiz, dilini zikre alıştıran kimsenin ahirette mahrum kalmayacağını ifade etmektedir. Zira hiçbir güzel amel karşılıksız bırakılmayacaktır. Her iyi muameleye en az on kat karşılı* verileceği, dinimizdeki prensiplerdendir.
Allah için dönen dilin hareketi bile karşılık görecektir.[358]

1421. Sa'd b.b Ebî Vakkas'tan (r.a) söyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) her namazın peşinden şu sözleri söyleyerek Allah'a sığınırdı: "Allahım! korkaklıktan, cimrilikten. Sana sığınırım. Aşın yaşlılığa kalmaktan Sana sığınırım. Dünyanın ftnesinden Sana sığınırım, kabir azabından Sana sığınırım. " (Buhârî rivayet etmiştir).[359]

Hadis, dünya ve ahiretin zor anlarından dolayı Allah'a (c.c) sığınmayı tavsiye etmektedir.
Korkaklık, cimrilik kötü huylardandır. Mü'min Allah'tan çok korkmalı ve insanlar yanında cesur, atılgan olmalıdır . Ne elini çok açarak, ne savurgan şekilde cömert, ne de cimri olmalı; orta yolu takip etmelidir. Aşın yaşlılık bir imtihan devresidir. Ondan da Allah'a sığınılrnalıdır.
İnsan doğumundan, ebedî istirahatgâhına gidinceye kadar devamlı Allah'tan yardım dilemelidir.[360]

1422. Muaz'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah,(s.a) Muaz'-ın elini tutarak, "YâMuaz, seni gerçekten seviyorum" dedi "Yâ Muazi Her namazın arkasından, 'AUahım, Sen 'i anmak, Sana şükretmek ve güzel bir şekilde ibadet etmek için bana yardım et' demeyi ihmal etme" buyurdu (Ebu Dâvud, sahih senetle rivayet etmiştir).[361]

Hadis, Muaz b. Cebel'in faziletine delil oluyor. Allah'ı (c.c) zikretmek, O'na şükretmeye sevkeder. Şükür, kulluk borcudur, güzelce, huşu içerisinde samîmice yapılırsa kabule şayandır. Şükreîtikçe de Allah'ın îütfu, ihsanı ziyadeleşmektedir. Zira bir ayette: "Şayet şükrederseniz size (nimetlerimi) artırtnırtit." (İbrahim, 7) buyunılmakîadır.
İnsan, hakkıyla şükrünü eda ederse, kullukta hayli yol katetmiş demektir.[362]

1423. Ebu Hüreyre'den (r,a) Rasûlullah'm {s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden biri euehîyâîüyü okuyunca, şöyle dua ederek dört şeyden Aliah*a sığınsın: AUahım, ben cehennemin azabından, kabrin azabından, hayat ve ölümün imtihanından ve Mesih Deccal'in şerrinden Sana sığınıyorum." (Müslim rivayet etmiştir).[363]

Hadiste zikri geçen dört şeyden Allah'a (c.c) sığınmak müstehabdır.
Kabrin fitnesi, orada sorulacak sualdir. Diğer taraftan kabrin ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukur olacağı hakkında hadis mevcuttur. İşte bu sebeple kötü, İşkence yeri olmaması için Allah'a (c.c) sığınılır, dua edilir.
Kişinin dinine, dünyasına, bedenine zarar ve ecek her türlü bela ve musibetlerden, hayat şartlarından ve ölüm anındaki şeytanın fitnesinden Allah'a (c.c) sığınmak müsiehabdır.
Kıyametin alâmetlerinden biri oian DeccaİÎ'in şerrinden de Allah'a (c.c) sıidır.
Bu şeylerden Efendimiz'in Allah'a (c.c) sığınması ümmeti için örnek olmak ve bir gerçeği açıklamak maksatlarına yöneliktir.[364]

1424. Hz. Ali'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasülullah (s.a) namaza kalktığında teşehhüd ile seiâm arasında okuduğu duanın sonu şöyle olurdu: "Allahım önce yaptığım ve sona bıraktığım gizlediğim ve aşikâr yaptığım, boş yere yaptığım ve benden daha iyi bildiğin suçlarımı bağışla, öne geçiren de, geriye bırakan da Sen'sin. Sen'den başka hiçbir ilâh yoktur." (Müslim rivayet etmiştir)[365]

Hadis, Rasûlullah'm (s.a) Rabb'ine karşı tevazusunu ifade etmektedir. Efendimiz kulluk makamının gereğini hakkıyla yerine getiriyordu.
Hadiste İstiğfar edilmesi için teşvik de mevcuttur. Zira, tüm günahlardan Allah taraEmdan korunan Rasûlullah bu cümlelerle istiğfar edince, isyankâr, günahkâr kullar Öncelikle, çokça bu ve benzeri ifadelerle istiğfar etmeli, Allah'a sığınmalıdırlar.[366]

1425. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmektedir: "Rasülullah (s.a) rükû ve secdede çokça şu teşbihi söylerdi: Attahtm Sen'i noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle teşbih ediyorum, beni bağışla. "(Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [367]

Yüce Allah bir emrinde: "O'nu teşbih et ve O'ndan mağfiret dile, çünkü O tevbeleri fazlaca kabul edendir." (Nasr, 3) buyurmuştur. Ayet, herhangi bir namaz ve hal ile kayıtlanmamıştır. Efendimiz, hamd ve teşbih zikrini, insanın fiillerinin en güzeli olan namazın rükünlerinde söylemiştir. Bu zikirlerde, Allah'ın (c.c) verdiği nimetleri itiraf etme ve karşılığında şükür borcunu eda etme mevcuttur. Verilen nimete şükür ise kulluğun edasıdır.[368]

1426. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "RasûİulJah (s.a) rükû ve secdede "Subbûhun, kuddûsün Rabb'ül-melâiketi ve'r-rûh" derdi." (Müslim rivayet etmiştir)[369]

Namaz kılan kişinin bu şekilde Rasûlullah'ın sünnetine uymak kastıyla' ifade edilenleri rükû ve secdede söylemesi müstehabdir.
"Subbûhun, kuddûsün"lafızları, Rubûbiyet makamına layık olmayan pisliklerden mübalağalı bir şekilde Allah'ı (c.c) temize çıkarmaktır.
Melekler ve Cibril devamlı Allah'a (c.c) en güzel şekilde ibadet ettiklerinden, onların Rabb'i diye anıldı, bu tüm âlemlerin Rabb'i anlamındadır.[370]

1427. İbn Abbas'tan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Rükûda Allah'ın azametinidile getiriniz. Secdede de duaya gayret ediniz. Çünkü oradaki duanız kabule sayandır." (Müslim rivayet etmiştir)! [371]

Rükûda Allah'ın (c.c) azameti; O'nu övmek ve noksan sıfatlardan tenzih etmek, kudsiyetini ifadede mübalağa ifade eden lafızlarla olur. Bunun da efdali "Sübhâne Rabbiybe'l-Azîm ve bihamdihi"dir. En az üç defa söylemektir. Tek olmak şartıyla daha fazla söylenmesi efdaldir.
Secde, Allah'a (c.c) manen yakınlık makamıdır. Bir hadiste, "Kulun Allah'a en yakın olduğu yer secdedir" buyuralmuştm. Efendimiz de secdede duayı çoğaltırdı. öyle ki onun bu halini seyreden ölüm mü vuku buldu diye endişeye bile kapıldığı olurdu.[372]

1428. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kulun Allah "a en yakın olduğu durum secde halidir. Bu durumda çok dua ediniz." (Müslim rivayet etmiştir)[373]

Hadisteki yakınlık "manevî yakınlık" olarak anlaşılmalıdır. Zira Allah (c.c) herhangi bir mekânda bulunmaktan münezzehtir. Secde, duaların kabul edilip geri çevrilmeyecegi bir mahaldir. Bu sebeple çok dua edilmelidir.
Secdenin teşbihinin en faziletlisi "Sübhâne Rabbiye'-Âlâ ve bihamdi-Ar"dir. En az üç defa söylenir. Fazla söylemeyi arzu edenler, sayısı tek olmak şartıya 5, 7, 9, 11, şeklinde bu teşbihi söyleyebilir.[374]

1429. Eöu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) secdede şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Attahım; büyük-küçük, eski-yeni ve gizli-açık tüm günahlarımı bağışla." (Müslim rivayet eîmiştir)[375]

Hadis, secdenin dua mahalli olduğuna işaret ediyor. Tavsiye edildiği gibi; secdede çokça dua edilmelidir. Zira orası, Allah'a (c.c) en yakın olunan bir yerdir. Dualann da reddedilmeyeceği bir andır.[376]

1430. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Bir gece Rasühıllah'ı {s.a) yanımdan kaybetmiştim. Aramaya başladım. Bir de ne göreyim! O rükû -veya secde- halinde şöyle teşbih ediyordu: "Seni noksan sı/atlardan tenzih ve hamdinle teşbih ediyorum. Sen'den başka ilâh yoktur. " (Müslim rivayet etmistir)[377]

Müslim'in diğer bir rivayetinde olay şöyledir: "Osecdede iken, elim ayaklarının altına dokundu. O namazgahta parmakları kıbleye yönelik olarak ayaklan dikili idi. Secdede şöyle dua ediyordu: "tlfihi gazabından rızana, azabından affına ve Sen 'den Sana sığınırım. Sana övgüyü hakkıyla yapamıyorum. Sen kendini övdüğün gibisin.
Hadis, secdede Allah'ı (c.c) noksan sıfatlardan tenzih eden ve kudsiye-tini ifade eden cümlelerle dua etmenin müstehab olduğuna delil olmaktadır.
"Sen 'i hakkıyla sertS edemiyorum " demesi Rasûlullah'm aczîyetini itiraf etmesidir. Yani; "Yâ Rab! Ben Sana ne kadar sena etsem de layık oldudiyerek senanın adet ve miktarım tayine gücünün yetmeyeceğini itiraf ederek, tafsilatını ilmi herşeyi kuşatan AİIah Teâlâ'ya havale etmiştir. Çünkü O'nun sıfatları sonsuz oEduğu gibi, yapılacak senanın da sonu yoktur.
"Sen'den sana sığınırım" ifadesinde ince bir mana gizlidir. Mahlukat ve sıfatlar genelde karşıtları ile mevcutturlar. Af-azab, gazab-nza gibi. Kişi Allah'ın (c.c) azabından affına sığınır, gazabından korkup azasın; ister. Bu şekildeki dua esnasında Allah Teâîâ söz konusu olunca zıddıyla snlaşUma prensibini şeklen devam ettirerek Allah'tan, Allah'a sığınmıştır. Bunun manası, O'na karşı yaptığı ibadet ve senalarda vuku bulan kusurlardan dolayı yine Allah'tan af dilemektedir.
Olayın devamında Hz. Âişe'nin şu sözleri nakledilir: "Anam, babam sana feda olsun! Ben kıskançlık peşindeyim, sen ise dünya işlerini arkaya almış, Allah Teâlâ'ya yönetmiş bir haldesin. [378]

1431. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah'm (s.a) yansndaydık. "İçinizden biri her gün bin İyilik kazanmaktan aciz midir?" diye sordu. Orada oturanlardan biri Rasüiuilah'a "Bin iyilik nasıl kazanılır?" diye sordu. O da şöyle buyurdu: "Yüz defa teşbih edene ya bin iyilik yazılır ya da bin hatası affedilir." (Müslim rivayet etmiştir)![379]

Hadîs, hasenelerin (iyilikler) on katı İle karşılık göreceğine işaret ediyor. Bu konuda bir ayette de: "Kim bir iyilik getirirse onun için, getirdiğinin on katı vardır... "(En'am, 160) Duyurulmaktadır. Bu katlamanın en azıdır. İyiliğin çeşidine göre 700 kat olarak mükâfat verileceği de bildirilmiştir.
Hadisteki "bin iyilik yazılır" lafzından sonra gelen bağlacın aslî manası olan "yada" anlamında değil de "birde" anlamında kullanıldığı da söylenmiştir. Diğer bir görüşte de bu bağlaç "nevî" ifade eder ve teşbihlerden bir kısmına hasene yazılır, bir kısmı da keffâret olur şeklindedir.[380]

1432. Ebu Zerr'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Vücudunuzun her eklemine karşılık her sabah birer sadaka gerekir. Her teşbih bir sadakadır. Her hamd cümlesi sadakadır. İyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rekat namaz bunların yerini tutar." (Müslim rivayet etmiştir)[381]

Hadisin şerhi "Hayır Yollarının Çokluğu" bölümü 118 no'lu hadiste geçmiştir.[382]

1433. Ümm'ül-Mü'minîn Cüveyriye b. Hâris'ten (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) sabah namazını kılınca Hz. Cüveyriye namazgahında iken, erkenden onun yanından çıktı. Kuşluk vaktinden sonra döndüğünde o (hâlâ) oturmakta idi. Rasûlullah (s.a): "Seni bıraktığımdan beri hâlâ aynı halde misin?" dedi. Cüveyriye de "Evet" dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Senin yanından ayrıldıktan sonra şu dört cümleyi üçer defa söyledim. Eğer o cümleler, sabahtan beri söylediklerinle tartılsa denk gelirler. (Bunlar) "Sübhânellâhi ve bihamdihi adede halkthî ve radiye ne/sihi ve zinde arşihî ve midâde kelimâlihi"dİT. (Yarattıktan sayısınca, kendi rızası kadar, arşının ağırlığınca ve buyruklarının adedi kadar Allah'a hamdederek O'nu noksan sıfatlardan tenzih ederim)".(Müslim rivayet etmiştir).[383]

Müslim'in naklettiği bir rivayette teşbih cümleleri şöyledir: "Sübhânellâhi adede halkthî, Sübhânellâhi radâ nefsihi, Süb hânellâhi zinete arşihî, Sübhânellâhi midâda kelimâtihi"
Tirmizi'nin naklettiği bir rivayette hadis şöyledir: Rasûlullah (s.a) Cü-veyriye'ye: "Söyleyeceğin kelimeleri sana öğreteyim mı? Onlar: Sübhânel-lahî adede halkihi, Sübhânellâhi adede hûlkihi, Sübhânellâhi adede halkiht Sübhânellâhi rıda nefsihi, Sübhânellâhi rıda nefsihi, Sübhânellâhi nda nefsihi, Sübhânellâhi zineti arşihi, Sübhânellâhi zinete arşihi, Sübhânellâhi zinete arşihi, Sübhânellâhi midade kelimâtihi, Sübhânellâhi midade kelimati-hi, Sübhânellâhi midade kelimâtihi, "dir.
Hz. Cüveyriye, Efendimiz'in hammlanndandır. Hadis, içinde hangi sî-ga ile olursa olsun zikredilen zikirlerin Altah katında sevimli ve şerefli olduğuna delil olmaktadır. Allahu zülcelâl rızasına uygun oian az amele çok sevap verecektir. Kişi, zikrederken, tesbihat, diğer ibadet, taatlan yaparken, sevabı çok ve Allah'ı (c.c) çok hoşnut edecek olanları tercih etmesi daha uygundur. Bu şekildeki hareketle az zamanda uzun mesafeler katedilir. Hadiste buna da işaret vardır. Bu sebeple herhalde olduğu gibi zikir, teşbih ve dua hallerinde de Efendimiz! takip etmek, onun lisanım kendimize tercüman etmek çok faydalıdır.[384]

1434. Ebu Musa el-Eş'arî'den (r.a) kasûiuHah'ın Çs.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Rabb 'ini anan kimse İle anmayan kimse, ölü ile diri kimseye benzer." (Buhârî rivayet etmiştir).[385]

Müslim'in rivayetinde hadis şöyledir: "İçinde Allah'ın anıldığı evle, Allah'ın amlmadtğt evin benzeri; ölü İle dirinin benzeri gibidir.
Hadiste, zikri terkeden kimse; ölüye benzetilmiştir. Zira zikri terkeden gaflete dalar, iyi fiillerden uzak kalır ve sanki ölü gibi, kendisinden hiçbir faydalı hareket beklenemez.
Diğer taraftan, içinde Allah'ın (c.c) adı anılmayan ev de Ölüye benzetilmiştir.[386]

1435. Ebu Hüreyre'den (r,a) RssûluIIah'tn (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Kulum hakkımda nasıl düşünüyorsa Ben öyleyim. Kulum Ben'i anınca, Ben onunla birlikteyim. Eğer o Ben'i içinden anarsa, Ben de onu içimden ananm. Eğer Ben'i bîr grup İçinde anarsa. Ben de kendisini daha hayırlı bir grup içinde anarım." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir) [387]

Hadisimiz, Allah hakkında httsn-ü zanda bulunmanın vacip olduğuna işaret ediyor.
"Kutum hakkımda nasıl düşünüyorsa Ben öyleyim " cümlesinden maksat, affedeceğimi zannederse onu affderim, azab edeceğimi zannederse azab ederim, demektir.
Bir kısım alimler de , kulun Allah'la (c.c) beraber olmasını, tevbe istiğfar ettiği vakii af ve mağfiretle karşılaması, dua ettiği vakit duasını kabul etmesi, istekte bulunduğunda isteğini yerine getirmesi şeklinde anlamışlardır.
Melekler normal İnsanlardan faziletlidir. Peygamberler meleklerden efdaldir.
Hadisimizden anlaşılan şudur; kul nasıl ibadet ederse, Alîah (c.c) da ona layık olduğu karşılığı kat kat verir.[388]

1436. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluilah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Müferridler amaca ulaştı. " Kendisine "Yâ Rasûlattah müferridler kimlerdir?" diye sordular. O da: "Allah'ı sık sık anan erkek ve kadınlardır" buyurdu. (Müsiim rivayet etmiştir)[389]

Hadis, Allah'ı (c.c) zikirle meşgul olarak, şehvet ve dünyanın geçici lezzetlerine aldanmaması için dikkati çekerek yol göstermektedir.

Ahirette ileri geçecek bahtiyar insanların özellikleri, ibadet ve taatı çok ve ihlâsla yapmış olmalarıdır. Allah (c.c) katında kadın ve erkekier, ibadet ve mükâfat yönünden eşittirler. Bir ayet-i kerimede de: "Rabb'inin adını an ve mutlak ihlâs ile O "na yönel" (Müzemmil, 8) Duyurulmuştur.[390]

1437. Cabir'in (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Zikrin en e/dalİ 'La ilahe illallah "tır. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, basendir demiştir).[391]

Kelime-i tevhid, yani "Lâ ilahe illallah" sözü, sözlerin en efdalidir. Çünkü bu söz Allah'ın (c.c) birliğini ifade ve ispat etmekte, tüm ortaklardan uzak kılmaktadır. Peygamberlerin söyledikleri en efdal söz bu sözdür. Bu sözü yaymak için gönderildiler ve bu sözü sancak edinerek altında; cepheden cepheye koştular. Bu söz uğruna şehit düştüler. KelİIme-i tevhid cennetin anahtarı ve cehennemden kurtuluş beratıdır.[392]

1438. Abdullah b. Büsr'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Adamın biri gelerek: "Yâ Rasûlatlah, İsl&m 'm hükümleri çoğaldı. Sımsıkı tutacağım bir şeyi bana ver" dedi. Rasûlullah da şöyle buyurdu: "Dilin devamlı olarak Allah'ı ansın" (Tirmizî rivayet etmiştir.Hadis, hesendir, demiştir).[393]

Abdullah b. Büsr, Humus şehrinde 88 yaşında ölen bir sahabîdir. Kütüb-ü Sİtte imamları ondan hadis nakletmişlerdir.
İnsan İbadet ve taat çeşitlerini ortaya koymaktan acizdir. Zira her nimetin, her uzvun ayrı bir ibadeti vardır. Nimetler sayılamayacak kadar çeşitli olduğu için, nimete şükran ifadesi olan şükür de öylece çeşitlidir.
Kul, çok şükretmek, çok ibadet ve taat etmekle büyük sevaba ulaşmayı arzu ederse, kalbi ile birlikte dili Allah'ı zikir ve teşbihle meşgul olmalıdır. Bu insana kolay gelen bir haldir.
Allah (c.c) az amele bile çok sevap verecek derecede fazlı, lütfü bol olandır.[394]

1439.Câbir'den (r.a) Rasûlutlah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim 'Sübhânellâhi ve bthamdihi'derse kendisi için cennette bir hurma dikilir." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[395]

Allah'ın (c.c) cenneti çok geniştir. Bazı insanlara cennetten, yerle gök arası kadar yer verilir, şeklindeki İfadeler orasının büyüklüğünü anlatmak için yeterlidir.
Cennette, teşbih çeken için hurma agacmm dikilmesi ya gerçekten hakikidir. Zira yapılan güzel ameller ahirete değişik şekilde yansımaktadır. Nefse zor gele gele yapılan her ibadet, ahirette nefse çok hoş gelen nimetlerle değiştirileceklerdir. Zira orası zevk ve eğlenme yeridir. Veya hurmanın dikilmesi, mecazî bir ifade olup; alacağı ecir ve sevabın çokluğunu ifade için kullanılmış olabilir.[396]

1440. İbn Mes'ud'dan Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Miraç gecesi İbrahim (a.s) ile karşılaştım. Bana dedi ki: Yâ Muhanv med, ümmetine benden selam söyle ve onlara bildir ki; cennetin zemini İyi, suyu tatlı ve arazisi düzlüktür. Oraya ekilecek tohumlar: 'Sübhönellâh, elhamdülillah, lâ ilahe illallah, Allahu Ekber"â\r. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[397]

Peygamberimiz'in, hayatta iken de, Hz. İbrahim ile karşılaşmış olması muhal değildir. Zira tüm peygamberler kabirlerinde diridirler ve toprak onların cesetlerini yiyemez. Peygamberlere salât-ü selâm da bunun için getirilir.
Her türlü teşbih, tekbir ve tahmid İfadeleri cennette değişik meyveler sunacaktır. Cennet kişinin nefsine en hoş gelecek şekilde donatılmıştır. Arazinin şeklinden, suyunun tadına ve meyvelerinin rengine kadar hepsi insana en cazip gelecek şekildedir, tnşaallah oraya gidildiğinde biçebileceğimiz mahsûlün tohumlan, sübhânellâh, elhamdülillah... gibi teşbihlerdir. Bunlar, kişinin cennete girmesine sebep olur. Umulur ki dil bunları söylerken kalp bunlardan uzak kalmasın.[398]

1441. Ebu'd-Derda'dan (r.a) RasûluUahın (s.a)şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Size amellerin en hayırlısı, Allah katında en çok ve en temiz olan, derecelerinizi en çok yükselten ve sizin için altın ve gümüşü infak etmekten ve harp meydanlarında düşmanlarınızla karşılaşıp onlann boyunlarını vur-manızûân da hahayırh amelleri haber vereyim mi?" diye sordu. "Evet yâ Kesülallah" dediler. O da: "Allah's buyurdu. {Tii-mûa1 rivayet etmiştir. Hâkim, senedi sahihtir demiştir).[399]

Hadis, zahiren ve batınen Allah'ı (c.c) zikre devam, O'nun katında faydalı ve O'na yakın olmanın en emin yolu olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü kişi vakitlerini O'nu zikirle, ömrünü O'nu zikirle geçiriyor. Bu ise cihadın bir nevidir. Kişi fitneden, nefs-i emmarenin kötü arzularından uzaklaşarak devamlı Allah (c.c) ile irtibat kurar ve devamlı O'nunla beraber olursa, elbette buna eş bir amel bulunamaz. Allah'ı zikretmek teşvik edilmektedir. Ztkir ehli harp meydanlanndakilerden bile üstün tutulmuştur. Zira biri dış düşmanla, diğeri ise en kötü ve tehlikeli düşman olan nefis ile çarpışmaktadır.[400]

1442. Sa'd b, EH Vakkas'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Kendisi bir gün Rasûlullah ile birlikte bir kadının yanına girdiler. Kadının önünde teşbih sayısuu tesbit etmek için çekirdekler -veya çakıl taşlan- vardı. RasOlullah (s.a) kadına "Sana bu yaptığından daha kolay -veya daha faziletli- bir zikir söyleyeyim mi?" diye sorduktan sonra söyle cevap buyurdu: "Gökte yarattıklarının sayısınca Allah'ı teşbih ederim. Yerde yarattıklarının sayısınca Allah'ı tenzih ederim. Yer ve gök arastndakilerin sayısınca Allah'ı tenzih ederim. Yarattığın şeyler sayısınca Allah'ı teşbih ederim. Allahu Ekber bu şekilde, elhamdülillah bu tarzda, La ilahe illallah bu şekilde, lâ havle ve la kuvvete illâ bülâh da bu tarzda okunacaktır" (Tirmizi rivayet etmiştir. Hadis, hasendi: demiştir).[401]

Hadis RasûIuUah'ın (s.a) tavsiye buyurduğu şekilde teşbih etmenin, çakıl taşlarını kullanmaktan efdal olduğuna delildir. Zira bu ifadeler, öyle çok sayıyı içine almaktadır ki, saymak mümkün değildir. Allah'ın (c.c) mahlü-katını saymak için, denizler mürekkep olsa, yine yetmez
Hadis-i şerif dua ve tesbihat ifadelerinin veciz ve az sözle çok şey kastedilecek cinsten olmasına da işaret etmektedir. Zira gönüllerdeki gizliyi, kalplerdeki esrarı bilen O'dur.
Dil-kalp birliği içinde Allah'ı (c.c) çok zikretmek gerekir.[402]

İKİ YÜZ KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

OTURARAK, YAN YATARAK, ABDESTSİZ, CÜNÜP VE ÂDET HALİNDE İKEN ALLAH'I ZİKRETMEK

Yalnız şunu bilmeli ki, cünüp ve hayızlı kadının Kur'an okuması helâl değildir.[403]

Konu ile ilgili ayetler

1443. Ebu Musa'dan (r.a) RasûIuUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir; "Sana cennet hazinelerinden birini göstereyim mi?" "Evet yâ Rasülallah" dedim. O da: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh " diye cevap verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[404]

Hadis "lâ havle..." zikrinin çokça söylenmesi için teşvik etmektedir. Bu cümlenin cennet hazinelerinden biri olmasının sebebi, Allah'a (c.c) teslimiyet ve O'ndan başka yaratan olmadığını bilerek, her şeyin O'na ait kılındığı içindir. Zira kul kendiliğinden bir şerri defetmek ve bir hayrı elde etmek özelliklerine sahip değildir. Ancak bunlar Allah'ın (c.c) iradesi ile olur. Dili ile "lâ havle..." cümlesini tekrarlayan, manasını da düşündüğü için, sevabı çok olacaktır.
"Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün uzayıp kısa-larak birbirini kovalamasında şuurlu kimseler için birçok ibretler vardır. O

kimseler ki, ayakta iken, otururken, yanlan üstü (yatar) iken Aliah'ı hatırlayıp anarlar." (Âl-i tmran, 190-191)[405]

Konu ile ilgili hadisler

1444. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre; "Rasûluliah (s.a) her durumda Allah'ı anardı." (Müslim rivayet etmiştir)[406]

Her hal ve vakitte zikir ifadeleri söylenebilir. Hadisimiz, Allah'ın zikr edilmesini teşvik etmektedir. Abdestti veya abdestsiz hallerde de zikir çekilebilir. Mü'min, Allah'ı (c.c) anmadan vakit geçirmemelidir.[407]

İKİ YÜZ KIRK ALTINCI BÖLÜM

UYKUNUN ADABI

Konu ite ilgili hadisler

3445. îbn Abbas'tan Rasûîullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Eğer içinizden biri eşine yaklaşınca "Bismillah, eyAllahım, bizi şeytandan ve şeytanı da bize nasip edeceğin çocuktan uzak tut'' derse ve arala-nndakİ yakınlaşma çocuk doğumuna yol açarsa, şeytan o çocuğa hiçbir zarar veremez." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir)[408]

Clmadan önce besmele çekip, dua etmek müsîehabdır. Fakai cima anında kadın ve erkek konuşmamalıdır, konuşmaları ve dua etmeleri mekruh görülmüştür.
Öncesinde dua ve besmele çekilen bir birleşme sonucu hamile kalmmış-sa; doğacak çocuk şeytanın eza ve cefasından, vesvesesinden korunmuş olur.[409]

1446. Huzeyfe ve Ebu Zerr'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûluliah (s.a) yatağına uzanınca "Allattım! Sen 'in adınla yaşar ve ölürüm " dsr-dİ. Uyanınca da "Hamd bizi öldürdükten sonra yeniden dirilten Allah 'a mahsustur. Yeniden diriiince Ö'na varılacaktır" derdi. (Buhârî rivayet etmiştir).[410]

Uykudan önce ve uyandıktan sonra bu duayı söylemek müsîehabdır. Bu zikir sayesinde kul, umulur ki, uyku ve uyanık halinde Mevla'sına yönelmiş olur. Gece ve gündüz O'nu zikretmiş olur. Hayatın ve ölümün O'nun elinde olduğunu hiç unutmaz, yaşarken de, Ölümün bir benzeri olan uykuya dalarken de hep Allah ile meşgul olur. Böylece Allah'tan gafü olmama bahtiyarlığına erişir.[411]

İKİ YÜZ KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

ZİKİR HALKALARININ VE ORALARA DEVAM ETMENİN MENDUB, ÖZÜRSÜZ OLARAK ORADAN AYRILMANIN YASAK OLUŞU

Konu ile ilgili ayetler

"Sabah akşam Rabb'lerine, O'nun cemâlini dileyerek dua edenler ile beraber candan sabret. Dünya hayatının zinetini arzu edip de gözlerini onlardan ayırma..." (Kehf, 28)[412]

Konu ile ilgili hadisler

1447. Ebu Hürsyre'den (r.a) RasüIuÜah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın birtakım melekleri vardır ki, bunlar sokaklarda dolaşıp zikredenleri araştırırlar. Allah'ı zikreden bir gruba rastlayınca, birbirlerine "Geliniz, aradığınız buradadır" diye seslenirler ve zikredenleri göğe kadar kanatlan altsna alırlar. Gökyüzüne çıkınca Allah Teâla -aslında her şeyi bildiği halde- onlara; "Kullarım ne diyor?" diye sorar. Melekler de O'na; "Seni teşbih, tekbir ediyorlar. Sana hamd ve tazim sunuyorlar" diye cevap verirler. Yüce Allah; "Onlar beni gördü mü?" diye sorar. Melekler; "Hayır, vallahi Sen'i görmemişlerdir" diye cevap verirler. Allah Teâlâ "Ya Ben'i görmüş olsalardı ne yaparlardı?1' dîye sorar. Melekler de O'na "Eğer Sen'i görmüş olsalardı daha çok ibadet ederler, daha çok tazim ederler ve daha çok teşbih ederlerdi" diye cevap verirler.
Yüce Allah onlara "Kullarım ne istiyorlar?" diye sorar. Melekler "Sen'-den cennet istiyorlar" diye cevap verirler. Allah Teâlâ onlara; "Cenneti gördüler mi?" diye sorar. Melekler "Hayır, vallahi yâ Rabbi, orayı görmemişlerdir" diye cevap verirler. Allah Teâlâ onlara; "Orayı görmüş olsalardı ne yaparlardı? orar. Melekler de O'na; "Eğer orayı görmüş olsalardı oraya karşı daha güçlü bir özlem duyarlar, orayı daha ısrarlı bir şekilde isterler ve daha güçlü bir arzu duyarlardı" diye cevap verirler.
"Neye karsj Bana sığınıyorlar? diye sorar. Melekler; "Cehennemden Sana sığınıyorlar" diye cevap verirler. Allah; 'Onlar cehennemi gördüler mi?" diye sorar. Metekîer, "Hayır, vallahi orayı görmemişlerdir" diye cevap verirler. Allah meleklere "Ya cehennemi görmüş olsalardı ns yaparlardı?" diye sorar. Melekler; "Eğer orayı görmüş olsalardı ondan daha şiddette kaçar, daha çok korkarlardı" diye cevap verirler. Bunun üzerine Yüce Allah "Şahit olunuz ki onian affettim" buyurur. Meleklerden birisi: "Onlar arasında falanca kimse var îd, o asheds onlardan değildir. Şahsî bir amaç için onların arasına katılmıştır" der. Ulu Allah o meleğe, "Onlar öyle bir gruptur ki, onların arkadaşı kendilerine ihanet etmez" buyurur. (Buhân ve Müslim rivayet etmişlerdir)[413]

Müslim'in, Ebu Hürsyre'den (r.a) naklettiği diğer bir rivayete göre hadis şöyledir: "Allah'ın birtakım faziletli v« gezgin melekleri vardır, zikir meclislerini araştırırlar. Zikir yapılan bir toplantı bulunca zikredenlerin yanma Otururlar. Kanatlanın birbiri üzerine gererek zikredenler ile dünya göğünün arasını doldururlar. Allah Teâlâ -her şeyi daha iyi bildiği halde- onlara "Nereden geliyorsun?" diye sorar. Melekler de O'na "Yeryüzünde Sana teşbih eden, tekbir eden, tehlil eden, hamdeden ve Ssn'den dilekte bulunan bir grup kulunun yanından geliyoruz" derler. Allah meleklere "Benden ne istiyorlar?" diye sorar. Melekler "Sen'den cennetini istiyorlar" derler. Allah "Onlar cennetimi gördüler nuT'diye sorar. Melekler "Hayır, yâ Rabb'i" diye cevap verirler. Alîah; "Ya cennetimi görmüş olsalardı ne yaparlardı" diye sorar. Melekler, "Aynca Sen'den kurtuluş diliyorlar" derler. Allah "Neden kurtulmak istiyorlar?" diye sorar. Melekler "Cehenneminden yâ Rabb'i" dîye cevap verirler. Allah; "Onlar cehenemi gördüler mi?" dîye sorar. Melekler, "Hayır" derler. Yüce Allah; "Cehennemi görmüş olsalardı ne yaparlardı" diye sorar. Melekler, "Sen'den affedilmelerini diliyorlar" derler. AİIah Teâlâ da "Onları affettim, İsteklerini verdim ve kurtulmayı dilediklerinden de kendilerini kurtardım" buyurur. Melekler, "Aralarında günahkâr bir kul vardı. Tesadüfen yanlarına vanp araianna girdi" derler. Yüce Allah "Onu da affettim. Onlar öyle bir grup ki, onîann yanında oturan kendilerine ihanet etmez" buyurur.
Hadis, Allah'ı (c.c) zikrin ve zikredenlerin faziletine açık delil teşkil ediyor. Allah'ı zikr edenler, ehl-i zikir lafızlarının kapsamına, namaz talan, Kur'an okuyan, dua edenler, dinî ilimlerin tedrisatım yapanlar vb. girer. Zira her bir grup değişik şekilde Allah'a zikretmektedirler.
Melekler arasında yalnızca zikir halkalarını araştırıp, teftiş eden, onların hallerini Allah'a (c.c) arz eden fırkalar vardır.
Salih kişilerle düşüp kalkmanın da bereketine hadis-i şerif delil oluyor.
Zikir iki çeşittir:. Biri kalp, diğeri dil iledir. Kalp ile zikirde iki çeşittir: Biri Allah Teâlâ'nın azametini, yerle göklerdeki ayetlerini düşünmektir ki, bu zikrin en yüksek mertebesİdir. Hadisten kastedilen de budur. Diğeri, kalp ile birlikte dilin zikretmesidir. Allah'ı (c.c) dille zikretmek İse zikirlerin en zayıfıdır. Bununla beraber onda da büyük fazilet" var.

Meleklerin kalple yapılan zikri yazıp yazmadıkları ihtilaflı bir konudur. Ban filimler, kalbinden zikreden kimseden görülen bîr alâmet sayesinde melekler onları bilir ve yazarlar, görüşündedirler. Diğer bir kısım alimler ise, kalpten geçeni ancak Allah bilebileceğinden, onlan melekler yazamaz, derler.
îmam Nevevî ise, bu konuda şöyle der: "Doğrusu onlar, kalp ile edilen zikri yazarlar. Kalbin huzuru İle birlikte dille yapılan zikir sadece kalple yapılan zikirden faziletlidir. .
Zikir meclisinde, zikretmeden oturanlar bile oraya inen rahmetten istifade ederler. Melekler Allah'ı (c.c) zikredenleri muhabbetle seyrederler. Kullarının kötü hallerini değil de, ibadet ve taat olan hallerini meleklerine seyrettirmesi Allah'ın (c.c) ince bir lütfudur.
Yüce Allah, dünyada, dünya gözü ile görülemez. Ahirette o mükâfatı kazananlar, cennetten Rabb'lerini göreceklerdir ki bu lezzet, cennetin tüm lezzetlerinden daha tatlıdır.[414]

1448. Ebu Hüreyre'den ve Ebu Saîd'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ı zikretmek Üzere oturan bir gruba me-
lekler kanat gerer, onlan rahmet-i ilâhi kuşatır ve onlara sekinet iner. Allah da onlan yanındakiler arasında anar." (Müslim rivayet etmiştir).[415]

Hadîs, zikir ehlinin faziletini anlatmaktadır. Ehl-İ zikirle oturup kalkmanın, onlarla dost olmanın hayırlara vesile olacağına işaret eden hadisimiz; Allah'ın kendini zikredenleri katında meleklere zikrettiğim ifade etmektedir.
Bir önceki (1447) no'lu hadis ve şerhi, bu hadisimizi daha güzel açıklamaktadır.[416]

1449. Ebu Vâkid el-Hâris b. Avftan rivayet edildiğine göre; bir gün Ra-sûlullah (s.a) sahabîleri İle birlikte mescidde otururken üç adam çikagetdi. İkisi Rasûlullah'a doğru yöneldi. Üçüncüsü de dönüp gitti. Hz. Peygamber'e doğru yürüyenler onun yanına varınca durdular. Birisi, halkada bir boşluk bulup oraya oturdu, öbürü de, sahabSerin arkasında oturdu. Rasûlullah sohbeti bitirince sahabîlere şöyle buyurdu: "Size şu üç kişi hakkında bilgi vereyim mi? Onlardan biri Allah'a sığındı. Allah da ona sığınak lütfetti, öbürü sıkıntı vermekten utandı. Allah da onun havasım mükâfatlandırdı. Öteki İse yüz çevirdi. Allah da ondan yüz çevirdi. " (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[417]

Râvi Haris b. Avf, Ebu Vâkid el-Leysî şeklinde meşhurdur. İbnu'l-EAr, onun Mekke fethinden önce müsîüman olduğunu ve bu fethe katıldığını belirtmektedir.
Hicrî 68 yılında 75 yaşSannds ölmüştür. RâsululÎah'tan (s.&) 2 rivayet etmiştir.
Hadis, ilim meclislerinde oturmanın müstehab olduğunu belirtiyor. Oturulacağı zaman, bulunan bir boş yere oturmalı, kimse rahatsız edilmemelidir.
İnsanları rahatsız etmemek, sıkıştırmamak ve haya sahibi olmak faziletlidir, özürsüz olarak ilim öğretilen, ilmî sohbet yapılsa meclislerden gitmek kötü bir harekettir. Bu şekilde ilimden yüz çevirenden Allah da yüz çevirir, yani; affı ile, bağışı ile ona muamele etmez.[418]

1450. Ebu Saîd el-HudrTden şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün Muaviye, "Mescidde kurulan bir halkanın yanına giderek bîr araya gelip oturmanızın sebebi nedir?" diye sordu. Halkada bulunanlar; "Allah'ı zikretmek için bi-raraya gelip halka kurduk" dediler. Muaviys; "Aîlah hakkı için sırf bu gaye ile mi bir araya gelip haika kurdunuz?" diye sordu. Halkada bulunanlar; başka bir amacı yoktur" diye cevap vermin verdirmedim. Hiçbir kimse, benden daha az hadis rivayet etmiş değildir. Ra-sûluüah (s.a) bir gün sahabîlerine teşekkül ettirdiği bir halkanın yanma v&r-di, kendilerine; '*Bir araya gelip halka kurmanızın sebebi nedir?" diye sordu. Onlar da "Allah'ın anmak, bizi îslâmia şereflendirdiği ve onu bws bağışladığı için O'na hamdetmek üzere biraraya gelip halka kurduk" dediler. Ra-sütullah onlara "Allah hakkı için sırf bu gaye ile mi bir araya gelip halka kurdunuz?" diye sordu. Onlar da "Allah hakkı için sırf bu gaye üe halka kurduk" diye cevap verdiler. Bunun üzerine RasüluUah onlara söyle buyur-. du: 'Size inanmadığım için yemin verdirmiş değilim. Fakat Cebrail (a.s) ge-lersk bana sizler ile meleklere karşı iftihar ettğini bildirdi." (Müslim rivayet etmiştir)[419]

Hadis, Allah nzasi için ilmî sohbetler yapanları ve bu sohbetlere katılanları methetmektedir. Yine Allah nzast için yapılan amellerin faziletinin güzelliğine işaret edilmiştir. Zira Allah katında, iblâs ve samimiyetten uzak, maddî ve dünyevî arzular sebebi ile yapılan amellerin kıymeti yoktur. Bu ilim bile olsa, eğer onunla Allah (c.c) nzası dışında bir şey kasîedüiyorsa zemme-dilmiştir. Fakat, Allah (cx) nzası kazanılmak amacı ile ilim yapılır, peşinden de dünyalık gelirse bunda bir mahzur görülmemiştir.
İnsan; salih, ehî-i zikir ve ilim ehli ile oturup kalkmaya ça^şmah, onîan kalben sevmelidir ki, anlara inen rahmetten faydalansın.
Allah Teâlâ'mn meleklere İftiharda bulunması Knr'an okuyanu ehlinin faziletim onlara bildirerek haklarında methü sena etmesidir. Bu fas leti kazanmak için okul, medrese, kışla vs. yerlerde toplanmak da mesek hükmündedir.[420]

İKİ YÜZ KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

SABAH VE AKŞAM ZİKRETMEK

Konu ile ilgili ayetler

"Rabb'ini, sabah-aksam, içinden yalvararak ve çekinerek, duyabileceğin kadar hafif bir sesle an, sakın gafillerden olma." (A'raf, 205)
"Gttneş dogmadan ve batmadan önce hamdederek, Rabb'inin adını an." (Tana, 130)
*'Akşam, sabah hamdederek Rabb'ini noksan sıfatlardan tenzih et.' (Gafîr, 55)
"Allah'ın yoce tanınmasına, içinde adlnm anılmasına izia verdiği mes-ddterde, sabah-aksam O'nu teşbih edenler var. O kimseler ki, oalan ne ticaret, ne alışveriş Allah'ın adını anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoy ar." (Nur, 36-37)
"Biz dağlan onun (Davud a.s.) emrine vermiştik. Onlar, güneş batar ve doğarken onunla birlikte Allah'ı teşbih ederlerdi." (Sâd, 18)[421]

Konu ite ilgili hadisler

1451. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülull^h'in (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kiin sabaha girdiğinde ve akşama erdiğinde yüz defa "Süb~ hânellâhi ve bihamdihi" derse kıyamet günü hiçbir fert onun getirdiği tesbi-hm ecrinden daha fazla bir sevap ile gelemez. Ancak onun söylediğinin mislini veya daha fazlasını söyleyen kimse (bu hükümden) müstesnadır." (Müslim rivayet etmiştir)[422]

Hadis "Sûbhânellâhi ve bihamdihi" zikrinin Allah (c.c) tarafından sevildiğine deiil oluyor. Diğer zikirlerden daha da üstündür. Sabah ve akşam vakitlerinin âkredümesindeki hikmet; sabah günün başlangıcı, akşam ise sonu olduğu içindir. Başlangıçta ve sonda Aîlah zikir, o günde yapılan hatalara keffâret olur.[423]

1452. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî'ye (s.a) birisi gelerek şöyle dedi: "Yâ Rasûhîlah, dün gece beni sokan bir akrep yüzünden neler çektim neler!" Rasûîuüah (s.a) da şöyle buyurdu: "Eğer akşamleyin 'Yaratılmışların şerrinden Allah 'in kelimât-ı tâmmesine sığınıyorum' deseydin o akrep sana hiçbir zarar vermezdi." (Müslim rivayet etmiştir)[424]

Hadis, belâ ve musibetler karşısında Allah'a (c.c) sığınmanın müstehab olduğuna delil oluyor. Yüce Allah kndisine hulüsi kalp ile sığınanları korur.[425]

1453. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) sabah olunca şöyle dua ettği rivayet edilmiştir: "Allahım, Sen'in yardımınla sabaha kavuştuk, Sen'in yardımınla aksama vardık. Sen'in yardımınla yaşar, Sen'in takdirinle ölürüz, en son dğnüşümüz de Sanadır." (Ebu Dâvud ve Tirmizî

rivayet etmiştir. Tirmizî, hadis, hasendir demistir).[426]

Hadis, yalarken ve kalkarken Allah'a (c.c) dua etmenin müstehab olduğunu ifade eder. Rahat uyku, uykudan kalkmak ve yeni güne dinç bir şekilde başlamak Allah'ın birer nimetidir. Her an Allah'ı (c.c) ve yardımını hatırlamak kulluğun şiarıdır.
"Uykunun Adabı" bölümünde hadisimiz hakkında, söz söylenmişti.[427]

1454. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Ebu Bekir (r.a); 'Ya Rasûlallah! Bana, sabahleyin ve akşamleyin söyleyebileceğim duayı emir buyurunuz" dedi. Rasûlullah da "Ey gökleri ve yeri yaratan, gaybı ve aşikârı bilen herşeyin Rabb'i ve sahibi olan Allah! Sen'den başka hiçbir ilâh bulunmadığına şehadet ederim. Nefsimin ve şeytanın şerrinden ve Sana ortak koşmayı teşvik etmesinden Sana sığınırım'de. 'Bu duayı sabah ve akşamları yatağa yattığın zaman oku' buyurdu." (Ebu Dâvud ve Tirmizîrivayet etmiştir. Tirmizî, hadis, hasen ve sahihtir demiştir). [428]

Ebu Bekir'in (r.a) sabah ve aksam söyleyeceği zikrin bildirilmesini arzu etmesi, bu vakitlerin şereflerine binaendir. Hem sabah günün başlangıcı, akşam ise sonudur. İki zikir arasında geçen günün hatalanna bu zikirlerin kef-fâret olması umi'[429]

1455. İbn Mes'uddan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) aksama ulaştığı zaman su duayı ettiği rivayet edilmiştir: "Geceye girdik, büyüklük Allah'a layık, hamd O'na mahsustur. Tek olan A Hah 'tan başka hiçbir ilâh yoktur, O'nun ortağı da yoktur."
Râvi der ki: Bu duaların arasında Rasûlullah'ın (s.a) şu duayı da okuduğunu zannediyorum: "Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O, her şeye gücü yetendir. Rabbi'm, bu gecede ve sonrakilerde vukua gelecek şeylerin hayrını dilerim. Bu gecede ve sonrakilerde olacak şeylerin şerrinden Sana sığınırım. Tembellikten, kötü duruma düşüren ihtiyarlıktan, ateşin ve kabrin azabından Sana sığınırım." Sabaha ulaştığı zaman da bu duayı: "Sabaha girdik ve büyüklük Allah'a lâyıktır" diyerek okurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[430]

Bu ve önceki hadislerde ifade edilen zikirlere sabah akşam devam etmek müstehabdır. Uykudan önce ve uyandıktan sonra da bu zikirlere devam edilmelidir.
Böylece insanın zihni devamlı Rabb'i ile olur. O'ndan gafil olmaz..O'nun adımını, murakabesini, azabını ve rahmetini unutmamış olur. Bu zikirlere devam ederken, Allah'tan emniyet, hidayet, dünya ve ahiretin şerlerinden kurtulma dileklerinde bulunulur. Bunların yanında zikri ile Allah'ın ru-bûbiyetini ikrar eden ve ulûhiyetin yalnız O'na layık olduğunu itiraf eden bir zat olur.[431]

1456. Abdullah b. Hubeyb'ten (r.a) Rasülullah'ın <s.a) şöyle buyurduğu rivayet bilmiştir: "Sabah ve akşam üç defa Kul hüvaliahu ahad, Kul eû-Zü birabh 'H-felak ve Kul eûzu birabb 'in-nas surelerini oku. Bunlar sana her-şeye karşt yeter." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî hadis ha-sen ve sahihtir demiştir).[432]

Sabah ve akşam ihlâs ve muavezeteyn (feiak ve nâs) surelerini okumak müstehabdir. Rasûlullah (s.a) yatağa girdiğinde bu sureleri okurdu. Sonra da elleri ile vücudunu meshederek, bu dualarla tüm vücudunun Allah (c.c) tarafından korunmasını arzu ederdi.[433]

1457. Osman b. Affan'dan (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her sabah ve akşam üç defa "BİsmiilâhiUezî lâ yedurru maa ismini şey'ün fil-ardı ve lâ fi VsemâÎ ve huve's-semîu'l-aîîm (Adının yardımı ile yerde ve gökteki hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah'ın adı ile, O hakkıyla işiten, kemâliyle bilendir) derse ona hiçbir şey zarar veremez." (Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. (Tirmizî, hadis hasen-sahiptîr demiştir)[434]

Hadis, İnsanm Allah'ın (c.c) kudreti üe koruması için bu zikri söylemesinin gereğine delil oluyor. Bu zikir sayesinde kötü ve zararlıların tamamından AJlah (c.c) korur. Her türlü belâ ve musibetten koruyacağı hakkmdda Allah'a (c.c) samimice itaat etmek gerekir. Zira O, insanı koruyan ve muhafaza ölendir. O'nun kudreti ile ancak eziyet ve beiâlar defedilebilir.[435]

İKİ YÜZ KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

YATARKEN NE SÖYLENECEĞİ

Konu ile ilgili ayetler

"Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün uzayıp kısa-larak biririni kovalamasında şuurlu kimseler için birçok ibretler vardır. O kimseler ayakta, oturarak veyanüstü yatarak Allah'ın adım anarlar ve gökler ile yeryüzünün yaratılışı hakkında düşünceye dalarlar." (ÂI-i İmran, Î90-191)[436]

Konu ile ilgili hadisler

1458. Huzeyfe ve Ebu Zerr'den Rasülullah'ın (s.a) yatağına girince şöyte dediği rivayet edilmiştir: "AUahıml Sen'in adınla yaşar ve Ölürüm." (Buhfi-rf rivayet etmiştir).[437]

Hadisin şerhi, "Uykunun Adabı" bolümü (1446) no'lu hadiste geçmiştir. Oraya müracaat ediniz.[438]

1459. Hz. Ali'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) kendisine ve Fatıma'ya şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Yataklarınıza girince, otuz üç defa tekbir getiriniz. Otuz üç defa teşbih edin ve otuz üç defa hamdedin " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[439]

Bir rivayette teşbih otuz dört defa emredilmiştir. Diğer bir rivayette de tekbir otuz dört defa söylenmiştir.
Hadisimizde ifade edilen şekilde Allah'ı (c.c) teşbih etmek teşvik edilmektedir. Bu zikre, yatağa yatıldığında, uykudan Önce devam edilmelidir. Allah tektir, teki sever, prensibİnce zikirler tek sayılı olarak söylenmiştir.[440]

1460. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Biriniz yatağına gireceği zaman, elbisesinin iç tarafı ile, yatağını sikin. Zira o yatakta kendisinden önce başka bir canlının gezip gezinmediğini bilemez. Sonra da; "Yâ Rabb 'i Sen 'in adınla yatar ve Sen 'in adınla kalkarım. Eğer canımı alırsan Sen onu esirge, şayet onu salıverirsen salih kullarını nasıl koruyorsan onu da koru" desin." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[441]

Hadis, yatağa girmeden, yatağın silinmesinin müstehab olduğuna İşaret ediyor, özellikle önceki asırlarda evler mükemmel olmadığı için yatağın içinden her an, toprak, haşerat gibi bir şeylerin oiması muhtemel idi. Bu hareket onlardan korunmayı sağlar.
Hadiste ifadesini bulan duanın her akşam söylenmesi teşvik edilmektedir. Çünkü bu dua, tamamen Allah'a (c.c) sığınmayı, nefsin ve fikrin sükûnet bulma arzusunu ifade etmektedir.[442]

1461. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir."Rasûhıllah (s.a) yatağa girdiğinde muavvizât adı verilen sureleri okur, iki eline üfürür ve vücuduna sürerdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[443]

Yine onların naklettikleri bir rivayette hadis şöyledir: "Rasûlullah (s.a) her gece yatağına girince, avuçlarını birleştirip içlerine üfler ve

avuçlarına Kul hüvaüâhu ehad, Kul eûzü birabö'ü-felâk, Kul eûzu blrabb 'in-nas surelerini okuduktan sonra baştndsft, yüzünden ve vücudunun ön kısımlarından başlayarak, ayaklan ile bedenini üç kere meshederdî (ovardı)
Hadis felâk ve nâs surelerini yatağa girince okumanın müsîehab olduğuna delil oluyor. Bu surelere "gtuavvizât" denilmesi, Allah'ın İzniyle insanian zararlı mahluktan koruduğu içindir. Rasûlullah (s.a) kavli ve fiiE olarak bu duayı tavsiye buyurmuş ve kendisi de devam etmiştir. Samimiyetle okunduğunda Allah'ın (c.c) onlar vesilesi ile kulunu zararh mahluktan koruyacağında şüphe edilmemelidir.[444]

1462. Berâ b. Âzih'e (r.a) Rasûhıllah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edîimiştir: "Yatağına gireceğin zaman abdesti gibi abdest al ve sonra sağ tarafının üzerine yatarak "A ilahım! Kendimi sana teslim ettim, yüzümü sana döndüm, her işimi Sana havale ettim. Sen 'den yardım umarak ve Sen den çekinerek sırtımı Sena dayadım. Sen 'den ancak yine Sana sığınılabitir. indirmiş olduğun kitaba ve göndermiş olduğun peygambere inandım" de. O zaman eğer ölürsen doğduğun günkü gibi ölürsün, bunlar son sözün olsan." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [445]

Hadisin şerhi "Yaktn ve Tevekkül" bölümünde (803) nolu hadiste geç-Rtistİr. Oraya müracaat ediniz.[446]

1463. Enes'ten (r.a) Rasûlullah'm (s.a) yatağa yatınca şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Bize yeteri kadar yiyecek ve içecek veren Allah'a hamd olsun. Yeteri kadar yiyecek ve içecek ile barınabileceği bir yer bulamayan niceleri var." (Müslim rivayet etmiştir)[447]

Yatağa yatınca böyle dua etmek müstehabdır. Bunda Allah'ın verdiği nimetleri kulun hatırlaması mevcuttur. Dünyalık bakımından kendisinden aşağıda olanlar hatırlanmış ve yanındakinin çokluğu görülerek Allah'a (c.c) şükür edilmiştir. Kişinin yeteri kadar yiyeceği, içeceği, ve bannağı olması mutluluk kaynağıdır. Bunun azı, rahmete sokacağı; çoğu şımartacağı için yeter miktar ölçü kabul edilmiştir.[448]

1464. Huzeyfe'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) uyumak istediğinde sağ elini yanağının altına kor, sonra şu duayı okurdu: "Allahın, kullarını hasrettiğin gün beni azabından koru!" (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendîr demiştir).[449]

Aynı hadisi Hafsa'dan rivayet eden Ebu Davud'un naklinde; Rasûiui-lah'm (s.a) bu duayı üç defa okuduğu söylenir.
Hadis, Efendimizin Allah'a (c.c) karşı tevazusuna delil teşkil ediyor. Tüm günahlardan korunduğu ve her halini zikir, fikir ve hayırlı işle geçirdiği halde ahiret endişesi içinde bulunmaktadır. Efendimiz, ümmetine Allah'ın (c.c) azabından emin olmalarını, haliyle tembih etmektedir. Aynı zamanda, O'-nun af ve rahmetini hatırlayıp da gevşeklik göstermemelidir. Zira rahmet Peygamberi bile O'nun azabını unutmamıştır.[450]

DUALAR KİTABI

İKİ YÜZ ELLİNCİ BÖLÜM

DUANIN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Rabb'îniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, dua m kabul edeyim." (Ğa-fir, 60)
"Kullarım, Ben'İ senden sorunca (de ki); Ben onlara yakınım. Bana dua edince dualarını kabul ederim..." (Bakara, 186)
"Rabbi'nize yalvara yakara, gizlice dua edin. Şüphesiz ki Allah haddini aşanları sevmez." (A'raf, 55) sizleri yeryüzünde daha öncekilerin yeril-; birlikte bir başkası mı? Ne kadar nz dtUşüRüyorsanus!" (Nemi, 62)[451]

1465. Numan b. BİşR'dcn Rasüluiiah'm (s.a) şöyJe buyurduğu rivayet edilmiştir: "Dua bir ibadettir." (Ebu, D.âvüd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. TirraM hadis hasen ve sahihtir demitir).[452]

İsîâm dininde İbadet mefhumu çok şümullüdür. Allah'a (c.c) karşı yapılan her türlü taat, niyaz, boyun eğmek ibadet sayılmaktadır. Fakat bunun manası; dua, diğer ibadetlere İhtiyaç bırakmayacak bir ibadettir, demek değildir. Farz kılınmış ibadetler yapılmakla birlikte dua da ibadet olur. Hadisin ifade ettiği mana, dua da ibadet şümulüne dahildir ve o ABah'a (c.c) karşı kişinin kulluğunu ortaya koymasıdır. Allah'ın yüceliği karşısında acizliğini İtiraf eden kulun, yaivarış ve yakarışıdır.[453]

1466. Hz.Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir; "Rasülullah (s.a) özlü duaları sever, böyle olmayanları terk ederdi. [454]

1467. Hz. Enes'îen (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûiuüah'ın (s.a) yaptığı en çok dua şudur: "AHahtm! Bize dünyada da ahirette de güzellik ver ve hm cehennemin azabından koru." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[455]

Müslim'in bir rivayetinde şu fazlalık vardır: "Enes dua etmek isteyince bu duayı söyler. Bir dua yapmak isleyince bu duayı da duasının içine alırdı"
Hadisimiz, dünya ve ahiret hayırlarını ifade eden bu duayı etmenin müs-îehsb olduğuna işaret ediyor. RasüİuİlAh'm (s.a) devam ettiği diğer dualara da devam etmek müstehab olur. Ashab, sözleri ve fiillerinde Rasûlullah'a (s.a) uymayı kendilerine en büyük şeref saymışlardır. [456]

1468. İbni Mes'ud'dan Rasüluüah'm (s.a) şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Altahım!Sen'den hidâyet, takva, iffet ve zenginlik isterim. "(Müslim rivayet etmiştir) [457]

"Takva", Allah'ın (c.c) emirlerine uymak, nehiyierinden kaçmaktır. "İffet", ma'siyet ve çirkin huylardan uzak kalmaktır.
"Zenginlik", insanlara muhtaç olmamaktır. Burada bu çeşit zenginlik arzu edilmektedir.
Hidâyet önce istenmiştir, takva onun Üzerine bina edilmiştir.
Hadise dikkat edilirse; önce dinî istekler, onlar tamamlandıktan sonra, dünyevî arzular dile getirilmiştir.[458]

1469. Tank b. Eşyem'dcn (r.a) rivayet edildiğine göre; Nebî (s.a), bir kimse müslüman olunca, ona Ünce namaz kılmasını öğretir, sonra da şöyle dua etmesini emrederdi: "Allahım! Günahlarımı affeyle, bana rahmet eyle, bana hidâyet, sağlık ver ve beni nzıklandır." (Müslim rivayet etmiştir)[459]

Yine Müslim'in naklettiği bir rivayette; Adamın birisi gelerek "Yâ Ra-sûhllah, Rabbi'mden bir şey İsterken ne diyeyim?" diye sordu. Rasûluiiah da ona: "Allahım! Günahlarımı affeyle bana hidâyet, sağlık ve nzık lütfeyle" de; Bu cümleler senin hem dünyana, hem ahiretine ait dileklerini bir arada ifade eder" buyurmuştur.
Tank b. Eşyem (veya Üşeym) sahabe olan Ebu Malik'İn babasıdır. Ken-cüsinden 4 hadis rivayet edilmiştir.
Hadisimiz, namazın önemine işaret etmektedir. Hadisten anlaşılan;, ki-Şİ, Allah'tan önce affını ve mağfiretini istemelidir. Bunlardan sonra AİİAh'-tan ömür boyu hidâyet üzere kalmak, sağlık ve sıhhat içinde yaşama ve de yeter miktarda rmklandınlmak istemelidir.[460]

1470. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (ra) RasÛlullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey kalpleri (dilediği yöne) çeviren Allah, bizim

kalplerimizi Sana taata yönelt." (Müslim rivayet etmiştir)[461]

Bu şekilde dua etmek müstehabdır. Çünkü bunda, taata yönelmek ve onda devam arzusu mevcuttur. Bir hadiste de: "Ademoğlunun hepsinin kalbi tek bir kalp gibi A ilah 'tn parmaklarından ikisi arasındadır. Onlarda dilediği gibi tasarruf yapar" buyurulmuştur.[462]

1471. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Tahammül edilmez belâdan, sıkıntıya düşmekten, kazanın fena etkisinden ve düşmanın gülmesinden Allah 'a sığınınız." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[463]

Bir rivayette Süfyan, "Bunlardan birini ziyade ettiğinden şüphe ediyorum" demiştir.
İbn Ömer'e (r.a) tahammül edilmez belânın ne olduğu soruldu. O da şöyle buyurdu: "Malın azlığı, çoluk-çocuğun çokluğudur." Ibn Hacer de, malın azlığı ile çoluk çocuğun çokluğunu bu çeşit belâlardan birisi olarak nitelemiştir. Bazılan da ölümün kendisine tercih edildiği belâdır, demişlerdir.
"Kaza", hüküm demek İse de, burada hakkında hüküm verilen şey manasında kullanılmıştır.
İnsana dûşmamı g&îmesi üzüntü, düşmanın OzOlmesi de neşe verir. Sıkum ve ozünta; hin geçici, diğeri ebedî olmak üzere iki çeşittir. Duma sıkıştın geçkâ, atiret sıkıntısı ise daha çetin ve ebedî olabilir. Her ki hafiyle de o arzu edft-nez. Arzu edilmeyen şeylerden Allah'a (c.c) sığışmak kulluk gereğidir.[464]

1472. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'm (s.a) şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Allahim! Sen işimin koruyucusu bulunan dinimi, içinde yaşadığım dünyamı (huzur-u ilâhiye) dönüşümün içinde olacağı anketimi düzgün kıl. Hayatı her türlü hayn artırmaya, ölümü de her türlü zarardan rahatlamaya vesile kıl." (Müslim rivayet etmiştir)[465]

Rasûlullah (s.a) bu tür duaian ümmetine öğretmek amacıyla yapmıştır. Her haliyle ümmet tarafından örnek alınması tavsiye edilmiştir. Hadisteki duanın genel manası; "Allah'ım ömrümü, sevdiğin şeyler uğrunda harcat ve hoşlanmadığın şeylerden beni uzaklaştır", demektir. Dünya ve ahiret mutluluğunu İstemek müstehabdır.[466]

1473. Hz. Aü'ye KasülııUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet ediisuş&i?; "Alîahsml Beni hiâeyete uieştır ve doğru kıl."Diğer bîr rivayette: "AHahtm! Sen'den hidâyet ve doğruluk dilerim" şeklindedir. (Müslim rivayet etmiştir)[467]

ve doğruluk arzu ifade eden kelimelerle tehabdir. Dua ed^is, amelinde düfciuiağa aşın dikkat etmesi, gereklerine sarılması ve bu konuda sünnete uyması gerekir.[468]

1474. Enes'ten (r.a) Rasûluüah'ın (s.a) şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Allahım! Acizlikten , tembellikten korkaklıktan, aşın yaşlılıktan, cimrilikten, kabir azabından, hayatın ve Ölümün fitnesinden Sana sığınının." (Müslim rivayet etmiştir)[469]

Bir rivayette; "Borçyükünden ve di/şmanayenik düşmekten" ibareleri de mevcuttur.
Hadisimiz, zkrediien şer işlerden kurtulma isteği ve onların İçine düşme korkusundan Allah'a (c.c) sığınmayı ifade eder.
"Acizlik", hayır yapmaya güç yetiremeniektir. Kabirde olacak şeylerden de Allah'a (c.c.) sığmılımştır. Bir hadiste; "Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur" buyrulmakîadır. Başka bir hadiste de; "Kabir ahiret konaklarının ilkidir. O iyi olursa, sonrası da güzel olur. Kabir hali kötü olursa, sonrası da kötü olur" buyurulmuştur.[470]

1475. Ebu Bekir es-Sıddık'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûluüah'a (s.a) "Bana namazda okuyacağım bir dua öğret" dedim. O da bana şöyle buyurdu:
"AÎlahım! Ben kendime çok zulmettim, Sen'den başka hiç kimse günahları affedemez. Katından bir bağış olarak beni bağışla ve bana rahmet et. Şüphesiz Sen affedici ve merhamet edicisin." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[471]

Müslim'in bir rivayetinde "namazda" dedikten sonra "evimde" buyurmuştur. Müslim'de ^ harfiyle "zulmen kesîran", vr1 harfiyle de "kebîran" rivayet edilmiştir. Bu rivayetler arası "kesîran kebîran" şeklinde cem edilebilir.
Rasûhülah'ın (s.a) Ebu Bekir'e (r.a) öğrettiği, bu şekilde dua etmek müs-tehabır. Bu duaya, evde namazlardan sonra devam edilmelidir.
Hadise dikkat edildiği zaman, samimi, açık ifadeler ve istenilen şey kesin bir şekilde görülmektedir. Dualarda aranan şey de, samimiyet, ifadenin kolay ve düzgünlüğü, isteğin de meşru olmasıdır.[472]

1476. Ebu Musa'dan (r.a) RasÛhıHah'm (s.a) sOyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "AÎlahım! Hatamı, bilgisizliğimi, isimdeki israfımı ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle.
AÎlahım! Ciddi ve şaka olarak yaptığımı, hatamı ve kasten yaptığımı bağışla. Bunlann hepsi bende mevcuttur.
AÎlahım! önce yaptığım ve geriye bıraktığım, gizlediğim ve açığa vurduğum ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle. öne geçiren de geri bırakan da Sen'sin, Sen her şeye gücü yetensin." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[473]

Hadis Rasûlullah'm (s.a) ümmetine şümullü duayı taliminden ibarettir. Bu dua, onun tevazusuna da açık delil teşkil ediyor. Dua ile Allah'tan bağış, kurtuluş istemek, günahlardan af istemek her vakit ve ahvalde mümkündür. Dua ve tevbe için zaman, zemin aranmamalıdır.
"Öne geçirip, geri bırakan", tabirlerinden maksat, "dilediğini rahmet ve tevfîkînle öne geçirir, dilediğini de şaşkınlık vererek bu rahmetinden geri bırakırsın" demektir.
"Bunlann hepsi bende mevcuttur" sözü tevazu olarak söylenmiş, nefsin kemâle ermeyişini günah saymıştır. Bazıları, bundan sehven yaptıklarım bir kısımları da, peygamberlik gelmeden önceki hallerini kastettğini söylemişlerdir. İmam Ncvevî ise: 'Maksat ne olursa olsun, Efendimiz'in gelmiş geçmiş bütün günahları affolunmuştur.
O bu olayı tevazu için yapmıştır. Çünkü dua ibadettir" demiştir.[474]

1477. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûluüah'm (s.a) şöyle dua ettiği mistir: "Allahım! Gerek İşlediğim, gerekse henüz istemediğim rinden Sana sığmırtm." (Müslim rivayet eîmişîir)[475]

Hadiste, yapılmış vs yapılması muhtemel hatalardan Allah'a nm müstehab olduğu İfade ediliyor. Yapılan hata ve işlenen günâhlardan, vakit geçirmeden Allah'a (c.c) sığınıp, af dilenmelidir. İleriye dönük, yapılabilecek hatalardan da önceden Allah'a (c.c) sığınmak kulluğun kemâle eriş merhalelerindendir. Böyle dua eden insan kibirden, kendini en iyi insan görme hatasından uzak kalmış olur. Aynı zamanda bu tevazuya da uygun düşer.[476]

1478. İbn Ömer'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) dualarından birinin şöyle olduğu rivayet edilmiştir: "AÜahırn! Vermiş olduğun nimetin kaybolmasından, vermiş olduğun sağlığın bozulmasından, ansızm geliverecek oian beSâ-datı ve her türlü öfkeden Sana sığınırım." (Müslim rivayet etmiştir).[477]

Nimetin kaybolması, sıhhat ve afiyetin bozulmaması için dua etmek müs-tehabdır. Gelip çatacak beiadan ve Allah'm hışmına uğramaktan da Allah'a sığınmak müstehabdsr. Allah'ın verdiği nimet ve sağlığı, yine O'nun rızası doğrultusunda kullanmak, bunların devamına sebep olur.[478]

1479. Zeyd b. Erkam'dan (r.a) Rasuluüah'ın (s.a) şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "AHahun! Adzükt«n, tembellikten, cimrilikten, aşın yaşlılıktan ve kabir azabından Sana sığınırım.
AJÎahım! Nefsime takva ver ve onu temizle, onu temizleyenlerin en hayırlısı Sen'sin. Ruhumun velisi ve mevlası da Scn'sin.
Aüahım! Faydasız ilimden, korkusuz kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayacak duadan sana sığınırım." (Müsüm rivayel etmiştir)[479]

Hadisimiz, takva sahibi olmayı ve ilim yapmayı teşvik etmektedir. İlim kendisi i!e amel edilmesi suretiyle kıymet kazanmaktadır. Takva ise mü'mi-nin şian olmalıdır. Ki o, Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmaktır. Fısk-u fücurdan uzak kalmaktır. BunİarI yaparken işinde başarıya ulaştırma ve yardım etme hususunda Allah'a dayanmalıdır. Dine ve dünyaya faydah olan ilim talep eıSHmeÜdir. Bir hadisle; "Kendisi İle amel edilmeyen ilim, kendisinden in/ak edilmeyen hazineye benzer"
Ks!bi kasvet kaplayıp, Allah'ın emirlerinden ve nehiyierinden korkmaması bir felâkettir. Bir hadiste; "însanlarm Allah'tan uzak olanı kasvet kaplı kalptir" buyuruinnıştur. Ayet-i kerîmede de, "Kaipleri Aîlah 'ı anmak hususunda atmamış olanlara yazıklar olsun!" (Zümer, 22) buyuruimuştur.[480]

1480. İbn Abbas'tan (r.a) RasÛIuUah'uı (s.a) şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Allahım! Sen'in emrin üzere müslüman oldum. Sana inandım, Sana güvendim, her konuda Sana başvurdum. Sen'in adına insanlar ile mücadele ettim, Sen'in hakemliğine başvurdum. Geçmiş, gelecek, gizli, açık tüm günahlarımı affeyle. Derleten de gerileten de Sen'sin. Sen'den başka ilâh yoktur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[481]

Hadis, Allah'a (c.c) rücu etmenin en kâmil şeklini açıklamaktadır. Tüm ahvalde O'nu düşünmeli, Allah'ın ipine sımsıkı sarılmalı ve yalnız O'na sı-ğımlmalıdır. Kİm, hakkıyla Allah'a sığınırsa. O, o kişiye yeter. Nitekim bir ayette de; "Kim Allah'a güvenirse, O, kendisine yeter..." (Talâk, 3) buyu-rulmaktadır.[482]

1481. Hz. Âişe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şu kelimelerle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Allahım! Cehennem ateşi ve fakirliğin şerrinden sana sığınırım. " (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadis hasen-sahihtir demiştir. Bu Ebû Davud'un naklettiği lafızdır)[483]

Hadis, cehennem ateşinden korkuya ve bu sebeple oraya girmeye vesile olacak masiyetlerden uzaklaşmayı ifade etmektedir. Zenginlik ve fakirlikte onu iyi değerlendirenler için hayırlar mevcuttur. Fakat her ikisi de diğer bir yönden fitne kaynağıdır. Zenginlik; kişiyi, kibre, zulme, isyana ve küstahlığa götürebilir. Fakirlik de açmaya, dilenmeye, dalkavukluk gibi alçak huylara götürebilir.[484]

1482. Ziyâd b. ll&ka, amcası Kutbet'üb-nü Malik'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) söyle dua ettiğini rivayet etmiştir: "Allahım! Çirkin huylardan, çirkin davranışlardan ve çirkin arzulardan Sana sığınırım." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir).[485]

Ziyâd b. îlâka, tabiînden bir râvidir. 135. hicri yılında ölmüştür. • Amcası Kutb b. Mâlik, Kûfe'de iskan eden bir sahabîdir. Kutbe, Rasû-lullah'tan iki hadis rivayet etmiştir.
Hadisimiz, kötü huylardan sakmdınnakta güzel huy ve salih amellere teşvik etmektedir. Zira çirkin huy, çirkin arzu, ahiret de çirkin bir akıbet doğurur. Güzel huy ve arzular da güzeükiere vesile olur.[486]

1483. Şekel b. Humeyd'den (r.a) rivayet edilmiştir: "Yâ Rasûlallah bana bir dua öğret" dedim, o da; "Şöyle buyurdu: "Allahım, kulağımın, gözümün, dilimin ve cinsiyet uzvumun şerrinden Sana sığınırım." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadis hasendir, demiştir).[487]

Hadis, kulağı, gözü, dili ve cinsiyet uzvunu kötülüklerden korumayı teş-vİk etmektedir. Bunlar ancak Allah'ın (c.c) razı olacağı şekilde kullanılmah-dırTDiğer taraftan hadiste, kişinin tüm uzuvlarından mesul olduğu da hatırlatılmaktadır. Nitekim bir ayette: "Kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptığından sorumludur" (İsra, 36) buyurulmaktadır.[488]

1484. Enes*ten (r.a) RasûluHah'ın <s.a> şöyle rfadiğî rivayet edümjş-tîr: "AUchım! Alaca hastalığından, dsHHkttm, nüzzamdan vs diğer k&îü hastalıklardan Sana sığmınm." (Ebu Dânsd sahih senede rivayet etmişîir)[489]

Heîâk did haftalıklardan Allah'a (c,c) sığınmak, sıhhat ve afiyet dilemek müstshabdir. Şiddetli hastsukîar insanın sabnns giderir de, belki hiçbir ecre nail olamaz. Hastalıklara sabredildiği ve isyan edilmediği takdirde, bol ecir ve sevap verileceği, günahlara keffâret olacağa bcürÎÎUnîştİr. Sabır sevabını alacağım diye, hastalığı giderme yollarına başvurmak doğru değildir. Tedavi olmaya çalışmak da sabırsızlık anlamını taşımaz.[490]

1485. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluîlah'ın (s.a) şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "AHahım! Açlıktan Sana sığınırım. Çünkü o kötü bir arkadaştır. Hıyanetten de Sana sığınırım, çünkü o kötü bir huydur." (Ebu Dâvud sahih senetle rivayet etmiştir)[491]

RasûluUah, şiddetli açlık ve hıyanetten sakındırmaktadır.
"Açlık" insanın nefis ve kalp rahatını bozar. Kötü şeyler düşünmeye sevkeder ve ibadet etmek için de güç ve takat bırakmaz.
"Hıyanet" emanete riayet etmeme hastalığıdır. Bu emanetin sahibi ya ku!. olur ya Allah (c.c) oîur, Ker ikisinin de emanetine riayet etmek ve hıya-
Kakîm'in Müstedrck'İnde îbn Mss'ud'dan (r.a) rivayet etliği bir hadiste: "AUahtm, fayda vermeyen ilimden, korkmayan kalpten, kabul olunmayan duadan, doymayan nefisten, açlıktan ve hıyanetten Sana sığınırım. Çünkü açlık köîü bir arkadaş, hıyanet İse kötü bîr huydur" bayısrulmuştur,[492]

1486. Hz. Ali'den (r.a) rivayet edildiğine göre: Kendisine sözleşmeli bir köle başvurarak "Sözleşmemi yerine getiremiyorum, bana yardım et" dedi. Hz. Ali (r.a) de ona "Sana Rasûlullah'îan (s.a} öğrendiğim birkaç cıVrılm öğreteyim: Dağlar kadar borcun oisa bile Allah borcunu ödemeni nasip eder" dedi ve köleye "Şu cümleleri söyle" diye sözlerine devam etti: "Allahım! Beni helâlin ile yetindirerek haramından sakındır. Beni faziletinle zengin kılarak başkalarına muhtaç olmaktan koru." (TirmİzÎ rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[493]

Borçiu kişinin Allah'a (c.c) dua etmesi, borcunu Ödemesinde kolaylığa sebep olur. Allah (c.c) ona helâlinden kazanma ve borcunu ödeme kolaylığı ihsan eder. Başkalarına el açmaktan korur. Efendimiz'in (s.a) istediği zenginlik, kişiyi ei açmakan koruyacak kadar olan zenginliktir. Yeter miktarda malın gereği, çeşitli hadislerde dile getirilmiştir. Bu hal takvaya da enpei değildir.[494]

1487. İmrân b. Husayn'dan (r.a) rivayet edildiğine göre; RasÛlullah (s.a) îmrân'ın babası Husayna dua olarak şu iki cümleyi öğretmişti: "AUaktm! Doğru yolda yürümeyi bana ilham et. Nefsimin şerrinden beni koru!" (Tir-mizî rivayet etmiştir. Hadis hasendir demiştir).[495]

Hadis, nefsin şerrinden sakınmayı, hidâyet ve istikamet talebini ifade etmektedir.
Allah'ın yardımı ile O'nun rızasına ulaştıracak ameller ve fazlma yaklaştıracak hareketler temenni edilmelidir. Bu arada nefsin de şerrinden Allah'a (c.c) sığınılmaktadır. Zira nefs, kötülüğü emreder. Bu durum bir ayette de belirtilmiştir: "Muhakkak ki nefis, kötülüğü emreder..." (Yusuf 53)[496]

1488. Ebu'1-Fadl Abas b Abdu'l-Muttalib'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Yâ RasûtaHah, Allah'tan isteyeceğim bir şeyi bana öğretiniz," dedim. O da; "Allah'tan afiyet isteyiniz" buyurdu, Birkaç gün sonra ona gelerek "Yâ Rasûlallah, Allah 'tan isteyeceğim bir şeyi bana öğretiniz" dedim. Bana şöyle buyurdu: "Ey Abbasi Ey RasÛlullah 'm amcası Allah'tan dünya ve ahirette esenlik (afiyet) dileyiniz." (TirmİzÎ rivayet etmiştir. Hadis hasen-sahihtir demiştir)[497]

Hz. Abbas, Efendimiz'in amcasıdır, iki veya üç yas RasÛlullah'tan büyüktür. Cahiliye döneminde, hac ayhnnda hacılara su verme görevi olan "sikâye" görevini üstlenmişti. Akabe beyatında Efendimiz'le beraber geceleyin Medinelilerin yanına gelmiş ve akidde bulunmuştur. Hicretten önce raüs-lüman olmuş, Efendimiz'in isteği üzere hicret etmemiştir. RasûluUah'tan 35 hadis rivayet etmiştir. Hicri 30'hı yıllarda 80'in Üzerinde bir yaşta iken Medine'de ölmüştür.

Hadis dünya ve ahiret mutluluğu istemeyi teşvik etmektedir. Çünkü bu duada beden! ve ruhî hastalıklardan selâmette kalma arzusu vardır. Başka bir hadiste Efendimiz kendisine üç gün peşipeşine hangi dua efdaldir, diye soran adama; "Rabb'İnden dünya ve ahiret mutluluğu iste. Eğer verilirse kurtuldun demektir" buyurmuştur.[498]

1489. Şehr b. Havşeb der ki: Ümü Seleme'ye (r.a) *'Ey müzminlerin annesi, RasÛlullah (s.a) senin yanındayken en çok hangi duayı yapardı?" diye sordum. O da, "RasûluHah'm en çok yaptığı dua; 'Ey kalpleri çeviren (Allah), kalbimi dinin üzere sabit kıl' idi" cevabını verdi. (TİrmizÎ rivayet etmiştir. Hadis hasendir dem iştir).[499]

Şehr b. Havşeb, tabiînden bir zattır. Hicri 112 yılında ölmüştür.
Hadis, Rasûlullah'ın (s.a) aşın derecedeki tevazuuna delildir. Bir hadislerinde de "Kalp Allah'm parmakları arasındadır. Onu dilediği yöne çevirir" buyurmuşlardır. Her hali ibadet ve taat olan Efendimizin, böyle dua etmesi Allah'a (c.c) son derece mütevazı olduğundan ve ümmetine böyle dua etmelerini öğretmek maksadından kaynaklanmaktadır. Zira o, öğrettiği şeyleri aynı zamanda işleyen bir insandır.
RasÛUıllah bu konuda $u ayeti de okurdu: "Rabb'imiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme...." (Âl -i İmran, 8)[500]

1490. Ebu'd-Derdâ'dan RasüluUah'm (s.a) şöyie buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şu Davud'un (a.s) dualanndandır: Aİahım! Sen'in sevgini, Sen'i sevenin sevgisini ve sevgini kazandıran ameli dilerim. AHahım, sevgini bana nefsimden, ailemden ve soğuk sudan daha çok sevdir." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[501]

Tüm peygamberlere "Aleyhisselam" demek caizdir.
Hadisimiz, Allah (c.c) sevgisini kazanma arzusunu teşvik etmektedir. Allah'ın rızasına nail kılacak salih amellerin işlenmesi de Övüimektedir. Allah'ın sevgisini kazanmak RasûluiÎah'a (s.a) tabî olmaya bağlıdır. Zira bir ayette; "(Rasûlüm) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz kî, Aîlah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. (Âl-i îmran 41) Duyurulmuştur.
Nefisle mücadeleye devam edilmelidir. Çünkü onunla mücadele büyük cihad olarak nitelendirilmiştir. Allah ve Rasûlü'ne taatı nefisten ve onun isteklerinden, aile efradı ve isteklerinden önde tutmalıdır.[502]

1491. Enes'ten (r.a) RasûiuUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizler Yâ Zü'l-Celâli ve't-fkrâm'a çok devam ediniz" CTinnirf ve Neseî rivayet etmişlerdir. Hakim, sahihu'İ-isnad bir hadistir der).[503]

Rasülullah (s.a) birisini "Ya Zü'i-Celâli ve'l-îkrâm"derken işitmiş ve söyle buyurmuştur: "Duana isabet edilmiştir. İşte!" 'Zu'l-Cel&i ve'1-lkrâm* lafızları Allah'ın sıfatlandır. îsm-i Azam hakkındaki görüşlerden biri de; bu iki ismin olduğudur.
Bu isimlerle duaya başlamak teşvik edilmektedir. Çünkü bu sıfatlarda Allah'ı tam sena etmek ve kemâl sıfatlan ile anmak mevcuttur.[504]

1492. Ebu Ümame'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasülullah (s.a) bir gün uzun bir dua etti. O duadan hiçbir şey ezberleyemedik. Kendisine "Yâ Resûlallah uzun uzun dua ettiniz, fakat hiçbir şey aklımızda kalmadı" dedik. Bize; "Sîze söylediklerimin tümünü içine alacak bir dua öğreteyim mi?" dedi ve "Şöyle deyiniz" buyurdu: "Ailahım! Peygamberin Muham-med'in Sana sığınmış olduğu şeylerin şerrinden Sana sığınırım. Sığmak Sen'-sin. Dileklere ulaşmayı ancak Sen sağlarsın. Kuvvet ve kudret ancak Allah'ın yardınuiledir." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[505]

Hadis, arzularımızda bile Rasûlullah'ın (s.a) arzularını, uymayı teşvik etmektedir. Kitaplarda zikredilen Efendimiz'in dualarını ezberleycmiyorsak, şümullü bir ifade olan; "Hz- muhammed'in istemiş olduğu şeyleri Sen 'den isterim. Sana sığınmış olduğu şeylerin şeninden Sana sığınırım ", demek yeterlidir, tslâm kolaylık dinidir, samimiyet ister. AUah'm (c.C) kullarına kartı rahmet ve mağfireti ise gayet geniştir.[506]

1493. İbn Mes'ud'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) dualarından biri şöyleydi diye rivayet edilmiştir: "Allahım! Rahmetinin gereklerim, mağfiretinin sonuçlarını, tüm günahlardan arınmayı, her türlü iyilikten payımı, cenneti kazanmayı ve cehennemden kurtulmayı Sen'den isterim." (Hakîm rivayet etmiştir. Hadis, Müslim'in şartı üzere sahihtir demiştir).[507]

Hadis iyi amellere ve taata koşmayı ifade etmektedir. Bunlan yaparken şer işlerden ve masiyetten uzaklaşilmahdır. Bu bölümümüzün sonunda bu hadisin zikredilmesindeki hikmet şöyle açıklanabilir: Zikredilen ve nakledilmeyen bir kısım arzulann ifade edildiği dualar, İstenen amellerle kulluğu ortaya koyduktan sonra olmalıdır. Cehennemden kurtulup cennete girmek için yapılan dualar da, İyi amel ve taatlann peşinden olmalıdır. Kurtuluş sahilini isteyip arzu ederken, gemiyi karanlık denizlere doğru sürüp yüzdürmek anlamsızdır.[508]

İKİ YÜZ ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

GIYABEN DUA ETMENİN FAZİLETİ

Konu ile ilgili ayetler

"Onlardan sonra gelenler: 'Ey Rabb'imiz, bizi ve bizden önce iman eden kardeşlerimizi affeyle' derler." (Haşr, 10)
"Kendi günahların için ye mü'min erkek ve kadınlar için Allah'tan af dile." (Muhammed, 19)
"Yüce Allah İbrahim'den (a.s) haber vererek, buyuruyor ki: 'Ey Rabb'imiz, hesaplaşma günü, benim, annemin, babamın ve tüm müzminlerin günahlarını bağışla." (İbrahim, 41)[509]

Konu ile ilgili hadisler

1494. Ebu'd-Derda'nın (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Kardeşinin gıyabında dua eden müslüman için bir melek, 'Aynısı sana da' der." (Müslim rivayet etmiştir).[510]

Hadis, müslüman kardeşine gıyabında yapılan duanın faziletini bizlere ifade etmektedir. Bu sevap, müslüman kadm ve erkek cemaatına gıyaben yapıldığında elde edilir. Kişi başkalarını gıyaben hayırla anmalı; gıybetlerini değil, güzel huylarını anarak, duada bulunup, meleklerin kendi adına yapacakları duayı kazanmalıdır.[511]

1495. Ebu'd-Derda'dan (r.a) RasûluUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kişinin müslüman kardeşi için, onun arkasından yaptığı dua kesin olarak kabu! edilir. Mü'min kardeşi için dua edenin yanıbaşında görevli bir meslek bulunur ve (yapılan duaya) 'amin, aynısını sana da' der." (Müslim rivayet etmiştir)[512]

Kişinin kendisi ve kardeşi için dua etmesi müstehabdır. Kardeşi için yapacağı duayı onun gıyabında yapmalıdır.
Bu ihlâsa daha uygundur. Seleften banları, kendileri için dua edecekleri zaman, kardeşlerine dua ederlermiş. Çünkü yanında bulunan melek o şahsın adına o zaman dua edecektir. Kifinin gryabmdaki duası da kabule şayandır. Böylece duası onun hakkında ktbul edilmiş, kendisine de aynen dua edilmiş olmaktadır.[513]

İKİ YÜZ ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

DUA İLE İLGİLİ MESELELER

Konu ile ilgili hadisler

1496. Usame b. Zeyd'dsn (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim kendine bir iyilik yapıldığında onu yapana: Allah, seni hayırla mükâfatlandırsın derse, övgüde (iyiliği yapandan) ileri gitmiş olur." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahihtir demiştir)[514]

Mü'minlerin duası kabul edilecektir. Yapılan bir İyiliğe iyilikle muamele edilmelidir. Yapılan iyilikler başa kakılmamalıdır. Allah ve kuiiardan gelen bir ihsan ve ikram karşısında nankörlük edilmemelidir. Yapılan iyiliği bilip, takdir eden ve yapana karşı hayır duada bulunan kimse, o iyiliği yapandan daha takdire şayan olur.[515]

1497. Câbir'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ' 'Kendiniz, çocuklarınız ve mallarınız hakkında beddua etmeyiniz. Çünkü Allah'ın her dileği kabul edeceği bîr vakte rastlayabilirsiniz, o zaman da beddualarınız kabul edilir." (Müslim rivayet etmiştir).[516]

Hadis, kişinin beddua etmesini yasaklamaktadır. Belki kabul edilecek bir ana rastlar da kabul görür ve bazıları bundan zarara uğrarlar. Dualara Yüce Allah her zaman icabet eder. Uygun olan muameleyi yapar. Bazı Özel vakitler vardır ki o zamanlarda biraz daha fazla dua kabul edilir. İşte bu anlara da dikkat edilmeli ve o zamanlarda çokça dua edilmelidir. Kötü dua anlamına gelen "beddua" edilmemelidir . İnsan kendisi için ve diğer insanlar İçin ya hayır, saadet dilemeli veya sükut etmelidir.
Dualann daha çok kabul gördüğü vakitlerden İki tanesi; biri gece yarısı, diğeri farz namazlardan sonraki vakittir.[517]

1498. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluîîah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kutun, Rabb'inİn rahmetine yakın olduğu durum, secde halidir. Orada iken çok dua ediniz." (Müslim rivayet etmiştir)[518]

Hadîs, secde halinde yapılan duanın faziletine delildir. Namaz kılanın Rabb'ine en yakın olduğu an, secde halidir. Buradaki yakınlıktan maksat, manevî yakınlıktır. Yoksa, Allah (c.c) mekandan münezzehtir, yanlış anlaşılmamalıdır.[519]

1499. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Herhangi birinizin duası, acele etmemek şartı ile kabul olunur. Aceleci kimse, 'Rabbim 'e dua ettim de kabul olunmadı' der." (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[520]

Müslim'in naklettiği bîr rivayette ise hadis şöyledir: "Günah olan bir şeyi ve akrabalık münasebetlerini kesmekle ilgili dua etmedikçe, acele etmediği müddetçe kulun duası daima kabul olunur. " "Yâ Rasûlallah! Acele etmek nedir?" diye soruldu. Rasûlullah da; "Dua ettim ettim de, kabul olunduğunu görmedim' der ve bıkar da dua etmekten vazgeçer" diye cevap verdi.
Hadis, acele etmedikçe hayır duaları, Allah'ın kabul edeceğine işaret ediyor. Duanın kabul edilmesi için, günah olan bir şeyin istenmemesi, akrabalık bağlarını kesmek ile ilgili olmaması, acele edilmemesi ve hayırlı işlerin arzu edilmesi gibi şartlar sayılabilir.
Acelecilik özelliği ile yaratılan insan, duasının kabulünde sabırlı olmalıdır. Amacına ulaşmak için duasında ısrar etmeli, kabul edilmesi için kıymetli, mübarek vakitlerden de faydalanmalıdır. Bizim hakkımızda hayırlı olanı RabbÎ'imiz çok iyi bildiği için, O'na teslim olmalıyız. Belki yapılmasını arzu ettiğimiz ve dua ettiğimiz İş, hemen oluverirse hakkımızda bilâhare zararlı olabilir. Hayır gördüğümüz işlerde kendimiz ve kardeşlerimiz, müslüman-lar adına dua etmeli, fakat hemen kabul edilse gibi gaybî işlerde acele etmemeliyiz.[521]

1500. Ebu Ümame'den (r.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: 'Rasû-lullah(s.a); "Hangi dua kabul edilmeye daha layıktır?" diye soruldu. Rasû-lullah da: "Gecenin son yansında ve fan namazların arkasında yapılan dualar" diye cevap verdi. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[522]

Hadis, duaların kabulünün daha çok olması ümit edilen iki vakte işaret etmektedir.
Gecenin son yarısı ve farz namazların arkası. Gece yansı, ibadet ve duada ihlâs için uygun bir vakittir. Namazlar da kulun Rabb'ine münacat vaktidir, fazlından isteme mahallidir. Kulun ibadetle ilgili amelleri sona erince, arzu ve isteklerini Allah'a (c.c) bildirmesi hakkıdır. Dua eden kulunu Allah sever. Dua ayrı bir ibadettir.
Zikredilen vakitlerde çok dua edilmelidir.[523]

1501. Übade b. Sâmit'ten (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Yeryüzünde hiçbir müslüman yoktur ki, Allah'tan herhangi bir şey istemiş olsun da Allah ona istediğini vermesin, ya da İsteğine denk bir kötülükten kendisini kurtarmasın. Ancak günahla veya akrabalık ilişkilerini kesmekle ilgili dua olursa bu hariçtir." Ashabdan birisi " O halde çok isteyiniz" dedi. Rasülullah da; "Allah'ın lütfü istdiğinizden daha çoktur" buyurdu. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-sahihtir demiştir)[524]

Hadis, duaların zayi olmayacağına delil oluyor. Edilen dualar, ya kabul edilerek arzu edilen şey gerçekleşir. Ya da arzu edilen şeyin gerçekleşmesi uygun değilse; duası miktannea bir günahı affedilir. Ya da duası bir ibadet olarak mükâfat görür.
Allah'ın rahmeti, kulların isteklerinden çok daha geniştir. Bunun için, isteyeceği şeyin büyüklüğüne değil Allah'ın büyüklüğüne bakmalı ve çokça dua etmelidir.[525]

1502. İbn Abbas'tan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) sıkıntılı anlarda şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Büyük ve Halim olan Allah'tan başka hiçbir İlâh yoktur. Arş-i âzamin Rabb'i olan Allah'tan başka hiçbir mâbud yoktur. Göklerin, yerin ve arşın maliki olan, Kerem sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[526]

Hadis-i şerif, sıkıntılı anlarda çokça okunması gerekli hadislerden biridir. Taberi şöyle der: "Bununla ilk müslümânlar dua eder ve buna sıkıntı duası derlerdi."
Hadis hakkında şöyle bir kıssa da anlatılar: İsfahan'da Ebu Bekir b. Ali adındaki şeyh, sultana şikayet edilir. Orada bulunan ve Ebu Nuaym'den hadis rivayet eden Ebu Bekir Râzî rüyasında Cebrail'i görür. Rüyasında Cebrail (a.s) sağ tarafına geçmiş, durmadan teşbihle dudaklarını kıpırdatıyor. Peygamber Efendimiz de orada imiş. Bana "Ebu Bekir b. Ali'ye söyle de Buhârî'nin SahÎh'indekÎ sıkıntı duasını okusun. Allah, onun sıkıntısını giderir," buyurdu. Sabahleyin bunu kendisine haber verdim. Duayı okudu ve az sonra hapisten çıkarıldı.
Hasan Basr! Hazretleri V'e söyle nakleder: "Haccac beni tutuklatınca bu sıkıntı duasını okudum. Haccac bana 'Vallahi, seni yakalatmamın sebebi, öldürmek içindi. Bugün sen bana sundan (yanındaki birini göstererek) daha sevimlisin" dedi ve 'ihtiyacını söyle giderelim' diye ilave Hadis-i şerifte dua ve zikrin çokça yapılması tavsiye edilmektedir.[527]

İKİ YÜZ ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVLİYANIN KERAMETLERİ VE ONLARIN FAZİLETLERİ

Konu ile ilgili ayetler

"Allah'ın dostları için korku ve hüzün sözkonusu değildir. Bunlar iman edip, haramlardan sakınan kimselerdir. Gerek dünya hayatı boyunca, gerekse ahirette onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerini kimse değiştiremez. îşte büyük başarı budur." (Yunus, 62-64)

Hurma ağacım kendine doğru salla da üstüne taze hurma dökülsün. Ye ve iç..." (Meryem, 25-26)
"Zekeriyya (a.s) Meryem'in bulunduğu mihraba her girişinde onun yanında yiyecek bir şey bulurdu. «Ey Meryem, bu yiyecek sana nereden geliyor?' diye sorunca Meryem ona, 'Allah tarafındandir. Hiç jüphesiz Allah kime isterse hesapsız nzık verir' derdi." (Âl-i lmran, 37)
"Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından aynldımz, o halde mağaraya çekilin ki, Rabb'iniz size rahmetinden genişlik versin ve yararlı gelişmeler hazırlasın. Bakarsın ki, güneş doğduğu vakit ma-Saranın sağ tarafına meyillenir, battığı zaman da sol tarafına giderdi, (onlara hiç güneş değmezdi). Onlar mağannm geniş bir yerinde idiler. Bu ilâhî alrhetlerden biridir, bir keramettir." (Kehf, 1, 17)[528]

Konu ile ilgili hadisler

1503. Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebu Bekir es-Sıddık'tan (r.a) rivayet edildiğine göre; Ashab-ı Suffe fakir kimselerdi. Rasûlullah (s.a) bir keresinde; "Evinde iki kişilik yemeği olan üçüncüsünü götürsün. Dört kişilik yemeği olan beşincisini... altıncısını evine götürsün" buyurdu. Veya buna benzer bir ifade kullandı. Bunun üzerine Ebu Bekir (r.a) üç kişiyi, Rasûlullah (s.a) da on kişiyi evine götürdü. Ebu Bekir akşam yemeğini Rasûlullah'ın (s.a) evinde yedi ve orada kalarak yatsı namaznı kıldı. Gecenin geç saatinde eve dönünce eşi kendisine "Niçin misafirlerden ayrıldın?" dedi. Ebu Bekir, "Yoksa onlara akşam yemeği vermedin mi?" diye sordu. Hanımı "Onlara yemek ikram edildi İse de sen gelinceye kadar yemek İstemediler" dedi.
Bu arada ben kaçıp bir yere saklandım. Babam "A kafasız herif" diyerek bana söylendi, çıkıştı. Misafirlere de "Siz afiyetle yiyiniz, vallahi ben yemeyeceğim' dedi. Vallahi yediğimiz bir lokmadan sonra çanaktaki yemek daha da artıyordu, öyle ki, misafirler doyunca yemek başlangıçta olduğundan daha fazla idî. Ebu Bekir yemeği görünce eşine; "Ey Firas'm kızkardeşi bu ne haldir?" dedi. Eşi de "Gözüm hakkı için, bu yemek başiangiçtakin-den üç kat fazladır" dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir yapmış olduğu yemini kastederek; "O şeytandı" deyip yemekten bir lokma yedi. Sonra da yemeği Rasûlullah'a gönderdi. Yemek sabaha kadar Rasûlullah'ın evinde kaldı.
Bizimle bir kavim arasında sözieşme vardı, sözleşmenin süresi dolmuştu, (Bu yüzden Medine'ye gelmişlerdi.) İçlerinden ileri gelen on kişiyi ayırdık, herbirinin yanında birkaç kişi vardı. Kaç kişi olduğunu Allah bilir. Bunların tümü o yemeği yediler. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [529]

Diğer bir rivayete göre: "Ebu Bekir ve hanımı yemekten yemiyeceklerine yemin ettiler. Bunun üzerine misafirler de yemiyeceklerine dair yemin ettiler. Olay üzerine Ebu Bekir, 'ettiğim yemin şeytandandır* diyerek yemeğin başına oturup yedi. Misafirler de yemeğe başladılar. Onların aldığı her lokmadan sonra çanaktaki yemek daha da artıyordı. Ebu Bekir hanımına; 'Ey Firas'ın kızkardeşi, bu ne haldir?' diye sordu. Kadın da, 'Gözümün nuru hakkı için bu yemek şimdi, yenmeden önceki halinden daha çoktur" dedi. Hepsi yedikten sonra Ebu Bekir yemeği Rasûlullah'a güderdi ve Hz. Peygamber, yemekten yediğini söyledi.
Bir başka rivayete göre, "Ebu Bekir, oğlu Abdurrahman'a 'Misafirler sana emanet, ben RasûlulJah'a gidiyorum, dönü.ıceye kadar onlara yemek yedirmiş ol' dedi. Abdurrahman eve vanp evde bulunan yemeği misafirlere ikram ederek kendilerine, 'buyurun' dedi. Misafirler, 'Ev sahibi nerede?' diye sordular. Abdurrahman 'Siz buyurun yiyin' dedi. Misafirler 'Ev sahibi gelinceye kadar yemeyeceğiz' dediler. Abdurrahman onlara; 'Bizim ikramımızı kabul edip yiviniz, çünkü eğer babam siz yemeden önce gelirse beni ağır şekilde azarlar' dediyse de, misafirler kabul etmediler. (Abdurrahman diyor ki) 'Babamın bana kızacağını bildiğim için gelince bir yere saklandım. Misafirlere 'Ne oldu?' diye sordu Onlar da durumu anlattılar. Bunun üzerine 'Abdurraman' diye seslendi. Ses çıkarmadım. Tekrar 'Abdurrahman1 diye seslendi. Ben yine ses çıkarmadım. Tekrar 'Abdurrahman' diye seslendi. Ben yine ses çıkarmadım. Bunun üzerine 'Aptal herif, Allah hakkı için eğer sesimi işitiyorsan gel' dedi. Bunun üzerine meydana çıkarak 'Misafirlerine sor da durumu öğren' dedim. Misafirler de 'doğru söylüyor, bize yemek verdi' dediler. Bunun üzerine babam;, 'Demek ki beni beklediniz, vallahi bu gece yemek yemiyeceğim' dedi. Misafirler de 'Vallahi sen yemedikçe biz de yemeyiz' dediler. Babam onlara 'Allah hayrınızı versin. Niye size hazırladığın* yemeği yemiyorsunuz?' Oğluna seslenerek: 'Hazırladığım yemeği getir' dedi. Oğlu yemeği getirince 'Bismillah ilk sözüm şeytandandı' diyerek elini yemeğe daldırıp yemeğe başladı. Böylece misafirler de yediler." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)
Hadis evliyanın kerametinin sahih olduğuna delil oluyor. Ashab-ı Kiram ise en büyük velilerdendi.
Yemeğin artmakta olduğunu görünce Hz. Ebu Bekir'in onu yemesi hadise uygundur. Zira Efendimiz (s.a) "Bir kimse bir şeye yemin eder de, başkasını ondan daha hayırlı görürse, o hayırlı gördüğünü yapsın. Yemininden dolayı da keffâret versin." buyurmuştur.
Müslüman başkasını kendisine tercih etmelidir. Efendimiz'in cömertlik hususunda eşi olmadığına da hadisimiz işaret etmektedir. Az yemeği olmasına rağmen misafirlerin çoğunu doyurmayı Üstlenmişti. Evinde misafirlerinin hizmetini görecek adamı olan bir kimse, büyüklerden birinin yanında yemek yiyebilir.
Misafir, misafirlik adabına riayet etmeli, ev sahibinin az veya çok, er veya geç getirdiği yemekler vb. hususlarda itirazda bulunmamalıdır. Ancak, ev sahibinin utandığı için büyük masrafa katlandığını görürlerse nezaketle vazgeçirmeye çalışmaları caizdir.
Peygamberlerin mucizelerine benzer şeyler diğer insanların elinde de vuku bulabilir. Buna keramet denir.
Hadisten, evladın babasına karşı İşlediği suçtan ötürü saklanmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır.
Yeminden dönmek daha hayırlı İse, yemin bozulur ve keffâret ödenir.
Ev sahibi yokken onun evinde yemek yemesi -başkalarının yardımı ve müsadesi ile- caizdir. Buna izin verilmişse misafir yemekten çekinmemelidir.
Bereketlenmesi maksadıyla bir şeyi fazilet ehli kimselere vermek müste-habdır.[530]

1504. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluliah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sizden önceki ümmetler içinde kendilerine ilham olunan kimseler vardı. Eğer ümmetimden de böyle biri varsa muhakkak o Ömer'dir"
(Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[531]

Hadis, Hz. Ömer'in (r.a) faziletine delildir,
"İlham olunan kimseler" şeklinde terce"me ettiğimiz "muhaddesûrt" kelimesinin manası hakkında alimler ihtilâf etmişlerdir. îbn Vehb'e göre, bu kelime, 'mûlhemûn", yani 'Kendilerine ilham gelenler" demektir. Bazıları, "isabet edenler, fazla uğraşmadan doğruyu söyleyenler" anlamına gelir demişlerdir. Bazı alimler de; "Melekler onlarla konuşur" manasına geldiğini söylemişlerdir. Buhârî ise, "dillerine bir şeyin doğrusu geliverir" anlamındadır, demiştir.[532]

1505. Câbir b. Semûre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Küfe halkı Sa'd b. Ebî Vakkas'ı Hz. Ömer'e (r.a) şikayet ettiler. Hz. Ömer de Hz. Sa'd'ı azledip Hz. Ammar'ı vali tayin etti. Hz. Sa'd hakkında şikayette bulunurken onun güzel namaz kıldırmadığım da söylediler. Hz. Ömer birini gönderip kendisini yanına çağırttı ve "Ey Ebu Ishak, bu adamlar senin güzel namaz kıldırmadığını ileri sürüyorlar" dedi. Hz. Sa'd da;:ıBana kalırsa, vaüa-hi, ben onlara hiçbir eksiklik yapmaksızın Rasûlullah gibi namaz kıldırdım. Akşam ve yatsı namazlarını kıldırırken ilk iki rekatı uzunca, son İki rekatı kısa kıldırdım" dedi.
Hz. Ömer kendisine; "Senin hakkında böyle iddia ediliyor" diyerek bir veya birkaç kişiyi yanma verdi ve Küfe halkından onun hakkında soruşturma yapsınlar" diye gönderdi. Bu kimseler gitmedik hiçbir mescid bırakmadılar. Sa'd'ın durumunu sordular. Onlar da hep iyiliğini Övdüler. En sonunda Benî Abs'ın mescidine girdi. Cemaatından Ebu Sâıd künyesiyle anılan Üsame b. Kaiâde ayağa kalktı ve "Bizden madem ki söylememizi istedin (dinleyiniz):
"Sa'd askerle birlikte harbe gitmez, eşit taksim yapmaz, hükmünde adaletle davranmaz" dedi. Sa'd da; "Ben de sana şu üç bedduayı edeceğim: "Al-iahim! Eğer bu yalancı kulun şöhret ve gösteriş için konuşmaya kalkmış ise ona uzun ömür ver, ömrü boyunca fakirlik çeksin ve fitnelere maruz kalsın" dedi. Yıllar sonra ona nasıl olduğu sorulunca, "Fitneye uğramış bunağın birisiyim, Sa'd'ın bedduasına tutuldum" dedi
.
Hadisi Cabir b. Semure'den rivayet eden AbdiHmelik b. Umeyr "Ben bu adamı yıllar sonra gördüm, yaşlılıktan kaşları gözlerine düşmüştü. Yollarda cariyelere sataşıp onları çimdiklerdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[533]

Hadis, Sa'd b. Ebî Vakkas'm faziletine delil olmaktadır. O, duası kabul edilmiş bir zattır. Peygamber Efendimiz'İn Sa'd hakkında: "Allahım duasını kabul et" diye duada bulunduğu rivayet edilmektedir. Sa'd "a; "Dualarının kabulüne ne zaman nail oldun?" diye sorulmuş. O da, "Bedir gününde nail oldum. Efendimiz bu duayı bana o gün yapmıştı, demiştir. "

Daha önce geçen hadislerde de görüldüğü gibi Allah mutlaka dualara icabet eder, er veya geç, vaktini O tayin eder. Mazlumun bedduasından kaçınmak lazımdır. Zira bir hadiste: "Mazlumun beddasmdan sakınınf muhakkak onunla Allah arasında perde yoktur" buyrulmuştur.
Bir iş veya kişi hakkında hüküm verilmeden iyice araştırmak gerekir. Zira haber getiren şahıs fasık olabilir, olayı yanlış aktarabilir.
İlk müslümanlar arasında; namazı güzelce kılmak ve kıldırmak, faziletli insanın özelliği olarak bilinmektedir.
Hakkında şikayet bulunan İmamı araştırdıktan sonra suçlu bulduğunda görevinden azletmek devlet büyüğünün görevidir.[534]

1506. Urbe b. Zübeyr'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Evs'in kızı Er-vâ, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nûfeyl'i toprağını elinden aldığını ileri sürerek Mervân b. Hâkem'e şikayet etti Saîd Rasûlullah'ın (s.a) bu konudaki hadisini duyduktan sonra ben onun toprağını nasıl alırdım?" dedi. Mervân "Ra-sûlullah'ın bu konuda ne söylediğini duydun?" diye sordu. Saîd,. "Rasûlul-lah'tan: 'Kim haksız yere bir karış toprağa efkoyarsa, yedi kat yerin dibine kadar boynuna geçirilir,' buyurduğunu duydum" dedi. Mervân da: "Bu ha-
disten sonra senden başka bir delil istemem" dedi. Bunun üzerine Saîd; "(Kendisini şikayet eden kadına beddua ederek): 'Allahım! Eğer bu kadın yalan söylüyorsa gözünü kör et ve onu tarlasında öldür" dedi. Kadının ölmeden önce gözleri kör oldu ve bir gün sözü edilen tarlasında gezerken bir çukura düşüp öldü. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[535]

Müslim de olayı aynı manada Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiştir:
O rivayete göre; "Muhmmed kadım kör olarak ve duvarlara tutuna tutuna yürürken gördü. Gezinirken 'Saîd'in bedduası bana yetişti' diyordu Kadın. Kadın bir gün, Saîd ile arasında dava konusu olan tarlasındaki kuyunun yanından geçerken İçine düştü ve kuyu onun mezarı oldu. "
Hadisimiz Saîd b. Zeyd'İn faziletine, kerametinin açık olduğuna ve duasının kabul olduğuna delildir.
Salih insanlara eziyet edilmeni elidir. İnsanlara karşı yapılan eziyet, zulüm ve haksızlığın cezası bazen dünyada da görülebilir.
Haksızlıkla alman her karış toprak zalimin boynuna kıyamette yedi kat derinliğinde ateşten birer tasma olacaktır.
Hadis-i şerif, "Zulmün Haram Oluşu "bölümünde de ayrıca geçmiştir.[536]

1507. Câbir b. Abdullah'tan (r.a) söyle rivayet edilmiştir: "Uhud savaşının yapılacağı günün gecesi babam beni yanma çağırdı ve 'Rasûluliah'ın (s.a) sahabîleri arasında ilk öldürüleceklerden olacağımı sanıyorum, ölünce benim için RasûluUah'tan sonra, geride kalacak en kıymetli kimse sensin Borcum var, onu öde. Kardeşlerine de her zaman iyiliği tavsiye et' dedi. Sabah olunca babam ilk şehit düsen kişi oldu. Başka bir şehit ile birlikte kendisini aynı kabre gömmüştüm. Bir süre sonra kendisini başkası ile birlikte aynı kabirde bırakmak istemedim. Altı ay sonra kendini kabirden çıkardım. Kulağı hariç, kendisini kabre koyduğum günkü gibi duruyordu. Onu ayrı bir mezara koyup, kapattım." (Buhâri rivayet etmiştir).[537]

Hadisimiz, Cabir'in babası Abdullah'ın kerametini açıklamaktadır. Bir taraftan ilk şehit olacağı zannınm çıkması, diğer yönden cesedinin uzun zaman geçmesine rağmen bozulmaması onun kerametindendir. Samimi bir kalple dua ettiğinden şehadet şerbetini içmiştir. Onlar RasûluUah'ı kendilerine tercih etmişlerdir, aile ve çocuklarından üstün tutmuşlardır.[538]

1508. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûluliah'ın (s.a) sahabî-lerinden iki kişi karanlık bir gecede Hz. Peygamber'in (c.c) yanından çıktılar, önlerinde kandile benzer İki ışık vardı. Birbirlerinden ayrılınca da her birinin yolunu evine varmcaya kadar bir ışık aydınlattı." (Buhâri rivayet etmiştir)[539]

Bazı rivayetlerde bu iki kişinin Useyd b. Hudayr ve Abbâd b. Bişr (r.a) olduktan açıklanmıştır.
Hadis, iki sahabînin kerametlerine delil teşkil ediyor. Bu ayns zamanda Efendimiz'in mucizelerindendir. Zira evliyanın kerameti, peygamberleri için birer mucize kabul edilir.
Farzlan eda için dışarı çıkan insanlara Allah'ın yardım ettiğine de deli! olmaktadır.[540]

1509. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) on kişilik bir kafileyi, Ensardan Âsim b. Sabit (r.a) komutasında sefere gönderdi. Bunlar Mekke ve Usfân arasındaki Hüdat mahalline vardıklarında müşrikler tarafından Benî Lihyan denen Huzeyl kabilesine haber verilmişti. Silahlılar izlerini sürerek peşlerine düştüler. Âsim ve arkadaşları silahlılar tarafından takip edildiklerini anlayınca yüksek bir yere sığındılar. Silahlılar kendilerini kuşattıktan sonra, "Aşağıya inip; bize ellerinizi uzatınız. Hiç birinizi öldürmeyeceğimize söz veriyoruz" dediler.
Âsim b. Sabit: "Ey kavim! Ben kâfirin himayesine sığınarak aşağıya inmem. AİIahım, durumumuzu Nebî'ye bildir" dedi. Bu sırada attıkları oklar ile Âsım'ı öldürdüler.
Hubeyb, Zeyd b. Denişe ve bir kişi daha, toplam Üç kişi, silahlıların vermiş olduk'an söze güvenerek inip teslim oldular. Silahlılar bunları teslim alınca yaylarının kirişlerini çözüp onian bağladılar. Üçüncü şahabı "Bu davranış
kişilik bir kafileyi. Ensardan Âsim b. Sabit (r. a) komutasında sçfere gönder. ilk kalleşliktir, vallahi sizinle gelmeyeceğim" şehit edilenleri kastederek, "Benim örneğim onlardır" dedi. Silahlılar kendilerini yerlerde sürükleyip işkenceye tabi tuttularsa da, onlarla birlikte gitmeye razı olmayınca onu öldürdüler.
Hubeyb ile Zeyd b. Denise'yi yanlarında götürerek Bedir olayından sonra onları Mekke'de sattılar. Hubeyb'i Haris b. Âmir b. Nevfel b. Abdimena-fogullan satın aldı. Bedir günü Haris'i öldüren Hubeyb idi. Hubeyb bir süre Harisoğulan yanında esir kaldıktan sonra onu öldürmeye karar verdiler. O günlerde Hubeyb etek tıraşı olmak için Haris'in kızlarının birinden bir ustura istedi. Kadın da, işi bitince geri vermek üzere ona usturayı verdi. Bu sırada kadının çocuğu, kendisi farkında olmaksızın emekleyip Hubeyb'İn yanına geldi. Kadın çocuğu Hubeyb'in kucağında otururken buldu. Ustura da Hubeyb'İn elindeydi. Kadın çok korktu, Hubeyb de korktuğunu farkederek "Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun?' Ben bunu yapacak bir adam değilim" dedi.
Kadm onun hakkında; 'Hubeyb'den daha hayırlı bir esir görmedim. Vallahi bir gün onu, zincirle bağlı olduğu halde elindeki bir salkımdan üzüm yerken gördüm, oysa ki; o sırada Mekke'de hiçbir meyve yoktu. Hiç şüphesiz o üzüm salkımı, Allah'ın Hubeyb'e bağışlamış olduğu bir nzıktı" dedi.
Hubeyb'i öldürmek üzere Harem-i Şerifin dışına çıkardıkları zaman onlara "Bırakın da iki rekat namaz kılayım" dedi. Bıraktılar, iki rekat namaz kıldıktan sonra "Vallahi eğer ölmekten çekindiğimi düşünmeyecek olsanız daha da kılardım" dedikten sora katiller için beddua ederek "AİIahım, onları teker teker say ve hiçbirini geri bırakmaksızın tümünü ayrı ayrı Öldür'" dedi ve sonra şu iki beyti söyledi:
Müslüman olarak öldürüldükten sonra, ne suretle Ölürsem öleyim, ehemmiyet vermem. Bunların hepsi Allah uğrunadır. O isterse bu tarumar olan vücudumu feyzine eriştirir.
Hubeyb, böylece idam edilerek öldürülen her müslüman için iki rekat namaz kılma çığrını açmıştır.
Söz konusu sahabî kafilesi düşman tarafından kuşatıldığı gün Rasûhıl-lah onlann başlarına gelenleri sahabîlere bildirdi. Âsim b. Sabit'in şehit edildiği duyulunca bir grup Kureyşii, vücudundan tanıtta bir parça kesip getirsinler diye adam gönderdiler. Çünkü o, onlann ileri gelenlerinden birini öldürmüştü. Fakat Allah bulut gibi bir an sürüsü gönderdi. Bu arılar Kureyşlüerin gönderdikleri adamları onun cesedine yaklaştırmadılar. Bu yüzden de, onun cedinden bir parça kesemediler.' (Buhârî rivayet etmiştir)[541]

Evliyanın kerameti haklcmda sahih birçok hadis bu kitabın çeşitli bölümlerinde geçmiştir. Onlardan birkaçı şunlardır: Rahib ve Sâhir'e gelen çocuk hakkındaki hadis; Cüreyc hadisi; kendilerini büyük bir kayanın içine kapattığı mağaradaki arkadaşların hadisi, buluttan, filanın bahçesini sula şeklinde ses işiten adam hakkındaki hadis vb. Bu babia deliller çok ve meşhurdur.
Muvaffakiyet Allah'ın dilemesi iledir.
Hadisimiz ashabm kerametinin zahir olduğuna delildir. Onlar cesur ve sabırlı insanlardı. Din uğrunda canını vermek onlar için en tatlı şeydi. Bu şuurlarından dolayı müşriklerin eza ve sefalarına göğüs gererek, îslâmiyeti yaydılar, Allah Teâlâ da şehit olduktan sonra bile onların cesetlerini küf fara teslim etmedi.
Din-i tslâm için çalışanlara Allah (c.b) Bedir'de, Uhud'da, Hendek'te yardım ettiği gibi bugün de, yarın da yardım edecektir. Allah'ın nusret eli, İslâm için çalışanlarla beraberdir.
Hz. Hubeyb'in Mekke'de hiçbir meyve yok iken üzüm salkımı yemesi, onun kerametindendir. Allah (c.c) dilediği kullarına danasını da verir.
Öldürülürken iki rekat namaz kılmak mendubdur. Hz. Hubeyb bu ibadeti başlatmış. Efendimiz de ses çıkarmamıştır.[542]

1510. Ibn Ömer'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "(Babam) Ömer'in bir şey hakkında; 'Onun şöyle olduğunu sarrurrdeyip de o şeyin onun sandığı gibi çıkmadığını hiç duymadım."uhâri rivayet etmiştir)[543]

Hadisimiz Ömer b. Hattab'm (r.a) faziletine delil oluyoı. Allah'ın bir lüîfu olarak onun sezgisi keskin ve zekâsı kuvvetli idi. Allah Teâlâ, şalin ve doğru olan kullarına bunun benzerini bahseder.
Aklî ve naklî olarak evliyanın kerameti açıkça ispat edilmektedir. Bu konuda çokça ayet ve hadis mevcuttur. Akıl da bunu muhal görmemektedir. Allah her şeye kadirdir. Keramet de, Allah'ın bir emridir. Allah'ın iatı, zamanla sınırlı olmadığına göre, her asırda O'nun emri geçerlidir. Âlemde her an dilediği gibi tasarruf etmektedir. İşte bu tasarrufundan biri de kerametti r. Her asırda vukuu meşrudur, aklen mümkündür.[544]

YASAK OLAN İŞLER KİTABI

İKİ YÜZ ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GIYBETİN HARAMLIĞI VE DİLİ MUHAFAZA ETMENİN LÜZUMU

Konu ile ilgili ayetler

"Biriniz diğerini gıybet etmesin. Sizden biri Ölü kardeşinin etini yemek ister mi? Elbette bundan ikrah edersiniz. O halde Allah'tan korkunuz. Allah tevbeleri kabul eder, çok esirger." (Hacurat, 12)
"İyice bilmediğin bir şeyin ardına düşme. Çünkü kulak göz, kalp, bun-lann hepsi o şeyden sorumludur." (Isra, 36)
"İnsan bir söz söyler söylemez, mutlaka onu kaydetmekle görevli bir gözcü vardır." (Kâf, 18)
Bilesin ki, her yükümlünün yararlı olduğu açıkça beJIi olanın dışında, dilini her çeşit konuşmaktan alıkoyması gerekir. Konuşmakla susmak aynı derecede yararlı olunca da konuşmamak sünnettir. Çünkü mubah olan bir konuşma, haram veya mekruh bir mecraya sürüklenebilir. Bu çok rastlanan bir şeydir. Dİİİni tutup selâmeti tercih etmeye hiçbir §ey denk değildir.[545]

Konu ile ilgili hadisler

1511. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûhıllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'a ve ahireî gününe inanan kimse ya yararlı söz söylesin veya sussun." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[546]

Hadisimiz kâmil imanın alâmetlerinden birine işaret etmektedir. Kişinin hayır konuşması ya da faydasız sözlerden dilini çekip sükut etmesi olgun mü'min olduğuna işaret eder. Bîr hadiste de; "Her duyduğunu konuşup anlatması kişiye günah olarak yeter" (Müstedrek) buyurulmuştur.[547]

1512. Eb Musa'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Yâ Rasûlallah (s.a) en faziletli müslüman kimdir?" diye sordum. O şöyle buyurdu: "Müslümanların, elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. " (Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir)[548]

Hadisimiz, insanlara eziyet etmeyi yasaklıyor. Faziletli müslümanı da; insanlara hiçbir şekilde eziyet etmeyen insandır, şeklinde tarif ediyor.
Hadiste elin ve dilin zikredilmesi, genelde eziyetlerin, işlerin el iîe veya di! iîe yapılıyor olması sebebiyledir. Fakat bunlar zikredilmekle umum kastedilmiş ve her azanın eziyeîini ifade etmek amaçlanmıştır.[549]

1513. Sehl b. Sa'd'dan (r.a) Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim çeneleri arası ile bacakları orası hakkında bana garanti verirse, ben de ona cennet hakkında garanti veririm." (Buhâri ve Müslim rivayet etmtşlerdir)[550]

Hadisimiz dil ile cinse! organın muhafazasına dikkat çekmektedir. Dilin ve fecrin (tenasül uzvunun) muhafazası, onlan harama düşmekten korumaktadır. Dîî ile gıybet, dedikodu, iftira, alay, sûi zan gibi kötü işler yapmaktan korunuimalîdır. Bu haramlardan uzak duruş cennete girmenin vesilesi, cehennemden kurtuluşun da sebebi olur.[551]

1514. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: ' 'Kul iyice düşünmeden söylediği bir söz yüzünden cehennemin, doğu ile batı arasından daha uzak bir derinliğine kay iv erir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[552]

İnsan diline sahip olmalıdır. Her duyduğu sözü, eleştiriye tabi tutmadan, doğnıluk-yanlışhk derecesini Ölçmeden nakletmem elidir. Kişi ağzından çıkan her kelâmından sorguya çekileceğini, her birini meleklerin kaydettiğini unutmamalıdır.
Bir söz, kişinin cehenneme girmesine sebep olabilir. Bu sebeple diline sahip çıkana cennet vaad edilmiştir.[553]

1515. Ebu Hüreyrc'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bir kimse Allah'ın rızasına uygun olan bir sözü, kendisine ehemmiyet vermeyerek söyir.yiverir de, Allah o söz sebebiyle o kimsenin derecesini yükseltir. Bir kimse de vardır ki, Allah'ı öfkelendiren bir sözü önem vermeden söyler de o kelime sebebiyle cehennemin dibini boylar." (Buhârî rivayet etmiştir).[554]

Hayır söz söyleyerek Allah'ın rızasını kazanan kişiye cennette yüce mevkiler vaadedilmiştİr. önem vermeyerek de olsa şer, kötü sözler söyleyenin ise cehenem çukuruna gideceği açıklanmıştır.
insan hiçbir hayırlı sözü küçük görmemeli, belki Allah'ın rızası o sözledir. Hiçbir kötü sözü de hor görmeyerek onu terketmelidir. Belki Allah'ın gazabı o sözdedir de, onu söyleyince söyleyen kişiyi cehenneme atar.[555]

1516. Ebu Abdunahman Bilâl b. Haris el-Müzenî'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsan Allah'ın rızasına uygun bir söz söyler de o sözün kendisini ulaştıracağı dereceyi tahmin edemez. Allah o söz sayesinde huzuruna varacağı güne kadar o kula rızasını bağışlar. Buna karşılık insan, Allah'ın öfkesine yol açan bir söz söyler de o sözün kendisine neye malolacağını tahmin edemez. Allah o söz yüzünden huzuruna varacağı güne kadar o kula karşı öfkeli kalır." (Mâlik ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî, hadis, hasen-sahihtir demiştir).[556]

Bilâl b. Haris el-Müzenî; kabilesinin Rasûlullah'a (s.a) hicretten beş yıl sonra gönderdiği heyette bulunmuştur. Mekkenin fethine katılan râvimiz, fetih günü kabilesinin sancağını taşımıştır. Sonra Basra'ya yerleşmiş ve orada Hicri 60 yılında 80 yaşlarında ölmüştür. Rasülullah'tan (s.a) 8 hadis rivayet etmiştir.
Hadisimiz hayırlı sözün Allah'ın rızasını kazandırabileceğine ve kötü, faydasız sözün Allah'ın gazabına sebep olabileceğine delildir.
İbn Abdilberr bu konuda şunları söylemiştir: "Rasûlullah'ın (s.a) bu hadisine muhalif bir hadis bilmiyorum. Allah'ın gazabına sebep olacak, huzuruna vanneya kadar o kula karşı öfkeli kalacağı söz; zalim sultanın huzurunda, onun rızasını kazanmak için söylenen sözdür. Bu sözle ya bir kişinin katli istenir veya müslüman birine zulmedilmesini ister. İşte bıı söz Allah'ı kızdırır, gazaba getirir.
Yine böyle bir sultanın huzurunda, yalnrf Allah için doğru ve hayır söyleyen ise bu sözü ile belki sultanı kızdınrsa da Allah'ın sevgisini kazanır."
Söz var ki, kişiyi cennete: söz var ki, kişiyi cehenneme götürür.[557]

1517. Süfyan b. Abdullah'tan (r.a) rivayet edildiğine göre "Yâ Rasûîal-lah, bana sımsıkı yapışacağım bir şeyi haber veriniz" dedim. Rasûiullah (s.a) da: "Rabb'im Allah'tır de, sonra dosdoğru ol' buyurdu. Ben; "Yâ Rasûlallah, hakkımda en çok korktuğun şey nedir?" dedim. O diiini muu ve "İşte budur" buyurdu. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadîs, hasen-sahihtir demistir).[558]

Kişinin ameli salihası imanı ile kıymet kazanır. Bu sebepten, efendimiz o şahsa Önce imanı, sonra doğruluğu emretmiştir.
Dilin önemine dikkat çekilerek, onun şerrinden sakınılması öğütSenmiştir. Çünkü dilin hareketi kolaydır ve helake kolayca sürüklenebilir.
Efendimiz'in en çok korktuğu şeyi dil olarak açıklamasındaki hikmet şöyle açıklanmıştır: Dil insanın yularıdır. Onu bırakiverince, sahibinin razı olmayacağı nice sözler ortaya koyar da cehenneme gitmesine sebep olur. Bu Özelliği açısından diğer uzuvlardan farklıdır.[559]

1518. Ibn Ömer'den (r.a) RasûluİIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah'ın zikrinden başka bir sözü çok konuşmayınız. Arasında Allah'ın adı anılmadan uzun uzun konuşmalar kalp için kasvettir. Allah'tan uzak olan kimse katı kalpli olandır." (Tirmizî rivayet etmiştir)[560]

Faydasız çok söz, kalbin kasvetine ve Rahmet-i İlâhîden uzak kalmaya sebeptir. Allah'ı zikretmek ve dua gibi kulun zihnini Allah'la meşgul eden şeylerin çokluğu güzeldir.
Allah'a hamd edilerek başlanmayan sözde hayır olmadığı, bir hadiste ifade edilmiştir. Uzun sohbetler edip de içinde Allah adım hiç anmamak sefihlerin, kalpleri paslanmış kişilerin özelliğidir.[561]

1519. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluİIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah 'm, çenelerinin arasındaki uzvunun şerri ile bacaklarının arasındaki uzvunun şerrinden koruduğu kimse, cennete girer." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demişîır)[562]

Hadis şerhi ile bu bölümdeki (1513) no'lu Sehl b. Sa'd'dan rivayet edilen hadiste geçmiştir.[563]

1520. Ukbe b. Âmir'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: 'Rasûlullah'a (s.a) 'Kurtuluş nasıl mümkün olur?' diye sordum. Bana; "Dilinin sana zarar verecek sözler söylemesine engel ol, evinde oturmaktan sıkılma ve işlediğin günahlar için göz yaşı dök" buyurdu. (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasen-dir demiştir).[564]

Hadisimiz, dili muhafazaya teşvik etmektedir. Kişi aleyhine olacak sözleri değiL hayır konuşarak lehine sevap olabilecek sözleri konuşmalıdır. Şer sözler dünyada değilse bile ahirette sahibine zarar verir. Başkalarına faydalı olamıyorsa insan kendisi İle ilgilenmeli, insanlara zarar vermekten çekinmelidir
Dinine bir zarar gelecekse insanlarla fazla içli dışlı olmaktan çekinmeli, fitne kalkıncaya kadar zaruret dışında evinde durmaktan sılalmamahdır. Topluma girdiğinde, faydalı olacak ve bir kısım münkeratı kaldırabilecek bazı emirlerin uygulanmasını sağlayabilecekse bu daha güzeldir.[565]

1521. Ebu Saîd el-Hudri (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Âdemoğlu sabahladığında uzuvlarının hepsi dile şöyle yalvarırlar: 'Bizim hakkımızda Allah'tan kork. Çünkü biz sana bağlıyız. Eğer sen doğru yoldan gidersen biz de doğru yolda oluruz. Şayet sen eğriliğe saparsan biz de eğriliğine sapmış oluruz' derler." (Tirmizî rivayet etmiştir)[566]

İnsanın, selâmete ermesinde dilinin fonksiyonu çok büyüktür. Çünkü dil kalbin halifesi ve tercümanıdır, tnsan iki küçük uzvu ile kıymetlidir. O da dil ve kalptir. Gönül güzel şeyler hayal eder, dil de onlan söylerse, tüm uzuvları ile beden; dünya ve ahiret mutluluğuna ermiş demektir. Dilin hareketi, ortaya koyduğu kelâm, tüm uzuvlara tesir eder. Onları ya rahatlığa ya da sıkıntıya düşürür.[567]

1522. Muaz'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Yâ Rasûlallah bana cehennemden uzaklaşmamı ve cennete girmemi sağlayacak bir amel söyle" dedim. Şöyle buyurdu: "Önemli bir soru sordun. Fakat bu, Allah'ın kolaylık bahşettiği kimseler için kolaydır. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın O'na kulluk edersin. Namaz kılarsın, zekât verirsin, ramazan ayında oruç tutarsın, gücün yeterse hacca gidersin. Sana hayır kapılarını göstereyim mi? Oruç kalkandır; su ateşi nasıl söndürür» sadaka da günahları öyle yok eder; bir de kulun gece yansı namaz kılması. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor "Onların vücutları -geceleyin namaz kılmak için- yataklarından uzaklaşır. Korku ve ümit İçinde Rabb 'lerine dua ederler ve kendilerine vermiş olduğumuz nzıklardan başkalarına verirler. Onların işledikler iyi amellere mükâfat olarak kendileri için ne gibi göz kamaştırıcı nimetler sakladığını hiç kimse bilemez." (Secde, 16) ayetini okudu. Sonra, "Her işin başı, bel kemiği ve zirvesi nedir sana söyleyeyim mi?" buyurdu.
"Evet buyur yâ Rasûlallah" dedim. Sözlerine şöyle devam etti: "İşin başı islâm'dır. Belkemiği namaz, zirvesi de cihaddır. Bunların îümünü ayakta tutan şey nedir, söyleyeyim mi? "Evet, buyur yâ RasûlaİIah" dediğimde (Dilini tutarak) "Bunun sana zarar vermesine meydan verme" buyurdu. Ben kendisine, "Yâ Rasûlallah, bizler söylediğimiz sözlerden sorumlu tutulmayacak mıyız?' diye sordum. Bana: "Hay anan seni kaybedesice! İnsanların cehenneme yüzüstü kapaklanmalannın sebebi, dillerinin ürünlerinden başka nedir ki?!" buyurdu. (TirmİzÎ rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[568]

Hadisimiz İslâm'ın beş şartının önemini vurguluyor. Oruç, sadaka ve gece namazının önemi ayrıca özellikle belirtilerek, Allah'ın rızasının bunlardaki çokluğu bildiriliyor. Bunların cennet ve cehennem ayrımındaki kıymeti ifade ediliyor.
tnsan yaşadığı İslâm'ın derecesinin, onun hakkındaki ehemmiyeti vurgulanırken, İslâm'ın her anında bir cihad olduğu vurgulanmak istenircesine cihada dikkat çekiliyor.
Kişi İslâm'ı ne kadar yaşarsa yaşarsın, dikkat etmezse dilinden çıkacak bir söz bütün yaptıklarını silip atabilir. Bu yüzden Rasûlullah (s.a) işlenen bütün amelleri ayakta tutan şey olarak dili göstermiş ve onun zararlarından sakınılmasmı işlemiştir.
Hadisin şerhinde bu bölümdeki (1517) no'lu hadisten de istifade edilebilir.[569]

1523. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasûluîlah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Gıybet nedir bilir misiniz?" Sahabîler: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" diye cevap verdiler. Rasûlullah da "Gıybet; müsluman kardeşinin hoşuna gitmeyeceği bir sözle onu anmandır" buyurdu. "Eğer söylediğim şey o kardeşimde varsa ne buyurursunuz?" diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: "Söylediğin şey, kardeşinde varsa gıybet etmiş olursun, eğer onun hakkında asılsız bir iddia ileri sürmüşsen o zaman ona iftira etmiş olursun. (Müslim rivayet etmiştir)[570]

Hadisimiz, gıybet ve iftiranın ne olduğunu anlatmaktadır. Başkasının hoşlanmayacağı, fakat geçmişte yaptığı bir hareket ve amelini gıyabında söylemek gıybettir. Büyük günahlardandır. Yapmadığı bir hareketi, * filanca böyle yaptı' şeklinde anlatmak ise iftiradır.
Gıybet ve iftira dilin afetlerin dendir. Dile sahip çıkılmazsa bu büyük günahlan işlemek ona çok kolay gelir.[571]

1524. Ebu Bekir'den (r.a) rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a) bir kurban bayramı günü veda Haca dolayısı ile Mina'da okuduğu hutbede şöyle buyurmuştur:
"Şu beldede, içinde bulunduğunuz ayın şu günü gibi canlarınız, mallarınız ve şahsiyetleriniz birbirleriniz için dokunulmazdır. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[572]

islâm dini kişilerin malını, canını, şan ve şerefini, ırz ve namusunu muhafaza altına almıştır. Başkasının bu haklarına saldın, zulüm olarak nitelendirilmiştir. Zulüm de dinimizde büyük günahlardandır. Haklar açısıdan insanlar eşittir. Kişi kendi hakkını koruduğu gibi, diğer insanların da haklarına riayet etmek mecburiyetindedir.[573]

1525. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: Bir gün Rasûlullah'a (s.a) "Safiyye'nin şöyle şöyle oluşu sana yeter" dedim. Bazı râviler: Hz. Âi-şe (r.a) Safiyye'nin kısa oluşunu kast ediyor dediier.
Rasûlullah fs.a) da; "öyle bir söz söyledin ki, denizin suyuna karıştırıl-sa onu bile kirlenebilirdi" buyurdu. (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet

etmiştir. Tirmizî, hadis, hasen-sahihtir demişti)[574]

Hadis, gıybetin ne kadar kötü olduğuna delildir. Nevevî de, "Gıybetin
kötülüğü hakkında en beliğ bir hadistir" demiştir. Müslüman gıybetten sakınmalıdır. Bunun için de, herkesi kendisi gibi düşünmelidir. Nefsi için arzu etmediğini başkaları için de arzu etmemelidir. Kinaye yolu ile de olsa, gıybet ve alay hoş görülmemiştir.[575]

1526. Enes'ten (r.a) RasûluUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştin "Miraca çıkarıldığım zaman bakırdan tırnakları olan bip kavme uğradım. Tırnaklan ile yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. "Ey Cebrail! Bunlar kimlerdir?" diye sordum. O da; "Bunlar (gıybet ederek) insanların etlerini yiyenler ve şahsiyetlerini çiğneyenlerdir" buyurdu ." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[576]

Hadis, gıybetten sakındırmakiadır. Hucurat suresinin 12. ayetinde gıybet etmek, ölü insan eti yemek olarak belirtilmiştir. İnsanların şereflerini, haysiyetlerini rencide etmek, toplumdaki yerini düşürmek de büyük günahtır.
Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bîr hadiste ise mucizevî olarak gıybet edenin et yediği açıklığa kavuşturulmuştur. Oruç tutan iki kişi takatsiz kalıp oruçlarını bozmak için Rasûlullah'tan izin istemişlerdir. Hallerine muttali olan Efendimiz kusmalarını söylemiştir. Her ikisi de pıhtılamış kan ve et parçalan kusmuşlardir. Rasûlullah da; "Oruç tuttular ama, Allah 'm haram kıldığı gıybeti ettiklerinden, haram yiyerek daha önceden oruçlarını açmışlardır" buyurmuştur.[577]

1527. Ebu Hüreyre'den (r.a) RasûluUah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Her müslümamn; kam, namusu, şerefi ve malı diğer müslümana haramda-" (Müslim rivayet etmiştir)[578]

Müsiümanın müslümana, kanı, yani canı, namusu, şerefi ve malı haram kılınmıştır. Malı ancak meşrü yollarla el değiştirebilir. Allah'ın çizdiği hududu aşmak büyük günahtır. Toplumun mutluluğu ve selâmeti için bu hududa riayet etmek gerekir. Haram olan şey hoş gelse de, onda bayır yoktur. [579]

İKİ YÜZ ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

GIYBET DİNLEMENİN HAHAMLIĞI, GIYBETİ İŞİTEN KİMSENİN ONU SÖYLEYENE KARŞI ÇIKMASI, EĞER BUNA GÜCÜ YETMEZ VEYA SÖZÜNÜ DİNLETEMEZSE, MÜMKÜN OLDUĞU TAKDİRDE ORAYi TERKETMESİ

Konu ile ilgili ayetler

"Bunlar, yalan yanlış boş sözler işittiklerinde savuşup giderler, ondan yüz çevirirler." (Kasas, 55)
'öyîe mü'minler ki, boş ve faydasız şeylerden çekinirler." (Mü'minûn,3)
'Kulak, göz ve kalp. bunların hepsi de yaptıklarından mesuldür." (Israf 36}
'Ayetlerimiz hakkında yersiz münakaşaya dalanları gördüğün zaman, onlar başka söze girişinceye kadar kendilerinden ayni. Eğer şeytan sana unut-tururs a bu konudaki ilahî emri hatırladıktan sonra artık o zalim kavim ile beraber oturma." (En'am, 68)[580]

Konu ile ilgili hadisler

1528. Ebu'd-Derdâ'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim müslüman kardeşinin şeref ve namusunu savunursa Allah da kıyamet günü onun yüzünü cehennemden korur." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendir demiştir)[581]

Başkalarının gıybet edildiği bir toplantıya uğrayan kişi, kardeşini gıyabında savunmalıdır. Dünyada, kardeşini müdafaa eden kişiyi Allah (c.c) cehennem ateşinden korur.
Hadis değişik lafızlarla zikredilmiştir. Hepsindeki ortak nokta, gıybet edilen kişiyi savunan kimseye cehennemden uzaklaştırma mükâfatı verileceğidir.[582]

1529. İtbân b. Mâlik (r.a) "Allah'ın Rahmetini Ümit £fme£" bölümünde zikredilen meşhur ve uzun hadisi rivayet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) namaz için ayağa kalktı ve Mâlik b. Dühsum nerede? diye sordu. Oradakilerden birisi, "O ne Allah X ne de Rasûlullah 'ı sevmeyen bir münafaktır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Öyle deme! Yalnız Allah rızası için 'Lâ ilahe illallah' dediğim duymuyor musun? Yüce Allah, sırf kendi rızasını kazanmak amacı ie 'Lâ ilahe illallah' diyen kimseyi cehennem ateşine haram kılmıştır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[583]

Hadisimiz, "Lâ ilahe illallah diyenin gıybetinin edilmeyeceğini ifade etmektedir,
Hadis-İşerif "Allah'ın Rahmetim Ümit Etme "bölümü (417)no'lu hadiste geçmiştir.[584]

1530. Ka'b b. Mâlik (r.a) "Tevbe" bölümünde zikredilen uzun hadisi rivayet ederek şöyle demiştir: "Rasülulah (s.a) Tebük harbine katılan saha-büer arasında oîururkan "Ka'b b. Mâlik ne yaptı?" diye sordu. Seleme oğullarından birisi; "Çift hırkası ite sağma soluna bakınıp çaka satması, onu sefere katılmaktan alıkoydu" dedi. Bunun üzerine muaz b. Cebel adama: "Ne çirkin sözler söyledin " dedikten sonra Rasûlullah'a (s.a) "Vallahi Yâ Rasûlal-lah, onun hakkında hayırdan başka birşey bilmiyoruz" dedi. Rasûlullah ise hiçbir şey demeyerek sükut eti." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[585]

Hadis, "Tevbe" bölümü (21) no'lu hadiste geçmiştir.[586]

İKİ YÜZ ELLİ ALTINCI BÖLÜM

OLANGIVBET

Mubah olan gıybetin bulunduğu da bilinmelidir. O da başka türlü ulaşılması mümkün olmayan meşru ve doğru amaçlar uğruna gıybet etmektir. Bu da altı sebepte olur:
1. Zalimin zulmünü anlatmak: Zulme uğrayan bir kimsenin "Faîan kişi bana şu haksızlığı yaptı" diyerek deviet başkam, hakim gibi etkili kimselere veya zalimden hakkını geri almaya gücü yeten kimselere,, uğramış olduğu zulmü arz etmesi caizdir.
2. Yanlış bir davranışı düzeltmek ve günah işleyen kimseyi doğru yola getirmek amacı ile yardım istemek için gıybet etmek caizdir. Amacı bu olan kimse, eğriliği giderebileceğim umduğu birine; "Falanca şu hareketi yapıyor, onu bu hareketinden alıkoy" diyebilir veya buna benzer bir ifade ku!U< nabîîir. Bu kimsenin amacı eğriliği gidermeyi sağlamaktır. Şayet amacı bu olmazsa o zaman yaptığı hareket haram olur.
3. Fetva isterken gıybet caizdir. Bu durumda olan kimse fetva verecek kimseye "Babam, kardeşim, eşim veya filanca bana şu haksızlığı yaptı. Bu hareketi yapması caiz midir? Ondan hakkımı alır, yaptığı zuİme nasıl karşı koyar ve ondan nasıl kurtulabilirim?" diyebilir. Gerekli

hallerde büyJe dav-ramak caizdir. Fakat; "Şöyle şöyle hareket eden bir kişi, bir adam veya eş hakkında ne dersiniz?" demek en ihtiyatlı ve faziletli bir davranış oîur. Bununla birlikte, inşaallah Hind tarafından rivayet edilen hadis ile İspatlayacağımız üzere, isim belirtmek de caizdir
4. Müslümanları kötülük karşısında uyararak onlara nasihat vermek amacı ile gıybet etmek caizdir. Bu da birkaç türlü olur:
a) Hatalı olan râvi veya şahidin hataü olduğunu belirtmek, alimlerin ic-
ması (görüş birliği) ile bu caiz, hatta ihtiyaç halinde (bunların bilinen hatalarını söylemek) vaciptir.
b) Biri İle hısımlık, ortaklık kurmak, birinin yanına emanet bırakmak biri ile alışveriş yapmak veya komşu olmak ve benzeri durumlarda, karşı taraftaki şahıs ile ilgili müşavere yapmak. Bu durumlarda görüşüne başvurulan kimsenin sözkonusu kimsenin durumunu gizlimemesi, aksine iyilik etmek niyeti ile o kimsede bulunan kötülükleri açıklaması gerekir.
c) Bilgi almak üzere bid'atçıya veya fasık bir kimseye başvuran birinin görülmesi ve başvuran adamın o kimse yüzünden zarara uğayacağmdan endişe edilmesi. Böyle bir durumla karşılaşan kimsenin nasihat amacı ile başvuran kimseyi uyarması gerekir. Bu noktada yanılgıya düşülebilir. Böyle bir amaçla onun gözünden saklayarak söylediği sözün nasihat amacı taşıdığım sanmasını sağlaylabilîr. Bu konuda uyanık olmak gerekir.
d) Bu durumlardan biri de, ya görevinin ehli olmadığı için veya fasık olduğu için ya da yanıltıldığı için veyahut başka bir sebepten dolayı gerektiği şekilde görevini yerine getirmeyen bir yetkilinin bulunması halidir. Böyle bir görevilinin durumunu daha yetkili birine anlatarak, amirinin o kimseyi görevden uzaklaştırıp en layık bir kimseyi getirmesini veya amir durumunda ise emri altındaki görevliyi ya doğru hareket etmesini sağlamaya veya değiştirmeye teşvik etmek gerekir.
5. Fasıkhğını ve bidatini açığa vuran kimse hakkında gıybet etmek caizdir. Açıkça içki içmek, zorla halkın başına geçmeye çalışmak, halkın malını ve öşürünü haksız olarak almak ve batıl işlere yönelmek gibi.
Bu hallerde, kötülüğü açığa çıkaran kimse hakkında konuşmak caizdir. Bunlardan başka ayıpların anılması haramdır. Ancak, şimdiye kadar bahsettiğimiz şeylerden başka, onunla anılması için diğer bir sebep bulunması hali müstesnadır.
6. Tarif etmek: Belirli bir lakapla anılan bir kimseyi tanıtmak için, lakabını söylemek caizdir. Sulu gözlü, topal, sağır, kör, şaşı ve başka lakaplar gibi. Onların bu lakaplarla tarif edilmesi caizdir. Ancak bu sıfatların ayıplanmak için kullanılması haramdır. Eğer başka türlü tanıtmak mümkünse o daha yerinde ve daha uygun olur.
Saydığımız bu altı sebep alimler tarafından zikredilmiş, çoğu hakkında görüş birliği meydana gelmiştir. Bunların sahih hadislerdeki delilleri meşhurdur. Bu hadislerden birkaç tanesi şunlardır:[587]

1531. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre: Adamın birisi Rasûlul-lah'ın (s.a) yanına girmek için izin istedi. Rasûlullah da onun hakkında: 'İzin verin de girsin, aşireti içinde o ne kötü birisidir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[588]

Bu hadisle, alimlerimiz, fitne ve fesadı zahir insanların gıybetinin caiz olduğuna delil getirrrişlerdir. Onların fesadından başkalarım korumak için gıybeti yapılabilir. Yalancının yalanından halkın zarara uğramaması için, gıybeti yapılabilir.[589]

1532. Hz. Âişe'den Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: -tki kişi ile ilgili olarak- "Ben falan ve filancanın, dinimizden birşey bildiklerini zannetmiyorum." (Buhârî rivayet etmiştir).[590]

Hadisin râvilerinden biri bulunan Leys b. Sa'd, "O iki adam münafıklardandı" demiştir.
Hadisimiz münafıkın gıybetinin caiz olduğuna delil oluyor. Dış haline bakarak insanların ona aldanmaması sağlanır. Efendimizin de, kötü vasıflarım anarak zikrettiği kişilerin münafıklar olduğu belirtilmiştir.[591]

1533. Fatıma b. Kays'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûluüah'a giderek "Beni Ebu Cehm ve Muaviye istedi (evlenmek için)" dedim. Rasûlul-lah da bana şöyle buyurdu: "Muaviye fakirdir, malı yoktur. Ebu Cehm 'e gelince, o çomağı omuzundan indirmez. (Kamını çok döver)"(Buh&n ve Müslim rivayet etmişlerdir)[592]

Fatıma binti Kays ilk muhacir kadınlardandır. Akıl ve kemâl sahibi bir hanımdır. Şura meclisi onun evinde toplanırdı. Rasûlulla'tan (s.a) 34 hadis rivayet etmiştir.
Evlenecek olan erkek ve kadının, muhatapları hakkında bilgi toplamaları müstehabdır. Onlar hakkında kendisine sorulan kişi bildiğini söylemeli, kötü haline muttali ise onu da söyleyebilir. Bu mevzuda gıybet o an için caizdir. Zira bir ailenin temeli atılacaktır. Buradaki gıybet, kişiyi rencide etmek için değil mutluluklarına katkıda bulunmak içindir.[593]

1534. Zcyd b. Erkâm'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) ile sefere çıkmıştık. Sefer esnasında yiyecek sıkıntısı başgösterdi. Abdullah b. Ubey adamlarına "Rasüluilah'm yanında bulunanlara yiyecek vermeyibiz ki, yanından aynlip dağılsınlar, vallahi Medine'ye varınca hangimiz güçlü ise-zayıf ve zavallı olanları şehirden kovacak" dedi. Olay üzerine Rasûlul-lah'a (s.a) gelerek bu durumu haber verdim. Peygamberimiz birini gönderip Abdullah b. Ubey'i yanma çağırttı. Abdullah b. Ubey, böyle bir şey söylemediğine dair yemin edince oradakiler (beni kastederek); 'Zeyd Rasûlullah'a (s.a) yalan söyledi1 dediler. Onların bu sözü bana çok dokundu. Bu sırada beni doğrular mahiyette "Sana münafıklar gelince...." diye başlayan ayet indi. (Münafikûn suresi) Sonra Rasûlullah onları, kendileri için istiğfar etmek üzere çağırttı ise de başlarını çevirerek gelmediler.[594]

Hadisimiz, münafıkların ve hainlerin planlarım ifşa etmenin caiz olduğuna delildir. Zira bu haram olan gıybetten değildir.
Zikredilen hadislerden anlaşılacağı üzere, gıybet karşıdaki şahsın toplum içinde rencide edilmesi, şahsiyetinin düşürülmesi gibi sebeplere binaen haram kılınmıştır. Yani haram sayılan gıybeti edenin, bu ameli kanşihgmda hiçbir menfaati yok ve toplum içinde bunu açıklamanın faydası yoksa o gıybet haramdır. Fakat.gıybet bir ferdin veya toplumun faydasına yönelik ise o zaman caiz görülmüştür. Bu halde toplumun menfaati ve ferdin menfaati öne alınarak, haram, cevaza dönüşmüştür, öyle anlar olabilir ki, gıybet farz bile olur. İşte bunun için hain ve münafıkların hile ve tuzaklarını, toplumun büyüğüne bildirmek gereklidir.[595]

1535. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Ebu Süfyan'ın hanımı Hind Rasûlullah'a (s.a) gelerek: "Kocam cimridir, benim ve çocuklarımın ihtiylaçlanm karşılamak için birsey vermiyor, onun haberi olmadan aldıklarımla geçiniyoruz"dedi. RasûluUah (s.a) da "Normal olarak sana ve çocuk-lanna yetecek kadarını al" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[596]

Fetva almak maksadıyla kan-kocanın, birbirlerinin gıybetini yapmaları caizdir. Zira şer'i bir hükme varabilmek için meseleyi iyice açıklamak gerekir. Koca, çoluk çocuğunun nafakasını yeterince vermeyip cimrilik ederse, kadın gizlice kendilerine yeter miktan kocasının malından alabilir.
Hadisten, fetva vermek amacıyla, söylenilen gıybetin dinlenmesinin de caiz olduğu anlaşılmaktadır.[597]

İKİ YÜZ ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

NEMİMENİN HARAMLIĞI

Nemime; insanlar arasında fesat çıkarmak için söz taşımaktır. Konu ile ilgili ayetler
'Ayıp araştıran, köğuculukla söz gezdiren kimseye itaat etme." (Nün, 11)
"Ağandan çıkan herhangi bir sözün üzerinde hassas bir kontrol bulunur." (Kâf, 8)[598]

Konu ile ilgili hadisler

1536. Hz. Huzeyfe'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Koğucu cennete giremez." (Buhârî ve Müslim rivayet etmiş- lerdir).[599]

Koğucu, ya direkt olarak cennete giremez, ya da koğuculuğu helâl görmüşse ebediyyen cennete giremez. Helâl görmeyerek koğuculuk yapan ve yaptığına da üzüntü duyan kişi ise cennete ilk girenlerle gireroese de, sonradan girebilir. Hadisimiz böyle anlaşılmalıdır.[600]

1537. İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre: Rasülullah (s.a) iki kabre uğradı da: "Şüphesiz, bunlar azap görüyorlar. (Onların gözünde) önemli olmayan sebepler yüzündeıı azap çekmektedirler. Evet günahları büyüktür. Birisi koğuculuk ederdi, diğeri de; idrardan sakınmazdı'.' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[601]

Hadis, koguculuğun haram olduğunu ifade ediyor. Çünkü, haram olanı işlemekten dolayı azap verilir. Koğuculuk kabir azabının sebeplerindendir.
İdrardan sonra temizlenmek ve bir müddet idrarın kesilmesini beklemek gerekir.
Kabir azabı haktır. Hadis, ona da delil teşkil ediyor.[602]

1538. İbn Mes'ud'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Adh'kelimesinin ne olduğunu size haber vereyim mî? O, halfan Masını bozmada söylenmiş bulunan sözdür," (Müslira rivayeî etmiştir)[603]

Hadis, koğuculuktan sakınmanın gerektiğini ifade etmektedir. Kogu-culuk, toplumda parçalanma ve düşmanlığa sebep olur. Toplumda mutluluk ve sükuneti zedeleyen her şey yasaklanmıştır. Gıybet, iftira, koğuculuk ve alay etmek bunlardandır.[604]

İKİ YÜZ ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

KORKU, FESAT VE BENZERİ BİR İHTİYAÇ BULUNMADAN HALKIN HABER VE KONUŞMALARINI İŞ BAŞINDAKİLERE NAKLETMENİN YASAKLIGI

Konu ile ilgili ayetler

"...Günah işlemek ve haddi aşmak için yardımlaşmayınız." (Mâide, 2) Önceki bölümde geçen hadisler bu bölümle de ilgilidir.[605]

Konu ile ilgili hadisler

1539. İbn Mes'ud'dan (r.a) Rasûluilah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sahabîlerimden hiç kimse bana başkası aleyhinde bir söz getirmesin. Çünkü ben, içimde hiçbir burukluk olmaksızın karşınıza çıkmak isterim. (Ebu Dâvud ve tirmizâ rivayet etmişlerdir)[606]

Hadis, hatalan örtmeyi teşvik etmektedir. Efendimiz Snımetini toptan salih kişiler olarak görmeyi arzu etmektedir. Başkalarım hatalarını duymamış kişi onların huzuruna daha rahat bir şekilde, hepsini eşit görür vaziyette çıkabilir. Başkalarının hatalarını görüp, nakletmek kişinin grevi değildir.[607]

İKİ YÜZ ELLÎ DOKUZUNCU BÖLÜM

İKİ YÜZLÜLÜĞÜN ZEMMİ

Konu ile ilgili ayetler

"İnsanlardan gizlerler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki Allah, hoşnut olmadığı sözü geceleyin konuştukları zaman da onlarla beraberdir. Allah(ın ilmi onların) yapacakları her şeyi ihata eder." (Nisa, 108)[608]

Konu İle ilgili hadisler

1540. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (ş.a) şöyle buyurduğu nvacahiliye devrinde hayırh olanlar, İslâm'ı öğrendikeri takdirde Isâm döneminde de hayırlıdırlar. Devlet görevi bakımından en hayırh olanların, bu görevlere karşı şiddetle isteksiz olduğunu görürsünüz. İnsanların kötülerinin, berikine karşı bu yüzü ile, ötekine karşı da başka bir yüzle çıkan iki yüzlüler olduğunu görürsünüz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[609]

Hadis, cahiliye devrinde şerefli olanların müslüman olduklarında da şeriatın ahkâmını bilmek şartıyla asalet ve şerefte yüce mertebelere ulaşacaklarım ifade etmektedir. Cahiliye devrinde şerefli olduğu halde, İslâm'ı kabul etmeyenlere itibar olunmaz.
Nevevî der ki: "Madenlerden maksat asıllardır. Asıllar şerefli olursa, ekseriyetle fertleri de şerefli olur. İslâm'da fazilet, takva iledir. Fakat buna neseb şerefi katılırsa fazileti artar."
İki yüzlü kişinin neden insanların en kötülerinden olduğu meydandadır. Çünkü iki yüzlülük nifaktır. Yalancılık, dolandırıcılıktır. İki yüzlü insan, her gruba onlan memnun edecek şekilde görünür. Hayırda olsun, serde olsun onlarla beraberdir, bu ise haramdır.
İki topumun arasını bulmak, iki kişiyi barıştırmak için yapılan iki yüz* lülük ise makbul ve mendubdur.[610]

1541. Muhammed b. Zeyd'den rivayet edildiğine göre: Bazı insanlar dedesi Abdullah b. Ömer'e (r.a) 'Bizler devlet başkanlarımızın huzuruna çıktığımız zaman onlarla, yanlarından ayrılınca kendi aramızda konuştuğumuzdan farklı bir şekilde konuşuruz" dediler, tbn Ömer de onlara: "Rasûlullah (s.a) zamanında biz bunu münafıklık sayardık" diye cevap verdi." (Buhârî rivayet etmiştir).[611]

Hem huzurda, hem gıyaben doğru sözlülük, gıybet etmemek, sadık mü*-minlerin özelliğidir Büyüklerin huzurunda methu sena, dışarıya çıkıldığında zem ve gıybet, münafıkların alâmetlerindendir.Müslüman; hakimlere, hüküm sahiplerine nasihat etmelidir. Geçici menfaat kaygusu ile kendini zelil etmemelidir.[612]

İKİ YÜZ ALTMIŞINCI BÖLÜM

YALANIN HAHAMLIĞI

Konu ile İlgili ayetler

"İyi bilmediğin bir şeyin ardına düşme" (Isra, 36)[613]

Konu ile ilgili hadisler

1542. Ibn Mes'ud'dan Rasülullah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edfc mistir: "Doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete götürür. İnsan doğru söyleye söyleye, sonunda Allah katında doğrulardan yazılır. Yalancılık İnsanı günahkârlığa, günakârbk da cehenneme ulaştırır. İnsan yalan söyleye söyleye sonunda Allah katında yalancılardan yazdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[614]

Hadis, "Sıdk Doğruluk" böhnümflnde (54) no'lu hadis şerhi ile beraber geçmiştir.[615]

1543. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şu dört sıfat kimde bulunursa eksiksiz bir münafıktır: Kimde bu dört sıfattan biri bulunursa o sıfatı bırakıncaya kadar Üzerinde bir münafık sıfatı vb demektir (Bu sıfatlar): Kendine emanet verildiği zaman hıyanet eder. Konuşurken yalan söyler. Sözleşme yaptığı zaman sözleşmesini tek taraflı olarak bozar. Bir dava ve duruşma esnasında haktan ayrılır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[616]

Hadis "Verilen Söze Bağlı Kalmak, Vaadleri Yerine Getirmek" bölümü (690) no'lu hadisin şerhinde geçmiştir.[617]

1544. İbn Abbas'tan (r.a) RasAluIIah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim görmemiş olduğu bir rüyayı gördüğünü ileri sürerse iki arpa tanesini birbirine bağlamaya zorlanır, bunu da yapması mümkün değildir. Kim, konuşmalarının duyulmasını istemeyen bir grubun sözlerine kulak verirse kıyamet günü kulağına erimiş kurşun dökülür. Kim bir canlı varlığın resmini yaparsa, hem azaba çarptırılır, hem de o resme can vermeye zorlanır, oysa ki ona can vermesi mümkün değildir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[618]

Hadisimiz, rüyasını yatan olarak anlatan İçin şiddetli bîr azap ifade etmektedir. Yalan, her haliyle, rüya anlatılırken de olsa haramdır.
Başkalarının gizli hallerini araştırmak ve gizli konuşmalarını dinlemek haramdır. Ceza, amelin cinsinden olur. Gizli konumayı dileyen kulağın cezası, erimiş kızgın kurşundur, hlâmda canlı varlığın resmini yapmak hoş görülmemiştir. Zaruretler dışında bu işi yapanlar, yaratıcı ile boy ölçüşme küstahlığına kapılmış kimseler olarak değerlendirilmiştir.
tbn Ebî Cemre; rüyasmdakİleri yalan olarak anlatan ile canlı resim apanlann vaidde <*> birleşmesini bu sekide açıklamaktadır: "Rüya Allah'ın yaratıklarından bir yaratıktır. Onda suretler manevîdir. Yalanı ile manevî surete müdahale etmiştir ve hata yapmıştır. Ressam da bir canlının resmini yapmış, fakat hakikatte ortaya koymamıştır. Hakikatte ruhu olmalıdır. O da ona ruh vermeye zoriatılır ve tabiî ki veremez. Bunlardan biri manevî varlıklar hakkında yalan konuşmuş, diğeri ise hakiki varlıklar hakkında ruh ve-remeyerek sadece suretini çizmekle yalancı olmuş olur. Birincisi nübüvvetin cüzlerinden bir cüz olan rüya hakkında yalan konuştu, ikincisi ise kudreti hususunda Allah ile boy ölçüşmeye kalkıştı. Bu sebeple bu şiddetli azapla tehdit edilmişlerdir."
Vaid: Birini İyiliğe sevk ve kötülükten uzaklaştırmak için korkutmak ve yıldırmak demektir.[619]

1545. İbn Ömer'den Rasûlullah'ın (s.a) söyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "En büyük yalan; adamın birinin görmediği bir şeyi, gördüğünü iddia etmesidir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[620]

Hadisimiz, uyku Ue uyanıklık halinde yalanın kötü bir şey olduğunu ifade etmektedir. En büyük yalanın ne olduğu da ayrıca belirtilmiştir.[621]

1546. Semure b. Cündüb'den (r.a) rivayet edildiğine göre: Rasûhıllah'-ın (s.a) sık sık söylediği sözlerden biri; "içinizden rüya gören var mı?" sorusu olur ve görmüş olduğu rüyayı anlatan kmsenin rüyasını, Allah'ın dileği uyarınca yorumlardı. Bir sabah bize şöyle buyurdu:
"Bu gece rüyamda bana iki kişi gelerek "Yürü" dediler. Onlarla birlikte yola çıktık. Yolda yere uzanmış bir adam İle karşılaştık. Başka birisi elindeki bir taş parçası İle yatan adamın yanıbaşında dikilmişti. Adam taşı yatan kimsenin başına indirip parçaladıktan sonra taş yuvarlanıp az öteye gidiyor, peşinden gidip taşını yine atıyor, yerine dönünceye kadar öncekinin parçalanmış başı iyileşerek eski halini alıyor, bu sefer de eli taşlı olan adam az önce yaptığını bir kere daha tekrar ediyor. Yammdakilere: "Sübhânel-lâh, bu nedir?" dedim. Bana; "Yürü, yürü" dediler.
Yine yola koyulduk. Yolda başaşağı yatan biri ile karşılaştık. Yanıbaşında eli çengelli demir tutan biri duruyordu. Demir çengelli adam, yerdeki-nin önce burnunu çengele takarak ensesine kadar yırtıyor, sonra da öbür tarafına geçerek o tarafta da aynı şeyi yapıyordu. Eli çengelli adam bir yandaki isini tamamlar tamamlamaz yerdeki adamın öbür yanm yüzü düzelerek eski halini alıyor, o da o tarafa geçip işlemi tekrarlıyordu. Yammdakilere: "Sübhânellâh, bunlar nedir?" dedim. Bana; "Yürü, yürü," dedil.
Tekrar yola koyulduk. Yolda fırın gibi bir yapının yanına vardık. (Râvi der ki: RasflloHah'ra; "İçerden feryatlar ile karışık sesler geliyordu" dediğini sanıyorum) Yapının içine göz atınca içinin çıplak kadın ve erkekler ile dolu olduğunu gördük. Aşağıdan yükselen alevler vücutlarını sarıyordu. Alevler vücutlarını sarınca hep birlikte çığlıklar kopanyorlardı. Yammdakilere; "Bunlar nedir?" dedim. Bana "Yürü, yürü" dediler.
Yola devam ederek bir nehrin yanına vardık. (Râvi der ki: Rasûlullah'-ra (s.a) nehir hakkında "Suyu kan gtbl kırmızı" dediğini sanıyorum). Nehirde bîri yüzüyor, nehrin kenarında yanında yığılmış taşlar bulunan bir başkası bulunuyor, nehirdeki adam bir sure yüzdükten sonra eli altında birikmiş taslarla duranın yanına geliyor, ona doğru ağzını açıyor o da adamın ağzına bir taş atıyor. Bunun üzerine adam geri dönüp bir süre daha yüzdükten sonra yine onun yanına dönüyor. Adamın yanma her dönüsünde ağzını ona doğru açıyor, o da ağzına bir taş daha koyuyor. Yanımdakilere, "Bunlar nedir?" dedim. Bana, "Yürü, yflrü" dediler.
Yürümeye devam ederek çirkin görünüşlü -veya gördüğüm en çirkin insanın görünüşünde olan- biri ile karşılaştık. Yanıbaşında ateş yanıyordu. Adam bir yandan ateşi tutuşturuyor, bir yandan da çevresinde dönüyordu. Yammdakilere "Bu nedir?" dedim. Bana "Yürü, yürü," dediler
Bir süre yürüdükten sonra, yemyeşil bir bahçenin yanına vardık. İçinde her türlü ilkbahar çiçeği vardı. Bahçenin ortasında neredeyse basını göremeyeceğim kadar uzun boylu bir adam vardı. Adamın tarafında daha önce hiç görmediğim kadar çok çocuk vardı. Yanımdakilere "Bu nedir?" dedim. Bana, "Yörtt, yürü" dediler.
Bir süre yürüdükten sonra ulu bir ağacın yanına vardık. Daha önce böyle ulu ve güze! bir ağaç hiç görmemiştim. Yanımdakiler bana, "Bu ağaca çık" dediler. Birlikte ağaca çıkıp binalarının tuğladan altın ve gümüşten olan bir şehre yükseldik. Şehrin kapısına vanp kapıyı açmalarını istedik. Kapı açıldı, içeri girdik. Karsımıza, vücutlarının bir yanı gördüklerimin en çirkini kadar güzel olan birileri çıktı. Yanımdakîler onlara, "Gidin , şu nehre dalın" dediler. Az ötede enine akan, sulan bembeyaz bir nehir vardı. Gördüğümüz kimseler vanp bu nehre daldıktan sonra vücutlarındaki çirkinlik kaybolmuş olarak ve en güzel bir görünüş içinde yanımıza döndüler. Yanımdakiler bana "Burası Adn cennetidir. Senin konağın da işte şurada" dediler. Bakışlarım yukanlara yücetince beyaz bulut gibi bir köşk gördüm. Bana, "Senin konağın işte orandır" dedikr.
Onlara: "Allah iyiliğinizi versin, bırakın da içeri gireyim dedim. Bana, "Şimdi değil, fakat nasd olsa oraya gireceksin" dediler.
Kendilerine, "Gecenin başından beri şaşırtıcı şeyler gördüm. Bu görmüş olduğum şeyler nelerdir?" dedim. Bana; "Şimdi sana onlan anlatacağız" deyip sözlerine şöyle devam ettiler:
"Taş vurularak başı parçalanan adam, Kur'an'i öğrenip sonra ihmal etmiş ve farz namazlarının kılınacağı vakitlerde uyuyan insandır.
Avurtları, burnu ve gözleri ensesine kadar yutıhrken yanına vardığın adam da, yalan bir söz söyleyip de yalanı kulaktan kulağa her tarafa yayılan kimsedir.
Fırın gibi bir yapı içinde çıplak olarak gördüğün erkekler ve kadınlar zina işlemiş olan kimselerdir.
Nehirde yüzdükten sonra ağzına taş tıkılırken gördüğün adam da faiz yiyen kimsedir.
Çevresinde dolandığı ateşi tutuştururken görmüş olduğun çirkin görüntülü adam da, cehennem bekçisi Mâlik'tir.
Yeşil bahçede gördüğün uzun boylu adam İbrahim (a.s), etrafında bulunan çocuklar da İslâm fırtatı üzere ölen çocuklardır" (Berkânî'nİn rivayetine göre son cümle "İslâm fırtatt üzerine doğmuş bulunan tüm çocuklardır" seklindedir).
Orada bulunan mttslümanlardan birisi, "Yâ RasûlaIlah, müşriklerin ço-cuklan da var mı?" diye sordular. Rasülullah (s.a) bu soruya "Evet, müşriklerin çocukları da" diye cevap verdi.
Bir yanlan güzei ve bir yanlan çirkin olarak gördüğün kimseler de; hem iyi, hem kötü amel işleyen kimselerdir. Allah onların kötülüklerini bağışlamıştır." (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[622]

Yine Buhârî'nm naklettiği bir rivayete göre Rasûlullah (s.a) "Bu gece rüyamda iki adam gördüm, beni alıp mukaddes bir yere yücelttiler" diye başlayarak yukarıdaki sözlerini söyledi ve sonra şöyle devam etti:
"Bir süre yürödâkten sonra alt tarafı geniş, üst tarafı dar, fınmmsı bir yapının yanına gddik. Ait tarafında ateş yanıyordu. Alevler yükselince içerdeki İnsanlar da alevlerle birlikte yükseliyor ve neredeyse dışarıya fırlayacak gibi oluyordu. Alevler hafifleyince de İçindekiler aşağıya doğru iniyorlardı. İçerde çıplak erkek ve kadınlar vardı."
Yine bir rivayete göre; RasüMlah (s.a) şöyle buyuruyor: "Bir süre sonra içinde kan akan bir nehrin yanına vardık. (Bu rivayete göre râvi nehirde kan aktığım kesin bir ifade ile belirtiyor). Nehrin ortasında bir adam duruyordu. Nehrin kenarında da önünde taşlar yığılmış bir başka adam vardı. Nehirdeki adam yüzüp kenara çıkmaya yöneldi. Fakat adam çıkmak isteyince kenarda bulunan adam ağzına taş atarak onu gen çevirdi. Nehirdeki adamın çıkmak üzere bir kenara yaklaşması sırasında kenarda duran adara ağzına taş atıyor, o da yine nehre dönüyordu.
Yine bir rivayete göre hadisin bir yerinde Rasûîullah (s.a) şöyle buyuruyor: "Yammdakiler beni bir ağaca çıkardılar, beni o güne kadar görmüş olduklarımın tümünden güzei bir eve soktular. İçeride yaşlı ve genç erkekler vardı."
Yine bu riayete göre hadisin bir yerinde Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor: "Avurtlarının yırtıldığını görmüş olduğum adam, bir yalancıdır. Yalan bir söz söyler, bu yalanı her tarafa yayılır. Kıyamet gününe kadar ona bu caza uygulanır" dediler.
Yine bir rivayette şöyle zikredilmektedir: "Yammdakiler bana başına taşla vurulup başı parçalanırken gördüğüm adam, bir yalancıdır. Yalan bir söz söyler, bu yalanı her tarafa yayılır. Kıyamet gününe kadar ona bu ceza uygulanır,
Yîne bu rivayette şöyle zikredilmektedir: "yammdakiler bana, başına taşla vurulup başı parçalanırken gördüğüm adam, Allah'ın kendisine Kur*-an öğrenmeyi nasip etmesine rağmen geceleri uykuya dalan ve gündüzler de Kur'an'a göre amel etmeyen insandır. Kıyamet gününe kadar ona bu ceza uygulanır, tik girdiğin ev, sıradan mü'minlerin yurdudur. Şu ev, şehitlerin yurdudur. Ben Cebrail, bu da Mİkâil'dir. Başım yukarı çevir dediler. Başımı kaldırdım, üstünde bulut gibi bir şey duruyordu. Yammdakiler, "O senin konağındır" dediler. Kendilerine, "Bırakın da konağa gireyim" dedim. Bana, 'Henüz yaşanmamış ömrün var, ömrünü tamamlayınca konağına gelirsin" dediler. (Müslim rivayet etmiştir).
Hadisimiz şu hükümleri ihtiva etmektedir:
Kur'an'ı öğrenip, sonra tembelliğinden, onunla ilgilenmediğinden, onu
unutan kişi azap görecektir. Kur'an unutulmamalı ve onun emirleri yerine getirilip yasaklarından kaçınılmalıdır.
Namaz kılma hususunda tembel davranarak namazı terkedea kişilere şiddetli tehditler yöneltilmiştir.
Bir kıstm alimler, namaz lolmayasın hapsedilmesinin gerektiğini söylemişlerdir. Efendimiz de, "Namaz dinin direğidir» gözlünün nurudur, kişi ile kftfür arasında perdedir" buyurmuşlardır.
Yalan sözü dinleyip onu başkalarına anlatan kişi, avurtları, burnu ye gözleri ensesine kadar yırtılan şahıs seklinde gösterilmiştir.
Zina ve faiz haramdır. Faizin azı da, çoğu da haramdır. İnsanlar meşru kılınan alışveriş, hibe, sadaka, miras, vakıf gibi yollarla başkalarının malını elde edebilirler. Rabb'imiz de "Batılyollarla birbirinizin mallarını yemeyin" emrini buyurmuştur.
Zira, aile yuvasını darmadağın eden, toplumu uçuruma sürükleyen ve gelecekte sağlam bir nesil yetiştirememenin kanseridir. Zinakâr toplumların geleceği parlak değildir. :
Hadîsimiz, Efendimizin ve şehitlerin Allah katındaki derecelerine de işaret etmektedir. Allah dilediğini yüceltir, dilediğini alçaîtır. Emirlerine sarılan, yasaklarından kaçınanları yüceltir, diğerlerini ise rezil ve rüsvay eder.
Cehennemin azap yeri, cennetin de nimetler diyan olduğu haktır ve bunda Şâphe yoktur. Efendimiz, ahireî ahvalinin çoğunu Allah'ın izni üe görmüş ve gezmiştir. Bu Allah'ın bir lütfudur. Allah'ın dilemediği konuda Kasûlul-, îah da tıpkı diğer insanlar gibidir. Gaybı bilmez, ahiretten haber veremez. Perde aralanınca Allah'ın izniyle bunları söylemiştir. Zira o ne söylese Allah'ın vahyi ile söyler.[623]

ÎKÎ YÜZ ALTMIŞ BÎRİNCÎ BÖLÜM

CAİZ OLAN YALANIN İZAHI

Unutmamalı ki, yalanın aslı haram be de bazı durumlarda "Ezkâr" kitabında açıkladığım şartlarla caiz olur. Bunun Özü şudur:
Söz, maksatları ifade etmeye vesiledir. Yalan söylemeksizin elde, edilmesi müsait olan her arzuda yalan haramdır. Böyle güzel arzunun elde edilmesi ancak yafanla mümkün olacaksa o zaman yalan caiz olur. Sonra bu arzunun elde edilmesi mubah kabilinden ise, yalan da mubah olur. Vacip ise, yalan da vacip olur. Yine bîr kimsenin yanında emanet bir matı olsa, zalim birisi de o malı almak istese, emanetçinin emaneti gizlemek için yalan söylemesi vacip olur.
Bütün bu hususlarda en ihtiyatlı tavır, tevriyeîi (yalana olmayacak şekilde) konuşmaktır.
"Tevriye", konuşan şahsın, ifadelerinin zahirî ve karşısındaki kimsenin anlayışına göre yalancı olsa da, aslında kendisine göre yalana olmayıp sözleriyle sahih bir amacı kastetmeyidir. Eğer tevriye sanatını bırakıp, mutlaka yalan bir ifade kullanmak zorunda kalsa, bu halde haram olmaz. Bu durumda alimler yalanın caiz olduğuna, şu Ümmü Gülsüm hadisini delil getirmişlerdir. Ümmü Gülsüm (r.s) RasûluİIah'i (s.a) şöyle söylerken işittiğini rivayet etmiştir "Halkın arasını ıslaha çalışıp hayırlı söz taşıyan ve hayır söyleyen yalancı değildir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). (s.a), ntdığuu işitmedim, kadının kocasına etmiştir: "Umrnü GBMm söyle dsmistir: Ben halkın söylediklerinden üç şeydm başkasında ruhsat ta-iss; harp, halkın arasım ıslah, erkeğin kadına ve kadının kocasına söylediği yalandır.[624]

İKİ YÜZ ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM

İNSANI, SÖYLEYECEĞİ SÖZLERİ VE HİKÂYELERİ, SAĞLAM KAYNAĞA İSTİN AD ETMEYE TEŞVİK

Konu ile ilgili ayetler

"Senin için hakksnda bir bilgi hasıl olmayan şeyin ardına düşme ' (El-îsrâ, 36)
"O, bir söz atmaya dursun, mutlak yanında haar bir gözcü vardır." (Kaf, 18)[625]

Konuyla ilgili hadisler

1547. Ebu Hûreyre'den (r.a) Nebî'nin {s.a) şöyle buyurduğu rivayet e&' • mistir: "Duyduğu her sözü söylemesi, kişiye yalan olarak kâfidir." (Müslim rivayet etmiştir)[626]

Hadise göre, duyulan haberlerde tesebbfit şarttır. Söylenilen her söeÖ tasdik etmemek gerekir.
"Tesebbüt", hadis rivayetiade ihtiyatlı davranıp, hadisin sabit olduğuna dair tam kanaat hasıl olmadıkça rivayet etmemektir.
îbn Allan şöyle der: "Hadisin manası ve bu konuda varid olan hadisler, her duyulan sözü anlatmaktan sakutdmnaktadır. Çürtki yalanı da, her duyduğunu konuşursa yalan söyleyebilir.
Hak mezhebin görüşü şudur: "Yatan", bir şeyi olduğundan başka şekilde haber vermektir. Bunda kast şart değildir. Fakat kasdetmek günah için şarttır.
Bir hadiste: "Kişiye yalan olarak, duyduğu her şeyi anlatması kâfidir" (Müstedrek) buyurulmuştur.[627]

1548. Hz. Semure'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûhıllah'm (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kim yatan olduğunu bilerek, bana is-nad ederek bir söz naklederse o, yalancılardan biridir." (Müslim rivayet etmiştir)[628]

Rasâhıllah'tan (s.a) rivayet edilen hadislerde tesebbüt yani hadisi rivayet etmeden önce sıhhatini kesin anlamak gerekir. Yalancınm vasfı, yalan uyduran herkese ve onu insanlar arasmda nakleden ve yayan kişilere şamildir.[629]

1549. Hz. Esmâ'dan (r.a) rivayet edilmiştir. Bir kadın:
Yâ Rasûlallah, benim bir kumam var. Kocam tarafından verilmeyen bir şeyde ona üstünlük sağlamamda bir günah var mıdır?" diye sordu. Rasûluüah (s.a)
"Kendisine verilmeyen şeyle bir üstünlük sağlayan kimse iki yalan elbise giyen gibidir" buyurdu, (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[630]

Hadiste geçtiği gibi "kendisine verilmeyen şeyle üstünlük sağlayan" kadın genellikle bunu kocasının yanında diğer kumasına karşı üstünlük sağlamak ve onu çatlatmak amacıyla yapar. Böyle yapan kadının aslında kendisinde olmayan bir vasıfla, kibirlenmesi demektir.
"İki yalan elbisegiyen gibidir" sözünden murat, yalancı pozisyonuna girer. Ve insanlara karşuzühd, ilim veya servet sahibi kimsenin şekline bürünerek, insanların teberrüküne nail olur. Böylece insanlara karşı gururlanır.
Buradaki "Sevbeyn", iki elbisedeki elbiseden maksat; nefistir. "Falan kimse kötülüklerden beridir" denildiği zaman "Nakiyyü's-Sevb" denir.
Hattabî İse: "Elbise" burada bir örnektir. Manası yalana demektir; Kötülüklerden beri olan kimseye Tâhir'us-Sevb denilmiştir. Ki maksat "adamın kendisidir." "Sevb" kelimesinin "sevbeyn" diye tesniye olmasındaki hikmet, bir şey ile diğerine karşı süslenen kimsenin yalanına işarettir. Çünkü bu kimse elde etmediği şey ile nefsine, vermediği şey ik de başkasına karşı yalancıdır, yalan yere şahitlik yapan kimse hem nefsine ve hem de aleyhinde şahit olunan kimseye zulmetmiş olması buna misaldir.
Hadisteki ifade şudur: Kadın böyle yapmakla kumasının kocasına karşı nefret etmesine sebep olur. Bu ise, aralarında kişi ile karısını ayıran bir sihir gibi buğz doğurur.
Efendimizin yalancı kimseyi iki elbise giyen kimseye benzetmesindeki bîr diğer anlam da bu kimsenin yalan söylemesiyle sanki baştan ayağa kadar yalancı olduğunu İfade etmek içindir.
"Mütesebbi"; tok görünen, kendisine bîr şey olmadığı halde başkalarına karşı kendini zenginmiş gibi gösteren kimsedir. Bu manadan alınarak kelime fazileti olmadığı haide öyle görünmeye çalışan kimseye istiare edilmiştir. Ve durumu iki sahte elbise giyene benzetilmiştir.[631]

İKİ YÜZ ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YALAN YERE ŞAHİTLİK YAPMANIN BÜYÜK HARAM OLDUĞUNUN BEYANI

Konu ile ilgili ayetler

"Yalan sözden çekinin." (Hacc, 30)
'Senin için hakkında bilgi hasıl olmayan şeyin ardına düşme." (Isra, 36)
O, bir söz atmaya dursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır.' (Kaf, 18)
"Çünkü Rabb'in şüphesiz ki rasat yerindedir (Her an nigehbandır. Gföz-etlcyîcidir.r (Fecr, 19)
"Oaîar İd yalan şahitlik etmezler/ (Furkan, 72) [632]

Konu ite ilgili hadisler

1550. Hz. Ebu Bekir (r.a) şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a);
Ey ashabım büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" buyurdu. Biz:
"Evet yâ Rasûlallah haber ver" dedik. Rasûlullah (s.a):"Allah'a şirk koşmak ve ana-babaya asi olmaktır" dedi. Sonra Rasülullah (s.a) yaslandığı yerden doğrularak: "Dikkat edin. Bir de yalan söz ve yalan yere şahitlik etmektir" buyurdu. Bu sözü devamlı tekrar ediyordu. Öyle ki biz (içimizden) "Keşke sussa" diye söylendik. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[633]

Hadis-i şerif yalan söz ve yalan şahitlikten şiddetle sakındırmak tadır. Rasûlullah'ın (s.a) "Dikkat edin yalan yere şahitlik etmektir" sözünü tekrar etmesi, ümmetine, bunun tehlikesini ve kıyamet günü bu şekildeki yalancının göreceği azabın çetin olacağını ifade etmek içindir. Allah'a (c.'c) karşı işlenen günahlann en gazaplısı şirk koşmaktır. Sonra ana-babaya asi olmaktır. Sonra yalan söz ve yalan yere şahitlik etmektir.
Yalan yere şahitliğin şirkle beraber zikredilmesi, onun çirkinliğinin ve günahının boyutuna işaret ediyor. Ayrıca bu davranış, toplumda büyük zararlara ve bozgunculuğa yol açar.
Hadisin daha geniş şerhi "Ana-Babaya Karşı Gelmenin ve Akrabalarla ilişkiyi Kesmenin Haram Olması" babında geçti.[634]

İKİ YÜZ ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BELİRLİ BİR İNSANA VEYA HAYVANA LANET ETMENİN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

1551. Hudeybiye müsaîahasında Beyat-ı Rıdvan ehlinden Zeyd b. Sabit b. Dahhâk el-Ensari'den (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kim İslâm'dan başka bir dinin yemini üzerine, yalan yere bilerek yemin ederse dediği gibi (yalancı) olur. Her kim de kendini bir şeyle öldürürse kıyamet günü onunla azap olunur. Sahip olmadığı bir şey hususunda nczirede bulunan kimseye bir şey vacip değildir. Mü'mine lanet etmek onu Öldürmek gibi tgünahtır)". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[635]

Bey'at-i Rıdvan; Hicretin 6. senesinde Hudeybiye'de vuku bulmuştur. Bir habere göre Kureyş'in Osman b. Affan'i (r.a) öldürdüğü haberi yayılır. Rasûlullah (s.a) da eğer haber doğruysa Kureyş'le savaşmak üzere ashabından biat almıştı.
"Kim İslâm'dan başka bir dinin yemini üzere yemin ederse", yani bu dine inanarak, azmederek yemin ederse hemen kâfir olur. Çünkü küfre azmetmek küfürdür. Ancak yemin ederken azmetmez, bunda mübalağa kastederse büyük günahtır. Allah'a (c.c) istiğfar etmesi lazımdır.
Allah'tan başkasına yemin etmekten sakınmak lazımdır. Nefse kıyıp intihar etmek haramdır. ÇünkO intihar eden kimse kıyamet günü intihar ettiği cisimle azap görecektir. Bu da ceza, amelin cinsine göredir, anlayışına uygun şekildedir.
Sahip olmayacağı şeyi nezrederse ifası vacip değildir. Müslümana lanet etmek büyük günahtır. Lanet edene terettüp edecek günah, katile verilecek günahla eşdeğerdir.[636]

1552. Ebu Hüreyre'den (r.a) Rasülullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Sıddık olan kimsenin lanet edici olması uygun değildir." (Müslim rivayet etmiştir)[637]

Hadise göre, devamlı lanet etmek; müsümanın kemâli, doğruluğu ve sma-nıyla ters düşmektedir.[638]

1553. Ebu'd-Derdâ'dan (r.a) rivayet e-födiğuıe göre RasÛhıBah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Lanet edenler kıyamet günü ne şefaatçi ve ne de

(bir hususta) şahitler olabilirler." (Müslim rivayet etmiştir)[639]

İnsanlara lanet etmeyi alışkanlık haline getiren kimse fasıktır. Dünyada şahitliği kabul olmaz.
Kıyamet günü, mü'minlerin cehennemi hak etmiş kardeşlerine şefaat ettikleri zaman, bu kimseler şefaat edemeyeceklerdir.
Aynı şekilde; "Kıyamette, geçmiş ümmetler peygamberlerini yalanlayarak;
"Risâletini bize ulaştırmadılar" derler. Allah (c.c) peygamberlere: —"Risâletinizi tebliğ ettiğinize dair şahidiniz var mı?" buyurur. Pey-. gamberler:
"Ey Rabb'imiz. Hz. Muhammed'İn (s.a) ümmeti şahitlik eder derler. Ümmeti Muhammed getirilir. Peygmberlerin ümmetlerine risâleti tebliğ ettiklerine şahit olurlar." Bu hadise göre İâneî eden kimselerin Allah (c.c) katında şehadet makamı yoktur. Onların sehadetleri de kabul edilmeyecektir.[640]

1554. Semure b. Cündeb'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birbirinizle, Allah'ın gazabtyta veya îanetiyle veya cehennemi ile lâ-netleşmeyiniz. " (Ebu Dâvud ve Tİrmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî; hadis, hasen ve sahihtir, demiştir)[641]

Hadis-i şerif; Allah'ın laneti, gazabı ve cehennemi ile beddua etmekten nehiy etmektedir. Çünkü bunlarla beddua etmek çok büyük günahtır.[642]

1555. İbn Mes'ud'dan (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Mü'min, ayıpiayıcı, lanet eden ve edepsizce sözler söyleyen âdi bir kimse olamaz." (Tirmizî rivayet etmiş ve hadis, hasendir demiştir).[643]

Tam ve kâmil mü'min gıybet ye zemm ile insanlann şereflerini hedef almaz. Lanet edici de değildir Lanet, Allah'tan kovulup, uzaklaşmaktır.
Bu sıfatlan hadis-i şerif zemmetmektedir. Çünkü bunlar mü'minin imanım noksaniaştınr. O kadar ki, imandan yoksun bile bırakabilir.[644]

1556. Ebu-d-Derdâ (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kul, bir şeye lanet edince, semaya doğru yükselir de gök kapıları lanete karşı kapatılır. Sonra yere iner, bu defa yer kapıları kapatılır. Sonra sağı solu tutar, gidecek yer bulamayınca, lanet edilen kimseye döner Eğer o, lanete layık biri ise, onda kalır. Aksi halde lanet edene döner." (Ebu Dâ-vud rivayet etmiştir)[645]

İnsan, lanet edince, göğe yükselir. Gök kapılan lanete karşı çirkinliği ve şenaati sebebiyle kapatılır. Çünkü sema kapılan güzel sözlere ve salih amellere açılır. Sonra lanet yere iner.
Linet edilen kimse, müstehak değilse, linet sahibine avdet eder.
Ahmed b. Hanbel, tbn Mes'ud'dan şöyle rivayet eder: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Lanet, yöneltilen kimseye gönderildiği zaman, eğer ona layık ise tamam. Aksi halde şöyle der:
"Yâ Rabb'i falan kimseye yöneltildim. Fakat ona yol bulamadım" der. Kendisine:[646]

1557. İmran b. Husayn'dan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir:
"Rasûlullah'ın (s.a) bir kısım seferlerinde beraberdik. Ensar'dan bir kadını, bindiği deve ısırdı da, ona tânet etti. RasûluUah (s.a) kadının lanetini duyunca şöyle buyurdu: 'Devenin sırtındakileri alın. Ve onu salıverin. Çünkü o lanete uğramıştır.' îmran b. Husayn ise;
"Şu anda devenin insanlar içinde, hiç kimsenin ona İlişmediği halde dolaştığını, görür gibiyim" diye söyledi. (Müslim rivayet etmiştir).[647]

Hayvanlara karşı sabır göstermek, onlarla muamelede iyiliğe riayet etmek gerekir.
İbn Hıbban'a göre Rasûlullah'ın (s.a) bu hükmü, içinde bulunduğu o yolcu kafilesine mahsustur. Başkalarına şamil değildir. Maksat, linetten sakaldırmaktır. Şu takdirde kesilip yenilmesi ve ltaam Nevevt
uğrayan hayvanın aîım-satımı, binilmesi, gibi tasarruflar caizdir.[648]

1558. Ebu Berze Nadla b. Ubeyd el-Eslemî'den (r.a) rivayete göre şöyîe demiştir: "Genç bir kadm, yolculann bazı eşyalarını tanıyan bir devenin üzerinde iken, Nebî'yi (s.a) gördü. Tırmandıktan dağ onlara zorluk veriyordu. Genç kadın deveye, "Yürüsene! Allahım şu hayvana lanet et" diye beddua etti. Bunun üzerine Nebî (s.a)
"Lanete uğrayan deve bize yoldaşlık etmesin" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[649]

Hadise göre; lanet etmekten sakındırmak, bid'atçiler ve fasıklarla yoldaşlık etmekten kaçınmak gerekir. Hadisfe böyle bir devenin salıverilmesine delâlet eden mana yoktur. Çünkü Nevevî'nin açıklamasına göre, îslâmda cahiliye âdetlerinden olan, belli bir yaşa gelen deveyi salıverme âdeti yoktur. Böyle salıverilen deveye sâibe denir.
Hadiste müşkil mana görülse de, işkâl (güçleştirme) yoktur. Hayvanın satışı, kesimi, ona binmek yasaklanmamıştır. Bilakis bütün bunlar caizdir. Bu yasak sadece Rasûlutlah'ın (s.a) zamanına ve o deveye mahsustur. Nevevî; Peygamberimiz'in daha önce kadın; hayvanlara İâneî etmekten sakındırdığını, zira dili hayvanlara lanet etmeye ahşan kimsenin insanlara da lanet edeceğini belirterek, şöyle devam eder: Kadın RasûluUah'm yasaklamasına aldırmayınca Peygamberimiz onu bir nevi cezalandırarak (devesini) kendisinden uzaklaştırdı.[650]

İKİ YÜZ ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

BELİRLİ KİMSELERİ HEDEF ALMAKSIZIN GÜNAHKÂRLARA LANET ETMENİN CAİZ OLUŞU

Konu ile ilgili ayetler

"Haberiniz olsun ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir/' (Hûd, 18)
"Bunun üzerine aralarında bir münâdi; 'Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun" diye nida eder." (A'raf, 44)[651]

Konu İle ilgili hadisler

Sahih bîr hadiste sabit olduğu şekilde Rasûlullah (s.a) şu kimselere,
şöyle lanet etmiştir:
a) "Allah (c.c) saç takan (peruk) ve taktırana lanet etsin."
b) "Allah (c.c) faiz yiyene lanet etsin."
c) "Resim yapanlara Allah (c.c) lanet etsin."
d) "Rasûlullah (s.a) "Yerin sınırlarım bozanlara lanet etmiştir." 'e) Allah (c.c) tek bir yumurta çalan hırsıza lanet etsin."
0 Allah (c.c) şnne-babasına lanet edene, lanet etsin."
g) "Allah, Allah'tan başkaları için hayvan kesenlere lanet etsin."
h) "Her kim bu şehirde (Medine) İslâm'a uygun olmayan bir şey İhdas ederse veya ihdas edeni banndınrsa Alah'ın, bütün meleklerin ve insanların laneti onu üzerine olsun."
ı) Yine Rasûlullah (s.a) şu üç kabile hakkında; "Ey Allahim; Allah ve Rasûlü'ne karşı duran; Ri'l, Zekvân ve Usayye kabilelerinin belâlarını ver"

diye beddua etmiştir.
j) "Allah peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihaz edinen yahudile-re lanet etsin."
k) Yine Rasûlullah (s.a), kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lanet etmiştir.
Bu sözlerin tümü sahih hadislerde mevcuttur. Bunlardan bir kısmı Bu-hârî ve Müslim'in her İkisinde, bir bölümü de bu ikisinden birindedir. Ancak bunlara kısaca işaret etmeyi arzuladık. Bu hadislerin çoğunu insaallah bu kitabın gelecek bölümlerinde zikredeceğiz.[652]

İKÎ YÜZ ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM

HAKSIZ YERE BtR MÜSLÜMANA SÖVMENİN HARAM OLMASİ

Konu ile ilgili ayetler

"Erkek mü'minlerle kadın müminlere işlemedikleri (bir günah) yüzünden eza edenler, muhakak apaçık bir iftira ve günah yüklenmiş(ler)dir." (Ahzab, 58)[653]

Konu ile ilgili hadisler

1559. İbn Mes'ud'dan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle-buyurdu:
"Mûslümana sövmek fısk, onunla vuruşmak küfürdür." (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[654]

Hadiste, müslflmana lanet etmek ve onunla savaşmaktan sakındırma vardır. ÇOnkü bunda küfrân-ı nimet ve imân kardeşliğinin hakkım eda edememe konusu mevcuttur. Taberî şöyle der: "Lanet ile kati (öldürme, cinayet işleme konusu) arasındaki benzeme şöyledir: Lanet Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmak, kati ise hayattan uzaklaştırmaktır."
"Selügatta sövmek ve bir kimsenin namusunu lekeleyecek şekilde konuşmak manasına gelir. "Sibah" da, aynı manayı taşır.
"Fısk"; lügatta, hak yoldan ve taattan çıkmak demektir.
Hadisteki maksat; müslüman kimseye haksız yere sövmek kesinlikle haramdır. Bu işi yapan fassktır. Cezası tedibdir. Haksız yere müslümanlarla kavga ve çarpışma yapan ise ehli hakk müsîümanlara göre dinden çıkmak manasında küfretmiş olmaz. Ancak bunun heiâl olduğunu iddia ederse dinden çıkar. Fakat bu mesele İhtilaflıdır.
Cumhurun (çoğunluğun) görüşüne göre buradaki küfür, küfrân-ı nimet manasında kullanılmıştır.
Hattâbî şöyle der: Buradaki küfürden maksat; Allah'a küfürdür. Çtin-kü hadîs, hiç sebepsiz ve tevil edilmeden müslumanla çarpışmyı helâl kabul eden kimse hakkmdadır. Tevil ederse kâfir veya fasık sayılmaz. Nitekim tevil ederek hükümdar aleyhine kıyam eden âsiler de tekfir edilmezler.[655]

1560. Ebu Zerr'den (r.a) rivayet edildiğine göre, RasûluIIah'ı (s.a) şöyle buyururken işiimiştir: "Bir adam diğer bir adama fısk veya küfr isnat ettiği takdirde, eğer o kimse, dediği gibi değiise vasıflar isnatta bulunan kimseye döner*" (Buhârî rivayet etmiştir)[656]

İbn Aîîân şöyle der: "Bu hadiste fasık olmayan kimseyi fisk ile vasıflayan kimsenin fasık olduğuna işaret etmsktedir. Aynca mü'mini küfür Ue itham eden kimsenin küfrü söz konusudur.[657]

1561. Ebu Hüreyrc'den (r.a) rivayete göre Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Karşılıklı sövüşen iki kişinin sözleri; haksızlığa uğrayan kimse haddi aşmadığı sürece, başlayan kimseyedir." (Müsiini rivayet etmiştir).[658]

Hadis-i şerifte müsittmanlann karşılıklı sövüşmesi caiz değildir.
Nevevî şöyle der: "Hadisin manası, birbirine söven İki müslümanın arasındaki sövme günahının tümü başlayana aittir. Ancak ikinci şahsın hadd-dini aşmaksızın ona karşılık vermesinde bir beis (sakınca) yoktur. Fakat sabretmek ve affetmek daha faziletlidir.
AÎÎah-u Teâlâ: "Ama sabredip, bağışlayanın işi, işte bu czmedilmeye değer işlerdendir." (Şura, 43) buyurmuştur.
Bir hadiste; "Kul affetmekle ancak şerefini artırır" Duyurulmuştur.
Haksız yere bir müslümana sövmek haramdır. Ancak söven kimse yalan söyler, zina iftirasında bulunur veya geçmişine söverse bu takdirde ona, "Yâ zalim", "ey ahmak"gibi sözlerle cevap verebilir. Bu suretle ondan hakkını almış olur.[659]

1562. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Bir gün İçki içen bir kimse, Nebî'nin (s.a) yanına getirildi. Rasûlullah (s.a):
"Ona vurunuz" buyurdu. Ebu Hüreyre söyle diyor: Bizden bir kısmı onu eliyle dövüyor. Bir kısmı ayakkabısı ile, bir kısmımız ise elbisesiyle dövüyordu. Adam ayrılacağı zaman cemaatten birisi; "Allah seni kahretsin" dedi. RasûluUah (s.a):
"Öyle söylemeyiniz. Onun aleyhinde şeytana yardıma olmayıntz"ba-yurdu." (Buhârî rivayet etmiştir).[660]

"Onun aleyhinde şeytana yardımcı olmayınız" sözündeki şeytana yardıma olma şekli İbn Allân'a göre şöyledir: Şeytan o kimseye rusvayıığm meydana gelmesi için ma'siyeti süslü gösterir, bu ma'siyet sahibine beddua edildiği zaman, sanki şeytanın isteğine yardımcı olurlar.
Sarhoşluk veren içkiyi içen kimseye, kamçı olmaksızın dövmek suretiyle had uygulamak caizdir. Bu hususta alimler farklı görüşlere sahiptir. Bu konuda şu görüşler serdedilmiştir:,
a) Kamçı ile cilde vurmak, en doğru görüştür.
b) Sadece ellerle ve elbiselerle vurmak görüşü de mevcuttur. Günahkârlara Allah'ın rahmetinden uzaklaştıracak şekilde beddua etmemek gerekir.[661]

1563. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Rasû-lullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim:
"Kim kölesine zina iftirasında bulunursa, o kimseye kıyamet gününde had vurulur. Ancak köle adamın dediği gibi ise müstesna." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[662]

Hadls-i şerif köleye zina iftirasında bulunan kimseye dünyada had vurulmayacağına işaret ediyor. Bunda ittifak vardır.
İmam Şafiî ve İmam Mâlik: 'Bir kimse birini köle zannederek ona zina isnadında bulunursa, sonra o kimsenin hür olduğu anlaşılırsa kendisine had vurulur' demişlerdir.
Ömer b. Abdilaziz, Evzâî, Zührî ve Zahirîlere göre; "Köleler hür olan kimselere zina isnadında bulunurlarsa hürler gibi 80 değnek vurulur." demişlerdir. Ancak Cumhura göre hürlere verilen cezanın yarısı, yani 40 değnek kölelere had vurulur, görüşündedir.
Köle ve hizmetçilere zulüm etmek, sözle de olsa zulm eden kimseye Allah'ın azabım celbeder. Çünkü Allah'ın adaleti büyüktür.[663]

İKİ YÜZ ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM

HAKSIZ YERE VE SERİ BİR FAYDA OLMAKSIZIN ÖLÜLERE SÖVMENİN HARAM OLUŞU

Bu husuta şer'i fayda; ona bid'atmda ve fışkında uymaktan sakınmaktır. Bu konuya ait ayet ve hadislerden bir kısmı daha önceki bölümlerde

zikredilmiştir.[664]

Konu ile ilgili bir hadîs

1564. Hz. Âieşe'den (r.a) rivayet edildiğine göre söyle demiştir: Rasûlui-lah (s.a) "ölülere sövmeyiniz. Çünkü onlar ahirete götürdükleri iyi ve kötü amelerinin cezasına ulaşacaklardır" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir)[665]

Hadis-i şerif, müsiümanlann ölülerine sövmeyi yasaklamaktadır. Kâfirlerin ölülerine gelince umumî olarak onlara sövmek caizdir. Muayyen olan kâfirin Ölüsüne sövmek ise müslüman olarak ölme ihtimaline binaen caiz değildir. Ancak Ebu Leheb vç Ebu Cehil gibi Allah Teâlâ'nm nass ve küfrüne delil olduğu kimselere sövmekte bir beis yoktur.[666]

İKİ YÜZ ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

EZİYET ETMEKTEN NEHİY

Konu ile ilgili ayet-i kerime

"Erkek müzminlerle kadın mü'minlere işlemedikleri (bir günah yüzünden) eza edenler muhakkak bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.' (Ahzâb, 58)[667]

Konu ile ilgili hadisler

1565. Abdullah b. Amr b. As'tan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Ra-sûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kâmil müslüman, elinden ve dilinden mûslümanlarm salim kaldığı kimsedir. Muhacir de Allah 'm yasakladıklarını terkedendtr" (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[668]

Müslümanlara zaran dokunan her şeyden uzaklaşmak gerekir. NeM günah kirlerinden temizlemek İslâm'ın kemâl indendir. Hicretin kemâli ise, ma'-siyetlerden uzaklaşıp, taatla süslenmektir. Hadisteki "e/"den maksat gerçek de olabilir, manevî de olabilir. Bir şahsın malını haksız yere gasb etmek, onu manen elinde bulundurmaktır. Elin zikredilmesi birçok işin ormala görülüyor olması sebebiyledir. Bu hadis cevâmi'ül-kelimdendir.
Hadis-İ şerif ne şekilde olursa olsun eziyeti yasaklamaktadır.
Hadis; "Müslümanın noksanı olmaz" diyen mürcie mezhebine reddiyedir.
Günahları terk ile menhiyattan (yasaklardan) kaçmmaya teşvik etmektedir hadis.[669]

1566. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim cehennemden uzaklaşıp cennete sokulmayı isterse Allah'a ve ahiret gününe iman ettiği halde ölümünü karşılasın. Kendisine yapılmasını arzuladığı şeyi o da insanlara yapsın." (Müsiim rivayet etmiştir).[670]

Hadiste; îman ve salih îman üzere sebat etmeye ve bu hal üzere ölmeye emir vardır. Müslümanın, kendisiyle ne şekilde muamele yapılmasını istiyorsa, insanlarla da o şekilde muamele yapması gerekir.
Allah-u TeâSâ: "Ona teslim olarak can verin" buyurmaktadır.
Burada mühim bir kaide vardır: "Ve insanlara kendisine yapılmasını dilediği şeyi yapsın." Bu cümle cevami'ül-kelamdır. Ki sadece Rasûîullah (s.a) Efendimiz'e mahsustur. Az bir söz ile çok manalar içermektedir.[671]

İKİ YÜZ ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

KARŞILIKLI BUCZDAN, ALAKAYI KESMEKTEN VE ARKA DÖNÜP KÜSMEKTEN NEHİY

Konu ile ilgili ayetler

"Mü'mînler ancak ve ancak kardeştirler." (Hucurat,10)
"... Mü'minlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar..." (Mâide, 54)
"Muhammed, Allah'ın Rasûlü'dür. Onun maiyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin (ve metin), kendi aralarında ise merhametlidirler." (Feth, 29)[672]

Konu ile ilgili hadisler

1567. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birbirinize buğz etmeyiniz, hasetleşmeyiniz, birbirinize sırt dönmeyiniz, birbirinizle münasebeti kesmeyiniz. Allah'ın kullan, kardeşler olunuz. Bir müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla konuşmaması helâl olmaz." (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[673]

Hadis-i şerife göre müslümanlar arasında zafiyet ve ayrılığa sebep olabilecek bütün manevî hastalıklardan nehiy vardır.
"Buğz"; sevginin zıddı demektir.
"Haset"; kişinin bir nimetinden alınıp kendisine verilmesini istemektir.
"Tedâbür" birbirine arka çevirmektir. "Birbirinize sırt çevirmeyiniz" sözünden maksat; biririnize düşmanlık etmeyiniz, demektir. Birbirinizi terk etmeyiniz, manasım da verenler vardır.
Taberânî; "Bu gibi şeyler kazanmakla elde edilmez. Dolayısıyla onları telif etmek de doğru değildir. Buradaki yasak onların sebeplerine hamledilir" der.
Şafiîlere göre bu hadis, bir müslümanın din kardeşi ile üç günden fazla dargın kalmasını haram, üç gün dargın kalmasının mubah olduğuna delil oluyor. Üç günlük dargınlığın affedilmesi, insanın yaratılışında gazap ve kötü huyluluk bulunması sebebiyledir.
Hanefflcr ise; üç gün dargın durmanın mubah olduğu görüşünde değildir.
Cumhura göre; mücerred (sadece, yalın) bir selâm vermek veya almakla dargınlık sona erer.[674]

1568. Ebu Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Pazartesi ve perşembe günleri cennet kapılan açılır da Allah'a şirk koşmayan bütün kullar affedilir. Ancak kendisiyle, kardeşi arasında buğz ve düşmanlık bulunan kimse affedilmez. Ve meleklere: "Bu iki kişiyi banşmcaya kadar bırakınız" buyurulur." (Müslim rivayet etmiştir)[675]

Müslim'in diğer bir rivayetinde "Ameller her pazartesi ve perşembe günleri arzediIİrler" diyerek hadisin diğer kısmını zikretmiştir.
Hadise göre, şer'i şerifin müsaade ettiği bir sebep olmaksızın bir kimsenin müslüman kardeşi ile düşmanlık ve buğz halinin olması nehiy edilmiştir. Aynca müslümanın düşmanlığı ve dargın durması ahirette cennete girmesine manidir.

Bacî'ye göre; cennet kapılarının açılmasından maksat; af ve mağfiretin çokluğu, derecelerin yükseltilmesi ve bol sevap verilmesidir.
"ŞahnÖ"; düşmanlık ve kin anlamındadır. Aralarında kin ve düşmanlık bulunan iki kişinin hemen affedümeyip banşıncaya kadar ertelenmesi, kin tutmanın çirkin bir şey olduğuna İşaret etmek içindir.[676]

İKÎ YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜM

HASEDÎN HARAM OLUŞU

"Haset"; bir şahsın elindeki nimetin zail oîmasını (sona ermesini) temenni etmektir. Bu nimet gerek dinî olsun ve gerekse dünyevî olsun aracında fark yoktur.[677]

Konu ile ilgili ayei-i kerime

"Yoksa onlar Allah'ın fazl(u kerem)inden insanlara verdiği şeylere (nimetlere) karşı haset mi ediyorlar?" (Nisa, 54)[678]

Konu ile ilgili hadis

Bu babda öceki babda geçen Enes hadîsi mevcuttur.[679]

1569. Ebu Hürcyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) şöyle buyurdu:
"Haset etmekten sakınınız. Çünkü haset iyilikleri, aynı ateşin odunu yahut otlan yediği gibi yer." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[680]

Haset kebâirden (büyük günahlardan) ohnası hasebiyle yasaklanmıştır. Çünkü iyilikleri gidererek süratle iptal eder. Aynı ateşin odun ve samanı bitirmesi gibi.[681]

İKİYÜZ YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

AYIP ARAŞTIRMAKTAN VE BAŞKASININ DUYULMASINI İSTEMEDİĞİ SÖZÜNÜ DİNLEMEYE ÇALIŞMAKTAN NEHİY

Konu ile itgili ayetler

"Birbirinizin kusurunu araştırmayın." (Hucurat, 12)
"Erkek mü'minlerle kadın mü'miniere işlemedikleri (bir günah) yüzünden eza edenler de muhakkak bir yalan ve apaçık bîr günah işlemişlerdir." (Az-hab, 58)[682]

Konu ile ilgili hadisler

1570. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre RasûluUah (s.a) şöyle buyurmuştur: "(Ashabım) zandan (sebepsiz ithamdan) çekininiz. Çünkü zan sözlerin en yalanıdır. Birbirlerinizin ayıplarım görmeye ve duymaya çalışmayınız. Karşılıktı çekişmeyiniz. Birbirinize haset etmeyiniz. Bugz etmeyiniz. Birbirinize arka dönmeyiniz. Allah kullarına nasıl emrelmişse Öyle kardeş olunuz. Müslüman müslümanm kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu yardımsız bırakmaz. Onu hor görmez. Takva (Rasû!u!lah fs.a) kalbine işaret ederek) işte buradadır. Takva işte buradadır. Kişiye şer olarak müslüman kardeşini hor görmesi yeter. Her müslümanm diğer müslümana karşı ırzı ve malı haramdır. Muhakkak Allah (c.c) sizin şeklinize ve bedenlerinize bakmaz. Bilâkis kalplerinize ve amellerinize bakar." (Müslim ve Buhâri rivayet etmişlerdir).[683]

Diğer bir rivayette: "Hasetleşmeyiniz. Buğzlaşmaymtz, ayıplan araştırmayınız. Birbirinizin ayıplarım deşmeyiniz. Almak islemediğiniz halde rekabet İçin fazla fiyat biçmeyiniz. Allah'ın kulları kardeş olunuz."
Diğr bir rivayette: "Birbirinizle alakayı kesmeyiniz. Birbirinize sırt dönmeyiniz. Buğzlaşmayınız. Hasetleşmeyiniz. Allah'ın kullan kardeşler dunuz."
Diğer bir rivayette: "Birbirinize küs durmayınız. Bazınız bazınızın satışı üzerine satmasın."
Bunların hepsini Müslim rivayet etmiştir. Buhârî de çoğunu rivayet etmiştir.
Hadisteki zandan maksat, başkalarına suî zanda bulunmaktır. Hattâ-bî; "Suî zan, hatırdan gelip geçen şeyler değil, zannı gerçek kabul edip tas-
Kadı tyâz; Süfyaa'm şu sözünü nakleder: "Kulu günaha sokan zan, kabul edip konuştuğu zsndır. Hatırından geçeni söylemezce günaha girmez,"
"Tecessüs"; başkalarının gizli yönlerini araştırmaktır. Bu kelime genellikle şer hususunda kullanılır. Gizli şerrin sahibine casus, hayrı gizleyene ise namus derler.
"Tahassüs"; başkalarının sözünü dinlemektir. Bazılarına göre bu iki kelime aynı manaya geldiğim ve İkisinin de bilinmeyen hal ve haberleri öğrenmek, istemek manasına geldiğini söylemişlerdir.
Sûi zan, tecessüs, hasetlik ve benzeri şeyleri Allah haram kılmıştır. "Hazl"; yardımsız bırakmak, rezil etmek manalarına gelir.
Buradaki manası; dinde olduğu hal de, bir müslüman din kardeşini zalime karşı müdafaadan ve ona yardımdan geri kalmaz, demektir.
"Takva işte buradadır" sözünden murat; Zahirî amellerle takva hasıl olmaz. Takva ancak kalpta ysr eden Allah'ın azameti, Allah korkusu ve murakabesi ile olur. Nevevî; "Allah'ın bakması herşeyi ihatalı bir şekilde görmesidir" demiştir. Ulemadan bazîan bu hadiste istidlal ederek, 'Akıl başta değil kalptedir" demişlerdir.
"Şüphesiz Allah {c.c) bedenlerinize ve suretlerinize bakmaz. Fakat kalplerinize bakar" sözünden murat: Allah-ü Teâlâ, bedenin büyüklüğüne, yakışıklılığına ve amelin çokluğuna sevap vermez. Müslim'in bir rivayetinde;
"Kıyamet günü büyük bir adam getirilir. Fakat AHah katında sinek kanadı kadar değeri yoktur" buyurulmuştur.
Bir ayette "Kıyamet günü biz onlara değer vermeyeceğiz" (Kehf, 105) buyurulmuştur.[684]

1571. Hz. Muaviye'den (r.a) rivayet edildiğine göre »Öyle demiştir: Ra-sûlullah'ı (s.a) söyle buyururken işittim: "Eğersen müslümantann mahrem durumlarım arastınrsan onlan ifsat etmiş ve az kalsın ifsat edecek bir hale gelmiş olursun." (Hadis sahihtir. Ebu Dâvud sahih isnatla riayet etmiştir)[685]

1572. îbn Mes'ud'dan (r.a) rivayet edilmiştir: Bir gün kendisine bir adam getirilir ve: "Bu, falan kimsedir. Sakalından içki damhyor(du)" denilir, tbn Mes'ud:
"Biz kusur araştırmaktan nehyolunduk. Ancak bizim için bir şey zahir olursa onunla muahaza ederiz" dedi, (Hadis, hasen ve sahihtir. Ebu Dâvud hadisi, Buhârî ve Müslim'in şartına uygun bir isnatla rivayet etmiştir)[686]

"Biz kusur araştırmaktan nehyolunduk" sözünün sebebi, Kur'an ve sünnette varid bulunan nehye işaret etmesi olabilir.
Sahabenin İslimin emir ve yasaklarına gösterdiği bağlılıktaki titizliği mevzu bahis ediliyor. Hadler şüphe ile düşer.

Kazaî meselelerde zahire göre muamele edilir. Had tatbik edilmeden, suçun vukuu kesin olarak tesbit edilir.[687]

İKİ YÜZ YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

ZARURET OLMADIKÇA SU-t ZANDA BULUNMAKTAN NEHİY

Konu İle ilgili ayet-i kerime

"Ey iman edenler, zannın birçoğundan kaçının. Çünkü bazı zan (vardır ki) günahtır." (Hucurat, 12)
Konu ile ilgili hadis[688]

1573. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Zandan sakınınız. Çünkü zan; sözün en yatanıdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[689]

Hadiste, sû-i zadan sakındırma vardır. Çünkü sfli zanda bulunmak müsidmanları yalan yere itham etmek demektir.
Şer'i hükümler ve cezalar yakın derecesindeki bilgiye dayanarak verilir. Zan üzere değil, adaletle hüküm vennek müslümanlar hakkında kibar edilecek bir temeldir.
Hadisin şerni için bir önceki bölümde (1750) no'lu hadise bakınız.[690]

İKİ YÜZ YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜSLÜMANLARI KOR GÖRMENİN HARAM OLUŞU

Konu İle ilgiü ayetler

"Ey iman edenler, bir kavim, diğer bir kavimle alay etmesin, Olur ki (alay edilenler Allah indinde) kendilerinden (yani alay edenlerden) daha hayırlıdırlar. Kadınlar da kadınları (eğlenceye almasın). Olur ki onlar (eğlenceye alınanlar) kendilerinden daha hayırlıdır. (Kendi) kendinizi ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. îmandan sonra fasıldık ne kötü isimdir! Kim (Allah'ın yasak ettiği şeylerden) tevbe etmezse onlar zalimin ta kendileridir." (Hucurat, 11)
"Arkadan çekiştirmeyin, yüze karşı (el, kaş ve göz işaretleri ile) cğîen-meyi ve ayıplamayı âdet edinen her kişinin vah haline." (Hümeze, i)[691]

Konu ile ilgili hadisler

1574. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre RasÛlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Müslüman kardeşini hakir görmesi kişiye şer olarak kâfidir." (Muşum rivayet etmiştir)[692]

Hadis önceden tamamı ile geçmişti.
Hadisin şerhi için 1570 no'lu hadise bakınız.[693]

1575. İbn Mcs'ud'dan rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kalbinde zerre miktarı ağırlığında kibir olan kimse (cehenneme girmeden) cennete giremez." Bir sahabî:
Yâ Rasülallah, insan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını sever" dedi. Rasûlullah (s.a):
"ŞüphesizAllah (c.c) güzeldir. Güzeli sever. Kibir hakkı red etmek ve halkı horlamaktır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[694]

"Kalbinde zerre miktarı kibir olan kimse cennete giremez", sözünün tevili konusunda alimler ihtilaf etmişlerdir.
Hattâbî: Kibirden murat: imandan tekebbür etmek, yani îman etmemektir. Bu şekilde ölen kimse asla cem.ete giremez. Bu kelimenin kullanılmasındaki maksat ise, cennete giren bir kimsenin kalbinde oraya girerken kibir bulunmaz demektir. Nitekim Cenab-ı Hak: "Biz onların kalple/indeki kin ve hasedi çıkaracağız" (Hicr, 47) buyurmuştur.
Ancak bu yorumlan Nevevt beğenmemiş, hadisten maruf olan kibirden, yani kendini başkalarından yüksek görerek onlan hakir görmekten ve hakkı iptal etmekten nehiy için varid olduğunu açıklamıştır.
Kadı lyaz ve muhakkikine göre ise; hadisin manası; cezasız cennete giremez, demektir. Nevevî de bu görüşü seçmiştir. Bazıları "Evet ceza. verilirse mana bu şekilde olur. Fakat Cenab-ı Hakk'm lütfü keremiyle o kimseyi affetmesi de caizdir. Dolayısıyla bütün mü'rninler, ya doğrudan doğruya veya büyük günah işlemekte ısrar halinde olan günahkârlardan bazıları azap gördükten sonra, mutlaka cennete gireceklerdir" demişlerdir. Hadisten murat, kibirlilerin cennete ilk giren takva sahipleriyle beraber giremeyeceklerini beyan etmektir" diyenler de vardır.
"İnsan elbisesinin ve ayakkabısının güzel oimasmı sever" diyen Mâlik b. Mürâre'dir. Rabiatu'bnü Âmir olduğunu söyleyenler de vardır.
Tirmizi'nin; "Şüphesiz ki Allah kulunun üzerindeki nimetinin eserini görmek İster" rivayeti bunu destekler, imam-ı Âzam'm dört yüz altın kıymetinde elbise giydiği rivayet edilir.
"ŞüphesizAllah güzeldir. Güzeli sever" cümlesinin anlamı, Allah'ın her emri güzeldir. Esmâ-i Hüsna O'nundur. Cemâl ve Kemâl sıfatlan da O'na mahsustur.
"Cemil" İsminin manası; "size karşı fiilleri lütufkâr ve güzeldir. Size az amel teklif eder. Teklif ettiğini ifa hususunda size yardım eder. ifasından dolayı size bol bol ecir verir" demektir.
Esmâ-i Hüsna'nın 99 isim olduğuna dair hadis müttefek'un-aleyhtir. Bu hadisteki isimleri tayin suretiyle beyan edildiği şekilde Tîrmİzî rivayet etmiş. Ve "Bu hadis hasen ve sahihtir" demişse de bu hadiste "Cemil" ismi yer almamıştır.[695]

1576. Cttndüb'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: RasÛlut-lah (s.a) şöyle buyurdu:
"Bir adam, 'Vallahi Allah falancayı affetmez,' dedi. Bunun özerine Allah-(c.c):
'Falan kimsyi uf/etmeyeceğime dair bana karşı yemin eden kimdir?
Ben onu affettim. Senin de amelini boşa çıkardım!..." buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[696]

Cündüb b. Abdulah b. Süfyân el-Becelî (r.a) Küfe'nin Cündüb köyüne yerleşmiştir. Sonra Basra'ya taşınmış, Hicri 60'tan sonra vefat etmiştir.
Hadiste Allah'ın (c.c) kullarına rahmet ve mağfiretinin bolluğu anlatılmaktadır. Müslümanların birbirlerini hakir görmemeleri için korkutmaktadır.
Taberî; "Bu adamın Allah hakkındaki hükmü kesin vermesi bu husuftaki ahkâmı bilmemekten iteri geliyor" demiştir.
Hadis-i şerif ehl-i sünnetin deisilerindendir. Onlara göre Allah (c.c) dilerce tevbesiz affedebilir. Mu'tezîle ise bu hadisle istidlal ederek, "Büyük günahlar amelleri mahveder" demişfeidir.
Bu söz konusu adamın bizim şeriatımızdan önce yaşamış olması da ihtimal dahilindedir. O takdirde onların şeriatında büyük günahlar amelleri mahveder, denilir.[697]

İKİ YÜZ YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜSLÜMANIN BAŞINA GELEN MUSİBET KARŞISINDA

SEVİNÇ GÖSTERMENİN YASAKLIGI

Konu ile ilgili hadisler

"Mümin'ler ancak kardeştirler". (Hucurat, 10)
"Kötü sözlerin îman edenler içinde yayılıp duyulmasmt srzu edenler (yok mu) dünyada da atıiretts de onlar İşin pek acıklı bir azap vardır". (Nur 19)[698]

Konu ile ilgili hadisler

1577. Vasile b. Anka'dan (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir. Ra-
sûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kardeşinin basma gelen musibetten dolayı sevinc(ini) açığa vurma. Sonra Allah ona rahmet edende seni belaya uğratır." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasendir)[699]

"Her müslümanın diğer müslümana (canı, malı, ırzı) haramdır."
Hadis-i şerif, müslümanın başına gelen musibete sevinmekten nahye-der. Böyle sevinen kimsenin göreceği cezanın daha dünyadayken görüleceğini haber ediyor.
Gerçek mü'min müslüman kardeşinin eiem duyduğu şeye elem duyar. Sevincini de paylaşır.
Hadis-i şerifi tbn Kayyum Cevzî "mevzudur diyerek mevzuatında zik-retmişse de durum böyle değildir.[700]

İKİ YÜZ YETMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞERİATIN ZAHİRİNE GÖRE SABİT OLAN MESELELERE

TA'N ETMENİN (YERMENİN, SÖVMENİN) HARAMLIGİ

Konu ile ilgili ayetler

"Erkek mü'minlerle kadın mü'minlere işlemedikleri (bir günah)yüzünden eza edenler muhakkak bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir." (Ah-zâb, 53)[701]

Konu ile ilgili hadis

1578. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İnsanlarda iki karakter vardır ki, bunlar; (helâl itikad edilirse) onlar hakkında küfürdür. Nesebe ta'n etmek ve ölü üzerine feryat ederek ağlainaktır." (Müslira rivayet etmistîr).[702]

"Niyâha"; öâsn bîr kimsenin iyiliklerini sayarak feryatla ağlamaktı? Cahitiye âdetleri udendir. Femgamberimiz (s.a) kgdınlanc kendilerine biat «derken, ölüye "eryat edip ağknıayacaîdanaa dair onlardan söz aîmsş;' 'ölenin arkasından yanaklarına vuran, ceplerini yırtan ve cahiHyst davasında bulunan bizden değildir" buyurmuştur.
İslâmiyet, istihza, (alay etme) gıybet ve kazf, yani, namuslu kadına zina İsnadsaüa bulunma gibi şeyle i yasakladı. Çünkü bunlar cahilîye devri Met-leriodendir. Rasûîuliah (s.a); "Allah sizden cahiüye kibrini, soy sop ile övünmeyi kaldırmıştır" buyurmuştur.[703]

İKÎ YÜZ YETMİŞ ALTINCI BÖLÜM

ALDATMAK VE HİLE YAPMAKTAN NEHİY

Konu ile İlgili ayet-i kerime

"Erkek müzminlerle kadın müminlere işlemedikleri (bir günah) yüzünden eza edenier, muhakkak bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir." (Ahzâb, 58)[704]

Koru ile ilgili hadisler

1559. Ebu Hüreyre'öen (r.a) rivayete göre Rasûîuliah (s.a) şöyle buyurdu: ~"Kİm bize silah çekerse, bizden değildir. Kim bizi aldatırsa, o da bizden değildir." (MûsUm rivayet etmiştir)[705]

Müsüm'in diğer bir rivayeti de şöyledir: Rasûîuliah (s.a} bir gün, (pazarda) bir buğday yığınının yanma gitti. Elini yığına daldırdı. Parmaklan ıslandı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a); "Ey yiyecek sahibi, bu ne? "buyurdu. Adam; "YâRasûlallahyağmurdeğdi"dedi. Rasûlullah (s.a); "Islakta-rafım üst tarafa getirmen gerekmez miydi ki, halk onu görsün? Kim bizi aldatırsa, bizden değildir" buyurdu.
Rasûluüah'ın (s.a) pazara uğraması, ya pazar yerindeki müslümanlann durumlarını teftiş etmek veya birşey satın almak içindir. Görevliler böyle teftişlerde bulunarak, halkın aldatılmasına engel olmalıdırlar.
İnsanlar arasındaki muamelelerde aldatmak haram kılınmıştır. Satıcının, eğer malı ayıplı ise onu müşteriye bildirmesi gerekir. İdareci, pazarların kontrolünden sorumludur. Pazardaki insanların mallarını haksız yere yiyen kimseleri cezalandırmahdır. Müslü.nanlara zarar vermek maksadıyla aldatmak teşebbüs etmek kişiyi ümmet düşmanlarından kıîar.
"İslak tarafım üst tarafa getirmen gerekmez miydi?" buyurulmasından anlaşılıyor ki; sahibi o ekini toptan veya ne kadar olduğunu Ölçmeden ölçeği şu kadara... diyesatacakmış. Çünkü aldatmak ancak bu^jkilde olur. Üzüm, incir, elma, armut vb. gibi yemişlerin iyileri üste koyuiur da, sepetin üstün-dekilerle altındakiler arasındaki fark büyük olursa, yapılan bu iş aldatma sayılacağından müşteri o malı kabul etmeyebilir. Fark az olursa malm durumu ortada olduğuiçin, satın aldıktan sonra kabulden imtina edemez (kaçı-namaz), bunun hükmü yoktur, çünkü alış verişler az miktar aldanmadan uzak kalamazlar.
Hadis-i şerif, fazilet sahibi kimselerin birşey satın almak için pazara gitmelerinde bir beis olmadığına delil oluyor.[706]

1580. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"(Başkalarını kızıştırmak için) almak İstemediğiniz halde müşteri rolünde fiyat arürmayınız." (Buhârî rivayet etmiştir).[707]

"Neceş": Lügatta, birşeyi methetmet ve Övmek manasına gelir. Bazılanna göre ise, insanlan bir şeyden nefret ettirerek rağbetlerini başka

şeye yöneltmektir. Bu hadisteki manası, müşteri kızıştırmak, yani kişinin mal almaya niyeti olmadığı halde fiyatı artırmaktır.
Müşteri kızıştırmakla yapılan satışta muhayyerlik yoktur. İmam Mâlik ise, muhayyerlik vardır demiştir. Mâlik'ten diğer bir rivayette, muhayyerlik müşteri kızıştırması yapıldığını Öğrendiği zaman sabit olur. Çünkü bu "muşaraf" hayvanında olduğu gibi bir kusurdur. Zehirlilere göre; bu satjş batıl ve merduddur.[708]

1581. îbn ömer*dan (r.a) rivayet edilmiştir. "Nebî (s.a) almak niyeti olmadığı halde müşteri kızıştırmak için malın fiyatını artırmayı yasaklamıştır. (Buhârî rivayet etmiştir).[709]

Bu gibi alış verişlerde aldatma olduğu için, Rasûlullah (s.a) nehyetmİş-tİr. Şerh için (1580) no'lu hadise bakınız.[710]

1582. îbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah'a (s.a) alış verişte aldatıldığını anlattı. Rasûlullah (s.a): "Kiminle alış veriş yaparsan, 'aldatma yoktur' de... "buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[711]

Hadiste durumunu RasûluUah'a (s.a) arz eden kimse Habban b. Müa-kız cî-Hnsarî'dir. (r.a) Uhud ve sonraki gazalara katılmış, Hz. Osman (r.a) zamanında 130 yaşında vefat etmiştir. RssÛlullah'la (s, a) beraber katıldığı
muşsa da tamamen şuurunu yîîinnemiş, ancak dili peltek olduğu için "Lft Hilâbete" diyeceği yerde "Lâ Hiyâbete" demiştir. manası; aldatma yoktur, demektir. Busun anlamı da "Beni aldatman helâl olmaz" demektir.
Bir rivayette: peygambsr (s.a) bu zata satın aldığı her malda aç gün muhayyerlik vermiştir. Ancak bu rivayet sabit değildir.
Müşteri aldatıldığı zaman muhayyerlik ve malı geri iade etme hakkı vardır.
Ebu Hanife'ye göre; aklı zayıf olan kimse tasarruftan hacredilmez.[712]

1583. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir. Ra-sûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim birisinin zevcesini veya kölesini ayarlarsa bizden değildir." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir). [713]

Hadiste, kadınları veya hizmetçileri ifsat ederek kocalan ile aralarında fesat çıkarmanın haramuğına değiniliyor. Mü'minin, daima vard-mlaşraa halinde olması lazımdır.
Bu hususta değişik rivayetler vardır:
Darekutnî'de; Ebu Hüreyre'den (r.a) yapılan rivayete göre: "Kim, hizmetçisini ehline karşı kışkırtırsa bizden değildir" buyurulmuştur.[714]

İKİ YÜZ YETMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM

Konu ite ilgili ayetler

"Ey iman edenler" bağlandığınız ahidleri yerine getirin." (Maide, 1)
"Bîr de ahdi yerine getirin. Çünkü ahid(den cayanlar) sorumludur." (is-râ,34)[715]

Konu ile ilgili hadisler

1584. Abduilah b. Amr b. As'tan (r.a) rivayet edildiğine göre lah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Dört haslet vardır ki, bunlar kimde bulunursa haîis münafık olur. Kimde bunlardan birisi oiursa, onu terkecünceye kadar
kendisinde nifaktan bir haslet kalmış olur. Bu dört haslet şunlardır: "Kendisine birşey emanet olunduğu zaman, hiyanette bulunur. Söz söylerken yalan söyler. Ahdettiği zaman, ahdini bozar. Husûmet (düşmanlık) güttüğü zaman haktan ayrılır". (Buhârî rivayet etmiştir)[716]

Bu sayılan vasıflar münafığın alâmetleridir. Mü'mİnin bu vasıflardan korunması gerekir.
Münafık kelimesi "nefâk"tan alınmıştır.
"Neâk", yer altındaki kanal, demektir. Böyle bir kanalın sahibi onda nasıl gizlenirse, münafık da İslâm perdesi altında gizlendiği için ona bu isim verilmiştir. Bu itibarla münafık başkalarına İçindekinin aksini gösteren kimsedir.
Istılahta ise; içinden kâfir olup, dışından müslüman görünen kimseyi ifade etmek için kullanılır. Bu renkli görünüşün îman hususundaki nifakı küfürdür. îman hususunda değilse amel nifakıdır. Buna yapılmaması gereken fiili yapmak ve yapılması gerekli olanı terk etmek de dahildir.[717]

1585. İbn Mes'ûd, tbn Ömer ve Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demişlerdir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Ahdini bozan herkes için kıyamet gününde bir işaret vardır. Bu falancanın vefasızlığının alâmetidir, denilir." (Buhârî rivayet etmiştir)[718]

Bir şeyi yapacağına dair söz verip de yapmayan demektir. Her vefasız için bir işaret dikilmesinden kasıt; onu halk huzurunda teşhir edecek bir alâmet dikilmesidir, Eskiden bir kimse verdiği sözü yerine getirmezse arap-lar pazar yerlerine sancaklar dikerek onun vefasızlığını ilan ederlermiş.
Vefasızlık, haramdır. İdareci, devlet reisi gibi amme hizmetinde bulunanların verdikleri sözü tutmamaları daha çok memnudur (yasaktır). Çünkü böylclerinin vefasızlığından dolayı çıkacak zarardan birçok kimse etkilenir. Sahih olan bir görüşe göre bu hadis vefasız hükümdar hakkında varid olmuştur. Kadı tyaz bu konuda iki ihtimalden söz etmiştir:
a. Hükümdarın vefasızlığıdır. Bu millete karşı verdiği sözü tutmama yahut üzerine aldığı görevi yapmamasıyla olur.
b. Milletin hükümdara vefasızlığıdır. Bu da ona karşı itaatsiz davranmak, fitneye sebep olacak şeyleri yapmakla meydana gelir.
Nevevî: "Sahih olan birinci ihtimaldir" demiştir. Aynî ise; haberi genel manasına hamletmekte bir sakmca görmemiştir.[719]

1586. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî <s.a) şöyle buyurmuştur:
"Ahdini bozan her bir kimsenin vefasızlığının miktarına göre, kıyamet gününde arkasında bir bayrak kaldırılır. Dikkat ediniz!.. Halkın reisinin vefasızlığından daha büyük vefasızlık yoktur." (Müslim rivayet etmiştir)[720]

Hadis-İ şerif, ğâdirin (vefasızlığın) büyük günahlardan olduğunu beyan etmektedir. Özellikle imam (idareci) olan kimselerin vefasızlığı daha sakıncalıdır. Çünkü bu kimselerin vefaya gücü yetmesi sebebiyle vefasızlığa mecbur değildirler. Bu kimselerin vefasızlığı tamamıyla topluma zarar verir. Şerhi için bir önceki (1585) no'Iu hadise bakınız,[721]

1587. Ebu HüFeyre'dea (r.a) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyunnus-tun Allah (c.c) şflyje buyurdu: "üç kişi vardır ki, kıyamet günü ben onlann hasmıyım. Benim adımı vererek, söz verip, sonra sözünü bozan kişi; hür adamı satıp parasını yiyen kimse; işçiyi tam çalıştırıp ücretini venneyea kimsedir." (Buhârî rivayet etmiştir)[722]

Hadisşerif, afcidleri ifa etmeye, hür kimseyi satmayı yasaklamaya ve ücretlinin ücretini vermeye teşvik etmekte ve şu öç sınıf insanı şiddetli azap ile korkutmaktadır:
Birincisi; Allah'a ibadette vefasızlık eden ve Allah'ın (c.c) ismi celîlmin hürmetini çiğneyen,
tkmâsi; bundan maksat sadece satış ve ücretini almak değil, belki; mutlak surette hür bir kimseye hâkim olmak murat edilmiştir. Ebu Davud'un şu rivayeti buna deliktir: "Hür bırakılmış kimseyi köle edinen adam..." Allah (c.c) hür kimseye hâkim olan kimseye hasım olur. Çünkü müslümanlar hürlük ve zimmette birbirine denktirler.,
Böyle yapan kimse, köleüestirdiği kimsenin Allah hakkı olan; cuma, hac, dh&d, sadaka gibi bir takım ibadetlerini yerine getirememesine sebep otur. Çünkü bu ibadetler kölenin efendisine hizmet etmesine engel teşkil sder. Bu sebeple böyle davranan kimsenin cürmü fazlalaşmış olur.
üçüncüsü; bir kimseyi karşılıksız çalıştırmaktır. Bu da hür kimseyi satmaya dahildir. Ki bu zulmün ta kendisidir.[723]

İKİ YÜZ YETMİŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

YAPILAN İYİLİĞİ BAŞA KAKMANIN NEHİY EDİLMESİ

Konu ile ilgili âyetler

"Ey îman edenler sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle he-ler etmeyiniz." (Bakara. 264)
"Mallarım Allah yolunda harcayıp da, sonra o harcadıklarının arkasından başa kakmayan ve eziyet etmeyenler yok mu? Onlann Rab'leri yanında mükâfatlan vardır." (Bakara, 262)[724]

Konu ile ilgili hadisler

1588. Ebu Zerr'den (r.a) rivayet edildiğine göre Neb! (s.a) şöyle buyurdu: "üç kimse vardır ki, kıyamet günü Allah (c.c) bunlarla konuşmaz. Onlara nazar etmez. Onları temize çıkarmaz. Onlar için elem verici azap vardır." Râvi (Ebu Zerr); "RasüİaüahÂ (s.a) bunları üç defa tekrarladı" dedi. (Bu sözleri dinledikten sonra) Ebu Zerr şöyle devam etti: "(O halde) onlar ziyana uğrayıp ziyan olmuşlardır. Onlar kimdir ya Rasûlallah? diye sordum." Rasülullah; "Elbisesini yerlerde sürüyen, iyiliği basa kakan ve yalan yemin ile malına sürüm sağlanandır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[725]

Hadisin rivayetlerinde üç kişiden bahsedilmekte, kıyamet gününde Allah-ü Teâlâ'nın bunlarla konuşmayacağı, onlara bakmayacağı, onları tezkiye etmeyeceği beyan buyurulmaktadır.
Üç kimseden maksat, üç sınıf insandır.
Zikredilen üç sınıf insanla Allah'ın (c.c) konuşmamasından muradın ne olduğu ihtilaflıdır. Bazılarına göre; onlara, hayır hasenat sahiplerine gösterdiği hüsnü kabul ve nzayı göstermeyecek, bilakis onlarla gazabına uğrayanlara olduğu gibi gazaplı konuşacaktır. Bazıları, "konuşmamaktan murat; onlara yüz vermemesidir" ierler. Cumhura göre ise; Allah (c.c) onlarla kendilerine fayda verecek ve .smnun edecek söz konuşmayacaktır. "Onlara selâmlamak için melekleri göndermeyecektir" diyenler de vardır.
"Allah'ın bakması" İse onlara lütuf ve merhamet etmesidir. Bakmaması ise î'râzdır,.(yüz çevirmesidir).
"Tezkiye etmek"; temize çıkarmaktır. Burada tezkiye etmeyeceği sözü ile günah kirlerinden arındırmayacağı kastediliyor.
"Müsbil" elbisesini yerlere kadar sarkıtarak eteklerim gururla yerde sürükleyendir. Tehdit böbürlenenlere mahsustur. Nitekim Hz. Ebu Bekir'in kaftan; istemeyerek yere sarkar ve yerde sürünürdü.
Taberî ve diğer bazı alimler: "Burada yalnız izârın sarkıtılmasından bahsedilmesi, araplarm genellikle onu giymesi nedeniyledir. Yoksa gömlek vs. elbise çeşitlerinin hükmü de aynıdır" demişlerdir.
"Mennön": Çok çok başa kakan demektir. Bu kelimenin manası cimriyi de kapsar. Başa kakmak, zaten cimri olmaktan doğar. Başa kakan kimse verdiği şeyde gözü kaldığı ve onu büyük gördüğü için onu zikreder, durur. Cömert ise ne rdiğini çok görür, ne de başa kakar.
Hadiste sözü geçen yemin elindeki malı istediği fiyata satabilmek için "Vallahi bu malı ben şu kadara aldım" vb. gibi yalan yere edilen yemin kastediliyor. Bu tür yemin Buhârî'de geçen "Yemin malın revacım artırır, bereketini giderir" hadisinde beyân edüdigi gibi böyle yeminle zahirde belki revaç artar. Ama bereketi gidermiş olur.[726]

İKİ YÜZ YETMİŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

ÖVÜNMENİN VE HADDİ AŞMANIN NEHİY

Konu ite ilgili ayetler

"Bunun için kendinizi (beğenip) temize çıkarmayın. O, (fenahkt&n) sakınan kimseyi çok iyi bilendir." (Necin, 32)
"O yo! ancak insanlara zulmetmekte, yeryüzünde haksız olarak tegal-Ittbe kalkmakta olanlara karşıdır. İşte bunlar (yok mu?) bunların hakkı pek acıklı bir azaptır." (Şûra, 42)[727]

Konu ile ilgili hadisler

1589. Iyâd b. Hunfir'dan (r.a) rivayete göre söyle demiştir: Rasûhıllah (M) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c) bana, birbirinize tevazu göstermenizi, hiçbir şahsın başkasına zulüm yapmamasını ve kimsenin kimseye karşı övünmemesini vahyetti." (Müslim rivayet etmiştir).[728]

Hadis-i şerif, böbürlenmekten ve haddi aşmaktan nehiy etmektedir.
Mal, şeref ve mevki ile veya fani dünya metaında herhangi birşey ile gururlanmaktan sakındınnaktadır.
Allah (c.c) insanların mütevazı olmasını seviyor. Onların kibir, gurur, övünme gibi hastalıklarından hoşlanmamaktadır.[729]

1590. Ebu HÜreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Bir kişi; insanlar helak oldular dediği zaman, o kimse halkın en Ziyade helâka maruz kalanlanndandır." (Müslim rivayet etmiştir)[730]

Bu hadisteki nehiy; bu sözleri kendisini beğenip, insanları küçük görmek ve onlara üstünlük taslamak için söyleyen kimse içindir. Bu haramdır. Ancak bu sözünün sebebi; onların dini emirleri işlemelerinde gördüğü noksanlıkları veya onlara karşı üzüntü duyduğu için ise, bir sakınca yoktur. Bu görüşte olanlar, îmâm Malik b. Enes, Hattâbî, Humeydî gibi alimlerdir.
Kişi yaptığı ibadetlere güvenerek, Allah'ın (c.c) azabından emin olmamalıdır. Çünkü, cennete girmek Allah'ın rahmeti, cehenneme atılmak da azabı sebebiyledir.
Hattâbî şöyle der: "Bir kimse başkalarını ayıplar, daima kötülüklerini söyler; İnsanlar bozuldu, battı gibi sözler söylerse; kendisi onlardan daha fazla batmıştır, yani onları ayıplamakla elde ettiği günahlar ile kendi hâli onlarınkinden kötü olmuştur. Bu durum, onu çok kere kendini beğenmeye, kendini başkalarından daha üstün görmeye sevkeder.[731]

İKİ YÜZ SEKSENİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE ÜÇ GÜNDEN FAZLA DARGIN DURMASININ HARAMLIGI

Bidat ehli ve fışkını açığa vuranlar bundan müstesnadır. Konu ile ilgili ayetler
"Mü'minler ancak kardeştiler. O halde iki kardeşinizin arasını (bulup) barıştırınız." (Hucurat, 10)
"Günah islemek ve haddi aşmak üzere yardimlaşmaym." (Maide, 2) Konu ile ilgili hadisler[732]

1591. Ena'ten (r.a) rivayet edildiğine göre söyle demiştir. Rasûlullah (s.a) söyle buyurmuştur: "SİrbinnİzIe ilgiyi kesmeyin. Birbirinize arka

çevirmeyiniz. Karşılıklı kin tutmayınız. HasedlejmeyinİZ. Allah'ın kullan, kardeşler olunuz. Bir mOslûmaiun kardeşine fiç günden fazla dargın durması helâl değildir." (Buhârî rivayet etmiştir).[733]

HadİS-i şerif, söz konusu vasıflardan uzak durmayı tavsiye etmektedir. Çünkü bu vasıflar İslâm Sc&rdesiiği ile bağdaşmaz. Şev'i bir sebep olmadan dargın durmak da bu vasıfların benzendir.
Hased, buğz, tedâbür tabirleri önceki hadislerde tekrar edilmişti. (1570 no'lu hadis).
Taberânî: "Bu gibi şeyler çalışmakla elde edilmez. Dolayısıyla buradaki yasaklama, onlann sebeplerine hamledilir (yorumlanır). Yani bugzu, hasetliği ve küsüşmeyi gerektiren işleri yapmayın, demektir" demiştir.
Dargınlık ise bazı alimler; dünyalık İçin olduğu takdirde üç gün olduğunu, ahiret için olursa üç ganden fazla dargın durmanın meşru kılındığını-söylemiş, Peygamber'in (s-a) Tebük gazasına kaçılmayan üç kişi ile dargın durulmasını emrettiğini (elli gün) buna örnek göstermişlerdir Daha sonra bu üç kişinin tevbeleri kabul duyurulduğuna dair bir ayet inmiş ve müslü-manlar kendileri ile konuşnıaya başlamışlardır.
Dargınlık; cumhura göre, şslâm vermek veya almakta sona erer.[734]

1592. Ebu Eyyûb'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir mtislümana kardeşini üç günden fazla terk etmesi helâl olmaz. Şöyle ki, karşılaştıklarında biri şu tarafa, diğeri şu tarafa döner. Onların en hayırlısı selama ilk başlayanlar.(Buhari rivayet etmiştir)[735]

Hadisteki kardeşlik tabiri; müslüraanlann aralarında devamlı münasebete teşvik edilmelerine açık bir işarettir. Kardeşlik münasebetlerini kesmek ve onlardan ayrı durmak ise nehyedilmiştir.
Birbiri ile ilgilerini kesen iki kişinin en hayırlısı selâma ve konuşmaya ilk başlayan ve ayrılık sebeplerini ortadan kaldıran kimsedir. Müslümanlar arasında üç günden fazla dargın durmak haramdır. Dargınlığın bu süre ile sınırlanmasmdaki hikmet; düşünmek, hataları unutmak ve kinleri gömmek için kâfi bir vakit olması sebebiyledir.
Müslüman kin tutmaz. Hemen sulha yanaşarak, fazileti ;ercih eder. Selâm, İslâm'da muhabbet ve kardeşlik alâmetidir. Kâfirler îmanla muhataptır. Namaz, oruç, zekât gibi fef'î amellerle mükellef değillerdir, diyen Hane-fîlcr bu hadisle İstidlal etmişlerdir. Şafiflere göre; kâfirler, hem îman, hem de amellerle muhataptırlar. Onlara göre bu hadisteki müslüman kaydı, şeriatın teklifini müslümanlann kabul etmiş olmaları nedeniyledir.[736]

1593. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ameller, pazartesi ve perşembe günleri arzolunur. Allah (c.c).kendisİne şirk koşmayan herkesi mağfiret (bağışlar) eder. Ancak, kendisiyle kardeşi arasında düşmanlık olan kimse bu kapsamın dışında kalır. Allah (c.c) Meleklere; "Bu iki kimseyi banşıncaya kadar bırakınız" buyurur. (Müslim rivayet etmiştir).[737]

Hadisin şerhi için 1568 no'lu hadise bakınız.[738]

1594. Câbir'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Muhakkakşeytan Arap Yanmadası'nda müs-lümanlarm kendisine ibadet etmelerinden ümit kesmiştir. Lâkin onların arasında sürtüşme çıkarmaya çalışacaktır." (Müslim rivayet etmiştir).[739]

Bu hadis-i şerif; Arap Yarımadası'nda şeytana ibadet edecek kimse kalmadığını bildirmektedir. Nevevî: "Bu hadis Peygamberimiz'in muciielerindendir" demektedir. Arap Yarımadası'nda o günden bugüne müs-lüman olmayan yoktur. Ancak şeytan her ne kadar müslümanlan dinlerinden çeviremiyeceğini anlasa da, aralarında fitne ve fesat çıkarmak içîn devamlı çalışmış, çalışmakta ve çalışacaktır.
Arap Yarımadası; boylam olarak, Aden'den Şam'a, enlem oîarak ise Cidde ve onun hizasındaki denizden İrak köylerine kadar olan yerdir. Veya, Muhkem sahibinin dediği gibi, Fars Denizi ile Habeş Denizi, Fırat ve Dicle aralandır.
İslâm'da namazın faydalanndan biri de müslümanlar arasındaki kardeşliği ve sevgiyi korumasıdır.[740]

1595. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir. Ra-sûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir müslümana kardeşini üç günden fazla terketmesi helâl olmaz. Kim üç günden fazla dargm olarak Ölürse cehenneme girer." (Ebu Dâvud; Buhârî ve Müslim'in şarjına uygun isnadla rivayet etmiştir).[741]

Hadise göre; bir kimse muslflmtn kardeşiyle ûç gOnden fazla dargm durur ve bu dargınlıkta ısrar edip, bu hal üzere Ölflrse, Allah Teftlft o kimseyi azap görmesi için, diğer İsi muvahhidlerle beraber cehenneme sokar. Ancak bu dargınlığın helâl olduğunu iddia ederse ebedî olarak cehenneme girer.[742]

1596. Ebu HİrâŞ Hadrad b. Ebî Hadrad el-Eslemî (r.a) -ki kendisine Sü-lemî de denmiştir- sahabîdir, rivayete göre Nebî'yi (s.a) şöyle buyururken işitmiştir:
"Kardeşiyle bir sene dargm duran kimse, sanki kanını dökmüş gibidir. " (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir)[743]

Râvi Ebu Hirâş Hadrad b. Ebî Hadrad el-Eslemî'nin (r.a) adı; Selime b. Ûmeyr b. Ebî Selâme'dir. Süleym kabilesine mensuptur.
Müslümanlarla, dargın durmak ve alâkayı kesmek hadis-i şeriflere neh-yedilmiş ve böyle yapanlar korkutulmuştur. Çünkü dargınlık ve ayrılık, gerçek öldürmekten günah bakımından az olmayan manevî öldürmedir.[744]

1597. Ebu HOreyre'den (r.a) rivayet edüdiğiras göre RasÛkıÜsıı (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir mü'rainin, diğer bir 'minle üç günden fazla dargın durması helâl olmaz. Üç gün geçer de, onunla karşılaşırsa, ona selâm versin. Diğeri selâmı iade ederse ecirde ortaktırlar. Selâmı iade etmezse, günahla geri döner. Selâm veren ise dargınlıktım çıkmış olur." (Ebu Dâvud hasen isnadla rivayet etmiştir)[745]

Ebu Dâvud; "Dargın durmak Allah rızası için olursa bunda hiçbir beis yoktur" demiştir.
Hadise göre meşru bir özür olmaksızın rnü'minm bir kimseyle üç günden fazla dargın durması haramdır.
Hatîâbî şöyle der: Bu süre kişinin bir azarlama sebebinden dolayı kardeşi üe dargın durmasına verilen ruhsattır. Baba-oğul, kan-koca ve bunun . gibi kimseler arasındaki dargınlık ise üç güden ziyade olabilir. Nebî (s.a) zevceleriyie bir ay dargın durmuştur.
Dargınlığın nihayet bulması selam vermeyledir. Diğeri Selâma mukabele ederse, ecirde ortak olurlar. Mukabelede bulunmazsa günahkâr olur. Selâma başlayan kimse dargınlık günahından kurtulur. Ancak bu îür tehdit, bid'at veya aşikâr bir masiyetten kaynaklanan dargınlıkları kapsamaz.[746]

ÎKÎ YÜZ SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM

ÜÇ KİŞİ BERABER BULUNDUĞU HALDE İHTİYAÇ HALİ MÜSTESNA İMİ KİŞİNİN ÜÇÜNCÜ KİŞİDEN İZİN ALMADAN GİZLİCE VEYA ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN BİİMEDİCÎ SİR DİLDE

Konu ile ilgili ayet-i kerîme

"(Öyle) fısıltı sırf şeytandandır." (Mücadele, 10) Konu ile ilgili hadisler[747]

1598. Ibn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi olduğunuz zaman, iki kişi, üçüncüden ayrı olarak aralarında konuşmasınlar." (Buhârî rivayet etmiştir).[748]

Ebu Divud rivayet ederek şunu ilave etmiştir. "Ebu Salih söyle dedi. "tbn Ömer'e; 'Dört kişi oluna?' diye sordum, tbn ömert 'Zarar vermez dedi."
İmam Mâlik "Muvatta" da Abdullah b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben ve tbn Ömer, Halid b. Ukbe'nin çarşıdaki evinde idik. Bir adam gelerek onunla fmldaşmak istedi, tbn Ömer'le beraber benden başka kimse yoktu, tbn Ömer bir başka adam çağırdı da 4 kişi olduk. Bana ve çağırdığı üçüncü şahısa şöyle dedi: Siz biraz bekleyin. Ben Rasülullah'tan şöyle buyurduğunu duydum: "iki kişi diğer kimseden ayrı olarak fısıldaşmasmiar."
Hadis-i şerif, bir kişiyi yalnız bırakıp, iki kişinin gizli konuşmalarının yasak edilmesindeki hikmeti; ya o bir kişiyi o konuşmaya katmamakla tahkir ettiklerini sanacağından veya aleyhinde konuşuyorlar vehmine kapılacağı sebebiyledir. Kalabalık insanlar içinde böyle birşey hatıra gelmeyeceği İçin iki kişinin gizli konuşmasında sakınca yoktur. Bir kişiyi yalnız bırakıp, üç veya daha fazla kişinin gizli konuşmaları da yasaklanmıştır.
Buradaki nehiy her zamana hazar ve sefere şamildir. Bir yerde dört kişi bulunup da ikisi gizli konuşursa, bunda sakınca yoktur.
Rasûlullah (s.a) bu hadiste bize meclis adabım öğretmektedir. Bir ayet-i kerimede;
"Ey inananlar! Gizli konuştuğunuz zaman, günah işlemeyi düşmanlık etmeyi, pemgambere karşı gelmeyi fısıldanmayın." (Mücâdele, 9) buyurulmuştur.[749]

1599. İbn Mes'ûd'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi olduğunuz zaman; iki kişi, üçüncüden ayrı olarak insanlara kanşmcaya kadar fısıldaşmasınlar. Çünkü bufıstldaşma üçüncü
şahsı rahatsız eder." (Buhar! rivayet etmiştir)[750]

Hadisteki, ild kişinin üçüncü kişiden ayn olarak fmldasmalanndald nehiy, nehyi tahrimîdir. Çünkü bu davranış insanı mahzun eder ve ona eziyet eder; Allah (c.c);
"İnanan erkek ve kadınları yapmadıkları birşeyden ötürü incitenler, şüphesiz iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olurlar." (Anzâb, 58) buyurmuştur. Ki bu ayet mü'min erkek ve kadına eziyet etmeyi yasaklamaktadır.[751]

İKİ YÜZ SEKSEN İKİNCİ BÖLÜM

MEŞRU BİR SEBEP OLMAKSIZIN KADINA, KÖLEYE VE HAYVANA TERBİYE EDECEK MİKTARDAN FAZLA TA'ZÎB (EZİYET) ETMESİNİN NEHİY OLUŞU

Konu ile ilgili ayetler

"... Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa, sağ ellerinizin malik oiduğu kimselere iyilik edin. Allah, kendini beğenen ve daima böbürlenen kimseyi sevmez," (Nisa, 36)[752]

Konu ile ilgili hadisler

1600. İbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s. a) söyle buyurmuştur: "Bir kediye ölünceye kadar, işkence eden kadına azap olundu. Ve bu yüzden cehenneme girdi. Kediyi hapsettiği zaman ona hiçbir şey yedînnemiş, içilmemiş ve yeryüzünde (bulduğu) haşereleri yemesi için bırakmamıştı." (Buhftrî rivayet etmiştir)[753]

Hadis-i şerifte hayvanlara şefkat etmek teşvik ediliyor. Böyle hayvanları hapsedip, aç bırakmak haramdır. Hadisimiz, kişinin hayvanlara bakmaya imkânlarının yeterli olması şartıyla onları barındırmasının caiz olduğuna da delil oluyor.
Kedi sebebiyle azap olunan kadının müslüman olup olmadığı ihtilaflıdır. Nevevî; "Hadisin zahirine göre bu kadın müslümandır. Cehenneme girmesi; kedi sebebiyledir" diyor.
Kadı lyaz; "Bu kadın kâfinniş ve küfründen dolayı azap edilmiştir. Kedi sebebiyle ise bu azap artırılmıştır. Çünkü bu azabı kadın hak etmiştir..." demiştir.
Kadının işlediği günah aslında küçük günahlardan ise de bu küçük günaha ısrarla devam etmesi sebebiyle büyük günah olmuştur. Kadının ebedî olarak cehennemde kalıp kalmayacağını gösteren bir delil yoktur. Hadisimiz, hayvanın yiyip, içeceğinin sahibi üzerine vacib olduğuna delildir.[754]

1601. İbn Ömer'den (r.a) rivayet edilmiştir: Bir gün Kureyş'ten (canlı) bir kuşu dikip ok atma talimi yapan iki gence rastladı. Hedefe değmeyen her ok karşılığında kuşun sahibine birşey ödüyorlardı. Ömer'i görünce oradan ayrıldılar. İbn Ömer; "Bunu yapan kim? Allah (c.c) bunu yapana lanet etsin. Çünkü Rasûlullah (s.a) canlı bir hayvanı nişan yapan kimseye lanet etmiştir" dedi. (Bujıârî rivayet etmiştir).[755]

Hadis-i şerif, her can sahibi varlığın hedef edinilmesini yasaklamaktadır. Rasûlullah'uı (s.a) laneti de bunu gösterir. Canlı hayvanı hedef tutarak, atıcılık öğrenmekte hiçbir fayda yoktur. Bunu askerlerin yaptığı gibi maketlerden yapılmış hedeflerle öğrenmek mümkündür. Çünkü hayvanı hedef almak ona eziyet olduğu gibi, maliyetim zayi etmek ve murdar öldürmek gibi zararları da vardır.
Ukayfi'nin Hz. Semra'dan rivayet ettiği bir hadis-i şerifte; nişan almak için hedef yapılan hayvanın yenmesini Peygamber'in (s.a) yasak ettiği bildirilmiştir. Ukaylî şöyle demektedir: "Hayvanı bağlayarak hedef yapmak suretiyle Öldürmeyi yasak eden hadis yoktur."
Bedreddin Aynî: "Diri iken yetiştirilerek kesilirse sapan taşıyla vurulan hayvanı yemekte bir'beis yoktur" demektedir.[756]

1602. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir. "Rasûlullah (s.a) hayvanları hapis ederek öldürmekten nehyetti." (Buhârî rivayet etmiştir)[757]

Hadisteki "Sabr" kelimesinden kastedilen mana; hayvanı nişan alıp öldürmek için hapsetmek veya bağlamaktır.
Alkamî: "Sabr"ın manası, hayvanı diri olarak hapsetmek, sonra ölünceye kadar birşey ile ona atmaktır" demiştir. Bir canlıyı hedef /aparak, onunla nişancılık eğitimi yapmak haram kılınmıştır.[758]

1603. Ebu Ali Süveyd b. Mukanin'dea (r.a) rivayete göre şdyle demiştir: "Ben Mukarrinoğulîan'ndaR yedi kardeşin yedincisi olduğumu biliyorum. Bizim bir hizmetçimiz vardı. En küçüğümüz ona bir şamar vurunca Rasûîullah (s.a) bize, onu azad etmemişi emir buyurdu." (Müslim rivayet etmiştir).[759]

Müslimin diğer rivayetinde; "... kardeşlerimin yedincisi olduğumu..." şeklindedir.
Mukarrinoğullan'ndan yedi kardeşin yedincisinin isminin Abdullah b. Mukarrin olduğunu İbn Fethûn ifade etmiştir.
Kölelere işkence veya düşmanlık yapmak büyük günahtır. Hadisimiz, köîeyi dövmek ve tecavüzden keffâret olması için azad etmenin gerekli olduğunu beyan etmektedir.

Bu rivayetlerde sözü geçen hizmetçi yedi kardeşe ait olduğu halde içlerinden hirinin dövmesi ile Pemgamber'in (s.a) onu azad etmelerini emir buyurması bu işe hepsinin razı olduğuna hamledilmiştir.[760]

1604. Ibn Mes'ûd el-Bedrî'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Kölemi kırbaçla dövüyordum. Arkamdan şöyle bir ses işittim. "Yâ Ebu Mes'ud biiki..." gazaptan dolayı sesi tanıyamadım. Bana yaklaştığı zaman baktım
'Ey Ebu Mes'ûdAUah (c.c) şu köleye yaptığından daha faz-ir" buyuruyor. Hemen baa; "Bundan sonra asla
Bir başka rivayette: "Dedim ki; "Yâ Rasâlaflah o Allah rızası için hürdür. " Bunun Üzerine Allah Rasûlü; "Şayet böyle yapmasaydın, ateş seni çalardı, vevs ateş sana dokunurdu" buyurdu. (Bu rivayetleri Müslim nakletmiştir).[761]

Hadis-i şerif, kölelere ve hizmetçilere suç İslemedikleri sürece şefkaîte davranmayı tavsiye etmektedir. Suç işledikleri zaman ise İslâm, onları suçlan oranında tedip etmeye ruhsat vermiştir.
Nebî'nin (s.a) ashabının gönüllerindeki heybetiyle onların Rasûluilah'-m (s.a) irşadSan ve mesajlarına olan mülazemetİerindeki çabukluğu söz konusu edilmektedir.
Ebu Mes'ûd (r.a) Öfkesinin şiddetinden Peygamberimizin (s.a) seslenişini işitmediği gibi, kölenin önceden Allah'a sığındığını dahi duymamıştır. Veya Allah'a sığındığını duymuş, ancak Rasûlullah'a sığındığında kendine gelmiştir.
"Allah senin şu köleye yapağından daha kadirdir." Yani; "Ondan intikam almaktan sakın. Senin gücün, bu köleye Allah'ın düşmanca vurmaktan yasakladığı konuda haddi aşmaya şevket meşin" demektir.[762]

1605. îbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim kölesini işlemediği bir suç sebebiyle döver veya tokatlarsa, keffâreti; onu azad etmesidir." (Müslim rivayet etmiştir)[763]

Hadis-i şerife göre: Kadı tyâz şöyle demiştir: "Bu durumda azad etme* nîn vacib olmadığında icma vardır." Ancak azad etmek mendubdur. Fakat bu azadın mükâfatı, sebepsiz yere azad etmenin sevabına ulaşamaz."
tbn Ömer (r.a) kölesini tokatladığından bu yaptığına keffâret olması için onu azad etmiştir. Yani, "Ben bu köleyi azad etmekle teberru suretiyle azad olunan köle sevabını kazanamam. Ben bunu ancak vurduğum tokata keffâret olsun diye azad ettim" demek istemiştir.
Bu hadisler kölelere ve hizmetçilere iyi davranılmasının lazım olduğuna delil teşkil eder.
Köleyi sebepsiz yere döverek, bir yerini kırmak veya sakat bırakmak gibi cezalarda ihtilaf edilmiştir.
Mâlikîlerîc İmam Leys'e göre, bu köle sahibinin aleyhine azad olur. Ve sahibi hükümet tarafından cezalandırılır. Diğer alimler ise kölenin azad olmayacağına kâil olmuşlardır.[764]

1606. Hişâm b. Hakîm b. Hizâm'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, bir gün Şam'da, başlarına zeytin yağı dökülerek güneşe bırakılmış çiftçilerin yanına uğradı. Ve;"Bu ne hal? diye sordu.
"Haraç sebebiyle işkence olunuyorlar. (Veya başka rivayette; cizye sebebiyle alıkonuldular) diye cevap verildi. Hişâm;
"RasÛlullah'i (s.a) şöyle buyururken işittiğime şahitlik: ederim: "Allah (c.c) dünyada insanlara işkence eden kimselere azap eder" diyerek, emi-rin huzuruna girerek konuştu. Bunun üzerine vali emir verdi. Onlar serbest bırakıldılar." (Müslim rivayet etmiştir). [765]

Zalimleri zulümden sakındırmak gerekir.
Hadisin râvisi; Hişâm b. Hakim b. Hizam b. Huveylid el-Kureşî'dir. (r.a) Sahabîdir. Babasından önce ölmüştür. Mekke'nin fethi gününde müs-lttman oldu. Ecnadeyn'de şehit oldu diyenler de vardır. Ancak konumuz olan bu hadiste geçen tyâz ile birlikteki durumları bu görüşe manidir. Çünkü, lyâz Humus'ta vali iken Hişâm onu ziyaret etmişti. Oysa Humus Ecnadeyn'den uzun zaman sonra fethedildi.
Hadis-i şerif, haksız yere zayıflara ve miskinlere işkence yapmayı men etmektedir. Rasûlullah'ın (s.a) ashabının emr-i bi'1-ma'ruf ve nehyi ani'I-münkere ne denli bağlı olduğunu beyan etmektedir.
"Enbât"; bir Arap kavmidir. Bu kavim, acem ve romlara karışarak, nesepleri karışmış, lisanları bozulmuş kimselerdir. Başka bir görüşe göre acemlerin çiftçileridir.[766]

1607. İbn Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûluah {s.a) yüzü dağlanmış bir eşek gördü ve bunu hoş .karşılamadı, tbn Abbas; "Vallahi ben yüzün en uzak tarafını dağlarım" dedi. Emri üzerine eşeğinin uyhıkian dağlandı. İşte uyhıkian ilk dağlatan Ibn Abbas'or. (Müslim rivayet eîmistir).[767]

"Vesim ": Dağlanarak yapılan işaret ve damgaya denilir. Bîr bsun elimler bu kelimeyi "VeşÎm" olarak naklet mislerdir. Her ikisi de aynı manaya gelse de, bazı alimler aralarında fark olduğunu belirterek; "Vesim; yüze vurulan damgadır. Vesim ise bedenin her bir yerine vurulan damgadır" demişlerdir.
Hadiste, insan ve hayvanı döverken, yüze vurmak nehyedümistir. İnsan hakkında bu nehiy daha serttir. Çünkü yüz iansanm tüm güzelliklerinin toplandığı yerdir. Ve dövülürse izi kalır. Bazı duyu organlarım rahatsız etmesi dahi mümkündür.
Hayvanın suratım kızgın demirle dağlamak da yasaklanmıştır.[768]

1608. Ibn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) yüzü dağlanmış bir eşeğin yanından geçerken: "Allah bunu dağlayan kimseye lanet etsin" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[769]

Müslim'in diğer rivayetinde: "Rasûlullah (s.a) yüze vurmayı ve yüzü dağlamayı yasaklamıştır."
Hadis-i şerifte hayvanın yüzünü dağlayana Rasûlullah'in (s.a) lanet etmesi, bu davranışın günah-ı kebâirden olduğuna delil oluyor.
Yüze vurmak ve ona damga vurmayı Rasûlullah (s.a) nehyetmiştir. Çünkü yüz latif bir organdır. Allah (c.c) onda bütün güzellikleri toplamıştır.
Hizmetçi, hanım ve çocuğu da terbiye maksadıyla dövmek bu nehyin şümulüne girer. Ki yüzden sakınılması gerekir. Hayvan da olsa, yüzün dağlanarak eziyet verilmesi ve güzelliğin değiştirilmesi çirkin bir olaydır.[770]

İKİ YÜZ SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARINCA BİLE OLSA, HERHANGİ BİR HAYVANA ATEŞLE İŞKENCE ETMENİN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

1609. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a) bizi bir seriyye içinde gönderirken, şöyle dedi: "(Kureyş'len iki kişinin ismini vererek) falam ve falanı bulduğunuzda onları ateşte yakın." Sonra yola çıkmak islediğimizde Rasûlullah (s.a);
"Ben size falan ve falanı yakmanızı emretmiştim. Ateşle ancak Allah azap eder. Onlan bulduğunuzda öldürün" buyurdu. (Buharı rivayet etraistir).[771]

Hadiste, RasÛluUah (s.a); insan olsun, hayvan olsun, canlıları ateşle yakmayı yasaklamıştır. Savaşta düşmanları bile sadece öldürmekle iktifa etmek, işkence, acı verme gibi âdil olmayan fiilleri islememek gerekir.
Hadiste Rasûluilah (s.a) Kureys'ten iki kişiyi ismini vererek zikretmiş, ancak râvi bu isimleri zabtedememiştir.
Hadisimizden, İslâm'ın rahmet dini olduğunu, yakmanın sadece Allah'a ait olduğunu anlamaktayız.[772]

1610. İbn Mes'ûd'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Biz Rasûlutlah'la beraber bîr seferde idik. Bir ara Rasûluilah (s.a) ihtiyacı için yürüdü. Bir iki yavrusu olan küçük bir kuş gördük. Kuşun yavrularını aldık. Ana kuş gelip, üzerimizde dolaşmaya başladı. Rasûluilah (s.a) geldi ve"Yavrularım alarak bu hayvanı bizar eden kimdir? Yavrularım ona geri veriniz" buyurdu.
Yine yaktığımız kannca yuvalarını görmüştü de; "Burayı kim yaktı?" buyurdu. Biz;
"Biz yaktık" dedik. Rasûluilah (s.a);
"Hiç kimsenin ateşle azap etmesi uygun değildir. Ancak ateşin sahibi Allah azap eder" buyurdu. (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir).[773]

Hadis-i şerif, kuşlara işkence edip, yavrularını almayı nehyetmektedir. Aynı şekilde karınca ve diğer haşereleri ateşle yakmayı da nehyetmektedir.
Ancak karıncadan arınmış, yuvaların yakılması nehycdilronnistir.
İslâm'a göre, kim, bir kimseyi ateşle yakar ve öldürürse, öldürülenin velisi, dilerse onu kısas yoluyla öldürür. Dilerse kılıçla oldurur.
"Ta'rif"; kusun yuvasına gelerek, tekrar havalanması, kanatlarıyla alttakileri gölgelemesidir.[774]

---

[1] Mailim; Kiub'ıu-Stysm. 1163
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/7.
[2] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/7.
[3] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1156
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/8.
[4] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/8.
[5] Ebu Dâvud; Kitab'us-Sıyam, 2428
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/9.
[6] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/9-10.
[7] Buhârî; Kiıab'ul-Deyn. Ebu Divud; 2438 w Tirmiri; 757
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/11.
[8] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/12.
[9] Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1162
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/13.
[10] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/13.
[11] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kiub'us-Siyam, 1130 ve Ebu Dftvud; 2444
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/14.
[12] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/14.
[13] Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1162
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/14.
[14] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/14.
[15] Müslim; Kitab'ııs-Sıyanı, 1134
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/15.
[16] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/15.
[17] Müslim; Kitab'us-Sıyam. 1164, Tirmirf; 759, Ebu Dtvud; 2433. Nesri v İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/17.
[18] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/17.
[19] Müslim; Kitab'us-Sıvam. 1162
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/19.
[20] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/19.
[21] Tirmizî; Kitab'us-Sıyam, 747 ve Müslim; Kitab'ul-BİIrr, 2565
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/20.
[22] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/20.
[23] Tirmid; Kitab'us-Siyam, 745. Neseî; 4/202, Ibn Mâce; 1739
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/20.
[24] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/20.
[25] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/21.
[26] Buhârî; Kitab'ut-Tehcccüd, Müslim; Kiub'ul-Müsfifirîn,721, Ebu DSvud; 1432, lir-mizi; 760 ve 3/229
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/21.
[27] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/21.
[28] Müslim; Kitabu Salâril-Müsâfirîn, 722 ve Ebu Dâvud; 1433
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/22.
[29] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/22.
[30] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kiıab'us-Sıyam, 1159
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/22.
[31] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/22.
[32] Müslim; Kitab'us-Sıyam, Ebu Dfivud; 2453 ve Tirmizı; 763
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/23.
[33] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/23.
[34] Tirmiri; KİUb'us-Sıyam. 761 ve Nesei; 4/222
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/23.
[35] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/23.
[36] Ebu Dâvud; Kitab'us-Savm, 2449, Neseî; 4/224 ve tbn Mftce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/24.
[37] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/24.
[38] Nesri; Kitab'ıu-Sıyun, 4/198
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/24.
[39] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/24.
[40] Timizi Kitab'us-Sıyam, 807, Ibn Mâce; 1746, Ahmed b. Hanbel; 4/114, 116 ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/25.
[41] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/25.
[42] Tirmizi; Kitab'us-Sjyam, 785, Ahmed b. Hanbs! ve Ibn Mâcc
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/26.

[43] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/26.
[44] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Et'ime, 3854, Ahmed b. HanbeİI ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/26-27.
[45] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/27.

[46] Bahân: Küab'ul-Itikaf ve Müslim; Kitab'ul-Itikaf, 1171
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/29.
[47] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/29.
[48] Buhar!; Kitab'ul-hîkaf v Müslim; Kitab'ulhikaf, 1172
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/30.
[49] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/30.
[50] Buhârî; Kiiab'ul-ttikaf
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/30.
[51] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/30.
[52] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/31.
[53] Buhârî; Kitab'ul-îmân, Müslim; Kiiab'ul-Imân, 16
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/31-32.
[54] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/32.
[55] Müslim; Kitab'ul-hacc, 1337 ve Nescî; 5/110, 111
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/32.
[56] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/32-33.
[57] Buhârî; Kitab'ul-îmân ve Müslim; Kİıab'ul-îmân, 83
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/33.
[58] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/33-34.
[59] Buhârİ; Kitab'ul-Hacc, Müslim; Kiıab\ı!-Hacc. İ35O. Ahmed b. Hanbel, Tirnıizî vefbn Mâc
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/34.
[60] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/34.
[61] Buhâri; Kitab'ul-Umrc, Müslim; Kitab'ul-Hacc. 1349, Mâlik; 1/346, Tirmizî; 933, Ebu Dâvud, Nescî ve !bn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/34.
[62] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/34-35.
[63] Buhârî; Kitab'ul-Hacc, Neseî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/35.
[64] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/35.
[65] Müslim; Kitab'ul-Hacc, 1348
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/35.
[66] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/36.
[67] Buhârî; Kitab'ul-Umre, Müslim; Kitab'ul-Hacc, 1256, Ahmed b. Hanbcl, Ebu Dâvud ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/36.
[68] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/36.
[69] Buhftff; Kiub'ul-Hacc, Müslim; Kitab'ul-Hacc, 1334 Ebu Dâvud ve Ncseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/36-37.
[70] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/37.
[71] Ebu Dâvud; Kittbu menasik'U-Hacc, 1810, TînnM; 930, Neseî; S/l 17 ve Ibn Mâce; 3906
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/37.
[72] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/37.
[73] Buhârî; Kiiab'ul-Hacc ve Tirmizî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/38.
[74] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/38.
[75] Buhârî; Kiıab'ul-Hacc ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/38.
[76] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/38.
[77] Buhârî; Kiıab'ul-Hacc ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/39.
[78] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/39.
[79] Buhâri; Kitab'ul-Hscc
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/39.
[80] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/39.
[81] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/41-43.
[82] Buhâri; Kitab'ul-înin ve MüsÜhn; Kiub'ui-Imân, 83
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/43.
[83] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/43.
[84] Buhârî; Kitab'ut-Mcvakit ve Kitab'ut-Tevhid, Müslim; Kitab*ul-îmân, 85
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/44.
[85] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/44.
[86] Buhâri; Kiıab'uUItk, Müslim; Kitab'ul-Imân, 84
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/44.
[87] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/44.
[88] Buhâri; Kitab/uI-Cihad, Müslim; Kitab'ul-Amarc, 1880
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/44.
[89] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/45.
[90] Buhâri; K it ab 'ul -Cihad, Müslim; Kitab'ul-Cihad, 1888, Ebu Dâvud, Tirmiri, Neseî ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/45.
[91] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/45.
[92] Buhârî; Kiıab'ul-Cihad. Müslim; Kitab'ul-tmare. 1881, Ahtned b. Hanbcl ve TirmİZi;
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/46.
[93] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/46.
[94] Müslim; Kiiab'uMmare, 1913, Tirmizî; 1665 ve Ncscî; 6/39
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/46.
[95] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/47.
[96] Ebu Dâvud; Kiiab'ul-Cihad, 2500, Tirmizî; Kitab'ul-Cihad. 1621
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/47.
[97] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/47-48.
[98] Tirmizî; Kitabu Fedail'il-Cihad, 1667. Ahmcd b. Hanbe! ve Neseî; 6/40
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/48.
[99] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/48.
[100] Müslim; Kitab'ul-Cihad, 1876, Buhârî; Kiıab'ul-Cihad
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/49.
[101] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/49-50.
[102] BuUrî; Kitab'uz-Zeblth, Mflılim; Kiiab'ul-lmsrc, 1676, Tirmid; 1656, Neşe!; 6/28,29
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/50.

[103] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/50.
[104] Ebu Dftvud; Kiub'ul-CHud, 2541, Timüzî; Kiub'ui-Cihad, 1657 ve Neseî; 6/25, 26
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/51.
[105] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/51.
[106] Tirmizî; Kiıabu Fedâil'il-Cihad, 1650
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/52.
[107] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/52.
[108] Buhâri; Kitab'ul-Cihad, Müslim; Kûab'ui-lmare, 1878 ve Neseî; 6/19
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/52-53.
[109] Müslim; Kitab'ul-imare, 1889
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/53.
[110] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/54.
[111] Buhârî; Kitab'ul-Cihad
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/54.
[112] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/54.
[113] Müslim; Kitab'uMmare, 1884 ve Nesri; 6/19, 20
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/54.
[114] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/55
[115] Müslim; Kitab'ul-İmar, 1902, Kiiab'ut-Tefsir, 1659
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/56.
[116] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/56.
[117] Buhâri; Kiıab'ul-Cihad, Tirmizî, Nesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/57.
[118] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/57.
[119] Tirmizi; Kiıabu Fedâiril-Cihad, 1623 ve Nesci; 6/12
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/57.
[120] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/57-58.
[121] Tirmizî; Kilab'ul-Cihad, 1639
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/58.
[122] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/58.
[123] Buhârî; Kilab'ul-Cihad, Müslim; Kitab'uMmare, 1895. Ncseî; 6/46, Tirmizî; 1628, Ahmed b. Hanbel ve Ebu Dâvud
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/59.
[124] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/59.
[125] Tirmizî; Kiıabpul-Cihad, 1627, Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/59.
[126] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/59.
[127] Müslim; Kitab'ul-lmare, 1894
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/60.
[128] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/60.
[129] Müslim; Kitab'ul-İroare, 1896
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/60.
[130] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/61.
[131] Buhârî; Kitab'ul-Cihad, Müslim; Kitab'ul-lmare; 1900
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/61.

[132] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/61-62.
[133] Buhftri; Ktub'ul-Cihad, MüsUm; Kitab'ul-ltnare; 1877 ve Neseî; 6/36
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/62.
[134] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/62.
[135] Müsüm; Küab'ul-Imm. 1886
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/62.
[136] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/63.
[137] Müslim; Kitab'ul-lnare, 1885, Mâlik; 2/461, Timizi; 1712, Ncscî; 6/34
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/63-64.
[138] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/64.
[139] Müslim; Kitab'ul-lmare. 1899
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/64.
[140] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/64.
[141] Müslim; Kiıab'ul-lmare, 1901 ve Ebu Dâvud
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/65.
[142] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/65-66
[143] Kiiab'ul-Cihad, Müslim; Kitab'ul-lmarc; 677
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/66-67.
[144] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/67.
[145] Buhârî; Kitab'ul-Cihad, Müslim; Kilab'ul-tmâre, 1903
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/68.
[146] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/68.
[147] BuMrî; KİUb'ul-Cenâiz
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/69.
[148] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/69.
[149] Buhârî; Khab'ul-Cihad ve TirmİRi
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/69.
[150] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/70.
[151] Buhâri; Kitab'ul-Cihad, Mlislhn; Kitabu Fedâil'is-Sahabe 2471
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/70.
[152] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/70.
[153] Müslim; Kiıab'ul-lmâre, 1909
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/70-71.
[154] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/71.
[155] Müslim: Kitab'ul-lmâre. İ908; Ahmcd b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/71.
[156] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/71.
[157] Tinuoî; Kitab'ul-Cihad, 1668 ve Ncseî; 6/36
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/71.
[158] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/72.

[159] Bııhârî; Kitab'ul-Ciiiad, 6/109,110. Müslim; Kitab'ul-Cihad 1724, Ahmed b. Han be I
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/72.
[160] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/72.
[161] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Cihad, 2540
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/73.
[162] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/73.
[163] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Cihad 2632 ve Tirmizî; Küab'ud-Deavlt, 3578
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/73.
[164] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/73.
[165] Ebu Dâvud; Kuab'us-Salât, 1537 ve Ahmed b. Hanbcİ
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/74.
[166] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/74.
[167] Buhâri; Kiiab'ul-Cihad, Müslim; Kitab'ul-Imârç, 1871, Mâlik; 2/467. Ahmed b. Han-bd,'Nesri; 6/221 ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/74.
[168] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/74.
[169] Buhârî; Kitab'ui-Cihad; Müslim; Kiıab'uUmâre, 1873; Ahmed b. Hsnbd, Tirmirî; 1694 ve Neseî; 6/222
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/75.
[170] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/75.
[171] Buhârî; Kilab'ul-Ciharf, Ahmed b. Hanbel ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/75.
[172] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/75.
[173] Müslim; Kkab'ul-tmâre, 1892
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/76.
[174] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/76.
[175] Müslim; Kiiab'ul-lmâre, 1917, Ebu Dâvud, TirmİzÎ; ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/76.
[176] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/77.
[177] Müslim; Kıab'ui-tmâre. 1918
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/77.
[178] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/77.
[179] Müslim; Kitab'ul-lmâre, 1919
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/77-78.
[180] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/78.
[181] Ebu Dâvud; Kitab'ui-Cihad, 2513, TİrmizÎ; 1637, Neseî; 6/28, tbn Mâcc; 2811 ve Ah-med b. Hanbel; 4/144
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/78.
[182] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/78-79.
[183] Buhârî; Kiıab'ul-Cihad
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/79.
[184] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/79.
[185] Ebu Dâvud: Kitab'ul-ltk, 3965; Tirmizî; Kitab'u Fedâil'il-Cihad, 1637 ve Neseî; 6/27
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/80.
[186] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/80.
[187] Tirmizî; Kitab'u Fcdâil'il-Cihad. 1625; Ahmed b. Hanbcl ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/80.
[188] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/80.
[189] Buhârî; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'ul-Siyam, 760
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/81.
[190] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/81.
[191] Tirmizî; Kitab'u Fedâil'il-Cihad, 1624
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/81.
[192] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/81.
[193] Müsiim; Kitab'ul-lmâre, 1910, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud ve Nesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/82.
[194] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/82.
[195] Buhârî; Kitab'ul-Cihad, Müslim; KİtabÎ'ul-lmâre, 1911
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/82.
[196] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/82-83.
[197] Buhirf; KİUb'ul-Cihad, MtUüm; Kitab'ul-tmâre, S9O4
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/83.
[198] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/83.
[199] Müslim; Kitab'ul-tmâre, 1906, Ahmed b. Hanbei, Ebu Dâvud, Neseî ve bn Mâcc
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/84.
[200] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/84.
[201] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Ciharf, 2486
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/84.
[202] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/84-85.
[203] Ebu DSvud; Kitab'ul-Cihad, 2487 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/85.
[204] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/85.
[205] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Cihad, 2779 ve Buhârî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/85.
[206] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/86.
[207] Ebu Dâvud; Küab'ul-Cihad, 2503 ve İbn Mâcc; 2762
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/86.
[208] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/86.
[209] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Cihad, 2655, Tirmizî; Kitab'us-Siyer, 1613
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/86.
[210] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/87.
[211] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Cihad, 2779 ve Buhârî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/87.
[212] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/87.
[213] Buhârî; Kiıab'ul-Cihad ve Müslim; Kitab'ul-Cihad 1742
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/88.
[214] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/88
[215] Buhârî; Kitab'ul-Ghad. Müslim; Kitab'ul-Cihad, 1739, Ebu Dâvud; 2636 ve Tirmia;

İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/88.
[216] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/88.
[217] Buhârî; Kitab'ul-Cihad, Müslim; Kııab'ul-lmâre, 1914, Mâlik; 1/131 ve Tırmiri; 1063
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/89.
[218] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/89.
[219] Müslim; Kiiab'ul-Imâre, 19İ5
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/90.
[220] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/90-91.
[221] Buhârî; Kiub'ul-Mezâlim, Müslim; Kııab'ul-înıân, 141, TirmİzÎ; H19. Ebu Dâvud; 4771 ve Neseî; T/514
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/91.
[222] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/91.
[223] Ebu Dâvud; Kitab'us-Sünne, 4772, Tirmizî; Kitab'ud-Diyât, 1421 Neseî; 7/115 vç lbn M4ce; 2580
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/92.
[224] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/92.
[225] Müslim; Kitab'ul-îmân, 140 ve Nesei; 7/İİ4
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/92.
[226] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/93.
[227] Buhân; Kitab'uUKeffâret, Müslim; Kitab'ul-kk, 1509
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/95.
[228] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/95.
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/96.
[229] Buhârî; Kiub'ul-Itk. Müslim; Knab'ul-Imân. 84
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/96.
[230] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/96.
[231] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/97.
[232] Buhâri; Kitab'ul-Itk, Müslim; Kitab'ul-Eymân. 1661 ve Ebu Dâvud; 5158
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/98.
[233] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/98.
[234] Buhâri; Kiıab'ui-ltk, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud, Tirmiri; ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/98-99.
[235] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/99.
[236] Buhârî; Kiiab'uMtk, Müilim; Kitab'ul-Eymân, 1664, Mâlik, Ahtned b. Hanbel ve Ebu
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/101.
[237] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/101.
[238] Buhârî; Kitab'ul-lık, Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1665 (1364) Buhârî; Kitab'ul-ltk
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/102.
[239] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/102.
[240] Buhârî; Kitab'ul-liim, Müslim; Kİtabu!-îmân, 154, TİrmizÎ, Nesçi ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/102.
[241] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/103.
[242] Buhârî; Kitab'ul-lık, Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1665 (1364) Buhârî; Kitab'ul-ltk
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/103.
[243] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/103.
[244] Müslim; Kııab'ui-Fiten 2498, Ahmed b. Hanbel, TirmİzÎ ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/105.
[245] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/105.
[246] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/107-108.
[247] Buhârî; Kitab'ui-Velcale, Müslim; Kitab'ul-Büyu, 1601; Tirmia, Nesri ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/108.
[248] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/108-109.
[249] Buhârî; Kitab'ul-Buyu ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/109.
[250] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/109.
[251] Müslim; Kiub*ul-Buyıı. 1563
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/110.
[252] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/110.
[253] Buhârî; Kitab'ul-Büyu; Müslim; Kittb'tıl-BOyu, 1562
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/110.
[254] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/110.
[255] Müslim; Kittb'ul-Büyn, 1561 ve TirmizİÎ
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/111.
[256] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/111.
[257] Müslim; Kitab'ul-Biiyu. 1560
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/111.
[258] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/112.
[259] Tirmizî; Kiiab'ul-Büyu, 1306, Ahmed b. Han bel Ve Muslini
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/112
[260] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/112.
[261] Buhârî; Kitab'ul-Büyu, Müslim; Kitab'ui-Büyu
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/112-113.
[262] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/113.
[263] Ebu Dâvud; Kitab'uİ-Büyu, 3336, TirmizS; Kitab'uKBüyu, 1305 ve lbn Mftce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/113.
[264] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/113-114.
[265] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/115.
[266] Buhârî; Kitab'ul-llim. Buhâri; Kİtab'ul-llim, Müslim; Kitab'uz-Zekât, 1037, Ahmed
b. Hanbcl, TİrmizÎ ve lbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/116.
[267] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/116.
[268] Buhâri; Kitab'ul-tlim, Müslim; Kitabu Salâı'Ü-Müsafirîn, 816
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/116.
[269] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/116.
[270] Buhârî; Kiıab'uL-llim, Müslim; Kitab'ul-Fedâil, 2822
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/117.
[271] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/117.

[272] Bugte Khab'ul-Megazi ve Müslim; Ki'.abu Fedâfl'is-Sahflbe, 2406
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/117-118.
[273] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/118.
[274] Bua Kkab'ıU-Enbiya, Ahraed b. Hanbd ve Tînnizî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/118.
[275] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/119.
[276] Müslim; Kitab'tıd-Deavât, 2699, Ebu Dâvud, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbei; 2/407
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/119.
[277] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/119.
[278] Mudim; KiUtb'ul-Uim, 2674, Ebu Dâvud; 4609 İbn Mâce; 206, Tirmizî; 2674
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/119.
[279] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/120.
[280] Müslim; Kiiab'ul-Vasiyye, 1631
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/120.
[281] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/120.
[282] Tirmizî; KiiaVuz-Zühd. 2323
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/120.
[283] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/121.
[284] Tirmizî; Kitab'uMlim, 2649
[285] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/121.
[286] Tirmizi; Kiıab'ul-Ilim, 2687
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/121.
[287] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/121.
[288] Tinnid; Kitab'ul-ilim, 2686
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/122.
[289] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/122.
[290] Ebu D&vud; Kkab'al-İIim. 3641; Tirmirf; Kitab'ul-Ilim. 2683 ve İbn Mftcc; 223
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/123.
[291] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/123.
[292] Tirmizî; Kitab'ul-İIim, 2659, Ahmed b. Hanbel; 1/437, Ibn Mâce; 230
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/124.
[293] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/124.
[294] Ebu Dâvud; Kitab'ul-ÜIra. 3658, Timizi; Kiıab'ul-tUm, Ahmed b. Hanbel, Nesri ve İbn Mâce; 261
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/124.
[295] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/125.
[296] Ebu Dâvud; Kita^ıU-Um, 3664 Ahmed b. Hanbel ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/125.
[297] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/125.
[298] Buhârî; Kiub'al-İlim, MflsUm; KÜab'uMtim, 2673. Ahmed b. Hanbel, Timizi: 2633, Neseî ve İbn Mace
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/126.
[299] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/126.
[300] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/127.
[301] Müslim; Kitab'ui-Imân, 168 ve Buharı
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/128.
[302] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/128.
[303] Ebu Dâvud; Kiub'ul-Edeb, 4840, Ibn M4ce 1894 ve Ahmed b. Hanbcl; 2/359
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/128-129.
[304] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/129.
[305] Tirmizî; Ktiab'ut-Cenâiz, 1021
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/129.
[306] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/129-130.
[307] Müslim; Kitab'ıu-Zikr. 2734, Timıızî. Ncscî ve İmam Ahmed
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/130.
[308] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/130.
[309] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/131.
[310] Müslim; Kitab'tıs-Salftt, 384, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dfivud; 1230, Tirmio; 485 ve Neseî;3/132
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/131.
[311] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/132.
[312] Tirmizi ; Kitab'ut-Sıtftt, 484, Buhirt Tarihi ve İbn Mace
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/132.
[313] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/132.
[314] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât, 1047, Ahmed b. Hanbcl; 4/8, Neseî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/133.
[315] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/133.
[316] TirmizÎ; Kitab'ud-Deavflt, 3545
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/133-134.
[317] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/134.
[318] Ebu Divud; Kitab'ul-Men&uk, 2042, Ahmed b. Hanbel ve Nesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/134.
[319] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/134.
[320] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Menasık, 2041, Ahmcd b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/135.
[321] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/135.
[322] Tirmizi; Kitab'ud-Deavâi, 3540 Ahmed b. Hanbei; 1/201 ve Nesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/135.
[323] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/135.
[324] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salâl, 1481, Tirmizî; Kitab'ud-Deavât, 3475 ve Ahroed b. Han-bel; 6/18
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/136.
[325] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/136.
[326] Buhârî; Kitab'ui-Tefsir, Müslim; Kiiab'us-Salât 406, Ebu Dâvud; 976Tirmizî, Nescî; 3/47 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/136-137.
[327] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/137.
[328] Müslim; Kitab'us-Salâl, 405, Ebu Dâvud; 980, Tirmilî; 3218 ve Neseî; 3/45
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/137-138.
[329] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/138.

[330] Buhârî; Kitab'ul-EnMyâ MOslim; Kitab'us-Salâl; 407 Mâlik; I/İ265, Ebu Dâvud; 979. Nescî; 3/49 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/138-139.
[331] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/139.
[332] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/141-142.
[333] Buhâri; Kitab'ul-froân, Müslim; Kitab'uz-Zikr ve'd-Dua, MM, Ahmed b. Hanbel. Tir-tnizî; 3463 ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/142.
[334] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/142-143.
[335] Müslim; Kitab'uz-Zikr ve'd-Dua, 2695
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/143.
[336] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/143.
[337] Buhâd; KÎub'ud-Deavlt, Müslim; Kitab'uz-Zikr ve'd-Dua, 2691
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/144.
[338] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/144.
[339] Buhârî; Kkab'ud-Deavât, Müslim; Kitab'uz-Zİkr ve'd-Dua, 2693
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/145.
[340] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/145.
[341] Müslim; Kitab'uz-Zikr ve'd-Dua, 2731
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/145.
[342] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/145-146.
[343] Müslim; Kilab'uı-Tahere, 223
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/146.
[344] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/146.
[345] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2696
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/147.
[346] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/147.
[347] Müslim; Kitab'uİ-Muâcid, 591, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud; 1513. Tırmizî; 300, Neseî3/6»velbnMâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/148.
[348] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/148.
[349] Buhârî; Kitab'ul-Ezan, Müslim; Kitab'ul-Mesfidd, S93 Ebu Dâvud; 1505 ve Nesd; 3/70
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/148.
[350] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/149.
[351] Müslim; Kkab'ul-Mesâcid, 594
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/149-150.
[352] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/150-151.
[353] Müslim; Kitab'uz-Zikir vc'd-Dua, 597
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/151.
[354] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/151-152.
[355] Müslim; Kilab'uî-Mesâcid, 596, Ahmed b. Hanbel, Tirmizi; 3409 ve Neseî; 3/75
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/152.
[356] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/152.
[357] Müslim; Kkab'ul-Mesâcid, 594
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/152
[358] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/153.
[359] Buhârî; Kitab'ud-Dcavât
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/153.
[360] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/153-154.
[361] Ebu Davud; Kitab'ul-Vitr, 1522 ve Nescî; 3/53
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/154.
[362] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/154.
[363] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 568, Ebu Dâvud; 983 ve Nesri; 3/58
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/154-155.
[364] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/155.
[365] Müslim; Kilab'u Saîâii'ü-Moîafsrîn. 771
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/155.
[366] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/155.
[367] Buhâri; Kitab'us-Sajât, Müslim; Kitab'us-Satât, 484, Ebu Dâvud; 877 ve Neseî; 2/219
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/156.
[368] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/156.
[369] Müslim; Kitab'us-Salât
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/156.
[370] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/156
[371] Müslim; Kitab'us-Saiât. 479
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/157.
[372] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/157.
[373] Müslim; Kııab'us-Salât, 482, Ebu Dâvud; ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/157.
[374] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/157.
[375] Müslim; KitaÖ'us-Salât, 483 ve Ebu Dâvud; 878
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/158.
[376] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/158.
[377] Müslim; Kitab'as-Saİâl, 486, Miîik; 1/214, Ebu DSvtıd; 879, Timizi; 3491 ve Nesd 2/222
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/158.
[378] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/158-159.
[379] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua. 2698, Tirmizî; 3459 ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/159.
[380] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/159-160.
[381] Müslim; Kııab'uz-Zekfit, 820, Ebu Dâvud ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/160.
[382] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/160.
[383] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'tf-Dua, 2726, Ebu Dâvud; 1503, Tirmizî; 3550 ve NeseİI; 4/77
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/161.
[384] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/161.
[385] Buhârî KİtaÖ'ud-Deavât ve Müslim; KİıabuSafât'il-Müsafırîn. 779
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/162.
[386] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/162.

[387] Buhârî; Kitab'ut-Tevhid, Müslim; Kitab'uz-Zİkir ve'd-Dua, 2675 vs TinnİzÎ; 3595
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/162.
[388] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/163.
[389] Müslim; Kiıab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2616 ve Tirmiri; 3590
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/163.
[390] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/163.
[391] Tirmizî; Kitab'ud-Deavât. 3380
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/164.
[392] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/164.
[393] Tirmizî; Kitab'ud-Deavit, 3372, Ahoted b. Hınbel; 4/188 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/164.
[394] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/164-165.
[395] Tirmizî; Kiıab'ud-Deavat, 3460
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/165.
[396] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/165.
[397] Tirmizî; Kiıab'ud-Deavtt, 1458
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/166.
[398] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/166
[399] Tinniri; Kİtab'ud-Deavat, 3374, Mâlik, Ahmed b. H&nbel; 6/447 ve İbn Mâce; 3760
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/167.
[400] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/167.
[401] Tirmiiî; Kitab'ud-Dcavât, 3363, Ebu Dâvud; 1500, Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/167-168.
[402] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/168.
[403] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/168.
[404] Buhârî; Kitab'ud-Deavât, Müslim; Kiıab'ud-Dua vc'z-Zikr, 2704, Ebu Dâvud; 1526, Tinnizî; 3457 ve İbn Mâcc
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/168.
[405] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/169.
[406] Müsîim; Kitab'uS-Hayz,, 373, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud;; 18, Tirmizî; 3381 ve İbn
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/170.
[407] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/170.
[408] Sühârî; Kİıabu Bed'il-HaSk; Müslim; Kiıab'un-Nikâh 1434, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvuö; Tirmizî, Neseî ve ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/170.
[409] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/170.
[410] Buhârî; Kitab'ud-Deavât, Ebu Dâvud;. Tirmizî, Nesd ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/171.
[411] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/171.
[412] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/173.
[413] Buhârî; Kiub'ud MÜsIim; Kitab'uâ-Desv&î, 2689 ve Tiraürî, 3595
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/174-175.
[414] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/175-176.
[415] Müslim; Khab'uz-Zikr ve'd-Du*. 2700 ve Termirf; 3375
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/176-177.
[416] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/177.
[417] Bubâiî; Kiub'uMlim. MüJİİm; Kitab'ın-Sdlm, 2176, Ebu Dâvud ve Netet
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/177.
[418] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/178.
[419] Müslim ; Kitab'u-Zodr veM-Dua. 2701
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/178-179.
[420] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/179.
[421] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/181-182.
[422] Müilira; Kitab'uz-Zikİ? ve'd-Daa, 2692, Eb* D&vud; 5051, Tîrmiît w Nesd
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/182.
[423] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/182.
[424] Müslim; Kiub'uz-Zikir vs'd-Dua, 2709
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/183.
[425] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/183.
[426] Ebu Dftvni; Kitab'ul-Edeb, 3066
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/183.
[427] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/183.
[428] Ebu Dâvud; Kiub'ul-Edeb, 5067, Tînntat, Kittb'ud-Deıvat. 3389 ve Nesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/184.
[429] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/184.
[430] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2723, Ebu Dâvud; 507, Tirmiri; 3387 ve Neşe"186
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/185.
[431] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/185.
[432] Buhari Kitab'ud-Deavat, Ebu Davud; Tirmizi, Nesei ve İbn Mace
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/186.
[433] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/186.
[434] Ebu davud Kitabu'ud-Edeb, 5088, Tirmizi; Kitab'ud-Deavat, 3385, Ahmed b. Hanbel;446 ve İbn Mace; 379
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/186.
[435] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/186.
[436] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/187.
[437] Buhârî; Kitab'ud-Deavât, Ebu Dâvud;, Tirmizî, Nesd ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/187-188.
[438] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/188.
[439] Buhâri; Kitab'un-Nafakat, MusBm; Kitab'uz-Zildr ve'd-Dua, 2727, Ebu Dftvud; $062 ve Tirmmin; 3405
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/188.
[440] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/188
[441] Buhârî; Kitab'ud-Deavât, Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2714, Ebu Dâvud; 5050 ve TirmUS; 3398
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/189.
[442] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/189.
[443] Buharî; Kitab'ud-Deavât, Müslim; Kitab'us-Selâm, 2192; Ebu Dâvud; 3902 ve Tirmizî;.3399
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/189.
[444] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/189-190.

[445] Bahiri; Kİtaâ'ud-Deavfa vs Kitsb'ut-Tevhicî, Müslim; KJUb'uz-Züdr ve'd-Dua, 2710, Eba D&vuâ, TinrÜ2Î, Nesa ve Ura Mâca
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/190.
[446] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/190.
[447] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Doa, 2715, Ahraed b. Hanbel, Ebu Dtvud, Tîrmia veNesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/191.
[448] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/191.
[449] Tinnizi; Kitab'ud-Deavât, 3393, Ebu DSvud; 3045 ve !bo Mâce; 387
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/191.
[450] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/191-192.
[451] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/193-194.
[452] Eba Divud; Kitab'us-Salât, 5045. Tirmizî; Kııab'ud-Deavât, 3395, Nesrî ve Ibn Mâ-ce;377
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/194.
[453] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/194.
[454] Ebu Davud; Kitab'us-Salât, 1482
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/194
[455] Bahiri; Kiub'ud-Dcavfit, M aslim; Kitab'uz-Zikir veM-Dua, 2690, Afamed b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/195.
[456] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/195.
[457] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Doa, 2715, Ahraed b. Hanbel, Ebu Dtvud, Tîrmia veNesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/195.
[458] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/196.
[459] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2697
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/196.
[460] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/196.
[461] Müslim; Kiub'uİ-Kader, 2654 ve Nesri
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/197.
[462] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/197.
[463] Bubârf; Kiub'uMCadcr, Müslim; Kiub'uz-Ziltir ve'd-Dua, 2707, Noa; 8/269
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/197.
[464] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/197-198.
[465] Müslim; Kitab'ui-Ziklr ve'd-Dua, 2720
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/198.
[466] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/198.
[467] Müslim; Kitab'ua-Ziktr ve'd-Dua, 2725
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/199.
[468] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/199.
[469] Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2706, Bubârî, Ebu Dâvud; ve TirroM, 3450
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/199.
[470] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/199.
[471] Buhârî; Kııab'ud-Deavât Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2703, Tinnirf; 3521, Nc-seî; 3/53 ve İbn Mace
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/200.
[472] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/200.
[473] Buhari; Kitab'ud-Dtavat, Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2719
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/201.
[474] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/201.
[475] Müslim; Kilafa'uz-Zikir ve'd-Dua, 2739, Ebu Dâvud; İ545. Nesd ve İbn Mace
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/202.
[476] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/202.
[477] Müslim; Kİtab'Mr-Rikak, 2739, Ebu Dfivud; 1545 ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/202.
[478] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/202.
[479] Müslim; Kita&'uî-Ziki? , 2722, Tsrfisiaî; 35S7 ve Neses; 8/260
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/203.
[480] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/203.
[481] Buhâri; Kııab'ut-Tehecttd, Müslim; Khab'uz-Zilrir ve'd-Dua, 769, Neseî ve İbn Mace
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/204.
[482] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/204.
[483] Ebu Dâvud; Kitab'us-SaUt, 1043, Tirmiri; Kiub'ud-Dfeav&t, 3489
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/204
[484] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/204.
[485] Tirmizi; Kitab'ud-Deavâî, 3585
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/205.
[486] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/205.
[487] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât. 1551, Timüzî; KitaVud-Deavât 3487 ve Neseî; 8/259,260
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/205.
[488] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/205.
[489] Ebu DSvud; Kitab'us-Salât, 1554 ve Nesri; 8/271
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/206.
[490] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/206.
[491] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salit, 1547 ve Nesef; İ/263
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/206.
[492] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/206-207.
[493] Tirmizi; Kitab'ıtd-Deavâi, 3558 ve Ahmed b. Hanbel; J/154
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/207.
[494] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/207.
[495] Tirmizî; Kitab'ud-Deavât, 3479
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/208.
[496] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/208.
[497] Tirmizi; Kııab'ud-Davud, 3509
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/208.
[498] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/209.
[499] Tirmm; Kitab'ud-Deavât, 3517, Ahmed b. Hanbet ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/209.
[500] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/209-210.
[501] Tirmizî; Kitab'ud-Deavât, 3485

İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/210.
[502] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/210.
[503] Tîrmizî; Kitab'ud-Deavât, 2523, Nod ve Ahmed b. Hanbel; 4/177
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/211.
[504] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/211.
[505] Tirmizî; Kİtab'ud-Deavât, 3517
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/211.
[506] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/211-212.
[507] Hâkim; MOstedrek, 1/523
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/212.
[508] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/212.
[509] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/213.
[510] MüsIim; Kiub'uz-Zikir ve'd-Dua, 2732
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/214.
[511] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/214.
[512] Müslim; Kitab'uz-Zilcir ve'd-Dua, 2733, Ahmed b. Htnbel ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/214.
[513] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/214.
[514] Tîrmizi; Kitab'ul-Birr ve's-Sü, 2036 ve Neşet
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/215.
[515] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/215.
[516] Müslim; Kitab'uz-Zühd ve'r-Rekâik, 3009, Ahmed b. Hanbcl ve Ebu Dâvud; 1532
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/216.
[517] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/216.
[518] Müslim; Kitab'us-SalSt, 482, Ebu Dâvud; 875 ve Nesri; 2/226
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/216.
[519] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/216.
[520] Buhârî; Kitab'ud-Deavât, Müslim; Kitab'uz-Zikir ve'd-Dua, 2735, Mâlik, Ebu Dfi-vud; 1484, Tirmizî; 3384 ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/217.
[521] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/217.
[522] Tirmizî; Kitab'ud-Deavât, 34M ve Nesd
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/218.
[523] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/218.
[524] Tirmizî; Kilab'ud-Deavât, 3602
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/218.
[525] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/219.
[526] Buhârî; Kitab'ud-Deavât, Müslim; Kiub'uz-ZİKir ve'd-Dua, 2730
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/219.
[527] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/219-220.
[528] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/221-222.
[529] Buhâri; Kitabu Mevakİtİ's-Salât, Müslim; Kiub'ul-Esribe, 2057 ve Ahmed b. Han-bd; 1/198
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/223.
[530] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/224-225.
[531] Buhârî; Kitabu Fedâi-Sahâbe ve Müslim; Kitabu FedfiiTis-SaMbe, 2398
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/225-226.
[532] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/226.
[533] Buhârî; Kitabpul-Ezan ve Müslim; Kilab'us-SaUt, 433
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/227.
[534] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/227-228.
[535] Buhari; Kitabu Bed'U-Halk ve MOSİim; Kiub'ul-Mortku, 1610
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/228-229.
[536] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/229.
[537] Buharı; Kitab'ul-Cenâk
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/230.
[538] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/230.
[539] Buhâri; Kitab'us-Satât ve Kitabu Menâkıb'ı!-Eosar
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/230.
[540] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/230-231.
[541] Buhârf; Kiıab'ul-Meğazi
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/232-234.
[542] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/234.
[543] Buhârf; Kitsbu Menâkıb'ıl-Enur
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/234.
[544] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/234-235.
[545] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/237-238.
[546] Buhârî; Kİtab'uİ-Edeb ve'r-Rikak, Müslim; Kitab'uS-Lukata, 47, Ahmed b. Hanbei, Tirmizl ve, İbn Mâce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/238.
[547] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/238.
[548] Budan; Kitab'ul-Imân ve Müslim; Kitab'ul-îmân, 42
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/238-239.
[549] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/239.
[550] Buhâri; Kitab'ur-Rikak, (Müslim'de olmadığı belirtilmektedir) ve TirmLd; 2408
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/239.
[551] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/239.
[552] Buhârî; Kİtab'ur-Rikak, Müslim; Kitab'uz-Zühd, 2988, Mâlik; 2/985, Afamedb. Hanbel ve Tirmizî; 2315
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/239-240.
[553] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/240.
[554] Buhârî; Kİtab'ur-Rikak, Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/240.
[555] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/240.
[556] Mâlik; Muvaita, Kitab'ul-Camî, 2/985 ve Tirmizî; Kitab'uz-Zühd, 2320
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/241.
[557] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/241-242.
[558] Tirmizi; Kitabu'z-Zulıd, 2412
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/242.

[559] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/242.
[560] Tirmizi: Kitab'uz-Zöhd. 2413; 2409
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/243.
[561] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/243.
[562] Tirmizi 2409
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/243.
[563] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/243.
[564] Tirmizî; Kiiab'uz-Zühd, 2408
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/244.
[565] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/244.
[566] Tinaid; Kitab'uz-Zühd, 2409
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/244.
[567] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/244-245.
[568] Tîrmiri; Kitab'd-Imân, 2619 ve Ahmed b. Hanbd; 5/237
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/245-246.
[569] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/246.
[570] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2589, Ebu D&vnd; 4874 ve TİnnM; 1935
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/247.
[571] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/247.
[572] Buhâri; Kitab'ul-îtnân, Müslim; Kitab'ul-Hacc, 1679
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/247-248.
[573] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/248.
[574] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4875, Tirmizi; Kitabu Sıfatı Yevmi'I-Kıyame, 2504 ve Ahmed b. Hanbel; 6/189
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/248.
[575] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/248.
[576] Ebu Dâvud; Kıtab'ul-Edeb, 4878 ve Ahmed b. Hanbel; 3/224
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/149.
[577] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/249.
[578] Müslim; KHeb'ui-Birr, 2564
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/249-250.
[579] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/250.
[580] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/251-252.
[581] Tînnizî; Kiub'ul-Birr ve't-Sda, 1932
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/252.
[582] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/252.
[583] Bahiri; Kiub'ul-SaUt, Müslim; Kiub'uHmân, 455
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/253.
[584] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/253.
[585] Buhari; Kitab'ui-Mep» ve Kitab'ut-Tefsir, Müslim; Kiub'ut-Tevbe, Ebu Dâvud, Tır- müî ve Neseî
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/254.
[586] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/254.
[587] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/255-256.
[588] Buhârî; Kitab'ut-Edeb ve Müslim; Kiıabu'1-Bir, 2591
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/257.
[589] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/257.
[590] Buhârî; Kitab'ul-Edeb
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/257.
[591] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/257.
[592] Müslim; İüub'ut-TaUk, 1480 (BubArî de mevcut değildir) ve Mâlik; 2/580
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/258.
[593] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/258.
[594] Buharî; Kitab'ut-Tcfjii; Müslim; Khabv Strat'U-MOnaftklo, 2772, Tirmıri ve Neşet
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/259.
[595] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/259.
[596] Buhari; Kiub'un-Nefeklt Ve Mtolim; Kiub'ul-Afcdıye, 1714
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/260.
[597] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/260.
[598] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/261.
[599] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'ul-îmân, 105, Ebu Dâvud; 4871 vcTirmiri; 2027
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/261-262.
[600] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/262.
[601] Buhârî; Kitab'ul-Vüdu, Müslim; Kitab'm-Tahare, 292, Ebu Dâvud; 20 TirraİrF-70 ve Neseî; 1/28

İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/262.
[602] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/262.
[603] Mûsüm; Khab'uİ-Sirr, 2606
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/263.
[604] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/263.
[605] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/265.
[606] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4860 ve Timiî; Kitab'ul-Menâkib, 3893 ve Ahmed b. Hanbei
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/265.
[607] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/266.
[608] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/267.
[609] Buhârî; KitaVul-Menâkıb, Müslim; Ktobu FcdİÜ'ii-Sahâbe. 2526
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/267-268.
[610] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/268.
[611] Buhârî; Kitab'ul-Ahkant
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/268-269.
[612] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/269.
[613] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/271.
[614] Buhârî; Kitab'uL-Edeb ve Müslim; Kitab'ul-Birr, 2607
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/271-272.
[615] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/272.
[616] Buhârî; Kitab'uMman ve Müslim; Kitab'ul-Iman, 59
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/272.

[617] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/272.
[618] Buhârî; Kitab'ut-Tâbir, Ahmed b. Hanbd ve Ebu Dâvud
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/273.
[619] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/273.
[620] Buhari; Kitab'ui-Tâfcir ve Eba Dâvud
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/274.
[621] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/274.
[622] Buhari Kitab'ut-Tabir
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/276-278.
[623] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/278-280.
[624] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/281-282.
[625] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/283.
[626] Müslim; Mukaddime. 1/10
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/283-284.
[627] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/284.
[628] Müslim; Mukaddime. 1/9, Timid; 2fi64, Ahmed b.
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/284.
[629] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/284.
[630] Buhârî; Kitab'un-Nikih, Müslim Kitab'ul-Libas ve'z-Zînct, 2301
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/285.
[631] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/285-286.
[632] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/287-288.
[633] Buhârî; Kitab'uş-ŞchâdÂt, Mütlim; Kitab'ul-îraân, 87 Tirmirf; 2320
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/288.
[634] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/288.
[635] Buharı; Kitab'uI-CenâizîKÎiab'uI-EdebveKitab'ul-Eymân, Müslim; Kitab'ul-îinân, 110
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/289.
[636] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/290.
[637] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2597
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/290.
[638] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/290.
[639] Müslim; Kitab'uUBirr, 2598, Ebu DSvud; 4907
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/291.
[640] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/291.
[641] Ebu Dfivtıd; Kitab'ul-Ecteb. 4906, Tirtniz!; Kiub'ul Bin, 1977
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/291.
[642] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/291.
[643] Tirmizi; Kitab'ul-Birr, 1978 ve Ahmed b. Hanbd
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/292.
[644] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/292.
[645] Ebu Mvud; Kitab'ui-Edeb, 4905, Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/292.
[646] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/293.
[647] Müslim; Kiub'ul-Birr, 2595
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/293.
[648] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/293-294.
[649] Müslim; Khab'ul-Birr, 2596
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/294.
[650] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/294.
[651] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/295.
[652] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/296.
[653] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/297.
[654] Buhiri; Kiiab'ul-Edeb; Kiub'ul-îmân ve Kitab'ul-Füen, Müslim; Kitab'ul-tmân, Tirmin; 1984, Nesri; 7/121
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/297.
[655] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/298.
[656] Buhari, Kiub'ul-Edeb
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/298.
[657] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/298-299.
[658] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2587, Ebu Dflvud; 4898, Timiz! 1982
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/299.
[659] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/299.
[660] Buhârî; Kitab'ui-Hudud
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/300.
[661] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/300.
[662] Buhâri; Kitab'ul-Hudud, muslini; Kİtab'ul-Eymln , 1660, TİrmizÎ; Kitab'ul-Birr ve NescÎ; Kitab'ur-Rccm
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/300.
[663] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/301.
[664] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/303.
[665] Buhârî; Kitab'ul-Cenâiz, Ebu Dâvud; 4899 ve NeseÎ 4/53
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/303.
[666] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/303.
[667] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/305.
[668] Buhâri; Kitab'uMmâa, Möslira; Kiiab'ul-Imân, 40
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/305-306.
[669] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/306.
[670] Müslim; Kitab'ul-İmâre, 1844
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/306.
[671] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/306.
[672] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/307.
[673] Buhâri; Kitab'ui-Edeb, Müslim; Kiub'ui-Birr, 2559
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/308.
[674] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/308.
[675] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2565
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/309.
[676] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/309.

[677] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/311.
[678] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/311.
[679] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/311.
[680] Ebu davud; kitab'ul-Edeb; 4903,İbn Mace 4210
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/311-312.
[681] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/312.
[682] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/313.
[683] Müslim; Kitat"ul-Birr, 2563, 2564, Ebu Dâvud; 4917, Buharî; Kitab'un-NikSh, Vesl-ya, îkcah ve Müslim
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/314.
[684] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/314-315.
[685] Ebu Dâvud; Kitab'ui-Edeb, 4888
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/316.
[686] Ebu Dâvud; Kiub'ul-Edeb, 1490
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/316.
[687] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/316.
[688] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/317.
[689] Buhârî; Kitab'un-Nikâh, Kiub'ul-Vesaya; Kİtab'uMkrâh ve Kitab'ul-MezAlîm ve Müslim; Kitab'ul-Birr, 2563, 2564
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/317.
[690] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/317-318.
[691] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/319.
[692] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2364
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/320.
[693] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/320.
[694] Müslim; Kitab'uUmİn, 91, Ebu D&vud; 4091 ve Timitf; 1999
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/320.
[695] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/320-321.
[696] Müslim; Kiiab'ul-Birr, 2621
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/322.
[697] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/322.
[698] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/323.
[699] Timizi; Kitab'u Sıfat'il-Kıyâme, 2508
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/324.
[700] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/324.
[701] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/325.
[702] Müslim Kitabu'ul-İman, 67
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/325-326.
[703] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/326.
[704] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/327.
[705] Müslim; Kiub'ul-Imln, 101, 102
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/327.
[706] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/327-328.
[707] Buhârî; Kitab'ul-Büyû'ş-Şurûi, Müslim; Kitab'ul-Büyû', 1515, Timim; 1304, Ebu Dâ-vud; 3438, Ncseî; 7/259
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/328.
[708] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/328-329.
[709] Buhârî; Kitab'ul-Büyû1; Müslim; Kitab'ul-Büyû', 1516, Neseî; 7/258 ve Îbn Mâcc; 2173
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/329.
[710] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/329.
[711] Buhârî; Kitab'ul-Büyû', Musüm; Kitab'ul-Büyû*. 1533, Ebu Dâvud; 3500, Ncseî; 7/252 ve İmam Mâlik; 685
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/329.
[712] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/330.
[713] Ebu Dtvud; Kiiab'uUEdsb, 5İ79
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/330.
[714] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/330.
[715] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/331.
[716] Buhârî; Kkab'gl-îmân, Müslim; Kitab'ul-Imân, 58
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/331-332.
[717] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/332.
[718] Buhârî; Kiıab'ul-Cihad, Müslim; Kitab'ul-Cihad, 1735, 1736, 1737, 1738
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/332.
[719] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/332-333.
[720] Müslim; Kitab'ul-Cihad, 1738
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/333.
[721] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/333.
[722] Buhari; Kitabu'ul-Büyü
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/334.
[723] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/334.
[724] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/335.
[725] Müslim; Kitab'ul-îmân, 106
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/336.
[726] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/336-337.
[727] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/339.
[728] Müslim; Kitab'ul-Cennet, 2865
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/340.
[729] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/340.
[730] Müslim; Kitab'ul-Birr ve's-Sıla, 2623
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/340.
[731] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/340.
[732] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/341.
[733] Buhari; Kitab'ul-Edeb, Mılslim; 2559 ve Ebu Dflvud; 4910
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/342.
[734] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/342.
[735] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/342-343.
[736] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/343.
[737] Buhârî; Kitab'ul-Edeb, Kitab'uJ-fsü'zln, Müslim; Kİtab'ul-Birr, 2560 ve Ebu Dâvud; 0593) Müslim; Kitab'ul-Birr, veVSıIa, 2565 ve Ebu Dâvud; 4916
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/343.

[738] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/343.
[739] Müslim; Kilabu Sıfât-il-Kiyâmet ve'1-Cennet ve'n-Nar, 2812
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/344.
[740] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/344.
[741] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4914
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/344-345.
[742] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/345.
[743] Ebu Dâvud; Ebu Dâvud, 4915 ve Ahmed b. Haıibel; 4/220
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/345.
[744] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/345.
[745] Edu Dâvud; Kitab'ul-Edeb, 4912, 4913
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/346.
[746] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/346.
[747] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/347.
[748] Buhari; Kitsb'ul-İsti'zân, Müslim; Kitab'us-Sel&m, 2133, Ebu Dâvud; KİTab'ul-Edeb, 4852, Mâlik; Kitab'ut-Kelâm, 2/588
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/347.
[749] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/348.
[750] Buhari; Kitab'ul-tsti'zfin, Müslim; Kitab'us-Sd&nı, 2184, Ebu Dfivud; 4851, TınnM ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/348-349.
[751] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/349.
[752] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/351.
[753] Buhâri; Kitab'ui-Enbiya, Müslim; Kitab'us-Selâm, 2242
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/352.
[754] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/352.
[755] Buhâri; KHab'uz-Zebâiîı, Müslim; Kitab'us-Sayd, 1958
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/352-353.
[756] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/353.
[757] Buhflri; Kkab'ıa-Zcbâih, Müslim; Kitab'us-Sayd, Nesri J bu Df."iuİ ve IHn MSce
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/353.
[758] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/353.
[759] Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1653
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/354.
[760] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/354.
[761] Müslim; Kitab'ul-Eymân. İ659
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/354-355.
[762] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/355.
[763] Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1657
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/355-356.
[764] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/356.
[765] Müslim; Kitab'ul-Birr, 2613
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/356-357.
[766] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/357.
[767] Müslim; Kitab'ul-Libâs, 2118
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/357-358.
[768] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/358.
[769] Müslim Kitabu'ul-Libas, 2117
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/358.
[770] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/358.
[771] Buhlrî; Kitsb'ul-Cihad
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/359.
[772] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/359-360.
[773] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Cihad, 2675
İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/360.
[774] İhsan Özkes, İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/360-361.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) Haberin Lafzına Göre Tercih Sebepleri

1- Hâss olan (özel hüküm taşıyan) âm (genel hükümlü) olana,
2-Tahsîs edilmeyen âm, tahsîs edilmiş olana (çünkü tahsîsten sonra, geri kalan efrâda delaleti zayıftır).
3- Mutlak olan, bir sebebe mebni vârid olana,
4- Hakikat, mecaza,
5- Hakikata benzeyen mecâz, böyle olmayana,
6- Şer'î olan hakikat, şer'î olmayana,
7- Örfi olan hakikat, lügavî olana,
8- Delâlete muhtaç olmayan, muhtaç olana,
9- İçinde iltibas az olan, çok olana,
10- Delâlet ettiği mâna için var'edildiğinde ittifak edilen ihtilâf edilene,
11- Hükmün illetine işaret eden, etmeyene,
12- Muvafakatı belli olan, muhalefeti belli olana,
13- Hükmünü açıkça ifade eden, etmeyene,
14- Hitâbı teklifi olan, vaz'î olana,
15- Hükmü, ma'kulu'l-mânâ olan, olmayana,
16- Elif-lâm ile muarref cem, ismu'l-mevsûl olan mâ ve men'e,
17- İlletin zikri takdim edilen veya kelimenin iştikâkı hükmüne delalet eden, böyle olmayana,
18- Tehdîde mukarin olan, olmayana,
19- Tehdîdi şiddetli olan, hafif olana,
20- Tekrar ile te'kîd edilen, edilmeyene,
21- Fasîh olan, olmayana,
22- Kureyş lehçesiyle olan, başka lehçe ile olana,
23- Kastedilen mânaya iki veya daha fazla yönden delâlet eden, tek yönden delâlet edene,
24- Kasda vasıtasız delalet eden, vasıtalı delalet edene.
25- Muârızı da beraber zikredilen, zikredilmeyene,
26- Kavl, fi'le,
27- Kesin hüküm ifade eden (nas), böyle olmayana,
28- Fiilin iştirak ettiği kavl, böyle olmayan kavle,
29- Râvinin herhangi bir tefsirini taşıyan, bunu taşımayana,
30- Hükmü, bir sıfata dayanan, bir isme dayanana,
31- Kendisinde ziyade bir açıklama bulunan böyle bir ziyadede bulunmayan rivayete tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/163-164; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) Haberin Lafzına Göre Tercih Sebepleri

1- Hâss olan (özel hüküm taşıyan) âm (genel hükümlü) olana,
2-Tahsîs edilmeyen âm, tahsîs edilmiş olana (çünkü tahsîsten sonra, geri kalan efrâda delaleti zayıftır).
3- Mutlak olan, bir sebebe mebni vârid olana,
4- Hakikat, mecaza,
5- Hakikata benzeyen mecâz, böyle olmayana,
6- Şer'î olan hakikat, şer'î olmayana,
7- Örfi olan hakikat, lügavî olana,
8- Delâlete muhtaç olmayan, muhtaç olana,
9- İçinde iltibas az olan, çok olana,
10- Delâlet ettiği mâna için var'edildiğinde ittifak edilen ihtilâf edilene,
11- Hükmün illetine işaret eden, etmeyene,
12- Muvafakatı belli olan, muhalefeti belli olana,
13- Hükmünü açıkça ifade eden, etmeyene,
14- Hitâbı teklifi olan, vaz'î olana,
15- Hükmü, ma'kulu'l-mânâ olan, olmayana,
16- Elif-lâm ile muarref cem, ismu'l-mevsûl olan mâ ve men'e,
17- İlletin zikri takdim edilen veya kelimenin iştikâkı hükmüne delalet eden, böyle olmayana,
18- Tehdîde mukarin olan, olmayana,
19- Tehdîdi şiddetli olan, hafif olana,
20- Tekrar ile te'kîd edilen, edilmeyene,
21- Fasîh olan, olmayana,
22- Kureyş lehçesiyle olan, başka lehçe ile olana,
23- Kastedilen mânaya iki veya daha fazla yönden delâlet eden, tek yönden delâlet edene,
24- Kasda vasıtasız delalet eden, vasıtalı delalet edene.
25- Muârızı da beraber zikredilen, zikredilmeyene,
26- Kavl, fi'le,
27- Kesin hüküm ifade eden (nas), böyle olmayana,
28- Fiilin iştirak ettiği kavl, böyle olmayan kavle,
29- Râvinin herhangi bir tefsirini taşıyan, bunu taşımayana,
30- Hükmü, bir sıfata dayanan, bir isme dayanana,
31- Kendisinde ziyade bir açıklama bulunan böyle bir ziyadede bulunmayan rivayete tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/163-164; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

Ölü Adına Sadaka Vermek ve Ona Dua Etmek 5
Ölüyü Hayırla Anmak..... 10
Küçük Çocukları Ölen Annelerin Kazanacağı Sevap 16
Zalimlerin Kabirleri..... 22

YOLCULUK EDEPLERİ BÖLÜMÜ

Perşembe Günü Erkenden Yolculuğa Çıkmak 26
Yalnız Yolculuk Yapmamak..... 31
Yürüyerek Yolculuk Yapmak, Konaklamak 38
Yol Arkadaşına Yardım Etmek 50
Yola Çıkarken Yapılacak Dua 56
Yolculukta Tekbir ve Tesbih 64
Yolculukta Dua Etmek..... 69
Korku Anında Yapılacak Dua 71
Konaklama Duası 73
Çabuk Dönmek 77
Eve Gündüz Dönmek 79
Yolcunun Dönüşte Söyleyeceği Söz 82
Yoldan Dönüşte Mescide Uğramak 84
Kadının Yolculuk Yapması..... 86

FAZİLETLER BÖLÜMÜ

Kur'ân-ı Kerîm Okumanın Fazileti 91
Kur'an'ı Sık Sık Tekrarlamak ve Unutulmaya Terketmekten Sakınmak..... 114
Sesi Kur'an'la Süslemek 117
Belirli Bazı Sûre ve Âyetleri Okumaya Teşvik 127
Kur'an Okumak Üzere Toplanmak 154
Abdestin Fazileti 158
Ezanın Fazileti 178
Namazların Fazileti..... 195
Sabah ve İkindi Namazlarının Fazileti..... 204
Camilere Gitmenin Fazileti 214
Namazı Beklemenin Fazileti..... 227
Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti 231
Sabah ve Yatsı Namazlarında Cemaatte Bulunmayı Teşvik Eden Hadisler..... 246
Farz Namazlara Devam Etmenin Emredilmiş,
Terkedilmesinin ise Ciddi Biçimde Yasaklanmış Olduğu 250
Namazı İlk Safta Kılmanın Sevabı..... 267
Sünnet Namazların Fazileti..... 287
Sabah Namazının Sünnetinin Önemi 292
Sabah Namazının Sünnetinin Nasıl Kılınacağı 299
Sabah Namazının Sünnetinden Sonra Birazcık Uzanmak 306
Öğle Namazının Sünneti 310
İkindi Namazının Sünneti 316
Akşam Namazının Sünneti 319
Yatsı Namazının Sünneti 324
Cuma Namazının Sünneti 325
Nafile Namazları Evde Kılmak 330
Vitir Namazı 337
Kuşluk Namazının Fazileti 346
Kuşluk Namazının Vakti 354
Tahiyyetü'l-Mescid Namazı 357
Abdest Aldıktan Sonra İki Rek'at Namaz Kılmanın Sevabı 360
Cuma Gününün Fazileti 363
Şükür Secdesi 384

Gece Namaz Kılmanın Fazileti..... 388
Ramazan Gecelerinde Teravih Namazı Kılmak 427
Kadir Gecesini İhyâ Etmek 430
Misvak Kullanmak 440
Zekâtın Fazileti 450
Ramazan Orucu 472
Ramazanda Cömertlik 488
Şâban Orucu 491
Hilâl Görüldüğünde Yapılacak Dua 496
Sahurun Fazileti 498
Oruç Açmakta Acele Etmek 503
Oruçlunun Dilini Koruması 513
Oruca Dair Bazı Meseleler 516
Muharrem Orucunun Fazileti 521
Zilhicce Orucu 528
Arefe Günü Orucu 531
Şevval Orucu..... 536
Pazartesi-Perşembe Orucu..... 539
Her Ay Üç Gün Oruç Tutmak 542
Oruçluyu İftar Ettirmek 548
İTİKÂF BÖLÜMÜ 553
HAC BÖLÜMÜ 557

162- ??? ?????? ?? ????? ??????? ??

ÖLÜ ADINA SADAKA VERMEK VE ONA DUA ETMEK

Âyet

??????????? ??????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ????? ???????????????? ????????? ?????????? ????????????? ????? ???????? ??? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ??????? ???????? [10]

"Onların arkasından gelenler şöyle dua ederler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş mü'min kardeşlerimizi bağışla."

Haşr sûresi (59), 10

İslâm uğrunda büyük fedakârlıklara katlanmış olan muhâcirler ile, onları barındırmak için bütün imkânlarını seferber eden Medineli müslümanların yani ensâr-ı kirâmın üstün vasıflarını anlatan âyetlerden sonra gelen bu âyet, müslümanların daha önce yaşamış kardeşlerine yönelik duygu ve düşüncelerini ortaya koyuyor. Sadece duygularını değil, aynı zamanda onların yaptığı duayı da bize öğretiyor. Böylece ümmet-i Muhammed'in her neslinin, önce ashâb–ı kirâm için sonra da kendisinden önce gelmiş geçmiş diğerleri için yapması gereken iş ortaya çıkmış oluyor. Âyetin tam meâli şöyledir: **"Onların arkasından gelenler şöyle dua ederler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş mü'min kardeşlerimizi bağışla; kalblerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin.**"

Geçmiş nesilleri hayırla anmak ve özellikle ashâb-ı kirâma dil uzatmamak, onlara dua etmek müslümanların en belirgin vasıflarındandır. Bunun dışında yapılacak bir hareket, ümmet yapısının bozulduğunun işaretidir.

Bizden önce âhirete intikal eden herkes için yapılacak şey; dua edip onların bağışlanmasını dilemek, onlara karşı kin ve nefret duymamaktır.

Bu âyet-i kerîme, konu başlığının ikinci yarısına yani "*ölüye dua etmek*" kısmına delildir.

Hadisler

950- ????? ???????? ????? ??????? ??????? ????? ??????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ????????? ?????????? ?? ??????????? ? ??????????? ? ????? ???? ?? ?????? ?? ?????????? ??????? ? ??? : « ?????? ». ????? ???? .

950. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam:

- Annem ansızın öldü. Öyle sanıyorum ki, şayet konuşabilseydi, sadaka verilmesini vasiyet ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem, sevabı ona ulaşır mı? diye sordu. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- "**Evet**" buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 95, Vasâyâ 19; Müslim, Zekât 51. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 15; Nesâî, Vasâyâ 7; İbni Mâce, Vasâyâ 8

Açıklamalar

Hz. Peygamber'e bu soruyu soran sahâbînin Sa'd İbni Ubâde olduğu kaydedilmektedir. Bu sözlerde, vasiyet etmeden ansızın ölmenin sakıncalı olduğu kuşkusu sezilmektedir. Hz. Peygamber'e bu soruyu yönelten sahâbî, annesinin vasiyette bulunmamasına ansızın ölmesini sebep göstermekte, konuşmaya fırsat bulsaydı hayır hasenât yapılması için vasiyet edeceğinden büyük ölçüde emin olduğunu bildirmektedir. Hz.Peygamber, vasiyet yapmadan ansızın ölmenin iyi olmadığını söylememiş ölü adına yapılacak iyiliğin sevabından ölen kimsenin istifade edeceğini bildirmiştir. Binaenaleyh vasiyetsiz bir ölümün garipsenecek, ayıplanacak ve hayıflanacak bir yönünün bulunmadığını da göstermiştir.

Şu bir gerçektir ki ansızın ölüm, tövbe, istiğfar ve vasiyyet gibi iyi işler yapmaya engel olduğu için pek arzu edilmez. Hayra engel olma yönüyle hoş karşılanmaz. Yoksa hayır hesenât yaparak yaşayan bir mü'min için bunun esef edilecek hiçbir yanı yoktur. Hatta ansızın ölüm, "Mü'min için bir rahatlamadır."

Ölmüşler adına yapılacak her türlü iyiliğin ve ibadetin sevabının onlara ulaştığı kabul edilmiştir. Hatta Hz. Peygamber'in, *"Sizin hediyeye sevindiğiniz gibi ona sevinirler"* buyurduğu nakledilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüler için dua etmek, onlar adına hayır hasenât yapmak sadaka vermek câizdir.
2. Adlarına yapılan iyiliklerin sevabı ölülere ulaşır.
3. Geçmişlerimizi hayırla anmak görevlerimizden biridir.

951- ??? ??? ?????????? ????? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ????? ????????? ??????? ??????? ????? ???? ?????? : ??????? ??????? ? ??? ???? ????????? ???? ? ???? ?????? ?????? ?????? ?? » ???? ???? .

951. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsan ölünce, üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i câriye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlât."

Müslim, Vasiyyet 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 14; Tirmizî, Ahkâm 36; Nesâî, Vasâyâ 8

Açıklamalar

Ölüm, sadece hayatın ve sorumlulukların değil, aynı zamanda bütün amellerin de sonudur. Ölümle birlikte insanın amel defteri kapanır ve artık oraya sevap yazılamaz. Hadisimizde bu genel hükmün üç istisnası olduğu bildirilmektedir:

Sadaka-i câriye (devam eden iyilik).

Faydalanılan bir ilim veya ilmî bir eser.

Dua eden hayırlı bir evlât.

Bu üç amelden herhangi birini veya hepsini gerçekleştirmiş olan kimsenin amel defterine onlardan yararlanıldığı sürece sevap yazılır. Bu demektir ki, bir çok şeyin sonu gibi gözüken ölüm, bu üç noktada son değildir. O halde öldükten sonra da yaşamak isteyenler, bu üç yoldan birini elde etmeye çalışmalıdır.

Bilindiği gibi **sadaka-i câriye,** herkesin faydalanacağı süreklilik arzeden hayırlar için kullanılan genel bir tâbirdir. Buna "kurumlaşmış hayırlar" da demek mümkündür. Mâbedler, mektepler, çeşmeler, köprüler, hanlar ve vakıflar gibi hizmet kurumları, kendileri devam ettiği sürece "sürekli hayır" anlamında birer "sadaka-i câriye"dir. Dolayısıyla bunları yapanların, yapımına vesile olanların, yardım edenlerin amel defterine devamlı sevap yazılır.

Faydalanılan ilim, insanın sağlığında öğrenip neşrettiği ilimdir. Bu, kitap yazıp yayımlama veya modern imkânlarla filme çekip veya disketlere alıp istifadeye sunma, ilmî araştırma merkezleri kurma şeklinde olabileceği gibi, ilmi başkalarına öğretmek suretiyle insan yetiştirme tarzında da gerçekleştirilebilir.

Dua eden sâlih evlât ifadesi **mü'min** evlât olarak değerlendirilmiştir. Kendisini dünyaya getirip yetiştiren anne ve babasına dua eden, onları hayırla anan ve anılmalarına vesile olan, olumlu işler yapan çocuğun yaptıklarından onu yetiştirenler istifade ederler. Aslında ölen kimselerin arkasından dua eden her müslümanın duası ölüye ulaşmaktadır. Burada özellikle **dua eden evlât**tan söz edilmesi, bir yandan çocukları anne ve babaları için dua etmeye teşvik ederken diğer yandan anne ve babaları da mü'min çocuklar yetiştirmeye ve böylece ölümden sonra da sevap kazanmaya özendirmektedir.

Zaten hadisimiz "dua eden evlât" ifadesi dolayısıyla bu başlık altında zikredilmiştir.

Şu hususa da işaret edelim ki, hadisimiz, sürekli sevap kazanma yollarından üçünü "bir" saymamış, onları ayrı ayrı değerlendirmiştir. Bu üç hayır ve sevap vesilesine birden sahip olmak elbette çok daha büyük bir mazhariyet ve mutluluktur.

Hadis 1386 numara ile de gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayatı âhirete taşımanın yolu, hadisimizde belirtilen üç hayırdan (sadaka-i câriye, faydalanılan ilim ve dua eden evlât) en azından birine sahip olmaktır.
2. Hayrı ve sevabı sürekli olan davranışlara mü'minleri teşvik etmek gerekir.
3. Sadece ilme sahip olmak değil, onu başkalarına öğretmek ve yaymak, kalıcı kılmak daha faziletlidir.

163- ??? ???? ????? ??? ?????

ÖLÜYÜ HAYIRLA ANMAK

Hadisler

952- ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ?????? ?????????? ? ????????? ????????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ???????? » ? ?? ?????? ????????? ? ?????????? ????? ?????? ? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? » ?????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? : ?? ?????? ? ????? : « ??? ?????????? ??????? ?????? ? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ???????? ???? ?????????? ????? ???????? ??????? ?? ??????». ????? ????.

952. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm* ile bazı sahâbîler birlikte bulunurlarken onların yanından bir cenaze geçti. Ashâptan bazıları o cenazeyi hayırla andı. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Kesinleşti**" buyurdu.

Sonra bir cenaze daha geçti. Orada bulunanlar onu da kötülükle andılar. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yine:

- "**Kesinleşti**" buyurdu.

Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb:

- Ne kesinleşti Ya Resûlallah? diye sordu. Peygamber *aleyhisselâm* da şöyle buyurdu:

- **"Şu önce geçen cenazeyi hayırla andınız; bu sebeple onun cennete girmesi kesinleşti. Bu berikini kötülükle andınız; onun da cehenneme girmesi kesinleşti. Çünkü siz (mü'minler), yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz."**

Buhârî, Cenâiz 86, Şehâdât 6; Müslim, Cenâiz 60. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 76; Tirmizî, Cenâiz 63; Nesâî, Cenâiz 50; İbni Mâce, Cenâiz 20, Zühd 25

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

953- ??? ??? ?????? ??? : ???????? ?????????? ? ?????????? ??? ?????? ?? ?????????? ??? ?????? ????? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ??? ???????? ??????? ???? ?????? : ???? ? ?? ????? ??????? ? ???????? ??? ????????? ?????? ? ??????? ????? : ????? ? ?? ????? ?????????????? ? ????????? ??? ?????? ??????? ?????? ????? : ????? : ????? ????? ???????? : ???????? : ??? ????? ?? ????? ???????? ? ??? : ????? ??? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ? ???????? ?????? ???????? » ???????? : ????????? ? ??? : « ????????? » ????? : ??????? ? ??? : « ??????? » ????? ?? ????? ???? ??? ???????? . ???? ??????? .

953. Ebü'l-Esved'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Medine'ye gelmiş Hz. Ömer'in yanında oturuyordum. Yanımızdan bir tabut geçti. İçindeki hayırla anıldı. Bunun üzerine Ömer; "kesinleşti" dedi. Sonra bir başka tabut daha geçti, onun içindeki de hayırla anıldı. Ömer yine "kesinleşti" dedi. Daha sonra üçüncü bir tabut geçti, onun içindeki kötülükle anıldı. Ömer yine; "kesinleşti" dedi.

Bu defa ben kendisine:

- Ne kesinleşti, ey mü'minlerin emiri? dedim. Ömer şöyle cevap verdi:

- Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibi söyledim. O:

- "**Herhangi bir müslüman hakkında dört kimse hayırla şahitlik ederse, Allah onu cennetine kor**" buyurmuştu. Biz kendisine:

- Peki üç kişi şehâdet ederse? dedik.

- "**Üç kişi şehâdet ederse de aynıdır**" buyurdu. Biz;

- Ya iki kişi şâhitlik ederse? dedik.

- "**İki kişi de şahitlik etse yine aynıdır**" buyurdu.

Artık bir kişinin şahitliğini de sormadık.

Buhârî, Cenâiz 86; Şehâdât 6. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 50

Ebü'l-Esved

ed-Düelî nisbesiyle meşhur olan Ebü'l-Esved, tâbiîlerin ileri gelenlerindendir. İsminin Zalim İbni Amr İbni Süfyân olduğu kaydedilmektedir. Basra'da kadılık yapmıştır. Nahiv ilminin Hz. Ali'den sonra ikinci kurucusu kabul edilir. Sika bir râvi olup Hz. Ömer, Übey İbni Kâ'b ve Hz. Ali'den rivayetleri vardır. Meğâzî yazarı Vâkıdî, onu muhadramûndan sayar.

Hicri 69 yılında carif denilen tâun salgınında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Güzel vasıflarla ve hayırla anmaya **senâ** denmekle birlikte, yukarıdaki iki hadiste olduğu gibi bir kimseyi kötü vasıflarla anmaya da **senâ** denildiği görülmektedir. Bu Arap dilinin bir anlatım özelliğidir.

İnsanların birbirini övmesi, dirilerin dirileri ve dirilerin ölüleri övmesi şeklinde iki kısma ayrılır. Yaşayanların birbirlerini övmeleri, aşırıya kaçtığı takdirde yasaklanmıştır. Zira bu tür bir övme, hem övülenin hem de övenin ahlâkı üzerinde kötü tesir yapar. Övüleni kibir ve gurura, öveni de gösteriş ve riyakârlığa sevkeder.

Her iki hadiste *"kesinleşti"* diye tercüme ettiğimiz **vecebet** kelimesi *"vâcip oldu"* anlamına gelmekle beraber, burada "*sâbit oldu, gerçekleşti"* mânasındadır. Çünkü Allah Teâlâ'ya hiçbir şey vâcip olmaz. Sevap, Allah'ın lutfu; azâb, O'nun adaleti gereğidir. Dirilerin ölü hakkındaki övgüleri, o ölünün dünyada iken iyi bir kişi olduğunu gösterir. İyilere de cennet vaadolunmuştur. Böylece iyi olduğuna dair şehâdet edilen kimse de cennete girer. Kötüler hakkındaki şahitlik de aynı mânada olup onların dünyada iken kötülük yaptıklarını tesbit eder. Kötüler de ilâhî adalet gereği cehenneme girerler. Ölen kimseler hakkındaki şehâdetler, bu mânada birer gösterge ve işaret olmaktadır.

Bu göstergelerin doğruluğu, **birinci hadis**in bazı rivayetlerinde *"kesinleşti"* ifadesinin üç kez tekrar edilmiş olduğundan da anlaşılmaktadır. Çünkü tekrar, sözü güçlendirir ve verilen haberin gerçekliğini gösterir. Bazı gerçekleri üç defa tekrar etmek, Hz. Peygamber'in eğitim öğretim ve tebliğ usullerindendir.

Ölüler hakkında yapılan şehâdetin, onların âhiretteki durumunun göstergesi sayılabilmesi için, o şehâdeti yapanların kimlik ve kişilikleri önem arzeder. Bu hadislerde söz konusu olan şehâdet, fazilet ehli, doğruluk ve ihlâs sahibi kişilerin şehâdetidir. Fâsık ve günahkârların şehâdeti değildir. Çünkü günahkârlar veya dinin doğru bulmadığı fikirlere kapılmış kimseler kendileri gibi olanları *"iyidir"* diye övebilirler. Bunun İslâmî mânada bir şehâdet değeri yoktur.

Öte yandan bir kimseyi kötülükle ananla anılanlar arasında düşmanlık olmamalıdır. Herhangi bir sebeple aralarında düşmanlık olanların yekdiğeri hakkında *"kötüydü"* demesi de makbul bir şehâdet değildir. Hatta dinine bağlı kimseler için, dine karşı olan çevrelerin ya da dinsizlerin *"iyi insandı"* diye şehâdet etmeleri beklenemez. Onların *"kötü"* demeleriyle de iyi insanlar kötü sayılmazlar. Nitekim her iki hadiste de geçen *"Siz yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz"* ifadesi, öncelikle "sahâbe-i kirâm'a yönelik bir belirlemedir. Her iki hadisin başka bir rivayetinde (Buhârî Şehâdât 6) *"siz"* yerine, *"mü'minler*" ifadesinin bulunması sahâbîler gibi diğer mü'minlerin de yeryüzünde Allah'ın şahitleri olduğu anlamına gelir. O halde insanlar hakkında iyi-kötü diye şehâdet edecek kimselerin, İslâm esasları çerçevesinde iyiyi kötüyü bilen kimseler olması gerekir.

Salâh ve takvâ sahibi kimselerin, hayattayken iyi vasıflarıyla tanıdıkları kimseyi öldüğü zamanda bu vasıflarıyla anmaları o kişinin cennetlik olduğunun alâmeti sayılır. Bunun aksi de geçerlidir. Yani bir kimsenin yaşarken yaptığı kötülükleri, vefatından sonra salâh ve takvâ sahibi insanların hatırlayıp anmaları, o kimsenin cehennemlik olduğuna işaret sayılır.

İkinci hadis, şehâdetleri ölülerin âhiretteki durumlarına işaret sayılan kimselerin sayısını belirtmektedir. Dört kişinin, üç kişinin ve hatta iki kişinin şehâdeti bu iş için yetmektedir. Yani bir mânada 2-4 kişilik bir mü'min grubunun herhangi bir ölü hakkında "iyi" veya "kötü" demeleri, o ölünün cennetlik ya da cehennemlik olduğu konusunda yeterli işaret sayılmaktadır.

Ölüyü tanımayan insanların *"iyi biliriz"* diye bağırmalarının yalan şahitlik anlamına gelmekten öte hiçbir anlamı yoktur. Bu sebeple, cenazenin baş ucunda cemaati böyle tehlikeli bir şahitliğe sevkedici sorular sormanın da bir anlamı yoktur. Mutlaka bir tezkiye almak isteniyorsa, en azından, *"Merhumu tanıyanlara soruyorum, onu nasıl bilirsiniz?"* diyerek, onu hiç tanımayanların ya da yeterince tanımayanların rastgele şahitlik yapmalarının önüne geçilebilir. Bu konuya din görevlilerinin dikkat etmeleri, gerekiyorsa, "ölü hakkında şehâdette bulunmanın ne demek olduğunu kısaca anlattıktan sonra" tezkiye talebinde bulunmaları uygun olur. Nitekim Ebû Ya'lâ'nın *Müsned*'inde Enes İbni Mâlik'in şu rivayeti yer almaktadır:

Enes *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: **"Bir müslüman öldüğünde yakın komşularından dört hâne halkı kendisi için, "Bu adam hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz" diye şehâdet ettiklerinde, Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Ey mü'minler! Sizin bilginizi, bu ölü hakkındaki şehâdetinizi kabul ettim, Sizin bilmediğiniz kusurlarını da ben affettim**".

Bu hadiste de görüldüğü gibi, ölüyü tanıyanların bildikleri ve gördükleri ile yaptıkları tanıklığa şehâdet denilmektedir. Böyle olmasına rağmen, yine de gerçek durum ortaya konulamamış olabilir. Ölü, tanıyanlarının hüsn-i şehâdetlerinden - gerçekte kendisi öyle olmasa bile - yararlanır. Bu husus hadisteki *"Sizin bilmediğiniz kusurlarını da ben affettim"* beyânından anlaşılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Fazilet sahibi her mü'minin övgü ve şehâdeti, ölü için cennete girme sebebidir.

2. Şehâdet görgüye ve duyguya dayanmalıdır. Geçerli şehâdet, ölüyü tanıyanların şehâdetidir.

3. Bizi tanıyanların, öldüğümüzde güzel şehâdette bulunacakları şekilde bir hayat yaşamaya çalışmalıyız. Çünkü böyle bir şehâdet, bizim için kurtuluş işareti, geride bıraktıklarımız için de teselli vesilesi olur.

4. Ashâb–ı kirâm, Hz. Peygamber'den öğrenmiş oldukları bilgileri ve gördükleri hareketleri yeri gelince aynen tekrar etmek suretiyle sünnetin yaşamasına ve sonrakilere aynen intikal etmesine dikkat gösterirlerdi. Hz. Ömer'in "kesinleşti" demesi bunun en güzel göstergesidir.

164- ??? ??? ?? ??? ??? ????? ????

KÜÇÜK ÇOCUKLARI ÖLEN
ANNELERİN KAZANACAĞI SEVAP

Hadisler

954- ?? ??? ??? ?????? ????? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ??????? ??????? ?? ??????? ?? ????????? ???????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ????????? ????????? » . ????? ???? .

954. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Henüz ergenlik çağına ulaşmamış üç çocuğu ölen her müslümanı Allah, çocuklara olan rahmet ve şefkati sebebiyle cennete koyar.**”

Buhârî, Cenâiz 6, 91; Müslim, Birr 153. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 64; Nesâî, Cenâiz 25; İbni Mâce, Cenâiz 57

956 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

955- ??? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ??????? ???? ???????????? ??????? ???? ???????? ?? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????? » ????? ???? .

« ?????????? ??????? » ???? ??????? ????? : { ?????? ???????? ?????? ?????????? } ????????? : ???? ????????? ???? ????????? ? ?????? ????? ????????? ????? ????? ????????? . ????????? ??????? ??????? .

955. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Herhangi bir müslümanın** (ergenlik çağına ermemiş) **üç çocuğu ölürse, o kimseye cehennem ateşi ancak Allah’ın yemini yerine gelecek kadar** kısa bir süre **dokunur**.”

Buharî, Cenâiz 6, Eymân 9; Müslim, Birr 150. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 64; Nesâî, Cenâiz 25; İbni Mâce, Cenâiz 57

Sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

956- ??? ???? ????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ????? : ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? : ?? ??????? ??????? ?????? ????????? ????????? ? ???????? ????? ???? ???????? ??????? ???????? ???? ??????????? ?????? ????????? ?????? ? ????? : « ??????????? ?????? ????? ??????? » ????????????? ? ??????????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ?????? ??????? ?????? ? ????? ????? : « ?? ????????? ??? ????????? ????????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ??? ??????? » ??????? ????????? : ???????? ? ??????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? « ?????????? » ????? ???? .

956. Ebû Sâid el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir kadın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e geldi ve:

- Ey Allah’ın Resûlü! Senin sözlerinden hep erkekler yararlanıyor. Biz kadınlara da bir gün ayır, o gün toplanalım, Allah’ın sana öğrettiklerinden bize de öğret!” dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Peki şu gün şurada toplanınız!**” buyurdu.

Kadınlar toplandılar. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de gidip Allah’ın kendisine öğrettiklerinden onlara öğretti. Sonra onlara:

- “**Sizden** (henüz ergenlik çağına gelmemiş) **üç çocuğunu âhirete gönderen her kadın için bu çocuklar cehenneme karşı mutlaka siper olur**” buyurdu.

İçlerinden bir kadın:

- “Bu durum iki çocuk gönderenler için de geçerli midir?” dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

- “**Evet, iki çocuk gönderen için de durum aynıdır**” cevabını verdi.

Buhârî, İlim 36, Cenâiz 6, 91; İ’tisam 9; Müslim, Birr 152. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Açıklamalar

Ölüm insanlar içindir. Her ölüm olayı insanı üzer. Ancak evlât acısı, bütün belâ ve sıkıntılardan daha fazla üzüntü verir. Zira çocuk sevgisi, her türlü sevginin üstündedir. Bu sebeple de insanlar, belki kendi can ve mal güvenliklerinden önce, çocuklarının güvenliğini düşünür ve onları korumak için her türlü tehlikeyi göze alırlar. Üstelik anne ve babanın çocuklarına karşı duydukları sevgi, çocukların yaşlarıyla ters orantılıdır. Yani çocuk ne kadar küçükse, o kadar fazla sevilir. Ya da çocukların sevgisi, yaşlarının küçüklüğü oranında anne ve babalarının gönüllerinde büyür. Böyle olunca çocuğunu kaybetmiş anne ve babaların üzüntüleri de hiç kuşkusuz pek derin olur. İşte böylesi bir imtihanla bir veya birkaç defa karşılaşmış müslüman anne ve babaları teselli etmek, gerçekleri onlara duyurmakla olur. Çocukları ölmüş anne ve babaları teselli eden bu üç hadiste evlât acısına dayanmasını bilenlerin mükâfatı haber verilmiş, bu acıya dayanamadığı için, intiharı düşünebilecek anne babalar uyarılmış, böylece onlar sabra ve dolayısıyla cennete çağırılmışlardır.

Görüldüğü gibi bu üç hadisin üçü de, henüz ergenlik çağına gelmemiş üç çocuğu ölen anne ve babanın bu çocuklar sebebiyle cennete girecekleri konusunda -farklı ifadelerle de olsa- büyük bir müjde vermektedir. Bu husus, **birinci hadis**te açıkça *“Allah cennete kor”* diye açıklanırken, **ikinci hadis**te *“O kimseye cehennem ateşi ancak yemin yerini bulacak kadar dokunur”* cümlesiyle, **üçüncü hadis**te ise, *“Bu çocuklar cehenneme karşı mutlaka siper olur”* ifadesiyle ortaya konulmaktadır. Hz. Peygamber’den nakledilen bu teselli dolu müjdeli beyanları sondan başa doğru düşünecek ve sıralayacak olursak, karşımıza şöyle bir kurtuluş çizgisi çıkar: Henüz buluğ çağına ermeden üç çocuğu ölmüş olan anne ve babalar için *o çocuklar cehenneme karşı siper olurlar***.** Bu durumdaki anne ve babalara *cehennem ateşi, olsa olsa, yemin yerine gelecek kadar dokunur.* Onları *Allah Teâlâ çocuklara olan rahmet ve şefkati sebebiyle cennete koyar.*

Burada cennet müjdesi veren birinci hadisin, kırk kadar sahâbî tarafından rivayet edildiğine de işaret edelim.

Ölen çocukların *“bulûğ çağına ermemiş”* olmaları açıkça vurgulanırken, kız - erkek ayrımının yapılmadığı, mutlak olarak çocuk (veled) denildiği görülmektedir. Dolayısıyla, kız olsun erkek olsun, bulûğ çağına ermemiş üç çocuğu ölen anne ve babalar sabredip ecrini Allah’tan beklemek şartıyla

cennetle müjdelenmişlerdir. Yavrusunun ölümüne sabretme ve Allah'ın hükmüne isyan etmeyip rızâ gösterme şartı, bu hadislerin ifadelerinden değilse bile delâletlerinden anlaşılmaktadır. Buhârî, *Sahih*'indeki bu konuyla ilgili başlıkta ölüme rızâ gösterme şartını açıkça belirtmiştir (bk. Cenâiz 6). Nitekim Allah Teâlâ da, "**Sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir**" [Zümer sûresi (39), 10] buyurmuştur.

İkinci hadiste yer alan ve *yemin yerini bulacak kadar* diye tercüme ettiğimiz "**tehilletü'l-kasem**" ifadesi, yeminin bozulmamış olması yahut yerine gelmiş sayılması için yeterli olan en kısa süre anlamındadır. Yemini helâl kılmak mânasına gelen bu ifade, çok kısa süreden kinâye olarak kullanılır. Burada söz konusu olan yeminin, **"İçinizden** (cehenneme) **oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür"** [Meryem sûresi (19), 71] âyetindeki ilâhî yemin olduğuna, bu ilâhî hükmün yerine getirilmesinin de cennetlikler için sadece sırattan geçmek anlamına geldiğine işaret edilmiştir. Nitekim Meryem sûresinin 72. âyeti sonucu çok açık biçimde ortaya koymaktadır: "**Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız; zâlimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız."**

Üçüncü hadiste ölen çocukların sayısı bakımından önemli bir müjdeyi daha bulmaktayız. Sözü edilen ilâhî rahmetin, iki çocuğu ölen ebeveyni de kapsadığı beyanı... Hatta bir başka rivayette, *"Bir çocuğunu defneden kimse sabreder ve Cenâb-ı Hak'tan ecrini dilerse, o kimseye cennet nasip olur"* buyurulmaktadır (bk. *Tecrid Tercemesi*, IV, 313). Buhârî, bu rivayeti de dikkate almış olmalıdır ki "*Bir çocuğu vefat eden, sabredip ecrini Allah'tan bekleyen müslümanın fazileti*"ni başlık yapmıştır (bk. Cenâiz 6). Yine Nesâî'deki rivayette, Hz. Peygamber ile konuşan bir kadının *"Keşke, bir çocuğu öleni de sorsaydım"* sözlerine yer verilmektedir. Bu da o konudaki ümidi ifade etmektedir.

Böylesine büyük müjde veren bu teselli cümlelerinin, çocukların ihmal edilerek çocuk ölümlerinin artmasına vesile olabileceği akla gelebilir. Ancak bu, aslâ isabetli bir düşünce olamaz. Çocukların bakım ve terbiyesine ait tavsiyeler ve hatta Hz. Peygamber'in müslüman hanımlardan çocuklarını öldürmeyeceklerine dair aldığı söz, çocuk düşürmeyi nehyeden, nüfus artışını öğütleyen hadisler hatırlanınca, konumuza dair hadislerin, herhangi bir sebeple çocukları ölmüş olan anne ve babaları teselli etmekten başka bir amacı olmadığı anlaşılacaktır. "Âhirette şefatçım olsun" diye kimse çocuğunu göz göre göre ölüme terketmez. Aksine, ölmüş olan çocuğunun acısına, ancak âhirette kendisine siper ve cennete girmeye vesile olacağı düşüncesiyle dayanma gücü bulur. Bu hadisler, müslümanlara, çocuklara kayıtsız kalmayı değil, musîbet günlerinde ayakta kalabilmek için gerekli olan sabrı ve dayanma gücünü telkin etmektedir.

Üçüncü hadiste, konu ile ilgisi olmayan çok önemli bir husus yer almaktadır. Ona işaret etmeden geçemeyeceğiz. O da Hz. Peygamber'e gelip gün tahsisi isteyen kadının *"Allah'ın sana öğrettiklerinden bize öğretmen için*" diye koyduğu kayıttır. Hz. Peygamber, bu isteği kabul etmiş ve hadiste açıkça belirtildiği gibi, *"Allah'ın kendisine öğrettiklerini onlara öğretmiş*" ve peşinden de *"sizden (henüz ergenlik çağına gelmemiş) üç çocuğunu âhirete gönderen her kadın için bu çocuklar cehenneme karşı mutlaka siper olur"* buyurmuştur. Ancak bu konu, Kur'ân-ı Kerîm'de yer almamaktadır. Demek oluyor ki, Kur'ân-ı Kerîm'de yer almayan konularda da Allah Teâlâ, Peygamber'ini bilgilendirmektedir. Üstelik orada sorulan soruya hemen cevap vererek *"İki çocuğu ölen de aynı hükümdedir*" buyurması bunu göstermektedir. Zira verdiği cevap âhiret hayatıyla ilgili olduğu için, Hz. Peygamber'in o konuda ictihad etmesi mümkün değildir. Bu da gösteriyor ki, âyet olmaksızın Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e bazı konuları herhangi bir şekilde bildirmiştir. Şu halde Hz. Peygamber'e verilen bilginin Kur'an âyetlerinden ibaret olduğu yolundaki iddialar, kesinlikle doğru olmayan ve itibar edilmemesi gereken, tamamen cehâlet veya düşmanlıktan kaynaklanan kuru birer laftan ibarettir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bulûğ çağına gelmeden ölen müslüman çocukları cennetliktir. Müşriklerin çocukları hakkında İslâm bilginleri arasında görüş ayrılığı vardır. Kitabımızın müellifi Nevevî'ye göre, bulûğa ermemiş müşrik çocukları da cennetliktir.
2. Kadınlar, erkeklerle konuşarak dînî meseleleri ve diğer ihtiyaç hissettikleri konuları öğrenebilirler.
3. Ölen çocuklarının acısına sabredip ecrini Allah'tan dileyen anne ve babalar cennetle mükâfatlandırılırlar.
4. Kadınların dînî eğitim ve öğretimlerine özen göstermek gerekir.
5. Hz. Peygamber, vahiyden başka yollarla da bilgilendirilmiştir. Onun ümmetini eğitmek için söyledikleri "Allah'ın kendisine öğrettikleri" cümlesindendir.

165- ??? ?????? ?????? ???? ????? ????? ???????? ????????
???????? ?????? ???????? ??? ?????? ????? ???????? ?? ?????? ?? ???

ZÂLİMLERİN KABİRLERİ

ZÂLİMLERİN MEZARLARI YANINDAN VE HELÂK EDİLDİKLERİ
YERLERDEN GEÇERKEN KORKUP AĞLAMAK, İHTİYACINI ALLAH'A ARZETMEK VE BU GİBİ HALLERDE GÂFİL
DAVRANMAKTAN
SAKINDIRMAK

Hadisler

957- ??? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????????? ?????? ????? ??????? ???????? : ??????? ?????? : « ?? ?????????? ???? ???????? ????????????? ?????? ???? ???????? ???????? ? ?????? ??? ???????? ?????? ? ???? ????????? ????????? ? ?? ?????????? ??? ?????????? » ????? ???? .

??? ????? ??? : ????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? : « ?? ?????????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ???? ????????? ??? ?????????? ?????? ???? ???????? ??????? » ????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ???????? ???? ??????? ??????? .

957. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Semûd kavminin ülkesi Hicr denilen yere

varınca ashâbına şöyle hitâp etti:

- "**Azâba uğratılmış olan şu milletin yurduna ancak ağlayarak girin. Ağlayamıyorsanız girmeyin ki, onların başına gelen sizin de başınıza gelmesin.**"

Buhârî, Salât 53, Enbiya 17, Tefsîru sûre (15), 2, Meğâzî 80; Müslim, Zühd 38-39

Başka bir rivayette Hicr'e vardığı zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu bildirilmektedir:

- "**Kendilerine zulmedenlerin yurduna ağlayarak girin. Yoksa onların başına gelenler sizin de başınıza gelebilir.**"

Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başını örttü; o vadiyi geçinceye kadar süratle yürüdü.

Buhârî, Enbiyâ 17, Tefsîru sûre (15), 2; Müslim, Zühd 39

Açıklamalar

Hicr vadisi, Sâlih*aleyhisselâm*'ın milleti olan Semûd'un oturduğu yerdir. Hz. Peygamber hicrî 9. yılın sonlarında Tebük Gazvesi'ne giderken bu vadiden geçmek zorunda kalmıştı. Hz. Peygamber'in hadisimizdeki ikazına ilâve olarak müslüman askerlere bu yöre hakkında verdiği daha başka bilgi ve tâlimatlar da bulunmaktadır. Meselâ, oradaki kuyunun suyundan içilmemesi, abdest alınmaması, onunla hamur yoğurulmaması, yoğurulmuşsa o hamurların develere yedirilmesi bu tâlimatlar arasında yer almaktadır (bk. Buhârî, Enbiya 17). Hatta yine o civarda bulundukları bir gece Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Bu gece pek şiddetli bir fırtına çıkacak. Herkes devesini sıkı bağlasın ve bulunduğu yerde otursun, ayağa kalkmasın*" buyurmuştur (bk. Buhârî, Zekât 54; Müslim, Fedâil 11). Gerçekten o gece çok şiddetli bir kasırga çıkmış; abdest almak için ayağa kalkan birini kasırga yere çarpmış, devesini aramaya giden bir başkasını da Tay dağına fırlatıp atmıştır.

Tebük Seferine ve özellikle Hicr bölgesine ait olaylar hakkında bilgiler veren hadisimiz, geçmişten ibret almak için o geçmişe ait olayların hatırlanması ve belli bazı noktalara dikkat edilmesi hatta özel bazı tavırların sergilenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yaptıkları haksızlık ve itaatsizlik sebebiyle Allah'ın azabına uğramış milletlerin yurtları ve izleri *"sabıkalı"* yerler ve izler olarak, sonrakiler tarafından ibret alınacak hâtıralardır. İbret almayı gerektirecek bir davranış olarak, hadisimizde ağlamanın tavsiye edildiğini görüyoruz. Ağlamak, daha önce felâkete uğramış olanların kalıntılarını izlerken duygulu, kaygılı, kuşkulu olmayı ve böylece onların halini daha iyi düşünüp daha derinden etkilenmeyi sağlar. Böyle bir halet-i ruhiye içinde olmamak, oralardan sadece gelip geçmek, tarihten ders almamak gibi ağır sonuçları olan bir hatanın işlenmesi anlamına gelir. Yoksa oradan geçen herkesin hemen oracıkta aynen öncekiler gibi helâk edileceği anlamına gelmez. Efendimiz'in, *"Oralara ağlayarak girin ki, onların başına gelenler sizin de başınıza gelmesin"* buyurması, buralarda cereyan eden olayları sonuçlarıyla birlikte iyi düşünün, anlayın ve onların hallerinden ibret alıp yaşayışınızı düzeltiniz ki, böylesi felâketler sizin başınıza da gelmesin, demektir. Hadisimizdeki *"azaba uğramışlar"* (**muazzebîn**) ifadesi, ikinci rivayette *"kendilerine zulmetmiş olanlar"* (**zalemû enfüsehüm**) şeklinde açıklanmıştır. Bu, aynı zamanda azaba uğratılma sebebinin *"zulüm"* olduğunu ortaya koyan bir açıklamadır. Geçmiş olaylardan ibret almamak gaflettir yani bir çeşit zulümdür.

Ayrıca acı olaylara sahne olmuş yer ve çevreler, ister istemez insan psikolojisine etki eder. Bu etki belki de radyasyon kirlenmesi gibi, uzun süre devam eder. Hz. Peygamber'in, başını örterek o yöreyi süratle geçmesi, işin ciddiyetini çevresindekilere ve daha sonrakilere fiilen göstermek, böylece onları unutamayacakları şekilde eğitmek içindir. Efendimiz'in bu hareketi, Allah'a ve Peygamber'ine itaatsizlik edenlerden kaçmak, uzak durmak anlamında yorumlanabilir. Çünkü Sâlih *aleyhisselâm*'ın milleti itaatsizlik etmiş, mûcize deveyi kesmiş ve pek çok maddî imkânlarına ve güçlerine rağmen helâk olmuşlardı.

Günümüzde de zâlimlerin kabir veya kabristanlarından geçmek zorunda kalınırsa, hadisimizde emredildiği şekilde davranmak, oralarda fazla eğlenmemek, kendi doğrularımız istikametinde yaşamaya devam etmek gerekir.

Nevevî merhumun, hasta ziyareti bölümünü, ölümlerinden sonra bile zalimlerin yaşayanlara etki edebileceklerini gösteren bu hadîs-i şerîf ile bitirmesi, kötü bir ölüm ile karşılaşmamak için dikkatli yaşamak gerektiğine işaret etmek istemesinin bir sonucu olsa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bilinçli ve uyanık bir hayat yaşamak gerekir.
2. Geçmişten ibret almasını bilmeyenler, kendi hayatlarını tehlikeye atarlar.
3. Ölüm ve kabir insanın ibret alması ve hayatına çeki düzen vermesi için dikkate alınacak iki gerçektir.
4. Zalimler hayatlarında olduğu gibi, ölümlerinden sonra da kendilerinden sakınılacak kimselerdir.
5. Zalimlerin hâtıra ve kalıntılarında felâket izleri ve tehlikeleri bulunur.

???? ???? ?????

166- ??? ??????? ?????? ??? ?????? ??? ??????

PERŞEMBE GÜNÜ ERKENDEN YOLCULUĞA ÇIKMAK

Hadisler

958- ?? ???? ?? ???? ? ????? ??????? ??? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ???????? ??????? ?????? ????????? ? ??????? ??????? ???? ???????? ?????? ???????? . ????? ???? .

??? ????? ?? ???????? : « ??????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?? ???? ????????? » .

958. Kâ'b İbni Mâlik*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük Gazvesi'ne perşembe günü çıktı. Zaten Hz. Peygamber genellikle perşembe günü yolculuğa çıkmayı severdi.

Sahîhayn'daki bir rivayet şöyledir:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, perşembe günü dışında yolculuğa çıktığı pek nâdirdir.

Buhârî, Cihâd 103, Ebû Dâvûd, Cihâd 77

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz en son hicrî 9. yılda Tebük Gazvesi'ne çıkmıştır. Tebük, Şam yöresinde ve Medine'ye bir aylık mesafede olan bir yerdir.

Hadisimiz, bu zorlu gazveye katılmayan bir kaç sahâbîden biri olan Kâ'b İbni Mâlik'in, olayla ilgili uzun rivayetinden alınmış bir cümledir. Her ne kadar Nevevî merhum, bu hadisin Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde yer aldığını söylemekteyse de, bu kısım Müslim'deki rivayette (Tevbe 49: Bâbü tevbeti Ka'b İbni Mâlik ve sâhibeyhi) bulunmamaktadır. Muhtemelen Nevevî, olayın aslına yönelik rivayeti dikkate almış olmalıdır. Biz, buradaki şekliyle hadisimizin bulunduğu kaynakları göstermekle yetindik.

Her iki rivayeti birleştirerek düşündüğümüz zaman Peygamber Efendimiz'in genellikle perşembe günü sefere çıktığı, perşembe dışında nâdiren yolculuk yaptığı anlaşılmaktadır. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculuğa çıkış için perşembe gününü tercih etmesi, elbette sebepsiz değildir. Ancak onun bu konuda herhangi bir açıklamasına rastlayabilmiş değiliz. Bildiğimiz tek husus, kulların amellerinin pazartesi ve perşembe günleri Allah'a arzedildiği (Tirmizî, Savm 43; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 268, 329, 484, V, 209) ve cennet kapılarının yine pazartesi ve perşembe günleri açıldığıdır (Müslim, Birr 35; Tirmizî, Birr 76; *Muvatta*, Hüsnü'l-huluk 17-18; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned,* II, 389, 400, 465).

Hz. Peygamber'in cihad için sefere çıkarken perşembe gününü tercih etmesinde bu iki özelliğin etkisi olduğu söylenebilir. Perşembe anlamına gelen *yevmü'l-hamîs*, aynı zamanda ordu (ceyş) demektir. Genelde ordular öncü, artçı, merkez, sağ ve sol kanatlar olmak üzere beş kısma ayrılır. Muhtemelen Hz. Peygamber, böylesi beşli bir oluşumu hayra yorarak haftanın beşinci günü olan perşembeyi yolculuk için tercih etmiş olabilir. Daha başka bazı izahlar da yapılmış olmakla beraber, nihayet bunların birer yorum olduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. Önemli olan Hz. Peygamber'in davranışı ve tercihidir. Gerekçesinin tam olarak bilinmemesi müslümanlar için hiç de önemli değildir. Çünkü Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir şey yapıyorsa, onun mutlaka mâkul ve makbul bir sebebi vardır. Onu izlemek, bu mâkul ve makbul sebebi yakalamak demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, perşembe günü sefere çıkmayı tercih ederdi.

2. Müslümanlar için Hz. Peygamber'in emir ve yasaklarına olduğu gibi tercihlerine de güçleri ölçüsünde uymak, onun yolunda olmak, sünnetini yaşamak ve yaşatmak büyük önem arzeder.

3. Tebük Gazvesi Hz. Peygamber'in son gazvesidir.

959- ??? ????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ??????? ???????? ?? ????????? » ????? ???? ???? ????????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ? ??????? ??????? ???????? ??????? ???????? ? ???????? ??????? ?????? . ???? ??? ???? ????????? ???? : ????? ??? .

959. Sahâbî Sahr İbni Vedâa el-Gâmidî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"**Allahım! Ümmetimin erkenciliğini bereketli kıl**" diye dua etmiştir.

Râvi (Sahr) diyor ki; Peygamber *aleyhisselâm*, seriyye veya ordu gönderdiği zaman, sabahleyin erkenden gönderirdi.

Tüccardan olan Sahr da, ticaret mal ve kervanlarını sabah erkenden yola çıkarırdı. Bu sebeple malı çoğaldı, zengin oldu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 78; Tirmizî, Büyû' 6. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 41

Sahr İbni Vedâa

Bir tek bu hadisi rivayet etmesi sebebiyle sahâbî olduğu anlaşılan Sahr, Tâif'te yaşadı. Hicazlılardan sayılmaktadır. Hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Bu hadisi kendisinden, sadece, mechul bir râvi olan Ümâre rivayet etmiştir.

Sahr'ın rivayeti Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce'nin sünenlerinde yer almıştır. Vefat yeri ve tarihi bilinmemektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sabahleyin erkenden işe başlamak bizim geleneğimizde vardır. Çiftçi tarlasına, esnaf dükkanına, işçi iş yerine, yolcu yoluna ve öğrenci de hocasına günün ilk saatlerinde gider.

Fecir ile sabah namazının kılınması arasında geçen vakit olarak da anlaşılan **bükûr**, aslında günün ilk saatlerini ifade eder. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, biz ümmeti için erken saatlerde yapacağımız işlerimizin bereketli olması için dua buyurması, o saatlerin gafletle geçirilmeyip değerlendirilmesini teşvik etmesi anlamına gelir.

Öte yandan, hadîs-i şerîfte verilen bilgiye göre Efendimiz'in, bunu teşvik etmekle kalmadığı, herhangi bir yere askerî birlik veya ordu sevkedeceği zaman onları erkenden yola çıkardığı anlaşılmaktadır. Yani erkencilik aynı zamanda fiilî sünnettir.

Erken davranmanın övülmesi sadece sefere çıkmakla ilgili olmayıp aynı zamanda ilim öğrenmek, ticaret ve yolculuk gibi her türlü faaliyet için de

geçerlidir ve berekete vesiledir. Nitekim hadisin sahâbî râvisi Sahr'ın tüccar olduğu, Hz. Peygamber'in bu duasının bereketine kavuşmak maksadıyla ticaret mal ve kervanlarını erken saatlerde yola çıkardığı, bu sebeple de servetinin çoğaldığı belirtilmektedir. Sahr'ın bu tutumu, aslında kendi şahsına ait bir tavır değildir. Hemen bütün sahâbîler, Hz. Peygamber'den öğrendikleri veya gördükleri hususlara uymakta çok titiz ve dikkatli davranıyorlardı. Onların sünneti yaşamakta çok üstün bir dikkat ve gayretleri vardı.

Burada Sahr'ın yaptığı, yolculukla ilgili bir duanın, bütün yolculuklar için geçerli olacağı düşüncesiyle ticarî yolculukları da erken başlatmasıdır. O, bu hareketiyle ve ulaştığı sonuçla **sünnete uymanın bereket ve zenginlik vesilesi** olduğunu isbat etmiştir.

Bereketsizlikten yakınanların günlük mesailerine ne zaman başladıklarına dikkat etmeleri gerekir. Nitekim atalarımız "**Erken kalkan yol, erken evlenen döl alır**" demek suretiyle, kazanmanın ve kalkınmanın en temel gereklerinden birinin erkencilik olduğuna işaret etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günün ilk saatlerinde yapılan işler bereketli olur.
2. Peygamber Efendimiz, asker sevki gibi önemli işleri sabahın erken saatlerinde yapardı.
3. Efendimiz'in bereket duası bugün için de geçerlidir.
4. Sünnet'e uymak başlı başına bir bereket vesilesi ve zenginliktir.

167- ??? ??????? ??? ??????
???????? ??? ?????? ?????? ???????

YALNIZ YOLCULUK YAPMAMAK

YOLCULUĞA ÇIKACAK OLANIN ARKADAŞ ARAMASI VE
ARALARINDAN BİRİNİ İTAAT ETMEK ÜZERE BAŞKAN SEÇMELERİ

Hadisler

960- ??? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?? ??????? ?? ????? ??????? ???????? ??????? » ???? ??????? .

960. İbni Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Eğer insanlar, yalnız başına yolculuk yapmakta ne sakıncalar olduğunu benim kadar bilselerdi, hiç bir binek sahibi (yolcu) **gece yolculuğuna yalnız çıkmazdı."**

Buhârî, Cihâd 135. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 4; İbni Mâce, Edeb 45

Açıklamalar

Tek başına yolculuğa çıkmak özellikle gece yolculuğu yapmak dün olduğu kadar bugün de dinî-dünyevî, sosyal ve psikolojik birtakım sakıncalar taşımaktadır. Bu sakıncalardan insanların bildikleri, tecrübe ettikleri vardır, bilmedikleri de vardır. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Benim bildiğim sakıncaları insanlar bilmiş olsalardı"* buyurmak suretiyle kendisinin bildiği ve fakat insanların idrak edemedikleri birtakım mahzurların bulunduğuna işaret etmiştir.

Sözün gelişinden hadîs-i şerîfteki "*binekli kimse* (râkib-süvârî)" yerine, belki ***"hiç kimse"*** denilmesi daha uygun olurdu. Nitekim *Müsned*'deki bir rivayette öyle denilmiştir. Ancak burada *"binekli kimse ve gece"* kayıtları anlamsız değildir. Bahis konusu sakıncalar gece daha da artar ve bineği olanın bile yalnız başına yola çıkmasını tehlikeli hale getirir. Böyle olunca, bineği olmayan kimsenin geceleyin yalnız başına yola çıkması öncelikle yasaklanmış olur. Bu açıdan bakılınca hadisimizin ifadesi bu haliyle daha sakındırıcıdır.

"**Râkib**" kelimesini ***"bineği olan"*** diye tercüme ettik. Çünkü aslında ve geçmişte bu kelime, binek hayvanı olan kimseleri ifade ediyordu. Ama artık günümüzde değişik tip ve kabiliyette binek aracı olan kimseleri içine almaktadır. Bir atlı için tek başına gece yolculuğu ne gibi sakıncalar taşıyorsa, aslında ve kaideten otomobili ile yalnız başına yolculuk yapanlar için de aynı sakıncalar belki de daha fazlası ile geçerlidir.

Peygamber Efendimiz'in bu ikazı ve yolculukta bir yol arkadaşına sahip olma tavsiyesinin tek istisnası, özel görevli olan kimselerdir. Bilhassa harp zamanında istihbarat ve keşif görevi verilen kimsenin yalnız başına o göreve gitmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü görevin zaten kendisi tehlikeli ve yalnız başına yapılabilecek bir iştir. Bunun dışında, normal yolculuklarda bir yol arkadaşı bulmak Hz. Peygamber'in öngördüğü bir uygulamadır. Peygamber Efendimiz muhtelif kabile veya devletlere gönderdiği elçilere de kendilerine yol arkadaşı bulmalarını tavsiye ederdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tek başına ve özellikle geceleyin yolculuğa çıkmak doğru değildir.
2. Tek başına yolculuğun dinî-dünyevî açıdan birçok sakıncası vardır.
3. Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetini her konuda uyarmış ve onlara en uygun olan tavır ve davranışları göstermiştir.

961- ??? ???? ?? ???????? ? ?? ????? ? ?? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???????? ? ??????????? ????????? ? ??????????? ????? » .

???? ??? ???? ? ???????? ? ???????? ???????? ????? ? ???? ??????? : ????? ???.

961. Amr İbni Şuayb'ın babası yoluyla dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir yolcu bir şeytan, iki yolcu iki şeytan sayılır. Üç yolcu ise, kâfiledir."

Ebû Dâvûd, Cihâd 79; Tirmizî, Cihâd 4

Açıklamalar

Aslında hadisimizin, *"Bir binekli bir şeytandır; iki binekli iki şeytandır. Üç kişi oldular mı o artık yolcu kafilesidir"* şeklinde de tercüme edilmesi mümkündür. Ancak "süvari" veya "binekli" anlamına gelen **er-râkib** kelimesi burada özel anlamında değil, "yolcu" mânasında kullanılmıştır. Yaya da, kadın yolcu da aynı şekilde değerlendirilir.

Tek başına yolculuk edenin bir şeytan, iki yolcunun iki şeytan sayılması, şeytana itaat edenin, şeytanlaşmış olacağı gerçeğinden hareketle yapılmış bir benzetmedir. Ayrıca şeytanın yalnız başına dolaştığına da işaret edilmektedir. Şeytan insana kötü işleri güzel gösterdiği için yalnız başına veya iki kişi olarak yolculuk yapanlar birtakım tehlikelerden ve kötülüklerden emin olamazlar. Şeytan onları çeşitli şekil ve yollarla etkisi altına alır. Ama üç kişi olunca, cemaat teşekkül etmiş demektir. İbadetlerini cemaatle yapmakta, birbirlerine destek ve yardımcı olmakta, tehlikelere göğüs germekte, tam anlamıyla güç birliği ederler. Şeytanın yanlış yönlendirmelerinden de uzak kalırlar. Bu aslında bir anlamda cemaat şuurunun, toplum denetiminin ve savunma gücünün meydana gelmesi demektir. Yolculukta böyle bir sosyolojik ve psikolojik güce gerçekten büyük ihtiyaç vardır.

Günümüzde özel arabalarıyla tek başına ya da iki kişi olarak seyahat eden bazı kimselerin birtakım kural dışı işler yaptıkları, bunun yanında, en modern yollarda bile bazı baskın ve soygunlara mâruz kaldıkları bilinmektedir. Bu sebeple yolculuklarda şeytana, şeytanca işler yapma imkânı bırakmamak için en az üç kişilik cemaatler, kafileler oluşturmak her zaman isabetli bir tavır olacaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu tesbit ve tavsiyesi bütün zamanlar ve mekânlar için geçerlidir. Zira o, bir başka hadisinde *"Allah'ın yardımı cemaat ile beraberdir"* (Tirmizî, Fiten 7; Nesâî, Tahrîm 6) buyurmuştur.

Hadisimizi şöyle anlamak da mümkündür. Şeytan bir iki kişiyi kolaylıkla yanıltma ve onlara kötülük yapma yoluna gider. Üç kişi olunca böyle bir düşünceden vazgeçer.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber en az üç kişilik gruplar halinde yolculuk yapmayı tavsiye etmiştir.
2. Tek başına veya iki kişi olarak yolculuk yapanlar, şeytanın tuzağına daha kolay düşerler.
3. Hayatın her cephesinde cemaat olmaya bakmak gerekir.

962- ??? ???? ????? ????? ??????? ???? ??????? ????? ????????? ????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ????? ???????? ?? ????? ??????????? ?????? » ???? ??? ? ???? ??? ???? ??????? ??? .

962. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler!**"

Ebû Dâvûd, Cihâd 80

Açıklamalar

Güzel dinimiz gönül yurdunda şirki, küfrü ve nifakı istemediği gibi toplum hayatında da başıbozukluğu, disiplinsizliği, kargaşayı, fitne ve anarşiyi asla arzu etmez. Dinimize göre düzen ve intizam, en küçük toplum birimine kadar her yerde önemlidir. Bu sebeple Sevgili Peygamberimiz, yolculuk yapmakta olan üç kişilik, küçük ve geçici bir toplulukta bile, mutlaka sorumlu birinin, bir yöneticinin belirlenmesini tavsiye etmiştir. Kendisi de mübarek hayatlarında bu hususa büyük bir itina göstermiştir. Bir hadîs-i şerîflerinde de şöyle buyurmuştur:

"Dünyanın ücra bir köşesinde de olsa, üç kişinin, içlerinden birini kendilerine emir tayin etmeden yaşamaları doğru olmaz" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned,* II, 177).

Cemaatın en az üç kişiden meydana gelmesi sebebiyle, hadiste *"üç kişi yolculuğa çıkarlarsa..."* buyurulmuştur. İki kişi de olsa, yapılacak iş birinin emir-komuta sorumluluğunu üstlenmesinden ibarettir. Büyük-küçük bütün toplum ve toplulukların ihtilâftan, çekişmekten, zaman ve güç kaybından kurtulup birlikte ve süratle hareket edebilmesi sorumlu bir yöneticiye sahip olmaya bağlıdır.

Kimin başkan ve reis olması gerektiği konusunda hadisimizde herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Üç kişi, kendi aralarından birini başkan yapmakla görevlendirilmiştir.

Ancak başka rivayetlerde (bk. Ahmed İbni Hanbel,*Müsned*, III,24; V,53; Müslim, Mesâcid 289) bu konuda yol gösterici tavsiyeler bulunmaktadır: *"Üç kişi oldular mı, içlerinden biri onlara imam olsun. İmamlığa en lâyık olanları Kur'an'ı en iyi okuyandır." "Yolculuğa çıktığınızda, yaşça en küçüğünüz de olsa en iyi okuyan (en bilgili olan) ınız size imam olsun. İmamınız emirinizdir"* (bk. Ali el-Kârî, *Mirkât*, VII, 456].

Bu hadîs-i şerîflerde, namaz imamlığına lâyık olan kimsenin, yöneticiliğe de lâyık olduğu belirtilmektedir. Bu, başkan seçiminde bir yol göstermedir. Yöneticiliğin başka bazı özellikler gerektirdiği de bir gerçektir. Bunlar dikkate alınarak, namaz imamlığına en lâyık olan kimsenin bu özelliklere sahip olmaması halinde *"her işi ehline vermek"* genel kuralı uyarınca davranmakta hiçbir sakınca yoktur. Önemli olan başsız ve başkansız kalmamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Üç kişi yolculuğa çıktıklarında aralarından birini yol emiri seçmelidirler.

2. İslâm, daima nizam ve intizamdan yanadır. Başı bozukluğu asla tasvip etmez.

3. İki kişinin seçtiği hakemin verdiği hüküm geçerlidir.

4. Namaz imamlığı ile toplum yöneticiliği arasında ehliyetli ve bilgili olmak açısından sıkı bir bağ vardır.

963- ??? ????? ??????? ???? ??????? ???????? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ????? ??????????? ?????????? ? ???????? ????????? ?????????????? ? ?????? ???????? ???????? ????? ? ???? ???????? ?????? ??? ??????? ??? ?????? » ???? ??? ???? ???????? ???? : ???? ??? .

963. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"(Yolculukta) **arkadaşların en iyisi dört kişiden oluşandır. Askerî birliklerin en iyisi dört yüz kişilik olandır. Orduların en iyisi ise dört bin kişiden meydana gelendir. Mevcudu on iki bine ulaşan ordunun mağlûp olması sayı azlığından değil başka sebeplerdendir**."

Ebû Dâvûd, Cihâd 83; Tirmizî, Siyer 7. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 25

Açıklamalar

Yalnız başına yolculuğa çıkmayı hoş karşılamayan Sevgili Peygamberimiz, yolculukta arkadaş grubunun dört kişi olmasını yeterli görmektedir. Neden dört kişi gereklidir? Bu konuda değişik açıklamalar yapılmıştır. İmam Gazzâlî'nin izahı özetle şöyledir: Yolculuğa çıkan kimse yanından ayrılmayacak bir arkadaşa kesinlikle muhtaçtır. Grubun ihtiyaçlarını görecek ikinci bir kişiye daha ihtiyaç vardır. Bu ikinci kişinin de çalışmalarını sürdürürken bir arkadaşa ihtiyacı olacaktır. Yolculuğun hiçbir sahasında tek kişi kalmamak için en az dört kişi olmak gerekir.

Hadisimizde tavsiye edilen rakamların tamamı 4 rakamının katlarıdır. Dört yüz, dört bin, on iki bin. Bunlar, bir yapının dört direk üzerinde yükselmesi gibi, askerî birliklerde de böylesine dörtlü ve dört başı mâmur bir oluşumun gereğini ortaya koymaktadır.

Mevcudu on iki bin kişiyi bulan bir ordunun yenilgisi sayı azlığı sebebiyle değil, belki aksine sayı çokluğuyla övünme ve düşmanı küçük görme gibi birtakım psikolojik ve taktik hatalar sebebiyle olabilir. Bu beyanda, tecrübeye dayalı bir yön de bulunmaktadır. Nitekim bilindiği gibi Huneyn Gazvesi'nde müslümanların ordu mevcudu on iki bin kişi idi. Bu sebeple de müslümanlar çokluklarına güvenmişlerdi. Yüce Rabbimiz bu gerçeği bir âyette [Tevbe sûresi (9), 25] şöyle açıklamıştır: "**Gerçekten Allah size birçok yerde, Huneyn Gazvesi'nde de yardım etmişti, Hani o gün çokluğunuz sizi böbürlendirmişti. Fakat size hiçbir fayda da sağlamamıştı**."

Bazı İslâm bilginleri bu hadisi delil getirerek, müslüman ordusunun mevcudu on iki bin kişi olduğu zaman, kuvvet azlığı sebebiyle - düşmanın mevcudu ne kadar olursa olsun cepheden çekilmemesi gerektiği görüşünü ileri sürmüşlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dört kişilik bir grup halinde seyahat etmek en iyisidir.

2. Mevcudu on iki bin kişiyi bulan bir ordu şayet mağlûp olmuşsa, bunun sebebini sayı azlığında değil başka bazı hatalarda aramalıdır.

3. Yolculuğun herhangi bir safhasında tek kalmamaya, en azından iki kişi olarak seyahat etmeye çalışmalıdır.

168- ??? ???? ????? ??????? ??????? ?? ????? ?????? ?? ????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? ??????? ???? ?? ??? ?? ???? ??????? ????? ????? ??????? ??? ?????? ??? ???? ???? ???

YÜRÜYEREK YOLCULUK YAPMAK, KONAKLAMAK

YOLCULUKTA YÜRÜME, KONAKLAMA, GECE YATIP UYUMA KURALLARI... GECE YÜRÜMENİN, HAYVANLARA YUMUŞAK DAVRANMANIN, HAKLARINI GÖZETMENİN VE BU KONUDA KUSURLU DAVRANANLARI UYARMANIN GÜZELLİĞİ, EĞER HAYVAN TAŞIYABİLECEKSE, TERKİSİNE ADAM ALMANIN CÂİZ OLDUĞU

Hadisler

- ?? ???? ????????? ????? ??????? ?????? ??? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????????? ?? ???????? ????????? ???????? ??????? ???? ???????? ? ????? ?????????? ?? ???????? ? ??????????? ???????? ???????? ???????? ????? ????????? ? ????? ????????? ? ??????????? ????????? ? ????????? ????? ????????? ? ??????? ????????? ????????? » ???? ???? .

???? « ?????? ???????? ????? ???? ??????? » ???? : ???????? ????? ?? ???????? ??????? ?? ???? ??????? ? ????? : « ???????? » ?? ???? ????? ? ?????? ????? ? ???????? ??????? ?? ??? ???: ??????? ? ????? : ????????? ????? ??? ???????? ???????? ????? ???? ??????? ??????? ??? ????? ????????. ??«??????????? » : ???????? ?? ?????? .

964. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Otu bol yerlerde yolculuk yaptığınız zaman, otlardan istifade etmeleri için develere imkân verin. Çorak ve otsuz yerlerde yolculuk ederseniz, takattan düşmeden gidilecek yere varmaları için develeri sür'atlice sürün. Gece mola verip yatacağınız zaman yoldan ayrılıp bir kenara çekilin. Zira yol hayvanların geçeceği ve böceklerin geceleyeceği yerdir."

Müslim, İmâre 178. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 57; Tirmizî, Edeb 75

Açıklamalar

Hadisimiz yolculukta dikkate alınacak önemli bazı noktaları hatırlatmaktadır. Üzerinde seyahat edilen yerler ya otlu sulu topraklar veya çorak ve kurak yerlerdir. Buralardan hayvanlarla geçerken, onların haklarını gözetmek gerekmektedir. Bu sebeple otlak yerlerde hayvanları zaman zaman otlardan yemeleri için ya serbest bırakmak veya onları yavaş yürütmek; kurak ve çorak yerlerden geçerken de fazla eğlenmeden ve vakit kaybetmeden bir an önce gidilecek yere varabilmek için hayvanları süratlendirmek tavsiye edilmektedir. Bu davranış, hayvanların haklarına riayetin bir gereği olduğu gibi yolculuğun selâmeti bakımından da önemlidir.

Sulak ve otlak yerlerden süratlice geçmek, hayvanların huysuzlanmasına, kurak ve çorak yerlerde ağır ağır ilerlemek de onların yorulup güçsüz kalmasına sebep olur. Her iki halde de yolculuk gereklerine uyulursa, hem hayvanların hakları gözetilmiş hem de yolculuğun sıkıntıları azaltılmış olur.

Geceleri mola verilip bir yerde konaklanacağı zaman yol üstünde değil, yoldan uzakça bir yerde konaklamak uygun olacaktır. Zira hadîs-i şerîfte Efendimiz, yolların hayvanların geçeceği ve haşeratın geceleyeceği yer olduğunu bildirmektedir. Yırtıcı hayvanlar ve birtakım haşerat geceleyin yol boyu yürürler, geçen kafilelerden düşen yiyecek kırıntılarını toplayıp karınlarını doyururlar. Hem onlara mani olmamak ve hem de onlardan bir zarar görmemek bakımından böylesi daha münasip görülmüştür.

Aslında günümüz trafiğinde de aynı kurallar geçerlidir. Gölgelik, yeşillik yerlerde zaman zaman dinlenerek yol almak, açık ve kırlık yerlerde mümkün olduğunca süratli gitmek ve yol kenarlarındaki özel park yerlerinde mola vermek herhalde hadisimizdeki tavsiyeleri yerine getirmek anlamına gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculukta hayvanların haklarını dikkate almak, duruma göre onları yormadan yedirip içirerek yürütmek lâzımdır.
2. Yol üzerinde durmayıp bir kenarda konaklamak, özellikle geceleri buna riayet etmek hem can ve mal güvenliği hem de yolları kullanacak diğer canlıların haklarına saygı göstermek bakımından gereklidir.
3. Müslüman hazarda da seferde de kendisinden beklenen şefkat dolu davranışı esirgemeyen kimsedir.
4. Müslüman her işi usulünce yapmaya dikkat göstermelidir.

965- ??? ???? ???????? ???? ??????? ???? ????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ?? ????? ? ????????? ??????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ?????? . ???? ???? .

??? ???????? : ??????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?? ????????? ????????? ????? ????????? ??? ???????? ???? ???? ??????? ????????? .

965. Ebû Katâde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuğa çıkar da geceleyin konaklayacak olursa, sağ yanının üzerine yatardı. Sabaha karşı mola verirse, sağ dirseğini diker, (bileğini büküp) başını avucunun içine alırdı.

Müslim, Mesâcid 313

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, ashâb-ı kirâm tarafından hazarda, seferde, her zaman ve her yerde dikkatle izlenirdi. Her konuda örneğimiz ve önderimiz olan o mükemmel insanın davranışlarını öğrenmenin bundan başka yolu da yoktu. Peygamber Efendimiz'in yolculukta nasıl istirahat buyurduğunu da Ebû Katâde *radıyallahu anh*'ın dikkatli tesbitleri sayesinde öğrenmiş olmaktayız.

Gece vakitlice mola verildiğinde, her zaman yaptığı gibi sağ yanı üzerine yatıp istirahat buyuran Efendimiz, sabaha yakın bir zamanda mola verildiğinde, sağ dirseği üzerinde, mübarek başını avucunun içine alarak yatmadan dinlenmeyi tercih ederdi. Nevevî'nin de belirttiği gibi, Efendimiz'in bu hareketi uykuya dalıp da sabah namazını geçirmemek veya sabah namazının ilk vaktini kaçırmamak içindi. Zira yolculuğun verdiği yorgunluk ve seher vaktinin tatlı ve ılık havası uyuya kalmak için yeterli ortamı oluşturur.

Önceki hadiste hayvanların haklarına nasıl riayet edileceğini sözlü olarak öğreten Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, bu hadiste de yolculukta insanların nasıl dinlenmesi gerektiğini fiilen göstermiştir. Mesele onun önderliğine râzı olup onu izleyebilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber hazarda ve seferde sağ yanına yatarak istirahat ederdi.
2. Sabaha karşı konaklarsa, başını sağ avucunun içine alarak yatmadan dinlenmeyi tercih ederdi.

966- ???? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ????????????? ? ??????? ???????? ??????? ?????????? » ???? ??? ???? ?????? ??? . « ????????? » ????????? ?? ????????? .

966. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Gece yolculuğunu tercih ediniz. Zira geceleyin yeryüzü dürülür** (rahat yolculuk yapılır)."

Ebû Dâvûd, Cihâd 57

Açıklamalar

"Size gece yolculuğunu tavsiye ederim" diye de tercüme edebileceğimiz hadîs-i şerîf, özellikle sıcak iklim bölgelerinde ve yaz mevsiminde yapılacak yolculuklarda dikkate alınması gerekli bir tavsiyedir.

Hadiste yer alan **dülce** kelimesi, gecenin ilk saatlerinden itibaren bütün gece yolculuk yapılmasını ifade etmektedir. Nitekim *"Gece yeryüzü dürülür"* beyânı da bu hususu kuvvetlendirmektedir.

Hadisimizdeki *"Gece yeryüzü dürülür"* ifadesi, mecâzî bir anlatım olup *"Gece serinliğinde rahat yol alınır"* demektir. Tecrübe ile sabittir ki, gece yolculuğu hem gizlenme hem de gece serinliğinden istifade ile rahat yürüme imkânı tanımaktadır. Gündüz yolculuğuna nisbetle gece daha az yorgunlukla daha uzun yol almak mümkün olmaktadır. Yürüme ve yol alma rahatlığı dolayısıyla yeryüzü âdeta dürülmüş, mesafeler kısalmış olur.

Yolculuk başlı başına bir yorgunluk ve sıkıntıdır. Bir de ona hava sıcaklığı gibi ilave unsurlar eklenirse, elbette iş daha da zorlaşır. Günümüzde de şehirlerarası kara yolculuğu genellikle gece yapılmaktadır. Şehirlerarası yollarda gündüzleri trafiğin yoğunluğu da dikkate alınınca gece yolculuğunu tercih etmenin isabeti kendiliğinden ortaya çıkar. Sevgili Peygamberimiz, her çağda geçerli olacak bu tavsiyesiyle, biz ümmetlerine olan şefkatini ve yol göstericiliğini bir kez daha ispatlamış bulunmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de de gece yolculuğu ile ilgili işaretler bulmaktayız. Meselâ, mirac olayı **"bir gece"** cereyan etmiştir [bk. İsrâ sûresi(17),1]. Lut *aleyhisselâm* ile hanımı dışındaki ailesi "**gecenin bir saatinde**" yola çıkmışlardır [bk. Hûd sûresi (11), 81].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Özellikle yaz mevsiminde gece yolculuğu tercih edilmelidir.
2. Ümmetine karşı çok şefkatli ve merhametli olan Peygamber Efendimiz, onların yararına olan her şeyi bildirmiştir.

967- ???? ???? ????????? ????????? ???? ?????? ???? ??? : ???? ???????? ??? ???????? ???????? ??????????? ?? ????????? ??????????? . ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????????? ?? ?????? ????????? ?????????? ??????? ?????? ??? ?????????? ?» ?????? ???????? ????? ??? ??????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????. ???? ??? ???? ?????? ??? .

967. Ebû Sa'lebe el-Huşenî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Sahâbîler bir yerde konakladılar mı, dere boylarına ve dağ yollarına dağılırlardı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;

- "**Sizin bu şekilde dağ yollarına ve dere boylarına dağılmanız şeytandandır!**" buyurdu.

O günden sonra sahâbîler, konakladıkları yerlerde birbirlerinden hiç ayrılmadılar.

Ebû Dâvûd, Cihâd 88

Ebû Sa'lebe el-Huşenî

Adı Cürsüm İbni Nâşir olup Ebû Sa'lebe, künyesiyle meşhur olmuştur. Bey'atü'r-rıdvân'a katılan bahtiyâr sahâbîlerdendir. Şam'a yerleşmekle beraber Sıffîn Savaşına karışmamıştır. Muâviye döneminde vefat eden Ebû Sa'lebe, Hz. Peygamber'den kırk hadis rivâyet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yolculukta veya cihad maksadıyla çıkılan seferde insanların konaklama yerlerinde birbirinden ayrılmaları ve gelişigüzel bir halde öteye beriye dağılmaları emniyet ve irtibat açısından doğru değildir. Böyle bir durum düşmanların işine gelir. Peygamber Efendimiz'in bu hali *"şeytandandır"* diye nitelemesi, herhalde böylesi bir durumun, düşmanlara cesaret vereceği, müslümanları da yalnızlık duygusuna iteceği için olmalıdır. Ayrıca fizikî ayrılığın zamanla gönüllere sirayet etmesi, duygularda ayrılıklara ve kopukluklara sebebiyet vermesi de muhtemeldir. Halbuki müşterek bir amaç için yola çıkmış insanlardan beklenen birbirlerinden ayrılıp uzaklaşmaları değil, sürekli cemaat ve birlik olmalarıdır.

Askerin ya da yolcu kafilesinin merkezî denetim ve yönetimi zorlaştıracak şekilde dağılması, disiplinsiz ve başı bozuk bir topluluk ortaya çıkarır. Bu da, şeytanın istediği bir durumdur. Peygamber Efendimiz bu sebeple ashâb-ı kirâmı uyarmış, birbirlerine yakın olmalarını tavsiye etmiştir. Onun her tavsiyesini yerine getirmeyi görev ve şeref bilen sahâbîler, bu uyarıdan sonra birbirlerine çok yakın bulunmuşlar, dağılmamışlardır. Hadisin devamında yer alan bir ifadeye göre, *"Şöyle genişçe bir örtü açılsa, neredeyse hepsini içine alacak"* şekilde birbirlerine yakın olmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her zaman müslümanları kollar, onlara herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli uyarıları yapardı.
2. Yolculukta kafileden ayrılmamak gerekir. Nitekim atalarımız "Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar" demişlerdir.
3. Ayrılık ve dağınıklık şeytanın arzu ettiği bir durumdur.

968- ????? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ?? ????????? ??? ????? ??????????? ????????? ????? ???????????? ? ???? ??? ???? ??????? ?????????? ? ???? ?????? ??? ???? : ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? : « ???????? ?????? ?? ??? ????????? ????????? ?????????? ????????? ? ???????? ?????? » ???? ??? ???? ?????? ???? .

968. Rıdvân Bey'atinde bulunanlardan olup İbnü'l-Hanzaliyye diye bilinen Sehl İbni Amr - veya Sehl İbni Rebî' İbni Amr el-Ensârî-*radıyallahu anh*

şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* karnı sırtına yapışmış (böğürleri göçmüş) bir devenin yanından geçti ve:

- "**Konuşamayan bu hayvanlar hakkında Allah'tan korkun! Besili olarak binin, besili olarak kesip yiyin**!" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 44

Sehl İbni Amr

Bedir Gazvesi dışında bütün gazvelere katılmış ve Bey'at'ür-rıdvân'da bulunmuş olan Sehl, ibadet ve zikre düşkün ve yalnızlığı seven bir sahâbî idi. İbnü'l-Hanzaliyye künyesiyle meşhurdur. Hz. Peygamber'den beş hadis rivayet etmiştir. Dımaşk'a yerleşmiş ve Muâviye döneminin ilk yıllarında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

969- ???? ??? ????? ???? ??????? ??? ????? ? ???? ?????? ????? ??? : ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ????? ??????? ? ???????? ?????? ??????? ?? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ? ????? ?????? ??? ???????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ???? ?????? ???? . ?????? : ??????? ????? : ???? ???? ???? ??????? .

???? ????? ??????????? ??????? ???? : ??? ??? ???? : ????? ?????? : ???????? ??????? ???????? ??? ?????????? ? ???? ????? ?????? ? ???????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??? : ??????? ??????????? ??????? ? ???? : «???? ????? ??? ???????? ? ?????? ???? ???????? ? » ?????? ???? ???? ?????????? ????? : ??? ?? ?? ????? ?????? . ????? : « ?????? ???????? ?????? ?? ????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?????? ? ??????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??????????? » .

????? ??? ???? ??????? ?????????? .

???? : « ???????? » ?? ???? ????? ??????? ?????? ?????? ? ??? ???? ????? ????? .??? ?????? ???????? : ?????????? : ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ? ????? : « ?????????? » ????: ?????????? .

969. Ebû Ca'fer Abdullah İbni Ca'fer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün beni terkisine bindirdi ve hiçbir kimseye söylemeyeceğim bir sır verdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in abdest bozacağı zaman gizlenmek için en beğendiği yer kum tepesi veya hurma bahçesi idi.

Müslim, Hayz 79, Fezâilü's-sahâbe 68

Müslim'in bu şekilde kısaca rivayet ettiği hadisi Berkânî, yine Müslim'in senediyle "hurma bahçesi" sözünden sonra şu ilâveyle nakletti:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ihtiyacını gidermek için ensardan birinin bahçesine girdi, baktı ki orada bir deve var. Deve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görünce inledi ve gözleri yaşardı. Peygamber *aleyhisselam* devenin yanına gitti, hörgücünü ve kulaklarının arkasını şefkatle okşadı. Deve inlemesini kesti. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- **"Bu devenin sahibi kimdir? Bu deve kimindir?"** diye devenin sahibini aradı. Medinelilerden bir delikanlı çıkageldi ve:

- Bu deve benimdir, Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- "**Allah'ın seni sahip kıldığı şu hayvan hakkında Allah'tan korkmuyor musun? O senin kendisini aç bıraktığını ve çok yorduğunu bana şikâyet ediyor**" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 44

Ebû Ca'fer Abdullah İbni Ca'fer

Ca'fer İbni Ebû Tâlib'in oğlu olan Abdullah, Resûlullah'ın vefatında on yaşında genç bir sahâbî idi. Cömertliği ile meşhurdu. Cemel ve Sıffın olaylarına katıldı. Hz. Ali'yi şehid eden İbni Mülcem hakkındaki kısas hükmünü bizzat infaz etti.

Abdullah İbni Ca'fer, Peygamber Efendimiz'den yirmi beş hadis rivayet etti. Kendisinden de iki oğlu İsmâil ve İshak ile ileri gelen tâbiîlerden Kâsım İbni Muhammed ve Urve İbni Zübeyr gibi âlimler hadis rivayet etti. Efendimiz'in terkisine binme şerefine erişen bu bahtiyar sahâbî, seksen yaşlarında iken hicrî 80 yılında Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Özellikle yolculukta binmek ve yük taşımak için kullanılan develerin ve diğer hayvanların haklarını gözetmek, onlara lâzım gelen ihtimamı ve bakımı göstermek sahiplerine düşen bir görevdir. Her iki hadîs-i şerîfte de, bu konuda ihmali bulunan deve sahiplerine Hz. Peygamber'in ciddî ikazına şahit

olmaktayız. "**Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş**" olan Sevgili Peygamberimiz'in o engin şefkatinden bütün yaratıklar gibi hayvanlar da nasibini almıştır.

O şefkat ve rahmet kaynağı Efendimiz'i görünce inleyen ve gözleri yaşaran deve, onu tanıdı ve lisan-ı hal ile sahibinden şikâyetçi oldu. Efendimiz mübarek elleriyle kendisini okşayınca sakinleşti; âdeta açlığını ve ıstırabını unuttu. 968. hadisteki "konuşamayan, ağzı dili olmayan (**mu'ceme**)" nitelemesi, hayvanların merhamete ve şefkate ne kadar muhtaç olduklarını çok etkili bir biçimde ifade etmektedir.

Hz. Peygamber'in her iki hadiste de etrafındakilere ve deve sahibine hemen hemen aynı şekilde ikazda bulunduğunu görüyoruz. Hayvanları daima besili ve semiz bulundurmalarını ve o halde çalıştırmalarını emrediyor. *"Allah'ın sizi sahip kıldığı bu ağızsız - dilsiz hayvanlar hakkında Allah'tan korkmuyor musunuz?"* diye uyarıyor.

Hayvanlara gösterilecek şefkat konusunda Efendimiz'in başka uyarı ve tavsiyeleri de vardır. Susuzluktan toprağı yalayan köpeğe, ayakkabısı ile kuyudan su çekip veren kimsenin (fahişe bir kadının) bağışlandığı; evde kedisini aç bırakarak ölümüne sebep olan bir başka kadının da sırf bu yüzden cehennemi boyladığı, Efendimiz'in bize haber verdiği çarpıcı örneklerdir.

Tekrar edelim ki, işgücünden, etinden ve sütünden istifade edilen hayvanların bakımlarını gereği gibi yerine getirmek, onları sağlıklı ve semiz bir şekilde bulundurmak sahiplerinin sorumluluğudur. Bu sorumluluğu yerine getirmeyenleri ikaz etmek de öteki müslümanların hakkı ve görevidir. Herkes bu görevle yükümlüyken müslüman bir toplumda ayrıca hayvan sevenler dernekleri kurmaya gerek yoktur. Çünkü **İslâm toplumu**, gerçekten **rahmet toplumudur**.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz çevreye karşı duyarlı, şefkatli ve merhametli idi. Her yaratığın hakkına riayet edilmesini isterdi.
2. Evlerde beslenen hayvanlara iyi bakmak, besili ve semiz olmalarına özen göstermek gerekir.
3. Binmeye ya da kesilip yenmeye elverişli hale gelmeden hayvanlardan yararlanmaya kalkmamalıdır.
4. Hayvanları güçlerinin yetmediği işlerde kullanarak onları bitkin bir hale getirmek, aç susuz bırakmak Allah'ın gazabını, Resûlullah'ın azarını gerektirir.

970- ??? ????? ????? ??????? ????? ? ??? : ?????? ???? ????????? ????????? ? ?? ???????? ?????? ??????? ????????? . ???? ??? ???? ??????? ??? ??? ???? .

????? : « ?? ????????? » ???? ?? ??????? ??????????? ? ?????? : ?????? ???? ???????? ??? ????????? ?? ??????????? ???? ???? ???????? ???????? ????????? .

970. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz bir yerde konakladığımız zaman develerin yüklerini çözüp onları rahatlatmadan namaza durmazdık.

Ebû Dâvûd, Cihâd 44

Açıklamalar

Hayvanlara gösterilecek ihtimamın bir başka örneğini bu hadîs-i şerîfte görüyoruz. Hz. Peygamber'in terbiyesinde büyümüş olan Enes İbni Mâlik hazretleri, yolculuk sırasında bir yerde konakladıkları zaman, namaz gibi çok önemli bir ibadete başlamadan önce develerin yüklerini çözdüklerini, kendi istirahatlerinden önce hayvanların istirahatini temin ettiklerini söylüyor.

Burada söz konusu olan namaz, nâfile namazdır. Nâfile namazlara son derece önem veren sahâbîlerin, yolculuk sırasında, hayvanları rahatlatmaya ondan daha fazla dikkat ettiklerini görüyoruz. Ashâb-ı kirâmın ibadetle ilgili bu tür davranışları kendiliklerinden yapamayacakları, bunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den öğrendikleri muhakkaktır. Bu da *hayvanlara acımanın ve şefkat göstermenin nâfile namaz kılmaktan önde geldiğini gösterir*. Ayrıca hayvanların istirahatini sağlamak, namazda zihnin rahatlığını da temin eder. Bu bakımdan da insanlar için faydalıdır.

Bineklere gösterilecek bu ihtimamın günümüzde seyrü sefer araçlarına da gösterilmesi, onlardan daha uzun süre faydalanmayı sağlar. Bakımlı ve temiz bir araba, müslümana daha çok yakışır. Başkalarına örnek olmak bakımından da bu durum son derece önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, ibadete düşkün oldukları kadar, konakladıkları yerlerde hayvanları rahatlatmaya da önem verirlerdi.
2. Hayvanlara acıyıp merhamet etmek, nâfile namaz kılmaktan önde gelir.

169- ???? ?????? ???????
?? ????? ?????? ????? ????? ?????:
(????? ?? ??? ????? ?? ??? ????? ?? ??? ????) (???? ?????? ??? 245) .
?????: (?? ????? ????) (???? ?????? ??? 134) ?????????

YOL ARKADAŞINA YARDIM ETMEK

Bu konuda birçok hadis vardır: *"Bir kimse din kardeşine yardım ettiği sürece Allah da ona yardım eder", "Her iyilik sadakadır"* gibi hadisler önceki bahislerde geçti.

Hadisler

971- ??? ???? ????? ?????????? ????? ?????? ??? ??? : ????? ?????? ?? ?????? ??? ????? ?????? ???

???????? ??? ? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ????? ?????? ?????? ????? ? ????????? ???? ??? ??? ?? ???? ?? ? ????? ???? ?? ????? ????? ? ?????????? ???? ???? ???? ?? ????? ?? » ???????? ???? ???????? ????? ?? ???????? ? ???? ???????? ??????? ?? ???? ?????? ??? ?? ????? . ???? ???? .

971. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hz. Peygamber ile bir yolculukta bulunuyorken devesi üzerinde bir adam çıkageldi. Sağına soluna bakınmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

- "**Yanında fazla binek hayvanı olan, hayvanı olmayana versin. Fazla azığı olan da azığı olmayana versin!**" diyerek hemen hemen her çeşit malı saydı. Öyle ki biz, hiçbir malın fazlasında, bizden hiçbirimizin hakkı olmadığı düşüncesine kapıldık.

Müslim, Lukata 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 32

Açıklamalar

Hadisin Ebû Dâvûd'daki rivayetinde adamın devesini sağa sola çevirdiği belirtilmektedir. Burada ise sağa sola bakındığı yani gözleriyle etrafı yokladığı kaydedilmektedir. Bu iki kayıt dikkate alınınca şöyle bir sonuca varmak mümkündür: Binitli olarak gelen bu insan, ya aç idi ya da hayvanı yola devam edemeyecek kadar arık idi. Durumunu başta Hz. Peygamber olmak üzere oradakilere anlatmak için böyle yaptı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, durumu hemen kavramış ve *"Yanında fazla binek hayvanı olan, hayvanı olmayana versin. Fazla azığı olan da azığı olmayana versin!"* buyurarak o adama yardım elini uzatmıştır.

Bilinen bir gerçektir ki, yardım başlı başına bir iyiliktir. Ancak bu yardım, yardıma ihtiyaç duyulduğu zaman yapılırsa o da ayrıca bir iyiliktir. Özellikle yolculuk gibi son derece zor şartları olan bir durumda arkadaşına yardımcı olmak, çok daha büyük bir iyilik olur. Diğer bir söyleyişle **iyilikte zamanlama, bir başka iyiliktir.** Hz. Peygamber'in, bu olayda her çeşit malı sayarak, o mallardan fazlasını, ihtiyacı olan yol arkadaşına vermesini ısrarla tavsiye etmesi, iyiliğin ne zaman daha makbul olacağı konusunda ümmetini aydınlatması demektir.

Kendisine yardım edilecek yolcunun zengin veya fakir olması, yaya veya binitli olması önemli değildir. Onun yolcu olması, ihtiyaç duyduğu binit veya azığın kendisine verilmesi için yeter sebeptir.

Öte yandan yolculuk, binit ve azık konusunda insanın belki de en çok cimri davranma ihtiyacı duyduğu bir ortamdır. Çünkü insan, yolculukta kendisinin de aç veya binitsiz kalacağı endişesi içindedir. O sebeple de elindekileri kimseye vermek istemez. Hz. Peygamber de işte bu ve benzeri ortamlarda iyilik ve fedakârlık yapmak gerektiğine ısrarla işaret etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, ashâbının ihtiyaçlarını karşılamaya son derece dikkat ederdi.
2. Fazla binit ve azığını arkadaşına vermek suretiyle yol arkadaşına yardımcı olmak gerekir.
3. Önderlerin, çevresindekileri iyiliğe ve yardıma teşvik etmesi böylece onları fiilen eğitmesi uygun olur.

972- ???? ????? ???? ?????? ???? ? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????? ????: ?? ??????? ?????????????? ????????? ? ????? ???? ????????? ??????? ? ???? ???? ????? ? ???? ???????? ? ??????????? ??????? ??????? ??????????? ???? ??????????? ? ??? ???????? ??? ???? ????????? ??? ??????? ????? ????????? ????????? ??? : ????????? ????? ????????? ??? ???????? ?? ?? ??? ?????? ??????? ????????? ???? ????? . ???? ??? ????.

972. Câbir *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gazveye çıkacağı zaman:

- "**Ey muhacirler ve ensar topluluğu! Malı ve akrabası olmayan kardeşleriniz vardır. Her biriniz onlardan iki veya üç kişiyi yanına alsın**" buyurdu.

Aslında bizlerin de ancak bir kişi ile nöbetleşecek devemiz vardı. (Câbir) dedi ki, "Ben nöbetleşe binmek üzere iki (veya üç) kişi aldım. Benim de ancak onlardan biri gibi deveme nöbetleşe binme hakkım vardı."

Ebû Dâvûd, Cihâd 34

Açıklamalar

Hadisimiz, yol arkadaşına yardım konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in aldığı fiilî tedbiri gözlerimiz önüne sermektedir. Yani *yolculukta, eldeki imkânları paylaşmak,* yol arkadaşına yardımda bulunmanın gereği olmaktadır.

Bir önceki hadiste her çeşit malın fazlasını, olmayanlara vermek tavsiye edilirken, burada mevcut binitten nöbetleşe yararlanmak tavsiye buyurulmaktadır. Bu da, işin bir adım daha ilerisi demektir. Hatta bu nöbetleşmenin bir kişi ile değil, duruma göre iki veya üç kişi ile yapılması istenmektedir.

Birlikte cihada gidenlerin, birbirlerine tahammül etmeleri ve yardımcı olmaları bundan daha açık olarak nasıl ifade edilebilir? Hiç kimse, "Binek benim değil mi? İstediğim gibi kullanırım. Başkası beni ilgilendirmez" diyemez. Sahip olduğu imkândan, ona sahip olmayanları faydalandırmak, yol arkadaşına yardım etmek gerekir. "Bineği olmayan yola çıkmasın, harbe gitmesin" denilemez. Çünkü harp esnasında kimin ne yapacağı, ne kadar işe yarayacağı belli olmaz. Fakirdir, bineği yoktur ama cengâverdir, cihad eridir. Harp meydanında çok işe yarayabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbını ve ümmetini üstün ahlâkî değer ve davranışlara sahip kılmak için gerekli her türlü önderliği yapmıştır.
2. Devlet büyüklerinin, maiyetlerindeki fakir ve kimsesizleri görüp gözetmeleri gerekir.
3. Elindeki imkânları yol arkadaşıyla paylaşmak ona yardım etmek demektir.

973- ???? ??? : ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?? ???????? ????????? ???????? ???????? ??????? ?? .. ???? ??? ???? ??????? ??? .

973. Yine Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuk esnasında arkadan yürür, yürümekte güçlük çeken, kimseleri terkisine bindirir ve onlara dua ederdi. Ebû Dâvûd, Cihâd 94

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde Hz. Peygamber'in, yolculukta yol arkadaşına yardımcı olmayı tavsiye ettiğini ve hatta nasıl yardımcı olunabileceğine dair açıklamalarda bulunduğunu görmüştük. Bu hadîs-i şerîfte ise, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bizzat kendisinin yol arkadaşlarına nasıl yardımcı olduğunu öğreniyoruz.

Zaten Sevgili Peygamberimiz, ashâb ve ümmetine neyi tavsiye etmişse, onu önce kendisi uygulamıştır. Kendisinin yapmadığı şeyleri hiçbir zaman tavsiye etmemiştir. Çünkü o, tam anlamıyla yaşanan bir hayatın örneği ve önderi idi.

Hz. Peygamber'in bu uygulaması, askerî harekâtta daima bir artçı bulundurulmasının gereğini ortaya koymuştur. Bu işi bizzat Hz. Peygamber'in yapması, işin önemini gösterdiği kadar, onun yol arkadaşlarına olan şefkat ve merhametinin de delilidir. Peygamber Efendimizin zayıfların yolda kalmışların halini gözetmesi, insanları terkisine bindirmesi hele onlara dua etmesi, böyle bir ikrama mazhar olan o günün müslümanları için şüphesiz çok büyük bir bahtiyarlıktır. Burada, Efendimiz'in dua etmesi ayrıca önem arzetmektedir. Herhalde bunun anlamı şudur: Yol arkadaşına fiilen yardım etmek maddî bir iyiliktir. Ona bir de dua etmek, işin mânevî ve psikolojik destek ve yardım yönünü oluşturmaktadır.

Bu demektir ki, yol arkadaşına hem fiilen hem de mânen destek olmak lâzımdır. Hele bir de fiilen yardım imkânı bulunmadığı zamanlarda dua etmek suretiyle yol arkadaşının mâneviyatını yükseltmek ayrıca ve başlı başına bir büyük yardım ve iyiliktir. Ordu komutanının ya da kafile başkanının bu tür uygulamalarla bizzat örnek olması ve böylece çevresindekileri eğitip yönlendirmesi güzel bir davranıştır. Resûlullah'ın sünneti budur.

Hadisteki zayıflara binek hayvanlarının da dahil olduğu kabul edilecek olursa, Resûlullah'ın şefkat ve duasının insanlarla sınırlı kalmadığı, hayvanlara da şâmil olduğu ortaya çıkar. Bu da yolculukta kendisinden istifade edilen hayvanlara yardımcı olmanın ayrıca bir fazilet olduğu anlamına gelir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendine has sıkıntıları olan yolculuk gibi bir ortamda yol arkadaşlarına karşı duyarlı davranmak gerekir.
2. İnsan olsun hayvan olsun zayıfları, âcizleri görüp gözetmek özellikle yolculukta daha büyük bir önem kazanır.
3. Her konuda örnek ve önderimiz olan Sevgili Peygamberimiz, bu hususta da tavsiyeleri ve uygulamaları ile müslümanlara yol göstermiştir.

170- ??? ?? ????? ??? ??? ?????? ??????

YOLA ÇIKARKEN YAPILACAK DUA

YOLA ÇIKMAK ÜZERE BİNEĞİNE BİNERKEN OKUNACAK DUA

Âyet

????????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ????? ????? ????????? ????????????? ??? ??????????? [12]

???????????? ????? ????????? ????? ?????????? ???????? ????????? ????? ????????????? ???????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ????? ?????? ???? ??????????? [13]

"Ve (Allah) size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar vâr etmiştir ki, siz onların sırtına binip üzerine yerleşince Rabbinizin nimetini anarak şöyle diyesiniz: *Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.*"

Zuhruf sûresi (43), 12-13

Allah Teâlâ, kullarına verdiği nimetlerden bir kısmını hatırlatmış, özellikle yolculukta kendilerinden istifade edilen kara ve deniz vasıtalarını saymış ve bu vasıtalara binince, bu nimetlere teşekkür olmak üzere yapılması gereken duayı da öğretmiştir: **"Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz."**

Dikkat edilirse bu sözler, tam bir kulluk konumunun ve bilincinin ifadesidir. Bilhassa son cümle çıkılan yolculuk ile, dönüşü olmayan büyük yolculuk arasında bir ilgi kurmakta, asıl yolculuğun **"kulluk yolculuğu"** olduğunu, her zaman ve her yerde kulluk görevinin sürdürülmesi lâzım geldiğini telkin etmektedir. Bu, daha ötede dünya hayatının başlı başına bir misafirlik ve yolculuk demek olduğunu anlatmaktadır.

"Tesbih, takdis, acz itirafı ve dönüşün Allah'a olduğu gerçeği" yolcu için güven ve iman tazelemek demek olup her türlü yalnızlık duygu ve korkularından kurtulmak anlamına gelir. Şimdi yolcumuz, yolculuk stresine kapılmadan hele hele trafik canavarı olma eğilimi göstermeden rahat bir yolculuğa hazır demektir.

Hadisler

974- ??? ???? ??? ?????? ?????? ????? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ???????? ????? ??????? ??????? ???? ????? ? ??????? ?????? ? ????? ???? : «??????? ???? ?????? ????? ??? ??? ????? ?? ???????? ???????? ???? ??????? ???????????? . ????????? ?????? ????????? ?? ???????? ??? ?????? ???????? ? ????? ???????? ?? ?????? . ????????? ??????? ??????? ???????? ??? ??????? ????? ???????? ? ????????? ????? ????????? ?? ???????? ? ????????????? ?? ???????. ????????? ?????? ??????? ???? ???? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ? ??????? ????????? ?? ?????? ??????? ???????? » ????? ????? ???????? ???? ??????? : « ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? » ???? ???? .

???? « ????????? » : ????????? .« ???????????? » ????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ??????? ?????? ? ???? : ????????? . ? « ?????? » ???????? ? ??? : ????????? ??????? ???? ????? ?????. « ??????????? » : ????????? .

974. İbni Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip iyice yerleşince üç kere tekbir getirir sonra da şöyle dua ederdi:

"Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz."

Ey Allahım! Biz, bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takvâ, bir de hoşnut olacağın ameller işlemeyi nasip etmeni dileriz.

Ey Allahım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et!

Ey Allahım! Seferde yardımcı, geride çoluk çoçuğu koruyucu sensin.

Ey Allahım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü haller görmekten sana sığınırım."

Râvi diyor ki, Hz. Peygamber yolculuktan döndüğünde de aynı sözleri söyler ve onlara şu cümleleri de eklerdi:

"Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd eden kişileriz."

Müslim, Hac 425. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihad 72; Tirmizî, Daavât 45-46

Açıklamalar

Yolculuğa çıkarken Hz. Peygamber'in nasıl davrandığını Abdullah İbni Ömer'in bu rivayetinden öğrenmekteyiz. Her konuda örnek ve önderimiz olan Sevgili Peygamberimiz, bineğine bindikten sonra üç kere tekbir getirir sonra da yukarıda metin ve meâlini verdiğimiz Zuhruf sûresi (43), 12-13. âyetlerini okurdu. Peşinden de yola çıkmak üzere olan kimsenin iç dünyasında meydana gelen duygulara tercüman olarak yol boyu, dönüşte ve geride kalanlar konusunda isteklerini sıralardı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in burada dile getirdiği konular üzerinde biraz düşünecek olursak, onların yolculuğa çıkan herkesin paylaştığı ortak düşünceler, kaygılar olduğunu görürüz. İşte bu kaygı ve düşüncelerle nasıl dua edilmesi ve Allah Teâlâ'dan neler istenmesi gerektiğini bu hadisten öğrenmekteyiz. Her makamda söylenecek söz ayrıdır. Yere ve duruma uygun söz söylemek, dilek ve temennilerde bulunmak bilgi ve irfan gereğidir. Efendimiz'in bu duaları, bir kul olarak yolculuğa çıkışta ve dönüşte söylenmesi gerekli en uygun sözlerden oluşmaktadır. Bu sebeple de bizim için vazgeçilmez örnektir.

Hadisteki duaların yorumu için aşağıdaki hadisin açıklamasına bakınız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her hal ve zamanda Allah'a iltica ederdi.
2. Müslüman her çıktığı yolculuğun, son yolculuğu hatırlatıcı bir yanı olduğunu unutmamalı ve Allah'a sığınmakta kusur etmemelidir.
3. Dua, kulun hem gücü hem görevi ve hem de ibadetidir.

975- ??? ??? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ???????? ??? ??????? ???????? ? ?????? ??????????? ? ???????? ???? ???????? ? ??????? ?????????? . ????? ???????? ?? ??????? ??????? . ???? ???? .

???? ?? ?? ???? ???? : ??????? ????? ??????? ? ?????? ? ???? ???? ??????? ? ???????? ? ??? ??????? : ????? « ??????? » ???????? ? ????????? ??? ????? . ??? ???????? : ?????? ??????? ??????? ?????? : ?????????? ??? ??????????? ???? ????????? ???? ????????? . ????? : ??????? ???????? ?????????? ???? ??????? ????????? ? ????? ???????? ???????? ? ??????? ????? ???? ??????? ? ??????? «???? ?????? ?????? » ??? ???? ?????????? .

975. Abdullah İbni Sercis *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuğa çıkarken, "**Yolculuğun güçlüklerinden, üzücü manzaralarla karşılaşmaktan, iyiyken kötü olmaktan, mazlumun bedduasından ve dönüşte mal ve çoluk çoçuğu kötü hallerde bulmaktan Allah'a sığınır**"dı.

Müslim, Hac 426. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 41; Nesâî, İsti'âze 41-42; İbni Mâce, Dua 30

Abdullah İbni Sercis

Genç sahâbîlerden olan Abdullah İbni Sercis'in on yedi hadis rivayet ettiği bilinmektedir. Bunlardan ikisi Müslim ve sünen sahiplerince nakledilmiştir. Basra'da yerleştiği bilinen İbni Sercis'in vefat tarihi belli değildir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yolculuk, bir taraftan ayrılık, öte yandan nelerle karşılaşılacağı baştan belli olmayan bir maceradır. Bu sebeple yolcu, hem nelerle karşılaşacağı kuşkusundan hem de geride bıraktıklarına yönelik endişe duymaktan kendisini alamaz. Hatta yolculuğun sonunda dönmemek de vardır. Bu durum yola çıkacak herkes için söz konusudur. Bundan dolayıdır ki, her halinde Allah'a iltica eden Hz. Peygamber, yolculuğa çıkacağı zaman da aynı tavrını sürdürerek bizlere örnek olmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz öncelikle kendisini zikir, fikir ve Allah ile birlikte olmaktan alıkoyacak meşakkat ve zorluklardan Allah'a sığınmıştır. Dinî yükümlülüklerin bile yarıya indirildiği, mest süresinin üç güne çıkarılması gibi kolaylıkların getirildiği yolculuk, bir başka hadiste ifade buyurulduğu üzere ***"bir çeşit azap"***tır. Böyle bir ortamın güçlüklerinden Allah'a sığınmak ise, sünnettir.

Gittiği yerde veya dönüşte üzücü manzaralarla karşılaşmamak şüphesiz her yolcunun dileğidir. Efendimiz bu konuda da Allah'a sığınmaktadır.

İyiyken kötü olmak, birlikteyken ayrı düşmek, toplu iken dağılmak, neşeliyken üzülmek, sıhhatli iken hastalanmak, ilerlemişken geri kalmak, tövbe edip temizlenmişken günaha tekrar dönmek anlamlarına gelen **el-havr ba'de'l-kevn (**veya **kevn),** hiç kuşkusuz en çok yolculuğa çıkılacağı zaman hatırlanıp Allah'a sığınalacak bir haldir. Peygamber Efendimiz, bu çok önemli ve özlü duasıyla işte bu hali gözler önüne sermektedir.

Mazlumun bedduası, kendisinden her zaman Allah'a sığınılması gerekli bir konu olmakla beraber, buna yolculuk esnasında daha çok dikkat edilmesi gerekir. Zira yolculuk, kendine has güçlükleri sebebiyle bazı hususlara yeterince dikkat edilmesini önleyebilir. Bu da bazı kimselere haksızlık yapma sonucunu doğurabilir. Hele ortada yiyecek içecek ve binit sıkıntısı varsa, bu hallerde herkesin hakkına riayet etmek oldukca gücleşir.

Öte yandan hem misafirin hem de mazlumun duasının kabul edileceğine dair birçok hadis bulunmaktadır. Kişi hem misafir hem de mazlum olursa, bedduasından daha fazla kaçınmak gerekir. Hz. Peygamber'in yolculuğa çıkarken mazlumun bedduasından Allah'a sığınması, hiç şüphesiz bu noktaya dikkat çekmek için olsa gerektir.

Dönüşte mal ve çoluk çocuğunu kötü bir durumda bulma endişesi, her yolcunun sürekli yaşadığı bir kuşkudur. Böyle bir hal ile karşılaşmaktan Allah'a sığınmak, işi baştan sağlama almak ve rahatlamak demektir.

Hadisimiz, dün olduğu gibi bugün de ve hatta yarın da yolculuğa çıkacak kimselerin tabii olarak paylaşacakları psikolojik ortamı ve yolculuğun insan zihnine yükleyeceği kuşkuları gerçekçi bir şekilde dile getirmekte ve Allah'a sığınarak rahatlamanın yolunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her konuda nasıl davranılması gerektiğini öğretmiştir.
2. Her zaman olduğu gibi yolculukta da kulun en büyük güvencesi Allah Teâlâ'dır. Yapılacak iş, O'na sığınmaktır.
3. Kul, Rabbi ile irtibatını sürdürdüğü sürece güçlü ve güvencede olur.
4. Dua mü'minin gerçek gücü ve silâhıdır.

976- ??? ?????? ?? ????? ??? : ??????? ????? ?? ??? ???? ???? ?????? ???? ?????? ????????? ???????????? ? ????? ???? ???????? ?? ????????? ??? : ????? ??????? ? ??????? ???????? ??? ??????? ??? : ??????? ?????? ???? ??????? ????? ??? ? ??? ?????? ???? ????????? ? ?????? ??? ??????? ???????????? ? ????? ??? : ??????? ?????? ?????? ??????? ? ????? ??? : ?????? ??????? ?????? ??????? ? ????? ??? : ?????????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?? ?????? ?? ??????? ????????? ?????? ?????? ? ????? ???? ? ?????? : ?? ????? ??????????? ? ???? ????? ????? ???????? ? ??? : ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ?????? ? ????? ?????? ????? : ?? ???? ??????? ???? ????? ???? ?????? ? ??? : « ????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????? ??? ??? : ??????? ?? ??????? ???????? ??????? ?? ??????? ????????? ??????? » . ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ????? ??? ??? ????? : ???? ????? . ???? ??? ???? ???? .

976. Ali İbni Rebîa şöyle dedi:

Ali İbni Ebû Tâlib'i gördüm, binsin diye hayvanını getirdikleri zaman ayağını üzengiye koyunca *'Bismillah'* dedi. Hayvanın üzerine yerleşip doğrulunca; '*Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz'* dedi. Üç defa 'el-Hamdülillah', üç defa 'Allahu ekber' dedi. Sonra da *'Ey Rabbim, seni tesbih ederim. Ben kendime zulmettim, beni bağışla. Çünkü senden başka günahı bağışlayacak kimse yoktur'* âyetini okudu ve güldü.

Bunun üzerine,

- Ey mü'minlerin emiri! Niçin güldün? dediler. O da şu cevabı verdi:

- Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in, benim yaptığım gibi yaptığını ve benim güldüğüm gibi güldüğünü görmüş ve 'Niçin güldün ey Allah'ın Resülü?' diye sormuştum.

- **"Yüce Rabbin, benden başka günahları bağışlayacak bir kimsenin olmadığını bilerek, günahlarımı bağışla! diye dua eden kulundan hoşnut olur,"** buyurmuştu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 74; Tirmizî, Daavât 46

Ali İbni Rebîa

Tâbiîler neslinin büyüklerinden olan Ali İbni Rebîa, Ebü'l-Muğîre künyesiyle meşhurdur. Güvenilir bir hadis râvisi olarak bilinmektedir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Yolculuğa çıkarken yapılacak dua konusunda biraz daha geniş bilgi veren bu hadîs-i şerîf, Hz. Ali'nin şahsında sahâbîlerin, Hz. Peygamber'den gördükleri dua ve uygulamaları aynen yerine getirme gayreti içinde olduklarının güzel bir örneğini vermektedir. Hz. Peygamber'in terbiyesi altında yetişen sahâbîlerin, hiçbir ayırım yapmadan sünnete bağlandıklarını göstermektedir. Adım adım, safha safha Hz.Peygamber'i nasıl izlediklerini belgelemektedir.

Bu olayda hem yolculuk, hem binit ile ilgili yönlerin bulunması ve daha işin başında açığa vurulan bağışlanma dileği dikkat çekmektedir. Her zaman ve zeminde dua etmek müslümandaki kulluk bilincinin güzel bir yansımasıdır. Bunu da bize Sevgili Peygamberimiz öğretmiş ve örneklendirmiştir. Yolculuk telâşına kapılıp da kulluk görevini unutmamak, temkinli ve dikkatli olmak gerektiği anlaşılmaktadır.

Hz. Ali'nin, bu olayda Hz. Peygamber'i tam olarak izlemesi ve hatta sırf o güldü diye gülmesi ne güzel bir bağlılık örneğidir.

Hz. Peygamber'in gülmüş olması, Allah Teâlâ'nın, kendisinden bağışlanma dileyen kulundan hoşnut olduğunu anlatmak içindir. Her ne zaman olursa olsun, Allah'tan başka hataları bağışlayacak birinin bulunmadığını bilerek, bağışlanma dileyen kulundan Allah Teâlâ hoşnut olur. Böylesi bir bağışlanma dilemek için ise, her yeni iş ve durum bir vesiledir. Yolculuğa çıkarken hayvanına veya bineğine binince yapılacak dua da böyledir. Bu demektir ki Müslümanlık'ta her şey kulluk için bir vesiledir. Sürekli kulluk şuuru içinde olmak gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının bağışlanma dilemesinden hoşnut olur.
2. Hz. Peygamber daima Allah'a sığınırdı.
3. Sahâbîler, Hz. Peygamber'den gördüklerini aynen yapmaya çalışırlardı.
4. Yola çıkarken hem yolculuğun kolay geçmesi hem de hataların affi için dua edilmesi sünnettir.

171- ??? ????? ??????? ??? ??? ??????? ??????
??????? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?? ???????? ???? ????? ???????? ?????

YOLCULUKTA TEKBİR VE TESBİH

YOLCUNUN TEPELERE VE BENZERİ YÜKSEK YERLERE ÇIKTIKCA **ALLAHÜEKBER**, VADİLERE VE BENZERİ DÜZ YERLERE İNDİKCE
SÜBHÂNELLAH DEMESİ, TEKBİR VE TESBİH GETİRİRKEN YÜKSEK SESLE BAĞIRMAKTAN KAÇINMASI

Hadisler

977- ?? ????? ??? ?????? ???? ??? : ?????? ???? ???????? ?????????? ? ????? ????????? ???????? . ???? ??????? .

977. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz (sahâbîler yolculukta) yokuş çıktığımızda **Allahüekber;** iniş indiğimizde de **sübhânellah** derdik.

Buhârî, Cihâd 132,133. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 72

981 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

978- ??? ??? ???? ??? ?????? ????? ???: ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???? ?????? ?????????? ????????? ? ????? ??????? ???????? . ???? ??? ???? ?????? ???? .

978. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* ile askerleri tepelere çıktıklarında **Allahüekber** derler, düzlüklere indiklerinde de **sübhânellah** diye tesbih ederlerdi.

Ebû Dâvûd, Cihâd 72

981 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

979- ????? ??? : ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ??? ?????????? ??????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ?????? ??????? ? ????? ??? : « ?? ??? ????? ?????? ???????? ?? ??????? ???? ? ???? ??????? ????? ??????? ? ????? ??? ???? ????? ??????? . ???????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? . ???? ?????? ???????? ?????? ????? ?

???????? ????????? ?????? » ????? ???? .

??? ?????? ????? : ???? ????? ???? ???????? ?? ?????????? ??? ?????? ?? ????????? .

?????? : « ??????? » ??? : ????????? ? ?????? : « ??????? » ?? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ???????? ? ???????? ??? ????? ??? : « ???????? ?????????? ???? ?????? » .

979. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

"Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* hac veya umreden dönerken her yokuş veya yüksek yere çıktığında üç kere "**Allahüekber**" der sonra:

- **'Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na hastır. O, her şeye gücü yetendir. Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd eden kişileriz. Allah verdiği sözü yerine getirdi, kuluna yardım etti ve o toplulukları hezimete uğratıp perişan etti**' buyururdu."

Buhârî, Cihâd 158; Müslim, Hac 428.

Müslim'in bir rivayetinde (Hac 428) "büyük, küçük harplerden ve çatışmalardan, hac ve umreden döndüğünde" kaydı yer almaktadır.

981 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

980- ??? ???? ??????? ??? ??????? ???? ????? ????? ??? : ?? ???? ?????? ? ??? ??????? ??? ??????? ??????????? ? ??? : « ???????? ?????? ??????? ? ??????????? ???? ???? ????? ???????? ????? ??????? ???: «????????? ????? ??? ???????? ? ????????? ?????? ??????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? .

980. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e:

- Ey Allah'ın elçisi! Sefere çıkmak istiyorum, bana öğüt ver, dedi. Hz. Peygamber ona:

- "**Allah'a karşı saygılı ol ve her tepeye çıktığında Allahü ekber de!** buyurdu.

Adam gittikten sonra arkasından:

- "**Allahım, ona uzakları yakın et ve bu seferi ona kolay kıl**" diye dua etti.

Tirmizî, Daavât 45; İbni Mâce, Cihâd 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

981- ??? ???? ???? ??????????? ??? ?????? ??? ??? : ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ? ?????? ??? ?????????? ??? ???? ????????? ??????????? ???????????? ????????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ????? ????????? ???? ?????????? ???????? ?? ??????? ??????? ???? ???????? . ?????? ??????? ? ?????? ??????? ?????? » ????? ???? .

« ???????? » ????? ?????? ???????? ???? : ??????? ??????????? .

981. Ebû Musâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz bir yolculukta Hz. Peygamber ile birlikte idik. Tepelere çıktıkça **Allahüekber, lâ ilâhe illallah** diye yüksek sesle tekbir ve tehlil getirdik. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Ey müslümanlar! Kendinizi zorlamayınız. Zira siz sağıra veya burada olmayan birine seslenmiyorsunuz. Allah daima sizinle beraberdir, işitir ve size sizden daha yakındır**" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 131, Meğazî 38, Daavât 51, Tevhîd 9; Müslim, Zikr 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 26.

Açıklamalar

Yolculuk sırasında yükseklere çıkıldıkca Allahü ekber, düzlüklere inildikce sübhânellah demek ve bu sırada sesi çok fazla yükseltmemekle ilgili olarak beş hadis okuduk.

Birinci hadiste Câbir *radıyallahu anh*, sahâbîlerin konuya ait genel tavırlarını ve uygulamalarını haber vermektedir.

İkinci hadiste İbn Ömer, Câbir *radıyallahu anh*'ın verdiği habere bizzat Hz. Peygamber'in de dahil olduğunu, onun da yükseklere çıktıkça tekbir getirdiğini, düzlüklere indikçe *sübhânellah* dediğini ilâve etmekte, sahâbîlerin bunları Hz. Peygamber'den öğrendiklerini göstermektedir.

Üçüncü hadiste yine İbn Ömer *radıyallahu anhümâ*, Hz. Peygamber'in hac ve umre gibi ibadet yolculuğu ve gazve gibi cihad yolculuğu dönüşlerinde de aynı şeyleri yaptığını, ilâve olarak '*Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na hastır. O, herşeye gücü yetendir. Dönüyoruz, günahlarımızdan tevbe ediyoruz, kulluk ediyoruz, secde ediyoruz ve Rabbimize hamd ediyoruz. Allah verdiği sözü yerine getirdi, kuluna yardım etti ve o toplulukları hezimete uğratıp perişan etti'* dediğini haber vermekte, konuyu biraz daha açmaktadır.

Dördüncü hadiste, Hz. Ebû Hüreyre, yolculuğa çıkmak isteyen bir müslümanın Hz. Peygamber'e gelerek kendisine tavsiyede bulunmasını istemesi üzerine, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ona Allah'a karşı saygılı olmasını ve yükseklere çıktıkça tekbir getirmesini tavsiye ettiğini bildirmektedir. Yani Hz. Peygamber'in bizzat yaptığı ile tavsiyesi arasındaki uyumu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber, kendisine gelip dua isteyen kişinin bu tavrından memnun olmuş, yolculuğunun kolay geçmesi için ona arkasından dua etmiştir.

Beşinci hadiste de konuyla ilgili bir tecrübesini nakleden Ebû Musâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*, heyecana kapılıp tekbir ve tesbihleri yüksek sesle söylediklerini, bunun üzerine Hz. Peygamber'in kendilerini sükûnete davet ettiğini ve Allah'ın, daima yanlarında, kendilerine öz canlarından daha yakın

olduğunu, bu sebeple vakar ve sekînet içinde bulunmaları gerektiğini, gırtlaklarını zorlamaya gerek olmadığını hatırlattığını anlatmaktadır.

Böylece bu beş hadiste yolculukta getirilecek tekbir ve tesbihlerle ilgili bilinmesi gerekli hususlar ortaya konulmaktadır. Böyle bir uygulamaya neden ihtiyaç duyulduğu sorulabilir. Akla takılması çok normal olan bu sorunun cevabı da şöyle verilebilir:

Her tepe veya yüksek bir yere çıkınca tekbir getirmek, fizikî ve maddî yükseklikten, mânevî ve ulvî yüksekliğe intikal etmek ve **Allahü ekber** demek, hisler ve duygulardaki yüksekliğin ifâdesi olmaktadır. Böylece maddî konum ile mânevî duygu arasında uyum sağlanmış olmaktadır. Düzlüklere inilince **sübhânellah** diyerek Allah Tealâ'yı, zâtına yakışmayan birtakım noksanlıklardan tenzih etmek de aynı şekilde fizikî alçaklığın duygularda bir düşüşe sebep olmadığını bildirmek demektir. Her hal ü kârda Allah'ı ululamak ve noksanlıklardan uzak olarak anmak, müslümanı belli bir irtifâ ve belli bir kulluk seviyesinde tutacak yegâne haldir. Daima Allah'a tevekkül edip dayanmış olan müslümanın, yeryüzündeki engebeler vesilesi ile o güvenini ve inancını açığa vurması, her şeyden önce kendisini güçlü hissetmesine vesile olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yolculukta tekbir ve tesbih hoş görülmüştür.
2. Hz. Peygamber ashâbının daima Allah'ı anmasını isterdi.
3. Dua, tekbir ve tesbihte sesi aşırı derecede yükseltmek doğru değildir. Çünkü Allah, bize şah damarımızdan daha yakındır.

172- ??? ??????? ?????? ?? ?????

YOLCULUKTA DUA ETMEK

Hadisler

982- ?? ???? ?????????? ????? ????? ???? ???? : ???? : ????? ???? ??? ???? ???? ???? :((?????? ???????? ???????????? ?? ????? ??????? : ???????? ???????? ? ?????????? ????????? ? ?????????? ????????? ? ?????????? ???????? ???? ???????)) ???? ??? ???? ???????? ???? : ???? ??? . ???? ?? ????? ???? ???? : ((??? ??????)).

982. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Makbul olduğunda şüphe bulunmayan üç dua vardır:

Mazlumun duası; misafirin duası; babanın çocuğuna duası."

Ebû Dâvûd, Vitr 29; Tirmizî, Birr 7, Daavât 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Dua 11

Ebû Dâvûd'un rivayetinde "*çocuğuna*" kaydı yoktur.

Açıklamalar

Allah katında makbul dualardan üç tanesine işaret eden hadisimizin burada zikredilmesi, *misafirin duası* ile ilgili kısmından dolayıdır. Aslında makbul dualar bu üç duadan ibaret değildir. Daha başka hadîs-i şerîflerde adaletli devlet başkanının duası ile oruçlunun iftar vakti yaptığı duanın da makbul olduğu bildirilmektedir (Tirmizî, Cennet 2; Daavât 130).

Dua sözü, hem lehte hem de aleyhte olan duayı yani bedduayı da içine aldığı için bu üç kişinin olumlu olumsuz bütün duaları kesinlikle makbuldür. Diğer taraftan mazlumun müslüman olması da şart değildir. Nitekim bazı rivayetlerde *"günahkar bile olsa"*, hatta *"kâfir bile olsa"* kayıtları yer almaktadır.

Hadiste sadece babanın zikredilmiş olması, annenin duasının daha önde gelmesi sebebiyledir. Anneler duygu ve şefkat bakımından daha yoğun durumda oldukları için yavruları hakkında daima iyilik isterler. Beddualarında samimi değildirler. Böyle bir şey içlerinden gelmez. Hadisimizde anne bu sebeple zikredilmemiş olabilir.

Bu önemli üç hususu belirttikten sonra mazlum, misafir ve baba arasındaki ortak noktayı açıklayalım. Bunların her üç kişi de ince ve samimi duygular içindedirler. Zira haksızlığa uğrayanın gönlü kırıktır. Misafir yurdundan yuvasından uzakta garip bir haldedir. Baba ise çocuklarına karşı merhamet duygularıyla dopdoludur. Bu sebeple duaları makbuldür.

"**Alma mazlumun âhını çıkar âheste âheste**" denildiği gibi, 210 numaralı hadîs-i şerîfte geçtiği üzere *"Mazlumun bedduasından sakın. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur"* buyurulmuştur. Tabiatıyla bu, öncelikle kimseye haksızlık etme, sonra da haksızlığa uğramış olanlara karşı duyarlı ol demektir.

Misafir gördüğü anlayış ve ikram sebebiyle dua veya beklemediği ilgisizlik karşısında beddua ederse, garip bir halde bulunması dolayısıyla mazluma eş bir durumdadır. Duası da mazlumun duası yerindedir.

O halde misafirin gönlünü almak ona izzet ve ikramda bulunmak gerekir. Aynı şekilde misafirlikte yapılacak dualara da dikkat edilmelidir. Misafir iyilik ve ikram gördüğü kişiler hakkında güzel dualar yapmakta cimri davranmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mazlumun, misafirin ve babanın duası makbuldür.
2. Bu üç kişinin ahını almamaya bakmak gerekir.

173- ??? ?? ???? ?? ??? ??? ????? ?? ?????

KORKU ANINDA YAPILACAK DUA

BİR KİMSENİN YOLCULUKTA İNSANLARDAN YA DA

BAŞKALARINDAN KORKTUĞU ZAMAN YAPACAĞI DUA

Hadisler

983- ?? ???? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ????? ?????? ??? : « ?????????? ?????? ??????? ?? ????????? ? ??????? ??? ???? ?????????? » ???? ??? ???? ? ???????? ?????? ???? .

983. Ebû Musâ el-Eş'arî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bir topluluktan kuşkulandığı zaman şöyle dua ederdi:

- "**Allahım! Senden, onların önünü kesmeni istiyoruz. Onların verecekleri zarardan sana sığınıyoruz**".

Ebû Dâvûd, Vitr 30

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın koruması altında olan Hz. Peygamber'in herhangi bir topluluktan korkması, kuşkulanması tamamen onun beşerî tarafıyla ilgilidir. Bu korku kendisinden çok, yanındakiler açısından duyduğu bir endişe olabilir. Kaldı ki bir insan olarak zaman zaman korku duyması da pek tabiidir. Ayrıca ümmetini eğitmek ve onlara bu duayı öğretmek için korkudan söz etmiş de olabilir.

"Senden onların önünü kesmeni istiyoruz" beyanı, *"Seni onlara karşı siper ve sığınak ediniyoruz"* şeklinde de ifade edilebilir. Düşman cepheden gelerek hücum edeceği için, *"Onların göğüsleri önüne siper olmanı diliyoruz"* denilmiştir. Aslında bu dilek, *"Düşman hangi yönden gelecekse oradan önlerini kesmeni istiyoruz"* anlamındadır.

Bu dua müslümanların ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, düşmanın kendilerine verebileceği zarara karşı Allah'ın eşsiz kudretine ve himayesine sığınmaları gerektiğini bildirmektedir. Allah'ın karşılarına çıktığı herhangi bir gücün muzaffer olması düşünülemez. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, biz ümmetine en büyük güvencenin Allah Teâlâ'nın himaye ve yardımı olduğunu hatırlatmaktadır. Eğer O, müsaade etmezse, ne gücün ne kuvvetin ve ne de teknolojinin herhangi bir yararı olur.

Öte yandan düşman karşısında Kureyş sûresini (*li îlâfi Kureyşin...*) okumanın uygun olacağını söyleyen âlimlerde bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herhangi bir topluluktan korkan ve kendisine zarar vermelerinden kuşkulanan kimsenin dua edip Allah'a sığınması sünnettir.
2. Peygamberler de birer insan olarak korku ve kuşku duyarlar.

174- ??? ?? ???? ??? ??? ??????

KONAKLAMA DUASI

YOLCUNUN BİR YERDE KONAKLADIĞI ZAMAN YAPACAĞI DUA

Hadisler

984- ?? ?????? ???? ????? ???? ??????? ???? ????? : ?????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «???? ????? ???????? ????? ??? : ??????? ????????? ??????? ??????????? ???? ????? ??? ?????? ? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ???????? ???? » ???? ???? .

984. Havle Binti Hakîm *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Kim bir yerde konaklar da sonra "Yarattıklarının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine** (âyet, sıfat ve isimleri) **sığınırım derse, konakladığı o yerden ayrılıncaya kadar hiçbir şey ona zarar vermez**."

Müslim, Zikir 54, 55. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 40.

Havle Binti Hakîm

Ümmü Şerîk künyesiyle anılan Havle Binti Hakîm es-Sülemiyye, İslâmiyet'i ilk kabul edenlerden biri ve Osman İbni Maz'ûn radıyallahu anh'ın eşidir. Eşinin vefatından sonra, Resûlullah'a evlenme teklif eden hanımlardandır. Peygamber Efendimiz'den on beş hadis rivayet etmiştir. Müslim, onun sadece bu hadisini rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber, yolculukta dikkate alınması gerekli her konuyla ilgilenmiş ve gerekli uyarılarda bulunmuştur. Bu, yol ve can güvenliği bakımından önemlidir.

Bazı yaratıkların insanlara çeşitli zararlar verebilecekleri muhtemel ve tabiidir. Özellikle yolculuklarda kırsal kesimlerde, konaklanan yerlerde bu gibi olaylarla karşılaşma ihtimali büyüktür. Bu konuda da alınacak maddî tedbirlerin yanında, kulun teslimiyeti ve tevhid inancının bir çeşit ikrarı anlamında olmak üzere, Allah'a sığınmak, zarar görme ve zarara uğrama endişesiyle kıvranmaktan müslümanı kurtarır. Yolculuğun yorgunluğuna bir de zarar görme endişesini ekleyerek huzursuz olmak yerine, Allah'a teslimiyetini ortaya koyarak rahat etmeli ve böylece kendisini güvenceye almalıdır. Sevgili

Peygamberimiz bu hadiste, böyle bir güvencenin yolunu göstermektedir.

Öte yandan bu hadisle, İslâm öncesi Câhiliye toplumunda görülen bir yanlış anlayış ve uygulama da düzeltilmektedir. Zira nakledildiğine göre Câhiliye döneminde insanlar, bir yerde konakladıkları zaman cinlerin büyüklerini kastederek, *"Bu vadinin efendisine sığınırız"* derlermiş. Bu tür bir uygulamaya şu âyette de işaret edilmektedir: "**Şu bir gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da onların taşkınlıklarını arttırırlardı**" [Cin sûresi (72), 6]. Oysa Allah'tan başka hiçbir varlık, kendiliğinden fayda ve zarar veremez. Bu sebeple, O'nun asla eksilip noksanlaşmayacak olan güzel isim ve sıfatlarına, (mükemmel kelimelerine) sığınmak gerekir.

Aslında çeşitli yaratıkların vereceği zararlardan Allah'a sığınma tavsiyesi sadece yolculuklarda geçerli değildir. Diğer zamanlarda da aynı durum söz konusudur. Nitekim geceyi bir akreple uğraşarak geçirdiğinden şikâyet eden müslümana Hz. Peygamber; "*Akşamleyin, 'yarattıklarının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım' deseydin seni rahatsız etmezdi*" (Müslim, Zikir 55) hatırlatmasında bulunmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her zaman Allah'a iltica eder, sığınırdı.
2. Yolculukta bir yerde konaklandığı zaman hadiste geçtiği şekilde dua etmek, güvenlik bakımından önemlidir.
3. Her vesile ile Allah'a sığınmalı, O'nun yardımını istemelidir.

985- ??? ??? ???? ???? ?????? ?????? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ????????? ????????? ??? : ??? ?????? ????? ???????? ?????? ? ??????? ????????? ???? ?????? ?????? ?? ????? ???? ??????? ???? ? ?????? ?? ?????? ????? ? ?????? ???????? ???? ????? ????? ????????? ? ????? ???????? ???????? ? ?????? ??????? ???????? ????? ?????? ??? ????? » ???? ??? ???? .

« ????????? » ??????? ? ??? ?????????? : « ??????? ?????? » : ???? ?????? ????????? ??? ??????? ??????? . ??? : ?????? ???? ???????? ??? ??? ????? ????????? ???? ???? ????? ????? ?????? ????????? ??? : ????????? ????? ?????? « ????????? » : ???????? « ??? ??? » : ????????????? .

985. İbni Ömer r*adıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculukta iken gece olunca şöyle derdi:

- "**Ey yeryüzü! Benim Rabbim de senin Rabbin de Allah'tır. Senin ve sendekilerin şerrinden, sende yaratılanların ve üzerinde dolaşıp duranların şerrinden Allah'a sığınırım. Arslanın, büyük yılanın, (öteki) yılan ve akreplerin şerrinden, burada yaşayanların, doğuran ve doğanların şerrinden Allah'a sığınırım.**"

Ebû Dâvûd, Cihâd 75

Açıklamalar

Hz. Peygamber yer yüzüne canlı bir varlıkmış gibi hitap etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de, Nûh tûfanı olayında "**Ey yeryüzü suyunu yut, ey gökyüzü sen de suyunu tut**" [Hûd sûresi(11),44] buyurulduğu açıklanmaktadır.

Özellikle bu duanın akşam olup ortalık kararınca yapılması, yolu şaşırma, zorluklarla karşılaşma, iniş çıkışlarda düşüp kalkma, orada bulunan haşerat ve böceklerin saldırısına uğrama gibi olayların daha çok geceleyin vuku bulması sebebiyledir. Arslanların, yılanların ve akreplerin, o civarda yerleşmiş olan kurt, kuş ve cinlerin verebilecekleri zarar ihtimali hiç şüphesiz geceleri artmaktadır. Tedbir zamanında alınırsa güzeldir. Dua da korunma tedbirlerindendir. Onun da zamanlamasına dikkat etmek gerekir. Bu hadiste, Hz. Peygamber'in hale uygun bir şekilde ve tam zamanında yani akşam olunca yaptığı bir duayı görmekteyiz.

Her ne kadar bab başlığı *"bir yerde konakladığı zaman"* kaydını taşıyorsa da, hadîs-i şerîf'in ifadesinden, konaklasın konaklamasın Hz. Peygamber'in akşam olunca bu duayı yaptığı anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk sırasında akşam olunca hadiste geçtiği şekilde dua etmek Hz. Peygamber'in sünnetidir. Bu sünnete uymak yolcular için güven vesilesidir.
2. Hz. Peygamber her zaman ve zemine uygun dua ederdi.
3. Müslümanlar, bulundukları duruma göre Hz. Peygamber'in yapmış olduğu dualarla veya onlara benzer dualarla Allah'a yönelmeye dikkat etmelidirler.

175- ??? ??????? ????? ??????? ?????? ??? ???? ??? ??? ?????

ÇABUK DÖNMEK

YOLCUNUN, İŞİNİ BİTİRDİKTEN SONRA AİLESİNİN
YANINA DÖNMEKTE ACELE ETMESİ

Hadisler

986- ?? ???? ?????????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «

????????? ??????? ??? ???????? ? ??????? ??????? ???????? ? ?????????? ?????????? ? ???? ????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ? ??????????? ??? ???????? » ????? ???? . « ????????? » : ??????????? .

986. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yolculuk bir çeşit azâbtır. Doğru dürüst yiyip içmekten ve uyumaktan sizi alıkor. Herhangi biriniz işini bitirince, evine dönmekte acele etsin!.

Buhârî, Umre 19, Cihâd 136, Et'ime 30; Müslim, İmâre 179. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 1.

Açıklamalar

Her ne maksatla ve sebeple olursa olsun, evinden, ocağından, yurdundan ayrılıp yolculuğa çıkmak, alışılmışın dışında birtakım sıkıntı ve güçlükleri beraberinde getirir. İnsanı sıkıntıya sokan her şey bir çeşit azâbtır. Yolculuk da böyledir. Nitekim hadisin devamında, yolculuğun bir çeşit azap oluşu, yeme içme ve uyuma düzeninin bozulması olarak açıklanmaktadır. Vaktinde ve yeterince yeme içme ve istirahat etme imkânı bulunmadığı, soğuk sıcak, yorgunluk, eşden dosttan ayrılık gibi insana gerçekten maddî mânevî sıkıntı ve üzüntü veren durumların yolculukta bir araya geldiği düşünülürse, seferin ne tür bir azap olduğu anlaşılır.

O halde gereksiz yere sıkıntı çekmektense, yolculuğa çıkma maksadını gerçekleştiren kimsenin bir an önce evine, ocağına dönmesi, boş yere yolda belde eğlenmemesi uygun olur.

"Yolculuk yapın sıhhat bulursunuz" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 380) hadisi ile bu hadis arasında bir çelişki söz konusu değildir. Zira Yolculukla elde edilecek sıhhat, yolculuğun sebep olduğu mahrumiyetler yüzünden çekilecek sıkıntı ve duyulacak elem ve üzüntüye mâni değildir. Bu tür üzüntü ve sıkıntılar da neticede elde edilecek sağlığa engel değildir. İlâç da acıdır amma hastalığı giderir.

Önemli bir ihtiyaç sebebiyle de olsa yolculuk, bir çeşit azâbtır. Nitekim Hz. Ali "Eğer Resûlullah'ın **es-Sefer kıt'atün mine'l-azab** (*yolculuk bir çeşit azâbtır*) beyânı olmasaydı, ben **es-Sekar kıt'atün mine's-sefer** (*Cehennem azabı yolculuktan bir parçadır*) derdim" sözüyle, seferdeki sıkıntının büyüklüğünü anlatmak istemiştir. Böyle olunca önemli bir işi olmayanın yolculuk yapması, gurbete çıkması doğru değildir. Hac, umre ve cihad gibi dini görevleri yerine getirmek için bilgi ve görgü artırmak, ithalat-ihracât, yatırım ve ticaret yapmak, tedavi olmak gibi ciddi maksat ve maslahatlar için yolculuk yapılmalıdır. Ama insan işini bitirince en kısa zamanda evine ocağına dönmeye çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk, yeme içme ve uyuma düzenini bozan bir sıkıntı ve azap ortamıdır.
2. Yolcunun işini bitirir bitirmez evine, ocağına dönmesi gerekir.
3. Hiçbir sebep yokken yolculuğa çıkmak uygun görülmemiştir.

176- ??? ??????? ?????? ??? ???? ?????? ??????? ?? ????? ???? ????

EVE GÜNDÜZ DÖNMEK

YOLCUNUN, EVİNE GÜNDÜZ DÖNMESİ,
BİR ZORUNLULUK OLMADIKÇA GECE GELMEMESİ

Hadisler

987- ?? ????? ??? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ????? ???????? ???????? ???? ????????? ???????? ??????? » .

??? ?????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ??????? ????????? ???????? ??????? . ????? ???? .

987. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Uzun bir süre ailesinden ayrı kalan kimse, evine gece vakti ansızın gelmesin!**"

Bir başka rivayette (Müslim, İmâre 184), Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, yolculuktan dönen kimsenin evine geceleyin dönmesini yasakladı denilmektedir.

Buhârî, Nikâh 130, Umre 16; Müslim, İmâre 183. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 19.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

988- ??? ???? ??? ?????? ???? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ?????? ???????? ??????? ? ???? ????????? ??????? ???? ???????? . ????? ???? . « ????????? » : ????????? ?? ????????? .

988. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuktan döndüğü zaman evine gece girmezdi. Kuşluk vakti veya akşam üstü gelirdi.

Buhârî, Umre 15; Müslim, İmâre 180

Açıklamalar

Yolculukla ilgili ahlâkî kuralların anlatımına ayrılmış olan bu bölümde, yolculuk sonrasında eve dönüşte göz önünde bulundurulması gerekli davranış biçimleri ortaya konulmaktadır.

Birinci hadiste Peygamber Efendimiz, uzun süre evinden ocağından ayrı kalmış bir kimsenin, haber vermeksizin birden bire gecenin bir vaktinde evine dönmesini doğru bulmamakta, böyle yapılmaması gerektiğini açıkça belirtmektedir. Özellikle haber verme imkânı olmayan yöre ve zamanlarda bu hususa dikkat edilmelidir. Günümüz şartlarında haberleşme vasıtaları aracılığı ile ne zaman döneceğini bildirmek mümkündür. Ama buna rağmen herhangi bir sebeple haber verememiş olan kişi, bu edebe uyarak, gündüz vakti evine dönecek şekilde yolculuğunu ayarlamalıdır. En doğrusu ne zaman döneceğini önceden haber vermektir. Bu davranış hem evdekilerin kendilerini şeklen ve rûhen hazırlamaları hem de eve çeki düzen vermeleri için son derece önemlidir. Günümüzdeki ifadesiyle sürpriz yapmaya kalkışmak doğru değildir. Sürpriz yapayım derken sürprizle karşılaşmak gibi istenmeyen sonuçlar da doğabilir.

Hac veya harpten dönerken ayrıca haber verilmese ve geceleyin gelinse bile bunun sakıncası yoktur. Çünkü böyle bir gelişten herkesin haberi olur.

Konuyla ilgili bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre böyle davranılmasının gerekçesi, evin hanımının eşi için hazırlık yapmasına imkân vermektir. Bu, küçük görülebilecek bir gerekçe değildir. Uzun süren ayrılık sonucu, kendisini işe kaptırmış belki de duygusal olarak kırılmış ve soğumuş durumdaki bir hanımın, yeniden sıcak aile ortamını hazırlayabilmesi önceden bilgilendirilmesine veya normal olarak herkesin derlenip toparlanma zamanı olan gündüz saatlerinde eve gelinmesine bağlıdır.

Hadisin ikinci rivayetinde, Hz. Peygamber'in konuya ait yasağı haber üslûbuyla aktarılmaktadır.

İkinci hadiste Peygamber Efendimiz'in, bizzat kendisinin de yolculuk dönüşlerinde bu kurala riayet ettiği, evine, eşlerinin yanına kuşluk vakti ya da akşam üstü gittiği bildirilmektedir. Aslında Arabistan gibi sıcak iklim bölgelerinde kuşluk vakti ile ikindi sonrası, havanın serin olduğu ve dolayısıyla herkesin ayakta olduğu günün en hareketli zamanlarıdır. Bu da iklim ve çevre şartlarına göre insanların ayakta olduğu, ihtiyaçlarını karşılama alışkanlığını sürdürdüğü saatlerde eve dönmenin en uygun olduğunu göstermektedir.

Pek tabiî olarak bu kuralın konulması, bazı şüpheci tiplerin geceleyin rastgele bir zamanda ailesine baskın yapıp onların kendilerine ihanet edip etmediklerini teftiş etmek gibi bir kuşkucu davranışa girmelerini de önlemiştir. Böyle bir şüphelenme ve teftiş tavrının farkına varılması halinde o aile fertleri arasında güven sarsılır. Böylesi bir güvensizlik içinde de mutlu ve sıcak bir aile hayatından söz edilemez.

Buhârî'nin naklettiği bir rivayette Hz. Peygamber'in şâiri Abdullah İbni Revâha hazretlerinin uzunca bir yolculuktan sonra geceleyin evine geldiği, o esnada bir kadının, hanımının saçlarını taramakta olduğu, Abdullah'ın gece karanlığında kadını erkek sanarak kılıcını çekip üzerine yürüdüğü, son anda durumun farkedilmesiyle bir cinayetin önüne geçildiği anlatılmaktadır. Unutulmamalıdır ki, Allah ve Resulü tarafından konan her kısıtlamanın mutlaka bir veya bir çok faydası vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuğa çıkmanın ve yolculuğu sürdürmenin kuralları olduğu gibi yolculuktan dönüşün de uyulması gerekli kuralları vardır.

2. Hz. Peygamber bütün görüş ve davranışlarında tam bir uyum sergilediği gibi müslümanlar için en güzel tavırları yaşayışıyla yani sünnetiyle ortaya koymuştur.

3. Hz. Peygamber'in uygulamaları insanların saadetini hedef alır.

177- ??? ?? ????? ??? ??? ???? ??? ?????

YOLCUNUN DÖNÜŞTE SÖYLEYECEĞİ SÖZ

YOLCUNUN YOLCULUKTAN DÖNÜP
MEMLEKETİNİ GÖRDÜĞÜ ZAMAN SÖYLEYECEĞİ SÖZ

Hadis

989- ??? ????? ???? ??????? ???? ??? : ??????????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??? ?????? ???????? ?????????? ??? : « ???????? ? ?????????? ? ????????? ? ????????? ????????? » ???? ???? ????? ??? ????? ????????? ????????» ???? ???? .

989. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde (bir seferden) dönüyorduk. Medine'yi görebilecek bir yere gelince Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şunları söyledi:

"Yolculuktan dönüyor, tövbe ediyor, kulluk yapıyor ve Rabbimiz'e hamdediyoruz."

Hz. Peygamber bu sözleri Medine'ye gelinceye kadar söylemeye devam etti.

Müslim, Hac 429. Ayrıca bk. Buhârî, Umre 12, Cihâd 133,197, Meğâzî 29, Daavât 53; Ebû Dâvûd, Cihâd 72, 158; Tirmizî, Hac 102, Daavât 42, 46.

Açıklamalar

974 ve 979. hadislerdeki İbni Ömer rivayetlerinde de geçtiği gibi Hz. Peygamber, her yolculuktan dönüşünde, Medine'yi görünce, *"Yolculuktan sağ sâlim dönüyor, işlediğimiz hatalardan tövbe ediyor, Rabbimize kulluk yapıyor ve sadece O'na hamdediyoruz"* diyerek şükrünü, sevincini ve Allah Teâlâ'ya olan güven ve bağlılığını dile getiriyordu. Bu onun sünnetiydi.

Gerek yolculuğa çıkarken gerekse dönerken daima Allah'a sığınmak, yolculuk süresince de aynı duygu ve şuur içinde olmak Sevgili Peygamberimiz'in son derece özen gösterdiği bir konu idi. Yaptığı dualarla da bu durumu ashâb ve ümmetine yansıtmıştır. Bu, yola çıkış ve dönüş duaları kulluğun sürekliliği fikrini pekiştirmektedir. En telâşlı ve heyecanlı zamanlarda bile bir mü'min sorumluluğu ve vekarı ile hareket etmek, ancak derin bir kulluk ve sorumluluk şuurundan kaynaklanır.

Gidip dönmeyen nice yolcular, gidişi olup dönüşü olmayan nice yolculuklar vardır. Bu sebeple ibadet, ticaret ya da cihad maksadıyla çıkılmış olan

yolculuklardan sâlimen dönüldüğü zaman, elbette bu dönüşün de bir şükrü gerekir. İşte hadisimiz böylesi bir durumda söylenecek teşekkür sözlerini bize öğretmektedir: *"Yolculuktan döniiyor, tövbe ediyor, kulluk yapıyor ve Rabbimize hamdediyoruz".*

Hadisimizin öteki rivayetlerinde, bu sözlere başka bazı cümleciklerin ilâve edildiği de görülmektedir. Zaten Nevevî merhum, bab başlığının altına koyduğu notta, bu konuda zikredilebilecek hadislerden birinin 979 nolu İbni Ömer hadisi olduğuna işaret etmektedir. Hadisin Arapça metni şiirimsi bir ifadeye sahiptir. Oysa Hz. Peygamber'in secili konuşmayı yasakladığı bilinmektedir. Bu bir çelişki değil midir? şeklinde bir sorunun akla takılması muhtemeldir. Yasaklanan seci, boş ve bâtıl mânalar ihtiva eden zorlama şiirimsiliktir. Zorlanmaksızın, tabii olarak dile geliveren seciler menedilmemiştir. Burada görüldüğü gibi böylesi seciler bizzat Hz. Peygamber tarafından da kullanılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her halü kârda Allah'a iltica ederdi.
2. Yolculuğa çıkışta olduğu gibi dönüşte de müslümanın yapacağı dualar, söyleyeceği güzel sözler vardır.
3. Yolculuktan dönen kimselerin hadisimizdeki sözleri söylemesi, Allah'a hamdü senâda bulunarak tövbe etmesi uygun olur.

178- ??? ??????? ?????? ?????? ???????
???? ?? ????? ?????? ??? ??????

YOLDAN DÖNÜŞTE MESCİDE UĞRAMAK

YOLCULUKTAN DÖNEN KİŞİNİN DOĞRUCA EN YAKIN
MESCİDE GİDİP ORADA İKİ REK'AT NAMAZ KILMASI

Hadis

990- ?? ??? ??? ????? ??? ?????? ???? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ?????? ???? ????? ????? ?????????? ????? ????? ?????????? . ????? ???? .

990. Kab İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir yolculuktan döndüğü zaman ilk iş olarak mescide uğrar ve iki rek'at namaz kılardı.

Buhârî, Meğâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Ebû Davûd, Cihâd 166

Açıklamalar

Hz. Peygamber, ne maksatla ve hangi sebeple olursa olsun çıkmış olduğu bir yolculuktan döndüğü zaman, doğruca mescide gider, orada iki rek'at *tahiyyetü'l-mescid* namazı kılar ve bir süre oturmak suretiyle müslümanların "hoş geldiniz" demelerine imkân verirdi. Bu arada görülecek bir iş ya da bakılacak bir dava varsa onu da hallederdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunu alışkanlık haline getirmişti.

Hadisimiz, Tebük Gazvesi dönüşünde Medine'de harbe iştirak etmemiş olanlar ile Hz. Peygamber arasında geçen olayları anlatan uzun bir hadis içinde yer almaktadır. Râvi Kâ'b İbni Mâlik de Tebük Gazvesi'ne mazeretsiz katılmayanlardandı. O kendi mâcerasını anlatırken, Hz. Peygamber'in yolculuk dönüşü mescide uğrama alışkanlığını bize haber vermekte, biz de dolaylı bir yoldan da olsa Hz. Peygamber'in bir uygulamasını öğrenmekteyiz..

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuktan dönüşte eve gitmeden önce en yakın mescide uğrayıp iki rek'at namaz kılmak uygun görülmüştür.
2. Hz. Peygamber'in alışkanlık haline getirdiği uygulamalara daha fazla titizlik göstermek gerekir.

179- ??? ????? ??? ?????? ?????

KADININ YOLCULUK YAPMASI

KADIN İÇİN TEK BAŞINA YOLCULUK YAPMA YASAĞI

Hadisler

991- ?? ???? ????????? ??? ?????? ???? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ????????? ???????? ???????? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ????????? ????? ???? ??? ?????? ??????? » ????? ???? .

991. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe inanmış bir kadının, yanında, kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını bulunmadan bir gün-bir gecelik yolculuğa çıkması helâl değildir."

Buhârî,Taksîr 4, Mescidu Mekke 6, Sayd 26, Savm 67; Müslim, Hac 423; Ebû Dâvûd, Menâsik 2; Tirmizî, Rada' 10; İbni Mâce, Menâsik 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

992- ??? ???? ????? ??? ?????? ????? ??? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? :« ?? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ??? ?????? ? ??? ????????? ????????? ?????? ??? ??? ?????? » ???? ???? ?????? : ?? ????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????? ? ??????? ?????????? ?? ??????? ????? ?????? ? ??? : «????????? ??????? ?? ?????????? » ????? ???? .

992. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Bir erkek, yanında mahremi olmayan kadınla yalnız kalmasın; hiçbir kadın da yanında mahremi bulunmaksızın (tek başına) yolculuğa çıkmasın"** buyurdu. Bunun üzerine bir sahâbî:

- Ey Allah'ın Resulü! Karım hac için yola çıkmak üzere, ben de falanca savaşa katılmak için yazıldım" dedi.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Git, karınla birlikte haccet!**" buyurdu.

Buhârî, Nikâh 111, Cihâd 140; Müslim, Hac 424

Açıklamalar

Buraya kadar kadın erkek ayırımı yapmadan yolculuk konusundaki kuralları belirleyen hadisleri okuduk. Bu son başlık altında, konunun kadınlarla alakalı yönüne ışık tutan iki hadis görmekteyiz.. Birincisinde, kadının mahremi olmaksızın tek başına 24 saatlik bir yolculuğa çıkmasının helâl olmadığı belirtilmekte; ikincisinde ise mahremi bulunmayan bir kadınla yalnız kalınmayacağı ve kadının ancak mahremi eşliğinde yolculuk yapabileceği gibi iki meseleye temas edilmektedir. Kısaca "**halvet**" de denilen, "birbirleriyle evlenmeleri mümkün olan bir erkekle bir kadının başbaşa kalmaları" meselesini 1632. hadisin izahına bırakıp burada yolculukla alâkalı meseleyi açıklamaya çalışacağız.

Yolculuğa ayrılan bu bölümün başından sonuna kadar gördüğümüz hadislerden anlaşılmaktadır ki yolculuk, son derece ağır şartları olan, önemli kurallara sahip bulunan bir konudur. İnsan hayatının **hazar** ve **sefer** (ikâmet ve yolculuk) hali gibi iki ana bölümünden birini teşkil eden seferîliğin birtakım özel kuralları olması pek tabiidir. Zira müslümanın sorumluluğu normal şartlarla sınırlı değildir. Müslüman hayatın her safhasında sorumlu ve İslâm'ın kurallarına uymakla yükümlüdür.

Öte yandan nasıl ikamet hali erkek-kadın her cins için aynen geçerli ise, sefer hali de aynı şekilde her cins için gerekli ve geçerli bir durumdur. Buraya kadar tetkik ettiğimiz hadislerde, erkek-kadın ayırımı yapılmadan hükümler ortaya konulmuştu. Burada ise özellikle hanımların seyahat esnasında erkeklerden farklı olarak dikkate almaları lâzım gelen bir hususa işaret edilmektedir. O da yola çıkacak olan kadının yanında kocası yoksa, kendisiyle evlenmesi mümkün olmayan bir erkeğin bulunmasıdır.

992. hadiste mesele, *"Hiçbir kadın yanında mahremi bulunmaksızın (tek başına) yolculuğa çıkmasın"* ifadesiyle genel bir kural olarak ortaya konulmuştur. Bu genelliğe bakılınca yolculuğun hac, umre ve cihad gibi farz nitelikli olmasıyla, nâfile olması arasında hiçbir fark yoktur. Bütün yolculuklarda hanımların yanında bir mahremleri olması gerektiği anlaşılmaktadır. Hanefiler bu görüştedir. Gerekçeleri de bu hadistir. Özellikle hadisin son kısmında, hanımı hacca gitmekte olan ve fakat kendisi cihad için orduya yazılmış bulunan bir sahâbîye, Hz. Peygamber'in, hanımına refâkat etmesini tavsiye buyurması, hac yolculuğunun da mahremsiz yola çıkmama yasağına dahil olduğuna delil kabul edilmiştir.

Şâfiî ve Mâlikîler'e göre ise, konu ile ilgili hadislerde hac zikredilmemiştir. Söz konusu yasak vâcip olmayan yolculuklar için geçerlidir. Hac ise, farzdır. Kendisine hac farz olan bir kadın, yanında mahremi olsun olmasın, bulunduğu yer ile Mekke arasında kaç günlük mesafe bulunursa bulunsun yalnız başına hacca gidebilir.

Ayrıca 992. hadiste yolculuğun süresi için de herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak 991. hadiste *"Yanında mahremi olmayan kadının, bir gün bir gecelik yolculuğa çıkmaması"* gereği üzerinde durulmaktadır. Konuyla ilgili diğer rivayetlerde bu süre, bir gün, bir gece, iki gün, üç gün, üç gece veya üç gün-üç geceden daha fazla (bk. Müslim, Hac 413-423) olmak üzere farklı şekilde ifade edilmektedir.

Temelde kadını koruma, herhangi bir tehlikeye mâruz kalmaması için önceden tedbir alma niteliğindeki bu kural, tarih boyu değişen şartlara rağmen gerekliliğinden, tabiiliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Büyük mahrumiyet ve sıkıntıların, alışılmışın dışında şartların söz konusu olduğu yolculuklarda, kadın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kendisine serbestçe yardım edebilecek bir akrabasını bulursa son derece rahat edecektir. Yolculuğun sıkıntıları onun için büyük ölçüde hafifleyecektir. Bu, dün böyle olduğu gibi bugün de böyledir yarın da aynı şekilde olacaktır. İmkânlar ve şartlar değişebilir ama insanın yaratılıştan getirdiği duyguları ve ruh hali asla değişmez. Bu sebeple, kadınlar için hadislerin belirlediği bu şartı, kadının seyahat hakkına getirilmiş bir kısıtlama olarak değerlendirmek mümkün değildir. Aksine bu şart kadının huzurlu bir şekilde seyahat etmesinin gereğidir.

Bazı ilim adamları, günümüz şartlarının değiştiği seyahat imkân ve vasıtalarının emniyet içinde yolculuğa müsait hale geldiği gerekçesiyle, artık kadının yalnız başına otobüsle şehirlerarası yolculuk yapabileceğini ileri sürmekte iseler de (meselâ bk. Yûsuf Kardâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*,(trc. B. Erul) s. 143-144, 1. baskı) fitrî ve tabiî olanın tercih edilmesi daima en doğru hareket tarzıdır. İhtiyat bunu gerektirir.

Din, genel, tabii ve fitrî olanı dikkate alır. Tehlike ihtimalinin azalması, memnuniyet vesilesi olmakla birlikte, mezkûr tedbirlerin lüzumsuz olduğunu göstermediği gibi onların kaldırılmasını da gerektirmez. Kaldı ki yolculuk, özellikle hanımlar açısından hâlâ ciddî hassasiyetleri olan bir konudur. *"Bir kadının yalnız başına Hîre'den kalkıp Ka'be'ye kadar geleceği günlerin yakın olduğunu"* bildiren hadis (bk. Buhâri, Menâkıb 25), İslâm'ın sağlayacağı güven ortamının boyutlarını bildirmektedir; yolculukla ilgili bir hüküm getirmek amacına yönelik değildir. Bu sebeple de bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kadının, yanında kocası yoksa kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını bulunmadan yolculuğa çıkması yasaklanmıştır.

2. "**Mahrem**" sözü evlenmesi haram olan herkesi içine alır. (Sadece İmam Mâlik, kadının üvey oğluyla -"mahrem" olmasına rağmen- yolculuğa çıkamayacağı görüşündedir.)

3. Mahremsiz yola çıkmamak hükmüne bütün kadınlar dahildir. Çok yaşlı hanımların tek başlarına yolculuk yapmalarında sakınca görmeyenler varsa da *"Her düşeni bir kapanın bulunacağı"* dikkatten uzak tutulmamalıdır.

4. Kişinin haccetmek isteyen karısını hacca götürmesi, farz-ı kifâye cinsinden olan cihada iştirak etmesinden önceliklidir.

5. Hanımları yalnız başlarına yolculuğa bırakmamak için baştan fedakârlık göstermek, sonradan pişmanlık duymaktan çok iyidir.

6. İslâm getirdiği esaslarla hayatın her alanını güvence altına almıştır.

???? ???????

180- ??? ??? ????? ??????

KUR'ÂN-I KERÎM OKUMANIN FAZİLETİ

Hadisler

993- ?? ???? ???????? ??? ?????? ???? ??? : ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? » ???? ???? .

993. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Kur'an okuyunuz. Çünkü Kur'an, kıyamet gününde kendisini okuyanlara şefaatçi olarak gelecektir" buyururken işittim, demiştir.

Müslim, Müsâfirîn 252. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned,V, 249, 251

Açıklamalar

Hadis kitaplarımızın birçoğunda Kitâbü'l-fezâil bölümleri yer alır. Kur'an'ın faziletlerine ya bu kitapların içinde veya başlı başına müstakil bir bölüm halinde yer verilir. Buralarda genel olarak Kur'an'ın faziletleri, özel olarak da Kur'an'ın bazı sûre ve âyetlerinin faziletleriyle ilgili hadis ve haberler ele alınır. Daha sonraki dönemlerde Kur'ân-ı Kerîm'in faziletlerini konu alan birçok eser meydana getirilmiştir. Bu eserler, tasnif dönemi eserleri gibi sadece konuyla ilgili hadisleri ihtiva eden kitaplar değil, Kur'an ve Sünnet'ten hareketle bu yöndeki görüş ve düşünce farklılıklarını, bu görüş ve düşüncelerin dayandığı esasları, işin itikadî, ilmî ve fikrî boyutunu etraflıca ele alan kitaplardır.

Fazîlet, bir şeyin taşıdığı seçkin ve kıymetli özellikler sebebiyle başka bir şeye üstün olmasıdır. Fazîlet, hayır olan ve övülen bir özelliktir; noksanlığın karşıtı olup kemâli ifâde eder. Fazîlet Arap dilinde ilimlerle, yani bilgi alanlarıyla, ibadetler, ameller yani davranışlarla veya ahlâkî niteliklerle ilgili olarak kullanılır. Bir ilim diğerinden veya bir âlim başkasından daha fazîletli olabilir. Bir amel, bir ibadet, bir davranışın da aynı şekilde benzerlerinden daha üstün, daha faziletli kabul edildiği vâkidir. Ahlâkî hasletler de kendi aralarında bir derecelendirmeye tâbi tutulabilirler. Bunların her birinin Kur'an ve Sünnet'te örneklerini görmek mümkündür.

Kur'an'daki bir sûre veya âyetin yine Kur'an'daki başka bir sûre ve âyetten daha faziletli olup olmayacağı, ulemâ arasında görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. İmam Ebü'l-Hasen el-Eş'arî, Kâdî Ebû Bekir el-Bâkıllânî ve İbni Hibbân gibi kelâm âlimleri böyle bir şeyin olamayacağı kanaatindedir. Çünki bilindiği gibi Kur'an'ın tamamı Allah kelâmıdır. Bir sûre veya âyet diğerinden daha faziletlidir denilirse, mukâbilinin noksan olması gibi bir sonuç ortaya çıkar ki, bu doğru bir düşünce olarak kabul edilemez. Fakat İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bir sûrenin başka bir sûreden, bir âyetin de diğer bir âyetten üstün olmasının câiz olduğu görüşünü benimserler. Çünkü bu konuda yoruma ihtiyaç hissettirmeyecek kadar açık naslar bulunduğunu ileri sürerler. Bu kadar çok sahih rivâyet ortada dururken, konu hakkında ihtilaf etmenin bile doğru olmadığını ifâde ederler. İmam Kurtubî, doğru düşüncenin bu sonuncu görüş olduğunu söyler.

İmam Gazzâlî de, Kur'an kendisine inmiş olan Resûl-i Ekrem'in bunu ifâde ettiğini belirterek, bazı sûrelerin başka sûrelerden, bazı âyetlerin de başka âyetlerden daha üstün sayılması konusunda ihtilâf edecek bir durum olmadığını açıklar. Bunun bir de misâlini verir ve benzer hadislerin pek çok olduğunu söyler. Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "*Yâsin sûresi Kur'an'ın kalbidir, Fâtiha sûresi Kur'an sûrelerinin en faziletlisidir, Âyetü'l-kürsî Kur'an âyetlerinin efendisidir, Kul hüvellahü ahad sûresi Kur'an'ın üçte birine denktir*" (Ahmed İbni Hanbel, Müsned,V, 26). Fazîlet, bir şeyin mükâfatının büyüklüğü, nefsi etkilemesi itibariyle sevabının kat kat çok olması, insanda Allah korkusu, saygısı ve tefekkürü uyandırmasıyla ölçülür. Daha anlaşılır tarzda ifâde edecek olursak, meselâ Âyetü'l-kürsî, Haşr sûresinin son tarafı ve İhlâs sûresinde bulunan Allah'ın varlığına, birliğine, vahdâniyet esaslarına ve Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarına delâlet eden özellikler, Tebbet sûresinde yoktur. Şu halde Kur'an'dan bir sûre veya âyetin yine Kur'an'dan bir başka sûre ve âyete üstünlüğü, ifâde ettikleri derinlikli mânalar ve muhtevâları ile alâkalıdır.

Fazilet kavramıyla ilgili bu açıklamalardan sonra Ebû Ümâme'nin rivayet ettiği hadisimize geçebiliriz. İmam Nevevî'nin buraya aldığı kısım, hadisin sadece ilk cümlesi olup, devamında Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini okumanın fazilet ve mükafatı anlatılır. Kur'an'ı okuma emri, orada hazır bulunan bütün ashâba, dolayısıyla bütün ümmete bir tâlimat niteliği taşır. Kur'an'ı okumakta aslolan onu anlamak, ilmine, bilgisine ve mantığına sahip olmaksa da, sadece metnini okumak dahi bir ibâdet olup, pek çok sevabının olduğu Resûl-i Ekrem'in hadislerinde beyan buyurulur. Çünkü Kur'an Allah kelâmıdır; onu okuyan Allah'la konuşuyor hükmündedir ki, bunu önemsememek söz konusu olamaz. Ayrıca her insanın onu gerektiği şekilde anlaması, ilim ve bilgisine vâkıf olması, ondan birtakım istinbat ve istihraclarda bulunabilmesi mümkün olamaz. O halde böyle olanlar Kur'an okumasınlar demek ilâhî hakîkate aykırı bir davranış olur. Zira herkesi âlim yapmamız, herkese dilin inceliklerini kavrayacak derecede Arapça öğretmemiz söz konusu olamaz. O halde insanlardan pek çoğu sadece Kur'an'ı okuyarak sevaba nâil olurken, tarih boyunca sayıları insanoğlunun nüfusuna kıyasla çok fazla olmayan alimler sınıfı da onun ilmini yapar ve bu sayede insanların büyük çoğunluğu hayatta nasıl bir yol izleyeceklerini onlardan öğrenmiş olurlar.

Kur'an'ın kıyamet gününde şefaatçi olarak gelmesi, onun emirlerini ve nehiylerini yerine getiren kimselere Allah'ın rahmeti ve merhametiyle muamelede bulunmasıdır. Kur'an'ı ibadet kastıyla, hayrını ve bereketini umarak okumak da sevabı ve mükâfatı olan güzel amellerden biridir. Kur'an, kendisini okuyana ve hükmüyle amel edene lehte şahitlik edecek ve o kişinin günahlarının affi için Allah'la o kul arasında aracılık yapacaktır. İşte bu aracılık şefaattir. Bazı âlimler, Kur'an'ın kıyamet gününde bir şekle bürünmüş olarak geleceğini ve Allah'ın kulların amellerini de hayrı ve şerriyle bir şekle ve ölçüye büründüreceğini ve bunun mîzan denilen amellerin ölçüleceği teraziye konulacağını, insanların da bunu göreceğini söylemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an tilâveti faziletli amellerden biridir.
2. Kur'an okumaktan maksat, öncelikle onun emir ve nehiylerine uymaktır. Fakat sadece okumanın da sevabı ve mükâfatı vardır.
3. Kur'an kendisiyle amel edenlere ve inanarak ibadet kastıyla okuyanlara kıyamet gününde şefaatçi olacaktır.

994- ???? ??????????? ??? ??????? ???? ?????? ???? ??? : ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «?????? ????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ????????? ???? ??

????????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ? ?????????? ???? ??????????? » ???? ???? .

994. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Kıyamet gününde Kur'an ve dünyadaki hayatlarını ona göre tanzim eden Kur'an ehli kimseler mahşer yerine getirilirler. Bu sırada Kur'an'ın önünde Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri vardır. Her ikisi de kendilerini okuyanları müdafaa için birbiriyle yarışırlar"buyururken işittim.

Müslim, Müsâfirîn 253. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 5

Açıklamalar

Kıyamet gününde Kur'an'ın getirilmesini onun sevap ve mükâfatının getirilmesi şeklinde anlamak mümkün olduğu gibi, yukarıda bazı âlimlerin görüşü diye ifade ettiğimiz bir sûrete, bir şekle bürünmüş olarak getirilmesi tarzında da anlaşılabilir. Çünkü bu mümkündür ve Cenâb-ı Hakk'ın gücü her mümkünü icada muktedirdir. Mü'minler buna böylece inanırlar. Kur'an'la amel etmek, kişinin dünyadaki hayatını onun emir ve yasakları doğrultusunda nizâma koyması anlamına gelir. Bu sebeple hadisi böyle tercüme etmeyi uygun gördük.

Ayrıca "**Kur'an ehli"** denilen kimselerin, sadece Kur'an hâfizları, onu güzel sesle tilâvet edenler veya yüzünden okuyanlar demek olmadığını, esas Kur'an ehlinin onu ezberleyip okumanın yanında Kur'an'ın muhtevasıyla amel edenler, hayatlarının her safhasını onun emir ve yasakları doğrultusunda tanzim edenler olduğunu bu hadisin açık ifadeleriyle bir kere daha anlamış oluyoruz. Ali el-Kârî, böyle olmayanlara Kur'an'ın şefaatçi olmayacağını, hatta aleyhlerinde şahitlik yapacağını söyler. Çünkü Kur'an sadece okunmak için değil, kişilerin ve toplumların hayatında uygulanmak için gönderilmiştir.

Allah'ın sadece okunması için bir kitap göndermeyeceğini her aklı- selim kabul eder. Şayet öyle olsaydı, Kur'an birtakım itikadî, amelî ve ahlâkî hükümler vazedip aynı zamanda bunlara eksiksiz uyulmasını istemez, Hz.Peygamber de bunları sadece insanlara tebliğ etmekle yetinir, uygulanması ve hayat tarzı haline getirilmesi için ömrü boyunca her türlü eziyete katlanmaz, hicret etmez, cihad yapmaz, zahmetsiz ve külfetsiz bir hayatı tercih ederdi. Ondan sonra gelen râşid halifeler ve daha sonraki dönemlerde İslâm toplumlarını yönetenler de böyle hareket ederlerdi. Oysa, İslâm'ın her safhası ve bilinen uzun tarihi bu söylenilenlerin tam zıddı bir hayat gerçeğini yansıtıcı sahneler ve tablolarla doludur. O halde müslümanlar için aslolan, Kur'an'ı hayata hâkim kılma niyeti, düşüncesi ve gayreti içinde olmaktır.

Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri, Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun ve en çok ahkâm ihtiva eden sûreleridir. Bu iki sûre, kendilerini okuyup ahkâmını uygulayan, gereğiyle amel edenlere mahşerde şahitlik yapacak ve bu hususta birbirleriyle âdeta yarışacaklar. *"Kur'an'ın önünde Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri vardır"* diye terceme ettiğimiz ifadeyi, *"kendilerini okuyanların önünde Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri vardır"* şeklinde terceme etmek de mümkündür. Her iki halde mâna ve mahiyet aynıdır**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an tilâveti faziletli amellerden biridir. Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini okumanın büyük bir fazileti vardır.

2. Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri Kur'ân-ı Kerîm'in metin olarak en uzun sûreleri olmanın yanında, içinde ahkâmın en yoğun bulunduğu sûreleridir.

3. Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri bu özellikleri sebebiyle kendilerini okuyup gereğiyle amel edenlere mahşerde lehte şahitlik yapacak ve bu hususta âdeta birbirleriyle yarışacaklardır.

995- ??? ?????? ?? ????? ???? ?????? ???? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???? ???????? ????????? ????????? ???? ??????? .

995. Osmân İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:

"Sizin en hayırlılarınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir."

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 349; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 15; İbni Mâce, Mukaddime 16

Açıklamalar

Burada muhatap alınan öncelikle âlimler, daha genel anlamda Muhammed ümmetinin tamamıdır. İlim öğrenmeden âlim olunamayacağı herkesin bildiği açık gerçeklerden biridir. Bir müslümanın öğreneceği ilk şeyin Kur'an olması gerekir. İlmini hangi alanda yaparsa yapsın, hangi sahanın mütehassısı olursa olsun müslümanlar için bu gerçek değişmez. Günümüzde bazı ülkeler ve bazı müslümanlar için durumun böyle olmadığı gerçeği de bu asıl gerçeği değiştirmez. İslâm'ın ilme ve öğrenmeye verdiği değer, dinin iki temel kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'in naslarında yeterince temellendirilmiş bulunmaktadır. Kur'an'ı öğrenmek, her şeyden önce onu kurallarına göre okumayı öğrenmek demektir. Fakat onu okumayı öğrenmenin, bilgisine ve ilmine sahip olmak anlamına gelmediğini kabul etmemiz gerekir. Ancak bu durum, Kur'an'ı okumayı öğrenmenin bir fazilet ve hayır oluşuna engel teşkil etmez. Çünkü Kur'an'ı sadece okumanın da sevap ve mükâfatı olduğunu yukarıda açıklamıştık; sevap ve mükâfatın sadece bir ibadetin, bir tâatin ve hayır olan bir davranışın karşılığı olduğunu biliyoruz. Kur'an'ı öğrenen kişinin gayesi Allah'ın rızâsına ulaşmak, Kur'an'ın ahkâmı, âdâbı ve ahlâkı ile amel etmek olunca, bu faziletlerin ve hayırların en büyüğü sayılır.

Dinimizin bize öğrettiğine göre, bir müslümanın hak ve vazifesi sadece kendisinin bilip öğrenmesi değil, aynı zamanda bilip öğrendiklerini başkalarına da öğretmektir. Bir kimsenin öğrendiği ilim onun yaşayışına yansımaz, hayatını etkilemezse, o din nazarında ilim sayılmaz. Bir kimse ne kadar bilgi sahibi olursa olsun, şayet Allah'a isyan içindeyse o cahil sayılır. İlmini ve bilgisini yaşayışına uygulayan kimse, kendi şahsı açısından kâmil, yani olgun, kendinden başkaları için de mükemmil, yâni onları olgunluğa ulaştırıcı nitelikte bir kimsedir. Böyle bir insan mü'minlerin en üstünü olma şerefine ulaşır. Sahih bir hadiste bildirildiğine göre, Kur'an'ı okuyup onun ilmine sahip olan ve gereğiyle amel eden kimse, yakınları arasında âdeta nübüvvet mertebesine ulaşır. Şu kadar var ki ona vahiy gelmemektedir (Zebîdî, İthâfü's-sâde, IV, 466; Müttekî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl,* 2347).

Sözlerin en hayırlısı Allah'ın sözü olduğuna göre, peygamberlerden sonra insanların en hayırlısının Kur'an'ı öğrenen ve öğretenler olması tabîîdir. Ancak hem öğrenmenin hem öğretmenin sadece Allah rızasına yönelik olması gerekir. Çünkü insanların bir şeyi öğrenmek ve öğretmekten maksatları çok çeşitli olabilir. Kimileri bunu sadece araştırma incelemeye yönelik kuru bir bilgi gayesiyle, kimileri maddî çıkar sağlama veya insanlar nazarında bir mevki ve

makam elde etme amacıyla ve benzer sebeplerle yapabilirler. Bunların hiçbirinde hadiste kastedilen fazilet ve hayır söz konusu edilemez.

Kur'an'ı tecvidle ve tilâvetin gerektirdiği kurallar içinde güzelce okumakla onun ilmine ve fikhına vâkıf olmayı birbiriyle mukayese etmemek gerekir. Bunlar biri diğerinden farklı şeylerdir. Şu kadar var ki, Kur'an'ın ihtiva ettiği mânaların bilgisine sahip olmak, lafzının bilgisine sahip olmaktan elbette daha üstün ve daha faziletlidir. Fakat bunların her birini ayrı ayrı hayırlar olarak düşünmek daha doğru olur. Çünkü her insanın ihtiyacı farklı şeylere yöneliktir. Kur'an'ın tilâvetini bilmeyen bir kimsenin namaz kılması, yani Allah'a ibadet etmesi mümkün olmaz. O halde tilâveti küçük görmek söz konusu olamayacağı gibi, ilk öğrenilmesi gerekenin tilâvet olduğunda da ihtilâf yoktur. Kur'an'ın ilmine vâkıf olmak ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar, yaptıkları hayırlara göre derecelere ayrılırlar.
2. Kur'an'ı öğrenen ve öğreten kimse ümmetin en hayırlıları arasında yer alır.
3. Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmekle ilk kastedilen, onun tilâvetini öğrenip öğretmektir.
4. Kur'an ilmine sahip olmak kişinin faziletini artırır.
5. Hayat tarzı haline getirilen ilim ve bilgi, dinde övülen en üstün bilgidir.
6. Her müslüman Kur'an öğretim ve eğitimine gereken değeri vermelidir.

996- ??? ????? ??? ?????? ???? ????? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? ????????? ????? ?????? ???? ??? ????????? ???????? ???????? ? ????? ?????? ????????? ??????????? ????? ????? ????? ?????? ?? ?????? » ????? ???? .

996. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır."**

Buhârî, Tevhîd 52; Müslim, Müsâfirîn 243. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 349; Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'ân 13; İbni Mâce, Edeb 52

Açıklamalar

Kur'an'ı gereği gibi güzel okumak, bu konuda maharetli olmak öncelikle iyi ve mükemmel hâfiz olmakla mümkündür. Çünkü hâfiz olanlar, Kur'an okurken hiçbir güçlük çekmezler. Bir diğer önemli husus, Kur'an'ı ezbere veya yüzünden okurken tilâveti iyi yapmak ve tecvid hükümlerini eksiksiz yerine getirmektir. Kur'an'da mâhir olmayı daha kapsamlı yorumlayanlar da olmuştur.

Bu yorumlar gerçekten dikkat çekicidir. Onlara göre Kur'an'da mâhir olanların vasıflarını şöylece sıralamak mümkündür: Kur'an'ı iyi hıfzeden, onun öğretimini yerine getiren, lafızlarının ve harflerinin tecvidini hakkıyla yapan, nerede başlanıp nerede durulacağını bilen, kıraatinin rivayetini iyi zapteden, i'râbının ve lügatlarının vecihlerini anlayan, Kur'an'ın nâsih ve mensûhunu derinlemesine bilen, tefsir ve te'vilinden nasibini yeterince alıp, onun naklini birtakım re'y ve görüşlerden koruyan, Peygamber Efendimiz'in Kur'an'la ilgili tavsiyelerini iyi bilen, son derece vakarlı, haya duygusuna sahip, âdil, dikkatli, Allah'tan korkan, dünyaya değer vermeyen, Allah'a yakın olan, kendisine müracaat edilen, güvenilen, sözlerine uyulan ve davranışlarına uymakla hidayete ulaşılan kimselerdir.

Kur'an'da yukarıda sayılan niteliklerle mâhir olanlar, kıyamet gününde **"sefere"** denilen meleklerle birlikte olacaklardır. Sefere meleklerinin, Allah'ın elçisi olan peygamberlere O'nun haberlerini ulaştıran melekler olduğu söylenir. **Ketebe** melekleri denilen, Allah'la onun yaratıkları arasındaki haberleşmeyi temin eden melekler olduğu da söylenmiştir. Bazı âlimler sefereden maksadın peygamberler olduğunu, çünkü peygamberlerin Allah'ın haberlerini insanlara ulaştırdığını, ayrıca Allah'ın emirlerini tebliğ göreviyle yolculuk yaptıklarını ifâde etmişlerdir. Bu melekler, Allah'a son derece itaatkâr ve her çeşit günah kirinden arınmış varlıklardır. Peygamberler de aynı şekilde itaat ehli ve günahlardan korunmuş kimselerdir.

Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyanların iki sevap almalarının sebebi, biri Kur'an'ı okumalarının ecri, diğeri de çektikleri meşakkatin ecridir. Burada Kur'an kıraatine bir teşvik vardır. Kur'an'ı mükemmel okuyanların sevabı ise hadsiz hesapsızdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'ân-ı Kerîm hâfızı olmak en büyük nimetlerden ve faziletlerdendir.
2. Kur'an'ı okumak ve anlamakda ehil olanlar en faziletli kimselerdir.
3. Kur'an ehli olanlar, kıyamet gününde elçi meleklerle veya peygamberlerle beraber olacaklardır.
4. Kekeleyerek de olsa, meşakkat de çekilse Kur'an okuma gayreti içinde olmak gerekir.
5. Kur'an'ı kekeleyerek okuyan ve zorluklara katlananlara iki ecir vardır. Bu ecirlerden biri Kur'an okuma ecri, diğeri de çektiği meşakkatin ecridir.
6. Kur'an okumakta ehil olanların ecri hadsiz hesapsızdır. Meleklerle veya peygamberlerle beraber olmak ise en yüksek mertebede bulunmak anlamına gelir.

997- ??? ???? ???? ?????????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???? ???????????? : ?????? ??????? ????????? ????? ? ?????? ??????? ?????? ?? ???????? ????????? ??????? ????????? : ?? ???? ???? ????????? ????? ? ?????? ?????????? ???? ???????? ???????? ??????? ??????????? : ?????? ?????? ?????????? ???? ? ??????? ??????????? ???? ?? ???????? ??????? ??????? ??????????? : ?????? ???? ????? ?????????? ????? » ????? ???? .

997. Ebû Mûsa el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kur'an okuyan mü'min portakal gibidir: Kokusu hoş, tadı güzeldir. Kur'an okumayan mü'min hurma gibidir: Kokusu yoktur, tadı ise güzeldir. Kur'an okuyan münâfık fesleğen gibidir: Kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münâfık Ebû Cehil karpuzu gibidir: Kokusu yoktur ve tadı da acıdır."

Buhârî, Et'ime 30 Fezâilü'l-Kur'ân 17, Tevhîd 36; Müslim, Müsâfirîn 243. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 16; Tirmizî, Edeb 79; İbni Mâce Mukaddime 16

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in hadislerinde benzetmeler yoluyla anlatıma sıkça yer verildiğinin pek çok örneğini görmüştük. Bu hadis de teşbih yoluyla anlatımın canlı, unutulmaz örneklerinden birini teşkil eder. Çünkü bu anlatım tarzı insanların kolayca belleyip kavramalarını sağlar. Allah'ın kelâmı olan Kur'an'ın insanların hem iç dünyalarına ve gönüllerine hem dış âlemlerine tesiri vardır. Fakat insanların bu hususta birbirlerinden farklılığı, herkesin nasibi ölçüsünde derecesinin olduğu, hiç nasibi olmayanların da bulunduğu bir hakikattir. Bu tesiri, farklılığı ve dereceleri, görülen ve hissedilen bir şeyle tasvir etmek, gerçeği en güzel tarzda anlamamıza yardımcı olur.

Bu hadîs-i şerife göre, Kur'an'dan bol nasip alan kimseler mü'minler, nasibi olmayanlar ise münâfiklardır. Bazılarının sadece dış görünümlerine bakarak Kur'an'ın tesiri altında kalmış olabileceklerine hükmedilir; oysa iç dünyalarına Kur'an'ın hiçbir tesiri yoktur. Kur'an okudukları görülür, fakat okudukları Kur'an'a yaşadıkları hayatta hiç yer vermezler. Bu sınıfı teşkil edenler riyâ ve gösteriş ehli olan, kendilerinde nifak belirtisi bulunan kimselerdir. Bir kısım insanlar da bunun aksinedir: Kur'an okuduklarını görmeyiz, gerçekten de okumayı bilmezler, fakat iç dünyalarında ve yaşayışlarında Kur'an'ın etkisi hemen göze çarpar. Kur'an'a ve emirlerine karşı son derece saygılı ve hassastırlar. Bunlar da Kur'an okumayan, okuyamayan fakat öğretildikleri ve eğitildikleri nisbette İslâm'ı kendilerine hayat tarzı edinmiş mü'minlerdir. Onlara düşen en önemli görev, hangi yaşta olurlarsa olsunlar, önlerine çıkan ilk fırsatta Kur'an okumayı öğrenmek olmalıdır.

Peygamberimiz'in buradaki benzetmelerinde iki özellik öne çıkarılmıştır: Bunlardan biri koku diğeri tattır. Misâl verdiği şeyler ise ya ağaçta veya yerde biten şeylerdir. Bunlarla insanların ibadet ve davranışları arasında benzerlik vardır. Çünkü ibadetler ve davranışlar nefislerin meyveleridir. Resûl-i Ekrem ağaçta biten portakalla hurmayı mü'minlere tahsis ederken, yerde biten fesleğen ile Ebû Cehil karpuzunu da münâfiklara ayırmıştır. Böylece mü'minin şanının yüceliğini, ilminin üstünlüğünü ve devamlılığını, münâfığın ise alçaklığını, amelinin kıymetsizliğini ve hiçliğini, üstelik sürekli olmayışını anlatmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir konuyu daha iyi anlatmak için teşbih, benzetme yoluna başvurmak müstehaptır.
2. Kur'an'ı sürekli okuyup onunla amel eden mü'min en üstün dereceye sahiptir. O, Allah katında da insanlar nazarında da kıymetlidir.
3. Kur'an'ı sürekli okumayan mü'minin de Allah ve insanlar katında bir değeri vardır.
4. Kur'an okuyan münâfığın dış görünüşü güzeldir ama iç âlemi kirli ve pistir.
5. Kur'an okumayan münâfığın dışı da içi de kirli ve pistir.

998- ??? ???? ?? ??????? ??? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? » ???? ???? .

998. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah şu Kur'an'la bazı kavimleri yükseltir; bazlarını da alçaltır."

Müslim, Müsâfirîn 269. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 16

Açıklamalar

Nevevî'nin İmam Müslim'den seçip aldığı bu hadisin baş tarafında şu bilgi verilir: Hz.Ömer'in Mekke'ye vali tayin ettiği Nâfi' İbni Abdülhâris, Mekke taraflarındaki Usfân'da Halîfe Ömer'e rastlar. Halife kendisine:

– Bu vadi halkına kimi memur tayin ettin, diye sorar? O da:

– İbni Ebzâ'yı tayin ettim, der. Ömer:

– İbni Ebzâ kimdir? diye sorunca, vali:

– Bizim âzatlı kölelerimizden biridir, cevabını verir. Hz.Ömer:

– Sen onların üzerine bir âzatlı köleyi mi tayin ettin? deyince, Nâfi':

– Fakat o, Allah'ın kitabını iyi okuyan ve bütün farzları da bilen biridir, der. Bunun üzerine Ömer:

– Dikkat edin, Peygamberiniz *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu, diyerek yukarıdaki hadisi nakleder.

Kur'an'la yükselenler, ona inanan, şânını yücelten, onunla amel eden, hayatlarını Kur'an'ın emir ve yasaklarına göre tanzim edenlerdir. Allah Teâlâ onlara bu sayede dünyada mutlu bir hayat nasip eder, âhirette de onları kendilerine nimetler ihsan ettiği kullarından kılar. Bunun aksine hareket edenleri ise alçaltır, kemâl mertebesinden alaşağı eder. **"Allah onunla birçoğunu saptırır ve yine onunla birçoğunu yola getirir"** [Bakara sûresi(2), 26]. Kur'an'ın her çeşit insana nasıl tesir ettiğinin misallerini bir çok âyette bulmamız mümkündür. Burada ayrıntılara girmemiz söz konusu olamaz. Meselâ bir âyet–i kerîmede şöyle buyurulur: "**Biz Kur'an'dan, mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. Ama Kur'an, zalimlere ziyan artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz"** [İsrâ sûresi(17), 82]. Netice olarak, kim Kur'an'ı okur ve onunla ihlâsla amel ederse, Allah o kimseyi yükseltir ve yüceltir. Kur'an'ı sadece gösteriş için okuyan, keyfî yorumlarla halka sunan ve onunla amel etmeyenleri de alçaltır. Hz.Ömer'in bu hadisi böyle bir hadisenin sonunda zikretmesi ayrı bir güzellik ifâde eder. Muhtemelen adalet timsali halife bununla, âzad edilmiş köle bile olsa, bir kimsenin Kur'an'a sarılmak ve onunla amel etmek suretiyle yükselip, bir toplumu yönetmek gibi üstün bir mevki ve makama gelmeyi hak edebileceğini bütün mü'minlere hatta insanlığa hatırlatmak istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an'ı hıfzetmek okuma anlama ve ilmine sahip olma yönünde gösterilen her gayret fazilettir.
2. Kur'an'ı okuyan ve onunla amel edenleri, hayatlarını Kur'an'la nizama sokanları Allah yükseltip yüceltir.

3. Kur'an'ı okumayan, okusa da onunla amel etmeyenleri Allah alçaltır.

999- ???? ??? ??? ??? ?????? ????? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ?????? ????? ?? ???????? : ????? ?????? ?????? ???????? ? ???? ????? ???? ????? ???????? ??????? ?????????? ? ??????? ?????? ?????? ???? ? ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ??????? » ????? ???? . « ???????? » : ?????????? .

999. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah'ın kendisine Kur'an verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O'nun yolunda harcayan kimse."

Buhârî, İlm 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temennî 5, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266- 268. Ayrıca bk.Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Zühd 22

Açıklamalar

Hadisin metninde geçen "hased" kelimesini gıpta olarak tercüme ettik. Aslında hasedin kelime olarak anlamı çekememezlik, kıskançlık demektir. İslâm âlimleri ise hasedin iki anlamı olduğunu söylemişlerdir. Bunlardan biri gerçek anlamı, bir diğeri mecâzî anlamıdır. Gerçek anlamı: Bir kimsenin sahip olduğu nimetin, o kişinin elinden çıkıp yok olmasını temenni etmektir. Bu davranışın haram olduğunda, gayet açık ve sahih nasların ışığında, bütün müslümanların icmâı vardır. Bu sebeple de dinimizde yasaklanmış olup, büyük günahlardan ve kötü huylardan sayılır. Hasedin mecâzî anlamı ise; gıpta etmek, imrenmektir. Bu da, başkasının sahip olduğu bir nimetin, onun elinden çıkıp yok olmasını istemeksizin, aynı nimetin bir benzerenin kendisinde de olmasını temennî etmektir. Şayet bu gıpta ve temennî, meşrû olan işlerle alâkalı ise mubah, Allah'a itaat kabilinden şeylerle alâkalı ise müstehaptır. Dolayısıyla ilk mânasındaki gibi kınanan, dinimizce yasaklanmış ve haram kılınmış olan bir davranış değildir. Bu hadisimizde kastedilen haset, gıpta, imrenme anlamında olan ve dinimizce meşrû görülendir.

Allah'ın kendisine Kur'an hıfzını, güzel okumayı, anlamayı, onun ilmini ve gereğiyle hareket edip hayatını ona göre tanzim etmeyi nasip ettiği bir kimseye gıpta edilebilir. Çünkü o bu temennisiyle Allah katında makbul, kıymetli, şerefli ve üstün sayılan bir hayrı istemiş olmaktadır.

Bir kimsenin gece gündüz Kur'an'la meşgul olması demek, bazılarının sığ bir tarzda anladıkları biçimde sürekli onu okuması demek değildir. Fakat günün belli zamanlarında okuması, hıfzetmeye çalışması, bunun yanında ve daha da önemli olarak Kur'an'ın hükümlerini ve anlamlarını düşünmesi, emirleri ve nehiyleri çerçevesinde bir hayat geçirmesi, onunla namaz kılması, dua etmesi, ahlâkıyla ahlâklanıp, edebiyle edeplenmesi gibi bütün alanları kapsayan, ama her halde Kur'an doğrultusunda bir ömür sürmesi demektir.

Dinimizin çok önem verdiği hususlardan biri de infak, yani Allah'ın verdiği maldan, ihsan ettiği nimetlerden yine O'nun rızasına uygun olarak Allah yolunda sarfetmektir. Bu, kendisinin dışındakileri düşünmenin ve Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük etmemenin temel unsurudur. Cemiyette müslümanlar hatta müslüman olmayanlar arasında içtimaî dengeyi sağlamanın, birliği, beraberliği, dostluk ve kardeşliği teşekkül ettirmenin, aynı zamanda insanî duyguları yaşatmanın ve insanca paylaşmanın en geniş anlamdaki adı infaktır. Onun için bunu hakkıyla yerine getirenler de gıpta edilmeye, imrenilmeye değer kimselerdir.

Hadisimiz daha önce biri Abdullah İbni Mes'ûd tarîkiyle olmak üzere 572 ve 573 numaralı hadisler olarak da geçmişti; orada daha yeterli açıklamalar bulmak mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmda nimetin zevalini temennî etmek anlamında haset yasaklanmış olup haramdır.
2. İyilikler ve güzelliklere sahip kişilere imrenip gıpta etmek ve onlar gibi olabilmeyi temennî etmek câizdir.
3. Kur'an hâfızı olmayı, onu güzel okumayı, anlamayı, ilmine sahip olmayı ve gereğiyle amel etmeyi temennî etmek müstehaptır.
4. Zengin olan ve zenginliğinin hakkını yerine getirerek, Allah yolunda malını sarfeden kimseler faziletli kişiler olup, onlara imrenilip gıpta edilebilir.

1000- ???? ??????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ??? : ????? ????? ???????? ????? ???????? ? ????????? ????? ??????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ????? ? ????? ?????? ?????? ????? . ???????? ????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? . ???????? ?? ???? ???? : « ????? ??????????? ????????? ???????? » ????? ???? .

« ????????? » ????? ?????? ???????? ?????? ??????? : ????????? .

1000. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir adam Kehf sûresini okuyordu.Yanında iki uzun iple bağlanmış bir at vardı. O adamın üzerini bir bulut kapladı ve yaklaşmaya başladı. Atı da o buluttan ürkmeye başlamıştı. Sabah olunca, adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve bu durumu anlattı. Bunun üzerine Peygamberimiz:

"O sekînedir; okuduğun için inmiştir" buyurdu.

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 11; Müslim, Müsâfirîn 240

Açıklamalar

Bir başka rivayette açıkça belirtildiği gibi, Kehf suresini okuyan kişi **Üseyd İbni Hudayr**'dır. Atını iki uzun ve sağlam iple bağlamasının sebebi, atın çok kuvvetli ve hırçın olmasındandır.

Berâ İbni Âzib'in ifadesinden bu olayın gece meydana geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim hadisin Ebû Saîd rivayetinde, Üseyd bir gece hurma

harmanında Kur'an okurken bu olayın cereyan ettiği belirtilir. Çünkü Üseyd İbni Hudayr, Resûl-i Ekrem'e sabah olunca gelerek olup bitenleri anlatmıştır. Peygamber Efendimiz, Kehf sûresini okuduğu sırada Üseyd'e yaklaşan, onu gölgeleyen ve atının ürkmesine sebep olan bulutun "sekîne" olduğunu söylemiştir.

Sekînenin çeşitli anlamları vardır: O, kalbe huzur ve rahatlık veren şeydir; rahmettir; vakardır; rahmet melekleridir; Allah'ın yaratıklarından biri olup kendisinde sükûnet ve rahmet vardır. Daha başka tevcihlerde bulunanlar da olmuştur. Bu anlamların her biri bu makamda doğru ise de, itibar edilen görüş, inenin melekler olduğudur. Nitekim, aynı hadiseyi etraflıca anlatan Ebû Saîd el-Hudrî rivayetinin sonunda Resûl-i Ekrem: *"Bunlar meleklerdir. Seni dinliyorlarmış. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerler, halk da onları görür, halktan gizlenmezlerdi"* buyurmuştur (Müslim, Müsâfirîn 243).

Sahâbîlerden bazısının bildirdiklerine göre, Üseyd İbni Hudayr'ın sesi son derece güzel ve yanıkmış. Bu sebeple Efendimiz kendisine: "Oku ey Üseyd Sana Dâvud *aleyhisselâm*'ın mezâmirinden hisse verilmiş" buyurmuşlar. Bu ve benzer rivâyetler, iyi bir tilâvetle okunan Kur'an'ı meleklerin de dinlediklerine delil olarak getirilmiştir. Ayrıca, mü'minlerin bir suret ve şekle bürünmüş vaziyetteki melekleri görebileceğinin de delillerinden biri kabul edilmiştir. Fakat her Kur'an okuyan melekleri görme imkânına sahip değildir.

Hadisimizde, Kehf sûresi'nin önemine de işaret edilmiş olmaktadır. Bu sûrede birçok olağanüstü olay ve insanları hayrete düşüren şeyler vardır. Müfessirler burada geçen olayları ve garip hadiseleri, önce konuyla ilgili sahih rivayetler, sonra da kendi yaşadıkları zamanın ilimleri, bilgi seviyesi ve ayrıca her birinin sahip olduğu anlayış ve kavrayışı nisbetinde açıklamaya gayret etmişlerdir. Kur'an'ın anlaşılması, ilim ve bilgi düzeyinin gelişimiyle daha ileri seviyelere ulaşmıştır. Onun için, her asırda Kur'an'ın yeniden tefsirine ihtiyaç hissedilmiştir. Özellikle mevzûî tefsir denilen, aynı konudaki âyetlerin bir araya getirilip açıklandığı tefsirlere daha çok ihtiyaç hissedilmiştir. Bu kadar önemli özellikleri içinde bulunduran sûreyi okumanın fazileti de böylece anlaşılmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Geceleyin okunması faziletli olan sûrelerden biri Kehf suresidir.
2. İhlaslı, salâh ve takvâ sahibi olan ve güzel sesle Kur'an okuyanları melekler de dinler.
3. İnsanların melekleri görmesi mümkün ve câizdir.
4. Sâlih ve takvâ sahibi insanlarda olağanüstü hallerin görünmesi mümkün olup, bu kendileri için bir keramettir.
5. Kur'an'ı okumak da dinlemek de faziletlidir.

1001- ??? ??? ?????? ???? ?????? ???? ???? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ??? ???? ?????? ???? ???? ??????? ????? ?????? ? ????????? ?????? ??????????? ?? ????? : ??? ????? ? ?????? : ?????? ?????? ????? ????? ? ??????? ????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

1001. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim Kur'ân-ı Kerîm'den bir harf okursa, onun için bir iyilik sevabı vardır. Her bir iyiliğin karşılığı da on sevaptır. Ben, elif lâm mîm bir harftir demiyorum; bilâkis elif bir harftir, lâm bir harftir, mîm de bir harftir."

Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 16

Açıklamalar

Kur'an okumanın ne kadar faziletli bir amel, bir hayır, bir ibadet olduğunu biliyoruz. Bu hadis, bizi bu yönde daha da teşvik edici bir özellik taşımaktadır. Çünkü burada şunu öğrenmiş oluyoruz: Kur'an okuyan kişi bir hayır, bir hasene işlemektedir. Fakat okunan sûre veya âyet değil, her harf başlı başına bir hasenedir, bir iyiliktir. Efendimiz bunu özellikle belirtmişlerdir. Allah Teâlâ, her iyiliğe en az on misli ile karşılık vereceğini vadetmiştir: **"Kim bir iyilik getirirse, ona o getirdiğinin on katı vardır"** [En'âm sûresi (6), 160]. İşte bu âyetin hükmü gereği Kur'an'dan okunan her harf bir iyilik, bir hasenedir ve her haseneye on katı sevap vardır. Bir mü'min, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek ne kadar çok Kur'an okursa o kadar çok sevap kazanacak demektir. Bir harfin sevabı bu kadar olunca, okunan kelimeler, âyetler ve sûrelerin, özellikle yapılan hatimlerin ne kadar büyük bir sevap kazandıracağını hesap etmek zor değildir. Dolayısıyla bu hadisler, mü'minleri sürekli ve disiplinli bir şekilde Kur'an okumaya teşvik etmekte, her birimizin hergün Kur'an'dan mutlaka bir miktar okumamızın lüzûmunu bir kere daha teyid etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an okumak en faziletli amellerden biridir.
2. Kur'an okuyan bir mü'mine her bir harf karşılığında bir hasene, her haseneye de en az on misli sevap vardır.
3. Mü'minler, Kur'an okumayı sistemli bir ibadet haline getirmeye özen göstermelidir.

1002- ???? ???? ????? ???? ?????? ????? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ?????? ???? ?? ???????? ?????? ???? ???????? ??????? ???????? » ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

1002. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kalbinde Kur'an'dan bir miktar bulunmayan kimse harap ev gibidir."

Tirmizî, Fazâilü'l-Kur'ân 18. Ayrıca bk. Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 1; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 223

Açıklamalar

Süsü, ziyneti, eşyası ve bakımı olmayan, imar edilmeyen ev harap bir evdir. Harap bir evin ise ona bakan insanlar için cazibesi, oturmak isteyen için de

bir değeri yoktur. Kalbinde, yani ezberinde Kur'ân-ı Kerîm'in tamamı olmasa da, birkaç cüzü veya birkaç sûresi, bu da mümkün değilse ibadet ve tâatini yerine getirmeye yetecek kadar bir miktar bulunmayan kimse, o terkedilmiş, işe yaramayan ve değer verilmeyen harap eve benzer. Çünkü kalbin imarı imanla ve imanın temeli olan Kur'an'la mümkündür. Kalbin ve gönlün süsü, ziyneti doğru inançlar, güzel düşüncelerdir. Bunları sağlayan ise Kur'an'dır. Kur'an'dan az da olsa bir miktar ezberlenmesi, insanı bir harabeye dönmekten kurtarır. Kur'an'ın hıfzına, anlayışına, ilmine ve ahlâkına sahip olan mü'min, fazîlet ehlinden sayılır. Çünkü sahih itikad, kâmil iman, doğru düşünce, üstün ahlâk ve güzel edep sadece Kur'an'la elde edilir. Bunların her biri faziletin, iyi insan olmanın ve Allah katında makbul kul sayılmanın temelini teşkil eden hasletlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her mü'minin Kur'an hâfızı olması mümkün değilse de, ondan imkânı nisbetinde bir miktarı ezberlemesi gerekir.

2. Kur'an kalbin süsü, ziyneti, sahih itikadın ve doğru düşüncenin temelidir.

3. Kalbinde Kur'an'dan hiçbir şey bulunmayan kimse, süsten, ziynetten, bakım ve onarımdan mahrum harap bir eve benzer ki, değeri ve kıymeti yoktur.

1003- ??? ???? ??????? ??? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ??????? ????????? : ?????? ????????? ????????? ???? ?????? ????????? ?? ????????? ? ?????? ?????????? ????? ????? ???? ?????????? » ???? ??? ???? ? ????????? ???? : ???? ??? ???? .

1003. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her zaman Kur'an okuyan kimseye şöyle denecektir: Oku ve yüksel, dünyada tertîl ile okuduğun gibi burada da tertîl ile oku. Şüphesiz senin merteben, okuduğun âyetin son noktasındadır."

Ebû Dâvûd, Vitr 20; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 18

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Kur'an dostlarını müjdelediği bu sahnenin cennet hayatıyla ilgili olduğu açıktır. İnsanın dünyada işlediği hayırlı işler ve güzel davranışlar onun hem cennete girmesine, hem cennette elde edeceği mevki ve makamına vesile teşkil eder. Bilindiği gibi, cennet ve cehennem bu geçici dünyadaki hayatımızın ebedî âlemdeki karşılığıdır. Herkes cenneti ya da cehennemi kendisi bu dünyada iken kazanır veya kaybeder.

Kur'an dostları, Kur'an'ı hâfiz olarak veya olmayarak okumaya devam eden, işlerini onunla düzene koyan, davranışlarını ona uygun yapan, onun ahlâkıyla ahlâklanıp, edebiyle edeplenen kimselerdir. Onlar okudukları ve hayat kitabı haline getirdikleri bu Kur'an sayesinde cennette üstün derecelere ulaşacaklar ve Allah'a yakın kullar arasına gireceklerdir. Sadece üstün mânevî hazların ve zevklerin mekânı olan cennette herhangi bir iş söz konusu değildir. Fakat Kur'an cennetin nimetlerinden biri olup, dünyada bu yüce kitabı okuyanlara orada da arkadaş olacak, bu dünyada onu tertîl ile, yani kurallarına tam uyarak, diğer bir söyleyişle aynen Resûl-i Ekrem'den nakledilen şekliyle okuyanlar, cennette de öylece okuyacak, cennet ehli de kendilerini dinleyecektir. Tabiî ki bu, bir insan için ulaşılabilecek en büyük saadettir. Bir hadiste, cennetteki derecelerin adedinin Kur'an'ın âyetleri sayısınca olduğu ve Kur'an ehli olup da cennete girenlerin derecesinin, bütün cennetliklerin derecelerinin üstünde olacağı haber verilmiştir (Müttekî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl, 2273).

İbni Hacer el-Askalânî'ye göre bu büyük sevaba nâil olacak kimseler, Kur'an hâfızı olup, onun edasını ve kıraatini gerektiği şekilde yapanlardır. Çünkü mutlak anlamıyla sâhibu'l-Kur'ân tabiri hâfiz olanlar için kullanılır. Alî el-Kârî bu tevcihin doğru olmadığını ve hadislerin zâhir anlamlarına da uygun düşmediğini söyler. Ona göre bu olay cennette cereyan etmekte olup, dünyadaki durumla doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla bunu Kur'an'ın ahkâmıyla bağlantılı kılan hadisler dikkatten uzak tutulamaz. Resûl-i Ekrem'in bu konuda pek çok hadisi olup bunlardan birinin anlamı şöyledir:

"Kim Kur'an'ı okur ve onu güzelce ezberler, helâlini helâl, haramını haram kabul ederse, Allah bu sayede o kimseyi cennetine sokar. O kişi de kendi ailesinden hepsi cehennemi hak etmiş on kişiye şefaat eder" (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 13; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 148).

Kur'an'ın ve Sünnet'in genel prensiplerinden hareket ederek konuya yaklaşmak gerekirse, hadiste anılan mertebe, bir kimsenin Kur'an'ı sadece hıfz ve tilâvet etmesiyle değil, bilgisi ve ilmî mertebesi, emir ve yasaklarına uymasıyla orantılı olarak kavuşacağı en üstün makamdır. Sahâbe arasında Hz. Ebû Bekir'den daha hâfiz olan, Kur'an'ı ondan daha çok okuyan kimseler vardı. Fakat Ebû Bekir, Allah'ı ve O'nun kitabını bilmede, onu düşünüp tefekkür etmede ve Kur'an'a göre hareket etmede onların hepsinden önde olduğu için, kesinlikle sahâbenin en faziletlisi idi. Bu sebeple, bir insanın okuduğu Kur'an'ın kalbine ve gönlüne hiçbir tesiri olmaz, onun davranışlarına Allah'ın kitabının hükümlerinden bir şey yansımaz, ahlâk ve edebini etkilemezse, böyle bir kimsenin âhirette kazanacağı üstün bir mertebe yoktur. Cennette herkesin ameli miktarınca Kur'an okuma imkânı olacağına göre, böyle bir kimseye orada da bir imkân tanınmayacağı açıktır. İşte kişinin mertebesinin okuduğu âyetin son noktasında olmasının anlamı, dünyada Kur'an'la alâkası ne kadarsa, âhirette o kadar âyet okuyacağının ve ona göre bir mertebe kazanacağının bildirilmesinden ibarettir. Davranışlarını Kur'an'a uygun işleyen kimse, okumasa bile, sürekli Kur'an okuyor gibi bir muameleye tâbi tutulur. Hareket ve davranışları Kur'an'a uymayanlar ise, sürekli Kur'an okusalar bile, sanki hiç okumuyormuş gibi muamele görürler. Nitekim Cenâb-ı Hak:**"Bu Kur'an çok mübârek bir kitapdır. Onu sana indirdik ki âyetlerini düşünsünler ve aklı selim sahipleri öğüt alsınlar"** buyurmuştur [Sâd sûresi (38), 29]. Kur'an'ı düşünmeden onunla hiçbir şekilde amel etmeden ve hayatını ona uydurmadan, sadece tilâvetin ve hâfizlığın fazla bir değeri olmadığı gibi, Kur'an'ı baş tacı edinmeyen böyle bir kimse cennette üstün mertebelere de kavuşamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an hâfızı olmak ve onu güzel tilâvet etmek bir fazilettir. Ancak bunun Kur'an'ın ahkâmını uygulamakla teyit edilmesi gerekir.

2. Kur'an hâfızı olan, onu güzel tilâvet eden, ahkâmıyla amel eden, ahlâkıyla ahlâklanıp edebiyle edeplenenlere sâhibü'l-Kur'ân denilir.

3. Dünyada Kur'an okuyanlar, cennete girince orada da Kur'an okuyacaklardır.

4. Kur'an dostlarının cennetteki mertebesi okudukları Kur'an miktarınca olacaktır. Herkes ameli miktarınca Kur'an okuma imkânına sahip kılınacaktır.

181- ??? ????? ????? ?????? ???????? ?? ?????? ???????

KUR'AN'I SIK SIK TEKRARLAMAK VE UNUTULMAYA TERKETMEKTEN SAKINMAK

Hadisler

1004- ???? ???? ?????? ????? ?????? ???? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ??? ????????? ????????? ?????? ???????? ??????? ????? ??????? ????????? ???? ???????? ?? ???????? » ???? ???? .

1004. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şu Kur'an'ı hâfızanızda korumaya özen gösteriniz. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Kur'an'ın hâfızadan çıkıp kaçması, bağlı devenin ipinden boşanıp kaçmasından daha hızlıdır."

Buhârî, Fazâilü'l-Kur'ân 23; Müslim, Müsâfirîn 231

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1005- ???? ????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ? ???? ?????? ??????? ??????????? ? ????? ??????????? ? ???????? » ????? ???? .

1005. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kur'an hâfızı, bağlı devenin sâhibine benzer. Deve sahibi devesini sürekli gözetirse elinde tutar. Eğer onunla ilgilenmezse kaçıp gider."

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 23; Müslim, Müsâfirîn 226. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 37

Açıklamalar

Ezberlenen Kur'an'ı hâfizada korumanın ve unutmamanın çaresi onu sık sık tekrarlamaktır. Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâma ezberledikleri Kur'an'ı sık sık tekrarlamalarını, onu sürekli tilâvet etmelerini tavsiye ederlerdi. Çünkü ezberlenen Kur'an'ı unutmak, elde edilen hâfizlık nimetini yitirmek, en büyük kayıplardan sayılır. Bu sebeple Efendimiz: *"Filân ve filân sûreyi unuttum; ya da filân ve filân âyetleri unuttum demek bir adam için ne kadar çirkin bir şeydir. Belki kendisine bunlar unutturulmuştur"* buyurmak suretiyle, bilerek, kasten ve ihmalkâr davranıp önemsemeyerek Kur'an'ı unutmanın çok çirkin bir davranış olduğunu hatırlatmışlardır (Müslim, Müsâfirîn 230). Hatta hâfizasındaki Kur'an'ı kaybeden kimsenin "unuttum" demek yerine "bana unutturuldu" demesinin uygun olacağı ifade edilmiştir. Çünkü unutmakta bir nevi terketmek ve ona gereken önemi vermemek vardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, unutturulan Kur'an'ın hâfizadan gidişini ayaklarından sıkıca bağlanıp köstekleniş devenin kaçışına benzetmesi çok anlamlıdır. Ehlî hayvanlar içinde kaçmaya en çok teşebbüs eden devedir. Kaçan deveyi tutmak ve tekrar elde etmek ise son derece zordur. Peygamberimiz, unutturulan Kur'an'ı tekrar elde etmenin bundan da zor bir iş olduğunu belirterek, unutkanlığa sebep olacak davranışlardan ve ilgisizlikten şiddetle sakınılması gerektiğini öğütlemişlerdir. Bunun için yapılacak en güzel iş, Kur'an okumayı ihmal etmemek ve ezberlediği yerleri tekrar etmektir. Buhârî'nin önde gelen hocalarından biri olan meşhur muhaddis İshâk İbni Râhûye: *"Kur'an okumaksızın bir kimsenin üzerinden kırk gün geçmesi mekruhtur"* demiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ezberlenen Kur'an'ı muhafaza etmeye elden geldiğince özen göstermek gerekir. Bu da onu sıkça tekrar etmekle mümkün olur.

2. Kur'an'dan ezberlenileni unutmak, irâdî bir hal olduğu için, "unuttum" denilmesi çirkin bir davranış olup, bunun yerine irâdî bir kusurun olmayışını ifade eden "Bana unutturuldu" denilmesi daha uygundur.

3. Ezberlenilen Kur'an'ın ilgisizlik sebebiyle kaybedilişi, ayaklarından bağlanmış bir devenin ipinin çözülüp kaçışından daha hızlıdır. Onu tekrar elde etmek ise, kaçan bir deveyi yakalamaktan daha zordur.

182- ??? ??????? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ?? ????? ????? ????????? ???

SESİ KUR'AN'LA SÜSLEMEK

SESİ KUR'AN'LA SÜSLEMENİN, SESİ GÜZEL OLANDAN KUR'AN OKUMASINI İSTEMENİN VE ONU DİNLEMENİN MÜSTAHAPLIĞI

Hadisler

1006- ???? ??? ?????????? ?????? ????? ?????? ???: ?????? ????? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ?????? ????? ???????? ??? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ???? » ????? ???? .

???? « ?????? ????? »: ?? ????????? ? ?????? ???????? ??? ???????? ??????????? ".

1006. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Allah, güzel sesli bir peygamberin, Kur'an'ı teganni ile yüksek sesle okumasından hoşnut olduğu kadar hiçbir şeyden hoşnut olmamıştır" buyururken işittim, demiştir.

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 19; Tevhîd 32; Müslim, Müsâfirîn 232-234. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Vitr 20; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 17; Nesâî, İftitâh 83

Açıklamalar

Öncelikle bu hadiste geçen bazı kelimelerin anlamları üzerinde durmak gerektiği kanaatindeyiz. "Ezine" kelimesinin lugat anlamı, dinlemek, kulak vermek demektir. Bu anlamıyla kelimenin Allah Teâlâ için kullanılması söz konusu olamaz. Onun için burada mecâzî mânada kullanılmış olup, okuyandan hoşnut olmak, mânen kendine yaklaştırmak, ona bol bol sevap vermek gibi anlamlara geldiği kabul edilir. İslâm âlimleri böyle sözlerin te'vilinin vâcip olduğunu söylerler.

Hadisimizde geçen **"teganni"**nin de birden çok anlama gelen kelimelerden olduğu görülmektedir. Teğannî, sesi Kur'an'la güzelleştirip süslemek, okurken seste sevinç ve hüznü belli etmek demektir. İmam Şâfî ve onunla birlikte pek çok âlim bu anlamı benimserler. Teganninin bir başka anlamı, yetinmek, başka şeye ihtiyacı kalmamak demektir. Ahmed İbni Hanbel bu anlamı benimser. Bir başka anlamıyla teganni, Kur'an okuyan kişinin bununla geçmiş milletlerin haberlerinden ve eski kitaplardan müstağnî kalması, onlara ihtiyaç duymamasıdır. Teğannî, meşgul olmak, fakirliğin zıddı olmak üzere zenginlik anlamına da gelmektedir. Açıktan ve yüksek sesle okumak anlamına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Bu anlamlardan her biri, kelimenin kullanıldığı yere ve duruma göre doğru olabilir ve kabul edilebilir.

Teganniyi bu anlamlardan herhangi biriyle te'vil edenler, Kur'an'ı **lahn** ve **tercî** denilen yollarla okumayı mekruh sayarlar. Lahn ve tercî ile kastedilen, sesi boğazda oynatarak nağme ile okumak, bir başka deyişle Kur'an'ı mûsikî kurallarına uygun tarzda okumaktır. Enes İbni Mâlik, İbni Müseyyeb, Hasan el-Basrî, İbni Sîrîn ve İmam Mâlik'in de aralarında bulunduğu birçok âlim Kur'an'ı bu tarz üzere okumanın mekruh olduğu inancındadırlar. Çünkü lahn ile Kur'an okumak, onun esas gayesi olan huşû duyma ve mânasını anlamak için özen göstermeye engel teşkil eder. Buna karşılık Hz.Ömer, İbni Abbas, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Ukbe İbni Âmir gibi meşhur sahâbe ve âlimlerin de içinde yer aldığı bir grup bunu câiz görür, hatta bir kısmı teşvik ederlermiş. Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin lahn ve teganni ile Kur'an okuduğunu, hatta bazı kere Hz.Ömer'in: *"Bize Rabbimizi hatırlat!"* diyerek onun bu tarz okumasını arzu ve teşvik ettiğini görüyoruz. İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşları ile İmam Şâfî gibi mezhep imamları da lahn ve teganni ile okunan Kur'an'ı dinlerlermiş. Fakat burada riâyet edilecek ölçü son derece önemlidir. O konuda da âlimler arasında bir ittifak vardır. Şöyle ki: Haddi aşarak Kur'an'ı kıraat olmaktan çıkarmamak, ifrata ve tefrite kaçarak bir harf ziyade etmemek veya noksanlaştırmamak şarttır. Bunlar yerine getirildiği takdirde bu tarz okumak müstehap görülmüştür. Harf ilâvesi veya çıkarılması ise haram kabul edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel ses Allah'ın nimetlerinden biri olup, Kur'an'ı güzel sesle okumak müstehaptır.
2. Allah güzel sesle Kur'an okunmasından, okuyandan ve sesini Kur'an'la süsleyenden hoşnut olur.
3. Harf ziyadesi ve noksanlaştırması yapılmadıkça lahn ve teganni ile Kur'an okumak câizdir.

1007- ??? ??? ???? ??????????? ???? ????? ???? ???? ????? ????? ??? ???? ???? ???? ???? ??? : « ?????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ??? ?????? » ????? ???? . ??? ?????? ?????? : ???? ????? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ???? ??? : « ???? ?????????? ??????? ????????? ???????????? ????????? ».

1007. Ebû Mûsa el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Dâvûd'a verilen güzel seslerden bir nağme de sana verilmiştir."

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 31; Müslim, Müsâfirîn 235-236. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 55; Nesâî, İftitâh 83; İbni Mâce, İkâme 176

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebû Mûsâ'ya şöyle dedi:

"Dün gece senin okuyuşunu dinlerken beni bir görmeliydin!"

Açıklamalar

Hadiste geçen **mizmâr**, esasen kaval cinsinden bir alettir. Fakat burada kastedilen mâna güzel sestir. Dâvud *aleyhisselâm*'ın sesinin güzelliği dillere destandır. Fakat onun herhangi bir mûsikî aleti kullanması söz konusu değildir. Hadiste geçen "âl" kelimesi zürriyet, çoluk çocuk ve bir kimsenin tâbileri anlamına gelir. Fakat hadis şârihlerine göre kelime burada fazladır; çünkü Dâvud *aleyhisselâm*'ın zürriyeti arasında sesi onun gibi güzel olan bir başka kimsenin yetiştiği bilinmemektedir. Bu sebeple âl kelimesi tercümede dikkate alınmamıştır. Ancak güzel sesle Kur'an okuyan her mü'min, Dâvud *aleyhisselâm*'ın âli yani tâbileri sayılır denilebilir.

Ebû Mûsa sesi güzel olan sahâbe-i kirâmın başında gelir. Onun güzel sesinin çok dokunaklı olduğu söylenir. Peygamber Efendimiz'in ondan Kur'an dinlemeyi çok sevmesinin sebebi de budur. Bu hadisi ve benzerlerini delil alan ulemâ, insanı aşk ve şevke getirecek şekilde güzel sesle Kur'an okumayı mübah görmüşlerdir. Çünkü böyle okumak rikkati, Allah korkusunu ve nefisleri Kur'an dinlemeye teşviki beraberinde getirir. Günümüzde, bunun ne kadar önemli olduğunu hepimiz görmekteyiz. Özellikle radyo ve televizyon gibi bütün toplum kesimlerine, hatta gayri müslim dünyaya hitap eden yayın organlarında güzel sesin ve güzel okuyuşun gerekliliği herkesin kabullendiği bir gerçektir. İslâm'ın tebliğ ve telkininde güzel Kur'an okumanın daima öncelikli ve etkili bir yeri vardır. Bu târihî gerçeği, günün gerçeği haline getirmek müslümanlara, özellikle din hizmeti verenlere düşmektedir. Ancak bunun hiçbir kaide ve kural tanımamak, Kur'an'ı bir şarkı türkü gibi algılayıp takdim etmek anlamına gelmediğini aklı başında her müslüman bilir. Sesi Kur'an tilâveti ile süslemenin müstehap olduğunda bütün âlimler görüş birliği içindedir. Teganni ve lahn ile Kur'an okumanın hükmüne bir önceki hadisin

açıklamasında işaret edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel sesle, tecvid kurallarına riâyet ederek Kur'an okumak müstehaptır.

2. Peygamber Efendimiz güzel sesle Kur'an okuyan sahâbîleri hem dinlemiş hem de tasvip ve takdirlerini beyan etmiştir.

3. Güzel sesle Kur'an okuyanı dinlemek kalplerin yumuşamasına ve nefislerin Kur'an'a yönelmesine vesile olur.

1008- ????? ?????????? ??? ??????? ?????? ????? ?????? ???? : ???????? ?????????? ?????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ????????? ????????? ????????????? ? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? . ????? ???? .

1008. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yatsı namazında **"Ve't-tîni ve'z-zeytûni"** sûresini okurken dinledim. Ondan daha güzel sesli bir kimse işitmedim.

Buhârî, Ezân 102; Müslim, Salât 177. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 10

Açıklamalar

Hadisin bazı rivayetlerinde, Berâ İbni Âzib'in bu namazı Resûl-i Ekrem Efendimiz ile bir sefer esnasında kıldığı belirtilmekte ve bu sebeple kısa sûre okuduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Peygamberimiz'in seferde olmadığı zaman yatsı namazlarında orta uzunluktaki Şemş, İnşikâk ve Leyl gibi sûreleri okuduğu rivayet edilmiştir. Hatta bu örneklerden hareketle, zaruri bir sebep olmadıkça yatsı namazında orta uzunluktaki sûreleri okumanın sünnet olduğu kabul edilir. Çünkü yatsı, istirahat ve uyku zamanına rastlayan bir namazdır. Özellikle yaz gecelerinde uzun sûreler okunmasına cemaatin, bilhassa iş güç sahiplerinin tahammülleri yoktur.

Kur'an kendisine indirilen Hz.Peygamber hiç şüphesiz onu en güzel okuyan idi. Kur'an'ın bugün bilinen okunuş şekillerini sahâbîler Efendimiz'den öğrendiler. Bugün bilinen kıraatlerin her biri, sahâbîlerden işitilip öğrenildi. Sonraki müslüman nesiller, Kur'an'ın günümüzde de bilinen kıraatlerini kendilerinden önceki kutlu nesiller gibi aynı hassasiyetle korudular ve bunu Kur'an ilimlerinden biri haline getirdiler.

Peygamberimiz'in sesinin son derece güzel olduğu sahâbîlerden gelen pek çok rivayetten anlaşılmaktadır. Enes İbni Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis çok dikkat çekicidir: "*Allah her peygamberi güzel sesli ve güzel yüzlü olarak göndermiştir. Fakat sizin peygamberiniz onların yüzü en güzel ve sesi en güzel olanıdır"* (Zebîdî, İthâfü's-sâde, VI, 470).

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sesi çok güzeldi. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın onu her yönüyle mükemmel yarattığını göstermektedir.
2. Peygamberimiz, kıldırdığı farz namazlarda, hâle ve şarta uygun uzunlukta Kur'an okurdu.

1009- ?????? ????? ???????? ?????? ??? ?????? ?????????? ???? ????? ???? ? ???? ?????????? ?????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????? » ????? ??? ???? ??????? ??? . ????????? « ?????????? » : ???????? ???????? ??????????? .

1009. Ebû Lübâbe Beşîr İbni Abdülmünzir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kur'an'ı tegannî ile okumayan kimse bizden değildir."

Ebû Dâvûd, Vitr 20. Ayrıca bk. Buhârî, Tevhîd 44; İbni Mâce, İkâmet 176

Ebû Lübâbe

Adı hakkında çeşitli rivayetler bulunan bu sahâbî, Ebû Lübâbe künyesiyle meşhurdur. Adının Beşîr olduğu görüşü daha yaygındır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Bedir Gazvesi'ne çıktığında Ebû Lübâbe'yi Medine'de emir olarak bırakmış, bu gazvede bulunmuş gibi sevap kazandığını belirtmişlerdir. Sahâbîler hakkında ilk kitap yazanlardan olan Mûsâ İbni Ukbe (ö.141/758) bu sebeple onu Bedir ehli arasında saymıştır. Akabe gecesinde Benî Amr İbni Avf kabilesinin liderliğini yapan Ebû Lübâbe, Mekke fethi gününde bu kabilenin sancaktarı idi. Peygamber Efendimiz'den 15 hadis rivayet etmiştir. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında iki oğlu Sâib ve Abdurrahman'ın yanında Abdullah İbni Ömer, onun oğlu Sâlim İbni Abdullah, âzatlısı Nâfi', Abdullah İbni Kâ'b İbni Mâlik gibi ünlü isimler vardır.

Ebû Lübâbe'nin Hz.Ali'nin hilâfet yıllarında öldüğü söylenir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

1006 nolu hadisin açıklamalarında teggannînin anlamları hakkında bilgi vermiştik. Burada teganniden maksadın Kur'an'ı güzel sesle okumak olduğuna bir kere daha işaret etmeliyiz. Nitekim Ebû Dâvud rivayetinin sonunda, hadisin râvilerinden biri olan İbni Ebî Müleyke'ye:

– "Okuyanın sesi güzel değilse ne dersin?" diye sorulunca:

– "Güç yetirebildiği kadar güzelleştirmeye çalışır" demiştir. Buradan öğreniyoruz ki, onların da teganniden anladıkları ses güzelliğidir. Fakat herkesin sesinin beğenilecek kadar güzel olmadığı da bir gerçektir. Kur'an'ı güzel sesle süslemek yerine, sesi Kur'an'la süslemek gerektiğini söyleyenler de aynı şeyi kastetmektedir. Bu durumda yapılacak iş, elden geldiği kadar sesi güzelleştirmeye çalışmak, Kur'an'ı en güzel şekilde okumaya gayret etmektir. Çünkü Peygamberimiz, Kur'an'ın seslerimizle süslenmesini, güzelleştirilmesini istemiştir (İbni Mâce, İkâmet 176).*"Kur'an'ı seslerinizle güzelleştiriniz, çünkü güzel ses Kur'an'ın güzelliğini daha da arttırır"* hadisi de bu gerçeği ifade eder (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 34). Bir başka hadiste de: *"Her şeyin bir süsü vardır. Kur'an'ın süsü de güzel sestir"* buyurulur (İbni Hacer el-Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, VII, 171). Bu hadisler, ses güzelliğinin arzu edilen bir

nimet olduğunu ortaya koyar. Güzel sesi, güzel olan işlerde ve yerlerde kullanmak, hayır ve fazilet sayılmayan işlerde kullanmamak, her müslümanın dikkat etmesi gereken hususlardan biridir.

Peygamberimizin, *"Teganni ile okumayan bizden değildir"* buyurması, "O kimse bizim ahlâkımız, sîretimiz, yolumuz ve usûlümüz üzere değildir", anlamındadır. Çünkü Resûl-i Ekrem'in herhangi bir konuda takip ettiği ve takip edilmesini istediği yol onun sünnetidir. Sünnet ise her mü'min için yolların en güzeli, en hayırlısı ve en faziletlisidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Teganni, Kur'an'ı güzel sesle, kaide ve kurallarına, tecvidine uygun olarak okumaktır.
2. Kur'an'ı bu mânada teganni ile okumak, Peygamber Efendimiz'in yolu ve sünnetine uymak demektir.
3. Kur'an'ı teganni ile okumak, onun güzelliğini, kalplere nüfuzunu ve nefislere tesirini artırır.

1010- ?????? ????? ????????? ???? ????? ???? ???? : ????? ?? ?????????? ?????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? ?????????? » ? ???????? : ??? ??????? ????? ? ???????? ???????? ???????? ???????? ?! ????? : « ?????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????? »" ?????????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??? ???? ?????? : ? ???????? ????? ??????? ???? ????? ??????? ????????? ????????? ???? ????? ??????? ????????? ? ???? : « ???????? ????? » ??????????? ???????? ? ??????? ????????? ?????????? . ????? ???? .

1010. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* der ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Bana Kur'an oku"** buyurdu.

–Yâ Resûlallah! Kur'an sana indirilmişken ben sana nasıl Kur'an okurum? dedim.

– **"Ben Kur'an'ı başkasından dinlemeyi gerçekten çok severim"** buyurdular. Bunun üzerine ben kendilerine Nisâ sûresini okudum. **"Her ümmetten gerçek bir şahit, seni de bunlara hakkıyla şahit getirdiğimiz zaman halleri nice olur"** [âyet 41] anlamındaki âyete gelince:

– **"Şimdilik yeter"** buyurdular. Kendisine dönüp baktım, iki gözünden yaşlar boşanıyordu.

Buhârî, Tefsîru sûre(4), 9; Fezâilü'l-Kur'ân 33, 35; Müslim, Müsâfirîn 247. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlm 13; Tirmizî, Tefsîr 5

Açıklamalar

Abdullah İbni Mes'ûd, ashâb arasında sesi çok güzel olanlardan ve Kur'an'ı en iyi okuyanlardan biri olarak şöhret bulmuştur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in zaman zaman ona Kur'an okutup dinlediği bilinmektedir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Kim Kur'an'ı nâzil olduğu gibi taze okumak isterse, İbni Ümmü Abd'in kıraati üzere okusun"* (İbni Mâce, Mukaddime 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 7,26). İbni Ümmi Abd, Abdullah İbni Mes'ûd'dur. Bu ve benzeri hadisler, sesi güzel olandan Kur'an okumasını istemenin ve dinlemenin müstehap olduğuna delildir. Sahâbîler başta olmak üzere selef-i sâlihîn bu usûlü kendilerine rehber edinmiş, en güzel okuyanlar Kur'an'ı tilâvet etmiş, talebeler onları dinleyerek fem-i muhsin adı verilen düzgün ağızlardan, ehil hocalardan alıp öğrenmiş, onlar da kendi talebelerine öğretmişler ve Kur'an öğretimi günümüze kadar bütün İslâm coğrafyasında bu şekilde devam edegelmiştir. Hatta bu usul sadece Kur'an'la sınırlı kalmamış, dindeki önemine binâen Peygamber Efendimiz'in sünnetini ve hadislerini de, kitaplarda yazılı bile olsa, üstâd seviyesinde bir hocanın okuyup talebelerin dinlemesi suretiyle, adına **"semâ tariki"** denilen yolla almışlar ve bu yolu da ilim alma usullerinin en üstünü kabul etmişlerdir.

Peygamberimiz'in İbni Mes'ûd'a Kur'an okutup kendisinin dinlemesinin bir başka yönü de, ona kırâat ve tilâveti en mükemmel şekilde öğretmeyi hedeflemiş olmasıdır. Bu sebeple ulemâmız Kur'an ve hadisleri talebelerinden dinlemişler, bunu Kur'an ve sünneti güzelce zabtetme yönünden daha faydalı bir yol olarak görmüşlerdir. Kur'an ve Sünnet'in bu şekilde öğrenilmesine de **"kıraat veya arz tariki"** denilmiştir. Çünkü üstâd mevkiinde bulunanlar, daha üstün mertebededirler. Onlar, talebelerini dinlemekle Kur'an'ın sevabından bol pay ve üstün nasip almış olurlar. Ayrıca bir sözü ehli olandan dinlemenin insanda uyandırdığı saygı, aşk ve iştiyak, huşû ve huzû, düşünme gücü, kendi kendine okuması anındakinden daha fazla ve daha etkilidir.

Bu hadisin bazı rivâyetlerinde, Peygamberimiz'in İbni Mes'ûd'dan Nisâ sûresini okumasını istediği belirtilir. Bunun da sebebi, anılan sûrenin Allah'a saygı ve hürmetin en üst mertebesi olan takvâyı, Efendimiz'e övgüyü ve çok çeşitli ahkâmı kapsayıcı nitelikte olmasıdır. Buhârî'nin bir rivayetinde belirtildiğine göre, Peygamberimiz'in İbni Mes'ûd'a "yeter" demesi, bu âyetteki ibret ve nasihatlere dikkat çekmek gayesine yöneliktir. Efendimiz'in ağlaması da bu sebepledir. Bir taraftan ümmetine karşı olan merhameti, öte yandan Allah'ın mahşer gününde azamet ve celâliyle tecellisi, kıyametin şiddet ve dehşeti, kendisinin ise bu vaziyette ümmetine şahitlik yaparak onlara şefaat edecek olması, bugünün dehşetinden onları kurtarmaya çalışması, tabiî ki insana kanlı göz yaşları döktürür. Peygamberimiz sadece ümmetine değil, diğer ümmet ve peygamberlere de şahit tutulacaktır. Çünkü Cenâb-ı Hak, son ilâhî kitabın ve son dinin peygamberine bu yöndeki bilgileri ve yetkiyi lutfetmiştir.

Hadisimiz daha önce **"Allah'a Duyulan Saygı ve Arzudan Dolayı Ağlamak"** bahsinde 447'nci hadis olarak geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, sesi güzel olan sahâbîlerden Kur'an okumalarını istemiş ve onları dinlemiştir.
2. Sesi güzel olanlardan Kur'an okumalarını istemek ve onları dinlemek müstehaptır.
3. Sesi güzel olan kimse, bunun kendisine Allah'ın bir nimeti olduğunu bilmeli ve Kur'an okumaya ayrı bir özen göstermelidir.
4. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ümmetine bu dünyada rahmeti, merhameti ve şefkati, âhirette de şefaatinin varlığı hak ve gerçektir.
5. Peygamberimiz mahşerde hem kendi ümmetine hem de diğer ümmetlerin peygamberlerine şahitlik yapacaktır.
6. Kur'an okunurken, can kulağıyla dinlemek ve âyetlerin mânalarını düşünmek gerekir. Kur'an dinlerken Allah'ın âyetlerini ve bu âyetlerin mânalarını düşünerek ağlamak müstehaptır.
7. İlim ve fazilet ehli olanlar, kendi arkadaşlarına ve talebelerine karşı mütevazî davranmalıdır.

183- ??? ?? ?????? ??? ??? ???? ??????

BELİRLİ BAZI SÛRE VE ÂYETLERİ OKUMAYA TEŞVİK

Hadisler

1011- ?? ???? ????? ????? ??? ????????? ????? ?????? ?????? ??? : ??? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????????? ??????? ?????? ?? ????????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ? ??????? ????? ? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? : ?? ?????? ??????? ??????? ?????? ????????????? ???????? ??????? ?? ????????? ? ??? : «???????? ?????? ????? ?????????? ??? ????????? ????????? ? ??????????? ????????? ?????? ????????? » ???? ???????.

1011. Ebû Saîd Râfi‘ İbni Muallâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

– ”Mescidden çıkmazdan önce sana Kur’an’daki en büyük sûreyi öğreteyim mi?” buyurdu ve elimi tuttu. Çıkmak istediğimizde ben:

–Yâ Resûlallah! Bana Kur’an’daki en büyük sûreyi sana öğreteyim mi demiştiniz? dedim. Bunun üzerine:

– ”Elhamdülillâhi Rabbi’l-âlemîn’dir. O seb’ul-mesânîdir; bana verilen Kur’ân-ı Azîmdir” buyurdular.

Buhârî, Tefsîr 1; Fezâilü’l-Kur’ân 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 15; Nesâî, İftitâh 26; İbni Mâce, Edeb 52

Ebû Saîd Râfi‘ İbni Muallâ

Adının Hâris olduğu da söylenen Râfi‘ İbni Muallâ sahâbe-i kirâmdandır. Çünkü onun Bedir Gazvesi’nde şehid olduğundan bahsedilir. İbni Hacer, bu söylenilenlerin doğru olmadığını kabul eder. Ebû Saîd, ensara mensup bir sahâbîdir. Ebû Saîd’in Resûl-i Ekrem’le olan ve yukarıdaki hadiste zikri geçen hikâyesi ondan rivayet edilen iki hadisten birini teşkil eder. Onun başka rivayetine rastlanmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisin, Sahîh-i Buhârî’deki nakline göre, Ebû Saîd mescidde namaz kılarken Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisini çağırmıştı. O, namazda olduğu için bu çağrıya anında icâbet edemedi. Namazını bitirdikten sonra gelip “Namaz kılıyordum” diye mazeret beyan etti. Bunun üzerine Peygamberimiz:

“Allah Teâlâ, ‘Allah ve Resulü sizi çağırdıkları zaman hemen icâbet edin’ [Enfâl sûresi(8), 24] *buyurmuyor mu?”* diyerek onun bu hareketinin doğru olmadığına dikkat çekti ve sonra da aralarında hadiste geçen konuşma cereyan etti.

İslâm âlimleri, Hz.Peygamber’in emrine uymanın farziyeti hususunda görüş birliği içindedirler. Çünkü bu konudaki âyetleri başka türlü yorumlama imkânı olmadığı gibi, aksine delâlet eden herhangi bir nas da yoktur. Bu sebeple, namaz kılmakta olan bir kimsenin peygamberin emrine uyarak ona anında icâbet etmesi gerekir. Bu icâbetin namazı bozmayacağı kanaatinde olan pek çok âlim vardır; onlara göre kılınan sünnet namaz da emre icâbetten ibarettir. Namazı bozacağı kanaatinde olanlara göre ise, öncelikle peygamberin emrine icâbet etmek, sonra da o namazı tekrar aynı şekilde kılmak gerekir.

Elhamdülillâh’dan maksat, herkesin bildiği gibi Fâtiha sûresidir. Bu sûre, Kur’an’ın en faziletli, okunması karşılığında sevabı en çok, itibarı en yüksek olan ve muhteva itibariyle de bütün Kur’an’ı kapsayıcı bir niteliği bulunan yegâne sûredir. Bu sebeple de **“Ümmü’l-Kur’ân”** veya **“Ümmü’l-Kitâb”** diye adlandırılır. Fakat Kur’an’a onunla başlanıldığı için, Kitab’ın başı anlamında **Fâtihatü’l-Kitâb** adıyla da anılır. Sûrenin bilinen isimlerinden biri de **el-Hamd**’dir ki, **Sûretü’l-hamd**’in kısaltılmışıdır. Bunlar dışında bu sûreye **es-Sebu’l-mesânî, el-Vâfiyye, el-Kâfiyye** ve daha başka isimler verildiğini görürüz. Fâtiha sûresinin büyüklüğü ve fazîletiyle ilgili birçok sahih hadis vardır. Bakara sûresinin sûrelerin en büyüğü olduğunu ifade eden hadis, bu rivayetlerle bir çelişki teşkil etmez. Çünkü orada kastedilen, Bakara sûresinin içindeki hükümler, misâller, ibretler ve delillerdir. Bu anlamda Bakara sûresinin içine aldığı hükümleri şâmil bir başka sûre yoktur. Bundan dolayı da Bakara sûresi **“Füstâtü’l-Kur’ân:** Kur’an’ın çadırı” diye adlandırılır. Hatta içindeki fikhî ahkâmın çokluğu ve kıymeti sebebiyle, Hz.Ömer’in sekiz sene onu öğrenmekle meşgul olduğu nakledilir. Oğlu Abdullah için de böyle bir rivayet vardır.

“es-Seb‘u’l-mesânî” Fâtiha sûresine verilen adlardan bir diğeridir demiştik. Böyle adlandırılışının sebebi, namazın her rekatında tekrar edildiği ve yedi âyetten müteşekkil olduğu içindir. Ayrıca hem Mekke hem Medine’de olmak üzere iki defa nâzil olması, hem Allah’a övgüyü hem duayı ihtiva etmesi, hem fesahat hem belâgatı içinde toplaması, bu ümmetten önce başka ümmetlere nâzil olmaması ve bunlar dışında sayılan bazı sebeplerle bu ismi aldığı da söylenir. Hadis kitaplarımızın tefsir ve Kur’an’ın fazîletleriyle iligili bölümlerinde, özellikle rivâyet tefsiri vasfı taşıyan eserlerde sûrenin faziletleriyle ilgili hadislere yer verildiğini görürüz. Fâtiha sûresinin **Kur’ân-ı Azîm** diye adlandırılmasının sebebi de yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Kur’an’ın özü ve ruhu mahiyetinde olduğu içindir. Hasan-ı Basrî, Allah Teâlâ’nın daha önceki ilâhî kitapların bilgisini Kur’an’a tevdi ettiğini, Kur’an’ın bilgisinin özünü ve ruhunu da Fâtiha sûresinin teşkil ettiğini söyler. Bu yüzden Fâtiha sûresinin tefsirini tam olarak bilip kavramanın, Kur’an’ın tefsirini bilip kavramak anlamına geleceğini ifade eder. Belki bu sebepten dolayı, bütün müfessirler, özellikle rivayet ve dirayeti bir arada bulunduran tefsir sahipleri, Fâtiha sûresinin tefsiri üzerinde etraflıca dururlar. Müstakil Fâtiha sûresi tefsirleri de yazılagelmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın kitabı Kur’an’ın içindeki en büyük sûre, Fâtiha sûresidir.

2. Fâtiha sûresi, Kur’an’ın itikadî, amelî ve ahlâkî ahkâmının özüdür.

3. Fâtiha sûresinde tevhid inancı, sadece Allah’a ibadet, Allah’ın va’di ve vaîdi, geçmiş ümmetlerden gazaba uğrayanlar ve sapıklığa düşenlerin kıssalarının özü yer alır.

4. Fâtiha sûresi, Peygamberimiz tarafından es-Seb‘u’l-mesânî ve el-Kur’ânü’l-Azîm diye de adlandırılmıştır.

5. Fâtiha sûresini okumanın ecri ve sevabı çok büyüktür.

6. Kur'an'ın bazı sûreleri, diğer bazılarından daha faziletli olabilir.

1012- ??? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? : ???? ???? ?????? ?????? : « ???????? ?????? ??????? ? ???????? ????????? ?????? ????????? » .

??? ?????? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? : « ????????? ????????? ???? ?????? ???????? ????????? ?? ???????? » ??????? ???? ????????? ? ??????? : ???????? ??????? ???? ?? ????? ?????? ? ???? : «???? ??? ?????? ?????? ? ??????? ????????? : ?????? ????????? » ???? ???????.

1012. Ebû Saîd el-Hudrî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* **"Kul hüvallahü ahad"** sûresi hakkında şöyle buyurdu:

"Canımı gücü ve kuvvetiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu sûre Kur'an'ın üçte birine denktir."

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 18; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 11

Bir başka rivayete göre: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaktan âciz mi kalıyor?" Bu onlara gerçekten zor geldi ve:

–Buna hangimizin gücü yeter ki, yâ Resûlallah! dediler. Bunun üzerine Efendimiz:

"Kul hüvellahü ahad Allahü's-samed, Kur'an'ın üçte biridir" buyurdular.

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 13. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 259; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 11

1015 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1013- ?????? ????? ??????? ???? ??????? ???????? : « ???? ???? ?????? ????? » ?????????? ???????? ???????? ???? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???? ???? ?????? ????????? ??????????? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? ???????? ? ??????? ?????????? ?????? ?????????? » ???? ??????? .

1013. Ebû Saîd el-Hudrî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam başka bir adamın **"Kul hüvellahü ahad"**'ı tekrar tekrar okuduğunu duydu. Sabah olunca Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip bu durumu anlattı. Adamın kendisi bunu azımsıyordu. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Canımı gücü ve kudretiyle elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, o sûre Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurdu.

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 13

1015 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1014- ??? ???? ????? ???? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?? : ???? ???? ?????? ??????: « ???????? ???????? ?????? ????????? » ???? ???? .

1014. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* **"Kul hüvellahü ahad"** sûresi hakkında:

"Şüphesiz ki o sûre Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurdu.

Müslim, Müsâfirîn 261

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1015- ???? ????? ??? ??????? ???? ????? ????? ??? : ?? ???? ??????? ???? ??????? ????? ??????????: ???? ???? ?????? ????? ? ??? : « ????? ??????? ?????????? ???????? » ???? ??????? ???? : ????? ??? . ???? ??????? ?? ????? ??????? .

1015. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam:

–Ben şu **"kul hüvellahü ahad"** sûresini seviyorum, dedi. Peygamberimiz:

"Şüphesiz ki onun sevgisi seni cennete sokar" buyurdular.

Buhârî, Ezân 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'ân 11

Açıklamalar

Görüldüğü gibi, İhlâs sûresiyle ilgili bu rivayetlerin her biri muhteva itibariyle aynıdır. Sadece muhteva değil, hadisler arasındaki lafızlar bile müştereklik arzetmektedir. Bu sebeple hepsini birlikte ele almamızın daha isabetli olacağını düşündük.

İhlâs sûresinin de Fâtiha gibi birden çok adı bulunmaktadır. İhlâs'dan sonra en yaygın olan adı**"Kul hüvellahü ahad"**'dır. Fakat bu sûreye **"Tevhîd sûresi"**, **"Ma'rifet sûresi"**, **"Tefrîd sûresi"**, **"Tecrîd sûresi"**, **"Necât sûresi"** adları başta olmak üzere, Kur'an tefsirlerinde sayılan daha başka

birçok isim verildiğini görürüz. Bu sûre, müşriklerin Peygamber Efendimiz'e:**"Bize Rabbinin nesebini söyle!"** demeleri üzerine nâzil olmuştu (Tirmizî, Tefsîru sûre (112), 1). Bu sebeple **"Nisbe sûresi"** de denilmiştir. Allah Teâlâ'nın nesep, soy sop gibi şeylerden münezzeh olduğu, sûrede açıkça belirtilmiştir. Fakat bu kadar değil, İhlâs sûresi dinin temeli olan tevhid inancını en mükemmel şekilde ve en kısa tarzda dile getirmiştir. Bu sebeple "Esâs sûresi" diye de anılır. Bu sûrenin muhtevâsı tam kavranılırsa, Allah Taâlâ hakkıyla tanınmış olur. Çünkü ahad, samed, lem yelid, ve lem yûled, ve lem yekün lehu küfüven ahad nitelemelerinin her biri Cenâb-ı Hakk'ın yüce cemâlinin eşsiz vasıflarıdır. Bu sebeple de sûreye "Cemâl sûresi" denilmiştir. Bu sûre ile Allah'a sığınılacağı (teavvüz), kabir sıkıntılarına bu sûrenin mani olacağı, sürekli okuyup mâna ve mahiyetine gönülden inanmak ve tefekkür etmek suretiyle insanı şirkten uzak kılacağı, daima tevhidi hatırlattığı için gerçek bir zikir olduğu gibi diğer özellikleri bu metni kısa sûreyi çok önemli kılmaktadır. Onun bu önemini Peygamberimiz'den sûre ile ilgili olarak rivayet edilen pek çok sahih hadis de ortaya koymaktadır.

İhlâs sûresini okumanın Kur'an'ın üçte birine denk olduğuna dair hadisler, bir çok sahâbîden rivayet edilmiştir. Onlar arasında Übey İbni Kâ'b, Ömer İbni Hattâb, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî gibi meşhur isimlerin bulunduğunu görmekteyiz. Hadis şârihleri ve müfessirler bu hadisler yorumlarken çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısım âlimlere göre, burada kastedilen denklik sevabı itibariyle değil, anlamı itibariyle üçte birine denk olmasıdır. Çünkü Kur'an'ın anlamları genel olarak üç ilme temel teşkil eder: Bunlardan birincisi tevhid ilmidir. Diğer ikisi ise şeriat ilmi ile ahlâk ilmidir. Bu sûre şeriat ve ahlâk ilminin de temeli olan tevhid ilmini en veciz ve en güzel şekilde ifade etmektedir. İmam Gazzâlî'ye göre Kur'an'daki bilgilerin temeli üç çeşit ilmi kapsar:

1. Mebde, yani varlığın başlangıcıyla ilgili ilimler;
2. Meâd, yani varlığın sonu hakkındaki ilimler;
3. Sırât-ı müstakîm, yani dosdoğru olan yolun ilmidir.

Bu sûre mebde ilminin temelini teşkil ettiği için Kur'an'ın üçte birine denk olur.

Bir kısım âlimlere göre ise İhlâs sûresi sevap bakımından da Kur'an'ın üçte birine eşittir. Çünkü hadislerin zâhirinden anlaşılan mâna budur. Fakat Peygamber Efendimiz'in Kur'an'ın her harfine on sevap verileceğine dair bu konunun başında açıkladığımız hadislerine bakarak bu görüşe itiraz edenler olmuştur. Bu itirazlara birtakım aklî ve naklî yorumlarla cevaplar verilmişse de bizim bu tafsilâtı tefsirlere bırakmamız daha doğru olur. Bu konuda İbni Abdülber şöyle der: *"Biz, Hz. Peygamber'den sahih olarak nakledildiği sabit olan rivayetlerle amel eder, ona asla muhalefet etmeyiz. Peygamberimiz'in söylediği sözlerden mânasını kavrayamadıklarımıza da öylece inanır ve Resûlullah'ın söylediği sözlerin bilgisine sahip olduğunu kabul ederiz. İhlâs sûresinin neden Kur'an'ın üçte birine denk olduğu konusunu da bilmiyor, fakat Resûl-i Ekrem'in bu konudaki sözlerine inanıyoruz".* Buhârî'nin hocası meşhur muhaddis İshak İbni Râhûye: *"Bu hadisin anlamı, üç İhlâs okuyan kimse bütün Kur'an'ı okuyan kadar sevap kazanır demek değildir. Hatta iki yüz defadan fazla okusa bile bunu demeyiz"* demektedir. Şunu kabul etmek gerekir ki, **"Kim bir iyilik yaparsa ona on katıyla sevap vardır"** [En'âm sûresi (6), 160] vaadiyle bir harfe on sevap veren Allah, dilerse İhlas sûresine diğerlerinin tamamına veya üçte birine denk bir sevap verebilir. Buna mânî bir durum ve aksini ispata yarayacak şer'î bir delil yoktur. Tam aksine **"Allah dilediğini yapar"** [İbrahim sûresi (14), 27] ve **"Dilediği gibi hüküm verir"** [Mâide sûresi (5),1] gibi Kur'an âyetlerinden başka sebep aramak da doğru olmaz.

İmam Nevevî'nin Buhârî'den tahric ettiği ve Tirmizî'nin de aynısını rivayet ettiği, Peygamberimiz'in İhlâs sûresini seven kişiye, bu sevginin kendisini cennete götüreceğini haber verdiği hadis, uzun bir metnin en son cümlesidir. Buhârî bu hadisi muallak olarak, yani senedini zikretmeksizin nakletmiştir. Buna göre, Kubâ Mescidi'nde cemaate namaz kıldıran ensara mensup bir sahâbî, kıldırdığı her namazın her rek'atında **"Kul hüvellâhü ahad"** sûresini okuyor, sonra bir başka sûreyi ona ekliyordu. Cemaat kendisine itiraz ettiyse de buna devam etti ve dilerlerse bir başkasını kendilerine imam edinmelerini söyledi. Fakat onlar cemaatin en faziletlisi olarak o sahâbîyi gördükleri için bir başkasının namaz kıldırmasını da istemiyorlardı. Peygamber Efendimiz bir gün onların yanına gelmişti. Bu durumu kendilerine haber verdiler. Resûl-i Ekrem o sahâbîye:

– **"***Arkadaşlarının arzu ettiği şeyden seni alıkoyan ve her rek'atta bu sûreyi okumaya sevkeden sebep nedir?"* diye sordu. O sahâbî:

–Yâ Resûlallah! Ben İhlâs sûresini çok seviyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– "*Şüphesiz ki onun sevgisi seni cennete sokar"* buyurdular.

Böylece Efendimiz onu takdir etti ve bu davranışından vazgeçmesini de söylemedi. Hadisin başka kaynaklardaki rivayetlerinde bu kişinin Külsûm İbni Hidm adındaki sahâbî olduğu tasrih edilmiştir. Fakat bu, herkesin yapması gereken veya her zaman yapılması gereken bir sünnet olmadığı gibi, hangi sûre olursa olsun, sürekli onu okumak, sanki başka şey okunmazmış gibi bir kanaate sahip olmak veya bu kanaate sahip olunmasına vesile teşkil etmek hoş karşılanmamıştır. Ne var ki, namaz dışında ve kişinin kendine ait bir vird olmak üzere dilediği sûre ve âyetleri ezberlemesi, okuması ve bunu sıkça tekrar etmesinde hiçbir sakınca yoktur. Bizim toplumumuzda özellikle Fâtiha ve İhlâs sûrelerinin birçok vesileyle namaz dışında yaygın olarak okunması bu teşvik unsuru hadislere bağlanabilir. Böyle davranmakta da hiçbir sakınca söz konusu değildir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İhlâs sûresi, metni kısa fakat muhtevası yoğun sûrelerdendir.
2. İhlâs sûresinin birçok ismi olup **"Kul hüvellahü ahad"** bu isimlerden biridir.
3. İhlâs sûresi Kur'an'ın üçte birine denktir. Bu denklik, ihtivâ ettiği ilim ve mâna derinliği ile ilgili olabileceği gibi, sevabıyla da ilgili olabilir.
4. Kur'an'ın ihtiva ettiği bilgiler temelde üç kısma ayrılır: Tevhid, teşrî' ve ahlâk. İhlâs sûresi tevhidin temelini teşkil eder. Fakat teşrî' ve ahlâk da tevhide bağlıdır.
5. Peygamber Efendimiz, İhlâs sûresinin faziletleriyle ilgili pek çok sahih hadis irad buyurmuşlardır. Bunlar bize onun kıymeti hakkında yol gösterir.
6. İhlâs sûresini sevmek, onun muhtevasını sevip ona uymak anlamına geldiği için, böyle olanlar cennete girmeyi hak ederler.

1016- ??? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «?????? ??? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ???? ???????? ????? ? ???? ??????? ?????? ???????? ? ?????? ??????? ??????? ???????? » ???? ???? .

1016. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bu gece indirilen âyetleri görmedin mi? Onların benzerleri asla görülmemiştir: Kul eûzü birabbi'l-felak ve kul eûzü birabbi'n-nâs."

Müslim, Müsâfirîn 264. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 12

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

Ukbe İbni Âmir

Ukbe, meşhur ve büyük sahâbîlerden biridir. Kendisi Medine'li olup Cüheyne kabilesine mensuptur. Sahâbe hayatından bahseden eserler onun pek çok künyesi olduğunu belirtirler. Ebû Hammâd, Ebû Amr, Ebû Lebîd onlardan sadece bir kaçıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine'ye geldiğinde Ukbe koyunlarını gütmekteymiş; koyunları bırakıp Efendimiz'e gelmiş ve kendisine bîat ederek müslüman olmuş. Ukbe, sesi çok güzel olup iyi Kur'an okuyan, ferâiz ilmini ve fıkhı bilen, çok güzel konuşan, şair ve kâtip bir sahâbî idi. Kur'an'ı toplayanlardan biri de odur. Onun kendi eliyle yazıp topladığı Kur'an nüshası uzun yıllar Mısır'da muhafaza edilmiş ve ilk dönem İslâm âlimlerinden birçoğu o nüshayı görmüştür.

Ukbe pek çok fetihte bulundu. Dımaşk'ın fethini Hz.Ömer'e müjdeleyen o oldu. Dımaşk'tan Medine'ye yedi günde gelmiş, Medine'de Resûl-i Ekrem'in kabrinin başında dua ettikten sonra o duanın bereketiyle ikibuçuk günde geri dönmüştü. Sıffîn Savaşı'nda Muâviye'nin yanında yer almış, bu savaştan sonra Muâviye kendisini en geniş yetkilerle Mısır valiliğine tayin etmişti. Ukbe Mısır'a yerleşti ve bir rivayete göre 58 (678) senesinde orada vefat etti.

Ukbe, Peygamber Efendimiz'den 55 hadis rivayet etti. Ukbe'den hadis nakledenler arasında İbni Abbas, Ebû Ümâme, Cübeyr İbni Nüfeyr Ebû İdrîs el-Havlânî ile sahâbe ve tâbiînden birçok kişi vardır.

Allah ondan razı olsun.

1017- ??? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????? ? ???????? ??????????? ? ????? ???????? ??????????? ? ????????? ????????? ? ?????? ?????? ?????? ?? ???????? . ???? ??????? ???? ???? ??? .

1017. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cinlerden ve göz değmesinden Allah'a sığınırdı. Nihayet Muavvizeteyn (Kul eûzü birabbi'l-felak ve kul eûzü birabbi'n-nâs) nâzil oldu. Ondan sonra Muavvizeteyn ile Allah'a sığınmaya başladı ve diğer duaları bıraktı.

Tirmizî, Tıb 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Tıb 33

Açıklamalar

Felak ve Nâs sûreleri "sığınırım de" emriyle başladıkları için, ikisine birden iki sığındırıcı anlamında **"Muavvizeteyn"** adı verilir. Bu ikisine İhlâs sûresi de dahil edilerek üçüne birden **"Muavvizât"** denilmektedir. Hz.Âişe'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem bir rahatsızlık hissettiği zaman ve her gece yatağına yatarken bu üç sûreyi okuyup avuçlarına üfleyerek, başına ve yüzünden başlamak üzere bütün vücuduna mesheder ve bunu üç defa tekrar ederlerdi (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 14; Müslim, Selâm 51; Ebû Dâvûd, Tıb 19).

Felak ve Nâs sûreleri, meşhur olan görüşe göre Medine'de nâzil oldu. Nâzil oluş sebebi, yahudi Lebîd İbni A'sam'ın sihir kıssasıyla ilgilidir. Rivayete göre bu yahudi Hz. Peygamber'e sihir yapmış, Resûl-i Ekrem o yüzden birkaç gün rahatsız olmuştu. Cebrâil*aleyhisselâm* Peygamberimiz'e gelerek, kendisine yahudilerden bir adamın sihir yaptığını, sihrin yerini, yapanı ve ne ile yaptığını haber vermiş ve bu vesileyle de bu iki sûreyi getirmişti. Resûl-i Ekrem bu iki sûreden her bir âyeti okudukça sihir yapılan ipin bir düğümü çözülmüş, sûreler bitince son düğüm de çözülmek suretiyle hem rahatsızlığından kurtulmuş, hem de ayağa kalkmıştı. Nakledilen bu nüzûl sebebini kabul etmeyen müfessirler de vardır. Tefsir kitaplarında bu konunun enine boyuna münakaşası yapılmıştır. Biz onlar üzerinde duracak değiliz. Şu kadarını ifade edelim ki, bu rivayetler Hz.Peygamber'in sihire mağlup olduğu gibi bir anlama gelmez. Tam aksine mûcize ile ona üstün geldiğini gösterir. Peygamber Efendimiz'in bu iki sûrenin inmesinden önce de, cinlerin ve kötü gözlü insanların şerlerinden Allah'a sığındığı, belki bunun için bazı âyetleri ve duaları okuduğu bilinmektedir. Fakat bu sûrelerin nüzûlünden sonra artık başka şeyler okumadığı anlaşılmaktadır. İşte Ukbe'ye veya bütün sahâbeye şimdiye kadar benzeri olmayan âyetler indiğini söylemesinin sebebi bu hadise olabilir. Peygamber Efendimiz'den ümmete intikal eden bir fiilî sünnet olarak, kötü gözlerden, birtakım şerli insanların şerrinden ve cinlerin tasallutundan korunmak için bu sûrelerin okunması bütün müslümanlar arasında yaygınlık kazanmıştır. Müslümanların bu uygulamaları Kur'an'ın: '**Biz Kur'an'dan, mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz** [İsrâ sûresi (17), 82] âyetine uygun bir davranıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Felak ve Nâs sûreleri Kur'an'ın faziletli sûrelerinden ikisidir.

2. Bu iki sûre, insanların ve cinlerin şerrinden Allah'a sığınmayı konu edindiği için iki sığındırıcı anlamında Muavvizeteyn diye adlandırılmıştır.

3. Göz değmesi hak olup, Resûl-i Ekrem Efendimiz bundan Allah'a sığınmıştır.

4. Cinlerin eziyetinden, kindar ve hasetçi kimselerin çok zararlı olan gözlerinin şerrinden kurtulmak için duaya sımsıkı sarılmak gerekir; Muavvizeteyn sûreleri bunun bir vesilesidir.

1018- ??? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ? ????? : ??????? ????? ???????? ???????? » .

???? ??? ???? ???????? ???? : ???? ??? . ??? ????? ??? ???? : « ???????? » .

1018. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kur'an'da otuz ayetten ibaret bir sûre bir adama şefaat etti; neticede o kişi bağışlandı. O sûre: Tebârekellezî biyedihi'l-mülk'dür."

Ebû Dâvud, Salât 327; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 52

Açıklamalar

Tebâreke sûresi, Kur'an'ın 67'nci sûresi olup 30 âyetten ibarettir. Bu sûre **Mülk** sûresi diye anılır ve Kur'an'daki adı böyledir. Ancak ona **Mânia, Münciye, Vâkiye** gibi isimler de verilmiştir. Bu sûre Mekke'de nâzil olmuştur. Mülk sûresinin fazileti hakkında çeşitli hadisler vardır. Onlardan birinde bildirildiğine göre, Peygamber Efendimiz, Secde ve Mülk sûrelerini her gece yatmadan önce okurlardı (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 9). Bunu mukîm iken de, yolculukta olduğu sıralarda da bırakmadıkları nakledilir. Resûlullah'ın bu sünnetinden hareketle müslümanlar da hem bu sûrenin hem de sünnete uymanın bereketini umarak her gece Mülk sûresini okumayı güzel bir âdet edinmişlerdir. Bunun mendup sayılan davranışlardan biri olduğu kabul edilir.

Bu sûrenin bir adama şefaat etmesi ve bu vesileyle onun mağfirete nâil olup bağışlanması, onu sürekli okuması ve kadrini kıymetini bilmesi sebebiyledir. Bu şekilde davrananları Cenâb-ı Hak kabir azâbından koruyacak veya kıyamet gününde kendilerini bağışlayıp affedecektir. Hattâ sûreye **"Mânia"** ve **"Münciye"** adlarının verilmesinin sebebi, onun mâna ve mâhiyetini kavrayarak ve inanarak okuyanın kabir azâbı görmesine engel olacağı ve kurtuluşuna da vesile teşkil edeceği içindir. Sûreye bu iki ismi bizzat Efendimiz vermişlerdir (Bk. Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 9). Peygamberimiz'in bu hadisleri Tebâreke sûresinin sürekli okunmasına teşvik mahiyetinde kabul edilmelidir.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Tebâreke sûresi, Kur'an'ın özellikli ve faziletli sûrelerindendir.
2. Tebâreke sûresinin ezberlenmesi ve her gece yatmadan önce sürekli okunması Peygamberimiz'in sünnetlerindendir.
3. Tebâreke sûresini sürekli okumak, onun şefaatine nâil olmanın ve bağışlanmanın vesilesidir.
4. Bu şefaat, kabir azâbından korunmak olabileceği gibi, kıyamet gününde bağışlanmak da olabilir.

1019- ??? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??? ?????? ?????????? ???? ????? ?????? ???????? ??? ???????? ????????? » ????? ???? .

??? : ????????? ?????????? ?????? ?????????? ? ??????? : ????????? ???? ??????? ????????? .

1019. Ebû Mes'ûd el-Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bakara sûresinin sonundan iki âyeti geceleyin okuyan kimseye bunlar yeter."

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 10, 27, 34; Müslim, Müsâfirîn 255. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Ramazan 9; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 4; İbni Mâce, İkâmet 183

Açıklamalar

Bakara sûresinin sonundaki iki âyet, her müslümanın ezberleyip her gece okumaya özen gösterdiği **"Âmenerrasûlü"**dür. Bu âyetler nâzil olduktan sonra Peygamber Efendimiz'in onları ilk olarak okuduğu esnada, her dua kelimesinden sonra Cenâb-ı Hakk'ın "duânı kabul ettim" buyurduğu nakledilir (Müslim, Îmân 199-200). Ebû Zer'den nakledilen bir hadise göre de Peygamberimiz: *"Allah Teâlâ Bakara sûresini iki âyetle sona erdirmiştir ki, bunları bana arşın altındaki bir hazineden vermiştir. Bunları öğreniniz, kadınlarınıza, çocuklarınıza belletiniz, öğretiniz. Çünkü bunlar hem salâttır, hem duadır, hem Kur'an'dır"* buyurmuşlardır (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an 14; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 147, 151; V, 180). Özellikle ülkemizde cemaatle kılınan yatsı namazlarından sonra bütün camilerde Âmenerrasûlü okunması, neredeyse vazgeçilmez bir âdet olmuştur. Ferdî olarak da hemen her müslüman bu iki âyeti her gece okur. Bu iki âyetten birincisi imanın temel esaslarını, ikincisi ise yedi ayrı dua cümlesini ihtivâ eder. Hz.Ömer ve Hz.Ali'nin: *"Akıllı bir adam görmedik ki, Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti okumadan uyusun"* (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 14) dedikleri nakledilir.

Âmenerrasûlü'nün o gece okuyana yetmesi ifadesini, gece namazının yerini tutar veya Kur'an okumanın yerini tutar tarzında anlayanlar olmuştur. Bir kısım âlimler de, bu iki âyet, okuyanı şeytanın ve diğer şerlilerin kötülüklerinden korur şeklinde anlamışlardır. Müfessirler özellikle Âmenerrasûlü'nün mâna ve mahiyeti üzerinde etraflıca bilgiler vermişler, önemini açıklamaya özen göstermişlerdir. Çünkü bu âyetler dünya ve âhiret hayırlarını, en güzel ve en kapsamlı duaları ihtiva etmektedir. Hayrı ve şerri bilip tanımak bir müslümanın en önemli görevidir. Duanın hayatımızda ne kadar büyük önemi olduğu, Cenâb-ı Hakk'ın Kur'an'da bize öğrettiği dua âyetlerinin çokluğundan ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sürekli yaptığı, ümmetine de tavsiye ettiği me'sûr dualardan anlaşılır. Dua ve niyazı olmayan bir müslüman düşünülemez. Bakara sûresinin bu son iki âyetini daha bir şuurla okumak, onlardan daha çok istifade etmek için bu âyetler hakkında Kur'an tefsirlerinden bilgi edinmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bakara sûresinin son iki âyeti olan Âmenerrasûlü'yü her gece okumak, Efendimiz'in sünneti olup, bizim de bu sünnete uymamız en büyük fazilet sayılır.
2. Bakara sûresinin son iki âyetini okuyan kimse bu sayede dünya ve âhiret saadetine nâil olur, bu iki âyet o kimseyi kötülüklerin her çeşidinden korur.
3. Bu âyetler imanın tecdidine ve dolayısıyla her gece yeniden manevî bir güç kazanmaya vesile olur.
4. Âmenerrasûlü, dua olarak kişinin dünya ve âhiret hayırlarının hepsini her gün Allah Taâlâ'dan bir kere daha temennî etmesi anlamına gelir.

1020- ??? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ?????????? ?????????? ???????? ? ????? ??????????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ????????? » ???? ????.

1020. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Şüphesiz şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar."

Müslim, Müsâfirîn 212. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 2

Açıklamalar

Kabirler, içinde insan olduğu halde, dıştan bakanlar için hiçbir hayat eseri görülmeyen mekânlardır. Çünkü oradaki insanlar ölüdürler. Peygamberimiz, içinde Kur'an okunmayan, namaz kılınmayan, Allah'ın adı anılmayan evleri, içinde canlılık eseri görülmeyen kabirlere benzetmiştir. Müslümanları, evlerini bu hale çevirmemeleri konusunda uyarmıştır. Şayet bir ev bu halde ise, o ev kabir, onun içinde yaşayanlar da diri değil ölü hükmünde olurlar. Resûl-i Ekrem Efendimiz, sahâbeye evlerinde Kur'an okumalarını ve farzlar dışındaki sünnet namazları, nâfileleri evlerinde kılmayı tavsiye etmiştir. "*Farz namazlar dışında, kişinin kıldığı namazların en faziletlisi, evinde kıldığı namazdır"* (Müslim, Müsâfirîn 213) hadisi, evlerimizi ibadetten mahrum etmemek gerektiğini gösterir. Nitekim Peygamberimiz, evi mescide bitişik olduğu halde nâfile namazları evinde kılmışlardır. Ancak bu sözlerden cami ve mescidlerde sünnet ve nâfile namaz kılmanın caiz olmadığı veya hoş karşılanmadığı gibi bir kanaate ulaşmak doğru olmaz. Çünkü Peygamberimiz'in zamanında da mescidde bazı nâfile namazların kılındığını görmekteyiz. Hatta Kâdî İyâz, selef âlimlerinden bir kısmının bütün nâfile namazların mescidde kılınmasının daha faziletli sayıldığı kanaatinde olduklarını söyler. İmam Mâlik ve Süfyân es-Sevrî'nin de aralarında bulunduğu bir kısım âlimin ise gündüz nâfilelerinin mescidde kılınmasına taraftar olduklarını belirtir. Bu konuda ilgili bahislerde bilgi verilmiştir; burada o münakaşaya girmeyeceğiz.

Bakara sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in metin ve âyet sayısı bakımından en uzun sûresidir. Bunun yanında içinde bulunan ahkâmın, darbı mesellerin, hüccetlerin, Allah'ın varlığıyla ilgili kesin delillerin, dinin uyulması gereken temel esaslarının, kıssa ve mevizaların, garip olayların ve akıllara durgunluk veren mûcizelerin çokluğu, içinde Allah'ın isimlerinin en fazla geçtiği sûre olması açısından da özellikli bir yere sahiptir. Bütün bunların bulunduğu bir sûreyi okuyan ve mahiyetini kavrayıp hayatına uygulayan bir kimseyi şeytanın aldatması, saptırması mümkün olmaz. Bu sebeple bu sûreyi okuyan kimseden ve okunduğu mahalden şeytanın kaçıp uzaklaşması tabiidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar, içinde Kur'an okumak, namaz kılmak, dua etmek ve Allah'ı zikretmek suretiyle evlerini canlı kılmalı, ölüler yurdu olan kabre çevirmekten sakınmalıdırlar.
2. Nâfile ibadetleri evde yapmak daha faziletlidir.
3. Bakara sûresini okumak, mahiyetini kavrayıp üzerinde düşünmek, ahkâmını uygulamak faziletli amellerden biridir.
4. Bakara sûresini yukarıda sayılan özelliklere dikkat ederek okuyan kimsenin yanından şeytan uzaklaşır**.**

1021- ??? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ????? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «?? ???? ????????? ????????? ????? ???? ??? ???? ??????? ???? ???????? ? ?????? : ?????? ?? ????? ?????? ??? ??????? ??????????? ? ??????? ?? ?????? ?????? : « ???????? ????????? ????? ????????? » ???? ???? .

1021. Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Ey Ebü'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde bulunan âyetlerden hangisinin daha büyük olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ben:

–Allâhü lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyu'l-kayyûm, dedim. Bu cevabım üzerine elini göğsüme vurdu ve:

– **"İlim sana mübarek olsun, ey Ebü'l-Münzir"** buyurdu.

Müslim, Müsâfirîn 258

Açıklamalar

Übey İbni Kâ'b, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in zaman-ı saâdetlerinde Kur'ân-ı Kerîm'i baştan sona kadar ezberleyen sahâbîlerden biridir. Ebü'l-Münzi onun künyesidir. Hayat hikâyesini anlatırken bunlardan bahsetmiştik. Burada dikkatimizi çekmesi gereken husus, Peygamberimiz'in, Übey İbni Kâ'b'ın tamamını ezberlediği Kur'an'ın bilgisine de sahip olmasını takdir buyurmalarıdır. Çünkü Übeyy'in cevabını bu bilgiye sahip olduğunu anlatmaya yeterli bulmuş ve *"İlim sana mübârek olsun"* buyurmuşlardır. Bu bizim için örnek alınacak bir noktadır. Nice Kur'an okuyan kimse vardır ki, onun bilgisinden ve ilminden mahrumdur. Kur'an'ı inanarak ve ecrini Allah'tan umarak sadece ezberleyip okumak da asla küçümsenemeyecek bir fazilettir. Ancak onun ilmine vâkıf olmanın, bununla birlikte gereğini yapıp yaşamanın daha büyük bir fazilet olduğu da açıktır.

Burada büyüklüğünden söz edilen âyet, Bakara sûresindeki **"Âyetü'l-kürsî"** diye anılan 255'nci âyettir. Bu âyetin büyüklüğü sebebiyle Bakara sûresine, "Sûretü'l-kürsî" de denilir. Bu âyet, ilâhî saltanatın ve hükümdarlığın gayet açık ve özet bir anlatımıdır. Allah Teâlâ'nın zâtını ve sıfatını eksiksiz tarif etmektedir. Göklerin, yerlerin ve çevrelerinin yaratılması, ayakta durması, düzeni, miktar ve genişliğinin korunması, hayat sırrı, ilim sırrı, hâkimiyet sırrı gibi maddî ve mânevî kuvvetlerini bu âyet son derece açık bir şekilde ispat etmektedir. Bütün bunlar ilâhiyat meselelerinin ana unsurunu teşkil ettiği gibi, Allah'ın kürsüsü kavramıyla da kapsayıcılığının genişliğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan, konusu ve kapsamı ile uygunluk açısından, Âyetü'l-kürsî'nin Kur'an âyetleri arasında büyük bir kıymeti ve üstün bir fazileti vardır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz: *"Kur'an'da en büyük âyet, Âyetü'l-kürsî'dir. Bu âyeti kim okursa, Allah o kimseye ânında bir melek gönderir, o melek o kişinin ertesi güne kadar iyiliklerini yazar, günahlarını siler. Bu âyet bir evde okunduğunda, şeytanlar o evi otuz gün bırakıp terkeder. Kırk gün müddetle o eve ne bir sihirbaz kadın, ne de bir sihirbaz erkek girer. Ey Ali! Bu âyeti çocuklarına, ailene ve komşularına öğret. Çünkü bundan büyük bir âyet nâzil olmadı"* buyurmuştur (Ahmed İbni Hanbel,*Müsned*, V, 142, 178) .

Âyetü'l-kürsî'nin faziletleriyle ilgili pek çok sahih rivayet vardır. Bunları Efendimiz'den kendilerine bir emir ve tâlimat kabul eden müslümanlar, her vesileyle gereğini yerine getirmeye büyük bir özen gösterirler. Günde beş vakit kılınan namazların ardından, tesbihattan önce muhakkak Âyetü'l-kürsî'yi okurlar. Çünkü Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: *"Kim farz namazların peşinden Âyetü'l-kürsî'yi okursa, ölümden başka hiçbir şey onu cennete girmekten engelleyemez. Ölünce de doğru cennete gider"* (Müttekî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl, 2534, 2569-70-71). Bir başka hadiste:*"Farz namazların peşinden Âyetü'l-kürsî'yi okuyan kimse, diğer namaz vaktine kadar Allah'ın koruması altındadır"* buyurulur (İbni Hacer el-Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid*, II, 148). Sadece namazların arkasından değil yatağa yatıp uyumadan önce de bu âyetin okunması tavsiye buyurulmuştur. Bir müslüman, gücü ve imkânı nisbetinde bu tavsiyelere uyarsa, bu dünyada düzenli bir hayat sürer, âhirette de büyük sevaba ve mânevî derecelere kavuşur. Çünkü bunlar bizim hayatımızı disiplin altına alan ve Allah rızâsına uygun davranışlar ortaya koymamızı sağlayan önemli teşviklerdir. Tabii ki, her zaman ifade etmeye çalıştığımız gibi Kur'an'ın bir ibadet aşkı ile okunmasının yanında, okunan sûre ve âyetlerin mânalarını kavramaya çalışmak, gerekleriyle amel etmek işin temelini teşkil eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an'ın bazı âyetleri diğerlerinden faziletlidir. Bu ayırım, bazı âyetlerin eksik ve noksan olduğu anlamına gelmez.

2. Âyetü'l-kürsî'nin büyüklüğü, muhtevâsının büyüklüğü ve kapsayıcılığıyla alâkalıdır. Çünkü bu âyet, Allah Teâlâ'nın bütün isim ve sıfatlarının esasını teşkil eder.

3. Übey İbni Kâ'b, sahâbenin önde gelen ilim ehlinden biridir. Onun bu vasıfla anılmasının sebebi Kur'an hâfızı olması ve onun bilgisine sahip bulunmasındandır.

4. Kendini beğenme ve kibir hissine kapılmamasından emin olunan kimseyi yüzüne karşı methetmek câizdir.

5. Kur'an'ın faziletli olarak nitelendirilen sûre ve âyetlerini okumak, okuyana büyük sevap kazandırır.

1022- ??? ???? ????? ??? ?????? ??? ??? : ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?????? ? ????????? ??? ? ????? ?????? ???? ???????? ? ?????????? ?????? : ??????????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? : ?????? ???????? ? ?????? ?????? ? ??? ????? ??????? . ? ?????????? ????? ? ?????????? ? ?????? ?????? ??????? ????? ??????? ??????? ????? ???????? : « ?? ???? ?????? ? ?? ????? ????????? ????????? ? » ?????? : ?? ????? ??????? ????? ??????? ????????? ? ?????????? ? ?????????? ????????. ???? : « ???? ??????? ???? ?????? ???????? » ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? . ??????? ????? ???? ????????? ? ???????? : ????????????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : ????? ???????? ???????? ? ??????? ?????? ?? ??????? ? ?????????? ?????????? ???????? ? ????????? ?????? ?? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ???????? ? ?? ???? ????????? ????????? ? » ?????? : ?? ????? ??????? ????? ????? ????????? ?????????? ? ?????????? ???????? ? ?????? : « ??????? ???? ??????? ????????? » . ????????? ??????????? . ?????? ?????? ???? ???????? ? ?????????? ? ????? : ??????????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ?????? ???? ??????? ?? ???????? ??????? ??????? ? ????? ???????? ???? : ????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ???? ? ???? : ?? ????? ? ??? : ???? ??????? ???? ???????? ???????? ???? ?????????? ? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ? ??? ???????? ???????? ????? ???????? ? ?????????? ???????? ?????????? ? ?????? ?? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????? ????????? ????????? ? » ?????? : ?? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ???? ? ?????????? ???????. ??? : « ??? ???? ? » ??? : ??? ?? : ???? ??????? ???? ???????? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????? ???????? ?????? : { ?????? ?? ????? ?????? ??? ?????? ?????????? } ???? ?? : ?? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? ? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? . ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ?? ???? ???????? ? » ??? : ?? ? ??? : «????? ????????? » ???? ??????? .

1022. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni ramazan zekâtı olan sadaka-i fitrı korumakla görevlendirmişti. Bir adam gelip yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Adamı tuttum ve:

– Vallahi seni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna götüreceğim, dedim. Adam:

– Şüphesiz ben muhtacım, çoluğum çocuğum ve pek çok ihtiyacım var, dedi. Bunun üzerine ben adamı salıverdim. Sabaha çıkınca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece tutsağını ne yaptı?"** buyurdu. Ben de:

– Yâ Resûlallah! İhtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim, dedim. Resûl-i Ekrem:

– "O sana yalan söyledi, tekrar gelecek" buyurdu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*in bu sözü üzerine tekrar geleceğini anladım ve onu gözetlemeye koyuldum. Adam geldi ve yine yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Bunun üzerine:

– Seni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna çıkaracağım, dedim. Adam:

– Beni bırak, çünkü ben gerçekten muhtacım. Çoluk çocuğum da var. Bir daha gelmem, dedi. Ben de acıdım ve salıverdim. Sabah olunca yine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

– **"Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece tutsağın ne yaptı?"** diye sordu. Ben de:

– Yâ Resûlallah! Bana yine ihtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim, dedim. Peygamberimiz:

– "O kesinlikle sana yalan söyledi, ama tekrar gelecek" buyurdu. Ben de üçüncü defa gelmesini bekledim. Gerçekten geldi ve yine yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Onu tekrar yakaladım ve:

– Seni mutlaka Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna çıkaracağım; artık bu üçüncü ve son gelişindir. Bir daha gelmeyeceğine söz

veriyorsun sonra tekrar geliyorsun, dedim. Bu defa bana:

– Beni bırak! Allah'ın seni faydalandıracağı bazı kelimeleri ben sana öğreteyim, dedi. Ben:

– O kelimeler nelerdir? dedim. O:

– Yatağına girdiğinde Âyetü'l-kürsî'yi oku. O takdirde, senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşamaz, dedi. Bunun üzerine ben onu salıverdim. Sabah olunca Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

– "Tutsağın dün gece ne yaptı?" diye sordu. Ben de:

–Yâ Resûlallah! Allah'ın beni faydalandıracağı birtakım kelimeleri bana öğreteceğini söyledi, ben de onu salıverdim, dedim. Peygamber Efendimiz:

– **"O kelimeler neler?"** diye sordu, ben de o kimsenin bana:

–Yatağına girdiğin zaman Âyetü'l-kürsî'yi, "Allahü lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm" âyetini başından sonuna kadar oku; senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana asla yaklaşamaz, dediğini söyledim. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Bak hele! Kendisi yalancı olduğu halde bu sefer sana doğruyu söylemiş. Üç gecedir kiminle konuştuğunu biliyor musun, ey Ebû Hüreyre?"** dedi. Ben:

– Hayır, bilmiyorum, dedim. Resûl-i Ekrem:

– **"O şeytandır"** buyurdular.

Buhârî, Vekâlet 10, Fezâilü'l-Kur'ân 10, Bed'ü'l-halk 11

Açıklamalar

Buhârî bu hadisi Sahîh'inin üç ayrı yerinde zikretmiştir. Ancak, buradaki şekliyle sadece Kitâbü'l-Vekâle'de zikretmiş, diğer yerlerde ihtisâr etmiştir. Biz, hadiste dikkat çekilen bazı noktalara işaret etmekle yetineceğiz. Bu hadisten Peygamberimiz zamanında sadaka-i fitrın bir mekânda toplandığını, sonra ihtiyaç sahiplerine dağıtıldığını anlıyoruz. Hz. Peygamber'in gaybın bilgisine sahip kılındığının hadislerde pek çok misali varsa da, Ebû Hüreyre olup biteni anlatmadığı, Efendimiz de bu olaya bizzat şahit olmadığı halde gelen adamın yaptıklarını ve daha sonra yapacaklarını haber vermesi bunun bir örneğini teşkil eder. Ebû Hüreyre'nin onu görmesi ve yakalaması, şeytanın değişik şekillere girdiğinin bir delilidir. Ayrıca, Resûl-i Ekrem'e hakkıyla tâbi olmanın bereketi ve kerâmetinin Ebû Hüreyre'de tezâhürünün de açık bir göstergesidir. Sadaka-i fitr fakir ve muhtaçların hakkı olduğu için, sadaka malından alan kişi kendisini böyle tanıtmıştır.

Beyhakî'nin naklettiğine göre, gece yatağına girdiğinde Âyetü'l-kürsî'yi okuyan kimsenin Allah Taâlâ kendi evini, komşusunun evini ve mahallesini güvenli kılar (Ali el-Kârî, el-Mirkât, IV, 632).

Ebû Hüreyre, Peygamberimiz'in uyarısı ile gelen kişinin yalan söyleyen biri olduğunu biliyordu. Bu sebeple üçüncü gelişinde mutlaka onu yakalayıp Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıkarmak istemişti. Fakat bu defa onun Allah katında makbul ve insan için faydalı sözlerden bahsetmesi Ebû Hüreyre'yi bu kararından vazgeçirdi. Belki de o bu kişinin yaptığına pişman olup tövbe ettiği kanaatine sahip oldu. Bu sebeple de onu salıverdi. Zaten bunun artık bir başka gece gelmesi de mümkün değildi. Çünkü Resûl-i Ekrem'in *"Gelen kişi doğru söylemiş"* demesi üzerine Ebû Hüreyre bundan böyle her gece yatağına girdiğinde Âyetü'l-kürsî'yi okuyacak, sabaha kadar kendisine şeytan yaklaşamayacaktı. Esasen şeytanın verdiği haberler yalan haberlerdir. Çünkü Efendimiz'in açıkça buyurduğu üzere, şeytanın vasfi yalancılıktır. Fakat yalancı olanın bazı kere doğru söylediği de olur. İşte Peygamberimiz bu hususa dikkat çekmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âyetü'l-kürsî, birçok açıdan faziletlere sahiptir.
2. İhlâs ve samimi bir inançla geceleyin Âyetü'l-kürsî okunan bir evi, Cenâb-ı Hak o gece şeytanın şerlerinden korur.
3. Geceleyin uyumadan önce Âyetü'l-kürsî okumak sünnete uygun bir davranıştır.
4. Peygamber Efendimiz, Allah'ın izniyle gayb bilgilerine sahipti.
5. Şeytanın ve cinlerin vasfi yalancılık olup, onların söylediğine inanılmaz. Ancak bazı kere doğru söyledikleri de olur.

1023- ??? ???? ??????????? ????? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??? ????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ? ????? ??? ??????????? » . ??? ????? : « ???? ????? ?????? ??????» ???? ???? .

1023. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kehf sûresi'nin başından on âyet ezberleyen kimse deccâlden korunmuş olur."

Bir rivayette: **"Kehf sûresi'nin sonundan"** buyurulmuştur.

Müslim, Müsâfirîn, 257. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 14; Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'ân 6

Açıklamalar

Kehf sûresi Kur'an'ın 18'nci sûresi olup, 110 âyettir. Bu sûrenin mahiyet ve muhtevasıyla ilgili bazı özet bilgileri 1000 nolu hadisin açıklamasında belirtmeye çalışmıştık. Bu sûrede bir çok garip olay ve her asırda gelişen ilmî seviyeye göre yeniden yorumlanmaya ihtiyaç duyulan mucizevî özellikler olduğunu bir kere daha hatırlamalıyız. Sûredeki gerçekleri düşünenler, deccâlin fitnesine kapılmaktan kendilerini koruyabilirler. Deccâlden maksat, kıyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere, kıyamete yakın ortaya çıkacağı mütevâtir derecesinde haberlerle sâbit olan deccâldir. O, ulûhiyet iddiasında bulunacak ve birtakım harikalar gösterecektir. Yeryüzündeki en büyük fitne, deccâl fitnesidir. Bu konuda Riyâzü's-sâlihîn'in son bölümlerinde bilgi

verilmiştir (1812'nci hadis ile ondan sonraki rivâyetlere bakılabilir). Bazı hadis şârihleri ile kelâm âlimleri buradaki deccâlin hak ile bâtılı birbirine karıştıranlar olduğunu söylemişlerdir. Sûrenin hem ilk âyetleri hem son âyetleri ibret alınacak nitelikte hakikatleri ihtiva eder. Bundan anlıyoruz ki, Kur'an'daki bu nevi âyetleri ezberlemek ve onların mahiyetleri üzerinde sürekli düşünmek gerekir. İlk âyetlerinin tavsiye edilmesi, anılan garip olayların daha çok o âyetlerde yer almasından, son âyetlerinin tavsiye edilmesi de ibret alınacak özelliklerin daha çok onlarda bulunmasından kaynaklanmış olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kehf sûresi'nin tamamını her gün okumak, faziletli amellerdendir.
2. Kehf sûresi'nin ilk on âyetini ezberleyip sabah akşam okumak, insanı deccâlin fitnesinden koruduğu gibi birtakım şerlerden de muhafaza eder.
3. Kehf sûresi'nin son tarafını ezberleyip okumak da faziletlidir.

1024- ????? ????? ??????? ???? ?????? ??????? ????? : ??????? ????????? ????? ???????? ?????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???? ???????? ? ???????? ??????? ??????? : ??? ??? ???? ????????? ?????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ???????? ? ???????? ???? ????? ????? : ??? ?????? ?????? ???? ???????? ?? ???????? ????? ?????? ???????? ????????? ???? : ??????? ????????? ???????????? ? ???? ?????????? ??????? ??????? : ??????? ?????? ? ????????? ??????? ????????? ? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? » ???? ???? .

« ????????? » ??????? .

1024. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, bir keresinde Cebrâil *aleyhisselâm* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturmakta iken, Resûl-i Ekrem yukarı taraftan kapı gıcırtısına benzer bir ses işitti ve başını kaldırdı. Cebrâil:

– Bu, şimdiye kadar hiçbir şekilde açılmayıp sadece bugün açılan bir gök kapısıdır, dedi. Peşinden o kapıdan bir melek indi. Bunun üzerine Cebrâil:

– Bu, yeryüzüne inen bir melektir. Bugüne kadar hiç inmemişti, dedi. Melek selâm verdi ve Peygamberimiz'e şöyle dedi:

– Müjde! Sana, senden önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur verildi. Biri Fâtiha sûresi, diğeri Bakara sûresi'nin son âyetleri. Bunlardan okuyacağın her harfe karşılık sana sevap ve ecir verilir.

Müslim, Müsâfirîn 254**.** Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 25

Açıklamalar

İbni Abbas'ın bu rivayeti, Peygamber Efendimiz'in ona anlattığı bir gerçeğin bize aktarılması olmalıdır. Her ne kadar kendisinin böyle bir olaya şahit olması ve anlatması imkân dışı değilse de, daha doğru olan tevcih böyledir. Vahiy meleği olan Cebrâil *aleyhisselâm*'ın bazı kere Peygamber Efendimiz'in yanına gelip onunla oturmasına bir çok sahih rivayette rastlarız. Bu durum, onun sadece Allah'tan aldığı Kur'an vahyini getirmekle yükümlü olduğu yönündeki anlayışın doğru olmadığının bir delili kabul edilir. Çünkü Peygamberimiz'e Kur'an dışında da vahiyler geldiği hem Kur'an hem mütevâtir sünnetle sabittir. İşte bu hadisten Cebrâil dışındaki meleklerin de kendisine haber getirdiğini öğrenmekteyiz.

Daha önce Fâtiha sûresi'nin ve Bakara sûresi'nin son âyetleri olan "Âmenerrasûlü"nün faziletleri üzerinde yeterince durmuştuk (Özellikle bkz. 1019 ve 1020 numaralı hadisler). Bu ikisinin nur olarak nitelendirilmesinin sebebi, muhtevâları ile alâkalıdır. Bunların bilgisine sahip olup mahiyetlerini düşünen ve gereklerini yerine getirenler dosdoğru yolu bulmuş, gönüllerini ve kalplerini nurlandırmış olurlar. Açılan gök kapısından Cebrâil'in de yanında bulunduğu sırada Resûl-i Ekrem'in huzuruna bir meleğin inip Fâtiha ile Âmenerrasûlü'nün daha önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur olduğunu bildirmesi bunların önemini, kıymetini ve üstün faziletini ortaya koyar. Üstelik o gök kapısı ilk defa açılmış, oradan inen melek de ilk defa yeryüzüne inmiştir. Bunların bizzat Cebrâil tarafından bilgi olarak Efendimiz'e sunulmuş olması, işin önemini ve büyüklüğünü daha da pekiştirmektedir. Bütün bunlardan sonra aklı başında her müslümana düşen görev, bunları okumak, mâna ve muhtevalarını anlamak, hikmetlerini düşünmek suretiyle gerektiği şekilde değerlendirmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cebrâil *aleyhisselâm* Peygamber Efendimiz'e Kur'an âyetlerini getirme görevi dışında da gelmiş ve bazı kere birlikte oturmuşlardır.
2. Allah Teâlâ, Peygamberimiz'e Cebrâil dışındaki meleklerle de birtakım haberler ve bilgiler ulaştırmıştır ki, bunlar da vahyin bir çeşididir.
3. Fâtiha sûresi ve Bakara sûresi'nin sonundaki iki âyet çok faziletlidir. Bunları ezberleyip okuyan, mahiyetini ve muhtevasını düşünen, gereğini yerine getirenler doğru yolu bulur, dünya ve âhiret saadetine erişirler.

184- ??? ??????? ???????? ??? ???????

KUR'AN OKUMAK ÜZERE TOPLANMAK

Hadis

1025- ????? ???? ?????????? ????? ?????? ?????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ????????? ?????? ?? ?????? ?? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? ? ????????????? ???????? ? ?????? ??????? ?????? ?????????? ? ???????????? ????????? ? ??????????? ?????????? ? ????????? ?????? ?????? ????? » ???? ???? .

1025. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir cemaat Allah'ın evlerinden bir evde toplanır, Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse, üzerlerine sekînet iner, onları rahmet kaplar ve melekler etraflarını kuşatır. Allah Teâlâ da o kimseleri kendi nezdinde bulunanların arasında anar."

Müslim, Zikr 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 14; Tirmizî, Kırâat 12; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Gösterilen kaynakların bir kısmında bu hadisin daha uzun ve değişik muhtevalı rivayetlerini bulabiliriz. Ancak hepsinde bu kısmın müşterek olduğunu görürüz. Hadisin buradaki metne nisbetle daha uzun ve farklı sayılabilecek bir rivayeti 247'nci hadis olarak geçmişti.

Allah'ın evlerinden bir ev olarak anılan yer, öncelikle camiler ve mescitlerdir. Fakat mektebi, medreseyi, tekke ve dergâhı, hatta bu maksatla bir araya gelinen bir evi bile buna dahil etmekte herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü Kur'an'ın öğretimi ve eğitimi bunların her birinde yapılabilir. Burada önemli olan, müslümanların bir araya gelerek ilim ve bilgilerini artırmaları, Kur'an'ı her şeyin önüne geçirmeleridir. Biz bu hadisten şunu da öğreniyoruz: Kur'an'ın sadece metnini okumayı öğrenmek ve onun tamamını veya bir kısmını ezberlemek yeterli değildir. Bunlarla birlikte onun tedrîsâtını yapmak, aklımızı ve idrakimizi onun üzerinde yoğunlaştırmak gerekir. Âyetlerini ve sûrelerini tek tek ele alarak derinlemesine incelemek, bunların ihtiva ettiği ilmi, bilgiyi, inanç esaslarını, hükümleri, ahlâkî prensipleri karşılıklı müzakere ederek, bir fikir, anlayış ve davranış birliğinde karar kılmak icap eder. Bu temennîler, herkesin aynı şeyleri düşünmesi, söylemesi, aralarında hiç görüş ve düşünce ayrılığı olmaması anlamına gelmez. Çünkü böyle bir ideal çok arzu edilse bile, gerçekleşme şansı olmayan ve şimdiye kadar da tarihte görülmeyen hem acı bir gerçek hem de tatlı bir hayaldir.
Bizim burada anlatmak istediğimiz, Kur'an ve Sünnet'in genel hatları içinde kalmak, bu iki temel kaynağın hudutlarını nefsî arzular ve günübirlik heveslerle zorlamamak ve aşmamaktır. Akıl ve idrakin alanına bırakılan konularda değişik düşüncelerin, farklı hükümlerin, çeşitli anlayış ve uygulamaların olması gayet tabîîdir. Kaynağını Kur'an ve Sünnet esasına dayandıran mezheplerin, ictihadların hak kabul edilişinin temelinde İslâm'ın bu engin düşünce hürriyetinin olduğu gerçeğini kimse inkâr edemez. Bugün itibariyle önce içinde yaşadığımız toplumda, sonra İslâm coğrafyasında, neticede bütün insanlık âleminde İslâm'ın bu çok önemli yönlerini yeniden, dinin esasından herhangi bir taviz vermeden ortaya koyarak, yeni bir üslûpla ve zamanımızın geçerli metodlarıyla gün ışığına çıkarmamız gerekmektedir. Bizim bütün mekânlarımız bunların öğretiminin, eğitiminin ve müzakeresinin yapıldığı yerler olabilir. Bu ise, Allah'ın rızasına son derece uygun ve sorumluluk hissi taşıyan her müslümanın en başta gelen vazifesidir.

Hadiste **tilâvet** ile **tedârüs** ayrı ayrı zikredilmiştir. Biz tedârüsü müzakere diye tercüme ettik. Müzakere diye anladığımız tedârüsün neleri kapsadığına işaret etmiş bulunuyoruz. Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Peygamber Efendimiz'le Kur'an'ı karşılıklı müzakere ettikleri sahih hadislerde açıkça belirtilir (Meselâ bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy 5, Bed'ü'l-halk 6, Menâkıb 23).**Tilâvet** ise, mücerret bir okuma değildir. Kur'an'ı okuyanın sanki Allah'ın huzurunda duruyormuşçasına ve Allah Teâlâ kendisine bakıyormuş gibi bir edep içinde bulunarak okumasıdır. Böyle bir kimse kalbiyle âdeta Allah'ı müşahede eder, O'nun kelâmının mânalarını düşünür, nebîlerin ve Allah'ın sevdiklerinin hallerini gözünün önüne getirir, okuduğu Kur'an'ın ahkâmını hayata geçirmeyi hedefler.

İşte böyle bir tilâvet ve müzakerenin yapıldığı meclislere sekînet iner. Daha önceleri de işaret edildiği gibi sekînetin çeşitli anlamları vardır. Bunlar arasında vakar, Allah'tan hakkıyla korkmak, kalbin itmi'nânı yani manevî doyuma kavuşması, Kur'an'ın nuruyla kalbin temizlenmesi, nefsânîlikten kaynaklanan karaltıların kalpten gitmesi, gönlün zevk ve şevk içinde olması gibi anlamlar vardır. Sekînet meleklerin inmesi anlamına geldiği gibi inen melek anlamına da gelmektedir. Ayrıca böyle bir meclisi Allah'ın rahmeti kaplar. O meclistekilerin kul hakkına taalluk etmeyen günahları ve kusurları bağışlanır. Rahmet melekleri böyle bir topluluğun etrafını kuşatır ve onları her türlü şerden, kötülükten ve tehlikeden muhafaza eder. Bazı hadislerde açıkça ifade edildiği gibi, onların etrafında dönüp dolaşır, yerden göğe kadar onları bir koruma halkası içine alırlar. Okudukları Kur'an'ı dinler, müzakerelerine iştirak eder, zihinlerine ve gönüllerine açıklık ve ferahlık verir, onları âdeta ziyaret eder ve kendileriyle musâfaha ederler. Bu meclisler en büyük zikir meclisleridir. Çünkü zikrin en büyüğü Kur'an'dır.

Ayrıca Cenâb-ı Hak bu meclislerde bulunanları kendi nezdindeki meleklerin arasında anar: Bakınız benim falan kullarım beni zikrediyor, kitabımı okuyor ve onu müzakere ediyorlar diyerek onların da dua etmelerini ve onları sevmelerini ister. Bundan daha üstün bir mertebe olamaz. Bu sebeple dinimiz ilimle zikri birbirinin tamamlayıcısı görmüş ve Allah'tan hakkıyla korkanların âlimler olduğunu bildirmiştir. Hadis kitaplarımızın zikir bahislerinde bu nevi hadislerin yer aldığını görürüz. Kitabımızda da bu bahislere yeterince yer verilmiştir. Her müslüman bu bahisleri kemâl-i hürmetle okuyup istifade etmeye çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cami, mescid, tekke, medrese ve evlerde bir araya gelerek Kur'an okumak ve müzakere etmek en büyük faziletlerdendir.

2. Kur'an'ın ilmine, akâidine, fıkhî ahkâmına, âdâb ve ahlâkına dair bilgiler edinmek, hangi alanda yetişirse yetişsin bir müslümanın ilminin temeli olmalıdır.

3. Kur'an'ın okunduğu ve ilminin öğrenildiği yerlere sekînet iner, orayı rahmet kaplar ve melekler kuşatır.

4. Allah Teâlâ kitabını okuyup ona değer veren ve müzakere eden kullarını semada melekler arasında anar ve mertebelerini yüceltir.

185- ??? ??? ??????

ABDESTİN FAZİLETİ

Âyet

??? ???????? ????????? ???????? ????? ???????? ????? ????????? ??????????? ??????????
????????????? ????? ??????????? ??????????? ???????????? ????????????? ????? ???????????
????? ??????? ??????? ????????????? ????? ?????? ???????? ???? ????? ?????? ???? ???? ??????
??????? ????? ?????????? ???? ??????????? ????????? ?????? ????????? ???? ????????????? ????????
???????? ??????????? ???????????? ??????????? ??????? ??? ??????? ?????? ?????????? ?????????
????? ?????? ???????? ??????? ?????????????? ??????????? ?????????? ?????????? ???????????
??????????? [6]

"Ey İman edenler! Namaz kılmak istediğinizde yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayınız. Başlarınızı meshederek, topuklara kadar da ayaklarınızı yıkayınız. Eğer cünüp olursanız gusül abdesti alınız. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunur veya helâdan gelir veya kadınlara dokunur (cinsî münasebette bulunur) da su bulamazsanız, temiz toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün.

Allah size zorluk çıkarmak istemiyor, fakat sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak istiyor. Umulur ki şükredersiniz."

Mâide sûresi(5), 6

Bu âyet, teyemmüm âyeti olarak adlandırılır. Fakat âyette abdestin farzları tesbit edilmektedir. Dolayısıyla bir abdest âyeti olduğu şüphesizdir. Şu kadar var ki, abdest bu âyet ile farz kılınmış değildir. Çünkü abdest Mekke'de namazla beraber farz kılınmış ve İslâm'da hiçbir zaman abdestsiz namaz kılınmamıştır. Oysa bu âyet-i kerîme Medîne'de, hicretin 6. yılında, Benî Mustalik Gazvesi'nde cereyan eden meşhur**"İfk hâdisesi"** üzerine gece susuz bir yerde kalınıp abdest almak mümkün olmadığından dolayı nâzil olmuştur. Hz.Âişe vâlidemize münafiklar tarafından çirkin bir iftira yapıldığı için bu olaya ifk (iftira) olayı denilmiştir. Bu konunun detayları tefsirlerde, hadis kitaplarında ve siyerle ilgili eserlerde yer alır.

Âyetin kıraatiyle ilgili ihtilâftan dolayı, Sünnî mezheplerle Şîa arasında ayakların yıkanması konusunda farklı anlayışlar vardır. Sünnî mezheplerin hemen hepsi, Hz. Peygamber'in ve ashâbın uygulamalarını da dikkate alarak, çıplak ayakların yıkanması, abdestle giyilmiş mest üzerine de meshedilmesi gerektiğini söyler ve böyle yaparlar. Buna karşılık Şîa mezheplerinden İmâmiyye, ayakların meshedilmesi gerektiği görüşündedir ve böyle hareket eder. Bu münakaşanın burada delilleriyle ele alınması konunun sınırlarını aşmak olur. Şu kadar var ki, ayaklar hakkında yıkamak emri muhkem bir emir olup, mesh emri mücmeldir. Peygamberimiz ayaklarını güzelce yıkamayıp ökçelerinde biraz kuruluk kalmış olanlara: *"Vay ateşte yanacak ökçelerin haline"* tehdidinde bulunmuştur (Buhârî, Vudû' 27, 29; Müslim, Tahâret 25-28; Ebû Dâvûd, Tahâret 46). Bu hadis bütün meşhur hadis kitaplarında yer alır. Ayrıca, abdestten maksat temizlenmek olduğuna göre, insanın yeryüzüyle en çok temas eden uzvu olan ayakların meshiyle yetinmek, gayeye uygun düşmez denilmiştir.

Resûl-i Ekrem, Allah'ın tahâretsiz hiçbir namazı kabul etmeyeceğini beyan buyurmuşlardır (Buhârî, Vudû' 2; Müslim, Tahâret 1). Namaz için olan bu temizliğe, tuhûr=temizlik ve vüdû'=abdest adı verilir. Bunlar âyette sayılan abdestin farzları olup, yüzü yıkamak, dirseklere kadar elleri yıkamak, topuklara kadar ayakları yıkamak ve başı meshetmekten ibarettir. Bu, Hanefilerin görüşüdür. Şâfiî mezhebine göre, abdestte tertibe riayet etmek ve niyet de farzdır. Böylece onlar farzı altı olarak kabul ederler. Ahmed İbni Hanbel'e göre ise, ağız ve burun da vücudun dışından sayıldığı için mazmaza (ağıza su vermek) ve istinşak da (buruna su vermek) farzdır. Hanefilere göre ise niyet, organları belli sıraya göre yıkamak olan tertip, ağıza ve buruna su vermek sünnettir. Abdestin bunlar dışında da birtakım sünnetleri ve edepleri vardır ki, onlar fıkıh kitaplarımızda ve ilmihallerde sayılır.

Abdest, hadesten tahârettir. Yani itibarî ve görülmeyen bir kirlilikten temizlenmektir. Bu sebeple yıkanılan uzuvların oğulmasının farziyeti söz konusu değildir. Sadece yıkanan uzuvdan su damlayacak kadar bir yıkamaya ihtiyaç vardır. Necâsetten temizlenmekle hadesten temizlenmeyi birbirine karıştırmamak gerekir. Çünkü necâset, maddî olan ve varlığı görülen bir pisliktir. O pislik iyice kayboluncaya kadar yıkamak, gerekiyorsa oğmak veya silmek icap eder. Abdestte uzuvları bir defa yıkamak farz, bunu üç defa tekrar etmek ise sünnettir.

Cünüplük halinden temizlenmek için alınan abdestin adı gusül veya boy abdestidir. Boy abdesti, tepeden tırnağa kadar bütün vücudu en küçük bir kuru yer bırakmamak üzere ve gücü yettiği nisbette bedeni oğarak alınan abdesttir. Gusül abdestinde ağzı ve burnu yıkamak da farzdır.

İşte gerek namaz için alınan abdest, gerek cünüplükten temizlenmek için alınan boy abdesti mazeret bulunmadığı takdirdedir. Eğer bir insan hasta iken veya yolculuk yaparken küçük veya büyük abdestini bozar, yahut cinsî ilişkide bulunur da, bütün araştırmalarına rağmen su bulamazsa veya hastalık ve yolculuk hali suyu aramasına veya kullanmasına imkân vermezse, o zaman hem abdest, hem de gusül yerine geçmek üzere temiz bir toprakla teyemmüm yapar.

Âyet-i kerîmede geçen "hastalık ve yolculuk" ifadeleri, suyu bulmaya veya kullanmaya mâni olan özürleri, "helâdan gelmek veya cinsî ilişkide bulunmak" da abdesti veya guslü gerektiren sebepleri, "suyu bulamamak" ise bunların yerine temiz bir toprakla teyemmümün câiz oluş şartını göstermektedir. Bu konulardaki bilgiler, bir İslâm cemiyetinde yaşayan her müslümanın öğrenmesi gereken, bilinmemesi ise Allah katında mazeret sayılmayan hususlardır. Çünkü bunlar her fert için farz-ı ayın olan, yani mutlaka bilinmesi gereken farzlar cinsindendir. İşte Allah Teâlâ âyetin sonunda bunları bir külfet, bir zahmet olsun diye farz kılmadığını, fakat inananları temizlemek, maddî ve mânevî, görünen ve görünmeyen pisliklerden ve günahlardan arındırmak için farz kıldığını beyân buyurur.

Hadisler

1026- ????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ??? : ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ??????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ???????? ? ???????? » ????? ???? .

1026. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Şüphesiz ki benim ümmetim, kıyamet gününde, abdest izlerinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olarak çağırılacaktır. Yüzünün nûrunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın" buyururken işittim.

Buhârî, Vudû' 3; Müslim, Tahâret 35

Açıklamalar

Hadisin metninde geçen **"gurr"** kelimesinin dilimizdeki karşılığı, atın alnındaki sakar yani beyazlıktır. İnsan için kullanıldığında nurlu yüz anlamına gelir. "**Muhaccel"** de atın ayaklarındaki seki yani beyazlıktır. Bu da insan için kullanıldığında el ve ayak gibi uzuvların parlaklığı anlamındadır. Hadisimiz, abdestten dolayı yüzde oluşan nurluluğu ve ellerle ayaklardaki parlaklığı beliğ bir teşbihle attaki bu hârikulâde güzelliklere benzetmiştir. Çünkü bu özelliklere sahip bir at, diğer hemcinsleri arasında hemen göze çarpar ve bakana sürûr verir.

Ebû Hüreyre'nin Müslim'deki rivayetinde, belirtildiğine göre hadisi ondan nakleden Nuaym İbni Abdullah, Ebû Hüreyre'yi abdest alırken görmüş ve imrenmişti. Bunun üzerine Ebû Hüreyre: *"Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle abdest aldığını gördüm"* diyerek yukarıdaki hadisi nakletti.

Peygamberimiz'in burada ümmetim diye nitelendirdikleri, özellikle abdest alıp namaz kılan ve ibadet ehli olup, örnek bir hayat süren müslümanlardır. İşte böyle olanlar kıyamet gününde ve mahşer yerinde:

– **Ey yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlayanlar! Haydi cennete geliniz!** diye çağırılacaklardır. Yüzün nurunu ve ellerle ayakların beyazlığını artırmanın yolu, onları farz olan yerlerin ötesine geçerek güzelce yıkamaktır. Bunun ölçüsü ellerde dirseklerin, ayaklarda da topukların yukarısına kadar yıkamaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de böyle yaptığı birçok sahih rivayette zikredilmiştir. Şârihlerden birçoğu, hadisteki "**Yüzünün nurunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın"** tavsiyesinin Ebû Hüreyre'nin sözü olduğu kanaatindedirler. İbni Hacer, bu hadisin Ebû Hüreyre ile birlikte on ayrı sahâbîden rivayet edildiğini ve **"Yüzünün nurunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın"** kısmını, Ebû Hüreyre'nin râvilerinden biri olan Nuaym'dan başka nakleden bulunmadığını, diğer sahâbîlerden gelen rivayetlerde bu cümlenin olmadığını söyler. Alî el-Kârî ise, kesin bir delil olmaksızın böyle bir iddiada bulunmanın doğru olmadığı kanaatindedir. Ona göre konuyla ilgili hadislerin ve bunlardaki teşvik unsurlarının çokluğu, bunun merfû yani Peygamber Efendimiz'e ait bir söz olduğunu gösterir. Hadis, âdâb ve erkânına özen gösterek abdest alana Cenâb-ı Hakk'ın kıyamet gününde özel bir muamele yapacağını müjdelemektedir. Bu hadisi, abdestte ayakları yıkamanın farziyetinin delillerinden biri olarak kabul edenler de olmuştur. Çünkü yıkanmayan ayağın parlaması, istenildiği gibi temiz olması mümkün olmaz. Nitekim birçok sahâbî belki de abdesti öğretmek maksadıyla başkalarının yanında abdest almış ve Peygamber Efendimiz'den öyle gördüklerini ifade etmişlerdir. Bunların hepsi de ayaklarını yıkamayı ihmal etmemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdesti farzlarına, sünnetlerine, müstehaplarına ve edeplerine riayet ederek almak gerekir. Böyle yapmak müstehaptır.
2. Abdest, insanın yüzünü nurlandırır, el ve ayaklarını ağartır. Bu hem maddî hem manevî anlamda böyledir.
3. Allah Teâlâ, kıyamet gününde ve mahşer yerinde yüzü nurlu, el ve ayakları parlak olanlara özel muamelede bulunur. Çünkü bunlar sâlihler ve ibadet ehli mü'minlerdir.
4. Abdestte ayakları yıkamak asla terkedilmemelidir.
5. Muhammed ümmeti, diğer ümmetler arasında seçkin bir yere sahiptir.

1027- ???? ????? : ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ???????? » ???? ?????.

1027. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben dostum *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"Mü'minin nuru ve beyazlığı, abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır."

Müslim, Tahâret 40. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 109

Açıklamalar

Bir önceki hadisi açıklarken, abdestte yıkanan uzuvların kıyamet gününde ve mahşerde nurlu ve parlak olacağının ve ibadet ehli sâlih mü'minlerin diğer ümmetler ve insanlar arasında böylece kolaylıkla tanınacağının müjdelendiğini söylemiştik. Abdest uzuvlarının nurunu ve parlaklığını artırmak için, yıkanılması farz kılınan uzuvlarda belirlenen hudutları birazcık aşarak yıkamanın faziletine de işaret etmiştik. Bu rivayet de aynı mahiyette olup, hadisin Müslim'de geçen metninden öğrendiğimize göre, Ebû Hüreyre'nin tâbîînden olan ravisi Ebû Hâzim, onu namaz için abdest alırken görmüş, kollarını koltuğunun altına kadar yıkıyormuş. Bunun üzerine:

– Ey Ebû Hüreyre bu abdest ne? diye sormuş. Ebû Hüreyre de:

– Yâ Benî Ferrûh! Siz burada mıydınız? Sizin burada olduğunuzu bilsem böyle abdest almazdım, dedikten sonra Efendimiz'in bu sözünü nakletmiştir.

Ebû Hüreyre'nin abdesti mübalağalı şekilde aldığını, yani abdestte yıkanan uzuvları belirlenen farz hudutların daha yukarısından itibaren yıkadığını birçok rivayetten öğrenmekteyiz. Fakat onun bunu farz veya sünnet saymadığını biliyoruz. Buradaki açıklaması da bu anlayışını ortaya koymaktadır. Onun böyle hareket etmesi şahsî bir davranış olup bundan fayda ve bereket umulmaktadır. "Sizin burada olduğunuzu bilseydim böyle abdest almazdım" demesi, görenlerin bunu sünnet zannetmelerinden endişe etmesi sebebiyledir. Oysa insanlar bir zaruretten ve mazeretten dolayı ruhsatla hareket etmek isterler. Onun abdest aldığını gören bilgisiz insanlar farz olan abdestin böyle olması gerektiği kanaatine sahip olabilirler. Ebû Hüreyre böyle bir şeye vesile olmaktan çekinmiştir. Onun muhatabı olan Ebû Hâzim, Arap asıllı olmayan bir kişiydi. Kendisine **Benî Ferrûh** diye hitap etmesinin sebebi de budur. Rivayete göre, İbrahim *aleyhisselâm*'ın İsmâil ve İshak dışındaki üçüncü oğlunun adı **Ferrûh** imiş. Arap olmayan milletler onun soyundan türemişler. Bu sebeple Araplar, kendileri dışındaki milletlere mensup olanlara **Benî Ferrûh** derlermiş.

Hadiste bizim nur ve beyazlık diye terceme ettiğimiz "hılye" kelimesini, mü'minin cennetteki ziyneti ve süsü anlamına alanlar da olmuş, bu takdirde mâna "onların ziynet ve süsleri, abdest uzuvlarının nurlu olan ve parıldayan yerine kadar ulaşacaktır" şeklinde olacaktır. Buna: **"Cennet ehlinin ziyneti mü'minin abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır"** anlamındaki hadisi delil olarak getirirler (Müttekî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl, 39379).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdesti bütün edeplerine riayet ederek almak, mü'minin kıyamet gününde nurunun artmasına vesile olur.
2. Abdest uzuvlarının nuru ve parlaklığı, cennette, mü'minin ziynet ve süs mahalli olacaktır. Bu, Muhammed ümmetine has bir özelliktir.

1028- ??? ?????? ?? ????? ??? ?????? ??? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????????? ?????????? ???????? ? ??????? ?????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ???? ????????? » ???? ????.

1028. Osman İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim güzelce abdest alırsa, o kimsenin günahları tırnaklarının altına varıncaya kadar bütün vücudundan çıkar."

Müslim, Tahâret 33. Ayrıca benzer rivayetler için bk. Nesâî, Tahâret 84; İbni Mâce, Tahâret 6

Açıklamalar

Bir müslüman, yaptığı her işi en iyi şekilde yapmalıdır. Bu iş, Allah'a ibadet veya kulluğun ve insanlığın gereği olan herhangi bir şey olabilir. Abdest alan kimse bunu da en güzel şekilde yapmalıdır. Güzelce abdest almak, onun farzları dışındaki sünnetlerine ve edeplerine de riayet etmektir. O halde öncelikle bunların neler olduğunu bilip öğrenmek gerekir. Abdest uzuvlarını güzelce yıkamak, bunları üç defa tekrarlamak, abdest alırken mümkünse kıbleye doğru yönelmek, her uzvunu yıkarken selefin okuduğu makbul duaları okumak, besmele ile başlamak, niyet etmek, mazmaza ve istinşak dediğimiz ağzını ve burnunu güzelce temizlemek, suyu israf etmemek bunların en belli başlılarıdır.

Abdesti güzelce almak veya abdestini güzelleştirmek, mevcut zaman, mekân ve imkânlara göre "en mükemmel sayılacak şekilde almak" demektir. Bu ise, duruma göre esnek ve titiz davranmayı gerektirir. Teyemmüm kolaylığının getirilmiş olması, boşuna değildir. Durumu alışkanlıklarımızla değil, dînî nasların getirdiği çerçevede değerlendirmenin "asıl güzellik" olduğu unutulmamalıdır.

Bu şekilde abdest alan bir kimsenin Allah hakkına taalluk eden küçük günahları ve bilmeden işlediği hataları affolunur. Günahların tırnakların altına varıncaya kadar bütün vücuttan çıkması, mecâzî anlamda olup af ve bağışlanmayı ifade eder. Ulemâdan bazıları, bu konudaki diğer bazı hadisleri dikkate alarak, abdestle birlikte affedilen hata ve günahların abdest uzuvlarıyla işlenilenler olduğunu ifade etmişlerdir. Büyük günahların affının, şartları yerine getirilmiş tövbe olduğunu biliyoruz. Özellikle kul hakkına tecavüz etmek yönünden kazanılan günahların o kimselerin haklarını ödemeden ve rızalarını almadan bağışlanmayacağı her müslümanın bilmesi gereken hususlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdestin farzlarını, sünnetlerini ve edeplerini güzelce öğrenip ona göre abdest almak faziletli amellerden biridir.
2. Bütün edeplerine riayet edilerek alınan abdest, Allah hakkına taalluk eden küçük günahların ve hataların bağışlanmasına vesile olur.
3. Bir müslüman ibadetler başta olmak üzere, yaptığı işi en güzel şekilde yapmalıdır.

1029- ????? ??? : ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???? ?????? ??? ????? ??? : « ???? ????????? ???? ?????? ???? ??? ????????? ???? ???????? ????????? ???????? ????????? ???? ????????? ????????»???? ????.

1029. Osman İbni Affân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i benim şu abdestime benzer şekilde abdest alırken gördüm. Sonra da şöyle buyurdu:

"Bir kimse bu şekilde abdest alırsa geçmiş günahları bağışlanır. Onun namazı ve mescide kadar yürümesi de fazladan kazanç sayılır."
Müslim, Tahâret 8. Benzerleri içi bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 50; Nesâî, Tahâret 84; İbni Mâce, Tahâret 6

Açıklamalar

Hz. Osman'ın nasıl abdest aldığı hadis kitaplarımızın hemen her birinin tahâret bölümlerinde değişik rivayetlerle ve fakat aynı muhtevada olmak üzere nakledilmiştir. Kölesi Humrân'ın rivayetine göre Hz.Osman, abdest suyu getirterek önce ellerini üç defa yıkamış, sonra ağzına ve burnuna su alıp temizlemiş, yüzünü üç defa yıkamış, sonra sağ kolunu dirsekleriyle beraber üç defa, sonra sol kolunu aynı şekilde üç defa yıkayıp sonra da başını meshetmiştir. Daha sonra topuklarıyla beraber sağ ayağını üç defa, sol ayağını da aynı şekilde üç defa yıkayarak abdestini bitirmiş ve Resûl-i Ekrem'in böyle abdest aldığını söylemiştir (Müslim, Tahâret 3). Hadisin râvilerinden biri olan meşhur hadis imamı İbni Şihâb ez-Zührî: "Ulemâmız, böyle bir abdestin bir kimsenin namaz için aldığı en güzel abdest olduğunu söylerlerdi" demiştir. Bu nevi rivayetler, sahâbe-i kirâmın, Efendimiz'den fiilen gördükleri sünnetleri bizzat göstererek başkalarına öğrettiğinin delilini teşkil eder. Bu sebeple olmalıdır ki, fiilî sünnetler, kavlî ve takrîrî olan sünnetlere göre daha çok şüyû bulmuş ve uygulanagelmiştir.

Abdestten dolayı affolunacak günahlar, bir önceki hadis vesilesiyle de ifade edildiği gibi, tövbeyi gerektiren büyük günahlar ile kul hakkıyla ilgili olmayan küçük günahlar ve hatalardır. Abdestten dolayı küçük günahlar affolunca, mü'minin kılacağı namazdan ve mescide kadar ibadet maksadıyla yürümesinden elde edeceği sevap, nâfile ibadet yani fazladan bir kazanç olur. Nâfile ibadetler kulu Allah'a daha çok yaklaştırır ve cennetteki mertebesini de yükseltir. Bütün bunlardan sonra, abdesti güzel bir biçimde almanın önemi daha iyi kavranılmış olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem'i nasıl abdest alırken görmüşlerse öylece abdest almışlar ve bunu başkalarına da hem fiilen gösterek öğretmişler, hem de Peygamberimiz'in bu hususta sözlerini de nakletmişlerdir.
2. Abdesti bütün âdâb ve erkânına riayet ederek almak, küçük günahların affına vesile teşkil eder.
3. Namaz için cami ve mescidlere gitmenin büyük ecri ve sevabı vardır.

1030- ??? ??? ?????? ??? ?????? ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ?????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ????????? ?????????? ?? ?????? ???? ??? ???? ?????? ?????? ? ?????? ???? ????? ? ???? ???? ????? ????? ???????? ???? ?????????? ????? ???? ??????? ???? ?? ???? ?????? ?????? ? ?????? ????? ????????? ? ???????? ????? ????????? ??????? ?????? ?? ?????? ???? ??? ???? ????? ?????? ? ??? ?????? ???????? ??? ?????????? »???? ???? .

1030. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman –veya mü'min– bir kul abdest alır ve yüzünü yıkarsa, gözleri ile bakarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile yüzünden çıkar. İki elini yıkadığında, elleriyle tutarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile ellerinden

çıkar. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayaklarıyla yürüyerek işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile ayaklarından çıkar. Neticede o mü'min kul günahlardan temizlenmiş olur."

Müslim, Tahâret 32. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 2

Açıklamalar

Bu hadisi daha önce 131 numarada görmüştük. Orada da ifade edildiği gibi, "müslim" veya "mü'min", "su" veya "suyun son damlası" gibi ihtimalli ifadeler, hadisi nakleden ravinin, hangisini duyduğu konusundaki tereddüdünden ileri gelmektedir. Daha sonraki raviler de bunu aynen tereddütlü şekilde naklederler. Bu durum, râvilerin hadis rivayetinde ne derece hassas ve güvenilir kişiler olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Öncekilerde olduğu gibi bu hadiste de affedileceği belirtilen günahların küçük günahlar olduğunu bir kere daha hatırlamalıyız. Esasen **"hatîe"** veya çoğul şekliyle **"hatâyâ"** sözü, genel olarak küçük günahları ifade eder. Böyle olmasa bile, bu ve benzer hadislerde affedileceği beyan olunan günahlar hep küçük günahlar olarak anlaşılmış, aksinin Kur'an ve Sünnet'in büyük günahlarla ilgili naslarıyla çelişeceği kabul edilmiştir. Günahlar bir cisim olmadıkları için vücuttan çıkmaları söz konusu olmaz. Bu ifade mecâzî bir anlatım olup, onunla kastedilen günahların affidır.

İnsan herhangi bir günah işlediği zaman, o bir veya birden çok uzuvla ilgili olabilir. Her uzvun işlediği günahlar söz konusudur. Meselâ bakılması haram olan bir şeye bakmak gözün günahı, dinlenilmesi câiz olmayan haram ve yasak sözleri dinlemek kulağın günahı, küfür ve kötü söz söylemek dilin günahı, dokunulması haram olana dokunmak veya alınması haram olanı almak elin günahı, haram bir mahalle yürümek ayağın günahı olmaktadır. Bizim inancımıza göre bütün uzuvlar insana verilmiş bir emanettir. Onları en güzel şekilde kullanmak ve emanete ihanet etmemek gerekir. Kişi hangi uzvuyla bir günah işlemişse, o uzuv, hesap gününde kişinin aleyhinde şahitlik yapacak ve ondan şikâyetçi olacaktır. Hadisimizde gözün, elin ve ayakların zikredilmiş olması, bunlar dışındaki uzuvlarla işlenen günahların abdestle affolunmayacağı anlamına gelmez. İnsanın en çok kullandığı ve günahların en çok işlenildiği uzuvlar bunlar olduğu için özellikle zikredilmişlerdir. Nitekim bundan önceki hadislerde bütün vücudundan, hatta tırnak altlarından günahların çıkacağı ifade buyurulmuştu. Netice itibariyle abdestle küçük günahlardan temizlenen mü'min, en büyük ve en önemli ibadetlerin başında gelen namaza, Allah'ın huzuruna çıkmaya hazır hale gelir. Eğer büyük günahlardan uzak durmuşsa tertemiz olur. Çünkü namaz ibadeti iki namaz arasında işlenen birtakım küçük günahlara keffârettir. Günahlardan korunmuş olan kişi kazandığı sevaplarla cennetteki makamını yükseltir. Fakat bundan daha öncelikli olarak, dünyada örnek bir mü'min olmanın haklı gururunu taşır. İşte bütün ibadetlerimizin hedefi iyi insan, iyi mü'min ve kullukta örnek müslüman olabilmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdest, insanı maddî kirlerden temizlemesi yanında, mânevî kirlenme olan günahlardan da arındırır.

2. İnsan, her uzvunu Allah'ın rızasına uygun işlerde ve yollarda kullanıp, bilerek ve kasıtlı olarak günah işlemekten sakınırsa, yaptığı ibadetler, bilmeyerek yaptığı hatalarına ve küçük günahlarına keffâret olur.

3. Abdestte, şayet ayağında mest yoksa, ayakları da mutlaka yıkamak gerekir.

4. İbadetlerimizin görülen ve bilinen faydaları yanında, bir çok manevî hikmetleri olduğu unutulmamalıdır.

1031- ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ?????? : « ????????? ????????? ???? ????? ????????? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ????????? ? ??????? ?????? ???? ???????? ??????????? » : ??????? : ????????? ????????? ?? ????? ??????? ? ??? : « ???????? ????????? ? ???????????? ??????? ??? ???????? ??? » ????? : ??? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ?? ????????? ?? ???? ???? ? ???? : « ????????? ???? ????? ?????? ??? ?????? ????? ????????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ? ???? ??????? ???????? ? » ??????? : ???? ?? ????? ??????? ? ????? : «??????????? ???????? ?????? ??????????? ???? ????????? ? ?????? ????????? ??? ??????? »???? ???? .

1031. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabristana geldi ve:

"Selâm size ey mü'minler diyarı! İnşâallah biz de size katılacağız. Kardeşlerimizi görmemizi çok isterdim" dedi. Ashâb-ı kirâm:

– Biz senin kardeşlerin değil miyiz, yâ Resûlallah? dediler. Resûl-i Ekrem:

– "Sizler benim ashâbımsınız, kardeşlerimiz henüz gelmemiş olanlardır" buyurdular. Bunun üzerine ashâb:

– Ümmetinden henüz gelmemiş olanları nasıl tanıyacaksın, ey Allah'ın Resûlü? dediler. Peygamber Efendimiz:

– **"Ne dersiniz? Bir adamın alnı ak ve ayakları sekili bir atı olsa, yağız ve doru at sürüsü içinde kendi atını tanımaz mı?"** diye sordu. Sahâbe:

– Evet, tanır, ey Allah'ın Resûlü, dediler. Resûl-i Kibriyâ:

"İşte onlar da abdestten dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları parlak olarak gelecekler. Ben havzın başına onlardan önce varacağım" buyurdular.

Müslim, Tahâret 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in uğradığı ifade edilen kabristan, Medine'deki meşhur Bakî Mezarlığı'dır. O, kabristana veya herhangi bir kabre uğradığında selâm verirdi. Oradaki ölülerin ziyaretçileri tanıdıklarını, konuştukları sözü ve verdikleri selâmı da idrak ettiklerini yine Efendimiz haber vermişlerdir: *"Bir mü'min, dünyada iken tanıdığı bir mü'min kardeşinin kabrine uğrar ve selâm verirse, o kabirde bulunan kişi onu tanır ve selâmını alır"* (Zebîdî, *İthâfü's-sâde*, X, 365). Bu sebeple aynen dirilere verildiği gibi, ölülere de selâm verilmesi, müslümanlar arasında sünnet temeline dayanan bir kuraldır.

Nitekim Hz. Ömer bir kabristana gelip selâm vermiş ve Resûl-i Ekrem de böyle selâm verirdi demiştir. Bir şehre bir diyara selâm verilmesi, o şehir ve o diyarda olanlara selâm verilmesi anlamına gelir. Her canlı ölümü tadacağına göre, onlara er geç kavuşulacaktır. Kabirleri ziyaret insana bu gerçeği hatırlattığı için kabir ziyareti meşrû kılınmıştır.

Hz.Peygamber'in **"Kardeşlerimizi görmemizi çok isterdim"** buyurması, ümmetinden kendisinden sonra gelecek olanları kendisiyle beraber ashabın görüp tanıma arzusunu ifade eder. Sahâbenin **"Biz kardeşlerin değil miyiz?"** sorusuna **"Siz benim ashabım, dostlarımsınız"** cevabını vermesi onların kıymetini ortaya koyar. **İbni Abdülber**, bu ve benzeri hadislerden hareketle, ümmetin gelecek nesilleri içinde bazı müslümanların Allah katında üstün mertebelerde olacağını, hatta onların bir kısmının bazı sahâbîlerden bile daha üstün olabileceğini söylemiş, kelâm ve akaid âlimlerinden bir kısmı da aynı görüşü benimsemişlerdir. **Kâdî İyâz**, sahâbîliğin Allah'ın o asırda yaşayıp müslüman olanlara bir lutfu olduğunu belirterek, onların her devirde gelen ve gelecek olan insanlardan daha faziletli olduklarını söyler ve âlimlerin çoğunun bu kanaatte olduğunu vurgular. Sahâbe-i kirâm, Hz.Peygamber'in "kardeşlerimiz" diye andığı mü'minleri nasıl tanıyacağını merak etmeleri üzerine Efendimiz: "onları yüzlerindeki nur, el ve ayaklarındaki parıltıdan" tanıyacağını belirterek, abdestin mahşerde mü'minlere sağlayacağı imkânı ortaya koymuştur. Bunu anlatırken de beliğ bir teşbihte bulunarak, doru atlar arasında alnı ak ve ayakları sekili atın tanınmasını örnek gösterir ki, bunu düşünen insan işin ne kadar kolay olduğunu anlar. Resûl-i Ekrem'in ümmetini Kevser havuzu başında karşılayacağını, bu hadisten bir kere daha anlamış olmaktayız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabristana gidildiğinde orada medfun bulunanlara selâm verilir.
2. Her canlı ölecek ve böylece sonrakiler öncekilere ölümden sonra kavuşacaktır.
3. Sahâbeden sonraki mü'minler de Peygamberimizin kardeşleridir. Kur'an'ın bildirdiği üzere ümmetin her ferdi diğerinin din kardeşidir.
4. Kıyamete kadar geçecek zaman içinde, ümmetin arasında çok faziletli ve üstün nitelikli insanlar bulunacaktır.
5. Abdest, insanın yüzünün nurlu, el ve ayaklarının parlak olmasını sağlar. Bu nitelikte olanlar, mahşer gününde kolayca tanınırlar.
6. Peygamberimiz'e cennette Kevser havuzu verilmiş olup, onun başına ilk önce kendileri gelecek ve ümmetini onun başında karşılayacaktır.

1032- ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????????? ??? ?? ??????? ?????? ???? ????????? ? ???????? ???? ?????????? ? ??????? : ??? ?? ?????? ??????? ? ????? : ???????? ????????? ??? ?????????? ????????? ??????? ??? ????????? ? ?????????? ????????? ???? ????????? ? ????????? ????????? ? ???????? ????????? » ???? ???? .

1032. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Size, Allah'ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi?" buyurdular. Ashâb:

– Evet, yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem:

– "Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak, mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek. İşte ribâtınız, işte bağlanmanız gereken budur" buyurdular.

Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Cihâd 41

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, birtakım küçük günahları ve hataları Allah'ın hangi hayırlar ve güzel davranışlar vesilesiyle affedeceğini ashâba, dolayısıyla ümmete bir müjde olarak bildirirlerdi. Bunu yaparken bazı kere onlara bir soru yöneltmek suretiyle önce dikkatlerini çekerdi. Bu davranış, Hz.Peygamber'in öğretim ve eğitim metotlarından biridir. Daha önce benzerlerinde de ifade edildiği gibi, burada affedileceği bildirilen günahlar, büyük günah cinsinden olmayan ve kul hakkıyla ilgisi bulunmayan küçük günahlardır.

Abdest alırken karşılaşılan güçlük, şiddetli soğuk, suyun bir bedel karşılığında alınması gibi fizikî zorluklar veya sağlık ve sıhhatin yerinde olmayışı gibi bedenî zorluklar olabilir. Bu şartlar da bile sünnete uygun tarzda güzelce abdest almak, dinde samimi olmanın, ibadeti benimsemenin ve Allah'ın emrine sarılmanın göstergesidir. Bunun ecri ve sevabı olacağı şüphesizdir.

Bir mü'min evi camiye uzak da olsa, cemaatle namaz kılmak için camiye giderse, onun attığı her adımına sevap yazılır. Çünkü böyle bir kimse Allah'ın çağırısına uymuş, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek ve karşılığını Allah'ın vereceğini umarak müslümanlarla birlikte namaz kılmak, birlik ve beraberliği göstermek, din kardeşlerinin sevincine ve kederine ortak olmak üzere gayret sarfetmiştir. Ayrıca uzak bir yerden gelerek güçlüğe göğüs germiştir. Yakın yerlerden gelenler de adımlarının sayısını artırmak suretiyle bu sevaba nâil olurlar. Yoksa, evin camiye uzaklığı bir fazilet sayılmaz. Fakat evi camiye uzak olan ve cemaate tam vaktinde yetişemeyen sahâbîler, camiye yakın bir yere gelmek istediklerinde Peygamberimiz yerlerinde kalmalarını tavsiye etmiş ve her adımlarının sevap olduğunu kendilerine bildirmiştir. Bu şehir yerleşimi ve çevre düzeni açısından da önemli bir tavsiyedir. Bir namazın peşinden gelecek namazı beklemek, kişinin dindarlığının, ibadet ve tâate düşkünlüğünün, kalbinin sürekli Allah'ın emir ve yasaklarıyla meşgul olduğunun delilidir. Böyle bir kimsenin haramlardan, birtakım kötülüklerden uzak durmaya gayret edeceği umulur. Namaz vaktini camide beklemek şart değildir. Evinde, işinde, bulunduğu her yerde insan namaz vakti şuuru içinde olmalıdır. Bu davranış da en büyük sevaplardandır. İşte bunlar müslümanın ribâtı, ibadet nöbeti tutması sayılır. Çünkü ribât, nöbet yeri anlamındadır. Düşmana karşı nöbet tutulan yere bu ad verilir. Nefisle cihad da bir nevi düşmana karşı nöbet tutmaya benzer. Bu hadiste sayılan hususlar nefisle cihadın önemli unsurlarıdır.

Hadisi daha önce 133 numara ile görmüştük, 1061 numaralı hadis olarak da göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güçlüklere rağmen abdesti güzelce almak, büyük bir fazilet olup, küçük günahların ve hataların affına vesile teşkil eder.
2. Camiye gitmek için atılan her adımın ecir ve sevabı vardır. Cemaatle namaza devam etmek ibadetin faziletini artırır. Bunların her biri mü'minin günah ve hatalarının affedilmesini temin eder.
3. Camide, evde veya işte de olsa, bir namazdan sonra gelecek namaz vaktini bekleyen ve kalbi ibadette olan kimse, cephede düşman karşısında

nöbet bekliyormuşçasına sevap kazanır.

- ????? ???? ?????? ??????????? ???? ?????? ????? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????????? ?????? ????????? » ???? ???? . ??? ???? ???????? ?? ??? ?????? .

??? ????? ????? ???? ???? ??????? ????? ?????? ????? ????????? ?? ????? ??? ????????? ? ????? ?????? ????? ? ????????? ??? ????? ?? ??????? .

1033. Ebû Mâlik el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Temizlik imanın yarısıdır."

Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86

Açıklamalar

Bu hadisi daha önce 26 numarada tam metin halinde görmüştük. 1416'ncı hadis olarak bir kere daha okuyacağız. İmâm Nevevî hadisi buraya konuyla alâkası nisbetinde ihtisar ederek almıştır. Bilindiği gibi, dinin temeli ve bütün ibadet ve tâatlerin aslı imana dayanır. İman kalbî bir amel olup, diğer ibadet ve ameller imanın bir parçası değildir. O halde temizlik nasıl imanın yarısı olarak kabul edilebilir? Çünkü temizlik insanın cismiyle ilgili bir ameldir. Ulemâ bunu çeşitli şekillerde açıklamaya çalışmıştır.

Bazılarına göre, temizliğin ecri ve sevabı katlanarak devam eder ve sonunda imanın yarısı kadar sevap kazandırır. Bazı âlimlere göre, iman nasıl önceki günahları yok ederse, abdest de öylece yok eder; çünkü imansız abdest sahih olmaz. Dolayısıyla inanan insan bir de ibadet edip iyi işler yaparsa dinini eksiksiz uygulamış olur. Böylece hem imanı hem ameli tam bir insan olur. Temizlik, ameli yani inanmanın gereği olan eylemi ifade eder. Bazıları da buradaki imandan maksadın namaz olduğunu söyleyerek, namazın sahih olması için de temizliğin şart olduğunu, binaenaleyh bu hadisin temizliğin önemini vurguladığını söylemişlerdir. Bu durumda abdestin mutlaka namazın yarısı olması da şart değildir. Bir başka yorum tarzı da şöyledir: İmanın iki şartı vardır; biri şirk başta olmak üzere nefsi her türlü küfürden ve kötülükten arındırmak, diğeri de vücudun uzuvlarını maddî ve manevî kirlerden temizlemek. Şirkten ve küfrün her çeşidinden kalbi arındırıp iman ettikten sonra, Allah'a ibadet için vücudu temizlemek şart olduğundan dolayı böyle denilmiştir. Çünkü temizlik, bütün ibadet ve tâatlerin yapılabilmesinin ve Allah katında makbul olmasının temel şartı olup, diğer şartların hiçbiri ona denk değildir. Netice itibariyle bu hadis, bazılarının iddia ettiği gibi amelin imanın bir cüz'ü olduğunu veya abdestin sevabının imanın sevabının yarısı olduğunu göstermez.

Konumuzla ilgili olarak daha önce 337 ve 439 numara ile geçmiş olan Amr İbni Abse hadislerinin bir kere daha okunması isabetli olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temizlikle iman arasında yakın bir bağ vardır. Çünkü iman etmeyenin abdestinin veya guslünün hiçbir kıymeti yoktur.
2. İman kalp ve gönül temizliğinin, hadesten ve necâsetten temizlenmek de cisim ve vücut temizliğinin temelidir.
3. Temizlik, başta namaz olmak üzere abdestli bulunmayı gerektiren ibadetlerimizin sıhhatinin şartıdır.

1034- ???? ????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ???????? ???? ????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ????? ????? : ??????? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ??????? ????????? ? ?????? ??????? ???? ???????? ???????? ????????????? ???????? ???? ??????? ???? » ???? ???? .

???? ??????? : « ?????????? ???????? ?? ????????????? ????????? ???? ??????????????? » .

1034. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz güzelce abdest alır –onu tastamam yapar– sonra da: Eşhedü en lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh, derse, o kimseye cennetin sekiz kapısı açılır. O da dilediği kapıdan girer."

Müslim, Tahâret 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Tahâret 65; Tirmizî, Tahâret 55; İbni Mâce, Tahâret 60

Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade vardır: **"Allahümme'c'alnî mine't-tevvâbîn ve'c-alnî mine'l-mütetahhirîn"** duasını da okur.

Açıklamalar

Dinimizin bize öğrettiği en önemli prensiplerden biri, yapılan işi tastamam yapmak, baştan savma bir tavır içinde olmamaktır. Bu prensip, ibadetlerimizde daha da bir önem ifade eder. Çünkü ibadet, Allah'a O'nun istediği gibi kulluk etmek, böylece mânevî olarak kendisine yaklaşmaktır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'in konumuzla ilgili hadislerinde sıkça tekrarladığı noktaya bir kere daha dikkat etmemiz gerekiyor. Onun, abdest alan kimseden bahsederken, "abdestini güzelce alan", "abdestini yerli yerince alan", "dört başı mamur abdest alan, abdestini tastamam alan" gibi nitelemelerde bulunduğunu görürüz. Bu sadece abdestle ilgili olarak değil, diğer ibadetlerde de sıkça rastladığımız bir hatırlatmadır. Şu halde ibadetler başta olmak üzere, bütün davranışlarımızda dört başı mamur hareket etmeyi öğrenip, bunu hayat tarzı haline getirmemiz gerekmektedir. Çünkü ibadetlerini tam ve kâmil olarak yapmayan, baştan savma kabilinden geçiştiren bir kimsenin, hayatın diğer alanlarında ciddî davranması ve düzenli olması beklenemez. Allah ile muamelesi düzgün olmayanın, insanlarla münasebeti de düzenli olmaz.

Bütün şartlarına ve edeplerine riayet ederek abdest aldıktan sonra kelime-i şehâdet getirilmesi, üzerinde görüş birliği olan sünnete uygun bir davranıştır; bunun müstehaplığında bütün âlimler müttefiktirler. Tirmizî'nin rivayetinde: *"Allahümme'c'alnî mine't-tevvâbîn ve'c'alnî mine'l-mütetahhirîn: Allahım! Beni tövbe edenlerden ve temizlenenlerden kıl"* duasının yapılması da yer almaktadır ki, bu da yerine getirilmesi ve uyulması istenilen uygulamalardan biridir. Abdestin sonunda kelime-i şehâdet getirilmesi, işlenilen işin ihlasla ve sırf Allah için yapılan bir davranış olduğuna, görünen ve görünmeyen pisliklerden uzuvları temizledikten sonra, kalbin de şirkten ve riyadan temizlenmesine işaret sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başta ibadetler olmak üzere, yapılan bütün işleri en mükemmel şekilde yapmaya özen göstermek iyi müslüman olmanın esasıdır.

2. Abdesti, farzlarına, vâciplerine, sünnetlerine ve edeplerine riayet ederek almak gerekir.

3. Abdest alan kimsenin, abdestini bitirince kelime-i şehâdet getirmesi ve sünnette tavsiye edilen duaları yapması müstehaptır.

186- ??? ??? ??????

EZANIN FAZİLETİ

Hadisler

1035- ???? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ?????? ???????? ?? ?? ????????? ????????? ???????. ????? ???? ???????? ?????? ???? ?????????? ?????? ????????? ???????? ???? ?????????? ?? ?? ?????????? ?????????? ??????? ? ????? ????????? ?? ?? ?????????? ?????????? ???????? ????? ????? » ????? ????.

« ?????????? » : ?????????? ? « ????????????? » : ??????????? ???? ????????? .

1035. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlar ezan okumanın ve namazda birinci safta bulunmanın ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur'a çekmek zorunda kalsalardı kur'a çekerlerdi. Şayet camide cemaate erken yetişmenin ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, birbirleriyle yarışa girerlerdi. Eğer yatsı namazı ile sabah namazındaki fazileti bilselerdi, emekleyerek ve sürünerek de olsa bu iki namaza gelirlerdi."

Buhârî, Ezân 9, 32, Şehâdât 30; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît 22, Ezân 31

Açıklamalar

Ezanın sözlük anlamı bildirmek demektir. Din örfündeki anlamı ise, belirlenmiş vakitlerde, belirlenmiş sözlerle belirlenmiş bildirimdir. Vakitler namaz vakitleri, sözler şeriat koyucunun tayin ettiği ve her vakitte tekrarlanan kelimelerdir. Hepimizin bildiği gibi ezan şu kelimelerden meydana gelir:

Allahü ekber (4 defa)
Eşhedü en lâ ilâhe illallah (2 defa)
Eşhedü enne Muhammeden resûlullah (2 defa)
Hayye 'ale's-salâh (2 defa)
Hayye 'ale'l-felâh (2 defa)
Allahü ekber (2 defa)
Lâ ilâhe illallah (1 defa)

İslâm âlimleri, ezanın bu kadar az sözle itikadî ve amelî hükümlerin tamamını ihtiva ettiğini söylerler. "Allahü ekber" , Cenâb-ı Hakk'ı tasdike delâlet ettiği gibi, O'nun bütün kemal sıfatlarını da ispat eder. "Eşhedü en lâ ilâhe illallah", tevhid akîdesini tasdiki ve şirkin her çeşidini reddi içine alır. "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah", Hz.Peygamber'in risâletini ve bunun yanında bütün resûl ve nebîlerin peygamberliklerini tasdîke delâlet eder. "Hayye 'ale's-salâh", Resûl-i Ekrem Efendimiz sayesinde bilinen Allah'a itaat ve tâate emir sigasiyle davettir. "Hayye 'ale'l-felâh" ise, dünya ve âhirette ebedî kurtuluş demek olan felâha, yegâne hak yola çağırmaktır ki, bu kıyameti, âhireti ve mahşeri tasdik demektir. Bu lafızların tekrarlanmasının sebebi, ihtiva ettikleri bu engin anlamları tekit içindir.

Ezanın pek çok faydaları vardır. Bunların en başta geleni, ezan okunan yerde müslümanların varlığının ispat edilmiş olmasıdır. Bu yer İslâm toprağıdır veya böyle olmaya adaydır. Çünkü müslümanların hedefi ve gayesi, yeryüzünü islâmlaştırmak veya Müslümanlığı kabul etmeyen insanların yaşadığı yerleri sürekli Allah'ın dinini tebliğe müsait bir hale getirmek, bu yöndeki engelleri ortadan kaldırmaktır. Ayrıca ibadet vaktinin girdiği müslümanlara ezanla haber verilir. Ezan, müslümanları cemaat olmaya ve bir araya getirmeye davettir. İslâm'ın temel esasları bütün insanlara günde beş defa ezan sayesinde açıkça duyurulmuş olur. İslâm âlimleri ezanda dört hikmet bulunduğunu söylerler. Bunlar: Şiâr-ı İslâm oluşu, yani İslâmın bir parolası, bir sembolü olması, kelime-i tevhîdi ve kelime-i şehâdeti herkese açıkça ilân etmesi, namaz vaktinin ve kılınacağı yerin duyurulması ve müslümanları cemaate davettir. Kur'an'da ezana şu âyet-i kerîmelerle işaret edilir: **"Namaza çağırdığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünmeyen bir topluluk olmalarındandır"** [Mâide sûresi (5), 58]. **"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağırıldığınız zaman Allah'ı anmaya koşun"** [Cum'a sûresi (62), 9].

Ezan okumanın önemi ve fazileti böylelikle iyice anlaşılmış olmaktadır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu fazileti kavrayanların ezan okumakta âdeta birbirleriyle yarışacaklarını, hatta kur'a atmak zorunda kalabileceklerini ifade buyurmuşlardır. Nitekim İslâm tarihinde bu gerçekleşmiş, meselâ Kâdisiye Harbi'nde bir grup müslüman ezan okuma hususunda aralarında münakaşa etmişler, kimin ezan okuyacağı hakkında Sa'd İbni Ebî Vakkâs kur'a çektirmek zorunda kalmıştır.

Namazda ilk safta bulunmak da aynı şekilde büyük faziletlerden biridir. İlk saf imamın hemen arkasında bulunan saftır. Bir arkada bulunana göre onun önündekinin ilk saf olduğunu söyleyenler, bundan da öte vakit namazını ilk cemaatle kılanlar demek olduğunu iddia edenler de olmuştur. Fakat doğru olan ilk görüş olsa gerektir. İlk safta bulunmanın neden faziletli olduğu üzerinde durulmuş, buna karşılık imam cehren okuduğunda Kur'an dinlemek, Fâtiha sûresi'nin okunmasından sonra "âmin" diyebilmek, imamın tekbirlerinden hemen sonra tekbir almak, imam birini yerine geçirecek olursa kendisi geçmek gibi büyük ecir ve sevabı olan işler sayılmıştır. Bir başka yönü teşvik unsuru oluşudur. Cemaatin ön saflarında boş yer varken, arkada olanlar daima oraları doldurmakla mükelleftirler. Nitekim bir hadiste: *"İlk saffı, sonra onun arkasındakini, sonra sırayla diğerlerini tamamlayınız, eksik kalırsa son safta kalsın"* buyurulmuştur (Ebû Dâvûd, Salât 94). Erkeklerin ilk saflarının, kadınların da son saflarının daha hayırlı olduğunu Peygamberimiz haber vermiştir: *"Erkeklerin saflarının en hayırlısı ilkleridir, sevabı en az olanları geridekilerdir. Kadınların saflarının en hayırlısı da geridekileridir. Sevabı en az olanları ise öndekilerdir"* (İbni Mâce, İkâme 52). Bunlar dışında konuyla ilgili pek çok hadis vardır. Burada onları sıralamak konunun hudutlarını aşmak olur. Ancak kitabımızın 1084-1098 numaralı hadisleri arasında konuyla ilgili yeterli ve doyurucu açıklamalar yer almaktadır.

Hadisimizde anılan faziletlerden biri de, camiye erken gitmektir. Bundan maksat cemaate yetişmek ve ön saflarda yer almaktır. Ayrıca camiye gitmek

üzere vaktinde hareket eden kimse hem yolda rahat yürüme imkânına sahip olur, hem de camide bir süre dinlenmek, tefekkür etmek, tahiyyetü'l-mescid veya nâfile namaz kılmak ya da Allah'ın zikriyle meşgul olmak suretiyle kendini farz namaza hazırlar. Bu ise nefes nefese camiye gitmek ve arka saflarda yer almaktan çok faziletlidir.

Allah'ın üzerimize farz kıldığı her namazın faziletli olduğu şüphesizdir. Ancak bunlar arasında derece farkı vardır. Sabah ve yatsı namazı gecenin iki ucundaki namazlardır. Biri gecenin bitip yeni bir günün başladığı zamanda, diğeri de gündüzün bitip karanlığın tamamen bastırdığı vakitte kılınır. İnsanlar içinde münafiklara en ağır gelen namaz bu ikisidir. İnsanın bu iki namazın vaktinde uyanık olması, bir de camiye cemaate gitmesi, sağlam bir imanın, ibadet ve tâate düşkünlüğün, Allah'ın rızasını kazanmak için ciddî bir azim ve gayretin eseridir. Bu açılardan da son derece faziletlidir. İşte bunun faziletine işaret için Efendimiz, *"Emekleyerek veya oturakları üzerinde sürtünerek de olsa bu namazlara giderlerdi"* buyurmuşlardır.

Biz bu hadisin ilgili kısımlarını namazların fazileti bahsinde 1074 ve 1085 numaralarda tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ezan okumak İslâm'ın vazgeçilmez esaslarından ve sünnetlerinden biridir.

2. Ezanın pek çok faydası, fazileti ve hikmeti vardır. İslâm'ın itikad ve amel esaslarını bünyesinde barındıran ezan, inanmayanları dine, inananları ibadete davetdir.

3. Müezzinlik, Allah katında ecri ve sevabı büyük hayırlardan biri olup, Efendimiz tarafından teşvik edilmiştir.

4. Namazda ilk safta bulunmanın sevabı ve fazileti diğer saflardan daha çoktur.

5. Camiye ve cemaate erken gelmek ve ilk saflarda yer almak sünnette teşvik edilmiştir.

6. Cemaatle kılınan namazın fazileti, tek kılınan namazdan kat kat fazladır.

7. Sabah ve yatsı namazlarında camiye gitmek ve cemaatle namaz kılmak, diğer vakitlerde cemaatle kılınan namazlardan daha faziletlidir. Çünkü bu ikisi münafiklara en ağır gelen namazlardır.

8. Münakaşalı işlerde kur'a çekmek câizdir.

1036- ???? ????????? ??? ?????? ????? ???? : ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???????????? ??????? ???????? ????????? ????? ????????? » ???? ???? .

1036. Muâviye *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Kıyamet günü boyunları en uzun olanlar müezzinlerdir" buyururken işittim, demiştir.

Müslim, Salât 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ezân 5

Açıklamalar

Kıyamet gününde müezzinlerin boyunlarının uzun olmasının ne anlama geldiği konusunda âlimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Boynun uzunluğu, bir kimsenin iyi ve hayır işlerinin çokluğuna delâlet eder. Müezzinler insanları Allah'a davet çağrısı yapan kimseler oldukları için hayırlarının çokluğu sebebiyle böyle nitelendirilmiştir. Bazı âlimlere göre, onlar ilâhî rahmeti görmeye en çok özenen kimselerdir. Bir şeyi görmeye özenen boynunu ona doğru uzatır. İlâhî rahmeti görmek, çok ecir ve sevap kazanmak demektir. Bu sebeple boyunları uzun diye nitelenirler. Araplar, kendi büyüklerini ve reislerini uzun boyunlulukla vasıflandırırlar. Bu anlama göre müezzinler kıyamet gününde reis mevkiinde olacak ve arkalarında bir cemaat bulunacak demektir. Bir başka yoruma göre kıyamet gününde müezzinler topluluğu sayıca çok olacak, dünyada onların davetlerine icabet edip ibadete koşanlar da kendileriyle bir arada bulunacaklardır. Faziletleri, hayırlı işleri ve güzel davranışları çok anlamında kendilerine uzun boyunlu denilmiştir. Çünkü boynun uzunluğu, hayırdan, iyi davranıştan, sevinçli ve üstün mertebede olmaktan kinayedir. Bazı hadis şârihlerine göre, boynun uzunluğu onların istikamet üzere, yani Allah'ın gösterdiği dosdoğru yol üzere olmalarını, kalplerinin mânevî tatmine ve doyuma ulaştığını, kıymetlerinin kıyamet gününde açıkça ortaya çıkacağını ifade eder. Görüldüğü gibi, bu hadise pek çok ve değişik anlamlar verilmiştir. Fakat bu anlamların her birinde iyilik, hayır, fazilet, sahih itikad, sâlih amel ön plana çıkarılmıştır. Bütün bunlardan sonra söylenecek söz, müezzinliğin faziletli bir vazife ve büyük bir hayır olduğudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müezzinlik hayırlı ve faziletli işlerdendir.

2. Müezzinlerin kıyamet günündeki mertebeleri de üstün olacaktır.

3. Dünyada hayırlı ve faziletli işler yapanlar, kıyamette de hayra ve fazilete nâil olurlar.

1037- ???? ?????? ?????? ???? ???? ?????????? ??? ???? ????????? ??? ????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????? ????? ???? : ??? ????? ??????? ???????? ??????????? ????? ?????? ?? ???????? ???? ????????? ??????????? ??????? ? ????????? ???????? ??????????? ? ????????? ?? ?????? ????? ????? ????????? ????? ? ??? ?????? ? ???? ?????? ? ?????? ????? ???? ????? ??????????? » ??? ??? ????? : ????????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ??????? .

1037. Abdullah İbni Abdurrahman İbni Ebû Sa'saa'dan rivayet edildiğine göre, Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* ona şöyle dedi:

"Ben senin koyunu ve kır hayatını sevdiğini görüyorum. Koyunlar arasında veya kırda iken, namaz için ezan okuduğunda sesini iyice yükselt. Çünkü müezzinin sesinin ulaştığı yere kadarki alanda olup da onu işiten cin, insan ve her varlık, kıyamet gününde ezan okuyanın lehine şahitlik yaparlar." Ebû Saîd:

Ben bunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittim, dedi.

Buhârî, Ezân 5, Tevhîd 52, Bed'ü'l-halk 12. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 14

Açıklamalar

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, ezan İslâm'ın şiarı, parolasıdır. Onu mümkün olduğu kadar en yüksek ve gür sesle duyurmak gerekir. Bu sebeple müezzinin gür, güzel ve yanık sesli olması müstehap kabul edilmiştir. Hatta İmâm Nevevî'nin bildirdiğine göre, biri güzel sesli olup ezan okumak için ücret isteyen, diğeri çirkin sesli fakat ücret istemeyen iki kişiden müezzinlik için hangisinin seçileceği hususunda iki görüş vardır. Ama bu görüşlerin tercih edileni ve esas görüş diye nitelendirileni, güzel sesli olana ücret verilmek suretiyle tercih edilmesidir. Bu konu her dönemde üzerinde durulan ve durulması gereken ciddî işlerden biridir. Her camiye, her mescide, her köye istenilen evsafta müezzin bulma imkânı olmayacağını herkes kabul eder. Fakat özellikle büyük şehirlerimizin selâtin camileri başta olmak üzere, sırayla diğer camilerimize güzel ve gür sesli, duyanları etkileyici müezzinler yetiştirmeyi, öncelikle ilgili teşkilâtlar, dînî nitelikli vakıflar, İmam-Hatip liseleri, Kur'an kursları ve hatta İlahiyât fakülteleri kendilerine bir görev kabul etmelidir. Günümüzde bunun ne kadar büyük bir gereklilik olduğunu hepimiz yakînen müşâhede etmekteyiz. İyi bir müezzinin cemaatsiz camiyi cemaatle doldurduğu, çirkin sesli birinin de cemaati dağıttığı bilinen ve görülen gerçeklerdir. İslâm'dan tamamen habersiz olduğu halde, anlamını da bilmeden çok güzel okuyan birinden Kur'an dinleyerek veya nitelikli bir müezzinden ezan dinleyerek İslâm'ı seçen ve ebedî cehennemden kurtulan insanlar görüyoruz. Bundan daha büyük bir hayır olabilir mi? Anadolumuzun pek çok köyünde, o köyün en güzel sesli insanlarına ezan okuttuklarını bilmeyenimiz yoktur. Bu çok önemli ve isabetli bir tercihtir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, bir insanın sesini ulaştırabildiği yere kadar ezanı duyurması yönündeki tavsiyesi son derece önemlidir. Ezan sesini duyacak olanları sayarken cinlerden başlaması, en aşağı tabakadan en üstün olana doğru bir sıralamadır. Çünkü insandan sonra anılan diğer varlıkların içinde melekler ilk sırayı alır. Fakat onlarla sınırlı olmayıp, diğer canlılar, bitkiler ve dağlar taşlar da buna dahildir. Çünkü bunların her birinin kendine göre bir idraki ve tesbihâtı vardır. Nitekim şu âyet-i kerîme çok dikkat çekicidir: **"Sonra bunun ardından yine kalpleriniz katılaştı. Şimdi onlar taş gibi, hatta daha da katıdır. Çünkü öyle taş var ki, içinden ırmaklar fışkırır, öylesi var ki, çatlar da bağrından su kaynar, öylesi de vardır ki, Allah korkusundan yukarıdan yere düşer"** [Bakara sûresi (2), 74]. Şu âyet de önemle üzerinde durulması gereken muhtevadadır:**"Yedi gök, yeryüzü ve bunların içinde bulunanlar, Allah'ı tesbih ederler. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız"** [İsrâ sûresi (17), 44]. İşte bütün cinler, insanlar, melekler, hayvanlar, bitkiler ve cansız varlıklar ezan okuyan kimseye kıyamet gününde şahitlik yaparlar. Bu ise o kimsenin derecesinin ne kadar yüce olacağının bir isbatıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ezanı yüksek ve gür sesle okumak müstehaptır.
2. Müezzinler güzel, gür ve etkileyici seslilerden seçilmelidir.
3. Kırda, bayırda ve çölde de olsa namaz için ezan okumak gerekir.
4. Ezan sesini sadece insanlar değil, cinler, melekler, diğer canlı varlıklar, bitkiler ve dağlar taşlar da duyar.
5. Ezanı duyanlar, kıyamet gününde ezan okuyan kişinin lehinde Allah huzurunda şahitlik yaparlar.
6. Ezan okuyan müezzinlerin mahşerdeki mevkii yüksek olacaktır.

1038- ????? ???? ????????? ??? ?????? ????? ???? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ?????? ????????? ? ??????? ????????? ? ??? ??????? ????? ?? ????? ??????????? ? ?????? ?????? ????????? ??????? ? ????? ???? ??????? ????????? ??????? ? ?????? ???? ?????? ??????????? ??????? ? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? : ??????? ???? ? ??????? ??? ???? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ????????? ??? ????? ???? ????? » ????? ???? . « ??????????? » : ?????????? .

1038. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Namaz için ezan okunduğu zaman, şeytan ezanı duymamak için arkasını dönüp yellenerek kaçar. Ezan bitince tekrar geri gelir. Namaz için kamet edilince yine arkasını dönüp kaçar. Kamet bittiğinde yine gelir ve kişi ile nefsi arasına sokulur ve ona: Filân şeyi hatırla, filân şeyi hatırla diyerek, namazdan önce aklında olmayan şeyleri hatırlatır da, neticede insan kaç rek'at namaz kıldığını bilemez olur."

Buhârî, Ezân 4, Amel fis'-salât 18, Sehv 6, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, Salât 19, Mesâcid 83. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 31; Nesâî, Ezân 20, 30

Açıklamalar

Efendimiz'in bu hadisleri, ezandan kaçan şeytanın halini güzel bir benzetme ile ortaya koymaktadır. Onun ezandan kaçtığı sıradaki hali, ansızın büyük bir korku ve dehşete düşen insanın haline benzetilmiştir. Böyle bir kimsenin dizlerinin bağı çözülür, mafsalları gevşer ve sinir sistemi alt üst olur. Neticede büyük ve küçük abdestini tutamaz hale gelir. Ezanı işiten şeytan da böyle bir korkuya kapıldığı için ne yapacağını şaşırır; onun bu hali, bir felâkete uğradığında ne yapacağını şaşıran insanın haline benzer. Şeytana yellenme isnad edilmiş olması, bu korku halinin şiddetini anlatmak içindir. Yoksa onun gerçekte yellenmesi söz konusu değildir. Fakat Kâdî İyâz gibi bazı âlimlere göre bunun gerçek anlamda olması da mümkündür; çünkü şeytan da bir cisimdir. Meşhur hadis âlimi Tîbî, şeytanın ezanı işitmemek için kendi sesiyle kendisini meşgul ettiğini, onun bu tavrının çirkinliği sebebiyle, çıkardığı sesin çirkinliğinin yellenmeye benzetildiğini söyler.

Şeytanın ezandan kaçmasının çeşitli sebepleri vardır:

Birincisi, daha önce açıkladığımız hadiste geçtiği gibi, ezan sesini işiten her şey müezzine kıyamet gününde şahitlik edecektir. Kendisinin hiç hoşlanmadığı böyle zor bir durumda kalmaktan çekindiği içindir.

İkincisi, ezanın büyüklüğünden korktuğu içindir. Çünkü ezan, dinin bütün kaidelerini içine alan bir bildirimdir. Şeytan, tabiatı gereği bunlardan nefret eder; çünkü o tepeden tırnağa şer ve günahtan ibarettir.

Üçüncüsü, ezan namaza ve cemaate davettir. Namaz insanı Cenâb-ı Hakk'a en çok yaklaştıran ibadet olup, en önemli rüknü secde halidir. Şeytan ise Allah'ın emriyle Âdem*aleyhi's-selâm*'a secde etmekten yüz çevirdiği için O'nun rahmetinden kovulmuştur. Müslümanlar büyük bir cemaat haline gelip Allah'a ibadete ve secdeye yöneldikleri için, şeytan onları kandırmaktan ümidini kesip ye'se düştüğünden dolayı ezan ve kametten kaçar. Fakat vazifesi

onları saptırmak ve yoldan çıkarmak olduğu için, tekrar tekrar geri döner. Neticede namaz kılanın kalbine birtakım dünyevî düşünceler getirerek onun gönlünü namazdan uzaklaştırır ve kaç rek'at namaz kıldığını unutturup yanıltır.

Burada açıkça görüldüğü gibi namaz kılan mü'minlere şeytan musallat olur. Birçok müslümanın en olmayacak şeylerin namazda hatırına geldiğini söylemesinin sebebi bu olsa gerektir. Bundan kurtulmanın çaresi, hatıra gelen şeyi düşünmemeye çalışmak ve namazda Allah'ın huzurunda bulunduğunu hatırlamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeytanın ezanı işitince deliye dönmesi, ezanın faziletini ve büyüklüğünü gösterir.

2. Ezanı gür ve yüksek sesle okuyan müezzinin Allah katındaki ecri ve mükâfatı çok büyüktür.

3. Şeytanın ezandan süratle kaçmasının sebebi, onun namaza ve cemaate davet, İslâm'ın parolası, dinin itikadî ve amelî bütün ahkâmını kapsayıcı oluşundandır. Çünkü şeytan bunlardan nefret eder.

4. Şeytan, namaz da dahil her zaman mü'minlere musallat olur. Onun şerrinden ve zararlarından korunmanın tedbirlerini almak gerekir.

5. Şeytanın tasallutundan kurtulmanın çaresi namazı huşû ve huzû içinde kılmaktır.

1039- ?????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ???? ????????? ????????? ????????? ?????? ?? ??????? ? ????? ??????? ?????? ? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ? ????? ????? ?????? ?? ??????????? ? ?????????? ????????? ?? ???????? ?? ????????? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ????????? ???? ??????? ????? ??? ? ????? ????? ??? ?????????? ??????? ???? ??????????? » ???? ???? .

1039. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediklerinin aynısını siz de söyleyin. Sonra bana salâvat getirin. Çünkü bir kimse bana bir defa salâvat getirirse, Allah buna karşılık ona on defa salât eder. Daha sonra benim için Allah'tan vesîleyi isteyin. Çünkü vesîle, cennette Allah'ın kullarından bir tek kuluna lâyık olan bir makamdır. O kulun ben olacağımı umuyorum. Benim için vesîleyi isteyen kimseye şefatim vâcip olur."

Müslim, Salât 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 36; Tirmizî, Menâkıb 1; Nesâî, Ezân 37

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1040- ??? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ????????? ? ????????? ???? ?????? ????????? » . ???? ???? .

1040. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ezanı işittiğiniz zaman siz de müezzinin söylediklerini söyleyiniz."

Buhârî, Ezân 7; Müslim, Salât 10-11. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 40; Menâkıb 1; Nesâî, Ezân 33, 35, 37; İbni Mâce, Ezân 4

Açıklamalar

Müezzinin ezanını duyan her müslümanın onun söylediklerini tekrar etmesi gerektiğinde bütün İslâm âlimleri görüş birliği içindedirler. Ancak bunun dînî hükmünün ne olduğu konusunda farklı görüşleri vardır. **Hanefîlere** göre, ezanı duyanların müezzine icâbet edip onun sözünü tekrarlamaları vâciptir. Çünkü bu konuya dair hadislerdeki emirler vücûb ifade eder. Nitekim ezanın okunduğunu işitenlerin Kur'an okumayı, konuşmayı, selâm alıp vermeyi terketmeleri vâciptir. Bunlar hakkındaki hüküm vâcip olunca, ezanı tekrarlamak da vâcip olur.

İmâm Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel ve fukahânın büyük çoğunluğuna göreise, bu hadislerdeki emir vâciplik değil, müstehaplık ifade eder; dolayısıyla müezzinin söylediklerini tekrarlamak müstehaptır. **Hanefî fakihlerden Tahâvî** de aynı kanaattedir. **İmam Nevevî**, abdestli, abdestsiz, cünüp, hayızlı herkesin ezanı tekrarlamasının müstehap olduğunu söyler. Tekrarlamaya engel olan sebepler ise, helâda olmak, eşiyle ilişki halinde bulunmak veya namaz kılmak gibi hallerdir. Bu hallerde ezan tekrarlanmaz. Ancak namaz kılan kimse, namazını bitirince ezanı tekrarlar denilmiştir. Kur'an okuyan veya tesbih çeken kimse ezanı duyunca bunları bırakır ve müezzinin söylediklerini tekrar eder. Kametin hükmü de aynen ezan gibidir. Hanefî fakih Kemal İbni Hümâm kameti tekrar etmenin müstehap olduğunu söyler.

Müezzinin sözlerinden "hayye 'ale's-salâh" ve "hayye 'ale'l-felâh" ile sabah ezanındaki "es-salâtü hayrun mine'n-nevm" tekrarlanmaz. Kamette de "kad kameti's-salâh" tekrar edilmez. Bunların yerine, müezzin "hayye 'ale's-salâh" dediğinde, "lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm" ; "hayye 'ale'l-felâh" dediğinde, "mâ şâallâhu kâne ve mâ lem yeşe' lem yekün"; "es-salâtü hayrun mine'n-nevm" dediğinde de, "sadakte ve bererte"; kamette "kad kameti's-salâh" dediğinde ise, "ekamehallâhu ve edâmehâ" denilir. Bunların her biri müezzin aralarda durduğunda söylenir.

Ezan okunurken ve kamet getirilirken konuşmamak, Kur'an okumamak, selâm verip almamak, kısacası müezzinin sözlerini tekrardan başka bir şeyle meşgul olmamak gerekir. Birkaç camide ezan okununca her müezzine icâbet gerekir mi konusu üzerinde durulmuş, bir camide veya mescidde bulunan kimsenin sadece o cami veya mescidin müezzinine icâbet etmesi yeterli görülmüştür. Evinde, işinde veya mescidlerden dışarıda bulunan kimsenin de sadece kendi mahalle mescidinin müezzinine icâbeti kâfidir denilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz ezan bittikten sonra kendisine salavat getirilmesini ve onun için vesîleyi istememizi tavsiye buyurmuştur. Peygamber'e salavat getirene Allah'ın on defa salât etmesinden maksat, kuluna rahmet ve mağfiret etmesi, günah ve kusurlarını bağışlamasıdır. Vesîleyi nasıl isteyeceğimiz, her namazdan sonra okunması müstehap olan ve Buhârî'nin rivayet ettiği hadisten anlaşılmaktadır. Bundan sonra gelen hadis, her ezandan sonra okumamız tavsiye edilen bu duayı bize öğretecektir.

Vesîlenin sözlük anlamı, başkasına yaklaşmaya vasıta olan şey demektir. Sultanların yanında mevki sahibi olmaya da bu ad verilir. Burada onunla kastedilen ise, hadisten anlaşıldığı gibi cennette çok üstün bir makamın adıdır. Müslümanlar, her ezandan sonra okudukları duada bu makama ulaşması için Allah Resûlüne dua ederler. Aslında bu dua kendileri içindir; çünkü bu duayı yapanlara Efendimiz kıyamet gününde şefaat edecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müezzin ezan okurken onun söylediklerini tekrar etmek gerekir.

2. Ezandaki "hayye 'ale's-salâh", "hayye 'ale'l-felâh" ve sabah ezanındaki "es-salâtü hayru'n mine'n-nevm" tekrar edilmez, bunlar söylenince biraz önce açıkladığımız dualar okunur.

3. Ezan gibi kamet de tekrar edilir. Kamette ezandakilere ilâveten "kad kameti's-salâh" da tekrar edilmez.

4. Ezanın okunduğu vakitler, duaların en makbul olduğu zamanlardır.

5. Ezandan sonra Peygamberimize salâtü selâm getirmek ve kendisi için cennette üstün bir makam olan vesîleyi istemek müstehaptır. Bunun için ezan duasını öğrenmek gerekir.

6. Ümmetin günahkârlarına da günahsızlarına da şefaat edilecektir. Bu, günahkârların azâbını azaltmak, günahsızların sevaplarını artırmak içindir.

1041- ????? ????? ???? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ???? ???? ?????? ???????? : ?????????? ????? ????? ???????? ?????????? ? ????????? ??????????? ?? ????????? ?????????? ? ????????????? ???????? ?????? ???????? ????? ???????? ? ?????? ???? ???????? ???? ?????????? » ???? ??????? .

1041. Câbir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim ezanı işittiği zaman: Ey şu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın rabbi Allahım! Muhammed'e vesîleyi ve fazîleti ver. Onu, kendisine vaadettiğin makâm-ı mahmûda ulaştır, diye dua ederse, kıyamet gününde o kimseye şefâatim vâcip olur."

Buhârî, Ezân 8, Tefsîru sûre(17), 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 37; Tirmizî, Mevâkît 43; Nesâî, Ezân 38; İbni Mâce, Ezân 4

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1042- ???? ?????? ??? ???? ??????? ????? ?????? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????: ???? ???? ????? ?????? ?????????? : ??????? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?? ????? ??? ? ??????? ????????? ??????? ?????????? ? ?????? ???????? ????? ? ?????????? ???????? ? ??????????? ?????? ? ????? ???? ???????? » ???? ???? .

1042. Sa'd İbni Ebî Vakkas *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim müezzini işittiği zaman: Tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şahitlik ederim. Rab olarak Allah'tan, resûl olarak Muhammed'den, din olarak İslâm'dan razı oldum, derse, o kimsenin günahları bağışlanır."

Müslim, Salât 13. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 42; Nesâî, Ezân 38; İbni Mâce, Ezân 4

Açıklamalar

Her iki hadiste geçen "ezanı işittiği zaman" sözüyle anlatılmak istenen, ezanın tamamını işittikten sonra demektir. Çünkü ezanı işiten kimsenin müezzinin söylediklerini aynen tekrar etmesi gerektiğini ve bunun Resûl-i Ekrem tarafından emredildiğini önceki hadiste açıklamıştık. Ezan bittikten sonra ise, Peygamber Efendimiz'e salâtü selâm getirilir; sonra da ezan duası okunur. Yaygın olarak bilinen ve okunan ilk hadiste geçen dua ise de, bundan başkasının da okunabileceğine bu ikinci hadis delil teşkil eder. Hatta bunlar dışında me'sûr olan yani Peygamber Efendimiz'den rivayet edilen ve hadis kitaplarında yer alan dualardan herhangi biri de yapılabilir.

Beyhakî'nin rivayetinde ilk duanın sonunda bir de: "*İnneke lâ tühlifü'l-mîâd = Şüphesiz ki sen vaadinden caymazsın"* ilâvesi vardır ki, biz de dualarımıza bunu ilâve ederiz. Yaygın olan bu duanın çok kısa tahlilini yapacak olursak: Buradaki "davet" ezanın lâfızlarıdır. Daha önce izah edildiği gibi, bu tevhîde davettir. "Tam" olmasının anlamı ezanda kelime-i tevhîd ve kelime-i şehâdetin bulunmasıdır. Tam ve kâmil olmanın bir yönü de değişikliğe ve bozulmaya uğramadan kıyamete kadar hem lâfzının hem muhtevasının korunacak olması ve itikad esaslarının hiçbir zaman değişmeyeceğidir. "Vesîle"nin buradaki anlamı önceki hadiste de işaret edildiği gibi cennetteki çok yüce bir makamdır. "Fazilet" de üstün bir makamın adı olup, diğer mahlûkattan yüce bir mertebedir. **"Makâm-ı mahmûd"**, her lisanın övgü ve yüceltmesine lâyık makam demektir. O makamda olanı ilk yaratılan insandan son yaratılacak olana kadar herkes över ve yüceltir. Makâm-ı mahmûd, şefaat makamıdır ki, Resûlullah Efendimiz'e ihsân olunmuştur. Kur'an'ın:**"Rabbin seni makâm-ı mahmûda ulaştırır"** dediği makamdır [İsrâ sûresi (17), 79]. İbni Abbâs'ın açıklamasına göre: *"Öyle bir makam ki, orada öncekiler ve sonrakiler sana hamd ve senâ eder ve mertebece bütün yaratılmışların önünde olursun. Şefaat edersin de şefaatin makbul olur. Senin sancağın altında olmadık kimse bulunmayacaktır"* diye tarif edilir (Alî el-Kârî, *el-Mirkât*, II, 353). Peygamberimiz çeşitli hadislerinde bu makamdan bahsetmiş ve onun vasıflarını anlatmıştır.

Önce de ifade ettiğimiz gibi, ezan İslâm'ın temel prensiplerini kendinde toplayan bir dînî tebliğ, bir davettir. Bunu duyup dinleyen ve kalben inanarak tekrar eden bir mü'min, istikamet üzere olduğu, sahih bir iman ve sâlih bir amele sahip bulunduğu için Allah'a her ezandan sonra dua eder. Bu duanın mahiyet ve muhtevasını da böylece özet olarak bile olsa görüp anlayan bir müslüman artık bu fazileti işlemekten kendini müstağni göremez. Bütün bunları pekiştirmek üzere, ezandan ayrı olarak her farz namazdan önce bir de kamet getirilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ezanı, müezzinin söylediklerini tekrar ederek sonuna kadar dinlemek, bitince de dua etmek faziletli sünnetlerdendir.

2. Ezan vakitleri duaların reddedilmediği vakitler olup, her ezandan sonra dua etmek bu sebeple faziletli kabul edilmiştir.

3. Ezandan sonra duaya devam etmek hayırlara ulaşmanın sebebi olduğu gibi, kıyamet gününde Peygamberimizin şefaatine nâil olabilmenin de vesilesidir.

4. Ezan bittikten sonra Peygamber Efendimiz'in öğrettiği dualardan biri ezan duası olarak okunmalıdır.

5. Vesîle, fazîlet ve makâm-ı mahmûd kıyamet gününde sadece Peygamber Efendimiz'e has üstün mertebe ve makamlardır.

1043- ???? ?????? ???? ?????? ????? ????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?? ?????? ??? ???????? ????????? » ???? ??? ???? ???????? ???? : ???? ??? .

1043. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ezan ile kamet arasında yapılan dua reddedilmez."

Ebû Dâvûd, Salât 35; Tirmizî, Salât 158

Açıklamalar

Bu hadis, önceki hadislerde söylenilenlerin bir neticesi mahiyetindedir. Ezandan sonra yapılacak duaların vakti böylece daha da belirlenmiş olmaktadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetine olan şefkat ve merhametinden dolayı Allah'ın duaları en çok kabul edeceği vakitleri de haber vermiştir. İşte o vakitlerden birinin günde beş vakit ezanla farz namaz için getirilen kamet arasındaki zaman olduğunu bu hadislerinde bildirmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duanın daha makbul olduğu belirli vakitler vardır. Bunların bazısını Peygamber Efendimiz ümmetine haber vermiştir.

2. Ezanla kamet arasındaki zaman dilimi, duaların makbul olduğu zamanlardan biridir.

187- ??? ??? ???????

NAMAZLARIN FAZİLETİ

Âyet

????? ??? ??????? ???????? ???? ?????????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ??????? ???? ??????????? ???????????? ?????????? ??????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????? [45]

"Şüphesiz ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar."

Ankebût sûresi (29), 45

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **"Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Şüphesiz ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı bilir."**

Âyette hayasızlık ve kötülük diye tercüme edilen "fahşâ" ve "münker" kelimelerinin anlamı daha kapsamlıdır. Fuhşiyat, açıktan ve alenî işlenilen bütün çirkinlikleri, edepsizlikleri ve ahlâk dışı davranışları ifade eden bir kelimedir. Münker de, aklın ve şerîatın beğenmediği bütün uygunsuz davranışları ve günahları ifade için kullanılır. Öncelikle namaz içinde böyle şeyler yapılmaz, onun gerektirdiği bütün edeplere uyularak namaz kılınır. Gerçekten şuurla ve hakikatına erilerek, farkında olunarak, ne olduğu bilinerek kılınan bir namaz, namaz dışında da insanı her türlü çirkinlikten, uygunsuz davranıştan, edep dışı hareketlerden alıkoyar. Onun için Resûl-i Ekrem Efendimiz: *"Kim namaz kılar da o namaz kendisini hayasızlıktan ve kötülükten alıkoymazsa, o namaz olsa olsa onun Allah'tan daha fazla uzaklaşmasını sağlar"* buyurmuştur (Münâvî, Feyzü'l-kadîr, VI, 221). Kur'an'ın namazla ilgili birçok âyeti vardır. Nevevî'nin konuyla ilgili olarak sadece bu âyetle yetinmesinin sebebi, onun kapsayıcılığından olsa gerektir.

Hadisler

1044- ????? ???? ????????? ??? ?????? ????? ???? : ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????????? ???? ????? ??????? ????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ????? ??????? ? ??? ????? ???? ???????? ??????» ?????? : ?? ?????? ???? ?????? ????? ? ???? : « ????? ?????? ?????????? ???????? ? ?????? ?????? ?????? ???????? » ????? ???? .

1044. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

– **"Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünde bir nehir olsa da, o kimse her gün bu nehirde beş defa yıkansa, kirinden bir şey kalır mı?"** Sahâbîler:

– O kimsenin kirinden hiçbir şey kalmaz, dediler. Resûl-i Ekrem:

– **"Beş vakit namaz işte bunun gibidir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder"** buyurdular.

Buhârî, Mevâkît 6; Müslim, Mesâcid 283. Ayrıca bk. Tirmizî, Emsâl 5; Nesâî, Salât 7; İbni Mâce, İkâmet 193

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1045- ???? ??????? ????? ?????? ???? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????????? ???????? ?????? ????? ????? ???? ???? ??? ????????? ????????? ?????? ????? ?????? ????? ???????» ???? ????.

« ???????? » ????? ????? ???????? : ???????? .

1045. Câbir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Beş vakit namazın benzeri, sizden birinizin kapısı önünden akıp giden ve her gün içinde beş defa yıkandığı bol sulu bir ırmak gibidir."

Müslim, Mesâcid 284

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, her iki hadisinde namazı temsîlî yolla, günümüz öğretim ve eğitim sistemindeki adıyla "örnekleme metodu" ile anlatmıştır. Çünkü bu, insanların bir konuyu öğrenip anlamalarında en kolay ve en etkili bir yoldur. Nitekim buradaki benzetmeyi düşünen kimse, günde beş defa bir nehirde yıkanan insanın üzerinde kirden pastan hiçbir eser kalmayacağını anlamakta güçlük çekmez. Çünkü insan görülen ve hissedilen pisliklerle bedeni ve elbisesi kirlendiğinde, onları bol su ile yıkamak suretiyle temizler. Peygamber Efendimiz herkesin bildiği ve kabul ettiği bu gerçekten hareketle namazın da insanı manevî kirlenme demek olan günahlardan ve hatalardan öylece temizleyeceğini haber vermektedir. Sadece namaz kılmak değil, abdest almak suretiyle aynı zamanda maddî temizlenme de sağlanır. Daha önce abdestin faziletlerinden bahsederken onun birtakım küçük günahlara ve hatalara keffâret olduğunu görmüştük. Böylece hem abdest hem de namaz insanı maddî manevî yönlerden temizlemiş olmaktadır. Buradaki ifadeler mutlak olduğu için, küçük büyük bütün günahları kapsayıcı nitelikte görünmektedir. Hadis şârihlerinin önde gelenlerinden biri olan İbni Battâl, Resûl-i Ekrem'in ifadelerinden küçük günahların anlaşıldığını söyler. Çünkü o, kir tabirini kullanmıştır. Oysa insanın vücudundaki yara berelere göre kir küçük bir şeydir. Büyük günahlar ise yara bereler gibidir. Fakat burada şu hususu gözden ırak tutmamak gerekir: Büyük günahlardan korunmak öncelikle beş vakit namazı kılmakla mümkün olur. Nitekim konunun başındaki âyet, gerçek namazın insanı her türlü hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyacağını ifade etmektedir. Âyette geçen fahşâ ve münker tabirleri genelde büyük günahları ifade eder. Beş vakit namazı kılmayan büyük günahlardan korunmuş olmaz; çünkü namazı terketmenin bizzat kendisi büyük günahlardan biridir. Netice olarak namaz bilinciyle günde beş vakit Allah'ın huzuruna çıkan bir insanın, kendisini namaz hali dışında da her an Allah'ın huzurunda hissederek hareket etme şuuruna ulaşması umulur. Böyle bir kimse bilerek günah işlemez. Bilmeyerek işlediklerine ise abdesti ve namazı keffâret olur.

1045 nolu hadis 430 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namaz, her akıl bâliğ müslümanın üzerine farz olan en önemli ve en faziletli günlük ibadettir.
2. Namazı Allah'ın huzurunda olduğumuzun farkında ve şuurunda olarak kılmak gerekir.
3. Beş vakit namaza bilinçli olarak devam etmek insanı büyük günahlardan korur.
4. Kıldığımız namazlar, bilmeyerek ve farkında olmayarak işlediğimiz küçük günahların Allah tarafından affedilmesine vesile olur.
5. İnsanları hayra davet ederken ve onlara İslâm'ı tebliğ ederken güzel öğütler ve hikmetli sözlerle, misâllerle konuşmak Peygamber Efendimiz'in üslûbudur. Bizler de aynı şekilde davranmalıyız.

1046- ????? ????? ????????? ??? ?????? ????? ????? ?????? ????? ???? ???????? ???????? ? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? ?????? ????? : { ?????? ????????? ????? ????????? ???????? ???? ????????? ? ????? ?????????? ????????? ???????????? } ???? ????????? : ????? ??? ? ??? : « ?????? ??????? ?????????» ????? ???? .

1046. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, bir adam bir kadını öptü. Sonra Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip durumu haber verdi. Bunun üzerine: **"Gündüzün iki yanında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir"** [Hûd sûresi (11), 114] anlamındaki âyet nâzil oldu. Adam:

– Bu sadece bana mı mahsus yâ Resûlallah, dedi? Resûl-i Ekrem:

– **"Ümmetimin tamamı içindir"** buyurdular.

Buhârî, Mevâkît 4, Tefsîru sûre (11) 6; Müslim, Tevbe 39. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (11)

Açıklamalar

İbni Mes'ûd'un bahsettiği bu kişinin kimliği hakkında şârihler çeşitli isimler verir. Büyük bir ihtimalle o, Akabe biatlarında ve Bedir Gazvesi'nde bulunmuş olan Ebü'l-Yeser Kâ'b İbni Amr'dır. Nitekim Tirmizî'nin rivâyetinde olay bizzat Ebü'l-Yeser'den nakledilmiş, kendisine hurma almak üzere gelen bir kadını içeride daha iyisi var diyerek kandırıp evine götürdükten sonra üzerine saldırıp öpmüştür. Bu zatın isminin Tirmizî'de Ebü'l-Yüsr diye kaydedilmesi, bir okuma hatasından kaynaklanmış olmalıdır. Kadının kimliği hakkında ise bir bilgiye sahip değiliz. Sahâbîler, işledikleri bir suçu, günah veya hatayı, daha sonra pişman olarak cezası ne ise çekmek üzere Resûl-i Ekrem'e gelip haber verirlerdi. Bu onların Allah korkusuna ve âhiret inancına ne kadar gönülden bağlı olduklarının bir göstergesi kabul edilmelidir. Çünkü bu dünyada çekecekleri cezanın âhiretteki cezayı affettireceği veya hafifleteceği inancına sahiptiler. Suçunu gizlemiş ve üzerinde kul hakkı kalmış olarak Allah'ın huzuruna çıkmak istemezlerdi. Bu olay, bilinen örneklerden sadece biridir.

Peygamberimiz, kendisine sorulan sorulara şayet o konuda daha önce bir vahiy gelmişse veya bildiği bir işse cevap verir, böyle olmadığı takdirde Cenâb-ı Hak'tan konuyla ilgili bir bilginin, bir hükmün gelmesini beklerdi. Bu olay üzerine de vahyin gelmesini beklediğini hadisin bazı rivayet tariklerinden açıkça anlamaktayız. Gelen âyet, öpmenin had yani cezayı gerektiren büyük bir günah veya büyük bir suç olmadığını, kılınan beş vakit namazın veya yapılan birtakım hayır ve iyiliklerin böyle küçük günahlara ve hatalara keffâret olacağını bildirmiştir. Büyük günahlar ve kul hakkına taalluk edenler bunun dışındadır. Çünkü onların cezaları ve hangi esaslar dahilinde tövbe edilirse affedileceği açıkça belirtilmiştir. Âyette geçen **"iyilikler kötülükleri giderir"** hükmü bunları kapsamaz. Bir sonra gelecek olan hadisten de açıkça anlaşıldığı gibi, Peygamberimiz de büyük günahlardan uzak durmak şartıyla, beş vakit namazın bu vakitler arasında işlenen küçük günahlara keffâret olacağını belirtmiştir.

Kendisi hakkında hüküm indirilen sahâbînin bu hükmün kendisine has olup olmadığını sorması üzerine, Efendimiz'in bütün ümmeti kapsadığını bildirmesi, bir soru veya bir olay üzerine indirilen bir hükmün, aksi sabit olmadıkça bütün ümmeti bağladığı da böylece anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu âyetin, Kur'an'da beş vakit namaza delâlet eden ayetlerden biri olduğu kabul edilir. Çünkü sabah, öğle ve ikindi namazları gündüzün iki ucunda, akşam ve yatsı namazları da gecenin gündüze yakın olan kısmındaki namazlardır.

Hadisimizi 435 numara ile daha önce geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cinsel ilişki olmadığı sürece öpmek, sıkmak, tutmak ve sarılmak gibi suçlara terettüp eden şer'î bir had yoktur. Bunlara ta'zir cezası verilir.

2. Kendisinin helali olmayan bir kadını öpmek bir günah, bir suç ise de küçük günahlardan sayılır.

3. Şer'î bir cezayı gerektirmeyen küçük günah ve hatalara beş vakit namaz, diğer ibadet ve tâatler, yapılan hayırlar ve iyilikler keffâret olur.

4. Herhangi bir soru veya olay üzerine inmiş olan hüküm, bütün ümmeti kapsamına alır. Prensipleştirilmiş fıkhî ifadeyle, sebebin husûsîliği hükmün umûmîliğine mâni değildir.

1047- ??? ???? ?????? ??? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «????????? ????????? ????????? ???? ????????? ? ???????? ??? ????????? ? ?? ?? ???? ????????? » ???? ???? .

1047. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe, beş vakit namaz ile iki cuma, aralarında işlenen küçük günahlara keffârettir."

Müslim, Tahâret 14. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 46; İbni Mâce, İkâmet 79

Açıklamalar

Faziletler kitabının başından beri açıklamaya çalıştığımız hadislerin bir kısmında abdestin, bir kısmında müezzinin okuduğu ezanın tekrarlanmasının ve ezan duasının, bir kısmında da beş vakit namazın ve cumanın küçük günahlara keffâret olacağı haber verilmektedir. Bu durumda akla şöyle bir soru gelebilir: Madem ki abdest küçük günahlara keffâret oluyor, öyleyse ezan neye keffâret olacaktır? Ezan ve duası keffâret oluyorsa , o halde namaz neye keffâret olacaktır? Namaz keffâret oluyorsa cuma neye keffâret olacaktır? Bu listeyi uzatmak mümkündür, çünkü diğer bir kısım hadislerde, başka birtakım ibadetler ve iyiliklerin günahlara keffâret olacağından da bahsedilmektedir. Bu şunu göstermektedir: Anılan ibadet ve tâatlerin her biri keffâret olmaya elverişlidir. Eğer günah varsa keffâret olur; yoksa bunlar kulun iyilik hanesine yazılır, Allah katında mertebelerinin yükselmesine vesile olur. Fakat bu tavsiye ve teşvikler, mü'minlerin anılan bütün hayır ve iyiliklere, güzel davranışlara ara vermeden devam etmesi halinde arınacaklarını, tertemiz olacaklarını müjdelemektedir. Çünkü büyük günahları işlememek kaydıyla, bu ibadet ve tâatleri, hayır ve iyilikleri yapan mü'minler daima bir ümit ve güven içinde yaşama hazzını tadarlar. Bu ise onları düzenli bir hayata sevkeder.

Hadis daha önce 132 numara ile geçmişti, 1151 numara ile de gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük günahlardan ve haramlardan mutlaka uzak durmak gerekir.

2. İbadetlerin her biri, özellikle de namazlar küçük günahlara keffârettir.

3. İbadet hayatı düzenli olan mü'minler, hayatlarının başka alanlarında da huzurlu olurlar.

1048- ??? ?????? ??? ???? ??? ?????? ???? ??? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «?? ??? ???????? ???????? ???????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ? ?????????? ? ?????? ???? ????????? ??? ????????? ???? ???????? ?? ?? ?????? ???????? ? ?????? ????????? ?????? » ???? ???? .

1048. Osman İbni Affân *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

"Bir müslüman, farz namazın vakti geldiğinde güzelce abdest alır, huşû içinde ve rükûunu da tam yaparak namazını kılarsa, büyük günah işlemedikçe, bu namaz önceki günahlarına keffâret olur. Bu her zaman böyledir."

Müslim, Tahâret 7

Açıklamalar

Dinimizde ibadetlerin makbul olması birtakım esaslara bağlandığı gibi, büyük ve küçük günahların affi da bazı şartların yerine getirilmesine bağlıdır. Namaz için abdestin farz olduğu, abdestsiz namaz olmayacağı her müslümanın bildiği bir gerçektir. Fakat farz olan bu abdesti alırken onun farzlarının yanında, sünnetleri, müstehapları ve birtakım edeplerine de riayet etmek gerektiğini düşünmeyen veya bunları önemsemeyenler olabilir. Şayet bunlar yerine getirilmezse, o abdest güzel bir abdest sayılmaz. Resûl-i Ekrem Efendimiz, abdesti güzel almaktan maksadının bu olduğunu hem bizzat ashabına göstererek hem bu yönde tavsiyelerde bulunarak açıklamışlardır. Daha önce 1031 numara ile geçen ve yine Hz.Osman'dan rivayet edilen hadiste bunu açıklamıştık. Şüphesiz güzel bir abdest, güzel bir namazın ilk şartıdır.

Huşû, namazın gerçek namaz olmasını sağlayan şartlardan biridir. Huşûdan maksat, kişinin namaz esnasında bütün varlığı ve kalbiyle Allah'a yönelmesidir. Fakat bunun görünürdeki esası, namazın bütün rükünlerini hakkıyla yerine getirmektir. Nitekim, Hz.Peygamber'in namazda sakalı ve elbisesiyle meşgul olan birini gördüğünde: *"Kalbi huşû duysaydı âzaları da huşû içinde olurdu"* buyurmaları bu gerçeği ortaya koyar (Ali el-Müttekî, Kenzü'l-ummâl, 5891). Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huşûdan sonra rükûdan bahsetmeleri de, namazın zâhirî ahkâmına riâyet edilmesi gereğinin delilidir. Rükû ve secde biri ötekinden ayrı düşünülemeyen iki ibadet esasıdır. Rükûu tam yapmak gerekiyorsa, secdeyi de tam yapmak gerektiği anlaşılır. Rükû ve secde, huşûun gözle görülebilen tezahürleri sayılır. Peygamberimiz bütün bunlarla **"Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir. Onlar, namazlarında huşû içindedirler"** [Mü'minûn sûresi (23), 1-2] âyetine işaret etmişlerdir.

Bir insan bütün bunlara dikkat ettiği ve büyük günahlardan uzak durduğu takdirde, namaz küçük günahlara keffâret olmaya devam eder. Büyük günahların ise bundan müstesna olduğunu, onların şartları yerine getirilen tövbe veya Allah'ın lutfu ve merhametiyle bağışlanacağını bir kere daha hatırlamalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namazı devamlı kılmak ve asla aksatmamak gerekir.
2. Abdesti farzlarına, sünnet ve müstehaplarına, edeplerine riayet ederek almak icap eder.
3. Namazda huşûa riayet etmek rükû ve secde ile diğer gerekli rükünlere tam uymak gerekir.
4. Şartları yerine getirilerek kılınan beş vakit namaz, günün diğer saatlerinde işlenen küçük günahlara keffârettir.

188- ??? ??? ???? ????? ??????

SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARININ FAZİLETİ

Hadisler

1049- ?? ???? ???? ??? ?????? ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ????????? ?????? ??????? » ????? ???? . « ????????? » : ????????? ???????? .

1049. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki serinlik namazını, sabah ve ikindiyi kılan kimse cennete girer."

Buhârî, Mevâkît 26; Müslim, Mesâcid 215

Açıklamalar

İki serinlik namazının sabah ve ikindi namazları olduğunda âlimlerin pek çoğu ittifak içindedirler. Bunlara böyle ad verilmesinin sebebi de, günün serin zamanlarında kılındıkları içindir. Gündüzün en sıcak vaktinin gün ortası olduğu dikkate alındığında bu tevcih doğrudur. Ancak bazıları bunlardan birinin akşam veya yatsı namazı olabileceğini söylemişlerse de, bu görüş taraftar bulamamıştır. Cennete girmenin bu iki namaza bağlanması, onların son derece kıymetli ve kılındıkları vaktin de faziletli olmasındandır. Burada kişinin fedakârlığı ve feragatı da çok önemlidir. Çünkü sabah namazı vakti uykunun en çok sevildiği zamandır, bundan vaz geçip ibadet edebilmek bir fazilettir. İkindi namazı da, gündüzün sonuna yakın bir zamanın namazı olup, bir insanın bu vakitte işini gücünü, alış verişini ve ticaretini bırakıp namaz kılması yine bir fazilettir. Bu vakitlerin önemini ve üstünlük sebebini gelecek hadislerde göreceğiz.

Bu hadisi daha önce 134 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve ikindi namazlarını kılanlar Allah katında büyük bir mükâfatı hak ederler.
2. Sabah ve ikindi namazı vakitleri fedakârlık gerektiren vakitlerdir. Birincisi uykudan fedakârlığı, diğeri işten ve kazançtan fedakârlığı gerektirir.

1050- ??? ?????? ?? ???????? ?? ???????? ???? ?????? ????? ???? : ??????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ???? ??????? ????? ????? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? » ????? ??????? ? ???????? . ???? ???? .

1050. Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

"Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan bir kimse cehenneme girmeyecektir." Resûl-i Ekrem bu sözüyle sabah ve ikindi namazlarını kastetmişti.

Müslim, Mesâcid 213-214. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 9

Riyâzü's-sâlihîn'in bir çok matbu nüshasında bu hadisin sahâbî râvisi Züheyr İbni Umâre tarzında yazılmışsa da, doğrusu bizim kaydettiğimiz gibi Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe'dir.

Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe

Umâre, Kûfe'ye yerleşen sahâbîlerdendir. Babasının adının Ruveybe yerine Rüeybe tarzında da kaydedildiğini görmekteyiz. Onu Ebû Ruveybe künyesiyle tanıtanlar da vardır. Bazı kaynaklar künyesinin Ebû Zühre olduğunu söyler. Haysem İbni Sakîf oğullarına mensuptur. Resûl-i Ekrem'den dokuz hadis rivayet etmiştir. Müslim'de iki, Buhârî'de bir hadisi vardır. Ondan hadis nakledenler arasında iki oğlu Ebû Bekir ve Ebû İshâk bulunmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Güneş doğmadan önce kılınan namaz, sabah namazıdır. Güneş batmadan önce kılınan ise ikindi namazıdır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, biri uykunun en derin saatinde diğeri günün yorgunluğunun ve çarşı pazarın en yoğun vaktinde kalkıp camiye gitmek, diğer namaz vakitlerine göre daha zordur. Zor olanı başarmanın daha faziletli olacağında şüphe yoktur. Bu durum Kur'an'ın şu âyetleriyle daha iyi anlaşılır: **'Geceleri pek az uyurlar, seherlerde istiğfar ederlerdi"** [Zâriyât sûresi (51), 17-18]. **"Kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten ticaretin ve alışverişin alıkoymadığı insanlar"** [Nûr sûresi (24), 37]. Görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz'in her sözü ya doğrudan veya dolaylı olarak Kur'an'ın bir âyetine

dayanmaktadır. Biz bunları bazı kere tam olarak keşfetme imkânı bulamayabiliriz. Fakat sahih olan bir rivayeti tereddütsüz kabul ederiz. Bu çeşit rivâyetlerin diğer namazları o kadar önemli saymadığı zannedilmemelidir. Bunlar, her namazın önemini ayrı ayrı anlatıp mü'minleri her birine teşvik edici rivayetler olarak kabul edilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve ikindi namazlarına özellikle hassasiyet gösterilmelidir. Çünkü biri uykudan uyanma zorluğuna katlanmayı, diğeri gündüzün yoğun meşgalesini ibadet için terketmeyi gerektirir.
2. İbadetler kişiyi cehennemden korumaya vesile teşkil eder.
3. Namazların bazısı diğerlerinden daha faziletli olabilir**.**
4. Rızık temini için çalışmak kulluğa mani olmamalıdır.

1051- ??? ??????? ?? ???????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ????????? ????? ?? ??????? ??????? ????????? ??? ???? ??? ??? ??????????? ?????? ???? ????????? ?????? » ???? ????.

1051. Cündüb İbni Süfyân *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sabah namazını kılan kimse Allah'ın himayesindedir. Dikkat et, ey Ademoğlu! Allah, bizzat himayesinde olan bir konuda seni sorguya çekmesin."

Müslim, Mesâcid 261-262. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbni Mâce, Fiten 6

Açıklamalar

Hadisimizi daha önce biraz farklı metinlerle 234 ve 390 nolu hadisler olarak da görmüştük. Burada tekrar edilişinin sebebi, sabah namazıyla ilgili oluşundandır. Hadisin râvisi Cündüb İbni Abdullah, burada dedesine nisbetle Cündüb İbni Süfyan diye zikredilmiştir. Bir başka rivayetten sabah namazını cemaatle kılan kimsenin kastedildiğini anlıyoruz. Şu kadar var ki, insan her zaman cami veya mescid olan bir yerde bulunamayabilir. Veya bir mekânda tek başına olabilir. Bu sebeple hadis şârihlerinden bazıları "ihlasla kılan" diye açıklamışlardır. Sabah namazı vaktinde kalkmak müslümanlar için çok büyük önemi haizdir. Çünkü günün en bereketli saati ve rızkların taksim olunduğu zaman dilimi olarak adlandırılan seher vakti, duanın, ibadet ve tâatin en makbul olduğu, rızık talebi için bütün canlıların yeryüzüne yayıldığı bir an olmanın yanında, insan sağlığı için de büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kâfirlerin ve münafıkların uyku vakti olarak bilindiğinden dolayı onlara muhalefet etmek için de uyanıklık tavsiye olunmuştur. İslâm ordularının hareketi, düşman üzerine yürümeleri ve zafere ulaşmalarının çok kere sabahın erken saatlerinde oluşu tesadüfi değil, iradeli bir davranışın sonucudur.

Daha önceleri de açıklandığı gibi, Allah'ın zimmetinde olmak, dünyada ve ahirette O'nun koruması, himayesi, kefalet ve teminatı altında olmak anlamlarına gelir. Bir insan Allah'a verdiği sözü yerine getirmez, yapmaya güç yetirebileceği işleri yapmaz, iyi ve güzel davranışlarda bulunmazsa bundan dolayı hesaba çekilir. Allah'ın kişiyi huzuruna istemesi, onu hesaba çekmesi anlamına gelir. Kulluk şuuru dediğimiz şey, hesaba hazır olmamızı gerektirir. İşte Resûl-i Ekrem'in bize hatırlattığı bunlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazı vaktinde uyanmalı ve namazı cemaatle kılmaya özen göstermeliyiz.
2. Allah ve Resûlü'nün emir ve tavsiyelerine uymak, bizi hem bu dünyada hem âhiret hayatında huzura kavuşturur; Allah'ın koruması ve emniyeti altında olmamızı sağlar.
3. Allah'ın huzurunda hesaba çekilmezden önce, hesabımızı iyi yapmamız gerekir.

1052- ??? ???? ??????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????????? ????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ??????????? ? ????????????? ?? ?????? ????????? ?????? ??????? ? ????? ??????? ????????? ?????? ????? ? ??????????? ?????? ???? ??????? ????? : ????? ???????? ??????? ? ?????????? : ?????????? ????? ?????????? ? ?????????? ????? ???????? » . ????? ???? .

1052. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Birtakım melekler geceleyin, diğer birtakımı da gündüz vakti birbiri ardınca gelip sizin aranızda bulunurlar. Onlar sabah namazı ile ikindi namazında bir araya gelirler. Geceleyin aranızda kalmış olanlar Allah'ın huzuruna çıkarlar. Allah Teâlâ, kullarının halini çok iyi bildiği halde, meleklere:

–Kullarımı ne halde bıraktınız? diye sorar. Melekler:

–Onları namaz kılarken bıraktık; yanlarına da namaz kılarken varmıştık, derler."

Buhârî, Mevâkît 16, Tevhîd 23,33; Müslim, Mesâcid 210. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 21

Açıklamalar

Sabah ve ikindi vakitlerini ve bu vakitlerin namazını daha faziletli kılan sebeplerden biri, belki en önemlisi, bu namazlarda meleklerin de hazır bulunmaları ve Allah'ın mü'minlere bir lutfu olmak üzere, onların güzel hallerine meleklerin Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda şahitlik etmeleridir. Mü'minlerin birbiri hakkında şahitlik etmeleri, lehinde şahitlik edilen kimse için Allah katında rahmet vesilesi olduğuna göre, meleklerin şahitliği öncelikle ve daha çok rahmete nâil olmanın vesilesidir. Âlimlerimizden bir kısmı bu meleklerin hafaza melekleri olduğunu, bir kısmı da kâtip melekler olduğunu söylemişlerdir. Bu

gibi mahiyeti tamamen açıklanmayan konularda kesin söz söylemek mümkün olmadığına göre, bu anılanlardan herhangi biri veya daha başka melekler olabilir.

Meleklerin inmeleri, ilgili hadislerden anladığımız kadarıyla şöyle olmaktadır: Bir grup melek ikindi namazında iner ve mü'minlerin arasında kalırlar. İkinci grup sabah namazında iner ve bir araya gelirler. Sonra geceyi mü'minlerin arasında geçiren melekler gökyüzüne ve Allah'ın huzuruna çıkarlar, diğerleri ise ikindiye kadar yeryüzünde kalırlar. İkindi olunca başka melekler iner, onlar da yeryüzündekilerle birlikte ertesi günün sabahına kadar birlikte kalır, sonra sırası gelenler Allah'ın huzuruna çıkarlar. Böylece meleklerin inişi ikindi vaktinde, çıkışı ise sabah vaktinde olmuş olur. Hadisin birçok tarikinde meleklerin sadece sabah namazında toplandıklarının zikredilmesi, bu rivayete aykırı düşmez. Çünkü bir hadiste sabah namazında toplanmalarının zikredilmiş olması, ikindide toplanmamalarını gerektirmez.

Allah Teâlâ'nın ilmi her şeyi kuşattığı ve hiçbir şey O'nun bilgisi dışında olmadığı halde, yeryüzünden huzuruna çıkan meleklere *"Kullarımı ne halde bıraktınız?"* diye sormasının bazı hikmetleri üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri, kendisine ibadet eden, saygı gösteren, emir ve yasaklarını dinleyen kullarının kıymetini, merhamet ve mağfirete lâyık olduklarını kullarına göstermesidir. Bir başka hikmeti ise, şu âyetteki gerçeği meleklere göstermesidir. Cenâb-ı Hak, Âdem *aleyhisselâm*'ı yarattığında melekler kendisine: **"Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz seni överek tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz" demişler, Allah Teâlâ da: "Şüphesiz ben sizin bilmediklerinizi bilirim"** buyurmuştu [Bakara sûresi (2), 30]. İşte Allah Teâlâ, yeryüzündeki mü'min kullarının da tıpkı gökyüzündeki melekler gibi kendisinin emir ve yasaklarına itaat ve O'nu zikir ve tesbih etmelerine melekleri şahit kılarak, daha önceki zanlarında yanıldıklarını onlara göstermiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanların bütün hal ve hareketlerini takip edip, Cenâb-ı Hakk'a onlar hakkında rapor vermekle görevli melekler vardır.

2. Sabah ve ikindi namazı vakitleri, yeryüzünde kulların davranışlarını takip edip Allah'a bildirmekle görevli meleklerin buluştuğu ve mü'minlerle birlikte namaz kıldıkları faziletli zamanlardır.

3. Melekler, sabah namazı vaktinde gökyüzüne çıkar, ikindi namazı vaktinde de yeryüzüne inerler.

4. Namaz ibadetlerin en büyüğüdür.

5. İnsan her an Allah'ın gözetimi altındadır.

1053- ??? ?????? ??? ???? ??????? ???????? ???? ?????? ???? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???? ??????? ???????? ???????? ? ???? : « ???? ?????????? ????? ??? ??????? ??? ?????? ? ?? ?????????? ?? ?????????? ?????? ???????????? ???? ?? ????????? ???? ????? ????? ??????? ????????? ? ??????? ???????? ????????» ???? ???? .

??? ?????? : « ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ??????? » .

1053. Cerîr İbni Abdullah el-Becelî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında idik. Dolunay halindeki aya bakarak şöyle buyurdu:

"Siz şu ayı güçlük çekmeden gördüğünüz gibi, Rabbinizi de açıkça göreceksiniz. Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları kaçırmamak elinizden geliyorsa, kesinlikle kaçırmayıp kılınız."

Buhârî'nin bir rivayetinde: "Resûl-i Ekrem, ayın on dördüncü gecesi aya bakmıştı" denilmektedir.

Buhârî, Mevâkît 16, Tefsîru sûre (50) 2, Tevhîd 24; Müslim, Mesâcid 211. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 19; Tirmizî, Cennet 16; İbni Mâce, Mukaddime 13

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, rü'yet hadislerindendir. Mü'minlerin kıyamet gününde, arada herhangi bir engel ve perde bulunmaksızın Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmesiyle ilgili hadislere rü'yet hadisleri denilir. Mu'tezile ile Hâricîler dışındaki bütün mezhepler, rü'yetin gerçekleşeceğine inanırlar. Çünkü bu yöndeki hadisler mütevâtir derecesine ulaşmıştır. Mütevâtir haberler ise kesin bilgi ifade eder ve inkârı söz konusu olamaz. Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden en az yirmi kişi bu yönde rivayette bulunmuştur. Ayrıca, **"Yüzler var ki o gün ışıl ışıl parlar. Rablerine bakarlar"** [Kıyâmet sûresi (75), 22-23]. **"Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır"** [Yûnus sûresi (10), 26]. **"Hayır, doğrusu o gün onlar Rablerini (görmekten) mahrum kalmışlardır"** [Mutaffifîn sûresi (83), 15] gibi âyetler de bu hususa delil getirilmiştir.

Güneşin doğmasından ve batmasından önceki namazlar, sabah namazı ile ikindi namazıdır. Bu iki namazdan insanı alıkoyacak olan da sabah uykusu ile alışveriş ve işle meşgul olma gibi engellerdir. İnsanın samimi niyeti ve gayreti ile bunlar aşılabilir. Esasen daha önce de ifade ettiğimiz gibi beş vakit namazın hepsi fazilet yönünden eşittir. Ancak herbirinin kendine has bir özellik sebebiyle diğerlerinden ayrı mütalaa edilmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim bundan önceki hadisi açıklarken sabah ve ikindi namazlarının mümeyyiz vasıflarından sadece biri olan gece melekleri ile gündüz meleklerinin bu vakitlerde bir araya gelmelerine ve mü'minlerle birlikte namaz kılmalarına işaret etmiştik.

Hadisi 1899 numara ile bir kere daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'yı göreceklerdir. Kâfirler ise bundan mahrum kalacaktır.

2. Sabah ve ikindi namazları faziletli namazlar olup, bunlara devam etmek gerekir. Bu iki namaza devam edenlerin, diğerlerine de devamı umulur.

3. Namaza engel teşkil eden uykuyu yenmek, alışverişi, iş ve güç gibi meşgaleleri terketmek bizim elimizdedir. Buna gayret etmek gerekir.

1054- ??? ????????? ???? ?????? ???? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? » ???? ??????? .

1054. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İkindi namazını terkeden kimsenin işlediği amelleri boşa gider."

Buhârî, Mevâkît 15. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 15; İbni Mâce, Salât 9

Açıklamalar

İkindi namazının önemini ve faziletini, alışveriş, iş güç ve ticaret gibi birtakım meşguliyetler sebep gösterilerek terkedilmemesi gerektiğini buraya kadarki rivayetlerden öğrendik. İkindi namazını terkeden kimsenin, işlediği amellerinin boşa gitmesi demek, bu namazı terkedenin işlediği işlerin sevabının heder olması veya azalması ya da önceki hadislerde geçen, meleklerin Allah'ın huzurunda o kişi lehine olan şahitliğinden mahrum kalması demektir. Bunu, ikindi namazını terkettiği gün işlediği amellerin sevabı azalır tarzında anlayanlar da olmuştur. İbni Melek, bununla kastedilen anlamın ikindi namazını kılmayan kimsenin geçmişteki bütün amellerinin boşa gitmesi demek olmadığını özellikle belirtmiş ve buna delil olarak da "**Sizden kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onların bütün yaptıkları dünyada da ahirette de boşa çıkmıştır ve onlar ateş halkıdır, orada ebedî kalacaklardır"** [Bakara sûresi (2) 217] âyetini zikretmiş, bütün amelleri boşa gideren şeyin sadece dinden dönmek ve kâfir olarak ölmek olduğunu ifade etmiştir. Yoksa Hâricîler'in iddia ettiği gibi, böyle hadisler, büyük günah işleyenin kâfir sayılmasının veya Mu'tezile'nin iddia ettiği gibi büyük günahların sâlih amelleri boşa çıkaracağının veya ibtal edeceğinin delili değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazları terketmek, haram olan büyük günahlardandır. Özellikle ikindi namazını terketmenin daha büyük bir haram olduğu sahih rivayetlerle sabittir.
2. Namazı inkâr ederek terkeden kâfir olur; inkâr etmediği halde ihmal ederek kılmayan büyük günah işlemiş olur.
3. Ehl-i sünnet mezheplerinin itikadına göre, büyük günah işlemek insanı dinden çıkarıp kâfir kılmadığı gibi, büyük günahlar bütün sâlih amellerin sevabını da ortadan kaldırmaz.
4. Bir günün ikindi namazını terkeden kimsenin o günkü ameli noksan olduğu için, günlük sevabı da noksan olur.

189- ??? ??? ????? ??? ???????

CAMİLERE GİTMENİN FAZİLETİ

Hadisler

1055- ?? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???? ???? ????????? ???? ????? ? ??????? ?????? ??? ?? ????????? ??????? ???????? ????? ???? ????? » ???? ???? .

1055. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim sabah akşam camiye gider gelirse, her gidip gelişinde Allah Taâlâ o kimseye cennetteki ikramını hazırlar."**

Buhârî, Ezân 37; Müslim, Mesâcid 285

Açıklamalar

Cami ve mescidlerin İslâm toplumlarında pek önemli birçok işlevi varsa da, bunlardan en başta geleni cemaatle namaz kılınan mekânlar olmasıdır. Namaz, mü'minleri günde beş defa bir araya getiren toplayıcı bir ibadettir. Bu sebeple namaz kılınan özel mekâna toplayıcı anlamına cami veya Allah'a secde edilen, ibadet edilen yer anlamına mescid denilir. Fakat biz Türkçemizde, çoğunlukla büyük olanlarına cami, daha küçük olanlarına da mescid deriz.

Sabah akşam camiye gidip gelmekten maksat, sadece sabah ve akşam namazına gidip gelmek değil, beş vakit namazda camiye gidip gelmektir. Çünkü hadiste geçen "gudüv" kelimesi sabahtan güneşin zevâline kadar geçen zamandaki gidiş gelişi, "ravâh" da zevâl vaktinden gecenin evveline kadar olan zamandaki gidip gelişleri ifade eder. Böylece bu iki kelime, bir gün boyunca yapılan yürümeleri kapsamına alır. Nitekim dilimizde de bir insan için "sabah akşam yürür" denilince aynı mâna anlaşılır. Cami ve mescidlere gidip gelmekten maksat namazları cemaatle kılmaktır. Gidip gelmeler bu sevaba ulaşmanın vesilesidir. Harekette bereket vardır. Samimi niyet ve ihlâsla yapılan her iş ve davranış karşılığında Cenâb-ı Hakk'ın ecir ve mükâfat vereceği inancı, dinimizin bize öğrettiği temel prensiplerden biridir. Allah Teâlâ, mü'minlerin yapacağı hayırlı işler ve güzel davranışlar karşılığında onlara cennette pek çok ikram hazırlatır. İşte beş vakit namaz için cami ve mescidlere giden mü'minlerin de bu ikramlardan büyük hissesi olduğunu bu hadisten açıkça öğrenmiş olmaktayız.

Hadisi daha önce 125 numara ile de görmüştük.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namazı cami veya mescidlerde cemaatle kılmak büyük fazilettir.
2. Namaz için cami ve mescidlere gidenlere, her gidiş gelişleri, her adım atışları karşılığında Allah Teâlâ cennette ikramlar hazırlatır.
3. İslâm cemaat dinidir. Cemaate devam etmek ve müslümanların cemaatinden ayrılmamak gerekir.

1056- ????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ???????? ?? ???????? ? ????? ???? ???? ????? ???? ??????? ??????? ? ?????????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ? ???????? ???????? ???????? » ???? ???? .

1056. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse evinde güzelce temizlenir, sonra Allah'ın farzlarından bir farzı yerine getirmek için Allah'ın evlerinden birine giderse, attığı

adımlardan her biri bir günahı silip yok eder; diğer adımı da onu bir derece yükseltir."

Müslim, Mesâcid 282

Açıklamalar

Hadiste geçen temizlik, herhangi bir meşrû sebeple suyu kullanamayan kimsenin yapmak zorunda olduğu teyemmüme varıncaya kadar bütün temizlenme çeşitlerini kapsar. Dinimizin maddî ve manevî temizliğe ne kadar önem verdiğini ilgili bahislerde gördük. İbadetlerimizin hepsinin temelinde bu iki temizlik vardır. Bu temizlikten biri vücudumuzdaki görünen kirleri veya hades dediğimiz abdestsizlik gibi görünmeyen kirleri giderir; diğeri ise kalpteki manevî kirlerden bizi arındırır. Bir insan evinden camiye gitmek üzere çıkarken, her iki temizliğe de riayet ederek çıkar. Riyâ ve gösterişten uzak, samimiyet ve ihlâsla, ecrini ve sevabını sadece Allah'tan umarak camiye ve cemaate gelen kimse manevî temizliğe de riayet etmiş demektir.

Allah'ın evinden maksat, cemaatle namazın ve Allah'a ibadetin mekânı olan cami ve mescidlerdir. Camiler, farz namazların cemaatle kılındığı yerlerdir. Nâfile namazları evde kılmanın daha faziletli olduğuna daha önce işaret etmiştik. Ancak bu tavsiyenin cami ve mescidlerde sünnet namaz kılınmayacağı gibi bir anlama gelmediğine de dikkat çekmiştik. Çünkü hem Peygamber Efendimiz'in hem sahâbîlerin mescidde farzlar dışındaki namazları kıldıklarını, ayrıca itikâf yaptıklarını, Allah'ın zikriyle meşgul olduklarını biliyoruz. Şu kadar var ki, nâfile namazlar farz namazlar gibi cemaat halinde kılınmamıştır.

Camiye cemaate giderken atılan her adımın ayrı bir ecri ve sevabı olduğunu biliyoruz. Burada, bu sevabın ve mükâfatın daha müşahhas şekilde ifade edildiğini görmekteyiz. Atılan her adımdan biri bir küçük günahı imha etmekte, diğer adım ise mü'minin derecesinin yükselmesine vesile olmaktadır. Bu müjde, camiye ve cemaate devam etmenin ne kadar önemsenmesi gereken bir davranış olduğunu da ortaya koyucu niteliktedir. Özellikle büyük şehirler başta olmak üzere, ülkemizin birçok yerleşim biriminde müslümanların cemaate devam hassasiyetini gün geçtikçe kaybettiklerini görmekteyiz. Kanaatimizce bu önemli sünneti yeniden ihya için gayret etmek her müslümanın görevleri arasındadır. Toplu ibadet ve toplu dua dinimizin en önemli belirleyici niteliklerinden biridir. Caminin dışında hiçbir mekân bunu sağlayamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temizlik, bütün ibadetlerin temel şartıdır.
2. Cami ve mescidler Allah'ın evi olup, en emin mekânlardır.
3. Farz namazları camide ve cemaatle kılmak daha faziletlidir.
4. Camiye giderken atılan iki adımdan biri bir küçük günahı imha ederken, ikinci adım mü'minin Allah katındaki derecesini yükseltir.

1057- ??? ??????? ?? ????? ???? ?????? ??? ??? : ???? ????? ???? ??????????? ?? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ? ????????? ?? ?????????? ?????? ? ?????? ?? : ?? ????????? ???????? ??????????? ?? ??????????? ??? ??????????? ???? : ?? ????????? ????? ??????? ???? ????? ????????? ? ?????? ?????? ???? ?????? ?? ??????? ???? ????????? ? ????????? ???? ???????? ???? ?????? . ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ?????? ??? ????? ?????? » ???? ???? .

1057. Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh* şöyle dedi:

– Ensardan bir adam vardı. Evi mescide ondan daha uzak olan bir kimse bilmiyorum. Buna rağmen hiçbir namazı kaçırmıyordu. Kendisine:

– Keşke bir merkep satın alsan! Karanlık ve sıcak günlerde ona binerdin? denildi. Adam:

– Evimin mescide yakın olması beni sevindirmez. Ben mescide gelip giderken attığım her adıma sevap yazılmasını istiyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Allah Teâlâ bunların hepsinin sevabını senin için bir araya topladı"** buyurdu.

Müslim, Mesâcid 278. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48

Açıklamalar

Evinin Mescid-i Nebevî'ye uzaklığına rağmen, bütün vakit namazlarını Resûl-i Ekrem'le birlikte kılan Medineli bu sahâbînin kim olduğunu bilmiyoruz. Fakat onun diğer sahâbîlerin dikkatini çektiğini ve kendisine gıpta edildiğini görüyoruz. Medine'nin yakıcı sıcağında ve gece karanlığında mescide gelmenin hiç de kolay bir iş olmadığını bilenler ona hiç olmazsa bir merkep almayı tavsiye etmişler, fakat o bu teklifi sırf daha çok sevap kazanma arzusuyla kabul etmemiştir. Bu sahâbînin, mescide yürüyerek gidip gelmenin daha faziletli olduğunu bildiği anlaşılmaktadır. Bir merkep alma teklifi yapan sahâbînin, hadisin râvisi Übey İbni Kâ'b'ın kendisi olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinden açıkça anlaşılmaktadır. Bu teklif, uzaktan gelenlerin mescide binitli olarak gelmelerinin câiz olduğunu da göstermekte, nitekim sahâbîler arasında böyle gelenler olduğu da bilinmektedir. Bu sebeple fıkıh kitaplarımızda konuya özellikle yer verildiğini görürüz.

Böyle hadisler, kişinin evinin cami ve mescidlere uzak olmasını istemesine veya Peygamber Efendimiz'in böyle tavsiye ettiğine delil gösterilemez. Çünkü Efendimiz'in kendi evlerinin kapısı mescide açılmaktaydı. Fakat evler mescide ne kadar uzak olursa olsun, farz namazları kılmak için mescide gelmenin faziletine ve böyle davranmanın övüldüğüne delil teşkil eder. Daha sonraki dönemlerde şehirler büyüyüp gelişince, her mahallede hatta her sokakta bir mescid inşa edilmiş, insanların üşenmeden ve zorluk çekmeden cemaate devam edebilmelerine imkân sağlanmıştır.

Bu sebeple, İslâm âlimleri arasında yakında olan bir camiye gitmenin mi yoksa uzak camiyi tercih etmenin mi daha faziletli olduğu münakaşa edilmiştir. Bazı mezheplerde bu husus kişinin tercihine bırakılırken, Mâlikî mezhebi ulemâsı mahalle mescidini bırakıp uzağa gitmenin doğru olmadığı kanaatindedirler.

Bu hadisi daha önce 139 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evler mescide uzak da olsa, farz namazların edası için cemaate gelmek büyük faziletlerdendir.
2. Binitli olarak da namaza gidilebilir.

3. Kişi meşrû bir işi daha çok ecir ve sevap kazanmak niyetiyle yaparsa, Allah ona bunun karşılığını verir.

4. Camiye ve cemaate sadece giderken değil, dönerken de adım başına sevap yazılır.

5. Sahâbe-i kirâm yaptıkları işlerde Allah'ın rızasını ve sevap kazanmayı her şeyden üstün tutarlardı.

1058- ??? ????? ???? ?????? ???? ??? : ?????? ????????? ?????? ???????? ? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ????????? ? ???????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? : « ???????? ????????? ????????? ??? ??????????? ?????? ????????? ? ????? : ??? ??? ?????? ??????? ???? ???????? ????? ? ????? : « ????? ??????? ????????? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ????????? » ?????? : ?? ????????? ?????? ?????? ????????? : ???? ???? ? ???? ??????? ????? ?? ????? ???? .

1058. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

– Mescidin etrafindaki arsalar boş kalmıştı. Benî Selime, mescidin yakınına taşınıp yerleşmek istediler. Bu arzu Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca, onlara:

– **"Bana gelen bilgiye göre, mescidin yakınına taşınıp yerleşmek istiyormuşsunuz, öyle mi?"** buyurdu. Onlar:

–Evet, ey Allah'ın Resulü! Böyle arzu etmiştik, dediler. Resûl-i Ekrem iki defa:

– **"Ey Selime oğulları! Yurtlarınızdan ayrılmayınız ki, adımlarınıza sevap yazılsın"** buyurdu. Onlar da:

– Şu halde yerlerimizden göçmek bizi sevindirmeyecek, dediler.

Müslim, Mesâcid 280. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(36) 1

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Medine'ye hicretinden sonra yaptığı ilk iş, bir mescid inşâ etmek olmuştu. Hadiste adı geçen mescid budur. Mescidin etrafi boş bırakılmış, yerleşime izin verilmemişti. Benî Selime, Ensâr kabilelerinden biri olup, yerleşim alanları mescide uzaktı. Onlar, beş vakit namazı daha kolay yoldan cemaatle kılabilmek gayesiyle, mescidin etrafindaki boş arsalara gelip ev yapmak ve oraya yerleşmek istiyorlardı. Çünkü gece karanlığında ve yağmur yaş olduğu günlerde camiye gidip gelmekte güçlük çekiyorlardı. Peygamber Efendimiz ise bu isteği hoş karşılamadı ve Benî Selime mensuplarını çağırarak bu yöndeki düşüncesini kendilerine açıkladı, yerlerinde kalmalarını istedi. Namaz kılmak için mescide gelip gitmekle kazanacakları sevabı da onlara haber verip müjdeledi. Onlar da buna razı olup yurtlarında kaldılar.

Çünkü Benî Selime yaşadıkları semtin âdeta bekçisi durumunda idiler. Orayı boşalttıkları takdirde o semtin güvenliği tehlikeye düşecekti. Efendimiz buna rıza göstermedi.

Peygamber Efendimiz, Medine'deki yerleşimin düzenli ve dengeli olmasına özen gösteriyordu. Belirli alanlarda nüfusun yoğunlaşıp bazı yerlerin ise tamamen boş kalmasını istemiyordu. Boş kalması gereken yerlerin iskâna açılmasını da hoş karşılamıyordu. Bu tutum, İslâm şehirciliğinin ve günümüzde her geçen gün önemi daha da artan çevreciliğin ilk ciddî örneğini teşkil eder. Peygamber Efendimiz'in Medine ile ilgili düzenlemeleri bunlardan ibaret değildi. O, su kaynaklarının korunmasından, ziraat alanlarının zayi olmamasına, bazı bölgelerin ağaçlandırılmasından, evlerin yerleşim planı ve mimari görünümüne kadar birçok alandaki düzenlemelere müdahalede bulunmuştur.

Hadis kitaplarımızın yanında, siyer ve tarih alanındaki eserlerde de bu örneklere sıkça rastlarız. Daha sonraki dönemlerde sırf Medine'yi konu alan müstakil eserler yazılmış ve bu kitaplarda Peygamber Efendimiz ve ondan sonraki dönemlerde Medine ile ilgili konulara daha çok yer verilmiştir.

Hadis daha önce 138 numara ile geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir şehir veya ülkedeki insanların yerleşim yerinin planlamasına yönetici müdahale edebilir.

2. Mescide yakın olmak arzusuyla, bir şehrin veya beldenin kenar semtlerini boşaltmak güvenliğe zarar verecekse, uzakta kalmak tercih edilir.

3. Ev camiye uzak da olsa, cemaate devama özen göstermek gerekir.

4. Uzak mahallerden camiye gelmenin sevabı daha çok ve daha büyüktür.

5. Evlerin camiye yakın olması müstehaptır.

1059- ???? ???? ???? ???? ?????? ??? ???? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ??????? ????? ?????? ?? ????????? ??????????? ??????? ?????? ????????????? . ??????? ????????? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ???????? ?????? ???? ???? ????????? ????? ??????? » ????? ???? .

1059. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz namazdan en çok sevap kazanacak insanlar, uzak mesafelerden camiye yürüyerek gelenlerdir. Namazı imamla birlikte kılmak için bekleyen kimsenin sevabı, namazı tek başına kılıp sonra uyuyan kimseden daha büyüktür."

Buhârî, Ezân 31; Müslim, Mesâcid 277. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Mesâcid 15

Açıklamalar

Camiye ve cemaate gelmenin faziletini ve sevabını şimdiye kadar geçen pek çok hadisten öğrenmiş bulunmaktayız. Öğrendiğimiz bir başka gerçek, camiye daha uzaktan gelenlerin ecir ve sevabının yakından gelenlere göre daha çok olduğudur. Çünkü bir işte ne kadar çok meşakkat ve güçlük varsa, o işi başarana verilecek ecir ve sevap da o kadar çok olur. Bu, dünyalık işlerimizde böyle olduğu gibi uhrevî yönü ağır basan işlerimizde de böyledir. Hakkaniyet ve adâlete uygun olan da budur. Peygamber Efendimiz'in, zor, sıkıntılı, meşakkatli işleri başarmanın mükâfatını sahâbîlere sıkça hatırlattığı, onların bu yönde görüp duyduklarını nakletmelerinden anlaşılmaktadır. Namazı imamla birlikte, cemaatle kılan kimsenin ecri ve sevabı da evinde tek başına kılan kimseden daha çoktur. Çünkü böyle bir insan hem güçlüklere katlanarak mescide gelmenin, hem de namaz vaktini ve imamı beklemenin sevabını, ecir ve mükâfatını elde etmiş olur. Oysa namazı evinde kılan kimse, güçlüğe katlanmayarak ecrini noksanlaştırmanın yanında cemaat sevabından da mahrum kalır. Ayrıca uyanık olanın, uyuyandan daha çok ecir ve sevap kazanacağı her akıl sahibinin kolaylıkla kabul edeceği bir gerçektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uzak mesafeden mescide gitmek kişinin ecir ve sevabını artırır.
2. İbadetlerimizde ve diğer işlerimizde çektiğimiz güçlük ne kadar çoksa, alacağımız ecir ve sevap da o nisbette çok olacaktır.
3. İmamı bekleyerek namazı cemaatle kılmak, tek başına kılmaktan kat kat faziletlidir.

1060- ??? ????????? ??? ?????? ??? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ??????????? ?? ????????? ???? ????????? ??????? ????????? ?????? ????????? » ???? ??? ???? ???????? .

1060. Büreyde *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Karanlık gecelerde mescidlere yürüyerek giden kimselere, kıyamet gününde tam bir nura kavuşacaklarını müjdeleyiniz."

Ebû Dâvûd, Salât 50; Tirmizî, Salât 166. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 15

Açıklamalar

Bu hadiste dikkatimizi çeken husus, uzaklık ve yakınlık farkı gözetmeden karanlık gecelerde mescidlere yürüyerek gidenlerin büyük ecir ve sevaba nâil olacaklarının müjdelenmesidir. Kıyamet gününde nura kavuşmak, mü'minlerin yüzlerinin aydınlık olması, dolayısıyla cenneti hak etmeleri anlamına gelir. Çünkü nur ve aydınlık cennetin, zulmet ve karanlık cehennemin simgesidir. Peygamberimizin sözleri şu âyetlerin bir özetidir: "**O gün onların nuru, önlerinden ve yanlarından koşar. Derler ki: Rabbimiz nurumuzu tamamla, bizi bağışla, çünkü sen her şeye kadirsin"** [Tahrim sûresi (66), 8]. **"O gün münâfık erkekler ve münâfık kadınlar sür'atle cennete gitmekte olan mü'minlere derler ki: Ne olur bize bakın da sizin nurunuzdan bir parça alalım"** [Hadîd sûresi (57), 13].

Karanlıkta kılınan namazlar, sabah ile yatsı namazlarıdır. Onların her birinin faziletine daha önceki bölümde yeterince temas etmiştik. Çünkü bu namazlar için camiye gitmek, diğer namazlardan daha zordur. Zira her iki namaz uyku vaktine rastlamaktadır. Münâfıklara en zor gelen namazlar bunlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün namazlarda camiye gitmek faziletli ise de, sabah ve yatsı namazlarında cemaate devam etmek daha faziletlidir.
2. Sabah ve yatsı namazlarında cemaate devam edenlerin, Allah Teâlâ kıyamet gününde yollarını aydınlatır ve onları cennete koyar.

1061- ??? ??? ?????? ???? ??????? ???? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ??????????? ???? ??? ?????? ??????? ???? ?????????? ? ?????????? ???? ??????????? ? ??????? : ???? ?? ????? ??????? . ?????: « ???????? ?????????? ???? ??????????? ? ?????????? ??????? ???? ??????????? ? ??????????? ????????? ???? ????????? ? ????????? ????????? ? ???????? ????????? » ???? ???? .

1061. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Size, Allah'ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi?" buyurdular. Ashâb:

– Evet, yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem:

– "Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak, mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek. İşte ribâtınız, işte bağlanmanız gereken budur" buyurdular.

Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Cihâd 41

Açıklamalar

Hadisi daha önce 133 ve 1032 numaralarla da okumuştuk. Mescide gidişle ilgisi sebebiyle burada bir kere daha zikredilmiştir. Bu durum, bir hadisin birçok konuyla ilgili olabileceğinin ve birden çok hükme kaynaklık edebileceğinin delilini teşkil eder. Mescidlere doğru çok adım atmak, evin mescide uzak olmasıyla mümkündür.

Bu sebeple evi mescide uzak olan yakın olandan daha fazla sevap kazanır. Daha önce geçen hadisler de bunu ispat eder. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in evin mescide uzak olmasını hoş karşılamadığı yönündeki rivayetlerle bunlar bir çelişki teşkil etmez. Evi uzak olan kimsenin cemaate gitmeye üşenmesi durumunda bu hoş karşılanmaz; ancak evi uzak olduğu halde mescide gidenin bu davranışı da övgüye lâyık ve faziletli bir iştir. Dolayısıyla bu rivayetler arasında bir zıtlık söz konusu değildir. Üstelik böyle davranan kimseye bir ribât, yani cephede nöbet tutan gibi bir cihad sevabı vardır.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Evin mescide uzak olması, orada namaza devam edildiği takdirde daha büyük sevap kazanılmasına vesile olur.

2. Nefsin hoşuna gitmeyen ve insana zor gelen amelleri işlemek daha faziletlidir.

1062- ??? ???? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «???? ????????? ???????? ???????? ????????? ???????? ???? ??????????? » ??? ?????? ???? ????? : { ???????? ???????? ???????? ??????? ???? ???? ???????? ???????? ??????? } ????? . ???? ??????? ???? : ???? ??? .

1062. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mescidlere devam etmeyi alışkanlık haline getiren bir adamı gördüğünüz zaman, onun gerçek mü'min olduğuna şahitlik ediniz". Allah Taâlâ şöyle buyurur: "Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar onarırlar. İşte onlar, doğru yolu bulanlardan olabilirler" [Tevbe sûresi (9), 18].

Tirmizî, Îman 8, Tefsîru sûre(9). Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 19

Açıklamalar

Mescidlere devam etmek, beş vakit namazı orada kılmayı âdet edinmek, bir mü'min için hiç de küçümsenmeyecek önemli bir niteliktir. Bu özellik bir insanın ibadete düşkünlüğünü, Allah'ın evi olan mescidleri sevdiğini, kalbinin ve gönlünün sürekli ibadetle meşguliyetini ve cemaat şuuruna sahip olduğunu gösterir. Hadisin bir başka rivayetinden açıkça anladığımız gibi, bu durum cami ve mescidleri onarmayı, yenilerini yapmayı, onları korumayı, cami hizmetlerini yerine getirmeyi de kapsar. Nitekim hadiste geçen âyet-i kerîme de buna delil teşkil eder. Çünkü dikkat edilirse mescidleri onaranlar, Allah'a ve âhiret gününe inananlardır. İnanmayanlar mescidleri ya yıkar veya kullanılmaz hale getirirler. Fakat inanmak kâfi değil, aynı zamanda namaz kılmak da şarttır. Zira mescidlerin esas yapılış gayesi içinde namaz kılınması, Allah'a kulluk edilmesidir. İnancı olmayanlar nasıl mescidleri yıkarlar veya tahrip ederlerse, inananlar açısından içinde namaz kılınmayan mescidler de mânen harap olmuş sayılır. İşin zekâtla da bir bağlantısı olduğu için ayette namaz kılanlardan sonra zekât verenler de zikredilmiştir. Farz olan zekât borcunu yerine getirmeyenler, fakirleri koruyup gözetmeyenler mescid bina etmeyecekleri gibi, onu onarmayı da düşünmezler. Bu da yeterli değil, bunlarla birlikte Allah'tan başkasından korkmayan kimseler olmak gerekir. Esas olan da budur. Çünkü Allah'tan başkasından korkanlar bir kâfirin, bir zalimin, bir münafığın arzusuna uyarak mescidleri kendi elleriyle yıkabilirler. Gerçek anlamda iman ehlinden mahrum kalan mescidlerin ne servetle, ne sayı çokluğuyla ne de başka yollarla korunması mümkün olur. Görüldüğü gibi mescidlerin imarı sadece şekil planında düşünülmemeli, hem maddî hem mânevî anlamda mescidlere sahip çıkılmalıdır.

Mescidlere devam etmeyi alışkanlık haline getirenlerin, yukarıda sayılan niteliklere de sahip oldukları var sayılır veya böyle olmaları temenni edilir. İşte bu sebeple onların mü'min olduklarına şahitlik edilir. İman esasen kalbî bir amel de olsa, onun tezahürleri dışta görüldüğü için, bizler gördüklerimize göre hükmetmekle mükellef kılınmışızdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mescidlere devamı alışkanlık haline getirmek gerekir.

2. Bir kimsenin dış görünüşüne göre mü'minliğine hükmetmek ve bu yönde şahitlik yapmak câizdir.

3. Mescidleri maddî ve mânevî anlamda imar etmek, bakımlarını yapmak, hizmetlerini yerine getirmek ve gerektiği gibi korumak müslümanların görevidir.

190- ??? ??? ?????? ??????

NAMAZI BEKLEMENİN FAZİLETİ

Hadisler

1063- ??? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ??????? ????????? ?? ?????? ??? ?????? ????????? ????????? ? ?? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ???????? » ????? ???? .

1063. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kılacağı namaz sizden birini yerinde tuttuğu, ailesine dönmesine engel olduğu sürece, o kişi namazda sayılır."

Buhârî, Ezân 36; Müslim, Mesâcid 275. Ayrıca bk.Ebû Dâvûd, Salât 20

Açıklamalar

Buhârî rivayetinde, bundan sonra gelecek olan hadisle bu hadis aynı metnin içinde yer alır. Müslim ise ikisini ayrı hadisler olarak nakletmiştir. Bir insanı namazın camide alıkoyması ve evine, ailesine gitmesine engel olması, o kişinin cami veya mescidde ibadet ve tâatle, Allah'ın zikriyle ve tesbihatla meşgul olması demektir. Böylece bir namazdan sonra diğer namazın mescidde beklenilmesinin câiz ve sevap olduğu da anlaşılmış olmaktadır. Bu durumda olan kimse, sürekli namazda imiş gibi sevap ve fazilet kazanır. Ancak böyle birinin abdestli olmasının şart olduğunu bir sonraki hadiste öğreneceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyevî bir maksatla olmaksızın, namaz vakitleri dışında da mescidde oturup bir sonraki namaz vaktini beklemek faziletli ve sevap olan bir davranıştır.

2. Mescitdde abdestli olarak oturup ibadet ve tâatle meşgul olmak, namazda imiş gibi sevap kazanmaya vesiledir.

1064- ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????????? ???????? ????? ????????? ??? ????? ?? ????????? ?????? ?????? ????? ??? ??? ???????? ? ??????? : ????????? ??????? ???? ? ????????? ????????? » ???? ??????? .

1064. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde oturduğu müddetçe, melekler kendisine:

– **Allahım! Bunu bağışla, buna rahmetinle muamele et, diye dua ederler."**

Buhârî, Ezân 36. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 276; Ebû Dâvûd, Salât 20; Tirmizî, Salât 245; Nesâî, Salât 40; İbni Mâce, Mesâcid 19

Açıklamalar

Hadiste geçen musallâ (namaz kılınan yer) ile mutlaka cami veya mescidin kastedilmediğinde alimlerimiz görüş birliği içindedir. Namaz kılınan yer cami, mescid, ev, iş yeri veya herhangi bir mekân olabilir. Namazdan sonra abdestli olarak Kur'an okumak, dua etmek, Allah'ı zikir veya tefekkür maksadıyla oturmak da bir nevi ibadettir. Böyle hareket edenlerin günahlarının bağışlanması ve Allah'ın rahmetine nâil olmaları için melekler dua ederler. "Abdesti bozan şey" anlamına gelen hades, fıkhî açıdan yeniden abdest alınmasını gerektiren şeylerden birini yapmak anlamında kullanıldığı gibi, zühd ve takvâ hayatı açısından, yasaklanmış bir dünya kelâmı, gıybet ve dedikodu, insanları çekiştirme gibi haram kılınmış bir davranış da hades tabiri içinde mütalaa edilmiştir. Bu haram davranışlar abdesti bozmaz ve yeniden alınmasını gerektirmezse de büyük günah oldukları için insanın iyilikleri karşılığında kazandığı sevaplarını yitirmesine yol açar. Namaz kılarak Allah'a yaklaşmayı hedefleyen bir insanın böyle kötü karşılanan davranışlardan uzak durması gerekir. Bu vasıfları üzerlerinde taşıyan kimselere ise, melekler istiğfar etmez ve rahmet dilemez. Böyle hadislerin hikmet ve gayesi, mü'minlerin ibadet ve hayırlarını boşa giderecek iş ve davranışlardan uzak durmalarını temin etmek ve onları uyarmaktır.

Bu hadisin daha mufassal bir rivayetini biraz sonra 1067 numara ile ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazdan sonra, namaz kılınan yerde bir süre oturarak dua, tesbih, Allah'ın zikri ve tefekkürle meşgul olmak müstehaptır.

2. Cami ve mescidlerde otururken abdestli olmak gerekir. Mescidde abdest bozmak günahlardan sayılır.

3. Dua, tesbih, zikir ve tefekkürle meşgul olanlara melekler de dua ederler**.**

1065- ??? ???? ???? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????? ????????? ???? ?????? ????????? ????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?? ?????? ???? : « ??????? ???????? ????????? ????? ????????? ?? ?????? ?????? ????????????? » ???? ??????? .

1065. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gece yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirmişti. Namazı kıldıktan sonra yüzünü bize döndü ve:

"Halk namaz kıldı ve uyudular. Sizler ise, namazı beklediğinizden bu yana hep namazda gibi olmaya devam ettiniz" buyurdular.

Buhârî, Mevâkît 25

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bazı kere yatsı namazını gecenin ilerleyen saatlerine kadar geciktirdiğini çeşitli rivayetlerden öğrenmekteyiz. Çoğu zaman cemaatin durumuna bakıp mescide erken gelmişlerse vaktin başlangıcında, geç geldiklerinde ise gecenin ilerleyen saatlerinde kıldırırlardı. Ümmete zor gelmesinden korkmasa, geç vakitte kıldırmak istediklerini ifade buyururdu. Cemaatin daha çok olmasını ve cemaatle namaz kılmanın sevabına kavuşmalarını istediği için çoğu zaman belli bir süre beklerdi. Ancak bu davranışları mevsimlere ve hava şartlarına göre değişiklik arzederdi. Camiye gelen kimse farz namazı cemaatle kılmak için beklerse, bu hareketi sanki namazda imiş gibi sevap kazanmasına vesile olur. Çünkü onun ibadet etmek ve cemaat sevabına nail olmaktan başka bir arzusu ve hedefi yoktur. İnsanlar, bir iş hususundaki samimi niyetlerinden dolayı da ecir ve mükâfât alırlar. Özellikle cami ve mescidlerde namazı bekleyenler, cami âdâbına riayet ederek oturup, dua, zikir ve tefekkürle meşgul olurlarsa sanki ibadet ediyormuş gibi sevap kazanırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatsı namazının gecenin yarısına kadar geciktirilmesi câizdir.

2. Cemaatle namaz kılmak için mescidde beklemek, tek başına namaz kılıp gitmekten daha faziletlidir.

3. Namazların vaktin başlangıcında kılınması geciktirilerek kılınmasından daha faziletlidir. Peygamberimiz çok defa vaktin başlangıcında kılmış, pek az geciktirdiği olmuştur.

191- ??? ??? ???? ???????

CEMAATLE NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ

Hadisler

1066- ?? ???? ???? ??? ?????? ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «?????? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????? ???????? ??????????? ??????? » ????? ???? .

1066. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir.”

Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 249. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 42; İbni Mâce, Mesâcid 16

Açıklamalar

Cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan kaç derece daha üstün olduğu konusunda ihtilaf vardır. Bu ihtilafa konu teşkil eden hadisler sahih kitapların hemen hepsinde yer alır. Alınacak sevabın bu hadislerin bir kısmında yirmi yedi derece, bir kısmında da yirmi beş derece üstün olduğu rivayetleri vardır. İşlenilen bir hayır, bir iyilik ve bir ibadet karşılığında verilecek olan ecir ve sevabın çeşit ve derecelerini takdir eden sayıların sırrını bilip kavramak bizler için mümkün olmadığından, Resûl-i Ekrem’in bildirdiklerini kabul etmekle yetiniriz. Çünkü ilâhî fazileti sınırlandıracak bir güç ve kayıt yoktur. Ancak bunların hikmetini kavramaya çalışmak bizlerin menfaati için gerekli olabilir. Bazı âlimler, namaz derecelerinin namaz kılanlara ve kıldıkları namaza göre artacağı kanaatindedirler. Namazı bütün âdâb ve erkânını yerine getirerek ve cemaatle kılanla, bunlara dikkat etmeyerek tek başına kılan arasında derece farkı olacağı rivayetlerden çıkarılan sonuçlardan biridir. Bunun gibi, sabah namazıyla ikindi namazının veya sabah namazıyla yatsı namazının derece yönünden diğer vakit namazlarından daha üstün olduğu kanaati de bu konudaki rivayetlerin bir sonucudur. Az sayıdaki cemaatle çok sayıdaki cemaatin kıldıkları namazların dereceleri de eşit değildir. Nitekim bir rivayette şöyle buyurulmuştur:

“Bir kimsenin bir kimseyle olan namazı yalnız kıldığı namazdan daha bereketli ve sevabı daha fazladır. İki kişi ile olan namazı da bir kişi ile olan namazından daha bereketli ve üstündür. Beraber kılanlar ne kadar çok olursa Allah katında o kadar makbüldür” [Nesâî, İmâmet 45].

Hatta bu ve benzeri hadisleri kendileri için delil edinen bazı sahâbîler ile tâbiînin önde gelenlerinden bir kısmının bir mescidde cemaati kaçırınca, yetişirim ümidiyle bir başka mescide koştukları bilinmektedir. Hz. Enes’in bir defasında cemaati kaçırınca yeniden ezan okuyup yanındaki yirmi gençle birlikte namaz kıldığı zikredilir. Onun bu davranışını delil alanlar, bir camide namaz kılındıktan sonra ikinci bir cemaatin olabileceği görüşünü benimsemişlerdir. Fakat **Ebû Hanîfe, İmam Mâlik, İbnü’l-Mübârek, Süfyân es-Sevrî, Evzâî ve İmam Şâfiî**nin de aralarında bulunduğu bir çok âlime göre bir mescidde namaz kılındıktan sonra bir daha vakit namazı kılınamaz. Onların bu ictihadları, müslümanların bölünüp tefrikaya düşme korkusundan kaynaklanmaktadır. Böyle bir şeye kapı açılırsa, bid’at ehli olanlar cemaate muhalefet eder, bunu vesile ederek namazı ayrı kılma yoluna saparlar. Bu ise dinde tefrika çıkarmanın ve birliğin bozulmasının sebebi olur. Ancak Mescid-i Haram ile Mescid-i Nebevî bu hükümden müstesna tutulmuştur. Bütün bunlar dikkate alındığında, cemaatle namazın faziletinin derecelerini ayrı ayrı sayılar olarak belirleyen hadisler arasında esasen bir ihtilaf olmadığı sonucuna varılabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm cemaat dini olup, namaz başta olmak üzere cemaat halinde bulunmaya büyük bir önem verir.
2. Aslolan farz namazları cemaatle kılmaktır.
3. Cemaatle kılınan namazın fazileti tek başına kılınan namazdan kat kat fazladır.
4. Bir ibadetin, hayrın, iyiliğin fazilet derecesini biz takdir edemeyiz. Bu hususta Resûl-i Ekrem’den gelen haberlere aynen inanmak gerekir.

1067- ??? ???? ????? ???? ?????? ???? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ????????? ?? ??????? ????????? ???? ??????? ?? ???????? ??? ??????? ????? ????????? ?????? ? ????? ??????? ???? ????????? ????????? ????????? ????? ?????? ???? ????????? ? ?? ????????? ?????? ????????? ? ???? ?????? ??????? ?????? ???????? ??? ???? ???????? ? ????????? ????? ???? ????????? ? ?????? ???? ???? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??? ????? ?? ????????? ? ??? ???? ???????? ? ??????? : ????????? ????? ???????? ? ????????? ???????? . ???? ??????? ?? ?????? ??? ????????? ????????? » ????? ???? . ???? ??? ??????? .

1067. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimsenin cemaatle kıldığı namazın sevabı, evinde ve çarşı pazarda kıldığı namazdan yirmi beş kat daha fazladır. O kimse abdestini güzelce alıp, sonra sadece namaz kılmak maksadıyla mescide giderse attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir, bir hatası da silinir. Namazını kıldıktan sonra abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde kaldığı müddetçe, melekler ona:

Allahım! Ona rahmetinle muamele et, ona acı! diyerek dua etmeye devam ederler. O kimse namazı beklediği sürece namazda imiş gibidir.”

Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 272. Ayrıca bk. Buhârî, Salât 87, Büyû‘ 49; Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Tahâret 6, Mesâcid 14

Açıklamalar

Hadisin yukarıdaki metni Buhârî’nin rivayetidir. Müslim’in metni ise 11 numara ile İhlâs bahsinde geçmiş ve orada konu yeterince açıklanmıştı. Gösterilen diğer kaynaklarda metnin buradaki haliyle tamamı değil, sadece bazı kısımları yer alır. Bunlardan bir kısmı daha önce bazı küçük lafız farklarıyla müstakil hadisler olarak geçmişti. Meselâ 1056 ve 1064 numaralı hadisleri açıklarken hadisimizin muhtevasına dahil olan bazı hususlara orada işaret edilmişti. Bu hadislerden, farz namazların tek başına evde veya iş yerinde, dağda, kırda, kısacası mescidler dışında da kılınmasının câiz ve mümkün olduğunu anlıyoruz. Aslolan mescide gelmek ise de, bu mümkün olmadığı takdirde nerede kılınırsa kılınsın, yine de cemaate teşvik vardır. Yani cami ve mescidler dışında da cemaat olma imkânı vardır. Nitekim bu anlayış müslümanlar arasında yaygın olarak bilindiği için, bulundukları her yerde, iki kişi bile olsalar namazı cemaatle kılmayı tercih ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan daha faziletlidir.
2. Mescidlerde cemaatle namaz kılmak, mescid dışında bir mekânda cemaatle namaz kılmaktan daha faziletlidir.

3. Abdesti bütün âdâb ve erkânına riayet ederek almak gerekir.

4. Mescide gitmek için atılan her adım kişinin Allah katındaki derecesini yükseltir, bir küçük günahın affedilmesine vesile olur.

5. Mescidde veya namaz kılınan yerde namazı kıldıktan sonra abdestli olarak oturmak kişiye namazda imiş gibi sevap kazandırır.

6. Hayırlı ve iyi davranışlar sergileyip ibadet edenlere melekler dua ederler.

1068- ????? ???? : ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ???? : ?? ????? ??????? ? ????? ?? ??????? ???????? ???? ?????????? ? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????????? ???? ?????????? ?? ??????? ? ???????? ???? ? ???????? ?????? ??????? ???? ?? : ??? ???????? ????????? ??????????? ? » ??? : ?????? ? ??? : « ???????? » ???? ???? .

1068. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e âmâ bir adam gelip:

– Yâ Resûlallah! Beni mescide götürecek bir kimsem yok, diyerek namazı evinde kılabilmek için Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'den kendisine müsaade etmesini istedi. Peygamber Efendimiz de müsaade etti. Âmâ dönüp giderken Resûl-i Ekrem onu çağırarak:

– "Sen namaz için ezan okunduğunu işitiyor musun?" diye sordu. Âmâ:

–Evet, cevabını verdi. Peygamber *aleyhisselâm*:

– "**O halde davete icâbet et, cemaate gel"** buyurdular.

Müslim, Mesâcid 255. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 50

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelen âmâ sahâbî, bazı rivayetlerde açıkça belirtildiği gibi İbni Ümmü Mektûm idi. O âmâ olmasına rağmen cemaate iştirak arzu etmekte, ancak kendisine yardımcı olup camiye götürecek bir kimse olmaması sebebiyle namazları evinde kılmak için Peygamber Efendimiz'den müsaade istemekteydi. Efendimiz'in önce kendisine bu konuda izin verip sonra vazgeçmesini hadis şârihleri çeşitli şekillerde yorumlamışlar, bunun Peygamberimiz'in bir ictihadının vahiyle tashihinden kaynaklandığını söyleyenler olduğu gibi, kendi ictihadını değiştirdiği tarzında anlayanlar da olmuştur.

Resûl-i Ekrem'in ezanı duyup duymadığını sorması üzerine, duyduğunu söyleyince *"O halde cemaate gel"* sözünden hareketle bazı âlimler ezanı işiten kimsenin farzı eda için cemaate gelmesinin vâcip olduğuna kanaat getirmişlerdir. **İmam Nevevî**, cemaatle namaz farz-ı ayındır diyenlerin delillerinden birinin bu hadis olduğunu söylemiştir. Şayet farz-ı kifâye olsaydı, ona böyle demez, özrünü kabul ederdi. Bazı âlimler, bu emir kesinlik ifade etse bile, yerine getirilmediği, yani namaz kılmak için camiye gelinmeyip tek başına kılındığı takdirde, yapılan bu ibadeti boşa çıkaran değil, kişiyi cemaat faziletinden mahrum bırakan bir emir olduğunu söylemişlerdir. Meselâ özrü olan kimselerin cemâate gitmesinin zaruri olmadığında ümmetin icmâı vardır. **Alî el-Kârî** ise, bu ve buna benzer hadislerin, müslümanları daha faziletli olan amellere, ibadet ve taate etkili bir şekilde teşvik ettiğini ifade eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ezanı işiten kimsenin cemaate gitmesi gerekir.

2. Makul bir özürden dolayı camiye gidemeyen kimsenin özrü makbuldür.

1069- ??? ???? ??????? ??????? : ??????? ???? ????? ???????? ????? ????? ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ????? : ?? ????? ?????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ??????????? . ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ????? ???? ????????? ? ????? ???? ???????? ? ???????????? » . ???? ??? ???? ?????? ??? . ????? : « ?????????? » : ???? .

1069. Kendisine Amr İbni Kays da denilen meşhur müezzin Abdullah İbni Ümmü Mektûm *radıyallahu anh :*

–Yâ Resûlallah! Muhakkak ki Medine'nin zehirli haşereleri ve yırtıcı hayvanları çoktur, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Hayye 'ale's-salâh, hayye 'ale'l-felâh'ı işitiyor musun? Öyleyse mescide gel" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Salât 47. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 50

İbni Ümmü Mektûm

Sahâbe-i kirâmın meşhurlarındandır. Adının Abdullah veya Amr olduğu söylenir. Daha çok Amr İbni Kays İbni Zâide diye bilinir. Kureyş kabilesinin Âmiroğulları koluna mensuptur. Mekke'de İslâm'ın ilk yıllarında müslüman oldu. Yukarıdaki hadislerden de anlaşılacağı gibi gözleri görmezdi. Abese sûresi'nin nüzûl sebebinin İbni Ümmü Mektûm olduğuna bütün tefsirlerde işaret edilir. Medine'ye hicret eden ilk sahâbîlerden olup Peygamber Efendimiz'in hicretinden önce oraya gitmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz bütün gazvelerinde Medine'de namaz kıldırmak üzere onu vekil bırakırdı. İbni Abdülber bunun sayısının on üç olduğunu söyler ve hangi gazveler olduğunu da sayar. Hz. Enes de Peygamber Efendimiz'in hiç kimseyi İbni Ümmü Mektûm kadar Medine'de vekil bırakmadığını söyler.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu rivayeti bir önceki hadisle birlikte düşünmek doğru olur. Çünkü İbni Ümmü Mektûm'un Peygamber Efendimiz'e Medine'nin yılan, akrep gibi zehirli haşerâtının ve kurt, köpek gibi yırtıcı hayvanlarının çokluğundan bahsetmesinin sebebi, kendisini bunlardan koruyamayacağı için, evinde namaz kılmasına izin vermesini istemek gayesiyledir. Peygamber Efendimiz, ezanı işiten kimsenin bu davete icâbet etmesi ve mescide gelmesi gerektiğini bir kere daha hatırlatarak, ona evinde namazı tek başına veya cemaatle kılma ruhsatı vermemiştir. Hatta bir rivayete göre İbni Ümmü Mektûm:

– “Ben gözleri görmeyen, evi uzak ve yardımcısı olmayan bir kimseyim. Benim için evimde namazımı kılmamın bir kolayı yok mu?” demiş, Peygamberimiz:

– *“Senin için hiçbir ruhsat bulamıyorum”* buyurarak izin vermemiştir. [Ebû Dâvûd, Salât 47]. Bu rivayetleri değerlendiren âlimler, hiçbir mazeretin kabul edilmediği bu tavizsiz tutumun, İslâm’ın Medine’deki ilk sıralarında böyle olduğunu, sonradan bunun terkedilerek meşrû mazeretlerin kabul edildiğini söylerler. Şayet ilk sıralarda böyle ruhsatlar verilmiş olsaydı, münâfıklar cemaati terketmek suretiyle kötülüklerini daha da yaygınlaştırırlar ve evlerin mescid haline gelmesine yol açılmış olurdu. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bazı âlimler ve mezhep imamları bu çeşit hadislerin yaygınlığı sebebiyle, cemaate gelmenin farz, vacip ve müekked sünnet olduğu hususunda görüşler beyân etmişlerdir. Fakat fakihler cemaate gidememeyi gerektiren meşrû mazeretler olduğunu belirtmişler ve bu cümleden olarak şunları saymışlardır: Şiddetli soğuk, aşırı yağmur, zifiri karanlık, düşman korkusu, yırtıcı hayvan endişesi, camiye yürüyemeyecek derecede hastalık, yürümek için yardıma muhtaç olan fakat yardımcı bulamayan hasta.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Farz namazları cemaatle kılmak esas olup, buna devam etmek gerekir.
2. Meşrû bir özürden dolayı cemaate gidilmeyebileceği icmâ ile sabittir.
3. Cemaate gidemeyecek derecede meşrû bir özrü olan kimse, namazı evinde kılar.

1070- ??? ??? ?????? ??? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «????????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??? ????? ??????? ??????????? ? ????? ????? ????????? ????????? ????? ? ????? ????? ??????? ???????? ???????? ????? ????????? ???? ??????? ????????? ????????? ??????» ????? ???? .

1070. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh’*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah’a yemin ederek söylüyorum, içimden öyle geçiyor ki, odun toplamayı emredeyim, odun yığılsın. Sonra namazı emredeyim, ezan okunsun. Daha sonra bir adama cemaate imam olmasını emredeyim. En sonunda cemaate gelmeyen adamlara gidip onlar içindeyken evlerini yakayım.”

Buhârî, Ahkâm 52, Ezân 29; Müslim, Mesâcid 251-254. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 48; Nesâî, İmâmet 49

Açıklamalar

Bu hadisin bazı rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz bir namazda bazı kimseleri göremeyince bu sözleri söylediler. Bir başka rivayete göre, yatsı namazı, bir diğerinde sabah namazı, bir rivayete göre de cuma namazı hakkında bunu söylemişlerdir. Ama her hâlükârda namaz için söyledikleri kesindir. Bazı rivayetlerde ise münafıklara en ağır gelen namazların sabah namazıyla yatsı namazı olduğunu belirttikten sonra namaza gelmeyenleri böyle tehdit etmişlerdir. Buhârî’nin rivayetinin sonunda şu nebevî beyan da yer alır:

“Canımı gücüyle elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bu cemaatten geri kalanların herhangi biri burada semiz etli bir kemik parçası veya iki tane güzel paça bulacağını aklı kesse hemen yatsıya gelirlerdi.” Böylece namaza gelmeyenlerin dünya menfaatini düşündüklerine, âhiret nimetini hesaba katmadıklarına işaret buyurulmakta ve bu kimseler kınanmaktadır.

Cemaatle namazı terkedenleri tehdit eden hadisler gerçekten büyük bir yekun tutar. Daha önce de işaret edildiği gibi, âlimlerimizden bir kısmı cemaate devam etmenin farz-ı ayın olduğunu söylemişlerdir. Hatta **İmam Ahmed İbni Hanbel** ile **İmam Şâfiî**’nin de başlangıçta böyle bir görüşünün olduğu bilinmektedir. Daha sonra her ikisinin de cemaate devam etmenin farz-ı kifâye olduğunu söyledikleri ifade edilir. Yani tek başına namaz kılan bir kimse, cemaati terkettiği için günahkâr olur fakat namazı sahihtir. **Hanefîlerden Tahâvî** de farz-ı kifâye olduğu görüşündedir. Onların bu hususta dayanakları bu hadis ile benzerleridir. Çünkü onlara göre sünnet olsaydı, terkedenler yakılmakla tehdit edilmezlerdi. Hanefî mezhebinin yaygın görüşü, sünnet-i müekkede olduğu yönündedir. **İmam Mâlik** de bu görüştedir. Fakat Hanefî mezhebi imamlarından vâcip olduğunu benimseyenler de vardır. Onlara göre sünnet denilmesi, vâcipliği sünnetle sabit olduğu içindir. Şayet evini yakma tehdidi gerçekten namazı terkedenlerin cezası olsaydı, onların peşlerini bırakmaz bu cezayı yerine getirirdi. Oysa böyle bir durum söz konusu değildir. Konuyla ilgili olarak şu hususlara da önemle dikkat çekilir: Cemaate devam zahmetsizce gidip gelmeye gücü yetenlere vâciptir. Bu vücûbiyet özürlülerin üzerinden düşer. O özürlerin neler olduğuna biraz önce temas etmiştik. Bir yerleşim birimindeki halkın tamamının cemaati terketmesine müsaade edilmez. Çünkü bu bir isyan ve ibadete karşı tavır almaktır. Özürsüz olarak cemaate gitmeyene ta‘zîr cezası verilir. Cemaate hiç gitmeyen kimseye ses çıkarmayan komşularının da günahkâr olacağı görüşü benimsenmiştir. Bu, ictimâî sorumluluğun, toplumun birbirini murakabe etmesinin ve sosyal dengeyi sağlamanın, insanlarla iyi ilişkileri devam ettirmenin ve düşmanlıkları önlemenin bir yolu ve tedbiri kabul edilebilir. Hadis şerhleri ile fıkıh kitaplarımızda bu konular üzerinde uzunca durulduğunu görürüz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir özrü olmadan cemaate devam etmemek, çok büyük vebali mûciptir.
2. Âhiret kazancını dünya menfaatinin önüne geçirmek gerekir.
3. Peygamber Efendimiz’in tehdidi bulunan konulardaki emir ve yasaklara riayet etmekte hassas davranmak gerekir.
4. Cemaate gitmenin farz-ı ayın, farz-ı kifâye, vâcip ve sünnet-i müekkede olduğu yönünde görüşler vardır. Bunların hangisini kabul edersek edelim, cemaatin terkedilmesi câiz değildir.
5. Cemaati terketmek, münafıkların âdeti olduğu için mü’minlerin bundan şiddetle sakınması gerekir.
6. Cezayı gerektiren bazı hususlarda önce tehdidte bulunulur, eğer sonuç alınırsa cezaya gerek kalmaz.
7. Bir hak uğruna aranan kimseyi evinden çıkarmak için her çareye başvurulur.

1071- ??? ???? ?????? ??? ?????? ???? ??? : ???? ?????? ??? ??????? ?????? ????? ???? ????????? ???????????? ???? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????? ? ??????? ??????? ?????? ??????????

????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ??? ?????? ?????? ? ????? ????????? ???????? ?? ???????? ??? ???????? ??? ??????????? ?? ??????? ???????? ?????? ????????? ? ???? ?????? ??????? ????????? ??????????? ? ?????? ??????????? ??? ?????????? ????? ?????? ????? ????????? ????????? ? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ? ???????? ????? ??????????? ?????? ??????? ?? ????????. ???? ???? .

??? ?????? ?? ??? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ? ??????? ??? ????? ??????? ????????? ?? ???????? ???? ????????? ???

1071. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Yarın Allah'a müslüman olarak kavuşmak isteyen kimse, şu namazlara ezan okunan yerde devam etsin. Şüphesiz ki Allah Teâlâ sizin peygamberinize hidayet yollarını açıklamıştır. Bu namazlar da hidayet yollarındandır. Şayet siz de cemaati terkedip namazı evinde kılan şu adam gibi namazları evinizde kılacak olursanız, peygamberinizin sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terkederseniz sapıklığa düşmüş olursunuz. Vallahi ben, nifakı bilinen bir münafiktan başka namazdan geri kalanımız olmadığını görmüşümdür. Allah'a yemin ederim ki, bir adam iki kişi arasında sallanarak namaza getirilir ve safa durdurulurdu".

Müslim'in bir rivayetinde İbni Mes'ûd şöyle demiştir: "Şüphesiz Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bize hidayet yollarını öğretmiştir. İçinde ezan okunan mescidde namaz kılmak da hidayet yollarındandır".

Müslim, Mesâcid 256-257. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 46; Nesâî, İmâmet 50; İbni Mâce, Mesâcid 14

Açıklamalar

Abdullah İbni Mes'ûd'un sözlerinden ibaret olan bu rivayet**mevkûf** bir hadistir. Sahâbîlerin sözleri, davranışları veya tasviplerini belirten rivayetler mevkûf hadis olarak adlandırılır. Ancak bu rivâyetlerin muhtevası herhangi bir şekilde Resûl-i Ekrem Efendimiz'le irtibatlı kılınırsa, o mevkûf rivayet hüküm itibariyle **merfû** olur. Hükmen de olsa **sahih merfû** bir hadisin, müstakil olarak, dînî hükümlere kaynak olma vasfı taşıdığı ulemâmızın genel kabulüdür.

Bu rivayette geçen ve hidayet yolları diye tercüme ettiğimiz**"sünenü'l-hüdâ"** tabiri fıkıh usulü ilmine göre sünnetin iki çeşidinden biri olup, diğeri de **"sünenü'z-zevâid"** dir. **Sünen-i hüdâ**, dinin mükemmelliği içinde bir unsur olarak yer alan, ibadet olarak yapılan ve terkedilmesi uygun görülmeyen sünnetlerdir. Bunları terketmek mekruhtur. Terkedenler zemme ve ta'zîre müstehak olurlar. Topyekün insanların terketmesi halinde ise müdahale edilir. Cemaate devam etmek, ezân okumak, kamet getirmek bunlardandır.

Sünen-i zevâid, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in âdet olarak yaptığı hareket ve davranışlarıdır. Oturup kalkması, yiyip içmesi, yürümesi, yatması, uyuması, kısaca sîretiyle ilgili şeyler bu çeşit sünnete girer. Bunlara uyanlar güzel bir davranış sergilemiş olurlar. Ancak uymamak veya terketmekte herhangi bir kerahet veya ceza söz konusu değildir.

İbni Mes'ûd, Peygamber Efendimiz'in zamanınında münafiklardan başka hiç kimsenin cemaatten geri kalmadıklarını açıkça belirtmektedir. Bazı rivayetlerde camiye gelemeyecek derecede hasta olanların da bu istisnaya ilave edildiğini görürüz. Birilerinin yardımıyla getirilip camide safa dahil edilen hasta kişilerin bile olduğunu yine bu rivayetten öğreniyoruz. Bunları örnek alan ulemâmız, cemaate devam etmek uğruna birtakım güçlüklere ve zorluklara katlanmak gerektiğini, şayet hastalık yürümeye engel teşkil etmiyorsa veya hasta olduğu halde bir vasıta ile cemaate gelme imkânı bulunursa camiye gitmenin büyük sevap olduğunu belirtmişler, müslümanları bu yönde teşvik etmişlerdir. İbni Mes'ûd cemaate devamın ve farz namazları mutlaka cemaatle kılmanın **sünen-i hüdâ** olduğunu ısrarla tekrarladıktan başka, bu nevi sünnetleri terkedenlerin dalâlete, sapıklığa düşeceği uyarısında bulunmaktadır. Ebû Dâvud rivayetinde dalâlet yerine küfre düşer denilmektedir. Cemaate devam hususunda gevşeklik gösterip bunu önemsemeyenlerin, hafife alan veya hak olduğuna inanmayanların şeriata karşı lâübali sayılacaklarını söyleyen İslâm âlimleri, şeriattan olan bir şeyi terketmenin küfür olacağı kanaatindedirler. Bütün bunlar cemaatin ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan gerçeklerdir. Günümüzdeki müslümanların birçoğunun cemaate devam hususundaki dikkatsizlikleri, üzerinde önemle durmamız ve mutlaka çareler aramamız gereken problemlerimizden biridir. Cemaat rahmetinden ve bereketinden mahrum olan bir toplum, İslâm toplumu olma vasfının en önemli özelliklerinden birini kaybetmiş sayılır. Büyük muhaddis **Hattâbî**'nin belirttiği gibi, bir insan hayırlı ve faziletli birtakım amelleri birer birer terkederek neticede tamamen dinden uzaklaşabilir. Aynı şey toplumlar için de söz konusudur. Biz, günümüzde yaşayan birçok toplumda bunun örneklerini hem fert, hem de cemiyet plânında görmüş bulunmaktayız. Bu gibi konularda her müslüman önce kendisi fert olarak gayret göstermenin yanında, aile çevresinden başlamak üzere, yakın dost ve arkadaşlarına, komşularına hayırhâh olmalı, herkes birbirini camiye ve cemaate teşvik etmelidir. İyi yetişmiş din davetçilerine her asırda ve her coğrafyada ihtiyaç vardır. İslâm toplumlarının birçoğu günümüzde gerçek davetçilerden mahrum bulunmaktadır. Ümmetin üzerine düşen en önemli görev, istenilen nitelikte insan yetiştirmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ezan okununca camiye gidip, namazı cemaatle kılmaya özen göstermek gerekir.
2. Namazı cemaatle kılmak için güçlüklere göğüs germek faziletli bir davranıştır.
3. Namazı cemaatle kılmak sünen-i hidâyettendir.
4. Sünen-i hidâyeti terketmek sapıklıklardan biridir.
5. Cemaati sürekli terketmek, münafıkların huylarındandır.
6. Camiye birilerinin yardımıyla veya bir vasıtayla gelmeye gücü yetenlerin cemaate katılması büyük sevap ve üstün faziletlerdendir.

1072- ??? ???? ???????? ??? ?????? ??? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ??? ???????? ?? ???????? ??? ?????? ?? ??????? ?????? ????????? ?????? ??? ?????????? ?????????? ??????????? . ?????????? ??????????? ? ????????? ??????? ????????? ???? ??????? ?????????? » ???? ??? ???? ??????? ??? .

1072. Ebu'd-Derdâ *radıyallahu anh* şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Bir köy veya kırda üç kişi birlikte bulunur da namazı aralarında cemaatle kılmazlarsa, şeytan onları kuşatıp yener. Şu halde cemaate devam ediniz. Muhakkak ki sürüden ayrılan koyunu kurt yer" buyururken işittim.

Ebû Dâvûd, Salât 46. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 48

Açıklamalar

Eskiden köyler, kırsal alanlar ve çöllerdeki yerleşim alanları genel olarak cemaatin az bulunduğu yerlerdi. Günümüzde bazı köylerin, geçmişin şehirleri büyüklüğünde olduğunu görmekteyiz. Ayrıca bu yerleşim birimlerinde yaşayanların hemen tamamı elinin emeği ile geçinen ve çalışan insanlar oldukları için çoğu zaman onları bir arada bulmak zordur. Böyle olmakla birlikte üç erkek bir arada bulunurlarsa cemaat olmaları gerekir. Hanefî mezhebi âlimlerine göre bu kişiler seferî de olsalar cemaat olmaları sünnettir. İbni Hacer, Şâfiî mezhebine göre bu üç kişinin yerleşik ahâliden olması gerektiğini, aksi takdirde cemaat olmalarının zaruri olmadığını söyler. Şayet üç kişi cemaat olmazlarsa şeytan onları kuşatır ve onlara karşı üstünlük elde eder. Onlara Allah'ın zikrini unutturur. Çünkü namaz en büyük zikirdir ve Cenâb-ı Hak: **"Beni anmak için namaz kıl"** buyurmuştur [Tâhâ sûresi (20), 14]. Özürsüz olarak şeriatın bir emrini terketmek şeytana uymaktır. Şeytan müslümanların cemaatinden korkup uzaklaşır. Çünkü *"Allah'ın yardım ve desteği cemaatedir"* (Ali el-Müttekî, Kenzü'l-ummâl, 1031-1032). Fakat onları yalnız başına bulunca kendilerini kuşatır ve üstünlük sağlar. Bu tıpkı sürüden ayrılan bir koyunu tek olarak bulan kurtların onu parçalamasına benzer. Dilimizdeki *"Sürüden ayrılanı kurt kapar"* atasözü bu hadîs-i şerîfin tercümesi olmalıdır. **Celâleddin es-Süyûtî** gibi bazı âlimler buradaki cemaatten ayrılmama tavsiyesini, ehl-i sünnet ve'l-cemâat'ten ayrılmamak olarak anlamışlardır. Çünkü aslolan, cemaatin hayır ve hidayet üzere olmasıdır. Bir araya gelmeleri, hidayet ve hayrın dışında bir gayeye dayanan topluluklardan fayda hasıl olmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatten ayrı düşene şeytan musallat olur ve ona üstünlük sağlar.
2. Köyde, kırda ve çölde üç erkek bir arada bulunursa cemaat olmaları gerekir.
3. Hanefî mezhebine göre yolculuk halinde olanların da cemaat olmaları gerekir. Şâfiîler'e göre yolcuların cemaat olması zarûri değildir.
4. Cemaati terketmek, müslümanların zaafa uğramasına ve dağınıklığına sebep olur. Bu sebeple, bir araya gelen müslümanlar cemaat teşkilini ihmal etmemelidir.

192- ??? ?????? ??? ???? ??????? ?? ????? ???????

SABAH VE YATSI NAMAZLARINDA CEMAATTE BULUNMAYI TEŞVİK EDEN HADİSLER

Hadisler

1073- ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ???? ???? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «???? ?????? ????????? ?? ????????? ? ?????????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?? ????????? ? ?????????? ?????? ??????? ??????? » ???? ???? .

??? ?????? ???????? ??? ?????? ??? ????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???? ?????? ????????? ?? ??????? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ? ????? ?????? ????????? ????????? ?? ????????? ????? ???? ????????? ??????? » ??? ????????? : ????? ??? ????? .

1073. Osman İbni Affân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Yatsı namazını cemaatle kılan kimse, gece yarısına kadar namaz kılmış gibidir. Sabah namazını cemaatle kılan kimse ise bütün gece namaz kılmış gibidir".

Müslim, Mesâcid 260

Tirmizî'nin Sünen'deki rivayeti şöyledir:

Osman İbni Affân *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yatsı namazında cemaatte bulunan kimseye, gecenin yarısına kadar namaz kılmış gibi sevap vardır. Yatsı ve sabah namazlarında cemaatte bulunan kimseye ise, bütün gece namaz kılmış gibi sevap vardır."

Tirmizî, Salât 165.Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 47

Açıklamalar

Daha önce namazların faziletleriyle ilgili bahislerde, özellikle sabah ve yatsı namazlarının faziletleri hakkındaki bazı hadisleri görmüştük. Bu iki namazın önemi ve onları diğer namazlardan ayıran özellikler üzerinde de durmuştuk. Bu iki vaktin namazını cemaatle kılmak ayrı bir önem ve fazilete sahip olduğu için, İmam Nevevî burada sadece sabah ile yatsı namazlarında cemaatte hazır bulunmaya teşvik ile ilgili hadislerden örnekler verdiği bir bölüm açmıştır. Oysa bundan önceki kısımda cemaatin lüzumu ve zaruretiyle ilgili hadislerin kendince en öncelikli olanlarını nakletmiş, biz de bu hadisler üzerinde yeterince bilgiler vermeye çalışmıştık. Nevevî, sabah ve yatsı namazlarının cemaatle kılınmasının teşviki ile ilgili hadislerin çokluğu ve bunlardaki va'dlerin ve vaîdlerin derecesini dikkate alarak ayrı bir bahis açma ihtiyacı duymuş olmalıdır. Çünkü bu konuda sahâbenin ileri gelenlerinden İbni Ömer, Ebû Hüreyre, Enes İbni Mâlik, Umâre İbni Rüveybe, Cündeb İbni Abdullah, Übey İbni Kâ'b, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Büreyde gibilerin rivayetleri bulunmaktadır.

Hz.Osman'ın bu rivayetine göre, yatsıyı cemaatle kılan kimsenin kazanacağı sevap, cemaatle kılmadığı zaman gece yarısına kadar namaz kılmakla kazanacağı sevaba eşittir. Veya gecenin yarısını namazla, zikirle ve teheccüdle geçiren kimsenin kazanacağı sevaba denk sevap kazanır. Yatsı namazıyla

birlikte sabah namazını da cemaatle kılarsa bütün gece namaz kılmış, zikir yapmış ve teheccüde kalkmış gibi sevap kazanır. Müslim'in rivayet ettiği hadise göre, sabah namazını cemaatle kılan kimse bütün gecenin sevabına kavuşur. Çünkü sabah namazına kalkmak ve o saatte cemaate gitmek, yatsı namazından daha zordur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün namazları cemaatle kılmak faziletli ise de, sabah ve yatsı namazlarında cemaate gitmek daha faziletlidir.
2. Sabah ve yatsı namazını cemaatle kılan kimsenin sevabı, bütün gece namaz kılan kimsenin sevabına eşittir.
3. Yatsı namazını cemaatle kılan, gecenin yarısını namazla geçiren kimse gibi sevap kazanır.
4. Sabah namazını cemaatle kılan, geceyi ibadetle geçirmiş gibi sevaba nâil olur.

1074- ??? ???? ?????? ???? ?????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ?????????? ??? ?? ???????? ?????????? ?????????? ????? ?????? » ????? ???? . ??? ??? ??????? .

1074. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlar yatsı namazı ile sabah namazındaki fazilet ve sevabı bilselerdi, emekleyerek bile olsa mutlaka camiye, cemaate gelirlerdi."

Buhârî, Ezân 9, 32; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît 22, Ezân 31

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1075- ????? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? ???????? ????? ???????????? ???? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ?? ?????? ?????????? ?????? ?????? » ???? ???? .

1075. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Münafıklara sabah ve yatsı namazından daha ağır gelen hiçbir namaz yoktur. İnsanlar bu iki namazda ne kadar çok ecir ve sevap olduğunu bilselerdi, emekleyerek de olsa cemaate gelirlerdi."

Buhârî, Mevâkît 20, Ezân 34; Müslim, Mesâcid 252. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 47; Nesâî, İmâmet 45; İbni Mâce, Mesâcid 18

Açıklamalar

İlk hadisin, daha uzun ve kapsamlı metnini 1035 numara ile görmüştük. Burada yatsı ve sabah namazlarından bahsedildiği için sadece ilgili bölümü tekrar zikredilmiştir. Sabah ve yatsı namazları münafıkların çoğu kere camiye, cemaate gelmedikleri namazlardır. Bu özelliği sebebiyle mü'minle münafığı, ihlâs sahibi olanla nifak alâmeti taşıyanı ayırt etmede bu iki namaz bir ölçü kabul edilmiştir. Sabah namazı vakti uykudan uyanmanın çok zor olduğu, yatsı namazı vakti de yorgunluğun had safhaya varıp uykunun galip geldiği zamanlardır. Bu iki vakitte camiye ve cemaate gitmek gerçekten büyük bir azim ve gayreti gerektirir. Faziletinin daha üstün, sevabının daha çok olmasının sebeplerinin başında bu özellikler gelir. Çünkü zoru başarmanın ve güçlüğe göğüs germenin fazileti ve sevabı daha çoktur. Bu sebeple sabah ve yatsı namazında cemaate emekleyerek de olsa gelmek tavsiye edilmiştir ki, bu hususta ne kadar gayret gösterilmesi gerektiğinin mübalağalı bir tarzda ifade edilmesinden ibarettir. Beş vakit namazın her birinin farzlarının camide ve cemaatle kılınması tavsiye edilmişse de, sabah ile yatsı namazlarına farklı bir yer verildiği pek çok sahih rivayetten açıkça anlaşılmaktadır. Müslümanlar, bu hadislerin gereğini yerine getirdikleri ölçüde Allah katında değer kazanırlar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve yatsı namazlarını camide cemaatle kılmak, diğer namazları cemaatle kılmaktan daha faziletlidir.
2. Sabah ve yatsı namazları, münafıklara en zor gelen namazlardır. Bu sebeple bu iki vaktin namazı, mü'minle münafığı ayırıcı bir özelliğe sahiptir.
3. Emekleyerek ve sürünerek de olsa camiye, cemaate gelmeye özen göstermek gerekir.

193- ??? ????? ????????? ??? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?? ???????

FARZ NAMAZLARA DEVAM ETMENİN ÖNEMİ

FARZ NAMAZLARA DEVAM ETMENİN EMREDİLMİŞ
TERKETMENİN İSE CİDDİ BİÇİMDE YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Âyetler

?????????? ????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? [238]

1. "Namazlara, özellikle orta namaza devam ediniz."

Bakara sûresi (2), 238

Beş vakit namazı eksiksiz kılmak ve bunu ara vermeksizin yapmak gerekir. Çünkü âyetteki muhafaza kelimesi namazların eksiksiz, en mükemmel şekilde ve vaktinde kılınması gibi özellikleri kapsamına alır. Ayrıca bütün rükünlerini ve şartlarını da yerine getirerek namaz kılmamız icap eder. Zira âyetin devamındaki "**Allah için boyun eğerek kalkın namaza durun"** emri bunu gerektirir. Burada geçen kunut tabiri, taati, huşûu, boyun eğmeyi ve ayakta durmayı ifade eder ki, dilimizde buna divan durmak denir. Peygamberimiz: *"Namazın en faziletlisi kunutu uzun olandır"* buyurmuştur (Müslim, Müsâfirîn 164-165).

Orta namaz dediğimiz salât-ı vustânın hangi vaktin namazı olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüşse de, genel kabul gören ikindi namazı olduğudur. Sahâbeden Hz.Ali, İbni Mes'ûd, Ebû Eyyûb, İbni Ömer, Semüre İbni Cündeb, Ebû Hüreyre, İbni Abbas, Ebû Saîd el-Hudrî, Hz.Âişe ve dal birçokları salât-ı vustânın ikindi namazı olduğu görüşündedir. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik, bir görüşünde İmam Şâfiî ve Ahmed İbni Hanbel de ayn kanaattedirler. Hz.Ömer, Ebû Mûsa ve Muâz'ın da aralarında bulunduğu bazı sahâbîler ise sabah namazı olduğunu söylemişlerdir. Bazı sahâbîlerin öğle namazı, bazılarının akşam, bazılarının da yatsı namazı dedikleri nakledilir. Hatta bu görüşler cuma namazından bayram namazına kadar uzanan bir çerçeveye oturtulmaya çalışılır. Bunların her biri üzerinde duracak değiliz. Fakat Peygamber Efendimiz'in: *"Orta namaz ikindi namazıdır"* hadisi (Tirmizî, Salât 19) ve Ahzab harbi gününde: *"Bizi orta namazdan, ikindi namazından alıkoydular. Allah onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun"* (Müslim, Mesâcid 205) buyurması, "ikindi namazıdır" diyenlerin delilini teşkil etmektedir. Ayrı namazlar olduğunun ifade edilmesi de, bütün namazların korunması ve hiçbirinin ihmal edilmemesi gerektiğini ortaya koyar. Nitekim âyetin başında bütün namazları muhafaza ediniz emrinin yer alması bunun en kesin delilidir.

??????? ???????? ?????????? ????????? ???????????? ?????????????? ?????? ??????????????? ??????????????? ?????????????? ?????? ????? ???????? ????? ???????? ???????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ??????????? ????? ?????? ??????? ???????? [5]

2. "Eğer tövbe ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirlerse onları serbest bırakın."

Tevbe sûresi (9), 5

Bu ayetin tamamının anlamı şöyledir: **"Haram ayları çıkınca Allah'a ortak koşanları nerede bulursanız öldürün; onları yakalayın, hapsedin ve her gözetleme yerinde oturup onları bekleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah bağışlayan, esirgeyendir."**

İnsanın mü'min olmasının en önemli göstergelerinden biri namazdır. Namaz kılan insana âyette geçen muamelelerin hiçbiri yapılmaz. Bu âyetin hükmü müşrik Arapları kapsamaktadır. Onlar iman edip namaz kılmayı ve zekât vermeyi kabul edince, daha önce yapmış oldukları şeyler, küfür ve haksızlıklar bağışlanır. Çünkü İslâm insanın geçmişini örter, kişi âdeta hayata yeni başlamış ve dünyaya yeni gelmiş gibi muamele görür.

Hadisler

1076- ??? ???? ?????? ??? ?????? ???? ???? : ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: ????? ?????????? ???????? ? ??? : « ????????? ??? ???????? » ???? : ????? ????? ? ??? : « ????? ??????????? » ????? : ????? ????? ? ??? : « ??????? ?? ??????? ??????? » ????? ???? .

1076. İbni Mes'ud *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

– Hangi ameller daha faziletlidir? diye sordum.

– "Vaktinde kılınan namaz" buyurdu.

– Sonra hangisi? dedim.

– "Ana babaya iyilik etmek" cevabını verdi.

– Daha sonra hangisidir? diye sordum.

– "Allah yolunda cihâd etmektir" buyurdular.

Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137-139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâmdan birçokları çeşitli vesilelerle Peygamber Efendimiz'e hangi amelin, hangi iş ve davranışın daha üstün ve daha hayırlı olduğunu sormuşlardır. Efendimiz'in bu sorulara verdiği cevaplar muhteliftir. Fakat bunların hemen tamamına yakınında namazın ve cihadın önemli bir yer tuttuğunu görürüz. Bu hadiste de ilk sırayı namaz almıştır. Çünkü imandan sonra en önemli amel namazdır. Namazı kılmayan ve önemsemeyen bir kimsenin Allah'ın diğer emirlerine ve yasaklarına saygılı olması beklenilemez. Kur'an'ın namazı emreden birçok âyetinin yanında Peygamber Efendimiz'in namaz konusundaki sayısız tavsiyesi bu gerçeği ortaya koymaktadır. Bu hadiste dikkatimizi çekmesi gereken en önemli husus, namazın vaktinde kılınmasıdır. Vakti çıktıktan sonra kılınan veya kazaya kalan namazın faziletinin ve sevabının noksanlaşacağında şüphe yoktur. Bundan dolayı sebepsiz yere namazların vaktini geciktirmek veya geçirmek, fevkalâde bir mazeret olmadıkça kazaya bırakmak câiz değildir. Ulemâmızın namaz üzerinde hassasiyetle durmalarının sebebi, onun bütün amelleri ve hayırları kapsayıcı bir nitelik taşımasındandır.

Dinimiz, dünyaya gelmemize vesile olan ve bizleri bakıp büyüten, üzerimize titreyen, sevgi, şefkat ve merhametiyle bizlere kol kanat geren ana babalarımıza iyilik, saygı ve hürmeti de namazdan hemen sonraki bir mevkie yerleştirmiştir.

Cihad ise, bu dünyada yaşamayı anlamlı kılan ve yeryüzünün Allah'ın iradesi doğrultusunda yönetimine, bütün insanların Allah'a kul olma vasfı kazanmasına veya Allah'ın hükümranlığını kabul etmesine vesile teşkil eden, dinin zirvesi olan bir ibadettir.

Bütün bunları kapsadığı için hadisi kitabımızın "Ana Babaya İyilik" bahsinde 314 numara ile görmüştük. "Cihad Kitabı'nda 1289 numara ile tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde ameller fazilet ve sevap açısından derecelere ayrılmıştır.
2. İmandan sonra en faziletli amel, en önemli farz vaktinde kılınan namazdır.
3. Namazı sebepsiz yere vaktinde kılmamak büyük günahlardandır.
4. Kullar içinde saygı ve hürmete en lâyık olanlar ana babadır.

5. En üstün fadâkârlık Allah yolunda cihaddır.

1077- ??? ???? ???? ???? ?????? ????? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ????????? ??? ?????? : ???????? ???? ?? ????? ?????? ?????? ? ?????? ??????? ????? ??????? ? ??????? ????????? ? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ? ???????? ??????? » ????? ???? .

1077. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İslâm beş temel üzerine bina kılınmıştır: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik etmek. Namazı dosdoğru kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, Allah'ın evi Kâbe'yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."

Buhârî, Îmân 1, 2, Tefsîru sûre(2) 30; Müslim, Îmân 19–22. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 3; Nesâî, Îmân 13

Açıklamalar

İslâm'ın şartları dediğimiz esasları ihtivâ eden bu hadis, Kur'ân-ı Kerîm'in konuyla ilgili âyetlerinin bir özü niteliğindedir. Burada Peygamberimiz'in iman değil de İslâm kelimesini kullanmış olması, ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü İslâm, inanılan dinin şerîat kısmıdır. Daha açık ve anlaşılır bir ifadeyle, hayat dediğimiz yaşama alanının, uygulamanın, inanca uygun biçimde dışa akseden ve görünen kısmıdır. Biz bunu genel anlamda ibadet, yani Allah'a karşı kulluk vazifelerini yerine getirme diye adlandırırız. Kişiler hakkında inançlarıyla ilgili hüküm de buna göre verilir. Çünkü imanın tezâhürü, dışa akseden yönü İslâm'dır. İslâm ile iman çoğu kere eş anlamlı iki mefhum gibi kabul edilip kullanılsa da, kelâm âlimleri temelde aralarında fark olduğunu belirtirler. İman kalbî bir amel olup, sözle ifâde ettiğimiz kelime-i şehâdet onun ibadet kısmıdır. Çünkü ibadet ya sözlü ya sözsüz olur. İbadetin sözlü olanı sadece kelime-i şehâdettir. Sözsüz olan ibadet ise ya terketmek suretiyle ya da fiille yapılır. Terketmekle yapılan ibadet oruçtur. Çünkü oruç, yemeyi içmeyi, cinsî münasebeti terketmeyi gerektirir. Fiilî ibadet ya bedenle, ya malla veya her ikisiyle birlikte yapılır. Namaz bedenle, zekât malla, hac ise hem beden hem malla yapılan ibadetlerdir. İşte hadisimiz bütün bu ibadetleri kapsayıcı bir özellik taşır. Çünkü İslâm bunların hepsini içine alır. Fakat İslâm'ın bunlardan ibaret olduğu söylenemez. Bunlar, büyük bir binanın üzerinde durduğu, onu ayakta tutan beş ana sütun olarak kabul edilebilir. Ama bina sadece o sütunlardan ibaret olmayıp, daha pek çok aksamı vardır. Onların önemsiz olduğu iddia edilemez.

Hadisin muhtevasını teşkil eden iman, namaz, zekât, oruç ve hac konuları, bu kitabın ilgili bölümlerinde geniş biçimde ele alındı. Bu konular, dilimizde ilmihal bilgileri dediğimiz, her müslüman ferdin bilip uygulamakla yükümlü olduğu ve bilgisizliğin affedilmediği alanlardır. Onun için her müslüman fert, kendisine farz-ı ayın olan bu bilgileri öğrenmek zorundadır.

Bu hadisin zahirine bakarak, beş esastan birini terkedenin müslüman olmayacağı anlaşılabilir. Fakat durumun böyle olmadığında ümmetin âlimlerinin icmâı vardır. Şu kadar var ki, bunlardan birini inkâr eden veya terketmeyi helâl sayan kimse mü'min ve müslüman kabul edilmez. İnkâr etmeyerek veya helâl saymayarak yerine getirmeyen büyük günah işlemiş olur.

Hadisi 1209 ve 1274 numaralarla tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın şartlarından herhangi birini inkâr eden kimse mü'min sayılmaz.
2. İslâm'ın şartlarından birini inkâr etmeyerek ve terkini helâl saymayarak yerine getirmeyen büyük günah işlemiş olur.
3. Hadiste sayılan beş esas İslâm'ın ana esasları olup, İslâm bunlardan ibaret değildir.

1078- ????? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???? ???????? ?????? ????? ????????? ???? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ?????????? ????? ??????? ? ?????????? ????????? ? ????????? ????????? ? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????????? ????????????? ?????? ????? ????????? ? ??????????? ??? ??????? » ????? ???? .

1078. Abdullah İbni Ömer *radıyallahü anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben, insanlarla Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet edip, namazı tastamam kılıp, zekâtı hakkıyla verinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslâm'ın gerektirdiği haklar bunların dışındadır. Onların kalplerinde gizledikleri şeylerin hesabı da Allah'a aittir."

Buhârî, Îmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, I'tisâm 2, 28; Müslim, Îmân 32-36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre(88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1-3

Açıklamalar

İslâm'ın yeryüzüne gönderiliş gayesi ve ulaşmak istediği hedef, bütün insanlara Allah'ın dininin tebliğ edilmesini sağlamak ve yeryüzünde Allah'ın hükmü dışında bir hâkimiyet kalmamasını temin etmektir. Bu hedef, bütün insanların İslâm'a girmelerini ve müslüman olmalarını sağlayıcı bir şart taşımıyor. Çünkü hidayete ulaştırmak Allah'a mahsustur. Bizler sadece buna vesile olabiliriz ve görevimiz de bundan ibarettir. Müşrikler ve kâfirlerle cihada izin verilişinin sebebi de bundandır. Çünkü onlar, insanlardan müslüman olmak isteyenlere engel teşkil etmekte, müslüman olanları da bundan döndürmek için şiddet ve baskı uygulamaktadırlar. Kelime-i şehâdet getiren kimse ile savaşmak haramdır. Kelime-i şehâdet getirmese bile, İslâm'ın hâkimiyetini kabul eden veya müslümanlarla sulh antlaşması yapanlarla da savaşılmaz. Kelime-i şehâdet getiren kimsenin İslâm'ı kabul ettiğine hükmolunur. Daha sonra ondan namaz, oruç, zekât gibi dinin temel hükümlerini yerine getirmesi istenilir. Bunların en başında gelen namazdır. Çünkü Peygamber Efendimiz çeşitli yerlere gönderdiği valilerine, gittikleri yerin halkına kelime-i şehâdetten sonra namaz kılmalarını istemelerini emretmiştir. Sonra dinin diğer esasları istenilir.

Hadisimiz daha önce 391 numara ile de geçmişti; 1212 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kelime-i şehâdeti söyleyen ve İslâm'ın şartlarını yerine getiren kimse ile savaşılmaz.

2. İnsanlar hakkında dış görünüşlerine göre hüküm verilir.

3. Bir kimse kalbinde gizlediklerinden dolayı sorgulanmaz ve bunun hesabını sadece Allah'a verir.

4. İmandan sonra en önemli farz, beş vakit namazdır.

1079- ??? ????? ??? ?????? ???? ??? : ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? : «??????? ????? ??????? ??? ?????? ?????? ? ??????????? ???? ???????? ???? ?? ???? ?????? ?????? ? ??????? ????? ?????? ? ?????? ???? ???????? ?????? ? ??????????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ??????? ?? ???? ?????? ?????????? ?????? ???? ????????? ?????? ? ??????????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????? ???????? ???? ??????????? ???????? ???? ????????? ? ?????? ???? ????????? ??????? ? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ??????? » ????? ???? .

1079. Muâz *radıyallahu anh* şöyle dedi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni Yemen'e (vali ve kadı olarak) gönderdi ve şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki sen Ehl-i kitap olan bir topluma gidiyorsun. Onları, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmeye davet et. Şayet buna itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine bir gündüz ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu kabul edip itaat ederlerse, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere kendilerine zekâtın farz kılındığını haber ver. Buna da itaat ettikleri takdirde, onların mallarının en kıymetlilerini almaktan sakın. Mazlumun bedduasını almaktan çekin. Çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur."

Buhârî, Zekât 41, 63, Megâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29-31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Muâz İbni Cebel'i Tebük Gazvesi'nden sonra hicrî dokuzuncu yılda Yemen'e vali ve kadı olarak göndermişti. Ayrıca zekât memurlarının topladıkları zekât mallarını teslim almaya da onu vekil tayin etmişti. Peygamberimiz Yemen'i beş vilâyete ayırmıştı. Muâz'ın gittiği yer Cened vilâyeti idi. Ehl-i kitap'tan olan Yemen halkı yahudi idi. Onlara bir peygamber gönderilmiş ve bir ilâhî kitap gelmişse de, zaman içinde itikadlarında sapma olmuş ve şirke sürüklenmişlerdi. Bu sebeple davet edilecekleri ilk şey sahih bir itikad olmalıydı. Onların Allah'a ve kendilerine gönderilen bir peygambere inandıklarını, dolayısıyla böyle bir davete ihtiyaçları olmadığını söylemek veya onları kendi dinleri içinde imanları Allah katında makbul mü'min kabul etmek söz konusu olamaz. Çünkü Kur'an onlara bu davetin yapılmasını emretmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, dört halife ve onlardan sonra gelen bütün halife ve yöneticiler Ehl-i kitâbı İslâm'a davet etmişlerdir. Şayet onların inancı makbul sayılsaydı Kur'an'ın pek çok âyeti onları İslâm'a daveti emretmez, Resûl-i Ekrem Efendimiz de onları müslüman yapmak için uğraşmaz ve kendileriyle savaşmazdı.

Bir kimsenin İslâm'ı kabul ettiği kelime-i şehâdeti ikrarıyla, yani dil ile söylemesiyle anlaşılır. Bundan sonra o kimsenin uyması ve yerine getirmesi gereken farzlar, emirler ve yasaklar vardır. Çünkü bunların hepsi kelime-i şehâdetin muhtevasında mevcuttur. Onların başında beş vakit namaz gelir. Peygamber Efendimiz de, Muâz'a, kelime-i şehâdetten sonra uyulmasını isteyeceği ilk şeyin günde beş vakit namaz kılınması olmasını emretmiştir. *"Namaza itaat ederlerse"* denilmesi, önce namazın üzerlerine farz kılındığını ikrar etmeleri, sonra da bilfiil namaz kılmak suretiyle emre itaat ettiklerini göstermeleri gerektiği içindir. Namaz, zengin, fakir, kadın, erkek aklı yerinde ve bulûğ çağına ulaşmış olan her müslümana farzdır.

Namazdan sonra yerine getirilmesi istenilen ibâdet, yegâne mâlî ibadet olan zekâttır. Çünkü malda zekâttan başka farz olan bir hak yoktur. Zekât ise, sadece zengin müslümanların üzerine farzdır. Zekât, zenginin malından fakire vermesi gereken paydır. Hangi mallardan ne miktarda alınacağı, nasıl toplanacağı ve kimlere verileceği, Peygamber Efendimiz tarafından bütün detaylarıyla açıklanmış ve zekâtı toplamakla görevlendirilen kimselere tâlimat olarak bildirilmiştir. Burada bunları tekrarlamamız söz konusu olamaz. Bir kere daha hatırlamamız gereken, zekâtın son derece önemli sosyal nitelikli bir ibadet olduğudur. Zekâtı verip vermemek kişilerin kendi tercihlerine bırakılmış olmayıp, İslâm devleti bu maksatla kurduğu teşkilâtla bu farzın yerine getirilmesini sağlar. Zekât memuru, malın en gözde ve en kıymetli olanını seçip almaz. Bununla beraber en kıymetsiz ve kötü olanını da almaması gerekir. Orta halli olanı alır.

Hadiste oruç ile haccın zikredilmemiş olması, bunları istenilmemesi anlamına gelmez. Fakat namaz ile zekât Kur'an'da pek çok kere, peş peşe ve birlikte zikredildiği için bu ikisinin öne geçirilip misal gösterilmesiyle iktifa olunmuştur. İslâm'ın üzerine bina kılındığı beş esasa bunların da dahil olduğu herkesin bildiği bir gerçektir. Bu sebeple burada bir noksanlık olduğu iddia edilemez.

Hadisi 210 numara ile de açıklamıştık.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâfirlerle savaşılmazdan önce, kelime-i şehâdet getirerek İslâm'a girmeleri istenir.

2. Kelime-i şehâdet getirenin müslüman olduğuna hükmolunur. Namaz ve zekât gibi farzları yerine getirmesi daha sonra istenilir.

3. Her gün beş vakit namaz kılmak, her müslümanın üzerine farzdır.

4. Zekât, zenginin malındaki fakirin hakkı olup farzlardandır.

5. Zekât toplamakla görevli memurlar malın en iyisini zekât olarak alamaz.

6. Mazlumun bedduası mutlak olarak reddolunmaz.

7. Haber-i vâhid dinde delil olarak makbul ve onunla amel etmek vâcibdir.

1080- ??? ????? ??? ?????? ???? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????????? » ???? ???? .

1080. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Gerçekten kişi ile şirk ve küfür arasında namazı terketmek vardır" buyururken işittim.

Müslim, Îmân 134. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 9; İbni Mâce, İkâmet 17

Açıklamalar

Şirk, Allah'ı tanımakla beraber putlara ve diğer yaratıklara tapanlar, yani Allah'a ortak koşanlar için kullanılan bir tabirdir. Böyle bir vasfa sahip olana müşrik denilir. Küfür, şirki de içine almakla beraber daha genel anlamda kullanılan bir terimdir. Dinin esaslarından birini inkâr eden kimse için müşrik denilmez, fakat ona kâfir denilir. Bu durumda hadisin anlamı şöyledir: Bir kimseyi şirkten ve küfürden alıkoyan şey, namaz kılmasıdır. Namazı bırakırsa artık o kimse ile şirk ve küfür arasında bir engel kalmaz, ya müşrik ya da kâfir olur. Namazı terkeden kimse, onun farziyetini inkâr ederse, bütün ulemânın ittihadına göre kâfir olur. Fakat yeni müslüman olan ve namazın farziyetini öğrenecek kadar İslâm toplumu içinde kalmayan kimse bu hususta mâzur sayılır.

Farz olduğuna inanmakla birlikte sadece tembelliği sebebiyle namaz kılmayan kimse ile ilgili olarak âlimlerin ittihad ve anlayışları farklılıklar arzeder. İmam Mâlik ve Şâfiî'nin de aralarında olduğu bir grup âlime göre böyleleri kâfir değil, fâsıktırlar. Böyle kimselerden tövbekâr olmaları istenir. Tövbeyi kabul etmeyenlere şer'î ceza uygulanır. Bu cezaonların öldürülmeleridir. Selef âlimlerinden bazılarına göre, namazı terkeden kimse kâfir kabul edilir. **Ahmed İbni Hanbel**'e izâfe edilen bir görüş böyledir. Ayrıca İbni Mübârek ve İshâk İbni Râhûye'nin de aynı kanaatte oldukları belirtilmiştir. İmam Ebû Hanîfe ve Kûfe ulemâsına göre namazı terkeden kâfir olmaz. Cezası da ölüm değil, ta'zir ve namazı kılıncaya kadar hapistir. Bütün bu görüşler, namazın önemini ve namazı terketmenin ne kadar büyük bir günah olduğunu göstermesi açısından üzerinde dikkatle düşünülmeye değer.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Şirk ve küfür en büyük günahlar olup, Allah her ikisini de asla affetmez.
2. Namazı terketmek kişinin kâfirlikle vasıflandırılmasına neden olur. Terkini helâl sayan kâfir; farz olduğuna inandığı halde terkeden fâsık kabul edilir.
3. Namaz kılan kimsenin müslüman olduğuna hükmolunur.
4. Namaz kılmayanlara ceza verileceği kesin olmakla beraber, cezanın nevi hakkında ihtilâf vardır.

1081- ??? ?????????? ??? ?????? ???? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ???? ??????? ?????????? ????????? ? ???? ???????? ????? ?????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? ????? .

1081. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bizimle onlar arasındaki ayırıcı temel unsur namazdır. Namazı terkeden kimse küfre düşer."

Tirmizî, Îmân 9. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 8; İbni Mâce, İkâmet 77

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte kendilerinden "onlar" diye bahsedilenler münafiklardır. Münafiklık gerçekte küfrün bir çeşididir. Çünkü onlar kalben İslâm'a inanmamış oldukları halde, dış görünüş ve davranışlarıyla müslüman oldukları intibaını verirler. Namazda hazır bulunmak, cemaate devam etmek ve dinin bunlar dışındaki zâhir hükümlerine uymak suretiyle, müslümanlarla ilgili uygulamaların kendileri için de geçerli olmasını hak ederler. Şayet namazı terkedecek veya dinin zâhir hükümlerini uygulamayacak olurlarsa, kâfirlerle eşit olurlar ve kendilerine kâfirlere tatbik olunan hukuk uygulanır. Nitekim, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den münafikların öldürülmesi yolunda izin istenildiğinde, o buna müsaade etmeyerek: *"Dikkatinizi çekerim! Ben namaz kılanları öldürmekten nehyolundum"* buyurmuştur (Alî el-Kârî, el-Mirkât, II, 276). Münafik bir kimse namazı terketmek suretiyle küfrünü açığa vurunca kendisine yapılacak muamele bu haline uygun olur. Münafik olmadığı halde namazı terkeden kimse ise, münafığın amelini işlemiş olur. Bunların her birinden sakınılması gerekir. Sakınılmadığı takdirde kişi, göreceği muamele ve kendisine uygulanacak hukukî statüyü haketmiş olur. Bir önceki hadisi açıklarken de ifade ettiğimiz gibi, ulemânın büyük çoğunluğu böyle yerlerde geçen küfür tabirini aşırı tehdit ve şiddetle sakındırma olarak yorumlamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kılan kimsenin münafik veya kâfir sayılarak öldürülmesi haramdır.
2. Namazı terkeden münafığa veya münafığın amelini işleyen müslümana gerekli ceza verilir.
3. Farziyetini inkâr etmediği ve terkini helâl görmediği halde namaz kılmayan kimseye münafik veya kâfir denilmez; o sadece günahkârdır.

1082- ??? ????? ??? ???? ??????? ????????? ?????????? ??? ???????? ??????? ?????? ??? : ???? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ??????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????.???? ??????? ?? ???? ???????? ???????? ?????.

1082. Büyük bir şahsiyet olduğunda herkesin görüş birliği bulunan, tâbiînden Şakîk İbni Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi:

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı, namazdan başka herhangi bir amelin terkini küfür saymazlardı.

Tirmizî, Îmân 9

Şakîk İbni Abdullah

Tâbiîn neslinin büyüklerinden olup, güvenilir bir râvî ve faziletli bir şahsiyet olduğunda bütün ricâl âlimlerinin ittifakı vardır. Enes İbni Mâlik'ten rivayette bulunmuş, kendisinden de Yahyâ el-Kattân ve Vekî' İbni Cerrâh gibi şöhretli imamlar hadis öğrenip nakletmişlerdir.

Allah ona rahmetiyle muamele etsin.

Açıklamalar

Tâbîîn tabakasından bir kişi olan Şakîk'in bu sözü **maktû'** bir rivayettir. Tâbîînin sözleri, fiil ve takrirleri **maktû'** diye adlandırılır. **Maktû'** rivayetlerin şer'î bir hükme medar olması, yani onların üzerine bir hüküm bina edilmesi söz konusu değildir. Bu çeşit rivayetler, bir görüş, bir düşünce olarak, Kur'an veya sahih sünnetle konulan bir hükmün açıklanıp anlaşılmasına yardımcı olur. Veya tâbîîn tabakasından bir imamın görüşü, ictihadı olarak tercih edilip alınabilir. Nitekim bunun pek çok misalini fıkıh kitaplarında bulmak mümkündür.

Şakîk'in sözü, **maktû'** olmakla beraber, muhtevası itibariyle **mevkûf**tur. Yani sahâbe-i kirâmın tavrını ortaya koyan, onların anlayışını yansıtan bir rivayettir. Bilindiği gibi mevkûf rivayetleri de başlı başına delil olarak kabul etmeyen pek çok fakih imam vardır. Fakat bu konuda herkesin görüşü aynı olmayıp, **merfû** bir rivayetin olmadığı yerlerde **mevkûf**u delil kabul edenler de bulunmaktadır. İmam Ebû Hanîfe gibi seçme yanlısı olanların varlığını da bir kere daha hatırlamalıyız.

Bu rivayet, sahâbenin her birinin namazı ne kadar önemli bir ibadet kabul ettiklerini, terkini küfre yakın bir davranış saydıklarını ortaya koyması açısından önemlidir. Onların bu tavır ve anlayışının temelinde, Kur'an ve Sünnet'in namaza verilen önemle ilgili emir ve tavsiyeleri vardır. Konumuz içinde buraya kadar misal kabilinden yer verilen âyet ve hadislerin muhtevasını düşünürsek, sahâbenin bu yöndeki hassasiyetini ve haklılığını anlamanın hiç de zor olmadığı sonucuna varırız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kılmak, bir kimsenin mü'min olduğunun delili olduğu gibi, namazı terketmek de kişinin küfre nisbet edilmesine sebep olur.
2. Namaz, ibadetlerimizin en önemlisi olup, vaktinde kılınması, devamlı kılınması, terkinden sakınılması gerekir.

1083- ??? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ?????? ?? ??????? ???? ??????? ????? ????????? ??? ??????? ??????? ? ?????? ?????? ? ?????? ??????? ??????? ? ??? ?????? ? ?????? ????? ?????? ? ?????? ??????? ???? ????????? ??????? ? ??? ???????? ? ????? ????? : ??????? ???? ????????? ??? ???????? ? ?????????? ??? ?? ???????? ???? ?????????? ? ????? ????? ??????? ????????? ???? ??? » ???? ??????? ???? ???? ??? .

1083. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ameli onun namazıdır. Eğer namazı düzgün olursa, işi iyi gider ve kazançlı çıkar. Namazı düzgün olmazsa, kaybeder ve zararlı çıkar. Şayet farzlarından bir şey noksan çıkarsa, Azîz ve Celîl olan Rabb'i:

– Kulumun nâfile namazları var mı, bakınız? der. Farzların eksiği nafilelerle tamamlanır. Sonra diğer amellerinden de bu şekilde hesaba çekilir."

Tirmizî, Mevâkît 188. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 149; Nesâî, Salât 9; İbni Mâce, İkâmet 202

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nitelemesiyle ifade edecek olursak, namaz mü'minin mi'racı olan bir ibadettir. Kişinin salâh ve felâhının, hayatının diğer alanlarında nasıl bir insan olduğunun göstergesi kabul edilebilir. Çünkü şuuruna varılarak kılınan namaz, insanı her türlü çirkinlik ve kötülüklerden alıkoyar. Her gün beş vakit namaz kılan insan, maddî ve mânevî temizliği şahsında toplamış olur. Namaz, Allah'ın hakkı olan ve kişinin sadece Allah'a karşı sorumluluk duygusuyla yerine getirdiği bir farzdır. Fakat bu farzın Allah katında makbul olması için yerine getirmemiz gereken birçok vazife vardır. Bunların arasında kul haklarına riayet önemli bir yer işgal eder.

Allah Teâlâ kendine ait haklardaki noksan ve kusurları dilerse affeder; fakat kullara ait hakları affetmez. Onların affi, üzerinde kul hakkı bulunan kişinin dünyada hak sahibiyle helâlleşmesine bağlıdır. Âhirete kalan kul hakları, kişinin Allah için işlediği ibadet ve tâat cinsinden amellerinin sevabının hak sahibine verilmesiyle ödenir. Öyle ki, üzerinde kul hakkı bulunan kişinin amellerinin sevabı, hak sahibi olanların haklarının ödenmesine yetmezse, hak sahibinin günahları ona yüklenilmek veya cezalandırılmak suretiyle hesabı kapatılır. İşte Peygamber Efendimiz'in müflis olarak tanıttığı kişiler böyleleridir:

"Gerçekten benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelecek kimsedir. Fakat şuna sövmüş, buna zina isnadında bulunmuş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş, diğerini dövmüş olarak gelir. Şuna buna hasenatından verilir de şayet davası görülmeden hasenatı biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenir, sonra da cehenneme atılır" (Müslim, Birr 59; Tirmizî, Kıyâmet 2).

Kulun önce Allah'a karşı görev ve sorumluluklarından hesaba çekilmesinin sebebi, üzerinde bulunan kul haklarının bunlardan ödenecek olmasındandır diyebiliriz. Bu hadis, farzları eksiksiz yerine getirmekle birlikte nâfile ibadetlere devam etmenin ne kadar önemli olduğunu da ortaya koymaktadır. Nâfileler bütün ibadetlerimizle ilgili olabilir. Nâfile namaz, nâfile oruç, nâfile hac, nâfile zekât yani farz olanın dışında verilen sadakaların hepsi ve daha birçok hayır bu sınıfa girer. Burada anılan nafilelerle namazdaki huşûun, kişinin zikirleri ve dualarının kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Çünkü bunların her biri, Allah katında ecri ve sevabı olan ameller cinsindendir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin Allah katında hesaba çekileceği ilk ameller, hukûkullah dediğimiz, hesabı sadece Allah'a ait olan ibadet ve tâatlerimizdir.
2. Hukûkullahtan hesabı ilk sorulacak amel, beş vakit farz namazdır.
3. Farz namazların noksanlıkları nâfile ibadetlerle tamamlanır.
4. Nâfile ibadetlere devam etmek, dünya ve âhirette mü'minin yararınadır.
5. İnsanlar, kıyamet gününde bütün yaptıklarından hesaba çekilecektir.

194- ??? ???? ?????? ????????

??????? ??????? ??????? ?????? ? ????????? ? ????????? ????

NAMAZI İLK SAFTA KILMANIN SEVABI

NAMAZI İLK SAFTA KILMANIN SEVABI, ÖNDEKİ SAFLARI
DOLDURMAYI, SAFLARI DÜZGÜN VE SIK TUTMAYI EMRETME

Hadisler

1084- ??? ?????? ???? ?????? ? ??? ?????? ???????? ? ????? : ????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ????????? ??? ??????? ?????????? ?????? ???????? ? » ???????? : ?? ?????? ??????? ???????? ??????? ????????? ???? ?????? ? ??? : « ????????? ???????? ??????? ? ???????????? ?? ??????» ???? ???? .

1084. Câbir İbni Semüre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* evinden çıkıp yanımıza geldi ve şöyle buyurdu:

- **"Meleklerin Rableri huzurunda saf bağlayıp durdukları gibi saf bağlasanız ya!"**

Bunun üzerine biz:

- Yâ Resûlallah! Melekler Rablerinin huzurunda nasıl saf bağlayıp dururlar? diye sorduk. Şöyle buyurdu:

- **"Onlar öndeki safları tamamlayıp birbirine perçinlenmiş gibi bitişik dururlar."**

Müslim, Salât 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Nesâî, İmâmet 28; İbni Mâce, İkâmet 50

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâma her güzel edebi öğrettiği gibi, namazı nasıl kılacaklarını anlatmış, nerede nasıl oturup kalkacaklarını ve nasıl davranacaklarını da göstermiştir. Hadisimizin râvisi Câbir İbni Semüre'nin anlattığına göre ilk zamanlar ashâb-ı kirâm namazı bitirip de selâm verecekleri zaman, elleriyle sağa sola işaret ederlermiş. Bunu doğru bulmayan Resûl-i Ekrem Efendimiz onlara:

"Hırçın atların kuyruğu gibi ellerinizi neden kaldırıyorsunuz? Sâkin durun!" diyerek namazdan çıkarken nasıl selâm vermek gerektiğini öğretmişti (Müslim, Salât 120-121).

Yine Câbir İbni Semüre'nin anlattığına göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* birgün Mescid-i Nebevî'de sahâbîlerin yanına geldiğinde onların dağınık halkalar halinde oturduğunu gördü. Onlara:

- *"Sizi neden dağınık cemaatler halinde görüyorum?"* buyurarak mescidde böyle oturmanın uygun olmadığını hatırlattı. Başka bir gün de hadisimizde geçen olay meydana geldi.

Bütün bunlar bize, müslümanın, bulunduğu yerin şartlarına göre en güzel biçimde davranması gerektiğini göstermektedir. Hepsi de mescidde geçen yukarıdaki olaylar, mescidde durmanın ve oturmanın belli edepleri bulunduğunu, bir müslümanın mescidde otururken de, ibadet ederken de bu edeplere uymak zorunda olduğunu ortaya koymaktadır.

Peygamber *aleyhisselâm* namaz kılarken Allah'ın huzurunda olduğumuzu hatırlatmakta, Allah'ın huzurunda nasıl durmak gerektiği konusunda melekleri kendimize örnek almamızı tavsiye buyurmaktadır. Sâffât sûresinden öğrendiğimize göre meleklerin ilâhî huzurda duruş tarzları ile namaz kılanların saf bağlayıp durmaları birbirine benzemektedir. Nitekim bu sûrenin ilk âyetinde Allah Teâlâ meleklerden bahisle **"Saf bağlayıp duranlara... yemin ederim ki"** buyurmakta, 165. âyetinde de namaz kılanlardan **"Biziz o saf saf dizilenler"** diye söz edilmektedir.

Resûlullah Efendimiz meleklerin Allah'ın huzurunda veya O'nun arş-ı a`lâsının etrafında düzgün sıralar yani saflar halinde durduklarını, saflar arasında hiçbir boşluk bırakmadıklarını, bir saffı iyice doldurmadan arkadaki saffa geçmediklerini, üstelik birbirlerine perçinlenmiş gibi sımsıkı kenetlendiklerini belirtmekte, öte yandan namaz kılan müslümanların da Allah'ın huzurunda bulunduğunu hatırlatarak o yüce mevkide meleklere benzemeye çalışmalarını öğütlemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatle namaz kılarken en ön saftan itibaren saflar arasında hiçbir boşluk bırakmamalı, bir saf tamamlanmadan öteki saffı başlatmamalıdır.
2. Saflar arasında boşluk kalmaması için de namaz kılanlar birbirlerine iyice yaklaşmalı ve omuz omuza durmalıdır.
3. Bu şartlara uyulmadığı zaman cemaatle namazın sevabı yitirilir.
4. Safların düzgün olması, müslümanların şuurlu ve uyanık olduğunu gösterir.

1085- ??? ???? ??????? ? ?????? ?????? ????? ? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??? ?????? ?????? ?? ?? ????????? ????????? ????????? ? ??? ???? ??????? ?????? ???? ??????????? ???????? ??????????? » ????? ???? .

1085. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlar ezan okumanın ve namazda ilk safta bulunmanın sevabını bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur'a çekmek zorunda kalsalardı, mutlaka kur'a çekerlerdi."

Buhârî, Ezân 9, 32, Şehâdât 30; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît 22, Ezân 31

Açıklamalar

Hadisimiz ezan okumanın ve dinlemenin faziletlerinin ele alındığı bahiste 1035 numara ile geçmiştir. İlk safta namaz kılmanın sevabı da 1087 numaralı hadiste ele alınacaktır.

Orada hadisin tamamı zikredilmiş, *insanların camiye erken gitmenin sevabını bilmedikleri, şayet bilselerdi camiye daha erken varabilmek için âdeta yarış edecekleri* belirtilmiştir. Hadisin devamında insanların yatsı ve sabah namazını camide cemaatle kılmanın sevabından da haberdar olmadıkları söylenerek, *bunu bilselerdi camiye emekleyerek bile olsa gelmeye çalışacakları* hatırlatılmıştır.

Burada konumuzla ilgisi sebebiyle hadisin sadece ilk yarısı zikredilmiştir. İlk saf, imamın hemen arkasında bulunan saftır. Namazı ilk safta kılmanın insana pek çok hayır ve bereket kazandırmasının sebebi, imamın sûreleri yüksek sesle (cehrî) okuduğu namazlarda Kur'an'ı dinlemek, Fâtiha'yı okuyup bitirdiği zaman "âmin" demek, tekbirleri aldığı zaman onunla birlikte hemen tekbir almak veya hemen arkasında bulunan kimseyi kendi yerine geçirmek zorunda kalırsa bu görevi yapmak gibi önemli işlerdir. İlk safta namaz kılmanın sağlayacağı en büyük fayda, 1092 numaralı hadiste *"Şüphesiz ilk safta namaz kılanlara Allah rahmet, melekler de dua eder"* ifadesiyle belirtilmektedir.

Aşağıdaki hadisler de ilk saffin fazileti hakkındadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlk safta namaz kılanlara Allah rahmet, melekler de onların bağışlanması için dua ve istiğfar eder. Bu sebeple ilk safta namaz kılmaya çalışmalıdır.
2. Ayrıca ilk safta namaz kılan kimse, imamın hareketlerini, okumasını, tekbirlerini daha iyi takip eder.

1086- ??????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ?????? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????? ? ????????? ????????? » ???? ????
.

1086. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Erkeklerin en çok sevap kazanacağı saf ilk saf, en az sevap kazanacakları saf son saftır. Kadınların en çok sevap kazanacağı saf son saf, en az sevap kazanacakları saf ise ön saftır."

Müslim, Salât 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 97; Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, İmâmet 32; İbni Mâce, İkâmet 52

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde olduğu gibi, Peygamber Efendimiz bu hadisin birinci kısmında da, erkekleri cemaatle namaz kılarken ön safta yer almaya teşvik etmekte ve en büyük sevabı ilk safta yer alanların kazanacağını belirtmektedir. Hatta 1092 numaralı hadiste, *ilk saflarda bulunanlara, (birinci safta yer kalmamışsa ikinci ve üçünsü saflarda yer alanlara) Allah Teâlâ'nın rahmet edeceği, meleklerin de onların bağışlanmasını dileyeceği* açıklanmaktadır.

Birinci safta bulunmanın bu kadar sevap olmasının çeşitli sebepleri vardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi ilk safta bulunan kimse imamın hareketlerini daha iyi takip eder, onu daha iyi duyar. Öte yandan her yerde olduğu gibi camide de nizam ve intizama büyük değer veren dinimiz, bu nevi hadislerle, herhangi bir ikaza gerek kalmadan safların kendiliğinden düzeltilmesini istemektedir. Camiye Allah'ın rızasını ve O'nun lutfedeceği sevapları kazanmak için gelen her müslüman en ön safta yer almaya gayret eder, orada yer yoksa arkadaki safta bulunmaya çalışırsa, saflar kendiliğinden kurulur; boş yerleri doldurmak için ayrıca gayret sarfetmeye gerek kalmaz. Bugün camilerimizde böyle bir intizam yerine düzensizliğin görülmesi, herkesin keyfine veya işine geldiği şekilde ve aralarda boşluklar bırakarak dağınık tarzda oturması, müslümanların başıboşluğa alışmaları, hadiste anlatılan daha fazla sevabı kazanmaya istekli ve gayretli görünmemeleri sebebiyledir.

Sadece kadınlardan meydana gelen bir cemaatte de durum böyledir. O zaman onların da ilk safta yer almak için gayret etmeleri gerekir.

Yukarıda anlatılan hal, kadınlarla erkeklerin ardarda namaz kıldıkları ve birbirlerini gördükleri durumlarda bahis konusudur. Namaz kılan bir mü'minin en fazla sahip olması gereken şey huşû yani gönlünü Allah'a tam mânasıyla verebilmektir. Erkek ve kadın, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini birbirleriyle imtihan ettiği iki ayrı cins oldukları için, birbirlerine karşı tabii bir meyil hissederler. Fakat bu meylin ve nefsânî duygunun büsbütün unutulması gereken yegâne yer Cenâb-ı Hakk'ın huzurudur. İşte hadisimiz hem erkeklere hem de kadınlara gönül huzuruyla namaz kılacakları bir ortamı hazırlamaya çalışmaktadır. Bu da her iki cinsin namaz kılarken birbirinden olabildiğince uzak durmasıyla mümkündür. Kadınların en fazla sevap kazanacakları saffin son saf, en az sevap kazanacakları saffin da ön saf olmasının gerekçesi budur.

Hadisimizde *"safların en şerlisi"* ifadesiyle anlatılmak istenen, tercümede belirttiğimiz gibi, sevabı en az olan demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Erkeklerin tuttuğu saflar içinde sevabı en çok olanı, imamın arkasındaki ilk saf; sevabı en az olanı da en arkadaki saftır.
2. Kadınların bağladığı saflar içinde sevabı en çok olanı, en arkadaki saf, sevabı en az olanı da erkeklere yakın olan ön saftır.
3. Kadınlar erkeklerin bulunmadığı bir yerde kendi aralarında ibadet ediyorlarsa, onların en fazla sevap kazanacağı saf ön saf, sevabı en az olanı da son saftır.

1087- ??? ??? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ??????? ??????? : ???? ?? ?????????? ????????? ? ?????? ?????? : « ?????????? ????????? ??? ? ??????????? ?????? ???? ????????? ? ?? ????? ?????? ????????????? ???? ??????????? ?????? » ???? ???? .

1087. Ebû Saîd el-Hudrî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbının gerilerde saf tutmaya çalıştığını gördü; bunun üzerine onlara:

"Öne doğru gelin ve bana uyun! Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir topluluk devamlı surette gerilerse, Allah onları geri bırakır"

buyurdu.

Müslim, Salât 130. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 97; Nesâî, İmâmet 17; İbni Mâce, İkâmet 45

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in ashâb-ı kirâmı öne doğru dâvet etmesi ya namaz kılınacağı sırada olmuş veya bir sohbet esnasında meydana gelmiştir. Eğer bu dâvet namaz kılınacağı sırada olmuşsa, ashâb-ı kirâm, kendilerinden daha üstün gördükleri fazilet sahibi kişilerin öne geçmesi için yavaş hareket etmiş olabilir. O takdirde Efendimiz, daha önceki hadislerde açıklandığı gibi, ashâbını kendine yakın bir yerde saf bağlamaya, kendi hareketlerini yakından görüp aynını yapmaya dâvet etmiş ve böylece herkesin bir ön safta bulunan kimselerin hareketlerini takip etmesini istemiştir.

Resûlullah Efendimiz ashâbını bir sohbet sırasında öne doğru gelmeye dâvet etmişse, bunun anlamı, onları, kendisinden duyup öğrenecekleri ilmi iyice anlamaya ve öğrendiklerini kendilerinden sonra gelecek nesle öğretmeye teşvik etmektir. Zira bir toplumun ileri gitmesi, önceki neslin sonrakilere iyi örnek olmasına ve onlara iyi şeyler bırakmasına bağlıdır. Bu da sonradan gelenlerin önde gidenleri kendilerine örnek almasıyla, hem ilimde hem de ahlâk ve fazilette ileri gitmeyi istemesiyle mümkün olabilir.

Hadisimizdeki *"Bir topluluk devamlı surette gerilerse, Allah onları geri bırakır"* ifadesini hem genel hem de özel olarak değerlendirmek mümkündür. Bunun genel olarak mânası, şayet nesiller ilim ve fazilet kazanma hususunda ileri gitmeye gayret etmezlerse, Allah Teâlâ da onları rahmetinden ve lutfundan mahrum eder; her bakımdan geri bırakır; ne dünyayı elde edebilirler ne de âhireti kazanabilirler, demektir. Özel olarak ise, namazda ön saflara gitmeyip arkada kalanlar tehdit edilmektedir. Şayet bir cemaat ön saflara koşmaz, ilk saftan itibaren safları doldurmaz, gerilerde kalmak isterse, Allah Teâlâ da onları büyük sevaplardan mahrum bırakır, demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ön safta bulunan cemaat imamdan fazla geride bulunmamalı, onlar imamın hareketlerini, arka safta bulunanlar da öndekilerin hareketlerini takip etmelidir.

2. Her nesil kendinden öncekilerden ilim ve fazilet bakımından daha ileri gitmeye çalışmalıdır. İleri gidip yükselme konusunda Allah'ın yardımını kazanmanın yolu budur.

1088- ??? ???? ?????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ?? ????????? ? ??????? : « ???????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ? ???????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ? ???? ?????? ????????? ? ????? ?????? ????????? » ???? ???? .

1088. Ebû Mes`ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza başlayacağımız zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu:

"Safları düz tutunuz. İleri geri durmayınız. Sonra kalpleriniz de birbirinden farklı olur. Aklı başında ve bilgili olanlarınız benim arkamda, onlardan sonra gelenler daha arkada, daha sonra gelenler daha arkada dursunlar."

Müslim Salât 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Tirmizî, Salât 54; Nesâî, İmâmet 23, 25,26; İbni Mâce, İkâmet 45

350 numara ile daha önce geçen bu hadîs-i şerîf, 1094 numarada açıklanacaktır.

1089- ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????????? ? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ????????? » ????? ???? .

??? ????? ??????? : « ????? ????????? ?????????? ??? ??????? ????????? » .

1089. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Saflarınızı düz tutunuz. Zira safların düz olması namazın tamam olmasını sağlayan hususlardan biridir."

Buhârî, Ezân 74; Müslim, Salât 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; İbni Mâce, İkâmet 50

Buhârî'nin bir rivayetine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Zira safların düz olması, namazın mükemmel olmasını sağlayan hususlardan biridir."

1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1090- ??????? ???: ????????? ????????? ? ??????? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????: «????????? ??????????? ????????? ? ??????? ???????? ???? ??????? ??????? » ????? ??????????? ?????????? ? ????????? ?????????.

??? ???????? ???????????? : ?????? ???????? ???????? ????????? ????????? ???????? ???????? ????????? » .

1090. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir defasında namaz kılmak için kamet getirilmişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize yüzünü döndü ve şöyle buyurdu:

"Saflarınızı dümdüz tutunuz ve birbirinize sımsıkı yapıştırınız. Zira ben sizi arkamdan da görüyorum."

Buhârî, Ezân 72; Müslim, Salât 125. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 28, 47

Buhârî'nin başka bir rivayetinde (Ezan 76) Enes, *her birimiz omuzunu arkadaşının omuzuna, ayağını arkadaşının ayağına yapıştırırdı*, demiştir.

1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1091- ?????? ??????????? ??? ????? ? ???? ?????? ????? ? ??? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????????? ??????????? ? ???? ???????????? ?????? ?????? ?????????? » ????? ???? .

??? ?????? ?????? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????? ? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ? ?????? ????? ????? ??? ????????? ?????? . ????? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ????????? ? ??????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ????? : « ??????? ??????? ? ??????????? ??????????? ? ???? ????????????? ?????? ????? ?????????» .

1091. Nu`mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

"Saflarınızı düzeltiniz, yoksa Allah Teâlâ'nın aranıza düşmanlık sokacağını iyi biliniz."

Buhârî, Ezân 71; Müslim, Salât 127. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Tirmizî, Mevâkît 53; İbni Mâce, İkâmet 50.

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* okları düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim buna alıştığımızı görünceye kadar böyle yapmaya devam etti. Kendisi birgün namaza çıktı ve namaz kıldıracağı yerde durdu. Tam tekbir almak üzere iken göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Ey Allah'ın kulları! Saflarınızı düzeltiniz; yoksa Allah Teâlâ'nın aranıza düşmanlık sokacağını iyi biliniz."

Müslim, Salât 128.

162 numara ile "Sünneti Koruma" bahsinde geçen bu hadîs-i şerif, 1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1092- ???? ???????? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ? ??????? ?????????? ? ???????????? ? ?????? : ?? ??????????? ??????????? ?????????? » ?????? ??????? : ?? ?????? ????????????? ?????????? ??? ?????????? ???????? » ???? ??? ???? ??????? ?????? .

1092. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* göğüslerimize ve omuzlarımıza dokunarak bir baştan diğer başa safın arasında dolaşır ve şöyle buyururdu:

"İleri geri durmayınız. Sonra kalpleriniz de birbirinden farklı olur". Ve sözlerine şöyle devam ederdi: **"İlk saflarda bulunanlara Allah rahmet, melekler de dua eder."**

Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 25

1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1093- ???? ??? ????? ???? ?????? ????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «????????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????????? ? ???? ???????? ????????? ?????????? ????? ????? ?????? ???????? ?????? ? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? » ???? ??? ???? ??????? ?????.

1093. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Saflarınızı düz tutunuz. Omuzları bir hizaya getiriniz. Aralıkları kapayınız. Saf düzeni için elinizden tutup çeken kardeşlerinize yumuşak davranınız. Şeytanın girebileceği boşluklar bırakmayınız. Allah, safları bitişik tutanların gönlünü hoş eder. Safları bitişik tutmayanlara Allah nimetlerini lutfetmez."

Ebû Dâvûd, Salât 93, 98

1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1094- ????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ??????????? ? ?????????? ???????? ? ??????? ?????????? ? ??????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ???????? » ???? ???? ???? ??? ???? ??????? ??? ??? ???? .

« ??????? » ????? ?????? ????? ???? ???????? ?? ???? ??? : ?????? ????? ????? ??????? ?????????? .

1094. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Saflarınızı sık tutunuz. Safların arasını yanaştırınız. Boyunlarınızı bir hizâya getiriniz. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, saffın boş kalmış aralıklarından şeytanın bodur, kılsız siyah koyun gibi girdiğini görüyorum."

Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 28

Açıklamalar

Yukarıdaki yedi hadisin ana konusu safları sık ve düzgün tutmak olduğu için onları bir arada açıklamayı uygun gördük. Daha önce geçen üç hadis ile daha sonra gelecek dört hadiste yine safları düzgün tutma konusu değişik ifadelerle ele alınmıştır. Bütün bu hadisler, Peygamber Efendimiz'in safları düz ve sık tutmaya büyük önem verdiğini göstermektedir.

Yukarıdaki hadislerin ilki 350 numara ile "Âlimlere Saygı" bahsinde geçmiş ve orada açıklanmıştı. Bu hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in safların düz ve bir hizâda tutulmasına çok önem verdiği, cemaatten kiminin ileri kiminin geri durmamasını istediği, hatta bunu sağlamak için safların arasında dolaştığı, (1092 numaralı hadiste de belirtildiği gibi) cemaatin göğüslerine ve omuzlarına dokunarak onları hizaya sokmaya çalıştığı görülmektedir. Saflar düz tutulmadığı takdirde müslümanlar arasındaki birlik ve beraberlik şuurunun kaybolacağını, kalplerin, gönüllerin birbirinden kopacağını ifade buyurmaktadır. Camide safları düz tutmasını bilmeyecek kadar dağınık, birlik fikrinden uzak, birbiriyle ilgisiz ve beceriksiz kimselerin hiçbir güzelliğe sahip çıkamayacağını, hiçbir kötülüğe engel olamayacağını belirtmektedir. Müslümanları ancak sünnet-i seniyyenin kurtaracağına gönülden inanan kimseler, Peygamber-i Zîşân Efendimiz'in saf düzeni konusuna bu kadar büyük önem vermesinin hikmeti üzerinde düşünmeli ve bu sünneti canlı tutmaya çalışmalıdır. Müslümanları günde beş, ayrıca cuma günleri haftada bir, ramazan ve kurban bayramları dolayısıyla yılda iki defa büyük cemaat halinde bir araya toplayan namaz ile toplum hayatımız arasında sıkı bir ilgi bulunduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Şayet müslümanlar namazlarını düzgün ve usûlüne uygun şekilde kılabiliyorlarsa, muntazam bir hayatı benimsemeleri sebebiyle hal ve gidişleri, yani toplum düzenleri de iyi olacaktır.

Bu hadiste *"Aklı başında ve bilgili olanlarınız benim arkamda, onlardan sonra gelenler daha arkada, daha sonra gelenler daha arkada dursunlar"* buyruğu ile temas edilen ikinci konu, aklı başında ve bilgili kimseleri hep önde tutma ve onlara lâyık oldukları değeri verme gereğidir. Bir toplum bilgili ve aklı başında kimseleri her hususta kendine rehber edinirse, daima ileri gider ve her konuda başarılı olur. Namaz kılarken bilgili kimseler imamın arkasındaki safta yer almak suretiyle, imam yanıldığında onu ikaz ederler; imam onlardan birini kendi yerine geçirme ihtiyacını hissederse, bu göreve hazır durumda beklerler. İlim ve anlayış bakımından önde gelenlerin arkasında, bu hususlarda onlardan sonra gelenler yer alacaklardır. Konuya bir başka açıdan bakılacak olursa, en önde yaşlı başlılar, onların arkasında gençler, en arkada da çocuklar saf tutacaklardır.

1089 numaralı hadiste, *namazın tamam olabilmesi için safların düz olmasının gerektiğini* belirten Resûl- Ekrem Efendimiz, 1090 numaralı hadiste, yine safların dümdüz ve sımsıkı tutulmasını tavsiye ettikten sonra, *bu emrine uyulup uyulmadığını Allah Teâlâ'nın ona gösterdiğini, önünde olup bitenleri gördüğü gibi, arka tarafta yapılıp edilenleri de gördüğünü* söylemektedir. Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'ini üstün özelliklerle donattığını biliyoruz. Allah Teâlâ'nın ona bizim görmediklerimizi gösterdiğini (Tirmizî, Zühd 9), bu sebeple sadece arka safta olup bitenleri değil, cennet ve cehennem de neler olup bittiğini dahi gösterdiğini (Buhârî, İlim 24) biliyoruz ve buna iman ediyoruz. Resûl-i Kibriyâ'nın ashâbına bu özel durumunu hatırlatarak onlardan safları düz tutmalarını istemesi, meseleye ne büyük önem verdiğini ortaya koymaktadır.

162 numara ile daha önce açıklanmış olan 1091 numaralı hadiste, Peygamber *aleyhisselâm*'ın, safların düzgün olması konusundaki titizliğini görmekteyiz. Namazda ashâbının bağladığı safları, *bir okçunun okları elleriyle yontup düzelttiği gibi mübârek elleriyle düzeltmesi*, onları buna alıştırıncaya kadar uzun süre saf tanzimi üzerinde durması, hatta bir gün *namaza başlamak üzere tekbir alacağı sırada göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adamı görünce, tekbir almaktan vazgeçip, düzgün saf bağlamanın önemi üzerinde bir konuşma yapması* ne kadar anlamlıdır. Onun bazan namaza duracağı sırada, oradaki bir değneği önce mübârek sağ eline alıp sağ tarafına döndüğü ve *"doğrulunuz, saflarınızı düzeltiniz"* buyurduğu, sonra değneği sol eline alıp sol tarafına döndüğü ve orada bulunanları da aynı şekilde uyardığı bilinmektedir (Ebû Dâvûd, Salât 93). Daha sonraki zamanlarda Hulefâ-yi Râşidîn efendilerimiz bu titizliği aynen devam ettirmişlerdir. Hatta belirtildiğine göre Hz. Ömer bazı kimseleri saf düzenini sağlamakla görevlendirmiş, o kimseler kendisine saflar düzeldi diye haber vermeden namaza başlamamıştır. Hz. Ali safların düzgün olup olmadığını bizzat kontrol etmiş, *"Falan, sen ileri geç! Falan sen de geriye çekil!"* diyerek cemaatin düzgün saf bağlamasını sağlamaya çalışmıştır. Sahâbîler ise omuzunu yanındakinin omuzuna, dizini yanındakinin dizine, ayağını yanındakinin ayağına yapıştırmak suretiyle safların bitişik ve düzgün tutulmasını sağlamışlardır.

Bütün güzellikleri kendisinde toplayan Efendimiz'in çirkin bir görüntüye göz yummadığı, estetik olmayan bir görüntüyü göz ucuyla bakmak suretiyle bile hemen yakaladığı, dolayısıyla onun güzellik anlayışının son derece ince ve yüksek olduğu görülmektedir. Şunu da belirtelim ki, cemaat düzenli saf bağlamayı öğrenmiş ve aralarda boşluk bırakmayacak kadar sık durmuşsa veya cemaat üç beş kişiden ibaret ise, imamın onları "Safları düzgün tutunuz" diye uyarmasına gerek yoktur.

Hem bu hadiste hem de bir sonraki hadiste Efendimiz, safların düzgün olmasına özen göstermeyenleri bekleyen tehlikeye işaret ederek, *"Ey Allah'ın kulları! Saflarınızı düzeltiniz; yoksa Allah Teâlâ'nın aranıza düşmanlık sokacağını iyi biliniz"* diye uyarması, üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken bir konudur. Safların düzgün olmasına dikkat edenler, iç dünyaları düzgün, huzurlu ve âhenkli, ayrıca doğru, dürüst ve düzgün olmayı arzu eden vasıflı insanlardır. Zira safların düzgün olmasına önem vermeyenler, gönül dünyası dağınık, perişan ve vurdumduymaz kimselerdir. Ruh dünyası dağınık ve perişan, hedefi belirsiz, yüce bir idealden yoksun kişiler şayet kendilerine çeki düzen vermeye, derlenip toparlanmaya ve böylece kendilerine gelmeye gayret etmezlerse birbirlerine olan düşmanlıkları artar, araları iyice açılır, sonuçta yok olup giderler. İç dünyaları düzgün olanların bu güzelliği davranışlarına da yansır. Şu halde müslümanlar hem içlerinin hem de dışlarının muntazam olmasına gayret edeceklerdir. Bu gerçek 1092 ve 1093 numaralı hadislerde de hatırlatılmaktadır.

Şimdi başımızı iki avucumuzun arasına alıp derin derin düşünmeliyiz ve saflarını düzgün tutmayanları tehdit eden bu hadislerin ışığında kendimize "Acaba biz neden birbirinden bu kadar kopuk, dağınık, birbirine küs, dargın ve düşman olduk?" diye sormalıyız. Câmilerimizde saf bağladığımız zaman, sağımıza solumuza bakınarak perişan halimizin fotoğrafını ibretle seyretmeliyiz. Sonra da saflarımızın düzgün olmasının kalplerimizin düzelmesine vesile olacağını, sıkışık durmamızın da aramızda merhamet ve şefkatin yeniden boy atmasını sağlayacağını bilerek gereğini yapmalıyız.

Şu hale göre müslümanlar, namazda *"ilk saflarda bulunanlara Allah'ın rahmet ettiğini, gönüllerini hoş tuttuğunu, meleklerin de onlara günahlarının bağışlanması için dua ettiğini, safları bitişik tutmayanlara Allah'ın nimet lutfetmediğini"* (bk. hadis 1092-1093) bilerek namazda ön safta yer almaya gayret edeceklerdir. Bunun yanı sıra saflarını düz ve sık tutacaklar; başlarını ve omuzlarını bir hizaya getirmeye çalışacaklar; saflarda şeytanın girebileceği boşluklar, aralıklar bırakmayacaklar; namaza durmadan önce saf düzenini sağlamak maksadıyla bir müslüman ellerinden tutup çektiği zaman o kardeşlerine gücenmeyecek ve yumuşak davranacaklardır (bk. hadis 1093-1094).

Sonuncu hadisimizde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yeminle belirttiği husus, bilmediğimiz bir gerçeği aydınlatmaktadır. O da şeytanın, Efendimiz'in ifâdesiyle söyleyecek olursak, bir "hazef" gibi boş bırakılan saf aralarına girmesidir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' e *"Hazef nedir, yâ Resûlallah?"* diye sorduklarında, *"Yemen toprağında yetişen, kılsız, siyah bir nevi davar"* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 297) olduğunu söylemiştir. Demek oluyor ki, şeytan böyle bir fırsat yakaladığında, insanı yanıltma, şaşırtma ve baştan çıkarma görevini, daha iyi sonuç alabileceği bir

yerden sürdürmektedir.

Resûlullah Efendimiz'in safların sık ve düz tutulması için gösterdiği bunca gayretin bir tek hedefi vardır. O da namaz kılan müslümanların saflarını meleklerin Allah huzurundaki saflarına benzetmek ve böylece onları Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini kazanmaya elverişli hale getirmektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İmamlar cemaatin saf bağlamasıyla ilgilenmelidir. Nitekim Peygamber Efendimiz safların arasında dolaşır, düzgün saf tutmayanları uyarırdı.
2. Saflar arada boşluk bırakmadan düzgün tutulmalıdır.
3. Önce ilk saf tamamlanmalı, sonra sırasıyla diğer saflar tutulmalıdır. İlk saflarda bulunanlara Allah'ın rahmet, meleklerin de dua edeceği bilinmelidir.
4. En fazla sevap imamın arkasındaki safa durmakla, sonra da sırasıyla diğer saflarda bulunmakla elde edilir.
5. İmamın arkasındaki safa aklı başında, bilgili ve yaşlı başlı olanlar durmalıdır.
6. Öndeki safta boşluk görüldüğü zaman, oraya en yakın olan kimse hemen öne geçmelidir.
7. Safların düzgün tutulması için gayret sarfeden ve böylece her birimizin yapması gereken bir vazifeyi yapan müslümanlara minnet duymalı ve onlara yumuşak davranmalıdır.
8. Saflar arasında boşluk bulunması, safların eğri büğrü tutulması o namazın mükemmel olmadığını gösterir.
9. Safları düzgün tutanlara Allah merhamet eder, düzgün tutmayanlardan nimetini keser ve onları birbirlerine düşman eder.
10. Şeytan safların arasında boşluk bulunca oraya girer.

1095- ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???????? ????????? ? ????? ?????? ?????? ? ????? ????? ???? ????? ?????????? ?? ???????? ??????????? » ???? ??? ???? ??????? ??? .

1095. Yine Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Önce ilk safı tamamlayınız; sonra arkadaki safları doldurunuz. Şayet eksik kalırsa, son safta kalsın."

Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 30

1098. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1096- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ??????????? ????????? ??? ?????? ???????? » ???? ??? ???? ??????? ???? ????? ???????? ? ????? ???? ?????????? ?? ?????????? .

1096. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Allah safların sağ tarafında bulunanlara rahmet eder; melekleri de dua ederler."

Ebû Dâvûd, Salât 95. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkamet 55

1098 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1097- ????? ??????? ???? ?????? ?????? ??? : « ?????? ???? ????????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????? ???? ????????? ? ??????? ?????? ????????? ? ??????????? ???? : « ????? ????? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????? » ???? ???? .

1097. Berâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldığımız zaman, yüzünü bize döndüğünde sağına döndüğü için onun sağ tarafında olmayı arzu ederdik. Bir defasında bize dönünce şöyle buyurduğunu işittim:

"Rabbim! Kullarını diriltip bir araya topladığın gün, beni azâbından koru!"

Müslim, Müsâfirîn 62. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 71, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 18

1098 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1098- ????? ???? ??????? ????? ?????? ????? ? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ???????? ? ????????? ???????? » ???? ??? ???? .

1098. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İmamı ortanıza alınız ve saflardaki boşlukları doldurunuz."

Ebû Dâvûd, Salât 98

Açıklamalar

Namazda saf düzeniyle ilgili olan yukarıdaki dört hadiste, önce ilk saftan başlayarak sırayla bütün safların doldurulması emredilmekte, şayet eksik kalırsa, bunun son safta olması tavsiye edilmekte, safların sağ tarafında bulunanlara Allah'ın rahmet, meleklerin de dua edeceği belirtilmekte, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazı bitirip de mübârek yüzünü ashâbına döndüğü zaman sağ tarafına döndüğü için sahâbîlerin onun sağ tarafında olmayı arzu ettikleri ifade edilmektedir. Son hadiste, bunlara ilâve olarak, saf tutmaya nasıl başlanacağı konusunda ön bilgi verilmektedir.

Konumuzun başından beri gördüğümüz hadislerin hepsi saf düzeniyle ilgili olmakla beraber, bu sonuncu hadiste **imamın saftaki yeri** belirtilmektedir.

Buna göre imam cemaatin tam ortasına gelecek şekilde duracaktır.

İmamın arkasındaki ilk safın nasıl tutulacağına gelince: İmamlık yapabilecek bilgiye sahip bir kişi, imamın tam arkasında yerini alacaktır. İlmi, yaşı başı ve faziletiyle toplumun saygısını kazanan diğer kimseler de bu zâtın sağına ve soluna geçecekler ve onun ayaklarına bakarak düzgün bir saf tutacaklardır. Diğer saflar da aynı şekilde ve arada hiçbir boşluk kalmamak üzere tutulacaktır.

Safların sağında bulunanlara Allah'ın rahmet, meleklerin ise istiğfâr edeceği, yani onların bağışlanması için dua edeceği hususunun, sağdan başlayarak bir an önce saf bağlamaya teşvik ile ilgili olduğu hatıra gelmektedir. İlâhî rahmetin sadece sağ tarafta bulunanları kapsaması, sol tarafta bulunanları kuşatmaması elbette düşünülemez.

Öncelikle safın sağ tarafını doldurmaya çalışanlar, ilâhî rahmete bir an önce kavuşmuş olurlar. Peygamber Efendimiz'e, herkesin daha fazla sevap kazanmak için safların sağına durmak istediği söylendiği zaman, Allah'ın Resûlü, sağ taraftaki saf dolduktan sonra sol tarafdaki safa geçenlere iki kat sevap verileceğini söyledi (İbni Mâce, İkâmet 55). Böylece önemli olan hususun, sağdan başlayarak bir an önce saf tutmak olduğu anlaşıldı. Hadîs-i şerif, cemaate sonradan katılan bir kimsenin, safın sağında ve solunda boşluk gördüğü zaman, öncelikle sağ taraftaki boşluğu doldurmasını da belirtmektedir.

Ashâb-ı kirâmın safların sağ tarafında bulunmayı arzu etmelerinin diğer bir sebebi de, Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in, namaz bittikten sonra cemaate yüzünü döndüğü zaman, ekseriyâ sağ tarafa doğru meyilli oturmasıydı. Bazan mübârek yüzü bütün cemaati aydınlatacak şekilde yüzünü onlara dönerdi. Ashâb-ı kirâm bu parıldayan güneşi seyretmekten büyük bir haz alırdı. Bu sebeple sağına dönebileceği düşüncesiyle safların sağında bulunmayı ve onun güzel yüzünü seyretmeyi arzu ederlerdi. Resûlullah Efendimiz'i görmekten derin zevk aldıkları kadar, bu sırada onun söyleceği sözleri ve tavsiyeleri iyice duyup öğrenmeyi de arzu ederlerdi. Nitekim Efendimiz'in bu hâlini 1097. hadiste bize anlatan Berâ İbni Âzib, onun, mübârek yüzünü döndükten sonra *"Rabbim! Kullarını bir araya topladığın gün, beni azâbından koru!"* diye dua ettiğini duyup öğrenmişti. Efendimiz'in bu duayı, uyumak üzere yatağına yattığı zaman, yanağını sağ avucunun üzerine koyarak okuduğu da bilinmektedir (Ebû Dâvûd, Edeb 97-98; Tirmizî, Da'avât 18).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İmam cemaatin tam ortasına durmalıdır.
2. Cemaatle namaz kılınacağı zaman önce ilk saf, sonra da sırayla diğer saflar doldurulmalıdır.
3. Saflarda boşluk bırakılmamalıdır. Şayet bir saf eksik kalacak olursa, bu son saf olmalıdır.
4. Cemaate sonradan katılan kimse, şayet varsa, önce sağ taraftaki, sonra da sol taraftaki boşluğu doldurmalıdır.
5. Allah Teâlâ, öncelikle, safların sağ tarafında bulunanlara rahmet, melekler de dua ederler.
6. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazdan sonra mübârek yüzünü ashâbına döndüğü zaman, sağ tarafına doğru meyilli dönerdi. Bu sebeple sahâbîler onun sağ tarafında olmayı arzu ederlerdi.

195- ???? ?????? ??????? ????????? ???? ??????????? ?????? ?????????? ??????????? ??? ????????

SÜNNET NAMAZLARIN FAZİLETİ

FARZ NAMAZLARLA BİRLİKTE KILINAN
SÜNNETLERİN FAZİLETİ VE MİKTARI

Hadisler

1099- ??? ????? ??????????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ? ?????? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? :« ??? ???? ????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????????? ? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?? ????????? ? ???? : ?????? ????? ???? ???? ?? ????????» ???? ???? .

1099. Mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe Remle Binti Ebû Süfyân *radıyallahu anhümâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"Müslüman bir kimse, farzların dışında nâfile olarak her gün Allah rızası için on iki rek`at namaz kılarsa, Allah Teâlâ ona cennette bir köşk yapar" veya "Ona cennette bir köşk yapılır."

Müslim, Müsâfirîn 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1; Tirmizî, Salât 189; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 66, 67

Ümmü Habîbe

Peygamber Efendimiz'in hanımlarından olduğu için "ümmü'l-mü'minîn" (mü'minlerin annesi) lakabıyla anılan bu validemizin künyesi Ümmü Habîbe, adı da Remle'dir. Ebû Süfyân'ın kızıdır. İslâm'ın ilk yıllarında müslüman oldu. Kocası Ubeydullah İbni Cahş ile birlikte müşriklerin zulmünden kaçarak Habeşistan'a hicret etti. Kızı Habîbe'yi orada dünyaya getirdi. Ne yazıkki Kocası hristiyan oldu. Hatta onu da dininden dönmeye teşvik etti. Fakat Ümmü Habîbe bu teklifi şiddetle reddetti. Gurbette yapayalnız kalınca, Resûlullah Efendimiz kendisine haber göndererek onunla evlenmek istediğini bildirdi. Ümmü Habîbe bu teklife çok sevindi. Hicretin altıncı yılında, nikâhlarını Habeşistan necâşîsi yani sultanı ***Ashame*** *kıydı.*

Resûl-i Ekrem Efendimiz'den altmış beş hadis rivayet eden Ümmü Habîbe validemiz hicretin 44. yılında Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Bu hadis, 1101. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1100- ????? ???? ????? ????? ?????? ??????? ? ???? : ????????? ???? ????? ??????? ????? ?????

???????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ? ????????????? ????????? ? ??????????? ?????? ????????? ? ??????????? ????? ???????? ? ?????????? ???? ????????.????? ???? .

1100. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ben Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte öğle namazından önce iki, öğle namazından sonra iki rek`at, cumadan sonra iki rek`at, akşam namazından sonra iki rek`at ve yatsı namazından sonra da iki rek`at namaz kıldım.

Buhârî, Teheccüd 25, 29; Müslim, Müsâfirîn 104. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 189, 205; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 66; İbni Mâce, İkâmet 100

1101. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1101- ???? ???? ??????? ?? ????????? ????? ?????? ???? ? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ????? ????????? ?????? ? ????? ???? ????????? ?????? ? ?????? ????? ?????????? ?????? » ????? ?? ????????? : «????? ????? » ????? ???? .

????????? ????????????? : ????????? ??????????? .

1101. Abdullah İbni Mugaffel *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Her ezan ve kamet arasında namaz vardır. Her ezan ve kamet arasında namaz vardır. Her ezan ve kamet arasında namaz vardır" buyurdu. Üçüncü defasında **"kılmak isteyene"** dedi.

Buhârî, Ezân 14, 16; Müslim, Müsâfirîn 304. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11; Tirmizî, Salât 22; Nesâî, Ezân 39; İbni Mâce, İkâmet 110

Açıklamalar

Farz namazlardan önce ve sonra kılınan ve râtibe (çoğulu revâtib) diye de anılan sünnetlere dair üç ayrı sahâbî tarafından rivayet edilen yukarıdaki üç hadiste, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i müekkede dediğimiz namazlara verdiği önem görülmektedir. Allah'ın Resûlü her ne kadar üçüncü hadisin sonundaki *"kılmak isteyene"* ifadesiyle bu namazların farz derecesinde zaruri olmadığını, diğer bir ifadeyle mutlaka kılınması gerekmediğini söylemekte ise de, *"Her ezan ve kamet arasında namaz vardır"* şeklindeki ifadelere dikkatle baktığımız zaman, onları ne yapıp edip mutlaka kılmamızın bizim için çok önemli olduğunu farkederiz. Zaten kitabımızın bundan sonraki 28 hadisine şöyle bir gözatıldığı zaman, bu sünnetlerin her birinin ayrı başlıklar altında birer birer ele alındığı ve onların önemini gösteren muhtelif hadislerin zikredildiği görülür.

Hadisimizdeki *"Her ezan ve kamet arasında namaz vardır"* sözüyle farz namazın dışında bir başka namaz kastedildiği açıktır. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ezan ile kamet arasında namaz kılınacağını üç defa ısrarla söylemesi de bu namazın önemini göstermektedir. Peygamber Efendimiz'in, bu konunun ilk hadisinde tavsiye ettiği **on iki rek'at sünneti**, Hz. Âişe annemizin belirttiği üzere hayatı boyunca devamlı surette kılmaya gayret etmesi, ezan ile kamet arasındaki bu namazın, sünnet-i müekkede dediğimiz namazlar olduğunu göstermektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, müezzinlerine,*ezan okuduktan sonra hemen kâmet getirmemelerini* tenbih etmiştir. Yemek yiyenin yemeğini bitirebileceği, abdest almak isteyenin rahatlıkla abdest alabileceği kadar bir süre beklenmesini uygun görmüştür. Bu süre bir kişinin rahatlıkla iki veya dört rek`at namaz kılabileceği kadar bir zamandır. Efendimiz'in ifadesiyle söyleyecek olursak, bu süre içinde namaz kılmak isteyenler, o vaktin sünnetini rahatlıkla kılabileceklerdir.

Peygamber Efendimiz sünnet namazların evlerde kılınmasını tavsiye ederek *"Ey insanlar! Evlerinizde namaz kılınız; zira farz namazlar dışında insanın kıldığı en makbul namaz, evinde kıldığı namazdır"* (Buhârî, Ezân 108) buyururdu. Kendisi de sabah, akşam ve yatsı namazlarının sünnetlerini evinde kılardı. Zira bu vakitler istirahat zamanı olduğu için evinde bulunurdu. Öğle ile ikindi vakitlerinde ise çoğu zaman ashâbının arasında bulunup devlet işleriyle meşgul olduğu için, gündüz namazlarının sünnetini bulunduğu yerde, mescidde, bazan da evinde kılardı.

Her ezan ile kâmet arasında sünnet kılmak sevap olmakla beraber, akşam namazının farzından önce sünnet kılmayı, diğer mezhep imamlarının aksine İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe mekrûh saymıştır (Bu konu 1124-1127 numaralı hadislerin bulunduğu "Akşam Namazının Sünneti" bahsinde ele alınacaktır).

1099 numaralı hadiste sözü edilen on iki rek`atın, İbni Ömer tarafından rivayet edilen 1100. hadiste, cuma namazından sonra kılınacak iki rek`at sünnetle elde edildiği, bu rivayette öğle namazının ilk sünnetinin ise dört değil, iki rek`at olarak bahsedildiği görüldü. (1115-1120 numaralı hadislerin yer aldığı "Öğle Namazının Sünneti" bahsindeki dört hadiste bu namazın dört rek`at olarak geçtiği görülecektir). Rivayetler arasındaki bu fark, her sahâbînin gördüğünü söylemesinden kaynaklanmaktadır. Efendimiz'in bazı durumlarda, meselâ işi olduğu zamanlarda, öğle namazının ilk sünnetini iki rek`at olarak kıldığı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki rivayetlerde ikindi namazının sünneti zikredilmemiştir. 1121-1123 numaralı hadislerin yer aldığı "İkindi Namazının Sünneti" bahsinde bu konu ele alınacaktır.

Cum'a namazından sonra kılınması tavsiye edilen iki rek`at namaza ise, 1128 ve 1129 numaralı hadislerin yer aldığı "Cuma Namazının Sünneti" bahsinde temas edilecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz farz namazlardan önce ve sonra kılınan sünnet-i müekkedeleri devamlı kılmaya gayret eder, bunları ümmetinin de kılmasını tavsiye eder, bu namazları kılanlara cennette bir köşk verileceğini söylerdi.

2. Farzlardan önce ve sonra kılınan sünnet namazları kılmak mecburi değildir. Efendimiz'in "kılmak isteyene" sözü de bunu göstermektedir. Zamanı ve imkânı bulunan kimseler bu namazları kılmak suretiyle sevap kazanırlar.

3. Bu on iki rek`at sünnet içinde, aşağıda geleceği üzere, sabah namazının sünnetinin ayrı bir yeri ve önemi vardır.

4. Ezan okunur okunmaz hemen kamet getirip farza başlanmamalı, müslümanların cemaatle namaza yetişebilmeleri için dört rek`at namaz kılacak

kadar beklemelidir. Yalnız başına namaz kılanların bu kadar beklemesi gerekli değildir.

196- ??? ????? ????? ?????? ?????

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN ÖNEMİ

Hadisler

1102- ?? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ????? ???????? ?????? ????????? ? ????????????? ????? ????????? . ???? ??????? .

1102. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öğle namazının farzından önceki dört rek`at ile sabah namazının farzından önceki iki rek`atı hiç terk etmezdi.

Buhârî, Teheccüd 34. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 56

1104 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1103. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetine diğer nâfile namazlardan daha fazla önem verirdi.

Buhârî, Teheccüd 27; Müslim, Müsâfirîn 94. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu, 2

1104 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1104- ??????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ??????? ????? ???? ???????? ???? ????? » ???? ???? .

??? ?????? : «??????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? » .

1104. Yine Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sabah namazının iki rek`at sünneti, dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır."

Müslim, Müsâfirîn 96

Yine Müslim'in bir rivayetine göre sabah namazının sünneti hakkında:

"O bana bütün dünyadan daha değerlidir" buyurdu.

Müslim, Müsâfirîn 97

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde sabah namazının iki rek`at sünnetinin önemi anlatılmaktadır. Bu hadislerden öğrendiğimize göre Peygamber Efendimiz sabah namazının sünnetini hiç terketmemiş, buna verdiği değeri diğer nâfile namazların hiçbirine vermemiş ve bu namazı dünya ve dünyadaki her şeyden daha üstün ve hayırlı saymıştır. Hatta *"Sizi atlılar kovalasa bile yine de sabah namazının iki rek`at sünnetini bırakmayın"* (Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 405) diye emretmek suretiyle, sadece normal zamanlarda değil, yolculukta, tehlikeli zamanlarda bile bu iki rek`at sünnetin kılınmasını tavsiye etmiştir. Her ne pahasına olursa olsun sabah namazının sünnetini kılmayı tavsiye etmekle Resûlullah Efendimiz bu namazın önemini göstermiş, onu kılan müslümanın kazanacağı sevabın çok büyük olduğunu anlatmak istemiştir.

Herhangi bir özrü bulunmadan bütün nâfile namazların oturarak kılınabileceğini bütün mezhep imamları kabul etmişlerdir. Fakat İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, bir özrü bulunmadan sabah namazının sünnetini oturarak kılmayı doğru bulmamıştır. Bunun sebebi, onun bu sünneti, müekked sünnetlerin en kuvvetlisi olarak kabul etmesidir. İmam farza başladıktan sonra hiçbir sünnet kılınmaz. Fakat Hanefi mezhebinin imamları, sabah namazının sünnetine verdikleri önem dolayısıyla bir istisnâ getirmişlerdir. Onlara göre, sabah namazının sünnetini evinde kılmayıp câmide kılmayı düşünen bir kimse, câmiye geldiğinde imamın farza durduğunu görecek olursa, şöyle düşünmelidir: "Şayet ben farzın ilk rek`atını kaçıracak olursam son rek`atına yetişebilir miyim?" Eğer o kimse son rek'ata yetişeceğinden emin olursa, sabah namazının iki rek`at sünnetini kılmalıdır.

1103 numaralı hadiste bu namazdan "nâfile namaz" diye söz edilmesi, farz namazlardan önce ve sonra kılınan sünnetlerin esasen birer nâfile namaz olması sebebiyledir. Bununla beraber nâfile namazların her birinin aynı değerde olmadığı, bir kısmının sevabının diğerinden daha çok olduğu anlaşılmaktadır.

1102 numaralı hadiste Âişe annemiz, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in öğle namazının dört rek`at ilk sünnetini de hiç terk etmediğini belirtmektedir ki, bu hadis 1116 numarayla tekrar gelecek ve orada açıklanacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz sabah namazının iki rek`at sünnetini hiç terketmemiş, her zaman kılmıştır.
2. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının sünnetine diğer sünnet namazlardan daha fazla değer vermiştir.
3. Efendimiz sabah namazının sünnetini, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha değerli bulmuştur.

1105- ???? ???? ???? ??????? ?????? ??? ??????? ???? ?????? ????? ? ????????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ???????? ? ????????? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????? ?????? ? ??????? ?????? ???????? ?????????? ? ???????? ????????? ? ????? ???????? ??????? ??????? ?????

????? ???????? ??????? ? ???? ????? ????? ?????????? ? ?????????? ????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ??? ?????? ????? ? ???????? ??????? ??????? ????????? ? ?????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???????? ????? ???????? » ????? :?? ???? ??????? ?????? ?????????? ?????? ? ?????:«??? ???????? ???????? ???? ???????? ? ??????????? ? ????????????? ????????????????»???? ???? ???? ??????? ??? .

1105. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in müezzini Ebû Abdullah Bilâl İbni Rebâh*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, birgün kendisi Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e sabah namazı vaktinin girdiğini haber vermeye gelmişti. Hz. Âişe, Bilâl'e bazı şeyler sorarak onu ortalık iyice ağarıncaya kadar meşgul etti. Bunun üzerine Bilâl Resûlullah'a namaz vaktinin girdiğini haber verdi. Hz. Peygamber namaza çıkmayınca, Bilâl namaz vaktinin girdiğini ona bir kere daha haber verdi. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* mescide gelerek sabah namazını kıldırdı. O zaman Bilâl Resûlullah'a durumu anlattı. Kendisini Hz. Âişe'nin, sorduğu bir şey sebebiyle, ortalık ağarıncaya kadar meşgul ettiğini, Peygamber*aleyhisselâm* namaza gelmeyince, ikinci defa haber verdiğini söyledi.

O zaman Resûlullah:

- **"Ben sabah namazının iki rek`at sünnetini kılıyordum"** buyurdu.

Bilâl:

- (İyi ama) Yâ Resûlallah! Namaza çok geç geldiniz, deyince Peygamber *aleyhisselâm*:

- **"Şayet daha geç kalsaydım, yine de bu iki rek`at sünneti bütün gereklerini yerine getirerek mükemmel şekilde kılardım"** buyurdu.

Ebû Dâvûd, Tatavvu 3

Bilâl İbni Rebâh

Habeş asıllı bir köle olduğu için Bilâl-i Habeşî diye anılır. Mekke'de müslüman olduğunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biriydi. Annesi ***Hamâme*** *de müslümandı; bu sebeple her ikisi de İslâmiyet'in ilk yıllarında kâfirlerden çok eziyet gördüler. Bilâl'in sahibi olan Ümeyye İbni Halef onu kızgın kumların üzerine yatırır, büyük bir kaya parçasını göğsünün üzerine koydurur, sonra da onu dininden dönmeye zorlardı; fakat Bilâl bu durumda bile* ***"Rabbim Allah'tır; O birdir"*** *diyerek dayanılmaz işkenceye göğüs gererdi. Onu Hz. Ebû Bekir sahibinden satın alarak âzât etti.*

Hicretin birinci yılında ilk ezanı okumasıyla tanınan Bilâl-i Habeşî, hazarda ve seferde devamlı surette Hz. Peygamber'in müezzinliğini yaptı. Başta Bedir olmak üzere Resûl-i Ekrem ile birlikte bütün gazvelere katıldı. Mekke'nin fethedildiği gün Kâbe'nin damına çıkarak fetih ezanını okudu. Hz. Peygamber'in abdest suyunu temin eder, şahsî ihtiyaçlarını karşılar, savaşlarda geceleyin onu korur, gündüzleri gölgelenmesini sağlar, diğer devlet işlerinin yapılmasında Resûlullah'a yardım ederdi.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir daha ezan okumadı. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında Medine'den ayrılarak Suriye'de bazı savaşlara katıldı. Orada müslümanlar Bilâl'in ezan okuması için halifeden aracı olmasını istediler. Hz. Ömer'in isteği üzerine Bilâl bir defa ezan okudu. Resûlullah'ın zamanını hatırlayan müslümanlar gözyaşı döktüler.

Bir defasında Resûl-i Ekrem ona, "Bu gece cennette, önümde senin pabuçlarının sesini duydum", buyurarak kendisinin cennetlik olduğunu müjdelemiş ve hangi ameli sebebiyle bu dereceyi kazandığını sormuştu. O da her abdest aldıktan sonra bir miktar nâfile namaz kıldığını söylemişti. Bilâl-i Habeşî Peygamber aleyhisselâm'dan kırk dört hadis rivayet etmiştir.

Resûlullah'ın bu siyah tenli âşığı altmış küsur yaşında Dımaşk'ta vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bilâl-i Habeşî sabah ezanını çok erken okurdu. Sabah namazı kılınacağı zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelerek "es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühû" diye namaz vaktinin girdiğini haber verirdi. Daha önce sabah namazının sünnetini kılarak sağ tarafına uzanmış olan Resûlullah Efendimiz, Bilâl'in sesini duyunca Mescid-i Nebevî'ye çıkar ve namazı kıldırırdı.

Bilâl o gün de öyle yapacaktı. Fakat Hz. Âişe buna fırsat vermedi. Babası Hz. Ebû Bekir'in âzatlı kölesi olması sebebiyle aile efrâdından biri gibi kabul ettiği Bilâl'e bazı şeyler sordu. Sorular uzadığı halde, Bilâl, Hz. Âişe'ye duyduğu saygı sebebiyle, onun sözünü kesip de sabah namazı vaktinin geçmekte olduğunu söyleyemedi. Sözü bitene kadar onu dinledi. Sonra Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e sabah namazı vaktinin girdiğini haber verdi. Bu sırada Resûl-i Zîşân sabah namazının sünnetini kılmakta olduğu için Bilâl'e cevap veremedi. Vaktin hayli ilerlediğini gören Bilâl, Efendimiz'in uyanmadığını sanarak ona vaktin girdiğini tekrar hatırlattı. O sırada sabah namazının sünnetini kılıp bitirmiş olan Peygamber*aleyhisselâm* dışarı çıktı ve kendisini bekleyen cemaate sabah namazını kıldırdı. Fakat Resûlullah'ın o sâdık müezzini, kendisini bağışlaması ümidiyle bu aksaklığın sebebini arzetmek istedi ve Hz. Âişe'nin kendisini meşgul etmesi yüzünden namaz vaktinin girdiğini zamanında haber veremediğini söyledi. Peygamber*aleyhisselâm*, Bilâl'e, vaktin girdiğini kendisine haber verdiği sırada sabah namazının sünnetini kıldığını söyleyince, Bilâl sabah namazı vaktinin çıkması ihtimaline rağmen Resûlullah'ın yine de sünnet kılmasına hayret etti ve bunu açıkça söyledi.

İşte o zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Şayet daha geç kalsaydım, yine de bu iki rek`at sünneti bütün gereklerini yerine getirerek mükemmel şekilde kılardım" buyurmak suretiyle sabah namazının sünnetini mutlaka kılmak gerektiğini ifade etti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in müezzini Bilâl-i Habeşî sabah ezanını erken okurdu. Namaz kılınacağı zaman Peygamber Efendimiz'e haber verir, o da mescide çıkarak namazı kıldırırdı.

2. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının sünnetini evinde kılardı.

3. Sabah namazının vakti ne kadar daralsa da Peygamber Efendimiz sabah namazının sünnetini hiç terketmez, onu gereklerini yerine getirerek kılardı.

197- ??? ????? ????? ?????
????? ?? ???? ????? ? ????? ??????

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN NASIL KILINACAĞI

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN FAZLA UZATMADAN KILINACAĞI, BU SIRADA NE OKUNACAĞI VE NE ZAMAN EDÂ EDİLECEĞİ

Hadisler

1106- ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????????? ????????????? ?????? ?????????? ??????????? ??? ????? ????????? . ????????? ???? .

??? ?????? ?????: ???????? ??????? ????????? ?????????????? ??? ???????: ??? ????? ????? ??????? ??????????

??? ?????? ????????? : ??? ???????? ??????? ???????? ????? ????? ????????? ???????????? .

??? ?????? : ???? ????? ???????? .

1106. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının ezanı ile kameti arasında fazla uzatmadan iki rek'at namaz kılardı.

Buhârî, Ezân 12; Müslim, Müsâfirîn 91

Buhârî ile Müslim'in diğer bir rivayetine göre Hz. Âişe şöyle dedi:

Resûlullah sabah namazının iki rek`at sünnetini o kadar hafif kılardı ki, acaba Fâtiha sûresini okudu mu diye kendi kendime sorardım.

Buhârî, Teheccüd 28; Müslim, Müsâfirîn 92. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 40

Müslim'in bir rivayetine göre Hz. Âişe şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem sabah ezanını duyduğu zaman sabah namazının sünnetini fazla uzatmadan kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 90. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 60

Diğer bir rivayette Hz. Âişe, tanyeri ağardığı zaman kılardı, dedi.

Müslim, Müsâfirîn, 93

1108. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1107- ????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ??????? ??????????? ???????? ? ??????? ???????? ? ????? ??????? ????????? . ????? ???? .

??? ?????? ?????? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ??????? ?? ????? ?????? ??????????? ???????????.

1107. Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, müezzin sabah ezanını okuduğu ve tan yeri de ağardığı zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* fazla uzatmadan iki rek`at namaz kılardı.

Buhârî, Ezân 12; Müslim, Müsâfirîn 87

Müslim'in diğer bir rivayetine göre Hz. Hafsa şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tan yeri ağardığı zaman hafifçe kıldığı iki rek`at namazdan başka nâfile kılmazdı.

Müslim, Müsâfirîn 88. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 60

1108. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1108- ????? ??? ????? ????? ?????? ??????? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ? ??????? ????????? ??? ????? ???????? ? ???????? ??????????? ????? ?????? ???????? ? ????????? ???????? ??????????? . ????? ???? .

1108. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* gece namazlarını ikişer rek`at kılar, gecenin sonunda ise bir rek`at vitir kılardı. Sabah namazının farzından önce de, kulağı kamette olduğu halde, çabucak iki rek`at namaz kılardı.

Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 157. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 8

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadis, Resûlullah Efendimiz'in sabah namazının sünnetini nasıl kıldığını anlatmaktadır. Daha aşağıdaki hadislerde onun sabah namazının sünnetinde zamm-ı sûre olarak neleri okuduğu görüldüğü zaman, bu iki rek`at namazı fazla uzatmadan, diğer bir ifadeyle hafif bir şekilde kıldığı daha iyi

anlaşılacaktır. Hz. Âişe'nin, "Resûlullah sabah namazının iki rek`at sünnetini o kadar hafif kılardı ki 'Acaba Fâtiha sûresini okudu mu?' diye kendi kendime sorardım" demesi de bunu göstermektedir. Resûl-i Ekrem'in Fâtiha sûresini okuduğundan Hz. Âişe'nin elbette şüphesi yoktu. Fakat diğer zamanlarda kıldığı nâfile namazlarda uzun sûreler okuduğu halde, sabah namazının sünnetini kılarken çok kısa sûreler okuduğunu, rükû ve sücûdunu daha hafif tuttuğunu böyle anlatmaktadır. Bu tür ifadelere bakarak sabah namazının sünnetinde hiçbir şey okumamak gerektiğini veya sadece Fâtiha sûresini okumanın yeterli olacağını söyleyen âlimler olmuştur. Resûl-i Ekrem Efendimiz sabah namazının sünnetini çabucak kılsa bile (1105 numaralı hadiste görüldüğü üzere), *"bu iki rek'at sünneti bütün gereklerini yerine getirerek mükemmel bir şekilde"* kılmıştır.

Efendimiz'in bu sünneti çabucak kılmasının sebebi, uzun âyetler okuyarak kılacağı sabah namazının farzına daha fazla zaman kalması içindi. Sonuncu hadisteki, sabah namazının sünnetini kulağı kamette olduğu halde kıldığına dair ifade de bunu göstermektedir.

Yukarıdaki rivayetlerden Efendimiz'in bu sünneti tanyeri ağarmaya başladıktan sonra kıldığı da anlaşılmaktadır.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin nâfile namazları ikişer rek`at kıldığını, sonunda bir rek`at vitir kıldığını görmekteyiz (Bu konu vitir namazının ele alındığı 1134-1140 numaralı hadisler, gece ibadetinin faziletinden söz edildiği 1162-1189 numaralı hadisler arasında genişçe ele alınacak, onun gece namazlarını nasıl ve kaç rek`at kıldığı orada belirtilecektir).

1106 numaralı hadisimizin rivayetlerinden birinde Hz. Âişe'nin Fâtiha sûresinden, Kur'an'ın anası anlamında **"Ümmü'l-Kur'ân"** diye bahsettiği görülmektedir. Fâtiha sûresi Kur'ân-ı Kerîm'in özü ve esası mahiyetinde olduğu için ona bazan Ümmü'l-Kur'ân, bazan da yine aynı anlamda olmak üzere **"Ümmü'l-Kitâb"** denmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazının sünneti, tanyeri ağardıktan sonra kılınmalıdır.

2. Tanyeri ağardıktan sonra Peygamber Efendimiz, farzdan önce, sabah namazının sünnetinden başka namaz kılmamıştır.

3. Gece namazlarını Resûl-i Ekrem'in yaptığı gibi ikişer rek`at kılmalıdır.

4. Hz. Peygamber nâfile namazlarda uzun sûreler okumakla beraber, sabah namazının sünnetinde kısa sûreler okur, rükû ve sücûdunu da fazla uzatmazdı. Câmiye ve cemaate gidemeyen kimselerin, sabah namazının sünnetini kılarken uzun sûreler okumasında bir sakınca yoktur.

5. Sabah namazının sünneti, her şeye rağmen terkedilmemesi gereken bir sünnet-i müekkededir.

1109- ????? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?? ????????? ????????? ?? ?????? ????????? : { ??????? ??????? ????????? ???? ???????? ???????? } ?????? ???? ?? ?????? ? ??? ????????? ?????? : { ??????? ????????? ????????? ???????? ????????? } .

??? ?????? : ?? ??????? ???? ?? ??? ??????? : { ?????????? ???? ???????? ??????? ???????? ??????????? } ?????? ???? .

1109. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetini kılarken birinci rek`atta, Bakara sûresindeki **"Biz Allah'a ve bize indirilen Kur'an'a...inandık"** anlamındaki âyeti, ikinci rek`atta da **"Biz Allah'a inandık; şâhid ol ki, biz müslümanlarız"** anlamındaki âyeti okurdu.

Müslim, Müsâfirîn 99. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 38

Diğer bir rivayete göre ise, ikinci rek`atta Âl-i İmrân sûresindeki **"Söyle onlara: Ey kendilerine kitap verilenler! Gelin, aramızda müşterek olan bir kelime etrafında toplanalım"** âyetini okurdu.

Müslim, Müsâfirîn 100

1111. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1110- ???? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ?????????? ????????? : {???? ??? ???????? ???????????? } ? { ???? ???? ?????? ?????? } ???? ???? .

1110. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu.

Müslim, Müsâfirîn 98. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 39; İbni Mâce, İkâmet 102

1111. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1111- ???? ???? ??? ????? ?????? ?????? ? ??? : ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?? ?????????????? ?????? ????????? : { ???? ??? ???????? ??????????? }? ?: { ?? ???? ?????? ?????? } . ????? ??????? ???? : ????? ?????? .

1111. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir ay boyunca Peygamber *aleyhisselâm*'ın namazına dikkat ettim, sabah namazının sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu.

Tirmizî, Mevâkît 191. Ayrıca bk. Nesâî, İftitah 68; İbni Mâce, İkâmet 102

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadiste, Peygamber Efendimiz'in sabah namazının sünnetini kılarken Fâtiha'dan sonra okuduğu sûre ve âyetler belirtilmektedir. Konumuzun daha önce geçen hadislerinde de, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sabah namazının iki rek`at sünnetini fazla uzatmadan kıldığını görmüştük. Bir namazın fazla uzatmadan, hafifçe kılınabilmesi, şüphesiz o namazda okunan sûrelerle yakından ilgilidir.

İbni Abbas'ın rivayet ettiği ilk hadisten, hatta onun Sünen-i Ebî Dâvûd'daki rivayetinden öğrendiğimize göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının sünnetinin ilk rek`atında çoğu zaman Bakara sûresi'nin, **"Biz Allah'a ve bize indirilen Kur'an'a; İbrâhim, İsmâil, İshâk, Ya`kûb ve torunlarına indirilenlere, Mûsâ ve Îsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilen kitap ve âyetlere inandık. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz Allah'a boyun eğen müslümanlarız, deyin"** anlamındaki 136. âyetini okurdu. Sabah namazının sünnetinin ikinci rek`atında de Âl-i İmrân sûresi'nin**"Allah'a iman ettik; Sen de bizim müslüman olduğumuza şâhid ol!"** anlamındaki 52. âyetini okurdu. Bir başka rivayete göre ise, ikinci rek`atta, Âl-i İmrân sûresinin**"Söyle onlara: Ey kendilerine kitap verilenler! Gelin aramızda müşterek olan bir kelime etrafında toplanalım: Allah'tan başkasına tapmayalım; hiçbir şeyi O'na ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Yine de yüz çevirirlerse: 'Bizim müslüman olduğumuza şâhid olun!' deyin"** anlamındaki 64. âyetini okurdu.

Ebû Dâvûd'daki bir rivayete göre ise (Tatavvu 3), sabah namazının sünnetinin birinci rek`atında Âl-i İmrân sûresinin**"De ki: Biz Allah'a, bize indirilene, İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya`kub ve Ya`kub oğullarına indirilenlere...iman ettik"** anlamındaki 84. âyetini, ikinci rek`atta da yine Âl-i İmrân sûresinin**"Ey bizim Rabbimiz! İndirdiğine inandık ve Peygamber'e uyduk. Şimdi bizi, birliğini ve peygamberlerini tasdik eden şâhidlerden yaz"** anlamındaki 53. âyetini veya Bakara sûresinin '**Şüphesiz biz seni Kur'an'la müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen cehennemliklerin suçundan sorumlu olmayacaksın"** anlamındaki 119. âyetini okurdu.

Ebû Hüreyre ve Abdullah İbni Ömer de bu konuda görüp duyduklarını anlatmışlardır. Hatta Sünen-i Tirmizî ve İbni Mâce'deki rivayete göre İbn Ömer bir ay boyunca, Nesâî'deki rivayete göre de yirmi gün boyunca Resûlullah Efendimiz'in sabah namazının sünnetinde ne okuduğuna iyice dikkat ettiğini, birinci rek`atta **"Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn"** diye başlayan Kâfirûn sûresini, ikinci rek`atta ise **"Kul hüvellâhü ahad"** diye başlayan İhlâs sûresini okuduğunu tesbit ettiğini söylemektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz sabah namazının farzında uzun sûreler ve âyetler okuyabilmek için sabah namazının sünnetinde kısa âyet ve sûreler okurdu.

2. Sabah namazının sünnetinde, bazan Bakara ve Âl-i İmran sûrelerinden kısa âyetler, bazan da birinci rek`atta Kâfirûn, ikinci rek`atta İhlâs sûrelerini okurdu.

198- ??? ??????? ???????? ??? ??? ????? ?????
??? ???? ?????? ?????? ???? ???? ??? ??????? ?????? ?? ??

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNDEN SONRA
BİRAZCIK UZANMAK

BİR KİMSE TEHECCÜD NAMAZI KILSA DA KILMASA DA,
SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİ KILDIKTAN SONRA SAĞ TARAFINA
UZANARAK YATMASININ MÜSTEHAB OLDUĞU

Hadisler

1112- ??? ???????? ????? ?????? ????? ????? : ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ???????? ????????? ? ??????? ??? ??????? ????????? . ???? ????????? .

1112. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rek`at sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafına uzanarak yatardı.

Buhârî, Teheccüd 23. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26

1114. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1113- ???????? ??????? : ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ????? ???? ??????? ???? ???? ????????? ??? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????? ????? ????? ????????? ? ???????? ?????????? ? ????? ?????? ?????????? ???? ????? ????????? ? ????????? ???? ????????? ? ???????? ?????????? ? ??? ???????? ????????? ????????????? ? ????? ????????? ???? ?????? ????????? ? ???? ?????? ????????? ?????????? ?????????? . ???? ???????? .????????? : «???????? ???? ????? ?????????? » ???? ?? ?? ????? ?????? : ???? ????? ?????????? .

1113. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yatsı namazı ile sabah namazı arasındaki sürede on bir rek`at namaz kılardı. İki rek`atta bir selâm verir ve sonunda bir rek`at vitir kılardı. Müezzin, sabah ezanını okuduktan sonra tanyeri ağarmaya başlayınca Resûl-i Ekrem'i uyandırır, o da kalkıp fazla uzatmadan iki rek`at namaz kılar, sonra müezzin tekrar gelip namaza başlanacağını haber verinceye kadar sağ tarafına uzanıp yatardı.

Müslim, Müsâfirîn 121, 122. Ayrıca bk. Buhârî, Ezân 15; Ebû Dâvûd, Tatavvu 26; Tirmizî, Mevâkît 208; Nesâî, Ezân 41; İbni Mâce, İkâmet 126

1114. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1114- ???? ???? ??????? ???? ?????? ???? ? ???? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????????? ???? ???????? » .

?????? ???? ???? ? ???????? ????????? ?????? . ???? ??????? : ????? ?????? ??????? .

1114. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz sabah namazının iki rek`at sünnetini kılınca sağ tarafı üzerine yatsın."

Ebû Dâvûd, Tatavvu 4; Tirmizî, Mevâkît 194

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin her üçünde de Resûl-i Ekrem Efendimizin sabah namazının iki rek`at sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafı üzerine uzanarak biraz istirahat ettiği anlatılmaktadır. Hatta bu hadislerin sonuncusunda Efendimiz'in böyle yapmayı ümmetine de tavsiye ettiği görülmektedir.

Resûlullah Efendimiz'in böyle bir dinlenmeye neden ihtiyaç hissettiği hatıra gelebilir. Bu kısa istirahat onun geceleyin uzun süre ibadet etmesiyle ilgilidir. 1113 numaralı hadise bakarak, Efendimiz'in geceleyin kıldığı namazın, bir rek`atı vitir olmak üzere topu topu on bir rek`at olduğu, bu kadar bir namazın insanı fazla yormayacağı söylenebilir. Fakat bu hadisin 1174 numarayla gelecek olan diğer bir rivayetindeki küçük bir ilave okunduğu zaman, bu tereddütlerin hepsi yok olup gider. O ilâvede, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece namazı kılarken secdeye kapandığı zaman, elli âyet okunacak kadar uzun bir süre başını secdeden kaldırmadığı belirtilmektedir. 1162-1189 numaralı hadisler arasındaki "Gece Namaz Kılmanın Fazileti" bölümünde bu konu inşallah enine boyuna ele alınacak, Kâinâtın Efendisi'nin bazan ayakları şişinceye kadar ibadet ettiği görülecektir.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın sabah namazının sünnetini hafifçe kıldıktan sonra müezzin gelip de farza başlanacağını haber verinceye kadar sağ tarafına yatarak birazcık istirahat etmesinin bir sebebi daha vardır. O da sabah namazının farzını uzun âyetler okuyarak kıldıracağı için, bu namaza zinde bir şekilde başlama gereğidir. Ümmetine, sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra sağ yanına uzanarak birazcık dinlenmeyi tavsiye etmesinin hikmeti, onların da sabah namazının farzını uyuklamadan, esnemeden, uyanık bir zihinle kılmalarını sağlamaktır.

Bu söylediklerimize bir üçüncü sebebi daha ilave etmek mümkündür. İnsanın sağ tarafına uzanması hali, onun kabirde yatış şeklidir. Sanki Efendimiz, ölümle içli dışlı olmamızı, onu her zaman hatırlayıp kendimize çeki düzen vermemizi istemektedir.

Resûlullah Efendimiz'in vitir namazını nasıl kıldığı, 1134-1140 numaralı hadislerin yer aldığı "Vitir Namazı" konusunda ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatsı namazı ile sabah namazı arasında on bir rek`at namaz kılardı. Bu esnada iki rek`atta bir selâm verir, vitir namazını tek rek`at olarak kılardı.
2. Sabah namazı vakti girince, Peygamber *aleyhisselâm*'ın müezzini gelerek onu uyandırır, o da kalkıp sabah namazının sünnetini kılardı.
3. Peygamber Efendimiz sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra, farzı zinde bir şekilde kılabilmek için sağ tarafına uzanarak biraz istirahat ederdi.
4. Sabah namazının farzına başlanacağı zaman müezzin tekrar gelerek Efendimiz'e haber verir; o da Mescid-i Nebevî'ye çıkarak namazı kıldırırdı.

199- ??? ????? ?????

ÖĞLE NAMAZININ SÜNNETİ

Hadisler

1115- ???? ???? ?????? ? ????? ?????? ??????? ? ???? : ???????? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????? ????????? ? ??????????? ??????? . ????? ???? .

1115. İbni Ömer *radıyallâhu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber öğle namazının farzından önce iki, farzından sonra da iki rek`at namaz kıldım.

Buhârî, Teheccüd 29, 34; Müslim, Müsâfirîn 104. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 189, 199, 205; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 66; İbni Mâce, İkâmet 100

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1116- ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?? ???? ???????? ?????? ????????? ? ???? ????????? .

1116. Âişe *radıyallâhu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* öğle namazının farzından önce dört rek`at namaz kılmayı hiç ihmal etmezdi.

Buhârî, Teheccüd 34. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 56

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1117- ??????? ????? : ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ?? ??????? ????????? ?????????? ? ????? ?????? ?????????? ?????????? ? ?????? ??????? ?????????? ????????? ? ????? ???????? ???? ????????? ?????????? ? ?????????? ?????????? ???????? ? ????????? ?????? ????????? ?????????? . ???? ???? .

1117. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm* öğle namazının farzından önce benim evimde dört rek`at namaz kılar, sonra mescide çıkıp halka öğle namazının farzını kıldırırdı. Daha sonra eve gelerek iki rek`at namaz kılardı. Cemaate akşam namazını kıldırdıktan sonra evime gelerek iki rek`at sünnet kılardı. Yatsı namazının farzını kıldırdıktan sonra yine evime gelerek iki rek`at sünnet kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1118- ??? ????? ????????? ?????? ?????? ???? ??????? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «??? ?????? ???? ???????? ??????? ?????? ????????? ? ????????? ????????? ? ???????? ?????? ??? ???????? » .

???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ???? ????? .

1118. Ümmü Habîbe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse öğle namazının farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at sünneti devamlı olarak kılarsa, Allah Teâlâ onu cehenneme haram kılar."

Ebû Dâvûd, Tatavvu 7; Tirmizî, Salât 200. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 67; İbni Mâce, İkâmet 108.

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1119- ????? ???? ??????? ?? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ???????? ????? ??? ????? ????????? ?????? ????????? ? ?????? : « ???????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????????? ? ???????? ??? ??????? ?? ???? ????? ??????? » ???? ??????? ????? : ????? ???? .

1119. Abdullah İbni's-Sâib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zeval vaktinden sonra ve öğle namazının farzından önce dört rek`at sünnet kılar ve şöyle buyururdu:

"Bu vakit, gök kapılarının açıldığı bir zamandır. O saatte iyi bir amelimin Allah'ın huzuruna çıkmasını isterim."

Tirmizî, Vitir 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 105

Abdullah İbni's-Sâib

Küçük yaşta Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'i gören bahtiyarlardan biridir. Babası Sâib, Efendimiz'in Câhiliye devrinde ticaretle uğraştığı sıralarda ortağıydı. Abdullah İbni's-Sâib Übey İbni Ka`b ile Hz. Ömer'den Kur'ân-ı Kerîm kıraati öğrendi. Kendisinden de bu ilm Mücâhid ile kıraat imamlarından İbni Kesîr öğrendi. Hz. Peygamber'den yedi hadis rivayet etmiş olan Abdullah İbni's-Sâib, hicrî 70 tarihinde vefat etti.

Alllah ondan razı olsun.

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1120- ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ???? ??????? ???????? ????? ???????? ??????????? ??????? . ??????? ????????? ??????? : ????? ???? .

1120. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öğle namazının farzından önce dört rek`at sünnet kılamadığı zaman, onu farzdan sonra kılardı.

Tirmizî, Salât 200. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 106.

Açıklamalar

Öncelikle öğle vaktinin değerini belirten 1119 numaralı hadise bakalım. Bu hadiste Efendimiz, öğle vaktinin, müslümanların yaptığı güzel amellerin, iyi işlerin Allah'ın yüce huzuruna yükselip ona sunulduğu bir zaman olduğunu ve bu maksatla öğleyin *"gök kapılarının açıldığını"* belirtmekte, böyle değerli bir zamanda *"iyi bir amelinin Allah'ın huzuruna çıkmasını istediğini"* söylemektedir. Şu halde müslümanlar böyle bir fırsatı kaçırmamalı; öğle vakti girince, öğle namazını, aşağıda anlatılacağı şekilde sünnetleriyle birlikte zamanında kılmaya çalışmalıdır.

Öğle namazının sünnetlerine dair yukarıdaki altı hadisin hepsi de, Peygamber Efendimiz'in bu namazları hiç aksatmadan kıldığını göstermektedir.

Önce öğle namazının ilk sünnetine dair hadislere bakalım. Yukarıdaki hadislerden İbni Ömer tarafından rivayet edilen 1115 numaralı hadiste Peygamber *aleyhisselâm*'ın öğle namazının ilk sünnetini iki rek`at olarak kıldığı belirtilmekte, diğerlerinde ise bu namazı dört rek`at olarak kıldığı ifade edilmektedir. Öğle namazının ilk sünnetini Efendimiz'in iki rek`at kıldığı, başka kaynaklarda Hz. Âişe ve Hz. Ali tarafından da rivayet edilmektedir (Tirmizî, Salât 205).

Öğle namazının ilk sünnetinin rek`atları hakkında başka yorumlar da yapılmıştır. Bu yorumlardan birine göre, Allah'ın Resûlü bu namazı evinde kıldığı zaman dört rek`at, mescidde kıldığı zaman da iki rek`at olarak kılmıştır. Diğer bir yorum da şöyledir: Hz. Peygamber, dört rek`atlı bu namazın iki rek`atını evinde, geri kalan iki rek`atını de mescidde kılmış, fakat İbni Ömer gibi onun mescidde iki rek`at sünnet kıldığını görenler, öğle namazının ilk sünnetinin iki rek`at olduğunu zannetmişlerdir. Hz. Âişe ise durumu herkesten daha iyi bildiği için öğle namazının ilk sünnetinin dört rek`at olduğunu kesin ifadelerle belirtmiştir. Ashâb-ı kirâmın büyük çoğunluğunun bu namazı hep dört rek`at kılması, öğle namazının ilk sünnetinin dört rek`at olduğunu göstermektedir.

Hz. Âişe'nin 1120 numaralı hadiste belirttiğine göre Peygamber Efendimiz öğle namazının dört rek`at ilk sünnetini kılamadığı zaman, onu mutlaka

kılmak ister ve öğlenin farzından sonra kılardı. Sünen-i İbni Mâce'deki daha tafsilatlı rivayete göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bu namazı öğlenin iki rek`at son sünnetinden sonra kılardı (İkâmet 106).

Öğle namazının farzından sonra kılınan son sünnete gelince: 1115 numaralı hadiste İbni Ömer, 1117 numaralı hadiste de Hz. Âişe, Peygamber Efendimiz'in bu sünneti iki rek`at kıldığını belirtmişlerdir. Bunu Hz. Ali de söylemiştir (Tirmizî, Salât 198).

Ümmü Habîbe vâlidemiz tarafından rivayet edilen 1118 numaralı hadis ise bir başka uygulamadan bahsetmektedir. Buna göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, *"Kim öğle namazının farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at sünneti devamlı olarak kılarsa, Allah Teâlâ o kimseyi cehenneme haram kılar"* buyurmuştur. Ümmü Habîbe *radıyallâhu anhâ*, bu hadisi Resûlullah Efendimiz'den duyduğu günden itibaren hep onun tavsiye ettiği gibi kıldığını söylemiştir (Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 67).

Burada şunu da belirtelim: Allah Teâlâ'nın bir kimseyi cehenneme haram kılması, onu kâfirler gibi ebediyen cehennemde bırakmaması anlamına gelir. Bir kimsenin ebediyen cehennemde kalmaması ise, rûhunu müslüman olarak teslim etmesine bağlıdır. Öğle namazının farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at sünneti devamlı kılanlara, dolaylı olarak böyle bir müjde de verilmektedir.

Öğle namazının son sünneti hakkındaki bu farklı rivayetler birbiriyle kesinlikle çelişmemekte, aksine Resûlullah Efendimiz öğle namazının son sünneti hakkında bize iki farklı örnek göstermekte ve âdetâ şöyle demektedir: Öğlenin son sünnetini iki rek`at olarak kılarsanız, yeterlidir; böylece benim sünnetimi yerine getirmiş olursunuz; ama dört rek`at olarak kılarsanız, bu da benim sünnetimdir; o takdirde daha çok sevap kazanırsınız; durumunuza uygun olanı siz tercih edin!

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz öğle namazının sünnetlerini hiç terketmezdi. Hatta öğlenin dört rek`at ilk sünnetini zamanında kılamazsa, bunu farzdan sonra kılardı. Namazlardan önce ve sonra kıldığı sünnetleri çoğu zaman evinde kılardı.

2. Öğlenin farzından önce ve sonra dörder rek`at sünnet kılanları Allah Teâlâ'nın cehenneme haram kılacağını söyler, böylece o kimselerin mü'min olarak öleceklerine işaret ederdi.

3. Öğle vaktinde, dua ve ibadetlerin kabul edilmesi için semâ kapılarının açıldığını belirtir; o vakitte yaptığı bir ibadetin Cenâb-ı Hakk'a arzedilmesini isterdi.

200- ??? ?????? ?????

İKİNDİ NAMAZININ SÜNNETİ

Hadisler

1121- ??? ????? ??? ???? ?????? ??? ?????? ????? ? ???? : ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???????? ? ???????? ?????????? ???????????? ???? ?????????? ????????? ? ?????? ???????? ???? ?????????? ???????????? . ???? ??????? ????? : ????? ???? .

1121. Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazının farzından önce dört rek`at namaz kılardı. İkinci rek`atın tahiyyatında Allah Teâlâ'ya en yakın meleklere ve onların yolunca giden müslüman ve mü'min kimselere selâm ederdi.

Tirmizî, Mevâkît 201, Cum`a 66. Ayrıca. bk. Nesâî, İmâmet 5; İbni Mâce, İkâmet 109

1123. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1122- ???? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : « ?????? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ???????? » . ?????? ??? ???? ? ???????? ????? : ????? ?????? .

1122. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'nın rivayetine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İkindi namazının farzından önce dört rek`at namaz kılan kimseye, Allah rahmetini ihsân etsin."

Ebû Dâvûd, Tatavvu 8; Tirmizî, Salât 201.

1123. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1123- ???? ????? ?? ???? ????? ? ?????? ?????? ???? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ??????????? . ?????? ??? ???? ?????? ???? .

1123. Ali İbni Ebû Tâlib*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazının farzından önce iki rek`at namaz kılardı.

Ebû Dâvûd, Tatavvu 8

Açıklamalar

İkindi namazının önemi, "Sabah ve İkindi Namazlarının Fazileti" bölümünde (1049-1054) ele alınmıştı.

Resûlullah Efendimiz'in ikindi namazının sünnetini bazan iki, bazan da dört rek`at olarak kıldığı yukarıdaki rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerin ikincisinde, ikindinin sünnetini dört rek`at olarak kılana Allah Teâlâ'nın rahmet etmesi için dua ettiği görülmektedir.

Hz. Peygamber'in, ikindinin sünnetini dört rek`at kıldığı zaman, 1121 numaralı hadiste belirtildiği üzere, ikinci rek`atın tahiyyatında meleklere ve müslümanlara selâm etmesi sözünü, aralarında Hanefiler'in de bulunduğu bazı âlimler, Resûl-i Ekrem'in *"es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn"*

(Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarına olsun) diye dua etmesi, sonra üçüncü rek`ate kalkması şeklinde yorumlamışlardır. İmam Şâfîî ve Ahmed İbni Hanbel ise bunu, ikinci rek`attan sonra selâm vermek, yani o dört rek`atı birbirinden ayrı ikişer rek`at olarak kılmak şeklinde anlamışlardır.

Peygamber Efendimiz'in bu sünneti bazan iki, bazan da dört rek`at olarak kılması, hem Hanefiler'in hem de diğer âlimlerin uygulamasının doğru olduğunu göstermektedir. Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, âlimlerimizin bu nevi uygulamalarda farklı düşünüyor gibi görünmesi, daha sevap olanı tesbit etme gayretinden başka bir şey değildir. Allah hepsinden razı olsun. Meymûne vâlidemizin belirttiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz, kıldığı bir namazı veya yaptığı hayırlı bir işi devamlı surette yapmak isterdi. Bir defasında devlet işleriyle meşgulken, ikindi namazından önce kıldığı iki rek`at namazı kılamamıştı. İkindi namazını kıldırdıktan sonra evine geldi ve kılamadığı o sünneti ikindinin farzından sonra kıldı (Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 334-335). Bu namazın, yine bir meşgale sebebiyle kılamadığı öğlenin son sünneti olduğu da rivayet edilmektedir. Âlimlerimiz ikindiden sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı namazları araştırmışlar, o çeşitli sebeplerle kılmış olsa bile, ümmetine olan şefkati sebebiyle, ikindinin farzından sonra onların herhangi bir sünnet kılmalarını istemediği ve buna izin vermediği sonucuna varmışlardır. Hz. Ömer'in *"Peygamber aleyhisselâm ikindi namazından sonra, gün batıncaya kadar namaz kılmayı yasakladı"* (Buhârî, Mevâkît 30, 31) diye rivayet etmesi, bu yasağa rağmen ikindiden sonra namaz kılmaya kalkanlara engel olması, ikindiden sonra sünnet kılınmayacağını göstermektedir. Burada bir hususu daha belirtmekte fayda var: İslâm âlimleri ikindi namazının sünnetine dair rivayetlere bakarak bu namazın sünnet-i müekkede olmadığını söylemişlerdir. Buna göre ikindi namazının sünneti, bazan kılınıp bazan terkedilebilecek bir sünnet yani müstehap bir namazdır. Hal böyle olunca, vakti müsait olan kimseler bu sünneti kılmalı ve 1122 numaralı hadiste müjdelenen ilâhî rahmeti kazanmaya bakmalıdırlar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz ikindi namazının sünnetini bazan iki bazan da dört rek`at olarak kılmıştır.
2. Allah'ın Resûlü, ikindinin farzından önce dört rek`at sünneti devamlı olarak kılanlara dua etmiştir.
3. İkindi namazının sünneti, sünnet-i müekkede (Efendimiz'in devamlı surette kıldığı bir namaz) olmamakla beraber, bu sünneti kılanlar büyük sevap kazanırlar.

201- ??? ?????? ?????? ??????? ???????
???? ?? ??? ??????? ???? ??? ??? (???? ?????? ??? 1095) ? ????? ????? (???? ?????? ??? 1112) ???? ?????? ?? ????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??? ???? ??? ?????? ??????.

AKŞAM NAMAZININ SÜNNETİ

AKŞAM NAMAZININ FARZINDAN ÖNCE VE SONRA
KILINAN SÜNNETLER

Hadisler

"Sünnet Namazların Fazileti" bahsinde İbni Ömer'in rivayet ettiği hadiste (nr. 1100) Resûl-i Ekrem'in akşam namazından sonra iki rek`at namaz kıldığı, "Öğle Namazı'nın Sünneti" bahsinde Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadiste de (nr. 1117) akşam namazını kıldırdıktan sonra eve gelerek iki rek`at namaz kıldığı geçmişti.

1124- ????? ?????? ??????? ??? ????????? ?????? ?????? ???? ? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «??????? ????? ???????? » ????? ?? ??????????? : « ????? ????? » ???? ????????? .

1124. Abdullah İbni Mugaffel *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* üç defa:

"Akşamın farzından önce (iki rek`at) namaz kılınız" buyurdu. Üçüncü defasında **"Dileyen kılsın"** diye ekledi.

Buhârî, Teheccüd 35, İ`tisâm 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11; İbni Mâce, İkâmet 110

1127. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1125- ??? ????? ????? ?????? ????? ???? : ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????????? ??????????? ???? ??????? . ???? ??????? .

1125. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahâbîlerinden büyük zevâtın akşam olunca aceleyle direklere doğru durup (iki rek`at) namaz kıldıklarını gördüm.

Buhârî, Ezân 14, Salât 95. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 39

1127. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1126- ??????? ????? : ?????? ???????? ???? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???? ?????? ???????? ????? ???????? ? ????? : ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ? ??? : ???? ??????? ???????????? ?????? ??????????? ?????? ???????? . ?????? ???????? .

1126. Yine *Enes radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş battıktan sonra ve akşam namazından önce iki rek`at namaz kılardık.

Ashaptan biri Enes'e:

- Bu namazı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kılar mıydı? diye sordu.

Enes ona şu cevabı verdi:

- O bizim kıldığımızı görür, fakat bize kılın veya kılmayın, demezdi.

Müslim, Müsâfirîn 302. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11

1127. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1127- ???? ????? : ?????? ?????????????? ????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ? ??????????? ???????????? ? ????????? ????????? ? ???? ???? ????????? ????????? ???????? ????????? ????????? ????? ????????? ??? ???????? ?? ??????? ???? ???????????? . ??????? ???????? .

1127. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz Medine'de iken, müezzin akşam ezanını okuyunca, ashap aceleyle direklere doğru durup iki rek`at namaz kılarlardı. Öyleki yabancı biri mescide gelirdi de, bu iki rek`at namazı kılanların çokluğuna bakarak akşam namazının kılındığını zannederdi.

Müslim, Müsâfirîn 302.

Açıklamalar

Akşam namazının sünneti denince, hatırımıza akşamın farzından sonra kıldığımız iki rek'at sünnet gelir. Yukarıdaki hadisler, bu sünnetten başka, akşamın farzından önce kılınan iki rek'atlı bir sünnetin daha olduğunu göstermektedir. Önce, genellikle bizim kılma alışkanlığına sahip olmadığımız, akşamın bu ilk sünneti üzerinde duralım. Konumuzun 1125 ve 1127 numaralı hadislerinde, akşam ezanı okunur okunmaz ashâb-ı kirâmın Mescid-i Nebevî'nin direklerini kendilerine siper alarak ikişer rek`at namaz kıldıklarını gördük. Onların direkleri sütre edinerek namaz kılmalarının sebebi, namaz esnasında birinin önlerinden geçmesine engel olmaktı. Bahsimizin ilk hadisinde Resûlullah Efendimiz, üç defa *"Akşamın farzından önce (iki rek`at) namaz kılınız"* buyurmuş, üçüncüsünde *"Dileyen kılsın"* demiştir. 1101 numaralı hadiste daha genel bir ifadeyle üç defa *"Her ezan ve kamet arasında namaz vardır"* buyurmuş, üçüncüsünde *"kılmak isteyene"* demek suretiyle bu namazın zaruri olmadığını belirtmiştir.

1125 numaralı hadis, akşam namazının ilk sünnetini, büyük sahâbîlerin de büyük bir coşku ile kıldıklarını belirtmektedir. Ashâb-ı kirâm, akşamın farzını kıldırmak üzere Resûlullah'ın mescide gelmesinden önce bu sünneti kılıp bitirmeye gayret ederdi.

Üçüncü hadisten öğrendiğimize göre, belki de tâbîlerden biri, Enes *radıyallahu anh*'a bir soru sorarak:

- "Akşam namazının ilk sünnetini ashâb-ı kirâmın büyük bir istekle kıldığını öğrendik, peki bu sünneti Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kılar mıydı?" dedi. Enes hazretleri bu soruya:

- "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizim kıldığımızı görür, fakat bize kılın veya kılmayın, demezdi" diye cevap verdi.

Akşam namazı dışındaki bütün farzlardan önce, yani ezanla kamet arasında sünnet kılınması hususunda âlimlerimiz arasında tam bir ittifak bulunmakla beraber, onlar akşamın farzından önce sünnet kılınması konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bu sünnetin kılınmasını savunanların dayanağı, konumuzla ilgili yukarıdaki hadislerdir. Kılınmasını doğru bulmayan, hatta bu namazı kılmanın mekruh olduğunu söyleyenlerin de dayanakları vardır. Onların en önemli dayanağı, ashâb-ı kirâmdan Büreyde İbni Husayb el-Eslemî'nin de rivayet ettiği *"Her ezan ve kamet arasında namaz vardır"* hadisinin sonunda, *"akşam namazı müstesna"* denmiş olmasıdır (Dârekutnî, *es-Sünen*, I, 264-265; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, II, 474). Ama bu rivayet, hadis âlimleri tarafından o kadar sağlam bulunmamaktadır. Akşamın farzından önce sünnet kılınmasına taraftar olmayanların bir diğer dayanağı da, Abdullah İbni Ömer'in, bu sünneti Asr-ı saâdet'te kılan kimseyi görmediğini belirtmesi (Ebû Dâvûd, Tatavvu 11), ayrıca Hz. Ali, Abdullah İbni Mes`ûd, Ammâr gibi sahâbîleri yakından tanıyanların, onların bu namazı kılmadıklarını söylemeleridir.

Akşam namazının farzından önce sünnet kılınmasını doğru bulmayanların başında İmam Mâlik ile İmam Şâfî gelmektedir. İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe bir adım daha ileri giderek akşamın farzından önce sünnet kılmanın mekruh olduğunu söylemektedir. Akşamın farzından önce sünnet kılmaya taraftar olmayanları böyle düşünmeye sevkeden bir husus da, bu sünnetin akşamın farzını geciktireceği kanaatidir.

Öte yandan Abdurrahman İbni Avf, Sa`d İbni Ebû Vakkas, Übey İbni Kâ`b, Enes İbni Mâlik, Câbir İbni Abdullah gibi sahâbîler akşamın ilk sünnetini kılmışlar, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye gibi muhaddis fakihler ve daha başka âlimler de bu sünnetin kılınmasını câiz görmüşlerdir. Hatta İmam Mâlik'in de bu kanaati benimsediği söylenmektedir. Şâfî mezhebinde tercih edilen görüş, bu sünnetin kılınması yönündedir.

Bu konuda bir de olay nakledelim: Ashâb-ı kirâmdan Ukbe İbni Âmir el-Cühenî'ye, Asr-ı Saâdet'te müslüman olmakla beraber Peygamber Efendimiz'i göremeyen Ebû Temîm Abdullah İbni Mâlik el-Ceyşânî'nin, akşam namazından önce iki rek`at sünnet kıldığını âdeta şikâyet ederek haber verdiler. Ukbe, Hz. Peygamber devrinde bu namazı kendilerinin de kıldığını söyledi. Ona, öyleyse şimdi niye kılmıyorsun? dediklerinde ise, iş güç sebebiyle kılamadığını belirtti (Buhârî, Teheccüd 35).

Akşam namazının farzından sonraki iki rek`at sünnete gelince, bu sünnet, 1099 numarayla okuduğumuz *"Müslüman bir kimse, farzların dışında nâfile olarak hergün Allah rızası için on iki rek`at namaz kılarsa, Allah Teâlâ ona cennette bir köşk yapar (veya "ona cennette bir köşk yapılır")* hadisinde sözü edilen sünnetlerden biridir. On iki rek'at sünneti devamlı kılanlara cenneti müjdeleyen o hadisten hemen sonra Abdullah İbni Ömer'in rivayet ettiği hadiste Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte akşam namazından sonra iki rek`at kıldığını söylemesi bu sünnetin önemini göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz akşam namazının farzına başlamadan önce iki rek`at namaz kılınmasını, durumu müsait olanlara tavsiye etmiş, ayrıca bu namazı herkesin kılmak zorunda olmadığını da belirtmiştir.

2. İleri gelen sahâbîler akşam ezanı okunur okunmaz, farz başlamadan önce iki rek`at namaz kılabilmek için Mescid-i Nebevî'nin direklerini kendilerine siper edinirler, böylece namaz kılarken kimsenin önlerinden geçmemesini sağlamaya çalışırlardı.

3. Bu sünneti hemen hemen herkes kıldığı için, o sırada mescide gelen bir kimse, akşamın farzının kılındığını, cemaatin akşamın sünnetini kılmakta olduğunu zannederdi.

4. Ashâb-ı kirâm, bu namazı, akşamın farzı için kamet getirilmeden önce yetiştirebilmek maksadıyla çabucak kılmaya çalışırlardı.

5. Bu konudaki rivayetler, akşamın farzından sonraki sünnetin sünnet-i müekkede olduğunu, ama önceki sünnetin müekked sünnet olmadığını göstermektedir.

6. Bu hadisler, câmi ve mescidlerde sünnet ve nâfile namazların kılınacağına delildir.

202- ??? ?????? ?????? ?????? ??????

YATSI NAMAZININ SÜNNETİ

YATSI NAMAZININ FARZINDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN SÜNNETLER

Hadisler

Bu konuyla ilgili olarak daha önce iki hadis geçti.

???? ????? ???? ?????? ????????? : ????????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ????????? ? ?????? ???? ??????? ??? ???????? : « ?????? ???? ????????? ?????? » ????? ???? . ??? ????? . (???? ?????? ??? 1096) .

Biri İbni Ömer'in "Ben Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yatsının farzından sonra iki rek`at namaz kıldım" dediğine dair (1100 numaralı) hadistir.

İkincisi de Abdullah İbni Mugaffel'in Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği ve üç defa "Her ezan ve kamet arasında namaz vardır" buyurduğunu belirttiği (1101 numaralı) hadistir.

Açıklamalar

Yatsı namazının ilk sünnetiyle ilgili en kuvvetli rivayet, "Her ezan ve kamet arasında namaz vardır" hadisidir. Bu hadis, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yatsı ezanı okunduktan sonra bir nâfile namaz kıldığını göstermektedir. Bu sünnet ile ilgili olarak fıkıh kitaplarında da bir rivayet ve fazla bilgi bulunmamaktadır (bk. Tecrid *Tercemesi*, IV, 160-161).

Yatsının farzından sonra kılınan iki rek`at sünnete gelince, bu, Efendimiz'in hayatı boyunca devamlı olarak kıldığı bilinen on iki rek`at sünnetden biridir. Bazı rivayetlerde Efendimiz'in bu sünneti dört rek`at olarak kıldığı da belirtilmektedir.

203- ??? ????? ???????

CUMA NAMAZININ SÜNNETİ

Hadisler

????? ????? ???? ????? ????????? ??????? ????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????????? . ????? ???? .

Bu konuyla ilgili olarak İbni Ömer*radıyallahu anhüma*'nın "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte cumanın farzından sonra iki rek`at namaz kıldım" dediğine dair (1100 numaralı) hadis daha önce geçmiştir.

1028- ??? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «??? ?????? ????????? ????????? ? ?????????? ???????? ???????? » ???? ???? .

1128. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz cumanın farzını kılınca, ardından dört rek`at namaz daha kılsın."

Müslim, Cum`a 67-69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 238; Tirmizî, Cum`a 24; Nesâî, Cum`a 42; İbni Mâce, İkâmet 95

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1129- ?????? ???? ????? ????? ?????? ????????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ??????? ?????? ??????????? ????? ????????? ????????? ??????????? ?? ???????? ? ???? ???? .

1129. İbni Ömer*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cumanın farzından sonra evine gitmedikçe namaz kılmazdı. Sonra evinde iki rek`at namaz kılardı.

Müslim, Cum`a 71. Ayrıca bk. Buhârî, Cum`a 39; Nesâî, İmâmet 64; Cum`a 43

Açıklamalar

Cuma namazından sonra kılınacak sünnetle ilgili olarak yukarıdaki hadislerden iki şey öğrenmekteyiz.

Biri Resûlullah Efendimiz'in, cumanın farzından sonra dört rek`at namaz kılmayı ümmetine tavsiye ettiğidir.

Diğeri de kendisinin, cumanın farzından sonra mescidde hiçbir namaz kılmayıp evine gittiği ve orada iki rek`at namaz kıldığıdır.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın mescitte namaz kıldırdıktan sonra orada sünnet kılmamasının sebebi, mescidde sünnet kıldığını görenlerin, bu namazı mutlaka kılınması gereken bir farz sanacağı ve onu mutlaka kılmaya çalışacağı düşüncesidir. Ümmetine külfet yüklemekten her zaman kaçmış olan Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, işte bu anlayış sebebiyle mescidde sünnet kılmamıştır.

Yukarıdaki rivayetlerden farklı bir üçüncü rivayet daha vardır. Buna göre İbni Ömer cumanın farzından sonra iki rek`at namaz kılmış, ardından dört rek`at namaz daha kılmıştır. Bunların her birini savunanlar, cumanın farzından sonra dört rek`at sünnet kılınmalıdır veya herkes evinde iki rek`at sünnet kılmalıdır, diyenler vardır. Hanefiler'in büyük imamı Ebû Yûsuf, cumanın farzından sonra dört, ardından da iki rek`at sünnet kılmayı uygun görmüştür. Hanefiler'in görüşü de budur.

Cumanın farzından sonraki sünnetleri evinde kılabilecek kimselerin, Resûl-i Ekrem'in sünnetine uyarak bu sünnetleri evlerinde kılmaları daha uygundur. Ama evinde kılamayacak olanlar camide kılmalıdır. Zira günümüzün değişen şartları buna mecbur etmiştir. Öte yandan bu sünnetlerin farz zannedilmesi gibi bir korkunun kalmayışı da dikkate alınmış olmalıdır ki, öteden beri yaygın olarak câmide kılınagelmiştir. Bazı sahâbîlerin uygulamasından öğrendiğimize göre cumanın son sünnetleri ya farz kılınan yerlerden ayrı bir yerde kılınmalı veya farzdan sonra hemen sünnete durulmayıp biriyle bir iki kelime konuşmalı, böylece farzla sünnet birbirinden ayrılmalıdır. 1133. hadiste bu konuda bir de örnek zikredilecektir.

Cuma namazından önce sünnet kılınacağına dair kesin bir rivayet yoktur. Fakat Hanefiler ile Şâfiîler cumanın farzından önce dört rek`at namaz kılınmasını uygun görmüşlerdir. Delillerinden biri, 1101 numara ile geçmiş olan "Her ezan ve kamet arasında namaz vardır" hadisidir. Diğer delilleri de, İbni Ömer'in cuma namazından önce uzun uzadıya namaz kılması ve Resûlullah Efendimiz'in de böyle yaptığını söylemesi (Ebû Dâvûd, Salât 238), ayrıca Abdullah İbni Mes`ûd'un cumanın farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at namaz kılmasıdır (Tirmizî, Cum`a 24).

Zuhr-i Âhir Meselesi

Yeri gelmişken, burada, zuhr-i âhir (son öğle namazı) diye bilinen namaza kısaca temas etmekte fayda görüyoruz. Cuma namazının sahih olması için şart koşulan bazı esaslar vardır. Bu şartların gerçekleşmediği korkusuyla bazı kimseler, cumanın dört rek`at son sünnetinden sonra, zuhr-i âhir adıyla dört rek`at daha namaz kılınmasını uygun görmüşlerdir. Zuhr-i âhiri gerekli görenlerin, gerçekleşmediğinden korktukları en önemli şart, birden fazla câmide cuma namazı kılınmasıdır. Zira bir yerleşim bölgesinde, cuma namazı bir yerde kılınmalıdır. Şayet bir şehir halkını bir yerde toplamak mümkün değilse, cuma namazı için gerektiği kadar cami tahsis etmelidir. Gerektiğinden fazla cami varsa, oralarda kılınan cuma namazı sahih olmaz. Şâfiî ve Hanbelî âlimlere göre, cumayı ilk önce kılanların namazı sahih olur, geç kalanlarınki ise sahih olmaz. Cumayı geç kıldığını bilenler, zuhr-i âhir kılmalıdır.

Kıldığı cuma namazının sahih olmaması ihtimalini göz önünde bulunduranlara göre, zuhr-i âhir öğle namazı yerine geçer. Onlara göre zuhr-i âhire şöyle niyet etmelidir: "Vaktine yetiştiğim halde henüz edâ etmediğim son farzı kılmaya niyet ettim."

Zuhr-i âhire karşı olan âlimler iki kısımdır.

Bir kısmına göre "Şüphe ibadeti geçersiz kılar" görüşünden hareketle, "cuma namazı sahih olmamışsa, bari öğle namazının farzını kılayım" diyerek zuhr-i âhir kılmak mekruhtur, hatta zuhr-i âhir kılmak cuma namazını geçersiz kılar, demişlerdir.

Zuhr-i âhire karşı olan diğer âlimlere göre, kılınan o cuma namazının sahih olduğuna inanılıyorsa, öğle namazı kılmaya gerek yoktur. Sahâbe, tâbiîn ve müctehid imamlar devrinde kılınmayan zuhr-i âhiri kılmak, dinde olmayan bir ibadeti âdet haline getirip dine yamamaktır ki, bu bir bid'attir, günahtır.

Ülkemizde Cuma Namazı Meselesi. Türkiye'nin İslâm yurdu değil dârülharp olduğu veya şartlara uygun devlet başkanı bulunmadığı gibi iddiaları ileri sürerek ülkemizde cuma namazı kılınamayacağını söyleyen kimseler zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Bunlar İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun görüşünü bir yana atarak, kendi anlayışlarına uygun buldukları fikirlerin arkasına düşen kimselerdir. Bu memlekette İslâm ve müslüman gerçeğini en canlı şekilde ortaya koyan ibadet cuma namazıdır. İslâm aleyhtarlarını ister istemez susmaya veya en azından seslerini kısmaya mecbur eden böyle bir imkânı ve gücü kaldırıp atmaya kimsenin hakkı yoktur. Ayrıca müslümanların haftada bir toplanmasına, kendi meselelerini görüşmesine, İslâm kardeşliği şuurunu pekiştirmesine vesile olan bu fırsatı gözden çıkarmayı ancak akıldan nasibi olmayanlar düşünebilir.

Cuma namazının vazgeçilmezliği, kitabımızın 1149-1160 numaralı hadislerinde Peygamber Efendimiz'in beyanlarıyla açıkça görülecektir. Cuma namazı kılmak için aranan şartların birer ictihad konusu olduğunu düşündüğü anlaşılan Hindistanlı şöhretli âlim **Sıddık Hasan Hân**ın şu sözleri, ülkemizde cuma namazı kılınabilmesi için yeterli şartların bulunmadığını iddia edenlere güzel bir cevap teşkil etmektedir: **"Cuma namazı için devlet başkanı, şehir, muayyen sayı, câmi ve tek câmide kılınma gibi şartların aranacağına dair Kitap ve Sünnet'ten hiçbir delil yoktur"** (*er-Ravdatü'n-nediyye*, Beyrut 1410/1990, I, 174-185; Cuma konusunda geniş bilgi için bk. Hayreddin Karaman, *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*, İstanbul 1982, I, 14-63).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cumanın farzından önce dört, buna imkân bulamayanlar ise iki rek`at sünnet namaz kılmalıdır.

2. Cumanın farzından sonra en az iki veya dört yahut altı rek`at sünnet namaz kılmak sevaptır. Hanefiler cumanın farzından sonra önce dört, sonra iki rek`at sünnet kılmayı daha uygun görmüşlerdir. Bu namazlar evde de, camide de kılınabilir.

3. Cumanın farzından sonra câmide iki rek`at, oradan ayrılıp evine gidince, evinde de ayrıca iki rek`at namaz kılmak sünnettir. Herkes durumuna uygun olanı yapabilir.

204- ??? ??????? ??? ??????? ?? ?????
???? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?? ???? ??????? ?? ????? ?????? ?????

NÂFİLE NAMAZLARI EVDE KILMAK

FARZLARDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN SÜNNETLERİ VEYA

DİĞER NÂFİLE NAMAZLARI EVDE KILMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU, NÂFİLE NAMAZLARI FARZ KILINAN YERDEN BAŞKA BİR YERDE KILMANIN VEYA FARZLA NÂFİLENİN ARASINDA KONUŞARAK ONLARI BİRBİRİNDEN AYIRMANIN EMREDİLDİĞİ

Hadisler

1130- ???? ???? ??? ????? ????? ?????? ?????? ? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ??????? ???????? ?? ??????????? ? ?????? ????? ????????? ????? ???????? ?? ???????? ?????? ??????????? » ????? ???? .

1130. Zeyd İbni Sâbit *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey İnsanlar! Evinizde namaz kılınız. Zira farz namaz dışındaki namazların en makbûlü, insanın evinde kıldığı namazdır."

Buhârî, Ezân 81, İ`tisâm 3; Müslim, Müsâfirîn 213. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 186, 198

Zeyd İbni Sâbit

Medineli müslümanlardan olan bu aziz sahâbî Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerindendir. Hz. Peygamber, "İçinizde farzları en iyi bilen Zeyd'dir" diye onu övmüştür.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine'ye hicret ettiği zaman, Zeyd on bir yaşında bir yetimdi. Çocukken on yedi sûre ezberlemişti. Herkes Bedir Gazvesi'ne hazırlanırken o, bende bu savaşa katılacağım, diye Efendimiz'in huzuruna geldi. Efendimiz on üç yaşındaki bu çocuğun savaşa katılmasına izin vermedi.

Resûlullah Efendimiz Zeyd İbni Sâbit'i zeki bulduğu için ona Süryânîce'yi ve İbrânîce'yi öğrenmesini emretti. O da kırk güne varmadan iki dili öğrendi ve Peygamber aleyhisselâm'ın Süryânîce ve İbrânîce yazışmalarını yürüttü.

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devirlerinde de kâtiplik görevini sürdüren Zeyd'in yaptığı en şerefli hizmetlerden biri, kendisinden başka iki seçkin sahâbî ile birlikte Kur'ân-ı Kerîm'i toplayıp bir araya getirmesidir. Daha başka önemli hizmetler de yapmış olan Zeyd İbni Sâbit hicrî 45 tarihinde Medine'de vefat etmiştir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği hadislerin sayısı doksan ikidir.

Allah ondan razı olsun.

Bu hadis 1132 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1131- ??? ???? ?????? ??? ?????? ??????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ???? ????????? ?? ??????????? ? ??? ???????????? ???????? » ????? ???? .

1131. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız da oraları kabirlere çevirmeyiniz."

Buhârî, Salât 52, Teheccüd 37; Müslim, Müsâfirîn 208, 209. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 199, Vitir 11; Tirmizî, Salât 213; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 1

1132 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1132- ????? ????? ????? ?????? ?????? ???? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ?????????? ??????? ?? ????????? ? ??????????? ????????? ???????? ???? ???????? ? ?????? ?????? ??????? ?? ??????? ???? ??????? ??????? » ???? ???? .

1132. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz farz namazını mescidde kıldığı zaman, o namazından evine de bir pay ayırsın. Zira Allah Teâlâ bu namaz sebebiyle evinde hayır yaratır."

Müslim, Müsâfirîn 210. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 186

Açıklamalar

Hadislerin birincisinde, farz namazların camide kılınması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Namazların bir kısmını evlerde kılmayı tavsiye eden ikinci ve üçüncü hadislerde de, bu mesele dolaylı olarak ifade edilmiştir.

Farz namazı niçin camide kılmak gerekir? Çünkü namaz, müslümanlığı en belirgin şekilde ifade eden ibadettir. Bir kimsenin namaz kıldığını çok uzaklardan gören bir şahıs, onun müslüman olduğunu anlar. Hal böyle olunca, müslümanlar camilere gidip gelirken, oralarda coşkuyla namaz kılarken hem kendilerinin müslüman hem de yaşadıkları bölgenin İslâm diyarı olduğunu önce nefislerine ispat etmiş, sonra çevrelerine ilân etmiş, daha da önemlisi, Cenâb-ı Hakk'a kulluklarını en canlı şekilde sunmuş olurlar.

Birinci hadiste, *"Ey İnsanlar! Evinizde namaz kılınız. Zira farz namaz dışındaki namazların en makbûlü, insanın evinde kıldığı namazdır"* buyurulmaktadır. Sünnet de dediğimiz nâfile namazları evlerde kılmanın çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan birinin evlerin şerefini artırmak, oraları bereketlendirmek olduğu son iki hadiste açıkça belirtilmektedir. Çok önemli bir diğer sebep de, evlerde kılınan namazın, insanın mânevî dünyasını alt üst eden riyâ ve gösteriş belâsından insanı korumasıdır. Peygamber Efendimiz'in evinin mescide bitişik olduğu halde sünnet namazları evinde kılması dikkatimizi çekmelidir.

Evlerde namaz kılmanın bir diğer hikmeti, 1131 numaralı hadiste, evleri mezarlık gibi cansız ve ölü hale getirmemek şeklinde ifade edilmiştir. Kabirlere girmiş kimseler, "namaz kıl!", "Kur'an oku!" emirlerinden muaf tutulmuştur. Bu sebeple onlar kabristanda ne namaz kılabilirler ne de

Kur'an okuyabilirler.

Müslümanlar bu durumu dikkate alarak evlerini kabristana benzetmemeli, orayı içinde yatıp uyunan birer otel durumuna getirmemeli, evlerinde ibadet etmeli, namaz kılıp Kur'an okumalıdır. Diğer bir söyleyişle ve Efendimiz'in ifadesiyle, içinde Allah'ın adının anıldığı evle, içinde namaz kılınmayan ve böylece odalarında da Allah anılmayan evler de ölüye benzetilmiştir (bk. 1437. hadis). Böyle evler birer kabristan, o evlerde yatıp kalkanlar da diri gibi görünen birer ölüdür.

Burada konumuzla ilgili bir başka hadîs-i şerifi daha hatırlayalım. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyuruyor: *"Evlerinizi kabristana çevirmeyiniz. Şüphesiz şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar"* (Müslim, Müsâfirîn 212).

Son hadiste, evlerde namaz kılmanın bir başka faziletine işaret
edilmekte, insanın evinde kıldığı namaz sebebiyle Allah Teâlâ'nın orada hayır yaratacağı belirtilmektedir. Bu hayır, orada kılınan namaz, okunan Kur'an sebebiyle meleklerin bu evi ziyaret etmesi, şeytanların oradan kovulması, Allah Teâlâ'nın orayı bereketli kılması, böylece o saâdet yuvasında oturanların kendilerini huzurlu ve mutlu hissetmeleridir.

Kâdî İyâz 1131 numaralı hadisteki "Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız" hadisini farz namaz olarak anlamıştır. Ona göre insan bazı farzları evinde kılmalı, ev halkından câmiye gidemeyen kadınlara ve çocuklara imam olmalı, böylece onlara hem namazın bilmedikleri yanlarını öğretmeli hem de cemaatle namaz kılmanın sevabından faydalanmalarını sağlamalıdır (İbni Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, I, 630, Salât 52).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Farz namazlar câmide, nâfile yani sünnet namazlar evde kılınmalıdır.
2. Evde kılınan nâfile namazlara daha çok sevap verilir.
3. İçinde namaz kılınmayan ev, mezardan farksızdır. Allah Teâlâ içinde namaz kılınan evi bereketlendirir; o evin halkına huzur verir.

1133- ????? ????? ???? ????? ????? ??????? ???? ??????? ????????? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????? ????? ?????? ?????????? ?? ????????? ??????? : ????? ????????? ?????? ?????????? ?? ?????????? ? ???????? ??????? ???????? ? ????? ?? ??????? ? ?????????? ? ?????? ???? ??????? ?????? ???? : ?? ?????? ??? ??????: ??? ???????? ????????? ? ???? ???????? ???? ?????????? ???? ??????? ? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ? ???? ?? ??????? ????? ?????? ????? ?????????? ???? ????????.???? ???? .

1133. Ömer İbni Atâ'dan rivâyet edildiğine göre, Nâfi` İbni Cübeyr onu Sâib İbni Yezîd İbni Uhti Nemir'e göndererek, Muâviye'nin namaz kılarken kendisinde gördüğü durum hakkında bilgi istedi.

Sâib de şunları söyledi:

- Evet, Muâviye ile birlikte maksûrede cuma namazı kıldım. İmam selâm verince ben olduğum yerde ayağa kalkıp cumanın sünnetini kıldım. Muâviye evine gidince bana haber gönderdi ve şunları söyledi:

- Bir daha öyle yapma. Cuma namazını kıldıktan sonra biriyle konuşmadıkça veya mescidden çıkmadıkça cuma namazına bir başka namaz ekleme. Zira Resûlullah bize, konuşmadıkça veya mescidden çıkmadıkça farz namaza bir başka namazı eklememeyi emretti.

Müslim, Cum`a 73

Sâib İbni Yezîd İbni Uhti Nemir

Asıl adı Sâib İbni Yezîd olmakla beraber İbni Uhti Nemir diye tanınır. Sâib de babası Yezîd de sahâbîdir. Babası Resûl-i Ekrem Efendimiz'le Vedâ haccında bulunduğu sırada Sâib yedi yaşında idi. Bir defasında Sâib hastalanmış, teyzesi onu Peygamber Efendimiz'e götürmüş, Efendimiz Sâib'in başını okşayarak ona dua etmişti. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem seferlerden dönerken, onu karşılayan çocuklar arasında Sâib de bulunurdu.

Sâib'in saçı farklı bir görünüm arzederdi. Tepesinden alnına kadar olan kısım siyah, sakalı ve saçının diğer tarafları bembeyazdı. Bunun sebebini kendisine sordukları zaman, bir gün sokakta oynarken yanından Peygamber aleyhisselâm'ın geçtiğini ve saçını okşayarak ona dua ettiğini, işte bu sebeple onun mübarek ellerinin dokunduğu yerlerin simsiyah durduğunu söyledi.

Peygamber aleyhisselâm'dan rivayet ettiği hadislerden ikisi Buhârî ve Müslim tarafından, beşi de sadece Buhârî tarafından rivayet edilmiştir. Sâib İbni Yezîd 91 veya 94 tarihinde Medine'de vefat etti. Medine'de en son vefat eden sahâbî odur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerifte ikisi sahâbî, ikisi de tâbiî olmak üzere dört zâttan söz edilmektedir. Bu şahsiyetlerden ilki, hepimizin tanıdığı Muâviye İbni Ebû Süfyân'dır. Olay onun halifeliği döneminde geçmektedir. Hz. Muâviye, câmide can emniyetini sağlamak maksadıyla, maksûre denen özel bölmede namaz kılardı. Yine bir cuma namazında maksûrede namaz kılarken, yukarıda kendisinden kısaca söz ettiğimiz Sâib İbni Yezîd de yanında bulunuyordu. Cumanın farzı kılınıp bitince, Sâib İbni Yezîd olduğu yerde ayağa kalktı ve cumanın son sünnetini kılmaya başladı. Hz. Muâviye onu başkalarının yanında mahcup etmemek için evine gidince Sâib'e haber salarak çağırttı ve ona, hadisimizde geçtiği üzere, cumanın farzı biter bitmez hemen sünnete başlamamak gerektiğini hatırlattı. Peygamber *aleyhisselâm*'ın kendilerine, farz namazını kıldıktan sonra biriyle konuşmadıkça veya mescitten çıkmadıkça farz namaza sünnet namazı eklememeyi emrettiğini anlattı.

Herhalde aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra, tâbiîn fakihlerinden Nâfi` İbni Cübeyr bu meseleyi araştırmak istedi. Sâib İbni Yezîd'e talebesi Ömer İbni Atâ'yı göndererek Muâviye ile aralarında geçen mezkûr olayı sorup öğrendi.

"Cumanın farzından sonraki sünnetleri câmide mi, yoksa evde mi kılmalıdır?" sorusunun cevabı, cumanın sünnetiyle ilgili 1129 numaralı hadisin açıklamasında belirtildiği gibi şudur: Cumanın farzından sonraki sünnetleri evinde kılabilecek kimselerin, Resûl-i Ekrem'in sünnetine uyarak bu sünnetleri

evlerinde kılmaları daha uygundur. Evinde kılamayacak olanlar ise camide kılmalı; ama farzdan sonra hemen cumanın son sünnete başlamayıp biriyle bir iki kelime konuşmalı veya kısa bir süre de olsa dua ve zikirle meşgul olmalı yahut farz namazı kıldığı yeri değiştirmeli, böylece farzla sünnet birbirinden ayrılmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Farz namazla nâfile namazı birbirinden ayırmak gerekir. Bu sebeple cuma namazının farzından sonra hemen cumanın son sünnetine başlamamalı, ya farz kıldığı yeri değiştirdikten veya biriyle bir iki kelime konuştuktan sonra son sünneti kılmalıdır.

2. En iyisi farzlar câmide, sünnet dediğimiz nâfile namazlar evlerde kılınmalı; böylece evlerin hayır ve bereket kazanması sağlanmalıdır.

3. Birini herhangi bir konuda uyaracak olan kimse, onun gücenip kırılmaması için kendisiyle başkalarının görmeyeceği veya duymayacağı bir yerde konuşmalıdır.

205- ??? ?????? ??? ???? ????? ????? ??? ???? ????? ????? ????

VİTİR NAMAZI

VİTİR NAMAZI KILMAYA TEŞVİK, VİTRİN SÜNNET-İ MÜEKKEDE OLDUĞU VE VİTRİN VAKTİ

Hadisler

1134- ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???? : ??????? ????? ???????? ???????? ??????????? ? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ?????? ????? ??????? ???????? ? ??????????? ? ??? ?????? ????????? » .

???? ??? ???? ???????? ?????? : ????? ???? .

1134. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Vitir namazı, farz namazlar gibi kesin şekilde emredilmiş bir namaz değildir. Fakat Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu devamlı surette kılmış ve şöyle buyurmuştur:

"Allah tekdir; tek olanı sever. Ey Kur'an ehli! Siz de vitir namazını kılınız!"

Ebû Dâvûd, Vitir 1; Tirmizî, Vitir 2. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 27; İbni Mâce, İkâmet 114

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1135- ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ? ??????? : ???? ????? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ????????? ? ???? ????????? ? ?????? ??????? . ????????? ???????? ??? ????????? . ????? ???? .

1135. *Âişe radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gecenin her vaktinde vitir namazı kıldı. Bazan gecenin ilk saatlerinde, bazan gece yarısı, bazan da gecenin sonuna doğru kıldı. Sonraları vitir namazını hep seher vaktinde kıldı.

Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 136. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 4; İbni Mâce, İkâmet 121

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1136- ???? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «??????? ????? ????????? ?????????? ??????? » ????? ????

1136. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gece kıldığınız namazınızın sonuncusunu vitir yapınız."

Buhârî, Salât 84, Vitir 4; Müslim, Müsâfirîn 151

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1137- ?????? ???? ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «?????????? ????? ???? ?????????? » ???? ???? .

1137. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sabah namazı vakti girmeden vitri kılınız."

Müslim, Müsâfirîn 160, 161. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 12; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 31; İbni Mâce, İkâmet 122

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1138- ??? ?????? ? ???? ?????? ??????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????

??????? ???????? ??????????? ? ???? ???????????? ???? ??????? ? ????? ????? ???????? ? ????????? ?????????? . ???? ???? .

??? ?????? ?? : ????? ?????? ?????? ???? : « ?????? ?????????? ?? ??????? » .

1138. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hz. Âişe önünde uzanıp yatmış olduğu halde gece namazını kılardı. Son olarak vitri kılacağı zaman Âişe'yi uyandırır, o da vitir namazını kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 135. Ayrıca bk. Buhârî, Salât 103, Vitir 3; Müslim, Salât 267-269; Ebû Dâvûd, Salât 111; Nesâî, Kıble 10

Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir:

Geriye sadece vitir kalınca şöyle derdi:

"Âişe kalk! Vitir namazını kıl!"

Müsâfirîn 134

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1139- ????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ????????? ?????????».

?????? ??? ???? ? ???????? ????? : ????? ???? ????? .

1139. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sabah vakti girmeden çabucak vitir kılmaya bakın!"

Ebû Dâvûd, Vitir 8; Tirmizî, Vitir 12. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 149

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1140- ????? ????? ???? ?????? ????? ? ????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ???? ?? ?????? ???? ???? ????????? ? ?????????? ????????? ? ???? ???? ???? ?????? ??????? ? ????????? ???? ???????? ? ?????? ???? ????? ????????? ????????? ? ????? ??????? » ???? ???? .

1140. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gecenin sonuna doğru namaza kalkamayacağından endişe eden kimse, vitir namazını gecenin baş tarafında kılsın. Gecenin sonunda kalkacağına güvenen kimse de, vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namazda melekler de bulunduğundan vitri bu saatte kılmak daha sevaptır."

Müslim, Müsâfirîn 162, 163. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 3; İbni Mâce, İkâmet 121

Açıklamalar

Vitir konusuyla ilgili yukarıdaki yedi hadiste birkaç meseleye temas edilmektedir. Şimdi bunların her birini ayrı başlıklar altında ele alalım.

Vitrin Önemi. Vitir kelimesi "bir, tek, eşi ve benzeri olmayan" mânasına gelmektedir. Peygamber Efendimiz, ilk hadisimizde *"Allah tekdir; tek olanı sever"* buyurarak vitir namazı ile tek olan Allah arasındaki sayı bakımından ilgiye ve onun vitir kılanları sevdiğine ve onlara sevap verdiğine işaret ettikten sonra, mü'minlere hitâben *"Ey Kur'an ehli! Siz de vitir namazını kılınız!"* buyurmaktadır. Her ne kadar "Kur'an ehli" sözü, Kur'an'ı güzel okuyup öğretenleri ve onu ezberleyenleri hatıra getiriyorsa da, Kur'ân-ı Kerîm'i baş tacı edinen bütün mü'minlerin Kur'an ehli olduğunda şüphe yoktur. Şu halde Resûl-i Muhterem Efendimiz bütün müslümanların vitir kılmasını istemektedir. Nitekim aşağıda geleceği üzere Efendimiz'in "Vitir her müslümanın üzerinde bir Allah hakkıdır" buyurması da bunu göstermektedir. Vitir namazı böylesine önemli olduğu içindir ki, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, *"Her kim vitri unutur, yahut kılmadan uyuyakalırsa, onu hatırladığında veya sabahleyin hemen kılsın"* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 44) buyurmuştur. Biz de bu sebeple vitir kılamadığımız zaman onu daha sonra kazâ ederiz.

Kâbe'nin etrafında yedi defa dönerek tavaf ettiğimiz, Safâ ile Merve arasında yedi defa koşup sa`y ettiğimiz, yine hac ibadeti esnasında şeytana üç ayrı yerde yedişer taş attığımız, namazlardan sonra üç defa otuz üçer adet tesbih çektiğimiz dikkate alınırsa, tek rakamın yani vitrin ibadetlerimizdeki yeri ve önemi daha iyi anlaşılır.

Vitir Kılmak Vâcip mi, Sünnet mi? Resûl-i Ekrem Efendimiz, yine ilk hadiste, vitir namazının diğer farz namazlar gibi mutlaka kılınması gereken zorunlu bir namaz olmadığını belirtmektedir. Bunda kimsenin şüphesi yoktur. Bununla beraber Efendimiz bazı hadislerinde vitir namazının önemini belirterek şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ, dünya varlığından daha hayırlı bir namazla sizin imdâdınıza yetişmiştir. Bu, vitir namazıdır. Allah Teâlâ bu namazı yatsı ile tanyerinin ağarması arasında kılmanızı uygun görmüştür" (Ebû Dâvûd, Vitir 1; Tirmizî, Vitir 1).

"Vitir her müslümanın üzerinde bir Allah hakkıdır. Artık onu beş rek`at kılmak isteyen beş kılsın, üç rek`at kılmak isteyen üç kılsın, bir rek`at kılmak isteyen de öyle yapsın" (Ebû Dâvûd, Vitir 3; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 40; İbni Mâce, İkâmet 123).

Vitir namazının önemini gösteren başka hadisler de vardır. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, yukarıdaki hadislerin bir kısmında geçen "Vitir kılınız" emrine ve benzeri hadislere bakarak, vitir namazının farz ile sünnet arasında bir önemi bulunduğunu kabul etmiş ve onun vâcip olduğunu söylemiştir. Diğer mezhepler ise, vitir kılınması konusundaki hadislere bakarak onun gerçekten önemli bir namaz olduğunu kabul etmişler, bununla beraber vitir namazının sünnet-i müekkede olduğunu söylemişlerdir. Onları bu kanaate götüren hususlardan biri, Peygamber Efendimiz'in bazı namazlarla birlikte vitrin kendisine farz kılındığını söylemesi, ümmetine de ısrarla beş vakit namazı tavsiye etmesidir. Yukarıdaki birinci hadiste Efendimiz'in "Kur'an ehli"ne vitir kılmayı tavsiye etmesine bakarak bazı âlimler, bunlar Kur'an ehli hâfizlar ve kurrâdan olan kimselerdir; vitir onlara tavsiye edildiğine göre, bu namaz vâcip değil sünnet-i

müekkededir demişlerdir. Hanefî mezhebinin iki büyük imamı, Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed de vitrin sünnet-i müekkede olduğu görüşündedir. Burada şunu da belirtelim: Vâcip terimi, Hanefîler dışındaki bütün mezhepler tarafından farz karşılığı olarak kullanılmaktadır. Onlar Hanefîler gibi farz ile sünnet arasında bir başka terim kabul etmemektedir.

Vitir Ne Zaman Kılınmalıdır? Yukarıdaki hadislerin beş tanesinde vitir namazının ne zaman kılınması gerektiğine temas edilmektedir. Bu hadislerden öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz vitir namazını gecenin her saatinde kılmıştır. Bazan, yatsı namazından sonraki zamanda, bazan gece yarısında, bazan da tanyeri ağarmadan önceki saatlerde kılmıştır. Fakat hayatının son dönemlerinde vitir namazını gecenin son kısmı demek olan seher vaktinde kılmayı âdet edinmiştir. Neden öyle yaptığını da yukarıdaki hadislerin sonuncusunda belirterek şöyle buyurmuştur: *"Gecenin sonunda kalkacağına güvenen kimse, vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namazda melekler de bulunur ve bu saatte kılmak daha sevaptır."* Demek oluyor ki, seher vakti kalkıp Rabbine ibadet eden kimseler kesinlikle yalnız değildir. Bu feyizli zamanı değerlendirirken onlara melekler arkadaşlık ederler. İbadetlerinin kabul edilmesi için dua ve niyazda bulunurlar. İşte bu sebeple gecenin sonuna doğru kalkıp vitir kılmak daha bereketli, daha feyizli, daha sevaptır.

Peygamber Efendimiz vitir namazını gece kılınan nâfile namazlardan sonra edâ etmeyi tavsiye etmiştir. İşte bu sebeple ramazan ayı boyunca vitir namazı, teravih namazından sonra kılınır. Peygamber *aleyhisselâm* vitri gece kılınan nâfile namazlardan sonra edâ etmeyi, böylece gece ibadetlerini nâfile namazların en hayırlısı ile bitirmeyi tavsiye etmekle beraber, onun tanyeri ağarmadan önce mutlaka kılınması gerektiğini hatırlatarak, *"Sabah vakti girmeden çabucak vitir kılmaya bakın!"* buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, son hadiste görüldüğü üzere, uykuya yenik düşecek, bu sebeple de gecenin sonuna doğru kalkıp vitir namazı kılamayacak ümmetine bir kolaylık göstermiş, onların vitir namazını gecenin baş tarafında kılabileceklerini ifade buyurmuştur. Nitekim Ebû Hüreyre hazretleri, öğrendiği hadisleri yatmadan önce geç vakitlere kadar tekrarladıktan sonra uyumayı âdet haline getirdiği için, Efendimiz kendisine, vitir kılmadan uyumamasını tavsiye etmiştir (Buhârî, Teheccüd 33, Savm 60). Bu tavsiyenin sadece ona mahsus olduğu kabul edilmektedir.

Vitir Namazı Nasıl Kılınacaktır? Yüce Rabbimiz gece namazlarının ilki olan akşam namazını tek rek`atlı kılmamızı istediği gibi, gecenin son namazı olan vitrin de tek rek`atlı olmasını uygun görmüştür. Peygamber *aleyhisselâm* bu sebeple, yukarıda geçtiği üzere, *"Gece kıldığınız namazınızın sonuncusunu vitir yapınız"* buyurmuştur. Şüphesiz bunda bir sır ve hikmet bulunmakla beraber, bu sır ve hikmet bize kapalıdır.

Vitir, "tek" anlamına geldiği için Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebi âlimleri vitir namazının bir rek`at olduğunu söylemişlerdir. *"Vitir gecenin sonunda bir rek'attır"* (Müslim, Müsâfirîn 154-156) anlamında hadisler vardır. Şöyleki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin kıldığı nâfile namazları hep ikişer rek`at kılmış, son olarak kıldığı iki rek`attan sonra ayağa kalkıp bir rek`at daha kılmıştır. Hatta bazı rivayetlerde belirtildiğine göre, bir rek`attan ibaret olan bu son rek`ata başlamadan önce bazan yanındakilerle konuşmuştur. Demek oluyor ki, Allah'ın Resûlü bazan ikişerden dört rek`at namaz kılmış, sonra ayağa kalkmış ve bir rek`at vitir kılarak gece ibadetlerini beşe tamamlamıştır. Bu şekilde bazan yedi, bazan dokuz, bazan on bir, bazan da on üç rek`at namaz kılmış; ama son kıldığı rek`at daima tek (vitir) olmuştur. Hanefîler dışındaki bazı âlimlere göre, meselâ on bir rek`at vitir kılacak bir kimse, arada hiç oturmadan, sadece on birinci rek`atta tahiyyata oturmak suretiyle vitir kılabilir. Bazılarına göre ise sadece onuncu rek`atta tahiyyata oturulur, sonra ayağa kalkılıp bir rek`at daha kılarak on bir rek`atlı vitir namazı kılınmış olur. Beş, yedi, dokuz rek`at vitir kılmak isteyenler de böyle kılabilir.

Hanefîler ise vitir namazının üç rek`at olduğu, bunun da, tıpkı akşam namazının farzı gibi kılınacağı görüşündedirler. Buna göre iki rek`at kıldıktan sonra selâm vermeden üçüncü rek`ata kalkılacak ve üçüncü rek`atın sonunda selâm verilecektir. Diğer bir ifadeyle, bir selâmla üç rek`at kılınacaktır. Hanefîler'in bu uygulamadaki dayanaklarından biri, Peygamber Efendimiz'in sadece tek rek`at olarak kılınan namazları eksik ve güdük saymasıdır. Hz. Ebû Bekir'in torunu olup devrinde Medine'nin en büyük âlimlerinden biri sayılan hadis hâfızı Kâsım b. Muhammed'in Medine'deki uygulamayı ortaya koyan şu sözü de onların dayanaklarından biridir: "Bülûğa erdiğimiz günden beri hep üç rek`at vitir kılındığını gördük. Bununla beraber hepsi, yani bir de, üç de, beş de, yedi de câizdir. Umarım ki, hiçbirinde sakınca yoktur" (Buhârî, Vitir 1). Hanefîler diğer mezheplerin uygulamasını yanlış bulmamakla beraber, vitri birbirine bağlı üç rek`at halinde kılmayı daha faziletli ve daha uygun görmüşler; üç rek`attan fazla kılınmasını da isabetli bulmamışlardır.

Eşini Namaza Kaldırmak. 1138 numaralı hadiste, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vitir kılacağı zaman Hz. Âişe'yi de vitir kılması için uyandırdığını okuduk. Cenâb-ı Hakk'ın milyarlarca insanın arasından seçip birbirine münasip gördüğü ve hayatlarını birleştirmelerine izin verdiği kimseler her bakımdan birbirlerinin yâri ve yardımcısıdır. Bu yardımların en önemlilerinden biri, Allah'a kullukta yardımlaşmaktır. İnsanı niçin yarattığını açıklayan Rabbimiz, bizi bu dünyaya kendisine ibadet etmek için getirdiğini söylemektedir [Zâriyât sûresi (51), 56]. Karı kocanın en başta gelen görevlerini yerine getirmek için yardımlaşmaları kadar tabii ne olabilir? 1138 numaralı hadisimizin bir başka rivayeti olan ve yine Hz. Âişe tarafından rivayet edilen hadîs-i şerîfe göre Resûl-i Ekrem Efendimiz geceleyin vitir namazını kılınca, *"Kalk, vitri kıl, Âişe!"* (Müslim, Müsâfirîn 134) diyerek Âişe annemizi uyandırırdı. Sabah namazını kılmak üzere mescide giderken de eşlerini, bazan kızı Hz. Fâtıma'yı namaza kaldırırdı. Bizim en büyük zafimız, namaza kaldırmamız gereken kimseleri, eşimizi ve çocuklarımızı, onlara duyduğumuz şefkat sebebiyle uyandırmak istemeyişimizdir. Acaba biz, eşimize ve çocuklarımıza karşı, merhameti kendisinden öğrendiğimiz Resûlullah Efendimiz'den daha mı merhametliyiz?

Geceleyin eşini namaza kaldırma konusu, 1186 ve 1187 numaralı hadîs-i şerîflerde tekrar ele alınacaktır.

Kunut Meselesi. Vitir namazında kunut yapılması konusu yukarıdaki hadislerde geçmemekle beraber Efendimiz'in vitir namazında kunut yaptığını gösteren hadisler vardır. Bu hadislere dayanarak Hanefîler'le Hanbelîler bütün vitir namazlarında, aynen bizim uyguladığımız gibi, kunut yapılacağı kanaatine varmışlar; İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve daha başka âlimler ise kunutun sadece ramazan ayının son yarısında sabah ve vitir namazlarında yapılacağını söylemişlerdir. Kunutun rükûdan önce mi, sonra mı yapılacağı konusunda daha başka görüşler de vardır. Peygamber Efendimiz kunut esnasında çeşitli dualar yapmıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Vitir namazı önemli bir ibadettir. Bu namazı devamlı surette kılmak, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını ve muhabbetini kazanmaya vesile olur.
2. Vitir namazı, yatsının farzı kılındıktan tan yeri ağarıncaya kadar kılınabilir.
3. Vitri zamanında kılamayacağını düşünenler, onu yatsı namazından sonra kılabilirler.
4. Vitir namazının en makbul zamanı, seher vakti dediğimiz, gecenin son üçte biridir. Zira bu vakit, meleklerin ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin yeryüzüne bol bol indiği mübarek bir zaman dilimidir.
5. Eşini, vitri veya sabah namazını kılmak üzere kaldırmak Efendimiz'in sünnetidir.

206- ??? ??? ???? ?????
????? ??????? ??????? ??????? ? ??????? ??? ???????? ?????

KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ

KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ, EN AZININ, EN ÇOĞUNUN VE
YETERİ KADARININ KAÇ REK`AT OLDUĞU VE DEVAMLI KILINMASI

Hadisler

1141- ??? ???? ??????? ???? ?????? ????? ? ??? : ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???????? ??? ????? ??? ? ???????? ???????? ? ????? ??????? ???? ???? ??????? » ????? ???? .

???????? ??? ????? ???? ??????????? ??? ?? ?????? ?????????? ??? ??????? ???? ??? ???? ??????? ????.

1141. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Dostum Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bana her ay üç gün oruç tutmayı, iki rek`at kuşluk namazı kılmayı ve uyumadan önce vitri edâ etmeyi tavsiye buyurdu.

Buhârî, Teheccüd 33, Savm 60; Müslim, Müsâfirîn 85, 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 7; Nesâî, Sıyâm 81; Kıyâmü'l-leyl 28

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz sahâbîlerine genel olarak yaptığı nasihatlerin dışında, yeri geldikçe bazı sahâbîlerine özel tavsiyelerde bulunurdu. Hadisimizin diğer rivayetleri, bu hadiste sözü edilen konuları onun sadece Ebû Hüreyre'ye değil, aynı zamanda Ebü'd-Derdâ (Müslim, Müsâfirîn, 86) ve Ebû Zer el-Gıfârî'ye de (Nesâî, Sıyâm 81) tavsiye ettiğini göstermektedir.

Resûlullah Efendimiz oruç tutmak ve namaz kılmakla ilgili nasihatleri daha çok fakir sahâbîlere yapardı. Zira onların durumu mâlî ibadetleri yerine getirmeye değil, bedenî ibadetleri yapmaya müsâitti. Fakir sahâbîlerin en tanınmışı da, İslâmiyet'i, özellikle de hadîs-i şerîfleri öğrenmek için Resûl-i Ekrem'in yanında karın tokluğuna yaşayan Ebû Hüreyre idi. Allah onlardan razı olsun; zira bu ümmet, öyle değerli ibadetleri o faziletli insanlar sayesinde öğrenebilmiştir.

Ebû Hüreyre yukarıdaki hadiste Resûlullah Efendimiz'den "dostum" (halîlî) diye söz etmiş, Ebü'd-Derdâ ile Ebû Zer el-Gıfârî de ondan "sevgilim" (habîbî) diye bahsetmişlerdir. Halîl, muhabbeti kalbe yerleşen ve sevgisi daima gönülde yaşayan kimse demektir. Şüphesiz gerçek dost, tıpkı Efendimiz gibi, dostuna faydası dokunan, onun lehine olacak şeyleri kendisine bildirendir. Ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber hakkındaki dostum, sevgilim gibi sözleri, onların Resûl-i Ekrem Efendimiz'e duydukları derin muhabbetin samimi birer ifadesidir. Bu büyük insanların gönüllerinden fışkıran Resûlullah sevgisi, bize de Peygamber *aleyhisselâm*'ı derin bir aşkla sevme ve onun muhabbetini gönlümüze yerleştirme hususunda canlı birer örnektir.

Bir sahâbînin Peygamber *aleyhisselâm*'dan söz ederken ona dostum demesi başka, Peygamber *aleyhisselâm*'ın bir sahâbîsini dost edinmesi ise tamamen başkadır. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah sevgisinden başka hiçbir sevgiyi gönlüne yerleştirmemiştir. Bunu şu olayda açıkça görmekteyiz. Efendimiz son hastalığı sırasında mübarek başını bir bezle bağlayarak mescide çıkmıştı. İşte bu sırada Hz. Ebû Bekir'in İslâm'a yaptığ hizmetlerden söz etti. Sonra da şöyle buyurdu: *"İnsanlardan bir dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i kendime dost edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği daha üstündür"* (Buhârî, Salât 80).

Demek oluyor ki, Resûlullah Efendimiz İslâm'a hizmet eden kimseleri takdir ediyor; onların mükâfatını Allah Teâlâ'nın vereceğini belirtiyor; ama dost edinme konusunda ümmetinden hiçbirini ötekine tercih etmiyor. Çünkü o ümmetinin bütün fertlerinin peygamberidir. O bütün ümmetini derin bir muhabbetle sever. Onun peygamber olması, ümmetinden birini dost edinmesine engel teşkil etmektedir. Buna karşılık yakın arkadaşlarının ondan dostum diye söz etmesine bir engel yoktur. Zira onu sevmek Allah'ın emridir. Peygamber sevgisi, müslümanların birbiriyle yarışacağı sahalardan biridir.

Ebû Hüreyre Peygamber Efendimiz'in her ay üç gün oruç tutma, iki rek'at kuşluk namazı kılma ve uyumadan önce vitri edâ etme konularında kendisine yaptığı tavsiyeye verdiği önemi anlatmak için "Artık onları ölünceye kadar terketmem" demiştir (Buhârî, Teheccüd 33; Müslim, Müsâfirîn 86). Kâinâtın Efendisi'nin bütün tavsiyeleri bizim için büyük öneme sahiptir. Onları hayatının düsturu yapan kimseler hem dünyada hem de âhirette kazançlı çıkarlar.

Her Ay Üç Gün Oruç. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Ebû Hüreyre'ye yaptığı üç tavsiyeden birincisi her ay üç gün oruç tutmaktır. Herhangi bir açıklama olmadan her ay üç gün oruç dendiği zaman hatıra ilk gelen, her ayın on üç, on dört ve on beşinci günleri tutulan nâfile oruçlardır. Bununla beraber Efendimiz bu tavsiyesiyle her ay birbiri ardından üç gün oruç tutmayı veya her ayın başında, ortasında ve sonunda oruç tutmayı da kastetmiş olabilir. Her iyiliğin on misliyle karşılık görmesi bir İslâmî kaide olduğu için (bk. 12 numaralı hadis), her ay üç gün oruç tutan kimse, bütün bir ay oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Bu konu, aralarında bu hadisin de yer aldığı "Her Ay Üç Gün Oruç Tutma" bahsinde (bk. 1261-1267 numaralı hadisler) geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Kuşluk Namazı. Hadisimizde ikinci olarak, iki rek`at kuşluk namazı tavsiye edilmektedir. Her ne kadar hadisimizin bazı rivayetlerinde genel bir ifadeyle "kuşluk namazı" veya "her gün kuşluk namazı" diye geçmekte ise de, yukarıdaki hadiste rek`atları da belirtilerek "iki rek`at kuşluk namazı" denmektedir. Kuşluk namazının en azı iki rek`attır. Bu namazın ne zaman ve kaç rek'at kılınacağı 1144 ve 1145. hadislerde ele alınacaktır.

Vitir Namazı. Tavsiye edilen üçüncü konu ise uyumadan önce vitri edâ etmektir. Peygamber Efendimiz, gecenin son kısmında kalkıp vitir namazı kılamayacak kimselerin bu namazı yatmadan önce kılmalarını tavsiye etmiştir. Bir önceki hadiste genişçe açıklandığı üzere, vitir namazını gecenin sonunda kılmak daha sevaptır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her iyiliğe en az on misli sevap verileceğine göre, her ay üç gün oruç tutan kimse, bütün bir ay oruç tutmuş gibi sevap kazanır.

2. Her gün iki rek`at kuşluk namazı kılmak sevaptır.

3. Vitir namazını gecenin son üçte birinde kılmak daha sevap olmakla beraber, uyanacağından emin olmayanların yatmadan önce kılması daha uygundur.

1142- ????? ???? ??? ????? ?????? ?????? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ?????? : ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ? ???? ????????? ??????? ? ??????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ?????? ? ????? ??? ?????????? ?????? ? ???????? ??? ???? ????????? ?????????? ???? ????? » ???? ???? .

1142. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her tesbih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlîl (lâ ilâhe illallah demek) bir sadaka, her tekbîr bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rek`at namaz bunların yerini tutar."

Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160

Açıklamalar

Sağlık ve âfiyet Cenâb-ı Hakk'ın en büyük lutuflarından biridir. Çalışmak, çabalamak, gerektiği şekilde ibadet ve iyilik edebilmek sağlık ve âfiyet içinde olmaya bağlıdır. Vücudun hareketi, eğilip doğrulması, oturup kalkması eklemlerin ve dolayısıyla kemiklerin hareketine bağlıdır. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz sağlık ve âfiyet içinde yeni bir güne giren kimsenin, Allah Teâlâ'ya bu lutfundan dolayı şükretmek üzere eklemleri sayısınca sadaka vermesinin gerektiğini söylemektedir.

Sadaka, mal ile yapılan bir ibadettir. Allah'a sağlık şükründe bulunacak kimsenin her gün vücudundaki 360 eklem ve oynak kemik (bk. 124. hadis) sayısınca sadaka vermesi gerekmekle beraber, Allah Teâlâ her zaman yaptığı gibi kullarına bu hususta da kolaylık göstermiş, zikir maksadıyla söylenen kelimelerden her birini bir sadaka saymıştır. Bu zikir ifadelerinden olan "sübhânallah" (tesbih), "elhamdülillah" (tahmîd), "lâ ilâhe illallah" (tehlil) ve "Allahüekber" (tekbir) kelimeleri ayrı ayrı birer sadakadır.

Sadaka, zikir kelimelerinden de ibaret değildir. İnsanlara iyiliği, doğruluğu tavsiye etmek, onları yaptıkları bir kötülükten sakındırmak da birer sadakadır. Bu son derece önemli konu "İyiliği Emir Kötülükten Nehiy" bahsinde (186-199. hadisler arasında) geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Görüldüğü üzere sadakanın yani Allah Teâlâ'ya hamdini ve şükrünü sunmanın pek çok yolu vardır. "Hayır Yollarının Sayısızlığı" bahsinde (118-143. hadisler arasında), iyiliğin ve sadakanın birçok çeşidi Peygamber Efendimiz'in ifadeleriyle ortaya konulmuştur.

119 numarayla daha önce geçen, 1435 numarayla bir daha gelecek olan bu hadîs-i şerîfin burada zikredilmesinin sebebi, kuşluk namazının önemini ve sevabını belirtmesidir. Hadisimizin sonunda Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem "Kuşluk vakti kılınan iki rek`at namaz bunların yerini tutar"* buyurmaktadır. Demek oluyor ki iki rek`at kuşluk namazı, sağlık ve âfiyet içinde sabahlayıp da her bir eklemi için bir sadaka verecek kadar maddî imkâna sahip olmayanların şükrünü îfâ edecek kadar büyük bir ibadettir. Zira her an binbir ilâhî tecelliye sahne olan bir kâinatta yaşayan insan her an Allah'ın değişik nimetleriyle karşı karşıyadır. Bu sebeple ona her an ibadet etse yeridir. Kuşluk vakti bu ilâhî tecellilerin en önemli vakitlerinden biri olduğu halde bu saatte kılınan farz bir namaz yoktur. Bu değerli zamanda kılınacak iki rek`at namaz, sağlıklı olmanın şükrü için yeterlidir. Zira namaz ibadeti tesbih, tahmid, tekbir ve tehlil gibi zikirleri ihtiva ettiği gibi, "insanı her türlü kötülükten alıkoyan" bir ibadet olması sebebiyle [Ankebût sûresi (29), 45] hadisimizde yapılması emredilen her türlü iyiliği de kapsamaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan sağlık ve âfiyet içinde olduğu her gün Rabbine eklemleri sayısınca şükür sadakası vermek durumundadır.

2. Herkes her gün 360 sadaka verme imkânına sahip olmayabilir. Bu sebeple Allah Teâlâ çeşitli zikirleri ve iyilikleri de sadaka olarak kabul etmiştir.

3. Namaz her türlü şükrü ve iyiliği ihtiva eden bir ibadet olduğu için, iki rek`at kuşluk namazı bu sağlık şükrünün yerine geçer.

1143- ????? ?????? ???? ?????? ?????? ? ????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ? ??????? ?? ???? ?????? . ???? ???? .

1143. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kuşluk namazını dört rek`at kılar, Allah'ın dilediği kadar da artırırdı.

Müslim, Müsâfirîn 78, 79

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1144- ???? ????? ?????? ??????? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ? ?????? : ??????? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ????????? ????????? ? ???????? ?????? ???? ???????? ? ?????? ??????? ??????? ? ?????? ???? . ????? ???? . ???? ????? ??? ???? ?????? ???? .

1144. Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Mekke'nin fethedildiği yıl Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i ziyarete gittim. O sırada yıkanıyordu. Yıkanması bitince sekiz rek`at namaz kıldı. Vakit kuşluk zamanıydı.

Buhârî, Teheccüd 31; Müslim, Hayz 71, Müsâfirîn 81. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 12; Tirmizî, Vitir 15; Nesâî, Tahâret 143; İbni Mâce, İkâmet 187

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin ilk ikisinde Resûlullah Efendimiz kuşluk namazının iki rek`at kılınmasını tavsiye etmekte, üçüncü hadiste Hz. Âişe, onun bu namazı genellikle dört rek`at, bazan daha fazla kıldığını belirtmekte, dördüncü hadiste ise Peygamber Efendimiz'in amcası Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî, Resûl-i Muhterem Efendimiz'i kuşluk vakti sekiz rek`at namaz kılarken gördüğünü, hatta bazı rivayetlere göre bu namazı çabucak kıldığını söylemektedir. Ümmü Hânî'nin rivayeti, çeşitli hükümler ihtiva etmesi sebebiyle 866 ve 878 numara ile kitabımızın muhtelif bahislerinde geçmiştir. Kuşluk namazının iki, dört ve sekiz rek`at olarak kılınmasına bakarak, bizim bu namazı kaç rek`at kılmamız gerektiği sorulabilir.

İlk iki hadiste, bazı sevdiklerine ve ümmetine Peygamber Efendimiz'in iki rek`at kuşluk namazı kılmayı tavsiye etmesi, bu namazın diğer nâfile namazlar gibi iki rek`attan az olmayacağını göstermektedir. Bununla beraber Efendimiz kuşluk namazını, Hz. Âişe'nin rivayetinde gördüğümüz gibi dört rek`at kılmıştır. Hz. Âişe'den Peygamber Efendimiz'in kuşluk namazıyla ilgili farklı rivayetler vardır. Bu rivayetlerin bir kısmına göre Peygamber *aleyhisselâm* kuşluk namazını sadece seferden döndüğü zaman kılmıştır (Müslim, Müsâfirîn 75, 76). Yine Âişe vâlidemizden gelen bir başka rivayete göre ise, kendisi kuşluk namazı kılmakla beraber Resûlullah bu namazı kılmamıştır (Buhârî, Teheccüd 32; Müslim, Müsâfirîn 77). *Riyâzü's-sâlihîn* müellifi Nevevî *Sahîh-i Müslim* şerhinde, birbirine zıt gibi görünen bu iki hadisi şöyle açıklamaktadır: Peygamber *aleyhisselâm* kuşluk namazını faziletinden dolayı bazan kılar, bazan da ümmetine farz olur endişesiyle kılmazdı. Ebû Saîd el-Hudrî'nin şu tesbiti de bu yorumu desteklemektedir:

Peygamber *aleyhisselâm* kuşluk namazını bazan devamlı kılardı. Biz, artık kuşluk namazını bırakmayacak, derdik. Bazan da hiç kılmazdı. O zaman da, Resûlullah artık kuşluk namazı kılmaz derdik (Tirmizî, Vitir 15).

Şu da unutulmamalıdır ki, Peygamber *aleyhisselâm* kuşluk vakti genellikle evde olmazdı. Bu saatlerde hanımlarının yanında olsa bile, Hz. Âişe'ye ancak sekiz, dokuz günde bir sıra gelebilirdi. İşte bu sebeple Hz. Âişe Peygamber Efendimiz'in kuşluk namazı kıldığını nâdiren görürdü. Resûl-i Ekrem'in kuşluk namazı kılmadığına dair rivayetleri bir genelleme olarak değerlendirmek daha uygundur. Nitekim ibadete düşkünlüğü ile bilinen büyük sahâbî Abdullah İbni Ömer, kuşluk namazının sünnet olmadığını söylemekte, Peygamber Efendimiz ile Hz. Ebû Bekir'in ve babası Hz. Ömer'in bu namazı kılmadığını ileri sürmektedir. Peygamber Efendimiz'in ibadetleri hakkında bize bilgi veren her sahâbî, şüphesiz bizzat gördüklerini nakletmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi kuşluk namazı hakkındaki rivayetler, Allah'ın Resûlü'nün bu namazı her zaman kılmadığını, kıldığı zaman da, o andaki meşguliyetine göre farklı sayılarda kıldığını göstermektedir.

Fazla kuvvetli görülmeyen bir rivayete göre ise Resûl-i Ekrem kuşluk namazını on iki rek`at kılmış, on iki rek`at kuşluk namazı kılmanın sevabından bahsederek:

"Kim on iki rek`at kuşluk namazı kılarsa, Allah Teâlâ ona cennette bir altın köşk yaptırır" buyurmuştur (Tirmizî, Vitir 15; İbni Mâce, İkâmet 187).

Bütün bu rivayetler bize gösteriyor ki, kuşluk namazı en az iki, en fazla on iki rek`at olarak kılınabilir. Şüphesiz bu bir nâfile ibadet olduğu için mutlaka kılma mecburiyeti yoktur. Peygamber Efendimiz'in bu namazı az da olsa kılması, kuşluk namazını sünnet (müstehap) saymaya yeterlidir. Durumu ve zamanı müsait olan bir mü'min, iki, dört, altı, sekiz, on veya on iki rek'at kuşluk namazı kılabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kuşluk namazı nâfile bir ibadettir. Kılan sevap kazanır.

2. Kuşluk namazını herkes vaktinin elverdiği ölçüde iki, dört, altı, sekiz, on ve on iki rek`at kılabilir. Efendimiz bu namazı çoğunlukla dört rek`at kılmakla beraber, bazan sekiz kılmış, bazan da hiç kılmamıştır.

207- ??? : ????? ???? ????? ?? ?????? ????? ??? ?????? ??????? ?? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????

KUŞLUK NAMAZININ VAKTİ

KUŞLUK NAMAZI GÜNEŞİN YÜKSELMESİNDEN
ZEVAL VAKTİNE KADAR KILINABİLİR. SICAĞIN ARTTIĞI,
GÜNEŞİN İYİCE YÜKSELDİĞİ VAKİTTE KILMAK DAHA SEVAPTIR

Hadis

1145- ?? ???? ?? ??????? ????? ?????? ????? ? ??????? ????? ??????? ?????????? ???? ???????? ? ???? : ????? ?????? ???????? ????? ????????? ?? ?????? ????? ?????????? ???????? ? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ??????????? ????? ??????? ????????? » ???? ???? .

« ??????? » ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ? ???? : ??? ????? . « ????????? ????? ?????? ???? : ?????? ???? ???????? .

1145. Zeyd İbni Erkam *radıyallahu anh* kuşluk namazını erken kılan bazı kimseleri gördü de şöyle dedi:

Şüphesiz bunlar da bilirler ki, kuşluk namazını sonraki bir saatte kılmak daha sevaptır. Zira Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Tövbe edip Allah'a dönenlerin (evvâbînin) namazı, sıcaktan deve yavrularının ayağı yandığı zamandır."

Müslim, Müsâfirîn 143

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâmdan Zeyd İbni Erkam, hadisimizde belirtildiği üzere, kuşluk namazını ilk vaktinde kılanları görmüş, bu kimselerin kuşluk namazının daha faziletli vaktini bilen insanlar olduğunu söylemiş, daha çok sevap kazanacakları zamanı bırakıp da bu namazı ilk vaktinde kılmalarını yadırgamıştır. Bu muhterem sahâbînin Resûl-i Ekrem Efendimiz'den naklettiğine göre, kuşluk namazının en makbul vakti, kumların iyice kızdığı, bu sebeple deve yavrularının

ayağı yanmaya başladığı zamandır.

Sahîh-i Müslim'de bir sonraki rivayette (Müsâfirîn 144), Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* sık sık gittiği Kubâ köyünde oturan müslümanların kuşluk namazını erken kıldıklarını görmüş ve onlara hadisimizde geçtiği üzere, sıcakların kumları iyice kızdırmaya başladığı bir zamanda kuşluk namazı kılmalarını tavsiye etmişti. Bu zamanı saat ve dakika olarak ifade edersek, kuşluk namazının ilk vakti, güneşin doğuşundan yaklaşık kırk beş dakika sonradır. Zeval vaktinden, yani güneşin tepe noktasına dikildiği zamandan yarım saat öncesine kadar kılınır. Gündüzün dörtte biri geçtikten sonra kılınması daha sevaptır. Zira bu saatte kılınan bir başka namaz genellikle yoktur. Kimsenin ibadet etmediği bir saatte Rabbine kulluğunu arzetmek son derece değerlidir. Seher vakti de böyledir. Bulunduğumuz yarımküreye göre insanların büyük bir kısmının uykuda olduğu bir zamanda ibadet etmek, Allah'ın rızâsını kazanmaya vesile olabilir.

Peygamber Efendimiz kuşluk namazından söz ederken, bu ibadetin evvâbînin namazı olduğunu söylemiştir. **Evvâbîn** kelimesi, "Allah'a yönelen, tövbe eden kimse" anlamındaki **evvâbın** çoğuludur. Evvâb ve evvâbîn kelimeleri Kur'ân-ı Kerîm'de altı yerde geçmektedir [İsrâ sûresi (17), 25; Sâd sûresi (38), 17, 19, 30, 44; Kâf sûresi (50), 32). Günah işlediği zaman hemen Allah'ı hatırlayarak tövbe eden, O'na yönelen, ve O'na itaat ederek hayır işler yapan her bir kimse evvâbdır.

Akşam namazından sonra altı rek`at veya dört rek`at yahut iki rek`at namaz kılan, hatta bazı hadislere göre rek`at sayısı belirtilmeden akşam ile yatsı arasında namaz kılan kimseler de evvâbîn (Allah'a yönelen kimseler) diye adlandırılmıştır. Evvâbîn namazı denince hatıra ilk gelen de akşam namazından sonra kılınan nâfile namazdır.

Evvâbîn namazının kaç rek`at kılınacağı konusunda mezhepler arasında farklı görüşler vardır. Hanefi ve Mâlikîler'e göre evvâbîn namazı altı rek`attir. Hatta Hanefiler'den bazıları, akşamın farzından sonra kılınan iki rek`at sünnetin bu altı rek`ata dahil olduğunu söylemişlerdir. Hanbelîlere göre evvâbîn namazı dört rek`attir. Şâfiîlerden bir kısmı yirmi rek`at olduğunu, diğerleri de iki veya dört yahut altı rek`at olduğunu belirtmişlerdir.

Riyâzü's-sâlihîn'de bu hadisten başka evvâbînden söz edilmememektedir. Kitabımızın müellifi Nevevî, kuşluk (duhâ) namazına evvâbîn namazı diyen hadislerin daha kuvvetli olduğuna bakarak kuşluk (duhâ) namazını evvâbîn namazı kabul etmiş olmalıdır. Bazı âlimler hem kuşluk namazına hem de akşamın farzından sonra kılınacak namaza evvâbîn denebileceğini söylemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kuşluk namazı, güneş doğduktan kırk beş dakika sonra başlamak üzere, zeval vaktinden yarım saat öncesine kadar kılınabilir.

2. Kuşluk namazının en makbul saati, günün dörtte birinin geçtiği zamandır.

3. Peygamber Efendimiz, kuşluk namazı kılanları medh ederek bu namazın evvâbînin yani Allah'a yönelerek ona tövbe edenlerin namazı olduğunu söylemiştir.

208- ??? ?????? ??? ???? ???? ??????

??????? ?????? ??? ???? ?????? ?? ?? ??? ??? ????? ????? ?????? ???? ?????? ?? ???? ????? ?? ???? ????? ?? ?????

TAHİYYETÜ'l-MESCİD NAMAZI

CÂMİYE GİRİNCE TAHİYYETÜ'l-MESCİD
NAMAZI KILMAK, TAHİYYETÜ'l-MESCİD VEYA FARZ
YAHUT SÜNNET KILMADAN OTURMAMAK

Hadisler

1146- ?? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ??????? ????????? ? ???? ??????? ?????? ????????? ??????????? » ????? ???? .

1146. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz mescide girdiğinde, iki rek`at namaz kılmadan oturmasın."

Buhârî, Salât 60, Teheccüd 28; Müslim, Müsâfirîn 69, 70. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 118; Nesâî, Mesâcid 37; İbni Mâce İkâmet 57

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1147- ??? ?????? ???? ?????? ????? ???? : ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ???????? ? ??????? : «????? ????????? » ????? ???? .

1147. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Birgün Peygamber *aleyhisselâm* mescidde iken yanına gittim. Bana:

"İki rek`at namaz kıl" buyurdu.

Buhârî, Salât 59, İstikrâz 7; Müslim, Müsâfirîn 72, 73

Açıklamalar

Tahiyyetü'l-mescide dair yukarıdaki hadisleri rivayet eden sahâbîlerin bu namazla ilgili hatıraları vardır.

Birinci hadisin râvisi olan Ebû Katâde birgün Mescid-i Nebevî'ye gitti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ashâb-ı kirâm arasında oturduğunu görünce, o da gelip yanlarına oturdu. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü Ebû Katâde'ye dönerek:

- Oturmadan önce iki rek`at namaz kılmana ne engel oldu? diye sordu.

Ebû Katâde de:

- Yâ Resûlallah! Senin oturduğunu, cemâatin de yanında oturduğunu gördüm; ben de onun için kılmadım, dedi.

İşte o zaman Nebiy-yi Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem* yukarıdaki hadîs-i şerifi söyleyerek:

- *"Biriniz mescide girdiğinde, iki rek`at namaz kılmadan oturmasın"* buyurdu (Müslim, Müsâfirîn 60).

İkinci hadisin râvisi olan Câbir İbni Abdullah ise, dördüncü hadiste hayatından bahsederken anlatıldığı üzere, Peygamber*aleyhisselâm* ile birlikte Zâtürrikâ` Gazvesi'nden dönüyordu. Efendimiz onun bir hayli maddî sıkıntı içinde olduğunu öğrendi. Sezdirmeden ona yardım etmek istedi ve topallamaya başlayan devesini kendisine satıp satmayacağını sordu. Câbir de satabileceğini söyleyince, Medine'ye varınca parasını teslim etmek üzere anlaştılar.

Medine'ye Câbir'den önce gelen Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ertesi gün mescidin avlusunda otururken Câbir yanına geldi. Peygamber Efendimiz ona:

- *"Şimdi mi geldin?"* diye sordu. Câbir de:

- Evet, şimdi geldim, dedi.

Resûl-i Ekrem ona:

- *"Öyleyse deveni bırak da mescide gir ve iki rek`at namaz kıl!"* buyurdu. Buhârî bu hadisi, muhtelif hükümler ihtiva etmesi sebebiyle *Sahîh*'inin yirmi kadar yerinde rivayet etmiştir.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın mescide gelen sahâbîlerine iki rek`at namaz kılmaları hususundaki bu emri, bir câmiye giren kimsenin, oturmadan önce "tahiyyetü'l-mescid" denen iki rek`at namaz kılmasının uygun olacağını göstermektedir. Dileyen iki rek'at yerine dört veya daha fazla da kılabilir.

Tahiyyetü'l-mescid, mescidi yani câmiyi selâmlamak demektir. Câmiler Allah'ın evleridir. Bir eve giren kimsenin önce ev sahibini selamlaması kadar tabii bir şey olamaz. Câmiye giren kimse tahiyyetü'l-mescid kılmak suretiyle Allah Teâlâ'yı bir nevi selâmlamış, yani ona bağlılığını, saygısını ve kulluğunu sunmuş olur.

Hanefiler tahiyyetü'l-mescidin, namaz kılınması mekrûh olan vakitlerde kılınmayacağını söylemişler, diğer mezheplerin âlimleri ise mekruh vakitler de bile kılınabileceğini belirtmişlerdir.

Tahiyyetü'l-mescid kılmayı unutarak mescide oturan kimse tekrar kalkıp bu namazı kılabilir. Yukarıda geçen Ebû Katâde olayında ve başka sahâbîlerin benzeri rivayetlerinde böyle yapılabileceği görülmektedir. Mescide giren bir kimse, üzerinde bulunan bir kaza namazı borcunu, bir sünnet namazı veya herhangi bir nâfileyi kılabilir, böylece tahiyyetü'l-mescid görevini de yerine getirmiş olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Tahiyyetü'l-mescid, kılınması mecburi olmayan, fakat kılanın sevap kazanacağı bir ibadettir.
2. Tahiyyetü'l-mescid en az iki rek`at kılınmalıdır. Dileyen daha fazla da kılabilir.

209- ??? ??????? ?????? ????? ??????

ABDEST ALDIKTAN SONRA İKİ REK`AT NAMAZ KILMANIN SEVABI

Hadis

1148- ?? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? : «??? ?????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ?? ????????? ? ???????? ??????? ????? ????????? ????? ?????? ?? ????????» ????? : ??? ???????? ??????? ??????? ?????? ???? ?????? ??? ??????????? ???????? ?? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?? ?????? ?? ???? ????????? . ????? ???? . ???? ??? ??????? .

« ???????? » ??????? : ?????? ????????? ??????????? ???? ??????? ? ??????? ????? .

1148. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Bilâl'e:

"Bilâl! Müslüman olduktan sonra yaptığın ibadetler arasında en fazla sevap beklediğin hangisidir? Çünkü ben cennette, senin ayakkabılarının tıkırtısını önümde duydum" diye sordu.

Bilâl de:

- Gece veya gündüz abdest aldıktan sonra bu abdestle kılabildiğim kadar namaz kılarım. En fazla sevap beklediğim ibadet budur, dedi.

Buhârî, Teheccüd 17, Tevhîd 47; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 108

Açıklama

Hadîs-i şerîf'in *Sahîh-i Müslim*'deki rivayetinde Efendimiz Bilâl'e, "Ben bu gece cennette senin ayakkabılarının tıkırtısını önümde duydum" buyurduğuna göre, bu olay Efendimiz'in rüyasında meydana gelmiştir. Olayın rüyada meydana geldiğini açıkça gösteren hadisler de bulunmaktadır (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî, 6).

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, diğer insanların dayanamayacağı kadar çok ibadet ettiği halde, yine de Cenâb-ı Hakk'ı en fazla

hoşnut edecek, dolayısıyla insana en çok sevap kazandıracak ibadetleri araştırmaktan geri durmamıştır. Onun bu davranışı, yapılan ibadetleri ve hayırları hiçbir zaman yeterli görmemek, daha çok sevap getirecek hayırları ve ibadetleri öğrenmek ve onları yapmaya çalışmak gerektiğini göstermektedir.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın, tıpkı bir öğretmenin öğrencisini yanına çağırıp onun dersleriyle ilgilenmesi ve durumunu beğenince onu takdir ve teşvik etmesi gibi, sahâbîlerinin ibadetleriyle de ilgilenmesi ve onları bu konuda cesaretlendirmesi ne hoş ve teşvik edici bir davranıştır. Efendimiz'in bu nevi hareketleri, onun ne güzel bir mürşid ve eğitimci olduğunu göstermektedir.

Bilâl-i Habeşî hazretleri, 1105 numaralı hadiste kendisinden kısaca sözedildiği üzere, İslâm uğrunda büyük sıkıntılara katlanan faziletli bir insandı. Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in etrafında pervâne olan, onun buyurduklarını yapmaya, onun istediği gibi yaşamaya gayret eden samimi müslümanlardan biriydi. Her abdest veya boy abdesti aldığında en az iki rek`at namaz kılmak suretiyle, kendisine İslâm nimetini ve abdest alma devletini lutfeden Cenâb-ı Hakk'a şükretme usûlünü, Efendimiz *aleyhisselâm*'ın ibadetlerine bakarak ilk defa o keşfetmişti. Abdesti bozulunca hemen abdest aldığını, abdest alınca da hemen iki rek`at namaz kıldığını gösteren rivayetler vardır (İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, III, 42, Teheccüd 17). Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerifiyle, Bilâl-i Habeşî'yi cennetle müjdelemekte, ona âhirette de beraber olacaklarını haber vermektedir.

Bilâl-i Habeşî'nin hâtırası olan bu namaz**"abdest şükrü"** (şükrü'l-vudû') diye anılmaktadır. Abdest şükrü, abdest veya gusülden, hatta teyemmümden hemen sonra kılınabileceği gibi, o abdest bozulmadığı sürece istenildiği zaman da kılınabilir.

Bir müslüman, Hz. Bilâl'in yaptığı gibi, ibadet etme arzu ve isteğine göre, dilediği vakitlerde ibadet edebilir; daha önce kimsenin yapmadığı hayır yollarını keşfedebilir. İslâm'ın hedefine ve Resûlullah'ın sünnetine ters düşmeyen her güzel davranışın güzel dinimizde mutlaka yeri ve karşılığı vardır. Zira kul ibadet ve hayır yapmaktan usanmadıkça, mükâfat hazinesi sınırsız olan Cenâb-ı Hak onun karşılığını fazlasıyla vererek kulunu bahtiyar eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mânevî temizlikten, yani abdest, gusül veya teyemmümden sonra en az iki rek`at namaz kılmak, Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmaya vesile olan nâfile bir ibadettir.

2. Müslümanların abdest şükrü diye andıkları bu nâfile ibadeti ilk defa Bilâl-i Habeşî îfâ etmiş, Peygamber Efendimiz de iyi bir şey yaptığını söyleyerek bu ibadeti onaylamış, dolayısıyla ümmetini bu ibadeti yapmaya teşvik etmiştir.

210- ??? ??? ??? ??????? ???????? ?????????? ??? ???????? ???????? ????? ??????? ??? ?????? ??????? ??? ?????? ??? ???? ???? ???? ??? ????? ???? ??????? ???????? ????? ??? ???? ??? ??????

CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ

CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ VE CUMA NAMAZININ FARZ OLUŞU, CUMA NAMAZI İÇİN BOY ABDESTİ ALMANIN, GÜZEL KOKU SÜRÜNÜP ERKENDEN CÂMİYE GİTMENİN, CUMA GÜNÜ DUA ETMENİN, RESÛL-İ EKREM'E SALAVÂT GETİRMENİN, O GÜN DUALARIN KABUL OLUNDUĞU ZAMANI BEKLEMENİN VE CUMA NAMAZINDAN SONRA ALLAH TEÂLÂ'YI ÇOK ZİKRETMENİN SEVABI

Âyet

??????? ???????? ?????????? ???????????? ???????????? ??????????? ??? ?????? ??????? ??????????? ??????? ??????????????????? ??????????? [10]

1. **"Cuma namazı kılınınca yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lutfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz."**

Cum'a sûresi (62), 10

Cuma namazından önce ve sonra kılınacak sünnet namazlar hakkında 1129 numaralı hadiste bilgi verilmiştir. Bu âyet-i kerîmenin bulunduğu Cuma sûresinin dokuzuncu âyetinde cuma ezanı okununca, işi gücü bırakıp Allah'ı anmak üzere cuma namazı kılınması gerektiği belirtilmekte, açıklamakta olduğumuz yukarıdaki onuncu âyette de cuma namazını kıldıktan sonra herkesin tamamen serbest olduğu, dilediği şekilde hareket edebileceği ifade edilmektedir. Diğer bir söyleyişle, cuma namazını kılan kimsenin bu görevini yerine getirmiş olduğu, şayet ticaretinin başına dönmek istiyorsa dönebileceği, ilim öğrenmek istiyorsa tekrar kitaplarının başına oturabileceği, ibadet etmek istiyorsa dilediği şekilde ibadet edebileceği, hatta dinlenmek istiyorsa dinlenebileceği ortaya konmaktadır. Âyet-i kerîmedeki "yeryüzüne dağılın" ifadesi kesin bir emir değildir. Artık herkesin dilediğini yapmakta serbest olduğu yönünde bir açıklamadır.

Âyet-i kerîmenin devamındaki "Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz" buyruğu, cuma namazı kılanlara bir hatırlatma ve uyarı mâhiyetindedir. Yüce Rabbimiz bu kısa ve özlü tavsiyesi ile bize şöyle demektedir:

Siz cuma namazını kılmakla bir görevi yerine getirdiniz, artık dağılıp gidebilirsiniz; ama kendinizi büsbütün dünyaya kaptırmayın. Kalbinizi devamlı surette canlı ve uyanık tutabilmek için işinizin başında veya evinizde iken yahut bir yere gelip giderken Allah'ın adını anıp zikrederek, zaman zaman Kur'an okuyarak, nâfile namazlar kılarak, Allah'ın kullarına ve diğer mahlûkatına iyi davranıp hizmet ederek, O'nun size esirgemeden verdiği lutufları düşünerek Cenâb-ı Hakk'ı her fırsatta anıp zikredin. Böyle davranırsanız Allah'ın rızâsını kazanabilir ve dolayısıyla kurtuluşa erebilirsiniz.

Hadisler

1149- ????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? : ????? ?????? ???? ? ?????

???????? ????????? ? ???? ???????? ??????? » ???? ???? .

1149. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve yine o gün cennetten çıkarıldı."

Müslim, Cum`a 17, 18. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum`a 1, 2; Nesâî, Cum`a 4, 45

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte, üzerine güneş doğan gün ifadesiyle, bütün günler kastedilmekte ve cumadan daha hayırlı bir günün bulunmadığı anlatılmaktadır. Esasen günler birbirinin aynı olduğu için aralarında bir fark bulunmamakla beraber, günleri birbirinden farklı kılan şey, o günlerde meydana gelen olaylardır. Cuma gününü değerli yapan da, ibadetler içinde en büyük öneme sahip olan cuma namazının o gün kılınmasıdır. Zira cuma günü müslümanlar, cuma namazı kılmak maksadıyla bir araya gelir, beraberce ibadet edip Allah'a kulluklarını arzeder, dua ve niyazda bulunurlar. Bunun sonucunda, içlerindeki iyi insanlar sayesinde bir kısmının duası kabul edilir, bir kısmının günahı bağışlanır. İşte bundan dolayı, ramazanı ayların sultanı saydığımız gibi, cumayı da günlerin sultanı sayarız.

Cuma gününe üstün değer kazandıran hususlardan biri de, 1158 ve 1159 numaralı hadislerde görüleceği üzere, duaların kabul edildiği bir vaktin bu günde bulunmasıdır.

Cuma gününden sonraki en değerli gün, arefe günüdür. **Arefe** gününe üstün değer kazandıran husus, cuma namazında mü'minlerin buluşmaları gibi, arefe gününde de Arafat'ta bir araya gelip Allah'a dua ve niyazda bulunmalarıdır. Bazı âlimler arefe gününü cuma gününden daha üstün saymışlardır. Arefeyi yılın, cumayı da haftanın en hayırlı günü saymak suretiyle böyle bir ayırım ortadan kalkmış olur. Şayet bir de cuma günü arefeye denk gelirse, o gün kesinlikle en değerli gündür. Böyle bir güne tesadüf eden haccın **hacc-ı ekber** sayılması da bu sebepledir. İnsan hacc-ı ekberi ganimet bilmeli ve o günü ibadetlerle değerlendirmelidir.

Cuma günü ile arefe gününün en makbul günler sayılması bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır. O da kullarının topluca ibadet edip yalvarmalarından Cenâb-ı Hakk'ın memnun ve hoşnut olduğu, bu sebeple bazı kullarını bağışlayıp bazısının dualarını kabul ettiğidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, yukarıdaki hadîs-i şerîfte, cuma günü meydana gelen üç önemli olayı haber vermektedir. Bunlar Hz. Âdem'in o gün yaratılması, o gün cennete konulması ve o gün cennetten dünyaya indirilmesidir. Başka hadislerde, bunlara ilâveten, Hz. Âdem'in tövbesinin o gün kabul edildiği ve kıyametin o gün kopacağı belirtilmektedir (Tirmizî, Cum`a 1, 2; Nesâî, Cum`a 45).

Hz. Âdem'in cennetten çıkmasını, oradan atılma ve kovulma gibi düşünenler olabilir. Hz. Âdem'in cennetten çıkması, ilâhî kader gereğince dünyanın insanla, özellikle peygamberler ve Allah'ın veli kullarıyla şereflenip süslenmesine vesile olmuş, Hz. Âdem de bu suretle Allah'ın yeryüzündeki halifesi olma şerefine ermiştir.

Hz. Âdem'in cennetten çıkmasını makbul bir şey saymayanlar, onun cuma günü vefat etmesini de aynı şekilde iyi bir hâdise saymayabilirler. Halbuki Hz. Âdem vefat etmek suretiyle, dünya gurbetinden kurtulup asıl vatanı olan cennete dönmüştür.

Kıyametin kopması da böyle anlaşılmalı ve kıyamet, mü'minler için Allah'ın cemâline ve sayısız nimetlerine kavuşma sürecinin başlaması sayılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü en hayırlı gündür.
2. Hz. Âdem o gün yaratılmış, o gün cennete konulmuş, Allah'ın halifesi olsun diye o gün yeryüzüne indirilmiştir.
3. İnsan cumanın faziletini bilmeli, iyilikler ve ibadetler yaparak bu günü değerlendirmelidir.

1150- ???????? ????? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ????????? ????????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????????? ? ?????? ???? ?? ??????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ????? ??????? ? ?????? ????? »???? ???? .

1150. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse güzelce abdest alarak cuma namazına gelir, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynarsa, boş ve mânasız bir iş yapmış olur."

Müslim, Cum`a 27. Ayrıca bk. Müslim, Cum`a 26; Ebû Dâvûd, Salât 203; Tirmizî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkâmet 62, 81

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1151- ???????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????????? ???????? ?????????? ??? ???????? ? ?????????? ??? ???????? ? ??????????? ?? ?????????? ??? ?????????? ?????????? » ???? ???? .

1151. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Büyük günahlardan kaçınıldığı sürece, beş vakit namaz ile iki cuma ve iki ramazan, aralarında geçen günahlara keffaret olur."

Müslim, Tahâret 16. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret 14, 15

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ilk hadîs-i şerîfte cuma namazının önemine işaret etmekte, bu namazı usûlüne uygun olarak kılan kimsenin on günlük günahının bağışlanacağını müjdelemektedir. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* cuma ibadetinin biri bedenî, diğeri de ruhi olmak üzere iki şartından söz etmekte, bedenî hazırlığın, sünnetlerine ve edeplerine uygun şekilde güzelce abdest almak, hatta 1153. hadiste tavsiye edileceği üzere boy abdesti almak

olduğunu söylemekte, ruhi hazırlığın da cuma hutbesi okunurken, hiçbir şeyle ilgilenmeden ve kimseyle konuşmadan hutbeyi dinlemek olduğunu belirtmektedir. Zira hutbe okunurken konuşulan her gereksiz söz, yapılan her mânasız iş bu önemli ibadetin sevabını kaybetmeye yol açar.

Birinci hadiste müslümanların hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynamaktan menedilmeleri bize târihî bir gerçeği hatırlatmaktadır. Peygamber Efendimiz zamanında mescidlerin zemini kum ve topraktı. Bu sebeple bazı sahâbîler, hutbe okunurken, secde edecekleri yerlerdeki çakıl taşlarını alıp kenara koymaya çalışırlardı. Bu basit meşgale insanın hem bedeni hem de ruhuyla kendini ibadete vermesine engel olduğundan, Allah'ın Resûlü hutbe dinlerken başka bir şeyle oyalanmamayı tavsiye etmektedir.

Her iki hadîs-i şerîfte belirtilen ve bizim için hayâtî öneme sahip bir mesele de, farz ibadetlerin küçük günahların affına vesile olmasıdır. Buna göre insanın gönül huzuru ile bir vakitten öteki vakte kadar kıldığı beş vakit namaz, cuma namazı ve samimiyetle tuttuğu ramazan orucu, aynı cinsten bir diğer farzın yapılacağı zamana kadar işlenen küçük günahların bağışlanmasına imkân vermektedir. İnsanoğluna sunulan böyle bir imkân, Cenâb-ı Hakk'ın kulunu ne kadar sevdiğinin ve iki cihanda bahtiyar olması için ona büyük fırsatlar verdiğinin en güzel delilidir.

Şu da unutulmamalıdır ki, bu hadisler ile benzeri hadislerde bağışlanacağı belirtilen küçük günahlar, insanın Allah'a karşı sorumlu olup da yapmadığı görevleridir; diğer bir söyleyişle insan üzerindeki Allah hakkıdır. Küçük günahların bağışlanması, büyük günahlardan sakınma şartına bağlıdır. Kul haklarının affedilmesi ise, kendisine karşı haksızlık yapılan insanın hoşnut edilmesiyle mümkün olabilir. Bununla beraber Allah Teâlâ'nın haksızlığa uğrayan kulunu razı ve hoşnut edip haksızlık eden kulunu bağışlaması da pekâlâ mümkündür. Büyük günahlara gelince, onların bağışlanması ya samimi bir tövbe ile veya Cenâb-ı Mevlâ'nın lutuf ve keremiyle mümkün olur.

Açıklamakta olduğumuz 1150. hadis, cuma namazının en üstün ibadet olduğunu açıkça ifade etmektedir. Zira beş vakit namaz sadece öteki vakte, ramazan orucu sadece öteki ramazana kadar işlenen küçük günahların bağışlanmasına vesile olduğu halde, cuma namazı öteki cumaya kadar yapılan günahların bağışlanmasına vesile olduktan başka, ayrıca üç günlük günahın daha silinmesine imkân vermektedir. Ancak bu imkânı elde edebilmek için, hadisin baş tarafındaki iki şartı, yani güzelce abdest alma ve hutbeyi bir şeyle oyalanmadan ve konuşmadan sükûnetle dinleme gereğini unutmamalıdır.

Bazı ibadetlerin küçük günahların bağışlanmasına vesile olduğu âyet-i kerîmelerden de anlaşılmaktadır: **"İyilikler kötülükleri (günahları) giderir"** [Hûd sûresi (11), 114], **"Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere koyarız"** [Nisâ sûresi (4), 31] âyetleri bu ilâhî ihsânı ve bağışı göstermektedir.

İnsan bu güzel imkânı değerlendirmeli, iyilikler ve ibadetler yaparak Cenâb-ı Hakk'ın bağışına lâyık olmaya çalışmalıdır. Bu güzel ibadetler sayesinde insanın bağışlanacak küçük günahı kalmasa bile, bu ibadetler onun derecesinin artmasına, belki de Cenâb-ı Mevlâ'nın lutfuyla büyük günahlarının hafiflemesine vesile olacaktır.

1151. hadisin benzerleri 130 ve 1047 numaralarla geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazına gitmeden önce güzelce abdest almalı, hatta mümkünse boy abdesti almalıdır.
2. Cuma hutbesi sükûnetle dinlenmeli, hutbe okunurken hiçbir şeyle meşgul olmamalıdır.
3. Beş vakit namaz, cuma namazı ve ramazan orucu, büyük günahlardan sakınıldığı takdirde, öteki vakte, öteki cumaya ve öteki ramazana kadar yapılacak küçük günahların bağışlanmasına vesile olur.
4. Büyük günahların bağışlanması için, o günahlardan samimi bir şekilde tövbe etmek gerekir; tövbe edilememişse, o günahı Cenâb-ı Hakk'ın bağışlaması umulur.

1152- ???????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ? ???????? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ????????? ?????????? : « ?????????????? ????????? ???? ????????? ????????? ? ???? ??????????? ?????? ??? ????????? ? ????? ?????????? ???? ?????????? » ???? ???? .

1152. Ebû Hüreyre ile *İbni Ömer radıyallahu anhüm*'den rivayet edildiğine göre bu iki sahâbî Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu duymuşlardır:

"Bazı kimseler cuma namazlarını terketmekten ya vazgeçerler veya Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler de gafillerden olurlar."

Müslim, Cum`a 40. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 2; İbni Mâce, Mesâcid 17

Açıklamalar

Bu hadis cuma namazının önemini bir kere daha belirtmekte ve onun vazgeçilmezliğini âdeta perçinlemektedir. Bir önceki hadisin açıklamasında görüldüğü üzere en önemli namaz cuma namazıdır. Bu sebeple cuma günü her müslümanın diğer müslüman kardeşlerinin arasında bu namazı gönül uyanıklığı içinde kılması gerekir.

Cuma namazının değerini anlamayan, bu namazın kendilerine verilmiş bir lutuf olduğunu kavramayan kimseler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in belirttiğine göre, kusurlarının farkına varıp cuma namazına başlama imkânına sahiptirler. Cuma namazını ihmal ederek kendilerine yazık eden bu kimseler şayet hatalarından geri dönmezlerse, onları feci bir âkıbet beklemektedir. O da kalplerini Allah Teâlâ'nın büsbütün mühürlemesi, yani lutfunu ve keremini onlardan büsbütün kesmesi, bunun sonucunda ilâhî hidâyeti bir daha kabul edemeyecek mânevî bir çöküntüye düşmeleridir. Bir hadîs-i şerîfte bu ihmal üç cuma ile sınırlandırılmıştır. Bu durumu Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle belirtmektedir: *"Cuma namazlarını önemsemeyerek üç hafta cuma namazı kılmayan kimsenin kalbini Allah Teâlâ mühürler"* (Ebû Dâvûd, Salât 204; Tirmizî, Cum`a 4; Nesâî, Cum`a 2; İbni Mâce, İkâmet 93). Cuma namazını önemsememek, hiçbir özrü, mâzereti olmadan bu namazı kılmamak demektir. Cuma namazını küçümsediği veya inkâr ettiği için kılmayanlara gelince, onlar zaten dinden çıkmış olacakları için konumuzun dışında kalmaktadırlar.

Görüldüğü üzere hiçbir mazereti bulunmadığı halde cuma namazına gitmeyen kimse, mânevî bakımdan kötü bir noktadadır. Böyle birinin cuma

namazına gitmemek suretiyle işlediği günahı bağışlatmak için ancak tövbe etmesi gerekir. Bununla beraber kusurundan dolayı Cenâb-ı Hak'tan af dilediğini göstermek maksadıyla varsa bir dinar, yoksa yarım dinar tutarında sadaka vermesini Peygamber Efendimiz tavsiye etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazı müslüman erkeklerin mutlaka kılması gereken bir ibadettir.

2. Hiçbir mâzereti olmadan cuma namazını kılmayan kimseler şayet bu tutumlarından vazgeçmezlerse, Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler, yani onlardan lutfunu keser; böylece o kimseler artık Allah'ı düşünmezler.

1153- ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : «???? ????? ?????????? ?????????? ? ????????????? » ????? ???? .

1153. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın."

Buhârî, Cum`a 2, 5, 12; Müslim, Cum`a 1, 2, 4; Tirmizî, Cum`a 3; Nesâî, Cum`a, 7, 25; İbni Mâce, İkâmet, 80

1155 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1154- ??? ??? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????: « ?????? ?????? ?????????? ??????? ??? ???? ?????????? » ????? ???? .

??????? ????????????? : ????????? . ??????????? ??????????? : ??????? ????????? ? ?????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ????? ? ??????? ???? .

1154. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her bâliğ olan kimseye cuma günü boy abdesti almak gereklidir."

Buhârî, Ezan 161, Cum`a 2, 3, 12; Müslim, Cum`a 5, 7; Ebû Dâvûd, Tahâret 127; Nesâî, Cum`a 2, 6, 8, 11; İbni Mâce, İkâmet 80

1155 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1155- ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ? ??? ?????? ???????? ????? » . ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ???? ??? .

1155. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her kim cuma günü abdest alırsa ne iyi eder; hele boy abdesti alırsa, o daha iyidir."

Ebû Dâvûd, Tahâret 128; Tirmizî, Cum`a 5. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 9

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadiste, cuma namazına gitmeden önce boy abdesti almanın (gusletmenin) önemi belirtilmektedir. Birinci hadiste Resûlullah Efendimiz cuma namazına gidecek herkese boy abdesti almayı tavsiye etmektedir. İkinci hadiste bu tavsiyeyi daha ileri götürmekte ve erginlik çağına giren herkesin cuma namazına gitmeden önce boy abdesti almasının gerekli (vâcip) olduğunu belirtmektedir. Üçüncü hadiste ümmetini bu konuda fazla sıkıntıya sokmamak düşüncesiyle olmalı ki, abdest almanın yeterli olduğunu, ama boy abdesti almanın çok daha iyi olacağını söylemektedir.

Peygamber Efendimiz zamanındaki müslümanlar, kendi işini kendi gören kimselerdi. Cuma namazı vaktine kadar işlerinde çalışır, cuma vakti yaklaşınca işlerini bırakıp üzerlerindeki iş elbisesiyle namaza gelirlerdi. Bu sebeple vücutları ağır kokardı. Peygamber Efendimiz bunun üzerine ashâbına *"Cuma günü yıkansanız"* buyurdu (Buhârî, Cum`a 16, Büyû` 15; Müslim, Cum`a 6). Daha sonra muhtelif hadislerinde bu mesele üzerinde durdu.

Hz. Ömer'in bu konudaki tavrı, cuma namazı için boy abdesti almanın farz olmasa bile önemli bir dinî gelenek olduğunu göstermektedir. Hilâfeti yıllarında birgün Hz. Ömer cuma hutbesi okurken Hz. Osman mescidden içeri girdi. Onun cuma namazına vaktinde gelmemesini doğru bulmayan Hz. Ömer, konuşmasını keserek namaza niçin vaktinde gelmediğini sordu. Hz. Osman da o gün bir meşgalesi bulunduğunu, evine döndüğü zaman ezan okunduğunu, vakit geçirmeden çabucak abdest alıp geldiğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in, biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın, buyurduğunu bildiğin halde sadece abdestle yetindin öyle mi?" diye çıkıştı (Buhârî, Cum`a 2, 5; Müslim, Cum`a 3, 4). Bu ihtarıyla Hz. Ömer hem cuma namazına geç kalınmaması gerektiğini hatırlattı hem de namaza gelirken boy abdesti almanın uygun olacağını anlattı. Şayet cuma namazı için boy abdesti almak şart olsaydı Hz. Osman câmiye mutlaka guslederek gelirdi; gusletmeden geldiğini öğrenen Hz. Ömer de onu mutlaka boy abdesti almak üzere geri gönderirdi.

Cuma namazına gitmeden önce gusletmek konusundaki hadislerin tamamı gözden geçirildiği zaman, cuma namazı için boy abdesti almanın farz olmadığı anlaşılmakta, boy abdesti alarak cumaya gitmenin ve böylece huzurlu bir havada namaz kılmanın insana büyük sevap kazandıracağı ortaya çıkmaktadır. Cuma namazına yakın bir saatte gusletmek, câmiye daha temiz bir şekilde gitmeyi sağlasa bile, daha önce gusletmekte hiçbir sakınca yoktur.

Yine bu konudaki hadislerden anlaşılan bir diğer husus da boy abdestinin cuma gününden dolayı değil, cuma namazına gidileceğinden dolayı alınması gereğidir. Zira güzelce yıkanmadan, vücudundaki kiri, yağı, pis kokuyu temizlemeden camiye giden kimsenin oradaki müslümanları rahatsız edeceği şüphesizdir. Boy abdesti alarak vücudunu temizleyen kimse, o günün müslümanlar için bir bayram günü olduğunu dikkate almalı, kirli iş elbisesini çıkrmalı, temiz elbisesini giyerek namaza gitmelidir. İş verenlerin bunu dikkate alması, işçilerinin cuma namazına temiz bir şekilde gitmeleri için gerekli imkân ve şartları hazırlamaları dinî bir görevdir. Şüphesiz devletin de bu konu da gerekli imkânları hazırlaması lâzımdır. Cuma namazı için boy abdesti alma tavsiyesinin, çeşitli sebeplerle cuma namazına gidemeyen müslümanlar ile cuma namazına gitmeyen hanımları kapsamadığı ise bellidir. 1154 numaralı hadisin diğer rivayetlerinde cuma namazına gitmeden önce boy abdesti aldıktan başka dişleri temizlemek ve güzel koku sürünmek de tavsiye edilmektedir. Ter

kokusunu önemli ölçüde gidermeye yarayan güzel koku sürünme meselesi bir sonraki hadiste ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazı için sadece abdest almak yeterli olmakla beraber boy abdesti almak sünnettir; dolayısıyla daha sevaptır.
2. Cuma günü müslümanların bayramıdır. Böyle değerli bir günde ter kokan vücuduyla camiye giderek müslümanları rahatsız etmeye kimsenin hakkı yoktur.
3. Ağır işlerde çalışan kimselerin cuma ibadetlerine tertemiz gidebilmeleri için, iş verenler gerekli imkânları sağlamalıdır.

1156- ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ? ??? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ?????? ?????? ????????? ? ????????? ?? ???????? ???? ?????? ? ????????? ???? ???????? ? ??? ??????? ??? ????? ??????? ? ????? ???????? ??? ??????? ?????? ???????? ? ????? ???????? ??? ?????? ???? ? ????? ???????? ??? ??????? ????????? ? ?????? ?????? ??? ?? ??????? ?????? ????????? ??????? »

1156. Selmân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse cuma günü boy abdesti alarak elinden geldiğince temizlenir, saçını sakalını yağlayıp tarar veya evindeki güzel kokudan süründükten sonra câmiye gider, fakat orada yan yana oturan iki kimsenin arasını açmaz, sonra Allah Teâlâ'nın kendisine takdir ettiği kadar namaz kılar, daha sonra sesini çıkarmadan imamı dinlerse, o cumadan öteki cumaya kadar olan günahları bağışlanır."

Buhârî, Cum`a 6, 19.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfte cuma namazına gidecek bir müslümanın bu müstesnâ ibadete evinde nasıl hazırlanması, câmiye varınca orada nasıl davranması ve hutbeyi nasıl dinlemesi gerektiğini anlatmaktadır. Bu hadis cumanın bir bayram günü olduğunu belirtmekte, câmide diğer kardeşleriyle kaynaşıp bütünleşecek olan müslümanın, bu ilâhî dâvete titizlikle hazırlanması gerektiğini öğretmektedir.

Buna göre bir müslüman önce dış temizliği yapacak, tırnaklarını kesecek, uzayan ve kirlenmiş olan saçını, sakalını, bıyığını düzeltip yıkayacak, dişlerini misvakla temizleyecek veya fırçalayacak, bedeninde temizlemesi gereken yerler varsa temizleyecek, güzelce boy abdesti alacak, sonra da temiz elbiselerini giyecektir.

Hadîs-i şerîfteki "yağlanma" ifadesi günümüzün insanına fazla birşey ifade etmeyebilir. Ama Resûl-i Ekrem Efendimiz zamanında ve özellikle Arabistan yarımadasında yaşayan kimselerin uzun saç ve sakalları hem sıcak iklimin hem de toz toprağın tesiriyle, bakım yapmadıkları takdirde, kısa zamanda kirlenip keçelenirdi. Kirlenen saç ve sakallarını ancak yağladıktan sonra yumuşatarak tararlardı.

Cuma namazına giden kimsenin hem bayram sevincini daha canlı bir şekilde hissedebilmek hem de câmideki ter kokusu sebebiyle ağırlaşacak olan havayı bir ölçüde hafifletmek maksadıyla güzel koku sürünmesi tavsiye edilmektedir. Hadisimizde geçen "evindeki güzel kokudan sürünme" ifadesi, kendisine mahsus kokusu bulunmayan kimseleri hedef almakta, onların hanımlara mahsus olup erkekler için yadırganmayacak kokulardan bir miktar sürünmeleri istenmektedir.

Yukarıdan beri anlatıldığı şekilde hazırlıklarını tamamlayan bir kimse, başka hadislerden de öğrendiğimiz gibi, cumaya gitmek üzere evinden erken bir saatte çıkacak ve namaza yaya olarak sâkin bir şekilde yürüyerek gidecek, yaya da gitse, binitli de gitse yolda kimseyi rahatsız etmeyecektir. Camiye vardığı zaman boş bulduğu yere oturacak, yer bulamamak gibi bir sebeple yanyana oturan ve aralarında boşluk bulunmayan iki kimseyi, aralarına girmeye çalışarak rahatsız etmeyecektir. Şayet ön saflarda boşluk varsa, geride oturanların arasından geçip öne doğru ilerleyecek; ilerideki saflarda boşluk yoksa, cemaatin omuzlarından atlayarak öne geçmeye çalışmayacaktır. Hutbeyi rahatça dinleyebileceği bir yer varsa oraya, değilse uygun olan bir yere geçip oturacak ve hutbeyi sükûnetle dinleyecektir. Hatta bazı âlimlerin belirttiğine göre bu sırada selâm almak da dahil olmak üzere hiçbir şeyle meşgul olmayacaktır.

Gerek câmiye giderken yolda kimseyi rahatsız etmeme gerek câmiye varınca oturanları incitmeme esası, güzel dinimizin insana verdiği değerin ve saygının pek güzel bir ifadesidir. Ben cumaya gidiyorum diye kimsenin bir başkasını rahatsız etmeye hakkı yoktur.

Câmiye giden kimsenin, şayet vaaz edilmiyor veya Kur'an okunmuyorsa, tahiyyetü'l-mescid veya nâfile namaz yahut kaza namazı gibi bir miktar namaz kılması uygun olur.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, usûlüne uygun şekilde hazırlanarak cuma namazını kılan kimsenin, 1150 ve 1151 numaralı hadislerde de belirtildiği üzere, öteki cumaya kadar yapacağı veya geçen cumadan bu cumaya kadar yaptığı küçük günahların bağışlanacağı müjdesini vermektedir. Hadîs-i şerîfteki bu müjdeyi şu âyet-i kerîme de desteklemektedir: *"Size yasaklanmış olan büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere koyarız"* [Nisâ sûresi (3), 31].

Hadis daha önce 829 numara ile geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazına gitmeden önce güzelce temizlenerek boy abdesti almalı, güzel koku sürünmelidir.
2. Câmide kimseyi rahatsız etmemeli, usûlünce oturan ve aralarında açıklık bırakmayan kimselerin arasına oturmamalıdır.
3. Câmiye erken gitmeli ve en azından iki rek`at tahiyyetü'l-mescid veya başka bir namaz kılmalıdır.
4. İmam hutbeye çıktıktan sonra kimseyle konuşmamalı, hiçbir işle oyalanmamalıdır.
5. Resûl-i Ekrem Efendimiz, tavsiye ettiği şekilde bir cuma namazı kılan kimsenin iki cuma arasındaki küçük günahlarının bağışlanacağını müjdelemiştir.

1157- ????? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? :

«??? ????????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ? ????? ????? ?? ?????? ?????? ? ?????????? ?????? ??????? ? ???? ????? ?? ?????????? ?????????? ? ????????? ??????? ???????? ? ?????? ????? ?? ????????? ?????????? ? ????????? ??????? ??????? ???????? ???? ????? ?? ?????????? ?????????? ? ????????? ??????? ????????? ? ???? ????? ?? ?????????? ????????? ????????? ??????? ??????? ? ?????? ????? ???????? ? ???????? ?????????? ??????????? ????????» ????? ???? . ???? : « ????? ????????? » ? ??? : ?????? ?????? ?????????? ?? ????????? .

1157. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse cuma günü cünüplükten temizleniyormuş gibi boy abdesti aldıktan sonra erkenden cuma namazına giderse bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanır. İkinci saatte giderse bir inek, üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi sevap kazanır. Dördüncü saatte giderse bir tavuk, beşinci saatte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap elde eder. İmam minbere çıkınca melekler hutbeyi dinlemek üzere topluluğun arasına katılır."

Buhârî, Cum`a 4; Müslim, Cum`a 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 127; Tirmizî, Cum`a 6; Nesâî, Cum`a 14

Açıklamalar

Hadisimizde asıl anlatılmak istenen şey, cuma namazına erken gidilmesi gerektiğidir. Yalnız Resûl-i Ekrem Efendimiz cuma günü boy abdesti almayı tavsiye ettiği diğer hadislerde sadece gusülden söz etmiş, bu hadîs-i şerîfte ise, cünüblükten temizleniyormuş gibi boy abdesti alma ifadesini kullanmıştır. Onun burada, cuma günü câmiye giden erkeğin gönlünü her türlü dış etkilerden koruyabilmesi için eşiyle beraber olduktan sonra boy abdesti almasını uygun gördüğü ve onu pek üstün edebi ve nezâketi sebebiyle ancak böyle ima ettiği söylenebilir. Böyle bir hazırlıktan sonra erkenden, yani zeval vaktinden önceki bir saatte cuma namazına giden kimsenin bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanacağını ifade buyurmaktadır. Çünkü böyle bir kimse câmiye varınca ön saflara geçip oturacak ve 1084-1098. hadisler arasında genişçe anlatıldığı üzere, ön safta oturmanın sevabını elde edecek, cuma vaktine kadar ibadet ederek, Kur'an okuyarak, tesbih ve zikirle meşgul olarak vaktini değerlendirecektir.

Hadîs-i şerîfte cuma namazına erken gitmeyi ifade etmek üzere kullanılan birinci saat, ikinci saat, beşinci saat gibi sözlerle, altmış dakikalık zaman diliminden ibaret olan saat değil, cuma namazı için câmide toplanılmaya başlanan zamandan, imamın minbere çıktığı ana kadar olan süre kastedilmiştir. Bu süre içinde erken davranıp câmiye gidenler, sırasıyla deve, inek, boynuzlu koç kurban etmiş gibi sevap kazanacaklardır. Daha sonra gidenler ise sırasıyla tavuk veya yumurta sadaka etmiş gibi sevap elde edeceklerdir. Nesâî'nin bir rivayetinde tavuk ile yumurta arasında bir de serçe verme şıkkı vardır. İmam minbere çıktıktan sonra ise, yukarıda zikredilen bazı kaynaklardaki hadislerde daha açık ifadelerle belirtildiğine göre, melekler câmiye erken gelenleri kaydettikleri defterleri kapatıp hutbeyi dinlemek üzere topluluğun arasına katılacaklarından, o andan sonra câmiye gidenlerin adı deftere kaydedilmeyecek, dolayısıyla onlar câmiye erken gelme sevabından mahrum kalacaklardır.

İmam minbere çıktıktan sonra câmiye giren kimse, cumaya erken gitme sevabını kaçırmış olsa bile, cuma namazını kılma sevabını kaçırmamış olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazına gitmeden önce boy abdesti almalıdır.
2. Cumaya mümkün olduğu kadar erken gidip ön saflara oturmalıdır.
3. Cuma namazına erken gidenler, sırasıyla deve, inek, boynuzlu koç kurban etmiş veya tavuk yahut yumurta sadaka vermiş gibi sevap kazanırlar.
4. İmam minbere çıktıktan sonra melekler defterleri kapatıp hutbeyi dinlemek üzere câmiye girecekleri için o andan sonra gelenleri, cumaya erken gelenler defterine yazmazlar.
5. Cuma namazı meleklerin de hazır bulunduğu en değerli ibadetlerden biridir.

1158- ??????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ?????????? ? ??????? : « ????? ??????? ?? ?????????? ?????? ??????? ? ????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????? ? ?????? ????????? ??????? » ????????? ??????? ???????????? ? ????? ????.

1158. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cuma gününden söz ederek şöyle buyurdu:

"Cuma gününde bir zaman vardır ki, şayet bir müslüman namaz kılarken o vakte rastlar da Allah'tan bir şey isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir."

Resûl-i Ekrem o zamanın pek kısa olduğunu eliyle gösterdi.

Buhârî, Cum`a 37, Talâk 24, Daavât 61; Müslim, Müsâfirîn 166, 167, Cum`a 13-15. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum`a 2; Nesâî, Cum`a 45; İbni Mâce, İkâmet 99

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1159- ????? ???? ?????? ??? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ? ????? : ????? ?????? ??????? ???? ????? ????? ?????? ???????? : ????????? ??????? ????????? ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ?????? ?????? ?????????? ????? : ???? : ???? ? ????????? ?????? : ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ?? ????? ???? ??????? ???????? ???? ???? ?????? ????????? » ???? ???? .

1159. Ebû Bürde İbni Ebû Mûsâ el-Eş`arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Birgün Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* bana:

- Cuma günü duaların kabul edildiği zaman hakkında babanın Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir hadis rivayet ettiğini duydun mu? diye sordu. Ben de:

- Evet, duydum. Babam, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

"O vakit, imamın minbere oturduğu andan namazın kılındığı zamana kadar olan süre içindedir."

Müslim, Cum`a 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 202; Nesâî, Cum`a 45

Açıklamalar

Cuma gününe büyük değer kazandıran özelliklerden biri, yukarıdaki iki hadiste görüldüğü üzere, duaların geri çevrilmeyeceği mübarek bir vaktin bu günde bulunmasıdır. Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan sayısız lutuflarından biri de, onlara böyle müstesna fırsatlar vermesidir. Sanki O böyle eşsiz zamanlar ve fırsatlar yaratmak suretiyle kullarına olan sevgisini göstermekte ve onlardan âhireti kazanmak için gayrete gelmelerini beklemektedir. Cuma günü duaların kabul edildiği bu değerli vaktin ne zamana denk geldiği konusu ashâb-ı kirâmı da meşgul etmiştir. İkinci hadisimizde görüldüğü üzere, Abdullah İbni Ömer de bu vakti öğrenmek istemiş, büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş`arî'nin Kûfe kadısı olan fakih ve muhaddis oğlu, tâbiîn neslinin ileri gelen âlimlerinden Ebû Bürde'ye, "Acaba babandan bu konuda bir şey duydun mu?" diye sormuştur. Adının Âmir veya Hâris olduğu da söylenen Ebû Bürde, "bu vaktin imamın minbere oturduğu andan namazın kılındığı zamana kadar olan süre içinde olduğuna" dair babasından duyduğu hadisi rivayet etmiştir. İbni Mâce'deki rivayete göre icâbet vakti denilen bu zaman dilimi, cuma namazı için kâmet getirildiği andan namazın bittiği zamana kadar olan süredir (İkâmet 99).

Keşke duaların kabul edildiği bu "icâbet vakti" hadiste geçtiği gibi net ve belirgin olsaydı da, müslümanlar o zaman diliminde Cenâb-ı Hakk'a niyazlarını arzedebilselerdi. Bu konudaki diğer hadisler araştırıldığı zaman meselenin pek de net, kesin ve belirgin olmadığı görülmektedir. Bazı sahâbîler ve diğer âlimler bu sürenin ikindi namazından güneşin battığı âna kadar olduğunu söylemektedir. Ashâb-ı kirâmdan Abdullah İbni Selâm ile Ebû Hüreyre bu konu üzerinde sohbet ederken Abdullah İbni Selâm bu vakti bildiğini söyledi ve o vaktin cuma günü güneş batmadan önceki zaman dilimi olduğunu belirtti. Ebû Hüreyre, hadisteki ifadeye onun dikkatini çekerek bu duanın namaz içinde yapılması gerektiğini, güneş batmadan önceki saatlerde ise namaz kılınmayacağını hatırlattı. O zaman Abdullah İbni Selâm ona şu hadisi okudu:

"Bir kimse namaz kılar, sonra da diğer namaza kadar oradan ayrılmadan oturduğu yerde beklerse, bu süre içinde devamlı surette namaz kılmış sayılır" (Tirmizî, Cum`a 2; Nesâî, Cum`a 45; İbni Mâce, İkâmet 99).

Bu sonuncu hadis, namazın içinde nasıl dua edileceğini haklı olarak merak eden müslümanları da aydınlatmaktadır. Duaların kabul edildiği bu vakit imamın minbere çıktığı andan namazın kılındığı zamana kadar ki süre içinde bulunsa bile, müslümanlar câmide oturup hutbeyi dinlerken namaz kılıyormuş gibi sevap kazanırlar. İmamın hutbede bulunduğu sırada konuşmayı veya mânasız bir işle uğraşmayı yasaklayan hadislerin hikmeti bir kere daha anlaşılmaktadır. Müslümanlar bu değerli zamanı mânen uyanık ve şuurlu olarak geçirmelidir.Yine bir hadîs-i şerîften öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* duaların kabul edildiği saati önceleri bildiğini, fakat sonradan tıpkı Kadir gecesinin kendisine unutturulduğu gibi bu saatin de unutturulduğunu söylemiştir (İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 122: Kitâbü'l-Cum`a, bâbü insâti'n-nebî vakte tilke's-sâ`a). Ebû Mûsâ el-Eş`arî'nin, yukarıdaki 1159 numaralı hadisi, bu unutturma hâdisesinden önce duymuş olması da mümkündür. Cuma gününde dileklerin kabul edildiği zamanla ilgili olarak, İbn Hacer'in tamamını zikrettiği (*Fethu'l-bârî,* II, 483-489) kırk bir rivayet bulunmakla beraber, 1158 ve 1159 numarayla geçen yukarıdaki iki hadis bu rivayetlerin en sağlamı kabul edilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu vaktin pek kısa bir zaman diliminden ibaret olduğunu anlatmak üzere, baş parmağının içini orta ve küçük parmaklarının ortasına koyarak mübarek eliyle işarette bulunmuştur. Bu da bizim cuma gününü, özellikle yukarıdaki hadislerde belirtilen zaman dilimini, son derece uyanık geçirmemizi gerekli kılmaktadır.

1159 numaralı hadisteki "Allah'tan bir şey isterse" ifadesi, bu hadisin muhtelif rivayetlerinde "Allah'tan bir hayır isterse" şeklinde geçmektedir. Demek oluyor ki Cenâb-ı Hak'tan istenecek şey, fena bir dilek, bir haram değil, hayırlı, dünya ve âhiret için faydalı bir istek olacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü, içinde duaların kabul edildiği zamanın da bulunduğu çok mübarek bir gündür.

2. Cuma gününü, duaların kabul edildiği zamanı yakalama ümidiyle ibadet ve dua ile geçirmelidir.

3. Duaların kabul edildiği saat, birçok sahâbî ve büyük imamların da belirttiği gibi, muhtemelen imamın hutbeye çıktığı an ile cumanın farzının kılındığı zaman arasında veya ikindi namazı ile güneşin battığı vakit arasındadır.

1160- ?????? ????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???? ??????? ??????????? ????? ????????? ? ???????? ????? ???? ????????? ????? ? ??????? ????????? ????????? ????? » ???? ??? ???? ??????? ???? .

1160. Evs İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokca salâtü selâm getiriniz; zira sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur."

Ebû Dâvûd, Salât 201, Vitir 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkâmet 79, Cenâiz 65

Evs İbni Evs

Bu sahâbînin Sakîf kabilesinden olduğu, sonraları Dımaşk'a yerleştiği, orada yaşayıp yine orada vefat ettiği bilinmektedir. Evs yirmi dört hadis rivayet etmiş olup bu hadisler Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce'nin Sünen'leri ile Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde yer almaktadır. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz cuma gününün faziletini belirttikten ve onun "günlerin en faziletlisi" olduğunu söyledikten sonra kendisine özellikle cuma günleri daha fazla salâtü selâm getirmemizi emir buyurmaktadır. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* 1149 numaralı hadiste de cumanın faziletinden bahsetmiş ve *"Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve yine o gün cennetten çıkarıldı"* buyurmuştu.

Getirdiğimiz salâtü selamlar, Efendimiz'e sunduğumuz birer hediyedir. Özel günlerde sunulan hediyeler daha bir anlam kazanır. Cuma günleri, yukarıdaki hadîs-i şerîflerde de gördüğümüz gibi, diğer zaman dilimlerine göre en özel, en değerli zamanlardır. 1400-1410 numaralı hadisler arasındaki "Resûlullah'a Salâtü Selâm Getirme" bahsinde bu konu üzerinde genişçe durulacaktır. Hadisimizin oradaki rivayetinde, burada bulunmayan şu ilâve yer almaktadır:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâb-ı kirâma:

"Salâtü selâmlarınız bana sunulur" buyurması üzerine onlar:

- Yâ Resûlallah! Vefat ettiğin ve senden hiçbir eser kalmadığı zaman salâtü selâmlarımız sana nasıl sunulur? diye sordular.

Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm*:

- *"Allah Teâlâ peygamberlerin bedenlerini çürütmeyi toprağa haram kıldı"* buyurdu (bk. 1402).

Peygamberlerin vücutlarının çürümemesi şüphesiz bir mûcizedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in belirttiğine göre, ümmeti kendisine *"Allâhümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed"* diye salâtü selâm gönderdikçe Allah Teâlâ ona rûhunu iade edecek ve böylece kendisine gönderilen salâtü selâmı alacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in mübarek ruhuna gönderilen salâtü selâmlar kendisine sunulur. O da bu selâmları alır.

2. Cuma günü çok faziletli bir gün olduğu için, Resûlullah Efendimiz'e bu mübarek günde sunulan salâtü selâmlar, diğer vakitlerdeki salâtü selâmlardan daha kıymetli, sevabı daha çoktur.

211- ??? ??????? ????? ?????
??? ???? ???? ????? ?? ?????? ???? ?????

ŞÜKÜR SECDESİ

BİR NİMETE KAVUŞUNCA VEYA BİR SIKINTIDAN KURTULUNCA ŞÜKÜR SECDESİ YAPMANIN İYİ BİR DAVRANIŞ OLDUĞU

Hadisler

1161- ???? ?????? ??? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????? : ????????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ??????? ?????????? ? ???????? ?????? ???????? ??? ?????????? ?????? ????? ?????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ? ????? ????? ???????? ? ???????? ???????? ? ????? ???? ???????? ???????? ? ?????? ? ????? ????? ??????? ???????? ??????? ???????: ?????? ???????? ?????? ? ????????? ????????? ? ?????????? ?????? ??????? ? ???????? ?????? ???????? ?????? ? ????? ??????? ??????? ? ????????? ?????? ???????? ? ??????????? ????? ??????? ? ???????? ?????? ?????? ?????? ? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ? ???????? ????????? ??????? ? ????????? ?????? ????????» ???? ??? ???? .

1161. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıkmıştık. Azverâ denen yere yaklaştığımızda Resûl-i Ekrem bineğinden indi. Sonra ellerini kaldırarak bir süre dua etti. Sonra secdeye kapandı, uzunca bir süre secdede kaldı. Tekrar ayağa kalktı, yine ellerini kaldırıp bir müddet dua etti. Sonra secdeye kapandı. Bunu üç defa tekrarladı. Buyurdu ki:

"Rabbimden dilekte bulundum ve ümmetim için şefaat niyaz ettim. O da ümmetimin üçte birini bana bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek için secdeye kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi bağışlamasını diledim; O da bana ümmetimin üçte birini bağışladı. Ben de bunun üzerine Rabbime şükür secdesine kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi diledim; O da bana ümmetimin geri kalan üçte birini bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek üzere secdeye kapandım."

Ebû Dâvûd, Cihâd 152

Açıklamalar

Kadir kıymet bilmek; gördüğü iyiliğe teşekkür etmek iyi insanların vasfıdır. Peygamber Efendimiz, gördüğü iyilik sebebiyle insanlara teşekkür etmeyen bir kimsenin Allah Teâlâ'ya şükretmiş sayılmayacağını ifade buyurmaktadır (Ebû Dâvûd, Edeb 1). Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, müslümanın iyilik ve ikram karşısında böylesine duyarlı olması gerektiğine işaret etmektedir. Bir kahvenin kırk yıl hatırı sayıldığı inancı, Peygamberî bir ahlâkın sonucudur. İnsanların bize yaptığı iyiliğin asıl sahibi şüphesiz Cenâb-ı Hak olmakla beraber, o iyiliğin görünürdeki sahibine teşekkür etmekle Allah'a da şükretmiş sayılmaktayız.

Mevlâmızın bize olan iyiliklerine gelince, bunları saymak elbette mümkün değildir. Bu nimetlerin şüphesiz en büyüğü dünyaya insan olarak gelmek ve

müslüman bir çevrede doğmaktır. İslâm nimeti başta olmak üzere sahip bulunduğumuz bütün ihsanlara, hiçbir bedel ödemeden kavuşmuşuzdur. Bu ilâhî lutufların her birine şükretmek bir kulluk görevidir. En iyi şükür Cenâb-ı Hakk'ın istediği gibi olmak, O'nun emrettiği gibi yaşamaktır. Allah bizi böyle bir hayatı yaşamaya muvaffak buyursun.

Peygamber Efendimiz yanındaki sahâbîlerle birlikte Mekke'den Medine'ye giderken, Mekke yakınlarındaki Azverâ denen bir küçük tepeye gelince devesinden indi, ellerini kaldırarak bir süre dua etti. Sonradan açıkladığına göre, dua ederken Cenâb-ı Hak'tan ümmetinin bağışlanmasını niyaz etmişti. Allah Teâlâ onun gönlüne ümmetinin üçte birini kendisine bağışladığını, yani onları önünde sonunda cennetine koyacağını ilham edince şükür secdesine kapandı ve lutfettiği bu nimetten dolayı Allah'a şükretti. Duada ısrarlı olmayı tavsiye eden Resûlullah Efendimiz, kendisine bağışlanmayan diğer ümmetini düşünerek tekrar duaya başladı. Onun bu ısrarı üzerine Cenâb-ı Mevlâ ümmetinin ikinci üçte birini de bağışladığını müjdeledi. Böyle büyük bir lutuf karşısında sessiz kalınamayacağını düşünen Allah Resûlü tekrar şükür secdesine kapandı. Geriye kalan zavallı ümmetini düşündü. Onlara beslediği derin sevgi ve şefkat sebebiyle mübarek ellerini bir kere daha kaldırdı ve onların da kendisine bağışlanmasını istedi. Bu niyazı da kabul edilince, sevincinden dolayı üçüncü defa şükür secdesine kapandı. Zaten Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'e sevineceği bir haber gelince hemen şükür secdesine kapanırdı (Ebû Dâvûd, Cihâd 152; Tirmizî, Siyer 25). Büyük günah işleyen bir kısım ümmetinin günahları sebebiyle ceza görseler bile, cehennemde ebediyen kalmayacağı ve kendisinin şefaatiyle cennete kavuşacağı, küçük günah işleyenlerin ise belki de hiç ceza görmeden bağışlanacağı müjdesi Resûl-i Ekrem'i pek sevindirdi.

İnsanı sevindiren her nimet, atlatılan her sıkıntı bir şükrü gerekli kılar. Esasen **Sa`dî-i Şîrâzî**'nin dediği gibi biri aldığımız, diğeri verdiğimiz nefes için olmak üzere, her nefes alıp verdikçe iki şükür borcumuz vardır; ama hiç olmazsa Allah'ın bizden istediği farz ibadetleri edâ ederek, Resûlullah Efendimiz'in devamlı surette kıldığı sünnet namazları kılarak, bir de gönlümüzde yeni bir sevinç dalgası estiren bahtiyarlıklara kavuştuğumuzda ve bir musibetten kurtulduğumuzda Allah'a şükür secdesine kapanarak ona kulluğumuzu ve minnetimizi arzetmeliyiz. Böyle zamanlarda yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar, Allah rızâsı için kılınan namazlar da birer şükür ifadesi olur.

Hadîs-i şerifin bize verdiği derslerden biri, insan dua ederken dağ başında bile olsa, bağırıp çağırmadan, tıpkı Cenâb-ı Hakk'ın tavsiye buyurduğu gibi gizli gizli yalvararak, ürpererek, yüksek olmayan bir sesle dua etmelidir [En`am sûresi (6), 63; A`râf sûresi (7), 55, 205]. İnşallah bir gün radyo ve televizyonlarımızda da usûlüne uygun olarak böyle dua edildiğini görürüz.

Şükür secdesi tıpkı tilâvet secdesi gibidir. Abdestli iken şükür secdesine niyet edilir, eller kaldırılmadan "Allahüekber" diyerek tekbir alınır, secdeye varılır, mümkün olduğu kadar uzun secde edilir, sonra da selâm verilir. 1174 numaralı hadiste, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in gece namaz kılarken, bazı rek'atların secdesinde elli âyet okuyacak kadar uzun bir süre kaldığı ve muhtelif duaları okuduğu görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetine karşı son derece şefkatliydi. Gerçek hayatın âhiret hayatı olduğunu bildiği için de, ümmetinin âhirette bahtiyar olmasını isterdi.

2. Bir nimete kavuşunca veya bir sıkıntıdan kurtulunca, verdiği nimete şükretmek, kurtardığı sıkıntıdan dolayı hamdetmek için Allah'a şükür secdesi yapmalıdır.

212- ??? ??? ???? ?????

GECE NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ

Âyetler

?????? ????????? ??????????? ???? ????????? ????? ????? ??? ?????????? ??????? ???????? ??????????? [79]

1. "Gecenin bir bölümünde de uyanıp kalk ve sana mahsus olmak üzere, nâfile namaz kıl; ola ki bu sâyede Rabbin seni övgüye değer bir makama ulaştırır."

İsrâ sûresi (17), 79

Âyet-i kerîmede Peygamber Efendimiz'den, gecenin bir kısmında uykudan kalkması ve namaz kılması istenmektedir. Arapça'da geceleyin uykudan uyanarak namaz kılmaya teheccüt dendiği için bu namaza da teheccüt namazı adı verilmiştir.

Peygamber Efendimiz bütün gece uyumayıp namaz kılan sahâbîlerini ikaz etmiş, bunun vücudu yorgun düşüreceğini dikkate alarak bütün gece ibadet etmeyi doğru bulmamıştır. 152 numaralı hadiste geniş bir şekilde ele alındığı üzere, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* genç sahâbîsi Abdullah İbni Amr İbni Âs'ın kendini hırpalarcasına ibadet etmesini yasaklamıştır.

Âyet-i kerîmeden anlaşıldığına göre teheccüt namazı sadece Peygamber Efendimiz'in şahsına mahsus bir ibadettir. Bu ibadetin Resûlullah için fazladan bir fazilet yani mendup ve nâfile olduğunu söyleyen âlimler vardır. Onları böyle düşünmeye sevkeden, Peygamber *aleyhisselâm*'ın geçmişte kalan ve ileride işlenmesi mümkün görülen bütün günahlarının bağışlanmasıdır. Ümmeti için durum elbette farklıdır. Gece namazı onların günahlarına kefâret ve bağışlanmalarına sebep olur. Bazı âlimler ise teheccüt namazı denilen gece namazının Peygamber Efendimiz için beş vakit namaz üzerine ilâve edilmiş fazladan bir farz olduğunu söylemişler, bu özel farz ile onun ümmetine olan üstünlüğünün bir kere daha pekiştirildiğini belirtmişlerdir.

Âyette "**Ola ki bu sâyede Rabbin seni övgüye değer bir makama ulaştırır**" diye belirtilen *makâm-ı mahmûd*, hamd, minnet ve teşekkürlerini sunma makamı demektir. Bu yüce makam Resûl-i Ekrem Efendimiz'e mahsustur. Kıyamet gününde her ümmet, diğer bir ifadeyle bütün beşeriyet Resûlullah'ın şefaatıyla mahşerdeki o korkunç bekleyişten bir an önce kurtulmak isteyecekler, kurtulur kurtulmaz da ona bu lutuf ve şefâatinden dolayı şükranlarını sunacaklardır. Makâm-ı mahmûd'un, makâm-ı şefaat olduğu söylenebilir.

?????????? ??????????? ???? ??????????? ????????? ????????? ??????? ????????? ???????? ???????????? ?????????? [16]

2. "Vücutları yatak yüzü görmez."

Secde sûresi (32), 16

Vücutlarının yatak yüzü görmediği belirtilen kimseler, geceleyin kalkıp Allah rızâsı için ibadet eden, namaz kılan, dua eden kimselerdir. Bu âyet-i kerîmenin tamamı şöyledir:

"Korkuyla ve ümitle Rablerine yalvarıp ibadet ettikleri için vücutları yatak yüzü görmez. Kendilerine verdiğimiz nimetlerden Allah yolunda harcarlar."

Geceleri kalkıp ibadet eden kimselerin mükâfatı yukarıdaki âyetin devamında (17 numaralı âyette) şöyle belirtilmektedir:

"Yaptıklarına karşılık olarak onlar için kendilerini mutlu edecek ne güzel nimetler hazırlanıp saklandığını bilemezler."

Âyet-i kerîmede bu mükâfatın büyüklüğünü hiç kimsenin tahmin ve hayal edemeyeceği belirtilmektedir. Onun ne muazzam ve erişilmez bir mükâfat olduğunu sadece Cenâb-ı Hak bilir. 1884 numaralı hadiste geleceği üzere Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ'nın has kulları için hazırladığı bu mükâfatı hiçbir gözün görmediğini, hiçbir kulağın duymadığını, bu büyük lutfun hiçbir insanın hatır ve hayalinden geçmediğini söylemiştir.

İbadet ve tâatla meşgul oldukları için vücutları yatak yüzü görmeyen bu bahtiyar insanlardan, aşağıdaki âyette şöyle söz edilmektedir:

??????? ???????? ????? ????????? ??? ??????????? [17]

3. "Geceleri pek az uyurlar."

Zâriyât sûresi (51), 17

Âyet-i kerîmenin baş tarafından itibaren cenneti kazanmış müttakî insanların özellikleri sayılmakta, bu özelliklerden birinin, dünyada iken geceleri teheccüt namazı kılmak için pek az uyumaları, zamanlarını Allah'a ibadet ve dua ile geçirmeleri olduğu belirtilmektedir. Bir sonraki âyette onların bu ibadetlerinin seher vakitlerine kadar devam ettiğine işaretle **"seher vakitlerinde bağışlanma diledikleri"** söylenmektedir.

Hayatın fâni, ömrün kısa, dünyanın gelip geçici olduğu unutulmamalı, sağlığın ve gençliğin pek çabuk tükenen birer sermâye olduğu gözardı edilmemelidir. Geceleri kalkıp ibadet ve dua etmek nefsimize hoş gelmediğinden, tembelliğimize kılıf bulmak için bin dereden su getirmekteyiz. Halbuki bize ömür sermayesini lutfeden Allah Teâlâ, başka âyetlere bakmasak bile, yukarıdaki üç âyette, iyi kullarının özelliklerinden birinin geceleri ibadet etmek için yatağını terketmek olduğunu ifade buyurmaktadır. Rabbim hepimize ibadet zevki nasip eylesin (âmin).

Hadisler

1162- ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ? ??????? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???????? ? ???????? ???? : ???? ???????? ??? ?? ????? ??????? ???? ?????? ???? ?? ???????? ??? ???????? ????? ????????? ? ????? : « ?????? ??????? ??????? ???????? » . ????? ???? .

1162. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Bunun üzerine ona:

- Yâ Resûlallah! Senin geçmiş ve gelecek bütün hataların bağışlandığı halde niye böyle kendini yoruyorsun? dedim.

Bana cevâben:

- **"Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?"** buyurdu.

Buhârî, Tefsîrû sûre (48), 2; Müslim, Münâfikîn 81. Diğer kaynaklar için bk. 1163 numaralı hadis.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in geceleri kendisini yorgun düşürecek şekilde ibadet etmesi, ayakları çatlayıncaya veya baldırı şişinceye (Buhârî, Teheccüd 6) kadar uzun süre kıyamda kalması Hz. Âişe annemizi pek üzüyordu. Onun günah korkusuyla veya bağışlanma arzusuyla ibadet ettiğini düşünüyordu. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'e Fetih sûresinin ikinci âyetindeki**"Allah, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlar"** müjdesini hatırlattı. *"Allah senin geçmişte yaptığın, gelecekte yapabileceğin bütün hatalarını bağışladığı halde kendini niçin bu kadar yoruyorsun?"* diye sordu. Allah'ın Resûlü de, bu büyük lutuf karşısında sessiz kalamayacağını, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine verdiği bu bağışlanma nimetine elinden geldiğince, gücü yettiğince şükretmenin bir kulluk görevi olduğunu söyledi. Bir önceki babda da açıklandığı üzere, iyiliğe ancak iyi insanların teşekkür edeceğini hatırlattı.

Hayatının uzun bir döneminde saatlerce ayakta kalarak ibadet etmekten derin zevk alan Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hz. Âişe annemizin belirttiğine göre, kilosu artınca oturarak namaz kılmaya başladı. Uzun süre oturduğu yerden okur, secde edeceği zaman ayağa kalkar, bir müddet daha okuduktan sonra rükûa ve secdeye varırdı [Buhârî, Tefsîru sûre (48), 2].

99 numarayla Mücâhede bahsinde geçmiş olan hadisimizin açıklamasında belirtildiği üzere peygamberlerin hataları bizim hatalarımız gibi değildir. Yapılması daha sevap olanı yapacak yerde onu bırakıp sadece sevap olanı yapmaları veya küçük yanılgıları peygamberler için hata sayılmıştır. Yoksa Peygamberler kasten günah işlemezler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, Cenâb-ı Hakk'ın lutuflarına şükretmek üzere geceleyin çok ibadet ederdi.

2. İyiliğe teşekkür, insânî bir görevdir.

3. Nimetlerinden dolayı Allah'a şükretmenin çeşitli yolları vardır. Bu şükür dille de ifade edilebilir; Efendimiz'in yaptığı gibi geceleyin ibadet etmek suretiyle de olabilir.

4. Peygamber Efendimiz, bu uygulamasıyla, gece ibadetinin, kulluğu en iyi ifade etme tarzı olduğunu göstermiştir.

????? ???????? ??? ????? ????? ? ????? ???? .

1163. Mugîre İbni Şu`be'den bu hadisin benzeri rivayet edilmiştir.

Buhârî, Teheccüd 6, Rikâk 20; Müslim, Münâfikîn 79-80. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 187; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, İkâmet 200

Açıklama

Mugîre İbni Şu`be'nin rivayet ettiği belirtilen, fakat burada zikredilmeyen hadis ile Hz. Âişe'nin rivayet ettiği 1162 numaralı hadis arasında, birkaç kelime değişikliği dışında, mâna olarak hiçbir fark yoktur. Bu sebeple Nevevî Mugîre İbni Şu`be'nin rivayetini burada tekrar zikretmeye gerek görmemiştir.

1164- ?????? ????? ?????? ?????? ????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ? ??????? : « ???? ?????????? ? » ????? ???? . « ?????? » : ??????? ????? .

1164. Alî *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Bir gece Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Ali ile Fâtıma'nın kapısını çaldı ve onlara:

"Namaz kılmayacak mısınız?" buyurdu.

Buhârî, Teheccüd 5, Tefsîru sûre (18), 1, İ`tisâm 18, Tevhîd 31; Müslim, Müsâfirîn 206

Açıklamalar

Burada hadîs-i şerîfin sadece baş tarafı rivayet edilmiştir. Son tarafı da pek ibretlidir. Gece namazının ne kadar değerli ve faziletli olduğunu herkesten iyi bilen Resûl-i Ekrem Efendimiz, sevgili kızının ve "Sen benim dünyada da âhirette de kardeşimsin" buyurduğu sevgili damadının bu feyizden istifade etmelerini istedi. Bu sebeple bir gece evlerine giderek kapılarını çaldı ve *"Namaz kılmayacak mısınız?"* diye onları uyandırdı. O anda Hz. Ali'nin hatırına Zümer sûresinin 42. âyeti geldi. Uyuyup kalmalarının bu âyete uygun düştüğünü hatırlatmak için:

- Yâ Resûlallah! Bizim canımız Allah'ın kudret elindedir. O bizi uyandırmak isterse, uyandırır, dedi. Hz. Ali'nin işaret ettiği âyette ölen ve uykuya dalan kimselerin ruhlarının Allah Teâlâ'nın kudretinde bulunduğu, Cenâb-ı Hakk'ın ölenlerin ruhlarını bırakmadığı, fakat uyuyanların ruhlarını ecelleri gelene kadar serbest bıraktığı anlatılmaktaydı.

Hz. Ali'nin bu hazırcevaplığına Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pek hayret etti. Kim bilir belki de o sırada namaz kılamayacak durumda idiler. Bu sebeple Allah'ın Resûlü hiçbir şey söylemeden arkasını dönüp yürüdü. Giderken de mübarek elini dizine vurarak:

- "**Zaten insan tartışmaya pek düşkündür**" [Kehf sûresi (18), 54] âyetini okudu.

Allah'ın Resûlü Cenâb-ı Hak'tan "Ailene namazı emret!" [Tâhâ sûresi (20), 132] buyruğunu almış bir insandı. Onlara farz namazı daha önce elbette emretmişti; ama sadece kendisine farz olan ve insana büyük sevaplar kazandıran gece namazından onların da faydalanmasını istedi. Bunun için gecenin bir vaktinde kalkıp onların evine gitti. Bir daha ele geçmeyecek olan sevaplardan mahrum kalmalarına gönlü razı olmadığı için istirahat ettiklerini bile bile onları uyandırdı.

Hz. Ali'nin bu olayı, kendi aleyhine gibi görünmesine rağmen, müslümanların ondan faydalanacağını düşünerek anlatması, onun hem üstün bir tevâzua sahip olduğunu hem de din kardeşlerinin menfaatini her şeyin üstünde tuttuğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gece namazı pek değerli bir ibadettir. İşte bu sebeple Resûlullah Efendimiz sevdiklerini tatlı uykularından uyandırmış, bu feyizden onların da faydalanmalarını istemiştir.

2. İnsan sevdiklerini ibadete teşvik etmeli ve namaza kalkmalarına yardımcı olmalıdır.

3. Sevgili eşimizi, oğlumuzu, kızımızı sabah namazına uyandırmaya kıyamadığımızı hatırlamalı ve aile fertlerimize karşı Resûlullah Efendimiz'den daha şefkatli olamayacağımızı bir daha düşünmeliyiz.

1165- ???? ????? ??? ???? ??????? ??? ?????? ??? ?????????? ???? ?????? ??????? ? ??? ??????? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?????? ???????? ???? ??????? ??? ???? ???????? ???? ????????? » ???? ?????? : ??????? ?????? ??????? ????? ???? ?? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? . ????? ???? .

1165. Ömer İbnü'l-Hattâb'ın torunu Sâlim'in, babası Abdullah İbni Ömer'den rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Abdullah ne iyi adam! Keşke bir de gece namazı kılsa!" buyurdu.

Sâlim diyor ki:

O günden sonra Abdullah geceleri pek az uyurdu.

Buhârî, Teheccüd 2, 21, Fezâilü's-sahâbe, 19, Ta`bîr 25, 36; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 139, 140

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in, kayınbiraderi Abdullah'a yaptığı yukarıdaki iltifatın hoş bir sebebi vardır. Abdullah İbni Ömer diyor ki: Ashâb-ı kirâmdan biri bir rüya gördüğü zaman, bunu gelip Resûl-i Ekrem'e anlatırdı. Ben de buna imrenir ve içimden, keşke bir rüya görsem de Resûlullah'a arzetsem, derdim. O sıralar henüz çok gençtim. Âdet olduğu üzere ben de mescidde uyurdum. Nihayet bir gün isteğime kavuştum. Rüyamda iki melek beni yakaladılar ve tuttukları gibi cehenneme götürdüler. Cehennem, kuyu duvarı gibi taşla örülmüştü. İki de direği vardı. Orada Kureyş kabilesinden tanıdıklarım bulunuyordu.

Gördüklerimden korktum ve "Cehennemden Allah'a sığınırım" demeye başladım. Bu sırada başka bir melek geldi ve bana "Korkma!" dedi. Bu rüyamı ablam Hafsa'ya anlattım. O da Resûlullah'a arzetti. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü,*"Abdullah ne iyi adam! Keşke bir de gece namazı kılsa!"* buyurdu. O günden sonra, pek az bir kısmı dışında geceleri uyumayıp ibadet ettim.

Resûl-i Ekrem Efendimiz çok sevdiği ümmetine Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmanın yollarını her fırsatta gösterdiği gibi, aile fertlerine ve sevdiği yakınlarına da en değerli ibadetleri tavsiye ederdi. Bir önceki hadiste geçtiği üzere sevgili kızı Hz. Fâtıma ile çok sevdiği damadı ve amcazâdesi Hz. Ali'ye de gece namazı kılmalarını tavsiye etmişti. Bu hadiste Abdullah İbni Ömer'e gece namazını tavsiye etmek suretiyle, bu ibadetin insanı cehennemden koruduğunu anlatmış oldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün gece uyumamalı, bir miktar nâfile namaz kılmalıdır. Zira gece namazı insanın cehennem azâbından kurtulmasına vesile olur.
2. Uygun fırsatlar ele geçince, insanları, özellikle çocukları ve gençleri iyi ve güzel davranışlara yönlendirmelidir.
3. Gurura ve kibire kapılmayacağı bilinen kimseleri methetmekte bir sakınca yoktur.
4. Abdullah İbni Ömer Peygamber Efendimiz'in tavsiyelerine büyük değer veren ve onun hayatını kendine örnek alan faziletli bir sahâbî idi.

1166- ???? ???? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ????? ?????? ????????? ???? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ??? ?????? ??????? ?? ??? ?????? ?????? : ???? ??????? ????????? ???????? ??????? ????????? » ????? ???? .

1166. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Abdullah! Falan kimse gibi olma! Çünkü o gece ibadetine devam ederken artık kalkmaz oldu."

Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Sıyâm 185. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 59; İbni Mâce, İkâmet 174.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf 156 numarayla "İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak" bahsinde, 693 numarayla da Yapmakta Olduğu İyiliği Devam Ettirme konusunda geçmiştir. Hadisin ilgili olduğu asıl konu ise açıklamakta olduğumuz gece namazı bahsidir.

Peygamber Efendimiz ashâbına bir ibadeti, bir güzel hareketi tavsiye ettiği zaman "gücünüz yettiği ölçüde" demeyi ihmal etmemiştir. Zira insan, nefsine ağır gelen bir yükü fazla çekemez. Bir müddet sonra ondan usanır ve büsbütün terkeder. Böyle bir duruma düşmemek için, yapılmaya başlanan bir güzel hareketi, usanmaya vesile olacak dereceye götürmemelidir. Zaten Resûl-i Ekrem Efendimiz bu dinin kolaylık dini olduğunu söylemiş, aşırı ibadetten uzak durmayı, orta yolu tutmayı tavsiye etmiştir (bk. 147 numaralı hadis).

Bir ibadete özenerek ve sevabını umarak yapmaya başlayan kimse, Allah Teâlâ ile bir nevi sözleşme yapmış olur. Ben elimden geldiğince bu ibadeti yapmaya çalışacağım diye O'na söz vermiş sayılır. Belli günlerde tutulmaya başlanan oruç, geceleyin veya gündüzün bir vaktinde kılınan namaz, konu komşuya veya fakir akrabaya yapılan iyilik ve yardımlar böyle birer sözleşme sayılır.

Zamanımızın daha müsait, gönlümüzün daha zengin olduğu zamanlarda yaptığımız ibadet ve hayırları, dünyanın bizi daha çok oyaladığı, kalbimizin o güzelim duyguları yitirip bir nevi kabuk bağladığı zamanlarda bırakmamalı, az miktarda da olsa onları devam ettirmeye çalışmalıyız. Aksi halde sahip olduğumuz değerleri farkına varmadan birer birer kaybeder, sonunda büsbütün eli boş kalırız. Efendimiz'in buyurduğu gibi, mü'minin iki günü birbirine denk olmamalıdır; o her gününü bir önceki güne nazaran daha ileriye götürmeye çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min, yapmakta olduğu hayır, iyilik ve ibadeti bırakmamalı, onu az da olsa devam ettirmelidir.
2. Burada sözü edilen ibadetler, nâfile ibadetlerdir. Farz ve vâcip olan ibadetleri bir mü'minin bırakması zaten söz konusu olamaz.
3. Bir kimsenin kötü davranışından sakındırmak için, onun adını vermekte bir sakınca yoktur.
4. Gece namazı gibi nâfile ibadetleri az da olsa devamlı yapmalıdır.

1167- ??? ??? ????????? ???? ?????? ????? ? ????? : ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ? ???? : « ???? ?????? ??? ??????????? ?? ????????? ??? ??? : ?? ?????? » ? ????? ???? .

1167. İbni Mes`ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında, bütün gece sabaha kadar uyuyan bir adamdan söz edilince Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Öyleyse o adamın kulaklarına -veya kulağına- şeytan işemiştir."

Buhârî, Teheccüd 13, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, Müsâfirîn 205. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 5

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1168- ??? ???? ???????? ? ????? ?????? ?????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ??????????? ???? ??????? ?????? ????????? ? ???? ???? ????? ? ?????? ????? ? ?????? ???? ???? ??????? : ???????? ????? ?????? ???????? ? ????? ?????????? ? ???????? ?????? ???????? ??????? ???????? ? ????? ??????? ???????? ??????? ? ????? ????? ???????? ???????

???????? ? ???????? ??????? ?????? ???????? ? ???????? ????? ??????? ????????? ???????? » ????? ???? . ???????? ????????? : ??????? .

1168. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz uyuduğu zaman şeytan onun ense köküne üç düğüm atar. Her bir düğümü attığı yere, "*Gecen uzun olsun, yat, uyu!*" diye eliyle vurur. Şayet o kimse uyanarak Allah'ı anarsa, düğümlerden biri çözülür. Abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Bir de namaz kılarsa, şeytanın attığı bütün düğümler çözülür ve böylece neşeli ve huzurlu bir şekilde sabahlar. Allah'ı anmaz, abdest alıp namaz kılmazsa uyuşuk ve tembel bir halde sabahlar."

Buhârî, Teheccüd 12, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, Müsâfirîn 207. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; İbni Mâce, İkâmet 174

Açıklamalar

Bu iki hadiste, geceleyin Allah'ı zikretmek ve O'na ibadet etmek üzere kalkmayan, sabaha kadar uyuyan kimseye şeytanın neler yapabileceği anlatılmaktadır.

Gece namazına veya sabah namazına kalkmadan devamlı surette uyuyan kimse hakkında Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* kinâyeli bir ifadeyle *"Öyleyse o adamın kulaklarına -veya kulağına- şeytan işemiştir"* buyurmak suretiyle, şeytanın o kimseyi hükmü altına aldığını, tuzağına düşürdüğünü, onun da bu halinden âdeta memnun olduğunu ve şeytanın tuzağından kurtulmaya niyeti bulunmadığını, şeytanın da kendisine bu kadar boyun eğen ve bir dediğini iki etmeyen bu şahsı iyice hafife alıp kendisiyle alay ettiğini anlatmak istemiştir. Şüphesiz boş ve mânasız işlerle uğraşan, faydasız sözlerle oyalanan kimselerin kulağı, ilâhî sözleri ve ezan sesini duyamayacak kadar kirlenir. Ona meleğin sesinden çok şeytanın sesi ve telkini hoş gelir. Bunun sonucu olarak vaktinde uyanıp kalkamaz ve ibadetini en değerli zamanda yapamaz.

Şeytanın kulağa işemesi meselesinin mecâzî bir anlatım değil gerçek olduğunu düşünen âlimler de bulunmaktadır.

Uyuyan kimsenin ense köküne şeytanın üç düğüm atarak ona uyumayı tavsiye etmesi de, bir önceki hadiste olduğu gibi, büyük ihtimalle mecâzî ve temsîlî bir anlatımdır. Bu ifadeyle şeytanın insanoğlunu gece ibadet etmekten ve Allah'ı anmaktan alıkoymak istediği, *"Hele yat, uyu; daha uykunu alamadın; vakti gelince kalkarsın"* gibi telkinlerle oyaladığı, uykuyu câzip hale getirdiği, azim ve iradesini felce uğrattığı ve böylece o kimsenin kalkıp ibadet etmesine fırsat vermediği anlatılmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in şeytanın telkinine kanmayan kimsenin halini anlatırken belirttiği üzere, geceleyin uyanıp Allah'ı anmak, dua ve zikretmek, abdest alıp Kur'an okumak, namaz kılmak insanın üzerine çöken gafletten, tembellikten ve uyuşukluktan kurtulmasına imkân hazırlar. Geceleyin Allah'ı anan, sabah namazını vaktinde kılan bir müslüman, Cenâb-ı Hakk'ın gönlüne vereceği huzur ve sükûn sebebiyle rahatlar; keder ve sıkıntıların yüreğine oturmasına fırsat vermez; gözü ve gönlü pırıl pırıl aydınlanmış olarak yeni bir günü kucaklar. Böylece şeytanın tesirinde kalmamanın tadını çıkarır.

Şeytanın bu oyununa düşmemenin yegâne yolu, geceleyin kalkıp ibadet etmek arzusuyla yatmaktır. Teheccüt namazı kılmak niyetiyle yatan, fakat uykuya yenik düşerek kalkamayan kimse, iyi niyeti sebebiyle şeytanın oyuncağı durumuna düşmez. Hatta tam aksine, onun uykusu Cenâb-ı Hakk'ın bir ikramı sayıldığı gibi amel defterine de teheccüt sevabı yazılır. O gün kalkamasa bile, ertesi gün Allah'ın lutfuyla uyanıp kalkar.

Vaktinde kalkıp namazını kılan, seher vaktinin feyzinden istifade eden kimsenin korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşacağını ve nice ilâhî lutuflara sahip olacağını şâir ne güzel anlatmıştır:

Âlemin neş'eli sabâhında
Göz açandan gider bütün korku
Her seher feyz-i Hak olur taksîm
Rızka mânidir ol zaman uyku

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Uykudan uyandıktan sonra Allah'a dua etmeli, O'nun güzel adını anıp zikretmeli, abdest alıp namaz kılmalıdır.
2. Allah'ı anmak, abdest almak, namaz kılmak insanın şeytana karşı dayanma gücünü artırır.
3. Gece ibadet edenler yeni güne gönül huzuruyla, neşe ve sevinçle başlar. Bu güzellik onun sîmasında bütün gün devam eder.
4. Şeytan bir insana bu kadar yaklaşabilirse, sonunda onu büsbütün tesiri altına alarak Allah'a karşı görevlerini de ihmal ettirebilir.

1169- ???? ???? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ???????? ??????? ????????? ? ??????????? ????????? ? ????????? ????????? ????????? ?????? ? ????????? ????????? ???????? » .

????? ????????? ????? : ????? ???? ????? .

1169. Abdullah İbni Selâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Birbirinize selâm veriniz, yemek yediriniz, insanlar uyurken geceleyin namaz kılınız. Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz."

Tirmizî, Et`ime 45, Kıyâmet 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 174, Et`ime 1

Açıklamalar

Bu hadisin 850 numarayla ilk geçtiği yerde râvisi Abdullah İbni Selâm hakkında da bilgi verilmiş, onun önceleri bir yahudi âlimi olduğu, araştırması sonucunda Peygamber Efendimiz'in Allah tarafından gönderildiği kanaatine vardığı ve ondan sonra İslâmiyet'i kabul ettiği anlatılmıştı. Bu hadis onun Resûl-i Ekrem Efendimiz'den ilk duyduğu hadistir. Hadisin uzun rivayetlerinden birinde belirttiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in Medine'ye geldiği halk arasında heyecanla konuşulurken, o da kalabalığın arasına karışarak Allah'ın Resûlü'nü yakından görme fırsatını buldu ve onun mübarek

yüzünü dikkatle incelemeye başladı. Kendi kendine, böyle bir yüzün sahibi yalancı olamaz, diye söylendi. İşte o sırada Resûl-i Ekrem Efendimiz karşısındaki büyük kalabalığa, hepsini ilgilendiren yukarıdaki hadisi söyledi.

Daha başka sahâbîler tarafından da rivayet edilen bu hadis-i şerîfte Resûlullah Efendimiz, ilk defa müslümanları birbirleriyle daha fazla kaynaştıracak olan selâm âdetini tavsiye ederek *"Birbirinize "selâm" veriniz"* buyurmuştur. Müslümanların yeniden canlanmasına ve İslâm kardeşliğinin güçlenmesine vesile olacak selâmlaşma meselesi, "Selâm" bahsinde (846-895 numaralı hadisler arasında) geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Efendimiz Medineli müslümanlara ikinci olarak yemek yedirmeyi tavsiye etmiştir. Evlerini barklarını Mekke'de bırakarak Allah Resûlü'nün arkasına düşüp gelen muhâcir müslümanlar o gün için yardıma ve himâyeye muhtaç idiler. O günden bu yana aradan bu kadar sene geçtiği halde fakir ve yoksullara sahip çıkma ve onların karınlarını doyurma ihtiyacı hiç eksilmemiştir. Varlıklı insanların denenmesine vesile olan bu ihtiyaç kıyamete kadar da eksilmeden devam edecektir. Bu konu, 729 numaralı hadisten itibaren "Yemek Edepleri" bahsinde ele alınmıştır.

Hadisimizdeki üçüncü mesele ise asıl konumuz olan gece namazıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz *"İnsanlar uyurken geceleyin namaz kılınız"* buyurmakla, insanların çoğunun bu değerli zamanın önemini anlamadığına ve onu uykuyla ve gafletle geçirdiğine işaret etmekte, bizi bu konuda daha uyanık olmaya çağırmaktadır.

Başka rivayetlerde bu üç tavsiyeye ilâve olarak Allah'a ibadet etmenin, akraba ile ilgiyi devam ettirmenin de hatırlatıldığı görülmektedir.

Bu tavsiyeleri tutmanın mükâfatına da işaret eden Allah'ın Resûlü, *"Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz"* buyurmaktadır. Sevgili Peygamberimiz, müjdeler taşıyan bu sözüyle, sabredenlerin "**cennette saygı ve selâm ile karşılanacaklarını**" [Furkan sûresi (25), 75] belirten âyet-i kerîmeyi hatırlatmış olabilir. Cenâb-ı Hak bu nimeti hepimize nasip eylesin (âmin).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara selâm vermek, fakirleri doyurmak, geceleri namaz kılmak bir müslümanın en belirgin özelliği olmalıdır.
2. Allah'ın rızasını kazanma ümidiyle geceleri rahatını fedâ ederek ibadetle meşgul olmak, yiğit müslümanların harcıdır.
3. Bu tavsiyeyi tutanların mükâfatı, cennet ve cemâlullah olacaktır.

1170- ????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ????????? ????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ? ????????? ????????? ???? ??????????? ?????? ????????» ???? ??????? .

1170. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan muharremde tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en faziletli namaz da gece namazıdır."

Müslim, Sıyâm 202, 203. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 56; Tirmizî, Mevâkît 207; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 6

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâmdan biri Peygamber Efendimiz'e ramazan orucundan sonra en faziletli orucun hangisi olduğunu sordu. Resûl-i Ekrem de bu soruya cevâben, muharrem ayında tutulan orucun pek sevap olduğunu söyledi. Muharrem ayının değerini anlatmak için de ondan *"Allah'ın ayı"* diye söz etti. Şüphesiz bütün aylar Allah'ın ayıdır. Ama Resûlullah Efendimiz bu ifadesiyle muharrem ayının değerine ve onun iyi değerlendirilmesi gereğine işaret etmiş oldu. Peygamber *aleyhisselâm*'ın muharrem orucunu ramazan orucuyla bir arada zikretmesine bakarak, arzu eden kimselerin muharrem ayının tamamını veya tamamına yakınını oruçlu geçirebileceklerine imâ ettiğini söylemek mümkündür. Bilindiği üzere muharrem ayında çok değerli bir zaman dilimi olan **âşûrâ günü** bulunmaktadır. Efendimiz'in bu ifadesiyle, âşûrâ orucuna işaret buyurmuş olacağı da hatıra gelmektedir. Bu hadis "Muharrem Orucunun Fazileti" bahsinde 1249 numarayla tekrar gelecek ve orada bu konu hakkında daha fazla bilgi verilecektir.

Oruç hakkındaki sorusuna Peygamber *aleyhisselâm*'dan cevap alan bu ismini bilemediğimiz sahâbî, farz namazdan sonra hangi namazın daha faziletli olduğunu öğrenmek istedi. Resûlullah Efendimiz de, *"Farz namazlardan sonra en faziletli namaz gece namazıdır"* buyurdu.

İbadetlerin ve diğer işlerin değeri, insana verdikleri zahmetle ölçülür. Zor ve sıkıntılı ibadetler şüphesiz daha sevaptır. İnsanların çoğunun tatlı bir uykuya daldığı sırada istirahatini ve uykusunu fedâ edip Allah'ı anmak üzere yatağını terketmek kolay bir iş, az bir yiğitlik değildir.

Gece namazına değer kazandıran bir diğer husus da, bu vakitte kılınan namazın riyâ ve gösterişten tamamen uzak olması, ihlâsla ve gönül huzuruyla ibadet etmeye elverişli bulunmasıdır. İşte gece namazını böylesine değerli kılan, diğer vakitlerden farklı bu özellikleridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Muharrem ayında tutulan oruç pek sevaptır. Değer itibariyle ramazan orucundan hemen sonra gelen bu orucu mümkün olduğu kadar fazla tutmalıdır.

2. Gece namazı, fazilet bakımından farz namazlardan hemen sonra gelir ve insanın çok sevap kazanmasına vesile olur.

1171- ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «?????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? » ????? ???? .

1171. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* söyle buyurdu:

"Gece namazları ikişer ikişer kılınır. Sabah namazı vaktinin girmesinden endişe ettiğin zaman bir rek'at daha kılarak vitri tamamla."

Buhârî, Teheccüd 10, Salât 84; Müslim, Müsâfirîn 146, 147, 159. Ayrıca. bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 24; Tirmizî, Salât 206; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 26, 35, İbni Mâce, İkâmet 171

1172 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1172- ???????? ????? :????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ???????? ???????

??????? ? ???????? ??????? .????? ???? .

1172. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* gece namazlarını ikişer rek'at kılar ve bir rek'at da vitir kılardı.

Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 157. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26; Tirmizî, Vitir 8

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin râvisi olan Abdullah İbni Ömer'in anlattığına göre, sahâbîlerden biri Resûlullah Efendimiz'e gece namazının nasıl kılınacağını sordu. Peygamber Efendimiz de gece namazlarının ikişer rek'at olarak, yani iki rek'atte bir selâm vererek kılınacağını, şayet sabah vakti iyice yaklaşmış, tanyeri ağarmak üzere ise, son iki rek'ate bir rek'at daha ekleyerek vitir kılınacağını söyledi. Böylece vitrin en son vaktinin sabah namazı girmeden önceki zaman olduğunu öğretti. Peygamber *aleyhisselâm*'ın gece namazlarını kaç rek'at ve nasıl kıldığı 1174 ve 1175 numaralı hadislerde belirtilecektir.

Vitir namazının nasıl kılınacağı ise, 1134 - 1140 numaralı hadisler arasındaki "Vitir Namazı" bahsinde geniş bir şekilde anlatıldı. Peygamber *aleyhisselâm* ilk zamanlar vitir namazını bazan gecenin ilk saatlerinde bazan da gece yarısı kılmıştı; fakat sonraları hep gecenin sonunda, yani seher vaktinde kılmış ve *"Gece kıldığınız namazın son rek'atı vitir olsun"* ve *"Sabah namazı vakti girmeden vitri kılınız"* (bk. 1136 ve 1137 numaralı hadisler) buyurmak suretiyle vitir namazının gece namazlarının sonunda kılınmasının uygun olacağını göstermişti. Bununla beraber bazı meşguliyetleri ve yorgunlukları sebebiyle gecenin sonuna doğru kalkıp teheccüt namazı, ardından da vitir namazı kılamayacak kimselere bir kolaylık olmak üzere, onların gecenin ilk kısmında kılabileceklerini söylemişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Gece namazı (teheccüt namazı) ikişer rek'at olarak kılınır.

2. Teheccüt namazı kılmaya kalkacağından emin olan kimse vitir namazını daha önce kılmamalı, teheccüt namazının sonunda bir rek'at daha kılarak, gece ibadetini vitirle sona erdirmelidir.

3. Vitir namazının tan yeri ağarmadan önce kılınması gerekir.

1173- ???? ?????? ???? ?????? ?????? ? ???? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ????????? ????? ??????? ???? ?? ???? ????? ? ??????? ????? ????? ??? ?? ???????? ?????? ??????? ? ?????? ?? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????????? ? ???? ??????? ???? ?????????? . ????? ????????? .

1173. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in günlerce oruç tutmadığı olurdu; öyleki artık o ay oruç tutmayacak zannederdik. Bazan da o kadar çok oruç tutardı ki, artık o ay orucu hiç bırakmayacak zannederdik. Onu gece namaz kılarken görmek istersen, mutlaka öyle görürdün. Uyurken görmek istersen öyle görürdün.

Buhârî, Teheccüd 11, Savm 52, 53. Ayrıca bk. Müslim, Savm 178-180; Ebû Dâvûd, Savm 59; Tirmizî, Savm 57; Nesâî, Sıyâm 34, 70; İbni Mâce, Sıyâm 30

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in namazı, orucu, yiyip içmesi, oturup kalkması, kısaca bütün yaşayışı, olması gerektiği şekildeydi. Onun hayatında hiçbir aşırılığa yer yoktu. Farz namazın dışında, mutlaka yapacağım diye kendini zorladığı ibadetleri mevcut değildi. Bu sebeple ashâbını ibadet konusunda mûtedil olmaya teşvik eder, 144-154 numaralı hadislerin bulunduğu "Allah'ın Emirlerine Uymada Ölçülü Olmak" bahsinde açıklandığı üzere, onları aşırı derecede ibadet etmekten sakındırırdı. Zira Allah'ın Resûlü insanların huy ve mizaçlarını iyi bilirdi. Çok ibadete özenenlerin bir müddet sonra buna dayanamayacaklarını, o ibadeti büsbütün bırakacaklarını hesap ederdi. İşte bunun için arkadaşlarına az, fakat devamlı ibadet etme alışkanlığını kazandırmaya çalışırdı.

Peygamber *aleyhisselâm* herkese yapacağı kadar ibadeti tavsiye etmekle beraber, ashâb-ı kirâmın yaptığından daha fazla ibadet ederdi. Zira onun en büyük zevki ibadet etmekti. Bununla beraber içinde bulunduğu zamanı, zemini, neşeli veya neşesiz oluşunu dikkate alır, ibadet etmeye arzu duyduğu zaman kalkıp ibadet ederdi. Bu bazan gecenin ilk kısmı, bazan gece yarısı, ama çoğunlukla seher vakti dediğimiz gecenin son kısmı olurdu. Teheccüt namazlarını her zaman aynı miktarda kılmaz, her rek'atte aynı miktarda Kur'an okumazdı. İşte bu sebeple ashâb-ı kirâm onu günün veya gecenin belli saatlerinde değil, değişik saatlerinde ibadet ve istirahat ederken görürlerdi. Zaman olur haftalarca oruç tutardı. Ashâb-ı kirâm, herhalde Resûlullah hiç ara vermeden devamlı oruç tutacak diye düşünürdü. Zaman olur günlerce oruç tutmazdı. Bu defa da arkadaşları, herhalde Resûlullah artık oruç tutmayacak derlerdi. Allah'ın Resûlü bu tavrıyla ümmetine, nâfile ibadetler konusunda nasıl davranmaları gerektiğini de öğretmiş olurdu.

Kısaca belirtmek gerekirse, Resûlullah Efendimiz'in her davranışı ve her ibadeti ölçülü ve dengeliydi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nâfile ibadetlerin belirli zamanlarda ve belirli miktarlarda yapılması gerekmez. İnsan canının istediği zaman istediği kadar nâfile ibadet etmelidir.

2. Üzerinde hakkı bulunan kimselere haksızlık yapmamak şartıyla, özellikle geceleri nâfile namaz kılmaya, gündüzleri nâfile oruç tutmaya çalışmalıdır.

1174- ????? ?????? ??? ?????? ?????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????? ?? ????????? ???????? ??????????? ???? ???? ????? ??? ??????? ????????? ???????? ??? ?????? ??? ??????? ??????? ? ????????? ??????????? ????? ??????

???????? ? ????? ????????? ??? ??????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ? ???? ??????? .

1174. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin on bir rek'at namaz kılardı. O namazın bazı rek'atlerinde, sizden birinizin elli âyet okuyacağı kadar bir zaman başını kaldırmadan secdede dururdu. Sabah namazının farzından önce iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip namaz kılınacağını haber verene kadar sağ yanı üzerinde yatardı.

Buhârî, Vitir 1, Teheccüd 3. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 41, Sehv 74; İbni Mâce, İkâmet 181

Açıklamalar

Peygamber *aleyhisselâm* geceleri iki rek'atte bir selâm vererek bazan yedi, bazan dokuz, bazan da on bir rek'at namaz kılardı. Kimi zaman uzun âyetler ve sûreler okuyarak kıyâmda epeyce bir süre kalması veya aşağıda bahsedileceği üzere secdelerde uzun müddet zikirle meşgul olması sebebiyle namaz rek'atları değişirdi.

Teheccüt namazının son rek'atını tek kılmasının hikmeti, vitir bahsinde de anlatıldığı üzere, gece namazının son iki rek'atına bir rek'at daha ilâve ederek vitir namazını gecenin bu ilerlemiş saatinde edâ etmesiydi.

1106 ve 1107 numaralı hadislerde geçtiği üzere sabah namazının sünnetini kısa sûreler okuyarak çabucak kılar, sonra sağ yanına yatarak dinlenirdi. Müezzinin sabah namazının farzına başlanacağını haber vereceği âna kadar istirahat etmesinin sebebi, gece ibadeti dolayısıyla yorgun düşen vücudunu dinlendirmekti. Zira o bir müddet sonra sabah namazının farzını kıldıracak, bu sırada uzun âyetler okuyarak kıyamda kalacaktı. Bu sebeple vücudunun dinç olmaya ihtiyacı vardı.

Bu hadiste dikkatimizi çeken husus, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece namazının bazı rek'atlarında elli âyet okunacak kadar uzun bir süre secdede kalmasıdır. Bir insanın bu zaman zarfında ayakta durması bile müşkil iken Peygamber Efendimiz'in bu kadar uzun bir süre secdede kalabilmesi, onun Allah'a ibadet etmekten derin zevk almasıyla, namazın ona "gözünün nûru" kılınmasıyla (Ahmed İbni Hanbel,*Müsned*, III, 128) açıklanabilir. Şu da bilinmektedir ki secde, kulun en mütevâzi, en samimi, en ihlâslı olduğu, Allah'a en yakın bulunduğu bir haldir. Bu sebeple secde sadece Allah'a yapılır. O'nun dışında hiçbir varlığa secde edilmez.

Hatıra gelebilecek bir soru da Efendimiz'in bu kadar uzun süre secdede ne yaptığıdır.

Hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre Allah'ın Resûlü secdede dua ve tesbih ile meşgul olurdu. Hz. Âişe'nin belirttiğine göre Nasr sûresindeki "**Fe-sebbih bi-hamdi rabbike ve'stağfirh** = *Rabbine hamd ederek O'na tesbih et!*" âyeti nâzil olduktan sonra rükûda ve secdede en çok okuduğu dualardan biri şu idi: "**Sübhânekellâhümme rabbenâ ve bi-hamdik, Allahümme'ğfir-lî** = *Ey bizim Rabbımız olan Allah! Seni kendi kudretimle değil, senin yardımınla ve sana mahsus olan hamd ile tesbih ederim. Allahım beni bağışla*" (Buhârî, Ezân 123, 139). Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bütün günahları bağışlandığı halde, o, Allah Teâlâ'ya bunca nimetinden dolayı şükretmek istediğini söyler, O'nun yardımına her zaman muhtaç olduğunu, O'na kulluğunu her zaman göstereceğini belirtir ve Rabbine işte böyle dua ve istiğfâr ederdi.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın secdede iken yaptığı dualardan biri de şu idi:

"Allâhümme leke secedtü ve bike âmentü ve leke eslemtü. Secede vechî lillezî halekahû ve savverahû ve şakka sem'ahû ve basarahû, tebârekellâhu ahsenü'l-hâlikîn = *Allahım! Sadece sana secde ettim. Yalnız sana iman ettim. Sana teslim oldum. Benim yüzüm kendini yaratıp ona şekil veren, kulağını ve gözünü var eden Rabbine secde etti. Yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir*" (Müslim, Müsâfirîn 201).

Hadisin benzeri 817 numara ile de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz geceleri, sonuncusu vitir olmak üzere on bir rek'at namaz kılardı.

2. Bu namazın bazı rek'atlarında, ashâbının elli âyet okuyacağı kadar uzun bir süre secdede kalır ve bu sırada Rabbine dua ve istiğfâr ederdi.

3. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* teheccüt namazı kıldıktan sonra bir müddet sağına yatıp dinlenir ve böylece sabah namazını daha dinç olarak kılardı.

1175- ???????? ??????? : ?? ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?? ?????? ???? ?? ???????? ???? ?????? ????? ???????? : ??????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????????? ? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ?????????? ? ????? ???????? ??????? . ???????? : ?? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ?? ????: « ?? ?????? ????? ???????? ???????? ???? ?????? ???? » ????? ???? .

1175. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ne ramazanda ne başka zamanda gece on bir rek'attan fazla namaz kılmazdı. Önce dört rek'at kılardı ki, onların güzelliği ve uzunluğu anlatılacak gibi değildi! Sonra dört rek'at daha kılardı. Onların da güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma! Sonra üç rek'at daha kılardı. Ben:

- Yâ Resûlallah! Vitri kılmadan mı uyuyorsun? diye sordum. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

- **"Âişe! Benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz."**

Buhârî, Teheccüd 16, Terâvih 1, Menâkıb 24; Müslim, Müsâfirîn 125. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26, Tirmizî, Mevâkît 208; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 36

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in geceleyin*on üç rek'at* namaz kıldığını rivayet eden sahâbîler, buna sabah namazının iki rek'at sünnetini de ilâve etmişlerdir. Geceleyin *on bir rek'at* kıldığını söyleyenler de sabah namazının sünnetini dikkate almamışlardır.

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Seleme hazretleri, ramazan ayında Peygamber Efendimiz'in daha fazla ibadet edeceğini düşünmüş, sonra da öyle olup olmadığını Hz. Âişe'ye sormuştu. Bunun üzerine Âişe annemiz, Resûl-i Ekrem'in gece ibadetlerinin hiçbir ayda değişmediğini belirtmiş, geceleri önce dört rek'at namaz kılıp selâm verdiğini, sonra tekrar dört rek'at kılıp selâm verdiğini, ardından da üç rek'at namaz kıldığını söylemişti.

Hz. Âişe'nin bu rivayetini, Hanefî âlimler, gece namazının kaçar rek'at kılınacağı konusunda delil kabul etmişlerdir. Onlara göre gece namazları dört rek'atta bir selâm vererek kılınır. Son olarak da, tek selâm ile üç rek'atlı vitir namazı kılınır. Hanefiler'in dışındaki diğer üç mezhep ise, gece namazının iki rek'atta bir selâm verilerek kılınacağına dair 1171 ve 1172 numaralı hadisler ile benzeri hadisleri esas almışlar, bu hadisteki dörder rek'at ifadesini de, iki rek'atta bir selâm vererek kılınan dörder rek'at şeklinde anlamışlardır.

Hz. Âişe daha sonra Resûlullah Efendimiz'in gecenin ilerlemiş saatinde ilâhî huzurda bulunmaktan aldığı derin zevki ve duyduğu huşûu anlatmıştı. İnsanların çoğunun uykuda bulunduğu seher vaktinde Cenâb-ı Hakk'a ibadet etmeyi pek sevdiğini, namaz kılarken bazan ayakta bazan oturduğu yerde uzun âyetler okuduğunu, rükûda ve secdede saatlerce dua ve istiğfâr ettiğini söylemişti. 1178 numaralı hadiste Efendimiz'in kıraatinin, rükû ve secdesinin uzunluğu hakkında daha geniş bilgi bulunmaktadır.

Hz. Peygamber yukarıda anlatıldığı şekilde sekiz rek'at namaz kıldıktan sonra biraz dinlenir, sonra vitir namazını kılardı. Onun vitir namazını kılmadan önce biraz dinlendiğini gören Hz. Âişe, "Yâ Resûlallah! Vitir namazını kılmadan mı uyuyorsun?" diye sordu. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü*gözleri uyusa bile kalbinin uyumadığını* söyledi. Gözlerin uyuduğu halde kalbin uyumaması, bütün peygamberlere mahsus ilâhî bir lutuftur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in gece ibadetleri hiçbir zaman değişmezdi.
2. Saatlerce süren gece namazlarını derin bir huzur ve huşû ile kılardı.
3. Peygamberlerin gözleri uyusa bile kalpleri uyumaz.

1176=??????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ?????? ???????? ? ?????? ?????? ??????? . ????? ????.

1176. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* gecenin ilk kısmında yatıp uyur, son kısmında kalkarak namaz kılardı.

Buhârî, Teheccüd 15, Müslim, Müsâfirîn 129. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17, 30, İbni Mâce, İkâmet 182

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz gecenin muhtelif saatlerinde, bazan gecenin ilk kısmında, bazan ortasında, bazan da son kısmında namaz kılmıştır. Hayatının son dönemlerinde ise, burada belirtildiği gibi, gündüzün yorgunluğunu atarak dinlenmek için gecenin ilk kısmında uyumuş, seher vakti denilen gecenin son kısmında kalkarak teheccüt namazı kılmıştır.

Hz. Âişe'ye, Peygamber Efendimiz'in gece namazlarını ne zaman ve nasıl kıldığı hususundaki bu soruyu, tâbiîn neslinin seçkin kıraat âlimi ve muhaddisi Kûfeli Esved İbni Yezîd en-Nehaî sormuştu. Hz. Âişe de Resûl-i Ekrem'in son dönemlerindeki gece ibadetini anlatmış, hatta hadisin devamında, Peygamber *aleyhisselâm*'ın gece namazını tamamladıktan sonra bir miktar yatıp uyuduğunu, eşiyle beraber olmuşsa, ilk ezanı duyunca hemen kalkıp yıkandığını, gerekmiyorsa, sabah namazı vakti girince abdest alıp sabah namazının iki rek'at sünnetini kıldıktan sonra mescide gittiğini söylemişti.

Peygamber Efendimiz'in ibadetleri de diğer hareketleri gibi dengeliydi. Aşırı derecede ibadet edip yorgun düşmeyi ve bu suretle bazı önemli görevlerini ihmal etmeyi doğru bulmazdı. Gereğinden fazla ibadet eden kimsenin bir müddet sonra usanarak ibadeti büsbütün bırakabileceğini söylerdi. İşte bu sebeple Allah'ın Resûlü, gecenin ilk kısmında yatıp uyur, dinlendikten sonra kalkıp ibadet ederdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün gece ibadet etmek insanı yorgun düşüreceği ve önemli görevlerini ihmâle yol açacağı için Peygamber Efendimiz önce yatıp dinlenir, sonra kalkıp namaz kılardı.
2. Gece ibadeti için en uygun zaman, gecenin son kısmıdır.

1177- ???? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ? ????? : ???????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ?????? ????? ?????? ??? ???????? ???????? ????? . ???? : ?? ?????? ? ??? : ??????? ???? ??????? ???????? . ????? ???? .

1177. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Bir gece Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber namaz kıldım. O kadar uzun süre ayakta kaldı ki, fena bir şey yapmayı düşündüm.

Biri ona:

- Ne düşündün? diye sorunca:

- Peygamber *aleyhisselâm*'ı yalnız bırakıp oturmayı düşündüm dedi.

Buhârî, Teheccüd 9; Müslim, Müsâfirîn 204. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 200

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1178- ????? ???????? ?????? ?????? ????? ? ????? : ????????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ???????? ?????????? ????????? ? ????? : ???????? ?????? ???????? ? ????? ??? ? ????? : ???????? ??? ?? ??????? ? ?????? ? ???????? : ???????? ??? ? ????? ???????? ?????????? ?????????? ? ????? ????????? ?? ????????? ? ?????????? ? ???????? ??????????? ???? ????? ??????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????? ????????? ?????? ? ???? ????? ???????? ????????? ? ????? ?????? ? ????? ??????? : ????????? ????? ??????? ? ??????? ????????? ??????? ???? ????????? ? ????? ??? : ???? ?????? ????? ??????? ? ???????? ?? ??????? ? ????? ???? ??????? ???????? ?????? ??? ? ????? ???? ??????? : ???????? ??????? ???????? ??????? ????????? ???????? ???? ????????? . ???? ???? .

1178. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gece Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namazı kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ben içimden, yüz âyet okuyunca herhalde rükû eder dedim. O yüz âyetten sonra da okumaya devam etti. Ben yine içimden, bu sûre ile namazı bitirecek dedim. O yine devam etti. Ben bu sûre ile rükûa varır dedim, varmadı. Nisâ sûresine başladı; onu da okudu. Sonra Âl-i İmrân sûresine başladı, onu da okudu. Ağır ağır okuyor, tesbih âyeti gelince tesbih ediyor, dilek âyeti gelince dilekte bulunuyor, Allah'a sığınmaya dair âyet gelince Allah'a sığınıyordu. Sonra rükûa vardı. "**Sübhâne rabbiye'l-azîm"** (Ben yüce Rabbimi ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim) demeye başladı. Rükûu da aşağı yukarı kıyâmı kadar uzun oldu. Sonra "**Semiallâhü limen hamideh, rabbenâ leke'l-hamd** (Allah, kendisine hamd edeni duyar, hamd yalnız sanadır ey Rabbimiz)" dedi ve kalktı. Hemen hemen rükûuna yakın uzunca bir süre ayakta durdu. Sonra secdeye vardı ve '**Sübhâne rabbiye'l-a'lâ"** (Ben ulu Rabbimi ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim) dedi. Secdesini de aşağı yukarı kıyâmı kadar uzattı.

Müslim, Müsâfirîn 203

1179 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1179- ?????? ????? ???? ?????? ????? ????? : ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ????????? ???????? ? ??? : « ????? ????????? » . ???? ???? . ??????? ?????????? : ????????? .

1179. *Câbir radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Hangi namaz daha faziletlidir? diye sordular.

- **"Kıyâmı uzun olan"** cevabını verdi.

Müslim, Müsâfirîn 165. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvû 23; Tirmizî, Salât 168; Nesâî, Zekât 49; İbni Mâce, İkâmet 200

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bir cemaate namaz kıldırdığı vakit, arkasında yaşlıların, hastaların, iş güç sahiplerinin bulunacağını düşünerek namazı gereğinden fazla uzatmazdı. Hatta gerilerden bir çocuk ağlaması duyduğunda, cemaatin içinde o çocuğun annesi bulunabileceğini hesap ederek namazı çabucak bitirirdi. Fakat geceleyin teheccüt namazı kılarken, başkalarının durumunu dikkate alma mecburiyeti olmadığı için dilediği kadar uzun kılardı. Zira Efendimiz, sonuncu hadiste görüldüğü üzere, kıyâmı uzun olan namazların daha faziletli olduğunu söylerdi. Namazda uzun süre ayakta kalmayı bu hadiste "kunût" kelimesiyle ifade buyurmuştur.

Burada kunûtun kıyâm demek olduğu, Ebû Dâvûd'un yukarıda belirtilen rivayetinde açıkça görülmektedir. Teheccüt namazı ashâb-ı kirâm için mutlaka kılınması gereken bir namaz olmadığı için, uzun süre kıyâmda, rükû ve secdede kalmaya dayanabilen sahâbîler Efendimiz'e cemaat olurlardı.

Yukarıdaki hadisler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in uzun süre kıyâmda, rükû ve secdede kalarak ibadet ettiğini ve böyle ibadetin daha faziletli olduğunu göstermekle beraber, yine onun çok rükû ve secde etmeyi öğütlediği, bazı sahâbîlerine "*Allah'a çok secde etmeye bak"* buyurduğu (Müslim, Salât 225) bilinmektedir. Bu sonuncu rivayeti dikkate alan bazı âlimler, çok sayıda namaz kılmanın, böylece çok rükû ve secde etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.

Hadislerdeki farklılıkların sebeplerini bilmeyenler, bu farklılıklara bakarak, birbirine zıt hadisler bulunduğunu zannedebilirler. Bunlar Efendimiz'in ya değişik zamanlardaki uygulamaları veya muhataplarının durumuna göre tavsiye ettiği değişik ibadet tarzlarıdır.

Resûlullah Efendimiz'in her farklı uygulamasında ve tavsiyesinde ümmet için rahmet vardır. Hâfiz olup uzun sûreleri rahatlıkla okuyabilen müslümanlar, Efendimiz'in kıyâmda uzun sûreler okuduğuna bakarak öyle hareket edebilirler. Sadece kısa namaz sûrelerini bilen veya rükû ve secdede uzun süre kalamayacak olan müslümanlar da, çok secde etmeyi tavsiye eden hadislere uygun şekilde ibadet edebilirler.

1177. hadis 104 numarayla, 1179. hadis 103 numarayla "Mücâhede" bahsinde geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz gece namazlarında, diğer insanların dayanamayacağı kadar uzun sûreler okurdu.

2. Dileyen ve yapabilen kimseler uzun sûreler okuyarak, dileyen de kısa sûreler okuyarak gece namazı kılabilir.

3 . Teheccüt namazı gibi farz olmayan namazlar da cemaatle kılınabilir.

4. Şâfiî âlimler bu hadisi dikkate alarak namaz içinde ve dışında tesbih âyetlerinde Allah'ı tesbih etmek, Allah'a sığınmaya dair âyetlerde O'na sığınmak, dilek âyetlerinde O'ndan dilekte bulunmak uygun olur demişlerdir.

1180- ?????? ???? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ? ????? ?????? ????????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ??????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????? ? ???????? ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ? ???? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????

???????? ??????? ?????? ????????? ?????? » ????? ???? .

1180. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği namaz Dâvûd *aleyhisselâm*'ın namazı, Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği oruç da yine Dâvûd *aleyhisselâm*'ın orucudur. Dâvûd gecenin ilk yarısında uyur, üçte birinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı."

Buhârî, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, 38; Müslim, Sıyâm 189, 190. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 66; Nesâî, Sıyâm 69, 76-78, 80; İbni Mâce, Sıyâm 31

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, Abdullah İbni Amr'ın Resûlullah Efendimiz'le yaptığı uzun bir sohbetin sadece bir bölümüdür. Allah'ın Resûlü, ibadete düşkün bu genç sahâbîsine, 152 numarada geçtiği üzere, fazla ibadet etmemesi hususunda tavsiyede bulunmuştu. Zira Abdullah İbni Amr, yaşadığı sürece gündüzleri oruç tutmaya, geceleri de ibadet ve tâatla uyanık geçirmeye karar vermiş, sonra da yeni evlendiği genç karısını ihmal pahasına da olsa bu kararını uygulamaya koyulmuştu. Onun bu durumunu öğrenen Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, *"Senin gündüzleri oruçlu, geceleri uyanık geçirdiğin bana haber verilmedi mi sanıyorsun?"* diyerek bu âbid ve zâhid genci karşısına almış, vücuduna, karısına, misafirlerine karşı görevleri olduğunu hatırlatmış, *"Ben gencim, daha fazlasını yapabilirim"* demesine önem vermemişti.

Gece, altı eşit parçaya bölündüğü takdirde, Dâvûd *aleyhisselâm*'ın ibadetle geçirdiği üçte birlik kısım, gecenin dördüncü ve beşinci dilimidir. Uyuduğu altıncı kısım ise, tan yeri ağarmadan önceki zamandır. Dâvûd *aleyhisselâm*'ın ibadetle geçirdiği saatler, duaların kabul olunduğu bereketli zaman dilimidir. Allah Teâlâ'nın *"Bana kim dua ederse duasını kabul edeyim. Benden kim dilekte bulunursa dileğini yerine getireyim. Benden kim af dilerse, onu bağışlayayım"* (Buhârî, Teheccüd 14; Müslim, Müsâfirîn 168-170) buyurduğu feyizli vakittir.

İbadetlerde devamlılık esastır. Aşırı ibadetler, bazı kimseleri önce usanmaya, sonra da o ibadeti büsbütün bırakmaya sevkedebilir. Halbuki Allah Teâlâ'nın lutuf ve ihsânı sonsuzdur; kul ibadet etmekten usanmazsa, O da hayır ve sevap vermekten usanmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz oruç, namaz ve ibadetler ile çalışmak ve elinin emeğiyle geçinmek gibi hususlarda da Dâvûd *aleyhisselâm*'ı örnek göstermiştir.

2. Dâvûd *aleyhisselâm*'ın orucu da namazı da ölçülü idi. Çok oruç tutmak isteyen kimse, her gün değil, Hz. Dâvûd gibi gün aşırı oruç tutmalı; çok namaz kılmak isteyen de bütün gece ibadet etmek yerine, önce yatıp dinlenmeli, sonra kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirmelidir.

3. Bütün geceyi ibadetle geçirmek doğru olmadığı gibi uykuyla geçirmek de doğru değildir. Belli bir süreyi ibadete ayırmalı, sabah namazını kesinlikle ihmâl etmemelidir.

1181- ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? : ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ????? ?? ????????? ???????? ? ?? ?????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ?? ???? ???????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ? ?????? ???? ???????? » ???? ???? .

1181. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Geceleyin öyle bir zaman vardır ki, müslüman bir kimse o zamana rastlayıp Allah'tan dünya ve âhirete dair hayırlı bir şey dilerse, Allah ona dilediğini verir. Bu her gece böyledir" buyururken dinledim.

Müslim, Müsâfirîn 166, 167

Açıklamalar

Allah Teâlâ kullarının, gündüz olduğu gibi geceleyin de kendisini anmalarını, el açıp dünya ve âhiretleri için dua ve niyazda bulunmalarını istemektedir. "Rabbim, beni iki cihanda bahtiyar et! Allahım, bana âfiyet ver! Mevlâm, beni tuttuğum işte başarılı kıl!" diye yalvarmalarını arzu etmektedir.

Şüphesiz geceler de Allah'ındır, gündüzler de. O uygun gördüğü zamana dilediği feyiz ve bereketi verir. Kendilerini en güzel şekilde yarattığı, en güzel nimetleri kendilerine ihsân ettiği, cennetini ve cemâlini kendileri için hazırladığı kullarının uzun bir geceyi derin gaflet içinde geçirmelerini uygun görmemiştir. Allah'ın her şeyin sahibi olduğunu bilmelerini ve ihtiyaçlarını O'na arzetmelerini istemiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın öyle kulları vardır ki, kuşların yuvalarını özlediği gibi akşamı gözlerler. Gece karanlığı çökünce, Cenâb-ı Mevlâ'nın huzurunda olmanın şuuruyla namaza dururlar; secdeye varıp yüzlerini yere sürmekten derin bir zevk duyarlar. Sayısız lutuf ve keremlerinden dolayı Rabbü'l-âlemîn'e şükür ve hamdlerini sunarlar. O'nun kelâmıyla dillerini ve gönüllerini aydınlatırlar. Zikir ve tesbih ile O'nu yâdederler. Onların bu hallerinden hoşnut olan Cenâb-ı Zülcelâl de feyiz, bereket ve rahmetiyle kendilerine büyük ihsanlarda bulunur.

Bu feyizli zaman diliminin bütün gecelerde bulunması da ayrı bir lutuf ve keremdir. Her gece bu değerli zamana tesâdüf etme imkânı vardır. Kula yakışan, bu fırsatı yakalamaya çalışmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duaların kabul olunduğu vakti yakalama ümidiyle gecenin muhtelif saatlerinde el açıp Allah'a yönelmeli, yalvarıp yakarmalıdır.

2. Bu hadis gecelerin gündüzlerden daha değerli olduğunu göstermektedir. Zira duaların kabul edildiği saat sadece cuma gününde bulunduğu halde, bu değerli vakit bütün gecelerde mevcuttur.

3. Peygamber Efendimiz'in, hayatının son dönemlerinde hep gecenin son üçte birinde ibadet etmesine bakarak, duaların kabul edildiği bu mübarek

vaktin seher vaktinde olduğu düşünülebilir.

1182- ?????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ???? ????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? » ????? ????? .

1182. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz geceleyin kalktığında, önce gayet hafif iki rek'at namaz kılsın."

Müslim, Müsâfirîn 198

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1183- ?????? ????????? ? ?????? ?????? ?????? ? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ??? ????????? ???????? ???????? ???????????? ??????????? ? ???? ???? .

1183. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin kalktığında, namazına fazla uzatmadan kıldığı iki rek'atla başlardı.

Müslim, Müsâfirîn 197

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in geceleyin teheccüt için kalktığında kıldığı bu son derece kısa iki rek'at namaz, bazılarının abdest şükrü dediği namaz olabilir. Fakat bu iki rek'at namazın, uzun gece namazına bir nevi hazırlık olması da mümkündür. Peygamber Efendimiz'in bu iki rek'at namazı gayet kısa kılmakla bize önemli bir şeyi öğrettiği, uzun ve yorucu işlere hafif bir girişle başlamanın daha uygun olacağını hatırlattığı akla gelmektedir. Başlangıç mahiyetindeki bu hafif iki rek'at, gecesini ibadetle ihyâ etmeye hazırlanan mü'minin gözündeki mahmurluğu giderecek ve ona yeni bir şevk, taze bir heyecan verecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gece ibadetine başlamadan önce, kısaca iki rek'at namaz kılmalıdır.

2. Fazla uzatmadan kılınacak bu namaz, insanın uyku mahmurluğunu atmasını sağlayacak, uzun süre devam edecek bir ibadete şevkle başlamasına imkân verecektir.

1184- ??????? ? ???? ?????? ?????? ? ?????? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ????????? ?? ??????? ???? ???? ???? ?????? ? ?????? ???? ????????? ?????? ????? ?????? . ???? ????? .

1184. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rahatsızlık gibi bir sebeple gece namazı kılamadığında, ertesi gün on iki rek'at namaz kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 140

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1185-???? ?????? ??? ?????????? ????? ?????? ????? ?????:????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????:«???? ???? ?? ???????? ? ?? ???? ????? ????? ? ???????? ????? ???? ??????? ???????? ??????? ????????? ? ????? ??? ???????? ???????? ??? ?????????»???? ???? .

1185. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse geceleri okuduğu zikir ve duasını okumadan veya tamamlayamadan uyur da, sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, gece okumuş gibi sevap kazanır."

Müslim, Müsâfirîn 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 19; Tirmizî, Cum'a 56; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 65; İbni Mâce, İkâmet 177

Açıklamalar

Sağlık gibi hastalık da tabii bir hâdisedir. Rahatsızlanan kimsenin bazı görevlerini aksatması da tabiidir. Peygamber Efendimiz, yukarıdaki hadislerde gördüğümüz üzere, rahatsızlandığı vakit, elinde olmadan gece ibadetini aksatmış, fakat ertesi gün bunları telâfi etmiştir. Gece uyanıp vird dediğimiz belli dua ve zikirleri yapmayı veya Kur'an okumayı alışkanlık haline getiren insanların, bazan uykuya yenik düşüp uyanmamaları veya biraz ibadet ettikten sonra uyuyup kalmaları da mümkün ve tabiidir. Böyle durumlarda "ibadetim aksadı veya sürekliliğini yitirdi" diye telâşa kapılmamalıdır. Bu aksamalar elde olmayan sebeplerle meydana geldiği için hiçbir kayba yol açmaz. Öte yandan, "ibadetim nasıl olsa aksadı, daha sonra yaparım" diye onu ileri bir tarihe atmamalıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, rahatsızlık veya uyku sebebiyle gece yapılamayan ibadetleri en uygun telâfi vaktinin ertesi günün sabah namazı ile öğle namazı arası olduğunu söylemekte ve gece okuyamadığı zikirlerini bu suretle telâfi eden kimseye, virdini gece okumuş gibi sevap verileceğini belirtmektedir.

Rabbine samimiyetle ibadet eden bir kulun, elinde olmadan meydana gelen bazı gecikmeler sebebiyle hiçbir şey kaybetmeyeceğini belirten ve böylece Cenâb-ı Mevlâ'nın kuluna rahmet ve merhametini gösteren, üstelik insanın gönlünü ümitle kanatlandıran bir hadîs-i şerîf vardır. Efendimiz buyuruyor ki: *"Gece namaz kılmayı alışkanlık haline getirip de uykusuna yenik düşen hiçbir kimse yoktur ki, Allah Teâlâ ona namazını kılmış gibi sevap yazmasın. Üstelik onun uykusu kendisine sadaka olur"* (Ebû Dâvûd, Tatavvu 20; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 61). Demek ki kul, sevabını Allah'tan bekleyerek ihlâs ve samimiyetle yaptığı ibadetlerin mükâfatını, arada aksamalar bile olsa, mutlaka görecektir.

Bu hadisler 155 ve 157 numarayla *"İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak"* bahsinde geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Gece ibadet etmek, belli dua ve zikirleri okumak insana büyük sevap kazandırır.
2. Geceleyin kılınan nâfile namazlar veya okunan Kur'an ve zikirler, bir rahatsızlık veya uykuya yenik düşmek gibi sebeplerle zamanında yapılamazsa, onları ertesi sabah ile öğle vakti arasında telâfi etmelidir.
3. Elde olmayan sebeplerle bazı ibadetlerin zamanında îfâ edilmemesi insanın kazanacağı sevabı azaltmaz.

1186- ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? ? ?????? ???????? ???????? ? ???? ?????? ????? ?? ???????? ?????? ? ?????? ??????? ????????? ????? ??? ????????? ???????? ? ?????????? ????????? ???? ???? ???????? ?? ??????? ?????? » ????? ??? ????. ???????? ????? .

1186. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Geceleyin kalkıp namaz kılan, karısını da kaldıran, kalkmazsa yüzüne su serperek uyandıran kimseye Allah merhamet etsin. Aynı şekilde geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, uyanmazsa yüzüne su serperek uykusunu kaçıran kadına da Allah merhamet etsin."

Ebû Dâvûd, Tatavvu 18, Vitir 13. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 5; İbni Mâce, İkâmet 175

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1187- ??????? ????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ????????? ???????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ???????? ? ?????? ?? ??????????? ???????????? » ???? ??? ???? ??????? ????? .

1187. Yine Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd el-Hudrî*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse geceleyin karısını uyandırır da beraberce veya her biri kendi başına iki rek'at namaz kılarlarsa, *Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar* arasına yazılırlar.

Ebû Dâvûd, Tatavvu 18, Vitir 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 175

Açıklamalar

Karı koca birbirinin hayat arkadaşıdır. Bu arkadaşlık sadece güzel günlerin saâdetini birlikte paylaşmaktan veya sıkıntılı günlere birlikte katlanmaktan ibaret olmamalıdır. Bu arkadaşlık, bunlarla birlikte, Allah'a giden yolda ve Allah'a kulluk görevini birlikte ve yardımlaşarak yerine getirme konusunda da devam etmelidir. Mademki hayat dünya hayatından ibaret değildir, birbirini seven insanlar ebedî saâdeti yakalama hususunda da birbirine yardımcı olmalıdır. Onları gece ibadetine ve özellikle sabah namazına kaldırmamak için şeytanlar birbiriyle nasıl işbirliği yapıyorsa, karı koca da şeytanları bu oyunlarında mağlûp etmek için el birliği etmelidir. Hangimiz uyanırsak diğerini mutlaka namaza kaldırsın, şeytanın eline bırakmasın diye şeytana karşı ittifak kurmalıdır. Böyle bir ittifakı oluşturan iki tarafa da Peygamber Efendimiz, *"Allah merhamet etsin"* diye dua etmektedir.

Biz eşimize veya çocuklarımıza olan sevgimiz sebebiyle onları tatlı uykularından uyandırıp namaza kaldırmaya kıyamayız. Bu zaafımızı ve kusurumuzu da şefkat ve merhamet kelimeleriyle kapatmaya çalışırız. Peygamber Efendimiz'in bize bizden daha merhametli olduğunda şüphe yoktur. Onun eşimizi ve çocuklarımızı gece ibadetine kaldırmamızı tavsiye etmesi, bizim bu zaafımızın şefkat ve merhametle ilgili olmadığını göstermektedir. Şayet onları gerçekten seviyorsak, ebedî hayattaki bahtiyarlıklarını düşünerek mutlaka namaza kaldırmamız gerektiği anlaşılmaktadır. Hayat arkadaşını namaza kaldıran erkeğin **"zâkirîn"** (Allah'ı çok anan erkekler) sınıfına, kocasını namaza kaldıran kadının da **"zâkirât"** (Allah'ı çok anan kadınlar) grubuna yazılacakları ifadesinde Ahzâb sûresinin 35. âyetindeki müjdeye işaret vardır. Bu âyette Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"...Allah'ı çok anan erkekler ve çok anan kadınlar var ya, Allah bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."**

İkinci hadîs-i şerîf, teheccüt namazı dediğimiz gece ibadetini karı kocanın ayrı ayrı kılabilecekleri gibi, cemaat halinde birlikte de kılabileceklerini göstermektedir. Geceleyin birbirine destek olarak nâfile ibadet için kalkan veya en azından sabah namazı için birbirini uyandıran ve birlikte namaz kılan aileler ne güzel ve ne bahtiyar insanlardır. Allah bu saadeti hepimize nasip etsin (âmin).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Gece ibadetine veya en azından sabah namazına kalkabilmek için karı koca birbirine yardımcı olmalı, gerekirse birbirini uyandırabilmek için yüzlerine su serpmeli, diğer aile fertlerini de namazlarını kılmaları için uyandırmalıdır.
2. Namaza kalkabilmek için birbirlerini uyandıran eşlere Peygamber Efendimiz*"Allah merhamet etsin"* diye dua etmiş, onların *"Allah'ı çok anan erkekler, Allah'ı çok anan kadınlar"* zümresine yazılacaklarını müjdelemiştir.
3. Allah'a karşı görevlerini yapma hususunda kadın erkek arasında hiçbir fark yoktur.

1188- ????? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ????? ?????????? ?? ????????? ? ??????????? ??? ?????? ?????? ???????? ? ??????? ???????? ??? ???? ??? ?????? ? ????????? ??????? ?????????? ????????? ?????? » ????? ????? .

1188. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Biriniz namaz kılarken uyuklayacak olursa, uykusu dağılana kadar yatsın. Çünkü uyuklayarak namaz kılarsa, Allah’tan bağışlanma dileyim derken belki de kendine beddua eder.”

Buhârî, Vudû 53; Müslim, Müsâfirîn 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; Tirmizî, Mevâkît 146; Nesâî, Tahâret 116; İbni Mâce, İkâmet 184

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1189- ????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ????????? ???? ????????? ????????? ???????? ??? ????????? ? ????? ?????? ?? ?????? ? ???????????? » ???? ??????? .

1189. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Biriniz geceleyin namaz kılmak üzere kalkıp da Kur’an’dan ne okuduğunu bilmeyecek derecede dili dolaşırsa, yatıp uyusun.”

Müslim, Müsâfirîn 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; İbni Mâce, İkâmet 184

Açıklamalar

Geceleyin herkes derin uykudayken tatlı uykusunu bırakıp Allah’a ibadet etmek, nefsine söz dinletebilen yiğitlerin harcıdır. Zira uyku bir ihtiyaç olduğu kadar insanın en fazla haz duyduğu zaaflarından biridir. Bu lezzeti bırakıp Rabbinin rızasını kazanmak için O’nun huzuruna durma başarısını, ancak Allah’ın rızâsının her şeyin üstünde olduğunu bilen şuurlu insanlar gösterebilir.

Öte yandan namaz, Allah’ın huzuruna çıkma, O’na kulluğunu arzetme ve O’nunla bir nevi konuşma halidir. Böylesine önemli bir işe girişen kimsenin zihni uyanık, gönlü duygulu olmalı, Rabbinin huzurunda olduğunun farkına varmalıdır. Bazı günler çeşitli meşgaleler sebebiyle insanın hem bedenen hem de zihnen yorulması nasıl tabii ise, bu yorgunluk sebebiyle uykuya yenik düşmesi o kadar tabiidir. Güzel dinimiz baştan sona kolaylıktan ibaret olduğu için insana yapabileceği şeyleri emretmiş ve onu gücünün yetmeyeceği işlerden sorumlu tutmamıştır.

Bütün bunları dikkate alan Peygamber Efendimiz, ibadet ederken ne söylediğini bilmeyecek, ne okuduğunu farketmeyecek kadar uyuklayan kimsenin hemen yatıp uyumasını, dinlendikten sonra ibadetine devam etmesini tavsiye buyurmaktadır. Aksi halde insan, sevap işleyeceğim derken, yanlış okuması sebebiyle günaha da girebilir. Dua edeceğim derken, kendi aleyhinde bir şeyler söyleyebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsan gece veya gündüz, uykulu iken ibadet etmemeli, yatıp dinlendikten sonra ibadetine devam etmelidir.
2. İbadetler zinde bir vücut, duru bir zihin, uyanık bir gönülle yapılmalıdır.
3. İslâmiyet kolaylık dinidir. İnsan her konuda olduğu gibi ibadet konusunda da orta yolu tutmalı, aşırılıktan uzak durmalıdır.
4. Uykulu iken insan ne söylediğini bilemez; dua edeceğim derken kendine beddua edebilir.

213- ??? ??????? ???? ????? ??? ????????

RAMAZAN GECELERİNDE TERÂVİH NAMAZI KILMAK

Hadisler

1190- ??? ???? ??????? ????? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ??? ????????? ???????? ?????????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ???????? » ????? ???? .

1190. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim ramazanın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek terâvih namazını kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır."

Buhârî, Îmân 37 ; Müslim, Müsâfirîn 173, 174. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 3, Savm 39, 40, Îmân 31, 32; İbni Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 3, 39, 40

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1191- ??????? ?????? ?????? ?????? ? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?? ??????? ????????? ???? ????? ???? ??????????? ???? ??????? ? ??????? : « ???? ????? ????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??? ???????? ???? ???????? » ???? ???????? .

1191. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kesin emir vermeksizin ramazan gecelerinde ibadet etmeyi tavsiye eder ve şöyle buyururdu:

"**Kim ramazanın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek terâvih namazını kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır.**"

Müslim, Müsâfirîn 174. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 82

Açıklamalar

Ramazan gecelerinde kalabalık cemaatler halinde büyük bir coşku ile kılınan terâvih namazı, aslında *teheccüd* gibi bir gece namazıdır *(kıyâmü'l-leyl).* Bu ikinci hadisin metninde görüldüğü üzere terâvihe *ramazan namazı* da denilmektedir. Her iki hadîs-i şerîf'te ramazan gecelerinde kılınan bu namazın, dinî bir görev olduğuna inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek kılınması halinde, geçmiş günahların bağışlanmasına vesile olacağı müjdesi verilmektedir. Sadece ikinci hadisin baş tarafında râvi Hz. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in kendilerini bu namazı eda etmeye teşvik ettiğini, bu konuda

sürekli tavsiyede bulunduğunu fakat bunu farz kılmadığını bildirmektedir. Bu da, terâvih namazının nâfile bir namaz olduğunu ortaya koyar.Terâvih, nâfile bir namaz olmakla beraber, Hz. Peygamber bu hadisleriyle onu, âdeta imandan bir parça saymıştır. Öncelikle bizzat kendisi, birkaç gece dışında terâvihi yalnız başına kılmaya devam etmiştir. Sonra da *"Dini bir görev olduğuna inanarak ve riya karıştırmayarak Allah rızâsı için kılanların geçmiş günahlarının bağışlanacağını"* ashâbına duyurmuştur. İmam Buhârî, hadis metnindeki bu *"inanarak"* kaydından hareketle onu *Sahîh*'inde "Nâfile olan terâvih namazını kılmak imandan kaynaklanır" başlığı altında zikretmiştir. Terâvih namazının önemini dikkate alan İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe de onun "**sünnet-i müekkede**" olduğuna hükmetmiştir.

Ramazan gecelerini sevabını Allah Teâlâ'nın vereceğine inanarak ve Allah rızâsı için terâvih kılarak değerlendirmek, geçmiş günahların bağışlanması gibi çok büyük bir bahtiyarlığa vesile olmaktadır. Bu büyük bir müjdedir. Üstelik bağışlanan günahlar "küçük" veya "büyük" diye bir kayda da bağlanmamıştır. İfadedeki bu genellik, her türlü günahın bağışlanacağı ümidini taşımak için yeterlidir.

Terâvih namazı, ramazan gecelerinde yatsı namazından sonra kılınır. Hz. Peygamber birkaç gece cemaatle kıldırdıktan sonra, cemaatle edâ edilmesi farz kılınır da müslümanlar onu yerine getirmekte güçlük çekerler endişesiyle, cemaatle kıldırmayı terketmiş ve ashâbına evlerinde kılmalarını tavsiye etmiştir. Terâvih namazı, Hz. Ömer'in halifeliği zamanında onun emri ile mescidde cemaatle **20** rek'at olarak kılınmaya başlanmıştır. O günden bu yana da cemaatle kılınmaktadır. Bizzat Hz. Ömer'in ifadesiyle gerçekten *"Terâvihin cemaatle kılınması her yönüyle çok güzel bir âdet olmuştur."*

Terâvih namazının sekiz rek'at olarak kılındığına dair sahih rivayetler vardır. Bu sebeple terâvihin sekiz rek'atı **sünnet-i râtibe** yani **"farz namazlarla birlikte kılınan sünnetler"** hükmündedir**.** İbn Abbas rivayetinin zayıf olması sebebiyle 20 rek'at olarak kılınması **müstehap** kabul edilmiştir. Ancak Hz. Ömer zamanından beri sahâbîlerin uygulamasının da bu yönde olması sebebiyle 20 rek'at olarak kılınagelmiştir.

"Ramazanın şeref ve faziletine inanarak ve Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu dileyerek" kılınacak terâvih namazını bir an önce bitirmek için gereksiz bir acelecilik göstermek asla doğru değildir. Hiçbir din görevlisi terâvih namazını çabucak kıldırmak suretiyle kendisine "ekspres imam" veya "jet imam" dedirtmemelidir. Bu sebeple cemaati yormadan ve bıktırmadan mutedil bir şekilde en fazla dört rek'atta bir selâm vermek suretiyle kıldırmak münâsip olur. Terâvihi hatim ile kıldıracak imamlar, buna alışık olmayanları güç durumda bırakmamak için daha önceden durumu câmilerinin uygun bir yerinde ilân etmelidirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ramazan gecelerini terâvih namazı kılarak değerlendirmek tâ Hz. Peygamber döneminden beri ümmet-i Muhammed'in güzel bir geleneğidir.
2. İnançla ve sevabını Allah'tan bekleyerek kılınacak terâvih namazı, geçmiş günahların bağışlanmasına vesile olur.
3. Terâvih namazının nâfile ibadetler içinde özel bir önemi bulunmaktadır.

214- ??? ??? ???? ???? ?????? ?????? ???? ??????

KADİR GECESİNİ İHYÂ ETMEK

KADİR GECESİNİ İHYA ETMENİN FAZİLETİ VE DAHA ZİYADE
RAMAZANIN HANGİ GECELERİNDE OLDUĞUNUN AÇIKLANMASI

Âyetler

?????? ??????????? ??? ????????????????? [1] ????? ????????? ??? ???????? ????????? [2] ???????? ??????????????? ????? ?????? ?????? [3]
????????? ?????????????? ?????????? ?????????????? ???????? ???? ????? ?????? [4] ??????? ????
?????? ???????? ????????? [5]

1. "Biz onu Kadir gecesi indirdik. Kadir gecesi nedir, bilir misin sen? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Meleklerle Ruh o gece Rabblerinin izniyle her iş için iner de iner. Tam bir esenliktir o gece, tâ tan yeri ağarıncaya kadar."

Kadîr sûresi (97), 1-5

Yüce dinimizin tarihinde olduğu kadar müslümanların hayatlarında da yüksek bir yeri ve değeri olan Kadir gecesinin zamanı değilse de kıymeti bu sûre ile bizlere tanıtılmıştır. Hidayet rehberimiz olan Kur'ân-ı Kerîm'in bu gece indirilmeye başlaması, meleklerle Ruh'un bu gece yeryüzüne inmesi ve tan yeri ağarıncaya kadar bu gecenin tam bir esenlik ve selâmet olması Kadir gecesinin başlıca özellikleridir.

Kur'an'ın indiği bu kutlu geceyi değerlendirmek bin aylık bir ömrü hayırla geçirmiş olmak yani bereketlendirmek anlamına gelmektedir. Hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre çok müstesna bir fırsat olan bu gece, ramazan ayının son on günündeki tek rakamlı geceler içinde gizlenmiştir. Onun hangi gece olduğunun açıklanmaması, o gecenin ömre ömür katan feyiz ve bereketini yakalama gayretini telkin etmek içindir. Bu gecenin şeref ve değerinden yararlanmak isteyen müslümanlar, hemen hemen ramazanın her gecesini Kadir gecesiymiş gibi değerlendirmeye çalışacaklardır. Bu da onların çok hayır kazanmasına vesile olacaktır. "Meçhulde bereket vardır" sözünün anlamı da böylece gerçekleşmiş olacaktır. Nitekim âriflerden biri zaman ve insanın değerini belirtmek üzere **"Her geceni Kadir bil; her geçeni Hızır bil"** demiştir.

?????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? [3]

2. "Biz Kur'an'ı kutlu bir gecede indirdik."

Duhân sûresi (44), 3

Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği Kadir gecesi, bu âyette **"kutlu** (mübârek) **bir gece"** olarak tanıtılmaktadır. Bu âyetten anlaşıldığına göre Kadir gecesi, Allah katında değerli bir gecedir. Kadri yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm işte böyle kadir ve kıymeti yüksek bir gecede indirilmiştir. Böylece o kıymetli gecenin şeref ve fazileti bir kat daha artmıştır.

Bu mübâarek gecede melekler ve Ruh nasıl yer yüzüne iniyor ve âdeta yeryüzü gökyüzü haline dönüşüyorsa, dünyaya yeni bir yön verecek ve dünyalılara dosdoğru yolu gösterecek olan Kur'ân-ı Kerîm de o gece indirilmeye başlanıyor. Bu tür olaylara sahne olan gecenin kıymetini bilmek artık o

geceye sahip olan ümmet fertlerine yani biz müslümanlara düşmektedir.

Hadisler

1192- ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ??? ???????? ???????? ???????? ??????????? ? ????? ???? ?? ?????? ???? ??????? » ????? ???? .

1192. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Kadir gecesini değerlendiren kişinin geçmiş günahları bağışlanır."

Buhârî, Îmân 25, 27, 28, 35, Savm 6, Terâvih 1, Leyletü'l-kadr 1; Müslim, Müsâfirîn 173-176. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 3, Savm 39-40; İbni Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 2, 39

Açıklamalar

Kadir sûresinde kıymeti anlatılan ve fakat zamanı kesin olarak açıklanmayan o kutlu gecenin fazilet ve bereketine gönülden inanıp sevabını sadece Allah'tan bekleyerek ibadet, dua ve hayır hasenât ile o geceyi ihyâ edip değerlendirmeye çalışan mü'minlerin elde edecekleri kazanç, geçmiş günahlarının bağışlanmasıdır. Bu, küçümsenecek bir sonuç olmadığı gibi, hadisin ifadesiyle **iman ve ihtisab**a dayalı **ihyâ** da basit ve rastgele kayıtlar değildir.

İman, her işimizde temel şarttır. Yapılan her ibadet de Allah rızâsını gözeterek, mükâfatı sadece ve sadece O'ndan bekleyerek (ihtisab) ifa edilmelidir. Hadisteki bu iki şart, ibadetlerin başka maksatlarla da yapılabileceğini fakat bunların hiçbir olumlu sonuç vermeyeceğini anlatmaktadır. İnanmadığı halde ya da gösteriş olsun diye böyle müstesna gün ve gecelerde birtakım girişimlerde bulunanlar, ancak kendilerini aldatırlar ve boşuna yorulmuş olurlar. Âdet olduğu için değil, içinden gelerek Kadir gecesini değerlendirmeye çalışmak önemlidir. Bunun sonucu ise, geçmiş günahlardan arınmaktır. İnsanın geçmişi, sırtında bir kanbur gibi daima kendisini takip eder. Günah ve vebâl yükü altındaki insan, böylesi fırsatlarda işte o yükten kurtulma imkânını yakalar. Bu, son derece rahatlatıcı bir sonuçtur. Yeni doğmuş gibi, hayata yeniden başlamayı kim istemez?

Şu halde Kadir gecesini nasıl değerlendirmek gerekmektedir? Nevevî, bununla ilgili olarak ikisi Hz. Peygamber'in davranışını biri de bir tavsiyesini ihtivâ eden üç hadisi bu konunun sonunda zikretmiştir. Bu soruyu o hadislerin açıklamasında cevaplandıracağız. Burada sadece Kadir gecesini ihyâ etmenin önemi ve neticesi bildirilmekte ve buna teşvik edilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadir gecesi, kadri yüce bir gecedir.
2. Değer ve faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek bu geceyi ihyâ eden, geçmiş günahlarından arınır.
3. İnançsız ve ihlâssız yapılacak herhangi bir dinî davranışın kıymeti yoktur.

1193- ??? ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ???????? ?? ???????? ?? ????????? ?????????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????????? ???? ?????????? ?? ???????? ?????????? ? ?????? ????? ??????????? ? ?????????????? ?? ??????? ?????????? » ?????? ????? .

1193. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, bir grup sahâbî, rüyalarında Kadir gecesinin ramazan'ın son yedi gecesinde olduğunu görmüşler (ve bunu Hz. Peygamber'e bildirmişler)di. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Kadir gecesi ile ilgili rüyalarınızın, ramazanın son yedi gecesi üzerinde toplandığını görüyorum. O halde Kadir gecesini arayan onu ramazanın son yedi gecesinde arasın!"**

Buhârî, Leyletü'l-kadr 2, Ta'bîr 8; Müslim, Sıyâm 205 -206. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 5; Tirmizî, Savm 71

1197 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1194- ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ? ??????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?? ????????? ?????????? ???? ??????? ? ??????? : « ????????? ???????? ???????? ?? ??????? ?????????? ???? ????????» ????? ???? .

1194. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ramazan ayının son on gününde câmiye kapanır ibadete soyunur ve şöyle buyururdu:

"Kadir gecesini ramazanın son on günü içinde arayınız!"

Buhârî, Leyletü'l-kadr 3; Müslim, Sıyâm 219. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 72

1197 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1195- ???????? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ??????? ???????? ?? ???????? ?? ???????? ?????????? ??? ???????? » ????? ????????? .

1195. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kadir gecesini ramazan'ın son on günündeki tek gecelerde arayın!"

Buhârî, Leyletü'l-kadr 3

1197 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1196- ???????? ?????? ?????? ??????? ? ??????? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???????? ?????????? ???? ???????? ? ?????? ????????? ? ????????? ??????? ? ?????? ??????? ???????? » ????? ???? .

1196. Yine Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Ramazan ayının son on günü girdiğinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleri ihyâ eder, ev halkını uyandırır, ciddiyetle ibadete soyunur ve eşleriyle ilişkiyi keserdi.

Buhârî, Leyletül-kadr 5; Müslim, İ'tikaf 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, Sıyâm 57

1197 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1197- ????????? ??????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ??????? ????? ????????? ?? ???????? ? ??? ???????? ?????????? ???? ? ????? ????????? ?? ???????? » ????? ????? .

1197. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ramazanda diğer aylardan daha fazla (kulluk yapmaya) çalışırdı. Ramazanın son on gününde de ramazanın öteki günlerinden daha fazla ibadet ederdi.

Müslim, İ'tikâf 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 72; İbni Mâce, Sıyâm 57

Açıklamalar

Bu beş hadîs-i şerîfin beşi de Kadir gecesinin hangi gece olduğunu belirlemeye yönelik ipuçları ihtiva etmektedir. İlk üçü Sevgili Peygamberimiz'in sözlü tavsiyelerini, son ikisi de bizzat onun tavrını bize nakletmektedir. Böylece **hem sözlü hem de fiilî sünnet**, Kadir gecesinin ramazan ayının son on günü içindeki gecelerden biri olduğu konusunda ağırlıklı bir kanaat vermektedir. Ayrıca son iki hadis, ramazanın son on günü mescidde ibadete çekilme anlamındaki **i'tikâf sünneti**ni de gündeme getirmektedir.

Kadir ve kıymetinin pek yüksek olduğuna daha önceki âyetler ve hadiste dikkat çekilen Kadir gecesinin hangi geceye rastladığı pek tabii olarak merak konusudur. Bu beş hadis işte bu merakımızı gidermeye yönelik işaretler taşımaktadır. Aslında bu durum merakımızı gidermekte midir, artırmakta mıdır o da pek belli değildir.

İbni Ömer'in rivayetinde, sahâbîlerden bir grubun Kadir gecesinin ramazanın son yedi gecesinde olduğuna dair rüyalar gördüğünü öğreniyoruz. Şu halde ashâb-ı kirâm da pek tabii olarak bu mübarek gecenin hangi gece olduğunu rüyalarına girecek kadar merak etmişler. Ancak yine de bu mübarek gece kesin olarak tesbit edilememiş, *"son yedi geceden biri"* gibi esnek bir tesbit söz konusu olabilmiştir. Peygamber Efendimiz de rüyaların bu son yedi gece üzerinde toplanmasını dikkate alarak, *"Kim Kadir gecesinin zamanını merak edip aramaya kalkarsa onu ramazan ayının son yedi gecesi içinde arasın"* buyurmak suretiyle genel bir arama alanı tayin etmiştir. Ancak bu son yedi gecenin, yirmi birinci geceden sonraki yedi gece mi, yoksa en sondan başlamak üzere 23. veya 24. geceyi de içine alan yedi gece mi olduğunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Yoksa tek sayılı son yedi gece mi olduğu (ki bu takdirde 17. gece de bu sayımın içine girer) üzerinde durulmuştur. Ancak bu son ihtimal, aşağıdaki hadisler dikkate alınınca oldukça zayıflamaktadır.

İkinci hadiste bu alan, birinci hadisteki yedi gecenin de içinde bulunduğu *"ramazan ayının son on günü"* olarak gösterilmiştir. Bu tesbit ve tavsiye, otuz günlük ay üzerinden son on gün, yani son üçte biri gibi daha genel bir taksimin sonucudur. Son yedi gün belirlemesine asla aykırı değildir.

Üçüncü hadiste ise, Kadir gecesinin, son on günün tek sayı ile ifade edilen gecelerinde aranması tavsiye edilmektedir. Böylece son on gün içindeki tek sayılı (21, 23, 25, 27 ve 29) beş geceden birinin Kadir gecesi olabileceği ortaya çıkmaktadır.

Memleketimizde ve İslâm dünyasında ramazanın 27. gecesi Kadir gecesi olarak bilinmekte ve ihyâ edilmeye çalışılmaktadır.

Kandil gecelerini veya herhangi bir geceyi ihyâ etmenin iki anlamı vardır. **Birincisi** o geceyi ihya eden kişinin şahsına yönelik yorumdur. Yani kişi, o geceyi ibadetle geçirmek suretiyle bir çeşit ölüm niteliğindeki uykudan kendisini alıkor. Böylece, **"Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusundayken canlarını alır"** [Zümer sûresi (39), 42] âyetinde bildirilen duruma uygun bir anlam içerisinde kişi kendi nefsini diriltmiş (ihyâ etmiş) gibi olur. İkincisi, bizzat o geceye yönelik olan yorumdur. Kişi ibadet ve tâatle değerlendirdiği zaman gece, onun için sanki gündüzleştirilmiş yani diriltilmiş bir zaman olur. Bu durum da şu âyetin anlamına uygun düşer: "**Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Yeryüzünü, ölümünün ardından nasıl diriltiyor?**" [Rum sûresi (30), 50].

Herkesin nasibi, gücü nisbetinde gecenin ne kadarını ihyâ etmişse o kadardır. Nitekim Hz. Peygamber'in, yatsı namazını cemaatle kılan kimsenin gecenin yarısını, sabah namazını cemaatle kılanın ise gecenin tamamını ihyâ etmiş sayılacağına dair bir beyânı da nakledilmiştir (bk. Müslim, Mesacid 260; Ahmed b. Hanbel, *Müs*ned, I, 58, 68].

Dördüncü hadiste Hz. Peygamber'in ramazanın son on gününün gecelerini ihyâ ettiği, ev halkını da buna teşvik ettiği ve tam anlamıyla ibadete soyunduğu bildirilmektedir. Önce şuna işaret edelim ki bu hadiste her ne kadar bütün bir geceyi ihyâ ettiği anlamında "**küllehu**" ifadesi geçiyorsa da bu "büyük bir kısmını" ihyâ ettiği anlamındadır. Zira Hz. Âişe vâlidemiz, Peygamber Efendimiz'in hiçbir geceyi sabaha kadar uyanık geçirmediğini kesin bir şekilde ifade buyurmaktadır. Ancak altıncı hadiste de açıkça görüldüğü gibi Hz. Peygamber, ramazan ayı girince diğer günlerden daha fazla ibadet ederdi. Özellikle ramazanın son on gününde bu mübarek ayın diğer günlerinden daha fazla kendisini ibadete verirdi. Bu ifadeler, onun ekseriyetle ramazanın son on gecesini ihya ettiğini göstermektedir. Efendimiz'in bu hareketi, daha doğrusu bu fiilî sünneti, Kadir gecesinin bu günler içinde olduğunu ve onu ihyâ etmiş olmak için, Kadir gecesinin bulunması muhtemel olan günlerin hepsini değerlendirmeye çalıştığını göstermektedir. Ayrıca hanımlarıyla ilişkiyi kesip onları da ibadet etmeleri için uyandırması o gecelerin bulunmaz birer fırsat olduğunu anlatmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kadir gecesi ramazan ayının son on günü içindeki tek gecelerden biridir.

2. Kadir gecesini ihyâ etmek isteyenler ramazanın son on günü içindeki geceleri ihyâ etmelidir.
3. Hz. Peygamber hem sözlü olarak hem de fiilî olarak Kadir gecesinin ramazanın son on günündeki gecelerde olduğuna işaret etmişlerdir.
4. Kadir gecesi gibi müstesna fırsatları kaçırmamak için dikkatli davranmak, hatta ev halkını da bu konuda uyarmak sünnettir.
5. Ramazan ayında her zamankinden daha fazla ibadet etmek, son on gününde de diğer ramazan günlerinden fazla ibadete gayret etmek Peygamber Efendimiz'in sünnetidir. O halde bu konuda ona uymaya çalışmak gerekir.

1198- ????????? ??????? : ?????? : ?? ??????? ??????? ?????????? ??? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ?? ??????? ???? ? ????? : « ????? : ?????????? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????? ????? » ????? ??????????? ???? : ????? ???? ????? .

1198. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resulü! Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam, o gece nasıl dua edeyim? diye sordum.

- "**Allahım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni bağışla! diye dua et**" buyurdu.

Tirmizî, Daavât 84. Ayrıca bk. İbni Mâce, Dua 5

Açıklamalar

Şerefi ve özellikle müslümanlar için ifade ettiği değeri açıklanıp zamanı gizli tutulan Kadir gecesinde ne yapılması gerektiği elbette merak konusudur. Hz. Âişe vâlidemiz -*Allah ondan râzı olsun*- bu merakını Sevgili Peygamberimiz'e açmış ve "Şayet Kadir gecesine rastladığımın farkına varırsam, ne yapayım, nasıl dua edeyim?" diye soruvermiştir.

Burada Hz. Peygamber'in, Kadir gecesinin asla bilinemeyeceğine dair bir beyânı olmadığına göre, o mübarek gecenin farkına varılabileceği anlaşılmaktadır. Hatta kimi âlimler "Kadir gecesinin farkına varan kişinin onu gizlemesi sünnettir. Bu, Allah'ın ona bir ikramıdır" demişlerdir.

Hz. Âişe vâlidemizin sorusuna Resûl-i Ekrem Efendimiz'in verdiği cevap ne kadar özlü ve mânalıdır:*"Allahım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni bağışla!"*

Geçmişte yapılan günahlardan arınmak her müslümanı son derece mutlu eder. Gelecekte birtakım nimet ve ikramlara kavuşabilmek için önce geçmiş hatalardan temizlenmiş olmanın rahatlığı gerekir. Rahmeti bol ve bin aydan hayırlı olan böyle bir geceye rastladığını farkeden kişinin, önce onu, hatalarını bağışlatma fırsatı olarak değerlendirmesi, bunun için de **dua etmesi uygun olur.** Bu dua için gecenin herhangi bir saati tayin edilmiş değildir. Her saatinde yapılabilir.

Ayrıca yukarıda geçen hadislerden öğrendiğimize göre Hz. Peygamber, Kadir gecesinin de içlerinde bulunduğu ramazanın son on gününde kendisini ibadete verirdi. Onun bu fiilî sünnetinden anlaşılmaktadır ki, Kadir gecesinde namaz kılmak, Kur'an okumak, dua etmek ve tefekkürde bulunmak sünnettir. Bunların hepsini bir araya getirmek ise, daha isabetli bir davranış olur. Hatta aynı şeylerin Kadir gecesinin gündüzünde de yapılması uygun olur.

Ramazan ve kandil geceleri gibi mübarek gecelerin feyzinden istifade edebilmek için en azından o gecenin akşam, yatsı ve sabah namazlarını cemaatle camide kılmaya özen göstermelidir. Zira böyle yapanların o geceleri değerlendirmiş olacaklarına dair müjdeler bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadir gecesinin farkına varan müslüman, günahlarının bağışlanması için dua etmelidir.
2. Kadir gecesinde "Allahım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni bağışla!" diye dua etmek sünnettir.
3. Dua ve ibadet etmek, Kur'an okumak ve tefekkürde bulunmak suretiyle kandil geceleri ihya edilmelidir.

215- ??? ??? ???????? ????? ??????

MİSVAK KULLANMAK

MİSVAK KULLANMANIN VE YARATILIŞ ÖZELLİKLERİNİN FAYDASI

Hadisler

1199- ???? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ???? ????? ?????????? ?????????? ??? ???? ????? » ????? ???? .

1199. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ümmetimi (veya insanları) zora sokmaktan endişe etmeseydim, onlara her namaz vaktinde misvakla dişlerini temizlemelerini emrederdim."

Buhârî, Cum'a 8, Temennî 9, Savm 27; Müslim, Tahâret 42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 25; Tirmizî, Tahâret 18; Nesâî, Tahâret 6, Mevâkît 20; İbni Mâce, Tahâret 7

1205 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1200- ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ? ??? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ??????? ????? ????????? . ????? ???? . «???????? » : ???????? »

1200. Hüzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uykudan uyanınca misvakla dişlerini temizlerdi.

Buhârî, Vudû' 73, Teheccüd 9; Müslim, Tahâret 46, 47. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 30; Nesâî, Tahâret 1, Kıyâmü'l-leyl 10, 11; İbni Mâce, Tahâret 7

1205 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1201- ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? : ????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ??????????? ?????? ??? ????? ??? ????????? ???? ????????? ? ?????????? ? ???????????? ????????? » ????? ?????? .

1201. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in misvakını ve abdest suyunu akşamdan hazırlardık. Allah onu, gecenin dilediği saatinde uyandırırdı. Hz. Peygamber uyanınca hemen misvakla dişlerini temizler, abdest alır ve namaz kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 139. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 67, Kıyâmü'l-leyl 2, 25, 43; İbni Mâce, İkâmet 123

1205 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1202- ???? ????? ?????? ?????? ?????? ? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???????? ?? ????????? » ????? ?????????? .

1202. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Misvak kullanma hakkında size pek çok tavsiyede bulundum.**"

Buhârî, Cum'a 8. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 5

1205 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1203- ????? ??????? ??? ??????? ????? : ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? : ?????? ???? ???? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ? ??????? : ??????????? ? ?????? ???????? .

1203. Şüreyh İbni Hânî şöyle dedi: Hz. Âişe'ye;

- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* evine girdiği zaman ilk önce ne yapardı? diye sordum.

- "Dişlerini misvaklardı" dedi.

Müslim, Tahâret 43, 44. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 7

1205 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1204- ?????? ???? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ? ?????: ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? . ????????? ????? ? ???? ?????? ??????? .

1204. Ebû Mûsa *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girdim. Misvağın ucu ağzındaydı.

Buhârî, Vudû 73; Müslim, Tahâret 45. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 2

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1205- ???? ???????? ????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ???????? ?????? ???????? ???????? » ????? ?????????? ? ????? ???????? ?? ?????? ???????? ?????? .

????? ????????? ???? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? : ????? ?????? ??? ??????? ????.

1205. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Misvak kullanmak ağzın temiz kalmasına ve Rabbın razı olmasına sebeptir.**"

Nesâî, Tahâret 4; İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 70. Ayrıca bk. Buhârî, Savm 27; İbni Mâce, Tahâret 7

Açıklamalar

Misvak, diş ve ağız temizliğinde kullanılan yumuşak lifli erâk ağacının çubuklarına denir. Hadislerde geçtiği şekliyle **sivâk** kelimesi de aynı anlama gelmektedir. **Sivâk** ayrıca fiil olarak dişleri oğuşturmak, yani fırçalamak mânasında da kullanılır.

Genellikle serçe parmak kalınlığında ve bir karış uzunluğunda olan misvak, ağız sağlığı, diş bakımı ve temizliği için diş fırçası ve macunu yerine kullanılan bir araçtır. Misvakın kendisinden elde edildiği ağaç bizim memleketimizde yetişmemektedir. Bu sebeple de misvak kullanımı ile ilgili Hz. Peygamber'in tavsiyelerini, ağız ve diş temizliği tavsiyesi olarak değerlendirmek, bu iş için illâ da misvak bulmak gerekir gibi bir zorlama yoruma gitmek doğru değildir. Bulabilenler onu kullanırlar, bulamayanlar da uygun diş fırçası ve macunu kullanmak suretiyle gerekli temizliği yaparlar. Kaynaklarda işaret

edildiği gibi, misvak veya firça bulamayan ya da yanında olmayanlar parmaklarıyla da olsa diş temizliğini yapmalıdırlar. Tabii ki parmakla yapılacak temizlik, geçici bir temizliktir.

Bu ön bilgilerden sonra, konunun önemi ve faydasını ortaya koyan hadîs-i şerîflerin açıklamasına geçebiliriz.

Birinci hadiste, Sevgili Peygamberimiz'in ağız ve diş sağlığına verdiği önemi, *"Eğer zora sokacağım endişesi olmasaydı ümmetime her namaz için misvak kullanmayı emrederdim"* buyurmasından anlamaktayız. Tirmizî'nin on yedi sahâbînin rivayet ettiğini bildirdiği bu hadis, günde birkaç kez misvak kullanmayı veya dişleri firçalamayı öngörmektedir.

Memleketimizde çoğunlukla yemeklerden sonra ve namaz için abdest alırken dişler firçalanır. **İkinci ve üçüncü hadis**lerden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in geceleyin uykudan uyanınca da dişlerini misvakladığını öğreniyoruz.

Dördüncü hadisten, diş temizliği konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, ümmetini çok fazla ikaz ettiğini, **beşinci hadis**ten de eve geldiğinde ilk yaptığı işin misvak kullanmak olduğunu öğreniyoruz. Buna **altıncı rivayet**te, Ebû Mûsâ el-Eş'arî hazretlerinin müşâhedesi de eklenince -namaz vakitlerine bağlı olmaksızın- Efendimiz'in gerçekten sık sık misvak kullandığı ortaya çıkıyor. **Yedinci hadis**te ise, misvak kullanma tavsiye ve uygulamasının temelinde yatan iki önemli nokta ortaya konulmaktadır: *Ağzın temiz kalması ve Rabbın razı olması...*

Bu ve benzeri rivayetlerden hareketle misvak kullanmayı İslâm bilginlerinin kimisi namazın, kimisi abdestin, Ebû Hanife gibi kimileri de dinin sünneti kabul etmişlerdir. Her üç görüşün de delilleri bulunmaktadır. Ancak misvakın bütün peygamberlerin sünnetleri arasında bulunması ve ayrıca biraz sonra gelecek hadislerde görüleceği gibi fitrî özelliklerden olması dolayısıyla "Dinin sünnetidir" görüşü daha isabetli gözükmektedir. Bu sebeple abdest alırken, namaza başlarken, Kur'an okuyacakken, uykudan uyanınca, ağız kokusu hissedilince, yemeklerden sonra, cuma ve bayram namazlarına giderken misvak kullanmak uygun görülmüştür. Bu güzel âdet Hz. Peygamber'in hem sözlü tavsiyeleri hem de fiilî uygulamaları ile sâbittir.

Öte yandan, İbni Mâce'nin rivayet ettiği bir hadisten (Tahâret 7) öğrendiğimize göre Cebrâil*Aleyhisselâm* - tıpkı komşu hakları konusu gibi- misvak kullanmayı da Hz. Peygamber'e ısrarla tavsiye etmiştir.

Ağız ve diş sağlığının, vücudun genel sağlığı ile yakın alâkası vardır. Ayrıca aile içi ve beşerî ilişkilerdeki nezaket, diğer insanları rahatsız etmeme titizliği gibi güzel ve faydalı yönleri dolayısıyla misvak kullanmak veya dişleri firçalamak, müslümanların vazgeçemeyeceği faziletlerdendir. Bu güzel alışkanlığın çocuklara kazandırılması, hiç şüphesiz öncelikle anne babalara ve eğitim öğretim kurumlarına düşmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ümmetine karşı son derece şefkatli idi. Onları zora sokacak herhangi bir emir vermek istemezdi.
2. Hz. Peygamber vahiy gelmeyen konularda ictihad ederdi. Fakat misvak kullanmanın zor ve sıkıntılı olduğunu dikkate almış, onu kendi ictihadıyla farz kılmamıştır.
3. Misvak kullanmak hem sağlık hem de insanî ilişkiler bakımından önemlidir.
4. Peygamber Efendimiz sık sık dişleri temizlemeyi ümmetine ısrarla tavsiye etmiş, bunu kendisi de bizzat yapmıştır.
5. Peygamber Efendimiz, dişlerini evinde misvaklardı.

1206- ????? ???? ??????? ????? ??????? ?????? ? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ????? ? ???? ????? ???? ???????? : ??????? ? ?????????????? ? ????????? ?????????? ? ????? ???????? ? ?????? ?????????? » ?????? ???? .

?????????????? : ????? ????????? ? ???? ????? ??????? ???? ?????? ??????? .

1206. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Peygamberlerin sünneti (fitrat) beştir**- yahut beş şey fitrat gereğidir- **:Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altını temizlemek, bıyıkları kırpmak**."

Buhârî, Libâs 51, 62, 64; Müslim, Tahâret 49, 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 16; Tirmizî, Edeb 14; Nesâî,Tahâret 8-10; İbni Mâce, Tahâret 8

1208 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1207- ????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???? ????????: ????? ?????????? ? ???????? ?????????? ? ??????????? ? ??????????? ?????? ? ?????? ?????????? ? ?????? ?????????? ? ??????? ??????? ? ?????? ??????? ? ???????? ??????? » ??? ???????? : ??????? ???????? ?????? ??? ????? ?????????? ? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? : ???????? ?????? ? ?????: ????????????? . ?????? ??????? .

« ?????????? » ??????? ???????? ?????? ? ??? : « ?????? ?????????? » . « ?????????? ?????????? » ????????: ?? ???? ??????? ?????? .

1207. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**On şey fitrat gereğidir: Bıyıkları kırpmak, sakal bırakmak, misvak kullanmak, burna su çekmek, tırnakları kesmek, parmak boğumlarını temizlemek, koltuk altı kıllarını gidermek, apış arasını temizlemek, istinca yapmak..**"

Râvî "onuncuyu unuttum; ancak onun da **mazmaza** (ağıza su vermek) olması muhtemeldir" dedi.

Müslim, Tahâret 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 29; Tirmizî, Edeb 14; Nesâî, Zînet 1; İbni Mâce, Tahâret 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1208- ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ?????????? ????????? ???????? » ?????? ????? .

1208. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bıyıklarınızı kırpınız, sakallarınızı bırakınız!"

Buhârî, Libâs 63, 64; Müslim, Tahâret 52-54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 16; Tirmizî, Edeb 18; Nesâî, Tahâret 14, Zînet 2, 56

Açıklamalar

Bu üç hadîs-i şerîfte **fıtrat** yani yaratılış gereği olan on kadar iş tanıtılmaktadır. Fıtrat kelimesi, *sünnet, peygamberlerin âdeti veya sünneti, bütün din ve şeriatların ortaklaşa benimsedikleri sünnet* gibi anlamlara gelir. *İnsan olarak yaratılmanın tabii gerekleri* gibi de anlaşılması mümkün olan bu on konuyu sırasıyla sayıp açıklamadan önce bir hususa işaret etmek gerek. O da *"fıtrat gereği"* sayılan konuların, sadece burada sayılanlarla sınırlı olmadığıdır. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî bunların otuz kadarını zikretmiştir (bk. İbni Hacer,*Fethül-bârî*, XII, 458-459). Bu hadislerde sadece on tanesi sayılmıştır. Şimdi sırasıyla bunları açıklayalım:

1. **Sünnet olmak (hitân).** Müslümanlığın alâmetlerinden (şeâirinden) biridir. Bu sebeple bir belde halkı çocuklarını sünnet ettirmemek için anlaşsalar, müslüman yönetimi onlara karşı savaş açar. Sünnet olmanın vakti, doğumu takib eden yedinci günden başlamak üzere bulûğ çağına kadardır. En iyisi çocuğu, sünnet olmanın bilincine vardığı yaşta sünnet ettirmektir.

Sünnet olmak sadece erkeklere has değildir. Kadınlar için de söz konusudur. Ancak bizim ülkemizde kız çocuklarına yönelik sünnet işlemi yapılmamaktadır. Bu, daha çok sıcak iklim bölgelerinde yaşayan müslümanlar arasında uygulanmaktadır.

Sünnet olmak, tabîî ve fıtrî gereğin yanında, sağlık açısından ve dengeli cinsî duygulara sahip olmak bakımından da faydalıdır. Sünnetin faydası bugün çok daha iyi bilinmekte ve hıristiyan ülkelerde de sağlık gerekçesiyle giderek sünnet olanların sayısının arttığı görülmektedir.

2. **Etek tıraşı olmak (istihdad).** Apış aralarını yani kasıkları, ud yerlerini tıraş etmek demektir. Halkımız buna "etek temizliği" der. Bu temizlik o bölgede bulunan kılları uzadıkça jilet veya benzeri bir şeyle tıraş etmek, yolmak yahut makasla kesmek suretiyle yapılır.

Bu sünnetin, Batı taklitçiliği sebebiyle giderek ihmal edildiği görülmektedir. İslâm'ın, insanın temizliğine ve sağlığına verdiği önemin tabii bir sonucu olan etek ve koltuk altı temizliği ve tırnakların kesilmesi gibi âdetleri kasten ihmal etmek, sünneti terke sebep olacağı için haramdır.

3. **Tırnak kesmek**. Tırnakları parmaklara zarar vermeyecek şekilde dipten kesmelidir. Tırnak kesmek için belli bir süre tayin edilmediği için tırnak uzadıkça kesilir. Tırnak kesmenin câiz olmadığı herhangi bir gün yoktur. Beyhakî, Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cuma günleri tırnak kesmeyi sevdiğine dair mürsel bir hadis rivayet eder.

Tırnağın belli bir sıraya göre kesilmesine dair bir hadis yoktur. Ancak Nevevî şu sıranın takip edilmesini müstehap olarak niteler: Önce sağ elin şehâdet parmağından başlayarak orta parmak, yüzük parmağı, serçe parmak sonra da baş parmağın tırnağı kesilir. Sıra sol ele gelince, küçük parmaktan başlayarak başa doğru gidilir. Ayaklarda ise, sağ ayağın küçük parmağından başlanır sıra ile ötekilere geçilir. Sol ayakta ise baş parmaktan sonrakinden başlanıp küçük parmağa doğru gidilir. En sonra baş parmağa geçilir.

Tırnak kesiminde dikkatli davranıp, etrafa sıçratmamaya ve kesilen tırnak parçalarını ortalıkta bırakmamaya dikkat etmelidir. Bir şekilde onların ortadan kaldırılması uygun olur.

Günümüzde özellikle büyük şehirlerde yaşayan birçok hanımın modadır diye ve süs zannederek tırnaklarını uzattıkları bilinmektedir. Bunun İslâm âdâbıyla bağdaşmadığı ortadadır. Ayrıca tırnak altlarında oluşacak birtakım birikintilerin insan sağlığı açısından tehlikeli olabileceği düşünülmelidir. Özellikle mutfakta yemek yapan hanımların uzun tırnaklarla bu işleri yapması hiç hoş değildir. Unutulmamalıdır ki İslâm, her şeyin en güzelini ve tabii olanını tavsiye eder.

4. **Koltuk altı kıllarını temizlemek**. Bu kılların yolunması sünnet olmakla beraber acısına dayanamayanların tıraş etmesi veya ilâç kullanmak suretiyle temizlemesi mümkündür. Temizlik işine sağ koltuk altından başlamak uygun olur.

5. **Bıyıkları kısaltmak.** Erkeklerin bıyıklarını, üst dudaklarının kırmızısı ortaya çıkacak şekilde kesmeleri demektir. Bunu da sağdan başlayarak yapmak güzel görülmüştür. Bıyıkların ağzı kapatacak ve üst dudak kenarlarından taşacak şekilde uzatılması asla güzel görülmemiştir. Yenilen veya içilen şeylerin bıyıklara bulaşmaması önemlidir.

Bıyıkların kırpılmasını, kökünden kazımak şeklinde anlamak doğru değildir.

6. **Sakalları uzatmak.** Müslüman erkeklerin sakallarını kesmeleri, Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerince*"haram"* olarak değerlendirilmiştir. Şâfîî mezhebinde ise, *mekruh* kabul edilmiştir. Sakalların fazla uzayıp çirkin bir manzara arzetmesi halinde boyundan ve eninden kesilebileceğinde görüş birliği bulunmaktadır. Sünnete uygun olan, sakalın boyunun bir tutam olması, ondan fazlasının kesilmesidir.

7. **Misvak kullanmak**. Bu konu, yukarıdaki yedi hadisin açıklamasında etraflıca işlenmiştir.

8. **Burna su çekmek.** Burun deliklerinin su çekmek suretiyle temizlenmesi sünnettir. Burun içini temizlemek gusül abdestinin farzlarından olduğu için kesinlikle ihmal edilmemelidir.

9. **Parmak boğumlarını yıkamak**. Parmakların eklem yerlerini, kulakların kıvrıntıları gibi kir birikmesi ihtimali bulunan yerleri temizlemek sünnettir.

10. **Su ile tahâretlenmek** (istinca). *İntikâsu'l-mâ'*, suyun noksanlaşması anlamına gelen bu ifade, tahâret anlamında yorumlanmıştır. Kimileri de abdest aldıktan sonra, "abdestim bozuldu mu?" diye bir şüphe ve vesveseyi önlemek maksadıyla avret yerine biraz su serpmek olarak değerlendirmişlerdir.

İkinci hadiste on hasletten söz edilirken râvi onuncusunu unuttuğunu bildirmiş, muhtemelen onuncunun **mazmaza** (ağıza su almak) olacağına işaret etmişti. Onuncu hasletin birinci hadiste yer alan **hitan** olması da muhtemeldir. Nitekim Kâdî İyaz da hitan'ın onuncu haslet olabileceği ihtimalinden bahseder.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Her iki hadiste sayılan on işin yerine getirilmesi fitrat gereği yani dînî birer görevdir.
2. Fıtrî ve tabiî olan her şey güzeldir.
3. İslâmiyet insanların tabiî bir görünüm, güzellik ve temizlik içinde yaşamalarını temin edecek tavsiyelerde bulunmuştur.
4. İnsan sağlığı ve erkek-kadın cins ayırımı açısından önemli olan fitrî özellikleri korumaya dikkat edilmelidir.

216- ??? ????? ????? ?????? ?????? ????? ??? ????? ???

ZEKÂTIN FAZİLETİ

ZEKÂTIN FARZ OLDUĞUNU PEKİŞTİRME,
FAZİLETİNİ VE HÜKÜMLERİNİ AÇIKLAMA

Âyetler

???????????? ?????????? ???????? ?????????? ???????????? ???? ????????????? [43]

1. "Namazı tam kılın, zekâtı hakkıyla verin."

Bakara sûresi (2), 43

İslâm'ın beş temelinden biri olan ve hicretin ikinci yılı ramazan ayından önce farz kılınan zekât, belli şartlar altında belirli bir miktar malı lâyık olan kimselere vermek demektir. Malî ibadetlerin en başında yer alır. Önemi dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de seksenden fazla yerde namaz ile birlikte zikredilmiştir.

Zekât farzının yerine getirilmesini açıkça emreden âyet-i kerîme, aslında Ehl-i kitap ile ilgili âyetler arasında yer almaktadır. Bu da geçmiş şeriatlarda da zekât farzının bulunduğunu göstermektedir.

????? ???????? ?????? ???????????? ?????????????????? ???? ???????? ???????? ??????????
????????? ????????? ?????????????????? ????? ??????????? [5]

2. "Onlara, ancak, dini Allah'ın emrettiği şekilde yaşayarak ve hanîfler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Doğru din de budur."

Beyyine sûresi (98), 5

Ehl-i kitap ve müşriklerin durumlarını anlatan Beyyine sûresi içinde bulunan âyet-i kerîme, bütün dinlerde yer alan vazgeçilmez nitelikteki üç esası belirlemektedir: Tevhid, namaz, zekât...

Bu belirleme, Allah'ın birliğine inanmak ve O'nun emrettiği şekilde dini yaşayarak namaz farzını yerine getirmek ne kadar önem arzediyorsa, zekât vermenin de aynı değeri ve önemi taşıdığını göstermektedir. Zira bütün ilâhî kitapların açıkladığı **hak ve doğru din**in tarifi, *tevhid, namaz ve zekât* ile yapılmış olmaktadır. Zira âyetteki "**Doğru din budur**" tesbiti bunu ifade eder.

???? ???? ????????????? ???????? ????????????? ????????????? ????? ??????? ?????????? ?????
????????? ?????? ??????? ???????? ??????? ??????? [103]

3. "Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) **temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin."**

Tevbe sûresi (9), 103

Zekâta sadaka da denilmektedir. Nitekim bu âyetteki sadaka kelimesi, farz olan zekât anlamındadır. Âyetin, mal-mülk kaygısıyla cihaddan geri kalan birkaç müslüman hakkında indiği bilinmektedir. Tövbelerinin kabul edilmesi üzerine bu müslümanlar, mallarını sadaka olarak vermek istemişler, Hz. Peygamber de *"Mallarınızı almakla emrolunmadım"* buyurmuştu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyeti göndererek, o müslümanların hem mânevî açıdan temizlenmelerini, hem de mallarının kendilerine yaptığı olumsuz etkiden kurtulmalarını sağlamış olmaktadır. Zira zenginin servetindeki fukara hakkı o servet için sanki bir leke gibidir. Aynı zamanda zenginin duygu dünyası açgözlülük ve cimrilik gibi düşük huylarla kirlenmiş olabilir. Zekât işte bu iki türlü kirliliği birden temizleyen malî bir ibadettir.

Böylece zekâtın asıl faydasının onu alana değil, verene ait olduğu anlatılmış olmaktadır.

Zekât farzının dindeki yeri, fazileti, faydası ve onunla ilgili bazı hükümler aşağıdaki hadislerde görülecektir.

Hadisler

1209- ????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ?????? ?????????? ???? ?????? : ????????? ???? ?? ????? ?????? ?????? ? ?????? ????????? ???????? ???????? ? ??????? ????????? ? ?????????? ?????????? ? ?????? ???????? ? ???????? ?????? » ????? ???? .

1209. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmak**."

Buhârî, Îmân 1, 2; Tefsîru sûre (2), 30; Müslim, Îmân 19-22. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 3; Nesâî, Îmân 13

Açıklamalar

"İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmaktan oluşan beş temel üzerine kurulmuştur" diye tercüme etmek de mümkün görünen 1077 numarada geçmiş ve 1274 numarada yine gelecek olan hadîs-i şerîf, zekâtın İslâm'ın beş temel esasından biri olduğunu ifade ettiği için burada zikredilmiştir.

"Bu İslâm'dır" veya "İslâm'ın esasıdır" denen her şey, hiç şüphesiz, İslâm dini açısından son derece önemlidir. İşte bu sebeple hadiste sayılan beş esastan her biri birer *farz-ı ayn* niteliğiyle, yani birilerinin yerine getirmesi ile diğerlerinin üzerinden asla düşmeyen, herkesin bizzat kendisinin işlemesi gereken ilkeler olmaları dolayısıyla Müslümanlığın yaşanması bakımından vazgeçilemez esaslardır. Zekât da bunlardan biridir.

Zekât, kelime olarak temizlik, artma, lâyık olma, bolluk ve bereket içinde yaşama anlamlarına gelir. Dinimizde ise, üzerinden bir sene geçmiş olan nisap miktarı malın yüzde iki buçuğunu veya kırkta birini bir fakire vermektir.

Böylesi bir malî ibadete "zekât" denilmesi, zekâtı verilen malın artmasından ve âhirette sevaba vesile olmasından ötürüdür. Bu artış, "**Allah rızâsı için her ne harcarsanız, muhakkak Allah onun karşılığını verir"** [Sebe' sûresi (34), 39] âyetinin teminatı altındadır.

"**Zenginlerin mallarında isteyen fakirin de, iffetinden dolayı istemeyen fakirin de hakkı vardır** [Zâriyât sûresi (51), 19]. Bu âyetle belirlenmiş olan hakkını zenginden alan fakirlerin duyacağı gönül ferahlığının o malın artışında etkisi olacağı gibi, bu hakkı teslim etmeyenlerin malının bereketsizliğinde hatta bir şekilde eriyip gitmesinde de aç gözlerin eritici tesiri olsa gerektir. Zekât, mevcut malın kırkta bir ölçüsünde eksilmesi gibi görünse de, başkalarının hakkından arındırılmış bir malın artacağına dair ilâhî garanti verilmiştir. Toplumda görülen gerçek de budur. Zekâtını verenlerin malları bir şekilde artmakta, cimrilik edip zekât vermeyenlerin servetleri ise, eninde sonunda eriyip gitmektedir.

Sosyal dayanışmayı hemen hemen her sistem kabul ve teşvik eder. İslâm dini ise, onu bir "hak" olarak kabul eden ve mutlaka yerine getirilmesi gerekli bir farz hükmüne yükselten yegâne dindir. Bu sebeple hadisimizde de görüldüğü gibi zekât, İslâm'ın beş temel esasından sayılmıştır.

İslâm'ın bütün esasları gibi zekât ilkesi de Kitap ve Sünnet ile sabit ve İslâm tarihinin başlangıcından, (hicretin ikinci yılından) beri ümmet-i Muhammed içinde yaşayagelmiş dinî bir emirdir. Zekât'ın inkâr edilerek verilmemesi savaş sebebidir. Nitekim ilk halife Hz. Ebû Bekir'in, zekât ile namazın arasını ayıranlara yani namaz kılıp da zekât vermeyenlere savaş açtığı bilinmektedir.

Beş esasın hadisimizdeki sayımı, farz oluş sırasına göre bir sayım değildir. Bu beş ibadet niteliklerine göre bir sıralamaya tâbi tutulmuştur. Şöyle ki; ibadetler ya *fiilî* ya da *terkî* niteliklidir. Fiilî olan yani bir iş olarak ortaya konan ibadetler de kelime-i şehâdet gibi *lisânî*, namaz gibi *bedenî*, zekât gibi *malî,* hac gibi *hem malî hem bedenî*dir. Yeme-içme ve cinsî ilişkiden vaz geçme esasına dayalı olan *terkî* ibadet ise oruçtur. İşte hadisimizde bu beş ibadet bu noktadan ve bu sıra ile sıralanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın beş esasından biri olarak zekât, şartlarını taşıyanlar için farz-ı ayn bir ibadettir.
2. Zekâtı inkâr eden kâfir olur.
3. Zekât, İslâm toplumlarında sosyo-ekonomik şartların ıslahını hedef alan bir malî ibadettir.
4. Zekât, ölçüleri ve harcama yerleri belirlenmiş dînî bir vergidir. Onu laik düşünce ve ölçülerle belirlenen ve harcanan vergilerle karıştırmamalıdır.

1210- ??? ???????? ??? ??????? ??????? ????? ?????? ????? ? ???? : ????? ????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ? ??????? ????????? ???????? ??????? ???????? ? ??? ???????? ?? ?????? ? ???? ????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ???????? ???? ?????????? ? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ???????? ?? ??????? ??????????? » ???? : ???? ??????? ??????????? ? ????? : « ?? ? ?????? ???? ?????????? » ??????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ???????? ?????? ???????? » ????? : ???? ??????? ??????? ? ????? : « ?? ? ?????? ???? ?????????? » ?????: ???????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????? ??????? : ???? ??????? ????????? ? ????? : « ?? ? ????? ???? ?????????? » ????????? ????????? ????? ??????? : ???????? ?? ?????? ???? ??? ???? ???????? ?????? ? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «???????? ???? ?????? » ?????? ????? .

1210. Talha İbni Ubeydullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Uzaktan sesini duyup ne dediğini anlayamadığımız saçı başı dağınık Necidli bir adam Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna geldi. Resulullah'a yaklaştı. Bir de baktık ki, İslâm'ın ne olduğunu soruyor. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Bir gün bir gecede beş vakit namaz kılmaktır"** buyurdu. Adam:

- Kılmam gereken başka namaz var mı? dedi.

- "**Hayır yok! Nâfile olarak kılarsan o başka**" buyurdu. Resûlullah *sallahu aleyhi ve sellem* sözüne devam ederek:

- "**Bir de ramazan ayı orucunu tutmaktır**" buyurdu. Adam yine:

- Tutmam gereken başka oruç var mı? dedi. Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- "**Hayır yok. Nâfile olarak tutarsan o başka**!" buyurdu.

Râvî Talha *radıyallahu anh* diyor ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adama zekât vermeyi söyledi. Adam:

- Vermem gereken başka sadaka var mı? dedi.

- "**Hayır yok. Nâfile olarak verirsen o başka**" buyurdu.

Bu defa Adam:

- Bu söylediklerinden ne fazla ne eksik yaparım" diyerek Resûlullah'ın huzurundan ayrıldı.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Eğer sözüne sahip çıkarsa, kurtuldu gitti**" buyurdu.

Buhârî, Îmân 34, Savm 1, Şehâdât 26, Hiyel 3; Müslim, Îmân 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 1; Tirmizî, Mevâkît 4; Sıyâm 1; Nesâî, Sıyâm 1, Îmân 23

Talha İbni Ubeydullah

Ebû Muhammed künyesiyle bilinen Hz. Talha, daha hayatlarında iken cennetle müjdelenmiş olan on sahâbîden biridir. Kendisi ilk müslümanlardan ve ilk muhacirlerdendir. Ticaretle meşgul olduğu için servet sahibi fakat kanaat ehli, yemesi içmesi ve giyimi sade, cömert, iyilik sever ve cesur bir insan olan Hz.Talha, Bedir Gazvesi dışındaki bütün savaşlarda Hz. Peygamber'in maiyetinde bulunmuştur. Bedir Gazvesi esnasında, Hz. Peygamber tarafından haber toplamak için Şam taraflarına gönderildiği için harbe katılamamıştır. Ancak Resûl-i Ekrem ona da ganimetten pay vermiştir. Uhud Gazvesi'nde Peygamber aleyhisselâm'ın yakın savunmasında bulunmuş, hatta bir hücumu önlemeye çalışırken aldığı darbe sonucu bir eli felç olmuştur. Hz. Peygamber kendisini çok takdir etmiş ve onu "çok hayır işleyen insan" ***(hayyir)*** *diye nitelemiştir.*

Allah korkusu ve Peygamber muhabbeti ile dolu bir kalbe sahip olan Talha, Hz. Ömer'in, kendisinden sonraki halifeyi seçmek için görevlendirdiği altı kişilik şûra heyeti üyelerindendir.

Hz. Peygamberden otuz sekiz hadis rivayet etmiştir.

Cemel Vak'asında Hz. Âişe tarafında yer almış olan Hz. Talha, altmış küsur yaşlarında iken bu savaşta (h. 36) *öldürülmüştür.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Önceki hadiste olduğu gibi bu hadiste de Hz. Peygamber'in İslâm'ı tanıtırken zekâtı da zikrettiğini görüyoruz. Gerek genel tanıtımlarda gerekse özel sorulara verilen cevaplarda zekât, İslâm'ın tarifi içinde mutlaka yer almaktadır. Bu da zekâtın, İslâm'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu, dolayısıyla onun önem ve faziletini gösterir.

İslâm adına yapılması gerekli ibadetleri öğrendikce Necidli'nin "Yapmam gereken başka ibadet var mı?" diye sorması, Efendimiz'in de farz olarak değil ama aynı cinsten nâfile olmak üzere, gönülden gelerek Allah rızâsı için istenildiği kadar ibadet edilebileceğini bildirmesi, işin asgarî sınırını belirlediği gibi, âzami sınırının olmadığını da ortaya koyar. Her "farz" cinsinden "nâfile" olarak ibadet yapabilme ruhsatı, mü'minlerin tatmini açısından büyük bir şanstır. Ancak onda da gücü zorlayıcı ve bıktırıcı olmamaya dikkat etmek gerekir.

Necidli'nin "Farzlardan ne eksik ne fazla yaparım" diyerek ayrılması ve arkasından da Efendimiz'in *"Sözünde durursa kurtuldu"* buyurması, farzları yerine getirmenin kurtuluş için yeteceğini göstermektedir. Bu durum biz müslümanlar için fevkalâde büyük bir rahmet, ümit ve sevinç vesilesidir.

Günümüzde, Necid kökenli Suûdîler'in farzlarla yetinip sünnetlere (nâfile) pek iltifat ve itibar etmeme tavırları biraz da onların bu tarihî eğilimlerinin bir uzantısı olsa gerektir. Ancak, farzları yerine getirmeyi başaranların, nâfilelere iltifât etmiyor diye kınanması doğru değildir. Çünkü Efendimiz, *"Sözünde durursa kurtuldu gitti"* yani *"farzların yerine getirilmesi ona yeter"* buyurmuştur. Özellikle umre veya hacca giden ülkemiz müslümanlarının Araplar'ın sünnet kılmadıklarına dair aşırıya kaçan yakınmaları ve tenkitlerine aslında hiç de gerek yoktur.

Ancak hadisimizde İslâm'ın bütün esasları değil, sadece namaz, oruç ve zekât söz konusu edilmiştir. Necidli'nin "Bundan ne fazla ne eksik yaparım" demek suretiyle diğer farzları ve İslâmî kuralları yapmayacağını ifade etmiş olduğu sanılmamalıdır. Hz. Peygamber'in kendisine İslâm'ın şeâirini ve farzlarını anlattığına dair başka rivayetlerde bilgiler bulunmaktadır. Burada durum özetle anlatılmıştır. Bu sebeple Necidli'nin sözü, "farzları yapar, nâfilelere karışmam" veya "Benim gücüm sadece farzları yerine getirmeye yeter" anlamında genel bir ifadedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekât, İslâm'ın temel ibadetlerinden biridir.

2. Hz. Peygamber İslâm hakkında bilgi almak isteyenlere cevap verirken zekâttan mutlaka bahsetmiştir. Bu da zekâtın İslâm için ne kadar önemli olduğunu gösterir.

3. Sahâbîler, İslâm'ı öğrenmek ve yaşamak konusunda son derece istekli ve titiz idiler.

1211- ??? ??? ?????? ????? ?????? ????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? : « ????????? ???? ??????? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ? ????? ???? ????????? ?????? ? ???????????? ????? ??????? ??????? ????? ???????? ????? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ? ????? ???? ???????? ?????? ????????????? ????? ?????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????????????? ? ???????? ???? ??????????» ????? ???? .

1211. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Muaz'ı Yemen'e (vali ve zekât âmili olarak) göndermiş ve ona şu tâlimâtı vermiştir:

- "**Onları önce Allah'tan başka tanrı olmadığına ve benim, Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet getirmeye davet et. Eğer bunu itiraf ile sana itaat ederlerse, Allah'ın, onlara günde beş vakit namazı farz kıldığını açıkla. Buna da itaat ederlerse, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek olan zekâtı Allah'ın farz kıldığını onlara bildir.**"

Buhârî, Zekât 1, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte de İslâm tebliğinde takip edilmesi gerekli sırayı ve o sırada zekâtın yerini bulmaktayız: Kelime-i şehâdet-namaz-zekât.

İslâm'ın beş esasının şehâdet gibi *itikadî*, namaz gibi *bedenî* ve zekât gibi *malî* nitelikli ibadetlerden meydana geldiği görülmektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber, bu üç niteliği birinci dereceden üzerinde bulunduran *şehâdet-namaz-zekât* üçlüsünü zikretmekle onların öncelik ve önemini vurgulamış olmaktadır. Nitekim o günkü Yemen'de Ehl-i kitabın yanında putperestler de vardı. Hz. Peygamber, önem ve önceliklerine binaen Ehl-i kitabı zikretmekle yetinmiştir. Bu demektir ki, resmî tebligatlarda en önemli unsurları dile getirmek, her şeyi bütün detayıyla anlatmaya tercih edilmektedir. Bu da bir üslûptur.

Yemen'e vali, muallim ve zekât âmili olarak gönderilen Hz. Muâz'a Efendimiz'in verdiği bu tâlimât, zekâtın İslâm'ı benimseme ve yaşamada üçüncü sırada bir önemi haiz olduğunu göstermektedir. Hadiste ayrıca zekâtın, yöre halkının zenginlerinden alınıp yine o bölge fakirlerine dağıtılacağı da bildirilmektedir. Ancak bazı âlimler bu ifadeyi "müslümanların fakirlerine" diye genel mânada anlamışlar ve bir bölgeden toplanan zekâtların o bölge dışına çıkarılabileceğine hükmetmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın tanımı ve yaşanmasında zekât vazgeçilmez bir unsurdur.
2. Zekât toplama işi devlet başkanının sorumluluğu altındadır. O bunu görevlendireceği memurlarla gerçekleştirebilir.
3. Devlet başkanı, görevlendireceği kişilere görevleriyle ilgili özel tâlimat verebilir.
4. Kâfirlere zekât verilmez. Zekât "müslümanların fakirlerine" verilir.
5. Her şeyin bir önem ve öncelik sırası vardır. Eğitim ve tebliğde bu önceliklere dikkat etmek gerekir.

1212- ???? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ? ??? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ???????? : « ???????? ??? ???????? ???????? ??? ?????? ??? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ??????? ? ?????????? ????????? ? ?????????? ????????? ? ?????? ??????? ???? ? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ??????? » ?????? ???? .

1212. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namazı kılıp zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmam bana emrolundu. Bunları yaparlarsa, -İslâm'ın hakkı olan hadler hariç- canlarını, mallarını benden korumuş olurlar. Gerçek durumlarının hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır.**"

Buhârî, Îmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ'tisâm, 2, 28; Müslim, Îmân 33-36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre (88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1-3

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1213- ?????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ? ???? : ????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????? ????? ? ????? ?????? ?????? ? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ? ??????? ????? ????? ?????? ?????? : ???? ????????? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???? ??????? ???????? ????? ????????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ? ????? ?????? ???? ??????? ?????????? ?????? ???????? ? ??????????? ???? ??????? ? » ??????? ????? ?????? : ???????? ???????????? ???? ??????? ?????? ????????? ?????????? ? ???? ?????????? ????? ??????? . ???????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????????? ??? ?????? ? ????? ????? ?????? ?????? ?????? : ??????????? ??? ??? ?????? ??? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ? ????????? ??????? ??????? . ?????? ???? .

1213. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatı üzerine, yerine Ebû Bekir halife seçilip de Araplar'dan kimileri dinden dönünce, Ebû Bekir bunlara karşı savaş açtı. Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* :

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "**Ben insanlarla Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim kelime-i tevhîdi söylerse, -İslâm'ın hakkı olan hadler hariç- mal ve canını benden korumuş olur. Gerçek hesabını görmek ise Allah'a kalmıştır**" buyurmuşken şimdi sen onlarla nasıl savaş edersin? diye karşı çıktı.

Ebû Bekir:

- Allah'a yemin ederim ki, namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşırım. Çünkü zekât, malın (ödenmesi gerekli) hakkıdır. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'a verdikleri bir deve yularını bile bana vermekten kaçınırlarsa, sırf bu sebepten dolayı onlarla savaşırım" cevabını verdi.

Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Yemin ederim ki, zekât vermek istemeyenlerle savaş konusunda Allah Teâlâ'nın, Ebû Bekir'in kalbine tam bir kararlılık vermiş olduğunu gördüm ve doğrunun bu olduğunu anladım."

Buhârî, İ'tisâm 2, Zekât 1, 40, İstitâbe 3; Müslim, Îmân 32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 1; Tirmizî, Îmân 1; Nesâî, Zekât 3, Cihâd 1

Açıklamalar

391 ve 1078 numaralarda da geçmiş olan birinci hadîs-i şerîfte Sevgili Peygamberimiz, müslümanların ne için ve nereye kadar insanlarla harbetmeye yetkili olduklarını bildirmekte ve bunun sınırını da **şehâdet-namaz-zekât** olarak ortaya koymaktadır. Bu üç esasa riayet eden kimselerin, müslüman olduktan sonra işledikleri suçlar yüzünden uğrayacakları had cezaları hariç, müslüman yönetimlerin her türlü hücumundan hem canlarını hem de mallarını korumuş olacaklardır.

İnsanların ve tabii müslümanların hayat hakkı, can ve mal güvenliği açısından da zekâtın şehâdet ve namaz ile birlikte belirleyici bir etkisi ve önemi bulunmaktadır. Bu da zekâtın hem müslümanlar açısından önemini ve faziletini hem de İslâm sistemindeki yerini göstermektedir.

Nitekim **ikinci hadis**te görüldüğü gibi, Hz. Ömer'in itirazına rağmen Hz. Ebû Bekir'in, bu hadiste vurgulanan asıl mânayı ileri sürerek yani namazı kıldıkları halde zekâtı vermek istemeyenlerin kendi can ve mallarını korumuş olamayacaklarını bu iki esasın ayrı ayrı yorumlanamayacağını belirtmesi, namaz bedenin hakkı ise, zekât da malın hakkıdır diyerek savaş kararını savunması, zekâtın İslâmdaki yerini zihinlerimize iyice yerleştirmiştir. Hz. Ömer'in sonucu kabullenmesi ve gerçeğin bu olduğunu itiraf etmesi de konuya ait bir başka kesinliği ortaya koymaktadır.

Burada bir noktaya işaret etmekte fayda vardır. İslâm tarihinde ilk defa görülen ve *"ridde olayları"* diye bilinen, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra bazı Arap kabilelerinin İslâm'dan dönme girişimleri içinde yer alan herkes aynı görüşleri paylaşmıyordu. Kimileri İslâm'ı tamamen reddediyorlardı. Bunların mürted olduğunda kimsenin en küçük bir tereddüdü yoktur. Onların içlerinde bazı kimseler de vardı ki, İslâm'ı reddetmiyor, hatta namazlarını kılıyorlar, fakat zekât vermeleri gerekmediğini ileri sürüyorlardı. "**Senin dua etmen, onlar için berekettir**" [Tevbe sûresi (**9**) , **103**] âyeti, Hz. Peygamber hakkındadır. Halifesi için böyle bir özellik söz konusu olmadığına göre bize de zekât vermek gerekmez diye düşünüyorlardı. Hz. Ömer'in söz konusu itirazı, işte bu kesim ile savaş konusuna yöneliktir. İki halifenin ictihadı bu noktada birbiriyle çelişiyordu. Ancak Hz. Ebû Bekir'in değerlendirmesi, İslâm'ın bütünlüğünü ve zekât ilkesinin İslâm'daki yeri konusunu daha doğru ve kesin olarak ortaya koymaktaydı. Hz. Ömer de bunu anlamakta gecikmedi ve itirazından vazgeçti. Bu iki hadis bir arada değerlendirildiği zaman, zekât farzının önemi anlaşılmaktadır.

Ayrıca her iki hadiste de söz konusu olan "İslâm'ın hakkı"ndan maksat, bir müslümanın işlediği suç yüzünden kısas veya had cezâlarını haketmiş olmasıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Zekât, Müslümanlığın vazgeçilmez farzlarındandır.
2. Namaz ile zakâtın arası ayrılamaz.
3. Şehâdet-namaz-zekât üçlüsünü yerine getirenler, kısas ve had cezalarını gerektirecek bir suç işlemedikleri sürece mal ve can emniyetine sahiptirler.
4. Biz görünüşe göre hüküm veririz. Gizli amellerin hesabı Allah'a kalmıştır.

1214- ??? ???? ?????? ???? ?????? ???? ? ????? ??????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : ????????? ??????? ????????? ????????? ? ????? :« ???????? ?????? ????? ???????? ??? ??????? ? ???????? ????????? ? ??????? ????????? ? ??????? ????????? » ????? ???? .

1214. Ebû Eyyûb *radıyallahu anh* demiştir ki bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Beni cennete götürecek bir amel söyle! dedi. Resûl-i Ekrem de:

- "**Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabanı görüp gözetirsin!**" buyurdu.

Buhârî, Zekât 1, Edeb 10; Müslim, Îmân 12, 14. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 10

333 numarayla daha önce geçen bu hadîs-i şerîf aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1215- ????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ? ????? ??????????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : ?? ?????? ??????? ??????? ??? ???? ???? ????????? ? ??????? ???????? . ????? : « ???????? ?????? ??? ???????? ???? ??????? ? ????????? ????????? ? ????????? ????????? ???????????? ? ????????? ????????? » ????? : ?????? ??????? ???????? ? ?? ?????? ???? ??? . ???????? ?????? ? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ????????? ??????????? ???? ??? » ?????? ???? .

1215. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, bedevînin biri Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:

- Ey Allah'ın Resulü! İşlediğim takdirde cennete gireceğim bir amel söyle bana, dedi. Resûl-i Ekrem:

- "**Allah'a, hiçbir şeyi ortak koşmaksızın kulluk edersin. Farz olan namazları kılarsın. Yine farz olan zekâtı verirsin ve ramazan orucunu tutarsın**" buyurdu. Bedevî:

- Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu söylediklerine hiçbir şey ilâve etmem, dedi.

Adam dönüp gidince Peygamber *aleyhisselâm*:

- "**Cennetlik birini görmek kimi mutlu ediyorsa, şu kişiye bakıversin**!" buyurdu.

Buhârî, Zekât 1; Müslim, Îmân 15, Fezâilü's-sahâbe 150. Ayrıca bk. İbni Mâce, Rü'yâ 10

Açıklamalar

Birbirine çok benzeyen bu iki hadiste, işlenmesi halinde işleyenin cennete girmesine vesile olacağı bildirilen ameller arasında zekât da bulunmaktadır. Bu, *zekâtın âhiret hayatı bakımından* ehemmiyetini göstermektedir.

Âhiret hayatına inanan ve orada sonsuza dek mutlu olmayı arzu eden herkesin, kendisini mutluluk ülkesi cennete götürecek işleri merak etmesi elbette pek tabiidir. Bu tür merak sahiplerinden iki sahâbînin konuyu Hz. Peygamber'e götürmeleri, kendileri için olduğu kadar bizler için de son derece aydınlatıcı ve yararlı bilgiler edinmemize sebep olmuştur. Allah kendilerinden razı olsun.

Dikkat edilirse her iki hadiste de cennete götürecek amel olarak **tevhid, namaz** ve **zekât** ortaklaşa ve aynı sıra ile yer almaktadır. Değişiklik sadece son maddededir. Birinci hadiste Efendimiz akrabayı görüp gözetmeyi (sıla-ı rahm) tavsiye ederken ikinci hadiste onun yerine ramazan orucu tutmayı zikretmiştir. Bu değişiklik öncelikle bize her iki amelin de cennete girmeye vesile olan işlerden olduğunu öğretir. Sonra da Peygamber Efendimiz'in bir eğitim ve öğretim usulünü gösterir. O da şudur; Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, kendisine sual soran kimselere verdiği cevaplarda öncelikle o kişi için birinci derecede önemli olan noktalara işaret ederdi. Birçok şeyin söylenmesi mümkün olan yerlerde öncelik ve özellikle en çok gerekli olanları seçip tavsiye etmek, hastaya en gerekli reçeteyi yazmaya benzer. Bu da hiç şüphesiz büyük bir olgunluk ve tecrübe ister.

Hz. Peygamber'in bu usulü dikkate alınınca, **birinci hadis**te soru soran kimsenin, akrabasını ihmal eden bir kimse olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Diğer taraftan yapılması halinde, işleyeni cennete götürecek ameller sadece bu iki hadiste sayılanlardan ibaret değildir. Burada sayılanlar insanı cennete götürecek amellerin başta gelenleridir. Özellikle de *tevhid-namaz-zekât* üçlüsü en başta gelen amelleri teşkil etmektedir.

İkinci hadiste namaz, zekât ve oruç ibadetlerinin sadece farzından bahsedilip nâfile kısmından söz edilmemesi, yine bir eğitim-öğretim ve alıştırma usulünün uygulamasıdır. Çölden gelmiş bedevîye her şeyden önce yapması gerekenlerin, ihmale tahammülü olmayan miktarlarını belletmek, onun ibadet alışkanlığı kazanmasını sağlamak demektir. Böyle bir noktaya gelen kişi, zaman içinde kendiliğinden nâfileleri işlemeyi isteyecektir. İlk anda farz-nâfile her şeyi söyleyerek insanların gözünü korkutmanın bir anlamı yoktur. Nâfile ibadet, biraz da o konuda belli bir seviyeye gelenlere yani en azından farzlara mümkün mertebe riayet ve dikkat edenlere yakışır.

Resûlullah'ın huzurundan ayrılıp giderken; "Bu söylediklerini yapar onlara ne bir şey ilâve eder ne de onlardan bir şeyi eksik bırakırım" diyen bedevînin ardından Hz. Peygamber'in, *"Cennetlik birini görmekten memnun olan, şu kişiye bakıversin"* buyurması, bu ibadetleri farzlar seviyesinde yerine getiren kimsenin cenneti hakedeceğini bildirmek içindir. Nitekim daha yukarıda geçen bir hadiste yine böyle, "Bu söylediklerini yapar başkasına karışmam" diyen bir kişi hakkında da *"Sözünde durursa kurtuldu"* buyurmuştu.

Ayrıca Hz. Peygamber, bu kişinin cennetlik olduğunu herhangi bir şekilde bilmiş olmasından dolayı da böyle konuşmuş olabilir.

Burada bir noktaya daha işaret etmek yararlı olacaktır. Henüz hayatta iken cennetlik oldukları Efendimiz tarafından müjdelenen bahtiyârlar sadece on sahâbîden (*aşere-i mübeşşere*) ibaret değildir. Yapılan bir araştırmaya göre (bk. Abdülganî b. İsmâil en-Nablûsî, *Lemeânu'l-envâr*) elli kadar sahâbî muhtelif vesilelerle bu müjdeye muhatap olmuştur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Zekât, âhiret mutluluğunu kazanmaya ve cennete girmeye vesile olan bir malî ibadettir.
2. Merak edilen konuların bilenlere sorulması gerekir.
3. Hz. Peygamber kendisine yöneltilen sorulara, soruyu soranın ihtiyaçlarını dikkate alarak cevap verirdi.

1216- ?????? ?????? ??? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ? ????? : ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ? ????????? ????????? ? ????????? ??????? ??????? . ?????? ???? .

1216. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, namaz kılmak, zekât vermek ve bütün müslümanların iyiliğini istemek üzere biat ettim."

Buhârî, Îmân 42, Mevâkîtü's-salât 3, Zekât 2, Şurût 1; Müslim, Îmân 97-98. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 6, 17

Açıklamalar

Biat **(Bey'at)**, bir yöneticinin siyasî otoritesini kabul ettiğini, elini tutarak bildirmek demektir. Erkek sahâbîler sanki alış-veriş yapıyormuş gibi Hz. Peygamber'in mübarek elini tutarak ona biat etmişlerdir.

Ancak bazı sahâbîlerin Hz. Peygamber'e, dinî ve sosyal bazı konularla ilgili olarak söz verdikleri yani biat ettikleri de olmuştur. Hatta Rıdvan bey'ati (Bey'atür-rıdvân) gibi savaş ve ölüm üzerine biat ettikleri de vâkidir. Peygamber Efendimiz, çoğu kere *"söz dinlemek ve itaat etmek üzere"* biat almış ve bunu da "Gücüm ölçüsünde yapacağım" diye kayda bağlamıştır. Çünkü dinimizde güç yetirilemiyecek teklif (*teklîf-i mâlâ yutak*) yoktur. Nitekim "**Allah hiç kimseye güç yetiremeyeceği şeyi teklif etmez**" [Bakara sûresi (2), 286]. Böyle olunca Hz. Peygamber'in "gücüm yettiğince" kaydıyla itaat edeceklerine dair ashâbından biât alması, aynı zamanda İslâm'ın bu temel ilkesinin uygulaması anlamına gelmektedir.

Hayatı hakkında 173 numaralı hadiste bilgi verdiğimiz Cerîr İbni Abdullah, Hz. Peygamber'in son zamanlarında Medine'ye gelerek Efendimiz'le görüşmüş bir sahâbîdir. O Medine'ye gelişini ve Hz. Peygamber'le karşılaşmasını şöyle anlatır: Medine'ye varınca, devemi çökerttim, heybemi açıp yeni elbisemi giydim ve mescide girdim. O sırada Resûlullah hutbe irad ediyordu. Kendisine selâm verdim. Cemaat beni göz ucuyla süzüyordu. Yanımdaki zâta, "Resûlullah beni andı mı, diye sordum. O da; "Evet, biraz önce, seni güzel bir şekilde andı: *'Şu kapıdan, Yemenli, hayırlı bir kimse girecektir. Onun yüzünde melek nişanı vardır'* buyurdu", dedi. Ben de Allah'a hamdettim."

Cerîr İbni Abdullah, Hz. Peygamber'den ikram ve iltifat görmüş bir sahâbîdir. Şöyle ki, Cerîr, bir gün Hz. Peygamber, ashâbıyla birlikte otururken yanlarına geldi. Kimse Cerîr'e yer açmadı. Hz. Peygamber üzerindeki ridâsını çıkarıp Cerîr'e attı ve*"Ey Ebû Amr, al onu, üzerine otur!"* buyurdu. Cerîr alıp oturdu ve " Ey Allah'ın Resulü! Senin bana ikram ettiğin gibi Allah da sana ikram buyursun" diyerek teşekkür etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber çevresindekilere; *"Size bir topluluğun kerem ve şeref sahibi büyüğü geldiği zaman, ona ikramda bulunun ve saygı gösterin"* buyurdu.

Cerîr, açıklamaya çalıştığımız rivayetiyle, Resûlullah'a yapılan biatlarda da zekâtın yer aldığını belgelemiş olmaktadır. Bu da zekâtın yönetilen ve yönetici veya devlet-vatandaş ilişkilerindeki önemini göstermektedir. Netice itibariyle zekâtın fert ve millet hayatında son derece canlı ve esaslı bir yeri ve rolü olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz gibi zekât da Hz. Peygamber'e yerine getirilme sözü verilen (biat) çok önemli bir ibadettir,

2. Zekât devlet-millet ilişkisinde büyük bir önemi haizdir.

3. Ashâb-ı kirâm önemli gördükleri konular üzerinde Hz. Peygamber'e söz verir, biat eder, güçleri ölçüsünde olmak kaydıyla kendileri için bağlayıcı taahhüdlerde bulunurlardı.

1217- ?????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ????? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ?????? ????? ? ???? ??????? ? ?? ???????? ??????? ???????? ?????? ??? ????? ?????? ?????????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ????????? ?? ??? ????????? ? ????????? ???? ?????? ? ????????? ? ????????? ? ??????? ?????? ??????? ???? ?? ????? ????? ?????????? ???????? ????? ????? ? ????? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ?????? ???? ???????? ????? ???? ???????? » .

??? : ?? ?????? ??????? ????????? ? ???? : ??? ????? ?????? ?? ??????? ?????? ??????? ? ????? ??????? ? ????????? ???? ???????? ? ???? ??? ??? ??? ???????? ?????? ??? ??????? ???????? ?????? ?? ????? ? ?? ??????? ??????? ???????? ??????? ? ??????? ??????????? ? ?????????? ??????????? ? ??????? ????? ?????? ??????? ? ???? ?????? ????????? ?? ???? ???? ???????? ????????? ?????? ????? ? ????? ??????? ?????? ???????? ? ??????? ??????? ? ?????? ???? ???????? ??????? ???? ?????? » .

???? : ??? ???? ??????? ????????? ?????????? ? ???? : ??? ?????? ???? ??? ????? ?? ???????? ??????? ??????? ?????? ???? ??? ?????? ????????? ? ?????? ???? ?????? ??????? ? ?? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ? ???? ???????? ? ???? ??????? ? ??????? ?????????? ? ?????????? ???????????? ? ???????? ????? ???????? ??????? ? ????? ???????? ???????? ? ?? ???? ???? ?????????? ????????? ????? ????? ????? ??????? ????? ???????? ? ?????? ???????? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ???????? » .

????? : ?? ????? ??????? ???????? ? ??? : « ???????? ??????? : ??? ???????? ????? ? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ? ??????? ???? ?? ??? ??? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????????? ? ??? ???? ????? ? ??????? ???? ???? ???? ?????? ? ??????? ???????? ?? ??????? ??????? ? ????? ?? ????? ???? ??????? ?? ????????? ? ??? ??????? ? ????? ???? ?????? ? ??????? ???? ???? ???? ???? ?????? ? ?????? ??????? ?? ?????? ??????? ?????? ?????????? ?? ?????? ? ??? ??????? ? ????? ??????? ??? ??? ???????? ??? ?????????? ??? ????? ?????? ????? ???? ??? ?? ??????? ?????????? ? ?????? ??? ??? ??????????? ???????????? ???????? ? ???? ???????? ????????? ????????? ??????? ??? ????????? ?????? ????? ??????? ???? ???? ????????? ? ??????????? ???????? ? ??? ???? ??? ????????? ???? ?????? ????????? ?????? ? ???? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?? ??????? ???????? » .

????? : ?? ????? ??????? ????????? ? ???? : « ?? ??????? ?????? ?? ???????? ????? ?????? ????? ?????? ?????????? ?????????? : { ??? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???? } » .

????????? ????? . ???? ???? ??????? . ??????? ?????? : ?????? ??????? ?? ?????? ?????? . ??????? : ?????? .

1217. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zekâtı verilmeyen her altın ve gümüş, kıyamet günü ateşte kızdırılarak plaka haline getirilip sahibinin yanları, alnı ve sırtı bunlarla dağlanır. Bu plakalar soğudukça, süresi elli bin sene olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye kadar sahibine azap için tekrar kızdırılır. Neticede kişi, yolunun ya cennete ya da cehenneme çıktığını görür."

- Ey Allah'ın elçisi! Peki zekâtı verilmeyen develerin durumu nedir? dediler. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Hakkı ödenmeyen her deve sahibi, -ki su başlarına geldikleri zaman sağılıp sütünün muhtaçlara dağıtılması da bu haklar arasındadır- kıyamet günü düz ve geniş bir sahaya yatırılır. O develer de en semiz hallerinde ve bir tek yavru bile dışarıda kalmamak şartıyla o kişiyi ayaklarıyla çiğner ve dişleri ile ısırırlar. Öndekiler geçtikçe arkadakiler gelir (aynı şeyi yapar). Süresi elli bin sene olan bir günde insanlar hakkında hüküm verilinceye kadar bu böyle devam eder. Neticede kişi, yolunun ya cennete veya cehenneme çıktığını görür."**

- Ey Allah'ın elçisi! Peki zekâtı verilmeyen sığırlar ile koyunların durumu ne olacak? dediler. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Hakkı** (zekâtı) **verilmemiş her sığır ve koyun sahibi, kıyamet günü düz ve geniş bir yere yatırılır. İçlerinde eğri boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzu kırık bir tane bile hayvan bulunmaksızın o hayvanlar o kişiyi boynuzları ile süser, tırnakları ile çiğnerler. Öndeki geçince arkadaki onu takip eder ve bu durum süresi elli bin yıl olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye kadar devam eder. Neticede kişi, yolunun ya cennete veya cehenneme çıktığını görür."**

- Ey Allah'ın elçisi! Ya atların durumu nedir? dediler. Resûlullah *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- **"Atlar üç sınıftır. Kişi için yük olan at vardır; örtü olan at vardır, ecir ve sevap olan at vardır. Yük ve vebal olan at sahibinin sırf çalım satmak ve İslâm'a düşmanlık yapmak için beslediği attır. Bu, o adam için vebaldir, Örtü olan at sahibinin Allah rızâsı için beslediği ve binit ve koşum olarak üzerindeki Allah'ın hakkını ödediği, iyice bakıp gözettiği attır; bu sahibi için bir perde ve örtüdür. Ecir ve sevap olan ata gelince, o da sahibinin müslümanlara yardımcı olmak maksadıyla Allah yolunda besleyip çayır ve bahçelerde otlattığı attır. Atın o çayır veya bahçeden yediği ve çıkardığı şeyler sayısınca sahibine iyilik yazılır. Hatta at ipini koparıp da bir-iki tur atarsa, onun izleri ve pislikleri adedince sahibine iyilik yazılır. Ya da sahibi sulamak niyeti olmadığı halde onu bir nehir kenarından geçirirken at su içecek olsa, Allah onun içtiği su yudumları adedince sahibine iyilik yazdırır."**

- Ey Allah'ın elçisi! Peki ya eşeklerin durumu nedir? dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Kim zerre kadar bir hayır işlerse onun karşılığını görür. Kim zerre kadar kötülük yaparsa onun karşılığını görür"** meâlindeki umûmi mânalı âyetten başka bana eşekler hakkında özel bir bilgi verilmedi."

Müslim, Zekât 24; Buhâri, Cihâd 48 (kısmen)

Açıklamalar

Hadisimiz zekâta tâbi para ve mallar ile ilgili olarak yerine getirilmesi gerekli görevlerin ihmal edilmesi halinde, âhirette başa gelecek halleri çok açık ve acı bir şekilde tasvir etmektedir. Kuşkusuz bu hadîs–i şerîf, zekât vermeyenlerin âhirette başlarına gelecekleri anlatmak suretiyle zekât farîzasının önemini, onun ihmale gelmez bir görev olduğunu gözler önüne sermekte, verilmeyen zekâtın hesabının âhirette mutlaka sorulacağını göstermektedir.

O halde bizim senemizle elli bin yıl sürecek olan bir hesap gününde böylesine azaba uğramamak için her müslümanın zekât borcunu ödemesi tek çıkar yoldur.

Nevevî merhum, zekâtın fazilet ve önemini ve onunla ilgili bazı hükümleri anlatmak için seçtiği hadislerin en sonuna bu hadîs-i şerîfi getirmek suretiyle işin âhirete dönük yönünü ortaya koymak ve böylece dinimizde bir şeyin önem ve faziletini anlamak ve öğretmek için onun sadece dünyaya dönük tarafını değil, âhirete uzanan yönünü da hesaba katmak lâzım geldiğini vurgulamak istemiştir.

Burada atlarla ilgili olarak Efendimiz'in verdiği bilgileri, günümüzde arabalar için düşünmek gerektiği kanaatimizi belirtmek istiyoruz. Her türlü kara, hava ve deniz nakil ve ulaşım vasıtalarına sahip olanlar da niyetlerine göre kısım kısımdırlar. Sadece gösteriş yapmak, bir çeşit çalım satmak için en modern ve pahalı vasıtalar edinmek ve onları sadece zevk için kullanmak ile bir gün Allah yolunda kullanma gereği olur diye onlara iyi bakmak ve hayra hizmette kullanmak gibi maksadlar taşıyanlar hiç şüphesiz aynı olmayacaklardır. Bu modern vasıtaları, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in merkepler hakkında okuduğu o engin mânalı âyetin sınırları içinde düşünmek ve değerlendirmek doğru olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekât ihmale gelmez bir vecîbedir.
2. Zekâtı verilmeyen para ve mallar, âhirette sahipleri için azap vesilesi olacaktır.

217- ??? ???? ??? ?????
?????? ??? ??????? ??? ????? ??

RAMAZAN ORUCU

RAMAZAN ORUCUNUN FARZ OLUŞU,
FAZİLETİ VE ORUÇLA İLGİLİ KONULAR

Âyetler

??? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????? ????????? ???
?????????? ??????????? ?????????? [183]
????????? ???????????? ????? ????? ?????? ????????? ???? ????? ?????? ????????? ????? ????????
?????? ??????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ????????? ????? ????????? ??????? ??????
?????? ????? ????? ?????????? ?????? ??????? ??? ??????? ??????????? [184]
?????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????????? ????? ?????????? ??????????? ????? ????????
????????????? ????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ????? ????? ???????? ???? ????? ??????
????????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????????

1. "Ey iman edenler! Oruç, sizden önceki ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz. (Size farz kılınan oruç), **sayılı günlerdedir. Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa,** (tutamadığı günler kadar) **diğer günlerde tutar.** (İhtiyarlık veya iyileşme umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mâzereti olup da) **oruç tutmaya gücü yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak fidyeyi arttırırsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz** (güçlüğüne rağmen) **oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.**

Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise, sizden ramazan ayına ulaşanlar idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) **başka günlerde kazâ etsin. Allah sizin için kolaylık diler, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir."**

Bakara sûresi (2), 183-185

Oruç, dinimizin temel esaslarından biridir. O aslında şekil ve süresi farklı da olsa, geçmiş ümmetlere de emredilmiş bir ibadettir. Kazandırdığı birçok faydaya rağmen, insan nefsine ağır gelen ilâhî bir emirdir. Bu sebeple olmalıdır ki, önce ibadetlerin en hafifi namaz, sonra orta zorlukta olan zekât, daha sonra da belki en zoru olan oruç emredilmiştir. Böylece mükellefler kolaydan zora doğru bir alıştırmaya tâbi tutulmuşlardır. Bir önceki konuda geçen burada da tekrar gelecek olan İslâm'ın beş temeli ile ilgili hadiste aynı sıra takip edilmiştir: Şehâdet, namaz, zekât, oruç, hac...

Oruç, Medine'de hicretten bir buçuk yıl sonra şâban ayında farz kılınmıştır. Âyette, bu meşakkatli ve zorlu ibadetin sadece müslümanlara farz kılınmadığı, daha önceki ümmetlere de farz kılındığı bildirilmek suretiyle, orucun hem öteden beri uygulanan ilâhî bir kanun olduğu vurgulanmış hem de ümmet-i Muhammed'in yanlış bir değerlendirme yapması önlenmiştir. Oruç, lugatta nefsi meylettiği şeylerden alıkoymak yani kendini tutmak demektir. Dinimizdeki anlamı ise, nefsin belli başlı istekleri olan yeme, içme ve cinsel ilişkiden bütün gün kendini tutmaktır. "**Umulur ki korunursunuz**" âyeti, oruç sayesinde nefsinize ve şehvetlerinize hâkim olma alışkanlığını elde edip, günahlara karşı kendinizi tutarak takvâya erersiniz, anlamındadır. Orucun kalkan olduğunu bildiren hadis de aynı gerçeği pekiştirmektedir.

Orucun farz kılınmasının hikmeti, Allah'ın emrine boyun eğmekle, kulluk zevkini tatmak; ruhu, riyâ ve gösteriş hastalıklarından arındırarak ihlâsı arttırmak ve kendisini Allah'ın korumasına teslim etmek için nefis ile mücâdele etmektir.

Hasta veya yolcuya oruç tutmayıp yeme konusunda ruhsat verilmiştir. Bizim yolculuk dediğimiz **sefer,** aslında kelime olarak keşif ve açmak anlamındadır. Yolculuk, yolcunun her türlü hal ve ahlâkını meydana çıkardığı için ona da sefer denilmiştir. Bu ise, en az üç günlük bir yolculuk demektir.

İhtiyarlık veya iyileşme umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mâzereti olanlar, bir fakiri sabahlı - akşamlı günde iki öğün doyuracak kadar bir şeyi fidye olarak verirler. Fidyenin gönül rızâsıyla arttırılması iyidir. Ancak sabredip oruç tutmaya çalışmak daha iyidir.

Oruç, ramazan ayında tutulur. Ramazan ayı, hidâyet rehberimiz Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmeye başladığı mübârek bir aydır. Oruç ibadetine tahsis edilen sayılı ve sınırlı günler işte bu kutlu günlerdir. Kim bu günlere sağlıklı ve mukîm olarak erişirse, bu günleri oruçlu geçirmelidir. Hasta veya yolcu olanlar için ramazan dışında diğer günlerde kazâ etme imkânı tanınmıştır. Bunu yapmaları halinde günahkâr olmazlar. Bu da yüce Rabbimiz'in, bizler için kolaylık murat ettiğinin bir göstergesidir.

Ayrıca bir nimettir. Ancak mukîm ve sağlıklı olanlar için böylesi bir ruhsat yoktur. Onlar orucu kazâya bırakırlarsa, farzı terkettikleri için günahkâr olurlar. Allah Teâlâ, orucu farz kılmakla bizleri zora ve sıkıntıya sokmayı aslâ istemez. Tam aksine bizler için kolaylık murat eder. Oruçla ilgili hükümler bunun böyle olduğunu gösterdiği gibi dinimizdeki bütün yasakların amacı da bizleri olgunlaştırmaktır. Yoksa asla sıkı bir yönetime tâbi tutup bunaltmak değildir [bk. Mâide sûresi (5), 3].

Oruç, hastalık, yolculuk ve ihtiyarlık gibi durumlarda iyice zorlaşabilir. İşte onun için de kazâ ve fidye kolaylıkları getirilmiştir. Edâ ederken de kazâ ederken de sayının tamamlanması esastır. Nitekim bu husus âyette açıkça belirtilmiştir:"...**Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir."**

Hadisler

1218- ????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ????? ????? : ????? ???? ????? ??? ??? ?????? ???????? ? ????????? ?? ?????? ??????? ???? . ????????? ??????? ?????? ????? ????? ????? ????????? ??? ??????? ??? ???????? ? ?????? ??????? ????? ???? ???????? ? ????????? : ?????? ?????? . ???????? ????? ???????? ??????? ????????? ???? ????????? ??????? ????? ??????? ???? ????? ???????? .

????????? ?????????? ????????? : ???? ??????? ?????? ????????? ? ????? ???? ?????? ???? ????????? » ????? ????.

???? ??? ?????? ??????????? . ??? ????? ?? : « ??????? ???????? ? ?????????? ? ?????????? ? ???? ?????? ? ????????? ?? ????? ??????? ???? ? ????????? ???????? ??????????? » .

??? ????? ????? : « ????? ????? ???? ????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????? . ??? ?????? ????? : « ?????? ????????? ????????? ??? ????? ?????? ???? : ???? ????????? ?????????? ???? ?????? . ????????? ?????????? :???? ??? ???? ? ??????? ?????? ????? ??????? . ????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ???? ????????» .

1218. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Aziz ve celîl olan Allah "**İnsanın oruç dışında her ameli kendisi içindir. Oruç benim içindir, mükâfatını da ben vereceğim**" buyurmuştur.

Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da çatarsa: 'Ben oruçluyum' desin.

Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.

Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anı vardır: Birisi, iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır."

Buhârî, Savm 9; Müslim, Sıyâm 163

Bu, Buhârî'nin rivayetidir. Buhârî'nin bir başka rivayeti (Savm 3) şöyledir: Allah Teâlâ buyurur ki: "**Oruçlu kişi yemesini, içmesini, cinsî arzusunu benim rızâm için terkeder. Oruç, doğrudan doğruya benim rızâm için yapılan bir ibadettir. Her iyiliğin karşılığı on misli sevap olduğu halde, orucun mükâfatını ben vereceğim.**"

Müslim'in bir rivayetine göre (Sıyâm 164) Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"**İnsanın her ameline kat kat sevap verilir. Bir iyilik, on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır.** Allah Teâlâ, "**Ama oruç başka. O benim içindir, mükâfatını da ben veririm. Oruçlu, şehvetini ve yemesini benim için bırakır**" buyurmuştur.

Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri, iftar ettiği zamanki sevinci; diğeri, Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. Hiç kuşkunuz olmasın ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir".

Açıklamalar

Değişik rivayetleri bir araya getirilmiş olan hadisimiz, orucun diğer ibadetlerden farklı olan yönlerini belirlemektedir.

Bu yönlerden biri orucun sırf Allah rızâsı için yapılan bir ibadet olması, yani, oruçlu bildirmediği sürece, dışarıdan hiç kimsenin bilemeyeceği, riyâ ve gösterişten uzak bir ibadet olmasıdır. Çünkü orucun diğer ibadetler gibi görünür bir şekli yoktur. Öte yandan, tarihte varlıkları bilinen müşriklerin, ilâhlarına yakın olmak için yaptıkları kulluk türleri içinde oruç bulunmamaktadır. Yani hiçbir putperest oruç tutarak putlara kulluk etmemiştir. Bu yönüyle de oruç, sırf Allah için yerine getirilen bir ibadet türüdür.

Orucun diğer ibadetlerden farklı bir başka yönü de mükâfatının,
-önceden bildirilmiş ölçülerin çok üstünde- Allah Teâlâ tarafından takdir edilecek olmasıdır.

Her iki özellik de oruç ibadetinin fazilet ve üstünlüğünü anlamamız için yeterlidir.

Ayrıca hadisimizde, oruçlu ile ilgili **bir tesbit, bir tavır, bir vâkıa ve bir de müjdeye** dikkat çekilmektedir. Söz konusu **tavır** kimseye kötü söylememek ve çatmamak, kendisine çatan, kötü söyleyen olursa, ona da nazikçe "lutfen bana ilişmeyin, ben oruçluyum" diyerek, kendisini oruç kalkanıyla korumasıdır. Çünkü **oruç,** oruçlu için dünyada günahlara, âhirette cehennem azâbına karşı **koruyucu kalkan konumundadır.**

Vâkıa ise şöyle ifade edilebilir: Oruç tutan kişide özellikle uzun yaz günlerinde açlıktan ileri gelen bir ağız kokusu oluşur. Bu koku, Allah katında, insanlarca en güzel koku diye bilinen miskten daha güzeldir. Ancak bu gerçek, hiçbir zaman o ağız kokusunun misvak veya fırça kullanmak suretiyle giderilmesine mâni değildir.

İftar ve Allah'a kavuşma anlarındaki büyük rahatlama ve sevinç... Bu iki haldeki sevinç ve ferahlıktan birincisi maddî, görünür ve geçici; öteki mânevî ve süreklidir. Her ikisi de sadece oruçluya aittir. İftar edildiği zamanki rahatlama, Allah huzurundaki rahatlamanın kesin bir delili olarak zikredilmiş olmaktadır. Oruç tutan kimsenin iftar ettiği an rahatlaması ne kadar gerçek ise, oruçlunun Allah'a kavuştuğu zamandaki rahatlaması da o kadar gerçektir.

Hadisimiz, oruçluya verilecek sevâbın, dinimizdeki bir iyiliğe on katından yedi yüz misline kadar verilecek sevap ve mükâfat ölçüsünün dışında ve üstünde, tamamen Allah Teâlâ'nın takdirinde olduğunu tescil ve ilân ederken, tabii olarak oruç ibadetinin dinimizdeki müstesna yerini ve son derece üstün faziletini de ortaya koymuş olmaktadır. Orucun fazileti, yüce Rabbimiz'in onu kendisine izâfetle "**Benim içindir**" buyurması ve "**Mükâfatı da bana aittir**" diyerek sonsuz lutuf ve kerem kapısını oruçluya açmış olmasından ileri gelmektedir. Böyle bir teşrif ve iltifat her şeyin üstündedir. Bu da hadisimizdeki **müjde**yi oluşturmaktadır.

"İnsanın her ameli kendisi içindir" buyurulmuş olması, oruç dışındaki her ibadetin, insanın haz alacağı, başkalarından gizleyemeyeceği hatta belki de göstermek isteyeceği bir tarafı olduğunu tesbit etmektedir. Sadece oruçta böyle bir durumun bulunmaması onun ne denli saf ve has bir ibadet olduğunu göstermektedir. Hadisimizin ana **tesbit**i de budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın, "Mükâfatını ben vereceğim" buyurduğu yegâne ibadet oruçtur.
2. Allah için yapılacak hiçbir fedâkarlık ve amel karşılıksız kalmaz.
3. Oruçlu, günahlara ve cehennem azabına karşı zırhlanmış kişi demektir. Çünkü "Oruç kalkandır" buyurulmuştur.

1219- ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ???????? ???????? ?? ??????? ??????? ??????? ???? ??????? ????????? : ??? ?????? ??????? ??? ?????? ? ?????? ???? ???? ?????? ???????? ????? ??? ??? ????????? ? ????? ???? ???? ?????? ????????? ????? ???? ??? ????????? ? ????? ????? ???? ????? ????????? ?????? ???? ??? ?????????? ???? ????? ???? ????? ????????? ????? ???? ??? ????????? » ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? : ????? ???? ??????? ?? ????? ?????? ?? ???? ???? ????? ???? ????? ????????? ???? ???????? ? ???? ?????? ????? ???? ??? ????????? ?????? ? ??? : « ????? ????????? ???? ?????? ????? » ????? ???? .

1219. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda çift sadaka veren kimse, cennetin muhtelif kapılarından, 'Ey Allah'ın (sevgili) kulu! Burada hayır ve bereket vardır', diye çağrılır. Sürekli namaz kılanlar namaz kapısından, mücahidler cihad kapısından, oruçlular reyyân kapısından, sadaka vermeyi sevenler de sadaka kapısından (cennete girmeye) davet edilirler."

Ebû Bekir *radıyallahu anh*:

- Anam babam sana kurban olsun ey Allah'ın Resulü! Gerçi bu kapıların birinden çağrılan kimsenin diğer kapılardan çağrılmaya ihtiyacı yoktur ama, bu kapıların hepsinden birden çağrılacak kimseler de var mıdır? dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Evet, vardır. Senin de o bahtiyârlardan olacağını ümit ederim"** buyurdu.

Buhârî, Savm 4, Cihâd 37, Bed'u'l-halk 9, Fezâilü ashâbi'n-Nebî 5; Müslim, Zekât 85, 86. Ayrıca bk.Tirmizî, Menâkıb 16; Nesâî, Zekât 1, Cihâd 20, Sıyâm 43

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1220- ??? ???? ??? ???? ??? ?????? ???? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ??? ???????? ????? ??????? ???? : ??????????? ? ??????? ?????? ??????????? ???? ????????? ? ?? ????? ????? ????? ??????? ? ?????: ????? ??????????? ? ????????? ?? ????? ????? ?????? ????? ? ????? ??????? ??????? ????? ????? ?????? ??????» ????? ???? .

1220. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennette reyyân denilen bir kapı vardır ki, kıyamet günü oradan ancak oruçlular girecek, onlardan başka kimse giremeyecektir. Oruçlular nerede? diye çağrılır. Onlar da kalkıp girerler ve o kapıdan onlardan başkası asla giremez. Oruçlular girince o kapı kapanır ve bir daha oradan kimse girmez."

Buhârî, Savm 4; Müslim, Sıyâm 166. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 43; İbni Mâce, Sıyâm 1

Açıklamalar

Birinci hadisteki **çift sadaka**, bazı rivayetlerde iki koyun, iki sığır, iki dirhem diye aynı maldan, aynı cinsten iki sadaka şeklinde açıklanmıştır. Bu ifadeden, sadaka vermeye mümkün olduğunca devam eden kimselerin kastedilmiş olma ihtimali bulunmaktadır, hatta bu ihtimal daha da kuvvetli gözükmektedir.

Sadaka vermeyi ve iyilik yapmayı bir çeşit alışkanlık haline getirmiş olan kimseler muhtelif cennet kapılarının her birinden ayrı ayrı davet edileceklerdir. Yani namaz, cihad ve sadaka gibi ibadet ve iyilikleri sürekli yapanlar bu ibadetlere ayrılmış kapılardan çağrılacaklardır. Oruçluların, diğer bir ifadeyle oruç tutmaya özel önem verenlerin, çok oruç tutanların **reyyân** isimli kapıdan çağrılması ise, onlara özel bir ikrâmdır. Zira reyyân, "atşân"ın tam karşıtı bir anlam ifade etmektedir. Atşân, "susuzluktan yanmış"; reyyân, "suya kanmış" demektir. Yalnızca dünyada oruç tutarken susuzluk çekenlerin bu kapıdan girecek olmaları ve o kapıdan onlardan başka hiç kimsenin giremeyecek olması ikinci hadiste bildirilen gıpta edilmeye lâyık bir üstünlüktür. Hatta o kapıdan girenlerin asla susuzluk yüzü görmeyeceği, *"Kim bu kapıdan girerse, sonsuza dek susuzluk hissi duymaz"* diye açıkça müjdelenmiştir (bk. İbni Mâce, Sıyâm 2; Nesâî, Sıyâm 43). Hiç şüphesiz bu ayrıcalık oruç ibadetinin, diğer ibadetler arasındaki yerini ve kıymetini göstermektedir.

Birinci hadiste, iyilik ve hayır çeşitlerinin hemen hemen hepsinde özel bir gayreti bulunan Hz. Ebû Bekir'in, cennete girme sonucunu değiştirmemesine rağmen, bütün cennet kapılarından birden çağrılacak kimselerin de bulunup bulunmadığını sorması, gerçekten yerinde bir sorudur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in soruya olumlu cevap vermesi ve özellikle Hz. Ebû Bekir'in o bahtiyârlardan olduğunu bildirmesi hem bir müjde hem de ümmete yönelik büyük bir teşviktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Aynı cinsten çift sadaka veren sürekli hayır yapan kimseler, cennetin muhtelif kapılarından cennete girmeye davet edileceklerdir.
2. Cennetin reyyân kapısından sadece oruçlular gireceklerdir.
3. Hz. Ebû Bekir, bütün cennet kapılarından birden davet edilecek bahtiyârlardandır.

1221- ????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????? ???? ??? : ???? ????? ??????? : « ??? ???? ????? ?????? ?????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ??? ???????? ?????? ??????? » ????? ???? .

1221. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah rızâsı için bir gün oruç tutan kimseyi Allah Teâlâ, bu bir günlük oruç sebebiyle cehennem ateşinden yetmiş yıl uzak tutar."

Buhârî, Cihâd 36; Müslim, Sıyâm 167-168. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 3; Nesâî, Sıyâm 44,45; İbni Mâce, Sıyâm 34, Fiten 13

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, metindeki **fî sebîlillâh** kaydından dolayı, *"düşmanla savaşırken oruç tutan kimseler"* olarak yorumlandığı gibi, savaş hali olsun olmasın Allah rızâsı için bir gün oruç tutan kimseler hakkında da geçerli sayılmıştır. Nitekim bu ayrımı hadisi rivayet eden hadisçilerde de görüyoruz. Buhârî ve Tirmizî, onu *cihad* ve *fezâilü'l-cihâd* bölümlerinde naklederken, Müslim, Nesâî ve İbni Mâce *oruç* bahsinde zikretmişlerdir.

Savaş esnasında oruç tutmak mücâhide hem cihad hem de oruç sevabını kazandırır. Ancak bu, oruç tutmanın mücahidi olumsuz yönde etkilememesi halinde geçerlidir. Oruçtan etkilenecek mücahidin oruç tutmaması evlâ ve efdaldir. Çünkü cihad başlı başına büyük güçlükleri olan ve başarılması gereken

üstün bir görevdir.

Allah yolunda yani Allah rızâsı için bir gün oruç tutan kimsenin yetmiş yıl cehennem azabından uzak tutulması, o kişinin cehennemde yakılmaması anlamındadır. Bazı rivayetlerde bu mesâfe yüz veya beş yüz yıl şeklinde geçmektedir. Yetmiş yıllık mesâfe bunların asgarisi olarak düşünülecek olursa, oruç tutanın durumuna göre bu mesâfenin yüz ya da beş yüz yıllık bir uzaklığı da kapsayabileceği anlaşılmış olur. Oruç tutan kişinin cehennemden uzak tutulacağı süre ve mesâfe ile ilgili olarak on beş kadar sahâbînin rivayeti bulunmaktadır.

Hadiste yıl karşılığı olarak güz mevsimi anlamındaki **'harîf'** kelimesi kullanılmıştır. Fakat Araplar bu kelimeyi genellikle bir mevsim için değil bütün bir yıl için kullanırlar.

Hadis 1342 numara ile "Cihâd" konusunda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda O'nun rızâsı için oruç tutmak pek faziletli bir ibadettir.
2. Oruç, cehennem azâbından kurtuluşa vesiledir.
3. Kendi rızâsı için ibadet eden kullarına Allah Teâlâ'nın ikramı büyük olacaktır.

1222- ???? ???? ???????? ???? ?????? ???? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ????? ????????? ????????? ?????????? ? ?????? ???? ?? ????????? ???? ??????? » ????? ???? .

1222. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallalllahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim, faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır."

Buhârî, Îmân 28, Savm 6; Müslim, Sıyâm 203, Müsâfirîn 175. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1, Savm 57; Tirmizî, Savm 1, Cennet 4; Nesâî, Sıyâm 39 İbni Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 2, 33

Açıklamalar

Amel ve ibadetlerin makbul olabilmesi için iki önemli şart vardır. Bunlardan birincisi Allah'a iman; ikincisi, ihlâs ve samimiyet. Yani bir işi Allah rızâsını gözeterek, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek yapmak, riyâ ve gösterişe kaçmamak. Bu iki husus hadisimizde **iman ve ihtisab** kelimeleriyle ifade buyurulmuştur.

"İnsan, inanmadan nasıl ibadet eder?" diye bir soru akla gelebilir. Doğrudur. Ne var ki, gerçekten inanmadığı halde inanmış görünüp şu veya bu gerekçeyle birtakım güzel işler ve ibadetler yapanların varlığı da bir gerçektir. Öte yandan insan, bir şeyin hak ve doğru olduğuna inanır ve yapar. Fakat ihlâs ve samimiyetle değil, riyâ, gösteriş, korku, itibar vs. gibi birtakım geçici gerekçelerle yapar. Bu tür davranışlar her ne kadar ibadet ve iyilik gibi görünse de, onları işleyeni maksadına ulaştırıcı nitelik ve kıvama sahip değildir. Daha açık bir ifadeyle bu davranışlar makbul değildir. İşte hadisimiz işin çok önemli olan bu yönüne dikkat çekmekte, ramazan orucunu, onun farziyyetine, faziletine, faydasına yürekten inanarak ve karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek yani tam bir ihlâs ve samimiyetle tutan kimselerin, geçmiş günahlarından arındırılacaklarını müjdelemektedir. Âlimler "geçmiş günahları" ifadesini küçük günahlar diye yorumlamışlardır. Müellifimiz Nevevî'nin belirttiğine göre bazı fakihler, küçük günah bulunmadığı takdirde ramazan orucunun büyük günahları hafifletebileceğini söylemişlerdir.

*"Kim ramazan orucunu tutarsa... "*ifadesinden açıkça anlaşılacağı gibi, ramazanın tamamını tutarsa demektir. Hadisimizdeki müjde, acaba "oruç" denebilecek en az miktarı, söz gelimi, bir günü oruçlu geçiren kimse için de söz konusu mudur? Değildir. Ancak hadisimizdeki iki şarta uyarak başladığı ramazan orucuna, hastalık vs. gibi meşrû bir sebeple devam edemeyenler, başlangıçtaki niyet ve davranışları sebebiyle bu müjdeli hükme dahildirler. Ayrıca bu ve benzeri bağışlanma müjdeleri sadece günahkârlar için geçerli de sanılmamalıdır. Bağışlanacak günahı olmayan kimseler için de derecelerinin yükselmesine sebeptir. Nitekim peygamberler bu durumdadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ramazan orucunu inanarak ve karşılığını Allah'tan umarak tutmak, geçmiş günahlardan arınma sebebidir.
2. Allah'a iman etmek ve mükâfatını O'ndan beklemek (ihtisab) her ibadetin sıhhat ve makbuliyet şartıdır.

1223- ????? ???? ??????? ???? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ????? ????????? ? ????????? ????????? ???????? ? ????????? ????????? ???????? ? ????????? ?????????? » ????? ???? .

1223. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ramazan ayı girdiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar bağlanır."

Buhârî, Savm 5, Bed'ul-halk 11; Müslim, Sıyâm 1, 2, 4, 5

Açıklamalar

Ramazan ayının mânevî hayatımıza kazandırdığı ve dolayısıyla günlük yaşantımıza getirdiği rahmet ve güzelliği üç cümlecikle ortaya koyan hadisimiz, bizi ramazan ve oruç iklimine hem hazırlamakta hem de ısındırmakta ve böylece umutlanmamıza vesile olmaktadır.

Hadisin ilk cümlesinde açıldığı bildirilen **cennet kapıları**, başka bazı rivayetlerde, **rahmet kapıları** ve **gök kapıları** olarak geçmektedir. Aslında bu üç tanımlama, aynı şeyin farklı anlatımından ibarettir. Zira netice itibariyle gök kapıları rahmet kapıları, rahmet kapıları da cennet kapıları anlamındadır.

Cennet kapılarının açılması, ilâhî rahmetin her zamankinden daha büyük çapta hayatı kaplaması demektir. Bunun tabii sonucu cehennem kapılarının

kapanmasıdır. Cehennem kapılarının kapanması ise, cehennem davetçisi şeytanların faaliyet alanlarının daraltılması, etkilerinin kısıtlanması demektir. Bütün bunlar da ramazan ayında topluca ve toplumca daha derinden ve yaygın olarak yaşanmaya başlanan temiz dînî hayatın bir bakıma sebebi, bir bakıma da sonucudur.

Neticede hadisimiz, ramazan ikliminin, mü'minlerin maddî ve mânevî hayatına kazandırdığı değişimi, rahmet, bereket ve mutluluk havasını anlatmaktadır. Yoğun olarak kulluk yapılan bir mevsimin fazileti, şeytanların olumsuz etkilerinden büyük ölçüde sıyrılma, günahlardan sakınma ve rahmete ulaşma imkânlarında kendisini göstermektedir. O halde bu müsait ortamdan mümkün olduğunca yararlanmaya çalışmak herhalde yapılabilecek en akıllıca iştir. Ramazan ayı geldiğinde toplumda gördüğümüz güzellik, bereket ve mânevî havanın nereden kaynaklandığını hadisimizde bulmaktayız. Bu sebeple hadiste belirtilen hususlar iman hayatımız ve iki dünya mutluluğumuz bakımından son derece önem taşımaktadır. Ramazanı hayatımızda daha büyük ölçüde etkili kılacak davranışlarda bulunmak bize düşen görev olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ramazan, af, rahmet ve sevabın arttığı, şeytanların etki ve saptırmalarının azaldığı ve dolayısıyla cehennem kapılarının kapandığı bir ay ve müstesna bir zamandır.
2. Kulluk yoğun zaman ve mekânların, rahmet ve bereketi topluca gösterilecek gayretlerle daha da arttırılabilir.

1224- ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ??????????? ? ??????????? ??????????? ? ???? ??? ?????? ? ??????????? ??????? ???????? ???????? » ????? ???? . ???? ??? ??????? .

??? ?????? ???? : « ????? ????? ?????? ???????? ????????? ??????? » .

1224. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ramazan hilâlini görünce oruç tutunuz. Şevval hilâlini görünce de oruca son veriniz. Ramazanın başlangıcı bulutlu bir güne rastlarsa, şâbanı otuza tamamlayınız.**"

Buhârî, Savm 11; Müslim, Sıyâm 4, 7, 8, 17-20. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 5; Nesâî, Sıyâm 8; İbni Mâce, Sıyâm 7

Bu, Buhârî'nin rivayetidir. Müslim'in rivayetinde şöyle buyurulmaktadır: "**Eğer şevval ayının başlangıcı bulutlu olursa, orucu otuza tamamlayınız.**"

(Bu rivayet için de ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sıyâm 7; Nesâî, Sıyâm 10; İbni Mâce, Sıyâm 7)

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde ramazanla beraber gelen ve diğer gün ve aylardan farklı olan imkân, bereket, rahmet ve mağfiretten bahsedilmişti. Ramazan ayına ait olan bu ayrıcalıkları yaşayabilmek için, bu ayın girdiğinin nasıl anlaşılacağı herhalde bütün mü'min gönül ve kafaları haklı olarak meşgul edecektir. Çünkü bu büyük fırsatın kaçırılmaması gerekir.

İşte bu hadiste Efendimiz, ümmetin bu merakını gideriyor ve ramazan ayının başlangıcının ve bitiminin nasıl belirlenebileceğini açıklıyor. Özellikle o günkü şartlarda herkes tarafından bilinen bir hadiseye işaret ediyor. Aylar, hilalin görünmesi (**rü'yet-i hilâl**) ile tesbit ediliyor. Ramazan için de aynı ölçü kullanılacaktır. Ramazan ayının girdiğini belirleyen hilalin gözle görülmesi ve bunun şahitler ile delillendirilmesi halinde oruca başlanacaktır. Ancak hilâlin görülmesine engel olabilecek bir ihtimal akla gelmektedir. Şayet hava bulutlu olur da hilâli gözetlemek ve görmek mümkün olmazsa, ne yapılacaktır? Bunun da çaresi, ramazandan önceki ay olan şâbanı, otuza tamamlamaktır. Kamerî takvime göre bir ay, otuz günden fazla olamaz. Önceki ayı, olması muhtemel en uzun süresine tamamladıktan sonra, acaba ramazan hilâli çıktı mı, çıkmadı mı şüphesi ortadan kalkacak, tereddüte mahal kalmayacaktır. Aynı şey ramazanın bitimi için de geçerlidir. Bu defa ramazandan sonraki ay olan şevvâlin hilâlini görmek mümkün olamazsa, orada da yapılacak işlem ramazanı otuza tamamlamaktır.

Her iki rivayet, ümmete ramazanın başlangıcı ve bitimi gibi iki önemli noktada çok tabii olarak tam bir kesinlik ve itminan sağlamaktadır. Müslümanları şüphe içinde ibadet yapmış olmak gibi bir mânevî sıkıntıdan kurtarmaktadır.

Rü'yet-i hilâlin esas alınmasına rağmen, onun mümkün olmadığı hallerde, önceki ayın otuza tamamlanması, hesabın devreye girmesi demektir. Bu da ramazan ayının başlangıç ve sonunun tesbitinde *rü'yet öncelikli bir hesaplama yöntemi*nin meşrûiyetini ortaya koymaktadır.

Dînî günlerin başlangıçlarının tesbiti konusunda son yıllarda İslâm ülkeleri arasında yaşanan farklılıklar ve "birlikte hareket etmeye" yönelik teşebbüsler henüz ümmetin tamamını kapsayacak bir noktaya getirilebilmiş değildir. Hesap mı, rü'yet mi gibi bir ikileme girme yerine bu iki ölçünün birlikte kullanılması yoluna gidilse, her halde hadisimizin gösterdiği yol takip edilmiş olacaktır. İbadetlerde ümmetin birlikte hareket etmesinin azameti, her türlü siyasal kaygıların üzerindedir. İslâm ülkeleri bu noktayı dikkate aldıkları takdirde uygulama farklılıkları ortadan kalkacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sünnet, ümmetin meselelerini en tabii ve kolay yoldan çözümleme ölçüsüdür.
2. İbadetler şek ve şüphe üzerine bina edilemez. Kesinlik ve itminan aranır.
3. Kesinlik gözlemle sağlanamazsa, hesaplamalarla bunun temini yoluna gitmek mümkündür.
4. Önemli olan ramazan gibi müstesna bir mevsimin başladığını ve bittiğini tesbit etmek ve onu öngörülen istikamette değerlendirmektir.

218- ??? ????? ???? ??????? ???????? ?? ????? ?? ??? ????? ???????? ?? ??? ?? ????? ??????? ???

RAMAZANDA CÖMERTLİK

RAMAZANDA CÖMERT DAVRANMAK, İYİLİK YAPMAK, ÇOK HAYIR İŞLEMEK VE ÖZELLİKLE SON ON GÜNÜNDE BUNLARI DAHA DA ARTTIRMAK

Hadisler

1225- ??? ???? ????? ? ????? ????? ????????? ? ???? : ????? ??????? ????? ? ?????? ????? ???????? ???????? ? ???????? ???????? ? ??????? ???????? ??? ??????? ?? ????????? ????? ????????? ????????? ? ??????? ????????? ????????? ?? ????? ???????? ???? ????????? ???????????? ????????? ? ?????????? ????? ? ?????? ????? ???????? ???????? ? ????? ????????? ????????? ???????? ????????? ???????????? ???? ???????? ??????????? »????? ???? .

1225. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûllullah*sallallahu aleyhi ve sellem* insanların en cömerdi idi. Onun en cömert olduğu anlar da ramazanda Cebrâil'in, kendisi ile buluştuğu zamanlardı. Cebrâil*aleyhisselâm*, ramazanın her gecesinde Hz. Peygamber ile buluşur, (karşılıklı) Kur'an okurlardı. Bundan dolayı Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* Cebrâil ile buluştuğunda, esmek için engel tanımayan bereketli rüzgârdan daha cömert davranırdı."

Buhârî, Bedü'l-vahy 5, 6, Savm 7, Menâkıb 23, Bed'ul-halk 6, Fezâilü'l-Kur'ân 7, Edeb 39; Müslim, Fezâil 48, 50. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 15; Nesâî, Sıyâm 2; İbni Mâce, Cihâd 9

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1226- ?????? ????????? ?????? ????? ??????? ??????? : « ????? ??????? ????? ? ?????? ????? ???????? ???????? ? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? ? ?????????? ???????? ? ??????? ?????????? » ????? ???? .

1226. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Ramazan ayının son on günü girdiğinde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* geceleri ihyâ eder, ev halkını uyandırır, ibadete soyunarak eşleriyle ilişkiyi keserdi.

Buhârî, Leyletül-kadr 5; Müslim, İ'tikaf 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 17; İbni Mâce, Sıyâm 57

Açıklamalar

Mevsiminde veya zamanında yapılan iş, iyilik ve ibadetin değeri iki sebepten dolayı büyüktür. Birincisi, yapılanın iyilik ve ibadet olması; ikincisi, "tam zamanında" yapılmış olmasıdır.

Öte yandan Hz. Peygamber'in her konuda olduğu gibi bu iki hususu değerlendirmede de bütün insanlardan önde bulunduğu muhakkaktır. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*, bu rivayetinde Efendimiz'in cömertliğiyle ilgili bir gözlemini bize nakletmekte, onun, halkın en cömerdi olduğu gerçeğini belirttikten sonra, bu cömertliğin zirveye ulaştığı zamanı ve sebebini haber vermektedir. Bu da, ramazan ayında, Cebrâil*aleyhisselâm'*ın her gece gelip kendisiyle Kur'an mukabele etmesidir. İbn Abbâs, Efendimiz'in cömertliğindeki bu artışı, engel tanımayan ve hızla esen rüzgâra benzetiyor. Bu benzetme, cömertlikte rüzgârdan daha süratli olduğu, rüzgârın rahmet bulutlarını toplayıp ihtiyaç sahiplerine ulaştırması, hızla esen rüzgârın durgunca esen rüzgârdan daha fazla yol alarak daha çok yerlere ulaşması gibi özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple de yerinde ve güzel bir benzetmedir.

Bilinen bir gerçektir ki Resûl-i Ekrem Efendimiz ramazan gelince kelimenin tam anlamıyla "kulluğa soyunur", zikri, Kur'an okumayı, hayır hasenat yapmayı artırırdı. Ramazanın son on gününde de **i'tikâf** yapardı. Onun bu âdeti muhtelif sahâbîler tarafından nakledilmiştir. Nitekim 1196 numara ile de geçmiş olan **ikinci hadîs-i şerîf**, Hz. Âişe vâlidemizin konuya ait müşâhedesini yansıtmaktadır:*Ramazan ayının son on günü girdiğinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleri ihya eder, ev halkını uyandırır, ibadete soyunur ve eşleriyle ilişkiyi keserdi*.

Kısaca bir daha belirtecek olursak Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ramazan ayında artan cömertliğinin iki ana sebebi olduğu anlaşılmaktadır. Birisi, Cebrâil *aleyhisselâm* ile karşılaşmak. İkincisi Cebrâil *aleyhisselâm* ile Kur'an mukâbele etmek, yani karşılıklı Kur'an okumak... Ayrıca ramazanın son on gününde ibadeti arttırması da "**bin aydan daha hayırlı**" Kadir gecesinin bu on gün içindeki tek gecelerde bulunmasından ve o gecenin ihyâsına ümmetin dikkatini çekmek istemesinden dolayıdır.

Bu iki hadiste dikkatlerimize sunulan Efendimiz'in fiilî sünneti, ramazanda nasıl hareket etmemiz gerektiği konusuna tam bir açıklık getirmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem insanların en cömerdi idi.
2. Efendimiz'in cömertliği ramazan ayında bir kat daha artardı.
3. Ramazanda sâlih kişileri ziyaret etmek ve Kur'an okumak çok sevaptır.
4. Kur'an'ı ramazanda her zamankinden daha fazla okumak müstehaptır.
5. Ramazanın son on gününde her türlü iyilik ve ibadeti arttırıp geceleri ihyâ etmeye çalışmak, Hz. Peygamber'in izini takip etmek anlamına gelir.

219- ??? ???????? ?? ????? ?????? ???? ??? ??? ?????
????? ??? ???? ??? ???? ? ?? ???? ????? ?? ??? ??? ????? ??? ??????? ??????? ??????

ŞÂBAN ORUCU

ŞÂBAN AYI'NIN ONBEŞİNDEN SONRA RAMAZANI KARŞILAMAK İÇİN ORUÇ TUTMANIN YASAKLANMASI, ANCAK ŞÂBANI

Hadisler

1227- ?? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???????????? ????????? ????????? ??????? ???? ???? ???????? ? ?????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ? ?????????? ???? ???????» ????? ???? .

1227. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sizden biriniz bir-iki gün öncesinden oruç tutarak ramazanı karşılamaya kalkmasın. Ancak belli günlerde oruç tutmayı âdet edinmiş olan kimse, o gün orucunu tutsun.**"

Buhârî, Savm 5, 14; Müslim, Sıyâm 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 7, 11; Tirmizî, Savm 2, 4, 38; Nesâî, Sıyâm 13, 31, 32, 38; İbni Mâce, Sıyâm 5

1230 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1228- ??? ???? ????? ? ???? ?????? ????? ? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ?????? ????????? ? ??????? ?????????? ? ??????????? ??????????? ? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ????? » ???? ??????? ???? : ???? ???? ????? . « ????????? » ?????? ??????? ???????? ???????? ?? ??? ???????? ? ???? : ??????????? .

1228. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ramazandan** (bir-iki gün) **önce oruç tutmayınız. Ramazan hilâlini gördüğünüzde oruca başlayınız; şevvâl hilâlini gördüğünüzde oruca son veriniz. Hilâli görmenize bulut mani olacak olursa, günü otuza tamamlayınız.**"

Tirmizî, Savm 5 . Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 13

1230 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1229- ???? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? » ???? ??????? ???? : ????? ?????? ????? .

1229. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Şâbanın ikinci yarısında oruç tutmayınız.**"

Tirmizî, Savm 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 13.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1230- ?????? ???? ????????? ????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ? ??? : « ???? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? » ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ??? ????? .

1230. Ebü'l-Yakzân Ammâr İbni Yâsir *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ramazandan olup olmadığı belli olmayan günde (yevmü'ş- şek) oruç tutan kişi, Ebü'l-Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isyân etmiş olur.

Ebû Dâvûd, Savm 10; Tirmizî, Savm 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 3

Açıklamalar

Ramazân-ı şerîfi karşılamak maksadıyla, şâban ayının son yarısında ve özellikle ramazandan bir-iki gün önce oruç tutmayı yasaklayan bu dört hadis, ramazan orucuna başlamayı -tâbir câizse- garanti altına almayı, farz orucu nâfilelerle karıştırmamayı hedeflemektedir. Bu hadisler asıl faziletin, nâfileyi nâfile olarak, farzı da farz olarak uygulamakla elde edileceği fikrini pekiştirmektedir. Şimdi bu dört hadisi tek tek ve birbirleriyle ilgileri açısından ele alalım.

Birinci hadiste, Peygamber Efendimiz, ramazanı karşılamak maksadıyla bir-iki gün öncesinden nâfile oruç tutulmasını yasaklıyor. Bu yasağın tek istisnası, her ayın belli günlerinde oruç tutmayı âdet edinmiş olan kimsedir. Böyle birinin oruç tuttuğu gün, ramazandan önceki bir-iki güne denk gelmişse, o kişinin, alışkanlığını bozmamak için o gün oruç tutmasına müsaade edilmektedir. Çünkü aslolan, başlanmış olan ibadetlerin sürdürülmesidir. Böyle bir âdeti olmayanlar için nâfile mi ramazan orucu mu karışıklığı söz konusu olur. Ayrıca farz olan ramazan orucuna tam zamanında dinç olarak başlanabilmesi için "ramazanı karşılama" niyetiyle de olsa, bir-iki gün öncesinden oruç tutulması, hadisin ifadesiyle söyleyecek olursak, *"ramazanın önüne geçilmesi"* uygun görülmemiştir. Bunun sebebi, geçmiş bazı ümmetlerin düştüğü hataya düşülmesini önlemektir. Çünkü onlar, farz olan oruç günlerini, kendi ilâveleriyle artırmışlar sonra da emredilmiş olan farzı bile yerine getirmemişlerdir. Hadisimizin getirdiği yasak, bu tür bir aşırılığa düşülmemesi için köklü bir tedbirdir.

İkinci hadiste bu durum daha açık ve net ifadelerle ortaya konmakta, ramazandan önce "Belki ramazan ayı girmiştir" gibi bir düşünce ile de olsa, oruç tutulması yasaklanmaktadır. "İhtiyat" ya da "tedbir" gibi gözüken, fakat "şüphe"ye dayalı olan bu tür hareketlere girilmesi hoş karşılanmamaktadır. Ramazan orucuna ramazan ayının hilâli görülünce başlanması, şevval ayı hilâli görülünce de oruca son verilmesi, kesin bir ifade ile anlatılmaktadır. Geriye tek bir ihtimal kalmaktadır. O da ramazandan önceki gün hava bulutlu olur da hilâli gözetlemek ve görmek mümkün olmazsa ne yapılacaktır? Onun da cevabı çok açıktır. Kamerî ayların en fazla otuz gün oldukları dikkate alınarak, şâban ayı otuza tamamlanır, sonraki gün hilâli hâlâ görmek mümkün olmasa bile, artık ramazan orucuna başlanır. Aynı şekilde şevval hilâli de havanın kapalı oluşu sebebiyle görülemeyecek olursa, bu defa da ramazan ayı otuza tamamlanır ve

sonraki gün bayram edilir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in ifade buyurdukları bu çözüm, hem pek tabii ve kolay hem de son derece gerçekçidir. İhtiyata en uygun, her zaman ve her yörede geçerli bir çözümdür.

Her iki hadîs-i şerîfte de ramazan ayının girmiş olduğu kanaatine kesinlikle varıldıktan sonra ramazan orucuna başlanması gerektiği üzerinde ısrarla durulmakta ve bunun yolu gösterilmektedir.

Üçüncü hadis, bu durumu biraz daha sağlama almakta, şâban ayının son yarısına gelindiğinde nâfile oruç tutulmamasını emretmektedir. Hiç şüphesiz bu yasak, belli günlerde nâfile oruç tutma alışkanlığı olmayanlar ve üç ayları oruçlu geçirmeyenler içindir. Şâban ayının son on beş gününe kadar oruç tutmayan, tam ramazana yaklaşıldığı bir dönemde oruç tutmak isteyenlere yönelik bir kısıtlamadır. Çünkü ramazana, güçlü ve istekli bir şekilde ve ramazan olduğu kesinlikle bilinerek başlanması daha uygundur.

Dördüncü hadis, her ne kadar, Ammâr İbni Yâsir'in görüşünü yansıtıyor gibiyse de bu hadiste, *"ramazandan olup olmadığı bilinmeyen günde oruç tutan kişinin Hz. Peygamber'e isyan etmiş olacağı"* hükmünü vermek, ictihadla ulaşılabilecek bir sonuç değildir. Bu sebeple hadis, hadis usulü ölçülerine göre "**hükmen merfû**"dur. Yani Hz. Peygamber'den öğrenilmiş bir hükmü bize ulaştırmaktadır. **Yevm-i şek** denilen, ramazanın ilk günü mü yoksa şâbanın son günü mü olduğu kesin olarak bilinemeyen günde oruç tutmanın, **üçüncü hadiste**ki "şâban ayının son yarısında nâfile oruç tutmamak" tavsiyesine karşı çıkmak olacağı için Hz. Peygamber'e isyan etmek anlamına gelmektedir. "Ne olur ne olmaz, ben tutayım" demek, doğru değildir. Yapılacak iş, şâban ayını otuza tamamlayıp sonraki günü ramazan olarak değerlendirmekten ibarettir. Şüphe ile ibadet olmaz. Hele, ibadetlerimizi kendisinin beyanları doğrultusunda yapmakla yükümlü olduğumuz Sevgili Peygamberimiz'in açık tâlimatı varken, kendiliğimizden bazı uygulamalara girmemiz aslâ doğru değildir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah rızâsı için nâfile olarak tutulacak oruç ile farz olan ramazan orucu birbirine karıştırılmamalıdır.
2. Pazartesi, perşembe veya her ayın belli bazı günlerinde oruç tutma alışkanlığı olmayan kimselerin, durup durup da ramazandan bir-iki gün önce ramazanı karşılıyorum diye oruç tutmaya kalkmaları yasaklanmıştır.
3. Belli zamanlarda nâfile oruç tutma alışkanlığı olanlar ramazandan önceki güne rastlasa da o alışkanlıklarını sürdürebilirler.
4. Yevm-i şekte oruç tutmamak gerekir.
5. Şâban ayında oruç tutmanın fazileti, ikinci yarısında oruç tutmamak kaydıyla düşünülmelidir.

220- ??? ?? ??????? ?????? ???????? ????????

HİLÂL GÖRÜLDÜĞÜNDE YAPILACAK DUA

Hadis

1231- ???? ???????? ??? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ????? ???????? ?????: « ?????????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ? ???????????? ?????????? ? ?????? ???????? ?????? ? ?????? ?????? ??????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? .

1231. *Talha İbni Ubeydullah radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* hilâli gördüğü zaman şöyle dua ederdi:

"**Allahım! Bu hilâli bize emniyet ve iman, selâmet ve İslâm hilâli kıl**. (Ey hilâl!) **Benim rabbim de senin rabbin de Allah'tır**" (Bu, doğruluk ve hayr hilâli olsun).

Tirmizî, Duâ 50

Açıklamalar

Yeni bir ayın başladığını müjdeliyen **hilâl**, ayın ilk üç gecesinde bu adla anılır. Sonraki günlerde alacağı duruma ise, **kamer** adı verilir. Her farklı durumu ve her yeni başlangıcı, dua ve kulluk vesilesi olarak değerlendiren Sevgili Peygamberimiz, hilâli gördüğü zaman, Cenâb-ı Hak'tan onunla başlayan yeni zaman kesitini, her türlü korku ve sıkıntılardan emniyet ve iman üzere devam zamanı kılmasını, bu günlerin huzur, selâmet ve İslâm günleri olmasını dilemektedir. Bu, bir bakıma zâhirî ve bâtınî ya da dinî-dünyevî huzur istemek anlamındadır.

Aslında i h l â l, sesi yükseltmek demektir. Yeni bir ayın başladığının işareti olan hilâlin görünmesi, eskiden insanlar arasında sevinç vesilesi olur, yüksek sesle onu birbirlerine müjdelerlermiş. Bu durum, ayın, ilk üç gecedeki haline **hilâl** denilmesine vesile olmuş. Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi hilâlin göründüğü günler, halk için sevinç zamanlarıdır. O halde sevinç anlarında da duaya ihtiyaç vardır. O vakitler nasıl duaedileceğini Hz. Peygamber bu hadisinde bize öğretmektedir.

Resûl-i Ekrem'in hilâle hitâben *"Benim rabbim de senin rabbinde Allah'tır"* buyurması, hilâl'in de bir yaratıcıya ve bir kadere sahip olduğunu anlatmaktadır. Tabiatıyla bu beyanda, güneş, ay ve yıldızlar gibi gök cisimlerinde olağan üstü güçler var sanarak onlara tapanları reddeden bir mâna da bulunmaktadır. Böylece bir kere daha Allah Teâlâ'nın şerik ve ortağının bulunmadığı yani O'nun mutlak tekliği belirtilmiş olmaktadır. Burada hadisin metni ile ilgili bir hususa da işaret etmekte fayda vardır. Yukarıda parantez içinde tercümesini verdiğimiz kısım, Tirmizî'nin eserinde bulunmamaktadır. Hadisin buraya kaydetmediğimiz diğer kaynaklarında da böyle bir ifade yer almamaktadır. Onun yerine başka bazı dua cümleciklerinin geçtiği rivayetleri var ise de "**hilâlü rüşdin ve hayrin**" cümlesi bulunmamaktadır. Muhtemelen Nevevî bu cümleciği bizim ulaşamadığımız herhangi bir rivayetten almıştır.

Hadîs-i şerîf, daima dua ve niyazda bulunmanın, mü'mindeki uyanıklığın bir dışa vurumu (tezahürü) olduğunu tesbit etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gök ve yer olaylarıyla ilgili durum değişiklikleri anında dua yapmak güzel bir davranış olur.
2. Her fırsatı, kulluğu itiraf ederek ve sağlık-sıhhat, bereket, iman ve İslâm gibi meziyet ve nimetlerin devamını isteyerek değerlendirmek gerekir.

3. Hiçbir yaratığa, asla hakkı olmayan yaratıcı konumu vermemek lâzımdır. Her şeyin Rabbi Allah'tır.

221- ??? ?????? ????????? ?????????

?? ?? ?????? ?????? ????????

SAHURUN FAZİLETİ

SAHURUN FAZİLETİ VE ŞAFAK SÖKMESİNDEN
KORKULMADIĞI SÜRECE SAHUR YEMEĞİNİN GECİKTİRİLMESİ

Hadisler

1232- ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ??????? ?? ?????????? ??????? » ????? ???? .

1232. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sahur yapınız, zira sahurda bolluk-bereket vardır.**"

Buhârî, Savm 20; Müslim, Sıyâm 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 17; Nesâî, Sıyâm 18,19; İbni Mâce, Sıyâm 22

1235 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1233- ??? ???? ?? ????? ????? ?????? ?????? ??? : ?????????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ??????? ???? ????????? . ????? : ???? ???? ?????????? ? ??? : ?????? ???????? ???? . ????? ???? .

1233. Zeyd İbni Sâbit *radıyallahu anh* dedi ki: Biz Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte sahur yemeği yedik sonra da sabah namazını kıldık.

Sahur yemeği ile sabah namazı arasında ne kadar zaman geçti? diye soruldu. " Elli âyet okuyacak kadar" cevabını verdi.

Buhârî, Savm 19; Müslim, Sıyâm 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 14; Nesâî, Sıyâm 21,22; İbni Mâce, Sıyâm 23.

1235 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1234- ?????? ???? ?????? ????? ?????? ????????? ? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? : ????? ??????? ????? ????????? . ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ???????? ???????? ? ???????? ?????????? ????? ???????? ????? ????? ????????? » ????? : ?????? ?????? ?????????? ?????? ???? ???????? ??? ????????? ??? ? ????? ???? .

1234. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* dedi ki, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in iki müezzini vardı: Bilâl ve İbni Ümmü Mektûm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bilâl geceleyin erkence ezan okur. Siz İbni Ümmü Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyip içiniz.**"

İbni Ömer, *"Bu ikisinin arasındaki zaman, biri inip diğeri çıkıncaya kadar geçen vakitten ibaretti*" demiştir.

Buhârî, Ezân 11, 13, Şehâdât 11, Savm 17; Müslim, Sıyâm 36-39. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 35; Nesâî, Ezân 9-10; İbni Mâce, Sıyâm 30

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1235- ????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ?? ????? ?????????? ???????? ????? ?????? ???????? ????????? » . ???? ???? .

1235. Amr İbnu'l-Âs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bizim orucumuz ile Ehl-i kitabın orucu arasındaki en önemli fark sahur yemeğidir.**"

Müslim, Sıyâm 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 15; Tirmizî, Savm 17; Nesâî, Sıyâm 27

Açıklamalar

Ramazan orucunun günlük hayatımıza kazandırdığı önemli güzelliklerden biri de hiç şüphesiz, halkımızın ifadesiyle söylersek, *sahura kalkmak*tır. Bu kalkıştan maksat, "*bir yudum suy ile de olsa*" sahur yapmaktır. Gecenin sonunda yenilen sahur yemeğinin *"mübarek bir yemek"* olduğunu ifade buyuran Peygamber Efendimiz, **birinci hadis**te görüldüğü gibi, bu yemeği teşvik ve tavsiye etmiştir. Gerekçe olarak da sahura kalkıp yemek yemekte bereket ve bolluk olduğunu bildirmiştir. Tek kelime ile **artış** demek olan **bereket,** mümkündür ki, hem seher vaktinin bereketi, hem de sahura kalkan kimsenin yapacağı ibadet, zikir ve diğer güzel işlerin toplamından meydana gelen bir hayır ve sevap bereketidir. Hatta Peygamber tavsiyesine uymuş olmak da başlı başına bir bereket ve hayır vesilesidir. Ayrıca, sahurda alınacak gıdanın, tutulacak oruca yardımcı olması da bir bereket sayılır. Nitekim Hz. Peygamber bir başka hadiste (İbni Mâce, Sıyâm 23; Hâkim,*Müstedrek*, I, 425) *"Gündüz orucu için sahur yemeğinden, gece namazı için de öğle uykusundan (kaylûle) yararlanın"* buyurmuştur. Sahura kalkıp bir şeyler yiyip içmek farz ya da vâcip değildir. Bu konudaki emir tavsiye anlamındadır. Bu sebeple de sahura kalkmak sünnettir. Yani sahura kalkmadan da oruç tutulabilir. Ancak, sahur yemeği ile ilgili hadislerinde Peygamber Efendimiz'in haber verdiği bereketten nasip alabilmek için kalkıp bir bardak su ile de olsa sahur yapmak lâzımdır.

Peki sahur vakti ne zamandır?

İşte bu soruya da **ikinci ve üçüncü hadisler**de cevap verilmektedir. Büyük sahâbî Zeyd İbni Sâbit, bir keresinde Hz. Peygamber ile sahur yemeği yediğini ve sonra kalkıp sabah namazını kıldıklarını haber vermektedir. Onun bu tecrübesini nakleden diğer sahâbî Hz. Enes, kendisine sahur yemeği ile sabah namazı arasında ne kadar zaman geçtiğini sormuş, Zeyd de, ne çok uzun ne de çok kısa âyetlerden olmamak kaydıyla ve mûtedil bir okuyuşla elli âyet okuyacak kadar bir sürenin geçtiğini bildirmiştir. Bunun dört dakikalık bir süre demek olduğuna işaret edilmişse de, günümüzde imsakten 18 dakika sonra sabah namazının ilk vakti girmiş, fecr-i sâdık gerçekleşmiş kabul edilmektedir. Sabah namazının efdal olan vakti, imsakten 50 dakika kadar sonradır. Geçmişte bu iki durum (yani sabah namazının ilk ve efdal olan vakti) imsâkiyelerde belirtilirdi. Şimdi ise sadece imsak ve güneşin doğuşu gösterilmektedir.

İkinci hadiste, süre tayininde beden hareketlerini esas almanın mümkün olduğu görülmektedir. Aslında Araplar zamanı genellikle *"koyun sağımı"* süresiyle tahmin ve takdir ederlerdi. Zeyd İbni Sâbit'in bu hadiste sahur yemeği ile sabah namazı arasında geçen zamanı, âyet okuma (*kıraat*) süresi ile takdir etmesi, o vaktin ibadet vakti olmasından dolayıdır. Bu bir irfan ve inceliktir.

Üçüncü hadiste, Peygamber Efendimiz'in sahur vakti ile ilgili bir uygulamasını görmekteyiz. İki müezzininden biri olan Bilâl-i Habeşî, biraz erkence ezan okur, sahura kalkacakları uyandırırdı. İkinci müezzini İbni Ümmü Mektûm ise, sahur vaktinin bitip sabah namazı vaktinin girdiğini ilân etmek için ezan okurdu. Bu ikili uygulama, büyük ihtimalle, daha sonraları özellikle memleketimizde sahura başlama ve bitirme toplarının atılmasına ve bu iki top atımı arasında da ramazan davulu ile müslümanları sahura kaldırma uygulamasına esas teşkil etmiştir.

Ancak bu hadiste râvi İbni Ömer'in,*"İki müezzinin ezanı arasındaki süre, birinin inip diğerinin çıkacağı kadardı"* sözü üzerinde durmak gerekmektedir. Söz doğrudur. Ancak, uygulama farklıdır. Bilindiği gibi Hz. Bilâl, gece vakitlice ezan okuduğu yüksekce yere çıkar, ezanı okur ve orada oturur, zikir ve dua ederek gökyüzünü gözetler, şafağın sökmesini beklerdi. Şafak sökmeye başlayınca iner ve âmâ olan İbni Ümmü Mektûm'a vaktin geldiğini haber verir, o da çıkar hem sahurun bittiğini hem de sabah namazı vaktinin girdiğini ilân eden ezanı okurdu. Böylece bu ikisinin ezanı arasında, kalkıp yıkanacak olanların yıkanacağı, sahur yemeği yiyebileceği ibadet ve zikir yapacakların bunu yerine getirebilecekleri kadar bir süre bulunurdu. Yoksa İbni Ömer'in sözünün zâhirinden anlaşıldığı gibi Bilâl'in inip İbni Ümmü Mektûm'un çıkacağı kadar bir süre -ki bu, iki-üç dakikalık bir süredir- söz konusu değildir.

Bu iki hadisten anlaşıldığına göre sahuru mümkün olduğunca geciktirmek, maksada daha uygundur. Zaten bilindiği gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetine en kolay gelecek uygulamaları yeğler ve tavsiye ederdi. Şimdi bir düşünelim; hiç sahur yapmasaydı, şüphesiz bu, müslümanlara zor gelirdi. Özellikle yaz mevsimi gibi uzun günlerde oruç tutmakta son derece zorluk çekilirdi. Yine gecenin yarısında sahur yapacak ve yaptıracak olsaydı, bu da beklenen kolaylığı sağlamaz ve uyku severlere o saatte kalkmak çok zor gelirdi. Netice itibariyle sahurun tamamen terkine sebep olabilirdi. O halde bu durumları dikkate alarak, sünnetteki uygulamaya uyum sağlamış olmak bakımından sahur yemeğini son vaktine kadar geciktirmek uygun olur.

Dördüncü hadis, sahur yemeği uygulamasının ümmet-i Muhammed'e has bir özellik olduğunu belirlemektedir. Ehl-i kitap yani yahudi ve hıristiyanlar ile biz müslümanların oruçları arasında bir çeşit alâmet-i fârika, sahur sünnetidir. Böyle olunca, sahura kalkıp bir yudum su ile de olsa sahur yapmak ayrıca bir önem kazanmaktadır. Sahurun faziletinin bir yönü de onun müslümanlara has olmasıdır. Sahura kalkmak, bu açıdan bakıldığı zaman bize tanınmış olan bu ruhsata, bu bereketli nimete şükür anlamı taşır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ramazan gecelerinde sahura kalkıp bir şeyler yiyip içmek sünnettir.
2. Sahur, ümmet-i Muhammed'in özelliklerindendir.
3. Sahur yemeğini sabah namazı vaktine kadar geciktirmek, maksada daha uygundur.
4. Sahur yemeği, geçmiş ümmetlerin orucu ile bizim orucumuz arasındaki en önemli farklılıktır.
5. Sahur yemeği, İslâm dininin kolaylaştırılmış olduğunu gösterir.
6. Sünnet-i seniyyeye uymak başlı başına bir berekettir.

222- ??? ????? ???????? ????????

??? ???????? ?????? ??? ????????? ?????? ??????????

ORUÇ AÇMAKTA ACELE ETMEK

ORUÇ AÇMAKTA ACELE ETMENİN FAZİLETİ, NE İLE ORUÇ AÇILACAĞI VE ORUÇ AÇILDIKTAN SONRA YAPILACAK DUA

Hadisler

1236- ???? ?????? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ?????? ???????? ??????? ??? ?????? ???????? » ????? ???? .

1236. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Oruç açmakta acele ettikleri sürece müslümanlar hayır üzere yaşarlar."

Buhârî, Savm 45; Müslim, Sıyâm 48. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 13; İbni Mâce, Sıyâm 24

1239 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1237- ??? ???? ????????? ????? : ?????? ????? ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? : ???????? ??? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?? ??????? ???? ???????? : ?????????? ????????? ???????? ??????????? ? ???????? ????????? ????????? ??????????? ? ????????? : ???? ????????? ????????? ???????????? ? ???? : ?????? ??????

???? ???? ???????? ????????? : ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? . ???? ????.

???? : « ?? ???????? » ???? ?? ????????? ?? ???????? .

1237. Ebû Atıyye dedi ki, ben ve Mesruk Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına gittik. Mesruk ona:

- Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından iki kişi var. İkisi de hayırdan geri kalmıyorlar. Ancak bunlardan biri akşam namazını kılmakta ve oruç açmakta acele ediyor, diğeri ise hem akşam namazını hem de iftarı geciktiriyor, dedi. Bunun üzerine Âişe:

- Akşam namazını kılmakta ve oruç açmakta acele eden kimdir? diye sordu.

Mesruk da:

- (İbni Mes'ud'u kastederek) Abdullah'tır, cevabını verdi. Bunun üzerine Âişe:

- **Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de öyle yapardı**, dedi.

Müslim, Sıyâm 49-50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 21; Tirmizî, Savm 13; Nesâî, Sıyâm 23

1239 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1238- ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ?????? ????? ???????: { ??????? ???????? ?????? ??????????? ??????? } ???? ??????? ????? : ?????? ???? .

1238. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki:

"Allah Teâlâ şöyle buyurdu: **Kullarımın bana en sevgili olanı, oruç açmakta acele davranandır**."

Tirmizî, Savm 13

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1239- ????? ???? ??? ?????????? ????? ?????? ?????? ? ???? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ????????? ???? ?????? ????????? ????????? ???? ????? ? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ??????? » ????? ???? .

1239. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Gece, (doğudan) geldi de gündüz (batıdan) gitti ve güneş kayboldu mu oruçlu derhal orucunu açar.**"

Buhârî, Savm 43; Müslim, Sıyâm 51-52. Ayrıca bk. Tirmizî, Savm 12

Açıklamalar

İftar etmekte yani oruç açmakta acele etmek, sahur yemeğini geciktirmek gibi, Peygamber Efendimiz'in hem sözlü tavsiyeleri hem de fiilleriyle ortaya koyduğu sünnetidir. Bu iki konuya dair hadislerin hepsi sahihtir. Nevevî merhum bu hadislerden dört tanesini seçmiştir.

Birinci hadis, müslümanların oruç açmakta acele ettikleri sürece hayır üzere yaşayacaklarını haber vermektedir. Çünkü böyle davranmakta her şeyden önce Hz. Peygamber'in sünnetine bağlılık vardır. Sonra da oruç açmayı gökte yıldızların belirginleşmesine kadar geciktiren Ehl-i kitaba muhalefet vardır. Ne yazık ki, müslümanlar arasında da iftarı geciktiren ve bunu âdet haline getiren bazı bid'at firkaları zuhur etmiştir. Nefsini terbiye maksadıyla oruç açmayı geciktirmek, sünneti terketmek olacağı için doğru değildir. Bir yudum su içip orucunu açmak, nefsini terbiye için biraz daha aç bırakmaya mâni değildir. Kaldı ki, Hz. Peygamber'e uymak en doğru hareket tarzıdır. Hz. Peygamber'in sünnetinden yan çizen, ibadet yapıyor bile olsa, bir çeşit sapıklığa düşmüş demektir. Bu sebeple sahâbe-i kirâm, iftarı çabuk yapar, sahuru geciktirirlerdi.

Güneş batar batmaz hemen iftar etmek, bu ümmetin hayır üzere devam etmesinin bir göstergesidir. "Bir-kaç dakika geciktirmekten ne çıkar" dememek lâzımdır. Her konuda en doğru ve faziletli olanı yapan ve tavsiye eden hiç şüphesiz Hz. Peygamber'dir. O halde bizim için asıl hayır, Sevgili Peygamberimiz'e uymaktır.

İkinci hadisten konuya ait iki değişik uygulamayı öğrenmekteyiz. Tâbiûn neslinin büyüklerinden olan Ebû Atıyye ile hem Câhiliye döneminde yaşamış hem de Hz. Peygamber'in zamanını idrak etmiş olmasına rağmen sahâbî sıfatını alamamış kimselerden olan Mesrûk, gördükleri bir durumu sorup öğrenmek için beraberce Hz. Âişe vâlidemize gitmişlerdi. Hz. Peygamber'in sahâbîlerinden iki kişinin hayır işlemekte kusur etmemelerine rağmen bir noktada farklı davrandıklarını, bunlardan birinin akşam namazını kılmakta ve oruç açmakta acele ettiğini, diğerinin ise, bu iki konuda ağırdan aldığını, söylemişler ve böylece bunların hangisinin sünnete uygun davrandığını sormuşlardı. Âişe anamız ise, "Bunlar kimlermiş?" diye sormak yerine, sadece isabetli davrananın yani her iki konuda da acele edenin kim olduğunu sormuştu. Hz. Âişe'nin tutumu, müslümanın genel tavrının olumlu davranmak, olumlu davrananları takdir etmek olduğunu gösteriyor. Mesrûk'un öyle davranan Abdullah İbni Mes'ûd'dur, cevabı üzerine de *"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de öyle yapardı"* diyerek, Hz. Peygamber'in sünnetinin hakemliği ile meseleyi çözümlüyor. Burada dikkat çeken bir başka husus da Âişe vâlidemizin *"Şöyle şöyle yapanı isabetli buluyorum"* diye bir cevap vermeyip doğrudan Hz. Peygamber'in sünnetini ortaya koymuş olmasıdır. Bu, itiraz edilemez delili ortaya koymak anlamına gelmektedir. İhtilâfları çözmenin bundan başka da yolu yoktur. Ayrıca ilk müslüman nesillerin, Peygamber uygulamasını yani sünneti öğrenmeye olan düşkünlüklerini bir kere daha görmüş oluyoruz.

Üçüncü hadis, kutsî bir hadistir. Oruç açmakta acele etmenin ne kadar önemli bir davranış olduğu buradan da anlaşılmaktadır. Çünkü yüce Rabbimiz, *"Kullarımın bana en sevimli olanı, oruç açmakta en çok acele edenidir"* buyurmaktadır. Buradan da sünnete uymanın, muhabbetullah'a yani ilâhî sevgiyi kazanmaya sebep olduğu sonucu çıkmaktadır. Nitekim bir âyette de, "**De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin**" [Âl-i İmrân sûresi (3), 31] buyurulmaktadır. Küçük büyük ayırımı yapmadan her konuda sünnete uygun davranmanın Allah'ın rızâsı ve sevgisini kazanmaya

vesile olduğu bilincini taşımak gerekmektedir. İsterse bu, tutulmuş bir orucun vakitlice açılması olsun. Sünnete uyum konusunda önemsiz görülecek hiç bir tavır söz konusu olamaz.

Dördüncü hadiste, Hz. Peygamber, akşam olduğunu anlamanın yolunu, yöntemini tarif etmektedir. Gece karanlığının doğu tarafından bastırması, gündüz aydınlığının batıda kaybolması ve güneşin tamamıyla batmasıyla iftar vakti girmiş demektir. Bu üç gelişme, aynı hali anlatmaktadır. Bunlar biri diğerini gerektiren üç alâmettir. Öyleyse niçin biri ile yetinilmemiştir gibi bir soru akla gelebilir. Akşam olduğunun kesinlik kazanması için elde birkaç alâmetin bulunması elbette daha tatmin edicidir. Hem sonra güneşi, coğrafi engebelerden dolayı tam olarak izlemek her zaman mümkün olmayabilir. Gündüz aydınlığının kaybolması da farklı sebeplere bağlı olarak meydana gelebilir. Ama gece karanlığı, bütün karanlıklardan farklıdır. Bir de doğu tarafından gelirse, bu artık güneşin battığını gösterir.

Ayrıca *"Güneş kayboldu mu"* ifadesi de onun tamamen batmış olmasını anlatmakta olup, kısmen veya büyük kısmının batması değil, tamamen kaybolması esastır anlamına gelmektedir.

"Oruçlu derhal orucunu açar" ifadesi bir haber cümlesi olmakla beraber, *"Oruçlu iftar etsin, daha fazla geciktirmesin"* mânasındadır. Zira güneşin batmasıyla gece girmiş demektir. Gece ise, oruç zamanı değildir. Şehir dışında, kırda, yolculukta, açık havada, takvim - saat gibi bir bilgi ve aletin bulunmadığı zamanlarda akşam namazı vaktinin girdiğini anlamanın en tabii ve kolay yolunu bu hadîs-i şerîfte bulmaktayız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Oruç açmakta acele etmek sünnettir.
2. Oruc açmayı geciktirmek, Ehl-i kitaba benzemek olacağı için asla doğru değildir.
3. Oruç açmakta acele etmek Allah katında sevilmeye sebeptir.
4. Her konuda olduğu gibi oruç açmakta da sünnete uymak müslümanların hayır üzere yaşamasına vesiledir.

1240- ?????? ???? ????????? ???? ??????? ??? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ? ???? : ??????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ????? ? ???????? ??????? ???????? ? ???? ??????? ????????? : « ??? ?????? ?????? ???????? ???? ? ?????? : ?? ?????? ??????? ???? ????????? ? ???? : « ??????? ????????? ????? » ???? : ????? ??????? ???????? ? ??? : « ?????? ????????? ????? » ????? : ???????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ????? ????: « ???? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ? ?????? ???????? ???????? » ??????? ???????? ?????? ?????????? . ????? ???? .

???? : « ??????? » ???? ????? ??? ?? ??? ??????? ? ??? : ??????? ?????????? ??????? .

1240. Ebû İbrahim Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ* dedi ki:

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir seferde beraber bulunduk. O oruçlu idi. Güneş batınca, oradakilerden birine:

- "**Ey fülan! Haydi binitinden in, bize sevik karıştırıver**!" buyurdu. O:

- Ey Allah'ın Resûlü! Keşke geceyi bekleseydin? dedi. Hz. Peygamber:

- "**Ey fülan! Haydi binitinden in, bize sevik karıştırıver!**" buyurdu. Adam yine:

- Henüz gün devam ediyor, dedi. Resûl-i Ekrem yine:

- "**Ey fülan! Haydi binitinden in, bize sevik karıştırıver!**" buyurdu.

Bunun üzerine adam indi ve oradakiler için sevik karıştırıp çorba hazırladı. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bunu içti sonra eliyle doğu tarafını işaret ederek şöyle buyurdu:

- "**Gecenin bu taraftan belirdiğini gördünüz mü oruçlunun iftar vakti gelmiş demektir.**"

Buhârî, Savm 33, 43,44,45; Talâk 24; Müslim, Sıyâm 52-54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 19

Açıklamalar

Bu hadis, hem iftar vakti hem de ne ile iftar edileceği konularına dair bilgi vermektedir.

Hadîs-i şerîfte söz konusu olan sefer, ramazan ayında gerçekleştirilmiş olan Mekke fethi yolculuğudur. Çünkü hadisin râvisi İbni Ebû Evfâ yine ramazanda çıkılmış olan Bedir seferine katılmamıştır. Hz. Peygamber'in kendisine emir verdiği sahâbî de Ebû Dâvûd rivayetinden anlaşıldığına göre Bilâl-i Habeşî'dir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hazırlanmasını istediği yiyecek, kavrulmuş unun su veya sütle karıştırılmasıyla yapılan bir çeşit çorbadır. Yurdumuzun bazı yörelerinde buna "helle" denir.

Güneş ufuktan kaybolunca, Efendimiz hemen çorbasının hazırlanmasını istemiş, fakat Bilâl, henüz batı tarafındaki kızıllık devam ettiği için, onun da kaybolması lâzım geldiğini sanarak Hz. Peygamber'den ısrarla biraz daha beklemesini istemiştir. Efendimiz'in aynı emri üç kere tekrar etmesi üzerine de bineğinden inip çorbayı hazırlamıştır. Bilâl-i Habeşî'nin bu tavrı, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrine muhalefet değil, henüz akşamın olmadığı kanaatini taşımasından ve meseleyi iyice anlamak istemesinden ileri gelen bir tavırdır. Bu sebepledir ki Hz. Peygamber kendisine kızmamış, bu konuda kesin kanaat sahibi olduğunu üç kere emrini tekrar etmek suretiyle göstermiştir.

Hz. Peygamber, hazırlanan çorbadan içtikten sonra, kırda-bayırda akşam olduğunu anlamanın yolunu, mübârek eliyle doğu tarafını göstererek, gece

karanlığının bu taraftan geldiğini, belirdiğini gördünüz mü, oruçlu için iftar vakti girmiş demektir buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz hazarda ve seferde orucunu açmakta acele ederdi.
2. Ramazanda yolculuk yapan kimsenin oruç tutması daha faziletlidir.
3. Güneş batar batmaz oruç açmak helâldir.
4. Bir kimsenin öğrenmek maksadıyla bir şeyi en fazla üç defa sormasına müsaade edilir.
5. Hurma ile iftar etmek şart değildir, su ya da bir başka içecekle de oruç açılabilir.
6. Şer'î kurallar, duyular üzerinde de geçerlidir. Akıl veya diğer duyulara dayanılarak şeriata karşı çıkılamaz.

1241- ?????? ????????? ??? ????? ??????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????: «????? ???????? ?????????? ? ??????????? ???? ?????? ? ?????? ???? ????? ? ???????????? ??? ????? ???????? ??????? » .

?????? ???? ?????? ? ???????? ????? : ????? ?????? ????? .

1241. Sahâbeden Selmân İbni Âmir ed-Dabbî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Herhangi biriniz iftar etmek istediği zaman orucunu hurma ile açsın. Hurma bulamazsa, su ile iftar etsin. Su temizdir.**"

Ebû Dâvûd, Savm 21; Tirmizî, Zekât 26, Savm 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 25.

334 numara ile geçmiş olan hadis, aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1242- ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ? ?????? ???? ?????? ????????? ??????????? ? ????? ??? ?????? ????????? ????? ???????? ???? ???? ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ???? .

1242. Enes *radıyallahu anh* dedi ki: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* akşam namazından önce bir kaç taze hurma ile orucunu açardı. Taze hurma bulamazsa, kuru bir hurmacıkla iftar ederdi. Kuru hurma da bulamazsa, birkaç yudum su içerek iftar ederdi.

Ebû Dâvûd, Savm 21; Tirmizî, Savm 10

Açıklamalar

Ne ile oruç açmanın uygun olacağı konusuna açıklık getiren bu iki hadîs-i şerîften ilki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözlü tavsiyesini; ikincisi ise, fiilî sünnetini bize aktarmaktadır.

Mevsimine göre varsa taze hurma, yoksa kuru hurma o da yoksa su ile oruç açılır. 1240 numaralı hadîs-i şerîfte görüldüğü gibi bunlardan farklı olarak çorba gibi sulu bir yiyecekle de iftar edilir.

Hurma ile oruç açmak şart değildir. Sadece tavsiye edilmiştir. O da hurmanın bolca bulunduğu yöre ve ülkeler içindir. Gerçi günümüzde her şey ithal edilmektedir. Ancak halkın çoğu için ithal hurma pahalı gelebilir. Bu yüzden her aile için hurma bulundurmak mümkün olmaz. Bu takdirde, insanların yaşadığı her yerde ve yörede mutlaka bulunacak olan su ile iftar edilir. Nitekim birinci hadiste *"Su temizdir"* gerekçesi de zikredilmek suretiyle bizzat Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından su ile iftar edilmesi tavsiye buyurulmuştur. Hurma için de bir rivayette *"berekettir"* gerekçesi yer almaktadır. Hurmanın, doğrudan kana karışan bir özelliğe sahip olması öncelikle onun tavsiye edilmesinin sebebi olabilir.

Hurma veya su tercihlerini, kış mevsiminde hurma, yazın su şeklinde yorumlayanlar da olmuştur.

İkinci hadiste, Hz. Peygamber'in akşam namazını kılmadan önce iftar ettiği bildirilmektedir. Bu durum, yukarıdan beri açıklamakta olduğumuz *iftarda acele etme* kuralını ortaya koymaktadır. Akşam namazını kılıp sonra iftar etmek gibi bir uygulama Hz. Peygamber'in hem sözlü hem de fiilî sünnetine uygun düşmemektedir. Önce hurma veya su ile orucu açıp sonra namazı kılmak daha sonra da akşam yemeğini yemek en uygun olanıdır.

İftardan sonra söylenecek söz, yapılacak dua: Nevevî merhum konu başlığına iftardan sonra yapılacak duayı da koymuş olmasına rağmen her nedense onunla ilgili herhangi bir hadis nakletmemiştir. Biz bu eksiği iki hadis meâlini zikrederek tamamlamak istiyoruz.

Ebû Dâvûd'un rivayet ettiğine göre (Sıyâm 22) İbni Ömer *radıyallahu anh*, Hz. Peygamber'in iftar ettikten sonra şöyle dediğini haber vermektedir: *"Susuzluk gitti, damarlar serinledi ve inşallah sevap da gerçekleşti."* Yine aynı yerde Peygamber Efendimiz'in iftar ettiği zaman *"Allahım! Sadece senin rızan için oruç tuttum ve senin verdiğin rızıkla orucumu açtım"* dediği nakledilmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Taze hurma, yoksa kuru hurma o da yoksa su ile iftar etmek sünnettir.
2. Akşam namazını, orucu açtıktan sonra kılmak uygun olur.
3. Hz. Peygamber'in sözü ile fiili arasında daima tam bir uyum vardır. Ümmetine tavsiye ettiklerini bizzat kendisi yaşamıştır.
4. İftar edilince Allah'a kısa ve özlü şekilde dua etmek sünnettir.

223- ???? ???? ????????? ??????? ??????? ????????????? ???? ???????????? ????????????? ??????????

ORUÇLUNUN DİLİNİ KORUMASI

ORUÇLUYA DİLİNİ VE DİĞER ORGANLARINI YASAKLARDAN,
ÇEKİŞMEKTEN VE BENZERİ KÖTÜLÜKLERDEN KORUMASINI
EMRETMEK

Hadisler

1243- ??? ???? ????????? ???? ?????? ???? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ?????? ?????? ????????? ? ???? ???????? ???? ???????? ? ?????? ???????? ?????? ? ???? ???????? ? ????????? : ?????? ?????» ????? ???? .

1243. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hiçbiriniz, oruçlu olduğu gün çirkin söz söylemesin ve kimse ile çekişmesin. Eğer biri kendisine söver veya çatarsa, 'ben oruçluyum desin**'

Buhârî, Savm 9; Müslim, Sıyâm 163. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 42

1218 numaralı hadis içinde de geçmiş olan hadisimiz aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1244- ????? ??? : ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???? ????? ?????? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ?? ???? ?????? ???????? ????????? » ???? ??????? .

1244. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim yalan konuşmayı ve yalan-dolanla iş yapmayı terketmezse, Allah o kimsenin yemesini, içmesini bırakmasına kıymet vermez**."

Buhârî, Savm 8, Edeb 51. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 25; Tirmizî, Savm 16; İbni Mâce, Sıyâm 21

Açıklamalar

Oruç, aslında tam bir **imsak**tir. Yani yemeden içmeden, cinsel isteklerinden nefsi tutmak demektir. Bunun yanında ağzını yalan konuşmaktan, kötü söz söylemekten, dedikodu yapmaktan alıkoymak, başkalarına sataşmaktan ve zarar vermekten diğer organlarını da çekmek bu **imsak** kavramının tabii bir uzantısıdır. Oruçtan beklenen sonucun alınabilmesi için bu noktalara titizlik gösterilmesi gerekmektedir.

Her ne kadar yalan konuşmak, gıybet etmek, başkalarına kötü söz söylemek ve sövmek orucu bozmaz ise de faziletini ve oruçtan beklenen asıl neticeyi engeller. Allah'ın emrine uyup yemesini içmesini ve cinsel ilişkilerini terkederek oruç tutan kimsenin, diline de hâkim olması hiç şüphesiz ondan beklenen bir neticedir. İmsak, bu başarıldığı zaman gerçekleşmiş olur.

Yüce Rabbimiz bize merhamet buyurarak sadece yeme, içme ve cinsel ilişkide bulunmanın orucu bozacağını bildirmiştir. Eğer bütün yasaklanmış olan hususlar orucu bozacak olsaydı, bilmeyiz ki kaç kişi oruç tutmayı başarabilirdi? Bu böyle olmakla birlikte, oruçla elde edilmek istenen asıl sonuç, diğer yasaklara karşı da bir irade gücü ve direnç kazanmaktır. Yasaklar konusunda oruçlu iken sair zamanlardan daha titiz davranmak elbette daha uygun olur. Bu sebeple böyle bir gelişme göstermeyen, yalanı dolanı terketmeyen kimsenin aç ve susuz kalmasının Allah katında kıymetinin olmadığını bildiren **ikinci hadîs-i şerîf**, işte bu gerçeğin ifadesidir. Böyle bir kimse belki oruç borcunu ödemiş olur ama, oruçtan beklenen kemal ve fazileti yakalayamaz.

Oruçlu, bu konularda titiz davrandığı gibi bir başkası kendisine gelip çatar, kötü söyler ya da kavga etmek isterse, ona da bulaşmamalı, 1218 numarada da geçtiği gibi, gayet nazik bir şekilde *"lutfen, ben oruçluyum"* diyerek onu başından savmalıdır. Bu, tam bir irade eğitimi demektir. Oruçlu, sadece orucuyla değil, tüm hareketlerine yansıyan **imsak disiplini**yle kendisini belli etmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Oruçlu tam bir imsak disiplini içine girip dilini ve diğer organlarını haramlardan korumalıdır.
2. Yalan, gıybet, koğuculuk gibi yasaklar orucu bozmazsa da orucun fazilet ve sevabına mani olur.
3. Allah katında değer ifade eden oruç, bütün yasaklardan kendisini uzak tutmayı başarabilen kimsenin tuttuğu oruçtur.

224- ??? ?? ?????? ?? ?????

ORUCA DAİR BAZI MESELELER

Hadisler

1245- ???? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ?????? ????????? ? ???????? ???? ?????? ? ?????????? ???????? ? ?????????? ?????????? ?????? ????????? » ????? ???? .

1245. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sizden biriniz unutarak bir şey yer veya içerse, orucunu tamamlasın. Çünkü onu Allah yedirmiş ve içirmiştir.**"

Buhârî, Savm 26, Eymân 15; Müslim, Sıyâm 171. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sıyâm 39; Tirmizî, Savm 26; İbni Mâce, Sıyâm 15

Açıklamalar

Unutarak bir şey yemek veya içmek, oruç tutanların en çok karşılaştıkları bir olaydır. Nevevî merhum *oruca dair meseleler* diye açtığı başlık altında hemen bu konuyla ilgili bir hadisi zikretmek suretiyle böyle bir durumla karşılaşanları rahatlatmak istemiştir. Peygamber Efendimiz'in beyânı gayet açıktır: *"Sizden biriniz unutarak bir şey yer veya içerse, orucunu tamamlasın. Çünkü onu Allah yedirmiş ve içirmiştir"* buyurmaktadır.

Bu demektir ki, unutarak bir şey yiyip içmek oruca zarar vermez, orucu bozmaz. Oruçlu olduğunu hatırladığı ya da hatırlatıldığı andan itibaren yiyip içmeyi terkederek o günü oruçlu olarak tamamlamak gerekir. Bunun dışında hiçbir şey gerekmez. Çünkü ona Allah Teâlâ ikrâmda bulunmuştur. Unutturan da O'dur, yediren içiren de.

Oruçlunun unutarak bir şey yiyip içmesi, bir gün içinde tekerrür edebilir. Yani birkaç defa aynı şeyi yapabilir. Yine netice değişmez. Hatta bu konuda hoş bir olay nakledilir.

Bir adam Hz. Ebû Hüreyre'ye gelir ve:

- Oruç tutmak niyetiyle sabahleyin kalktım. Fakat oruçlu olduğumu unuturak yedim içtim. Ne dersiniz, orucum bozuldu mu? der. Ebû Hüreyre:

- Hayır, hiç bir zararı yoktur, der. Adam:

- Sonra birisinin yanına gitmiştim, getirilen yemeği unutarak yedim, der. Ebû Hüreyre yine:

- Olsun, orucun bozulmaz, der. Adam tekrar:

- Daha sonra bir başka arkadaşın yanına gitmiştim. Orada da unutarak bir şeyler yedim, içtim, der. Bu defa Ebû Hüreyre:

- Anlaşılan sen oruç tutma alışkanlığı olmayan birisin, der.

Tabiatıyla unutarak yemek - içmek orucu bozmaz ama, oruçlu olanın farklı bir uyanıklığı, bir irâde disiplini kazanmış olması da aranır. Bu yüzden oruçlu iken özellikle ilk günlerde biraz daha dikkatli olmak gerekir.

Bazı âlimler konuyu detaylandırmaya kalkmışlarsa da unutarak yiyip içmenin ve hatta cinsî ilişkide bulunmanın orucu bozmayacağı bu ve benzeri hadislerin ortaya koyduğu açık bir gerçektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın kullarına lutfu ve ikramı pek büyüktür.

2. Unutmak sorumluluğu düşürür.

3. Unutarak bir şey yiyip içenin farz olsun nâfile olsun orucu bozulmaz. Yiyip içtiğini Allah'ın bir ikramı kabul edip orucunu tamamlaması gerekir. Oruç bozulmayınca da ne kazâ ne de kefâret gerekir.

1246- ??? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ? ???? : ???? : ?? ???? ?????? ????????? ???? ????????? ? ??? : « ???????? ????????? ? ????????? ????? ?????????? ? ????????? ?? ????????????? ? ?????? ???? ?????? ??????? » ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ???? ????? .

1246. Lakît İbni Sabire *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bana abdest almayı anlat! dedim. O da:

- "**Güzelce abdest al, parmak aralarına suyu ulaştır. Oruçlu olmadığın zaman suyu burnuna iyice çek**!" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Tahâret 56, Savm 27; Tirmizî, Savm 68. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 70; İbni Mâce, Tahâret 44.

Lakît İbni Sabire

Ebû Âsım künyesiyle bilinen Lakît, dedesi Sabire'ye nisbetle İbni Sabire diye bilinir. Babasının adı Abdullah'tır. Benî Müntefik kabilesindendir. Lakît, bu kabilenin elçileri arasında Medine'ye gelmiştir. Rivayetlerini Buhârî, el-Edebül-müfred'de sünen sahipleri de sünen'lerinde nakletmişlerdir. Kendisinden oğlu Âsım rivayette bulunmuştur. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisin konumuzu ilgilendiren kısmı son cümlesidir: *"Oruçlu olmadığın zaman suyu burnuna iyice çek"*. Abdestin tam ve güzel alınması, el ve ayak parmaklarının aralarının oğuşturularak suyun oralara intikalinin sağlanması ve oruçlu değilken buruna suyun iyice çekilmesi gibi hususları içermektedir. Farz, vâcip ve sünnetlerine riayet ederek alınan abdest, tam ve güzel bir şekilde alınmış olmaktadır. Ancak oruçlu iken buruna suyu fazla çekmemek gerektiği, zira suyun boğaza kaçması halinde oruca zarar vereceği anlaşılmaktadır. İşte bu sebeple oruçlu iken genize ulaşacak kadar buruna su çekmek mekruh sayılmıştır.

Hadisteki soru ile cevap arasında bir farklılık görülmektedir. Bunun sebebi şu olabilir: Hz. Peygamber'in, Lakît'in sualinden, onun abdestin nasıl alındığını değil, mükemmel olması için nelere dikkat etmek gerektiğini sorduğu sonucunu çıkararak ona göre cevap vermiştir. Ya da Hz. Peygamber, Lakît'a abdestin nasıl alınacağını iyice tarif etmiş olmasına rağmen, râviler ilgisi dolayısıyla cevabın sadece son bölümünü rivayet etmişlerdir. Bu tür durumlara rivayetlerde zaman zaman rastlanır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bilinmeyen konular bilenlerden sorulmalıdır.

2. Oruçlunun burnuna su çekerken ve ağzına su alırken dikkatli olması gerekir. Oruçlu değilken gerek buruna su çekmekte gerekse ağıza su almakta mübâlağa edilebilir.

3. Soruya bilenlerin cevap vermesi gerekir.

1247- ???? ?????? ??? ?????? ?????? ? ?????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ? ????? ?????????? ???????? . ????? ???? .

1247. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ailesiyle ilişkide bulunup cünüp olarak sabahladığı olurdu. Sonra yıkanıp, orucunu tutardı.

Buhârî, Savm 22, 25; Müslim, Sıyâm 76

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1248- ???? ?????? ?????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ? ???????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???? ?????? ?????? ? ????? ?????? » ????? ????? .

1248. Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhümâ* şöyle dediler:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ihtilâm olmaksızın cünüp olarak sabahlardı. Sonra (yıkanır ve) oruç tutardı.

Buhârî, Savm 25; Müslim, Sıyâm 75-77

Açıklamalar

Yukarıdaki hadisler Hz Âişe ve Ümmü Seleme annelerimizden rivayet edilmiştir. Rivayetler, gusül abdesti alması gerektiği halde, sabaha kadar yıkanmayan kimsenin yıkandıktan sonra oruç tutup tutamayacağı, daha doğrusu orucuna devam edip edemeyeceği konusuna açıklık getirmektedir. Sahurdan evvel veya sonra ihtilâm olan kimsenin sabah olduktan sonra yıkanıp oruç tutabileceği bilinmektedir. Bu rivayetlerde, Hz. Peygamber'in ihtilâm olduğu için değil, cinsel ilişki sonucu cünüp olarak bazan sabahladığı ve yıkanıp orucuna devam ettiği bildirilmektedir. Vâlidelerimizin, üzerine basa basa Hz. Peygamber'in ailesiyle ilişkiden dolayı cünüp olarak sabahladığına dikkat çekmeleri, bu konuda kimsenin zihninde herhangi bir şüphe kalmamasını sağlamak içindir. Bazı hallerde itiraz edilemez delillere ihtiyaç duyulur. Cünüp olarak sabahlayan bir kimsenin orucuna devam edip edemeyeceği konusu da ancak Hz. Peygamber'in davranışı ile kesinlik kazanabilecek bir konudur. Validelerimiz işte bu sebeple Efendimiz'in zaman zaman başına gelen durumu haber vermektedirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cünüp olarak sabahlamak oruca mâni değildir.
2. Herhangi bir sebeple cünüp olarak sabahlamış olan kimse yıkanır ve orucunu tutar.
3. Peygamber Efendimizin ibadetler konusundaki davranışları ümmeti için tartışılmaz ve vazgeçilmez ölçüdür.

225- ??? ???? ??? ??? ?????????? ?????? ??????? ???????

MUHARREM ORUCUNUN FAZİLETİ

MUHARREM, ŞÂBAN VE HARAM AYLARINDA
NÂFİLE ORUÇ TUTMAK

Hadisler

1249- ???? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?????????? ????? ???????? : ?????? ??????? ????????? ? ?????????? ????????? ????? ?????????? : ?????? ????????? » ???? ?????.

1249. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ramazan orucu dışında en faziletli oruç, Allah'ın ayı muharremde tutulan oruçtur. Farzlar dışında en faziletli namaz da gece namazıdır.**"

Müslim, Sıyâm 202, 203. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 56; Tirmizî, Mevâkît 207; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 6

Açıklamalar

Yüce dinimiz hemen her farz ibadetin cinsinden nâfile ibadet yapmak imkânı getirmiştir. Bu durum, müslümanlar için büyük bir şans ve nimettir. 1170 numarada da geçmiş olan hadisimizde en faziletli nâfile oruç ve namazlar açıklanmaktadır. Bilindiği gibi ramazan ayında oruç tutmak farzdır. Ramazan bayramının birinci günü ile kurban bayramının dört günü hariç, senenin her gününde Allah rızası için oruç tutmak mümkündür. Ancak bunun için en uygun ve faziletli ay hangisidir? İşte akla gelebilecek bu soruyu Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadislerinde *"Allah'ın ayı muharrem"* olarak bildirmektedir. Muharremin ***"Allah'ın ayı"*** diye nitelendirilmiş olması, onun değerini anlatmak içindir. Yoksa zaman da aylar da günler de hepsi Allah'ın yaratmasıyla var olmuştur.

Muharrem ayında tutulacak orucun fazileti iki şekilde yorumlanmıştır. Birincisi, söz konusu fazilet, hadisin ifadesinden anlaşıldığına göre, muharrem ayının herhangi bir gününde tutulacak nâfile oruç için geçerlidir. İkincisi, ondan maksat, o ayda bulunan âşûrâ gününde tutulacak oruçtur. Muharrem ayı söylenmek suretiyle onun bir parçası olan âşûrâ günü kastedilmiştir. Muharrem ayının onuna rastlayan âşûrâ gününün fazileti de o günde cereyan edegelmiş olaylardan kaynaklanmaktadır.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber âşûrâ günü oruç tutmuştur. Yine aşağıdaki hadiste görüleceği üzere Hz. Peygamber'in, ramazan dışında en çok oruç tuttuğu ay, şâban ayı idi.

Hadisimizde ikinci olarak, farz namazlar dışında nâfile olarak kılınacak namazların en değerlisinin *gece namazı* olduğu bildirilmektedir. Hatta gece

namazının, farz namazlardan önce veya sonra kılınan ve *revâtip* diye anılan sünnet namazlarından bile faziletli olduğu kabul edilmektedir. Gece namazının fazileti, meşakkat, yorgunluk, riyâ ve gösterişten uzaklık gibi özelliklerinden ileri gelmektedir. Ayrıca gece namazı, Hz. Peygamber'in bütün hayatı boyunca sürekli kıldığı bir namazdır. Bu sebeple de sünnetlerin en faziletlisi, Hz. Peygamber'in bu sünnetidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinî terimiyle tatavvu, bizim söyleyişimizle nâfile oruç için en faziletli ay, muharrem ayıdır.
2. Âşûrâ günü orucu da en faziletli nâfile oruçlardandır.
3. Nâfile olarak kılınacak namazların en değerlisi gece namazıdır.
4. Müslümanlara her işte olduğu gibi nâfile ibadetlerde de en faziletli olanlarını yerine getirmeye çalışmak yaraşır.

1250- ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ? ?????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ? ???????? ???? ?????? ????????? ????? .

??? ????? : ????? ??????? ????????? ?????? ???????? . ????? ???? .

1250. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hiç bir ayda, şâban ayında tuttuğu oruçtan daha fazla oruç tutmazdı. Şâban ayının tamamını oruçlu geçirirdi.

Başka bir rivayette (Müslim, Sıyâm 176; İbni Mâce, Sıyâm 30), "Pek az bir kısmı hariç, şâban ayını baştan sona oruçlu geçirirdi" denilmektedir.

Buhârî, Savm 52; Müslim, Sıyâm 177. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 30

Açıklamalar

Bir önceki hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, muharrem ayını nâfile oruç için en uygun ve faziletli zaman olarak ilan buyurduğunu görmüştük. Burada da Hz. Âişe vâlidemizin ifadesiyle Peygamber Efendimiz'in ramazan dışında en çok oruç tuttuğu ayın şâbân-ı şerîf olduğunu öğreniyoruz. Biri Hz. Peygamber'in sözünü, diğeri uygulamasını haber veren bu iki rivayet arasında bir çelişki, bir zıtlık görülmektedir.

Öncelikle şu noktaya işaret edelim ki, muharrem ayında tutulacak nâfile orucun fazileti ile ilgili hadisi, âşûrâ günü orucuna mahsus bir anlatım olarak değerlendirenlerin görüşü kabul edilecek olursa, bu iki rivayet arasında hiçbir çelişki söz konusu olmaz. Ancak o hadisi muharremin tamamı hakkında geçerli sayarsak o takdirde çelişki inkâr edilemez. Bu çelişkili durumu açıklamak için ileri sürülen düşünceler şöyle özetlenebilir. Muharrem ayı orucunun fazileti, Hz. Peygamber'in son zamanlarında öğrenip yaptığı bir açıklamadır. Şâban ayında oruç tutması ise, önceden beri yapageldiği bir uygulamadır.

Hz. Peygamber, ramazan dışındaki ayların belli günlerinde tuttuğu oruçları, bazan harp-darp gibi sebepler yüzünden tutamıyordu. Onları en son şâban ayında telâfi ediyordu. Öte yandan şâban ayının da baştan-sona tamamını değil çoğunu oruçlu geçiriyordu. Araplar, bir ayın ekserini oruçlu geçiren için "Bütün ay oruç tuttu"; gecenin büyük kısmını namaz kılarak geçiren için de "Bütün gece ibadet etti" demek âdetinde idiler. Hz. Peygamber'in şâban ayında tuttuğu oruç için de bu anlamda "Hepsini oruçlu geçirirdi" denilmiştir. Zaten Nevevî merhumun kaydettiği gibi bazı rivayetlerde açıkça '**az bir kısmı hariç, bütün şâbanı oruçlu geçirirdi**" denilmektedir. Bu da şâban ayının çoğu günlerinde oruç tutardı demektir.

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*, şâban ayında niçin fazla oruç tuttuğu konusunda, *"Şâban, amellerin Allah'a arzedildiği aydır. Ben, oruçlu iken amelimin Allah'a arzedilmesini istiyorum." "Şâban, ecellerin yazıldığı bir aydır. Ben, oruçlu iken ecelimin tayin edilmiş olmasını istiyorum." "Şâban, insanların büyük kısmının ramazan ile recep ayları arasında ihmal ettikleri bir aydır. Ben onu ihyâ etmek istiyorum"* gibi açıklamalarda da bulunmuştur. Bütün bunlar dikkate alındığı zaman, Efendimiz'in şâban ayını çokça nâfile oruç tutarak değerlendirdiği; muharrem ayının da nâfile oruç tutmak için oldukça uygun ve faziletli bir ay olduğunu haber verdiği, bu iki ayı oruç ibadetiyle değerlendirmenin uygun olacağı sonucuna varmak mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, en fazla şâban ayında nâfile oruç tutardı.
2. Şâban ayının bazı özellikleri yanında, ramazan orucuna hazırlık için son fırsat olduğu da unutulmamalıdır.

1251- ??? ???????? ?????????????? ???? ???????? ???? ?????? ? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ???????? ????????? ???? ????? ? ????? ?????????? ?????? ??????????? ? ??????? : ?? ??????? ??????? ????? ?????????? ? ????? : «?????? ????? ? » ????? : ????? ??????????? ???? ????? ???? ????????? . ????? : « ????? ????????? ? ????? ????? ?????? ???????? ? » ????? : ?? ?????? ?????? ??? ?????????? ?????? ??????? . ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ???????? ??????? ? » ????? ????? : « ???? ????? ???????? ? ?????? ???? ???? ???? » ??? : ??????? ? ?????? ?? ??????? ????? : « ???? ???????? » ??? : ?????? ? ??? : « ???? ??????? ???????? » ???? : ?????? . ??? : ???? ???? ???????? ????????? ? ???? ???? ?????? ???????? ? ???? ???? ??????? ????????? » ????? ?????????????? ????????? ?????????? ? ????? ??????????? . ???? ??? ???? .

? « ???? ???????? » : ??????? .

1251. Mücîbetü'l-Bâhiliyye, babasından (veya amcasından) naklen, babasının Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e elçi olarak gidip memleketine döndüğünü, bir yıl sonra -hali ve görünüşü oldukça değişmiş olarak- tekrar Hz. Peygamber'e gittiğini ve şöyle dediğini haber verdi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Beni tanıdınız mı? Hz. Peygamber:

- "**Sen kimsin**? (tanımadım)" buyurdu. Adam:

- Bir sene önce size gelmiş olan Bâhilîyim, dedi. Hz. Peygamber:

- **"Seni böylesine değiştiren nedir? Halbuki sen çok iyi görünüyordun"** buyurdu. Adam:

- Senden ayrıldığım günden beri, geceleri hariç, asla yemek yemedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Kendine işkence etmişsin**!" buyurdu ve ilâve etti:

- "**Sabır ayı (ramaza)nı bütünüyle, diğer aylardan da birer günü oruçlu geçir**." Adam:

- Benim için bu sayıyı arttırınız. Zira benim gücüm bundan fazlasına yeter, dedi. Hz. Peygamber:

- "**O halde her aydan iki gün oruç tut**!" buyurdu. Adam:

- Daha arttırınız, dedi. Hz. Peygamber

- "**Peki, her aydan üç gün**!" buyurdu. Adam:

- Biraz daha arttırınız, dedi. Hz. Peygamber de:

- "**Haram aylarında (receb, zilkade, zilhicce ve muharrem) üç gün oruç tut, bırak; üç gün oruç tut, bırak; üç gün oruç tut, bırak.**"buyurdu ve üç parmağını birleştirip bırakmak suretiyle de fiilen gösterdi. Ebû Dâvûd, Savm 55. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 43

Mücîbetü'l-Bâhiliyye

Sahâbî hanımlardan olan Mücîbe'nin babası, sahâbeden Abdullah İbni Hâris el-Bâhilî'dir. Oruçla ilgili bu rivayeti ile bilinmektedir. Hakkında başkaca bir bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Nevevî merhum bu hadisi haram aylarında tutulacak oruç konusunu açıklamak üzere zikretmiş bulunmaktadır. Öncelikle hadisin râvisi olarak bazı rivayetlerde Mücîbe, bazı rivayetlerde Ebû Mücîbe geçmektedir. Ahmed İbni Hanbel'in rivâyetinde yaşlı sahâbîyye Mücîbe diye bir açıklama yer almaktadır (*Müsned*, V, 28). Ayrıca hadisin kendisinden rivayet edildiği kişinin de Mücîbe'nin babası mı amcası mı olduğu tereddütlüdür. Amcasının ismi de zaten tesbit edilebilmiş değildir. Hadisteki olayın kahramanı olan zat bir sene önce kavminin elçisi olarak Hz. Peygamber'e gelip görüşmüştür. O zaman görüntüsü gayet normaldir. Bir yıl sonra geldiğinde, halindeki değişiklik, rengindeki solukluk sebebiyle Hz. Peygamber kendisini tanıyamamıştır. Onu tanınmaz hale getiren bu değişikliğin sebebinin, bir yıl boyunca gündüzleri sürekli oruç tutması olduğunu öğrenince, Hz. peygamber, *"Kendi kendine işkence etmişsin"* bazı rivayetlerde ise, *"Sana kendine işkence etmeni kim emretti?"* diye adamın yaptığı işi beğenmediğini açıkça ortaya koymuştur.

Hz. Peygamber'in ramazân-ı şerîfi "**sabır ayı**" diye tanımlaması, nefsin yeme-içme gibi meşrû isteklerden alıkonulması noktasından bir nitelemedir. Peygamber Efendimiz, ramazan orucuna ilâve olarak herkesin durumuna göre her aydan bir, iki veya üç gün nâfile oruç tutmanın yeterli olacağını açıklamıştır. Daha fazlasının istenmesi üzerine de üç defa üç parmağını gösterip yummak suretiyle haram aylarında en fazla peşpeşe üç gün oruç tutup üç gün tutmamak suretiyle o ayların yarısını oruçla geçirmenin mümkün olduğunu belirtmiştir. Böylece dört haram ayında onbeşer günden altmış gün, ramazan dışındaki yedi ayda da üçer günden yirmi bir gün olmak üzere toplam **senede** seksen bir **gün nâfile oruç** tutmaya izin vermiş olmaktadır.

Kur'an ve Sünnet'teki ifadesiyle **eşhurü'l-hurum** (haram ayları) olarak bilinen zilkade, zilhicce, muharrem ve receb aylarının ilk üçü peşpeşe gelir, receb ise ayrıdır. Bu dört ay, İslâm öncesinde de bu adla bilinir ve o aylarda Araplar arasında savaş yapılmazdı. Ticarî ve kültürel faaliyetler daha ziyade bu sulh zamanında gerçekleştirilirdi. Zamanla Araplar bu ayların yerini değiştirmek suretiyle kendi çıkarlarına göre hareket eder oldular. Yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de [Tevbe sûresi (9), 36-37] bu durum şöylece belirtilmektedir:

"Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylarıdır. İşte bu, en doğru hesaptır. O halde bu haram aylarda (Allah'ın koyduğu yasağı çiğneyerek) nefislerinize zulmetmeyin ve müşrikler sizinle nasıl topyekün savaşıyorlarsa, siz de onlara karşı topyekün savaşın. Bilin ki Allah, müttakilerle beraberdir. Haram ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla kâfirler saptırılır. Onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayı bakımından uysunlar, ama Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar. Bu suretle onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ramazan dışındaki her ayda üç gün nâfile oruç tutmak Efendimiz'in tavsiyesidir.
2. Haram aylarında da peşpeşe üç günü geçmemek şartıyla oruç tutulur. Üç gün yiyip üç gün oruç tutmak suretiyle bu ayların yarısı oruçlu geçirilebilir.
3. Dinin getirdiği ruhsat sınırlarını aşarak nefsine zarar verecek şekilde ibadet etmeye çalışmak asla dindarlık sayılmaz. Asıl dindarlık, dinin koyduğu ölçülere ve sınırlara uymaktır.

226- ??? ??? ????? ????? ?? ????? ??????? ?? ?? ?????

ZİLHİCCE ORUCU

ZİLHİCCENİN İLK ON GÜNÜNDE ORUÇ TUTMANIN VE
DİĞER İBADETLERİN FAZİLETİ

Hadis

1252- ?? ???? ??????? ????? ?????? ????????? ? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ????????? » ???? : ?????? ?????? ? ????? : ?? ???? ??????? ???? ??????? ?? ?????? ??????? ? ???? : « ??? ???????

?? ?????? ??????? ? ?????? ?????? ????? ?????????? ????????? ????? ??????? ??? ??? ??????? » ???? ????????? .

1252. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Başka günlerin hiçbirinde,** -zilhiccenin ilk on gününü kastederek- **şu günlerde işlenecek amel-i sâlihten, Allah katında, daha sevimli hiçbir amel yoktur.**"

- Allah uğrunda yapılacak cihad da mı üstün değildir, Yâ Resûlallah? dediler.

- "(Evet) **Allah yolunda yapılacak cihad da. Ancak malını ve canını tehlikeye atarak cihada çıkan, şehit olup dönmeyen kimsenin cihâdı başka.**(O, bundan üstündür), buyurdu.

Buhârî, Îdeyn 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 61; Tirmizî, Savm 52; İbni Mâce, Sıyâm 39

Açıklamalar

Hac ibadetinin yerine getirileceği günlerin içinde bulunduğu zilhicce ayının ilk on günü hakkında vârit olan bu hadîs–i şerîf, başta oruç olmak üzere bu günlerde yapılacak ibadetlerin, senenin diğer günlerinde yapılacak ibadetlerden üstün olduğunu müjdelemektedir. Oruç açısından meseleye bakıldığı zaman ramazan ayının bu "diğer günler'"e dahil olmadığı anlaşılır. Çünkü ramazanda oruç tutmak farzdır. Ayrıca bu on günün onuncu günü kurban bayramı günüdür (yevmü'n-nahr) . O gün oruç tutulmaz. Bu durumda hadiste söz konusu edilen fazilet, zilhiccenin ilk dokuz gününe yönelik olmaktadır. Kurban bayramı gününün de dahil olduğu teşrik günlerinin fazileti ile ilgili başka değerlendirmeler bulunmaktadır.

Öte yandan hac ibadetini yerine getirmek üzere Mekke'de bulunan müslümanların, zilhiccenin sekiz ve dokuzuncu günleri (terviye ve arefe) oruç tutmamaları daha uygun bulunmuştur. Çünkü o günler vakfe için Arafat'a çıkma ve orada bulunma yani yolculuk günleridir. Hacca gitmemiş olanlar arefe günü oruç tutabilirler.

Bu farklılıklar dikkate alınınca, hadisimizin müjdesinin genel anlamda zilhiccenin ilk on gününü kapsadığı sonucuna varılır.

Hadiste mutlak olarak *"amel-i sâlih"* buyurulmuş olmasına rağmen, Nevevî merhum, hadisi nâfile oruçla ilgili bu bölümde zikretmek suretiyle o umumi ifadeyi, tamamen "**oruc**"a tahsis etmiş olmasa bile, orucu da ihtiva ettiğini hatırlatmak istemiştir. Aslında koyduğu başlıkta da bu ikili durumu ifade etmiş bulunmaktadır.

Zilhiccenin ilk on günü, bilindiği gibi Beytullah'ı ziyaret günleridir. Yani namaz, oruç, sadaka ve hac gibi temel ibadetlerin bir araya geldiği günlerdir. Bu sebeple o günlerde yapılacak farzlar, diğer günlerdeki farzlardan, nâfileler de diğer günlerde yapılacak nâfilelerden daha değerlidir. Hatta bu on günü, ramazanın son on günü ile mukayese eden bazı âlimler olmuştur. Ali el-Kârî, bu on günün, senenin bütün günlerinden üstün olan arefe günü dolayısıyla; ramazanın son on gecesinin de senenin bütün gecelerinden faziletli olan Kadir gecesi sebebiyle üstünlük arzettiği görüşünü benimsemiştir. Zilhiccenin ilk on gününün kendi içinde en faziletlisi ise, hiç kuşkusuz, arefe günüdür.

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de geçen leyâli aşr'in [Fecr sûresi (89), 2] zilhiccenin bu on günü olduğu ifade edilmiştir. Hatta Hac sûresinin 28. âyetindeki eyyâm-ı ma'lûmât ile Bakara sûresinin 203. âyetinde geçen eyyâm–ı ma'dûdât'ı da İbn Abbâs hazretleri zilhiccenin ilk on günü ve eyyâm-ı teşrik (kurban bayramı günleri) olarak yorumlamıştır.

Son olarak şuna da işaret edelim ki, İmam Buhârî'nin belirttiğine göre, Abdullah İbni Ömer ve Ebû Hüreyre zilhiccenin on gününde çarşı pazara çıkıp yüksek sesle tekbir alırlar, onları görenler de aynı şekilde tekbirlerle onlara eşlik ederlerdi.

Bugünlerde yapılacak ibadet ve iyiliklerin cihad ile kıyaslanması ve şehit olduğu için geri dönmeyen kimsenin cihadı hariç, diğer cihadlardan da faziletli olduğunun bildirilmesi bu günlerin önemini göstermeye yeter.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zilhiccenin ilk on günü yapılacak ibadet ve iyilikler, genel anlamda diğer günlerde yapılan iyilik ve ibadetlerden faziletlidir.
2. Bu on günün müslümanın hayatında önemli bir yeri vardır.
3. Bu günlerin ilk dokuz gününü oruçlu geçirmek uygun olur.

227- ??? ??? ??? ??? ???? ???????? ????????

AREFE GÜNÜ ORUCU

AREFE GÜNÜNDE VE MUHARREMİN DOKUZ VE ONUNCU GÜNÜNDE TUTULAN ORUCUN FAZİLETİ

Hadisler

1253- ??? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ?????? ????? ???????? ? ??? : « ??????? ????????? ?????????? ???????????? » ???? ????? .

1253. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e arefe günü tutulan orucun fazileti soruldu; o da:

"**Geçmiş bir yılın ve gelecek bir yılın günahlarına kefâret olur**" buyurdu.

Müslim, Sıyâm 196, 197. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 54; Tirmizî, Savm 48; İbni Mâce, Sıyâm 40

Açıklamalar

Nâfile olarak tutulacak oruçlar arasında kurban bayramından bir gün önceki arefe günü orucunun özel bir yeri bulunmaktadır. Bilindiği gibi arefe günü, hacıların Arafât'ta vakfe yaptıkları gündür ve bu vakfe, hac ibadetinin iki ana rüknünden biridir. Binaenaleyh bu gün, hacılar için âdeta bir bayram günüdür. Bu sebeple de hac yapmakta olanların arefe günü oruç tutmamaları tavsiye edilmiştir. Çünkü o gün onların yapacakları önemli işleri vardır. O işleri yapmakta zorlanmamaları esastır. Ancak hacca gitmemiş olan müslümanlar için arefe günü oruç tutmak müstehaptır.

Ebû Katâde'nin yukarıdaki rivayetinden öğrendiğimize göre, Hz. Peygamber'e arefe günü tutulacak orucun durumunun sorulması üzerine Efendimiz, o gün tutulacak orucun geçmiş bir senenin ve gelecek bir senenin günahlarına kefâret olacağı müjdesini vermiştir. Bazı rivayetlerde Efendimiz'in bu müjdeyi *"Ben, Allah'ın, arefe günü orucunu, önceki ve sonraki birer senenin günahlarına keffâret kılacağını ümit ederim"* şeklinde verdiği kaydedilmektedir. Âlimler, hadiste söz konusu olan günahların, "küçük günahlar" olduğu görüşündedirler. Ancak Nevevî, bağışlanacak küçük günahı olmayanlar için büyük günahlarının bağışlanması da umulur, demektedir.

Geçmiş bir yılın günahlarının bağışlanması anlaşılmaktadır. Ancak gelecek bir yılın günahlarının bağışlanması nasıl anlaşılmalıdır? Bu konuda, o kimsenin gelecek bir yıl içinde günah işlemesi engellenir, şeklinde yorum getirenler olmuştur. Bu ifadeyi, geçmiş yılda olduğu gibi o yıl içinde de günahlar işlendikten sonra bağışlanır, şeklinde anlayanlar da vardır.

Aslında günahların nasıl bağışlanacağı değil, müslümanın arefe gününde Allah rızâsı için tutacağı oruç sebebiyle iki yıllık günah yükünden arınacağı müjdesi önemlidir. Arınmanın şekli neticeyi değiştirmez. Bizim için de önemli olan neticedir.

Hadisin mânasını şöyle anlayanlar da olmuştur: Arefe günü oruç tutan kimseye geçmiş ve gelecek birer yıllık günahlarına kefâret olmaya yetecek kadar sevap ve rahmet verilir. Bu mâna, hadisin vermek istediği müjdeye daha uygun düşmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın rahmet ve ihsanı boldur.

2. Arefe günü oruç tutmak, biri geçmiş biri gelecek iki yıllık günaha kefâret olacak kadar sevap kazanmaya vesiledir.

1254- ???? ???? ????? ???? ?????? ????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ? ??????? ??????????? . ????? ???? .

1254. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aşûre gününde oruç tuttu ve oruç tutmayı tavsiye etti."

Buhârî, Savm 69; Müslim, Sıyâm 127, 128

1256 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1255- ???? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? ????????? ? ?????? : « ????????? ????????? ?????????? » ???? ???????? .

1255. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e aşûre günü tutulan orucun kıymeti soruldu; o da:

"**Geçmiş bir senenin günahlarına kefâret olur**" buyurdu.

Müslim, Sıyâm 197. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 54; Tirmizî, Savm 48; İbni Mâce, Sıyâm 40

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1256- ????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ? ????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????? ???? ??????? ????????? ????????? » ????? ???????? .

1256. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Gelecek seneye kadar yaşayacak olursam, muharrem ayının dokuzuncu günü oruç tutarım.**"

Müslim, Sıyâm 134. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 41

Açıklamalar

Dilimizde *aşûre günü* diye meşhur olmuş bulunan muharrem ayının onuncu (âşûrâ) günü, nâfile oruç tutma günlerindendir. Yukarıdaki üç rivayet, bu günde tutulacak orucun faziletini açıklamaktadır.

Birinci hadiste, Peygamber Efendimiz'in aşûre günü orucu ile ilgili olarak hem fiilî hem de sözlü sünneti haber verilmektedir. Zira Efendimiz, muharremin onuncu günü hem kendisi oruç tutmuş hem de o gün oruç tutmalarını ashâbına tavsiye etmiştir.

Aşûre günü orucunun, ramazan orucu farz kılınmadan önce farz olduğu, sonra bu farziyet hükmünün ortadan kaldırıldığına dair rivayetler bulunmaktadır (bk. Müslim, Sıyâm 122-126; Ebû Dâvûd, Savm 64). Önce farz iken sünnete dönüşen bir hüküm, böyle bir geçmişi olmayan sünnetten daha üstündür. Bu sebeple aşûre günü orucuna ihtimam göstermek gerekir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, kendisi hem tutmuş hem de tutulmasını tavsiye etmiştir.

İkinci hadis, Efendimiz'e yöneltilen sorulara verdiği cevapları içeren uzunca bir hadisin son kısmında yer almakta ve aşûre günü orucunun geçmiş bir yılın günahlarına kefâret olduğu bildirilmektedir. Yukarıda geçtiği üzere arefe günü orucunun aşûre günü orucundan daha faziletli olduğu anlaşılmaktadır. Zira arefe orucu hem *geçmiş hem de gelecek birer yılın günahlarına kefâret*tir.

Üçüncü hadis, aşûre günü muharremin onuncu günü olmakla beraber, aşûre günü orucu diye tutulacak olan orucun sadece o gün tutulmaması, ondan

önceki dokuzuncu gün ile birlikte tutulması gerektiğine işaret etmektedir. Zira Peygamber Efendimiz'e yahudilerin ve hıristiyanların sadece onuncu güne tazim ettikleri, bu sebeple o gün oruç tuttukları haber verilince, *"Eğer gelecek seneye kadar yaşarsam dokuzuncu gün oruç tutarım"* buyurmuştur. Ancak Efendimiz gelecek senenin muharrem ayından önce vefat etmiş, muharremin dokuzunda oruç tutamamıştır. Efendimiz'in, muharrem ayının onuncu günü oruç tuttuğu bilinmektedir. Dokuzuncu günü oruç tutmayı arzu ettiği de bu hadiste görülmektedir. Bu sebeple müslümanların aşûre orucunu muharremin dokuzuncu ve onuncu günlerinde tutmaları müstehaptır. Hz. Peygamber'in sünnetine tam mânasıyla uygun olan tavır budur. Zira Peygamber Efendimiz'in niyet ettikleri de ümmet için sünnet sayılır.

On muharrem, kaynaklarda işaret edildiğine göre birçok peygamberin hayatında önemli ve olumlu olayların gerçekleştiği bir gündür. Ne yazık ki, İslâm tarihinde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sevgili torunu Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi de bu güne tesadüf etmiştir. Hicretin 61. yılında vuku bulan bu elîm olay, bütün müslümanlar için büyük üzüntü sebebi olmuştur.

Tabiatıyla aşûre orucunun bu elîm olay ile hiçbir alâkası yoktur. Aşûre orucunun bu olay ile irtibatlandırılması yanlıştır. Böyle bir niyetle oruç tutulması bid'at olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kamerî aylardan muharremin onuncu günü aşûre günüdür. Bu gün oruç tutmak sünnettir.
2. Müslümanların Ehl-i kitabtan farklı olarak muharremin dokuz ve onuncu günleri oruç tutmaları müstehabtır.
3. Aşûre orucu, geçmiş bir yılın küçük günahlarına kefâret olur.

228- ??? ??????? ??? ??? ?? ???? ?? ????

ŞEVVAL ORUCU

ŞEVVAL AYINDA ALTI GÜN ORUÇ TUTMAK

1257- ???? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ????? ???????? ????? ?????????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ????????? » ????? ???????? .

1257. Ebû Eyyûb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:*
"Ramazan orucunu tutan ve buna şevval ayında altı oruç daha ekleyen kişi, bütün seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur. "

Müslim, Sıyâm 204. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 57; Tirmizî, Savm 53; İbni Mâce, Sıyâm 33

229- ??? ??????? ??? ??????? ???????

PAZARTESİ - PERŞEMBE ORUCU

Hadisler

1258- ?? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????????? ????? : « ???? ?????? ???????? ????? ? ???????? ???????? ? ???? ??????? ????? ????? » ???? ????? .

1258. Ebû Katâde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e pazartesi günü oruç tutmanın fazileti soruldu. O da şöyle buyurdu:

"O gün, benim doğduğum, peygamber olduğum (veya bana vahiy geldiği) gündür." .

Müslim, Sıyâm 197, 198

1260 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1259- ????? ???? ????????? ?????? ?????? ??? ? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ??????????? ????? ????????? ????????? ? ????????? ???? ???????? ????? ??????? ?????? » ?????? ???????????? ????? : ????? ?????? ? ?????? ?????? ????? ????? ???????? .

1259. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Pazartesi ve perşembe günleri ameller (Allah'a) arz olunur. Ben, oruçluyken amellerimin arz olunmasını isterim."

Tirmizî, Savm 44. Ayrıca bk. Müslim, Birr ve's-sıla 36 (ancak burada oruçla ilgili kısım yer almamaktadır); Nesâî, Sıyâm 70

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1260- ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ? ??????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? . ???? ????????? ????? : ????? ???? .

1260. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pazartesi ve perşembe günleri orucuna özen gösterirdi.

Tirmizî, Savm 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd 60; Nesâî, Sıyâm 70; İbni Mâce, Sıyâm 42

Açıklamalar

Nâfile oruç tutmanın müstehap olduğu zamanlar arasında pazartesi ve perşembe günleri de bulunmaktadır. **Üçüncü hadis**ten öğrendiğimize göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu iki günde oruçlu olmaya ayrıca bir önem verir ve özen gösterirdi. Kendisine bunun sebebi sorulmuş o da, görüldüğü üzere **birinci hadis**te: *"O gün, benim doğduğum ve peygamber olduğum (veya bana vahiy geldiği) gündür"* buyurmuştur.

Sevgili Peygamberimiz hem maddî hem de mânevî kişiliğinin ortaya çıktığı pazartesi gününü, bu güzelliklerin bir takdiri ve teşekkürü olarak oruçlu geçirmeye çalışmıştır. Pek tabii olarak, Sevgili Peygamberimiz'in doğduğu ve peygamber olarak görevlendirildiği gün, biz ümmeti için de son derece büyük bir anlam taşır. Bu sebeple pazartesi günleri mümkün olduğunca oruçlu bulunmaya çalışmak suretiyle, hem Sevgili Peygamberimiz'in sünnetine uyulmuş, hem de onun bu günlere ait hatıraları yâdedilmiş olur. İman ufuklarımızı aydınlatan nübüvvet ve İslâm aydınlığının ilk parladığı günü oruçlu geçirmek elbette uygun bir davranıştır. Öte yandan zaman ve mekânların kıymeti, sahne oldukları olayların büyüklüğü ve değeri ile ölçülür. Pazartesi günü de iki cihan güneşi Peygamber Efendimiz'in doğumuna ve İslâm'ın ilk vahyine sahne olduğu için büyük bir kıymeti haizdir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, **ikinci hadis**te bu defa, pazartesi ve perşembe günlerini oruçlu geçirmesinin bir başka hikmetini açıklamaktadır: *"Pazartesi ve perşembe günleri ameller Allah'a arz olunur. Ben, oruçluyken amellerimin arz olunmasını isterim."*

Kulların amelleri günlük olarak sabah ve akşam Allah'a yükseltilir, haftalık olarak pazartesi ve perşembe günleri arzolunur. Yıllık olarak da şaban ayında sunulur. Bu birbirinden farklı olan durumlarla ilgili ayrı ayrı hadisler vardır. Ancak hemen belirtelim ki, durum farklılığından dolayı bu hadisler arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Her biri farklı zamanlardaki işlemleri haber vermektedir.

Peygamber Efendimiz'in, şâban ayını ne ölçüde oruçlu geçirmeye çalıştığı ile ilgili bilgiler 1250 numaralı hadiste geçmişti. Burada da pazartesi ve perşembe günlerinde "amellerinin oruçlu iken arz olunmasını istediği için" oruç tuttuğunu öğrenmekteyiz. Ayrıca Müslim'in rivayet ettiği, fakat burada yer almayan bir başka hadiste de (Birr ve's-sıla 35) *"Cennet kapıları pazartesi ve perşembe günleri açılır..."* buyurulmaktadır.

Efendimiz'in bu tavrı ve açıkladığı gerekçeler, biz ümmeti için üzerinde derin derin düşünülecek hususlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak müstehaptır.
2. Peygamber Efendimiz pazartesi ve perşembe günlerini oruçlu geçirmeye özen gösterirdi.
3. Amellerinin oruçlu iken Allah'a arz olunmasını isteyenler, pazartesi ve perşembe günlerini oruç tutarak geçirmelidirler.

230- ??? ??????? ???? ????? ???? ?? ?? ???

HER AY ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAK

?????? ????? ?? ???? ?????. ??? ?????? ??? ??????? ??? ??????? ???. ????: ?????? ??? ??????? ??? ??????? ???? ??????? ??????? ?? ?????.

Bu üç gün orucun en üstün olanı "eyyâm-ı bîz = aydınlık günler" denilen ayın 13, 14 *ve* 15. *günlerinde tutulandır.* 12, 13 *ve* 14. *günlerdeki oruç daha üstündür denilmişse de meşhur olan doğru görüş birincisidir.*

Hadisler

- ??? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ? ??? : ????????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? : ?????? ???????? ???????? ??? ???? ????? ? ????????? ?????? ? ???? ?????? ?????? ???? ?????? . ????? ???? .

1261. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Dostum *sallallahu aleyhi ve selllem* bana şu üç şeyi; her ay üç gün oruç tutmayı, iki rek'at kuşluk (duhâ) namazı kılmayı ve uyumadan önce vitir namazını edâ etmeyi tavsiye etti.

Buhârî, Savm 60; Teheccüd 33; Müslim, Müsâfirîn 85. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 7; Nesâî, Sıyâm 81, Kıyâmü'l-leyl 28

1267 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1262- ????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???? ? ???? : ?????????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ?? ?????? : ??????? ??????? ???????? ??? ????? ????? ? ???????? ?????? ? ???????? ?? ?????? ???? ?????? . ????? ????? .

1262. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Sevgilim *sallallahu aleyhi ve sellem* bana, yaşadığım sürece asla terketmeyeceğim üç şeyi; her ay üç gün oruç tutmayı, kuşluk namazını kılmayı ve uyumadan önce vitir namazını eda etmeyi tavsiye etti.

Müslim, Müsâfirîn 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir

1267 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1263- ?????? ???? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ???? ?????? ?????? ? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ???????? ??? ???? ????? ????? ??????? ??????? » . ????? ???? .

1263. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Her ay üç gün oruç tutmak, bütün seneyi oruçla geçirmek demektir**."

Buhârî, Savm 59 ; Müslim, Sıyâm 197. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 78, 82

1267 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1264- ???? ??????? ???????????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ??????? : ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ????? ????? ?????? ???????? ? ?????? : ?????? . ???????? : ??? ????? ???????? ????? ??????? ? ??????? : ???? ????? ??????? ???? ????? ????????? ??????? . ????? ????? .

1264. Muâze el-Adeviyye'den rivayet edildiğine göre kendisi, Hz. Âişe'ye:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, her ay üç gün oruç tutar mıydı? diye sordu. Âişe:

- Evet, dedi. Bu defa Muâze :

- Ayın hangi günlerinde tutardı? diye sordum, diyor. Âişe:

- Ayın hangi günlerinde tutacağına pek ehemmiyet vermezdi, cevabını verdi.

Müslim, Sıyâm 194. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 70; Tirmizî, Savm 54; İbni Mâce, Sıyâm 29

Muâze el-Adeviyye

Ümmü's-Sahbâ' diye bilinen Basralı bu hanım, sahâbîlerden Abdullah el-Adevî'nin kızıdır. Tâbiûn neslinin orta tabakasına mensup güvenilir bir kimsedir. Sünen sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.

Allah ona rahmet eylesin.

1267 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1265- ???? ???? ????? ?????? ?????? ???? ? ????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???? ????????? ??????? ? ?????? ?????? ???????? ? ????????? ???????? ? ??????? ???????? » ???? ?????????? ???? : ????? ???? .

1265. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "(Ey Ebû Zer!) **Ayda üç gün oruç tutacağın zaman, on üç, on dört ve on beşinci günleri tut.**"

Tirmizî, Savm 54. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 84

1267 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1266- ???? ??????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ???????? ?????? : ?????? ??????? ? ????????? ???????? ? ???????? ???????? . ????? ????? ????? .

1266. Katâde İbni Milhân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize eyyâm-ı bîz'da, ayın on üç, on dört ve on beşinde oruç tutmayı emretti.

Ebû Dâvûd, Savm 68. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 84; İbni Mâce, Sıyâm 29

Katâde İbni Milhân

Kays İbni Sa'lebe oğullarından olan Katâde, Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet etmiştir. Kendisinden oğlu Abdülmelik ile Yezid İbni Abdullah rivayette bulunmuştur. Efendimiz onun yüzünü mübârek elleriyle sıvazlamıştır. Katâde çok yaşlandığı zaman bütün organları son derece yıprandığı halde yüzü tazeliğini korumuştur. Vefat edeceği zaman yanında bulunan Hıbbân İbnu Umeyr, Katâde'nin yüzünün, bir ayna gibi parladığını söylemiştir.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1267- ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???????? ???????? ??????? ?? ?????? ???? ?????? . ????? ???????? ???????? ????? .

1267. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hazarda ve seferde eyyâm-ı bizı oruçsuz geçirmedi.

Nesâî, Sıyâm 70

Açıklamalar

Her ay üç gün oruç tutmak, Peygamber Efendimiz'in çok oruç tutmak isteyenlere ısrarla yaptığı tavsiyeler arasındadır. Bununla ilgili bir hayli rivayet bulunmaktadır. Bu tavsiyelerin asıl gerekçesi, Üçüncü hadiste yer almaktadır: *Her ay üç gün oruç tutmak, bütün seneyi oruçla geçirmek demektir.* Bu, şevval orucu bölümünde (bk. 1257 hadis) işaret edildiği ve rakamlarla belirtildiği gibi bir iyiliğe on katı sevap verileceği müjdesinin tabii sonucudur.

1141 numarada da geçmiş olan **birinci hadis**te Hz. Ebû Hüreyre; **ikinci hadis**te Ebü'd-Derdâ hazretleri; burada yer almamakla birlikte bir başka

rivayette de Hz. Ebû Zer, hemen aynı ifadelerle Peygamber Efendimiz'in, kendilerine üç şeyi tavsiye ettiğini bildirmektedirler. Her üç rivayette de Resûlullah'ın ilk tavsiyesi, her ay üç gün oruç tutulmasıdır. Kuşluk ve vitir namazı ile ilgili diğer iki tavsiye de aynen tekrar edilmektedir.

Ebû Hüreyre ve Ebû Zer hazretlerinin **"halîlim** = dostum" diye, Ebü'd-Derdâ'nın ise, "**habîbim** = sevgilim" diye nitelendirdikleri Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu üç sahâbîsinin fakir kimseler olduklarını dikkate alarak, onların haline en uygun ve onları mânevî bakımdan zengin kılacak olan oruç ve namaz tavsiyesinde bulunmuştur. Çünkü oruç ve namaz bedenî ibadetlerin en şereflisi ve en önde gelenidir. Farzlar dışında Allah rızâsı için yapılacak ibadetlerin en uygun sayısını ve zamanını da ilk iki hadiste bulmaktayız. Bunlar her ay üç gün oruç tutmak, her gün iki rek'at kuşluk namazı kılmak, özellikle uyuduktan sonra uyanmaları zor olan müslümanlar için de uyumadan önce vitir namazını kılıvermek.

Bizim buradaki konumuz, her ay tutulması tavsiye edilen üç gün oruçtur. Nevevî merhum, konunun baş tarafına koyduğu açıklamada bu üç gün oruç için en uygun zamanın, **eyyâm-ı bîz** denilen her ayın 13, 14 ve 15. günleri olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim **beşinci ve altıncı hadisler**de görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz, bu üç günü oruçlu geçirmeyi açıkça tavsiye etmiştir. **Yedinci hadis** te ise, sefer ve hazar hâlinde Efendimiz'in eyyâm-ı bîzı hep oruçlu geçirdiği bildirilmektedir. Yani hem sözlü hem de fiilî sünnet, her ay tutulacak üç gün oruçun eyyâm-ı bîzda tutulması yönünde gerçekleşmiştir. Sadece **dördüncü hadis**te, Peygamber Efendimiz'in, bu üç günlük oruç için gün tayini yapmadan ayın evvelinde, ortasında veya sonunda tuttuğu bildirilmektedir. Bu rivayet, işi biraz daha kolaylaştırmakta ve söz konusu olan sevabın sadece eyyâm-ı bîzda tutulacak üç gün oruç için değil, ayın herhangi bir kesiminde tutulacak üç günlük oruç için de geçerli olduğu müjdesini vermektedir.

Bir kere daha hatırlatalım ki, hadislerde söz konusu olan ay, kamerî aydır. Bizim kullanmakta olduğumuz milâdî senenin ayları değildir. Dolayısıyla günler de Kamerî aya ait günlerdir. Ona göre hesap edilmelidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Her ay üç gün oruç tutmak, bütün bir seneyi oruçlu geçirmek demektir.
2. Her ay tutulacak üç gün orucun kamerî ayların on üç, on dört ve on beşinci günleri tutulması daha uygundur.
3. Bu üç gün orucunun, kamerî ayın herhangi bir kısmında tutulması da mümkündür.
4. İki rek'at kuşluk namazı kılmak ve uyumadan önce vitir namazını edâ etmek, Peygamber Efendimiz'in tavsiyeleri arasındadır.
5. Hz. Peygamber'in tavsiyeleri ile fiilleri arasında tam bir uyum bulunmaktadır. O, ümmetine tavsiye ettiklerini kendisi de yapmış ve yaşamıştır.

231- ??? ??? ???? ?????? ???????
???? ?????? ???? ???? ???? ? ????? ????? ??????? ????

ORUÇLUYU İFTAR ETTİRMEK

BİR ORUÇLUYU İFTAR ETTİRMENİN VE KENDİSİ ORUÇLUYKEN
YANINDA YEMEK YENEN KİMSENİN FAZİLETİ, YİYENİN YEDİRENE DUA ETMESİNİN SEVABI

Hadisler

1268- ??? ????? ??? ????? ?????????? ????? ?????? ?????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ??????? ???????? ???? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ?? ???????? ???? ???? ????????? ???? » .

???? ??????? ????? : ????? ???? ????? .

1268. Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim bir oruçluyu iftar ettirirse, oruçlu kadar sevap kazanır. Oruçlunun sevabından da hiçbir şey eksilmez."**

Tirmizî, Savm 82. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 44; İbni Mâce, Sıyâm 45

1270 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1269- ????? ????? ???????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ? ????????? ???????? ???????? ? ?????? : « ????? » ??????? : ?????? ?????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ???? ?????? ???????? ????? ????????? » ????????? ??? : « ?????? ????????? » ????? ????????? ???? : ????? ???? .

1269. Ümmü Umâre el-Ensâriyye *radıyallahu anhâ*'dan nakledildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün Ümmü Umâre'nin evini teşrif etti. O da hemen Resûl-i Ekrem'e yemek ikram etti. Hz. Peygamber:

- "**Buyur, sen de ye!**" teklifinde bulundu. Ümmü Umâre:

- Ben oruçluyum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Oruçlu bir kimsenin yanında yemek yiyenler yemeği bitirinceye kadar melekler o oruçluya dua ederler.**"

Hz. Peygamber bazan da "**Yemek yiyenler doyuncaya kadar...**" derdi.

Tirmizî, Savm 66. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 46

Ümmü Umâre el-Ensâriyye

İsmi Nesîbe binti Kâ'b olan Ümmü Umâre, hem adı hem de künyesiyle meşhur olan Medineli ve Hazrec kabilesine mensup bir sahâbîdir. Kendisi, kocası ve iki oğluyla birlikte Akabe biatında bulundu. Uhud Savaşı'na önce su taşıyıcısı olarak sonra da savaşçı olarak katıldı, yaralandı. Rıd'van bey'atine de iştirak etti. Oğlu Habîb'i Müseylime öldürtünce, Müseylime ile savaşmaya and içti. Öteki oğlu Abdullah ile birlikte Hz. Hâlid İbni Velîd'in komutasında Yemâme Savaşı'na katıldı. Bu savaşta on iki yerinden yaralandı ve bir kolunu kaybetti.

Sünen adıyla meşhur olan dört hadis kitabında üç rivayeti yer alır. Birisi bu hadistir.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

- ????? ????? ????? ?????? ???? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ? ??????? ???????? ???????? ? ???????? ? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???????? ??????????? ? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? » . ????? ??? ???? ???????? ????? .

1270. Enes *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir gün Sa'd İbni Ubâde'nin yanına geldi. Sa'd derhal bir parça ekmek ve zeytin çıkarıp Resûlullah'a ikram etti. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bunları yedikten sonra ona şöyle dua etti:

"**Evinizde hep oruçlular iftar etsin, yemeğinizi iyiler yesin, melekler de duacınız olsun**."

Ebû Dâvûd, Et'ime 54. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 45

Açıklamalar

Buraya kadar oruç tutmanın kıymetini anlatan hadisleri görmüş bulunuyoruz. Burada ise, kendisi oruçlu olsun olmasın, herhangi bir oruçlu kimseyi iftar ettiren kişinin durumu ile ilgili Sevgili Peygamberimiz'in müjdelerini görüyoruz. **Birinci hadis**te, farz veya nâfile oruç tutan bir kimseyi iftar ettiren insanın, o oruçlu kişi kadar sevap kazanacağı müjdelenmektedir. Ayrıca bunun, oruçlunun sevabına ortak olmak anlamına gelmediği, oruçlunun sevabından hiçbir şeyin noksanlaşmayacağı da ifade edilmektedir.

Öte yandan *iftar ettirmek* deyince mutlaka oruçluyu iyice doyurmak da anlaşılmamalıdır. Nitekim -İbni Huzeyme'nin *Sahih*'indeki (III, 192 - 193) bir başka rivayetten öğrendiğimize göre- sahâbîler, herkesin bir oruçluyu doyuracak kadar imkân bulamayacağını Hz. Peygamber'e arzetmişler, bunun üzerine Efendimiz, *"Allah Teâlâ, bu sevabı, oruçluyu bir hurma veya bir yudum su yahut bir içim süt ile iftar ettirene de verir"* buyurmuştur. O halde sırf bir oruçluyu iftar ettirmek niyetiyle ve elde ne varsa onunla iftar ettirmek, oruçlu kadar sevap kazanmak için yeterli olmaktadır. Bu işte lükse, israfa ve hele gösterişe ve reklama kaçmanın hiçbir anlamı yoktur. Öylesi davranışların vebalinden korkulur.

İkinci hadiste ise, herhangi bir oruçlu kimsenin yanında yemek yenilmesi halinde o oruçlunun kazancı açıklanmaktadır. Yemek yiyenlerin yemekten kalktıkları veya doydukları ana kadar melekler onların yanındaki oruçlu için dua eder, onun bağışlanmasını dilerler. Meleklerin bu duası, o yemeği oruçlunun ikram etmiş olma şartına bağlı değildir. Yemeği oruçlu da ikram etmiş olabilir, yemek yiyenler hep birlike bir başkasının sofrasında da bulunabilirler. Gerçi hadisimizde yemeği Ümmü Umâre kendisi ikram ediyor ama Peygamber Efendimiz'in beyanında ifade geneldir. Yani meleklerin duasının, yemeği oruçlu kişinin ikrâm etmiş olma şartına bağlı olduğunu gösteren herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

Peygamber Efendimiz'in Ümmü Umâre'ye *"Sen de ye!"* buyurması, hâne sahibinin yemeğe iştirak etmesi halinde, misafirin daha rahat bir şekilde yemek yiyeceğine işaret olsa gerektir. Oruçlu olmak ise, hâne sahibinin yemeğe iştirak etmemesi için hem mâkul ve meşrû bir mâzeret, hem de yemek sonuna kadar meleklerin duasına muhatap olmasına sebep teşkil etmektedir. O halde oruçlunun gözü önünde yemek yemeyelim diye bir çekimserlik göstermek, ona kazandırılacak sevap açısından doğru değildir.

Üçüncü hadiste ise, bir kimsenin ikram niyetiyle sunmuş olduğu her hangi bir yemeği yedikten sonra, ikram sahibine teşekkür niteliğinde söylenecek söz ve yapılacak dua örneğini görmekteyiz. Sa'd İbni Ubâde hazretleri cömertliğiyle meşhur bir sahâbîdir. Kendisini ziyarete gelen Hz. Peygamber'e, o anda evinde bulunan ekmekle zeytin ikrâm etmiştir. Bu, pek tabii ve çok samimi bir ikramdır. Telâşlanmaya, ne yapacağını şaşırmaya hiç gerek yoktur. Evinde ve elinde olanı ikram etmek kâfidir. Hele misafir, Hz. Peygamber olunca tam bir gönül rahatlığı içinde elde olandan ikram edilebilir. Zira o, durumu çok iyi bilir ve en üstün anlayışı gösterir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, o kıymetli sahâbîsinin ikramını memnuniyetle kabul buyurmuş ve memnuniyetini *"Evinizde hep oruçlular iftar etsin, yemeğinizi iyiler yesin, melekler de duacınız olsun"* diye yaptığı dua ile dile getirmiştir.

Efendimiz'in bu duası, iyilik ve iyilerin her vesile ile toplumda yaygınlaşmasını temenni etmek demektir. Beşerî ilişkilerde beklenen gelişme ve güzelleşmelerin gerçekleşebilmesi için öncelikle dindarlara karşı saygılı olma terbiyesini kazanmak gerekmektedir. Kimilerinin ibadet ederek kazandıkları sevabı, kimilerinin de gösterecekleri saygı ve küçük ikramlarla aynen kazanma şansı vardır. Yeterki insan böylesi bir niyete ve nezakete sahip olsun.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Oruçlu bir kimseyi iftar ettiren, oruçlunun aldığı kadar sevap kazanır.
2. Yanında yemek yenilen bir oruçluya melekler yemek sonuna kadar dua ederler.
3. Misafir, kendisine ikramda bulunan ev sahibine dua ve teşekkür etmelidir.
4. Sevap kazanmak için sayısız sebep ve imkânlar vardır. Bunlardan yararlanmak gerekir.

???? ????????

232- ??? ??? ????????

İTİKÂF BÖLÜMÜ

Hadisler

1271- ??? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ???? ????????? . ????? ???? .

1271. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ramazanın son on gününde i'tikâfa çekilirdi.

Buhârî, İ'tikâf 1, 6; Müslim, İ'tikâf 1-4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 77, 78; Tirmizî, Savm 71; İbni Mâce, Sıyâm 58

1273 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1272- ???? ?????? ?????? ?????? ????? ? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????????? ???????? ?????????? ???? ???????? ? ?????? ?????????? ?????? ????? ? ????? ????????? ????????? ???? ??????? . ????? ???? .

1272. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, vefat edinceye kadar ramazanın son on gününde itikâfa girmiştir. Vefatından sonra eşleri itikâfa girmeye devam ettiler.

Buhârî, İ'tikâf 1; Müslim, İ'tikâf 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 77

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1273- ????? ??? ??????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?? ????? ????????? ??????? ??????? ? ??????? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ????????? ???????? ??????? . ???? ?????????.

1273. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* her ramazan on gün itikâfa girerdi. Vefat ettiği senenin ramazanında yirmi gün itikâfa girdi.

Buhârî, İ'tikâf 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 78; İbni Mâce, Sıyâm 58

Açıklamalar

İtikâf, sözlükte mutlak olarak bir yerde ve maddî - mânevî, olumlu- olumsuz bir şey üzerinde ısrarla durmak demektir. Dînî bir terim olarak **itikâf**, kulluk ve Allah'a yaklaşmak niyetiyle mescidde belli bir süre durmak (ikâmet etmek) demektir. Hadislerde de görüldüğü gibi itikâf, daha ziyâde ramazan ayında ve oruçlu olarak mescide kapanmak şeklinde uygulanagelmiştir. Gündüzleri oruçla, geceleri de ibadet ve zikirle mescidde geçirmek, bir anlamda tam mânasıyla kulluğa soyunmak demektir. Zarûri ihtiyaçları dışında hiçbir sebeple mescidden dışarı çıkmamaya özen göstermeyi gerektiren itikâf, daha önceki dinlerde de var olan bir ibadettir. Peygamber Efendimiz'in her yıl özellikle ramazan ayında itikâfa çekildiği bilinmektedir. Bu sebeple de itikâf sünnettir.

Birinci hadiste, Peygamber Efendimiz'in, ramazanın son on gününde itikâfa çekildiği bildirilmektedir. İçinde bin aydan daha hayırlı Kadir gecesinin bulunduğu bu günlerde itikâfa girmek, aynı zamanda o mübarek geceyi ihyâ etmeye de imkân vereceği için son derece önemlidir. Bulunmaz bir fırsatın değerlendirilmesi demektir. Hatta bazı rivayetlerde, Hz. Peygamber'in, önceleri ramazanın ortalarında itikâfa girdiğine, Kadir gecesi hakkında bilgi aldıktan sonra ramazanın son on gününde itikâfa çekilmeye başladığına işaret edilmektedir.

İkinci hadiste, Hz. Aişe vâlidemiz, Peygamber Efendimiz'in vefat edinceye kadar ramazanın son on gününde itikâfa çekilmeye devam ettiğini, kendisinden sonra da aynı şeyi muhterem eşlerinin sürdürdüğünü açıkça ifade etmektedir. Bilindiği gibi Efendimiz'in eşlerinin odaları Mescid-i Nebevî'ye bitişik idi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, itikâfa çekilmek isteyince odalarından çıkar, sabah namazını kıldırdıktan sonra mescidde kendisi için hazırlanmış olan yere çekilirdi. Birinci hadisin râvilerinden olan Nâfi, Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'nın kendisine Hz. Peygamber'in mescidde itikâfa çekildiği yeri gösterdiğini büyük bir memnuniyetle dile getirmiştir (bk. Müslim, İ'tikâf 2).

Hz. Peygamber'in hanımları kendi hücrelerinde itikâfa çekilmişlerdir. Zira Efendimiz'in, eşleri adına mescide kurulmuş itikâf çadırlarını söktürdüğü, kendisinin o yıl ramazanda değil, şevvâl ayında itikâfa girdiği, rivayetlerin bize naklettiği bilgiler arasındadır. Bu sebeple de müslüman kadınların mescidlerde değil, evlerinde mescid olarak kullandıkları özel köşelerinde itikâfa çekilmeleri uygun bulunmuştur.

Ümmehâtü'l-mü'minîn dediğimiz mânevî annelerimizin, Hz. Peygamber'in her sene gerçekleştirdiği itikâfı, kendisinden sonra sürdürmeleri, onun sünnetini yaşatma gayretlerinin bir sonucudur. Ümmete de aynı gayreti gösterip o sünneti yaşatmak düşer.

Üçüncü hadis, öncelikle ilk iki hadiste verilen Hz. Peygamber'in ramazanın son on gününde itikâfa çekildiği bilgisini tasdik ve teyit etmektedir. Sonra da Efendimiz'in son ramazan ayında itikâfı yirmi gün olarak gerçekleştirdiği bilgisini vermektedir. Vefatından önceki ramazân-ı şerîfte Peygamber Efendimiz, Cebrâil ile Kur'an'ı iki defa mukabele ettiği gibi itikâfı da iki katına çıkarmış olmaktadır. Bu da hayatın sonlarına doğru hayır hasenat ve ibadetleri arttırmanın gerektiğini göstermektedir. Zira Efendimiz, vedâ haccındaki beyanlarıyla dünyadan ayrılma zamanının yaklaştığını ashâbına hissettirmişti. O bu bilgisinin tabii bir sonucu olarak son ramazan ayını mümkün olduğunca yoğun bir ibadetle geçirmiş ve son demleri nasıl değerlendirmek gerektiği konusunda ashâp ve ümmetine yol göstermiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ramazanın son on gününde, mescidde itikâfa girmek sünnettir.
2. Peygamber Efendimiz her sene itikâfa çekilmiştir.
3. Beş vakit namaz kılınan mescidlerde itikâfa girilir.
4. Her yerleşim biriminde en az bir camide itikâf sünnetinin yaşatılması uygun olur.
5. Hanımlar evlerinde itikâfa çekilebilirler.

6. Mescidlere itikâf gibi ibadetlere imkân vermek maksadıyla çadır kurulabilir, özel yerler ayrılabilir.

7. İtikafa çekilmeyi adamış olan kimsenin adağını yerine getirmesi vâciptir.

8. İtikâf niyetiyle mescidde geçirilecek zaman ne kadar olursa olsun güzel görülmüştür.

9. Cinsel ilişki itikâfa aykırıdır, itikâfi bozar. "**Mescidlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. İtikâf için tayin edilmiş hududullah budur. Sakın bu hududa yaklaşmayın** (onu aşmaya kalkışmayın)" [Bakara sûresi (2), 187] âyeti bu hükmün delilidir.

???? ????

233- ??? ???? ???? ?????

HAC BÖLÜMÜ

HAC İLE İLGİLİ ÂYET VE HADİSLER

Âyet

????? ?????? ??????????? ???????? ???????????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ????????? ???? ?????????? ???????? ???????? ????? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ????????????? [97]

"Yoluna güç yetirenlerin Kâbe'yi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Kim inkâr ederse, şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnîdir."

Âl-i İmrân sûresi (3), 97

Hac kelime olarak kastetmek, ziyaret etmek demektir. Dinimizde ise, "arefe günü zevâlden bayram günü fecrin doğuşuna kadar Arafat'ta bir süre durmak ve sonra Kâbe'yi tavaf etmek" demektir. Âyette, "yol bulabilenler yani gücü ve imkânı olanlar üzerinde Allah'ın hakkı olduğu" bildirilen işte bu ziyarettir. Biz buna hac diyoruz. Hac, bilindiği gibi İslâm'ın beş şartından olup bu beş şart içinde en son farz kılınandır. Haccın farz olduğuna bu âyet delâlet etmektedir.

"Güç yetirmek" veya *"yol bulabilmek"* ten maksadın, "**azık ve binek**" olduğu Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır (bk. Tirmizî, Hacc 14; İbni Mâce, Menâsik, 6, 16). Hatta Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadîs-i şerîfte (Hacc 3) Peygamber Efendimiz*"Kim, azığa ve kendisini Allah'ın evi Kâbe'ye ulaştıracak bir bineğe sahip olduğu halde haccetmezse, ha yahudi ha hıristiyan olarak ölmüş, hiç farketmez"* buyurmuştur.

Âyet-i kerîmedeki "**kim inkâr ederse**" ifadesi de "şartlarına sahip olduğu halde kim haccetmezse" anlamında yorumlanmıştır. Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'nin belirttiği üzere, İslâm'ın esaslarından herhangi birini terketmek dinden çıkmak gibi bir şeydir. Binaenaleyh İslâm'ın beş esasından biri olan haccı terkeden kimsenin, yukarıda zikrettiğimiz hadiste görüldüğü gibi, yahudi veya hıristiyana; bir başka hadiste (bk. Müslim, İmân 134) namazı terkeden kimsenin de müşrike benzetilmesi; Hz. Peygamber dönemindeki yahudi ve hıristiyanların namaz kılıp haccetmemeleri, Arap müşriklerinin de haccedip namaz kılmamaları sebebiyle olsa gerektir. Hac, şartlarına sahip olanlar için ömürde bir kere yerine getirilmesi gerekli ve yeterli olan bir **farz**dır. Adanmış olan haccın yerine getirilmesi ve başlanmışken bozulmuş bulunan nâfile haccın kazâsı **vâcip**tir. Henüz kendisine hac farz olmamış kişi ile farz haccı yerine getirmiş olan kimsenin yaptığı hac ise, **nâfile**dir.

Hadisler

1274- ?????? ??? ????? ? ??? ?????? ????????? ? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : ?????? ????????? ????? ?????? : ???????? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????????? ????? ??????? ? ??????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ? ??????? ????????? » ????? ????? .

1274. İbni Ömer *rayyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmak."

Buhârî, Îmân 1, 2; Tefsîru sûre (2), 30; Müslim, Îmân 19-22. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 3; Nesâî, îmân 13

Açıklamalar

1077 ve 1209 numara ile geçmiş olan hadîs-i şerîf, burada haccın İslâm'ın beş temel esasından biri olduğunu göstermek için zikredilmiştir.

İslâm'ın kendisiyle tarif edildiği her şey, hiç şüphesiz son derece önemlidir. Çünkü o, İslâm'ın vazgeçilmez bir esası demektir. Bu sebeple hadisimizde sayılan beş esastan her biri, *farz-ı ayn* niteliğinde olup birilerinin yerine getirmesi ile diğerlerinin üzerinden asla düşmez. Her mükellefin bizzat kendisinin işlemesi gerekir. Dolayısıyla da bu beş esastan her biri, müslümanlık bakımından hayatî bir öneme sahiptir.

İslâm'ın bu beş esası hadisimizde farz oluş sırasına göre sayılmış değildir. Öyle olsaydı, haccın en son sırada yer alması gerekirdi. Zira hac, en son farz kılınmış olan *hem malî hem bedenî* bir ibadettir.

İbadetlerde asıl maksat, Allah emrinin yerine getirilmesi ve dinin yüceltilmesidir. Bu maksat, hacda ümmet çapında gerçekleşmektedir. Çünkü tevhid dininin ilk mâbedi olan Kâbe çevresinde gerçekleştirilen hac, İslâm ümmetinin inanç ve uygulama birliğinin en üst düzeyde göstergesidir. Haccın mü'minler üzerindeki tesirini ancak o ibadeti yerine getirenler bilebilir.

Uygulama açısından üç çeşit hac söz konusudur:

Hacc-ı ifrad: Sadece hac yapmak niyetiyle ihrama girilir. Kâbe'ye ulaşmış olmanın şükrü anlamında Kâbe'nin etrafında yedi kere dolaşmak demek olan kudûm tavafı icra edilir, bu tavafın ilk üç dönüşünde kısa ve çabuk adımlarla biraz çalımlıca yürünür (remel) ve Safa ile Merve tepeleri arasında yedi

kez gidip gelinir yani sa'y yapılır, ihramda kalınır, günü gelince Arafat'a çıkılır, şeytan taşlanır, tıraş olunur ve Kâbe tavaf edilir. Artık bir daha remel ve sa'y yapılmaz.

Hacc-ı temettu': Hac aylarında önce umre niyetiyle mîkat denilen ihrama girme yerlerinden birinde ihrama girilir. Tavaf ve sa'y yapılıp tıraş olunur (umre) ve ihramdan çıkılır. Günü gelince bu defa hac niyetiyle ihrama girilir. Bu tür hac yapanların kurban kesmeleri gerekir.

Hacc-ı kıran: Mîkâtta hem umre hem de hac niyetiyle ihrama girilir. Önce yukarıda tarif edildiği gibi umre yapılır ve ihramda beklenir, hac günü gelince hac yapılır. Bu tür hac yapanların da kurban kesmesi gerekir.

Bir anlamda namazdaki başlama (iftitah) tekbirine benzeyen ihrama girme olayı ile başlayan hac, menâsik denilen bir dizi uygulamadan meydana gelir. Namaz, selâmla bitirildiği gibi hac da tıraş olmak suretiyle sona erdirilir.

Haccetme niyetinin açık bir şekil ve fiille ispatı ve sürdürülmesi anlamına gelen ihram, kişiye her çeşit lezzetleri, rahatı, alışık olduğu âdetlerini terkettirmesi ve çevreye en küçük bir zarar vermemeyi öğretmesi bakımından son derece önemli ve etkili bir uygulamadır.

Hac; ihram, *"lebbeyk Allahümme lebbeyk..."* diye seslenmek demek olan telbiye, tavaf, sa'y, Arafat dağında arefe günü öğleden akşam güneş batıncaya kadar kısa bir süre de olsa ayakta durup dua etmek (vakfe), şeytan taşlama, kurban kesme ve tıraş olma gibi birtakım **sembol niteliğindeki uygulamaların** bir araya toplandığı en büyük kulluk hareketidir. Bu niteliği sebebiyledir ki İslâm'ın beş esasının en son farz kılınanı olmuştur. Bu yönüyle hac, kullukta zirveyi temsil eder, yani **o bir kemaldir. En geniş kapsamlı bir kulluk hareketi ve bir ameldir.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın beş esasından biri olarak hac, şartlarını taşıyanlar için farz-ı ayn bir ibadettir.
2. Haccı inkâr eden kâfir olur.

1275- ???? ??? ????????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ????????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? : «??? ???????? ???????? ???? ?????? ???? ????? ?????????? ??????? ???????? » ?????? ????? : ??????? ????? ?? ????? ??????? ? ??????? ? ?????? ??????? ??????? . ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????????? » ????? ??? : « ??????? ?? ????????? ? ????????? ?????? ??? ???? ????????? ????????? ????????? ? ????????????? ???? ???????????? ? ???? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??? ????????? ? ????? ????????? ??? ????? ???????? » . ????? ????? .

1275. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bir gün bir konuşma yaptı ve:

- "**Ey müslümanlar! Allah size haccı farz kıldı, haccedin**!" buyurdu. Sahâbilerden biri:

- Her sene mi, ey Allah'ın Resulü? diye sordu.

Hz. Peygamber, adam sorusunu üç defa tekrarlayıncaya kadar cevap vermeyip sustu. Sonra şöyle buyurdu:

- "**Eğer "evet" deseydim, her sene haccetmeniz farz olurdu, siz de onu yerine getiremezdiniz**!" Sonra sözlerine devamla:

- "**Ben sizi kendi halinize bıraktığım sürece siz de beni kendi halime bırakın. Çünkü sizden öncekiler peygamberlerine çok sual sormaları ve aldıkları cevaplar konusunda ihtilâf etmeleri sebebiyle helâk oldular. Bundan dolayı size, bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiğince yerine getirin. Herhangi bir şeyi de yasaklarsam ondan da kesin olarak kaçının**!" buyurdu.

Müslim, Hac 412; Nesâî, Menâsik 1. Ayrıca bk. Buhârî, İ'tisâm 2

Açıklamalar

Haccın farz bir ibadet olduğunu ve yerine getirilmesi gerektiğini Kur'ân-ı Kerîm'i te'yiden bildiren hadisimiz, aynı zamanda ümmet olmanın gereklerinden birini de ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in, *"Ey müslümanlar! Allah size haccı farz kıldı, haccedin!"* emri üzerine, hadisin bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre Akra' İbni Hâbis, "Her sene mi?" diye Hz. Peygamber'e ısrarla soru yöneltmiştir. Bu durum Peygamber Efendimiz'in hoşuna gitmemiş ve neticede bilinçli olarak bazı emirlerin genel ifadelerle verildiğini, onlardan ne anlaşılıyorsa öylece amel etmenin daha doğru olacağını açıklamıştır. Birtakım sorularla bazı sınırlamaların getirilmesine vesile olmanın işi iyice zorlaştıracağına dikkat çekmiştir. Hatta Efendimiz geçmişte bazı ümmetlerin, böylesine gerekli, gereksiz çok soru sormaları ve peygamberlerinin açıklamaları üzerinde çokça ihtilâf etmeleri yüzünden helâk olduklarını da hatırlatmıştır. En sonunda da *yasaklara mutlaka uymayı; emirleri ise gücü ölçüsünde yerine getirmeyi* genel tavır ve kaide olarak ortaya koymuştur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, *"Ben sizi kendi halinize bıraktığım sürece siz de beni kendi halime bırakınız"* ikazı, "Ben size bir şey emretmediğim veya bir şeyden nehyetmediğim sürece siz de bana bir şey sormayın" demektir. Çünkü her soruya verilecek cevap yeni bir sınırlama getirir. Her getirilen sınır da birilerini sıkıntıya sokar. Böyle bir şeye vesile olmamak gerekir. Hatta Efendimiz, bir başka beyanlarında (bk. Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, I, 171) *"Allah, bazı şeyleri unutmaksızın ihmal etmiştir, bunları araştırmayın!"* buyurur. Bir hadîs-i şerîfte ise, (Buhârî, Î'tisâm 3) *"Vebali en ağır olan kişi, daha önce yasaklanmamış olan bir konunun, soru sorarak yasaklanmasına sebep olandır"* uyarısında bulunur.

Peygamber Efendimiz'in bu ifade ve ikazları, her sistemde olduğu gibi, İslâm'da da az çok **bilinçli boşluklar** bulunduğunu, bunun, mükelleflere kolaylık olsun diye yapıldığını göstermektedir. Bu olayda *"Eğer evet deseydim, her sene haccetmeniz farz olurdu, siz de onu yerine getiremezdiniz"* buyurması, Efendimiz'in dinî konulardaki açıklamalarının ümmeti mutlak mânada bağlayıcı olduğunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve onaylarından oluşan sünneti hakkında ileri geri sözler söyleyerek uygulama konusunda tereddütler uyandıranlar ve ihtilâflara sebep olanlar, geçmiş ümmetlerin helâkine sebep olan işleri tekrar ediyorlar demektir. Neticeden de bu sebeple korkulur.

"Her sene mi haccedelim?" sorusunun üç defa tekrar edilmesine rağmen, Efendimiz'in cevap vermemesi, haccın ömürde bir defa yapılması gerektiğini hükme bağlamıştır.

Âlimler, bu hadis sebebiyle mutlak olarak verilmiş olan emrin tekrarı gerektirip gerektirmeyeceğini tartışmışlar, sonuçta büyük çoğunlukla tekrarı gerektirmediği kanaatine varmışlardır. Hanefiler'e göre haccın sebebi olan Kâbe, tekerrür etmediği için, ömürde bir defa Kâbe'yi ziyaret etmekle hac konusundaki mutlak emir yerine getirilmiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ömürde bir defa haccetmek hac emrinin yerine getirilmesi için yeter.
2. Genel nitelikli emir ve yasakları kendi genellikleri içinde uygulamak ümmet için kolaylık sebebidir.
3. Yasaklara mutlak surette, emirlere gücü ölçüsünde uymak her müslümanın değişmeyen görevidir.
4. Gereksiz sorular, uygulamayı aksatacağı veya durduracağı için felâket sebebi sayılmıştır.
5. Hz. Peygamber'in dînî konulardaki emir ve yasakları ilâhî vahye dayanmaktadır.

1276- ??????? ??? : ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ???????? ??????? ? ??? : « ?????? ????????? ??????????» ??? : ????? ????? ? ??? : « ????????? ?? ??????? ??????? » ??? : ???? ????? ? ???? : « ???? ???????? » ????? ????? .

?????????? ???? ??????? ?? ?????????? ????????? ????? ??????? .

1276. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- En üstün amel hangisidir? diye soruldu.

- **"Allah ve Resulün'e iman etmektir"** buyurdu.

- Sonra hangisidir? denildi.

- **"Allah yolunda cihad etmektir"** buyurdu.

- Sonra hangisidir? denildi.

- **"Makbul olan hacdır"** buyurdu.

Buhârî, Îmân 18, Hac 4, 34, 102, Umre 1, Sayd 26, Cihâd 1, Tevhîd 47; Müslim, İman 135, Hac 204, 437. Ayrıca bk. Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd 22, Hac 88; Nesâî, Hac 4, 5, 6, Cihâd 17; İbni Mâce, Menâsik 3

1288 numara ile tekrar gelecek olan hadis **1279** numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1277- ???????? ???? : ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ??? ???? ????? ??????? ? ????? ??????? ? ???? ??????? ???????? ??????? » . ????? ???? .

1277. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Kötü söz söylemeden ve büyük günah işlemeden hacceden kimse, annesinden doğduğu gündeki gibi günahsız olarak (evine) **döner."**

Buhârî, Hac 4, Muhsar 9, 10; Müslim, Hac 438. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 2; Nesâî, Hac 4; İbni Mâce, Menâsik 3

1279 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1278- ??????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : « ???????? ??? ???????? ???????? ??? ???????? ? ??????? ????????? ???? ??? ?????? ????? ???????? » . ????? ????? .

1278. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Umre ibadeti, daha sonraki bir umreye kadar işlenecek günahlara kefârettir. Mebrûr haccın karşılığı ise, ancak cennettir."

Buhârî, Umre 1; Müslim, Hac 437. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 88; Nesâî, Menâsik 3, 5, 77; İbni Mâce, Menâsik 3

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1279- ?????? ???????? ? ??? ???? ??????? ? ??????? : ?????? ?? ??????? ?????? ? ???? ???????? ??????? ?????? ? ????? ???????? ? ??????? : « ????? ??????? ???????? : ????? ??????? » ????? ????????? .

1279. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resulü! En üstün amel olarak cihadı görüyoruz. Biz hanımlar cihad etmeyelim mi? dedim. Peygamber *aleyhisselâm*:

- **"Fakat** (sizin için) **cihadın en üstünü, hacc-ı mebrûrdur"** buyurdu.

Buhârî, Hac 4, Sayd 26, Cihâd 1

Açıklamalar

Bu dört hadîs-i şerîfin ortak konusu, *hacc-ı mebrûr*dur. **Birinci hadiste,** herhangi bir tarif vermeden en üstün ameller arasında iman ve cihaddan sonra hacc-ı mebrûrun yer aldığı görülmektedir. Ayrıca iman ve cihad, herhangi bir sıfat ile nitelendirilmemişken haccın "**mebrûr**" kelimesiyle birlikte zikredilmiş olması, ancak bu niteliği kazanan haccın "üstün amel" sayıldığı anlamına gelmektedir.

Mebrûr, makbul, me'cûr, gereklerine uygun olarak yerine getirilmiş, günah ve isyan karıştırılmamış, sonrası öncesinden daha iyi, zulüm ve ihanetten arındırılmış, ihlâs ve samimiyetle yerine getirilmiş demektir. Nitekim **ikinci hadiste** bu duruma, "*Kötü söz söylemeden ve büyük günah işlemeden hacceden kimse, annesinden doğduğu gündeki gibi günahsız olarak evine döner"* diye açıklık getirilmektedir. Burada söz konusu olan günahlar büyük küçük bütün günahlardır. Kul hakkı konusunda da ümitli olmak mümkündür. Çünkü yüce Rabbimiz dilerse, alacaklıyı razı edip istediği kulunu

afeder. Bunu önleyecek hiçbir güç söz konusu değildir. Binaenaleyh, bir başka hadiste bildirildiği üzere *"İslâm olmak, hicret etmek ve hac yapmak, geçmiş günahları ortadan kaldırır"* (Müslim, Îmân 192).

Üçüncü hadiste ise, mebrûr haccın karşılığının doğrudan doğruya cennet olduğu müjdesi verilmektedir. Ahkâm ve âdâbına riayet edilerek ihlâs ile yerine getirilen haccın cennetle mükâfatlandırılması, onun üstün faziletini gösterir. Ayrıca **üçüncü hadiste**, umrenin fazileti de iki umre arasındaki günahların affi olarak bildirilmiştir. Bu da umre ibadetine büyük bir teşviktir.

Umre; umre niyetiyle, belirli yerlerde (mîkat) ihrama girip, Kâbe'yi tavaftan sonra Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve daha sonra da tıraş olup veya saçları biraz kısaltarak ihramdan çıkmaktan ibarettir.

Dördüncü hadis, mebrûr haccın bir başka niteliğine ve dolayısıyla fazilet ve üstünlüğüne açıklık getirmektedir. Hz. Âişe vâlidemizin cihadın üstünlüğünü görerek biz hanımlar da cihad yapmalı değil miyiz? sorusuna Peygamber Efendimiz, hanımlara hacc-ı mebrûru en üstün cihad olarak tavsiye etmektedir. Hadisin burada zikredilmeyen diğer rivayetlerindeki bazı ifadeleri de dikkate aldığımızda, hacc-ı mebrûrun, hanımlar için en üstün, en güzel ve en uygun cihad olduğu anlaşılmaktadır. Bir hadiste de (bk. İbni Mâce, Menâsik 8), *"Yaşlı, güçsüz ve kadınların cihadı hacdır"* buyurulmaktadır.

Korkaklığını ileri süren bir kişiye Efendimiz, *"Güç, kuvvet ve kahramanlık istemeyen cihada, hacca gel, katıl!"* (bk. Abdürrezzâk, *Musannef,* V, 7-8) buyurmuştur. Kadınlar için *"Çarpışmasız cihad vardır; hac ve umre"* (bk. İbni Mâce, Menâsik 8) hadisi ile yine kadınlar için *"Hac ne güzel cihaddır"* (Buhârî, Cihâd 62) hadisi de hatırlanacak olursa, haccın cihad niteliği iyice anlaşılır. Zaten Âişe vâlidemiz de *"Hz. Peygamber'den bu cevabı aldıktan sonra hiçbir sene hacca gitmeyi ihmal etmedim"* der (bk. Buhârî, Sayd 26).

Şuna da işaret edelim ki burada zikrettiğimiz hadislerden asla haccın zayıflar, yaşlılar ve kadınlar için emredilmiş bir görev olduğu sanılmamalıdır. Bu hadislerde haccın, sayılan grublar için "cihad niteliğinde olduğu" yani cihada eş fedâkarlıklar gerektirdiği ifade buyurulmaktadır. Aslında bu tesbitler haccın, bütün ümmet için bir **çarpışmasız cihad** yani soğuk harp demek olduğunu anlatmaktadır. Dikkat edilirse hac mevsiminde dünyanın her yöresinden kara, hava ve deniz yollarıyla Kâbe'ye bir harekât başlar. Ancak bu harekâtta, çarpışma, kavga, kötü söz, öldürme, yaralama, çevreye zarar verme söz konusu olamayacağı gibi harem bölgesindeki hiçbir bitki ve canlıya zarar vermeme, hatta ihrama girdikten sonra kendi başından bir kıl bile koparmama gibi tam anlamıyla "**zararsızlık**" ifade eden bir tavır istenmektedir. Telbiye, remel, sa'y, sa'y ederken iki yeşil direk arasında hızlanmak demek olan hervele, vakfe, şeytan taşlama, tavaf gibi son derece hareketlilik isteyen birçok amelin bir arada bulunduğu hac ibadeti, kendine has hükümleri yanında uygulama alanları ve zamanı bakımından büyük önem arzetmekte, eğitilmiş mü'min aramaktadır. Bu yönüyle de tam bir cihaddır ve bütün dünya müslümanlarıyla birlikte bir iman ve İslâm şoku yaşamaktır. Bu evrensel ibadet uygulamasının kaide ve gereklerine uyulduğu ölçüde hac, **mebrûr** olur. Dolayısıyla mebrûr hac için verilmiş müjdelere kavuşma imkânı doğar.

Hadislerden Öğrendikleimiz

1. Hacc-ı mebrûr, iman ve cihad gibi "en üstün" nitelikli amellerimizdendir.
2. Hacc-ı mebrûr, kötü söz ve isyan karıştırılmamış hac demektir.
3. Hacc-ı mebrûr'un karşılığı cennettir.
4. Hacc-ı mebrûr yapan kimseler, bütün günahlarından arınırlar, doğdukları günde olduğu gibi günahsız olarak yurtlarına dönerler.
5. Hac, kadınlar için en büyük cihad demektir.

1280- ????????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : « ?? ???? ?????? ??????? ???? ??? ??????? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? » . ????? ????? .

1280. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Allah'ın, cehennemden en çok kul âzat ettiği gün, arefe günüdür.**"

Müslim, Hac 436. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 194; İbni Mâce, Menâsik 56

Açıklamalar

Kurban bayramı gününden önceki güne arefe adı verilmiştir. Hacca giden müslümanlar o gün Arafat'ta haccın rükünlerinden biri olan vakfe görevini yerine getirirler. Bu sebeple de o güne arefe günü denilmiştir.

Arefe günü zevalden sonra akşam güneş batıncıya kadar bir süre Arafat dağında vakfe yapmak haccın iki rüknünden birincisidir. Bu imkânı bulamayan veya kaçıran kimsenin haccı sahih olmaz.

Arefe günü tam bir dua ve niyaz zamanıdır. Allah Teâlâ kendisine dua edilmesinden ve bağışlanma dilenmesinden hoşnut olur. Peygamber Efendimiz işte bu gerçeğe işaretle Allah Teâlâ'nın o gün, her zamankinden fazla müslümanı cehennemden âzat ettiğini, yani kullarını bağışladığını ifade buyurmakta ve böylece ümmet-i Muhammed'e cidden pek büyük bir müjde vermektedir.

Tabiatıyla bu müjde aynı zamanda arefe gününün faziletini de göstermektedir. Hatta kimi âlimler, "Günlerin en faziletlisi arefe günüdür" görüşünü benimserler. *"Üzerine güneşin doğduğu en faziletli gün cum'adır"* hadisi (Müslim, Cum'a 17,18), haftanın günleri içinde cumanın üstünlüğünü ifade eder. Yıl içinde de arefe, en faziletli gündür. 1252 numaralı hadisin açıklamasında belirtildiği gibi bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Arefe günü müslümanların en çok bağışlandığı mübarek bir gündür.
2. Hac ibadetinin bir bütün olarak ihtiva ettiği faziletin yanında her bir cüzünün de ayrı ayrı fazileti vardır.
3. Arefe günü Arafat'ta haccın birinci rüknü olan vakfe görevi yerine getirilir.

1281- ???? ???? ????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????

?? ???????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? » ????? ????? .

1281. Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ramazan ayında yapılan umre, tam bir hac sayılır, yahut da benimle birlikte yapılmış bir haccın yerini tutar.**"

Buhârî, Umre 4; Müslim, Hac 221. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 55; Ebû Dâvûd, Menâsik 89; Nesâî, Sıyâm 6; İbni Mâce, Menâsik 45

Açıklamalar

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi **umre;** umre niyetiyle, mîkat denilen belirli yerlerde ihrama girmek, Kâbe'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve tıraş olmak veya saçları biraz kısaltmak suretiyle yerine getirilen bir ziyaret ve ibadettir.

Senenin her gününde yapılabilen umre, ramazan-ı şerîf gibi her ibadetin değerinin son derece arttığı bir mevsimde yapılacak olursa, daha büyük bir kıymet kazanır. Hadisimiz bu kıymetin derecesini bildirmekte, *başlı başına bir hac* değerinde olduğu müjdesini vermektedir. İkinci bir anlatım olarak da *Resûl-i Ekrem Efendimiz'in maiyyetinde yapılan bir hac* gibi değerli olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak bu değerin, "kazanılacak sevap bakımından" olduğu unutulmamalıdır. Yoksa her bakımdan tam bir hac gibidir demek değildir. Önemli olan sonuçtur, o halde umre yapacak olanların bu müjdeyi dikkate almaları pek tabiidir.

Bu hadîs-i şerîf, umrenin ramazan ayında yapılmasını teşvik etmektedir. Ayrıca bize, *"İbadetin fazileti, vaktin faziletiyle artar"* kaidesini hatırlatmaktadır.

Her ne kadar yukarıda umrenin, senenin her gününde yapılabileceğine işaret etmişsek de İmam Ebû Hanîfe'ye göre, senenin beş gününde (arefe ve kurban bayramının dört günü) umre yapmak mekruhtur. Bunun dışındaki günlerde imkân bulabilen kimseler için umre yapmanın vâcip mi, sünnet mi olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefîler'e göre "umre sünnettir."

" **Hac ile umreyi Allah rızâsı için tamamlayınız!**" âyeti [Bakara sûresi (2), 196], umrenin vâcip olduğunu değil, -bilhassa âyetin devamı da göz önüne alınınca başlanmış olan hac ve umrenin tamamlanması ge-reğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple başlanmış olan hac ve umrenin bitirilmesinin vâcip olduğu konusunda bütün âlimler görüş birliği içindedirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, ramazan ayında umre yapılmasını teşvik etmiştir.
2. İbâdetlerin değeri icra edildikleri zamanların değeriyle artar. Bu sebeple ramazan umresi, sevap bakımından tam bir hac yerine geçer.
3. Müslümanlar yapacakları ibadetlerin zamanlamasına önem vermelidirler.

1282- ???????? ???? ???????? ?????? : ?? ??????? ??????? ? ???? ???????? ??????? ??? ????????? ?? ?????? ? ????????? ??? ?????? ???????? ? ?? ??????? ???? ??????????? ?????????? ????? ? ??? : « ??? » . ????? ?????.

1282. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre bir kadın:

- Ey Allah'ın Resulü! Hac farîzası hakkındaki Allah'ın emri, babamın hayvan üzerinde duramayacak kadar yaşlı olduğu bir döneme denk geldi. Onun yerine ben haccedebilir miyim? dedi. Hz. Peygamber:

- "**Evet, haccedebilirsin**" buyurdu.

Buhârî, Hac 1, Cihâd 154, 162, 192, Edeb 68; Müslim, Hac 407, Fedâilü's-sahâbe 135, 137. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 25; Nesâî, Hac, 22, 23, Kudât 9, 10

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1283- ??? ?????? ??? ????? ? ??? ?????? ???? ? ??????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? : ???? ??? ????? ?????? ?? ????????? ?????? ? ???? ????????? ? ???? ???????? ? ??? : « ????? ???? ??????? ?????????».

????? ???? ????? ? ?????????? ???? : ????? ???? ???? .

1283. Lakît İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre kendisi Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip:

- Babam çok yaşlıdır. Ne hac, ne umre yapabilir, ne de sefere çıkabilir. (Ne emir buyurursunuz?) dedi. Hz. Peygamber de:

- "**O halde babanın yerine sen haccet ve umre yap**!" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Menâsik 25; Tirmizî, Hac 87. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 2, 10; İbni Mâce, Menâsik 10

Lakît İbni Âmir

Lakît İbni Âmir ile 1246 numaralı hadisin râvisi Lakît İbni Sabire'nin aynı kişi olma ihtimali oldukça kuvvetlidir. Bilgi için oraya bakılmalıdır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîf, başkasının yerine haccetmek yani hacda niyâbet konusunu açıklığa kavuşturmaktadır. **Birinci hadis**, Resûlullah'a soru soran

kadının Has'am kabilesinden olması sebebiyle Has'amiyye hadisi diye bilinir. Hadisin buraya alınmamış olan baş kısmı şöyledir: Peygamber Efendimiz Vedâ haccında, terkisinde amcası Abbas'ın büyük oğlu Fazl bulunduğu halde Müzdelife'den Mina'ya dönerken bir ara Yemenli Has'am kabilesinden bir genç kadın Peygamber Efendimiz'e yaklaşır. Bir taraftan Efendimiz ile kadın arasında hadisteki soru-cevap konuşması geçerken bir taraftan da Fazl İbni Abbas ve kadın birbirine bakışmaya başlarlar. Durumu farkeden Hz. Peygamber, mübarek eliyle Hz. Fazl'ın başını öte tarafa çevirir.

Has'amlı kadının, "*Hac farîzası hakkındaki Allah'ın emri, babamın hayvan üzerinde duramayacak kadar yaşlı olduğu bir döneme denk geldi*" demesi, yerine haccetmek istediği babasının aczini tam olarak ortaya koymaktadır. Babası yeni müslüman olduğu için mi yoksa hac kendisine farz olacak zenginliğe yeni eriştiği için mi bu durumla karşılaşıldı bilinmemektedir. Aslında bu nokta netice itibariyle pek de önemli değildir. Mühim olan o zatın hacca gidemeyecek derecede yaşlı ve bitkin olmasıdır. Peygamber Efendimiz'in, *"Evet, babanın yerine haccedebilirsin"* buyurması, hacca vekil gönderme kapısını açmıştır. **İkinci hadis**te de aynı durumla karşılaşmaktayız. Bütün fark burada, babasının durumunu anlatıp ona vekâleten hac ve umre yapıp yapamayacağını soran bir erkek, Lakît İbni Âmir'dir.

Bilindiği üzere hac, hem malî hem de bedenî bir ibadettir. Namaz gibi sırf bedenî ibadetlerde vekâlet câiz değildir. Zekât gibi sırf malî ibadetlerde ise, vekâlet câizdir. Hac da ise ancak acz halinde vekâlet câiz, kudret halinde câiz değildir. Nitekim her iki hadiste de yerine haccedilmesine Peygamber Efendimiz'in izin verdiği mükelleflerin, çok yaşlı, yolculuğa çıkamayacak hatta binit üzerinde duramayacak derecede bitkin oldukları açıkca ifade edilmiştir. Buna rağmen başkasının yerine haccetmek konusunda "câizdir", "câiz değildir" gibi farklı görüş beyan eden âlimler de olmuştur. Ancak meselenin özü, ölünceye kadar acz halinin devamı şartıyla hacda vekâlet câizdir. Yapılan haccın, kendisi namına hacca gidilen kişi için mi yoksa vekil giden adına mı gerçekleşeceği de tartışmalıdır. İmam Muhammed'e göre hac, vekil giden adına gerçekleşir; gönderen de yaptığı harcamaların sevabını alır.

Birinci hadis'te Peygamber Efendimiz'in bir sünnetine daha şahit olmaktayız. Efendimiz, eğer hayvanın taşıma gücü yerinde ise, yolculukta, terkisine bir sahâbîyi alma âdetinde idi. Terkiye alınan kişiye Arapça'da *redif* denir. Efendimiz'in redîfi olma şerefine ermiş otuz kadar sahâbî bulunmaktadır.

Ayrıca birinci hadisin râvisi Abdullah İbni Abbas'ın, bu hadisi ağabeyi Fazl'dan dinlemiş olma ihtimali daha güçlü gözükmektedir. Kendisinin olayı bizzat müşehade etmiş olma ihtimali varsa da oldukça zayıftır. Bu takdirde hadis, hadis usulü açısından **sahâbe mürseli** niteliğindedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Acz halinde bulunan kimseye vekâleten haccetmek câizdir.

2. Kızı babası adına haccedebilir. Yani erkeğe vekâleten kadının haccetmesi câizdir.

3. Hayvanın güçlü-kuvvetli olması halinde terkiye adam almak câizdir.

4. Kadınların ihramlı iken yüzlerinin açık olması câizdir.

5. Bir âlim, şer'î açıdan sakıncalı bir durum görünce onu uygun bir şekilde önlemelidir. Nitekim Hz. Peygamber Fadl'ın başını başka tarafa çevirmek suretiyle kadınla karşılıklı bakışmalarını önlemiştir.

6. İhtiyaç halinde kadın, erkeğe fetva sorabilir.

7. Bir kimse kendi adına haccetmemiş bile olsa, başkası namına hacca gidebilir.

8. Anne-babaya bakmak, hizmetlerinde bulunmak, borçlarını ödemek, gerekirse yerlerine hacca gitmek çocukların vazifesidir.

1284- ????? ??????? ??? ????? ? ??? ?????? ???? ? ??? : ????? ?? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ????? ???????? ? ?????? ???? ????? ??????? . ???? ????????? .

1284. Sâib İbni Yezîd *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben yedi yaşımda iken, Vedâ haccında Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde bana da haccettirdiler.

Buhârî, Sayd 25

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1285- ????? ???? ??????? ? ??? ?????? ????????? ? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ?????????????? ? ??????? : « ??? ???????? ? » ??????? : ??????????? . ??????? : ??? ????? ? ????? : « ????? ??????? » ?????????? ????????? ??????? ???????? ?????? ???? ? ????? : « ?????? ???? ????? » ????? ?????? .

1285. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ravhâ denilen yerde bir grupla karşılaştı:

- "**Siz kimlersiniz**?" diye sordu. Onlar:

- Biz müslümanlarız, peki sen kimsin? dediler. Hz. Peygamber:

- "**Ben Allah'ın Resulüyüm**" buyurdu. Bunun üzerine içlerinden bir kadın, (kucağındaki) küçük bir çoçuğu Peygamber'e doğru havaya kaldırarak:

- Bunun için de hac var mı? diye sordu. Resûl-i Ekrem:

- "**Evet, ona hac, sana da sevap vardır**" buyurdu.

Müslim, Hac 409, 410, 411. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 8; Tirmizî, Hac 83; Nesâî, Hac 10; İbni Mâce, Menâsik 11

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîf, küçük çocukların haccettirilmesi ile ilgili durumu açıklığa kavuşturmaktadır. **Birinci hadis**in râvisi olan Sâib İbni Yezid *radıyallahu anh*, kendisi yedi yaşında iken Vedâ haccına iştirak ettirildiğini bildirmektedir. Tirmizî'nin rivayetinde babasının, bir başka rivayette ise, annesinin kendisini hacca götürdüğünü ifade etmektedir. Rivayetler birleştirilince Sâib'in, anne ve babasıyla birlikte Vedâ haccına iştirak ettiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Peygamber Efendimiz'in, Medine döneminde hicretin 10. yılında yaptığı yegâne hacca, ashâbıyla vedâlaştığı için Vedâ haccı denilir. Efendimiz'in bu hac

esnasında irad ettiği hutbeler de Vedâ hutbesi olarak bilinir.

Sâib, yedi yaşında mümeyyiz bir çocukken bu hacca iştirak etme şerefine kavuşmuştur. 181 numara ile daha önce geçmiş olan **ikinci hadis**te ise, henüz annesinin kucağında hiçbir şeyden haberi olmayan (gayr-i mümeyyiz) bir yavruya yaptırılan haccın geçerli (sahih), çocuğun annesine de ona yardımcı olduğu için sevap olduğu Efendimiz tarafından açıklanmaktadır.

İslâm âlimleri, bulûğ çağından önce çocukların yaptığı haccın nâfile hac olarak sahih olduğunu ancak bulûğ çağından sonra imkân bulabilenlerin haccetmesi gerektiğini, önceki haclarının onları farz olan hac görevinden muaf tutmayacağı görüşündedirler.

Çocukların namaz ve benzeri ibadetlere alıştırılması ne kadar önemli ve gerekli ise, hac ibadeti için de aynı gerekçe ile çocuklara hac yaptırmanın yerinde ve faziletli bir iş olduğu açıktır. Nevevî merhum da bu hususa dikkat çekmek için bu iki hadisi burada zikretmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Küçük çocuklara hac yaptırmak câiz ve yapılan hac sahihtir.
2. Sonradan hac yapma şartlarına sahip olan kimseler için çocukken yaptıkları hac kâfi gelmez. Onlar tekrar farz olan haclarını edâ etmelidirler.
3. Küçük çocukları hacca götüren anne-babaya ayrıca sevap vardır.

1286- ?????? ? ??? ? ??? ?????? ???? ? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ?????? ? ???????? ????????? . ???? ????????? .

1286. Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, erzak ve eşyâsı da aynı deve üzerinde olduğu halde deve ile hacca gitmiştir.

Buhârî, Hac 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 4

Açıklamalar

Hadisin râvisi Hz. Enes, azık ve eşyası aynı deve üzerinde olduğu halde hacca gitmişti. Kendisi asla cimri bir insan değildi. Belki de böyle düşünecekleri dikkate alarak bu davranışının sebebini açıklamak istemiş ve "*Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, azığı ve eşyası da aynı deve üzerinde olduğu halde deve ile hacca gitti*" demiştir.

Hz. Enes bu açıklamasıyla, hem sünnete uymuş olmak için yanında azığı ve eşyasını taşıyan ayrı bir deve (zâmile) götürmediğini belirtmiş, hem de Resûl-i Ekrem Efendimiz'in pek sade ve mütevazi bir şekilde azık ve eşyasını yüklediği deveye binerek haccettiğini haber vermiştir.

Peygamber Efendimiz hayatında bir kere haccetmiştir. O da Vedâ haccıdır. O sırada Efendimiz istese, azık ve eşyasını taşıyacak ayrıca deve veya develer sevkedebilirdi. Ancak o, mümkün olduğunca az eşyâ ve yiyecek almak ve onları da bindiği deveye (râhile) yüklemek suretiyle bu haccını gerçekleştirmiştir. Böylece Efendimiz'in devesi, hem binit hem de erzak taşıyıcı (râhile ve zâmile) görevini yapmıştır.

Bu tutum ve davranış, hac yolculuğunda gösterişten ve riyâdan uzak, mütevazi ve fakat temiz ve vakur olmanın ehemmiyetini gösterir. Günümüzde de markası ve firması ne olursa olsun, kişiyi azığı ve eşyası ile birlikte, temiz bir şekilde hacca götürüp getirecek araçlarla haccedilmesi, gösterişe kaçılmaması, hac ibadetinden beklenen neticenin elde edilmesi için daha uygun olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, daima tabii, sâde, gösterişten uzak ve mütevazi davranırdı. Yüz binlerin iştirak ettiği Vedâ haccında da Efendimiz bu tavrını korumuştur.
2. Sahâbîler mümkün mertebe Efendimiz gibi davranmaya dikkat ve titizlik gösterirlerdi.
3. Kula, kul gibi davranmak yaraşır.

1287- ?????? ???? ??????? ? ??? ?????? ???????? ? ????? : ?????? ?????? ?????????? ? ???? ???????? ???????? ?? ????????????? ? ???????????? ?? ????????? ?? ????????? ? ???????? : { ?????? ????????? ??????? ?? ????????? ?????? ??? ???????? } [????? : 198]?? ???????? ??????? . ????? ????????.

1287. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi: Ukâz, Mecinne (Micenne) ve Zülmecâz İslâm öncesi dönemde meşhur panayır yerleri idi. Bu sebeple İslâm döneminde (bazı müslümanlar) bu pazarlarda alış - veriş yapmayı günah sandılar. Bunun üzerine hac mevsiminde **"Alış - veriş yaparak Rabbinizin fazl ve kereminden istifade etmenizde sizin için bir günah yoktur"** âyeti indi.

Buhârî, Hac 150, Büyû 1, Tefsîru sûre (2), 24

Açıklamalar

Abdullah İbni Abbâs hazretleri bu beyanı ile hac ibadetini yerine getirirken ticaret de yapılabileceğini ortaya koymaktadır. Araplar'ın İslâm öncesi dönemde ve özellikle hac mevsiminde Mekke civarında umumi pazarlar kurdukları, oralarda alış-veriş yaptıkları hatta şiir ve edebiyât yarışmaları düzenledikleri bilinmektedir. İbn Abbâs hazretleri bu dört büyük pazar veya panayırdan üç tanesinin adını vermiştir. Bir de Hubâşe panayırı vardır. Bu panayırların en büyüğü ve en uzun süreli olanı zilkade ayının başında kurulup yirmi gün süren Ukâz panayırı idi. Hz. Peygamber peygamberlik öncesi dönemde Kus İbni Sâide'nin ünlü hitâbesini bu panayırda dinlemişti.

İslâm geldikten sonra müslümanların bir kısmı, bu eski Câhiliye dönemi panayırlarında hac mevsiminde ticaret yapmayı hoş karşılamamışlar, aksi halde günah işleyecekleri kaygısına kapılmışlardı. Bunun üzerine nâzil olan Bakara sûresi'nin 198. âyeti, hac mevsiminde müslümanların alış - veriş yaparak Rablerinin fazl ve kereminden istifade etmelerinde herhangi bir günah bulunmadığını bildirdi. Böylece hac ibadetinin îfâsı için mukaddes topraklara giden

kimselerin ticaret yapmalarında herhangi bir sakınca bulunmadığı kesinleşmiş oldu.

Günümüzde hacca gidenlere oralara ticaret için değil, ibadet için gittikleri hatırlatılarak âdeta ticaret yapmamaları önerilmektedir. Bu, ticaretin haram veya yasak olduğunu değil, ticarete dalarak hac ibadetinden elde edecekleri mânevî feyz ve bereketi kaçırmamaları anlamında bir uyarıdır. Yoksa bir insan sırf ticaret veya geçimini sağlamak maksadıyla işçi olarak oralara gitse ve hac mevsiminde de haccetse, haccı sahihtir.

Hac, bir anlamda en büyük dinî turizm olayıdır. Hele günümüzde milyonlarca insanın aynı anda aynı mekânlarda bulunması dikkate alınırsa, elbette o kadar insan arasında sadece mânevî değil maddî ve ticarî birtakım muamelelerin olması hem kaçınılmaz hem de oldukça tabiidir. Bu sebeple hacıların oralarda alış-veriş yapmalarını ve ticaretle iştigal etmelerini garipsememek gerekmektedir. Ancak bütün vaktini ticarete tahsis etmek, elbette hac niyetiyle gitmiş bir kimse için uygun olmaz. İbadeti de ticareti de kararınca yapmak gerekir.

Memleket ve yörelerin örf ve âdetine göre aşırıya kaçmadan dönüşte eş-dost ve akrabaya hediye edilmek üzere bazı şeyler almak anlayışla karşılanmalıdır. Ancak bu konuda da oldukça mûtedil davranılması gerekir. Fuzûli harcama ve israfa yol açılmamalıdır. Mukaddes topraklara olan hasret, özlem ve saygıyı arttırıcı olumlu tavırlar sergilemek herhalde hac ibadetini yerine getirme bahtiyârlığına kavuşmuş insanlara daha çok yakışır.

Hac-ticaret ilişkisi söz konusu olunca, halkımız arasında hacı olan kimsenin bir daha ticarî hayata dönmemesi, tartı - terazi başına geçmemesi gerektiği şeklindeki yanlış bir kanaate de işaret etmek yerinde olacaktır. Oysa tam aksine hac ibadetini yerine getirmiş bir müslümanın, eskisinden daha dürüst bir şekilde işinin ve ticaretinin başında olması gerekir. Namaz kılan bir müslüman ne kadar dürüst olmak zorunda ise, haccetmiş olan müslüman da aynı şekilde dürüst olmak zorundadır. Öteki ibadetleri yerine getiren müslümanlar nasıl geçimlerini sağlamak, üretmek için çalışmak zorunda iseler, haccetmiş kişiler de aynı şekilde çalışmak zorundadırlar. Ama onlara yakışan tam anlamıyla dürüst olmaya çalışmak, "hacı" sıfatını asla birtakım sahtecilikleri ört-bas etmek için kullanmamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hac mevsiminde ticaret yapmak serbesttir.
2. Hacceden kimselerin iş ve ticaret hayatından el etek çekmesi diye bir şey söz konusu değildir.
3. "Haccı koruyamam" veya "tutamam" gibi sudan bahanelerle şartlarını elde etmiş olanların haccı ertelemeleri doğru değildir.
4. Önemli olan ibadetlerin bize kazandırdığı dürüstlüğü günlük hayatımıza aktarabilmek ve böylece müslümanca yaşamanın mutluluğunu hem tatmak hem de çevremizde bulunanlara telkin etmektir.
5. İslâm'da alış-veriş, sadece cuma günü iç ezanından cumanın farzı kılınıncaya kadar yasaktır. Bunun dışında her zaman ve her yerde serbesttir.

???? ??????

234- ??? ??? ??????

CİHÂDIN FAZÎLETİ

Âyetler

????? ??????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ??????????? ????????????????? ???????? ????? ???????????????? ???????? ??????????? ????? ?????? ???? ????????????? [36]

1. "Allah'a ortak koşan müşrikler nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa, siz de onlarla topyekûn savaşın. Bilesiniz ki, Allah günahlardan korunanlarla beraberdir."

Tevbe sûresi (9), 36

Hangi kesimden ve hangi gruptan olursa olsun, müşrikler, mü'minlere karşı toptan savaşa giriştikleri takdirde, bütün mü'minlerin bir araya gelerek, birlik ve beraberlik içinde onlara karşı topyekûn savaş açmaları gerekir. Bu emirde şu ay veya bu ayda gibi herhangi bir kayıt yoktur. Bunu belirtmemizin sebebi âyetin başında haram aylardan bahsedilmesidir. Bu ayların haramlığının anlamı, Allah için olan cihadın yasaklığı değildir. Haksız savaş ise sadece bu aylarda değil, her zaman haramdır. Müşriklerin genel karakteri helâl haram tanımamak ve fırsat buldukça mü'minlere saldırmak, kıtâle girişmektir. Onlar böyle davrandıkça hiçbir zaman ve mekân farkı gözetilmeksizin müşriklere karşı cihâd etmek, terki ve ertelenmesi caiz olmayan bir farzdır. Çünkü bunun terki ve ertelenmesi bir zulüm olur ve daha büyük tehlikelerin doğması sonucunu getirebilir. Esasen haram aylar kavramı sadece Arap müşriklerine has bir inanıştı. Onlar da bunu sık sık ihlâl etmekteydiler. Diğer müşrikler için böyle bir şey de söz konusu değildir. Onlar hiçbir haramlık tanımaz, yasak dinlemez, Allah'ın nurunu söndürmek ve boş yere insanların canına kıymaktan, mukaddesata tecâvüzden sakınmazlar. İşte bu sebeple onlara karşı daima hazırlıklı olup, böyle bir şeye yeltenirlerse kendilerine haddini bildirmek gerekir. Onun için âyet-i kerîmelerde müşriklerle savaşılması emredilirken **"onları nerede yakalarsanız"** [Bakara sûresi (2), l91 ve Nisâ sûresi (4), 91] ve **"onları nerede bulursanız"** [Tevbe sûresi (9), 5] buyurulmuştur. Çünkü Allah yolunda yapılacak olan cihad, her zaman ve zeminde haklara saygı göstermenin gereği olan en büyük itaattir.

Âyetin sonunda **"Bilesiniz ki, Allah günahlardan korunanlarla beraberdir"** buyurulması, müslümanların sulh zamanlarında olduğu gibi, yapacakları savaşlarda da daima hakkı gözeten, şirk ahlâkından sakınan, keyfi hareketlerden, zulümden, her çeşit haksızlıktan, cihad içinde günah işlemekten, emre itaatsizlikten uzak duran kimseler olması gerektiğini belirleyici ve emredici bir nitelik taşır.

?????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??? ??????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??? ?????????? ??????? ?????? ????? ??????? ???????? ???????? ????????? ??? ??????????? [216]

2. "Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı. Bazan hoşunuza gitmeyen bir şey sizin hakkınızda daha hayırlı olabilir. Hoşunuza giden bir şey de sizin için daha kötü olabilir. Siz bilmezsiniz, Allah bilir."

Bakara sûresi (2), 216

Allah yolunda savaşmak bazı kere farz-ı ayn, bazı kere farz-ı kifâye olarak mü'minler üzerine bir zorunluluktur. Bir şeyden hoşlanıp hoşlanmamak sadece bir duygudur. İyilik ve kötülük, hayır ve şer sadece duygularla değil, bir şeyin gerçeğini bilmekle belirlenir ve ortaya çıkar. Bunu en iyi bilen de yegâne yaratıcı olan yüce Allah'tır. Allah Teâlâ'nın iyi ve kötü olarak bildirdiği şeyler muhakkak O'nun bildirdiği gibidir. Cenâb-ı Hakk'ın hayır olarak bildirdikleri mutlak hayır, şer olarak bildirdikleri mutlak şerdir.

Savaş, arzu edilen, istenilen bir şey değildir. Fakat bazı kere kaçınılmaz bir zaruret olarak karşımıza çıkar. Can, mal, din ve vicdan güvenliğini sağlamanın, zulmü ve fitneleri önlemenin, haksız tecavüzlere son vermenin yegâne çaresi savaş olabilir. İşte böyle durumlarda savaşmak, insanlık için bir hayır, bir kurtuluş vesilesi olabilir. İslâm'da bu savaşın adı cihaddır. Çünkü cihadda zulüm ve haksızlık, tecâvüz, haddi aşma ve yeryüzünü tahrip etme yoktur. Bunu daha sonra gelecek âyetler ve hadislerden açıkça anlayacağız.

?????????? ???????? ?????????? ???????????? ??????????????? ????????????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??? ??????? ??????????? [41]

3. "Gerek hafif gerek ağır silahlı olarak hep birlikte savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihâd edin."

Tevbe sûresi (9), 41

Hafif ve ağır silahlı olarak cihâda çıkmaktan maksat, hangi hal ve hangi şartta olunursa olunsun, Allah'ın dinini yüceltmek için cihâdın meşrû olan her şeklini uygulamaktır. Çünkü cihad sadece cephede yapılan savaştan ibaret değildir. Fakat cephe savaşı cihadın en zoru olduğu için, öncelikle o akla gelmektedir. Burada bahsi geçen de cephedeki cihaddır. Gerek kolay gerek zor, gerek binitli gerek yaya, gerek genç gerek ihtiyar, gerek bekâr gerek evli, gerek zengin gerek fakir, gerek hafif gerek ağır silâhlı, kısaca kişinin durumu ne olursa olsun cihâda mutlaka katılmasının gereğine bu âyet kesin delil teşkil eder. Ancak aynı surenin daha sonra indirilen 91. âyetiyle zayıflar, hastalar, savaşta harcayacak bir şeyi olmayan fakirler bu hükmün dışında tutulmuştur.

Hem mal hem canla katılmaya gücü yetenler her ikisiyle, sadece malla katılabilenler mallarıyla, sadece canla katılabilenler canlarıyla cihada katılırlar. Âyetin sonunda işaret edildiği gibi, böyle topyekün cihad mü'minler için daha hayırlıdır. İslâm âlimlerinin belirttiğine göre mal ile cihad iki şekilde olur: Biri, savaşa katılacak kişinin kendisine lâzım olacak biniti, silâh ve diğer harp aletlerini, araç gereci kendi parasıyla almasıdır. Diğeri ise, savaşa katılacak olan ama maddî olarak araç gereç almaya gücü yetmeyen diğer mücahitlerin ihtiyaçlarının karşılanması için harcama yapmasıdır. Bu söylenilenler, özellikle geçmişin savaş şartları düşünüldüğünde ve nizâmî orduların bulunmadığı zamanlarda son derece önemli hizmetlerdi. Bugün ise cihadın çeşitleri, nitelikleri ve şartları değişmiştir. Bu gelişim ve değişimlerin ışığında, mal ile cihada yönelik hizmetleri günün şartlarına göre her zaman ve zeminde yeniden tanzim etmek, müslümanların en önemli vazife ve sorumluluk alanı olmaya devam etmektedir. Çünkü dinimiz her alanda olduğu gibi cihadla ilgili olarak da genel esaslar koymuştur. Böylelikle İslâm'ın kıyamete kadar yaşanacak gelişme ve değişmeleri kuşatıcı bir özelliğe sahip olduğunu ve müntesiplerinin her zaman ve mekânda değişen şartlara göre cihadı sürekli kılmalarının zarûrî bulunduğunu değişmez kurallar olarak kanunlaştırmıştır.

Nefisle cihadın, yani bizzat yapılacak savaşın pek çok çeşitleri vardır. İslâmî tebliğin her çeşidi, bizzat savaşa katılmak, savaşa katılacakların eğitim ve öğretimini yaptırmak, cihad hükümlerini ve bu konudaki ilâhî emirleri mü'minlere öğretmek, önemini ve zorunlu oluşunu anlatmak, komutan olarak savaşı yönetmek, düşmanı tanımak ve onlar hakkında istihbarat bilgileri toplamak, sahip olduğu cihad tecrübelerini başkalarına aktarmak, kısacası müslümanları güçlü kılacak ve düşmanı zayıf düşürecek, mağlûbiyetini sağlayacak her türlü gayret bizzat cihada katılmak sayılır. Böylece insan hem nefsini tembellik ve atâletten kurtarmış, rahatına düşkünlükten fedâkârlık yapmış, hem mala mülke karşı ihtirasını önlemiş ve Allah yolunda sarfetme alışkanlığı kazanıp büyük ecir ve sevap kazanma bahtiyarlığına ermiş olur.

????? ?????? ???????? ???? ?????????????? ?????????? ?????????????? ??????? ?????? ????????? ??????????? ??? ??????? ?????? ????????????? ????????????? ??????? ???????? ?????? ??? ??????????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????? ??????????????? ??????????? ??????? ?????????? ???? ???????? ???? ????????? ?????????? [111]

4. "Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını kendilerine verilecek cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Bu, Tevrat, İncil ve Kur'an'da sabit Allah'ın bir va'didir. Allah'tan başka verdiği sözde duran ve yerine getiren kim vardır? Öyleyse O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişe sevinin. Gerçekten bu büyük başarıdır."

Tevbe sûresi (9), 111

Mekke'de, İkinci Akabe gecesinde ensardan yetmiş kişi Resûl-i Ekrem Efendimiz'e biat etmişlerdi. Onlardan biri olan Abdullah İbni Revâha:

–Yâ Resûlallah! Rabb'in ve kendin için dilediğini bize şart koş, demişti. Peygamberimiz:

– *Rabb'im için O'na ibadet etmenizi, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, kendim için de canlarınızı ve mallarınızı müdafaa ettiğiniz gibi beni de koruyup savunmanızı şart koşuyorum,* buyurdu. Bu sözlerden sonra:

–Böyle yapmamız karşılığında bize ne var? diye sordular. Resûl-i Ekrem:

–*Cennet vardır,* karşılığını verdi. Bunun üzerine biat edenler:

–Bu kârlı bir alışveriş! Bundan ne döneriz, ne de dönülmesini isteriz, dediler (Süyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr, IV, 294).

Açıklamakta olduğumuz âyet-i kerîme bu olay üzerine nazil oldu.

Allah Teâlâ'nın insana verdiği can ve rızık olarak ihsân ettiği mal, tamamen Allah'ın mülküdür. Allah'ın satınalma yoluyla onları mülkiyetine geçirmesi tasavvur olunamaz. O halde bu hitap, Cenâb-ı Hakk'ın bir lutfu olarak kullarını cihada ve kendisine gerçek anlamda kulluğa davet etmesinden ibarettir. Çünkü bizler canımız ve malımızda geçici bir süre tasarruf ve faydalanmaya memur kılınmışız. Her can ölümlüdür ve her mal tükenip bitmeye mahkûmdur. Şayet biz bunları kendileri gibi fani olan gayeler uğruna tüketirsek, bundan hiçbir kâr ve fayda elde edemeyiz. Fakat kalıcı gayeler, ideal hedefler, Allah'ın rızasına uygun olan işler için çalışır çabalar, mallarımızı bu uğurda harcarsak, büyük ecir ve sevap elde eder, ebedî olan cennet hayatını kazanırız. Bu yöndeki her gayret ve çaba, harcanan her kuruş servet, cihadın bir unsurudur. Allah bu dünyada kendine ait olan bir mülkle âhirette kendine ait olan bir başka mülkü değiştirmekte, bunu da kulun seçim ve iradesine bırakmaktadır. İşte bu, sanki gönüllü bir alışverişe benzetilmiştir. Çok dikkat çekici olan yönü ise, bir lutuf ve ihsân olan bu alışverişin hukuk diliyle ifade buyurulmuş olmasıdır. Âdeta hukûkî muamele ve sözleşmelerin temel özelliklerinin belirlendiği bir örnek ortaya konulmuş, hukûkî muamelelerin din ve dünya işlerinde esas olduğu gösterilmiştir. Ayrıca bu âyetten öğrendiğimiz çok önemli bir başka husus,

hukûkî sözleşmelere dayanan alışveriş akitleri ile bu yoldan elde edilecek kâr ve kazançların, teberru ve bağış yoluyla elde edilecek gelirlerden daha üstün ve daha hayırlı olduğudur.

???? ????????? ????????????? ???? ?????????????? ?????? ??????? ????????? ????????????????? ??? ??????? ?????? ?????????????? ????????????? ??????? ?????? ?????????????? ?????????????? ???????????? ????? ????????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ?????????????? ???????? [95]

????????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ????????? [96]

5. "İnananlardan özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihâd edenler bir olmaz. Allah, mallarıyla canlarıyla cihâd edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah hepsine de güzellik vadetmiştir ama mücâhidleri, oturanlardan çok daha büyük ecirle üstün kılmıştır. Kendi katından onlara büyük mertebeler, bağış ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."

Nisâ sûresi (4), 95-96

Daha önce de ifade edildiği gibi, Medine'de müşriklerle cihada izin verildiğinde, başlangıçta herhangi bir mazeretten söz edilmeksizin bütün müslümanların topyekün savaşa katılmaları emredilmişti. Daha sonra Tevbe sûresi'nin 91. âyetinde de açıkça belirtildiği üzere zayıfların, hastaların, savaşta harcayacak bir şey bulamayanların, yani yiyecek, içecek ve yakacak gibi ihtiyaçlarını, savaş araç ve gereçlerini temin etmekten aciz olanların cihada katılmalarının farz olmadığı ve böylelerin özürlü ve mazeretli sınıfına girdiği açıklığa kavuşmuş oldu. İşte âyette anılan özürlülerle kastedilenler bunlardır. Dolayısıyla bunların dışında cihaddan geri kalanlar, güçleri ve kudretleri olduğu halde savaşa gitmeyenler, malıyla ve canıyla Allah yolunda cihad edenlerle bir olamaz. Daha sonra gelişen şartlar, mücâhidlerin her türlü ihtiyaçlarını devletin veya birtakım kurumların karşılaması sonucunu getirdi ve nizâmî orduların teşekkülünü ortaya çıkardı. Bu sayade savaşa katılmak için fertlerin bizzat kendilerinin harcama yapması zorunluluğu ortadan kalkmış oldu. Böylece geçici bir mazeret sebebiyle cihada katılamamanın üzüntüsünü yaşayanlar bu fazileti elde etme imkânına kavuştular. Çünkü Allah yolunda cihad edenlerin dereceleri sadece bu dünyada değil, ahirette de çok üstün olacaktır. Âyet-i kerîmeden cihadın mü'minler üzerine bir farz-ı kifâye olduğunu da anlamaktayız. Cihad herkesin mutlaka katılması gereken bir farz olsaydı, gücü ve kuvveti yerinde olduğu halde cihada katılmayıp oturanlara en güzel şey değil, azap vaad edilirdi.

Âyette özürlü olanlar bu karşılaştırmanın dışında tutulmuş, özür sahibi olmadıkları halde cihada katılmayanlarla katılanların mukayesesi yapılmıştır. Burada özürlü olanların Allah yolunda cihad uğrunda yapacakları herhangi bir şey olup olmadığı sorulabilir. Öncelikle şunu belirtelim ki, bu âyette bahsi geçen cihad cephede yapılan savaştır. Oysa gerçekte cihadın kapsamının çok geniş olduğuna yukarıda işaret etmiştik. Gelecek hadislerde bunları daha etraflı olarak ele alacağız. Özürleri ve mazeretleri sebebiyle cephede cihada katılamayanların yapacakları ve cihad kapsamına giren pek çok hayır ve fazilet vardır. Cephede cihada katılamayanlar, bir taraftan özür ve ızdıraplarının şiddetine dayanıp sabrederlerken, öte yandan cihadın erdemini takdir ederler. Cihad edenlerle beraber bulunamadıklarından dolayı üzüntülerinden göz yaşı dökerler. Onların kurtuluş ve zaferleri için dua ve **"Allah ve Resûlü'ne sadık kaldıkları takdirde.."** [Tevbe sûresi (9), 91] âyetinin hükmüne uyarak da Allah ve Resûlü uğrunda hayır dilemek suretiyle manevî açıdan cihad içinde sayılırlar.

??? ???????? ????????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????????????????? ????? ??????? ??????? [10]

??????????? ????????? ?????????????????????????? ??? ??????? ??????? ?????????????????

???????????? ???????? ???????????? ??? ??????? ??????????? [11]

???????? ?????? ??????????? ?????????????????????????? ??????? ??? ????????? ???????????????

??????????? ????????? ??? ????????????????? ?????? ????????? ?????????? [12]

????????? ???????????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ????????? ????????????????? [13]

6. "Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resûlüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur. Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Mü'minleri bunlarla müjdele."

Saf sûresi (61), 10-13

Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmede mü'minlere kârlı bir ticaret yolunu gösteriyor. Bu ticâret onları acı bir azaptan kurtarıp hürriyete kavuşturacak, günahlarının bağışlanmasına ve zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere oturmalarına vesile olacak ve kendilerini büyük kurtuluşa erdirecektir. Bu kârlı ticaretin ilk sermayesi Allah'a ve Resûlü'ne inanmaktır.

Bu inanç onların emirlerini tutup, yasaklarından kaçınmayı, verdikleri haberlerin ve müjdelerin doğruluğuna inanmayı gerektirir. Kârlı sermayede ikinci önemli unsur da Allah yolunda malla ve canla cihad etmektir. Yani imanla cihadı bütünleştirmektir. Çünkü İslâm binasının temeli iman, zirvesi ve en yüksek kubbesi ise cihaddır.

Nitekim Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem: "Cihad amellerin zirvesidir; kubbesidir"* (Tirmizî, Fezâilu'l-cihâd 22) ve *"İslâm'ın zirvesi, kubbesi cihaddır"* (Tirmizî, Îmân 8; İbni Mâce, Fiten 22)buyurmuştur. Kitabımızda 1525 numara ile gelecek olan uzun bir hadisin sadece bir cümlesini teşkil eden bu rivayetin tamamını orada ele alacağız.

Müşriklerin, kâfirlerin, zâlim ve fâsıkların hükmü altında bir esaret hayatı yaşayıp zillete katlanmaktansa, Allah yolunda, hak ve hakikat uğrunda mal ve canla savaşarak ya şehit ya gazi olmak elbette daha şerefli ve daha faziletlidir. Bu üstün inanç ve asil duygu, müslüman toplumları tarih boyunca başı dik ve hür yaşatmış, cihadı onların hayatının vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. İşte büyük kurtuluş, büyük murada eriş budur. Cihaddaki diğer bir nimet de Allah'tan bir zafer, düşmanlara karşı bir galibiyet ve yakın bir fetihtir.

Kur'an'da cihadla ilgili daha pek çok âyet vardır. Burada onlardan sadece bir kaçına işaret edilmekle yetinilmiştir.

Hadisler

Cihadın fazileti ve üstünlüğüyle ilgili sayılamayacak kadar çok hadis vardır. Onlardan bir kısmına burada yer verilecektir.

1288- ???? ??? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ???????? ??????? ? ???? : « ?????? ???????? ????????? » ??? : ????? ?????? ? ????? : « ??????? ?? ?????? ??????? » ???? : ????? ???? ? ??? : « ????? ????????? » ????? ????? .

1288. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallallahu aleyhi ve sellem*'e:

–Hangi amel daha faziletlidir? diye soruldu.

–"Allah'a ve Resûlüne inanmak" buyurdu.

–Sonra hangisi? denildi.

–"Allah yolunda cihad etmek" karşılığını verdi.

–Bundan sonra hangisi? denilince:

–"Allah katında makbul olan hactır" buyurdular.

Buhârî, Îmân 18, Hac 4, Tevhîd 47; Müslim, Îmân 135. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 22; Nesâî, Hac 4, Cihâd 17

1290 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır. 1276 numara ile de biraz önce geçmişti.

1289- ????? ???? ????????? ? ??? ?????? ?????? ? ????? : ?????? ?? ?????? ??????? ? ???? ??????? ??????? ??? ??????? ??????? ? ???? : « ????????? ???? ????????? » ?????? : ????? ??? ? ????? : « ????? ???????????» ?????? : ????? ????? ? ????? « ????????? ?? ?????? ??????? » . ????? ????? .

1289. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

–Yâ Resûlallah! Hangi amel Allah'a daha sevimlidir? dedim,

–"Vaktinde kılınan namaz" buyurdu.

–Sonra hangisidir? diye sordum,

–"Ana babaya iyilik etmek" diye cevap verdi.

–Ondan sonra hangisidir? dedim,

–"Allah yolunda cihad etmek" buyurdular.

Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137-139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır. 314 numara ile de geçmişti.

1290- ????? ??? ????? ? ??? ?????? ???? ? ????? : ?????? : ?? ??????? ??????? ????? ?????? ????????? ????? : « ????????? ????????? ? ??????????? ?? ???????? » . ?????? ????? .

1290. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

–Yâ Resûlallah! Hangi amel daha faziletlidir? diye sordum,

–"Allah'a iman ve Allah yolunda cihaddır" buyurdular.

Buhârî, Itk 2, Keffârât 6; Müslim, Îmân 136. Ayrıca bk. İbni Mâce, Itk 4

Açıklamalar

Pek çok hadiste olduğu gibi, yukarıdaki her üç rivayette bir kere daha örneğini gördüğümüz üzere, Peygamber Efendimiz'e çeşitli vesilelerle hangi amellerin, eylemlerin ve işlerin daha faziletli olduğu sorulmuş, Efendimiz de bu sorulara çeşitli şekillerde cevap vermişlerdir. Bu cevapların farklılıklar arzetmesinden daha tabiî bir şey olamaz. Çünkü Peygamberimiz soruyu soranın halini ve durumunu, o andaki ihtiyacı ve gözetilmesi gereken çeşitli şartları daima dikkate alırdı. Bir şeyin işlerin en hayırlısı olduğunu söylemek, o şeyin işlerin en hayırlılarından biri olduğunu belirtmekten ibarettir. Falan kimse insanların en akıllısıdır demek, yegane akıllının o kimse olduğunu iddia etmek anlamına gelmez. Tam aksine, insanların akıllılarından biridir anlamına gelir. Bu sebeple her üç hadisteki faziletli işlerin sıralamasında farklılıklar bulunduğunu görmekteyiz. Birinci hadiste ilk sırada Allah'a iman, ikinci hadiste vaktinde kılınan namaz, üçüncüsünde ise yine Allah'a iman yer almıştır. Bu durum açıkça göstermektedir ki, faziletli işler ve eylemler mutlak ve değişmez bir sıralamaya tabi tutulmamıştır. Fakat sıralaması farklılık arzetse bile cihadın her üç hadiste faziletli eylemler içinde yer alması, üzerinde önemle durulmaya değer biz özellik taşır. Çünkü cihad, en son merhalesi Allah yolunda savaşmak olan İslâm'ı tebliğ faaliyetlerinin tamamını kapsayıcı bir nitelik arzeder. Din lisanındaki söylenişiyle "i'lâ-i kelimetullâh" dediğimiz, Allah'ın adını yüceltmek için gösterilen her gayret, her çaba cihadın unsurlarından biri kabul edilir. Bu sebeple geniş anlamıyla cihad, dinin hayat haline gelmesidir denilebilir. Bunun ilk şartı, böyle olması gerektiğine imandır; sonra dinin ilmine ve bilgisine sahip olmak, neticede İslâm'ın prensiplerini hayata hakim kılmak gelir. Bunların uygulanmasına karşı çıkanlarla yine dinin koyduğu kurallar içerisinde kalınarak cihad edilir. Görüldüğü gibi cihad, İslâmla insan arasındaki bütün engelleri kaldırmanın adıdır. Kendi iradeleri ve seçimleriyle, herhangi bir zorlama söz konusu olmaksızın dini kabul etmek isteyenlerin inanmasına imkân sağlamak, inancının gereğini öğrenmenin ve öğrendiğini yaşamanın zeminini hazırlamak cihadın yegane hedefidir.

Yukarıda da işaret edildiği gibi, 1288 numaralı hadis biraz önce 1276 numara ile, 1289 numaralı hadis de 314 numara ile geçmiş ve açıklamalarında hadiste anılan cihad dışındaki diğer faziletli işlere temas edilmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, sahâbîlerin mâkul ve faydalı sorularını bıkıp usanmadan cevaplandırmıştır. Onun bu davranışı başta âlimler olmak üzere, ilim sahibi olan herkes için önemli bir örnektir.

2. Faziletli işler ve eylemler pek çok ve çeşitlidir. Bunların en başta geleni ve Allah'ın kulları üzerindeki en büyük hakkı olanı kendisine iman etmeleridir.

3. Allah yolunda cihad, faziletli eylemlerin en önemlilerindendir.

4. Vaktinde kılınan namaz, kulluğun başta gelen gereklerinden biridir.

5. Günah karıştırılmamış olan hac Allah katında makbul, faziletli bir ibadettir.

6. Kişinin yerine getirmesi gereken hakların en büyüğü ve faziletlisi, ana baba hakkı olup, onlara iyilik Allah'a kulluktan sonra ilk sırayı alır.

1291- ???? ?????? ? ??? ?????? ???? ? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?????????? ?? ?????? ??????? ? ??? ???????? ? ?????? ??? ?????????? ????? ????? » . ????? ????? .

1291. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda yapılan bir sabah ve akşam yürüyüşü, hiç şüphesiz dünyadan ve dünya varlıklarından daha hayırlıdır."

Buhârî, Cihâd 5, Rikâk 2; Müslim, İmâre 112-115. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilu'l-cihâd 17, 26; Nesâî, Cihâd 11, 12

Açıklamalar

Hadiste geçen **"gadve"**, sabahın erken saatinden zeval vakti denilen güneşin tam tepede olduğu zamana kadar geçen süre içinde yola çıkmanın, yürümenin ve gitmenin adıdır. **"Ravha"** ise zeval vaktinden güneşin batmasına kadar geçen zaman içindeki yürüyüşün adıdır. Böylece gündüzün bütün saatleri bu hadisin kapsamına girmiş olmaktadır. Bu sebeple biz "gadve" ve "ravha"yı sabah ve akşam yürüyüşü diye terceme ettik. Allah yolunda cihad için yola çıkmak, en hayırlı ve faziletli davranışlardan biridir. Cihad maksadı taşıyan her askerî hareket, askerlikte önemli bir yeri olan sabah ve akşam talimi, Tevbe sûresinin 120. âyetinde ifade edildiği gibi, kâfirleri öfkelendirecek herhangi bir yere ayak basmak bile sevap kabul edilen davranışlardan olup hadisimizin muhtevasına girer.

Dinimiz bizlere sürekli eylem halinde bulunmayı öğütler. Fakat teşvik edilen bu eylem, günümüzde bu kelimeye yüklenilen ve işittiğimiz zaman zihinlerimizde çağrıştırdığı olumsuz anlamın tam aksine tamamen hayır ve faziletten ibarettir. **İslâm, başkalarını maddî ve manevî anlamda rahatsız eden, bir nevi zulüm ve haksızlık olan, çapulculuk içeren eylemlerin tümüne karşıdır.** Buna karşılık müslümanın imanı, tefekkürü, ilim öğrenmesi veya öğretmesi, her türlü zikri, namaz, oruç, hac gibi ibadetleri, hayır sınıfına giren bütün davranışları ve her tür cihadı faziletli birer eylemdir. Müslüman kişi bunların hangisine yönelik bir adım atsa hayır işlemiş olur ve karşılığında sevap kazanır. Fakat Allah yolunda cihad için atılan bir adım ve yola çıkış bunların herbirinden daha kıymetli olduğu için, Resûl-i Ekrem Efendimiz, onu dünyaya ve dünyanın içindeki bütün nimetlere değişilmeyecek kadar kıymetli bir eylem olarak nitelendirmiştir. Çünkü bu dünya geçicidir; burada yaşanan hayat ebedî âleme kıyasla bir nefes alıp vermek kadar kısa bir süreden ibarettir. Ama **ebedî âlemi kazanma veya kaybetmenin imtihan alanı bu dünyadır.** Cihadın diğer faziletli işlerden farkı, yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi, Allah'ın iradesini yeryüzüne hakim kılmaya vesile olması ve insanları hem bu dünyada hem ebedî hayatta kurtuluşa kavuşturmasıdır. Bu sebeple anılan gayeye yönelik her adım büyük bir kıymet ifade etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanın hayır yolunda attığı her adımın âhirette büyük ecri vardır.
2. Allah yolunda cihad en büyük hayırlardan biridir. Bu uğurda atılan bir adımın ecri, dünyadan ve onun nimetlerine sahip olmaktan daha faziletlidir.
3. Müslüman, sürekli eylem içinde bulunan ve eylemi de hayır ve faziletten ibaret bir kişiliğe sahip olan kimsedir.

1292- ?????? ??? ?????? ?????????? ? ??? ?????? ???? ??? : ???? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? : ????? ???????? ??????? ? ???? : « ???????? ????????? ?????????? ??????? ?? ?????? ??????? » ??? : ????? ???? ? ????? : « ???????? ?? ?????? ???? ????????? ??????? ?????? ? ??????? ???????? ???? ??????? . ????? ?????.

1292. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e gelerek:

–İnsanların hangisi daha üstündür? diye sordu. Peygamberimiz:

–"Allah yolunda canıyla ve malıyla cihad eden kimse" buyurdu. Adam:

–Sonra kimdir? diye sordu. Efendimiz:

–"Bir vadiye çekilip Allah'a ibadet eden ve insanları şerrinden uzak tutan kimse" buyurdular.

Buhârî, Cihâd 2, Rikâk 34; Müslim, İmâre 122-123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 5; Tirmizî, Fezâilu'l-cihâd 24; Nesâî, Cihâd 7; İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'e hangi işlerin ve eylemlerin daha faziletli ve daha üstün olduğu sorulduğu gibi, hangi insanın, hangi mü'minin daha üstün sayılacağı da sorulurdu. Genel bir kural olarak ifade etmek gerekirse, Peygamberimiz kendisine sorulan ve cevaplandırıldığında fayda sağlayıcı olan soruları cevapsız bırakmazdı. Çünkü o faydalı sorunun ilme katkı sayıldığını, faydasız sorulardan ise sakınılması gerektiğini bize söylerdi.

Üstün ve faziletli kabul edilen bir işi yapan, bir eylemi gerçekleştiren kimsenin de faziletli sayılacağı aklın ve mantığın gereğidir. Allah'a iman üstün ve faziletli bir iş olduğu gibi, mü'min de üstün ve faziletli bir kimsedir. **Allah yolunda cihad nasıl faziletli bir eylemse, bu eylemi gerçekleştiren mücâhid de faziletli bir kimsedir.** İşte bunun böyle olduğunu bu hadis ortaya koymaktadır. Canıyla ve malıyla Allah yolunda cihad etmenin ne kadar büyük bir fazilet olduğu, Kur'an'da sıkça belirtilmiştir. Bu durum konunun başındaki âyetlerde de yeterince görülmektedir. Resûl-i Ekrem'in bu yöndeki hadisleri Kur'an'ın gayet açık naslarına dayanmakta olup, onların birer tefsiri ve sistemleştirilmiş açıklamaları kabul edilebilir. Allah yolunda canıyla ve malıyla cihad eden kimse en üstün insanlardan biridir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi böyle ifadeleri "en üstünü odur" şeklinde anlamak doğru olmaz. Çünkü âlimlerin ve sıddîklerin daha üstün olduğuna dair pek çok sahih rivayet bulunmaktadır. İşte bu farklı ifadelere bakarak, Peygamberimiz'in kendisine sorulan sorulara o

andaki şartları gözeterek cevap verdiği kanaati, bütün âlimler tarafından paylaşılmaktadır. İbni Hacer, bu soruyu soranın kim olduğunu ve ne zaman sorulduğunu tesbit edemediğini belirtme ihtiyacı hisseder. Böyle bir sorunun bir cihad hazırlığı sırasında veya sefer esnasında sorulduğunu düşünecek olursak, o andaki en üstün kişinin malıyla ve canıyla cihada çıkmış mü'min olduğunun belirtilmesi son derece isabetlidir. Çünkü böyle bir cevap o anda insanlara büyük heyecan verir ve yüksek bir moral aşılar. Aynı zamanda zihinlere doluşması muhtemel tereddütleri ortadan kaldırmaya vesile olur.

En üstün ve en faziletli olarak nitelendirilen ikinci sıradaki kişi, bir vadiye çekilip Allah'a ibadetle meşgul olan ve insanları şerrinden uzak tutan kimsedir. İlk bakışta bu iki ayrı nitelikteki insan birbirine zıt iki şahsiyetmiş gibi algılanabilir. Oysa bu ikisi birbiriyle tam bir uyum içindedir. Çünkü Allah'a ibâdet, özellikle insanın nefsini terbiye etmesine yönelik uzlet hali ve insanlara kendisinden gelebilecek bir zararı engellemek için bir cehd ü gayret içinde olmak da cihadın unsurlarından biridir. Meşhur olan söylenişiyle ifade edecek olursak, **nefsiyle mücâhedede başarılı olamayanlar düşmana karşı cihad etmekte başarılı olamazlar.** İşte bahse konu olan ikinci kişi, bu mücâhedede başarılı olan kimsedir. Çünkü dinimiz, toplumun huzuruna daha bilgili, nefsinin isteklerine boyun eğmekten kendini kurtarmış ve ruhunu arındırmış olarak çıkmak üzere kısa süre uzlette kalmayı meşru sayar. Sürekli uzlet halini ise hoş karşılamaz. Çünkü sürekli uzlette toplumdan uzaklaşma, insanlara faydalı olma arzu ve azmini terketme duygusu vardır. Bu ise caiz görülmeyen bir uzlet çeşididir.

Hadisimiz daha önce 599 numara ile **"İnsanlardan Uzak Yaşamak"** bahsinde de geçmiş ve orada uzlet konusu açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Faziletli ve üstün sayılan işler, eylemler olduğu gibi, faziletli ve üstün kişiler de vardır.

2. Faziletli işleri yapanlar, faziletli kişiler olma özelliğini de kazanırlar.
3. Canıyla, malıyla Allah yolunda cihad eden kimse, en üstün ve en faziletli sayılan mü'minlerden biridir.
4. Allah'a ibâdet ve nefsini kötülüklerden arındırmak, insanları şerrinden uzak tutmak için bir süre uzlete çekilip insanlardan uzak yaşamak da cihad gibi faziletli bir davranıştır**.**

1293- ???? ??? ??? ????? ? ??? ?????? ?????? ? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : « ?????? ?????? ?? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ??? ???????? ? ????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ?? ????????? ??? ???????? ? ?????????? ???????? ??????? ?? ?????? ??????? ?????? ? ??? ????????? ? ?????? ???? ????????? ???? ???????? » . ????? ???? .

1293. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda bir gün hudut nöbeti tutmak, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennetteki yeri, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır. Kulun Allah Teâlâ'nın yolunda akşamleyin veya sabah erken vakitteki yürüyüşü de dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır."

Buhârî, Cihâd 6, 73, Bed'ü'l-halk 8, Rikâk 2; Müslim, İmâre 113-114. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 17, 25, Tefsîru sûre (3) 22; İbni Mâce, Zühd 39

1296 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1294- ????? ????????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : «??????? ?????? ?????????? ????? ???? ?????? ?????? ? ???????? ? ????? ???? ???? ???? ???? ???? ?????? ?????? ??? ???????? ? ????????? ???????? ??????? ? ?????? ?????????? » ????? ????? .

1294. Selmân *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:

"Bir gün ve bir gece hudut nöbeti tutmak, gündüzü oruçlu gecesi ibadetli geçirilen bir aydan daha hayırlıdır. Şayet kişi bu nöbet esnasında vazife başında iken ölürse, yapmakta olduğu işin ecri ve sevabı kıyamete kadar devam eder, şehid olarak rızkı da devam eder ve kabirdeki sorgu meleklerinden güven içinde olur."

Müslim, İmâre 163. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 2; Nesâî, Cihâd 39; İbni Mâce, Cihâd 7

1296 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1295- ????? ??????? ?? ????? ? ????? ?????? ????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ??????? ???????? ??? ??????? ????? ????????? ?? ?????? ??????? ? ???????? ???????? ??? ???????? ??? ????? ????????? ? ????????? ??????? ??????? » . ???? ??? ????? ????????? ?????? : ????? ???? ????? .

1295. Fadâle İbni Ubeyd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hudutta Allah yolunda nöbet tutanlar dışında her ölenin ameli sona erdirilir. Hudutta nöbet tutarken ölenin yaptığı işlerin sevabı kıyamet gününe kadar artarak devam eder, kabirdeki imtihanda da güvenlik içinde olur."

Ebû Dâvûd, Cihâd 15; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 2

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1296- ????? ????????? ? ??? ??????? ?????? ? ????? : ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : «????? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ????? ???? ????????? » . ????? ????????? ????? : ????? ??? ?????? .

1296. Osman *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda hudutta bir gün nöbet tutmak, başka yerlerde bin gün nöbet tutmaktan daha hayırlıdır."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 39

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde geçen ve hudutta nöbet tutmak diye tercüme ettiğimiz **"ribât"** kelimesinin çeşitli anlamları varsa da, bir cihad tabiri olarak bizim tercih ettiğimiz mâna hepsini kapsayıcı bir özellik taşır. **Ribât,** Allah uğrunda savunma yapmak ve düşmanın hücumunu önlemek üzere bir yerde hazır vaziyette beklemektir. Müslümanları korumak maksadıyla müslümanlarla kâfirler arasında oluşturulan müşterek hududa da aynı ad verilir. İslâm ülkesiyle gayr-ı müslimlerin yaşadığı bir ülkenin sınırındaki hudut karakollarına da ribât denilir. Buralarda nöbet tutan mücahidler murâbıt diye adlandırılır. Cihad için at besleme ve hazır bulundurmaya **ribât** denildiğini de görmekteyiz. Nitekim Kur'an'da şöyle buyurulur:**"Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz Allah'ın bildiği düşman kimseleri korkutursunuz"** [Enfâl sûresi (8), 60]. İslâm âlimleri bu âyetten hareketle her çağın ihtiyacı olan bütün silâhlara sahip olmanın, savaş araç ve gereçlerini üretmenin ve hazır bulundurmanın müslümanların en temel görevlerinden biri olduğunu belirtirler.

Bir ülke için hudutlarının güvenliğini sağlamak her zaman büyük önem taşır. Yeryüzünde istiklâlini elde etmiş her milletin üzerinde yaşadığı bir coğrafya vardır. Bu coğrafya vatan diye adlandırılır. Vatan edinilen coğrafyanın kara, deniz ve hava sahaları o ülkenin egemenlik alanlarıdır. Bunlardan herhangi birine yapılacak tecavüz veya hududu ihlâl hareketi savaş sebebi sayılır. Bu yüzden savaşlar çok kere ülkelerin hudutlarında cereyan eder. İşte bu **hudutları beklemek ve oralarda nöbet tutmak en kutsal görevlerden biri olup, sulh zamanı da olsa askerlik vazifesi İslâm nazarında cihad sayılır.** Bir ülkenin her yerinde yapılan askerlik görevi aynı şekilde kabul edilmekle birlikte, bu askerlerin hepsinin gayesi vatanı düşmana karşı korumak olduğu için, hudut nöbeti öne çıkarılmıştır. Ülkenin herhangi bir yerinde nöbet tutan asker de, dış düşmanların içerideki uzantısı kabul edilen iç düşmanlara veya kendi vatanlarına ihanet eden hainlere ve çapulculara karşı aynı şekilde kutsal bir görevi yerine getirmektedir. **Vatan müdafaasından maksat, sadece sahip olunan toprakları korumak olmayıp, bunun arkaplanındaki esas gaye, o topraklar üzerinde yaşayan insanların dinini, canını, malını, ırz ve namusunu korumak ve milletin fertlerini hürriyet içinde yaşatmaktır.** Bunu başaramayanlar devlet olma gücünü kaybederler. Çünkü belirlenmiş hudutları olmayan hiçbir devlet düşünülemez. Devlet olmanın ilk şartı da herkesçe kabul edilmiş sınırlara sahip olmaktır. Bu sınırları korumak ve devletini devam ettirebilmek için her ülke her zaman yeterli sayıda askerî bir güce sahip olmak zorundadır. Müslüman fertlerin herbiri kendilerini bu vazifeyle mükellef bilir ve cihadı en kutsal görev kabul ederler. Kur'an'da cihada daima hazırlıklı olunması emredilir: **"Ey inananlar! Sabredin, direnip düşmanınıza üstün gelin. Cihada hazırlıklı, uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki, başarıya eresiniz"** [Âl-i İmrân sûresi (3) 200]. Halid İbni Velîd'in dediği gibi, **yeryüzü cihaddan başka bir şeyle korunamaz.** İşte bu önemi ve fazileti sebebiyle, sınırda bir gece nöbet beklemek, cennette bir kamçının işgal ettiği yer, Allah yolunda bir sabah ve akşam yürüyüşü, dünyadan ve dünyanın bütün nimetlerinden daha hayırlı, daha üstün kabul edilmiştir. Peygamber Efendimiz bu hadisleriyle bize bir gerçeği daha öğretmiş olmaktadır. O da, âhiretteki en kısa zamanın ve en küçük mekânın bile dünyadaki en uzun zaman ve en geniş mekândan daha hayırlı ve daha faziletli olduğudur. Bunları kazanma yollarının en başta gelenlerinden biri ise, Allah yolunda cihad etmektir.

Özellikle hudutta nöbet tutmak, diğer yerlerde nöbet tutmaktan daha faziletlidir. Çünkü orada hayâtî tehlike daha çok olup, sürekli uyanık ve dikkatli olma mecburiyeti vardır. Ayrıca her an düşmanla karşı karşıya gelme ve bir çatışmaya girme ihtimâli daha yüksektir. Bu sebeple hudut boylarında bir gün nöbet tutmak, hudutlar dışındaki yerlerde bin gün nöbet tutmaktan daha hayırlı ve faziletli kabul edilir. Hatta Dârimî'nin rivayetinde, Hz. Osman Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyduğu bir hadisi sahâbîlerle kendisi arasında ayrılığa sebep olur endişesiyle önce gizlemeyi tercih ettiğini fakat daha sonra bu fikrinden vaz geçerek nakletmeyi uygun gördüğünü söyler. Bu hadis, Efendimiz'den işittiği *"Allah yolunda hudutta bir gün nöbet beklemek, hudut dışındaki yerlerde bin yıl nöbet tutmaktan daha hayırlıdır"* (Dârimî, Cihâd 32) sözüdür. Görüldüğü gibi burada bin gün yerine bin yıl denilmiştir. Bunların her biri, hudut boylarında tutulan nöbetin önemini ve üstünlük derecesini ortaya koyar, mü'minleri ülkelerini korumaya ve sürekli cihad halinde bulunmaya teşvik eder. **Bir kimse askerlik görevi yaparken vazife başında ölürse, o şehid olarak Rabb'ine kavuşur. Şehidin amel defteri kapanmaz ve dünyada işlediği güzel ve hayırlı işlerin sevabı da kıyamete kadar devam eder. Şehid, kabirde meleklerin sorgulamalarından ve kabir azâbından muaf tutulur.** Sağlıklı bir îmana ve cihad şuuruna sahip olmak bunun yegâne şartıdır. Bu sebeple bütün hadislerde **"Allah yolunda"** kaydının yer aldığını görmekteyiz. İslâm inancına göre şehitlik, bir mü'minin dünyada ulaşabileceği en yüksek mertebedir. İleride gelecek hadislerde bu konu üzerinde ayrıca durulacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihad en üstün, en faziletli, en hayırlı iş ve eylemdir.
2. Allah'ın hoşnutluğunu umarak hudut boylarında nöbet tutmak, en faziletli cihad şekillerinden biridir.
3. Kur'an ve Sünnet'te Allah yolunda cihad daima teşvik edilmiştir.
4. Cennetteki en kısa zaman ve en dar mekân, dünyadaki en uzun zaman ve en geniş mekândan daha üstün ve daha hayırlıdır.
5. Hudutta nöbet tutan mücâhid görev başında iken ölürse şehid olur ve amel defteri kıyamete kadar kapanmaz; cennette rızkı devam eder, kabir sorgusundan ve kabir azâbından kurtulur.
6. Cihaddan elde edilen sevap, nafile oruç ve namazdan elde edilen sevaptan kat kat üstündür. Çünkü cihadda devletin hudutları içinde yaşayan bütün fertlerin dinini, vatanını, canını, malını, ırz ve namusunu korumak vardır. Namaz ve orucun sevabı ise ferdin kendine mahsustur.
7. Düşmanla savaşın ve cihadın her çeşidinin sadece Allah yolunda ve Allah rızası için yapılması, sahih bir niyet ve tam bir ihlasa sahip olunması gerekir.

1297- ?????? ??? ???????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?????? ????? ?????? ?? ???????? ? ?? ????????? ????? ??????? ?? ?????? ? ??????? ?? ?????????? ??????? ?????? ??????? ??? ????????? ????????? ? ??? ????????? ??? ?????????? ???? ?????? ?????? ??? ????? ???? ????? ? ??? ???????? ? ???????? ?????? ????????? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ?? ????? ??????? ????? ???? ???? ????????? ??????????? ???? ?????? ???????? ????? ??? ? ???????? ???? ?????? ? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ??? ??????? ???

???????????? ?? ??????? ????? ???????? ??????? ?? ??????? ?????? ?????? ? ?????? ?? ????? ???? ???????????? ??? ??????? ????? ? ??????? ????????? ?? ?????????? ????? ? ?????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ?? ????? ?? ?????? ??????? ? ????????? ? ????? ????? ? ??????? ? ????? ???? ? ??????? » ????? ?????? ???? ????????? ?????? . « ???????? » : ????? .

1297. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ kendi yolunda cihada çıkan kimseye, onu sadece benim yolumda cihad, bana îman, benim resullerimi tasdîk yola çıkarmıştır, buyurarak kefil olur. Allah, o kimseyi şehid olursa cennete koymaya, gazi olursa manevî ecre ve dünyalık ganimete kavuşmuş olarak, evine döndürmeye kefil olmuştur. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda açılan bir yara, kıyamet gününde açıldığı gündeki şekliyle gelir: Rengi kan rengi, kokusu misk kokusudur. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer müslümanlara zor gelmeseydi, Allah yolunda cihada çıkan hiçbir seriyyenin arkasında asla oturup kalmazdım. Fakat maddî güç bulamıyorum ki onları sevkedeyim, onlar da bu gücü bulamıyorlar. Benden ayrılıp geride kalmak ise onlara zor geliyor. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad edip öldürülmeyi, sonra cihad edip yine öldürülmeyi, sonra tekrar cihad edip tekrar öldürülmeyi çok arzu ederdim."

Müslim, İmâre 103. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 7(Hadisin kısa bir bölümü); Nesâî, Îmân 24

1299 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1298- ??????? ??? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ?????? ???????? ?? ???? ?????? ????? ???? ?????? ????????? ? ????????? ??????? : ??????? ???? ??? ??????? ????? ?????? » . ????? ????? .

1298. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda yaralanan bir kimse, kıyamet gününde yarasından kan akarak Allah'ın huzuruna gelir. Renk, kan rengi, koku ise misk kokusudur."

Buhârî, Cihâd 10, Zebâih 31; Müslim, İmâre 105. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilu'l-cihâd 21; Nesâî, Cihâd 27

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1299- ????? ?????? ??? ?????? ?????? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : « ??? ???? ?? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?? ????????? ? ????? ?????? ??????? ?? ????? ?????? ??? ???? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ??????? ?? ??????? : ????????? ???????????? ? ???????? ????????» . ????? ??? ????? ? ?????????? ???? : ????? ????? ????? .

1299. Muâz *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Nebiy-yi Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslümanlardan bir şahıs, deve sağılacak kadar bir süre Allah yolunda cihad ederse, cennet onun hakkı olur. Allah yolunda yaralanan veya bir sıkıntıya düşen kimse, kıyamet gününde yaralandığı gün gibi kanlar içinde Allah'ın huzuruna gelir. Kanının rengi zağferân gibi kıpkırmızı, kokusu da misk kokusu gibidir."

Ebû Dâvûd, Cihâd 40; Tirmizî, Fezâilu'l-cihâd 21. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 25

Açıklamalar

Mü'min bir kimsenin hangi sebeplerle cihada gittiğini düşündüğümüz olur ve bu konuda kendi kendimize bazı sorular sorarız. Çünkü bir insanın en kıymetli varlığı olan canını, sonra da dünyada değer verdiği şeylerden biri olan malını fedâ etmeyi, ailesini, çoluk çocuğunu, sevdiklerini geride bırakıp bir daha geri dönmemeyi göze alarak cihada çıkması hiç de kolay bir iş değildir. Cephede yapılan cihad bir can pazarıdır. O halde bir insanı cihada çıkmaya sevkeden sebebler neler olabilir? Hadisimizde de açıkça belirtildiği gibi, cihadda şehid olup cennete gitmek veya yaralanıp gazi olarak cepheden dönüp ecir ve sevaba nail olmak gibi iki sonuçtan birine kavuşmak vardır. İnsanı bu hayır ve fazilete sevkeden şey öncelikle Allah'ın rızâsına ve hoşnutluğuna ulaşabilme emelidir. Zira rıza makamı, cennetteki en üstün makamdır. Allah yolunda cihad etme aşkı, sadece Allah'a ve Allah'ın va'dine olan îmanı, Allah'ın resullerini tasdik edip, onların peygamberliklerine ve verdikleri haberlere gönülden inanması mü'mini korkusuzca cihad maydanına atılmaya sevkeder. Çünkü şehid olanın cennete gireceğine, gazi olanın büyük bir ecir ve sevap kazanacağına, ayrıca dünyalık ganimetler elde edeceğine Allah kefildir. Şu kadar var ki, **sadece dünyalık ganimet elde etmek için cihad yapılmaz.** 1346 numaralı hadiste de açıklanacağı üzere, ganimet elde etmek için yapılan cihad Allah katında makbul bir cihad olarak kabul edilmez. **Ancak Allah rızası için Allah yolunda cihad yapan kimse neticede ganimet de elde edebilir.** Peygamberimiz: *"Allah yolunda gazâ ederek ganimet alan hiçbir ordu yoktur ki, ahirette alacakları ecirlerinin üçte ikisini peşin almış olmasınlar. Kendileri için geriye ecrin üçte biri kalır. Ganimet almazlarsa kendilerine ecirlerinin tamamı verilir"* buyurmuştur (Müslim, İmâre 153; Ebû Dâvud, Cihâd 12; Nesâî, Cihâd 15). Görüldüğü gibi gazi, mutlaka ahiret hayatına yönelik ecir kazanmış olarak cepheden döner; ama bu ecir az veya çok olabilir. Böylece, gaziliğin de büyük bir fazilet ve cennete girmeye vesile teşkil ettiğini öğrenmiş olmaktayız. Allah yolunda **cihadın sonu ya şehâdet ya selâmet,** denilmesinin sebebi bu inanç olmalıdır. Çünkü her iki halde de Allah'ın rızasına ulaşma ve cenneti haketme müjdesi vardır.

Allah yolunda cihad ederken şehit olan kişiyi Allah'ın sorgusuz sualsiz cennete koyacağı Kur'an âyetiyle sabittir. Tevbe sûresi'nin daha önce açıkladığımız 111'nci âyeti bunun delillerinden sadece biridir. Kâdî İyâz, Allah Teâlâ'nın, şehidi öldüğü anda cennete koymasının kuvvetli ihtimâl olduğunu söyler. Çünkü Cenâb-ı Hak:**"Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma; hayır, onlar diridirler, Rab'leri katında rızklanmaktadırlar"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 169] buyurmuştur. Bu âyetten ilk bakışta anlaşılan, şehidin öldüğü andan itibaren cennette olduğudur. Şehidin ruhunun cennette olduğuna dair hadisler de bu anlayışın doğru olduğuna şahitlik eder.

Peygamber Efendimiz, çok yemin edilmesini ve yeminle konuşulmasını hoş görmemesine rağmen, bazan önemli gördükleri hususları anlatırken,

sözlerine yemin ederek başlarlardı. Çünkü onun her sözü doğru ve mutlaka inanılması gereken gerçeklerdi. Allah Teâlâ da Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok âyetindeki gerçekleri yeminle ifade buyurmuşlardır. Böylece Peygamberimiz Kur'an'ın bu üslûbuna uyarak bazı sözlerine yeminle başlamışlardır. Onun bu davranışı ümmeti için de örnek teşkil ettiği için, **bir topluluğu etkilemek veya karşısındaki kimseye güven vermek için doğru ve gerçek olan bir söze yeminle başlamak sakıncalı görülmemiştir.** Efendimiz'in bu hadiste de bazı gerçekleri üç defa yemin ederek ifade ettiğini görmekteyiz. Allah yolunda cihad ederken yaralanan fakat şehitlik makamına ulaşamayıp gazi olarak vefat eden kimse de, yarasının ilk günkü sıcaklığı ve tazeliği içinde kanı akarak ve misk gibi kokarak Allah'ın huzuruna gelir. Yani gazilerin mahşer yerine gelişi de tıpkı vücudundan kanlar akarak ve misk gibi kokarak gelen şehitlerin gelişi gibi olacaktır. Bu müjde, yaralı, bereli, hatta vücudunun bazı uzuvlarını kaybetmiş olarak hayatını sürdürmek zorunda kalan gaziler için önemli bir teselli kaynağıdır. İslâm toplumları, gazilerine de şehitleri kadar değer vererek onları bağırlarına basmış ve kendilerine lâyık olan saygı ve hürmeti göstermiştir. Özellikle bizim milletimiz çok hassas davranmasıyla meşhurdur.

Peygamber Efendimiz'in yemin ederek belirttiği ikinci husus, müslümanlar üzerine zor geleceğini bildiği için, bazı seriyyelere katılmamasıdır. Daha önceleri de çeşitli vesilelerle ifade edildiği gibi **seriyye**, en çok dört yüz askerden oluşan ve düşmanın üzerine sevkedilen askerî birliğin adıdır. Aralarında Peygamberimiz'in de bulunduğu askerî güce gazve, Efendimiz'in bulunmadığı askerî birliğe ise seriyye denildiğini bir kere daha hatırlayalım. Peygamberimiz'in böyle davranması ümmet için bir rahmet vesilesidir. Çünkü her askerî harekete katılmış olsaydı, bütün savaşlara mutlaka katılmak müslümanlar üzerine farz olurdu. Oysa bu çok ağır ve büyük ihtimalle üstesinden gelinemeyecek bir emir olurdu. Bu sebeple Efendimiz, buna maddî olarak kendisinin gücü yetmeyeceği gibi, müslümanların da güç yetiremeyeceğini ifade buyurmuşlardır. Fakat Peygamberimiz'in katıldığı bir gazveden geri kalmak sahâbîlere çok zor gelmekteydi. Çünkü onlar Allah yolunda cihad etmenin sınırsız faziletini ve hiçbir hayırla kıyas edilemeyecek üstünlüğünü çok iyi biliyorlardı. Bu sebeple onlardan hiçbiri bir mazeret üreterek cihaddan geri kalmayı akıllarından geçirmiyorlardı. Bunun münâfıklara has bir davranış olduğunun da şuurunda idiler. Ancak sahâbe-i kirâm arasında Resûl-i Ekrem'in çeşitli sebeplerle cihada katılmasına izin vermedikleri de oluyor ve onlar cepheye gitmiyorlardı.

Peygamber Efendimiz'in yemin ederek dikkatimizi çektiği üçüncü önemli konu, Allah yolunda şehid olmanın üstün fazileti ve cennetteki eşsiz mükâfatıdır. Tekrar tekrar şehit olmayı istemenin sebebi budur. Şehitlik makamının yüceliğine biraz önce ana hatlarıyla temas etmiştik. Gelecek hadislerde bu konuyu tekrar ele alacağız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda ihlasla cihada çıkan kimse iki hayırdan birine nail olur: Ya şehit olup cennete girer, ya gazi olarak ahirette büyük ecir ve sevaba ulaşır.
2. Cihad, istisna olan haller dışında, farz-ı kifâyedir.
3. Şehitler ve gaziler, mahşer yerine şehit oldukları ve yaralandıkları gündeki gibi kanları akarak gelirler. Onların kanlarının kokuları da misk gibidir. Mahşerdekiler onların faziletini bu hallerinden anlamış olurlar.
4. Şehit olmayı ve gücünün yetmediği herhangi bir hayrı temennî etmek câizdir.
5. Peygamber Efendimiz'in ümmetine olan sonsuz merhameti ve şefkati, onları bütün cihadlara katılma gibi bir mecburiyetten kurtarmıştır.
6. Önemli bir hakikati konuşurken söze yeminle başlamak câizdir.
7. Toplumun yöneticileri, âlimler ve mürşidler insanları cihad konusunda eğitmeli ve sürekli teşvik etmelidirler.

1300- ???? ??? ??????? ? ???? ?????? ?????? ? ??? : ????? ?????? ???? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ???? ?????????? ??? ???? ??????? ? ????????? ? ??????? : ??? ???????? ???????? ?????????? ?? ??? ????????? ? ????? ????? ???? ????????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? : « ?? ????? ? ????? ?????? ???????? ?? ????? ??????? ?????? ???? ??????? ?? ?????? ???????? ????? ? ??? ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ? ?????? ?? ????? ??????? ? ??? ??????? ?? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ?? ????????? » . ????? ????????? ?????? : ????? ?????? . ??????????: ??? ?????? ???????????? .

1300. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından bir kişi, içinde tatlı su gözesi bulunan bir dağ yolundan geçmişti. Burası çok hoşuna gitti ve:

–Keşke insanlardan ayrılıp şu dağ kısığında otursam. Ama Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den izin almadan bunu asla yapmam, dedi. Sonra arzusunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlattı. Peygamberimiz:

–"Böyle bir şey yapma. Çünkü sizden birinizin Allah yolunda çalışıp gayret sarfetmesi, evinde oturup yetmiş sene namaz kılmasından daha faziletlidir. Allah'ın sizi bağışlamasını ve cennete koymasını istemez misiniz? O halde Allah yolunda cihada çıkınız. Kim devenin sağılacağı kadar bir süre Allah yolunda cihad ederse, mutlaka cennete girer" buyurdu.

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 17

Açıklamalar

Geçtiği bir dağ yolundaki tabiî güzelliklerin ve özellikle soğuk suyundan içtiği dağ pınarının dayanılmaz câzibesine kapılarak, orada insanlardan uzak yaşamayı isteyen bu aziz sahâbînin kim olduğunu bilmiyoruz. Ancak o, nefsinin bu arzusunu hemen gerçekleştirmek yerine, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den izin alması gerektiğinin şuurundaydı. Çünkü, sahâbe-i kirâmın her birinin üzerine cihad farzdı. Farzı ve vâcibi terkedip nâfile bir amele yönelmek ise günahlar arasında sayılır. Bir insanın işlemesi gereken farz ve vâcip cinsinden bir görevi yoksa, faziletten sayılan ve nâfile olan işleri yapması câizdir. Uzletin yani insanlardan uzak bir hayat sürmenin belirli bir zaman kaydıyla câiz olduğu, fazilet ve nâfile ibadetten sayıldığı anlar vardır. Fakat, Resûl-i Ekrem Efendimiz, kendisine uzlet için başvuran sahâbîsinin bu arzusunu kabul etmemiş, ona Allah yolunda çalışıp çabalamayı, cihadı tavsiye etmiştir. Hatta Efendimiz'in beyanına göre evinde oturup yetmiş sene ibadet eden bir kimsenin bu davranışı, Allah yolunda cihada çıkmasından daha faziletli, daha üstün değildir. Çünkü uzlet hayatı, zühd ve takvâyı hedefleyen yoğun bir ibadet hayatıdır. Fakat farz olan cihad en önemli ibadettir ve nâfile bir amel sayılan uzlet hayatı

sürmekten çok daha faziletlidir. Zira cihadda umûmî bir menfaat ve ümmetin hayrı varken, uzlet gibi ferdî ibadetlerde sadece şahsın menfaati ve hayrı söz konusu olabilir. Ümmetin menfaati ve hayrı şahsın menfaat ve hayrına tercih edilir. Bir devenin sağılacağı kadar kısa bir süre için bile olsa Allah yolunda yapılan cihad, mücâhidin günahlarının bağışlanmasına ve cennete konulmasına vesile olmaktadır. Başka hiçbir ibadete bu derece üstün mükâfat vadedilmemiştir. Bütün bu açıklamalar, zühd ve takvâya yönelik bir hayatı veya nâfile bir ibadeti küçümseme anlamına gelmez. Bu anlayışın aksine, her şeyi yerli yerinde yapmak gerektiğini gösterir**.** Tabiî bir de canla malla cihad etmenin lüzum ve üstünlüğünü.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, hükmünü bilmedikleri veya hakkında tereddüde düştükleri herhangi bir işi yapacaklarında mutlaka Peygamberimiz'e başvururdu.
2. Farz ve vâcip cinsinden bir iş varken, nâfile ve fazilet cinsinden sayılan bir iş yapılmaz.
3. Farz cinsinden olan cihad, nâfileden sayılan ibadetlerden üstün ve önceliklidir.
4. Umumun menfaat ve hayrına olan işler, ferdin menfaat ve hayrına olanlara tercih edilir.
5. Mü'minleri sürekli Allah yolunda cihada teşvik etmek gerekir.

1301- ??????? ????? ????? : ?? ?????? ??????? ? ?? ???????? ????????? ?? ?????? ??????? ? ????? : « ?? ????????????? ? » ??????? ???? ????? ?? ?????? ?? ??? ???? : « ?? ???????? ? » . ????? ??? : « ???? ??????? ?? ???? ??????? ????? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?? ???????? : ???? ????? ? ??? ????? ? ??? ??????? ???????? ?? ???? ??????? » ????? ????? . ???? ???? ?????? .

??? ?????? ??????? ? ???? ???? ???? : ?? ?????? ??????? ??????? ???? ???? ???????? ???????? ? ???: « ?? ????? » ????? ??? : « ?? ?????????? ??? ?????? ?????????? ?? ?????? ???????? ???????? ??? ??????? ? ???????? ??? ??????? ? » ?????? : ????? ???????? ???? ?

1301. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e:

–Yâ Resûlallah! Allah yolunda cihada denk hangi iş vardır? denildi.

–"Ona denk bir iş bulamazsınız" buyurdu. İki veya üç defa aynı soruyu tekrarladılar; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de her defasında **"Ona denk bir iş bulamazsınız"** cevabını tekrarladı. Daha sonra şöyle buyurdu:

"Allah yolunda cihad eden kimsenin benzeri, gündüzleri oruç tutan, geceleri namaz kılan, Allah'ın âyetlerine hakkıyla itâat eden ve Allah yolunda cihad eden kimse, cepheden dönünceye kadar, namaza ve oruca hiç bir şekilde ara vermeyen kimsenin benzeridir."

Buhârî, Cihâd 1; Müslim, İmâre 110. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 1; Nesâî, Cihâd 17

Buhârî'nin rivayeti şöyledir:

Bir adam:

–Yâ Resûlallah! Bana cihada denk bir iş gösterseniz? dedi. Resûl-i Ekrem:

–"Cihada denk olacak bir iş bulamıyorum ki" buyurdu; sonra da şöyle devam etti:

"Allah yolunda cihad eden kimse yola çıktığında, sen de mescidine girip hiç ara vermeden namaz kılmaya, hiç iftar etmeden oruç tutmaya güç yetirebilir misin?" Soruyu soran kişi:

–Buna kim güç yetirebilir ki? dedi.

Buhârî, Cihâd 1

Açıklamalar

Hadis, gösterilen kaynaklarda Ebû Hüreyre'den mâna ve muhteva aynı olmak üzere, muhtelif lafızlarla nakledilir. Namazı, orucu ve Allah'ın âyetlerine inanarak, itaat ederek, Kur'an'ın emirlerini yerine getirmek, en üstün fazilettir. Allah yolunda cihada çıkan mücahid, ancak bütün bu sayılanları eksiksiz yerine getirip, Cenâb-ı Hak katında üstün kabul edilen kimse ile kıyaslanabilir. Oysa bu amelleri hiç bir gevşeklik göstermeksizin eksiksiz yerine getirmeye kimse güç yetiremez. O halde faziletçe cihada denk sayılacak bir başka ibadet de yoktur. Nitekim Peygamber Efendimiz, sahâbîlerin tekrar tekrar böyle bir işi sormalarına karşılık, cihada denk sayılacak bir başka işin ve amelin bulunmadığını ısrarla belirtir. Neticede Resûl-i Ekrem konuyu örneklendirerek kendilerine sorar, sahâbîler de bu durumda mücâhidin eylemine denk bir işin olamayacağını bizzat kendileri itiraf ederler. Çünkü Allah yolunda cihada çıkan bir kimse evine dönünceye kadar, cihada katılmayan bir başka kimsenin hiç ara vermeksizin sürekli namaz kılması, bütün gündüzleri oruçlu geçirmesi, Kur'an okuyup onun âyetlerindeki bütün ahkâmı eksiksiz yerine getirmesi imkânsız denilecek derecede zor bir iştir. Sahâbe de bunun mümkün olmadığını, dolayısıyla Allah yolunda cihada denk bir amelin, bir eylemin bulunamayacağını kabul etmişlerdir. **Cihadın bütün ibadet ve hayırların üstünde kabul edilmesinin sebebi, dinin ve dünyanın düzeninin ona bağlı oluşu, İslâm'ı yeryüzüne yayma ve insanları Allah'ın dinine davet etme faaliyetinin cihad kabul edilmesindendir.** Bu inanç, hangi yaşa gelmiş olurlarsa olsunlar, sahâbîleri hayatları boyunca cihaddan geri kalmama şuuruna kavuşturdu. Onlar için cihadın her çeşidi buna dahildi. **Çok ileri yaşına rağmen, çok uzak diyarlara cihad yolculuğuna çıkan veya kendi yurdundan ayrılıp hiç tanımadığı, bilmediği uzak yerlerdeki insanların müslüman olmalarını sağlamak ve onlara İslâm'ı öğretmek için oralara yerleşen ve bir daha geri dönmeyen binlerce sahâbî olduğunu biliyoruz.** Bu davranışa denk bir başka amelin, bir başka işin olmasının imkânsızlığını gerçekten her akl-ı selîm kabul eder. İşte bu teşvikler sonucunda hayatı bir cihaddan ibaret gören ecdadımız, yeryüzü coğrafyasının İslâmlaşması için bütün gayretini sarfetmiştir. Mehmed Âkif'in şu kıt'ası bunu çok güzel özetler:

Zannetme ki ecdadın asırlarca uyurdu?

Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?

Üç kıt'ada yer yer kanayan izleri şâhid,
Dinlenmedi bir gün o büyük şanlı mücâhid.

Böyle bir cihad anlayışından günümüz müslümanlarının ne kadar uzak, yeryüzü insanlığının ise buna ne kadar muhtaç olduğunu düşünmek zorundayız. **Yeryüzünün cihadla hayat bulacağı gerçeğini kavrayabildiğimiz gün çok şeyler değişir;** belki yepyeni, taptaze, huzur ve güveni en üst seviyede elde etmiş, gerçek ilmin cehalete, adaletin zulme, ahlâkın süfliliğe, kısacası bütün iyilik ve güzelliklerin kötülük ve çirkinliklere üstün geldiği, insanların mutlu olduğu bir dünyayı yeniden kurmanın ve bunun bir neferi olmanın sonsuz hazzını tadarız. Kur'an'ın her âyeti, Resûl-i Ekrem'in her hadisi ve sünneti bize bu şuuru kazanma azim ve gayreti aşılamaktadır**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihad, faziletli işlerin en üstünüdür.
2. Cihad, dini ve dünyayı korumanın yegane vasıtasıdır.
3. İslâm'ı yeryüzüne yayma, dini insanlara tebliğ etme yönündeki bütün faaliyetler cihad sayılır.
4. Şuurlu bir müslüman, hayatına cihad şuuruyla yön veren insandır.

1302- ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ????? ????? ????? ????? ????? ??????? ??????? ?????? ?? ???? ??????? ? ?????? ??? ?????? ??????? ???? ?????? ? ??? ??????? ???? ??? ?????? ? ????????? ????? ?? ??????? ????????? ? ?? ?????? ?? ????????? ?? ??????? ??? ??? ???????? ?? ???? ???? ?? ????? ????????? ?????? ????????? ? ??????? ????????? ? ???????? ?????? ????? ????????? ????????? ?????? ?? ???????? ????? ?? ?????? » ????? ????? .

1302. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanların en hayırlı geçim yolu tutanlarından biri, Allah yolunda atının dizginine yapışıp, onun üzerinde âdeta uçan kimsedir. Düşman geldiğine dair bir ses veya düşman üzerine hücum feryadı işittiğinde, düşmanın bulunması muhtemel yerlere atının üzerinde uçarcasına saldırıp, öldürmeyi ve ölmeyi göze alır. Bir diğeri de, bir tepenin başında veya bir vadinin içinde koyuncuklarının arasında namazını kılan, zekâtını veren ve kendisine ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet eden kimsedir. İnsanlardan ancak bu şekilde yaşayan kimseler hayırdadır."

Müslim, İmâre 125. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

İnsanların bu dünyadaki hayat tarzları, yaşayışları, geçim yolları, gayeleri ve hedefleri çok çeşitlidir. Bunlar arasında Allah'ın rızasına uyan ve uymayan, faziletli sayılan ve sayılmayan, helâl veya haram olanlar vardır. İslâm dini, Allah rızasına uyan, faziletli sayılan ve helâl olan bir hayat tarzını ve geçim yolunu meşru görür ve mensuplarına bunu öğütler. Dünya hayatı, biz istesek de istemesek de birtakım mücadelelerle doludur. Bunların da meşru olan ve olmayanları vardır. **Mücadelenin makbul ve meşru olanı, en üstünü, Allah yolunda cihadı bir yaşama biçimi haline getirebilmektir.** Çünkü cihad, dini ve dünyayı korumanın temel unsurudur. Bu sebeple her an cihada hazırlıklı olmak gerekir. Bazı kötü niyetlilerin bunu bilmesi, barış ve huzurun en önemli teminatıdır. "Hazır ol cenge eğer ister isen sulh u salâh" sözü bir gerçeğin ifadesidir. Yeryüzünün nizamını bozmak ve orada zulümlerini yayıp, hakimiyet kurmak isteyen kâfir ve müşriklerin gaye ve hedeflerine ulaşmalarını engellemenin yegâne yolu cihaddır. O halde **cihad en yüksek insânî idealdir. Çünkü cihadın gaye ve hedefi, yeryüzünü her türlü zulümden ve şirkten arındırmak, orada adaleti, şefkat ve merhameti hakim kılmaktır.** Bu, sadece müslümanların değil, bütün insanların, diğer canlıların, hatta cansız varlıkların bile koruma altına alınması anlamına gelir. İslâm'ın hayat veren cihadı ile zalim ve müşriklerin tahrip eden harbi arasındaki temel fark budur.

Cihadın her türü bir çok güçlükleri göğüslemeyi ve büyük fedakârlıkları gerektirmekte ise de, özellikle düşmana karşı cephede yapılan cihad, korkusuz ve cesur insanlar sayesinde gerçekleştirilebilir. İşte atını cihad için hazır bulunduran ve ona binmeyi çok iyi bilen, cihada gitmesi gerektiğinde atının üzerinde âdeta uçarcasına düşmanın üzerine hücum eden, savaşı ve ölümü göze alan mücahid kişi bu sebeple hadisimizde övülmüştür. At, cihadın sembolüdür. Dolayısıyla günümüzde cihad vasıtalarının değişmiş olması bu muhtevadan bir şey eksiltmez. Günümüzün gelişen savaş araç ve gereçlerini kullanmayı çok iyi öğrenip bilmek gerektiğinin de delilini teşkil eder. **Cihad, toplumu huzurlu kılmanın ve fitneyi ortadan kaldırmanın ilacı ve çaresidir.**

Bazı kere toplumlar alabildiğine bir iç fitneye dûçar olabilir. Hak ile bâtıl birbirine karışır; herkes kendisinin hak üzere olduğunu iddia eder. Taraflardan birinin yanında olmak fitneye yardımcı olmak anlamına gelebilir. Böyle durumlarda uzleti, insanlardan uzak bir yerde hayat sürmeyi tercih etmek ve Allah'a ibadet, dua ve niyaza yönelmek gerekir. Hadisimizin ikinci şıkkı böyle bir durumla başbaşa kalan müslümana yol gösterici nitelik taşır. Çünkü **fitne zamanında toplumun arasında olmak zararlı oluyorsa uzlet câiz, hatta zaruridir.** Fakat normal hallerde sürekli uzletin doğru olmadığını, İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun da bunu câiz görmediğini kitabımızda çeşitli vesilelerle açıklamıştık. (Özellikle 598-602 numaralı hadisler arasındaki **"İnsanlardan Uzak Yaşamak"** kısmına bakınız). Çünkü bütün peygamberler, sahâbe-i kirâmın hemen tamamı, tâbiîn tabakası, âlimler ve hatta zâhidler bile daima toplumun içinde onlarla birlikte yaşamışlardır. Onların uzletleri, sınırlı ve sadece zarûrî durumlarda olmuştur. Bu her asırda böyle olmalıdır; aksi halde cihad ve İslâm'ı tebliğ faaliyeti son bulur.

Hadisi daha önce 602 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayat tarzlarının en iyisi ve en faziletlisi, Allah yolunda cihad etmek ve her an cihada hazır olmaktır.
2. Cihadın en zor olanı ve faziletlisi cephede düşmanla savaşmaktır.
3. Zaruret olmadıkça toplumdan uzaklaşmamak ve uzlete çekilmemek gerekir.
4. Fitneler yaygınlaşıp, kötülüklere engel olma imkânı kalmayınca uzlete çekilip, helâl rızık kazanmak, ibâdet ve taatle zaman geçirmek câizdir.

1303- ??????? ? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : « ???? ?? ???????? ??????

????? ???????? ?????? ????????????? ?? ????? ?????? ?? ???? ???????????? ??? ????? ????????? ????????? » . ????? ????????? .

1303. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda cihad edenler için Allah Taâlâ cennette yüz derece hazırlamıştır. Her derecenin arası yerle gök arası kadardır."

Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 18

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1304- ???? ??? ????? ??????????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ???? : « ???? ??? ????????? ?????? ? ??????????? ????? ? ??????????? ???????? ? ?????? ???? ????????? » ?????? ???? ??? ??????? ?????? ??????? ??????? ?? ?????? ??????? ??????????? ???????? ? ????? ??? : « ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?? ????????? ? ?? ???? ????? ????????? ???? ???? ????????? ???????? » ??? : ??? ??? ?? ???? ?????? ? ??? : « ???????? ?? ????? ?????? ? ???????? ?? ?????? ??????? » . ????? ?????? .

1304. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, resûl olarak Muhammed*sallallahu aleyhi ve sellem*'e inanıp razı olan kimse cenneti hak eder." Bu söz Ebû Saîd'in çok hoşuna gitti ve:

–Yâ Resûlallah! Bu sözü bana tekrarlasanız, dedi. Peygamber Efendimiz sözünü tekrarladı; sonra da şöyle buyurdu:

"Bir başka haslet daha vardır ki, onun sayesinde Allah kulunu cennette yüz derece yükseltir. Her bir derecenin arası da yerle gök arası kadardır." Ebû Saîd:

–O haslet nedir, yâ Resûlallah? diye sordu. Hz. Peygamber:

"Allah yolunda cihad, Allah yolunda cihaddır" buyurdu.

Müslim, İmâre 116. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 18

Açıklamalar

Bir kimsenin cennete girebilmesi için gerekli olan ilk şart, kâmil bir îmandır. Bu imanın gerektirdiği amelleri yerine getirmek ise imanın kemâlinin delili olup, kişinin cennete girmesini kolaylaştırdığı gibi, cennetteki derecesini de yükseltir. İman edip de o imanın gerektirdiği amelleri yerine getirmeyenler, büyük günah işlemiş olurlar. Günahlar, derecelerine ve çeşitlerine göre, kişinin doğrudan cennete girmesine engel teşkil eder. Fakat **imanın esaslarına gönülden inanan bir kimse ebedî olarak cehennemde kalmaz; neticede cennete girer.**

Allah'ın Rab olduğuna inanmak ve O'ndan razı olmak, kazasına, kaderine, hayrın ve şerrin O'ndan geldiğine, acı tatlı her şeyin Allah'tan olduğuna inanıp rıza göstermeyi, hiçbir şekilde itiraz etmemeyi gerektirir.

İslâm'a din olarak inanıp rıza göstermek ise, İslâm'ın kanunlarına, emir ve nehiy cinsinden olan bütün hükümlerine iman edip, bunları tam bir gönül rahatlığı ve kalp huzuru içinde kabullenip teslim olmayı gerekli kılar.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Allah'ın elçisi olduğuna iman edip ondan razı olmanın gereği de, peygamber vasfıyla söylediği sözleri, yaptığı işleri ve bütün davranışlarını din kabul edip onlara tam olarak uymak ve itaat etmektir.

İşte bütün bunları yerine getiren bir mü'min cenneti kesinlikle haketmiş olur. Böyle bir kimse dünyada iken de cennette sayılır; çünkü o bu vasfıyla bütün kötülüklerden uzak duran kâmil bir mü'min, örnek bir insan olma özelliğini taşıyor demektir. Esasen Rabbinin makamından, insanların hesap vermek üzere durdukları yerden korkan kimseye iki cennetin olduğu Kur'an'ın bize bildirdiği bir gerçektir [Rahmân sûresi(55) 46]. Bunun birinin dünya cenneti diğerinin ise ebedî hayattaki cennet olduğu müfessirlerce ifade edilir.

Peygamber Efendimiz'in bu gerçeği ifade etmesi hadisin ravisi Ebû Saîd'in çok hoşuna gidince, bu sözlerin ve bu müjdenin onun ağzından bir kere daha tekrarını istemişti. Ebû Saîd'in kendisinin adını vererek "Bu söz Ebû Saîd'in çok hoşuna gitti" demesi, "benim hoşuma gitti" demesinden daha güçlü ve daha beliğ bir ifadedir. Arap dilinde buna iltifat denir. Bu defa Resûl-i Ekrem önceki sözünü tekrar etmenin yanında daha büyük bir müjde verdi. Bir haslet, işlenildiği takdirde insanı cennette yüz derece birden yükselten bir amel, bir eylem vardı. Üstelik cennetteki herbir derecenin arası da yerle gök arasındaki mesafe kadardı. Ebû Saîd'in bu son derece üstün ve faziletli amelin ne olduğunu sormaması düşünülemezdi. Nitekim o bunu öğrenmek istedi ve Resûl-i Ekrem Efendimiz de hiçbir iş ve eylemle denk ve eşit olmayan Allah yolunda cihad olduğunu iki veya bazı rivayetlere göre üç defa tekrarlayarak kendisine bildirdi. Böylece, cihadın ne kadar büyük ve faziletli bir iş olduğunu tekrarlamış ve bu vesileyle bir kere daha cihada teşvik etmiş oluyordu.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihad edenler cennette en üstün dereceye sahip olacaktır.
2. Cennet, çeşitli derecelere ve tabakalara ayrılmıştır.
3. Cennete girmenin temel şartı sağlam bir imana sahip olmaktır.
4. İmanın gerektirdiği amelleri işlemek, kişinin cennete girmesinin ve cennette derece ve makamlar elde etmesinin vesilesidir.

1305- ????? ??? ?????? ?? ??? ????? ??????????? ? ????? : ???????? ??? ? ??? ?????? ????? ?????? ????????? ????????? ? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ????????? ?????? ?????? ????????? » ?????? ?????? ????? ????????? ??????? : ??? ???? ??????

??????? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ??? : ???? ? ?????? ??? ????????? ? ?????? : « ???? ????????? ????????? » ????? ????? ???? ??????? ??????? ? ???? ????? ????????? ??? ???????? ????? ???? ????? ???? » . ????? ????? .

1305. Ebû Bekr İbni Ebû Mûsa el-Eş'arî şöyle dedi:

Babam Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'ı düşmanın karşısında durup:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'i:* **"Şüphesiz cennet kapıları kılıçların gölgeleri altındadır"** derken işittim. Bunun üzerine üstü başı perişan biri ayağa kalkıp:

–Ey Ebû Mûsa! Bu sözü Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* söylerken sen mi işittin? diye sordu. Ebû Mûsa:

–Evet, ben işittim, cevabını verdi. Bunu duyan adam, arkadaşlarının yanına dönüp:

–"Sizleri selâmlıyorum" dedi ve kılıcının kınını kırıp attı. Sonra elinde kılıcıyla düşmanın üzerine yürüdü ve ölünceye kadar düşmanla savaştı.

Müslim, İmâre 146. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 23

Ebû Bekir İbni Ebû Mûsa

Meşhur sahâbî Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin oğlu olup adı Amr'dır. Tâbiîn tabakasındandır. Güvenilir hadis ravilerinden biridir. Yaşça kardeşi Ebû Bürde'den daha büyüktü. Babası başta olmak üzere meşhur sahâbîlerden hadis rivayet etti. Kütüb-i Sitte müellifleri onun hadislerini nakletmiştir. 106/724 senesinde vefat etti.

Allah ona rahmetiyle muamele etsin.

Açıklamalar

Bir kısmını bu bölümde gördüğümüz gibi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Allah yolunda cihadın faziletini ortaya koyan ve mü'minleri cihada teşvik eden pek çok sözleri vardır. Cennetin kılıçların gölgesi altında olduğunu beyan eden hadis bu sözlerin en önemlilerinden ve en etkililerinden biridir. Bu hadisin, "Cihad, kendisi için cennet va'd edilmiş olan bir kahramanlıktır" anlamına mecâzî bir ifade olduğunu söyleyenler vardır. Peygamberimiz'in bu sözünün, Allah yolunda cihada, savaş esnasında düşmana yaklaşıp onlarla sıcak temas sağlamaya, kılıç kullanmaya ve savaş anında topluca hareket edip düşmanı bunaltmaya çok önemli bir teşvik olduğu açıktır. O günün şartlarında cihadın en önemli aleti kılıçtı. Kılıç üstünlüğüne sahip olan, kılıcı iyi kullanan savaşın galibi olurdu. Kınına sokulmayan kılıç, cesaret ve kahramanlığın simgesi idi.

Cihad meydanında düşmana hücum ederken insanın yükseklerde, başının üstünde tuttuğu kınından çekilmiş kılıç, âdeta kişiyi koruyan bir gölgelendiriciye benzetilmiştir. Gölgenin insanı aşırı sıcaktan koruması gibi, cihadın simgesi olan kılıç da kişiyi cehennem ateşinden korur ve cennet bir bakıma kılıçların gölgesindeymiş gibi kabul edilir. İmam Nevevî, ulemânın "Bu hadisin mânası, cihada ve savaşa katılmak cennete girmenin sebebidir" dediklerini söyler. Özellikle şehitlerin ve cihada katılıp sağ sâlim dönen gazilerin kul hakları dışındaki günahlarının Allah Teâlâ tarafından affedilerek sorgusuz sualsiz cennete gireceklerini daha önceki açıklamalarımızda belirtmeye çalışmıştık.

Ebû Mûsa'dan bu peygamber müjdesini duyarak gereğini anında yerine getiren aziz sahâbî veya tâbiînin kimliğini bilmiyoruz. Bildiğimiz tek şey, onun Allah'ın inayetiyle cenneti hak eden bir kimse olduğudur.
İslâm toplumunu ve fert fert her müslümanı asırlar boyu derinden
etkileyen bu peygamber buyrukları bizim için bir âb-ı hayat niteliğindedir.

Bu sebepledir ki, İslâm ülkelerinde cihadın sürekliliğini önleyemeyen ve kâfirlere karşı müslümanlardaki direnme gücünü kıramayan işgalci müstevliler, önce sünnet ve hadislerin varlığını inkâr ederek, bunda başarılı olamayınca güvenilirliği konusunda zihinlerde şüphe uyandırarak ümmeti cihaddan uzaklaştırma faaliyetleri başlatmışlar ve kısmen de olsa bundan netice almışlardır. Bu konuda elde ettikleri başarılarda en büyük ihanet payı, İslâm toplumu içindeki sapık ve gafil âlimlerindir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, her vesileyle ümmeti en faziletli amel olarak nitelendirdiği Allah yolunda cihada teşvik etmiştir.
2. Cihadın en zoru, kişinin en kıymetli varlığı olan canını ortaya koyarak düşmana karşı cephede yapılan silahlı mücadeledir.
3. Allah şehit ve gazilere cennette çok üstün makamlar verecektir.
4. İslâm toplumunda ve her müslümanda cihad şuurunu canlı tutmak gerekir.

1306- ??? ??? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ? ??? ?????? ???? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ????? ?????? ?? ????? ?????? ???????? ???????? » . ????? ??????? .

1306. Ebû Abs Abdurrahman İbni Cebr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda ayakları tozlanan bir kula cehennem ateşi dokunmaz."

Buhârî, Cihâd 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 7; Nesâî, Cihâd 9

Abdurrahman İbni Cebr

Ebû Abs künyesiyle bilinen Abdurrahman İbni Cebr'in adının Abdullah veya Ma'bed olduğu da söylenir. Sahâbe hayatıyla ilgili kaynakların bazısında adının Câhiliye döneminde Abdülüzzâ olduğu, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in onun adını Abdurrahman olarak değiştirdiği kaydedilir. Sahâbe-i kirâmdan olup, ensardandır. Evs kabilesinin Hârisoğulları koluna mensuptur. Bedir'e ve daha sonraki gazvelere iştirak etti. Bedir'e

katıldığında 48 yaşındaydı. Ebû Abs'in hadislerini Buhârî, Tirmizî ve Nesâî kitaplarında nakletmişlerdir. Ebû Abs, 70 yaşında iken 34 (654) senesinde vefat etti ve cenazesi Bakî mezarlığına defnedildi. Cenaze namazını Halife Hz. Osman kıldırdı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah'ın rızâsına nâil olmak arzusuyla girilen her yolda yürümenin Cenâb-ı Hak katında büyük bir ecri ve mükâfatı vardır. Bu yol, ilim öğrenmek, cemaatle namaz kılmak, hasta ziyareti veya cenazeyi defnetmek için gidilen bir yol olabilir. Bunların her birinin büyük sevabı olduğu kesin naslarla sabittir. Ancak Arapçada herhangi bir kayıt olmaksızın **"Allah yolunda yürümek"** denilince, cihada gitmek anlaşılır. Bu hadiste kastedilen de bu mânadır. Şu kadar var ki, bunu genel anlamda düşünmenin ve mânayı umûmîleştirmenin de bir sakıncası yoktur.

Cepheye gitmek olarak anlamamızın sebebi, cihada gidip şehitlik mertebesine ulaşan veya gazi olan kimsenin cennete gireceğine dair pek çok nassın bulunmasıdır. Bunların bir kısmı daha önce geçmişti. **Ayakların tozlanması** sözü mecâzî bir anlatım tarzı olup, bir iş uğrunda yol katetmeyi ve yorulmayı ifade eder. Şüphesiz Allah'ın dinini yayma ve i'lâ-i kelimetullah uğruna çıkılan cihad yolculuğu bunların en önemlisidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihada çıkan kimseyi Cenâb-ı Hak cehennemden korur.

2. Daha genel anlamda olmak üzere, ilim öğrenmek, cemaatle namaz kılmak, hasta ziyaret etmek ve cenazeye katılmak da Allah yolunda adım atmak sayılır.

1307- ?????? ??? ?????????? ? ??? ?????? ???? ? ????? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ????????? ?????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ???????? ?? ???????? ? ????? ????????? ????? ?????? ??????? ?? ???? ??????? ?????? ??????? » ? ???? ????????? ???? : ????? ???? ????? .

1307. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah korkusundan ağlayan bir kimse, sağılan süt tekrar memeye girmedikçe cehenneme girmez. Allah yolundaki cihadın tozu ile cehennem dumanı bir kulun üzerinde birleşmez."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 8; Nesâî, Cihâd 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1308- ??? ??? ??????? ? ??? ?????? ????????? ? ????? : ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????: «???????? ?? ?????????? ???????? : ????? ???? ???? ??????? ??????? ? ?????? ????? ??????? ?? ?????? ???????». ???? ????????? ???? : ????? ???? .

1308. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki göze cehennem ateşi dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda nöbet bekleyerek geceleyen göz."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 12

Açıklamalar

Allah korkusundan ağlamak, öncelikle Allah'ın emirlerine gerektiği şekilde itaat ederek onlara sımsıkı sarılmayı, yasakladıklarından da son derece kaçınmayı gerektirir. Çünkü Allah'a hakkıyla ibadet ve taatte bulunamayanlar ile günah işleyip sonra da işledikleri günahlardan pişmanlık duyanlar ağlayarak Allah'a dua ve niyazda bulunur, tövbe kapısına yönelirler. Allah Teâlâ böyle bir hal içinde kendisine yönelen kullarının dua, niyaz ve tövbelerini kabul eder. Dolayısıyla böyle bir kul cehennem azabından kurtulmuş olur. Çünkü bu vasıftaki mü'min, bir daha günah ve isyana yönelmemeye kesin karar vermiş, Allah'ın huzuruna maddî ve manevî kirlerden arınarak tertemiz bir vaziyette çıkmış olur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Allah korkusundan ağlayan gözü cehennem ateşinin yakmayacağını anlatırken getirdiği misâl de son derece dikkat çekicidir. Çünkü memeden çıkan sütün tekrar o memeye geri dönmesi aklen muhal, yani imkânsız olan bir şeydir. Bu nasıl mümkün değilse ve akla aykırı düşüyorsa, yukarıda anlatılan tarzda bir hayat süren kimsenin cehenneme girmesi de aynı şekilde mümkün değildir. Bu teşbih, Allah Teâlâ'nın şu âyetindeki teşbih gibidir: **"Bizim âyetlerimizi yalanlayan ve onlara inanmaya tenezzül etmeyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve halat, iğne deliğinden geçinceye kadar onlar cennete giremeyeceklerdir"** [A'râf sûresi (7), 40].

Allah yolunda cihada çıkan kimsenin ayak tozları ile cehennem dumanının birleşmemesi, mücahidin de tıpkı Allah'dan korkan kişi gibi cehenneme girmeyeceğinin delillerinden biridir. Cihadın pek çok çeşitleri ve kısımları vardır. Geceleyin Allah yolunda cephede nöbet beklemek de cihadın temel unsurlarından biridir. Daha önce ribatın, yani cephede nöbet tutmanın önemini bu konuyla ilgili hadisler münasebetiyle açıklamıştık.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusu, O'nun emirlerine itaat ve yasaklarından kaçınmayı kapsar.

2. Ağlamak, bir pişmanlığın ve nedâmetin sonucudur. Pişmanlık ve nedâmet tövbeyi ifade eder. Tövbesi makbul olanlar cehennem azabından kurtulurlar.

3. Cihadın pek çok çeşidi vardır ve hepsi derece derece faziletlidir.

4. Allah yolunda cihad eden mü'min cehennemde kalmaz.

1309- ??? ????? ??? ?????? ? ???? ?????? ????? ? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????

???? : « ?? ?????? ???????? ?? ????? ??????? ?????? ????? ? ???? ?????? ??????? ?? ???????? ?????? ?????? ???? » . ????? ????? .

1309. Zeyd İbni Hâlid *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim Allah yolunda cihada gidecek bir gaziyi donatır, cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılarsa, bizzat cihada gitmiş gibi sevap kazanır. Cihada giden gazinin arkada bıraktığı ailesine güzelce bakıp onların ihtiyaçlarını karşılayan da bizzat cihad yapmış gibi sevap kazanır."

Buhârî, Cihâd 38; Müslim, İmâre 135-136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 20; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 6; Nesâî, Cihâd 44

Açıklamalar

Allah yolunda cihada çıkacak bir gaziyi donatmaktan maksat, onun cihad yapabilmesi, cephede savaşabilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılamaktır. İslâm'ın ilk yıllarında cihada iştirak eden kimseler bütün ihtiyaçlarını kendileri karşılar, atını, devesini, kılıcını, kalkanını veya buna benzer harp alet ve edavâtını, hatta yiyip içeceği şeyleri kendileri temin ederlerdi. Çünkü görevi askerlik olan bir sınıf yoktu. Cihada davet edilince gücü yeten ve meşrû bir mazereti olmayan herkes cepheye koşardı. Bilindiği gibi sahâbe-i kirâmın pek çoğu geçimini zor temin eden fakir kimselerdi. Fakat aralarında zengin olanlar da vardı. İşte bu zenginler veya cihada gitmek üzere her şeyini hazırlayıp bir mazereti sebebiyle katılamayan sahâbîler, savaş araç ve gereçlerini hazırlama imkânı olmayanlara yardımcı oluyordu. Bu yardımlar da savaşa iştirak edenler gibi sevap kazanma vesilesi sayılmaktaydı. Çünkü bu davranış cihadın lüzumlu unsurlarından biriydi. Daha sonraki dönemlerde düzenli ordular kuruldu; gelişen ve değişen şartlara göre devlet bütçesinden yeterli harcamalar yapılmaya başlandı. Esasen dinimizin temel prensiplerinden birinin şu olduğunu tekrar hatırlayalım: Hayırlı bir işi yapacak olana yardım eden kimse, o işi yapan gibi sevaba nail olur; işi yapanın sevabından da bir şey noksanlaşmaz. Aynı şekilde bir günah ve kötülüğün işlenmesine yardımcı olan da o günahı ve kötülüğü yapan gibi vebâle girer, günahkâr olur. Bilindiği gibi cihad, benzeri ve dengi olmayan büyük bir hayırdır. Bu hayrın herhangi bir yönüne yardımcı olmak da aynı şekilde faziletlidir.

Cihad sevabı kazanılmasına vesile teşkil eden işlerden bir diğeri de, cihada çıkan kimsenin geride kalan yakınlarına bakmak, onların geçimlerinin teminini üstlenmek, görülecek işlerini takip etmek, çoluk çocuğunu kendi aile fertleri gibi gözetip kollamaktır. Böylece cepheye giden gazinin gözü arkada kalmaz, gönlü huzur içinde olur. Cihadın kazanılmasında bu psikolojik rahatlığın son derece önemli olduğu izahtan vârestedir. Bu peygamber buyruklarını yerine getirmeyi imanlarının bir gereği sayan müslümanlar, tarihboyunca en mükemmel uygulama örneklerini ortaya koydular.

Hadis daha önce 179 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler daima Allah yolunda cihad aşkı içinde olmalıdır.
2. Allah yolunda cihada çıkacak olan fakir bir kimseyi techiz etmek, cihad sevabı kazanmanın vesilesidir.
3. Cihada çıkan bir kimsenin geride kalan ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak, cihad sevabına ortak olmanın yollarından biridir.
4. Yardımlaşma ve ihtiyaçlarını gidermede müslümanlar birbirlerinin kefilidir.

1310- ?????? ??? ?????? ? ??? ?????? ????? ????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ????????? ????? ????????? ?? ???? ?????? ????????? ????? ?? ???? ???? ?? ??????? ???? ?? ???? ??????» ???? ??????? ???? : ???? ??? ???? .

1310. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sadakaların en faziletlisi Allah yolunda kurulan bir çadırın gölgesi, Allah yolundaki bir mücâhide verilen hizmetçi ve Allah yolunda bağışlanmış bir erkek devedir."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 5

Açıklamalar

Bu hadiste sayılanlar, cihad esnasında mücahide yardımcı olan unsurlardır. Allah rızası için bu iyilikleri yapmak her zaman sevap ise de, cihad anında daha büyük bir kıymet ifade eder. Sıcak yaz günlerinde gölgelenilecek hiçbir ağaç ve taşın olmadığı bir çöl veya ovada, soğuk kış günlerinde fırtına ve tipiye yakalanılan bir alanda çadırın ne büyük nimet olduğunu anlamak zor değildir.

Bir mücahidin hizmetlerini görecek emir eri veya at bakıcısı, silah tamircisi, yemek hazırlayıcı veya bunlara benzer zaruri hizmetleri yerine getiren yardımcı bir eleman da çok önemlidir. Günümüz savaşlarında bunlar ordu içinde destek kıtaları diye ayrı bir sınıf oluşturmakta ve harbin kazanılmasında büyük rol oynamaktadırlar.

Hadiste bahsedilen erkek deve ifadesiyle, üzerine binen kimseyi, sırtına vurulan yükü taşıyabilen hayvan kastedilmektedir. Çünkü o günün savaşlarında cepheye gidecek eşyaları taşıma ve üzerine binme açısından bir nakil vasıtası olarak deve en elverişli hayvandır. Bunun erkek bir deve olması ise daha faziletlidir. Günümüz savaşlarında bunun yerini son derece gelişmiş kara, hava ve deniz nakil araçları almış bulunmaktadır. Fakat araçların değişmiş olması, hadîs-i şerîflerde cihada katkı anlamına gelen bu genel tavsiyelerden hiçbir şey noksanlaştırmaz, hatta önemini arttırır. Çünkü fedâkârlığın çapı ve maliyeti büyümüştür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihada çıkanlara yardımcı olmak hayrın en faziletlilerinden sayılır.
2. Cihada çıkan kimseye yapılacak yardım onun rahatını sağlayıcı, düşmana karşı savaşırken gücünü ve kuvvetini artırıcı ve geçiminin teminine yardımcı nitelikte şeyler olabilir.

1311- ???? ???? ? ??? ?????? ???? ? ???? ????? ??? ??????? ??? : ?? ???? ??????? ????? ????? ??????? ?????? ???? ?? ????????? ???? ? ??? : « ???? ??????? ? ??????? ??? ???? ???????? ???????? » ????? ??????: ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????????? ?????? : ?????? ???? ????????? ???? ? ????? : ?? ????????? ????????? ???? ?????? ????????? ???? ? ??? ????????? ?????? ??????? ? ????????? ?? ???????? ????? ??????? ????????? ???? ????? . ???? ????? .

1311. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Eslem kabilesinden bir delikanlı:

–Yâ Resûlallah! Ben cihada katılmak istiyorum, fakat savaşabilmem için gereken malzemeyi temin edecek durumda değilim, dedi. Peygamber Efendimiz:

–"Filân adama git. O, cihada katılmak üzere hazırlanmıştı; fakat hastalandı" buyurdu. Delikanlı Hz.Peygamber'in dediği kişiye gidip:

–Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana selâm ediyor ve savaşa gitmek için hazırladığın malzemeleri bana vermeni söylüyor, dedi. Bunun üzerine adam hanımına seslenerek:

–Hanım! Savaş için hazırladığım şeyleri bu delikanlıya ver; onlardan hiçbir şey alıkoyma. Allah hakkı için onlardan hiçbir şey bırakma ki, berekete nail olasın, dedi.

Müslim, İmâre 134

Açıklamalar

1309 numaralı hadisi açıklarken bir gaziyi techiz etmenin önemi ve faziletini ana hatlarıyla açıklamıştık. Hadisimiz de aynı konuya işaret etmektedir. Peygamber Efendimiz, Allah yolunda cihada iştirak etmek isteyip de gerekli techizatı hazırlamaya güç yetiremeyen fakir müslümanları ya ashâbın zenginlerine göndererek veya onlardan temin edilen paralarla cihad malzemeleri alarak techiz edip cihada katılmalarını sağlardı. Böylece her iki tarafın da sevap kazanmasına vesile olurdu. Cihada katılmak üzere gerekli malzemeleri hazırlayan, fakat hastalık gibi herhangi bir meşrû mazeret sebebiyle gidemeyenlere, gitmek isteyip de techizatı bulunmayanları gönderir ve malzemelerini bunlara vermelerini tavsiye ederdi. Böylece onların da cihad sevabına ortak olmaları temin edilirdi. Bu sünnet, Peygamber Efendimiz'in ebedî âleme irtihallerinden sonraki dönemlerde devam etmekle kalmayıp, ümmetin arasında asırlar boyu sürüp gelen uygulamaların zeminini teşkil etti. İslâm toplumlarında askerlik ve askere yardım anlayışı bir ibadet aşkı haline geldi. İşte bütün bunların temelinde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnet ve hadisleri ve bunları din olarak kabul eden müslümanların engin hissiyatı yatar. İslâm toplumları bunu canlı tutmanın ve kaybedileni yeniden elde etmenin iştiyakı içinde olmalıdırlar.

Hadisi 178 numara ile de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm ümmetinin her ferdi Allah yolunda cihad aşkı ve arzusu içinde olmalıdır.
2. Cihada hazırlık hususunda müslümanlar birbirlerine yardımcı olmalıdırlar.
3. Cihada hazırlık yapıp da bir özrü sebebiyle katılamayanlar, hazırladıkları savaş malzemelerini, bunları temin edemeyenlere vererek sevap kazanırlar.

1312- ??? ??? ?????? ??????????? ? ??? ??????? ???? ? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ???? ??????? ? ??????? : « ??????????? ???? ????? ????????? ???????? ? ????????? ???????? » ????? ????? .

??? ?????? ??? : « ????????? ???? ????? ????? ????? » ????? ??? ????????? : « ????????? ?????? ?????? ?? ???????? ??????? ??????? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???????? » .

1312. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Benî Lihyân üzerine asker gönderdi ve:

"İki erkekten biri cihada gitsin; elde edilecek sevap ikisi arasında ortaktır" buyurdu.

Müslim, İmâre 137

Müslim'in bir rivayeti de şöyledir:

"İki kişiden biri cihada çıksın" buyurdu; sonra da oturanlara şöyle dedi:

"Sizden hanginiz cihada çıkanın ailesi ve malı hakkında hayırla davranıp onun yerini tutarsa, cihada gidenin yarı ecri kadar ona da sevap verilir."

Müslim, İmâre 138

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, o zaman henüz müslümanlığı kabul etmemiş olan Hüzeyl kabilesinin Benî Lihyân kolu üzerine asker sevketmiş ve her kabilenin erkeklerinin yarısının bu sefere iştirak etmesini istemişti. Geride kalanların da cihada gidenlerin ailelerine yardımcı olmalarını emretti. Böylece bütün müslüman erkekler cihad sevabı kazanmış olacaklardı. Bu sevabı kazanabilmek, cihada gidenlerin ailelerinin geçimlerini temin etmek, işlerini takip ve çoluk çocuklarıyla alâkalanma şartına bağlanmıştır.Şüphesiz bu yardımın azlığına ve çokluğuna göre sevabın miktarı da değişir.

Hadis, 180 numara ile de geçmişti.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Bazı kere bütün müslümanların cihada katılması gerekmeyebilir. Bunun takdiri devlet başkanına aittir.

2. Cephede cihada çıkan gazinin geride kalan ailesinin geçimini temin etmek, ihtiyaçlarını karşılamak ve çoluk çocuğuyla alâkalanmak, cihada katılmış gibi sevap kazanmaya vesile olur.

1313- ???? ??????? ? ??? ?????? ??????? ? ??? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ??????? ?????????? ? ????? : ?? ?????? ??????? ????????? ??? ???????? ? ????? : « ??????? ? ????? ?????? » ???????? ? ????? ??????? ????????? ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ??????? ??????? » . ????? ????? ? ???? ???? ??????? .

1313. Berâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Tepeden tırnağa silâhlı bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:

–Yâ Resûlallah! Sizinle birlikte önce savaşa mı katılayım, yoksa müslüman mı olayım? dedi. Resûl-i Ekrem:

–"Önce müslüman ol, sonra savaş" buyurdu. Bunun üzerine adam müslüman oldu, sonra savaştı ve neticede şehit oldu. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem:*

–"Az çalıştı, çok kazandı" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 13; Müslim, İmâre 144

Açıklamalar

Tercümeye esas aldığımız metin Buhârî'nin lafzıdır. Müslim'in rivayetinde belirtildiğine göre, gelen adam Medine'li olup Benî Nebit kabilesindendi. *"Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehâdet ederim"* deyip cihada katıldı ve öldürülünceya kadar savaştı.

Buhârî şârihlerinin bazılarının belirttiğine göre, bu olay Uhud savaşında cereyan etmişti. Peygamberimiz'e gelen Üsayrım lakabıyla tanınan kişi Amr İbni Sâbit'ti. İbni Hacer, Peygamber Efendimiz'in onun adını Zür'a diye değiştirdiğini söyler. O, Resûl-i Ekrem'in yanına müşrik olarak gelmiş, hemen müslüman olup savaşa iştirak etmiş, kâfirlerle kıyasıya savaşarak şehit olmuştu. Hatta Ebû Hüreyre, bu zatı bir bilmece gibi sahâbîlere sorar, onlar da çoğu kere bilemezlerdi. Onun sorusu şöyle idi:

–"Bana söyleyin bakalım, hayatında bir kere bile namaz kılmadan cennete giren kişi kimdir?" İnsanlar cevabını bilemez, kendisinin söylemesini isterlerdi. Ebû Hüreyre de:

–"O, Üsayram Benî Abdü'l-Eşhel, yani Amr İbni Sâbit'tir" derdi (Hayat hikâyesi için bk. İbni Hacer*el-İsâbe*, IV, 608-610; *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, III, 90). Çünkü iman etmesi ile şehit olması arasında bir namaz vakti bile geçmemişti. Fakat o gerçekten inanmış ve işin şuurunda olarak cihada katılmıştı.

Bir insanın işleyeceği işlerin, yapacağı hayırların bir kıymet ifade etmesi ve özellikle Allah katında bir mükâfat ve sevabının olabilmesi için, her şeyden önce o kişinin iman ve İslâm dairesine girmesi gerekir. Yoksa, yaptığı işlerin âhirette bir ecri olmaz. İşte bu sebeple, Peygamberimiz kendisine gelen kimselerden her şeyden önce Allah'a ve Resûlü'ne iman etmelerini ve bu imanın gereklerini yerine getirmelerini isterdi. Çünkü kâfirin çalışıp çabalamasının karşılığı kendisine bu dünyada verilir. Onun hayatını sürdürmesi, Allah'ın bütün dünyalık nimetlerinden istifade etmesi, Cenâb-ı Hakk'ın adalet ve merhametinin sonucudur.

Peygamber Efendimiz'in "Az çalıştı, çok kazandı" sözünden onun cennetlik olduğu anlaşılmaktadır. Bazı ameller vardır ki, az da olsa ecir ve mükâfatı çoktur. Meselâ kelime-i tevhîd de bunlardan biridir. Bu hadisten son derece samimi bir şekilde iman edip, o imanın gerektirdiği amelleri işlemeye fırsat bulamadan Allah'a kavuşan kimsenin, netice itibariyle cennetlik olduğunu anlıyoruz. Şehitlik ise, daha önce bir çok defalar ifade ettiğimiz gibi, başka amellerle kıyas edilmeyecek derecede faziletlidir. Bu hadis, konunun önemli örneklerinden biridir. Asr-ı saadette buna benzer örnekler az sayılmayacak kadar yekün tutar. Bilindiği gibi iman etmek yani müslüman olmak, kişinin geçmişindeki günahları silip süpürür ve o insan hayata yeni gelmiş gibi olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İşin başı iman ve İslâmdır. Müslüman olmayan kimsenin yaptığı iyiliklerin uhrevî bir mükâfatı yoktur.

2. Allah katında en faziletli amellerden biri de şehitliktir. Bir kimsenin ameli az olsa veya hiç olmasa, fakat faziletine inanarak Allah yolunda cihad ederken şehit düşse, o kimse cenneti hak eder.

1314- ????? ????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ????? ??????? ??????? ??????? ??? ??????? ??? ?????????? ???? ?? ??? ??????? ??? ????? ????? ????????? ? ???????? ??? ??????? ??? ?????????? ? ?????????? ????? ???????? ? ???? ??? ???? ???????? » . ??? ?????? : « ????? ???? ???? ?????? ??????????? » . ?????? ????? .

1314. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöylebuyurdu:

"Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her şey kendisinin olsa bile dünyaya geri dönmeyi arzu etmez. Sadece şehit, gördüğü aşırı itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyaya dönmeyi ve on defa şehit olmayı ister."

Bir rivayette: **"Şehitliğin faziletini gördüğü için"** denilir.

Buhârî, Cihâd 21; Müslim, İmâre 109. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 13, 25

Açıklamalar

Cennet, ebedî mutluluk yeridir. Oraya giren bir kimsenin bir başka yeri araması, özlemesi ve istemesi söz konusu değildir. Çünkü cennet mükemmellik

yurdudur. İnsanın gönlünün çektiği ve aklının tasavvur ettiği her şey orada vardır. Dolayısıyla cennete giren ve oradaki nimetleri gören birinin dünyaya dönmeyi arzu etmesi düşünülemez. Çünkü cennetin en aşağı sayılan mertebesi bile dünyanın tamamından daha üstün ve hayırlıdır. Fakat şehitlik mertebesi o kadar yüksek ve cennetteki karşılığı o kadar üstündür ki, bunu gören kimse dünyaya tekrar dönmeyi ve defalarca şehit olmayı, Allah'ın huzuruna tekrar çıkmayı ve her defasında cennette daha üstün derecelere kavuşmayı ister. Cihad bölümünün önceki birimlerinde de ifade edildiği gibi, mahşer halkı, misk gibi yayılan kan kokusu ve vücudundan henüz yeni yaralanmışçasına akan taze kanı ile sadece şehitleri tanır, onların fazilet ve şerefine şahitlik eder. İşte bu sebepten dolayı **şehitlerin kanı ve cenazesi yıkanmaz.** Hatta, Allah yolunda öldürülenlere niçin şehit denildiği tartışılırken *"Şehidin şehit olduğuna şahidi vardır; o da kanıdır"* denilmiştir. Şehit denilmesinin bir başka sebebi de, diri oldukları, ruhları cennete vardığı ve orada gördükleri nimetler içindir. Esasen :**"Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin; hayır onlar diridirler, ama siz farkında olmazsınız"** [Bakara sûresi (2) 154] âyeti bunun delilidir. Şehitlerin, şehit oldukları andan itibaren ruhları cennete gidip orayı gördükleri halde, diğer mü'minlerin ruhları sadece kıyamette görecektir. Şehit denilmesinin bir başka sebebi, şehidin cennete gireceğine Allah ve melekler şahitlik ettiği içindir denilmiştir. Daha başka sebepler de sayılır. Burada önemli olan, şehitlik mertebesinin ne derece üstün ve faziletli bir makam olduğunu kavramaktır. Kur'an ve Sünnet'in bu konudaki nasları, müslümanlar için her zaman teşvik edici ve özendirici bir hayat kaynağı olmuştur. Hadisimiz de bu özendirici naslardan biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet, iyilikler ve güzellikler yurdudur; oraya giren bir daha çıkmak istemez.
2. Şehitlik mertebesi, cennetteki en üstün mertebelerden biridir. Bunu gören şehit, dünyaya tekrar dönüp, defalarca şehit olmayı temenni eder.
3. Fert ve toplumda cihad aşkı ve şehâdet ruhunun yaşaması için gayret etmek gerekir.

1315- ????? ???? ??????? ??? ????? ??? ????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ?????? ????????? ????? ?????? ????? ????????? » ???? ????? .

??? ?????? ?? : « ???????? ?? ??????? ??????? ???????? ????? ????? ????? ???????? » .

1315. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şehidin kul borcu dışındaki bütün günahlarını Allah bağışlar."

Müslim, İmâre 119

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1316- ????? ??? ???????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ???? ???????? ?? ?????? ??????? ? ?????????? ????????? ? ???????? ?????????? ? ??????? ????? ? ?????? : ?? ?????? ??????? ????????? ??? ???????? ?? ????? ??????? ?????????? ????? ??????? ? ?????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??? ?????? ?? ????? ??????? ???????? ?????? ? ????????? ?????? ????? ???????? » ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «?????? ?????? ? » ??? : ????????? ??? ???????? ?? ???? ??????? ?????????? ????? ????????? ? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ?????? ????????? ? ??????? ?????? ??????? ? ????? ????????? ? ?????? ????????? ???? ??????? ??? ?? ???? » . ????? ????? .

1316. Ebû Katâde *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâb arasında ayağa kalktı ve **"Allah yolunda cihad ve Allah'a iman etmek amellerin en faziletlisidir"** diye hatırlattı. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp:

–Yâ Resûlallah! Şayet Allah yolunda öldürülürsem, bu benim günahlarıma kefâret olur mu? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:

–"Evet, şayet sen sabrederek, ecrini de sadece Allah'tan bekleyerek, cepheden kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına kefâret olur" buyurdu. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

–"Nasıl demiştin?" diye sordu. Adam:

–Şayet ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarıma kefâret olur mu? diye sözünü tekrarladı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:

–"Evet, şayet sen sabrederek, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek, cepheden kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına kefâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibrîl söyledi" buyurdu.

Müslim, İmâre 117. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 32

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çeşitli vesilelerle en faziletli işlerin ve davranışların neler olduğunu ashâba açıklamışlardır. **İman ve cihad**, bu yöndeki rivayetlerin hemen hepsinde yer alır. Çünkü iman ve cihad ikisi birlikte insanın hem kalbi hem de kalıbı ile alâkalı amellerdir. İnsanı Allah yolunda cihada sevkeden, sağlam ve sarsılmaz bir imandır. Cihad ise imanı korumanın, İslâm'ı yaymanın ve i'lâ-yi kelimetullah'ı yüceltmenin en önemli vasıtasıdır. Bilindiği gibi cihad, İslâm'ı tebliğ edip insanlara ulaştırmanın bütün unsurlarını içine alır. Ancak cihadın en son ve en zor safhası olan cephede düşmanla savaşmak, bunlar arasında çok özel bir yer işgal eder. Cephede savaşırken şehit olmak, bir mü'minin bu dünyada ulaşabileceği en son ve en üstün mertebedir. Şehitlik, insanın daha önce işlediği bütün günahlarına kefâret olur ve şehit cennette de en üstün dereceye ulaşır. Ancak bu mertebeye lâyık olmak için, sabretmek, cihadın ecrini sadece Allah'tan beklemek yani ihlasla hareket etmek, cepheden kaçmayarak düşmana karşı koymak gibi üstün cesaret ve feragat isteyen özelliklere sahip olunması gerektiğini bu hadisten öğrenmekteyiz. Yine Resûl-i Ekrem Efendimiz, Cebrâil *aleyhisselâm'* ın kendisine bildirdiğini özellikle belirterek, kul hakkının şehitlik mertebesine ulaşmakla da ortadan kalkmayacağını açıkça ifade etmişlerdir. Bu, bizler için son derece ibret alınacak bir husus olup, her hâl ü kârda bu dünyadan kul hakkıyla gidilmemesi gerektiğinin çok çarpıcı bir misâlini teşkil etmektedir. Şu halde şehitliğin kefâret olduğu

günahlar ve hatalar, Allah'a ait haklardır. Bu konuda Enes İbni Mâlik, Muhammed İbni Cahş ve Ebû Hüreyre'nin de sahih rivayetleri vardır.

Bu hadisi 219 numara ile de görmüştük.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İman ve cihad, dinin birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken iki temel esası ve en faziletli ameldir.

2. Cihad esnasında sabretmek, ecrini sadece Allah'tan beklemek suretiyle ihlasla hareket etmek, düşmana karşı sırt çevirmeyip karşı durmak suretiyle şehit olan kimse bu dünyada en üstün makama, cennette de en üstün dereceye ulaşır.

3. Şehitlik, kul hakkı dışındaki bütün günahlara kefârettir.

1317- ????? ????? ??? ?????? ?????? ? ???? : ???? ?????? : ??? ???? ?? ?????? ??????? ??? ???????? ??? : « ?? ????????? » . ????? ????????? ????? ?? ?????? ? ????? ?????? ????? ?????? ? ????? ???? .

1317. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam:

–Yâ Resûlallah! Eğer Allah yolunda öldürülürsem ben nerede olacağım, dedi. Resûl-i Ekrem:

–"Cennette" diye cevap verdi. Bunun üzerine adam elinde bulunan hurmaları attı, sonra düşmanla savaştı ve neticede şehit düştü.

Müslim, İmâre 143 . Ayrıca bk. Buhârî, Meğâzî 17; Nesâî, Cihâd 31

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1318- ???? ????? ??? ?????? ?????? ? ???? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ?????? ???????? ??????????? ??? ????? ? ??????? ??????????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ????? ???????? ??? ???? ?????? ?????? ??? ??????? » ??????? ??????????? ? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??? ??????? ????????? ????????? ????????? » ??? : ?????? ???????? ??? ????????? ???????????? ??? ?????? ?????? : ?? ????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ? ???? : « ???? » ???? : ???? ???? ? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????????? ??? ??????? ???? ??? ? » ???? ?? ????????? ?? ????? ?????? ????? ?????? ?? ?????? ???? ??????? ? ??? : « ???????? ???? ???????? » ??????? ????????? ???? ???????? ? ??????? ???????? ????????? ????? ???? ?????? ???? ?????? ??? ???? ???????? ????? ??????? ???????? ???????? ? ??????? ???? ?????? ???? ????????? . ????? ??????????? ?????? ?????? . ????? ????? .

« ??????? » ???? ????? ??????? : ?? ???????? ?????????? .

1318. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile ashabı yola çıktı ve müşriklerden önce Bedir'e vardılar. Müşrikler de geldiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden hiçbiriniz, ben başında olmadıkça herhangi bir şey yapmasın". Sonra müşrikler yaklaştı; bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete girmek üzere ayağa kalkınız!" buyurdu. Enes der ki:

Ensardan Umeyr İbn Hümâm radıyallahu anh:

–Yâ Resûlallah! Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet mi? diye sordu. Peygamberimiz:

–"Evet" buyurdu. Umeyr:

–Ne iyi, ne âlâ! dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

–"Niye öyle söyledin?" diye sordu. Umeyr:

–Allah'a yemin ederim ki, yâ Resûlallah, cennet ehlinden olmayı istediğim için öyle söyledim, başka maksadım yok, dedi. Resûl-i Ekrem:

–"Şüphesiz sen cennetliksin" buyurdu. Umeyr, bu söz üzerine torbasından bir kaç hurma çıkartıp onları yemeye başladı. Sonra:

–Eğer şu hurmalarımı yiyinceye kadar yaşarsam, bu gerçekten uzun bir hayattır, diyerek elindeki hurmaları attı, sonra şehit oluncaya kadar müşriklerle savaştı.

Müslim, İmâre 145. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 137

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin Müslim'den seçtiği 1317 numaralı hadis, Buhârî'nin *Sahih*'inde de aynı lafızlarla yer alır. Anılan kaynaklar, olayın Uhud Savaşı'nda geçtiğini belirtir. Bir sonraki Enes rivayeti ise Bedir Harbi'nde geçen bir olayı anlatır. Bazı hadis şârihleri bu iki olayın birbirinin aynı olduğunu söylemelerine karşılık Bedreddin el-Aynî, bunların iki sahâbînin başına gelmiş iki ayrı olay olduğunu söyler. Çünkü Peygamber Efendimiz'in gazvelerinde bu türden bir tek

olayın olduğu söylenemez. Bunun aksine çeşitli gazvelerde cereyan eden benzer olaylar, bazan olayın kahramanının adıyla hadis ve siyer kitaplarında anlatılır, fakat çoğu kere isim verilmez.

Enes'in rivayet ettiği hadisin baş tarafında, Peygamber Efendimiz'in sahâbe-i kirâmdan Büseyse'yi, Ebû Süfyân'ın kervanını gözetlemek için casus olarak gönderdiği, onun getirdiği bilgilere göre de Bedir'e hareket ettiği zikredilir. **Efendimiz, düşmanın hareketlerini gözetlemek, gaye ve maksatlarını öğrenmek, onlarla ilgili bilgileri toplamak üzere casuslar ve bazı kere öncü birlikler gönderirdi.** Bunlar, bir devletin ve toplumun hayatiyetini sürdürebilmesi için zaruri olan faaliyetlerdir. Her ülkenin bu yönde oluşturduğu teşkilatlar ve hedeflediği stratejiler vardır; tarih boyu da olagelmiştir.

Cihada çıkılınca herkes kendi başına hareket etme imkânına sahip değildir. Ordunun başındaki komutana yüzde yüz itaat edilmesi ve emrinden çıkılmaması gerekir. Bu sebeple Peygamberimiz, sahâbe-i kirâma bu önemli vazifelerini bir kere daha hatırlatmış, onların dikkatlerini çekmiştir. Başıbozukluk her yerde bir felâketse de, özellikle cihad yolculuğunda ve cephede hiç affedilmeyecek bir suçtur. Bu sebeple, **cihad maydanındaki emirler münakaşa ve istişareye açık değildir. Çünkü onun için yeterli zaman ve uygun zemin yoktur.**

Cihad meydanında askerler galeyana getirilmeli, Allah yolunda savaşırken şehit olanların ebedî âlemde çok büyük mükâfatlar ve cennette üstün mevkiler kazanacağı, gazi olanların yine üstün derecelere nâil olacağı iyice anlatılmalı, mücâhidler buna gönülden inanmalıdır. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in **"Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete girmek üzere ayağa kalkınız"** buyruğu böyle bir teşviktir. Sahâbe, elindeki son hurmayı bitirecek kadar bir süre bu dünyada kalmayı bile uzun bir hayat saymaktadır. Aziz sahâbî Umeyr'i şehâdete ve cennete sevkeden, aşk derecesindeki bu imandır. İslâm'ın bütün zaferleri ve doğuşundan sonraki kısa sürede yeryüzü hakimiyetinin büyük çapta müslümanların eline geçmesi bu büyük iman gücü sayesinde olmuştur. En modern harp araç gereçlerine sahip günümüz süper güçlerinin yüzbinlerce kişilik ordularına karşı silahları yok denecek kadar az, fakat imanları tarif ve tasavvur edilemeyecek kadar engin, sayıları birkaç bin kişiden ibaret müslüman grupların kazandığı zaferler, yarınki tarihimizin altın sayfalarını teşkil edecektir. İşte bu iman sahâbe imanıdır ve her asırda müslümanların buna ihtiyacı vardır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir kimsenin, yapacağı herhangi bir işin neticesini bilene sorup ona göre hareket etmesi İslâmî bir gelenektir.
2. Kendisine soru sorulan kimse, hayırlı netice ne ise onu bildirmelidir.
3. Müslümanları daima cihada teşvik etmek, cephede savaşanlara şehitliğin faziletini hatırlatmak gerekir.
4. Düşmanın halini ve maksadını öğrenmek için casus kullanmak câizdir.
5. Savaş esnasında kumandanın niyetini gizlemesi uygundur.
6. Savaş anında komutanın emirlerine tereddütsüz itaat etmek gerekir.

1319- ???? ??? : ???? ???? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ???? ???? ????????? ??????? ????? : ?????????? ? ????? ????? ?????? ? ??????? ???????? ? ??????????????? ?????????? ??????????? ? ??????? ????????? ???????? ??????? ? ????????? ?? ???????? ? ??????????? ????????? ? ??????????? ???? ???????? ????? ????????? ??????????? ? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ??? ????????? ??? ??? ???????? ??????? ? ???????? : ????????? ????? ????? ????????? ?????? ??? ????????? ????????? ????? ????? ???? ? ????? ????? ?????? ???? ??? ???? ???????? ? ???????? ??????? ??? ???????? ? ?????? ????? : ?????? ????? ????????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ??? ???????? ????? ?????? : ????????? ????? ????? ????? ?????? ??? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? » ????? ????? ???? ??? ???? .

1319. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Birtakım kimseler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek, bize Kur'an'ı ve Sünnet'i öğretecek insanlar gönderseniz, dediler. Resûl-i Ekrem, içlerinde dayım Harâm'ın da bulunduğu, ensârdan kendilerine kurrâ denilen yetmiş kişiyi onlara gönderdi. Bunlar Kur'an okuyor, geceleri onu aralarında müzakere edip öğreniyorlardı. Gündüzleri ise su getirip mescide koyuyorlar, odun toplayıp onu satıyor, bedeliyle de Suffe ehline ve fakirlere yiyecek satın alıyorlardı. İşte Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* onlara bu kişileri göndermişti. Fakat gidecekleri yere varmadan önlerine çıktılar ve onları öldürdüler. Onlar (öldürülmeden önce):

–Allahım! Bizim haberimizi Peygamberimiz'e ulaştır. Bizler sana kavuştuk ve senden razı olduk; sen de bizden razı oldun, dediler.

Bir adam, yaklaşıp Enes'in dayısı Harâm'a mızrağını sapladı, hatta vücudunun bir tarafından öbür tarafına geçirdi. Bunun üzerine Harâm:

–Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki, cenneti kazandım gitti, dedi. Bu olay üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Şüphesiz ki din kardeşleriniz öldürüldüler. Onlar hem de şöyle dediler: Allahım! Bizim haberimizi Peygamberimiz'e ulaştır. Bizler sana kavuştuk ve senden razı olduk; sen de bizden razı oldun" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 9, Meğâzî 28; Müslim, İmâre 147

Açıklamalar

Yukarıda tercümesini verdiğimiz metin Müslim'in rivayetidir. Buhârî rivayetinde bu olayın cereyan ediş tarzı ve hadisenin içinde bulunanlarla ilgili birtakım bilgiler ve ayrıntılar vardır. Fakat biz onları burada tekrar etmeyeceğiz. Bu olay İslâm tarihinde **"Bi'r-i Maûne Vak'ası"** diye bilinir ve anılır. Hicretin dördüncü yılında, Uhud Gazvesi'nden dört ay sonra Sefer ayında vuku bulmuştur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelen heyet Necid ehlinden olup Benî Süleym kabilesine mensup idiler. Sahîh-i Buhârî'deki bilgiye göre, Benî Süleym'in Ri'l, Zekvân, Usayye ve Benî Lihyân kolları birlikte gelmişlerdi. Geli gayeleri arasında düşmanlarına karşı imdat istemek de vardı. Müslim'in rivayetinde geliş gayelerinin kendilerine Kur'an ve Sünnet'i öğretmek olduğu

belirtilmektedir. Bu istekler birbirine zıt olmayıp, iki arzuyu bir arada ilettikleri düşünülebilir. Bunun üzerine Peygamberimiz **kurrâ** olan yani Kur'an ve Sünnet'i iyi bilen **yetmiş kişilik bir ilim ve irfan ordusunu** Münzir İbni Amr el-Hazrecî radıyallahu anh'in maiyyetinde Necid'e göndermişti. Gönderilenlerin sayısı hakkında değişik rivayetler varsa da en sahih görüş yetmiş kişi olduklarıdır. Gidenler arasında Enes'in dayısı Harâm İbni Milhân'ın da bulunması ve onun ilk şehid edilen kişi olması, Enes'in bu olay hakkında etraflı ve yeterli bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Harâm'ı öldüren kişi, müşriklerin reisi Âmir İbni Tufeyl olup Resûl-i Ekrem Efendimiz onun müslümanlığından emin değildi. Harâm İbni Milhân elçi olarak gittiği Âmir'in yanındar dönmeyince arkadaşları onu aramak için yola çıktılar; fakat Âmir'in adamları onları da şehit ettiler. Bu olayı Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Resûl-i Ekrem Efendimiz'e haber verdiği Buhârî rivayetinde açıklanmıştır. (Bu konuda bilgi için bk. Tecrîd-i Sarîh Tercümesi,III,240 vd.)

İmam Nevevî'nin bu hadisi zikretmesinin sebebi, Harâm'ın **"Cenneti kazandım gitti"** sözü ile, Hz.Peygamber'e bu olayın haberini ulaştıracak kimse bulamayan kurrâ topluluğunun Allah'a niyazda bulunarak, **"Bizler sana kavuştuk ve senden razı olduk; sen de bizden razı oldun"** demeleridir. Çünkü Allah Taâlâ şehitlerden razı olur; O'nun razı olması, onların amel ve tâatlerini kabul ederek, kendilerini cennetinde en üstün makama lâyık görmesi anlamına gelir. Şehitlerin Allah'tan razı olması ise, O'nun vad ettiği ikram ve ihsanına kavuşmalarını ifade eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm Kur'an ve Sünnet'i bilip öğrenmede, uygulamada ve başkalarına öğretme hususlarında şiddetli bir arzuya sahiptiler.
2. Ashâb, Peygamber Efendimiz'in emrine kayıtsız şartsız uyar, nereye gönderirse tehlikeli de olsa gitmekte tereddüt göstermezlerdi.
3. Allah şehitlerden razı olup onları cennetinde en üstün dereceye kavuşturur. Şehitler de Allah'tan razı olup O'nun ikram ve ihsanına nail olurlar.
4. Fakir fukaranın istifadesi için mescide yiyecek ve içecek konulması câizdir.

1320-????? ??? : ???? ?????? ???? ??? ?????? ??? ?????? ????? ??? ??????? ???? ? ???? : ?? ???? ?????? ????? ?? ?????? ?????? ??????? ??????????? ? ????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ?? ????? . ?????? ???? ???? ????? ?????? ??????????? ? ???? : ?????????? ????? ????????? ????? ??????? ??? ???????? ????? ???????? ???????? ????? ?????? ??? ???????? ???? ?????????? ????? ?????? ?????????? ???? ??? ?????? ???? : ?? ???? ??? ?????? ???????? ????? ????????? ? ????? ????? ???????? ??? ???? ????? ? ??? ???? : ??? ???????? ?? ???? ??????? ??? ???? ? ??? ???? : ????????? ???? ?????? ?????????? ????? ????????? ? ??? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ? ???????? ?? ?????? ??????? ???? ??????????? ? ???? ?????? ???? ??? ??????? ????????? . ??? ???? : ?????? ???? ??? ??????? ????? ????? ?????? ???????? ????? ??? ?????????? : { ???? ??????????? ??????? ?????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????????? ??? ????? ???????? } ??? ?????? [??????? : 23] .

????? ???? ? ??? ????? ?? ??? ????????? .

1320. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Amcam Enes İbni Nadr *radıyallahu anh* Bedir Savaşı'na katılmamıştı. Bu ona çok ağır geldi. Bu sebeple:

–Yâ Resûlallah! Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah Taâlâ müşriklerle yapılacak bir savaşta beni bulundurursa, neler yapacağımı muhakkak Allah görür, dedi.

Uhud Savaşı'nda müslüman safları dağılınca, Enes İbni Nadr –arkadaşlarını kastederek–Rabbim, bunların yaptıklarından dolayı özür beyan ederim, dedi. –Müşrikleri kestederek de–, bunların yaptıklarından da uzak olduğumu arzederim, deyip ilerledi. Derken Sa'd İbni Muâz ile karşılaştı ve:

–Ey Sa'd İbni Muâz! İşte cennet. Nadr'ın Rabbine yemin ederim ki, Uhud'un yakınlarından ben onun kokusunu alıyorum, dedi. Sa'd (bu olay anlatırken):

–Ben onun yaptığını yapmaya güç yetiremedim, yâ Resûlallah! dedi. Hadisin ravisi Enes, amcasıyla ilgili olayı şöyle anlatır:

Amcamı şehit edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç darbesi, mızrak yarası ve ok izi vardı. Müşrikler ona müsle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu hiç kimse tanıyamadı. Sadece kız kardeşi parmak uçlarından tanıyabildi.

Enes, biz şu âyetin amcam ve onun gibiler hakkında inmiş olduğu görüşündeyiz, dedi:

"Mü'minler içinde öyle yiğit erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri sözlerinde durdular. Onlardan kimi ahdini yerine getirdi (çarpışıp şehit düştü), kimi de sırasını bekliyor. Bunlar sözlerini asla değiştirmemişlerdir" [Ahzâb sûresi (33), 23].

Buhârî, Cihâd 12; Müslim, İmâre 148. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîr 34

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, herhangi bir sebeple Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in gazvelerinden birine iştirak edememenin üzüntüsünü derinden hisseder, bunu telâfi etmenin yolu ne ise onun çaresine bakarlardı. Enes İbni Nadr, Medine İslâm Devleti'nin kuruluşundan sonra müşriklerle yapılan ilk savaş olan Bedir Gazvesi'ne katılamamış ve bu durum onu çok etkilemişti. Bundan sonra kâfirlerle yapılacak bir savaşta üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getireceğine dair Allah'a yemin edip söz vermişti. Allah da onun yeminini yerine getirtti. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz Enes İbni Nadr'ı ve benzerlerini tebrik edip övmüştür (Bk. Buhârî, Cihâd 12; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 225).

Enes İbni Nadr, Uhud Savaşı'nda İslâm ordusu bozguna uğradığı sırada Peygamber Efendimiz'in etrafından ayrılmayan sahâbîlerden biri idi. Bozguna uğrayan bir ordunun neferi gibi davranmadı ve onların davranışlarından ötürü de Allah'tan af diledi. Müşriklere karşı giriştiği çetin mücadele sonucu şehit

düştü. Vücudunda görülen kılıç darbeleri, mızrak yaraları ve ok izleri onun ne büyük bir cihad eri olduğunun ve düşmana ne kadar çok zayiat verdirdiğinin de bir delili sayılır. Yine Uhud'da Hz.Peygamber'in çevresinden ayrılmayanlardan biri ve Evs kabilesinin lideri olan Sa'd İbni Muâz'ın, "Ben onun yaptığını yapmaya güç yetiremedim" sözü Enes'in efsanevî kahramanlığının bir göstergesidir. Esasen müşriklerin onun vücuduna şehit düştükten sonra **müsle** yapmış olmaları, bu yiğit sahâbîye duydukları kin ve öfkenin bir eseridir. **Müsle, bir insanın gözünü çıkararak, burnunu ve kulağını, kolunu ve bacağını velhasıl bütün uzuvlarını kopararak cesedini belirsiz hale getirmek sûretiyle işkence yapmaktır.** Bu, bir kâfire de yapılmış olsa dinimizde yasaklanmıştır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Öldürdüğünüz zaman bile en güzel tarzda öldürün"* (Müslim, Sayd 57; Tirmizî, Diyât 14; Nesâî, Dahâyâ 22) buyurarak ve bunu savaşlarda bizzat uygulayıp uygulatarak insanlık tarihinde benzersiz bir çığır açmıştır. Bu vesileyle bir hususa işaret etmek gerekir. Günümüzde milletler arası hukuk kurallarına göre de bu tür davranışlar savaş suçu kabul edilmektedir. Ne yazık ki bunlar sadece kağıt üzerinde yazılı kalmaktan öteye geçememekte ve iman gibi işin temelini oluşturan bir uhrevî değerden yoksun kişiler ve toplumlar, bütün dünyanın gözleri önünde tarihin hiçbir döneminde görülmediği şekilde katliamlar ve zulümler işlemektedir. Özellikle katliama ugrayan, zulüm gören ve ölen müslümansa bütün milletler arası kuruluşlar sessiz ve seyirci durumundadır. Oysa **İslâm'ın ortaya koyduğu savaş hukuku kuralları, din ve ırk ayrımı yapmaksızın bütün insanlar için bir güvencedir.** Kanaatimizce, İslâm'ın bu yöndeki seçkin mevkiini insanlık âlemine sunmak müslümanların önemli görevlerinden biridir.

Hadisi daha önce 110 numara ile "Mücâhede" bahsinde de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Enes İbni Nadr, hakkında âyet ve hadis vârid olan faziletli sahâbîlerdendir.
2. Meşrû olan şeyleri vadetmek ve cihadda canını fedâ etmeyi adamak câizdir.
3. Şehidin makamı cennet olup, onun kokusunu cihad meydanında hissedenler vardır.
4. Sözünde duranlardan Allah razı ve hoşnut olur ve onları cennetle mükâfatlandırır.

1321- ???? ?????? ??? ?????? ????? ???? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ?????????? ?????? ??????? ? ??????? ?? ????????? ? ?????????? ?????? ??? ?????? ???????? ? ???? ??? ????? ??????? ????? ???? : ?????? ????? ??????? ?????? ???????? » ???? ??????? ??? ???? ?? ????? ????? ??? ????? ????? ????? ?? ??? ?????? ?????? ??? ???? ?????? ????? .

1321. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bu gece rüyamda iki adam gördüm. Yanıma gelip beni bir ağaca çıkardılar, sonra da bir eve götürdüler. O ev, şimdiye kadar benzerini görmediğim güzellik ve değerde idi. Sonra o iki kişi bana:

Bu eşsiz ev, şehitler sarayıdır, dedi."

Buhârî, Cihâd 4, Cenâiz 93

Açıklamalar

Buhârî, bu kısa hadisi kitabının "Cihâd" bölümünde rivayet etmiştir. Nevevî de şehitlerin makamına işaret eden bu rivayetin kısa metniyle yetinmiştir. Oysa hadisin tamamı, Buhârî'nin "Cenâiz" bahsinde olup, buraya alınan kısım onun çok küçük bir bölümüdür. Nevevî de hadisin uzun metnini kitabımızda 1549 numara ile "Yalanın Haramlığı" bölümünde zikretmiştir.

Hadisleri kısaltarak veya sadece ilgili olan bölümünü alarak nakletme usulü, muhaddisler arasında yaygın değilse de, Buhârî'nin *Sahih*'inde buna rastlanır. Fıkıh eserlerinde ise bu metoda çok sıkça başvurulur. Hadis usulü ilminde adına **"ihtisar", "iktisar"** veya **"takti'"** denilen bu yol, çeşitli münakaşalara da sebep olmuştur. Büyük bir muhaddis olmasının yanında fıkıhta da imam sayılan Buhârî, *Sahîh*'inde bir kısım rivayetleri ihtisar ederek, bir bölümünü de iktisar ederek nakleder. **İhtisar,** bir hadisin anlatmak istediği mânayı tam aktaracak şekilde kısaca ifade etmektir. **İktisar** ise, bir kaç ayrı konuyu bir arada ihtiva eden bir hadisi, konulara göre parçalara bölüp her birini kitabın ilgili yerine koyma veya ilgili yerde kullanmadır. **"Takti'"** de aynı anlamdadır. Bunun câiz olup olmadığı, hangi şartlarla yapılabileceği gibi hususlar hadis usulü eserlerinde enine boyuna tartışılır. Peygamber Efendimiz, sabah namazını mescidde kıldıktan sonra sahâbe-i kirâm arasında rüya gören olup olmadığını sorar, rüya gören gördüğü rüyayı anlatır, Efendimiz de bu rüyaları Allah'ın dilediği şekilde yorumlardı. Bu arada kendisi de gördüğü rüyaları ashâba anlatır, onların gerekli yorumunu yapardı. Bilindiği gibi, Peygamberimiz'in rüyaları da vahyin bir çeşidi kabul edilir. Nitekim bu rüyada bahsettiği iki kişiden birinin Cebrâil diğerinin de Mîkâil olduğu aynı hadisin diğer rivayetinde açıkça belirtilmiştir. Bu demektir ki, onun rüyası sâdık ve sâlih bir rüya idi. Bu prensip, Hz. Peygamber'in bütün rüyaları için geçerli kabul edilen itikâdî bir esastır. Yani onun rüyasında gördüğü aynıyla bir gerçektir; yoksa bir peygamberin rüyasını ashâbına ve ümmetine anlatmasının başka anlamı olamaz.

Hadisin geniş bir yorumunu 1549 numarada göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in rüyası gerçeği yansıtır; rüyaya dayalı olarak verdiği her haber de doğrudur.
2. Melekler kendi şekil ve suretlerinden başka şekilde de görülebilir.
3. Şehitler için cennette göz kamaştırıcı mevki ve makamlar vardır.

1322- ???? ???? ??? ?????? ????? ???? ??? ????????? ????? ????????? ??? ????? ?????? ??? ???????? ? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? : ?? ??????? ??????? ??? ????????? ???? ???????? ? ?????? ????? ????? ????? ? ????? ???? ?? ????????? ??????? ? ???? ???? ????? ???? ?????????? ?????? ?? ????????? ? ???? : « ?? ??? ???????? ?????? ?????? ?? ????????? ? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? » . ???? ??????? .

1322. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Ümmü Hârise İbni Sürâka diye bilinen Ümmü Rübeyyi' Binti Berâ, Nebî*allallahu aleyhi*

ve sellem'e geldi ve:

–Yâ Resûlallah! Bana Hârise'den haber verir misiniz? –Hârise Bedir Savaşı'nda şehit düşmüştü–. Eğer cennette ise sabredeceğim; böyle değilse onı ağlamaya çalışacağım, dedi. Peygamber Efendimiz:

–"Ey Ümmü Hârise! Şüphesiz cennetin içinde cennetler vardır; senin oğlun bunların en yücesi olan Firdevs cennetindedir" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 14. Ayrıca bk. Buhârî, Meğâzî 9, Rikâk 51; Tirmizî, Tefsîru sûre(23)

Açıklamalar

Hadisimizde kıssası anlatılan Ümmü Hârise, Enes İbni Mâlik'in halasıdır. Esas isminin Rübeyyi' Binti Nadr olduğu söylenir. Nitekim yukarıda yer gösterilen Tirmizî rivayetinde de böyledir. Onun Bedir Savaşı'nda şehit edilen oğlu da Hârise İbni Sürâka'dır. Hârise, o sırada henüz erginlik çağına gelmemiş bir gençti. Sahâbe hayatından bahseden eserlerde belirtildiğine göre harbi seyretmek üzere gelmişti. Su içmek üzere havuz başına gittiği sırada hançeresine isabet eden ve kimin tarafından atıldığı bilinmeyen serseri bir ok ile vurulmuştu. Araplar bir insanı öldürmek maksadıyla atılmayan oka "serseri ok" derler. Hârise, Bedir'de ensardan şehit olan ilk kişi idi. Annesi Ümmü Hârise, bir kimsenin şehit olabilmesi için düşmanın onu öldürmek arzusuyla ok atmasının şart olduğunu sanıyordu. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'den oğlunun şehit olup olmadığını, Allah katındaki mevki ve makamının ne durumda bulunduğunu öğrenmek istemişti. Oğlu şehit ise onun öldürülmüş olmasına sabredecek ve bir şehit annesi olmanın gururunu taşıyacaktı. Çünkü o, bütün müslüman anneler gibi şehitliğin ne kadar üstün bir fazilet ve şehidin de Allah katında şefaat izni verilenlerden biri olduğunu biliyordu. Onun için bizim geleneğimizde "şehit annesi ağlamaz" sözü bir darb-ı mesel haline gelmiştir. Şunu da ifade edelim ki, ağlamamaktan maksat, hiç göz yaşı dökmemek, üzülmemek ve acı duymamak demek değildir. Bir insan için bu imkânsız denecek derecede zordur. Fakat bunları aşırı derecede hissettirmemek ve sabırlı davranmak esastır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hârise'nin annesinin bu isteği üzerine cennetin bir çok derece ve tabakadan oluştuğunu belirttikten sonra, oğlunun cennetin en üstün derecesi olan Firdevs'de olduğunu ona bildirmiş ve sabretmesini tavsiye buyurmuştur. **Firdevs**, bostan demektir. Fakat değişik bostanlarda bulunan her çeşit ağacı, çiçekleri ve benzer bitkileri ihtivâ ettiği için Firdevs'in seçkin bir özelliği vardır. Onun için en üstün diye nitelendirilir. Firdevs cennet ehlinin gezinti mahallidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz:*"Allah'tan istediğiniz zaman Firdevs'i isteyiniz. Çünkü o cennetin ortası ve en yüksek yeridir. Onun üstünde Rahman'ın arşı vardır ki, cennetin nehirleri oradan kaynaklanır"* (Buhârî, Tevhîd 22; Tirmizî, Sıfatü'l-cenne 4) buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihad esnasında, cephede savaşırken değil de herhangi bir şekilde öldürülen kimse de şehitlik makamına kavuşur.
2. Şehit olanın arkasından yas tutarak ağlamak yerine sabretmek gerekir.
3. Cennet, derece ve kademelere ayrılır. Şehitler cennetin en üstün yerindedir.

1323- ????? ???? ?? ???? ??????? ??? ?????? ??????? ??? : ????? ???? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ? ?????????? ???????? ??? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ?????????? ????????? ????????????? » . ????? ???? .

1323. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Babamın müsle yapılmış cesedi getirilip Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne konuldu. Yüzünü açmak üzere gittim, fakat oradaki topluluk bana engel oldu. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

"Melekler ara vermeksizin onu kanatlarıyla gölgelendiriyorlar" buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 3, 35, Cihâd 20, Meğâzî 26; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 129-130. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 12, 13

Açıklamalar

Câbir'in babası Abdullah İbni Amr İbni Harâm, Uhud Savaşı'nda şehit düşen sahâbîlerdendir. Müşrikler onu şehit etmekle kalmamış, cesedine müsle uygulamışlardı. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi müsle, bir insanın burnunu, kulağını, kolunu ve bacağını kesmek suretiyle ona işkence etmektir. Câbir, babasının böyle şehit edilmesine çok üzülmüş, yüzüne örtülen perdeyi kaldırarak onun halini görmek istemişti. Fakat sahâbe buna engel oldular. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre, Efendimiz örtünün kaldırılmasına müsaade etmiş ve Câbir'in babasının halini görmesine izin vermiştir. Yine yukarıda kaynaklarına işaret edilen rivayetlerin bir kısmından öğrendiğimize göre, onun bu halini gören kız kardeşi Fâtıma Binti Amr feryad ederek ağlamaya başlamış, bunun üzerine Resûl-i Ekrem:*"Ona niçin ağlıyorsun? Melekler ara vermeksizin onu gölgelendiriyorlar"* buyurmuştur. Bu söz, hem onları teselli etmek hem de Abdullah'ın ne kadar üstün mertebeli bir şehit olduğunu, onun bu yüce mertebesine ağlamak değil, sevinmek gerektiğini belirtmek için söylenmiştir. Çünkü meleklerin onun başına âdeta üşüşmeleri Allah'ın ona olan ikramını, cennetteki üstün mertebesini müjdelemek içindir. **Peygamber Efendimiz, ashâbından şehit olanların her biriyle çok yakından alâkalanmış, onlara özel bir ihtimam göstermiş, hem onların cennette olduklarını müjdelemiş hem yakınlarını teselli etmiş hem de sahâbe-i kirâmı şehâdet mevki ve makamına özendirmişlerdir.** İslâm ümmeti, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu uygulamalarına bakarak her konuda olduğu gibi bu hususta da onu kendilerine örnek almışlardır. Bunun neticesinde müslümanlar her asırda şehitlerine gereken saygı ve ihtiramı göstermiş, şehitlerin eşlerini, çocuklarını, anne ve babalarını bile bu saygı, sevgi ve hürmet çemberine dahil etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Câbir'in babası Abdullah İbni Amr, sahâbe-i kirâmın faziletlilerinden biridir.
2. Şehitlerin ardından feryâd ü figân ederek ağlamak doğru değildir.
3. Şehitleri rahmet melekleri çepeçevre kuşatır.
4. Şehide gereken değeri vermek suretiyle yakınları teselli edilmeli, müslümanlar da şehitlik mertebesine özendirilmelidir.

1324- ????? ??? ?? ???????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ?????? ????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ???? ???? ??? ???????? » . ???? ???? .

1324. Sehl İbni Huneyf *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Taâlâ'dan bütün kalbiyle şehitlik dileyen bir kimse, yatağında ölse bile, Allah ona şehitlik mertebesine ulaştırır."

Müslim, İmâre 157. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 36; İbni Mâce, Cihâd 15

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1325- ???? ???? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ??????????? ??????? ??????? ??? ?? ???????? » . ???? ???? .

1325. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şehitliği gönülden arzu eden bir kimse, şehit olmasa bile sevabına nâil olur."

Müslim, İmâre 156

Açıklamalar

Niyetlerimizin amellerimiz kadar önemli, hatta amellerimizden daha öncelikli olduğunu biliyoruz. Çünkü amellerimiz niyetlerimize göre bir değer ifade eder. Niyetin mahalli de kalptir. Bir mü'min, hayırlı ve faziletli bir işi yapmaya imkân olmasa bile, onu işleme arzu ve niyeti üzere olmalıdır. Cihad en büyük hayır, şehitlik de en üstün faziletlerden biri olduğuna göre, cihad aşkı ve şehitlik arzusu içinde bulunmak mü'minler için önemli bir kalbî ameldir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bizleri bu yönde teşvik etmiş, kalbimizi hayır ve fazilet sayılan işlere yöneltmemizi istemiştir. Çünkü kalbimizde gizlediklerimizi ve açığa vurduklarımızı Allah Taâlâ görür ve bilir. Ayrıca bunlardan dolayı bizi mükâfatlandırır. İşte bu sebeple şehitliği temennî eden bir kimse şehit olmasa bile bu samimi niyeti sebebiyle sevap kazanır.

1324 numaralı hadis, daha önce 58 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir hayrı ve fazileti gönülden arzu etmek, hükmen onu işlemek gibidir.
2. Şehitlik en büyük hayır ve faziletlerden biri olup, onu temenni etmek câizdir.
3. Müslümanları cihâda, cesaretli olmaya ve Allah yolunda canını feda etmeye teşvik etmek gerekir.

1326- ????? ??? ???????? ??? ??????? ???? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ?????????? ??? ????? ??????? ????? ??? ????? ???????? ???? ???? ????????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? ????? .

1326. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz karıncanın ısırmasından ne kadar acı duyarsa, şehit olan kimse de ölümden ancak o kadar acı duyar."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 35; İbni Mâce, Cihâd 16

Açıklamalar

Ölüm, her canlının mutlaka tadacağı bir hayat gerçeğidir. Pek çok insan, her gün hemcinslerinin, en yakınlarının, annesinin babasının, hatta ciğerpâresi olan yavrularının ölümü tattığını görür ve bilir; fakat aynı sonun bir gün kendisinin de başına geleceğini düşünmez. Gördüğü gerçeğin bir süre tesirinde kalır, fakat sonra bunu çabucak unutuverir. Oysa ölüm sıraya konulmuş, vakti saati bilinen bir olay değildir. Nerede, ne zaman ve nasıl öleceğini hiç kimse bilemez. Dinimiz bizi bu noktada sürekli uyarır ve tıpkı hayat gibi ölümün de bir hakikat olduğunu, mutlaka ibret almamız gerektiğini bize hatırlatır. Bazılarının ölüm anında çektiği sıkıntılara şahit olanların, bunun tesirinden kurtulamadıkları ve bu vesileyle kendi hayat tarzlarına yeniden çeki düzen vermeye yöneldikleri olur. Çok iyi ölüm halleri görenler de kendileri öyle bir akibetle Allah Taâlâ'ya kavuşabilmek için özenirler. Peygamber Efendimiz, zihinlerde doğması muhtemel bir soruya cevap vererek şehidin Allah'a kavuşma anındaki huzur halini bize açıklamıştır. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın şehitlere bir ikramı, bir yardımıdır. Dalayısıyla şehâdete de bir teşviktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ şehitlere ölümün elem ve acılarını hafifletir.
2. Dünyada Allah'ın rızasına uygun bir hayat geçirenler, yani nefisle mücâhedeyi kazananlar da şehitler gibi güzel bir akibete kavuşurlar.

1327- ???? ????? ??????? ?? ??? ?????? ??? ?????? ??????? ???? ????? ??????? ????? ????? ??????? ??????? ?? ???? ????????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ??? ?????? ???????? ? ????? ??? ?? ??????? ???? : « ???????? ????????? ?? ??????????? ??????? ???????? ? ??????? ?????? ????????? ? ???? ??????????? ????????? ? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????????? » ?? ??? : « ????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ? ???????? ??????????? ????????? ?????????

??????? » ????? ???? .

1327. Abdullah İbni Ebû Evfâ*radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* düşmanla karşılaştığı günlerden birinde güneş batıya meyledinceye kadar bekledi. Sonra ashâbın arasında ayağa kalktı ve:

"Ey müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz; Allah'tan afiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz. Biliniz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır" buyurdu. Resûl-i Ekrem sonra sözüne devamla şöyle dua etti:

"Ey Kur'an'ı indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allah'ım! Şu düşmanları perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl."

Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 89

Açıklamalar

Düşmanla karşılaşmayı temenni etmek, bunu arzulamak, savaşı temenni edip arzulamak anlamına gelir. Müslümanların böyle bir tavır içinde bulunmaları düşünülemez. Çünkü **dinimizde aslolan sulh ve sükûn halinin devamıdır. Savaş gelip geçici bir durum olup, zaruret halinde başvurulan ve bazı kere kaçınılması mümkün olmayan bir haldir.** Düşmanla karşılaşmayı temenni etmenin bir başka sebebi de, ona karşı üstünlük taslamak, kendine aşırı derecede güven duygusu içinde olmak, gücüne ve kuvvetine güvenmektir. Oysa bunların her biri dinimizde hoş görülmeyen hasletlerdir. Ayrıca zulmün çeşitlerinden biridir. Allah zulmün her çeşidini yasakladığı gibi, mazluma yardıma da kefildir. Bir başka açıdan bakılınca düşmanı hafife alıp hiçe saymak, onunla alay etmek anlamına da gelir. Bu ise ihtiyat hâli ve tedbiri elden bırakmama prensibine aykırıdır. Nitekim Huneyn Gazvesi'nde müslümanlara kendini beğenme ve böbürlenme duygusu hakim olmuştu. Bu durum onların savaşın başında bozguna uğramalarına sebep oldu. Sonradan kendilerine geldiler, bu sayede Allah'ın yardımı onlara yetişti ve büyük bir hezimetten kurtuldular. Bundan alınacak ders şu idi: Mü'minler, bu günün tabiriyle en teknik ve modern silahlara ve üstün vurucu gücü bulunan ordulara da sahip olsalar, kendi güç ve kuvvetlerine değil, daima Allah'a güvenmelidir. Çünkü O'nun gücü karşısında durup tutunacak bir başka güç olamaz.

Müslümanlar şayet bir temennide bulunacaklar ve Allah'tan bir şey isteyeceklerse, âfiyet istemelidirler. Allah'tan âfiyet temenni etmekle ilgili pek çok hadisler vardır. **Âfiyet, bedene ait bütün iç ve dış hastalıklarla, din, dünya ve âhirete ait tüm kötülüklerden ve arzu edilmeyen şeylerden kurtulmayı dilemektir.** Bu dilek ve temennilere rağmen, düşmanla karşılaşıp savaşmak zorunda kalmak, kaçınılmaz bir netice olarak karşımıza çıkabilir. İşte o zaman müslümanlara düşen görev artık sabredip, kararlı bir tarzda düşmanın karşısında metin bir kale gibi durmak olmalıdır.

Sabır, dinimizin en önemli disiplinlerinden biridir. Sabır imtihanı da en zor imtihanlardandır. Belâ ve musibetlere sabır hususunda herkes bir değildir. Bu sebeple olmalıdır ki Hz. Ebû Bekir: "Bana göre âfiyette olup şükretmem, imtihana tabi tutulup sebretmemden daha makbuldür" demiştir. Açıklamakta olduğumuz bu hadîs-i şerîf düşmanla karşılaşma mukadder olunca, onların karşısında sabırla savaşmaya teşvik etmektedir. Çünkü savaşın en temel esası ve zafere ulaşmanın şartı sabırdır. Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetleri savaş âdâbını ihtivâ etmesi açısından bizim iyice düşünmemiz gereken yüce hikmetler ihtivâ eder:

"Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya erişesiniz. Allah ve Resûlüne itaat edin; birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir. Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkan kâfirler gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır" [Enfâl sûresi(8), 45-47].

Hayatımızın her alanında sabra ihtiyacımız varsa da, Allah yolunda cihad, sabrın en çok gerektiği yerdir. Çünkü dünyada elde edilen zaferi, nefisle mücâhedeyi ve âhirette cenneti kazanma alanı cihad meydanıdır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, cennetin kılıçların gölgesi altında olduğunu burada bir kere daha hatırlatmışlardır. Daha önce 1305 numaralı hadisi açıklarken bunun mahiyetine işaret etmiştik. Kitabımızın 26 ile 54 numaralı hadisleri arasında da sabır bahsi etraflıca ele alınmıştı.

Dua, mü'minin en önemli silahıdır. Çünkü dua, Allah'ı davet edip hâlini ona arzetmek ve yardımını niyâz etmektir. İnsan, her zaman Allah'a muhtaçtır ve her insanın duaya ihtiyacı vardır. Onun için bütün dinlerde doğru veya yanlış dua geleneği vardır. Fakat cihad gibi bir can pazarında dua daha çok önem kazanır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbına cihadın duasını da öğütleyip öğretmiştir. Anlamını yukarıda verdiğimiz**"Allahümme münzile'l-kitâbi ve mücriye's-sehâbi ve hâzime'l-ahzâbi ihzimhüm ve'nsurnâ aleyhim"** duâsını Efendimiz Hendek Gazvesi'nde öğretmişti.

Hadisi daha önce 54 numara ile okumuştuk; 1354 numara ile de bir bölümünü göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Düşmanla karşılaşmayı ve savaşı temenni etmemek gerekir.
2. Kaçınılmaz olarak savaş başa gelince, sabretmek ve cihadı en mükemmel şekilde yapmak üstün bir fazilettir.
3. Sabır, zafere ulaşmanın temel şartıdır.
4. Allah'tan âfiyet dilemelidir.
5. Dua mü'minin en önemli silahıdır ve insanın her zaman duaya ihtiyacı vardır.
6. Cihad meydanı duaya en çok muhtaç olduğumuz yerlerden biridir.

1328- ??? ????? ??? ??? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?? ????????? ? ??? ???????? ????????? : ????????? ????? ????????? ????? ??????? ????? ???????? ????????? ?????? » . ???? ??? ???? ?????? ???? .

1328. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İki dua reddolunmaz veya pek nadir reddolunur: Bunlar ezan okunurken yapılan dua ile savaş anında düşmanla boğaz boğaza gelindiği sırada yapılan duadır."

Ebû Dâvûd, Cihâd 39

Açıklamalar

Duanın daha çok makbul olduğu ve reddolunmayacağı anlar ve mekânlar bulunduğunu Peygamber Efendimiz'in bir çok hadislerinden öğrenmekteyiz. **Ezan okunurken veya kâmet getirilirken yapılan dualar ile cihad meydanında** düşmanla gırtlak gırtlağa gelindiği, her iki tarafın kılıç veya süngüleri ya da herhangi bir savaş aletiyle yüzyüze geldikleri anda yapılan duanın da reddolunmadığını bu hadis bize haber vermektedir. Ezanın ve kâmetin faziletini, Allah'a bir çağrı oluşunu ve şeytanın onlardan nasıl kaçtığını daha önce ilgili bahiste açıklamıştık. (1035-1043 numaralar arasındaki hadislere bakılabilir). Cihadın ne derece faziletli bir amel olduğunu da bu bahiste yeterince öğrenmiş bulunmaktayız. Şu halde faziletli işler ve ameller anında yapılan dualar daha çok kabule şayandır. Kitabımızın dualarla ilgili bölümünde gecenin karanlığı, seher vakti, secde anı ve farz namazların arkası gibi daha bir çok makbuliyet anları ve mekanları olduğunu belirten hadisler göreceğiz. Özellikle 1499-1505 numaralar arasındaki hadislere bakılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duanın daha çok makbul olduğu ve reddolunmadığı anlar ve mekanlar vardır.
2. Duanın reddolunmayıp kabul olduğu anlardan biri de ezan ve kâmet vakti ile savaşta düşmanla boğaz boğaza gelindiği andır.

1329- ????? ???? ??? ?????? ????? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ??? : « ????????? ??? ?????? ???????? ? ??? ??????? ? ???? ????? ? ????? ??????? » ????? ??? ???? ? ?????????? ???? : ????? ???? .

1329. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gazâya çıktığı zaman şöyle dua ederdi:

"Allahümme ente adudî ve nasîrî, bike ehûlü ve bike esûlü ve bike ukâtilü: *Allah'ım! Benim dayanağım ve yardımcım sadece sensin. Senin sayende hareket ediyorum; senin yardımın sayesinde düşmana hücum ediyorum; senin verdiğin güç ve kuvvet sayesinde düşmanla savaşıyorum."*

Ebû Dâvûd, Cihâd 90; Tirmizî, Da'avât 121

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1330- ???? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ???? ????? ??? : ?????????? ????? ????????? ?? ?????????? ? ???????? ???? ???? ????????? » ???? ??? ???? ?????? ????? .

1330. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir topluluktan endişe duyduğu zaman şöyle dua ederdi:

"Allahümme innâ nec'alüke fî nühûrihim ve ne'ûzü bike min şürûrihim: Allahım! Senin korumanı onlara karşı siper ediniyoruz. Onların şerlerinden sana sığınıyoruz."

Ebû Dâvûd, Vitir 30

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz çeşitli durum ve şartlara göre farklı dualar yapmış ve bunları ashâbına öğretmiştir. Sahâbe-i kirâm da öğrendikleri bu duaları kendilerinden sonraki nesillere öğretip belletmişler ve böylece zamanımıza kadar ulaşmasını sağlamışlardır. Allah onların hepsinden razı olsun. Dualar sadece hadislerde değil, aynı zamanda yüce kitabımız Kur'an'da da yer alır. Kur'ân-ı Kerîm bize daha önceki peygamberlerin dualarını da öğretir. Sevgili peygamberimizin sıkça yaptığı dualar daha sonraki dönemlerde me'sûr, yani Resûl-i Ekrem'den sünnet olarak nakledilen dualar şeklinde hem hadis kitaplarımızın ilgili bölümlerinde hem de dua ile ilgili müstakil eserlerde yer aldı. En yaygın olanlar ve en çok bilinenler dua demetleri olarak, herkesin ezberleyebileceği miktarda küçük kitapçıklar haline de getirildi. Tarikat mensuplarının günlük olarak okumayı itiyat edindikleri dualar da seçilmiş me'sûr dualardan yani Peygamber Efendimiz'in dualarından oluşur. Dilimizde daha çok "dua mecmuası" adı altında gördüğümüz kitaplar da bu sınıfa dahildir. Bütün bunlar şu gerçeği ortaya koyar: Müslümanın her işi, her hâli ve her anı Allah iledir. Çünkü dua Allah'a yakarış, O'na yöneliştir. Böylelikle kişi kendisini emniyette ve Allah'ın koruması altında hisseder ve hayatını buna göre sürdürür. Çünkü kul bu dualarda geçen Allah'ın güzel isimleri sayesinde korunur; onlarla Allah'a sığınır ve onlarla Allah'a yönelir.

Peygamberimiz'in cihada çıkarken okuduğu duanın ne büyük bir yakarış ve teslimiyet ifadesi olduğunu açıkça görmekteyiz. İnsan ne kadar güç ve kuvvet sahibi olsa, ne kadar harp araç ve gereçlerine sahip bulunsa, Allah'ın desteği ve yardımı olmaksızın zafer kazanması mümkün değildir. Nitekim sayı ve kuvvetçe düşman ordularıyla kıyaslanmayacak derecede az olan nice İslâm ordularının kâfirleri yenip bozguna uğrattığı tarihimizin şehâdetiyle sabittir. Allah'ın yardımı ve desteği olmadan bu savaşların kazanılması mümkün değildir. Düşmanların müslümanlara karşı hazırladığı pek çok hile ve tuzaklar vardır. İnsan bunların her birini hissedip ona göre tedbir almaya güç yetiremeyebilir. Fakat yardımcısı Allah olan bir kimse ve bir topluluk Cenâb-ı Hakk'ın izni ve inâyetiyle bu hile ve tuzaklardan kurtulur, kâfirlere üstünlük sağlar. İşte bütün bunların gerçekleşmesine vesile olacak işlerden biri de duadır. Düşmanla savaşmak mecburiyeti hasıl olunca, bize düşen vazife bütün maddî hazırlıkları yapmak, gerekli tedbirleri almak ve bu yönde elden geldiğince gayret gösterip en küçük bir ihmale yer vermemektir. Bu tedbir ve hazırlıklar tamamlandıktan sonra da gönülden ve hâlis bir niyetle Cenâb-ı Hakk'ın yardım ve desteğini talep etmemiz gerekmektedir. Bu sonuncu görev en az birinciler kadar önemli olup, zafere ulaşmanın manevî gücüdür. Cihadla ilgili âyet ve hadislerde bu iki önemli alana aynı şekilde değer vermemiz gerektiği bize öğretilmektedir. Peygamberler de bir beşerdir. Birtakım şerli insanlardan ve onların şerlerinden endişe etmeleri, korku duymaları tabîîdir. Bu onların kahramanlıklarına ve Allah'a karşı sonsuz tevekkül içinde olmalarına aykırı bir durum değildir. Ayrıca insanların ve toplumların başına bu gibi haller geldiğinde ne yapacakları, nasıl davranacakları hususunda onları eğitip öğretmenin de bir vesilesidir. Peygamber Efendimiz bu hususlarda ashâbını ve ümmetini uyarmış ve onlara yol göstermiştir.

B hadis, 983 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz çeşitli zaman ve mekânlarda, o günün şartlarına uygun çeşitli dualar yapmıştır.
2. Dua, kulun elinden geldiğince tedbir almasına ve gerekli hazırlıkları yapmasına mani değildir.
3. Allah'a tam bir güven ve sarsılmaz bir iman içinde dua edilmelidir.
4. Zorluk, güçlük, sıkıntı ve darlık zamanlarında dua etmek daha faziletlidir.
5. Bir beşer olmaları hasebiyle peygamberlerin de korku ve endişe duymaları tabiîdir.

1331- ???? ???? ????? ? ??? ?????? ????? ? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ????????? ?? ?????????? ??????? ??? ????? ?????????? » ????? ???? .

1331. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır düğümlenmiştir."

Buhârî, Cihâd 43, Menâkıb 28; Müslim, İmâre 96-99, Zekât 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 41; İbni Mâce, Cihâd 14, Ticârât 29

1333 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1332- ???? ???????? ??????????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ???????? ?? ?????????? ??????? ??? ????? ?????????? : ??????? ? ????????? » . ????? ???? .

1332. Urve el-Bârikî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır, yani ecir ve ganimet düğümlenmiştir."

1331 numaralı hadisin kaynaklarına bk.

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

Urve el-Bârikî

Urve İbni Ca'd veya Urve İbni Ebi'l- Ca'd, sahâbe-i kirâmdandır. Ezd kabilesinin Bârik koluna mensup olduğu için el-Bârikî nisbesiyle anılır. Urve, cihad için pek çok atlar besleyen ve bir tek atı on bin dirheme satın almakla şöhret kazanan bir sahâbî idi. Tâbiîn neslinden olan Şebîb İbni Garkade: "Urve İbni Ca'd'ın evinde cihad maksadıyla bağlanmış yetmiş at gördüm" der. Urve, Bağdat yakınlarında bir mekan olan Berâzirrûz'da murâbıt idi. Daha sonra Kûfe'ye yerleşti. Onun Kûfe'nin ilk kadısı olduğu söylenir. Hz.Osman tarafından Kûfe'den Şam'a sürülmüştür. Urve'nin hadisleri Buhârî başta olmak üzere diğer meşhur hadis kitaplarında yer alır. Onun Peygamber Efendimiz'den naklettiği 13 hadis vardır.

Allah ondan razı olsun.

1333- ????? ??? ????????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ?????? ?? ????? ??????? ? ??????? ????????? ? ????????? ????????? ? ????? ??????? ??????? ???????? ? ??????? ?? ????????? ???? ????????? » ???? ????????? .

1333. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim Allah'a gerçekten inanarak ve va'dine gönülden bağlanarak O'nun yolunda cihad etmek için at beslerse, o atın yediği, içtiği, gübresi ve bevli kıyamet gününde o kimsenin sevapları arasında olacaktır."

Buhârî, Cihâd 45. Ayrıca bk. Nesâî, Hayl 11

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in hadislerinde özellikle üzerinde durulan hayvanlardan biri attır. At, Allah yolunda cihadın en önemli simgesidir. Atla ilgili tavsiyeler, Allah yolunda cihadın yeryüzünde kıyamete kadar sürekli olacağının da bir ifade tarzıdır. Fakat atın hizmet alanı ve insanlara faydası sadece bununla sınırlı değildir. Binit hayvanı olarak kullanılması, yük taşıma ve çift sürme özelliği onun değerini artıran sebeplerdir. Daha önce 1217 numara ile açıkladığımız hadiste, Resûl-i Ekrem Efendimiz üç çeşit attan bahsetmişlerdi. Sahibi için günah olan at, sahibine perde olan at ve sahibi için ecir ve sevap olan at. İşte cihad için beslenen at, sahibine sevap kazandıran ve bakımı esnasında kendisine sarfedilen her emeğin ahirette ecri olan attır. Hadislerde atların alınları ile kastedilen, alnına sarkan perçemidir. **Atın alnı**, bizzat atın kendisinden kinayedir. **Hayrın atın alnında düğümlenmesi** ise, hayrın sanki düğümlenmiş gibi atlardan ayrılmazlığını ifade eder. Cihada çıkan insan bu sayede ganimet elde eder ve dünyalık geçimini böylece temin etme imkânına kavuşur. Bu hemen elde ettiği anlık hayırdır. Allah'ın dinini yayıp kelimetullahı yücelttiği için âhirette de ayrıca ecir ve sevap kazanır. Bu da kıyamet gününe tehir edilmiş hayırdır. Sonuncu hadisten öğrendiğimiz üzere, atın yediği, içtiği, gübresi ve bevli dahi kişi için hayır olup âhirette sahibine ecir ve sevap kazandırır. Bu ana fikirden hareketle, belki insanın Allah yolunda kullanmak ve hayır işlemek için sahip olduğu her araç gereci bu mantık açısından değerlendirmek mümkün olabilir. Çünkü günümüzde cihadın vasıtaları değişmiştir. Bugünün şartlarında ben at ile cihada çıkacağım demek gerçekçi bir yaklaşım olamaz. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de cihad için at beslenilmesinden bahseden âyette düşmana karşı imkân nisbetinde**"kuvvet"** hazırlamak öncelikle zikredilir. Çünkü kuvvet her çeşit harp vasıtasını kapsayıcı bir ifadedir. **"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği düşman kimseleri korkutursunuz"** [Enfâl sûresi (8), 60] buyurulmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. At, Allah yolunda cihadın simgesi olup, Resûl-i Ekrem tarafından önem verilen bir hayvandır.
2. Allah yolunda cihad kıyamete kadar devam edecektir.
3. At, hem dünya hem âhiret hayrına vesiledir.
4. Cihad için at beslemek sevaptır.
5. Bir kimsenin cihad için beslediği atına iyi bakması ve hizmetini iyi yapması gerekir.

1334- ???? ??? ???????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? ???? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????????? ???? : ????? ?? ???? ??????? ? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ???????? » ????? ???? .

1334. Ebû Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yularlanmış bir deve getirdi ve:

– Bunu Allah yolunda bağışladım, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Bunun karşılığı olarak sana kıyamet gününde hepsi yularlanmış yedi yüz deve verilecektir" buyurdu.

Müslim, İmâre 132. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 46

Açıklamalar

Nesâî rivayetinde daha açık ifade edildiği gibi bu deve Allah rızası için, sadaka olarak bağışlanmış idi. Peygamber Efendimiz, dünyalık bir karşılık beklemeden Allah rızası için bağışta bulunan kimseleri, özellikle Allah yolunda cihada yardımcı olanları âhirette elde edecekleri mevki ve makam, kazanacakları ecir ve sevapla müjdelemiştir. Çünkü ihtiyacın had safhada olduğu sırada yapılan hayır ve hasenât ile bolluk ve rahatlık anında yapılanlar aynı olmaz. Peygamberimiz, bir deve bağışlayan sahâbîye Cenâb-ı Hakk'ın kıyamet gününde yedi yüz deve vereceğini müjdelerken, Kur'an'ın**"Allah yolunda mallarını harcayanların durumu, kendisinden yedi başak çıkan ve her başakta yüz tane bulunan bir buğday tohumuna benzer"** [Bakara sûresi(2), 261] âyetindeki gerçeği hatırlatmış olmaktadır.

Verilecek bu mükâfât yediyüz deve sevabı anlamına gelir diyen âlimler olmuşsa da, İmam Nevevî gibi bazıları bunun zahiri anlamı üzere alınmasında bir sakınca olmadığını belirtirler. Nitekim cennet atlarıyla da ilgili sahih hadisler vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanları hayır yapmaya ve Allah yolunda bağışta bulunmaya teşvik etmek gerekir.
2. Allah yolunda cihada yardımcı olan, at, deve ve başka savaş araç ve gereçleri bağışlayanların âhiretteki sevabı kat kat fazla olacaktır.

1335- ??? ??? ?????? ?????? : ??? ????? ? ??????? : ??? ????? ? ????? : ??? ??????? ?????? : ??? ?????? ? ?????? : ??? ???????? ? ????? : ??? ?????? ??????? ??? ?????? ?????????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? : ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ? ????? : «?????????? ???? ?? ?????????? ?? ??????? ? ??? ???? ????????? ????????? ? ??? ???? ????????? ????????? ? ??? ???? ????????? ????????? » ???? ???? .

1335. Kendisine Ebû Suâd, Ebû Esed, Ebû Âmir, Ebû Amr, Ebü'l-Esved veya Ebû Abs de denilen, Ebû Hammâd Ukbe İbni Âmir el-Cühe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i minberde:

"Düşmanlarınız için elinizden geldiği, gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayınız. Dikkat ediniz! Kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır" buyururken işittim.

Müslim, İmâre 167. Ebû Dâvûd, Cihâd 23; Tirmizî, Tefsîru sûre(8) 5; İbni Mâce, Cihâd 19

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfleri:**"Düşmana karşı toplayabildiğiniz kadar kuvvet hazırlayınız"** [Enfâl sûresi(8), 60] âyetinin tefsirinden ibarettir. Çünkü Resûl-i Ekrem, dikkatimizi çekerek hem de üç defa tekrarlayarak, *"Kuvvet atmaktır"* buyurmuş, bu ifadeleri ile bir savaş esnasında lüzumlu olan her türlü askerî hazırlığı îma etmiştir. Düşman karşısında müslümanları güçlü kılacak her şey **"kuvvet"**in ve **"atma"**nın kapsamına girer. Ayrıca atmak, her türlü askerî talimi ve tatbikatı, idmanı ve ön hazırlığı da ifade için kullanılmıştır. Çünkü bütün bunlar savaşa çıkmadan önce lüzumlu olan ve zafere ulaşmanın temelini teşkil eden unsurlar kabul edilir. Talim ve terbiyesi olmayan bir ordunun muvaffak olması düşünülemez.

Peygamberimiz, kişinin atını terbiye etmesini, hanımı ile birlikte olmasını, ok ve yay atmasını lehviyâttan yani boş ve lüzumsuz işlerden saymaz. Hatta atıcılığı öğrendikten sonra vazgeçmeyi ve terketmeyi bir küfrân-ı nimet kabul eder (Bk.Ebû Dâvûd, Cihâd 23; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 11; Nesâî, Hayl 8). Fukeym el-Lahmî, hadisimizin ravisi olan Ukbe İbni Âmir'e:

–"Şu iki hedef arasında gidip geliyorsun. Oysa sen yaşlısın, bu sana zor gelir" demiş. Ukbe:

–"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittiğim bir söz olmasaydı ben buna katlanmazdım" dedikten sonra, Efendimiz'in:

"Her kim atıcılığı öğrenir de sonra terkederse bizden değildir. Yahut muhakkak isyan etmiştir" buyurduğunu söylemiştir (Müslim, İmâre 169).

Bu hadisi biraz sonra 1337 numara ile okuyacağız.

Bu ve benzeri hadisler, yaşanılan zamanın şartlarına göre bütün savaş aletlerini kullanmayı öğrenmek gerektiğine ve bu konuda ihmalkârlığın affedilmeyeceğine bir delil teşkil eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an ve Sünnet'te "kuvvet" ve "atmak" tabirleriyle ifade edilen mâna bütün savaş aletlerini ve savaşa hazırlık safhası olan tâlim ve tatbikatı içine alır.
2. Her asır ve zamanın şartlarına uygun silahları üretmek ve en iyi şekilde kullanmak, sulh ve sükûnun temini için gereklidir.
3. Müslümanların güçlü ve kuvvetli olmaları, düşmanların onlara karşı besledikleri kötü niyet ve düşünceleri önler.

1336- ??????? ??? : ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ??????? ???????? ? ????????? ?????? ? ???? ??????? ?????????? ??? ?????? ??????????? » ???? ???? .

1336. Yine Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yakında size bir çok yerlerin fethi nasip olacaktır. Allah size yeter. Sizden biriniz oklarıyla tâlim yapmaktan bıkıp usanmasın."

Müslim, İmâre 168. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 157

Açıklamalar

Bu rivayet, Peygamberimiz'in müjdeli hadislerinden biridir. Bazı hadislerde fethedilecek ülkelerin adından da bahsedilmiştir. Nitekim uzun zaman geçmeden müslümanlar pek çok yerleri fethetmiş, o gün için insanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerin büyük çoğunluğu müslümanların hakimiyetine girmiştir. Bu hadiste iki şeye özellikle dikkat çekilmiştir. Bunlardan birincisi, fetih için her şeyden önce Allah'a tam bir iman ile tevekkül edip güvenmek gerektiğidir. İkincisi de, bütün gücünü ve kudretini sarfederek düşmana karşı kuvvet hazırlama zaruretidir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, askerde başarının sırrı harp aletlerini iyi kullanmak ve harp oyunlarını iyi bilmektir. Bunun da yolu savaşa gitmeden önce askerî tâlimi iyi almaktır. Bu husus, her zaman geçerli olan umûmî bir kâidedir. Günümüzde de en başarılı ordular, askerî alandaki eğitimi ve disiplini en üstün nitelikte olan ordulardır. İşte Peygamber Efendimiz'in tavsiye ettiği de bundan başka bir şey değildir. Bunu ok ile anlatmasının sebebi, o gün için en önemli harp aletinin ve etkili silahın ok olmasındandır. Silah her zaman çeşitlilik arzedebilir. Her asrın ve hatta her savaşın etkili silahları farklı olabilir. Buradan alacağımız en önemli ders, en ileri teknolojiyi takip etme ve öğrenme zaruretidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, bir çok ülkenin fethedileceğini ve müslümanların hakimiyetine gireceğini bir mûcize olarak önceden müjdelemiştir.
2. Fetihlerin nasip olmasında en önemli şart, Allah'a kâmil bir iman ile inanıp tam olarak güvenmektir.
3. Müslümanlar, yaşadıkları zamanın savaş şartlarını iyi bilip, gerekli silahları elde etmeli, bir harp esnasında onları en iyi şekilde kullanmaya hazır olmalıdır.
4. Savaş vakti gelip çatmadan önce talimi ihmal etmemek ve harbe hazırlıklı olmak gerekir.

74- ?????? ??????? ??? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ????????? ????? ?????? ? ?????? ??????? ??? ???? ???? » ???? ???? .

1337. Yine Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim atıcılık öğrenir de sonra onu terkederse bizden değildir (veya muhakkak isyan etmiştir)."

Müslim, İmâre 169. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 23; Nesâî, Hayl 8; İbni Mâce, Cihâd 19

1339 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1338- ????? ??? ?????? ????? ? ???? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?????? ??????? ???????? ??????? ?????? ???????? : ??????? ??????? ?? ???????? ????? ? ????????? ???? ? ??????????? ????????? ????????? ? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??? ????????? . ????? ?????? ???????? ???? ?? ???????? ?????? ??? . ????????? ?????? ???????? » ??? ??? : « ????????? » ????? ??? ????? .

1338. Yine Ebû Hammâd Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bir ok sebebiyle üç kimseyi cennete koyar: Hayır ve sevap umarak o oku yapan sanatkârı, bu oku Allah yolunda atanı, oku atana yardımcı olanı. Atıcılık ve binicilik öğreniniz. Atıcılık öğrenmeniz binicilik öğrenmenizden bana göre daha sevimlidir. Kim kendisine atıcılık öğretildikten sonra ondan yüz çevirirse, Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimete karşı şükrünü terketmiş veya küfrân-ı nimet etmiş olur."

Ebû Dâvûd, Cihâd 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 11; Nesâî, Hayl 8

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1339- ????? ??????? ?? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ????? ????? ????? ????? ???????? ???????

? ??? ?????? ?????????? ? ???? : « ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? » ???? ??????? .

1339. Seleme İbni Ekva‘ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* atış müsabakası yapan bir topluluğa uğradı ve:

"Ey İsmâiloğulları! Atınız; çünkü babanız İsmâil de atıcı idi" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 78, Enbiyâ 12, Menâkıb 4. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 19

Açıklamalar

Sonuncu hadisin Buhârî'deki rivayetinin tamamı şöyledir:

Eslemoğullarından bir cemaat ok talimi müsabakası yaparlarken Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yanlarına uğradı ve:

–*"Ey İsmâiloğulları! Ok atınız! Sizin babanız da atıcı idi. Siz de atınız! Ben de Mihcen İbni Edra‘ kolu ile beraberim",* buyurdu. Seleme der ki:

Resûl-i Ekrem böyle deyince, İbni Edrâ'nın muhalifi olan taraf ok atmaktan ellerini çektiler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

–*"Niçin atmıyorsunuz?* " diye sordu. Onlar:

–Sen onlarla beraberken biz nasıl atarız, dediler. Resûl-i Ekrem:

–*"Haydi atınız! Ben hepinizle beraberim",* buyurdu.

Yukarıdaki her üç hadisin müşterek yönü, Peygamber Efendimiz'in ok atmaya ve cihad hazırlığı yapmaya verdiği önemin her birinde ortaya konulmasıdır. Bir kere daha belirtelim ki, ok atmak o günün şartlarında savaşın en etkili silahını iyi kullanmak ve bunun için önceden talimli olmak anlamına gelmektedir. Savaş araç ve gereçlerini kullanmayı ve harp sanatını öğrendikten sonra unutmak, ihmal etmek ve terketmek asla hoş karşılanmamış, bunun son derece yanlış ve hatalı bir davranış olduğunda İslâm âlimleri görüş birliğine varmıştır. Sadece meşrû bir özrü olanlar bunun dışında tutulmuştur. Özürsüz olarak terkedenlerin sorgulanabileceği ve hesaba çekilebileceği görüşünde olan âlimler vardır. Bu, zaruret halinde toplumun bütün fertlerinin cihada çıkma mecburiyetinde kalabileceklerini de hesaba katan büyük bir tedbirlilik ve üstün bir harp sanatı anlayışıdır.

Peygamber Efendimiz'in ikinci, yani 1338 numaralı hadislerinde genelde bütün türlerine fakat özel olarak harp sanayiine teşvik bulunduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ok yapmak o günün önemli sanatlarından yani günlük deyimiyle sanayi kollarından biri idi. Bu sebeple bir savaş araç gerecini yapan, kullanan ve kullanana yardım eden üç kişiden cennete ilk girecek olan, o aleti sadece Allah'ın dinine yardımcı olmak ve hayır işlemek maksadıyla yapan kimsedir. O kişinin bundan maksadı Allah'a yaklaşmak ve O'nun makbul kulları arasına girebilmek arzusudur. Harp meydanında herhangi bir insânî kural tanımayan kâfirler sadece insanları öldürmeyi ve ortadan kaldırmayı düşünürek bir takım aletler yaparlar. İslâm dini ise hangi çeşit aletleri yapmanın câiz olduğu veya olmadığını, bunların hangi şartlarda ve ne ölçüde kullanılabileceğini hassas şer'î kurallara ve insânî esaslara bağlar.

Bir harp aletini kullanan kimse cennete gireceklerin ikincisidir. Ancak bunun da birtakım önemli şartları vardır. Katıldığı savaş, sadece Allah'ın dinine hizmet ve onu yayma gayesi taşımalı, İslâm'ın kabul etmediği gaye ve hedeflere yönelik olmamalıdır. Peygamber Efendimiz'in bir hadisinden açıkça anladığımız gibi toprak kazanmak, ganimet elde etmek, ırkını yüceltmek veya kahramanlık gösterisinde bulunmak maksadıyla savaşmanın İslâm nazarında hiçbir kıymeti yoktur; üstelik böyle savaşlar Allah yolunda cihadın dışında olup, bir zulümdür.

Haklı bir savaşta **harp aletini kullanana yardım eden**, onun okunu veren, mermisini taşıyan veya herhangi bir silahın kullanımına yardımcı olan kimse cenneti hak edenlerin üçüncüsüdür. Çünkü anılan her üç kişi Allah yolunda bir hizmet görmüş olmaktadırlar.

Atıcılık ve binicilik savaşın iki temel unsurudur. Aletleri ve teknolojisi değişmiş ve gelişmiş olmakla beraber bugün de atıcılık ve binicilik önemini hiç kaybetmemiş, aksine daha da ehemmiyetli hale gelmiştir. Resûl-i Ekrem'in bu iki ana unsuru öne çıkarması, onun asırları kapsayan ilâhî mesajının eskimezliğini ve zaman aşınımına uğramadığını göstermektedir. Çünkü ata da uçağa da, hatta aya ve diğer gezegenlere gönderilen mekiğe de binilmektedir. Ok atıldığı gibi, en modern silahlarla mermi veya rampa ve uçaklarla füze de atılmaktadır. Bunlar olmalı mı olmamalı mı, kullanılmalı mı kullanılmamalı mı konusu ayrı bir bahistir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Atıcılık, binicilik ve benzeri savaş hazırlıklarını öğrendikten sonra unutmamak ve terketmemek gerekir.
2. Savaşa hazırlıklı, idmanlı ve ehliyetli insanlar daima hazır bulunmalıdır. Bu dini ve dünyayı korumanın temel şartlarından biridir.
3. Savaş aletini yapan, kullanan ve kullanana yardımcı olan cihadda bir görev üstlenmiş demektir ve hepsinin Allah katında büyük sevabı vardır.
4. Faydalı bir işi öğrendikten sonra özürsüz olarak terketmek ve unutmak câiz değildir.
5. Allah yolunda cihada daima hazırlıklı olmak gerekir.

1337- ????? ????? ??? ?????? ? ??? ?????? ?????? ??? : ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????: « ??? ????? ?????? ?? ????? ?????? ????? ???? ?????? ????????? » . ????? ??? ???? ? ???????? ????? : ????? ???? ????? .

1340. Amr İbni Abese *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim Allah yolunda bir ok atarsa, onun bu hareketi bir köleyi âzat etme sevabına denktir."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 11; Ebû Dâvûd, Itk 14. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 26; İbni Mâce, Cihâd 19

Açıklamalar

Hadisin yukarıda geçen lafzı Tirmizî'ye aittir. Gösterilen kaynaklarda daha uzun ve muhteva açısından daha farklı lafızlar vardır. Özellikle bazı rivayetlerde *"düşmana bir ok atar ve okunu ona ulaştırırsa, o ok ister isabet etsin ister etmesin, bir köle âzat etmiş gibi sevap kazanır"* şeklinde açıklık getirilmesi konuyu anlamamıza yardımcı olacak niteliktedir. **Düşmana ok atmak demek**, cihada katılmak ve cephede düşman karşısında bir varlık ortaya koymak demektir. Bu ise düşmana korku verir ve onlar karşısında galip gelmenin sebeplerinden sayılır. Cihada katılmak, savaş araç ve gereçlerine sahip olmak ve bunları düşmana karşı maharetli bir şekilde kullanmak büyük sevaplardandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihada katılmak ve Allah yolunda silah kullanmak faziletli ve sevabı çok amellerdendir.
2. Bir köleyi azat edip hürriyetine kavuşturmak, dinimizde en büyük sevaplardandır. Bu sebeple Allah yolunda ok atmak onunla kıyas edilmiştir.

1341- ???? ??? ???? ????? ?? ?????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? : ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ???? ???????? ???????? ?? ????? ??????? ?????? ???? ?????????? ????? » ???? ??????? ???? : ????? ?????? .

1341. Ebû Yahyâ Hureym İbni Fâtik *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah yolunda malını harcayana, harcadığının yedi yüz misli ecir verilir."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 4. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 45

Hureym İbni Fâtik

Asıl adı,Hureym İbni Ahrem'dir. Üçüncü batından dedesi olan Fâtik'e nisbet edilerek anılır. Ebû Yahyâ künyesiyle şöhret bulan Hureym, Ebû Eymen diye de künyelenir. Ezd oğullarına mensup olan bu sahâbînin iki künyesi vardır. Biri Ebû Yahyâ diğeri Ebû Eymen'dir. Hureym, Resûl-i Ekrem Efendimiz'le birlikte Hudeybiye'de bulundu. O'nun Bedir'de bulunduğuna dair rivayet sağlam değildir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra kardeşiyle birlikte Kûfe'ye yerleşti. Muâviye'nin hilâfet yıllarında Rakka'da vefat etti. Peygamber Efendimiz'den 10 hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetleri dört meşhur Sünen'de yer alır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir kimsenin malını mülkünü Allah yolunda ve Allah'ın rızasını kazanacak tarzda harcamasının (infâkın) ne kadar faziletli olduğu daha önce bir çok vesilelerle kitabımızda geçmişti. Özellikle 291- 299 numaralar arasındaki hadisleri kapsayan "Ailenin Geçimi" ve "Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek' bahisleri, konuyla ilgili âyetlerle birlikte bir kere daha okunabilir.

Cihad bölümünün başından beri Allah yolunda malını mülkünü sarfetmenin önemi ve bunun cihadın en önemli unsurlarından biri olduğu bir çok defa belirtildi. Çünkü infakın en üstünü, Allah'ın dinini yüceltmek ve insanlığa İslâm'ı tebliğ etmek uğrunda yapılanıdır. Bunun da bütün çeşitleri cihad kapsamına girer. Allah yolunda malı sarfetmenin azı ve çoğu aynı şekilde faziletli olup, herkes sarfettiği miktar ölçüsünde ecir ve mükâfat kazanır. Bu hadîs-i şerîfe göre verilecek olan yedi yüz misli ecir vadedilenin en azıdır; Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir, tarzında anlaşılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda malını mülkünü sarfetmek en büyük hayırlardandır.
2. İnfakın en üstünü cihad uğrunda yapılanıdır.
3. Allah yolunda malını sarfedene, Cenab-ı Hak kıyamet gününde yedi yüz misli veya daha çok ecir ve sevap ihsan eder.

1342- ???? ??? ?????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ???? ????? ?????? ?? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? » ????? ????? .

1342. Ebû Saîd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kul Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, bu oruç sebebiyle Cenâb-ı Hak onun yüzünü yetmiş senelik mesâfeden cehennem ateşinden uzaklaştırır."

Buhârî, Cihâd 36; Müslim, Sıyâm 167-168. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 3; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 3; Nesâî, Sıyâm 44; İbni Mâce, Sıyâm 34

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1343- ???? ??? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? : « ???? ???? ??????? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ???????? » ????? ??????? ????:????? ???? ????? .

1343. Ebû Ümâme *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Cenâb-ı Hak onunla cehennem arasında yerle gök genişliğinde bir hendek açar."

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 3

Açıklamalar

Bilindiği gibi düşmanla cihad etmek kadar önemli olan bir başka iş, nefisle mücâhededir. Bunların her ikisine cihad veya mücâhede denildiği olursa da, genel olarak düşmanla yapılan savaşa cihad, nefisle yapılan savaşa da mücâhede denilir. Bu sebeple olmalıdır ki, hadis musanniflerinin bir kısmı bu ve benzer hadisleri cihad bahislerinde, bir kısmı oruç bahislerinde, bir kısımları ise her ikisinde zikretmeyi tercih etmişlerdir. Nefsin sadece dünyalık ve geçici zevklerden ibaret olan arzu ve isteklerine karşı direnmede oruç bir simgedir. Çünkü oruçta nefsin arzuları olan yeme, içme ve şehevî hislere gâlip gelme zaferi; yalan, gıybet, dedikodu ve kişinin dinine ve dünyasına fayda sağlamayan söz ve davranışlardan kendini arındırma fazileti vardır. Dolayısıyla oruç, nefsi terbiye etmenin en önemli yollarından biridir. Mücâhedeyi kazanamayan kimselerin cihadda muzaffer olamayacakları kabul edilir. Cihad nasıl cenneti elde etmenin yolu ise, mücâhede de aynı şekilde cenneti kazanmanın vesilelerinden biridir. Dolayısıyla Allah yolunda hakkıyla tutulan oruç, kişi ile cehennem arasında bir perdedir.

1342 numaralı hadis 1221 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda tutulan bir günlük oruç, nefisle cihadın bir unsurudur.
2. Nefisle mücâhedede başarılı olanlar, cihadda da başarı sağlarlar.
3. Bir gün bile olsa Allah yolunda oruç tutmak, kişiyi cehennemden korur.
4. Cihad cennete girmenin vesilesi olduğu gibi, nefisle mücâhede de cennete girmeye vesiledir.

1344- ???? ??? ?????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???? ????? ?????? ? ?????? ????????? ??????? ??????? ? ???? ???? ???????? ???? ????????? » ????? ????? .

1344. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim gazâ etmeden ve gönlünde gazâ etme arzusu taşımadan vefat ederse, bir tür nifak üzere ölür."

Müslim, İmâre 158.Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 18; Nesâî, Cihâd 2

Açıklamalar

Büyük muhaddis Abdullah İbni Mübârek hadisteki hükmün Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* zamanına ait olduğu kanaatinde ise de âlimlerden bir çoğu, hadisin anlamının daha umûmî olduğu görüşündedir. Çünkü onlara göre insanın gücü ve kudreti varsa, kendisine de ihtiyaç duyuluyorsa, hangi zaman ve mekân olursa olsun Allah yolunda cihada katılma zarureti vardır. Şayet mazeretsiz olarak katılmıyorsa, böyle bir kimse cihaddan geri kalan münafiklara benzer. Zira cihadı terketmek, münafıklığın bir gösergesidir. Allah yolunda cihada katılma imkânı bulamayan bir kimse, cihad niyeti üzere olmalı yani kalbinden ve gönlünden samimiyetle, "keşke gâzi olabilseydim" veya "Allah yolunda bir cihada katılabilseydim" temennisinde bulunmalıdır. Ya da cihad için planlar, projeler yaparak veya araç ve gereçler hazırlayarak bu niyet üzere olduğunu göstermelidir.

Bu hadise göre, bir ibadete niyet edip de onu yapamadan ölen kimse ile ona hiç niyet etmeden ölen kimse bir değildir. Niyet edip de yapamayana günah yoktur. Yine bu sorumluluk duygusundan hareketle, bir ibadet kulun üzerine farz ise, o ibadetin farz olduğu anda yapılması tavsiye edilmiştir. Yani farz olan namaz vakti girince o namazı hemen kılmaya özen göstermeli, hac farz olmuşsa farz olduğu sene içinde haccı ifa etmeye çalışmalı ve bunları tehir etmemek esas alınmalıdır. Cihad da bütün çeşitleriyle en önemli farzlardan biri olduğuna göre, içinde bulunulan anda hangi çeşit cihada ihtiyaç varsa onu yerine getirmeye ve tehir etmemeye özen gösterilmesi gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz zamanında gazveye katılmak ne kadar faziletli ise, daha sonraki dönemlerde cihada katılmak da aynı şekilde faziletlidir.
2. Gazvelerin ve cihadın gayesi aynı olup, Allah'ın dinini yüceltmekten ibarettir.
3. Cihada katılma imkânı bulamayanlar, kalp ve gönüllerinde bu niyeti taşımalıdır.
4. Cihada katılmama münafıkların işidir.

1345- ???? ????? ? ??? ?????? ????? ? ???? : ????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ?????? ???? : «???? ????????? ????????? ?? ??????? ??????? ? ???? ????????? ?????? ????? ?????? ????? ? ???????? ???????».

??? ?????? : « ???????? ???????? » . ??? ?????? : ????? ?????????? ?? ??????? » ????? ??????? ?? ?????? ?????? ? ?????? ????? ?? ?????? ????? ?????? ?? .

1345. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir gazvede beraberdik. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Medine'de birtakım insanlar var ki, siz bir yolda yürür veya bir vadiyi geçerken sanki sizinle beraberdirler. Onları hastalık alıkoymuştur."

Müslim, İmâre 159. Ayrıca bk. Buhârî, Meğâzî 81; Ebû Dâvûd, Cihâd 19; İbni Mâce, Cihâd 6

Bir rivayette şöyledir: **"Onları geçerli mazeretleri alıkoymuştur."**

Buhârî, Cihâd 35

Bir başka rivayette ise şöyledir: **"Onlar sevapta size ortak olurlar."**

Müslim, İmâre 159. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 6

Açıklamalar

Hadisimizin gösterilen kaynaklardaki rivayetlerinin bazısı Câbir İbni Abdullah, bazısı da Enes İbni Mâlik tarikiyle nakledilmiştir. Lafızlar arasında farklılıklar bulunmakla beraber, muhteva bütün rivayetlerde aynıdır. Peygamber Efendimiz bu hadisi hicretin dokuzuncu yılında Tebük Gazvesi'nden dönerken söylemiştir. Peygamberimiz'in bu sözleri, cihada veya benzeri hayırlı bir işe niyet edip, onu yapmayı gönülden isteyen fakat hastalık, yaşlılık veya cihad için gerekli olan araç gereçten mahrumiyet gibi meşru bir mazeret sebebiyle yapamayan kimselerin, bu ihlaslı davranışlarından dolayı sanki o hayrı işlemiş gibi sevap kazanacaklarının delili sayılır.

Asr-ı saâdette bir cihad çağırısı yapıldığı zaman, sahâbîler buna katılmanın Allah katında büyük bir ecir ve sevap, âhirette mükâfat ve cennette en üstün makama kavuşmak olduğunu biliyorlardı. Bu sebeple gazvelere katılmaya can atmakta idiler. Cihada katılmaya gücü yetenler bütün hazırlıklarını kendileri yapar, maddî açıdan gücü yetmeyen fakir sahâbîlere de yardım ederlerdi. Fakat bunlardan istifade edemeyenler, cihada katılamadıkları için çok üzülür, göz yaşı dökerlerdi. İşte Resûl-i Ekrem'in son gazvesi olan Tebük'e katılamayanlar da çok üzülmüşlerdi. Onları bilerek ve isteyerek, herhangi bir mazeretleri olmaksızın cihada katılmayanlarla bir tutmak hakkaniyetli bir tavır olamazdı. Çünkü sahâbe arasında böyle davrananlara münâfik nazarıyla bakılmakta idi. İşte Peygamber Efendimiz onların durumunu gayet iyi bildiğ için, meşru mazeretleri sebebiyle bu gazveye katılamayan sahâbîleri bu sözleri ile müjdeleyip teselli etmiştir. Bu sözler ümmet için de büyük bir teselli kaynağıdır. Çünkü her zaman ve zeminde kalpten, ihlasla arzu ettikleri halde böyle meşru mazeretleri sebebiyle cihada katılamayanlar bulunabilir. Hadisimiz onlar için de büyük bir müjdeyi ihtiva etmektedir.

Hadisi daha önce "İhlâs" bahsinde 4 ve 5 numaralarla da görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihad en faziletli amellerden biridir. Kişi cihada katılmak için bütün azim ve gayretini sarfetmelidir.

2. Cihad veya benzeri hayırlı işlere meşru bir mazereti sebebiyle iştirak edemeyenler, kalplerinde bu niyeti taşıdıkları sürece, o işi yapanlar gibi ecre ve sevaba nâil olurlar.

3. İslâmda niyet ve samimiyet ameller kadar kıymetlidir.

1346- ???? ??? ????? ? ??? ?????? ?????? ? ????? ??????????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : ?? ???? ?????? ? ????????? ????????? ??????????? ? ????????? ????????? ????????? ? ????????? ???????? ????? ???????

??? ?????? : ??????? ????????? ????????? ????????? .

??? ?????? : ???????? ??????? ? ?????? ?? ???? ??????? ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ??????? ???????? ?????? ???? ???????? ? ?????? ?? ????? ??????? » ????? ???? .

1346. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yanına bir bedevî geldi ve:

–Yâ Resûlallah! Bir adam ganimet için savaşıyor; bir başkası kendinden bahsedilsin diye savaşıyor; bir diğeri de kahramanlıktaki yerini göstermek için savaşıyor.

Bir rivayete göre: Kahramanlık taslamak için ve ırkının üstünlüğünü göstermek için savaşıyor.

Bir başka rivayete göre: Gazabından dolayı savaşıyor! Şimdi kim Allah yolundadır? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

–"Kim Allah'ın dini daha yüce olsun diye savaşırsa, sadece o Allah yolundadır" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 15; Müslim, İmâre 149-151. Ayrıca bk. Buhârî, İlm 45, Humus 10, Tevhîd 28; Ebû Dâvûd, Cihâd 24; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 16; Nesâî, Cihâd 21; İbni Mâce, Cihâd 13

Açıklamalar

Sahih hadisleri ihtiva eden bütün kitaplarda yer alan bu rivayet, *Kütüb-i Sitte*'den verdiğimiz bazı kaynaklarına bakılınca, ilgili bâb başlıklarından anlaşılabileceği gibi, değişik alanlardaki ahkâma delil olması itibariyle de önem taşır. Fakat onun asıl kıymeti cihad hususunda önemli bir ölçü teşkil etmesidir. Hadisimizin sahâbeden Ebû Mûsâ el-Eş'arî dışında da ravileri vardır. İmam Nevevî de hadisi daha önce "İhlâs" konusunda 9 numara ile zikretmişti.

Bir insan, dinin emrettiği bazı ibadet ve tâatleri yerine getirirken niyeti, yani kalbindeki yönelişi çeşitli gayelere dönük olabilir. İşlediği iş ve yaptığı amel de Allah katında kalbindeki bu niyetine göre bir değer ifade eder. İşte bu sebeple **dinimiz öncelikle niyetlerimizi tashih etmeyi, düzeltmeyi hedefler.** *Riyâzü's-sâlihîn*'in ilk bölümü olan ihlas yani niyetlerin kesinlikle saf ve katkısız olması gerektiği bahsinde bu hususta yeterli bilgi verilmişti. Çünkü amellerin niyetlere göre kıymet kazanacağı, dinimizin en temel prensibidir. Bir çok ibadetlerimizde olduğu gibi, Allah yolunda cihadda da hâlis niyet, amelin Allah için yapılıp yapılmadığının esasını teşkil eder. Sahâbe-i kirâm hangi niyet ve düşüncelerle cihad yapılabileceğini dikkate alarak, bu durumu Resûl-i Ekrem'den öğrenmek istemiş ve hadisteki unsurları sorma lüzumunu hissetmiştir. Buna göre cihad yapan bir kimse:

* Ganimet elde etme,

* Adını ve şöhretini insanlara duyurma,

* Cesaret ve kahramanlığını gösterme,

* Irkının veya aşiretinin üstünlüğünü isbat etme,

* Savaştığı insanlara karşı kızgınlık ve öfkesini tatmin etme gibi arzu ve istekler içinde olabilir. Sahâbe, bu gayeler uğruna savaşılırsa, bunun Allah yolunda cihad sayılıp sayılmayacağını bilmek istemiştir. Peygamber Efendimiz, bu sayılanların hiçbirinin cihadın gayesi ve hedefi olamayacağını, cihadın yegâne hedefinin **i'lâ-yi kelimetullah** dediğimiz, Allah'ın adını, kelime-i tevhîdi, yegane hak din olan İslâm'ı yüceltmek olduğunu açıklıkla ifade buyurmuştur. Dolayısıyla dünyalık bir gaye için savaşan kimse gerçekte Allah yolunda ve din uğrunda savaşmış olmaz. Şehit ve gazilere verilen sevap da

böyle bir kimseye verilmez. Şu kadar var ki, bu dünyalık gayelerle savaşmayıp sadece Allah yolunda cihad eden bir kimse neticede dünyalığa kavuşabilir veya kendisinin kahramanlığından, cihadda gösterdiği fedakârlıklardan, onun milletinden, ırkından ve kabilesinden, savaştaki mâceralarından bahsedilebilir. Çünkü bunlar o şahsın niyet ve gayesinin dışında gerçekleşen şeylerdir.

Hadiste Allah yolunda cihaddan sayılmayan **"adını ve şöhretini duyurma"** arzusuna, arkasında iyi bir hatıra bırakma, riyâkârlık, kendini beğenmişlik ve gösteriş, övünme ve şerefle anılma, cesurlukla nitelendirilme gibi esasen iyi ahlâk vasıflarından olmayan hususlar da dahildir. Şu kadar var ki, cenneti arzu ederek cihad yapmak bunlardan farklı olup meşru kabul edilmiştir. Çünkü âyet-i kerîme bunu açıkça ortaya koymaktadır: **"Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?"** [Âl-i İmrân sûresi(3), 142]. Bu ilâhî hakîkate göre cihad edenlerin hangi maksatla cihad ettiğini bilen sadece Allahtır. Öte yandan Peygamber Efendimiz Bedir Gazvesi'nde sahâbe-i kirâma: *"Haydin cennete!"* diye seslenmişlerdir. Onun hadisimizde geçen öğütleri ve yönlendirmesi, kişinin niyetini ıslaha yöneliktir. Yoksa insanların kalblerinde gizlediklerini Allah'dan başka hiç kimse bilme imkânına sahip değildir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sadece **i'lâ-yi kelimetullah** (Allah'ın dinini en üstün kılmak) için savaşanın Allah yolunda olduğunu bildirmesi, böyle bir kimseyi methetmek, onu hakkıyla yapanı müjdelemek ve Allah katındaki mertebesini belirtmek gayesine yöneliktir**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir çok ibadet ve tâatte olduğu gibi en büyük fazilet olan cihadda da niyet çok önemlidir.
2. Cihadın yegâne gayesi ve değişmez hedefi i'lâ-yi kelimetullahtır.
3. Çeşitli ve değişik dünyevî gayelerle cihad yapmaktan sakınmak gerekir.
4. İhlâs, yani kalbde yer eden niyet ve samimiyet bütün amellerin temelidir.
5. Amellerin Allah katında makbul olması kişinin niyetiyle bağlantılıdır.
6. Dünyaya ve dünyanın geçici arzularına gönül bağlamamak gerekir.

1347- ???? ??? ??????? ?? ???? ??? ????? ? ??? ?????? ??????? ? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???? ???????? ? ??? ????????? ??????? ? ????????? ???????? ? ????? ?????? ???? ????????? ???????? ????????? ???? ???? ??????? ??? ???????? ???????? ??????? ????? ????? ??? ????????? » ????? ????? .

1347. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cihada çıkan bir birlik veya seriyye savaşır, ganimet alır ve ölümden kurtulursa, ecirlerinin üçde ikisini önceden peşinen almış olurlar. Bir birlik veya seriyye cihada çıkar, ganimet elde edemez, şehit olur veya yaralı dönerlerse onların ecirleri ahirette tam olarak verilir."

Müslim, İmâre 154. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 12; Nesâî, Cihâd 15; İbni Mâce, Cihâd 13

Açıklamalar

Cihadda aslolan şehit olmak veya ganimet almak değildir. Şehitlik çok üstün ve faziletli bir makam ise de, şehit olacağım diye savaşta bir tedbirsizlik içinde olunamaz. Hayatta kalmaya çalışmak ve sağlıklı olarak yaşamak üzerimize düşen en önemli görevdir. Aynı şekilde ganimet alma hırsına kapılarak cephede kendileriyle savaşılanlara karşı haksız ve adaletsiz davranışlarda da bulunulmaz. Cihada çıkan kimse bütün bunlara riayet edip sağ olarak döner ve ganimet de elde ederse, onların ecirleri cihada katılıp dönmeyen veya ganimet almayanlara göre daha az olur. Düşmanın eline esir düşenler de böyledir. Çünkü sağ kalmak ve ganimet almak da bir cihad ecridir. Geriye kalan bir ecir de kendisine âhirette verilecek olan sevaptır. İmâm Nevevî genel kabulün böyle olduğunu ve buna muhalif olarak bir tek bile sahih rivayet bulunmadığını söyler. *Sahîh-i Müslim*'deki bir rivayete göre, ganimet almayanlara ecirleri âhirette tam verilir**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cepheden gazi olarak sağlıkla dönmek ve ganimet elde etmek cihad ecrinden sayılır.
2. Cihaddan sağlıklı ve ganimet elde etmiş olarak dönenler ecirlerinin üçte ikisini bu dünyada peşin almış olurlar.
3. Şehit olan ve ganimet elde edemeyen veya almayan gazilerin ecri âhirette tam olarak verilir.

1348- ???? ??? ???????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ??????? ???? : ?? ????? ?????? ????? ?? ?? ?????????? . ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ??????? ???????? ?? ????? ??????? ? ????? ????? » ????? ??? ???? ?????? ????? .

1348. Ebû Ümâme *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, sahâbeden bir adam:

–Yâ Resûlallah! Seyahata çıkmam için bana izin ver, dedi. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*

–"Şüphesiz ki ümmetimin seyahati Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cihada çıkmaktır" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 6

Açıklamalar

Ebû Ümâme, Resûl-i Ekrem'e bu soruyu soran sahâbînin kimliğinden bahsetmemiştir. Ancak Bağavî'nin *Şerhu's-sünne*'de naklettiği bir rivayet bu sahâbînin Osmân İbni Maz'ûn olduğunu göstermektedir. Buna göre o, Resûl-i Ekrem'e gelerek, kendisini hadımlaştırmak için izin istemiş, Peygamberimiz buna müsâade etmeyerek ümmetinin şehveti önleme yolunun oruç tutmak olduğunu söylemiştir. Dünyadan tamamen el etek çekmek demek olan **ruhbanlığa** müsaade etmesini isteyince de, bunun câiz olmadığını ancak ümmetin ruhbanlığının mescidlerde oturarak namaz vaktini beklemek olduğunu bildirmiştir. Seyahat için izin istediğinde ise, işte burada gördüğümüz gibi ümmetin seyahatinin Allah yolunda cihad olduğunu haber vermiştir (Bağavî, *Şerhu's-sünne,* II, 370; H. No: 484). Seyahat, bir insanın ikamet ettiği kendi vatanından ve yurdundan ayrılarak yeryüzünün herhangi bir yerine gitmesi

anlamına gelir. İslâm'a göre bunun câiz olan ve olmayan çeşitleri vardır. İlim elde etmek, sâlihleri ziyaret, bir hastalığa çare aramak, ticaret yapmak, bilgi ve görgü edinmek maksadıyla yapılan seyahatler meşrû olanlar sınıfına girer. Dinimiz, gayesiz ve maksatsız boşuna zaman harcamayı, birtakım haram ve yasakları icrâ etmek için tanıdık çevreden âdeta kaçıp uzaklaşmayı seyahat olarak kabul etmez. Hadiste anılan ve Peygamberimiz'in izin vermediği seyahat, kişinin nefsine eziyet vermek maksadıyla eşinden dostundan, mübah olan davranışlardan ve meşrû olan dünya lezzetlerinden uzaklaşmak maksadıyla yerini yurdunu terketmesidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in cihadı ümmetin seyahatı olarak nitelendirmesi de son derece önemlidir. Çünkü meşrû sebeplerle kendi vatanından ayrılıp başka diyarlara yolculuğa çıkan kişi birtakım eziyetler ve zahmetler çeker; bunlara sabır ve tahammül göstermek bir nevi cihada benzer. Öte yandan seyahata çıkan bir müslümanın, gittiği yerlerde kendi şahsında İslâm'ı temsil ettiğinin şuuruna sahip olması gerekir. Oralarda karşılaştığı insanlara İslâm'ı tebliğ etmeye ve onlara hayırhah olmaya özen göstermesi icab eder. Bu özellikler, her yerde geçerli ise de İslâm'ı bütün güzellikleri ve gerçeğiyle tanıyıp bilmeyen insanların ve gayr-i müslimlerin yaşadıkları diyarlarda daha büyük bir önem arzeder. Bu hassasiyetlere özen gösteren bir mü'minin seyahati gerçekten cihad sayılır. Çünkü **cihad**, konunun başından beri bir çok yönlerini açıklamaya çalıştığımız gibi, Allah'ın dininin yegane hak din olduğunu, bütün diğer dinlerden ve sistemlerden üstün bir mevkiye sahip bulunduğunu insanlara anlatıp öğretmekten başka bir şey değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm dini, meşrû olan seyahatleri câiz görür ve teşvik eder. Gayesiz ve hedefsiz gezintileri hoş karşılamaz, günah işlemeye vesile olanları ise câiz görmez.
2. Nefse eziyet ve toplumdan kaçış anlamındaki seyahatler câiz olmadığı gibi, bunun aksine gücü ve kudreti yeterli olduğu halde cihaddan uzak durma ve istirahata çekilme gayesi taşıyan seyahatler de câiz değildir.
3. Seyahat, vatandan ayrılış ve sefer gibi manevî ve maddî zorlukları bünyesinde taşıdığı için bir bakıma cihada benzer.
4. Seyahata çıkan bir müslüman, gittiği yerde insanlara İslâm'ı tebliğ görevini yerine getirdiği için bir nevi cihad yapmış olur.

1349- ????? ???? ??????? ?? ?????? ?? ????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???: « ???????? ???????? » . ????? ??? ???? ?????? ??? .

« ????????? » : ?????????? ? ??????? : ????????? ???? ??????? ??? ??????? ? ?????? : ???? ?????? ?? ????????? ??? ??????? ???? ???????? .

1349. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gazve dönüşü de sevap açısından gazveye gidiş gibidir."

Ebû Dâvûd, Cihâd 7. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 174

Açıklamalar

Allah yolunda cihada çıkan bir mücâhidin ne kadar büyük ecir ve sevap kazandığını şimdiye kadar bir çok hadisi açıklarken belirtmeye çalıştık. Peygamber Efendimiz'in bu kısa, fakat çok önemli hadisinden, cihaddan dönen mücâhidin kazandığı ecir ve sevabın öncekinden farklı olmadığını anlamaktayız. Zira cihada çıkan bir kimse veya bir ordu, düşmanla karşılaşmış veya karşılaşmamış olarak geri döner. Her iki halde de ecir ve sevap elde edilmiş demektir. Çünkü gazinin kazandığı ecrin ne kadar büyük olduğunu biliyoruz. Ayrıca mücahidin evine ve yurduna geri dönüşü kendisi için bir rahatlama, ailesi için bir korunma ve tekrar cihada çıkabilmek için bir hazırlanma döneminin başlangıcıdır. Bu işlerin her biri hayır olup, ecir ve sevabı vardır**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihadın her anının ayrı bir ecir ve sevabı vardır.
2. Cihada giderken sevap kazanıldığı gibi dönerken de sevap kazanılır. Çünkü gidiş de dönüş de Allah yolunda yapılmıştır.
3. Cihad dönüşünün sevap olması, kişinin aile çevresine kavuşmaktan duyduğu haz, nefsini huzurlu hissetmesi ve ikinci defa cihada çıkmak için kuvvet hazırlamaya imkân bulması sebebiyledir.

1350- ??? ?????? ?? ???? ? ??? ?????? ????? ? ???? : ????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????? ????????? ???????? ? ?????????????? ?? ?????????? ??? ???????? ???????? . ???? ??? ???? ?????? ?????? ???? ????? ? ??????? ????????? ??? : ????????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????????? ??? ????????? ???????? .

1350. Sâib İbni Yezîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük Gazvesi' nden dönünce, sahâbe-i kirâm kendisini karşılamaya çıkmıştı. Ben de Resûl-i Ekrem'i çocuklarla birlikte Seniyyetü'l-vedâ'da karşılamıştım.

Ebû Dâvûd, Cihâd 176. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 38

Buhârî'nin rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i karşılamak üzere çocuklarla birlikte Seniyyetü'l-vedâ'ya gittik.

Buhârî, Cihâd 196

Açıklamalar

Sahâbîler bize sadece Peygamber Efendimiz'in sünnetini ve hadislerini nakletmekle kalmadılar. Aynı zamanda o dönemin ictimâî, siyâsî, ahlâkî ve iktisâdî yapısı ve hatta toplumun örf âdet ve gelenekleriyle ilgili bilgileri de aktardılar. Bu sebeple hadisleri tedkik konusu yapan bir çok araştırıcının, adı geçen alanları ilgi odağı edinmeleri tabîîdir.

Tebük Gazvesi'nin cereyan ettiği yıllarda kendisi çocuk yaşta bir sahâbî olan Sâib İbni Yezîd'in bu rivayetinde, cihaddan dönen bir ordunun büyük küçük, yaşlı genç, kadın erkek bütün toplum fertleri tarafından Medine'de karşılanışının bilgi ve belgesini bulmaktayız. Cihada giden bir orduyu da topluca bir mahalden yolcu etmek yine onların âdetlerindendi. Özellikle bizim ülkemizde askere gidenler için yapılan uğurlama merasimleri, dua ve niyazlar, bu sünnetin günümüze intikal eden şeklidir. Siyer ilmi eserlerinde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in cihadlarıyla ilgili bilgiler aktarılırken, orduyu uğurlama ve dönüşünde karşılama merasimlerinden de bahsedildiğini görürüz. O halde bunlar, toplum için bayram niteliği taşıyan önemli günlerdir. Bunların neşe ve sevinç içinde kutlanması da sünnete uygun bir davranıştır. **Seniyyetü'l-vedâ**, Medine'den ayrılanların yolcu edildiği, gelenlerin de karşılandığı şehre yakın bir yerin adıdır. Hatırlanacağı gibi, Medineliler hicret esnasında Peygamber Efendimiz'i burada karşılamışlardı. Dilimizde de hemen hemen aynı anlamda kullandığımız vedâ tabiri, bizde daha çok ayrılırken helâlleşmek anlamına gelir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihada veya yolculuğa çıkan bir orduyu veya insanları uğurlamak İslâm'ın edeplerinden biridir.
2. Aynı şekilde cihaddan veya yolculuktan dönen orduyu ve misafirleri karşılamak da edepten olup, her ikisi Peygamberimiz'in sünnetine uygundur.

1351- ????? ??? ????????? ???? ?????? ?????? ? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?? ????? ? ??? ???????? ??????? ? ??? ???????? ??????? ?? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ????? ????????? » . ????? ??? ???? ?????? ????? .

1351. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim gazâya çıkmaz veya gazâya çıkan bir mücâhidi techiz etmez ya da cihada çıkan gazinin aile fertlerine hayırla muamele etmezse, Allah Teâlâ o kimseyi kıyamet gününden önce büyük bir belâya uğratır."

Ebû Dâvûd, Cihâd 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 5

Açıklamalar

Hadisimiz mahiyet olarak cihadın bütün unsurlarını kapsayıcı bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla şimdiye kadar açıklamaya çalıştığımız bir çok hadis vesilesiyle cihada çıkmanın fazileti üzerinde yeterince durulmuştu. Cihada iştirak etmek isteyen, ancak savaşacak araç gereci kendi imkânıyla temin edemeyen mücahidin ihtiyaçlarını karşılamanın önemine de temas edilmişti. Bu konuyla ilgili olarak özellikle 1309-1311 numaralı hadislerin açıklamalarına bir kere daha bakılabilir. Cihada çıkan bir kimsenin aile efradına yardımcı olmanın ne kadar büyük bir hayır, ecir ve sevabı ne kadar çok bir iyilik olduğuna çeşitli kereler işaret edilmişti. Bununla ilgili olarak da 1312 numaralı hadisin açıklamasını tekrar okumamız faydalı olur.

Şayet bir kimse cihada çıkmaz, çıkana yardımcı olmaz ve cihada çıkanın arkada kalan aile fertlerine destek olmaz, arka çıkmazsa, o kişi bir büyük musibeti, beklenmedik bir felâketi veya cezayı hak etmiş olur. Çünkü böyle bir insan herhangi bir hayır işlemiyor, Allah'ın dinine yardım hususunda bir ideal taşımıyor demektir. İnsanın âhireti için yegâne hazine niteliği taşıyan hayırlardan mahrumiyet, idealden yoksunluk bile başlı başına bir musibettir**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihada çıkmak, cihada çıkan gaziyi techiz etmek ve cepheye giden mücahidin aile fertlerine yardımcı olmak en büyük faziletlerdendir.
2. Fazilet sayılan ve hayır olan işleri işlemeyenler, belâ ve musibetlere uğrarlar.
3. Allah yolunda cihaddan yüz çeviren toplumlar, kendilerini sarsan musibetleri hak etmiş olurlar.

1352- ???? ??? ? ??? ?????? ????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ?????????? ???????????? ??????????? ???????????? » . ????? ??? ???? ?????? ???? .

1352. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad ediniz."

Ebû Dâvûd, Cihâd 18. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 2, 48

Açıklamalar

Bir önceki hadis gibi bu hadis de cihadın ana esaslarıyla ilgili umûmî bir talimat niteliği taşımaktadır. Şimdiye kadar üzerinde durulan âyet ve hadisler, bu ana konunun etraflıca açıklanmasından ibarettir. Cihad bölümünün önceki kısımlarında **dil ile cihad** üzerinde durulmuş ve bundan maksadın öncelikle İslâm'ı başkalarına tebliğ etmek olduğu belirtilmişti. Cihad meydanında mücâhidleri düşmanla savaşa teşvik edici, onların duygularını coşturucu, cihadın faziletini ortaya koyucu nitelikte sözler söylemek, şiir okumak ve benzeri faaliyetler göstermek de dil ile cihadın bir parçası sayılır. Kâfir ve inkârcı oluşları sebebiyle düşmanı paylamak ve kınamak, müşrikleri sözle tehdit etmek ve kötü âkibetlerini kendilerine haber vermek, onların sapıklıklarını ve işlerinin bâtıllığını delillerle ortaya koymak da dil ile cihaddır**.** Kısaca ifade edecek olursak, İslâm uğruna yapılan her türlü meşrû propaganda çalışması dil ile cihada girer.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihad, malını harcamak, savaşta canını feda etmek ve küfre karşı ilmi ve irfanıyla İslâm'ı yüceltmekle olur.
2. Cihadın her çeşidi i'lâ-yı kelimetullah için yapılır.
3. Cihadın ihtiyaç hissedilen her çeşidini toplumda canlı tutmak gerekir.

1350- ????? ??? ?????? . ?????? : ??? ?????? ??????????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ??? : ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????????? ? ??????? ????????? ? ???????? ????????? . ????? ??? ???? ?

???????? ? ???? : ????? ?????? ????? .

1353. Ebû Hakîm de denilen Ebû Amr Nu'mân İbni Mukarrin *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir arada bulundum. Gündüzün evvelinde harbe başlamadığı zaman, savaşı güneşin öğleden sonra batı tarafa yöneldiği, rüzgârların esip ilâhî yardımın ineceği vakte kadar ertelerdi.

Ebû Dâvûd, Cihâd 111; Tirmizî, Siyer 46. Ayrıca bk. Buhârî, Cizye 1

Nu'mân İbni Mukarrin

Sahâbe-i kirâmdandır. Babasının adının Amr olduğu da söylenir. Künyesi Ebû Hakîm veya Ebû Amr'dır. Mekke'den Medine'ye yedi kardeşiyle birlikte hicret etmişti. Mekke fethinde Müzeyne kabilesinin sancağını o taşıyordu. Resûl-i Ekrem'in huzuruna Müzeyne kabilesinden dört yüz süvari ile birlikte geldi. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vefatından sonraki yıllarda önce Basra'ya, daha sonra da Kûfe'ye yerleşti. Kâdisiye'nin fethinden sonra Medine'ye döndü. Hz. Ömer onu Nihâvend'de toplanan Farslara karşı gönderdiği orduya komutan tayin etmiş, eğer o şehit olursa Huzeyfe'nin, Huzeyfe de şehit düşerse Cerîr'in komutan olmasını istemişti. Nu'mân Nihâvend'e geldiğinde orduya yukarıda geçen Peygamber Efendimiz'in savaş prensibiyle ilgili hadisi söyledi ve "Allahım! Nu'mân'ı şehitlikle rızıklandırarak müslümanlara yardım et ve onlara fethi nasip eyle" diye dua etti. Cenâb-ı Hak, onun bu samimi duasını kabul buyurdu ve Nu'mân orada şehit oldu. Sonra sancağı Huzeyfe aldı ve müslümanlar onun komutasında zafere ulaştılar. Nihâvend savaşı 21 (642) senesinde cereyan etmişti. Nu'mân bir cuma gününde şehit düştü; Hz. Ömer onun şehâdet haberini minberden müslümanlara bizzat kendisi duyurdu ve sonra elini başına koyarak ağladı.

Nu'mân, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den altı hadis rivayet etmiştir. Peygamberimiz'in "Müslümanın müslümana sövmesi fısk, müslümanla çatışmaya girmesi ise küfürdür" hadisini Nu'mân rivayet etmiştir. Ondan hadis nakledenler arasında Ma'kil İbni Yesâr, Muhammed İbni Sîrîn ve Ebû Hâlid el-Vâlibî gibi meşhur raviler vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe, Peygamber Efendimiz'in savaşlarındaki uygulamalarını dikkatle takip etmiş ve daha sonraki savaşlarda bu temel prensipler çerçevesinde hareket etmeye özen göstermişlerdir. Savaşta en mühim şeyin zamanlama olduğu bilinen bir gerçektir. Efendimiz'in savaş için tercih ettiği zamanlar bu açıdan önem arzetmektedir. Gündüzün erken saatleri insanın en dinç olduğu, aklını ve idrakini, gücünü ve kuvvetini en iyi kullandığı zamanlardır. Sıcağın çok şiddetli olduğu ve güneşin tam tepede bulunduğu anlar ise insanın bu özelliklerinin zayıfladığı zaman dilimleridir. Ayrıca müslümanların ibadet vakitlerinden biri olması itibariyle de önemlidir. Çünkü öğle namazı bu vaktin içinde kılınmaktadır. İnsanın dinlenme ihtiyacı duyduğu, yaptığı işten yorulduğu ve bıkıp usandığı an olması da dikkate alınacak olursa, harp stratejisi açısından üzerinde durulmaya değer bir husustur. Çünkü yorgunluk ve bıkkınlık, cihadda neticeye doğrudan tesir eder; birtakım istenilmeyen yanlışlıklara sebep olur. Havanın serinlemesi ve rüzgârın esmesi, Allah Teâlâ'nın yardım ve nusretinin bir eseridir. Sonuç itibariyle bu hadis bize savaşta zamanlamayı iyi yapmamız gerektiğini öğretmektedir**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihad anında düşmanla savaşmak için zamanlamayı iyi yapmak gerekir.
2. Savaşta harp siyasetini ve müslümanların faydasını düşünmek icab eder.
3. Cihad esnasında, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in harplerinde takip ettiği genel siyasetten ders almalıyız.

1354- ???? ??? ???????? ??? ?????? ???? ? ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????????? ??????? ????????? ? ???? ?????????? ? ????????? » ???? ???? .

1354. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz. Karşılaştığınız zaman da sabır ve sebat gösteriniz."

Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 89

Açıklamalar

Hadisimiz bundan önce Abdullah İbni Ebû Evfâ tarikiyle iki yerde, 54 numara ile "Sabır" bölümünde, 1327 numara ile de "Cihad" bölümünde daha uzun bir metinle geçmişti. Her iki yerde gerekli açıklamaları yapmıştık. Aynı şeyleri burada tekrar etmeyeceğiz.

1355- ??????? ????? ????? ? ??? ?????? ???????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ????????» ????? ????? .

1355. Ebû Hüreyre ve Câbir *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Harp hileden ibarettir."

Buhârî, Cihâd 157, Menâkıb 25, İstitâbe 6; Müslim, Cihâd 17, 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 92, Sünnet 28; Tirmizî, Cihâd 5; İbni Mâce, Cihâ
28

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, rivayet eden sahâbî sayısı ve isnadları itibariyle neredeyse mütevâtir derecesine yaklaşmış hadislerden biridir. Hadiste geçen "had'a" veya "hud'a" kelimesi, aldatmak, hîle yapmak ve kalbinde gizlediği niyetin zıddını dışa vurmak anlamlarına gelir. Harpte düşmana karşı hile yapmak, bütün İslâm âlimlerine göre câizdir. Harp esnasında nasıl imkân bulunursa öyle hile yapılır. Bunun yolları ise bir bilgiyi gizlemek, bir gerçeği olduğundan farklı göstermek, konuştuğu bir sözden dönmek şeklinde olabilir. Bilindiği gibi yalan dinimizde en büyük haramlardan biridir. Fakat İslâm âlimlerinin tamamına göre yalanın câiz görüldüğü yerlerin başında savaş gelir. Şu kadar var ki, düşmana verilmiş olan sözü ve antlaşmayı bozmak câiz değildir. Harbin hile oluşu,

karşıdakine zulmetmeyi, âdil olmayan tavır ve davranışlar sergilemeyi gerektirmediği gibi bunu meşrû da kılmaz. İslâm ordusunun sayısını gizlemek, azı çok göstermek, gidilecek yol hususunda düşmanı aldatmak, silâh miktarı konusunda yanlış bilgi vermek, ittifak ettiği toplulukları haber vermemek, ne zaman saldırıya geçeceğini söylememek ve benzeri davranışlar harp taktiklerinden sayılır ve câiz olan hileler sınıfına girer. Harbi kazanmada bunların önemi ve zaruri oluşu inkâr edilemez. Bu hususlarda yalana ruhsat verilmiş olması, Allah'ın İslâm ümmetine bahşettiği nimetlerdendir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Savaş hali olağan dışı bir durum olup, kendine has şartları vardır.
2. Harp esnasında sulhdeki şartların geçerli olması beklenemez.
3. Müslümanlarla savaşa girenlere karşı bütün meşrû imkânlar kullanılarak, düşmanın hezimete uğraması için elden gelen gayret sarfedilir.
4. Savaş esnasında düşmanı yanıltmak, onlara yanlış bilgiler vermek, düşman ordusunun moralini yıkacak sözler söylemek ve davranışlarda bulunmak câizdir.
5. Harbin hile olması, düşmana verilen sözden dönmeyi, emândan vazgeçmeyi ve yapılmış antlaşmaları bozmayı gerektirmez.
6. Savaş esnasında düşmanın kanını dökmek ve malını heder etmek câizdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) Hadisin Taşıdığı Hükümle İlgili Tercih Sebepleri

1- Tahrîme delalet eden, ibâheye veya vücuba delalet edene,
2- İhtiyata uygun olan, diğerine,
3- Hadd'e delalet eden, haddi nefyedene,
4- Aslın hükmünü ve berâet-i asliyeyi takrîr eden, başka bir hükmü nakledene tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/164-165; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) Hadisin Taşıdığı Hükümle İlgili Tercih Sebepleri

1- Tahrîme delalet eden, ibâheye veya vücuba delalet edene,
2- İhtiyata uygun olan, diğerine,
3- Hadd'e delalet eden, haddi nefyedene,
4- Aslın hükmünü ve berâet-i asliyeyi takrîr eden, başka bir hükmü nakledene tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/164-165; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZDEN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. Din kimin için nasihattir?

a) Müslümanlar ve yöneticileri için
b) Kafirler için
c) Münafiklar için
d) Müminlerin düşmanları için

2. "Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir. "

Bu hadise göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

a) Kötülük gören eliyle değiştirmeli
b) Diliyle değiştirmeli
c) Kötülüğü görmezden gelmeli
d) Kötülüğü kalbiyle düzeltmeli

3. "Sizin üzerinize birtakım emirler, yöneticiler tayin olunacaktır. Onların dine uygun olan işlerini iyi bulur, uygun olmayanlarını ise hoş karşılamaz, tenkit edersiniz. Kim hoş karşılamaz, kerih görürse günahtan korunmuş olur. Kim de tenkit eder, onların kötülüklerine engel olmaya çalışırsa, kurtuluşa erer. Fakat kim de razı ve hoşnut olur, onlara uyarsa isyan etmiş olur. "

Bu hadise göre yöneticilerin dine uygun olmayan işleri için <u>ne yapmamalıyız</u>?

a) Hoş karşılamayız
b) Tenkit ederiz
c) Dine uygun işlerini iyi buluruz
d) Razı oluruz

4. – Yolun hakkı nedir ki, ya Resûlallah? diye sordular. Peygamberimiz:

–"Gözü haramlardan korumak, gelip geçene eziyet vermemek, verilen selâma mukabelede bulunmak, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırma vazifesini yerine getirmek" buyurdular.

Bu hadise göre yolun hakkı ne değildir?

a) Gözü haramlardan korumak
b) Gelip geçene eziyet vermemek
c) Verilen selamı almak
d) Hiçbiri

5. "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder, kötülükten nehyeder, zâlimin elini tutup zulmüne mani olur, onu hakka döndürür ve hak üzerinde tutarsınız; ya da Allah Teâlâ kalblerinizi birbirine benzetir, sonra da İsrâiloğullarına lânet ettiği gibi size de lânet eder. "

Bu hadisten aşağıdakilerden hangisi anlaşılmaz?

a) Zulme mani olmamalı
b) İyiliği emretmeli
c) Kötülükten nehyetmeli
d) Zulme mani olup Hakk'a döndürmeli

6. Aşağıdakilerden hangisi münafığın alametlerinden değildir?

a) Konuşunca yalan söyler
b) Dedikodu yapar
c) Söz verince cayar
d) Emanete hıyanet eder

7. "Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helalleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm miktarınca sevaplarından alınır, (hak sahibine verilir.) Şâyet iyilikleri yoksa, kendisine zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir. "

Bu hadise göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

a) Dünyada iken hak sahipleriyle helalleşmeli
b) Ahirette herkes hakkını alacak
c) Zulümlere karşılık olarak sevapları alınır
d) Yaptığı kötülüklere karşılık günah yükü kendisinden alınır

8. "Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhâcir ise, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duran kimsedir. "

Bu hadise göre muhacir'in tanımı hangisidir?

a) Dilinden müslümanların zarar görmediği kişi

b) Allah'ın yasaklarından uzak duran kişi

c) Müslümanların elinden kimsenin zarar görmediği kişi

d) Allah'ın emirlerinden uzak duran kişi

9. – Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? demiştim.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Evet, eğer sen sabrederek, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek ve cepheden kaçmaksızın, Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibrîl söyledi" buyurdu.

Aşağıdakilerden hangisi şehitliğin gereklerindendir?

a) Ecrini Allah'tan beklerken ölür veya öldürülürse

b) Cepheden kaçmadan ölür veya öldürülürse

c) Allah yolunda iken ölür veya öldürülürse

d) Hepsi

10. Müflis kimdir?

a) Şuna-buna zina isnadında bulunduğu için, kıyamet günü sevapları insanlara dağıtılan ve biten kimse

b) Şunun-bunun malını haksızca yediği için, kıyamet günü sevapları dağıtılan ve biten kimse

c) Şuna-buna sövdüğü için, kıyamet günü sevapları dağıtılan ve biten kimse

d) Hepsi

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter.

(D / Y) 12. Din kardeşin mazlum olsa ona yardım et, zalim olursa etme.

(D / Y) 13. İnsanlara merhamet göstermeyen kimseye Allah da merhamet etmez.

(D / Y) 14. Mü'min, haram kan dökmediği sürece, Allah'ın rahmetinden umudunu kesmez.

(D / Y) 15. Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhâcir ise, Bulunduğu ülkeden bir başka ülkeye Allah için göç eden kimsedir.

(D / Y) 16. Hiç şüphesiz Allah zâlime mühlet vermez.

(D / Y) 17. Kim bir karış miktarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir.

(D / Y) 18. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir.

(D / Y) 19. Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olurlarsa, Allah'ın kendi katından göndereceği bir azabı hepsine umumileştirmesi yakındır.

(D / Y) 20. Cihadın en faziletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir.

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR: 1. a w 2. c w 3. d w 4. d w 5. a w 6. b w 7. d w 8. b w 9. d w 10. d w 11. D w 12. Y w 13. D w 14. D w 15. Y w 16. Y w 17. D w 18. D w 19. Y w 20. D w

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g) Harici Sebeplerle Tercih Sebepleri

1- Kur'an'ın zâhirine veya bir diğer sünnete muvafik dinen veya şeriat, kıyas, ümmetin ameli veya Hülâfa-i Râşidin'in uygulaması tarafından kabul edilen veya bir başka mürsel veya munkatı rivayetin refakat ettiği hadîs tercih edilir.
İlk dört halifenin uyguladığı, diğerlerine tercih edilmiştir. Mesela, bayram tekbirlerinin beş veya yedi olacağını ifade eden bir hadis, dört sayısını verene tercih edilmiştir; çünkü Hz. Ebubekir ve Ömer birinci hadise göre uygulama yapmışlardır.
2- Sahabeyi tenkîd manası taşımayan rivayet, taşıyana tercih edilir.
3- Hükmüne ittifak edilen bir naziri bulunan rivayet, bulunmayana,
4- Nazîrini Sahîheyn'in tahrîc etmiş olduğu rivâyet, böyle olmayana tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/165; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g) Harici Sebeplerle Tercih Sebepleri

1- Kur'an'ın zâhirine veya bir diğer sünnete muvafık dinen veya şeriat, kıyas, ümmetin ameli veya Hülâfa-i Râşidin'in uygulaması tarafından kabul edilen veya bir başka mürsel veya munkatı rivayetin refakat ettiği hadîs tercih edilir.
İlk dört halifenin uyguladığı, diğerlerine tercih edilmiştir. Mesela, bayram tekbirlerinin beş veya yedi olacağını ifade eden bir hadis, dört sayısını verene tercih edilmiştir; çünkü Hz. Ebubekir ve Ömer birinci hadise göre uygulama yapmışlardır.
2- Sahabeyi tenkîd manası taşımayan rivayet, taşıyana tercih edilir.
3- Hükmüne ittifak edilen bir naziri bulunan rivayet, bulunmayana,
4- Nazîrini Sahîheyn'in tahrîc etmiş olduğu rivâyet, böyle olmayana tercih edilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/165; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

170) Yola Çıkarken Yapılacak Dua (Yola Çıkmak Üzere Bineğine Binerken Okunacak Dua)

"Ve Allah bütün karşıt çiftleri de yaratandır ve bindiğiniz hayvanları ve gemileri de yaratan Odur ki böylece onların üzerlerine binip yerleşince Rabbinizin bunca nimetlerini hatırlayıp; bütün bunları bizim emrimize ve hizmetimize veren Allah ne yücedir, yoksa biz onu zaptedip kendimize yanaştıramazdık." (Zuhruf: 43/12-13)

974. İbni Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip iyice yerleşince üç kere tekbir getirir sonra da şöyle dua ederdi:
"Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz."
Ey Allahım! Biz, bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takvâ, bir de hoşnut olacağın ameller işlemeyi nasip etmeni dileriz.
Ey Allahım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et!
Ey Allahım! Seferde yardımcı, geride çoluk çoçuğu koruyucu sensin.
Ey Allahım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü haller görmekten sana sığınırım."
Râvi diyor ki, Hz. Peygamber yolculuktan döndüğünde de aynı sözleri söyler ve onlara şu cümleleri de eklerdi:
"Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd eden kişileriz."[1]

975. Abdullah İbni Sercis *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuğa çıkarken, "Yolculuğun güçlüklerinden, üzücü manzaralarla karşılaşmaktan, iyiyken kötü olmaktan, mazlumun bedduasından ve dönüşte mal ve çoluk çoçuğu kötü hallerde bulmaktan Allah'a sığınır"dı.[2]

976. Ali İbni Rebîa şöyle dedi:
Ali İbni Ebû Tâlib'i gördüm, binsin diye hayvanını getirdikleri zaman ayağını üzengiye koyunca '*Bismillah'* dedi. Hayvanın üzerine yerleşip doğrulunca; '*Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz'* dedi. Üç defa 'el–Hamdülillah', üç defa 'Allahu ekber' dedi. Sonra da *'Ey Rabbim, seni tesbih ederim. Ben kendime zulmettim, beni bağışla. Çünkü senden başka günahı bağışlayacak kimse yoktur'* âyetini okudu ve güldü.
Bunun üzerine,
– Ey mü'minlerin emiri! Niçin güldün? dediler. O da şu cevabı verdi:
– Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, benim yaptığım gibi yaptığını ve benim güldüğüm gibi güldüğünü görmüş ve 'Niçin güldün ey Allah'ın Resülü?' diye sormuştum.
– *"Yüce Rabbin, benden başka günahları bağışlayacak bir kimsenin olmadığını bilerek, günahlarımı bağışla! diye dua eden kulundan hoşnut olur,"* buyurmuştu.[3]

* Her işimizde olduğu gibi yolculukta da nasıl dua edeceğimizi, nelerden Allah'a sığınacağımızı bize Rasûlullah böylece öğretmiştir. Biz de yolculuklara çıkarken bu duaları yaparak bu sünneti yaşatabiliriz. [4]

---

[1] Müslim, Hac 425. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihad 72; Tirmizî, Daavât 45–46.
[2] Müslim, Hac 426. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 41; Nesâî, İsti'âze 41–42; İbni Mâce, Dua 30.
[3] Ebû Dâvûd, Cihâd 74; Tirmizî, Daavât 46.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

En Doğru Ve Kestirme Cennete Ulaştıran Yolun Allah Yolu Olduğu İçin Kur'ân Okuyup Okutacağız

Bizi dosdoğru yoluna iletmesi için[1], ki o doğru yol ne Allah'ın gazaplandığı yahudilerin yolu ne de sapık hristiyanların yolu olmaması dosdoğru Allah'ın yolu olması için [2], Rabbimiz Allah olduğu tüm hayatımızın proğramını Allah çizdiği ve ne yapacağımızı ve nasıl yaşayacağımızı nasıl hayat süreceğimizi belirleyen Allah olduğu için O'na itaat ibadet ve kulluk yapmak için[3], Allah'a ve Allah'tan gelene sarılmak suretiyle dosdoğru yolu bulanlardan olmak için kitabımızı okuyoruz, okuyacağız, anlayacak ve anlatacağız![4]
O kitaba sarılıp O Allah'ın mesajlarıyla hayatımızı tanzim etmeye çalıştığımızdan dolayı Allah bizi dosdoğru yoluna ulaştıracaktır diye okuyup [5], en sağlam hayat tarzı en güzel din ve dosdoğru yol olduğu için diğer hayat tarzları, yaşama biçimleri ve sistemleri yani "izm"leri terk edip sadece Allah'ın dinine uymuş olmak için okuyacak belleyecek yaşayacak ve başkalarını da bu doğrultuda düzeltmeye çalışacağımız için[6], insanları başka din başka hayat tarzı ve "izm"lerle aldatanlardan olmamak sadece ve sadece hayatımızı tanzim eden esasları Allah indirdiği için ve diğer tüm sistem ve hayat tarzlarından uzak durmak için doğruları öğrenip öğretmek; fert olarak aile olarak ve toplum olarak doğrulardan yana olmak için[7], Allah'ın hidayete eriştirmesini dilediği kimselerden olabilmek için[8], her türlü eksiksiz övgülere layık gücüne hiçbir gücün erişemediği tüm güçlere sahip olan insanları küfrün şirkin ve her türlü kötülüklerin karanlığından aydınlığına çıkaran Allah'ın kitabını öğrenmek ve tüm karanlıklardan kurtulmak için okuyacağız ve okutacağız![9]
Verdiği sayısız nimetlere şükredebilmek ve seçkin kullarından olabilmek ve doğru yola girip o yolda devamlı kalabilmek için[10], bütün kainatın yaratanı ve hayatlarını tanzim eden Allah'a ibadet ve kulluk yapabilmek için ve O'nun dosdoğru yolunda olabilmek için[11], sadece iman etmek kafi olmadığı için hayırlı ve doğru ameller işlenmesi gerektiği ve böyle olanları da Allah'ın dosdoğru yoluna yöneltip o yolda devamlı kılacağını bildiğimiz ve böylece öğrenmek ve yaşamak için okuyup okutacağız![12] insanları hak olan doğru olan Allah'ın yoluna çağıran peygamberlerin yolu olduğu için[13], gerçekleri örtbas eden inanmayan kimseler gibi olmayalım diye Allah'ın dosdoğru yolunda olalım onun dışına çıkıp sapanlardan olmayalım diye[14], en doğru ve gerçek sözlerin içinde bulunduğu hak olan kitaba sarılmış olmak için ve O kitabında bizleri Allah'ın dosdoğru yoluna ileteceğini bildiğimiz için O hak kitabı Hakkın kitabını okuyup anlayıp[15], dosdoğru yolda olan peygamberlere uymak onlar gibi olmak ve onlara benzemek onların ahlakıyla ahlaklanmış olmak için[16], Allah'ın dışında kendilerine ilahlık yakıştırılan tüm rejimleri, tüm sistemleri, tüm hayat tarzlarını terkedip Allah'a itaat ve ibadet etmiş olmak için ve O'nun dosdoğru yolunda devamlı kalabilmek için okuyup okutacak ve okumaya devam edeceğiz![17]
Hiçbir şeyi bilmeyen kimseler olarak Allah'tan gelen vahye sarılmak ve aydınlık olan aydınlatıcı olan O kitapla yolumuzu bulmak için yolunu Allah ve kitabıyla bulan kullardan olmak için[18], Allah'ın rahmet ve merhametine nail olabilmek için bizi dosdoğru yoluna iletmesini istemek ve ne isteyeceğimizi öğrenmek için[19], bize olan nimetini Allah'ın çoğaltması ve tamamlaması için ve bizi dosdoğru yoluna iletmesi için bu Kur'ân'ı okuyup okutacak anlayıp anlatacağız inşaallah…[20]

---

[1] Fatiha: 1/6.
[2] Fatiha: 1/7.
[3] Âl-i İmrân: 3/51.
[4] Âl-i İmrân: 3/101.
[5] Maide: 5/16.
[6] En'am: 6/161.
[7] A'raf: 7/86.
[8] Yûnus: 10/25.
[9] Nahl: 16/121.
[10] Meryem: 19/36.
[11] Meryem: 19/36.
[12] Hacc: 22/54.
[13] Mü'minûn: 23/73.
[14] Mü'minûn: 23/74.
[15] Sebe': 34/6.
[16] Yâsîn: 36/4.
[17] Şûrâ: 42/52.
[18] Nisâ: 4/175.
[19] Feth: 48/2.
[20] Feth: 48/20.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 302-303

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

238) Allah'ın Ve Efendisinin Hakkını Yerine Getiren Kölenin Fazileti

Bu bölümdeki dört hadisten; hem Allah'a hem de efendisine samimi davranan kölelere iki kat mükafat olduğunu, iki kat mükafat alacak üç sınıf insandan birinin de hem Allah'ın hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle olduğunu öğreneceğiz. [1]

1365. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallalahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir köle efendisine hizmetinde samimi davranır ve Allah'a güzelce ibadet ederse onun için iki kat ecir vardır."[2]

1366. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Efendisine hizmette samîmî olan bir köle için iki kat ecir vardır."
Ebû Hüreyre'nin canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad, hac ve anneme iyilik emri olmasaydı, köle olarak ölmek isterdim.[3]

1367. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rabbine güzelce ibadet eden, efendisine karşı vazifelerini hakkıyla ve samimiyetle yerine getiren, ona itaat eden köle için iki ecir vardır."[4]

1368. Yine Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üç sınıf insan vardır ki, onların sevapları iki kattır: Kitap ehlinden olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iman eden kimse; hem Allah'ın hakkını hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle; câriyesi bulunan ve bu câriyeyi güzelce terbiye eden, iyice eğitip öğreten, sonra da onu âzat edip kendisiyle evlenen kimse. İşte bunların iki kat ecri vardır."[5]

* Bu dört hadiste de anlatılmak istenen yine işçi, amele, kalfa, çırak, tezgahtar gibi kimseler kastediliyor. Bunların sevapları iki kat olanları hem Allah'a hem de patron ve ustalarına karşı saygılı ve sözlerini yerine getiren kimseler olduğu anlatılmak isteniyor. Hem patron, hem de Allah'ın sözünü tutanlar iki mükafat alırlar, hem Allah'tan hem patronlarından. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 392.
[2] Buhârî, Itk 17; Müslim, Eymân 43. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 125.
[3] Buhârî, Itk 16; Müslim, Eymân 44.
[4] Buhârî, Itk 17.
[5] Buhârî, İlim 31, Itk 16, Nikâh 12; Müslim, Îmân 241. Ayrıca bk. Tirmizî, Nikâh 25; Nesâî, Nikâh 65; İbni Mâce, Nikâh 42.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 392.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Tevakkuf

Müteârız iki hadîsin ihtilafı, beyan edilen hiyerarşik metodların (cem ve te'lif, nesh, tercih) hiçbiriyle çözülmezse, başvurulacak son metod tevakkuf'tur. Aslında tevakkuf, bir çözüm metodu değil, çözümsüzlüktür. Yani her iki hadîsi de amel dışı bırakmak. Birini diğerine tercih ettirecek bir karîneyi bizzat buluncaya veya bir başka muhaddisin veya fakihin bulmasına kadar her iki rivâyeti de amel dışı tutmaktır.
Esâsen hadîste gerçek mânada (nefsülemirde) ihtilaf yoktur diyenler açısından fiilen çözümü olmayan müteârız hadîs var mıdır? diye sorulacak olsa ulemânın ittifak ettiği bir hadîs gösterilemez. Buna rağmen usulcüler, nazarî açıdan da olsa tevakkuf tabiri üzerinde dururlar. Hatta tercih'e taraftar olmayanlar, -Suyutî'nin kaydettiğine göre- teâruz halinde tahyîr (iki hadisten birine ihtiyar etmek) veya tevakkuf gerekir demişlerdir. Fıkıhçıların "tesâkut" dedikleri, teâruz sebebiyle birbirlerini amelden düşürme hadisesi de belli bir ölçüde, tevakkuf'a benzer. Ancak, tesâkutla ilgili bütün fukahanın ittifak ettiği örnek mevcut değildir. Şu halde bu açıdan ele alınca da tevakkufla ilgili ameli bir örnek bulmak mümkün olmayacaktır. Mesela "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatına kadar, sabah namazında kunut yaptığı"nı ve "biraz kunut yapıp sonra terkettiği"ni haber veren Hz. Enes (radıyallahu anh)'in rivâyetlerinin "iki haber tearuz edince "tesâkut"la her ikisi de amelden düşer" kaidesince amelden kaldıklarını ve geriye Hanefilerin benimsediği İbnu Mes'ud ve başkalarından "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) iki ay müddetle bazı Arap kabîlelerine beddua ederek kunut yaptı, sonra terketti" hadîsinin kaldığını Ebu Hafs Ömer en-Nesefî söyler. Fakat tatbikatta Şafiîler bu görüşle amel etmezler.[1]
Dikkat:
1- Muaraza'dan salim olan sahîh hadîse muhkem denir. Bunun en güzel örneği*:"Allah, temizlik olmadan namaz kabul etmez, ganimetten (devlet malı) çalınanla da sadaka kabul etmez"* hadîsidir.
2- Bir konuda ihtilaflı olan iki hadîs te'lif edilemeyince, ikisini de bırakarak ittifak edilene dönmek usulcülerce benimsenen bir prensiptir. Bunun ihtiyata ve amelî ihtiyaca daha muvafik olacağı söylenir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/165-166.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/165-166.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Tevakkuf

Müteârız iki hadîsin ihtilafı, beyan edilen hiyerarşik metodların (cem ve te'lif, nesh, tercih) hiçbiriyle çözülmezse, başvurulacak son metod tevakkuf'tur. Aslında tevakkuf, bir çözüm metodu değil, çözümsüzlüktür. Yani her iki hadîsi de amel dışı bırakmak. Birini diğerine tercih ettirecek bir karîneyi bizzat buluncaya veya bir başka muhaddisin veya fakihin bulmasına kadar her iki rivâyeti de amel dışı tutmaktır.
Esâsen hadîste gerçek mânada (nefsülemirde) ihtilaf yoktur diyenler açısından fiilen çözümü olmayan müteârız hadîs var mıdır? diye sorulacak olsa ulemânın ittifak ettiği bir hadîs gösterilemez. Buna rağmen usulcüler, nazarî açıdan da olsa tevakkuf tabiri üzerinde dururlar. Hatta tercih'e taraftar olmayanlar, -Suyutî'nin kaydettiğine göre- teâruz halinde tahyîr (iki hadisten birine ihtiyar etmek) veya tevakkuf gerekir demişlerdir. Fıkıhçıların "tesâkut" dedikleri, teâruz sebebiyle birbirlerini amelden düşürme hadisesi de belli bir ölçüde, tevakkuf'a benzer. Ancak, tesâkutla ilgili bütün fukahanın ittifak ettiği örnek mevcut değildir. Şu halde bu açıdan ele alınca da tevakkufla ilgili ameli bir örnek bulmak mümkün olmayacaktır. Mesela "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatına kadar, sabah namazında kunut yaptığı"nı ve "biraz kunut yapıp sonra terkettiği"ni haber veren Hz. Enes (radıyallahu anh)'in rivâyetlerinin "iki haber tearuz edince "tesâkut"la her ikisi de amelden düşer" kaidesince amelden kaldıklarını ve geriye Hanefilerin benimsediği İbnu Mes'ud ve başkalarından "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) iki ay müddetle bazı Arap kabîlelerine beddua ederek kunut yaptı, sonra terketti" hadîsinin kaldığını Ebu Hafs Ömer en-Nesefî söyler. Fakat tatbikatta Şafiîler bu görüşle amel etmezler.[1]
Dikkat:
1- Muaraza'dan salim olan sahîh hadîse muhkem denir. Bunun en güzel örneği*:"Allah, temizlik olmadan namaz kabul etmez, ganimetten (devlet malı) çalınanla da sadaka kabul etmez"* hadîsidir.
2- Bir konuda ihtilaflı olan iki hadîs te'lif edilemeyince, ikisini de bırakarak ittifak edilene dönmek usulcülerce benimsenen bir prensiptir. Bunun ihtiyata ve amelî ihtiyaca daha muvafik olacağı söylenir.[2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/165-166.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/165-166.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âdem (a.s.) in Yaratılışı ve Allah-u Teâlâ'nın, Âdemi İçi Boş ve Kendisine Sahip Olamayan Kimse Olarak Yaratması

63) Enes (r.a.)'dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ, cennette Âdem'e şekil verdiği zaman, Âdemi Allah'ın dilediği vakte kadar kendi başına bırakır. Bunu fırsat bilen İblis etrafında dolaşır ve kendisine bakar. Âdem'i görünce, Âdem'in içinin boş olduğunu görür ve Âdem'in bir şeye sahip olmadan yaratılmış olduğunu anlar."[1]
Hadiste geçen *"bir şeye sahip olmaması"* kavlinden maksat; Âdem'in nefsine malik olmadığına ve şehvetlere kendisinin haps olduğuna yorumlanmıştır. Kimileri de: kendisine gelecek olan vesveselerden kendisini koruyamayacağını, kimileri de; öfkelenmekten kendisini alamayacağını söylemişlerdir. Hadisteki maksat ise Âdemoğlu cinsidir. Allah en iyisini bilicidir.

***

[1] Müslim (2611)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİ YÜZ SEKSEN DÖNDÜNCÜ BÖLÜM
ALACAKUMN TALEP ETMESİNE KARŞI,
ZENGİN KİMSENİN BORCUNU GECİKTİRMESİNİN HARAM OLUŞU
İKİ YÜZ SEKSEN BEŞİNCİ BÖLÜM
KİŞİNİN HİBE ETTİĞİ ŞEYİ TESLİM ETMEDEN ÖNCE
HİBE ETMEKTEN VAZGEÇMESİNİN MEKRUH OLUŞU
İKİ YÜZ SEKSEN ALTINCI BÖLÜM
YETİM MALINI TALAN ETMENtN HARAMLI
İKİ YÜZ SEKSEN YEDİNCİ BÖLÜM
FAİZİN ÇOK BÜYÜK HARAM OLUŞU
İKİ YÜZ SEKSEN SEKİZİNCİ BÖLÜM
RİYANIN HARAM OLUŞU
ÎKİ YÜZ SEKSEN DOKUZUNCU BÖLÜM
RÎYA OLMADIÛI HALDE RİYA SANILAN ŞEYLER
İKİ YÜZ DOKSANINCI BÖLÜM
SERİ BİR İHTİYAÇ OLMAKSIZIN YABANCI BİR
KADINA VE GENÇ ÇOCUKLARA BAKMANIN HARAM OLMASI
İKİ YÜZ DOKSAN BİRÎNCİ BÖLÜM
YABANCI BİR KADINLA HALVETİN HARAM OLUŞU
İKİ YÜZ DOKSAN İKİNCİ BÖLÜM
GİYİM VE DAVRANIŞLARDA ERKEKLERİN
KADİNLARA, KADINLARIN DA ERKEKLERE BENZEMEYE ÖZENMELERİNİN HARAMLIGI
ÎKİ YÜZ DOKSAN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ŞEYTAN VE KÂFİRLERE BENZEMENİN NEHİY OLUŞU
İKİ YÜZ DOKSAN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ERKEK VE KADININ SAÇLARINI SİYAH İLE BOYAMASININ NEHYİ
İKİ YÜZ DOKSAN BEŞİNCİ BÖLÜM
BAŞIN BÎR KISMİ TIRAŞ EDİLEREK DİĞER
KISMININ BIRAKILMASININ NEHYİ VE ERKEĞİN
ŞAŞINI TRAŞ ETMESİNİN MÜBAHL1ĞI, KADININ
BAŞINI TRAŞ ETMESİNİN YASAKLIĞI
İKİ YÜZ DOKSAN ALTINCI BÖLÜM
PERUK TAKMANIN, DÖVME YAPMANIN, YAPTIRMANIN, DİŞLERİN TÖRPÜLENEREK SEYREKLEŞTÎRtLMESİNİN HARAM OLUŞU
İKİ YÜZ DOKSAN YEDİNCİ BÖLÜM
SAKALDA, BAŞTA VE BEDENİN DİĞER YERLERİNDEKİ
BEYAZ KILLARI VE GENÇLERİN YÜZÜNDE İLK
ÇIKAN TÜYLERİ YOLMANIN YASAKLIGI
İKİ YÜZ DOKSAN SEKİ2İNCİ BÖLÜM
ÖZÜRSÜZ SAĞ EL İSTÎNCA VE TENASÜL UZVUNA
DOKUNMANIN MEKRUH OLMASI
İKİ YÜZ DOKSAN DOKUZUNCU BÖLÜM
ÖZÜRSÜZ, NALIN VE MEST GİBİ GİYECEKLER! AYAKTA
GİYMENİN VE BUNLARI TEK GİYEREK GEZMENİN KERAHATI
ÜÇ YÜZÜNCÜ BÖLÜM
YATARKEN, YANGINA SEBEP OLABİLECEK ATEŞ,
KANDİL VS. ŞEYLERİ YANAR VAZİYETTE BIRAKMANIN NEHYÎ
ÜÇ YÜZ BIRÎNCI BÖLÜM
FAYDASI OLMAYAN İŞ VE SÖZDE MEŞAKKAT ÇIKARMANIN NEHY
ÜÇ YÜZ İKİNCİ BÖLÜM
ÖLEN KİMSEYİ TRAŞ ETMENİN; ARKASINDAN FERYAT ETMENİN, SAÇ-BAŞ YOLMANIN, VEYL VE HELAK İLE BEDDUA ETMENİN HARAMLIĞI
ÜÇ YÜZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KÂHİN VE MÜNECCİMLERE, GAİPTEN HABER
VERENLERE, ÇAKIL TAŞLARI VE ARPA VB. ŞEYLERLE FAL AÇANLARA GİTMEKTEN NEHYETME
ÜÇ YÜZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
UĞURSUZ SAYMANIN NEHYİ
ÜÇ YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM
HAYVAN RESMİNİN HARAM OLUŞU
ÜÇ YÜZ ALTINCI BÖLÜM
AV, DAVAR VE ZİRAAT İÇİN OLMAYAN KÖPEKLERİ SAKLAMANIN HARAM OLUŞU
ÜÇ YÜZ YEDİNCİ BÖLÜM
DEVE VE DİĞER HAYVANLARA ÇAN TAKMANIN MEKRUH OLMASI, SEFERDE KÖPEK VE ÇAN TAŞIMANIN KERAHATI
ÜÇ YÜZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
NECASET YİYEN DEVEYE BİNMENİN TEMİZ YEM YİYEREK ETİ TEMİZLENİRSE KERİH
ÜÇ YÜZ DOKUZUNCU BÖLÜM
MESCİDE TÜKÜRMENİN NEHİY OLUŞU VE
BU GİBİ ŞEYLERDEN TEMİZLEYEREK MESCİDİ
NECASETLERDEN UZAK TUTMANIN EMREDİLMESİ

İKİ YÜZ SEKSEN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALACAKUMN TALEP ETMESİNE KARŞI,

ZENGİN KİMSENİN BORCUNU GECİKTİRMESİNİN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili ayetler

"Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehil (ve erbabına) vermenizi emreder." (Nisa, 58)
"Eğer bazınız bazınıza güvenirse kendisine inanılan kişi (borçlu) emaneti taslamam ödesin..." (Bakara, 283)[1]

Konu ile ilgili hadisler

1611. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğinde göre Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Zenginin borcunu geciktirmesi zulümdür. Herhangi biriniz bir zengine havale edildiğinde o havaleyi kabul etsin." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[2]

"Matl"; demiri uzatmak amacıyla yaymak demektir. Yani, bugün yarın vereceğim diyerek borcu erteleyip, suresini uzatmaktır.
Kurtubî şöyle der: "Matl: İfası vacib olan borcunu, mümkün olan vakitte Ödememektir."
Hadis-i şerifte, zenginin borcunu ödemeyip, oyalamasının zulüm olduğu bildirilmektedir. Mâlikflerden Sühnûn; "Varlıklı bir kimse borcunu ödemeyip oyalaması durumunda sehadeti kabul edilmez. Çünkü kendisine zalim adı verilmiştir" demiştir. İmâm Şafiî ise, bu kimse bu durumunu tekrarlarsa o zaman şehadetinin kabul edilmeyeceğini söylemiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: Borcu oyalayıp ödememek yasaktır. Bir kimse bunu kasten yapıyorsa büyük günah olup olmadığı konusunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Cumhura göre borcunu âmden (bile isteye) ödemeyen kimse fasıktır. Fasık olması için bile bu işi tekrarlamasına gerek yoktur. Çünkü hadiste bu davranışa zulüm denilmiştir. Zulüm ise büyük günahtır. Büyük günah için ise tekrar şart değildir.
Borcunu ödeyemeyen aciz kimse, borcunu ödemeyip oyalayanlar hükmünde değildir.
Fakir, ödeme imkânına kavuşuncaya kadar ahkonulmaz. Ödemeye zorlanamaz. Bir kısım alimler; borç sahibinin, onu hapsettirebileceğine, bazıları da takibata alınacağı görüşündedirler.
İmamı Azam, havaleyi zahire ve benzerleri karşılığında para ile tecviz etmiştir (caiz görmüştür). İmam Şafiî'ye göre havaleyi kabul etmek müste-habtır. (Havale: borcu zimmetten, zimmete geçirmektir.) Zahirîler ise, buradaki emri vücub manasına almıştır. Buna göre "Havaleyi kabul farzdır" demişlerdir.[3]

İKİ YÜZ SEKSEN BEŞİNCİ BÖLÜM

KİŞİNİN HİBE ETTİĞİ ŞEYİ TESLİM ETMEDEN ÖNCE HİBE ETMEKTEN VAZGEÇMESİNİN MEKRUH OLUŞU

Konu ile İlgili hadisler

1612. İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hibesinden dönen kimse, kusmuğuna dönen köpeğe benzer." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[4]

Başka bir rivayette; "Sadakasına rücû eden kimsenin benzeri istifra edip de sonra dönüp kusmuğunu yiyen köpektir,"
Bir başka rivayette; "Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen köpek gibidir. "
İmam Nevevî şöyle der; hadis-i şerif, hibeden dönmenin haram olduğunu açıklar. Bu takdirde bu haram olma yabancıya yapılan hibeye yorumlanması uygundur. Ancak kişi çocuğuna ve diğer füruuna hibe etmişse rücu etmesi caizdir.
îbn Dakîk'il-îd; "iki vecih arasındaki benzerlikte teşdid vardır. Birisi rficu edenin köpeğe benzemesi, ikincisi rücu edilen hibenin ise kusmuğa benzetilmesidir*' demiştir.
Hibesinden dönenin ahlâkî açıdan köpeğe benzetilmesi dikkat çekicidir. Köpek haram ve helâl ile mükellef değildir. Bununla hibeden dönenin iğrenç birşey yaptığı anlatılmak istenmiştir.[5]

1613. Ömer b. Hattâb'ıı (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben Allah yolunda mücahidlerdcn birine bir at tasadduk ettim. Sonra o kimse ona iyi bakamadığından zayıf bırakmıştı. Ben onu parayla satın almak istedim. Ucuza vereceğini de zannetmiştim. Durumu Nebî'ye (s.a) sordum. Nebî (s.a); "Sakın onu satın alma. Onu sana velev ki bir dirheme de verse dönme. Çünkü sadakasından rücu eden kimse kusmuğuna dönen kimse gibidir." (Buhârî ve Müslim rivayet et mislerdir).[6]

Hadis-i şerif; satın alma yoluyla bile olsa sadakadan rücu etmeyi nehiy etmiştir.
Hadiste geçen Hz. Ömer'in atımn ismi Verd'dİr. TemimÜ'd-Darî, bu atı Nebî'ye (s.a) hediye etmiş, Nebî (s.a) de Ömer'e vermişti.
Hz. Ömer (r.a) atı, o kimseye kâfirlerle cihad amacıyla vermişti. O şahıs ona karşı yiyeceğinde ve ilgisinde kusur etti. Bunun üzerine Hz. Ömer onu geri almaya teşebbüs etmiş, ancak bundan nehyedilmişti,
"Atîk" süratli koşan iyi cins at demektir.
"Allah yolunda mücahidlerden birine bir at tasadduk ettim." sözünden murat: atı temlik etmesidir; rira kendi mfll&ü olmasa o şahıs atı satmaya
"Allah yolu"nâan kastedilen; KirraanTye göre vakıftır. Ancak Aynî bunu reddederek; "Allah yolundan maksat, hacı veya gazidir. Bu cihet ihtilaflıdır" der.
Rasûlullah'ın (s.a) "Sadakandan rücu etme" buyurması Hz. Ömer'in atı vakfetmediğine delil gösterilmiş; şayet vakfetmiş olsaydı rücu edememesine sebep onu gösterirdi. Faraza vakfetmiş bile olsa, muhtemeldir ki Ömer (r.a) vakıf malın salın alınabileceğini zannetmiş, ancak Peygamber (s.a) onu bundan yasaklamıştır diye yorumlanmıştır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: Bir kimsenin, verdiği sadaka ve zekât gibi şeyleri satın alması mekruhtur. Sadakanın farz yahut nafile olması eşittir.
Bir kimsenin verdiği sadakasını miras yolu ile alması caizdir.[7]

İKİ YÜZ SEKSEN ALTINCI BÖLÜM

YETİM MALINI TALAN ETMENtN HARAMLI

Konu ite ilgili ayetler
"Gerçek, yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler ancak, karınlarında yanacak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir." (Nisa, 10)
"Yetimin malına, o en güzel olanından başka bir suretle yaklaşmayınız." (En'am, 152)
"Bir de sana yetimleri sorarlar. Deki: Onları faydalı ve iyi bir hale getirmek hayırlıdır. Şayet kendileriyle bir arada yasarsanız onlar sizin kardeş-lerinizdir. Allah (yetimlerin) salahına çahsanlarla (onlann mal ve halinde) fesad (ve fenalık) yayanları bilir." (Bakara, 220)[8]

Konu ile ilgili hadis-i şerif

1614. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Yedi helak edici şeyden kaçınınız." Ashab:
"Onlar nelerdir? Yâ RasülallahL." diye sordular. Rasûlullah (s.a);
"Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram cana haksız olarak kıymak, faiz yemek, yetim malım yemek, harpten kaçmak, (kötülüğü gönüllerinden dahi çevirmeyen, bundan) habersiz mü'mîn kadınlara iftira etmektir" cevabım verdi. (Buhâri vs Müslim rivayet etmişlerdir).[9]

"Zûr"; bir şeyi güzel göstermek ve dinleyenlere onu olduğu halin aksiyle aktarmaktır. Yalan bakmış gibi gösterildiği için bu batıl bir uydurmadır.
"Muhsana"; şeriatta; hür, akıl, baliğ ve müslüman olup, halen sahih nikahla evli veya başından sahih nikah geçmiş olan erkeğe "muhsan " kadına da "muhsana" denir.
Hadiste "Yedi helak eden şeyden kaçının" buyurulmasr 'Bunları terk edin " sözünden daha tesirli ve daha beliğdir. Kur'an-ı Kerim'de de kullanılmış olan "Zinaya yaklaşmayın " tabiri "Zina etmeyin " sözünden daha beliğdir.
Helak edici yedi şeyin i/kî; Allah 'a şirk koşmaktır. Bundan daha büyük helak edici bir şeyin olmadığı açıkça ortadadır. Çünkü müşriğin ebedî olarak kalacağı yer cehennemdir.
İkincisi; sihirdir: Lügatte, bir şeyia gÖrOnüşüBû değiştirmeye denir. Cev-herî; "Sihir efsundur, aslî kaynağı latif ve gizli olan her şey sihirdir" demiştir,
Sinirin hakikati Ebû Hanife'ye göre yoktur. Diğer birçok alim sihrin hakikati olduğunu beyan etmişlerdir. Kurtûbî: "Bize göre sihir sabittir. AJ-Uh'ın (c.c) dilediğini yaraîmastyla' olur" der.
Fahreddin Râzî; "Mu'teziie sihrin varlığım inkâr eder. Ve ona inananların küfrüne hüküm verirler. Ehli sünneî ise, sihirbazın havada uçmasını. İnsanı hayvana, hayvanı insana dönüştürmesini mümkfin görürler. Fakat bun-lan yapan sihirbaz değil, bizzat Allah'tır (c»c), derler. Çünkü Allah (c.c):
"Onlar Allah'ın İzni olmadan o sihirle hiçbir kimseye zarar veremezler." (Bakara, 102)
Sihir yapan kimsenin şer'î cezası katledilmesi (ö!dürülmesi)dir. Anesk İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre bir defa, Ebu Hanife üe Şafiî'ye göre ise birkaç defa yapmakla öldürülür.
îmamî Azâm'a göre eh!-i kitabın sihirbazı da öldürülür. Diğer ilç mezhebe göre öldürülmez. Sihirbaz kadm ise, bunlara göre öldünHür, Ebu H&-nife'ye göre ise hapsolunur.
Sihir yapanın dünyada tevbesi kabul edilmez. İmam Mâlik'm görüşü budur. Ebu Hanife ve îmam Ahmed'den gelen meşhur rivayetler de bu istikamettedir. İmam Şafiî'ye göre ise, kabul edilir.
Üçüncüsü; katildir: Haksız olarak adam öldürmek îmam Şafiî'ye göre şirkten sonraki en büyük günahtır. Öldürme günahının tevbesi hakkında çeşitli görüşler vardır:
Ibn Abbas'a (r.a) göre, katilin yeri ebedî cehennemdir. Hanefîlerle diğer alimlere, göre ise cehennemde uzun süre kalacaktır. Dünyadaki cezası ise kısastır. Yalnız maktül'ün velileri bağışlar veya anlaşırlarsa Öldürülmez. Bu durumda dünyevî keffâreti Hanefîlere göre yoktur. Şafiîlere göre ise, keffâ-ret lazımdır. Çünkü "Hata ile öldürmekte keffâreî olunca, bunda haydi haydi olur" derler.
Dördüncüsü; yetim malı yemektir: Yetim; babası ölen küçük çocuktur. Zemahseriye göre, büyük çocuğa da yetim denir. Çünkü yetimin manası yalnız kalmak demektir. Fakat RasÛlullah (s.a):
"Buluğdan sonra yetimlik yoktur" buyurmuştur.
Hadisin zahiri manası yetim malını yemeyi mutlak olarak haram kılar. Ancak cumhura göre, velinin haddi aşmadan, normal surette yetim malından yemesi meşrudur.
Besincisi; faiz yemek: Mal verip mukabilinde mal alırken, alınan veya verilen karşılıksız fazlalıktır. Buradaki "yemek" tabiri, bizzat faizcilik yoluyla istifade etmek demektir.
"Ribâ", yani faiz birçok ayet ve hadisle şiddetle yasaklanmıştır.
Altıncısı; düşmana hücum sırasında savaştan kaçmaktır: Bu kaçmak, bir müslümamn karşısında bir veya iki kâfir olduğu zaman haramdır, fazla olursa kaçmak caizdir. Hadis-i şerif savaştan kaçmanın büyük günah olduğunu amirdir. Allah (c.c):
"Her kim o gün çarpışmak İçin dönmek veya başka bir bölükte mevki almak halleri müstesna olmak üzere kâfirlere arkasını dönerse, muhakkak Allah'ın gazabına uğrar; varacağı yer de cehennemdir. O ise pek kötü bir yerdir." (Enfâl, 16) buyurmaktadır.
Bu ayetin hükmü, cumhura göre bütün savaşlara şamil olmakla kıyamete kadar bakidir.
Yedincisi, i/fetii kadınlara zina iftirasında bulunmaktır: Bu hüküme erkeklere yapılan iftira da dahildir. Dolayısıyla kadın veya erkek akıl-baliğ ve iffetli bir müslümana zina iftirasında bulunmanın cezası hür olan kimseye 80, köleye 40 değnek vurmaktır.
Kâfir bir kadına zina iftirasında bulunana had tatbik edilmez. Cariyeye yapılan zina İftirasının cezası ise tazirdir.
Bazı günahlar Allah katında diğer bir kısım günahlardan daha büyük
günahtır. Teâlâ, işinde zarar ve mefsedet olan her türlü günahı nehyetmiştir.
Bu gûnah-ı kebâir, ümmete sayısız derecede zararlar verdiği için bunlardan sakınmak, ümmeti ve toplumu temiz kılacağı için elzem görülmüştür.
İbn Allan iffetli kadınlara zina isnadında bulunanlar için şu ayeti zikreder:
"(Kendilerine iftira edildiğinden) gafil (habersiz), munsana (namuslu, İffetli) mü'min kadınlara kazif (zina iftirası) edenlere, muhakkak dünyada ve ahirette lanet edilmiştir. Ve onlar için çok büyük bir azap vardır" (Nur, 23)
Denildi ki: Bu ayet Peygamber'in zevcelerine iftirada bulunanlara mahsustur. Ve bu kimselerin tevbesi de kabul edilmez. Ancak sahih olan görüşe göre bu ayet tevbe etmediği takdirde geneldir.
Bir hadiste; "İffetli kadına iftira etmek, yüz senelik ameli heba eder" Duyurulmuştur. [10]

İKİ YÜZ SEKSEN YEDİNCİ BÖLÜM

FAİZİN ÇOK BÜYÜK HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili ayet-i kerime

"Riba (faiz) yiyenler kendilerini şeytan çarpmış (birer meenunjdan başka bir halde (kabirlerinden kalkmazlar.) Bö,.ie oını^ı ua uıılunn, "Alım satım da ancak riba gibidir" demçlcTinderuMi. Halbuki Albliaiış verişi helâl, faizi haram kılmıştır. (Bundan böyle) kim Rabb'indt-n kendisine bir öğüt gelip de (faizden) vazgeçerse ona ve işi (hakkındaki hukum) de Allah'a aittir. Kim ki tekrar (faize) dönerse, o ateşin yâranlaimdar.dır ki onlar orada (bir daha çıkmamak üzere) ebedî kalıcıdırlar. Allah ribanm bereketini tamamen giderir. Sadaka(sı verilen mal)lan ise amrır... Ey îman eaenler, (gerçek) mü1-minlerseniz Allah'tan korkun. Faizden (henüz alınmamış olup da) kalanı bırakın (almayın)." (Bakara, 275, 278)
Konuyla ilgüi olarak hadislere gelince; bu konuda çok meşhur ve sahih hadîs vardır. Bu konuya dair Ebu Httreyre hadisi önceki konuda geçmişti.[11]

1615. İbn Mes'ûd'un (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: RasÛlullah (s.a) faizi yiyene ve yedirene lanet etmiştir." (Müslim rivayet etmiştir)[12]

Hadis-i şerif, ribayı (faizi) haram kılmış, bu konuda şiddet göstermiştir. Çünkü bulaşmadıkları halde faizi yazan ve şahit olan kimseler lanete uğradıkları zaman, faizi alıp veren lanete daha müstehaktır.
Bu tür muamelelerden şiddetle sakındırmakta; bu tür alış verişlere yardım eden, teşvik eden, delâlet eden herkesi kapsamaktadır. İslâm yardımlaşma velcarzı hasen üzerine kurulan bir nizamdır.
Haneferden tmam-ı Âzam ile İmam Muhammed'e göre dan harpte yaşayan bir harbî, yani o belde ahalisinden bir gayr-i mttslim ile müslüman arasındaki riba muamelesi caizdir. İmam Ebu Yusuf ise, buna cevaz vermemiştir.[13]

İKİ YÜZ SEKSEN SEKİZİNCİ BÖLÜM

RİYANIN HARAM OLUŞU

Konu ile İlgili ayetler

"Halbuki onlar, Allah'a, Onun dininde ihlas (ve samimiyet) erbabı ve muvahhidler olarak ibadet etmelerinden başka bir şeyle emrolunmamışlardır." (Beyyine, 5)
"Ey îman edenler, sadakalarınızı -malım insanlara gösteriş İçin harcayan, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir kimse gibi- başa kakmak ve incitmek suretiyle heder etmeyin." (Bakara, 264)
"... İnsanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı (başka değil) ancak birazcık hatıra getirirler." (Nisa, 142)

Konu ile ilgili hadisler

1616. Ebu Hüreyre'den (?.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Rasû-lullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: Allah Teâlâ; "Ben ortaklıktan müstağni olanların en zenginiyim. Kim bir amel işler de, amelinde Ben 'imle beraber başkasını (Bana) ortak koşarsa, ortak ktldtğıyla başbaşa bırakırım" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[14]

İbn AİIân; "Şirkin riyaya itlakı (bağlanması), gösterişin gizli şirk olmasındandır. 8u riya her ne kadar îmanın ameliyatım yaralamazsa da îmanla yapılan amellerin sevabım iptal eder" demiştir.
Hadisteki murat; "Ben'im, ortak vesaireye ihtiyacım yoktur. Bir kimse bir şeyi hem Ben'im için hem başkası için yaparsa, Ben onu kabul etmem. Bana bîr işte kimi ortak koşarsa ona bırakırım" demektir.[15]

1617. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Ra-sûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken İşittim:
"Kıyamet günü halktan ilk hüküm verilecek şehit olmuş kimsedir. Ki huzura getirilir. Cenab-ı Hak ona nimetlerini bildirir. O da onlan bilir. Allah (c.c);
"Bu nimetlere karşılık ne yaptın?" der. O şahıs:
"Sen'İn yolunda savaştım. Ve şehit düştüm" der. Allah (c.c);
"Yalan söyledin. Çünkü sana cesur desinler diye savaştın ve sana da bu söz söylenmişti" der. Sonra emredilir. Ve yüzü üzerine sürüklenerek cehenneme atılır.
îlim Öğrenip, öğreten ve Kur'an okuyan kimse getirilir. Aîlah (c.c) ona iyilik nimetlerini bildirir, o da nimetleri ikrar eder. Allah Teâlâ;
"Bu nimetlere karşılık ne yaptın?" O da;
"Yâ Rab ilim öğrendim ve öğrettim. Kur'an okudum" cevabını verince, Allah (c.c):
"Hayır, yatan söylüyorsun. îlmi, sana alim desinler diye Öğrendir. Kur'an-ı sana kâri desinler diye okudun ve sana da böyle denildi" buyurur. Sonra emredilir. Yüzü üzerine sürüklenerek cehenneme atılır.
Üçüncüsü de Allah (cc) kendisine zenginlik verdiği ve her türlü servetten ihsan buyurduğu şahıstır ki, huzura getirilir. Cenab-ı Hak ona ihsan buyurduğu nimetleri sayar. O da itiraf eder. Cenab-ı Hak;
"Bu nimetlere karşılık ne yaptın?" buyuruyor. O:
"Yâ Rab.' Servetimi sadece Sen'in uğrunda, sevdiğin yollarda harcadım", deyince: Allah (c.c);
"Hayır, yalan söylüyorsun, bunları sana cömert denilsin diye yaptın" buyuruyor. Scnra emroîunur. Yüzü üzerine sürüklenerek cehenneme atılır." (Müslim rivayet etmiştir)[16]

Hadis-i şerif, riya (gösteriş) yapmaktan sakındırmaktadır. Kıyamet günü ilk hesaba çekilecek ameller, riya ile yapılan amellerdir. Kıyamette, riyakarlar azarlanacak, rezil ve rüsvay edileceklerdir. Ahirette zahirî amel, kurtuluşa kâfi değildir. Bilakis, Allah Teâlâ'mn rızasını talep ederek, ihlâslı olmak zorunludur.
Gösteriş maksadıyla ilim tahsil eden alim, kazandığı mevki ve şöhretle dünyada faziletlerle bezenmiştir. Ahirette cehenneme yüzüstü atılacaktır. Ve orada ezdi ilmin muktezasuıca kalacak, sonra çıkarak cennete girecektir. Kitap ve sünnet riyakârın îmandan çıkmayacağına delil teşkil ediyor. Sonunda cennetlik olacaktır.
"Riyanın gerçeği, ibadetlerle ve hayırlı işlerle insanların kalplerinde mevki sahibi olmak istemektir. Riya, kalbi amellerin en çirkinlerindendir. Bu davranış bir nevi Allah'la alaydır."
Riyanın zıddı ihlâstır "Her çeşit gösterişten uzak olarak Allah'ın rızasını kastetmektin[17]

1618. Ibn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre birtakım kimseler kendisine söyle demişlerdir:
"Biz idarecilerimizin yanına girdiğimizde onlara; huzurlarından çıktığımızda söylediklerimizin aksini söylüyoruz gıyablannda onları kınıyor, huzurlarında Övüyoruz)" derler .Ibn Ömer (r.a);
"Biz, bu davranışları, Rasülullah (s.a) zamanında bir nifak sayardık" diye cevap verdi. (Buhârî rivayet etmiştir)[18]

Hadis-i şerif idarecilerin önünde yalan söylemekten ve dalkavukluk yapmaktan sakındırmaktadır. Çünkü bunlar nifak alâmetlerindendir. Bu hadisin son cümlesi tbn Ömer'in içtihadıdır.[19]

1619. Cündüb b. Abdülah b. Süfyan'ın (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a);
"Kim işlediği hayrı duyurursa, Allah (c.c) onun gizlediği işlerini halka duyurur. Kim de riyakârlık yaparsa Allah da onun riyakârlığım kıyamet gününde açığa vurur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Müslim bu hadisi ayrıca tbn Abbas'tan (r.a) rivayet etmiştir)[20]

Hadis-i şerif gösteriş yapmaktan, iyi amelleri duyurmak istemekten sa-kındırmaktadır. Çünkü Allah (c.c) böyle yapanları rezil edecektir.
"Semmea"; kişinin amelini, hayırlarını insanlara izhâr edip, gösteriş yapmasına denir.
Bir kimse, bir işi başkaları duysunlar da onu takdir etsinler diye yaparsa, Allah Teâlâ da kıyamette onun bu durumunu mahşer halkma duyurur. Ve onu rezil eder. Bir kısım alimler; "Bir kimse, başkalarının ayıplarım duyarak etrafa yayarsa, AJlah da onun ayıplarını ortaya çıkarır" demişlerdir.
Diğer alimler; "Bir şahıs yaptığı işle onu insanların işitmesini İsterse, Allah onlara duyurur. Ve o amelden kazancı da bu olur" demişlerdir.[21]

1620. Ebu Hüreyre'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a):
"Kim Allah A zze ve Cetle'nin azasının talep olunacağı bir İlmi, dünyalıktan bir metaya kavuşmak amacıyla öğrenirse, kıyamet gününde cennetin kokusunu bile alamaz." (Ebu Dâvud sahih bir isnadla rivayet etmiştir). [22]

Bu babda hadisler çoktur.
Hadis; şer'î ilmi talep hususunda Allah'a karşı ihlâsı terk etmekten sakındırmak tadır. Din ile dünyayı elde etmek, kıyamet günü cennet nimetlerinden mahrum olmaya sebeptir. Ancak cennetin kokusunu duyamamaası, girmesine manî değildir. Ya azaptan önce veya sonra cennete girer, demektir. Dünyada içki içen kimsenin ahirette mahrum olması gibi... îpek giyenin de durumu aynıdır. İlmi, dünya metaın; elde etmek için talep edenin cennetin kokusunu duyamamasındaki hikmet; o kişinin UmÎ; fani, hakir olan şeye hasretmesidir. Aşağı olan, hayırlı olanla değiştirilmiş olur. Böylece benzeri mükâfattan men edilmesi uygun görülmüştür.[23]

İKİ YÜZ SEKSEN DOKUZUNCU BÖLÜM

RÎYA OLMADIÛI HALDE RİYA SANILAN ŞEYLER

Konu İle ilgili hadis-i şerif

1621. Ebu Zerr'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'a (s.a) şöyle denildi:
"Yâ Rasûlalhh, bir kimse iyi bir iş yapar ve halk da bunun için onu methederse ne buyurursunuz?". Rasûlullah (s.a);
"Bu mü'min için peşin bir müjdedir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[24]

Allah Teâlâ için, ihlâs ve O'na yaklaşma duygusu, insanların övmesi ve methi sonucu bulunmayabilir. Bilâkis İnsanların dillerinde dolaşan bu övgti, kabule ve doğru şehadete, kurtuluşunun çabuk oluşuna delil olur.
Alimlerin açıklamasına göre, bu hadisteki acil müjde, hayırdır. Bu Allah'ın (c.c) o kimseden razı olduğunu ve onu sevdiğini gösterir. Allah (c.c) onu kullarına da sevdirir.
Nevevf; "Bütün bunlar o sahan kuHann övmesine karışman itibariyledir. Aksi halde övmeleri için müdahale etmesi hoş olmaz" der. Allah Tefilâ;
"Onlar için dünyada ve ahiret hayatında müjde vardır." (Yunus 64) buyurmuştur.[25]

İKİ YÜZ DOKSANINCI BÖLÜM

SERİ BİR İHTİYAÇ OLMAKSIZIN YABANCI BİR KADINA VE GENÇ ÇOCUKLARA BAKMANIN HARAM OLMASI

Konu ile ilgili ayetler

"Mü'mİn erkeklere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar." (Nûr, 30)
36)
".... Çünkü kulak, göz, kalp. Bunların her biri bundan mesuldür." (Isrâ,36)
"(Allah) gözlerin hain bakışını, gönüllerin gizleyeceği herşeyi bilir." (Ga-fîr, 19)
"Çünkü Rabb'in şüphesiz ki, rasat yerindedir (her an nigah bandır, gözet leyicidir)." (Fecr, 14) [26]

Konu ile ilgili hadisler

1622. Ebu Hüreyre'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Âdemoğluna zinadan nasibi takdir olunmuştur. Şüphesiz o buna mutlaka erişir. İki gözün zinası bakmaktır. İki kulağın zinası yasak olan sözleri dinlemektir. Lisanın zinası (söylenmesi haram olan şeyleri) konuşmaktır. Elin zinası (ecnebi kadının uzvunu şehvetle) tutmaktır. Ayağın zinası (gidilmesi haram olan yere) gitmektir. Kalbinde zina meyli ve temennisi vardır. Tenasül uzvu ise bu azanın arzusunu ya gerçekleştirir veya yalanlar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[27]

Hadis-i şerif, zina ve zinaya çağıran amillerin terkedilmesine doğru yönlendirmektedir.
"Zinaya yaklaşmayınız. O zina bir kötülüktür. Ne kötü bir yoldur. " (tsrâ, 32)
İbn Battal: "Hadiste zikrolunan her şeye zina adı verilir. Çünkü bunlar zinaya çağıran amillerdir. Bütün bunları, eğer fere doğrulamazsa Allah (c.c) affı ile ikram ederek bağışlar. Fere doğruiarsa, büyük günah olur" demiştir.
Suyûtî: Hadisin manası âdemoğluna zinadan nasibi takdir edilmiştir. Bir kısmının zinası ferci ferce idhal etmekle hakiki olur. Bir kısmının zinası haram ve benzeri şeylere bakmakla, dokunmakla mecazî olur. Bütün bunlar zinanın birer çeşididir. Fere ya bunu doğrular (uygular), veya yalanlar (uygulamaz)."
îbn Abbas; "Ebu Hüreyre'nİn sözünden daha çok lemetne Benzeyen bir ifadesiyle "Lemem"ayetine işaret etmiştir. Lemem; küçük günahlar manasına gelir.
"O (güzel davrananlar ki, günahın, büyüklerinden ve çirkin işlerden kaçınırlar. Yalnız bazı küçük kusurlar işleyebilirler..." (Necm, 32)
Allah (c.c): "Küçük günahlardan değil de kebâirden sakınanları Allah af eder" buyurmuştur. Bu ayetin manası; "Büyük günahlardan sakınıldığı takdirde küçük günahların hükmü düşer" demektir.
Nevevî: "Mana böyledir. Lemem'in tefsirinde sahih olan söz budur" demiştir.[28]

1623. Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız." Bunun üzerine Ashab;
"Ey Allah'ın Rasûlü yol üstünde çaresiz oturuyoruz. Lüzumlu işleri orada konuşuruz" dediler. Rasûluüah (s.a);
"Yol üzerinde oturmaktan kaçınmıyorsanız yolun hakkını veriniz" buyurdu. Ashab;
"Yolun hakkı nedir? Yâ Rasûlallah" dediler. Rasulullah (s.a);
"Harama bakmamak, geçenleri rahatsız etmemek, selâm almak, iyi olan şeyi emir, kötü plan şeyden nehyetmektir" buyurdu. (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir) [29]

Hadis-i şerif, yolun kenarlannda oturmaktan sakındırmaktadtr. Çünkü yollar, hatalar ve günahlara düşme ihtimalinin fazla olduğu yerlerdir. Alt yapılar toplumun malıdır. Ferdin şahsı için kullanması doğru değildir. Müs-lümanın daima hayn yaymak ve ona davet için faal olması lazımdır. Yolu yolculara daraltmak caiz olmaz. Yollarda oturmaktan kaçınmalı, kimseye eziyet etmemelidir. Gıybet, sui zan, yoldan geçenleri tahkir ve yol vermemek gibi şeyler eziyetten sayıldığı gibi, yol üzerinde oturanlar korkutacak kimselerse ve halk da bu sebeple oradan geçemezse eziyetten sayılır.
Abdullah b. Zübeyr; "Meclisler şeytanın halkalarıdır. Yapılacak bir hak görürlerse yapmazlar. Batılı defetmezler" demiştir,
Alimler; "Buradaki yasak oturmanın haram olduğunu bildirmek için değil, harama giden yollara engel olmaya matuftur" diyerek açıklama yapmışlardır. [30]

1624. Ebu Talha Zeyd'b. Sehl'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Biz ev önlerinde oturur, konuşurduk. Rasûlullah (s.a)yanımıza gelerek durdu ve "Size ne oluyor ki yollar üzerinde oturuyorsunuz? Yollardaki mecîslerden sakınınız" buyurdu. Biz:
"Sakınca olmayan şeyler için oturduk, (meselelerimizi) müzakere ediyor ve konuşuyoruz" dedik. Rasûlullah (s.a);
Mutlaka oturacaksatuz, o halde yolun hckkuu verin. Onlar da: Gözü korumak, selâmı iade etmek ve güzel sözdür"buywdu. (Müslim rivayet etmeştir).[31]

Hadis-i şerife göre îslâmî terbiye ile edeplenmek ve yolun hakkını ifa etmek suretiyle yol kenarlarında oturmak mubahtır. Bu ve önceki hatiste yolun hakkı olarak, şunlar zikredilmiştir: Gözü kısmak (haramdan sakınmak), eziyeti gidermek, selâm almak, güzslsöz, emr-ibil-ma'rufnehy-iani'l-mûnker.
Rasûlullah (s.a) oturarak, lakırdı etmekten vazgeçirmektedir. Yol üstünde oturup lalardı etmek, çoğu defa fitneye ve günaha girmeye sebep olur. Harama bakabilirler ve yoldan geçenleri aşağılayarak, gıybetini yapabilirler. Arasıra selâm almayı, emri ma'rufu terkedebilirler. İşte bu sebeplerden dolayı yollarda oturma nehyedİlmiştir.
Zorunlu olarak oturmak lazımsa, yolun hakkının verümesi lazımdır. Göz yummak, emri ma'ruf, güzel söz söylemek gibi hususlar bu haklardandır..

Günümüzde, kahvelerde ve sokak köşelerinde oturup, gelen geçen kadınlara bakıp büyük günah işlenmektedir. Bu devamlı olursa fitneye düşme tehlikesi başgösterir.[32]

1625. Hz. Cerir'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasülullah'a (s.a) ansızın bakıştan sordum. Rasûlullah (s.a); "Bakışını hemen çevir" bu-; yurdu." (Müslim rivayet etmiştir).[33]

Hadis bakılması haram olan şeye devamlı nazar, etmekten sakındırmak-tadır". Ancak ansızın göze gelen haram şeylerden hemen başı çevirmek lazımdır.
Ansızın görmek demek; kasıtsız olarak bir kadını görmektir. Hemen başını çevirirse günah değildir. Bakmaya devam ederse günahkâr olur.
Rasû-luüah (s.a) Cerîr'*; "Gözünü çevir" buyurmuştur.
Allah'u Teâlâ;
"Mü'mirileresöyle, gözlerine sahip olsunlar..." (Nur, 30) buyurmuştur.
Kadı îyâz'ın ifadesine göre; 'Alimter bu hadise bakarak kadmm dışarıda yüzünü örtmesinin farz olmadığını, sünnet ve müstehab olduğunu söylemişlerdir. Erkeklerin ise her zaman yabana kadınlara bakmaları haramdır. Şahitlik, tedavi gibi meşru amaçlarla bakmaları ise caizdir. Bu hususlarda da ihtiyaç miktarı bakılabilir.[34]

1626. Ümmü Seîeme'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlul-lah'ın (s.a) yanında Meymüne (r.a) olduğu halde bulunuyordum. İbn Ürnm Mektûm, gelmişti. Bu olay örtünmekie emrohınduktan sonraydı. Nebî "Bu şahıslan saklanınız" diye buyurdu. Biz:
"Yâ Rasûlallah! O bizi göremeyen bir âmâ değil mi?" dedik. Nebî (s.a);
"Sizde mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?" buyurdu." (Hadisi, Ebu Dâvud ve Tinnizî rivayet etmişlerdir. Tinnizî hasen ve sahihtir demiştir).[35]

Hadiste geçen İbn Ümmü Mektüm'un adı; Amr b. Kays b. Zaide ei-Kureşî el-Âmirî'dir. Nebî'nin (s.a) müezzinidir. Annesi ise At!k« b. Abdullah'tır. Ummü'i-Mü'minîn siz. Hatice'nin (r.a) dayısının oğludur.
Nebî'ain (s.a) haamlannın mevkilerinin üstünlüğü sebebiyle örtünmekte mübalağa, vardır. Diğer kadınların âmânın huzurunda örtünme?! İse vs^b değildir. Kadıma o fenaya yabancı iü bakması haramdır. Çünkü fitneden korkulur. Kadının yabancı erkeğe bakması haramdır. Eğer fitneden emin olunması durumunda, bir çok alim diğer delillerden istifade ederek, bakmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir.
Hz. Aişe'nin (r.a) mescidde Habeşlilerin oyunlarını seyretmesi konusuna gelince; onların bedenlerine bakmaması söz konusudur.[36]

1627. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bir erkek, diğer erkeğin avret yerine bakmasın. Kadın da kadının avret yerine bakmasın. Bir erkek, başka erkekle, kadın da başka bir kadınla aynı örtü içinde yatmasın." (Müslim rivayet et mistir).[37]

Hadis-i şerifle, aynı cins kimseler olsa bile, avret yerlerine bakmaları nehyedilmiştir. Hadisimizde İslâm'ın, toplumun nezahetini ve zina kapısını kapatmaya olan titizliği söz konusudur.
Erkeğin göbeği ile diz kapağı arasına bakmak haramdır.
Kadının da kendi cinsi olan kadınların bu mahalline bakması haramdır. Kadının, yabancı erkeğs karşı haram yerleri ise eller ve yüz hariç bütün bedenidir.
İmam Nevevt; "Fitneden emin olunsun olunmasın; güzel yüzlü, tüyü bitmemiş gençlere bakmak haramdır" demiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: Erkekler erkeklerin, kadınlar da kadınların avret yerlerine bakamaz. Bu husus, alimlerin ittifakıyla haramdır. Tabiatıyla erkeklerle kadınların da birbirinin avret yerine bakması haramdır.
Kan-kocaya gelince Hanelilere göre; kan koca birbirlerinin avret mahallerine bakabilirler. Ancak bu konuda Rasûlullah (s.a), "Biriniz ailesine yaklaşmak istediğinde, mümkün mertebe örtünsün. Merkep gibi çırılçıplak soyunmasın" buyurmuştur.
Erkek erkeğin avretinden başka her yerine bakabilir. Kadının yabancı bir kadına bakması ise erkeğin erkeğe bakmasına kıyaslanır. Kadının erkeğe bakması da aynı hükme tâbidir. Yalnız erkeğe bakmakla şehvet duyacaksa veya böyle olacağını zannederse fitneden uzak durması İçin bakmaması gerekir.
Erkeğin nikahlanması haram olan, yakın kadınlara bakması ve o kadınların erkeğe bakmaları sahih olan görüşe göre; göbekle diz kapağı arası dışındaki yerlere caizdir. tki kadının veya iki erkeğin aynı Örtü içinde yatmaian tahrimen mekruhtur.[38]

İKİ YÜZ DOKSAN BİRÎNCİ BÖLÜM

YABANCI BİR KADINLA HALVETİN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili ayet-i kerime

"Bir de onun (Pemgamber'İn) zevcelerinden lüzumlu bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin onlardan." (Ahzab, 53)[39]

Konu ile ilgili hadisler

1628. Ukbe b. Âmir'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Yabancı kadınların yanına girmekten sakının " buyurdu. Ensardan bir adam; "Yâ Rasülallah, kocasının akrabası hakkında ne buyurursunuz? "dcâi. Rasûlullah; "Erkeğin yakınları ile halveti ölümdür" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[40]

Hadiste geçen kelimesi TirmİzF nin İfadesine göre, kocanın babası demek olduğu söylenir. Herhalde gelini ile bir arzda kalması kerih görülmüştür. Leys b. Sa'd ise; ."Lügat bilimcileri ittifakla 'Hamvu' kelimesinin; kadının kocasının babası, amcası, kardeşi, kardeşinin oğlu, amcasının oğlu ve buna benzer akrabası olduğunu kabul etmişlerdir" demiştir.
"Kayın ölümdür" cümlesinin manası, ondan fitne ve kötülük gelmesi başkalarına göre daha büyük ihtimal taşıdığı içindir. Çünkü kolayce gelinin yânına girip çıkabilir. Ve başbaşa kalabilirler.
"Hamv ÖlUmdtir" tabiri; Arapların el-Esedel-Mevt, yani arslan ölümdür, demeleri gibidir. Arslanla karşılaşan çoğunlukla ölür. Hamv de buna benzetilmiştir.
Nevevî diyor ki; "H&mv'den maksat, kocanın babalan ile oğullarından geri kalan akrabasıdır. Babalarla oğullar zaten kadının mahremidirler. Onlarla başbaşa kalması caizdir; Burada maksat; kardeş, kardeş oğlu, amca, amcaoğlu ve benzeri mahrem olmayan kimselerdir. İşte ölüm budur. Hadîsin manası da budur."
İslâm'ın, İslâm toplumunun selâmetini sağlamaya olan hırsını ve şer kapısını kapatıp, zinaya düşme tehlikelerini bertaraf etme çabasını hadis-i şerif beyan etmektedir.
Kadı îyâz şöyle der: "Kayınlarla başbaşa kalmak, fitne ve helâka götürür."[41]

1629. îbn Abbas'tan (r.a) rivayet edilmiştir. Rasûluüah (s.a) şöyle buyurmuştur:
'Sizden biriniz yanında mahremi olmayan yabancı bir kadınla başbaşa kalmasın." (Suhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[42]

Hadis-i şerif, erkeğin yabancı kadınla başbaşa kalmasını haram kıbniştır. Çünkü b«e şerre ve fuhuşa sürükteysn
Mahrem kelimssi üs kastedilen; kadına, nikahı Sıaram cSas ksdinın da erkeğin de yakın akrabasının kastedilmiş

Kadime mahremleri; oğlu, kız kardeşi, annesi ve teyzesi gibi kimselerdir. Hadis, koca ile dahi tahsis edilmiştir. Evli kadm için bu dala evlâdır. Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır: Kadm mahremi olmadan yola çıkamaz. Dolayısıyla kadının yalnız başına kısa ve uzun seferlere hac veya başka sebeplerle yola çıkması haramdır. Mahrem tâbiri, nikahı haram olan herkesi kapsamaktadır. Yabancı bir kadınla bir arada kalmak haramdır.[43]

1630. Hz. Büreyde'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Cihada iştirak etmeyenlerin, cihada çıkmış kimselerin hanımlarına gösterecekleri hürmet, analarına gösterecekleri hürmet derecesindedir. Müca-hidlerden bir kimsenin ailesine bakmayı üzerine alıp da ona hiyanet eden hiçbir kimse yoktur ki, kıyamet gününde o mücahidin karşısında durdurulup da, o mücahide: "İşte bu adam aile işlerinde sana halef olup, hıyanet etti. Hasenatından istediğin kadar al" denilmesin ve o mücahid de onun amelinden dilediğini almasm" dedi. Sonra Rasûlullah {s.a) bize dönerek;
Ne zannediyorsunuz? (hasenattan bir şey bırakacağını zanneder misiniz?" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[44]

Hadis-i şerif, müslümanlar arasındaki dayanışmaya ve onlardan her birinin selâmetine gayret etmeye teşvik etmekte ve Allah yolundaki mücahitlere hainlik yapmaktan sakındınnaktadır. Çünkü mücahitler dinin yükselmesiyle meşgul olup, arkada kalan insanları müdafaa ederler. Geride kalanların, mücahitlerin hanımlarına, kocalarının yokluğunu fırsat bilerek herhangi bir şekilde musallat olması caiz değildir. Böyle mütecaviz kimse kıyamet günü bütün hasenatlarından soyutlanır. Ve helak olup, zarara uğrayanlardan olur.
Nevevî şöyle diyor: "Bu hadis iki hususu ihtiva eder: Birisi savaş edenlerin kadınlarına bakmak, onlarla bir arada kalmak ve konuşmak gibi şeylerin haram kılınmış olmasıdır. İkinci husus ise; onlara iyilik yapmak, fitne ve fesada, şüpheye sebep olmaksızın ihtiyaçlarını görmektir."
"Ne sanıyorsunuz?" demek, "Savaşçının onun iyiliklerinden almaya arzu duymasına ve o makamda elinden gelse bütün iyiliklerini almak istemesine ne dersiniz?" anlamındadır.[45]

İKİ YÜZ DOKSAN İKİNCİ BÖLÜM

GİYİM VE DAVRANIŞLARDA ERKEKLERİN KADİNLARA, KADINLARIN DA ERKEKLERE BENZEMEYE ÖZENMELERİNİN HARAMLIGI

Konu ile ilgili hadisler

1631. İbn Abbas'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Rasûlullah (s.a) kadınlaşan erkeklere ve erkekleşen kadınlara lanet etmiştir." (Buhârî rivayet etmiştir).[46]

Buhârî'nin başka bir rivayetinde; "Rasûlullah (s.a) kendilerim kadınlara benzetmeye çalışan erkeklerle, kendilerini erkeklere benzetmeye çalışan kadınlara lanet etmiştir." şeklinde geçmektedir.
Hadis-i şerif erkeklerin, hareketlerde, yumuşak konuşmada, süslenmede, giyimde ve diğer durumlarda kadınlara benzemelerini haram kılmıştır. Aynı şekilde kadınların da bu gibi hususlarda erkeklere benzemeleri de
İerdir. Ksram olmasındaki hikmet; karşı cinse benzeyen erkek ve ksdrcd&n her biri fıtrî ve (âlemierra R&bb'i Allah'ın koyduğu) tabiî haidee kendilerini çıkarmışlardır. Günümüzde erkeklerin saçl&nnı uzatması, dar elbiseler giymesi, süslerinde, ayakkabılarında, konuşmalarında kadınları taklit etmesi, aynı şekilde kadınların elbiselerinde erkeklere beozemderi, tehlikeleri doğurur ve ümmetin yapısını sarsar. Çünkü bu tavırlar fıtri yapıdan çıkışı gösterir, îki ayn cinsîn kendilerine tanman görevlerini aksatır. Bu da ancak ümmetimize, gençlerimize ve genç kızlarımıza zarar veren kör taklidin sonucudur.[47]

1632. Ebu HÜrcyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlul-lah (s.a), kadın elbisesi giyen erkeğe ve erkek elbisesi giyen kadına lanet etmiştir." {Ebu Dâvud sahih isnadia rivayet etmiştir)[48]

Erkeğin kadınlara mahsus elbiseleri giymesi haramdır. Kadmm da erkeklere mahsus olan elbiseleri giymesi haramdır. Erkeğin giyimde kadına, kadının da erkeğe benzemesi fıtri yaratılıştan sapmaktır. İki cinsin şerefini yok etmektir. Sadece taklidin arkasında yürümektir.[49]

1633. Ebu HOreyre'den (r.a) şöyte dediği rivayet sdümiştk: RagÛtuÜah (s.a) şöyle buyurmuştur: "CeheBBeinİIklerdea iki sınıf vardır ki, huştan henüz dünyada görmedim. Birisi, sığır kuyrukları gabi kırbaçlan tutemk os-larig; insanlan döverler. Diğer bir ıiiuf iss, kadınlardır. Gerçi giyinmişlerdir. Ancak çıplak görünürler. Başka kadınları kendileri gibi yapmaya teşvik ederler. Bunların başlan, içine doldurdukları bezler ve saçlarla deve hörgüçleri-ne benzer. Bunlar ne cennete girerler, ne de pek uzak mesafeden kokusunu koklarlar." (Müslim rivayet etmiştir).[50]

Hadis-i şerif, Rasûlullah'ın (s.a) mucizelerinden sayılır. İmam Nevevî şöyle diyor: "Bu iki zümrenin ikisi de günümüzde mevcuttur."
Birinci sınıftan maksat; zalimlerdir. Belinde kaması, elinde kamçısı olduğu halde herkese meydan okuyan kimseler, Rasûlullah devrinden sonra daima bulunmuştur. Zalim sultanlar, idareciler, işçisine, hizmetçisine zulüm edenler de bu zümreye dahildir.
Kâsiyât" giyinmiş kadınlar, "Âriyât", ise; çıplak kadınlar ma-nasına gelir. Bu iki kelime; hem giyinmiş, hem çıplak manasına gelir. Bazı alimler; "Kadının bedeninin bir kısmını örtüp, bir kısmını açması" diye tefsir etmişlerdir.
"Mâilât"; eğilen veya kırıtarak yürüyen, yürürken omuzlarım sağa sola sallayan kadınlardır. ise; başkasına salına salma yürümeyi öğreten, başkasını ayarlan, başkasına fahişeler gibi davranmayı öğreten kadınlar anlamına gelir.
Kadınların saçlarım deve hörgüçlerine benzetmesi, muhtelif şekillerde onları büyüttükleri içindir. Günümüzde kadınlar arasında bunun örnekleri çoktur. Allah cümlemizi korusun!..
insanlara çeşitli zulümlerde bulunarak, onları kırbaçlayanlar ve onlara çeşitli işkence türlerini tattıranlar, kâfir ve fâcîr bir topluluktur. Bu kimseler, hak dinden okun yaydan fırladığı gibi çıkarlar. Ve tüm şerefli ahlâkî vasıflardan soyutlanırlar. Bu kimselerin cezası dünyada zillet, kıyamette ise ebedî cehennemdir.
Hadis, müslüman kadını, şeref ve haysiyetinin işareti olarak Allah'ın (c.c) emrettiği örtüden soyunmasından ve haşmetini terketmesinden sakıntı durmaktadır. Müslüman kadını Allah'ın (c.c) emrine sarılmaya, O'nu gazaplandıracak ve kıyamet günü dem verici azaba duçar kılacak her türlü husustan uzak durmaya teşvik etmektedir.
Hadiste, Rasûlullah'ın (s.a), kadınların açılıp, saçüacagina dair haber verdiği dununa düşecek ümmet için bir tehdit ve korkutma vardır.
Aynı şekilde Allah'ın haramlarına tecavüz ve zulümden ve insanları öldürmek, mallan haksız yere gasp gibi düşülecek hatalar için tehdit söz konusudur.[51]

İKİ YÜZ DOKSAN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYTAN VE KÂFİRLERE BENZEMENİN NEHİY OLUŞU

Konu ile İlgili hadisler

1634. Cabir'den (r.a) rivayet edilmiştir. Şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a): "Sol elle yemeyiniz. Çünkü şeytan sol elle yer." (Müslim rivayet etmiştir)[52]

Buradaki "yemeyiniz" tabiri sakındırmak içindir.
Hadiste, şeytanın yiyip içtiğine delil vardır. Bir diğer hadisteki, "Şeytanın yellenmesi vardır... "ve "Şu adam ki şeytan onun kulağına işer" ifadeleri de bu hususu teyid eder.[53]

1635. İbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sizden hiçbiriniz sol eliyle yemesin ve içmesin. Çünkü şeytan sof eliyle yer ve içer". (Müslim rivayet etmiştir).[54]

Sol ef ile yemek içmek mekruhtur. Çünkü bu şeytanı» âdet. Kim böyle yer, içerse ona benzemiş olur. Sağ elle yemek içmek sünnettir. Sol tarafı kullanmak mekruhtur. Bütün değersiz işleri sol tarafla yanmak sünnettir, ki bu hususlarda sağ tarafı kullanmak mekruhtur. Şeytan ise bunun aksine davranır. Hadisimizde; şeytanın işi, fiili ve davet ettiği her tünü cavra-nışı terketmeyi teşvik etmektedir. Ayrıca, tslâml yaşayışın edepler» öğretilmektedir.
Hadiste; şeytanın yeme ihtiyacının olduğu açıklanmakta. Bir başka hadiste: "Yelleneyellene kaçar"ifadesi bunu teyid eder. Yine bundan önceki; "Şeytan onun kulağına işer" hadisi de yemek ve içmenin gerçekliğine delil olmaktadır. Bazılarına göre şeytanın so! eliyle yemesinden kastedilen; insanlardan olan yardımcılarını sol elle yemeye sevk etmesidir.[55]

1636. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûluîlah (s.a) şöyle buyurdu: "Yahudiler ve hristiyanlar saçlarını asla boyamazlor. Sizler onlara muhalefet ediniz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[56]

Yaşlıların gerek sakalını ve gerekse uygun yerleri kına ile boyaması müs-tehabdır.
Yahudi ve hıristiyanların giyim ve diğer hususlardaki âdetlerinde, onlara muhalefet etmek teşvik edilmektedir. Müslüman giyimde, davranışlarında ve yaşayışında diğer insanlardan ayrı bir tarza sahip olmalıdır. Her müsmanın sünnet-i Nebevfye sarılmaya özen göstermesi gerekir. MUslûmaiun gayr-ı mtislimlcrin adetlerine ve geleneklerine benzer şekilde yaşaması uygun olmaz.
Beyazlaşan saçlan siyaha boyamak tahrimen mekruhtur. Bu hüküm erkekler içindir. Kadınların boyanmasına tein verildiğini söyleyenler vardır.
Peygamber'in (s.a) saçlarını sanya boyadığını tbn Ömer görmüş, kendisi de ona uyarak boyadığı rivayeti varsa da konu ihtilaflıdır. Fakat Efen-dimiz'in saçlarını ömründe bir defa boyadığını söyleyenler de vardır.
İmam Mâlik; Peygamber'in saçlarını boyamadığını ifade etmiştir.
Hz. Âişe; "Ebu Bekir saçlarını boyardı. Rasûlulîah (s.a) da boyasa, ben de boyardım. Siyah boya hakkında bir şey işitmedim. Ama başka renk daha makbuldür" demiştir.[57]

İKİ YÜZ DOKSAN DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ERKEK VE KADININ SAÇLARINI SİYAH İLE BOYAMASININ NEHYİ

Konu ile ilgi/i hadis-i şerif

1637. Câbir'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebu Bekir'in (r.a) babası Ebu Kuhâfe, başı ve sakalı kar gibi beyaz olduğu halde Mekke'nin fethi günü huzura getirildi. Rasûlullah (s.a); "Bu ak saçları boyayarak değiştiriniz ve siyah boyadan kaçınınız" buyurdu." (Müslim rivayet et-rniştir).[58]

Ağaran saçlan hali üzere terketmek, mekruhtur. Rengini boyayarak değiştirmek müstehabdır. Saçlan boyamada siyah renk kullanmak, haramdır. Çünkü bunda aldatma vardır. Ancak düşmanı korkutmak içinf cihad ederken siyaha boyamak mubahtır.
Ebu Kuhâfe, Hz. Ebu Bekir'in babası Osman'dır. Mekke'nin fethi günü İslâm'a girmiştir.
Hadiste zikredilen "Sağame" kelimesi için Îbnu'l-Arâbî; "Tuz gibi bembeyaz bir ağaçtır" demiştir.
Kadı îyâz: "Sahabe ve tabiîn saç boyamak ve boyanın çeşidi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı, "Boyamayı terk etmek evladır", demişlerdir. Buna Peygamberimiz'is (s.a) aklaşan saçlan değiştirmekten nehiy ettiğine dair hadisi nakletmişlerdir. Bu rivayet Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ubeyy*-dendir (r.a).
BazıÎan da saç boyamanın efdal olduğunu söylemişlerdir. Sahabe ve tabiinden sonra gelen birçok kimse saçlarını boyamışlardır. Delilleri Müslim'in ve diğerlerinin rivayet ettikleri hadislerdir. Daha sonra bunlarda ihtilaf ederek çoğu saçlarını sarıya boyamışlardır.
Taberânîise; "Doğrusu, Hz. Peygambsr'in gerek ağaran saçların boyanması veya bundan yasaklamaya dair bütün hadisleri sahihtir.
Boyama emri Ebu Kuhâfe gibi saçlan fazla beyazlaşanlaradır. Nehiy ise, aklaşmanın yeni başladığı kimseleredir" demiştir.
Bir memlekette saç boyamak âdetse, saçları boyamamak, o âdete karşı durmak lazımdır. Aksi durumu da böyledir.
Bu durum aklaşan saçın durumuna göre değişir,Eğer ağarmış saçlar güzel duruyorsa boyamamak, ama çirkin görünüşlü ise boyamak evlâdır.[59]

İKİ YÜZ DOKSAN BEŞİNCİ BÖLÜM

BAŞIN BÎR KISMİ TIRAŞ EDİLEREK DİĞER KISMININ BIRAKILMASININ NEHYİ VE ERKEĞİN ŞAŞINI TRAŞ ETMESİNİN MÜBAHL1ĞI, KADININ BAŞINI TRAŞ ETMESİNİN YASAKLIĞI

Konu ile ilgili hadisler

1638. İbn Ömer'den (r.a) îöyle dediği rivayet edilmiştir. "Rasûiuiiah (s.a) "Alaburus" şeklinde traş olmayı nehiy etti." (Bııhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[60]

"Kaza"; Başın bir bölümünü traş edip, diğer kısımlar, bırakmaya denir ki, mekruhtur, demişlerdir. Ancak tedavi için olursa caizdir.
İmam Mâlik; kız ve erkek çocuklarının bu şekilde ıraş yapılmasını kerih görmüştür. Diğer alimlerin görüşü de bu minvalde (yonde)dir. Bunun kerih olması, fıtratı çirkinleştirmesi sebebiyledir.[61]

1639. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a), saçlarının bir kısmı kesilip, diğer kısmı bırakılmış bir çocuk gördü- Böyle yapmalarım nehyederek, şöyle buyurdu: "Onun her tarafını traş ediniz. Veya her tarafını bırakınız." (Ebu Dâvud sahih isnadla, Buhârî ve Müslim'in şartına uygun rivayet etmiştir).[62]

Hadis; başın bir kısmının bırakılıp, diğer kısmının traş edilmesini neh-yetmektedir. Buradaki nehiy tahrimîdir. Bundaki hikmet; ehli kitaba benzemekle birlikte, yaratılışın görüntüsünün bozulmasıdır. Çünkü bu tür traş, onlann rahiplerinin ve papazlarının âdetlerindendİr. Yine bu, şer ve fesat ehlinin fiülerindendir. Başın her tarafını traş etmek caizdir. Temizliğe dikkat edip, kadınlara benzememe şartıyla saç uzatmak da caizdir.[63]

1640. Abdullah b. Ca'fer'den (r.a) rivayet edilmiştir: Nebî (s.a), Ca'-fer'in ailesine üç gün mühlet vermişti. Sonra onlara geldi
"Bu günden sonra kardeşim Ca'fer'e ağlamayınız. Bana kardeşimin Çocuklarım çağırınız" buyurdu. Bizi getirdiler. Annelerini kaybetmiş, kuş yavrusu mesabesinde idik. Rasûlullah (s.a);
"Berber çağırınız" buyurdu. Berber geldi. Rasûlullah'm (s.a) emri gereği başlarımızı tamamen traş etti." (Ebu Dâvud sahih isnadla Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olarak rivayet etmiştir).[64]

Basın her tarafını tras etmek, özettikle bunu çocuklarda uygulamak caizdir, ölenin ailesine yardım etmek hususiyle Allah yolunda şehit düsen kim-sefcrin ailesine yardım etmek, onlan üzüntü ve kederden uzaklaştıracak ohımhı İşlere çağırmak müstehabdır.
ölüye ağlamak caizdir. Ancak, feryat edip, yaka paça yolmak gibi haram kılınmış davranışlara tevessül etmemek gerekir, ölüye yas tutmak üç gündür. Üç günden fazla ağlamak da caizdir. Buradaki nehiy tenzihidir.[65]

1641. Hz. Ali'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) kadının başını traş etmesini nehyetti." (Neseî rivayetetti).[66]

Kadının saçını traş etmesi kerih görülmüştür. Ancak tedavi gibi bir sebeple kesibnesı zorunlu İse o takdirde mutlak olarak (kesinlikle) caizdir.[67]

İKİ YÜZ DOKSAN ALTINCI BÖLÜM

PERUK TAKMANIN, DÖVME YAPMANIN, YAPTIRMANIN, DİŞLERİN TÖRPÜLENEREK SEYREKLEŞTÎRtLMESİNİN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili ayetler

"Onlar O'nu (Allah'ı) bırakırlar da yalnız dişilere (Lât, Uzza, Menat gibi dişi saydıkları putlara) taparlar. (Böylece) onlar ancak çok inatçı bir şeytana tapmış olurlar. Allah onu rahmetinden kovdu. O da (şöyle) dedi: "Ce-lâl'in hakkı için kullanndan muayyen bir kısmım tarafıma çekeceğim, onları behemahal saptıracağım, onları mutlaka olmayacak kuruntulara boğacağım. Onlara katiyyen emredeceğim de davarların kulaklarını yaracaklar, onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler." (Nisa, 117, i 19)[68]

Konu ile ilgili hadisler

1642. Hz. Esmâ'dan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Bir kadın Nebfye (s.a); "Yâ Rasûlallah kızım kızamığa yakalanınca »açları döküldü. Kendisini de evlendirdim. Başına emanet saç takayım mı?" dedi. Rasûlullah (s.a); "Allah (c.c) iğreti saç takana ve takılana lanet etmiştir" buyurdu. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[69]

Başka bir rivayette; "İğreti saç takan ve t ak t ırana" denilmiştir.
Hz. Aişe'den de (r.a) aynı rivayet vardır. Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.
Saçına bir başka kadının saçını ilave eden kadına "vasile" denir. Sacı eklenilen kadına müstevsıla veya mevsüle adı verilir.
Hadiste geçen "Hasbe" kelimesi ise; bir çeşit çiçek veya kızamık hastalığıdır.
Kadı lyâz şöyle der; bu konuda ihtilaf vardır. Birçok alim saç eklemenin her ne şekilde olursa olsun haram olduğunu beyan etmişlerdir. Buna delil olarak Müslim'de ki; "Rasûlullah (s.a) kadının saçına bir şey ilave etmesini yasakladı" hadisidir.
Şafiîlerden bir kısmı; kadının kocasının izni olması şartıyla temiz hayvan yünü ekleyebileceğini söylemişlerdir.
Saça saç eklenmesinin haram olması, ya kötü kadınlara benzemek veya Allah'ın yarattığı şeklin tebdil edilmesi (değiştirilmesi) sebebiyledir.
Kadının yüzünden kıl aldırması nehyedilmcmiştİr. Bu Hz. Aişe'ye sorulmuş, o da şöyle demiştir: "Doğduğunda var olanı almak helâl değildir. Sonradan çıkmışsa onu almakta bir sakınca yoktur" bir rivayette ise "Kocan için ise yap" cevabını vermiştir.[70]

1643. Humeyd b. Abdur-Rahman'dan rivayete göre şöyle anlatıyor: Mu-âviye (r.a) haccettiği yıl, Hz. Peygamber'in minberinde iken, korumacının elindeki alın saçını aldı ve; "Ey MedinelUer! Alimleriniz nerede? Nebî'nin (s.a) bu gibi şeyleri yasakladığını ve; "israiioğultan kadınlarının bu gibi şeyleri kullandıkları zaman (yasaklamamaları yüzünden) helak oldular" buyurduğunu işittim" demiştir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[71]

Hadisin râvisi Humeyd b. Abdur-Rahman el-Müzenî, tabiînin ileri ge-lenlerindendir. Sahih olan görüşe göre; 105 yılında vefat etmiştir.
"Kussa": Basın ama sarkan ön tarafındaki saçlardır.
Olay, Muâviye'nin (r.a) hilâfetinin son yıllarında yaptığı hac esnasında Hicri 51 yılında vuku bulmuştur, ki hutbeyi Rasûlullah'ın (s.a) minberi üzerinde okumuştur.
Muâviye'nin "alimleriniz nerede?" diye Medinelilere hitap etmesi, o devirde alimlerin azlığına işarettir. Ancak bu görüş tercih edilmemiştir. Aynî, bunu tenkit ederek, "Sahabenin çoğu vefat etmişti. Ama onların yerine tabiînden birçok alim vardı" der.
Bu şekilde saçın eklenmesine günümüzde "peruk" adı verilir. Muâviye hadisi, idarecilerin münkerâtı kaldırmaya Önem vermelerinin vücubuna ve bunların izalesini teşvik etmesine, ehil olan kimselerin ise bu konuda vurdumduymaz olanları azarlamasına işaret eder.
Münkerâtın tüm insanlar içinde yayılması ve bu yasaklara karşı çıkıl-maması Allah'ın (c.c) umumu sorumlu tutarak, cezayı da umumî olarak vereceğine işaret etmektedir. İslâm ümmetini içine düştüğü masiyet ve yasakların ihlâl edilmesinin yaygınlaşmasından müslümanlan şiddetle sakındırmak gerekir, özellikle kadınların açılıp saçılması onların "vasi" yapmalarından daha çirkindir.[72]

1644. İbn Ömer'den (r.a) rivayete göre Rasûluliah (s,a); "İğreti saç takan ve taktırana, cildine dövme yaptırana ve yaptırılan kadınlara lanet etmiştir. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[73]

Kadınların saçlarına başka kadm saçı takmaları önceden geçtiği gibi alimlerin ittifakıyla haramdır. Ondan tevbe etmek gerekir. Erkek ve kadınların dövme yapmaian haramdır.
"Vâsime"; eline, bileğine veya dudağına dövme yaptıran kadındır. Bu da iğne veya benzeri aletlerle delinerek deri altına sürme ve benzeri şeyler dondurulması suretiyle yapılır. Ve o yer devamlı renkli kahr. Bazı gençler de vücutlarının çeşitli yerlerine arslan veya çeşitli resimler yaparak dövme yasağını işlerler.
imam Şafiî §öyîe diyor: "Dövme yapıian yer necistir. Onu zarar vermeksizin izaSe etmek vacibdir. özürlü olmaksızın onu ertelemek veya yok ederken bir zarara yol açmadığı sürece, masiyettir. Aksi takdirde yok edilmesi vacib değildir. Tevbc gerekir.[74]

1645. tbn Mes'ûd'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah (c.c) cildine dövme yapanlara ve yaptıranlara, yüz kıllarını yolanlara, kaşlarını inceltenlere, (sırf güzeî olsun diye) dişlerini seyreltenlere, Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara lanet etsin." Bir kadın, bu hususta İbn Mes'ûd'u la-naymca, îbn Mes'ûd; "Peygamberin lanet ettig bir kadına, ben neden lanet etmeyeyim? Bu taraf Allah'ın kitabında vardır. Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: "Peygamber size ne verirse onu ahmz, sizi neden yasakladiysa ondan sakının, geri durun," (Haşr, 7)" diye cevap vermişti. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[75]

Allah'ın (c.c) yarattığı mahlûk&ünın, gerek ziyade veya eksiltme ve gerekse güzellik için olsun bir vasfını değiştirmek caiz değildir. Ancak tıbbî yönden zaruret olursa o zaman bir sakınca olmaz.
"Nâmisa": Yüzden kıl alan kadın, "Mûtenemmisa" İse; yüzünden kil aldıran kadın demektir. Kadının yüzünde sakal ve bıyık biterse onian

aldırması müstehabdır. Ancak; kaş, kirpik ve yüzün etrafından kıl almak yasaklanmıştır.
"Tefellüc": ön dişleri îörpüleyip aralık açmak ve güzelleştirmektir. Tedavi amacıyla veya kusuru giderme kasdıyla yapılırsa sakınca olmaz.
Hadisteki kadının; "Kur'an'da bu kadınlara lanet edildiğim görmedim" demesi doğrudur. Fakat bu lanet Rasûlullah'm dilinden olunca !bn Mes'ûd süz konusu ayeti ona okumuştur. RasülulÎah (s.a) bu çeşit fiillere lanet itmiştir. Dolayısıyla onun laneti Allah'ın da laneti demektir. Bu fiilleri isleyenler mel'un olmuş olurlar
Ayrıca bu fiilleri yapanlar zalimdirler. Zalimler ise Kur'an'da lanete uğramışlardır.
Hadislerde genellikle kadınların zikredilmesi bu işleri çoğunlukla onların yapıyor olması sebebiyledir. Bu yasaklar erkekler için de geçerlidir.[76]

İKİ YÜZ DOKSAN YEDİNCİ BÖLÜM

SAKALDA, BAŞTA VE BEDENİN DİĞER YERLERİNDEKİ BEYAZ KILLARI VE GENÇLERİN YÜZÜNDE İLK ÇIKAN TÜYLERİ YOLMANIN YASAKLIGI

Konu ile ilgili hadisler

1646. Amr b. Şuayb (r.a) o da babasından, o da dedesinden, o da Ne-bî'den (s.a) rivayet ettiklerine göre Nebî (s.a); "Ak tüylen yolmayınız. Çünkü onlar kıyamet gününde müslümamn nurudur" buyurmuştur. (Ebu Dâ-vud, Tirmizî ve Neseî hasen isnadlarla rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasen hadistir, demiştir). [77]

Saçlann arasındaki beyaz tüyleri yolmak nehiy edilmiştir. Çünkü bu tüyler uzun Ömrün ve olgunluğun alâmetidir. Aynca ahireti hatırlatır. Bir hadiste; "Allah (c.cj, İslâm'da saç ve sakalı ağaran kimseye azap etmekten haya eder" buyurulmuştur.
TîrmizTmB rivayet ettiği bir haliste de, "Akseçhmyotmaymız. islâm'da saçı ûğûran hiçbir müsfüman yoktur ki, o ak seç ktysmet günü onun İçin nûr olmasın" buyurulmuştur.
Ahmed b. HanbePin rivayet ettiği hadisle de; "Ak soçlan yolmayınız. Çünkü onlar kıyamet günü nurdur. Herhangi bir kimse müslüman olarak yaşlanırsa, Allah onun için, ağaran saçları karşıhğmds bir kasene yazar. Ve hatasını affeder. Derecesini yükseltir" Duyurulmuştur.[78]

1647. Aişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a); "Emrimize uygun olmayan İş yapanın ameli merdvddur" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[79]

Şeriatın ve temellerinin hilâfma olan her bid'atçı ve yenilikçiye İtibar olunmaz ve bu kimse kabul görmez. Belki muâhaza olunur.
Yasaklanmış olan traş şekli ve yüzden kıi yolma gibi bid'atlar bu kabildendir. Ak saçı yolmak, siyahla boyamak ve benzeri, İslâm'ın hükümlerine ve adabına aykırı bid'atlar da böyledir.
Ancak şer'î ilim kitapları teüf strnek gibi, medreseler yapmak gibi, islâm'ın emrine uygun olan gerekli bid'atiar buna dahil değildir.
Bu hadis cevamiüi-kelâmdandsr. Yanı. az söz ile çok mana içermekte- . dir. Din namına işlenen her bid'at batıl ve nserduddur. Dolayısıyla "Bir şey icat ederse" cümlesine itimadla; "Bunu ben İcad etmedim ki sorumlu olayım" diyemez. Bi'datı işleyenle icad eden iki kimse günahta müşterektir.[80]

İKİ YÜZ DOKSAN SEKİ2İNCİ BÖLÜM

ÖZÜRSÜZ SAĞ EL İSTÎNCA VE TENASÜL UZVUNA DOKUNMANIN MEKRUH OLMASI

Konu ile ilgili hadis

1648, Ebu Katâde'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz işediği zaman tenasül uzvunu sağ eliyle tutmasın. Ve sağ eliyle istinca etmesin. Kabm içine üfürmesin.7 (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [81]

Bu babda birçok sahih hadis vardır.
Hadisteki nehiy, tenzihen mekruhtur. RasütulÎah (s.a) devamlı olarak sağ dini; yeme, içme ve giyiminde kullanır. Onu necasetten ve necis yerlerden korurdu. Vücudun alt tarafına sol elini tahsis etmiştir. Necaset ve temizlenecek şeylerde de onu kullanırdı.
Hadisteki nehyin tenzihen mekruh oluşunun cumhura göre iki sebebi vardır: Biri sağ elin şerefii oiüşu ve diğeri ise iğrençliği gidermektir. Çünkü oeceset sağ elle yapılırsa, yemek esnasında hatıra gelerek tiksinti duyulmasına sebep olur.
Tîbî: "Sag el ile istincanın yasaklanması sadece arka tarafa mahsustur. Dokunmanın nehiy olması da tenasül uzvuna mahsustur" demiştir.[82]

İKİ YÜZ DOKSAN DOKUZUNCU BÖLÜM

ÖZÜRSÜZ, NALIN VE MEST GİBİ GİYECEKLER! AYAKTA GİYMENİN VE BUNLARI TEK GİYEREK GEZMENİN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1649. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a); "Sizden biriniz (zaruret olmaksızın) tek ayakkabı ile gezmesin. Ya ikisini birden giysin veya ikisini birden çıkarsın" buyurmuştur. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[83]

Hadiste tek ayakkabı ile yürümek nehyedîlmiştir. Çünkü böyle yapılırsa, çirkin bir görüntünün oluşmasına sebep olur. Aynca bir ayağı yüksek, diğeri alçak olacağı için yürümeyi zorlaştırır. Tökezlemeye sebep olur.
îbH Arâbî böyle yürümeye "şeytan yürüyüşü" demiştir. Tek ayakkabı ile yürümek zaruret halinde caiz olur.[84]

1650. Ebu Hüreyrc'den (r.a) söyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyururken işittim:
"Birinitin ayakkabısının tasması koptuğunda onu onanncaya kadar diğeri üzerine yürümesin." (Müslim rivayet etmiştir).[85]

Ayaklardan, teki yalınayak, diğeri ayakkabılı yürümek mekruhtur. Çünkü bunun görünüşünde çirkinlik vardır. Alay ve maskaralığa sebebiyet vere-bîKr. Ayrıca yürümenin zorlaşmasına ve tökezlemeye sebebiyet verir. Ancak özür sebebiyle tek ayakkabı giymekte bir sakınca yoktur. Tek ayakkabısının bağı koparsa, diğeriyle dolaşılmaz, tamir edilerek iki ayakkabı birlikte giyilir.[86]

1651. Hz. Cabir'den (r.a) rivayete göre; "Rasûlullah (s.a) bir kimsenin ayakta ayakkabı giymesini yasaklamıştır." (Ebu Dâvud hasen isnadla rivayet etmiştir). [87]

Ayakkabıyı ayakta giymek mekruhtur. Oturarak giymek müsîehabdır. Bu da ayakkabıyı giyerken el yardımına İhtiyaç duyulduğu takdirdedir. Aksi halde kişi eğitmezse hoş olmayan bir görünüm arz eder. Bazen yere de düşebilir. Eğer ayakkabıyı giyerken el yardımına İhtiyacı yoksa o zaman ayakta giymesinde bir sakınca yoktur.
İslâm'ın, müsiümanaı ayakkabı giyişine kadar adaba verdiği önem, onun, en güzel hal üzere olmasını ortaya koyar.[88]

ÜÇ YÜZÜNCÜ BÖLÜM

YATARKEN, YANGINA SEBEP OLABİLECEK ATEŞ, KANDİL VS. ŞEYLERİ YANAR VAZİYETTE BIRAKMANIN NEHYÎ

Konu iie ilgili Hadisler

1652. İbn Ömer'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Uykuya yatacağınız zaman evlerinizde ateş bırakmayınız." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[89]

Rasûlullah (s.a) yangını önlemek için evlerdeki mum, kandil, lamba gibi şeylerin söndürülmesini emir buyurmuştur. Yangına sebebiyet vermeyeceği kesin olursa öyle bırakmakta sakınca yoktur. Ancak söndürmek daha iyidir.[90]

1653. Ebu Musa'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Medine'de gece vakti, içinde enli olduğu halde bir ev yanmıştı. Rasûlullah'a (s.a) durumları anlatılınca, Rasûlullah (s.a); "Bu ateş sizin düşmamnızdır. Uyuyacağınız zaman onu söndürünüz"buyurdu. (Buhârîve Müslim rivayet etmişlerdir).[91]

İbn Arâbî; "Ateşin düşman olması demek; onun mallarınıza, canlarınıza kastetmesi sebebiyledir. Her ne kadar bizim için onda fayda varsa bile bu fayda ancak dikkat edilirse elde edilir" demiştir.
Kurtubî; buradaki "söndürünüz" emri irşâdidir. Bu bazen mendub olur" demiştir.
Musannif ise; "Bu emir, dünyevî faydadan dolayı irşadî emirdir. Bazen öldürülmesi haram olan canı ve israf edilmesi haram olan malı korumak için dinî faydaya bile götürür" demiştir.[92]

1654. Hz. Cabir'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kaplan örtünüz. Kırbalarının bağlayınız. Kapılan kilitleyiniz. Kandili söndürünüz. Çünkü şeytan kırbayı çözemez. Kapıyı açamaz, kaplan kaldıramaz. Herhangi biriniz kapları örtecek birşey bulamazsa, bir tahta parçasını besmele ile kapların ağızlarına uzatsın. Zira fareler (kandil yağlarını dökerek) evlerini hane halkı içinde olduğu halde yakabilirler." (Müslim rivayet etmiştir).[93]

Yemek ve su kaplarının ağızlarını örtmek; onlan haşerelerden ve her türlü zarar verebilecek pisliklerden korur. Evlerin ve odaların kapılarım uyumadan önce, hırsızlar veya fasık kimselerden korumak için, kapatmak gerekir. Böylece İnsan uyku esnasında rahat ve sakin olur. Şeytan insanların gafleti anında isleriyle uğraşır. Haşerelerin, onlara zarar vermesi için vesvese verir. Bu yüzden her zaran dokunacak şeyden korunmak gerekir. Eşyayı kullanma esnasında besmele çekmek müstahabdır.
"Füveysika"; fare anlamındadır. Bu tabir fasık kelimesinin ismi tasgiridir. Fasık yoldan çıkan kimseye denir. Fareler de geceleri deliğinden çıkarak zarar verdiği için onlara da bu isim verilmiştir.
Şeytanın eziyetinden kurtulmak için Peygamberimiz'in (s.a) adabına uymak lazımdır. Allah (c.c) onun şerrinden kurtulmak için sebepler yaratmıştır. Dolayısıyla şeytan kapalı kapı açmaya, bağlı kırbayı çözmeye, kilidi bir kapıyı açmaya ve bir çocuğa veya başkasına eza vermeye, ancak bu sebepleri bulduğu zaman güç yetirebilir.
Bir hadiste; "Kul evine girerken besmele çekerse, şeytan; bize bunların yanında gecelemek yoktur der" buyurmuştur.
Hadis-i şerif ve bu tür kapların besmele İle kapatılması halinde şeytanın giremeyeceğini beyan (açıklama) etmektedir.[94]

ÜÇ YÜZ BIRÎNCI BÖLÜM

FAYDASI OLMAYAN İŞ VE SÖZDE MEŞAKKAT ÇIKARMANIN NEHY

Konu ite ilgili ayet-İ kerime

"(HabibÎm) de ki: Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Ve ben (size) kendiliğimden (bir şeyi) teklif edenlerden değilim." (Sâd, 86)[95]

Konu ile ilgili hadisler

1655. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Tekeîlüften nehyolunduk." (Buhâri rivayet etmiştir).[96]

Hadis-i şerif, tekelluften (zahmetli i; görme) nehyetmskte ve ister maddî, isterse manevî olsun tüm işlerde ondan uzaklaşmayı teşvik etmektedir.[97]

1656. Mesrûk'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah b. Mes'üd'-un (r.a) yanma girdik. Şöyle dedi: "Ey insanlar kim, bir şey bilirse söylesin. Bilmeyen de "Allah bilir" desin. Çünkü kişinin bilmediği şey hakkında "Allah bilir" demesi de bilgisindendir. Allah (c.c) Peygamber'ine: "(Habibim) de ki: Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben (size) kendiliğimden (bir şey) teklif edenlerden de değilim." (Sâd, 86) buyurmuştur. (Buharı rivayet etmiştir).[98]

İlmî meselelerde tekellüf yoktur. Meselâ kişinin kendisine açık olmayan bir konu sorulduğunda, ona cevap vermeye uğraşması gibi. Bu tip bir soruya cevap vermeye çalışan kimse, çoğu zaman açıklamasında gerçekten uzaklaşır. Bu durumda olan kimsenin yakinen (kuvvetli bilgi ile) doğru olduğuna kanaat getirmedikçe fetva vermeye cüret etmemesi gerekir.
Alimin bazı işlerde cahil olması onun değerini düşürmez. Binâenaleyh, onu bilmediğini ilan etmesi gerekir. Mezkur ayette Rasûlullah (s.a), tekel-lüften kaçınması için teşvik edilmekte.[99]

ÜÇ YÜZ İKİNCİ BÖLÜM

ÖLEN KİMSEYİ TRAŞ ETMENİN; ARKASINDAN FERYAT ETMENİN, SAÇ-BAŞ YOLMANIN, VEYL VE HELAK İLE BEDDUA ETMENİN HARAMLIĞI

Konu ile ilgili hadisler

1657. Ömer b. Hattâb'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ölen kimsenin arkasından feryat edilirse kabrinde azap görür." Diğer rivayette; "Feryad edildiği sürece" buyurulmuştur. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[100]

Hadis-i şerif, ölünün arkasından feryat ederek ağlamayı nehyetmiştir. Çünkü ölü, ailesinin ağlaması sebebiyle kabirde bir çeşit azaba duçar olur. Bu konuda alimler ihtilaf etmişlerdir.
Curhhur ulema; öldükten sonra ailesinin kendisine ağlamasını vasiyyet eden kimse bu azabı görür, demişlerdir. Diğerleri ise; kendilerine ağlama-maya dair vasiyette bulunmayan kimse kastedilmiştir. Çünkü bu şeilde vasiyet etmek, bu kimselere göre vacibdir. Diğer bir kısım alime göre; o kimsecin azabından murat, aile ve yakınlarının ağîamal&nna şefkat ve hasret duymağıdır. Kadı tyâz bu görüşü sahih bulmuşlardır.
Nevevî şöyle der: "Ömer b. Hattab ile oğlu Abdullah'ın hadislerini Hz. Âişe inkar etmiş, onların bu rivayetleri unuttuklarını veya şüpheye düştüklerini söylemiştir." Hz. Âişe; Peygamberimizin böyle bir şey söylemediğini iddia ederek; Allah'ın (c.c);
"Hiçbir günahkâr nefis başkasının günahım üzerine alamaz." (Necm, 38, En'am, 164, Fâtır, 18, Zürcer, 7) ayctiyie ihtîcac etmiştir. Ancak Peygamberimiz bir yahudi karısı hakkında: "Bunlar ağlıyor, halbuki o azap görüyor" buyurmuştur. Buradaki azap, onun ağlaması yüzünden değil, bilâkis küfrü sebebiyle azap gördüğünü açıklamaktadır.
Yine Araplar, ölen bir kimsenin arkasından, onun bütün iyiliklerini sayarak, yüksek sesle ağlarlardı. Halbuki onların saydığı iyilikler İslâm nazarında çirkin okluğu için ölü azap görür, anlayışı da vardır.
Hz. Âişe'ye (r.a) göre, bu rivayetlerden maksat, gerek kâfir, gerekse asi müslüman bir kimsenin ardından ağlayarak, yaygara koparılmak sebebiyle değil, onlar ağlarken, kendi günahı sebebi İle azap görür.
Bütün bu görüşlerin en sahihi cumhurun görüşüdür. Buradaki ağlama ile feryadı figân edip, sesle ağlamak kastedilmiştir.[101]

1658. İbn Mes'ûd'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "(ölüler arkasından) el ayalarıyla yanaklarını döven, yakalarım yırtan ve cahiliye âdeti üzere feryat eden bizden değildir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[102]

Hadiste zikredilen hareketlerin, ölünün arkasından yapılması nehyedilmistir. Ve bunların günahı keb&irden olduğu, bu yasaklanan amellerin çoğu defa sahibini İslâm'dan çıkaracağı açıklanmıştır. Çünkü feryat eden kimse gazabını izhâr ederek Allah'a (c.c) İtiraz etmekte, dolayısıyla ilahî kadere karsı çıkmaktadır.
"Bizden değildir" cümlesinden maksat, bizim yolumuzda değildir, demektir.
Kirmânî; "Bu cümle tehdidin şiddetini göstermek içindir. Cahiliye âdeti , haramı helâl itikat etmek ve Allah'ın kazasına teslim olmamak gibi küfrü gerektiren birşeyle tefsir edilirse, o zaman buradaki bizden değildir tehdidi gerçek olur" demiştir.
Kadı lyâz; "Cahiliyye âdeti; yas tutarak ağlamak, ölünün iyiliklerini sayarak feryat etmek gibi şeylerdir" der.
Başına bir musibet gelince, yanaklara vunnak, yaka yırtmak gibi davranışta bulunarak, "Vay başıma gelenler... öldüm... bittim..." gibi haykırışlar cahiliyye âdetleridir. Bunlar haramdır.[103]

1659. Ebu Bürde'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: (Bir ara) Ebu Musa el-Eş'ârî (r.a) ağır hasta olmuştu. O kadar ki, başı ailesinden bir kadının kucağında olduğu halde bayılmıştı. Bunun üzerine hanımı şiddetli bir şekilde bağırmaya başladı. Ebu Musa durumu sebebiyle ona mani olamadı. Ayıldıgı zaman: "Rasûlullah'm (s.a) beri olduğu şeyden ben de beriyim. Çünkü Rasûlullah (s,a) feryat eden, saçını başını yolan, elbisesini yırtan kadınlardan uzak durmuştu" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[104]

Hadisin râvisı Ebu Bürde b. Ebî Musa el-Eş'arî'dir. İsmi Amir veya Hris'tir. Tabiîndendir. Hicri 104 senesinde 80 yasında vefat etmiştir.
Ebu Musa, zevcesi Ümmtt Abdullah Safîye b. Ebî DÛm'un kucağına yatmıştı. "Ben ondan beriyim"tabiri, "ben ondan ayrıyım" demektir. Yani yapılan ise razı olmamak anlamına gelir.
"Sâlika"; bela esnasında yüksek sesle ağlayan kadın demektir.
"Mâlika"; musibet esnasında saçını traş eden veya yolan kadına denir.
"Şâkka"; bela anında yakalarım parçalayan kadın demektir.
Hadis-i şerif, bu üçüne şamil olduğu halde, Buhârî, sadece saç yolmayı zikreder. Çünkü bunların en çirkini kadınlar hakkında saç yolmaktır.
Nevevî'ye göre, nüdbe, (ölülerin iyiliklerini saymak); niyâha, yüzünü tokatlamak, yakalarını yutmak, saçlarını dağıtmak, "Öldüm.,, kahrolayım..." diye beddua etmek ittifakla haramdır. Bazıları bunlara mekruh demişse de Hanefîlerce haramdır.
Ebu Musa'nın (r.a) bu hastalığı Hz. Ömer devrinde Basra'da vali olduğu bir döneme rastlar.[105]

1660. Muğire b. Şu'be'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasü-îullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Her kim arkasından feryat edilirse, o kendisine yapılan bu feryat nedeniyle kıyamet gününde azap görür." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[106]

Ölen kimse, ailesinin kendisine ağlaması sebebiyle kıyamet günü azap görür. Bu söz, öleceği zaman yakınlarına, ağlamayı tavsiye eden kimse hakkında söylenmiştir.
Aynî, "Bu konuyu şerh eden alimlerden hiçbirinin bu hususta vârid olan hadisleri hakkıyla açıkladığına rastlamadım. Çoğu sarihler sözlerini düzensiz ve hadise tâbi obuadan gelişi güzel yazmışlardır. Dolayısıyla tatmin edici bir bilgiye rastlanılmaz" demiştir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
ölünün ardından yüksek sesle ağlamak, mersiyeler okumak haramdır. Çünkü cahiliye âdetlerindehdir. Rasûlullah (s.a) kendisine biat için gelen kadınlara, ölü arkasından ağlamamayı şart koşardı.[107]

1661. Ününü Atİyye Nüscybe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) kendisine biatta bulunduğumuz zaman feryad'ü-figan etmeyeceğimize dair, biz kadınlardan söz aldı. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[108]

ölüye feryat etmek cahiliye âdetlerindendir. Müslümanın bu fiilden uzaklaşması gerekir. Kadın sahabîler bu biata sadık kalmışlardır.
"Biat"; anlaşma manasına gelir. Buradaki manası: Müslüman olmak için yapılan anlaşma ve verilen ahiddir.
Hadis-i şerif; ölünün arkasından feryat ederek ağlamanın, Allah'ın takdirine teslimiyete, muhalefet etmek manasına geldiğini haber vermektedir.[109]

1662. Nu'man b. Beşîr'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah b. Revâha (r.a) bayılmıştı. Kız kardeşi ağlamaya başladı. Ve şöyle diyordu: "Vay dağım (desteğim)!, vay şunum-bunum" diye iyiliklerini sayıyordu. Abdullah ayıldığı zaman: "Sen ne söyledinse.. bana (gerçekten) sen öyle misin? denildi" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir)[110]

ölü ve diğer kimselerin iyiliklerinin sayılıp, dökülmesi nehyedilmiştir. Hele sayılan iyilikler bu kimsede bulunmuyorsa kesinlikle nehyediimiştir.[111]

1663. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir Sa'd b. Ubâde (r.a) bir hastalığı sebebiyle rahatsızlandı. Rasûlullah (s.a) yanında Abdur-rahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkas ve Abdullah b. Mes'ûd olduğu halde ziyarette bulundular. Rasûlullah (s.a) yanına girdiği zaman onu baygın bulmuştu ve
"Öldü mü?" diye sordu.

"Hayıryâ Rasûtallah" dediler. Rasûlullah ağladı. Onu ağlar gflrün-ce orada bulunanlar da ağladılar. Nebi (s.a);
"Agâh olunuz. Allah, gözyaşı ve gönül hüznüyle insanlara azap etmez. Fakat (dilini işaret ederek) şunun sebebiyle azap veya rahmet eder" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[112]

Musibetler anında ağlamak ve hüzün duymak caizdir. Ceza görmeye sebebiyet vermez. Fıtri ve karakteristik bir iş olduğu için sevap da yoktur. Hastayı ziyaret etmek ve halini sormak mûstehabdır. Müslümanın müslürnan kardeşine karşı görevidir. Nebî'nin (s.aı fazl ve kereminin, tevazusunun kemâli, ashabına karşı şefkatinin boyutu siz konusu edilmiştir. Aynca hadis, Ra-sûlullah'ın (s.a) ashabını araştırmasızdaki güzelliği ve onlarla çeşitli münasebetlerde ahkâmı jerlyeyi tatbiki, ezellikle şikâyet ettikleri husus ve müş-kil konulardaki öğretimde gü2el hareketi irsad ve mesajlarında dinleyenlerin dikkatini çekmesini çok iyi başardığını açıklamaktadır.
Rasûlullah (s.a) dilini göstererek: "Fakat şundan dolayı ya azap eder, veya rahmet eder" diyerek; kötü şeyler söylemenin azaba, hayır söylemenin rahmete vesile olacağına işaret etmişur.
İbn Battal: "Veya rahmet eder" cümlesinin iki manayı taşıma ihtimali vardır. Ya hayır söyleyip, Allah'ın takdirine teslim olana rahmet eder. Veya azaba layık iken onu affederek azap etmez" demektir.
Hadisten çıkan hükümler şunlardır.
Hastayı ziyaret etmek ve mertebece yüksek olan kimsenin kendisinden aşağı olanları dolaşması müitehabcLr.
Hastanın yanında ağlamak caizcir.
Ağlayanı görenlerin ona tâbi olarak agalamalan caizdir.[113]

1664. Ebu Mâlik d-Eş'arî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ra-sûluilah (s.a); "ölünün arkasından feryat ve figân ederek ağlayan kadın, ölmeden önce tevbe etmediği zaman kıyamet gününde sırtında katrandan göm* lek, uyuzdan bir zırh olduğu halde (kabrinden) kaldırılır." (Müslim rivayet etmiştir).[114]

Dövünerek ağlayan kadının kıyamet günü uyuzdan bir zırh giymiş olarak kalkaca|mın söylenmesiyle, vücudunun uyuz hastalığına yakalanmış ve uyuzun vücudunu tamamen kaplamış olduğu bir şekilde yerden kaldırılacağı ifade edilmek istenmiştir.
Hadiste, kadınlara feryat ve figân edip ağlamalarından sakındırılmak istenmiş fiilden dolayı tevbe etmeye teşvik edilmişlerdir. Aynca ağlayan yas-çılann gözyaşlarının cehennem ateşini alevlendireceği, dönyada ağlarken yırttığı elbiselerin, orada ona bett olacağı ifade edilmektedir.[115]

1665. Üseyd b. Ebî Üseyd et-Tâbiî'den Rasûlullah'a (s.a) biat eden kadınlardan birinin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a), kendisine asi olmayacağımıza dair bizlerden aldığı maruf biatında, yüzü tırmalamayacağımıza, ölümü istemeyeceğimize, yaka yolmayacağımıza ve mersiyeler düzmeyeceğimize dair bizlerden söz aldı." (Ebu Dâvud, hasen isnadla rivayet etmiştir).[116]

Hadisin râvisi Üseyd b. Ebî Üseyd, tabündendİr. Künyesi Ebu Saîd*-dir. Sadûktur. Mansur'un hilafeti zamanında öldü. Ömer b. Abdülaziz'in valisiydi.
Hadiste yasaklanan bu filler cahiliye işlerindendir. Bunlar yasaklanan niyâhattan (ağıtlardan)'dır. Müslüman kadının bunlardan kaçınması gerekir.[117]

1666. Ebu Musa'dan (r.a) rivayet edilmiştir ki, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir ölü yoktur ki, ağlayanlar; "vay benim desteğim, vay e/endim..." veya bu gibi sözler söyleyerek ağlarlarsa iki müvekkel melek ölünün göğsüne vurarak; "Sen böylemiyd'm?" demesinler." (Tirmizî rivayet etmiştir ve hasen ve sahihtir, demiştir).[118]

Hadiste ölü üzerine iyiliklerini sayıp ağlamak nehiy edilmiştir. Bu davranış ona eziyet ve azaba sebebiyet verir.
"Sen böyle miydin?" demek onu azarlamadır. Yani, "Sen bu sayılıp, dökülen iyilikleri yaptın mı?" diye ona tevbih (azarlama)'dır.[119]

1667. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İnsanlarda iki haslet vardır, ki (helâl sayıldığı zaman) İnsanlar için küfürdür. Nesebe dil uzatmak ve ölüye ağıt yakmaktır." (Müslim rivayet etmiştir).[120]

Şer'an sabit olan nesebe dil uzatmak ve ölüye feryadile ağlamak günah-ı kebâirdendir. Sahibini dinden çıkarabilir. Bu İse cehennemde ebedî kalmasına sebep olur. Bu iki hadisten kaçınmak gerekir, ki, müslümanlann çoğu aldırmaksızm bu günaha düşmektedirler.
Nesebe dil uzatmak, bir şahsın babasından başkasına kendisini nisbet etmesi veya normal doğumuna gölge düşürecek şekilde konuşmasıdır.
Bazılarına göre buradaki küfürden maksat; bu iki şeyin kâfirlerin amelinden ve cahiliyet devrinin özelliklerinden olması nedeniyledir. Bu hadisler öyle meşhurdur ki on beş sahabeden bu hususta hadis naklolunmuştur.[121]

ÜÇ YÜZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂHİN VE MÜNECCİMLERE, GAİPTEN HABER VERENLERE, ÇAKIL TAŞLARI VE ARPA VB. ŞEYLERLE FAL AÇANLARA GİTMEKTEN NEHYETME

Konu ile ilgili hadisler

1668. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir Bir ta-t kim kimseler Rasûlullah'a (s.a) kâhinlerin hakkında ne buyurduğunu sor-dular. Rasülullah (s.a);
"Aslı yoktur" buyurdu. Onlar;
" Yâ Rasûlallah. Onlar bize bazen birşey söylüyorlar, gerçek çıkıyor" dediler. Kasûiullah (s.a);
"O gerçek söz cinlerin kapıp aşırdığı bir sözdür ki, cin onu götürür, dostunun kulağına ulaştırır. Kâhinler de bu heberi yüz yalan ile karıştırırlar" cevabını verdi. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[122]

Buhârî'nin Hz. Âişe'den (r.a) riyavetinde: Hz. Âişe (r.a) Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken İsitmiştir: "Melekler bulut arasında inerek, gökte kaza ve hükmü bulunan işi aralarında zikrederler. Şeytan bu arada kulak hırsızlığı yaparak, duyduklarını kâhinlere ulaştırır. Bu haberle beraber kâhinler, kendilerinden yüz yalan daha uydururlar."
"Kâhin": İstikbâlde olacak şeyleri veya yakın beldelerde olacak hadiseleri haber veren kimsedir.
Kâhinleri tasdik etmek haramdır. Onların söyleyecekleri sözler yalan ve uydurmadır. Bazı zamanlarda doğru çıkabilir. Kâhinlerin bazan söylediklerinin doğru çıkması, cinlerin kulak misafiri olmasındandır. Nebî'nin (s.a) bi'setinden önce dünya semâsının aşağısmdaki oturaklarda otururlar. Mele-i A'lâ'da cereyan eden konuşmaları dinlerlerdi. Nebî'nin (s.a) bi'setiyle bundan men edildiler. Bu sefer kulak vererek konuşmaları kapıp kaçar oldular. Yasaklandıkları bu yere çıkanlar Şihâb yıldızlan tarafından vurularak öldürülmeye başlandılar. Bunu Kur'an-ı Kerim bize haber vermektedir.
Cinin semâdan kaptığı sözü, dostu olan kâhine tavuğun gıdaklaması gibi aktarır. Bu aktarma esnasında şeytanlar da onu işitirler.[123]

1669. Safıyye binti Ebî Ubeyd, Nebî'nin (s.a) bazı zevcelerinin (r.a) Nebî'nin (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet ettiklerini bildirmiştir. "Kim bir kâhine gider, ona bir şey hakkında sorar da verdiği cevabı tasdik ederse, o kimsenin kırk günlük namazı kabul edilmez. " (Müslim rivayet etmiştir).[124]

Hadisin râ'-isi Safiyye binti Eb'ı Ubeyd b. Mes'ûd es-Sakafi'dir. İbn Ömer'in zevcesidir. Tabiînin büyükleiindendir.
"Arrâf": Çalınan eşyanın yerini bildiğini İddia eden ve buna benzer şeyleri sebepleriyle ve mukaddimeleriyle haber veren kimsedir. Yaptığı işe de kehânet denir.
Hadiste, arrftfa gjdİp-gelmek ve ona hizmet etmek nehyedilmiştir. Herhangi bir işi bilmek için kâhinlerden ve arrâflardan yardım istemek nehiy olunmuştur.
Arrâflan tasdik etmek, güzel amellerin sevabım iptal eder. Namaz bu amellerden biridir. Çünkü bu, bir nevî şirktir ve İslâm'dan dönüştür. Bunun sebebi, kâhin ve arrâflann gaybı bildiklerini iddia etmeleridir.
Arrâfa bir şey soran kimsenin namazının kabul edilmemesiyle kastedilen mana, sevabının olmayacağını bildirmektedir. Namazı kaza etmesi gerekmez.
Bir hadiste; "Kim arrâfa giderse ve onu tasdik ederse, kırk gün kıldığı namaz kabul edilmez" Duyurulmuştur.[125]

1670. Kabîse b. Muharik'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasû-lullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Kuşun ötmesini uğur veya uğursuz-luk saymak, kuşun sağa sola uçmasından manalar çıkarmak, ufak taşlarla fal açmak, büyü ve sihir kabilindendir." (Ebu Dâvud hasen isnadla rivayet etmiştir).[126]

Hadisin râvisi; Kabîsa b. Muhârik b. Abdullah b. Şeddâd b. Sa'sa'a el-Âmirî (r.a) Basrahdır. Şahabıdır.
"Tark"; kuşların uçuşundan, bereket ve uğursuzluk anlamı çıkarmaya denir. Sağ tarafa uçarsa bereket, sol tarafa uçarsa uğursuzluk savmak gibi. Dolayısıyla sağa uçarsa yapacağı işi hayra yorar ve onu yapar. Sola uçarsa şerre yorar, o işten vazgeçer. Bu onların cahiliyedeki adetlerindendir.
"îyâfe"; çizgi çizmektir. Buradaki çizgiden murat, falın bir çeşidi olan remPöir. tbn Abbâs şöyle der: Bu bir çizgidir ki kâhin onu çizer. Bu insanların terkettiği bîr ilimdir. Haset sahibi kâhine gelir. Ona bir şey ikram eder. Ve ona; "Otur sana bir çizgi çizeyim" der. Kâhinin yanında çocuk vardır. Sonra yumuşak bir toprağa gelir. Süratle birçok çizgi çizer. Sonra döner o çizgileri yavaşça ikişer ikişer yok eder. Çocuğa şöyle der: "tbnîÂyan esrtâl-beyân." Şayet iki çizgi kalırsa hayır; tek çizgi kalırsa zarar çıkmış olur.
"Tiyera"; uğursuzluk demektir.
Bu üç husus zikrolunduğu gibi, batıldır. Cahih'ye insanlarının meşgul olduğu kehânet çeşitlerindendir. İslâm bunları yasaklayıp iptal etmiştir. Ve bunların hiçbir etkisinin olmadığım, menfaati celp zararı da def edemeyeceğini haber vermiştir. Bunlarla meşgul olmak ve onları tasdik etmek bir nevi şirktir. Çünkü bununla uğraşan kimse gaybı bildiğini iddia etmiş olur. Günümüzde insanların çoğu bu işlerle meşgul olmakta ve onları doğrulamaktadırlar. Bütün bunlardan kaçınmak lazımdır. Allah'ın kitabındaki dualara yapışmak lazımdır. Nebî'nin (s.a) yolunda itminan ve salim olmak gerekir. "el-Cibt" puta itlak olunur. Allah (c.c);
'... Onlar puta ve tağui'a inanırlar..." (Nisa, 51) buyurmuştur.[127]

1671. îbn Abbas'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "tlm-î nücumdan kim bir kısım alırsa, sihirden bir şube öğrenmiş demektir. Artıran da artırmış olur. " (Ebu Dâvud sahih bir isnadla rivayet etmiştir).[128]

Hadisimizde müsiümanlar, şekillerin değişmesine dayanan nücum ilminden ve müneccimleri tasdik etmcktan sakındırılıyor. Nücum İlmi, sihir çeşitlerinden biridir ve günah-ı kebâirdendir. Ki şirkle beraber zikredilmiştir. Nücum ilminden maksat, felek ilmi değildir. İbn Allan, Hattâbî'den şöyle nakleder: "Yasaklanan nücum ilmi, müneccimlerin gelecek zamanda, meydana gelecek olayları ve olan şeyleri bildiğini iddia ettikleri ilimdir. Rüzgârın esme zamanlan, yağmur yağma vakti, Si'r yıldızı ve benzerlerinin değişmesi; şöyle ki, bu yıldızın diğer yıldızların yörüngelerinde, birleşip ayrılmasıyla bu bilgilere kavuştuklarım iddia etmektedirler. Ve olaylarda bunların tesirinin olduğunu savunurlar. Bu yaptıkları iş onlar tarafından gayp hakkında hüküm vermektir. Ki Allah'ın (c.c) kendisine tahsis ettiği gayb ilmini bildiklerini söylerler. Ancak müşahede ve haberle anlaşılan nücum ümi bu yasağa dahil değildir. Yağmur yağması, havanın soğuk, sıcak olmasını haber vermek gibi. Buna ilm-i vakt ve'l-kıble de denir. Bu ise farzı kifâyedir.[129]

1672. Muâviye b. Hakem'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ra-sülullah'a (s.a), "Yâ Rasûlallah ben cahiliyeden yeni kurtuldum. Allah (bize) dini getirdi, içimizde falcılara gidenler var (ne buyurursunuz?) dîye sordum. Rasûlullah (s.a); "Sen gitme" buyurdu. Ben; "İçimizde uğursuzluk sayanlar var" dedim. Rasûlullah (s.a); "Onlan işinden alıkoymasın" buyurdu. Ben; "İçimizde kumlarda hatlar çizerek, gelecekle ilgili hükümler çıkaranlar var" dedim. Rasûlullah; "Peygamberlerden biri hat çizerdi. Kimin çizgisi, onun çizgisine uygun olursa işte o (doğru olabilir)" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[130]

Müslümanın ilk defa başına gelen uğursuzluk «dayısına muahaza yoktur. O anlayışı def etmesi ve ona teslim olmaması gerekir. Burada haram olmayan, bir çeşit çizgi ilmi (remil) vardır ki bunda gaybî bir iddia yoktur. Belli sebeplere dayanarak bir takım işleri bilmektir.
"Kâhin"; îddiasınca gelecekte olacak şeyleri haber veren ve sırlan bildiğini söyleyen kimsedir. Cahiliye zamanında Araplar içinde birçok kâhin vardı. Bunların bir kısmı, cinlerle ilgileri olduğunu ve gayba dair haberleri onlardan aldıklarını iddia ederlerdi. İslâm'da bu gibi şeyleri yapmak ve yapanları tasdik etmek haram kılınmıştır. Rasûtullah (s.a); "Kim bir kâhine giderse söylediklerini tasdik ederse o kimse Allah 'in; Muhammed'e (s. a) indirdiği şeylerden uzaktır" buyurmuştur.
"Tatâyyür": kuşlarla uğursuzluk saymak; sağa uçarsa hayır, sola uçarsa şer olduğuna inanmaktır. Hz. Muâviye: "İçimizde tatâyyür yapanlar var" dediği laman: Rasûlullah (s.a); "Bu onların içinden gelen bir şeydir. Sakın onları yoldan çıkarmasın " büyütmüştür. Alimler bu hadis için şöyle demişlerdir: "Uğursuzluk denilen duygu içinizden doğar. Kazandığınız bir şey olmadığı için bu sebeple size bir sorumluluk yoktur. Fakat bu sebeple işlerinize devam edin. Sizler bununla sorumlusunuz."
"Hatt": Falın bir çeşididir. Remil de denir. Onunla meşgul olan peygamber İdris'dir. (a.s) Danyal (a.s) olduğunu söyleyenler de vardır. Bu ilim ona mucize olarak verilmişti.
"Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Kimin çizgisi ona uygun düşerse İsabet etmiş olur" sözünün manasını alimler şöyle izah ediyorlar: "Kimin çizgisi o peygamberin çizgisine uygun düşüp düşmediğini kesin bilmediğimiz için remilcilik bize haram kılınmıştır." Nihâye*de bu husus şöyle anlatılır: îbn Abbas şöyle der: "Çizgiyi kâhin çizerdi. Bu insanların terkettiği bir ilimdir. İhtiyaç sahibi kâhine gelir, ona bir şey ikram eder. Kâhin ona, "Gel, otur sana bir çizgi çizeyim*' der. Yanında çocuk vardır. Sonra yumuşak bir araziye gelirler. Orada sayılan meçhul, el çabukluğuyla birçok çizgi çizer. Sonra döner. Ve yavaşça ikişer ikişer çizgiyi siler. Çocuğu iyimserlikle; 'Ibni Ayan esri'âl-Beyân der. Eğer orada iki çizgi kalırsa hayır, tek çizgi kalırsa şer olmuş olur. Ona göre ihtiyaç sahibi, o işi yapar veya terkederdi."
Harbî İse; "Hat, kâhinin üç çizgi çizmesİdir. Sonra üzerine arpa veya çekirdek atılır ve "Şöyle olacak" der. Bu kehânetten bir kısımdır" demiştir.
Îbn Allan da; "İşaret edilen hatt, malum ilimdir. İnsanlar bu konuda
birçok eserler tasnif etmiştir. Günümüze kadar bu ram gelmiştir. Onlarm çeşitli konulan, alâmetleri vardır. Gizli olanı ortaya çıkarır. Çoğu defa isabet ederler" demiştir.[131]

1673. Ebu Mes'ûd el-Bedrî'den (r.a) rivayet edildiğine göre; "Rasûlullah (s.a) köpek satışından, zina kazancından ve falcının aldığı ücreti nehyet-miştir. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[132]

Hadis-i şerif, köpeğin satışım, abırum haram kılmıştır. Köpeğin parası, zina yapan kadının zina karşılığında aldığı para ve kâhinin kazananın yenilmesi haramdır. Bütün haram mal ve kıymet de bunun gibidir. Köpeğin parasını, kâhinin ücretini ve benzerlerini vermek caiz olmaz. Çünkü alınması haram olanın verilmesi de haramdır.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Hanefîlere göre; istifade edilen köpeklerin satışı caizdir. Paralan mubahtır. İmam Azam'a göre saldırgan köpeğin satışı caiz değildir.
Hanefî kitabı Bedâyi'de şöyle denilir: "Domuz hariç; köpek, pars, ars-lan, kaplan, kurt, kedi gibi azılı hayvanların satılması alimlerimize göre caizdir. Asl'daki (İmam Muhammed'in eseri) rivayette hayvanın ava alışıp alışmaması farketmez. Ancak Ebu Yusuf'a göre saldırgan köpeğin satışı caiz değildir. Sonra yine bu mezhebe göre hayvanı öldürene kıymetini ödemek vacibdir. Bunlann delili, Abdullah b. Amr b. As'm (r.a) av

köpeği öldürene kırk dirhem, çoban köpeği öldürene birkaç koç vermek gerektiğine hüküm vermesidir.
Fahişeye verilen zina parası ve haram olan nikâh için verilen mehir haramdır.
Kâhine verilen ücret haramdır. Kâhinlerin söyledikleri batıl ve yalan olduğu için batıl sebeple alınan parayı yemek, cinsine dahil otur.[133]

ÜÇ YÜZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UĞURSUZ SAYMANIN NEHYİ

Burada, önceki babda geçen hadisler vardır. [134]

Konu ile ilgili hadisler

1674. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a);
"Hastalık (kendiliğinden) bulaşmaz. Kuşun uçuşunda uğursuzluk da yoktur. Fe'l (iyimserlik) ise hoşuma gider'* buyurdu. Ashab;
"Fe'I nedir?" dediler. Rasûlullah (s.a);
"Güzel sözdür" buyurdu. (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir)[135]

Hadis-i şerifte; hasta bir kimsenin sıhhatliler arasına karışması sebebiyle durup dururken hastalığın sıhhatli kimseye tesir edeceğine inanmak neh-yedümiştir. Bu konudaki tesir sadece ve sadece Allah'ın takdiri iledir.
Hastalığı yaymaya sebep olmak ise yasaklanmıştır. Sıhhatlilerin hastalara karışarak özellikle mikrobun bir şahıstan diğerine, geçtiği kesin olan ra-haisızhklar bu gruba dahildir.
Kuşların uçuşundan uğursuzluk çıkarmak da yasaklanmıştır. Teşe'ûm; kötüye tevil etmeye denir. Araplar; kuşları ve geyikleri Ürkütürler, ürkütülen hayvanlar sağ tarafa giderse hayra yorarlar, sol tarafa giderse uğursuzluk sayarlar ve o fiili yapmazlardı, tslâm gelince bu düşünceyi kökünden yıkmış, bunların hiçbir tesiri olmadığını ilan etmiştir. Bir başka hadiste; "Teşe-üm şirktir" buyurulmuştur. Şirk olması bu gibi şeylerin fayda va zararına inanmak sebebiyledir.
Fe'l: Peygamberimiz (s.a) bunu, "İyi söz, güzel söz" diye tefsir etmiştir. Genellikle sevindirici konularda kullanılır. Rasûhıllah'ın (s.a) fe'li sevmesi sonuç olarak Allah'tan (c.c) bir hayır ve fayda ummaktır. Bir nevi hüsnü zandır. Teşeüm de suizan ve belâyı beklemek vardır. Meselâ; evinin damına baykuş konan kimse evinde birinin Öleceği zannına kapılır ve ümitsizliğe düşer, ki bu da kötü zandır.
Fe'lden anlaşılan yalnız budur, yani bir işi iyiye yormaktır. Fal denilince günümüzdeki anlayış kastedilir ki, fal açmak ve açtırmak tabiri de kullanılır. Tasa, kahve fincanına bakmak vs. durumlarda tezahür eder. Hadisteki feTden maksat bu değildir. Günümüzdeki fal anlayışı kehânetten sayılır. Bunlara inanmak küfürdür.
Nebi (s.a), fe'li, yani iyiye yormayı severdi. Gönülde müjde ve ümit doğuran şeyleri konuşmak ve onu dinlemeye teşvik müstehabdır. Gönle rahatsızlık veren ve onu uğursuzluğa götüren şeyleri konuşmak ve onları dinlemek mekruhtur.[136]

1675. Ibn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hastalığın (kendiliğinden) sirayeti yoktur. Kuşların uçuş yönünde uğursuzluk da yoktur. Eğer bir yerde uğursuzluk söz konusu olsaydı, bu; evde, kadında ve atta olurdu." (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[137]

Uğursuzluk, hadiste zikredildiği gibi ev, kadın ve atta beklenilirdi. Bir kimse bu üç şeyden birini uğursuz saydığı zaman onu bırakırdı. Atın uğursuzluğu, savaşa gitmediği durumdaydı; evin uğursuzluğu ise kötü komşuydu. Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadiste; "Evin uğursuzluğu darlığıdır. Komşularının kötülüğüdür. Hayvanın uğursuzluğu, bindirmemesidir. Kadının uğursuzluğu kısırlığı ve ahlâkının kötülüğüdür" buyurulmuştur.
Hâkim'in rivayetinde; "Üç şey şekavettendir. Birisi; seni rahatsız eden ve dili ile seni üzen kadındır, ikincisi hayvandır ki gitmesi için vurursun, seni yorar ve seni terketüği zaman bir daha dönmez. Üçüncüsü evin darlığı ve komşuların azlığıdır. Herhangi bir zaman ve yerde veya bir şeyde tu zikredilen şeyin haricinde uğursuzluk yoktur" buyurulmuştur.
Aynî şöyle diyor; uğursuzluk bütün çeşitleriyle yasak edilmiştir. Rasûlullah (s.a); "Uğursuzluk yoktur" buyurduktan sonra "Uğursuzluk üç şeydedir" buyurması cahİliye devri inancım anlatmak sebebiyledir. Çünkü o devirde Araplar uğursuzluğun bu üç şeyde olduğuna inanırlardı. Aksi halde bu rivayet müslümanlar bu inanca sahiptir anlamına gelmemektedir. Çünkü diğer rivayetlerde Rasûlullah (s.a); "Eğer uğursuzluk diye bir şey varsa bu; atta, kadında ve evdedir" buyurmuştur. Bu rivayet gayet açıktır. Yani; "As-, lında uğursuzluk yoktur, eğer olsaydı bu üç şeyde olurdu" demektir.[138]

1676. Hz. Büreyde'den (r.a) rivayet edildiğine göre; "Nebî (s.a) kuşların uçuşundan uğursuzluk çıkarmazdı." (Ebu Dâvud sahih bir isnadla rivayet etmiştir). [139]

Hadisimiz ile tetayyar, yani bazı sebeplerle bir şeyi uğursuzluk saymak
Nebî'ye (s.a) ifctidâ etmek (uymak) ve her hususta iyiye yormak îeşvik edilmektedir.[140]

1677. Urve b. Âmir'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûluî-lah'ın (s.a) yanında uğursuzluktan bahsedildi de Rasûlullah (s.a);
"En güzeli İyimserliktir. Biriniz çirkin bir şey gördüğü zaman, müs-lümanı niyetinden alıkoymasın ve şöyle desin: "Allah 'im, iyilikleri ancak Sen verirsin, kötülükleri ancak Sen bertaraf edersin, fenalıklardan kaçıp taatla-ra yönelmek, ancak Sen 'in yardımınladır" buyurdu. (Ebu Davûd, sahih is-nadla rivayet edip sahihtir, demiştir).[141]

Hadisin râvisi Urve b. Âmir'in (r.a) sahabî olduğu ihtilaflıdır, ibn Hib-ban onu tabiînden saymıştır. Usd'ıil-gâbe müellifi de ona sahabîdir, demiştir.
Tıyera"; hem iyiye ve hem de kötüye yorma da.kullanılabilir. îyiye yormak ve uğursuz saymamak müslürnamn ahlâkmdandır. Kendisinden şer beklenen şeylerin şerrini def için Allah'a (c.c) iltica ve ondan yardım İstemek lazımdır. insanların normalde uğursuz sayacakları şeyler başa geldiği zaman mezkur duayı okumak müstehabdır.
Asmaî şöyle demiştir: İbn Avf'a fe'lden sordum. Şöyle dedi. "Hasta olan bir kimsenin, "Ey sıhhatti" veya bir şey arayanın, "ey bulan" sözlerini duy maşıdır."
Nihâye sahibi şy!e der: Hasta kimsenin hastalıktan iyileşeceğini veya bir
şey kaybeden kimsenin yîîjgfej bulacağım zannetmesidir. Çüakü Nebî (s.a) gazel zamu severdi. îus&olar gsrek zayıf veya fcuvvdi her sebep anında faydasını ve gelirini Alteh'fan umduklar» serece hayır üaeraürler. Ümit hususunda hata etseler bile ümidi kendileri için hayır olur. Allah'tan ümit ve beklentilerini kestikleri zaman şer olur.
"TIyere" ise; Allah'a (c.c) suizan besleyip belâya muntazır olmaktır. Müslümsuın hali ancak Allah'ın (c.c) takdiri ile meydana geleceğine inanması sebebiyle azmettiği şeyden dönmemesi gerekir.[142]

ÜÇ YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM

HAYVAN RESMİNİN HARAM OLUŞU

Yaygı, taş, elbise, para, yastık ve sair eşya üzerine suret yapmak ve duvarda, perdede, elbise gibi eşyada resim edinmenin haram olup olmadığı konusuna açıklık getirmektedir.[143]

Konu ile İlgili hadisler

1678. İbn Ömer'den (r.a) rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bu suretleri yapanlar kıyamet günü azaba duçar kılınıp, yarattığınız suretleri diriltin denilecektir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[144]

Hadis-i şerifte, suret (canlı resmi) yapmanın büyük haramlardan olduğu, bu resimleri yapanın kıyamet günü azap göreceği ifade edilmektedir. Böyle kimseden, yaptığı surete can vermesi istenecek, oysa buna gücü yetmeyecektir. Ancak, öğretim ve hastalığın teşhisinde resme ihtiyaç duyulursa bu konuda ana gaye resim yapmış olmamak şartıyla müsamaha edilir. Çünkü zaruretler mahzurları mubah kılar. Zaruret, miktarıyla takdir edilir. Bu miktar zarureti atif zsmm h&ramhğa tekrar gfiadeaıe gstûir.
Nevevî şöyle der: "Aüîaîenmiz hayvan resmî yapmam Önemle uzsrin-de durularak haram kılındığını öylemisierdir."
Hayvan resmi yapmak büyük günahlardandır. Hayvan resmini küçümsenen denî bir şey (adi, aşağılık bir madde) üzerine yapmakta kıymetli bir şsy üzerine yapmak arasında f&tk yoktur, ikisi de hararadır. Yaygı, döşek yastık ve battaniye gibi ayak altında dolaşan şeylere yapılması haram değil-dir. Bu konuda gölgesi olan eşya ile gölgesi olmayanların araiannda fark yoktur. Bu meselede bizim mezhebimiz (görüşümüz) budur.
Hz. Âişe'nin (r.a) rivayet ettiği kuş resimli örtü konusunun, resmin haram kılınmasından önce ortaya çıktığına yorumlanmıştır. Rasûlull&h'ın (s.a) eve girip çıkarken onu gördüğü halde ses çıkarmaması bundandır. Haram olunca onu yırtıp atmıştır.
Ressamların büyük bir azap göreceklerini bildiren bu hadisin, resim ve heykeli tapılmak gayesiyle yapanlar için vârid olduğu söylenmiştir, Bazılan-na göre; şiddetli azap, yaptığı resim ve heykeli? kendini Allah'a benzetenler içindir. Böyle bir inanç küfürdür.
"Yarattığınız şeylere can verin " diye yapılacak emir, usulü fıkıh alimlerinin emr-i ta'ciz dedikleri cinse girer. Yani aciz bırakmak için bu emir verilecektir.
Ağaç, manzara tipi cansız şeylerin resmini yapmak, abp, satmak haram değildir.[145]

1679. Hz. Âişe'defl {r.a) şöyie dediği rivay& edibrastir: "Rasüluîkh (s.a) bir seferden gelmişti. Ben,
Riyfa'üi-SİKhla Tercûrae ve Şerhi tun. Rasûlull&h'm (s.a) onu görünce rengi değişti ve "YâÂişe insenl&rm kıyamet günü Allah katında en şiddetli azap göreni, A ilah'in maklûkstma " buyurdu." Âişe (r.a); "Onu kestik, ondan bir veys iki yastık yüzü yapî&" dedi. (Buhârî ve Müslim nvzyv -KEüsîsrdii).[146]

Hadis-i şerifte, suret edinmek nehiy edilmiştir. Eğer bu suretlerde tazim haü varsa, bu aehiy daha şiddetlidir. Söz konusu harsmhk, cisimii resim clsun olmasın aynıdır. Bütün hadislerin delâlet ettiği hüküm budur. 3u hadislerde herhangi bir kayıt olduğuna deli! yoktur. însaniara tazim maksadıyla resimUri asmanın haram olduğuna işaret etmek vacihdir.
Bazı alimler; resim elbisede bir nakış olursa tahkir edilsin edilmesin, duvara gsilsm asılmasın caiz olduğunu söylemişlerdir. Gölgesi olan heykel gibi şeylerle, duvara yapüaa resimlerin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Kadı İyâz bu konuda; küçük kız çocuklarının oynadıkları kukla gibi şeylere ruhsat verildiğini söylemiştir. Fakat İmam Mâlik bu tür oyuncakîan kerih görmüştür.[147]

1680. İbn Abbas'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyururken işittim: "Her suret yapan ateştedir. Ressamın yaptığı her surete kıyamet günü hayat verilir de bunlar cehennemde ona İşkence ederler. " îbn^Abbas şöyle dedi: "Mutlaka yapman gerekli ise, cansız olan ağaç gibi diğer varlıkların resimlerini yap." (Buhâri ve MüsHm rivayet etmîşlsrdir).[148]

Suret yapmak günah-ı kebâirdendir. Suret yapan kıyamet günü yaptığı resimler kadar şiddetli azap görecektir. Suret yapmanın haram olduğunu bildiği halde helâl olduğuna inanan cehennemde ebedî kalacaktır. Eğer bir inana taşımıyorsa cehennemde uzun süre kalacaktır. Ağaç, dağ veya nehir gibi cansız resimler ve şekiller yapmak caizdir.
"Cehennemde " tabiri ile böyle kimselerin cehennemin bütün tabakalarında azap göreceğine işaret ediliyor.
Hadis-i şerif, suret yapanların şiddetli azap göreceğine işaret eder. Bu ve önceki hadisler birbirlerine yakın mana taşımaktalar.
Ressamların en çetin azaba çarptırılacaklarını belirten rivayet, resim ve heykeli tapılma gayesiyle yapanlara hamledümiştir. Tabii ki, başkası tapsm diye heykel yapan kâfirdir.[149]

1681. İbn Abbas'tan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Kim dünyada suret yaparsa, kıyamette ona ruh üfürmesiyle mükellef kılınır. Aslında ona ruh veremeyecek..." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdi r)[150]

Hadiste geçen "mükellef kılınır" tabiri, onları susturmak ve aciz bırakmak için kullanılmıştır., Resmi yapanın, ona can vermekle mükellef tutulacağının bildirilmesi bunu yapabilme imkânına sahip olabilecekleri ihtimalini akla getirebilir. Bu sebep dolayısıyla "Aslında ona ruh veremeyecek" diye buyurulmuştur.[151]

1682; Ibn Mes'ûd'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Kıyamet günü İnsanların en şiddetli azap göreni canlı resimler yapanlardır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[152]

1683. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Allah Teâlâ; "Benim yarattığım gibi yaratmaya çalışan kişiden daha zalim kimdir? Haydi: Onlar bîr zerre yaratsınlar, bir tane yaratsınlar, bir arpa tanesi vücuda getirsinler!.." buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[153]

Suret yapanların İşinin çirkinliği söz konusu edilmektedir. Çünkü bu Allah Teâlâ'nın yaratmasına benzetme cesaretini göstermek demektir. Halbuki bu kişi aciz olduğunu da bilmektedir. Beşerin, şekli nasıl olursa olsun, Allah'ın yarattığına benzeyen herhangi bir hayvan ve sair canlıları yapmaktan aciz olduğunu hadis ispat etmektedir. Bu hususda ilmî gelişmelere rağmen buna hiç kimsenin cesaret edemeyeceğine dair Nebî'nin (s.a) mucizesi vardır.
Hadiste "bir tane yaratsınlar" sözünün kullanılması onları susturmak ve ta'ciz etmek içindir. Ki ceza olarak bazen hayvan yaratmakla mükellef tutulurlar, bu en zorudur. Bazen de cemâdi (ruhu olmayan, cansız cisim); yaratmakla sorumlu tutulurlar, bu ise kolaydır. Fakat her halükârda güçleri yetmeyecektir.[154]

1684. Ebu Talha'dan (r.a) rivayete göre RasÛIullah (s.a); "İçinde resim ve köpek olan 'eve melekler girmez" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir)[155]

Hadiste geçen "Melekler"dea murat rahmet melekleridir. Yoksa hafa-za melekleri bu sebeple ayrılmazlar.
Irâkî şöyle der; "Bunun hikmeti şudur: Köpek edinmekten nehiy olduğu halde onu edinmek, dolayısıyla şeriata ayksn davranması sebebiyle melekler o kimseye gazap eder ve ondan uzaklaşırlar. Binaenaleyh onların bereketi, istiğfarı ve Allah'a (c.c) taat konusundaki yardımlarından mahrum kihr. Ancak, şer'î şerifin müsaade «ttigi, av veya çoban köpeği besleyenlerden melekler kaçmazlar. Bu kapsama dahil değildirler."
Bir görüşe göre; köpekler şeytanlar güruhundan, melekler ise onlara herhalde düşman olduklan sebebiyle böyle eve girmezler. Veya köpeklerin çirkin kokusu vardır. Melekler bu kokudan hoşlanmazla!. GüzeİI kokuyu severler. Bunun gibi çeşitli sebepler vardır.[156]

1685. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Cibril, Rasû-lullah'a (s.a) bir ara geleceğini vaad etmiş, fakat gecikmişti. Hatta Rasüiul-lah'a (s.a) bu çok zor geldi dî dı$an çıktı. Çıkınca Cibril onu karşıladı. Ra-sûluîlah'm şikâyeti üzerine; Cibril; "Biz, içinde köpek ve resim bulunan eve girmeyiz" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir)[157]

Suret ve köpek edinmek, meleklerin nefretini gerektiren pis İşlerdir. Bunlana bu- yerde bulunması rahmetin mahrumiyetine sebep chır. Meleklerin böyle bir yer? girmeyiş sebebi; Allah'ın (c,c) emrine muhalefet etmemek içja-dir. Aynı zan&nda köpekte çirkin ve neds koku olmasındandır.[158]

1686. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Cibril (a.s) Ra-sûluîlah (s.a) i!e belli bir saatte geleceğine dair vaadîcştüei;. O saat geldiği halde, Cibril gelmemişti. Hz. Âişe şöyle devam elti: "Rasûluüah'm (s.a) elinde bir baston vardı. Onu attı ve; "Allah vaadine hulf etmez. Peygamberi de..." buyurdu. Sonra, etrafa göz attı, bir de ne görsün; Sedirin altında bir icftpek yavrusu... Bunun üzerine Rasülullah (s.a); "Yâ Âişe buraya ne zaman köpek girdi?" buyurdu. Bende; "Vallahi bilmiyorum" dedim, Rasülullah (s.a) emir verdi. Köpek dışarı çıkarıldı. Cibril; fiBana senin evindeki köpek mani oldu. Biz (melekler) içinde köpek ve suret bulunan eve girmeyiz" cevabını verdi. (Müslim rivayei etmiştir).[159]

Hcfız Irâkî şöyle der: "Melekler, İçinde köpek olan eve girmezler. Ev sahibi isyan kastıyla beslemese de durum böyledir. Çünkü orada köpeğin bulunması meleklerin o eve girmesine manidir.
Bundan sonraki bölümde, köpek beslemenin sevabı eksilteceğine dair hadis, izin verilmeyen türdeki köpeğin beslenmesiyle kayıtlıdır.
Hattâbî; "Bir evde bunlardan biri bulunduğu zaman, meleklerin girmeyeceğinden maksat; edinilmesi haram olan köpeklerle resimlerdir. Haram sayılmayan av veya çoban köpeğiyle yastık, yaygı Üzerine yapılmış resimler meleklerin girmesine engel değildir" demiştir.
Nevevî ise; "Bu hüküm umûmidir. Her köpek ve resme şâmildir" der.[160]

1687. Ebu Teyyâh Hayyân b. Husayn'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir. Bana A1İ b. Ebî Tâlib (r.a) şöyle dedi: "Rasûluilah'm (s.a) beni gönderdiği görevle seni göndereyim mi? Hiçbir suret bırakma, onu yok et, yüksek kabri de dümdüz kıl." (Müslim rivayet etmiştir).[161]

Hadisin râvisi, Ebu Teyyâh Hayyân b. Husayn el-Esedî Kûfelidir. Ta-biîndendir.
Tasvir ve suretler, yöneticilerin yasaklaması ve İzale etmesi gereken çirkin işlerdendir.
Hadisimizde, kabirleri süslemek ve yerden yüksek yapmak nehiy edilmiştir, idarecilerin bunları yasaklaması görevlerine dahildir.
Kabri düzeltmekten maksat, fazla yükseltmeyip, yerden bir karış yükseltmektir. Hanefilere göre kabri deve hörgücü gibi yükseltmek müstehab-dır. Zira Rasûluilah'm (s.a) kabri bu şekildedir.
Timsâl ve suretlerden maksat, canlıların heykel ve resimleridir.[162]

ÜÇ YÜZ ALTINCI BÖLÜM

AV, DAVAR VE ZİRAAT İÇİN OLMAYAN KÖPEKLERİ SAKLAMANIN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

1688. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: RasûluUah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Kim -av veya sürü köpeği müstesna- köpek saklarsa her gün mükâfatından iki kırat eksilir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [163]

Bir rivayette: "Bir kırat" buyurulmuştur.
Av ve sürü köpeği haricinde köpek edinmek haramdır.
"Mâşiye": İbn Sikkît ve bir kısım ulemaya göre; deve ve koyun cinsine denir. Diğer bir kısım alimler ise; "mâşiye"nin sığır cinsi olduğunu söylemişlerdir.
"Kırat"; beş arpa ağırlığı kadar bir ölçektir. Burada Allah'ın bildiği bir miktardır. İğsrinde iki kırat nokssnlaşac&ğı haber verilmektedir. Bu iki farklı rivayeti alimler şu şekilde izah etmişlerdir: "Kırat farkının, insanlara czâ konusunda farklı iki çeşit köpeğe nisbetle yapılma ihtimali vardır. "Bu rivayetlerden iki kırat diye geçen kasaba ve köylere, bir kırat diye geçeni de kır ve çöllere mahsustur" demişlerdir. Banları ise; bu eksiltme İlk önce bir kırat iken daha sonra iki kırata yükseltilerek bu hüküm neshedümiş ve hüküm daha da ağırlaştırılmıştır, demişlerdir.
Sevabın eksiEeceği konusu da ihtilaflıdır. Bazılarına göre; "Bunun sebebi meleklerin o eve girememesidir." Bu konuda köpeğin gelen geçene zarar vermesi, yasağı çiğnedikleri için sahibi için ceza olması veya köpeğin pis kokması, necaset yemesi, gibi birçok ihtimaller üzerinde durulmuştur.[164]

1689. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûhıllah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim (kapısında) köpek bağlarsa her gün amelinden bir kırat eksilir. Ancak, ekin ve davar köpeği müstesna..." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[165]

Başka bir rivayette; "Av, sürü, tarla köpeğinden başka, kim köpek edinirse her gün mükâfatından iki kırat ekşitir" şeklinde geçmektedir.
Hadis, ihtiyaç yokken köpek beslemenin haram olduğunu, ancak av sürüleri, evleri ve ekinleri beklemek için köpek beslemenin caiz olduğunu bildirmektedir. Bu Şafiîlerin görüşüdür. Alimler sevabın eksilmesinin sebebi hakkında şunları zikretmiştir: "Köpeklerin meydana getireceği necasetten sakınmanın zor olması ve böylece çoğu defa bu noksanlığın ibadetlere sirayet ederek sevabın azalmasına yol açar."
Hanefilere göre; İbn Hümam şöyle diyor: "Köpeği; av veya hayvan,
ev ve ziraau koromak içia edinmek caizdir. Fakat hırsız ve düşman korkusu olmadıkça onu eve sokmamak lazımdır."
îbn Tîn şöyle der: "Geçmiş ameli noksanlaştırması caiz olmaz. Amelin eksilmesinden maksat; o kimsenin amelinin köpek beslemeyene nazaran kemâl derecesinde olmamasıdır."
Bazdan; "İki kırattan biri gündüz, diğeri gece amelîne aittir" demişlerdir.
Amr b. Ubeyd'e bu hadisin sebebini Mansûr sormuştu. Amr sebebini bilemeyince Mansûr; "Çünkü misafirlere havlar ve ihtiyaç için geleni Ürkütür" demiştir.[166]

ÜÇ YÜZ YEDİNCİ BÖLÜM

DEVE VE DİĞER HAYVANLARA ÇAN TAKMANIN MEKRUH OLMASI, SEFERDE KÖPEK VE ÇAN TAŞIMANIN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1690. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Melekler, köpek ve çanın bulunduğu bîr topluluğa arkadaş olmazlar." (Müslim rivayet etmiştir).[167]

Köpek edinmek ve onlarla beraber olmak nehiy ediliyor. Zilleri ve onun sesini doğuran benzeri çalgıların asılması da mekruhtur. Çünkü meleklerin bulunmasından dolayı elde edilecek bereket kaçırılmış olur.
Musannif, Menâsik babında şöyle der; "Bunu görüp de, def etmekten aciz kalan kimsenin şöyle söylemedi gerekir: "Allah'ım onların yaptığı şeyden sana sığınırım. Meleklerinin sohbet ve bereket semeresinden beni mahrum etmç..."
Bu zilleri, özellikle yolculukta binek vasıtalarına bağlamak kerih görülmüştür. Çünkü yolcular, meleklerin sohbetine bereket ve korumasına daha muhtaçtırlar.[168]

1691. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a) şöyîe buyurmuştur: "Çan, şeytanın çalgılarmdandtr." (Müslim rivayet etmiştir)[169]

Bu hadîs; zillerin kerih görülmesinin, onların şeytanın aleti olmasında dolayı olduğuna işaret ediyor. Kim onu işitirse kulağına elini koysun ve onu duymamaya çahşssm.
Çan ve zil gibi çalgılardan meleklerin nefret etmesi bazı alimlere göre; kilise çanlanna benzeyişindendir. Buradaki kerahat tenzihidir. Şam alimlerinin bir kısmı; büyük çanın mekruh oiduğunu, küçüğünün ise kerih olmadığını söylemişlerdir.
İbn Allan şöyle diyor;;'Ashabımız şöyle der Civarında haram çaîgıiar olup da onu izaleye gücü olmayan kimsenin, kasıt olmaksızın, duymalarında bir sakınca yoktur."[170]

ÜÇ YÜZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

NECASET YİYEN DEVEYE BİNMENİN TEMİZ YEM YİYEREK ETİ TEMİZLENİRSE KERİH

Konu ile ilgili hadis

1692. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Rasûİullah (s.a) pisiik yiyen deveye binmeyi yasakladı." (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir). [171]

Hadis; pislik yiyen deveye binmenin mekruh olduğunu açıklar. Nevcv! bunu şöyle isah eder: "Kerahat, necaset ve benzeri pislikleri yemeyi adet haline getiren, böylece kokusu duyulan hayvana hamledilir. Bu necaset insan pisliğini de içerir."
İslâm temizliğe önem verir, necaset ve nefsin tiksindiği pisliklerden de sakındırmaktadir.[172]

ÜÇ YÜZ DOKUZUNCU BÖLÜM

MESCİDE TÜKÜRMENİN NEHİY OLUŞU VE BU GİBİ ŞEYLERDEN TEMİZLEYEREK MESCİDİ NECASETLERDEN UZAK TUTMANIN EMREDİLMESİ

Konu ile ilgili hadisler

1693. Hz. Enes'ten (r.a) rivayete göre Rasûluilah (s'a) şöyle buyurmuştur: "Mescide tükürmek bir hatadır. Onun keffâreti gömül/nesidir. " (Bu-hâri ve Müslim rivayet etmişlerdir)[173]

Tükürüğün gömülmesinden maksat, mescidin tabanının toprak, veya kum gibi malzemeden olması sanıyladır.
Ebu'l-Mehâsin er-Rüyânî, Bahr adlı eserinde şöyle der; "Tükürüğü gömmekten maksat; mescidden çıkarmaktır. Şayet mescid tuğla veya harçtan yapılmışsa, çoğu cahillerin yaptığı gibi ayakkabı vesair eşya ile tükürüğü duvara sürmek, gömmek, değildı'r. Bilâkis bu hatayı ve mescitte kirliliği artırmaktadır. Böyle yapan kimsenin onu elbisesiyle veya eliyle veya başka bir şeyle silmesi veya yıkaması gerekir. Kısaca, mescide tfîkfirmek mutlak surette yasaktır. Günahtır. Bum? mecbur olanların yanında mendil buıradunna-lan gerekir.[174]

1694. Hz. Âişe'den (r.a) rivayete göre; "Rasülullah (s.a) o, kıble cihetinde bir balgam veya tükürük veya sümük gördü, onu (eline aldığı bir şeyle) kazıdı." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[175]

"Nuhâme"; göğüsten gelen balgama da bu ad verilmektedir. Genizden gelen balgama da bu ad verilmektedir.
Rasülullah (s.a), kıblesinde bir balgam gördü. Buna Öfkelendi, öyle ki yüzünün rengi değişti. Bu arada Ensar'dan bir kadın kalkarak balgamı kazıdı. Ve güzel koku sürdü. Rasülullah (s.a); "Bu ne hoş koku... ı:"e buyurdular. Ebu Ubeyde b. Cerrah'tan (r.a) gelen rivayete göre; "tCe/ialu l-h akşam mescidde îükürmüş, tükürdüğünü gömmeyi unutmuş, eve geldiği zaman aklına gelmiş, hemen bir sşîk bulup, gecelikle tükürdüğünü bularak gömmüş sonra; 'Allah'a hamdolsun ki, bu gecenin günahım bana yazmadı' demişti.
Bütün bu hadislerden anlaşılan mescide tükürük ve benzeri pislikleri atmanın haram olduğudur. Bu, necaset olursa daha çok haramuk taşır. Mescide kazir (pislik) atan kimse günahkârdır. Kazir orada olduğu sürece günah devam eder. Bundan dolayı Allah'a İstiğraf edip, kazîri temizlemek için acele etmek gerekir.
Müsiümanın mescidde gördüğü necaseti yok etmesi gerekir. Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Mescidîere hürmet ve saygılı olmak, onları her türlü pislikten korumak gerekir.
Camide görülen her türlü pisliği temizlemek gerekir.
İmamların, camilerin durumunu gözetmesi, temizlik ve düzenine riayet
Namazda boğazms kazıyarak öksürme caizse de bu konuda ayrıntılı bilgi yukarıda geçîi. Bu şekilde öksürmek istemeksizin olursa namaza zaran dokunmaz. Kasten yapılmışsa; şayet ağzından üç harf çıkmışsa bozulur. Ebu Hamfe'ye göre; üfürerek öksürmüş, yanındaki de duymuşsa, konuşma hükmündedir. Namazı bozar.[176]

1695. Hz. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bu mescidler, idrar ve pislik için müsait değildir. Onlar yalnız Allah Teâlâ'yı zikretme ve Kur'an okumak içindir veya Rasülullah 'in (s.a) buyurduğu gibi..." (Müslim rivayet etmişîir).[177]

Mescidierin temizliğine dikkat etmeli ve onları korumalıdır. Hadiste "Onlar sadece zikrûllah, namaz, ve Kur'an okumak içindir" buyurulması, camilerde bunlardan başka birşey yapılmayacağına delil oluyor. Buradaki zikir sözü geneldir. Kur'an okumak cümlesi, ilim tahsili, vaaz ve nasihat ko-nuianm kapsar. Bunların haricinde meselâ; dünyaya ait konuşmak, gülmek, bir işle uğraşmak mubah değildir. Ancak vaaz dinlemek, namazı beklemek gibi meşru olarak oturmak müstahabdır.
Uyumaya gelince, İmam-- Şafiî, Ümm adlı eserinde bunun caiz olmadığını belirtmiş: fakaî îbn Münzir, Said b Müseyyeb, Hasan Basri; İmam-ı Şafiî'nin mescidde uyumaya ruhsat verdiğini söylemişlerdir.
İmam Mâlik, "Gurbetzedeler için mescidde uyumakta bir sakınca yoktur" der.
Mescitte abdest almaya gelince İbn Münzir; "Kendisinden ilim tahsil edilen her alim mescidde abdest almayı mubah görmüşlerdir. Ancak bulunduğu yeri ıslatmak ve cemaati rahatsız etmek mekruhtur. Hanefîlerden bir kısmına göre; mescidde abdest almak için bir yer varsa abdest almakta bir sakınca yoktur.
Hadis-i şerif; cahil kimseye karşı kolaylık göstermek ve devamlı olarak gönülleri hoş tutmak cihetine gidilmesinin gerektiğini izah eder.[178]

---

[1] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/363.
[2] Buharî; Kitab'ul-Mavmut, Müiüm; KİUb'ul-BOyû' 1564
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/364.
[3] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/364.
[4] Buhârî; Kitab'ul-Mibe, Müslim; Kitab'ul-Bilyü", 1622, Ebu Dâvud; 3738, Tirmiri; 1298 ve Neseî; 6/265

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/365.
[5] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/365-366.
[6] Buhari; Kitab'us-Zekit, Kitab'ul-Hibe. Müilim; Kttab'ul-Hibarta, 1620
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/366.
[7] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/366-367.
[8] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/369.
[9] Buharı"; Kilab'ul-Vesâya, Müslim; Kiiab'ul-îmân, 89, Ebu Dâvud ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/370.
[10] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/370-373.
[11] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/375-376.
[12] Müslim; Kitab'ul-Mflsfikat, 1597, Tirmizî; Kitab'ıd-BûyÛ', 1206, Ebu D&vud, 3333
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/376.
[13] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/376.
[14] Müslim; Kiiab'uz-Zühd, 2985
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/377.
[15] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/378.
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/378.
[16] Müslim; Kitab'uMmâre, 1S05, Tirrara\ 2383 ve Nesei; 6/23, 24
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/379.
[17] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/380.
[18] Bubirî; Kitab'ul-Edeb
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/380.
[19] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/380-381.
[20] Buhârî; Kitab'ur-Rik&k, Müslim; Kitab'uz-Zühd, 2936, 2987
[21] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/381.
[22] Ebu Dâvud; Kiub'uUliro, 3664, Atımed b. H&nbei. 2/338 ve İbn Mâce; 252
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/381.
[23] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/382.
[24] Müslim; Kittb'ul-Bift, 2642
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/383.
[25] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/383-384.
[26] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/385.
[27] Buhâri; Kitab'ul-Isti'zân, Müslim; Kitab'ul-Kader, 2637 ve Ebu Dâvud; 2132
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/386.
[28] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/386-387.
[29] Buharı; Kitab'ul-Mez&im, Kitab'ul-tsti'zân, Müslim; Kitab'ul-Libâs, 212! ve Ebu Dâ-vud;4815
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/387-388.
[30] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/388.
[31] Müslim; Kitab'us-Selâm, 2161
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/388-389.
[32] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/389.
[33] Müslim; Kiub'ul-Adab, 2159, Ebu Dflvud; 1148, TirmM, 2777 ve Ahmed b. Hanbet; 4/358
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/389.
[34] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/389-390.
[35] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Libâs, 4112. Tinnizî; Kitab'ul-Erfeb, 2779
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/390.
[36] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/391.
[37] Müslim; Kiub'ul-Hayz, 338
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/391.
[38] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/391-392.
[39] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/393.
[40] Buhârî; Kitab'un-NiUh, Müslim; Kitab'us-Settm, 2172, TinnM; U71
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/393.
[41] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/394.
[42] Buharî; Kİtabʼua-Nikâh, MCsIim; Kitab'ul-Hace, 134!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/394.
[43] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/394-395.
[44] Müslim; Kitab'ul.fimPe, 1897
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/395.
[45] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/396.
[46] Buhârî; Kitab'ul-Libâs, Ebu Dâvud; 4930 ve Tirmizî; 2785, 2786
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/397.
[47] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/397-398.
[48] Ebu Dftvud; Kitab'Uİ-Libfis, 4098
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/398.
[49] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/398.
[50] Müslim; Kitab'ul-Eşribe, 2019 ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/399.
[51] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/399-400.
[52] Müslim; Kııab'ul-Eşribc, 2020, Ebu Davud; 3776,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/401
[53] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/401.
[54] Tinnia; 1801 ve İmam Mâlik; 2/922, 923
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/402.
[55] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/402.
[56] Buhârî; KUrt'ıd-UHı, MlisİIim; Kitab'ul-übâs, ve'z-Z&Kl, 2103, Ebu Divud Nescî îbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/402
[57] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/402-403.
[58] Mösüra; Kitab'ul-Ubâs ve'z-Zînet, 2102
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/405.
[59] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/405-406.
[60] Buhâri; Kilab'ul-Libâs. Müslim; Kitab'ul-Libâs, ve'z-Zînet. 2120
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/407.
[61] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/407.
[62] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/408.

[63] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/408.
[64] Ebu Dâvud; Kitab'ut-TcreccOl, 4192 ve Nesri; 8/182
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/408.
[65] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/409.
[66] Noeî; Kitab'uz-Zînet, 8/130, Tirmid; 914, Ebu Dtvud; 1984, Dârimî; 2/64
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/409.
[67] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/409.
[68] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/411.
[69] Buhârî; Kitab'ul-Übâs, Müslim; Kitsb'ul-Lib&s, 2122, Neseî; 8/187, 88
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/412.
[70] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/412.
[71] Buhârî; Kitab'ul-Libâs, Müslim; Kiub'ul-Libis, vc'z-Zînet, 2127, Eba Dâvud; 4167, Tirmiri; 2782 ve Neseî; 8/144, 145
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/413.
[72] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/413
[73] Kati; Kitab'ut-Libâs, Müslim; KiUb'uULibâs, ve'z-Zînet, 2124, Ebu Dâvmî; 4168, 2784
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/414.
[74] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/414.
[75] BuhSrî; Kiıab'ul-Ltb&s,'Müslim; Kitab'uHib**. ve'z-Zfact, 2125, Ebu Mnd; 4169, Tinnizî, 2783 ve-Neseî; 8/146, 148
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/414-415.
[76] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/415.
[77] Ebu Dâvud; Kiiab'm-Terecctil, 4202, Tirmizî; Kitab'ul-Edeb. 2822 ve Neseî; Kitab'uz-Zînet, 8/136
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/417.
[78] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/417-418.
[79] Müslim; Kitab'ul-Akdiyc. 1718
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/418.
[80] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/418.
[81] Buhârî; Kitab'-ul-Vüdü, Müslim; Kitsb'ut-Tahâre, 267, Ebu Dâvud; 31, Tirmizî; 15 ve Neseî; 1/254
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/419.
[82] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/419-420.
[83] Buhâri; Kiub'uİ-Ubâs, Müslim; Kilab'ut-Libii, ve'z-Zînet. 2097
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/421.
[84] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/421.
[85] Müslim; Kiub'ul-Ûbâs, ve'z-Zînet, 2098
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/422.
[86] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/422.
[87] Buhlri; Kiub'ut-tsü'zfin, Mailim; Kittb'i&Eşribe. 2015
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/422.
[88] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/422.
[89] Ebu Dâvud; Kimb'ul-Ltbâi, 4135
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/423.
[90] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/423.
[91] Buhârî; Kitab'ul-isti'zân, Müslim; Kiub'ul-Ejribe, 2016
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/424.
[92] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/424.
[93] Müslim; Kitab'ul-Ejribe, 2012
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/424.
[94] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/425.
[95] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/427.
[96] Buhâri; Kiub'ul-l'tisim
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/427.
[97] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/427.
[98] Buhlrt; KİIub'ut-Tefsir
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/428.
[99] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/428.
[100] Buhân"; KİIab'ul-Cenâiz, Müslim; Kiub'ul-Ccnâiz, 927, TirmİÂ; 1002 ve Neseî; 4/16,17
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/429.
[101] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/429-430.
[102] Buhârî; Kitab'ul-Cenâiz, Müslim; Kitab'ul-îmân, 103, Tirmuî; 999 ve Neseî; 4/20
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/430.
[103] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/430-431.
[104] Buhârî; Kiıab'ul-Cen&iz. Müslim; Kitab'ul-Imân, 104, Ebu Dlvud; 3130 ve Nesri; 4/20
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/431.
[105] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/431-432.
[106] Buhârî; Kitab'ul-Cttiâiz, Müslim; Kitab'ul-CcsAiz. 933; Ebu Divud; 3127 ve Neseî; 7/148
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/432.
[107] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/432-433.
[108] Buhârî; Kitab'ul-Cenâiz, Müslim; Kiıab'ul-Ccnâiz, 936, Ebu Dâvud; 3127 ve Neseî; 7/148
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/433.
[109] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/433
[110] Buhâri; Kttab'ul-MegİZi
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/434.
[111] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/434.
[112] Buhâri; Kiub'ul-Cenâiz, Müslim; Kiub'ul-Cenâiz, 924
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/434.
[113] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/435.
[114] Müslim; Kiub'uKTaiİU, 93
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/435.
[115] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/436.
[116] Ebu Dâvud; Kiub'ul-Cen&z. 3131
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/436.
[117] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/436.
[118] Tirmizî; 1003
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/437.
[119] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/437.
[120] Muslini; Kitab'ut-Imin, 67

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/437.
[121] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/437-438.
[122] Buhâri; Kitabu Bed'il-Halk. Müslim; Kitab'us-S«Iânj, 2228
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/439.
[123] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/440.
[124] Müslim; Kitab'us-Selâm, 2230
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/440.
[125] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/440-441.
[126] Ebu Dâvud; Kitab'ut-Tıb, 3907 ve Ahmed b. Hanbel; 3/477
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/441.
[127] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/441-442.
[128] Ebu Dâvud; Kiub'ut-Tıb, 3905 ve Ahmed b. Hanbsl; 1/227, 311 ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/442.
[129] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/442-443.
[130] Mttîlim; 537
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/443.
[131] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/444-445.
[132] Buhârî; Kitab'ul-Büyû1 Müslim; Kitab'ul-Büyû' 1567
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/445.
[133] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/445.
[134] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/447.
[135] Buhâri; Kitab'ut-Tıb, Müslim; Kitab'ıu-Selâm, 2224, Ebu D&vud; 3916. TirmM; 1615 ve Ahmed b. Hanbei
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/447.
[136] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/447-448.
[137] Buhâri; KÎıab'ut-Tib, Müslim; Kitab'us-Selâm, 2225, Ebu Dâvud; 3921, 3922, Tirmi-n; 2825 ve Neseî; 6/220
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/448-449.
[138] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/449.
[139] Ebu Oâvud; Kitab'ul-Tıb, 3920, Ahmed; 5/347
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/449.
[140] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/449-450.
[141] Ebu Dâvud; Kitab'ut-Tıb, 3919
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/450.
[142] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/450-451.
[143] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/453.
[144] Buhârî; Kitab'ul-Libâs, Müslim; Kitab'ul-Libâs, 2108 ve Neseî; 8/215
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/453.
[145] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/453-454.
[146] Buhârî; Kitab'ul-Libâs, Müslim; Kitab'ul-Libâs, 2108 ve Neseî; 8/215
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/454-455.
[147] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/455.
[148] Buhân; Kitab'ul-Libâs, Müslim; Kitab'ul-Libâs, ve'z-Zînet, 2110
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/455.
[149] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/456.
[150] Buhân; Kitab'ul-Libâs, Müslim; Kitab'ul-Libâs, ve'z-Zînet, 2110
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/456.
[151] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/456.
[152] Buhârî; Kitab'ul-LÎbâs, Müslim; Kitab'ul-Libâs, ve'z-Zînel, 2109 ve Nesri; 8/216
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/456.
[153] Buhârî; Kitab'ul-Libâs, Müslim; Kitab'ul-Libâs, ve'z-Zînet, 2111 ve Ahmedb. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/457
[154] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/457-458.
[155] Ebu Dâvud; 4155, Tirnıûî; 3805. Nnd; 8/2İ2 ve Jbn MAce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/458.
[156] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/458.
[157] Buh&ri; Kitab*u!-Libfc
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/458.
[158] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/458-459.
[159] Müsün»; Kitab'ııf-Ubfls. ve'z-Zînet, 2104
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/459.
[160] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/459-460.
[161] Müslim; Kitab'ul-CenÂtz, 969, Tirmizî; 1049. Ebu DÎvud; 3218 ve Nesd; 4/88
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/460.
[162] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/460.
[163] Buhârî; Kitab'uz-Zebâih, Müslim; Kitab'ul-Böyû' 1574
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/461.
[164] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/461-462.
[165] Müslim; Kitab'ul-Libâi, ve'z-Zîmt, 2113,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/462.
[166] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/462-463.
[167] Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/465.
[168] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/465.
[169] Müslim; Kitab-Libâs,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/466
[170] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/466
[171] Ebu Dfivud; Kiub'ut-Cihad, 2558
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/467.
[172] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/467.
[173] Buhârî; Kitab'us-Salât, Müslim; Kitab'ul-Mesâcid. 552, Ebu Dâvud; .474, Tirmîzî; 572 ve Neseî; 2/50, 51
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/469.
[174] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/469-470.
[175] Buhârî; Kitab'uÎ-Sa&t. Müslim; Kitab'ui-Mcsâcid, 549 ve İmam Mâlik; 1/195
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/470.
[176] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/470-471.
[177] Müslim; Kiîab'ut-Tahâre, 285

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/471.
[178] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 5/471-472.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İhtilaf Üzerine Te'lifat

1- Müteârız hadîslerin ihtilafını gidermek üzere muhtelif eserler yazılmıştır. Bu sahada ilk kitabı İmam Şafiî (150-204h./767-819m.)'nin, -el-Ümm adlı eserinin bir bölümü olarak te'lif ettiği bilinmektedir, eserin adı: Kitâbu İhtilâfi'l-Hadîs'tir.
2- İbnu Kuteybe de (213-276h./828-889m.) Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis'i de ilk yazılanlar arasında yer alır. Kendisi hadisçi olmadığı için eseri bazı tenkitlerden azâde bulunmamıştır. Dilimize tercüme edilmiştir.
3- Ebu Yahya Zekeriyya es-Sâcî'nin (V. 307/919) (eseri hacimlicedir).
4- Ebu Ca'fer Muhammed İbnu Cerir et-Taberî (V.301/913).
5- Ebu Ca'fer Ahmed İbnu Muhammed İbni Selâme et Tahâvî (235-321h./849-933m.). Kitabın adı: Müşkilü'l-Asâr'dır, matbudur.
6- Osman İbnu Saîd ed-Dârimî (V.280/893).[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/166; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İhtilaf Üzerine Te'lifat

1- Müteârız hadîslerin ihtilafını gidermek üzere muhtelif eserler yazılmıştır. Bu sahada ilk kitabı İmam Şafiî (150-204h./767-819m.)'nin, -el-Ümm adlı eserinin bir bölümü olarak te'lif ettiği bilinmektedir, eserin adı: Kitâbu İhtilâfi'l-Hadîs'tir.
2- İbnu Kuteybe de (213-276h./828-889m.) Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis'i de ilk yazılanlar arasında yer alır. Kendisi hadisçi olmadığı için eseri bazı tenkitlerden azâde bulunmamıştır. Dilimize tercüme edilmiştir.
3- Ebu Yahya Zekeriyya es-Sâcî'nin (V. 307/919) (eseri hacimlicedir).
4- Ebu Ca'fer Muhammed İbnu Cerir et-Taberî (V.301/913).
5- Ebu Ca'fer Ahmed İbnu Muhammed İbni Selâme et Tahâvî (235-321h./849-933m.). Kitabın adı: Müşkilü'l-Asâr'dır, matbudur.
6- Osman İbnu Saîd ed-Dârimî (V.280/893).[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/166; Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

224) Oruca Dair Bazı Meseleler

Bu bölümdeki üç hadisten, unutarak orucunu bozan kimsenin orucuna devam etmesi gerektiğini, bunun Allah tarafından ona bir ikram olduğunu, oruçlu iken boğaza su kaçırma tehlikesinden dolayı buruna fazla çekilmemesi gerektiğini, cünüplüğün oruca bir zarar vermediğini öğreneceğiz. [1]

1245. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz unutarak bir şey yer veya içerse, orucunu tamamlasın. Çünkü onu Allah yedirmiş ve içirmiştir."[2]

1246. Lakît İbni Sabire *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben:
– Ey Allah'ın Resûlü! Bana abdest almayı anlat! dedim. O da:
– *"Güzelce abdest al, parmak aralarına suyu ulaştır. Oruçlu olmadığın zaman suyu burnuna iyice çek!"* buyurdu.[3]

1247. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ailesiyle ilişkide bulunup cünüp olarak sabahladığı olurdu. Sonra yıkanıp, orucunu tutardı.[4]

1248. Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhümâ* şöyle dediler:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ihtilâm olmaksızın cünüp olarak sabahlardı. Sonra (yıkanır ve) oruç tutardı.[5]

* Birinci hadiste unutarak yiyip içmenin orucu bozmayacağı ve bu yemenin ve içmenin Allah'ın bir ikramı olduğunu bize bildirmesi yalnız kişi hatırına geldiği an yemeyi içmeyi bırakıp oruca devam edecektir. İkinci hadiste, abdest alırken genizden boğaza su kaçmaması için dikkatli davranılması gereği vurgulanmaktadır. Üçüncü ve dördüncü hadislerde ise, gusül abdesti alması gerektiği halde sabah namazına kadar yıkanmayan kimsenin oruca devam edip edemeyeceğine açıklık getirilmiştir. Cünüplük, namazı ilgilendiren bir haldir, orucu değil. Aişe ve Ümmü Seleme annelerimizden bildirilen bu ve benzeri hadislerde kişinin Ramazan ve sair gecelerde cünüp olup sabah namazına kadar cünüp durabileceğinin caiz olduğu belirtilmiştir. Böyle bir kişi yıkanıp sabah namazını kılar, Ramazansa orucuna devam edebilir. Peygamberimiz hayatın her safhasında biz ümmetine örnektir. [6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 363.
[2] Buhârî, Savm 26, Eymân 15; Müslim, Sıyâm 171. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sıyâm 39; Tirmizî, Savm 26; İbni Mâce, Sıyâm 15.
[3] Ebû Dâvûd, Tahâret 56, Savm 27; Tirmizî, Savm 68. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 70; İbni Mâce, Tahâret 44.
[4] Buhârî, Savm 22, 25; Müslim, Sıyâm 76.
[5] Buhârî, Savm 25; Müslim, Sıyâm 75–77.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 363.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

47: OKUYUŞ FARKLıLıKLARı (KıRAAT)

BÖLÜM: 1

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) FATIHA SÛRESINI NASıL OKURDU?

2927- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Kur'ân okurken ayetler arasını keser ve dururdu. Yani şöyle okurdu: "Elhamdi lillahi rabbil alemîn" der sonra durur "Errahmanir rahim" der sonra tekrar durur şu ayeti de: "Meliki yevmiddin" diye okurdu."** (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ebû Ubeyde bu okuyuş seklini benimser ve **"Maliki"** diye değil **"Meliki"** diye okurdu.

Yahya b. Saîd el Emevî ve başkaları bu hadisi bu şekilde İbn Cüreyc'den, İbn ebî Müleyke'den ve Ümmü Seleme'den rivâyet etmişlerdir. Bu hadisin senedi muttasıl değildir. Çünkü Leys b. Sa'd bu hadisi İbn ebî Müleyke'den, Ya'la b. Memlek'den ve Ümmü Seleme'den rivâyet etmişlerdir. Leys'in hadisi daha sağlamdır.

Leys'in hadisinde **"meliki yevmiddin şeklinde okurudu."** Bölümü yoktur.

2928- Enes (r.a.)'den rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve zannedersem Osman'da dedi -maliki yevmiddin- diye okurlardı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis garibtir. Bu hadisin Zührî'nin Enes b. Mâlik'den rivâyeti olduğunu sadece ihtiyar Eyyûb b. Süveyd er Remlî'nin rivâyetinden bilmekteyiz.

Zührî'nin bazı adamları bu hadisi Zührî'den rivâyet ederek **"Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer Maliki yevmiddin diye okurdu"** diyerek rivâyet etmişlerdir.

Abdurrezzak ise Ma'mer'den, Zührî'den, Saîd b. Müseyyeb'den rivâyet ederek: **"Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer; maliki yevmiddin diye okurlardı"** diyerek rivâyet etmektedir.

2929- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Maide sûresi 45. ayetini **"Ennen nefse binnefsi velaynü bilayni"** diye okumuştur. (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 27)

Süveyd, Abdullah'tan, Yunus b. Yezîd'den bu senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Ebû Ali b. Yezîd, Yunus b. Yezîd'in kardeşidir. Bu hadis hasen garibtir.

Muhammed diyor ki: İbn'ül Mübarek bu hadisi Yunus b. Yezîd'den tek başına rivâyet etmiştir.

Ebû Ubeyd'te bu hadise uyarak **"el Aynü bilayni"** diye okumuştur.

2930- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Maide sûresi ayet 112'yi **"Hel testetiu Rabbeke"** diye okumuştur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Rişdî'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Rişdîn b. Sa'd ve el Afrikî hadiste zayıf kabul edilen iki kişidir.

BÖLÜM: 2

Ø HUD SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2931- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Hud sûresi 46. ayeti **"İnnehü amile gayra salihin"** diye okumuştur. (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 17)

Tirmizî: Bu hadisi pek çok kimse Sabit el Bünanî'den bu şekilde rivâyet ediyor ve Sabit el Bünanî'nin hadisi deniliyor.

Aynı şekilde bu hadis Şehr b. Havşeb'den, Esma binti Yezîd'den rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Abd b. Humeyd'in şöyle dediğini işittim: Esma binti Yezîd, Ümmü Seleme el Ensarîye'dir.

Tirmizî: Bence her iki rivâyette birdir. Şehr b. Havşeb, Ümmü Seleme el Ensârîyye'den bu hadisten başka pek çok hadisler de rivâyet etmiştir ki bu kadın; Yezîd'in kızı Esma'dır. Âişe'den de bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir.

2932- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Hud sûresi 46. ayetini **"innehü amelün gayru salihin"** şeklinde de okumuştur. (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 17)

BÖLÜM: 3

Ø KEHF SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2933- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Kehf sûresi 76. ayetini şeddeli olarak **"Kad bellağtü min ledünnî uzran"** diye okudu. (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ümeyye b. Hâlid güvenilen bir kimsedir. Ebû'l cariye el Abdî mechul bir ihtiyar olup adını bilmiyoruz.

2934- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Kehf sûresi 86. ayetini **"Fî aynin hamietin"** diye okudu. (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Sahih olan rivâyet bu okuyuşun İbn Abbâs'ın okuyuşu olduğudur. İbn Abbâs ve Amr b. As'ın bu ayetin okunuşunda ihtilaf ettikleri ve bu konuda Ka'b'ul Ahbara müracatta bulundukları rivâyet edilmiştir. İbn Abbâs'ın yanında Peygamber (s.a.v.)'den bu konuda bir rivâyet olsaydı o rivâyetle yetinir ve meseleyi Ka'b'a götürmezlerdi.

BÖLÜM: 4

Ø RUM SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2935- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bedir savaşı olduğu sıralarda Rumlar da, İranlılara galip gelmişlerdi. Bu durum mü'minlerin hoşuna gitti. Bunun üzerine Rum sûresinin 1-4 ayetleri nazil olmuştu. Ebû Saîd: Mü'minler, Rumların İranlılara galip gelmelerine sevinmişlerdi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. İkinci ayetteki ilk kelime **"Ğalebet"** ve **"Ğulibet"** olarak okunmuştur. **"Ğalebet"** idi sonra **"Ğulibet"** diye okundu. Nasr b. Ali'de **Ğalebet"** diye okumaktadır.

2936- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Peygamber (s.a.v.)'e Rum sûrsi 54. ayetini **"Halekaküm min da'fin"** diye okudu da Rasûlullah (s.a.v.) **"Min du'fin"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 27)

Abd b. Humeyd, Yezîd b. Harun vasıtasıyla Fudeyl b. Merzuk'tan, Atıyye'den, İbn Ömer'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Fudeyl b. Mersuk'un rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 5

Ø KAMER SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2937- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Kamer sûresi 15, 17, 22, 32, 40, 51. ayetlerindeki **"müddekir"** kelimesini **"Fe hel min müzekkirin"** şeklinde okurdu. (Buhârî, Ehadisül Enbiya: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 6

Ø VAKıA SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2938- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Vakıa sûresi 89. ayetini **"Fe ravhun ve Rayhanûn ve Cennete nîm"** diye okurdu. (Ebû Dâvûd, Huruf ve Kıraat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Harun el A'ver'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 7

Ø LEYL SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2939- Alkame (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Şam'a gelmiştik, Ebû'd Derdâ yanımıza geldi ve: Aranızda Abdullah b. Mes'ûd'un okuduğu şekilde okuyacak kimse var mıdır? dedi. Onlar da bana işaret ettiler. Bunun üzerine ben de evet dedim. O da Abdullah b. Mes'ûd'tan **"Velleyli iza yağşa"** ayetini nasıl okuduğunu işittin? Diye sordu. Ben de: Bu ayeti: **"Velleyli iza yağşa vezzekeri vel ünsa"** olarak okuduğunu işittim. Bunun üzerine Ebû'd Derdâ şöyle dedi: Vallahi ben de Rasûlullah (s.a.v.)'in bu ayeti böyle okuduğunu işitmiştim. Oysa bu insanlar benden bu ayeti **"vema halaka"** diye okumamı istiyorlar. Bundan böyle ben bu insanların bu isteklerine asla uymayacağım. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abdullah b. Mes'ûd'un okuyuş şekli şöyledir: **"velleyli iza yağşa vennehâri iza tecella vezzekeri vel ünsa."**

BÖLÜM: 8

Ø ZÂRIYAT SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2940- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bana Zâriyat sûresinin 58. ayetini **"innî ene'r Razzaku zul kuvvetil metîn"** şeklinde okuttu." (Ebû Dâvûd, Huruf: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 9

Ø HAC SÛRESINDEKI OKUYUŞ FARKLıLıKLARı

2941- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Hac sûresinin 2. ayetini şöyle okudu: **"ve tera'n nâse sükâra ve mâhüm bi sükâra"** diye okudu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Katâde'nin Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından Enes ve Ebû't Tufeyl dışında hiçbir kimseden hadis işittiğini bilmiyoruz. Bence bu hadis uzunca bir hadisten kısaltılmıştır.

Katâde'den, Hasan'dan, Imrân b. Husayn'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikteydik; Hac Sûresinin birkaç ayetini okudu. Hadis uzuncadır. Bence yukarıdaki Hakem b. Abdulmelik hadisi bu uzunca hadisten kısaltılmıştır.

BÖLÜM: 10

Ø KUR'ÂN-ı UNUTTUM DEME "UNUTTURULDUM" DE!

2942- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Onlar birisinin veya sizden birinizin falan ve filan ayeti unuttum demesi ne kötüdür. Bana unutturuldu demesi daha uygundur. O halde Kur'ân-ı devamlı hatırda tutmak için gözden geçirip müzakere ediniz. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki Kur'ân'ın insanların kalblerinden silinip yok olması bir hayvanın bağından boşanıp kaçmasından daha şiddetli ve çabuktur."** (Buhârî, Fedail-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirîn: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 11

Ø KUR'ÂN YEDI OKUYUŞ ŞEKLI ÜZERE INDIRILMIŞTIR

2943- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hişâm b. Hakîm b. Hizam'a uğradım Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatta olduğu bir dönemde idi namazında Furkan sûresini okumakta idi okuduğunu dinledim bir de ne göreyim. Rasûlullah (s.a.v.)'in bana okutup öğretmediği değişik şekilde okuyordu, az kalsın namazda üzerine atılacaktım ama selam verinceye kadar bekledim selam verince elbisesinden tuttum ve bu okuduğun sûreyi bu şekilde sana kim öğretti dedim. Rasûlullah (s.a.v.), okutup öğretti dedi. Bende yanılıyorsun dedim. Vallahi Rasûlullah (s.a.v.) bu sûreyi bizzat kendisi bana okuttu fakat senin okuduğun gibi değildi. Sonra onu çekip Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına götürdüm ve şöyle dedim: Ey Allah'ın Rasûlü! bu kimsenin Furkan sûresini bana öğretmediğiniz şekillerde okuduğunu işittim. Furkan sûresini bana okutup öğreten de sizsiniz. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): Ey Ömer! Onun yakasını bırak dedi. Hişâm'a da: Oku bakalım dedi. Hişâm benim duyduğum şekilde okuyuşunu orada tekrar etti. Peygamber (s.a.v.) işte böylece indirilmiştir buyurdu. Sonra Peygamber (s.a.v.) bana oku Ey Ömer! Dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in bana öğrettiği şekilde ben de okudum. Yine Rasûlullah (s.a.v.): İşte bu sûre böylece indi buyurdular.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Kur'ân; yedi okuyuş şekliyle indirilmiştir. Siz bunlardan kolayınıza geleni okuyunuz."** (Buhârî, Husumat: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Mâlik b. Enes bu hadisi Zühri'den aynı senedle benzeri şekilde rivâyet etmiş olup hadisin senedinde **"Misver b. Mahreme'yi"** zikretmemiştir.

2944- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail ile buluştu ve ona Ey Cebrail dedi; ben Ümmî olan yani okuması yazması olmayan bir topluma peygamber gönderildim. Bunlar arasında yaşlı, kadın, erkek, erkek çocuğu, kız çocuğu hiç bir şey okumamış kimseler vardır (onlarla nasıl anlaşacağım Kur'ân-ı onlara nasıl anlatacağım dedi) de Cebrail şöyle dedi: **"Ey Muhammed! Kur'ân yedi okuyuş şekliyle indirilmiştir."** (sıkıntı etme hepsine anlatıp duyurabilirsin) (Müsned: 20259)

Bu konuda Ömer, Huzeyfe b. Yemân, Ebû Eyyûb'un karısı Ümmü Eyyûb, Semure, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Cüheym b. Harîsb. Sımme, Amr b. Âs ve Ebû Bekre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis değişik bir şekilde Übey b. Ka'b'tan da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 12

Ø DÜNYA VE AHIRET SıKıNTıLARıNıN ÇÖZÜMÜ KUR'ÂN-ı DERS HALINDE GETIRMEKLE MÜMKÜN OLACAKTıR

2945- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim bir kardeşinin dünyadaki sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse, Allah'a onun kıyamet günü bir sıkıntısını gideriverir herkim bir Müslüman'ın ayıbını örterse, Allah'ta o kimsenin dünya ve ahirette ayıplarını örter. Kim daralmış bir kimseye kolaylık gösterirse; Allah'ta o kimseye dünya ve ahirette kolaylıklar gösterir. Kul din kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah'ta o kimsenin devamlı yardımındadır. Her kim ilim elde etmek için bir yola girerse Allah'ta o kimseye Cennetin yolunu kolaylaştırır. Herhangi bir topluluk bir mescidde oturup Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse üzerlerine ilahi huzur iner, rahmet onları kaplar, melekler onları her yönden kuşatırlar. Her kimin yaptığı işler o kimseyi Cennet yoluna gitmeye yavaşlatırsa soyu sopu onu Cennete ulaştırmaz."** (Müslim, Zikir: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Aynı şekilde pek çok kimse bu hadisi A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir. Esbat b. Muhammed, Ameş'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Bana Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den rivâyet edildi, diyerek bu hadisin bir kısmını zikretmiştir.

BÖLÜM: 13

Ø KUR'ÂN NE KADAR SÜRE IÇERISINDE BAŞTAN SONA OKUNMALıDıR

2946- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü dedim. Kur'ân-ı kaç günde baştan sona okuyayım? **"Bir ayda"** buyurdu. Bundan daha kısa zamanda okumaya gücüm yeter dedim o halde **"Yirmi günde"** oku buyurdu. Bundan daha kısa zamanda okumaya güç yetirebilirim dedim: **"O halde on beş günde oku"** buyurdu. Ben yine daha kısa zamanda okumaya gücüm yeter dedim. Öyleyse **"On günde oku"** buyurdu. Ben daha kısa sürede okuyabilirim deyince daha fazlası için ruhsat vermedi." (Buhârî, Savm: 27; Müslim, Sıyam: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Ebû Bürde'nin Abdullah b. Amr'dan rivâyeti olarak garibtir. Bu hadis başka şekilde de Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir. Abdullah b. Amr vasıtasıyla Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Üç günden az bir zamanda Kur'ân-ı başından sonuna kadar okuyan**

kimse Kur'ân'dan ne okuduğunu anlamamıştır." Abdullah b. Amr'dan peygamberin ona şöyle buyurduğunu rivâyet etmektedir: **"Kur'ân-ı baştan sona kırk günde oku."** İshâk b. İbrahim diyor ki: Bu hadise göre bir kimsenin kırk gün içerisinde Kur'ân-ı baştan sona okumamış olmasını hoş karşılamıyoruz.

Bazı ilim adamları peygamberden aktarılan hadise dayanarak Kur'ân-ı üç günden az bir zamanda okunmamalıdır demekte kimi ilim adamları ise buna ruhsat vermektedir. Osman b. Afvân'dan vitr olarak kıldığı bir rekatte Kur'ân'ın tamamını okuduğu rivâyet edilmektedir. Saîd b. Cübeyr'den de Ka'be'de bir rekatta Kur'ân-ı baştan sona okuduğu rivâyet edilmektedir. Kur'ân okuyuşunu yavaş yavaş tertil üzere yapmak ilim adamlarınca daha makbuldür.

2947- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyet olunmuştur. Peygamber (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: **"Kur'ân-ı kırk günde baştan sona oku."** (Buhârî, Savm: 27; Müslim, Sıyam: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bazıları bu hadisi Ma'mer'den, Simak b. Fudeyl'den, Vehb b. Münebbih'den rivâyet ederek Peygamber (s.a.v.)'in Abdullah b. Amr'a Kur'ân-ı kırk günde baştan sona okumasını emrettiğini bize aktarmaktadırlar.

2948- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Adamın biri Ey Allah'ın Rasûlü! hangi amel Allah'a daha sevimlidir? Diye sordu da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Konaklayıp yoluna devam eden kişi yani Kur'ân-ı baştan sona devamlı okuyup Kur'ân aleminde yolculuk yapıp konaklayan ve tekrar yeni bir okumayla yoluna devam eden kişinin amelidir."** Konaklayıp göçen ne demektir, diye sorulunca; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân-ı baştan sona okuyup tekrar başa dönmektir."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece İbn Abbâs rivâyeti olarak biliyoruz. Senedi pek sağlam değildir.

Muhammed b. Beşşâr, Müslim b. İbrahim vasıtasıyla, Salih el Mürrî'den, Katâde'den, Zürare b. Evfâ'dan bu hadisin bir benzerini bize nakletmiş olup **"İbn Abbâs'tan"** dememiştir.

Tirmizî: Bence bu rivâyet Nasr b. Ali'nin, Heysem b. er Rabî'den yaptığı rivâyetten daha sahihtir.

2949- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu bize aktarılmıştır: **"Üç günden az bir zaman içerisinde Kur'ân-ı baştan sona okuyan Kur'ân'dan ne okuduğunu anlamamış demektir."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Öğrenciye Has Bazı Âdâb

1- İlmi iyice kavramak için olanca gayreti harcamak. Çünkü ilim bedenî rahat ile elde edilemez. Dolayısıyla ilme ulaştıran bütün yolları izlemek gerekir. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir ilim elde etmek amacıyla bir yola düşerse Allah o sebeple ona cennete giden bir yolu kolaylaştırır."[1]
2- Din ve dünya işlerinde gerek duyacağı ilimler konusunda daha önemlilerden başlamak. Çünkü böyle bir davranış hikmetin bir gereğidir.
"Kime hikmet verilirse muhakkak ona pek çok hayır verilmiş demektir. Özlü akıl sahiplerinden başkası da iyice düşünemez." (el-Bakara, 2/269)
3- Faydalı bir bilgiyi kimden olursa olsun öğrenmekte büyüklenmeyecek şekilde ilim talebinde alçak gönüllü olmak. Çünkü ilim için alçak gönüllülük bir yüceliktir. İlim tahsil etmek için alçalmak aziz olmaktır. Genel olarak senden daha az bilgili nice kimse vardır ki, senin herhangi bir şey bilmediğin bir mesele hakkında güzel bir bilgisi vardır.
4- Öğretmene layık olduğu saygıyı göstermek: Çünkü samimi bir öğretmen bir baba seviyesindedir. O ilimle, iman ile ruhu ve kalbi besler. Dolayısıyla öğrencinin ona saygı göstermesi, ona layık olduğu şekilde ihtiram göstermesi gerekir. Bu hususta aşırı da gitmesin, kusur da etmesin. Ona ilham almak isteyen, doğru yolu bulmak isteyen bir eda ile sormalıdır. Ona meydan okuyan yahut büyüklük taslayan bir üslûpla sormamalıdır. Öğretmeninden görebileceği sertlik, kabalık ve şiddetli çıkışlara katlanabilmelidir. Çünkü daha başka sebeblerden etkilenmiş olabilir. Bu nedenle rahat ve sükûnetli halinde katlanabileceği bazı şeylere (o halinde) katlanamayabilir.
5- Öğrendiklerini müzakere etmeye, iyice kaydetmeye, kalbinde ya da kitabında iyice tesbit etmeye gayret etmelidir. Çünkü insan unutmakla karşı karşıyadır. Eğer buna gayret göstermezse öğrendiklerini unutur, kaybeder. Nitekim bir şair şöyle demiştir:
"İlim bir avdır, yazmak o avın bağıdır
Sen avlarını sağlam iplere bağla
Bir ceylan avladığın halde onu
Ortalıkta serbest bırakman ahmaklıktır."
Kitaplarını kaybolmaya ve çeşitli afetlere maruz kalmaya karşı korumaya dikkat etmelidir. Çünkü kitaplar onun hayatındaki serveti, gerek duyacağı zaman başvuracağı kaynaklarıdır.
16 Rebiu'l-Ahir 1396
Nimetleri sayesinde bütün salih amellerin tamamlanabildiği Allah'a hamd-u senâlar. Peygamberimiz Muhammed'e, onun aile halkına, ashabına ve çağlar boyunca güzel bir şekilde onların izinden gideceklere salât ve selâm olsun. Âmin.

---

[1] Muslim

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎSİ ANLAMAK İÇİN NELERE DİKKAT ETMELİ

1- Güvenilir Kaynak:

Dinimizin, Kur'an-ı Kerîm'den sonra ikinci kaynağı olan Hadîs-i Şerifleri kavrayıp onlardan istifâde etmenin çok kolay bir iş olmadığı geçmiş bahislerde anlaşılmıştır. Zira, Hadîslerin bir kısmı sahîh, bir kısmı hasen, bir kısmı da zayıftır. Mevzu (uydurma) olanlar da ayrı bir grup teşkil etmekte.
Bu sebeple öncelikle, hadîsin kaynağına dikkat etmeye ve sıhhati hususunda âlimlerin şehadet ettiği kitaplara yönelmeye gerek var. Kütüb-i Sitte, Muvatta gibi kaynaklar bu mevzuda en güvenilir kaynakları teşkil eder. Bunların hadîsleri makbûldür.
Ancak makbûl bir hadîsle de hemen amel etmemize mâni bazı ihtimaller var, şöyle ki:
* Hadîs mensûh olabilir.
* Hadîs bir başka rivayetle muhalefet halinde olabilir.
* Hadîsi âlimler farklı farklı anlamış olabilir.
* Mezhebimizde amel edilmemiş olabilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/166-167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRK DÖRDÜNCÜ HADİS

SÜT EMME HÜKÜMLERİ

Ayşe (r.a.) Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Doğumun haram kıldığını süt emmede haram kılar." Bunu Buhari ve Müslim tahric etti.1 Bu hadisi Buhari ve Müslim Amr'a rivayetinden tahric etti, o da Ayşe(r.a.)'den rivayet etti, yine Müslim Urve'den tahric etti, o da Ayşe (r.a.)'den Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Neseb'ten (dolayı) haram olan süt emmeden (dolayı) da haram olur." Yine Buhari Müslim Urve'den tahric etti, o da Ayşe'nin kendi sözü olarak rivayet etti, Buhari, Müslim bunu ibni Abbas'tan tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti.2
Tirmizi3 Ali'den tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti. Alimler kısaca bu hadisle ve nesebin haram kıldığını süt emmenin de haram kılacağı üzerinde icma etti.
Nesebten haram olanların hepsini zikredelim, ta ki süt emmeden haram olanla da bilinsin. S: 309 diyoruz ki: Doğum ve neseb nikahta tesir edebilir, bu iki kısımdır. Birincisi: Ebedi haramlık, bu iki kısımdır: Birincisi: Sadece neseb itibariyle haram olanlar, adama ne kadar yukarıda olsa ululü (kökü), ne kadar aşağı olsada füruu haramdır, aslının füruu ne kadar aşağı olsada, uzak asılları, onların füruunun dışında haramdır, usulüne ana ve baba cihetinden anaları girer, füruuna kızları ve çocuklarının kızları ne kadar aşağı da olsa girer, aşağı aslının füruuna ana baba bir veya ikisinden biri bir kızkardeşler girer ve onların kızları kızkardeşlerin kızları ve ne kadar aşağı da olsa onların çocuklarıda girer, uzak usulünün füruuna halaları, teyzeleri, ana babanın; halaları ve teyzeleri ne kadar yukarıda da olsalar girerler, akrabalardan adama helal olarak uzak usulünün füruu dışında helal kalmadı, onlar da:Amca, hala, dayı ve teyze kızlarıdır.
İkinci Çeşit: Neseble birlikte başka bir sebebten dolayı da haram olanlar, o da evliliktir, adama babasının hanımları, oğullarının hanımları, kayın valideleri, kendileriyle ilişkiye girdiği kadınların kızları haramdır, adama karısının anası ve onun anneleri ana ve baba cihetinden ne kadarda yukarda olsalar daha rakamdır, ona karısının kızları ne kadar da aşağı olsalar haramdır, onlar üvey kızlardır, yine karısının oğlunun kızları da onlar da üvey evlatların kızlardır, haramdır, bunu ?afii, Ahmed ifade etti, hakkında ihtilaf bilinmiyor.
Ona ne kadar yukarı da olsa babasının karısı haramdır, ne kadar aşağıda olsa oğlunun karısıyla evlenmesi haramdır, bunların haramda nesebe dahil oluşu açıktır çünkü onların haramlıkları adamın nesebi cihetinden evlilik sebebiyledir. Kadınlarının anneleri ve kızlarına gelince, onların haramlıkları evlilikle birlikte kadının nesebi sebebiyledir, bununla haramlık neseble birlikte evlilik sebebi oluşunun dışına çıkmamıştır, çünkü sadece neseb yoluyla haramlık, neseb ilave olmuş evlilikte kadın erkek müşterektir.
Kadına ne kadar yukarı da olsa usulüyle, ne kadar aşağı da olsa füruuyla evlenmesi haramdır, kızkardeşlerinden ve kardeş çocuklarından yakın usulünün füruuyla da evlenmesi haramdır, uzak usulünün füruuyla onlar amcalar, dayılar, ne kadar yukarı da olsalar haramdır, onların oğulları müstesnadır, bütün bunlar sadece neseblerdir. Nesebe ilave edilmiş evliliğe gelince, kadına ne kadar yukarı da olsa eşinin babası haramdır, sadece akidle (ilişki olmasada) eşinin oğluyla nikahı haramdır, eşinin kızının kocasıyla ne kadar aşağı da olsa sadece akidden dolayı haram olur, ne kadar yukarı da olsa annesinin kocasıyla evlenmesi haramdır, fakat kendisiyle cinsel temasa girilmiş olma şartı vardır.

(1)Sahihtir, bu lafızla Buhari tahric etti (Kitabun nikah: 37)Müslim şu fazlalıkla tahric etti:"Muhakk ki süt emme" (Kitabur rada': 1)ve cemaatin geri kalanları tahric etti (Ahmed, Malik, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace) şu da lafzıdır: "Doğumdan haram olan süt emmeden de haram olur" ibni Mace'nin lafzı:"Nesebten" Tirmizi'nin lafzı: "Allah doğumdan haram kıldığını süt emmeden de haram kıldı" şeklindedir. (Camiul usul: 14/146 ve sonrası, Neylül Evtar: 6/317).
(2)Ahmed, Buhari, Müslim Nesai: "Rahimden (dolayı) haram olan, süt emmeden (dolayı) da haram olur" lafzıyladır, bir lafızda da: "Nesebten" şeklindedir (Camiul usul: 12/148, neylül evtar: 6/317).
(3) Tirmizi (1146) tahric etti ve dedi ki:Hasen, sahihtir, Peygamber (s.a.v.) ve başkalarından ilim ehli yanında amel bunun üzerinedir, bu hususta aralarında ihtilaf bilinmiyor.
İkinci kısım: Yalnızca olma dışında toplu olma durumda müebbed haram olanlar, ve bunu haramlığı erkekler özeldir, çünkü kadının aynı anda iki eşle evlenmesi imkansızdır, iki kadın arasında ikisinin bir arada toplamayı haram kılan rahim vardı, eğer ikisinden biri erkek ise diğeriyle evlenmesi helal olmaz çünkü nikah akdiyle ikisini bir arada toplamak haramdır.
?abi dedi ki: Muhammed (s.a.v.)'in ashabı diyordu ki: "Adam iki kadını birleştirmez, eğer ikisinden biri adam olsa onunla evlenmesi uygun olmaz. Bu haramlığın nesebten dolayı olduğu zamandır, Süfyan-ı Sevri ve alimlerin çoğu bu şekilde yorumladı, neseb dolayısıyla değilse bir adamın karısıyla ve başka karısından kızıyla birlikte evlenmesi çoğunluğa göre mübahtır, selefin bazısı bunu mekruh gördü.
Nesebten haram olan bilinince ondan dolayı haram olan ona nazire olarak süt emmeden dolayı haram olur, arama ne kadar yukarı da olsa süt anneleriyle evlenmesi haramdır, ne kadar aşağı da olsa süt kızlarına da evlenmesi haramdır, süt kızkardeşleriyle, süt kızkardeşlerin kızlarıyla, halalarıyla, süt teyzeleriyle ne kadar yukarı da olsa haramdır, onların kızları hariçtir.
Bunun manası muteber müddet içerisinde bir kadın bir çocuğu emdirirse Allah'ı kitabının nassıyla ona anne olur, o çocuğa o ve onu anneleri haramdır, neseben emmeden veya süt emmeden dolayı ne kadar yukarı da olsa böyledir, bütün kızları ona süt emmeden dolayı kızkardeş oluyor Kuran'ın nassıyla ona haram oluyorlar, geri kalan süt emmeden dolayı haramlık sütten istifade edildi, yine sünnetten bir araya toplamak haramlığı sadece iki kızkardeşe özel olmadığı istifade edildi, kadınla halası, kadınla teyzesini bir nikahta toplamak haramdır, eğer süt emzirenin neseben çocukları veya emzirmeden dolayı çocukları emenin kardeşleri olursa, onun kızlarında yine haram olur, Peygamber (s.a.v.) amca oğlu Hamza ve Ebu Seleme'nin kızıyla evlenmekten kaçınmıştır, o ikisinin ana babasının süt emmeden dolayı kendisine kardeş oluşunu sebeb gösterdi.1
Yine erkeğe süt emdirenin kızkadeşleri de haramdır, çünkü onlar teyzeleridir, yine haramlık çocuğun emdiği sütün sahibi olan erkeğe kocaya da geçer, sütün sahibi (koca) çocuğun babası olur, bütün çocukları -süt emdiren kadından- veya nesebten dolayı başkasından veya süt emmeden dolayı çocukların hepsi süt emen için kardeş olurlar, onun kardeşleri süt emen çocuk için amcalar olur,
S: 311 bu seleften cumhurun görüşüdür, onlardan sonra dört mezheb imamı buna icma etti.
Sünnet'ten Ayşe(r.a.)'den varid şu hadis buna delildir:Hicab ayeti indikten sonra Ebul Kuays'ın kardeşi kendisinin (Ayşe(r.a.) nin) yanına girmek için izin istedi, Ayşe (r.a.) dedi ki:Dedim ki:Vallahi Rasulullah (s.a.v.)'den izin alıncaya kadar ona izin vermeyeceğim, çünkü Ebul Kuays beni emdiren değildir, fakat beni karısı emdirdi, dedi ki(Ayşe)Rasulullah (s.a.v.) girince ona bu durumu zikrettim, buyurdu ki: "Ona izin ver, çünkü o senin amcandır, sağ elin topraklansın."Ebul Kuays Ayşe (r.a.)'yi emdiren kadının kocasıydı, Buhari ve Müslim bunu manasıyla tahric etti.1
İbni Abbas'a iki cariyesi olan ve ikisinden birinin bir cariyeyi, diğerinin de bir erkek çocuğu emdirdiği ve bu çocuğa bu cariye ile evlenmesinin helal olabilirliği soruldu, dedi ki:Hayır, çünkü aşı birdir. Eğer çocuğun emdiği süt kadına hehangi bir kocanın ilişkisinden dolayı gelmemişse, kocası olmayan bir kadında süt bulunması veya bakire veya hayız yaşından kesilmiş birinde sütünü bulunması gibi alimlerin çoğuna göre bununla da süt emmeden dolayı haramlık olur, süt emdiren onun annesi olur, ibnül Münzir ehli ilimden ezberlenilene göre icma olduğunu hikaye etti bu Ebu Hanife, Malik, ?afii, İshak ve başkalarının görüşüdür, imam Ahmed kendisinden meşhur ifadeye göre sütün kendisinden geleceği bir koca olmadan haramlık yayılmaz (kadına özel alır). ?afii'nin de buna benzer sözü olduğu hikaye edildi.
Süt sahibi cihetinden nesebi kesik olsa, veledi zina gibi, haramlık zina eden süt sahibine yayılır mı?Bu zinadan olma kız zina edene haram olur mu meselesine bina edilir, ?afii'ye muhalif olarak Ebu Hanife, Ahmed ve bir rivayette de Malik'e göre o kız ona haram olur, buna itiraz edene imam Ahmed mübalağalı itiraz etti, bunların görüşleri üzerine:Haramlık sütün sahibi zinakara yayılıp sütü emmenin babası olur mu?Bu hususta iki görüş vardır, ashabımızın iki görüş rivayeti vadır. İbnül Hamid haramlığın kendisine yayılmayacağını tercih etti.

(1)Hadis sahihtir, Buhari sahihinde (Kitabun nikah: 38), Müslim sahihinde (Kitaburrada': 12) tahric etti.
(1)Sahihtir, manasıyla Buhari (Kitabun nikahta: 37), Müslim (Kitaburrada'da: 6) tahric etti.
Ebu Bekir ve Kadı Ebu Ya'la'ya göre haramlık zina edene yayılır, bu Ahmed'in de ifadesidir, bunu ibni Abbas'tan hikaye etti, bu İshak bin Raheveyh'in görüşüdür, ondan Harb nakletti.
Haramlık evlilikle birlikte neseble haram olana da süt emme vasıtasıyla yayılır bu ya babasının karısı veya oğlunun karısı gibi adamın nesebi cihetinden, ya da arının nesebi cihetinden onun annesi ve kızı gibi olur, yine kadının nesebinden dolayı bir nikahta toplamaya da haramlık sirayet eder, iki kızkardeşi bir nikahta veya kadınla halası veya teyzesini bir nikah altında toplamak gibi, bütün bunların hepsi süt emmeden dolayı haram olur, nesebten dolayı haram olduğu gibi ve şu hadise girdiğinden dolayı haram olur:"Nesebten dolayı haram olan süt emmeden dolayı da haram olur" bütün bunların haramlığı neseb dolayısıyladır, bazısı erkeğin, bazısı kadının nesebinden dolayıdır, buna selef imamları değindi,aralarında ihtilaf bilinmiyor, bunu imam Ahmed de ifade etti ve:"Nesebten dolayı haram olan süt emmeden dolayı da haram olur" sözünün genelini kendine delil gösterdi.
(Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri de (haram kılındı)) (Nisa: 4/26) ayeti hakkında dediler ki: Bu hususta süt emmeden dolayı oğulların eşlerinin haram olmayacağını murad etmedi, ancak evlat edinilenlerin eşlerini çıkarmayı murad etti, Peygamber (s.a.v.)'in Zeyd bin Harise'nin karısıyla evlendiği gibi, bu da kendisini evlat edindikten sonra oldu. Bu haramlık süt emmenin kendisine özeldir ve çocuklarına da yayılır, haramlık süt emmenin kendi derecesinde olan erkek ve kızkardeşlerine, kendinden daha yukarda olan babalarına, annelerine, amcalarına, halalarına, teyzelerine geçmez, süt emdirenin kendisi nesebten dolayı süt emmenin babası ve kardeşine mübahtır (helaldır), süt emmenin süt

annesi ve kızkardeşi süt emmenin ve süt emmeden dolayı babası ve kardeşine helaldır, bu cumhur alimlerin görüşüdür ve dediler ki: Süt kızkardeşinin kızkardeşiyle, kızının kızkardeşiyle evlenmesi helal olur, hatta ?abi dedi ki: O Kades suyundan (Suriye)'de hıms şehrine yakın yerde başka sularla birlikte Asi ırmağının çıktığı yerdi) daha helaldir, helallığını Habib bin Ebi Sabit ve Ahmed ifade etti. Eşas Hasan'dan rivayet etti oğlunun süt annesini kastetti.
Süleyman et Teymi Hasan'dan rivayet etti, o bir adamın süt kızkardeşinin kızkardeşiyle evlenmesi meselesi soruldu, hakkında birşey demedi, bu bu hususta sessiz kalışını gerektirir. Herhalde Hasan bunu tenzihen mekruh görüyor, ismen neseb itibariyle haram kılınana benzediğinden dolayı böyle yapıyor, sadece bu haramlığı gerekli kılmaz.
S: 313 Fakihlerden, ashabımızdan ve başkalarında bir çoğu nesebten dolayı haram kılınanlardan iki şekilli iskisna tuttu ve dediler ki: Süt emmeden dolayı onun iki benzeri haram olmaz, birincisi: Kızkardeşin annesi nesebten dolayı haram olur, süt emmeden dolayı haram olmaz.
İkincisi:Oğlun kızkardeşi nesebten dolayı haram olur, sütten dolayı haram olmaz, bu ikisinin veya birinin istisna tutulmasına ihtiyaç yoktur. Kızkardeşin annesine gelince nesebten dolayı, anne veya babanın karısı oluşundan dolayı yoksa sadece kızkardeşin annesi oluşundan dolayı değil, haramdır, Allah'ın alakalandırmadığı birşeyden alak kurup haram kılınamaz, o vakit süt emmede kızkardeşin annesi olupta ne anne ne de babanın karısı olmayan biri bulunurda haram olmaz, çünkü neseb sahibine nazir (benzer) değildir, oğulun kızkardeşine gelince Allah annesiyle ilişkine girilmiş üvey kızı haram kıldı, annesiyle ilişkiye girilmiş üvey kız oluşundan dolayı haramdır, oğlunun kızkardeşi oluşundan dolayı değildir, süt emmeye dahil oluşu yoktur, bununla süt emdirenin çocukları haram olmaz.
"Nesebten dolayı haram olan süt emmeden dolayı da haram olur" sözünün geneline girebileceklerden:Eğer karısını zıhar yapsa ve kendisine süt emmeden dolayı haram kılınan birine benzetse ve ona dese ki: sen bana süt annem gibisin, bununla zıhar haramlığı sabit olur mu?Bunda iki görüş vardır, birincisi: Bununla zıhar haramlığı sabit olur, bu cumhurun kavlidir, Malik, Sevri, Ebu Hanife, Evzai, Hasan bin Salah, Osman el-Betti bunlardandır, Ahmed'in meşhur görüşü budur. İkincisi: Bununla haramlık sabit olmaz, bu ?afii'nin görüşüdür, ibni Mansur rivayetinde Ahmed bunda durakladı (sessiz kaldı).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Muhammed Gazzali'in İddiaları:

a. Hz. Aişe, hadisi Hz. Peygamberin söylemediğini iddia ediyor.
b. Hz. Aişe hadisi Kur'an'a arzederek reddediyor.
c. Bu hadis sahih hadis kitaplarında olduğu olsa bile, Kur'an'a muhalif olunca reddedilmesi gerekir.
d. Sahih hadisleri muhakeme etmenin yolu, Kur'an'ın naslarına arzetmek mesleği en doğru olanıdır.
e. Bu metodlarına delil olarak ta yukarıdaki mezkur hadisi getirirler.
f. Müctehidlerin ictihad metodu önce Kuran'a dayanır, sünnet veya hadiste onu destekleyen bir nas bulurlarsa kabul ederler. Yoksa Kur'an ittiba edilmeye daha layiktir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Hüreyre'ye İtirazlar:

Kaynaklarımız tâ bidayetten beri, daha sağlığında kendisine çeşitli itirazların yapıldığını haber vermektedir:
I- Çok rivâyette bulunması. Bunun kaynağını Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, herkesin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında rastgele rivâyette bulunmasını önlemek için, hilâfeti sırasında koyduğu rivâyet tahdidi teşkil edebilir. Ayrıca üzerinde duracağımız bu meselede Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) de nasîbini almış ve Hz. Ömer (radıyallahu anh)in muâhazesinden geçmiştir. İlgili bahiste görüldüğü üzere Hz. Ömer (radıyallahu ânh), Ebu Hüreyre Hazretleri'ne mülayim davranmıştır. Çok rivâyet etme suçlamalarına kendisi cevap vererek: "...Eğer Allah'ın Kitabı'nda şu iki âyet olmasaydı bir tek hadîs bile rivâyet etmezdim" demiş ve Bakara Sûresi'nin 159 ve 160. ayetlerini okuduktan sonra açıklamıştır:
"Mekkeli (muhâcir) kardeşlerimiz çarşı-pazar alış-verişle. Medineli Ensârî kardeşlerimiz ziraat ve bahçıvanlıkla meşgul olurken Ebu Hüreyre, karnının açlıktan kazınmasını düşünmeden Allah'ın Resülü (aleyhissalâtu vesselâm)'nden ayrılmadı ve yeni şeyler öğrendi."
Übey İbnu Ka'ab (radıyallahu anh) da Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin öğrenme hususundaki üstünlüğünü te'yîden şöyle der: "Ebu Hüreyre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çok şey sorma hususunda cür'etli idi. Bizim soramadığımız şeyleri o sorardı."
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Kim bir cenâzeye katılırsa bir kırat sevab kazanır"* sözünü nakledince bunu ilk defa işiten İbnu Ömer (radıyallahu anh): "Şu rivâyet ettiğin şeye bak ey Ebu Hüreyre" diye itiraz eder. Ebu Hüreyre de onu elinden tutup Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye çıkarır ve konu hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ne söylediğini sorar. Hz. Aişe Ebu Hüreyre'yi tasdik eder. Ebu Hüreyre "Beni, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinlemekten ne hurma fidanı dikmek ne de alış-veriş alıkoymadı" der. İbnu Ömer de: "Ey Ebu Hüreyre sen hakikaten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bizden daha iyi tanıyor, hadîslerini daha çok biliyorsun" diye hakkı teslim eder. Belki de bu hâdiseden sonra olacak, İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e, Ebu Hüreyre'nin çok hadîs rivayet ettiğini şikâyet eden kimseye: "Ebu Hüreyre'nin rivâyet ettiklerinden şüphe etmekten Allah'a sığın. Rivâyette o cüretli davrandı, biz ise korktuk" der.
Benzer bir tenkide Talha İbnu Ubeydillah'ın verdiği cevap da burada kayda değer. Bir kimse gelerek Talha (radıyallahu anh)'ya: "Ey Ebu Muhammed! Allah'a yemin olsun bir türlü anlamıyoruz, nasıl olur da şu Yemenli (Ebu Hüreyre) mi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı daha iyi biliyor, yoksa sizler mi? O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sizlerin rivâyet etmediklerinizi rivâyet ediyor" der. Talha İbnu Ubeydillah şu cevabı verir: "Allah'a kasem olsun, şurası muhakkak ki, o, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bizim işitmediklerimizi işitti, bizim öğrenmediklerimizi öğrendi. Bizler zengin kişilerdik, evlerimiz ve âilelerimiz vardı. (Biz onlarla meşguliyet sebebiyle) Resûlullah (âleyhissalâtu vesselâm)'a sâdece sabah ve akşamları uğrayabiliyorduk. Uğrayınca da çabuk ayrılıyorduk. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) ise fâkir bir kimseydi ne malı, ne âilesi ne de evladı vardı. Onun eli Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın eli ile beraberdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nereye gitse o da oraya giderdi. Onun, bizim öğrenmediğimiz çok şeyi öğrendiğinden, dinlemediğimiz çok şeyi de dinlediğinden asla şüphe etmiyoruz. Bizden hiç kimse, onu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemediği bir şeyi söylemekle de ithâm etmez."
Rivâyetler, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin de Ebu Hüreyre'yi çok rivâyeti sebebiyle: "Ey Ebu Hüreyre, bize kadar ulaşan ve tarafından rivâyet edilmiş olan şu hadîsler de ne oluyor? Yâni senin işittiklerin bizim işittiklerimizden, senin gördüklerin bizim gördüklerimizden ayrı mı?" diye itiraz ettiğini haber verir. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) ona da şu cevâbı verir: "Ey anneciğim! Seninle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) arasına ayna ve sürmedanlık girdi. Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için süslenirken onlar seni meşgul ettiler. Beni ise Allah'a yemîn olsun, hiçbir şey meşgul etmemiştir."
Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin bir açıklamasına göre, kendisini çok rivâyet etmekle itham eden bir zâta hafizasının sağlamlığını şöyle isbat etmiştir: "Halk, Ebu Hüreyre çok rivâyet ediyor demişti. Rastladığım birisine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dün yatsı namazında ne okudu?" diye sordum. Adam: "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Ben: "Cemaatte yok muydun?" dedim. "Hayır, vardım!" deyince kendisine: Fakat, ben biliyorum, şu şu sûrelerini tilâvet buyurdu" dedim".
2- Bâzı rivâyetlerine itiraz: Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri bazı rivâyetleri sebebiyle de tenkîde mâruz kalmıştır. Mesela İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) Ebu Hüreyre'nin "Ölüyü yıkayan yıkansın, taşıyan abdest alsın" sözüne itiraz etmiştir. Aslında bu bir hadîs değil, fetvadır. Bu görüşe katılan başka fakîhler de var, katılmayanlar da var. Keza Hz. Aişe, tek ayakkabı ile yürünmeyeceğine dair rivâyeti sebebiyle Ebu Hüreyre'ye itiraz etmiştir. Başka örnekler de var. Yorumcular diğer sahabelerle olan ihtilafların onun fikhî anlayışından ileri geldiğini, son derece güçlü iyi bir hadîsçi olmasına rağmen hadîslerini değerlendirip hüküm çıkarmada hadîsçiliği kadar başarılı olamadığını belirtirler. Mesela şu vak'a bu duruma güzel bir örnek teşkîl eder:
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) bir gün Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in yemek yedikten sonra abdest alıp namaz kıldığını görür ve bundan *"Ateşte pişmiş yemek yedikten sonra abdest tâzelemek gerektiği"* hükmüne varır. Ama, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yemeğe oturduğu vakit abdestli miydi, abdestsiz miydi araştırmayı düşünmemiştir. Müşâhedesini anlatıp bundan çıkardığı hükmü söyleyince, fıkıh yönü üstün olan Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anh) "Ateşte ısıtılan su ile (kış mevsiminde) abdest almanın caiz olup olmayacağını" sorar. Ebu Hüreyre hatasını anlar ve susar.
Unutmamalı ki, Ashab arasında ihtilaf sıkça görülen bir husustur. İtirazlar sadece Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye karşı değildir. Sözgelimi irtidad edenlere karşı takip edilecek yol hususunda Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh), Hz. Ömer (radıyallahu anh) başta diğer bir kısım sahâbelere itiraz etti. Onlar: "Lailâhe illallah diyene kılıç çekilmez" derken, Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh): "Namazla zekâtın arası ayrılmaz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a verdikleri tek çebişi bile vermekten vazgeçseler, almak için savaşacağım" der. Keza Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Abdullah İbnu Ömer'in: "Ölü, yakınlarının ağlaması sebebiyle azaba duçar olur" sözüne itiraz etmiştir. Keza İbnu Abbas, kadının artığı ile abdest almanın mekruh olacağına dair Hakem İbnu Amir'in rivâyetine itiraz etmiştir. Öyle ise bunları Ashab'ın müçtehidlik sıfatları ve dinin içtihâd hakkında koyduğu umumi prensipler çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hakkındaki itirazlar da öyle. Bunu diğerlerinden ayırıp, büyütmek hiçbir surette normal olmaz. Esâsen itirazlar yakından incelenince bunların "rivâyet"e değil, "fetvâ"ya, "anlayış"a olduğu görülmektedir.
3- Tedlis iddiası: Şu'be İbnu'l-Haccac, Ebu Hüreyre'nin hem Ka'bu'l-Ahbâr'dan hem de Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'den hadîs rivâyet ettiğini, ancak: bu iki rivâyetin arasını tefrîk etmediğini söyleyerek Ka'b'ın isrâilî rivayetini, sanki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitmiş gibi göstererek "tedlîs" yaptığını ileri sürmüştür.[1] Ancak Şu'be'nin bu iddiasını Bişr İbnu Sa'îd şöyle reddetmiştir:
"Allah'tan korkunuz ve hadîs-i şerifleri koruyunuz. Biz Ebu Hüreyre ile oturduğumuz zaman biz hem Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den hem de Ka'bu'l-Ahbâr'dan hadîs rivâyet ederdi. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kalkıp gidince, cemaatte beraber oturduklarımızdan bazılarına bakardım da onların Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet edilen hadîslerle, Ka'bu'l-Ahbâr'dan rivâyet edilen hadîsleri birbirine karıştırdıklarını görürdüm"
Bu açıklamaya göre tedlîs Ebu Hüreyre'den değil, onu dinleyenlerden ileri gelmiştir. İmam Şâfiî Hazretleri (radıyallahu anh)'nin şehâdeti meseleyi aydınlatmaya yeterlidir:
"Ebu Hüreyre, devrinde yaşayan hadîs râvilerinin hâfizası en sağlam olanı idi." Kasden tedlîs yapmaya ise onun diyanet ve takvası müsaade etmez.
Dindarlık ve Zühdü: Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) ruhunda taşıdığı ilim aşkına denk bir zühd ve takva sâhibi idi. Namaz, zikir ve istiğfarı çok yapardı. Hanımı, oğlu ve kendisi geceyi üçe bölüp, sırayla uyanık kalırlardı. Hangisi nöbetini tamamlamışsa diğerini uyandırıp öyle yatardı. Daha önce de belirttik, gecesinin üçte birini ibâdete ayırır, birini de hadîs müzâkeresi ile geçirirdi. Rivâyetler, Ebu Hüreyre'nin kilerinde, odasında, evinde ve binasının çıkış kapısında birer namazgahı bulunduğunu, girerken çıkarken bunların her birinde ayrı ayrı namaz kıldığını belirtir. İkrime, onun her gece on iki bin kere "sübhânallah" dediğini haber verir. Meymûn İbnu Ebî Meysere de Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin bir akşam, bir de sabah olmak üzere iki defa seslice şöyle söylediğini anlatır: "Gece gitti gündüz geldi. Firavun âilesi ateşe arzedildi". Akşam olunca da: "Gündüz gitti gece geldi. Firavu'nun âilesi ateşe arzedildi". Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin sesini kim duysa Allah'a istiâzede bulunduğunu görürdü.
Şöyle derdi "Kimse, mazhar olduğu nimeti sebebiyle fâcire gıbta etmesin. Çünkü peşini hiç bırakmadan onu tâkip eden biri var: Cehennem".
Rivâyetlere göre, Ebu Hüreyre secde esnasında zina yapmaktan, hırsızlıktan, küfre düşmekten, büyük günah işlemekten Allah'a sığınırdı. Kendisine "Bunları işlemekten mi korkuyorsun?" diye soruldu: "İblis hayatta olduğu, kalpleri dilediği şekilde çevirici bulunduğu müddetçe, beni bu işlerden kim garantiler?" cevabını verir.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin ve bir rivâyete göre Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'nin de cenâze namazını Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kıldırmıştır.
Ölüm yaklaştığı zaman ağlar. Kendisine "Niye ağladın?" diye sorulunca: "Şu dünyamıza ağlamıyorum, seferden sonrası için, azığımın azlığı için ağlıyorum. Ben cennetle cehennem arasında gittim geldim. Hangisinde beni durduracaklarını bilemiyorum" cevabını verir.
Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh) paraya da değer vermezdi. Rivâyete göre bir gün Mervân kendisine yüz dinar yollar. Ertesi gün tekrar adam göndererek: "Yanlışlık oldu, o parayı sana göndermemiştim, başkasına vermeyi düşünmüştüm" diye geri ister. Bu parayı alır almaz bağışlamış bulunan Ebu Hüreyre: "Ben onu zaten elden çıkarmıştım, o benim ihsanım olmaktan çıktı ise verdiğim şahıstan sen al" cevâbını verir. Mervân, kendisini denemek için böyle yaptığını açıklar.
Ebu Hüreyre sünnetin neşri hususunda doymak bilmeyen bir aşk ve gayretle geçen bir hayattan sonra yetmiş sekiz yaşında olduğu halde hicrî 58 yılında vefat etmiştir. Hayatı boyunca, halktan olsun ulemâdan olsun gereken saygı ve alakaya mazhar olmuştur. İbnu Hacer 8000 den fazla sahâbenin kendisinden hadîs dinlediğini belirtir. 5375 rivâyetinden 325 tanesini Buhârî ve Müslim el-Câmi'ü's-Sahîh'lerine ittifakla almışlardır. Ayrıca Buhârî 93, Müslim de 189 hadîsinde infirad eder. Büyük otoritelerin itizar ve alâkasından sonra Mutezilî, Şi'î, Hâricî, câhil, İslâm düşmanı, gâfil çevrelerden O yüce zâta vâki sataşmalar, dil uzatmalar hiçbir değer ifade etmez. Allah şefâatine mazhar kılsın. (Radıyallahu anh).[2]

[1] **Tedlîs:** Hadis rivayetinde, kusurluyu gizleyerek kusursuz göstermek üzere başvurulan hileye denir. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/66-71.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Öğrenciye Has Bazı Âdâb

1- İlmi iyice kavramak için olanca gayreti harcamak. Çünkü ilim bedenî rahat ile elde edilemez. Dolayısıyla ilme ulaştıran bütün yolları izlemek gerekir. Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir ilim elde etmek amacıyla bir yola düşerse Allah o sebeple ona cennete giden bir yolu kolaylaştırır."[1]
2- Din ve dünya işlerinde gerek duyacağı ilimler konusunda daha önemlilerden başlamak. Çünkü böyle bir davranış hikmetin bir gereğidir.
"Kime hikmet verilirse muhakkak ona pek çok hayır verilmiş demektir. Özlü akıl sahiplerinden başkası da iyice düşünemez." (el-Bakara, 2/269)
3- Faydalı bir bilgiyi kimden olursa olsun öğrenmekte büyüklenmeyecek şekilde ilim talebinde alçak gönüllü olmak. Çünkü ilim için alçak gönüllülük bir yüceliktir. İlim tahsil etmek için alçalmak aziz olmaktır. Genel olarak senden daha az bilgili nice kimse vardır ki, senin herhangi bir şey bilmediğin bir mesele hakkında güzel bir bilgisi vardır.
4- Öğretmene layık olduğu saygıyı göstermek: Çünkü samimi bir öğretmen bir baba seviyesindedir. O ilimle, iman ile ruhu ve kalbi besler. Dolayısıyla öğrencinin ona saygı göstermesi, ona layık olduğu şekilde ihtiram göstermesi gerekir. Bu hususta aşırı da gitmesin, kusur da etmesin. Ona ilham almak isteyen, doğru yolu bulmak isteyen bir eda ile sormalıdır. Ona meydan okuyan yahut büyüklük taslayan bir üslûpla sormamalıdır. Öğretmeninden görebileceği sertlik, kabalık ve şiddetli çıkışlara katlanabilmelidir. Çünkü daha başka sebeblerden etkilenmiş olabilir. Bu nedenle rahat ve sükûnetli halinde katlanabileceği bazı şeylere (o halinde) katlanamayabilir.
5- Öğrendiklerini müzakere etmeye, iyice kaydetmeye, kalbinde ya da kitabında iyice tesbit etmeye gayret etmelidir. Çünkü insan unutmakla karşı karşıyadır. Eğer buna gayret göstermezse öğrendiklerini unutur, kaybeder. Nitekim bir şair şöyle demiştir:
"İlim bir avdır, yazmak o avın bağıdır
Sen avlarını sağlam iplere bağla
Bir ceylan avladığın halde onu
Ortalıkta serbest bırakman ahmaklıktır."
Kitaplarını kaybolmaya ve çeşitli afetlere maruz kalmaya karşı korumaya dikkat etmelidir. Çünkü kitaplar onun hayatındaki serveti, gerek duyacağı zaman başvuracağı kaynaklarıdır.
16 Rebiu'l-Ahir 1396
Nimetleri sayesinde bütün salih amellerin tamamlanabildiği Allah'a hamd-u senâlar. Peygamberimiz Muhammed'e, onun aile halkına, ashabına ve çağlar boyunca güzel bir şekilde onların izinden gideceklere salât ve selâm olsun. Âmin.

---

[1] Muslim

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎSİ ANLAMAK İÇİN NELERE DİKKAT ETMELİ

1- Güvenilir Kaynak:

Dinimizin, Kur'an-ı Kerîm'den sonra ikinci kaynağı olan Hadîs-i Şerifleri kavrayıp onlardan istifâde etmenin çok kolay bir iş olmadığı geçmiş bahislerde anlaşılmıştır. Zira, Hadîslerin bir kısmı sahîh, bir kısmı hasen, bir kısmı da zayıftır. Mevzu (uydurma) olanlar da ayrı bir grup teşkil etmekte.
Bu sebeple öncelikle, hadîsin kaynağına dikkat etmeye ve sıhhati hususunda âlimlerin şehadet ettiği kitaplara yönelmeye gerek var. Kütüb-i Sitte, Muvatta gibi kaynaklar bu mevzuda en güvenilir kaynakları teşkil eder. Bunların hadîsleri makbûldür.
Ancak makbûl bir hadîsle de hemen amel etmemize mâni bazı ihtimaller var, şöyle ki:
* Hadîs mensûh olabilir.
* Hadîs bir başka rivayetle muhalefet halinde olabilir.
* Hadîsi âlimler farklı farklı anlamış olabilir.
* Mezhebimizde amel edilmemiş olabilir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/166-167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

248) Sabah Ve Akşam Allah'ı Zikretmek

Bu bölümdeki 5 ayet ve 7 hadis-i şeriften gafillerden olmamak için sabah akşam Allah'ı zikretmenin gerekliliğini, ticaret ve alışverişin bile gerçek Mü'minleri Allah'ı hatırlamaktan alıkoyamayacağını, yaratılan her yaratığın devamlı Allah'ı anıp onun çizdiği yolda hareket ettiğini, sabah akşam yüzer sefer okunacak duayı, zarar ve sıkıntılara karşı okunacak dualarla yatarken ve kalkarken okunacak duaları ve korunma sureleri dediğimiz surelerin ne zaman okunacaklarını öğreneceğiz. [1]

"Alçak gönüllülükle, korku ve duyarlılık içinde, sesini yükseltmeden sabah akşam Rabbini an ve sakın umursamaz kimselerden olma." (A'raf: 7/205)
"Güneşin doğmasından ve batmasından önce, Rabbinin sınırsız kudret ve yüceliğini, tüm eksiksiz övgüleriyle an." (Taha: 20/130)
"Ve Rabbini tüm eksiksiz övgülerle sabah akşam yücelt." (Mü'min: 40/55)
"Bu ışık, bu nur o evlerdedir ki, Allah oralarda adının yüceltilmesine ve anılmasına izin vermiştir. O evlerde, sabah akşam Allah'ın yüceliğini ve kudretini dile getiren öyle kimseler vardır ki, bunları ne ticaret, ne de kazanma hırsı, Allah'ı anmaktan ve namaza devamlı ve duyarlı olmaktan ve zekat vermekten alıkoyabilir." (Nur: 24/36-37)
"...Ve bunun için her sabah ve akşam sınırsız kudret ve egemenliğimizi anarken, dağları ona eşlik etmeye zorladık." (Sa'd: 38/18)

1454. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim sabah akşam yüz defa sübhânallâhi ve bi–hamdihî: Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim" derse, onun söylediklerinin bir mislini veya daha fazlasını söyleyen kimse dışında hiçbir şahıs, kıyâmet gününde onun söylediğinden daha faziletli bir zikirle gelemez."[2]

1455. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– Dün gece beni sokan akrep yüzünden ne büyük acılar çektim, dedi. Resûl–i Ekrem de:
– *"Eğer akşamleyin eûzü bi–kelimâtillâhi't–tâmmâti min şerri mâ halak: Yarattıklarının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım, deseydin o sana zarar vermezdi"* buyurdu.[3]

1456. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* sabahleyin şöyle dua ederdi:
"Allâhümme bike asbahnâ ve bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike nemût ve ileyke'n–nüşûr: Allahım! Senin lutfunla sabaha ulaştık, senin lutfunla akşama erdik. Sen isteyince dirilir, sen isteyince ölürüz. Yeniden diriltip huzurunda toplayacak olan da sensin."
Akşamleyin şöyle dua ederdi:
"Allâhümme bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike nemût ve ileyke'l–masîr: Allahım! Senin lutfunla akşama erdik. Sen isteyince dirilir, sen isteyince ölürüz. Huzuruna varılacak olan da sensin."[4]

1457. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Ebû Bekir es–Sıddîk *radıyallahu anh* Peygamber *aleyhisselâm*'a:
– Yâ Resûlallah! Bana sabahleyin ve akşamleyin okuyacağım mübarek kelimeleri belletseniz de okusam, dedi. O da:
– *"Allâhümme fâtire's–semâvâti ve'l–ardı âlime'l–gaybi ve's–şehâdeti, rabbe külli şey'in ve melîkehû. Eşhedü enlâ ilâhe illâ ente. Eûzü bike min şerri nefsî ve şerri's–şeytâni ve şirkihî: Gökleri ve yeri, görünen ve görünmeyen âlemleri yaratan Allahım! Ey her şeyin Rabbi ve sâhibi! Senden başka ilâh bulunmadığını kesinlikle söylerim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden, onun Allah'a şirk koşmaya davet etmesinden sana sığınırım" diye dua et ve bunu sabahleyin, akşamleyin ve yatağa yattığın zaman söyle!"* buyurdu.[5]

1458. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* akşamleyin şöyle dua ederdi:
"Emseynâ ve emse'l–mülkü lillâh, vel–hamdü lillâh, lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l–mülkü ve lehü'l–hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr, rabbi es'elüke hayra mâ fi hâzihi'l–leyleti ve hayra mâ ba'dehâ ve eûzü bike min şerri mâ fi hâzihi'l–leyleti ve şerri mâ ba'dehâ, rabbi eûzü bike mine'l–keseli ve sûi'l–kiber, eûzü bike min azâbi'n–nâr ve azâbi'l–kabr: Akşama girdik. Bütün mülk Allah'ındır. Hamdü senâ da O'na mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Allahım! Bu gecenin ve bundan sonrakilerin hayrını senden dilerim. Bu gecenin ve bundan sonrakilerin şerrinden sana sığınırım. Rabbim! Tembellikten, insanı perişan eden yaşlılıktan sana sığınırım. Cehennem azâbından ve kabir azâbından sana sığınırım."
Sabahleyin de *"asbahnâ ve asbaha'l–mülkü lillâh: Sabaha girdik. Bütün mülk Allah'ındır"* diye başlayarak aynı duayı okurdu.[6]

1459. Abdullah İbni Hubeyb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:
"Akşam ve sabah vakitlerinde Kulhüvallâhü ahad ile Muavvizeteyn sûrelerini üçer defa oku. Her türlü kötülükten korunman için bunlar sana yeter."[7]

1460. Osman İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim her sabah ve her akşam üç defa bismillâhillezî lâ yedurru mea'smihî şey'ün fi'l–ardı velâ fi's–semâ' ve hüve's–semîu'l–alîm: İsmi sayesinde yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah'ın adıyla. O herşeyi duyar ve bilir" derse, ona hiçbir şey zarar vermez."[8]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 417.
[2] Müslim, Zikir 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 61.
[3] Müslim, Zikir 55. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19; İbni Mâce, Tıb 35.
[4] Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Duâ 14.
[5] Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 14, 95.
[6] Müslim, Zikir 74–76. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 13.
[7] Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 116. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 1.
[8] Ebû Dâvûd Edeb 101; Tirmizî, Daavât 13.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Başlangıçtan Günümüze Kadar Hadîs İlminin Geçirdiği Devreler

Hadîs ilimleri tedrîcî bir gelişme göstermiştir. Doğuş Dönemi olarak adlandırılabilecek hicrî I. asrın sonuna kadar uzanan sahâbe asrının iki belirgin özelliği vardır; *hadîslerin ashâb-ı kirâm tarafından ezberlenmesi* ve *hadîslerin yazıya geçirilmesi*. Takip eden hicrî II. asrın başından III. asrın evveline kadar süren Tekâmül Döneminde ise hadîs ilimleri gelişmiştir. Bu gelişmenin nedeni olarak; insanlarda hıfz melekesinin zaafa uğraması, zaman diliminin açılması nedeniyle senedlerin uzaması, buna ek olarak hadîs râvîlerinin çoğalması, siyasî ve itikâdî mezhepler ve gruplaşmaların ortaya çıkması gibi olumsuz gelişmeler karşısında İslâm alimlerinin muhtemel zararların önüne geçebilecek tedbirler alma gayretlerini tespit etmek mümkündür. Tekâmül Dönemini hicrî III. asırdan IV. asrın yarısına kadar süren ve "hadîs edebiyatının altın çağı" denmeye sezâ tasnif asrı gelir. Çünkü bu asırda sünnet ve sünnetle ilgili ilimler tam anlamıyla tedvîn ve tasnîf edilmiş, hadîs kitaplarının en değerlileri olan "Kütübü Sitte" bu devrede telif edilmişlerdir. Bereketlenme Dönemi olarak isimlendirilen IV. asrın ortalarından VII. Asrın başlarına kadar uzanan dönemde ulema, geçmiş alimlerin ilk tedvîn devri eserleri üzerine eğildi; bir branşta yazılmış olan muhtelif eserlerdeki bilgileri birleştirdiler, öncekilerin ihmal ettikleri konuları tamamladılar, hadîs ilimleri konusunda tedvin faaliyetleri artarak devam etti. VII. asırdan X. asıra kadar devam eden döneme Olgunlaşma Dönemi denir ki, bu dönemde hadîs ilimlerine ait eserler kemâle ulaşmıştır. Bu ilmin bütün branşlarını içine alan eserler ortaya konmuştur. Duraklama Dönemi adı verilen X. asırdan XIV. asra kadar süren dönemde nazım ve nesir olarak hadîs ilimlerinde özet çalışmalar çoğalmış, konuların derinliklerine girmeksizin önceki müelliflerin sözleri üzerinde lafzî münakaşalar ulemayı meşgul etmiştir. XIV. asırdan günümüze kadar gelen dönem içinde, İslâm dünyasının başka kültür havzalarıyla temasının neticesinde ortaya çıkan tehlikeler, sünnet etrafında oryantalistler tarafından ortaya atılan ve müstağribler tarafından da aynen iktibas edilen ve benimsenen birtakım şüpheler baş gösterdi. Şüphe belirtilen konular etrafında eserler yazmak, onların yanlış ve iftiralarını reddetmek gerekmekteydi. Keza mevcut hadîs ilimleri hakkında telif usulü de yenilemeyi gerektiriyordu. Nitekim ulema bu gerekleri yerine getirdiler ve faydalı, gerçekten orijinalitesi olan eserler artmaya başladı.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Güvenilir Şerh:

Bu ihtimaller bizi, ister istemez, hadîsleri güvenilir şerhlerden okumaya sevk edecektir. Hele hadîs ahkâma müteallik ise, haram, helal bildiriyorsa ve alış-veriş, şüf'a, gibi muâmelât ve kul hakkını ilgilendiren konulara giriyorsa, şerhe müracaat bir zarûret olur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Güvenilir Şerh:

Bu ihtimaller bizi, ister istemez, hadîsleri güvenilir şerhlerden okumaya sevk edecektir. Hele hadîs ahkâma müteallik ise, haram, helal bildiriyorsa ve alış-veriş, şüf'a, gibi muâmelât ve kul hakkını ilgilendiren konulara giriyorsa, şerhe müracaat bir zarûret olur.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

258) İdarecilere Söz Taşıma Yasağı

Bu bölümdeki ayet ve hadisten idareci ve yönetici durumda olan kişilere ispiyonculuk yapmanın hoş karşılanmadığını öğreneceğiz. [1]

"...Kötülüğü ve düşmanlığı artırmada yardımlaşmayın..." (Maide: 5/2)

1542. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ashâbımdan hiç kimse, bir diğeri hakkında hoşlanmayacağım bir şeyi bana ulaştırmasın. Zira ben, gönül huzuru ile sizin yanınıza çıkmak istiyorum."[2]

* İdareci durumunda olan kişiye umuma aid düzeltilmesi gerekli aksaklıkların duyurulması gerekir, burada yasaklanan husus tek kişi veya kişilerin durumlarıyla alakalı hususlar idareci durumunda olan kişiye ulaştırılırsa idareci gönül huzuru açısından rahat olamayacağını, halbuki onların toplumun karşısına rahat bir şekilde çıkmasının esas olduğunu ortaya koymaktadır
Bu hadisten bazı alimlerimiz Rasûlullah (s.a.v.)'ın ashabından razı olarak dünyadan ayrılmak istediği, onlardan hiçbirine karşı içinde bir kırgınlık bulunmamasını arzu ettiği anlamını çıkarmışlardır.
Doğması muhtemel bir kötülük söz konusu olmadıkça halkın işlerini yöneticilere ulaştırmak doğru değildir. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 444.
[2] Ebû Dâvûd, Edeb 28; Tirmizî, Menâkıb 63.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 444.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Ehliyetli Tercüme:

Bir hususa daha dikkat çekeceğiz. O da hadîslerde Arap dilinin gereği olarak Hz. Peygamber'in yer verdiği teşbîhli ifâdeleridir. Teşbihli, mecazlı ifâdelere hadîslerde sıkça yer verilmiştir. Bu çeşit rivâyetlerde, kullanılan kelimelerin lügat manası değil, bunun gerisinde asıl kastedilen mânanın araştırılması gerekir. Bir Arap için bunu yakalamak kolay olsa bile, en azından anlamın bir kısmında kastedilen manayı yakalamak bir gayr-ı Araba zorluk arzeder. Bu durum da bizi, şerhlere müracaata sevkeder. Hadîsleri tercümeden okuyanların da, şerhe veya ehliyetli kimselerin yaptığı tercümelere başvurması gerekir. Çünkü ehliyetli kişi mutlaka lafzî mânada takılıp kalmaz, hadîsin kasteddiği gerçek mânâyı arar. Aramayan tercümeci zâten ehliyetli değildir. Bu hususun ehemmiyetini belirtmek için bir başarısız tercüme örneği vereceğim. Daha önce bir başka vesileyle zikri geçen: hadîsi bir kitapta aynen şöyle tercüme edilmiştir: "Allah Teâla'nın en çok sevmediği kimse, sığırın diliyle yalanması gibi, dilini dişleri üzerinde dolaştıran hatiptir".
Şurası muhakkak ki, hatîbin dilini dişleri üzerinde dolaştırması, örf, adet yönüyle hoş karşılanmamış olsa bile, Allah'ı en ziyade gazaba sevkedecek bir davranış bir fısk, bir isyan olamaz. Öyle ise Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bir başka şey kastedmiş olmalıdır: Geçimliğini diliyle toplamak, yani belâgatı, güzel ifâdeyi insanları aldatma vasıtası yapmak gibi... Hadisin metninde "diş" kelimesinin bulunmayışı, tercümenin bozukluğunu zaten katmerleştirir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/167-168.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Ehliyetli Tercüme:

Bir hususa daha dikkat çekeceğiz. O da hadîslerde Arap dilinin gereği olarak Hz. Peygamber'in yer verdiği teşbîhli ifâdeleridir. Teşbihli, mecazlı ifâdelere hadîslerde sıkça yer verilmiştir. Bu çeşit rivâyetlerde, kullanılan kelimelerin lügat manası değil, bunun gerisinde asıl kastedilen mânanın araştırılması gerekir. Bir Arap için bunu yakalamak kolay olsa bile, en azından anlamın bir kısmında kastedilen manayı yakalamak bir gayr-ı Araba zorluk arzeder. Bu durum da bizi, şerhlere müracaata sevkeder. Hadîsleri tercümeden okuyanların da, şerhe veya ehliyetli kimselerin yaptığı tercümelere başvurması gerekir. Çünkü ehliyetli kişi mutlaka lafzî mânada takılıp kalmaz, hadîsin kasteddiği gerçek mânâyı arar. Aramayan tercümeci zâten ehliyetli değildir. Bu hususun ehemmiyetini belirtmek için bir başarısız tercüme örneği vereceğim. Daha önce bir başka vesileyle zikri geçen: hadîsi bir kitapta aynen şöyle tercüme edilmiştir: "Allah Teâla'nın en çok sevmediği kimse, sığırın diliyle yalanması gibi, dilini dişleri üzerinde dolaştıran hatiptir".
Şurası muhakkak ki, hatîbin dilini dişleri üzerinde dolaştırması, örf, adet yönüyle hoş karşılanmamış olsa bile, Allah'ı en ziyade gazaba sevkedecek bir davranış bir fısk, bir isyan olamaz. Öyle ise Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bir başka şey kastedmiş olmalıdır: Geçimliğini diliyle toplamak, yani belâgatı, güzel ifâdeyi insanları aldatma vasıtası yapmak gibi... Hadisin metninde "diş" kelimesinin bulunmayışı, tercümenin bozukluğunu zaten katmerleştirir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/167-168.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

305) Canlı Resmi Yapma Ve Bulundurma Yasağı
(Yaygı, Taş, Elbise, Gümüş Veya Altın Para, Yastık, Minder Gibi Eşyâya Canlı Resmi Çizmenin Haramlığı Ve Yine Duvar, Tavan, Perde, Sarık, Elbise Ve Benzeri Yer Ve Eşyâ Üzerinde Resim Bulundurmanın Haramlığı Ve Sûretleri Yok Etmeyi Emretmek)

Bu bölümdeki on hadis-i şeriften, resim ve heykel yapanlara kıyamet günü yaptıklarınıza can verin, diye azap edileceğini, en şiddetli azaba uğrayacak olanların bunlar olduğunu, yapılan her resim için ayrı ayrı azap edileceğini, resim yapanlara kıyamette yaptığı resme can vermesi isteneceğini, resim ve köpek bulunan eve melek girmeyeceğini, Rasulullah (s.a.v.)'ın canlı resimleri tanınmaz hale getirmek ve yüksek kabirleri yerle bir etme vazifesini Hz. Ali'ye verdiğini öğreneceğiz. [1]

1682. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bu sûretleri (resim ve heykelleri) yapanlar, kıyamet günü, 'bu yaptıklarınıza can verin, haydi!' diye azâb edileceklerdir."[2]

1683. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir seferden dönmüştü. Ben de odamın önündeki sekiyi resimli bir perde ile örtmüştüm. Bunu görünce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzünün rengi değişti ve şöyle buyurdu:
– *"Ey Âişe! Kıyâmet günü Allah katında insanların en şiddetli azâba uğrayacak olanları, Allah'ın yarattığı şeyi taklide kalkışanlardır."*
Bunun üzerine biz de o örtüyü kesip bir (veya iki) yastık yaptık.[3]

1684. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:
"Her sûret yapan cehennemdedir. Yaptığı her sûret için orada bir kişi yaratılarak ona cehennemde azâb edecektir."
İbni Abbâs, (kendisinden fetvâ isteyen ve tek işi resim yapmak olan kişiye) şöyle dedi:
– Eğer mutlaka resim yapman gerekiyorsa, ağaçların ve cansız şeylerin resimlerini yap!"[4]

1685. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:
"Kim dünyada bir canlı resmi yaparsa, kıyamet günü yaptığı resme can vermeye zorlanır. O ise, buna aslâ can veremez."[5]

1686. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:
"Kıyamet günü azâbı en şiddetli olanlar, sûret yapanlardır."[6]

1687. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:
"Allah Teâlâ:
Benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışandan daha zâlim kim vardır? Haydi bir zerre, yahut bir habbe veya bir arpa tanesini yoktan yaratsınlar (bakalım!), buyurdu."[7]

1688. Ebû Talha *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İçinde köpek ve sûret bulunan eve melekler girmez."[8]

1689. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Cebrâil *aleyhisselâm*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geleceğini söylemişti. Gecikti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çok üzüldü ve dışarı çıkınca Cebrâil ile karşılaştı ve gecikmesinden şikayetçi oldu. Bunun üzerine Cebrâil *aleyhisselâm*:
"Biz melekler, içinde köpek ve sûret bulunan eve girmeyiz" cevabını verdi.[9]

* Yukarıdaki sekiz hadis-i şeriften anlaşılan iki boyutlu resim ve fotoğraf ile üç boyutlu heykel büst gibi şeylerin İslam'da yasak oluşu ve tevhid inancını zedeleyen ve şirke düşüren konumda olmaları hasebiyle sert uyarılar ve tehdidlerle müslümanların bu tür şeylerden vazgeçmeleri istenmiştir. Putperestliğin yeniden ortaya çıkmasına sebep teşkil edecek olan canlı resimlerin bulunduğu tablolar her türlü fotoğraflar ve üç boyutlu heykel ve büstlerin evlerde bulundurulması kesinlikle haramdır.
Sadece nüfus cüzdanı, ehliyet, pasaport gibi zaruri evraklarla paralarda bulunan resimlerle, çocukların oyuncak bebeklerinin alım-satımı ve oynanması zaruret olduğu için haram sınırı dışındadır denmiştir.
Dolayısıyla müslüman evine melek girmesini temin için ne resim, ne de büst, heykel gibi üç boyutlu canlı temsillerini evinde dükkanında ve bürosunda bulundurması haramdır. Avcı ve koyun köpeği (ziraat köpeği) haricinde de köpek besleyemez. Batı hayranlığıyla süs köpekleri taşımak pekçok paralar masrafıyla onları beslemek müslümana yakışmayan kafir adetlerindendir.[10]

1690. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Cebrâil *aleyhisselâm*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e belli bir saatte geleceğini vadetmişti. Vakit gelmiş ama Cebrâil gelmemişti. Resûlullah elinde bulunan sopayı yere attı ve *"Allah da Resûlleri de va'dinden caymaz!"* dedi. Sonra etrafa bakınmaya başladı. Bir de ne görsün, sedirinin altında bir köpek eniği. Bunun üzerine:
– *"Ey Âişe! Bu enik buraya ne zaman girdi?"* diye seslendi. Ben:
– Allaha yemin ederim ki, bilmiyorum, dedim.
Emir verdi, köpek yavrusu evden çıkarıldı. Cebrâil *aleyhisselâm* da hemen geldi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Bana söz verdin, ben de bekledim, ama gelmedin, "* dedi. Cebrâil:
– "Gelmemi, evindeki köpek engelledi. Biz melekler içinde köpek ve sûret bulunan eve girmeyiz" cevabını verdi.[11]

1691. Ebü'l–Heyyâc Hayyân İbni Husayn şöyle dedi: Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anh* bana:
"Seni, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in beni memur ettiği bir işi yapmakla görevlendireyim mi? *Nerede canlı sûreti bulursan onu tanınmaz hale getir, rastladığın yüksek kabirleri de yerle bir et!"* dedi.[12]

* Tevhid inancının muhafazası, şirk ve putperestlik sistemlerinin değişik biçimlerinin topluma yansıyan görüntülerinin ayıklanması anlamına gelen tüm bu yasaklamalar ve uyarılar, tevhid inancının muhafaza ve korunmasına yönelik tedbirlerdir. Resimli eşya türleri tamamen yasaklanmış olup böylece peygamberimiz (s.a.v.) şirkle mücadelenin benzersiz mücadelesini göstermiş oluyordu, böylece İslam'ın şirke galebesi gerçekleşmiş oluyordu.
Ve müsaade edilen ağaç, taş, eşya ve manzara resimleri serbest bırakılmıştı. [13]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 493.
[2] Buhârî, Büyû' 40, Bedü'l–halk 7, Nikâh 76, Libâs 89, 92 95, Tevhîd 56; Müslim, Libas 96, 97. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 113; İbni Mâce, Ticârât 5.
[3] Buhârî, Libâs 91; Müslim, Libâs 92. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 112.
650'de geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti.
[4] Buhâri, Büyû 104 ; Müslim, Libâs 99.
[5] Buhârî, Libâs 97, Ta'bîr 45; Müslim, Libâs 100.
[6] Buhârî, Libâs 89, 91, 92, 95; Müslim, Libâs 96, 97, 98. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 113.
[7] Buhârî, Libas 90; Müslim, Libâs 101.
[8] Buhârî, Libâs 88, Bedü'l–halk 7; Müslim, Libâs 83, 87.

[9] Buhârî, Libâs 94.
[10] Bkz. Tecrid 6. cild, 415 sh. Mezahibi Erbaa, 2/39.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 494.
[11] Müslim, Libâs 81. 82. Ayrıca bk. Buhârî, Bedü'l–halk 7, Libâs 94. İbni Mâce, Libâs 44.
[12] Müslim, Cenâiz 93; Ebû Dâvûd, Cenâiz 68; Tirmizî, Cenâiz 56; Nesâî, Cenâiz 99.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 494.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Metod Bilgisi:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinde hâkim olan beyan metodunun bilinmesi, hadîsleri hakkıyla anlamada kolaylık sağlar ve yanılmaları asgariye indirir. Metod kelimesiyle kastettiğimiz hususları bir kaç madde hâlinde şöyle özetleyebiliriz:

1 - Muhatab'a Göre Hitap: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bilhassa ahlâkiyat ve içtimaî münasebetler ve güzel amelleri beyan ve onlara teşvîkle alakalı hadislerinde muhatabları, içinde bulunulan şartları iyi bilmek gerekir. Bu hususun ehemmiyetine binâen, muhaddisler, esbâb-ı vürud dediğimiz. Hadislerin beyanına veya sünnetin vukûuna sebep olan âmilleri bilme işini, ulûmu'l-hadîsin müstakil bir şubesi kılmışlardır. Esâsen sâdece hadîs değil, bütün sözlerin değerlendirilmesinde "Kim söylemiş, kime söylemiş, ne makamda, hangi maksadla, ne zaman söylemiş?" gibi bir kısım sorulara cevap aranır, söz böylece, içtimaî çerçevesine oturtularak anlaşılmaya çalışılır.

Sözgelimi, en efdal amel hangisidir? sorusu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e farklı zamanlarda farklı şahıslar tarafından sıkça sorulur. Birçoğuna her seferinde "cihad" dediği, bir defasında "hiçbir amel'in fazilette cihada yetişemeyeceği" de belirtildiği halde, bir zâta "oruç" diye cevap vermiş, bir başkasına "hicret", bir başkasına "secde", "Allah'a iman"... "vaktinde kılınan namaz", Hz. Aişe (radıyallalhu anhâ)'ye "hacc" yaşlı bir kadın olan "Ümmü Hânî (radıyallahu anha)"ye "Günde yüz kere Allahuekber, Sübhanâllah, Elhamdülillah, demektir" diye cevap vermiş. Resûlullah'ın muhatap ve içtimaî şartları nazar-ı dikkate alma prensibi göz önüne alınmadığı takdirde aynı soruya verilen cevapların farklılığı şaşırtıcı olabilir.

2- İstikballe ilgili haberler teşbihe dayanır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisinden sonra çıkacak pek çok içtimaî fitneleri, bu fitnelerin liderlerini bir kısım teşbihlerle anlatmıştır. Sözgelimi kötülükte baş çekecek, dîne zarar verecek şahısları Deccal olarak isimlemiş, bunlara karşı çıkıp, tahribatlarını tamir edecek kimselere de Mehdî demiştir. Yeryüzünün her tarafında, her bir cemiyet ve hatta cemaatlerde bile kıyâmete kadar gelecek kötüler ve iyiler hep Deccal ve Mehdî olarak isimlendirilir. Bilhassa Deccâl üzerinde daha çok durulur. Bununla ilgili bilginin ferdler üzerinde hâsıl edeceği müsbet tesiri artırmak için, rivâyetler sanki tek Deccal çıkacakmış gibi bir tasvirde bulunur. Ve ayrıca çıkacak bu şahısların, zamanlarında kullanacakları teknik imkânlar onların şahsî güçleri imiş gibi ifâde edilir. Böylece, Deccal deyince, zihinde, insanüstü, harika güce sâhip, kabul edilmesi aklı zorlayan bir mahlûk imajı canlanmaktadır. Bu durum, bazı safdilleri hurâfemsi inançlara iterken, bir kısım teslimiyeti zayıfları da ahir zamanla ilgili bu ve benzeri hâdisat ve eşhası inkara sevketmektedir.

Öyle ise mûteber kitaplarımızda gelen istikbâle matuf ihbarâtı mecâzi tasvirler kabûl edip, Kur'an ve Hadîs'in umumi prensipleri çerçevesinde asıl maksadı aramak gerekmektedir. Aksi takdirde safsataya veya inkâra düşülerek, o çeşit hadîslerin vermek istediği dersten mahrum kalınır.

3- Hadîslerde rakamlar: Hadisler çeşitli vesilelerle rakamlar verir: 7 büyük günah, fitrattan 5 şey, münafığın 3 alameti... gibi. Bu çeşit rakamlar gerçek bir miktara delalet etmez. Sözgelimi, ayrı ayrı hadîslerde 3'er, 4'er, 5'er, 7'şer gruplamalar halinde verilen bu büyük günahlar tedkik edilse, her seferinde farklı günahların zikredildiği görülür. Bütün hadîslerde büyük "günah" kelimeleri kullanılarak zikredilenlerin sayısı, bazı tahkiklerde 17'yi bulmuştur. Diğer taraftan âyet ve hadîslerin getirdiği ölçülere vurunca "büyük günahlar" listesine dahil edilen günahların sayısını ûlema çok artırmış ve mesela Zehebî yetmiş tanesini teker teker saymıştır.

Aynı şekilde gayb alemiyle ilgili bir kısım rakamlar hadîslerde zikredilmiştir. Cennetle, cehennemle, Kürsî ve Arşla ilgili genişlik, uzaklık veya yakınlık ifâde eden, sualsiz cennete gireceklerin miktarını belirten, bir kısım meleklerin adedini gösteren ve yüksek miktarlara ulaşan rakamlar var. Ulema, yaptığı tahkike dayanarak bunların da, değişmez, sâbit miktarları belirtmek için değil, kesretten kinaye olmak üzere kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Şu halde küçük rakamların çoğu durumlarda ta'limde kolaylık olsun diye listelemeler yapmak maksadıyla kullanıldığını, büyük rakamların da çokluğu ifade (yani kesretten kinâye) için kullanıldığını nazar-ı dikkatten uzak tutmamak gerekir.

4- Tebliğde yardımcı unsurlar: Din nazarında ehemmiyetli sayılan bir kısım meseleler vardır. Bunlar kaçınılması gereken kötülükler sınıfına girdiği gibi, yapılması gereken iyilikler sınıfına da girebilir. Ne var ki, bunlara terettüp eden iyilikler veya kötülükler sayıyla, rakamla ifade edilemez. Ayrıca bunların şümûlü zamana, zemine, ferde göre de değişebileceğinden tatminkâr, sabit bir açıklaması da yapılamaz. Ama mü'minlerce berikilerin "iyilik", ötekilerin "kötülük" olarak benimsenmesi, benimsettirilmesi gereklidir.

İşte bu maksadla, hadîslerde bâzı yardımcı unsurlar kullanılmıştır. Bunlar, dinimizin ısrarla üzerinde durduğu, çokça ehemmiyet verdiği ve dolayısıyla önemleri mü'minler tarafından yeterince anlaşılıp, kabul edilmiş olması gereken, çoğu kere inanca giren şeylerdir.

İşte iyilik veya kötülük hususlarında ehemmiyet ve ciddiyetlerinin benimsettirilmesi istenen her ne varsa, bu umumen kabûl edilmiş, bilinen şeylerle, onun arasında bir irtibat, bir benzerlik kurulur. Böylece o şey dahi, herkesçe hemen bilinen, kavranan bir durum kazanır. Mesela şu hadîs-i şerife nazar edelim: *"Allah ve âhirete inanan ya hayır konuşsun ya sükut etsin".* Bu irşâdla hayırlı konuşmamak, mü'minin nazarında, birden ebedi hayatı için yegâne muteber sermayesi olan imanını tehlikeye atan ciddi bir tehlike oluvermektedir. Sadece hakkı konuşan, her konuştuğu Hak olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından bunu işitmek bir mü'min nazarında fevkâlade müessir bir şeydir. Dünyanın en iyi konuşan en belagatlı bir hatibi, en zeki aydın bir muhatabına sükut etmenin faydaları, mâlâyânî konuşmanın zararları üzerine yapacağı uzun açıklamalarla elde edemeyeceği tesiri, Resûlullah'ın bu kısa sözü, zekaca vasat, hatta vasatın altında ümmî bir mü'minde hâsıl eder.

Şeytan unsuru da bu maksadla en ziyade kullanılan tebliğde müessiriyet unsurlarından biridir. Kötülük ve çirkinlikleri ifade için onları şeytana nisbet edip şeytana benzetme usulünün eskiden beri Araplarda câri bir örf olduğunu belirten İslam âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'in bir kısım ayetlerinde de bu maksatla şeytan kelimesinin kullanıldığını belirtirler. Mesela:

Şeytan unsuru da -tebliğde müessiriyet düşüncesiyle- en ziyade kullanılan unsurlardan biridir. Kadı İyâz şahıs cinsinden olsun, fiil cinsinden olsun her kötü şeyin "şeytan"la veya "şeytanın ameli"yle ifade edildiğini belirtir. Kur'ân-ı Kerim'de şeytan kelimesinin birçok ayette bu maksadla kullanıldığını söyleyen Kadı İyâz, Kur'an'dan bazı misaller de verir: "Hz. Eyyub (aleyhisselam)'un kıssasında geçen *"...Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azab verdi" diye seslenmişti"* (Sa'd: 38/41) ayetini zahiri mânasıyla benimsememiz mümkün değildir. Çünkü, Hz. Eyub'u şeytan'ın hasta ettiğini, vücuduna hastalığı onun koyduğunu söylemek asla câiz değildir. Çünkü bunlar, Allah'ın irade ve izni ile vukûa gelir... Keza (Hz. Musa'nın hizmetçisi tarafından söylenen) *"...Onu söylememi şeytandan başkası unutturmadı"* (Kehf: 18/63)... Keza, cehenem'deki zakkum ağacını tasvir için sarfedilen *"Muhakkak ki o, çılgın ateşin dibinde bitip çıkacaktır, ki tomurcukları şeytanların başları gibidir"* (Saffat: 38/64-65) kelam-ı ilâhi de böyledir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) aynı şekilde pek çok çirkinlikleri, isyan fiilleri, pis şeyleri şeytana nisbet ederek mü'min nazarında o şeylerin fenâlığın kolayca tesbit etmiştir. Çünkü şeytan ve şeytanın kötülüğü mü'minler nezdinde mâlumdan, temel bilgilerinden biridir, imanın bir parçasıdır.

"Yattığınız zaman şeytan herbirinizin ensesine üç düğüm atar ve her bir düğümü vururken: "Gecen uzun olsun!"... der. Uyanıp Allah'ı zikrederse düğümün biri çözülür, abdest alırsa bir düğüm daha çözülür, namaz da kıldı mı hiçbir düğüm kalmaz, hepsi çözülür, böylece dinç olarak sabaha erer, geceleyin kalkmadığı takdirde, tembel uyuşuk bir ruhla sabaha erer".

Yanında geceyi hep uykuyla geçiren birisinden bahsedilince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"O, kulaklarına şeytanın akıtmış olduğu birisidir"* buyurmuştur.

Mescide saçı sakalı karmakarışık gelen bir zata kendisine çeki düzen vermek üzere çıkmasını eliyle işaret ettikten sonra: *"Böyle (kendinize çeki düzen vermeniz) şeytan gibi saçı sakalı karışık olmaktan daha iyi değil mi?"* der.

Hergün karşılaşılan bir ihtiyatsızlığa da Hz. Peygamber bu tarzda dikkat çeker: *"Birbirinize silahı çevirerek şakalaşmayın. Zira bilemezsiniz, şeytan boşandırıverir de kendinizi cehennem çukurunda bulursunuz".*

Örnek çok. Resûlullah, bu üslubla, "melek", "sadaka", "hicret", "eski milletler", "cahiliye" , "kıyamet günü", "kıyamet alâmeti" gibi, müslümanlarca ehemmiyeti çok iyi bilinen, imanının bir parçası hâlini almış birçok unsurları geniş çapta kullanmıştır. Bunlarla ilgili açıklamaya burada gerek görmüyoruz. Ancak hadîsleri açıklarken yeri geldikçe ve gerektikçe dikkat çekecek, bazı izahlar sunacağız.

Şu halde, hadîsleri okurken, metnin lugâvî mânasına bağlanıp kalmaktan ziyade, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın asıl kasdının ne olabileceğini tefekkür etmek, araştırmak daha uygundur. Ancak bunu yaparken bâtınilerin yaptığı gibi işi ifrata götürüp, İslamın umumi prensiplerine ters düşen tevillere kaçmak da doğru değildir.

Cenab-ı Hakk'ın ihlas ve iyi niyet sahiplerini daima doğruya hidayet edeceğine inanabiliriz. Şu halde bize düşen; aşkla, samimiyetle Resul-i Ekrem (aleyhisselatu vesselam)'i anlamak için adım atmak, gayret göstermektir.

Bir bahçeye giren, istediği daldan meyve alamasa da, nasibsiz kalmaz, ulaşacağı dallar bulabilir, sepetini doldurabilir. Bütün iş sepeti doldurmak arzusuyla, Sünnet Bahçesi'ne girmektedir. Rahmet-i Rahman kimseyi boş çevirmeyecek kadar zengindir, engindir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/168-172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Metod Bilgisi:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinde hâkim olan beyan metodunun bilinmesi, hadîsleri hakkıyla anlamada kolaylık sağlar ve yanılmaları asgariye indirir. Metod kelimesiyle kastettiğimiz hususları bir kaç madde hâlinde şöyle özetleyebiliriz:

1 - Muhatab'a Göre Hitap: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bilhassa ahlâkiyat ve içtimaî münasebetler ve güzel amelleri beyan ve onlara teşvîkle alakalı hadislerinde muhatabları, içinde bulunulan şartları iyi bilmek gerekir. Bu hususun ehemmiyetine binâen, muhaddisler, esbâb-ı vürud dediğimiz. Hadislerin beyanına veya sünnetin vukûuna sebep olan âmilleri bilme işini, ulûmu'l-hadîsin müstakil bir şubesi kılmışlardır. Esâsen sâdece hadîs değil, bütün sözlerin değerlendirilmesinde "Kim söylemiş, kime söylemiş, ne makamda, hangi maksadla, ne zaman söylemiş?" gibi bir kısım sorulara cevap aranır, söz böylece, içtimaî çerçevesine oturtularak anlaşılmaya çalışılır.

Sözgelimi, en efdal amel hangisidir? sorusu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e farklı zamanlarda farklı şahıslar tarafından sıkça sorulur. Birçoğuna her seferinde "cihad" dediği, bir defasında "hiçbir amel'in fazilette cihada yetişemeyeceği" de belirtildiği halde, bir zâta "oruç" diye cevap vermiş, bir başkasına "hicret", bir başkasına "secde", "Allah'a iman"... "vaktinde kılınan namaz", Hz. Aişe (radıyallalhu anhâ)'ye "hacc" yaşlı bir kadın olan "Ümmü Hânî (radıyallahu anha)"ye "Günde yüz kere Allahuekber, Sübhanâllah, Elhamdülillah, demektir" diye cevap vermiş. Resûlullah'ın muhatap ve içtimaî şartları nazar-ı dikkate alma prensibi göz önüne alınmadığı takdirde aynı soruya verilen cevapların farklılığı şaşırtıcı olabilir.

2- İstikballe ilgili haberler teşbihe dayanır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisinden sonra çıkacak pek çok içtimaî fitneleri, bu fitnelerin liderlerini bir kısım teşbihlerle anlatmıştır. Sözgelimi kötülükte baş çekecek, dîne zarar verecek şahısları Deccal olarak isimlemiş, bunlara karşı çıkıp, tahribatlarını tamir edecek kimselere de Mehdî demiştir. Yeryüzünün her tarafında, her bir cemiyet ve hatta cemaatlerde bile kıyâmete kadar gelecek kötüler ve iyiler hep Deccal ve Mehdî olarak isimlendirilir. Bilhassa Deccâl üzerinde daha çok durulur. Bununla ilgili bilginin ferdler üzerinde hâsıl edeceği müsbet tesiri artırmak için, rivâyetler sanki tek Deccal çıkacakmış gibi bir tasvirde bulunur. Ve ayrıca çıkacak bu şahısların, zamanlarında kullanacakları teknik imkânlar onların şahsî güçleri imiş gibi ifâde edilir. Böylece, Deccal deyince, zihinde, insanüstü, harika güce sâhip, kabul edilmesi aklı zorlayan bir mahlûk imajı canlanmaktadır. Bu durum, bazı safdilleri hurâfemsi inançlara iterken, bir kısım teslimiyeti zayıfları da ahir zamanla ilgili bu ve benzeri hâdisat ve eşhası inkara sevketmektedir.

Öyle ise mûteber kitaplarımızda gelen istikbâle matuf ihbarâtı mecâzi tasvirler kabûl edip, Kur'an ve Hadîs'in umumi prensipleri çerçevesinde asıl maksadı aramak gerekmektedir. Aksi takdirde safsataya veya inkâra düşülerek, o çeşit hadîslerin vermek istediği dersten mahrum kalınır.

3- Hadîslerde rakamlar: Hadisler çeşitli vesilelerle rakamlar verir: 7 büyük günah, fitrattan 5 şey, münafığın 3 alameti... gibi. Bu çeşit rakamlar gerçek bir miktara delalet etmez. Sözgelimi, ayrı ayrı hadîslerde 3'er, 4'er, 5'er, 7'şer gruplamalar halinde verilen bu büyük günahlar tedkik edilse, her seferinde farklı günahların zikredildiği görülür. Bütün hadîslerde büyük "günah" kelimeleri kullanılarak zikredilenlerin sayısı, bazı tahkiklerde 17'yi bulmuştur. Diğer taraftan âyet ve hadîslerin getirdiği ölçülere vurunca "büyük günahlar" listesine dahil edilen günahların sayısını ûlema çok artırmış ve mesela Zehebî yetmiş tanesini teker teker saymıştır.

Aynı şekilde gayb alemiyle ilgili bir kısım rakamlar hadîslerde zikredilmiştir. Cennetle, cehennemle, Kürsî ve Arşla ilgili genişlik, uzaklık veya yakınlık ifâde eden, sualsiz cennete gireceklerin miktarını belirten, bir kısım meleklerin adedini gösteren ve yüksek miktarlara ulaşan rakamlar var. Ulema, yaptığı tahkike dayanarak bunların da, değişmez, sâbit miktarları belirtmek için değil, kesretten kinaye olmak üzere kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Şu halde küçük rakamların çoğu durumlarda ta'limde kolaylık olsun diye listelemeler yapmak maksadıyla kullanıldığını, büyük rakamların da çokluğu ifade (yani kesretten kinâye) için kullanıldığını nazar-ı dikkatten uzak tutmamak gerekir.

4- Tebliğde yardımcı unsurlar: Din nazarında ehemmiyetli sayılan bir kısım meseleler vardır. Bunlar kaçınılması gereken kötülükler sınıfına girdiği gibi, yapılması gereken iyilikler sınıfına da girebilir. Ne var ki, bunlara terettüp eden iyilikler veya kötülükler sayıyla, rakamla ifade edilemez. Ayrıca bunların şümûlü zamana, zemine, ferde göre de değişebileceğinden tatminkâr, sabit bir açıklaması da yapılamaz. Ama mü'minlerce berikilerin "iyilik", ötekilerin "kötülük" olarak benimsenmesi, benimsettirilmesi gereklidir.

İşte bu maksadla, hadîslerde bâzı yardımcı unsurlar kullanılmıştır. Bunlar, dinimizin ısrarla üzerinde durduğu, çokça ehemmiyet verdiği ve dolayısıyla önemleri mü'minler tarafından yeterince anlaşılıp, kabul edilmiş olması gereken, çoğu kere inanca giren şeylerdir.

İşte iyilik veya kötülük hususlarında ehemmiyet ve ciddiyetlerinin benimsettirilmesi istenen her ne varsa, bu umumen kabûl edilmiş, bilinen şeylerle, onun arasında bir irtibat, bir benzerlik kurulur. Böylece o şey dahi, herkesçe hemen bilinen, kavranan bir durum kazanır. Mesela şu hadîs-i şerife nazar edelim: *"Allah ve âhirete inanan ya hayır konuşsun ya sükut etsin".* Bu irşâdla hayırlı konuşmamak, mü'minin nazarında, birden ebedi hayatı için yegâne muteber sermayesi olan imanını tehlikeye atan ciddi bir tehlike oluvermektedir. Sadece hakkı konuşan, her konuştuğu Hak olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından bunu işitmek bir mü'min nazarında fevkâlade müessir bir şeydir. Dünyanın en iyi konuşan en belagatlı bir hatibi, en zeki aydın bir muhatabına sükut etmenin faydaları, mâlâyânî konuşmanın zararları üzerine yapacağı uzun açıklamalarla elde edemeyeceği tesiri, Resûlullah'ın bu kısa sözü, zekaca vasat, hatta vasatın altında ümmî bir mü'minde hâsıl eder.

Şeytan unsuru da bu maksadla en ziyade kullanılan tebliğde müessiriyet unsurlarından biridir. Kötülük ve çirkinlikleri ifade için onları şeytana nisbet edip şeytana benzetme usulünün eskiden beri Araplarda câri bir örf olduğunu belirten İslam âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'in bir kısım ayetlerinde de bu maksatla şeytan kelimesinin kullanıldığını belirtirler. Mesela:

Şeytan unsuru da -tebliğde müessiriyet düşüncesiyle- en ziyade kullanılan unsurlardan biridir. Kadı İyâz şahıs cinsinden olsun, fiil cinsinden olsun her kötü şeyin "şeytan"la veya "şeytanın ameli"yle ifade edildiğini belirtir. Kur'ân-ı Kerim'de şeytan kelimesinin birçok ayette bu maksadla kullanıldığını söyleyen Kadı İyâz, Kur'an'dan bazı misaller de verir: "Hz. Eyyub (aleyhisselam)'un kıssasında geçen *"...Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azab verdi" diye seslenmişti"* (Sa'd: 38/41) ayetini zahiri mânasıyla benimsememiz mümkün değildir. Çünkü, Hz. Eyub'u şeytan'ın hasta ettiğini, vücuduna hastalığı onun koyduğunu söylemek asla câiz değildir. Çünkü bunlar, Allah'ın irade ve izni ile vukûa gelir... Keza (Hz. Musa'nın hizmetçisi tarafından söylenen) *"...Onu söylememi şeytandan başkası unutturmadı"* (Kehf: 18/63)... Keza, cehenem'deki zakkum ağacını tasvir için sarfedilen *"Muhakkak ki o, çılgın ateşin dibinde bitip çıkacaktır, ki tomurcukları şeytanların başları gibidir"* (Saffat: 38/64-65) kelam-ı ilâhi de böyledir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) aynı şekilde pek çok çirkinlikleri, isyan fiilleri, pis şeyleri şeytana nisbet ederek mü'min nazarında o şeylerin fenâlığın kolayca tesbit etmiştir. Çünkü şeytan ve şeytanın kötülüğü mü'minler nezdinde mâlumdan, temel bilgilerinden biridir, imanın bir parçasıdır.

"Yattığınız zaman şeytan herbirinizin ensesine üç düğüm atar ve her bir düğümü vururken: "Gecen uzun olsun!"... der. Uyanıp Allah'ı zikrederse düğümün biri çözülür, abdest alırsa bir düğüm daha çözülür, namaz da kıldı mı hiçbir düğüm kalmaz, hepsi çözülür, böylece dinç olarak sabaha erer, geceleyin kalkmadığı takdirde, tembel uyuşuk bir ruhla sabaha erer".

Yanında geceyi hep uykuyla geçiren birisinden bahsedilince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"O, kulaklarına şeytanın akıtmış olduğu birisidir"* buyurmuştur.

Mescide saçı sakalı karmakarışık gelen bir zata kendisine çeki düzen vermek üzere çıkmasını eliyle işaret ettikten sonra: *"Böyle (kendinize çeki düzen vermeniz) şeytan gibi saçı sakalı karışık olmaktan daha iyi değil mi?"* der.

Hergün karşılaşılan bir ihtiyatsızlığa da Hz. Peygamber bu tarzda dikkat çeker: *"Birbirinize silahı çevirerek şakalaşmayın. Zira bilemezsiniz, şeytan boşandırıverir de kendinizi cehennem çukurunda bulursunuz".*

Örnek çok. Resûlullah, bu üslubla, "melek", "sadaka", "hicret", "eski milletler", "cahiliye" , "kıyamet günü", "kıyamet alâmeti" gibi, müslümanlarca ehemmiyeti çok iyi bilinen, imanının bir parçası hâlini almış birçok unsurları geniş çapta kullanmıştır. Bunlarla ilgili açıklamaya burada gerek görmüyoruz. Ancak hadîsleri açıklarken yeri geldikçe ve gerektikçe dikkat çekecek, bazı izahlar sunacağız.

Şu halde, hadîsleri okurken, metnin lugâvî mânasına bağlanıp kalmaktan ziyade, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın asıl kasdının ne olabileceğini tefekkür etmek, araştırmak daha uygundur. Ancak bunu yaparken bâtınilerin yaptığı gibi işi ifrata götürüp, İslamın umumi prensiplerine ters düşen tevillere kaçmak da doğru değildir.

Cenab-ı Hakk'ın ihlas ve iyi niyet sahiplerini daima doğruya hidayet edeceğine inanabiliriz. Şu halde bize düşen; aşkla, samimiyetle Resul-i Ekrem (aleyhisselatu vesselam)'i anlamak için adım atmak, gayret göstermektir.

Bir bahçeye giren, istediği daldan meyve alamasa da, nasibsiz kalmaz, ulaşacağı dallar bulabilir, sepetini doldurabilir. Bütün iş sepeti doldurmak arzusuyla, Sünnet Bahçesi'ne girmektedir. Rahmet-i Rahman kimseyi boş çevirmeyecek kadar zengindir, engindir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/168-172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5) Allah'ın Kullarını Kontrol ve Denetimi

Bu bölümdeki beş ayet ve dokuz hadisten Allah'ın kullarını devamlı görüp gözetmekte olduğunu, nerede olursak olalım Allah'ın bizlerle beraber olduğunu, yerde ve gökte hiç birşeyin Allah'a gizli kalmayacağını her an Rabbimizin bizleri denetlemekte olduğunu, gözlerin sinsi bakışlarını ve kalplerin gizlediğini Allah'ın bildiğini, iman, islâm ve ihsan kelimelerinin tariflerini ve kıyametin alametlerinin neler olduğunu, her an Allah'a karşı sorumluluk bilinci üzere olunması gerektiğini, bir kötülüğün arkasından hemen iyilik yapılırsa o iyiliğin o kötülüğü silip süpürmüş olacağını, Allah rızasının her işin önünde tutulması gerektiğini, Allah dilerse insanların insanlara zararının dokunabileceğini, değilse hiç bir kimsenin zarar verme gücünün olmadığını, zaferin sabırla, sevincin üzüntüyle, kolaylığın zorlukla beraber olduğunu, Allah kullarının günah işlemesini istemediğini, her türlü nimetin Allah tarafından imtihan için verildiğini, Allah'ın kullarını denetiminin devamlı olduğunu, (ala tenli, kel, kör hikayesini) akıllı kişinin nefsine hakim olup ölüm sonrası için çalıştığını, aciz kişinin ise nefsine uyup kurtuluşu için Allah'tan dileklerde bulunup hayal kurduğunu, kişinin iyi müslüman olmasının kendisini ilgilendirmeyen şeylerden uzak durmasıyla mümkün olabileceğini ve kişiye hanımını niçin dövdüğünün sorulmayacağını öğreneceğiz. [1]

"O ki, gece namazına kalktığın zaman, seni görüyor. O'nun huzurunda saygıyla, yere kapananlar arasında yer aldığını da görmektedir." (Şuarâ: 26/218-219)
"Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir." (Hadîd: 57/4)
"Göklerde ve yerde hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz." (Âl-i İmrân: 3/5)
"Çünkü Rabbin her zaman gözetleyip durmaktadır." (Fecr: 89/14)
"Çünkü Allah art niyetli bakışların ve kalplerin gizlediği düşüncenin farkındadır." (Mü'min: 40/19)

61. Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bulunduğumuz sırada, elbisesi beyaz mı beyaz, saçları siyah mı siyah, yoldan gelmiş bir hali olmayan ve içimizden kimsenin tanımadığı bir adam çıkageldi. Peygamber'in yanına sokuldu, önüne oturdu, dizlerini Peygamber'in dizlerine dayadı, ellerini (kendi) dizlerinin üstüne koydu ve:
– Ey Muhammed, bana İslâm'ı anlat! dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"İslâm, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı (tastamam) vermen, ramazan orucunu (eksiksiz) tutman, yoluna güç yetirebilirsen Kâbe'yi ziyâret (hac) etmendir"* buyurdu. Adam:
– Doğru söyledin dedi. Onun hem sorup hem de tasdik etmesi tuhafımıza gitti. Adam:
– Şimdi de imanı anlat bana, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Yine kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir"* buyurdu.
Adam tekrar:
– Doğru söyledin, diye tasdik etti ve:
– Peki ihsan nedir, onu da anlat, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"İhsan, Allah'a onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen onu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor"* buyurdu.
Adam yine:
– Doğru söyledin dedi, sonra da:
– Kıyâmet ne zaman kopacak? diye sordu.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Kendisine soru yöneltilen, bu konuda sorandan daha bilgili değildir"* cevabını verdi.
Adam:
– O halde alâmetlerini söyle, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Annelerin, kendilerine câriye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak, başı kabak, çıplak koyun çobanlarının, yüksek ve mükemmel binalarda birbirleriyle yarışmalarıdır"* buyurdu.
Adam, (sessizce) çekip gitti. Ben bir süre öylece kalakaldım. Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Ey Ömer, soru soran kişi kimdi, biliyor musun?"* buyurdu. Ben:
– Allah ve Resûlü bilir, dedim.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"O Cebrâil'di, size dininizi öğretmeye geldi"* buyurdu.[2]

***** İman, İslâm, ihsan ve kıyamet denilen dinimizin dört direğinden bahseden bu hadîsi şerîfin "cariyenin hanım efendisini doğurması" cümlesi günümüzde çok görülen olaylardandır. Anne ve babaya koca herif ve koca karı ifadeleri; ahlakî yapıdaki bu çöküşün görüntüleridir. Ekonomik yapıda da yine çöküş devam etmekte olup bunun da görüntüsü lüks ve refah o kadar artacak ki; dünün fakirleri geçmişlerine bakmaksızın bina yapımında yarışa gireceklerdir. Günümüzde bunun da örneklerini memleketin her köşesinde görmek mümkündür. [3]

62. Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde ve Ebû Abdurrahman Muâz İbni Cebel *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Nerede ve nasıl olursan ol, Allah'dan kork. Kötülük işlersen, hemen arkasından iyilik yap ki, o kötülüğü silip süpürsün. İnsanlarla güzel geçin!"[4]

***** Toplumun hangi kesiminden olursa olsun kişi daima okuyup dinini öğrenmek durumunda olmalıdır. Yapacağı hataları öğrendiği iyiliklerle tamir etmeye çalışmalıdır. [5]

63. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan nakledildiğine göre şöyle demiştir:
Bir gün Hz. Peygamber'in terkisinde bulunuyordum. Bana:
"Yavrucuğum, sana bazı kaideler öğreteyim" dedi ve şöyle buyurdu: *"Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun. Allah'ın (rızâsını) her işte önde tut, Allah'ı önünde bulursun. Bir şey isteyeceksen Allah'tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah'tan dile! Ve bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalışsalar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir. (Bundan sonra takdirde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.)*[6]
v Tirmizî dışında bir rivayette de[7] şöyle buyurulmaktadır:
"Allah'ın emir ve yasaklarını gözet, O'nu önünde bulursun. Bolluk içindeyken (emirlerine bağlı kalmakla) sen Allah'ı tanı ki O da darlığa düşünce (kurtarmak suretiyle) seni tanısın. Bil ki senin hakkında yazılmamış olan şey başına gelmez. Sana takdir edilen de seni atlayıp (başkalarına) gitmez. Bil ki zafer sabırla, sevinç üzüntüyle, kolaylık da zorlukla birliktedir."

64. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Siz kıl kadar bile önemsemediğiniz birtakım işler yapıyorsunuz ki, biz onları, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında helâk edici büyük hatalardan sayardık."[8]

***** Dinin geldiği ilk dönemlerde insanlar Allah'a kulluk için olanca gayretlerini sarfederler, hatta en küçük günahları bile helak edici suçlar olarak kabul edip sakınırlardı. Zamanla toplumlar tarafından önem verilmeyip küçüklerin yanısıra büyük günahların da serbestçe işleneceği günler gelip geçmiştir. Zamanımızda bunların sayısı ve çeşidi sayılamayacak kadar çoktur. [9]

65. Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Allah kulları hakkında gayret gösterir. Allah'ın gayreti haram kıldığı şeyleri insanların işlemelerine karşı olmasıdır."[10]

66. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre kendisi, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'in* şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"İsrâil oğulları arasında biri ala tenli (abraş), biri kel, biri de kör üç kişi vardı. Allah Teâlâ onları sınamak istedi ve kendilerine bir melek gönderdi.
Melek ala tenliye geldi:
– En çok istediğin şey nedir? dedi. Ala tenli:
– Güzel (bir) renk, güzel (bir) ten ve insanların iğrendiği şu halin benden giderilmesi, dedi. Melek onu sıvazladı ve ala tenlilik gitti, rengi güzelleşti. Melek bu defa:
– En çok sahip olmak istediğin mal nedir? dedi. Adam:
– Deve (yahut da sığır)dır, dedi. Ona on aylık gebe bir deve verildi. Melek:
– Allah sana bu deveyi bereketli kılsın! diye dua etti.
Sonra kele gelerek:
– En çok istediğin şey nedir? dedi. Kel:
– Güzel (bir) saç ve insanları benden uzaklaştıran şu kelliğin giderilmesi dedi. Melek onu sıvazladı, kelliği kayboldu. Kendisine gür ve güzel (bir) saç verildi. Melek sordu:
– En çok sahip olmak istediğin mal nedir? Adam:
– Sığır... dedi. Ona da gebe bir inek verildi. Melek:
– Allah sana bunu bereketli kılsın! diye dua ettikten sonra körün yanına geldi ve :
– En çok istediğin şey nedir? dedi. Kör:
– Allah'ın gözlerimi iâde etmesini ve insanları görmeyi çok istiyorum, dedi. Melek (onun gözlerini) sıvazladı. Allah onun gözlerini iâde etti. Bu defa Melek:
– En çok sahip olmak istediğin şey nedir? dedi. O da:
– Koyun... dedi. Bunun üzerine ona döl veren bir gebe koyun verildi.
Deve ve sığır yavruladı, koyun kuzuladı. Neticede birinin vâdi dolusu develeri, diğerinin vâdi dolusu sığırı, ötekinin de bir vâdi dolusu koyun sürüsü oldu.
Daha sonra melek ala tenliye, eski kılığında geldi ve:
– Fakirim, yoluma devam edecek imkânım yok. Gitmek istediğim yere önce Allah sonra senin yardımın sâyesinde ulaşabilirim. Rengini ve cildini güzelleştiren Allah aşkına senden yolculuğumu tamamlayabileceğim bir deve istiyorum, dedi.
Adam:
– Mal verilecek yer çoook, dedi. Melek:
– Ben seni tanıyor gibiyim. Sen insanların kendisinden iğrendikleri, fakirken Allah'ın zengin ettiği abraş değil misin? dedi. Adam:
– Bana bu mal atalarımdan miras kaldı, dedi. Melek:
– Eğer yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline çevirsin, dedi.
Sonra melek, eski kılığına girip kelin yanına geldi. Ona da abraşa söylediklerini söyledi. Kel de abraş gibi cevap verdi. Melek ona da:
– Yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline çevirsin! dedi.
Körün kılığına girip bu defa da onun yanına gitti ve:
– Fakir ve yolcuyum. Yoluma devam edecek imkânım kalmadı. Bugün önce Allah'ın sonra senin sâyende yoluma devam edebileceğim. Sana gözlerini geri veren Allah aşkına senden bir koyun istiyorum ki, onunla yoluma devam edebileyim, dedi. Bunun üzerine (eski) kör:
– Ben gerçekten kördüm. Allah gözlerimi iâde etti. İstediğini al, istediğini bırak. Allah'a yemin ederim ki, bugün alacağın hiçbir şeyde sana zorluk çıkarmayacağım, dedi. Melek:
– Malın senin olsun. Bu sizin için bir imtihandı. Allah senden razı oldu, arkadaşlarına gazap etti, cevabını verdi (ve oradan ayrıldı).[11]

***** İnfakla alakalı 291, 298 numaralı hadislerin yanısıra Allah rızası için infak hakkında şu ayetlere bakılabilir: Bakara: 2/195, 261, 262, 264, 265, 272, 274; Âl-i İmrân: 3/92, 117; Enfâl: 8/60; Tevbe: 9/98, 99; Ra'd: 13/22; Furkân: 25/67; Secde: 32/16; Sebe': 34/39; Hadîd: 57/10.[12]

67. Ebû Ya'lâ Şeddâd İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Akıllı kişi, nefsine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Âciz kişi de, nefsini duygularına tâbi kılan ve Allah'tan dileklerde bulunup duran (bunu yeterli gören) dır"[13]

***** Bu hadîs-i şerîfe göre akıllı kişi böyle tarif edilirken bu günün insanı akıllı diye kulluktan uzaklaşıp dünyaya ve dünyalıklara saplanıp kalan kişileri tanıyor. Dünyayı ve ahireti değerlendirirken değer ölçümüz vahiy ve inandığımız peygamber olmalıdır. Değilse şeytan, nefis, diğer insanlar, materyalizm, kapitalizm değer ölçümüz olursa Allah korusun doğru yoldan ve İslâm'dan sapabiliriz. Bu dünya ahiretin tarlasıdır. Burada ne ekersek orada onu biçeceğiz. Ahirette cennetin veya cehennemin kazanılması ile alakalı olarak şu ayetlere bakılabilir: Âl-i İmrân: 3/182; Hacc: 22/10; Haşr: 59/18; Müzzemmil: 73/20; Kıyâme: 75/13; Nebe': 78/40; İnfitâr 82/5; Fecr: 89/24. Ayrıca Siyer, İslâm Tarihi ve Hayatü's Sahâbe gibi kitaplardan Peygamber (s.a.v) ve O'nun asrında yaşayan örnek şahsiyetlerin ahiretle alakalı çaba ve gayretlerini de okuyup onlara benzemeye çalışmalıyız ki; gerçek akıllı insan olabilelim, âciz ve zayıf kimselerden olmayalım.
Âciz ve zayıf yani nefsine uyup ahiretteki cenneti kaybedenlerden olmamak için Nisâ: 4/120; Hıcr: 15/49, 50; Fussılet: 41/23; İnfitâr: 82/6-8 ayetlerini okuyup, anlayıp, uygulamak gerekir. Herhangi bir çabada bulunmaksızın kuru ümit ve hayallerle Allah'tan birşeyler beklemek çok anlamsız ve uygun olmayan bir davranıştır.[14]

68. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kendisini (doğrudan) ilgilendirmeyen şeyi terketmesi, kişinin iyi müslüman oluşundandır."[15]

***** İnsanı doğrudan ilgilendirmeyen lüzumsuz, gereksiz, sevap kazandırmayan, günah kazandıran tüm işlere mâlâyânî denir. Müslümanın böyle şeyleri terketmesi gafil olmadığına ve uyanık olduğuna işarettir. Lüzumsuz şeylerle meşgul olan insan lüzumlu olanları terkeder, Allah'a kulluktan uzaklaşır, ibadetleri yapmaz hale gelir. Günde sekiz on saat televizyon, bilgisayar ve internet başında oturarak vakitlerini öldürenler bunun en güzel örneği olabilir. Lüzumlu lüzumsuz herşeyin bol miktarda bulunduğu zamanımızda lüzumsuzları terkedip lazım olan işlerle meşgul olmak olgun iman sahibi olmakla mümkündür.[16]

69. Ömer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kişiye, hanımını neden dövdüğü sorulmaz!"[17]

***** Mahremiyeti olan aile müessesesi teftiş ve kontrole müsait değildir. Aile içindekiler kendileri bu sorunlarını başkalarına açmadıkları sürece başkalarının müdahale hakkı yoktur. Aile mahremiyeti dışında haksızlık ve zulümle meydana gelen dövmeler hukuku ilgilendirdiğinden gerekli makamlarca soruşturma yapılıp mahkeme edilebilir.[18]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 29.
[2] Müslim, Îmân 1, 5. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 37; Tirmizî Îmân 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Nesâi, Mevâkît 6; İbni Mâce, Mukaddime, 9.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 30.
[4] Tirmizî, Birr 55.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 30.
[6] Tirmizî, Kıyâmet 59.
[7] Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 307.
[8] Buhârî, Rikak 32.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 31.
[10] Buhârî, Nikah 107; Müslim, Tevbe 36.
Bu hadis 1808 numarada tekrar gelecek, gerekli açıklama orada verilecektir.
[11] Buhârî, Enbiyâ 51; Müslim, Zühd 10.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 32.

[13] Tirmizî, Kıyâmet 25. Ayrıca bk. İbni Mace, Zühd 31.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 32.
[15] Tirmizî, Zühd 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 33.
[17] Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bk. İbni Mace, Nikâh 51.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 33.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevamiu'l-Kelim:

Az söz ile çok manayı ifade eden edebî vecizeler. Bu tariften hareketle, Kur'an-ı Kerîm'in tamamı bir cevâmiu'l-Kelim olduğu gibi, Hz. Peygamber'in bir çok hadisleri de birer cevâmiü'l-kelimdir:
Hz. Peygamber'in bizzat kendi ifadelerine göre, Yüce Allah O'nu cevâmiü'l-kelim ile göndermiştir. Buhari'nin bir rivayetinde şöyle buyrulmaktadır:
"Ben cevâmiü'l-Kelim ile gönderildim. Ben (bir aylık mesafedeki düşmanların gönüllerine) korku salmak sûretiyle yardım olundum. Bir de ben bir defasında uyuduğumda, bana yerdeki hazinelerin anahtarları getirilerek, iki avucumun içine konuldu "[1]
Hz. Peygamber'e mahsus kılınan bu özelliklerden biri olan cevâmiü'l-kelim'in Kur'an-ı Kerîm olarak da tefsir edildiğini yukarıda kaydettik. Çünkü Kur'an'ın her ayeti, her cümlesi müstesna bir uslûba sahip olduğundan, Peygamberimiz tarafından tebliğ edildiğinde onu duyan cahiliye şairleri nazmının güzelliği ve icazı karşısında hayran kalmaktan başka bir şey yapamamışlardır.
İmam Nevevî cevâmiü'l-kelim'i şöyle açıklar: "Bize nakledildiğine göre cevâmiü'l-kelim Allah Teâlâ'nın daha önceki kitaplarında yazılmış bulunan bir çok emrinin, Hz. Peygamber'e sadece bir, iki veya bu kadar az bir emir içinde toplaması veya özetlemesidir"[2]
Kur'an-ı Kerîm bu kadar cevâmiü'l-kelim ifadelerle bir çok hikmetleri anlatmaktadır. Meselâ *"O halde sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve müşriklerden yüz çevir"* (el-Hıcr: 15/94) âyet-i kerimesini duyan bir müşrik, böyle kısa bir ifade ile bu kadar büyük bir hikmeti ifade etmesi karşısında secde etmekten kendini alıkoyamamıştır. Hz. Peygamber'in hadislerinde de cevâmiü'l-kelim olanlar az değildir. Yine O'nun (s.a.s.). bizzat ifade ettiği gibi, zaten kendisi "Arab'ın en fasîhi idi"[3] Bu durumda "Hz. Peygamber'e mahsus olan cevâmiü'l-kelim iki tür hâlinde karşımıza çıkmaktadır." Birincisi Kur'an'dır; yani O'na Allah tarafından indirilen ilahî ayetlerdir. İkincisi ise Hz. Peygamber'in hadisleridir.
Meselâ *"Allah, adaleti, ihsanı ve akrabaya vermeyi emreder; edebsizlikten (fahşâdan), fenalıktan (münkerden) ve azgınlıktan (bağyden) de meneder. Öğüt almanız için size böyle nasihatte bulunur"* (en-.Nahl: 16/90) ayeti, Hasan-ı Basri'nin de söylediği gibi, hayır ve iyilik sayılan her şeyi emretmiş, kötü veya şer namına ne varsa onların hepsini de yasaklamıştır. Bir tek âyet böylesine şumullü ve sayısız hikmetleri içine almaktadır.
Cevâmiü'l-kelim'in ikinci nevi olan, Hz. Peygamber'in sünnetlerinde yer almış olan bir çok haber de bugün elimize ulaşmış bulunmaktadır.[4] Bazı âlimler cevâmiü'l-kelim niteliğinde olan kısa, veciz, fakat oldukça geniş hikmetleri ihtiva eden hadisleri bir araya getirerek, "Erbaîn"ler yazmışlardır. Nevevî'nin meşhur "Erbain'i" bunların başında yer alır. Bundan başka el-Hafiz Ebu Bekr b. es-Sinni'nin, el-İcâz ve Cevâmiü'l-Kelim Mine's-Süneni'l-Me'sûra'sı da aynı türden hadis mecmualarındandır.
Hz. Peygamber'in cevâmiü'l-kelim niteliğindeki hadislerinden bazıları: "Ameller niyetlere göredir... "[5] "Sizi neden men ettiysem ondan kaçınınız, neyi de emrettiysem, gücünüzün yettiği oranda onu yerine getiriniz... "[6] "Her sarhoşluk veren şey haramdır. "[7] "Beyyine (delil) davacı üzerine, yemin de inkâr edenedir"[8] Bu misalleri daha çoğaltmak mümkündür. Türkçe'ye bile açıklayarak tercüme etmek zorunda olduğumuz bu tür hadislerin Arapça ifadeleri oldukça beliğ ve vecizdir.[9]

---

[1] Buhârî, Ta'bîr: 22, İ'tisâm: 1.
[2] İbn Recep el-Hanbelî, Cevâmiü'l-Hıkem fi Şerhi Hamsına Hadîsen min Cevâmiü'l-Kelim, Dârü't-Türâs, (t.y.) s. 2.
[3] Tecrid-i Sarih Tercümesi: 1/455.
[4] İbn Recep el-Hanbelî, Cevâmiü'l-Hıkem fi Şerhi Hamsına Hadîsen min Cevâmiü'l-Kelim, Dârü't-Türâs, (t.y.) s. 3.
[5] Buharî, Bed'ü'l-vahy: 1.
[6] Buharî, İ'tisam: 3.
[7] Buhârî, Vudû': 71; Eşribe: 4, 10; Müslim, Eşribe: 67-69....
[8] Buharî, Rehn: 6; Tirmizî, Ahkâm:12.
[9] Talat Sakallı, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/303-304.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevamiu'l-Kelim:

Az söz ile çok manayı ifade eden edebî vecizeler. Bu tariften hareketle, Kur'an-ı Kerîm'in tamamı bir cevâmiu'l-Kelim olduğu gibi, Hz. Peygamber'in bir çok hadisleri de birer cevâmiü'l-kelimdir:
Hz. Peygamber'in bizzat kendi ifadelerine göre, Yüce Allah O'nu cevâmiü'l-kelim ile göndermiştir. Buhari'nin bir rivayetinde şöyle buyrulmaktadır:
"Ben cevâmiü'l-Kelim ile gönderildim. Ben (bir aylık mesafedeki düşmanların gönüllerine) korku salmak sûretiyle yardım olundum. Bir de ben bir defasında uyuduğumda, bana yerdeki hazinelerin anahtarları getirilerek, iki avucumun içine konuldu "[1]
Hz. Peygamber'e mahsus kılınan bu özelliklerden biri olan cevâmiü'l-kelim'in Kur'an-ı Kerîm olarak da tefsir edildiğini yukarıda kaydettik. Çünkü Kur'an'ın her ayeti, her cümlesi müstesna bir uslûba sahip olduğundan, Peygamberimiz tarafından tebliğ edildiğinde onu duyan cahiliye şairleri nazmının güzelliği ve icazı karşısında hayran kalmaktan başka bir şey yapamamışlardır.
İmam Nevevî cevâmiü'l-kelim'i şöyle açıklar: "Bize nakledildiğine göre cevâmiü'l-kelim Allah Teâlâ'nın daha önceki kitaplarında yazılmış bulunan bir çok emrinin, Hz. Peygamber'e sadece bir, iki veya bu kadar az bir emir içinde toplaması veya özetlemesidir"[2]
Kur'an-ı Kerîm bu kadar cevâmiü'l-kelim ifadelerle bir çok hikmetleri anlatmaktadır. Meselâ *"O halde sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve müşriklerden yüz çevir"* (el-Hıcr: 15/94) âyet-i kerimesini duyan bir müşrik, böyle kısa bir ifade ile bu kadar büyük bir hikmeti ifade etmesi karşısında secde etmekten kendini alıkoyamamıştır. Hz. Peygamber'in hadislerinde de cevâmiü'l-kelim olanlar az değildir. Yine O'nun (s.a.s.). bizzat ifade ettiği gibi, zaten kendisi "Arab'ın en fasîhi idi"[3] Bu durumda "Hz. Peygamber'e mahsus olan cevâmiü'l-kelim iki tür hâlinde karşımıza çıkmaktadır." Birincisi Kur'an'dır; yani O'na Allah tarafından indirilen ilahî ayetlerdir. İkincisi ise Hz. Peygamber'in hadisleridir.
Meselâ *"Allah, adaleti, ihsanı ve akrabaya vermeyi emreder; edebsizlikten (fahşâdan), fenalıktan (münkerden) ve azgınlıktan (bağyden) de meneder. Öğüt almanız için size böyle nasihatte bulunur"* (en-.Nahl: 16/90) ayeti, Hasan-ı Basri'nin de söylediği gibi, hayır ve iyilik sayılan her şeyi emretmiş, kötü veya şer namına ne varsa onların hepsini de yasaklamıştır. Bir tek âyet böylesine şumullü ve sayısız hikmetleri içine almaktadır.
Cevâmiü'l-kelim'in ikinci nevi olan, Hz. Peygamber'in sünnetlerinde yer almış olan bir çok haber de bugün elimize ulaşmış bulunmaktadır.[4] Bazı âlimler cevâmiü'l-kelim niteliğinde olan kısa, veciz, fakat oldukça geniş hikmetleri ihtiva eden hadisleri bir araya getirerek, "Erbaîn"ler yazmışlardır. Nevevî'nin meşhur "Erbain'i" bunların başında yer alır. Bundan başka el-Hafiz Ebu Bekr b. es-Sinni'nin, el-İcâz ve Cevâmiü'l-Kelim Mine's-Süneni'l-Me'sûra'sı da aynı türden hadis mecmualarındandır.
Hz. Peygamber'in cevâmiü'l-kelim niteliğindeki hadislerinden bazıları: "Ameller niyetlere göredir... "[5] "Sizi neden men ettiysem ondan kaçınınız, neyi de emrettiysem, gücünüzün yettiği oranda onu yerine getiriniz... "[6] "Her sarhoşluk veren şey haramdır. "[7] "Beyyine (delil) davacı üzerine, yemin de inkâr edenedir"[8] Bu misalleri daha çoğaltmak mümkündür. Türkçe'ye bile açıklayarak tercüme etmek zorunda olduğumuz bu tür hadislerin Arapça ifadeleri oldukça beliğ ve vecizdir.[9]

---

[1] Buhârî, Ta'bîr: 22, İ'tisâm: 1.
[2] İbn Recep el-Hanbelî, Cevâmiü'l-Hıkem fi Şerhi Hamsına Hadîsen min Cevâmiü'l-Kelim, Dârü't-Türâs, (t.y.) s. 2.
[3] Tecrid-i Sarih Tercümesi: 1/455.
[4] İbn Recep el-Hanbelî, Cevâmiü'l-Hıkem fi Şerhi Hamsına Hadîsen min Cevâmiü'l-Kelim, Dârü't-Türâs, (t.y.) s. 3.
[5] Buharî, Bed'ü'l-vahy: 1.
[6] Buharî, İ'tisam: 3.
[7] Buhârî, Vudû': 71; Eşribe: 4, 10; Müslim, Eşribe: 67-69....
[8] Buharî, Rehn: 6; Tirmizî, Ahkâm:12.
[9] Talat Sakallı, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/303-304.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

52) Allah'tan Rahmetini Ümid Etmek

"Allah salih kuldan bahsederek: "Ben işimi ve durumumu Allah'a bırakıyorum. Muhakkak ki Allah kullarının her halini görür." İman eden o adamı Allah kavminin kurduğu tüm tuzaklardan korudu..." (Mü'min: 40/44-45)

441. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
Azîz ve celîl olan Allah, "Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim; beni andığı (her) yerde, onunlayım (rahmet ve yardımım onunla beraberdir)" buyurmuştur.
Allah'a yemin ederim ki Allah'ın, kulunun tövbe etmesinden dolayı duyduğu hoşnutluk, herhangi birinizin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden daha büyüktür." (Nitekim Allah şöyle buyurmuştur):
"Bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım, bir arşın yaklaşana bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim."[1]

Bu, Müslim'in rivâyetlerinden birinin metnidir[2] ve önceki konuda açıklaması geçmiştir[3] *Sahihayn*'da[4], *"kulum beni andığı zaman"* şeklinde rivâyet edilmişken burada "beni andığı yerde" diye geçmektedir. Her ikisi de doğrudur, sahihtir.

442. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Vefâtından üç gün önce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:
"Her biriniz (başka şekilde değil) ancak Allah'a hüsnüzan ederek ölsün."[5]

443. Enes *radıyallahu anh*, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Allah Teâlâ:
Ey âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım.
Ey âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen benden bağışlanmanı dilersen, günahlarını affederim.
Ey âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen, fakat bana hiçbir şeyi ortak tutmamış, şirke bulaşmamış olsan, ben de seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım" buyurmuştur.[6]

* Müslüman kulun Allah hakkında beslediği kanaat böylesine olmalı ve Allah'ın kendisine merhametle muamele edeceğini bilmelidir ve o şuurda hareket etmelidir. Bu demek değildir ki kul boşu boşuna avunup aldanmamalı, gücü yettiği kadar ibadet ve kulluğuna devam edip Allah'ın rahmetini ümid ederek tam anlamıyla Allah'a hüsnü zan etmelidir. Şirke bulaşmadan yaşamak her türlü mutluluğun başıdır.[7]

---

[1] Buhârî, Tevhîd 15, 35, 55; Müslim, Tevbe 1, Zikir 2, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 51, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58.
[2] Tevbe 1.
[3] 414 numaralı hadis.
[4] Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Zikir 2.
Bu hadisin benzeri 15 ve 414 numarada geçmişti, 1436'da gelecek.
[5] Müslim, Cennet 81, 82. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 13.
[6] Tirmizî, Daavât 98.
1880'de tekrar gelecektir.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tahric:

İstinbat (hüküm, netice çıkarmak), tedrib (eğitmek) ve tevcih (yönlendirmek).
Muhaddislerin bir hadis hakkında söyledikleri "ahrecehü'l-Buharî" sözü, o hadisi insanlara açıkladı, kaynağını yani hadisin kendi yollarıyla zikreden isnadındaki ricali zikretmek suretiyle beyan etmesi anlamına gelir. Muhaddislerin bir hadis hakkında söyledikleri "harrecehü'l-Buharî" sözü de kaynağını zikretti anlamındadır.
Muhaddislerin ıstılahında "tahric" bir çok anlamlarda kullanılmaktadır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:
1- Tahric, kaynağını, çıktığı yeri insanlara açıklamak anlamına gelen "ihrac"ın müteradifidir. Muhaddisler, mesela "bu Buharî'nin ihrac ettiği bir hadistir" derler. Bunun manası, rivâyet etti ve isnadını müstakilen zikretti demektir.
2- Tahric, hadisleri kitaplardan çıkarıp rivayet etmek anlamında da kullanılmaktadır. Sehavî, tahrici, muhaddisin hadisleri cüzlerden, meşihattan, kitap vb. yerlerden çıkarması ve bizzat kendisinin hocalarından ya da akranından birinin merviyatından nakletmesi şeklinde tarif etmektedir.
3- Hadisin asli kaynaklarını göstermek ve bu kaynaklara nisbet etmek anlamında da kullanılmaktadır. Bu da hadisi müelliflerden kimlerin rivâyet ettiğini açıklamak suretiyle olur.[1] Bu tanımda geçen, hadisin kaynağını göstermek o hadisin bulunduğu kitapları zikretmek suretiyle olur. Bu tür durumlarda "Buharî bu hadisi Sahih'inde zikretti" veya "Bu hadisi Tabarânî Mu'cem'inde irad etmiştir" gibi ifadeler kullanılır.
Yine bu tanımda geçen aslı hadis kaynakları sözünden maksat ise, aşağıda açıklanacak olan kitaplardır.
1- Müelliflerinin hocalarından Hz. Peygambere uzanan isnadlarla aldıkları hadisleri topladıkları sünnet kitapları, Meselâ Kütüb-i Sitte, Muvatta, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Hakim'in Müstedrek'i ve Abdurrazzak'ın Musannaf'ı hadisin aslî kaynaklarındandır.
2- Az önce zikredilen kitaplara tabi olan sünnet kitapları, önceki kitaplardan bir kaçını bir araya toplayan Humeydî'nin el-Cem'u beynes-Sahihayn"ı türündeki kitaplar veya bazı kitapların etrafını toplayan, Mizzî'nin "Tuhfetu'l-eşref bi marifeti'l etraf" türü kitaplar veya hadis kitaplarının özetlenmesiyle oluşan kitaplardır.
3- Tefsir, fıkıh ve tarih gibi başka ilim dallarında te'lif edilmiş ve hadislerle istişhad eden kitaplar. Bu tür kaynaklar için, müelliflerin hadisleri müstakilen rivâyet etmeleri şartı koşulmaktadır. Yani o müellifin hadisleri kendinden önce yaşamış olan bir müellifin kitaplarından alması gerekmemektedir. Bu tür kaynaklara misal olarak Taberî'nin Tefsir'i, İmam Şâfiî'nin el-Ümm adlı eseri gösterilebilir. Müellifleri, bu kitapları sünnet naslarını toplamak için te'lif etmemişlerdir. Aslında bu müellifler kitaplarını başka ilimler hakkında yazmışlardır. Fakat araştırmalar içerisinde ayetlerin tefsiri, hükümlerin açıklanması ve diğer hususlarda hadisleri delil göstermektedirler. Hadisleri ele alırken, hocalarından Hz. Peygamber'e ulaşan isnadla kendilerine gelen senetlerle zikretmektedirler. Bu hadisleri önceki kitaplardan direkt iktibas etmemektedirler. İşte bunlar hadisin aslî kaynaklarıdır.
Bir kitapta bulunan hadisleri isnadları ile birlikte çıkarmak ve her bir hadisin, varsa diğer isnadlarını göstererek sıhhat durumlarına işaret etmek gayesiyle pek çok tahric niteliğinde kitap yazılmıştır. Meselâ Irakî'nin, İmam Gazzalî'nin İhyâ'sında yer alan hadisleri "Tahricu Ehadisi'l-İhya" adlı kitabında toplamıştır. Bu kitapta bazı hadislere vakıf olmaması dolayısıyla ikinci defa, takat daha küçük bir kitap tasnif etmiş ve bu kitaba da "el-Muğni an hamli'l-isfar fi'l esrar fi tahrici mâ fi'l-İhya mine'l-ahbar" adını vermiştir. Irakî kitabında her hadisin geliş yollarını (turukunu), sahabi ravilerini, mahrecini, sıhhat ve zayıflık derecesini göstermiştir. Zeynuddin Kâsım b. Kutlubuğa da, "Tuhfetu'l-İhya fima fate min tahrici ehadisi'l-İhya" adında bir kitap tasnif etmiştir.[2] Bunların dışında kırkı aşkın tahric kitabı yazıldığı bildiriliyor.[3]
Tahric usulünü ve ilmini bilmenin hadisle meşgul olanlar için büyük önemi vardır. Çünkü tahric yardımıyla hadislerin asli kaynaklarını tesbit etme imkanına ulaşılmaktadır.[4]

---

[1] M. Tahhan, Usulu't-Tahric ve Diraseti'l-Esânid, Riyad (t.y), s. 8-9.
[2] Hacı Halife, Kesfu'z-Zunun, İstanbul 1941, 43,1, 24.
[3] Kettanî, er-Risaletü'l-Müstatrafe, Beyrut 1986, s. 185-191.
[4] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/92.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tahric:

İstinbat (hüküm, netice çıkarmak), tedrib (eğitmek) ve tevcih (yönlendirmek).
Muhaddislerin bir hadis hakkında söyledikleri "ahrecehü'l-Buharî" sözü, o hadisi insanlara açıkladı, kaynağını yani hadisin kendi yollarıyla zikreden isnadındaki ricali zikretmek suretiyle beyan etmesi anlamına gelir. Muhaddislerin bir hadis hakkında söyledikleri "harrecehü'l-Buharî" sözü de kaynağını zikretti anlamındadır.
Muhaddislerin ıstılahında "tahric" bir çok anlamlarda kullanılmaktadır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:
1- Tahric, kaynağını, çıktığı yeri insanlara açıklamak anlamına gelen "ihrac"ın müteradifidir. Muhaddisler, mesela "bu Buharî'nin ihrac ettiği bir hadistir" derler. Bunun manası, rivâyet etti ve isnadını müstakilen zikretti demektir.
2- Tahric, hadisleri kitaplardan çıkarıp rivayet etmek anlamında da kullanılmaktadır. Sehavî, tahrici, muhaddisin hadisleri cüzlerden, meşihattan, kitap vb. yerlerden çıkarması ve bizzat kendisinin hocalarından ya da akranından birinin merviyatından nakletmesi şeklinde tarif etmektedir.
3- Hadisin asli kaynaklarını göstermek ve bu kaynaklara nisbet etmek anlamında da kullanılmaktadır. Bu da hadisi müelliflerden kimlerin rivâyet ettiğini açıklamak suretiyle olur.[1] Bu tanımda geçen, hadisin kaynağını göstermek o hadisin bulunduğu kitapları zikretmek suretiyle olur. Bu tür durumlarda "Buharî bu hadisi Sahih'inde zikretti" veya "Bu hadisi Tabarânî Mu'cem'inde irad etmiştir" gibi ifadeler kullanılır.
Yine bu tanımda geçen aslı hadis kaynakları sözünden maksat ise, aşağıda açıklanacak olan kitaplardır.
1- Müelliflerinin hocalarından Hz. Peygambere uzanan isnadlarla aldıkları hadisleri topladıkları sünnet kitapları, Meselâ Kütüb-i Sitte, Muvatta, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Hakim'in Müstedrek'i ve Abdurrazzak'ın Musannaf'ı hadisin aslî kaynaklarındandır.
2- Az önce zikredilen kitaplara tabi olan sünnet kitapları, önceki kitaplardan bir kaçını bir araya toplayan Humeydî'nin el-Cem'u beynes-Sahihayn"ı türündeki kitaplar veya bazı kitapların etrafını toplayan, Mizzî'nin "Tuhfetu'l-eşref bi marifeti'l etraf" türü kitaplar veya hadis kitaplarının özetlenmesiyle oluşan kitaplardır.
3- Tefsir, fıkıh ve tarih gibi başka ilim dallarında te'lif edilmiş ve hadislerle istişhad eden kitaplar. Bu tür kaynaklar için, müelliflerin hadisleri müstakilen rivâyet etmeleri şartı koşulmaktadır. Yani o müellifin hadisleri kendinden önce yaşamış olan bir müellifin kitaplarından alması gerekmemektedir. Bu tür kaynaklara misal olarak Taberî'nin Tefsir'i, İmam Şâfiî'nin el-Ümm adlı eseri gösterilebilir. Müellifleri, bu kitapları sünnet naslarını toplamak için te'lif etmemişlerdir. Aslında bu müellifler kitaplarını başka ilimler hakkında yazmışlardır. Fakat araştırmalar içerisinde ayetlerin tefsiri, hükümlerin açıklanması ve diğer hususlarda hadisleri delil göstermektedirler. Hadisleri ele alırken, hocalarından Hz. Peygamber'e ulaşan isnadla kendilerine gelen senetlerle zikretmektedirler. Bu hadisleri önceki kitaplardan direkt iktibas etmemektedirler. İşte bunlar hadisin aslî kaynaklarıdır.
Bir kitapta bulunan hadisleri isnadları ile birlikte çıkarmak ve her bir hadisin, varsa diğer isnadlarını göstererek sıhhat durumlarına işaret etmek gayesiyle pek çok tahric niteliğinde kitap yazılmıştır. Meselâ Irakî'nin, İmam Gazzalî'nin İhyâ'sında yer alan hadisleri "Tahricu Ehadisi'l-İhya" adlı kitabında toplamıştır. Bu kitapta bazı hadislere vakıf olmaması dolayısıyla ikinci defa, takat daha küçük bir kitap tasnif etmiş ve bu kitaba da "el-Muğni an hamli'l-isfar fi'l esrar fi tahrici mâ fi'l-İhya mine'l-ahbar" adını vermiştir. Irakî kitabında her hadisin geliş yollarını (turukunu), sahabi ravilerini, mahrecini, sıhhat ve zayıflık derecesini göstermiştir. Zeynuddin Kâsım b. Kutlubuğa da, "Tuhfetu'l-İhya fima fate min tahrici ehadisi'l-İhya" adında bir kitap tasnif etmiştir.[2] Bunların dışında kırkı aşkın tahric kitabı yazıldığı bildiriliyor.[3]
Tahric usulünü ve ilmini bilmenin hadisle meşgul olanlar için büyük önemi vardır. Çünkü tahric yardımıyla hadislerin asli kaynaklarını tesbit etme imkanına ulaşılmaktadır.[4]

---

[1] M. Tahhan, Usulu't-Tahric ve Diraseti'l-Esânid, Riyad (t.y), s. 8-9.
[2] Hacı Halife, Kesfu'z-Zunun, İstanbul 1941, 43,1, 24.
[3] Kettanî, er-Risaletü'l-Müstatrafe, Beyrut 1986, s. 185-191.
[4] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/92.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

88) Müslümanlara Karşı Güler Yüzlü Ve Tatlı Dilli Olmak

"... Fakat mü'minlere kol kanat ger." (Hıcr: 15/88)
"... Ey peygamber eğer onlara karşı kırıcı, huysuz, katı yürekli ve sert olsaydın etrafından dağılır giderlerdi." (Al-i İmran: 3/159)

694. Adî İbni Hâtim *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yarım hurma vermek suretiyle de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz. O kadarını da bulamayanlar, güzel bir sözle olsun kendilerini korusunlar."[1]

* Ahirette tüm insanlar hesaba çekilecek ve orada sağına soluna bakarak yardımcı ve işe yarayacak amellerini arayacaktır. Kişi bu dünyada cehennem ateşini söndürecek amellere yani sadaka vermeye teşvik ediliyor. Pek az bir şey olan yarım hurmayı küçük görmemek gerektiği vurgulanıyor. Mali yönden bu kadar bir şey bulamayan kimse ise güzel ve tatlı sözlerle bu kazanca ulaşıp kendisini ateşten korumaya çalışmalıdır. Zilzal: 99/7-8'de beyan edildiği gibi. [2]

695. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Güzel söz sadakadır."[3]

* Müslümanlıkta iyi niyetle yapılan her davranış sevap vasıtasıdır. [4]

696. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Din kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibaret bile olsa, hiçbir iyiliği küçümseme."[5]

---

[1] Buhârî, Edeb 34, Zekât 10, Rikak 49, 51, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66–70. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 37, Kıyâmet 1; Nesâî, Zekât 63–64; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28.
Bu hadis önceden 139, 406 ve 546'da değişik şekillerde geçmişti
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 229.
[3] Buhârî, Edeb 34, Cihâd 128, Müslim, Zekât 56.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 229.
[5] Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 30, Birr 45.
Bu hadis 121'de geçmiş olup 892'de tekrar gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KAYNAKLAR

Bu Mukaddime'yi hazırlarken istifâde ettiğimiz kaynaklardan belli başlıları şunlardır:
el-Aclunî, İsmail İbnu Muhammed (v. 1162/1748): Keşfu'l-Hafa ve Müzîlü'l-İlbâs ammâ İştehere mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs, Beyrut 1351.
Ahmed Muhammed Şâkir: el-Bâ'isu'l-Hasîs Şerhu İhtisâri Ulûmi'l-Hâdîs, Beyrut 1951.
Babanzâde, Ahmed Naim: Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Birinci cild, Ankara, 1957.
Çakan, İsmail Lütfi: Hadîslerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları, İstanbul 1982.
Dârâkutnî, Ali İbnu Ömer (v. 385/995): Ehâdîsu'l-Muvatta (Tahkîk: Zâhidu'l-Kevseri, Keşfu'l-Gıta ile birlikte hazırlanmıştır), Mısır, 1946.
Ebu Dâvud, Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (v. 202/817): Risâletu Ebî Dâvud es-Sicistânî fi Vasfı Te'lîfihi Li-Kitâbi's-Sünen (Tahkîk: Zahidü'l-Kevserî), Mısır, 1.369.
el-Hâkim, Ebu Abdillâh Muhammed İbni Abdillâh en-Neysâbûrî (405/1014): Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut, 1935.el-Hâkim el-Müstedrek alâ's-Sahîheyn, Haydârâbâd-Deken 1335.
Hamîdullah, Muhammed: Muhtasar Hadîs Târihi ve Sahîfe-i Hemmâm İbn Münebbih, Çvr. Kemal Kuşçu, İstanbul, 1967
el-Hatîb, Muhammed Acâc: es-Sünne Kable't-Tedvîn, Kahire 1963.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebu Bekr Ahmed İbnu Ali (463/1070); el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Mısır, 1972.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî, er-Rıhle fi Talebi'l-Hadîs, Beyrut, 1975.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Takyîdu'l-İlm, Daru İhyai's-Sünne 1975.Hattâbî, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed İbnu İbrâhim (v. 388/998): Me'âlimu's-Sünen, Humus, I969.
Hâzimî, Ebu Bekr Muhammed İbnu Mûsâ (v. 584/1118): Şurûtu Eimmeti'l-Hamse, Kahire 1357, (Makdisî'nin Şurût'u Eimmeti's-Sitte'si ile birlikte Zâhidu'l-Kevserî'nin tahkîkiyle birlikte basılmıştır).
el-Hüseynî, Abdü'l-Mecid Hâşim: el-İmâmu'l-Buhârî, Kahire, tarihsiz.
İbnu Abdilberr, Ebu Ömer Yûsuf (v. 463/1070): Câmi'u Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi, Medîne, 1968.
İbnu'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed İbnu Abdillah (v.543/1148) Ârızatu'l-Ahvazî bi-Şerhi Sahîhi't-Tirmizî, Beyrut, tarihsiz.
İbnu Asâkir, Keşfu'l-Gıta fi Fazâili'l-Mustafa, 1946, Mısır.
İbnu Hacer, Şihâbü'd-Dîn Ebu'l-Fadl Ahmed İbnu Ali el-Askalânî (v. 852/1448): Hedyü's-Sârî Mukaddimetu Feth'i'l-Bâri, Bulak 1301.
İbnu Hacer Şerhu'n-Nuhbe, Mısır, 1934.
İbnu Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, Haydarâbâd-Deken 1328
İbnu Hamza el-Hüseynî, es-Seyyid İbrahim İbnu's-Seyyid (v. 1120/1706): el-Beyân ve't-Ta'rîf fi Esbâbı Vürûdi'l-Hadîsi'ş-Şerif, Halebi 1329.
İbnu Hazm, Ali, el-Endülusî (v. 457/1064): el-İhkâm fi Usûlü'l-Ahkâm, Kahire, tarihsiz.
İbnu's-Salâh, Ebu Amr Osman İbnu Abdirrahmân eş-Şehrezûrî (v. 643/1245): Mukaddime (veya Ulumu'l-Hadîs). Matbâ'atu'l-Âmire, 1931.
Itr, Nûru'd-Dîn İbnu Muhammed: el-İmâmu't-Tirmizî ve'l-Muvâzene Beyne Câmi'ihi ve Beyne's-Sahîheyn, Mısır, 1970.
el-Kâri, Nuru'd-Dîn Molla Ali İbnu's-Sultân Muhammed el-Herevî (v. 1014/1605): el-Esrâru'l-Merfu'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzû'a, Beyrut, 1971.
el-Kâri, Şerhu Nuhbeti'l-Fiker, İstanbul 1327.
Kastalânî, Ebu'l-Abbâs Şihâbu'd-Dîn Ahmed İbnu Muhammed (v. 923/1517): İrşâdu's-Sârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Bulak, 1304.
Keşmîrî, Muhammed Enver (v. 1352/1933): Feyzü'l-Bâri fi Sahihi'l-Buhârî, Beyrut, tarihsiz.
Kettânî, es-Seyyid eş-Şerîf Muhammed İbnu Ca'fer (v. 1345/1926): er-Risâletu'l-Müstetrafe li-Beyâni Meşhûri Kütübi's-Sünneti'l-Müşerrefe, İstanbul 1986.
Koçyiğit, Talât: Hadîs Istılahları, Ankara 1980.
Koçyiğit, Talât, Hadîsçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşakalar, Ankara 1969.
Koçyiğit, Talât Hadîs Usûlü, Ankara 1975.
Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdü'l-Hayy (v. 1304/1886): er-Ref'u ve't-Tekmîl fi'l-Cerhi ve't-Ta'dîl, 2. tab, Haleb, 1968.
el-Makdisî, Ebu'l-Fadl Muhammed İbnu Tâhir (v. 507/1113): Şurûtu Eimmeti's-Sitte, Kahire, 1345.
el-Mubârekfûrî, Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahmân İbnu Abdirrahim (v. 1353/1934): Tuhfetu'l -Ahvazî bi şerhi Câmi'it-Tirmizî, Kahire, 1963.
Nevevî, Muhyi'd-Dîn Ebu Zekeriyya Yahya (v. 677/1278): Şerhu Müslim, Mısır, tarihsiz.
Nevevî, Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lügât, Beyrut, tarihsiz.
Okiç, Tayyib: Bazı Hadîs Meseleleri Üzerine Tedkîkler, İstanbul, 1959.
es-Serahsî, Şemsü'd-Dîn Ebu Bekr Muhammed İbnu Ahmed (v. 490/1096): Usûlu's-Serahsî, Haydarâbad-Deken, 1973.
Sezgin, Fuat: Buhârî'nin Kaynakları, İstanbul, 1956.
Sibâ'i, Mustafa: es-Sünne ve Mekânetühâ fi Teşrî'i'l-İslâmî, Dımeşk 1966.
Subhi Sâlih: Hadîs İlimleri ve Hadîs Istılahları, Çvr. Yaşar Kandemir, Ankara, 1971.
Suyûtî, Hâtimetu'l-Huffâz Celâlü'd-Dîn Abdurrahmân İbnu Ebî Bekr (v.911/1505): Tedrîbu'r-Râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî, Medîne, 1959.
eş-Şâtıbî, Ebu İshâk İbrahim İbnu Mûsâ (v. 790/1388): el-Muvâfakât fi Usûli'l-Ahkâm, Kahire. 1969.
Şeyhu'l-Emir, Muhammed: Müsnedu Şeyhi'l-Emîr Muhammed, Süleymaniye. Bağdadlı Vehbi. Nu 316.
Tehânevî, Zafer Ahmed: Yeni Usûl-i Hadîs, Çvr. İbrahim Canan, İzmir. 1982.
Zehebî, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ahmed (v. 748/1347): Mîzânu'l-İttidal fi Nakdi'r-Ricâl, Kahire. 1963.
Zehebî Tezkîretu'l-Huffâz, Haydarâbâd. 1956.
Zürkâni, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdi'l-Bâki (v. 1122/1710): Şerhu Muvatta'ı'l-İmâmı Mâlik, Kahire. 1961.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/543-544-545-546.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KAYNAKLAR

Bu Mukaddime'yi hazırlarken istifâde ettiğimiz kaynaklardan belli başlıları şunlardır:
el-Aclunî, İsmail İbnu Muhammed (v. 1162/1748): Keşfu'l-Hafa ve Müzîlü'l-İlbâs ammâ İştehere mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs, Beyrut 1351.
Ahmed Muhammed Şâkir: el-Bâ'isu'l-Hasîs Şerhu İhtisâri Ulûmi'l-Hâdîs, Beyrut 1951.
Babanzâde, Ahmed Naim: Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Birinci cild, Ankara, 1957.
Çakan, İsmail Lütfi: Hadîslerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları, İstanbul 1982.
Dârâkutnî, Ali İbnu Ömer (v. 385/995): Ehâdîsu'l-Muvatta (Tahkîk: Zâhidu'l-Kevseri, Keşfu'l-Gıta ile birlikte hazırlanmıştır), Mısır, 1946.
Ebu Dâvud, Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (v. 202/817): Risâletu Ebî Dâvud es-Sicistânî fi Vasfı Te'lîfihi Li-Kitâbi's-Sünen (Tahkîk: Zahidü'l-Kevserî), Mısır, 1.369.
el-Hâkim, Ebu Abdillâh Muhammed İbni Abdillâh en-Neysâbûrî (405/1014): Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut, 1935.el-Hâkim el-Müstedrek alâ's-Sahîheyn, Haydârâbâd-Deken 1335.
Hamîdullah, Muhammed: Muhtasar Hadîs Târihi ve Sahîfe-i Hemmâm İbn Münebbih, Çvr. Kemal Kuşçu, İstanbul, 1967
el-Hatîb, Muhammed Acâc: es-Sünne Kable't-Tedvîn, Kahire 1963.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebu Bekr Ahmed İbnu Ali (463/1070); el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Mısır, 1972.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî, er-Rıhle fi Talebi'l-Hadîs, Beyrut, 1975.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Takyîdu'l-İlm, Daru İhyai's-Sünne 1975.Hattâbî, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed İbnu İbrâhim (v. 388/998): Me'âlimu's-Sünen, Humus, I969.
Hâzimî, Ebu Bekr Muhammed İbnu Mûsâ (v. 584/1118): Şurûtu Eimmeti'l-Hamse, Kahire 1357, (Makdisî'nin Şurût'u Eimmeti's-Sitte'si ile birlikte Zâhidu'l-Kevserî'nin tahkîkiyle birlikte basılmıştır).
el-Hüseynî, Abdü'l-Mecid Hâşim: el-İmâmu'l-Buhârî, Kahire, tarihsiz.
İbnu Abdilberr, Ebu Ömer Yûsuf (v. 463/1070): Câmi'u Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi, Medîne, 1968.
İbnu'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed İbnu Abdillah (v.543/1148) Ârızatu'l-Ahvazî bi-Şerhi Sahîhi't-Tirmizî, Beyrut, tarihsiz.
İbnu Asâkir, Keşfu'l-Gıta fi Fazâili'l-Mustafa, 1946, Mısır.
İbnu Hacer, Şihâbü'd-Dîn Ebu'l-Fadl Ahmed İbnu Ali el-Askalânî (v. 852/1448): Hedyü's-Sârî Mukaddimetu Feth'i'l-Bâri, Bulak 1301.
İbnu Hacer Şerhu'n-Nuhbe, Mısır, 1934.
İbnu Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, Haydarâbâd-Deken 1328
İbnu Hamza el-Hüseynî, es-Seyyid İbrahim İbnu's-Seyyid (v. 1120/1706): el-Beyân ve't-Ta'rîf fi Esbâbı Vürûdi'l-Hadîsi'ş-Şerif, Halebi 1329.
İbnu Hazm, Ali, el-Endülusî (v. 457/1064): el-İhkâm fi Usûlü'l-Ahkâm, Kahire, tarihsiz.
İbnu's-Salâh, Ebu Amr Osman İbnu Abdirrahmân eş-Şehrezûrî (v. 643/1245): Mukaddime (veya Ulumu'l-Hadîs). Matbâ'atu'l-Âmire, 1931.
Itr, Nûru'd-Dîn İbnu Muhammed: el-İmâmu't-Tirmizî ve'l-Muvâzene Beyne Câmi'ihi ve Beyne's-Sahîheyn, Mısır, 1970.
el-Kâri, Nuru'd-Dîn Molla Ali İbnu's-Sultân Muhammed el-Herevî (v. 1014/1605): el-Esrâru'l-Merfu'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzû'a, Beyrut, 1971.
el-Kâri, Şerhu Nuhbeti'l-Fiker, İstanbul 1327.
Kastalânî, Ebu'l-Abbâs Şihâbu'd-Dîn Ahmed İbnu Muhammed (v. 923/1517): İrşâdu's-Sârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Bulak, 1304.
Keşmîrî, Muhammed Enver (v. 1352/1933): Feyzü'l-Bâri fi Sahihi'l-Buhârî, Beyrut, tarihsiz.
Kettânî, es-Seyyid eş-Şerîf Muhammed İbnu Ca'fer (v. 1345/1926): er-Risâletu'l-Müstetrafe li-Beyâni Meşhûri Kütübi's-Sünneti'l-Müşerrefe, İstanbul 1986.
Koçyiğit, Talât: Hadîs Istılahları, Ankara 1980.
Koçyiğit, Talât, Hadîsçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşakalar, Ankara 1969.
Koçyiğit, Talât Hadîs Usûlü, Ankara 1975.
Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdü'l-Hayy (v. 1304/1886): er-Ref'u ve't-Tekmîl fi'l-Cerhi ve't-Ta'dîl, 2. tab, Haleb, 1968.
el-Makdisî, Ebu'l-Fadl Muhammed İbnu Tâhir (v. 507/1113): Şurûtu Eimmeti's-Sitte, Kahire, 1345.
el-Mubârekfûrî, Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahmân İbnu Abdirrahim (v. 1353/1934): Tuhfetu'l -Ahvazî bi şerhi Câmi'it-Tirmizî, Kahire, 1963.
Nevevî, Muhyi'd-Dîn Ebu Zekeriyya Yahya (v. 677/1278): Şerhu Müslim, Mısır, tarihsiz.
Nevevî, Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lügât, Beyrut, tarihsiz.
Okiç, Tayyib: Bazı Hadîs Meseleleri Üzerine Tedkîkler, İstanbul, 1959.
es-Serahsî, Şemsü'd-Dîn Ebu Bekr Muhammed İbnu Ahmed (v. 490/1096): Usûlu's-Serahsî, Haydarâbad-Deken, 1973.
Sezgin, Fuat: Buhârî'nin Kaynakları, İstanbul, 1956.
Sibâ'i, Mustafa: es-Sünne ve Mekânetühâ fi Teşrî'i'l-İslâmî, Dımeşk 1966.
Subhi Sâlih: Hadîs İlimleri ve Hadîs Istılahları, Çvr. Yaşar Kandemir, Ankara, 1971.
Suyûtî, Hâtimetu'l-Huffâz Celâlü'd-Dîn Abdurrahmân İbnu Ebî Bekr (v.911/1505): Tedrîbu'r-Râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî, Medîne, 1959.
eş-Şâtıbî, Ebu İshâk İbrahim İbnu Mûsâ (v. 790/1388): el-Muvâfakât fi Usûli'l-Ahkâm, Kahire. 1969.
Şeyhu'l-Emir, Muhammed: Müsnedu Şeyhi'l-Emîr Muhammed, Süleymaniye. Bağdadlı Vehbi. Nu 316.
Tehânevî, Zafer Ahmed: Yeni Usûl-i Hadîs, Çvr. İbrahim Canan, İzmir. 1982.
Zehebî, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ahmed (v. 748/1347): Mîzânu'l-İttidal fi Nakdi'r-Ricâl, Kahire. 1963.
Zehebî Tezkîretu'l-Huffâz, Haydarâbâd. 1956.
Zürkâni, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdi'l-Bâki (v. 1122/1710): Şerhu Muvatta'ı'l-İmâmı Mâlik, Kahire. 1961.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/543-544-545-546.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âdem (a.s.)'in Kıyamet Günü, Hatasını Hatırlaması ve Bundan Ötürü Üzüntü Duyması

64) Katade'den gelen rivayetle, onun da Enes (r.a.)'dan yaptığı rivayete göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ kıyamet gününde insanları bir araya toplar. Onlar:
"Ey Rabbimiz! Senin katında birisini şefaatçi edinelim de, Rabbimiz bizleri bu yerimizde rahata kavuştursun" derler. Âdem (a.s.)'a gelirler:
"Sen, Allahu Teâlâ'nın kendi eliyle yaratmış olduğusun, Allahu Teâlâ kendi ruhundan sana üfledi ve sana secde etmeleri için de Meleklere emir buyurdu. Rabbimiz katında bize şefaatçi ol" derler. Âdem (a.s.):
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim" der ve işlemiş olduğu hatayı hatırlatır. Onlara:
"Siz Nuh'a gidin" der. Nuh (a.s.) da:
"Ben sizin istediğiniz mevkide değilim" der ve işlediği hatayı hatırlatır ve:
"Siz Allah'ın kendisini halil (yakın dost) edindiği İbrahim'e gidin" der. Ona giderler, o da:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim" der, işlediği hatayı hatırlatır ve:
"Siz İsa'ya gidin" der. Ona giderler. O da:
"Ben sizin istediğiniz mevkide değilim" der ve (devamla):
"Siz Yüce Allah'ın önceki ve sonraki tüm günahlarını bağışlamış olduğu Muhammed'e gidin" der. Bana gelirler. Ben de, Rabbime nida edip yalvarmak için izin isterim. O'nu gördüğümde secde yaparım. Allah Azze ve Celle beni dilediği kadar belli bir vakte dek o hâl üzere bı?rakır. Sonra:
"Başını kaldır, istediğin verilecektir, söyle söylediğin dinlenecektir, şefaatte bulun şefaatin makbul olacaktır." denilir.
Ben de bunun üzerine başımı kaldırırım, Rabbimin bana öğrettiği gibi hamd ederim sonra da şefaatte bulunurum. Rabbim Bana kimler için şefaatçi olacağımı bildirir. Sonra haklarında şefaatte bulunduklarımı cehennemden çıkarırım (Allah'ın izniyle) ve Cennete koyarım. Sonra yine Rabbimin huzuruna varırım ve yine aynı şekilde secdede bulunurum. Üçüncü, dördüncü kez böyle tekrar tekrar bu devam eder. Öyle ki Kur'ân'ın tuttukları haricinde cehennemde hiç kimse kalmaz."
Râvî Katade bu sonuncu hakkında yani *"Kur'ân'ın tutukları"* hakkında, bunlar, kendi haklarında ebedi cehennemde kalmaları kesinkes belli olanlardır." derdi.[1]
v Müslim'de (193) gelen başka bir rivayet lafzı da, Ebû Kâmil Fudayl bin Hüseyin El-Cühderi ve Muhammed bin Ubeyd el-Ğaberî'dendir. Hadisin lafzı Ebû Kamil'e aittir. Her ikisi de: "Bizlerin Ebû Avâne'den, onun da Katâde'den, onun da Enes bin Malik'ten (r.a.) rivayet ettikleri hadiste, Resûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu söylemişlerdir" dediler (ve devamla):
"Allahu Teâlâ kıyamet gününde insanları toplar ve bu insanlar ihtimam gösterirler (Râvî İbn Ubeyd der ki: "İnsanlar bu olay karşısında dehşete girerler.") *ve:*
"Ey Rabbimiz! Senin katında birisini şefaatçi edinelim de, Rabbimiz bizi bu yerimizden rahata kavuştursun" derler. Direkt Âdem (a.s)'a gelirler: "Sen Âdem (a.s)'sin, mahlukatın Babasısın. Allah (c.c.) seni kendi eliyle yarattı ve ruhundan sana üfledi, meleklere de emir buyurdu. Sana secde ettiler. Rabbin katında bizlere şefaatçi ol ki bizi buradan rahat bir yere kavuştursun" derler. Âdem:
"Ben sizin istediğiniz konuda değilim" der ve işlediği hatasını hatırlatır. Bu hatasından dolayı Rabbinden utanır ve:
"Ama Nuh'a gidin Allah'ın gönderdiği ilk resûle gidin" der. Onlar da Nuh'a gelirler. O da:
"Ben istediğiniz konumda birisi değilim" der ve işlediği hatayı hatırlatır, bu hatasından dolayı Rabbinden utanır ve:
"Ama, Allah'ın (c.c.) kendisini Halil (yakın dost) edindiği İbrahim'e gidin" der. Onlar da bunun üzerine İbrahim'e gelirler. O da (a.s.):
"Ben istediğiniz mevkide birisi değilim" der ve işlediği hatasını hatırlatır, bu hatasından dolayı da Rabbine karşı utanır ve:
"Ama Allah'ın kendisiyle konuştuğu, kendisine Tevrat verdiği Musa'ya gidin" der. Onlar da Musa'ya (a.s) gelirler ve o da:
"Ben sizin istediğiniz mevkide birisi değilim" der ve işlediği hatasını hatırlatır ve bundan dolayı Rabbine karşı utanır ve:
"Ama Allah'ın ruhu ve kelimesi olan İsa'ya gidin" der. O da:
"Ben sizin istediğiniz konumda birisi değilim" der (ve devamla):
"Ama gelmiş ve geçmiş günahları bağışlanmış olan Muhammed'e (s.a.s.) gidin" der. (Resûlullah (s.a.s.) der ki):
"Bana gelirler. Ben de: Rabbime münacatta bulunmak için izin isterim. Onu gördüğümde secde yaparım. Allahu Teâlâ beni dilediği kadar o hâl üzere bırakır. Sonra:
"Başını kaldır! Söyle, söylediklerin dinlenecek, istediğin verilecek, şefaatçi ol şefaatin kabul edilecek" diye buyurur. Ben de başımı kaldırırım. Allah'ın bana öğrettiği gibi Allah'ı hamd ederim. Sonra şefaatçi olurum ve Rabbim kimler hakkında şefaat edeceğimi bildirir. Sonra da haklarında şefaatte bulunduklarımı (Allah'ın izniyle) ateşten çıkarırım ve cennete sokarım."
(Râvî) der ki: "Üçüncüsünde mi yoksa dördüncüsünde miydi hatırlamıyorum şöyle buyurur:
"Ey Rabbim! Öyle ki Kur'ân'ın tuttukları hariç cehennemde kimse kalmadı." Yani cehenneme girmeleri ebedi hükme bağlananlar."
İbn Ubeyd'den gelen rivayette ise, "Yani cehenneme girmeleri ebedi hükme bağlananlar" lafzını Katâde belirtmiştir" der.

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye (6565) aittir. Geniş olarak ileride şefaat hadisinde (inşallah) gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

225) Muharrem Orucunun Fazileti (Muharrem, Şâban Ve Haram Aylarında Nâfile Oruç Tutmak)

Bu bölümdeki üç hadisten, Ramazan dışında en faziletli orucun Muharrem ayında olduğunu, Rasulullah (s.a.v.)'ın Ramazan dışında en fazla oruçlu bulunduğu ayın Şaban ayı olduğunu, en ideal oruç tutmanın ne şekilde olacağını öğreneceğiz. [1]

1249. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ramazan orucu dışında en faziletli oruç, Allah'ın ayı muharremde tutulan oruçtur. Farzlar dışında en faziletli namaz da gece namazıdır."[2]

1250. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hiç bir ayda, şâban ayında tuttuğu oruçtan daha fazla oruç tutmazdı. Şâban ayının tamamını oruçlu geçirirdi.
Başka bir rivayette[3] "Pek az bir kısmı hariç, şâban ayını baştan sona oruçlu geçirirdi" denilmektedir.[4]

* Şabanın 15. gününden sonra oruç tutulmamasını isteyen hadisle bu hadis ters gibi görünüyorsa da; alışık olmayanların Ramazana dinç girebilmeleri için bir tavsiye niteliğinde olup alışık olanların en fazla oruç tutacakları ayın Şaban ayı olduğunu açıklamaktır. [5]

1251. Mücîbetü'l–Bâhiliyye, babasından (veya amcasından) naklen, babasının Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e elçi olarak gidip memleketine döndüğünü, bir yıl sonra –hali ve görünüşü oldukça değişmiş olarak– tekrar Hz. Peygamber'e gittiğini ve şöyle dediğini haber verdi:
– Ey Allah'ın Resûlü! Beni tanıdınız mı? Hz. Peygamber:
– *"Sen kimsin? (tanımadım)"* buyurdu. Adam:
– Bir sene önce size gelmiş olan Bâhilîyim, dedi. Hz. Peygamber:
– *"Seni böylesine değiştiren nedir? Halbuki sen çok iyi görünüyordun"* buyurdu. Adam:
– Senden ayrıldığım günden beri, geceleri hariç, asla yemek yemedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kendine işkence etmişsin!"* buyurdu ve ilâve etti:
– *"Sabır ayı (ramaza)nı bütünüyle, diğer aylardan da birer günü oruçlu geçir."* Adam:
– Benim için bu sayıyı arttırınız. Zira benim gücüm bundan fazlasına yeter, dedi. Hz. Peygamber:
– *"O halde her aydan iki gün oruç tut!"* buyurdu. Adam:
– Daha arttırınız, dedi. Hz. Peygamber
– *"Peki, her aydan üç gün!"* buyurdu. Adam:
– Biraz daha arttırınız, dedi. Hz. Peygamber de:
– *"Haram aylarında (receb, zilkade, zilhicce ve muharrem) üç gün oruç tut, bırak; üç gün oruç tut, bırak; üç gün oruç tut, bırak."* buyurdu ve üç parmağını birleştirip bırakmak suretiyle de fiilen gösterdi.[6]

* Hiçbir kimse Peygamber (s.a.v.)'den daha kaliteli Müslüman olamaz, ondan daha dindar olamaz, daha müttaki olamaz. Müttaki olmak; yolunu yordamını Allah'ın kitabı ve peygamberimizin sünnetiyle bulmaya çalışmaktır. 1178 numaralı hadiste de beyan edildiğine göre Allah'ın en çok beğendiği namaz ve orucun da Davut (a.s.)'ın orucu olduğunu öğrenmiştik. Kişinin peygamber tavsiyesine uygunluğu ölçüsünde müttaki olacağını, aksi takdirde onun sünnetinden uzaklaşmış, emrini dinlemeyip isyan etmiş olacağı da kesindir. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 364.
[2] Müslim, Sıyâm 202, 203. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 56; Tirmizî, Mevâkît 207; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 6.
1168'de geçmişti.
[3] Müslim, Sıyâm 176; İbni Mâce, Sıyâm 30.
1225-28. hadislere bak.
[4] Buhârî, Savm 52; Müslim, Sıyâm 177. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 30.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 364.
[6] Ebû Dâvûd, Savm 55. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sıyâm 43.
[7] Bkz. 1228 numaralı hadis ve 14. Bölümün hadisleri olan 142-152. hadisler.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 364.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

306) Köpek Edinme Yasağı (Av, Çoban Ve Ziraat Köpekleri Dışında Köpek Edinmenin Yasaklanmış Olduğu)

1692. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:
"Av veya çoban köpeği dışında her kim köpek edinirse her gün o kimsenin ecir ve sevabından iki kırat eksilir."[1]

1693. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim köpek edinirse, her gün o kimsenin amelinin sevabından bir kırat eksilir. Ancak ziraat veya koyun köpeği olursa o başka…"[2]
Müslim'in bir rivayetine göre[3]; *"Av, koyun ve ziraat köpeği hariç, kim köpek edinirse, gerçekten onun ecir ve sevabından her gün iki kırat eksilir"* buyurdu.

* Hiçbir ihtiyaç (ziraat ve hayvanlar için) olmadığı halde sadece eğlence ve süs olması için evde köpek bulundurmanın yapılan iyiliklerin sevabından bir ölçek veya iki ölçek veya bir birim veya iki birim eksileceği haber verilmektedir. Bu farklı eksilme işi köpeğin diğer insanlara verdiği rahatsızlığa, havlamasına, pis şeyler yemesine, pis kokmasına, kendisinin ve salyasının pis (necis) olmasına göre yaptığı amellerin sevabı bir kat veya iki kat azalır. Her gün bu azalmanın miktarı böyle olunca, zamanla bu kaybın ne kadar büyüyeceği daha iyi tahmin edilebilir.
Bu konudaki tüm hadisler değerlendirildiğinde Koyun veya (çoban köpeği) ziraat köpeği ve av köpeği haricinde köpek edinmek yasaklanmıştır. 1675 numaralı hadisle de köpek alışverişinden dolayı kazanılan paranın da yasaklandığını bilmekteyiz.
İslamî gelenekte herşey kişiye sevap kazandırır. Kişinin sevabının azalmasına vesile olan herşey ve kişiye günah kazandıran herşey İslami olmayan hayat tarzlarının, adet ve yaşantı biçimleridir. Bunların tümünden uzak durmak gerekir. Zevk için köpek besleyen, devamlı bir zarar içindedir. *"Her kim bir toplumun örf ve adetlerine uyarsa onlara benzemeye çalışırsa o onlardandır."* hadisini de gözden ve gönülden uzak tutmamak gerekir. [4]

---

[1] Buhârî, Hars 3, Bedü'l–halk 17, Zebâih 6; Müslim, Müsâkât 50–54, 57, 61. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 17; Nesâî, Sayd 12, 13, 14; İbni Mâce, Sayd 2.
[2] Buhârî, Hars 3, Bedü'l–halk 17; Müslim, Müsâkât 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 17; Nesâî, Sayd 13.
[3] Müsâkât 57.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 495.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

USUL-İ HADÎS

USUL-İ HADÎSİN MAHİYETİ

1- Usûl-i Hadîsin Muhtevâsı:

Hadis Usulü adıyla inceleyeceğimiz konu, aslında Hadis Usulü Bilimi (İlmi Usuli'l-Hadis) dir. Hadis İlminin Dirayetü'l-hadis diye bilinen koludur. Hadis ilminin diğer kolunun adı da Rivayetü'l-hadis ilmidir.
Dilimizde kullanımı ile Hadis Usulü, asli ifadesiyle Usulu'l-hadis teriminin temel kelimesi hadis'tir. Hadis'in sözlük anlamı yeni'dir. Eski demek olan kadim'in zıddıdır.
Hadis kelimesi Kur'an-ı Kerim'de söz ve haber anlamlarında kullanılmıştır.[1] Mesela *"Haydi onun gibi bir söz getirsinler"* (Tur: 52/34) ayetinde söz, *"Musa'nın haberi sana ulaştı mı?"* (Taha: 20/9; ez-Zariyat: 51/24; en-Naziat: 79/15.) ayetinde de haber anlamındadır.
Hadisin terim anlamı ise, söz, fiil, takrir (onay), ahlaki ve fiziki vasıf olarak Hz. Peygambere izafe edilen her şeyin yazılı metinleri demektir. Çok özel ve dar anlamda peygamber sözüne de hadis denir. Hadisin çoğulu ehadis'dir.
Usul, asl'ın çoğuludur. Asıllar, kökler, kaynaklar manasına gelmektedir. Terim olarak yol, yöntem, nizam, kaide, düzen ve metod ahlamlarında kullanılmaktadır. Bu manada bir ilmin asıl mevzuundan önce öğrenilmesi gerekli esaslar, prensipler ve başlangıç bilgileri ve tekniklerini ifade etmektedir.
Hadis Usulcüleri denilince, hadi ilminin dirayete dayanan prensipler bölümü (usuliyyat) ile meşgul olan alimler (usuliyyun) anlaşılır.
Hadis usulü ilmi de hadis ilminin dayandığı prensipler, hadis teknolojisi demektir. Bu bilim dalına başlangıçta Mustalahu'l-hadis de denilmiştir. Usul konularını anlatmak için Ulumu'l-hadis ifadesinin kullanıldığı da olmuştur.[2]
Hadis Usulü, kabul ve red yönünden hadisin sened ve metnini inceleyen ilim dalıdır.
Hadis ilmi temelde rivayetu'l-hadis ve dirayetu'l-hadis diye iki ana bilim dalına ayrılmaktadır. Rivayetü'l-hadis ilmi, Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in söz, fiil, takrir ve hallerini; bunların zabt edilip usulüne uygun olarak sonraki nesillere nakledilmelerini (rivayetlerini) konu edinen hadis ilim dalıdır.
Mustalahu'l-hadis ve usûlü'l-hadis diye de isimlendirilen dirayetü'l-hadis ilmi, "Sened ve metnin durumlarını anlamaya imkan veren kaideler ilmi" olarak tarif edilmektedir. Bu tariften açıkça anlaşılacağı gibi dirayetü'l-hadis ilmi, genel ve teorik kaideler vaz ederek râvî, rivayet ve merviyy konularının tetkik ve tenkidine zemin hazırlamaktadır. Bu ilim edebiyatı da prensipler edebiyatı demektir.[3]
Zaten usûl, aslın çoğulu olarak, asıllar, kökler, kaynaklar anlamındadır. Terim olarak da yol, yöntem, kaide, düzen ve metod anlamlarına gelen usül, bir ilmin asıl mevzuundan önce öğrenilmesi gereken esaslar, prensipler, başlangıç bilgileri ve teknikleri demektir. Böyle olunca, hadis usûlü, hadis ilminin dayandığı prensipler, hadis metodolojisi anlamına gelmektedir. Hadis usulcüleri denilince de hadis ilminin dirayete dayanan prensipler bölümü (usuliyyat) ile meşgul olan âlimler (usûliyyun) akla gelir.
Dirayetü'l-hadis ilmi ve dolayısıyla hadis usûlü edebiyatı da temellerini, rivayetü'l-hadis ilmi ve edebiyatı gibi ashab-ı kiramın hadis nakli ve rivayetinde gösterdikleri titizlik, araştırma (tesebbüt-taharri) ve denetim faaliyetlerinde bulmaktadır. Ashabın üst seviyede bir dikkat ve titizliğe sahip olmaları yanında, birbirlerinden duydukları hadisleri daha iyi bilenden tahkik etmekten de geri kalmadıkları bilinmektedir. Hz. Aişe'nin yirmi kadar sahabînin rivayetlerini tashih ettiğine dair hadisleri Bedreddin ez-Zerkeşî "el-Icabe" adlı eserde toplamış bulunmaktadır. Öte yandan Hatib Bağdadî de hadis öğrenmek ve bildikleri hadisleri kontrol etmek için uzun yolculuklara çıkan sahabîleri "er-Rihle fi talebi'l-hadis" adlı eserinde tanıtmaktadır.
Ashab ile başlayan bu araştırma ve tetkik gayretleri, dirayetü'l-hadise ait kaidelerin şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Tebliğ görevi ve Hz. Peygamber'e yalan isnad etmeme dikkati, hadis ilmine dair tüm faaliyetlerin temelinde yatan gerçek olmanın yanında, hadis usûlünün, en erken bir dönemden itibaren uygulama alanına intikalini de gerçekleştirmiş olan asıl sebeptir. Ancak hadis usûlüne dair edebiyatı müstakil hüviyetleri ile rivayetü'l-hadis edebiyatından daha sonraki bir dönemde bulabilmekteyiz.[4]
Önceki bahislerde Hadîs ilminin doğuşu, gelişmesi, bu sahada verilen belli başlı eserler üzerine yeterli açıklamalar yaptık. Buralarda üzerinde durulmuş mes'eleler çoğunluk itibâriyle hadîslerin rivâyetiyle ilgilidir. Tanıtılan kitaplar bile rivâyetle ilgili te'lîflerdir. Hadîs İlminin bu şûbesine rivâyetü'l-hadîs ilmi denir.
Halbuki hadîsçilerin meşguliyet sâhasına giren başka mes'eleler de vardır: Rivâyetin şartları, çeşitleri, herbir çeşide terettüp eden hüküm, râvilerin ahvâli, şartları, merviyyâtın envâı, merviyyattan istifâde şartları vs. gibi. Bu çeşit mes'elelerle meşguliyeti kendisine konu edinen branşa dîrâyetu'l-hadîs denir.[5] Usûl-i hadîs deyince öncelikle hatıra gelen muhteva ve müfredat da budur. Şunu hemen kaydedelim ki, Usûl-i Hadîs ilmine ulûmu'l-hadîs de denmiştir ki, hadîs ilimleri mânâsına gelir. Böylece hadîsle ilgili ilimlerin birçok şubelere ayrıldığı ifâde edilir. Usûl-i Hadîs daha ziyâde ıstılahlar üzerinde durduğu için ona mustalahu'l-hadîs de denmiştir. Bu ilme ilmu dirâyeti'l-hadîs veya ilmu'l-hadîs dirâyeten tesmiyesi de vâriddir ki, bu durumda, râvileri tedkik keyfiyeti düşünülmüş olmaktadır.
Mukaddimemizin bu kısmında daha ziyâde bir kısım nazârî bilgiler, umûmî prensipler üzerinde durup, usûle giren ıstılahların tarifelerini, açıklamalarını yapacağız: Hadîs nedir? Çeşitleri nelerdir, hangi şartlar ve vasıflarda hadîs, sahîh veya hasen olur? Hadîs ne yollarla alınır ve verilir? Senet nedir? Çeşitleri nelerdir? Senette yer alan râvilerde ne gibi vasıflar aranır, hangi evsafı taşıyan râvi makbuldur, hangi evsafı taşımayanlar gayr-ı makbuldur? vs.
Bir cümle ile hadîsin kabûl veya red durumları, râvi ile mervî'nin çeşitli durumlarını inceleyeceğiz.[6]

İslam alimleri her ilmin olduğu gibi hadis ilminin de esaslarını ve metodlarını tesbit etmişlerdir. Bu ilmin konusu Hz. Peygambar'in hadisleri olunca metodolojisi de diyebileceğimiz usulü, bunları bilmeye, sahihini zayıfından ve mevzu olanlardan ayırdetmeye yarayacak esaslar, kaideler ile hadisleri nakleden ravilerin hallerini açığa çıkarmaya yarayacak kurallardan ibarettir. Buna göre Hadis Usulü, hadisler ve ravilerinin hallerini bilmeye yarayacak kaide ve esaslardan ibaret bir ilimdir. Tarifi açıklamak gerekirse bir hadis isnad ve metinden ibarettir. İsnad metni rivayet edenlerin isimlerinin sıralanması, metni ise bildiğimiz gibi isnadla rivayet edilen Hz. Peygamber'in bir sözü, bir fiili, davranışı, takriri veya onunla ilgili bir özelliği bizlere aktaran ifadelerdir. Hadise güven ancak ravilerin güvenilir kimseler olduklarının açığa çıkmasından sonradır. Şayet raviler adalet ve zabt bakımından güvenilir kimseler değilseler hadis ilk planda sahih kabul edilemez. Böylece hadisin sahih kabul edilebilmesi ilk olarak ravilerinin sika olmalarıyla mümkün olmakta daha sonra başka özellikler aranmaktadır. Öyleyse Hadis Usulü hadis ilmi hadislerin kabul veya reddedilebilmesi için bir taraftan onlarda bulunması gerekli esasları tesbit etmekte öte yandan ravilerinin adalet adalet ve zabt yönünden güvenilir olup olmadıklarını araştırma esasları tesbit etmektedir. O halde tarifimizi biraz daha genişleterek tekrar edecek olursak Hadis Usulü hadis ilmi kabul ve red itibariyle hadisler ve ravilerinin hallerini bilmeye yarayacak esaslar ve kaidelerden ibaret bir ilimdir.[7]

---

[1] Bu kullanımlar için bk. En-Nisa: 4/78, 87, 140; el-En'am: 6/68; el-A'raf: 7/185; Yusuf: 12/101; er-Ra'd: 13/10; Taha: 20/9; el-Casiye: 45/6; ez-Zariyat: 51/24; et-Tur: 52/34; en-Necm: 53/59-60; et-Tahrim: 66/3; el-Mürselat: 77/50; en-Naziat: 79/15; el-Ğaşiye: 88/1. (İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 13.)
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 13, 14.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, 162; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257.
[4] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, 162; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257.
[5] İbnu'l-Ekfâni'nin tarifine göre rivâyetu'l-hadis ilmi "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz ve fiillerine, bunların rivâyetine, zabtına ve elfâzının tahririne, şümûlü olan bir ilimdir. Dirâyetu'l-hadîs ilmi ise, rivâyetin hakikatını, şartlarını, nevîlerini, ahkâmını, râvilerin hal ve şartlarını, merviyyâtın sınıflarını ve bunlara müteallik hususları öğreten bir ilimdir". Rivâyetin hakîkatı, sünnetin ve benzerlerinin nakli; tahdis, ihbâr vs. suretinde rivâyet edene nisbetidir. Şartları, râvinin merviyyatı, sema, kitabet, vs. tahammül yollarından hangisiyle tahammül ettiğidir. Nevilerî: İttisal, intıkâ vs.'yi ifade eder. Ahkâmı ise kabul ve redd durumunu ifade eder. Ravilerin halinden adalet ve cerh durumları tahammül ve edâdaki şartları maksûddur. Merviyyatın sınıfları, müsned, mu'cem, cezâ v.s. te'lif çeşitlerini ifâde eder. (İbrahim Canan)
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/475-476.
[7] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 81.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRKBEŞİNCİ HADİS

İSLAM'DA HARAM KILINAN ALIŞ VERİŞLER:

Cabir (r.a.)'den rivayet edildi, Mekke'de fetih günü Peygamber (s.a.v.)'i işitti, şöyle buyuruyordu:
"Allah azze ve celle ve onun rasulü içki, ölü, domuz ve putların satımını yasakladı." Denildi ki:
"Ey Allah'ın rasulü ölünün iç yağları hakkında görüşünüz nedir, çünkü onunla gemiler yağlanıyor, deriler yağlanıyor ve insanlar onunla lamba yakıyor" buyurdu ki:
"Hayır, o haramdır" sonra Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Allah yahudilerin canını alsın, Allah onlara iç yağını haram kıldı, onlar bunun üzerine erittiler, sonra onu sattılar ve parasını yediler."Bunu Buhari ve Müslim tahric etti.1
Bu hadisi Sahihayn Yezid bin Ebi Habib'ten tahric etti, o da Ata'dan, o da Cabir'den rivayet etti, Müslim'in bir rivayetin deYezid dedi ki: Bana Ata yazdı ve zikretti, bunun için Ebu Hatim er-Razi2 dedi ki:Yezid bin Ebi Habib'in Ata'dan bir şey işittiğini bilmiyorum, yani onun yazısını rivayet ettiğini kastediyor. S: 315 Yine onu Yezid bin Ebi Habib Amr bin Velid bin Abde'den, o da Abdullah bin Amr'dan, o da Peygamber (s.a.v.)'den benzerini rivayet etti.
Sahihayn'de1 ibni Abbas'tan şöyle dediği rivayet edildi:Ömer'e bir adamın içki sattığı haberi ulaştı ve bunun üzerine dedi ki:Allah onun canını alsın, bilmedi mi ki, Allah'ın rasulü şöyle buyurdu:"Allah yahudilerin canını alsın, onlara iç yağı haram kılındı da onlar da erittiler ve sattılar" bir rivayette de:"Ve parasını yediler" bunu Ebu Davud2 ibni Abbas'tan tahric etti, o da benzerini Peygamber (s.a.v.)'den bezer şekilde rivayet etti ve şu fazlalığı yaptı: "Allah bir şeyin yenilmesini haram kılarsa, onlara değerini de haram kılar" bunu ibni Ebi ?eybe de tahric etti, lafzı şudur:"Allah bir şeyi haram kılarsa onun bedelini de haram kılar."
Sahihayn'deEbu Hureyre Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah yahudilerin canımı alsın, onlara iç yağı haram kılınmıştı, onlar sattılar ve bedellerini yediler."3 Sahihayn'da Ayşe (r.a.) dedi ki: Bakara suresinden son ayet inince, Rasulullah (s.a.v.) çıktı ve onu insanlara okudu, sonra içki ticaretini yasakladı, Müslim'in bir rivayetinde de: "Bakara suresinin son ayeti inince Rasulullah (s.a.v.) mescide çıktı ve içki ticaretini haram kıldı."4Bunu Müslim tahric etti.5 Ebu Said Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah içkiyi haram kıldı, bu ayet kime ulaşırda ondan (içkiden) yanında birşey varsa, içmesin ve satmasın, ondan yanında bulunanlarla birlikte insanlar Medine yoluna yöneldi ve onu döktüler."Yine ibni Abbas'tan tahric etti. "Bir adam Rasulullah (s.a.v.)'e içki hediye etti, bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Allah bunu haram kıldığını bilmedin mi?"
"Hayır" dedi, bir insana gizlice bir şey söyledi, Rasulullah (s.a.v.) ona dedi ki:
"Ona gizlice ne söyledin?"dedi ki:
"Onu satmasını emrettim."

(1)Sahihtir, Cabir'den cemaat tahric etti (Ahmed, Buhrai, Müslim, Ebu Davud: 2/20, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace)"Hurrime" sözcüğünde Sahihayn rivayetinde zamir tekil kılındı, kanunu koyanın Allah olduğunu açıklamak için ve Rasulullah (s.a.v.)'in bunun açıklayıcısı ve tabi olucusu olduğunu bildirmek için böyle oldu mu Allah Teala'nın şu sözüne benzer:(Allah ve rasulü razı etmelerine daha layıktır.) Yani Allah razı etmelerine, rasulü razı etmelerine daha layıktır, bazı rivayetlerde geldi ki: "Allah ve rasulü haram kıldı."(Sübülüsselam: 3/5, Neylül Evtar: 5/141 ve sonrası, Camiulusul: 1/375 ve sonası).
(2)İlel kitabında.
(1)Sahihtir, Buhari ve Müslim ibni Abbas'tan, yine Ahmed, Ebu Davud tahric etti, zikredilen ziyadeyle musannef tahric etti (Neylül Evtar: 5/142).
(2)Ebu Davud'un sünenine bak: 2/251 Babil halebi baskısı.
(3) Ebu Hureyre'den Buhari, Müslim, Ebu Davud:(2/250)(Camiul usul: 1/378).
(4)Sahihtir, Ayşe'den Buhari, Müslim, Ebu Davud: (2/251), Nesai (Camiul usul: 1/377).
(5)Sahihtir, Müslim Saidi Hudri'den tahric etti (?erhu Müslim: 2/11).
Buyurdu ki:
"Onun içini haram kılan satımını da haram kıldı" dedi ki:Deri kırbayı açtı ve içindekiler gitti."1
Elhasıl bütün bu hadislerin hepsine göre Allah ondan faydalanmayı haram kılmıştır, onun satışıda bedelini yemekte haramdır, önce geçen rivayette açıkça ifade edilmiştir:"Allah bir şeyi haram kılınca onun bedelini de haram kılar."Bu kelime genel bir kelimedir, kastın haram olarak faydalanma olduğu herşeyi kapsar, bu iki kısımdır:Birincisi: Zatının kalmasıyla birlikte faydalanma hasıl olan şey, putlar gibi çünkü ondan maksud olan menfaat Allah'a şirktir, bu kayıtsız masiyetlerin en büyüğüdür, buna menfaati haram kılınanlarda dahil edilir, şirk, sihir, bidatlar ve dalalet kitapları gibi, yine haram resimler, eğlence aletleri (haram kılınan) tanbur gibi, yine şarkı söyletmek için cariye satın almak gibi.
Müsned'de2 Ebu Ümame Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah beni alemlere rahmet ve hidayet olarak gönderdi, bana zurnaları ve davulları (veya udları) ve cahiliyyede tapılan putları yok etmemi emretti, izzetiyle rabbim yemin ediyor ki, kullarımdan bir kul içkiden bir yudum içerse onun yerine ona cehennem ateşinden içiririm, kendisine azap olunmuş veya mağfiret olunmuş olsun, sabi ibrine içirirse azab olunmuş veya mağfiret olunmuş olsun yerine ona cehennem ateşinden içiririm, korkumdan dolayı kullarımdan bir kulda terkederse ona kutsal koruluktan içiririm onların satımı, satın alımı, öğretilmesi ve ticareti helal değildir, bedelleri haramdır" yani şarkıcı kadınların parası.
Bunu Tirmizi tahric etti ve lafzı şudur: "?arkıcı cariyeleri satmayınız, satın almayınız, onlara öğretmeyiniz, onların ticaretinde hayır yoktur, bedelleri haramdır, buna benzer olarak Allah Teala şunu inzal etti:(İnsanlardan öylesi vardır ki, boş lafi satın alır) (Lokman: 31/6)
S: 317 Bunu yine ibni Mace de tahric etti, hadisin isnadında söz vardır.1 Benzeri Ömer Ali'den (r.a.) rivayet edildi, ikisinin isnadında da zayıflık vardır.2 ?arkıyı Ahmed ve Malik gibi haram kılanlar diyorlar ki: ?arkıcı cariye satılırsa el becerisi olduğu için helal olur, şarkısından dolayı yetimin cariyesi olsada para alınmaz, bunu Ahmed ifade etti, şarkının aslı köle ve cariyenin satışına engel değildir, çünkü şarkı dışında hizmet ve başka şeyler şeklinde yararlanma gerçekleşmektedir, bu da kölenin maksadının en büyüklerindendir, eğer müşterinin ancak haram menfaat için alacağı bilinirse, imam Ahmed ve başka alimlere göre ona satış caiz olmaz, yine meyve suyunu içki edinene satma caiz olmadığı gibi, silahı fitne için alana satmakta caiz değildir, reyhan ve bardakların satımı onlar üzerinde içki içeceği bilinen kimseye satılması ve erkek çocuk köle fuhşiyat yaptığı ve satın alanında bu niyetle aldığı biliniyorsa satmak caiz değildir.
İkinci kısım:Kendisinden telef etmekle faydalanılan, eğer ondan en büyük kasıt haram kılınmış ise satmak haramdır, domuz, içki ve ölünün satımının haram olduğu gibi, bazısında haram kılınmamış menfaat bulunmakla birlikte böyledir, muztar (mecbur kalmış, zaruret hasıl olan) kimsenin ölü etinden yemesi gibi, boğazı tıkanan kimsenin içkiyle onu aşağı indirmesi gibi veya onunla yangını söndürmek, bir topluluğa göre domuzun kılıyla dikim yapmak, uygun görene göre kılı ve derisiyle faydalanma gibi, fakat bütün bu menfaatlar kastolunmuş olmayınca önem verilmemiştir en büyük maksat ölü ve domuzda yemek olduğu için satışı haram kılındı, bunun dışındaki şeylere iltifat edilmedi, Peygamber (s.a.v.) kendisine:
"Ölünün iç yağı hakkında görüşünüz nedir, çünkü onunla gemi yağlanıyor, deriler yağlanıyor ve insanlar onunla lamba yakıyor" denilince bu manaya işaret ederek, buyurdu ki:
"Hayır, o haramdır." İnsanlar:"O haramdır" sözünün yorumunda ihtilaf etti, bir gurup dedi ki:Zikrolunan şekilde iç yağından faydalanmanın haram olduğunu murad etti.

(1)Müslim, Malik Muvatta'da, Nesai tahric etti, sahihtir (Camiulusul: 1/377).
(2) Ahmed Müsned'inde tahric etti, hadis zayıftır, senedinde Ali bin Yezid el-Elhani eş-?ami var, Buhari'nin dediği gibi o münkerul hadistir, Nesai ve başkasının dediği gibi o güvenilir değildi (Mizanul İtidal: (3/161).
(1)Tirmizi(3193) tahric etti ve dedi ki:Bu hadis garibtir, yine ibni Mace'de tahric etti senedindeAli bin Yezid var onun hadisi zayıftır.
(2)İkiside zayıftır, Ömer hadisiniTaberani tahric etti, senedinde Yezid bin Abul Melik en-Nevfeli var Heysemi Mecma'da (4/91) dedi ki:O metruktür, imamların cumhuru onu zayıf gördü, bir rivayette ibnu Main'den: Onda bir beis (sakınca) yoktur dediği, diğer birinde de zayıf dediği rivayet edildi, Ali hadisini EbuYa'la tahric etti Heysemi (geçen yerde) dedi ki: Senedinde ibni Nebhan var o metruktür.
O vakit bu ölünün satımıdan men etmeyi kuvvetlendirmek olur, çünkü onun hiçbir şeyiyle faydalanmayı mübah kılmamıştır.
Diğer biri dedi ki: Bilakis onun satışını haram olduğu murad etti, bu vecihlerle istifade edilyor olsa fakat iç yağından en büyük maksat yemektir, bunun için satışı haramdır.
Alimler ölünün iç yağıyla faydalanma hakkında ihtilaf etti, buna Ata ruhsat verdi, yine ibni Mansur Ahmed ve İshak'tan nakletti, ancak ishak dedi ki: Ona ihtiyaç duyulunca, fakat ihtiyaç duyulmuyorsa hayır, Ahmed dedi ki: Eliyle dokunmazsa caizdir, bir gurup dedi ki: Bu caiz değildir, bu Malik, ?afii ve Ebu Hanife'nin görüşüdür ibni Abdil Ber Ata dışına icma olduğunu hikaye etti. Temiz yağlara gelince necasetlerden birine düşmekle pislenirse lamba yakmada kulanılmasının caizliği hususunda imam Ahmed ve ?aii mezhebi arasında meşhur ihtilaf vardır, hakkında Ahmed'den iki rivayet vardır.
Çoğunluğuğa göre satışı caiz değildir, Ahmed'den bir ri vayette necaseti bilinmekle kafire satışı caizdir, bu Ebu musal Eşari'den de rivayet edildi.

Ashabımızdan bazısı satışın caizliğini onunla aydınlanma üzerine çıkardı bu zayıftır, Ahmed'in ifadesine zıddır, çünkü ölünün iç yağının satımı caiz değildir, faydalanmanın caizliği söylensede böyledir. O ikisinin temiz oluşunu söyleyene göre kıl ve domuz gibidir, yine tabaklanmaksızın temiz olduğu görüşünde olana göre deri ve böyledir, Zühri'den hikaye edildiği gibi, Buhari'nin bablaması buna delildir, şununla delillendirdi: "Ölüden ancak yemesi haram kılındı"1 tabaklanmadan önce derinin pis oluşuna görne cumhura göreyse çoğunluğu satışını men ediyor çünkü ölüden bir parcadır. Bazısı şaz kaldı ve necis elbise gibi satışını caiz gördü, fakat elbise temizdir, sonradan pislik bulaşmıştır, ölünün derisi kendinden bir parçadır, zatı pistir.
Salim bin Abdullah ibn Ömer dedi ki: Ölünün derisini satışı ancak etin yemek gibi midir?1 Tavus ve İkrime bunu mekruh gördü.2 Nahai dedi ki: Satıp paralarını yemeyi mekruh görüyorlardı3 tabaklanınca temizleneceğini söyleyene göre satışı caizdir, bununla temizlenmediği görüşünde olan göre satışı caiz değildir, Ahmed eşek sidiği bulunan buğdayın yıkanıncaya kadar satışın yasak olduğunu ifade etti, herhalde hali bilinmeyen satış murad etti, yiyip necis olduğunu bilmeyebilir korkusuyladır.
Köpeğe gelince Sahihayn'de Ebu Mesud el-Ensari'den sabittir ki: "Peygamber (s.a.v.) köpek satış bedelini yasakladı"4 Müslim'in sahihinde5 Rafi bin Hadic Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitti: "Kazancının en şerlisi zinacı kadının parası, köpeğin satış bedeli ve haccamın (hacamat yapan, kan alan) kazancıdır" yine onda Ma'kıl el-Cezeri Ebu'z Zübeyr'den yaptığı rivayetten bilinendir, imam Ahmed Makıl'ın Ebuz Zübeyr'den olan rivayetlerine itiraz etti (münker gördü) ve dedi ki: Bu ibnu Lehia'nın hadislerine benziyor, bu takib edildi ve Allah rahimehullahın dediği gibi bulundu.
Alimler köpeğin satışında ihtilaf etti, çoğunluk haram kıldı, Evzai, meşhur rivayette Malik, ?afii, Ahmed, İshak bunlardandır.

(1) Sahihtir, ibni Abbas'tan ibni Mace haricinde cemaat tahric etti (Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud (2/205), Tirmizi ve Nesai) (Neylül Evtar: 1/6).
(2) İbnu Ebi ?eybe Musannef'inde zikretti
(3) İbni Ebu ?eybe Musannef'inde rivayet etti, Salim'den sabit olan ölünün derisinden istifadenin caizliğidir, bu ibnu Mesud, Said bin Müseyyeb ve başka topluluğun görüşüdür (Neylül Evtar: 1/62).
(4) (Sahihtir, Ebu Mesud'dan (Ukbe bin Amr) cemaat tahric etti (Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, ibni Mace ve Nesai (Neylül Evtar: 5/143).
(5) Müslim şerhi: 10/232.
(6) Müslim Ebu Davud (2/249-250) Ahmed tahric etti (Neylül Evtar: 5/143.
Ebu Hureyre dedi ki: O haram maldır."1 İbni Sirin dedi ki: O kazancın en pisidir.2 Abdurrahman bin Ebi Leyla dedi ki: Ha domuz parası ha köpek satış parası yemişim,3 onların alınacak tarafları var;
Birincisi: Satışı necisliğinden dolayı yasaklandı, onlar zıt pis olan her şeyin satışın haramlığı yapıştılar, bu ?afii, ibni Ceriri Taberi'nin görüşüdür, ibni Ukayl ve başkası gibi ashabımızdan bazısı da buna uydu, eşek ve katırın necis olmadığı dediğimiz zaman satışın caiz olduğunu söylüyoruz diyorlar, bu da icmaya muhaliftir.
İkincisi: Köpekten istifade, ve mutlak olarak eve alma eşek ve katır gibi mübah değildir, ancak köpek edinmek özel ihtiyaç için mübah kılınmıştır, bu da satışını mübah kılmıyor, ölü ve kana duyulan zaruret satışını caiz kılmadığı gibi, bu ashabımız ve başkalarında bir grubun itirazıdır.
İkincisi: Onun satışı değersizliğinden yasaklandı, onu muhamet ve cimrilerin dışında kimsenin yanında kıymeti yoktur bulunması koyladır, ihtiyaçtan fazlasıyla ihtiyaç giderilmesine tevşik için parasını alınması yasaklanmıştır, bu seleften Hasan'ı Basri'nin itirazıdır, yine asahabımızdan bazısı kendinin satışı hakkında böyle dedi bir grup edinilmesi mübah olan köpeğin satışına ruhsat verdi ve köpeği gibi, bu Ata, Nahai, Ebu Hanife ve ashabımızın görüşüdür, Malik'ten rivayetle dediler ki: Onun denilmesi haram kılınanın satışı yasakalanmıştır. Hammad bin Selem Ebu Zübey'den, o da Cabir'den rivayet etti: "Peygamber (s.a.v.) av köpeği dışında, köpek ve kendinin satış parasını yasakladı" bu Nesai tahric etti4 ve dedi ki: Bu hadis münkerdir, yine dedi ki: Sahih değildir, Darekutni5 bunun bir mevkuf olduğunu zikretti Ahmed dedi ki: Av köpeği hususunda Peygamber (s.a.v.)'den ruhsat sahih değildir, Beyhekil ve başkası bazısı ravilere bu istisna karışık geldiğini ve bunu satıştan istisna, zannetikleri işaret etti, istisna ancak edinme hususundadır, Hammad bin Selem'in Ebu'z Zübeyr'den rivayetleri kuvvetli değildir.
Kim bu hadis müslüman şartı üzeredir demişse, bazı müteahhirden bir grubun zannettiği gibi, hata etmiştir çünkü Müslim Hammad bin Seleme'den rivayetle Ebu'z Zübeyr'den hiçbir şey tahric etmedi, temyiz kitabında2 onun çok şeyhlerinden yaptığı rivayetleri kuvvetli değildir açıklamasını yaptı.
Kendini satışın mekruhluğu hususunda alimler ihtilaf etti, bazısı mekruh gördü Ebu Hureyre, Cabir, Tavus, Müvahhid, Cabir bin Zeyd, Evzai ve bir rivayette de Ahmed'den rivayet edildi, Ahmed dedi ki: O yırtıcıların derisinden daha ehvendir, bu ashabımızdan ebu Bekir'in tercihidir, Hasan ibni Sirin, Hakem ve Hammed rivayetinde ibni Abbas ve Ata kendi satışnıa ruhsat verdi, bu Sevri Ebu Hanife, ?afii, Malik ve meşhur rivayette Ahmed'in görüşüdür, İshak'ın iki rivayeti vardır, Hasan'dan satışın mekruhluğu ve faydalanmak için satın alışın ruhsatlı olduğu rivayet edildi, onlardan bazıları satış hakkındaki yasağı doğrulamadı, Ahmed dedi ki: Hakkında sabit veya sahih olan bir şey bilmiyorum, yine dedi ki: Hakkındaki hadisler ihtilaflıdır.
Bazısı yasağı hakkında gerçekleşmeyecek olana hamletti, kara kedisi ve benzeri gibi, bazısı dedi ki: Ancak satış yasaklandı, çünkü bu düşüklüktür ve kişiliğin zayıflığındandır. Çünkü bulunması kolaydır ve ihtiyaç duyulmuştur, bu fazlasını vermekle kendilerine bir zararı olmayan insanların ihtiyaçlarıdır, buna cimrilik kınanmış kötü ahlakların en çirkinlerindendir, bunun için parasın anılması yasaklanmıştır.
Yenilip faydalanılmayan geri kalan hayvanlar ise, haşarat vb. gibi satış caiz değildir, bazısı hakkında zikredilen fayda azdır, satış mübah kılmaz, Peygamber (s.a.v.)'e ölüde bulunan istifade zikredilince ölünün satışını mübah kılmadığı gibi bunun için sahih olan kan emen sülüğün satışı mübah kılınmamıştır.

(1) İbnu Ebi ?eybe Musannef'inde rivayet etti.
(2) İbnu Ebi ?eybe zikretti.
(3) İbnu Ebi ?eybe zikretti.
(4) Nesai Sünen'inde Cabir'den tahric etti, Hafiz ibni Hacr Fethul Bari'de dedi ki: İsnadın adamları güvenilirdir, ancak sahihliğinde itham var, benzerini Tirmizi Ebu Hureyre'den tahric etti fakat ravilerinden biri Ebu'l Mühzim'dir, o zayıftır. Ata ve Nahai dedi ki: Av köpeği caizdir, başkası değil. (Neylül Evtar: 5/144)
(5) Darekutni Sünen'inde tahric etti.
(1) Beyheki süneni Kübra'da tahric etti.
(2) Zikredilen kitaba bak. s: 170 ve sonrası.
Av için faydası olan sırtların atmaca ve doğan gibi şeyler ashabın çoğu Ahmed'den iki rivayet hikaye etti. Bazısı şatışını caiz gördü ve buna icma olduğunu zikretti, mekruhluk rivayetin tevil etti, Kadı Ebu Yala'nın "Mücerred"de yaptığı gibi.1
Bazısı dedi ki: Atmaca ve sırtların satışı caiz değildir. Hakkında caizliğine dair başka bir vecihte hikaye edildi, bunlar atmacaların satışına cevap verdi ve hakkında muhalif hikaye etmedi, bu EbuMusa'nın görüşüdür, alimlerin çoğudur, Ahmed'den gelen rivayetlerin çoğuna göre caizdir, av öğretilmemiş olan hakkında geleni rivayette durakladı.
Hallal dedi ki: Amel cemaatin rivayet ettiğine göredir, bütün halde satış caizdir, ashabımızdan bazısı filin hükmü sırtalının hükmü gibi kıldı buna mülahaza vardır, Ahmed'den Hanbel rivayetinde ifade edilen onu alımı da satımı da ve yırtıcı gibi kılınması da helal değildir.
Satımı yasaklananlardan: Öldürdüğü zaman kafirlerinl şerleridir, imam Ahmed2 ibni Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Handek savaşında müslümanlar müşriklerden bir adamı öldürür, leşine karşılık kendilerine mal verildi bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Onlara leşlerini veriniz, çünkü o pis leştir diyeti de pistir, onlardan bir şey kabul etmedi" bunu Tirmizi tahric etti ve laf diyeti de pistir, lafzı şudur "Müşrikler müşriklerden bir adamı cesedini satın almak istediler, Peygamber (s.a.v.) onlara satmayı reddetti."1
Bunu Veki kitabında başka bir vecihten İkrime'den mürsel olarak tahric etti, sonra Veki dedi ki: Leş satılmaz. Harise dedi ki: İshaka dedim ki: Müşriklerin leşlerini müşrikler satma hakkında ne diyorsun? Dedi ki: Hayır. EbuAmr eş ?aybani rivayet etti. Ali hristiyanlaşan Müstevrid el-İcliyi getirdi tevbe taleb etti tevbe etmeyi reddeti, bunun üzerine onu öldür, hıristiyanlar leşinin otuz bin karşılığında istediler, Ali reddeti ve yaktı.2

(1) Usulu fıkıh hakkında bir kitabtır.
(2) Hadis zayıftır, Ahmed Müsned'inde tahric etti, isnadında bu da ibnu bab var o zayıftır.
(1) Tirmizi (1715) tahric etti ve dedi ki: Bu hadis garibtir, ancak Hakim hadisinden biraz yine Haccac bin Ertad Hakem'den rivayet etti, Ahmed bin Hanbel Hakem'den rivayet eden ibnu Ebi Leyla hakkında dedi ki: Ebu Leyla'nın hadisiyle de getirilmez. Buhari dedi ki: İbnu Ebi Leyla sadıktır, fakat hadisin hangisi sahih, hangisi zayıf biliyoruz. Ben ondan bir şey rivayet etmiyorum.
(2) Beyheki, Abdurrazzak ve ibni ebi ?eybe tahric etti ibnu Türmani'nin "cevherun nakiy" de zikrettiği gibi Beyheki'nin süneninde dip notunda- isnadı sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a. Sahih sünnetin Kur'an'a muhalif olmadığı noktasında icma edilmiştir. Çünkü sünnetin görevi Kur'an'ı açıklamaktır.
b. Sünnet te vahiydir. Kur'an'a muhalefeti mümkün değildir. Yoksa muaraza yoluyla din fesada uğrar.
c. Sünnetin müstakil olarak getirdiği hükümler genel olarak Kur'an'da Peygambere itaati emreden ayetlere dahildir. Böylelikle Kur'an'a muhalif sayılmaz. Kaldı ki müctehidler bu hadisleri kullanmışlardır.
d. Muhaliflerin, sünnet Kur'an'a muarızdır demeleri batıl bir iddiadır. Çünkü hadis, ne zaman sabit olursa Kur'an'a hiçbir şekilde muarız olamaz.
Daha sonra yazar bu cevaplarını teyid maksadıyla Şafii, Acurri ve İbn Kayyim gibi alimlerden nakilde bulunur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Abdullah İbnu Ömer:

Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb el-Kureşî el-Adevî, Annesi Zeyneb Bintu Maz'ûn'dur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a peygamberliğin gelişinin üçüncü yılında doğmuştur. On yaşında iken hicret etmiştir. 84 yılında da vefat etmiştir. Vefatında 87 yaşındaydı. Bu hesâba göre hicret sırasında 13 yaşında olması gerekir. Bedir Savaşı sırasında 13 yaşında olduğu da bilinmektedir. Müksirundandır. 2630 hadîs rivâyet etmiştir.
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) babasıyla beraber müslüman oldu, hicret etti. Bedir Savaşı'na katılmak istedi. Küçük olduğu için alınmadı. Uhud için de öyle oldu. Hendek'e katıldı, çünkü Hendek Harbi sırasında 15 yaşına basmıştı.
Abdullah iri, esmerce bir zattı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çok hadîs rivâyet edenlerdendir (müksirun). Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ebu Zerr, Hz. Muâz, Hz. Aişe, vs. pek çok Ashab (radıyallahu anhüm ecmain)'dan hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de Câbir, İbnu Abbâs, oğulları Sâlim, Abdullah, Hamza, Bilâl, Zeyd, Abdullah ve kardeşinin oğlu Hafs İbnu Âmur; Kibâru't-Tabiîn'den Sâd İbnu Müseyyeb, Eslem Mevla Ömer, Alkame İbnu Vakkâs, Ebu Abdirrahman en-Nehdî, Mesrûk vs. hadîs rivâyet etmişlerdir. Ashâbın âlimlerindendir. Bilhassa hacla ilgili menâsiki en iyi onun bildiği kabul edilir.
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) sünnete bağlılığıyla meşhurdur. Öylesine ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her indiği yere inmiş, her namaz kıldığı yerde namaz kılmış, dibinde istirahat ettiği ağacın altında istirahat etmiştir. Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) yanında her anılışta İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in ağladığı belirtilir.
Mescid-i Nebevi'nin "Suffe" kısmında yatıp kalkanlardandı. Kendisi şunu anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sağ iken, kim ne rüya görse anlatırdı. Ben de rüya görsem diye temennîde bulunurdum. Ben genç, bekar bir delikanlı idim, Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkardım. Birgün rüyamda iki melek geldi beni götürdüler... Ben bu rüyayı kardeşim Hafsa'ya anlattım, o da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatmış" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Abdullah ne iyi insan, bir de gece namazı kılsa"* buyurmuş. Sünnete bağlılığın zirvesinde olan Abdullah bu tavsiyeden sonra geceleri pek az uyur olmuştur. İbnu Mes'ud: "Kureyş gençlerinin dünyada nefsine en çok hâkim olanı Abdullah İbnu Ömer'dir" demiştir. Abdullah'ın dünyaya meyletmediği, Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra da, önceki hâletini ölünceye kadar hiç değiştirmeyen Ashâbtan yegane kişi olduğu belirtilir. Ebu Seleme: "Ömer İbnu'l-Hattâb öyle bir devirde yaşadı ki, kendisinin benzerleri vardı. Oğlu Abdullah öyle bir zamanda yaşadı ki, onun benzeri yoktur" demiştir. Abdullah (radıyallahu anh)'ın eşsiz hâli, "Vefat ettiği zaman, hayatta kalanların en hayırlısı idi". "Verâ yönüyle ondan ileri olanı yoktu" gibi sözlerle ifâde edilmiştir. Câbir İbnu Abdillah: "İçimizden herbirine dünya meyletti, biz de dünyaya meylettik, Ömer'le oğlu Abdullah hâriç" demiştir.
Nafi'nin şu rivâyeti bunu te'yîd ettiği gibi cömertliğine de bir örnek teşkil eder: "İbnu Ömer (radıyallahu anh) bir defasında otuz bin dirhem dağıtır, sonra bir ay müddetince tek parça et yiyemezdi. "Nâfi'ye "Yoksa İbnu Ömer et yemez miydi" diye sorulur. "Hayır" der, "Yerdi, eğer oruçlu ise veya sefere çıkmışsa. Bu durumlarda daha çok yerdi."
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e sünnete bağlılık başkalarında görülmeyen bir üstünlük kazandırmıştı.
Şa'bî, İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in hadîste çok üstün olduğu halde, fıkıhta bu derece başarılı olamadığını belirtir. Bu belki de onun dinî meselelerde çok ihtiyatlı olmasından ileri geliyordu. Çünkü fetva vermekte, dindarlığı sebebiyle, şedîd bir ihtiyat ve çekinmeye sahîpti, hususan kendisiyle ilgili ise. Bu yüzden, Şam ehlinin çokça muhabbet ve arzularına rağmen hilâfet meselesinde nizâya girmedi. Hz. Osmân'ın ölümünden sonra, bir grup insanla yanına gelen Mervân İbnu'l-Hakem: "Şam ehli seni istiyor" diyerek halifelik bi'atı yapmak ister. Abdullah (radıyallahu anh): "Iraklılarla ne yapacağım?" diye sorar. Mervân "Onlarla harb edersin!" deyince:
"- Allah'a yemin olsun! Bütün insanlar bana itaat edip, sâdece Fedek halkı hâriç kalsa, onlarla mücadeleye girip tek kişiyi öldürecek olsam yine de bu işe girmem" der.
Hiç bir surette fitnelere katılmadı. Hz. Ali'nin yaptığı savaşlara da katılmadı. Ancak sonradan asilere karşı Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin yanında yer almadığına pişman olmuş ve hatta öleceği sırada: "İçimde dünya ile ilgili tek pişmanlığım var, o da âsi gruba karşı mücâdele etmemiş olmam" demiştir.
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in ilk katıldığı gazve Hendek'tir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında seriyyelerden geri kalmamış vefatından sonra da hacc'a düşkün olmuştur. Câfer İbnu Ebi Talib'le Mûta Gazvesine iştirak etmiştir. Yermuk Savaşı, Mekke Fethi, Mısır ve İfrikiyye'nin fethi, Hudeybiye'de Bey'atu'r-Rıdvân İbnu Ömer'in katıldığı seferlerden hatıra gelenleridir.
İbnu Ömer (radıyallahu anh) çok cömertti, bol bol sadaka verirdi. Bir mecliste otuz bin dirhem bağışladığı olmuştur. Mal ve mülkü içerisinden hoşuna gidenleri öncelikle bağışlardı. Kölelerinden, onun bu huyunu öğrenenler kendilerini Abdullah (radıyallahu anh)'a beğendirerek azâd edilmelerini sağlamak için, namaza niyaza başlarlar, camiye cemaate daha çok devam etmeye gayret ederler, gözüne girerlerdi. O da böylelerini hemen âzad ederdi. Kendisine: "Ey Ebu Abdirrahman, onlar seni aldatıyorlar, içlerinden gelerek yapmıyorlar" diyenlere şu cevabı verirdi:
"- Biz Allah yolunda aldatmak isteyenlere hemen aldanmaya hazırız!" Bir defasında Medine civarında rastladığı bir çobanın dürüstlüğü çok hoşuna gider. Dönüşte sürüyü çobanıyla birlikte satın aldıktan sonra çobanı azad eder ve epeyce de koyun bağışlar. Bir seferinde de çok sevdiği Remse adlı câriyesini azad eder ve gerekçe olarak "Cenâb-ı Hakk'ın: *"Sevdiğiniz şeylerden bağışlamadıkça iyilikte kemâle (birr'e) erişemezsiniz."* (Al-i İmrân: 3/92) dediğini işittim" der. İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in bütün bu zâhidâne davranışlarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine yaptığı şu tavsiyesinin bir tatbikini görmemek mümkün değil: *"Ey İbnu Ömer! Dünyada, tıpkı bir garîb yabancı bir yolcu gibi ol. Kendini kabir ehli arasında addet. Ey İbnu Ömer! Bilki kabirde de dinar ve de dirhem var. Oradaki sermaye, dünyada işlenmiş olan hayırlar ve şerlerdir. Cezaya ceza, kısasa kısastır. Dünyada çocuğundan yüz çevirme ki, Allah da ahirette senden yüz çevirmesin, şâhidlerin huzurunda rezîl etmesin..."*
Hz. Abdullah İbnu Ömer 73 yaşında, İbnu Zübeyr'in katlinden üç ay kadar sonra vefat ediyor. Ölümüne de Haccâc sebep oluyor. Şöyleki: Haccâc bir gün halka hitabetmiş, sözü uzatarak namaz vaktini daraltmıştı. İbnu Ömer (radıyallahu anh): "Güneş seni beklemiyor!" diye müdâhele eder. Bu müdâheleden doğan tatsızlıktan intikam almaya karar veren Haccâc, bir adama emrederek, zehirli bir okun ucunu kalabalıktan hasıl olan bir sıkışıklık esnasında ayağının sırtına batırır.
Oktan geçen zehir sebebiyle hastalanan Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) bir müddet yatar ve ölür. Allah ondan ve emsâlinden ve onu kendine örnek edinenlerden râzı olsun. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/71-74.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

USUL-İ HADÎS

USUL-İ HADÎSİN MAHİYETİ

1- Usûl-i Hadîsin Muhtevâsı:

Hadis Usulü adıyla inceleyeceğimiz konu, aslında Hadis Usulü Bilimi (İlmi Usuli'l-Hadis) dir. Hadis İlminin Dirayetü'l-hadis diye bilinen koludur. Hadis ilminin diğer kolunun adı da Rivayetü'l-hadis ilmidir.
Dilimizde kullanımı ile Hadis Usulü, asli ifadesiyle Usulu'l-hadis teriminin temel kelimesi hadis'tir. Hadis'in sözlük anlamı yeni'dir. Eski demek olan kadim'in zıddıdır.
Hadis kelimesi Kur'an-ı Kerim'de söz ve haber anlamlarında kullanılmıştır.[1] Mesela *"Haydi onun gibi bir söz getirsinler"* (Tur: 52/34) ayetinde söz, *"Musa'nın haberi sana ulaştı mı?"* (Taha: 20/9; ez-Zariyat: 51/24; en-Naziat: 79/15.) ayetinde de haber anlamındadır.
Hadisin terim anlamı ise, söz, fiil, takrir (onay), ahlaki ve fiziki vasıf olarak Hz. Peygambere izafe edilen her şeyin yazılı metinleri demektir. Çok özel ve dar anlamda peygamber sözüne de hadis denir. Hadisin çoğulu ehadis'dir.
Usul, asl'ın çoğuludur. Asıllar, kökler, kaynaklar manasına gelmektedir. Terim olarak yol, yöntem, nizam, kaide, düzen ve metod ahlamlarında kullanılmaktadır. Bu manada bir ilmin asıl mevzuundan önce öğrenilmesi gerekli esaslar, prensipler ve başlangıç bilgileri ve tekniklerini ifade etmektedir.
Hadis Usulcüleri denilince, hadi ilminin dirayete dayanan prensipler bölümü (usuliyyat) ile meşgul olan alimler (usuliyyun) anlaşılır.
Hadis usulü ilmi de hadis ilminin dayandığı prensipler, hadis teknolojisi demektir. Bu bilim dalına başlangıçta Mustalahu'l-hadis de denilmiştir. Usul konularını anlatmak için Ulumu'l-hadis ifadesinin kullanıldığı da olmuştur.[2]
Hadis Usulü, kabul ve red yönünden hadisin sened ve metnini inceleyen ilim dalıdır.
Hadis ilmi temelde rivayetu'l-hadis ve dirayetu'l-hadis diye iki ana bilim dalına ayrılmaktadır. Rivayetü'l-hadis ilmi, Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in söz, fiil, takrir ve hallerini; bunların zabt edilip usulüne uygun olarak sonraki nesillere nakledilmelerini (rivayetlerini) konu edinen hadis ilim dalıdır.
Mustalahu'l-hadis ve usûlü'l-hadis diye de isimlendirilen dirayetü'l-hadis ilmi, "Sened ve metnin durumlarını anlamaya imkan veren kaideler ilmi" olarak tarif edilmektedir. Bu tariften açıkça anlaşılacağı gibi dirayetü'l-hadis ilmi, genel ve teorik kaideler vaz ederek râvî, rivayet ve merviyy konularının tetkik ve tenkidine zemin hazırlamaktadır. Bu ilim edebiyatı da prensipler edebiyatı demektir.[3]
Zaten usûl, aslın çoğulu olarak, asıllar, kökler, kaynaklar anlamındadır. Terim olarak da yol, yöntem, kaide, düzen ve metod anlamlarına gelen usül, bir ilmin asıl mevzuundan önce öğrenilmesi gereken esaslar, prensipler, başlangıç bilgileri ve teknikleri demektir. Böyle olunca, hadis usûlü, hadis ilminin dayandığı prensipler, hadis metodolojisi anlamına gelmektedir. Hadis usulcüleri denilince de hadis ilminin dirayete dayanan prensipler bölümü (usuliyyat) ile meşgul olan âlimler (usûliyyun) akla gelir.
Dirayetü'l-hadis ilmi ve dolayısıyla hadis usûlü edebiyatı da temellerini, rivayetü'l-hadis ilmi ve edebiyatı gibi ashab-ı kiramın hadis nakli ve rivayetinde gösterdikleri titizlik, araştırma (tesebbüt-taharri) ve denetim faaliyetlerinde bulmaktadır. Ashabın üst seviyede bir dikkat ve titizliğe sahip olmaları yanında, birbirlerinden duydukları hadisleri daha iyi bilenden tahkik etmekten de geri kalmadıkları bilinmektedir. Hz. Aişe'nin yirmi kadar sahabînin rivayetlerini tashih ettiğine dair hadisleri Bedreddin ez-Zerkeşî "el-Icabe" adlı eserde toplamış bulunmaktadır. Öte yandan Hatib Bağdadî de hadis öğrenmek ve bildikleri hadisleri kontrol etmek için uzun yolculuklara çıkan sahabîleri "er-Rihle fi talebi'l-hadis" adlı eserinde tanıtmaktadır.
Ashab ile başlayan bu araştırma ve tetkik gayretleri, dirayetü'l-hadise ait kaidelerin şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Tebliğ görevi ve Hz. Peygamber'e yalan isnad etmeme dikkati, hadis ilmine dair tüm faaliyetlerin temelinde yatan gerçek olmanın yanında, hadis usûlünün, en erken bir dönemden itibaren uygulama alanına intikalini de gerçekleştirmiş olan asıl sebeptir. Ancak hadis usûlüne dair edebiyatı müstakil hüviyetleri ile rivayetü'l-hadis edebiyatından daha sonraki bir dönemde bulabilmekteyiz.[4]
Önceki bahislerde Hadîs ilminin doğuşu, gelişmesi, bu sahada verilen belli başlı eserler üzerine yeterli açıklamalar yaptık. Buralarda üzerinde durulmuş mes'eleler çoğunluk itibâriyle hadîslerin rivâyetiyle ilgilidir. Tanıtılan kitaplar bile rivâyetle ilgili te'lîflerdir. Hadîs İlminin bu şûbesine rivâyetü'l-hadîs ilmi denir.
Halbuki hadîsçilerin meşguliyet sâhasına giren başka mes'eleler de vardır: Rivâyetin şartları, çeşitleri, herbir çeşide terettüp eden hüküm, râvilerin ahvâli, şartları, merviyyâtın envâı, merviyyattan istifâde şartları vs. gibi. Bu çeşit mes'elelerle meşguliyeti kendisine konu edinen branşa dîrâyetu'l-hadîs denir.[5] Usûl-i hadîs deyince öncelikle hatıra gelen muhteva ve müfredat da budur. Şunu hemen kaydedelim ki, Usûl-i Hadîs ilmine ulûmu'l-hadîs de denmiştir ki, hadîs ilimleri mânâsına gelir. Böylece hadîsle ilgili ilimlerin birçok şubelere ayrıldığı ifâde edilir. Usûl-i Hadîs daha ziyâde ıstılahlar üzerinde durduğu için ona mustalahu'l-hadîs de denmiştir. Bu ilme ilmu dirâyeti'l-hadîs veya ilmu'l-hadîs dirâyeten tesmiyesi de vâriddir ki, bu durumda, râvileri tedkik keyfiyeti düşünülmüş olmaktadır.
Mukaddimemizin bu kısmında daha ziyâde bir kısım nazârî bilgiler, umûmî prensipler üzerinde durup, usûle giren ıstılahların tarifelerini, açıklamalarını yapacağız: Hadîs nedir? Çeşitleri nelerdir, hangi şartlar ve vasıflarda hadîs, sahîh veya hasen olur? Hadîs ne yollarla alınır ve verilir? Senet nedir? Çeşitleri nelerdir? Senette yer alan râvilerde ne gibi vasıflar aranır, hangi evsafı taşıyan râvi makbuldur, hangi evsafı taşımayanlar gayr-ı makbuldur? vs.
Bir cümle ile hadîsin kabûl veya red durumları, râvi ile mervî'nin çeşitli durumlarını inceleyeceğiz.[6]

İslam alimleri her ilmin olduğu gibi hadis ilminin de esaslarını ve metodlarını tesbit etmişlerdir. Bu ilmin konusu Hz. Peygambar'in hadisleri olunca metodolojisi de diyebileceğimiz usulü, bunları bilmeye, sahihini zayıfından ve mevzu olanlardan ayırdetmeye yarayacak esaslar, kaideler ile hadisleri nakleden ravilerin hallerini açığa çıkarmaya yarayacak kurallardan ibarettir. Buna göre Hadis Usulü, hadisler ve ravilerinin hallerini bilmeye yarayacak kaide ve esaslardan ibaret bir ilimdir. Tarifi açıklamak gerekirse bir hadis isnad ve metinden ibarettir. İsnad metni rivayet edenlerin isimlerinin sıralanması, metni ise bildiğimiz gibi isnadla rivayet edilen Hz. Peygamber'in bir sözü, bir fiili, davranışı, takriri veya onunla ilgili bir özelliği bizlere aktaran ifadelerdir. Hadise güven ancak ravilerin güvenilir kimseler olduklarının açığa çıkmasından sonradır. Şayet raviler adalet ve zabt bakımından güvenilir kimseler değilseler hadis ilk planda sahih kabul edilemez. Böylece hadisin sahih kabul edilebilmesi ilk olarak ravilerinin sika olmalarıyla mümkün olmakta daha sonra başka özellikler aranmaktadır. Öyleyse Hadis Usulü hadis ilmi hadislerin kabul veya reddedilebilmesi için bir taraftan onlarda bulunması gerekli esasları tesbit etmekte öte yandan ravilerinin adalet adalet ve zabt yönünden güvenilir olup olmadıklarını araştırma esasları tesbit etmektedir. O halde tarifimizi biraz daha genişleterek tekrar edecek olursak Hadis Usulü hadis ilmi kabul ve red itibariyle hadisler ve ravilerinin hallerini bilmeye yarayacak esaslar ve kaidelerden ibaret bir ilimdir.[7]

---

[1] Bu kullanımlar için bk. En-Nisa: 4/78, 87, 140; el-En'am: 6/68; el-A'raf: 7/185; Yusuf: 12/101; er-Ra'd: 13/10; Taha: 20/9; el-Casiye: 45/6; ez-Zariyat: 51/24; et-Tur: 52/34; en-Necm: 53/59-60; et-Tahrim: 66/3; el-Mürselat: 77/50; en-Naziat: 79/15; el-Ğaşiye: 88/1. (İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 13.)
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 13, 14.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, 162; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257.
[4] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, 162; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257.
[5] İbnu'l-Ekfâni'nin tarifine göre rivâyetu'l-hadis ilmi "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz ve fiillerine, bunların rivâyetine, zabtına ve elfâzının tahririne, şümûlü olan bir ilimdir. Dirâyetu'l-hadîs ilmi ise, rivâyetin hakikatını, şartlarını, nevîlerini, ahkâmını, râvilerin hal ve şartlarını, merviyyâtın sınıflarını ve bunlara müteallik hususları öğreten bir ilimdir". Rivâyetin hakîkatı, sünnetin ve benzerlerinin nakli; tahdis, ihbâr vs. suretinde rivâyet edene nisbetidir. Şartları, râvinin merviyyatı, sema, kitabet, vs. tahammül yollarından hangisiyle tahammül ettiğidir. Nevilerî: İttisal, intıkâ vs.'yi ifade eder. Ahkâmı ise kabul ve redd durumunu ifade eder. Ravilerin halinden adalet ve cerh durumları tahammül ve edâdaki şartları maksûddur. Merviyyatın sınıfları, müsned, mu'cem, cezâ v.s. te'lif çeşitlerini ifâde eder. (İbrahim Canan)
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/475-476.
[7] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 81.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

53) Korku İle Ümit Arasında Yaşamak

"Allah'ın önceden kestirilemeyen kurduğu ince tertip ve düzeninden kim kendini güvenlik içinde görebilir? Fakat büyük zararı göze alanlardan başka hiçbir kimse bu tür tertip ve düzenden kendini güvenlik içinde göremez." (Araf: 7/99)
"Ancak Allah'tan gelen gerçekleri örtbas eden toplumlar O'nun rahmetinden ümidlerini keserler." (Yusuf: 12/87)
"Bazı yüzlerin mutluluktan parladığı bazı yüzlerin de ızdırap ile karardığı o hesap günü..." (Al-i İmran: 3/106)
"... Doğrusu Rabbin, cezayı çabucak verendir, aynı zamanda da çok acıyan ve bağışlayandır." (Araf: 7/167)
"Gerçekten hayırlı ve iyi olanlar imanlarında sadık ve samimi olup doğru dürüst işler işleyenler nimet cennetlerindedirler. Kafirler ve günahlara dadananlar ise yakıcı bir ateş içindedirler." (İnfitar: 82/13-14)
"Artık o zaman iyiliklerinin tartısı ağır basan kendisini mutlu bir hayatın içinde bulacak, kimin de iyiliklerinin tartısı hafif gelirse onun ana kucağı gibi sığınacağı yeri ana yurdu cehennem uçurumu olacaktır." (Karia: 101/6-9)

444. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Eğer mü'min, Allah'ın azabının nitelik ve niceliğini bilseydi, cennet ümidine kapılmazdı. Kâfir de Allah'ın rahmetinin nitelik ve niceliğini tam olarak kavrayabilseydi, O'nun cennetinden asla ümidini kesmezdi."[1]

* Yani mü'min korku ile ümid arasında yaşamalıdır. Allah'ın rahmeti yanı sıra gazabı da vardır. [2]

445. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ölü tabuta konulup da insanlar (veya erkekler) onu omuzladığı zaman, eğer iyi bir kişi ise "Beni çabuk götürünüz, beni çabuk götürünüz!" diye seslenir. Eğer iyi olmayan biri ise, "Eyvah!. Bu tabutu nereye götürüyorsunuz?" der. O cenâzenin sesini insandan başka her şey duyar. Eğer insan bu sesi duysaydı, bayılırdı."[3]

* Gelecek hakkında önceden uyarılmış olmak müslümanlar için büyük bir şanstır. [4]

446. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennet size ayakkabılarınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir."[5]

* Kişi imanı tercih edip müslüman olmak suretiyle cenneti elde edebileceği gibi, kişi yıllarca müslüman olarak yaşayıp söyleyeceği bir söz veya yapacağı bir hareketle şirke küfre düşebileceğinden sürekli olarak söylediklerine ve yaptıklarına dikkat etmek zorundadır. Çünkü yapacağı iyi bir hareket, davranış ve sözle Allah'ın sevgisini ve rızasını kazanıp o halde vefat ederek cennete ulaşan nice kimseler olduğu gibi bir söz bir davranışla cehennemi boylayan nicelerini de tarih bize göstermektedir. [6]

---

[1] Müslim, Tevbe 23.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 160.
[3] Buhârî, Cenâiz 50, 53, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 44.
942'de tekrar gelecektir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 161.
[5] Buhârî, Rikak 29.
Bu hadis 105 numarada geçmişti.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 161.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

104) Yemeği Kendi Önünden Yemek, Sofra Edebini Bilmeyene Öğretmek

741. Ömer İbni Ebû Seleme *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in himâyesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:
"Oğlum, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!"[1]

742. Seleme İbni Ekva` *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Adamın biri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında sol eliyle yemek yedi. Resûl–i Ekrem ona:
– *"Sağ elinle ye!"* buyurdu.
Adam:
– Yapamıyorum, diye cevap verdi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o adama:
– *"Yapamaz ol!"* diye beddua etti.
Seleme'nin dediğine göre adam kibirinden dolayı böyle söylemişti. Resûlullah'ın bedduası üzerine elini ağzına götüremez oldu.[2]

* Büyüklenmesi sebebiyle Rasûlullah (s.a.v.)'in ikazına kulak asmayan ve *"sol el ile yemek yemeyin, bir şey içmeyin çünkü şeytan sol eliyle yer ve içer"* (Müslim, Eşribe 105) hadisin hükmüne girmiş olan bu kimse Allah Rasulüne muhalefet edip isyan etmiş olduğundan bedduasına uğramıştı. Kibir ve inadından dolayı Rasûlullah (s.a.v.)'in bedduasına uğrayan bu şahsın üzerinde bedduanın tesirini ashab ta görmüş oldular. Mazeretsiz sağ el ile büyüklenmesinden dolayı yemeyen kişi kibir ve inadından dolayı büyük günah işlemiş oldu.[3]

---

[1] Buhârî, Et`ıme 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 8.
[2] Müslim, Eşribe 107.
Önceden 160 ve 613'de geçmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 242.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

121) Orta Halli Elbise Giymek (Bir İhtiyaç Olmaksızın Ve Şer'î Bir Maksat Bulunmaksızın Alay Edilecek Derecede Basit Elbise Giyilmemesi)

804. Amr İbni Şuayb babasından, o da dedesi *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Allah, verdiği nimetinin eserini kulunun üzerinde görmekten hoşlanır."[1]

---

[1] Tirmizî, Edeb 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

134) Selâmı Tekrarlamak (Bir Yere Tekrar Girip Çıkan Veya Aralarına Ağaç Gibi Bir Engel Girmesi Sebebiyle Birbiriyle Tekrar Karşılaşan Kimselerin Her Defasında Selâm Vermelerinin Müstehap Oluşu)

861. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, namazını, namazın gerektirdiği edeplere riâyet etmeyerek kılan kimse hakkındaki hadisinde belirttiğine göre, o kişi mescide gelip namaz kıldı, sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi ve ona selâm verdi; Resûl–i Ekrem onun selâmına mukâbelede bulundu ve:
"Dön ve namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın" buyurdu. Adam dönüp yeniden namaz kıldı, sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelip tekrar selâm verdi. Neticede bu durum üç defa tekrarlandı.[1]

862. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz din kardeşine rastladığında ona selâm versin. Eğer ikisinin arasına ağaç, duvar ve taş girer de tekrar karşılaşırlarsa, tekrar selâm versin."[2]

---

[1] Buhârî, Ezân 95, 122; Eymân 15; İsti'zân 18; Müslim, Salât 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 110; İsti'zân 4; Nesâî, İstiftâh 7; Tatbîk 15; Sehv 67; İbni Mâce, İkâmet 72.
[2] Ebû Dâvûd, Edeb 135.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

148) Hastaya Ve Ölüm Mahkûmlarına İyi Bakmak
(Hastanın Yakınlarına Ve Bakıcılarına, Ona İyi Bakmalarını Ve Ondan Görecekleri Tepkilere Sabretmelerini Tavsiye Etmek; Yine Had, Kısas Ve Benzeri Cezalar Sebebiyle Ölümü Yaklaşmış Olanlara İyi Davranılmasını Hatırlatmanın Güzelliği)

915. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Cüheyne kabilesinden bir kadın, zina sonucu gebe kalmış olduğu halde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:
– Ey Allah'ın Resûlü! Had cezasını gerektiren bir suç işledim. Cezamı ver! dedi.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadının velisini çağırtıp getirtti ve ona:
– *"Bu kadına iyi bak. Çocuğunu doğurunca bana getir!"* buyurdu.
Adam, aldığı talimatın gereğini yaptı ve kadını doğumdan sonra getirdi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadının üzerine elbisesinin iyice bağlanmasını söyledi, sıkı sıkı bağladılar. Sonra Hz. Peygamber'in emri üzerine taşlanarak öldürüldü. Sonra da Resûl–i Ekrem kadının cenâze namazını kıldı.[1]

* Ölmesi kesinlikle muhtemel hastalara ve ölümüne karar verilmiş mahkumlara iyi bakmak ve iyi bakılma tavsiyesinde bulunmak peygamberimizin tavsiyelerindendir. Evli olup zina eden kimseye recm cezası uygulamasını da böylece görmüş olduğumuz peygamberimiz; bu tür bir suçu işleyen ve recm cezasını hak eden kimseye toplum ve yakın çevresi tarafından psikolojik baskılar kınama ve benzeri bir takım kaba, olumsuz davranışlara girilmemesi için cezadan önce ceza anlamına gelebilecek bu tür davranışlardan uzak durulması gereğini hatırlatarak düşene düşman olmamalı prensibini ortaya koymuştur.[2]

---

[1] Müslim, Hudûd 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 24; Tirmizî, Hudûd 9; Nesâî, Cenâiz 64.
Bu hadis 22 numarada geçmişti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 274.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 113

Ø NAMAZ VAKİTLERİ

149- İbn Abbâs (r.a.)'den haber verildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cibril (a.s), Ka'be'nin yanında bana iki kez imâm oldu. İlk seferinde, güneş batıya kayıp gölgesi takunya tasması kadarken öğle namazını, sonra her şeyin gölgesi kendi boyu kadar olunca ikindi namazını; sonra güneşin battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman akşam namazını; Şafak kaybolduğu zaman ise yatsı namazını, aydınlığın yeni başlayıp oruçluya yeme içmenin haram olduğu vakitte sabah namazını kıldırmıştı.**

İkinci seferinde: Her şeyin gölgesi kendi boyu kadar olunca yani bir önceki seferde ikindiyi kıldırdığı vakitte öğle namazını; sonra her şeyin gölgesi kendisinin iki katı olunca ikindi namazını; Akşam namazını yine önceki vaktinde kıldı sonra gecenin üçte biri geçince de yatsı namazını, sonra ortalık ağarınca da sabah namazını kıldırdı. Sonra da bana dönüp şöyle dedi. Ey Muhammed bu iki vakit arasında namaz kılma genişliği ve serbestliği senden önceki Peygamberlere tanınan vakitler gibi olup sana da bu iki vakit arasında namaz kılabilmen mümkün olmuştur." (Ebû Dâvûd, Salat: 2; Buhârî, Mevâkît: 1)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Büreyde, Ebû Musa, Ebû Mes'ûd El Ensârî, Ebû Saîd, Câbir, Amr b. Hazm, Berâ ve Enes (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

150- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: **"Cibril bana imâm oldu…"** İbn Abbâs hadisini aynı mana ile rivâyet etmekle sadece: **"Dünkü ikindi vaktinde"** cümlesini söylememektedir. (Buhârî, Mevâkît: 1; Ebû Dâvûd, Salat: 2)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir. İbn Abbâs hadisi ise hasen sahihtir.

Muhammed diyor ki: Namaz vakitleri hakkında Câbir (r.a.)'ın hadisi en sahih olandır.

Tirmîzî: Câbir'in namaz vakitleri hakkındaki bu hadisinin benzerini Atâ b. ebî Rebah, Amr b. Dinar ve Ebû'z Zübeyr yoluyla Vehb b. Keysân'ın, Câbir'den rivâyetini aktarmıştır.

BÖLÜM: 114

Ø NAMAZ VAKİTLERİNİN DEVAMI

151- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namaz vakitlerinin ilk ve son vakitleri vardır. Öğle namazının ilk vakti güneşin batıya kaymasından başlayıp ikindi vaktinin girişine kadardır, İkindi namazının ilk vakti bu vaktin girişinden başlayıp sonu güneşin sarardığı zamandır, Akşam namazının ilk vakti güneşin battığı zaman sonu ise ufukta kızıllığın kaybolduğu zamandır, yatsı namazının ilk vakti ufuktaki kızıllığın kaybolduğu vakit başlayıp gece yarısına kadardır. Sabah namazının ilk vakti fecrin ağarmaya başladığı zamandan güneşin doğacağı zamana kadardır."** (Müsned: 6875)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Muhammed'den işittim dedi ki: Namaz vakitleri hakkında A'meş'in, Mücahid'den rivâyeti Muhammed b. Fudayl'in, A'meş'den rivâyetinden daha sahihtir. Hennâd bize Ebû Usame'den, Ebû İshâk el Fezarî'den, A'meş ve Mücahid'den hadis rivâyet etmiştir. **"Namaz vakitlerinin ilk ve son vakti"** hadisinin benzerini A'meş'den Muhammed b. Fudayl rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 115

Ø NAMAZ VAKİTLERİNİN DEVAMI

152- Süleyman b. Büreyde (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e bir adam gelerek: **"Namaz vakitlerini"** sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Bizimle beraber kal öğrenirsin"** buyurdular.

Sabah namazı vakti gelince Bilâl'e emretti fecr doğunca ezan okudu sonra tekrar emretti güneş batıya kayınca öğle ezanını okudu ve öğle namazını kıldı, sonra emretti ezan okundu güneş bembeyaz ve yüksekte iken ikindi namazını kıldı, sonra güneş batıda kaybolunca akşam namazı için ezan okunmasını emretti, sonra ufuktaki kızıllık kaybolunca yatsı namazının ezanı için emretti.

Ertesi gün yine Bilâl'e emretti, ortalığın ağarmasına kadar sabah namazını geciktirdi, sonra havanın serinlemesine kadar bekleyerek öğleyi serinlikte kıldı, sonra güneşin son parlaklığı vaktine kadar ikindiyi geciktirdi sonra emrederek akşam namazını şafağın kaybolacağı vakitte kıldı sonra yatsı için gecenin üçte birinde emretti ve yatsı namazı kılınmış oldu, sonra namaz vakitlerini soran nerede buyurdu o adam da benim dedi. "Namazların vakitleri bu iki zaman arasındadır buyurdular." (İbn Mâce, Namaz: 1; Nesâî, Mevâkît: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Şu'be bu hadisi Alkame b. Mirsed'den hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 116

Ø SABAH NAMAZININ ALACA KARANLIKTA KILINMASI

153- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle buyurmuştur: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber bazı kadınlar sabah namazını kılar ve dağılırlardı. Ensarî diyor ki: Kadınlar elbiselerine bürünüp geçerlerken alaca karanlık dolayısıyla tanınmazlardı. Kuteybe: **"Çarşaflarına bürünmüş olarak"** demiştir. (Buhârî, Mevâkît: 28; İbn Mâce, Salat: 2)

Bu konuda İbn Ömer, Enes, Kayle binti Mahreme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Âişe hadisi hasen sahihtir. Zührî bu hadisi Urve ve Âişe yoluyla rivâyet etmektedir. Peygamber (s.a.v.) ashabından pek çok kimse ve Ebû Bekir, Ömer'inde bulunduğu bir kısım kimselerde tabiinden bazı ilim adamlarının görüşü bu doğrultudadır.

Şâfii, Ahmed ve İshâk'da aynı görüşte olup, **"Alaca karanlıkta sabah namazını kılmayı"** müstehab kabul ederler.

BÖLÜM: 117

Ø SABAH NAMAZININ GÜN AĞARIRKEN KILINMASI

154- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"Sabah namazını gün ağarınca kılın o anda kılmanın mükafatı daha büyüktür.** (Nesâî, Mevâkît: 1; İbn Mâce, Salat: 2)

Tirmîzî: Bu hadisi Şu'be ve Sevrî, Muhammed b. İshâk'tan rivâyet etmişlerdir.

Tirmîzî: Muhammed b. Aclan da aynı şekilde Âsım b. Ömer b. Katâde'den rivâyet etmektedir.

Tirmîzî: Yine bu konuda Ebû Berze el Eslemî, Câbir ve Bilâl'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden pek çok ilim adamları **"Sabah namazının günün ağarmasıyla"** kılınması görüşündedirler. Sûfyân es Sevrî'de bu görüştedir. Şâfii, Ahmed ve İshâk diyorlar ki: Günün ağarması (İsfar) demek aydınlığın apaçık ortaya çıkması demektedir, namazın geciktirilmesi değildir.

BÖLÜM: 118

Ø ÖĞLE NAMAZININ ERKEN KILINMASI

155- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Öğle namazını Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer'den daha erken kılanı görmedim."** (Nesâî, Mevâkît: 2; İbn Mâce, Salat: 2)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir b. Abdillah, Habbab, Ebû Berze, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Enes ve Câbir b. Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe'nin bu hadisi hasendir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiin dönemi ilim adamlarının tercih ettikleri görüş budur. Ali b. el Medînî, Yahya b. Saîd'den şöyle aktarır, Şu'be bu hadisi rivâyet edenlerden Hakîm b. Cübeyr'in İbn Mes'ûd yoluyla rivâyet ettiği **"Kim insanlardan ihtiyacı olmayan bir şeyi isterse…"** konusundaki hadisinden dolayı ileri geri

konuşmuştur.

Yahya diyor ki: Bu şahıstan Sûfyân ve Zaide de hadis aktardıkları için pek sakıncalı bir kimse sayılmaz.

Muhammed diyor ki: Öğle namazının erken kılınması hakkında Hakîm b. Cübeyr'den, Saîd b. Cübeyr ve Hz. Âişe hadis rivâyet etmişlerdir.

156- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) öğle namazını güneş batıya kaymaya başlayınca kıldı."** (Nesâî, Mevâkît: 4; İbn Mâce, Salat: 3)

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir. Bu konuda en güzel hadis Câbir yoluyla rivâyet edilendir.

BÖLÜM: 119

Ø ÖĞLE NAMAZININ ŞİDDETLİ SICAKLARDA GECİKTİRİLMESİ

157- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Çok sıcak günlerde öğle namazını biraz geciktirin çünkü sıcağın şiddeti Cehennemin kaynamasındandır."** (Buhârî, Mevâkît: 9: Nesâî, Mevâkît: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, Ebû Zerr, İbn Ömer, Muğire, Kâsım b. Safvân'ın babasından, Ebû Musa, İbn Abbâs ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Ömer yoluyla bir hadis rivâyet edilmişse de sahih değildir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin bu hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının bir kısmı şiddetli sıcaklarda öğle namazının geciktirilmesini tercih etmişlerdir.

İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk'ın görüşü budur.

Şâfii diyor ki: Öğle namazını havanın serinlemesine kadar geciktirmek uzak yerden cemaat gelecek mescidler içindir. Kendi başına kılan veya mahalle mescidinde kılanlar için namazın geciktirilmemesi benim için daha uygundur.

Tirmîzî: Şiddetli sıcaklarda öğle namazını geciktirmek daha güzel ve sünnete uygundur. Şâfii'nin **"uzaktan gelenler için bir ruhsattır"** görüşüne Ebû Zerr'in hadisinden aykırı bir mana vardır. Çünkü Ebû Zerr hadisinde diyor ki: **"Bilâl öğle namazı için ezan okumak istedi de Peygamber (s.a.v.) geciktir, biraz hava serinlesin"** buyurmuştur. Mesele Şâfii'nin görüşü olsaydı öğle namazının havanın serinlemesine kadar geciktirilmesinde bir mana kalmazdı çünkü hepsi bir arada bulunmaktaydılar namaza gitmek için uzun yol gitme ihtiyaçları da yoktu.

158- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir yolculukta Bilâl ile beraberdi, Bilâl namaz için kamet getirmek isteyince:**"Biraz bekle hava serinlesin"** buyurdu, biraz sonra tekrar kamet getirmek isteyince: **"Öğle namazı için biraz serinliği bekle"** buyurdular. Ebû Zerr diyor ki: Sonunda tepelerin gölgelerini görmeye başladık sonra kamet getirip namaz kıldı ve şöyle buyurdu: **"Sıcaklığın şiddeti Cehennem'in kükremesindendir. Öğle namazı için sıcaklarda havanın serinlemesini bekleyin."** (Buhârî, Mevâkît: 10; Ebû Dâvûd, Salat: 4)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 120

Ø İKİNDİ NAMAZININ ERKEN KILINMASI

159- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) güneş Âişe (r.anha)'nın odasından henüz yükselmeden ikindi namazını kılardı."** (Buhârî, Mevâkît: 12; Ebû Dâvûd, Salat: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Enes, Ebû Erva, Câbir ve Rafi' b. Hadîç'den de hadis rivâyet edilmiştir. Yine Rafi'den ikindi namazının geciktirilmesiyle alakalı bir hadis daha rivâyet edilmiş olup sahih değildir.

Tirmîzî: Âişe'nin bu hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir kısım ilim sahipleri bu görüştedir. Ömer, Abdullah b. Mes'd, Âişe ve Enes bunlardandır. Tabiin'den bir kısım alimler ise ikindi namazını erken kılmayı tercih ederek geciktirmeyi hoş görmemişlerdir. Abdullah b. Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler.

160- Alâ b. Abdurrahman (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Bir gün öğle namazını kıldıktan sonra Enes (r.a.)'ın Basra'daki evine gitmişti. Enes (r.a.)'ın evi mescidle yan yana idi, ikindi namazının vakti girdi namazınızı kılın dedi. Biz de kalkıp namazımızı kıldık, namazımızı bitirince Enes (r.a.) şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Vaktinden geç kılınan namaz münafığın namazıdır. Güneşin batması yaklaşıncaya ve güneş şeytanın iki boynuzu arasına girinceye kadar oturur bekler sonra kuşun yem gagaladığı gibi acele olarak dört rek'at namaz kılar ve az okumak suretiyle Allah'ı da çok az zikreder."** (Nesâî, Mevâkît: 7; Ebû Dâvûd, Salat: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 121

Ø İKİNDİ NAMAZININ GECİKTİRİLMESİ

161- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) öğle namazını sizden erken kılardı siz ise ikindiyi ondan daha erken kılıyorsunuz."** (Müsned: 25283)

Bu hadis İsmail b. Uleyye İbn Cüreyc, İbn ebî Müleyke ve Ümmü Seleme'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

162- Kendi yazdığım notlar arasında bu hadisi Ali b. Hucr, İsmail b. İbrahim'in, İbn Cüreyc'den bize aktardı şeklindedir.

163- Bişr b. Muâz el Basrî bu hadisi bize İsmail b. Uleyye ve İbn Cüreyc'den aktarmıştır ki bu daha sahihtir.

BÖLÜM: 122

Ø AKŞAM NAMAZININ VAKTİ

164- Seleme b. Ekvâ' (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) güneş batıp ufuk perdesiyle gizlendiği zaman akşam namazını kılardı."** (İbn Mâce, Salat: 7; Ebû Dâvûd, Salat: 6)

Bu konuda Câbir es Sunabihî, Zeyd b. Hâlid, Enes, Rafi' b. Hadîç, Ebû Eyyûb, Ümmü Habibe, Abbâs b. Abdulmuttalib ve ibn Abbâs'tan da bire hadis rivâyet edilmiştir. Abbâs hadisi mevkuf olarak rivâyet edilmiş olup en sahih olan da bu rivâyettir. Çünkü; es Sunabihî, Rasûlullah (s.a.v.)'den işitmemiştir. O sadece Ebû Bekir'in arkadaşıdır.

Tirmîzî: Seleme b. Ekvan'ın bu hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden pek çok ilim adamlarının görüşü budur. Yani **"Akşam namazını acele kılmayı tercih edip geciktirmeyi hoş görmemişlerdir."** Hatta bazı ilim adamları da şöyle demektedirler. **"Akşam namazı için namaz kılınacak tek bir vakit vardır."** Cibril'in Rasûlullah (s.a.v.)'e kıldırdığı namazdaki vakte itibar ederek bu görüşe sahip olmuşlardır. İbn'ül Mübarek ve Şâfii'nin görüşü budur.

BÖLÜM: 123

Ø YATSI NAMAZININ VAKTİ

165- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bu yatsı namazının vaktini ben herkesten daha iyi bilirim. Rasûlullah (s.a.v.) yatsı namazını üç günlük ay battığı zamanda kılardı.*"** (Nesâî, Mevâkît: 17; İbn Mâce, Salat: 8)

* Yani ay her gün takriben 50 dakika birbirinden geç battığında göre güneşin batmasından 135 dakika sonra kılmış oluyor.

166- Ebû Bekir Muhammed b. Ebân (r.a.), bize aynı hadisi Abdurrahman b. Mehdî ve Ebû Avâne'den yine aynı senetle rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Hüşeym'in bu hadisi Bişr'in, babasından, Habib b. Sâlim'den, Numân b. Beşîr'den rivâyet ediyor ve bu rivâyette **"Beşîr b. Sabit'i"** söylemeyen Ebû Avâne'nin hadisi daha sahihtir. Çünkü Yezîd b. Harun, Şu'be'den, Bişr'in babasından Ebû Avâne'nin rivâyet ettiği gibi aynen rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 124

Ø YATSI NAMAZININ GECİKTİRİLEBİLECEĞİ VAKİT

167- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ümmetime zorluk getirecek olmasaydım yatsı namazını, gecenin üçte birine veya yarısının geçmesine kadar geciktirmelerini emrederdim."** (İbn Mâce, Salat: 8)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir b. Semure, Câbir b. Abdillah, Ebû Berze, İbn Abbâs, Ebû Saîd el Hudrî, Zeyd b. Hâlid ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından, tabiinden ilim adamlarının çoğu yatsı namazının geç kılınmasından yanadırlar. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 125

Ø YATSIDAN ÖNCE UYUMANIN, YATSIDAN SONRA KONUŞMANIN HOŞ OLMADIĞI

168- Ebû Berze (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) yatsıdan önce uyumayı ve yatsıdan sonra konuşmayı sevmezdi."** (İbn Mâce, Salat: 12)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Abdullah b. Mes'ûd ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Berze hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğu yatsıdan önce uyumayı yatsıdan sonra konuşmayı hoş karşılamamışlar, bir kısmı ise buna izin vermişlerdir.

Abdullah b. Mübarek: Pek çok hadis, bu konunun mekruh olduğu yönündedir. Bazı ilim adamları da Ramazanda yatsıdan önce uyumaya izin vermişlerdir.

Seyyar b. Selame'nin adı Ebûl Minhâl er Riyahî'dir.

BÖLÜM: 126

Ø YATSIDAN SONRA HANGİ KONULAR KONUŞULABİLİR?

169- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanları ilgilendiren meselede geceleri konuşmalar yapardı, ben de onlarla beraber olurdum."** (İbn Mâce, Salat: 12)

Bu konuda Abdullah b. Amr, Evs b. Huzeyfe ve Imrân b. Husayn'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Ömer hadisi hasendir. Bu hadis Hasen b. Ubeydullah, İbrahim'den, Alkame'den, Kays adında veya Kays'ın oğlu adında Cûf kabilesinden bir adamdan uzun bir hadis içerisinde rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından tabiin ve sonraki gelen ilim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır bir kısmı yatsıdan sonra oturup konuşmayı hoş karşılamamışlar diğer bir kısmı ise zaruri durumlarda izin vermiş olup, çoğu hadislerde dini bir gerek varsa izin verilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'den **"Gece konuşma yasağı namazı kılmış olan ve yolcular içindir"** diye bir rivâyette vardır.

BÖLÜM: 127

Ø NAMAZ KILMANIN DEĞERLİ VAKTİ HANGİSİDİR

170- Ümmü Ferve (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir ki kendisi Peygamberimize biat edenlerdendir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e soruldu: **"Amellerin hangisi daha değerlidir." "Vaktinin öncesinde kılınan namazdır"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Salat: 9)

171- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.), kendisine şöyle buyurdu: **"Ey Ali üç şeyi geciktirme; Vakti giren namazı, hazırlanan cenazeyi, dengini bulduğun zaman bekar kimseleri evlendirmeyi."** (Müsned: 1475)

Tirmîzî: Bu hadis garib hasendir.

172- İbn Ömer'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namazın ilk vakitte kılınması Allah'ın razı olmasını gerektirir, son vaktinde kılmak ise affedilmeye sebeptir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garib'tir. İbn Abbâs'tan buna benzer bir hadis rivâyet edilmiştir. Bu konuda Ali, İbn Ömer, Âişe, İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ümmü Ferve'nin bu hadisi sadece Abdullah b. Ömer el Ömerî'den rivâyet edilmektedir. Bu kimse hadisçiler yanında pek sağlam sayılmayıp hakkında söz edilmiştir. Doğru kimsedir fakat, Yahya b. Saîd'in hafizası yönünde söz edilmiştir.

173- Amr eş Şeybanî (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam İbn Mes'ûd'a **"Hangi amel daha değerlidir"** diye sordu. İbn Mes'ûd'da: Ben bunu Rasûlullah (s.a.v.)'e sordum o şöyle buyurdu: **"Namazları vakitlerinde kılmak." "Ey Allah'ın Rasûlü başka"** dedim: **"Ana babaya iyilik etmen" "Daha başka"** dedim, **"Allah yolunda cihad etmektir."** buyurdular. (Buhârî, Mevakît: 5; Nesâî, Mevakît: 51)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Mes'ûdî, Şu'be, Süleyman (Ebû İshâk) Şeybânî ve daha başkaları bu hadisi el Velid b. Ayzâr'dan rivâyet etmişlerdir.

174- Âişe (r.anha)'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) hayatının sonuna kadar hiçbir namazı son vaktinde iki sefer kılmış değildir."** (Müsned: 23473)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garib olup senedi muttasıl değildir.

Şâfii: Namazı ilk vaktinde kılmak daha değerlidir, ilk vaktin değerli olması, Rasûlullah (s.a.v.)'in Ebû Bekir ve Ömer'in de bunu tercih etmelerinden kaynaklanır çünkü onlar namazları ilk vaktinde kılarlardı. Şâfii'nin bu sözünü Ebûl Velid el Mekkî bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 128

Ø UNUTARAK VEYA DALGINLIKLA İKİNDİ NAMAZINI GEÇİRMEK

175- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İkindi namazını geçiren kimse sanki ailesini ve malını kaybetmiş gibidir."** (Buhârî, Mevâkît: 16; Nesâî, Mesâcid: 18)

Bu konuda Büreyde ve Nevfel b. Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Zührî bu hadisi aynen Sâlim, babası ve İbn Ömer'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 129

Ø İDARECİLER GECİKTİRSE BİLE NAMAZI VAKTİNDE KILMAK

176- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Ebû Zerr! Benden sonra bazı idareciler gelecek namazı fazla geciktirmek suretiyle adeta öldürecekler sen namazı ilk vaktinde kıl. Eğer idarecilerin kıldıkları normal vakit bile olsa sen onlarla tekrar kıl bu senin için nafile namaz olur, onlarla tekrar kılmazsan kendi namazını kılmış olursun."** (Müslim, Mesacid: 41; Ebû Dâvûd, Salat: 10)

Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd ve Ubade b. es Sâmit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Zerr'in bu hadisi hasendir.

İlim adamlarının pek çoğunun görüşü bu doğrultudadır. İdareciler namazı getirse bile kişi vaktinde namazını kılmalı sonra tekrar kılmalıdır. İlim adamlarının çoğunluğuna göre ilk kılınan namaz farz namazdır. Ebû Imrân el Cevnî'nin adı **"Abdülmelik b. Habib"** dir.

BÖLÜM: 130

Ø UYUYA KALAN KİMSENİN UYANINCA NAMAZINI KILMASI

177- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e uykuda namazın geçirilmesinden sordular da: **"Namazın uykuda geçirilmesi kusur değildir. Kusur uyanıklılık halinde kılmamaktır. Herhangi biriniz uyuyakalır yada unutursa hatırlayınca namazını kılsın."** (Nesâî, Mevâkît: 53; İbn Mâce, Salat: 10)

Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû Meryem, Imrân b. Husayn, Cübeyr b. Mut'ım, Ebû Cühayfe, Ebû Saîd, Amr b. Ümeyye ed Damrî, Zû Mihmer'e denilen Zû Mıhber isimli Necaşi'nin kardeşinin oğlundan da birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Katâde hadisi hasen sahihtir. Uykuda veya unutarak namazını geçirip sonra başka bir namazın vaktinde veya güneş doğarken ve batarken hatırlayan kimse konusunda alimler değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı: **"Güneş doğarken ve batarken de olsa hatırladığı zaman o namazı kılar"** demektedirler. Ahmed, İshâk, Şâfii ve Mâlik'in görüşü budur. Bir kısmı ise: **"Güneş doğuncaya ve batıncaya kadar kılmaz ondan sonra kılar"** demektedirler.

BÖLÜM: 131

Ø UNUTAN KİMSE HATIRLAYINCA NAMAZINI KILAR

178- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimse namazını unutarak geçirmiş ise onu hatırladığı an kılsın."** (Nesâî, Mevâkît: 53; İbn Mâce, Salat: 10)

Bu konuda Semûre ve Ebû Katâde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Enes hadisi hasen sahihtir.

Ali b. ebî Tâlib'den şöyle dediği aktarılmıştır: **"O geçirdiği namazı vakitli vakitsiz ne zaman hatırlarsa o zaman kılar."** Şâfii, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'ın görüşü de böyledir.

Ebû Bekre'den rivâyet ediliyor, Ebû Bekre ikindi vaktinde uyuyakalmış güneş batarken uyanmış ve namazını güneş battıktan sonra kılmıştır.
Küfeliler bu görüştedirler. Biz hadisçiler ise Ali (r.a.)'ın görüşündeyiz.

BÖLÜM: 132

Ø BİRKAÇ NAMAZI KAÇIRAN KİMSE HANGİSİNDEN BAŞLAYARAK KILMALI?

179- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hendek savaşı günü Rasûlullah (s.a.v.)'i dört vakit namazı vaktinde kılmalarına engel oldular. Gece epey ilerledikten sonra Bilâl'e emretti O da ezan okudu sonra kamet getirdi ve öğle namazını kıldı. Sonra kamet getirildi ikindi namazı kılındı. Sonra kamet getirildi akşamı, daha sonra da kamet edilerek yatsı namazını kıldı."** (Nesâî, Mevâkît: 55)

Bu konuda Ebû Saîd ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Mes'ûd'un bu hadisinin senedi pek zararlı değildir ne var ki Ebû Ubeyde, Abdullah b. Mes'ûd'dan bu hadisi işitmemiştir.

Uyku ve unutma yoluyla geçirilmiş namazlar konusunda alimler bu hadise göre amel etmişlerdir. Kamet getirmeksizin kılsa bile yeterlidir. Şâfii bu görüştedir.

180- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Hendek gününde Ömer b. Hattâb Kureyş kafirlerine sövüp saymaya başladı ve dedi ki: **"Neredeyse ikindi namazını kılmadan güneş batacaktı,** bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) **"Vallahi ben ikindi namazını henüz kılmadım"** buyurdu. Câbir diyor ki: Bundan sonra Buthan vadisine indik Rasûlullah (s.a.v.) abdest aldı bizde abdest aldık Peygamber (s.a.v.) güneş batışından sonra ikindi namazını arkasından da akşam namazını kıldı. (Nesâî, Mevâkît: 53; İbn Mâce, Salat: 6)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 133

Ø "ORTA NAMAZ" DENİLEN NAMAZ HANGİ NAMAZDIR?

181- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Orta namaz ikindi namazıdır"** (Nesâî, Mevâkît: 55; İbn Mâce, Salat: 6)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

182- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Orta namaz ikindi namazıdır."** (Nesâî, Mevâkît: 55; İbn Mâce, Salat: 14)

Bu konuda Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Âişe, Hafsa, Ebû Hüreyre, Ebû Haşim b. Utbe'den de birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Muhammed diyor ki: Ali b. Abdullah şöyle diyor: "Hasan'ın, Semure b. Cündüp'den rivâyet ettiği bu hadis sahihtir. Hasan, Semure'den hadis işitmiştir.

Tirmîzî: Semure hadisi hasen sahihtir, diyor.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamının görüşü budur. Zeyd b. Sabit ve Âişe **"Orta namaz öğle namazıdır"** derler.

İbn Abbâs ve İbn Ömer: **"Orta namaz, sabah namazıdır"** derler. Ebû Musa, Muhammed b. Müsenna, Kureyş b. Enes'den, O da Habib b. Şehîd'den rivâyete göre, Habib der ki: Muhammed b. Sirin bana Hasan'a sor Akîka hadisini kimden duymuş? Sorduğumda Semure b. Cündüp'den işittiğini söyledi.

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'in bize haber verdiğine göre, Ali b. Abdullah el Medinî, Kureş b. Enes'den bu hadisi rivâyet etmiştir.

Muhammed b. İsmail, Ali'den naklederek şöyle diyor: Hasan'ın Semure'den işitmesi doğrudur, der ve bu hadisi delil olarak kabul eder.

BÖLÜM: 134

Ø İKİNDİ VE SABAH NAMAZINDAN SONRAKİ YASAK VAKİTLER

183- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından pek çok kimseden işittim bunlar arasında en çok sevdiğim Ömer b. Hattâb'da var şöyle diyorlardı: **"Rasûlullah (s.a.v.) sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, yine ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmaktan bizi yasaklardı."** (Buhârî, Mevâkît: 31; Nesâî, Mevâkît: 35)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, İbn Mes'ûd, Ukbe b. Âmir ve Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Semure b. Cündüb, Abdullah b. Amr, Muâz, İbn Afrâ ve Sunabîhi (Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisinden işitmemiştir.) Seleme b. el Ekvâ', Zeyd b. Sabit, Âişe, Ka'b b. Mürre, Ebû Ümâme, Amr b. Abese, Ya'la b. Ümeyye ve Muaviye'den de birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu İbn Abbâs'ın, Ömer'den rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki fıkıhçıların çoğunun görüşü budur. Yani sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı hoş karşılamamışlardır. Fakat unutma ve uyku sebebiyle kaçırılan namazların kılınmasında bir sakınca yoktur. Ali b. el Medînî, Yahya b. Saîd yoluyla Şu'be'den naklederek şöyle diyor: Katâde Ebû'l Âliye'den sadece üç hadis duymuştur. 1- Ömer'in hadisi ki sabah namazından günaeş doğuncaya kadar, ikindiden gün batıncaya kadar kılmayı yasaklardı. 2- İbn Abbâs'ın "Benim Metta'nın oğlu Yunus'tan daha hayırlı olduğumu söylemesi kimseye yakışmaz hadisi" 3- Kadılık üç çeşittir… hadisi.

BÖLÜM: 135

Ø İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

184- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ikindiden sonra namaz kılmasının tek sebebi bir mal gelmesi sonunda meşguliyetinden dolayı öğleden sonra kılması gereken iki rek'atı kılmıştı bir daha o iki rek'atı hiç kılmadı.** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Âişe, Ümmü Seleme, Meymûne ve Ebû Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ikindi namazından sonra iki rek'at namaz kıldığını birden fazla kişi bize bildirmiştir. Bu rivâyetler Peygamber (s.a.v.)'in ikindiden sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasakladığı rivâyetine aykırıdır.

İbn Abbâs'ın **"bir daha o namazı kılmadı"** rivâyeti daha sahihtir. İbn Abbâs'ın hadisinin bir benzeri de Zeyd b. Sabit'den rivâyet edilmiştir. Âişe (r.anha)'dan bu konuda değişik rivâyetler aktarılmıştır. Birisi de şöyledir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ikindi namazından sonra Âişe'nin yanına girdiğinde iki rek'at namaz kılardı."**

Başka bir rivâyet Âişe, Ümmü Seleme yoluyla Rasûlullah (s.a.v.)'in ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namazı yasakladığını, bize aktarıyor.

İlim adamlarının çoğunluğu; İkindiden sonra gün batıncaya kadar sabah namazından sonra gün doğuncaya kadar namaz kılmanın hoş olmadığı üzerinde birleşmişlerdir. İstisna olarak Mekke'de ve tavaftan sonraki namaz kılmalara izin verilmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki ilim adamlarının bir kısmının görüşü budur.

Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşü böyledir. Yine sahabe ve tabiinden bazı ilim adamları da ikindi ve sabah namazlarından sonra Mekke'de bile olsa namaz kılmayı hoş karşılamazlar. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes ve bazı Küfeliler bu görüştedirler.

BÖLÜM: 136

Ø AKŞAM NAMAZINDAN ÖNCE NAMAZ KILINIR MI?

185- Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Her ezan ile kamet arasında dileyen kimseler için bir namaz vardır."** (Buhârî, Ezan: 16; Nesâî, Ezan: 39)

Bu konuda Abdullah b. Zübeyr'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Muğaffel hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı akşamın farzından önce namaz kılınması konusunda değişik görüş ileri sürmüşlerdir. Kimi akşamın farzından önce namaz olmadığı görüşündedirler. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından birçok kişiden rivâyete göre, akşamın farzından önce iki rek'at namaz kılarlardı.

Ahmed ve İshâk şöyle diyorlar: **"Bu iki rek'at kılınırsa ne güzel olur"** bu iki rek'at namaz kılmayı müstehab görüyorlar.

BÖLÜM: 137

Ø GÜNEŞ BATMADAN ÖNCE İKİNDİNİN BİR REK'ATINA YETİŞEN KİMSE NAMAZA YETİŞMİŞ SAYILIR MI?

186- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim güneş doğmadan önce sabah namazının bir rek'atını kılmış olursa veya güneş batmadan önce ikindi namazının bir rek'atını kılmış olan kimse o vaktin namazını kılmış sayılır."** (Buhârî, Mevâkît: 30; Nesâî, Mevâkît: 11)

Bu konuda Âişe (r.anha)'dan hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin bu hadisi hasen sahihtir.

Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşleri bu merkezde olup, Bu hadis; **"Uyuyakalıp veya unutup güneş doğmak ve batmak üzere hatırlayan ve uyuyan kimse içindir"** şeklinde anlaşılmalıdır, demektedirler.

BÖLÜM: 138

Ø YOLCULUK DIŞINDA İKİ NAMAZI BİRLİKTE KILMAK

187- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Medîne'de korku ve yağmur olmaksızın öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı bir arada kıldı ibn Abbâs'a Rasûlullah (s.a.v.) böyle yapmakla ne istedi diye sorulunca; Ümmetinden zorluğu kaldırdı"** dedi. (Buhârî, Mevâkît: 12; Nesâî, Mevâkît: 44)

Bu konuda Ebû Hüreyre (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs'ın bu hadisi değişik yollarla da rivâyet edilmiş olup Câbir b. Zeyd, Saîd b. Cübeyr, Abdullah b. Şakik el Ukaylî bunlardandır. İbn Abbâs'ın bu konuda değişik bir rivâyeti daha vardır.

188- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İki namazı sebepsiz bir şekilde bir arada kılarsa büyük günah kapılarından birine adım atmış olur."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Hadisi rivâyet edenlerden Haneş'in künyesi **Ebû Ali er Rahabiyyü** olup adı **Hüseyin b. Kays'**tır. Hadisçilerden Ahmed ve başkaları bu kimseyi hadis rivâyeti konusunda zayıf sayarlar.

İlim adamları bu hadise göre uygulama yapmışlar ve yolculukta ve Arafat'ta namazlar bir arada kılınabilir derler. Tabiinden bazı ilim adamları hasta olan kimsenin iki vakit namazını bir arada kılabileceğine izin vermişlerdir. Bazı ilim adamları aşırı yağmurlu havada iki vakit namazın bir arada kılınabileceğini söylemişlerdir. Şâfii, Ahmed ve İshâk gibi, Şâfii hastanın namazı cem etmesi görüşünde değildir.

BÖLÜM: 139

Ø EZAN OKUMAYA BAŞLAMA NASIL OLDU?

189- Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Sabahleyin Rasûlullah (s.a.v.)'e geldik gördüğüm rüya'yı ona haber verdim buyurdular ki: **"Gerçekten bu hâk bir rüyadır"** Bilâl ile birlikte kalk çünkü o senden daha uzun boylu ve sesi gürdür. Rüyanda söyleneni ona aktar onunla Müslümanları namaza çağırsın.

Abdullah b. Zeyd diyor ki: Ömer b. Hattâb, Bilâl'in namaz için çağrısını işitince eteğini toplayarak Rasûlullah (s.a.v.)'e çıkıp geldi ve şöyle diyordu: Ey Allah'ın Rasûlü seni gerçek ile gönderen Allah'a yemin olsun ki bende rüyamda aynen gördüm. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):**"Allah'a hamdolsun böylece iş sağlamlaştı"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Salat: 28; İbn Mâce, Ezan: 1)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Zeyd hadisi hasen sahihtir. Bu hadisi İbrahim b. Sa'd, Muhammed b. İshâk'tan daha uzun ve tam olarak aktarıyor ve ezanın sözlerinin ikişer kamette ise tek tek okunacağı anlatılıyor. Abdullah b. Zeyd ki ona **İbn Abd Rabbih, İbn Abdi Rabbin** de denilir. Ezan hakkında rivâyet edilen bu hadisten başka bir hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

Abdullah b. Zeyd b. Âsım el Mazinî ise Peygamberimiz (s.a.v.)'den değişik hadisler rivâyet etmiştir. Ve o kimse Abbâd b. Temîm'in amcasıdır.

190- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Müslümanlar Medîne'ye geldiklerinde namaz kılmak için tahminlerine göre toplanırlar namaz için bir çağrıda bulunmazlardı. Bir gün bu konuda konuştular bir kısmı Hıristiyanların çanı gibi çan çalalım dediler bir kısmı da Yahudilerin boruları gibi boru çalalım dediler. Ömer b. Hattâb'ta namaza çağıracak bir kimse gönderebilir misiniz? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:**"Ya Bilâl kalk müslümanları namaza çağır."** (Buhârî, Ezan: 1; İbn Mâce, Ezan: 1)

Bu hadis hasen sahihtir ve İbn Ömer'in rivâyetinden garibtir.

BÖLÜM: 140

Ø EZANDA ŞEHÂDETLERİ YÜKSEK SESLE OKUMAK

191- Ebû Mahzûre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) onu oturttu ve ezanı ona harf harf öğretti, İbrahim; Bizim ezanımız gibi dedi. Bişr, İbrahim'e **"Bana ezanı tekrar et"** dedim. O da ezanı gerektiği yerlerde yüksek sesle okuyarak ezanı tekrarladı. (Dârimî, Salat: 7; İbn Mâce, Ezan: 2)

Tirmîzî: Ebû Mahzûre'nin ezan konusundaki hadisi sahihtir, kendisinden değişik rivâyetlerde vardır. Mekkelilerin görüşü ve Şâfii'nin görüşü de aynı şekildedir.

192- Ebû Mahzûre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ezanı on dokuz kelime olarak kameti ise on yedi kelime olarak ona öğretti."** (Müslim, Salat: 8; İbn Mâce, Ezan: 2)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Mahzûre'nin ismi Semure b. Mı'yer'dir.

Bazı ilim adamları ezan konusunda bu görüştedir. Ebû Mahzûre'den kametin kelimelerinin birer kere okuduğu da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 141

Ø KAMETİN KELİMELERİNİN TEK TEK OLUŞU

193- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bilâl'e ezanı çift çift okuması kameti de tek tek okuması emredildi."** (Buhârî, Ezan: 2; Dârimî, Namaz: 6)

Bu konuda İbn Ömer'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Enes hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden bazı ilim adamlarının görüşü budur. Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşü de bu şekildedir.

BÖLÜM: 142

Ø KAMETİN KELİMELERİ DE İKİŞER İKİŞER OKUNABİLİR

194- Abdullah b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ezanı da kameti de ikişer ikişerdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Abdullah b. Zeyd hadisini Vekî' Ameş'den, Amr b. Mürre'den ve Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan rivâyet etmiştir. Muhammed (s.a.v.)'in ashabı Abdullah b. Zeyd'in rüyasında ezanı nasıl okuduğunu bize haber vermiştir.

Şu'be Amr b. Mürre'den ve Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan şöyle rivâyet ediyor: **"Abdullah b. Zeyd rüyasında ezanın nasıl okunacağını gördü."** Bu rivâyet İbn ebî Leylâ'nın rivâyetinden daha sahihtir. Abdurrahman b. ebî Leylâ, Abdullah b. Zeyd'den hadis işitmemiştir.

Bazı ilim adamlarına göre ezan da kamet de ikişer ikişerdir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Küfelilerin görüşü budur.

Tirmîzî: İbn ebî Leylâ ki Muhammed b. Abdurrahman b. ebî Leylâ'dır, Küfe hakimi idi babasından hiçbir hadis işitmemiştir. Babasından bir başkası vasıtasıyla rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 143

Ø EZANI ACELE ETMEKSİZİN UZATARAK YAVAŞ YAVAŞ OKUMAK

195- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v.), Bilâl'e şöyle dedi: **"Ey Bilâl ezan okuduğun zaman ezanını rahat ve uzatarak oku kamet ettiğinde ise kısa ve hızlı oku ezanla kamet arasında yemek yiyenin yemeğini bitirinceye kadar, içmekte olan içmesini bitirinceye kadar, tuvalet ihtiyacı için sıkışan kimsenin ihtiyacını giderinceye kadar bir zaman bekle. Beni görmeden farz namazı kılmaya kalkmayın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

196- Abd b. Humeyd, Yunus b. Muhammed yoluyla Abdulmun'ım'dan bize aynı hadisi rivâyet etti.

Tirmîzî: Câbir'in bu hadisini sadece bu yolla Abdulmun'ım'in rivâyetiyle bilmekteyiz ki, bu da senedinde meçhul bir kimse olmasından dolayı meçhul sayılır. Abdulmun'ım Basra'lı bir ihtiyardır.

BÖLÜM: 144

Ø EZAN OKUNURKEN PARMAK KULAĞA TIKANIR

197- Ebû Cuhayfe (r.a.)'nın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bilâl (r.a.)'ı ezan okurken gördüm dönüyor ağzını sağa sola çeviriyordu. İki parmağı iki kulağında idi. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine ait kırmızı bir çadırın altında oturuyordu.**

Ebû Cuhayfe zannedersem o çadır deriden idi diyor. Bilâl çatallı bir değnek ile gelerek Batha'nın kumuna sapladı. Rasûlullah (s.a.v.) onu sütre edinerek namaz kıldı. Bu sırada önünden köpekler ve eşekler geçiyordu, üzerinde kırmızı bir elbisesi vardı sanki inciklerinin parlaklığını görür gibiyim. Sûfyân: Onun yemen işi bir elbise olduğunu zannediyoruz" dedi. (İbn Mâce, Ezan: 3; Dârimî, Salat: 8)

Tirmîzî: Cuhayfe hadisi hasen sahihtir.

İlim adamlarına göre tatbikat bu şekildedir. Yani müezzinin ezan okurken iki parmağını iki kulağına sokması müstehabtır.

Bazı ilim adamları kamet yapılırken de parmaklar iki kulağa sokulur diyorlar. Evzâî de bu görüştedir.

Ebû Cuhayfe'nin adı Vehb b. Abdullah es Suvâi'dir.

BÖLÜM: 145

Ø SABAH EZANINDA "NAMAZ UYKUDAN HAYIRLIDIR" DEMEK

198- Bilâl (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana; **"Sabah namazının ezanından başka hiçbir namazın ezanında tesvîb yapma!"** buyurdular. (Müsned: 22787)

Bu konuda Ebû Mahzûre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bilâl (r.a.)'ın bu hadisini sadece Ebû İsrail el Mülaî'nin rivâyetinden bilmekteyiz. Ebû İsrail ise bu hadisi Hakem b. Uteybe'den işitmemiştir. Yine şöyle der: Hasen b. Umâra, Hakem b. Uteybe'den rivâyet etmiştir. Ebû İsrail'in adı **"İsmail b. ebî İshâk"** dır. Bu kimse hadisçiler yanında pek sağlam değildir.

Tesvîb; kelimesi anlamında ilim adamları değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı **"tesvîb"** sabah namazında **"namaz uykudan hayırlıdır."** İbn'ül Mübarek ve Ahmed bu görüştedir.

İshâk: **"tesvîb"** kelimesine değişik anlam vererek tesvib mekruhtur ve Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatından sonra insanların ortaya koydukları bir şeydir, şöyle ki: Müezzin ezanı okurken cemaati bekletir ve ezanla kamet arasında: **"Namaz kılınmak üzeredir haydin namaza haydin kurtuluşa"** der.

İshâk'ın söylediği bu tesvîb ilim adamları tarafından mekruh görülmüştür. Ve Peygamber (s.a.v.)'den sonra ortaya konmuştur.

İbn'ül Mübarek ve Ahmed: **"tesvîb"** kelimesini müezzinin sabah ezanında **"Namaz uykudan hayırlıdır"** demesidir şeklindeki sözü daha doğrudur. İlim adamlarının tercih ettikleri görüş budur. Abdullah b. Ömer'in sabah namazında **"Namaz uykudan hayırlıdır"** dediği rivâyet edilmiştir.

Mûcâhid şöyle der: Bir gün mescide Abdullah b. Ömer ile birlikte girmiştim, ezan okunmuştu. Biz de orada namaz kılmak istiyorduk. O esnada müezzin tesvib yaparak **"Namaz kılınmak üzeredir haydin namaza, haydin kurtuluşa"** demeye başladı. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer mescidden çıktı ve bu bidatçinin yanından çık dedi ve namazı o mescidde kılmadı. Abdullah b. Ömer Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra ortaya çıkan **"tesvîbi"** hoş görmemektedir.

BÖLÜM: 146

Ø EZANI OKUYANIN KAMET GETİRMESİ GEREKTİĞİ

199- Ziyâd b. Hâris es Sudaî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana sabah ezanını okumamı emretti ben de ezanı okudum, namaz kılınacağında Bilâl kamet etmek istedi bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Suda'lı kardeş ezan okudu, kim ezanı okursa kameti de o yapsın."** (Ebû Dâvûd, Salat: 30; İbn Mâce, Ezan: 3)

Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ziyâd'ın bu hadisini sadece İfrîkî'nin rivâyetinden bilmekteyiz İfrîkî ise hadisçiler arasında zayıf görülür. Yahya b. Saîd ve diğerleri İfrîkî'yi zayıf kabul ederler. **Ahmed diyor ki:** İfrîkî'nin hadisini yazmam.

Muhammed b. İsmail'in, İfrîkî'nin hadis rivâyeti konusundaki durumunu kuvvetlendirerek İfrîkî'nin orta halli bir rivâyetçi olduğunu ortaya koyar.

İlim adamlarının çoğunluğu bu hadise göre amel ederler ve **"Ezanı kim okursa kameti de o getirir"** demektedirler.

BÖLÜM: 147

Ø EZAN ABDESTLİ OLARAK OKUNMALIDIR

200- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ezan abdestli olarak okunmalıdır."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

201- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Namaza abdestli olan çağırır"** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis önceki hadisten daha sahihtir.

Tirmîzî: İbnü Vehb Ebû Hüreyre'nin hadisini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir. Bu hadis Velid b. Müslim'in hadisinden daha sahihtir. Çünkü Zührî, Ebû Hüreyre'den hadis işitmemiştir.

Abdestsiz ezan okuma konusunda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlar. Bir kısmı mekruh olduğunu söylemiş. Şâfii ve İshâk gibi bir kısmı da abdestsiz ezanın okunabileceği görüşündedirler.

Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Ahmed de bu görüştedirler.

BÖLÜM: 148

Ø KAMET VAKTİNİ BİLDİRMEK İMÂM'A AİTTİR

202- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in müezzini ezandan sonra biraz bekler kamet getirmez, Peygamber (s.a.v.)'in mescide çıktığını görünce hemen kamet getirdi."** (Ebû Davûd, Salat: 45; Buhârî, Ezan: 22)

Tirmîzî: Câbir b. Semure hadisi hasen sahihtir.

İsrail'in, Simâk'den rivâyetini ancak bu yolla bilmekteyiz. İlim adamları: **"Müezzin ezanın vaktini imâm da namaza durularak vakti daha iyi bilir"** demişlerdir.

BÖLÜM: 149

Ø SABAH EZANINI ÇOK ERKENDEN OKUMAK

203- Sâlim (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bilâl sabah namazını haber vermek için ezanı erkenden okur siz oruç tutacak iseniz Ümmü Mektûm'un ezanını işitinceye kadar yeyin için"** (Buhârî, Ezan: 13; Dârimî, Salat: 4)

Bu konuda İbn Mes'ûd, Âişe, Üneyse, Enes, Ebû Zerr ve Semure'den birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. İlim adamları gece ezan okuma hakkında farklı görüştedirler. Bir kısmı: Gece okunan ezan sabah azanı yerine geçer ve iadesi gerekmez. Mâlik, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Bir kısmı ise: Geceleyin okunan ezan sabah namazı yerine geçmez, gece okunan ezanın tekrarı gerekir. Sûfyân es Sevrî bu kanaattedir.

Hammad b. Seleme, Eyyûb, Nafi', İbn Ömer yoluyla **"Bilâl geceleyin ezan okudu Rasûlullah (s.a.v.) ona kul uyuya kaldı diye çağırmasını emretti"** hadisini rivâyet ediyor.

Tirmîzî: Bu hadis pek sahih değildir. Sahih olan: Ubeydullah b. Ömer'in ve başkalarının Nafi' ve İbn Ömer'den rivâyetleri olan hadistir ki: "Bilâl geceleyin ezan okur siz Ümmü Mektum okuyuncaya kadar yeyin için"

Abdulaziz b. ebî Revvâd, Nafi'den şöyle rivâyet etmiştir. **"Ömer'in bir müezzini geceleyin ezan okudu da Ömer ona ezanı iade etmesini emretti."** Bu hadiste, yukarıdaki gibi sahih değildir. Çünkü Nafi'den ve İbn Ömer'den munkatı olarak rivâyet edilmiştir. Hammâd b. Seleme, İbn ebi Ravvad'ın hadisini kastetmiş olacak ki böyle söylemiştir. Sahih olan rivâyet, Ubeydullah ve pek çok kimsenin Nafi' vasıtasıyla İbn Ömer'den yine Zührî vasıtasıyla Salim ve İbn Ömer'den rivâyet ettikleri: **"Bilâl geceleyin ezan okudu"** hadistir.

Tirmîzî: Hammâd'ın hadisi sahih olsaydı bu hadisin bir manası kalmazdı. Dolayısıyla Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Bilâl ezanı geceleyin okur"** demekle ileride olacak bir şeyi yani Bilâl'in ezanı erkenden geceleyin okuyacağını bildirmektedir. Eğer Rasûlullah (s.a.v.), fecr'in başlamasından önce okunan ezan, ezan yerine geçmemiş olsaydı ve o ezanın iadesi gerekseydi, **"Bilâl ezanı geceleyin okur"** buyurmazdı.

Ali el Medinî diyor ki: Hammâd b. Seleme'nin, Eyyûb'dan, Nafi'den ve İbn Ömer'den yaptığı rivâyet pek kabul görmeyen tek kalan rivâyetlerdendir. Hammâd b. Seleme bu hadiste yanılmıştır.

BÖLÜM: 150

Ø EZAN OKUNDUKTAN SONRA MESCİDDEN ÇIKILMAZ

204- Ebûş Şa'sa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İkindi ezanı okunduktan sonra bir adam mescidden çıktı bunun üzerine Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle dedi: **"Bu adam Rasûlullah (s.a.v.)'e isyan etmiş oldu."** (İbn Mâce, Ezan: 7; Ebû Dâvûd, Salat: 42)

Tirmîzî: Bu konuda Osman'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabı ve sonraki alimlerin görüşü bu doğrultuda olup, bir özrü olursa veya abdesti bozulması durumunda çıkılabilir.

İbrahim Nehai: Müezzin kamete başlamadıkça çıkılabilir demektedir. **Tirmîzî:** Bize göre bu hüküm özür sahibi olan kimse için geçerlidir.

Ebûş Şa'sa'nın adı **"Süleym b. Esved"** olup Eş'as b. ebi'ş Şa'sâ'nın babasıdır. Eş'as b. ebiş Şa'sa bu hadisi babasından bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 151

Ø YOLCULUKTA DA EZAN OKUNMALIDIR

205- Mâlik b. Huveyris (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Amca oğlumla beraber Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim, bize buyurdu ki: **"Yolculuğa çıktığınızda ezan okuyun, kamet getirin büyüğünüz size imâm olsun."** (Buhârî, Ezan:18; Nesâî, Ezan: 26)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

İlim adamlarının çoğu yolculukta ezan okunması görüşündedirler bir kısmı ise sadece kamet getirmenin kafi geleceğini ve ezanın ancak cemaat toplamak için yapılabileceğini söylemektedirler. Birinci görüş daha sahihtir. Ahmed ve İshâk'da aynı kanaattedirler.

BÖLÜM: 152

Ø EZAN OKUMANIN DEĞER VE KIYMETİ

206- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. **"Kim yedi sene Allah rızası için müezzinlik yaparsa Cehennem ateşinden kurtulacağı yazılır."** (İbn Mâce, Ezan: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Sevbân, Muaviye, Enes, Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi garibtir.

Ebû Tümeyle'nin adı: **"Yahya b. Vazıh"** dır. Ebû Hamza es Sükkerî'nin adı ise **"Muhammed b. Meymun"** dur.

Câbir b. Yezîd el Cufî zayıf kabul edilmiştir. Bu yüzden Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî, bunun hadislerini kabul etmeyip terk etmişlerdir.

Tirmîzî: Carud'tan işittim Vekî'den naklederek diyor ki: **"Câbir el Cufî olmasaydı Kufe toplumu hadissiz, Hammad olmasaydı fıkıhsız kalırdı."**

BÖLÜM: 153

Ø İMAM KOLLAYIP GÖZETEN, MÜEZZİN İSE GÜVENİLEN KİMSEDİR

207- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İmam mü'minleri kollayıp gözetendir, müezzin ise güvenilen kimsedir. Ey Allah'ım imâmları doğru yoldan ayırma, müezzinleri de bağışla."** (Ebû Dâvûd, Salat: 32)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Sehl b. Sa'd ve Ukbe b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin hadisini Sûfyân es Sevrî, Hafs b. Gıyas ve daha başkaları A'meş ve Ebû Salih'den de rivâyet etmektedirler.

Esbât b. Muhammed, A'meş'den şöyle aktarıyor: **"Bana Rasûlullah (s.a.v.)'den bu hadisi Ebû Salih ve Ebû Hüreyre yoluyla rivâyet edildi"**

Nafi' b. Süleyman bu hadisi Muhammed b. ebî Salih'den, babasından ve Âişe'den rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Ebû Zür'a'nın şöyle dediğini işittim: **"Ebû Salih'in Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği hadis Âişe'den rivâyet ettiği hadisten daha sahihtir."**

Muhammed, Ebû Salih'in bu konuda ne Ebû Hüreyre'den ne de Âişe'den rivâyet ettiği hadisi Ali el Medînî böyle bir hadis yoktur demektedir.

BÖLÜM: 154

Ø EZANI İŞİTEN MÜSLÜMAN NE YAPMALI?

208- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müezzini ezan okurken işittiğinizde müezzinin söylediğini söyleyin."** (Buhârî, Ezan: 14; Nesâî, Ezan: 33)

Bu konuda Ebû Rafî, Ebû Hüreyre, Ümmü Habibe, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Rabia, Âişe, Muâz b. Enes ve Muaviye'den de hadis rivâye edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasen sahihtir.

Ma'mer ve daha başka kimseler Zührî'den, Mâlik'in hadisinin benzerini bize aktarmışlardır. Bu hadis Saîd b. Müseyyeb ve Ebû Hüreyre yoluyla da rivâyet edilmiş olup Mâlik'in rivâyeti daha sahihtir.

BÖLÜM: 155

Ø MÜEZZİNİN EZAN OKUMA KARŞILIĞI ÜCRET ALMAMASI GEREKTİĞİ

209- Osman b. ebî'l Âs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in bana son sözü: **"Ezan okuduğu için ücret almayan bir müezzin tut sözü oldu."** (Nesâî, Ezan: 32; Ebû Davud, Salat: 39)

Tirmîzî: Osman'ın bu hadisi hasen sahihtir.

İlim adamlarının görüşü bu doğrultuda olup Müezzinin ücret almasını hoş karşılamayıp Allah rızası için yapmasını uygun görmüşlerdir.

BÖLÜM: 156

Ø EZANI İŞİTEN MÜSLÜMAN NE SÖYLEMELİ?

210- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Her kim müezzinin ezan okurken "eşhedü en la ilahe illallah" dediğini işitince " ve ene eşhedu en la ilahe illallahu vahdehu la şerîkeleh ve enne Muhammeden abduhu ve rasuluhu Raziytü billahi Rabben ve bi Muhammedin rasûlen ve bil islâmi dinen"** derse günahları bağışlanır. (Müslim, Salat: 7; İbn Mâce, Ezan: 4)

** Ben Allah'tan başka ilah olmadığına sadece tek olan Allah'ın var olduğuna ve onun da ortağı olmadığına inanır ve şahidlik ederim ve yine şahidlik ederim ki Muhammed o Allah'ın kulu ve Rasûlüdür. Rab olarak Allah'tan ben razıyım, elçi olarak Muhammed'in olmasından da razıyım. Ben hayat tarzı olarak ta İslam dininden razıyım, elçi olarak Muhammed'in olmasından da razıyım ben, hayat tarzı olarak ta İslam dininden razıyım ben, hoşnudum ben.*

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Leys b. Sa'd'ın, Hukeym b. Abdullah b. Kays'dan yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 157

Ø EZANI DİNLEYENİN YAPACAĞI DEĞİŞİK BİR DUA

211- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim müezzinin okuduğu ezanı dinledikten sonra: Allahümme Rabbe hazihidda'vetittammeti vessalatil kaimeti Ati Muhammeden elvesilete velfazilete vebeashü mekâmen mahmüden illezî veaddehû"*** derse kıyamet günü ona şefaat helal olur. (Buhârî, Ezan: 8; İbn Mâce, Ezan: 4)

* "Ey şu tam ve mükemmel davetin ve dinimi ayakta tutacak namazın Rabbi olan Allah'ım Peygamber Muhammed (s.a.v.)'e Cennet'te vaat ettiğin övgüye layık en yüce makam ve en büyük dereceleri ver."

Tirmîzî: Câbir'in bu hadisi Muhammed b. Münkedir yoluyla geldiği için sahih hasen garibtir.

Bu hadisi Şuayb b. ebî Hamza'dan başka Muhammed b. el Münkedir'den rivâyet eden birini bilmiyoruz. Ebû Hamza'nın ismi ise **"Dinar"** dır.

BÖLÜM: 158

Ø EZANLA KAMET ARASINDA YAPILAN DUA MUTLAKA KABUL OLUR

212- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ezan ile kamet arasında yapılan dua geri çevrilmez."** (Ebû Dâvûd, Salat: 35)

Tirmîzî: Enes'in bu hadisi hasen sahih'tir.

Ebû İshâk el Hemedanî bu hadisi Büreyd b. ebî Meryem ve Enes yoluyla aynen rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 159

Ø ALLAH NAMAZI KAÇ REK'AT FARZ KILMIŞTI?

213- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'e İsra gecesi namaz elli vakit olarak farz kılındı sonra azaltılarak beş vakte indirildi ve şöyle seslenildi: ey Muhammed benim katımda söz değişmez senin için bu beş vakit namaz sebebiyle elli vakit sevâbı vardır."** (Nesâî, Salat: 1)

Bu konuda Ubâde b. es Sâmit, Talha b. Ubeydullah, Ebû Zerr, Ebû Katâde, Mâlik b. Sa'sa ve Ebû Saîd el Hudrî'den de birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes'in bu hadisi hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 160

Ø BEŞ VAKİT NAMAZIN DEĞER VE KIYMETİ

214- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Beş vakit namaz kendi aralarında, Cuma Cuma'ya kadar büyük günah işlenmedikçe diğer günahlara keffârettir."** (Müslim, Tahara: 5; İbn Mâce, İkametüs Salat: 79)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Enes ve Hanzala el Üseydî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin bu hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 161

Ø CEMAATLE KILINAN NAMAZIN DEĞERİ VE KIYMETİ

215- İbn Ömer (r.a.)'den bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cemaatle kılınan namaz tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür."** (Nesâî, imâme: 42; İbn Mâce, Mesacid: 16)

Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Ubey b. Ka'b, Muâz b. Cebel, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Enes (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

Aynı şekilde Nafi', İbn Ömer'den **"Cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan yirmi yedi kat daha değerli olduğu"** rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konudaki rivâyetlerin çoğu **"yirmi beş"** kat derken sadece İbn Ömer rivâyetinde **"yirmi yedi"** kat denmektedir.

216- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kişinin cemaatle kıldığı namaz kendi başına kıldığı namazdan yirmi beş derece daha üstündür."** (Nesâî, imâme: 42; İbn Mâce, Mesacid: 16)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 162

Ø EZANI İŞİTTİĞİ HALDE MESCİDE GELMEYEN KİMSENİN DURUMU

217- Ebû Hüreyre (r.a.)'den bildirildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'a yemin olsun ki içimden şöyle geçiriyorum, adamlarıma odun kümeleri toplatayım sonra namaz kılınmasını emredeyim de namaz için mescide gelmeyen kimselerin evlerini kendileri içerde iken cayır cayır yakayım."** (İbn Mâce, Mesacid: 17; Nesâî, İmame: 49)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Ebû'd Derdâ, İbn Abbâs, Muâz b. Enes ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından pek çok kişi **"Ezanı işitip de mescide namaz için gelmeyen kişinin namazı kabul edilmez."** Bazı ilim adamları ise: **"Bu konuda şiddet ve zorlama anlamında olduğunu"** söylemişler. Fakat özürsüz olarak hiç kimseye cemaati terk etme izni yoktur, demişlerdir.

218- Mûcâhid'den aktarıldığına göre: İbn Abbâs (r.a.)'a gündüzleri oruç tutan geceleri namaz kılan fakat cemaate gelmeyen kimsenin durumu hakkında sorulduğunda dedi ki: **"O kişi Cehennem'dedir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Hennâd bu hadisi bize Leys, Mûcâhid ve Muharîbî'den rivâyet etmiştir. Bu hadisin manası: Cuma ve cemaatle namazı hiçe sayarak ve küçümseyerek katılmamasıdır, şeklindedir.

BÖLÜM: 163

Ø TEK BAŞINA NAMAZ KILIP BİR CEMAATE YETİŞEN KİMSENİN DURUMU

219- Yezîd b. Esved (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.) ile Hac'da beraberdim. Sabah namazını Hayf mescidinde Onunla birlikte kıldım. Namazı bitirip dönünce arka tarafta cemaatle namaz kılmayan iki kişi gördü ve o ikisini bana getir buyurdular. Adamlar getirildiğinde korkudan göğüsleri titriyordu, Rasûlullah (s.a.v.): Bizimle namaz kılmanıza engel nedir deyince; Ey Allah'ın Rasûlü biz çadırlarımızda namazı kılmıştık dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) böyle yapmayın evinizde veya çadırınızda namaz kılar sonra bir cemaate rastlarsanız onlarla birlikte tekrar namaz kılınız bu sizin için nafile namaz olur"** buyurdular. (Nesâî, İmame: 53)

Bu konuda Mıhcen ed Dîlî, Yezîd b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Yezîd b. Esved'in hadisi hasen sahihtir.

İlim adamlarından pek çok kişinin görüşü böyledir. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle diyorlar: **"Kendi başına namazını kılan kimse bir cemaate rastlarsa o cemaatle tekrar o namazı kılmalıdır. Eğer bir kimse akşam namazını kılarda bir cemaate rastlarsa o cemaatle akşam namazını kılıp bir rek'at daha ilave eder önce kendi başına kıldığı namaz farz namaz yerine geçer bu kıldığı ise nafile olur."**

BÖLÜM: 164

Ø CEMAATLE NAMAZ KILINDIKTAN SONRA TEKRAR CEMAAT OLUNUR MU?

220- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namaz kıldıktan sonra bir adam çıkageldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bu kimseyle cemaatle namaz kılmakla kim sevap kazanmak ister deyince bir adam kalktı ve onunla cemaat olarak namaz kıldı."** (Müsned: 10596)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Ümâme, Ebû Musa ve el Hakem b. Umeyr'den de birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd'in bu hadisi hasendir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı ve tabiin dönemindeki ilim adamlarının pek çoğu bu görüşte olup cemaatle namaz kılınan bir mescidde tekrar cemaatle namaz kılınabilir demektedirler. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Bazı ilim adamları ise: Cemaate yetişemeyenler tek tek namazlarını kılarlar demektedirler. Sûfyân, İbn'ül Mübarek, Mâlik, Şâfii, böyle derler. Süleyman en Nacî Basra'lıdır, kendisine Süleyman b. el Esved de denilir. Ebü'l Mütevekkilin adı Ali b. Davut'tur.

BÖLÜM: 165

Ø YATSI VE SABAH NAMAZINI CEMAATLE KILMANIN DEĞER VE KIYMETİ

221- Osman b. Afvân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yatsı namazını cemaatle kılan kimse gece yarısını ibadetle geçirmiş gibi sevap kazanır. Yatsı ve sabah namazını cemaatle kılan kimse ise tüm geceyi ibadetle geçirmiş gibi sevap kazanır."** (Müslim, Mesacid: 46)

Bu konuda İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Enes, Umare b. Ruveybe, Cündüp b. Abdullah b. Sûfyân el Becelî, Übey b. Ka'b, Ebû Musa ve Büreyde'den c bir hadis aktarılmıştır.

Tirmîzî: Bu Osman (r.a.) hadisi hasen sahihtir.

Bu hadis Abdurrahman b. ebî Amre yoluyla Osman'dan mevkuf olarak aktarılmıştır. Aynı zamanda bu hadis merfu olarak ta pek çok yollarla rivâyet edilmiştir.

222- Cündüp b. Sûfyân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Her kim sabah namazını cemaatle kılarsa Allah'ın koruması altına girmiş demektir. Öyle ise Allah'ın korumasını bozmayın."** (Müslim, Mesacid: 46)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

223- Büreyde el Eslemî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Karanlıklarda mescidlere yürüyenleri kıyamet gününde tam bir nur ile müjdele."** (Ebû Dâvûd, Salat: 49)

Tirmîzî: Bu hadis bu yolla merfu sahihtir. Yani Peygamber (s.a.v.)'e kadar ulaştırmıştır. Fakat Peygamber (s.a.v.)'e ulaştırmaksızın **"sahabe sözü"** şeklinde mevkuf olarak da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 166

Ø BİRİNCİ SAFTA NAMAZ KILMANIN DEĞERİ VE KIYMETİ

224- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Erkek saflarının en hayırlısı birinci saf, en az sevaplısı ise sonuncu saftır. Kadın saflarının en hayırlısı son saf olup en sevâbı az olan ise erkeklere en yakın olan saftır."** (Nesâî, İmame: 20)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, İbn Abbâs, İbn Ömer, Ebû Saîd, Übey, Âişe, Irbad b. Sariye ve Enes'den de birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin bu hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in birinci safta namaz kılanlar için üç kere ikinci saf için bir kere **"İstiğfar (Bağışlanma)"** talebinde bulunduğu rivâyet edilmiştir.

225- Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"İnsanlar ezan okumakta ve ilk safta namaz kılmanın ne kadar değerli olduğunu bilseler ve kur'a çekmekten başka yol bulamazlar ve kur'a çekerlerdi."** (Buhârî, Ezan: 73; İbn Mâce, İkame: 51)

Tirmîzî: İshâk b. Musa el Ensarî bu hadisi bize Maa'n, Mâlik, Sümey, Ebû Salih ve Ebû Hüreyre'den böylece aktarılmıştır.

226- Kuteybe Mâlik (r.a.)'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 167

Ø SAFLARIN DÜZELTİLMESİ

227- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) her zaman saflarımızı düzeltirdi. Bir seferinde göğsü dışarı çıkmış bir adam gördü ve şöyle buyurdu: **"Ya saflarınızı düzeltirsiniz veya Allah düşünce ve fikirlerinizde aranıza başkalıklar sokacaktır."** (Nesâî, İmame: 25; İbn Mâce, İkame: 50)

Bu konuda Câbir b. Semure, Berâ, Câbir b. Abdillah, Enes, Ebû Hüreyre ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu Numân b. Beşîr hadisi hasen sahihtir. Yine Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Safları düzeltmek namazın tamamlayıcı bir unsurudur."**

Ömer (r.a.)'ın safları düzeltmek için özel görevliler tayin ettiğini onlardan haber almadan namaza başlamadığı da rivâyet edilmektedir.

Ali ve Osman'dan da; Safları bizzat kendileri düzelttirip **"safları düzeltin"** dedikleri de rivâyet edilmiştir. Ali (r.a.), ey filan öne çık ey falan geriye çekil diyerek safları düzelttiği de bize bildirilmiştir.

BÖLÜM: 168

Ø İMAMIN ARKASINA YETKİLİ VE EHİL KİMSELERİN DURMASI GEREKTİĞİ

228- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İçinizden yetkili, olgun, aklı başında kimseler arkamdaki birinci safta yer alsınlar, sonra gelenler ondan sonraki safta yer alsınlar, daha sonraki gelenler de bir sonraki safta yer alsınlar. Her konuda olduğu gibi saf düzeninde de ayrılığa düşmeyin ki kalpleriniz de birbirinize karşı değişmesin. Çarşı ve pazarlardaki kargaşadan da sakının."** (Müslim, Salat: 28; Nesâî, imâme: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Ubey b. Ka'b, Ebû Mes'ûd, Ebû Saîd, Berâ ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd'un hadisi hasen sahih garibtir. Rasûlullah (s.a.v.) Muhâcir ve Ensâr'ın namazda okuduklarını ezberlemek için hemen arkasına durmalarından hoşlanırdı.

Tirmîzî: Hâlid el Hazza'nın adı Hâlid b. Mihran'dır. Ebül Münazil künyesiyle tanınır.

Muhammed b. İsmail'den şöyle dediğini işittim: Hâlid el Hazza (Ayakkabıcı demektir) fakat hiçbir zaman ayakkabıcılık yapmamıştır. Ayakkabıcının yanında çok oturduğu için Hazza (ayakkabıcı) denilmiştir. Ebû Ma'şer'in adı **"Ziyâd b. Küleyb"** tir.

BÖLÜM: 169

Ø İKİ SÜTÜN ARASINDA NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

229- Abdulhamid b. Mahmûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir komutanın arkasında cemaatle namaz kılmıştık cemaatin kalabalık oluşu bizi iki sütün arasında namaz kılmaya mecbur etti. Namazı kılıp bitince Enes b. Mâlik dedi ki: Biz Rasûlullah (s.a.v.)'in zamanında iki sütün arasında namaz kılmaktan sakınırdık."** (Ebû Dâvûd, Salat: 94; Nesâî, İmâme: 33)

Bu konuda Kurre b. İyas el Müzenî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes (r.a.)'ın bu hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları sütunlar arasında saf tutarak namaz kılmayı hoş görmemişlerdir. Ahmed ve İshâk bu görüştedir. Kimi ilim adamları ise buna izin vermişlerdir.

BÖLÜM: 170

Ø SAFLARIN SONUNDA TEK BAŞINA NAMAZ KILINIR MI?

230- Hilâl b. Yisâf (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rakkâ bölgesinde iken Ziyâd b. ebî'l Ca'd elimden tuttu. Esed oğullarından Vâbisa b. Ma'bed denilen bir ihtiyarın yanına götürdü ve bu ihtiyar bana şu hadisi aktarmıştı dedi: **"Bir adam saffın arkasında tek başına namaz kılmıştı. O ihtiyar dinliyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ona namazını iade etmesini emretti."** (Ebû Dâvûd, Salat: 99; İbn Mâce, İkame: 54)

Tirmîzî: Bu konuda Ali b. Şeyban ve İbn Abbâs'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Vâbisa'nın hadisi hasendir. Bazı ilim adamları safların arkasında tek olarak namaz kılmayı hoş karşılamamışlar ve **"Saffın arkasında tek olarak namaz kılan namazını iade eder"** demektedirler. Ahmed ve İshâk bu şekilde düşünmektedirler. Kimi ilim adamları ise: **"Saffın arkasında tek başına kılan kimse namazı iade etmez"** demektedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Şâfii bu görüştedir.

Küfelilerden bir gurup Vâbisa'nın bu hadisine dayanarak: **"Saffın arkasında tek başına namaz kılan namazını iade eder"** demektedirler. Hammad b. ebî Süleyman, İbnü ebî Leylâ ve Vekî' bunlardandır.

Husayn'ın, Hilâl b. Yisâf'tan rivâyet ettiği bu hadisi pek çok kimse Ebûl Ahvas'ın, Ziyâd b. ebil Ca'd'den, Vâbisa b. Ma'bed'den rivâyeti gibi rivâyet etmiştir.

Husayn'ın hadisinde Hilâl'in, Vâbisa'ya yetişip ondan hadis dinlediğine işaret vardır. Hadisçiler bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır.

Bir kısmı: Amr b. Mürre'nin, Hilâl b. Yisâf'tan, Amr b. Râşid'den, Vâbisa b. Ma'bed'den rivâyeti daha sahihtir, demektedirler.

Bir kısmı ise: Husayn'ın Hilâl b. Yisâf'tan, Ziyâd b. ebil Ca'd'den, Vâbisa b. Ma'bed'den rivâyeti daha sahihtir.

Tirmîzî: Bence bu hadis Amr b. Mürre'nin hadisinden daha sahihtir. Çünkü Hilâl b. Yisâf'ın, Ziyâd b. ebî'l Ca'd'den, Vâbisa'dan rivâyetinden başka yollarla da rivâyet edilmiştir.

231- Vâbisa b. Ma'bed (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Bir kimse saflarının arkasında kendi başına namaz kılmıştı da Rasûlullah (s.a.v.) ona namazını iade etmesini emretti."** (Ebû Dâvûd, Salat: 99; İbn Mâce, İkame: 54)

Tirmîzî: Carud'tan işittim şöyle diyordu: Vekî' şöyle derken işittim: **"Bir kimse safların arkasında tek başına namaz kılarsa namazını iade eder."**

BÖLÜM: 171

Ø İKİ KİŞİ CEMAAT OLURSA NASIL DURULUR?

232- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Bir gece Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber cemaat olup namaz kılmak için soluna durdum, Peygamber (s.a.v.) beni başımdan tuttu ve sağ tarafına geçirdi."** (Nesâî, İmame: 19; Ebû Dâvûd, Salat: 97)

Tirmîzî: Bu konuda Enes'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamı uygulamalarını bu hadise göre yapmışlardır ve **"Tek kişi cemaat olursa imâmın sağında durmalıdır"** demişlerdir.

BÖLÜM: 172

Ø ÜÇ KİŞİ CEMAAT OLURSA NASIL DURULUR?

233- Semure b. Cündüb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize üç kişi olarak cemaat olmak istediğinizde birimizin imâm olarak öne geçmesini emrederdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda İbn Mes'ûd, Câbir ve Enes b. Mâlik'den de birer hadis rivâyet etmişlerdir.

Semure'nin hadisi hasen garibtir. İlim adamları: **"Cemaat üç kişi olursa iki kişi imâmın arkasına durur"** demektedirler. İbn Mes'ûd'tan şöyle rivâyet edilmiştir. **"İbn Mes'ûd, Alkame ve Esved'e imâmlık yapmıştı da onlardan birini sağında diğerini solunda durdurmuştu."** İbn Mes'ûd bu hadisi merfu olarak rivâyet etmiştir. Bazı hadisçiler bu hadisi rivâyet edenler arasındaki İsmail b. Müslim el Mekkî'nin hafizası yönünde eleştirmişlerdir.

BÖLÜM: 173

Ø ERKEK VE KADINLAR CEMAAT OLURSA SAF DÜZENİ NASIL YAPILMALI?

234- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Enes'in ninesi Müleyke, Rasûlullah (s.a.v.) için hazırladığı yemeğe çağırmıştı. Yemek yedikten sonra sizinle cemaat olarak namaz kılalım dedi. Enes diyor ki: Çok kullandığımızdan dolayı siyahlaşmış bir hasırı sermek için kalktım su serperek onu sildim. Rasûlullah (s.a.v.) kalktı imâm olarak öne durdu, ben ve bir yetim çocuk onun arkasına saf olduk ihtiyar kadın ise bizim arkamıza durdu. Rasûlullah (s.a.v.) iki rek'at namaz kıldırdı ve selam vererek namazını bitirdi."** (Nesâî, İmame: 20; Ebû Dâvûd, Salat: 97)

Enes'in hadisi hasen sahihtir. Pek çok ilim adamı bu hadisle amel etmiş olup, **"imâmla beraber bir erkek ve bir kadın olursa erkek imâmın sağında, kadında onların arkasına durur"** demektedirler.

Kimi ilim adamları ise; saffin arkasında kendi başına namaz kılan kimsenin namazının geçerli olduğuna bu hadisle delil getirerek şöyle demişlerdir: Çocuk için namaz yoktur, sanki Enes'te Peygamber (s.a.v.)'in arkasında tek başına namaz kılmıştır. Gerçekten bu görüş doğru değildir çünkü çocuk için namaz olmasaydı Peygamber (s.a.v.) yetim çocuğu Enes'le beraber durdurmaz sadece Enes'i sağına durdururdu. Musa b. Enes'in Enes'den rivâyeti şöyledir: **"Enes, Peygamber (s.a.v.) ile birlikte namaz kıldı. Rasûlullah (s.a.v.) onu sağına durdurmuştu."**

Bu hadis, Peygamber (s.a.v.)'in cemaatle nafile namaz kılıp onların evlerini bereketlendirmek isteğine işaret eder.

BÖLÜM: 174

Ø İMAM OLMAYA KİM YETKİLİDİR?

235- Ebû Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cemaate Allah'ın kitabını en iyi okuyan ve bilen kimse imâm olur; bu konuda eşit iseler sünneti en iyi bilen kimse imâm olur, bu konuda da eşit iseler hicrette en öncelikli olan imâm olur, hicrette de eşit olurlarsa yaşı en büyük olan imâm olur. Bir kimseye kendi yetkisi alanında olan yerde imâm olunmaz evinde kendisinin özel oturma yerine de oturulmaz ancak izin verirse imâm olunur ve oturduğu yere oturulabilir. Mahmûd b. Gaylân diyor ki: İbn Numeyr rivâyetinde buradaki "yaşı en büyük olan" ifadesi yerine "yaşı en eski olan"** denmektedir. (İbn Mâce, İkame: 46; Nesâî, İmame: 3)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, Enes b. Mâlik, Mâlik b. Huveyris ve Amr b. Seleme'den de birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Mes'ûd'un bu hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadise göre amel etmekte ve şöyle demektedirler: **"İnsanların imâmlığa en ehil olanı Allah'ın kitabını en iyi okuyan ve Peygamberin sünnetini en iyi bilenidir."** Aynı şekilde **"bir yerin sahibi orada imâmlığa daha layıktır"** derler. Bazı ilim adamları: **"O yerin sahibi başka birine imamlık için izin verirse bir sakınca yoktur"** derlerken bir kısmı bunu hoş karşılamayıp şöyle demektedirler: **"Sünnet olan o yerin sahibinin namazı kıldırmasıdır"** demektedirler.

Ahmed b. Hanbel bu hadisteki Peygamber (s.a.v.)'in: **"Kişinin kendi yetkisi alanında olan yerde imâmlık yapılmaz kendisine ait yere de oturulmaz ancak izin verirse olabilir"** sözünü bu izin meselesi hem imâmlık için hem de özel oturma yerine oturmak için geçerli olacağını ümit ederim diyor. Ev sahibi izin verirse başkalarının ona imâm olmasında da bir sakınca görmüyor.

BÖLÜM: 175

Ø İMÂM CEMAATE NAMAZI HAFİF KILDIRMALI

236- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz bir cemaate imâm olduğu vakit namazını çok uzatmasın hafifçe kıldırsın çünkü cemaat arasında küçük, yaşlı, güçsüz ve hasta bulunabilir. Ama kendi başına kıldığında dilediği kadar uzatarak kılsın."** (Müslim, Salat: 37; Nesâî, İmame: 35)

Tirmîzî: Bu konuda Adiyy b. Hatîm, Enes, Câbir b. Semure, Mâlik b. Abdillah, Ebû Vakîd, Osman b. ebî'l As, Ebû Mes'ûd, Câbir b. Abdillah ve İbn Abbâs'tan birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre'nin hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğu bu görüşte olup hasta, güçsüz ve yaşlı kimselere güçlük getirmemek için namazın uzatılmamasını tercih etmişlerdir.

Tirmîzî: Ebû'z Zinad'ın adı Abdullah b. Zekvan'dır. A'rec ise, Abdurrahman b. Hürmüz el Medini'dir. Ve Ebû Dâvûd künyesiyle bilinir.

237- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İnsanlardan imâmlık yapanlar içerisinde en hafif namaz kıldıran kimse Rasûlullah (s.a.v.) idi."** (Buhârî, Ezan: 64; Müslim, Salat: 37)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Avâne'nin adı **Veddah**'tır.

Tirmîzî: Kuteybe'ye Ebû Avâne'nin adı nedir? Diye sordum **Veddah**'dır dedi. Kimin oğludur deyince, bilmiyorum: Basra'da bir kadının kölesiydi dedi.

BÖLÜM: 176

Ø NAMAZA BAŞLAMA VE BİTİRME NASILDIR?

238- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Namazın anahtarı abdest; namazda yapılmayacak şeylerin başlangıcı, tekbîrle namaza başlamaktır. Bazı hareket ve davranışların serbest olabilmesi ise selamla namazdan çıkmakla mümkün olur. Farz ve sünnet tüm namazlarda Fatiha sûresi ve bir sûre okumayanın namazı olmaz."** (İbn Mâce, İkame: 4; Dârimî Salat: 31)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

Bu konuda Ali ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali b. ebî Tâlib'in bu konudaki hadisi sened yönünden Ebû Saîd'in hadisinden daha ceyyid ve sahihtir. Bu hadis abdest bölümünde geçmişti. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı ve sonraki dönemlerde bu hadisle amel edilmiştir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşü budur. Yani bir kimse namaza ancak tekbîr ile başlar ve girmiş olur.

Tirmîzî: Vekî'den dinleyen Ebû Bekir, Muhammed b. Ebân'dan işittiğime göre, şöyle diyordu. Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle dediğini kendisinden işittim: "Bir kimse namaza başlarken tekbîr getirmeksizin Allah'ın yetmiş ismini de söylese namaza girmiş olmaz ve bu tekbîr yerine geçmez. Selam vermeden Abdesti bozulan kimseye abdest almasını ve namaz kıldığı yere dönerek tekrar selam vermesini emrederim. Çünkü hüküm hadisin gerçekten görünen manasına göredir.

Ebû Nadre'nin adı el Münzir b. Mâlik b. Kutaa'dır.

BÖLÜM: 177

Ø TEKBÎR ALIRKEN PARMAKLARI AÇIK TUTMAK

239- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namaz için tekbîr aldığında parmaklarını açarak tekbîr alırdı."** (Dârimî, Salat: 35; Ebû Dâvûd, Salat: 116)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasendir. Pek çok kimse bu hadisi İbn ebî Zi'b'den, Saîd b. Siman'dan ve Ebû Hüreyre'den rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namaza başlayacağında ellerini uzatarak kaldırdı."** Bu rivâyet Yahya b. el Yeman'ın rivâyetinden daha sahihtir.

240- Saîd b. Siman (r.a.), Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle işittiğini söylemiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namaza başlayacağında ellerini uzatarak kaldırdı."** (Dârimî, Salat: 41; Ebû Dâvûd, Salat: 114)

Tirmîzî: Abdullah b. Abdurrahman diyor ki: Bu hadis Yahya b. el Yeman'ın hadisinden daha sahihtir. Yahya b. el Yemân'ın hadisinde yanlışlık vardır.

BÖLÜM: 178

Ø CEMAATLE NAMAZDA İLK TEKBÎRE YETİŞMENİN DEĞER VE KIYMETİ

241- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim kırk gün süreyle cemaate devam eder ve ilk tekbîre yetişirse: Allah o kimseye iki kurtuluş yazar birisi ateşten diğeri münafiklardan kurtuluş."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis Enes (r.a.)'den mevkuf olarak rivâyet edilmiş olup bu hadisi merfu olarak sadece Selm b. Kuteybe'nin, Tu'me b. Amr'dan, Habib b. ebî Sabit'in Enes yoluyla rivâyetinden bilmekteyiz.

Bu hadis Habib b. ebî Habib el Becelî yoluyla Enes b. Mâlik'den kendi sözü olarak rivâyet edilmiştir. Hennâd bu hadisi Vekî', Hâlid b. Tahman'dan, Habib b. ebî Habib el Becelî ve Enes'den aynı hadisi rivâyet etmiş ve hadisi merfu olmadan rivâyet etmiştir.

İsmail b. Ayyaş bu hadisi Umare b. Gaziyye'den, Ömer ve Enes b. Mâlik yoluyla rivâyet etmiştir. Bu hadis hadis olarak mahfuz olmayıp mürsel'dir. Yani rivâyette sahabeyi atlayarak tabiinin direkt olarak Peygamber (s.a.v.)'den aktardığı bir hadistir. Çünkü Umare b. Gaziyye, Enes b. Mâlik'e yetişmemiştir. Muhammed b. İsmail diyor ki: Habib b. ebî Habib **"Ebûl Keşusâ"** diye künyesi ile bilinir ve kendisine **"Ebû Umeyre"** de denilir.

BÖLÜM: 179

Ø TEKBÎRDEN SONRA NE OKUNACAĞI

242- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) gece namazı için kalktığında tekbîr alır şöyle okurdu: **"Sübhaneke Allahümme ve bihamdike ve tebarekesmüke ve teala ceddüke vela ilahe gayruke"** sonra **"Allahü ekber kebîran"** der daha sonra: **"Euzu billahissemiil alim mimineşşeytanirracimin hemzihi ve nefihî ve nefsihî"** derdi. (Nesâî, İftitah: 18; Dârimî, Salat: 33)

Tirmîzî: Ebû Saîd'in bu hadisi bu konudaki rivâyetlerin en meşhurudur. İlim adamları bu hadisle amel etmişlerdir. Pek çok ilim adamı Ömer b. Hattâb ve Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edilen şu rivâyete göre, amel etmişlerdir. Yani **"Sübhaneke Allahümme ve bihamdike ve tebarekesmüke ve teala ceddüke vela ilahe gayru-ke"** demiştir. Tabiin ve sonraki dönemin ilim adamlarının çoğu bu hadis dönemin ilim adamlarının çoğu uygulamalarını bu hadise göre amel ederler. Ebû Saîd'in bu hadisinin senedinden söz edilmiştir. Yahya b. Saîd, Ali b. Ali er Rıfaî hakkında hoş olmayacak şekilde konuşmuştur. Ahmed diyor ki: Bu hadis sahih değildir.

243- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) namaza başladığında şöyle derdi: **"Sübhaneke Allahümme ve bihamdike ve tebarekesmüke ve teala ceddüke vela ilahe gayruke."** (Dârimî, Salat: 33)

Bu hadisi Âişe rivâyetiyle sadece bu şekilde bilmekteyiz. Râvîlerden Hârise'nin hafızası hakkında söz edilmiştir. Ebûr Rical'in ismi; Muhammed b. Abdurrahman el Medini'dir.

BÖLÜM: 180

Ø BESMELEYİ SESSİZ OKUMAK

244- Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'in oğlundan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Namaz kılarken babam benim besmeleyi açıkça söylediğimi işitti ve şöyle dedi: Ey oğlum, bu yaptığın bid'attır. Bid'atten sakın diyerek şöyle devam etti; Peygamber (s.a.v.)'in ashabından İslam da bid'at çıkarma konusundan daha fazla kızdıkları bir şey görmedim dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebû Bekir, Ömer ve Osman'la birlikte namaz kıldım, hiçbirinin sesli olarak besmele okuduğunu işitmedim sende Besmeleyi sesli olarak okuma namaza başladığında "Elhamdülillahi Rabbil Alemin" diyerek okumaya başla."** (Dârimî, Salat: 34; Nesâî, İftitah: 21)

Tirmîzî: Abdullah b. Muğaffel'in hadisi hasendir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından pek çok ilim adamı bu hadisle amel etmişlerdir. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve daha başkaları ve tabiin alimleri bunlardandır.

Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk'ın da görüşü bu şekilde olup besmeleyi açıktan okumazlar gizli okunması görüşündedirler.

BÖLÜM: 181

Ø BESMELEYİ AÇIK OKUMAK

245- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namaza başladığında Besmele okuyarak okumaya başlardı."** (Nesâî, İftitah: 22)

Tirmîzî: Bu hadisin senedi böyle değildir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından pek çok kimseler uygulamalarını bu görüşe göre yapmışlar olup, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, İbn Abbâs, İbn Zübeyr ve tabiinden bir kısım ilim adamları **"Besmele"**nin açıkça okunması görüşündedirler, Şâfii'de aynı görüşü benimser.

İsmail b. Hammad, Ebû Süleyman'ın oğludur. Ebû Hâlid el Va'libî'nin adı **"Hürmüz"** dür ve Küfelidir.

BÖLÜM: 182

Ø NAMAZDA OKUMAYA FATİHA SÛRESİYLE BAŞLAMAK

246- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Ebû Bekir, Ömer ve Osman namazda kıraate "Elhamdülillahi Rabbil Alemin" diye başlayan sûre ile başlardı."** (Nesâî, İftitah: 24; Müslim, Salat: 11)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından, tabiinden ve sonraki dönem ilim adamlarının pek çoğunun görüşü bu hadise göre olup namaza Fatiha sûresiyle başlarlardı.

Şâfii diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman, namaza "Fatiha" sûresi ile başlarlardı hadisinin manası: Onlar Fatiha'yı sûreden önce okurlardı demektir. Besmeleyi okumazlardı anlamında değildir.

Şâfii: Namazda okumaya besmeleyle başlanmalıdır. Eğer okuma açıktan oluyorsa besmele de açıktan okunur demektedir.

BÖLÜM: 183

Ø FATİHA SÛRESİ OKUNMAZSA NAMAZ OLMAZ

247- Ubade b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Fatihayı okumayanın namazı yoktur"** (Nesâî, İftitah: 24; Müslim, Salat: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Âişe, Enes, Ebû Katâde ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ubade hadisi hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından pek çok kişi bu hadisle amel ederler. Ömer b. Hattâb, Ali b. ebî Tâlib, Câbir b. Abdullah, Imrân b. Husayn ve başka ilim adamları bunlardan olup, Fatiha sûresi okunmaksızın namaz caiz olmaz görüşündedirler.

Ali b. ebî Tâlib diyor ki: **"Fatiha okunmadan kılınan namaz tamam olmaz noksandır."** İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed, İshâk'da bu görüştedir.

Ebû Ömer'in oğlundan işittim şöyle diyordu: İbn-i Uyeyne ile on sekiz sene karşıt görüşte oldum. Humeydi benden bir yaş büyüktü.

İbn ebî Amr'dan işittim şöyle diyordu: **"Ayaklarımla yürüyerek yetmiş sefer Hac yaptım."**

BÖLÜM: 184

Ø FATİHADAN SONRA "AMİN" DEMEK

248- Vâil ibn Hucr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim: **"…Gayrilmağdubi aleyhim ve lazzallin"** ayetini de okuduktan sonra **"Amin"** dedi ve bu kelimede sesini yükselterek, uzatarak söyledi demiştir. (Nesâî, İftitah: 33; Dârimî, Salat: 38)

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Vâil ibn Hucr'un hadisi hasendir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiin ve sonraki dönem alimlerinden pek çok ilim adamlarının görüşü böyledir. Erkeklerin **"Amin"** derken seslerini yükseltmeleri gerektiği görüşündedirler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Şu'be bu hadisi; Seleme b. Küheyl'den, Hucr b. Anbes'den, Alkame b. Vâil ve babasından şöyle rivâyet ediyor: Rasûlullah (s.a.v.) **"Gayril ma'dubi aleyhim ve lazzallin"** dedi ve sesini fazla çıkarmaksızın **"Amin"** dedi.

Tirmîzî: Muhammed'den şöyle dediğini işittim: Bu konuda Sûfyân es Sevrî'nin hadisi, Şu'be'nin hadisinden daha sahihtir. Şu'be bu hadiste yanılmıştır, şöyle ki: Râvîler arasında bir kimseye **"Hucr ebil Anbes"** diyor oysa o **"Hucr ibn Anbes"** dir ve Ebûs Seken künyesi ile bilinir. Bir başka hatası ise: **"Alkame b. Vâil"** den diyor oysa ki hadisin senedinde **"Alkame"** yoktur, ve o **"Vâil b. Hucr"** dur. Ayrıca **"Amin"** kelimesinde **"sesini alçalttı"** diyor halbuki bu kelime **"sesini yükseltti"** şeklindedir.

Tirmîzî: Ebû Zür'aya bu hadis hakkında sordum şöyle dedi: Sûfyan'nın bu hadisi Şu'be'nin hadisinden daha sahih olup, **Alâ b. Salih el Esedî,** Seleme b. Küheyl'den, Sûfyân rivâyetine benzer bir hadis daha rivâyet edilmiştir.

249- Vâil b. Hucr (r.a.), Peygamber (s.a.v.)'den Seleme b. Küheyl'den Sûfyân'ın hadisinin benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 185

Ø FATİHADAN SONRA "AMİN" DEMENİN DEĞERİ VE KIYMETİ

250- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: imâm Amin deyince sizde Amin deyin. Kimin **"Amin"** demesi meleklerin **"Amin"** demesine denk gelirse o kişinin geçmiş günahları affedilir. (Nesâî, İftitah: 35; Dârimî, Salat: 38)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 186

Ø NAMAZDA OKUMA ARASINDA YAPILAN DURAKLAMA

251- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den namazındaki okumada: **"iki sefer durakladığını biliyorum"** Imrân b. Husayn bu görüşümü kabul etmeyip, **"Bir sefer duraklardı"** dedi. Bunun üzerine Medîne'de bulunan Übey b. Ka'b'a bu durumu mektupla sorduk; Übey cevap olarak Semure bunu ezberlemiştir diye yazdı. Saîd diyor ki: Katâde'ye **"Bu iki duraklama nedir?"** diye sorduk o da şöyle cevap verdi: Birinci duraklama **"namaza başladığı"** anda ikincisi, **"okumayı bitirdiği"** zamandır. **"Okumayı tamamlayınca rükû'a gitmeden önce biraz ara vermekten hoşlanırdı"** demektedir. (Dârimî, Salat: 37; İbn Mâce, İkame: 12)

Bu konuda Ebû Hüreyre (r.a.)'den hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Semure'nin hadisi hasendir. İlim adamlarının pek çoğu bu görüşte olup, İmam'ın namaza başladığı anda ve okumayı bitirdiğinde iki defa duraklama yapmasını müstehap görmektedirler. Ahmed, İshâk ve arkadaşlarımızın görüşleri böyledir.

BÖLÜM: 187

Ø NAMAZDA SAĞ ELİ SOL EL ÜZERİNE KOYMAK

252- Kabisa b. Hülb (r.a.)in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize imâm olurdu ve sol elini sağ eliyle tutardı."** (Nesâî, İftitah: 9; Dârimî, Salat: 35)

Bu konuda Vâil b. Hucr, Gutayf b. Hâris, İbn Abbâs, İbn Mes'ûd, ve Sehl b. Sad'den birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hülb'ün hadisi hasendir. Peygamber (s.a.v.) tabiin ve daha sonraki ilim adamları bu hadisle amel ederler ve namazda sağ el sol elin üzerine konmalıdır derler. Bir kısım ilim adamları eller göbeğin üzerinde bulunmalıdır derken, bir kısmı da göbeğin altında olmalıdır demektedirler ve her iki tarafında görüşü geniş ve kapsamlıdır. Hülb'ün adı: **"Yezîd b. Kunafe et Taî"** dir.

BÖLÜM: 188

Ø RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ KALDIRMAK

253- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer namazda iniş ve kalkışlarda yani kıyam ve kuud'ta tekbîr alırlardı."** (Dârimî, Salat: 41; Ebû Dâvûd, Salat: 115)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Enes, İbn Ömer, Ebû Mâlik el Eş'arî, Ebû Musa, Imrân b. Husayn, Vâil b. Hucr ve İbn Abbâs'tan da birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Mes'ûd'un hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından pek çok kimse bu hadisle amel etmişlerdir. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve başkaları bunlardandır. Tabiin dönemi alimleriyle tüm fıkıhçılar ve alimler bu görüştedirler.

BÖLÜM: 189

Ø RÜKÛ'A GİDERKEN TEKBÎR ALMAK

254- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) kıyamdan rükû'a giderken tekbîr alırdı."** (Ebû Dâvûd, Salat: 115; Dârimî, Salat: 40)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve onlardan sonra gelen tabiin döneminin ilim adamlarının görüşü budur. Yani kişi: **"Rükû'a ve secdeye giderken mutlaka tekbîr almalıdır."**

BÖLÜM: 190

Ø RÜKÛ'A GİDERKEN ELLERİ KALDIRMAK

255- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm namaza başlarken, rükû'a giderken ve ruk'u'dan kalkarken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı.** İbn ebî Ömer kendi rivâyetinde şu ilaveyi yaptı: **"İki secde arasında ellerini kaldırmazdı."** (Ebû Dâvûd, Salat: 115; Dârimî, Salat: 40)

256- Fadl b. es Sabbah el Bağdadî, Sûfyân b. Uyeyne ve Zührî'den aynı sened ile İbn ebî Ömer'in hadisinin benzerini rivâyet etmiştir.

Bu konuda Ömer, Ali, Vâil b. Hucr, Mâlik b. Huveyris, Enes, Ebû Hüreyre, Ebû Humeyd, ebû Useyd, Sehl b. Sa'd, Muhammed b. Mesleme, Ebû Katâde, Ebû Musa el Eşarî, Câbir ve Umeyr el Leysî'den de birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bazı ilim adamlarının görüşü böyledir. İbn Ömer, Câbir b. Abdullah, Ebû Hüreyre, Enes, İbn Abbâs, Abdullah b. Zübeyr ve başkalarının görüşü böyledir. Tabiin döneminden de Hasan el Basrî, Atâ, Tavus, Mûcâhid, Nafi', Sâlim b. Abdullah, Saîd b. Cübeyr ve daha başkaları aynı görüşü benimsemişlerdir.

Mâlik, Ma'mer, Evzâî, İbn Uyeyne, Abdullah b. el Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'da dönemlerinin aynı görüşü benimseyen alimlerindendir. Abdullah b. Mübarek: Zührî'nin, Sâlim'den, babasından rivâyet ettiği bir hadisi zikrederek şöyle demiştir: İbn Mes'ûd'un **"Rasûlullah (s.a.v.) sadece namaza başlarken ellerini kaldırırdı"** hadisi sabit olmayıp; **"Her tekbîr anında ellerin kaldırılması"** hadisi sabittir.

Abdullah b. Mübarek'in bu sözünü, Ahmed b. Abde el Amulî, Vehb b. Zem'a'dan, Sûfyân b. Abdulmelik'den bize aktarmıştır. Yahya b. Musa, İsmail b. ebî Üveys'den naklederek dedi ki: **"Mâlik b. Enes namazda tekbîr esnasında ellerin kaldırılması görüşünde"** idi. Yine Yahya da Abdurrazzak'tan naklederek şöyle der: **"Ma'mer de namazda tekbîr esnasında ellerin kaldırılması"** görüşündeydi.

Carud b. Muâz'dan şöyle dediğini işittim: Sûfyân b. Uyeyne, Ömer b. Harun ve Nadr b. Sümeyl namaza başlarken rükû'a giderken ve rükû'dan doğrulurken ellerini kaldırırlardı.

BÖLÜM: 191

Ø SADECE NAMAZA BAŞLARKEN ELLERİN KALDIRILMASI

257- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Size Rasûlullah (s.a.v.)'in namazı gibi bir namaz kıldırayım mı? dedi ve namaz kıldı sadece başlangıç tekbîrinde ellerini kaldırdı."** (Nesâî, İftitah: 1; Ebû Dâvûd, Salat: 116)

Bu konuda Berâ b. Âzib'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd'un bu hadisi hasendir. Sahabe ve tabiin alimlerinden pek çoğunun görüşü bu hadis üzeredir. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler gibi.

BÖLÜM: 192

Ø RÜKÛ' ANINDA ELLERİ DİZLER ÜZERİNE KOYMAK

258- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ruku anında elleri dizlere tutmak sünnet kılınmıştır, sizde rükû'da ellerinizi dizlerinize tutunuz."** (Nesâî, Tatbik: 93; Ebû Dâvd, Salat: 145)

Bu konuda Sa'd, Enes, Ebû Humeyd, Ebû Üseyd, Sehl b. Sa'd Muhammed b. Mesleme ve Ebû Mes'ûd'tan da birer hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ömer'in bu hadisi hasen sahihtir. Sahabe, Tabiin ve sonraki dönemlerin ilim sahibleri bu konuda hemfikirdirler. Sadece İbn Mes'ûd ve arkadaşlarından bir kısmı, **"Tatbik"** denilen rükû'da iki eli birbirine yapıştırarak dizler arasına koymayı rivâyet etmişlerdir ki, ilim adamlarının yanında bu tür yapmak şekli kaldırılmıştır.

259- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle diyor: Biz önceleri rükû'da değişik bir şekil yapardık sonra bize bu şekil yasaklandı ve ellerimizi dizlerimiz üzerine koymamız emredildi. (Nesâî, İftitah: 93; Buhârî, Sıfatıssalat: 37)

Kuteybe bu hadisi bize Ebû Avâne, Ebû Ya'fûr, Musab b. Sad ve babası Sa'd b. ebî Vakkâs'tan bu şekilde rivâyet etmiştir. Ebû Humeyd es Saidî'nin ismi ise, Abdurrahman b. Sa'd b. el Münzir'dir. Ebû Useyd es Saidî'nin ismi ise, Mâlik b. Rabiâ'dır. Ebû Hasîn adı ise: Osman b. Âsım el Esedî'dir. Ebı Abdurrahman es Sülemî'nin adı ise Abdullah b. Habib'tir. Ebû Ya'fûr'un ismi, Abdurrahman b. Ubeyd b. Nistas'dır. Ebû Ya'fûr el Abdî'nin adı ise Vakîd olup Vakdan olduğuda söylenir. Abdullah b. ebî Evfâ'dan rivâyet eden budur. Her ikisi de Küfelidir.

BÖLÜM: 193

Ø RÜKÛ'DA KOLLARI KOLTUKTAN AYIRMAK

260- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Humeyd, Ebû Üseyd, Sehl b. Saîd ve Muhammed b. Mesleme bir araya gelip Rasûlullah (s.a.v.)'in kıldığı namazından bahsettiler, Ebû Humeyd dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in kıldığı namazı en iyi bileniniz benim, **"Rasûlullah (s.a.v.) rükû'a vardığında diz kapaklarını tutar gibi ellerini diz kapakları üzerine koydu ellerini gererek koltuklarından araladı."** (Buhârî, Sıfat-ıs Salat: 39; Nesâî, İftitah: 93)

Bu konuda Enes (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hümeyd'in hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisteki şekli benimsemişler ve erkeğin rükû'da ve secdelerde ellerini yanlarından aralamasını kabul etmişlerdir.

BÖLÜM: 194

Ø RÜKÛ' VE SECDELERDE OKUNACAK DUALAR

261- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz rükû'a varınca rükû' halinde iken üç sefer; "Sübhane Rabbiyelazim" derse yaptığı rükû' tamam olur, bu en azıdır. Secdeye varınca secdelerinde de üç kez "Sübhane Rabbiyel a'la derse secdeleri tamam olmuş olur, buda en az söylenmesi gereken miktarıdır."** (Buhârî, Sıfat-ıs Salat: 42; Nesâî, İftitah: 102)

Bu konuda Huzeyfe ve Ukbe b. Âmir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd'un hadisinin senedinde kopukluk vardır. Çünkü Avn b. Abdullah b. Utbe, İbn Mes'ûd'a ulaşmamıştır. İlim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir. Namaz kılan kimsenin rükû' ve secdelerinde üçten az tesbih yapılmamasını benimsemişlerdir.

Abdullah b. Mübarek'den şöyle rivâyet ediliyor: **"Ben imâmın namazında beş tesbih getirmesini severim ki böylece cemaat üç tesbihe yetişebilir. İshâk ve İbrahim de bu görüştedir."**

262- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte namaz kılmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) rükû'da "Subhane Rabbiyelazim" secdelerinde ise; "Subhane Rabbiyel A'la" derdi. Okuması anında rahmet ayeti gelince duraklar ve Allah'tan rahmetini isterdi, azab ayetine gelince de duraklar ve Allah'a sığınırdı."** (Buhârî, Sıfat-ıs Salat: 42; Nesâî, İftitah: 102)

263- Şu'be'den de bunun bir benzeri hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 195

Ø RÜKÛ' VE SECDELERDE KUR'ÂN OKUNMAZ

264- Ali b. ebî Talib (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ipekli ve sarıya boyanmış elbise giymekten, altın yüzük kullanmaktan ve rükû'da Kur'ân okumaktan yasakladı."** (Müslim, Salat: 41; Nesâî, İftitah: 97)

Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali (r.a.)'in hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiinden ve sonraki dönem alimlerinin görüşü böyle olup ruku ve secdelerde Kur'ân okumayı mekruh görmüşlerdir.

BÖLÜM: 196

Ø RÜKÛ' VE SECDELERDEN SONRA BEL DOĞRULTULMALIDIR

265- Ebû Mes'ûd el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rükû' ve secdelerden sonra belini doğrultmayanın namazı caiz olmaz."** (Buhârî, Sıfat-ıs Salat: 42; Nesâî, İftitah: 88)

Bu konuda Ali b. Şeyban, Enes, Ebû Hüreyre ve Rifâa ez-Zürakî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Mes'ûd'un hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem ilim adamları bu görüşte olup secde ve rükû' dan sonra bel doğrultulmalıdır.

Şâfii, Ahmed ve İshâk bu hadisten dolayı, secdelerden ve rükû' dan belini doğrultmayan kimsenin namazının fasid olduğuna kanaat getirmişlerdir. Ebû Ma'mer'in adı "Abdullah b. Sahbere" dir. Ebû Mes'ûd el Ensarî el Bedrî'nin adı ise Ukbe b. Amr'dır.

BÖLÜM: 197

Ø RÜKÛ' DAN KALKINCA NE SÖYLENİR?

266- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) rükû' dan başını kaldırdığında "Semiallahü limen hamideh, Rabbena ve lekel hamd milessemavati ve milel arzı ve mile ma beyne hüma ve mile ma şi'te min şey'in ba'du"** derdi. (Buhârî, Sıfat-ıs Salat: 45; Müslim, Salat: 42)

Bu konuda İbn Ömer, İbn Abbâs, İbn ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali (r.a.)'ın bu hadisi hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamının görüşü böyledir. Şâfii'de aynı kanaatte farz ve nafile tüm namazlarda böylece söylenmelidir der. Bazı Küfeliler bu şekilde farz namazlarda söylenmez nafilelerde söylenmelidir derler. **Tirmîzî:** Hadisin râvîlerinden Ebû Seleme'ye Macişunî denmesi macişun'un oğlu olmasındandır.

BÖLÜM: 198

Ø RÜKÛ' DAN KALKıNCA BAŞKA NE SÖYLENİR?

267- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"imâm, Semiallahü limen hamideh dediğinde; siz, Rabbena ve lekel hamdü deyin, çünkü bu sözü meleklerin sözüne denk gelen kişinin geçmiş günahları bağışlanır."** (Buhârî, Sıfat-ıs Salat: 44; Müslim, Salat: 42)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem ilim adamlarından bir kısmının görüşü budur. Ve, imâm: **"Semiallahu limen hamideh"** deyince arkasındaki cemaat **"Rabbena lekel hamd"** demelidir derler. Ahmed bunlardandır. İbn Sirîn ve başkaları imâmın arkasındaki cemaat aynen imâmın söylediği

gibi **"Semiallahu limen hamideh"** ve **"Rabbena lekel hamd"** demelidir derler. Şâfii ve İshâk bu görüştedirler.

BÖLÜM: 199

Ø SECDEYE GİDERKEN DİZLERİ ELLERDEN ÖNCE YERE KOYMAK

268- Vâil b. Hucr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i namaz kılarken gördüm secdeye giderken dizlerini ellerinden önce yere koyar ve ayağa kalkacağı zaman ellerini dizlerinden önce kaldırırdı."** (Müslim, Salat: 45; Nesâî, İftitah: 128)

Tirmîzî: Hasan b. Ali'nin hadisinde şu fazlalık vardır, Yezîd b. Harun diyor ki: Şerik Âsım b. Kuleyb'den sadece bu hadisi rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Şerik'den başka bu hadisi rivâyet eden bilmiyoruz. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadise göre amel ederler ve secdeye gider ken dizlerin ellerden önce konulması ayağa kalkarken de eller dizlerden önce kaldırılmalıdır demektedirler. Hemmâm b. Âsım bu hadisi rivâyet ederken sahabeyi atlıyarak yani Vâil b. Hucr'u söylemeksizin Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet etmiş gibi bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 200

Ø SECDEYE GİDERKEN DİZLERİ Mİ YOKSA ELLERİ Mİ ÖNCE KOYMALI?

269- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden herhangi biriniz namazda devenin çömelmesi gibi yani önce ellerini sonra dizlerini koyuyor."** (Nesâî, İftitah: 128; Dârimî, Salat: 74)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen garibtir. Bu hadisi Ebû'z Zinad'ın bu rivâyetini sadece bu şekliyle biliyoruz. Bu hadis ayrıca Abdullah b. Saîd el Makburî ve babasından ve Ebû Hüreyre'den de rivâyet edilmiştir.

Abdullah b. Saîd el Makburî'yi hadisçilerden Yahya b. Saîd el Kattan ve başkaları zayıf sayarlar.

BÖLÜM: 201

Ø SECDE ANINDA ALIN VE BURUN NASIL OLMALIDIR?

270- Ebû Humeyd es Saidî (r.a.): **"Rasûlullah (s.a.v.) namazda secdeye vardığında alnını ve burnunu yere koyar, kollarını yanlarına yapıştırmaz ellerini de omuz hizasına gelecek şekilde koyardı."** (Müslim, Salat: 46; Nesâî, İftitah: 143)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Vâil b. Hucr ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ebû Humeyd'in hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadise göre amel ederler ve secde esnasında alın ve burun yere konulmalıdır. Burun konulmaksızın sadece alın konulursa bazı ilim adamlarına göre caiz olurken kimileri de caiz olmaz demektedirler.

BÖLÜM: 202

Ø SECDEDE YÜZ NEREYE KONMALI?

271- Ebû İshâk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Berâ b. Âzib'e; Rasûlullah (s.a.v.) secdeye vardığında yüzünü nereye koyardı diye sormuştum da o da iki ellerinin arasına diye cevap verdi."** (Nesâî, İftitah: 129)

Tirmîzî: Bu konuda Vâil b. Hucr ve Ebû Hümeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Berâ hadisi hasen sahih garibtir. Bazı ilim adamları bu hadise göre amel etmekte olup ellerini kulakları hizasına yakın koyarlardı.

BÖLÜM: 203

Ø SECDE YEDİ ORGAN ÜZERİNDE YAPILMALIDIR

272- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a.)'den rivâyete göre, O, Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle işitmiştir: **"Kul secde ettiğinde yedi organı da secde etmiş olur yüzü, iki eli, iki ayağı."** (Müslim, Salat: 44; Nesâî, İftitah: 130)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Câbir, Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abbâs hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir.

273- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), yedi organı üzerine secde etmesi emredildi saç ve elbisesini toplaması da yasaklandı."** (Müslim, Salat: 44; Nesâî, İftitah: 130)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 204

Ø SECDEDE KOLLAR KOLTUKLARDAN ARALANMALI

274- Ubeydullah b. Abdullah b. Akram el Huzaî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Babamla birlikte Arafat'ta bulunan Nemîre ovasında bulunuyordum bir kafile oraya gelmişti bir de gördüm ki; Rasûlullah (s.a.v.) namaz kılıyor. Abdullah diyor ki: secde esnasında kollarını koltuklarına yapıştırmadığı için koltuk altının beyazlığını görüyor gibiyim."** (Müslim, Salat: 45; Nesâî, İftitah: 142)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, İbn Buhayne, Câbir, Ahmer b. Cez', Meymûne, Ebû Humeyd, Ebû Mes'ûd, Ebû Useyd, Sehl b. Sad, Muhammed b. Mesleme, Berâ b. Âzib, Adiyy b. Amîre ve Âişe (r.anha)'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ahber b. Cez' Peygamber (s.a.v.)'in ashabından olup bir tek hadis rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Akram hadisi hasendir. Bu hadisi sadece Dâvûd b. Kays'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdullah b. Akram'ın Peygamber (s.a.v.) bundan başka hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz. Sahabeden pek çok ilim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir. Abdullah b. Erkâm ez-Zührî, Peygamber (s.a.v.)'in arkadaşlarından olup Ebû Bekir (r.a.)'ın katibidir.

BÖLÜM: 205

Ø SECDEDE BAŞKA KİMSELERİ RAHATSIZ ETMEMEK

275- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz secdeye vardığı zaman köpeğin kollarını yayması gibi yaymak suretiyle başkalarını rahatsız etmesin, normal bir şekilde dursun."** (Nesâî, İftitah: 140; Müslim, Salat: 45)

Tirmîzî: Bu konuda Abdurrahman b. Şibl, Enes, Berâ, Ebû Humeyd ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir'in hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadise göre amel etmekte olup secdede normal durulması gerektiğini yırtıcı hayvanların yayılması gibi yayılmayı hoş görmemişlerdir.

276- Katâde (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Enes (r.a.)'den işittiğime göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Secdede kollarınızı; köpeğin kollarını yayması gibi yayarak çevrenizdekileri rahatsız etmeyin, normal bir şekilde durun."** (Nesâî, İftitah: 140; Müslim, Salat: 45)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 206

Ø SECDE ANINDA ELLERİ YERE KOYUP AYAKLARIN DİKİLMESİ

277- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'ın babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) secde anında ellerin yere konulması, ayakların ise dikilmesini emretti."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

278- Âmir b. Sa'd'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) secde anında ellerin yere konulmasını emretti diyerek hadisin aynısını aktarmış fakat **"babasından"** kaydını zikretmemiştir.

Tirmîzî: Yahya b. Saîd el Kattan ve pek çok kimsenin Muhammed b. Aclan, Muhammed b. İbrahim, Âmir b. Sa'd'den rivâyet edilen; **"Peygamber (s.a.v.)'in secde anında ellerini yere yayıp ayakların ise dikilmesini"** emrettiği hadisi mürsel olup Vüheyb'in hadisinden daha sahihtir, ilim adamları bu konuda birleşmişler ve bu hadis-i şerifteki şekli tercih etmişlerdir.

BÖLÜM: 207

Ø SECDE VE RÜKÛ' DAN DOĞRULUNCA BELİN DOĞRULTULMASI

279- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), rükû' dan ve secdeden doğrulduğu anda dimdik duruma gelirdi."** (Müslim, Salat: 46; Nesâî, İftitah: 88)

Tirmîzî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

280- Muhammed b. Beşşâr bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Berâ hadisi hasen sahihtir. İlim adamları, uygulamalarını bu hadis-i şerife göre yapmışlardır.

BÖLÜM: 208

Ø RÜKÛ' VE SECDELERDE İMAMDAN ÖNCE DAVRANMAMAK

281- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber namaz kıldığımızda, O rükû' dan başını kaldırıp secdeye gidinceye kadar hiçbirimiz belimizi eğmezdik o secdeye varınca bizde secde ederdik."** (Müslim, Salat: 25; Dârimî, Salat: 72)

Bu konuda Enes, Muaviye, Sahib-ül Cüyûş lakabıyla anılan, İbn Mes'ade ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Berâ'nın hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları bu hadise göre amel ederler ve derler ki: imâmın arkasındaki cemaat imâma her yönden uyacaklardır. imâm rükû'a gidince rükû'a varacaklar kalkınca onlarda kalkacaklardır. Bu konuda ayrı düşünen yokur.

BÖLÜM: 209

Ø İKİ SECDE ARASINDA TOPUKLARI YAYIP KALÇA ÜZERİNE OTURMAMAK

282- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: **"Ya Ali kendim için sevdiğimi; senin için de severim, kendim için hoşlanmadığım bir şeyi; senin için de hoşlanmam öyleyse iki secde arasında topuklarını yayıp kalçanın üzerine oturma!"** (İbn Mâce, İkame: 22)

Tirmîzî: Bu hadisi sadece Ebû İshâk'ın, Hâris'den gelen bu şekliyle bilmekteyiz. Bazı ilim adamları hadisi rivâyet eden tek gözlü olan Hâris'in zayıf olduğunu kaydetmişlerdir. Pek çok ilim adamı da bu hadisle amel ederek topukları dikerek oturmayı hoş görmemişlerdir. Yine bu konuda Âişe, Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 210

Ø NAMAZDA TOPUKLAR DİKİLEREK OTURULABİLİR Mİ?

283- Ebû'z Zübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, o Tavûs'dan şöyle işitmiştir: İbn Abbâs (r.a.)'ya: **"Topukları dikerek oturmanın hükmünü sorduk." "Sünnettir"** dedi. **"Kişiye veya ayağına zahmet verir görüşündeyiz"** dedik. **"O, Peygamber (s.a.v.)'in sünnetidir"** dedi. (İbn Mâce, İkame: 22; Müslim, Salat: 46)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yapmakta olup, ayakları dikerek oturmakta bir sakınca görmemektedirler. Mekkeli bazı alim ve fıkıhçılar da bu görüştedirler.

İlim adamlarının çoğu ise iki secde arasında ayakları dikerek oturmayı hoş karşılamamışlardır.

BÖLÜM: 211

Ø İKİ SECDE ARASINDA NASIL DUA EDİLİR?

284- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v.), iki secde arasında: **"Allahümmâğfirli verhamnî vecburnî vehdinî verzuknî" (Ey Allah'ım beni bağışla bana acı bana afiyet ver beni doğru yoluna hidayet et ve beni dünyada ve ahirette hayırlı rızıklarla rızıklandır)** derdi. (Müslim, Salat: 42; İbn Mâce: İkame: 23)

285- Hasan b. Ali el Hallâl (Hulvanî), Yezîd b. Harun, Zeyd b. Hubab, Kamil Ebûl A'lâ'dan da bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis garibtir.

Aynı şekilde, Ali (r.a.)'den de böylece rivâyet edilmiştir. İmâm-ı Şâfii, Ahmed ve İshâk farz ve nafile tüm namazlarda bu duanın okunmasını caiz görmüşlerdir. Kimi ilim adamları ise bu hadisi Kamil ve Ebûl A'lâ'dan mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 212

Ø SECDEYİ RAHAT BİR BİÇİMDE YAPMAK

286- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı secdede elleri yanlardan, karnı, dizlerden aralamanın zorluk vereceğinden şikayet ettiler de "Dirsekleri dizlere dayamakla rahatlayın"** buyurdular. (Dârimî, Salat: 79; İbn Mâce: İkame: 21)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Ebû Salih'in, Ebû Hüreyre'den rivâyetiyle bilmekteyiz Leys ve İbn Aclan da hadisin râvîlerindendir.

BÖLÜM: 213

Ø SECDELERDEN KALKIŞ NASIL OLMALI?

287- Mâlik b. Hüveyris el Leysî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Mâlik, Rasûlullah (s.a.v.)'i namaz kılarken gördü. Namazın tek rek'atlarında istirahat oturması denilen oturmayı yapmadan kıyama kalkmazdı."** (Nesâî, İftitah: 179)

Tirmîzî: Mâlik b. Hüveyris'in hadisi hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamları bu hadisle amel ederler. İshâk ve bazı arkadaşlarımızın görüşü de böyledir. Mâlik'in künyesi Ebû Süleyman'dır.

BÖLÜM: 214

Ø SECDEDEN KIYAMA KALKIŞTA NASIL YAPILMALI?

288- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) secdelerden kalkarken ayaklarının sırtı yere değmeksizin kalkardı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: İlim adamlarının ameli bu hadis üzere olup, birinci ve üçüncü rek'atlarda ayakların üstü yere değdirilmeksizin ayağa kalkmaya tercih etmişlerdir.

Hâlid b. İyas, Muhaddisler tarafından zayıf kabul edilir. Kendisine Hâlid b. İyas'da denilir. Tev'eme'nin azatlısı Salih'e, Salih b. ebi Salih denilir. Ebû Salih'in ismi Nebhan olup Medînelidir.

BÖLÜM: 215

Ø NAMAZLARDA OTURUŞLARDA NE OKUNMALI?

289- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) çift rek'atlarda oturttuğumuzda şöyle okumayı bize öğretti:**

????????????? ??????? ?????????????? ???????????????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ???????????? ????????? ????????? ??????? ??????? ??????? ???????????? ???????? ???? ?? ?????? ???? ??????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ??????????

"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler ondan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed (s.a.v.)! Allah'ın rahmeti, bereketi selam ve selameti senin üzerine olsun. Yine Allah'ın selam ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın; hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Yine kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Muhammed (s.a.v.), Allah'ın kulu ve peygamberidir." (Nesâî, İftitah: 193; İbn Mâce, İkame: 24)

Bu konuda İbn Ömer, Câbir, Ebû Musa ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd'un hadisi başka yollarla da rivâyet edilmiştir. Teşehhüd hakkında Peygamber (s.a.v.)'den rivâyet edilen en sahih hadis budur. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden pek çok kişi bu hadisle amel ederler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk'ta bunlardandır.

Ahmed b. Muhammed b. Musa bize bildirmiştir. Abdullah b. Mübarek, Ma'mer'den, Husayf'tan aktararak şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyamda gördüm ve Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlar teşehhüd konusunda ayrılığa düştüler ne yapmalıyız dedim. **"İbn Mes'ûd'un teşehhüdüne sarılın"** buyurdular.

BÖLÜM: 216

Ø NAMAZDA OTURUNCA NE OKUNUR?

290- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize Kur'ân öğrettiği gibi teşehhedü öğretirdi ve derdi ki:**

????????????? ?????????????? ??????????? ????????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ????????????? ?????? ????????? ??????? ??????? ??????? ????????????? ???????? ???? ?? ?????? ???? ??????? ?????????? ????? ?????????? ??????? ???????

"Dilimizle, vücudumuzla ve tüm mallarımızla yapılan ibadetlerin hepsi sadece Allah'a mahsustur. Tüm kulluk ve ibadetler ondan başkasına yapılamaz. Ey son Peygamber olan Muhammed (s.a.v.)! Allah'ın rahmeti, bereketi selam ve selameti senin üzerine olsun. Yine Allah'ın selam ve saadeti bizim üzerimize ve Allah'ın; hayırlı ve iyi işler işleyen kullarına olsun. Ben kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Yine kabul eder ve şâhidlik yaparım ki Muhammed (s.a.v.), Allah'ın kulu ve peygamberidir." (Nesâî, İftitah: 191; İbn Mâce, İkame: 24)

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen garib sahihtir. Abdurrahman b. Humeyd er Ruâsî bu hadisi Leys b. Sa'd'ın rivâyeti gibi Ebû'z Zübeyr'den rivâyet etmiştir. Eymen b. Nabil el Mekkî bu hadisi Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den rivâyet etmiş olup mahfuz değildir. İmâm-ı Şâfii: Teşehhüt konusunda bu İbn Abbâs hadisini yol tutmuştur.

BÖLÜM: 217

Ø NAMAZLARDA OTURUŞLARDA OKUMA SESSİZ OLUR

291- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Teşehhüdü gizli okumak sünnettendir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 179)

Tirmîzî: İbn Mes'ûd hadisi hasen garibtir.

İlim adamları uygulamalarını bu hadise göre yapmışlardır.

BÖLÜM: 218

Ø NAMAZIN OTURUŞUNDA OTURMA ŞEKLİ NASIL OLMALIDIR?

292- Vâil b. Hucr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Medîne'ye geldim, Rasûlullah (s.a.v.)'in namazını nasıl kıldığını görmek istedim teşehhüt için oturunca sol ayağını yaydı sağ ayağını dikerek ellerini uylukları üzerine koydu."** (Nesâî, İftitah: 186; İbn Mâce, İkame: 22)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok ilim adamı bu hadisle amel ederler Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Küfeliler bu görüştedirler.

BÖLÜM: 219

Ø NAMAZLARDA OTURUŞ NASIL OLMALIDIR?

293- Sehl b. Sa'd es Saidî (r.a.)'in bize aktardığına göre, şöyle demiştir: Ebû Humeyd, Ebû Useyd, Sehl b. Sa'd ve Muhammed b. Mesleme bir araya gelerek Rasûlullah (s.a.v.)'in nasıl namaz kıldığını müzakere etmeye başladılar ve Ebû Humeyd dedi ki: **"Peygamber (s.a.v.) namazda oturduğu zaman sol ayağını yayar sağ ayağının üst tarafını kıbleye doğru çevirir ellerini dizleri üzerine koyar şehâdet parmağı ile işaret ederdi."** (Nesâî, İftitah: 186; İbn Mâce, İkame: 22)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bazı ilim adamlarının görüşü böyledir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardan olup, **"Ebû Humeyd'in hadisine dayanarak; ilk oturuşta sağ ayağını dikerek sol ayağının üzerine; ikinci oturuşta ise ayakları sağa çıkararak kalçalar üzerine oturulmalıdır"** demektedirler.

BÖLÜM: 220

Ø NAMAZIN OTURUŞUNDA PARMAKLA NASIL İŞARET EDİLİR?

294- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Peygamber (s.a.v.) namazın teşehhüdünde oturduğunda ellerini dizleri üzerine koyar sağ elinin başparmağından sonra gelen parmağıyla işaret ederek dua ederdi."** (Dârimî, Salat: 83; Nesâî, İftitah: 189)

Bu konuda Abdullah b. Zübeyr, Numeyr el Huzaî, Ebû Hüreyre, Ebû Hümeyd ve Vâil b. Hucr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer'in hadisi hasen garib olup bu şekliyle Ubeydullah b. Ömer rivâyetiyle biliyoruz. Sahabe ve tabiinden bir kısım ilim adamları bu hadise göre amel etmekte olup teşehhütte parmak kaldırmayı tercih etmişlerdir.

Hadisçilerde aynı görüştedirler.

BÖLÜM: 221

Ø NAMAZIN BİTİRİLMESİNDE SELAM VERME ŞEKLİ

295- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namazın bitiminde sağına ve soluna Esselamü aleyküm ve Rahmetullah diyerek selam verirdi."** (Dârimî, Salat: 87; İbn Mâce, İkame: 28)

Bu konuda Sa'd b. ebî Vakkâs, İbn Ömer, Câbir b. Semure, Berâ b. Âzib, Ebû Saîd, Ammâr, Vâil b. Hucr, Adiyy b. Amire ve Câbir b. Abdillah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd hadisi hasen sahihtir. Sahabe ve tabiin dönemi pek çok ilim adamları böylece uygulamışlar Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 222

Ø NAMAZIN BİTİMİNDE SELAM ŞEKLİ

296- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) namazdan çıkacağında önüne doğru bir kere selam verirdi ve sağ tarafına biraz eğilirdi."** (İbn Mâce, İkame: 29)

Bu konuda Sehl b. Sa'd'dan hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe (r.anha)'nın hadisini Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaştırılmış şekilde bu şekiliyle bilmekteyiz.

Muhammed b. İsmail diyor ki: Züheyr b. Muhammed'den Şam'lılar hoş olmayan hadisler aktarıyorlar. Iraklıların rivâyeti ise daha sahihtir.

Muhammed Ahmed b. Hanbel'den naklederek şöyle diyor: Züheyr b. Muhammed Irak'ta kendisinden rivâyet edilen kimse olmayıp ismini değiştirdikleri başka bir kimsedir.

Tirmîzî: Bazı ilim adamları selam konusunda şöyle derler: Peygamber (s.a.v.)'den gelen rivâyetlerin en doğrusu iki sefer selam vermektir. Sahabe tabiin ve sonraki gelen ilim adamlarının görüşü budur.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından tabiin ve sonraki gelenlerden bir kısmı farz namazlarda selam tek olarak verilir görüşündedirler. Şâfii ise diyor ki dilerse kişi tek selam verir dilerse iki selam verir, ilk selam olmazsa namaz caiz olmaz ikinci selam ise sünnettir.

BÖLÜM: 223

Ø SELAMI UZATMAKSIZIN VERMEK

297- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Selamın kelime ve harflerini uzatmamak sünnettir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 183)

Ali b. Hucr bu hadisi İbn'ül Mübarek'in şöyle yorumladığını söylüyor. Yani **"Selamın harflerini uzatmadan"** verir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamları bu şekli müstehab görmüşlerdir. İbrahim Nehaî'nin şöyle dediği rivâyet olunur: Tekbîr ve selam uzatılmaksızın yapılmalıdır.

Hıkl'ın, Evzâî'nin katibi olduğu söyleniyor.

BÖLÜM: 224

Ø NAMAZIN BİTİMİNDE HANGİ DUA OKUNUR?

298- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) selam verdikten sonra "Allahümme entesselam veminkes selam tebarekte zelcelali velikram" diyecek kadar otururdu.** (Ey Allah'ım sen her türlü kötülük ve eksikliklerden uzaksın, hertürlü huzur rahat ve afiyetler de sendedir. Celal ve ikram sahibi olan sen ne mübareksin.)" (Müslim, Mesacid: 26; İbn Mâce, İkame: 32)

299- Hennâd (r.a.), aynı senedle bu hadisin benzerini bize aktardı ve **"Tebarekte"** kelimesinden sonra **"Ya"** yı ilave etti. (Müslim, Mesacid: 27)

Bu konuda Sevbân, İbn Ömer, İbn Abbâs, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Muğîre b. Şu'be'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe'nin (298) nolu hadisi hasen sahihtir.

Hâlid el Hazza Âişe'nin hadisinin bir benzerini Abdullah b. Hâris ve Âsım yoluyla bize aktarmıştır.

Yine Rasûlullah (s.a.v.)'den; selamdan sonra:

?? ?????? ???? ??????? ???????? ?? ??????? ???? ???? ????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ?????????? ?? ??????? ????? ?????????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ???????? ??? ???????? ?????? ????????

(Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur sadece o vardır O'nun ortağı yoktur, her türlü otorite ve saltanat onundur, her türlü eksiksiz övgüler de ona aittir. Hayat veren ve ölümü de meydana getiren o'dur onun gücü her şeye yeter. Allah'ım senin verdiğine engel olabilecek kimse yoktur, vermediğini de verebilecek yoktur, senin yardımın olmadan hiçbir kuvvet sahibine kuvveti fayda vermez.)

Yine Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edildiğine göre namazın bitiminde o şöyle derdi.

????????? ??????? ????? ????????? ?????? ????????? ???????? ????? ?????????????? ??????????? ??????? ????? ?????????????

(Çok güçlü ve üstün olan Rabbin tüm kafirlerin vasfettiklerinden yücedir. Selam, gönderilen tüm Peygamberlere olsun, eksiksiz tüm övgüler alemleri yaratan Allah'a mahsustur.) (37 Saffat 180-182)

300- Rasûlullah (s.a.v.)'in azatlı kölesi Sevbân'dan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namazdan çıkmak istediğinde üç sefer estağfirullah der sonra Allahümme entesselamü veminkesselamü tebarekte yazelcelali velikrami"** duasını okurdu. (Müslim, Mesacid: 26; İbn Mâce, İkame: 32)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Ammâr'ın ismi Şeddâd b. Abdullah'tır.

BÖLÜM: 225

Ø İMAM NAMAZINI BİTİRİNCE HANGİ TARAFA DÖNEREK YERİNDEN AYRILIR

301- Kabîsa b. Hülb (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize imâm olur namazın bitiminde sağ ve sol her iki tarafında da dönerek yerinden ayrılırdı."** (İbn Mâce, İkame: 33)

Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Enes, Abdullah b. Amr ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hülb'ün bu hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederek imâmın dilediği yönde dönerek yerinden ayrılabileceğini söylerler. Sağ ve sol taraftan dönme meselesi sahih olarak rivâyet edilmiştir.

Ali b. Ebi Tâlib: İmamın ihtiyacı ne tarafta ise o taraftan kalkar demektedir.

BÖLÜM: 226

Ø NAMAZ NASIL KILINMALIDIR?

302- Rifâa b. Rafi' (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte mescidde otururken bedevi gibi biri geldi hafifçe bir namaz kılarak gelip Rasûlullah (s.a.v.)'e selam verdi Rasûlullah (s.a.v.) selamını aldı ve dön tekrar namaz kıl çünkü sen namaz kılmış olmadın. Adam dönerek namaz kıldı ve geri gelerek tekrar selam verdi Rasûlullah (s.a.v.) tekrar selamı alarak, dön tekrar namaz kıl çünkü sen namaz kılmış sayılmazsın buyurdu bu kimse iki yada üç sefer bu durumu tekrarladı, her seferinde de selam verdiğinde namazını hafifçe kılan bu kişiye dön ve tekrar namaz kıl demesi insanları tedirgin etti ve durum onlara ağır geldi. Son seferinde adam: Bana göster ve öğret çünkü ben insanım doğru da yapabilirim hata da edebilirim dedi. Rasûlullah (s.a.v.) evet öyledir diyerek şöyle buyurdular: Namaz kılacağında Allah'ın emrettiği gibi abdest al sonra şehâdet getir, kamet et, Kur'ân'dan bir şeyler bilirsen oku bilmezsen Allah'a hamdet tekbîr getir Lailahe illallah de sonra rükû'a git rükû'ü rahat bir biçimde yap sonra doğrul dimdik dur sonra uygun bir biçimde secdeyi yap sonra otur oturumu dimdik durarak yap sonra kalk ve tüm rek'atları bu şekilde tamamla. Böyle yaparsan namazın tamam olmuştur bunlardan herhangi birini eksik yaparsan namazın eksik olmuş olur."** Rifâa diyor ki: Bu hüküm önceki bildikleri hükümden daha kolay geldi böylece namazını eksik yapan kimsenin sevâbının azalacağı ve büsbütün namazının yok olmayacağını öğrenmiş oldular. (Dârimî, Salat: 78)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Ammâr b. Yâsir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rifâa hadisi hasendir. Bu hadisi Rifâa'dan başka şekillerde de rivâyet edilmiştir.

303- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) mescide girdi. Bir adamda mescide girdi ve namaz kıldı namazını bitirince gelip Rasûlullah (s.a.v.)'e selam verdi Rasûlullah (s.a.v.) o kimsenin selamını aldı ve dön tekrar namaz kıl çünkü sen namaz kılmış olmadın buyurdular. O adam döndü tekrar aynı şekilde namaz kıldı, gelip Peygamber (s.a.v.)'e selam verdi, Peygamber (s.a.v.) onun selamını aldı ve tekrar geri dön namazını tekrar kıl çünkü senin namazın olmadı buyurdular o kişi bu durumu üç sefer tekrar etti ve dedi ki: Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bundan iyisini bilmiyorum bana doğrusunu öğret.** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namaz kılacağında tekbîr al sonra Kur'ân'dan kolayına geleni oku sonra rükû'ü rahat bir biçimde yerine getir sonra kalk dimdik dur sonra secdeleri uygun biçimde yerine getir sonra kalk oturumu dimdik yap namazının tüm rek'atlarını böylece yap."** (Dârimî, Salat: 78

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn Numeyr bu hadisi Ubeydullah b. Ömer'den, Saîd el Makburî'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiş olup **"Saîd'in babasından"** bölümünü kaydetmemiştir. Yahya b. Saîd'in Ubeydullah b. Ömer'den rivâyeti daha sahihtir. Saîd el Makburî, Ebû Hüreyre'den bizzat işitmiş fakat babası yoluyla rivâyet etmiştir. Ebû Saîd el Makburî'nin ismi **Keysân**'dır. Keysân, Ebû Saîd diye künyelenir. Keysân bir kabilenin anlaşmalı kölesidir.

BÖLÜM: 227

Ø NAMAZ NASIL KILINMALIDIR?

304- Ebû Humeyd es Saidî (r.a.)'den aktardığına göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından on kişilik bir guruptan birisi olan Ebû Katâde er Rib'î'den işittim şöyle diyordu; Rasûlullah (s.a.v.)'in namazını en iyi bileniniz benim bunun üzerine dediler ki: **"Müslüman olmada bizden eski değilsin Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına en çok gidip gelenlerimizden de değilsin"** dedi ki: Evet o halde anlat bakalım dediler; O'da dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) namaza başladığında ayakta dosdoğru durur, ellerini omuz hizasına kadar kaldırarak tekbîr alırdı, sonra rükû'a varmak istediğinde yine ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır ve tekbîr getirerek rükû'a varırdı. Rükû'da düzgün vaziyette durur başını ne aşağı sarkıtır nede yukarıya doğru dikerdi ellerini de dizleri üzerine koyardı sonra **"Semiallahü limen hamideh"** diyerek ellerini kaldırır ve doğrulurdu vücudunu aynen ayakta durduğu şekle gelirdi. Sonra secdeye gitmek üzere eğilir Allahü ekber der kollarını koltuklarından aralar ayak parmaklarını serbest bırakır sol ayağını bükerek üzerine oturur ve dimdik dururdu sonra Allahü ekber diyerek ikinci secdeye iner sol ayağını bükerek üzerine oturur ve dimdik durur ve sonra ikinci rek'at için ayağa kalkardı ve ikinci rek'atta da aynen yapardı iki secdeden kalkınca tekbîr alır ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı ilk namaza başlarken aldığı tekbîr gibi tüm rek'atları bu şekilde kılar namazın biteceği son rek'atın oturumunda sol ayağını çıkararak kalçası üzerine oturur ve selam vererek namazdan çıkardı. (Dârimî, Salat: 92)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Hadiste geçen **"iki secdeden kalkınca"** ifadesi iki rek'atı tamamlayınca anlamındadır.

305- Muhammed b. Amr b. Atâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ebû Humeyd es Saidî'yi Peygamber (s.a.v.)'in ashabından on kişinin arasında dinledim onların içinde Ebû Katâde b. Rıb'î'de vardı"** diyerek önceki hadisin benzerini aktardı sadece şu ilaveyi yaptı: **"Doğru söyledin. Rasûlullah (s.a.v.) namazını böyle kılardı."** (Dârimî, Salat: 92)

Tirmîzî: Ebû Âsım Zahhak b. Mahled bu hadisi Abdulhamid b. Cafer'den rivâyet ederek: **"Doğru söyledin. Rasûlullah (s.a.v.) aynen böyle kılardı"** ilavesini yapmıştır.

BÖLÜM: 228

Ø SABAH NAMAZINDA RASÛLULLAH (S.A.V.) NE OKURDU?

306- Kutbe b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i sabah namazının birinci rek'atında Kaf süresinin onuncu ayetini okurken dinledim."** (Nesâî, İftitah: 38; Dârimî, Salat: 66)

Tirmîzî: Bu konuda Amr b. Hureys, Câbir b. Semure, Abdullah b. Sâib, Ebû Berze ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Kutbe b. Mâlik hadisi hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in sabah namazında vakıa sûresini okuduğu da rivâyet edilmiştir. Yine sabah namazında Rasûlullah (s.a.v.)'in 60'la 100 ayete kadar okurdu rivâyeti de vardır.

Yine Tekvir sûresini okuduğu da rivâyet edilmiştir. Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Ebû Musa'ya sabah namazında uzun sûrelerden okumasını yazılı olarak bildirmiştir.

Tirmîzî: İlim adamları bu hadisle amel etmişlerdir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Şâfii bu görüştedir.

BÖLÜM: 229

Ø ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA RASÛLULLAH (S.A.V.) NE OKURDU?

307- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) öğle ve ikindi namazlarında Bürüç, Tarık ve benzeri sûrelerden okurdu."** (Nesâî, İftitah: 55; Müslim, Salat: 34)

Bu konuda Habbab, Ebû Saîd, Ebû Katâde, Zeyd b. Sabit ve Berâ b. Âzib'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir b. Semure'nin hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in öğle namazında secde sûresi kadar okuduğu da rivâyet edilmiştir. Yine öğle namazının ilk rek'atında otuz, ikinci rek'atta ise on beş ayet kadar okuduğuda rivâyet edilmiştir. Ömer'in, Ebû Musa'ya öğle namazında orta sûrelerden okumasını yazılı olarak bildirdiği de rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları ikindi namazında da akşam namazı gibi kısa sûreler okunacağı rivâyet edilmiştir. İbrahim Nehaî: İkindi namazının kıraatı akşam namazının kıraatine eşittir demektedir. İbrahim diyor ki: öğle namazının kıraati ikindi namazına göre dört kat fazladır.

BÖLÜM: 230

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) AKŞAM NAMAZINDA NE OKURDU?

308- Ümmül Fadl (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) son hastalığı anında başını sarmış olduğu halde bize akşam namazını kıldırdı ve Mürselat sûresini okumuştu ondan sonra bir daha akşam namazı kılmadan vefat etti."** (Müslim, Salat: 36; Nesâî, İftitah: 62)

Tirmîzî: Bu konuda Cübeyr b. Mut'ım, İbn Ömer, Ebû Eyyûb, Zeyd b. Sabit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ümmül Fadl hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in akşam namazının iki rek'atında Araf sûresini tamamen okuduğu da rivâyet edilmiştir. Yine Akşam namazında Tûr sûresini okuduğu da rivâyet edilmiştir. Yine Ömer (r.a.)'den Ebû Musa'ya akşam namazında kısa sûreler okumasını yazıyla bildirdiği de rivâyet edilmiştir.

Ebû Bekir (r.a.)'in akşam namazında kısa sûrelerden okuduğu da rivâyetler arasındadır, ve ilim adamları böylece amel etmişlerdir. İbn'ül Mübarek Ahmed ve İshâk'da bunlardandır.

Şâfii diyor ki: Akşam namazında Tur ve Mürselat gibi uzun sûreleri okumanın mekruh olduğu Mâlik'den rivâyet edilmiştir. Fakat ben bu ve benzeri sûrelerin akşam namazında okunmasını müstehab görürüm.

BÖLÜM: 231

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) YATSI NAMAZINDA NE OKURDU?

309- Abdullah b. Büreyde (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.) yatsı namazında Şems ve benzeri sûreleri okurdu."** (Müslim, Salat: 36)

Tirmîzî: Bu konuda Berâ b. Âzib ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Büreyde hadisi hasendir. Rasûlullah (s.a.v.)'in yatsı namazında Tîn sûresini okuduğu da rivâyet edilmiştir. Osman (r.a.)'den rivâyete göre, Yatsı namazında Münafikûn ve benzeri sûreleri okurdu.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden gelen rivâyetlere göre yatsı namazında ne okunacağı konusunda genişlik vardır söylenenlerden daha uzun ve daha kısa sûreler de okunabilir denmektedir. Bu konuda en güzel rivâyet yatsı namazında Şems ve Tîn sûrelerinin okunmasıyla alakalı gelen rivâyettir.

310- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.) yatsı namazında "Tîn" sûresini okurdu."** (Müslim, Salat: 36; Nesâî, İftitah: 70)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 232

Ø İMAMIN ARKASINDA CEMAAT NE OKUMALI?

311- Ubade b. es Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir seferinde sabah namazını kıldırdı ve okumada zorlandı ve namazını bitirince dedi ki: "Gördüğüme göre imâmın arkasında sizlerde okuyorsunuz." Bizde evet vallahi okuyoruz dedik. Bunun üzerine öyle yapmayın sadece Fatihayı okuyun yeterlidir, çünkü "Fatiha sûresini okumayanın namazı yoktur"** buyurdular. (Müslim, Salat: 12; Nesâî, İftitah: 28)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Âişe, Enes, Ebû Katâde ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ubade hadisi hasendir. Zührî bu hadisi Mahmûd b. Rabi ve Ubade b. Samit yoluyla nakleder ve der ki: **"Fatihayı okumayanın namazı yoktur."** bu rivâyet daha sahihtir.

Sahabe ve tabiinden pek çok ilim adamı imâmın arkasında okumanın gerektiğini söylemişler ve uygulamalarını bu hadisle yapmışlardır. Mâlik b. Enes, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk imâmın arkasında okumanın gerekliliği görüşündedirler.

BÖLÜM: 233

Ø İMÂMIN SESLİ OKUDUĞU NAMAZLARDA CEMAATİN OKUMAMASI GEREKTİĞİ

312- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) sesli okuduğu bir namazda namazını bitirince şöyle sordular: Ben namazda okurken sizden biriniz de benimle birlikte okudu mu? Bir adam, evet Ya Rasûlullah deyince; "Bende niçin benim okumama karışılıyor diyordum!" buyurdular. Bunu duyan sahabîler Rasûlullah (s.a.v.)'in sesli okuduğu namazlarda onunla beraber okumalarına son verdiler."** (Nesâî, İftitah: 29; Müslim, Salat: 12)

Bu konuda İbn Mes'ûd, Imrân b. Husayn, Câbir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. İbn-ü Ükeyme Elleysî'nin adı Umare'dir kendisine Amr b. Ükeyme de denilir.

Zührî'nin arkadaşlarından bir kısmı aynı hadisi rivâyet ederek şu ilaveyi yapmışlardır: **"İnsanlar bunu Rasûlullah (s.a.v.)'den işitince okumaya son verdiler."**

Bu hadiste imâmın arkasında okumayı kabul edenlere ters düşen bir durum yoktur. Çünkü bu hadisi rivâyet eden Ebû Hüreyre'nin şöyle bir rivâyeti daha vardır **"Bir kimse namaz kılar kıldığı namazda fatiha sûresini okumazsa namazı eksiktir; tamam değildir.** Hadis râvîlerinden biri Ebû Hüreyre'ye şöyle dedi: **"Bazen imâmın arkasında oluyorum ne yapmalıyım?** Ebû Hüreyre de, **"İçinden oku"** buyurdular.

Ebû Osman en Nehdî, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği bir hadiste şöyle diyor: **"Fatiha sûresi okunmaksızın namaz olmadığı ilan etmemi Rasûlullah (s.a.v.) bana**

emretti."

Hadisçiler ise: **imâmın sesli okuduğu namazlarda okumaksızın imâmı dinlemeleri gerektiği, imâmın okuma anındaki yaptığı durak yerlerini takip ederek o esnalarda okumalıdır"** demektedirler.

İlim adamları imâmın arkasında okuma konusunda ayrı görüşler ortaya koymuşlar, Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve tabiinden pek çok kimse **"imâmın arkasında okunması kanaatindedirler."** Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Abdullah b. Mübarek'in şöyle dediği rivâyet olunmuştur. **"Ben imâmın arkasında okurum, herkes de okur, sadece Küfeli bazı kimseler okumazlar ben onların namazlarının da caiz olduğu görüşündeyim."**

Bazı ilim adamları bu konuda şiddetli davranarak: **"Gerek kendi başına gerek imâmın arkasında olsun fatiha okunmadan namaz olmaz"** diyerek Ubade b. Sâmit'in hadisine dayanmışlardır. Ubade b. Sâmit Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra da imâmın arkasında fatiha sûresini okumuş olup **"Fatiha sûresi okunmadan namaz olmaz"** hadisiyle amel etmiştir. Şâfii, İshâk ve diğer bir kısım kimseler bu görüştedirler.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in **"Fatihayı okumayanın namazı yoktur."** hadisinin manası cemaat olmaksızın kendi başına namaz kılanlar içindir. Ahmed b. Hanbel 313 numaralı Câbir hadisini delil göstererek bu kanaate sahip olmuştur ve şöyle demektedir. Bu hadisi rivâyet eden kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından olup **"Fatiha sûresi okunmadan namaz olmaz"** sözünü tek başına namaz kılanlar için diyerek yorumlanmıştır. Tüm bunlara rağmen Ahmed b. Hanbel: imâmın arkasında veya kendi başına bile olsa kişinin fatihayı okuması gerektiğini tercih etmektedir.

313- Vehb b. Keysân, Câbir b. Abdillah (r.a.)'den şöyle işittiğini söylemiştir: **"Her kim bir namaz kılar da o namazında Fatiha sûresini okumazsa namaz kılmamış sayılır. Ancak imâmla birlikte kılarsa o zaman Fatiha okumasa da namazı olur."** (Nesâî, İftitah: 24; Müslim, Salat: 11)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 234

Ø MESCİDE GİRERKEN OKUNACAK DUA

314- Fatimatül-Kübrâ (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) mescide girdiği zaman salat ve selam getirir ve: **Rabbim günahlarımı bağışla Rahmet kapılarını aç"** derdi. Yine mescidden çıkarken salat ve selam getirir ve: **Rabbim günahlarımı bağışla tüm nimet kapılarını aç"** diye dua ederdi. (Nesâî, Mesacid: 16; İbn Mâce, Mesacid: 13)

315- İsmail b. İbrahim (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Hasan'la Mekke'de karşılaştım ve bu hadis hakkında sordum O'da şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) mescide girerken "Rabbim Rahmet kapılarını aç"** derdi. Mescidden çıkarken ise: **"Tüm nimet kapılarını aç"** diyerek dua ederdi. (Nesâî, Mesacid: 16; İbn Mâce, Mesacid: 13)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Humeyd, Ebû Useyd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Fatıma hadisi hasen olup senedinde kopukluk vardır. Çünkü Hüseyin'in kızı Fatıma büyük annesi Fatıma-tül Kübra'ya yetişip ondan hadis rivâyet edememiş ve Fatıma-tül Kübra Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra ancak birkaç ay yaşamıştır.

BÖLÜM: 235

Ø MESCİDE GİREN KİMSENİN İKİ REK'AT NAMAZ KILMA GEREĞİ

316- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rek'at namaz kılsın."** (Nesâî, Mesacid, 37; Dârimî, Salat: 114)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Ebû Ümâme, Ebû Hüreyre, Ebû Zerr ve Ka'b b. Mâlik'dende hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Katâde'nin hadisi hasen sahihtir.

Bu hadis Muhammed b. Aclan ve değişik kimselerden Âmir b. Abdullah b. Zübeyr vasıtasıyla Mâlik b. Enes'in rivâyetine benzer şekilde hadis rivâyet edilmiştir.

Yine Süheyl b. Ebû Salih bu hadisi Âmir b. Abdillah b. Zübeyr ve Amr b. Süleym ez-Zürakî ve Câbir yoluyla rivâyet etmiştir ki sahih değildir. Ebû Katâde hadisi sahihtir. Hadisçiler bu hadisle amel ederek **"mescide giren kimsenin bir özrü olmadığı sürece oturmadan önce iki rek'at namaz kılmasını müstehab görmüşlerdir."**

Ali b. el Medînî diyor ki: Süheyl b. Ebû Salih'in hadisi yanlıştır. İshâk b. İbrahim, Ali b. el Medînî vasıtasıyla bunu bana haber vermiştir.

BÖLÜM: 236

Ø MEZARLIK VE BANYOLAR DIŞINDA YERYÜZÜNÜN HER TARAFI MESCİDDİR

317- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mezarlıklar ve banyo** (hamam)**'lar dışında yeryüzünün tamamı mescidtir yani namaz kılınabilir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 24; Dârimî, Salat: 111)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbâs, Huzeyfe, Enes, Ebû Ümâme, Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiş olup Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisini bize aktarmışlardır: **"Bütün yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı."**

Tirmîzî: Ebû Saîd'in bu hadisi Abdulaziz b. Muhammed'den iki ayrı rivâyet olarak gelmiş olup, bazen Ebû Saîd rivâyet edenler arasında geçiyor bazısında ise geçmiyor dolayısıyla bu hadiste karışıklık vardır.

Aynı hadisi Sûfyân es Sevrî, Amr b. Yahya ve babasından Mürsel olarak rivâyet etmiştir. Yine Hammad b. Seleme de Amr b. Yahya, babasından ve Ebû Saîd yoluyla bu hadisi bize aktarmıştır. Muhammed b. İshâk'da, Amr b. Yahya ve babasından rivâyet ederek şöyle diyor: Yahya'nın rivâyeti çoğunlukla Ebû Saîd yoluyladır bu rivâyette ise Ebû Saîd'i zikretmemiştir.

Sevrî'nin Amr b. Yahya'dan ve babasından rivâyeti mürsel olarak daha sağlam ve daha sahih gibidir.

BÖLÜM: 237

Ø MESCİD YAPTIRMANIN DEĞER VE KIYMETİ

318- Osman b. Affân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)' den şöyle söylediğini işitmiştir: **"Her kim Allah'ın rızasını kazanmak için bir mescid yaptırırsa Allah'ta onun için Cennet'te ona bir ev yapar."** (Ebû Dâvûd, Salat: 12; Dârimî, Salat: 113)

Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Ali, Abdullah b. Amr, Enes, İbn Abbâs, Âişe, Ümmü Habibe, Ebû Zerr, Amr b. Abese, Vâsile b. Eskâ, Ebû Hüreyre ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Osman'ın bu hadisi hasen sahihtir.

Mahmûd b. Lebîd, Peygamber (s.a.v.)'i görmüş kimselerdendir. Mahmûd b. Rabi' ise Rasûlullah (s.a.v.)'e yetişmiş kimselerden olup her ikisi de Medîneli küçük gençlerdendir.

319- Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın rızasını kazanmak için küçük veya büyük kim bir mescid yaptırırsa Allah'ta ona Cennet'te bir ev yapar."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis aynı şekilde Rasûlullah (s.a.v.)'den Kuteybe, Nuh b. Kays, Kays'ın azat edilmiş kölesi Abdurrahman, Ziyâd en Numeyrî ve Enes yoluyla da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 238

Ø MEZARLIKLAR ÜZERİNDE NAMAZ KILINMAYACAĞI

320- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirler üzerinde namaz kılanlara ve kabirler üzerine kandil yakanlara lanet etmiş yani Allah'ın rahmetinden uzak kalmaları için beddua etmiştir."** (Nesâî, Cenaiz: 106; İbn Mâce, Cenaiz: 49)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasendir. Burada geçen Ebû Salih, isimli kimse Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hanî'nin azat edilmiş kölesi olup ismi Bazan'dır. Bazam'da denilir.

BÖLÜM: 239

Ø MESCİD VE CAMİLERDE UYUNABİLİR Mİ?

321- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bizler genç olduğumuz halde Rasûlullah (s.a.v.) zamanında mescidde uyurduk."** (İbn Mâce, Mesacid: 6; Dârimî, Salat: 117)

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarından bir kısmı mescidde uyunabileceğini caiz görmüşlerdir. İbn Abbâs, mescid gece ve gündüz uykuları için yatma yeri haline getirilmemelidir der. İlim adamlarından bir kısmı da bu görüştedirler.

BÖLÜM: 240

Ø MESCİDLERDE ALIŞVERIŞ YAPMAK, ŞIIR SÖYLEMEK VE YITIK ARAMANIN YASAKLILIĞI

322- Amr b. Şuayb (r.a.), babasından o da dedesinden rivâyet ettiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) mescidde karşılıklı şiirler okumaktan, alışveriş yapmaktan ve Cuma günü namazdan önce mescidde toplanıp halka olmayı yasakladı."** (Dârimî, Salat: 118; Nesâî, Mesacid: 23)

Tirmîzî: Bu konuda Büreyde, Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Amr b. As hadisi hasendir. Amr b. Şuayb, Amr b. As'ın oğludur. Muhammed b. İsmail diyor ki: Ahmed İshâk ve diğer bazı kimseler Amr b. Şuayb'ın hadisiyle hüküm vermişler ve amel etmişlerdir. Muhammed diyor ki: Şuayb b. Muhammed dedesi Abdullah b. Amr'dan işitmiştir.

Tirmîzî: Amr b. Şuayb hadisi hakkında söz edenler dedesinin sayfasından hadis rivâyet ettiği için onu zayıf saymışlardır. Sanki onlar aktardığı hadisleri dedesinden işitmediği görüşündedirler.

Ali b. Abdillah diyor ki: Yahya b. Saîd'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Amr b. Şuayb'ın hadisi bizce makbul sayılmaz. İlim adamlarından bir kısmı mescidde alışverişi hoş karşılamamışlar, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Tabiin alimlerinden bir kısmından da mescidde alışveriş yapılabileceğine cevaz verdikleri rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den mescidde şiir söylenebileceğine ruhsat veren hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 241

Ø TEMELLERI TAKVA ÜZERINE ATILAN MESCID

323- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hudre oğullarından bir kimse ile Amr b. Avf oğullarından bir kimse temelleri takva üzerine atılan mescid konusunda münakaşa ettiler. El Hudrî O, Rasûlullah (s.a.v.)'in mescididir dedi diğeri de Kuba mescididir dedi. Bunun üzerine bu konuyu Rasûlullah (s.a.v.)'e getirip sordular O'da o mescid burasıdır. "Yani kendi mescidini kastediyor" ve burada çok hayırlar vardır"** buyurdu. (Müslim, Hac: 96; Nesâî, Mesacid: 8)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Bekir, Ali b. Abdillah'tan naklen şöyle diyor: Yahya b. Saîd'e Muhammed b. Yahya el Eslemî'yi sordum dedi ki: O zararsız biridir fakat kardeşi Üneys b. ebî Yahya, ondan daha sağlam biridir.

BÖLÜM: 242

Ø KUBA MESCIDINDE KILINAN NAMAZIN DEĞER VE KIYMETI

324- Useyd b. Zuhayr el Ensarî (r.a.)'den işitildiğine göre, ki bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabındandır ve hadis rivâyet ederdi dedi ki: **"Kuba mescidinde namaz kılmak Umre sevâbı gibi sevap kazandırır."** (Müslim, Hac: 97; Nesâî, Mesacid: 9)

Tirmîzî: Bu konuda Sehl b. Huneyf'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Üseyd'in hadisi hasen garibtir.

Useyd b. Zuheyr'in, bu hadisi dışında sahih bir rivâyetini bilmiyoruz. Bunu da sadece Ebû Usame'nin Abdulhamid b. Cafer yoluyla yaptığı rivâyetten öğreniyoruz.

Ebûl Ebred'in ismi Ziyâd Medenî'dir.

BÖLÜM: 243

Ø HANGI MESCIDLER FAZILET BAKIMINDAN DAHA HAYIRLIDIR?

325- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benim şu mescidimde kılınan namaz Mescid'i Haram dışındaki diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır."** (Müslim, Hac: 94; Nesâî, Mesacid: 10)

Tirmîzî: Kuteybe bu hadisi **"Ubeydullah'ı"** atlayarak Zeyd b. Rebah ve Ebû Abdullah el Eğar diyerek hadisi aktarıyor.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Abdullah el Eğar'ın ismi Selman'dır.

Bu hadis Ebû Hüreyre yoluyla değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda; Ali, Meymûne, Ebû Saîd, Cübeyr b. Mut'ım, İbn Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

326- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ancak üç mescidi ziyaret için veya namaz kılmak için yolculuğa çıkılır; Mekke'deki Mescid'i Haram, Medîne'deki benim mescidim ve Kudüs'teki Mescid'i Aksa."** (İbn Mâce, İkame: 195; Müslim, Hac: 95)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 244

Ø NAMAZA YETIŞMEK IÇIN YÜRÜYEREK RAHAT BIR ŞEKILDE GELMEK

327- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Namaz'a başlandığında namaza yetişebilmek için koşarak değil yürüyerek rahat bir şekilde cemaati rahatsız etmeksizin gelin yetişebildiğiniz rek'atları kılın yetişemediğiniz ve geçirdiğinizi sonradan tamamlayın."** (Müslim, Mesacid: 28; Nesâî, İmâme: 57)

Bu konuda Ebû Katâde, Übey b. Ka'b, Ebû Saîd ve Zeyd b. Sabit, Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda ilim adamları değişik görüşlere sahip olmuşlardır, kimisi namaza ilk başlangıç tekbîrini kaçırmaktan korkan kimsenin hızlıca koşarak yetişmesi görüşündedirler, kimileri ise koşarak yetişmeyi hoş karşılamamış rahat bir şekilde yürüyerek namaza yetişilmesini tercih etmişlerdir. Ahmed ve İshâk aynen Ebû Hüreyre hadisine göre amel ederler İshâk der ki: İlk tekbîri kaçıracağından korkarsa hızlıca yürümesinde bir sakınca yoktur.

328- Hasan b. Ali el Hallâl yoluyla yukarıdaki hadisin bir benzeri daha rivâyet edilmiştir. Abdurrezak ta aynı şekilde Said b. Müseyyeb ve ebu Hüreyre yoluyla rivâyet etmiştir. Bu rivâyet Zürey'in hadisinden daha sahihtir.

329- Yine İbn ebî Ömer yoluyla bir önceki hadisin benzeri daha rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 245

Ø MESCIDDE OTURUP NAMAZI BEKLEMENIN DEĞER VE KIYMETI

330- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz namaz için beklediği sürece namazdaymış gibi sevap kazanır. Mescidde bulunduğu sürede melekler hades yapıncaya kadar o kimseye Allah'ım onu bağışla ona merhamet et diye dua ederler dedi. Hadramevtli bir adam Hades nedir? Ey Ebû Hüreyre deyince; Ebû Hüreyre sesli veya sessiz bir şekilde yellenmek, yani abdestin bozulmasıdır"** diye cevap verdi. (Nesâî, Sehv: 103; Müslim, Mesacid: 49)

Bu konuda Ali, Ebû Saîd, Enes, Abdullah b. Mes'ûd ve Sehl b. Sa'd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 246

Ø SECDE EDILECEK YERE SERILEN KÜÇÜK SECCADE ÜZERINDE NAMAZ KILMAK

331- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) küçük seccade üzerinde de namaz kılardı."** (İbn Mâce, İkame: 63)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Habibe, İbn Ömer, Ümmü Süleym, Âişe, Meymûne'den de hadis rivâyet edilmiş olup Ümmü Gülsüm binti ebî Seleme b. Abdil Esed, Ümmü Seleme'den ve Peygamber (s.a.v.)'den hadis işitmemiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları bu görüştedirler. Ahmed ve İshâk diyorlar ki: Böylece Peygamber (s.a.v.)'in seccade üzerine namaz kıldığı sabit olmuştur.

Tirmîzî: Hurma, küçük hasır parçasıdır.

BÖLÜM: 247

Ø HASıR ÜZERINDE NAMAZ KıLMAK

332- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) hasır üzerinde namaz kılmıştır."** (İbn Mâce, İkame: 63)

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve Muğıre b. Şu'be'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasendir.

İlim adamlarının pek çoğu bu hadisle amel etmişlerdir. Bir kısım ilim adamları ise toprak üzerinde namaz kılmayı hoş görmüşlerdir. Ebû Sûfyân'ın ismi Talha b. Nafi'dir.

BÖLÜM: 248

Ø BIR SERGI ÜZERINDE NAMAZ KıLMAK

333- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) biz çocukların arasına katılırdı ve küçük kardeşime; Ey Ebû Umeyr, yavru kuş ne yapıyor derdi. Enes diyor ki: Bir yaygımız vardı üzerine su serpilerek temizlendi ve Peygamber (s.a.v), onun üzerinde namaz kıldı."** (Buhârî, Edeb: 64; Müslim, Mesacid, 54)

Tirmîzî: Bu konuda İbni Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Sahabe ve tabiin dönemi ilim adamlarının çoğunluğu bu hadisle amel etmiş olup değişik sergiler (Halı, kilim, battaniye) üzerinde namaz kılmakta bir sakınca görmemektedirler. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Ebûtteyyah'ın ismi Yezîd b. Humeyd'dir.

BÖLÜM: 249

Ø AÇıK YERLERDE (BOSTANLARDA) NAMAZ KıLMAK

334- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) açık yerlerde (bostanlarda) namaz kılmaktan hoşlanırdı."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Ebû Dâvûd diyor ki: Hıytan (Bostanlar) demektir.

Tirmîzî: Muâz hadisi garibtir. Bu hadisi sadece Hasen b. ebî Cafer rivâyetinden bilmekteyiz. Yahya b. Saîd ve başkaları Hasan b. ebî Caferî zayıf saymışlardır. Ebû'z Zübeyr'in ismi Muhammed b. Müslim b. Tedrüs'tür. Ebût-Tufeyl'in ismi ise Âmir b. Vâsile'dir.

BÖLÜM: 250

Ø NAMAZ KıLANıN ÖNÜNE KOYACAĞı SÜTRE (IŞARET)

335- Musa b. ebî Talha (r.a.), babasından rivâyetle şöyle demiştir: **"Sizden biriniz namaz kılarken önüne hayvana binerken dayandığı tahta parçası büyüklüğünde bir şey koysun ve namazını kılsın ve onun arkasından geçenlere artık aldırmasın."** (Müslim, Salat: 50; Ebû Dâvûd, Salat: 110)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Sehl b. ebî Hamse, İbn Ömer, Sebre b. Mabed el Cühenî, Ebû Cuhayfe ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Talha hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederek imâmın sütresi cemaati için de geçerlidir, demişlerdir.

BÖLÜM: 251

Ø NAMAZ KıLANLA SÜTRESI ARASıNDAN GEÇME YASAĞı

336- Büsr b. Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Zeyd b. Hâlid el Cühenî, Ebû Cüheym'e namaz kılanın önünden geçilmesi durumunda Rasûlullah (s.a.v.)'den ne işittiğini sordu da Ebû Cuheym dedi ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namaz kılan kimsenin önünden geçen kimse ne kadar günah işlediğini bilmiş olsaydı, onun önünden geçmek yerine kırk bu kadar zaman beklemesi daha hayırlı olurdu."** Ebûn Nadr diyor ki: Kırk gün mü? Kırk ay mı? Kırk yıl mı? dedi bilemiyorum. (Ebû Dâvûd, Salat: 108; Nesâî, Kıble: 8)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd el Hudrî, Ebû Hüreyre, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Cüheym hadisi hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Sizden birinizin yüz yıl durup beklemesi namaz kılan kardeşinin önünden geçmesinden daha hayırlıdır.**

İlim adamları bu hadise göre amel etmişler olup namaz kılanın önünden geçmeyi mekruh saymışlar, fakat namazını kesip bozmadığına kanaat getirmişlerdir.

Ebûn Nadr'ın ismi Sâlim olup, Amr b. Abdullah el Medinî'nin azat edilmiş kölesidir.

BÖLÜM: 252

Ø NAMAZ KıLANıN ÖNÜNDEN GEÇEN HIÇBIR ŞEYIN NAMAZı BOZMAYACAĞı

337- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir binit üzerinde Fazl'ın arkasında idim Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabı Minâ'da namaz kılarken onların yanına geldik binitten inerek saffa durduk merkeb safların önünden geçti ve namazlarına engel olmadı."** (Ebû Dâvûd, Salat: 112)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Fadl b. Abbâs ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve tabiin dönemi alimlerinden pek çoğu bu hadisle amel ederek şöyle demişlerdir: **"Namazı hiçbir şey kesmez, yani engel olmaz."** Sûfyân es Sevrî ve Şâfii bu görüştedirler.

BÖLÜM: 253

Ø NAMAZ KıLANıN ÖNÜNDEN KÖPEK, EŞEK VE KADıN GEÇERSE

338- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimse önüne hayvan semerinin önündeki veya arkasındaki tahta kadar da olsa bir şeyi koymaksızın namaz kılarsa önünden geçen siyah köpek, kadın ve eşek onun namazını keserek bozar. Ebû Zerr'e sordum; Kara köpeğin kırmızı ve beyaz köpekten farkı nedir? Dedi ki: Ey kardeşimin oğlu benim Rasûlullah (s.a.v.)'e sorduğum şeyi sende bana sordun, siyah köpek şeytandır"** buyurdular. (Nesâî, Kıble: 7; Ebû Dâvûd, Salat: 113)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, Hakem b. Amr el Gıfârî, Ebû Hüreyre ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Zerr hadisi hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederek, eşek, kadın ve siyah köpek namazı keser demişlerdir.

Ahmed diyor ki: Siyah köpek namazı keser bunda şüphem yok fakat kadın ve eşek konusunda şüpheliyim.

İshâk diyor ki: Namazı kara köpekten başka hiçbir şey kesmez.

BÖLÜM: 254

Ø TEK KAT ELBISEYLE NAMAZ KıLıNABILIR MI?

339- Amr b. ebî Seleme (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Amr: Rasûlullah (s.a.v.)'i Ümmü Seleme'nin evinde tek kat elbiseyle namaz kıldığını görmüştür. (Nesâî, Kıble: 15)

Bu konuda Ebû Hüreyre, Câbir, Seleme b. el Ekva, Enes, Amr b. ebî Üseyd, Ubade b. Sâmit, Ebû Saîd, Keysân, İbn Abbâs, Âişe, Ümmü Hanî v Ammâr b. Yâsir, Talk b. Ali, Şamil el Ensârî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Amr b. ebî Seleme hadisi hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerdeki ilim adamlarının pek çoğu bu hadise göre amel etmişler olup: **"Tek elbiseyle namaz kılmakta bir sakınca yoktur"** demektedirler.

Bazı ilim adamları ise, kişinin iki kat elbiseyle namaz kılması daha güzeldir, demektedirler.

BÖLÜM: 255

Ø KıBLENIN KUDÜS'DEN KÂBE'YE ÇEVRILMESI

340- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) Medîne'ye geldikten sonra on altı ve on yedi ay kadar Kudüs'teki Beyti Makdis'e doğru namaz kılmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılmayı çok arzu ederdi. Derken şu ayeti kerime nazil oldu;**"Ey Peygamber! Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu, Allah ve Cibril'den haber beklediğini görüyoruz merak etme elbette seni hoşlanacağın bir kıbleye döndüreceğiz. Bundan böyle yüzünü Mescidi Haram tarafına çevir, nerede olursanız yüzlerinizi o yöne çevirin."** (2 Bakara 144)

Onun yönü böylece Kâbe'ye çevrilmiş oldu bunu çok istiyordu. Bir adam Peygamberle birlikte ikindi namazını Kâbe'ye doğru kıldıktan sonra Ensâr'dan bir topluma uğradı, onlar ikindi namazını Beyti Makdis'e doğru kılmakta ve rükû' vaziyetinde idiler. Kendisinin Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Kâbe'ye doğru namaz kıldığına şehâdet ederek Kâbeye dönülerek namaz kılınmaya başlandığını söyledi. Onlar da rükû' da olmalarına rağmen yönlerini değiştirdiler. (Nesâî, Kıble: 1; Muvatta, Kıble: 4)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, İbn Abbâs, Umare b. Evs, Amr b. Avf el Müzenî ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Berâ hadisi hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî ve Ebû İshâk'tan da aynı şekilde rivâyet edilmiştir.

341- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Onlar sabah namazında ve rükû' vaziyetinde idiler."** (Nesâî, Kıble: 34)

Tirmîzî İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 256

Ø DOĞU ILE BATı ARASı KıBLE SAYıLıR

342- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Doğu ile batı arası kıble sayılır."** (İbn Mâce, İkame: 60)

343- Ebû Ma'şer (r.a.)'den de benzeri bir hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları Ebû Ma'şer'i hafızası yönünden tenkit etmişlerdir. İsmi Necîh olup Haşim oğullarının azatlı kölesidir. Muhammed diyor ki: Ben ondan bir şey rivâyet etmem fakat insanlar rivâyet ediyorlar. Yine Muhammed diyor ki: Abdullah b. Cafer el Mahremî'nin Osman b. Muhammed el Ahnesî, Saîd el Makburî ve Ebû Hüreyre'den yaptığı rivâyet Ebû Ma'şer'in rivâyetinden daha kuvvetli ve sahihtir.

344- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Doğu ile batı arası kıble sayılır."** (İbn Mâce, İkame: 56)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abdullah b. Cafer'e **"Mahremî"** denmesinin sebebi Misver b. Mahreme'nin oğlu olmasındandır.

"Doğu ile batı arası kıble sayılır" hadisini Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından pek çok kişi rivâyet etmiş olup Ömer b. Hattâb, Ali b. ebî Talib ve İbn Abbâs bunlardandır.

İbn Ömer şöyle derdi: Batıyı sağ tarafına doğuyu da sol tarafına alırsan bu ikisinin arası kıble sayılır. Kıbleyi araştırdığında böyle yapabilirsin İbn'ül Mübarek ise diyor ki: **"Doğu ile batı arası kıble sayılır."** Hadisi doğulular içindir, Merv'liler için sola dönmek gerekir yani her bölgeye göre kıble yönü değişik olacaktır.

BÖLÜM: 257

Ø BULUTLU HAVADA KıBLE YÖNÜNDEN BAŞKA BIR YÖNE DOĞRU NAMAZ KıLMANıN DURUMU

345- Abdullah b. Âmir b. Rabia babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Karanlık bir gecede Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber bir yolculukta idik. Kıblenin ne taraf olduğunu tespit edemedik, her birimiz değişik yönlere doğru namaz kıldı. Sabah olunca durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e aktardık bunun üzerine şu ayeti kerime nazil oldu: **"Doğu da batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz dönün, Allah'a dönmüş olursunuz. Şüphesiz Allah'ın imkanları ve bilgisi sınırsızdır."** (2 Bakara 115) (İbn Mâce, İkame: 56)

Tirmîzî: Bu hadisin senedi böyle değildir. Bu hadisi sadece Eş'as b. Semman'ın rivayetiyle bilmekteyiz. Bu kimsenin de hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiştir. Yine de ilim adamlarının çoğunluğu bu hadise göre amel etmekte olup şöyle demektedirler: **"Bulutlu havada kıbleyi şaşırarak namaz kılınsa sonra başka tarafa doğru kılındığı belli olsa kılınan namaz caizdir."** Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 258

Ø NAMAZ KıLMANıN YASAK OLDUĞU YERLER

346- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) yedi yerde namaz kılmayı yasaklamıştır. Çöplükler, hayvan kesim yerleri, mezarlıklar, yol ortası, hamam ve banyolar, deve ahırları ve Kâbe'nin damında."** (Dârimî, Salat: 111; Nesâî, Cenaiz: 106)

347- İbn Ömer (r.a.)'den bu hadise yakın manada hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Mersed, Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ebû Mersed'in ismi Kennaz b. Husayn'dır.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisinin senedi bu şekilde pek sağlam değildir. Hadisin râvilerinden Zeyd b. Cabir hafızası yönünden tenkid edilmiştir.

Tirmîzî: Zeyd b. Cübeyr el Kûfî daha sağlam ve daha yaşlıdır ve İbn Ömer'den hadis işitmiştir.

Leys b. Sa'd bu hadisi, Abdullah b. Ömer el Umerî'den, Nafi'den, İbn Ömer ve Ömer yoluyla benzeri şekilde rivâyet etmiştir. Dâvûd'un Nafi' ve İbn Ömer yoluyla rivâyet ettiği hadis Leys b. Sa'd'ın hadisinden daha sahih ve sağlamdır. Abdullah b. Ömer el Umerî bazı hadisçiler tarafından hafızası yönüyle tenkit edilmiş olup Yahya b. Saîd el Kattan bunlardandır.

BÖLÜM: 259

Ø KOYUN VE DEVE AĞıLLARıNDA NAMAZ KıLıNıRMı?

348- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Koyun ağıllarında namaz kılın fakat deve ağıllarında kılmayın."** (İbn Mâce, Mesacid: 12; Ebû Dâvûd, Salat: 25)

349- Ebû Hüreyre (r.a.)'den aynen ve yaklaşık olarak bir hadis daha rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Cabir b. Semure, Berâ, Sebre b. Mâbet el Cühenî, Abdullah b. Muğaffel, İbn Ömer ve Enes'ten de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Hadisçiler, uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Ebû Husayn'ın, Ebû Salih, Ebû Hüreyre yoluyla aktardığı hadis garibtir. İsrail bu hadisi, Ebû Husayn, Ebû Salih, Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak rivâyet etmekte ve Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaştırmamaktadır. Ebû Husayn'ın ismi Osman b. Asım el Esedî'dir.

350- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) **"Koyun ağıllarında namaz kılardı."** (Ebû Dâvûd, Salat: 25)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebûtteyyah Eddubaî'nin ismi Yezîd b. Humeyd'tir.

BÖLÜM: 260

Ø HAREKET HALINDEKI BINIT ÜZERINDE NAMAZ KıLıNABILIR MI?

351- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir iş için beni bir yere göndermişti. Oradan döndüğünde doğuya doğru gitmekte olan biniti üzerinde namaz kılmaktaydı secdesini rükû' undan daha fazla eğilerek yapmaktaydı."** (Nesâî, Mesacid: 46; Dârimî, Salat: 181)

Tirmîzî: Bu konuda Enes, İbn Ömer, Ebû Saîd, Âmir b. Rabia'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

Bu hadis başka bir yolla yine Câbir tarafından rivâyet edilmiştir. Tüm ilim adamları bu hadisle amel etmişler olup ihtilaf edildiğini bilmiyoruz. Kişinin nafile namazlarını biniti üzerinde, ne tarafa yönelirse yönelsin kılmasında bir sakınca görmemişlerdir.

BÖLÜM: 261

Ø BINITI, SÜTRE YAPARAK NAMAZ KıLıNABILIR MI?

352- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) binitini ve devesini sütre yaparak namaz kılardı. Ayrıca binitinin üzerinde binit**

ne tarafa yönelirse yönelsin nafile namazlarını kılardı." (Buhârî, Salat: 121; Ebû Dâvûd, Salat: 93)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamları deveyi sütre olarak kullanıp namaz kılmakta bir sakınca görmezler.

BÖLÜM: 262

Ø AKŞAM YEMEĞI ILE YATSı NAMAZı BIRARAYA GELIRSE HANGISINDEN BAŞLANMALı

353- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demektedir: **"Akşam yemeği hazır olur yatsı namazı vakti de girerse yemeğe öncelik verin."** (Buhârî, Ezan: 42; Dârimî, Salat: 58)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, İbn Ömer, Seleme b. Ekva ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.) ashabından bir kısım ilim adamları bu görüşte olup Ebû Bekir, Ömer ve İbn Ömer bunlardandır. Ahmed ve İshâk'da aynı görüşte olup **"Cemaatle namaz kaçırılsa yemeğe öncelik verilir"** derler.

Tirmîzî: Carud'tan işittim Veki'den şöyle söylediğini işitmiştir: **"Yemeğin bozulmasından korkulursa yemeğe öncelik verilmelidir."** Kalbin yemekle meşgul olmaması için böyle bir görüşe giden Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki gelenlerin görüşlerine uymak daha uygundur. İbn Abbâs'dan şöyle rivâyet edilmiştir: **"İçimizi meşgul eden bir şey varken namaza başlamayınız."**

354- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Akşam yemeği hazır olur namaz vakti de girerse siz akşam yemeğinden başlayın."** (Buhârî, Ezan: 42; Dârimî, Salat: 58)

İbn Ömer, imâmın okuyuşunu işite işite akşam yemeğini yerdi.

Tirmîzî: Hennâd yoluyla Abde, Ubeydullah Nafi' ve İbn Ömer'den de bu konuda hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 263

Ø UYKULU VAZIYETTE NAMAZ KıLıNABILIR MI?

355- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Namaz kılacak kimse uykusu gelmişse uykusu gidinceye kadar yatıp uyusun çünkü uykulu kimse namaz kılarken istiğfar edeyim derken kendi kendine sövebilir."** (Dârimî, Salat: 107; Nesâî, Tahara: 117)

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 264

Ø HER TOPLULUĞA KENDILERINDEN BIRI IMÂM OLMALı

356- İbn Atıyye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mâlik b. Huveyris bazen bizim bölgemize gelir sohbet ederdi. Bir gün namaz vakti girmişti ki öne geç bize imâmlık yap dedik. Biriniz öne geçsin namaz kıldırsın niçin kıldırdığıma gelince: **"Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğime göre, şöyle buyurmuştu: Her kim bir topluluğu ziyaret ederse onlara imâm olmasın. Onlara kendilerinden biri imâmlık yapsın."** (Nesâî, İmâme: 6; Ebû Dâvûd, Salat: 60)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamları bu hadisle amel ederler ve şöyle derler: **"İmamlık yapmak ziyaretçiden fazla evsahibinin hakkıdır.**

Bir kısım ilim adamları ise: **"Evsahibi izin verirse imâmlık yapmasında bir sakınca yoktur"** derler. İshâk; Mâlik b. Huveyris hadisi hakkında çok şiddetli davranarak, ev sahibi izin verse bile imâm olmaması gerektiğini söyleyerek evde böyle olduğu gibi mescidde de aynı olmalı oradaki kimselerden biri namaz kıldırmalıdır, demektedirler.

BÖLÜM: 265

Ø IMÂM OLAN KIMSENIN SADECE KENDISINE DUA ETMEMELI

357- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İzinsiz olarak hiçbir kimsenin bir başkasının evinin içine bakması helal değildir. Eğer bakarsa eve girmiş gibi olacağından suç işlemiş olur. imâm olan kimse yaptığı duayı başkalarını dahil etmeksizin sadece kendisine yapmasın böyle yaparsa hainlik etmiş olur abdestine sıkışmış olarak kimse de namaz kılmaya kalkmasın."** (Nesâî, İmâme: 6)

Tirmîzî: Sevbân hadisi hasendir. Bu hadis Muaviye b. Salih, Sefr b. Nuseyr, Yezîd b. Şüreyh ve Ebû Ümâme yoluyla da rivâyet edilmiştir. Ayrıca Yezîd b. Şüreyh ve Ebû Hüreyre yoluyla da rivâyet edilmiştir. Yezîd b. Şüreyh'in, Ebû Hayy'den aktardığı rivâyet sened yönünden daha sağlam ve meşhurdur.

BÖLÜM: 266

Ø BIR KIŞI KENDISINI ISTEMEYEN KIMSELERE IMÂM OLMASıN

358- Hasan (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Enes b. Mâlik'den işittiğime göre, şöyle diyordu: **"Rasûlullah (s.a.v.) üç kişiye lanet ederek onların Allah'ın rahmetinden uzak olmalarını istemiştir. Kendisini istemeyen kimselere imâm olan kişiye, kocası kendisine kızgın olarak geceleyen kadına, Ezanı işitip de namazı kılmayan kimseye."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Talha, Abdullah b. Amr ve Ebû Umare'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes'in bu hadisi sahih değildir. Çünkü Hasan'dan mürsel olarak yani rivâyet zincirinden bir kişi atlanarak rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ahmed b. Hanbel hadisin râvîlerinden Muhammed b. Kâsım hakkında ileri geri konuşmuş olup, hafiz olmadığını ve zayıf olduğunu söylemiştir.

İlim adamlarından bir kısmı istenmeyen imâmın cemaate imâmlık yapmasını hoş görmemişler, bilgisiz, cahil ve zalim değilse, günah onu istemeyen kimseleredir, demişlerdir.

Ahmed ve İshâk bu konuda şöyle derler: İstemeyen birkaç kişi olursa bir sakınca yoktur, çoğunluk istemezse o zaman bu durum geçerli olur.

359- Amr b. Hâris b. el Mustalık (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kıyamet günü azabı en şiddetli olan iki kişiden bahsedildi; Kocasına isyan eden kadınla, kendisini istemedikleri halde onlara imâmlık yapan kimse."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Hennâd ve Cerir'den aktarıldığına göre Mansur şöyle demiştir: imâmlar konusunda sormuştuk ta bize şöyle denildi; "Buradaki azab zalim haksızlık yapan ve cahil imâmlar içindir, sünnete göre yaşayan imâmlara gelince, günah o imâmı istemeyen kimselere aittir.

360- Ebû Gâlib (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ebû Ümâme'den işittim şöyle diyordu: **Üç kişi vardır ki namazda kılsalar namazları kulaklarından öteye geçmez sahibinden kaçan köle dönüp gelinceye kadar, kocası kendisini öfkeli durumda geceyi geçiren kadın ve istenmediği halde cemaate imâm olan kişi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Ebû Gâlib'in, bu hadisi bu yönden hasen garibtir. Ebû Gâlib'in ismi ise Hazevver'dir.

BÖLÜM: 267

Ø IMÂM OTURARAK NAMAZ KıLARSA CEMAATTE OTURARAK KıLMALı

361- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) attan düştü, biraz rahatsızlandı ve bize oturarak namaz kıldırdı bizde oturarak onunla birlikte namaz kılmıştık, namazdan sonra dönüp bize şöyle buyurdu: "imâm kendisine uyulmak için imâm olmuştur tekbîr aldığında sizde tekbîr alın rükû' a vardığında sizde rükû' edin rukudan doğrulunca sizde doğrulun "semiallahû limen hamideh" dediğinde siz de "Rabbena lekel hamd" deyin, secdeye gittiğinde sizde secdeye gidin, oturarak namaz kıldığında sizde hep birlikte oturarak namaz kılın."** (Buhârî, Ezan: 51; Muvatta, Salat-ül Cemaa: 5)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Ebû Hüreyre, Câbir İbn Ömer ve Muaviye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes'in **"attan düşmeyi anlatan"** hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir kısım kimseler bu hadise göre amel etmişler olup Câbir b. Abdillah, Useyd b. Hudayr, Ebû Hüreyre ve başkaları bunlardandır. Ahmed ve İshâk'ta aynı görüştedirler.

Bazı ilim adamları ise: **"imâm oturarak namaz kılarsa cemaat ayakta kılmalıdır, oturarak kılmaları caiz değildir"** derler. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, İbn'ül Mübarek ve Şâfii bunlardandır.

BÖLÜM: 268

Ø IMÂMıN NAMAZ KıLMASıNA CEMAAT MUTLAKA UYMALı

362- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) vefatıyla sonuçlanan hastalığında Ebû Bekir'in arkasında oturarak namaz kılmıştı."** (Buhârî, Ezan: 51; Muvatta, Salat-ül Cemaa: 5)

Tirmîzî: Âişe'nin bu hadisi hasen sahih garibtir.

Âişe (r.anha)'dan ayrıca **"İmâm oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namaz kılın"** şeklinde de hadis rivâyet edilmiştir.

Yine Âişe (r.anha)'dan şöyle bir rivâyet daha vardır: **"Rasûlullah (s.a.v.) hastalığında mescide çıkmıştı, Ebû Bekir namaz kıldırıyordu, Ebû Bekir'in yanında namazı kılmıştı cemaat Ebû Bekir'e uymuştu Ebû Bekir'de Rasûlullah (s.a.v.)'e uyarak namaz kılmıştı."** Yine Âişe (r.anha)'dan Rasûlullah (s.a.v.) Ebû Bekir'in arkasında oturarak namaz kıldı şeklinde bir rivâyet daha vardır. Aynı şekilde Enes'den de Rasûlullah (s.a.v.)'in Ebû Bekir'in arkasında oturarak namaz kıldığına dair bir rivâyeti de vardır.

363- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) hastalığı anında Ebû Bekir'in arkasında oturarak namaz kılmıştı, elbisesi koltuk altından omuza dolanmış vaziyette idi."** (Buhârî, Ezan: 51; Muvatta, Salat-ül Cemaa: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Aynı şekilde bu hadisi Yahya b. Eyyûb, Humeyd'den, Sabit ve Enes'den de rivâyet etmiştir. Enes ve Humeyd yoluyla gelen bu hadisi pek çok kimselerde rivâyet ettiler **"Sabit"**i zikretmemişlerdir. Sabit'in zikredildiği rivâyet daha sahihtir.

BÖLÜM: 269

Ø IMÂMıN, IKINCI REK'ATTA OTURACAĞı YERDE UNUTARAK KALKMASı

364- Şa'bi (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Muğîre b. Şu'be bize namaz kıldırdı ve ikinci rek'atta oturması gerekirken kalktı cemaat ona hatırlatma yapmak üzere sübhanallah dedi o da cemaate sübhanallah dedi. Namazın kalan bölümünü bitirince oturduğu halde iki sehv secdesi yaptı ve Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisi gibi yaptığını haber verdi."** (Nesâî, Sehv: 22; Dârimî, Salat: 176)

Tirmîzî: Bu konuda Ukbe b. Âmir, Sa'd ve Abdullah b. Buhayne'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bazı hadisçiler hafızası yönünden İbn ebî Leylâ'yı tenkit ederler.

Ahmed diyor ki: "İbn ebî Leylâ'nın hadisi delil olarak kullanılamaz."

Muhammed b. İsmail ise şöyle diyor: **"İbn ebî Leylâ doğru bir kimsedir fakat ben ondan hadis rivâyet etmem çünkü hadisin sağlamıyla sağlam olmayanı ayırt edemez dolayısıyla ben böyle olan hiçbir kimseden hadis rivâyet etmem."**

Bu hadis Muğîre b. Şu'be'den değişik yollarla da rivâyet edilmiştir. Sûfyân; Câbir, Muğîre b. Şübeyl, Kays b. Hazım ve Muğîre b. Şu'be'den bu hadis rivâyet etmiştir. Bazı ilim adamları Câbir el Cu'fî,nin zayıf olduğunu söylemekte olup, Yahya b. Saîd, Abdurrahman b. Mehdî ve başka kimseler onun rivâyetini terk etmişlerdir.

İlim adamları bu hadisle amel etmekte ve şöyle demektedirler. Bir kimse namazın ikinci rek'atında ayağa kalkmış olsa namazına devam eder sonunda iki sehv secdesi yapar secdeleri selamdan önce de yapar sonra da yapabilir. Selamdan önce secdeler yapılır diyenlerin hadisi daha sahihtir. Bu hadisi Zührî, Yahya b. Saîd el Ensarî, Abdurrahman el A'rec ve Abdullah b. Buhayne'den rivâyet etmiştir.

365- Ziyâd b. İlaka (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Muğîre b. Şu'be bize namaz kıldırmıştı iki rek'at kılınca oturmaksızın ayağa kalkmıştı cemaat sübhanallah diyerek onu uyardılar fakat o kalkın ve namaza devam edin diye onlara işaret etti namazını tamamlayınca selam verdi iki sehv secdesi yaptı tekrar selam verdi ve Rasûlullah (s.a.v.)'de aynen bu şekilde yapmıştı"** dedi. (Nesâî, Sehv: 22; Dârimî, Salat: 176)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis Muğîre b. Şu'be yoluyla değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 270

ILK OTURUŞTAKI OTURMA SÜRESI NE KADARDıR?

366- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'in babasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ilk oturuşta sanki kızgın taşlar üzerinde oturur gibi acele ederdi."** Şu'be diyor ki: Sa'd, bir şey söyler gibi dudaklarını hareket ettirirdi. Ben diyorum ki:**"Üçüncü rek'ata kalkıncaya kadar"** demek istiyordu o da aynı şekilde demişti. (Nesâî, İftitah: 179; Ebû Dâvûd, Salat: 175)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir, ne var ki Ebû Ubeyde babasından duymuştur.

İlim adamları bu hadisle amel etmişler ve ilk oturuşta teşehhüde bir şey ilave edilmemesini tercih etmişler ve **"eğer bir şeyler ilave ederse sehv secdesi yapması gerekir"** demişlerdir. Şa'bî ve başkalarından böyle aktarılmıştır.

BÖLÜM: 271

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'E NAMAZ KıLARKEN SELAM VERILMIŞ MIYDI?

367- Suheyb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e uğramıştım namaz kılıyordu selam verdim işaretle selamımı aldı.** Râvî diyor ki: **"Parmağıyla işaret ederek dediğini biliyorum."** (Nesâî, Sehv: 6; Ebû Dâvûd, Salat: 165)

Tirmîzî: Bu konuda Bilâl, Ebû Hüreyre, Enes ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

368- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine namazda iken selam verildiğinde selamı nasıl alırdı diye Bilâl (r.a.)'e sordum. Dedi ki: Eli ile işaret ederek alırdı."** (Ebû Dâvûd, Salat: 92)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Suheyb'in hadisi (367) de hasen olup onu sadece Leys'in, Bükeyr'den yaptığı rivâyetle bilmekteyiz.

Zeyd b. Eslem'in, İbn Ömer'den rivâyetine göre, şöyle demiştir: Bilâl'e sordum: **"Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Avf oğullarının mescidinde namaz kıldırırken kendisine verilen selamı nasıl alırdı? Dedi ki: İşaret ederek alırdı.**

Tirmîzî: Bence her iki hadiste sahihtir. Bilâl'in hadisinin hikâyesiyle Suheyb'in hadisinin hikâyesi başka başkadır, İbn Ömer'in her iki râvîden de işitmiş olması muhtemeldir.

BÖLÜM: 272

Ø IMÂM YANıLıRSA ERKEKLER SÜBHANALLAH DER, KADıNLAR ISE EL ÇıRPAR

369- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İmâmın yanıldığını bildirmek üzere Sübhanallah demek erkekler için, el çırpmak ta kadınlar içindir."** (Nesâî, Sehv: 15; Ebû Dâvûd, Salat: 168)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Sehl b. Sa'd, Câbir, Ebû Saîd ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Ali diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den içeri girmek için izin istediğimde, namazda ise sübhanallah derdi.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 273

Ø NAMAZDA ESNEMENIN HOŞ OLMADıĞı

370- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Namazda esnemek şeytandandır sizden birinize esneme gelince gücü yettiği kadar önlemeye çalışsın."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 89; Buhârî, Bed'ül Halk: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd el Hudrî ve dedesi Adıy b. Sabit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

İlim adamlarından bir gurup namazda esnemeyi hoş karşılamazlar.

İbrahim diyor ki: Ben esnemeyi yapmacık öksürükle önlemeye çalışırım.

BÖLÜM: 274

Ø OTURARAK NAMAZ KıLMANıN SEVÂBı AYAKTA KıLMANıN YARıSı KADARDıR

371- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e oturarak namaz kılan kimsenin namazı hakkında sordum şöyle buyurdular. Ayakta kılmak daha kıymetli ve değerlidir. Oturarak namaz kılana ayakta kılanın yarısı kadar sevap vardır, yatarak kılana ise oturarak kılanın yarısı kadar sevap vardır."** (Nesâî, Kıyam-ül leyl: 20; İbn Mâce, İkame: 141)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr, Enes, Sâib ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Imrân b. Husayn hadisi hasen sahihtir.

372- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e hastanın nasıl namaz kılacağını sordum şöyle buyurdular: **"Ayakta kıl gücün yetmezse oturarak kıl buna da gücün yetmezse yan üstü yatarak kıl."** (Nesâî, Kıyam-ül leyl: 20; İbn Mâce, İkame: 141)

Bu hadisi bu şekilde Hennâd; Vekî, İbrahim b. Tahman, Hüseyin el Muallim'den rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Hüseyin b. Muallim'den İbrahim b. Tahman'ın rivâyetine benzer bir rivâyet eden kimseyi bilmiyoruz. Ebû Usame ve daha başka kimseler Hüseyin el Muallim'den, İsa b. Yunus'un rivâyetine benzer şekilde hadis rivâyet etmişlerdir.

Bir kısım ilim adamlarına göre bu hadisten anlaşılması gereken farz namaz değil nafile namazlardır.

Muhammed b. Beşşâr, İbn ebî Adiyy, Eş'as b. Abdülmelik ve Hasan'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: **"Kişi isterse nafile namazlarını ayakta, oturarak ve yan üstü yatarak kılabilir."** İlim adamları hastanın namazı hakkında değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı gücü yetmezse oturarak kılabilir demekte diğer bir kısmı da yan üstü yatarak kılabilir derler. Diğer bir kısmı ise sırt üstü yatarak ayaklarını kıbleye çevirerek kılar demektedirler. Sûfyân es Sevrî (371. hadis hakkında) Bu hüküm özrü olmayan kimsenin nafile namazı içindir, hastalık ve başka bir özrü olan kimse oturarak namazını kılar ve ayakta kılan gibi sevap alır. Bazı hadislerde Sûfyân es Sevrî'nin sözü gibi rivâyetlerde vardır.

BÖLÜM: 275

Ø NAFILE NAMAZLAR OTURARAK KILINABILIR

373- Peygamberimizin hanımlarından Hafsa (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatından bir yıl öncesine kadar nafile namazlarını oturarak kıldığını görmedim. Fakat bu süreden sonra nafile namazlarını oturarak kılar okuduğu sûreyi tertil üzere okur bu şekilde o okuduğu sûre kendisinden daha uzun sûrelerden daha uzun olurdu."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 16; Nesâî, Kıyam-ül leyl: 19)

Bu konuda Ümmü Seleme, Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hafsa hadisi hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Geceleyin oturarak namaz kılar, okumasının bitmesine otuz kırk ayet kalınca ayağa kalkar kalan okumasını ayakta tamamlar sonra rükû' a giderdi. İkinci rek'atta da aynı şekilde yapardı."** Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Oturarak namaz kıldığı zaman, kıraat, rükû' ve secdeleri oturduğu halde yapar, ayakta namaz kıldığında ise rükû' ve secdeleri ayakta iken yapardı."**

Ahmed ve İshâk diyorlar ki: Her iki hadisle de amel edilmiştir, iki hadiste sahih olup ikisiyle de amel edilmiştir.

374- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) oturarak namaz kılar oturarak okur okumasının bitmesine otuz kırk ayet kalınca ayağa kalkar, kalan okumasını ayakta tamamlar sonra rükû' ve secdeleri yapar ikinci rek'atı da aynı şekilde kılardı."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 16; Nesâî, Kıyam-ül leyl: 19)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

375- Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya Rasûlullah (s.a.v.)'in nafile namazından sormuştum. Dedi ki: **"Bazen uzun gecelerde ayakta bazı uzun gecelerde ise oturarak kılardı ayakta kıldığı zaman rükû' ve secdeleri ayakta olduğu halde yapar oturarak kıldığında ise oturduğu halde rükû' ve secdelerini yapardı."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 16; Nesâî, Kıyam-ül leyl: 19)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 276

Ø PEYGAMBER (S.A.V.) NAMAZ KILARKEN ÇOCUK AĞLAMASI DUYUNCA NAMAZI KISALTIRDI

376- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Vallahi ben namaz kıldırırken bir çocuğun ağlamasını işitirim de annesinin rahatsız olmaması için okumayı kısaltırım."** (Buhârî, Ezan: 65; Müslim, Salat: 37)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Katâde, Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 277

Ø AKIL BALIĞ OLAN KADININ BAŞÖRTÜSÜZ NAMAZI KABUL OLMAZ

377- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. **"Hayız görecek yaşa gelen kadının namazı ancak başörtüsü ile kabul edilir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 84, İbn Mâce, Tahara: 132)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hadiste geçen **"Haiz"** kelimesi hayız görme yaşına gelmiş yani Akıl baliğ olmuş demektir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasendir.

İlim adamları bu hadisle amel ederek; **"Kadın akıl baliğ olduktan sonra saçından bir parça görülebilecek şekilde namaz kılarsa namazı kabul edilmez"** demektedirler.

Şâfii diyor ki: Kadının vücudundan bir tarafı açık olursa namaz caiz olmaz. Şâfii yine diyor ki: Kadın el, yüz ve ayaklarının sırtı dışında hiçbir tarafı açık bırakılmaksızın namaz kılmalıdır.

BÖLÜM: 278

Ø NAMAZDA ELBISENIN UYGUNSUZ DIKKAT ÇEKECEK ŞEKILDE BAŞTAN AYAĞA SARKITARAK GIYILMESI HOŞ DEĞILDIR

378- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namazda elbiseyi bağlamaksızın dikkat çekecek, avret yerlerini belirtecek şekilde bırakıvermeyi yasaklamıştır."** Ebû Dâvûd, Salat: 85)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Cuhayfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadisi Atâ'nın, Ebû Hüreyre'den merfu olarak rivâyet ettiğini ancak Isl b. Sûfyân'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Namazda sarkıtma konusunda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlar olup, bir kısmı Yahudiler böyle yaparlar diyerek hoş karşılamamışlardır. Bir kısmı ise tek kat elbisesi olan kişinin yapmaması gerektiğini söylemişlerdir. Gömlek üzerinde ikinci bir elbisenin sarkıtılmasında bir sakınca yoktur diyerek Ahmed b. Hanbel görüşünü belirtmiştir. İbn'ül Mübarek ise namazda her türlü sarkıtmayı hoş karşılamamıştır.

BÖLÜM: 279

Ø NAMAZDA SECDEDEKI ÇAKIL TAŞLARININ DÜZELTILMESININ HOŞ OLMADIĞI

379- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz namaza başladığında Allah'ın rahmeti ona yönelir. Bu nedenle secde yerindeki çakıllarla meşgul olmakla kendisini meşgul etmesin."** (İbn Mâce, İkame: 62; Nesâî, Sehv: 7)

Tirmîzî: Bu konuda Muaykîb, Ali b. ebî Tâlib, Huzeyfe ve Câbir b. Abdillah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Zerr hadisi hasendir.

Peygamber (s.a.v.)'den **"Namazda çakıl taşlarını düzlemeyi hoş karşılamadığına** ve **"Mutlaka yapacaksan bir defa yap"** şeklinde de hadis rivâyet edilmiştir. Böylece tek sefer yapmaya müsaade etmiş gibi görünüyor. İlim adamları da böylece amel ederler.

380- Muaykîb'den rivâyet edildiğinde göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den namazda iken çakıl taşlarının düzeltilebilmesi konusunu sordum şöyle buyurdular: **"Mutlaka yapman gerekiyorsa bir defa yap."** (Nesâî, Sehv: 7)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 280

Ø SECDE DURUMUNDA ÜFLEMENIN HOŞ OLMAYIŞI

381- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), Eflah denilen bir kimsenin secde anında üflediğini gördü ve dedi ki: **"Ey Eflah yüzünü topraklandırdın veya hoş bir iş yapmadın."** (Müsned: 25360)

Ahmed b. Menî' diyor ki: Abbâd b. Avvam namazda üfürmeyi hoş karşılamayıp şöyle der: **"Eğer namazda üfürürse bu yaptığı onun namazını iptal etmez biz böyle düşünürüz."**

382- Ebû Hamza (r.a.)'den bu senedle yaklaşık olarak geçen hadisin bir benzeri rivâyet edilmiş olup şu ilave vardır: **"Rebah denilen bizden bir kişi."** (Müsned: 6878)

Tirmîzî: Ümmü Seleme'nin bu hadisinin isnadı pek sağlam değildir. Bazı ilim adamları, Meymun ve Ebû Hamza'nın hadis rivâyeti yönünden zayıf olduğunu söylemişlerdir. Namazda üfleme konusunda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı namazda üfüren kimse namazını yeniden kılar demektedirler ki Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bunlardandır. Bir kısmı ise namazda üfürmeyi hoş karşılamazlar ve namazın bozulmadığına kanaat getirmişlerdir. Ahmed ve İshâk'ta bu görüşte olanlar arasındadır.

BÖLÜM: 281

Ø NAMAZDA ELLERI BEL ÜZERINE DAYAMAK ŞEKLINDE DURMANıN YASAK OLUŞU

383- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre **"Rasûlullah (s.a.v.) elleri böğüre** (bele) **dayamak suretiyle namaz kılmayı yasakladı."** (Nesâî, İftitah: 12; Dârimî, Salat: 138)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları namazda namaz da elleri bele dayamanın hoş olmadığını söylemişlerdir. Bir kısım ilim adamı ise elleri bele dayamak suretiyle yürümeyi hoş görmemişlerdir. **İhtisar:** namazda eli bele dayamak suretiyle durmaktır. Şeytanın yürürken elini beline dayamak suretiyle yürüdüğü rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 282

Ø NAMAZDA SAÇı ARKA TARAFA TOPUZ YAPMANıN YASAKLıLıĞı

384- Ebû Rafi' (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Rafi' bir gün Hasan b. Ali namaz kılarken onun yanına gelmişti saçını topuz yaparak ensesinde toplamıştı onları çözdü, Hasan buna öfkelendi, Ebû Rafi' dedi ki: Kızma namazına devam et; Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim**"o şeytanın oturacağı yerdir"** buyurmuştu. (Dârimî, Salat: 105)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Seleme ve Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Rafi' hadisi hasendir.

İlim adamları namazda saçları topuz yapmanın hoş olmadığını söylemişlerdir.

Tirmîzî: Imrân b. Musa Mekkeli ve Kureyşli olup Eyyûb b. Musa'nın kardeşidir.

BÖLÜM: 283

Ø NAMAZDA ALLAH'A SEVGI VE SAYGıDAN DOLAYı GÖNÜL HUZURU

385- Fadl b. Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Namaz ikişer rek'attır her iki rek'atta bir oturum vardır. Allah'a sevgi ve saygıdan dolayı gönül huzuru, tevazu, yalvarma, aciz ve zayıf görünme vardır. Ellerin içini yüzüne doğru çevirip kaldırarak Ya Rabbi! Ya rabbi! Diye dua edersin kim böyle yapmazsa onun namazı şöyle böyledir."** (Müsned: 16868)

Tirmîzî: İbn'ül Mübarek'den başkası bu hadisin sonunda şöyle demişlerdir: **"Her kim bu şekilde yapmazsa o namaz noksandır."**

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'den işittim dedi ki: Şu'be bu hadisi Abdurabbih b. Saîd'den rivâyet eder ve bazı yerlerde hata etmiştir. Mesela Enes b. ebî Enes'den diyor halbuki o, Imrân b. Imrân b. ebî Enes'tir. Abdullah b. el Hâris'den diyor halbuki o Abdullah b. Nafi' b. el Amya'nın Rabia b. Hâris'den rivâyetidir. Aynı şekilde Şu'be, Abdullah b. Hâris'den, Muttalib'den ve Peygamber (s.a.v.)'den diyor oysa o Rabia b. Hâris b. Abdulmuttalib, Fadl b. Abbâs ve Peygamber (s.a.v.)'den olacaktır. Muhammed diyor ki: Leys b. Sa'd'ın hadisi Şu'be'nin hadisinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 284

Ø MESCIDDE PARMAKLARı BIRBIRINE KENETLEMEK HOŞ DEĞILDIR

386- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz güzelce abdest alıp namaz kılmak için mescide çıkarsa parmaklarını birbirine kenetlemesin çünkü o namazda gibidir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 50)

Tirmîzî: Ka'b b. Ucre'nin hadisini İbn Aclan'dan pek çok kimse Leys'in hadisi gibi rivâyet ettiler. Şerik, Muhammed b. Aclan'dan, babasından Ebû Hüreyre'den bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir. Şüreyk'in hadisi pek meşhur sayılmaz.

BÖLÜM: 285

Ø NAMAZDA AYAKTA DURUŞU UZATMANıN DEĞER VE KıYMETI

387- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi namaz daha değerli ve kıymetlidir diye soruldu da **"Kunutu uzun olanıdır"** diye cevap verdi. ***(Kunut pek çok manalara gelmekle birlikte bu hadiste kıyam yani ayakta duruş anlamında kullanılmıştır.)*** (İbn Mâce, İkame: 200; Nesâî, İftitah: 61)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Hubşî ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir. Yine bu hadis değişik şekillerde Câbir'den tekrar rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 286

Ø SECDE VE RÜKÛ' LARı ÇOĞALTMANıN DEĞER VE KıYMETI

388- Madan b. Talha el Yağmerî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in azatlısı Sevbân'ı gördüm ve ona dedim ki: **"Beni Cennete koyacak ve onunla faydalanacağım bir amel göster."** Biraz sustu ve bana dönerek şöyle dedi: **"Secdeleri artırmaya devam et Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim buyurdu ki; Herhangi bir kul Allah için bir secde yaparsa Allah onun makamını bir derece yükseltir, bir hatasını da silip affeder.** (İbn Mâce, İkame: 201)

389- Ma'dan b. Talha (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Ebû'd Derdâ'yı gördüm Sevbân'a sorduğum şeyi ona da sordum dedi ki: **"Secdelere devam et"** Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim, **"Herhangi bir kul Allah için bir secde yaparsa Allah onun makamını bir derece yükseltir, bir hata ve günahını da silip affeder."** (İbn Mâce, İkame: 201)

Ma'dan b. Talha el Yağmeri'ye, İbn ebî Talha'da denilir.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme ve Fatıma'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rükû' ve secdelerin fazlalaştırılmasıyla ilgili Sevbân ve Ebû'd Derdâ hadisleri hasen sahihtir. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlar. **Bir kısmı:** Namazda ayakta duruşu uzatmak rükû' ve secdeleri uzatmaktan daha hayırlıdır derken, **Bir kısmı da:** Rükû' ve secdelerin çokluğu ayakta durmanın uzunluğundan daha hayırlıdır.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: Bu konuda iki hadis rivâyet edilmiş olup hiçbir hüküm içermemektedir. **İshâk şöyle diyor:** Gündüz namazlarında rükû' ve secdenin çokluğu gece namazlarında ise ayakta durmanın uzunluğu değerli ve kıymetlidir. Fakat bir kimse gece Kur'ân'dan bir miktar okumayı adet edinmiş ise bu durumda rükû' ve secdeleri çoğaltmak bana daha sevimlidir, çünkü hem okuyacağı Kur'ân-ı bitirmiş hem de secde ve rûku'sunu çoğaltmış olur.

Tirmîzî: İshâk'ın böyle söylemesinin sebebi Rasûlullah (s.a.v.)'in gece namazının uzunluğunu anlatmak istemesindendir. Rasûlullah (s.a.v.)'in gündüz namazlarına gelince; gece namazları gibi gündüz namazlarında da ayakta duruşu aynen gece namazı gibi uzun idi.

BÖLÜM: 287

Ø NAMAZDA YıLAN VE AKREP ÖLDÜRÜLEBILIR MI?

390- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) namazda iki siyah şey** (yılan ve akrep)**'in öldürülmesini emretti."** (Nesâî, Sehv: 12; Dârimî, Salat: 178)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs ve Ebû Rafi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Sahabe ve tabiin dönemi ilim adamlarından bir kısmı bu hadisle amel ederler. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise namazda yılan ve akrep öldürmeyi hoş karşılamazlar.

İbrahim diyor ki: "Namaz başlı başına bir meşguliyettir." Dolayısıyla böyle şeyler namazda yapılmaz, fakat birinci görüş daha doğrudur.

BÖLÜM: 288

Ø UNUTMA SECDELERININ SELAMDAN ÖNCE YAPıLMASı

391- Abdullah ibn Buhayne (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir gün öğle namazında ikinci rek'atta oturacağı yerde**

ayağa kalktı namazı bitirince, her bir secde için tekbîr getirerek selam vermezden önce iki secde yaptı, cemaat de aynı şekilde oturmanın unutulmasından dolayı iki secde yaptılar." (Nesâî, Sehv: 76; İbn Mâce, İkame: 135)

Tirmîzî: Bu konuda Abdurrahman b. Avf'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Muhammed b. Beşşâr'dan aktarıldığına göre Abdû'l A'lâ ve Ebû Dâvûd şöyle demişlerdir. Hişâm, Yahya b. ebî Kesir ve Muhammed b. İbrahim'den bize bildirildiğine göre Ebû Hüreyre ve Abdullah ibn Sâib **"Unutma secdelerini selamdan önce yaparlardı."**

Tirmîzî: Buhayne hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları bu hadise göre uygulama yapmışlardır.

Şâfii: Tüm unutma secdeleri selamdan önce yapılır. Bu hadis bu uygulamanın dışındaki hadislerin hükmünü kaldırmıştır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'in son tatbikatı bu hadis üzeredir.

Ahmed ve İshâk'da derler ki: Kişi ikinci rek'atta oturmaksızın kalkıverirse Buhayne hadisine göre selamdan önce iki secde yapması yeterlidir.

Abdullah b. Buhayne, Abdullah b. Mâlik'tir ve Buhayne'nin oğludur, babasının ismi Mâlik annesinin ismi ise Buhaynedir.

İshâk b. Mansur, Ali b. Abdullah el Medenî'den bize bu şekilde haber vermiştir.

Tirmîzî: İlim adamları unutma secdelerinin selamdan önce mi? sonra mı? olduğu konusunda değişik görüşler ortaya koydular bir kısmı selamdan sonra yapılacağını söylerler. Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler bunlardandır. Bir kısmı ise selamdan önce yapılacağı görüşünde olup, pek çok fıkıhçılar ve Medîneliler bu görüşte olup Yahya b. Saîd, Rabia, Şâfii ve başka kimseler bunlardandır.

Bir kısmı da unutma secdeleri namazda fazlalık yapılmışsa selamdan sonra, eksiklik yapılmışsa selamdan yapılmalıdır derler. Mâlik b. Enes gibi.

Ahmed diyor ki: Unutma secdeleri konusunda bize gelen her hadis kendi yapılış şekliyle değer bulur. Buhayne hadisinde oturulması gereken yerde kalkıldığı için secdeler selamdan önce yapılır. Diğer rivâyette: Öğle namazını beş rek'at kılmış ve secdeleri selamdan sonra yapmıştı.

Diğer rivâyette: Öğle ve ikindi namazlarında iki rek'atta selam vermişse yine secdeleri selamdan sonra yapmıştı. Dolayısıyla yapılan hata ve fazlalaştırma durumuna göre hepsi kendi konusunda yapıldığı şekliyle değerlendirilip uygulanır. Peygamber (s.a.v.) tarafından örneği gösterilmeyen her olayda secdeler selamdan önce yapılmalıdır. İshâk'da aynen Ahmed'in dediği gibi demekte ve şu ilaveyi yapmaktadır. **"Rasûlullah (s.a.v.) tarafından örneği gösterilmeyen her yanılmada yanılmanın sebebi namazda fazlalık ise selamdan sonra, eksiklik ise selamdan önce iki secde yapılmalıdır."**

BÖLÜM: 289

Ø SELAMDAN VE KONUŞMALARDAN SONRA UNUTMA SECDESI

392- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre; **"Rasûlullah (s.a.v.) bir sefer öğle namazını unutarak beş rek'at olarak kıldı da kendisine namaz mı artırıldı? Denildi, o da selam verilmiş durumda olduğu için selamdan sonra iki secde yaptı."** (Nesâî, Sehv: 75; İbn Mâce, İkame: 135)

Bu hadis hasen sahihtir.

393- Yine Abdullah (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) konuştuktan ve selam verdikten sonra iki secde yapmıştı."** (Nesâî, Sehv: 76; İbn Mâce, İkame: 135)

Bu konuda Muaviye b. ebî Sûfyân, Abdullah b. Cafer ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

394- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) selamdan sonra iki secde yapmıştı."** (Nesâî, Sehv: 76; İbn Mâce, İkame: 135)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Eyyûb ve başkaları da İbn Sirin'den bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederek şöyle derler: Kişi öğle namazını dördüncü rek'atta oturmaksızın beş rek'at olarak kılsa namazı caizdir, iki secde yapar namazı tamam olmuş olur. Şâfii, Ahmed ve İshâk'ın görüşü de böyledir.

Bir kısım ilim adamları ise: Öğle namazını dördüncü rek'atta tahiyyat okuyacak kadar oturmaksızın beş rek'at olarak kılsa namazı bozulmuş sayılır. Sûfyân es Sevrî ve bazı Küfeliler bu görüştedirler.

BÖLÜM: 290

Ø UNUTMA SECDELERINDEN SONRA OTURUP TEKRAR SELAM VERMEK

395- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) cemaate namaz kıldırdı ve yanıldı sonra iki secde yaparak oturdu ve tekrar selam verdi."** (Nesâî, Sehv: 76; İbn Mâce, İkame: 136)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih ve garibtir.

Bu konuda Muhammed b. Sirin, Ebû Kılâbe'nin amcası olan Ebû Mühelleb'den bu hadisten başka hadiste rivâyet etmiştir.

Muhammed bu hadisi Hâlid el Hazza'dan Ebû Kılâbe'den ve Ebû Mühelleb'den rivâyet etmiştir. Ebû Mühelleb'in adı Abdurrahman b. Amr'dır. Muaviye b. Amr da denilir.

Abdulvehhab es Sekafî, Hüşeym ve başkaları bu hadisi Hâlid el Hazza'dan ve Ebû Kılâbe'den uzunca rivâyet etmektedirler ki, bu Imrân b. Husayn'ın hadisidir. **"Rasûlullah (s.a.v.) bir seferinde ikindi namazında üçüncü rek'atta selam verdi. Hırbak isimli biri dördüncü rek'ata kalktı."** Unutma secdesinde oturma var mıdır yok mudur konusunda alimler ayrı görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı iki secdeden sonra oturur ve selam verir demişlerdir. Bir kısmı da oturma ve selam yoktur selamdan önce secdeleri yaptığı için derler. Ahmed ve İshâk bunlardandır ve şöyle derler: **"Selamdan önce iki secdeyi yaparsa oturmak gerekmez."**

BÖLÜM: 291

Ø FAZLA VE EKSIK KILDIĞINDA ŞÜPHE EDEN IKI SECDE YAPAR

396- Iyâd b. Hilâl (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Saîd'e sordum: **"Kiminiz namaz kılıyor nasıl kıldığını bilmiyor"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini bize haber verdi: **"Biriniz namaz kılar ve nasıl kıldığını bilmezse oturduğu yerde iki secde yapsın."** (Nesâî, Sehv: 27)

Tirmîzî: Bu konuda Osman, İbn Mes'ûd, Âişe ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd hadisi hasendir. Bu hadis Ebû Saîd vasıtasıyla değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den şu şekilde de rivâyet edilmiştir: **"Bir mi? iki mi? diye şüpheye düşerseniz bir kabul edin, iki mi? üç mü? diye şüpheye düşerseniz iki kabul edin ve selam vermeden önce iki secde yapıverin."** Hadisçiler bu hadise göre amel ederler. Bazı ilim adamları da **"Namazın da şüpheye düşen kaç rek'at kıldığını bilemeyen namazını yeniden kılsın."** Demektedirler.

397- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Şeytan namaz kılarken size gelir ve ne kadar kıldığını bilmeyesiniz diye kafanızı karıştırır ve siz de ne kadar kıldığınızı bilmezsiniz. Kim böyle bir şey hissederse oturduğu halde iki secde yapsın."** (Nesâî, Sehv: 27)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

398- Abdurrahman b. Avf (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu; **"Sizden biriniz namazda yanılır veya unutursa iki rek'at mı? Tek rek'at mı? Kıldığını bilemezse bir rek'at kabul ederek namazına devam etsin. İki mi? Üç mü? Kıldığını bilemez ise iki kabul ederek namazına devam etsin. Üç mü? Dört mü? Kıldığını bilemez ise üç kabul ederek namazına devam etsin ve selam vermeden önce iki secde yapsın."** (Nesâî, Sehv: 25)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

Yine bu hadis Abdurrahman b. Avf yoluyla değişik bir biçimde de rivâyet edilmiştir. Zührî bu hadisi Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, İbn Abbâs'tan, Abdurrahman b. Avf'tan da rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 292

Ø DÖRT REK'ATLI NAMAZLARIN IKI REK'ATINDA SELAM VERILIRSE NE YAPILIR?

399- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün dört rek'atlı namazı iki rek'at kılarak namazdan ayrıldı. Zülyedeyn isimli bir kimse: **"Namaz mı kısaldı yoksa unuttun mu? Ey Allah'ın Rasûlü!"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Zülyedeyn doğru mu söylüyor"** dedi. Cemaatte: **"Evet"** dediler. **"Rasûlullah (s.a.v.)'de kalktı ve son iki rek'atı kıldırdı ve selam verdi, sonra tekbîr alarak normal secdeleri gibi veya daha uzun bir secde daha yaptı. Sonra tekbir alarak doğruldu tekrar normal secdesi gibi veya uzun bir secde daha yaptı."** (Nesâî, Sehv: 22; İbn Mâce, İkame: 134)

Tirmîzî: Bu konuda Imrân b. Husayn, İbn Ömer, Zülyedeyn'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bu hadis hakkında alimler değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Küfelilerden bir kısmı: **"Unutarak, bilmeyerek veya hangi şekilde olursa olsun konuşan kimse namazını tekrar eder."** Bu hadisin namazda konuşmanın haram kılınışından önce olduğunu ileri sürerler. Şâfii, bu hadisi sahih olarak kabul eder ve der ki: Bu hadis Rasûlullah (s.a.v.)'den; **"Unutarak yiyen içen oruçlunun orucunu kaza etmeyeceği yiyip içtiği şeylerin Allah'ın bir rızkı olduğunu açıklayan hadisten daha sahihtir."**

Yine Şâfii diyor ki: Ebû Hüreyre hadisiyle oruçlunun bilerek ve unutarak yeme ve içmesi arasında ayırım yapmışlardır.

imâm Ahmed: Ebû Hüreyre'nin bu hadisi hakkında: imâm namazının tamam olduğunu tahmin ederek namazı ile ilgili bir konuda konuşur ve namazının eksik olduğunu öğrenirse namazını tamamlar. Her kim namazının noksan olduğunu bildiği halde imâma arkasından konuşursa o kimsenin namazını yeniden kılması gerekir diyor ve şöyle delil getiriyor. Rasûlullah (s.a.v.) zamanında farzlar artırılır ve eksiltilebilirdi. Zülyedeyn de bundan dolayı konuşmuştur. Bugün ise böyle değildir, Zülyedeyn'in konuştuğu gibi kimse o anlamda konuşmaz çünkü farzlar ne artırılır nede eksiltilir.

İmâm-ı Ahmed'de yaklaşık olarak böyle demiştir. İshâk'ta bu konuda Ahmed'in dediği gibi demektedir.

BÖLÜM: 293

Ø AYAKKABıLARLA NAMAZ KıLıNABILIR MI?

400- Ebû Mesleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'e sordum;**"Rasûlullah (s.a.v.) ayakkabıları ile namaz kılarmıydı?" "Evet"** cevabını verdiler. (Nesâî, Kıble: 24; Dârimî, Salat: 103)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. ebî Habîbe, Abdullah b. Amr, Amr b. Hureys, Şeddâd b. Evs, Evs es Sekafî, Ebû Hüreyre ve Şeybe oğullarından A'ta'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler.

BÖLÜM: 294

Ø KUNUT (KAFIR VE ZALIMLERE BEDDUA) NAMAZLARDA NASıL YAPıLıR?

401- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) sabah namazlarında kunut yapardı."** (Müslim, Mesacid: 54; Dârimî, Salat: 216)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Enes, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Hufaf b. Îyma b. Rahdete el Gıfârî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Berâ hadisi hasen sahihtir.

Sabah namazında kunut hakkında ilim adamları ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı sabah namazında kunut yapılması gereğini kabul etmişlerdir. Mâlik ve Şâfii bunlardandır. Ahmed ve İshâk şöyle diyorlar: Sabah namazında ancak Müslümanların başına gelen bir felaket anında kunut yapılabilir. Bir sıkıntı ve felaket anında imâm İslam ordularına dua edebilir.

BÖLÜM: 295

Ø KUNUTUN YAPıLMADıĞı ZAMANLARDA OLUR MU?

402- Ebû Mâlik el Eşcaî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Babama**"Ey babacığım"** dedim. **"Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in, Ebû Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın ve Küfe'de beş yıl kadar Ali'nin arkasında namaz kıldın onlar namazlarında kunut yaparlar mıydı?**Dedi ki:**"Ey oğulcağızım bu iş sonradan çıkmadır."** (İbn Mâce, İkame: 145: Nesâî, İftitah 120)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Pek çok ilim adamları bu hadisle amel ederler.

Sûfyân es Sevrî der ki: Sabah namazında kunut yapılsa da yapılmasa da hoştur. Ben yapılmamasını tercih ederim.

İbn'ül Mübarek: Sabah namazında kunut yapılmaması taraftarıdır.

Tirmîzî: Ebû Mâlik el Eşcaî'nin ismi Sa'd b. Tarık b. Eşyem'dir.

403- Ebû Avâne (r.a.)'yoluyla Ebû Mâlik el Eşcaî bu hadisi bize bu manada rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 296

Ø NAMAZDA AKSıRAN KIMSEYE DUA EDILIR MI?

404- Muâz b. Rıfaa (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in arkasında namaz kıldım, aksırdım arkasından da: **"Elhamdü lillahi hamden kesîran tayyiben mübareken fihi mübareken aleyhî kema yuhibbû rabbuna ve yerza** (Rabbimizin razı olduğu ve sevdiği şekilde tüm bereketleriyle eksiksiz övgüler Allah'adır)" dedim. Rasûlullah (s.a.v.) namazı kılıp bitirince: **"Namazda konuşan kimdi?"** Buyurdu, kimse ses çıkarmadı, ikinci seferde aynı şekilde sordu, yine kimseden ses çıkmadı, üçüncü sefer sorunca; Rifâa b. Rafî b. Afrâ:**"Benim Ya Rasûlullah!"** dedi. **"Nasıl demiştin?"** buyurdu, bende dediğimi aynen tekrar ettim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:**"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki otuzdan fazla melek o söylediğin sözü Allah'ın huzuruna çıkarabilmek için harekete geçtiler."** (Nesâî, İftitah: 36; Ebû Dâvûd, Salat: 166)

Bu konuda Enes, Vâil b. Hucr, Âmir b. Rabia'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Rifâa hadisi hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamlarına göre bu hadisteki hüküm nafile namazlar hakkındadır. Tabiinden pek çok kişi şöyle demektedirler: **"Bir kimse farz namazda aksırsa içinden sadece hamdeder, bundan fazla söylenecek sözlere cevaz vermemişlerdir."**

BÖLÜM: 297

Ø NAMAZDA KONUŞULABILIR MI?

405- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:**"Namazda Rasûlullah (s.a.v.)'in arkasında konuşurduk. Bir kimse yanındaki kimseyle konuşurdu. "Allah'ın huzurunda içten bir bağlılıkla durun." Bakara 238. ayet inince konuşma yasaklandı, susmakla emrolunduk.** (Ebû Dâvûd, Salat: 123; Nesâî, Sehv: 20)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd ve Muaviye b. Hakem'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Zeyd b. Erkâm'ın hadisi hasen sahihtir.

İlim adamlarının çoğu bu hadisle amel ederler ve şöyle derler: **"Bir kimse namazda bile bile veya unutarak konuşursa namazını tekrar kılar."** Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve Küfeliler bunlardandır. Kimi alimlerde şöyle derler. **"Namazda bile bile konuşursa namazını tekrar kılar unutarak konuşursa namazı caizdir."** Şâfii bunlardandır.

BÖLÜM: 298

Ø TEVBE EDILDIKTEN SONRA NAMAZ KıLıNıR Mı?

406- Esmâ b. Hakem el Fezarî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ali (r.a.)'den şöyle dediğini işittim: "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'den bir hadis işittiğimde Allah o hadisten beni dilediği şekilde faydalandırırdı. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir kişi bana hadis aktarınca ona yemin verdirirdim. Şayet yemin ederse o hadisi kabul ederdim. Bir seferinde Ebû Bekir bana bir hadis aktardı Ebû Bekir doğru insandı, şöyle demişti. Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştur. Bir kimse bir günah işler sonra kalkar abdest alır namaz kılar sonra Allah'tan bağışlanmasını isterse Allah onu mutlaka affeder sonra Rasûlullah (s.a.v.), 3 Âl-i İmrân 135. ayetini sonuna kadar okudu şöyle ki:**"…Ve onlar utanç verici bir iş yaptıklarında veya varlık sebeplerine aykırı bir davranışta bulunduklarında Allah'ı hatırlar ve günahlarının affi için yalvarırlar. Zaten Allah'tan başka kim günahları affedebilir. Onlar işledikleri günah ve hatalı işlerde de bilerek ısrar etmezler."** (İbn Mâce, İkame: 138)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû'd Derdâ, Enes, Ebû Ümâme, Muâz, Vâsile, Ka'b b. Amr ismi verilen Ebûl Yeser'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasen sahihtir. Bu hadisi bu şekliyle sadece Osman b. Muğîre'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

Şu'be ve diğerleri bu hadisi Ebû Avâne yoluyla benzer şekilde rivâyet etmişlerdir. Sûfyân es Sevrî ve Mıs'ar da bu hadisi mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Yine Mıs'ar'dan merfu olarak bir rivâyet şekli de vardır. Esmâ b. Hakem'in bu hadisten başka merfu olarak rivâyet ettiği bir hadis bilmiyoruz.

BÖLÜM: 299

Ø ÇOCUĞA HANGI YAŞTA NAMAZ KıLMASı EMREDILIR?

407- Rabi' b. Sebre (r.a.), babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Çocuklarınıza yedi yaşına geldiklerinde namazı öğretin, on yaşlarına geldiklerinde kılmazlar ise dövmek suretiyle namaz kılmalarını sağlayın."** (Dârimî, Salat: 141)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sebre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler Ahmed ve İshâk gibi; ve şöyle derler: **"On yaşından sonra geçirdiği namazları yeniden kılması gerekir."**

Tirmîzî: Sebre; Ma'bed el Cühenî'nin oğludur. Kendisine Avsece'nin oğludur da denilir.

BÖLÜM: 300

Ø NAMAZıN SON OTURUŞUNDA ABDESTI BOZULANıN DURUMU

408- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namazın son oturuşunda selam vermeden önce kişinin abdesti bozulursa namazı geçerlidir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 187)

Tirmîzî: Bu hadisin isnadı pek sağlam değildir. Hadisçiler karışıklığa düşmüşlerdir. Bir kısım ilim adamları: **"Tahiyyatı okuyacak kadar oturan kimsenin abdesti bozulursa namazı tamam olur"** demektedirler. Bir kısmı da: **"Tahiyyat okumadan ve selam vermeden abdesti bozulursa namazını yeniden kılması gerekir."** demektedirler ki, Şâfii, bunlardandır.

Ahmed diyor ki: Tahiyyat okumadan selam verirse namazı caizdir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) **"namazın bitmesi selamdır"** demektedir. Tahiyyat okumak selam vermekten daha hafiftir çünkü Rasûlullah (s.a.v.) iki rek'atta kalkmış tahiyyat okumaksızın namazına devam etmiştir.

İshâk b. İbrahim: "Tahiyyat okursa selam vermese bile namazı caizdir" demekte ve Rasûlullah (s.a.v.)'in İbn Mes'ûd'a, teşehhüdü öğrettiği şu hadisini delil getirmektedir; **"Tahiyyatı okuyup bitirdiğinde gerekeni yapmış olursun"**

Tirmîzî: Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um, İfrikî'dir. Bazı hadisçiler bu kimseyi zayıf kabul ederler. Yahya b. Saîd el Kattan ve Ahmed b. Hanbel bunlardandır.

BÖLÜM: 301

Ø ÇOK YAĞıŞLı GÜNLERDE NAMAZıN KONUTLARDA KıLıNMASı

409- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdik yağmura tutulduk, Rasûlullah (s.a.v.) **"Dileyen namazını kendi konutunda kılsın." (cemaate geleceğim diye ıslanmasın)** (Ebû Dâvûd, Salat: 206; Dârimî, Salat: 55)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, Semure, Ebûl Melih'in babasından ve Abdurrahman b. Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları yağmur ve çamur gibi sıkıntılı anlarda cuma ve cemaate gidilmemesine ruhsat vermişler olup; Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Tirmîzî: Ebû Züra'dan şöyle dediğini işittim: Affân b. Müslim, Amr b. Ali'den sadece bir hadis rivâyet etmiştir.

Ebû Züra' diyor ki: Basra'da şu üç kişiden hafizası daha kuvvetli olan kimseyi görmedik: **Ali el Medînî, İbn Şazekûnî ve Amr b. Ali.**

Ebû Melih'in adı Âmir'dir. Kendisine Zeyd b. Üsâme b. Umeyr el Hüzelî'de denir.

BÖLÜM: 302

Ø NAMAZLARDAN SONRA TESBIH ÇEKMEK

410- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fakir kimseler, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek; Ya Rasûlullah! Dediler. **"Zenginler de bizim gibi namaz kılıyorlar bizim gibi oruç tutuyorlar, imkanları olduğu için köleleri hürriyetlerine kavuşturuyorlar bol bol sadaka veriyorlar."** Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) buyurdular ki: **"Her namazı kıldığınızda otuz üç kere sübhanallah, Otuz üç kere elhamdülillah, otuz dört kere Allahûekber, on kere de lailahe illallah derseniz sizi sevapta geçen zenginlere yetişmiş olursunuz ve sizden sonrakiler de bunları yapmadıkları sürece sizi geçemezler."** (Nesâî, Sehv: 91)

Tirmîzî: Bu konuda Ka'b b. Ucre, Enes, Abdullah b. Amr, Zeyd b. Sabit, Ebû'd Derdâ, İbn Ömer ve Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen garibtir. Yine bu konuda Ebû Hüreyre ve Muğîre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle söylediği de rivâyet edilmiştir. İki özellik vardır ki onları yapan mutlaka Cennete girecektir. **"Her namazın arkasında on sefer sübhanallah, on sefer elhamdülillah, on sefer Allahüekber, diyen kimse ile uyuyacağı zaman otuz üç kere sübhanallah, otuz üç kere elhamdülillah, otuz dört kere de Allahuekber diyen kimse."**

BÖLÜM: 303

Ø YAĞMUR VE ÇAMURLU ZAMANLARDA BINIT ÜZERINDE NAMAZ KıLıNıR MI?

411- Ya'la b. Mürre (r.a.)'in babasından ve dedesinden aktardığına göre: **"Bir yolculukta Peygamber (s.a.v.) ile beraber idiler. Dar bir geçide geldiklerinde namaz vakti girmişti, üstlerinden yağmur durmaksızın yağıyor altlarında da su yükseliyordu, Rasûlullah (s.a.v.) devesinin üzerinde ezan okudu kamet getirdi, devesiyle öne geçerek onlara namaz kıldırdı. Namazı imâ** (hareketle) **kıldırıyordu secdeleri rükû' dan biraz daha eğilerek yapıyordu."** (İbn Mâce, İkame: 35)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Ömer b. Rimah el Belhî tek başına rivâyet etmiştir. Bu hadisinden başka rivâyeti olmadığı için tanınmaz, ilim adamlarından pek çok kimse bu hadisi ondan aktarmışlardır. Aynı şekilde Enes b. Mâlik'den de yağmurlu ve çamurlu zamanlarda binit üzerinde namaz kıldığı da rivâyet edilmiştir. İlim adamları bu hadisle amel etmişlerdir. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 304

Ø VÜCUDA ZARAR VERECEK ŞEKILDE NAMAZ KıLMAK

412- Muğîre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ayakları şişinceye kadar namaz kılardı.** Kendisine şöyle denildi: **"Geçmiş ve gelecek günahlarınız bağışlandığı halde niçin kendini zorlayarak böyle namaz kılıyorsun?"** Buyurdular ki: **"Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?"** (İbn Mâce, İkame: 184)

Bu konuda Ebû Hüreyre ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Muğîre b. Şu'be'nin hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 305

Ø KıYAMETTE ILK HESAP NAMAZLA BAŞLAYACAKTıR

413- Hureys b. Kabîsa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne'ye geldiğimde şöyle dua etmiştim: **"Allah'ım oturup sohbet edebileceğim bir arkadaş nasib et."** Ebû Hüreyre'nin yanına sokulup Allah'tan hayırlı, sohbet edebileceğim bir kimse nasib etmesini dilemiştim. Şimdi senden Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğin bir hadisi bana aktar ki Allah onunla beni faydalandırsın dedim. Bunun üzerine Ebû Hüreyre şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işitmiştim şöyle buyurmuştu: **"Kıyamet gününde kulun işlediği amellerinden ilk olarak hesap vereceği şey namazdır, namazı tam ve düzgün olursa başardı ve kurtuldu gitti, namazı bozuk olursa tamamen zarardadır. Eğer hesabı görülen kimsenin farz namazlarında eksiği varsa Allah şöyle diyecek: "Kulumun nafile namazlarına bakın ve farzdan eksiğini nafilerle tamamlayın. Böylece diğer amellerin hesabı da bu şekilde görülür."** (Nesâî, Salat: 9; İbn Mâce, İkame: 202)

Bu konuda Temim ed Dârî'den de hadis rivâyet edilmiştir. Yine bu hadis Ebû Hüreyre'den başka şekilde de rivâyet edilmiştir. Hasan'ın arkadaşlarından bazıları Hasan'dan Kabîsa b. Hureys'den başka bir hadis daha rivâyet edilmiştir ki meşhur olan rivâyet Kabîsa b. Hureys b. Kabise değil **"Kabîsa b. Hureys"** rivâyetidir.

Enes b. Hakîm'den de Ebû Hüreyre yoluyla benzeri bir hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 306

Ø BIR GÜN VE GECEDE FARZLARıN DıŞıNDA ON IKI REK'AT SÜNNET KıLıNıR

414- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Her kim bir günde kılınması gereken on iki rek'at sünnet namaza devam ederse Allah o kimseye Cennet'te bir köşk yapar. Öğleden önce dört rek'at, sonra iki rek'at, akşamnamazından sonra iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at, sabah namazından önce iki rek'at."** (İbn Mâce, İkame: 100; Dârimî, Salat: 144)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Habibe, Ebû Hüreyre, Ebû Musa ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Aişenin hadisi bu şekliyle garibtir. Muğıre b. Ziyâd'ın hafızası yönünde bazı hadisçiler söz etmişlerdir.

415- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bir gün ve gecede farzların dışında kılınması gereken on iki rek'at sünneti kılarsa Allah'ta o kimseye Cennet'te bir köşk yapar. Dört rek'at öğleden önce, iki rek'at öğleden sonra, akşamdan önce iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at, sabah namazından önce iki rek'at."** (İbn Mâce, İkame: 100)

Tirmîzî: Bu konuda Anbese'nin, Ümmü Habibe'den rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir. Bu hadis Anbese'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 307

Ø IKI REK'ATLıK SABAH NAMAZıNıN DEĞERI VE KıYMETI

416- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sabah namazının iki rek'atından elde edilecek sevap dünya ve içindeki her şeyden daha hayırlıdır."** (Dârimî, Salat: 136)

Bu konuda Ali, İbn Ömer, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Ahmed b. Hanbel, Salih b. Abdullah et Tirmîzî'den, Âişe'nin bu hadisini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 308

Ø SABAH NAMAZıNıN SÜNNETININ HAFIF KıLınMASı VE NE OKUNDUĞU

417- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i bir ay boyunca gözetledim sabah namazının sünnetinde Kafirun ve İhlas sûrelerini okuyordu."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 14; Ebû Dâvûd, Salat-ı Tatavvu: 2)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Enes, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs, Hafsa ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasendir. Ebû İshâk'tan, Sevrî'nin rivâyet ettiği hadisi ancak halk arasında İsrail hadisi diye bilinen Ebû Ahmed'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Ahmed aynı şekilde İsrail'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Ebû Ahmed ez-Zübeyrî güvenilir bir kimse olup hafizdır. Bündar'dan şöyle dediğini işittim: **"Ebû Ahmed ez-Zübeyrî'den hafızası daha güzel bir kimseyi görmedim."** Ebû Ahmed'in adı: Muhammed b. Abdullah b. Zübeyr el Kûfî el Esedî'dir.

BÖLÜM: 309

Ø SABAH NAMAZıNıN FARZıYLA SÜNNETI ARASıNDA KONUŞULUR MU?

418- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) sabah namazının iki rek'at sünnetini kıldıktan sonra bir ihtiyacı olursa benimle konuşurdu, ihtiyacı yoksa farz namazı kılmak üzere mescide çıkardı."** (Dârimî, Salat: 147)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerin ilim adamlarından bir kısmı sabah namazının vaktinin girişinden farzı kılıncaya kadarki zaman içerisinde zaruri olan konuşma ve Allah'ı zikirden başka lüzumsuz konuşmaları hoş karşılamazlardı. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 310

Ø SABAH NAMAZıNıN VAKTI GIRDIKTEN SONRA SADECE IKI REK'AT SÜNNET KıLınıR

419- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sabah namazının vakti girdikten sonra sadece iki rek'at sünnet kılınır."** (Dârimî, Salat: 146; İbn Mâce, İkame: 101)

Bu hadisten anlaşılması gereken şudur: Sabah namazının vakti girdikten sonra sadece sabah namazının iki rek'at sünneti kılınabilir.

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr ve Hafsa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer (r.a.)'in bu hadisi garibtir. Bu hadis sadece Kudame b. Musa'nın rivâyetiyle bilmekteyiz. Kendisinden, bazı kimseler hadis rivâyet etmişlerdir. İlim adamları bu konuda ittifak ederek şöyle demişlerdir: **"Sabah namazının vakti girdikten sonra sabahın ilk sünnetinden başka namaz kılmak hoş değildir."**

BÖLÜM: 311

Ø SABAH NAMAZıNıN SÜNNETINI KıLDıKTAN SONRA BIRAZ UZANMAK

420- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Biriniz sabah namazının sünnetini kılınca sağ yanı üzerine yatarak istirahat etsin."** (Ebû Dâvûd, Salat-ı Tatavvu: 3; Dârimî, Salat: 148)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe (r.anha)'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir. Yine Âişe (r.anha)'dan şöyle de rivâyet edilmiştir. **"Rasûlullah (s.a.v.) sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra sağ yanı üzerine uzanırdı."** Bazı ilim adamları böyle yapmayı müstehab görürler.

BÖLÜM: 312

Ø NAMAZ IÇIN KAMET GETIRILINCE FARZDAN BAŞKA NAMAZ KıLınMAZ

421- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Herhangi bir vaktin namazı için kamet getirildiğinde o vaktin farzından başka namaz kılınmaz."** (Dârimî, Salat: 149; İbn Mâce, İkame: 103)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Buhayne, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Sercis, İbn Abbâs, ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasendir. Yine aynı şekilde Eyyûb, Verka b. Ömer, Ziyâd b. Sa'd, İsmail b. Müslim, Muhammed b. Cuhade, Amr b. Dinar, Atâ b. Yesâr ve Ebû Hüreyre yoluyla da hadis rivâyet edilmiştir.

Hammad b. Zeyd, Sûfyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan da bir hadis rivâyet edilmiş olup merfu derecesine çıkmamıştır. Merfu olan rivâyet bizce daha sahihtir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve diğer ilim adamlarından bir kısmı bu hadisle amel edip **"Kamet getirildiğinde o vaktin farzından başka namaz kılınmaz"** demektedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler.

Bu hadis yine Ebû Hüreyre'den değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir. Ayyaş b. Abbâs el Kıtbanî el Mısrî'de, Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre'den de benzeri bir hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 313

Ø SABAH NAMAZININ SÜNNETİ GEÇMİŞSE FARZINDAN SONRA KILINMALIDIR

422- Muhammed b. İbrahim'in dedesi Kays (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) namaz için mescide çıktı, hemen kamet getirildi ben onunla sabah namazını cemaatle kıldım. Rasûlullah (s.a.v.) namazını bitirip mescidden çıkacağında beni namaz kılar vaziyette gördü ve **"Ey Kays dur bakalım bir namaz vaktinde iki namaz mı? kılıyorsun buyurdular."** Ben de, Ey Allah'ın Rasûlü sabah namazının iki rek'at sünnetini kılamamış idim dedim. **"O halde bir sakıncası yok"** buyurdular. (İbn Mâce, İkame: 104; Buhârî, Mevakît: 27)

Tirmîzî: Muhammed b. İbrahim'in rivâyetinin bu şekilde olduğunu sadece Sa'd b. Saîd'in rivâyetinden bilmekteyiz. Sûfyân b. Uyeyne der ki: Atâ b. ebî Rebah bu hadisi Sa'd b. ebî Saîd'den rivâyet etmiştir. Bu hadis sadece mürsel olarak rivâyet edilmiştir. Mekke'lilerden bir kısmı bu hadisle amel etmekte olup: **"Güneş doğmadan önce farz namazdan sonra namaz kılmakta bir sakınca görmemektedirler."**

Tirmîzî: Sa'd b. Saîd, Yahya b. Saîd el Ensarî'nin kardeşidir. Kays ise Yahya b. Saîd'in dedesidir. Kays b. Amr ve Kays b. Kaht olduğu da söylenmektedir. Bu hadisin senedi kopuktur. Çünkü Muhammed b. İbrahim et Teymî, Kays'tan işitmemiştir.

Kimisi de bu hadisi Sa'd b. Saîd'den ve Muhammed b. İbrahim'den **"Rasûlullah (s.a.v.) çıktı ve Kays'ı gördü…"** diyerek rivâyet etmektedirler. Bu hadis Abdulaziz'in, Sa'd b. Saîd'den rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 314

Ø SABAH NAMAZı KAÇıRıLıRSA GÜNEŞ DOĞDUKTAN SONRA BILE KıLınıR

423- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim sabah namazının iki rek'atını kılamaz ise güneş doğduktan sonra bile olsa mutlaka kılsın."** (İbn Mâce, İkame: 104; Ebû Dâvûd, Tatavvu: 6)

Tirmîzî: Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz, İbn Ömer'den böyle yaptığı da rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları bu hadisle amel etmişlerdir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Amr b. Âsım el Kilabî'den başka bu hadisi Hemmâm'dan bu şekliyle rivâyet eden bir kimse bilmiyoruz. Katâde'nin Nadr b. Enes, Beşîr b. Nehik ve Ebû Hüreyre'den bilinen meşhur rivâyeti şöyledir. **"Her kim güneş doğmadan önce sabah namazının bir rek'atına yetişirse sabah namazına yetişmiş sayılır."**

BÖLÜM: 315

Ø ÖĞLEDEN ÖNCE KILINAN DÖRT REK'AT SÜNNET

424- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) öğlenin farzından önce dört rek'at sonra da iki rek'at sünnet kılardı."** (İbn Mâce, İkame: 105; Ebû Dâvûd, Tatavvu: 7)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe ve Ümmü Habibe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali'nin hadisi hasendir.

Ebû Bekir el Attar der ki: Ali b. Abdullah'tan Yahya b. Saîd'den, Sûfyân'dan şöyle dediği bize aktarılmıştır. **"Hâris'in rivâyetine karşı Âsım b. Damre'nin rivâyetinin üstünlüğünü ve değerini biliriz."** Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve diğer dönemlerden pekçok ilim adamlarının görüşü bu şekilde olup **"Öğle namazının farzından önce dört rek'at sünnet kılınmasını"** tercih etmişlerdir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, İshâk ve Küfeliler böyle yaparlar. Kimi ilim adamları da **"Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir"** diyerek bu kılınan dört rek'atın arasını bölerek, iki iki kılmanın uygun olduğunu söylemişlerdir. Ahmed ve Şâfii bunlardandır.

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 316

Ø ÖĞLE NAMAZINDAN SONRA KILINAN IKI REK'AT SÜNNET

425- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) ile beraber öğleden önce iki öğleden sonra da iki rek'at sünnet namaz kıldım."** (İbn Mâce, İkame: 425; Nesâî, İmame: 64)

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi sahihtir.

BÖLÜM: 317

Ø ÖĞLE NAMAZININ FARZINDAN ÖNCEKI SÜNNET MUTLAKA KILINMALIDIR

426- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Peygamber (s.a.v.) öğle namazının farzından önce kılması gereken sünneti kılamaz ise farzdan sonra kılardı."** (İbn Mâce, İkame: 105; Ebû Dâvûd, Tatavvu: 7)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garib olup sadece İbn'ül Mübarek'in bu rivâyetinden bilmekteyiz. Kays b. er Rabî', Şu'be'den ve Hâlid el Hazza'dan buna benzer bir şekilde rivâyet etmiştir. Kays b. er Rabî'den başka, Şu'be'den bu hadisi rivâyet eden bir kimse bilmiyoruz. Yine Abdurrahman b. ebî Leylâ'da Peygamber (s.a.v.)'den buna benzer bir hadis rivâyet etmiştir.

427- Ümmü Habibe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. **"Kim öğle namazının farzından önce dört farzından sonra da dört rek'at namaz kılarsa Cehennem'i o kimseye haram kılar."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 7; İbn Mâce, İkame: 108)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Buradakinin dışında da başka bir yolla rivâyet edilmiştir.

428- Anbese b. ebî Sûfyân (r.a.)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.)'in hanımı ve kız kardeşim Ümmü Habibe'den işittim diyor ki: Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini işittim: **"Her kim öğlenin farzından önce dört rek'at, sonra dört rek'at kılmaya devam ederse Allah o kimseye Cehennem ateşini haram kılar."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 7; İbn Mâce, İkame: 108)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Râvîlerden Kâsım Abdurrahman'ın oğludur. Künyesi, Ebû Abdurrahman'dır. Kendisi Abdurrahman b. Hâlid b. Yezîd b. Muaviye'nin azat edilmiş kölesidir, Şamlı olup güvenilir bir kimsedir ve Ebû Ümâme'nin de arkadaşıdır.

BÖLÜM: 318

Ø IKINDI FARZINDAN ÖNCEKI DÖRT REK'AT SÜNNET

429- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ikindi namazının farzından önce dört rek'at sünnet kılar bu dört rek'at sünnetin arasını bir selamla ayırırdı ki o selamda; **"Allah'a yakın meleklere, peygamberlere ve onlara uyan mü'min ve Müslümanlara selam olsun"** dedi. (İbn Mâce, İkame: 109; Nesâî, İmame: 65)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ali hadisi hasendir.

İshâk b. İbrahim bu hadisle yola çıkarak, ikindiden önce kılınan dört rek'atın bir selam ile kılınmasını tercih etmiştir.

İshâk diyor ki: "Arasını bir selam ile ayırırdı" demek, oturarak teşehhüdü okurdu demektedir.

Şâfii ve Ahmed'in görüşü ise: Gece ve gündüz namazları ikişer ikişer rek'attır hadisine göre ikindiden önceki dört rek'atın iki selamla ayrılması yönündedir.

430- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İkindi namazının farzından önce dört rek'at kılan kimseye Allah rahmet etsin."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 8)

Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 319

Ø AKŞAMIN FARZINDAN SONRAKI SÜNNETTE NE OKUNUR?

431- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) akşam namazının farzından sonraki iki rek'atla, sabah namazından önceki iki rek'atta okuduğu "Kafirûn" ve "İhlas" sûrelerini kaç kere işittiğimi sayamam."** (İbn Mâce, İkame: 111)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Mes'ûd'un hadisi garibtir. Bu hadisi sadece Abdulmelik b. Ma'dan'ın, Asımdan rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 320

Ø AKŞAMIN SON IKI REK'AT SÜNNETININ EVDE KILINMASI

432- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) ile birlikte, evinde akşam namazının farzından sonra iki rek'at namaz kıldım."** (İbn Mâce, İkame: 110; Ebû Dâvûd, Tatavvu: 15)

Tirmîzî: Bu konuda Rafî' b. Hadîç ve Ka'b b. Ucre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadis hasen sahihtir.

433- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in gece ve gündüzde kıldığı on rek'at namazı çok iyi öğrendim şöyle ki: Öğleden önce iki öğleden sonra iki rek'at, ikindiden önce iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at ve Hafsa'nın bana bildirdiğine göre; sabahtan önce iki rek'at."** (İbn Mâce, İkame: 100)

Bu hadis hasen sahihtir.

434- Zührî, Sâlim ve İbn Ömer (r.anhüma), yoluyla Rasûlullah (s.a.v.)'den bu hadisin bir benzeri daha rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 321

Ø AKŞAMIN FARZINDAN SONRA KILINACAK ALTI REK'AT NAFILE NAMAZIN DEĞER VE KIYMETI

435- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim akşam namazından sonra altı rek'at nafile namaz kılar ve aralarında da kötü söz söylemezse on iki yıllık ibadet sevâbına denk sevap kazanmış olur."** (İbn Mâce, İkame: 113; Ebû Dâvûd, Tatavvu: 15)

Tirmîzî: Âişe (r.anha)'dan şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Kim akşam namazından sonra yirmi rek'at nafile kılarsa Allah'ta ona Cennet'te bir evyapar."**

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi garibtir. Bu hadisi sadece Ömer b. Abdullah b. ebî Has'am'dan, Zeyd b. Hubab'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmîzî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Ömer b. ebî Has'am bilinmeyen ve hoş karşılanmayan bir kimsedir. Gerçekten o zayıf sayılmaktadır.

BÖLÜM: 322

Ø YATSıDAN SONRA KıLıNAN IKI REK'AT SÜNNET

436- Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Âişe (r.anha)'ya Rasûlullah (s.a.v.)'in namazından sordum. Buyurdular ki: **"Öğleden önce iki rek'at, öğleden sonra iki rek'at, akşamdan sonra iki, yatsıdan sonra iki rek'at, sabahtan önce iki rek'at sünnet kılardı."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 16)

Tirmîzî: Abdullah b. Şakîk ve Âişe hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 323

Ø GECE NAMAZLARıNıN IKIŞER IKIŞER OLDUĞU

437- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gece namazları ikişer ikişer rek'attır. Sabah namazının vaktinin girmesinden endişe edersen vitr namazını bir rek'at olarak kıl gece kıldığın son namaz, vitr namazı olsun."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 24; Dârimî, Salat: 165)

Tirmîzî: Bu konuda Amr b. Abese'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları bu hadisle amel ederler ve gece namazlarının ikişer ikişer rek'at olduğunu söylerler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 324

Ø GECE NAMAZıNıN DEĞER VE KıYMETI

438- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ramazan orucundan sonra en değerli oruç Allah'ın ayı olan Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en değerli namaz gece kılınan namazdır."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Bilâl ve Ebû Ümâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

Tirmîzî: Ebû Bişr'in adı Cafer b. Ebû Vahşiyye'dir. Ebû Vahşiyye'nin adı ise İyas'tır.

BÖLÜM: 325

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'IN GECE NAMAZı NASıLDı?

439- Ebû Seleme (r.a.)'dan rivâyet edilmiştir. Ebû Seleme (r.anha), Âişe (r.anha)'ya **"Rasûlullah (s.a.v.)'in Ramazan'daki kıldığı gece namazından sormuştu da;** Âişe (r.anha) şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ne Ramazan'da ne de Ramazan ayı haricinde gece kıldığı namazlar on bir rek'atı geçmezdi. Dört rek'at kılardı ki onun güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! Sonra yine dört rek'at daha kılardı ki bununda güzelliğinden ve uzunluğundan hiç sorma! Sonra üç rek'at kılardı.** Âişe diyor ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü vitr namazını kılmadan mı uyuyorsunuz?** Buyurdular ki: **"Benim gözlerim uyur fakat kalbim uyumaz."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 26; Dârimî, Salat: 165)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

440- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) geceleri on bir rek'at namaz kılar bunun birini vitr olarak kılmış olurdu. Namazını bitirdiğinde sağ yanı üzerine uzanırdı."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 26)

441- Kuteybe, Mâlik ve İbn Şihâb'tan bu hadisin bir benzeri daha rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 326

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) GECELERI ON ÜÇ REK'ATTA NAMAZ KıLARDı

442- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) geceleri nafile namaz olarak on üç rek'at namaz kılardı."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 26; Dârimî, Salat: 165)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Cemre ed Dubaî'nin ismi Nasr b. Imrân ed Dubaî'dir.

BÖLÜM: 327

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) GECELERI DOKUZ REK'AT NAMAZ KıLARDı

443- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) geceleri dokuz rek'at nafile namaz kılardı."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 26; İbn Mâce, İkame: 123)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid ve Fadl b. Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. **Tirmîzî:** Âişe hadisi bu şekliyle hasen sahih garibtir.

444- Sûfyân es Sevrî (r.a.), A'meş'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Bu hadisi bize Mahmûd b. Gaylân, Yahya b. Adem'den, Sûfyân'dan ve Ameş'den bize aktarmıştır.

Tirmîzî: Rasûlullah (s.a.v.)'den gece namazı hakkındaki rivâyetlerin en çoğu vitr ile beraber on üç rek'at en azı ise dokuz rek'attır.

BÖLÜM: 328

Ø GECE NAMAZıNı KıLAMAYAN GÜNDÜZ KıLABILIR

445- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) gece namazını uykudan dolayı kılamaz ise, gündüz on iki rek'at olarak kılardı."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 20; Dârimî, Salat: 162)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Sa'd b. Hişâm, Âmir el Ensarî'nin oğludur. Hişâm b. Âmir ise Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabındandır. Abbâs el Anberî, Attâb b. Müsenna, Behz b. Hakîm'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zürare b. Evfâ, Basra'da kadılık görevi yapıyordu. Kuşeyr oğullarına imâmlık yapıyordu. Bir gün sabah namazında Müddessir sûresi 8. ve 9. ayetleri olan **"Yeniden diriliş için Sur'a üfürüldüğü zaman işte o gün çok zorlu ve sıkıntılı bir gündür."** Ayetini okudu ve ölü vaziyette yere düştü. Bende, onu evine taşıyanlar arasında idim.

BÖLÜM: 329

Ø ALLAHıN HER GECE KULLARıNı BAĞIŞLAMA MÜJDESI

446- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Gecenin ilk üçte biri geçince Allah dünya semasına inerek şöyle buyurur. Mülkün sahibi, otorite benimdir, kim bana dua ederse karşılığını veririm, kim benden isterse ona veririm. Kim benden bağışlanma isterse onu bağışlarım bu durum sabaha kadar böylece devam eder."** (Dârimî, Salat: 168; Müslim, Salat-ül Müsafirîn: 24)

Tirmîzî: Bu konuda Ali b. ebî Tâlib ve Ebû Saîd el Hudrî, Rifâa el Cühenî, Cübeyr b. Mut'im, İbn Mes'ûd, Ebû'd Derdâ, Osman b. ebil As'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Bu hadis Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Yine Ebû Hüreyre'den **"Gecenin üçte biri kalınca…"** şeklindeki rivâyeti de vardır ki rivayetlerin en sahihi budur.

BÖLÜM: 330

Ø GECE NAMAZLARıNDA NE OKUNUR?

447- Ebû Katâde (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir gece Ebû Bekir'e uğradı gece namazında alçak sesle okuyorsun**" dedi. Ebû Bekir ise: **"Yalvardığım kimseye duyuruyorum dedi. Rasûlullah (s.a.v.) ise biraz sesini yükselt"** dedi. **"Ömer'e uğradı, gece namazında**

sesini çok yükselterek okuyorsun" dedi. Ömer ise: **"Uyuklayanları uyandırıyor, şeytanı da kovalıyorum"** dedi. **"Peygamber (s.a.v.) ise sesini biraz alçalt buyurdular."** (Müslim, Salat-ül Müsafirîn: 27)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, Ümmü Hanî, Enes, Ümmü Seleme ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi Hammad b. Seleme'den, Yahya b. İshâk aktarmıştır. Pek çok kimseler bu hadisi Sabit ve Abdullah b. Rebah'tan mürsel olarak aktarmışlardır.

448- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Kur'ân'dan bir ayet ile gece namazının tümünü kılmıştı."** (İbn Mâce rivâyetine göre bu ayet; 5 Maide: 118. ayetidir.)(Tirmîzî rivâyet etmiştir)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

449- Abdullah b. ebî Kays (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Âişe (r.anha)'ya sordum, Rasûlullah (s.a.v.)'in gece namazlarındaki okuyuşu açıktan mı yoksa gizli miydi? Âişe şöyle dedi: Her iki şekilde de yapmıştır, bazen gizli okur, bazen de sesli okurdu. Bunun üzerine ben de: Her türlü ibadet ve işlerimizde genişlik vererek kolaylık sağlayan Allah'a hamdolsun."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 11; Müslim, Müsafirîn: 29)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 331

Ø NAFILE NAMAZLARıN EVDE KıLıNMASı DAHA DEĞERLIDIR

450- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Farz namaz dışında kişinin en hayırlı namazı evinde kıldığı namazdır."** (Müslim, Müsafirin: 29; Ebû Dâvûd, Vitr: 11)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer b. Hattâb, Câbir b. Abdillah, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Âişe, Abdullah b. Sa'd ve Zeyd b. Hâlid el Cühenî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Zeyd b. Sabit hadisi hasendir. Bu hadisin rivâyeti konusunda ihtilaf vardır. Musa b. Ukbe ve İbrahim b. ebûn Nadr, merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Mâlik b. Enes ise Ebû'n Nadr'den rivâyet etmiş mevkuf olarak aktarmıştır. Merfu olarak aktarılan daha sahihtir.

451- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Evlerinizde de sünnet namazlarını kılın ki evlerinizi namaz kılınmayan kabirlere çevirmeyin."** (Müslim, Müsafirîn: 29)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

48: KUR'ÂN'ıN TEFSIRI

BÖLÜM: 1

Ø KUR'ÂN-ı KENDI GÖRÜŞ VE ARZUSUNA UYDURMAYA ÇALıŞAN NE OLUR?

2950- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim bilgisiz veya kasıtlı olarak Kur'ân ayetleri hakkında konuşur ve hüküm verirse Cehennem'deki yerine hazır olsun."** (Müsned: 1965)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2951- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Benden yalan yere hadis aktarmaktan sakınınız bildiğiniz ve benim söylediklerimi aktarabilirsiniz. Her kim benim adıma bile bile bir söz uydurur, söyler ve naklederse Cehennem'deki yerine hazırlansın. Kim de Kur'ân'ın tefsiri hakkında kendi görüş ve arzusuna uydurarak hüküm verirse o da Cehennem'deki yerine hazırlansın."** (Müsned: 1965)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2952- Cündüp b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim Kur'ân ayetleri hakkında kendi görüş ve tahminlerine göre konuşur ve hüküm verirse doğruya varsa bile şüphesiz o kimse yanılgıdadır yanılmıştır."** (Ebû Dâvûd, İlim: 27)

Tirmizî: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve bazı ilim adamlarından böylece rivâyet edilmiştir. Yani Kur'ân'ın bilgisizce veya kişinin kendi görüş ve tahminlerine göre tefsir etmesine karşı şiddet göstermişlerdir.

Mûcâhid, Katâde ve diğer ilim adamlarından pek çoğunun Kur'ân-ı tefsir ettikleri hakkındaki rivâyete gelince; onlar tahminle Kur'ân-ı tefsir etmemişlerdir. Bu insanların Kur'ân ve Kur'ân tefsiri hakkında bilgisizce ve kendi arzu ve istekleri doğrultusunda konuşmadıklarına dair söylediğimiz sözü doğrulayacak şekilde rivâyetler yapılmıştır.

Bazı hadisçiler Süheyl b. ebî Hazm hakkında ileri geri söz söylemişlerdir. Hüseyn b. Mehdî el Basrî, Abdurrezzak vasıtasıyla Ma'mer'den, Katâde'den şöyle rivâyet edilmiştir: **"Kur'ân'da hiçbir ayet yoktur ki onun hakkında bir şey işitmemiş olayım."**

İbn ebî Ömer, Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla A'meş'den, Mûcâhid'in şöyle dediğini aktarmıştır. İbn Mes'ûd, kıratını okumuş olsaydım İbn Abbâs'a, Kur'ân'dan sorduğum pek çok meseleyi sormaya ihtiyaç duymazdım.

BÖLÜM: 2

Ø FATIHA SÛRESI VE TEFSIRI

2953- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim bir namaz kılar da o namazda Fatiha sûresini okumazsa o namaz eksiklir o namaz noksandır. O namaz tam değildir."** Abdurrahman diyor ki: Ey Ebû Hüreyre dedim bazen imamın arkasında oluyorum (ne yapmalıyım?) Ebû Hüreyre şöyle cevap verdi: Ey Farisi oğlu Fatihayı içinden oku Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim Allah şöyle buyurdu: Namazı kulumla kendi aramda iki eşit kısma ayırdım yarısı benim yarısı da kulum içindir. Kulum istediğine erişecektir. Kul: **"Elhamdü lillahi Rabbil alemîn"** der. Allah'ta kulum bana hamdetti buyurur. Kul: **"Errahmanirrahîm"** der. Allah'ta: Kulum beni övdü, der. Kul: **"Maliki yevmiddin"** der. Allah'ta kulum yüceltti der. İşte bu okunanlar bana aittir. **"İyyake na'büdü ve iyyake nesteîn"** benimle kulum arasındaki müşterek ayettir. Sürenin sonu sadece kuluma aittir. Kulum istediğine erişecektir. Sürenin bu son ayetlerinde kul Allah'a duâ ediyor ve ondan dosdoğru yoluna eriştirmesini istiyor. (Müslim, Salat: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şu'be, İsmail b. Cafer ve pek çok kimse Alâ b. Abdurrahman'dan, babasından, Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

İbn Cüreyc ve Mâlik b. Enes'de, Alâ b. Abdurrahman'dan, Hişam b. Zühre'nin azâdlısı Ebû Saib'ten ve Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Aynı şekilde Muhammed b. Yahya, Yakub b. Sûfyân el Farisî şöyle demişlerdir. İsmail b. ebî Üveys babasından, Alâ b. Abdurrahman'dan, babasından, Hişâm b. Zühre'nin azâdlı kölesi Ebû's Sâib'den ki bu ikisi Ebû Hüreyre'nin sohbet ettiği iki kişidir. Ebû Hüreyre'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim namaz kılar da o namazında Fatiha sûresini okumazsa eksik olup tamam değildir."**

İsmail b. ebî Üveys'in rivâyetinde bundan fazlası yoktur. Ebû Zür'a'ya bu hadisi sordum. İkisi de sahihtir, dedi ve İbn ebî Üveys'in babası vasıtasıyla Alâ'dan rivâyetini delil olarak gösterdi.

Abd b. Humeyd, Abdurrahman b. Sa'd vasıtasıyla Amr b. ebî Kays'den, Simak b. Harb'den, Abbâd b. Hubeyş'den, Adiyy b. Hâtim'den şöyle nakledilmiştir: Mescidde oturmakta olan Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldim insanlar bu Adiyy b. Hâtim'dir. Hiçbir kimsenin korumasına tabi olmadan gelmiştim. Kendisine takdim edildiğim zaman elimden tuttu ve bundan önce de Allah'tan onun elini elime tutuşturmasını istiyordum buyurdu. Benimle birlikte kalktı, tam o sırada yanında bir çocuğu bulunan bir kadın O'nu karşıladı ve sana arz edeceğimiz bir ihtiyacımız var dedi. Onların ihtiyacını görünceye kadar onlarla beraber ayakta kaldı, sonra elimden tuttu ve beni evine götürdü. Bir kız çocuğu bir minder attı, Rasûlullah (s.a.v.) onun üzerine oturdu. Ben de onun önüne oturdum. Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra şöyle buyurdu: **"La ilahe illallah"** demekten seni alıkoyan nedir? Yoksa Allah'ın dışında bildiğin bir ilah mı var? Ben hayır diye cevap verdim sonra Rasûlullah (s.a.v.) bir süre konuştu ve şöyle buyurdu: **"Allahu ekber"** (Allah en büyüktür) demekten mi kaçıyor ve Allah'tan daha büyük bir varlık mı tanıyorsun? Ben de hayır dedim ve şöyle devam etti: Yahudiler, Allah'ın gazablandığı kimselerdir. Hıristiyanlar ise sapıktır. Ben de: **"Müslüman oldum ve geldim dedim"** dedim. Bunun üzerine yüzünün sevinçten değiştiğini gördüm, sonra benim için emir verdi, Ensâr'dan bir kimsenin evine yerleştirildim ve sabah akşam Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gidip gelmeye başladım. Bir akşam vakti Rasûlullah (s.a.v.)'in yanındayken yünden çizgili elbiseler giymiş fakir bir gurup geldi namazı kıldırıp kalktı ve cemaati bu kimselere yardım etmeye teşvik etti ve şöyle buyurdu: Bir ölçek olsun, yarım ölçek olsun, bir avuç parçası olsun bu insanlara vermek suretiyle sizler kendinizi Cehennem ateşinden koruyabilirsiniz. Bir hurma ile de yarım hurma ile de olsa veriniz... Hepiniz bir gün Allah'la karşı karşıya geleceksiniz ve Allah size şöyle buyuracaktır: Sizlere göz, kulak vermedim mi? O kimse de evet verdin diyecektir. Allah: Sana çoluk çocuk vermedim mi? Buyuracak. O kimse de evet diyecek Allah, kendin için gönderdiklerin nerede? Buyuracak o kimse önüne arkasına sağına soluna bakınacak Cehennem ateşinden kendisini koruyacak bir şey bulamayacak. Her biriniz yarım hurma ile olsa bile kendinizi ateşten koruyunuz. Şayet bulamaz ise güzel sözle yapsın. Buyurdu. Ben sizin için yoksulluktan endişe etmiyorum. Allah size her şeyi veren ve yardım edendir. Hatta bir kadın Hîre ile Medîne arasında kendi başına gidecek bineğin çalınmasından korkulmayacaktır. Ben de bu söz üzerine içimden Tayy kabilesinin meşhur hırsızları nerede olacak, dedim.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece Simak b. Harb'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Şu'be Simak b. Harb'den, Abbâd b. Hubeyş'den Adiyy b. Hatîm'den bu hadisi uzunca tam metniyle rivâyet etmiştir.

2954- Adiyy b. Hâtim (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Yahudiler, Allah'ın gazablandığı kimselerdir, Hıristiyanlar da sapık kimselerdir."** Sonra hadisi uzunca zikretti. (Müslim, Salat: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

BÖLÜM: 3

Ø BAKARA SÛRESINDEKI TEFSIR EDILEN AYETLER

2955- Ebû Musa el Eş'arî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, Adem'i yeryüzünün her bir tarafından aldığı topraktan yaratmıştır. Bundan dolayı Adem'in nesli yeryüzünün renkleri kadar değişik şekillerde çoğalıp geldiler. Dolayısıyla; kimi kızıl renkli, kimi beyaz, kimi siyah kimi de bunlar arası renklerdedir. Kimi yumuşak, kimi sert, kimi iyi, kimi kötüdür."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2956- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bakara sûresi 58. ayeti olan **"Fakat kapısından secde ederek girin"** ayetini tefsir ederek şöyle buyurdu: **"O gün İsrail oğulları secde ederek değil uylukları üzerinde emekleyerek girdiler."** Aynı senedle Peygamber (s.a.v.)'den Bakara 59. ayeti olan **"Sözü kendilerine söylenenden başka bir şekle soktular." "Arpada bir hububat türüdür"** deyiverdirler. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 27; Müslim, Tefsir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2957- Âmir b. Rabia (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta kapkaranlık bir gecede Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdik, kıblenin ne taraf olduğunu bilemedik ve herkes kendi tahminine doğru namaz kılmıştı. Sabahlayınca durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e aktardık. Bunun üzerine: Bakara sûresi 115. ayeti olan **"Nereye dönerseniz dönün Allah'a dönmüş olursunuz"** ayeti nazil oldu. (İbn Mâce, İkametüs Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Eş'as es Semman'ın, Ebû'r Rabi'den, Âsım b. Ubeydullah'tan yaptığı rivâyetiyle bilmekteyiz. Eş'as hadis konusunda zayıf sayılan birisidir.

2958- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), nafile namazlarını devesi üzerinde, devesi ne tarafa yönelirse yönelsin kılardı. Bu durumda Mekke'den Medîne'ye geldi. (Yani Ka'beye arkası dönük vaziyette) Sonra İbn Ömer: Bakara 115. ayetini okudu:**"Doğu da batı da Allah'ındır..."** İbn Ömer bu ayet bu konuda inmiştir, dedi. (Buhârî, Cuma: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Katâde'nin, Bakara 115. ayeti hakkında şöyle söylediği rivâyet edilmiştir.

Bu ayetin hükmünü Bakara 149. ayeti kaldırılmıştır. **"Her nereden gelirsen gel ve her nerede olursan ol yüzünü Mescid-i Haram'a çevir."**

Aynı şekilde Muhammed b. Abdulmelik b. Ebûşşevarib, Yezîd b. Zürey' vasıtasıyla Saîd'den ve Katâde'den bu hadisi bize aktarmışlardır. Mûcâhid'den Bakara 115. ayetindeki **"Fesemme"** yi Allah'ın kıblesidir şeklinde tefsir etmiştir.

Mûcâhid'in bu tefsirini Ebû Küreyb, Vekî'den, Nadr b. Arabî'den ve Mûcâhid'den bize böylece aktarmıştır.

2959- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. İbrahim makamının arkasında namaz kılabilsek... dedi. Bunun üzerine Bakara 125. ayet nazil oldu: **"Öyleyse vaktiyle İbrahim'e ayarlanan yeri siz de kendinize ibadet yeri edinin."** (Buhârî, Salat: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2960- Yine Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Ömer şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! İbrahim makamından bir namazgah edinmiş olsaydınız dedim ve Bakara 125. ayet nazil oldu. (Buhârî, Salat: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

2661- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bakara 143. ayetindeki**"vasatan"** kelimesini Adaletli olarak tefsir etmiştir. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 27; İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Abd b. Humeyd, Cafer b. Avn vasıtasıyla A'meş'den, Ebû Salih'den rivâyet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu bize aktarmıştır: **"Kıyamet gününde Nuh çağrılacak ve Tebliğ ettin mi?"** diye sorulacak o da **"evet"** diyecektir. Bu sefer Nuh kavmi çağrılıp: **"Size tebliğ etti mi?"** diye soracak: Onlar da bize hiçbir uyarıcı gelmedi diyecekler. Bunun üzerine Nuh'a şâhidlerin kimlerdir, denilecek? Nuh'ta: **"Muhammed ve Ümmetidir"** diyecek. Bunun üzerine sizler getirileceksiniz ve Nuh'un tebliğ ettiğine dair şâhidlik edeceksiniz. İşte Allah'ın indirdiği Bakara 143. ayetinin tefsiri budur: **"vasat"** adaletli demektir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Cafer b. Avn vasıtasıyla A'meş'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

2962- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'ye geldiğinde on altı ve on yedi ay kadar Mescid-i Aksa'ya doğru namaz kıldı. Fakat kendisi Ka'be'ye yöneltilmesini çok isterdi. Sonra Allah: Bakara 144. ayetini indirdi. Böylece Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'ye yöneltildi. Bunu kendisi de çok arzulamakta idi. Bir şahıs Rasûlullah (s.a.v.) ile ikindi namazını kıldı ve Ensâr'dan bir cemaatin yanına uğradı. Bunlar Beyti Makdis'e doğru kılmakta oldukları ikindi namazının rûku'un da idiler. O şahıs kendisinin Rasûlullah (s.a.v.) ile namaz kıldığına ve kıblenin Ka'be'ye çevrilmiş olduğuna şâhidlik ederek konuştu. Bunun üzerine onlar da rûku'da oldukları halde Ka'be'ye doğru döndüler. (Buhârî, İman: 27; Müslim, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmiştir.

2963- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Onlar sabah namazının rûkuunda idiler."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu konuda Amr b. Avf el Müzenî'den, İbn Ömer'den, Imara b. Evs'den ve Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

2964- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'ye yöneltildiği zaman Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılarken ölüp giden kardeşlerimizin durumu ne olacak? Bunun üzerine Allah Bakara sûresi 143. ayetini inzal etti:**"... Allah sizin imanınızı ve önceden Kudus'e dönerek kıldığınız namazları boşa götürecek değildir..."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2965- Urve (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya Safa ile Merve arasında Sa'y yapmayan kimseye bir şey gerekmez bu sebeble orada Sa'y edemez isem aldırış etmem dedim. Bunun üzerine Âişe: Ey kız kardeşimin oğlu ne kötü söz söyledin! Rasûlullah (s.a.v.) ve Müslümanlar Sa'y etmişlerdir. Ancak cahiliyye döneminde Müşellel denilen yerdeki Menat putu için ihrama girenler Safa ile Merve arasında sa'y yapmazlardı. Bu yüzden yüce Allah Bakara sûresi 158. ayetini indirdi. **"Hac ve Umre maksadıyla Ka'be'ye gelenlerin safa ile Merve arasında gidip gelmelerinde sakınca yoktur."** Mesele senin de dediğin gibi olsaydı Allah Safa ile Merve arasında gidip gelmekte bir sakınca yoktur buyurmazdı.

Zührî diyor ki: Bunu Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Harîs b. Hişâm'a anlattım hoşuna gitti ve dedi ki:**"İşte bu bir ilimdir."** İlim adamlarının bazılarının şöyle dediklerini işittim. Araplardan Sa'fa ile Merve arasında sa'y etmeyenler bu ikiş taş arasında sa'y etmemiz cahiliyye işidir, derlerdi. Ensâr'dan olan diğerleri de bize Ka'be'yi tavaf etmemiz emredildi. Safa ile Merve arasında sa'y etmek bize emredilmedi, dediler. Bunun üzerine Allah Bakara sûresi 158. ayetini indirdi: **"Safa ile Merve'de Allah'ın insanlığa sunduğu sembollerden biridir..."** Ebû Bekir b. Abdurrahman bu ayetin onlar ve bunlar hakkında nazil olduğu kanaatindeyim, demektedir. (Buhârî, Hac: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2966- Âsım b. Ahvel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik (r.a.)'e Safa ile Merve'den sordum bunun üzerine şöyle dedi: O ikisi cahiliyye dönemi sembollerindendir. Müslüman olunca bunlardan el çektik. Bunun üzerine Allah:**"Safa ile Merve, Allah'ın insanlığa sunduğu sembollerden birisidir. Her kim hac ve Umre..."** (Bakara 158) ayetini indirdi. Dolayısıyla Safa ile Merve arasında Sa'y etmek tatavvu yani nafile olup vâcib değildir. **"Zira kim gönlünden koparak iyiliği artırırsa bilsin ki Allah şükre bol karşılık verendir ve her şeyi bilendir."** (Bakara: 158) (Buhârî, Hac: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2967- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke'ye geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.)'den işitmiştim. Ka'be'yi yedi sefer dolaştıktan sonra Bakara 125. ayeti olan:**"... Öyleyse vaktiyle İbrahim'e ayarlanan yeri sizde kendinize ibadet yeri edinin..."** ayetini okudu ve makamın arkasında namaz kıldı, sonra Hacer-ül Esved'e gelerek uzaktan onu eliyle işaret ederek selamladı sonra Allah'ın başladığı yerden başlayalım diyerek Safa tepesine çıktı ve Bakara 158. ayetini okudu. (Müslim, Hac: 27; Nesâî, Menasik: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2968- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ashabı oruç ilk farz olduğunda şöyle yapardı: Oruçlu kişi iftarını açmadan uyuya kalırsa gecesinde de akşama kadar, gündüzünde de bir şey yiyemezdi. Kays b. Sırme oruçlu idi. İftar zamanı gelince hanımına geldi ve yanında yiyecek var mı? diye sordu. O da hayır dedi. Fakat sana biraz yiyecek bir şeyler arayıp bulayım dedi. Hanımı yanına gelince gün boyu çalışıp yorgun düşen kocasını uyumuş olarak buldu ve yazık oldu sana dedi. Gün yarıya gelince Kays bayılıp düştü. Durum Peygamber (s.a.v.)'e anlatıldı, bunun üzerine Bakara 187. ayeti indi. Müslümanlar bu ayete çok sevindiler **"... ve gecenin karanlığından, tan yerinin aydınlığı fark edilinceye kadar yiyip içebilirsiniz..."** (Buhârî, Savm: 27; Nesâî, Sıyam: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2969- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.), Mü'min sûresi 60. ayet;**"Rabbiniz buyuruyor ki bana duâ edin duânızı kabul edeyim..."** ayetindeki duâ ibadet etmek demektir dedi ve ayeti sonuna kadar okudu. (İbn Mâce, Duâ: 57)

Tirmizî: Mansur rivâyeti olarak bu hadis hasen sahihtir.

2970- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bakara 187. ayeti nazil olunca oradaki siyah iplik, beyaz iplik meselesini Rasûlullah

(s.a.v.): **"Gecenin karanlığından gündüzün beyazlığının seçilmesidir"** buyurdu. (Buhârî, Savm: 27; Müslim, Sıyam: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ahmed b. Müni' Hüşeym vasıtasıyla Mûcâlid'den, Şa'bî'den, Adiyy b. Hâtim'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

2971- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e oruçtan sordum, "Bakara 187. ayetini okudu." Ben de biri beyaz diğeri siyah iki ip aldım onlara bakmaya başladım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana bir şey söyledi -Sûfyân bu şeyi ezberinde tutamamıştı- ve gerçekten o gece ile gündüzdür buyurdu. (Buhârî, Savm: 27; Müslim, Sıyam: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

2972- Eslem Ebû Imrân et Tücîbî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rum şehri olan İstanbulda idik. Rumlar karşımıza büyük bir ordu çıkardılar. Onlara karşı Müslümanlardan bir o kadar veya daha fazla asker çıkarıldı. Mısırlıların başında komutan olarak Ukbe b. Âmir bulunuyordu. Ordunun komutanı ise Fedâle b. Ubeyd idi. Müslümanlardan bir asker Rumların saflarına hücum ederek onların arasına girdi. Askerler bağırarak**"sübhanallah"** dediler. Bu kimse kendi eliyle kendini tehlikeye atıyor. Bunun üzerine Ebû Eyyûb ortaya atılarak şöyle dedi: Ey insanlar! Siz bu ayeti (Bakara 195) yorumlamaya çalışıyorsunuz bu yaptığınız bir yorumdur. Bu ayet biz Ensâr topluluğu hakkında nazil olmuştur. Allah, İslam'ı güçlendirip yardımcılarını çoğaltınca bizler peygambere duyurmadan birbirimize pek çok malımızı heder edip tükettik; mallarımızla ilgilenmedik. Allah, İslam'ı güçlendirmiş, yardımcılarını çoğaltmıştır. Artık bizler mallarımızın başına oturup onlarla meşgul olsak ihmal ettiğimiz şeyleri telafi etsek dedik. Allah, bizim bu sözümüze karşılık olmak üzere şu ayetini indirdi: (Bakara: 195) **"Allah yolunda size verilenlerden bol bol harcayın. Böylece size Cennet kazandıracak imkanı hazır bulmuşken onu kullanmayacak kendi elinizle kendimizi tehlikeye atmayın..." Tehlike:** Malların üzerinde oturmak onları çoğalmaya ve ıslah etmeye çalışmak ve Allah yolunda cihâdı terk etmektir.

Böylece Ebû Eyyûb, Allah yolunda cihâda devam ederek şehîd olup Rum toprağına defnedilmiştir. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

2973- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tüm benliğimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki şu ayet benim hakkımda nazil olmuştur ve Allah orada beni kastetmiştir. **"... ama içinizden hasta olan veya başında rahatsızlık olan, kimse bu yüzden daha önce traş olursa oruç tutarak veya sadaka vererek veya kurban keserek özrünü karşılayacak bir şey yapmalıdır."** (Bakara 196) Ka'b b. Ucre diyor ki: İhramlı olarak Hudeybiye'de Peygamber (s.a.v.) ile beraber idik, müşrikler yolumuzu kesip bizi muhasara etmişler ve Ka'be'ye bırakmıyorlardı.

Benim saçlarım kulak memesine kadar uzamıştı o derece bit vardı ki yüzüme dökülmeye başladı. Peygamber (s.a.v.) bana uğradı ve saçındaki bitler seni rahatsız ediyor olmalı dedi. Ben de evet dedim. Rasûlullah (s.a.v.): Tıraş ol buyurdu ve bu ayet nazil oldu.

Mücâhid diyor ki: Oruç üç gündür, yemek altı yoksul içindir. Kurban ise koyun ve benzerileridir.

Ali b. Hucr, Hüşeym vasıtasıyla Ebû Bişr'den, Mûcâhid'den, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan, Ka'b b. Ucre'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır. (Buhârî, Hac: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ali b. Hucr, Huşeym vasıtasıyla Eş'as b. Sevvar'dan, Şa'bi'den, Abdullah b. Ma'kıl'den, Ka'b b. Ucre'den yukarıdaki hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Abdurrahman b. el Isbahanî, Abdullah b. Ma'kıl'den buna yakın bir hadis rivâyet etmiştir.

2974- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) yanıma geldi ben bir tencerenin altını yakmakta idim. Bitler alnımdan ve kaşlarımdan dökülmekte idi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), başındaki bitler seni rahatsız ediyor mu? Buyurdu. Ben de evet dedim. O halde başını tıraş et, ya bir kurban kes veya üçgün oruç tut veya altı fakiri doyur buyurdu. Eyyûb diyor ki:**"Mûcâhid'in bu üç şeyden hangisini önce zikrettiğini bilmiyorum."** (Buhârî, Hac: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2975- Abdurrahman b. Ya'mur (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hac Arafattır, Hac Arafattır, Hac Arafattır, Minâ günleri ise üç gündür."** (Bakara 203) **"... Kim iki gün içerisinde Minâ'dan Mekke'ye dönerse ona günah yoktur, kim de geri kalırsa yolunu Allah ve kitapla bulduğu takdirde günaha girmemiş olur..." Fecr doğmadan önce Arafat'a yetişen kişi Hacca yetişmiş olur.** (Nesâî, Menasik: 2; Ebû Dâvûd, Menasik: 27)

İbn Ömer, Sûfyân b. Uyeyne'den naklederek dedi ki: **"Bu hadis Sevrî'nin rivâyet ettiği en güzel hadistir."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis Şu'be, Bükeyr b. Atâ'dan rivâyet etmiştir. Bu hadisi sadece Bükeyr b. Atâ'nın rivâyeti olarak bilmekteyiz.

2976- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bakara 204. ayeti hakkında şöyle buyurdu:**"Allah en fazla kızıp hoşlanmadığı insan düşmanların en yamanı olan konuşmasına dini elbise büründüren kimsedir."** (Buhârî, Mezâlim: 27; Müslim, İlim: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

2977- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudiler kadınlar hayız gördüğü zaman onlarla bir arada yemezler, içmezler, evlerde onlarla birlikte olmazlardı. Bu durum Rasûlullah (s.a.v.)'e soruldu da Allah, Bakara 222. ayetini indirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), onlara kadınlarla bir arada yemelerini içmelerini ve cinsel ilişki dışında beraber olabileceklerini emretti. Bunun üzerine Yahudiler: Her konuda bizi muhalefet ediyorlar dediler. Abbâd b. Bişr ve Üseyd b. Hudayr, Peygamber (s.a.v.) ile gelerek bu durumu bildirdiler ve muhalefet etmek, tam her konuda olsun diye hayızlı iken cinsel ilişki de bulunamaz mıyız? Diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzü birden değişiverdi ve ikimize kızdığını anladık kalkıp giderken birileri Peygamber (s.a.v.)'e süt hediyesi göndermişti. Rasûlullah (s.a.v.), peşlerinden bir adam gönderip onlara bu gelen hediye sütten içirdi. Böylece bize kızmağını anlamış olduk. (Müslim, Hayz: 27; Nesâî, Hayz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2978- Muhammed b. Abdûl A'lâ (r.a.), Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Hammad b. Seleme'den, Sabit'den, Enes'den mana olarak bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır. İbn ebî Ömer Sûfyân vasıtasıyla İbn'ül Münkedir'den ve Câbir'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudiler şöyle de derlerdi: **"Kişi karısına arkasından yaklaşıp cinsel ilişkide bulunursa ve bir çocuğu olursa o çocuk şaşı olur."** Bakara 223. ayeti indirildi:**"Kadınlarınız sizin için nesil yetiştiren tarlalarınızdır. Bu yüzden tarlanıza nasıl isterseniz öylece varın..."** (Müslim, Hayz: 27; Nesâî, Hayz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2979- Ümmü Seleme (r.anha)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bakara 223. ayeti hakkında şöyle buyurdu:**Yani tek yoldan dilediğiniz şekilde."** (Müsned: 25387)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. İbn Huşeym; Abdullah b. Osman'dır. İbn Sâbıt; Abdurrahman b. Abdullah b. Sabit el Cumahî olup Mekkelidir.

Hafsa; Ebû Bekir es Sıddık'ın oğlu Abdurrahman'ın kızıdır, **"Fisimamın vahid"** diye de rivâyet edilmiştir. Mana olarak bir olup tek bir delikten yaklaşınız anlamındadır.

2980- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek **"Mahvoldum"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de seni mahveden nedir? Buyurdu. Ömer: Bu gece binitime ters bindim yani hanımıma arkasından önüne yaklaştım dedi. Peygamber (s.a.v.), ona bir karşılık vermedi ve hemen Bakara 223. ayeti nazil oldu ve Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Önden yaklaş veya öne arkadan yaklaş ancak makad deliğinden ve hayız halinden sakın."** (Müsned: 2569)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Yakub b. Abdullah el Eş'arî; Yakub el Kummî'dir.

2981- Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'den rivâyete göre; Ma'kıl, Peygamber (s.a.v.) zamanında kız kardeşini bir Müslüman'la evlendirdi. Bu kadın o kimse yanında belli bir süre kaldı. Sonra o kişi bu kadını bir talakla boşadı, bekleme süresi doluncaya kadar da ona müracaat etmedi. Sonra kadın o adama o adam da kadına istek duydu. Pek çok dünürcü ile beraber o da o kadını istedi. Ma'kıl ona:**"Hey şaşkın adam ben onu sana vermiş ve seninle evlendirmişken sen onu boşadın vallahi sana ebediyen bir daha dönemez. Senin onunla bir alakan kalmamıştır"** dedi. Allah ise bu erkeğin o kadına o kadının da bu erkeğe ihtiyacı olduğunu bilmekteydi. Bu yüzden Bakara sûresi 232. ayetini indirdi:**"Eşlerinizi boşadığınızda bekleme süreleri de sona erdiğinde kocalarıyla örfe uygun güzelce anlaşmışlarsa onlara engel olmayın. Bu Allah'a ve ahiret gününe inanan her biriniz için bir uyarıdır ve sizin için en erdemli ve en temiz yoldur. Allah bilir siz bilmezsiniz."** Ma'kıl bunu işitince Rabbimi dinlemek ve boyun eğmek vazifemdir, sonra eski kocasını

çağırdı ve seni evlendirip ikramda bulunacağım. (İbn Mâce, Talak: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis başka şekilde de Hasan-ı Basrî'den rivâyet edilmiş olup garibtir. Bu hadiste velisiz nikahın caiz olmadığına bir işaret vardır. Çünkü Ma'kıl'ın kız kardeşi dul idi. Evlenme işi velisinden ayrı olarak kendi elinde olsaydı kendi kendini evlendirir. Ma'kıl'e muhtaç olmazdı. Nihayet Allah bu ayeti kerimede velilere hitap ederek şöyle buyurmaktadır: **"...anlaşmışlarsa onlara engel olmayın..."** Bu ayette'de; Evlendirme konusunda salahiyetin kadının rızası alınmak suretiyle velilere aid olduğuna bir işaret vardır.

2982- Âişe (r.anha)'nın azâdlı kölesi Ebû Yunus'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe kendisi için bir Mushaf yazmamı bana emretti ve Bakara 238. ayetine geldiğinde beni haberdar et dedi. Bu ayete geldiğimde kendisini haberdar ettim. Bu ayeti bana **"namazları, orta namazını, ikindi namazına devam edin ve Allah'ın huzuruna içten bir bağlılıkla durun"** diye yazdırdı ve bunu Rasûlullah (s.a.v.)'den böylece işittim dedi. (Müslim, Mesacid: 27; Nesâî, Salat: 17)

Bu konuda Hafsa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2983- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Orta namaz ikindi namazıdır."** (Müsned: 19224)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2984- Ubeyde es Selmânî (r.a.)'den rivâyete göre, Ali kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'in, Hendek savaşı günü şöyle dediğini aktarmıştır: **"Allah'ım güneş batıncaya kadar orta namaz = İkindi'den bizi meşgul ettiklerinden dolayı o müşriklerin kabirlerini ve evlerini ateşle doldur."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Mesacid: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Değişik şekilde Ali'den de rivâyet edilmiştir. Ebû Hassân el A'rec'in ismi, Müslim'dir.

2985- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Orta namaz ikindi namazıdır."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Mesacid: 17)

Bu konuda Zeyd b. Sabit, Ebû Haşim, Utbe ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2986- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında namazın ilk farz olduğu günlerde namaz içersinde konuşurduk, Bakara 238. ayet nazil oldu ve namazda susmak emredildi."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Mesacid: 17)

Ahmed b. Meni', Hüşeym vasıtasıyla İsmail b. ebî Hâlid'den bu geçen hadisin bir benzerini bize rivâyet etti ve şu ilaveyi yaptı: **"Namazda bize konuşma yasaklandı."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Amr eş Şeybânî'nin ismi Sa'd b. İyas'tır.

2987- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, Bakara 267. ayeti hakkında şöyle demiştir: **"Başkalarına vermek için özellikle kötü olanı seçmeyin!"** Bu ayet biz Ensâr topluluğu hakkında nazil oldu. Hurmalarımız vardı, herkez hurmalarından az veya çok durumuna göre getirirdi. Bir kimse bir veya iki salkımın yanına gelir değneğiyle ona vurur yaş ve kuru düşen hurmalardan yerdi.

Hayırda gözü olmayan bazı kimseler de vardı ki bunlardan biri üzerinde kötü ve değersiz hurmalar bulunan hurma dalını veya kırılmış hurma dalını getirip mescide asardı. Bunun üzerine Allah, Bakara 267. ayetini indirdi: Ey iman edenler! Kazandığınız güzel şeylerden ve topraktan sizin için bitirdiğimiz ürünlerden başkaları için harcayın; özellikle kötü olanı seçmeyin, gözünüzü yummadan alamayacağınız şeyi mi bağışlıyorsunuz...? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Sizden birine verdiği şeyin bir benzeri verilmiş olsa onu gözünü yumarak ve utanarak alır. Bundan sonra biz elimizde bulunan ürünlerin en iyisinden getirir olmuştuk." (İbn Mâce, Zekat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Ebû Mâlik, Gıfârlı olup adının Gazvan olduğu söylenmektedir. Sevrî, Süddî'den buna yakın bir hadis rivâyet etmiştir.

2988- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İnsanoğluna şeytanın vesvese vermesi, meleğin de ilham etmesi vardır. Şeytanın vesvesesi kötülüklere götürmek ve gerçekleri yalanlatmaktır. Meleğin ilhamı ise hayırlara götürüp hakkı doğrulatmaktır. Kim hayırlara yönelmeyi ve hakkı doğrulamayı vicdanında bulursa bunun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamd etsin. Kim de vicdanında şeytanın vesvesesini bulursa taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın.** Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Bakara sûresi 268. ayetini okudu: **"Şeytan sizi fakirlik ihtimaliyle korkutur ve size cimriliği emreder..."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Ebû'l Ahvas'ın rivâyeti olarak hasen garibtir. Merfu olarak sadece Ebû'l Ahvas'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

2989- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey insanlar! Allah temizdir ancak temiz olanları kabul eder. Allah peygamberlerine emrettiğini mü'minlerine de emretmiştir"** diyerek Mü'minûn sûresi 51. ayetini okudu: **"Siz ey peygamberler! Dünya hayatının temiz ve meşru nimetlerinden payınızı alın, doğru ve dürüst işler işleyin, çünkü ben sizlerin ne yaptığını eksiksiz bilenim."** Ayrıca Bakara 172. ayetini de okudu: **"Ey iman edenler! Size rızık olarak sağladığımız iyi şeylerden nasiplenin ve Allah'a şükredin, eğer sadece Allah'a kulluk ediyorsanız."** Ebû Hüreyre dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), bir adamdan bahsetti uzun seferler yapan saçı dağınık eli yüzü toz toprak içinde olup elini uzatıp Ya Rabbi Ya Rabbi diyerek duâ eder; halbuki yediği haramdır, içtiği haramdır, giydiği haramdır ve devamlı haramla beslenmiştir. Böyle birinin duâsı nasıl kabul edilir? (Müslim, Zekat: 27; Dârimî, Rıkak: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Fudeyl b. Mersuk'un rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Hazım'a, Eşcaî'li denilir ismi, Selman'dır. Azze el Eşcaî'nin azâdlı kölesidir.

2990- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bakara sûresi 284. ayeti olan **"... aklınızdan geçeni açıklasanız da gizleseniz de Allah mutlaka hesaba çekecektir..."** ayeti nazil olunca bizi üzmüştü. Kendi kendimize şöyle demiştik: Birimiz içinden bir şey geçirecek bunun hesabı kendisine sorulacak, neyin bağışlanıp neyin bağışlanmayacağını da bilemeyeceğiz. O ayetten sonra Bakara 286. ayet indi ve bu ayetin hükmünü kaldırdı: **"Allah hiç kimseye taşıyabileceğinden daha fazlasını yüklemez. Kişinin yaptığı her iyilik kendi yararına, her kötülük de kendi zararınadır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

2991- Ümeyye (r.anha)'dan rivâyete göre, bizzat kendisi Âişe (r.anha)'ya Bakara 284. ayetiyle, Nisa sûresi 123. ayeti olan: **"... Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır."** Ayetinin tefsirini sordu. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'e sorduğumdan beri bu ayetin tefsirini bana kimse sormamıştı. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: Bu ayette geçen konu, kulun yakalandığı bir sıtma hastalığı veya başına gelen bir musibet veya kaybettiği küçük bir miktar dünyalık için üzülmesinden dolayı kınanmıştır. Sonunda kul madenin kıpkırmızı ateşten temizlenip çıktığı gibi günahlarından temizlenir çıkar. (Müsned: 24651)

Tirmizî: Âişe hadisi olarak bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Hammad b. Seleme rivâyetiyle bilmekteyiz.

2992- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bakara 284. ayeti inince kalplerimiz o kadar sıkıntıya girmişti. O güne kadar öyle bir sıkıntı görmemiştik Ashab durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e arz ettiler, Rasûlullah (s.a.v.)'de işittik itaat ettik deyiniz buyurdu. Allah'ta onların kalplerine imanı yerleştirdi de Allah Bakara sûresi 285. 286. ayetlerini indirdi. "Peygamber Rabbinden kendisine indirilenlere iman etti, mü'minler de iman ettiler. Onlardan her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve elçilerine inanırlar ve O'nun elçileri arasında hiçbir ayırım yapmazlar. İşittik itaat ettik, bizi bağışlamanı dileriz. Zira tüm yolculukların varış yeri sensin, derler. Allah hiç kimseye taşıyabileceğinden daha fazlasını yüklemez. Kişinin yaptığı her iyilik kendi yararına, her kötülük de kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Unutur veya bilmeden hata yaparsak, bizi sorgulama! (Allah: Sorgulamayacağım buyurdu) Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme. (Allah: Yüklemeyeceğim buyurdu) Ey Rabbimiz! Güç yetiremeyeceğimiz yükleri bize taşıtma. Günahlarımızı affet, bizi bağışla ve bize acı. (Allah tamam öylece yaptım buyurdu) (Müslim, İman: 187)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. İbn Abbâs'tan da değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Adem b. Süleyman, Yahya b. Adem'in babasıdır.

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø ÂL-I IMRÂN SÛRESİNIN TEFSIR EDILEN AYETLERI

2993- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e: Âl-i Imrân sûresi 7. ayeti olan**"…Kalpleri gerçeklerden sapmaya meyilli olanlar, sırf kafaları karıştıracak şeyler bulmak için ve ona keyfî anlamlar yüklemek amacıyla kitabın müteşabih denilen kısmına uyarlar…"** ayetinin tefsirini sordum da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Onları gördüğünüz zaman kendilerini tanı ve onlardan sakın."** Yezîd şöyle dedi: **"Onları gördüğünüz zaman kendilerini tanıyınız ve onlardan uzak durunuz."** Bu sözü iki üç sefer tekrarladı. (Buhârî, Tefsirül Kur'ân: 27; Müslim: İlim: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

2994- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Âl-i Imrân sûresi 7. ayetinin tefsiri soruldu da bunun üzerine şöyle buyurdu: **"O Kur'ân'ın müteşabih ayetlerine uyanları gördüğünüzde kalbleri sapanlar diye Allah'ın adlandırdığı kimseler onlardır, onlardan sakının."** (Buhârî, Tefsirül Kur'ân: 27; Müslim: İlim: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi Eyyûb'tan, İbn ebî Müleyke'den ve Âişe hadisi olarak rivâyet edilmiştir. Pek çok kişi bu hadisi İbn ebî Müleyke'den ve Âişe'den rivâyet ederek senedinde **"Kâsım b. Muhammed'i"** zikretmediler. Bu hadisin senedinde Kâsım b. Muhammed'i sadece Yezîd b. İbrahim et Tüsterî zikretmektedir.

İbn ebî Müleyke; Abdullah b. Ubeydullah b. Ebî Müleyke olup Âişe'den hadis işitmiştir.

2995- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her peygamberin diğer peygamberlerden bir dostu vardır. Benim dostum ise atam, Halil İbrahim'dir.** Sonra Rasûlullah (s.a.v.) Âl-i Imrân 68. ayetini okudu:**"İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, O'na uyanlar, şu peygamber ve O'na iman edenlerdir. Allah ta, mü'minlerin en yakın dostu ve her türlü işlerini düzeltip yürütendir."** (Müsned: 3609)

Mahmûd Ebû Nuaym vasıtasıyla Sûfyân'dan, babasından, Ebû'd Duhâ'dan ve Abdullah b. Mes'ûd'tan geçen hadisin bir benzerini rivâyet etti ve senedinde **"Mesrûk'u"** zikretmedi.

Tirmizî: Bu rivâyet Ebû'd Duha'nın, Mesrûk'tan rivâyetinden daha sağlamdır. Ebû'd Duha'nın adı Müslim b. Sabîh'tir.

Ebû Küreyb, Vekî' vasıtasıyla Sûfyân'dan, babasından, Ebû'd Duha'dan ve Abdullah b. Mes'ûd'tan, Ebû Nuaym hadisinin bir benzerini rivâyet etti bu rivâyette Mesrûk yoktur.

2996- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki: **"Her kim yemininde yalancı olduğu halde bir Müslüman'ın malını elde etmek için yemin ederse Allah'ı kendisine karşı gazâblanmış olarak bulur."** Eş'as b. Kays dedi ki: Bu hadis benim hakkımda söylenmiştir; şöyle ki: Benimle bir Yahudî arasında bir toprak meselesi vardı. Derken Yahudî benim hakkımı inkar etti. Bunun üzerine O'nu Rasûlullah (s.a.v.)'e götürdüm. Rasûlullah (s.a.v.), bana delilin var mıdır? Buyurdu. Ben de hayır dedim. Rasûlullah (s.a.v.), Yahudiye yemin et buyurdu, bunun üzerine ben Ey Allah'ın Rasûlü! O yemin eder ve malımı götürür dedim. Bunun üzerine Allah, Âl-i Imrân sûresi 77. ayetini indirdi:**"Doğrusu Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminleri az bir menfaat karşılığında değiştirenler var ya; işte onlar öteki dünyanın nimetlerinden faydalanamayacaklardır. Allah kıyamet günü onlarla ne konuşacak, ne yüzlerine bakacak, ne de onları günahlarından arındıracaktır. Onlar için acıklı bir azâb vardır."** (Buhârî, Müsakat: 85; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda İbn ebî Evfâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

2997- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âl-i Imrân 92. ayeti:**"…Ey Mü'minler! Sevdiğiniz şeylerden Allah rızası için başkalarına harcamadıkça, gerçek erdemliliğe ve hayra ulaşmış olamazsınız…"** ile, Bakara sûresi 245. ayeti: **"Allah'ın kat kat fazlasıyla geri ödeyeceği güzel bir borcu Allah'a verecek olan kimdir?..."** ayeti indiği zaman Ebû Talha'nın bir bahçesi vardı. Ey Allah'ın Rasûlü!, dedi. Bahçem Allah için vakıftır. Bunu gizli olarak yapabilseydim burada açıklamazdım dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):**"Onu akrabalarına ve yakınlarına miras olarak bırak"** buyurdu. (Buhârî, Zekat: 27; Müslim, Zekat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Mâlik b. Enes bu hadisi İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha'dan ve Enes b. Mâlik'den rivâyet etmiştir.

2998- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e **"Gerçek hacı kimdir?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): **"Saçı başı dağınık süs ve gösterişten uzak kul"** diye cevap verdi. Bir başkası kalktı ve **"Hangi hac daha faziletlidir"** diye sordu? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Telbiye ve tekbir seslerinin yükseldiği kurban kanlarının akıtıldığı hac'tır."** Bir başkası kalkıp: **"Hac için yola gücü yetme şartı nedir?** Diye sorunca Rasûlullah (s.a.v.): **"Azık ve binittir"** buyurdular. (İbn Mâce, Menasik: 27)

Tirmizî: Bu hadisi sadece İbn Ömer'den rivâyet eden İbrahim b. Yezîd el hûzî el Mekkî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazı hadisçiler İbrahim b. Yezîd'i hafizası yönünden tenkid etmişlerdir.

2999- Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âl-i Imrân sûresi 61. ayeti olan,**"Gelin! oğullarımızı, oğullarınızı, kadınlarımızı, kadınlarınızı, biz, siz, hepimizi çağıralım"** ayeti inince Rasûlullah (s.a.v.): **"Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı ve Ey Allah'ım bunlar benim ailemdendir"** buyurdu. (Müsned: 1522)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

3000- Ebû Gâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Umâme, Şam mescidinin direklerine asılı başlar gördü ve şöyle dedi:**"Cehennemin köpekleri gökyüzünün altında öldürülmüşlerin en kötüleri… onların öldürdükleri kişiler de öldürülmüşlerin en iyileridir."** Sonra Âl-i Imrân sûresi 106. ayetini okudu: **"Bazı yüzlerin mutluluktan parladığı, bazı yüzlerin de ızdırabtan karardığı o hesap gününde, yüzleri kararanlara: "İman ettikten sonra Allah'tan gelen gerçekleri örtbas mı ettiniz? O gerçekleri örtbas ettiğinizden dolayı tadın bu azabı, denilecek."** Ebû Umâme'ye bunu Rasûlullah (s.a.v.)'den sen mi işittin diye sordum, şöyle cevap verdi. Bunu Rasûlullah (s.a.v.)'den; bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi kere işitmemiş olsaydım size aktarmazdım (yani daha çok işittiğim için aktarıyorum) dedi. (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Gâlib'in ismi **"Hazevver"** dir. Ebû Umâme el Bâhilî'nin ismi ise Suday b. Aclan olup Bahile kabilesinin lideridir.

3001- Behz b. Hakîm (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Behz Âl-i Imrân sûresi 110. ayeti olan:**"Siz müslümanlar, insanlığın iyiliği için yaratılarak yeryüzüne çıkarılmış hayırlı bir topluluksunuz, doğru olanı emreder, eğri olandan alıkoyarsınız…"** ayeti hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurduğunu işitti: **"Siz Yeryüzünde gelip geçen ümmetlerden yetmişinciyi tamamlıyorsunuz, siz bunların hepsinden en hayırlı ve Allah yanında da en ikrama layık olanısınız."** (İbn Mâce, Zühd: 27)

Bu hadis hasendir.

Pek çok kişi bu hadisi Behz b. Hakîm'den buradaki gibi rivâyet etmiş ancak **"İnsanlar arasından çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz"** bölümünü zikretmemişlerdir.

3002- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in Uhud günü yüzü alnından yarılarak kanlar yüzüne akmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demişti: **"Kendilerini Allah'a davet eden peygamberlerine bunu yapan bir millet nasıl felah bulur.** Bunun üzerine Allah Âl-i Imrân sûresi 128. ayetini indirdi: **"Kullarımın işinden hiçbir şey sana ait değildir. Allah, ya onların tevbesini kabul eder, yahud onları varlık sebebine aykırı davrandıkları için azab eder."** (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3003- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Uhud savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzü yarıldı, dişi kırıldı omzundan ok yarası aldı. Kan, yüzünden akmaya başladı hem kanını siliyor hem de **"Kendilerini Allah'a davet eden peygamberlerine bunu yapan bir ümmet nasıl kurtuluş bulacak?"** buyuruyordu. Bunun üzerine Allah, Âl-i Imrân sûresi 128. ayetini indirdi. (Müslim, Cihâd: 27; İbn Mâce, Fiten: 17)

Abd b. Humeyd'den işittim şöyle diyordu: Yezîd b. Harun bu hadiste yanılmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3004- Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Uhud savaşı günü şöyle duâ etti: **"Allah'ım! Ebû Sûfyân'ı rahmetinden uzaklaştırıp lanet et. Allah'ım! Harîs b. Hişâm'ı rahmetinden uzaklaştırarak lanet et. Allah'ım! Saffan b. Ümeyye'yi rahmetinden uzaklaştırarak lanet et."** Ömer dedi ki: Bunun üzerine Âl-i Imrân 128. ayeti nazil oldu. Sonra Allah onları affetti. Müslüman oldular Müslümanlıkları da mükemmeldi.

(Müsned: 5550)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ömer b. Hamza'nın, Sâlim'den ve babasından rivâyeti olarak garib görülmektedir. Zührî bu hadisi Sâlim'den ve babasından rivâyet etmiştir.

Muhammed b. İsmail, Amr b. Hamza'nın rivâyetini tanımıyor fakat Zührî'nin rivâyetini biliyor.

3005- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), dört kişiye bedduâ ederdi. Bunun üzerine Allah Âl-i Imrân 128. ayetini gönderdi: **"Kullarının işinden hiçbir şey sana ait değildir Ey peygamber! Allah dilerse onların tevbesini kabul eder, yahud da onları varlık sebebine aykırı davrandıkları için azablandırır."** (Buhârî, Meğazi: 17; Nesâî, Tatbik: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Nafi'in, İbn Ömer'den rivâyeti olarak garib görülmüştür.Yahya b. Eyyûb bu hadisi İbn Aclan'dan rivâyet etmiştir.

3006- Esma b. Hakem el Ferâzî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'nin şöyle dediğini işittim. "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'den bir hadis işittiğimde Allah o hadisle beni dilediği şekilde faydalandırırdı. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir kimse bana hadis rivâyet ettiğinde ona yemin verdirirdim, yemin ederse onun hadis olduğunu tasdik ederdim. İşte bir seferinde Ebû Bekir bana bir hadis rivâyet etti. Ebû Bekir doğru sözlü birisidir. Dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim buyurdu ki: Her kim bir günah işler sonra kalkıp temizlenir, namaz kılar ve Allah'tan bağışlanmasını isterse Allah onu mutlaka affeder. Sonra Âl-i Imrân sûresi 135. ayetini okudu: **"Ve onlar utanç verici bir iş yaptıkları veya varlık sebeblerine aykırı bir davranışta bulundukları zaman, Allah'ı hatırlar ve günahlarının affı için yalvarırlar. Zaten Allah'tan başka kim günahları affedebilir? Onlar işledikleri günah ve hatalı işlerde de bilerek ısrar etmezler."** (İbn Mâce, İkame: 27)

Tirmizî: Bu hadisi Şu'be ve pek çok kişi Osman b. Muğîre'den merfu olarak rivâyet ettiler.Mis'ar ve Sûfyân'da aynı hadisi Osman b. Muğîre'den merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir. Bazıları da yine Mis'ar'dan mevkuf olarak rivâyet etmişler bazıları da merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Sûfyân es Sevrî, Osman, Muğîre'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Esma b. Hakem'in bundan başka rivâyet ettiği bir hadis bilmiyoruz.

3007- Ebû Talha (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşında başımı kaldırıp sağıma soluma bakınmaya başladım. O esnada Müslümanlardan kalkanının siperinde uyuklamaktan dolayı kafasını eğmeyen kimse yoktu işte bu olay Âl-i Imrân sûresi 154. ayetindeki belirtilen olaydır: **"Sonra Allah, bu kederin ardından size bir emniyet duygusu ve bazılarınızı sarıp kuşatan bir iç sükûneti, uyuklama hali vermişti…"** (Buhârî, Meğazî: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abd b. Humeyd, Ravh b. Ubâde vasıtasıyla Hammad b. Seleme'den, Hişâm b. Urve'den, babasından ve Zübeyr'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3008- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Talha dedi ki: "Uhud savaşı günü savaş konumunda iken bizi uyku bastırdı. Ebû Talha: O gün uyku bastırılan kimselerden idim, kılıcım elimden düşüyor tekrar alıyorum, tekrar düşüyordu. Diğer bir gurub insanlar daha vardı ki onlar münafiklardı. Çok korkak ürkek hakka karşı çok kuşkucu idiler." (Buhârî, Meğazî, 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3009- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Âl-i Imrân sûresi 161. ayeti, Bedir günü kaybedilen kırmızı bir kadife elbise hakkında nazil olmuştur. Hatta o gün bazı kimseler: Belki de onu Rasûlullah (s.a.v.) aldı demişlerdi. Allah'ta bu ayeti indirdi: **"Bir peygamberin ganimet malına hainlik etmesi olacak şey değildir…"** (Ebû Dâvûd, Huruf: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abdusselam b. Harb, Husayf'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Bazıları bu hadisi Husayf'tan, Mıksem'den rivâyet ederek senedinde **"İbn Abbâs'tan"** dememişlerdir.

3010- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), benimle karşılaştı ve Ey Câbir, seni neden kırgın görüyorum? dedi. Ben de: Ey Allah'ın Rasûlü! Babam, Uhud gününde şehîd düştü, geride kalan borç ve çoluk-çocuk bıraktı, dedim. Rasûlullah (s.a.v.), babanın Allah tarafından nasıl karşılandığını sana haber vereyim mi? Ben de evet Ey Allah'ın Rasûlü! dedim. Şöyle buyurdular: Allah bir kimseyle ancak perde arkasından konuşmuştur. Fakat babanı diriltmiş ve arada perde olmaksızın yüz yüze konuşarak şöyle buyurmuştur: Ey kulum dile benden sana dileğini vereyim o da Ey Rabbim beni dirilt senin yolunda ikinci kez öldürüleyim. Allah'ta şöyle buyurdu: Enbiya sûresi 95. ayete göre tekrar dünyaya dönmek mümkün değildir ve Âl-i Imrân 169. ayet indirildi: **"Fakat Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanmayın. Hayır onlar diridir. Rableri katında rızıklanmaktadırlar."** (İbn Mâce, Mukaddime: 122)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Abdullah b. Muhammed b. Akîl, Câbir'den bu hadisin bir kısmını nakletmiştir. Bu hadisi sadece Musa b. İbrahim'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Ali b. Abdullah el Medînî ve pek çok ileri gelen hadisçiler bu hadisi Musa b. İbrahim'den bize aktarmışlardır.

3011- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, kendisine Âl-i Imrân 169. ayetin tefsiri soruldu da bunun üzerine şöyle dedi: Aynı soruyu bizde sormuştuk ta bize şöyle haber verilmişti: Onların ruhları yeşil kuşlar şeklindedir. Cennet'te diledikleri şekilde gezip dolaşırlar sonra Arş'a asılı kandillere dönerler Allah onlara yönelip baktı ve şöyle dedi: Bir şeyin artırılmasını ister misiniz ki size onu artırayım. Onlar da Ey Rabbimiz dediler. Neyin artırılmasını dileyelim Cennet'teyiz dilediğimiz şekilde gezinip duruyoruz. Sonra Allah onlara ikinci kez bakıp şöyle buyurdu: İlave olarak istediğiniz bir şey var mı? Derhal sizin için artırayım? Onlar da Rablerinden bir şey istemeden bırakılmayacaklarını görünce şöyle dediler: "Ruhlarımızı cesetlerimize çevir de dünyaya tekrar dönelim ve senin yolunda ikinci kez şehîd olalım." (Fakat Enbiya 95. ayetlere göre bu mümkün olmamaktadır.) (Müslim, İmara: 27; İbn Mâce, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn ebî Ömer, Sûfyân vasıtasıyla Atâ b. Sâib'den, Ebû Ubeyde'den İbn Mes'ûd'tan bu hadisin bir benzerini bize rivâyet ederek şunu ilave etmişlerdir: **"Peygamber (s.a.v)'e selamlarınızı ilet ve Ey Rabbimiz bizim senden razı olduğumuzu ve bizden de razı olunduğunu ona bildir."**

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3012- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, merfu olarak şöyle anlattı: Malının zekatını vermeyen her bir kimsenin boynuna kıyamet günü Allah bir yılan takacaktır. Sonra buna uygun olarak Âl-i Imrân sûresi 180. ayetini okudu: **"Allah'ın kendilerine ikram edip verdiği malları, infak etmekte cimrilik gösterenler o biriktirdikleri malların, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Aksine bu onlar için pek kötüdür. Bu derece cimrice sarıldıkları şey, kıyamet günü boyunlarına tasma gibi geçirilecektir. Zira göklerin ve yerin mirası Allah'ındır, hepsi O'na kalacaktır. Ve Allah yaptığınız her şeyden haberi olandır."** Abdullah b. Mes'ûd başka bir seferde de Rasûlullah (s.a.v.)'in buna uygun olarak aynı ayeti okumuştu.

Müslüman kardeşinin malını yalan yere yemin ederek kendi zimmetine geçiren kişi kıyamet günü Allah'ı kendisine kızgın vaziyette bulacaktır buyurdu ve buna uygun olarak Âl-i Imrân 77. ayetini okudu: **"Doğrusu Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminleri az bir menfaat karşılığında değiştirenler var ya; işte onlar öteki dünyanın nimetlerinden faydalanamayacaklardır. Allah kıyamet günü onlarla ne konuşacak, ne yüzlerine bakacak, ne de onları günahlarından arındıracaktır. Onlar için acıklı bir azâb vardır."** (Nesâî, Zekat: 27; İbn Mâce, Zekat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3013- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu Cennet'te bir kamçı boyu kadar yer, dünyadan ve dünyada bulunan her şeyden daha hayırlıdır. Dilerseniz Âl-i Imrân 185. ayetini okuyunuz **"…Orada ateşten uzaklaştırılıp Cennete konulacak olanlar, gerçek kurtuluşa ermişlerdir. Zira bu dünya hayatına düşkünlük, aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir."** (Dârimî, Rıkak: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3014- Mervan b. Hakem (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mervan kapıcısı olan Rafi'e dedi ki: Git, İbn Abbâs'a şöyle söyle eğer her bir kimse yaptığına sevinir ve yapmadığı işlerle de övülmesini isterse mutlaka azâb görecekse hepimiz azâblanacağız Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi: Bu ayetten size ne! Çünkü bu ayet ehli kitap olan Yahudî ve Hıristiyanlar hakkında inmiştir. Sonra İbn Abbâs, Âl-i Imrân 187. ayetini okudu: **"Allah kendilerine kitap**

verilenlerden, O kitabı mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz diye kesin söz almıştı. Fakat, onlar bunu kulak ardı ettiler ve küçük bir kazançla değiştirdiler. Ne kötü bir alışverişti bu." Arkasından da hemen 188. ayeti okudu: **"Ettikleri kötülüklere sevinen ve yapmadıkları iyiliklerle övülmek isteyenlerin, davranışlarını doğru sanma, onların azâbtan kurtulacaklarını da sanma, onlar için acıklı bir azâb vardır."** İbn Abbâs şöyle devam etti: Peygamber (s.a.v), o kitap ehline bir şeyler sormuştu da onlar o gerçeği gizleyip başka bir şeyler söyleyip çıkıp gittiler onlar istenilen şeyi değil de başka bir şeyi haber verdiler de böylelikle de övülmek istediler. Kendilerinden isteneni söylemeyip gizlediklerine de sevinip gittiler. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 27; Müslim,i Sıfat-ül Münafikın: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 5

Ø NISÂ SÛRESINDEKI TEFSIR EDILEN AYETLER

3015- Muhammed b. Münkedir (r.a.)'den rivâyete göre; Câbir b. Abdullah'tan şöyle işittiğini anlatmıştır. Hastalanmıştım Rasûlullah (s.a.v.), beni ziyarete geldi ben kendimden geçmiş baygın durumda idim. Ayılınca, malım konusunda nasıl hareket edeyim diye sordum. Rasûlullah (s.a.v.), sustu ve Nisa sûresi 11. ayeti nazil oldu: **"Allah size çocuklarınızın alacağı miras hakkında şunu emreder: Erkek iki kadının hissesine eşit bir miktar alacaktır…"** (Buhârî, Vudu: 27; Müslim, Feraiz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok kimse bu hadisi Muhammed b. Münkedir'den rivâyet etmişlerdir.

Fadl b. Sabah el Bağdadî, Sûfyân vasıtasıyla, İbn'ül Münkedir'den, Câbir'den, bu hadisin bir benzerini bize aktarmış olup, Fadl b. Sabbah'ın hadisi buradakinden daha uzuncadır.

3016- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki: Evtas savaşı günü müşrikler içerisinde kocaları bulunan bazı kadınlar cariye olarak savaş ganimetleri içersinde bize düşmüştü fakat bazı kimseler bu kadınlarla cinsel ilişki yapmayı hoş karşılamadılar da Allah Nisa sûresi 24. ayetini indirdi: **"Savaşta esir olarak elinize geçirdiğiniz cariyeler dışında tüm evli kadınlar size haram kılınmıştır…"** (Müslim, Rada: 27; Nesâî, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3017- Yine Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Evtas savaşı günü kendi toplumlarında kocaları bulunan bazı esir kadınlar ganimetten pay olarak hissemize düşmüştü. Müslümanlar durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e anlattılar ve Allah, Nisa sûresi 24. ayetini indirdi. (Müslim, Rada: 27; Nesâî, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Aynı şekilde Sevrî, Osman el Bettî'den, Ebû'l Halîl'den, Ebû Saîd el Hudrî'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup senedinde **"Ebû Alkame"** yoktur. Bu hadiste **"Ebû Alkame"**yi zikreden kimse tanımıyorum. Ancak, Hemmâm, Katade'den yaptığı rivâyette onu zikretmiştir. Ebû'l Halil'in adı Salih b. Ebî Meryem'dir.

3018- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) büyük günahlar hakkında şöyle buyurdu: **"Allah'a ortaklar tanımak, ana babaya âsi olmak, adam öldürmek, yalan şâhidliği veya yalan söylemek."** (Bu hadis Nisa sûresi 31. ayetin tefsiri durumundadır) (Buhârî, Şehadet: 27; Müslim, Eyman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Ravh b. Ubâde bu hadisi Şu'be'den rivâyet ederek hadisin senedinde Ubeydullah b. Ebî Bekre yerine Abdurrahman b. Ebî Bekre denilmiştir ki bu doğru değildir.

3019- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Günahların en büyüğünü size bildireyim mi?"** Ashab **"Evet Ey Allah'ın Rasûlü!"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a ortaklar koşmak, ana babaya âsi olmak"** Rasûlullah (s.a.v.) yaslanmış durumda iken doğrularak: **"yalancı şâhidlik ve yalan söylemek"** bu son cümleyi o kadar tekrarladı ki keşke sussaydı dedik. (Buhârî, Şehadet: 27; Müslim, Eyman: 17)

Tirmizî: Bu hasen garib sahihtir.

3020- Abdullah b. Üneys el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Büyük günahların büyükleri şunlardır: Allah'a ortaklar koşmak, ana babaya âsi olmak ve yalan yere yapılan yemin; bir kimse gerektiği yerde bir yemin eder de o yeminin içersine sivrisineğin kanadı kadar bir yalan bulaştırırsa o yaptığı kıyamete kadar kalbinde bir leke olarak kalır gider."** (Müsned: 15465)

Tirmizî: Ebû Umâme el Ensarî, Sa'lebe'nin oğludur, adını bilmiyoruz. Rasûlullah (s.a.v.)'den pek çok hadisler rivâyet etmiştir.

Bu hadis hasen garibtir.

3021- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Büyük günahların bir kısmı şunlardır. Allah'a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak veya yalan yere yemin etmektir."** Üçüncüyü söylerken Şu'be tereddüd etmiştir. (Buhârî, Eyman: 27; Nesâî, Tahrim-üd Dem: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3022- Mûcâhid (r.a.)'den rivâyete göre, Ümmü Seleme (r.anha)'ya **"Erkekler savaşıyor, kadınlar savaşmıyor ve biz kadınlar da mirastan yarım hisse alıyoruz."** dedi. Allah Nisa sûresi 32. ayetini indirdi: **"O halde Allah'ın kimilerine diğerlerinden daha fazla verdiği nimetlerine kıskançlık yaparak imrenmeyin…"** Mûcâhid dedi ki: Allah Ümmü Seleme hakkında Ahzab sûresi 35. ayetini indirdi. Ümmü Seleme, Mekke'den Medîne'ye tek başına hicret eden ilk kadındır. (Müsned: 25511)

Tirmizî: Bu hadis mürseldir. Bazıları bu hadisi Ebû Necîh'den, Mûcâhid'den mürsel olarak: **"Ebû Seleme şöyle şöyle dedi"** diyerek rivâyet etmişlerdir.

3023- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü, hicret konusunda Allah'ın kadınlardan bahsettiğini işitmedi."** Bunun üzerine Allah Âl-i Imrân sûresi 195. ayetini indirdi. **"Nitekim Rableri onların duâlarını kabul ederek cevap verdi; İster erkek, ister kadın olsun, benim yolumda çaba gösterenlerden hiç kimsenin çabasını boşa çıkarmayacağım. Çünkü, hepiniz birbirinizin soyundan gelirsiniz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

3024- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), kendisi minberde otururken Abdullah'tan Kur'ân okumasını istemiştir. Ben de Nisa sûresinden okumaya başladım 41. ayet olan: **"Öyleyse hesap günü her topluluk içinden şâhidler getireceğimiz ve seni de Ey Peygamber onlar üzerine şâhid tutacağımız zaman ne olacak o günahkarların hali"** ne gelince eliyle bana yeter diyerek işaret etti kendisine baktım gözlerinden yaşlar damlıyordu. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Ebû'l Ahvas aynı şekilde A'meş'den, İbrahim'den, Alkame'den ve Abdullah'tan rivâyet etmektedir. Fakat doğru olan rivâyet İbrahim'in Ubeyde'den ve Abdullah'tan yaptığı rivâyettir.

3025- Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana benim için Kur'ân oku Ey Abdullah dedi. Sana indirilen Kur'ân-ı sana mı okuyacağım dedim şöyle buyurdular: **"Ben başkasından dinlemeyi severim"** Nisa sûresinden okudum 41. ayete gelince Peygamber (s.a.v)'in gözlerinin yaşla dolduğunu gördüm. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis Ebû'l Ahvas'ın hadisinden daha sağlamdır.

3026- Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdurrahman b. Avf içki yasaklanmazdan önce bizim için bir yemek hazırlatıp bizi davet etti. Bize yemekler yedirip şaraplar içirdi. Şarap bizi sarhoşlattı ki namaz vakti girdi beni imam olmam için öne geçirdiler. Ben de Kafirün sûresini sarhoşluktan dolayı **"Ey kafirler sizin ibadet ettiğinize ben ibadet etmem ve biz sizin ibadet ettiğinize ibadet ederiz"** şeklinde okudum. Bunun üzerine Allah Nisa sûresi 43. ayetini indirdi: **"Ey iman edenler sarhoş iken namaz kılmaya yaklaşmayın ne dediğinizi bilinceye kadar bekleyin…"** (Ebû Dâvûd, Eşribe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3027- Urve b. Zübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, Abdullah b. Zübeyr şöyle anlatmıştır: Ensâr'dan bir adam hurmalıkları suladıkları Hare ırmağı konusunda Zübeyr'i, Rasûlullah (s.a.v.)'e dava etti. Ensarî suyu salıver bana gelsin demiş. Zübeyr'de bunu kabul etmemişti. Rasûlullah (s.a.v.), Zübeyr'e, Ey

Zübeyr hurmalığını sula ve suyu komşuna gönder. Bunun üzerine Ensarî, kızdı ve Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Zübeyr hala oğlun olduğu için mi böyle konuştun dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in rengi değişti ve şöyle buyurdu: **"Ey Zübeyr! Hurmalığını sula savacaktan aşıncaya kadar suyu hapset. (salma)"** Zübeyr şöyle dedi: Nisa sûresi 65. ayeti bu konuda inmiştir: **"Hayır hayır, Rabbine andolsun ki onlar, aralarında anlaşmazlığa düştükleri her konuda sen peygamberi hakem yapmadıkça ve sonra senin kararına, kalplerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle tabi olmadıkça gerçekten inanmış olmazlar."** (Buhârî, Müsakat: 27; Müslim, Fezail: 17)

Tirmizî: Muhammed'in şöyle söylediğini işittim: İbn Vehb bu hadisi Leys b. Sa'd'tan, Yunus'tan, Zührî'den, Urve'den, Abdullah b. Zübeyr'den benzeri şekilde rivâyet etmekte ve hadisin senedinde **"Abdullah b. Zübeyr'den"** dememektedir.

3028- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, Nisa sûresi 88. ayeti hakkında şöyle demiştir: Uhud savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazıları savaştan çekilmişlerdi. Müslümanlar bunlar hakkında iki taraf oldular; Bir kısmı onlar öldürülmeli diyor diğer taraf ise hayır diyorlardı. Bunun üzerine Nisa 88. ayet indi: **"Size ne oluyor ki, münafıklar hakkında kiminiz onlardan yana kiminiz onlara karşı tutum alarak aranızda iki guruba ayrılıyorsunuz? Oysa yaptıkları işlerden dolayı Allah onları tepe taklak etmiştir. Allah'ın saptırdığını doğru yola iletmek mi istiyorsunuz? Allah'ın sapıklık içinde bıraktıklarına bir çıkış yolu bulamazsın."** Sonra Rasûlullah (s.a.v.): **"O Medîne temiz beldedir"** buyurdu ve şöyle devam etti: **"Ateşin madenlerin kirlerini temizleyip çıkarıp attığı gibi Medîne'de Müslümanlar arasındaki kirleri atar."** (Buhârî, Hac: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Abdullah b. Yezîd; el Ensârî el Hatmî olup sahabedir.

3029- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: Maktul ile katil kıyamet günü birlikte geleceklerdir. Katilin başı ve saçından tutmuş olduğu, kendi boyun damarlarından kan fışkırdığı halde şöyle diyecektir: **"Ya Rabbi, beni bu öldürdü"** arşa kadar yaklaştırılacaktır. Amr b. Dinar dedi ki: Bu konuda İbn Abbâs'a katilin tevbe etmesi hakkında sordular da, O'da: Nisa sûresi 93. ayetiniokudu: **"Fakat her kim de, bir mü'mini bile bile öldürürse, onun cezası, içinde devamlı kalacağı Cehennemdir. Allah ona bu dünyada gazab etmiş ve öteki dünyada da rahmetinden uzak tutmuş ve ona büyük bir azâb hazırlamıştır."** Ve şöyle devam etti: **"Bu ayetin hükmü kaldırılmamıştır ve değiştirilmemiştir. Nerede ona tevbe imkanı?"** (Nesâî, Tahrim-üd Dem: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi Amr b. Dinar'dan, İbn Abbâs'tan merfu olmaksızın benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

3030- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Benî Süleym'den bir adam koyunlarını otlatırken Peygamber (s.a.v)'in ashabından bir müfrezeyle karşılaştı ve onlara selam verdi. Onlarda size, sizden korunmak için selam verdi, kanaatine vararak kalkıp onu öldürdüler koyunlarını da alıp Rasûlullah (s.a.v.)'e götürdüler Allah'ta, Nisa sûresi 94. ayetini indirdi: **"O halde ey iman edenler Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman karşılaştığınız durumu açıkça kavramaya çalışın ve size barış teklif edene veya Müslüman olduğunu bildirene dünya hayatının gelip geçici, kazancına duyduğunuz özlem ve istekle sen mü'min değilsin demeyin oysa ganimetlerin çoğu Allah katındadır…"** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Tefsir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Üsame b. Zeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3031- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, Nisa sûresi 95. ayeti indiği zaman gözleri görmeyen Amr b. Ümmü Mektum, Peygamber (s.a.v)'e geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü! gözleri görmeyen bir kimseyim bana ne yapmamı emredersin? dedi. Allah: **"Bir mazeretleri olmaksızın"** bölümünü indirdi ve Peygamber (s.a.v), vahiy katiplerine: **"Yazdığınız kürek kemiğini veya levhayı, kalemi getirip kaydediniz."** buyurdu. (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, İmara: 17)

Bu hadis hasen sahihtir. Amr b. Ümmü Mektum denildiği gibi Abdullah b. Ümmü Mektum da denilir. Bu kimse Abdullah b. Zaide'dir. Ümmü Mektum onun annesidir.

3032- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Nisa sûresi 95. ayeti inince Bedir savaşına katılanlarla, Bedir'den geri kalanlar -çünkü bu ayet Bedir savaşı için inmiştir- ayeti inince Abdullah b. Cahş ve İbn Ümmü Mektum, dediler ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz iki a'ma kimseyiz bize izin var mıdır?"** Bunun üzerine Nisa sûresi 95. ayet indirildi. **"Allah mücahidleri özür sahibi olarak oturanlardan bir derece üstün kıldı. Özür sahibi olmaksızın oturanlara gelince; Allah mücahidleri bu oturup kalanlardan kat kat derecelerle üstün kılmıştır."** (Buhârî, Meğazi: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle İbn Abbâs rivâyeti olarak hasen garibtir. Mıksem'in Abdullah b. Hâris'in azâdlısı olduğu söylendiği gibi Abdullah b. Abbâs'ın azâdlısı olduğu da söylenir. Künyesi ise Ebû'l Kâsım'dır.

3033- İbn Şihâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sehl b. Sa'd, bana anlattı ve şöyle dedi: Mervan b. Hakem'i mescidde otururken gördüm ve gelip yanına oturdum o da Zeyd b. Sabit'in kendisine anlattığını bize anlattı şöyle ki: Nisa süresi 95. ayeti **"Bir mazeretleri olmaksızın"** kısmı olmadan indirilmişti de Allah Rasûlü bana bu ayeti yazdırmıştı tam o esnada İbn Ümmü Mektum çıkageldi ve Ey Allah'ın Rasûlü cihâda katılma imkanım olsaydı mutlaka cihâd ederdim dedi. Kendisi gözleri görmeyen bir adamdı. Bunun üzerine Allah Peygamberine vahyin ilave kısmı olan: **"Bir mazeretleri olmaksızın"** bölümünü indirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in dizi dizimin üstünde idi dizimi ezecek kadar ağırlaştı sonra bu ağırlık kaldırıldı ve böylece **"Bir mazeretleri olmaksızın"** bölümü de indirilmiş oldu. (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, İmara: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok kişi Zührî'den, Sehl b. Sa'd'tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır. Ma'mer ise bu hadisi Zührî'den, Kabîsa b. Zûeyb'den, Zeyd b. Sabit'den rivâyet edilmiş olup bu rivâyette peygamberin ashabından olan bir kimsenin tabiinden olan bir kimseden rivâyeti vardır. Sehl b. Sa'd el Ensarî, Mervan b. Hakem'den hadis rivâyet etmektedir. Mervan, peygamberden hadis işitmemiştir. Kendisi tabiin denilen ikinci asrın insanlarındandır.

3034- Ya'la b. Ümeyye (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'a dedim ki: Nisa sûresi 101. ayetinde Allah, korku içinde bulunursanız namazları kısaltınız buyuruyor. Bugün tüm insanlar emniyet içerisindedir. Durum ne olacak? O da şöyle dedi: Senin şaştığın bu duruma ben de şaşmıştım ve Rasûlullah (s.a.v.)'e sormuştum o da şöyle buyurmuştu: **"Allah'ın size sadaka olarak verdiği bir bağıştır, O'nun bağışını kabul ediniz."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; Nesâî, Taksir-üs Salat: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

3035- Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hüreyre bize şöyle anlattı: Rasûlullah (s.a.v.), askerleriyle Dacnan ve Usfan arasında bir yere inmişti, müşrikler kendi aralarında şöyle dediler: Bunların bir namazları vardır ki bu namaz kendilerine babalarından ve oğullarından daha kıymetlidir. Bu ikindi namazıdır. Bu namaz vaktinde kesin kararınızı verip üzerlerine çullanınız. Ancak Cebrail, Peygamber (s.a.v)'e gelerek orduyu iki kısma ayırmasını emretti, bir gurup namaz kılarken diğerleri savaşı sürdürecektir. Tedbirli ve kontrollü hareket edecekler bir rekat kılınınca diğer gurup savaşa geçip onlarda bir rekat namaz kılacaklardır. Böylece askerlerin namazı birer rekat, imam durumunda olan Rasûlullah (s.a.v.)'in namazı ise iki rekat olacaktır. (Bu hadis Nisa 102. ayetinin açıklamasıdır) (Buhârî, Salat-ül Havf: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Abdullah b. Şakîk'ın, Ebû Hüreyre'den rivâyeti olarak hasen garibtir.

Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, İbn Abbâs, Câbir, Ebû Ayyaş ez Zürakî, İbn Ömer, Huzeyfe, Ebû Bekre, Sehl b. Ebî Hasme'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ebû Ayyaş ez Zürakî'nin ismi Zeyd b. Sâmit'tir.

3036- Katâde b. Numân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz Ensâr cemaatinden bir aile vardı. Bunlara Übeyrik oğulları olarak Bişr, Beşîr ve Mübeşşir adı verilirdi. Beşîr münafık birisiydi. Şiirler söyler ve Peygamber (s.a.v)'in ashabını kötülerdi ve o şiiri eski şairlerden birine mal ederek falan şair şöyle şöyle dedi, diyordu. Peygamber (s.a.v)'in ashabı o şiiri dinledikleri zaman. Vallahi bu şiiri mikrop heriften başkası söylemez diyorlardı ve bunu ancak söylese söylese Übeyrik oğullarından bu adam söylemiştir, derlerdi.

Bu kabile cahiliyye döneminde de İslam döneminde de muhtaç ve yoksul bir durumda idiler. Medîne'de o dönemde insanların yiyecekleri hurma ve arpadan ibaretti. Adam paralı olduğu vakit Şam'da has un yüklü kervan gelince oradan un alır ve sadece kendisi yerdi çoluk çocuğun yiyeceği ise yine arpa ve hurma idi. Derken Şam'dan bir kervan geldi, amcam Rıfaa b. Zeyd bir miktar has un alarak deposuna koydu o depoda aynı zamanda silah, zırh ve kılıç ta bulunmaktaydı. Evin altındaki bu depo yarılarak yiyecek ve silah buradan alındı. Sabah olunca amcam Rıfaa bana geldi ve yeğenim gece bize hırsız geldi depomuz açıldı, un ve silahlarımız götürüldü mahallede yoklama yapıp soruşturduk neticede Übeyrik oğullarının ateş yaktıkları ve götürülen gıda maddelerinin pişirildiği kanaatine varıldı. Übeyrik oğulları da kendi mahallelerinde soruşturma yaparken: Vallahi aradığınız adamın Lebîd b. Sehl olduğu kanaatindeyiz demişlerdi. Halbuki o dindar ve Salih bir kimse idi. Lebîd hakkında söyleneni işitince kılıcını çekip **"Ben mi çalmışım"** dedi. Vallahi ya bu hırsızlığı meydana

çıkaracaksınız veya bu kılıç aranıza karışacaktır. Bunun üzerine çekil sen kenara sen bu işin faili değilsin dediler. Mahallede, o kadar soruşturmayı derinlettik ki Übeyrik oğullarından birinin yaptığından şüphe etmiyoruz. Amcam dedi ki: Ey kardeşimin oğlu Rasûlullah (s.a.v.)'e gidip durumu anlatsan! Katâde dedi ki: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve şöyle dedim: Bizden komşularını üzen bir aile, amcam, Rıfaa b. Zeyd'in deposunu yardılar silah ve gıda maddesini çaldılar. Silahımızı versinler gıda maddesini istemiyoruz.

Rasûlullah (s.a.v.): Bu konuda gereken emri vereceğim buyurdu. Übeyrik oğulları bizim Peygamber (s.a.v)'e müraacatımızı işitince kendilerinden olan ve adına Üseyr b. Urve denilen bir adama vardılar ve meseleyi ona açtılar. Mahalle halkından bazı kişilerde bu toplantıda hazır bulundu. Bunlar Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek şöyle dediler: Katâde b. Numân ve amcası bizden salih ve iyi bir Müslüman olan kimseyi delilsiz ve isbatsız hırsızlıkla itham ediyorlar. Katâde diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e gelip konuştum, Bana; siz, Müslüman olan bir aileye delilsiz ve isbatsız olarak hırsızlık ithamında bulunuyormuşsunuz, buyurdu. Döndüm keşke malımın pek çoğu elimden gitmiş olsaydı da bu konuyu Rasûlullah (s.a.v.) ile konuşmamış olsaydım dedim. Amcam, Rıfaa bana geldi ve Ey kardeşimin çocuğu ne yaptın, dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in bana söylediğini kendisine anlattım. Allah, yardımına başvurulandır, dedi. Çok geçmeden bu konu hakkında Kur'ân ayeti nazil oldu:**"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye bu kitabı gerçekleri içeren bir kitap olarak indirdik. Sakın hainlerin savunucusu olma." "Yardımlaşmayı, iyi ve yararlı davranışları ve insanların arasını düzeltmeyi öngören, bunları gerçekleştirmeye çalışan kimselerin yaptığı toplantılar dışında, gizli toplanmaların pek çoğunda hayır yoktur. Ve bütün bu güzel eylemleri Allah'ın rızasını kazanmak için yapan kimseye zamanı geldiğinde, büyük bir mükafat vereceğiz."** (Nisa sûresi 105 - 114) Kur'ân'ın bu ayetleri inince silah, Peygamber (s.a.v)'e getirildi. O da silahı; Rıfaa'ya iade etti. Katâde dedi ki: Silahı amcama getirdiğimde, cahiliyye döneminde görme özelliği iyice zayıflamış ve yaşı da oldukça ilerlemiş bir ihtiyardı ben onun Müslümanlığını da biraz şüpheli görüyordum. Yanına silahla vardığımda; **"Ey kardeşimin oğlu ben o silahı Allah yolunda vakfettim."** dedi. Bunun üzerine o'nun Müslümanlığının sağlam olduğunu anladım. Bu konu hakkında Kur'ân ayetleri inince Beşîr, müşrikler arasına katılarak Sülaka binti Sa'd oğullarından Sümeyye'nin yanına gidip oraya sığınmıştı. Bunun üzerine (Nisa 115 - 116. ayetleri nazil oldu.) **"Kim kendisine doğru yol besbelli olduktan sonra, peygamberle bağını koparıp, mü'minlerin yolundan başka bir yola saparsa, onu tercih ettiği o yolda bırakır ve Cehenneme sokarız. O ne kötü bir yerdir." "Allah kendisinden başka birine, ilahlık yakıştırılmasını asla bağışlamaz, ama bağışlanmasını isteyen kimsenin şirk dışındaki günahlarını bağışlar. Çünkü Allah'ın yanı sıra başkasına ilahlık yakıştıranlar, şiddetli bir sapıklığa düşmüş kimselerdir."**

Beşîr'in Sülaka oğullarına sığınması üzerine İslam şairi Hassân o kadını birkaç beyitle zemmetti. Bunun üzerine kadın eşyalarını alıp başının üzerine yerleştirip, Ebtah denilen yere eşyalarını atıp şöyle dedi:**"Bana bir şey getirmedin! Sadece Hassân'ın şiirini bana hediye etmiş oldun."**(Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Muhammed b. Seleme el Harranî'den, başkasından bu hadisi müsned olarak rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

Yunus b. Bükeyr ve pek çok râvîler bu hadisi Muhammed b. İshâk'tan, Âsım b. Ömer b. Katâde'den mürsel olarak rivâyet ettiler ve senedinde **"Babasından ve dedesinden"** demediler.

Katâde, Ebû Saîd el Hudrî'nin anne bir kardeşidir. Ebû Saîd el Hudrî'nin adı Sa'd b. Mâlik b. Sinan'dır.

3037- Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kur'ân'dan bana en sevimli gelen ayetlerden biri de şudur: (Nisa sûresi: 116)**"Allah kendisinden başka birine, ilahlık yakıştırılmasını asla bağışlamaz, ama bağışlanmasını isteyen kimsenin şirk dışındaki günahlarını bağışlar. Çünkü Allah'ın yanı sıra başkasına ilahlık yakıştıranlar, şiddetli bir sapıklığa düşmüş kimselerdir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Fahıte'nin ismi Saîd b. İlâka'dır, Süveyr'in künyesi Ebû Cehm'dir. Bu adam Küfeli olup tabiindendir.İbn Ömer ve İbn Zübeyr'den hadis dinlemiştir. İbn Mehdî ona biraz iğnelemek süretiyle dokunmaktadır.

3038- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Nisa sûresi 123. ayeti nazil olunca bu hüküm Müslümanlara biraz ağır geldi ve bu durumu Peygamber (s.a.v)'e yakındılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Orta yolda gidin doğruyu araştırın. Mü'minin başına gelen her sıkıntıda mutlaka günahlarına keffâret olma durumu vardır kendisine batan bir diken ve çektiği her güçlükte bile…"** (Buhârî, Merda: 27; Müslim,i Birr ve Sıla: 17)

ibn Muhayyıs'ın adı Ömer b. Abdurrahman b. Muhaysın'dır.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3039- Abdullah b. Ömer, Ebû Bekir es Sıddîk (r.anhüma)'dan şöyle aktarmıştır: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanındaydım şu ayet indirildi: (Nisa 123. ayet) **"Öteki alemdeki kurtuluş; ne sizin vahye dayanmayan kuruntularınızla, ne de bize de kitap verildi diyen, önceki toplumların kuruntularıyla gerçekleşecek değildir. Kim bir kötülük yaparsa, onunla cezalanır, kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz."**

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.),**"Bana indirilen bir ayeti sana okuyayım mı?"** buyurdu. Ben de**"Evet oku! Ey Allah'ın Rasûlü"**dedim. Rasûlullah (s.a.v.), o ayeti bana okudu bu esnada ben sırtımdaki bir ağrıdan dolayı farkında olmadan dolayı gerindim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Neyin var! Ey Ebû Bekir"** diye sordu. Ben de**"Anam, babam yoluna feda olsun Ey Allah'ın Rasûlü"**dedim. Hangimiz kötülük yapmamıştır, bizler yaptıklarımızla cezalandırılacağız! Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), buyurdular ki:**"Sana ve tüm mü'minlere gelince sizler yaptığınız kötülüklerin cezasını bu dünyada çekecek ve Allah'a günahsız olarak kavuşacaksınız. Diğer kafir olanlara gelince kötülükleri onlar için birikecek ve neticede bunun cezasını kıyamet günü çekeceklerdir."** (Müsned: 23)

Tirmizî: Bu hadis garib olup senedinde söylenti vardır. Musa b. Übeyde'nin hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiştir. Onu Yahya b. Saîd ve Ahmed b. Hanbel zayıf bulmaktadırlar. İbn Sebba'ın azâdlısı ise mechüldür. Bu hadis başka bir yoldan da yine Ebû Bekir'den rivâyet edilmiş olup bu rivâyetin de senedi pek sağlam değildir.

Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3040- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sevde (r.anha), Peygamber (s.a.v)'in kendisini boşamasından korkarak beni boşama beni nikahın altında tut benim günümü de Âişe'ye tahsis et dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de bunu yaptı. Bunun üzerine Nisa sûresi 128. ayeti nazil oldu:**"Eğer bir kadın, kocasının kötü muamelesinden veya kendisini terketmesinden korkarsa, iki taraf aralarında anlaşarak sorunlarını çözebilirler. Zira karşılıklı anlaşma, en iyi yoldur ve bencillik insan ruhunda her zaman mevcuttur. Fakat iyilik yapar, yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulursanız biliniz ki, Allah tüm yapmakta olduklarınızdan haberi olandır."** Her hangi bir konuda karı koca anlaşırlarsa bu caizdir." Bu söz İbn Abbâs'ın sözü olabilir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3041- Berâ (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Nisa sûresiyle alakalı indirilen son şey; Nisa sûresi son ayeti olan 176. ayetidir:**"Onlar senden cevap isterler. De ki: Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkındaki hükmünü şöyle açıklıyor: Ölen kişinin çocuğu yok bir kız kardeşi varsa, bıraktığı malın yarısı o kız kardeşinindir. Ama ölen kız kardeşinin çocuğu yoksa kendisi, yani erkek kardeşi ona mirasçı olur. Eğer kız kardeşi iki ise, geride bıraktıklarının üçte ikisi onlarındır. Ama mirasçılar erkek veya kız kardeşler olarak çok iseler, bu durumda erkek için kadının iki payı vardır. Allah şaşırıp sapmayasınız diye size her konuda hükmünü açıklıyor. Allah her şeyi bilendir."** (Buhârî, Meğazi: 27; Müslim, Feraiz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû's Sefer'in ismi Saîd b. Ahmed es Sevrî olup Yuhummedoğlu oluğu da söylenir.

3042- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek**"Ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında senden cevap isterler…"** bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), sana yaz mevsiminde inen Nisa sûresi 176. ayeti kafidir. (Yaklaşık aynı konulardan bahseden ve kış günü indirilen Nisa sûresi 12. ayetine ise kış ayeti denilir.) (Ebû Dâvûd, Feraiz: 27)

BÖLÜM: 6

Ø MAIDE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3043- Tarık b. Şihâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudilerden biri Ömer b. Hattâb'a şöyle dedi: Ey Mü'minlerin emiri! Maide sûresi 3.

ayeti olan **"…Bugün size, dininizi kemale erdirdim, nimetimi üzerinize tamamladım ve size din olarak İslâm'ı verip, ondan razı oldum…"** ayeti bize indirilmiş olsaydı o günü bayram günü ilan ederdik. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: Bu ayetin hangi günde indiğini çok iyi biliyorum; bu ayet Cuma gününe rastlayan bir arefe günü inmiştir. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 27; Müslim, Tefsir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3044- Ammâr b. Ebî Ammâr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs, Maide sûresi 3. ayetini okudu yanında bir Yahudi vardı, Bu ayet bize indirilmiş olsaydı o günü bayram ilan ederdik dedi. İbn Abbâs şu karşılığı verdi: Bu ayet iki bayramın bir araya geldiği bir gün olan Cuma günü Arafat'ta gelmiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis İbn Abbâs hadisi olarak hasen garib sahihtir.

3045- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rahman olan Allah'ın eli dopdolu ve cömerttir. Gece, gündüz devamlı olarak vermesi onu eksiltmez. Söyleyiniz bakalım gökleri yarattığından beri neler vermiştir? Gerçek şu ki onun elindeki eksilmemiştir. O'nun arşı su üzerindedir. Diğer elinde de terazi vardır. Alçaltan ve yükselten de O'dur."** (Bu ayet Maide 64. ayet üzerine inmiştir.) (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Zekat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis maide sûresi 64. ayetinin tefsiridir. Bu hadis hakkında âlimler şöyle diyorlar: Bu tür hadislere bize geldiği şekilde yoruma gitmeksizin vehme kapılmaksızın inanırız. Bunu pek çok imamla birlikte Sevrî, Malik b. Enes, İbn Uyeyne, İbn'ül Mübarek böyle söylemişlerdir. Şöyle ki bu tür hadisler aktarılır onlara inanılır nasıl ve niçin diye sorulmaz.

3046- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), ilk zamanlarda muhafızlarca korunurdu. **"…Allah seni inanmayanların şerrinden koruyacaktır…"** (Maide 67.) ayeti inince bulunduğu yerden başını çıkararak Ey İnsanlar dağılın Allah beni koruma altına almıştır, buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Nasr b. Ali, Müslim b. İbrahim vasıtasıyla aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bazıları bu hadisi Cüreyrî'den ve Abdullah b. Şakîk'den rivâyet ettiler: **"Rasûlullah (s.a.v.), muhafızlar tarafından korunurdu"** bunlar hadisin senedinde Âişe'yi zikretmemişlerdir.

3047- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İsrail oğulları isyan ve günahlara batıp gittiklerinde onları sakındırdılarsa da onlar vazgeçmediler. Sonra Âlimleri de onların meclislerinde onlarla birlikte oturup onlarla birlikte yediler ve içtiler. Allah'ta onların kalplerini birbirine benzetti ve Maide sûresi 78. ayete göre Dâvûd ve İsa'nın diliyle lanetlendiler."** İbn Mes'ûd şöyle devam etti: Peygamber (s.a.v), yaslanmış iken doğruldu ve; **"Hayır hayır canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler de aranızda ki günahkarlara gerektiği şekilde engel olmadıkça kurtulmanız mümkün değildir."** (Ebû Dâvûd, Melahım: 27; İbn Mâce, Fiten: 17)

Abdullah b. Abdurrahman, Yezîd'den naklederek şöyle dedi: Sûfyân es Sevrî bu hadisin senedinde **"Abdullah b. Mes'ûd'tan"** demezdi.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadis Muhammed b. Müslim b. Ebî'l Vaddah'tan, Ali b. Bezîme'den, Ebû Ubeyde'den ve Abdullah'tan benzeri şekilde rivâyet edilmiş olup kimileri de Ebû Ubeyde'den diyerek hadisi mürsel olarak rivâyet ediyorlar.

3048- Ebû Ubeyde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İsrail oğulları arasında dini konularda bir eksiklik ortaya çıkınca içlerinden biri kardeşinin günaha düştüğünü görür ve onu günahından sakındırırdı. Fakat ertesi gün o işi işlemeye devam etmesine rağmen, o sakındıran kimse onunla oturur yer içer ve birlikte olurdu. Allah'ta böylece bunların kalplerini birbirine benzetti ve Maide sûresi 78. ayeti nazil oldu: "Allah'tan gelen gerçekleri örtbas etmeye şartlanmış olan şu İsrailoğullarından bir kısmı, zaten Dâvûd'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu, onların isyan etmeleri, hak ve adalet sınırlarını aşmalarındandır." "Onlar birbirlerini işledikleri kötülüklerden vazgeçirmeye çalışmadılar. Yaptıkları şey gerçekten ne kötü idi." "Ve şimdi onlardan bir çoğunun, Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlerle dost olduklarını görebilirsin. Benliklerinin onlar için önceden hazırladığı şey ne kadar kötüdür ki, Allah onlara gazâb etmiştir ve onlar azâbta ebedi kalacaklardır." "Eğer onlar, Allah'a ve kendilerine gönderilen peygambere ve O'na indirilen herşeye gerçekten inansalardı, bu Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenleri dost edinmezlerdi. Ama onların çoğu ilahi yol ve sınırları aşmış olanlardır."** Ebû Ubeyde dedi ki: Peygamber (s.a.v) yaslanmış iken doğruldu ve şöyle buyurdu: **"Hayır! Hayır! Siz de zâlime zulmünden el çektirmedikçe size de kurtuluş yoktur."** (Ebû Dâvûd, Melahım: 27; İbn Mâce, Fiten: 17)

Bündar, Ebû Dâvûd et Tayalisi vasıtasıyla -Dâvûd bana bu hadisi yazdırdı demiştir- Muhammed b. Müslim b. Ebi'l Vaddah'tan, Ali b. Bezîme'den, Ebû Ubeyde'den ve Abdullah b. Mes'ûd'tan bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

3049- Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Allah'ım içkinin hükmünü, fayda getirecek şekilde bize açıkla"** Bunun üzerine Bakara 219. ayeti nazil olmuştu: **"Sana, sarhoşluk veren şeyler ve şans oyunları hakkında sorarlar. De ki: Onların her ikisinde de, hem büyük bir günah, hem de satışını yapan için para kazanmak gibi bazı yararlar vardır. Ancak yol açtıkları kötülük, sağladıkları yarardan daha büyüktür. Bir de sana Allah yolunda neyi harcayacaklarını sorarlar. De ki: "İhtiyacınızdan arta kalan herşeyi." Allah düşünüp öğüt alasınız diye size ayetlerini böylece açıklıyor."** Sonra Ömer, çağrılarak bu ayet kendisine okundu Fakat Ömer, yine tatmin olmadı ve Allah'ım içkinin hükmünü bize faydalı olacak biçimde açıkla diye duâ etti. Bu sefer Nisa sûresi 43. ayeti nazil oldu:**"Ey iman edenler! Sarhoş iken namaz kılmaya kalkışmayın, ne dediğinizi bilinceye kadar bekleyin, boy abdestini gerektiren bir durumda iken de yıkanıncaya kadar kesinlikle namaz kılmayın. Fakat, yolcu iseniz ve yıkanma imkanından yoksun iseniz o başka. Çünkü eğer hasta iseniz veya seyahatte iseniz yahut abdestinizi yeni bozmuşsanız veya hanımlarınızdan birisine yaklaşmışsanız ve hiç su bulamamışsanız, o zaman temiz toprakla teyemmüm edin, ellerinize ve yüzünüze hafifçe sürün. Bilin ki, Allah günahları temizleyen ve çok affedendir."** Yine Ömer çağrıldı ve bu ayette kendisine okundu yine Ömer aynı şekilde duâ etti. Bunun üzerine Maide sûresi 90. ayet nazil oldu:**"Ey iman edenler! Sarhoşluk veren herşey, şans oyunları, putperestçe uygulamaların tümü ve şans-talih okları çekmek, her türlü tahmine dayanan şans oyunu oynamak ve bunlara göre hareket etmek, şeytan işi ve iğrenç kötülüklerden başka bir şey değillerdir. O halde onlardan kaçının ki, mutluluğa eresiniz."** Yine Ömer çağrıldı ve bu ayet kendisine okundu. Bunun üzerine Ömer: **"Vazgeçtik vazgeçtik"** dedi. (Nesâî, Eşribe: 27; Ebû Dâvûd, Eşribe: 17)

Tirmizî: Bu hadis İsrail'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

Muhammed b. Alâ, Vekîî' vasıtasıyla İsrail'den, Ebû İshâk'tan, Ebû Meysere, Amr b. Şurahbil'den, Ömer b. Hattâb'ın şöyle duâ ettiği rivâyet edilmiştir. **"Allah'ım içki konusunda, hakkımızda fayda getirecek bir hüküm açıkla…"** geçen hadisin bir benzerini aktarmışlardır. Bu hadis Muhammed b. Yusuf'un hadisinden daha sahihtir.

3050- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in ashabından bazı kimseler şarabın haram kılınmasından önce vefat etmişlerdi. İçki haram kılınınca bazı kimseler: **"Şarap içtikleri dönemde ölüp giden kimselerin hali ne olacak?"** diye sordular. Bunun üzerine Maide 93. ayeti nazil oldu: **"İman edip, doğru ve yararlı işler yapanlar, yollarını Allah'ın kitabı ve elçisi ile buldukları ve gerçekten inanıp, doğru ve yararlı işler yaptıkları sürece, haram olunmazdan önce yedikleri şeylerde bir günah yoktur. Yeter ki, hayatlarını Allah'ın kitabıyla düzenlemeye çalışsınlar, iman etmeye devam etsinler ve hayatlarını Allah'ın kitabı vasıtasıyla tanzim etmeye daha da özen göstersinler ve iyilik yapmakta arzulu ve kararlı davransınlar. Çünkü Allah, iyilik yapanları sever."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be bu hadisi Ebû İshâk'tan, Berâ'dan rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Bündar'ın da bir rivâyeti vardır.

3051- Ebû İshâk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Berâ şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından bazı kişiler şarap içtikleri dönemde vefat etmişlerdi. Şarabın yasaklanmasına dair ayet inince Peygamber (s.a.v)'in ashabından bazı kimseler şarap içtikleri dönemde ölen kardeşlerimizin durumu ne olacak? demişlerdi de Maide sûresi 93. ayeti nazil oldu:**"İman edip, doğru ve yararlı işler yapanlar, yollarını Allah'ın kitabı ve elçisi ile buldukları ve gerçekten inanıp, doğru ve yararlı işler yaptıkları sürece, haram olunmazdan önce yedikleri şeylerde bir günah yoktur. Yeter ki, hayatlarını Allah'ın kitabıyla düzenlemeye çalışsınlar, iman etmeye devam etsinler ve hayatlarını Allah'ın kitabı vasıtasıyla tanzim**

etmeye daha da özen göstersinler ve iyilik yapmakta arzulu ve kararlı davransınlar. Çünkü Allah, iyilik yapanları sever." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3052- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ashab; şarabın haram kılınması hükmü inince şarap içtikleri dönemde ölüp gidenlerin hakkındaki durumu sordular da Maide sûresi 93. ayeti indi: **"İman edip, doğru ve yararlı işler yapanlar, yollarını Allah'ın kitabı ve elçisi ile buldukları ve gerçekten inanıp, doğru ve yararlı işler yaptıkları sürece, haram olunmazdan önce yedikleri şeylerde bir günah yoktur. Yeter ki, hayatlarını Allah'ın kitabıyla düzenlemeye çalışsınlar, iman etmeye devam etsinler ve hayatlarını Allah'ın kitabı vasıtasıyla tanzim etmeye daha da özen göstersinler ve iyilik yapmakta arzulu ve kararlı davransınlar. Çünkü Allah, iyilik yapanları sever."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3053- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Maide sûresi: 93 ayeti nazil olunca Rasûlullah (s.a.v.) bana **"Sen onlardansın"** buyurdu. (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3054- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek; **"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben et yediğimde şehevî hislerim kabarıyor bu yüzden et yemeyi kendime haram kıldım"** dedi. Bunun üzerine Maide sûresi: 87. ayeti nazil oldu: **"Ey iman edenler, Allah'ın size helal kıldığı, dünyanın güzel nimetlerinden yararlanın ve bunları kendinize daha dindar olabilme sebebiyle haram kılmayın. Allah'ın nimetlerinden yararlanma hususunda aşırılığa kaçmayın. Çünkü Allah aşırı gidip sınırları aşanları sevmez."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis hasen garibtir.

Bazıları bu hadisi Osman b. Sa'd'tan, mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyette **"İbn Abbâs'tan"** denmektedir. Yine aynı şekilde Hâlid el Hazza, bu hadisi İkrime'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

3055- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âl-i Imrân 97. ayeti olan: **"O Kâ'be ki apaçık işaretlerle dopdolu olup, İbrahim'in makamı da oradadır. Kim oraya girerse huzur bulur. Bundan dolayı Kâ'be'yi haccetmek, gücü yeten tüm insanların yerine getirmek zorunda oldukları bir görevdir. Kim bu vazifeyi inkâr edip yapmazsa bilsin ki, Allah alemlerden bağımsız olup her bakımdan kendine yeterlidir."** Ayeti inince Ashab her sene mi? diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.), cevap vermedi sustu. Sonra Ey Allah'ın Rasûlü! Her sene mi diye tekrar sordular **"hayır"** dedi, eğer evet demiş olsam her yıl haccetmeniz gerekecekti. Bunun üzerine Allah, Maide sûresi 101. ayeti indirdi: **"Ey iman edenler! Açıklandığı zaman sizi üzecek şeyleri sormayın. Kur'ân indirilmekte iken onları sorsaydınız size açıklanabilirdi. Yine de Allah daha önce, bu kuralı bilmeden sorduklarınızdan dolayı, sizi affetmiştir. Zira Allah, çok bağışlayıcı ve cezayı geciktirirse de ihmal etmeyip acele etmeyendir."** (İbn Mâce, Menasik: 27)

Bu hadis Ali'nin rivâyeti olarak hasen garibtir.

Bu konuda Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3056- Musa b. Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'den işittim şöyle diyordu: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e Ey Allah'ın Rasûlü, benim babam kimdir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de **"baban falan kimsedir"** buyurdu. Bunun üzerine Maide sûresi 101. ayeti nazil oldu: **"Ey iman edenler! Açıklandığı zaman sizi üzecek şeyleri sormayın. Kur'ân indirilmekte iken onları sorsaydınız size açıklanabilirdi. Yine de Allah daha önce, bu kuralı bilmeden sorduklarınızdan dolayı, sizi affetmiştir. Zira Allah, çok bağışlayıcı ve cezayı geciktirirse de ihmal etmeyip acele etmeyendir."** (Buhârî, İtisam: 27; Müslim, İmara: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

3057- Ebû Bekir es Sıddık (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Ey Müslümanlar! Siz Maide sûresi 105. ayetini okuyorsunuz; **"Ey iman edenler! Siz yalnız kendinizden sorumlusunuz. Eğer siz doğru yolda iseniz, sapıklığa düşenler size hiçbir zarar veremezler. Hepinizin dönüşü Allah'a olacaktır. Ve o zaman Allah size hayatta yapmış olduğunuz herşeyi bildirecektir."** Halbuki ben Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu işittim: **"İnsanlar bir zâlimi görürlerde ona zulmünden el çektirmezlerse Allah'ın onları genel bir azaba uğratması kaçınılmazdır."** (Ebû Dâvûd, Melahım: 27; İbn Mâce, Fiten: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Pek çok kişi bu hadisi İsmail b. Ebû Hâlid'den buradaki gibi merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Bazıları ise bu hadisi Kays'tan, Ebû Bekir'den merfu olmaksızın Ebû Bekrin sözü olarak rivâyet etmektedirler.

3058- Ebû Umeyye eş Şa'banî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Sa'lebe el Huşenî'ye geldim şu ayet hakkında ne diyorsun diye sordum. Ebû Sa'lebe hangi ayet dedi. Bende Maide sûresi 105. ayetidir dedim; **"Ey iman edenler! Siz yalnız kendinizden sorumlusunuz. Eğer siz doğru yolda iseniz, sapıklığa düşenler size hiçbir zarar veremezler. Hepinizin dönüşü Allah'a olacaktır. Ve o zaman Allah size hayatta yapmış olduğunuz herşeyi bildirecektir."** Bunun üzerine şöyle dedi: Dikkat et bu ayeti bilen bir kimseye sormuş durumdasın. Ben de aynı şekilde bu ayeti Rasûlullah (s.a.v.)'e sormuştum şöyle buyurmuştu: **"Birbirlerinize iyilikleri emredin kötülüklerden sakındırın ancak cimriliğe boyun eğildiğini gördüğünde, insanların arzu ve hevesleri peşinde gittiklerini gördüğünde, dünyanın dine tercih edilip herkesin kendi görüşünü beğendiği dönemlerde sadece kendi kendinin çaresine bak ve avamı bırak ondan sonra öyle günler gelecek ki o günlerde dinin emirlerine uyma hususunda gösterilecek sabır ateş parçasını elde tutmak gibi zor olacaktır. O günlerde Müslüman olarak yaşamaya çalışanlara bu günkü sizin elli kişinin amelini isteyen kimselerin sevâbı kadar sevap yazılacaktır."**

Abdullah b. Mübarek dedi ki: Utbe'den başkası bu hadiste bana şu ilaveyi yaptı: Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden elli kişi mi? Yoksa onlardan elli kişinin sevâbı mı? Rasûlullah (s.a.v.), **"Hayır sizden elli kişinin sevâbı"** buyurdu. (Nesâî, Sayd: 27; İbn Mâce, Fiten: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3059- Temîm ed Dâri (r.a.)'den rivâyete göre, Maide sûresi 106. ayeti; "**Ey iman edenler! Ölüm size yaklaşıp vasiyyette bulunmak üzereyken yapılacak işler için, kendi aranızda iki dürüst kişi şâhid bulundurun. Yahut evinizden uzakta seyahatte olup yeryüzünde dolaşırken, ölüm işaretleri baş göstermişse, namazdan sonra misafir olduğunuz topluluktan, iki kişiyi alıkoyun; ve eğer içinize bir şüphe düşerse, her birini Allah'a şöyle yemin ettirin: "Bu sözümüzü yakın bir akrabanın hatırı için de olsa, hiçbir bedel karşılığında satmayacağız ve Allah'ın huzurunda şâhid olduğumuz hiçbir şeyi gizlemeyeceğiz, yoksa günahkarlar arasına gireriz."** Benden ve Adiyy b. Bedda'dan başka herkes bu ayetin hükmü altına girmekten kurtulmuştur, dedi. Temim ve Adiyy İslam'dan önce Hıristiyan idiler ticaret için Şam'a gider gelirlerdi. Yine bir seferinde ticaret için Şam'a gelmişlerdi. Adına Büdeyl b. Ebî Meryem denilen Haşim oğullarının azâdlı kölesi olan bir kimse de ticaret mallarıyla birlikte bunlara katılmıştı yanında gümüş bir kap vardı ve onu krala satmak istiyordu. Ticaretinin büyük bir kısmı bu gümüş kap idi. Orada hastalandı ve o iki kişiye vasiyette bulundu ve bıraktığı eşyaları ailesine teslim etmelerini istedi.

Temim diyor ki: Büdeyl öldüğü zaman o gümüş kabı alıp bin dirheme satıp parasını ben ve Adiyy b. Bedda paylaştık. Büdeyl'in ailesine geldiğimizde eşyalarını kendilerine verdik. Gümüş kabı aradılar ve bize sordular. Biz de sadece bunları bıraktı başka bir şey vermedi dedik.

Temim dedi ki: Peygamber (s.a.v), Medîne'ye gelip ben de Müslümanlığı kabul edince bu olaydan dolayı kuşkulandım. Büdeyl'in ailesine gelerek durumu kendilerine anlattım, hisseme düşen beş yüz dirhemi kendilerine verdim arkadaşımda da bir bu kadar para olduğunu bildirdim. Adiyy b. Bedda'ı,

Rasûlullah (s.a.v.)'e götürdüler. Rasûlullah (s.a.v.), kendilerinden delil istedi, delil bulamadılar. Kendi dinlerine göre kutsal saydıkları bir şeye yemin etmelerini emretti. Adiyy ise yemin etti. Bunun üzerine Maide sûresi: 105 - 108. ayetleri nazil oldu:**"Ey iman edenler! Siz yalnız kendinizden sorumlusunuz. Eğer siz doğru yolda iseniz, sapıklığa düşenler size hiçbir zarar veremezler. Hepinizin dönüşü Allah'a olacaktır. Ve o zaman Allah size hayatta yapmış olduğunuz herşeyi bildirecektir." "Şâhidliği gereği gibi yapmalarına yahut yeminlerinden sonra, yalancılıklarının ortaya çıkıp, yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarına, en uygun olan budur. Öyleyse hayatınızı Allah ve kitabıyla tanzim edin ve O'na kulak verin. Zira Allah, yoldan çıkmışlar topluluğuna, rehberlik ederek doğru yolu göstermez."** Amr b. Âs ile bir başkası kalkıp yemin ettiler ve böylece Adiyy b. Bedda'dan beş yüz dirhem alınmış oldu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Senedi sahih değildir.

Muhammed b. İshâk'ın bu hadisi kendisinden rivâyet ettiği Ebû'n Nadr, bence Muhammed b. Sâib el Kelbî'dir. Ebû'n Nadr künyesi ile anılıyor. Hadisçiler bu adamı terk etmişlerdir. Kendisinin tefsiri vardır. Muhammed b. İsmail'den şöyle dediğini işittim: Muhammed b. Sâib el Kelbî; Ebû'n Nadr künyesiyle anılır. Sâlim'in, Ebû'n Nadr el Medenî'den ve Ümmü Hanî'in azâdlısı Ebû Salih'den hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz. İbn Abbâs'tan başka bir şekilde kısa olarak bu hadis rivâyet edilmiştir.

3060- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sehm oğullarından bir adam Temim ed Dâri ve Adiyy b. Bedda ile beraber ticari bir seyahate çıkmıştı. Sehm'li, Müslüman olmayan bir yerde öldü. Temîm ve Adiyy onun geride kalan eşyasını ailesine getirdikleri zaman altın kakmalı bir gümüş kabı aradılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onlara yemin teklif etti. Sonra kabı Mekke'de buldular. O kabı Temim ve Adiyy'den aldıkları söylendi. Sehmî'nin ailesinden iki kişi kalktı ve yemin ederek bizim şâhidliğimiz o iki adamın şâhidliğinden daha haklıdır, diyerek gümüş kabın ölen kişiye ait olup çalınarak satıldığını iddia ettiler. Bunun üzerine Maide sûresi 106. ayet nazil oldu; **"Ey iman edenler! Ölüm size yaklaşıp vasiyyette bulunmak üzereyken yapılacak işler için, kendi aranızda iki dürüst kişi şâhid bulundurun. Yahut evinizden uzakta seyahatte olup yeryüzünde dolaşırken, ölüm işaretleri baş göstermişse, namazdan sonra misafir olduğunuz topluluktan, iki kişiyi alıkoyun; ve eğer içinize bir şüphe düşerse, her birini Allah'a şöyle yemin ettirin: "Bu sözümüzü yakın bir akrabanın hatırı için de olsa, hiçbir bedel karşılığında satmayacağız ve Allah'ın huzurunda şâhid olduğumuz hiçbir şeyi gizlemeyeceğiz, yoksa günahkarlar arasına gireriz."** (Buhârî, Vesâyâ: 27; Ebû Dâvûd, Akdıye: 17)

Bu hadis İbn ebî Zaide rivâyeti olarak hasen garibtir.

3061- Ammâr b. Yasir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Gökten İsa'ya inen sofra; et ve ekmek olarak indirilmişti ve kendilerine de hainlik yapmamaları ve yarın için bu gıdalardan saklamamaları emredilmişti. Fakat hainlik ettiler; yarın için bir şeyler alıp sakladılar. Sonunda da maymun ve domuz şekline sokuldular."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisi Ebû Âsım ve pek çok kişi Saîd b. ebû Arûbe'den, Kata'de'den, Hılas'tan, Ammâr b. Yâsir'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Bu hadisi merfu olarak rivâyet eden sadece Hasan b. Kazaa'yı biliyoruz.

Humeyd b. Mes'ade, Sûfyân b. Habib vasıtasıyla Saîd b. ebû Arube'den bu hadisin bir benzerini bize merfu olmaksızın rivâyet etmiştir. Bu rivâyet Hasan b. Kazaa'ın rivâyetinden daha sağlamdır. Hadisin merfu olarak rivâyetinin aslını bilmiyoruz.

3062- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah, İsa'ya, Maide sûresi 116. ayet: **"Ve işte gün gelecek Allah, "Ey Meryem oğlu İsa!" diyecek; "Sen misin insanlara Allah'ı bırakın da beni ve annemi iki İlah tanıyın diyen?" İsa cevap verdi: "Seni ortaklardan ve noksanlıklardan, tenzîh ederim. Hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Bunu söylemiş olsaydım, sen muhakkak bilirdin. Sen benim içimdeki herşeyi bilirsin. Halbuki, ben senin zatında olanı bilemem. Şüphe yok ki, akılla bilinemeyen tüm gerçekleri bilen sensin, yalnızca sen."** teki sorusu hakkında nasıl cevap vereceğini ona telkin edip öğretmiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3063- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Son inen sûre Maide sûresidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. İbn Abbâs'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Son inen sûre; "Nasr" sûresidir."**

BÖLÜM: 7

Ø EN'AM SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3064- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Cehil, Peygamber (s.a.v)'e: Biz seni yalanlamıyor, senin getirdiğin mesajı yalanlıyoruz, dedi de Allah'ta En'am sûresinin 33. ayetini indirdi; **"Bu insanların söylediklerinin, seni gerçekten üzdüğünü pekala biliyoruz. Ama unutma ki, onların yalanladığı sen değilsin. Bu varoluş sebebi dışında yaşayanların inkâr ettiği, aslında Allah'ın mesajlarıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İshâk b. Mansur, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Sûfyân'dan, Ebû İshâk'tan, Naciye'den: "Ebû Cehil, Peygamber (s.a.v)'e dedi ki" diyerek geçen hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Fakat senedinde **"Ali'den"** dememiştir.

Bu rivâyet daha sağlamdır.

3065- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, En'am sûresi 65. ayetinin ilk yarısı inince Rasûlullah (s.a.v.): **"Sana sığınırım"** dedi. Sonra ikinci yarısı inince; **"Bu iki husus öncekinden daha hafiftir."** buyurdu. **"De ki: "Yalnız O'dur, sizi tepenizden ve ayaklarınızın altından azâbla kuşatma kudretine sahip olan; ve elbette sizi gurup gurup birbirinize düşürüp, birbirinizi kırdırıp geçirmeye de güç yetirendir. Bak iyice anlasınlar diye, mesajları nasıl her yönüyle açıklıyoruz."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Hasen sahihtir.

3066- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, En'am sûresi 65. ayeti nazil olduğu zaman; Rasûlullah (s.a.v.); **"Bu gerçekleşmiş olan hadise mutlaka olacaktır."** buyurdular. (Müsned: 1387)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3067- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: En'am 82. ayeti nazil olunca; **"İman edip, imanlarını varlık sebebine aykırı davranarak karartmayanlar, işte onlardır, güven içinde olacak olan ve doğru yola ulaşmış olanlar."** Bu hüküm onlara ağır gelmişti ve Ey Allah'ın Rasûlü, dediler. Hangimiz kendine yazık etmemiştir? Rasûlullah (s.a.v.): **"Hayır sizin o anladığınız anlam değildir burada kastedilen zulüm, şirktir. Lokmanın oğluna söylediğini işitmediniz mi?** Lokman sûresi: 13. ayet: **"Lokman oğluna öğüt vererek şöyle konuştu: "Ey benim sevgili oğlum! Allah'ın yanı sıra, başka güçlere ilahlık yakıştırma! Bil ki, böyle düzmece ortaklık yakıştırmalar gerçekten Allah'a karşı yapılan, çok büyük bir haksızlıktır."** (Buhârî, İman: 27; Müslim, İman: 17)

3068- Mesrûk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'nın yanında oturmuş durumdaydım. Bana künyemle hitab ederek Ey Ebû Âişe dedi ve şöyle devam etti: Üç şey vardır ki bunlardan birini söyleyen Allah'a en büyük iftirayı yapmış olur. Kim, Muhammed, Rabbini gördü derse Allah'a karşı en büyük iftirayı yapmış olur. Çünkü Allah En'am 103'de; **"Hiçbir beşerî görüş ve tasavvur O'nu anlayamaz, halbuki O her türlü beşerî görüş ve tasavvuru çepeçevre kuşatır. Zira yalnız O'dur, hikmetine tam nüfûz edilemeyen ve herşeyden haberdar olan."** buyurur ve yine Şura süresi 51. ayetinde de: **"Allah bir insanla karşılıklı konuşmaz. Ancak vahiy vasıtasıyla, yahut perde arkasından konuşur, ya da bir elçi gönderip, kendi izniyle dilediğini vahyeder. Şüphesiz O, yücelerin yücesidir ve yaptığı herşeyi yerli yerince yapar."** buyurur. Ben yaslanmış durumdaydım, oturuş vaziyetine geldim ve Ey Mü'minlerin anası benim konuşmama müsaade eder misin? İşi aceleye getirme dedim. Allah Necm sûresi 13. ayetinde;**"Onu bir kere daha görmüştü."** Tekvir 23. ayetinde de **"Hem onu berrak bir ufukta gördü"** buyurmamış mıdır? Âişe, şöyle dedi: Vallahi bu konuyu Rasûlullah (s.a.v.)'e ilk soran benim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: **"O görülen Cebraildir, o Cebraili kendi yaratıldığı şekilde iki defa gördüm. Onu gökten inerken ve yaratılışının büyüklüğü gök ile yer arasını kaplamış olarak görmüştüm."** Her kim; Muhammed'in, Allah tarafından indirilenlerden bir şeyler gizlediğini iddia ederse Allah'a karşı büyük bir iftira yapmış olur. Çünkü; Allah, Maide sûresi 67. ayette: **"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni insanlara tamamen bildir. Sen onu tam yapmadığın sürece, Rabbinin mesajını hiç yaymamış olursun. Allah seni inanmayan insanların şerlerinden koruyacaktır. Allah kendisinden gelen gerçekleri örtbas eden insan guruplarını asla doğru yola iletmez."**

buyuruyor. Her kimde peygamberin; yarın olacak hadiseleri bildiğini iddia ederse yine Allah'a büyük bir iftira yapmış olur. Çünkü Allah, Neml sûresi 65. ayetinde: **"De ki: "Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse, görünmeyeni, Allah'ın gizli ilmini bilmez. Ve onlar ne vakit diriltileceklerini de bilmezler."** Bu şekilde buyuruyor. (Buhârî, İman: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Mesrûk b. Ecda Ebû Âişe diye künyelenir. Mesrûk b. Abdurrahman'dır. Aynı zamanda ismine Divan'da denilir.

3069- Abdullah b. Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlardan bir kısmı Peygamber (s.a.v)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Bizler kendi boğazlayarak öldürdüğümüz hayvanların etinden yiyecek, fakat Allah'ın öldürdüğü hayvanı yemeyecek miyiz? Bunun üzerine Allah En'am sûresi 118 - 121. ayetleri indirdi: **"Öyleyse, o sapıkların sözlerine bakmayın da üzerine Allah'ın ismi anılan şeylerden yiyin, eğer gerçekten, O'nun mesajına inanıyorsanız" "Bu sebeple üzerine Allah'ın adı anılmayan şeylerden yemeyin, zira bu gerçekten yoldan çıkmaktır. Çünkü şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için fısıldarlar.Eğer onlara uyarsanız biliniz ki, sizler de Allah'tan başka varlıklara, ilahlık yakıştıranlardan olursunuz."** (Ebû Dâvûd, Dahaya: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadis başka bir şekilde de yine İbn Abbâs'tan rivâyet edilmiş olup, bazıları bu hadisi Atâ' b. Sâib'den Saîd b. Cübeyr'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

3070- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Her kim üzerinde Peygamber (s.a.v)'in mührü bulunan sahifeye bakmaktan hoşlanırsa En'am sûresi 151 - 153. ayetlerini okusun: **"De ki: "Gelin Allah'ın gerçekten neyi yasakladığını size anlatayım: O'ndan başka şeylere asla ilâhlık yakıştırmayın; anne-babanıza iyilik yapın ve onlara karşı saygısızlıkta bulunmayın ve çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyin; çünkü sizin de, onların da rızıklarını sağlayacak olan biziz. Açık veya gizli hiçbir utanç verici fiil işlemeyin ve adaleti yerine getirmek dışında, Allah'ın kutsal saydığı insan hayatına haksızca kıymayın. Allah size aklınızı kullanasınız diye bunları emreder." "Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, diğer yollardan gitmeyin ki, sizi O'nun yolundan ayırıp saptırmış olurlar. Allah bütün bunları size emretti ki, yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmuş olasınız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3071- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), En'am sûresi 158. ayetinde geçen, **"Rabbinin bazı ayetlerinin gelmesini…"** hakkında şöyle dediği bize aktarılmıştır: **"O ayet güneşin batıdan doğmasıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir.

3072- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), şöyle buyurmuştur: **"Üç şey çıkmadan önce kişi iman etmemiş ise o kişiye artık imanı fayda vermeyecektir."** (Enam sûresi 158. ayet) **"Deccâl, Dabbet-ül arz ve güneşin batıdan doğması."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hazım el Eşcaî, Küfelidir. İsmi Selman olup Azzetel Eşcaî'nin azâdlı kölesidir.

3073- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah şöyle buyurur: O'nun sözü gerçektir. Kulum bir iyilik yapmayı gönlünden geçirirse ona bir sevap yazın, eğer o iyiliği yaparsa on kat olarak yazın. Eğer bir kötülük yapmayı içinden geçirirse onu yazmayın, şayet o kötülüğü işlerse ona bir günah yazın. Şayet ondan vazgeçerse veya onu yapmazsa ona bir sevap yazın."** Rasûlullah (s.a.v.) bunu söyledikten sonra En'am sûresi 160. ayetini okudu: **"Kim Allah'ın huzuruna iyi bir iş ve davranışla çıkarsa, bu yaptığının on katını kazanacaktır. Ama kim de kötü bir iş ile Rabbinin huzuruna çıkarsa, onun aynısıyla cezalandırılacaktır. Ve kimseye de haksızlık yapılmayacaktır."** (Buhârî, İman: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

Ø ARAF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3074- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Araf sûresi 143. ayetinden: **"Rabbi dağa nuru ile tecelli edince onu tuzla buz etti…"** ayetini okudu.

Hammad, şu kadar diyerek hadisenin dehşetini anlatmak istedi. Süleyman ise baş parmağını diğer parmaklarına dokundurarak **"Dağ yere gömüldü"** dedi, **"Musa'da bayılıp düştü."** (Müsned: 11812)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Sadece Hammad b. Seleme'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.
Abdulvehhab el Verrak, Muâz b. Muâz vasıtasıyla, Hammad b. Seleme'den, Sabit'den, Enes'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.
Bu rivâyet hasendir.

3075- Müslim b. Yesâr el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Ömer b. Hattâb'a Araf 172. ayetinin tefsiri soruldu da bunun üzerine şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'e bu ayetin sorulduğunu işittim. Rasûlullah (s.a.v.) buyurmuştu ki: **"Allah, Adem'i yarattıktan sonra sırtını sağ eliyle sıvazladı ve ondan bir zürriyet işleyeceklerdir. Sonra Adem'in sırtını tekrar sıvazladı ondan bir zürriyet çıkardı ve bunları cennet için yarattım. Bunlar cennetliklerin amelini işleyeceklerdir. Sonra Ademin sırtını tekrar sıvazladı ondan bir zürriyet daha çıkararak bunları da Cehennem için yarattım, bunlarda Cehennemliklerin amelini işleyeceklerdir"** buyurdu. Bunun üzerine o ayetin tefsirini soran şahıs: **"Ey Allah'ın Rasûlü! O halde çalışıp çabalamak ne işe yarar?"** Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Allah bir kulu Cennet için yarattığı zaman onu Cennetliklerin ameli üzerinde kullanır da o kişi Cennetliklerin ameli üzere ölür ve Cennete girer. Bir kulu da Cehennem için yarattığı zaman onu da Cehennemliklerin ameli üzerinde kullanır, sonunda Cehennemliklerin amellerinden biri üzere ölür ve Allah onu Cehenneme sokar."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Müslim b. Yesâr, Ömer'den hadis işitmemiştir. Bazıları bu senedle Müslim b. Yesâr'la, Ömer arasında mechul bir râvî zikretmişlerdir.

3076- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Allah, Adem'i yarattığında onun sırtını sıvazladı ve kıyamete kadar yaratacağı her canlı ondan küçük parçalar halinde bir kenara döküldü bunlardan her insanın iki gözü arasında bir parıltı yarattı sonra onları Adem'e sundu."** Bunun üzerine Adem dedi ki: **"Ey Rabbim! Bunlar kimdir?"** Allah: **"Bunlar senin zürriyetindendir"** buyurdu. İçlerinden bir adam gördü ve onun gözleri arasındaki nurun parıltısı hoşuna gitti ve **"Ey Rabbim bu kimdir?"** dedi. Allah: **"Bu senin zürriyetinden gelen son ümmetlerden bir kişidir ki adı Dâvûd'tur."** Adem: **"Rabbim onun ömrü ne kadardır"** dedi. Allah **"Altmış sene"** buyurdu. Adem: **"Benim ömrümden ona kırk yıl ilave et"** dedi.

Adem'in ömrü dolunca ölüm meleği kendisine geldi. Adem: **"Daha kırk yıllık ömrüm yok mudur?"** dedi. Ölüm meleği: **"Bu kırk yılı oğullarından Dâvûd'a vermedin mi?"** diye karşılık verdi.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: **"Adem bu durumu inkar etti, zürriyeti de inkar etmektedir. Adem'e unutturuldu bu yüzden zürriyeti de unutmaktadır. Adem yanıldı zürriyeti de yanılmaktadır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

3077- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Havva, hamile kalınca şeytan onun çevresinde dolaştı -**Havva'nın çocukları yaşamıyordu- **şeytan şöyle dedi: Doğacak çocuğu Abdulhâris adını ver. Havva'da çocuğuna Abdulhâris adını verdi ve böylece çocukları yaşadı. Bu şeytanın vahyi ve vesvesesidir."** (Araf sûresi 189-190. ayetlerinin tefsiridir) (Müsned: 19258)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi merfu olarak sadece Ömer b. İbrahim'in, Katâde'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazıları da bu hadisi Abdussamet'den merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir. Ömer b. İbrahim, Basralı bir ihtiyardır.

3078- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"Adem yaratıldığında"** diyerek hadisin tamamını aktarmıştır.

BÖLÜM: 9

Ø ENFAL SÛRESINDEN TEFSIRI YAPILAN AYETLER

3079- Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedir savaşı bitince ganimet mallarından bir kılıç alarak Rasûlullah (s.a.v.)'e getirdim ve Ey Allah'ın Rasûlü! dedim; Allah, müşriklere karşı kalbime rahatlık verdi -veya buna yakın bir ifade- dolayısıyla bu kılıcı bana hediye et. Bunun üzerine buyurdular ki: Bu kılıç ne senindir ne de benim. Ben de belki benim gibi savaşta üstün yararlılık göstermeyen birine verilecektir, dedim. Biraz sonra Rasûlullah (s.a.v.) bana yaklaştı ve **"Sen istediğinde benim değildi artık benim oldu onu sana bağışlıyorum."** buyurdu. Sonra Enfal sûresi 1. ayeti indi; **"Ey peygamber! Sana savaşlarda elde edilen enfâl hakkında sorarlar. De ki: Bütün ganimetler Allah'a ve O'nun elçisine aittir. Öyleyse yolunuzu, Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın, birbirinizle aranızı düzeltip kardeşlik bağlarını canlı tutun. Eğer gerçekten inanan kimselerseniz, Allah'ın ve peygamberin buyruklarına uyun."** (Müslim, Cihâd: 27; Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Aynı şekilde bu hadisi Simak b. Harb, Mus'ab'tan rivâyet etmişlerdir.

Bu konuda Ubâde b. Sâmit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3080- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savaşını bitirince kendisine: **"Ebû Sûfyân'ın kafilesini ele geçir onun hiçbir koruyucusu yoktur."** denildi. İbn Abbâs esirler arasında bağlı olduğu halde: **"Bu doğru olmaz. Allah sana iki guruptan birini vaad etmişti ve vaad ettiğini sana verdi. "Hani Allah iki düşman topluluğundan birisinin, sizin elinize düşeceği konusunda size söz vermişti; sizlerse güçsüz, silahsız olan kervan topluluğunun, elinize düşmesini arzu ediyordunuz. Allah da, sözleriyle hakkın hak olduğunu göstermek ve kendisinden gelen gerçekleri örtbas edenlerin, kökünü kazımak istiyordu."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in doğru söyledin buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3081- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) müşriklere baktı, onların sayısı bin idi. Müslümanlar ise üçyüz on küsür kimse idi. Rasûlullah (s.a.v.), kıbleye döndü Ellerini uzattı ve Rabbine şöyle duâ etmeye başladı: **"Allah'ım bana vaad ettiğini yerine getir, Allah'ım! Müslümanlardan şu cemaati helak edersen yeryüzünde sana ibadet eden kalmaz."** Ellerini açıp kıbleye yönelerek yaptığı bu duâ o kadar uzadı ki üst elbisesi omuzundan düştü. Ebû Bekir yanına geldi, elbisesini omuzuna koydu ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi, Rabbinden istediğin yeter Allah sana vaad ettiğini mutlaka yerine getirecektir. Bunun üzerine Allah: Enfal sûresi 9. ayetini indirmişti: **"Hani, yardım için Rabbinize yalvarıp yakarmıştınız da, O da bunun üzerine, size şöyle cevap vermişti: "Size birbiri ardından inen bin melekle yardım edeceğim."** (Müslim, Cihad: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisin Ömer'in rivâyetinden olduğunu sadece İkrime b. Ammâr'ın, Ebû Zümeyl'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Zümeyl'in ismi Simak el Hanefî'dir.

Bu olay Bedir gününde olmuştur.

3082- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allah ümmetim için bana iki emniyet indirdi: (Enfal sûresi 33. ayet) **"Oysa ey peygamber! Sen onların arasında iken, Allah onlara azâb edecek değildir. Ve onların arasında bulunan mü'minler, Allah'tan bağışlanmalarını isterlerken yine Allah onlara azâb edici değildir."** Ben ahirete göçüp gittiğimde ikinci emniyet olan istiğfar kıyamete kadar ümmetime bırakacağım. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis garibtir. İsmail b. Muhâcir hadiste zayıf sayılan biridir.

3083- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Enfal sûresi 60. ayetini minber üzerinde okudu ve şöyle buyurdu: **"Dikkat ediniz! Kuvvet atmaktadır. Kuvvet atmaktadır. Kuvvet atmaktadır. Allah size ülkeleri fethettirecektir ve böylece savaş meşakkatinden sizleri kurtaracaktır. Sizler oklarınızla uğraşmaktan korkmayınız."** (Müslim, İmara: 27; Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bazıları bu hadisi Üsâme b. Zeyd'den, Salih b. Keysan'dan rivâyet etmektedirler. Ebû Usame ve başkaları bu hadisi Ukbe b. Âmir'den rivâyet etmişlerdir. Vekî'in rivâyeti daha sağlamdır. Salih b. Keysan, Ukbe b. Âmir'e ulaşmamış fakat Ömer'e ulaşmıştır.

3084- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedir savaşı bitip esirler getirilince Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu esirler hakkında ne diyorsunuz"** dedi. -Bu hadis biraz uzuncadır- Sonra Rasûlullah (s.a.v.); **"Onlardan her biri ya fidye verecektir veya boynu vurulacaktır"** buyurdu. Abdullah b. Mes'ûd diyor ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Süheyl b. Beyda bundan müstesna olsun, O'nun İslam'dan bahsettiğini işittim. Bunun üzerine Rasûlullal (s.a.v.) sustu o gün üzerime gökten taş yağmasından korktuğum kadar hiçbir gün korkmamıştım. Sonunda Rasûlullah (s.a.v.): **"Süheyl b. Beyda müstesnadır."** buyurdu. Sonra ayet Ömer'in görüşüne uygun olarak indi: Enfal sûresi 67. ayet: **"Yeryüzünde küfrün belini kırıp, tam hakimiyet sağlamadıkça hiçbir peygambere esir almak yakışık almaz. Siz bu dünyanın geçici kazançlarını istiyorsunuz. Ama Allah, sizin için ahiretteki Cenneti elde etmenizi istiyor. Çünkü Allah en yüce iktidar sahibi olup, yaptığı herşeyi yerli yerince yapandır."** (Müsned: 13452)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Ubeyde babasından hadis işitmemiştir.

3085- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ganimetler sizden önceki toplumların hiçbirine helal olmamıştır. Ganimetleri gökten bir ateş iner ve onları yakar idi."** Süleyman el A'meş diyor ki: Bu gün Ebû Hüreyre'den başkası bunu söylemiyor. Bedir savaşı bitince ganimetler konusunda insanlar değişik görüşler ortaya attılar Allah'ta Enfal sûresi 68 - 69. ayetleri indirdi: **"Allah tarafından, önceden buyurulmuş böyle bir ilke olmasaydı, aldığınız bütün bu esirler yüzünden, başınıza mutlaka büyük bir azâb çökerdi. "Artık savaşta elde ettiğiniz ganimetlerden, helal ve temiz olarak kullanın ve yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın, şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve acıyandır."** (Müsned: 7124)

Tirmizî: Bu hadis A'meş'in rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 10

Ø TEVBE SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3086- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman b. Affân (r.a.)'e Mesânî sûreler'den olan Enfal sûresi ile ayetlerinin sayısı yüz civarında olan Berae (Tevbe) sûresinin arasını birleştirmenize, ikisi arasına besmele yazmamanıza ve yedi uzun sûrelerin arasına koymanıza sebeb nedir? Hangi sebep sizi böyle yapmaya sevketti dedim. Osman şu cevabı verdi: "Rasûlullah (s.a.v.)'e ayetler indirilmekte iken vahiy katiplerini çağırır ve bu ayetleri şu sûrelerin şurasına koyunuz buyururdu." Enfal sûresi; Medîne'de inen ilk sûrelerdendi. Berae (Tevbe) ise Kur'ân'ın son inen sûresidir. İkisinin konusu da aynı şeyden bahseder dolayısıyla ben ikisini bir sûre zannetmişimdir. Rasûlullah (s.a.v.), bu iki sûrenin ayrı mı bir mi? olduğunu açıklamadan vefat etmiştir. Bundan dolayı bu iki sûreyi birbirine birleştirdim ve arasına besmeleyi koymadım. Yedi uzun sûre arasına koydum. (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Avf'ın, Yezîdel Fârisî vasıtasıyla İbn Abbâs'tan rivâyetiyle bilmekteyiz. Yezîd el Fârisî, İbn Abbâs'tan başka hadiste rivâyet etmiştir. Yezîd el Fârisî'ye, Yezîd b. Hürmüz ve Yezîd er Rakkâşî'de denilir. Yezîd b. Ebân er Rakkaşî'de hadis râvîlerinden olup İbn Abbâs'a ulaşamamıştır. Sadece Enes b. Mâlik'den hadis rivâyet etmektedir. İkisi de Basralı olup, Yezîd el Fârisî, Yezîd er Rakkaşî'den yaş olarak daha büyüktür.

3087- Süleyman b. Amr b. Ahvas (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Babam, Amr b. Ahvas bana anlattı. Kendisi Peygamber (s.a.v) ile birlikte veda haccında bulunmuştu. Rasûlullah (s.a.v.), o hutbesinde Allah'a hamdetti onu övdü, bazı şeyleri hatırlattı ve va'z etti. Sonra şöyle sordu: **"Hangi gün daha mukaddestir? Hangi gün daha mukaddestir? Hangi gün daha mukaddestir?"** Müslümanlarda: **"Haccı ekber günü olan; Kurban bayramının birinci günüdür."** dediler. Bunun üzerine buyurdular ki: Kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız, şu gününüz, şu ayınız, şu beldeniz gibi kutsal olup, haramdır. Dikkat edin! her cinayet işleyen cezasını kendisi çekecektir. Hiçbir baba çocuğunun suçundan dolayı sorumlu tutulamayacağı gibi hiçbir çocukta babasının yaptığından dolayı ceza çekemez.

Dikkat edin! Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Müslüman, kendisi helal etmedikçe kardeşinin bir şeyi kendisine helal olmaz. Dikkat edin! Cahiliye dönemindeki tüm faizler kaldırılmıştır. Ana paralarınız sizindir. Haksızlık etmeyecek ve haksızlıkta görmeyeceksiniz. İlk kaldırılan faiz Abbâs b. Abdulmuttalib'in faizi olup hepsi kaldırılmıştır. Dikkat edin cahiliye dönemindeki tüm kan davaları da kaldırılmış olup, kaldırılan ilk kan davası Hâris b. Abdulmuttalib'in kan davasıdır. Hâris Leys oğullarında süt emzirmekte iken Hüseyl tarafından öldürülmüştü.

Dikkat edin! Kadınlara karşı iyi davranın onlar sizin barındırmanız altında yaşayan hiçbir şeye güçleri yetmeyen kimselerdir. Onlara zarar vermeye kalkmayın ancak apaçık bir suç işlerlerse onları yataklarında ayırınız. Yine düzelmezlerse onları yaralamamak suretiyle dövebilirsiniz. Size itaat ettikleri sürece onlarda suç bulmaya çalışmayınız.

Dikkat ediniz! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır. Kadınlarınız üzerinde sizin hakkınız sevmediğiniz ve hoşlanmadığınız kimseleri evinize almamalarıdır. Dikkat ediniz sizin üzerinizde onların hakkı ise yeme ve giyim konusunda iyi davranıp yediğinizden yedirip giydiğinizden giydirmenizdir. (İbn Mâce, Menasik: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadisi Ebû'l Ahvas'da Şebîb b. Gargade'den rivâyet etmiştir.

3088- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Haccı ekber günü hangi gündür diye sordum: **"Kurban bayramının birinci günüdür."** buyurdular. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

3089- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Haccı Ekber günü Kurban bayramının birinci günüdür. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Muhammed b. İshâk'ın rivâyetinden daha sağlamdır. Çünkü Muhammed b. İshâk'ta aynı hadisi Ebû İshâk'tan, Hâris'den ve Ali'den mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Muhammed b. İshâk'tan rivâyet edilen dışında bu hadisin merfu olarak rivâyet edildiğini bilmiyoruz. Şu'be bu hadisi Ebû İshâk'tan Abdullah b. Mürre'den, Hâris'den ve Ali'den mevkuf olarak rivâyet etmiştir.

3090- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Berae sûresinin Ebû Bekir'le okunarak ilan edilmesini isteyip gönderdi sonra onu çağırarak şöyle dedi: Bu ayetleri benim ehli beytimden biri yerine getirmelidir. Ali'yi çağırdı ve onu Ali'ye verdi. (Müsned: 12737)

Tirmizî: Bu hadis Enes b. Mâlik rivâyeti olarak hasen garibtir.

3091- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), Ebû Bekir'i hac emiri olarak göndermiş ve kendisine hac süresince yapacağı işleri de bildirmişti. Sonra arkasından Ali'yi gönderdi. Ebû Bekir yoluna devam edip giderken; Rasûlullah (s.a.v.)'in devesi Kasvan'ın sesini duydu ve gelen kimsenin Rasûlullah (s.a.v.) olduğunu tahmin ederek telaşlandı. Derken Ali ile karşılaştı. Ali, Ebû Bekir'e Peygamber (s.a.v)'in mektubunu verdi. Rasûlullah (s.a.v.), mektuptaki bilgilerin ilan edilmesini emretmişti. Beraberce yürüdüler ve haclarını yaptılar. Ali teşrik günlerinde kalkıp şu ilanâtı yaptı: Allah ve Peygamberin koruması her müşrikten uzaktır. Ey müşrikler bundan böyle yeryüzünde dört ay daha gezip dolaşın. Ancak bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac görevini yapmayacaktır. Çıplak kişi Ka'be'yi tavaf edemeyecektir. Cennete ancak mü'min olanlar girecektir. Ali bu mesajları iletiyor yorulduğunda da Ebû Bekir bunları insanlara duyuruyordu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle İbn Abbâs rivâyeti olarak hasen garibtir.

3092- Zeyd b. Yüseyyi (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali'ye, hac mevsiminde hangi emirlerle gönderilmiştin diye sorduk. Dedi ki: Dört şeyle gönderilmiştim; Çıplak olarak Ka'be tavaf edilmeyecektir, Peygamber (s.a.v) ile bir müşrik arasında bir sözleşme varsa o sözleşme bitimine kadar devam edecektir. Anlaşması olmayanların süresi dört aydır, Cennete ancak mü'min olan kimse girecektir. Bu seneden sonra hac ve umre için Müslümanlarla müşrikler bir araya gelemeyeceklerdir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Sûfyân b. Uyeyne bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmiştir. Sevrî ise bu hadisi Ebû İshâk'tan, Ebû İshâk'ın bazı arkadaşlarından ve Ali'den rivâyet etmiştir. Nasr b. Ali ve pek çok kimseler bu hadisi, Süfyan b. Uyeyne'den, Ebû İshak'tan, Zeyd: b. Yüseyyi'den ve Ali'den benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir.

Ali b. Haşrem Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla Ebû İshâk'tan, Zeyd b. Üsey'den ve Ali'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: İbn Uyeyne'den her iki rivâyette nakledilmiştir ve **"İbn Üsey'"** den veya **"İbn Yüsey"** den de denilmiştir. Doğru olan Zeyd b. Üsey"dir. Şu'be bu hadisi Ebû İshâk'tan ve Zeyd'den rivâyet ederek senedinde vehme kapılmış ve senedinde Zeyd b. Üsey demiştir. Kendisine bu konuda uyan olmamıştır.

3093- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir kimsenin mescidlere girip çıkıp namaz kılma alışkanlığını görürseniz onun imanına şâhid olunuz çünkü Allah şöyle buyurur:** (Tevbe sûresi 18. ayet) **"Allah'ın mescidlerini ziyaret etmek, yahut onarıp gözetmek, canlı tutup zirvede kalmasını sağlamak ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazlarında sürekli ve dosdoğru olan, zekatlarını veren, Allah'tan başka kimseden korkup çekinmeyen kimselere aittir. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İbn ebî Ömer, Abdullah b. Vehb vasıtasıyla Amr b. Hâris'den, Derrac'tan, Ebû'l Heysem'den, Ebû Saîd'den geçen hadisin bir benzerini bize rivâyet etti ve **"Mescide bağlandığını"** dedi.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû'l Heysem'in ismi Süleyman b. Amr b. Abdûl Utvârî'dir. Ebû Saîd el Hudrî'nin himayesinde olan bir yetim idi.

3094- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tevbe sûresi 34. ayeti; **"Ey iman edenler! Bilin ki, hahamların, rahiplerin çoğu, insanların mallarını haksızca yiyip yutuyor ve onları Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar. Fakat bütün o altını, gümüşü toplayıp Allah yolunda harcamayanlara, işte onlara sonraki hayatta çok çetin azabı müjdele."** İndiği zaman Peygamberle bir yolculukta beraber idik Peygamber (s.a.v)'in bazı ashabı Bu ayet altın ve gümüş biriktirmenin kötülüğü hakkında indi hangi mal daha hayırlıdır? Bilsek de onu edinmiş olsaydık dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"En değerli şey Allah'ı devamlı hatırlayan dil, Allah'ın nimetlerine şükrederek kulluk yapan kalb, imanı konusunda erkeğine yardımcı olan kadındır."** (İbn Mâce, Nikah: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Muhammed b. ismail'e şöyle dedim. Sâlim b. ebû'l Ca'd Sevbân'dan hadis işitmiş midir? Dedim hayır diye cevap verdi. O halde Peygamber (s.a.v)'in ashabından kimlerden hadis işitmiştir? Dedim. Câbir b. Abdullah ve Enes b. Mâlik'den işitmiştir dedi ve Peygamber (s.a.v)'in ashabından birkaç kişi saydı.

3095- Adiyy b. Hatîm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Boynumda altından bir haç olduğu halde Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelmiştim. Buyurdular ki: Ey Adiyy bu putu üzerinden at kendileri de Tevbe sûresinin 31. ayetini okumakta idiler ve şöyle buyurdular: Gerçi onlar haham ve Rahiblerine ibadet etmiyorlardı. Fakat onlar bir şeyi haram kıldılar mı onu haram kabul ediyorlar helal kıldıklarını da helal sayıyorlardı. (İşte bu Allah'tan başkasını Rab edinmek demektir.) (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Abdusselam b. Harb'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Gutayf b. A'yan hadiste tanınmış bir kimse değildir.

3096- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Ebû Bekir ona şöyle anlattı: Peygamber (s.a.v) ile mağarada bulunduğumuz sırada O'na şöyle demiştim: **"Onlardan biri ayaklarının ucuna baksalar mağarada bizi göreceklerdi."** Bunun üzerine **"Ey Ebû Bekir üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun."** buyurdular. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fezail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadis sadece Hemmâm'ın rivâyetiyle nakledilmektedir. Habban b. Hilâl ve daha başka kimseler bu hadisi benzeri şekilde Hemmâm'dan rivâyet etmekteler.

3097- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'tan işittim şöyle diyordu: Münafıkların başı olan Abdullah b. Übey öldüğünde Rasûlullah (s.a.v.), Onun cenaze namazına çağrıldı ve O da kalkıp gitti. Namaz kılmak için cenazenin karşısına geçince yerimden kalkarak göğsü hizasına dikildim ve falan falan günler onun hakkında şöyle şöyle diyen sen iken Allah'ın düşmanı Abdullah b. Übey'in cenaze namazını mı kılacaksın? Rasûlullah (s.a.v.) tebessüm ediyordu kendisine lafı uzattığımda Ey Ömer benden geri dur! Ben iki şey arasında muhayyer bırakıldım ve birini seçmişimdir. Bana Tevbe sûresi 80. ayette; **"Şimdi o münafıkların bağışlanmaları için, Allah'a ister duâ et, ister etme, hiç birşey değişmeyecektir. Onlar için istersen, yetmiş kez af dile, Allah'ı ve O'nun elçisini inkâra yeltenmelerinden dolayı Allah onları bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, böylesine kötülüğe batmış bir toplumu, doğru yola çıkarmaz."** denmişti, eğer yetmişi aştığım takdirde bağışlanacağını bilmiş olsaydım yetmişten fazla istiğfar ederdim.

Sonra cenaze namazını kıldı ve cenazeyle beraber yürüdü defin işi bitinceye kadar kabrin başında durdu. Ömer sözünü şöyle sürdürdü: Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı bu cesaretime şaştım. Allah'a yemin olsun ki Allah Rasülü de bunu biliyordu. Definden bir zaman sonra şu ayet indi: Tevbe 84 - 85; **"Onların dünyevî zenginlikleri ve çocuklarının çokluğundan umdukları bahtiyarlık, seni imrendirmesin. Allah bütün bunlarla dünyada onları, azaba uğratmayı ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor." "Allah'a iman edin ve peygamberiyle birlikte savaşın, diyen bir sûre indiği zaman, onlardan servet sahipleri, senden izin isterler. Bizi bırak ta, savaştan geri kalanlarla birlikte kalalım derler."** Ömer dedi ki: **"Bundan sonra Peygamber (s.a.v) vefat edinceye kadar hiçbir münafık'ın cenaze namazını kılmadı ve kabri başında da durmadı."** (Buhârî, Cenaiz: 27; Ebû Dâvûd, Cenaiz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3098- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Übey'in oğlu Abdullah öldüğü zaman Peygamber (s.a.v)'e geldi ve gömleğini

bana verirsen onu babama kefen yapacağım ve senden babamın cenaze namazını kılmanı ve babama bağışlanması için duâ etmeni istiyorum dedi. Rasûlullah (s.a.v.), gömleğini verdi. Techiz ve tekfin işini bitirdiğinde bana haber veriniz buyurdu. Sonra cenaze namazını kılmak istediğinde Ömer kendisine çekti ve **"Allah münafıklara cenaze namazını kılmayı yasaklamadı mı?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de: **Ben iki, şey arasında serbestim; "İster duâ et, ister etme…"** sonra onun cenaze namazını kıldı Bunun üzerine Allah Tevbe sûresi 84. 85. ayetlerini indirdi: Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) münafıkların cenaze namazını kılmayı bıraktı. (Buhârî, Cenaiz: 27; Müslim, Fedail: 117)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3099- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İki kişi Tevbe 108. ayeti; **"Ey peygamber! Böyle bir yere asla adımını atma. İçine adım atacağın en uygun mescid, daha ilk günden beri, Allah'tan yana sağlam bir bilinç ve duyarlılık temeli üstünde yükseltilen mesciddir ki, orada arınmak isteğiyle dolup taşan adamlar vardır. Allah da zaten kendini arındıranları sever."** Mescid konusunda münakaşa ettiler. Biri **"O Kuba mescididir"** dedi. Diğeri de **"Rasûlullah (s.a.v.)'in mescididir."** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); **"O benim şu mescidimdir."** buyurdu. (Müslim, Hac: 27; Nesâî, Mesacid: 17)

Tirmizî: Bu hadis Imrân b. ebî Enes rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Ebû Saîd'den başka şekillerde rivâyet edilmiştir. Üneys b. eb'il Yahya babasından ve Ebû Saîd'den bu hadisi rivâyet etmiştir.

3100- Ebû Hüreyre (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Şu ayet (Tevbe 108) Kubalılar hakkında inmiştir:**"…Orada temizlenmek için dolup taşan kimseler vardır. Zaten Allah'ta temizlenenleri sever."** Ebû Hüreyre dedi ki:**"Kubalılar su ile taharetlenirlerdi bu ayet onlar hakkında nazil oldu."** (İbn Mâce, Tahara: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Eyyûb, Enes b. Mâlik, Muhammed b. Abdullah b. Selam'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

3101- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adamın müşrik olan anne ve babası için istiğfar ettiğini işittim ve kendisine annen ve baban müşrik oldukları halde istiğfar mı ediyorsun? dedim. O da İbrahim (a.s), babası müşrik olduğu halde; etmemiş miydi? dedi. Durumu Peygamber (s.a.v)'e aktardım Tevbe 113. ayeti indi: **"Allah'tan başkalarına ilahlık yakıştıran kimselerin Cehennemlik oldukları besbelli olduktan sonra, yakın akrabalar olsa bile, onların bağışlanmalarını dilemek, artık ne peygambere, ne de iman edenlere yakışır."** (Nesâî, Cenaiz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Tirmizî: Bu konuda Saîd b. Müseyyeb ve babasından da hadis rivâyet edilmiştir.

3102- Ka'b b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedir savaşı hariç Tebük savaşına kadar Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığı hiçbir savaştan geri kalmamıştım. Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savaşından geri kalan hiç kimseyi kınamamıştı. Çünkü o savaşa kervanı kastederek çıkmıştı. Sonra Kureyş kervanlarına imdad için çıkıp gelmişlerdi. Allah'ın Enfal sûresi 42. ayetinde buyurduğu gibi sözleşmeksizin Bedir'de buluşmuş oldular. Hayatıma yemin ederim ki Peygamber (s.a.v)'in müşriklerle karşılaşmasının en şereflisi Bedir savaşıdır. Buna rağmen Akabe gecesindeki buluşmamız yerine Bedir'de buluşmuş olmamı da arzu etmem çünkü Akabe gecesinde İslam üzere söz vermiştik o gün daha kıymetli ve değerlidir. Bundan sonra Tebük savaşına kadar hiçbir yerde Peygamber (s.a.v)'den geri kalmadım. Tebük Peygamber (s.a.v)'in yaptığı son savaş idi. Rasûlullah (s.a.v.), savaşa çıkılması için insanlara ilanatta bulundu Ka'b b. Mâlik bu hadisi uzun uzadıya anlattı ve sonunda şöyle dedi: "… Peygamber (s.a.v)'e gittim. Onu mescidde oturur buldum çevresinde Müslümanlar vardı o insanlar arasında ayın ışıltısı gibi ışık saçıyordu adeta… Bir işe sevindiği zaman yüzü gülerdi. Geldim önüne oturdum; "Ey Ka'b! Annenin seni doğurduğu günden beri üzerine gelen en hayırlı güne sevin müjdeler sana… Ben de; Ey Allah'ın Rasûlü bu müjdeli haber sizden mi yoksa Allah'tan mı? dedim. Allah tarafındandır buyurdu ve şu ayetleri okudu: (Tevbe sûresi 117. 118.) **"Gerçek şu ki, mü'minlerden bir kısmının, kalpleri kaymak üzereyken Allah, peygamberi sıkıntılı bir zamanda, O'na uyan Muhâcirleri ve Ensâr'ı affetti sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü o Allah, gerçekten mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir." "Ve savaştan geriye kalan üç kişinin (ki onlar: Ka'b b. Mâlik, Hi-lâl b. Ümeyye, Mürâre b. er-Rabî'dir.) de tevbesini kabul etti. Yeryüzü genişliğine rağmen, onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan, yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Bunun üzerine O da, yine merhametle o üç kişiye yöneldi ki, pişmanlık duyup tevbe etsinler; çünkü kendisine yürekten yönelen, sığınan herkesi, acıması-esirgemesiyle kuşatıp tevbeleri kabul eden, yalnızca Allah'tır."**

Yine bizim hakkımızda Tevbe sûresi 119. ayet'te nazil oldu: **"Ey iman edenler! Yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın, doğrulardan olun ve hem de doğrularla beraber olun."**

Ka'b diyor ki: Ey Allah'ın Peygamberi dedim. Tevbemin kabul ediliş sebebi sadece doğruyu söylemem ve tüm mal varlığımı Allah ve Rasûlü yolunda bağışlamamdan dolayıdır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Malının bir kısmını kendine ayır, bu senin için hayırlıdır."** Ben de Hayber'deki hissemi alıkoyacağım dedim. Ka'b sözlerine şöyle devam etti: Ben iki arkadaşımla birlikte Peygamber (s.a.v)'e doğruyu söylediğim zaman gönlümde Müslümanlıktan sonra Peygamber (s.a.v)'e doğruyu söylemekten daha büyük bir nimeti Allah bana vermemiştir. Biz yalan söylemedik. Değilse yalan söyleyenler gibi biz de helak olurduk. İçtenlikle dilerim ki Allah'ın beni doğrulukla denediği gibi başka birisini denemesin. Bu olaydan sonra bilerek hiçbir yalan söylemedim. Ömrümün geri kalan kısmında da Allah'tan beni korumasını içtenlikle isterim. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Tevbe: 17)

Tirmizî: Bu hadis Zührî'den değişik bir senedle rivâyet edilmiştir. Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'in babası Ka'b b. Mâlik amcası Ubeydullah'tan ve Ka'b'ten denilmiş aynı zamanda başka türlü bir sened daha zikredilmiştir. Yunus bu hadisi Zührî'den, Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik'in babası Ka'b b. Malik şöyle anlattı…şeklinde de rivâyet edilmektedir.

3103- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir Yemamelilerin öldürülmeleri üzerine bana adam göndermişti. Derken Ömer b. Hattâb'ı onun yanında buldum. Ebû Bekir dedi ki: Ömer bana geldi ve şöyle dedi: Yemame olayında Kur'ân hafızlarının öldürülmesiyle olay hayli kızışmıştır. Bütün bölgelerde Kur'ân hafızlarına karşı bu tür olayların olacağından endişe etmekteyim bu takdirde pek çok Kur'ân hafızı yok olup gidecektir. Bu yüzden Kur'ân'ın derlenip toplanması için emir vermeniz görüşündeyim. Ebû Bekir, Ömer'e şu karşılığı verdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım? Ömer: Bu iş vallahi hayırlıdır, dedi. Ömer bu konuda bana müracaata devam etti. Neticede Allah, Ömer'in gönlünü açtığı konuda benim gönlümü de açtı bende Ömer'in görüşüne uydum. Zeyd dedi ki: Ebû Bekir şöyle konuştu: Sen gençsin akıllısın sana güveniyoruz. Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in vahiy katiplerinden idin. Kur'ân-ı araştır. Zeyd dedi ki: Vallahi dağlardan birini bana taşımayı yüklemiş olsalardı bana göre bu işten daha ağır olmazdı. Rasûlullah (s.a.v.)'in yapmadığı bir şeyi siz nasıl yapacaksınız dedim. Ebû Bekir: Bu iş vallahi hayırlı bir iştir dedi. Ebû Bekir ve Ömer bu konuda bana müracaata devam ettiler neticede o ikisinin gönlünü açtığı şeye Allah benim gönlümü de açtı; Kur'ân-ı kağıt ve deri parçalarından, hurma ağacı kabuklarından, taşlar üzerindeki yazılardan ve hafızların göğüslerinden araştırmaya başladım. Tevbe sûresinin 128. 129. ayetlerini Huzeyme b. Sâmit'te buldum. (Buhârî, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3104- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Huzeyfe b. Yemân, Osman b. Affân'a geldi, Osman Iraklılarla beraber Şamlıları Ermenistan ve Azerbeycan'ın fethi için savaşa hazırlanıyordu. Huzeyfe Kur'ân konusunda bazı ihtilaflar görmüş ve Osman b. Affân'a: Ey Mü'minlerin emiri! Dedi. Yahudi ve Hıristiyanların ihtilaf edip ayrılığa düştükleri gibi bu ümmette Kur'ân konusunda ihtilafa düşmeden yetiş ve yapman gerekenleri yap dedi. Bunun üzerine Osman, Hafsa'ya yazılmış tek nüsha olan o mushafı bize gönder çoğaltıp tekrar iade ederiz diye haber gönderdi. Hafsa mushafı Osman'a yolladı. Osman (r.a.)'de: Zeyd b. Sabit, Saîd b. Âs, Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm ve Abdullah b. Zübeyr'e bu mushaftan mushaflar çoğaltınız diye talimat verdi. Osman üç Kureyşliden oluşan bu ekibe Zeyd b. Sabit'le ihtilaf ettiğiniz yeri Kureyş lehçesine göre yazınız çünkü Kur'ân onların lehçesiyle inmiştir. Sonunda mushafları çoğalttılar. Osman (r.a.)'da o mushaflardan her birini belli merkezlere gönderdi. (Buhârî, Cihâd: 27)

Zühri dedi ki: Hârice b. Zeyd, Zeyd b. Sabit'in bana şöyle söylediğini aktardı: Ahzab sûresinden bir ayeti aradım Peygamber (s.a.v)'in onu okuduğunu işitmiştim (Ahzab sûresi 23. ayet) bu ayeti Huzeyme b. Sabit'in veya Ebû Huzeyme'nin yanında buldum ve sûrenin gerekli yerine koydum.

Zühri dedi ki: O günlerde **"tabût"** ve **"Tabûh"** üzerinde ihtilaf etmişlerdi. Kureyşliler Tabût diyorlar. Zeyd b. Sabit ise Tabuh diyordu. Bu mesele Osman'a götürüldü. Osman da Tabût yazın çünkü Kur'ân, Kureyş lehçesiyle inmiştir dedi.

Zühri diyor ki: Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe bana şöyle anlattı: Abdullah b. Mes'ûd, Zeyd b. Sabit'in Mushafları yazma işinin başına getirilmesini pek hoş karşılamamış ve şöyle demişti. Ey Müslümanlar topluluğu ben Mushafları yazma işinden uzak tutulacağım ve bu işin başına başka bir adam mı geçecekti, vallahi o Zeyd b. Sabit kafir bir adamın sulbünde iken ben Müslüman olmuştum. Bu yüzden Abdullah b. Mes'ûd, Iraklılara şöyle konuşmuştu. Ey Iraklılar yanınızdaki Mushafları gizleyin onları

saklı olarak bulundurun. Bakınız Allah, Âl-i İmrân 161. ayetinde; **"Bir peygamberin ganimet malına hainlik etmesi olacak birşey değil, kim böyle bir hainlikte bulunursa, kıyamet günü hainlik ettiği o şeyin günahını yüklenerek gelir. Sonra herkese kazandığı tastamam verilir ve hiç haksızlığa uğratılmazlar."** Allah böyle buyuruyor. Siz de elinizdeki Mushaflarla Allah'a kavuşmuş olunuz.

Zühri diyor ki: Peygamber (s.a.v)'in ashabından ileri gelen bazı kimselerin İbn Mes'ûd'un bu konuşmalarını hoş görmedikleri bana ulaşan haberler arasındandır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Zührî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 11

Ø YUNUS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3105- Suheyb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Yunus sûresi 26. ayeti: **"İyi ve yararlı işler yapmakta devamlı ve kararlı olanlara, karşılık olarak daha iyisi ve ondan da fazlası vardır. Kıyamet gününde onların yüzlerini, ne bir kararma, ne de aşağılık ve horluk kaplayacaktır. İşte bunlardır Cennetlikler, orada ebedî kalacaklardır."** Hakkında şöyle demiştir: Cennetlikler Cennete girdiğinde bir seslenici şöyle diyecektir. Allah yanında sizin için bir va'd vardır. Allah bu va'dini sizler için gerçekleştirmek istiyor. Cennetlikler de şöyle diyecekler: Yüzlerimizi ak etmedi mi? Bizi Cehennem'den koruyup Cennete koymadı mı? O esnada perde açılacaktır. Allah Cennetliklere kendisini görmekten daha kıymetli bir şey vermemiştir. (Müslim, İman: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Hammad b. Seleme'nin bu hadisini pek çok kişi Hammad'tan merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Süleyman b. Muğîre bu hadisi Sabit'den, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan kendi sözü olarak nakletmişlerdir. **"Suheyb'den ve Peygamber (s.a.v)'den"** de dememişlerdir.

3106- Mısırlı bir kimseden rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû'd Derdâ'ya Yunus sûresi 64. ayeti; **"Onlar için hem bu dünya hayatında, hem de sonraki hayatta müjdeler var. Allah'ın vaadinde asla değişme yoktur. O verdiği sözü mutlaka yerine getirir. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk da budur."** Hakkında sordum. Dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e sorduğumdan beri bu ayeti kimse bana sormadı. Rasûlullah (s.a.v.) buyurmuştu ki:**"Bu dünyadaki müjde Müslüman'ın gördüğü Salih rüyadır."** (Muvatta: Cami: 6)

İbn ebî Ömer, Sûfyân vasıtasıyla Abdulaziz b. Rufey'den, Ebû Salih es Semman'dan, Atâ b. Yesâr'dan, Mısırlı bir kimseden ve Ebû'd Derdâ'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır. Ahmed b. Abde ed Dabbî, Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Âsım b. Behdele'den, Ebû Salih'den, Ebû'd Derdâ'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmış olup senedinde **"Atâ b. Yesâr"** yoktur.

Tirmizî: Bu konuda Ubâde b. Sâmit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3107- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allah, firavunu sulara gömdüğü anda firavun, (Yûnus sûresi 90. ayet) **"Derken İsrailoğullarını, denizin öte yakasına geçirdik; bunun üzerine Firavun ve ordusu, zulüm ve saldırıyla onların ardına düştü, denizin dalgaları onları örtüp de, Firavun boğulmak üzereyken "Şu anda inandım, İsrailoğullarının inandığı ilahdan başka gerçek ilah yok ve ben de artık kendimi O'na teslim edenlerdenim" dedi."** Cebrail: **"Ey Muhammed ona rahmet ulaşmasından korktuğum için denizin dibinde onun ağzına çamur tıkarken beni görmeliydin!"** (Müsned: 2027)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3108- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Adiyy b. Sabit ile Atâ b. Sâib'den biri Peygamber (s.a.v)'den merfu olarak şöyle aktardı. **"Firavunun lailahe illallah deyip bu yüzden Allah'ın ona rahmet etmesinden korkarak Cebrail, firavunun ağzına çamur tıkamaya çalışmıştı."** (Müsned: 2027)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 12

Ø HÛD SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3109- Ebû Rezîn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü dedim. Allah mahlukatını yaratmadan önce nerede idi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Altında ve üstünde hava bulunmayan, bizce meçhul ve karanlık bir yerdeydi. Arşını su üzerinde yaratmıştı."** Ahmed b. Meni' diyor ki: Yezîd b. Harun şöyle demiştir: **"Ama"** kendisiyle beraber hiçbir varlık yok demektir. (İbn Mâce, Mukaddime: 19)

Tirmizî: Aynı şekilde Hammad b. Seleme, Vekî' b. Hades'den demiştir. Şu'be ise Ebû Avâne, Hüşeym, Vekî' b. Ades demektedir. Sahih olan budur. Ebû Rezîn'in ismi Lekît b. Amr'dır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3110- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, zâlime fırsat verir belki de mühlet verir sonunda onu yakaladığında yakasını bırakmaz."** Sonra Hûd sûresi 102. ayetini okudu:**"İşte senin Rabbin varoluş gayesine aykırı hareket eden kentlerin toplumlarını, böylece kıskıvrak yakalayıverir. Şüphesiz ki, O'nun yakalaması çok şiddetli ve çok zorludur."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 17; Müslim, Birr: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ebû Usame, Büred'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş ve **"Fırsat verir"** demiştir. İbrahim b. Saîd el Cevherî, Ebû Usame'den, Büreyd b. Abdullah'tan dedesi Ebû Bürde'den, Ebû Musa'dan geçen hadisin bir benzerini bize rivâyet etti ve tereddüte düşmeden **"Fırsat verir"** dedi.

3111- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre,**"O gün gelince Allah'ın izni olmaksızın, kimse konuşamayacaktır. O gün bir araya getirilenlerden kimileri, felakete uğramış üzüntülü ve mutsuz, kimileri de mutlu ve sevinçli olacaklardır."** Hûd sûresi 105. ayeti indiği zaman Peygamber (s.a.v)'e sordum. Ey Allah'ın peygamberi kesinleşmiş bir şey için mi amel etmekteyiz yoksa Allah tarafından takdir edilmemiş bir konum üzerine mi çalışıp çabalamaktayız? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bilakis kesinleşmiş ve kalemlerin yazmış olduğu şey üzerinde… Fakat herkes yaratıldığı duruma kolay getirilmiştir. (Ebû Dâvûd, Sünne: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdullah b. Ömer rivâyetiyle bilmekteyiz.

3112- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam peygambere geldi ve şöyle dedi:**"Şehrin uzak bir semtinde bir kadınla oynaştım kendisiyle cinsel temas haricinde her şeyi yaptım işte huzurundayım hakkımda dilediğin hükmü ver."** Bunun üzerine Ömer: **"Kendini örtmüş olsaydın Allah'ta seni örterdi"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.), O'na hiçbir karşılık vermedi. Adam gitti. Peygamber (s.a.v), O adamın peşinden birisini göndererek onu çağırdı ve ona şu ayeti okudu: **"Gündüzün başında ve sonunda, bir de gecenin erken saatlerinde, namaz kılmaya devamlı ve duyarlı ol. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Allah'ı hatırında tutanlar için bir öğüt ve hatırlatmadır bu."** (Hûd sûresi 114) Bunun üzerine orada bulunanlardan bir adam: Bu uygulama sadece ona mı mahsustur diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bütün herkese aittir"** buyurdular. (Buhârî, Mevakît: 17; Müslim, Tevbe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İsrail aynı şekilde Simâk'den, İbrahim'den, Alkame, Esved'den ve Abdullah'tan bir benzerini rivâyet etti. Sûfyân es Sevrî, Simak'den, İbrahim'den, Abdurrahman b. Yezîd'den ve Abdullah'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.Fakat ötekilerin rivâyeti Sevrî'nin rivâyetinden daha sağlamdır.

Şu'be, Simak b. Harb'den, İbrahim'den, Esved'den ve Abdullah'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Muhammed b. Yahya en Neysabûrî, Muhammed b. Yusuf vasıtasıyla Sûfyân'dan, Ameş'den, Simak'den, İbrahim'den, Abdurrahman b. Yezîd'den ve Abdullah'tan mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Muhammed b. Gaylân, Fadl b. Musa vasıtasıyla Sûfyân'dan, Simak'den, İbrahim'den, Abdurrahman b. Yezîd'den, Abdullah b. Mes'ûd'tan mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup **"A'meş'den"** dememiştir. Süleyman et Teymî bu hadisi Osman en Nehdî'den ve İbn Mes'ûd'tan rivâyet etmektedirler.

3113- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek, Ey Allah'ın Rasûlü, dedi. Şöyle bir erkek hakkında ne dersiniz? Bir erkek tanımadığı bir kadınla buluştu ve karısına yapabileceği her şeyi ona yaptı ancak onunla ilişki kurmadı. Bunun üzerine Allah: **"Gündüzün başında ve sonunda, bir de gecenin erken saatlerinde, namaz kılmaya devamlı ve duyarlı ol. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Allah'ı hatırında tutanlar için bir öğüt ve hatırlatmadır bu."** Hûd sûresi 114. ayetini indirdi. Rasûlullah (s.a.v.), O kimseye abdest alıp namaz kılmasını emretti. Muâz dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! bu uygulama sadece o kimseye mi aittir? Yoksa bütün Mü'minlere mi aittir? Rasûlullah (s.a.v.);**"Bilakis tüm Mü'minlere aittir"** buyurdular. (Müsned: 21096)

Tirmizî: Bu hadisin senedi muttasıl değildir. Abdurrahman b. ebî Leylâ, Muâz b. Cebel'den hadis işitmemiştir. Muâz b. Cebel Ömer'in halifeliği döneminde vefat etmiştir. Ömer şehîd edildiği zaman Abdurrahman b. ebî Leylâ altı yaşında küçük bir çocuktu. Ömer'i görmüş ve ondan hadis rivâyet etmiştir. Şu'be bu hadisi Abdulmelik b. Umeyr'den, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan ve Peygamber (s.a.v)'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

3114- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Bir adam; bir kadından haram olduğunu bildiği halde bir öpücük almıştı. Peygamber (s.a.v)'e gelip bunun keffaretini sordu ve, "**Gündüzün başında ve sonunda, bir de gecenin erken saatlerinde, namaz kılmaya devamlı ve duyarlı ol. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Allah'ı hatırında tutanlar için bir öğüt ve hatırlatmadır bu."** Hûd sûresi 114. ayeti nazil oldu. O adam: Bu uygulama sadece bana mı aittir diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Sana ve ümmetimden bu duruma düşen herkese"** diye cevap verdi. (Buhârî, Mevakît: 17; Müslim, Tevbe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3115- Ebû'l Yüsür (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Bana hurma satın almak üzere bir kadın geldi. Ben de:**"İçerdeki hurmalar bunlardan iyidir"** dedim. Bunun üzerine kadın da benimle birlikte içeri girdi; Ben de eğilerek kadını öptüm. Sonra Ebû Bekir'e gelip durumu kendisine anlattım. Ebû Bekir:**"Bu işi sakla, tevbe et hiç kimseye söyleme"** dedi. Sabredemedim Rasûlullah (s.a.v.)'e gelip durumu kendisine anlattım. Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah yolunda savaş eden bir gazinin ailesine böyle mi yapman gerekirdi?"** O adam o anda **"Müslüman olmamış olsaydım"** dedi ve kendisinin Cehennemliklerden olduğunu sandı. Rasûlullah (s.a.v.), uzun bir süre başını önüne eğdi Allah kendisine: **"Gündüzün başında ve sonunda, bir de gecenin erken saatlerinde, namaz kılmaya devamlı ve duyarlı ol. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Allah'ı hatırında tutanlar için bir öğüt ve hatırlatmadır bu."** Hûd sûresi 114. ayetini indirdi.

Ebû'l Yüsür dedi ki: Sonra Peygamber (s.a.v)'in yanına geldim ve Rasûlullah (s.a.v.), bu ayeti bana okudu. Peygamber (s.a.v)'in ashabı:**"Ey Allah'ın Rasûlü! bu hüküm ve uygulama sadece bu kimseye mi yoksa herkese mi?"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bütün herkesedir"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Vekî' ve başkaları Kays b. Rabi'i zayıf saymışlardır. Ebû'l Yüsür, Ka'b b. Amr'dır.

Tirmizî: Şüreyk, Osman b. Abdullah'tan bu hadisi Kays b. Rabi'in rivâyeti gibi rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Umâme, Vasile b. Eskâ ve Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 13

Ø YÛSUF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3116- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İbrahim oğlu, İshâk oğlu, Yakup oğlu, Yusuf ki ikram sahibi kimselerin oğludur… Ben hapishanede Yusuf'un kaldığı kadar kalsam ve beni hapishaneden çıkarma için görevli gelse derhal kabul eder ve çıkardım. Ama Yusuf'a elçi gelince Yusuf, elçiye "Efendine dön ve ona sor: Ellerini kesen kadınların maksadı neydi?"** Yûsuf sûresi 50. ayetini okudu: **"Ve Yûsuf'un yorumu kendisine ulaşır ulaşmaz hükümdar: "O'nu bana getirin" dedi. Ama elçiler kendilerine geldiğinde, Yûsuf dedi ki: "Efendinize gidin ve ona sorun, ellerini kesen o kadınların maksadı neydi? Bunu araştırıp ortaya çıkarsın. Çünkü Rabbim, şüphesiz o kadınların tuzaklarını bütün gerçeğiyle bilmektedir."**

Allah, Lut'a rahmet etsin. Sağlam bir dayanağa dayanmış idi. Yani Allah'a güvenip dayanıyordu. Başka insanlardan güveneceği bir kimsesi yoktu. Sonra Allah diğer peygamberleri toplumun içinden en üst noktadaki kişilerden gönderdi. (Müsned: 8041)

Ebû Küreyb b. Abde ve Abdurrahîm vasıtasıyla Muhammed b. Amr'dan, Fadl b. Musa'nın geçen hadisin bir benzerini bize rivâyet etti. Bu rivâyette şu fazlalık vardır: **"Allah, Lut'dan sonra her peygamberi kavminden servetli kişiler arasından gönderdi."**

Muhammed b. Amr servet: **"Çokluk ve kuvvettir"** dedi.

Tirmizî: Bu rivâyet Fadl b. Musa'nın rivâyetinden daha sağlamdır.

Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 14

Ø RA'D SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3117- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudiler, Peygamber (s.a.v)'e gelerek; **"Ey Ebe'l Kâsım! Gök gürlemesi nedir? Bize onu bildir?"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ra'd, meleklerden bulutlarla görevi olan bir melektir. Yanında bulutları sağa sola yöneltecek ateşten kamçılar vardır."** Yahudiler: **"O halde bu işittiğimiz ses nedir?"** Diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Emredildiği yere varması için bulutu sürdüğü zaman onun zorla çıkardığı sestir"** buyurdu.

Yahudiler: **"Doğru söyledin"** dediler. Sonra Yakup, Peygamber (s.a.v)'in kendine haram kıldığı şeyi bize bildir? demeleri üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Siyatik hastalığından rahatsız idi Deve eti ve sütünün kendisine iyi gelmediğini anladı ve o yüzden onları kendine haram kılmıştı. Yahudiler doğru söyledin dediler."** (Müsned: 2353)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3118- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: Ra'd sûresi 4. ayeti olan**"… Hal böyleyken yemişlerinde ve lezzetlerinde bir kısmını diğerinden farklı kılıyoruz…"** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kuru ve yaş hurma, tatlı ve ekşi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Zeyd b. Üneyse bu hadisi, A'meş'den bu şekilde rivâyet etmiştir. Seyf b. Muhammed, Ammâr b. Muhammed'in kardeşidir. Ammâr ondan daha sağlamdır. Ammâr, Sûfyân es Sevrî'nin kız kardeşinin oğludur.

BÖLÜM: 15

Ø IBRAHIM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3119- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e içinde taze hurma bulunan bir tabak hurma getirildi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Görmedin mi? Allah nasıl bir örnek getirmede: Temiz söz, tertemiz bir ağaca benzer, kökü sağlam ve sabit, dalları budakları gökte. Rabbinin izniyle meyvesini her zaman verir ve Allah düşünüp ibret alsınlar diye insanlara böyle örnekler getirir."** İbrahim sûresi 24. 25. ayetlerini okudu ve, bu ağaç hurmadır. Sonra kötü sözün misali ise: **"Çirkin bir sözün durumu ise, kökü toprağın üstüne çıkarılmış, hiçbir bakımdan dayanıklılığı olmayan çürük bir ağacın durumuna benzer."** İbrahim sûresi 26. ayetini okudu ve şöyle buyurdu: **"Bu Ebû Cehil karpuzudur."** Bu hadisi aynı şekilde Ebû'l Âliye'ye aktardım da Rasûlullah (s.a.v.) **"Ne güzel ve doğru söylemiştir"** dedi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Kuteybe, Ebû Bekir b. Şuayb b. Habhab vasıtasıyla babasından, Enes b. Mâlik'den mana olarak bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın bize aktarmıştır. Ebû'l Âliye'nin sözünü de zikretmemiştir. Bu rivâyet Hammad b. Seleme'nin rivâyetinden daha sağlamdır.

Pek çok râvî böylece mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. Hammad b. Seleme'den başka merfu rivâyet eden kimse bilmiyoruz. Ma'mer, Hammad b. Zeyd ve pek çok kişi bu hadisi merfu olmaksızın rivâyet ediyorlar .

Ahmed b. Abde ed Dabbî, Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Şuayb b. Habhab'tan, Enes'den, Kuteybe hadisinin bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir.

3120- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), İbrahim sûresi 27. ayeti;**"Allah iman edenlerin durumunu dünya hayatında da, ahirette de sapasağlam sarsılmaz ve dosdoğru biçimde tutarlı söz olan, kelime-i tevhîd sözü ile dile getirilen anlayış ve inançla sağlamlaştırır. Varoluş gayesi dışına çıkanları ise, sapıklık içinde bırakır ve Allah dilediğini yapar."** hakkında şöyle buyurdu: **"Kabirde kendisine Rabbin kimdir? Hangi dine mensupsun? Peygamberin kimdir? diye sorulduğu vakit."** (Buhârî, Cenaiz: 17; Müslim, Cennet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3121- Mesrûk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'dan, İbrahim sûresi 48. ayeti olan; **"Yerin başka bir yere, göğün başka bir göğe dönüştürüleceği ve bütün insanların var olan, tek olan ve herşeyin üzerinde hükümran olan Allah'ın huzuruna çıkacakları gün, Allah'ın önceden verdiği sözü yerine gelecektir."** Okudu ve Ey Allah'ın Rasûlü! o gün insanlar nerede olacaklardır diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de:**"Sırat üzerinde"** buyurdu. (Müslim, Sıfat-ül Kıyame: 17; İbn Mâce: Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Âişe'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 16

Ø HıCR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3122- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanların en güzellerinden bir kadın, Peygamber (s.a.v)'in arkasında namaz kılardı. Cemaatten bazısı onu görüp ibadetine zarar gelmemesi için ön safa doğru ilerlerlerdi. Bazıları da geri kalır arka saflarda namaz kılar ve ruku anında koltuk altından bakarlardı. Bunun üzerine Allah Hıcr sûresi 24. ayetini indirdi. (Nesâî, İmame: 17; İbn Mâce, İkamet-üs Salat: 27)

Tirmizî: Cafer b. Süleyman bu hadisi Amr b. Mâlik'den, Ebû'l Cevza'dan benzeri şekilde rivâyet etmiş olup **"İbn Abbâs'tan"** dememiştir. Birbirine benzeyen bu iki rivâyetten bu sonuncusu Nuh'un rivâyetinden daha sahihtir.

3123- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cehennemin yedi kapısı vardır. Bunlardan biri ümmetime veya Muhammed ümmetine kılıç çekenler içindir."** (Müsned: 5431)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Mâlik b. Miğvel rivâyetiyle bilmekteyiz.

3124- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Hıcr sûresi 87. ayetini tefsir ederek, Fatiha sûresinin isimlerini şöylece saymıştır: **"Elhamdülillah" Ümmül Kur'ân, Ümmül Kitap, Seb-ul Mesanî."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 17; Nesâî, İftitah: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3125- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allah, Tevratta ve İncil'de Fatiha sûresi de denilen Ümmül Kur'ân gibi bir sûre indirmemiştir. O Seb-ul Mesanî'dir. O sûre benimle kulum arasında taksim edilmiştir. Kuluma istediği verilecektir. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 17; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27)

Kuteybe, Abdulaziz b. Muhammed vasıtasıyla Alâ b. Abdurrahman'dan babasından ve Ebû Hüreyre'den **"Übey namaz kılarken Peygamber (s.a.v), onun yanına çıkageldi…"** diye başlayan bu hadisin manaca bir benzerini bize nakletmiştir.

Tirmizî: Abdulaziz b. Muhammed hadisi daha uzunca ve tamamdır. Bu rivâyet Abdulhamid b. Cafer'in rivâyetinden daha sahihtir. Pek çok kişi bu hadisi Alâ b. Abdurrahman'dan rivâyet etmişlerdir.

3126- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v),**"Rabbine andolsun ki, onların hepsine soracağız. Hem de bütün yapıp ettiklerini hesaba katarak."** Hıcr sûresi 92. 93. ayetleri hakkında şöyle buyurdu: Lailahe illallah sözünden. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Leys b. ebî Süleym'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdullah b. İdris, Leys b. ebî Süleym'den, Bişr'den, Enes'den merfu olmaksızın bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

3127- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Mü'min kimsenin anlayış ve keskin zekasından sakınınız. Çünkü O, Allah'ın nuruyla gerçekleri görür dedi ve Hıcr sûresi 75. ayetini okudu:**"Şüphesiz bütün bunlarda, işaretlerden anlam çıkarmasını bilen kimseler için, çıkarılacak nice dersler vardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bazı ilim adamları da bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Ayette geçen **"mütevessimîn"** kelimesinin anlamı anlayışlı kimseler olarak tefsir edilmiştir.

BÖLÜM: 17

Ø NAHL SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3128- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediğini işittim: Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Güneşin tepe noktasından batıya kaydığı andan sonra ve öğle namazından önce kılınan dört rekatlık sünnet, seher vakti kılınan namazın iki katına denk sevap kazandırır."** Rasûlullah (s.a.v.), sözüne şöyle devam etti: **"O saatte Allah'ı tesbih etmeyen hiçbir varlık yoktur"** sonra Nahl sûresi 48. ayetini okudu: **"Öyleyse gerçekleri örtbas edenler, Allah'ın yarattığı nesneleri görmüyorlar mı? Onların gölgeleri Allah'ın iradesine bütünüyle boyun eğerek, bir sağa, bir sola dönüp Allah için saygı ve ta'zimle nasıl yere kapanmaktadırlar."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Ali b. Âsım'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3129- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Uhud savaşı bitince Ensâr'dan altmış dört kişi muhâcirlerden de aralarında Hamza'nın da bulunduğu altı kişi şehîd düşmüştü müşrikler o şehîdlerin kulak ve burunlarını kesmek süretiyle **"müsle"** yapmışlardı. Ensâr bunun üzerine eğer bizde bir başka savaşta onlardan bazılarını öldürsek mutlaka kendilerine bu yaptıkları **"müsle"** den fazlasını yapacağız dediler Mekke fethi günü Allah, Nahl sûresi 126. ayetini indirdi; **"Eğer bir kimseye ve bir topluma ceza vereceksseniz, onların sizi cezalandırdıkları gibi ve o miktar cezalandırın onları. Fakat kendinizi tutarsanız bilin ki, güçlüklere göğüs germesini bilenler için, bu tutum daha iyi ve daha hayırlıdır."** Bunun üzerine bir adam: Bu yüzden sonra Kureyş'in işi bitmiştir, artık dedi Rasûlullah (s.a.v.) ise: **"Dört kişiden başkasına dokunmayınız"** buyurdu. (Müsned: 20280)

Tirmizî: Bu Übey b. Ka'b hadisi hasen garibtir.

BÖLÜM: 18

Ø BENI ISRAIL (ISRA) SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3130- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Mîrâc'a çıkarıldığımda Musa ile karşılaştım -Ebû Hüreyre, onun özelliklerini saydı dedi- ve bir de gördüm ki saçları kıvırcık olmayıp uzun boylu şenûe erkeklerine benzer birisi. Rasûlullah (s.a.v.), sözlerine şöyle devam etti: İsa ile de karşılaştım onun da özelliklerini şöyle saydı. Orta boylu yanakları kırmızı sanki hamamdan çıkmış gibi İbrahim'i de gördüm oğullarından kendisine en çok benzeyeni benim. Bana o gece iki kap getirildi; birinde süt diğerinde de şarap vardı. Bana hangisini istersen al denildi. Bende sütü aldım ve içtim. Bunun üzerine bana fıtrata yani tabii olan şeye yönlendirildin veya fıtrata uygun olanı tercih ettin denildi. Eğer şarabı tercih etmiş olsaydın ümmetin azgın olurdu. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3131- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, **"Peygamber (s.a.v), Mîrâc'a çıkarıldığı gece Burak isimli binit üzeri eğerlenmiş ve gem vurulmuş vaziyette getirilmişti de üzerine binerken zorluk çıkarmıştı. Cibril o esnada dedi ki: Muhammed (s.a.v)'e mi bunu yapıyorsun! Allah'a ondan daha yakın bir kimse sana binmemiştir. Bunun üzerine Burak ter dökmeye başladı."** (Müsned: 12211)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Abdurrezzak'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3132- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Beyti makdis (Kudus)'e vardığımızda Cibril parmağıyla kayayı delerek Burak'ı oraya bağladı. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3133- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kureyş benim bir gece içerisinde Kudüs'e gidip geldiğine inanmayınca Ka'benin Hıcr denilen bölgesinde ayağa kalktım Allah o anda Beyti Makdis'i gözümün önüne açıverdi de ona bakarak onun alametlerini kendilerine bildirmeye başladım."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Mâlik b. Sa'saa, Ebû Saîd ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3134- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, İsra 60. ayetindeki **"rüya meselesi"** uyku içersindeki rüya değil, İsra gecesi gözüyle gördüğü şeylerdir. **"Lanetlenmiş ağaç"** ise zakkum ağacıdır. (Buhârî, Menakıb: 7)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3135- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v),**"Güneşin doruğu aşmasından, gecenin karanlığı basıncaya kadarki süre içerisindeki belirli vakitlerde namazı gereği üzere kıl. Sabah namazını da unutma, çünkü sabah namazı ikindi namazı gibi gece ve gündüz meleklerin tanık olduğu bir namazdır."** İsra sûresi 78. ayet hakkında şöyle buyurdu:**"Gecenin melekleriyle gündüzün melekleri bu namaz esnasında hazır bulunurlar."** (Buhârî, Ezan: 27; Müslim, Mesacid: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.
Ali b. Misher bu hadisi A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den ve Ebû Saîd'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir.
Aynı şekilde Ali b. Hucr, Ali b. Misher vasıtasıyla A'meş'den aynı hadisi benzeri şekilde rivâyet etmiştir.

3136- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v),**"O gün her toplumu, uydukları kişilerle beraber çağıracağız. Gerçekten de kitabı sağ eline verilenler, tutanaklarını sevinçle okuyacaklardır. Bununla birlikte, kimseye de kıl kadar haksızlık yapılmayacaktır."** İsra sûresi 71. ayeti hakkında şöyle demişti: Onlardan biri çağrılır amel defteri sağ eline verilir. Vücudu yetmiş arşın uzatılır. Yüzü ak edilir. Başına parlayan incilerden bir taç giydirilir ve arkadaşlarına doğru yol alır. Arkadaşları onu uzaktan görürler ve şöyle derler: Allah'ım bu kardeşimizi bize ulaştır ve onu bizim için mübarek kıl. Nihayet onların yanına gelir ve müjdeler olsun size. Her biriniz için aynı mükafat vardır. Kafire gelince onun yüzü karartılır. Cismi yetmiş arşın büyütülür, başına da bir taç giydirilir. Adamları da onu görür ve şöyle derler: Bunun şerrinden Allah'a sığınırız, **"Allah'ım bizi onunla bir araya getirme"** derler. O da onların yanına gelir. Allah'ım onu rezil et. Bunun üzerine O da Allah sizi uzaklaştırsın der sizden her biriniz için aynı ceza vardır. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)
Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Süddî'nin ismi İsmail b. Abdurrahman'dır.

3137- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.),**"Gecenin bir kısmında da uyanıp teheccüd namazı kıl, bu sadece sana mahsustur ve farz namazlardan fazlaca kılınan bir namazdır. Umulur ki, Rabbin belki ahirette seni, övgüye değer bir konuma yükseltir."** İsra sûresi 79. ayetini: "Makam-ı mahmud'u; şefaat olarak tefsir etmiştir." (Müsned: 9307)
Tirmizî: Bu hadis hasendir. Dâvûd ez Zeafirî,Dâvûd el Evedî b. Yezîd b. Abdullah olup Abdullah b. İdris'in amcasıdır.

3138- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Feth yılı Rasûlullah (s.a.v.), Mekkeye girdiğinde Ka'be'nin çevresinde üçyüz altmış tane put vardı. Rasûlullah (s.a.v.) bunlara elindeki sopasıyla veya bir değnek parçasıyla vurmaya ve şöyle demeye başladı. İsra sûresi 81. ayetiyle Sebe' sûresi 49. ayetini okudu: **"Ve yine de ki: "Değişmeyen gerçek geldi, sahte ve tutarsız olan amaçsız ve anlamsız olan herşey de yıkılıp gitti. Zaten sahte ve tutarsız olan, er geç yıkılıp gitmek zorundadır." "De ki: "Hak ve gerçek sistem, İslâm geldi. Bundan sonra batıl yani değersiz ve sahte olan sistemler ne yeni birşey getirebilir, ne de geçmiş gitmiş olanı geri döndürebilir."** (Buhârî, Mezalim: 27; Müslim, Cihâd: 17)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3139- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), Mekke'de idi sonra kendisine hicret etmesi emredildi ve şu ayet nazil oldu: **"Ve duâ ederken de ki: "Ey Rabbim! Girişeceğim her işe, doğruluk ve içtenlik üzere girmemi, bırakacağım her işten de doğruluk ve içtenlik göstererek çıkmamı sağla; ve bana katından destekleyici bir güç ve kuvvet ver."** (İsra sûresi 80. ayet.) (Tirmizî rivâyet etmiştir.)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3140- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyşliler Yahudilere bize bazı şeyler söyleyin ki şu adama (Muhammed'e) soralım dediler. Yahudiler de: Ona ruhtan sorun dediler. Bunun üzerine Mekkeli müşrik Kureyşliler, peygambere ruh'dan sordular. Bunun üzerine Allah İsra sûresi 85. ayetini indirdi; **"Sana ruhtan yani insanın ruhu, Cebrâil, vahyin gelişi ve Kur'ân'ın Allah'tan gelişi hakkında soruyorlar, de ki: "Ruh, Rabbimin emrindedir. Bu konuda size pek az bilgi verilmiştir."**
Yahudiler dediler ki: Bize çok büyük bilgi kaynağı olan Tevrat verilmiştir. Kime Tevrat verilmişse ona büyük hayır verilmiş demektir, dediler. Bunun üzerine Kehf sûresi 109. ayet nazil oldu: **"De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa, ayrıca deniz üzerine deniz katsak, yine Rabbimin sözleri bitmeden denizler tükenirdi."** (Müsned: 2195)
Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahihtir.

3141- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne'de bir ekin tarlasında Peygamber (s.a.v), ile birlikte yürümekte idim Rasûlullah (s.a.v.), hurma ağacından bir değneğe dayanıyordu. Derken, Yahudilerden bir guruba uğradı. Onlardan bir kısmı keşke ona bir şeyler sorsaydınız derken bir kısmı da O'na bir şeyler sormayın, hoşlanmadığınız şeyleri size söyleyebilir dediler. Sonra o Yahudiler Ey Ebû'l Kasım dediler, bize ruhtan bahset. Peygamber (s.a.v), bir sûre ayakta durdu başını kaldırdı anladım ki kendisine vahiy gelmektedir. Vahiy bitince Rasûlullah (s.a.v.), şöyle dedi: **"Sana ruhtan yani insanın ruhu, Cebrâil, vahyin gelişi ve Kur'ân'ın Allah'tan gelişi hakkında soruyorlar, de ki: "Ruh, Rabbimin emrindedir. Bu konuda size pek az bilgi verilmiştir."** İsra 85. ayetini okudu. (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Sıfat-ıl Kıyame: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

3142- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanlar kıyamet günü üç sınıf halinde mahşer yerinde toplanacaklardır; Bir gurup binitli, bir gurup yaya, bir gurup ta sürünür durumdadır."** Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Yüz üstü nasıl yürüyecekler?"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Onları ayakları üzerinde yürütmeye kâdir olan Allah yüzleri üstünde de yürütmeye kâdirdir. Onlar her tümsekten ve dikenden yüzleriyle sakınacaklardır. (Müsned: 8293)
Tirmizî: Bu hadis hasendir.
Vüheyb bu hadisi Tavus'tan, babasından, Ebû Hüreyre'den buna yakın bir şekilde rivâyet etmişlerdir.

3143- Behz b. Hakîm (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizler mahşer yerine yayalar, binitliler ve yüzüstü sürünenler olarak toplanacaksınız."** (Müsned: 19171)
Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3144- Safvân b. Assâl (r.a.)'den rivâyete göre, iki Yahudi'den biri diğerine dedi ki: Şu peygambere gidelim ve ona soru soralım. Diğeri O'na: Peygamber falan deme! Sonra senin peygamber dediğini işitirse gözünü dört açar. Sonra Peygamber (s.a.v)'e geldiler ve İsra sûresi 101. ayette bildirilen Musa'ya verilen dokuz mucize nelerdir? Diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: **"[1] Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayınız. [2] Zina etmeyiniz. [3] Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir cana kıymayınız. [4] Hırsızlık yapmayınız. [5] Sihir ve büyü ile uğraşmayınız. [6] Bir suçsuzu öldürmesi için devlet adamına götürmeyiniz. [7] Faizi yemeyiniz. [8] İffetli ve namuslu bir kadına zina suçu atmayınız. [9] Savaştan kaçmayınız**-Şu'be şüphe ederek- **sadece size mahsus olmak üzere Cumartesi yasağına uyunuz."**
Bunun üzerine o iki Yahudi, Peygamber (s.a.v)'in elini, iki ayağını öptüler ve şöyle dediler: **"Senin peygamber olduğuna biz şehâdet ederiz"** O halde Müslüman olmanıza engel nedir? buyurdu. Dediler ki: Davut, zürriyetinden daima bir peygamberin bulunması için duâ etmiştir. Şayet sana inanarak bizler Müslüman olursak Yahudilerin bizi öldürmelerinden korkarız. (İbn Mâce, Edeb: 27)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3145- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, İsra sûresi 110. ayeti Mekke'de inmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), namazında okuduğu Kur'ân'da sesini yükseltirse müşrikler onu indiren Allah'a, onunla beraber gelen peygambere söverlerdi. **"Namazda sesini yükseltme"** sonra onu indirene ve onu getirene sövülür. **"Sesini pek de kısma"** Ashabın duyacağı kadar bir sesle oku ki senden Kur'ân-ı alıp öğrensinler. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat: 17)
Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3146- İbn Abbâs (r.a.), İsra 110. ayetinde **"Namazda sesini pek yükseltme fazla da kısma ikisi arasında bir yol tut"** ayeti hakkında şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'in, Mekke'de saklandığı sıralarda idi. Rasûlullah (s.a.v.), ashabına namaz kıldırdığı vakit Kur'ân okurken sesini yükseltirdi. Müşrikler bunu duyunca Kur'ân'a, onu indirene ve onunla birlikte gelene söverlerdi. Bunun üzerine Allah, Peygamber (s.a.v)'e şöyle buyurdu: Namazdaki okuyuşunda sesini pek yükseltme müşrikler işitir ve Kur'ân'a söverler sesini fazlaca da kısıp ashabının Kur'ân-ı öğrenmelerine de engel olma. Bu ikisinin arasında bir yol tut." (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat: 17)
Bu hadis hasen sahihtir.

3147- Zir b. Hubeyş (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Huzeyfe b. Yemân'a, Rasûlullah (s.a.v.) Beyt-i Makdiste namaz kıldı mı diye sordum.

Hayır diye cevap verdi. Bunun üzerine ben evet kıldı dedim. Huzeyfe: Ey kel adam bunu sen mi söylüyorsun? Ve neye dayanarak söylüyorsun? dedi. Ben de Kur'ân'a dedim, Kur'ân seninle benim aramda hakemdir. Huzeyfe dedi ki: Kim Kur'ân'dan delil gösterirse -Sûfyân diyor ki- sağlam delil getirmiş demektir veya Kur'ân'dan delil getiren kazanmıştır. Sonra Zir b. Hubeyş, İsra sûresi 1. ayetini okudu. Huzeyfe: O'nun Mescid-i Aksa'da namaz kıldığı kanaatinde misin? Diye sordu. Hayır dedim. Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Aksa'da namaz kıldığı kanaatinde misin? Diye sordu. Hayır dedim. Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Aksa'da namaz kılsaydı Mescid-i Haram'da namaz yazıldığı gibi orada da üzerine namaz yazılırdı. Huzeyfe şöyle devam etti: Rasûlullah (s.a.v.)'e sırtı uzunca bir binit getirildi; Adımı gözünün görebildiği yer kadar olan bu Burak'ın sırtında Cibril ile beraber Cennet, Cehennem tüm ahiret va'dlerini gördüler. Sonra dönüşlerini başlamalarına bağlayarak döndüler. Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in bindiği Burak'ın bağlandığından bahsederler. Kendisinden kaçar diye mi? Halbuki Burak gayb ve şühûd tüm alemleri bilen Allah tarafından onun emrine verilmiştir. (Müsned: 22197)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3148- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kıyamet günü Ademoğllarının efendisi benim fakat bununla övünmüyorum, Hamd sancağı benim elimdedir. Fakat bunada övünmüyorum. Gerek Adem gerekse başka tüm peygamberler o gün benim sancağımın altında toplanacaklardır. Yeryüzünün yarılıp ilk olarak mahşer yerine getirilecek olan da yine benim buna da övünmüyorum. Sonra insanlar üç korku geçirecekler ve Adem'e gelerek sen bizim atamız Adem'sin Rabbine bizim için şefaatçi oluver diyecekler. O da şöyle diyerek ben bir günah işledim ve bu yüzden yeryüzüne indirildim. Ama siz Nuh'a gidiniz. Nuh'a gelirler. Nuh ta şöyle der: Ben dünya halkına ağır bir bedduâ ettim ve bu yüzden yok olup gittiler. Fakat siz İbrahim'e gidin… İbrahim'e giderler o da şöyle der: Ben üç yalan söyledim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: İbrahim bu üç yalanıyla Allah'ın dinini savunmuştu. Ama siz Musa'ya gidin. Musa'ya gelirler, Musa: Ben bir adam öldürmüştüm o suç bana yeter siz İsa'ya gidin. İsa'ya gelirler. İsa'da der ki: Allah'tan başka bana ibadet edildi… Ama siz Muhammed'e gidiniz. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bana gelirler ben de onlarla birlikte giderim."**

İbn Ced'an diyor ki: Enes (r.a.) şöyle diyordu: Sanki ben Rasûlullah (s.a.v.)'e bakıyorum Cennet kapısının halkasını tutacak ve kapıyı çalacağım. Kim o diye sorulacak ve Muhammed denilecektir. Bana kapıyı açacaklar ve merhaba diye karşılayacaklar. Ben de secdeye kapanacağım. Allah bana hamd-ü senalar ilham edecek. Sonra bana şöyle denilecek başını kaldır. Dile ne dilersen; dileğin yerine getirilecektir. Şefaat et şefaatin kabul edilecek, söyle sözün dinlenecek işte İsra sûresi 79. ayette belirtilen **"Övgüye değer bir konuma yükseltecektir"** buyurduğu makam-ı mahmud budur. Sûfyân dedi ki: Burada Enes'den aktarılan kısım sadece **"Cennet kapısının halkasını tutup kapısını çalacağım"** sözüdür. (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi Ebû Nadre'den İbn Abbâs'tan daha uzun bir şekilde rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 19

Ø KEHF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3149- Saîd b. Cübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs'a, Nevfel Bekalî; İsrailoğullarının peygamberi olan Musa'nın Hızır'la arkadaş olan Musa olmadığını söylüyor dedim. İbn Abbâs şu karşılığı verdi: Allah düşmanı yalan söylemiştir. Übey b. Ka'b'tan şöyle dediğini işittim. Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim buyurdu ki Musa İsrailoğullarına hutbe verirken kendisine soruldu: İnsanların en âlimi kimdir? Bunun üzerine en âlimi benim dedi. En büyük ilmi Allah, Musa'ya vermediği için Musa'yı kınadı ve kendisine şöyle vahyetti. İki denizin birleştdiği yerde kullarımdan bir kul vardır ki o senden daha bilgilidir. Musa: Ey Rabbim onunla nasıl buluşabilirim? Allah, Musa'ya şöyle buyurdu: Zenbil'in içerisine bir balık koy balığı nerede kaybedersen o kimse oradadır. Musa yola koyuldu. Adamı da kendisiyle birlikte yola çıktılar Musa'nın adamı Yûşa b. Nun'dur, Yûseu'da denilir. Musa zenbiline balığı yerleştirdi. Arkadaşıyla birlikte yürümeye başladılar. Sonunda bir kayanın yanına vardılar. Musa ve adamı uyuya kaldılar. Zenbilin içindeki balık harekete başladı ve zenbilden çıkıp denize kavuştu. Allah, balık'tan suyun akışını kesti su bir kemer gibi oldu ve balık için bir yol Musa ve adamı için de şaşılacak bir şey oldu.

Gece gündüz durmadan yürüdüler Musa'nın adamı balığın kaybolduğunu haber vermeyi unuttu. Sabah olunca Musa adamına "Kuşluk yemeğimizi getir gerçekten şu yolculuk çok yordu bizi dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Musa kendisine emredilen yeri geçinceye kadar yorgunluk duymamıştı. Musa'nın adamı: Gördün mü kayanın yanında oturduğumuz zaman balığı unutmuştum onu bana unutturan ve sana söylememe engel olan da ancak şeytandır. Tuhaf şey nasıl oldu da yol bulup suya ulaştı. Musa: Buydu aradığımız işte ya! dedi ve izleri üzerine hemen geri döndüler. Rasûlullah (s.a.v.), **"Kendi izlerini takip ederek"** buyurdu. Sûfyân dedi ki: Bazı kimseler o kayanın yanında hayat pınarı olduğunu iddia ediyorlar. O pınarın suyu bir ölüye dokunursa hemen canlanırmış. Balığın bir kısmı yenmiş olmasına rağmen üzerine su damlayınca canlanıverdi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Kendi izlerini takip ederek kayaya vardılar, Musa üzeri örtülü bir adam gördü ve ona selam verdi. O kimse: **"Senin memleketinde selam ne gezer"** dedi. Musa da şöyle dedi: **"Ben Musa'yım."** O kimse: **"İsrailoğullarının Musa'sı mı?"** dedi. Musa da **"evet"** dedi. Bunun üzerine o kimse: **"Ey Musa! Sen Allah'ın sana verdiği bir ilimle berabersin ki ben o ilmi bilmem. Ben de bir ilim üzereyim ki Allah onu bana bildirdi. Bu ilmide sen bilmezsin"** dedi. Musa dedi ki: **"Sana öğretilen bilgilerden bana öğretmek üzere senin peşinden gelebilir miyim?"** dedi. O da: **"Sen benimle birlikteyken olacak olanlara katlanamazsın. İç yüzünü kavramana imkan olmayan tecrübe alanı içersine girmeyen bir şeye nasıl dayanabilirsin ki?"** Musa: **"Allah dilerse dedi görürsün katlanacağım ve bu konuda sana uyumsuzluk göstermeyeceğim."** Hızır ona dedi ki: **"Eğer benim peşimden geleceksen, yapacağım şeyler hakkında ben sana bir açıklamada bulununcaya kadar bana hiçbir şey sormayacaksın."** Musa da **"evet"** dedi. Sonra Hızır ve Musa deniz boyunca yürümeye başladılar derken bir gemi onlara yaklaştı. Musa ve Hızır kendilerini taşımaları için gemidekilerle konuştular. Hızır'ı tanıdıkları için ikisini de ücretsiz bindirdiler. Sonra Hızır geminin kalaslarından birini koparıp tahrip etti. Bunun üzerine Musa ona şöyle dedi: **"Bu insanlar bizi ücretsiz bindirdiler sen de bile bile onların gemilerini tahrib ettin. "İçindekileri boğmak için mi o gemide yara açtın? Doğrusu çok kötü bir iş yaptın diye çıkıştı."** O zat: **"Ben sana; bana, asla katlanamayacağını söylememiş miydim?"** dedi. Musa: **"Unuttum, bu yüzden beni azarlama bu yaptığım işten dolayı bana güçlük çıkarma"** dedi. Sonra gemiden çıktılar, sahil boyunca yürümekte iken çocuklarla oynayan bir erkek çocuğu gördüler; Hızır, O çocuğun başını eliyle kopararak öldürdü. Bu sefer Musa: **"Tertemiz bir canı bir can karşılığı olmaksızın öldürdün öyle mi? gerçekten sen korkunç bir iş yaptın."** O zat dedi ki: **"Dememiş miydim sana; gerçekten de sen benimle beraber olmaya dayanamazsın diye."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu hatırlatma birincisinden daha ağır olmuştur"** dedi. Musa şu karşılığı verdi: **"Bundan sonra artık sana bir şey soracak olursam benimle arkadaşlık etme! Çünkü bir daha özür dilemeyecek hale geldim."** Sonra kalkıp gittiler. Nihayet bir kasabaya vardılar, onlardan yemek istedilerse de onları konuklayıp yediren bir kişi bile çıkmadı. Bu kasabada yıkılmak üzere bir duvar gördüler o zat bu duvarı yıkılmaktan kurtarıp eliyle düzeltiverdi. Bu sefer Musa şöyle dedi: **"Bizi misafir etmediler, bizi doyurmadılar; Eğer dileseydin bu yaptığın iş için bir ücret alırdın"** O kimse: **"İşte, seninle benim aramda ayrılık zamanı. Sana sabredemediğin olayların iç yüzünü haber vereceğim."**

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah, Musa'ya rahmet etsin. Sabretmiş olmasını çok isterdik ki Allah her ikisinin de daha uzun haberini bize aktarmış olsun. **İbn Abbâs şöyle dedi:** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Birincisi Musa'da meydana gelen bir unutma idi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Bir serçe geminin kenarına kondu gagasını suya daldırdı. Hızır şöyle dedi: Senin ve benim toplam ilmim Allah'ın ilminden şu serçenin eksilttiği kadar bile eksiltmez. **Saîd b. Cübeyr dedi ki:** İbn Abbâs Kehf sûresi 79-82. ayetlerini okudu: **"79) O gemi, geçimini denizden sağlayan yoksul kimselerindi. Onu kusurlu bir hale getirmek istedim. Çünkü, arkalarında her sağlam gemiye, zorla el koyan bir hükümdar olduğunu biliyordum." 80) Öldürdüğüm çocuğa gelince, onun anası ve babası inanmış kimselerdi. Bu çocuğun onları azgınlığa ve kâfirliğe sevketmesinden korktuk da, onu öldürmüş olduk. 81) Rablerinin onlara bu çocuğun yerine, ondan daha temiz, daha merhametli, ana babasına iyilik eden bir çocuk vermesini istedik. "82)Ve duvara gelince, o duvar kasabada yaşayan iki yetim oğlan çocuğuna aitti ve altında hukuken onların olan bir hazine gömülüydü, babaları da temiz bir adamdı. Rabbin, onların ergenlik çağına gelmelerini ve hazineleri çıkarıp elde etmelerini diledi. Dolayısıyla, bütün bu yaptıklarımı, ben kendiliğimden yapmadım. İşte dayanamadığın olayların içyüzü ve gerçek anlamı…"** (Buhârî, İlim: 17; Müslim: Fezail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Zührî bu hadisi Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, İbn Abbâs'tan, Übey b. Ka'b'tan rivâyet etmiştir.

Ebû İshâk el Hemedânî,Saîd b. Cübeyr'den, İbn Abbâs'tan, Übey b. Ka'b'tan rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Ebû Muzâhim es Semerkandî'den işittim şöyle diyordu: Ali b. Medînî şöyle demiştir: **"Bir hac yapmıştım ki tek gayem Sûfyân'ın bu hadisteki olayı aktarmasını dinlemekti."** Kendisinin şöyle söylediğini işittim: **"Amr b. Dinar bize anlattı"** Bu hadisi daha önce Sûfyân'dan işitmiştim fakat o zaman genişçe bu haberi söylememişti.

3150- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) buyurdular ki:**"Hızır'ın öldürdüğü çocuk yaratıldığı an kafir olarak yaratılmıştır."** (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3151- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Musa'nın arkadaşına "Hızır" adının verilmesi onun kuru otlar üzerinde oturup kalktığında kuru otlar yeşerip sallanmaya başlamıştı."** (Buhârî, Ehadis-ül Enbiya: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3152- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Kehf süresi 82. ayetinde:**"Duvarın altında hukuken o çocukların olan bir hazine vardı."** Ayeti hakkında şöyle buyurdu: **"Altın ve gümüşten"** bir define. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Hasan b. Ali, Safvân b. Salih vasıtasıyla Velîd b. Müslim'den, Yezîd b. Yezîd b. Yusuf es San'anî'den, Yezîd b. Câbir'den ve Mekhûl'den benzeri şekilde bu hadisi rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3153- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Kehf sûresi 94. ayette bahsedilen sed hakkında şöyle buyurdu: Ye'cüc ve Me'cuc hergün o seddi delmeye çalışırlar delmeye yaklaştıkları vakit başlarındaki amir onlara şöyle seslenir: **"Dönün yarın delersiniz"** Allah ta ertesi güne o seddin oyulan kısmını öncekinden daha sağlam duruma getirir. Sonunda müddetleri dolup Allah onları insanlar üzerine salmayı isteyince; Başlarındaki yetkili dönün onu **"İnşallah"** yarın delersiniz diyerek inşallah kelimesini söyler onlar ertesi gün geldiklerinde seddi dünkü bıraktıkları şekilde bulurlar ve seddi delerek insanlar arasına çıkarlar. Bütün suları içerler, İnsanlar onlardan kaçar, oklarını göğe fırlatırlar oklar kana bulanmış vaziyette geri döner. Bunun üzerine şımarık bir durumda şöyle derler: Yeryüzünde olanları kırıp geçirdik gökte olanları da mağlub ettik. Sonra Allah onların boyun köklerinde bir kurt meydana getirir de bu yüzden hepsi kırılıp yok olur giderler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, O kırılıp yok olan Ye'cüc ve Me'cüc'un leşlerini yeryüzündeki tüm hayvanlar yiyecek ve çok güzel beslenerek etlenip yağlanacaklardır. (İbn Mâce, Fiten: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu şekilde sadece bu rivâyetle bilmekteyiz.

3154- Ebû Sa'd b. ebî Fudale el Ensarî (r.a.) -ki kendisi sahabîdir- şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allah insanları şüphesiz olarak kıyamet günü topladığında bir seslenici şöyle ilan edecektir: Her kim Allah için yaptığı bir işte bir başkasını da ortak yapmış ise sevâbını Allah'ın dışındaki ortak koştuğu kimselerden istesin. Şüphesiz ki Allah her türlü ortakların ortaklığından uzak olandır." (Kehf sûresi 110. ayet) (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Muhammed b. Bekir rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 20

Ø MERYEM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3155- Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), beni Necran'a göndermişti, Necranlılar bana dediler ki: siz Kur'ân'da Meryem sûresi 28. ayetinde**"Ey Harun'un kız kardeşi"** diye okumuyor musunuz? Oysa Musa ile İsa arasında pek çok zaman geçmemiş midir? Onlara nasıl cevap vereceğimi bilemedim ve Rasûlullah (s.a.v.)'e dönüp durumu ona anlattım. Buyurdu ki: Onlara kendilerinden önceki peygamberlerin ve Salih insanların isimlerini kullandıklarını haber vermedin mi? (Müslim, Adad: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir.

Bu hadisi sadece İbn İdris'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

3156- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Meryem sûresi 39. ayetini okudu ve şöyle buyurdu: Ölüm, boz renkli bir koç şeklinde getirilip Cennetle Cehennem arasındaki bir noktada durdurulacaktır. Sonra Ey Cennet halkı denilecek hepsi başlarını döndürüp o tarafa bakacaklar. Sonra ey Cehennemlikler denilecek onlarda başlarını o tarafa çevirip bakacaklar ve hepsine birden şöyle sorulacak:**"Bunu tanıyor musunuz?"** Onlar da evet diyecekler bu ölümdür sonra o ölüm dedikleri koç yere yatırılıp boğazlanacaktır.

Allah Cennetliklere yaşama ve ebedilik takdir etmemiş olsaydı sevinçlerinden ölürlerdi. Aynı zamanda Allah Cehennemliklere Cehennem'de yaşamak ve ebedilik takdir etmemiş olsaydı onlar da kederlerinden dolayı ölürlerdi. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3157- Katâde (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Meryem 57. ayeti hakkında şöyle dedi: Enes b. Mâlik, Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu bize aktarmıştır: **"Mîrâc'a çıktığımda İdris peygamberi dördüncü kat sema'da gördüm."** (Nesâî, Salat: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Saîd b. ebû Arûbe Hemmâm ve pek çok râvîler, Katâde'den, Enes'den, Mâlik b. Sa'sa'dan miraç hadisini uzunca rivâyet etmişlerdir. Bence bu hadis onun bir parçasıdır.

3158- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Cebraile bizi yaptığın ziyaretlerden daha çok ziyaret etmene bir engel var mıdır? Diye sordu. Bunun üzerine Meryem sûresi 64. ayeti nazil oldu:**"Ve melekler: "Biz ancak, Rabbinin buyruğuyla ineriz. Geçmişimiz, geleceğimiz ve aralarındaki her şeyimiz O'nundur, yani O'nun emrine tabidir ve Rabbin asla hiçbir şeyi unutmaz."** (Buhârî, Bed-il Halk: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Hüseyin b. Hureys, Vekî' vasıtasıyla Ömer b. Zerrin'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3159- Süddî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mürre el Hemedanî'ye; Meryem sûresi 71. ayetinin tefsirini sordum o da bunu kendisine Abdullah b. Mes'ûd'un aktardığını söyledi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Tüm insanlar Cehenneme mutlaka uğrayacaklar sonra amelleri karşılığında oradan çıkıp kurtulacaklardır. Oradan ilk çıkacak olanların hızı şimşeğin parlaması gibidir. Sonra rüzgar gibi, sonra atın koşması sonra da devenin üzerindeki binici gibi, sonra da insanların koşması gibi daha sonra da insanın yürümesi gibi sırattan geçip Cehennem'den kurtulacaklardır."** (Dârimî, Rıkak: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Şu'be, Süddî'den merfu olmaksızın rivâyet etmiştir.

3160- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Meryem sûresi 71. ayeti hakkında şöyle dedi:**"Herkes o Cehenneme uğrayacak ve yaptıkları amellere göre oradan kurtarılacaklardır."** (Dârimî, Rıkak: 17)

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Şu'be'den, Süddi'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır. Abdurrahman dedi ki: Şu'be'ye dedim ki: İsrail bu hadisi bana Süddî'den, Mürre'den, Abdullah'tan rivâyet etti. Şu'be'ye şu karşılığı verdi. Bu hadisi Süddî'den merfu olarak işittim fakat onu bilerek rivâyet etmeyip bırakıyorum.

3161- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah bir kulu sevdiği zaman:**"Cebraile ben falanı sevdim sende onu sev diye seslenir."** Cebrail'de bunu gökyüzüne ilan eder. Sonra o kimsenin sevgisi yeryüzü halkına indirilir de böylece yeryüzündeki insanlar da o kimseyi sever hale gelir işte Meryem sûresi 96. ayetinin anlamı budur. Allah bir kulundan da hoşlanmadı mı Cibrili çağırır ve:**"Ben falan kuluma kızgınım onu sevmiyorum"** der bu bildirin gökyüzünde ilan edilir. Sonra bu haber yeryüzüne indirilir de insanlar o kimseye nefret ederler. (Buhârî, Bed-il Halk: 27; Müslim, Birr ve Sıla: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Abdurrahman b. Abdullah b. Dinar babasından, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisi benzeri şekilde rivâyet etmiştir.

3162- Mesrûk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Habbab b. Eret'den şöyle dediğini işittim. Kendinde bulunan bir alacağımı tahsil etmek için Âs b. Vâil es Sehmî'ye geldim. O da Muhammed'i inkar etmedikçe bu alacağını sana vermeyeceğim, dedi. Bende sen ölüp tekrar diriltileceğin güne kadar bile olsa onu inkar edemem, dedim. Ben öldükten sonra diriltilecek miyim? dedi. Evet dedim. O da o zaman orada benim malım ve çocuklarım olacak sana orada veririm dedi. Meryem sûresi 77. ayeti bu sebeble nazil oldu:**"Ayetlerimizi inkâr edip, "Bana muhakkak mal da, evlat da verilecektir" deyip isyan**

eden o adamı gördün mü?" (Buhârî, Büyü' 27; Müslim, Sıfat-ül Kıyame: 17)

Hennâd, Ebû Muaviye vasıtasıyla Â'meş'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 21

Ø TAHA SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3163- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber savaşı dönüşünde gece boyu yürüdü nihayet uykusu gelince istirahat ve uyku için devesini çöktürdü ve **"Ey Bilâl, sabah namazına bizleri uyandırmak için nöbet tut"** buyurdu. Ebû Hüreyre dedi ki: Bilâl bir süre namaz kıldı sonra sabah namazını beklemek üzere devesine yaslandı, o da uykusuzluğa dayanamadı ve uyuya kaldı. Böylece onlardan hiç kimse sabah namazı için uyanamadı. Yine ilk uyanan Peygamber (s.a.v) oldu ve **"Ey Bilâl"** dedi. Bilâl de babam anam yoluna feda olsun senin başına gelen aşırı uykusuzluk benim de başımda olduğu için uyuya kalmışım dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) develerimizi bu bölgeden sürüp çıkarınız buyurdu. Sonra başka bir konaklama yerinde devesini çöktürdü abdest aldı namaz için kamet getirtti ve vakti içinde acele etmeksizin kıldığı namaz gibi namazını kıldı ve Taha sûresi 14. ayeti olan **"Beni anmak için namazında devamlı ve duyarlı ol"** ayetini okudu. (Buhârî, Büyü' 27; Müslim, Sıfat-ül Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis pek tutulmaz hadis hafizlarından pek çok kimse bu hadisi Zührî'den, Saîd b. Müseyyeb'den rivâyet etmişler ve senedinde **"Ebû Hüreyre"**den dememişlerdir. Salih b. ebî'l Ahdar hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiştir. Yahya b. Saîd el Kattan ve başkaları hafizası yönünden onu zayıf saymışlardır.

BÖLÜM: 22

Ø ENBIYA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3164- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Veyl"** Cehennem'de bir deredir ki kafir; kırk yıl boyunca aşağı doğru düşerde onun dibine ancak ulaşabilir. (Müsned: 11287)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece İbn Lehîa'nın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3165- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, adamın biri Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna oturdu ve Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Benim kölelerim var bana yalan söylüyorlar, bana hainlik yapıyorlar ve benim emirlerime isyan ediyorlar, Ben de onlara sövüp sayıyor ve dayak atıyorum. Bunlardan dolayı benim halim ne olacak? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sana olan hainlikleri isyanları ve yalanları ile senin onlara verdiğin ceza hesap edilecek senin ceza onların suçu kadar ise hesap başa baş gelecektir. Ne alacağın nede vereceğin olacaktır. Eğer senin verdiğin ceza suçların altında ise senin onlardan alacağın kalmıştır. Eğer senin verdiğin cezalar suçlarının üstünde ise fazlası onlar için senden kısas olarak alınacaktır."** Bunun üzerine adam bir kenara çekilerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ın Kitab'ını okumuyor musun? Enbiya sûresi 47. ayette; Allah ne buyuruyor: "Ve kıyamet günü öyle doğru, öyle hassas teraziler kurarız ki, kimse en küçük bir haksızlığa uğratılmaz, bir hardal tanesi kadar bile olsa, herşeyi tartıya sokarız. Hesap görücü olarak, kimse bizden ileriye geçemez."** Bunun üzerine adam: Vallahi Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kölelerimle benim aramın ayrılmasından başka bir çözüm bulamıyorum sizi şâhid tutarım ki onların hepsi hürdür. (Müsned: 25197)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Abdurrahman b. Gazvan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Ahmed b. Hanbel de bu hadisi yine Abdurrahman b. Gazvan'dan rivâyet etmiştir.

3166- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: İbrahim (a.s), üç konuda yalan söylemiştir: 1) Hasta olmadığı halde hastayım demesi (Saffat 89). 2) Sara isimli hanımı için o benim kız kardeşimdir demesi. 3) Putları kırıp dökme işini büyük put yapmıştır (Enbiya sûresi 63. ayet) demesi. (Buhârî, Ehadisil Enbiya: 17; Müslim, Fedail: 27)

Daha başka şekilde de yine Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiş olup bu rivâyette İbn İshâk'ın ebû'z Zinad'tan yaptığı rivâyetin garibliği zikredilmemiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3167- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp bir va'z yaptı ve şöyle buyurdu: **"Ey İnsanlar sizler kabirlerinizden çırılçıplak ve sünnetsiz olarak çıkarılıp mahşer yerinde toplanacaksınız dedi. Sonra Enbiya 104. ayetini okudu sonra şöyle devam etti: Kıyamet gününde ilk giydirilecek olan İbrahim'dir."**

Ümmetimden bazı kişiler getirilecek ve sol tarafa yani Cehennemlikler bölümüne konulacaktır. Ben de Ey Rabbim bunlar benim ümmetimdendir diyeceğim. Bana; **"Senden sonra onların din adına neler ortaya çıkardıklarını bilmiyorsun"** denilecek. Ben de sahih kul İsa'nın (Maide 117. 118'de) **"Ben onlara, söylememi emrettiğin şeyden başkasını söylemedim. Benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. Ve onların arasında yaşadığım sürece onlar üzerine kontrolcü idim. Beni aralarından alıp katına yükselttiğinde üzerlerinde denetleyici sadece sendin. Sen zaten, herşeye yeterince şâhidsin. Şayet onları azaba çarptırırsan, şüphesiz onlar senin kullarındır. Ve eğer onları bağışlarsan, doğrusu sen çok güçlü ve üstün olansın. Yaptığın herşeyi yerli yerince yapansın."** dediği gibi diyeceğim. Ve bana şöyle denilecek: **"Sen onların aralarından ayrıldıktan sonra onlar İslam dininden dönerek eski dinlerine dönmüş oldular."** (Buhârî, Rıkak: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Muhammed b. Cafer, Şu'be vasıtasıyla Muğîre b. Numân'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Sanki Rasûlullah (s.a.v.), kendisinden sonra irtidad olaylarının olacağını haber vermiş gibidir.

BÖLÜM: 23

Ø HAC SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3168- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Hac sûresi 1-2. ayetleri nazil olunca bir seferde idi ve ashabına o gün nasıl bir gündür biliyor musunuz? dedi. Ashab ta: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Bunun üzerine buyurdular ki: Allah o gün Adem'e, Cehennemin payını Cehenneme gönder, buyuracak. Adem de Cehennem'in payı ne kadardır? Diye soracak Allah'ta dokuz yüz doksan dokuzu Cehennem'e biri Cennet'e, buyuracaktır. Bunun üzerine Müslümanlar ağlamaya başladılar. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Orta yolu tutarak doğru yola yöneliniz. Hiçbir peygamber yoktur ki ondan önce bir cahiliye dönemi olmamış olsun. Bu sayı cahiliye döneminden olacaktır. Eğer bu sayı cahiliye döneminden tamamlanmaz ise münafıklardan üzeri tamamlanacaktır. Önceki ümmetlere göre sizin örneğiniz, binit hayvanlarının ayaklarındaki tırnaklarının iç kısmındaki çıkıntı gibidir veya devenin bir yanındaki ben kadar sayılırsınız."** Sonra sözlerine şöyle devam etti: **"Ben sizin Cennetliklerin dörtte biri olmanızı ümit etmekteyim."** Bunun üzerine Müslümanlar tekbir getirdiler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti:**"Cennetliklerin üçte biri olmanızı kuvvetle ümid etmekteyim."** Müslümanlar yine tekbir getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.)'de **"Cennetliklerin yarısı olmanızı ümid etmekteyim."** Müslümanlar tekrar tekbir getirdiler. Artık Rasûlullah (s.a.v.)'in üçte ikisini deyip demediğini bilemiyorum. (Müsned: 19055)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bir başka şekilde Imrân b. Husayn tarafından da rivâyet edilmiştir.

3169- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculukta peygamberle beraberdik Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabı arasında yürüyüşte bir fark meydana gelmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Hac sûresi 1-2. ayetlerini yüksek sesle okudu. Ashab bunu işitince bineklerini kamçıladılar Rasûlullah (s.a.v.)'in bir söz söylemek üzere olduğunu anladılar. Rasûlullah (s.a.v.), o günün nasıl bir gün olacağını biliyor musunuz? buyurdu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. Rasûlullah (s.a.v.): O gün öyle bir gündür ki Allah Adem'i çağıracak ve Cehennemin payını Cehenneme gönder buyuracak. Adem de şöyle diyecek Ey Rabbim Cehennemin payı ne kadardır. Allah'ta şöyle buyuracak her binden dokuzyüz doksan dokuzu Cehennemlik biri ise Cennetliktir. Bunun üzerine orada bulunanlar o kadar üzüntüye kapıldılar ki yüzlerinde tebessüm izi bile kalmadı. Rasûlullah (s.a.v.), ashabının bu halini görünce şöyle buyurdu: **"Kulluk yapınız ve iyimser olunuz. Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki sizler mahlukatın ikisiyle berabersiniz Ye'cüc ve Me'cüc… Bu iki gurup yaratıklar kimlerle beraber olurlarsa onları çoğaltırlar ademoğlu ve iblisin soyundan gelen kim olursa olsun. Ravi diyor ki: Bunu duyunca halkın yüzü güldü ve sıkıntıları gider gibi oldu.**

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kulluk yapın iyimser olun Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler tüm insanlar arasında devenin bir yanındaki ben gibisiniz veya binit hayvanlarının tırnaklarının iç kısmındaki iki tümsek gibisiniz."** (Müsned: 19055)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3170- Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Ka'benin atîk diye adlandırılmasının tek sebebi hiçbir zorba oraya hâkim olamamıştır yani zorbalardan korunmuş bir yerdir. (Hac sûresi 29. 33. ayetlerde geçen kelime Atîk) (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis Zührî vasıtasıyla mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

Kuteybe, Leys vasıtasıyla Akîl'den, Zührî'den bu hadisin bir benzerini nakletmiştir.

3171- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), Mekke'den çıkarıldığı zaman Ebû Bekir, Peygamberlerini çıkardılar ve mutlaka helâk olacaklardır. Bunun üzerine Allah, Hac sûresi 39. ayetini indirdi: **"Kendileriyle savaşa girişilen mü'minlere, zulme uğramalarından dolayı, savaş izni verildi. Şüphesiz Allah, onlara yardım ulaştıracak güçtedir."** Bunun üzerine Ebû Bekir: **"İleride savaş olacağını kesinlikle bilmiştim"** dedi. (Müsned: 1768)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Abdurrahman b. Mehdî ve başkaları bu hadisi Sûfyân'dan, A'meş'den, Müslim el Batîn'"den, Saîd b. Cübeyr'den mürsel olarak rivâyet etmiş ve senedinde **"İbn Abbâs'tan"** dememişlerdir.

Muhammed b. Beşşâr, Ebû Ahmed ez Zübeyrî vasıtasıyla Sûfyân'dan, A'meşten, Müslim el Batîn'den, Saîd b. Cübeyr'den mürsel olarak rivâyet etmişler olup senedinde **"İbn Abbâs'tan"** dememişlerdir.

3172- Saîd b. Cübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'den çıkarıldığında bir adam: **Peygamberlerini çıkardılar"** dedi de Allah, Hac sûresi 39. ve 40. ayetini indirdi: **"Kendileriyle savaşa girişilen mü'minlere, zulme uğramalarından dolayı, savaş izni verildi. Şüphesiz Allah, onlara yardım ulaştıracak güçtedir. Onlar ki, sadece "Bizim Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için, haksızlıkla yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, şüphesiz o zaman içlerinde Allah'ın isminin çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler çoktan yıkılıp gitmiş olurdu. Ve şüphesiz Allah, kendi dinine yardım edenlere, mutlaka yardım edecektir. Şüphesiz ki Allah, çok üstündür, çok güçlüdür."** Haksızlıkla yurtlarından çıkarılanlar peygamber ve ashabıdır. (Müsned: 1768)

BÖLÜM: 24

Ø MÜ'MINÜN SÜRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3173- Abdurrahman b. Abdulkari (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'tan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.), vahy geldiği zaman başının ucunda arı uğuldamasına benzeyen bir ses işitilirdi. Bir gün kendisine vahy gelmişti. Bir süre bekledik sonra vahiy durumu ondan kaldırıldı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), kıbleye karşı durdu ellerini kaldırdı ve şöyle buyurdu: Allah'ım biz Müslümanların sayısını artır eksiltme bizi şerefli kıl, alçaltma bizi, ver bize mahrum etme bize iyiliklerde bizi gözet bizim üzerimize başkalarını tercih etme. Bizi memnun et sen de bizden razı ol. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle devam etti: Bana on ayet indirildi kim onların gereğini yaparsa mutlaka Cennete girecektir. Sonra Mü'minün sûresi 1-11. ayetlerini okudu: **"1) Kesin olan şudur ki, inananlar mutlaka kurtuluşa ereceklerdir. 2) Onlar ki, namazlarını gönül alçaklığıyla ve duyarlılıkla kılarlar. 3) Onlar ki, boş ve anlamsız söz ve işlerden yüz çevirirler. 4) Arınmak için yapılması gereken zekatı, gerektiği şekilde yerine getirirler. 5) Ve onlar ki, namus ve iffetlerini, haramdan ve şüpheli şeylerden korurlar. 6) Ancak eşleri ve sahip olduğu cariyeler hariç, bunlarla olan ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. 7) Ama bunun ötesine gitmek isteyen olursa, işte haddi aşanlar böyleleridir. 8) Ve onlar ki, emanetlerini ve verdikleri sözü yerine getirirler. 9) Onlar ki, namazlarını vaktinde ve devamlı kılarak muhafaza ederler. 10) İşte varis olacak olanlar böyleleridir. 11) Firdevs Cennetine varis olacak ve orada temelli kalacaklardır."** (Müsned: 218)

Muhammed b. Ebân, Abdurrezzak vasıtasıyla Yunus b. Süleym'den, Yunus b. Yezîd'den, Zührî'den aynı senedle mana olarak bu hadisin bir benzerini bize nakletmiştir.

Tirmizî: Bu hadis ilk hadisten daha sahihtir. İshâk b. Mensur'dan işittim şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel ve Ali b. el Medîni, İshâk b. İbrahim vasıtasıyla Abdurrezzak'tan, Yunus b. Süleym'den, Yunus b. Yezîd'den ve Zührî'den bu hadisi nakletmişlerdir.

Tirmizî: Abdurrezzak'tan bu hadisi önceden işitenler onun senedinde Yunus b. Yezîd'i zikrederler. Bazıları ise Yunus b. Yezîd'i zikretmezler. Yunus b. Yezîd'i zikredenlerin rivâyeti daha sağlamdır. Abdurrezzak ise bu hadisin senedinde Yunus b. Yezîd'i bazen zikreder bazen zikretmezdi. Yunus, zikredilmeyen rivayet mürseldir.

3174- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Nadr'ın kızı Rübeyyi', Peygamber (s.a.v)'e geldi -oğlu Harîs b. Süraka, serseri bir okla Bedir savaşında şehîd düşmüştü- ve bana oğlum Harîs'den haber ver dedi. Eğer hayır içindeyse sabreder ve mükafatını Allah'tan beklerim dedi. Şayet hayır içinde değilse var gücümle duâya sarılırım dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: Ey Harîse'nin annesi Cennet içinde Cennetler vardır. Senin oğlun ise Firdevs-i A'lâ Cennetine ulaşmıştır. Firdevs Cenneti diğer Cennetlerin yaylası, en uygun ve elverişli yeridir. (Buhârî, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3175- Peygamber (s.a.v)'in hanımı Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Mü'minün sûresi 60. ayetini Rasûlullah (s.a.v.)'e sordum ve dedim ki: **"Onlar şarap içen ve hırsızlık edenler midir?"** Rasûlullah (s.a.v.): **"Hayır Sıddîk'in kızı"** buyurdu. Fakat onlar kendilerinden kabul edilmemesinden korktukları halde oruç tutan namaz kılan ve sadaka verenlerdir. İşte böyleleridir, hayırda yarışanlar diyerek Mü'minün sûresi 61. ayetini okudu. (İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis Abdurrahman b. Saîd'den Ebû Hazim'den, Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

3176- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Mü'minün sûresi 104. ayeti hakkında şöyle buyurdu: **"Ateş onların yüzlerinin derilerini yakıp kavuracakta üst dudağı başının yarısına varacak alt dudağı ise göbeğine inecek kadar sarkacaktır."** (Müsned: 11409)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 25

Ø NUR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3177- Amr b. Şuayb, babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Kendisine Mersed b. ebî Mersed denilen bir adam vardı bu adam Mekke'den esirleri taşıyarak Medîne'ye götürürdü. Mekke'de **"Anak"** denilen fahişe bir kadın daha vardı ki bu kadın Mersed'in dostu idi. Mersed, Mekke esirlerinden bir kimseye kendisini taşıyacağını va'd etmişti. Mersed şöyle anlattı. Bir mehtaplı gecede geldim Mekke duvarlarından birinin gölgesinde durdum. Anak'ta geldi duvarın kenarında benim gölgemin karaltısını gördü, yanıma yaklaşınca beni tanıdı ve **"Mersed misin?"** diye sordu. Ben de: **"Mersed'im"** cevabını verdim. **"Merhaba hoş geldin, bu geceyi bizim yanımızda geçir"** dedi. Ben de: **"Ey Anak! Allah zinayı haram kıldı"** dedim. Bunun üzerine Anak: **"Ey oba halkı bu adam esirlerinizi kaçırıyor"** diye bağırdı. Bunun üzerine sekiz kişi peşime düştü. Handeme yolunu tuttum sonunda bir kaya yarığına veya mağaraya girdim onlarda gelerek benim başımın ucunda dikildiler. Hatta orada idrarlarını yaptılar idrarları başımın üstüne aktı. Fakat Allah onların gözlerini benden kör etti. Onlar dönüp gittiler. Ben de adamıma döndüm onu yüklendim kendisi biraz ağırdı. Izhir denilen yere kadar onu götürdüm ve orada zincirlerini çözdüm onu taşıyordum beni çok yormuştu. Sonunda Medîne'ye vardım. Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek Ey Allah'ın Rasûlü! Anak ile evlenebilir miyim? Rasûlullah (s.a.v.), sustu bana hiç cevap vermedi, sonra Nur sûresi 3. ayet nazil oldu: "**Zina yapan erkek, ancak zina yapan kadınlara veya müşrik olanlara arzu duyup onlarla evlenir. Zina eden kadın da, ancak zina yapan erkeklere veya müşrik olanlara arzu duyup onlarla evlenir. Bu şekilde zina edenlerle evlenme mü'minlere haram kılınmıştır."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ey Mersed! Zina eden erkek ancak zina eden kadınla ve müşrikle evlenir zina eden kadın ise ancak zina eden erkekle ve müşrikle evlenir; **"Sen, O kadınla evlenme"** (Nesâî, Nikah: 27; Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3178- Saîd b. Cübeyr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mus'ab b. Umeyr'in Irak valiliği döneminde lian yapan karı koca hakkında bunlar birbirinden ayrılması gerekir mi diye bana soruldu. Ben de ne cevap vereceğimi bilemedim. Bulunduğum yerden Mekke'deki Abdullah b. Ömer'in evine gitmek üzere yola çıktım. Mekke'ye vardığımda onun yanına girmek için izin istedim. Bana öğle istirahatı (kaylule) yapmaktadır denildi. Benim sesimi duyunca

içeriden kendisi şöyle seslendi: Cübeyr'in oğlu gir, mutlaka seni buraya kadar önemli bir iş getirmiştir. Ben de girdim hayvanın palanından bir yatak yapıp yattığı gözüme ilişti ve hemen Ey Ebû Abdurrahman! Lian yapan karı koca birbirinden ayrılır mı? dedim. Abdullah:**"Sübhanallah, evet ayrılır"** dedi. Bu konuyu ilk önce soran kişi falan oğlu falandır. Peygamber (s.a.v)'e gelerek Ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Birimiz karısını zina eder durumda görürse ne yapmasını emredersiniz? Konuşsa büyük bir meseleyi ifşa etmiş sussa büyük bir meseleyi geçiştirmiş olacaktır. Peygamber (s.a.v), sustu ve kendisine cevap vermedi. O kişi o günden sonra tekrar Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve gerçek şu ki size sorduğum duruma kendim düşmüş bulunmaktayım. Bunun üzerine Allah Nur sûresi 6. 7. 8. 9. ayetleri indirdi: **"6) Kendi eşlerini zina ile suçlayan, fakat kendilerinden başka şâhidleri olmayan kimselere gelince, bu suçlamayı yapanların her biri doğru söylediklerine dair, dört defa Allah'ı şâhid tutsunlar. 7) Ve beşincisinde de, bu suçlamayı yapan kişi, eğer yalancılardansa, Allah'ın lanetine razı olduğunu ifade etsin. 8) Ve suçlanan kadına gelince, onun kocasının yalan söylediğine dair, Allah'ı dört defa şâhid tutması, bu suça verilecek cezayı ondan giderir. 9) Ve beşincisinde, kocası doğruyu söylüyorsa, Allah'ın gazabına razı olduğunu ifade etmesidir."** Sonra Rasûlullah (s.a.v.), O adamı çağırdı ona bu ayetleri okudu va'z, nasihat ederek hatırlatmalarda bulundu ve dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu haber verdi. Adam: Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bu karım hakkında yalan söylemedim.

Sonra ikinci olarak kadını çağırdı ona da va'z ve hatırlatmalarda bulundu dünya azabının ahiret azabından çok daha hafif olduğunu bildirdi. Kadın da dedi ki: Hayır seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki kocam doğru söylemedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) önce erkekten başladıve erkek kendisinin doğru söylediğine dair Allah'a dört sefer yemin etti, beşincisinde ise eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını diledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), kadına döndü kadın kocasının gerçekten yalancı olduğuna dair Allah'a dört defa yemin etti. Beşincisinde şayet kocası doğrulardan ise Allah'ın gazabının kendisi üzerine olmasını diledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), onları birbirinden ayırdı. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Lian: 17)

Bu konuda Süheyl ibn Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

3179- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Hilâl b. Ümeyye peygamberin huzurunda karısının, Şerîk b. Sahma ile zina yaptığını ortaya attı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu konuda delil isteriz veya iftira cezasının sırtında olduğu bil!"** Hilâl dedi ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü, içimizden biri karısının üzerinde bir adam görürse delil mi arayacaktır?"** Rasûlullah (s.a.v.): **"Delil isteriz aksi takdirde ceza sırtındadır"** demeye devam etti. Hilâl: **"Seni hak ile gönderene yemin olsun ki ben doğru söylemekteyim. Benim meselem hakkında beni cezadan kurtaracak bir şey mutlaka inecektir…"** Bunun üzerine Nur sûresi 6-9. ayetleri nazil oldu:**"6 Kendi eşlerini zina ile suçlayan, fakat kendilerinden başka şâhidleri olmayan kimselere gelince, bu suçlamayı yapanların her biri doğru söylediklerine dair, dört defa Allah'ı şâhid tutsunlar. 7 Ve beşincisinde de, bu suçlamayı yapan kişi, eğer yalancılardansa, Allah'ın lanetine razı olduğunu ifade etsin. 8 Ve suçlanan kadına gelince, onun kocasının yalan söylediğine dair, Allah'ı dört defa şâhid tutması, bu suça verilecek cezayı ondan giderir. 9 Ve beşincisinde, kocası doğruyu söylüyorsa, Allah'ın gazabına razı olduğunu ifade etmesidir."** Peygamber (s.a.v)'e vahiy inme işi bitince Hilâl ve karısına haber gönderdi. Bunun üzerine gelen Hilâl lian yaptı. Peygamber (s.a.v) ise şöyle söylüyordu: **"Şüphesiz Allah ikinizden birinin yalancı olduğunu biliyor şimdi tevbe isteyeniniz var mı?"** Sonra kadın kalkıp lian yaptı ve beşincisine gelince: **"Eğer koca doğru söyleyenlerden ise; Allah'ın gazabı kendi üzerinedir."** İnsanlar: **"Allah'ın gazabı mutlaka yerini bulacaktır"** dediler. İbn Abbâs diyor ki: Bunun üzerine kadın durakladı, başını eğdi hatta yaptığı liandan vazgeçecek sandık fakat kadın: **"Bu gün toplumumu rezil ve kepaze etmeyeceğim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Doğurduğu zaman o kadının çocuğuna bakınız eğer çocuk iki gözü sürmeli kalçaları geniş ve bacakları kalın olursa; O çocuk Şerîk b. Sahma'ya aittir."** Kadın günü gelince bu şekilde bir çocuk meydana getirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Allah'ın kitabında lian meselesi hakkında hüküm gelmemiş olsaydı, bizim o kadınla işimiz vardı."** (İbn Mâce, Talak: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Hişâm b. Hassân'ın rivâyeti olarak hasen garibtir. Abbâd b. Mansur bu hadisi İkrime'den, İbn-i Abbâs'tan rivâyet etmiştir. Eyyûb'ta İkrime'den mürsel olarak rivâyet etmiştir ve senedinde **İbn Abbâs'a** yer vermemiştir.

3180- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hakkımda söylenenler söylendiği zaman benim bundan haberim yoktu. Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp benim hakkımda bir hutbe vermişti. Bu hutbesinde Kelime-i şehâdet getirmiş Allah'a gereği şekilde Hamd-ü sena ettikten sonra hutbesine şöyle devam etti: Şimdi ailemi itham eden bazı kimseler hakkında bana yol gösteriniz. Vallahi ben ailem hakkında hiçbir kötülük bilmiyorum ve olacağına da ihtimal vermiyorum. Bir kişiyi itham ettiler ki vallahi onun üzerinde de bir kötülük olacağına ihtimal vermiyorum. O kimse ben olmadan evime girmiş değildir. Hangi savaşa çıktımsa benimle beraber çıkmıştır.

Bunun üzerine Sa'd b. Muâz kalktı ve Ey Allah'ın Rasûlü! Bana izin ver onların boyunlarını vuralım. Arkasından Hazreçoğullarından bir adam kalktı -Hassân b. Sabit'in anası o kimsenin kabilesindendi- ve şöyle dedi. Ey Muâz yanılıyorsun eğer o kimseler Evs kabilesinden olmuş olsalardı onların boyunlarını uçurmak hoşuna gitmezdi. Neredeyse mescid içersinde Evs ve Hazreç arasında kötü bir olay çıkacaktı. Âişe: Benim bundan da haberim yoktu o günün akşamı idi bir ihtiyaçtan dolayı çıkmıştım yanımda Mıstah'ın annesi vardı tökezlendi düştü ve şöyle dedi: **"Mıstah sürünsün"** kendisine şöyle dedim: Ey ana kendi oğluna mı sövüp sayıyorsun? Kadın sustu sonra ayağı tekrar tökezledi yine **"Mıstah sürünsün"** dedi. Ben de kendi oğluna mı sövüp sayıyorsun? Dedim. Susta bir şey demedi. Üçüncü sefer tökezleyince yine **"Mıstah sürünsün"** dedi. Ben de kendisini azarladım ve: **"Ey Ana! Kendi oğluna mı sövüp sayıyorsun"** dedim. O da şöyle konuştu: **"Vallahi ona sadece senin için sövüp sayıyorum"** dedi. Ben de: **"Hangi konuda"** dedim. Bunun üzerine bana lafı açtı ve olanları anlattı. Ben de: **"Gerçekten tüm bunlar oldu mu?"** dedim. **"Evet vallahi"** dedi. Hemen evime döndüm niçin çıktığımı ne yapacağımı hiç bilemedim. Şok'a girdim ve sıtma hastalığına yakalandım. Peygamber (s.a.v)'e beni babamın evine gönder dedim. Bir erkek çocuğu ile beni gönderdi. Evimize girdiğimde annemi evin zemininde buldum. Babam ise birinci katta Kur'ân okumakta idi. Anam: **"Kızcağızım niçin geldin?"** dedi. Ben de olup biteni haber verdim hakkımda söylenenleri anlattım. Bu meseleler bana yaptığı tesiri onda yapmadı. Dedi ki:**"Kızcağızım meseleyi bu kadar büyütme! Vallahi kendisini seven bir erkeğin nikahı altında olan üstelik kumaları da bulunan güzel bir kadına hased edilmemesi ve hakkında dedi kodu yapılmaması pek nadirdir."** Yine gördüm ki bu olaylardan benim kadar etkilenmemiştir. **"Babam bu olayları biliyor mu?"** diye sordum. **"Evet biliyor"** dedi. **"Peki, Rasûlullah (s.a.v.) bunu biliyor mu?"** dedim. **"Evet biliyor"** dedi. Ben de gözyaşlarımı tutamadım ve ağladım. Üst katta Kur'ân okumakta olan babam, ağladığımı duyunca aşağıya indi ve anneme nesi var bunun diye sordu. Annem de: **"Kendisi hakkında konuşulanlar kulağına ulaşmış"** dedi. Bunun üzerine babamın gözleri yaşla doldu taştı ve: **"Ey Kızım! Mutlaka evine dönmüş olacaksın"** dedi. Ben de evime döndüm Rasûlullah (s.a.v.), evime geldi benim hakkımda hizmetçime bazı şeyler sordu. Hizmetçi kadın da şöyle dedi: **"Hayır vallahi onun hakkında hiçbir kusur bilmiyorum, tek bildiğim kusuru ekmek yaparken uyuklardı da davar gelerek onun hamurundan veya mayasından yerdi"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından biri onu azarlayarak Rasûlullah (s.a.v.)'e doğru söyle dedi ve ileri geri konuştular. Kadın: **"Sübhanallah"** dedi ve; **"Vallahi onun hakkında kuyumcunun sarı altın hakkında bildiği ne ise ben de onun hakkında suçsuz olduğunu biliyorum"** dedi.

Hakkında laf edilen Safvân'ın kulağına da olaylar ulaşınca o da "sübhanallah" demişti ve vallahî hiçbir kadının elbisesini hiçbir maksatla açmadım. Âişe diyor ki: **"Bu kimse sonradan Allah yolunda şehîd düşmüştür."** Âişe şöyle devam etti: "Annem ve babam yanımda sabahladılar. Rasûlullah (s.a.v.), yanıma girinceye kadar yanımdan ayrılmadılar. Rasûlullah (s.a.v.), ikindi namazını kılarak yanıma girdi. Annem ve babam sağımdan ve solumdan beni kuşatmışlardı. Rasûlullah (s.a.v.), şehâdet getirdi, Allah'a layık olduğu şekilde hamd-ü senada bulundu. Sonra şöyle dedi: Ey Âişe! Bir kötülük işlemiş ve nefsine zulmetmiş isen Allah'a dön tevbe et. Allah şüphesiz kullarının tevbesini kabul eder. Ensardan bir kadın gelmişti ve kapının önünde oturmakta idi. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'e: Bu kadının bir şey anlatmasından çekinmiyor musun? Peygamber (s.a.v), bir süre daha nasihat etti. Babama döndüm, O'na cevap ver dedim. O da ne diyeyim diye karşılık verdi. Anama döndüm sen ona bir cevap ver dedim o da ne diyeyim diye karşılık verdi. İkisi de cevap vermeyince, Ben şehâdet getirdim Allah'a hamdettim onu layık olduğu şekilde övgülerle andıktan sonra şöyle dedim: Dikkat edin! Vallahi ben böyle bir şeyi asla yapmadım desem -Allah böyle olduğuma şâhidtir- bu ifade sizin yanınızda bana bir fayda sağlayıcı değildir. Bu konuda çok konuştunuz ve bu konu içinize sinmiştir. Eğer bu işi ben yaptım desem -Allah benim böyle bir iş yapmadığımı biliyor- ama siz hadiseyi kendi aleyhine kabullendi diyeceksiniz. Ben vallahi kendime ve size uygun olabilecek bir örnek bulamıyorum. Ancak bu sırada Yakup ismini zihnimde aradım fakat onu çıkaramadım. Ancak Yusuf'un babası Yakub'un: Sabretmek güzeldir. Allah sizin tüm anlattıklarınıza karşı kendisinden yardım beklenir, dediğini hatırlıyorum. Âişe şöyle devam etti: O anda Rasûlullah (s.a.v.)'e vahiy indirildi. Biz sustuk kendisinden vahiy durumu kalktığı zaman yüzündeki sevinci hemen anladım. O alnını siliyor ve şöyle diyordu:**"Ey Âişe müjdeler,**

Allah senin suçsuz olduğunu bildiriyor" dedi. Ben ise o anda çok öfkeli idim. Annem ve babam: **"Kalk ve Rasûlullah (s.a.v.)'e teşekkür et"** dediler. Ben de: Hayır vallahi ona da teşekkür etmeyeceğim, size de teşekkür etmeyeceğim; sadece suçsuz olduğumu bildiren Allah'a hamdedeceğim.

Çünkü sizler bu iftirayı duyduğunuzda ne reddettiniz nede beni müdafaa ettiniz. Âişe şöyle dedi: "Cahş'ın kızı Zeyneb'e gelince Allah onu dini konusunda korudu ve benim hakkımda sadece hayır konuştu. Fakat onun kız kardeşi Hamne helak olanlar arasında helak olmuştur.

Bu hadisede konuşanlar Mıstah, Hassân b. Sabit ve münafik Abdulah b. Übey b. Selül dü. Abdullah b. Selül meseleyi daima kurcalar ve söylenenleri toplardı. İçlerinde iftirada en büyük payı alan Hamne idi. Âişe sözünü şöyle sürdürdü. Babam Ebû Bekir'i, Mıstah'ı hiçbir şekilde yararlandırmayacağına yemin etmişti. Bunun üzerine Allah, Nur sûresi 22. ayeti indirdi: **"İçinizden iyilik ve varlık sahibi olanlar yakınlarına, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere onların hatalarından dolayı yardımda bulunmamaya yemin etmesinler. Ve yapageldikleri yardımdan bir eksiltme yapmasınlar, onların kusurlarını affedip bağışlasınlar, aldırış etmesinler. Dikkat edin! Allah'ın sizi bağışlamasını sevip arzu etmez misiniz? Gerçekten Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."** Ebû Bekir, evet vallahi Ey Rabbimiz bizi bağışlamanı elbette isteriz dedi ve Mıstah'a önceden yapmamakta olduğu yardıma yeniden döndü. (Buhârî, Meğazi, 27; Müslim, Tevbe: 17)

Tirmizî: Bu hadis Hişâm b. Urve'nin rivâyet olarak hasen sahih garibtir. Yunus b. Yezîd, Ma'mer ve pek çok kimse bu hadisi Zührî'den, Urve b. Zübeyr'den, Saîd b. Müseyyeb'den, Alkame b. Vakkâs el Leysî'den, Ubeydullah b. Abdullah'tan ve Âişe'den bu hadisi Hişâm b. Urvenin rivâyetinden daha uzun ve tam olarak rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3181- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Benim suçsuzluğumu ilan eden ayetler indirildiği zaman Peygamber (s.a.v), minbere çıktı durumu anlattı ve inen ayetleri okudu. Minberden inince iftira işinde baş rolü oynayan iki erkekle bir kadına iftira cezasının tatbik edilmesi için emir verdi de ceza onlara uygulandı. (Buhârî, Meğazi: 27; Müslim, Tevbe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece Muhammed b. İshâk'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 26

Ø FURKAN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3182- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e "günahların en büyüğü hangisidir" diye sordum. **"Seni yaratan Allah'a ortak koşmandır"** buyurdu. "Sonra hangisidir" dedim. **"Seninle beraber yiyip tüketeceğinden korktuğun için çocuğunu herhangi bir şekilde öldürmendir."** Sonra hangisi, diye sordum. **"Komşunun hanımıyla zina etmendir"** buyurdu. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Muhammed b. Bündar, Abdurrahman b. Mehdî ve Sûfyân vasıtasıyla Mansur ve A'meş'den, Ebû Vâil'den, Amr b. Şurahbil'den ve Abdullah'tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3183- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e hangi günah daha büyüktür? diye sordum, şöyle buyurdu: **"Seni yarattığı halde Allah'a ortak koşmandır, yiyeceğinden yiyip tüketeceği korkusundan dolayı çocuğunu öldürmendir ve komşunun hanımıyla zina etmendir."** Sonra Furkan sûresi 68-69. ayetlerini okudu: **"Ve onlar ki, Allah'la beraber asla birtakım düzmece ilahlara yalvarıp yakarmazlar ve hukuki bir gerekçe olmadıkça, Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymazlar ve zina etmezler. Çünkü bilirler ki, bunlardan herhangi birini işleyen kimse, bir kötülük ve günaha bulaşmış olmakla kalmayacak. Fakat kıyamet gününde, azabı kat kat olacak ve aşağılık bir durumda, temelli olarak kalacaktır."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Sûfyân'ın Mansur'dan ve A'meş'den rivâyeti Vasıl'ın rivâyetinden daha sahihtir.çünkü o senedine bir kişi ilave etmiştir.

Muhammed b. Müsenna, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Vasıt'dan, Ebû Vail'den ve Abdullah'tan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Aynı şekilde Şu'be, Vasıt'dan, Ebû Vâil'den ve Abdullah'tan rivâyet etmiş olup senedinde Amr b. Şurahbil'i zikretmemiştir.

BÖLÜM: 27

Ø ŞUARA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3184- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Şuara sûresi 214. ayeti olan **"Ve en yakın hısım ve akrabalarından başlayarak erişebileceğin herkesi uyar"** ayeti inince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: **"Ey Muttalib'in kızı Safiye, Ey Muhammed'in kızı Fatıma, Ey Abdulmutalib oğulları… Allah'a karşı sizin için yapabileceğim bir şey yok ama malımdan istediğiniz kadar alabilirsiniz."** (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Aynı şekilde Vekî' ve başkaları Hişâm b. Urve'den ve babasından ve Âişe'den, Muhammed b. Abdurrahman et Tufavî'nin rivâyeti gibi rivâyet etmişlerdir.

Bazıları da Hişâm b. Urve'den, babasından ve Peygamber (s.a.v)'den mürsel olarak rivâyet etmiş olup senedinde **"Âişe'yi"** zikretmemişlerdir.

Bu konuda Ali ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3185- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Şuara 214. ayeti inince; Rasûlullah (s.a.v.), Kureyş'i topladı, hususi ve Umumî çağrılarda bulunarak şöyle buyurdu: Ey Kureyş topluluğu kendinizi ateşten koruyunuz çünkü ben sizin için ne bir zarar nede bir fayda verme gücüne sahip değilim Ey Abdumenaf oğulları topluluğu kendinizi ateşten koruyun, sizler için ne faydam nede zarar verebilecek gücüm yoktur. Ey Kusay oğulları topluluğu kendinizi Cehennem ateşinden koruyun size fayda ve zarar verebilecek bir gücüm yoktur.

Ey Abdulmuttalib oğulları! Kendinizi ateşten koruyun sizler için ne fayda ne de zarar verebilecek bir gücüm yoktur. Ey Muhammed'in kızı Fatıma sende kendini Cehennem ateşinden koru senin için fayda ve zarar verebilecek bir imkanım yoktur. Senin için sadece akrabalık bağım vardır onun gereklerini yapacağım. (Buhârî, Vesâyâ: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Bu hadis sadece Musa b. Talha'nın rivâyetiyle bilinir. Ali b. Hucr, Şuayb b. Safvân vasıtasıyla Abdulmelik b. Umeyr'den, Musa b. Talha'dan, Ebû Hüreyre'den mana olarak benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

3186- Ebû Musa el Eş'arî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Şuara sûresi 214. ayeti nazil olunca Rasûlullah (s.a.v.), iki parmağını iki kulağına koydu. Sesini yükselterek şöyle dedi: **"Ey Abdumenaf oğulları yetişin"** diye bağırdı. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Ebû Musa rivâyeti olarak garibtir.Bazıları bu hadisi Avf'tan, Kasame b. Züheyr'den mürsel olarak rivâyet etmişler. Senedinde Ebû Musa'yı zikretmemişlerdir ki bu rivâyet daha sahihtir. Bu hadisi Muhammed b. İsmail'e hatırlattım da Ebû Musa hadisi olarak bilemedi.

BÖLÜM: 28

Ø NEML SÛRESINDEN TEFSIREDILEN AYETLER

3187- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: Neml sûresi 87. ayette: Dabbet-ül Arz denilen yaratık kıyamete yakın çıktığında beraberinde Süleyman'ın mührü ve Musa'nın asası da bulunacaktır. Mü'minin yüzü pırıl pırıl olacak kafirin burnu da mühürle mühürlenecektir. Bu yüzden bir yerde oturanlar birbirini tanıyacaklar ve bu mü'mindir buda kafirdir, diyebilecektir. (Buhârî, İlim: 27; İbn Fiten: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Ebû Hüreyre'den, Dabbet-ül Arz hakkında değişik bir hadis daha rivâyet edilmiştir.

Bu konuda Ebû Ümâme ve Huzeyfe b. Üseyd'den hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 29

Ø KASAS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3188- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) amcası için: **"Lailahe illallah de ki kıyamet günü senin için şâhidlik edeyim"** buyurdu. O da şöyle dedi: **"Kureyş kararsızlığından dolayı iman etti diyerek beni ayıplamasa bu kelimeyi söyleyip senin yüzünü güldürürdüm."** Bunun üzerine Allah Kasas sûresi 56. ayetini indirdi: **"Gerçek şu ki, sen her sevdiğini, doğru yola yöneltemezsin. Fakat Allah'tır yönelmek isteyeni, dilediği şekilde doğru yola yönelten ve yine O'dur doğru yola erişecekleri daha iyi bilen."** (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi Yezîd b. Kaysan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 30

Ø ANKEBUT SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3189- Simak b. Harb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mus'ab b. Sa'd'ten işittim. Babasından babasından naklederek şöyle diyordu: Benim hakkımda dört ayet indirildi dedi ve şöyle anlattı: Sa'd, benim hakkımda dört ayet indirildi dedi ve şöyle anlattı: Sa'd'ın annesi, oğlu Müslüman olunca şöyle demişti: **"Allah anne ve babaya iyilik yapmayı emretmemiş midir? O halde ölesiye kadar yemek yemeyeceğim veya sen dininden dönersin."** Sa'd dedi ki: Onu yedirmek için ağzını açarlar ve bir şeyleri zorla yedirirlerdi. Bunun üzerine Ankebût 8. ayeti indirildi:**"Biz insana yapacağı hayırlı işlerden biri olarak, anne ve babasına iyi davranmasını emrettik; ama buna rağmen, eğer onlar körü körüne herhangi bir şeyi bana ortak koşmanı isterlerse, onlara uyma. Çünkü, hepiniz sonunda dönüp bana geleceksiniz, o zaman hayatta iken yapmış olduğunuz herşeyi, iyi ve kötü yönleriyle gözünüzün önüne sereceğim."** (Müslim, Cihâd: 27; Nesâî, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3190- Ümmü Hanî (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), **"…toplantılarınızda her türlü hayasızlığı yapacaksınız öyle mi?..."** Ankebût sûresi 29. ayeti hakkında şöyle demiştir: **"Yeryüzündeki insanlara fiske taşı atarlar ve onlarla alay ederlerdi."** (Müsned: 25656)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Hatîm b. ebî Sağîre'nin, Simâk'den yaptığı rivâyetle bilmekteyiz.

Ahmed b. Abde ed Dabbî,Süleym b. Ahzar vasıtasıyla Hatîm b. ebû Sağire'den bu senedle hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 31

Ø RÛM SÜRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3191- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir'in, Kureyşlilerle yaptığı bir münakaşa ve bahse girişme meselesinde biraz daha temkinli davranarak süreyi uzatmasını istemiş ve **"Bıd'ı"** kelimesi üçten dokuza kadar olan süreyi içerir demiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: İbn Abbâs'ın Ubeydullah'tan ve Zührî'den rivâyet ettiği bu hadis garibtir.

3192- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bedir günü idi Rumlar İranlılara gâlib geldiler bu haber mü'minlerin hoşuna gitmiş ve sevinmişlerdi. Bunun üzerine Rûm sûresi 1-4. ayetleri nazil oldu:**"1) Elif, Lâm, Mîm. 2) Bizanslı Rûmlar yenilgiye uğradılar. 3) Bizans ordusu Arapların yurtlarının bulunduğu yakın bir yerde yenildiler. Fakat onlar bu yenilgilerinden sonra, yeniden üstünlük sağlayacaklar. 4) Bir kaç yıl içinde; çünkü karar yetkisi eninde sonunda Allah'a aittir. İşte o gün inananlar sevineceklerdir."**

Mü'minler, Rumların İranlılara gâlib gelmesiyle sevinmişlerdi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Nasr b. Ali bu ayeti **"Galebet-ir Rûm"** şeklinde okumuştur.

3193- İbn Abbâs (r.a.), Rûm sûresi 1-3. ayetleri hakkında **"ğalebet"** ve **"ğulibet"** şeklinde okumuştur. Müşrikler; İranlıların, Rumları mağlub etmelerini isterlerdi. Çünkü kendileri de onlar gibi puta tapan kimselerdi. Müslümanlar ise kitap ehli olduklarından Rumların İranlılara gâlib gelmelerini istemekte idiler. Müşrikler bunu Ebû Bekir'e söylediler. Ebû Bekir de Peygamber (s.a.v)'e söyledi ve Rasûlü Ekrem muhakkak Rumlar gâlib gelecektir, buyurdu. Ebû Bekir Peygamber (s.a.v)'in sözünü müşriklere anlattı. Bunun üzerine müşrikler seninle bizim aramızda bir müddet tayin et şayet biz bahsi kazanırsak şu ve şu kadar deve bizim olacak eğer siz bahsi kazanırsanız şu ve şu kadar deve sizin olacaktır, dediler. Ebû Bekir süreyi beş yıl olarak tayin etti. Fakat Rumlar gâlib gelemediler. Durumu Peygamber (s.a.v)'e anlattılar. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Bu süreyi on yıla kadar uzatsaydın. Ebû Saîd diyor ki: **"Bıd'ı"** ondan aşağı demektir. İbn Abbâs diyor ki: Bundan sonra Rumlar gâlib geldiler. İşte Allah'ın Rum sûresi 1-5. ayetleri bundan dolayı inmiştir. Sûfyân diyor ki: Rumların, Bedir günü İranlılara gâlib geldiklerini işittim. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Sûfyân'ın Habib b. ebî Amre'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

3194- Niyâr b. Mükrem el Eslemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"1) Elif, Lâm, Mîm. 2) Bizanslı Rûmlar yenilgiye uğradılar. 3) Bizans ordusu Arapların yurtlarının bulunduğu yakın bir yerde yenildiler. Fakat onlar bu yenilgilerinden sonra, yeniden üstünlük sağlayacaklar. 4) Bir kaç yıl içinde; çünkü karar yetkisi eninde sonunda Allah'a aittir. İşte o gün inananlar sevineceklerdir."** Rum sûresi 1-4. ayetleri inince İranlılar bu ayetlerin indiği dönemlerde Rumları yenilgiye uğratmışlardı. Müslümanlar ise Rumların İranlılara gâlib gelmelerini istemekte idiler. Çünkü kendileri de onlar da kitap ehli idiler. Bundan dolayı Allah, Rum sûresi 4-5. ayetlerini indirdi: **"4) …İşte o gün inananlar sevineceklerdir. 5) Allah'ın yardımına; çünkü O dilediğine yardım eder. O güçlüdür, gücüne hiçbir güç erişemez, O çok acıyan ve merhamet edendir."**

Kureyş ise İranlıların gâlib gelmelerini istiyorlardı. Çünkü Kureyş te İranlılar da ne kitap ehli idiler ne de ölümden sonraki dirilmeye inanıyorlardı. Allah bu ayetleri indirdiği zaman Ebû Bekir çıktı Mekke çevresinde Rum sûresi 1-4. ayetlerini var gücüyle bağırdı. Kureyşten bazı kişiler Ebû Bekir'e bu konu sizinle bizim aramızda olsun sizin adamınız Muhammed, Rumların İranlıları birkaç sene içersinde mağlub edeceğini ilan ediyor. Bu konuda seninle bahse tutuşabilir miyiz? Ebû Bekir:**"Evet"** dedi. Bu olay bahse girmenin haram kılınmasından önce idi. Ebû Bekir ve müşrikler bahse girdiler ve belli bir rakamda anlaştılar. Sonra Ebû Bekir'e;**"Bıd'ı"** birkaç kelimesini kaç sene olarak tayin edeceksin? Seninle bizim aramızda ortalama bir müddet tayin edebilirsin, dediler. Sonra müddeti altı sene olarak tayin ettiler. Bu altı sene Rumlar zafer kazanmadan geçti müşriklerde Ebû Bekir'in rehinini aldılar. Yedinci sene girince Rumlar, İranlılara karşı gâlib geldiler. Müslümanlar, Ebû Bekrin Altı seneyi tayin etmesini kınadılar. Çünkü Allah;**"Bıd'ı"** üçten dokuza kadar zaman birimi buyurmuştu. O zaman pek çok kimseler Müslüman olmuştu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Niyâr b. Mükrem'in rivâyeti olarak sahih hasen garibtir. Bu hadisi sadece Abdurrahman b. ebû'z Zinad'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 32

Ø LOKMAN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3195- Ebû Ümâme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Şarkıcı kadınları alıp satmayın onlara şarkıcılık öğretmeyin. Onlarla yapılan ticarette hayır yoktur, onların parası haramdır. İşte Lokman sûresi 6. ayeti bu gibi konular için indirilmiştir: **"İnsanlardan kimi de var ki, gerçek bilgiye dayanmaksızın insanları Allah'ın yolundan saptırmak ve onunla alay etmek için masal, hikâye gibi eğlence türünden boş sözleri, satın alıp insanları Kur'ân'ı dinlemekten alıkoyup, bu masallarla aldatmaya çalışırlar; işte böylelerine alçaltıcı bir azâb vardır."** (İbn Mâce, Ticaret: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Ebû Umâme'den, Kasım2ın rivâyeti olarak bize aktarmıştır. Kâsım ise güvenilir bir kimsedir. Ali b. Yezîd'in hadiste zayıf olduğu kaydedilmiştir.

Tirmizî: Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Kâsım güvenilen bir kimsedir. Ali b. Yezîd ise zayıf sayılır.

BÖLÜM: 33

Ø SECDE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3196- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: "**Onlar, yataklarından geceleri kalkarak, korku ve ümit içinde, Rablerine yalvaranlardır…"** Secde sûresi 16. ayeti hakkında şöyle demiştir: **"Bu ayet yatsı namazını beklemek hakkında indirilmiştir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

3197- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah:**"Salih kullarıma hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kimsenin gönlümden geçmeyen nimetler hazırladım"** buyurmuştur. Allah'ın kitabında bunun doğrulayıcısı Secde sûresi 17. ayetidir. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3198- Şa'bî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muğîre b. Şu'be, minber üzerinde merfu olarak Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle aktarıyordu. Musa Rabbine sordu ve Ey Rabbim dedi. Cennetliklerin en aşağı derecede olanı kimdir? Allah şöyle buyurdu: "Tüm Cennetlikler Cennete girdikten sonra Cennete gelecek bir adamdır ki kendisine gir denilecek o da: **"Nasıl gireyim herkes her tarafı işgal etmiş ve alacaklarını almışlar"** diyecektir. Bunun üzerine ona şöyle denilecek: **"Dünya krallarından bir krala ait olan her şeyin senin olmasına razı olur musun?" "Evet Ey Rabbim ben buna razıyım"**diyecek sonra kendisine: **"Sen, buna ve bunun katlarına sahip olacaksın"** denilecek o da: **"Kabul ettim Ey Rabbim"** diyecektir. Yine kendisine tüm bunlar ve hepsinin 10 katı senindir denilecektir. O da Ey Rabbim razıyım tamam diyecektir. Sonunda kendisine şöyle denilecek:**"Canının çektiği her şeye gözünün**

beğendiği her şeye sahib olacaksın" denilecektir. (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bazıları bu hadisi Şa'bî'den, Muğîre'den merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir. Merfu olanı daha sahihtir.

BÖLÜM: 34

Ø AHZAB SÛRESININ TEFSIR EDILEN AYETLERI

3199- Kabûs b. Ebû Zabyan (r.a.), babasından aktararak şöyle demiştir: İbn Abbâs'a, Ahzab sûresi 4. ayeti hakkında ne dersin orada ne demek istenmiştir dedik şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), bir gün namaza durmuştu; hatırına bir şeyler geldi ve namazında yanılmıştı da kendisiyle birlikte namaz kılan münafıklar: O'nun iki kalbi olduğunu görmüyor musunuz? bir kalb sizinle, bir kalbte onlarla dediler. Bunun üzerine Allah Ahzab sûresi 4. ayetini indirdi: "**Allah hiç kimseye tek vücutta, iki kalp yaratmamıştır ve kendilerini annelerine benzeterek yemin edip boşamaya kalktığınız eşlerinizi de hiçbir zaman sizin anneleriniz yapmamış ve evlatlıklarınızı da, gerçek çocuklarınız gibi saymamıştır. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren, kuru laflardan ibarettir. Halbuki Allah, mutlaka sözün doğrusunu söyler ve doğru yola iletir."** (Müsned: 2285)

Abd b. Humeyd, Ahmed b. Yunus vasıtasıyla Züher'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3200- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Amcam Enes b. Nadr -ki ben onun ismini taşıyorum- Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Bedir savaşına katılmamıştı bu kendisine çok zor gelmişti de şöyle demişti: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığı ilk savaşta kendisiyle birlikte olamadım. Fakat başka bir savaş olursa o savaşta ne yapacağımı elbette herkes görecektir"** dedi, başka türlü konuşmaktan çekindi. Ertesi yıl Rasûlullah (s.a.v.) ile Uhud savaşına katılmıştı. O sırada Sa'd b. Muâz ile karşılaşmış ve:**"Ey Ebû Amr nereye"** demiş oda: **"Cennetin kokusuna doğru…"** demiş o kokuyu Uhud'un yanında buluyorum demiştir. Savaştı ve sonunda şehîd edildi. Cesedinde kılıç ok ve mızrak yarası olarak seksenden fazla yara bulundu.

Halam, Nadr kızı Rübeyyi':**"Kardeşimi sadece parmak uçlarından tanıyabildim"** demiştir. Ahzab sûresi 23. ayet bu olay üzerine indi: **"Mü'minlerden öyle kimseler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi adağını yerine getirdi ve şehîd oldu, kimi de şehîdliği beklemektedir. Verdikleri sözü münafıklar gibi değiştirmediler."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, İmara: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3201- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Amcası, Bedir savaşına katılmamış ve şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in müşriklere yapılacak bir savaşta beni bulundurursa neler yapacağımı herkes görecektir. Uhud savaşındaki Müslümanların kısa bir süre bozguna uğradıklarını görünce şöyle demişti: Müşriklerin meydana getirdikleri bu bozgun durumundan beni sorumlu tutma kendi arkadaşlarımın da kaçışmalarından dolayı senden özür dilerim dedi ve sonra ilerledi. O sırada Sa'd b. Muâz kendisiyle karşılaşmış ve:**"Ey kardeşim ne yaparsan ben de seninle beraberim fakat senin yaptığını yapamıyorum"** demişti. Sonra onun vücudunda kılıç darbesi ok ve mızrak yarası olarak seksenden fazla yara bulundu. Ahzab sûresi 23. ayeti bu gibi kimseler hakkında nazil olmuştur: **"Mü'minlerden öyle kimseler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi adağını yerine getirdi ve şehîd oldu, kimi de şehîdliği beklemektedir. Verdikleri sözü münafıklar gibi değiştirmediler."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, İmara: 17)

Yezîd: **"Bu ayet, bu gibi şehîdler hakkındadır"** diyor.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Enes'in amcasının ismi: Enes b. Nadr'dır.

3202- Musa b. Talha (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye'nin yanına girmiştim; **"Sana bir müjde vereyim mi"** dedi. Ben de **"evet"** dedim. Dedi ki: **"Talha adağını yerine getirip şehîd olacak kimselerdendir."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Bu hadis Musa b. Talha vasıtasıyla babasından rivâyet edilmektedir.

3203- Talha (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı bir bedeviye dediler ki: **"Adağını yerine getirip şehîd olacak kimseler kimlerdir?"** Kendileri Rasûlullah (s.a.v.)'e sormaya cesaret edemiyorlardı, onu sayıp ondan çekinirlerdi. Bunu üzerine A'rabî, Rasûlullah (s.a.v.)'e sordu. Rasûlullah (s.a.v.) cevap vermedi. Tekrar sordu yine cevap vermedi. Sonra ben mescidin kapısından yeşil bir elbiseyle bakmıştım. Rasûlullah (s.a.v.), beni görünce dedi ki: **Adağını yerine getirip şehîd olacak kimseleri soran nerede?"** buyurdu. A'rabî: **"Ben buradayım Ey Allah'ın Rasûlü!"**dedi. **"İşte şu bakan kimse onlardandır"** buyurdu. (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Yunus b. Bükeyr'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

3204- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), hanımlarını dünya ve ahiret konusunda serbest bırakması emredildiğinde benden başladı ve şöyle dedi: **"Ey Âişe ben sana bir meseleyi hatırlatacağım; sen buna cevap vermek içinacele etmeyebilirsin? Anne ve babandan danışıp görüşlerini de alabilirsin."** Âişe şöyle devam etti: Anam babamın benim kendisinden ayrılmayı bana emretmeyeceklerini bilmekte idi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), sözünü şöyle sürdürdü ve Ahzab sûresi 28-29. ayetlerini okudu: **"Ey peygamber! Eşlerine söyle: "Eğer siz, dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedelini vereyim ve sizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer sizler Allah'ı, elçisini ve ahiret hayatının güzelliklerini istiyorsanız bilin ki Allah, sizden güzel hareket ve davranışta bulunanlara, büyük bir mükafat hazırlamıştır."** Bunun üzerine ben anne ve babama bunun neresini danışacağım ben Allah'ı ahiret yurdunu ve peygamberini istiyorum. Peygamberlerin tüm aileleri de aynen benim yaptığım gibi yaptılar. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Talak: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi aynı zamanda Zührî, Urve ve Âişe'den rivâyet edilmiştir.

3205- Peygamber (s.a.v)'in oğlu Ömer b. ebî Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ahzab sûresi 33. ayeti olan:**"… Ey peygamberin ev halkı! Allah sizin üzerinizden her türlü çirkinliği ve kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."** Ayeti, Ümmü Seleme'nin evinde peygambere indiği zaman Rasûlullah (s.a.v.), Fatıma ve Hasan ile Hüseyin'i çağırarak onları bir örtü ile örttü. Ali de onun arka tarafında idi onu da örtüsüyle örttü ve şöyle buyurdu: **"Allah'ım işte bunlar benim ehli beytimdir. Onlardan günahı gider ve onları tertemiz yap"** Ümmü Seleme:**"Ey Allah'ın Peygamberi! Ben de onlarla beraber miyim?" "Sen yerinde kal sen zaten hayır içindesin"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Atâ'dan ve Amr b. ebî Seleme'den rivâyet edilmiş olarak garibtir.

3206- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazına çıktığı zaman altı ay kadar Fatıma'nın kapısına uğrar ve:**"Ey ehli beyt haydin namaza!"** der. Ahzab sûresi 33. ayetinin son kısmını okurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Hammad b. Seleme rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Bu konuda Ebû'l Hamra, Ma'kıl b. Yesâr ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3207- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v.), vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı muhakkak Ahzab sûresi 37. ayetini gizlerdi. Sonra peygamber evlatlığının karısı ile evlenince Allah: Ahzab sûresi 40. ayetini indirdi. Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd'i çocukken evlat edinmişti büyük yaşa gelinceye kadar onun yanında kaldı. Kendisine Muhammed'in oğlu Zeyd, denilmekteydi. Bunun üzerine Allah: Ahzab sûresi 5. ayeti indirdi. Filan filanın dostudur. Filan filanın kardeşidir, demek Allah katında daha uygun bir davranıştır. (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis Dâvûd b. ebî Hind'den, Şabî'den, Mesrûk'tan, Âişe'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Eğer peygamber vahiyden bir şeyi gizleyecek olsaydı Ahzab 37. ayetini gizlerdi. Bu hadis buradaki gibi kısa olarak rivâyet edilmiş birinci rivâyetteki gibi uzun rivâyet edilmemiştir. Aynı şekilde Abdullah b. Vazih el Kûfî, Abdullah b. İdris vasıtasıyla Dâvûd b. ebî Hind'den bu hadisi bize aktarmışlardır.

3208- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v), vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı muhakkakki Ahzab sûresi 37. ayetini gizlerdi."** (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3209- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Biz, Hârisenin oğlu Zeyd'i, Muhammed'in oğlu Zeyd diye çağırırdık. Nihayet Ahzab sûresi 5. ayeti indi: **"Evlatlık olarak aldığınız çocuklara gelince, onları gerçek babalarının isimleri ile çağırın. Bu Allah nezdinde, daha adaletli bir davranıştır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak görün. Her konuda olduğu gibi, bu konularda da yanılarak yaptığınız hususlarda, size bir günah yoktur. Asıl önemli olan, kalplerinizle kastederek yaptığınız işlerde günah vardır.**

Gerçekten de Allah, çok bağışlayan ve çok acıyandır." (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3210- Âmir eş Şa'bi (r.a.)'den rivâyete göre, Ahzab sûresi 40. ayeti hakkında şöyle demiştir: **"Onun erkek evladı ergenlik çağına erişecek kadar yaşayacak değildir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

3211- Ümmü Imara el Ensârîyye (r.anha)'den rivâyet edilmiştir. Kendisi, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelmiş ve Kur'ân da her şeyi erkekler için görüyorum, kadınların herhangi bir şeyle anıldıklarını görmüyorum, dedi.

Bunun üzerine Ahzab sûresi 35. ayeti nazil olmuştur: **"Gerçek şu ki, Allah'a teslim olmuş bütün erkekler ve kadınlar, inanan bütün erkekler ve kadınlar, kendini ibadet ve taata vermiş erkekler ve kadınlar, niyet ve davranışlarında doğru ve samimi olan erkekler ve kadınlar, sıkıntılara göğüs geren erkekler ve kadınlar, gönülden saygı ile Allah'a karşı gelmekten korkan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffet ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı durmaksızın çokça anan erkekler ve kadınlar var ya; işte Allah onlara bağışlanma ve büyük bir mükafat hazırlamıştır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilinir.

3212- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cahş'ın kızı Zeyneb hakkındaki Ahzab sûresi 37. ayeti indiği zaman Zeyd şikayetçi olarak geldi, boşamadan dolayı üzgündü. Rasûlullah (s.a.v.), kendisine **"Eşini terk etme, Allah'a kendine ve diğer insanlara karşı vazifene dikkat et"** diyordu. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cuma: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

3213- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zeyneb binti Cahç hakkında **"… Fakat Zeyd o kadınla beraberliğini sona erdirdiğinde onu seninle evlendirdik…"** ayeti indirilince Zeyneb, Peygamber (s.a.v)'in diğer hanımlarına karşı övünür ve şöyle derdi: **"Sizleri kendi aileleriniz evlendirdi. Beni ise yedi kat semanın üstünden Allah evlendirdi."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cuma: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3214- Ümmü Hani binti Ebû Tâlib (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana dünür olmuştu. Kendisinden özür diledim özrümü kabul etti. Sonra Allah, Ahzab sûresi 50. ayetini indirdi: **"Ey peygamber! Biz; mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği mallarla birlikte savaş esirlerinden; yasal olarak sana bıraktığı, sahip olduğun cariyeleri de helal kıldık. Ve seninle birlikte Medîne'ye göç etmiş olan amca ve halalarının kızlarını, dayı ve teyzelerinin kızlarını da sana helal kıldık. Bir de kendisini mehirsiz olarak peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini almak istediği kadını, diğer mü'minlere değil, sadece sana mahsus olmak üzere helal kıldık.**

Zaten onlara, eşleri ve sağ ellerinin altında bulunanlar konusunda, yapmaları gerekeni de bildirdik ki, sana bir zorluk olmasın, sen bir sıkıntıya ve güç duruma düşmeyesin. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

Artık ona helal olmuyordum çünkü ben hicret etmemiştim. Ben Mekke fethinde Müslüman olanlardandım. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sadece Süddî'nin rivâyeti olarak bu şekliyle bilmekteyiz.

3215- Şehr b. Havşeb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e iman edip hicret eden kadınlardan başka diğer kadınlarla evlenmesi yasaklanmıştı. Bunun üzerine Ahzab sûresi 52. ayeti nazil oldu: **"Ey peygamber! Bunların dışında artık sana başka kadınlarla evlenmek helal olmaz. Onlardan birinin güzellikleri hoşuna gitse bile, başka eşlerle değiştirmen de sana helal değildir. Ancak yasal olarak sahip olunan cariyeler hariç. Allah herşeyi görüp, gözetendir."** Allah, iman etmiş cariyelerini ve kendini Peygamber (s.a.v)'e hibe eden kadını helal kılmıştır. İslam'dan başka her dinden kadını da haram kılmıştır. Sonra şöyle buyurdu: Maide sûresi 5. ayeti **"… Her kim Allah'a inanmayı reddederse tüm yaptıkları boşa gider ahirette de zarara uğrayanlardan olacaktır."** Okudu ve Rasûlullah (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: Ahzab 50. ayetini okudu: **"Ey peygamber! Biz; mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği mallarla birlikte savaş esirlerinden; yasal olarak sana bıraktığı, sahip olduğun cariyeleri de helal kıldık. Ve seninle birlikte Medîne'ye göç etmiş olan amca ve halalarının kızlarını, dayı ve teyzelerinin kızlarını da sana helal kıldık. Bir de kendisini mehirsiz olarak peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini almak istediği kadını, diğer mü'minlere değil, sadece sana mahsus olmak üzere helal kıldık.**

Zaten onlara, eşleri ve sağ ellerinin altında bulunanlar konusunda, yapmaları gerekeni de bildirdik ki, sana bir zorluk olmasın, sen bir sıkıntıya ve güç duruma düşmeyesin. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

Bunun dışındaki kadın cinslerini haram kılmıştı. (Müsned: 2773)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Abdulhamid b. Behram'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Ahmed b. Hasan'dan işittim şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini anlatırdı: Abdulhamid b. Behram'ın, Şehr b. Havşeb'den rivâyeti zararsızdır.

3216- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v)'e ölümünden önce mahremi olan kadınlardan başka tüm kadınlar helal kılınmıştır."** (Nesâî, Nikah: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3217- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) ile beraberdim. Rasûlullah (s.a.v.), zifaf yaptığı kadının kapısına geldi ve davetlilerden bazı kimselerin hâlâ onun yanında olduklarını gördü bunun üzerine gidip bir işini gördü bu yüzden biraz oyalandı sonra döndü onun yanında hâlâ bazı kişiler duruyordu yine gitti ve dönüp geldi ki onlar gitmişler. İçeri girdi sonra benimle kendisi arasına bir perde indirdi. Sonra bunu Ebû Talha'ya anlattım, Ebû Talha: Eğer dediğin gibiyse bu konuda mutlaka bir ayet inecektir, dedim. Sonra Hicab ayeti indi. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

3218- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) evlenmiş ve zifaf yapmıştı. Bu münasebetle annem Ümmü Süleym hurma keş ve yağdan yapılan **"Hays"** yemeği yapmıştı ve bir tabağa koymuş ve Ey Enes bunu Rasûlullah (s.a.v.)'e götür ve ona deki: **"Bunu size annem gönderdi. Size selamı var bu yemek biraz az oldu."** Yemeği Rasûlullah (s.a.v.)'e götürdüm, Annemin selamı var bu yemeği gönderdi ve az olduğunu da söyledi dedim. Rasûlullah (s.a.v.) onu oraya bırak sonra bazı kişilerin adlarını vererek falan falanı ve tüm karşılaştığın kimseleri çağır dedi. Ben de isimlerini verdiği kimseleri ve karşılaştığım kimseleri çağırdım. Enes'e sordum kaç kişiydiler diye üçyüz kişi kadar vardı dedi. Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki: Enes Kase'yi getir. Onlarda içeri girdiler sofa ve hücre doldu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Onar kişilik halkalar oluşturulsun ve herkes önünden yesin."** Herkes doyuncaya kadar yedi, bir gurup çıktı bir gurup girdi. Hepsi yedi Rasûlullah (s.a.v.), Ey Enes Kaseyi kaldır buyurdu. Ben de kaldırdım koyduğum zaman mı daha çoktu yoksa kaldırdığım zaman mı daha çoktu bilemiyorum. Davetlilerden bazı insanlar peygamberin evinde oturup sohbete daldılar. Rasûlullah (s.a.v.)'de oturuyordu. Ailesi ise yüzünü duvardan yana çevirmişti.

Peygamber (s.a.v)'e bu davranışları ağır geldi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) çıktı, öteki hanımlarına selam verdi ve dönüp geldi. Peygamber (s.a.v)'in dönüp geldiğini görünce onu üzdüklerini anlayarak kapıya doğru yüklenip çıkıp gittiler. Rasûlullah (s.a.v.) geldive ara yerdeki perdeyi indirdi ve ailesiyle zifaf yaptı. Ben ise hücrede oturmakta idim. Rasûlullah (s.a.v.) kısa bir zaman kaldıktan sonra benim yanıma çıktı sonra Ahzab sûresi 53. ayet nazil oldu: **"Ey inananlar! İzin verilmedikçe, peygamberin evlerine girmeyin ve yemek için davet edildiğiniz zaman, erkenden gidip, hazırlanmasını beklemeye kalkışmayın. Çağrıldığınızda en uygun zamanda girin, yemeği yiyince hemen ayrılın, lafa dalmayın, bu durum peygamberi üzüyordu fakat O, size bunu söylemekten utanıyordu. Ama Allah, doğruyu size öğretmekten çekinmez. Peygamber hanımlarından birşey isteyeceğiniz veya soracağınız zaman, perde arkasından isteyin ve sorun. Bu durum, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri bakımından fitne ve kötü zannı giderici, temiz bir davranıştır. Allah'ın peygamberini incitmeniz ve kendisinden sonra, O'nun eşleriyle evlenmeniz, size asla helal değildir. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bu ayetleri Müslümanlara okudu.

Ca'd, Enes'den naklederek şöyle dedi: Bu ayetlerin iniş zamanına en yakın olan benim. Bundan sonra Peygamber (s.a.v)'in hanımları kapandılar ve yabancılardan uzak kalmaya başladılar. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ca'd, Osman'ın oğludur. Kendisine İbn Dinar'da denilir. Ebû Osman el Basrî diye de künyelenir. Hadisçiler yanında güvenilir bir kişidir. Kendisinden Yunus b. Ubeyd, Şu'be ve Hammad b. Zeyd hadis rivâyet etmişlerdir.

3219- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), hanımlarından birisiyle evlenmişti. Beni insanları düğün yemeğine çağırmam için göndermişti. Onlar yemeği yiyip çıkınca Rasûlullah (s.a.v.), Âişe'nin odasına yürür gibi yaptı iki kişi hâlâ oturuyordu tekrar döndü geldi. O iki kişi kalkıp gittiler, sonra Allah, Ahzab sûresi 53. ayetini indirdi. Bu hadis buradakinden uzuncadır. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis Beyan'ın rivâyeti olarak hasen garibtir. Sabit, Enes'den bu hadisi daha uzunca rivâyet etmiştir.

3220- Ebû Mes'ûd el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bizim yanımıza gelmişti. Biz de Sa'd b. Ubâde'nin yanında oturuyorduk. Beşîr b. Sa'd, Peygamberimize dedi ki:**"Allah bize sana salavat getireceğimizi emretti şimdi sana nasıl salavat getirelim?"** Peygamber (s.a.v) sustu keşke bu soruyu sormamış olsaydı dedik. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:**"Şöyle deyiniz: "Ey Allah'ım, Muhammed (s.a.v.)'e, O'nun soy sop ve inanan yakınlarına İbrahim (a.s.) ve onun soy sopuna rahmet edip hoş muamele ettiğin gibi muamele et. Muhammed (s.a.v.)'e onun soy sop ve inanan yakınlarını mübarek kılıp bereketli hayatlar nasib ettiğin gibi alemde mübarek kıl gerçekten sen övülmeye layık ve şanı şerefi yüce olansın" Salat budur selam da bildiğiniz gibidir.** (Müslim, Salat: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ali, Ebû Humeyd, Ka'b b. Ucre, Talha b. Ubeydullah, Ebû Saîd, Zeyd b. Harîce, (Hârise de denilir) ve Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3221- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: Musa (a.s.) çok utangaç ve hayalı idi. Hayasından dolayı derisinden bile bir şey görünmezdi. İsrailoğulları bu yüzden kendisine eziyet ederlerdi ve şöyle derlerdi:**"Bunun böylece örtünmesinin tek sebebi ya derisinde cilt hastalığı olması veya kasık yarığı hastalığı yada başka bir hastalığı vardır."** Allah, Musa'yı onların söylediklerinden temize çıkarmak istedi. Musa bir gün yalnız kalmıştı, elbiselerini bir taşın üzerine koyarak yıkanmıştı. Yıkanma işini bitirdiği zaman elbiselerini almak üzere taşa yöneldi fakat taş elbiselerini alıp yürümeye başladı. Musa da asasını alarak taşın arkasına düştü ve ey taş! elbisemi ver ey taş elbisemi ver! demeye başladı sonunda İsrailoğullarından bir toplumun yanına bu vaziyette varmış oldu onlarda Musa'yı çıplak vaziyette ve yaratılış olarak insanların en güzeli olarak gördüler. Böylece Allah ta O'nu onları söylemekte oldukları şeylerden temize çıkardı. Rasûlullah (s.a.v.), sözüne şöyle devam etti: Taş durdu, Musa da elbisesini aldı ve giydi. Asasıyla taşa vurmaya başladı. Vallahi Musa'nın asasının darbelerinden dolayı o taşla üç dört ve beş yara izi vardır. İşte Allah'ın Ahzab sûresi 69. ayetinde söylediği sözün anlamı budur: **"Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet eden, İsrailoğulları gibi olmayın. Unutmayın ki Allah onu, kendisine karşı ileri sürdükleri iddialardan temize çıkardı. Çünkü o, Allah katında pek değerliydi, büyük şeref ve itibar sahibiydi."** (Buhârî, Gusul: 27; Müslim, Hayz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Daha değişik şekilde Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir. Bu konuda Enes (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 35

Ø SEBE' SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3222- Ferve b. Müseyk el Murâdî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve Ey Allah'ın Rasûlü! Müslümanlıktan yüzçevirenlerine karşı müslümanlığa yönelenleriyle beraber savaşabilir miyim? Rasûlullah (s.a.v.), onlara karşı bana savaş izni verdi ve beni komutan tayin etti. Yanından çıktığım zaman Gutayfî ne yaptı? Diyerek beni sormuş ve kendisine benim hareket ettiğim bildirilmişti. Hemen peşimden adam gönderip beni geri çevirdi. Yanına geldim kendisi ashabıyla beraberdi. Buyurdu ki: Kavmini İslam'a davet et onlardan müslüman olanlardan Müslümanlıklarını kabul eyle. Kim de müslüman olmazsa sana yeni bir emir verinceye kadar acele etme… Sonradan Sebe' hakkında indirilen ayetler indirildi. Bunun üzerine bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Sebe' nedir? Bir ülke mi, yoksa bir kadın mı? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sebe' ne bir ülkedir ne de bir kadın… Fakat O, Arapların on çocuğu olan bir adamdır. Bu çocuklardan altısı Yemen dolaylarına indi dördü de Şam tarafına yerleşmiştir. Şam tarafına inenler: Lahm, Cüzam, Gassan ve Âmile'dir. Yemen'e inenler de Ezd, Eşariler, Himyer, Müzhiç, Enmar ve Kindelilerdir. Bir adam Ey Allah'ın Rasûlü! Enmar kimlerdir? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Onlar Has'am ve Becîle'dir. Aynı şekilde bu hadis İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. (Ebû Dâvûd, Huruf: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3223- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allah gökyüzünde bir işe hükmettiği zaman melekler onun emrine boyun eğerek kanat çırparlar o kanatlarının sesi sanki sert taşın üzerinde zincirin çıkardığı sese benzer. Kalblerinden korku ve endişe kalkınca: Rabbiniz ne buyurdu? Diyerek birbirlerine sorarlar ve şöyle derler:**"Doğru ve gerçek olanı O ne yücedir ne büyüktür"** (Sebe' sûresi 23. ayet) Şeytanlarda Allah'ın sözlerinden bir şeyler kapmak için üst üste yığılmışlardır. (İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3224- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, demiştir ki: Peygamber (s.a.v)'in ashabıyla birkaç kişiyle birlikte otururken bir yıldız kayması oldu ve gökyüzü aydınlanıverdi. Rasûlullah (s.a.v.): Cahiliyye döneminde böyle bir şey gördüğümde ne derdiniz? Diye sordu. Ashab: Büyük bir adam doğacak veya büyük bir adam ölecek derdik… Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Bu yıldız hiç kimsenin doğumu ve ölümü için atılmaz ne var ki Aziz ve Celil olan Rabbimiz bir işe hüküm verdiği zaman arşı taşıyan melekler Allah'ı tesbih ederler sonra da onlardan sonra gelenler gök halkı Allah'ı tesbih ederler. Sonra tesbih şu göğe kadar varır sonra altıncı göğün halkı yedinci göğün halkına sorar onlarda bunlara bildirirler sonra her göğün halkı birbirine haber sorar ve nihayet haber dünya semasının halkına ulaşır. Bu arada şeytanlar da kulak hırsızlığı yapmak için birbirlerinin üzerine çıkarak semaya yükselir de bunun üzerine Allah onların üzerine bu akan yıldızları atıverir o şeytanlar bu kulak hırsızlığıyla elde edebildikleri bazı haberleri dünyadaki dostları olan şair ve kahin gibi kimselere aktarırlar bu bilgiler geldiği şekilde aktarılmış olsa doğru ve gerçektir. Fakat bu haberi değiştirip bazı ilavelerde bulunurlar. (Müslim, Selam: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis Zührî'den, Ali b. Hüseyn'den, İbn Abbâs'tan ve Ensâr'dan bazı kimselerden şöyle rivâyet edilmiştir. **"Peygamber (s.a.v)'in yanındaydık…"** diyerek mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Aynı şekilde Huseyn b. Hureys, Velid b. Müslim'den ve Evzâî'den bu hadisi bize aktarmışlardır.

BÖLÜM: 36

Ø MELAIKE (FATıR) SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3225- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.),**"Sonra kitabı, kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık, derken onlardan, yaratılış gayesi dışında yaşayan da var ve onlardan orta yolda hareket eden de var ve onlardan Allah'ın izniyle hayırlarda herkesten ileri giden de var, bu ise en büyük fazilettir."** Fatır sûresi 32. ayeti hakkında şöyle demiştir: Bunların hepsi aynı derecede ve hepsi Cennet'tedirler. (Müsned: 11321)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 37

Ø YASIN SÜRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3226- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Benîseleme; Medîne'nin uzak bir bölgesinde idiler ve mescide yakın bir yere taşınmak istediler. Bunun üzerine Yasin sûresi 12. ayeti indi: **"Başkaları değil yalnız biz, ölüleri diriltiriz ve hayatlarında onların gelecek için yaptıkları her türlü eylemi ve geride bıraktıkları bütün iyi ve kötü izleri, kayda geçireceğiz. Zira biz, herşeyin apaçık kaydını bir ana kitapta yazıp, tespit etmekteyiz."** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizin mescide gidip gelirken attığınız ayak izleri de kaydedilmektedir. Dolayısıyla mescidin yakınına taşınmayınız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Sevrî'nin rivâyeti olarak hasen garibtir. Ebû Sûfyân, Tarîf-üs Sa'dî'dir.

3227- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Güneş battığı sırada mescide girmiştim. Peygamber (s.a.v), oturmakta idi ve bana:**"Ey Ebû Zerr! Şu güneşin nereye gittiğini biliyor musun?"** buyurdu. Ben de Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim. Şöyle buyurdular: O gidiyor secde etmek için izin istiyor ve kendisine izin veriliyor. Sanki ona günün birinde geldiğin yerden doğ denilecek oda battığı yerden doğacaktır. Rasûlullah (s.a.v.), sonra Yasin sûresi 38. ayetini okudu: **"Ve güneşde de onlar için bir alamet ve işaret vardır. O da kendine ait bir yörüngede akıp gider. Bu kudret sahibi ve herşeyi bilen Allah'ın iradesinin bir sonucudur."** İşte bu güneşin istikrar bulmasıdır. Ebû Zerr dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd'un okuyuş şekli böyledir. (Buhârî, Bed-il

Halk: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 38

Ø SAFFAT SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3228- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir davetçi bir şeye davet ettiği zaman kıyamet günü durdurulacak ve o kimseden ayrılmayacaktır hatta bir kimse bir kimseyi değişik bir şeye çağırsa bile."** Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Saffat sûresi 24-25. ayetini okudu: **"Tutuklayın, durdurun onları. Şüphe yok ki, onlar sorguya çekilecekler" "Size ne oldu ki, birbirinize yardım etmiyorsunuz?"** (Dârimî, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3229- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) Saffat sûresi 147. ayetini sordum: **"Bu hadiseden sonra, Yunus'u kaçıp geldiği kavmine gönderdik. Onların nüfusu o gün için, yüzbin veya daha fazla idiler."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Yüzbinden yirmibin fazla"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3230- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Saffat sûresi 77. ayeti: **"Kavmini tufanla helak ettikten sonra, Nuh'un soyunu, yeryüzünde kalan ve O'ndan türeyip çoğalan bir toplum kıldık."** Hakkında Hâm, Sâm ve Yafes'den türediler. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Yâfit, Yafis ve Yefis de denilir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup bu hadisi sadece Saîd b. Beşîr'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

3231- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: Sâm, Arabların babası **"Ham"** Habeşlilerin babası **"Yafis"** ise Rumların babasıdır. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 39

Ø SA'D SÛRESINDENTEFSIR EDILEN AYETLER

3232- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Tâlib hastalanmıştı. Kureyş onu ziyarete geldi. Peygamber (s.a.v)'de amcasını ziyarete gelmişti. Ebû Tâlib'in yanında bir kişilik oturma yeri vardı. Ebû Cehil kalkıp oraya Rasûlullah (s.a.v.)'in oturmasına engel olmaya çalıştı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'i Ebû Tâlib'e şikayet ettiler. Ebû Tâlib Rasûlullah (s.a.v.)'e Ey kardeşimin oğlu milletinden ne istiyorsun? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Onlardan bir kelime istiyorum ki Arapların hepsi bunlara boyun eğecek acemler de kendilerine cizye ödeyeceklerdir. Ebû Tâlib: **"Bir kelimemi?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) **"Bir kelime"** buyurdu ve şöyle devam etti: Ey amca **"lailahe illallah"** deyiniz. Bunun üzerine hepsi birden: **"Biz bunu önceki dinlerin hiçbirinde duymadık bu uydurmadan başkası değildir"** dediler. (Sa'd sûresi 7. ayet) bunun üzerine onlar hakkında Kur'ân indirildi (Sa'd sûresi 1-6. ayetler) (Müsned: 1904)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Yahya b. Saîd, Sûfyân'dan, A'meş'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Yahya b. Imara, Bündar vasıtasıyla Yahya b. Saîd'den Sûfyân'dan, Ameş'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

3233- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Ulu ve yüce Rabbim bu gece en güzel surette (İbn Abbâs dedi ki: Uyku aleminde) bana göründü ve Ey Muhammed büyük ve ileri gelen melekler topluluğu hangi konuda münakaşa ediyorlar biliyor musun? Ben de hayır dedim. Bunun üzerine elini iki omuzumun arasına koydu -veya göğsüme- ve ben o iki elin soğukluğunu iki kürek kemiği arasında veya göğsümde hissettim. Sonra göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildim. Tekrar, Ey Muhammed! Büyük ve ileri gelen melekler topluluğu hangi konuda münakaşa ediyorlar biliyor musun? Ben de evet dedim. Keffaretler hakkında… Keffaretler namazdan sonra mescidde kalmak, mescidlerdeki cemaate yaya olarak yürümek her türlü zorluk ve soğuklarda bile abdest organlarını kapsamlı yıkamaktır. Kim böyle yaparsa hayırla yaşar hayırla ölür ve her türlü hata ve günahlarından sıyrılarak annesinden doğduğu gün gibi tertemiz olur. Sonra şöyle buyurdu: Ey Muhammed! Namaz kıldığında şöyle duâ et: Allah'ım iyilikler yapmayı kötülüklerden el çekmeyi yoksulları sevmeyi senden dilerim. Kullarına bir kötülük göndereceğin vakit beni o kötülüklerden uzak tut yanına al… Rasûlullah (s.a.v.), sözüne şöyle devam etti: Dereceler ise selamı yaymak, yemek yedirmek, insanlar uykudayken geceleyin namaz kılmaktır. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadiste Ebû Kılabe ile İbn Abbâs arasında bir şahıs daha ilave edilmektedir. Katâde bu hadisi Ebû Kılâbe'den, Hâlid b. Leclac'tan ve İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir.

3234- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Rabbim bana en güzel şekilde göründü ve: **"Ey Muhammed!"** dedi. Ben de **"Ey Rabbim, buyur emrine amadeyim"** dedim. Şöyle buyurdu: **"Büyük ve ileri gelen melekler topluluğu hangi konuda tartışıyorlar?"** Ben de: **"Bilmiyorum Ya Rabbi"** dedim. **"Elini iki küreğimin arasına koydu ben iki elin soğukluğunu iki memem arasında hissettim sonra doğu ile batı arasında her şeyi bildim sonra, Ya Muhammed!** Buyurdu. Ben de **"Buyur Rabbim emrine amadeyim"** dedim, şöyle buyurdu: **"Büyük ve ileri gelen melekler topluluğu hangi konuda tartışıyorlar?" "Dereceler ve keffaretler konusunda"** dedim; Mescidlere cemaate katılmak için adım atmalar, her türlü zorluk ve sıkıntılı anlarda bile abdest organlarını kapsamlı yıkamak bir namazdan sonra diğer namazı beklemek. Kim bunlara devam ederse hayırla yaşar hayırla ölür ve günahlarından temizlenip annesinden doğduğu gün gibi olur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Tirmizî: Bu konuda Muâz b. Cebel'den, Abdurrahman b. Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis Muâz b. Cebel tarafından uzun olarak aktarılmış olup Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Uyuklamaya başlamıştım bir ağırlık çöktü uyuya kalmışım Rabbimi en güzel şekilde gördüm büyük ve ileri gelen melekler topluluğu hangi konuda tartışıyorlar? Buyurdu.

3235- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir sabah namazına o kadar geç kalmıştı ki neredeyse güneş doğacaktı. Derken çabucak çıktı namazı için kamet getirildi. Rasûlullah (s.a.v.), namazı biraz hafifçe kıldırdı. Selam verince olanca sesiyle saflarda bulunduğunuz şekilde kalınız buyurdu ve bize dönerek şöyle dedi: **"Beni bu sabah namazına geciktiren sebebin ne olduğunu söyleyeceğim, geceleyin kalkıp abdest alıp gereği kadar namaz kıldım, derken namazda uyuklamaya başladım sonra uykum ağırlaştı ve ben bu sırada Rabbimi en güzel surette gördüm. Ya Muhammed buyurdu. Ben de: Ey Rabbim buyur emrine amadeyim dedim. Şöyle buyurdu: Büyük ve ileri gelen melekler topluluğu hangi konuda tartışıyorlar?"** Ben de: **"Bilmiyorum Ya Rabbi"** dedim. Bunu üç kere tekrarladı. **Sonra el ayasını iki küreğimin arasına koydu ben iki elin serinliğini iki memem arasında hissettim. Her şey bana göründü ve her şeyi bildim. Ya Muhammed!** Buyurdu. Ben de **"Buyur Rabbim emrine amadeyim"** dedim, şöyle buyurdu: **"Büyük ve ileri gelen melekler topluluğu hangi konuda tartışıyorlar?"**Ben de: **"Keffaretler konusunda"** dedim. **"Nedir onlar?"** buyurdu. Ben de dedim ki: **"İyiliklere adımları çoğaltmak, namazlardan sonra mescidlerde oturmak, her türlü zorluklar karşısında abdest organlarını kapsamlı yıkamak." "Sonra hangi konularda"** buyurdu. **"Yemek yedirmek yumuşak söz söylemek, insanlar uyurken geceleyin namaz kılmak.** Bunun üzerine: **"Dile benden ne dilersen"** buyurdu. Ben de şöyle duâ ettim: **"Allah'ım iyilikler yapmayı kötülüklerden el çekmeyi, yoksulları sevmeyi beni beni bağışlayıp esirgemeni senden dilerim. Bir topluma bir fitne göndereceksen beni o fitneye düşürmeksizin vefat ettir. Bana seni sevmeyi seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine yaklaştıran her ameli sevmeyi nasib eyle."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu söylenenler haktır ve gerçektir bunları kendinize ders edininiz ve öğreniniz"** buyurdu. (Müsned: 21093)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Muhammed b. İsmail'e bu hadis hakkında sordum; Dedi ki: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis Velid b. Müslim'in, Abdurrahman b. Yezîdb. Câbir'den rivâyetinden daha sahihtir.

Tirmizî: Hâlid b. Leclac, Abdurrahman b. Aiş el Hadramî'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim dedi ve bu hadisi aynen aktardı bu rivâyet mahfuz değildir.

Aynı şekilde Velid hadisinde Abdurrahman b. Âiş'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim…

Bişr b. Bekr, Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den bu hadisi bu senedle Abdurrahman b. Âiş'den rivâyet etmiştir. Bu rivâyet daha sahihtir. Abdurrahman b. Âiş, Peygamber (s.a.v)'den hadis işitmemiştir.

*** (Bu bölümden sonra kırkıncı bölüm, Arapça orijinal nüshada atlandığı için biz de aynen numaralandırdık)

BÖLÜM: 41

Ø ZÜMER SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3236- Zübeyr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Zümer sûresi 31. ayet indiği zaman Zübeyr dedi ki: Dünyada aramızda olanlardan sonra birbirimizden davacı olmamız tekrarlanacak mı? Rasûlullah (s.a.v.) evet buyurdu. Bunun üzerine Zübeyr: "O halde iş o zaman çok ağırdır" dedi. (Müsned: 1321)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3237- Esma binti Yezîd (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim: Zümer sûresi 53. ayetini okuyordu: **"De ki: Allah şöyle buyuruyor: "Ey nefislerine uyup da sınırlarımı aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin, Allah bütün günahlarınızı bağışlar, şüphe yok ki O, çok bağışlayan ve çok acıyandır."** (Müsned: 26288)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Sabit'in, Şehr b. Havşeb'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Şehr b. Havşeb, Ümmü Seleme el Ensârîyye rivâyet etmektedir. Ümmü Seleme el Ensârîyye, Esma binti Yezîd'tir.

3238- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir Yahudi peygambere gelerek: **"Ya Muhammed! Gökleri bir parmağıyla, dağları bir parmağıyla yeryüzünü bir parmağıyla, diğer tüm yaratıkları da bir parmağıyla tutarak mülkün sahibi benim buyurmaktadır. Öyle mi demiştir?"** Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) azı dişleri görününceye kadar güldü Zümer sûresi 67. ayetini okudu:**"Allah'tan başkasına kulluk edenler, Allah'ı gerçek bir şekilde tanı-yamadılar…"** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3239- Abdullah (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Yahudinin geçen sözü üzerine Peygamber (s.a.v), hayret ederek ve tasdik ederek gülümsedi. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3240- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudinin biri Peygamber (s.a.v)'e uğramıştı. Peygamber (s.a.v), ona Ey Yahudi! buyurdu. Bize bazı şeyler anlat. Yahudi Ey Ebû'l Kâsım dedi. Allah'ın gökleri şunun yerleri şunun denizleri şunun dağları şunun ve diğer yaratıkları da şunun üzerine koymasına ne dersin? Muhammed b. Salt, Ebû Cafer bu hadisi rivâyet ederken önce küçük parmağını gösterdi. Sonra başparmağına kadar sıraladı.

Bunun üzerine Allah Zümer sûresi 67. ayetini indirdi:**"Allah'tan başkasına kulluk edenler, Allah'ı gerçek bir şekilde tanı-yamadılar…"**. (Müsned: 26288)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Bu hadisi sadece İbn Abbâs'ın rivâyeti olarak bu şekliyle bilmekteyiz.

Ebû Küdeyne'nin ismi Yahya b. Mühelleb'tir.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'in bu hadisi Hasen b. Şûca'dan ve Muhammed b. Salt'tan rivâyet ettiğini gördüm.

3241- Mûcâhid (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs dedi ki:**"Cehennemin genişliği ne kadardır. Biliyor musun?"** Ben de: **"Hayır"** dedim. İbn Abbâs dedi ki:**"Evet vallahi bilemezsin"** Bana, Âişe anlattı kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'e Zümer sûresi 67. ayetinin manasını sormuştu. Âişe diyor ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! O gün insanlar nerede olacaklar?"** Şöyle buyurdu: **"Cehennem köprüsü üzerinde…"** (Müslim, Sıfat-il Kıyame: 27; İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3242- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasülü:**"Yeryüzü bunca genişliğine ve büyüklüğüne rağmen, kıyamet günü o allah'ın eli altında olacaktır. Gökler de O'nun sağ elinde toplanıp dürülecektir."** 39 Zümer: 67. ayetinde de Rabbimiz böyle buyurur. O günde mü'minler nerede bulunacaklardır? Dedim. **"Cehennem üzerindeki sırat üzerindedir ey Âişe"** buyurdular. (Müslim, Sıfat-il Kıyame: 27; İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3243- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Sur'a üfleyerek görevli melek surunu ağzına almış alnını eğmiş üfleme emrini beklemekte iken ben nasıl dünya zevkine dalabilirim? Bunun üzerine Müslümanlar: Böyle bir durum olursa ne diyelim. Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Allah bize yeter ne güzel vekildir. O sadece Rabbimiz olan Allah'a tevekkül edip güvenip dayanmışız"** deyiniz. Sûfyân: **"Sadece Allah'a güvenip dayanırız"** demiştir. (Müsned: 10614)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. A'meş aynı şekilde Atıyye'den ve Ebû Saîd'den bu hadisi bize aktarmıştır.

3244- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: bir bedevî, Ey Allah'ın Rasûlü! **"Sûr"** nasıl bir şeydir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Boynuza benzeyen üflenecek ses çıkaran bir alettir"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Sünnet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen olup, bu hadisi sadece Süleyman et Teymî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.

3245- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudinin biri Medîne çarşısında alışveriş ederken: **"Musa'yı bütün insanlardan üstün kılan, Allah hakkı için hayır…"** demişti. Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam elini kaldırıp Yahudinin suratına bir şamar indirerek şöyle dedi:**"İçimizde Allah'ın peygamberi olduğu halde sen bunu ne hakla söylüyorsun?"** Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Zümer sûresi 68. ayetini okuyarak şöyle buyurdu: **"Başını kaldıranların ilki ben olacağım. Tam bu sırada Musa'yı arşın direklerinden birine yapışmış olarak göreceğim. Başını benden önce mi kaldırmıştır, yoksa Allah'ın istisna ettiğikimselerden midir? bilemiyorum. Kim benim Yunus b. Metta'dan hayırlı olduğunu söylerse yalan söylemiş olur."** (Buhârî, Ehadis-ül Enbiya: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3246- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu aktarılmıştır: Kıyamet günü bir tellal şöyle seslenecektir: **"Size ölmemek üzere bir hayat aile hastalanmamak üzere bir sağlık, asla ihtiyarlığı olmayan bir gençlik ve darlığı olmayan bir bolluk vardır."** Allah'ın, Araf sûresi 43. ayetindeki mana budur: **"Oraya girmeden önce, onların içinde takılıp kalmış olabilecek düşünce ya da duygu türünden uygunsuz ne varsa hepsini silip atacağız; orada önlerinde dereler, ırmaklar çağıldayacak ve onlar: "Eksiksiz bütün övgüler bizi bu bahtiyarlığa eriştiren Allah'a yakışır. Çünkü O bize yol göstermeseydi, biz asla doğru yolu bulamazdık! Ve Rabbimizin elçileri bize gerçekten doğruları söylemişler" diyecekler. Ve bir ses: "İşte geçmişte edip eylediklerinizsayesinde, kazandığınız Cennet bu" diye seslenecek."** (Müslim, Cennet: 27)

Tirmizî: İbn'ül Mübarek ve başkaları bu hadisi Sevrî'den merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdi.

BÖLÜM: 42

Ø MÜ'MIN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3247- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu:**"Duâ ibadetin kendisidir"** sonra Mü'min sûresi 60. ayetini okudu:**"Ama Rabbiniz buyuruyor ki: "Bana duâ edin, duânızı kabul edeyim. Şüphesiz ki, bana kulluk etmekten ululuk taslayarak çekinenler, aşağılık bir halde Cehenneme gireceklerdir."** (İbn Mâce, Duâ: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 43

Ø FUSSILET SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3248- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ka'be'nin yanıbaşında ikisi Kureyşten biri sakiften veya ikisini sakiften biri Kureyş'den üç

kişi ki anlayışları kıt şişman üç kişi münakaşa etmişlerdi. Bunlardan biri: Ne dersiniz? Allah konuştuklarımızı işitiyor mu? demişti. Diğeri sesli konuşursak işitir değilse işitmez dedi. Öteki de sesli konuştuğumuzda da mutlaka işitir dedi. Bunun üzerine Allah, Fussilet sûresi 22, ayetini indirdi:**"Ve siz günahları işlerken kulaklarınızın, gözlerinizin, derilerinizin aleyhinizde şâhidlik edeceklerini ümit etmiyor, onlardan hiçbir şeyinizi gizlemiyordunuz ve hatta sanıyordunuz ki, yaptıklarınızın pek çoğunu Allah bile bilmez."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 27; Müslim, Sıfat-il Münafikın: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3249- Abdurrahman b. Yezîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: Ka'be'nin örtüsüne gizlenmiş vaziyette iken, anlayışları kıt, şişman üç kişi geldiler -biri kureyşten diğer ikisi de akrabaları olan sekîften idiler- Anlayamadığım bir şeyler konuştular sonra onlardan biri dedi ki: **"Ne dersiniz? Allah bu konuştuklarımızı işitiyor mu?"** diye sordu. Diğeri ise: **"Yüksek sesle konuşursak işitir, sesimizi kısarsak işitmez"** dedi. Öteki ise konuştuklarımızdan bir şey işitmiş ise hepsini de işitmiştir diye cevap verdi. Abdullah dedi ki: Durumu Peygamber (s.a.v)'e anlattım, bunun üzerine Allah, Fussilet sûresi 22-23. ayetlerini indirdi:**"Ve siz günahları işlerken kulaklarınızın, gözlerinizin, derilerinizin aleyhinizde şâhidlik edeceklerini ümit etmiyor, onlardan hiçbir şeyinizi gizlemiyordunuz ve hatta sanıyordunuz ki, yaptıklarınızın pek çoğunu Allah bile bilmez." "Ve Rabbiniz hakkında beslediğiniz bu kötü zan yok mu, sizi o helak etti ve zararlı çıkanlardan oldunuz."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 27; Müslim, Sıfat-il Münafikın: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Mahmûd b. Gaylân, Vekî' vasıtasıyla Sûfyân'dan, A'meş'den, Imara b. Umeyr'den, Vehb b. Rabia'dan ve Abdullah'tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3250- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Fussilet sûresi 30. ayetini okudu da:**"Gerçekten Rabbimiz Allah'tır dedikten sonra da, dosdoğru hareket edenlere melekler indiririz de melekler onlara şöyle derler: "Korkmayın ve üzülmeyin. İşte buyurun! Size vaadedilmiş olan Cennetle müjdelenin ve sevinin"** şöyle buyurdu: "Herkes bunu söyledi fakat sonradan inkar etmişlerdir. Fakat kim bu inanç üzere ölürse o kimseler dosdoğru yol üzerindedirler." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Zür'a'dan işittim şöyle diyordu: Affân, Amr b. Ali'den bir hadis rivâyet etmiştir. Bu ayet hakkında Peygamber (s.a.v), Ebû Bekir ve Ömer'den istikamet kelimesinin anlamı hakkında hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 44

Ø ŞÛRÂ SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3251- Abdulmelik b. Meysere (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tavûs'tan işittim şöyle diyordu: İbn Abbâs'a, Şûrâ sûresi 23. ayeti:**"Allah, o Cenneti, iman edip, doğru ve yararlı işler yapan kullarına bir müjde olarak vermektedir. De ki ey Muhammed: "Ben sizden, peygamberlik görevime karşılık bir ücret istemiyorum. İstediğim ancak akrabalık sevgisidir. Kim güzel bir iş yaparsa, biz onun bu husustaki sevâbını kat kat artırırız. Şüphesiz ki Allah, suçları bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir"** hakkında soruldu da Saîd b. Cübeyr şöyle dedi:**"Muhammed (s.a.v.)'in ehli beytinin akrabalığı"** İbn Abbâs ise şöyle dedi: Biraz acele davrandın, Rasûlullah (s.a.v.)'in Kureyş'in tüm oymaklarında bir akrabalık bağı olduğunu biliyor musun? Sonra Rasûlullah (s.a.v.), ayetin tefsiri olarak şöyle demiştir:**"Benimle sizin aranızda akrabalığı koparmamızdan başka…"** (Buhârî, Menakıb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

İbn Abbâs'tan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

3252- Mürreoğullarından bir ihtiyardan aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Küfe'ye geldim. Bilâl b. ebî Bürde'nin kadılık yaparken zâlim olduğu durumu bana haber verildi. Ben de bu adamdan ibret alınmalıdır dedim ve yanına gittim, kendisi için yaptırdığı evinde tek başına oturdu. Kendisini işkence ve dövülmekten dolayı her şeyi değişmiş birden bir kemik durumunda gördüm ve şöyle dedim: Elhamdülillah Ey Bilâl! Senin toz duman olmaksızın burnunu tutarak yanımızdan geçtiğini görmüştüm. İşte sen bu günkü durumdasın. Bunun üzerine dedi ki: Sen kimlerdensin? Ben de: "Mürre b. Abbâd oğullarındanım" dedim. Sana bir hadis anlatayım mı belki Allah bu hadisten seni faydalandıracaktır dedi. Ben de haydi anlat dedim. Dedi ki: Babam, Ebû Bürde babası Ebû Musa'dar Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu anlattı: Kulun başına gelen küçük veya büyük herhangi bir sıkıntı ancak işlediği bir günahı sebebiyledir. Allah'ın bağışladıkları ise daha çoktur. Ebû Musa dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Şu'ra sûresi 30. ayetini okudu:**"Başınıza gelen her musibet, sizin ellerinizle işlediklerinizyüzündendir. Bununla beraber Allah, kusurlarınızın pek çoğunu da affeder."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 45

Ø ZUHRUF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3253- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hidayet üzere olduktan sonra sapıklığa düşen bir topluluğa ancak kavga ve çekişmek verilir."** Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Zuhruf sûresi 58. ayetini okudu:"Ve "Hangisi daha iyi, bizim ilahlarımız mı, yoksa O'mu?" derler. Ama onlar bu karşılaştırmayı tartışma olsun diye ortaya attılar. Doğrusu onlar kavgacı ve tartışmacı bir toplumdur." (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadisi sadece Haccac b. Dinar'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Haccac güvenilir bir kimse olup hadis konusunda orta yollu birisidir. Ebû Gâlib'in ismi ise Hazevver'dir.

BÖLÜM: 46

Ø DUHÂN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3254- Mesrûk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd'a bir adam gelerek; "Bir kıssacı, kıssa anlatırken yerden bir duman çıkacağını, kafirlerin kulaklarını tıkayacağını, mü'minleri ise nezle durumuna getireceğini söylüyor" dedi. Bunun üzerine Abdullah öfkelendi. Yaslanmış iken doğrulup şöyle dedi: Sizden herhangi birinize bildiği bir şey sorulduğu zaman ona cevap versin. Mansur: Bildiğinden haber versin dedi. Bilmediği bir şey sorulduğunda ise Allah en iyisini bilir desin. Çünkü insanın ilminin bir kısmı da bilmediği bir şey kendisine sorulduğunda Allah bilir demesidir. Allah, peygamberine şöyle buyurmuştu: Sa'd sûresi 86. ayet:**"De ki ey peygamber: "Bu mesajı tebliğime karşılık, sizden bir ücret istemiyorum ve ben yapmacık uydurmalarla, peygamberlik taslayanlardan veya kendiliğimden bir yükümlülük getirenlerden de değilim."** Rasûlullah (s.a.v.), Kureyş'in kendisine direnmesi üzerine şöyle duâ etmişti: Allah'ım Yusuf'un yedi kıtlık senesine benzer bir kıtlık vererek onlara karşı bana yardım et. Bu duâ üzerine onları bir kıtlık yakaladı ki her şeyi kasıp kavurdu. Hayvan leşlerini ve derilerini yemek mecburiyetinde kaldılar -bir rivâyete göre, kemikleri dahi yediler- Yerden duman şeklinde bir şey çıkmaya başladı. Ebû Sûfyân, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek, kavmim topluca kırılıp yok olacaktır. Onlar için Allah'a duâ et işte bu Duhan sûresi 10-11. ayetleri bu yüzden inmiştir: **"[10] Artık gözetle… Gökyüzünde apaçık gözle görülür bir dumanın geleceği günü. [11] Öyle bir duman ki, bütün insanlığı sarıp kuşatmıştır. Bu acı bir azâbtır."** Mansur kendi rivâyetinde şöyle diyor: Bu olay Duhan 12-13. ayetlerinin inişine sebebtir: **"İşte o zaman insanlar; Ey Rabbimiz! bizden azabı kaldır artık, biz inanıyoruz derler. Ama bu hatırlatma son saatte onlara ne fayda sağlar ki? Çünkü onlara daha önce gerçekleri apaçık ortaya koyan bir elçi gelmişti."** Fakat ahiret azabı hiç kalkar mı? **"Batşe"** = şiddetli darbe demektir. **"Lizam"** = Duhan demektir. (Taha sûresi 129; Furkan sûresi 77) bazıları bu alametlere ilave olarak **"Kamer"** bazıları da **"Rum"** ların gâlib gelecekleri haberleri ilave ederler. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: "Lizam" Bedir günü meydana gelen mağlubiyettir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3255- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Her mü'minin iki kapısı vardır bir kapıdan ameli çıkar diğer kapıdan rızkı iner öldüğü zaman bu iki kapı onun için ağlarlar Duhan sûresi 29. ayeti bunun için inmiştir: "Onların yok oluşlarına ne gök, ne de yer sakinleri ağlamadı ve tevbe edebilmeleri için zaman da tanınmadı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi merfu olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Musa b. Ubeyde ve Yezîd b. Ebân er Rukâşî hadis konusunda zayıf sayılırlar.

BÖLÜM: 47

Ø AHKAF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3256- Abdullah b. Selam (r.a.)'in kardeşinin oğlundan rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman'ın canına kastedildiği zaman Abdullah b. Selam onun yanına gelmişti. Osman ona neden geldin? Diye sordu. O da sana yardıma geldim dedi. Osman, sen bana başkaldıran insanların yanına çık onları benden uzaklaştır. Senin dışarıda olman içeride olmandan benim için daha hayırlıdır. Bunun üzerine Abdullah b. Selam, isyan eden insanların arasına çıkıp şöyle konuştu: Ey İnsanlar! Cahiliyye'de benim adım falandı. Rasûlullah (s.a.v.), bana Abdullah adını verdi ve benim hakkımda Allah'ın kitabından Ahkaf sûresi 10. ayet nazil olmuştu. Yine Ra'd sûresi 43. ayette benim hakkımda nazil olan ayetlerdendir.

Allah'ın size karşı kınında bir kılıcı vardır. Peygamberin gönderildiği şu memleketinizde melekler size komşu olmuşlardır. Bu adam ve onu öldürmek hususunda Allah'tan korkunuz. Eğer onu öldürürseniz komşularınız olan melekler sizden uzaklaştırılacak ve size karşı kınındaki Allah'ın kılıcı da kınından çıkarılacak ve kıyamete kadar da kınına sokulmayacaktır. Abdullah b. Selam'ın kardeşinin çocuğu dedi ki: Bu sözü dinleyen o insanlar Yahudi'yi de Osman'ı da öldürün dediler. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Şuayb b. Safvân bu hadisi Abdulmelik b. Umeyr'den, İbn Muhammed, İbn Abdullah b. Selam'dan ve dedesi Abdullah b. Selam'dan rivâyet etmektedir.

3257- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), bir yağmur bulutu gördüğü zaman bir ileri bir geri gelir giderdi o bulut yağmur indirince rahatlardı. Kendisine bunun sebebini sordum şöyle buyurdu: Bilemem belki de bu bulut, Allah'ın Kur'ân'da Ahkaf sûresi 24. ayette bildirildiği bulut olabilir: **"Nihayet gelecek azabı, ufukta geniş bir bulut halinde, vadilerine doğru geldiğini görünce: "Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur" dediler. Hûd peygamber de: "Hayır, o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir, acıklı azabı getiren rüzgardır."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Salat-ül İstiska: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3258- Alkame (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Sizden herhangi biriniz cin gecesi peygambere arkadaşlık etti mi? Abdullah şöyle dedi: Bizden kimse ona arkadaşlık etmedi. Fakat bir gece onu Mekke'de kaybetmiştik. O'na suikast yapıldığına veya kendisine işlenen cinayetin örtüldüğüne hükmettik. Bu yüzden de bir cemaatin geçirdiği en kötü geceyi geçirmiştik. Nihayet sabaha vardığımızda ve sabah üzere iken birden onun Hirâ tarafından gelmekte olduğunu gördük. İçersinde bulundukları hali ona anlattılar. Bunun üzerine buyurdular ki: Cin davetçiler bana geldi. Ben de kendilerine gidip onlara Kur'ân'dan ayetler okudum. Sonra gidip bize onların izlerini ve ateşten eserlerini gösterdi. Şa'bî diyor ki: Cinler Rasûlullah (s.a.v.)'e azıklarından sordular -kendileri Cezîre cinlerinden idi- Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Et bakımından bol etli olarak elinize geçen üzerine besmele çekilmiş her kemik sizin azığınızdır. Her türlü tezek ve ters de hayvanlarınızın yiyeceğidir. Rasûlullah (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: Bu iki madde ile taharetlenmeyiniz çünkü onlar cin kardeşlerinizin yiyeceğidir. (Müslim, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 48

Ø MUHAMMED (KıTAL) SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3259- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Muhammed sûresi 19. ayeti nazil olması üzerine: **"Bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur gerçek İlah olarak ancak Allah vardır. Hem kendi kusurlarından, hem mü'min erkek ve kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile. Çünkü Allah, sizin dönüp dolaşacağınız yeri de bilir, varıp duracağınız yeri de bilir."** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Ben hergün Allah'a yetmiş kere istiğfar eder bağışlanmamı isterim. (Buhârî, Deavat: 27; İbn Mâce, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Hüreyre'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: Ben, her gün Allah'a yüz kere istiğfar eder bağışlanmamı isterim.

Yine Rasûlullah (s.a.v.)'den değişik bir şekilde: **"Ben günde yüz kere Allah'a istiğfar eder bağışlanmamı dilerim."** Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den ve Ebû Hüreyre'den aynı hadisi rivâyet etmiştir.

3260- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gün Muhammed sûresi 38. ayetinin sonunu okudu. Ashab, bizim yerimize kimler getirilecek diye sordular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Selman'ın omzuna vurdu ve sonra: **"Bu ve bunun toplumu"** buyurdu. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 17; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Senedinde söylenti vardır. Abdullah b. Cafer aynı şekilde bu hadisi Alâ b. Abdurrahman'dan rivâyet etmiştir.

3261- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in ashabından bazı kişiler Ey Allah'ın Rasûlü! **"Allah'a itaatten yüz çevirdiğimiz takdirde yerimize getirilecek olan ve bizim gibi olmayacak olanlar kimlerdir."** (Muhammed 38) Selman, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Selman'ın dizine vurdu ve şöyle buyurdu: **"İşte bu ve bunun adamları canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki iman Süreyya yıldızında olsa bile İranlılardan bazı kişiler onu elde ederler."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 17; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Tirmizî: Abdullah b. Cafer b. Necîh, Ali İbn'ül Medîni'nin babasıdır. Ali b. Hucr, Abdullah b. Cafer'den pek çok hadisler rivâyet etmiştir. Ali bu hadisi bize İsmail b. Cafer'den, Abdullah b. Cafer'den aktarmıştır. Bişr b. Muâz, Abdullah b. Cafer vasıtasıyla Alâ'dan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup şöyle demiştir: **"iman Süreyya yıldızına asılı olsa bile…"**

BÖLÜM: 49

Ø FETH SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3262- Zeyd b. Eslem (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediğini işittim: Seferlerinden birinde Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikteydik. Rasûlullah (s.a.v.) ile konuştum, sustu tekrar konuştum yine sustu sonra tekrar konuştum yine sustu. Ben de devemi hareket ettirdim ve bir kenara çekildim. Kendi kendime: **"Ey Hattâb'ın oğlu, anan acına yansın. Rasûlullah (s.a.v.) ile üç kere ısrar ettin üçünde de seninle konuşmadı, dolayısıyla hakkında bir Kur'ân ayeti inmesine ne kadar da layık hale geldin"** dedim. Tam bu durumda iken beni çağıran birini duydum, derhal Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Hattâb'ın oğlu! Allah bu gece bana bir sûre indirdi ki bu sûre karşılığında güneşin doğduğu her şey benim olsun istemem; "Şüphesiz biz senin için apaçık bir zaferin önünü açtık"** (Feth 1) (Buhârî, Meğazî: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Bazıları bu hadisi Mâlik'den, mürsel olarak rivâyet etmiştir.

3263- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e Hudeybiye dönüşünde (Feth sûresi 2. ayeti); **"Böylece Allah senin hem geçmişte, hem de gelecekteki bütün hatalarına karşı bağışlayıcılığını gösterecek, yani her türlü sıkıntı ve tasalardan seni kurtaracak ve sana kafa tutanları, sana baş eğdirmek suretiyle nimetini sana tamamlayacaktır ve gönderdiği son din ile Cennete götüren yola seni iletecektir."** İnmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bana bir ayet indi ki; Yeryüzünde olan her şeyden bana daha sevimlidir. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), ashabına bu ayeti okudu Onlar da **"Sağlık ve saadetle…"** dediler. Allah sana nasıl muamele yapılacağını açıkladı ya bize nasıl muamele edilecektir? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) (Feth sûresi 5. ayeti) indirildi: **"Ve Allah'ın mü'min erkek ve kadınları, içinden ırmaklar akan Cennetlere sokması, günah ve kusurlarını örtmesi içindir. Bu Allah katında gerçekten büyük bir kurtuluştur."** (Buhârî, Meğazî: 27; Müslim, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Mücemmi' b. Cariye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3264- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Sabah namazı vaktinde müşriklerden silahlı seksen kişi Ten'ım bölgesinden Rasûlullah (s.a.v.)'ın ashabının üzerine indiler. Bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'i öldürmek istiyorlardı. Hepsi yakalandı. Ve Rasûlullah (s.a.v.), Bunların hepsini serbest bıraktı. Bunun üzerine Allah Feth sûresi 24. ayetini indirdi: **"O Allah ki, sizi onların üzerine galip getirdikten sonra, Mekke'nin göbeğinde onların elini sizden, sizin elinizi onlardan çeken O'dur. Allah ne yaparsanız hepsini görür."** (Müslim, Cihâd: 27; Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3265- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), **"Onları takva kelimesine bağladı"** (Feth sûresi 26) sözcüğünü **"Lailahe**

illallah" sözüdür, buyurdu. (Müsned: 20301)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi merfu olarak sadece Hasan b. Kazae rivâyetiyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Ebû Zür'aya bu hadisi hakkında sordum merfu olarak sadece bu şekliyle bilinmektedir, dedi.

BÖLÜM: 50

Ø HUCURAT SÛRESİNDEN TEFSİR EDİLEN AYETLER

3266- İbn ebî Müleyke (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Zübeyr, bana şöyle anlattı: Akra b. Hâbis, Peygamber (s.a.v)'e gelmişti. Ebû Bekir: Ey Allah'ın Rasûlü! dedi:**"O'nu kendi kavmine lider tayin et."** Ömer'de:**"O'na liderlik verme"** Ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bunun üzerine ikisi de Peygamber (s.a.v)'in huzurunda karşılıklı konuşup tartıştılar sesleri de hayli yükselmişti. Ebû Bekir Ömer'e dedi ki: Senin maksadın sadece bana muhalefet etmekti. Ömer de sana muhalif olmak istemedim, dedi. Bunun üzerine Hucurat sûresi 2. ayeti indirildi:**"Ey iman edenler! Sesinizi peygamberin sesinden daha fazla yükseltmeyin, yani şahsi görüş ve tercihleriniz, peygamber buyruklarının üstüne çıkmamalıdır. Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi, O'na yüksek sesle hitap etmeyin. Yoksa bütün güzel ve iyi işleriniz, siz farkında olmadan bilmediğiniz ve anlamadığınız bir sebeple boşa gidebilir."** Bu ayetin inmesinden sonra Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda o kadar sessiz konuşurdu ki: Rasûlullah (s.a.v.) onun sözünü işitemez ve anlamak için tekrar sorardı. (Buhârî, Meğazî: 27; Nesâî, Adab-ül Kudat: 17)

İbn ebî Müleyke dedi ki: Abdullah b. Zübeyr dedesini yani Ebû Bekri râvîler arasında zikretmedi.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bazıları bu hadisi İbn ebî Müleyke'den mürsel olarak rivâyet etmekte ve senedinde Abdullah b. Zübeyr'i zikretmemektedir.

3267- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Hucurat sûresi 4. ayeti hakkında şöyle dedi: Bir adam kalktı ve:**"Ey Allah'ın Rasûlü, benim övgüm yükseltici yergim ise alçaltıcıdır"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"O özellikte olan Allah'tır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3268- Ebû Cübeyre b. Dahhak (r.a.)'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Bizden bir kimsenin iki veya üç ismi olurdu bu isimlerden biri ile çağrılınca bundan hoşlanmayabilirdi. Bunun üzerine Hucurat sûresi 11. ayeti indirildi: **"Siz ey iman edenler! Hiçbir insan başka insanları alaya alıp küçümsemesin, belki o alaya alıp küçümsedikleri, kendilerinden daha hayırlı olabilirler ve hiçbir kadın da, başka kadınları küçümseyip alaya almasın, belki de onlar kendilerinden daha hayırlı olabilirler. Ve hiç biriniz başka birinde ayıplar arayıp karalamasın, kınamasın. Kötü lakaplarla sataşıp, atışıp birbirinizi aşağılamayın. İman ettikten sonra, kötü bir ad sahibi olmak ne çirkin şeydir. Artık her kim bu şekilde Allah'ın yasak ettiği şeylerden tevbe edip dönmezse, işte onlar yaratılış gayesine aykırı yaşayanlardır."** (Nesâî, Eşribe: 27; İbn Mâce, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Cübeyr ve Sabit b. Dahhâk b. Halife el Ensarî'nin kardeşidir. Ebû Zeyd, Saîd b. Rabi' Herevî'nin arkadaşı olup Basralı ve güvenilen bir kişidir.

Ebû Seleme, Yahya b. Halef, Bişr b. Mufaddal vasıtasıyla Dâvûd b. ebî Hind'den, Şa'bî'den, Ebû Cübeyr'e b. Dahhâk'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3269- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.), Hucurat sûresi 7. ayetini okudu ve şöyle dedi: Bu kendisine vahiy gelen peygamberinizdir. Onun ashabı da önderlerinizin en seçkinleridir. Bu ayette onlar için böyle söylendiyse ya bugün sizin haliniz nasıl olur? (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ali b. el Medini diyor ki: Yahya b. Saîd el Kattan'a Müstemir b. Reyyan'ı sordum. Güvenilen bir kişidir, dedi.

3270- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethi günü insanlara bir hutbe vererek şöyle buyurdu:**"Ey İnsanlar! Allah cahiliyye gururunu ve atalarla övünmeyi sizden kaldırmıştır. İnsanlar iki gurubtur; Allah katında değerli, doğru, müslüman kişi ve Allah tarafından hor görülen isyankar ve inanmayan kişi bütün insanlar Ademoğullarındandır. Allah'ta Ademi topraktan yaratmıştır ve Allah şöyle buyurmaktadır.** (Hucurat sûresi 13. ayeti) **"Ey insanlar! Bakın biz sizi, bir erkekten ve bir kadından yarattık. Sizi birbirinizi tanıyasınız diye, milletlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz Allah katında şerefli ve itibarlı olanınız, yaşantısını, yolunu, yordamını Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışanlarınızdır. Çünkü Allah, herşeyi bilendir, herşeyden haberdar olandır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Bu hadisin Abdullah b. Dinar'ın, İbn Ömer'den rivâyeti olduğunu sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Abdullah b. Cafer'in hadis konusunda zayıf olduğu kaydedilmiştir. Yahya b. Main ve başkaları onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Abdullah b. Cafer, Ali b. el Medîni'nin babasıdır.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3271- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Haseb"** = mal demektir. **"Kerem"** ise takva sorumluluk bilinci demektir. (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Sadece bu şekliyle Selam b. ebû Mutî' rivâyetinden bilmekteyiz.

BÖLÜM: 51

Ø KÂF SÛRESİNDEN TEFSİR EDİLEN AYETLER

3272- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cehennem, durmadan daha var mı?** (Kâf sûresi 30. ayet) **diyecek sonunda Allah ayağını Cehenneme koyacaktır. Bunun üzerine Cehennem izzetin hakkı için yeter yeter diyecektir ve böylece Cehennem bir kısmı bir kısmına sıkışacaktır."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 52

Ø ZARIYAT SÛRESİNDEN TEFSİR EDİLEN AYETLER

3273- Rabia kabilesinden bir adamdan rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne'ye gelerek Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girdim ve onun yanında Ad'ın delegesi olarak anıldım. Bunun üzerine Ad'ın delegesine benzemekten Allah'a sığınırım dedim. Rasûlullah (s.a.v.), Ad'ın delegesi nedir? diye sordu. Dedim ki bu konuyu en iyi bilen kişiye düştüm. Ad kavmi kuraklığa uğrayınca Kayl adında birini gönderdi. Bu adam Bekir b. Muaviye'ye misafir oldu. Bekir ona şarap içirdi iki şarkıcı da şarkı söylediler. Sonra mehre dağlarına doğru yola çıktı ve şöyle duâ etti: Allah'ım ben sana iyileştireceğim bir hasta ve fidyesini vereceğim bir esir için gelmedim kuluna eskiden içirmekte olduğun şeylerden içir Bekr b. Muaviye'ye içir ki kendisine şarap içirdiğinden dolayı teşekkür eder. Kendisine bazı bulutlar çıkarıldı. Bunların birini seç denildi. Oda bunlardan siyah bulutu seçti. Bunun üzerine kendisine al sana ipince bir kum ki Ad kavminden hiç kimseyi bırakmayacaktır denildi. Rasûlullah (s.a.v.) onlara gönderilen rüzgarın yüzük halkası olarak küçük olduğunu belirtti ve Zariyat sûresi 41.42. ayetlerini okudu: **"Ve tüm günahkarları yok eden kasırgayı, üzerlerine saldığımız Âd kavminin başına gelenlerde de, aynı ibretleri görebilirsiniz. Bu kasırga geçtiği her yerde, hiç birşey bırakmadı, herşeyi çürümüş kemiklere ve küle çevirdi."** (İbn Mâce, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadisi pek çok kişi Sellam Ebû'l Münzir'den, Âsım b. ebin Nücüd'den, Ebû Vâil'den, Hâris b. Hassân'dan rivâyet etmişlerdir. Hâris b. Hassân'a, Hâris b. Yezîd de denilir.

3274- Hâris b. Yezîd el Bekrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne'ye geldim ve mescide girdim. Bir de ne göreyim, mescid insanlarla dopdolu, siyah sancaklar dalgalanıyor. Bilâl de kılıcını kuşanmış Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında duruyor buldum. Bu insanların işi nedir diye sordum? Dediler ki: Amr b. Âs'ı karşılamaya gelmişler. Manaca Sûfyân b. Uyeyne'nin hadisinin bir benzerini uzunca rivâyet etmiştir. (İbn Mâce, Cihâd: 27)

Hâris b. Yezîd'e, Hâris b. Hassân'da denilir.

BÖLÜM: 53

Ø TÛR SÛRESİNDEN TEFSİR EDİLEN AYETLER

3275- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Tûr sûresi 49. ayetinde geçen: **"İdbar-un nûcüm"** sabah namazının farzından önceki iki rekattır. Kâf sûresi 40. ayette geçen **"İdbâr-us sûcûd"** ise akşam namazının farzından sonraki iki rekattır. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Merfu olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bu rivâyette Muhammed b. Fudayl'in, Rîşdin b. Küreyb rivâyetidir. Muhammed b. İsmail'e sordum. İbn Küreyb'in oğullarından Muhammed ve Rişdîn'den hangisi daha sağlamdır diye O da şöyle dedi: Birbirlerine ne kadar da yakındırlar. Ancak, Muhammed, benim yanımda daha üstündür.

Tirmizî: Abdullah b. Abdurrahman'a da aynı şeyi sordum o da şöyle dedi: Birbirlerine ne de çok yakındırlar. Ancak Rîşd'in b. Küreyb bence daha üstündür.

Tirmizî: Bana göre de Ebû Muhammed'in sözü doğrudur. Rişdînkardeşi Muhammed'den daha çok tercih edilir. Rişdîn, İbn Abbâs'a ulaşmış ve onu görmüştür.

BÖLÜM: 54

NECM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3276- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Sidretül Müntehaya varınca şöyle buyurdu:**"Yeryüzünden çıkan ve yukarıdan inen burada son buluyor."** Allah orada ona önceden hiçbir peygambere vermediği üç şeyi ona verdi: **1) Bakara sûresinden son iki ayeti, 2) Beş vakit namaz 3) Allah'a hiçbirşeyi ortak koşmadıkları sürece ümmetin büyük günahlarının bağışlanması İbn Mes'ûd, Necm sûresi 16. ayetini okudu ve Sidre altıncı göktedir"** dedi.

Sûfyân: Altından pervaneler dedi eliyle işaret edip elini titretti. Mâlik b. Mığvel'den başkası da şöyle diyor: Yaratıkların bilgileri Sidre'de son bulur. Onun üstündeki bilgilerden haberleri yoktur. (Müslim, İman: 27; Nesâî, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3277- Şeybânî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zirr b. Hubeyş'e Necm sûresi 9. ayeti hakkında sordum şöyle dedi: İbn Mes'ûd bana bildirdi ki Peygamber (s.a.v), Cebrail'i gördü onun altıyüz kanadı vardı. (Buhârî, Bed-il Halk: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

3278- Şa'bî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs, Arafat'ta Ka'b ile karşılaştı ve ona bir şey sordu. Bunun üzerine Ka'b öyle bir tekbir getirdi ki dağlardan yankısı duyuldu. İbn Abbâs dedi ki: Biz Haşimoğullarındanız Ka'b ta şu karşılığı verdi: Allah görünmesiyle konuşmasını Muhammed ile Musa arasında taksim etti. Musa Rabbi ile iki sefer konuştu. Muhammed'de Rabbini iki sefer gördü.

Mesrûk şöyle dedi: Âişe'nin yanına girdim ve Muhammed (s.a.v.), Rabbini görmüş müdür? Diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Öyle bir şey sordun ki tüylerim diken diken oldu. Ben de acele etmeyiniz, dedim ve Necm sûresi 18. ayetini okudum. Âişe şu karşılığı verdi. Sen yanlış yorum ve tefsirler yaparak nerelere gidiyorsun? O peygamberin gördüğü kimse Cebrail'dir. Her kim sana Muhammed (s.a.v.)'in Rabbini gördüğünü veya kendisine emredilenlerden bir şeyi gizlediğini veya Lokman sûresi 34. ayetindeki bilinmeyenleri bildiğini söylerse en büyük yalanı ve iftirayı yapmış olur. Fakat Peygamber (s.a.v), Cebrail'i görmüştür. Cebrail'i kendi şeklinde iki sefer görmüştür; biri Sidret-ül müntehada diğeri de Mekke'de mağarada ilk vahy indiği anda Ciyad mıntıkasında ki onun altı yüz kanadı vardı ve tüm ufku kaplamıştı. (Müslim, İman: 27; Buhari, İman: 17)

Tirmizî: Dâvûd b. ebî Hind, Şa'bî'den, Mesrûk'tan, Âişe'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiş olup Dâvûd'un rivâyeti Mûcâlid'in hadisinden daha kısadır.

3279- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muhammed, Rabbini görmüştür. Bunun üzerine İkrime, En'am 103. ayetini:**"Hiçbir beşerî görüş ve tasavvur O'nu anlayamaz, halbuki O her türlü beşerî görüş ve tasavvuru çepeçevre kuşatır. Zira yalnız O'dur, hikmetine tam nüfûz edilemeyen ve herşeyden haberdar olan."** Okuyup, Allah, böyle buyurmadı mı? dedi. İbn Abbâs: Yazık sana; O, Senin dediğin husus kendi nuruyla tecelli ettiği zamandır. Oysa Muhammed Rabbini iki defa görmüştür. (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3280- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Necm sûresi 9.10. ayetleri: **"Aralarında iki yay mesafesi kalıncaya kadar, hatta daha da yakınına kadar. Böylece Allah, kuluna vahyedilmesini uygun gördüğü şeyleri vahyetmiş oldu."** Hakkında şöyle dedi: **"Peygamber (s.a.v), O'nu görmüştür."** (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3281- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Necm sûresi 11. ayetini okudu ve şöyle dedi: **"Onu kalbi ile gördü."** (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3282- Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Zerr (r.a.)'e Peygamber (s.a.v)'e ulaşmış olsaydım mutlaka kendisine sorardım dedim. Ebû Zerr, ona neyi soracaktın dedi. Ben de: Muhammed rabbini görmüş müdür? Diye sorardım, dedim. Ebû Zerr şu karşılığı verdi: Ben ona sormuştum da oda: **"O bir nurdur, onu nasıl görebilirim"** demişti. (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3283- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Necm sûresi 11. ayeti hakkında şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail'i pırıl pırıl bir kumaştan yapılmış elbise içersinde gök ve yeryüzünü doldurmuş bir vaziyette görmüştü."** (Buhari, Bed-il Halk: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3284- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Necm sûresi 32. ayeti hakkında peygamberin şöyle söylediğini aktardı: **"Allah'ım bağışlarsın çok bağışlarsın senin hangi kulun ufak tefek kusurlarda bulunmamıştır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ancak Zekeriyya b. İshâk'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 55

Ø KAMER SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3285- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Biz Minâ'da, Peygamber (s.a.v) ile beraber iken ay bir parçası Hıra dağının ötesine diğeri de berisine olmak üzere ikiye bölündü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), şâhid olunuz buyurdu ve Kamer sûresinin birinci ayetini okudu."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3286- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Dedi ki: Mekkeliler, Peygamber (s.a.v)'den bir mucize istediler, Ay Mekke'de iki defa yarıldı ve Kamer sûresi 1-2. ayetleri indi: **"Kıyamet saati yaklaştı ve ay yarıldı. O inkârcılar bir mucize görseler, hemen yüz çevirirler de; "Hep olagelen bir büyüdür" derler."** Ayette geçen **"Müstemir"** kelimesine geçici anlamı verilmiştir. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3287- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında ay ikiye bölündü. Rasûlullah (s.a.v.)'de şâhid olunuz"** buyurdu. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3288- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında ay ikiye bölünmüştü de bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Şâhid olunuz!"** buyurdu. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Sıfat-il Kıyame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3289- Cübeyr b. Mut'ım (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ay, Peygamber (s.a.v)'in zamanda bölünerek şu dağın üzerinde iki parça oldu. Bunun üzerine Mekke müşrikleri, Muhammed bizi büyüledi dediler. Onlardan bazıları da**"Bizi büyülediyse tüm insanları da büyüleyemez ya dediler."** (Müsned: 16150)

Tirmizî: Bazıları bu hadisi Husayn'dan, Cübeyr b. Muhammed b. Cüber b. Mut'ım'dan babasından ve dedesinden bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

3290- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kureyş müşrikleri kader meselesinde peygamberle münakaşa yapmak üzere gelmişlerdi de Kamer sûresi 48-49. ayetler indi:**"Yüzükoyun ateşe sürüklenecekleri o gün, onlara denilecek: "Cehennem ateşinin yakışını tadın bakalım."**

"Şüphesiz biz herşeyi belli bir ölçüye, düzene ve plana göre yarattık." (Müslim, Kader: 17; İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 56

Ø RAHMAN SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3291- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), ashabının yanına çıktı ve Rahman sûresini başından sonuna kadar okudu. Ashab: sustular. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cin gecesi bu sûreyi cinlere okudum onlar cevap bakımından sizden daha olumlu idiler sûre içersindeki: **"O halde siz ey iki topluluk, Rabbinizin bunca nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz."** Ayetine her geldikçe cinler: **"Ey Rabbimiz, senin nimetlerinden hiçbirini inkar etmeyiniz sana hamdolsun"** dediler. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Velid b. Müslim'in Züheyr b. Muhammed'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: Şam'a gelip yerleşen Züheyr b. Muhammed sanki Irak'ta kendisinden hadis rivâyet edilen bir kimse değil sanki o başka bir adamdır. Adı değiştirilmiş ve böylece kendisinden münker hadisler rivâyet edilmiştir.

Muhammed b. İsmail'in de şöyle dediğini işittim: Şamlılar, Züheyr b. Muhammed'den münker hadisler rivâyet etmektedir. Iraklılar ise kendisinden makbul hadisler rivâyet etmektedirler.

BÖLÜM: 57

Ø VAKıA SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3292- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: Allah buyuruyor ki: Salih kullarıma hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın duymadığı hiçbir insanın kalbinden dahi geçmeyen nimetler hazırladım. Dilerseniz Secde sûresi 17. ayetini okuyunuz: **"Böyle davranan mü'minlere gelince, yaptıklarından dolayı mükafat olarak, öteki dünyada onlara şimdiye kadar gizli kalan, göz aydınlığı olarak, onlar için nelerin saklanıp bekletildiğini hiç kimse bilip hayal edemez."** Cennet'te bir ağaç vardır ki binitli bir kişi onun gölgesinde yüzyıl yürürde bitiremez. Dilerseniz Vakıa sûresi 30. ayeti okuyunuz: **"Uzayıp giden gölgeler."** Cennet'te bir kamçılık yer, dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır. Dilerseniz Âl-i Imrân sûresi 185. ayetini okuyunuz: **"Her can ölümü tadacaktır. Böylece kıyamet günü yapıp ettiklerinizin karşılığı size tam olarak ödenecektir. Orada ateşten uzaklaştırılıp Cennete konulacak olanlar, gerçek kurtuluşa ermişlerdir. Zira bu dünya hayatına düşkünlük, aldatıcı bir zevkten başka birşey değildir."** (Buhârî, Bed-il Halk: 17; Müslim, Cennet: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3293- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Cennet'te bir ağaç vardır ki binitli bir kimse o ağacın gölgesinde yüzyıl yürürde onu bitiremez dilerseniz Vakıa sûresi 30-31. ayetlerini okuyunuz: **"Uzayıp giden gölgeler, fışkırıp çağlayarak akan sular."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3294- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Vakıa sûresi 34. ayeti hakkında şöyle demiştir: Döşeklerin yüksekliği gök ile yeryüzü arası kadardır. Gök ile yeryüzü arasındaki mesafe ise beş yüz yıllık yoldur. (Müsned: 11294)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece Rişdîn rivâyetiyle bilmekteyiz.

3295- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Vakıa sûresi 82. ayeti hakkında şöyle buyurdu: **"Yani şükrünüzü ve teşekkürünüzü Allah'a yapmanız gerekirken Falan ve filan yıldız sayesinde bize yağmur yağdı. Falan ve filan yıldızın düşmesiyle falan oldu… gibi şeyler söylüyorsunuz** (Yani Allah'ı unutarak işlerinizin sebeplerini yaratan yerine koyuyorsunuz bize şükretmeniz gerekirken bizi inkar etmiş oluyorsunuz) (Müsned: 639)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

Bu hadisi merfu olarak sadece İsrail'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Sûfyân es Sevrî bu hadisi Abdul A'lâ'dan ve Abdurrahman es Sülemî'den ve Ali'den benzeri şekilde merfu olmaksızın rivâyet etmiştir.

3296- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Vakıa sûresi 35. ayeti hakkında şöyle buyurdu: **"Gözleri çapaklı kocakarılar da orada yeniden yaratılan kadınlardan olacaklardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Merfu olarak sadece Musa b. Ubeyde'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Musa b. Ubeyde ve Yezîd b. Ebân er Rukaşî hadis konusunda zayıf kimselerdir.

3297- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! ihtiyarladın"** dedi. Bunu üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Beni, Hud, Vakıa, Mürselat, Nebe ve Tekvir sûreleri ihtiyarlattı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle İbn Abbâs rivâyetiyle bilmekteyiz. Ali b. Salih bu hadisi Ebû İshâk vasıtasıyla Ebû Cuhayfe'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir. Aynı zamanda Ebû İshâk yoluyla Ebû Meysere'den mürsel olarak buna yakın bir hadis rivâyet edilmiştir.

Ebû Bekir b. Ayyaş, Ebû İshâk'tan, İkrime'den; Şeybân'ın Ebû İshâk'tan rivâyetine benzer şekilde bir hadis rivâyet etmiş olup hadisin senedinde İbn Abbâs'ı zikretmemiştir. Aynı şekilde Hâşin b. Velid el Herevî Ebû Bekir b. Ayyaş vasıtasıyla hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 58

Ø HADID SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3298- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), ashabıyla birlikte oturmakta iken üzerlerine bir bulut geldi. Peygamber (s.a.v), bunun ne olduğunu biliyor musunuz? Diye sordu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Bu buluttur! Bu bulutlar toprağın sulayıcılarıdır. Allah onları kendisine şükretmeyen kulluk yapmayan kimselere bile gönderiyor. Sonra üzerinizde ne var biliyor musunuz? diye sordu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: O dünyamızın semasıdır, korunmuş bir tavan ve önüne geçilmiş bir dalgadır. Sonra Rasûlullah (s.a.v.): Bu gökle sizin aranızdaki mesafe ne kadardır? Diye sordu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Sizinle onun arasında beşyüz yıllık mesafe vardır. Sonra konuşmasına şöyle devam etti: Onun üstünde ne var biliyor musunuz? Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Onun üzerinde iki gök daha vardır ki aralarındaki mesafe beşyüz senelik yoldur… Rasûlullah (s.a.v.), yedi göğün hepsini saydı her iki göğün arası dünya ile dünya göğünün arası kadardır. Sonra şöyle buyurdu: Onun da üzerinde ne var biliyor musunuz? Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Onun da üzerinde arş vardır, arş ile yedinci gök arasındaki mesafe iki gök arasındaki mesafe kadardır.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), altınızda ne var biliyor musunuz? buyurdu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: Altınızdaki yeryüzüdür. Sonra onunda altında ne var biliyor musunuz? buyurdu Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Şöyle buyurdu: O'nun altında başka bir arz vardır ki ikisinin arasındaki mesafe beş yüz senelik yoldur. Rasûlullah (s.a.v.), yedi arza kadar saydı ve her arzın arasında beş yüz yıllık mesafe olduğunu söyledi. Sonra şöyle buyurdu: Muhammed'in canı kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki siz en alttaki dünyaya bir ip sarkıtmış olsaydınız o ip Allah'a kadar ulaşırdı dedi ve Hadid sûresi 3. ayetini okudu. (Müsned: 8472)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Tirmizî: Eyyûb, Yunus b. Ubeyd ve Ali b. Zeyd'in şöyle dedikleri rivâyet edilmiştir. Hasan, Ebû Hüreyre'den hadis işitmemiştir.

Bazı ilim adamları bu hadisi şöyle tefsir etmişlerdir: İp ancak Allah'ın ilmi kudreti ve saltanatı üzerine iner. Çünkü Allah'ın ilmi, kudreti ve saltanatı her yerde mevcuttur. Kendisi kitabında bildirdiği gibi arşın üzerindedir.

BÖLÜM: 59

Ø MÜCADELE SÜRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3299- Seleme b. Sahr el Ensârî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kadınlarla cinsî münasebet konusunda kimseye verilmeyen bir güç bana verilmişti. Ramazan ayı gelince karıma yaklaşır ve gün üzerime doğasıya dek bu işi devam ettiririm korkusuyla Ramazan boyunca anam gibisin diyerek zıhar yaptım. Gecelerden bir gece bana hizmet ederken bir tarafı açılıverdi de ben de hemen onun üzerine sıçradım sabah olunca erkenden kendi kavmime gidip durumu anlattım ve: Benimle beraber Rasûlullah (s.a.v.)'e kadar gidinizde ona durumu anlatayım dedim. Hayır dediler. Vallahi bu işi yapmayız. Hakkımızda

Kur'ân inmesinden korkarız veya Rasûlullah (s.a.v.)'in hakkımızda ayıp olabilecek bir söz söylemesinden çekiniriz. Fakat sen istersen kendin git dilediğini yap… Bunun üzerine yanlarından çıktım Rasûlullah (s.a.v.)'e kadar geldim durumu kendisini anlattım. Bunu sen mi yaptın? Buyurdu. Ben de bunu ben işledim dedim. Tekrar bunu sen mi… dedi. Ben de bunu ben işledim dedim. Tekrar bunu sen mi işledin dedi. Ben de ben işledim dedim. İşte huzurunuzdayım hakkımda Allah'ın hükmü ne ise onu tatbik et cezama katlanacağım.

Rasûlullah (s.a.v.), bir köleyi hürriyetine kavuştur buyurdu. Bunun üzerine iki elimle boynuma vurdum ve yok dedim sizi hak üzere gönderen zat hakkı için bu boyundan başkasına sahip olmayarak sabahladım. Rasûlullah (s.a.v.), o halde iki ay oruç tut buyurdu. Ben de Ey Allah'ın Rasûlü! başıma gelen zaten oruç yüzünden gelmedi mi? Rasûlullah (s.a.v.), o halde altmış fakiri doyur dedi. Ben de seni hak ile gönderen zat hakkı için bu gecemizi aç olarak geçirdik akşam yemeğimiz bile yoktu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Öyleyse Züreykoğullarının zekat memuruna git ve ona sana zekat mallardan vermesini söyle bu zekattan kendi keffaretin yerine altmış fakiri birer ölçek hurma vererek doyur, gerisiyle de çoluk çocuğunu yedirirsin, buyurdu. Bunun üzerine kavmime döndüm ve onlara şöyle dedim: Sizlerde darlık ve kötü görüş Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında ise genişlik ve bereket buldum. Sizin zekatınızın bana verilmesini emretti haydi zekatlarınızı bana veriniz onlar da zekatlarını bana verdiler. (Ebû Dâvûd, Talak: 27; İbn Mâce, Talak: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Muhammed diyor ki: Süleyman b. Yesâr bence Seleme b. Sahr'dan hadis işitmemiştir. Muhammed aynı zamanda şöyle demektedir: Seleme b. Sahr'a, Süleyman b. Sahr'da denilir.

Bu konuda Havle binti Sa'lebe'den de hadis rivâyet edilmiştir. Havle, Evs b. Sâmit'in karısıdır.

3300- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mücadele sûresi 12. ayeti nazil olunca Peygamber (s.a.v), Bana: **"Ne kadar parayı uygun görürsün, dinar yeterli midir?"** buyurdu. Ben de: **"Buna güçleri yetmez"** dedim. **"O halde yarım dinara ne dersin?"** buyurdu. Ben de ona da güçleri yetmez dedim. **"O halde ne kadar?"** buyurdu. Ben de: **"Bir arpa tanesi ağırlığı kadar altın"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Sen de pek az dedin"** buyurdular. Bunun üzerine Mücadele sûresi 13. ayet nazil oldu: **"Gizli konuşmanızdan önce, sadaka vermekten dolayı, fakir düşeceğinizden mi korkuyorsunuz? Madem size emredileni yapmadınız, Allah da sizi bundan affetti, bundan dolayı, bundan sonra, sadaka vermeden de konuşup danışabilirsiniz. Öyleyse sizler bundan böyle, namazınızda devamlı ve dikkatli olun, zekatı verin, Allah'a ve Rasulüne itaat edin. Çünkü Allah, yapageldiğiniz her şeyden haberdardır."** Böylece Allah benim yüzümden ümmetin yükünü hafifletti. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Hadiste geçen bir arpa tanesi sözcüğünün manası arpa ağırlığı kadar altın manasındadır. Ebû'l Ca'd'ın ismi Rafi'dir.

3301- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: Bir Yahudi, Peygamber (s.a.v) ve ashabının yanına geldi; **"Essâmü aleyküm"** dedi. Cemaatte ona karşılık verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"Bu adam ne söyledi biliyor musunuz?"** dedi. Dediler ki: **"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir ama selam verdi ey Allah'ın Peygamberi."**

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O adam şöyle şöyle dedi, dedikten sonra o adamı bana çağırınız"** buyurdu. Bunun üzerine onu çağırdılar. Rasûlullah (s.a.v.): **"Essâmü aleyküm" mü dedin?"** diye sordu. Yahudi: **"Evet"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kitab ehlinden biri size selam verdiğinde siz; "Söylediğin söz senin üzerine olsun" diye karşılık veriniz"** buyurdu ve Mücadele sûresi 8. ayetini okudu: **"…Sana geldikleri zaman, seni Allah'ın selamlamadığı bir tarzda selamlıyorlar…"** (Buhârî, İstizan: 27; Müslim, Selam: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 60

Ø HAŞR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3302- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Nadroğullarının hurmalıklarını yaktırmış ve kestirmiş idi bunlar Büveyre hurmalıkları idi. Bunun üzerine Allah: Haşr sûresi 5. ayetini indirdi: **"Onların hurma ağaçlarından her ne kestiyseniz veya kökleri üzerinde her ne bıraktıysanız, hepsi Allah'ın izniyle olmuştur ve bu izin, Allah'ın yoldan çıkanları cezalandırması içindir."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3303- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Haşr sûresi 5. ayetindeki: **"Lîne"** kelimesi hurma anlamındadır, demiştir. **"Allah'ın yoldan çıkanları cezalandırması içindir."** Sözünü ise şöyle tefsir etti: Onlardan kalelerinden inmelerini istediler. Kendilerine de hurmalarını kesmeleri emredildi ve yüreklerine bir kuşku düştü. Müslümanlar dediler ki: Bir kısmını kestik bir kısmını bıraktık. Rasûlullah (s.a.v.)'e mutlaka soracağız. Kestiklerimizden dolayı sevap bıraktıklarımızdan dolayı günahımız var mı? Bunun üzerine Allah, Haşr süresi 5. ayetini indirdi: **"Onların hurma ağaçlarından her ne kestiyseniz veya kökleri üzerinde her ne bıraktıysanız, hepsi Allah'ın izniyle olmuştur ve bu izin, Allah'ın yoldan çıkanları cezalandırması içindir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi Hafs b. Gıyas'tan, Habîb b. ebî Amre'den, Saîd b. Cübeyr'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir, ve senedinde İbn Abbâs'ı zikretmediler.

Aynı şekilde bu hadisi Abdullah b. Abdurrahman, Mervan b. Muaviye'den, Hafs b. Gıyas'tan, Habîbb. ebî Amre'den, Saîd b. Cübeyr'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

3304- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, bir misafir, Ensâr'dan bir adamın yanında geceyi geçirdi o kimsenin yanında da sadece kendisinin ve çoluk çocuğunun yiyeceği vardı. Karısına dedi ki: Çocukları uyut, kandili de söndür yemeği de misafirin önüne yaklaştır. Bunun üzerine Haşr sûresi 9. ayeti nazil oldu: **"Ve onlardan önce Medîne'yi yurt ve iman evi edinmiş olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilen ganimetlerden dolayı, gönüllerinde bir haset hissi taşımazlar, aksine kendileri ihtiyaç ve zaruret içinde bulunsalar bile, diğerlerini kendilerine tercih ederler. Kim aç gözlülükten sakınırsa, onlardır mutluluğa ulaşacak olanlar."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Eşribe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 61

Ø MÜMTAHINE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3305- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), ben, Zübeyr ve Mıkdat b. Esved'i göndererek dedi ki: Gidiniz **"Hah"** bahçesine vardığınız da orada bir kadın bulacaksınız üzerindeki mektubu alıp bana getiriniz buyurdu. Biz de çıktık, atlarımız bizimle koşturuyordu. Nihayet o bahçeye geldik ve birdenbire yolcu kadınla karşılaştık bunun üzerine mektubu çıkar dedik. Ben de mektub falan yok dedi. Biz de ya mektubu çıkaracaksın veya üzerinden elbiseleri çıkaracaksın dedik. Bunun üzerine mektubu saç örgülerinin arasından çıkardı. Mektubu, Rasûlullah (s.a.v.)'e getirdik. Bir de gördük ki mektup Hatıb b. Beltea'dan Mekke'deki bazı müşrik kişilere gönderilmiş. Hâtıb müşriklere Peygamber (s.a.v)'in bazı işlerini bildiriyor.

Rasûlullah (s.a.v.), Ey Hâtıb bu Nedir? diye sordu. Hâtib: Ey Allah'ın Rasûlü! hakkımda hüküm vermek için acele etme ben Kureyş'e sığıntı olarak gelip yerleşen biriyim. Gerçek Kureyşli değilim. Sizin beraberinizdeki olan muhâcirlerin ise mallarını ve ailelerini koruyacak hısımları var. Ben bu Kureyş'in nesebinden olmadığım için onlara bir iyilikte bulunmak istedim ki bu yüzden benim yakınlarımı korusunlar. Bu işi kafir olduğum için veya dinimden döndüğüm için veya küfre razı olduğumdan dolayı yapmış değilim. Bunun üzerine, Peygamber (s.a.v), Doğru söyledi buyurdu. Ömer b. Hattâb ise; Ey Allah'ın Rasûlü! Beni bırak ta şu münafığın başını uçurayım. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: O, Bedir gazasına katılmıştır, ne biliyorsun? Belki de; Allah, Bedire katılanlara bakmış ve onlara: **"Dilediğinizi yapın, Ben sizi affetmişimdir,"** buyurmuştur. İşte, Mümtahine sûresi 1. ayet, Hâtıb b. Beltea hakkında inmiştir; **"Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçek mesajı inkâr ettikleri, Rabbiniz olan Allah'a inandığınızdan dolayı, Rasulünü ve sizi yurdunuzdan sürüp çıkardıkları halde, siz onlara sevgi belirterek mektup ulaştırıyorsunuz. Eğer benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için savaşa çıktınızsa, içinizde onlara sevgi mi besleyip gizliyorsunuz? Oysa ben sizin gizlediğinizi ve açığa vurduğunuz herşeyi bilirim. Sizden kim böyle yaparsa, gerçekten o doğru yolun ortasında, şaşırıp sapıtmıştır."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Amr dedi ki: İbn ebî Rafi'i gördüm, Ali b. ebî Tâlib'in katibi idi.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Amr ve Câbir b. Abdullah'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Pek çok kişi bu hadisi Sûfyân b. Uyeyne'den buradaki gibi rivâyet etmiş olup râvîler hadisteki şu bölümü aktarmışlardır: **"Ya mektubu çıkarırsın veya elbiselerini atarsın."**

Bu hadis aynı zamanda Ebû Abdurrahman b. Yahya'dan, Ali'den yukarıdaki hadise benzer şekilde rivâyet edilmiştir.

Bazıları bu hadiste **"Ya mektubu çıkaracaksın ya da elbiseni soyacağız"** demişlerdir.

3306- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), ancak Mümtahine sûresi 12. ayeti gereğince iman eden kadınları imtihan ederdi.

Ma'mer diyor ki: Tavus'un oğlu babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in eli sahib olmadığı bir kadının eline asla değmemiştir. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, İmara: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3307- Ümmü Seleme el Ensârîyye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Kadınlardan biri Rasûlullah (s.a.v.)'e: Sana karşı gelmememiz gereken İslam'ın emri nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) de: Ölülere bağırıp çağırarak saç baş yırtarak ağlamayınız buyurdu. Bunun üzerine ben Ey Allah'ın Rasûlü! dedim; falanoğulları amcamın vefatı üzerine beni ağıtlarıyla yardıma koşarak bize yardım ettiler. Benim de onlara karşılık vermem gerekir, dedim. Rasûlullah (s.a.v.) bana müsaade etmedi. Fakat ben defalarca kendisine müraacat ettim, onlara karşılık vermeme izin verdi. Ben de ondan başka şu ana kadar hiç kimse üzerine sesli olarak ağlamadım. Oysa kadınlardan benden başka sesli olarak ağlamayan kadın kalmamıştır. (İbn Mâce, Cenaiz: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Bu konuda Ümmü Atıyye (r.anha)'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Abd b. Humeyd diyor ki: Ümmü Seleme el Ensârîyye, Yezîd b. Seke'nin kızı Esma'dır.

3308- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Mümtahine sûresi 10. ayeti nazil olunca Rasûlullah (s.a.v.)'e bir kadın, Müslüman olarak geldiğinde kendisinden Allah için şöyle yemin alırdı: **"Ben kocamı sevmediğimden dolayı değil sadece Allah ve Rasûlünü sevdiğimden dolayı hicret edip geldim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 62

Ø SAF SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3309- Abdullah b. Selam (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamberin ashabından birkaç kişi oturup müzakerede bulunduk ve: **"Allah'a amellerin hangisinin daha sevimli olduğunu bilsek şüphesiz onu işlerdik"** dedik. Bunun üzerine Allah, Saf sûresi 1-2. ayetlerini indirdi: **"Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ın sınırsız şanını yüceltir. Çünkü mağlup olmayan güç O'nundur ve yaptığı herşeyi yerli yerince yapandır O, Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyi söylüyorsunuz?"**

Abdullah b. Selam dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.), bu ayeti bize okudu."** Ebû Seleme de: **"Bu ayeti Abdullah b. Selam bize okudu."** Yahya da: **"Ebû Seleme, bunu bize okudu dedi."** İbn Kesir de: **"Yahya el Evzâî bunu bize okudu"** dedi. Abdullah da: **"İbn Kesir, bunu bize okudu"** dedi. (Dârimî, Cihâd: 17)

Tirmizî: İbn Kesir'e bu hadisin senedi hakkında Evzâî'den muhalefet edilmiştir. İbn'ül Mübarek, Evzâî'den, Yahya b. ebî Kesîr'den, Hilâl b. ebî Meymûne'den, Atâ b. Yesâr'dan, Abdullah b. Selam'dan veya Ebû Seleme ve Abdullah b. Selam'dan bu hadisi rivâyet etmiştir.

Velid b. Müslim'de bu hadisi Evzâî'den Muhammed b. Kesir'in rivâyetine benzer şekilde rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 63

Ø CUMA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3310- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cuma sûresi indirildiği zaman Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idik, bize okudu ve 3. ayetteki: **"Bu peygamber daha sonra gelecek olan diğer toplumlara…"** gelince bir adam: O'na, Ey Allah'ın Rasûlü dedi: **"Bize erişemeyen bu kişiler kimlerdir?"** Rasûlullah (s.a.v.), onunla konuşmadı. Selman da aramızda idi. Rasûlullah (s.a.v.), elini Selman'ın üzerine koydu ve şöyle buyurdu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki iman Süreyya yıldızında bile olsa bunlardan bazı kimseler onu elde edebilirler."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Sevr b. Zeyd, Medînelidir. Sevr b. Yezîd ise Şamlıdır. Ebûl Gays'ın ismi Sâlim'dir ve kendisi Abdullah b. Mutı'ın azâdlısıdır. Medîneli olup güvenilen bir kimsedir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Abdullah b. Cafer, Ali b. el Medini'nin babasıdır. Yahya b. Maînkendisini zayıf kabul eder.

3311- Câbir (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), Cuma günü ayakta hutbe okurken Medîne kafilesi geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı hemen ona koştular. Mescidde Ebû Bekir ve Ömer'in de bulunduğu on iki kişi kalmıştı. Bunun üzerine Cuma sûresi 11. ayet nazil oldu: **"Böyle iken insanlardan bir kısmı, kıtlık senesinde ticaret kervanının geldiğini haber alınca veya dünyevî bir kazanç yada geçici bir eğlence gördükleri zaman, ona doğru koşup seni mescidde ayakta bırakıverirler. De ki: Allah katında olan nimetler, Cennetler ve sevap bütün geçici eğlencelerden ve bütün kazançlardan çok daha hayırlıdır ve Allah rızık vererek ihtiyaçları karşılayanların en hayırlısıdır."** (Buhârî, Cuma: 17; Müslim, Cuma: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ahmed b. Müni' Hişâm vasıtasıyla Husayn'dan Sâlim b. eb'il Ca'd'den, Câbir'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 64

Ø MÜNÂFıKÛN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3312- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Amcamla beraber bulunuyordum. Abdullah b. Übey'in kendi adamlarına şöyle dediğini işittim: **"Allah'ın peygamberinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki etrafından dağılıp gitsinler."** "Eğer Medîne'ye dönersek; **"Biz üstün olanlar Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki aşağılık kimseleri Medîne'den çıkaracağız."** Bunu amcama anlattım. Amcam da durumu Peygamber (s.a.v)'e anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), beni çağırdı. Ben de duyduklarımı kendisine söyledim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Übey ve adamlarına haber gönderdi. Onlar da söylemediklerine yemin ettiler. Rasûlullah (s.a.v.)'de benim yalancılığıma onun da doğru söylediğine inandı. O güne kadar başıma gelmeyen bir şey o an başıma gelmiş oldu. Eve kapandım, amcam: **"Maksadın neydi işte, Rasûlullah (s.a.v.) seni yalancı çıkardı ve sana kızdı"** dedi. Sonra Allah, Münafıkûn sûresini indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bana haber gönderdi ve bu sûreyi okudu ve şöyle buyurdu: **"Allah seni doğruladı."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Sıfat-ül Münafikîn: 17) **Tirmizî:** Bu hadis hasen sahihtir.

3313- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte savaşa çıkmıştık yanımızda bedeviler de vardı. Suya koşardık A'rabiler, bizden önce suya varırlardı. Derken bir bedevî, bedevî arkadaşlarını geçti. A'rabî geçti, havuzu dolduruyor etrafını taşla çeviriyor ve üzerine de deriden bir örtü atıyor arkadaşları gelinceye kadar öylece bekliyordu. Ensâr'dan bir adam bedevinin yanına geldi su içmesi için devesinin yularını çekti fakat bedevî onu bırakmak istemedi. O da suyun bendini bozdu. Bedevî de bir odunu kaldırıp Ensarî'nin başına vurdu ve başından yaraladı. Ensarî münafıkların başı Abdullah b. Übey'in yanına geldi ve durumu ona anlattı. Kendisi de onun adamlarındandı. Abdullah b. Übey kızdı ve şöyle dedi: **"Allah'ın peygamberinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki etrafından dağılıp gitsinler."** Yani bedeviler. Bu bedeviler yemek vaktinde Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelirlerdi. Abdullah b. Übey dedi ki: Onlar, Muhammed'in yanından dağıldıkları zaman Muhammed'e yemek getirin kendisi ve yanında bulunanlar yesin dedi. Sonra da arkadaşlarına şöyle konuştu: Eğer Medîneye dönersek biz üstün olanlar Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki aşağılık kimseleri Medîne'den çıkaracağız. Zeyd dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in binitinde arkasında idim. Abdullah b. Übey'i işittim amcama haber verdim o da gidip Rasûlullah (s.a.v.)'e haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ona haber gönderdi. O da yemin edip olanları inkar etti. Rasûlullah (s.a.v.) onu doğru kabul edip beni yalan söyledi sandı. Sonra amcam bana geldi ve maksadın ne idi sonunda Rasûlullah (s.a.v.), sana kızdı ve darıldı. Tüm Müslümanlar da seni yalancı kabul ettiler. Üzerime hiç kimseye çökmeyen bir sıkıntı çöktü.

Nihayet ben bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber yürürken sıkıntıdan başım sallanıyordu. Derken Rasûlullah (s.a.v.) yanıma geldi kulağımı çekerek yüzüme güldü. Dünyada ebedî kalmak haberi bile beni bu kadar sevindirmezdi. Sonra Ebû Bekir bana ulaştı ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) sana ne dedi? Dedi. Ben de: bana bir şey söylemedi kulağımı çekti ve yüzüme güldü dedim. Ebû Bekir müjdeler sana sevin öyleyse dedi. Sonra Ömer benimle

karşılaştı. Ona da Ebû Bekir'e söylediğimi söyledim. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.), Münafikûn sûresini okudu.(Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Sıfat-ül Münafikîn: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3314- Hakem b. Uyeyne (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muhammed b. Ka'b el Kurazî'nin kırk yıldan beri Zeyd b. Erkâm'dan şöyle aktardığını işitmekteyim: Abdullah b. Übey, Tebük gazasında; **"Medîne'ye dönersek biz üstün olanlar Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki aşağılık kimseleri Medîne'den dışarı çıkaracağız"** dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v)'e geldim ve durumu kendisine anlattım. Übey bu sözü söylemediğine dair yemin etti. Bunun üzerine toplumum beni kınadılar ve **"neden böyle yaptın?"** dediler. Eve geldim kederli ve üzüntülü olarak yattım. Sonra Peygamber (s.a.v), bana geldi veya ben ona gittim: **"Allah seni doğruladı"** buyurdu. Münafıkûn sûresi 7. ayeti nazil oldu: **"Bunlar o kimselerdir ki; "Allah'ın peygamberinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki, O'nun etrafından dağılıp gitsinler" derler. Göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır ama bu gerçeği münafıklar anlayamazlar, kavrayamazlar."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Sıfat-ül Münafikîn: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3315- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir savaşta idik (Sûfyân bu savaşın Mustalıkoğulları savaşı olduğu kanaatindedir.) Bu arada muhâcirlerden bir adam Ensâr'dan bir kimsenin arkasına vurdu. Muhâcir dedi ki:**"Ey Muhâcirler! Yetişin"** Ensarî de dedi ki: **"Ey Ensâr yetişin"** Rasûlullah (s.a.v.) bunu işitti ve Cahîlî dönemdeki çağrışmaların şimdi aramızda işi ne. Ashab: Muhâcirlerden bir adam Ensâr'dan bir adamın arkasına vurdu dediler. Rasûlullah (s.a.v.), bu kokuşmuş cahîlî dönem işlerini bırakınız, dedi. Abdullah b. Übey b. Selül bunu işitti ve şöyle dedi: **"Böyle mi yaptılar. Eğer Medîne'ye dönersek biz üstün olanlar Rasûlullah (s.a.v.), ve beraberindeki aşağılık kimseleri Medîne'den çıkaracağız."**

Bunun üzerine Ömer dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Şu münafığın boynunu vurayım. Peygamber (s.a.v.): Bırak onu buyurdu. İnsanlar, Muhammed arkadaşlarını öldürüyor diye konuşmasın, Ömer'den başkaları şöyle diyor: O'nun oğlu Abdullah b. Abdullah, ona:**"Vallahi kendini zelil ve Rasûlullah (s.a.v.)'in aziz olduğunu ikrar etmeden Medîne'ye dönemezsin dedi. O da bunu aynen yaptı."** (Buhârî, Menakıb: 17; Müslim, Birr: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3316- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kendisini Ka'be'yi haccetmeye ulaştırabilecek veya üzerine zekat vâcib olabilecek kadar malı olup ta bu vazifesini yerine getirmeyen kimse ölüm zamanında tekrar dünya hayatına dönmeyi dilesin. Bunun üzerine bir adam Ey Abbâs'ın oğlu dedi. Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşı. Ancak kafirler dünya hayatına dönmeyi isteyeceklerdir.** İbn Abbâs dedi ki: Bu konuda sana Kur'ân ayetleri okuyacağım. Münafikûn sûresi 9.10.11. ayetlerini okudu.

Sonra İbn Abbâs: **"Zekatı ne vâcib kılar?"** diye sordu. O adam da: **"Mal ikiyüz dirhemden yukarı olduğu zaman"** dedi. İbn Abbâs: **"Hac hangi kimseye farz olur"** dedi. O adam da: **"Azık ve binek"** dedi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Abd b. Humeyd, Abdurrezzak vasıtasıyla Sevrî'den, Yahya b. ebî Hayye'den, Dahhâk'den, İbn Abbâs'tan bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

Aynı şekilde Sûfyân b. Uyeyne ve pek çok kimseler bu hadisi Ebû Cenab'tan, Dahhâk'den, İbn Abbâs'tan merfu olmaksızın İbn Abbâs'ın kendi sözü olarak rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyet Abdurrezzak'ın rivâyetinden daha sağlamdır. Ebû Cenab'ın ismi Yahya b. ebî Hayye olup hadis konusunda pek kuvvetli biri değildir.

BÖLÜM: 65

Ø TEĞABÜN SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3317- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Adamın biri İbn Abbâs'a Teğabün sûresi 14. ayeti hakkında sordu da İbn Abbâs şöyle dedi: Bunlar Mekkelilerden Müslüman olan ve hicret edip Medîne'ye peygamberin yanına gelmek isteyen kişilerdir ki: Karıları ve çocuklarını Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına bırakmayan kimselerdir. Sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldiklerinde Müslümanları dinde ne kadar anlayışlı olduklarını gördüler de bu yüzden karılarını ve çocuklarını cezalandırmaya kalkıştılar. Bunun üzerine Allah Teğabün sûresi 14. ayetini indirdi: **"Ey mü'minler! Eş ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Bunlar sizi Allah yolundan alıkor ve O'na itaat etmenize köstek olabilirler. Dolayısıyla onlara uymaktan sakının, dikkatli davranın ama hatalarını hoş görür kusurlarını görmez ve bağışlarsanız bilin ki muhakkak Allah tüm suçları örten ve kullarına acıyandır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 66

Ø TAHRIM SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3318- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah'ın, Tahrim sûresi 4. ayeti olan: **"İkiniz de tevbe ederek Allah'a yönelin çünkü ikinizin de kalbi haktan ayrılmıştı."** Buyurduğu peygamber hanımlarından iki hanımın kim olduğu konusunda Ömer'e soru sormaya pek istekliydim. Nihayet Ömer haccetti. Bende kendisiyle beraber haccettim. Su kabından kendisine su döktüm o da abdest aldı ve ey mü'minlerin Emiri! Allah'ın, Tahrim sûresi 4. ayetinde bahsettiği iki peygamber hanımı kimlerdir? dedim. Ömer; şu karşılığı verdi: Hayretsana ey Abbâs'ın oğlu! Zührî diyor ki:**"Ömer, İbn Abbâs'ın sorusundan hoşlanmamış fakat onu gizlemekte istememişti"** dedi. Onlar, Âişe ve Hafsa'dır demişti ve hadisi bana anlatmaya başlamıştı.

Biz Kureyş topluluğu kadınlara üstün gelmeye çalışırdık Medîne'ye gelince burada kadınların erkeklere hâkim durumda olduklarını gördük derken bizim kadınlarımız onların kadınlarından bazı şeyler öğrenmeye başladılar. Bir gün hanımıma kızmıştım onun bana karşılık verdiğini gördüm bu karşılık vermesini yadırgamadım. Hanımım: Bunu neden yadırgıyorsun? Vallahi Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımları bile kendisine karşılık veriyorlar hatta onlardan biri günü geceye kadar ondan ayrı geçiyorlar dedi. Bende içimden kendi kendime: "Böyle yapan kadın tamamen zarar ve ziyandadır" dedim.

Evimiz, Ümeyyeoğulları semtinde Avali denilen yerde idi. Ensardan bir komşum vardı. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına nöbetleşe iniyorduk. Bir gün o iner vahiy ve diğer haberleri getirildi. Bir gün de ben iner haberleri ona getirdim. O sıralarda Gassanlıların biz Müslümanlarla savaşmak için atlarını nalladıklarından bahsederdik. Birgün komşum akşam vakti bana geldi ve kapımı çaldı. Ben de çıktım, **"Büyük bir hadise oldu"** Ben de Gassaniler mi geldiler yoksa dedim. O da: **"Bundan daha büyük bir hadise"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.), zevcelerini boşadı. Bunun üzerine kendi kendime: **"Hafsa kaybetti ve zarardadır"** dedim. Böyle bir işin olacağını tahmin ediyordum sabah namazını kılınca elbisemi giydim ve yola çıktım. Hafsa'nın yanına girdiğimde onu ağlar vaziyette buldum: **"Rasûlullah (s.a.v.), sizi boşadı mı?"** diye sordum. Hafsa: **"Bilemiyorum"** dedi. İşte kendisi şu odacıkta uzlete çekilmiştir, dedi. Kalkıp yanına girebilmek için o odaya geldim. Rasûlullah (s.a.v.)'e hizmet eden siyah bir delikanlıya dedim ki: Ömer için izin iste! İçeri girdi çıktı bildirdim fakat bir şey demedi, dedi. Bunun üzerine mescide gittim. Minberin etrafında ağlayan birkaç kişiyle karşılaştım. Onların yanına oturdum. Sonra sıkıntım daha da arttı tekrar Peygamber (s.a.v)'e hizmet eden siyahî delikanlıya geldim, Ömer için izin iste dedim girdi çıktı ve: Seni Rasûlullah (s.a.v.)'e bildirdim fakat bir şey söylemedi dedi. Tekrar mescide gittim oturdum, fakat duramadım yine siyahî gencin yanına geldim. Ömer için izin iste dedim, girdi çıktı fakat seni Rasûlullah (s.a.v.)'e bildirdim bir şey söylemedi dedi. Ben de arkamı dönüp giderken delikanlı dönüp beni çağırdı; gir sana izin verdi dedi. Ben de girdim, Rasûlullah (s.a.v.)'i kuru bir hasır üzerine yaslanmış vaziyette buldum ve yanında hasırın izini gördüm ve dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Hanımlarını boşadın mı?**"Hayır"** dedi. Bunun üzerine **"Allahü ekber"** dedim. Bizlerde aynı durumdayız. Biz Kureyş topluluğu olarak kadınlar üzerinde hâkim idik. Medîne'ye gelince erkeklerine hâkim olan kadınlar topluluğu bulduk. Bizim hanımlarda onlardan bir şeyler öğrenmeye başladılar. Bir gün hanımıma kızmıştım da o da bana karşılık vermişti. Ben de hoş karşılamamıştım. Hanımım: "Niçin yadırgıyorsun" dedi. Vallahi peygamberin hanımları bile ona karşılık veriyorlar hatta onlardan biri bir günü geceye kadar ondan ayrı geçiriyor. Sonra Hafsa'ya Rasûlullah (s.a.v.)'e karşılık verir misin? diye sordum. O da evet dedi. Hatta bizden birimiz gününü geceye kadar ondan ayrı geçirir, dedi. Ben de sizden bunu kim yapmışsa kaybetmiş ve zarardadır. Herhangi biriniz, Rasûlullah (s.a.v.)'in darılması yüzünden Allah'ın gazabına uğramaktan ve helak olmaktan emin olabilir? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi. Hafsa'ya dedim ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e karşılık verme ondan bir şey isteme her ne istersen benden iste arkadaşın (Âişe) senden daha güzel ve Rasûlullah (s.a.v.)'e daha sevgili ise ve buna da güvenerek onun karşılık vermesi seni aldatmasın dedim. Rasûlullah (s.a.v.), bir kere daha gülümsedi. Sonra Ey Allah'ın Rasûlü! konuyu değiştirelim mi? dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Evet"** dedi. Bunun üzerine başımı kaldırdım ve o arada üç tane işlenmemiş ham deri gördüm ve **"Ey Allah'ın Rasûlü! Ümmetine bol rızık vermesi için Allah'a duâ et…"** dedim. Kendisine ibadet etmedikleri halde İran ve Rumlara bol bol vermiştir. Oturduğu yerden doğruldu ve:**"Ey Hattâb'ın oğlu yoksa**

sen şüphe içinde misin? O toplumlara iyilikler ve nimetler çabucak bu dünya hayatında kendilerine verilmiştir." Rasûlullah (s.a.v.), bir ay boyunca hanımlarının yanına girmemeye yemin etmişti. Allah bu konuda peygamberine kızdı ve bu konuda ona yemin keffâreti vermesini emir buyurdu. (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Sıyam: 17)

Zühri diyor ki: Urve Âişe'den bana şöyle aktarmıştır: Yirmi dokuz gün geçince Rasûlullah (s.a.v.), yanıma girdi ve benden başlıyarak Ey Âişe sana bir şey hatırlatacağım; Annene ve babana danışmaksızın bu konuda karar vermeye acele etme, sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ahzab sûresi 28. ayetini okudu. Vallahi biliyordu ki annem ve babam bana kendisinden ayrılmayı emretmeyeceklerdi. Ben de bu konuda annem ve babamla mı istişare edeceğim dedim. Ben: "Allah'ı, peygamberi ve ahiret yurdunu istiyorum" dedim.

Mamer şöyle diyor: Eyyûb'un bana bildirdiğine göre Âişe, Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Peygamberi! Benim seni seçtiğimi diğer hanımlarıma bildirme!"** Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah seni tebliğ edici olarak gönderdi zorluk çıkarıcı olarak göndermedi."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn Abbâs'tan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 67

Ø KALEM SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3319- Abdulvahit b. Süleym (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke'ye geldim Atâ b. ebî Rebah ile karşılaştığımda: **"Ey Ebû Muhammed! Bizim o taraflarda bazı kişiler kader konusunda ileri geri konuşuyorlar"** dedim. Atâ şu karşılığı verdi. Ben Ubâde b. Sâmit'in oğlu Velid ile karşılaşmıştım o şöyle demişti: Babam bana Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle işittiğini söyledi: Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir sonra o kaleme yaz dedi. O da sonsuza kadar olacak şeyleri yazdı. Bu hadis buradakinden çok uzuncadır. (Müsned: 21647)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 68

Ø HAKKA SÛRESİNDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3320- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Batha'da bir kısım insanlar oturuyordu. Derken üzerlerinden bir bulut geçti onlarda ona baktılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bu bulutun adı nedir biliyor musunuz? diye sordu: **"Evet bu buluttur"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Bu müzündür"** dedi. Onlar da **"müzün"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.): **"O anândır"** dedi. Onlar da: **"Anândır"** dediler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.): **"Gök ile yer yüzü arasındaki mesafe ne kadardır, biliyor musunuz?"** diye sordu. **"Hayır vallahi bilmiyoruz"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Aralarındaki uzaklık ya yetmiş bir ya yetmiş iki veya yetmiş üç senelik yoldur. Onun üzerindeki gök de böyledir."** Rasûlullah (s.a.v.) böylece yedi göğe kadar saydı sonra şöyle buyurdu: **"Yedinci göğün üstünde bir deniz bulunmaktadır, bu denizin altı ile üstü arası iki gök arası kadardır bunun da üzerinde koco koca dağlar vardır ki tepesi ile en alt tarafı bir semâdan diğer semâya kadardır ki mesafe kadardır. Sonra bunların da tepesinde arş vardır. Arşın altı ile üstünün arası bir semâdan bir semâya kadar olan uzaklık kadardır. Allah'ta bunun üstündedir."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 17; İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Abd b. Humeyd dedi ki: Yahya b. Main'den şöyle dediğini işittim: Abdurrahman b. Saîd, hac yapmalı ki bu hadis kendisinden işitilmiş olsun.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Velid b. ebû Sevr bu hadisin bir benzerini Simak'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Şerik ise bu hadisin bir kısmını merfu olmaksızın mevkuf olarak rivâyet etmektedir. Abdurrahman, İbn Abdullah b. Sa'd er Razî'nin oğludur.

3321- Abdurrahman b. Abdullah b. Sa'd er Razî ed Deştekî (r.a.)'in babasından şöyle haber vermiştir: Buhara da katıra binmiş siyah sarıklı bir adam gördüm. **"Bu sarığı bana Rasûlullah (s.a.v.), giydirdi"** diyordu. (Ebû Dâvûd, Libas: 27)

BÖLÜM: 69

Ø MEARIC SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3322- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) **"Kelmühl"** kelimesi hakkında: **"Yağın tortusu gibi"** demiştir. **Onu yüzüne yaklaştırdığı zaman yüzünün derisi onun içine düşecektir.** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece Rişdîn'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 70

Ø CIN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3323- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), cinlere Kur'ân'dan bir şey okumadı ve cinleri de görmedi. Rasûlullah (s.a.v.), ashabından bir gurupla birlikte Ukaz panayırına doğru yola çıkmışlar. Şeytanlarla sema haberleri arasına engel yapılmış haber almaya çalışan şeytanlar üzerine de akan yıldızlar gönderilmişti. Şeytanlar toplumlarına döndüklerinde, size ne oldu dediler. Onlarda: **"Bizimle gök haberleri arasına sed çekildi ve üzerimize akan yıldızlar gönderildi"** ve şöyle devam ettiler: Bizimle gök haberleri arasına mutlaka bir işten dolayı sed çekilmiştir dolayısıyla yeryüzünün doğularını ve batılarını dolaşınız. Sizinle gök haberleri arasına sed çeken bu şeyin ne olduğunu tesbit ediniz. Böylece yeryüzünün doğularını ve batılarını dolaşmaya başladılar kendileriyle gök haberleri arasına sed çeken bu şeyin ne olduğunu arayacaklardı. Şeytanların Tihame bölgesine yönelen kişileri de Ukaz panayırına gitmek üzere iken Nahle de bulunan Peygamber (s.a.v)'in yanına vardılar. Rasûlullah (s.a.v.), ashabına sabah namazını kıldırıyordu. Kur'ân-ı işitince ona kulak verdiler ve vallahi dediler sizinle gök haberlerinin arasına giren şey işte budur, dediler. Sonra kendi toplumlarına döndüler ve ey kavmimiz dediler. Biz doğru yolu gösteren ilginç bir Kur'ân dinledik ve ona iman ettik. Artık Rabbimize hiçbir şeyi ve hiçbir kimseyi ortak koşmayacağız. Bunun üzerine Allah, peygamberine Cin sûresini indirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'e sadece cinlerin sözü vahyedildi.

İbn Abbâs'tan aynı senedle şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Cinlerin kendi toplumlarına sözü şöyleydi: (Cin sûresi 19. ayet) **"Doğrusu Allah'ın kulu Muhammed Rabbine ibadet için kalkınca, inkârcı müşrikler neredeyse O'nun üzerine çullanıyorlardı veya cinler Kur'ân'ı dinlemek arzu ve hırsıyla neredeyse aşırı kalabalıktan dolayı birbirini ezeceklerdi."**

Cinler, Rasûlullah (s.a.v.)'in namaz kıldığını ashabının da onun namazına uyduklarını ve onun secdesiyle secde ettiklerini gördükleri zaman, Ashabının ona bu derece itaat etmelerine şaşıp kaldılar ve kavimlerine: **"Doğrusu Allah'ın kulu Muhammed; Rabbine ibadet için kalkınca inkarcı müşrikler nerdeyse onun üstüne çullanıyorlardı."** (Buhârî, Ezan: 27; Müslim, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3324- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cinler, göğe yükselirler ve vahyi dinlerlerdi. Bir kelime işittikleri zaman onu dokuz yalan ilave ederlerdi. Dinledikleri o kelime hak, ilave ettikleri ise batıl oluyordu Rasûlullah (s.a.v.), peygamber olarak gönderilince gökteki oturma ve dinleme yerlerinden engellendiler. Bu durumu iblise aktardılar. Peygamber, gönderilmezden önce cinleri kovmak için yıldız atılmıyordu. İblis onlara: **"Mutlaka bu engelleme işi yeryüzünde meydana gelen bir olay yüzünden olmuştur"** dedi. Sonra iblis askerlerini gönderdi. Bu askerler; Rasûlullah (s.a.v.)'i iki dağ arasında - zannedersem Mekke'de- ayakta namaz kılarken buldular sonra iblisin yanına geldiler ve ona haber verdiler. İblis'te: **"İşte dünyada meydana gelen olay budur"** dedi. (Buhârî, Ezan: 27; Müslim, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 71

Ø MÜDDESSIR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3325- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim vahyin bir aralık kesilmesinden bahsetti ve şöyle buyurdu: **"Yürümekte iken gökten bir ses işittim ve hemen başımı kaldırdım bir de gördüm ki Hirâ da bana gelen melek; gök ile yeryüzü arasında bir kürside oturmaktadır. Kendisinden, çok heyecanlanıp korktum, hemen evime döndüm ve Beni örtünüz! Beni örtünüz! Dedim. Onlar da beni örttüler. Bunun üzerine Allah: Müddessir sûresinin ilk 5 ayetini indirdi: "1) Ey örtüsüne, dinlenmeye, yalnızlığa bürünmüş olan peygamber! 2) Kalk ve insanları uyar. 3) Rabbinin büyüklüğünü duyur, bildir. Çünkü büyüklük sadece O'na aittir. 4) Elbiseni, eteğini, bedenini, kişiliğini, kalbini her türlü kirden ve ahlaki noksanlıktan temiz tut. 5) Her türlü pislik ve kötülükten kaçın uzak dur."** Bu ayetler namazın farz kılınmasından önce idi. (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Yahya b. ebî Kesîr, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan ve Câbir'den bu hadisi bize rivâyet etmiştir. Ebû Seleme'nin ismi Abdullah'tır.

3326- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Müddessir sûresi 17. ayetinde geçen **"Saûd"** = Ateşten bir dağdır ki kafir devamlı olarak yetmiş yıl çıkar ve yetmiş yıl da iner bu iş ebediyen böylece devam eder gider. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)
Tirmizî: Bu hadis garibtir. Merfu olarak İbn Lehîa'nın rivâyetiyle bilmekteyiz.
Atıyye'den Ebû Saîd'den benzeri mevkuf olarak rivâyet edilmiştir.

3327- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yahudilerden bazı kişiler peygamber ashabından bazı kişilere: **"Sizin peygamberiniz Cehennem bekçilerinin sayısını bilir mi?"** dediler. Onlar da: **"Peygamberimize sormadan bilemeyiz"** dediler. Bunun üzerine bir adam Peygamber (s.a.v)'e geldi ve şöyle dedi: **"Ey Peygamber! Bugün senin ashabın mağlub oldular."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Hangi şeyden dolayı mağlub oldular"** dedi. Adam: **"Yahudiler; Peygamberiniz, Cehennem bekçilerinin sayısını bilir mi?"** dediler. Biz de: **"Peygamber (s.a.v)'e sormadan bilemeyiz"** dedik.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir topluma bilmediği bir şey sorulunca; peygambere sormadan bilemeyiz demekle mağlub mu olunurmuş? Fakat Yahudiler peygamberlerine sormuşlardı hatta Allah'ı apaçık bize göster demişlerdi. Allah'ın düşmanını bana getiriniz ben onlara Cennetin toprağından sarayım ki o "Dermek" tir.** (İnce toprak veya has un demektir.) Yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldiklerinde şöyle dediler: **"Ey Ebe'l Kâsım! Cehennem bekçilerinin sayısı kaçtır?"** Rasûlullah (s.a.v.) bir seferinde on diğer seferinde dokuz olmak üzere şu kadar ve şu kadar buyurdu. Onlarda **"Evet"** dediler. Sonra Peygamber (s.a.v) onlara: **"Cennetin toprağı nedir?"** dedi. Biraz sustular ve Ey Eb'el Kâsım! **"Ekmektir"** Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle dedi: "Ekmek: **"Dermek"** tendir." (Müsned: 14354)
Tirmizî: Bu hadis garibtir.
Bu hadisi bu şekilde Mûcâlid'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

3328- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Müddessir 56. ayetindeki: **"O Allah azabından korkulup korunulacak olan ve kendi kitabıyla yol bulunandır"** bölümü hakkında şöyle demiştir: Allah buyurur ki: Sorumluluk bilinci duyulmaya layık olan benim kim bana karşı sorumluluk bilinci duyar ve yolunu benim kitabımla bulursa ve benimle birlikte başka bir ilah tanımaz ise onu bağışlamaya layık olan benim. (İbn Mâce, Zühd: 27; Dârimî Rıkak: 17)
Tirmizî: Bu hadis garibtir. Süheyl, Hadis konusunda sağlam birisi değildir. Süheyl bu hadisi Sabit'ten tek başına rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 72

Ø KıYAME SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3329- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Kur'ân'dan ayet ve sûre indiği zaman ezberlemek için dilini hareket ettirirdi. Bunun üzerine Allah, Kıyame sûresi 16. ayetini indirdi: **"Ey peygamber! Sana inen vahyi acele belleyip ezberlemek için dilini kıpırdatma."** Saîd b. Cübeyr der ki: İnen Kur'ân ayetleriyle dudaklarını oynatırdı. Sûfyân bunu tarif etmek için dudaklarını oynattı. (Buhârî, Bed-il Vahy: 27; Müslim, Salat: 17)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Ali b. el Medînî, Yahya b. Saîd'den naklederek şöyle dedi: Sûfyân es Sevrî; Musa b. ebî Âişe'yi hayırla yâd ederdi.

3330- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennetliklerin derece bakımından en aşağıda olanı öyle bir kimsedir ki; bahçelerini, hanımlarını, hizmetçilerini ve koltuklarını yüz yıllık mesafeye yayılmış olarak görür Cennetliklerin Allah'a en değerli olanı sabah akşam Allah'ın zatına bakan kişidir. Sonra Rasûlullah (s.a.v.); Kıyame sûresi 22-23. ayetini okudu: "Bazı yüzler o gün mutlulukla parlayacak rablerine bakarken."** (Müsned: 4395)
Tirmizî: Bu hadis garibtir. Pek çok kişi aynı hadisi İsrail'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Abdulmelik b. Ebcer ise Süveyr'den merfu olmaksızın İbn Ömer'in sözü olarak rivâyet etmiştir.
Eşca'î'de, Sûfyân'dan, Süveyr'den, Mûcâlid'den merfu olmaksızın yine İbn Ömer'in sözü olarak rivâyet etmiştir.
Sevrî'den başkasının bu hadisin senedinde **"Mücalidden"** dediğini bilmiyoruz.
Aynı şekilde bu hadisi Ebû Küreyb, Ubeydullah el Eşcaî vasıtasıyla Sûfyân'dan, Süveyr (ki Ebû Cehm diye künyelenir) den bize aktarmıştır.
Ebû Fahıte'nin ismi Saîd b. Alaka'dır.

BÖLÜM: 73

Ø ABESE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3331- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abese sûresi, A'ma İbn Ümmü Mektum hakkında inmiştir. A'ma, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelmiş ve şöyle demeye başlamıştır: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Beni irşad et."** Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında ise müşriklerin kodamanlarından biri vardı. Rasûlullah (s.a.v.), A'madan yüzçeviriyor ve ötekine yönelerek şöyle diyordu: **"Söylediklerimde her hangi bir sakınca görüyor musun?"** O da: **"Hayır"** diyordu. İşte bu sûre bu hadise hakkında indirildi. (Muvatta, Nıda-ıs Salat: 27)
Tirmizî: Bu hadis garibtir.
Bazıları bu hadisi Hişâm b. Urve'den ve babasından rivâyet etmektedirler. Urve dedi ki: Abese sûresi İbn Ümmi Mektum hakkında inmiştir. Hadisin senedinde Âişe'yi zikretmemiştir.

3332- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: İnsanlar mahşer yerine yalın ayak çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksınız. Bunun üzerine bir kadın: Birimiz diğerine bakıp görecek mi? dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Falan kadın!"** dedi. Abese sûresi 37. ayetini okudu: **"O gün her kişinin kendisine yetecek sıkıntı ve meşguliyeti vardır."** (Buhârî, Rıkak: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn Abbâs'tan değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir. Saîd b. Cübeyr de aynı şekilde bu hadisi rivâyet edenlerdendir. Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 74

Ø TEKVIR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3333- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Gözüyle görmüş gibi kıyamet manzaralarını görmek kimi sevindirirse "Tekvir, İnfitar ve İnşikak" sûrelerini okusun."** (Müsned: 4575)
Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.
Hişâm b. Yusuf ve başkaları bu hadisi bu senedle rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"Kim gözüyle görmüş gibi kıyamet manzaralarını görmek ister ve buna sevinirse "Tekvir" sûresini okusun."**
İnfitar ve İnşikak sûrelerini zikretmemişlerdir.

BÖLÜM: 75

Ø MUTAFFIFIN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3334- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahtan el çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah'a dönerse kalbi cilalanır. Eğer bunları yapmaz günah ve hataya devam ederse siyah nokta artırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. İşte Allah'ın Mutaffifin sûresi 14. ayetinde: **"Yaptıkları yüzünden kalbleri pas tutmuştur."** Diye anlattığı pas işte budur. (İbn Mâce, Zühd: 27)
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3335- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre; -Hammad bu hadis bize göre merfu hükmündedir demiştir- Mutaffifin sûresi 6. ayet hakkında şöyle demiştir: **"Kulaklarının yarılarına kadar ter içersinde kalacaklardır."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cennet: 17)

3336- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v):**"O gün insanlar alemlerin rabbi huzurunda hazır olup dikileceklerdir."** Ayeti hakkında şöyle demişlerdir. Onlardan her biri kulaklarının yarısına kadar ter içinde kalacaktır. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 76

Ø INŞIKAK SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3337- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Her kimin hesabı konusunda münakaşa edilirse ve hesabı hakkında inceleme olursa helak olur."** Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü! İnşikak sûresi 7-8. ayetlerinde:**"Sicili sağ eline verilecek kimse, artık onun hesabı kolayca görülür."** Buyurmuyor mu? Rasûlullah (s.a.v.): **"O hesap değil arzdır"** buyurdu. (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Süveyd b. Nadr, Abdullah b. Mübarek vasıtasıyla Osman b. Esved'den bu senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

Muhammed b. Ebân ve başkaları Abdulvehhab es Sekafî vasıtasıyla Eyyûb'tan, İbn ebî Müleyke'den, Âişe'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmişlerdir.

3338- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Kim hesaba çekilirse azaba uğratılır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Katâde'nin, Enes'den rivâyeti olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 77

Ø BÜRÜÇ SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3339- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Bürüç sûresi 2-3. ayetlerini tefsir ederken şöyle buyurdu:**"Yevm-ül mev'ûd"** kıyamet günüdür. Yevmi **"Meşhûd"** arefe günüdür. **"Şâhid"** Cuma günüdür, güneş Cuma gününden daha üstün bir gün üzerine ne doğmuştur ne batmıştır. Cuma gününde bir zaman parçası vardır ki, Mü'min kul bu saati denk getirir de Allah'a hayır duâda bulunursa mutlaka Allah onun duâsını kabul eder. Ve herhangi bir şeyden de Allah'a sığınırsa Allah onu sığındığı şeyden korur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Ali b. Hucr, Kurân b. Temam el Esedî vasıtasıyla Musa b. Ubeyde'den bu senedle hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Musa b. Ubeyde er Rebzî, Ebû Abdulaziz diye künyelenir. Bu kimse hakkında Yahya ve başkaları hafızası yönünde söz etmişlerdir. Şu'be, Sevrî ve hadis imamlarından pek çok kimse kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Musa b. Ubeyde'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Musa b. Ubeyde hadis konusunda zayıf sayılan birisidir. Yahya b. Saîd ve başkaları zayıf kabul etmişlerdir.

3340- Suheyb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gün ikindi namazını kıldıktan sonra dudaklarını oynatarak konuşur gibi yapmıştır. Bunun üzerine kendisine Ey Allah'ın Rasûlü! denildi. İkindi namazını kıldığında dudaklarını oynattın. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: **"Peygamberlerden biri ümmetinin çokluğu itibarıyla şaşıp kaldı ve bunların işlerini kim ayarlıyacak dedi. Allah ta o peygamberine şöyle vahyetti: Onları ya ben cezalarını vereyim veya başkalarını onların başına musallat edeyim onlara bunu bildir dedi. Onlar da Allah tarafından cezalandırılmalarını seçtiler. Bunun üzerine Allah onlara ölümü gönderdi ve bir günde yetmiş bin kişi ölüp gitti."**

Rasûlullah (s.a.v.) bu hadisi aktardığı zaman başka bir hadis daha anlatır ve şöyle derdi: Krallardan bir kral vardı. Bu kralın görevli bir kahini vardı. Bu kahin krala bana anlayışlı zeki kavrayışlı yetişkin bir çocuk gönder de ilmimi ona öğreteyim, korkuyorum ki ben ölürüm ve aranızda bu ilmi bilen kimse kalmaz.

Bu özellikte bir çocuk bulup kahinin yanına gidip gelmesini ve ondan ilim öğrenmesini emrettiler. Çocuk kahine gelip gitmeye başladı. Çocuğun yolu üzerinde manastırda yaşayan bir rahib -Ma'mer diyor ki: O gün manastırda bulunanlar zannedersem Müslüman kimselerdi- vardı. Çocuk kahine gidip gelirken her sefer bu rahibe uğrar ve bazı şeyler sorardı. Çocuk Rahipten şu sözü öğreninceye kadar devam etti: Rahib:**"Ben Allah'a kulluk yapıyorum"** dedi. Bunun üzerine bu çocuk rahibin yanında fazla eyleşmeye ve kahinin yanına geç kalmaya başladı. Kahin çocuğun ailesine:**"Hemen hemen yanıma uğramaz oldu"** diye haber gönderdi. Bu durumu çocuk rahibe bildirdi. O da: Kahin neredeydin derse, ailemin yanındaydım dersin. Ailen neredeydin derse kahinin yanındaydım dersin. Delikanlı bu şekilde devam edip giderken yolda kalabalık bir guruba uğradı ki bir hayvan -kimileri o bir aslandı derler- onların yolunu kesmiş orada alıkoymuştu. Çocuk eline bir taş aldı ve atmazdan önce: **"Ey Allah'ım Rahibin söyledikleri doğru ise atacağım bu taşla bu hayvanı öldürmemi istiyorum"** dedi ve taşı atıp hayvanı öldürdü. Herkes **"Onu kim öldürdü"** dediler. **"O delikanlı öldürdü"** denildi. İnsanlar büyük bir heyecanla **"Bu delikanlı hiç kimsenin bilmediği ilimleri bilmektedir"** dediler.Bu haberi gözleri görmeyen biri duydu ve: **"Gözlerimi bana görür hale getirirsen sana şu kadar bu kadar şeyler veririm"** dedi. Genç: **"Senden para mal istemiyorum gözüne kavuşursan gözünü sana veren zat'a iman etmeyi düşünür müsün?"** dedi. A'ma **"evet"** dedi. Bunun üzerine genç Allah'a duâ etti, Allah'ta onun gözlerini açıverdi. A'ma; Allah'a iman etti. Bunların bu olayları krala ulaştı ve kral hepsini yanına getirtti. **"Hepinizi değişik ölümlerle öldüreceğim"** dedi. Rahip ve a'ma olan kimselerin başı üzerine testere koydurup birini keserek diğerini de değişik bir şekilde öldürdü. Çocuk içinde şu emri verdi:**"Onu falan dağın tepesine çıkarıp oradan aşağı atınız."** Delikanlıyı o dağa götürdüler, oradan atmak istediklerinde kendileri o dağdan peş peşe düşüp helak oldular sadece delikanlı tek başına kaldı ve geri dönüp kralın yanına ulaştı. Bunun üzerine kral; bu delikanlının bir denize götürülüp oraya atılmasını emretti. Allah onları suya batırdı ve genci kurtardı. Genç kralın yanına geldi ve beni çarmıha gerip okunla halk önünde bu gencin Rabbi adına atıyorum demedikçe beni vurup öldüremezsin. Bunun üzerine kral emir verdi, delikanlı çarmıha gerildi. Sonra kral okunu alıp **"Bu gencin Rabbinin adıyla atıyorum"** diyerek okla vurup öldürdü. Okla vurulunca genç elini şakağının üzerine koydu ve öldü. Bu arada insanlar, bu delikanlı kimsenin bilmediği bilgileri biliyordu. **"Biz de onun Rabbine iman ediyoruz"** dediler. Kralın çevresindekiler üç kişi senin Rab oluşuna karşı çıktı diye mi telaşlanmıştın şu anda tüm insanlar sana karşı çıkıp delikanlının Rabbine iman ettiler, denildi.

Sonra kral hendekler kazdırdı ve hendekleri odunlarla doldurup ateşler yaktırdı ve insanları toplayıp: Her kim dininden dönmezse bu ateşe atılacaktır diye ilan etti sonra insanları bu ateş çukurlarına atmaya başladı. Bunun üzerine Allah, Bürüç sûresi 4-8. ayetlerini indirdi:**"4) Kahrolsun yerde hendekler kazıp müslümanları yakmak için ateş yakanlar. 5) Öylesine ateş ki, alev alev yanar. 6) Hani o zâlimler ateşin başında oturup, 7) mü'minlere yaptıkları azâb ve işkenceyi seyrederlerdi. 8) O mü'minlerden ancak güçlü ve övgüye layık olan Allah'a inanıyorlar diye intikam alıyorlardı."**

O delikanlıya gelince o toprağa gömülmüştü. Ömer b. Hattâb zamanında bu gencin mezarından eli şakağında olduğu vaziyette mezarından çıkarıldığı söylenmiştir. (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 78

Ø GAŞIYE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3341- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle denilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Bu insanlara karşı **"Allah'tan başka ilah yoktur"** deyinceye kadar savaşmam bana emredildi. Bunu dedikleri zaman mallarını ve canlarını benden korumuş olurlar. Ancak, Allah'ın hakkı bunun dışındadır. Hesaplarını Allah görecektir, dedi ve Gaşiye sûresi 21-22. ayetlerini okudu: **"21) İşte böyle ey peygamber! Onlara öğüt ver, senin görevin yalnızca öğüt vermektir. 22) Sen onları inanmaya zorlayıp zorla imana getirebilecek de değilsin."** (Müsned: 13627)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 79

Ø FECR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3342- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'e Fecr sûresi 3. ayeti hakkında sorulmuştu da şöyle buyurmuştu: Burada namaz kastedilmektedir. Çünkü namazların kimi de çift rekatlıdır. (Müsned: 19072)

Tirmizî: Bu hadis Katâde'nin rivâyeti olarak garibtir. Aynı şekilde bu hadisi Katâde'den, Hâlid b. Kays el Hudanî'de hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 80

Ø ŞEMS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3343- Abdullah b. Zem'a (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Salih Peygamberin devesi ve onu öldüren kimse hakkından bahsederken şöyle buyurdu: **"İçlerinden en yozlaşmış azgınları deveyi öldürmek üzere ayaklandığında."** (Şems sûresi 12. ayet) Toplumun en yozlaşmış azgın gurubu arasında arkası kuvvetli bir adam Ebû Zem'a gibi bir genç deveyi öldürmek için ayaklanmıştı.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), kadınlardan bahsederek şöyle buyurdu: **"Her hangi biriniz ne maksatla köle kamçılar gibi karısını kamçılıyor ve belki de günün sonunda onu yatağına alıyor?"** Sonra ashabına yellenme konusundaki gülmeleri üzerine nasihat ederek şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz kendi yaptığı bir işten dolayı niçin gülüyor?"** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Cennet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 81

Ø LEYL SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3344- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Baki mezarlığında bir cenazede idik Peygamber (s.a.v), gelip oturdu. Biz de onunla beraber oturduk elinde bir değnek vardı. Onunla yeri karıştırıyordu. Derken başını göğe doğru kaldırdı ve şöyle buyurdu: **"Her bir canlının Cennet ve Cehennem'deki gideceği yer mutlaka yazılmıştır."** Bunun üzerine Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! o halde bu yazgımıza dayanmalı değimliyiz? Çünkü iyilik sahibi kimse iyilikler yapacak. Bedbaht olacak kimseler de bedbahtlık için gayret edecektir. Rasûlullah (s.a.v.): **"Bilakis iyi ameller işleyiniz herkes ne iş için yaratıldıysa onu kolaylıkla başaracaktır. İyilik ehlinden olan kimseye iyilikler kolay getirilecek. Kötülük ehlinden olan kimseye de kötülükler kolay getirilecek"** dedi ve Leyl sûresi 5-10. ayetlerini okudu: **"5) Sizden her kim başkaları için harcar ve yolunu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışırsa 6) ve o en güzel kelimeyi yani kelime-i tevhîdi tasdik eder ve doğrularsa veya Cennetin varlığını doğrularsa veya İslâm dinini kabul ederse, 7) artık ona en kolay yolu kolaylaştırıp o yolda başarılı kılacağız. 8) Sizden her kim de malını başkaları için harcamayıp cimrilik eder ve kendi kendine yeterli olduğunu zannedip Allah'a ibadet ve sığınma ihtiyacı duymazsa, 9) kelime-i tevhîdi veya Cenneti veya İslâm dinini yalanlarsa 10) ona da güçlük, zorluk ve sıkıntıya giden yolu kolaylaştıracağız."** (Buhârî, Cenaiz: 27; Müslim, Kader: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 82

Ø DUHA SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3345- Cündüb el Becelî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir baskında Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber idim. Bu baskında Rasûlullah (s.a.v.)'in parmağı kanamıştı da şöyle buyurmuştu:

"Sen sadece kanayan bir parmaksın,
Karşılaştığın tüm şeyler de Allah yolundadır."

Cündüb el Becelî diyor ki: Cibrilin, Rasûlullah (s.a.v.)'i ziyareti gecikmişti. Bunun üzerine müşrikler: Muhammed, Rabbi tarafından terk edildi dediler. Allah'ta, Duha sûresi 3. ayeti olan; **"Rabbin seni ne terk etti ne de darıldı"** ayetini indirdi. (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şu'be ve Sevrî bu hadisi Esved b. Kays'tan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 83

Ø INŞIRAH SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3346- Mâlik b. Sa'sa (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Ben uyku ile uyanıklık arasında bir durumda iken Ka'be'nin yanında üç kişiden biri dediğini işittim. Sonra bana içinde zemzem suyu bulunan altından bir leğen getirildi. Sonra göksüm şuradan şuraya kadar yarıldı."** Katâde diyor ki: Enes b. Mâlik'e: **"Neyi kastediyor"** diye sordum. Enes: **"Karnımın altına kadar demek istiyor"** dedi. **"Sonra kalbimi çıkardı ve kalbimi zemzem suyu ile yıkadı. Sonra kalbim yerine konuldu. Sonra iman ve hikmetle dolduruldu."** Bu hadis buradakinden daha uzuncadır. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 84

Ø TÎN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3347- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kim, Tîn sûresini okuyarak bu sûrenin son ayetini: **"Allah hükmedenlerin en üstünü, en güzeli, en adili değil midir?"** okuduğunda **"Evet hakimlerin en üstünü ve adilidir. Ben de buna şâhidim"** desin. (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis sadece bu senedle bu A'rabî'den, Ebû Hüreyre vasıtasıyla rivâyet edilmektedir. Bu bedevinin ismi açıklanmamıştır.

BÖLÜM: 85

Ø ALAK SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3348- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Biz de azab meleklerimiz olan zebanileri çağırırız."** (Alak sûresi 18) Ayeti konusunda şöyle demiştir: **"Ebû Cehil, Muhammed'i namaz kılarken görürsem mutlak surette ensesine basacağım"** demişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer Ebû Cehil böyle bir şey yapmış olsaydı melekler onu göz göre göre kapıp kaçarlardı."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3349- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), namaz kılmakta idi Ebû Cehil geldi ve **"Seni bu işten yasaklamamış mıydım? Seni bu işten yasaklamamış mıydım?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.), namazı bitirince Ebû Cehil'e sert davrandı. Bunun üzerine: **"Ebû Cehil'i sen gayet iyi bilirsin ki Mekke'de benim meclisimden daha kalabalık bir meclis yoktur"** dedi. Bunun üzerine Allah, Alak sûresi 17-18. ayetlerini indirdi: **"17) Artık o yandaşlarını çağırsın da yardım istesin. 18) Biz de azâb meleklerimiz olan zebanileri çağıracağız."** (Müsned: 2207)

İbn Abbâs dedi ki: Ebû Cehil, meclisini çağırmış olsaydı Allah'ın zebanileri onu mutlaka yakalayıp kapıvereceklerdi.

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 86

Ø KADIR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3350- Yusuf b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasan b. Ali, Muaviye'ye biat ettikten sonra adamın biri kalkıp ona: **"Mü'minlerin yüzünü kara ettin"** veya **"ey mü'minlerin yüzünü kara eden"** dedi. Bunun üzerine Hasan şu karşılığı verdi: Allah seni esirgesin beni kınama, Emeviler, Peygamber (s.a.v)'e kendi minberi üzerinde gösterilmişlerdi de bu Rasûlullah (s.a.v.)'in fenasına gitmişti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'e Kevser sûresi indirilmişti. Yani Cennet'te bir nehir kastedilmiştir. Aynı zamanda Kadir sûresi indirilmiştir. Bu sûre Ümeyyeoğullarının hükümranlık süresidir.

Kâsım diyor ki: Biz de Emevilerin hükümranlık sürelerini hesab ettik bunun bin aydan ne bir gün fazla ne de bir gün eksik olduğunu gördük. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Kâsım b. Fadl rivâyeti olarak aynı zamanda bu hadisin senedinde Kâsım b. Fadl'den Yusuf b. Mazin'den de denilmiştir. Kâsım b. Fadl el Hudânî güvenilir bir kişidir. Abdurrahman b. Mehdî ve Yahya b. Saîd onun güvenilir bir kişi olduğunu söylemişlerdir. Yusuf b. Sa'd mechul bir şahıstır. Bu hadisi bu lafızla sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3351- Zirr b. Hubeyş (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Übey b. Ka'b (r.a.)'e: Senin din kardeşin Abdullah b. Mes'ûd: **"Bütün seneyi değerlendiren kişi Kadir gecesine rastlar diyor"** dedim. Übey b. Ka'b şu karşılığı verdi: **"Allah, Ebû Abdurrahman'ı bağışlasın, Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününde veya yirmiyedinci gününde olduğunu bilmektedir. Fakat, Müslümanların sadece bu geceye güvenmemelerini istemiştir. Sonra Übey b. Ka'b, Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğuna dair istisnasız yemin etti."** Bunun üzerine kendisine: **"Ey Ebû Münzir! Bunu neye dayanarak söylüyorsun?"** dedim. Dedi ki: **"Peygamber (s.a.v)'in bize bildirdiği ayet ve alametle ki; Güneş o gün parlak olarak doğmaz."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 87

Ø BEYYINE SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3352- Muhtar b. Fülfül (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik (r.a.)'den işittim şöyle diyordu: Adamın biri Peygamber (s.a.v)'e**"Ey yaratıkların en hayırlısı"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"O ibrahimdir"** buyurdu. (Müslim, Fedail: 27; Ebû Dâvûd, Sünnet: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 88

Ø ZILZAL SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3353- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Zilzal sûresi 4. ayeti hakkında şöyle dedi: Onun haberleri nedir? biliyor musunuz? Ashab: **"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir"** dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdular: **"Yeryüzünün haberleri kendi hakkında şâhidlik etmesidir. Filan gün filan kişi filan işi yaptı diyecektir. İşte yer yüzünün haberleri budur."** (Müsned: 8512)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 89

Ø TEKASÜR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3354- Abdullah b. Şıhhîr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Abdullah, Peygamberin meclisine vardığında Rasûlullah (s.a.v.): **"Çokluk kuruntusu sizi oyaladı."** (Tekasür sûresi 1.) ayetini okumakta idi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Ademoğlu, malım malım malım diyor. Oysa sana malından sadaka vererek tükettiğin, yiyip bitirdiğin ve giyip eskittiğinden başka ne var?"** (Müslim, Zühd: 27; Nesâî, Vesâyâ: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3355- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Kabir azabı hakkında şüphe etmekte devam ettik sonunda **"Çokluk kuruntusu sizi oyaladı."** Ayetleri indirildi.

Ebû Küreyb bir defasında bu hadisin senedinde **"Amr b. ebî Kays'den"** demiştir ki bu kimse Râzî diye bilinir. Amr b. Kays el Melâî ise Küfelidir. Yine aynı hadisin senedinde **"İbn ebî Leylâ ve Minhal b. Amr"** den de demiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3356- Zübeyr b. Avvam (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tekasür sûresi 8. ayeti hakkında Zübeyr: Ey Allah'ın Rasûlü! sorulacağımız nimet hangi nimettir. Bunlar iki siyahtan ibarettir; Hurma ve su… Bu mutlaka gerçekleşecektir. (İbn Mâce,i Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3357- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Tekasûr sûresi 8. ayeti inince, Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü hangi nimetlerden sorguya çekileceğiz?" "Bunlar iki siyah şeyden ibarettir; Düşmanımız karşımızda, kılıçlarımız ise omuzlarımızdadır."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu mutlaka gerçekleşecektir"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: İbn Uyeyne'nin Muhammed b. Amr'dan rivâyeti bence bu rivâyetten daha sahihtir. Sûfyân b. Uyeyne hadis yönünden Ebû Bekir b. Ayyaş'tan daha hafiz ve daha sahih rivâyetler edendir.

3358- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet gününde kula sorulacak nimetlerden ilk şey sana vücûdunu sağlıklı kılmadık mı? Ve sana soğuk sulardan içirmedik mi? denilmesidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Dahhâk: Abdurrahman b. Arseb'in oğludur. İbn Arzem de denilir. İbn Arzem'in rivâyeti daha sağlamdır.

BÖLÜM: 90

Ø KEVSER SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3359- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Kevser sûresi hakkında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: O Cennet'te bir nehirdir. İki yanında inciden kubbeler vardır. Ey Cibril bu nedir? dedim; **"Allah'ın sana verdiği Kevser budur"** dedi. (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3360- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur**: "Cennet'te dolaşmakta iken iki kenarı inciden kubbelerle donatılmış bir nehir bana gösterildi. Görevli meleğe bu nedir diye sordum. Bu Allah'ın sana vereceği Kevser'dir dedi. Sonra eliyle nehrin çamuruna dokunarak misk çıkardı. Sonra beni Sidret-ül Münteha'ya çıkardılar, orada çok büyük bir nur gördüm."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Enes'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

3361- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kevser, Cennet'te bir nehirdir; İki kıyısı altındandır. Nehrin yatağı inci ve yakuttandır. Toprağı miskten daha hoştur suyu baldan daha tatlı ve kardan daha beyazdır."** (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 91

Ø NASR SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3362- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer, Peygamber (s.a.v)'in ashabıyla beraber bana da bazı meseleleri sorardı; Abdurrahman b. Avf, Ömer'e dedi ki: **"Onun kadar oğullarımız var yine de ona mı soracağız?"** Ömer dedi ki: **"Ona sormamız senin de bildiğin yöndendir."** Sonra, İbn Abbâs'a Nasr sûresi hakkında sordu da o da şöyle dedi:**"Bu sûrede Allah Peygamber (s.a.v)'in ömrünün tükendiğini kendisine bildirmiştir, dedi ve sûreyi sonuna kadar okumuştu."** Ömer de ona demişti ki: **"Ben de bu sûre hakkında ancak senin bildiğini biliyorum."** (Buhârî, Menakıb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Ebû Bişr'den bu senedle hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Ancak bu rivâyette Abdurrahman b. Avf: **"Onun kadar çocuklarımız varken ona mı soracağız"** demektedir.

BÖLÜM: 92

Ø LEHEB SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3363- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gün Safa tepesine çıktı ve Ya Sabahah (Dikkat dikkat) diye bağırdı. Bunun üzerine Kureyş onun etrafına toplandılar. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle konuştu: **"Şiddetli bir azabın önünden gönderilmiş bir uyarıcıyım ben. Size düşmanın akşam ve sabah gelip size baskın yapacağını söylemiş olsaydım ne derdiniz? Beni tasdik eder miydiniz?** Ebû Leheb:**"Bunun için mi topladın bizi buraya? Ellerin kırılıp kahrolasın"** dedi. Bunun üzerine Allah, Leheb sûresini indirdi:**"Ebû Leheb'in elleri kırılıp kahrolsun. Bütün imkanları yok olup, helak olsun, zaten kendisine yazık etti, kahrolup gitti, yok oldu ya!…"** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 93

Ø IHLAS SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3364- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Müşrikler Peygamber (s.a.v)'e Rabbini bize tanıt nesebi hakkında bilgi ver demişlerdi de Allah'ta, İhlas sûresini indirdi: **"Samed"** Doğmamış, doğurmamış. Kul köle olunmaya değer bir efendidir. Doğan herkes mutlaka ölecektir. Ölen herkesin mirası da paylaşılacaktır. Allah ise; ölmez ve mirası da alınmaz. Hiçbir şey ona denk ve benzer değildir. Onun benzeri bir varlık ta yoktur. (Müsned: 20372)

3365- Ebû'l Âliye (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), müşriklerin tanrılarından söz etti onlar da dediler ki: Sen de Rabbinin nesebi hakkında bize bilgi ver. Bunun üzerine Cibril bu sûreyi indirdi. (Müsned: 20372)

Abd b. Humeyd bu hadisin bir benzerini bize aktarmış olup **"Übey b. Ka'b'tan"** dememiştir. Bu hadis Ebû Sa'd'ın ismi Muhammed b. Müyesser'dir. Ebû Cafer er Razî'nin ismi ise İsa'dır. Ebû'l Âliye'nin ismi Rüfey'dir. Kendisi köle idi Sabiye'nin karısı onu azâd etmiştir.

BÖLÜM: 94

Ø MUAVVIZETEYN SÛRESINDEN TEFSIR EDILEN AYETLER

3366- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), aya baktı ve şöyle buyurdu: **"Ey Âişe! Bunun şerrinden Allah'a sığın çünkü aydınlığı giderildiği zaman kapkaranlık olandır."** (Müsned: 24619)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3367- Ukbe b. Âmir el Cühenî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah bana öyle ayetler indirmiştir ki onların bir benzeri görülmemiştir; Nas ve Felak sûreleri…"** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; Nesâî, İftitah: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 95

Ø ADEM UNUTTU MU?

3368- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurdu: "Allah, Adem'i yaratıp ruhundan ona üfürdüğü zaman Adem aksırdı ve Elhamdülillah diyerek Allah'ın izniyle, Allah'a hamdetti. Rabbi ona şöyle buyurdu: **"Allah seni esirgesin. Meleklere veya meleklerden oluşan şu guruba git ve: "esselamü aleyküm" de. Onlarda: "ve aleykümselam ve Rahmetullah" dediler. Sonra Adem Rabbine döndü, Rabbi buyurdu ki: "İşte senin selamın ve oğullarının kendi aralarında verip alacakları selam budur."**

Allah: **İki avucu kapalı vaziyette Adem'e hangisini istersen seç buyurdu. Adem de Rabbimin sağ elini seçtim dedi. Rabbimin her iki eli de kutlu ve mübarektir. Sonra Rab sağ elini açtı ve onun içinde Adem ve zürriyeti vardı.** Adem: **Ey Rabbim bunlar kimdir?** Rabb: **Bunlar senin zürriyetindendir. Adem bir de ne görsün! Her insanın ömrü, iki gözü arasında yazılmıştır. Onlar arasında parlak veya parlaklıklarından biri vardı ki;** Adem: **Ya Rabbi bu kimdir? diye sordu. Bu senin oğlun Dâvûd'tur. Ben kendisine kırk yıl ömür yazdım.** Adem: **Ey Rabbim onun ömrünü artır dedi. Allah'ta ben ona o kadar ömür yazdım dedi. Adem ben ömrümden altmış seneyi ona bağışladım. Allah: Sen ve O, sen bilirsin buyurdu. Sonra Adem, Allah'ın dilediği sûre Cennete yerleştirildi. Sonra Cennet'ten yeryüzüne indirildi. Sonra Adem, ömrünü saymakta idi. Ölüm meleği kendisine gelip canını almak isteyince, Adem; ölüm meleğine acele ettin dedi. Bana bin yıl ömür yazılmıştır. Ölüm meleği: Evet ama sen oğlun Dâvûd'a altmış senesini vermiştin. Adem hatırlayamadı ve unuttu işte bu yüzden ümmeti de unutmaktadır. İşte o günden bu yana yazmak ve şâhidler emredilmiştir."** (Taha sûresi 115. ayet) (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Daha değişik bir şekilde Ebû Hüreyre'den, Zeyd b. Eslem ve Ebû Salih'in rivâyetine benzer şekilde rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 96

Ø HERŞEYDEN GÜÇLÜ VE KUVVETLI OLAN KIMDIR?

3369- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle buyurmuştur: Allah yeryüzünü yarattığı zaman yeryüzü sallanmaya başladı. Bunun üzerine Allah dağları yarattı. Onları yeryüzüne yerleştirdi de yeryüzünün sarsıntısı durdu. (Nahl sûresi 15. ayet) Melekler dağların ağırlığına şaştılar ve Ya Rabbi! **"Yarattıklarının içinde dağlardan daha kuvvetli bir şey var mıdır?"** dediler. Allah'ta şöyle buyurdu: **"Evet demir"** buyurdu. Melekler: **"Ya Rabbi demirden daha kuvvetli bir şey var mıdır?"** dediler. Allah: **"Ateş"** buyurdu. Melekler: **"Ya Rabbi yarattıkların içinde ateşten daha kuvvetli bir şey var mıdır?"** dediler. Allah: **"Su"** buyurdu. Melekler: **"Sudan daha güçlü bir şey var mıdır?** dediler. Allah'ta: **"Rüzgar"** dedi. Melekler: Yarattıkların içersinde rüzgardan da daha güçlü bir şey var mıdır? dediler. Allah'ta şöyle buyurdu: **"Evet sağ eliyle verdiğini sol elinden gizleyen ademoğludur."** (Müsned: 24619)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Merfu olarak sadece bu şekilde bilmekteyiz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler, inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bize Nakledilişi Yolları İtibariyle Haberin Kısımları

Haber bize nakledilişi yolları itibariyle: Mütevatir ve âhâd olmak üzere iki kısma ayrılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kıyamet Günü Âdem (A.S)'in Cehenneme Gidecek Olanları Ayırmak İçin Allah Teâlâ'nın Emrine İcâbet Etmesi

65) Ebû Said El-Hudri'den (r.a.) rivayetle Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi:
"Allah-u Azze ve Celle:
"Ey Âdem" diye buyurur. Âdem de:
"Buyur Rabbim emrine amadeyim, hayır senin iki elinde" der. Allahu Teâlâ:
"Ateşe gidecek kısmı çıkart" diye buyurunca Âdem:
"Ateşe gidecek kısım nedir?" diye sorar. Allah-u Azze ve Celle:
"Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuz kişi" der. Allahu Teâlâ da (devamla) şöyle buyurur:
"O esnada çocuğun saçı başı ağarır: "Ve hamile olan da yükünü bırakır, insanları da sarhoş görürsün, halbuki onlar gerçekte sarhoş değillerdir. Ama Allah'ın azabı şiddetlidir." (Hac: 22/2).
Bu durum orada bulunanlara çok ağır geldi:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bizden birimiz ya o bir adam olursa" derler. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Müjdeler olsun! Ye'cüc ve Me'cüc'ten olanlar bin kişi nispetinde olacak. Sizden de (cehennemde) bir kişi nispetinde olacak" diye buyurdu. Sonra da şöyle buyurdu:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki! Ben sizlerin, cennet ehlinin dörtte birini oluşturacağınızı umarım" diye buyurunca biz de Allah'a hamd ettik ve tekbir getirdik.
(Râvî der ki bir rivayette ise):
"Sonra Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Nefsim elinde olana yemin olsun ki; Ben sizlerin, cennet ehlinin üçte birini oluşturacağınızı umarım." Başka bir rivayette ise:
"Ben sizlerin Cennet ehlinin yarısı kadarını oluşturacağını umarım. Nitekim sizlerin diğer ümmetlere kıyasla durumunuz, siyah bir öküzün yan tarafındaki beyaz tüy gibisiniz ya da bir eşeğin yanındaki ufak bir alacalık gibisiniz" diye buyurdu.[1]
Hadiste geçen *"er-Rakme"* den maksat Arap dili gramercilerine göre, hayvanın bacaklarının dip kısımlarındaki beyaz ize denilmektedir. Bazıları da bunun bacaklarındaki dairesel (lekesin) olduğunu söylemişlerdir. Allah en iyisini bilendir.
v Buhârî'nin (3348) rivayet ettiği lafız şöyledir:
"Allahu Teâlâ: "Ey Âdem" diye buyurur. Âdem de:
"Buyur Rabbim, emrine amâdeyim, hayır iki elindedir" der. Allahu Teâlâ da:
"Cehennem ateşine gidecek kısmı ateşten (ayırt edip) çıkart" diye buyurur. Âdem de:
"Ateşe gidecek kısım nedir?" der. Allahu Teâlâ:
"Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuz kişi" diye buyurur ve (devamla): "O esnada çocuğun saçı başı ağarır ve: "Her hamile kalan da yükünü bırakır, insanları sarhoş görürsün, halbuki onlar sarhoş değildirler. Ama Allah'ın azabı şiddetlidir." (Hac: 22/2) diye buyurur. Sahabeler:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bizden birimiz ya o (ateşteki) adam olsa?" diye sorarlar. Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurur:
"Müjdeler olsun! Cehennemde sizlerden, bir kişi nispetince (az) olacak, Ye'cüc ve Me'cüc'ten ise bin kişi nispeti kadar (çok) olacak." Sonra şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin olsun ki, Ben, sizlerin Cennet ehlinin dörtte birini oluşturacağınızı umuyorum."* Bu cevabı üzerine bizler de Allah'a tekbir getirdik.
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Ben, sizlerin Cennet ehlinin üçte birini oluşturacağınızı umuyorum." Bunun üzerine bizler Allah'a tekbir getirdik. Resûlullah (s.a.s.):
"Ben sizin cennet ehlinin yarısını oluşturacağınızı umuyorum" diye buyurunca bizler de Allah'a tekbirler getirdik. Devamla şöyle buyurdu:
"Nitekim sizlerin diğer insanlara kıyasla durumunuz. Beyaz bir öküzün üzerindeki siyah bir tüy gibisiniz ya da siyah bir öküz üzerindeki beyaz bir tüy gibisiniz."
v Yine Buhârî'de (4741) gelen bir lafız şöyledir:
"Allah-u Azze ve Celle kıyamet gününde:
"Ey Âdem" diye buyurur. Âdem de:
"Emret Rabbim, emrine amadeyim" der. Yüce Allah seslice:
"Allah sana zürriyetinden cehenneme girecek olan kısmını çıkarmanı emreder" diye nida eder. Âdem de:
"Cehenneme gidecek kısım nedir?" diye sorar.
Allahu Teâlâ: "Her bin kişiden – Râvî burada tereddüt ederek: "Zannımca: Dokuz yüz doksan dokuz kişi diye söyledi, diyor.- *O sıra, hamile olan karnındakini bırakır, çocuğun saçı başı ağarır. "İnsanları sarhoş görürsün, gerçekte ise sarhoş değillerdir. Ama Allah'ın azabı şiddetlidir." (Hac: 22/2) diye buyurur."* Bu husus sahabelere ağır gelir ta ki yüzlerinin şekli şemaili değişti. Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurur:
"Ye'cüc ve Me'cüc'ten olanlar dokuz yüz doksan dokuz kişi nispetince olacak. Sizler ise bir kişi nispetince olacaksınız.
Ve sonra sizler beyaz bir öküzün yan tarafında bulunan tek bir siyah kıl gibisiniz ya da siyah bir öküzün yanındaki beyaz kıl gibisiniz.
"Ben sizin Cennet ehlinin dörtte birlik bölümünü oluşturacağınızı umarım" diye buyurur. Biz de bundan dolayı tekbir getirdik.
Sonra *"Cennet ehlinin üçte biri oluşturacağınızı umarım"*, deyince tekbir getirdik. Sonra da cennet ehlinin yarısı deyince tekbir getirdik."
v Buhârî'de yine (6503) gelen bir hadis lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ:
"Ey Âdem" diye buyurur. Âdem de bunun üzerine:
"Buyur Rabbim, Emrindeyim, hayır iki elindedir" der. Allahu Teâlâ da:
"Cehennem ateşine girecek bir kısmı oradan çıkar" diye buyurur. Âdem
"Cehennem ateşine girecek bir kısım nedir?" diye sorar. Allah-u Azze ve Celle de:
"Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuz kişiyi" diye buyurur. Bu esnada çocuğun saçı ağarır, her hamile olan da yavrusunu bırakır (doğurur) ve "insanları (ölüm) sarhoşluğunda görürsün halbuki onlar sarhoş değildirler. Ama Allah'ın azabı şiddetlidir." (Hac: 22/2)
Bu durum Sahabeye çok ağır gelir. Onlar:
"Ya Resûlallah! Bizden birimiz ya o (ateşteki) adam olsa?" diye sorarlar. Rasûlullah (s.a.s.) da:
"Müjdeler olsun! Ye'cüc ve Me'cüc'ten bin kişi, sizlerden de bir kişi nispetinde olacak. Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, Ben sizin cennet ehlinin üçte biri nispetinde olacağınızı umuyorum." diye buyurunca (Sahabeler):
"Biz de Allah'a hamd ettik ve tekbir getirdik." dediler. Resûlullah (s.a.s.) sonra şöyle buyurdu:
"Nefsim elinde olana yemin olsun ki, Ben sizin cennet ehlinin yarısı kadar olacağınızı umuyorum. Şüphesiz sizlerin diğer topluluklara kıyasla durumunuz siyah bir öküzün üzerindeki beyaz tüy gibidir. Ya da eşeğin bacaklarının yanındaki beyaz iz gibidir."
v Buhârî'de (7483) kısaltılmış bir lafız olarak şöyle gelmiştir:
"Allahu Teâlâ:
"Ey Âdem" diye buyurur. Âdem de:
"Emret Rabbim, emrindeyim" der. Allah-u Azze ve Celle de seslice:
"Muhakkak ki Allah sana, cehennemde senin zürriyetinden bulunan bir kısmı cehennemden çıkartmanı emrediyor" diye nida eder."

***

65) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayette Nebî (s.a.s.) şöyle buyurur:
"Kıyamet gününde ilk çağrılacak kişi Âdem'dir. ona zürriyeti gösterilir ve:
"Bu sizin babanız Âdem'dir" denilir. O da:
"Emret Rabbim, emrindeyim" der. Allahu Teâlâ:
"Cehenneme gidecek olan zürriyetinden olan bir kısmını ateşten çıkart" denilir. Âdem de:
"Ey Rabbim! Kaç kişiyi çıkartayım?" der. Allahu Teâlâ da:

"Her yüz kişiden doksan dokuzunu çıkart" diye buyurur. Bunun üzerine sahabeler:
"Ey Allah'ın Resûlü! Şayet bizden her yüz kişiden doksan dokuzu alınmaz ise öyleyse bizden kaç kişi kalır ki?" dediler. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Benim ümmetimin diğer ümmetlere kıyasla durumu siyah bir öküzün üzerindeki beyaz tüy gibidir" diye buyurdu.[2]

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Müslim'e aittir (222).
[2] Buhârî (6529).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

226) Zilhicce Orucu (Zilhiccenin İlk On Gününde Oruç Tutmanın Ve Diğer İbadetlerin Fazileti)

Bu üç bölümdeki 6 hadis-i şeriften, Zilhiccenin ilk on gününde tutulan oruçtan Allah'ın hoşnut kalacağını, Arefe günü tutulan orucun günahlara keffaret olacağını, aşure günü oruç tutmanın faziletini, Ramazandan sonra gelen Şevval ayından altı gün oruç tutulursa bir senenin oruçlu geçirilmiş gibi sevap olacağını öğreneceğiz.[1]

1252. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Başka günlerin hiçbirinde, –zilhiccenin ilk on gününü kastederek– şu günlerde işlenecek amel–i sâlihten, Allah katında, daha sevimli hiçbir amel yoktur."
– Allah uğrunda yapılacak cihad da mı üstün değildir, Yâ Resûlallah? dediler.
– *"(Evet) Allah yolunda yapılacak cihad da. Ancak malını ve canını tehlikeye atarak cihada çıkan, şehit olup dönmeyen kimsenin cihâdı başka. (O, bundan üstündür), "* buyurdu.[2]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 365.
[2] Buhârî, İdeyn 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 61; Tirmizî, Savm 52; İbni Mâce, Siyâm 39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

307) Hayvanlara Çan Takmanın Kerâheti (Deve Ve Benzeri Hayvanlara Çan Takmanın Ve Yolculukta Köpek Ve Çan Bulundurmanın Mekruh Olduğu)

1694. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yanlarında köpek ve çan bulunan bir topluluğa melekler arkadaşlık etmez."[1]

1695. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Çan, şeytan çalgılarındandır."[2]

* Bu iki hadis, yolculukta köpek ve çan bulundurmanın, rahmet meleklerinin o yolculara eşlik etmesine mani olduğunu bildirmekte ve çanın şeytan çalgılarından olduğu anlatılmaktadır. Yolculukta hayvanlara çan takmak, devamlı gürültü çıkararak o insanların Allah'ı anmaktan uzaklaştıracağını, rahmet meleklerinin onlara eşlik etmeyeceğini öğrendik. Hem rahmet meleklerinin bulunmaması hem de insanları zikir ve fikir gibi ciddi işlerden alıkoyması müslümanın gününü zararla karartması demektir. Ses ve gürültünün meydana getirdiği gerginlikler ve çevrecilik yapanlar bu hadislerden ibret ve ders almak zorundadırlar. Askeri harekatlar ve her türlü yolculuklar da sessizlik emniyet açısından ve dikkatleri dağıtmamak yönünden çok önemlidir. [3]

---

[1] Müslim, Libâs 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 46, Libâs 40; Tirmizî, Cihâd 25; Nesâî, Zînet 54.
[2] Ebû Dâvûd, Cihâd 46, Hâtem 6. Ayrıca bk. Müslim, Libâs 104.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 495.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Geliş Yolları:

a. Her yönüyle Kur'an'a muvafik olması, her ikisi de belirli bir hükümde birleşmesi
b. Kur'an'ı tefsir ve açıklar durumda olması
c. Kur'an'nın, gerek icap ve gerekse tahrimde sükut ettiğine icap ve tahrim yönünden hüküm getirir olması.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Enes İbni Malik:

Enes İbnu Mâlik İbni'n-Nadr İbnu Damdâm. Medinelidir ve Hazrec Kabîlesi'ndendir.
Çok hadîs rivâyet edenlerden (müksirun) biridir. 2286 hadîs rivâyet etmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicretle Medine'ye geldiği zaman on yaşlarında bir çocuk olan Enes (radıyallahu anh)'i annesi Ümmü Süleym, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip: "Bu sana hizmet etsin" diye teslim eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kabul buyurup onu Ebu Hamza diye künyelemiştir. Hamza, Enes'in topladığı ekşi bir sebzenin adıdır.
Enes hazretleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edinceye kadar on yıl boyu hizmet edecektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zü'l-üzüneyn (iki kulaklı) diyerek de ona zaman zaman takılıp, şaka yapacak, zaman zaman tepesindeki perçeminden tutacaktır.
Bazı rivâyetler Enes (radıyallahu anh)'in Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'e hizmet maksadıyla Bedir Gazvesi'ne katıldığını belirtir. Ancak, yaşça küçük olduğu için, Bedir ashâbı arasında zikri geçmez. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Enes için mal ve evladca bolluğa ve ömrü uzunluğa ermesi için hayır duada bulunmuştur. Bu duanın bereketiyle olacak bol mala kavuşmuştur. Hatta bahçesindeki ağaçlardan yılda iki sefer meyve aldığı belirtilir. Keza bahçedeki reyhanların "misk" kokusu verirdi. Yine aynı duanın bereketiyle, ikisi kız yetmiş sekizi erkek seksen kadar çocuğu dünyaya geldiği, çocuklarının torunlarıyla sulbünden gelenler 125'e ulaştığı belirtilir. Cenâb-ı Hakk ömrünü de uzun kılmış bir rivâyete göre yüz üç, hatta yüz yedi yaşında vefat etmiştir. Kendisi: "O kadar çok yaşadım ki, hayattan bıktım" der.
Ölüm tarihi ihtilaflıdır: Hicri, 90, 91, 93.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra, Enes (radıyallahu anh) hazretleri Medine'de ikamet etmiştir. Sonra fetihlere katılmış ve Basra'ya yerleşmiş, orada vefat etmiştir. Ali İbnu'l-Medini, Basra'da en son ölen sahâbe'nin Hz. Enes (radıyallahu anh) olduğunu söyler.
Bazı rivâyetler Enes'in, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le sekiz kere gazveye katıldığını belirtir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçından bir teli dilinin altında taşıdığını ve öldüğü zaman o tel dilinin altında olduğu halde defnedildiğini yine rivâyetler belirtir. Bir başka rivâyette ise, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan kalma bir çubuğu berâberinde taşıdığı, ölünce kefeni ile koltuğu arasına konup defnedildiği kaydedilir.
Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh): "Namazı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazına en çok benzeyen kimse Ümmü Süleym'in oğludur" diyerek Enes'i kastedmiştir. Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), Enes'i Bahreyn'e göndermek ister. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in fikrini alır. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Gönder, o, akıllı ve okuma-yazma bilen biridir" der. Ahmed İbnu Hanbel'in bir kaydına göre, Enes'i annesi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hizmetine verirken: "Bu okuma-yazma bilen bir çocuktur" demiştir.
Enes İbnu Mâlik iyi ok atar, hedefe isabet ettirirdi. Ömrünün sonuna kadar atıcılığı bırakmadı. Çocuklarına da gözünün önünde atış yarışı yaptırırdı. Hatta onlarla yarış yapıp, isabetli atışta onları geçtiği belirtilir.
Yüzüğünün kaşında oturmuş bir arslan nakşedildiği, dişlerini altınla takviye ettiği, ibrişim giydiği, ibrişimden sarığı olduğu mervîdir.
Haccâc-ı Zâlim tarafından hakaret olsun diye boynuna mühür vurulanlardandı. İbnu'l-Esîr'in Usdü'l-Gâbe'de kaydettiğine göre hicrî 74 yılında, Sehl İbnu Sa'd, Enes İbnu Mâlik, Câbir İbnu Abdillah gibi ashâbtan bâzılarını "Emiru'l-Mü'minin Osman (radıyallahu anh)'a niye yardım etmediniz?" gibi bir bahane uydurarak sîgaya çekmiş, "yardım ettik" diyene de "yalan söylüyorsun" diyerek, onları tahkîr ve tezlil etmek, halkın onlardan hadîs dinlemesini önlemek maksadıyla boyunlarına mühür vurdurmuştur. Mührü, Hz. Câbir'in boynuna değil eline vurduğu ayrıca belirtilir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/75-76.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Usûl Bilgisinin Gereği:

Asıl mevzuya girmeden şunu belirtmek isteriz: Usûl bilgisi hadîslerden istifâde için şarttır. Usûl bilmeyince hadîslerden ahkâm çıkarmak imkânsız hâle gelir. Usûl, bu açıdan bir nevi istifâde metodudur. Onun için "usûl"e metodoloji de denmiştir. Bilindiği üzere hadîs dinimizin ikinci kaynağıdır. İster Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılmasında, isterse Kur'ân'da bulunmayan meselelerin, dinimizin ruhuna uygun şekilde açıklanıp değerlendirilmesinde olsun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine şiddetle ihtiyacımız var. Rivâyet kitaplarına müracaat ettiğimiz zaman bir kısım problemlerle karşılaşıyor, istifâdede zorluk çekiyoruz. İşte Usûl bilgisi bu müşkilatları çözmeye ve rivayetlerden kolayca istifâde etmeye yarar.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/476.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

54) Dini Heyecan Ve Ahiret Endişesinden Dolayı Ağlamak Ve Ağlamanın Değeri

Bu bölümdeki iki ayet ve on hadis-i şeriften; mü'minlerin Kur'an okunurken ağlayarak secdeye kapandıklarını, kişinin günahlarından dolayı gözyaşı dökerek ağlaması gerektiğini, Rasulullah (s.a.v.)'in ashabından Kur'an okumasını isteyip dinleyince ağladığını, gerçekten; Peygamber (s.a.v.)'in bildiğini bilsek az güler çok ağlardık gerçeğini, Allah korkusuyla gözyaşı dökenin süt memeye girmedikçe cehenneme girmeyeceğini, cihad tozu ile cehennem dumanının bir araya gelmeyeceğini, hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesinde barınacaklardan birinin de tenhada Allah'ı anıp gözyaşı döken kimse olduğunu, Rasulullah namaz kılarken kaynayan su sesi gibi ağladığını, isminin Allah tarafından anıldığını duyan Übey ibni Ka'b'ın duygulanarak ağladığını, Ümmü Eymen'in vahyin kesildiğine ağladığını, Ebu Bekir (r.a.)'ın Kur'an okurken kendini tutamayıp ağladığını, oruçlu olan Abdurrahman ibni Avf'a yemek getirilince yemek çeşidine bakıp eski kıtlık dönemlerini ve şehidlerin durumunu hatırlayıp iyiliklerimizin karşılığı dünyada peşin olmasın diye iftar yemeğini yemediğini öğreneceğiz. [1]

"İşte böyle deyip ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar da Kur'anı dinleyişleri onların gönül alçaklığını ve itaatlerini artırır." (İsra: 17/109)
"Siz bu Kur'anı ve haberlerini mi tuhaf buluyorsunuz, ağlayacağınız yere gülüyorsunuz." (Necm: 53/59-60)

447. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Bana Kur'an oku!"* buyurdu. Ben:
– Ey Allah'ın Resûlü, Kur'an sana indirilmişken ben mi sana Kur'an okuyayım? dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kur'an'ı başkasından dinlemekten pek hoşlanırım"* buyurdu.
Bunun üzerine ben kendilerine Nisâ sûresini okumaya başladım." *"Her ümmetten bir şâhit getirip seni de bütün bunlara şâhit tuttuğumuz zaman onların durumu nice olur?"* anlamındaki âyete (Nisâ: 4/41) geldiğimde:
– *"Şimdilik yeter!"* buyurdu. Bir de baktım Resûlullah, iki gözü iki çeşme ağlıyordu.[2]

* Kur'an okuyan herkes okuduğu bölümü anlamalı ve her namazda ve diğer zamanlarda okuduğu kısmı anlamalıdır ki Kur'an'ın niçin indiği ve gayesinin ne olduğu ortaya çıkarmış olsun. (Bunun için bkz. Alak: 96/1-5 ve ileride gelecek olan 1001 numaralı hadisten sonraki makale) [3]

448. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir benzerini daha önce asla duymadığım pek etkili bir hitâbede bulundu ve şöyle buyurdu:
"Eğer siz, benim bildiklerimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız."
Enes, bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı, yüzlerini kapatıp hıçkıra hıçkıra ağladılar, demiştir.[4]

449. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah korkusuyla gözyaşı döken kişi, sağılmış süt memeye dönmedikce cehenneme girmez. Cihad tozu ile cehennem dumanı asla bir araya gelmez."[5]

* Bir işin asla mümkün olmayacağını belirtmek için böyle örnekler verilir. Araf: 7/40'da olduğu gibi cimrilikle imanın bir arada bulunmayacağı gibi Haşr: 59/9'da olduğu gibi Allah korkusundan dolayı ağlamak da değerli bir ameldir. [6]

450. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:
Âdil devlet başkanı,
Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,
Kalbi mescidlere sevgi ile bağlı müslüman,
Birbirlerini Allah için sevip birliktelikleri ve ayrılıkları Allah için olan iki insan,
Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayr–i meşru davetine "Ben Allah'tan korkarım" diye yaklaşmayan yiğit,
Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,
Tenhâda Allah'ı anıp göz yaşı döken kişi."[7]

451. Abdullah İbni Şıhhîr *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Bir keresinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitmiştim. Namaz kılıyor ve ağlamaktan dolayı göğsünden kaynayan kazan sesi gibi sesler geliyordu.[8]

* Namazda bile okuduğu Kur'an'ın içerisindeki cennet ve cehennem manzaralarına karşı ağlayan son peygamber, son örnek şahsiyet... [9]

452. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh*'e hitaben şöyle buyurmuştur:
– *"Allah Teâlâ, lem yekünillezine keferû suresini sana okumamı bana emretti."*
Übey İbni Kâ'b:
– Allah benim ismimi andı mı? dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;
– *"Evet,"* buyurdu.
Übey İbni Kâ'b duygulanarak ağladı.[10]

Müslim'in bir başka rivâyetinde[11] "Übey ağlamaya başladı" ifadesi yer almaktadır.

453. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer'e:
Kalk, Ümmü Eymen *radıyallahu anhâ*'ya gidelim, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi biz de onu ziyâret edelim, dedi.
Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:
– Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:
– Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber *aleyhisselâm* için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duygulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.[12]

* Fazilet sahibi kişileri ziyaret etmek islami edeb gereğidir. Dostluk, dostların dostlarını arayıp sormayı gerektirir. Hadis-i şerif Ebubekir ve Ömer'in tevazu ve faziletlerini Ümmü Eymen'in de takdire şayan olgunluğunu göstermektedir. [13]

454. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hastalığı ağırlaşınca kendisine, namaz(ı kimin kıldırmasını istediği) soruldu:
– *"Ebû Bekir'e söyleyin, namazı kıldırsın!"* buyurdu.
Bunun üzerine Âişe *radıyallahu anhâ*:
– Ebû Bekir yufka yüreklidir. Kur'an okurken kendisini tutamaz, ağlar. (Başkasına emretseniz). dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– *"Söyleyin Ebû Bekir'e, namazı kıldırsın!"* buyurdu.[14]

455. İbrahim İbni Abdurrahman İbni Avf'dan rivayet edildiğine göre, oruçlu olduğu bir gün Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh*'ın önüne (mükellef bir iftar) sofrası getirdiler. O (sofraya şöyle bir baktı ve sonra) şunları söyledi:
Mus'ab İbni Umeyr Uhud Savaşı'nda şehit edildi. O benden daha iyi idi. Ama kefen olarak bir kaftandan başka bir şeyi yoktu. Onunla da başı örtülse ayakları, ayakları örtülse başı açıkta kalıyordu. Sonra dünyalık olarak her şey önümüze kondu –ya da dünyalık olarak her şey bize verildi– (Şimdi bunca nimetler önüme getiriliyor). İyiliklerimizin karşılığı dünyada peşin verilmiş olmasın! Bundan endişelenmekteyiz, deyip ağlamaya başladı. Hatta iftar yemeğini de yemedi, terketti.[15]

* Eldeki nimetlerin şükrünü yerine getirip geçmişi unutmamak gerekir. Kazanılan nimetlerin birer peşin ödül olup olmadıklarını merak edip ona göre davranışları ayarlamak gerekir. (Bkz. Ahkaf: 46/20) [16]

456. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân el–Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah katında hiçbir şey, iki damla ve iki izden daha sevimli değildir: Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası ve Allah yolunda dökülen kan damlası. İki iz ise, Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi ve Allah'ın emrettiği farzlardan birini yerine getirmekten kalan kulluk izidir."[17]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 161.
[2] Buhârî, Tefsîru sûre (4), 9, Fezâilü'l–Kur'ân 33, 34; Müslim, Müsâfirîn 247. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 13; Tirmizî, Tefsir 5.
1008'de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 162.
[4] Buhârî, Küsûf 2, Tefsîru sûre (5), 12, Nikâh 107, Rikak 27, Eymân 3; Müslim, Salât 112, Küsûf 1, Fezâil 134. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 9; Nesâî, Sehv 103, Küsûf 11. 23; İbni Mâce, Zühd 19.
402'de geçmiş gerekli açıklama orada verilmişti.
[5] Tirmizî, Fezâilu'l–cihâd 8; Zühd 9. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 8; İbni Mâce, Cihâd 9.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 162.
[7] Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2.
377'de geçmişti, 659'da tekrar gelecektir.
[8] Ebû Dâvûd, Salât 158. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 18.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 162.
[10] Buhârî, Menâkıbu'l–ensâr16, Tefsîru sûre (98), 1, 3; Müslim, Müsâfirîn 246.
[11] Müsâfirîn 245.
[12] Müslim, Fezâilü's–sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65.
361'de geçmişti.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 163.
[14] Buhârî, Ezân 39; Müslim, Salât 94.
[15] Buhârî, Cenâiz 27, Meğazî 26.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 163.
[17] Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 26.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

49: DUÂ BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø DUÂ YAPMANıN DEĞER VE KıYMETI

3370- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah'a duâdan daha üstün bir şey yoktur."** (İbn Mâce, Dua: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi merfu olarak sadece Imrân el Kattan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Imrân el Kattan, İbn Dâvûd'tur. Ebû'l Avvam diye künyelenir.

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Imrân el Kattan'dan bu senedle hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3371- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Duâ ibadetin iliği beyni ve özüdür."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garib olup sedece İbn Lehia'nın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3372- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Duâ ibadettir."** Sonra mü'min sûresi 60. ayetini okudu: **"Ama Rabbiniz buyuruyor ki: "Bana duâ edin, duânızı kabul edeyim. Şüphesiz ki, bana kulluk etmekten ululuk taslayarak çekinenler, aşağılık bir halde Cehenneme gireceklerdir."** (İbn Mâce, Dua: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Mansur da bu hadisi A'meş'den ve Zerr'den rivâyet etmiştir. Bu hadisi sadece Zerr'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Zerr Abdullah el Hemedânî'dir. Güvenilen biridir. Ömer b. Zerr'in babasıdır.

BÖLÜM: 2

Ø ALLAH'TAN ISTEMEYENI ALLAH SEVMEZ MI?

3373- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'tan istemezse duâ etmezse Allah o kişiye gazablanır."** (İbn Mâce, Dua: 17)

Tirmizî: Vekî' ve başkaları Ebû'l Melîh'den bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû'l Melih'in ismi Sabîh'tır. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Ebû'l Melih'e, Farisi de denilir.

BÖLÜM: 3

Ø CENNET HAZINELERINDEN BIR HAZINE HANGISIDIR?

3374- Ebû Musa el Eşarî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir savaşta idik. Savaşı bitirince Medîne'ye döndük insanlar tekbir getirerek seslerini yükselttiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rabbiniz sağır değildir. Uzakta da değildir; O her yerdedir."**

Ebû Musa dedi ki: Ey Abdullah b. Kays! Sana Cennetin hazinelerinden bir hazineyi haber vereyim mi? **"La havle vela kuvvete illa billah."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Ebû Osman en Nehdî'nin ismi Abdurrahman b. Mül'dür. Ebû Neame es Sa'dî'nin ismi Amr b. Absî'dir.

İshâk b. Mansur, Ebû Âsım vasıtasıyla Humeyd b. ebû'l Melih'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den benzeri şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 4

Ø DIL DAIMA ALLAH'ı HATıRLAYARAK ıSLAK KALMALı

3375- Abdullah b. Büsr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Bir adam: **"Ey Allah'ın Rasûlü! İslamın nafile ibadetleri bana ağır geldi, devamlı yapabileceğim bir şey ver ki ona sarılayım"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dilin devamlı olarak Allah'ı hatırlayarak ıslak kalmalı."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 5

Ø ALLAH'ı HER AN GÜNDEMDE TUTMAK HERŞEYDEN ÜSTÜN MÜDÜR?

3376- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'e: **"Kıyamet günü Allah'a derece bakımından kulların hangisi üstündür"** diye soruldu da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ı her an gündemde tutan erkek ve kadınlardır." "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda savaş eden gaziden de mi üstündür?"** dedim. Şöyle buyurdular: **"Kılıcını kırılıncaya kadar ve her tarafı kana bulanıncaya kadar kafir ve müşriklere vursa dahi Allah'ı her an ve her yerde gündemde tutan kimse derece bakımından daha değerlidir."** (Müsned: 11295)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Derrac'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 6

Ø AMELLERIN EN DEĞERLISI HANGISIDIR?

3377- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dikkat edin! Amellerinizin en hayırlısını Allah katında en değerlisini altın ve gümüş dağıtmaktan daha hayırlı ve derecelerinizi daha yükselten, düşmanla karşılaşıp sizin onların boyunlarını, onların da sizin boyunlarınızı vurmanızdan daha hayırlı bir şeyi size haber vereyim mi?** Ashab: **"Evet"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Her zaman ve her zeminde Allah'ı devamlı hatırlayıp gündemde tutmaktır."**

Muâz b. Cebel dedi ki: **"Allah'ın azabından kişiyi en iyi kurtaran her zamanda ve her zeminde Allah'ı gündemden çıkarmayıp her an hatırlamaktır."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bazıları bu hadisi Abdullah b. Saîd'den aynı senedle benzeri şekilde rivâyet etmişlerdir. Bazıları ise mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 7

Ø BIR YERE OTURUP ALLAH'ı HATıRLAYıP ONUN DININI GÜNDEMDE TUTANLARıN DEĞERI VE KıYMETI

3378- Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd el Hudrî (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir gurup insan bir yerde toplanıp Allah'ı gündemde tutmak için onun dinini öğrenmeye çalışırlarsa melekler onların etrafını çevirir. Allah'ın rahmeti onları kaplar ve üzerlerine huzur iner Allah onları kendi huzurundaki melekler yanında anar."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3379- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Muaviye bir gün mescide çıktı ve toplu halde olan bir guruba sizi burada oturtan sebeb nedir? diye sordu. Onlar da: **"Allah'ın verdiği nimetleri hatırlayıp onu daima gündemde tutmak ve onun rızasını kazanmak için dinimizi öğrenmek için oturuyoruz"** dediler. Muaviye: **"Allah hakkı için sizi burada oturtan sebep bu mudur?"** dedi. Onlar da: **"Vallah'i sadece bu sebeple burada oturmaktayız"** dediler. Muaviye: Dikkat ediniz sizi töhmet ettiğimden dolayı sizden yemin istemiş değilim. Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı benim yakınlık derecemde olup ta kendisinden benden daha az hadis rivâyet eden yoktur. Rasûlullah (s.a.v.), ashabından meydana gelmiş bir topluluğun yanına çıkmış ve: **"Sizi bu toplulukta oturtan sebep nedir?"** diye sormuştu. Onlar da şöyle demişlerdi: **"Allah'ı hatırlayıp ona hamdetmek ve bizi İslam üzere**

hidayet ettiği için ve bize lutfuyla muamele ettiği ve bize her türlü nimetleri verdiği için hamdedip şükretmek için oturduk." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah hakkı için sizi oturtan sebep sadece bu mudur?"** Onlar da: **"Allah hakkı için bizi oturtan sebep budur"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Dikkat ediniz size karşı bir töhmetten dolayı sizden yemin istemiş değilim. Ne varki Cibril bana geldi ve meleklere karşı Allah'ın sizinle övündüğünü bildirdi."** (Müslim, Zikir: 27; Nesâî, Adab-ül Kudat: 17)

Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Neame es Sa'dî'nin ismi Amr b. İsa'dır. Ebû Osman en Nehdî'nin ismi ise Abdurrahman b. Mell'dir.

BÖLÜM: 8

Ø BIRARAYA GELIP ALLAH'ı GÜNDEM ETMEYEN TOPLULUKLARıN HALI

3380- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Bir topluluk ki bir yerde oturur ve orada Allah'ı hatırlamazlar ve peygamberine salavat getirmezlerse o toplantı onların günahlarını artırıp onlara vebal olur. Allah dilerse onlara azab eder, dilerse onları bağışlar."** (Müsned: 9213)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Bu hadis başka şekillerde de yine Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.

Hadiste geçen **"Tire"** kelimesinin anlamı pişmanlık ve zarar demektir. Arap bilginlerince bunun anlamı günah ve sıkıntı demektir.

Yusuf b. Yakup, Hafs b. Ömer vasıtasıyla Şu'be'den, Ebû İshâk'tan aktararak şöyle derler: Ebû Müslim Eğar'dan işittim şöyle diyordu: Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiklerine şâhidim o ikisi de Rasûlullah (s.a.v.)'in böyle bir hadisini bize aktararak şâhid olmuşlardır.

BÖLÜM: 9

Ø MÜSLÜMANıN DUÂSı MUTLAKA KABUL GÖRÜR

3381- Câbir (r.a.), Peygamber (s.a.v)'in şöyle dediğini işitmiştir: **"Her bir Müslüman, Allah'a duâ ettikçe Allah onun dileğini yerine getirir ve benzeri bir kötülüğünü ondan siler. Bu duâ günah için ve akraba ile bağını koparmak için olmadığı sürece böylece devam eder."** (Müsned: 14350)

Bu konuda Ebû Saîd ve Ubâde b. Sâmit'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3382- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sıkıntılı ve ızdıraplı anlarda duâsının Allah tarafından kabul edilmesi her kimi sevindirirse bolluk ve rahat zamanlarında duâsını çoğaltsın."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3383- Câbir (r.a.), Peygamber (s.a.v)'in şöyle söylediğini işitmiştir: Zikrin en değerlisi **"Lailahe illallah"** tır. Duânın en değerlisi ise **"Elhamdililllah"** tır. (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece Musa b. İbrahim'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Ali b. el Medîni ve pek çok kimse bu hadisi Musa b. İbrahim'den rivâyet etmişlerdir.

3384- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) tüm zamanlarında ve her yerde Allah'ı hatırlar ve onu gündeminden hiç eksik etmezdi."** (Müslim, Hayz: 27; Ebû Dâvûd, Tahara: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Yahya b. Zekeriyya b. ebî Zaide'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Behiy'in ismi Abdullah'tır.

BÖLÜM: 10

Ø DUÂ EDEN ÖNCE KENDISINDEN BAŞLAMALıDıR

3385- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.v.) bir kimseyi hatırlayıp duâ ettiği zaman önce kendisinden başlardı. (Müslim, Fedail: 27; Ebû Dâvûd, Huruf: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir. Ebû Katan'ın ismi Amr b. Heysem'dir.

BÖLÜM: 11

Ø DUÂ EDERKEN ELLERIN KALDıRıLMASı GEREKIR MI?

3386- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), duâda ellerini kaldırdığı zaman onları yüzüne sürmedikçe indirmezdi."** Muhammed b. Müsenna kendi rivâyetinde: **"Onları yüzüne sürmedikçe indirmezdi"** demektedir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir. Sadece Hammad b. İsa"nın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisi tek başına rivâyet etmiştir. Bu kimsenin hadis rivâyeti azdır. Bazı kimseler ondan hadis rivâyet etmişlerdir. Hanzale b. ebî Sûfyân güvenilir bir kimse olduğunu söylemiştir.

BÖLÜM: 12

Ø DUÂNıN SONUCU BEKLEMEDE ACELE EDILMELI MI?

3387- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sizden birinizin duâsı acele etmediği ve duâ ettim fakat benim duâm kabul edilmedi demediği takdirde kabul edilecektir."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Ubeyde'nin ismi Sa'd'tır. Abdurrahman b. Ezher'in azâdlı kölesidir. Abdurrahman b. Avf'ın azâdlısı olduğu da söylenir. Abdurrahman b. Ezher ise Abdurrahman b. Avf'ın amcasının oğludur.

Tirmizî: Bu konuda Enes (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 13

Ø SABAH VE AKŞAM YAPıLACAK DUÂLAR

3388- Osman b. Affân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Bir kimse her gün ve her gece üç kere: **"İsmi anılıp O'nun adına hareket edildikçe yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremediği her şeyi duyan ve bilen Allah adıyla…"** derse hiçbir şey ona zarar veremez. Ebân, kısmî Felç'e uğramıştı. Bu hadisi aktarırken dinleyicilerden bir kimse ona bakmaya başladı. Ebân da ona dedi ki: **"Ne bakıyorsun?"** hadis sana aktardığım gibidir. Fakat ben bu hastalığa yakalandığım gün Allah'ın kaderi benim için gerçekleşeceği için söyleyememiştim. (İbn Mâce, Dua: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir.

3389- Sevbân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim akşam olduğunda: Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan, Peygamber olarak Muhammed'den hoşnudum ben, salat ve selam ona olsun"** derse bu kimseyi memnun etmesi Allah üzerine bir hak olur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3390- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) akşamleyin şöyle buyurmuştur: **"Biz ve tüm evren Allah sayesinde akşama ulaştı. Eksiksiz tüm övgüler O Allah'a mahsustur. Ondan başka ilah yok sadece tek olarak o var onun ortağı da yok."**

Râvî diyor ki: Bu konuda şöyle söylediğini de zannediyorum: **"Evren tümüyle onundur. Her türlü eksiksiz övgüler ona aittir. O'nun her şeye gücü yeter. Ey Allah'ım senden bu gece ve sonraki gecelerin hayrını dilerim. Bu gece ve sonraki gecelerin şerrinden de sana sığınırım. Tembellikten ve ihtiyarlığın bunaklığından, Cehennem ve kabir azabından da sana sığınırım."** Sabaha çıktığında da aynen bu duâyı okurdu: **"Biz ve tüm evren Allah'ın sayesinde sabaha ulaştık eksiksiz övgüler Allah'adır…"** diye. (Müslim, Zikir: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şu'be bu hadisi aynı senedle merfu olmaksızın İbn Mes'ûd'tan rivâyet etmiştir.

3391- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) ashabına duâ öğretir ve şöyle buyururdu: Sabahladığınızda şöyle deyin: **"Allah'ım senin izin ve yardımınla sabahladık ve akşamladık ve yine senin izin ve yardımınla yaşar ve ölürüz, dönüşümüzde sanadır.**

Akşama çıktığınızda da aynı şekilde: **"Allah'ım senin izin ve yardımınla akşama çıktık ve sabahladık ve yine senin iznin ve yardımınla yaşar**

ve ölürüz, dönüşümüzde sanadır." (İbn Mâce, Dua: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 14

Ø SABAH VE AKŞAM YAPıLABILECEK DUÂLAR

3392- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir: Ey Allah'ın Rasûlü! Sabah ve akşam söyleyeceğim bir şeyi bana öğret. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu: De ki: **"Hiç kimsenin bilemeyeceği ve olup biten her şeyi bilen sensin. Gökleri ve yeri yaratan sensin. Her şeyin ve herkesin hayatını programlayan ve sahibi sensin. Senden başka gerçek ilah olmadığına ben şâhidlik ederim. Benliğimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve şirkinden sana sığınırım."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Sabah akşam ve yatağına uzandığında bunları söyle"** buyurdu. (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 15

Ø SEYYID-ÜL ISTIĞFAR DUÂSı NASıLDıR?

3393- Şeddâd b. Evs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.): **"İstiğfar etmenin en güzelini sana öğreteyim mi?"** buyurdu ve: **"Allah'ım sensin benim Rabbim, senden başka gerçek ilah yok. Beni yarattın ben de senin kulunum. Ben gücüm yettiğince sana verdiğim sözüm ve senin va'din üzereyim. Yaptıklarımın şerrinden sana sığınırım. İşte verdiğin nimetlerle senin huzurundayım günahlarımla huzurundayım. Beni affet çünkü günahları ancak sen affedersin." Sizden her kim bunu akşamleyin söyler sabaha varmadan da ölürse Cennet kendisine vâcib olur. Sabah söyler ve akşama varmadan da ölürse yine o kimseye Cennet vâcib olur.** (Buhârî, Deavat: 27; Nesâî, İstiaze: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, İbn Ebza ve Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abdulaziz b. ebî Hazim, Zahid olan Ebû Hazim'in oğludur. Bu hadis değişik şekilde Şeddâd b. Evs'den de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 16

Ø YATAĞA GIRILDIĞINDE OKUNACAK DUÂ

3394- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sana yatacağında söyleyeceğin bazı duâlar öğreteyim mi? Onları söylediğin gece ölürsen fitrat üzere tertemiz ölürsün, sabaha çıkarsan hayır kazanmış olarak sabahlamış olursun; "Allah'ım irademi sana teslim ettim yönümü sana çevirdim senden korkup seni isteyerek işlerimi sana bıraktım sırtımı sana dayadım senden kaçıp kurtulmak ancak sana dönmekle mümkündür. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere iman ettim."** Berâ diyor ki: **"Ben gönderdiğin Rasûle dedim…"** Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) göğsüme vurdu ve; **"gönderdiğin peygambere"** de buyurdu. (Buhârî, Vudu: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Berâ'dan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Mansur b. Mu'temir, Sa'd b. Ubeyde'den, Berâ'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır. Fakat şu ilaveyi yapmıştır: **"Yatağına girdiğinde ve abdestli olduğun halde"**

Tirmizî: Bu konuda Rafi' b. Hadîç'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3395- Rafi' b. Hadîç (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Sizden biriniz yatağına girince sağ yanı üzere yatıp şöyle desin: **"Allah'ım irademi sana teslim ettim yönümü sana çevirdim. Sırtımı sana dayadım. İşlerimi sana bıraktım. Senden kaçıp kurtulmak ancak sana dönmekle mümkündür. Senin kitabına ve elçine iman ettim."** O kişi bunu söylediği gece ölürse Cennete girer. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Rafi' b. Hadîç rivâyeti olarak hasen garibtir.

3396- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), yatağına girdiğinde şöyle duâ ederdi: **"Bizi yedirip doyuran bizi içirip kandıran, ihtiyaçlarımızı gideren ve bizi meskenlerimizde barındıran Allah'a hamdolsun. İhtiyaçlarını karşılayacak kimsesi olmayan ve barınak yeri olmayan nice kimseler vardır."** (Müslim, Zikir: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 17

Ø YATAĞA GIRILDIĞINDE OKUNACAK BAŞKA BIR DUÂ

3397- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Her kim yatağına girdiğinde üç kere: **"Kendisinden başka gerçek ilah bulunmayan daima diri ve başkasına ihtiyacı olmayan yüce Allah'tan bağışlanmamı ister, O'na tevbe edip O'na yönelirim."** Bu duâyı yaparsa Allah o kimsenin günahlarını denizin köpükleri kadar olsa da ağaçların yaprakları sayısı kadar olsa da, çöllerin kumları sayısı kadar olsa da, dünya günleri sayısınca olsa da bağışlar. (Müsned: 10652)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle Vasafi Ubeydullah b. Velid'in rivâyeti olarak bilmekteyiz.

BÖLÜM: 18

Ø YINE UYUYACAK KIMSENIN YAPACAĞı DUÂLARDAN

3398- Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), uyumak istediği zaman elini başının altına koyar ve şöyle derdi: **"Allah'ım kullarını mahşerde topladığın veya mahşerde kaldırdığın gün beni azabından koru."** (Müsned: 22160)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3399- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), uyuyacağı zaman sağ elini yastık yapar ve şöyle derdi: **"Kullarını mahşerde kaldıracağın gün beni azabından koru."** (Müsned: 17742)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Sevrî bu hadisi Ebû İshâk'tan ve Berâ'dan rivâyet ederek ikisi arasında başka birini zikretmemiştir. Şu'be ise, Ebû İshâk'tan, Ebû Ubeyde'den ve bir başka kimseden ve Berâ'dan bize aktarmaktadır.

Şüreyk ise; Ebû İshâk'tan, Abdulah b. Yezîd'den ve Berâ'dan rivâyet etmektedir. İsrail ise bu hadisi Ebû İshâk'tan, Ebû Ubeyde'den ve Abdullah'tan benzeri şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 19

Ø YATARKEN YAPıLACAK DUÂLARDAN…

3400- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.): Herhangi birimiz yatacağında bize şöyle dememizi emrederdi: **"Allah'ım Ey göklerin ve yerlerin Rabbi, bizim ve her şeyin rabbi, taneyi ve çekirdeği yaran, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'ân'ı indiren! Her şerlinin şerrinden sana sığınırım ki her şeyin iradesi senin elindedir. Önce sensin senden önce hiçbir varlık yoktur. Ahir olan sensinsenden sonra hiçbir varlık yoktur. Zahir olan sensin senin üzerinde hiçbir varlık yoktur. Bâtın sensin senin ötende hiçbir şey yoktur. Benim borçlarımı ödettir ve beni fakirlikten kurtar."** (Müslim, Zikir: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 20

Ø YATARKEN YAPıLACAK DUÂ

3401- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Biriniz yatağından kalkıp tekrar oraya döndüğünde elbisesinin eteğiyle yatağın içersini üç kere çırpıp temizlesin çünkü kendisinden sonra o yerini kimin işgal ettiğini bilemez. Yattığı zamanda şöyle desin: Ey Rabbim senin adınla yatağa yanımı koydum ve senin vereceğin güç kuvvet ve izinle o yataktan yanımı kaldıracağım. Eğer ruhumu tutarsan ona rahmet et. Şayet ruhumu alıp götüreceksen Salih kullarını muhafaza ettiğin yerde ruhunu muhafaza et."** Uyandığında da şöyle desin: **"Vücuduma sıhhat ve afiyet veren Allah'a hamdolsun. Ruhumu bana geri çeviren ibadet ve kulluk yapmama izin**

veren Allah'a hamdolsun." (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu konuda Câbir ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Ebû Hüreyre hadisi hasendir. Bazıları bu hadisi rivâyet edip şöyle demiştir: **"Elbisesinin bir parçasıyla yatağını çırpıp temizlesin."**

BÖLÜM: 21

Ø YATARKEN OKUNACAK SÛRELER HANGILERIDIR?

3402- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), yatağına yatacağı zaman avuçlarını bir araya getirir onlara üfürerek o ikisi içerisine İhlas, Felak ve Nas sûrelerini okur sonra o avuç içleriyle vücudunun ulaşabileceği kadar yerlerini sıvazlardı. Bu işe başından ve yüzünden başlar ve bunu üç sefer yapardı. (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 22

Ø YATARKEN BAŞKA HANGI SÛRE OKUNUR?

3403- Ferve b. Nevfel (r.a.)'den rivâyete göre, Ferve, Peygamber (s.a.v)'e geldi ve:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Yatağıma yattığımda söyleyeceğim bir şeyi bana öğret."** Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Kafirun sûresini oku, çünkü bu sûre kişiyi şirkten korur."** Şu'be dedi ki: Ebû İshâk bazı rivâyetlerde; **"Bu sûreyi oku"** diyor bazı rivâyetlerinde de: **"Bir kere oku"** diyor. (Ebû Dâvûd, Edeb: 27; Dârimî, Fedail: 17)

Musa b. Hizam, Yahya b. Adem vasıtasıyla İsrail'den, Ebû İshâk'tan, Ferve b. Nevfel'den ve babasından rivâyet ederek **"Nevfel, Peygamber (s.a.v)'e geldi…"** diyerek geçen hadisin manaca bir benzerini bize aktarmıştır ki bu rivâyet daha sağlamdır.

Tirmizî: Züheyr bu hadisi Ebû İshâk'tan, Ferve b. Nevfel'den ve babasından buradakine benzer şekilde rivâyet etmiştir. Bu rivâyet Şu'be'nin rivâyetinden daha uygun ve daha sağlamdır. Ebû İshâk'ın adamları bu hadiste karmaşıklığa düşmüşlerdir.

Bu hadis başka şekilde de rivâyet edilmiştir. Abdurrahman b. Nevfel babasından rivâyet etmiştir. Abdurrahman b. Ferve, Abdurrahman b. Nevfel'in kardeşidir.

3404- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Secde ve Mülk sûrelerini okumadan uyumazdı."** (Dârimî, Fedail-ül Kur'ân: 27)

Tirmizî: Aynı şekilde Sûfyân ve başkaları bu hadisi Leys'den, Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den banzeri şekilde rivâyet etmişlerdir. Züheyr bu hadisi Ebû'z Zübeyr'den rivâyet ederek şöyle demektedir: Ebû'z Zübeyr'e bu hadisi Câbir'den işittin mi diye sordum. Şu karşılığı verdi: Câbir'den duymadım ancak Safvân'dan veya Safvân'ın oğlundan işittim. Şebabe de bu hadisi Muğîre b. Müslim'den, Ebû'z Zübeyr'den, Câbir'den Leys'in hadisine benzer şekilde rivâyet etmiştir.

3405- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Zümer sûresi ve İsra sûrelerini okumadan uyumazdı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Muhammed b. İsmail bana şöyle haber verdi: Ebû Lübabe'nin adı; Mervan olup Abdurrahman b. Ziyâd'ın azâdlı kölesidir. Ebû Lübabe, Âişe'den hadis işitmiştir. Hammad b. Zeyd te ondan hadis dinlemiştir.

3406- Irbad b. Sariye (r.a.)'den rivâyet edilmiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.), Müsebbihat denilen (Hadid, Haşr, Saff, Cuma, Teğabün ve A'lâ) sûrelerini okumadan uyumazdı ve şöyle buyururdu: Bu sûreler içersinde bin ayetten daha hayırlı bir ayet vardır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 23

Ø YATARKEN HERHANGI BIR SÛRE DE OKUNABILIR MI?

3407- Hanzeleoğullarından bir adam (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Şeddâd b. Evs'e bir yolculukta arkadaş olmuştum. O da şöyle demişti: "Dikkat et! Rasûlullah (s.a.v.)'in bize söylememizi emrettiği bir duâyı sana öğreteyim mi? **"Allah'ım işlerimde sebat isterim senden, Doğru yolda gayretli ve becerikli olmayı isterim senden, nimetlerine karşı şükür etmemi güzelce ibadet ve kulluk yapmayı isterim, doğru dil ve selamet bulan bir kalp isterim senden. Bildiğin her zararlı şeyin şerrinden sana sığınırım. Bildiğin her faydalı şeyin hayrını senden isterim. Bildiğin her bir günahımdan dolayı bağışlanma isterim senden. Şüphesiz sen kimselerin bilemeyeceği gaybı bilensin."** Şeddâd dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir Müslüman yatacağında Allah'ın kitabından bir sûre okursa Allah o kimse için bir meleği vekil kılar ve onu korumakla görevlendirir. Kalkacağı zamana kadar ona zarar verecek hiçbir şey ona yaklaşamaz."** (Müsned: 16509)

Tirmizî: Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Cüreyri, Saîd b. İyas, Ebû Mes'ûd el Cüreyrî'dir. Ebû'l Alâ'nın ismi Yezîd b. Abdullah b. Şıhhîr'dir.

BÖLÜM: 24

Ø UYUNULACAK ZAMANDA TESBIH, TAHMID VE TEKBIR GETIRMEK

3408- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Fatıma, un öğütmekten dolayı ellerinin kabarmasından şikayette bulundu."** Ben de: **"Babana git ve bir hizmetçi iste"** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Dikkat ediniz! İkiniz için de hizmetçiden daha faydalı bir şeyi size göstereyim mi? Yatağınıza girdiğinizde otuz üç kere elhamdülillah, otuz üç kere subhanallah, otuz dört kere de Allahü ekber dersiniz."** Bu hadis buradakinden uzuncadır. (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikr: 17)

Tirmizî: İbn Avn rivâyeti olarak bu hadis hasen garibtir.

Bu hadis değişik bir şekilde yine Ali'den rivâyet edilmiştir.

3409- Ali (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Fatıma ev işlerinden ve un öğütmekten dolayı ellerinin kabarmasından dolayı Rasûlullah (s.a.v.)'e şikayete gelmişti de Rasûlullah (s.a.v.): **"Sübhanallah, Allahuekber ve Elhamdülillah demeyi emretti."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikr: 17)

BÖLÜM: 25

Ø FARZ NAMAZLARıN SONUNDA YAPıLACAK DUÂ VE TESBIHAT NEDIR?

3410- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İki özellik vardır ki kim bunlara devam eder ve müslümanca hayatını devam ettirerek ölürse Cennete girer. Dikkat edin bu iki şey çok kolaydır. Fakat bunları yapan çok azdır. Her namazın arkasından on sefer "sübhanallah" on sefer "Elhamdülillah" on sefer "Allahuekber" demek."** Rasûlullah (s.a.v.), bu on sayısını eliyle gösterdi. İşte bunlar günde beş vakit namazda söylendiği takdirde yüz elli eder. Allah iyiliklere bir'e on verdiği için terazide binbeşyüz eder. İkinci özellik: Yatacağınız zaman otuz üç **"Sübhanallah"** otuz üç **"Elhamdülillah"** otuz üç **"Allahuekber"** ki yüz eder. Bu dilde yüz fakat terazide bindir. Hangi biriniz bir gece ve gündüzde iki bin beş yüz günah işler? Bunun üzerine Ashab:**"Bu kadar şeyi, nasıl çekebiliriz"** dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: Şeytan gelir ve namazdan çıkıncaya kadar o kimseyi falan kimseyi ve filan işi hatırla der bu yüzden tesbih çekmeyi belki yapamaz yine yatacağında şeytan gelir uyuyuncaya kadar ona bazı şeyleri hatırlamaya devam eder de o kişide bunları söylemeden uyur kalır. (İbn Mâce, İkamet-üs Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şu'be ve Sevrî bu hadisi Atâ b. Sâib'den rivâyet etmişlerdir. A'meş ise bu hadisi buradakinden kısa olarak rivâyet etmektedir.

Bu konuda Zeyd b. Sabit, Enes ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3411- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in tesbihi, parmaklarını sayarak çektiğini gördüm. (İbn Mâce, İkamet-üs Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis A'meş'in rivâyeti olarak hasen garibtir.

3412- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den, Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: Farz namazların sonunda söylenmesi gereken bazı tesbihat vardır ki onları yapanlar zararda değillerdir. Her namazın arkasında otuz üç sefer **"Sübhanallah"** otuzüç sefer **"Elhamdülillah"** otuz dört sefer **"Allahuekber"** demek. (Müslim, Mesacid: 27; Nesâî, Sehv: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Amr b. Kays el Mülaî hafiz ve güvenilen bir kimsedir. Şu'be bu hadisi Hakem'den merfu olmaksızın rivâyet etmiştir. Mansur b. Mu'temir ise Hakem'den merfu olarak rivâyet etmiştir.

3413- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Her farz namazın sonunda otuz üç kere **"Sübhanallah"** otuz üç kere **"Elhamdülillah"** otuz dört kere **"Allahuekber"** demekle emrolunduk. Ensâr'dan bir kişide rüyasında gördü ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) size farz namazlardan sonra otuz üç sefer sübhanallah, otuzüç sefer elhamdülillah otuz dört seferde Allahuekber demeyi emretti mi? O da: **"Evet"** dedi. Ravi diyor ki: Bu sıyları sonunda getireceğiniz tehlille beraber yirmibeş de yapabilirsiniz. Ertesi gün bunu Rasûlullah (s.a.v.)'e haber verdi de Rasûlullah (s.a.v.): **"Öyle de yapabilirsiniz"** buyurdu. (Müsned: 20617)

BÖLÜM: 26

Ø GECELEYIN UYANAN KIMSENIN YAPACAĞı DUÂ

3414- Ubâde b. Sâmit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Her kim geceleyin herhangi bir sebeple uyanır da şu duâyı yaparsa duâsı mutlaka kabul edilir. **"Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Ancak tek ilah olan Allah vardır. Onun ortağı da yoktur. Her şey onundur ve onun her şeye gücü yeter. O Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih edip büyük kabul ederim. Her türlü eksiksiz övgüler ona aittir. Ondan başka hiçbir gerçek ilah yoktur. Ancak o vardır. O Allah en büyüktür. Her türlü güç ve kuvvet onundur"** der ve sonra: **"Rabbim beni bağışla der veya dilediği duâyı yaparsa duâsı kabul olunur. Sonra biraz daha gayret edip abdest alır ve namaz kılarsa namazı da mutlaka kabul edilir."** (Buhârî, Cuma: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3415- Mesleme b. Amr (r.a.), şöyle demiştir: Umeyr b. Hani denilen kişi her gün bin secde ederek namaz kılar ve yüzbin tesbih çekerdi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 27

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN GECELEYIN ENÇOK SÖYLEDIĞI SÖZLER HANGISIYDI?

3416- Rabia b. Ka'b el Eslemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in kapısının yanında geceler ve onun abdest suyunu verirdim. Geceleyin uzun zaman boyunca: **"Semiallahü limen hamideh: Allah kendisini öven ve hamdeden kimsenin bu sözünü de diğer tüm sözlerini işittiği gibi işitti ve işitmektedir."** Sözü ile **"Elhamdülillahi rabbil alemîn (Eksiksiz tüm övgüler alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur)"** Sözünü uzun süre söylediğini işitirdim. (Müslim, Salat: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 28

Ø UYUMAK ISTEYEN NASıL DUÂ ETMELI?

3417- Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), uyumak istediğinde: **"Allah'ım senin isminle ölür ve dirilirim. (uyur ve uyanırım)** Uyandığımda ise: **"Benim canımı aldıktan sonra dirilten** (uyuduktan sonra uyandıran) **Allah'a hamdolsun. Ölümden sonra dirilip dönüşümüz onun huzurunadır."** (Buhârî, Deavat: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 29

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), GECE NAMAZA KALKTıĞıNDA NASıL DUÂ EDERDI?

3418- Abdullah b. Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), gece namaza kalktığında şöyle derdi: **"Allah'ım sana hamdolsun sen göklerin ve yerin nurusun tüm övgüler sana mahsustur. Gökleri ve yerleri ayakta tutan sensin övülmeye layık olan sadece sensin. Sen göklerin ve yerin ve her ikisi arasındaki tüm şeylerin hayatlarını düzene koyansın. Sen gerçek ilahsın senin va'din de mutlaka gerçekleşecektir. Sana kavuşmakta mutlaka olacaktır. Cennet gerçektir. Cehennem gerçektir. Kıyamet muhakkak gerçekleşecektir. Allah'ım tüm irademi sana teslim ettim sana inandım sana güvenip dayandım ve daima sana yöneliyorum senin verdiğin güç ve kuvvetle düşmanlarla mücadele ediyorum ve sadece senin hükmüne müracaat ediyorum. İşlediğim ve işleyeceğim gizli ve açık tüm günahlarımı bağışla. Benim kulluk yapacağım tek ilahım sensin senden başka ilah yoktur."** (Buhârî, Cuma: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu hadis değişik şekilde de İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 30

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), GECE NAMAZıNDAN SONRA NASıL DUÂ EDERDI?

3419- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in gece namazından sonra şöyle dediğini işittim: **"Allah'ım senin katından öyle bir rahmet istiyorum ki o rahmet vasıtasıyla kalbimi doğru yoluna iletesin, işlerimi toplayasın, dağınıklıklarımı düzene koyasın, iç alemimi düzenleyesin ve dış alemimi onunla düzeltesin amellerimi onunla tertemiz edesin. Doğruluğu bana ilham edesin ve benim yakınlığımı kendine çekeceğin ve beni her türlü kötülükten koruyacağın bir rahmet istiyorum senden. Allah'ım bana yakînî bir iman ver ki kendisinden sonra bir küfür olmasın Dünyada ve ahirette senin ikramına erebileceğim bir rahmet ver. Allah'ım senden hüküm ve bağış gününde kurtulmayı, şâhidlerin derecelerine çıkmayı, mutlu kimselerin yaşantısını ve düşmanlara karşı senden yardım isterim. Allah'ım ihtiyaçlarımı sana arzediyorum. Görüşüm kısa amelim zayıf olsa da senin rahmetine muhtacım. Ey Tüm işlerin hakimi ve tüm gönüllere şifa veren denizleri birbirine karışmaktan koruduğun gibi beni de Cehennem azabından ve Cehennem'de vâveylâyı koparmaktan ve kabir azabından korumanı isterim. Allah'ım görüşüm kısa da olsa, niyetimle ulaşamasam bile istemeyi beceremesem bile kullarından birine vaat ettiğin veya kullarından birinin ulaştığı bir hayır varsa ondan istiyorum senden Ey Alemlerin Rabbi! İsteyip te ulaşamadığım her türlü rahmetini istiyorum senden. Ey Allah'ım sen sağlam şeriat ve sistemin sahibisin. Dosdoğru işlerin sahibi sensin. Ceza ve tehdid gününde senden emniyeti sonsuzluk gününde de Cennet isterim. Sana yakın olan kimselerle, şehîdlerle rükû' ve secdelere kapananlarla, sözlerini tutan mü'minlerle birlikte sen merhametli ve kullarını seven ve sevilensin, sen dilediğini yapansın. Allah'ım bizi hidayete götüren ve hidayet üzere olanlardan eyle, sapıklığa düşenlerden eyleme. Dostların için dost olanlardan, düşmanların için de düşman olanlardan eyle ki senin sevginle seni seveni sevelim. Sana karşı gelene senin düşmanlığınla bizde karşı çıkalım. Allah'ım duâmız budur. Kabul etmek sana aittir. Gayretimiz bundan ibaret olup sana güvenip dayanmamızdır.**

Allah'ım banim kabrimi nurlandır, kalbimi nurlandır, altımdan üstümden nur ver, gözüme kulağıma nur ver saçımı başımı nurlandır, derimde ve etime nur ver, kanımda ve kemiklerimde nur ver. Allah'ım nurumu büyüt ve artır. Bana nur ve benim için bir nur yarat. Her türlü güç ve kuvvete bürünen Allah'ım seni her türlü eksik şeylerden tenzih ederim. Büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbimi her türlü eksiklikten tenzih ederim. Tenzih edilmeye sadece kendisi layık olan zatı tenzih ederim. Bol bol bağış ve nimetlerin sahibini tenzih ederim. Yücelik ve ikramların sahibini tenzih ederim. Celal ve ikram sahibi Allah'ı her türlü eksikliklerden tenzih ederim." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece İbn ebî Leylâ'nın rivâyetiyle bu şekliyle bilmekteyiz.

Şu'be ve Sûfyân es Sevrî bu hadisin bir kısmını Seleme b. Küheyl'den, Küreyb'den ve İbn Abbâs'tan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 31

Ø GECE NAMAZıNA BAŞLARKEN NASıL DUÂ EDILIR?

3420- Ebû Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya Rasûlullah (s.a.v.) gece namazına hangi duâ ile başlardı diye sordum, Âişe'de dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) gece namazına kalktığında namazına şu duâ ile başlardı: (Bizim bugün sübhaneke diye okuduğumuz duâ yerine okuduğu duâ) **"Allah'ım! Ey Cebrail, Mikail ve İsrafil'in rabbi, ey göklerin ve yeryüzünün yaratıcısı, herkesin bilemeyeceği gayb denilen bilgileri ve bilinen her şeyi bilen Allah'ım. Kulların anlaşmazlığa düştükleri her konuda aralarında sen hüküm vereceksin. Doğru diye ortaya atılan tüm**

ihtilaflardan beni uzak tut ve izninle doğruya ilet. Çünkü sen dosdoğru yolun sahibisin." (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 27; Nesâî, Kıyam-ül Leyl: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 32

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), NAMAZ KıLMAYA BAŞLARKEN NASıL DUA EDERDI?

3421- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), namaza kalktığı zaman şöyle derdi: **"Yönümü, yerleri ve gökleri yaratan Allah'a samimi bir şekilde yönelttim. Ve ben müşriklerden değilim. Benim namazım ve tüm kulluklarım, ölümüm ve diriliğim Alemlerin rabbi olan Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Böyle olmam bana emredildi ve ben Müslümanlardanım. Allah'ım hükümdar sensin, senden başka hükümdar yoktur. Sen benim hayatımı programlayansın. Ben de senin kulunum. Ben nefsime zulmettim, günahlarımı itiraf ettim. Benim tüm günahlarımı bağışla gerçekten günahları bağışlayan sensin. Beni en güzel ahlaklı olmaya yönelt gerçekten sen ahlakın en güzeline yöneltirsin. Benden kötülükleri gider çünkü kötülükleri ancak sen giderirsin. Sana iman ettim sen ne yüce ve ne büyüksün, senden bağışlanma diler ve sana yönelirim.** Rükû'a vardığında ise şöyle derdi: **"Allah'ım sadece senin önünde eğildim sana inandım irademi sana teslim ettim. Kulağım gözüm iliklerim kemiklerim ve tüm sinirlerim sana olan sevgi ve korku ile saygı halindedir."** Başını rükû'dan kaldırdığı anda ise şöyle derdi: **"Ey Rabbim gökler, yerler ve her ikisi arasındaki mesafeler dolusu derdi. Ve dilediğin şeyler dolusu kadar hamd sanadır."** Secdeye vardığında ise: **"Allah'ım sadece sana secde ettim, sana inandım, irademi sana teslim ettim. Yüzüm, kendisini yaratıp şekil veren kulak ve göz verene secde etti. Her şeyi en güzel şekliyle yaratan Allah güzellerin güzeli ve ne mübarektir."** Sonra teşehhüd oturumu ve selam arasında da şöyle derdi: **"Allah'ım öne alıp işlediğimi ve ertelediğimi, gizli ve aşikar olarak yaptığımı senin benden daha iyi bildiğin günahlarımı bağışla, öne geçiren ve geri bırakan sensin senden başka gerçek ilah yoktur."** (Nesâî, İftitah: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3422- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) namaza kalktığı vakit şöyle derdi: **"Yüzümü yerleri ve gökleri yaratana samimi olarak yönelttim ve ben müşriklerden değilim. Muhakkak ki benim namazım ve tüm ibadetlerim yaşamam ve ölümüm, alemlerin rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur. Ben bu şekilde söylemek ve yaşamakla emrolundum. Ve ben Müslümanlardanım. Allah'ım hükümdar sensin senden başka gerçek ilah yoktur. Sen benim Rabbimsin ben de senin kulunum ben benliğime zulmettim, günahımı itiraf ettim. Tüm günahlarımı affet senden başka günahları bağışlayacak kimse yoktur. Ancak sen varsın. Beni en güzel ahlaka ulaştır. Senden başka güzel ahlaka ulaştıracak yoktur. Kötülükleri benden uzaklaştır. Senden başka kötülükleri uzaklaştıracak kimse yoktur. Her türlü emrine hazır vaziyetteyim. Senden başkasına kul köle olmam! Bütün hayırlar senin elindedir. Kötülükler senden değildir. Ben senin sayende varım ve sana dönmüşüm. Sen ne ulusun ve ne yücesin. Senden günahlarımın bağışlanmasını diler ve sana yönelirim."** Rükû'a vardığında ise şöyle derdi: **"Allah'ım sadece senin önünde eğildim sana iman ettim irademi sana teslim ettim. Kulağım gözüm sinirlerim ve kemiklerim sana olan sevgi ve korku ile saygı halindedir."** Rükû'dan doğrulunca ise şöyle derdi: **"Allah'ım gökler ve yerler dolusu ve ikisinin arasındaki mesafeler dolusu ve dilediğin şeyler dolusu kadar hamd ve övgüler sana mahsustur."** Secdeye vardığında ise: **"Allah'ım sadece sana secde ettim sana inandım irademi sana teslim ettim. Yüzüm kendisini yaratıp şekil veren kulak ve göz verene secde etti. Her şeyi en güzel şekliyle yaratan Allah, güzellerin güzeli ve ne mübarektir."** Sonra teşehhüd oturumu ve selam arasında da şöyle derdi: **"Allah'ım, öne alıp işlediğimi ve ertelediğimi, gizli ve aşikâr olarak yaptığımı ve aşırı giderek işlediğim tüm günahlarımı ve senin benden daha iyi bildiğin günahlarımı affet bağışla. Öne geçiren ve geri bırakan sensin. Senden başka gerçek ilah yoktur, ancak sen varsın."** (Nesâî, İftitah: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3423- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), farz namazı kılmak için kalktığında ellerini omuz hizasına kadar kaldırır, okumasını bitirince aynı şekilde ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı. Rükû'dan kalktığı zaman da aynısını yapardı. Oturduğu anda hiçbir şekilde elini kaldırmazdı iki secdeyi yaptıktan sonra kıyama kalkacağında aynı şekilde ellerini kaldırır ve tekbir alırdı. Tekbirden sonra namaza başlarken şu duâ ile başlardı: **"Yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a samimi olarak yönelttim ben müşriklerden değilim. Benim namazım tüm kulluğum hayatım ve ölümüm alemlerin rabbi olan Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Ben böyle söylemek ve yaşamakla emrolundum ve ben Müslümanlardanım. Allah'ım sen gerçek hükümdarsın. Senden başka gerçek ilah yoktur ancak sen varsın seni her türlü eksiklikten tenzih ederim. Benim Rabbim sensin ben senin kulunum benliğime zulmettim. Günahımı itiraf ediyorum. Günahlarımın tümünü bağışla çünkü senden başka günahları bağışlayacak kimse yoktur. Beni en güzel ahlaka yönelt senden başka güzel ahlaka yöneltecek yoktur. Kötülükleri benden uzaklaştır, senden başka kötülükleri uzaklaştıracak yoktur. Her türlü emrine hazır vaziyetteyim senden başkasına kul köle olmam ben senin sayende varım ve sana dönmüşüm senden kurtuluş ve kaçış ancak sana dönmekle mümkündür. Senden bağışlanmamı ister ve sana yönelirim."** Sonra Kur'ân'dan dilediği kadar okurdu. Rükû'a vardığında ise şöyle derdi:**"Allah'ım sadece senin önünde eğilirim, Sana iman eder irademi sana teslim ederim Sen benim hayatımı programa alansın. Kulağım gözüm iliklerim ve kemiklerim sana olan sevgi ve korku ile saygı halindedir. Sen tüm âlemlerin rabbisin."** Rukû'dan başını kaldırdığında ise şöyle derdi: **"Allah, kendisini öven ve hamdeden kimsenin bu sözünü de diğer tüm sözlerini işittiği gibi işitti ve işitmektedir"** der ve şunu ilave ederdi: **"Allah'ım, Ey Rabbimiz! Gökleri ve yer dolusu ve dilediğin şeyler dolusu kadar hamd sanadır."** Secdeye vardığında ise: **"Ey Allah'ım sadece sana secde ederim sana inanırım irademi sana teslim ederim. Benim Rabbim sensin yüzüm beni yaratan bana göz kulak verene secde etti. her şeyi en güzel şekliyle yaratan Allah güzellerin güzeli ve ne mübarektir."** Namazını bitirip namazdan ayrılacağında ise şöyle derdi: **"Allah'ım öne alıp işlediğimi ve ertelediğimi gizli ve açık olarak yaptığım tüm günahlarımı bağışla. Benim gerçek ilahım sensin, senden başka gerçek ilah yoktur."** (Nesâî, İftitah: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Şâfii ve bazı arkadaşlarımızın uygulaması bu hadise göredir.

Tirmizî: Ahmed bu görüşte değildir. Ebû İsmail et Tirmizî, Muhammed b. İsmail b. Yusuf'dan işittim şöyle diyordu: Süleyman b. Dâvûd el Haşimi'den işittim şöyle diyordu: Bu hadisi zikretti ve şöyle dedi: Bu rivâyet bizim yanımızda Zührî'nin, Sâlim'den, babasından rivâyeti gibi muteberdir.

BÖLÜM: 33

Ø SECDE AYETLERI OKUNDUĞUNDA NE SÖYLENIR?

3424- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve şöyle dedi: Bu gece rüyamda kendimi namaz kılar durumda gördüm. Ben secde ettiğimde ağaç ta benim secdeme uyarak secde etti. Ağacın şöyle dediğini işittim: **"Allah'ım bu secdeden dolayı bana katından sevap yaz secde sebebiyle benden günahımı kaldır. Onları katında bana azık olması için sakla, onu kulun Dâvûd'tan kabul ettiğin gibi benden de kabul et."** İbn Cüreyc şöyle dedi: Deden (Ubeydullah b. Yezîd) İbn Abbâs'tan naklen bana dedi ki:**"Peygamber (s.a.v), secde ayetini okudu ve secde etti."** İbn Abbâs diyor ki: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in o esnada adamın anlattığı ağacın söylediği gibi söylediğini işittim."** (İbn Mâce, İkamet-üs Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bu konuda Ebû Saîd el Hudrî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3425- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), geceleyin Kur'ân'dan secde ayetini okuduğunda şöyle derdi:**"Yüzüm kendisini yaratana, güç ve kuvvetiyle kulak ve göz verene secde etti."** (Nesâî, Tatbik: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 34

Ø EVDEN ÇıKARKEN OKUNACAK DUÂ

3426- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Her kim evinden çıktığında:**"Allah'ın adıyla Allah'a güvendim, Allah'a dayandım çaba ve güç gösterebilmemiz ancak Allah'ın izni iledir"** derse kendisine: **"İhtiyaçlarının karşılandı koruma altına alındın"** denilir ve şeytan o kimseden uzaklaşır. (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 35

Ø EVDEN ÇıKARKEN OKUNACAK DEĞIŞIK BIR DUÂ

3427- Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyete göre: Peygamber (s.a.v), evinden çıkarken şöyle duâ ederdi:**"Allah'ın adıyla… Allah'a güvenip Allah'a dayandım. Ey Allah'ım hak yolundan ayağımın kaymasından sapıklığa düşmekten zulmetmekten ve zulme uğramaktan, cahillik etmekten ve bize karşı cahillik edilmesinden sana sığınırım."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 36

Ø ÇARŞıYA GIRERKEN OKUNACAK DUÂ

3428- Muhammed b. Vâsi (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Mekke'ye geldiğimde kardeşim Sâlim b. Abdullah b. Ömer'le karşılaşmıştım, babasından ve dedesinden aktararak Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi: Her kim çarşıya girdiğinde şöyle derse: **"Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Sadece o vardır, O'nun ortağı yoktur. Saltanat onundur. Hamd ona mahsustur, hayat veren ve öldüren O'dur. Kendisi tek ölümsüz olandır ve her zaman diridir. Tüm hayırlar onun elindedir ve o her şeye güç yetirendir."** Allah bunu söyleyen kimseye milyon kere sevap yazar, milyon günahını siler ve derecesini milyon kere yükseltir. (İbn Mâce, Ticarat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Zübeyr ailesinin kahramanlarındandır. Amr b. Dinar, Sâlim b. Abdullah'tan bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

3429- Sâlim b. Abdullah'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim çarşıda Allah'tan başka gerçek ilah yoktur, O tektir, O'nun ortağı yoktur, saltanat onundur, hamd O'na mahsustur, hayat veren ve öldüren O'dur. Kendisi ölümsüz olup daima diridir. Tüm hayırlar O'nun elindedir ve O'nun gücü her şeye yeter"** derse, Allah ona bir milyon sevap yazar, milyon günahını siler ve Cennet'te ona bir köşk inşa eder. (İbn Mâce, Ticarat: 27)

Tirmizî: Amr b. Dinar, Basralı bir ihtiyardır. Bazı hadisçiler kendisi hakkında ileri geri konuşmuşlardır.

BÖLÜM: 37

Ø HASTALıK ANıNDA SÖYLENECEK DUÂ

3430- Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre (r.anhüma)'dan rivâyet edilmiştir:**"Kim Allah'tan başka gerçek ilah yoktur, Allah en büyüktür derse Rabbi onu doğrular ve: "Benden başka ilah yoktur ancak ben varım ve ben en büyüğüm" der. Kul: "Allah'tan başka gerçek ilah yoktur ancak Allah vardır ve o tektir" deyince Allah: "Benden başka gerçek ilah yoktur, ancak tek olan ben varım" der. Kul: "Allah'tan başka gerçek ilah yoktur tek olan Allah vardır onun ortağı yoktur" derse Allah: "Benden başka gerçek ilah yoktur tek olan ben varım" der. Kul: "Allah'tan başka gerçek ilah yoktur, saltanat O'nundur, hamd O'na mahsustur" derse Allah: "Benden başka gerçek ilah yok ben varım, saltanat benimdir, hamd benim hakkımdır" der. Kul: Allah'tan başka gerçek ilah güç, kuvvet sadece Allah'a aittir" derse Allah: "Benden başka gerçek ilah yok ben varım, güç kuvvet benimdir" der.** Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Her kim bunu hastalandığında söyler ve sonra ölürse Cehennem ateşi onu yiyemez."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Şu'be bu hadisi Ebû İshâk'tan, Eğar, Ebû Müslim'den, Ebû Hüreyre'den ve Ebû Saîd'den bu hadisin mana olarak bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmektedir. Aynı şekilde Bündar da, Muhammed b. Cafer'den ve Şu'be'den bu şekilde bize bu hadisi aktarmıştır.

BÖLÜM: 38

Ø ÖZÜRLÜ VE SAKAT BIR KIMSE GÖRÜLDÜĞÜNDE NE SÖYLENIR?

3431- Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim özürlü ve sakat birini görünce: Sana verdiği bu musibetten beni afiyette kılan ve beni birçok yarattıklarına karşı üstün kılan ve nimetlerle donatan Allah'a hamdolsun"** derse yaşadığı sürece o dertten kurtulmuş olur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Zübeyr ailesinin itimatlı kimsesi olan Amr b. Dinar, Basralı bir ihtiyardır. Hadis konusunda pek sağlam biri değildir. Bazı hadisleri Sâlim b. Ömer'den tek başına rivâyet etmiştir. Ebû Cafer, Muhammed b. Ali'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Özürlü kimseyi gördüğü zaman Allah'a sığınır bunu içinden yaparlar özürlü kimseye duyurmaz."**

3432- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim özürlü bir kimseyi görünce: Sana verdiği bu dertten beni afiyette kılan ve beni birçok yarattıklarına karşı üstün kılan ve nimetlerle donatan Allah'a hamdolsun"** derse o dert onun başına gelmez. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

BÖLÜM: 39

Ø BIR TOPLANTıDAN KALKıLDıĞı ZAMAN OKUNACAK DUÂ

3433- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim bir toplantıda oturup orada fazla boş sözler konuşursa o toplantıdan kalkmazdan önce: Allah'ım seni hamdinle tesbih ederim. Senden başka ilah olmadığına ancak senin gerçek ilah olduğuna şâhidlik ederim. Senden bağışlanmayı ister tevbe eder sana yönelirim"** derse o toplantıda meydana gelen hataları bağışlanır. (Müsned: 10012)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Berze ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garib sahihtir. Onu Süheyl'in rivâyeti olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3434- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir toplantıda Rasûlullah (s.a.v.)'in kalkmazdan önce yüz kere şu duâyı yaptığı sayılırdı: **"Rabbim beni bağışla tevbemi kabul buyur şüphesiz sen tevbeleri kabul eden ve günahları bağışlayansın."** (İbn Mâce, Edeb: 27)

İbn ebî Ömer, Sûfyân vasıtasıyla Muhammed b. Suka'dan bu senedle mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 40

Ø SıKıNTıLı ANLARDA OKUNACAK DUÂ

3435- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), sıkıntılı anlarda şöyle duâ ederdi: **"Allah'tan başka gerçek ilah yoktur o yücedir ve halîmdir. Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. O büyük arşın sahibidir. Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Göklerin ve yerin Rabbi odur, kerim olan arşın da rabbidir."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikr: 17)

Muhammed b. Beşşâr, İbn ebî Adiyy vasıtasıyla Hişâm'dan, Katâde'den, Ebû'l Âliye'den, İbn Abbâs'tan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3436- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'i bir iş üzdüğü zaman başını göğe kaldırır:**"Ulu Allah'ım! Seni her türlü eksikliklerden tenzih ederim"** derdi. Var gücüyle duâ ettiğinde ise: **"Ey diri olan ey var kılıp diri tutan Allah'ım"** derdi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 41

Ø BIR YERDE KONAKLAYAN KIMSENIN YAPACAĞı DUÂ

3437- Havle binti Hakîm es Sülemiyye (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Her kim bir konaklama yerine iner de şu

duâyı okursa oradan ayrılıncaya kadar kendisine hiçbir şey zarar veremez: **"Allah'ın yarattığı mahlukatın şerrinden, Allah'ın eksiksiz tam ayetlerine sığınırım."** (Müslim, Zikr: 27; ibn Mâce, Tıp: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Mâlik b. Enes bu hadisi kendisine Yakup b. Abdullah b. Eşec'den nakledilmiş olarak rivâyet etmekte ve yaklaşık olarak bu şekilde bize aktarmaktadır.

Yine bu hadis İbn Aclan vasıtasıyla Yakub b. Abdullah b. Eşec'den rivâyet edilmiştir ki Yakup bu rivâyetinde: **"Saîd b. Müseyyeb'den ve Havle'den"** demektedir.

Tirmizî: Leys'in hadisi rivâyet olarak İbn Aclan'ın rivâyetinden daha sağlamdır.

BÖLÜM: 42

Ø YOLCULUĞA ÇıKıLDıĞı ZAMAN YAPıLACAK DUÂ

3438- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) sefere çıktığı ve binitine bindiği zaman parmağıyla işaret eder -Şu'be parmağıyla işaret etti- ve şöyle derdi: **"Allah'ım yolculuk boyunca arkadaşımız sensin. Çoluk çocuğumuzu da sana emanet ederiz. Allah'ım bizi nasihatlerinle birlikte kıl. Bizi emniyet içersinde memleketimize geri çevir. Allah'ım bize mesafeleri kısalt, yolculuğumuzu kolay kıl. Allah'ım yolculuğun sıkıntılarından sana sığınırım ve dönüşün zorluklarından ve kötülüklerinden de sana sığınırım."** (Nesâî, İstiaze 27)

Tirmizî: Bu hadisi sadece İbn ebî Adiyy'in, Süveyd'den nakletmesi ile bilmekteyiz. Süveyd b. Nasr Abdullah b. Mübarek vasıtasıyla Şu'be'den aynı senedle mana olarak bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre rivâyeti olarak bu hadisi hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbn ebî Adiyy'in, Şu'be'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

3439- Abdullah b. Sercis (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir yolculuğa çıktığında şöyle derdi: **"Allah'ım yolculukta arkadaş sensin çoluk çocuğumuza da sen vekilsin. Allah'ım yolcuğun sıkıntılarından sana sığınırım. Dönüşün zorluklarından ve kötülüklerinden de sana sığınırım. Allah'ım yolculuğumuzda bizim arkadaşımız ol çoluk çocuğumuza da vekil ol, bolluktan sonraki darlıktan, mazlumun bedduâsından, mal ve çoluk çocukta kötü görüntü ve kötü neticelerden sana sığınırım."** (Müslim, Hac: 27; ibn Mâce, Duâ: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmizî: "Varlıktan sonra yokluktan" diye de rivâyet edilmektedir. **"Varlıktan veya bolluktan sonra yoksulluk"** sözlerinin manasıda her ikisinin de ayrı bir tefsiri vardır. İmandan küfre dönüş veya itaatten günaha dönüş olduğu da söylenmektedir. Yani iyi bir şeyden kötü bir şeye dönüş kastedilmektedir.

BÖLÜM: 43

Ø YOLCULUKTAN DÖNÜLDÜĞÜNDE OKUNACAK DUÂ

3440- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), bir seferden döndüğünde şöyle derdi:**"Dönenler, tevbe edenler, İbadet edenler ve Rabbimize hamdedenleriz."** (Müsned: 17746)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Servî bu hadisi Ebû İshâk vasıtasıyla Berâ'dan rivâyet etmekte ve hadisin senedinde Rabi' b. Berâ'yı zikretmemektedir.

Şu'be'nin rivâyeti daha sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer, Câbir, Enes ve Abdullah b. Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3441- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v), bir yolculuktan döndüğü vakit şehrin binaları gözüne görünmeye başladığı vakit orduyu hızlandırırdı. Eğer bir binit üzerinde ise Medîne sevgisinden dolayı binitini hızlandırırdı."** (Buhârî, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 44

Ø BIR KIMSEYI UĞURLARKEN YAPıLACAK DUÂ

3442- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir kişiyi uğurlayacağı zaman onun elini tutar, o kişi peygamberin elini bırakmadıkça elini bırakmaz ve şöyle duâ ederdi: **"Dinini, Allah'a olan sorumluluğunu ve işlerinin sonunun iyi olmasını Allah'a emanet ederim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Bu hadis değişik bir şekilde de yine İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir.

3443- İbn Ömer: Yolculuğa çıkmak isteyen bir kimseye şöyle derdi: **"Yaklaş bana seni Rasûlullah (s.a.v.)'in bizi uğurladığı gibi uğurlayayım; Dinini, Allah'a olan sorumluluğunu ve işlerinin sonunun iyi olmasını Allah'a emanet ederim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Sâlim rivâyeti olarak bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 45

Ø YOLA ÇıKACAK KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.) NASıL HAYıR DUÂ ETMIŞTI?

3444- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben yolculuğa çıkmak istiyorum bana hayır duâ et. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Allah azığını takva etsin yani her zaman ve yolculuk boyunca yolunu Allah'ın mesajıyla bulmaya çalış."** Adam biraz daha bir şeyler söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah günahını bağışlasın"** buyurdu. Adam: **"Anam babam senin uğruna feda olsun biraz daha bir şeyler söyle"** deyince Rasûlullah (s.a.v.): **"Nerede olursan ol. Allah sana hayrı kolay getirsin."** (Dârimî, İstizan: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 46

Ø YOLCULUĞA ÇıKAN KIMSEYE RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN DEĞIŞIK BIR DUÂSı

3445- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, adamın biri: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben yolculuğa çıkmak istiyorum. Bana tavsiyede bulun"**dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a karşı sorumluluk bilincini elden bırakma her türlü yüksek yerlere çıkarken tekbir getir."** Adam dönüp gidince Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım yeryüzünü dür uzakları yakın eyle ve yolculuğunu kolay kıl."** (İbn Mâce, Cihâd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 47

Ø BINITE BINERKEN NE OKUNUR?

3446- Ali b. Rabia (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ali (r.a.)'yi gördüm, binmesi için kendisine bir binit getirilmişti. Ayağını üzengiye koyduğu an üç sefer **"Bismillah"** dedi. Bineğin sırtına oturup doğrulunca da **"Elhamdülillah"** dedi ve Zuhruf sûresi 13. 14. ayetini okudu: **"Bize bu biniti veren Allah ne yücedir. O bu imkanı bize vermeseydi biz onu kullanamazdık. Doğrusu dönüp dolaşıp yine ona varacağız."** Sonra üç sefer **"Elhamdülillah"** dedi. Üç sefer **"Allahuekber"** dedi ve şu duâyı okudu: **"Ey Rabbim ne yücesin sen. Ben kendime zulmettim beni bağışla. Günahları bağışlayan sadece sensin sen.** Sonra güldü bunun üzerine ben: Ey Mü'minlerin emiri neden güldün? Şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüştüm benim yaptığımı yaptı ve gülümsedi. Ben de niçin güldün? Ey Allah'ın Rasûlü!"**dedim. Şöyle buyurdu: Allah kulunun: **"Rabbim günahlarımı bağışla günahları senden başkası bağışlayamaz"** demesinden hoşlanır. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3447- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Peygamber (s.a.v), yolculuğa çıkacağında binitine biner üç sefer tekbir getirir ve Zuhruf sûresi 13-14. ayetlerini okurdu: **"Bize bu biniti veren Allah ne yücedir. O bu imkanı bize vermeseydi biz onu kullanmazdık doğrusu dönüp dolaşıp yine ona varacağız."** Sonra şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım bu yolculuğumda senden sana itaat ve kullukta yine sana karşı sorumluluk bilinci içersinde olmayı dilerim. Razı olacağım amelleri yapmayı dilerim. Allah'ım yolculuğumuzu kolay getir. Uzakları yakın eyle. Yolculuğumuzda arkadaşımız sensin çoluk çocuğumuz hakkında da vekil sensin. Allah'ım bu yolculuğumuzda da bize arkadaş ol. Çoluk çocuğumuz hakkında da vekilimiz ol."**

Yolculuk bitip evine döneceğinde de şöyle dedi: **"Dönüyoruz inşallah hatalarımıza tevbe ediyoruz. Sadece Rabbimize hamdediyoruz."** (Müslim, Hac: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 48

Ø DUÂLARı KABUL GÖREN ÜÇ KIŞI KIMLERDIR?

3448- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kabul edilecek üç duâ vardır:**"Mazlum, haksızlık gören kimse, misafir ve yolculuk yapan kimse, anne babanın çocuğuna yaptığı duâ."** (İbn Mâce, Duâ: 27)

Ali b. Hucr, İsmail b. İbrahim vasıtasıyla Hişâm ed Destevaî'den, Yahya b. ebî Kesir'den bu senedle hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir ve şu ilaveyi yapmıştır: **"Kabulünde şüphe yoktur."**

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Yahya b. ebî Kesir'den hadis rivâyet eden Ebû Cafer er Râzî'ye, Ebû Cafer el Müezzin de denilir. Kendisinden Yahya b. ebî Kesir başka hadis rivâyet etmiştir. İsmini bilmiyoruz.

BÖLÜM: 49

Ø RÜZGAR ŞIDDETLI ESTIĞINDE NASıL DUÂ EDILIR?

3449- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) rüzgarın şiddetli estiğini görünce şöyle derdi: **"Allah'ım bu rüzgarın hayrını taşıdığı şeylerin hayrını ve gönderdiği şeyin hayrını senden ister. Bu rüzgarın şerrinden, taşıdığı şeyin şerrinden ve gönderildiği şeyin şerrinden sana sığınırım."** (Müslim, Salat-ül İstiska: 27)

Tirmizî: Bu konuda Übey b. Ka'b'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 50

Ø GÖK GÜRLEMESI ESNASıNDA NASıL DUÂ EDILIR?

3450- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), gök gürültüsü ve şimşek parıltısı gördüğünde şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım bizi gazabınla öldürme ve azabınla bizleri yok etme bize her zaman afiyetler ver veya böyle bir afetle değil de tabii ölümle bizi öldür."** (Müsned: 5503)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle biliyoruz.

BÖLÜM: 51

Ø HILAL GÖRÜLDÜĞÜ ZAMAN NASıL DUÂ EDILIR?

3451- Talha b. Ubeydullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), hilali gördüğü zaman şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım bu ayı bizim üzerimize bereket, iman, selamet ve İslam üzere doğdur. Ey Hilâl benimde seninde Rabbin Allah'tır."** (Müsned: 1324)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 52

Ø ÖFKE ANıNDA HANGI DUÂ YAPıLMALı?

3452- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Dedi ki: İki adam Peygamber (s.a.v)'in yanında kavga edip sövüştüler. Sonunda birinin öfkelenme belirtileri üzerinde görülmeye başlayınca Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben bir kelime biliyorum ki bu kimse onu söylerse öfkesi mutlaka geçecektir. "Euzu billahi mineşşeytanirracim (Allah'ın rahmetinden kovulmuş taşlanmış şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.)"** (Müsned: 21072)

Bündar, Abdurrahman vasıtasıyla Sûfyân'dan bu senedle hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu konuda Süleyman b. Surad'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis mürseldir. Çünkü Abdurrahman b. ebî Leylâ, Muâz b. Cebel'den hadis işitmemiştir. Muâz, Ömer b. Hattâb'ın halifeliği döneminde vefat etmiştir. Ömer b. Hattâb şehîd edildiği zaman Abdurrahman b. ebî Leylâ, altı yaşında bir çocuktu. Şu'be, Hakem'den ve Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan aynı şekilde rivâyet etmiştir. Abdurrahman b. ebî Leylâ, Ömer b. Hattâb'tan hadis rivâyet etmiş ve kendisini de görmüştür. Abdurrahman b. ebî Leylâ, Ebû İsa diye künyelenir. Ebû Leylâ'nın ismi Yesâr'dır. Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan şöyle dediği rivâyet edilmektedir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından yüz yirmi kişiye ulaştım."**

BÖLÜM: 53

Ø SEVILMEYEN BIR RÜYA GÖRÜLDÜĞÜNDE NE YAPıLıR?

3453- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu işitmiştir:**"Herhangi biriniz sevdiği bir rüya görürse o Allah'tandır. Allah'a hamdetsin ve gördüğünü anlatsın. Hoşlanmadığı cins bir rüya görürse bu şeytandandır onun şerrinden Allah'a sığınsın ve onu hiçkimseye anlatmasın böylece o rüya ona zarar vermez."** (Buhârî, Ta'bir: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Katâde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. İbn'ül Hâd'ın ismi Yezîd b. Abdullah b. Üsâme b. el Hâd el Medenî olup güvenilen bir kimsedir. Mâlik ve diğer kimseler kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 54

Ø TURFANDA MEYVE GÖRÜLDÜĞÜNDE NASıL DUÂ EDILIR?

3454- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İnsanlar ilk meyveyi elde ettikleri zaman onu Rasûlullah (s.a.v.)'e getirirlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) bunu eline aldığı zaman şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım meyvelerimizi bereketli kıl, memleketimizi de bereketli kıl, ölçeklerimizi de bereketli kıl. Allah'ım! İbrahim senin kulun, dostun ve peygamberindir. Ben de senin kulun ve Peygamberinim. Onun Mekke hakkında yaptığı duânın benzerini ben de Medîne için yapıyorum."** Ebû Hüreyre dedi ki:**"Sonra Peygamber (s.a.v), orada bulunan en küçük çocuğu çağırır ve o meyveyi ona verirdi."** (Müslim, Hac: 27; İbn mace, Menasik: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 55

Ø SÜT IÇILDIĞINDE NASıL DUÂ EDILMELIDIR?

3455- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben ve Hâlid b. Velid, Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Meymûne'nin yanına girdik Meymûne bize bir süt kabı getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ondan içti. Ben O'nun sağındaydım. Hâlid ise solundaydı. Rasûlullah (s.a.v.), bana:**"İçme sırası senindir. Ancak istersen bu hususta Hâlid'i kendine tercih edebilirsin"** buyurdu. Ben de: **"Senin artığın süt için başkasını kendime tercih edemem"** dedim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah bir kimseye bir şey yedirirse Allah'ım bu yiyeceği bize mübarek kıl ve bize bundan hayırlısını yedir"** desin. Allah kime de süt içirirse: **"Allah'ım bu sütü bize faydalı kıl ve bundan bize bol ver"** desin. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sütten başka hem yiyecek hem de içeceğin yerini tutan bir şey yoktur."** (İbn Mâce, Etıme: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Bazıları bu hadisi Ali b. Zeyd'den rivâyet ederek: **"Ömer b. Harmele'den"** demiş. Kimileri de **"Amr b. Harmele"** demiştir ki doğru değildir.

BÖLÜM: 56

Ø YEMEKTEN SONRA OKUNACAK DUÂ

3456- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in önünden sofra kaldırıldığında şöyle duâ ederdi:**"Eksiksiz tüm övgülerin hepsi en iyileri sanadır. Ya Rabbi! Sen mübareksin her şey senden istenir ve tüm yarattığın nimetlere her zaman muhtacız."** (Buhârî, Etıme: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3457- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), yediği ve içtiği zaman: **"Bizi doyuran, içecekleriyle kandıran ve bizi**

Müslümanlardan eyleyen Allah'a hamdolsun." (İbn Mâce, Etıme: 27)

3458- Muâz b. Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Her kim bir yemeği yerde: **"Bana bu yemeği yediren ve benim hiçbir kuvvet ve kudretim olmadan onu rızık olarak bana veren Allah'a hamdolsun"** derse geçmiş günahları bağışlanır. (İbn Mâce, Etıme: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Merhum'un ismi Abdurrahman b. Meymun'dur.

BÖLÜM: 57

Ø EŞEK ANıRMASı VE HOROZ ÖTMESI ESNASıNDA NE YAPıLıR?

3459- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Horoz ötmesini işittiğiniz vakit Allah'ın lutfundan isteyiniz, çünkü horoz bir melek görmüştür. Eşeğin anırmasını işittiğiniz vakit taşlanmış şeytandan Allah'a sığınınız. Çünkü eşek şeytanı görmüştür de ondan anırmıştır."** (Buhârî, Bed-ül Halk: 27; Müslim, Zikr: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 58

Ø DENIZ KÖPÜĞÜ KADAR BILE OLSA HATALAR HANGI DUÂ ILE SILINIR?

3460- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Dünya üzerinde hiçbir kimse yoktur ki: **"Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Ancak Allah vardır. Allah en büyüktür. Güç ve kuvvet sadece Allah'ın elindedir"** derse denizin köpüğü kadar bile hatası olsa affedilir. (Müsned: 6665)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Şu'be bu hadisi Ebû Belc'den aynı senedle buradaki gibi merfu olmaksızın Ebû Belc'in ismi Yahya b. ebû Süleym'de denilir. Muhammed b. Beşşâr, İbn ebî Adiyy vasıtasıyla Hatîm b. ebî Sağîre'den, Ebû Belc'den, Amr b. Meymun'dan, Abdullah b. Amr'dan bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Hâtim, Ebû Yunus el Kuşeyrî diye künyelenir.

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den, Ebû Belc'den bu hadisin bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir.

3461- Ebû Musa el Eşarî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir savaşta idik. Döndüğümüzde Müslümanlar seslerini yükselterek tekbir getirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizin Rabbiniz sağır değildir. Uzakta da değildir. Yanı başınızda ve aranızda gibidir."** Sonra şöyle devam etti: **"Ey Abdullah b. Kays! Cennet hazinelerinden bir hazineyi sana haber vereyim mi? Güç kuvvet sadece Allah'ındır."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû Osman en Nehdî'nin ismi Abdurrahman b. Müll'dür. Ebû Neame'nin ismi ise Amr b. Musa'dır. Hadiste geçen: **"Beyneküm ve beyne rüûzu ricaliküm"** manası "ilmi ve kudretiyle aranızdadır" demektir.

BÖLÜM: 59

Ø CENNETTE AĞAÇ VE OVALAR VAR MıDıR?

3462- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Mîrâc'a çıkarıldığım gece İbrahim ile karşılaştım: Ya Muhammed! Ümmetine benden selam söyle ve onlara bildir ki: Cennetin toprağı güzel suyu tatlıdır. Cennet'te ovalar vardır. Buraların dikili ağacı, Sübhanallahi velhamdülillahi vela ilahe illallahu vallahu ekber'dir. (Allah'ı tenzih ederim, hamdolsun Allah'a, Allah'tan başka gerçek ilah yoktur ve Allah en büyüktür).** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle İbn Mes'ûd rivâyeti olarak hasen garibtir.

3463- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) yanında oturanlara sizden birinizin bin sevap kazanmaya gücü yetmez mi? buyurdu. Oturanlardan biri hangimiz bin sevâbı nasıl kazanabilir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Herhangi biriniz yüz sefer Sübhanallah derse kendisine bin sevap yazılır ve bin günahı silinir."** (Müslim, Zikr: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 60

Ø CENNET'TE ADıNıZA HURMA AĞACı DIKTIRMEK ISTER MISINIZ?

3464- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kim: **"Büyükler büyüğü Allah'ı hamdiyle tesbih ederim"** derse kendisi için Cennet'te bir hurma ağacı dikilir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Ebû'z Zübeyr'in, Câbir'den rivâyeti olarak bilmekteyiz.

3465- Yine Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kimi büyükler büyüğü Allah'ı hamdiyle tesbih ederim"** derse kendisi için Cennet'te bir hurma ağacı dikilir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3466- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **"Kim, Allah'ı hamdiyle tesbih ederim"** derse denizin köpükleri kadar bile günahı olsa bağışlanır. (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikr: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3467- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İki kelime vardır ki, dilde hafif terazide ağır ve Rahman olan Allah'a da pek sevimlidir. Kendisine layık övgülerle Allah yücedir ve eksiksizdir en büyük Allah ne yücedir."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikr: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

3468- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim günde yüz kere Allah'tan başka gerçek ilah yoktur ancak Allah vardır, O tektir. Onun ortağı yoktur. Saltanat O'nundur, hamd ona mahsustur. Hayat verip öldüren O'dur, ve 'onun her şeye gücü yeter"** derse on köle hürriyetine kavuşturma sevâbı verilir ayrıca yüz sevap yazılır, yüz günahı silinir. Bu okuduğu şey o gün boyunca akşama kadar şeytandan korunma olur. Bundan daha fazlasını bir kimse yapmadıkça ondan fazla sevap kazanamaz. (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikr: 17)

Bu senedle şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Kim günde yüz kere Allah'ı hamdiyle tesbih ederim derse denizin köpükleri kadar bile olsa günahları silinir."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 61

Ø GÜNDE YÜZ KERE SÖYLENECEK DUÂ HANGISIDIR?

3469- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim sabah ve akşam yüz kere Allah'ı hamdiyle tesbih ederim derse, onun söylediği kadar veya onu geçen kişiden başkası kıyamet gününde sevap olarak onu geçemez."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3470- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), günlerden bir gün ashabına şöyle buyurdu: **"Günde yüz kere Allah'ı hamdiyle tesbih ederim"** deyiniz. Her kim bir sefer söylerse kendisine on sevap yazılır on defa söyleyene yüz sevap yazılır, yüz sefer söyleyene bin sevap yazılır. Kim artırırsa Allah'ta sevap miktarını artırır kim Allah'tan bağışlanma isterse Allah onu bağışlar. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 62

Ø ÇOK SEVAP KAZANMANıN YOLLARı NELERDIR?

3471- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim Allah'ı sabahleyin yüz kere akşamleyin yüz kere tesbih ederse yüz kere hac yapmış sevâbı kazanır. Her kim de günde yüz kere sabah akşam Allah'ı hamdederse Allah yolunda cihâd için yüz at hazırlamış gibidir veya yüz kere savaşa katılmış kimse gibi sevap kazanır. Kim de yüz kere sabahleyin yüz kere de akşamleyin lailahe illallah derse İsmailoğullarından yüz köle azâd eden kişinin sevâbını kazanır, kim de yüz kere sabahleyin yüz kere de akşamleyin Allahuekber derse onun söylediği kadar söyleyen veya onun söylediği kadarı geçen kimseden başka hiçbir kimse onun kazandığı sevâbı kazanamaz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3472- Zührî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ramazan ayında bir kere "Sübhanallah" demek diğer aylarda söylenecek bin sübhanallah'tan daha üstün ve değerlidir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 63

Ø KıRK MILYON SEVAP KAZANMAK ISTER MISINIZ?

3473- Temim ed Dârî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurmuştur: **"Kim on kere; Ben inanır ve inandığımı bildiririm ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur ancak Allah vardır o tektir onun ortağı yoktur. Bir olup ikincisi olmayan tektir. Herkes ve her şey ona muhtaç olup o kimseye muhtaç değildir. Eş ve çocuk edinmemiştir. Hiçbir şey ona denk ve benzer olamaz o hiçbir şeye benzetilemez"** derse Allah ona kırk milyon sevap yazar. (Müsned: 16340)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Halil b. Mürre hadisçiler yanında sağlam biri değildir. Muhammed b. İsmail der ki: Bu şahıs münker hadisler rivâyet eden birisidir.

3474- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Kim, sabah namazından sonra diz çökmüş durumda hiçbir şey konuşmadan on kere: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur sadece Allah vardır. O tekdir onun ortağı yoktur. Saltanat ona aittir. Hamd ona mahsustur hayat verip öldüren de O'dur. Onun her şeye gücü yeter"** derse kendisine on sevap yazılır on günahı silinir. On derece yükseltilir. O gün boyunca her türlü kötülüklerden korunur. Şeytandan korunur. Allah'a şirk koşmaz ise işleyeceği hiçbir günah ona zarar vermez günahları silinmiş olur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 64

Ø ISMI AZAM DUÂSı HANGI AYETLERDE VE DUÂ IÇERSINDEDIR?

3475- Büreyde el Eslemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), bir adamın şöyle duâ ettiğini işitti: **"Ey Allah'ım Ben senden istiyorum ki: Senin tek olduğuna senden başka gerçek ilah olmadığına ben inanıyor ve bu gerçeği de başkalarına da bildiriyorum. Sen ikincisi düşünülemeyen teksin. Sen kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayansın fakat herkes ve her şey sana muhtaçtır. O Allah kesinlikle baba olmamıştır ve çocuğu da yoktur. Hiçbir şey ona denk ve benzer olamaz o hiçbir şeye benzetilemez."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki bu adam Allah'tan, kendisine onunla duâ edildiği zaman mutlaka kabul edeceği ve kendisinden onunla istenildiği zaman mutlaka vereceği, ismi Azam duâsını yapmış oldu. Zeyd dedi ki: Bu hadis bundan birkaç yıl sonra Züheyr'e hatırlatmıştım da şöyle demişti: Bu hadisi bana Ebû İshâk Mâlik b. Mığvel'den aktarmıştı. Zeyd diyor ki: Sonra bu hadisi Sûfyân'a anlattım o da bu hadisi bana Mâlik'den aktardı(İbn Mâce, Duâ: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu hadisi Şerîk, Ebû İshâk'tan, Büreyde'den, babasından rivâyet etmektedir. Oysa Ebû İshâk bu hadisi Mâlik b. Mığvel'den almıştır. O ona vasıta olmuştur. Şerîk ise bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmektedir.

BÖLÜM: 65

Ø DUÂYA BAŞLAMAZDAN ÖNCE NELER SÖYLENMELI?

3476- Fedâle b. Ubeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), mescidde oturmakta iken bir adam geldi namaz kıldı sonra şöyle duâ etti: **"Allah'ım beni bağışla bana acı."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey namaz kılan acele ettin, namaz kılıp oturduğun vakit Allah'a layık olduğu şekilde hamdet sonra bana salat ve selam et sonra da yapacağın duâyı yap."** Bundan sonra başka biri namaz kıldı. Namazdan sonra Allah'a hamdetti ve Peygambere salat ve selam getirdi. Başka bir şey yapmadı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), o kimseye şöyle buyurdu: **"Ey namaz kılan kimse! Duâ et duân kabul edilsin."** (Nesâî, Sehv: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Hayve b. Şüreyh bu hadisi Ebû Hani'den rivâyet etmiştir. Ebû Hani'nin ismi Humeyd b. Hâni'dir. Ebû Ali el Cenbî'nin ismi ise Amr b. Mâlik'tir.

3477- Fedâle b. Ubeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), bir adamın namazında teşehhütte duâ ettiğini. Fakat Peygamber (s.a.v)'e salat ve selam getirmediğini işitti ve şöyle buyurdu: **"Bu adam acele etti."** Sonra onu çağırarak ona ve başkalarına şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz namaz kıldığında Allah'a hamd ve sena ile başlayıp Peygamber (s.a.v)'e salat ve selam getirip sonra dilediği şekilde duâsını yapsın."** (Nesâî, Sehv: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3478- Esma binti Yezîd (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) buyurdular ki: **"Allah'ın, ismi Azam denilen en büyük ismi şu iki ayet içersindedir: "İlahınız tek bir ilahtır. O'ndan başka gerçek ilah yoktur, ancak O vardır. O dünyada herkese merhamet eden ahirette ise sadece mü'minlere merhamet edendir."** (Bakara: 163) **"Elif lam mim, Allah kendisinden başka gerçek ilah olmayan tek Allah'tır. O daima diri ve ölümsüz olup tüm varlıkların tek yöneteni ve gözetenidir."** (Âl-i imrân: 1-2) (İbn Mâce, Duâ: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 66

Ø ALLAH'A NASıL BIR INANÇLA DUÂ EDILMELIDIR?

3479- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a kabul edileceğini gerçekten bilerek duâ ediniz. Biliniz ki Allah, umursamazlık ve oyun eğlence türünden yapılan duâları kabul etmez."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Abbâs el Anberî'nin şöyle dediğini işittim. Abdullah b. Muaviye el Cumhî'den hadis yazınız çünkü o güvenilir biridir.

BÖLÜM: 67

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'DEN DEĞIŞIK BIR DUÂ

3480- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım vücudumu afiyette kıl, gözümü afiyette kıl, son nefesime kadar beni afiyette kıl. Hertürlü ikram sahibi ceza vermede acele etmeyen Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Büyük arşın sahibi olan Allah'ı tenzih ederim. Eksiksiz tüm övgüler alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Tirmizî: Muhammed'den işittim diyordu ki: Habib b. ebî Sabit, Urve b. Zübeyr'den hiçbirşey işitmemiştir. Allah en iyisini bilendir.

BÖLÜM: 68

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), FATıMA'YA HANGI DUÂYı ÖĞRETMIŞTI?

3481- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fatıma bir hizmeçi istemek üzere Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi: Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle buyurdu: Sen şöyle duâ et: **"Yedi kat göklerin Rabbi, Allah'ım büyük arşın sahibi Allah'ım Ey Rabbimiz, Ey tüm varlıkların Rabbi Tevratı, İncili ve Kur'ân-ı indirdiren, Ey taneyi ve çekirdeği yaran herşeyin şerrinden sana sığınırım. Her canlının iradesi senin elindedir. İlk sensin senden evvel hiçbir varlık yoktur. Son sensin, senden sonraya hiçbir varlık kalmayacaktır. Zahir sensin senin üstünde hiçbirşey yoktur. Batın sensin senden ileri hiçbir varlık yoktur. Borçlarımı öde beni yoksulluktan kurtar."** (Müslim, Zikr: 27; Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. A'meş'in adamlarından bazıları A'meş'den buradakine benzer şekilde rivâyet etmişlerdir.
Bazıları bu hadisi A'meş'den, Ebû Salih'den mürsel olarak rivâyet etmişler ve Ebû Hüreyre'yi zikretmemişlerdir.

BÖLÜM: 69

Ø ALLAH'A SıĞıNıLMASı GEREKEN DÖRT ŞEY NELERDIR?

3482- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım sana karşı saygı duymayan kalbten kulak verilmeyen duâdan doymayan candan faydasız ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden sana sığınırım."** (Nesâî, İstiaze: 27)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Ebû Hüreyre ve İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Abdullah b. Amr rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 70

Ø IMRÂN B. HUSAYN'A ÖĞRETILEN IKI DUÂ ŞEKLI NEDIR?

3483- Imrân b. Husayn (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), babama: **"Ey Husayn! Bugün kaç tanrıya ibadet ediyorsun?"** buyurdu. Babam şu cevabı verdi: **"Altısı yerde biri gökte yedi tanrıya."** Rasûlullah (s.a.v.): **"İstek, arzu ve korkuların bunlardan hangisinedir?"** buyurdu. Babam: **"Göktekine"** diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Husayn! Müslüman olmuş olsaydın sana fayda verecek iki kelime öğretirdim…"** Husayn, Müslüman olunca: **"Ey Allah'ın Rasûlü! bana vaad ettiğin iki kelimeyi bana öğret"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Şöyle duâ et: Allah'ım bana faydalı olan şeyleri ilham et ve beni benliğimin şerrinden de koru."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis Imrân b. Husayn'dan değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 71

Ø ALLAH'A SıĞıNıLACAK ŞEYLER HANGILERIDIR?

3484- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in çoğunlukta şu kelimelerle duâ ettiğini işitirdim: **"Allah'ım sıkıntıdan üzüntüden, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, borcun belimi bükmesinden ve insanların bana tahakkümünden sana sığınırım."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis Imara b. Husayn'dan değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir.

3485- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım, tembellikten, ihtiyarlıktan, korkaklıktan, cimrilikten, Mesih Deccâl'ın fitnesinden ve kabir azabından sana sığınırım."** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 72

Ø PEYGAMBER (S.A.V) PARMAKLARıYLA Mı TESBIH ÇEKERDI?

3486- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v), tesbihi parmaklarıyla çekerdi."** (Nesâî, Sehv: 17; İbn Mâce, İkamet-üs Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis A'meş'in, Atâ b. Sâib'den rivâyeti olarak bu şekliyle hasen garibtir. Şu'be, Sevrî bu hadisi Atâ b. Sâib'den uzun bir şekilde rivâyet etmiştir. Bu konuda Yüseyre binti Yâsir'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Kadınlar topluluğu parmaklarınızla tesbih çekiniz. O parmaklar da mes'uldür ve şâhidlik yapmak üzere konuşturulacaklardır."**

3487- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), hasta bir kişiyi ziyaret etti o kimse zayıflayarak kuş yavrusu gibi kalmıştı. Rasûlullah (s.a.v.): **"O'na sen duâ etmez miydin. Rabbinden afiyet dilemez miydin?"** Diye sordu. Adam dedi ki: **"Allah'ım! Ahirette bana vereceğin bir ceza varsa onu çabucak bana dünyada veriver."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sübhanallah! Sen buna güç yetiremezsin veya buna gücün yetmez. Allah'ım bize dünyada da ahirette de iyilik ver ve bizi Cehennem azabından koru diyemez miydin."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

3488- Hasan (r.a.)'den rivâyete göre: **"Ey Rabbim bize dünyada da ahirette de iyilik ver"** duâsı hakkında dünyadaki iyilik ilim ibadet ve kulluktur. Ahiretteki iyilik ise Cennettir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Muhammed b. Müsenna, Hâlid b. Hâris vasıtasıyla Humeyd'den, Sabit'den ve Enes'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 73

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN DEĞIŞIK BIR DUÂSı

3489- Ebû İshâk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû'l Ahvas'tan işittim, Abdullah b. Mes'ûd'tan şöyle aktarmıştı: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım ben senden hidayet, sorumluluk bilinci iffet ve gönül zenginliği isterim."** (Müslim, Zikir: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3490- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dâvûd Peygamber şöyle de duâ ederdi: "Allah'ım senden seni sevmeyi, seni seven kişiyi sevmeyi, senin sevgine ulaştıran ameli yapmayı isterim. Allah'ım senin sevgini bana kendimden, ailemden ve soğuk sudan daha sevimli eyle..."** Ebû'd Derdâ diyor ki: **"Rasûlullah (s.a.v.), Dâvûd'u andığı zaman ondan bahseder ve insanların en çok ibadet edeniydi"** derdi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 74

Ø ALLAH'TAN SEVGISI ISTENIR MI?

3491- Abdullah b. Yezîd el Hatmî el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), duâsında şöyle derdi: **"Allah'ım bana sevgini ve senin yanında sevgisini bana fayda verecek olan kimsenin sevgisini ver."** Allah'ım sevdiğim mal evlat sıhhatten bana ne verdinse onu senin sevdiğin konularda bana güç ve kuvvet yap. Allah'ım sevdiklerimden neyi benden aldınsa onları sevdiğin ibadet ve kulluk konusunda bana kuvvet kıl. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Cafer el Hutmî'nin adı Umeyr b. Yezîd b. Humaşe'dir.

BÖLÜM: 75

Ø HANGI ORGANLARıMıZDAN ALLAH'A SıĞıNMALıYıZ?

3492- Şekel b. Humeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e geldim ve şöyle dedim: **"Ey Allah'ın Rasûlü bana bir sığınma duâsı öğret te onunla sığınayım."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), omzumdan tuttu ve şöyle buyurdu: **"Allah'ım! Kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve tenasül organımın şerrinden sana sığınırım."** (Nesâî, İstiaze: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle Sa'd b. Evs'in, Bilâl b. Yahya'dan rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 76

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) SECDEDE NASıL DUÂ EDERDI?

3493- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir, dedi ki: Peygamber (s.a.v)'in yanı başında uyumakta idim. Geceleyin onu yanımda bulamadım elimle araştırdığımda elim ayaklarına dokundu secde vaziyetinde idi, şöyle duâ etmekte idi: **"Gazabından hoşnutluğuna, cezalandırmandan bağışlanmana sığınırım, seni, nasıl öveceğimi bilemem sen kendini övdüğün gibisin."** (Müslim, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Daha değişik bir şekilde Âişe'den rivâyet edilmiştir. Kuteybe, Leys vasıtasıyla Yahya b. Saîd'den bu senedle hadisin bir benzerini bize aktarmış olup şu ilaveyi yapmıştır: **"Senden sana sığınırım, Seni nasıl öveceğimi sayıp bitiremem."**

BÖLÜM: 77

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) KUR'ÂN'DAN BIR SÛRE ÖĞRETIR GIBI HANGI DUÂYı ÖĞRETIRDI?

3494- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), ashabına Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi şu duâyı öğretirdi: **"Allah'ım Cehennem azabından ve kabir azabından sana sığınırım. Mesih Deccâl fitnesinden sana sığınırım. Hayat ve ölümün fitnelerinden sana sığınırım."** (Müslim, Mesacid: 27; Nesâî, Cenaiz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3495- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım Cehennem'in fitnesinden ve Cehennem azabından, kabir fitnesinin şerrinden ve yoksulluk fitnesinin şerrinden ve Mesih Deccâl'ın fitnesinden sana sığınırım. Allah'ım hatalarımı kar ve dolu suyu ile yıka beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi de günahlardan temizle. Doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi benimle günahlarımın arasını aç uzaklaştır. Allah'ım tembellikten, ihtiyarlıktan günahtan ve borçtan sana sığınırım."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3496- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i vefatı anında şöyle duâ ederken işitmiştim: **"Allah'ım beni affet bana acı. Beni yüce dosta ulaştır."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 78

Ø DILERSEN AFFET DILERSEN ACı ŞEKLINDE DUÂ EDILMEMELI

3497- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizden biriniz, Allah'ım dilersen beni bağışla, Allah'ım dilersen bana acı demesin. Duâsını kesin yapsın çünkü kendisini zorlayan yoktur."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 79

Ø HANGI VAKITTE YAPıLAN DUÂLAR KABUL EDILIR?

3498- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gecenin son üçte biri kalınca Rabbimiz dünya semasına iner ve şöyle der: Bana duâ eden var mı duâsını kabul edeyim. Benden isteyen var mı? Kendisini bağışlayayım."** (Buhârî, Cuma: 27; Müslim, Salat-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Ubeydullah el Eğar'ın ismi Selman'dır.

Tirmizî: Bu konuda Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Saîd, Cübeyr b. Mut'ım, Rıfaa el Cühenî, Ebû'd Derdâ ve Osman b. Ebî'l As'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3499- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle denildi: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Duâların hangisi daha makbuldür?"** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gecenin son yarısında ve farz namazlardan sonra yapılan duâlar."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Ebû Zerr ve İbn Ömer'den Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Gecenin son yarısı ki onda yapılan duâ daha değerli ve daha ümid vericidir veya benzeri bir ifade kullandı."**

3500- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gece duâ yaptığınızı işittim. Duânızdan bana ulaşan şey şu sözleriniz oldu: **"Allah'ım günahlarımı bağışla rızkımı genişlet bana verdiğin rızıkları bereketli kıl."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Bu duâyı yaparsan istemedik bir şey bıraktığını zanneder misin? Yani her şeyi istemiş oluyorsun."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ebû's Selil'in ismi Dureyb b. Nüfeyr'dir. İbn Nüfeyr'de denilir.

3501- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim sabahladığında: Ey Allah'ım sana iman ettiğimize şâhid olarak arşını taşıyan meleklerin varlığına iman edip tüm meleklerin de varlığını kabul ederek tüm yaratıkları da senin yarattığını kabul ederek şâhidlik yaparım ki senden başka gerçek ilah yoktur. Ancak sen varsın sen ikincisi olmayan teksin senin ortağın da yoktur. Muhammed de senin kulun ve Rasûlündür." Derse o günde işlediği günahı Allah bağışlar. Eğer bu duâyı akşamleyin yaparsa o gece işlediği günahını Allah bağışlar.** (Ebû Dâvûd, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 80

Ø TOPLANTı SONRASı HANGI DUÂ OKUNMALı)

3502- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir toplantıdan kalkmazdan önce mutlaka ashabına şu duâyı yapardı: **"Allah'ım sana karşı işlenecek günahlarla aramızda perde olacak korkundan, bizi Cennetine ulaştıracak kulluğundan, dünya musibetlerine karşı tahammülümüzü kolaylaştıracak güçlü bir iman nasib et. Allah'ım bizi yaşattıkça kulaklarımız gözlerimiz ve gücümüzden bizi faydalandır. Aynı şeyleri soyumuza da nasib et. Bize zulmedenlerden intikamımızı al. Düşmanlarımıza karşı bize yardım et. Bizi dinimizden yaralama. Dünyayı en büyük gayemiz eyleme. Dünyalık bilgilerle de sonumuzu getirme. Bize acımayanları üzerimize güçlü ve kuvvetli kılma."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Tirmizî: Bazıları bu hadisi İbn Ömer, Nafi' ve Hâlid b. ebî Imrân'dan rivâyet etmişlerdir.

3503- Müslim b. ebî Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Babam benim şöyle dediğimi duydu: **"Allah'ım her türlü sıkıntıdan, tembellikten ve kabir azabından sana sığınırım."** Ve; **"Bunları kimden işittin"** dedi. Ben de: **"Senin bunları söylediğini işittim"** dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: **"Bunları elden bırakma! Çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.)'in bunları söylediğini işittim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 81

Ø MUTLAKA AFFEDILECEĞIMIZ DUÂ HANGISIDIR?

3504- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana şöyle buyurdu: **"Affedilmiş olsan bile söylediğinde affedileceğin bazı kelimeleri sana öğreteyim mi?"** Dedi ki: **"Büyük ve yüce Allah'tan başka gerçek ilah yoktur, ancak o vardır ikram sahibi ceza vermede acele etmeyen Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Sadece O' vardır. Büyük arşın Rabbi olan Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim. Ondan başka gerçek ilah yoktur, sadece o vardır."** (Müsned: 663)

Ali b. Haşrem dedi ki: Ali b. Huseyn b. Vakîd babasından bu hadisin bir benzerini bize nakletmiş olup hadisin sonunda: **"Eksiksiz övgüler alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur"** ilavesi vardır.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle Ebû İshâk'ın Hâris b. Ali'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 82

Ø YUNUS (A.S.)'ıN BALıĞıN KARNıNDAKI DUÂSı NASıLDıR?

3505- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Yunus'un balığın karnında iken yaptığı duâ olan: **"Senden başka gerçek ilah yoktur. Sınırsız kudret ve yüceliğinle sen, her şeyin üstündesin doğrusu ben yapılması gerekeni yapmamak suretiyle kendime haksızlık edenlerdenim."** (Enbiya: 87) Bu duâyı herhangi konuda yaparsa Allah onun duâsını mutlaka kabul eder." (Müsned: 1383)

Muhammed b. Yahya diyor ki: Muhammed b. Yusuf b. Mürre b. İbrahim b. Muhammed b. Sa'd bu hadisi Sa'd b. ebî Vakkâs'tan rivâyet etmiş olup **"Âişe'den"** dememiştir.

Tirmizî: Başkaları bu hadisi Yunus b. ebî İshâk'tan, İbrahim b. Muhammed b. Sa'd'den ve Sa'd b. ebî Vakkâs'tan rivâyet etmişler ve senedinde **"babasından"** dememişlerdir.

Bazıları ise Yunus b. İshâk'tan rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"İbrahim b. Muhammed b. Sa'd, babasından ve Sa'd b. ebî Vakkâs'tan rivâyet etmişlerdir."** Yunus b. ebî İshâk ise bazen hadisin senedinden **"babasından"** demekte bazen da dememektedir.

BÖLÜM: 83

Ø ALLAH'ıN ISIMLERI KAÇ TANEDIR?

3506- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları öğrenir ve hayatı boyunca Allah'ı bu şekilde tanıyarak yaşar ve hayatını bu iman ve yaşayış üzere bitirirse inşallah Cennete girer."** (Buhârî, Şurût: 17; Müslim, Zikir: 27)

Yusuf diyor ki Abdul A'lâ bu hadisin bir benzerini Hişâm b. Hassân'dan, Muhammed'den ve Ebû Hüreyre'den bize aktarmıştır.

3507- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları öğrenir ve hayatı boyunca Allah'ı bu şekilde tanıyarak yaşar ve hayatını bu iman ve yaşayış üzere bitirirse inşallah Cennete girer." "O Allah ki Ondan başka gerçek ilah yoktur ancak o vardır. O dünyada herkese ahirette ise sadece mü'minlere acıyıp şefkat edendir."**

(Bu 99 ismi; manzum tercemesiyle veriyoruz ki Müslümanlar kolayca ezberleyip Allah'ı iyi bilisinler diye…)

Buhârî ve Müslim'de isimler sayılmaksızın, Tirmizî, Deavât, 86 ve İbn-i Mâce, Duâ, 10 da 99 isim sayılarak rivayet edildiğine göre; "Allah'ın 99 ismi vardır. Kim bunları öğrenir (hayatı boyunca Allah'ı bu şekilde tanıyarak yaşar ve hayatını bu iman ve yaşayış üzere bitirirse inşaallah) Cennete girer."

????????	Allah, O'ndan başka yoktur tapacak En güzel isimler, O'nundur ancak.	?????????? ??????????	– Vekîl'dir, daima kulun vekili. Kavî'dir, işi pek güçlü, kuvvetli.
???????????? ??????????	– Rahman'dır, esirger, merhametlidir. Rahim'dir, kuluna pek rahmetlidir.	?????????? ??????????	– Metîn'dir, sarsılmaz pek metanetli. Velî'dir, mevlâ'dır, ne güzel velî.
?????????? ?????????????	– Melik'dir, mülk O'nun varlık O'nundur. Kuddûs'tür, eşsizlik, birlik O'nundur.	?????????? ??????????	– Hamîd'dir, her işi yerinde, yüce. Muhsî'dir, saymıştır, nasıl ve nice.
?????????? ?????????????	– Selâm'dır, selâmet, saadet O'ndan. Mü'min'dir, hidayet emniyet O'ndan.	????????????? ??????????	– Mübdî'dir, her işin başıdır, başlar. Muîd'dir, her işi tekrar O işler.
?????????????? – ??????????	Müheymin, gözeten, denetleyen O. Aziz'dir, şerefli, şeref veren O.	?????????? ??????????	– Muhyî'dir diriltir, hayat bahşeder. Mümît'dir, öldürür ve helak eder.
????????????	Cebbâr'dır, her derdin çaresi O'ndan. Çıkmaya çare yok, buyruklarından.	????????? ??????????????	– Allah'ımbir Hayy'dir, daimsağ ölmez. Kayyûm'dur hiç bir şey O'nsuz sağ olmaz.
?????????????????	Büyüklük O'nundur, O mütekebbir. Bir Allah, en büyük demektir tekbir.	?????????? ??????????	– Vâcid'dir, ezeli, ebedi vardır. Mâcid'dir, mecidle anlamı birdir.
?????????? ?????????????	– Hâlık'tır, yarattı, yoktan var etti. Bârî'dir, düpdüzgün yaptı, düzeltti.	?????????? ??????????	– Vâhid'dir, birdir O, başka İlah yok. Samed'dir, eşsizdir, gayrine âh yok.
?????????????	Musavvir, her şeye bir suret vermiş. Sanatını gözler önüne sermiş.	?????????? ??????????????????	– Kâdir'dir, herşeyin üstüne gider. Muktedîr, her işi yapar, alteder.
???????????? ????????????	– Ğaffâr'dır, bağışlar, eksiği kapar. Kahhâr'dır, kahreder ne yapar, yapar.	????????????? – ?????????????	Mukaddim, isterse öne alır O. Muahhir, isterse sona alır O.
???????????? ????????????	– Vehhâb'tır, hep verir, hep karşılıksız. Razzâk'tır, mahlûku komaz rızıksız.	?????????? ????????	– Evvel'dir, ilk O'dur, yoktur öncesi. Ahir'dir son O'dur, yoktur sonrası.
???????????? ?????????????	– Fettâh'tır, yol açar kapılar açar. Alîm'dir, bilendir sonsuz ilmi var.	?????????? ??????????	– Zâhir'dir, en üstün O'ndan üste yok. Bâtın'dır, en gizli O'ndan berî yok.
?????????? ??????????	– Kâbız'dır, dilerse sıkar, dar eder. Bâsıt'tır, bol verir, yoğu var eder.	?????????? ??????????????	– Vâlî'dir, üstlenir, destekler kulu. Müteâlî O'dur, yüksek ve ulu.
?????????? ??????????	– Hâfiz'dır, indirir, alçaltır aman. Râfi'dir, bindirir, yüceltir heman.	????????? ??????????????	– Berr'dir, kaplamıştır lutfu her yeri. Tevvâb, kabul eder, tüm tevbeleri.
?????????? ??????????	– Muîz'dir, yükseltir izzetler verir. Müzil'dir, alçaltır, zilletler verir.	?????????????? – ??????????	Müntakîm, intikam alır, bırakmaz. Afüv'dür, yalvarsan affeder, bakmaz.
?????????? ?????????????	– Semi'dir, herşeyi duyar, işitir. Basîr'dir, herşeyi görür, gözetir.	?????????? ??????? ?????????	– Raûf'dur, şefkati, merhameti çok. Mâliki'l-Mülk'tür O, mülk de ortağı yok.
?????????? ??????????	– Hakem'dir, söz O'nda, her sözü hikmet. Adl, işi adalet, sözü adalet.	????????????? ??????????????	O'dur zü'l-Celâli ve'l-İkrâm mevlâ. Yücelik ve İhsan hep O'ndan ola.
?????????? ??????????	– Latîf'tir, lutfeder, pek ince bilir. Habîr'dir, her şeyden haberdar olur.	????????????? ??????????	– Muksit'tir, Âdildir, her işi denge. Câmî'dir, toplayan belli bir güne.
?????????? ??????????	– Halîm'dir, hiç ivmez, hep verir mühlet. Azîm'dir, sadece O'nun azamet.	?????????? ??????????	– Ğanîy'dir, değildir bir şeye muhtaç. Muğnî'dir, O'ndandır bütün ihtiyaç.
??????????	– Ğafûr'dur, bağışlar, örter, affeder.	??????????	Manî'dir, engeller her ne isterse.

????????????	Şekûr'dur, hak bilir, azı çok eder.		Veremez hiç kimse, O bir keserse.
???????????? ????????????	– Alîy'dir, en üstün, en yüksek O'dur. Kebîr'dir, en büyük, en büyük O'dur.	?????????? ????????????	– Zârr'dır, zararına engel olunmaz. Nafi'dir, faydasından uzak kalınmaz.
???????????? ????????????	– Hafîz'dir, O kollar, O bekler durur. Mukît'tir, herşeyin hakkını korur.	?????????? ????????????	– Nûr'dur, nasıl nûrdur asla bilinmez. Hâdî'dir, O'nsuz hiç bir şey bulunmaz.
???????????? ????????????	– Hasîb'tir, hesaplar ve hesap sorar. Celîl'dir en yüce, en yüce O var.	???????????? ????????????	– Bedî'dir, herşeyi yoktan var kılan. Bâkî'dir, ebedi kalacak olan.
???????????? ????????????	– Kerîm'dir, pek cömert, ikram edici. Rakîb'dir, görücü, hem gözetici.	????????????	Vâris'dir, herşeyin mirası O'nun. Burası O'nundur, orası O'nun.
???????????? ????????????	– Mücîb'dir, karşılık verir duâya. Yalvar herşeyi bol, Vâsî Mevlaya.	???????????? ????????????	– Reşîd'dir, gösterir ve eriştirir. Sabûr'dur, sabırlı hep fırsat verir
???????????? ????????????	– Hakîm'dir, her sözü, her işi doğru. Vedûd'dur, sevilir, sever kulunu.		En güzel isimler bir tek Allah'ın. Var sen de nimeti ve çok günahın.
???????????? ????????????	– Mecîd'dir, şanlıdır, pek şereflidir. Bâis'dir, ruh verir, elçi gönderir.		Nimetiyle günahını temizle. Bu güzel adları iyi ezberle.
???????????? ?????????	– Şehîd'dir, her şeye şâhidtir Allah. Ezelî, ebedî tek Hak'dır Allah.		Sonra hakkın ver gaflete dalma. Cehenneme girip, Cennet'ten olma.

(İbn-i Mâce, Duâ: 10 (Terc. 10/48)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Pek çok râvî bu hadisi bize Safvân b. Salih'den rivâyet etmiştir. Bu hadisi sadece Safvân'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Hadisçiler yanında güvenilen bir kişidir.,Bu hadis aynı zamanda değişik şekilde Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.Pek çok rivâyetler içinde Esma-ül Hüsna'nın isimlerinin sayıldığını sadece bu hadisle bilmekteyiz. Adem b. ebî İyas bu hadisi başka bir senedle yine Ebû Hüreyre'den zikrederek Allah'ın isimlerini zikretmiştir. Fakat rivâyetin senedi sağlam değildir.

3508- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, **"Allah'ın doksan dokuz ismi vardır, bunları öğrenip bunlara göre Allah'ı tanıyıp yaşayan ve bu imanla ölen kimse inşallah Cennete girer."** (İbn-i Mâce, Duâ: 10)

Tirmizî: Bu rivâyette isimlerin sıralaması yoktur.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3509- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennet bahçelerine uğradığınızda oradan istifade ediniz."** Bunun üzerine ben: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet bahçesi neresidir?"** dedim. Buyurdular ki: **"Mescidlerdir."** Ben: **"Oradan istifade etmek ne demektir?"** dedim. Şöyle buyurdular: **"Sübhanallahi velhamdülillahi vela ilahe illallahu vallahü ekber (Allah yücedir ve eksiksizdir.Bütün övgüler Allah'adır. Allah'tan başka gerçek ilah yoktur ve Allah en büyüktür."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3510- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet bahçelerine uğradığınız zaman oradan istifade ediniz."** Ashab: **"Cennet bahçeleri neresidir?"** diye sordular. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Allah'ın dinini öğrenmek üzere meydana getirilen sohbet guruplarıdır"** buyurdu. (Müsned: 12065)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Sabit'in Enes'den rivâyeti olarak hasen garibtir.

BÖLÜM: 84

Ø BIR MUSIBET ANıNDA HANGI DUÂ YAPıLMALı?

3511- Ebû Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **Herhangi birinizin başına bir musibet geldiğinde şöyle desin: "Bizi yaratan Allah'tır. Allah'ın mülkünde yaşamaktayız. Varlığımız, Allah içindir, sonunda ona dönecek ve hesaba çekileceğiz."** (Bakara: 156) **"Allah'ım senin katında başıma gelenlere sevap verileceğini umuyorum. Bundan dolayı beni mükafatlandır ve onun yerine bana daha hayırlısını ver."** Ebû Seleme can verirken: **"Allah'ım hanımıma benim ölümümden sonra benden daha hayırlı birini nasib et"** diye duâ etti. Ebû Seleme vefat edince Ümmü Seleme: **"Varlığımız, Allah içindir. Allah'ın mülkünde yaşamaktayız. Sonunda ona dönüp hesaba çekileceğiz"** deyip; "Allah katındaki bu musibetlerden dolayı sevap verileceğini ümid ediyorum. Bundan dolayı beni mükafatlandır." (Müsned: 25448)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Bu hadis değişik şekilde yine Ümmü Seleme'den rivâyet edilmiştir. Ebû Seleme'nin adı Abdullah b. Abdul Esed'tir.

BÖLÜM: 85

Ø DÜNYA VE AHIRETTE AFIYET ISTEMEK HERŞEY YERINE GEÇER MI?

3512- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: Bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve: **"Hangi duâ daha değerli ve kıymetlidir"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de buyurdu ki: **"Rabbinden dünya ve ahirette selamet ve afiyet dile."** Sonra ikinci bir gün gelerek tekrar **"Hangi duâ daha faziletli ve değerlidir?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.), ona aynı cevabı verdi. Üçüncü sefer geldiğinde yine aynı soruyu sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'de aynı cevabı verdi ve şöyle devam etti: **"Sana dünya ve ahirette afiyet verilmişse zaten kurtulup gitmişsindir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadisi sadece Seleme b. Verdan'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3513- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilirsem hangi duâyı okumamı tavsiye edersin?"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım sen affedicisin, ikram sahibisin affetmeyi seversin beni de affet."** (İbn Mâce, Duâ: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3514- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bana bir şey öğret ki onu Allah'tan isteyeyim"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'tan afiyet dile…"** Birkaç gün sonra tekrar geldim: **"Ey Allah'ın Rasûlü! bana bir şey öğret ki onu Allah'tan isteyeyim"** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bana şöyle dedi: **"Ey Abbâs! Ey Peygamberin amcası! Allah'tan dünya ve ahirette afiyet iste."** (Müsned: 1687)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir. Abdullah b. Hâris b. Nevfel, Abbâs b. Abdulmuttalib'den hadis işitmiştir.

3515- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'tan, afiyetten daha sevimli ve üstün bir şey istenmemiştir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Abdurrahman b. ebî Bekir el Müleykî rivâyeti olarak bilmekteyiz.

BÖLÜM: 86

Ø KIŞI KENDISINI SATAR Mı?

3516- Ebû Bekir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), bir işi yapmak istediği zaman: **"Allah'ım bana hayırlısını ver ve benim için en uygun olanı seç"** diye duâ ederdi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Zenfel'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Hadisçiler yanında Zenfel zayıf birisidir. Kendisine Zenfel-ül Arafi'de denilmektedir. Arafat ta oturmakta idi. Bu hadisi tek olarak rivâyet etmiş ve kendisi gibi rivâyet eden biri olmamıştır.

3517- Ebû Mâlik el Eş'arî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Abdest, imanın bir parçasıdır. Elhamdülillah diyecek şekilde yaşamak mizanı doldurur. Sübhanallah ve Elhamdülillah diyecek şekilde bir hayat sürmek gökler ve yeryüzü arasını dolduracak kadar sevap kazandırır. Namaz, nurdur. Sadaka kişinin Müslüman olduğuna bir delildir. Sabır her an önümüzdeki bir ışıktır. Kur'ân ise lehimizde veya aleyhimizde bir delildir. Her insan sabahleyin kalkıp nefsinin satıcısıdır. Ya ibadet ve kulluk yaparak kendisini Allah'a satmış olur. Veya arzu ve hevesine veya şeytana uyarak kendisini helak etmiş olur."** (Müslim, Tahara: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 87

Ø MIZANı DOLDURAN VE ÇOK SEVAP KAZANDıRAN ŞEYLER NELERDIR?

3518- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sübhanallah demek mizanın yarısını doldurur. Elhamdülillah demek ise teraziyi doldurmuş olur. Allah'tan başka gerçek ilah yoktur, sadece O vardır diyen kimse ile Allah arasında hiçbir perde yoktur. Cennette kendisiyle beraber oluncaya kadar…"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garib olup senedi de sağlam değildir.

3519- Süleymoğullarından bir kişiden rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), şunları benim elimde veya kendi elinde saydı: Sübhanallah demek mizanın yarısıdır. Elhamdülillah ise onu doldurmuş olur. Allahuekber demek gök ile yeryüzü arasını doldurur oruç sabrın yarısı temizlikte imanın yarısıdır."** (Müsned: 17571)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Şu'be ve Sûfyân es Sevrî bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 88

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.), ARAFATTA VAKFE YERINDE NASıL DUÂ EDERDI?

3520- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Arafat akşamı vakfe yerinde şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım, senin buyurduğun gibi ve bizim söylediğimizden daha hayırlı biçimde sana hamdolsun. Allah'ım namazım tüm ibadetlerim hayatım ve ölümüm senin içindir. Dönüşüm sanadır. Her türlü varlığım sana kalacaktır. Allah'ım kabir azabından kalbimin vesvesesinden işlerimin dağınıklığından sana sığınırım. Allah'ım rüzgarın getireceği afetlerin şerrinden sana sığınırım."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Senedi de sağlam değildir.

BÖLÜM: 89

Ø GENIŞ KAPSAMLı DUA NASıLDıR?

3521- Ebû Umame (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), çok uzunca bir duâ etmişti ki ondan bir şey ezberleyememiştik. Bunun üzerine: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Uzunca bir duâ yaptınız bundan bir şey ezberleyemedik"** dedik. Şöyle buyurdular: **"Size tüm duâları toplayan bir duâ öğreteyim mi? Şöyle duâ edersiniz: "Allah'ım! Peygamber'in Muhammed (s.a.v.)'in senden istediği şeyin hayrından biz de istiyoruz ve Peygamber'in Muhammed (s.a.v.)'in sana sığındığı şeyin şerrinden biz de sana sığınıyoruz. Yardımına müracaat edilen tek kapı sensin eninde sonunda sana ulaşacağız hiçbir güç ve kuvvet yoktur ancak tüm güçler senin elindedir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 90

ØRASÛLULLAH (S.A.V.)2IN EN ÇOK YAPTıĞı DUÂ HANGISIDIR?

3522- Şehr b. Havşeb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Seleme (r.anha)'ya; **"Ey Mü'minlerin anası! Rasûlullah (s.a.v.), senin yanında olduğu zaman en çok yaptığı duâ ne idi?"** Dedi ki: **"Çoğunlukla yaptığı duâ şuydu: "Ey kalbleri bir halden bir hale çeviren Rabbim, benim kalbimi de dinin üzere sabit kıl."** Ben kendisine: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Niçin bu duâyı yapıyorsunuz?"** diye sordum. Şöyle buyurdular: **"Hiçbir kimse yoktur ki onun kalbi Allah'ın parmakları arasında olmuş olmasın. Dilediğini düzeltir, düzgün yola kor dilediğini ise kalbini kaydırarak yoldan çıkarır."** Sonra Âl-i Imrân sûresi 8. ayetini okudu:**"O derin kavrayış sahipleri şöyle yakarırlar: "Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi bu gerçeklerden bir daha saptırma, katından bize rahmet ver, şüphesiz bağışı en çok olan sensin sen."** (Müsned: 25210)

Tirmizî: Bu konuda Âişe'den, Nevvâs b. Sem'an'dan, Enes, Câbir, Abdullah b. Amr ve Nuaym b. Ammâr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 91

Ø UYKUSUNDA KORKAN KIMSENIN YAPACAĞı DUÂ

3523- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hâlid b. Velid el Mahzûmî, Peygamber (s.a.v)'e şikayette bulundu ve şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Korkudan dolayı gece uyuyamıyorum. Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: Yatağına girdiğinde şöyle duâ et: **"Allah'ım ey yedi kat göklerin ve gölgelendirdiklerinin Rabbi, Ey dünyaların ve sırtında taşıdıklarının Rabbi, Ey şeytanların ve saptırdıklarının Rabbi, Bütün yarattıklarının şerrinde ve onlardan birinin bana saldırması ve haksızlık etmesinden beni koruyucu ol. Senin koruman altında olan güçlüdür. Senin övgün yücedir. Senden başka gerçek ilah yoktur. Ancak sen varsın."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisin senedi sağlam değildir. Hakem b. Zuheyr'in rivâyetini bazı hadisçiler almıştır. Bu hadis başka bir şekilde mürsel olarak rivâyet edilmektedir.

BÖLÜM: 92

Ø SıKıNTıLı ANLARDA RASÛLULLAH (S.A.V.) NASıL DUA EDERDI?

3524- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Herhangi bir iş Rasûlullah (s.a.v.)'e sıkıntı verdiği zaman şöyle duâ ederdi:**"Ey devamlı din olan ölümsüz bütün varlıkların tek yöneteni ve gözeteni senin rahmetinle yardım isterim."**

Aynı senedle Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ya zelcelali velikram" duâsına devam ediniz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Bu hadis Enes'den değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir.

3525- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ya zelcelali velikram" duâsına devam ediniz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup mahfuz değildir. Gerçek şu ki bu hadis Hammad b. Seleme'den, Humeyd'den ve Hasan-ı Basrî'den rivâyet edilmiştir ki bu rivâyet daha sağlamdır. Müemmil hadisin senedinde yanılarak Humeyd'den ve Enes'den demiştir ki bu konuda kendisine uyan olmamıştır.

BÖLÜM: 93

Ø ABDESTLI OLARAK YATAĞA GIRIP DUA EDEN KIMSENIN DURUMU

3526- Ebû Umâme el Bâhîlî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu işittim:**"Abdestli olarak yatağına giren uykusu gelinceye kadar Allah'ı zikreden bir kimse uykusu anında veya gecenin bir vaktinde dünya ve ahiretin hayrına dair hangi duayı yaparsa mutlaka Allah ona o isteklerini verir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu hadis aynı şekilde Şehr b. Havşeb'den, Ebû Zabya'den, Amr b. Abese'den de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 94

Ø UYKUDAN KORKARAK UYANAN NE DEMELI?

3527- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), bir adamın şöyle duâ ettiğini işitti:**"Allah'ım senden nimetin tamamını isterim."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), **"Nimetin tamamı hangi şeydir"** diye sordu. Ben:**"Bir duâ ettim ve bu duâ sebebiyle hayır ümid etmekteyim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.), ise: **"Cennete giriş ve Cehennem'den kurtuluş nimetin tamamı sayılır"** buyurdu.

Yine Rasûlullah (s.a.v.) bir adamın: **"Ya zelcelali velikram"** dediğini işitti ve bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Duâ kapısı sana açıldı dilekte bulun!"** Yine Peygamber (s.a.v) bir adamın:**"Allah'ım senden sabır isterim"** dediğini duydu ve: **"Sen Allah'tan bela ve imtihan istemiş oldun ondan afiyet dile"** buyurdu. (Müsned: 21009)

Ahmed b. Meni', İsmail b. İbrahim'den, Cüreyrî'den bu senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3528- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Biriniz uykudan korkarak uyanırsa şöyle desin: **"Allah'ın gazabı ve azabından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve bana yaklaşmalarından Allah'ın eksiksiz olan tam kelimelerine sığınırım."** Bu durumda hiçbir şey ona zarar vermez. Abdullah b. Amr, akıl baliğ olan çocuğuna bu duâyı belletir. Okuyamayacak küçük çocuklar için bir kağıda yazıp onun boynuna asardı. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 95

Ø SABAH AKŞAM SÖYLENEBILECEK DUÂ

3529- Ebû Râşid el Hayranî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abdullah b. Amr b. Âs'a geldim ve:**"Rasûlullah (s.a.v.)'tan işittiğin bir şeyi bana anlatır mısınız?"** dedim. Bunun üzerine bana bir yazı çıkardı ve:**"Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in benim için yazdırdığı şeydir"** dedi. Yazıya baktım orada şunlar yazılıydı: Ebû Bekir es Sıddık:**"Ey Allah'ın Rasûlü! bana sabah ve akşam okuyacağım bir duâyı öğret"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): Ey Ebû Bekir şöyle de buyurdu: **"Ey Allah'ım Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Gizli ve açık her şeyi bilen senden başka gerçek ilah yoktur. Ancak sen varsın. Her şeyin Rabbi ve idarecisi sensin. Benliğimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve beni şirke düşürmesinden, günah işlemekten ve bir Müslüman'a kötülük etmekten sana sığınırım."** (Müsned: 6309)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 96

Ø ALLAH'TAN DAHA KıSKANÇ BIRISI VAR MıDıR?

3530- Amr b. Mürre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Vâil'den işittim, şöyle diyordu: Abdullah b. Mes'ûd'tan şöyle dediğini işittim, dedi. Bunun üzerine ben kendisine sen bunu Abdullah'tan işittin mi diye sordum. Ebû Vâil:**"Evet"** dedi. Abdullah hadisi merfu olarak rivâyet ederek şöyle dedi: **"Allah'tan daha kıskanç bir kimse yoktur bu yüzden gizli ve açık tüm kötülükleri haram kılmıştır. Övülmeyi Allah'tan daha çok seven bir kimse yoktur. Bu yüzden Allah kendini övmüştür."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'an: 27; Müslim, Tevbe: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garib sahihtir.

BÖLÜM: 97

Ø NAMAZDA YAPıLACAK BAŞKA BIR DUÂ

3531- Ebû Bekir es Sıddık (r.a.)'tan rivâyete göre, kendisi şöyle demiştir:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Bana namazda yapacağım bir duâ öğret"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu: **"Deki: Ey Allah'ım ben nefsime çok zulmettim günahları ancak sen bağışlarsın katından bir bağışlanma ile beni bağışla bana merhamet et. Şüphesiz sen bağışlayan ve acıyansın."** (Buhârî, Ezan, 17; Müslim, Zikir: 27)

Tirmizî: Bu hadis Leys b. Sa'd rivâyeti olarak hasen garibtir. Ebû'l Hayrın ismi Mersed b. Abdullah el Yezenî'dir.

3532- Muttalib b. ebi'l Vedaa (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Abbâs sanki bir şey duymuş gibi Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelmişti. Rasûlullah (s.a.v.), minberde doğruldu ve **"Ben kimim"** buyurdu. Ashab: **"Sen Allah'ın Rasûlüsün sana selam olsun."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben Abdulmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'im. Allah yarattıklarını yaratmış ve beni yarattıklarının en hayırlılarından kılmıştır. Sonra o yaratıklarını ikiye ayırmış beni onlar içinde yine en hayırlılarından kılmıştır. Sonra o insanları kabilelere ayırmış ve beni en hayırlı kabileden çıkarmıştır. Sonra o kabileleri de daha küçük birimlere ayırmış ve beni de neseb soy sop olarak onların en hayırlılarından kılmıştır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 98

Ø GÜNAHLAR, AĞACıN YAPRAĞı GIBI HANGI DUA ILE DÖKÜLÜR?

3533- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), yaprakları kurumuş bir ağacın yanından geçerken bastonuyla ağaca vurdu ve yaprakları döküldü. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Tüm eksiksiz övgüler Allah'a mahsustur, Allah'ı tenzih ederim ve O'nu överim O'ndan başka gerçek ilah yoktur. Ancak O vardır. Allah en büyüktür, sözlerini söylemek kulun günahlarını şu ağacın yapraklarını döktüğü gibi mutlaka dökecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3534- Umâra b. Şebîb es Saî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Kim güneşin batımından sonra on kere Allah'tan başka gerçek ilah yoktur ancak O vardır O tektir, O'nun ortağı yoktur. Saltanat ve irade tümüyle ona aittir. Eksiksiz övgülere O layıktır. Hayat veren O'dur. Ölüm de O'nun elindedir. Ve o her şeye güç yetirendir"** derse Allah bu kimse için sabaha kadar şeytandan koruyacak silahlı koruyucular gönderir ve ona on sevap yazılır ve on günahı silinir. Ve bu yaptığı duâ on mü'min köleyi hürriyetine kavuşturma sevâbına denk sevap kazandırmış olur. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Leys b. Sa'd'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Umâra'nın Peygamber (s.a.v)'den hadis işittiğini bilmiyoruz.

BÖLÜM: 99

Ø TEVBE VE ISTIĞFARıN DEĞERI VE ALLAH'ıN KULLARıNA RAHMETI

3535- Zir b. Hubeyş (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Saffan b. Assâl el Murâdî'ye mestler üzerine mesh yapmanın hükmünü sormaya gelmiştim bana şöyle dedi: **"Ey Zir! Seni buraya hangi şey getirdi?"** Ben de:**"Bilgi edinmek için"** dedim. Bunun üzerine Safvân:**"Şüphesiz ki melekler ilim elde etmek için gayret gösterene istediği şeyden memnunluk duyarak onu her şeyden korumak için kanatlarını gererler."** Ben de: **"Soracağım ve kalbimi tırmalayan şey şudur dedim ve: "Büyük ve küçük abdest bozduktan sonra mestler üzerine mesh yapmak nasıl olacaktır?" Sen Peygamberin sahabîlerindensin. Sana bu konuyu sormaya geldim sen Rasûlullah (s.a.v.)'den bu konuda bir şeyler işittin mi?"** Safvân: **"Evet"** dedi; **"Rasûlullah (s.a.v.) ile yolculukta olduğumuz zaman veya bir yerde misafir olduğumuz zaman cünüplük dışında küçük abdest, büyük abdest ve uykudan dolayı üç gün üç gece mestlerimi çıkarmamamızı emrederdi."**

Bundan sonra ben: **"Rasûlullah (s.a.v.)'den sevgi hakkında bir şeyler işittin mi?"** diye sordum. Safvân: **"Evet"** dedi; bir yolculukta Peygamber (s.a.v) ile birlikteydik ansızın bir bedevi yüksek sesle **"Ya Muhammed!"** diye bağırdı. Rasûlullah (s.a.v.)'de onun sesine yakın bir sesle: **"Haydi gel"** diye cevap verdi. Biz o bedevî kimseye yazıklar olsun sana sesini alçalt, çünkü sen peygamberin huzurundasın yüksek sesle konuşmak yasaktır dememize rağmen vallahi sesimi alçaltmam dedi. Sonra o bedevi dedi ki:**"Bir kişi bir topluluğu seviyor ama henüz onlara katılmış değil."** Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): **"Kıyamet gününde kişi sevdikleriyle beraberdir"** buyurdu. Ve bize bazı şeyler anlattı. Sonunda şöyle buyurdu: **"Batı tarafında** (Sûfyân, Şam tarafında dedi.) **bir kapıdan bahsetti ki bu kapının genişliği bir binitli kimsenin kırk yıl veya yetmiş yıl yürümesi kadardır. Allah bu kapıyı gökleri ve yeri yarattığı gün tevbe için açmıştır. Güneş batıdan doğuncaya kadar yani kıyamete kadar da kapatmayacaktır."** (Nesâî, Tahara: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3536- Zir b. Hubeyş (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Safvân b. Assâl el Muradiye gelmiştim ki bana **"Buraya niçin geldin"** dedi. Ben de: **"Bilgi edinmek için"** dedim. Bunun üzerine Safvân: Benim Rasûlullah (s.a.v.)'den öğrendiğime göre: **"Melekler ilim öğrenmek isteyen kimseye memnun olduklarından dolayı onu her şeyden korumak için kanatlarını gererler."** Sonra kendisine dedim ki: **"Mest üzerine mesh konusunda zihnime takılan şeyler var bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den öğrendiğin bir şeyler var mı?"** Safvân: **"Evet"** dedi; **"Bir yolculukta olduğumuzda veya misafirlikte iken cünüplük dışında küçük abdest, büyük abdest bozmak ve uykudan dolayı üç gün üç gece mestlerimizi çıkarmamamızı bize emretmişti."**

Bundan sonra ben: **"Rasûlullah (s.a.v.)'den sevgi hakkında bir şeyler işitin mi?"** Safvân: **"Evet"** dedi; **"Bir yolculukta Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber iken görgüsüz kaba bir bedevi yüksek sesle Ya Muhammed! Ya Muhammed!** Diye Peygamberimizi çağırmıştı. Ashab ona: **Sus, sesini alçalt; böyle yapmak yasaktır,** dedik. Rasûlullah (s.a.v.), onun sesine yakın bir sesle: **"Gel bakalım"** diye cevap verdi. O bedevi de: **"Bir kimse bir topluluğu seviyor ama henüz onlar arasına karışmış değildir"** diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Kişi sevdikleriyle beraberdir"** buyurdu: Zir diyor ki: **Safvân anlattı anlattı sonunda Allah'ın tevbe için batıda genişliği yetmiş yıllık mesafe olan bir kapı yarattığını, güneş batı tarafından doğuncaya kadar kapatılmayacağını ve Allah'ın Enam sûresi 158. ayetinin bu tevbe konusunda olduğunu bana anlattı: "O Allah'tan başkasına ilahlık yakıştıranlar, inanmak için kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini ya da Rabbinin bazı ayetlerinin gelmesini mi bekliyorlar? Ancak Rabbinin onları imana mecbur edecek bazı alametleri geldiği gün, iman etmenin daha önce inanmamışsa veya inancıyla bir iyilik kazanmamışsa, o günkü imanı ona bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin öyleyse ahiret gününü ey inançsızlar! Biz de bekliyoruz başınıza gelecekleri."** (Nesâî, Tahara: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3537- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah kulunun tevbesini can boğaza gelmediği sürece kabul eder."** (İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Muhammed b. Beşşâr, Ebû Âmir el Akdî vasıtasıyla Abdurrahman'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3538- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden birinizin tevbe etmesi, kaybettiği bir şeyi bulduğunda nasıl sevinirse Allah ondan daha fazla sevindirir."** (Müslim, Salat: 27; İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu konuda İbn Mes'ûd, Numân b. Beşîr ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Ebû'z Zinad rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Bu hadisi Mekhûl, Ebû Zerr rivâyetiyle aynı senedle benzeri şekilde rivâyet etmiştir.

3539- Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivâyete göre: Ebû Eyyûb, ölümü yaklaştığında şöyle dedi: **"Bir şeyi sizden gizlemiştim o da şuydu: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: Siz günah işlemez bir toplum olsaydınız mutlaka Allah günah işleyen bir topluluk yaratırdı da onlar günah işlerler ve Allah'a tevbe ederlerdi. Allah'ta onları bağışlardı."** (Müslim, Tevbe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu hadis Muhammed b. Ka'b'den, Ebû Eyyûb'tan benzeri şekilde rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde Kuteybe, Abdurrahman b. ebi'z Zinad vasıtasıyla Gafre'nin azâdlı kölesi Ömer'den, Muhammed b. Ka'b'tan ve Ebû Eyyûb'tan benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

3540- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurdu: **"Allah: Ey Ademoğlu! Sen bana duâ ettiğin ve benden ümid ettiğin sürece senin hatalarını bağışlarım ve hiç aldırış etmem. Ey Ademoğlu! Senin günahların göğün bulutlarına ulaşsa bile sen de benden bağışlanma dilesen seni bağışlarım ve hiçbir şeye aldırış etmem. Ey Ademoğlu! Sen bana dünya dolusu kadar hatalarla gelip bana hiçbir şeyi ortak koşmamış olsan şüphesiz seni dünya dolusu bağışlanma ile karşılarım."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 100

Ø ALLAH'ıN RAHMETI YÜZ OLUP 99'U KENDISINDE BIRI YERYÜZÜNDEDIR

3541- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah, yüz rahmet yarattı ve yarattıkları arasına bir merhamet koydu ki bu yüzden insanlar ve hayvanlar birbirlerine merhamet ederler. Doksan dokuz rahmet ise Allah'ın katındadır."** (Buhârî, Edeb: 27; Müslim, Tevbe: 17)

Tirmizî: Bu konuda İbn Selman, Cündüp b. Abdullah b. Sûfyân el Beceli'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3542- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mü'min, Allah katında olan azabı bilmiş olsa hiç kimse Cennete göz dikmez, Kafir de Allah katında olan rahmeti bilmiş olsa hiç kimse Cennet'ten ümidini kesmezdi."** (Müslim, Tevbe:

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Alâ'nın babasından ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmesiyle bilmekteyiz.

3543- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah tüm yarattıklarını yarattığı zaman kendi üzerine şöyle yazmıştır: **"Benim rahmetim gazabımı geçmiştir."** (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3544- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), mescide girdi ve bir adam namaz kılmış duâ ediyor ve duâsında şöyle diyordu: **"Ey Allah'ım senden başka ilah yoktur, ancak sen varsın sen bol bol verensin." Ey göklerin ve yerin yoktan var edicisi, Ey Celal ve ikram sahibi"** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Onun Allah'a ne ile duâ ettiğini biliyor musunuz?"** diye sordu sonra kendisi: **"O kimse Allah'a ismi azam duâsıyla duâ etmiştir. Bununla duâ edildiğinde Allah kabul eder ve bu duâlarla istenildiğinde Allah verir"** diye cevap verdi. (İbn Mâce, Dua: 27)

Tirmizî: Sabit b. Enes'in rivâyeti olarak bu hadis garibtir. Bu şeklin dışında da Enes'den bu hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 101

Ø KIMLERIN BURNU YERDE SÜRTÜLECEKTIR?

3445- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yanında ismim anıldığı halde bana salevat getirmeyen kimsenin burnu yerde sürtünsün. Ramazan ayına girdiği halde günahlarını bağışlatmadan Ramazandan çıkan kimsenin de burnu yerde sürünsün. Yanında anne ve babası ihtiyarlamalarına rağmen onları razı etmediğinden dolayı Cennete giremeyen kimsenin burnu yerde sürtülsün."** Abdurrahman diyor ki: **"Zannedersem anne ve babasından biri"** demişti. (Müsned: 7139)

Tirmizî: Bu konuda Câbir ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Rib'î b. İbrahim, İsmail b. İbrahim'in kardeşi olup güvenilir bir kişidir. Kendisine İbn Uleyye de denilir.

Bazı ilim adamlarından şöyle rivâyet edilmiştir: **"Bir kimse bir toplantıda Peygambere tek bir kere salevat getirse toplantı sonuna kadar o kimseye yeterlidir."**

3546- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cimri o kimsedir ki yanında ismim anılır fakat bana salevat getirmez."** (Müsned: 1645)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 102

Ø ALLAH'A EN SEVIMLI DUÂ KENDISINDEN AFIYET ISTENMESIDIR

3547- Abdullah b. ebî Evfâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım! Kalbimi kar, dolu ve soğuk su ile soğut. Allah'ım! Beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi de hatalardan temizle."** (Nesâî, Gusül: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3548- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kime duâ kapısı açılmış ise ona rahmet kapıları açılmıştır. Allah'tan afiyet istenilmesinden daha sevimli bir şey istenilmemiştir."** Rasûlullah (s.a.v.) konuşmasını şöyle devam etti: **"Duâ, inen belaya ve inmeyen belaya karşı faydalıdır. Ey Allah'ın kulları duâya sarılınız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece Abdurrahman b. Ebî Bekir el Kureşî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz ki bu şahıs hadis konusunda zayıftır. Bazı hadisçiler hafızası yönünden kendisini zayıf kabul etmişlerdir. İsrail bu hadisi Abdurrahman b. ebî Bekir'den, Musa b. Ukbe'den, Nafi' ve İbn Ömer'den rivâyet ederek şöyle aktarmışlardır: **"Allah'tan afiyetten daha sevimli olan bir şey istenmemiştir."**

3549- Bilâl (r.a.)'den Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Gece namazını ihmal etmeyiniz. Çünkü o sizden önceki salih kişilerin adetidir. Gece namazı Allah'a yakınlık olup günahlardan sakındırır, kötülüklere keffâret olup vücuttan hastalığı kovar."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bilâl'in rivâyetiyle ve sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Senedi yönünden zayıftır.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Muhammed el Kureşî, Muhammed b. Saîd eş Şamî'dir. İbn ebî Kays ve Muhammed b. Hassân bu zatın kendisidir ve hadisleri terkedilmiştir.

Muaviye b. Salih bu hadisi Rabia b. Yezîd'den, Ebû İdris el Havlânî'den, Ebû Umâme'den rivâyet ederek şöyle demişlerdir: **"Gece ibadete devam ediniz! Çünkü O sizden önceki Salih insanların adetidir. Rabbinize yaklaştırıcıdır, günahlara keffârettir, günahlardan sakındırır."** (

Tirmizî: Ebû İdris'in, Bilâl'den rivâyet ettiği bu hadis daha sahihtir.

3550- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ümmetimin ömürleri yetmiş ile altmış arasındadır. Onlardan yetmişi aşacak olanlar çok azdır."** (İbn Mâce, Zühd: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Muhammed b. Amr'ın, Ebû Seleme'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyeti olarak…

Ebû Hüreyre'den daha değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 103

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'DEN DEĞIŞIK DUÂLAR

3551- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi: **"Rabbim bana yardım et, aleyhimde olacak şeylerde yardım etme. Bana yardım et aleyhime yardımcı olma. Bana zafer ver bana karşı olanlara zafer verme, olayları benim iyiliğime gerçekleştir. Bana zarar olacak şekilde gerçekleştirme. Beni hidayete erdir ve hidayeti bana kolaylaştır. Bana saldırana karşı yardımını benden esirgeme. Ey Rabbim beni sana çok şükreden, seni çok zikreden senin azabından çok korkan sana pek çok itaat eden, sadece senin için eğilen, sana yönelip yakaran bir kişi kıl. Ey Rabbim tevbemi kabul eyle günah ve hatalarımı temizle duâmı kabul et. Delilimi sabit eyle, dillimi doğru kıl. Kalbime hidayet eyle göksümden kin ve hasedi çıkar."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27; İbn Mâce, Duâ: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Mahmûd b. Gaylân, Muhammed b. Bişr el Abdî'den ve Sûfyân'dan bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3552- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim kendisine zulmedene bedduâ ederse mutlaka yardım görür."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Ebû Hamza'nın rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Hamza hakkında bazı ilim adamları ileri geri konuşmuşlardır. Kendisine Meymun el A'ver denilir. Kuteybe, Humeyd b. Abdurrahman er Revâsî vasıtasıyla Ebû'l Ahves'den ve Ebû Hamza'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 104

Ø DÖRT BIN TESBIH ÇEKMEYE BEDEL DUÂ VAR MıDıR?

3553- Ebû Eyyûb el Ensârî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Her kim on kere: **"Allah'tan başka gerçek ilah yoktur sadece Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur, saltanat O'nundur, her türlü övgüler ona mahsustur, hayat veren de öldüren de O'dur. O'nun gücü her şeye yeter"** derse İsmail zürriyetinden dört köleyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır. (Buhârî, Deavat: 27; Müslim: Zikr: 17)

Tirmizî: Bu hadis Ebû Eyyûb'tan mevkuf olarak ta rivâyet edilmiştir.

3554- Safiye (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) yanımıza girdi. Önümde tesbih gibi saydığım dört bin çekirdek bulunuyordu. Dedim ki: Onlarla sayarak Allah'ı tesbih etmişimdir. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ben sana bu tesbih çektiğin şeylerden daha fazla sevap kazandıracak birşeyi öğreteyim mi?"** Ben de: **"Evet"** dedim. Buyurdular ki: **"De ki: Allah'ın yarattıkları sayısınca tesbih ederim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Safiyye rivâyetiyle bu şekilde bilmekteyiz ki Haşim b. Saîd el Kufî tarafından rivâyet edilmiştir. Senedi pek bilinmemektedir. Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3555- Cüveyriyye binti Hâris (r.anha)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Mescidde namaz kıldığım yerde iken Rasûlullah (s.a.v.) yanıma uğramıştı. Gündüzün yarısına yakın bir zamanda uğradığında beni aynı halde buldu ve: Hala sabahki durumda mısın? diye sordu. Ben de evet dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdular: Sana bazı kelimeler öğreteyim de onları söyle böylece uzun zaman boyu burada kalmamış olursun. Yarattıklarının sayısınca Sübhanallah, yarattıklarının sayısınca Sübhanallah, Yarattıklarının sayısınca sübhanallah. Kendi razı olacağı kadar sübhanallah. Kendi razı olacağı kadar sübhanallah. Arşın ağırlığı kadar sübhanallah. Arşının ağırlığı kadar sübhanallah. Arşının ağırlığı kadar sübhanallah, sözlerinin mürekkebi kadar sübhanallah sözlerinin mürekkebi kadar sübhanallah sözlerinin mürekkebi kadar sübhanallah."** (Müslim, Zikr: İbn Mâce, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Abdurrahman, Talha ailesinin azâdlı kölesidir. Medîneli bir ihtiyardır, güvenilen bir kişidir. Mes'ûdî ve Sevrî kendisinden bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 105

Ø ALLAH CÖMERTTIR DUÂ EDENI BOŞ ÇEVIRMEZ

3556- Selman el Farisî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"Allah çok haya sahibi ve ikram edicidir. Kişi O'na ellerini kaldırıp duâ ettiği zaman onları boş çevirmekten haya eder."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27; İbn Mâce, Edeb.: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi merfu olmaksızın rivâyet etmişlerdir.

3557- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, adamın biri iki parmağıyla işaret ederek duâ ediyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ona: **"Tek parmağınla tek parmağınla diye ikaz etti."** (Nesâî, Sehv: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Bu hadisin manası şöyledir: Kişi namazında teşehhüd anında tek parmağıyla işaret etmelidir.

BÖLÜM: 106

Ø IMANDAN SONRA EN HAYıRLı ŞEY NEDIR?

3558- Muâz b. Rifâa (r.a.)'nın babasından bize haber verdiğine göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir es Sıddık, minber üzerinde ayağa kalktı ağladı ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), bir yıl önce bu minber üzerinde ayağa kalkıp ağlamış ve şöyle demişti: **"Allah'tan affedilmeyi ve afiyet içersinde olmayı isteyiniz. Çünkü hiç kimseye sağlam imandan sonra afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Ebû Bekir es Sıddık rivâyeti olarak garibtir.

BÖLÜM: 107

Ø TEVBE VE GÜNAHTA ıSRAR NE DEMEKTIR?

3559- Ebû Bekir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'tan bağışlanma isteyen kimse o tevbe ettiği günahı günde yetmiş kere işlemiş olsa bile o günaha bir daha varmayacağı için ısrar etmiş sayılmaz."** (Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ebû Nadra'nın rivâyetiyle bilmekteyiz. Senedi pek sağlam değildir.

BÖLÜM: 108

Ø ALLAH'ıN KORUMASı ALTıNA NASıL GIRILIR?

3560- Ebû Umâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer b. Hattâb yeni bir elbise giymişti ve şöyle demişti: **"Allah'a hamdolsun ki avret yerlerimi kapatacak ve işlerimi güzelce devam ettirebileceğim bir elbiseyi bana giydirdi"** diye duâ edip eski elbisesini sadaka olarak verdi. Sonra şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurmuştu: **"Kim yeni bir elbise giyerde: "Allah'a hamdolsun avret yerlerimi kapatacak ve işlerimi güzelce devam ettirebileceğim bir elbiseyi bana giydirdi" diyerek duâ eder ve eski elbisesini tasadduk ederse o kişi diri ve ölü olarak mutlaka Allah'ın koruması altında, himayesinde olmuş olur."** (İbn Mâce, Libas: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Bu hadisi Yahya b. ebî Eyyûb, Ubeydullah b. Zahr'dan, Ali b. Yezîd'den, Kâsım'dan ve Ebû Umâme'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 109

Ø DÖNÜŞÜ ÇABUK KAZANCı BOL OLAN CEMAAT HANGISIDIR?

3561- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Necid tarafına bir müfreze göndermişti de onlar pek çok ganimetler elde ederek dönüp gelmişlerdi. Bunun üzerine o müfrezede olmayan bir kimse dedi ki: **"Bu müfrezeden daha çabuk dönen ve daha çok ganimetle gelen bir müfreze görmedik."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Dikkat edin! Ganimet bakımından daha hızlı bir topluluğu size göstereyim mi?"** Bir topluluk ki sabah namazında hazır bulunup sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikredenler. İşte bunlar; dönüşü çabuk kazancı bol olan cemaattir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Hammad b. ebî Humeyd, Ebû İbrahim el Ensarî el Müzenî olup, Muhammed b. ebû Humeyd el Medenî'dir. Hadis konusunda zayıftır.

BÖLÜM: 110

Ø HAC VE UMREYE GIDENLERDEN NE ISTENMELI?

3562- Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'den Umreye gitmek için izin istemişti de bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey kardeşim duâlarına bize de ortak et bizi unutma"** demişti. (Ebû Dâvûd, Salat: 27; İbn Mâce, Menasik: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 111

Ø BORÇLU KIMSE HANGI DUÂYı YAPMALı?

3563- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, sözleşmeye bağlı bir köle: **"Sözleşme bedelini ödemekten aciz kaldım bana yardım et"** dedi. Ali de şu karşılığı verdi: **"Dikkat et! Rasûlullah (s.a.v.)'in bana öğretmiş olduğu bazı duâları sana öğreteyim: Sebîr dağı kadar bile borcun olsa Allah onu sana kolayca ödettirir. Şöyle duâ et: "Allah'ım haramlarından uzaklaştır helal olana kanaat ettir. Lutfunla beni kimseye muhtaç etme."** (Müsned: 1250)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 112

Ø HASTALANAN KIMSE NASıL DUÂ ETMELI?

3564- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Rahatsızlandım ve şöyle duâ etmekte iken Rasûlullah (s.a.v.) bana uğramıştı: **"Allah'ım ecelim geldi ise canımı alarak bana rahatlık ver. Eğer ecelim daha uzak ise beni bu hastalıktan kurtar. Eğer bu benim bir imtihanım ise bana sabır ver. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) nasıl dedin? Dedi: Ali söylediklerini tekrarladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ayağı ile beni dürttü ve Allah'ım buna afiyet ver,** (veya şüphe eden Şu'be'dir.) **şifa ver. Ali dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in bu duâsından sonra bir daha rahatsız olmadım."** (Müsned: 1005)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3565- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir hastayı ziyaret ettiğinde şöyle duâ ederdi: **"Ey İnsanların Rabbi olan Allah'ım sıkıntıyı gider, şifa ver, çaresini gönder. Sensin tek şifa veren yok senin şifandan başka şifa hastalık bırakmayan bir şifa ile şifa ver Ey Rabbim."** (Müsned: 533)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 113

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) VITR NAMAZıNDA NASıL DUÂ EDERDI?

3566- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) vitr namazında şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım gazabından rızana sığınırım cezalandırmandan bağışına sığınırım. Senden sana sığınırım. Seni övebilecek kelimeleri bulamam. Sen kendini övdüğün gibisin."** (Nesâî, Kıyam-ül Leyl: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis Ali rivâyeti olarak hasen garibtir. Ancak bu şekliyle ve Hammad b. Seleme rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 114

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN FARZ NAMAZLARıN SONUNDA YAPTıĞı DUÂSı

3567- Mus'ab b. Sa'd (r.a.)'den ve Amr b. Meymun (r.anhüma)'dan rivâyete göre, dediler ki: Okulda öğretmenlerin küçük çocuklara okuma yazma öğrettikleri gibi Sa'd ta çocuklarına Rasûlullah (s.a.v.)'in farz namazdan sonra yaptığı şu duâyı öğretirdi: **"Allah'ım korkaklıktan, cimrilikten ihtiyarlığın bunaklığından, dünyanın belalarından ve kabir azabından sana sığınırım."** (Buhârî, Cihâd: 27; Nesâî, İstiaze: 17)

Tirmizî'nin hocası Abdullah b. Abdurrahman dedi ki: Ebû İshâk el Hemedanî bu hadiste karmaşıklığa düşmüştür. Bazen Amr b. Meymun vasıtasıyla Ömer'den diyor bazen de başka râvîleri zikrederek karmaşıklığa düşmüş oluyor.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahihtir.

3568- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, Sa'd ve Peygamber (s.a.v), bir kadının yanına girmişti bu kadının önünde tesbih çekmek için kullandığı hurma çekirdekleri veya çakıl taşları vardı. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Sana bundan daha kolay ve daha değerli olanı haber vereyim mi? "Gökteki yaratıkları sayısınca sübhanallah, yeryüzünde yarattıkları sayısınca sübhanallah. Her ikisi arasında yarattıkları sayısınca sübhanallah. Yaratacağı şeyler sayısınca sübhanallah. Bütün bunlar sayısı kadar Allahü ekber. Bütün bunlar sayısı kadar Elhamdülillah ve yine bütün bunlar sayısı kadar la havle vela kuvvete illa billah" dersin."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Sa'd'ın rivâyeti olarak bu hadis hasen garibtir.

3569- Zübeyr b. Avvam (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her sabah Allah'ın kulları için bir görevli çıkıp şöyle der: Allah herşeyin ve varlık aleminin sahibidir. Eşsizlik ve tek olmakta ona mahsustur. Siz de bu Allah'ı tesbih ediniz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

BÖLÜM: 115

Ø BIRŞEYI EZBERLEMEK IÇIN HANGI DUÂ YAPıLMALı?

3570- İbn Abbâs (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında iken ansızın Ali b. ebî Tâlib geldi ve: **"Annem babam sana**

feda olsun Ey Allah'ın Rasûlü! Bu Kur'ân, benim göğsümden kaybolup gidiyor ve buna engel de olamıyorum." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ona: **"Ey Ebû'l Hasan sana bazı kelimeler öğreteyim mi? ki Allah bu kelimelerle seni faydalandırsın, sendeki o şeyler de başkalarını faydalandırsın ve öğrendiğin şeyi de kalbine yerleştirsin.** Ali: **"Evet, ey Allah'ın Rasûlü! öğret bana"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cuma gecesi gecenin son üçte birinde kalkmaya gücün yeterse bu saat meleklerin hazır bulundukları bir saattir bu saatte duâ kabul edilir. Kardeşim Yakup Peygamber de çocuklarına: "İleride sizin için rabbime duâ edeceğim"** (Yusuf sûresi: 98) **demişti ki bu Cuma gecesine gelince demektir. Eğer buna gücün yetmezse gecenin yarısında kalk, şayet buna da gücün yetmezse gecenin başlangıcında kalkıp dört rekat namaz kıl. Birinci rekatta fatiha ile birlikte Yasin sûresini oku ikinci rekatta, Hâ mim, Duhan sûresini oku. Üçüncü rekatta ise Fatiha ve Elif lam mim Secde sûresini oku dördüncü rekatta ise Fatiha ile birlikte Tebareke sûresini okursun. Teşehhüdü bitirdiğin vakit Allah'a hamdeyle Allah'a en güzel şekilde senada bulun bana da salevatı güzel bir şekilde getir. Sonra tüm Peygamberlere de salevat getir. Sonra tüm mü'min erkekler ve kadınları bağışlanma talebinde bulun ve senden önce gelip geçen tüm imanlı kardeşlerin için bağışlanma isteğinde bulun bunlardan sonra da şöyle söyle: Allah'ım hayatta bıraktığın sürece beni kötülüklere bulaştırma bana acı. Beni ilgilendirmeyen şeylere özenmekten beni esirge. Razı olduğun şeylere eğilmeyi bana nasib et. Allah'ım ey gökleri ve yeri eşsiz benzersiz yaratan ey Celal ve ikram sahibi! Ey Allah'ım! Erişilmez güç sahibi Sensin. Ey Rahman olan Allah'ım, Ey Allah'ım senin celalin için isterim. Yüzünün nuru için öğrettiğin şekilde Kur'ân-ı bana ezberletmeni isterim. Seni benden razı edecek şekilde O kitabı okumayı bana nasib et. Göklerin ve yerin eşsiz ve benzersiz yaratıcısı Allah'ım, Celal, ikram ve İzzet sahibi Allah'ım senin gücüne hiçbir güç erişemez. Ey Allah'ım, Ey Rahman olan senin celalinle yüzünün nuru ile ve senin kitabınla gözümü aydınlatmanı isterim. Dilimi onunla söyletmeni, kalbimdeki sıkıntıyı onunla gidermeni gönlümü onunla açmanı bedenimi onunla tamir etmeni isterim nitekim hak uğrunda bana senden başkası yardım etmez ve hakkı sadece sen verirsin senden başka güç kuvvet yoktur, ancak sen varsın sen büyüksün ve ulusun. Ey Ebû'l Hasen bunu üç veya beş veya yedi Cuma yapacak olursan Allah'ın izniyle duân mutlaka kabul edilecektir. Beni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bu duâ mü'minden hiçbir zaman şaşmamıştır. Abdullah b. Abbâs dedi ki: Vallahi Ali beş veya yedi Cuma geçtikten sonra böyle bir toplantıda Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü bundan önce ancak dört ayet kadar ezberlemekte idim ondan fazlası benden sıyrılır yok olur giderdi. Bugün kırk ayet kadar ezberliyor ve bunları okurken sanki kitap gözlerimin önünde gibidir. Nitekim bir hadis dinlerdim onu başkasına aktaracağım zaman benden kaybolur giderdi. Bugün ise hadisler işitiyorum ve onları bir başkasına aktardığım zaman bir harf bile eksik etmeden anlatabiliyorum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Ey Ebû'l Hasen Ka'be'nin Rabbine andolsun ki sen gerçek bir mü'minsin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece Velid b. Müslim rivâyeti olarak bilmekteyiz.

BÖLÜM: 116

Ø ALLAH KENDISINDEN ISTENILMESINI SEVER

3571- Abdullah (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ın lutfundan isteyiniz. Çünkü Allah kendisinden istenilmesini sever ibadetlerin en değerlisi sıkıntının giderilmesini beklemektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Aynı şekilde Hammad b. Vakîd bu hadisi bu şekilde rivâyet etmiştir. Bu rivâyetine karşı çıkılmıştır.

Hammad b. Vakîd: Bu Saffar denilen kişi hafiz değildir. Bizce Basralı bir ihtiyardır. Ebû Nuaym bu hadisi İsrail'den, Hakîm b. Cübeyr'den ve ismi belirtilmeyen bir kimseden mürsel olarak rivâyet etmiştir. Ebû Nuaym hadisi daha sahih olabilecek durumdadır.

3572- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım tembellikten acizlikten ve cimrilikten sana sığınırım."** (Müslim, Zikr: 17)

Aynı senedle Peygamber (s.a.v)'den şöyle de rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v): **"İhtiyarlığın bunaklığından ve kabir azabından da Allah'a sığınırdı."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3573- Cübeyr b. Nüfeyr (r.a.)'den rivâyete göre, Ubâde b. Sâmit, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu aktarmıştır: **"Yeryüzünde herhangi bir Müslüman, günah işlemek üzere ve akraba ile ilişki kesmek üzere olmaksızın her ne türlü duâ ederse Allah o duâsında istediği şeyi kendisine verir veya giderilmesini istediği şeyi ondan giderir."** Bunun üzerine orada bulunanlardan biri: **"Öyleyse duâyı çoğaltırız"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de **"Allah'ın ikramı daha da çoktur buyurdu."** (Müsned: 21720)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. İbn Sevbân, Abdurrahman b. Sabit b. Sevbân el Âbid eş Şamî'dir.

BÖLÜM: 117

Ø YATAĞA GIRINCE YAPıLACAK DUÂ

3574- Berâ (r.a.)'dan aktarıldığına göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: Yatağına yatacağında namaz abdesti gibi abdest al sonra sağ yanının üzerine yat ve: **"Allah'ım kendimi sana teslim ettim, işlerimi sana havale ettim, Senin azabından korkarak ve Cennetini ümid ederek sırtımı sana dayadım. Senin azabından korunmak ancak sana sığınmakla mümkündür. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin Peygambere iman ettim"** diye duâ et, eğer o gece ölürsen İslam üzere ölmüş olursun. Berâ dedi ki: Bu duânın kelimelerini iyice ezberlemek için tekrarlayıp durdum ve; **"Gönderdiğin Rasûlüne iman ettim"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Gönderdiğin Peygamberlerine iman ettim"** de buyurdular. (Buhârî, Vudu': 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Berâ'dan değişik şekilde de rivâyet edilmiş olup sadece bu rivâyette **"namaz için abdest aldığın gibi abdest al"** ilavesi vardır.

3575- Abdullah b. Hubeyb (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Karanlık ve yağmurlu bir gecede bize duâ etmesi için Rasûlullah (s.a.v.) aramaya çıkmıştık. Ben kendisine yetiştim. Oku dedi. Ben de bir şey okuyamadım tekrar oku dedi. Ben yine bir şey okumadım tekrar oku deyince ne okuyayım? Dedim. **"Sabah ve akşam İhlas, Nas ve Felak sûrelerini üçer defa okursan her şeye karşı sana yeterlidir"** buyurdular. (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ebû Saîd el Berrad, Esîd b. ebî Esîd olup Medînelidir.

BÖLÜM: 118

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'DEN DEĞIŞIK DUÂ ÖRNEKLERI

3576- Abdullah b. Büsr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), babamın yanına misafir olarak gelmişti. Kendisine yemek ikram ettik, ondan yedi sonra kendisine hurma getirildi. Rasûlullah (s.a.v.), hurmayı yiyor ve çekirdeğini iki parmağıyla atıyordu, şahadet parmağı ile orta parmağını birleştirdi ve (Şu'be diyor ki: Hurma çekirdeğinin iki parmakla atılması bu hadisle gösterilmiş oldu.) çekirdeği iki parmağıyla attı sonra kendisine içecek getirildi Rasûlullah (s.a.v.) bundan içti sonra onu sağındaki kişiye verdi. Babam, Rasûlullah (s.a.v.)'in devesinin yularını tutarak **"bize duâ et"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Allah'ım onlara verdiğin rızıkları bereketli kıl onları bağışla onları esirge"** diye duâ etti. (Müslim, Eşribe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Abdullah b. Büsr'den değişik şekilde de rivâyet edilmiştir.

3577- Rasûlullah (s.a.v.)'in azâdlı kölesi Bilâl b. Yesâr b. Zeyd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu bize aktarmıştır: **"Her zaman diri ve hiç kimseye ihtiyacı olmayan kendisinden başka ilah bulunmayan O büyük Allah'tan bağışlanma diler ve tevbe ederim derse savaştan kaçmış olsa bile Allah onu bağışlar."** (Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilinmektedir.

BÖLÜM: 119

Ø ALLAH'TAN AFIYET ISTENMELI MI?

3578- Osman b. Huneyf (r.a.)'den rivâyete göre, gözleri görmeyen bir adam Peygamber (s.a.v)'e geldi ve: **"Allah'ın bana afiyet vermesi için bana duâ et"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"İstersen duâ edeyim ama sabretmen senin için daha hayırlıdır"** buyurdu. Adam: **"Duâ et"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ona güzelce abdest almasını ve şu duâlarla duâ etmesini emretti: **"Allah'ım Rahmet Peygamberi Peygamberin Muhammed ile senden istiyor ve sana yöneliyorum. Bu ihtiyacım konusunda ben rabbime yöneliyorum. Allah'ım o Peygamberini bana şefaatçi kıl."** (İbn Mâce, İkame: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ancak bu şekliyle Ebû Cafer el Hatmî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Osman b. Huneyf Sehl b. Huneyf'in kardeşidir.

3579- Amr b. Abese (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bizzat kendisi Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **"Rabbin kuluna en yakın olduğu vakit gecenin son yarısıdır. Eğer o saatlerde Allah'ı zikredenlerden olmaya gücün yeterse sen Allah'ı zikredenlerden ol..."** (Nesâî, Mevakît: 27; İbn Mâce, İkame: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

3580- Imara b. Za'kere (r.a.)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir. Allah şöyle buyurmaktadır: **"Kullarımdan benim gerçek kulum savaşta bana kavuşup şehid olasıya kadar bile beni hatırından çıkarmaz ve daima anar."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Senedi pek sağlam değildir. Imara b. Za'kere'yi sadece bu hadisi rivâyetiyle tanımaktayız. Hadiste geçen **"mülakın kırnehü"** sözünün manası: savaş esnasında bile beni hatırlayıp anar.

BÖLÜM: 120

Ø LA HAVLE VELA KUVVETE ILLA BILLAH DEMENIN DEĞER VE KıYMETI

3581- Kays b. Sa'd b. Ubâde (r.a.)'den rivâyete göre, babası Kays'ı hizmet etmek üzere Peygamber (s.a.v)'e vermişti. Kays dedi ki: Peygamber (s.a.v) bana uğramıştı ben namazını kılmıştım ayağıyla beni dürterek sana Cennet kapılarından bir kapıyı göstereyim mi? Ben de evet dedim. Buyurdu ki: **"La havle vela kuvvete illa billah = çaba ve güç gösterebilmemiz ancak Allah'ın izni iledir."** (Müsned: 14932)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih garibtir.

3582- Saffan b. Süleym (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Yeryüzüne inen hiçbir melek yoktur ki, mutlaka: **"Çaba ve güç gösterebilmemiz ancak Allah'ın izni iledir"** derler. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 121

Ø TESBIH PARMAKLA Mı ÇEKILMELI?

3583- Yüseyre (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir. Yüseyre hicret eden kadınlardan idi dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bize şöyle buyurdu: **"Tesbih, tehlil ve takdisi elden bırakmayınız ve parmaklarınızla tesbihinizi çekiniz. Çünkü onlar da sorguya çekilecekler ve konuşturulacaklardır. Gaflete düşmeyin sonra rahmeti unutursunuz."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tesbih: *Sübhanallah demektir.*
Tehlil: *Lailahe illallah demektir.*
Takdis: *Sübhanel melikil kuddûs veya Sübbühün, Kuddusûn Rabbüna ve Rabbül melaiketi ver ruh demektir.*
Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece Hani b. Osman'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Muhammed b. Rabia, Hani b. Osman'dan rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 122

Ø SAVAŞ BAŞLAYACAĞıNDA NASıL DUA EDILIR?

3584- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), savaşacağı zaman şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım dayanağım sensin, yardımcım sensin senin verdiğin güçle düşmanlarla savaşıyorum."** (Ebû Dâvûd, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Azudî kelimesinin manası yardımcı ve dayanak demektir.

BÖLÜM: 123

Ø AREFE GÜNÜ YAPıLAN DUA HAYıRLı MıDıR?

3585- Amr b. Şuayb (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Duâların en hayırlısı arefe günü yapılan duâdır. Benim söylediğim ve benden önceki Peygamber (s.a.v)'in söylediği en hayırlı şey ise: Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Sadece O vardır. O tektir. O'nun ortağı yoktur. Saltanat O'nundur. Hertürlü eksiksiz övgüler O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Hammad b. ebû Humeyd, Muhammed b. ebû Humeyd'tir. Ebû İbrahim el Ensarî de denilir. Medînelidir. Hadisçiler yanında pek sağlam sayılmaz.

BÖLÜM: 124

Ø IÇIMIZ DE DıŞıMıZDA HAYıRLı Mı OLMALı?

3586- Ömer b. Hattâb (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana şu duâyı belletti: Deki: **"Allah'ım içimi dışımdan daha hayırlı kıl. Dışımı da yararlı kıl. Allah'ım mal aile ve çocuk bakımından insanlara verdiklerinin iyi ve hayırlısını, dalalete düşen veya dalalete düşüren olmamayı senden isterim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Senedi de pek sağlam değildir.

BÖLÜM: 125

Ø KALPLERIMIZ IÇIN NASıL DUÂ EDILMELI?

3587- Küleybil Cermî (r.a.)'nın babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in yanına girdim namaz kılmakta idi. Sol elini sol uyluğuna koymuş parmaklarını toplamış şehâdet parmağını açmış ve şöyle diyordu: **"Ey kalbleri halden hale evirip çeviren Allah'ım, benim kalbimi de dinin üzere sabit kıl."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

BÖLÜM: 126

Ø SANCıLı ANLARıMıZDA NASıL DUÂ ETMELIYIZ?

3588- Muhammed b. Sâlim (r.a.)'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Sabit el Bünanî bana: **"Ey Muhammed!"** dedi. Sancılandığın zaman elini sancılandığın yere koy ve şöyle duâ et: **"Allah adıyla uğradığım şu ızdırabın şerrinden Allah'ın güç ve kudretine sığınırım. Sonra elini kaldır. Sonra aynı şeyi tek olarak tekrar et. Çünkü Enes b. Mâlik, Rasûlullah (s.a.v.)'den bunu böylece anlatmış olduğunu bize aktarmıştı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Muhammed b. Sâlim, Basralı bir ihtiyardır.

BÖLÜM: 127

Ø AKŞAM VAKTI NASıL DUÂ ETMELI?

3589- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana öğretti ve şöyle buyurdu: De ki: **"Allah'ım bu akşam ezanı gecenin başladığını gündüzün sona erdiğinin ve senin davetinin sesleri ve namaz vaktinin girişidir. Senden beni bağışlamanı dilerim."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ancak bu şekliyle biliyoruz. Hafsa binti ebî Kesîr'in ne kendisini ne de babasını tanımıyoruz.

3590- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kişi tam bir samimiyetle: "la ilahe illallah" derse büyük günahlardan sakındığı sürece göğün kapıları kendisine açılır ve o kelime arşa ulaşır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3591- Ziyâd b. Alaka (r.a.)'nın amcasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım! Ahlakın amellerin ve arzuların kötülerinden sana sığınırım."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ziyâd b. Alaka'nın amcası Peygamber (s.a.v)'in sahabisi olan Kutbe b. Mâlik'tir.

3592- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte namaz kılmakta iken cemaatten bir adam: **"Büyükler büyüğü Allah'tır. Sayısız hamdler Allah'a mahsustur. Sabah akşam Allah'ı tesbih ve tenzih ederim"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Şöyle şöyle diyen kimdi?"** buyurdu. Cemaatten biri; **"Benim, Ey Allah'ın Rasûlü"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Ona hayran oldum göğün kapıları onun için açıldı."** İbn Ömer diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim günden beri bu kelimeleri bırakmadım. (Müslim, Mesacid: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Haccac b. ebû Osman, Haccac b. Meysere es Savvaf'tır. Ebû's Salt diye künyelenir. Hadisçiler yanında güvenilen bir kimsedir.

BÖLÜM: 128

Ø HANGI SÖZ ALLAH'A DAHA SEVIMLIDIR?

3593- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Zerr'i hastalığı münasebetiyle ziyaret etmişti. Veya Ebû Zerr hastalığı dolayısıyla Rasûlullah (s.a.v.)'i ziyaret etmişti; **"Anam babam sana feda olsun, Ey Allah'ın Rasûlü! hangi söz Allah'a daha sevimlidir?"** Dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah'ın melekleri için seçtiği söz ki şudur: **"Rabbimi hamdiyle tesbih ederim. Rabbimi hamdiyle tesbih ederim."** (Müslim, Mesacid: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 129

Ø EZANLA KÂMET ARASıNDA NE ISTEMELIYIZ?

3594- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ezanla kamet arasında yapılan duâ geri çevrilmez."** Bunun üzerine ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! öyleyse hangi duâyı yapalım?"** dediler. Şöyle buyurdu: **"Allah'tan afv ve afiyet dileyiniz hem bu dünya hemde ahiret için."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisteki: **"Öyleyse hangi duâyı yapalım? Rasûlullah (s.a.v.) dünya ve ahirette afv ve afiyet dileyin"** sözünü Yahya b. Yemân ilave etmiştir.

3595- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ezan ile kamet arasında yapılan duâ geri çevrilmez."** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadisi aynı şekilde Ebû İshâk el Hemedanî, Büreyde b. ebî Meryem el Kûfi'den ve Enes'den rivâyet etmiş olup bu rivâyet daha sahihtir.

3596- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Müferridun olanlar geçip gitmişlerdir. **Ey Allah'ın Rasûlü! Müferridun kimlerdir?"** dediler. Şöyle buyurdu: **"Allah'ı zikretmeye, Allah'ı hatırından hiç çıkarmamaya düşkün olan kimselerdir ki Allah yaptıkları bu hayırlı işten dolayı onların günahlarını kaldırırda onlar Allah'ın huzuruna çok hafif ve yüklerinden kurtulmuş olarak gelirler.** (Müsned: 7940)

Bu hadis hasen garibtir.

3597- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ı tenzih ederim, Allah'a hamdolsun, Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Sadece Allah vardır ve O Allah en büyüktür" demem, güneşin üzerine doğduğu her şeyden bana daha sevimlidir."** (Müslim, Zikr: 17)

3598- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Üç kimsenin duâları geri çevrilmez. Oruçlu, İftar edinceye kadar, Adil hükümdar ve mazlumun duâsı ki Allah onu bulutların üzerine kaldırır. Göğün kapılarını onun üzerine açar ve şöyle buyurur: İzzetim hakkı için kısa bir süre sonra olsa da sana mutlaka yardım edeceğim."** (İbn Mâce, Sıyam: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Sa'dan el Kummî, Sa'dan b. Bişr'dir. Hadisçilerin ileri gelenleri İsa b. Yunus ve Ebû Âsım kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir. Ebû Mûcâlid Sa'd et Taî'dir. Ebû Müdelleh ise Âişe'nin azatlı kölesidir. Kendisini sadece bu hadiste tanıyoruz. Kendisinden bu hadis daha uzun ve değişik şekilde de rivâyet edilmiştir.

3599- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım bana öğrettiğin ilimle beni yararlandır bana yarayacak olan ilmi bana öğret. ilmimi artır. Her zaman ve zeminde sana hamdolsun. Cehennemliklerin halinden Allah'a sığınırım."** (İbn Mâce, Dua: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 130

Ø MELEKLER ALLAH'A KULLUK YAPAN KULLARı NASıL ÖVERLER?

3600- Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanların sevap ve günahlarını yazan meleklerden başka Allah'ın yeryüzünde dolaşan melekleri vardır ki Allah'ı hatırlayıp devamlı gündemde tutan toplulukları görünce aradığınıza koşun diye çağrışırlar ve hemen oraya gelerek dünya semasına kadar onları çepeçevre kuşatırlar. Allah, o meleklere sorar: Kullarımı hangi hal üzere bıraktınız? Onlar da derler ki: Sana hamd ediyorlar seni en büyük olarak kabul ediyorlar ve seni daima gündemde tutuyorlar. Allah: Beni gördüler mi buyurur. Melekler: Hayır diye cevap verirler. Allah: Beni görselerdi durumları nasıl olurdu? Melekler: Seni görmüş olsalardı. Şüphesiz daha çok hamd ederler daha çok seni büyük kabul ederler ve daha çoğunlukla seni gündemde tutarlardı. Allah: O kullarım neyi istiyorlar? Buyurur. Melekler: Cenneti istiyorlar derler. Allah: Cenneti gördüler mi? buyurur. Melekler: Hayır derler. Allah: Görmüş olsalardı durum nasıl olurdu? Buyurur. Melekler: Cenneti görmüş olsalardı onu daha çok isterler ve hırslanırlardı, derler. Allah: Hangi şeyden sığınıyorlar? Der. Melekler: Cehennem'den derler. Allah: Cehennemi gördüler mi? buyurur. Melekler: Hayır derler. Allah: görselerdi durum nasıl olurdu? der. Melekler: Cehennemi görselerdi elbette ondan daha çok kaçarlar ondan daha çok korkarlar ve ondan daha çok Allah'a sığınırlardı, derler. Allah: Sizler şâhid olunuz ki ben onları bağışladım. Melekler: O toplum içinde isteyerek oraya gelmeyen fakat bir ihtiyaç için orada bulunan günahkar kimseler de vardır, derler. Allah: Onlar öyle bir topluluktur ki onların yanında**

bulunanlar affedilmekten mahrum bırakılmazlar." (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, Zikr: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 131

Ø YETMIŞ ZARARKAPıSı HANGI DUA ILE KAPANıR?

3601- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: **"Güç ve kuvvetimiz ancak Allah iledir" sözünü çokça söyle çünkü o Cennetin hazinelerindendir."** Mekhul dedi ki: **"Her kim güç ve kuvvetimiz ancak Allah iledir, Allah'ın azabından kurtuluş ancak ona sığınmakla mümkündür derse" Allah o kimseye yetmiş zarar kapısını kapatır bu kapıların en azı ise fakirliktir."** (Müsned: 8054)

Tirmizî: Bu hadisin senedi muttasıl değildir. Mekhul, Ebû Hüreyre'den hadis işitmemiştir.

3602- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her peygamberin kabul edilecek bir duâsı vardır. Ben ise bu duâmı şefaat olarak ümmetim için sakladım. Bu şefaatim Allah'a ortak koşmadan ölenlere mutlaka ulaşacaktır."** (Buhârî, Deavat: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 132

Ø ALLAH'A YAKLAŞMAMıZA GÖRE ALLAH'TA BIZE YAKLAŞıR

3603- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah şöyle buyurur: **"Ben kulumun bana olan tahminine göre ona muamele ediciyim o beni gündemde tuttuğu sürece kendisiyle beraberim. Beni içinden anıp hatırlarsa ben de onu kendi kendime anıp hatırlarım. Beni bir topluluk içersinde gündeme almışsa ben de onu onlardan daha hayırlı bir toplum arasında hatırlarım. Bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana, bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse ben de ona koşarak gelirim."** (Buhârî, tevhid: 27; Müslim, Zikir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadisin tefsiri hakkında A'meş'den şöyle rivâyet edilmiştir: **"Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım demek; Bağışlanmam ve rahmetimle demektir."** Bazı ilim adamları buradaki yaklaşmayı bağışlama ve rahmetle tefsir etmekte ve şöyle demektedirler: **"Kul, Allah'a itaatle ve emrettiği ibadetlerle yaklaşırsa Allah'ın bağışlaması ve rahmeti de o kimseye adeta koşar"** demektir.

Saîd b. Cübeyr, Bakara 152. ayeti hakkında şöyle demiştir: Bana itaatle kim beni hatırlarsa bende o kimseyi bağışlamamla hatırlar ve karşılarım. Abd b. Humeyd, Hasan b. Musa'dan, Amr b. Haşim er Remlî vasıtasıyla İbn Lehia'dan, Atâ b. Yesâr'dan ve Saîd b. Cübeyr'den bu hadisi aynı şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 133

Ø HANGI ŞEYLERDEN ALLAH'HA SıĞıNMALıYıZ?

3604- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cehennem azabından Allah'ha sığınınız. Kabir azabından Allah'a sığınınız. Mesih Deccâl'ın fitnesinden Allah'a sığınınız. Ölüm fitnesinden ve hayatta olan insanların fitnesinden Allah'a sığınınız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Usûl Bilgisinin Gereği:

Asıl mevzuya girmeden şunu belirtmek isteriz: Usûl bilgisi hadîslerden istifâde için şarttır. Usûl bilmeyince hadîslerden ahkâm çıkarmak imkânsız hâle gelir. Usûl, bu açıdan bir nevi istifâde metodudur. Onun için "usûl"e metodoloji de denmiştir. Bilindiği üzere hadîs dinimizin ikinci kaynağıdır. İster Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılmasında, isterse Kur'ân'da bulunmayan meselelerin, dinimizin ruhuna uygun şekilde açıklanıp değerlendirilmesinde olsun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine şiddetle ihtiyacımız var. Rivâyet kitaplarına müracaat ettiğimiz zaman bir kısım problemlerle karşılaşıyor, istifâdede zorluk çekiyoruz. İşte Usûl bilgisi bu müşkilatları çözmeye ve rivayetlerden kolayca istifâde etmeye yarar.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/476.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

En Meşhur Öğrencilerinden

- İbnil Munsifi Şemsuddin Ebu Ubeydillah Muhammed bin Halil ed-Dimeşki (803 H)
- İbnil Liham el-Hanbeli Alauddin Ebul Hasan Ali bin Muhammed ed-Dimeşki Vaktinde Hanbelilerin şeyhidir (803H).
- Muhammed es-Sadi Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed bin Muhammedes Sadi el-Ensari (820 H).
- İzzüddin el-Makdisi Muhammed bin Behaeddin Ali bin İzzüddin Süleyman elMakdisi Salihiye 'deki Muzafferi camisinin hatibi (820 H)
- Ali bin Muhammed el-Hatbi Şemsuddin elHanbeli, Muhaddis, Kahirede vefat etti (825 H)
- Şemsuddin İbni Zehre Muhammed bin halid bin Musa el-Hımsi, el-Hanbeli (830 H).
- İbni Nasrullah Muhibbuddin Ahmet bin Nasr el-Bağdadi, kadılar kadısı ve Mısır müftüsü (844 H).
- Ebu, Şa'r Zeynuddin Abdurrahman bin Süleyman el-Hafiz (844 H).
- İbnir Ressam Şihabüddin Ebul Abbas Ahmet bin Ebi Baekir, Haleb ve Hama'da kadılar kadısı (baş kadı) (844 H).
- Ez-Zerkeşi Ebu Zer Abdurrahman bin Muhammed el-Mısri el-Hanbeli (846 H).
- İbnir Ressam Şihabüddin Ebul Abbas Ahmet bin Ebi Bekir, Haleb ve Hama'da kadılar kadısı (Baş kadı) (844H).
- Ez-Zerkeşi Ebu Zer Abdurrahman bin Muhammed el-Mısri el-Hanbeli (846 H).
- Şemsuddin el-Makdisi Muhammed bin Ahmet Mekke'de Hanbelilerin kadılar kadısı (855 H).
-Alaaddin Ali bin Mahmud Hama'da (771H) doğdu, Hanbeli kadısı, hafiz Hama ve Dimeşk'in kadılığını yaptı, Kahire'de sekizinci yüzyılın ortalarında vefat etti. Şihabüddin Ahmed bin Ali İbn Muhammed el-Ensari el-Hanbeli ed-Dimeşki es-Salihi (864 H).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRKALTINCI HADİS

HER SARHOŞLUK VEREN HARAMDIR

Ebu Bürde'den Oda Abbasından, O da Ebu Musal Eşrai'den rivayet etti: Peygamber (s.a.v.) onu Yemen'e gönderdi, orada yapılan içeceklerden ona sordu, o nedir? buyurdu. Dedi ki: Bit ve Mizr'dir. Ebu Bürde'ye; bit nedir? denildi, bal şerbetidir dedi. Mizr: Arpa suyudur dedi, bunun üzerine; "her sarhoşluk veren haramdır" buyurdu. Bunu Buhari tahric etti.1
Bunu Müslim'de tahric etti, lafiz: "Rasulullah (s.a.v.) beni ve Muaz'ı Yemen'e gönderdi, dedi ki:
"Ya Rasulullah, bizim yerimizde arpadan mizr diye bir içecek baldan bit denilen içecek yapılıyor" bunun üzerine:
"Her şarhoşluk veren haramdır" buyurdu. Müslim'in bir rivayetinde de buyurdu ki: "Namazda her sarhoşluk veren haramdır." Onun bir rivayetinde de: "Rasulullah (s.a.v.)'e sonlarıyla birlikte cevamiul kelim (toplayıcı, çok içerikli, özlü kelimeler) verilmişti, buyurdu ki: "Namazda sarhoşluk veren her sorhoşluk vericiyi yasaklıyorum."
Bu hadis aklı örten her uyuşturucular haramlığı hususunda asıldır, Allah Teala kitabında uyuşturucuların haram kılınışı gerekli kılan sebebe zikretti içkinin ilk haram kılınışı namaz vaktinin geliş vaktiydi, bu bazı muhacirlerin namaz kılıp namazında kıraatı yanlış okuyunca olmuştu, bunun üzerine şu ayet indi: (Ey iman edenler ne söylediğinizi bilinceye kadar sarhoşken namaza yaklaşmayın) (Nisa: 4/43) Rasulullah (s.a.v.)'in çağrıcısı namaza sarhoş yaklaşmasın diye çağırıyordu.1 Sonra Allah Teala şu kavliyle mutlak olar konu haram kıldı: (?eytan iki ve kumar yoluyla aranıza düşmanlık ve kin sokmak; Sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?) (Maide: 5/91) İçki ve kumarın haram kılınış sebebini zikretti, o da şeytanın aralarına düşmanlık ve kin sokmasıdır, çünkü sarhoş olanı aklına halel gelir (kopukluk) belki insanların mallarına ve canlarına musallat olur, belki öldürmeye de varabilir bu tasallut, o da kötü (içkide) kötülüklerin anasıdır, onu içen nefsi öldürür, zina eder, belki küfür de eder.
Bunun için seleften bir topluluk dedi ki: İçki içene öyle bir saat gelir ki ona Rabbini bilmez, Allah ise onları kendisini bilsinler diye yarattı, zikretsinler, ibadet etsinler, itaat etsinler diye yarattı, bundan kaçınmaya sebeb olan şey, kul ile Rabbini marifeti ev ona zikri ve ona yakınışı arasına giren, engel olan şey haram kılınmıştır, o da sarhoşluktur, bu uykunun zıddıdır, çünkü Allah insanları buna göre yarattı ve ona (uykuya) mecbur etti, bedenleri ancak onunla kıvama gelir, o çalışma ve yorgunluktan dolayı onlar için istirahattır, bu Allah'ın en büyük nimetlerindendir, mümin ihtiyacı kadar uyunca ve uyanınca Allah'ı zikreder, ona yakarır ve dua eder, uykusu ona namaz ve zikir için yardımcı olur.
Bunun için sahabeden bir adam dedi ki: Ben kıyamımın ecrini beklediğim gibi uykumdan da ecrini bekliyorum. Kumar da Allah'ın zikrinden ve namazdan alıkor, çünkü kumarcı kalbiyle onnu üzerine düşer, onunla meşgul olur, bütün menfaat ve önemli işlerin aksatır, hatta nerdeyse o da boğulduğundan dolayı onları hatırlamaz.

(1) Sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai ve ibni Hibban tahric etti (Camiul usul 6/65, Neylül Evtar 8/173).
(1) Sahihtir, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai, İsrail rivayetinden tahric etti, o da Ebu İshak'tan, o da Amr bin ?erahbil'den, O da içkinin haram kılınışı kıssasında Ömer bin Hattab'tan rivayet etti (İbni Kesir tefsir: 1/500).
(3) Nesai Osman'dan mevkuf olarak, ibni Hibban merfu olarak tahric etti.
Bunun için Ali (r.a.) satranç oynayan bir topluluğa uğrayınca dedi ki: "Üzerine düşüştüğünüz bu timsaller nedir?"1 Temsiller (şekiller) üzerine ibadet edenlere benzetti. Hadiste geldi ki: "İçkiyle mübtela olan puta tapan gibidir"2 çünkü kalbi onunla alakalıdır. Puta tapanı ona ibadeti terketmediği gibi nerdeyse o da onu terkedemez.
Bu Allah'ın kullarına kalblerini kendine bilmeye boşaltması için yaratması sırrına zıddır kalblerini onu bilmek, sevmek, ondan korkmak, onu zikretmek, yakarmak, dua etmek için yaratmıştır. Kulun zarureti olmadıkça ve hali zararı da varsa ve kul ile yukarıda sayılan şey arasına engel olarak giriyorsa haram kılınmıştır.
Ali'den satranç oynayanları görünce şöyle dediği rivayet edilir: "Siz bunun için yaratılmadınız."3 Burdan kumarın haramlığı bilinir, ister para karşılığı ister karşılıksız olsun aynıdır, satranç ta tavla gibidir4 veya ondan daha şerlidir, çünkü ashabımız Allah'ı anmak ve namazdan tavladan daha fazla oyalıyor.
Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Her sarhoşluk veren haramdır, namazdan sarhuşluk veren (alıkoyan) her şey haramdır" bununla ilgili hadisler Peygamber (s.a.v.)'den mütevatirdir.
Sahihayn ibni Ömer'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Her sarhoşluk veren içkidir her içki de haramdır." Müslim'in lafzı: "Ve her sarhoşluk veren haramdır."5
Yine Sahihayn Ayşe (r.a.)'den tahric etti Peygamber (s.a.v.) bit hakkında soruldu, buyurdu ki: "Sarhoşluk veren her içecek haramdır" Müslim'in bir rivayetinde: "Sarhoşluk verici her içecek haramdır"1 bu hadisi Ahmed, Yahya bin Main ve ashabı doğruladı ve bununla delil getirdi, ibni Abdil Ber hadis ilmi ehlini icmasını nakletti ve Peygamber (s.a.v.)'den sarhoşluk vericinin haramlığının rivayet edildiğini nakletti.
Bazı Hanefi fakihlerin ibni Main'den bu hadis hakkındaki ta'nına dair naklettileri şeye gelince bu ondan sabit olmamıştır.2 Müslim Ebu Zübeyr'den tahric etti. O da Cabir'den, o da Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Her sarhoşluk veren haramdır."3 Bu görüşe müslüman alimlerin, sahabeleri, tabiri ve onlardan sonra gelen alimlerin cumhuru katıldı, bu Malik, ?afii, Leys, Evzai, Ahmed, İshak, Muhammed bin Hasan ve başkalarının görüşüdür, bu Medine ehlininde icmasıdır, buna Kufe ehli alimlerinden bir gurub alimler muhalefet etti ve dediler ki:İçki özellikle üzümden yapılan içkidir, onun haricindeki ise ancak sarhoş edici miktar haramdır, daha aşağısı haram değildir, onlar her ne kadar bu hususta ictihad sahibi ve mağfiret olunmuş iselerde, ve içlerinde din ve ilim imamları olsada alimler onlara itiraz ettiler.
İbnil Mübarek dedi ki:Nebi hakkında sahih olarak İbrahim dışında bir kimseden, yani Nahai dışında kimseden bir ruhsat bulamadım5 bunun için imam Ahmed hakkında sahih birşey oluşunu inkar etti ve içecekler kitabını tasnif etti ve hakkında ruhsatla ilgili birşey zikretmedi, mestler üzerine mesh hakkında bir kitab tasnif etti ve bazı selefin itirazını zikretti ona denildi ki:
"Meshte kıldığın gibi içeceklerde de neden ruhsat kılmadın?" Dedi ki:
"Sarhoşluk vericiler hakkında sahih bir hadis yoktur."

(1)Eserin senedi munkatıdır, ibni Ebi ?eybe, Abd bin Humeyd, ibn iEbid'dünya eğlencelerin kınaması kitabında, ibnul Münzir, ibnu Ebi Hatim, Beyhaki ?ubeler de Ali (r.a.)'den tahric etti (Dürrül Mensur: 4/577).
(2)Sahihtir, ibni Mace Ebu Hureyre'den ve Ahmed tahric etti, adamları sahih rivayet adamlarıdır, ibni Hibban da sahihinde tahric etti (Terğib ve Terhib: 3/255)Bezzar, Abdullah bin Amr'dan tahric etti Mecmau'z zevaid: 5/70.
(3)Beyhaki rivayet etti, sahih değildir.
(4)Fars krallarında birinin koyduğu bir oyundur, insanlar arasında tavla bilinir, tavla hakkındaki söylediği kabullenemez, Said bin Cübeyr, Muhamed bin Sirin, Hişam bin Urve, ?a'bi ve başkaları oynadı (Terğib ve Terhib'te satranç hakkındaki alimlerin sözlerine bak: 4/49).
(5) Hadis sahihtir, bu lafizla Müslim, Darekutni: "Her sarhoşluk veren içkidir, her sarhoşluk veren haramdır" lafzıyla Buhari, Müslim, Ahmed, Malik Muvatta'da,Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai tahric etti (Camiu'l usul: 6/69, Neylül Evtar: 8/173, Nasburraye: 4/295) bu mütevatir hadistir, onsekiz sahabeden rivayet edildi. (Nazmul mütenasir:S: 99).
(1)Sahihtir, Ahmed, Malik, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai tahric etti (Camiul usul: 6/64, Neylül Evtar: 8/173).
(2)Bu hadise ta'n ibnu Main'den sabit değildir, Hafiz Zeylei bunu Nasbur'rayede söyledi:(4/295)bu sözü hadis kitablarının hepsinde bulamadım, Allah en iyisini bilir, bilakis Ebu Caferen Nehhas ibnu Main'den Ayşe hadisi hakkında: Babta en sahih hadis dediğini nakletti.
(3) Müslim ve Nesai Cabir'den tahric etti, sahihtir (Camiul usul: 6/70).
(4)Nesai ondan rivayet etti.
Her sarhoşluk verenin içki olduğuna delillerden biri de: İçkinin haramlığı hakkında Medine ehlinin yanlarında bulunan içecekler hahkında sormaları sebebiyle indi orada üzüm içkiside yoktu, eğer içkinin haramlığı ayeti yanlarında bulunanı kapsıyor olmasaydı hakkında sordukları şey hakkında açıklama olmamış olurdu ve sebebe mahal olan kelamın genelinden hariç olurdu bu da imkansızdır. İçkinin haramlığı inince, bize ulaştı kibir topluluk yanlarındaki içecekleri döktü, bu onların o kaçınılması emrolunan içki olduğunu anlamalarının delilidir.
Buhari'nin2 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi: Haram kılındığı zaman bize içki haram kılındı, üzüm içksini az buluyorduk, içkimizin geneli: Kuru ve yaş hurmaydı.
Ondan şöyle dediği rivayet edildi: İçki haram kılındığında ben Ebu Talha, Ebu Dücane ve Süheyl bin Beyda'ya kuru ve yaş hurma içkisi veriyordum, onların en küçüğü ve onların sakisiyken ben onu attım, bez o vakit onu içki sayıyorduk .3
Sahihayn'de onun şöyle dediği rivayet edildi: Bizim Fadih diye isimlendirdiğiniz şu yaş hurma içkisinden başka içkimiz yoktu.4 Müslim'in sahihinde5 onun şöyle dediği rivayet edildi: Allah içkinin haram kılındığı ayeti indirdi, Medine'de hurma içeceğinden başka içecek yoktu.
Buhari'nin sahihinde6 ibni Ömer'den şöyle dediği rivayet edildi: İçkinin haramlığı indi, o gün Medine'de beş içecek vardı, onlardan üzüm şarabı yoktur. Sahihayn'da ?a'bi'den o da ibni Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:Ömer (r.a.)Minbere kalktı ve dedi ki:İçkinin haramlığı indi, o beş şeydendir.S: 329 Üzüm, bal, buğday, arpa ve hurma, içki aklı örten şeydir.1 Bunu imam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ?abi'den tahric etti, o daNuman bin Beşir'den, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti.2

Tirmizi, ?abi'den, onun da ibni Ömer'den onun da Ömer'den söylediği sözü zikretti ve en doğru olduğunu zikretti, ibnul Medini de böyle dedi, Ebu İshak Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etti: Ömer dedi ki: Aklı örtüpte köleyi azad ettiren içkidir, bizim nerden üzüm içkimiz olacak?3
Müsned'de4 imam Ahmed Muhtar bin Fülfül'den şöyle dediğini rivayet etti:Enes bin Malik'e kaplardan içecek hakkında sordum, dedi ki:Rasulullah (s.a.v.) ziftlenmiş kaptan yasakladı, buyurdu ki:
"Her sarhoşluk veren haramdır, ona:
"Doğru söyledin, dedim. Yemeğimiz üzerine bir iki içinde böyledir" dedi ki:
"Sarhoşluk verenin azıda çoğuda haramdır ve dedi ki:İçki üzüm, hurma, buğday, arpa ve darıdandır, bunlardan içkileştirdiğin içkidir." Bunu Ahmed, Abdullah bin İdris'ten tahric etti: Muhtarı işittim, diyordu ki dedi ki ve zikretti. Bu isnad Müslim'in şartı üzeredir, Müslim'in sahihinde.5 Ebu Hureyre Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "İçki şu iki ağaçtandır:Hurma ve üzüm."bu hurmanın şırasının (içkileştirilmiş halinin) haram oluşunda açıktır. Sarhoşluk verenin azınında haram olduğu açıkça bildirildi, Ebu Davud, ibni Mace ve Tirmizi'nin tahric edip güzeldir dediği, Cabir hadisinde Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır."6

(1)Eser sahihtir, Buhari sahihinde içecekler kitabı rakam 5'te tahric etti (7/190)'a müracaat et.
(2)Buhari içecekler kitabında tahric etti rakam 5 bak: 7/196.
(3)Buhari ve Müslim tahric etti (Nevevi'nin Müslim şerhi: 13/149, Sahihi Buhari, Kitabul Eşribe: 6,(7/190).
(4)Nevevi'nin Müslim şerhi: 13/151.
(5)Sahihi Buhari Kitabul Eşribe: 5, (7/190) Neylül Evtar: 8/173).
(1) Buhari, Müslim tahric etti (Buhari Kitabul Eşribe), (7/190).
(2)Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi (1873) tahric etti ve dedi ki:Bu hadis garibtir, babta Ebu Hureyre'den de hadis vardır.
(3)İbnu Ebi ?eybe ve Abdurrazzak Musannef'inde tahric etti.
(4)Hadis Müslim'in şartı üzere sahihtir, Ahmed Müsned'de tahric etti.
(5)Sahihtir, Buhari haric cemaat tahric etti (Ahmed, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi (1876)Nesai, ibni Mace)(Neylül Evtar: 8/172).
(6) Hadis mütevatir, sekiz sahabeden rivayet olunmuştur (Nazmul Mütenasir S: 100). Cabir hadisini Ebu Davud, Tirmizi (18667, ibni Hibban, ibni Mace Tahric etti (Nasburraye: 4/301-302).
Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti ve güzeldir dedi Ayşe (r.a.)Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Her sarhoşluk veren haramdır, Farakın1 haram ettiğinden bir avuçta haramdır"2 bir rivayette de: "Ondan ağız dolusu haramdır."3 Ahmed bunu delil aldı ve mezhebi budur. Sahih değildir, diye hakkında:Bu adam abartmıştır. Nesai bu hadisi Sa'd bin EbiVakkas ve Abdullah bin Amr rivayetinden tahric etti, onlarda Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti4 Peygamber (s.a.v.) başka vecihlerden de rivayet edildi, zikri uzun gider.
İbnu Aclan Amr bin ?uayb'tan rivayet etti, dedi ki:Ebu Vehbel Ceyşani anlattı,Yemen heyeti Peygamber (s.a.v.)'e geldi, ona Yemen'ede olan içeceklerden sordular, ona baldan yanılan bit'in ve arpadan yapılan mizr'in ismini verdiler. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ondan sarhoş oluyor musunuz?"
"Eğer çok içersek sarhoş oluyoruz" dediler, buyurdu ki:
"Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır" bunu Kadı İsmail tahric etti.5 Sahabe (r.a.)Peygamber (s.a.v.)'in:"Her sarhoşluk veren haramdır." Sözünü delil getiriyordu, Peygamber (s.a.v.) döneminde ve daha sonra çıkan sarhoşluk verici çeşitlerinin haramlığını söylüyorlardı, ibni Abbas'a Bazak hakkında sorulduğu gibi, dedi ki:Muhammed (s.a.v.)Bazak'ı görmedi, sarhoşluk veren haramdır, bunu Buhari tahric etti6 sarhoşluk veriyorsa bu genel kelimeye dahil olduğuna işaret ediyor.
Bil ki aklı gideren sarhoşluk verici iki çeşiddir: Birincisi:kendisinde lezzet ve neşe olandır, bu içilmesi haram olan ikidir. Müsned'de7 Talkel Hanefi'den şöyle dediği rivayet edildi: "O peygamber (s.a.v.)'in yanında oturuyorken, ona bir adam dedi ki:S: 331
"Ey Allah'ın rasulü, yerimizde meyvelerimizden yaptığımız içecekler hakkıda görüşünüz nedir" (s.a.v.) buyurdu ki:
"Sarhoşluk vericiden soran kimdir, onu içme, müslüman kardeşine içirme, nefsimi kudreti elinde tutana yemin olsun ki -veya kendisiyle yemin edilenle yemin ederim ki- onun sarhoşluk lezzetini isteyerek onu kim içerse, kıyamet günü Allah ona (cennet) içkilerinden içirmez."Alimlerden bir gurub dedi ki:İster bu içki camid, ister akıcı, ister yenilen, ister içilen, ister buğdaydan veya hurmadan, veya sütten olsun aynıdır, üzüm ve başkasından yapılan ve lezzeti ve sarhoşluk vericiliği için yenilen haşişeyide buna dahil ettiler.
Ebu Davud'un süneninde1 ?ehr bin Havşeb, ümmü Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:Rasulullah (s.a.v.) her sarhoşluk veren ve gevşiklik verenden yasakladı"
İkincisi: Aklı giderip sarhoşluk veripte lezzeti bulunmayan şeydir, bence ve benzeri gibi (Hindistan'da yetişen bir bitki) Ashabımız dedi ki: Eğer tedavi ihtiyacından dolayı kulanırsa, kuvvetli zanne göre de selamet bulması ise caizdir.
Urve bin Zübeyr'den rivayet edildi ki: Ayağı kanser oldu ayağını kesmek istediler, ona doktorlar dedi ki:Aklın gidinceye kadar sana bir ilaç içireceğiz kesmenin acısını hissetmeyeceksin, bunun üzerine reddetti, ve dedi ki:Aklının ondan gittiği ve rabbini bilemeyince kadar içtiği bir halkın içeceği zannetmedim.2 Ondan şöyle dediği rivayet edildi: Benimle rabbimin zikri arasına giren şeyi içmem. Eğer bunun tedavi ihtiyacından başka bir gaye için kullansa kadı, ibnu Ukayl ve Muğni sahibi gibi ashabımızın çoğu dedi ki: Haramdır, çünkü o aklın gitmesine sebebtir, ihtiyaçta yoktur, sarhoşluk vericinin içilmesi haram kılınmıştır.

(1) Medine'de bilinen bir ölçektir, onaltı rıtılı kapsar.
(2)Hadis hasendir, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi; (1867) tahric etti ve dedi ki:Hadis hasendir (Neylül Evtar: 8/179.
(3)Hadis hasendir, ibni Hibban doğruladı, Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti (1867).
(4) Hasendir, Nesai Sa'd ve ibni Amr'dan tahric etti.
(5) Hadisin isnadı zayıftır senedinde Ebu Vehb el-Ceyşani var (Deylem bin Hevşa') İbni Hibban güvenilir gördü ibnul Kattan dedi ki:Hali meçhuldür (Mizanul İtidal: 4/585).
(6)Buhari Eşribe kitabında tahric etti; (23)(7/195)Bazak:Pişirilmiş içkidir.
(7)Ahmed ve Taberani tahric etti Heysemi Mecma'da (5)70) dedi ki: Ahmed'in adamları güvenilirdir. Yine ibni Ebi ?eybe'de tahric etti.
(1) Ebu Davud Ümmü Seleme'den, yine Ahmed, Beyhaki, ibni Ebi ?eybe tahric etti, ?eyh bin Havşeb'in zayıflığı sebebiyle isnadı zayıftır (Camiul usul: 6/66.)
(2)İbni Asakir ve Zehebi Siyeru alemin nübelada (4/480) zikretti, kıssanın tamamlayıcısı: Testereyi sol ayağının üzerine koydu, onda bir his olduğunu duymak, onu kesince şöyle dedi:Eğer aldırsa, bıraktında, eğer bela verdinse afiyette verdin.
Hanş er Rahabi İkrime'den, o da ibni Abbas'dan merfu olarak rivayet etti -onda zayıflık vardır-: Kim aklını götüren bir içecek içerse, kebair kapılarında bir kapıya gelmiştir."1
Onlardan bir taife dedi ki İbnu Ukayl Fünunda onlardandır: Bu haram olmaz, çünkü onda lezzet yoktur, içki kendisine şiddetli eğlence olduğundan haram olmaz, çünkü benc ve benzerinde neşe ve şiddet yoktur, çoğunluğun görüşü üzere: Bunu ihtiyaç dışında alsa, onunla sarhoş olsa ve karısını boşasa, boşamasının hükmü, sarhoşun boşamasının hükmüdür, bunu ashabımızın çoğu söyledi, ibni Hamid kadı ve ?afii'nin ashabı gibi Hanefiler dedi ki: Talakı gerçekleşmez, sebeb olarak onda lezzet olmayışını gösterdiler, bu onların haram kılmayışına delildir.
?afiiler dedi ki: O haram kılınmıştır, onunla birlikte talakını gerçekleşmesi hususunda iki vecih vardır: Ahmed'in kelamın zahiri: Sarhoşun talakına zıd olarak talakı gerçekleşmez, bunu kadı tevil etti ve dedi ki: Bunu Hanefileri susturmak için dedi, inadığından dolayı değil, kelamın akış buna muhtemeldir hadde gelince içerisinde şiddet ve neşe bulunan sarhoşluk vericileri kullanmakla gerekli olur çünkü o nefsileri kendisine davet ediyor, had ondan azarlayıcı uzaklaştırcı olarak konuldu.
Kendisinde lezzet ve neşe olmaksızın sorhuşluk veren ise onda tazir dışında bir şey yoktur o ölü, domuz, yemek, kan içmek gibidir, çoğunu sarhoşluk verdiği şeyin azının haramlığı görüşünde olan alimlere göre, bunun çoğunu içene had vurulacağı görüşündedir, eğer tevil ederek helallığına itikad etse de böyledir, bu ?afii ve Ahmed'in görüşüdür Ebu Sevr buna muhaliftir, dedi ki: Tevilinden dolayı had vurulmaz, bu velisiz nikah gibidir, yine velisiz nikahlananın haddi hususunda hilaf vardır, fakat doğrusu ona had vurulmaz, onunla tevil ederek şıra (sarhoşluk ediciliği bulunan) içkiye onu ayıran ayrım yaptı, nebizin içimi haramlığı üzerinde icma bulunan içmeye vesiledir, velisiz nikah böyle değildir, çünkü o üzerinde icma bulunan zinaya ihtiyaç bırakmaz, ondan sakınmayı mucibtir. Ahmed'den ifade olunan şudur: Tevil ederek nebizi içene had vurulur. Çünkü tevili zayıftır, kendisinden haddi, savmaz, o Esram'ın rivayetinde dedi ki: Nebizi tevil ederek içene had vurulur, velev ki imama üç boşamayla havale edilmiş olsun, sonra da tevil ederek üç boşamayı bir kere de kullanmak bir boşamadır dese, imam da: O üç boşamadır, araları açılmaz (bir kerede üç bir sayılmaz) görüşünde olsa (yine böyledir) ve dedi ki: Bu onun gibi değildir, bunun durumu Allah'ın kitabı ve resulunun sünnetinde açıktır, içkinin haramlığı ve onların fadih içtikleri bildirildi, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Her sarhoşluk veren haramdır" bu açıktır, kesin (üç) boşamasıda açıktır, bu insanların hakkında ihtilaf ettiği bir şeydir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Alimlerin Suyuti'ye Övgüleri

İbnu'l-'İmad el-Hanbeli'nin övgüsü:
"-Hadisleri senediyle rivayet eden, muhakkik, müdakik, kıymatle ve faydalı eserler sahibi... İlahi kudrete inanan bir insan için ciddi bir şekilde yazılıp hazırlanan eserlerinin çokluğu keramet olarak yeter."[1]
İmama Şevkani'nin övgüsü:
"-Kur'an ve sünnet hususunda büyük bir imam. İctihada yönelik ilimleri tam olarak kat be kat kuşatmış, bunlardan ortaya çıkan ilimleri de bilen bir insan"[2]
Yine onun için şöyle der:
"-Tüm ilimlerde zirveye çıktı, akranlarını geçti ve adı yayılıp şöhreti duyuldu. Hadiste el-Camiu's Sağir ve el-Cami'l Kebir gibi eserler, tefsirde ed-Dürrü'l Mensur, el-İtkan fi Ulumi'l Kur'an gibi eserer yazdı. Her daldaki eserleri makbuldür. Kendisi tüm bölgelerde güneş gibi olmuştur"[3]

---

[1] Şezeratu'z Zeheb: 8/51.
[2] İrşadu'l Fuhul s.254.
[3] El-Bedru't Tali', s. 328-329.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Kur'an'ın Dışında da Vahiy Geldiğine İşaret Eden Ayetler;

"Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana olan lütfu cidden büyük olmuştur."[1]
"Nitekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi (kötü inanç, fikir, söz ve fiillerden) arındıran, size Kitap ve hikmeti ve bilmediklerinizi öğreten bir peygamber gönderdik."[2]
"Hakikaten Allah mü'minlere lütufta bulunmuştur. Çünkü onlara içlerinden bir peygamber gönderdi, onlara (Allah'ın) ayetlerini okuyor, onları (günahlardan) temizliyor ve onlara Kitab'ı ve hikmeti öğretiyor…"[3]
"Hem evlerinizde Allah'ın ayetlerinden ve hikmetten (size) okunanları düşünün!.."[4]
Allah Teala'nın Kur'an'da Rasulüne ve Müslümanlara öğrettiğini, yine onlara indirdiğini ifade ettiği "hikmet"; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetidir. Zira Allah'ın kitabında ifade ettiği "Kitap"; Kur'an'dır. Kitabın peşine de hemen hikmeti zikretmiştir. "Hikmet" i sünnetten başka bir şeye hamletmek caiz değildir.[5]
Evzai, Hassan Bin Atiyye'nin şöyle dediğini nakleder; "Cibril, Kur'an'ı indirdiği gibi sünneti de peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e indiriyordu."[6]
"O hevasından konuşmaz, O kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir."[7]
Ayette peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in asla hevasından konuşmayacağı genel ifadesinden sonra yine genel bir hüküm ile Onun konuştuklarının vahiyden ibaret olduğu belirtilmiştir. Buna bağlı olarak ayette özellikle ; "nutk = konuşma" fiilinin seçilmiş olması ve bu gibi makamlarda genellikle kullanılan "tilavet = okuma" ve "kıraet = okuma" fiillerinin tercih edilmemiş olması da dikkat çekicidir. Eğer burada sadece Kur'an kasdedilmiş olsaydı bu fiillerden biri kullanılabilirdi.[8]
Ebul Beka bu ayet hakkında der ki; "Kur'an ve Hadis, Necm suresi 3-4. ayetleri deliliyle Allah'tan inen bir vahiy olarak insanlığa meydan okuyorlar. Şu kadar var ki icaz ve tahaddi açısından Kur'an, sünnetten ayrılır. Çünkü Kur'an'ın lafızları levhi mahfuzda yazılıdır. Onda ne Cibril'in ne de Rasulullah'ın bir tasarrufu vardır. Hadislere gelince muhtemelen onlar, sırf mana olarak Cibril'e inmiş, o da onlara ifade elbisesini giydirerek Rasule açıklayıp ilham etmiş, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de onları fasih bir ibare ile kurallarına uygun olarak ifade etmiştir."[9]
Sünnet'in vahiy olduğuna delil olan diğer ayetler; " :De ki; (ben, bu hakikatleri beyan eden) o peygamberlerden farklı (şeyler söyleyen) biri değilim, ne bana, ne de size ne yapılacağını da bilmem. Doğrusu (ben) ancak bana vahyedilene tabi olurum ve ben sadece (Allah'ın azabından haber veren) apaçık bir korkutucuyum."[10]Kıblenin değiştirilmesinden bahseden Bakara suresi 144. ayeti, daha önce Beytul Makdis'in kıble olmasının emredildiğini ifade eder. Halbuki Kur'an'da böyle bir emir olmadığına göre bu emir vahyi gayri metluv olan sünnet ile olmuştur.
"Hani peygamber zevcelerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Bunun üzerine o zevce bunu haber verip Allah da ona bunu açıklayınca, (peygamber) bunun ancak bir kısmını bildirmiş, bir kısmından vazgeçmişti. Artık bunu kendi eşine söyleyince o zevce; "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber de; "her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan (Allah) haber verdi" dedi."[11]
Kur'an'da, bu ayette geçen o hanımının ifşa ettiği haber açıklanmadığı gibi, Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği söz de zikredilmemiştir. Şu halde o vahyi gayri metluv olan sünnet ile haberdar edilmiştir.
Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün sözleri, fiilleri ve tasarrufları Yüce Allah'ın kontrolü altındadır. Kendi ictihadıyla ortaya koyduğu dini söz ve fiillerinde yanılsa bile, bunlar da Allah Azze ve Celle tarafından düzeltilmiştir.[12] Allah Teala Onun ictihadını kesinleştirdiği sırada onun ictihadı, hükmen vahiy olur.[13]
Bünyamin Erol, "Sahabenin Sünnet Anlayışı" adlı eserinde; "…Kur'an vahyi dışında Allah- Cebrail- Rasulullah arasındaki vahiy iletişimi gayet sınırlıdır, zannedildiği gibi o kadar fazla değildir."[14] Diyor. Bünyamin Erul, şayet Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in Cebrail aleyhisselam ile bütün görüşmelerine tanık olmuş gibi bir ifade kullanıyor. Adama " Sen nereden biliyorsun?" diye sormazlar mı?

---

[1] Nisa, 113
[2] Bakara, 151 bkz.: Bakara, 129
[3] Al-i İmran, 164 bkz.: Cum'a, 2
[4] Ahzab, 34
[5] Bunu Katade, Hasan ve Yahya Bin Ebi Kesir radıyallahu anhum de rivayet etmiştir.; Şafii Risale(s45) Suyuti Miftahul Cenne(s.64) Taberi(2/99,4/163) Lalekai Şerhu UsulisSünne(1/71) İbni Abdilberr Cami(1/17) Hatib elFakih(1/88) İbni Kesir(1/343) Razi Tefsir(3/474) İbni Teymiye Fetava(1/69) İbni Kuteybe Te'vil(s.307) Abdulgani Hucciyetus Sunne(s335) Necati Kara Kur'an- Sünnet Bütünlüğü(s222) Taberi(2/99)
[6] Darimi(1/117) İbnu Kuteybe Te'vil(s166) Kurtubi(1/33) Abdurrezzak(11/255) Fezari Siyer(315) Şatıbi Muvafakat(4/24) İbni Mübarek Zühd(2/23) İbni Abdilberr Cami(496) Hatib Kifaye(s12) Kasımi Kavaid(59) Ebu Zehv Hadis(s59)Miftahul Cenne(s74)İbni Teymiye Fetava(3/314) Suyuti elHavi(1/360) Mekhul bunu mürsel olarak rivayet eder;Ebu Davud Merasil(s361) Kurtubi(1/39) Ebu Zehv Hadis(s11)
[7] Necm, 3-4
[8] Doç.Drr.Mevlüt Güngör, "Kur'an'ın Hz.Peygamberin Sünnetine Verdiği Değer" (sempozyum tebliği) Bkz.: Taberi(4/163) Lalekai Şerhu UsulisSünne(1/71) İbni Abdilberr Cami(1/17) İbni Kuteybe Te'vil(s307)
[9] EbulBeka Külliyat (s.722)
[10] Ahkaf, 9
[11] Tahrim, 3
[12] Bunun örnekleri için bkz.: Tevbe, 43,84, Enfal, 67, İsra, 74, Ahzab, 2,37 Abese, 1-10,Yunus, 94, En'am,35,52, Tahrim,1, Nisa, 105, Münafikun, 6.
[13] Bikai Nazm(19/43)Ebu Zehv elHadis(s13) Muhammed Süleyman Aşkar Ef'alirRasul(s30)
[14] Bünyamin Erul Sahabenin Sünnet Anlayışı(s226)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Delil Oluşu:

a: Kur'andan deliller ve bununla ilgili ayetleri alimlerin tefsir etmeleri.
b: Sünnetten deliller.
c: İcmadan delil.
d: İmamların sünnetin delil oluşu ile ilgili sözleri.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âdem (a.s.)'ın, Evlatlarının Kimisinin Cehennemlik Olmasından Dolayı Üzüntüsü

66) Enes bin Malik (r.a.)'dan, Ebû Zer (r.a.)'dan şöyle bir hadis rivayet ettiğini bildirmiştir: Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"Ben Mekke'de iken evimin tavanı yarıldı ve oradan Cebrail (a.s.) inip göğsümü yardı ve orasını zemzem suyu ile yıkadı, sonra da içi hikmet ve iman dolu bir altın testi getirdi, testiyi göğsüme döktü, sonra da orayı kapattı. Sonra elimden tutup beni dünya semasına yükseltti. Dünyanın semasına geldiğimiz vakit Cibril (a.s.) semanın kapıcısına:
"Aç" dedi. Bekçi de:
"Kim o?" diye sordu. Cibril (a.s.):
"Cibril" diye cevap verdi. Kapıcı:
"Yanında kimse var mı?" diye sordu. Cibril de:
"Evet, benimle beraber Muhammed (s.a.s.) var" dedi. Kapıcı:
"Ona elçi gönderildi mi?" diye sordu. Cibril de:
"Evet" dedi. Kapıyı açınca dünya semasına girdik. Orada oturmakta olan bir adam gördük, sağında ve solunda bir takım insanlar vardı. Sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında da ağlıyordu. (Yanına gidince):
"Salih Peygamber ve salih evlada merhaba" dedi. Cibril'e:
"Bu kimdir?" diye sordum.
"Bu Âdem (a.s.)dır" Sağ ve sol tarafında olanlar onun evlatlarının ruhlarıdır. Sağda bulunanlar cennetlikler, sol tarafta bulunanlar da cehennemliklerdir. Bundan ötürü sağ tarafına bakınca güler sol tarafına baktığında da ağlar" dedi.
Bundan sonra da ikinci semaya çıkarıldım. Cibril oradaki kapıcıya:
"Aç" dedi. Bu da ilk söylediğinin aynısını söyledi. Sonra kapıyı açtı.
Râvî olan Enes (r.a.) der ki: "Resûlullah (s.a.s.), semalarda Âdem, İdris, Musa, İsa, İbrahim (a.selam) peygamberlerle karşılaştığını belirtti, ancak konumlarını tespit etmedi. Sadece Âdem (a.s.) ile dünya semasında, İbrahim (a.s.) ile altıncı semada karşılaştığını zikretti."
Enes (r.a.) devamla şöyle dedi:
"Cebrail (a.s.), Nebî (s.a.s.)'i, İdris (a.s.)'ın yanından geçirdiğinde o:
"Salih Peygambere ve salih olan evlada merhaba" dedi. Resûlullah (s.a.s.) de Cebrail'e: (a.s.):
"Bu kimdir?" diye sordum. Cibril de:
"Bu İdris'tir" diye cevap verdi. Sonra Musa (a.s.)'ın yanından geçtim. O da:
"Salih kardeşe, salih peygambere merhaba" dedi. Cibril'e:
"Bu kimdir?" diye sordum. Cibril de:
"Bu Musa'dır" dedi. Sonra İsa (a.s.)'ın yanından geçtim. O da:
"Salih kardeşe ve salih olan evlada merhaba" dedi. Cebrail'e:
"Bu kimdir?" diye sordum. O da bu "İsa'dır" dedi. Sonra İbrahim (a.s.)'ın yanından geçtim: O da:
"Salih Peygamber ve salih evlada merhaba" dedi. Ben de
"Bu kimdir?" diye sordum. Cibril de:
"Bu İbrahim'dir" dedi.
Ravilerden İbn Şihab (r.a.) dedi ki:
"Bana İbn Hazm, İbn Abbas ile Ebû Habbe el-Ensarî'nin daha sonra Resûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ettiklerini haber verdi. *"Sonra yine yükseltildim, öyle ki, kalemlerin gıcırtısını duyar oldum."*
İbn Hazm ve Enes bin Malik (r.a.), Resûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu söylediler:
"Allahu Teâlâ ümmetime elli vakit namazı farz kıldı. Böylece geri döndüm, Musa'nın (a.s.) yanından geçerken:
"Allah (c.c.) senin ümmetinin üzerine neyi farz kıldı?" diye sordu. Ben de:
"Elli vakit namazı" dedim. Musa (a.s.):
"Rabbine dön, senin ümmetin buna gücü olmaz" dedi. Ben de geri döndüm. Rabbimiz bir cüzünü indirdi. Sonra tekrar Musa (a.s.)'a geldim:
"Rabbim benim için yarısını indirdi" dedim. Musa (a.s.) da:
"Rabbine dön, senin ümmetin buna güç yetiremezler" dedi. Rabbime tekrar gittim, Rabbim:
"Onu beş vakte indirdim, ama bu beş vakit için elli vakit namaz (sevabı) vardır. Benim katımda söz değiştirilmez" diye buyurdu. Sonra tekrar Musa (a.s.)'a geldim. Yine "Rabbine dön" dedi ve Ben de bunun üzerine:
"Rabbimizden haya ettim" diye cevap verdim. Sonra Cibril (a.s.) benimle birlikte çıktı, benimle birlikte Sidretü'l-Münteha'ya (en son noktaya) kadar geldi. Orada onu, ne olduğunu bilmediğim renkler kapladı. Sonra cennete alındım, baktım ki içeride inciden boncuk dizileri bulunmakta, toprağı ise misktendir."[1]

***

[1] Müttefekun aleyh. Buhârî (349), Müslim (163) "Namaz Kitabı" başlığında bu hadis geçmiş idi. Müslim rivayetinde de (inşallah) ileride gelecek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

227) Arefe Günü Orucu (Arefe Gününde Ve Muharremin Dokuz Ve Onuncu Gününde Tutulan Orucun Fazileti)

* Faziletli günler ve ameller hakkında bkz. 1274-1279[1]

1253. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e arefe günü tutulan orucun fazileti soruldu; o da: *"Geçmiş bir yılın ve gelecek bir yılın günahlarına kefâret olur"* buyurdu.[2]

* (Fecr: 89/2)'deki on gün (Hac: 22/28)'deki belirli günler (Bakara: 2/197)'deki sayılı günler Kurban bayramı ve teşrik günleri olarak da yorumlanmıştır. Dolayısıyla bu günleri ibadetle ve oruçla geçiren kimseye geçmiş ve gelecek birer yıllık günahlarına kefaret olmaya yetecek kadar sevap ve rahmet verilir. [3]

1254. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aşûre gününde oruç tuttu ve oruç tutmayı tavsiye etti."[4]

1255. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e aşûre günü tutulan orucun kıymeti soruldu; o da: *"Geçmiş bir senenin günahlarına kefâret olur"* buyurdu.[5]

1256. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: *"Gelecek seneye kadar yaşayacak olursam, muharrem ayının dokuzuncu günü oruç tutarım."*[6]

* Yahudilerin aşure günü oruç tuttukları kendisine haber verilince Rasûlullah (s.a.v.) onlara benzememek için bir gün öncesinden tutmaya niyetlenmiştir. Onlara benzememek için aşureden bir gün önce veya bir gün sonrasıyla tutmak (9-10 veya 10-11 veya 9-10-11) uygun olur.[7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 365.
[2] Müslim, Siyâm 196, 197. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 54; Tirmizî, Savm 48; İbni Mâce, Siyâm 40.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 365.
[4] Buhârî, Savm 69; Müslim, Siyâm 127, 128.
[5] Müslim, Siyâm 197. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 54; Tirmizî, Savm 48; İbni Mâce, Siyâm 40.
[6] Müslim, Siyâm 134. Ayrıca bk. İbni Mâce, Siyâm 41.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 365.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

308) Pislik Yiyen Deveye Binme Yasağı (Dışkı Yemeye Alışmış Erkek Veya Dişi Deveye Binmenin Mekruh Olduğu. Böyle Bir Hayvan Temiz Yem Yer De Etinden Pislik Kokusu Giderse Kerâhetin De Kalmayacağı)

1696. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pislik yemeye dadanmış deveye binmeyi yasakladı.[1]

*** Cellale:** Her türlü pislik, daha doğrusu insan ve hayvan pislikleri de yiyen (domuz gibi) ve bu işe alışmış olan, etinde, sütünde ve terinde ve tersinde bunların etkisi görülen hayvan demektir. Bu hayvanlar küçükbaş ve büyükbaş da olabilirler. Bunların eti ve sütü yasaklanmıştır. Binilmemesi, herhalde teri vasıtasıyla insanlara bu pisliğin koku ve nem olarak bulaşması olabilir. Bunların etleri ve sütlerinin gıda olarak kullanılabilmesi için herbir hayvan için değişik zaman birimlerinde hapsedilmeleri uygun görülmüştür. Temiz ahırlarda temiz gıdalar verilmek suretiyle bir hafta ile kırk gün arasında besiye alınan bu hayvanlar ancak kesilip yenebilir.
Müslüman yediği, içtiği ve kullandığı herşeyin temiz olmasına son derece dikkat eder.[2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Cihâd 47, Et'ime 24, 33, Eşribe 14; Tirmizî, Et'ime 24; Nesâî, Dahâyâ 43, 44; İbni Mâce, Zebâih 11.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 496.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Hz. Aişe:

Sünnete hizmeti büyük olanlardan biri Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yegane bâkire zevceleri ve Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk (radıyallahu anh)'ın kızıdır. Annesi Ümmü Rumân'dır. 2210 adet hadîs rivâyetiyle müksirûn arasında yer alır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onunla, Hz. Hatice'nin vefatından üç yıl sonra evlenmiştir. Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'nın vefatı hicretten üç yıl önce olmuştur, dört veya beş yıl önce öldüğü de söylenmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le nikahlandığı zaman Hz. Aişe altı veya yedi yaşında idi. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hicretten sonra Medine'de gerdek yapmıştır ve bu sırada Hz.Aişe dokuz yaşındadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Aişe'ye Kızkardeşi Esmâ'nın oğlu Abdullah İbnu Zübeyr'in ismiyle Ümmü Abdillah diye künye vermiştir.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Peygamberimizin (aleyhissalâtu vesselâm) yanında müstesna bir yeri vardı. Onu diğer zevcelerinden daha çok severdi. "Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü "serîd"in diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir" derdi.[1] Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Ashab'tan biri hediye göndermek istese Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Aişe'yle beraber olduğu günü kollardı. Çünkü onunla birlikte olduğu zaman gelen hediyeleri kabul ederdi. Bu durum diğer hanımların şikâyetine sebep oldu. Hepsinin gününde gelen hediyeleri kabul etmesini taleb ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öbürleri adına teklifi getiren Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'ya cevap vermez. Üç defa ısrar edince:"- Ey Ümmü Seleme! Aişe hakkında beni üzmeyin. Zira, Allah'a yeminle söylüyorum, hiçbir zaman ondan başkasının yorganı altında iken bana vahiy gelmemiştir." cevabını verir.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın risâlet şahsiyeti nokta-i nazarından Hz. Aişe'nin üstünlüğünü te'yid eden şu vak'a da kayda değer: Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Aişe! İşte Cebrâil! Sana selam söylüyor" buyurur. Hz. Aişe de: "Ve aleyhi's-selam ve rahmetullahi" der.Hz. Aişe'nin faziletini tesbit ve te'yid eden bir diğer rivâyette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onunla evlenmesi söz konusu olduğu sıralarda, Cebrail (aleyhisselam) rü'yada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yeşil renkli bir ipek kumaş içerisinde Hz. Aişe'nin suretini göstererek: "İşte senin dünyada ve âhirette zevcen" buyurur. Rivâyetler, Hz. Aişe'nin rüyada, bu şekilde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a iki defa gösterildiğini belirtir.Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Zâtu's-selâsil Gazvesi'ne komutan yapmıştı. (Yanında en sevgili kimse olduğum için beni komutan yaptığını düşünerek) huzuruna çıkarak:
"Ey Allah'ın Resûlü, size, insanların en sevgili olanı kimdir?" dedim.
- *"Aişe!"* diye cevap verdi.
- "Sonra kim?" dedim. Bu sefer de:
- *"Babası!"* diye cevap verdi".
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer zevcelerine karşı tefâhur için, kendisinin on noktadan üstün olduğunu söyleyecektir:
"Ben on vasıfla üstün kılındım: Cebrâil suretimi getirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bâkire olarak sâdece benimle evlendi, annesi ve babası da muhâcir olan zevcesi sâdece benim. Allah, benim suçsuzluğum üzerine semâdan âyet indirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benimle berâber iken vahye mazhar olurdu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ben aynı kabtan guslederdik, ben onun önünde uzanmış yatarken namaz kılardı, (hastalığında ben tedâvi ettim) benim göğsüme dayalı olarak benim odamda ve benim gecemde son nefesini verdi, benim odamda defnedildi."
Rivâyetler Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Cebrâil (aleyhisselam)'i odasında, Dıhye suretinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le alçak sesle konuşurken gördüğünü belirtir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu rü'yetin vukuuna -tahkikle- kâni olunca: *"Şurası muhakkak ki, büyük bir hayır gördün"* buyurmuştur.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya tanınan bu imtiyazlı durum, gerçekten boşa değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiği risalet'e, yani İslâm'a hizmeti büyük olmuştur. Herşeyden önce, müstesnâ bir kabileyete sâhiptir. Zekîdir. Çok hadîs bilmenin yanında, hadîslerden hüküm çıkarmada mâhirdir, yâni fıkıh yönü de vardır. Şa'bî gibi bazıları Abdullah İbnu Ömer için bile: "İyi bir hadîsçi olmakla birlikte, iyi bir fakîh değildir" dedikleri halde, sahâbenin büyüklerinin Hz. Aişe'den ferâiz sorduğunu, Ata'nın: "Aişe insanların en fakihlerinden, rey yönüyle en isabetlilerindendir." dediği belirtilir. Ebu Musâ: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı olan bizler herhangi bir hadîs'i anlamak veya herhangi bir meseleyle ilgili hadîs hatırlamakda zorluk çeksek Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya sorardık da onda mutlaka bir ilim (hadîsse yorumunu, hâdiseyse hükme bağlıyacak uygun bir hadîsi) bulurduk" der. Mesruk, Hz. Aişe'den bir hadîs rivâyet etse, hadîsin kıymetini tebârüz ettirmek için: "Bana Sıddık'ın kızı Sıddîka, kusurlardan tebrie edilmiş kusursuz zât (el-Berî'etu'l-Müberre'e) rivâyet etti" derdi. Zührî de:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer zevcelerinin ve hattâ bütün kadınların ilmi toplansa, Aişe'ninki hepsini geçer" demiştir.
Aslında Hz. Aişe'nin üstünlüğü hadîs ve fıkıh bilgisine münhasır değildir. Devrinde muteber olan pek çok "kültür" dalında mümtaz olduğu belirtilir. Bu cümleden olmak üzere Urve: "Ben, der, fıkıhta olsun, tıpta olsun, şiirde olsun, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan daha bilgin birisini görmedim." Urve devamla: "Aişe'nin, ifk kıssasından başka hiçbir fazileti olmasa bile, tek başına bu rıza, fâzîlet olarak ona yeter, zira kıyamete kadar okunacak olan Kur'ân'ın bir bahsi onun hakkında nâzil olmuştur" der".[2]
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çok rivâyette bulunurdu. Kendisinden, başta Hz. Ömer pekçok sahâbe ve Tâbiîn hadîs rivâyet etmiştir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın ondan naklettiği hadîslerden bir tanesi şudur:
"Ata binin, ok atın, ayakkabı giyin. Yabancıların ahlâkından, içki içilen bir sofraya oturmaktan sakının. Bir erkek veya kadın mü'min için peştemalsiz -hastalık hâli hâriç- hamama girmesi helâl değildir". Zira, Aişe (radıyallahu anhâ) bana bildirdi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) -benim yatağımda oturmuş halde iken- buyurdu ki: *"Hangi mü'mine kadın, örtüsünü kendi evinden başka bir evde bırakırsa, kendisi ile Aziz ve Celîl olan Rabbi arasındaki edeb perdesini yırtmış olur".*
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) dindar ve son derece cömerttir. Yıl orucu (savmu'd-dahr) tuttuğu rivâyetlerde gelmiştir. Sehâvetiyle ilgili olarak Ümmü Zerre (radıyallahu anhâ) şunu anlatır: "İbnu Zübeyr Hz. Aişe'ye yüzbin (dirhem)lik bir meblağı iki torba içinde gönderdi. Hz. Aişe bir tabak istedi. O gün oruçlu idi. Bu paraları tabak tabak halka dağıttı. Akşam olunca: "Kızım iftarlığımı getir" dedi. Ümmü Zerre
"- Ey mü'minlerin annesi, o dağıttığın paradan bir dirhemiyle de kendine et aldırıp şimdi onunla iftarını yapsan olmaz mıydı?" dedi. Hz. Aişe:
"- Böyle sert olma! O zaman hatırlatsan öyle yapardım" cevabını verdi." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) yaptığı ibâdetleri yetersiz bulur, Allah'ın huzuruna öyle çıkmaktan korkardı. Bu sebeple ölüm yaklaştığı zaman, (Ebu Câfer'e göre tevbe olarak): "Keşke yaratılmasaydım, keşke bir ağaç, (şu ağacın yaprağı) olsaydım, tesbîh (ve ibâdetimi) yapar üzerimdeki (kulluk) borcumu eda ederdim" der. Keza Hz. Meryem'in sözünden[3] iktibas sûretinde "Keşke ölünce unutulup gitsem" dediği de rivâyet edilir. Bu bapta Amr İbnu Seleme'nin rivâyeti daha dokunaklıdır. Buna göre Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Allah'a kasem olsun! Bir ağaç olmayı ne kadar isterdim. Allah'a kasem olsun toprak olmayı ne kadar isterdim. Allah'a kasem olsun Allah'ın beni hiç yaratmamış olmasını ne kadar isterdim" derdi.
Yine ölümüne yakın, İbnu Abbas huzuruna girip, yukarıda kendisinden kaydettiğimiz, efdaliyetini ifâde eden vasıflarla kendisine iltifat eder. Ancak Hz. Aişe bundan memnun kalmaz. İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan sonra yanına giren İbnu'z-Zübeyr'e: "Abdullah İbnu Abbâs beni övdü, bugün artık kimsenin beni övmesini işitmek istemiyorum, unutulup gitmeyi ne kadar isterdim" der. Yine rivâyet edilir ki, Hz. Aişe ölümü sırasında şu vasiyette bulunmuştur: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra hâdiseler çıkardım, (Bu sebeple onun yanına defnedilmeye layık değilim), beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer zevcelerinin yanına defnedin." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin: *"Evlerinizde oturun"* (Ahzâb: 33/33) meâlindeki âyeti okuyunca başörtüsü ıslanıncaya kadar ağladığını görenler olmuştur.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) hicretin 57 veya 58. yılında bir ramazan günü vefat etmiştir. Vitir namazından sonra Bakî Mezarlığı'na defnedilir. Namazını da Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kıldırır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu sesselâm)'ın vefatında 18 yaşında olan Hz. Aişe, vefat ettiği zaman 66 yaşındaydı (Radıyallahu anhâ).[4]

---

[1] Serîd dilimize tirit olarak geçmiştir. Ancak bizde tirit deyince, daha ziyade bayatlamış ekmekleri değerlendirmek için yapılan ekmek-yağ karışımı bir yemek akla gelir. Araplar, bilhassa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında etli yemeği kastederler. O devirde pişmiş etten yapılan yemek çok değerlidir. Çünkü pişmiş yemek nâdir bulunurdu. (Nihâye). (İbrahim Canan)
[2] İfk hâdisesini 720 numaralı hadîs anlatmaktadır, ona bakınız. (İbrahim Canan)
[3] Meryem: 19/23.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/76-80.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Usûl Kaidelerinin Menşei:

Daha işin başında iken bilmemiz gereken mühim bir husus daha var: O da usûl kaidelerinin menşei yani kaynağıdır. Bunu bilmenin ehemmiyetini anlamak için şöyle bir soru soralım: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz ve davranışlarını değerlendirmede mi'yar ve "ölçü birimi" rolünü oynayan, bilgiler (târifler, kaideler) nereden elde edilmiştir? Bunu ilk âlimler ortaya koyarken şahsî düşüncelerinden mi çıkarmışlardır?.. Öyle ise biz de kendimize göre yeni baştan kaideler koyarak hadîsleri daha değişik anlayışlara tâbi kılamaz mıyız?.. vs.
Bazı suiniyet sahipleri, müslüman ve fakat dini hakkında câhil bırakılmış yeni nesilleri iğfal etmek için bu soruları sorup arkadan da mugalata, yalan ve yanlışla dolu cevaplar veriyorlar. Bu sebeple usûl kâidelerinin menşei hakkında bir ön bilgi gereklidir.
Hemen söyleyelim ki, Usûl-i Hadîs'in kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve sünnettir, tıpkı usûl-i fıkıh, usûl-i tefsîr ve usûlu'd-din gibi diğer dinî ilimlerin usûl'ünde olduğu üzere. Âlimler bütün prensiplerini imkan nisbetinde Kur'ân ve Sünnet'in bir sarâhat veya işâretine, bir karînesine dayandırmaya çalışmışlardır. Aksi takdirde, müşterek kaidelerden ziyâde, âlim başına bir usûl ortaya çıkardı. Nitekim bazı teferruatta, ister istemez âlimlerin şahsî yorumları girmiş ve oralarda ayrılıklar, farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar mezhepler arasındaki ihtilaflı durumlarda müessir olmuşlardır.
Hülâsa, hiçbir tereddüde mahal bırakmadan, kesin bir dine söylüyoruz ki; usûl kaideleri, menşeini yüzde seksen-yüzde doksan nisbetinde âyet ve hadislerde bulur ve değiştirilmesi mümkün değildir. Konuları işlerken, zaman zaman birçok kaidenin nassî menşeini de göstereceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/476-477.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

55) Zühdün Üstünlüğü (Dünyaya Karşı Zühdün Fazileti Dünyalığa Düşkünlüğü Azaltmaya Teşvik Dünyada İhtiyaçtan Fazlasına Sarılmamanın Gerekliliği Ve Fakirliğin Üstünlüğü)

Bu bölümdeki 7 ayet ve 34 hadis-i şeriften; dünya hayatının geçici fani ve çok kısa oyun, eğlence, süs, aldatıcı bir geçimlilikten ibaret olduğunu, dünyanın değişik görüntü, eşya ve her şeyiyle insanlara yaldızlı ve yakışıklı gösterildiğini, esas varılacak güzel yerin ahirette cennet olacağını, dünya hayatı ve şeytanın aldatmacasına aldanılmaması gerektiğini, çokluk kuruntusunun insanları oyalayıp ahiret hazırlığını unutturduğunu, Rasulullah'ın biz ümmeti için fakirlikten korkmadığını, fakat dünyalık nimetler içerisinde boğulup kaybolup gideceğimizden korktuğunu, dünyanın tatlı ve manzarasının hoş olduğunu, Allah'ın bizi bu dünyaya imtihan için gönderdiğini, dünyanın ve kadınların saptırmalarından korunmamız gerektiğini, gerçek hayatın ahiret hayatı olduğunu, ölen kimseyi malı, çoluk çocuğu ve amelinin takip ettiğini, mal ve çoluk çocuğunun geri dönüp ölünün ameliyle başbaşa kaldığını, ahiretteki azap karşısında kişinin dünyada rahat ve huzur görmediğini söylemesini, dünyada sıkıntı çekenin de ahirette cenneti görünce hiçbir sıkıntı çekmediğini beyan edeceğini, ahiretteki imkan ve nimetlerin dünyadakine göre durumunun parmağın denize daldırılmasındaki bulaşan su kadar olduğunu, Allah katında dünyanın bir oğlak ölüsü kadar bile değerli olmadığını, Rasulullah'ın Uhud dağı kadar altını olsa hemen dağıtacağını, dünyada varlığı çok olanların ahirette sevabı az olanlar olduğunu, infak ve tasadduk edenlerin bunun dışında olduğunu, Allah'a ortak koşmaksızın ölenin zina da etse hırsızlık ta etse, mutlaka cennete gireceğini, yaşantı konusunda; şartları kendimizden daha düşük olanlara bakmamız gerektiğini, üstün olanlara bakılırsa hemen ardından bir de düşük seviyede olanlara bakılması gerektiğini, altın, gümüş ve kumaşa kul olanların helak olduklarını, Ehli Suffe denilen sahabenin giyim kuşamlarının neden ibaret olduğunu, dünyanın mü'minin zindanı kafirin cenneti olduğunu, dünyada yolcu ve garib gibi olunması gerektiğini, dünyalıklardan yüz çevirince bizi Allah'ın seveceğini, insanların elinde olandan yüz çevirince de bizi insanların seveceğini, Rasulullah'ın günler boyu yiyecek bulamayıp açlıktan kıvrandığını, peygamberimizin hanımlarının kıt kanaat geçindiklerini, Rasulullah (s.a.v.)'in bıraktığı miras mallarını, ashabın kefen bile bulamadan kabirlere konulduklarını, Allah'ın yanında dünyanın sivrisinek kanadı kadar değeri olsaydı kafirlere bir yudum su bile içirmeyeceğini, dünyanın değersiz ve kıymetsiz olduğunu, Allah'ı anma ve dini öğrenme işlerinin bundan müstesna olduğunu, fazla gayrimenkul edinerek dünyaya bağlanmamak gerektiğini, ecelin bir binayı tamir etmekten bile daha yakın olacağını, ahir zaman ümmetinin imtihanının mal olduğunu, Adem oğlunun oturacağı ev, giyeceği elbise ve ekmekle su kabından başka bir hakkı olmadığını, Adem oğlunun yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve sadaka olarak verdiğinden başka malının olmadığını, Allah Rasulünü seven kimseye fakirliğin selden daha çabuk ulaşabileceğini, bir koyun sürüsüne salınmış iki aç kurdun sürüye verdiği zararın mal ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük olmadığını, müslümanın dünyadaki durumunun ağaç altında istirahat edip yoluna devam eden kimsenin durumu gibi olduğunu, fakirlerin cennete zenginlerden beş yüz sene önce gireceklerini, cennetin çoğunluğunun fakirlerden olduğunu, cehennemin çoğunluğunun ise kadınlardan oluştuğunu, Allah'tan başka her şeyin yok olacağını, dünya ve içindekilerinin yok olacağını öğreneceğiz[1]

"Dünya hayatının örneği tıpkı şuna benzer: Gökten indirdiğimiz su sebebiyle insan ve hayvanların yediği yeryüzündeki bitkiler onunla birbirine karışır ta ki yeryüzü bütün güzelliklerini takınıp süslendiği, yeryüzü ehli de kendilerini onun ürününü biçip toplamaya güç yetireceklerini zannettikleri bir sırada geceleyin ve gündüzün o yere emrimiz gelir de sanki bir gün önce o hiç bitkisiyle süslenip zengin olmamış gibi onu kökünden biçilmiş yapıverdik, süs ve zenginliğini yok ettik. İşte biz düşünen bir toplum için ayetleri böyle geniş geniş açıklıyoruz." (Yunus: 10/24)
"Onlara örnek olarak anlat: Dünya hayatı gökten yağdırdığımız yağmura benzer ki onunla yeryüzünün bitkileri büyüyüp birbirine karışır derken çok geçmeden bu canlılık ve çeşitlilik rüzgarın savurup götürdüğü çer çöpe döner. Allah'ın gücü her şeye yeter. Mal mülk ve çocuklar dünya hayatının süsleridir. Edebi ve sürekli olan dürüst ve erdemli davranışlar ise karşılığı bakımından Rabbinin katında daha değerli ve bir ümid kaynağı olarak da daha hayırlıdır." (Kehf: 18/45-46)
"Bilin ki ey insanlar bu dünya hayatı ve yaşantısı sadece bir oyundan, geçici bir eğlence ve bir süs ve aranızda bir övünme ve böbürlenme aracıdır. Mal ve evlat çoğaltma yarışından ibarettir. Bu dünyanın durumu hayat getiren yağmurun hikayesine benzer. Yağmurun yeşerttiği bitki toprağı ekenlere sevinç verir ama sonra kurur ve sen onun sarardığını görürsün. Sonra kül ufak olmuş dağılıp gitmiştir. Ve ahirette ise Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenler için çetin bir azap, itaat edenler için ise bağışlanma ve hoşnutluk vardır. Ve dünya hayatı aldatıcı bir geçimlik ve yararlanmadan ibarettir." (Hadid: 57/20)
"Kadınlara, çocuklara altın ve gümüş cinsinden birikmiş hazinelere soylu atlara, sığırlara ve arazilere yönelik dünyevi zevkler insanoğlu için çekici kılınmıştır. Bütün bu zevkler bu dünya hayatının geçici şeyleridir. Ama hedeflerin en güzeli Allah katında olandır." (Al-i İmran: 3/14)
"Ey insanlar! Şüphe yok ki, Allah'ın her konudaki verdiği söz gerçektir ve mutlaka gerçekleşecektir. O halde dünya hayatı nimet ve süsleriyle sizi ahiret hayatından alıkoyup aldatmasın. Çok aldatıcı olan şeytan da sakın sizi aldatıp Allah'ın lütuf ve bağışlamasına ümidlendirmesin." (Fatır: 35/5)
"Aç gözlülük saplantısı içinde mal mülk çokluğuyla övünmek oyaladı sizleri. Öyle ki mezarlarınıza girinceye kadar bu oyalanmaya devam ettiniz veya çokluk için mezarları bile soymaya kalktınız. Ama zamanı geldiğinde bunların boş olduğunu anlıyacaksınız. İş öyle değil ama zamanı geldiğinde ahirette azapla karşılaşınca daha iyi bilip anlıyacaksınız. Hayır Hayır kesin bir bilgiyle yaptıklarınızın ne kazandırdığını bir bilseydiniz." (Tekasür: 102/1-5)
"Bu dünya hayatı eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Ahiret yurdu ise, işte asıl hayat odur. Keşke bu gerçeği tüm insanlar bilselerdi." (Ankebut: 29/64)

457. *"Allah korkusundan ağlamak"* konusuyla ilgili pek çok hadis bulunmaktadır. Meselâ, bid'atlardan sakındırma konusunda geçen İrbâz İbni Sâriye *radıyallahu anh*'ın, " Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize kalpleri ürperten, gözleri yaşartan bir va'z ve nasihatta bulundu" anlamındaki rivayeti bunlardandır.

458. Amr İbni Avf el–Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebû Ubeyde İbnü'l–Cerrâh *radıyallahu anh*'i cizye tahsili için Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye olarak topladığı mal ile Bahreyn'den geldi. Ensar, Ebû Ubeyde'nin geldiğini duyup, sabah namazını Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kılmak üzere geldiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazı kılıp gitmeye kalkınca, Ensar önüne durdular. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onları bu vaziyette görünce gülümsedi ve:
– *"Ebû Ubeyde'nin Bahreyn'den malla geldiğini duyduğunuzu zannediyorum?"* dedi. Ensar:
– Evet, yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:
– *"Sevininiz ve sizi sevindirecek şeyler ümid ediniz. Allah'a yemin ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serilmesinden, onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyanın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum"* buyurdular.[2]

***** İnsan zengin bile olsa zühd ve tevazu içinde yaşamalı dünya malına kapılıp kalmamalıdır. Zenginliğin sorumluluğu fakirlikten ağırdır. [3]

459. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minbere oturmuş biz de onun etrafına oturmuştuk. Resûlullah şöyle buyurdu:
"Benden sonra size dünya nimetlerinin ve zînetlerinin açılmasından ve onlara gönlünüzü kaptırmanızdan korkuyorum."[4]

***** 20. Asrın insanını tek aldatan dünya nimetleri ve dünya saltanatıdır. Dolayısıyla bu dünya ve içindekiler İnsanlığı devamlı aldatıp ahiret amellerinden geri bırakmaktadır. [5]

460. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünya tatlıdır ve manzarası hoştur. Şüphesiz ki Allah dünyanın idaresini size verecek ve nasıl davranacağınıza, ne gibi işler yapacağınıza bakacaktır. O halde dünyadan sakının ve kadınlardan korunun."[6]

***** Kadınlar da tıpkı dünya gibi çekici ve saptırıcıdır. Pek çok kavgaların, kan dökmelerin bela ve musibetlere uğramanın sebeplerinden biri de kadındır dolayısıyla kadın erkek ilişkilerini islama göre ayarlamalıdır ki rahat ve huzura kavuşulsun. [7]

461. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ım! Gerçek hayat sadece âhiret hayatıdır."[8]

***** Dünya hayatı geçici olup imtihan için burada bulunmaktayız. Gerçek ve ebedi olan hayat ise ahiret hayatı olup bu dünyada ahireti kazanmaya çalışmalıyız. [9]

462. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ölen kimseyi peşinden üç şey takip eder: Aile çevresi, malı ve yaptığı işler. Bunlardan ikisi geri döner, biri ise kendisiyle birlikte kalır. Aile çevresi ve malı geri döner; yaptığı işler kendisiyle birlikte kalır."[10]

* Öyleyse bizimle birlikte olacak amellere ağırlık verip bizi cennete götürecek, cehennemden uzaklaştıracak hayırlı işlerimizle ahiretteki cenneti elde etme yolunda olmalıyız yani arzu ve emellerimizi değil amellerimizi arttırmalıyız. [11]

463. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cehennemliklerden olup, dünyada pek müreffeh hayat yaşayan bir kişi kıyamet gününde getirilip cehenneme bir kere daldırılır. Sonra:
– Ey âdemoğlu! Sen hayırlı bir gün gördün mü? Herhangi bir nimete nâil oldun mu? denilir. O kişi:
– Hayır, vallahi Rabbim! Öyle bir şey görmedim, der. Cennetliklerden olup, dünyada insanların en yoksul olanı getirilir cennete bir kere daldırılır. Ona da:
– Ey âdemoğlu! Sen herhangi bir yoksulluk ve sıkıntı gördün mü? Hiç zorluk ve darlık çektin mi? denilir. O kişi de:
– Hayır, vallahi Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim, der."[12]

* Cehennemde rahat ve mutluluk olmayacağı gibi cennette de yokluk ve yoksulluk, yorgunluk ve sıkıntı olmayacaktır. Cehennem azabı o kadar korkunç ve dehşetlidir ki kişi girer girmez tüm gördüğü iyilik ve rahatlıkları unutuverecektir. Cennette o kadar tatlı ve zevkli bir yerdir ki oraya giren dünyadaki tüm sıkıntılarını unutuverecektir. [13]

464. Müstevrid İbni Şeddâd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. O kişi parmağının ne kadarcık bir su ile döndüğüne baksın."[14]

* Ebedi olan ahiret hayatının dünya ile kıyası (büyüklük ve nimet bakımından) kabul edilmeyecek kadar farklıdır. [15]

465. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bir gün pazar yerine uğradı. Etrafında ashâbı da vardı. Resûlullah, küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladı. Onun kulağından tutarak:
– *"Hanginiz bunu bir dirheme satın almak ister?"* buyurdu. Ashâb:
– Daha az para ile de olsa biz almayız, onu ne yapalım ki, dediler!. Sonra Resûl–i Ekrem:
– *"Size bedava verilse ister misiniz?"* diye sordu. Onlar:
– Allah'a yemin ederiz ki, o diri bile olsa, kulaksız olduğu için kusurludur. Ölüsünü ne yapalım? diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah:
– *"Allah'a yemin ederim ki, Allah'a göre dünya, önünüzdeki şu ölü oğlaktan daha değersizdir"* buyurdu.[16]

466. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'le birlikte Medine'nin Harra mevkiinde yürüyordum. Derken Uhud dağı karşımıza çıkıverdi. Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem:*
– *"Ey Ebû Zer!"* dedi. Ben:
– Buyur yâ Resûlallah! Emrine âmâdeyim, dedim. Resûlullah:
"Yanımda şu Uhud dağı kadar altın olsa, bu beni sevindirmez. Bir borcu ödemek için ayırdığımdan başka da yanımda bir dinar bulunarak üç gün geçmesini istemem. – Resulullah, önüne, sağına, soluna ve arkasına elleriyle verme işareti yaparak–yanımda bulunanı Allah'ın kullarına şöyle şöyle dağıtmak isterim" buyurdu. Sonra yoluna devam etti ve:
"Dünyada varlığı çok olanlar âhirette sevapları az olanlardır. Yalnız sağına, soluna ve ardına şöyle, şöyle ve şöyle verenler müstesnadır. Fakat onlar da ne kadar azdır" buyurdu. Sonra da bana:
"Ben yanına gelinceye kadar yerinden ayrılma" diye tenbih ederek gecenin karanlığında yürüyüp gözden kayboldu. Yüksek bir ses işittim bir kimsenin Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e saldırmasından korktum. Onun yanına varmak istedim, fakat *"Ben yanına gelinceye kadar yerinden ayrılma"* buyruğunu hatırlayarak yerimden ayrılmadım. Resûl–i Ekrem yanıma gelince:
– Bir ses işittim ve ondan korktum, diye duyduğum sesten bahsettim. Hz. Peygamber:
– *"Sen o sesi duydun mu?"* diye sordu. Ben:
– Evet, diye cevap verdim. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
– *"O gelen Cebrâil idi; bana ümmetinden Allah'a ortak koşmayarak ölen kimse Cennet'e girer, dedi."* Ben:
– Zina edip hırsızlık yapsa da mı? dedim. Resûl–i Ekrem:
– *"Zina da etse, hırsızlık da yapsa neticede cennete girer"* buyurdular.[17]

* Allah'a şirk dışında tüm günahlar ya bağışlanır ya da cezası çekilerek cennete girilir. [18]

467. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Eğer Uhud dağı kadar altınım olsa, borç ödemek için sakladığım dışında, ondan yanımda bir miktar bulunduğu halde üzerimden üç gece bile geçmemesi beni sevindirir."[19]

* Müslüman kul borcuna karşı duyarlı olmalı ve çok dikkat etmelidir. Borçlanmamalı, eğer borçlandıysa onu da gününde ödemelidir. [20]

468. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hayat şartları sizinkinden daha aşağı olanlara bakınız; sizden daha iyi olanlara bakmayınız. Bu, Allah'ın üzerinizdeki nimetini hor görmemenize daha uygun bir davranıştır."[21]

Buhârî'nin rivayeti şöyledir:
"Sizden biriniz mal ve yaratılış itibariyle kendisinden üstün olan kimseye bakarsa, ardından kendinden daha düşük derecede olana baksın."[22]

* Müslüman ekonomik açıdan daima kendinden aşağıda olanlara bakmalı, ibadet ve kullukta ise kendisinden önde olanlara bakıp onlara ulaşmaya çalışmalıdır. [23]

469. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Altın, gümüş, kumaş ve abaya kul olanlar helâk oldular. Eğer onlara istedikleri verilirse hoşnut olur, verilmezse hoşnut olmazlar."[24]

* Altın, gümüş, kumaş vs. şeylere aşırı düşkün olup onlara taparcasına bağlanmak lüks ve kapitalistçe bağımlılık insanı helak eder, ahiretini perişan eder. [25]

470. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Suffe ehlinden yetmiş kişiyi gördüm. Onlardan bir tek kişinin bile üzerinde bütün vücudunu örtecek bir elbise yoktu. Ya belden aşağı giyilen bir izâr ya da belden yukarı giyilen bir kisâ vardı. Elbiselerini boyunlarına bağlarlardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerinin görülmemesi için elbisesini eliyle toplardı.[26]

471. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünya mü'minin zindanı, kâfirin de cennetidir."[27]

* Mü'min başına gelen sıkıntı ve üzüntülerden dolayı daima bu hadisi hatırlayıp ahireti kazanmaya çalışmalıdır. Kafirlere özenerek dünyanın geçici eğlence ve zevklerine dalmak insanın ebedi hayatını perişan eder. [28]

472. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim iki omuzumu tuttu ve:

"Dünyada sanki bir garip veya bir yolcu gibi ol" buyurdu. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle derdi:
Akşama ulaştığında sabahı gözetme, sabaha kavuştuğunda da akşamı bekleme. Sağlıklı anlarında hastalık zamanın için, hayatın boyunca da ölümün için tedbir al.[29]

* **Yolcu** ve **garip** demek çoluk çocuğundan ve memleketinden uzak kimse demektir. Dolayısıyla müslüman dünyaya ve insanlara aşırı meyledip bağlanmaması gerektiğini, tükenmez arzularının esiri olmaması ve Allah'a kulluk ve taatte her anını sıhhat, sağlık ve hayatını değerlendirmeyi iyi bilmelidir denmektedir. Allah Rasulünün tavsiyesi ardından hadisi rivayet eden Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın ne zaman öleceğin belli olmaz. Sabahın işini akşama, akşamın işini sabaha bırakma diyerek boş hayallere kapılmadan ahiretin tedbirini vaktiyle almanın gerekliliğini vurgulamaktadır. [30]

473. Ebü'l–Abbâs Sehl İbni Sa'd es–Sâidî *radıyallahu anh*'in söylediğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:
–Yâ Resûlallah! Bana, yaptığım zaman hem Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir iş söyle, dedi. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
– *"Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir, Allah seni sevsin; halkın elinde olandan yüz çevir, insanlar seni sevsin"* buyurdu.[31]

* Gerçek akıl sahibi düşünen kimse biraz düşünürse çok iyi anlar ki insanların ve Allah'ın sevgisi bu iki yoldan geçermiş. Fazla izaha gerek yok. [32]

474. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*, insanların dünyalıklardan elde ettiklerinden bahsetti ve:
Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gün boyu açlıktan kıvranıp, karnını doyuracak âdi hurma bile bulamadığını gördüm, dedi.[33]

475. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefât etmişti. O sırada benim evimin rafında, bir parça arpadan başka bir canlının yiyeceği hiçbir şey yoktu. Ben ondan uzun süre yedim. Sonra ölçtüm de tükeniverdi.[34]

* Bitiverecek endişesiyle evdeki yiyecek ve gıda maddelerini ölçüp hesaplamak tevekküle engel olabileceğinden bereketi giderir ve çabucak tükeniverir. [35]

476. Mü'minlerin annesi Cüveyriye binti Hâris'in erkek kardeşi Amr İbni Hâris *radıyallahu anhumâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde, geride, bindiği beyaz katırı, silahı, yolcular için vakfettiği arazi dışında, ne altın, ne gümüş, ne köle, ne câriye ve ne de başka bir şey bıraktı.[36]

* Vefatı anında arkada bıraktıkları peygamberimizin hayatının nasıl geçtiğinin göstergesidir. İşte bu miras olarak bırakılan şeyler hayatın devamı için zaruri olan şeylerdir. [37]

477. Habbâb İbni Eret *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmayı arzu ederek, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Medine'ye hicret ettik. Allah'ın ecrimizi vereceği kesinleşti. Bizden bazıları ecrinden hiçbir şey yemeden vefat etti. Onlardan biri de Mus'ab İbni Umeyr *radıyallahu anh*'dir. O, Uhud günü şehit edilmişti. Arkada, yünden yapılmış çizgili bir kaftan bıraktı. O kaftanla başını örttüğümüzde ayakları açılıyor, ayaklarını örttüğümüzde de başı açıkta kalıyordu. Neticede Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başını örtmemizi, ayaklarına da bir miktar Mekke ayrığı koymamızı emretti. Bizden bazılarının da hicretinin meyvesi olgunlaşmış ve onu devşirmiştir.[38]

* Tüm sahabi yaptığımız iyiliklerin bize dünyada peşin verilmesinden korkuyoruz diyerek endişelerini dile getirmişler ve o şekilde yaşamışlardır. (Bkz. Ahkaf: 46/20) [39]

478. Sehl İbni Sa'd es–Sâidî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Eğer dünya, Allah katında sivrisineğin kanadı kadar bir değere sahip olsaydı, Allah hiçbir kâfire dünyadan bir yudum su bile içirmezdi."[40]

* Dünya ve dünyalıkların Allah katında ne derece kıymetsiz olduğu bildirilen bu hadis bizim de aynı şekilde olmamızı istemektedir. (Bkz. Zuhruf: 43/33, Hıcr: 15/88, Taha: 20/131) [41]

479. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:
"Uyanık olunuz! Şüphesiz dünya değersizdir. Dünyada olan mal mülk de kıymetsizdir. Ancak Allah Teâlâ'nın zikri ve O'na yaklaştıran şeylerle, öğretici ve öğrenici olmak müstesnadır."[42]

* Müslümanı Allah'tan ve Allah'a yakın olmaktan uzaklaştıran dünya ve dünyalık şeylerin lanetlenmesi caizdir. Sadece Allah'ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma ve bilginin üstünlüğü bu lanetleme dışında tutulmuştur. İlim, bilgi öğrenme, öğretme ve islamı öğrenmenin kıymeti dünyalık hiçbir şeyle kıyas edilemeyecek kadar kıymetli ve değerlidir. Müslümanın yapacağı bu dünyada dinini öğrenmek için daima ya öğrenici ya da öğretici durumda olmalıdır. Dolayısıyla Kur'an'ı ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünnetini içeren kitaplar olan hadis kitaplarını bol bol okumalı ki müslümanın hayatı onlara göre şekillensin. Bu konuda 1001 numaralı hadis-i şerifin sonundaki makaleyi tekrar gözden geçirelim. [43]

480. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Çiftlik ve akar edinerek dünyaya rağbet etmeyiniz."[44]

* Müslümanı dünyaya bağlıyacak ve aşırı meşgul edip ahiretten uzaklaştıracak her şeye rağbet edilmemesi gerekir, bu davranış hoş görülmemiştir. Helal yoldan kazanca teşvik vardır. [45]

481. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Kendimize ait kulübeyi tamir ederken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza uğramıştı.
– *"Bu yaptığınız nedir?"* diye sordu. Biz:
– Yıkılmak üzereydi de onarıyoruz, dedik. Bunun üzerine:
– *"Ecelin bundan daha aceleci olacağını zannederim"* buyurdular.[46]

* Kalıcı olmadığımız bu dünyadaki evimizi tamir ediyorsak; ecelin nasıl ve ne zaman geleceği belli olmadığı için bu dünyaya aşırı bel bağlayıp ahirette cenneti elde edecek amelleri ihmal etmememiz bize tavsiye ediliyor. [47]

482. Kâ'b İbni İyâz *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi vardır. Ümmetimin fitnesi (imtihan vesilesi) de maldır."[48]

* Dünya malı biz müslümanların imtihan vesilesi olduğuna göre, bu imtihan vasıtası bizi dinimizi öğrenme ve ahiretimizi kazanmaya vesile olacak amelleri yapmamıza engel olursa Allah korusun ahiretimizi perişan ederiz. (bkz. Enbiya: 21/35, Al-i İmran: 3/186, Bakara: 2/155, Araf: 7/168, Kehf: 18/7, Mülk: 67/2, Enfal: 8/17) [49]

483. Ebû Amr –ki Ebû Abdullah ve Ebû Leylâ da denilir– Osmân İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Âdem oğlunun şunlar dışında bir hakkı yoktur: Oturacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek ekmek ile su koyacak kap."[50]

* Zaruret ve zaruri ihtiyaçların sayıldığı bu hadis-i şerife göre ev, elbise ve kap kacak dışında kullanmakta olduğumuz pek çok alet ve eşyanın alımı ve bedelini ödemede ne zorluklarla karşılaştığımız meydanda. Depremzedelerin çadırdaki eşyaları ve bizim eşyalarımız... bak ve kıyasla... zaruret ve ihtiyaç neymiş iyi tesbit et. [51]

484. Abdullah İbni Şihhîr *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelmiştim. O, *"Elhâkümü't–tekâsür"* sûresini okuyordu. Sûreyi okuyup bitirince şöyle buyurdu:
"Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey âdemoğlu! Yeyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın mı var ki?"[52]

* Yediğimiz, giydiğimiz ve verdiğimiz sadakalar bizim; diğer kasadaki kesedeki raftaki ve tüm ev eşyaları bizden sonraya kalan varislerindir. Öyleyse ne için ve kimin için çalıştığımıza bir bakalım ve iyi düşünerek yaşayalım. [53]

485. Abdullah İbni Mugaffel *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi. Resûlullah o kişiye:
– *"Sen ne söylediğini iyi düşün?"* buyurdu. Adam:
– Allah'a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi ve bu sözünü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
– *"Eğer beni seviyorsan, o halde fakirliğe karşı kendine bir zırh hazırla. Çünkü fakirlik, beni sevene yüksekten inen bir selden daha çabuk ulaşır"* buyurdu.[54]

* Peygamberi seven o gibi olmaya çalışandır. O gibi olanın da bıraktığı mirası (475'de okuduk) öyle olmalı. Eline geçen her şeyi Allah'ın rızasını kazanmak için dağıtıvermelidir. Böylece de fakirlik sel gibi hızlıca onu yakalar. Medine döneminde harblerden pek çok ganimetler gelmesine, bu günkü değerle tirilyonlar eline geçmesine rağmen hemen dağıtıp hiç birini bırakmamıştır. [55]

486. Kâ'b İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir koyun sürüsünün içine salıverilmiş iki aç kurdun o sürüye verdiği zarar, mala ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir."[56]

* Mal ve servete gömülmüş nice din tacirlerini bu hadis ne güzel açıklar. Dinini ticaretine araç yapan kimse müslüman sayılamaz. Din perdesi arkasına saklanıp işlerini yürüten sahtekarlar her dönemde bulunagelmiş; bilhassa asrımızda.... [57]

487. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hasır üzerinde yatıp uyumuştu. Uykudan uyandığında, hasır vücudunun yan tarafında iz bırakmıştı. Biz:
–Yâ Resûlallah! Sizin için bir döşek edinsek, dedik. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
"Benim dünya ile ilgim ne kadar ki? Ben bu dünyada bir ağacın altında gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binitli bir yolcu gibiyim" buyurdular.[58]

* Dünyaya ne derece bağlanacağımıza en özlü biçimde bu hadiste yer verilmiş, düşünüp anlayana... [59]

488. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Fakirler, cennete zenginlerden beşyüz sene önce girerler."[60]

* Seneler konusunda Kur'an'daki Hac: 22/47, Secde: 32/5, Mearic: 70/4 ayetlerin tefsirine bakılmalıdır. Kıyamet günü fakirlerin hesabı zenginlere göre daha kolay olacaktır. [61]

489. İbni Abbâs ve İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhüm*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cenneti yakından tanıdım; orada bulunanların çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehennemi de yakından tanıdım; orada bulunanların çoğunluğunun da kadınlar olduğunu gördüm."[62]

* Toplumda içki ve kadın her türlü kötülüğün ana malzemesidir. Dolayısıyla cehennemin çoğunluğu da kadınlardan oluşmuş oluyor. [63]

490. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennetin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğunluğu dünyada bir şeyleri bulunmayan yoksullardı. Varlıklı kimseler ise, hesaba çekilmek üzere alıkonulmuşlardı. Şu kadar var ki, onlardan cehennemlik olanların cehenneme sevkedilmeleri emrolunmuştu. "[64]

* Zenginlik ve fakirlik ikisi de imtihan vesilesi olan birer unsurdur. Zenginlik çoğunlukla insanı azdırır ve kişiyi orta yoldan alıkor. Fakir haline şükreder ve sabrederse ve Allahın rızasını kazanmaya çalışırsa cenneti elde edebilir. [65]

491. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şâirlerin söylediği sözlerin en doğrusu, Lebîd'in şu sözüdür: Biliniz ki, Allah'tan başka her şey yok olacaktır."[66]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 164.
[2] Buhârî, Rikak 7; Müslim, Zühd 6. Ayrıca bk. Buhârî, Cizye 1, Meğâzî 12; Tirmizî, Kıyamet 28; İbni Mâce, Fiten 18.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 166.
[4] Buhârî, Zekât 47, Cihâd 37; Müslim, Zekât 121–123. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 81; İbni Mâce, Fiten l8.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 166.
[6] Müslim, Zikr 99.
Bu hadis 70 numarada geçmişti bir benzeri ise 290 numaradadır.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 166.
[8] Buhârî, Rikak 1, Cihâd 33, 110, Menâkibu'l–ensâr 9, Megâzî 29; Müslim, Cihâd 126, 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 55; İbni Mâce, Mesâcid 3.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 166.
[10] Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 46; Nesâî, Cenâiz 52.
Bu hadis 104 numarada geçmişti ve gerekli açıklama orada verilmişti.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 166.
[12] Müslim, Münâfikîn 55.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 167.
[14] Müslim, Cennet 55.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 167.
[16] Müslim, Zühd 2.
[17] Buhârî, İstikrâz 3, Rikak 14; Müslim, Zekât 32.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 168.
[19] Buhârî, Temennî 2, İsti'zân 30, Rikak l4; Müslim, Zekât 31. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 8.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 168.
[21] Müslim, Zühd 9. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 58, Libâs 38; İbni Mâce, Zühd 9.
[22] Buhârî, Rikak 30. Ayrıca bk. Müslim, Zühd 8.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 168.
[24] Buhârî, Rikak 10. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 70; İbni Mâce, Zühd 8.
[25] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 168.
[26] Buhârî, Salât 58.
506'da tekrar gelecek açıklama orada verilecek.
[27] Müslim, Zühd 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd l6; İbni Mâce, Zühd 3.
[28] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 168.
[29] Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbni Mâce, Zühd 3.
574'de tekrar gelecektir.
[30] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 169.
[31] İbni Mâce, Zühd 1.
[32] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 169.

[33] Müslim, Zühd 36. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 10.
495'de gelecektir.
[34] Buhârî, Humus 3, Rikak 16; Müslim, Zühd 27. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ıme 49.
[35] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 169.
[36] Buhârî, Vasâyâ 1, Cihâd 61, 86, Humus 3, Megâzî 83. Ayrıca bk. Nesâî, İhbâs 1.
[37] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 169.
[38] Buhârî, Cenâiz 27, Menâkıbu'l–ensâr 45, Megâzî 17, 26, Rikâk 16; Müslim, Cenâiz 44. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 40.
[39] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 170.
[40] Tirmizî, Zühd 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3.
[41] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 170.
[42] Tirmizî, Zühd 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3.
1385'de tekrar gelecektir.
[43] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 170.
[44] Tirmizî, Zühd 20. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 377, 426, 443.
[45] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 170.
[46] Ebû Dâvûd, Edeb 169; Tirmizî, Zühd 25.
[47] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 170.
[48] Tirmizî, Zühd 26.
[49] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 170.
[50] Tirmizî, Zühd 30.
[51] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 171.
[52] Müslim, Zühd 3–4. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 31, Tefsîru sûre (102) 1; Nesâî, Vesâyâ 1.
[53] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 171.
[54] Tirmizî, Zühd 36.
[55] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 171.
[56] Tirmizî, Zühd 43.
[57] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 171.
[58] Tirmizî, Zühd 44.
[59] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 171.
[60] Tirmizî, Zühd 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 6.
[61] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 172.
[62] Buhârî, Nikâh 88, Rikak l6, 5l, Bed'ü'l–halk 8; Müslim, Zikr 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 11.
[63] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 172.
[64] Buhârî, Nikâh 87, Rikak 51; Müslim, Zikr 93.
260 da geçmişti.
[65] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 172.
[66] Buhârî, Menâkıbu'l–ensâr 26, Edeb 90, Rikak 29; Müslim, Birr 2–6. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 70; İbni Mâce, Edeb 41.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

50: MENÂKıB BÖLÜMLERI

BÖLÜM: 1

Ø PEYGAMBER (S.A.V)'IN DEĞERI VE KıYMETI

3605- Vasile b. Eskâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah, İbrahim oğullarından İsmail'i seçti. İsmail oğullarından kinaneoğullarını seçti. Kinaneoğullarından da Kureyş'i seçti. Kureyş'den de Benî Haşim'i seçti. Beni de Benî Haşim'den seçti"** (Müslim, Fedail 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3606- Vasile b. Eskâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, İsmail oğulların'dan kinaneyi seçti Kureyş'i de Kinâne'den seçti. Kureyş'tden de Hâşimi seçti. Haşîm oğullarından da beni seçti."** (Müslim, Fedail 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3607- Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyş oturup kendi aralarında neseblerini görüşüp konuştular ve seni de kendiliğinden yetişen süprüntü gibi bir hurma ağacına benzettiler"** dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah, mahlukatı yarattı beni de onların en hayırlılarından ve iki fırkanın (Arap ve Acem) de en hayırlısından kıldı. Sonra kabileleri yarattı. Beni de kabilelerin en hayırlısından kıldı. Sonra hayırlı aileleri yarattı beni de hayırlı aile Benî Hâşim'den kıldı. Ben şahıs olarak onların en hayırlısı aile olarak ta en hayırlısıyım."** (Müsned: 1692)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Abdullah b. Harîs, Ebû Nevfel'dir.

3608- Abbâs b. Abdulmuttalib b. ebî Vedaa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Abbâs sanki bir şey işitmiş gibi kızgın vaziyette Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), minbere çıktı ve şöyle buyurdu: **"Ben kimim?"** Ashab: **"Sen Allah'ın Rasûlüsün sana selam olsun"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Ben Abdulmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'im. Allah mahlukatını yarattı ve beni onların en hayırlılarından kıldı. Sonra insanoğlunu (Arap, Acem) iki guruba ayırdı. Beni onların en hayırlıları kıldı. Sonra onları kabilelere ayırdı ve beni en hayırlı kabile olarak (Kureyş) içinde kıldı. Sonra onları ailelere ayırdı ve beni aile olarak onların en hayırlısı kıldı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3609- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Peygamber oluşun ne zaman kesinleşti? Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Adem, cesedle ruh arasında iken."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ebû Hüreyre rivâyeti olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bu konuda Meyseretel Fecr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3610- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanların mahşer yerine çıkarılacakları gün kabrinden ilk çıkarılacak olan benim. İnsanların Allah'a vardıkları zaman hatibleri benim. Onların her şeyden ümidlerini kestikleri zaman müjdeleyici benim. Hamd sancağı o gün benim elimdedir. Rabbimin yanında ademoğullarının en değerlisi benim fakat övünmem."** (Müsned: 12013)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3611- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet elbiselerinden ilk elbise giyecek olan benim, sonra arşın sağında ben duracağım, sonra mahlukat içersinde benim makamımda benden başka duracak kimse yoktur."** (Müsned: 10549)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3612- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'tan vesileyi isteyiniz."** Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Vesile nedir?"** Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Cennet'teki en yüksek derecedir ve ona sadece bir kişi sahib olacaktır. O kişinin ben olacağımı ümid ederim."** (Müsned: 7281)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Senedi de sağlam değildir. Ka'b, tanınmış bir kişi de değildir. Leys b. ebî Süleym'den başka bir kimsenin ondan hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

6613- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Peygamberler içinde benim örneğim bir ev inşa edip onu en iyi şekilde yapıp bir tuğla yeri eksik bırakan kimsenin durumu gibidir. İnsanlar bu binanın çevresinde dolaşırlar ve ona hayran olurlar ve o tuğlanın yeri de yapılmış olsaydı derler. İşte Peygamberler içinde benim yerim o tuğlanın yeri gibidir."** (Müsned: 20392)

Bu senedle Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Kıyamet gününde Peygamberlerin imamı hatibi ve şefaatin sahibiyim, fakat övünme yok."**

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3614- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu işitti: **"Müezzini ezan okurken işittiğinizde onun söylediklerini aynen söyleyiniz. Sonra bana salavat getiriniz. Kim bana bir kere salevat getirirse Allah o kimseye on kere rahmet eder. Sonra bana vesileyi dileyiniz. Vesile; Cennet'te bir derecedir ki Allah'ın kullarından sadece bir kula layıktır. Onun da ben olmamı temenni ederim. Her kim bana vesileyi dilerse kendisine şefaatim helal olur."** (Müslim, Salat: 27; Nesâî, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed Buhârî diyor ki: Abdurrahman b. Cübeyr, Kureşî'dir. Mısırlıdır ve Medînelidir. Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr ise Şamlıdır.

3615- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet gününde ademoğullarının efendisi benim, Hamd sancağı benim elimdedir. Övünme yok o gün adem ve diğerleri de hepsi benim sancağım altındadır. Toprak yarılıp kabirden çıkarılacak ilk kimse de benim fakat övünme yok."** (İbn Mâce, Zühd: 17)

Tirmizî: Bu hadis buradakinden uzundur. Bu hadis hasen sahihtir.

Bu senedle Ebû Nadre'den, İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3616- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in ashabından bazı kişiler, kendisini beklemek üzere oturmuşlardı. Rasûlullah (s.a.v.) çıktı onlara yaklaşınca onların konuştuklarını duydu. Bazıları şöyle diyordu: **"Şaşılacak şey doğrusu Allah yaratıklarından birini dost edinmiş, İbrahim dost edinmiş diğer bir kısmı ise Musa'nın Allah'la konuşması daha hayret verici bir şeydir. Allah onunla apaçık konuşmuştur. Diğer bir kısmı ise İsa Allah'ın kelimesi ve ruhudur. Diğer bir kısmı da Adem, babasız şekilde yaratılmış, seçkin insandır, dediler."** Rasûlullah (s.a.v.) onların yanına geldi selam verip şöyle buyurdu: **"Konuşmalarınızı ve hayret ettiğiniz şeyleri dinledim. İbrahim, Allah'ın dostu olup o bir gerçektir. Musa'da Allah'ın konuştuğu seçkin bir kimsedir, bu da doğrudur. İsa'da Allah'ın ruhu ve kelimesidir. Buda bir gerçektir. Adem: Allah seçmiştir. Bu da bir gerçektir. Dikkat ediniz Allah'ın sevgilisi övünmeksizin benim övünme yok. Kıyamet günü hamd sancağını taşıyacak olan benim övünmek yok… Kıyamet gününde ilk şefaat edecek olan benim şefaati kabul edilecek olanda benim. Fakat övünme yok… Cennetin kapılarının halkalarını ilk hareket ettirecek olan benim. Allah bana Cennet kapısını açacak beraberinde olan mü'minleri ve fakirleri Cennete sokacaktır, fakat övünme yok… Ben geçmişlerin ve geçeceklerin en değerlisiyim, fakat övünme yok…"**

(Dârimî, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3617- Abdullah b. Selam (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Tevratta, Muhammed (s.a.v.)'in özellikleri ve Meryem oğlu İsa'nın özellikleri yazılıdır. İsa'nın, Muhammed (s.a.v.) ile birlikte defnedileceği de yazılıdır."** Ebû Kuteybe diyor ki: Ebû Mevdud şöyle demiştir:**"Hücre-i Saadette bir kabirlik yer kalmıştır."** (Dârimî, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Osman b. Zahhak ta aynı şekilde demektedir. Meşhur ve bilinen Dahhâk b. Osman el Medenî'dir.

3618- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in Medîne'ye geldikleri gün Medîne'nin her yeri aydınlanmış ve nurlanmıştı. Vefat ettiği gün ise her taraf karanlıklar içerisinde kalmıştı. Defnedeceğimiz zaman ellerimizden toprağa bıraktık, kalblerimizi tanıyamaz olduk."** (İbn Mâce, Cenaiz: 27)

Tirmizî: Bu hadis garib sahihtir.

BÖLÜM: 2

Ø PEYGAMBER (S.A.V)'IN DOĞUMU

3619- Kays b. Mahreme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ben ve Rasûlullah (s.a.v.), Fil hadisesi olduğu yıl dünyaya gelmişiz. Osman b. Affân bir gün Ya'mer b. Leys oğullarının adamı Kubas b. Eşyem'e sen mi büyüksün yoksa Rasûlullah (s.a.v.) mi? Kubas şu karşılığı verdi. Rasûlullah (s.a.v.) benden büyüktür ben ise doğumda ondan eskiyim. Rasûlullah (s.a.v.), fil senesi doğdu Annem beni Fil olayının olduğu yere götürmüştü de fillerin (veya kuşların) terslerini yeşilimtırak olarak görmüştüm."** (Müsned: 17218)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Muhammed b. İshâk'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 3

Ø PEYGAMBERLIĞIN BAŞLANGıCı

3620- Ebû Musa el Eş'arî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Tâlib ticaret için Şam'a doğru yola çıktı. Peygamber (s.a.v)'de Kureyş'in ileri gelenleriyle birlikte çıkmıştı. Rahib Buheyra (veya Bahira) nın yakınına vardıklarında Ebû Tâlib konaklamak için develerin palanlarını çözmüştür. Önceleri o Rahib bu kervandaki insanların yanına çıkmazdı ve ilgilenmezdi bu sefer bu kervanda bulunan kimselerin yanına çıkıp aralarında gezinmeye başladı. Peygamber (s.a.v)'in yanına gelince O'nun elini tutarak:**"Bu alemlerin efendisidir. Bu alemlerin efendisidir. Allah, bunu alemlere rahmet olarak gönderecektir"** dedi. Kureyş'in ileri gelenleri **"nereden biliyorsun"** dediler. Rahib şu karşılığı verdi. Siz tepeyi aştığınız zaman secdeye kapanmadık ne bir ağaç ne de taş kalmamıştır. Bunlar ancak peygamber olacak kimselere secde ederler. Onun iki kürek kemiği arasındaki bir meyve ve büyüklüğündeki peygamberlik mühründen de tanıdım sonra dönüp onlar için yemek hazırladı. Yemeği kendilerine getirdiğinde Rasûlullah (s.a.v.) develerin ve eşyaların yanında bulunuyordu. Rahib ona haber gönderiniz o da gelsin dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de kendisini gölgelendiren bir bulut üzerinde olduğu halde çıkageldi. Bir ağacın gölgesi altında oturan o kalabalığın yanına gelip oturunca ağacın gölgesi onun üzerine doğru eğilmişti. Rahib: **"Bakınız ağacın gölgesi onun üzerine eğildi"** dedi. Rahib, onların arasında dolaşırken; Şam tarafına Rumlar diyarına götürmemelerini istemekte idi. Çünkü Rumlar O'nu tanırlarsa öldürebilirlerdi. Rahib burada iken Rumlardan gelen yedi kişi gözüne ilişti. Rahib onları karşıladı ve geliş sebebiniz nedir? diye sordu. Onlar da dediler ki: Şu gelmesi beklenen peygamber bu aylarda çıkacaktır diye geldi. Adam gönderilmedik hiçbir yol ve yön kalmadı Biz de haber aldık ve senin bu bölgene gönderildik. Rahib: Arkanızda sizden daha çok bilgi sahibi, hayırlı bir kimse var mı diye sordu. Onlarda:**"Senin bulunduğun bu bölgede onun olabileceği bildirildi"** dediler. Rahib: Allah'ın yapacağı bir işi insanlardan birilerinin engelleyebileceğini ve buna güçlerinin yeteceğini sordu. Hayır diye cevap verdiler." Sonra o Rahibin bilgi ve otoritesini kabul edip orada kaldılar. Rahib: Kureyşlilere, Allah için söyleyiniz bu çocuğun velisi kimdir? dediler ki? Ebû Tâlib'tir. Rahibin ısrarlı hareketine bakarak Ebû Tâlib, peygamberi götürmekten vazgeçip Ebû Bekir ve Bilâl ile geri gönderdi. Rahib, Peygamber ve beraberindekilere azık olarak pasta ve zeytinyağı verdi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 4

Ø PEYGAMBERLIK KAÇ YAŞıNDA GELMIŞTI?

3621- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v)'e kırk yaşında iken vahiy inmeye başladı Mekke'de on üç yıl, Medîne'de ise on yıl kaldı ve altmış üç yaşında vefat etti."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3622- Yine İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) altmış beş yaşında iken vefat etmiştir. Muhammed b. Beşşâr bu şekilde rivâyet etmiş olup Muhammed b. İsmail de aynen rivâyet etmiştir.

3623- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.), ne çok uzun boylu ne de dikkat çekecek kadar kısa boylu idi. Sütbeyaz olarak beyazda değildi. Esmer de değildi. Saçı ne kıvırcık ne de düz değildi. Allah kırk yaşında O'na peygamberlik görevi verdi. Mekke'de on yıl, Medîne'de on yıl kaldı. Altmış beş yaşında da vefat etti. Vefat ettiği zaman saç ve sakalında yirmi kadar beyaz kıl yoktu."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 5

Ø PEYGAMBER (S.A.V)'IN PEYGAMBERLIK ÖZELLIKLERI

3624- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mekke'de bir taş vardı. Peygamber olarak gönderildiğim gecelerde bana selam verirdi. O taşı hala çok iyi tanıyorum."** (Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3625- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber tek bir kaptan sabahtan başlayarak geceye kadar yemek yemiştik; on kişi kalkar on kişi otururdu. Biz nereden ve nasıl bu yemek çoğalıyor?"** Dedik. Semure: **"Hayret ettiğin şeye bir bak, kaptaki bereket şuradan yapılıyordu dedi ve eliyle göğü işaret etti."** (Müsned: 19276)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû'l Alâ'nın ismi Yezîd b. Abdullah b. Şıhhîr'dır.

BÖLÜM: 6

Ø DAĞ VE AĞAÇ PEYGAMBERE SELAM VERMIŞ MIDIR?

3626- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Mekke'de peygamber ile beraberdim, Mekke çevresinde bazı bölgeleri gezmeye çıkmıştık. Karşımıza çıkan her bir dağ ve ağaç, selam sana ey Allah'ın Rasülü!"** diyordu. (Dârimî, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Pek çok kimse Velid b. Sevr'den rivâyet ederek: **"Abbâd b. ebî Yezîd"** ten demişlerdir.

3627- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir hurma ağacı gövdesine dayanarak hutbe okurdu sonradan minber yaptılar da minber üzerinde hutbe vermişti ki o kütük devenin inlemesi gibi inledi. Peygamber (s.a.v), minberden inerek o kütüğü okşadı da sesi kesildi."** (Müsned: 12884)

Tirmizî: Bu konuda Übey, Câbir, İbn Ömer, Sehl b. Sa'd, İbn Abbâs, Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Enes hadisi hasen sahihtir.

3628- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir bedevî Rasûlullah (s.a.v.)'e geldi ve **"Senin peygamber olduğunu ne ile bileceğim?"** Rasûlullah (s.a.v.): **"Şu hurmanın salkımını çağırsam o benim peygamber olduğuma şehâdet eder dedi ve çağırdı. Hurma salkımı ağaçtan inmeye başlayarak Peygamber (s.a.v)'in yanına gelip dayandı. Sonra Peygamber (s.a.v), dön buyurdu. Hurma salkımı da dönüp ağaçtaki yerini aldı. Bedevi de Müslüman oldu."** (Dârimî, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

3629- Ebû Zeyd b. Ahtab (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) elini yüzüme sürdü ve sıvazladı ve benim için duâ etti. Hadisin râvîlerinden Azre dedi ki: Ebû Zeyd, yüz yirmi sene yaşadı buna rağmen saçında ve sakalında birkaç tane beyaz kıl vardı."** (Müsned: 19807)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Zeyd'in ismi Amr b. Ahtab'tır.

3630- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Talha, Ümmü Süleym'e, Peygamber (s.a.v)'in sesini çok zayıf buldum onda açlık olduğunu zannediyorum yanında yiyecek olarak bir şey var mı? dedi. Ümmü Süleym de:**"Evet"** diye cevap verdi. Sonra arpa unundan birkaç ekmek çıkardı. Başörtüsünden bir parçasıyla sardıktan sonra elime tutuşturdu bir kısmını da kendine bıraktı sonra beni Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdi. Ben de ekmeği Rasûlullah (s.a.v.)'e getirdim. Rasûlullah (s.a.v.)'i yanında ashabıyla mescidde oturur durumda buldum, ben de onların yanına dikeldim. Rasûlullah (s.a.v.) bana dedi ki: Seni Ebû Talha mı gönderdi? Ben de**"Evet"** dedim. Yemek için mi? buyurdu. Ben de **"Evet"** dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) yanındakilere kalkınız! Buyurdu. Hepbirlikte yürüdüler. Ben de onların önünden yürüdüm. Ebû Talha'ya varınca durumu haber verdim. Ebû Talha dedi ki: Ey Ümmü Süleym! Rasûlullah (s.a.v.), beraberindekilerle birlikte bize geldi kendilerine yedirecek bir şeyimiz de yok. Ümmü Süleym, Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedi. Ebû Talha gidip Peygamberi karşıladı. Peygamber (s.a.v) ile Ebû Talha içeri girdiler. Rasûlullah (s.a.v.), Ey Süleym'in annesi buyurdu yanında ne varsa getirir. Ümmü Süleym o ekmeği getirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in emri üzerine ekmek doğrandı. Ümmü Süleym yağ tulumunu sıkarak onun içinden çıkanı katık yaptı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) bu kabın içersine Allah'ın dilediği şekilde bir şeyler okudu. Sonra Ebû Talha'ya on kişiye izin ver dedi. Ebû Talha on kişiye yemek yemeleri için izin verdi. Onlar girdiler doyasıya kadar yediler sonra çıktılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) on kişiye daha izin ver buyurdu. Bunlar da girdiler. Doyasıya kadar yediler ve çıktılar. Tüm cemaat hepsi yediler ve doydular. O gün o topluluk yetmiş veya seksen kişiydi. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Eşribe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3631- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İkindi namazı yaklaştığı bir sırada Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. İnsanlar abdest suyu aradılar fakat bulamadılar. Peygamber (s.a.v)'e abdest suyu getirildi. Peygamber (s.a.v) elini o kabın içersine koydu ve Müslümanlara o kaptan abdest almalarını emretti. Enes: Rasûlullah (s.a.v.)'in parmaklarının altından suyun fışkırdığını gördüm. Müslümanların hepsi o kaptaki sudan abdestlerini aldılar."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu konuda Imrân b. Husayn, İbn Mes'ûd, Câbir, Ziyâd b. Hâris es Sudâî'den de hadis rivâyet edilmiştir. Enes hadisi hasen sahihtir.

3632- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamberliğin ilk başlangıcında Allah kendisine rahmetiyle muamele ederek şöyle ikramda bulundu: O günlerde gördüğü her rüya sabah aydınlığı gibi aynen çıkardı. Allah'ın dilediği kadar bir süre böyle kaldı. Sonra kendisine yalnızlık sevdirildi. O günlerde kendisine yalnız kalmaktan daha sevimli bir şey yoktu."** (Buhârî, Ta'bir: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3633- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Siz mucizeleri azab olarak kabul ediyorsunuz. Oysa biz Peygamber (s.a.v) zamnında onu bereket olarak kabul ederdik. Peygamberle beraber yemek yerken yemeğin Allah'ı tesbih ettiğini işitirdik. Bir seferinde Peygamber (s.a.v)'e su getirilmişti. Rasûlullah (s.a.v.) elini suyun içersine koydu parmakları arasından su fışkırmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Haydin abdest almaya… Gökten inen berekete geliniz… Hepimiz o sudan abdest aldık."** (Buhârî, Menakıb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 7

Ø PEYGAMBER (S.A.V)'E VAHIY NASıL GELIRDI?

3634- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Hâris b. Hişâm, Peygamber (s.a.v)'e:**"Sana vahiy nasıl geliyor"** diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Bana vahiy bazen çan sesi gibi gelir ki bana en şiddetli gelen şekli budur. Bazen melek bana insan suretinde görünür benimle konuşur ben de onun söylediklerini ezberlemiş olurum."** Âişe diyor ki: **"Soğuğu şiddetli bir günde Peygamber (s.a.v)'e vahiy geldiğini görmüştüm alnından ter akıyordu."** (Buhârî, Menakıb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 8

RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN GÖRÜNÜŞÜ VE ŞEKLI

3635- Berâ (r.a.)'dan rivâyet edilmiştir dedi ki: **"Kırmızı elbise içerisinde saçları omuzlarına kadar dökülen kimseler arasında Rasûlullah (s.a.v.)'den daha güzel birini görmedim; saçları iki omuzları arasına dökülmüştü. Omuzları arası genişti boyu da ne uzun ne de kısa idi."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3636- Ebû İshâk (r.a.)'tan rivâyete göre: **"Adamın biri, Berâ'ya, Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzü kılıç gibi beyaz mıydı?"** diye sordu. Berâ: **"Hayır! Ay gibi parlaktı"** dedi. (Buhârî, Menakıb: 27; Dârimî, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3637- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in boyu ne uzun ne de kısa idi, avuçları ve ayakları dolgundu, başı irice idi, mafsalları büyükçe idi, göğsünden göbeğine kadar bir kıl çizgi şeklinde uzardı. Yürüdüğü vakit yokuştan iniyormuş gibi öne eğilerek yürürdü. O'ndan önce ve O'ndan sonra O'nun bir benzerini görmedim."** (Müsned: 706)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Sûfyân b. Vekî, babası Vekî' vasıtasıyla Mes'ûdî'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

3638- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'in oğullarından Muhammed b. İbrahim'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Ali (r.a.), Peygamber (s.a.v)'in özelliğini anlatırken şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ne dikkat çekecek kadar uzun ne de göze batacak şekilde kısa idi. Halkın orta boylusu idi, saçları ne kıvırcık olup ne de sarkık idi; orta kıvırcıklıkta idi. Tıknaz değildi, yüzü de yuvarlak idi. Rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. El ve ayakları dolgundu, yürüdüğünde yokuştan iner gibi hızlıca yürürdü, bir tarafa döndüğünde vücuduyla dönerdi, iki kürek kemiği arasında Peygamberlik mührü vardı. Peygamberin sonuncusu idi. İnsanların en cömerdi idi. İnsanların kalbi en rahat olanı idi. Lehçesi en doğru tabiatı en yumuşak ve insanlarla muaşereti en ikramlı olanıydı. O'nu ansızın gören ondan korkardı. O'nunla beraber olan onu severdi. O'nu anlatmaya çalışan anlatmaktan aciz kalınca; ne O'ndan önce ne de O'ndan sonra bir benzerini görmedim"** derdi. (Müsned: 706)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Senedi muttasıl değildir.

Ebû Cafer diyor ki: El Asmaî'den, Peygamber (s.a.v)'in özelliklerinden bahseden bu hadisin bazı kelimelerin açıklaması hakkında şöyle dediğini işittim: **Mumeğğıt:**

Alabildiğine uzun demektir. Bir bedeviden işittim konuşmasında şöyle diyordu: **"Temağğatefî nüşşabetin"** yani yayının kirişini alabildiğine uzattı demektir. **"El mütereddid"** kısalıp iç içe giren demektir. **"Katat"**ın manası ise saçında biraz kıvırcıklık olan demektir. **"El mutahham"** cüsseli ve etli kimse demektir. **"El mükelsim"** yuvarlak yüzlü kimsedir. **"Müşrebün"** beyazlığına kırmızılık karışan pembe renkli kişi demektir. **"Ed'ac"** gözünün siyahı çok olan kimsedir. **"Ehdebü"** kirpiği uzun olan kimse demektir. **"Keted"** omuzların birleştiği yerdir ki adına Kahil denilir. **"Mesrübe"** göğüsten göbeğe kadar uzanan ince dal gibi **"Şesn"** el ve ayak parmakları kalın olan kişidir. **"Tekallu"** sert yürüyüştür. **Sabeb"** çukur yerdir. Sabûb ve Sabeb'den indik denilir. **"Celîlül mişaş"** mafsal kemikleri demektir. **"el Aşîratü"** arkadaşlık **"Aşîr"** arkadaş demektir. **"el Bedîhe"** ansızın erişmedir. **"Bedehtühü bi emrin"** işi ona ansızın ulaştırdım demektir.

BÖLÜM: 9

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) IN KONUŞMASı

3639- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) sözü sizin gibi hızlı hızlı söylemezdi. Fakat o açıklayarak ve yavaş yavaş konuşurdu ki yanında olan kimse onu ezberlerdi."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Zührî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Yunus b. Yezîd'te bu hadisi Zührî'den rivâyet etmiştir.

3640- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) konuştuğu bir kelimeyi üç sefer tekrar ederdi ki dinleyen daha kolay anlasın diye."** (Buhârî, İlim: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Abdullah b. Müsenna rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 10

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) GÜLMELERI NASıLDı?

3641- Abdullah b. Hâris b. Hazm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in tebessüm dışında bir gülmesini görmedim."** (Müsned: 17043)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Yezîd b. ebî Habîb vasıtasıyla Abdullah b. Hâris b. Cez'den bu hadisin bir benzerini rivâyet edilmiştir.

3642- Abdullah b. Hâris b. Cez (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in gülüşü sadece tebessümdü."** (Müsned: 17043)

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir. Bu hadisin Leys b. Sa'd'ın rivâyetinden olduğunu sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 11

Ø PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.)'IN PEYGAMBERLIK MÜHRÜ NASıLDı?

3643- Ebû Sâib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Teyzem beni Peygamber (s.a.v)'e götürdü ve Ey Allah'ın Rasûlü! kız kardeşimin çocuğu sancılandı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Başımı sıvazladı ve bana bereket duâsı okudu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) abdest aldı ben onun abdest suyunun artığından içtim ve Rasûlullah (s.a.v.)'in arkasına dikildim; iki küreği arasındaki Peygamberlik mührüne baktım, keklik yumurtası büyüklüğündeydi."** (Buhârî, Vudu': 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Zirr: Yumurta demektir.

Bu konuda Selman, Kurre b. İyas, Câbir b. Semure, Ebû Rimse, Büreyde, Abdullah b. Sercis b. Ahtab ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3644- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in mührü iki kürek kemiği arasında olup güvercin yumurtası büyüklüğünde kırmızımtırak bir yumru şeklinde idi."** (Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 12

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.) SÜRMELI MIYDI?

3645- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in baldır ve bacakları çok düzgün olup sadece tebessüm şekliyle gülerdi, kendisine baktığımda sürmeli derdim halbuki sürme çekmiş değildi."** (Müsned: 20012)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu şekliyle sahihtir.

3646- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in gözlerinin akı kızılım tırak olup ayakları ise düztaban değildi. (Müslim, Fedail: 27)

3647- Yine Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), geniş ağızlı, gözünün beyazı kızılımtırak ayakları da düztaban değildi. Şu'be diyor ki: Simak'e **"Daliul fem"** ne demektir? Diye sordum. **"Geniş ağızlı"** diye cevap verdi. **"Eşkelün ayn"** ne demektir? Dedim. **"Göz yarığı geniş olan"** demektir, dedi. (Simak'in bu konuda yanıldığı doğrusunun gözünün akının kızılım tırak olduğudur.) **"Menhûşül akıb"** ne demektir? Dedim. **"Eti az olan ökçe"** dedi. (Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3648- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in yürüyüşünden daha güzel yürüyüşlü bir kimse görmedim. Sanki yeryüzü O'na dürülür gibiydi. Biz O'na yetişebilmek için var gücümüzü harcamaktayız fakat O, hiçbir sıkıntı çekmeden yürürdü."**(Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3649- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Peygamberler bana gösterildi; Musa'yı, Yemenli Şenûe kabilesinin insanlarına benzer olarak gördüm. Meryem oğlu İsa'yı gördüm, insanlardan O'na en yakın benzeyen Urve b. Mes'ûd'tur. İbrahim'i gördüm O'na benzeyen kişi benim. Cibril'i de insan şeklinde gördüm, Dıhye İbn halife el Kelbî'ye benzerdi."** (Müslim, İman: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 13

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN YAŞı VE ÖMRÜ NE KADARDıR?

3650- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) altmış beş yaşında vefat etmiştir."** (Müslim, Fedail: 27)

3651- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiği zaman altmış beş yaşındaydı."** (Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3652- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de on üç sene kaldı kendisine vahiy geldi. Altmış üç yaşında da vefat etti."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Enes, Dağfel b. Hanzele'den de hadis rivâyet edilmiştir. Ancak, Dağfel'in, Peygamber (s.a.v)'i gördüğü ve hadis işittiği sabit değildir. İbn Abbâs'ın hadisi Amr b. Dinar'ın rivâyeti olarak hasen garibtir.

3653- Cerir (r.a.) vasıtasıyla Muaviye b. ebî Sûfyân'dan rivâyet edilmiştir. Cerir dedi ki: **"Muaviye'nin hutbe verdiğini ve şöyle dediğini işittim: Peygamber (s.a.v), altmış üç yaşında vefat etti. Ebû Bekir ve Ömer'de aynı yaşta vefat ettiler. Şu anda ben de altmış üç yaşındayım."**(Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3654- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v), altmış üç yaşında vefat etti."** (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Zührî'nin kardeşinin oğlu bu hadisi Zührî'den, Urve'den ve Âişe'den buna benzer şekilde rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 14

Ø EBÛ BEKIR ES SıDDıK (R.A.)'IN HAYAT HIKÂYELERI

3655- Abdullah (r.a.)'tan rivâyet edilmiştir: Dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her dosta dostluğundan uzak olduğumu bildiririm. Eğer bir dost edinmiş olsaydım, Ebû Kuhafe'nin oğlunu dost edinirdim. Sizin Peygamberiniz; Allah'ın dostudur."** (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, İbn Zübeyr ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3656- Ömer b. Hattâb (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ebû Bekir, efendimiz ve bizim en hayırlımızdır. Rasûlullah (s.a.v.)'e de en sevgili olanımızdır."** (Buhârî, Menakıb: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahih garibtir.

3657- Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Âişe (r.anha)'ya; **Peygamber (s.a.v)'in ashabından hangisi Peygamber (s.a.v)'e daha sevgili idi?"** diye sordum. Âişe: **"Ebû Bekir"** dedi. **"Sonra kim?"** dedim. Âişe: **"Ömer"** dedi. **"Sonra kim"** dedim. Âişe: **"Ebû Ubeyde b. Cerrâh"** dedi. **"Sonra kim"** dedim, Âişe sustu. (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3658- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cennet'te yüksek derecelerde olanlar kendilerinden aşağıda olanları, sizin göğün ufkunda doğan bir yıldızı görmeniz gibi görecekler. Ebû Bekir ve Ömer onlardandır. Bu büyük nimete ermişlerdir."** (Ebû Dâvûd, Huruf: 27; İbn Mâce, Mukladdime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Atıyye ve Ebû Saîd'den de değişik şekilde rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 15

Ø PEYGAMBER (S.A.V)'IN SÖZLERINDEN EBÛ BEKIR NE ANLAMıŞTı?

3659- Ebû'l Mualla (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) bir gün hutbe irad etmiş ve adamın birini Rabbi dünyada dilediği kadar yaşamak dünyada dilediği kadar yiyip içmekle Rabbine kavuşmak arasında serbest bıraktı da o kimse Rabbine kavuşmayı seçti, buyurmuştu. Bunun üzerine Ebû Bekir ağladı. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı: **"Allah'a kavuşma ile dünya hayatı arasında serbest bırakılan kişi konusunda şu ihtiyar adam (Ebû Bekir)'in ağlamasına şaşmaz mısınız?"** Dediler. Oysa Peygamber (s.a.v)'in söylediği gerçek sözün manasını bilen tek Ebû Bekir idi. Ebû Bekir dedi ki: **"Mallarımızı ve babalarımızı sana feda ederiz."** Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu: **"İnsanlardan arkadaşlığında ve malında bize Ebû Bekir'den daha cömert davranan kimse yoktur. Bir dost edinmiş olsaydım Ebû Bekir'i dost edinirdim. Fakat iman kardeşliğimiz sevgi ve samimiyetimiz vardır diye iki veya üç kere söyledi. Dikkat edin sizin Peygamberiniz Allah'ın dostudur."** (Müsned: 15357)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3660- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), minber üzerinde oturdu ve: Allah bir kulunu dünya nimetlerinden ona dilediğini vermekle kendi katındaki nimetler arasında serbest bıraktı da o kul Allah katındaki nimetleri seçti buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Anne ve babalarımızı sana feda ederiz."** Biz şaştık kaldık, Peygamber (s.a.v) bir kuldan bahsediyor O'da anamız babamız feda olsun diyor, dediler. Ne var ki serbest bırakılan kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisi idi. Bu konuyu en iyi bilen de Ebû Bekir idi. İnsanlardan arkadaşlığında ve malında bana en cömert davranan Ebû Bekir'dir. Dost edinmiş olsaydım Ebû Bekr'i dost edinirdim. Fakat İslam kardeşliğimiz vardır mescide Ebû Bekr'in penceresinden (küçük kapı başka hiçbir kapı kalmasın. (Buhârî, Salat: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3661- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kimin bize bir iyiliği dokunmuşsa mutlaka ona karşılığını vermişizdir. Ebû Bekir hariç çünkü onun bizim yanımızda öyle bir iyiliği vardır ki Allah onu kıyamet günü mükafatlandıracaktır. Ebû Bekir'in malının bizi faydalandırdığı kadar hiç kimsenin malı bizi faydalandırmamıştır. Bir dost edinmiş olsaydım mutlaka Ebû Bekir'i dost edinirdim. Dikkat edin! Sizin Peygamberiniz Allah'ın dostudur."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

BÖLÜM: 16

Ø EBÛ BEKIR VE ÖMER'IN HAYAT HIKÂYELERI

3662- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benden sonra Ebû Bekir ve Ömer'e uyunuz."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Ahmed b. Meni' ve pek çok kişi şöyle dediler: Sûfyân b. Uyeyne vasıtasıyla Abdulmelik b. Umeyr'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet ettiler. Sûfyân b. Uyeyne bu hadisle tedlis yapmıştır. Bazen Zaide'den, Abdulmelik b. Umeyr'den demekte bazen de: Zaide'den demeyip sadece Abdulmelik b. Umeyr demektedir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu konuda İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Sûfyân es Sevrî bu hadisi Abdulmelik b. Umeyr'den, Rib'î'nin azâdlısından ve Rıbî'den ve Huzeyfe'den rivâyet edilmiştir.

Bu hadis değişik bir şekilde aynı şekilde Rib'î'den, Huzeyfe'den de rivâyet edilmiştir. Sâlim el En'umî bu hadisi Rib'î b. Hıraş'tan ve Huzeyfe'den rivâyet etmiştir.

3663- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, şöyle dedi: Peygamber (s.a.v)'in yanında oturmakta idik şöyle buyurdu: **"Aranızda ne kadar kalacağımı bilmiyorum. Benden sonrakilere uyunuz dedi ve Ebû Bekir ve Ömer'e işaret etti."** (İbn Mâce, Mukaddime: 17)

3664- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer için şöyle buyurdu: Bu iki kimse peygamber ve elçilerden başka öncekilerden ve sonrakilerden Cennetliklerin gençlerinin efendisidirler. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3665- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikteydik. Ansızın Ebû Bekir ve Ömer çıkageldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bu ikisi Peygamberler ve elçilerden başka öncekilerden ve sonrakilerden Cennetliklerin efendileridir. Ey Ali kendilerine haber verme."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

Velid b. Muhammed el Muvakkırî hadis konusunda zayıf sayılır. Ali b. Hüseyn'den ve Ali b. ebî Tâlib'den de hadis işitmemiştir.

Bu hadis Ali'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

Bu konuda Enes ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3666- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ebû Bekir ve Ömer, Peygamberler ve elçilerden başka öncekilerden ve sonrakilerden Cennetliklerin efendileridir. Ey Ali kendilerine haber verme!"** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

3667- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir şöyle demişti: **"Müslüman olanların ilki ben değil miyim? Falan kimsenin (Peygamberlerin) arkadaşı değil miyim?"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Bazıları bu hadisi Şu'be'den, Cüreyrî'den, Ebû Nadre'den rivâyet ederek şöyle diyor: Ebû Bekir demiştir ki bu sahihtir.

Bu şekilde Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî'den, Şu'be'den, Cüreyrî'den, Ebû Nadre'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Ebû Bekir diyerek manaca bu hadisin bir benzerini zikretmiştir ki bu daha sahihtir.

3668- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v); **"Muhâcir ve Ensâr'dan oluşan ashabı hep birlikte otururlarken aralarında Ebû Bekir ve Ömer de varken yanlarına çıkardı. Ebû Bekir ve Ömer'den başkası gözünü kaldırıp Peygamber (s.a.v)'e bakmazdı. Sadece o ikisi bakardı. O'da onlara bakardı onlar tebessüm ederler, O'da onlara gülümserdi."** (Müsned: 12058)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Hakem b. Atıyye'nin hadisi olarak biliyoruz. Bazı hadisçiler Hakem b. Atıyye hakkında söz etmişlerdir.

3669- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) günlerden bir gün evinden çıkıp Ebû Bekir ve Ömer biri sağında biri solunda olmak üzere mescide girdi. Rasûlullah (s.a.v.) onların elinden tutmuştu ve şöyle demişti: **"Kıyamet günü üçümüz birlikte böylece kalkacağız."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Saîd b. Mesleme hadisçiler yanında sağlam bir kişi değildir. Bu hadis buradakinden başka bir şekilde yine Nafi' ve İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir.

3670- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Ebû Bekir'e şöyle dedi:**"Havuz başında arkadaşım ve mağarada arkadaşım sensin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3671- Abdullah b. Hantab (r.a.)'tan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer'e baktı ve bu ikisi değer bakımından gözüm ve kulağım gibidirler."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Bu hadis mürseldir. Abdullah b. Hantab, Peygambere ulaşamamış birisidir.

3672- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) son hastalandığında: **"Ebû Bekir'e söyleyiniz cemaate namaz kıldırsın"** buyurmuştu. Âişe: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Bekir senin yerine imamlığa geçerse ağlamaktan dolayı cemaate sesini işittiremez, Ömer'e emret cemaate namazı O kıldırsın"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.), yine: **"Ebû Bekir'e söyleyiniz cemaate namazı O kıldırsın"** buyurdu. Âişe dedi ki: **"Ey Hafsa! Rasûlullah (s.a.v.)'e söyle Ebû Bekir senin yerine imamlığa geçerse ağlamaktan dolayı sesini cemaate işittiremez, Ömer'e emret cemaate namazı kıldırsın."** Hafsa dediğimi yaptı. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şüphesiz siz Yusuf'un zamanındaki kadınlar gibisiniz. Ebû Bekir'e emredin insanlara namazı O kıldırsın."** Bunun üzerine Hafsa, Âişe'ye: **"Senden bir hayır görmeyecek miyim?"** demişti. (Buhârî, Ezan: 27; Müslim, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Musa, İbn Abbâs, Sâlim b. Ubeyd ve Abdullah b. Zem'a'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

3673- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Aralarında Ebû Bekir'in bulunduğu bir cemaate ondan başkasının imam olması layık değildir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3674- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim Allah yolunda bir maldan çift çift verirse Cennete Ey Allah'ın kulu bu yaptığın büyük bir hayırdır, diye çağrılır. Namaz ehlinden olanlar namaz kapısından çağrılarak cihâd yapanlar cihâd kapısından çağrılacak. Sadaka verenler sadaka kapısından çağrılacak orucu çok tutanlar Reyyan kapısından çağrılacak."** Ebû Bekir dedi ki: **"Anam babam yolunda feda olsun, kişinin tüm bu kapılardan ayrı ayrı çağrılmasına zaruret yoktur sanırım, zaten Cennete girecekler. Fakat bir kişi tüm bu kapılardan çağrılabilir mi?"** Rasûlullah (s.a.v.): **"Evet, Senin de tüm kapılardan girmeni dilerim"** buyurdu. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Zekat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen saihtir.

3675- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), malî yönden yardım etmemizi emretmişti. Bu emir varlıklı olduğum bir zamana denk gelmişti. Ben de Ebû Bekir'i bir gün geçebilirsem işte bugün geçerim dedim, malımın yarısını getirip Rasûlullah (s.a.v.)'e teslim ettim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Çoluk çocuğuna ne bıraktın?"** dedi. Ben de: **"Getirdiğim kadarını"** dedim. Sonra Ebû Bekir elindekinin hepsini getirdi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ailene ne bıraktın?"** buyurdu. Ebû Bekir de: **"Allah ve Rasûlünü bıraktım"** diye cevap verdi. Bunun üzerine ben: **"Hiçbir iyilikle Ebû Bekir'i geçemem"** dedim. (Ebû Dâvûd, Zekat: 27; Dârimî, Zekat: 27; Dârimî, Zekat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 17

Ø SıĞıRLAR NIÇIN YARATıLMıŞTıR? ÜZERINE BINILIR Mİ?

3676- Cübeyr b. Mut'ım (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle haber vermiştir: Bir kadın Peygamber (s.a.v)'e gelerek bir konu hakkında kendisiyle konuştu ve Rasûlullah (s.a.v.), ona bir sonraki gelişinde bir şeyler verilmesini emretti. Kadın dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! O gelişimde sizi bulamaz isem ne emredersiniz? Rasûlullah (s.a.v.): **"Beni bulamaz isen, "Ebû Bekir'e gel"** buyurdu. (Buhârî, Menakıb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

3677- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Adamın biri bir öküzün sırtına bindiği bir sırada o öküz: **"Ben bunun için yaratılmadım, Ben ancak çift sürmek için yaratıldım"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **"Ben Ebû Bekir ve Ömer bu işin böyle olduğuna iman ettik."** Ebû Seleme şöyle dedi: **"O gün Ebû Bekir de Ömer de cemaatin arasında yoktular, Allah en iyisini bilir."** (Buhârî, Müzarea: 27; Müslim, Fezail: 17)

Tirmizî: Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer vasıtasıyla Şu'be'den aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3678- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): **"Ebû Bekir'in kapısından başka mescide açılan tüm kapıların kapatılmasını emretti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3679- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Bekir, Peygamber (s.a.v)'in yanına girmişti, Rasûlullah (s.a.v.): **"Sen, Allah'ın Cehennem'den kurtardığı kimsesin"** buyurdular. O günden sonra Ebû Bekir'e Atîk ismi verildi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3680- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hiçbir Peygamber yoktur ki: O'nun gökten iki veziri** (yardımcısı) **ve dünyadan da iki veziri bulunmasın. Benim gök halkından iki vezirim; Cebrail ve Mikail'dir. Dünya halkından iki vezirim de; Ebû Bekir ile Ömer'dir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû'l Cehhaf'in adı Dâvûd b. ebî Avf'tır. Sûfyân es Sevrî'den şöyle dediği rivâyet edilmektedir. Ebû'l Cehhaf bize anlattı kendisi beğenilen bir kişiydi. Telîd b. Süleyman, Ebû İdris diye künyelenir. Kendisi Şı'i'dir.

BÖLÜM: 18

Ø ÖMER B. HATTÂB (R.A.)'IN HAYAT HIKÂYESI

3681- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım, şu iki adamdan Ebû Cehil ve Ömer b. Hattâb'tan sana en sevimli olanı ile İslam'ı güçlendir."** Rasûlullah (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: **"O iki kişiden Allah'a sevimli olanı Ömer'di."** (Müsned: 5437)

Tirmizî: İbn Ömer hadisi olarak bu hadis hasen sahih garibtir.

3682- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: **"Allah, Ömer'in dillinde hakkı dile getirdi."** İbn Ömer diyor ki: **"İnsanlar arasında bir iş meydana gelir, insanlar ve Ömer** (veya İbn Hattâb şüphe eden râvî Hâricedir) **O iş hakkında görüşlerini ortaya koymuşlardır. O olayda inen vahiy, Ömer'in görüşüne benzer şekilde gelmiştir."** (Müsned: 4898)

Tirmizî: Bu konuda Fadl b. Abbâs, Ebû Zerr ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Hârice b. Abdullah el Ensarî; İbn Süleyman b. Zeyd b. Sabit olup güvenilir bir kişidir.

3683- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ım! İslam'ı, Ebû Cehil b. Hişâm veya Ömer b. Hattâb ile kuvvetlendir."** İbn Abbâs şöyle demiştir: **"Sabah olunca Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'e vardı ve Müslüman oldu."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Kimi hadisçiler Nadr b. Ömer'i hafızası yönünden tenkid etmişlerdir. Kendisinden münker rivâyetler yapılmıştır.

3684- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer, Ebû Bekir'e **"Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra insanların en hayırlısı diye"** hitab etmişti. Ebû Bekir bunun üzerine şöyle dedi: **"Madem sen bunu söyledin. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'den senin hakkında şöyle söylediğini işittim: "Güneş Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğmamıştır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Senedi de pek sağlam değildir.

Bu konuda Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

3685- Muhammed b. Sirîn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ebû Bekir ve Ömer'e dil uzatan kimsenin peygamberi sevdiğini sanmıyorum."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3686- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benden sonra Peygamber gelecek olsaydı, o Ömer b. Hattâb olurdu."** (Müsned: 16764)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Müşerrih b. Ahân rivâyetiyle bilmekteyiz.

3687- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Rüyamda bana bir bardak süt verilmiş ondan içmişim artanını da Ömer b. Hattâb'a vermişim."** Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! bunu nasıl yorumladınız?"** Rasûlullah (s.a.v.): **"İlme"** buyurdu. (Buhârî, İlim: 27; Müslim, Fezail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3688- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İsra gecesi Cennete girdim, birde ne göreyim. Altından yapılmış bir köşk. Bu köşk kimindir? diye sordum. Bir delikanlının dediler. O delikanlının kendim olduğumu sandım. Kim o? Diye sordum. Dediler ki: Ömer b. Hattâb."** (Müsned: 11604)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3689- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir sabah Bilâl'i çağırdı ve: **"Ey Bilâl! Cennete girmekte benim önüme nasıl geçtin? Cennete her ne zaman girsem senin sesini duydum. Geçen gece yine Cennete girdim yine senin sesini önümde duydum. Bu arada dört köşesi balkonlu altından yapılmış bir köşke geldim. Bu köşk kimindir?** dedim. **"Arab olan bir kimsenin"** dediler. Ben de dedim ki: **"Ben arabım! Bu köşk kimin?" "Kureyş'den bir adamın"** dediler. **"Ben de Kureyşliyim, Bu köşk kimindir"** dedim. Dediler ki: **"Muhammed ümmetinden bir adamın."** Ben de: **"Ben Muhammed'im bu köşk kimindir?"** dedim. Dediler ki: **"Ömer b. Hattâb'ın…**

Bilâl dedi ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü ne zaman ezan okudumsa mutlaka iki rekat namaz kıldım ve ne zaman abdestim bozulduysa hemen abdest aldım ve Allah için bu iki rekat namazı hiç bırakmadım."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"İşte bu iki şeyden dolayı Cennete benden önce giriyorsun buyurdu."** (Müsned: 21918)

Tirmizî: Bu konuda Câbir, Muâz, Enes ve Ebû Hüreyre (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiş olup Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Cennete altından bir köşk gördüm. Bu köşk kimindir? dedim. Ömer b. Hattâb'ın diye cevap verildi."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Bu hadiste geçen: **"Geçen gece Cennete girdim"** sözünün manası; Yani rüya aleminde Cennete girdiğimi gördüm anlamındadır. Bazı hadislerde bu şekilde rivâyet edilmiştir. İbn Abbâs'tan: **"Peygamber (s.a.v)'in rüyası vahiydir"** diye rivâyet edilmiştir.

3690- Abdullah b. Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Büreyde'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (s.a.v.), bir savaşa çıkmıştı. Savaştan dönünce siyah bir cariye geldi ve Ey Allah'ın Rasûlü! Seni sağ salim bu savaştan Allah çevirirse senin önünde def çalıp şarkı söylemeyi adamıştım. Rasûlullah (s.a.v.) eğer adamış isen çal değilse olmaz. Cariye çalmaya başladı. Ebû Bekir girdi Cariye çalıyordu. Ali girdi cariye çalmaya devam ediyordu. Osman girdi Cariye yine çalmasını sürdürüyordu sonra Ömer girince Cariye defi altına alıp üstüne oturdu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Ömer! Şeytan bile senden korkuyor. Benim yanımda cariye çalıyordu; Ebû Bekir yanıma geldi cariye çalmaya devam etti, sonra Ali geldi yine çalıyordu, Osman geldi yine çalmayı sürdürdü sen gelince cariye defi elinden attı."** (Müsned: 21911)

Tirmizî: Bu hadis Büreyde rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Bu konuda Ömer, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3691- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) yanımızda oturmakta idi derken bir gürültü ve çocuk sesleri duyduk. Rasûlullah (s.a.v.) kalktı. Bir de ne görelim! Habeşistânlı bir kadın oynuyor ve çocuklar da etrafını çevirip ona bakıyorlar. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Âişe, gel de sende bak"** buyurdu. Geldim çenemi Peygamber (s.a.v)'in omuzu üzerine koyarak omuzu ile başı arasından o kadını seyretmeye başladım. Rasûlullah (s.a.v.) bana: **"Seyretmeye doydun mu? doydun mu?"** buyurdu. Ben de oynayan kadını seyretmek için değil Peygamber (s.a.v)'in yanındaki kıymetini anlamak için hayır diyordum. Bu arada Ömer geliverdi. Herkes o kadının çevresinden dağılıverdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsan ve cin şeytanlarının Ömer'den kaçtıklarını görmekteyim."** Ben de evime döndüm. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

3692- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Toprağın yarılarak kabrinden çıkarılacak ilk insan benim, sonra Ebû Bekir, sonra Ömer… sonra Medîne'nin Bakî mezarlığına geleceğim de onlarda benimle birlikte haşrolacaklar. Sonra Mekkelileri gözetleyeceğim sonra iki Harem arasında onlarla haşrolacağım."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Âsım b. Ömer hafiz değildir.

3693- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Geçmiş toplumlarda kendisine Allah tarafından ilham edilen kimseler bulunurdu. Benim ümmetimden de böyle bir kimse varsa o mutlaka Ömer b. Hattâb'tır."** (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.
Tirmizî: süfyan b. Uyeyne'nin adamlarından biri Sûfyân b. Uyeyne'nin şöyle dediğini bana aktardı: **"Muhaddes"** yani kavrayışlı ve anlayışlı kişi demektir.

3694- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şu anda Cennetliklerden bir kişi size görünecektir."** Hemen ardından, **"Ebû Bekir çıkageldi."** Sonra Rasûlullah (s.a.v.): **"Size Cennetliklerden biri daha görünecektir"** buyurdu. **"Hemen ardından Ömer göründü."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: İbn Mes'ûd rivâyeti olarak bu hadis garibtir.
Tirmizî: Bu konuda Ebû Musa ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3695- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Bir adam koyunlarını otlatırken bir kurt geldi ve bir koyunu kaptı koyunun sahibi gelerek onu kurttan kurtardı. Bunun üzerine kurt dedi ki tüm insanların eğlence ve bayram ettikleri sadece bizim çoban olduğumuz yırtıcı hayvanlar gününde sen o koyunu nasıl kurtaracaksın? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Böyle bir olayın olduğuna ben iman ettim Ebû Bekir ve Ömer de iman ettiler. Ebû Seleme dedi ki: Ebû Bekir ve Ömer de o gün orada değillerdi."** (Buhârî, Müzarea: 27; Müslim, Fedail: 17)

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Cafer, vasıtasıyla Şu'be'den ve Sa'd b. İbrahim'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 19

Ø OSMAN (R.A.)'ıN HAYAT HIKÂYESI

3696- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) Hirâ dağı üzerinde Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr (r.anhüm) ile birlikteydiler. Derken dağ sallandı Peygamber (s.a.v): **"Sakin ol! Senin üzerinde peygamber, sıddîk veya bir şehîd vardır"** buyurdu. (Müslim, Fedail-üs Sahabe: 27)

Tirmizî: Bu konuda Osman, Saîd b. Zeyd, İbn Abbâs, Sehl b. Sa'd, Enes b. Mâlik, Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

3697- Katâde (r.a.)'den rivâyete göre, Enes onlara şöyle anlatmıştır: Peygamber (s.a.v), beraberinde Ebû Bekir, Ömer ve Osman olduğu halde Uhud dağına çıkmışlardı. Dağ onları salladı. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Uhud! Sakin ol, zira senin üzerinde bir Peygamber, bir sıddîk ve iki şehîd vardır"** buyurdular. (Buhârî, Menakîb: 27; Ebû Dâvûd, Süne: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3698- Talha b. Ubeydullah (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her Peygamberin bir arkadaşı vardır; Benim de Cennet'teki arkadaşım Osman'dır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Senedi pek sağlam değildir ve Munkatı'dır.

3699- Ebû Abdurrahman es Sülemî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman (r.a.) öldürülmek için evi kuşatıldığında evinin üstünden o kuşatanlara baktı ve şöyle dedi: Size Allah'ı hatırlatırım. Allah için konuşunuz, Hirâ dağı sarsıldığı zaman, Peygamber (s.a.v)'in: **"Ey Hirâ! Sakin ol, senin üzerinde bir peygamber, bir sıddîk ve bir şehîd var."** Dediğini bilir misiniz? Onlar da: **"Evet"** dediler. Osman dedi ki: **Allah adına doğru söyleyin: "Peygamber (s.a.v)'in Tebük ordusu hakkında insanların çoğu darlık ve sıkıntı içerisindeler iken, Allah tarafından kabul edilecek bir harcamayı kim yapar dediğini ve benim de o orduyu donattığımı bilir misiniz?" "Evet"** dediler. Sonra Osman şöyle dedi: **"Allah aşkına doğru söyleyin! Rûme kuyusundan herkes para karşılığı su içerdi, ben onu satın alarak zengin fakir yolcu herkes için vakfettiğimi bilir misiniz?"** Hepsi birden dediler ki: **"Allah için doğrudur."** Osman buna benzer bazı şeyleri daha saydı. (Nesâî, Ahbas: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3700- Abdurrahman b. Hubab (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'i gördüm, Tebük ordusuna bağışta bulunmaya insanları teşvik ediyordu. Osman b. Affân kalktı ve: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda üzerinde palan ve teçhizatıyla yüz deve vermeyi üzerime alıyorum"** dedi. Peygamber (s.a.v) yine insanları orduya yardım için teşvik ediyordu. Osman b. Affân yine kalkıp: **"İki yüz deveyi her türlü teçhizatıyla bu orduya vermeyi taahhüt ediyorum"** dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), yine teşvike devam etti. Osman yine kalktı ve: **"Bu orduya her türlü teçhizatıyla üç yüz deveyi vermeyi taahhüt ediyorum"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle diyerek minberden indiğini gördüm: **"Bu bağışından sonra Osman ne yapsa zarar vermez. Bu harcamayı yaptıktan sonra Osman ne yapsa zarar vermez…"** (Müsned: 16099)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Bu hadisi sadece Seken b. Muğîre'nin rivâyetiyle bilmekteyiz.
Bu konuda Abdurrahman b. Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3701- Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Osman, Peygamber (s.a.v)'e geldi ve Tebük ordusuna yardım için bin dinar getirdi.** (Hasan b. Vakî, kitabın bir başka yerinde elbisesinin kolu içinde diyor) **Rasûlullah (s.a.v.)'in kucağına yaydı. Abdurrahman şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.)'in dinarları alt üst edip iki defa şöyle dediğine şâhid oldum: "Osman bundan sonra ne yapsa ona zarar vermez."** (Müsned: 19713)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3702- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Rıdvan biatını emrettiği zaman Osman b. Affân, Mekke halkına gönderilmişti. Müslümanlar biat ettiler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Osman b. Affân; Allah ve Peygamberinin uğrunda dîni bir iş için bulunuyor"** dedi ve: **"O'nun yerine de biat etmek için iki elinden birini Osman'ın eli yerine diğerini de kendi eli olarak vurarak biatte bulundu. Rasûlullah (s.a.v.)'in elinin Osman için olması sahabenin kendi ellerinin kendiler için biat etmesinden daha hayırlıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3703- Sümâme b. Hazn el Kuşeyrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman evinin çevresini muhasara eden kendisini öldüreceklere yukarıdan baktığında ben de O'nun evinin yanında idim. Osman şöyle demişti: **"Sizi üzerime düşüren iki adamınızı getiriniz."** İki adam getirildi sanki iki deve veya iki merkeb gibidirler. Osman yukarıdan onlara baktı ve şöyle dedi: **"Allah ve İslam adına sizden istiyorum. Rasûlullah (s.a.v.)'in, Medîne'ye gelişinde Medîne'de Rûme kuyusundan başka tatlı içme suyu bulunmadığını, "Kim Rûme kuyusunu Cennet'te ondan daha hayırlısını elde etmek isterse Müslümanlara vakfetmek ister?" buyurduğunu, benim de o kuyuyu öz malımla satın aldığımı bilir misiniz? Bugün siz o sudan beni içmekten men ediyorsunuz, tuzlu deniz suyu içmeye zorluyorsunuz."** Dediler ki: **"Evet doğrudur."** Osman: **"Allah ve İslam adına size soruyorum! Medîne mescidinin cemaate dar geldiğini, Peygamber (s.a.v)'in falanların arsasını kim satın alıp mescide ilave etmek ve Cennet'te ondan daha hayırlısına sahip olmak ister dediğini, Benim de o arsayı öz malımdan satın alıp mescidi genişlettiğimi bilir misiniz? Bu gün beni sizler orada iki rekat namaz kılmaktan men ediyorsunuz"** dedi. Onlar da: **"Allah'ım evet"** dediler. Osman: **"Allah ve İslam adına size soruyorum! Tebûk ordusunu kendi öz malımdan techiz ettiğimi biliyor musunuz?"** dedi. Onlar da: **"Evet Allah'ım"** dediler. Sonra Osman dedi ki: **"Allah ve İslam adına size soruyorum! Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Mekke dağı üzerinde Ebû Bekir ve Ömer ile birlikte olduğumuz anda**

dağın harekete geçtiğini ve taşların yuvarlanıp aşağı doğru düştüğünü Rasûlullah (s.a.v.)'in dağa tekme atarak: Dağ sakin ol çünkü senin üzerinde bir peygamber, bir sıddîk ve iki şehîd vardır dediğini..." Onlar da: **"Allah'ım evet"** dediler. Osman: **"Üç kere Allahuekber diyerek Ka'be'nin Rabbine andolsun ki benim şehid olacağıma şâhidlik ettiler"** dedi. (Nesâî, Ahbas: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Osman'dan değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

3704- Ebû'l Eş'as es Sanânî (r.a.)'den rivâyete göre, Şam'daki bazı hatipler, Osman'ın öldürülmesi olayı üzerinde birer konuşma yaptılar aralarında Peygamberlerin ashabından bazı kimseler de vardı. Bu hatiplerin sonuncusu Murre b. Ka'b denilen bir sahabi idi o da kalkıp şöyle konuştu: **"Rasûlullah (s.a.v.)'den işittiğim bir hadis olmasaydı kalkıp konuşmazdım."** Rasûlullah (s.a.v.), bir gün kargaşalıklardan bahsetti ve onların yakın olduğunu söyledi. Bu esnada elbisesine bürünerek bir kimse oradan geçti. Rasûlullah (s.a.v.): **"O kimse için işte bu kimse o gün hidayet üzeredir"** buyurdu. Kalkıp baktım ki bu kimse Osman b. Affân imiş. Onun yüzünü Rasûlullah (s.a.v.)'e çevirdim ve bu mu? dedim. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Evet"** buyurdu. (Nesâî, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Bu konuda İbn Ömer, Abdullah b. Havale ve Ka'b b. Ucre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3705- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Osman! Belki Allah sana bir gömlek giydirecektir. Senden o gömleği çıkarmanı isterlerse onlar için o gömleği çıkarma."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis biraz uzuncadır.
Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3706- Osman b. Abdullah b. Mevheb (r.a.)'den rivâyete göre, mısır halkından bir adam Ka'be'yi haccetti ve orada oturmakta olan bir cemaat gördü bunlar kimlerdir diye sordu Kureyş'tir, dediler. Şu ihtiyar kimdir? diye sordu. İbn Ömer'dir, dediler. Yanına geldi ve: **"Sana bir şeyler soracağım; Ka'be'nin hakkı için bana doğruyu söylemeni isterim! Uhud savaşında Osman'ın kaçtığını bilir misin?"** İhtiyar: **"Evet"** diye cevap verdi. Adam: **"Rıdvan biatına katılmayıp geri kaldığını biliyor musun?"** dedi. İhtiyar kimse: **"Evet"** dedi. Adam: **"Bedir savaşından geri kalıp savaşa katılmadığını biliyor musun?"** İhtiyar: **"Evet"** diye cevap verdi. Bunun üzerine Adam, hayret etmiş olacak ki: **"Allahuekber"** dedi. İbn Ömer de ona dedi ki: **"Gel sorduğun soruları sana açıklayayım; Uhud günü Osman'ın kaçması Allah tarafından bağışlanmış suçlardandır.** (Âl-i Imrân: 155) **Bedir savaşından geri kalmasına gelince; Peygamber (s.a.v)'in kızı O'nun nikahı altında ve hasta durumdaydı. O'nun yanında kalması ve savaşa katılmamasını bizzat Peygamber (s.a.v), emir buyurmuştu ve savaşa katılan kimsenin sevâbına ve ganimet payına da sahib olacağını söylemişti. Rıdvan biatından geri kalmasına gelince; Mekkeliler yanında Osman'dan daha değerli ve saygıdeğer biri olsaydı o zaman onu elçi olarak göndermezdi de Osman'nın yerine onu gönderirdi. Rıdvan biatı Osman Mekkeye elçi olarak gönderildikten sonra gerçekleşmişti. O zaman Rasûlullah (s.a.v.) sağ eli için bu Osman'ın elidir, buyurarak sağ elini sol elinin üzerine koyarak abu biat Osman içindir, buyurdu."** İbn Ömer: **"Bu bilgileri al ve git"** dedi. (Buhârî Menakîb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3707- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), hayatta iken biz Ebû Bekir, Ömer ve Osman diyerek, sahabe arasındaki sıralamayı ve tercihimizi ortaya koyardık."** (Buhârî, Menakîb: 27; Ebû Dâvûd, Sünnet: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ubeydullah b. Ömer rivâyeti olarak garib kabul ediliyor. Bu hadis yine değişik bir şekilde İbn Ömer'den rivâyet edilmektedir.

3708- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir fitneden bahsetti ve şöyle buyurdu: **"Osman b. Afvân, o fitnede mazlum olarak öldürülecektir."** (Müsned: 5682)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle İbn Ömer rivâyeti olarak hasen garibtir.

3709- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'e cenaze namazını kılması için bir adam getirildi. Fakat Rasûlullah (s.a.v.), onun cenaze namazını kılmadı. Bunun üzerine: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bundan önce hiçbir kimseye cenaze namazını kılmadığını görmedik."** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bu kimse Osman'a buğzederdi. Allah'ta ona buğzetti."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Muhammed b. Ziyâd, Meymûn b. Mihran'ın adamıdır, hadis konusunda zayıf sayılır. Muhammed b. Ziyâd ise Ebû Hüreyre'nin yakını olup Basralıdır, güvenilir biridir. Ebû'l Hâris diye künyelenir. Bir de Muhammed b. Ziyâd el Hânî vardır ki Ebû Umâme'nin yakını olup Ebû Sûfyân diye künyelenir, Şamlıdır.

3710- Ebû Musa el Eş'arî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) ile birlikte yürüdüm. Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'dan bir kimsenin bahçesine girerek ihtiyacını giderdi. Bana da: **"Ey Ebû Musa kapıya iyi bak hiç kimse yanıma izinsiz girmesin."** Sonra bir adam geldi kapıyı çaldı kim o dedim. **"Ebû Bekir"** dedi. **"Ey Allah'ın Rasûlü bu gelen Ebû Bekir'dir, girmek için izin istiyor"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"O'na kapıyı aç ve Cennetle müjdele dedi."** Kapıyı açtım O da içeri girdi: **"Bende onu Cennetle müjdeledim."** Başka biri geldi ve kapıyı çaldı ben kim o, dedim. **"Ömer"** diye cevap verdi. Ben de: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Ömer'dir girmek için izin istiyor"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"O'na kapıyı aç ve Cennetle müjdele dedi."** Kapıyı açtım O da içeri girdi: **"Bende onu Cennetle müjdeledim."** Sonra biri daha gelerek kapıyı çaldı; **"Kim o diye sordum." "Osman"** dedi. **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gelen Osman'dır, girmek için izin istiyor"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ona da kapıyı aç ve kendisini başına gelecek bir musibet karşısında Cennetle müjdele"** buyurdu. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Değişik bir şekilde Ebû Osman en Nehdî tarafından da rivâyet edilmiştir. Bu konuda Câbir ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3711- Ebû Sehle (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman evinin muhasara edildiği gün bana şöyle demişti: Rasûlullah (s.a.v.) bana bir tavsiyede bulunmuştur ve ben buna dirençli davranıp katlanacağım. (3705 nolu hadisle bildiren konu). (İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece İsmail b. ebî Hâlid'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 20

Ø ALI (R.A.)'IN HAYAT HIKÂYESI

3712- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir askeri kuvvet göndermiş Ali b. ebî Tâlib'i de bunun başına komutan tayin etmişti. Ali bu müfreze ile yoluna devam etti. Sonra savaştan elde ettiği bir cariye ile cinsel ilişkide bulundu. Beraberinde bulunan askerler Ali'nin yaptığı bu hareketi doğru bulmadılar ve dört kişi kendi aralarında anlaşarak, eğer Rasûlullah (s.a.v.) ile karşılaşırsak Ali'nin bu yaptığını haber vereceğiz dediler.

Müslümanlar bir savaştan döndükleri zaman önce Peygamber (s.a.v)'in yanına gelip selam verirler sonra evlerine dağılırlardı. Bu müfreze de geri dönünce Peygamber (s.a.v)'e geldiler ve selam verdiler. O dört kişiden biri kalkıp: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Ali b. ebî Talîb'e bakmaz mısın? O şöyle şöyle yaptı."** Peygamber (s.a.v), bu kimseden yüz çevirdi. Sonra ikinci kişi kalktı birinci kimsenin konuştuğu gibi konuştu. Rasûlullah (s.a.v.), ondan da yüz çevirdi. Üçüncü kişi kalktı ve onların söylediklerini aynen söyledi. Rasûlullah (s.a.v.) ondan da yüz çevirdi. Nihayet dördüncü kişi kalkıp onların söylediklerini aynen söyledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) yüzünde öfke belirtisi olduğu halde bu kişiye dönerek: **"Ali'den Ne istiyorsunuz? Ali'den ne istiyorsunuz? Ali'den ne istiyorsunuz? Ali'den ne istiyorsunuz? Ali, bendendir. Ben de ondanım. Benden sonra her mü'minin velisi O'dur"** buyurdu. (Müsned: 19081)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Cafer b. Süleyman'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3713- Ebû Serîha veya Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den (tereddüt Şu'be'dendir) rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Ben kimin velisi isem Ali de onun velisidir."** (Müsned: 906)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şu'be bu hadisi Meymûn'dan Ebû Abdullah'tan, Zeyd b. Erkâm'dan, rivâyet etmiştir. Ebû Süreyha, Huzeyfe b. Esîd el Gıfârî olup Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabındandır.

3714- Ali (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, Ebû Bekire merhamet etsin kızını benimle evlendirdi. Beni hicret ettiğim Medîne'ye taşıdı. Kendi malından Bilâl'i hürriyetine kavuşturdu. Allah, Ömer'e de merhamet etsin acı da olsa hakkı söyler hakkı söylemesi sebebiyle arkadaşsız kalmıştır. Allah Osman'a da merhamet etsin. Melekler bile ondan haya ederler. Allah Ali'ye de merhamet etsin. Allah'ım, Ali nereye dönerse hakkı onunla beraber eyle."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Muhtar b. Nafi', Basralı bir ihtiyar olup garib rivâyetleri çoktur. Ebû Hayan et Teymî'nin ismi Yahya b. Saîd b. Hayan et Teymî'dir. Kufeli olup güvenilen bir kimsedir.

3715- Rıb'î b. Hıraş (r.a.)'tan rivâyete göre, Ali b. ebî Tâlib, Kûfedeki geniş bir meydanlık olan Rahbe'de bize anlattı ve şöyle dedi: Hudeybiye günü müşriklerden bazı kimseler yanımıza çıkıp gelmişlerdi. Aralarında Sühehl b. Amr ve Müşriklerin ileri gelenlerinden birkaç kişi vardı. Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle dediler: Ey Allah'ın Rasûlü! oğullarımız, kardeşlerimiz ve kölelerimizden bazı anlayışsız kimseler sana kaçıp gelmişlerdir. Onların din konusunda bilgileri yoktur. Mallarımız ve topraklarımızda çalışan işçiler olup işten kaçıp gelmişlerdir. Onları bize geri teslim et, onlar din konusunda bilgili değillerse biz onlara bilgi verir bilgilendiririz. Bu teklifleri karşısında Peygamber (s.a.v):**"Ey Kureyş topluluğu, mutlaka kötü hallerinizden vazgeçmeli İslam'a geri dönmelisiniz. Aksi halde Allah din uğrunda boyunlarınızı vuracak bir kişi gönderecektir. O din konusunda bilgileri yoktur dediğiniz kimselerin kalblerini Allah iman üzere imtihan etmiştir"** buyurdu. Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! o kimse kimdir?"** diye sordular. Ebû Bekir: **"Ey Allah'ın Rasûlü o kimse kimdir?"** diye sordu. Ömer: **"O kimse kimdir?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): **"O ayakkabı tamircisidir"** buyurdu. Rasûlullah (s.a.v.), ayakkabısını tamir için Ali'ye vermişti. Sonra Ali bize döndü ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim bilerek benim adıma yalan söylerse Cehennem'deki yerine hazırlansın."** (Buhârî, İlim: 27; Müslim,i Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Rib'î'nin, Ali'den rivâyeti olarak bilmekteyiz. Carûd'tan işittim şöyle diyordu: Vekî'den işittim şöyle diyordu: Rıb'î b. Hıraş, İslam'da hiçbir konuda yalan söylememiştir. Muhammed b. İsmail'in bana haber verdiğine göre Abdullah b. eb'il Esved şöyle demiştir: Abdurrahman b. Mehdî'den işittim şöyle demişti: Mansur b. Mu'temir, Kûfeliler yanında sağlam bir kimsedir.

BÖLÜM: 21

Ø ALI (R.A.)'ıN ÖZELLIKLERI NELERDIR?

3716- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. ebî Tâlib için şöyle buyurmuştur:**"Sen bendensin ben de sendenim"** bu hadis biraz uzuncadır. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3717- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Biz Ensâr topluluğu münafıkları, Ali b. Ebî Tâlib'den nefret etmeleriyle tanırdık."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Ebû Harun'un rivâyetiyle bilmekteyiz. Şu'be, Ebû Harun hakkında ileri geri konuşmuştur. Bu hadis aynı zamanda A'meş'ten, Ebû Salih'ten, Ebû Said'ten rivâyet edilmiştir. Vasıl b. Abdül Â'la, Muhammed b. Fudeyl vasıtasıyla, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû'n Nadr'den, Musâvir el Himyeri'nin annesinden rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Ümmü Seleme'nin yanına girmiştim onun şöyle dediğini işittim: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Münafıklar Ali'yi sevmez. Mü'min olan da Ali'den nefret etmez."**

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Abdullah b. Abdurrahman, Ebû Nasr el Verrak'tır, kendisinden Sûfyân es Sevrî hadis rivâyet etmiştir.

3718- Büreyde (r.a.)'rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **Allah bana dört kişiyi sevmeyi emretti. Kendisinin de onları sevdiğini banma bildirdi. Bunun üzerine Ey Allah'ın Rasûlü denildi, bize onların isimlerini bildir.** Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Onlardan biri Ali'dir. bunu üç kere tekrarladı. Diğerleri ise Ebû Zerr, Mıkdad ve Selman."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Şüreyk'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

3719- Habeşî b. Cünade (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ali bendendir. Ben de Alidenim. Benim adıma verilen sözleri ben ve Ali yerine getiririz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3720- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ashabı arasında kardeşlik kurmuştu. Ali gözleri yaşlı olarak geldi ve: **"Ey Allah'ın Rasûlü! ashabın arasında kardeşlik kurdun fakat beni hiç kimse ile kardeş etmedin"** dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), ona şöyle dedi: **"Sen benim dünya ve ahirette kardeşimsin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

Bu konuda Zeyd b. ebî Evfâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

3721- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Peygamber (s.a.v)'in yanında kuş eti vardı. Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah'ım! Kullarından bana en sevimli olanı gönder ki benimle beraber kuşun etinden yesin sonra Ali geldi ve beraberce yediler."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu şekliyle sadece Süddî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Enes'den daha değişik şekilde de rivâyet edilmiştir. İsa b. Ömer, Kûfelidir. Süddî, İsmail b. Abdurrahman'dır. Enes b. Mâlik'den hadis işitmiştir ve Hüseyin b. Ali'yi görmüştür. Bu kişiyi Şu'be, Sûfyân es Sevrî ve Zaide sağlam kabul etmişlerdir. Yahya b. Saîd el Kattan da sağlam sayanlardandır.

3722- Abdurrahman b. Abdullah b. Amr b. Hind el Hubelî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ali şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e sorduğum zaman bana cevap verirdi. Sustuğum zaman da benimle söze başlardı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3723- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ben hikmet eviyim. Ali de bu evin kapısıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib münkerdir.

Bazıları bu hadisi Şüreyk'den rivâyet ederek Sunabihî'yi senedde zikretmemektedir. Bazıları bu hadisi Şerik'den başka güvenilir bir kişiden rivâyet edildiğini bilmiyoruz. Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3724- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.), babasından rivâyet ederek dedi ki: **"Muaviye b. ebî Sûfyân Sa'd'a emretmiş ve Ebû Tûrab (Ali)'yi kötülemekten seni engelleyen şey nedir?"** diye sormuştu. Sa'd şöyle karşılık verdi: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in şu üç sözünü hatırladığım sürece ona dil uzatamam o özelliklerden birinin bende olması kızıl develerden daha hayırlıdır.**

Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim, Ali'ye şöyle diyordu: Tebûk savaşında Ali'yi Medîne'de kendi yerine bırakmıştı da Ali: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Beni çoçuk ve kadınlarla birlikte mi bırakıyorsun?"** Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle demişti: **"Bana karşı sen, Musa'ya karşı Harun'un yerinde olmaktan dolayı memnun olmaz mısın? Şu farkla ki benden sonra Peygamber yoktur. Hayber Vak'asında da ben şu sancağı Allah ve Peygamberini seven Allah ve Peygamber (s.a.v)'in de kendisini sevdiği bir kimseye vereceğim"** buyurduğunu hepimiz sancak için istekli durumdayken bana Ali'yi çağırınız dediğini ve Ali'nin gözünden rahatsız olarak geldiğini ve Rasûlullah (s.a.v.)'in onun gözüne üfürdüğünü ve böylece iyileştiğini ve sancağı da ona verdiğini ve Hayber'in fethinin onun eliyle olduğunu… Birde Âl-i Imrân 61. ayeti nazil olduğunda Rasûlullah (s.a.v.)'in, Ali Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i yanına

çağırarak Allah'ım bunlar benim ehli beytimdir, dediğini… (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

3725- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), iki ordu göndererek bunlardan birine Ali b. ebî Tâlib'i diğerine de Hâlid b. Velid'i komutan tayin etti ve çarpışma olduğu takdirde başkomutan Ali'dir"** buyurdu. Ali bir kale fethetti, kaleden bir cariye esir olarak ele geçirmişti. Bunun üzerine Hâlid benimle Peygamber (s.a.v)'e Ali'yi gammazlayan bir mektub yazdı. Peygamber (s.a.v)'e geldim mektubu okuyunca rengi birden değişti ve sonra şöyle buyurdu: **"Allah ile Peygamberini Seven ve Allah ile Peygamberinin sevdiği bir kimse hakkında ne düşünüyorsun?"** Ben de: **"Allah'ın gazabından ve Peygamberin gazabından Allah'a sığınırım, ben ancak bir elçiyim"** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), sustu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadishasen garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

3726- Cabir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Taif vakasında Rasûlullah (s.a.v.), Ali'yi çağırdı. Onunla baş başa konuştu. Bubun üzerine Müslümanlar Rasûlullah (s.a.v.)'in amcasının oğluyla baş başa konuşması uzadı dediler. Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu: **"Gizli konuşmayı ben istemedim. Allah emir buyurdu."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup sadece Eclah'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

İbn Fudayl'dan başkası da aynı şekilde bu hadisi Eclah'tan rivâyet etmişlerdir. Hadiste geçen **"Velakinnallahe intecahü"** sözünün manası: Allah benim onunla gizlice konuşmamı emretti, demektir.

3727- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye: **"Ya Ali! Bu mescidde senden ve benden başkasının cünüp olarak bulunması caiz değildir"** buyurdu. Ali b. Münzir dedi ki: Dırar b. Sured'e, bu hadisin manası nedir diye sordum. Dırar şöyle tefsir etti: Bu mescidden cünüp olarak geçmek benden ve senden başka kimseye caiz değildir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

Tirmizî: Muhammed b. İsmail bu hadisi benden işitti ve garib buldu.

3728- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v), Pazartesi günü Peygamber olarak gönderildi. Salı günü Ali ile beraber namaz kıldı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.Bu hadis garib olup sadece Müslim b. Aver'in rivâyeti olarak bilmekteyiz. Müslim b. A'ver ise hadisçiler yanında pek sağlam sayılmaz. Bu hadis ayrıca Müslim'den Hıbbe'den ve Ali'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

3729- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'den bir şey istediğim de mutlaka verirdi. Sustuğumda ise bana sorarak söze başlardı."** (Müsned: 14111)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bu konuda Câbir, Zeyd b. Eslem ve Ebû Hüreyre'den ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3730- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Peygamber (s.a.v), Ali'ye: **"Bana karşı sen, Musa'ya karşı Harun'un durumundasın fakat benden sonra Peygamber yoktur."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu konuda Sa'd, Zeyd b. Erkâm, Ebû Hüreyre ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3731- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye: **"Bana karşı sen Musa'ya karşı Harun'un durumundasın fakat benden sonra Peygamber gelmeyecektir."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Sa'd'tan değişik şekilde de rivâyet edilmiş olan bu hadis Yahya b. Saîd el Ensarî'nin rivâyeti olarak garibtir.

3732- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre: **"Peygamber (s.a.v), Ali'nin kapısından başka mescide açılan kapıların kapatılmasını emretti."** (Müsned: 2902)

Tirmizî: Bu hadis garib olup bu senedle Şu'be'den bu şekliyle bilmekteyiz.

3733- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Hasan ve Hüseyin'in elinden tuttu ve şöyle buyurdu:**"Kim beni sever bu iki çocuğu, bunların babalarını ve annelerini severse kıyamet günü yüksek derecelerle benimle birlikte olacaktır."** (Müsned: 543)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib olup Cafer b. Muhammed'in rivâyeti olarak ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

3734- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **İlk namaz kılan Ali'dir."** (Müsned: 3361)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Bu hadisin Şu'be'nin, Ebû Belc'den rivâyeti olduğunu sadece Muhammed b. Humeyd'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Ebû Belc'in adı, Yahya b. Süleym'dir.

Bu konuda ilim adamları değişik görüşler ileri sürmüşler. Bazıları şöyle demişlerdir. İlk Müslüman olan Ebû Bekir'dir. Bazıları ise, Ali'dir. Diğer bazılarına göre ise erkeklerden Ebû Bekir, çocuklardan da Ali'dir ki: Sekiz yaşında Müslüman olmuştur. İlk İslam'a giren Hatice'dir.

3735- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İlk Müslüman olan kişi Ali'dir."** Amr b. Mürre diyor ki: Bunu İbrahim Nehai'ye aktardım; O da: **"İlk Müslüman olan Ebû Bekir es Sıddîk'tır"** dedi. (Müsned: 18478)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hamza'nın ismi Talha b. Zeyd'tir.

3736- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmi olan Peygamber, bana: **"Seni mü'minler sever, münafiklar senden nefret eder"** buyurmuştur. Adiyy b. Sabit şöyle dedi: Ben Peygamber (s.a.v)'in kendilerine duâ ettiği asrın insanlarındanım. (Müslim, İman: 27; Nesâî, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3737- Ümmü Atıyye (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Peygamber (s.a.v), içersinde Ali'nin de olduğu bir orduyu savaş için göndermişti ve ellerini kaldırarak şöyle duâ ettiğini işittim: **"Allah'ım Ali'yi bana göstermeden canımı alma."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 22

Ø TALHA B. UBEYDULLAH'ıN HAYAT HIKÂYESI

3738- Zübeyr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Uhud savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'in sırtında iki zırh vardı bir kayanın üzerine çıkmaya çalıştı fakat zırhların ağırlığından buna gücü yetmedi. Bunun üzerine Talha'yı basamak yaptı ve kayanın üzerine çıkabildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Talha, Cenneti hak etti"** buyurdu. (Müsned: 1343

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3739- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Yeryüzünde yürüyen bir şehîde bakmak kimi sevindirirse Talha b. Ubeydullah'a baksın."** (İbn Mâce, Mukaddime: 122)

Tirmizî: Bu hadis garibtir, sadece Salt'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Bazı hadisçiler Salt b. Dinar'ın hakkında söz etmişlerdir. Salih b. Musa'da hafızası yönünden tenkid edilmiştir.

3740- Musa b. Talha (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Muaviye'nin yanına girmiştim; **"Sana müjde vereyim mi?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Talha, Ahzab sûresi 23. ayetinde belirtilen ahdini yerine getirenlerdendir."** (İbn Mâce, Mukaddime: 123)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Muaviye hadisi olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3741- Ukbe b. Alkame el Yeşkûrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ali b. ebî Tâlib'in şöyle dediğini işittim: **"Kulağım, Rasûlullah (s.a.v.)'in ağzından şöyle dediğini işitmiştir: Talha ve Zübeyr Cennet'te benim iki komşumdur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3742- Talha (r.a.)'dan rivâyet edilmiştir. Peygamber (s.a.v)'in ashabı cahil bir bedeviye: **"Ahdini yerine getirenlerin kimler olduğunu**

Peygamberden sor" dediler. Kendileri Rasûlullah (s.a.v.)'den çekinip soru sormaya cesaret edemezlerdi. Bedevî sordu: Rasûlullah (s.a.v.), ondan yüz çevirdi: Sonra yine sordu: Peygamber (s.a.v), yine yüz çevirdi: Sonra ben yeşil elbiseler içersinde mescidin kapısından çıkıverdim. Rasûlullah (s.a.v.), beni görünce: **"Soru soran kimse nerededir?"** buyurdu. Bedevi: **"Benim Ey Allah'ım Rasûlü!"** dedi. **"İşte bu kimse ahdini yerine getiren kimselerdendir"** buyurdu. (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ebû Küreyb'in, Yunus b. Bükeyr'den rivâyetiyle bilmekteyiz. Hadisçilerin ileri gelenlerinden pek çok kişi bu hadisi Ebû Küreyb'den rivâyet etmişlerdir. Muhammed b. İsmail de bu hadisi Ebû Küreyb'den rivâyet etti ve kitabında **"Fevaid"** bölümüne koydu.

BÖLÜM: 23

Ø ZÜBEYR B. AVVAM (R.A.)'ıN HAYAT HIKÂYESI

3743- Zübeyr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Kureyza günü Rasûlullah (s.a.v.), benim için feda olsun derken anne ve babasını ikisini de birden kullanarak: **"Annem ve babam senin için feda olsun"** buyurdu. (Buhârî, Menakîb: 17; Müslim, Fezail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 24

Ø ZÜBEYR B. AVVAM HAVARI MIDIR?

3744- Ali (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her Peygamber'in bir havarîsi vardır benim havarim de Zübeyr b. Avvam'dır."** (Müsned: 642)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Havarî (yardımcı demektir.) İbn ebî Ömer'den işittim şöyle diyordu: Sûfyân b. Uyeyne şöyle demiştir: **"Havarî, yardımcı"** demektir.

BÖLÜM: 25

Ø ZÜBEYR B. AVVAM'ıN HAYAT HIKÂYESI

3745- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim, şöyle diyordu: **Her Peygamberin bir havarîsi vardır. Benim havarîm de Zübeyr b. Avvam'dır."** Ebû Nuaym, bu hadise şunu ilave etmiştir: Hendek savaşında Rasûlullah (s.a.v.), düşman tarafından bize kim haber getirebilir demişti de Zübeyr: Ben dedi. Rasûlullah (s.a.v.) bunu üç sefer tekrarladı da Zübeyr de her seferin de ben demişti. (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Fezail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3746- Hişâm b. Urve (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Zübeyr, Cemel vak'asının sabahında oğlu Abdullah'a tavsiyelerde bulundu ve : **"Rasûlullah (s.a.v.) ile bulunduğum savaşlarda yara almamış hiçbir organım yoktur"** dedi. Hatta bu yara tenasül uzvuma bile isabet etmişti. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Hammad b. Zeyd rivâyeti olarak hasen garibtir.

BÖLÜM: 26

Ø ABDURRAHMAN B. AVF'ıN HAYAT HIKÂYESI

3747- Abdurrahman b. Avf (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ebû Bekir Cennet'tedir, Ömer Cennettedir, Osman Cennettedir, Ali Cennettedir, Talha Cennettedir, Zübeyr Cennet'tedir, Abdurrahman b. Avf Cennet'tedir, Sa'd Cennet'tedir, Saîd Cennet'tedir, Ebû Ubeyde b. Cerrâh Cennet'tedir."** (Müsned: 1585)

Mus'ab kıraat yoluyla Abdulaziz b. Muhammed'den, Abdurrahman b. Humeyd'den, babasından benzeri şekilde bu hadisi bize aktarmıştır ve Abdurrahman b. Avf'ı zikretmemiştir.

Tirmizî: Bu hadis Abdurrahman b. Humeyd'den, babasından, Saîd b. Zeyd'den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir. Bu hadis ilk hadisten daha sahihtir.

3748- Abdurrahman b. Humeyd (r.a.)'in babasından rivâyete göre, Saîd b. Zeyd, bir cemaatin içinde Humeyd'e Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu anlattı: **"On kişi Cennet'tedir: Ebû Bekir Cennet'te, Ömer Cennet'te, Osman, Ali, Zübeyr, Talha, Abdurrahman, Ebû Ubeyde Sa'd b. ebî Vakkâs."** Humeyd dedi ki: **"Saîd b. Zeyd bu dokuz kişiyi saydı ve onuncusuna gelince sustu. Cemaat: Ey Ebû'l A'ver! Allah aşkına söyle onuncusu kimdir? Saîd şu cevabı verdi: Benden Allah aşkına istediniz; Ebû'l A'ver'dir."** (Ebû Dâvûd, Sünnet: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Ebû'l A'ver, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nevfel'dir. Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Bu hadis birinci hadisten daha sahihtir.

3749- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), hanımlarına hitaben şöyle buyurdu: **"Sizin benden sonraki durumunuz, beni cidden düşündürüyor. Size ancak çok cömert olanlar tahammül edebileceklerdir."** Ebû Selem dedi ki: Âişe bana şöyle derdi: Allah senin babana (Abdurrahman b. Avf'ı kastediyor) Cennet pınarlarından selsebilden içirsin, çünkü o Peygamber (s.a.v)'in hanımlarına kırk bin dinara satılan bir mal bağışlamıştı. (Müsned: 22345)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3750- Ebû Seleme (r.a.)'den rivâyete göre: **"Abdurrahman b. Avf, Huzeyfe vasiyette bulunarak Peygamber (s.a.v)'in hanımlarına dört yüz bin dinar değerinde bir bahçe vasiyet etmiştir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 27

Ø SA'D B. EBÎ VAKKÂS'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3751- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ım Sa'd sana duâ ettiğinde onun duâsını kabul buyur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis İsmail'den ve Kays'tan da rivâyet edilerek şöyle demiştir: **"Allah'ım! Sa'd sana duâ ettiğinde duâsını kabul et."** Bu rivâyet daha sahihtir.

3752- Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Sa'd Peygamber (s.a.v)'e doğru ilerlerken Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu, benim dayımdır. Kimin böyle bir dayısı varsa bana göstersin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Mûcâlid'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Sa'd, Zühreoğullarındandı. Peygamber (s.a.v)'in annesi de Zühreoğullarındandı bu yüzden Rasûlullah (s.a.v.) bu benim dayım demiştir.

3753- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) sadece Sa'd için feda olsun derken anne ve babasını birlikte kullanmış, Uhud günü de Sa'd'a: **"Babam annem sana feda olsun at ey bahadır delikanlı"** buyurmuştu. (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Pek çok kimse bu hadisi Yahya b. Saîd'den, Saîd b. el Müseyyeb'den ve Sa'd'tan rivâyet etmişlerdir.

3754- Sa'd b. ebî Vakkâs (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.): **"Uhud savaşında benim için feda olsun derken babasını ve annesini bir araya getirerek söyledi."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Bu hadis Abdullah b. Şeddâd b. el Hâd vasıtasıyla Ali'den rivâyet edilmiştir.

3755- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in Sa'd'tan başka hiçbir kimseye anne ve babasını birlikte feda ettiğini işitmedim ve Uhud savaşında da: **"At, ey Sa'd! Anam babam sana feda olsun"** dediğini işitmiş bulunmaktayım. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

3756- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir savaş sonrası Medîne'ye gelişinde uykusuz kalmış ve şöyle demişti: Salih bir kimse bu gece benim kapımın önünde nöbet tutup beni beklese… Biz bu durumda iken bir silah sesi duyduk Peygamber (s.a.v):**"Kim o"** dedi. O kimse: Sa'd b. ebî Vakkâs diye karşılık verdi. Peygamber (s.a.v), ona: **"Niçin geldin?"** buyurdu. Sa'd: **"Peygamber (s.a.v)'e karşı içime bir korku düştü ve kendisini beklemeye geldim"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ona duâ etti ve uyudu. (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 28

Ø SAÎD B. ZEYD B. AMR B. NÜFEYL'IN HAYAT HIKÂYELERI

3757- Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (r.a)'dan şöyle dediğini rivâyet edilmiştir: Dokuz kişinin Cennet'te olduklarına şâhidlik ederim, onuncu kişinin de Cennet'te olduğuna şâhidlik etsem günaha girmiş olmam. Bunun üzerine bu nasıl oluyor? Diye soruldu. Saîd b. Zeyd dedi ki: Peygamber (s.a.v) ile birlikte Hirâ dağında idik. Dağ sallanınca; **"Yerinde dur Hirâ! Çünkü senin üzerinde bir peygamber bir sıddîk bir de şehîd vardır"** buyurdu. Onlar kimlerdir diye sorulunca, Saîd dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, Abdurrahman b. Avf."** Sonra onuncusu kimdir? diye soruldu. Saîd: **"Ben"** dedi. (Ebû davud, Sünnet: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu hadis bir başka şekilde de Saîd b. Zeyd'den rivâyet edilmiştir.

Ahmed b. Menî', Haccâc b. Muhammed vasıtasıyla Şu'be'den, Hurr b. Sabbah'tan, Abdurrahman b. Ahnes'den, Saîd b. Zeyd'den mana olarak bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 29

Ø ABBÂS B. ABDULMUTTALIB'IN HAYATıNDAN KESITLER

3758- Abdulmuttalib b. Rabia b. Hâris b. Abdulmuttalib (r.a.)'den rivâyete göre, Abbâs b. Abdulmuttalib öfkeli bir vaziyette Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girdi. Ben de O'nun yanındaydım. Rasûlullah (s.a.v.) niçin öfkelisin diye sordu. Abbâs: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz Haşimoğulları ile kureyş arasında ne var, kendi kendilerine buluştuklarında güler yüzle buluşuyorlar bizim karşımıza çıktıkları zaman değişik yüzle çıkıyorlar."** Bunun üzerine Peygamber (s.a.v), kızdı yüzü kırmızılaştı ve şöyle buyurdu: **"Benliğim kudret elinde olan Zata yemin ederim ki: Allah ve Rasûlü için sizi bir kimse sevmedikçe kalbine iman girmez."** Sonra şöyle devam etti: **"Ey insanlar! Her kim benim amcama eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Bir insanın amcası onun babası gibidir."** (Müsned: 16860)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3759- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Abbâs benden ben Abbâs'tanım."** (Müsned: 2598)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Sadece İsrail'in rivâyeti olarak bilmekteyiz

3760- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, sadece Peygamber (s.a.v), Abbâs hakkında Ömer'e şöyle demiştir: **"Bir kimsenin amcası babasının bir eşi demektir."** Ömer, Abbâs'ın zekat meselesinden konuşurken Rasûlullah (s.a.v.) böyle demişti. (Müsned: 687)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3761- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle söylediği aktarılmıştır: Abbâs, Rasûlullah (s.a.v.)'in amcasıdır. Kişinin amcası babası yerindedir veya babasının bir eşidir. (Müsned: Zekat: 27; Ebû Dâvûd, Zekat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Ebû'z Zinad'ın rivâyeti olarak bu şekliyle bilmekteyiz.

3762- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) Abbâs'a: **"Pazartesi sabahı çocuklarınla beraber bana gel, onlara bir duâ edeyim de Allah bu duâ ile onları ve seni faydalandırsın"** buyurmuştu. Sabahleyin hepimiz birlikte gittik Rasûlullah (s.a.v.) hepimizin üzerini bir örtü ile örttü ve şöyle duâ etti: **"Allah'ım! Abbâs'ı ve çocuklarını görünür ve görünmez olarak işledikleri her türlü günahlardan hiçbirşey bırakmayacak şekilde bağışla. Allah'ım çocukları konusunda da onları kolla gözetle."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 30

Ø CAFER B. EBÎ TÂLIB'IN HAYATıNDAN KESITLER

3763- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cafer'i meleklerle birlikte Cennet'te uçarken gördüm."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Ebû Hüreyre hadisi olarak garibtir. Sadece Abdullah b. Cafer rivâyeti olarak bilmekteyiz. Yahya b. Main ve başka hadis âlimleri Abdullah b. Cafer'in hadis konusunda zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bu kimse Ali b. el Medinî'nin babasıdır. Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

3764- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v)'den sonra Cafer'den daha değerli bir kimse ne ayakkabı sahibi olmuş ne de ayakkabı giymiştir. Ne binitlere binmiş ne de binitlerin eğerlerine kurulmuştur."** (Müsned: 8985)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. **"Kevr"** binit demektir.

3765- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v): Cafer b. ebî Tâlib'e: **"Yaratılış ve huy bakımından bana benzersin"** buyurdu. Bu hadis uzuncadır. (Buhârî, Megazi: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Sûfyân b. Vekî', Übey vasıtasıyla İsrail'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

3766- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v), ashabından herhangi birine Kur'ân'dan bazı ayetleri sorduğum olurdu ki, ben o ayetleri onlardan daha iyi biliyordum fakat bana bir şeyler yedirmelerine sebeb olsundiye soruyorum. Cafer b. ebî Tâlib'e sorduğumda bana hemen cevap vermezdi. Beni evine götürür karısına: **"Ey Esma bize bir şeyler yedir"** der. Yedikten sonra da bize cevap verirdi. Cafer, yoksulları severdi onlarla birlikte oturur, onlarla konuşur o fakirler de onunla konuşurlardı. Rasûlullah (s.a.v.), bu sebeble onu yoksulların babası diye çağırırdı. (Buhârî, Menakıb: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Ebû İshâk el Mahzûmî, İbrahim b. Fadl el Medenî olup kendisi hakkında bazı hadisçiler hafızası yönünden tenkid etmişler ve garib rivâyetleri olduğunu söylemişlerdir.

3767- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Biz Cafer b. ebî Tâlib'i miskinlerin babası diye çağırırdık. Biz onun yanına her geldiğimizde bize mutlaka bir şeyler hazırlar ve yedirirdi. Bir defasında onun yanına geldiğimizde hiçbir şeyi yoktu da içersinde bal konulmuş bir küp çıkardı ve onu kırdı bizde ona bulaşan balları yalamıştık."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre rivâyeti olarak hasen garibtir.

BÖLÜM: 31

Ø HASAN VE HÜSEYIN'IN HAYAT HIKÂYELERI

3768- Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hasan ve Hüseyin Cennet delikanlılarının efendileridir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Sûfyân b. Vekî', Cerir vasıtasıyla Muhammed b. Fudayl'den ve Yezîd'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. İbn ebî Nu'm, Abdurrahman b. ebî'n Nu'm el Beceli olup Küfelidir. Ebû'l Hakem diye künyelenir.

3769- Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir gece bir ihtiyacım için Peygamber (s.a.v)'in kapısını çalmıştım. Peygamber (s.a.v) ne olduğunu bilmediğim bir şeye sarılmış durumda karşıma çıktı. İşimi bitirince dedim ki: Bu sarıldığım şey nedir? Ey Allah'ın Rasûlü! O örtüyü açıverince birde ne göreyim. Hasan ve Hüseyin değilmiymiş! Allah'ın selamı onların soyuna ve sopuna olsun Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Bunlar benim oğullarım ve kızımın oğullarıdır. Allah'ım ben onları seviyorum sende onları sev onları sevenleri de sev."** (Buhârî, Menakîb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3770- Abdurrahman b. ebî Nu'm (r.a.)'den rivâyete göre, Iraklılardan bir adam İbn Ömer'e elbiseye bulaşan sivrisineğin kanının hükmünü sormaya gelmişti. Bunun üzerine İbn Ömer: Şu adama bakınız! Sivrisineğin kanının hükmünü soruyor! Halbuki Rasûlullah (s.a.v.)'in torununu öldürmüşlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Hasan ve Hüseyin bu dünyada benim reyhanımdır."** (Buhârî, Menakîb: 27)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.
Şu'be ve Mehdî b. Meymûn, Muhammed b. ebî Ya'kub'tan bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Bu hadis Ebû Hüreyre'den de benzeri şekilde rivâyet edilmiştir.

3771- Selma (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir, dedi ki: Ümmü Selma'nın yanına girdim ağlıyordu. Neden ağlıyorsun diye sordum. Şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm saçı ve sakalı topraklı idi. Sana ne oldu Ey Allah'ın Rasûlü dedim? Buyurdu ki: **"Az önce Hüseyin'in öldürülüşüne şâhid oldum."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

3772- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demektedir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e ehli beytinden hangisi sana daha sevimlidir?"** Diye soruldu da Rasûlullah (s.a.v.): **"Hasan ve Hüseyin'dir"** buyurdu. Fatıma'ya çocuklarını çağır der. Onları koklar ve bağrına basardı. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Enes rivâyeti olarak garibtir.

3773- Ebû Bekre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), minbere çıktı ve şöyle buyurdu: Benim şu oğlum (torunum) öyle bir efendidir ki Allah onun vasıtasıyla iki gurubun arasını düzeltecektir. (Buhârî, Menakîb: 27; Nesâî, Cuma: 17)

Tirmizî: Bu hadis Hasen b. Ali rivâyeti olarak hasen sahihtir.

3774- Ebû Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bize hutbe vermekte iken Hasan ve Hüseyin üzerlerinde kırmızı bir gömlekle düşe kalka geldiler. Rasûlullah (s.a.v.), minberden indi onları kucağına aldı ve minbere çıktı önüne oturttu ve şöyle buyurdu: Allah'ın ne doğru söylemiş **"Mallarınız ve çocuklarınız ancak bir imtihan vasıtasıdır."** (Enfal: 28) **Şu iki çocuğun durumlarına baktım yürüyorlar tökezleyip düşüyorlar dayanamadım konuşmamı keserek onları kaldırdım."** (Nesâî, Cum'a: 27; Ebû Dâvûd, Salat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.Hüseyin b. Vakîd'ın rivâyetiyle biliyoruz.

3775- Ya'la b. Mürre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **Hüseyin bendendir. Ben de Hüseyin'denim, Allah, Hüseyin'i seveni sevsin Hüseyin, torunlardan bir torundur."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Abdullah b. Osman b. Haysem'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Bu hadisi daha başkaları da rivâyet etmişlerdir.

3776- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ehli beytin içinde Peygamber (s.a.v)'e, Hasan'dan daha çok benzeyen bir kimse yoktu."** (Buhârî, Menakîb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3777- Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm Hasan ona çok benzerdi."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Ebû Bekir, İbn Abbâs ve İbn Zübeyr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3778- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Hüseyin'in başı getirildiğinde İbn Ziyâd'ın yanında idim. İbn Ziyâd elindeki bir çomakla burnunu gösteriyor ve şöyle diyordu. Buna benzer bir güzellik görmedim. Bunun üzerine ben de dedim ki: Ehli beyt arasında o, Peygamber (s.a.v)'e en çok benzeyenlerdendir. (Buhârî, Menakîb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3779- Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Göğüsten başa kadar olan bölümünde Hasan, Rasûlullah (s.a.v.)'e daha çok benzerdi. Göğüsten aşağı bölümünde ise Hüseyin daha çok benzerdi."** (Müsned: 735)

Bu hadis hasen sahih garibtir.

3780- Imara b. Umeyr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ubeydullah b. Ziyâd ve adamlarının başları getirildiğinde Rahbe'de mescide sıralandığında ben de yanlarına varmıştım o anda halk geldi geldi diyorlardı. Meğer ki bir yılan gelmiş başlarının arasında dolaşıyor. Sonunda bu yılan Ubeydullah b. Ziyâd'ın burun deliklerine girip kısa bir süre sonra çıkıp gitti ve gözden kayboldu. Sonra insanlar yine geldi geldi dediler. Yılan bunu iki veya üç sefer yaptı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3781- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Annem bana Peygamberle ne zaman görüşmeye gideceksin diye sordu Ben de uzun zamandır O'nunla görüşmüyorum" dedim. Anam beni payladı. Bunun üzerine ben: Bırak beni de gidip Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte akşam namazını kılayım, kendisinden senin ve benim için istiğfar etmesini isteyeyim dedim. Rasûlullah (s.a.v.)'e gittim ve akşam namazını onunla birlikte kıldım. Rasûlullah (s.a.v.), akşam namazının ardından nafile namaz kılmaya başladı sonunda yatsı namazını da kıldıktan sonra döndü ben de peşinden gittim. Sesimi duydu ve: **"Kim o Huzeyfe mi?"** buyurdu. Evet dedim. **"İhtiyacın nedir? Neden geldin? Allah seni de anneni de bağışlasın"** buyurdu. Sonra şöyle devam etti: **"Şu bir melektir ki bu geceden önce yeryüzüne hiç inmemişti. Bana selam vermek için, Fatıma'nın Cennet kadınlarının hanım efendisi olduğunu bildirmek için, Hasan ve Hüseyin'in de Cennetlik delikanlıların efendisi olduğunu bana müjdelemek için Rabbinden izin istedi."** (Müsned: 22240)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Sadece İsrail'in rivâyeti olarak bilmekteyiz.

3782- Berâ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Hasan ve Hüseyin'e baktı ve şöyle dedi:**"Allah'ım ben bu ikisini seviyorum sen de onları sev."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fezail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3783- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i omzuna Hasan'ı koymuş olduğu halde şöyle derken gördüm: **"Allah'ım ben onu seviyorum sen de onu sev."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fezail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bir önceki hadisten daha sahihtir.

3784- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Hüseyin'i omzunda taşımakta idi. Bunun üzerine bir kimse:**"Ey çocuk bindiğin binek ne güzeldir"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"O da ne güzel binicidir"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz. Bazı hadisçiler Zem'a b. Salih'i hafızası yönünden zayıf kabul etmişlerdir.

3785- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her Peygambere yedi arkadaş veya muhafiz verilmiştir. Bana ise on dört tane verildi."** Bizde: **"Bunlar kimlerdir diye sorduk"** şöyle cevap verdi: **"Ben, iki oğlum Hasan ve Hüseyin, Cafer, Hamza, Ebû Bekir, Ömer, Mus'ab b. Umeyr, Bilâl, Selman, Mıkdad, Ebû Zerr, Ammâr ve Abdullah b. Mes'ûd'tur."** (Müsned: 1198)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bu hadis Ali'den mevkuf olarak da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 32

Ø EHLI BEYTIN HAYATıNDAN KESITLER

3786- Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i Hacta arefe günü Kasva isimli devesine binmiş hutbe verirken gördüm şöyle diyordu: **"Ey İnsanlar! Size iki şey bırakıyorum onlara uyarsanız asla sapıtmazsınız, Allah'ın kitabı ve yakınlarım olan ehli beytim."** (Ebû Dâvûd, Menasik: 27; İbn Mâce, Menasik: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Zerr, Ebû Saîd, Zeyd b. Erkâm, Huzeyfe ve İbn Esîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.
Tirmizî: Zeyd b. Hasan'dan Saîd b. Süleyman ve değişik ilim adamları hadis rivâyet etmişlerdir.

3787- Peygamber (s.a.v)'in üvey oğlu Ömer b. ebî Seleme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ahzab sûresi: 33. ayeti; **"... Ey Peygamberin ev halkı, Allah sizin üzerinizden her türlü çirkinliği ve kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."** Ümmü Seleme'nin evinde inmişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı onları bir örtü ile örttü. Ali de Rasûlü Ekrem'in arkasında bulunuyordu onu da bir başka örtü ile örttü ve şöyle duâ etti: **"Allah'ım bunlar benim ehli beytimdir. Bunlardan pislik ve kötülükleri gider ve onları tertemiz eyle."** Ümmü Seleme: **"Ey Allah'ın Peygamberi ben de onlardan mıyım?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Sen yerinde dur! Sen bana hayırlı kimselerdensin"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ümmü Seleme, Ma'kıl b. Yesâr, Ebû'l Hamra ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

3788- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ben size bir şey bırakacağım ki buna sarıldığınızda benden sonra asla sapıklığa düşmezsiniz bu şeylerin ikisini de birbirinden büyüktür. Gökten yere uzanan bir ip gibi olan ilahi nizam olan Allah'ın ki,tabı ve yakınlarım, ehli beytim. Bu iki şey kıyamet günü havuz başında bana gelinceye kadar asla birbirinden ayrılmayacaklardır. Bu iki şey hakkında bana nasıl uyacağınıza dikkat ediniz."** (Müsned: 10681)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3789- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Size her türlü gıdalarıyla beslediği için Allah'ı seviniz, Allah; sevgisiyle beni seviniz ve benim sevgimle de ehli beytimi seviniz..."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 33

Ø MUÂZ B. CEBEL, ZEYD B. SABIT, ÜBEY, EBÛ UBEYDE B. CERRÂH'ıN HAYATLARıNDAN KESITLER

3790- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin ümmetime karşı en merhametlisi Ebû Bekir, Allah'ın emri konusunda en şiddetli olanı Ömer. Haya bakımından en doğrusu Osman, Haram ve helal bilgisi bakımından en bilgili olanı Muâz b. Cebel, Feraiz**(Miras) **taksimini en iyi bileni Zeyd b. Sabit, en büyük kıraat âlimi Übey b. Ka'b'tır. Her ümmetin güvenilen bir şahsı vardır; Bu ümmetin güvenilir şahsı da Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu şekliyle Katâde'nin rivâyeti olarak bilmekteyiz. Ebû Kılâbe, Enes'den benzeri şekilde rivâyet etmiş olup, meşhur olan rivâyet Ebû Kılâbe'nin bu rivâyetidir.

3791- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Benim ümmetimden ümmetime en merhametlisi Ebû Bekir'dir. Allah'ın emri konusunda en şiddetli olanı Ömer'dir. Haya bakımından en doğrusu Osman'dır. Kur'ân-ı en iyi okuyan Übey b. Ka'b'tır. Feraiz** (miras) **taksimatımı en iyi bilen Zeyd b. Sabit'tir. Helal ve haramı en iyi bileni Muâz b. Cebel'dir. Dikkat edin! Her ümmetin güvenilen bir kimsesi vardır bu ümmetin güvenilen kişisi de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır.** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3792- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Übey b. Ka'b'e şöyle buyurmuştur: **"Sana Beyyine sûresini okumanı, Allah emretti."** Übey: **"Benim adımı verdi mi?"** diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): **"Evet"** dedi. Bunun üzerine Übey ağladı. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Übey b. Ka'b bu hadisi **"Rasûlullah (s.a.v.), benim için şöyle dedi"** diyerek rivâyet etmiştir.

3793- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) kendisine; Allah, bana şöyle buyurdu: **"Gerçek din, hayat tarzı Allah katında her türlü haksızlıktan ve batıldan uzak olan İslam dinidir. Yahudilik ve Hıristiyanlık değildir. Bu din üzerine olan bir kimse ne hayır işlerse hiç boşa gitmez. Mutlaka karşılığını görür."** Rasûlullah (s.a.v.) sözüne şöyle devam etti: İnsanoğlunun bir vadi dolusu malı olsa mutlaka ikincisini ister, ikincisi olsa üçüncüsünü ister. Adem oğlunun ağzını veya gözünü topraktan başkası doldurmaz. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder. (Müsned: 20257)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Buradakinden başka da rivâyet edilmiştir. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebza, babasından Übey b. Ka'b'tan şöyle rivâyet etmiştir: **"Allah bana sana Kur'ân okumamı emretti."** Yine Katâde, Enes'den rivâyet edip şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Übey'e; Allah bana sana Kur'ân okumamı emretti."**

3794- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v), zamanında Kur'ân'ı dört kişi topladı bunların hepsi de Ensardan'dır. Übey b. Ka'b, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Sabit ve Ebû Zeyd."** Enes'e sordum: **"Ebû Zeyd kimdir?"** Şöyle dedi: **"Amcalarımdan biridir."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Bu hadis hasen sahihtir.

3795- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ebû Bekir ne iyi adamdır, Ömer ne iyi adamdır, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ne iyi adamdır. Üseyd b. Hudayr ne iyi adamdır. Sabit b. Kays b. Şemmâs ne iyi adamdır. Muâz b. Cebel ne iyi adamdır. Muâz b. Amr b. Cemûh ne iyi adamdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen olup sadece Süheyl'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

3796- Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'den rivâyete göre, Akıb ve Seyyid, Peygamber (s.a.v)'e gelerek dediler ki: **"Güvenilir birini bizimle gönder."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gerçekten güvenilir bir kimseyi sizinle göndereceğim."** İnsanların gözü bu kimse kim olacaktır diye sağı solu gözetlemeye başladı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı gönderdi. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Ebû İshâk bu hadisi Sıla'dan rivâyet ettiğinde; Kendisinden altmış sene önce işitmiştim, derdi.
Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ömer ve Enes vasıtasıyla Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: **"Her ümmetin en çok güvenilen bir insanı vardır. Bu ümmetin güvenilen insanı da Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır."**

BÖLÜM: 34

Ø SELMAN-ı FÂRISÎ'NIN HAYATıNDAN KESITLER

3797- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Cennet üç kişinin özlemi içindedir; Ali, Ammâr ve Selman."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Hasan b. Salih'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 35

Ø AMMÂR B. YÂSIR (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3798- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ammâr b. Yâsir gelerek Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ona izin veriniz, temiz ve tertemiz kişi merhaba hoş geldin."** (İbn Mâce, Mukaddime: 179

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3799- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ammâr iki iş arasında serbest bırakıldığında o işin en doğrusunu seçerdi."** (İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi Küfeli bir ihtiyar olan Abdulaziz b. Siyah'ın rivâyetiyle bu şekliyle bilmekteyiz. Bu kimseden hadisçiler hadis rivâyet etmişlerdir. O'nun Yezîd b. Abdulaziz isimli bir oğlu vardır. Yahya b. Adem ondan hadis rivâyet etmiştir.

Mahmûd b. Gaylân, Vekî' vasıtasıyla; Sûfyân'dan, Abdulmelik b. Umeyr'den Rib'î'nin azâdlısı Hilâl'den, Rib'î'den, Huzeyfe'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Sâlim el Murâdî, Küfeli olup, Rib'î b. Hıraş'tan ve Huzeyfe'den bu hadisi benzeri şekilde rivâyet etmiştir.

3800- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Müjde sana ey Ammâr, azgın bir gurup tarafından öldürülüp şehîd olacaksın."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Ümmü Seleme, Abdullah b. Amr, Ebû'l Yüsr ve Huzeyfe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis Alâ b. Abdurrahman rivâyeti olarak hasen sahih garibtir.

BÖLÜM 36

Ø EBÛ ZERR (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3801- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Ebû Zerr'den daha doğru olanı ne gök göçlgelendirmiş ne de yeryüzü üzerinde taşımıştır."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ebû'd Derdâ ve Ebû Zerr'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3802- Ebû Zerr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Lehçe sahibi olarak, Meryem oğlu İsa'nın benzeri, Ebû Zerr'den daha doğru ve daha vefalı birini ne gök kubbesi altında barındırmış ne de yeryüzü sırtında taşımıştır."** Ömer b. Hattâb, imrenen bir kişi edasıyla: **"Ey Allah'ın Rasûlü! onu bu şekilde tanıyor musun?"** Rasûlullah (s.a.v.): **"Evet"** dedi ve: **"Siz de onu öylece tanıyın"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Bazıları bu hadisi rivâyet ederek şöyle diyor: **"Ebû Zerr yeryüzünde Meryem oğlu İsa'nın zahidliği gibi yaşayıp gitmiştir."**

BÖLÜM: 37

Ø ABDULLAH B. SELAM (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3803- Abdullah b. Selam (r.a.)'ın kardeşinin oğlundan rivâyete göre, şöyle demiştir:Osman, asîler tarafından öldürülmek istendiğinde Abdullah b. Selam ona geldi, Osman ona: **"Neden geldin?"** Diye sordu. Abdullah: **"Sana yardıma geldim"** dedi. Bunun üzerine Osman: Asilerin yanına çık ve onları benden uzaklaştır. Senin dışarıda olman, benim için içeride olmamdan daha hayırlıdır. Bunun üzerine Abdullah, asilerin yanına çıktı ve: **"Ey İnsanlar! Cahiliyye döneminde benim adım falandı. Rasûlullah (s.a.v.), bana Abdullah adını verdi. Benim hakkımda Kur'ân ayetleri indi**(Ahkaf sûresi: 10. ayet) **Ra'd sûresi 43. ayet yine benim hakkımda inmiştir. Allah'ın kınına sokulmuş kılıcı sizin yanınızdadır. Melekler de Peygamber (s.a.v)'in hicret edip geldiği şu ülkenizde size komşu gibi yakındırlar. Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyın, Allah'tan sakının ve bu adamı öldürmekten uzak durun. Vallahi eğer onu öldürecek olursanız, komşunuz olan melekleri buradan kaçıracaksınız. Allah'ın kınına sokulmuş kılıcını kınından çıkaracaksınız ve bir daha kıyamete kadar kınına girmeyecektir. Bunun üzerine asiler, Yahudi'yi öldürün, Osman'ı öldürün diye bağırdılar."** (Bu hadis Ahkaf sûresi tefsirinde, 3256 numarada geçmişti.) (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Abdulmelik b. Umeyr rivâyetiyle bilmekteyiz. Şuayb b. Safvân bu hadisi Abdulmelik b. Umeyr'den rivâyet ederek: **"İbn Muhammed, İbn Abdullah b. Selam'dan, dedesi Abdullah b. Selam'dan"** demiştir.

3804- Yezîd b. Umeyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Muâz b. Cebel'in ölümü yaklaştığında kendisine: **"Ey Ebû Abdurrahman! Bize tavsiyelerde bulun"** denildi. Muâz: **"Beni oturtunuz dedi"** ve şöyle devam etti: **"İlim ve iman yerlerindedir. Kim onları ararsa mutlaka bulur (bu sözü üç sefer tekrarladı) ilmi dört kişinin yanında arayınız: Uveymir Ebû'd Derdâ'nın yanında, Selman-ı Farisi yanında, Abdullah b. Mes'ûd'un yanında ve Yahudi olup İslam'a giren Abdullah b. Selam yanında… Çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim; Cennete girecek on kişinin onuncusunun o olduğunu söyledi."** (Müsned: 21088)

Tirmizî: Bu konuda Sa'd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 38

Ø ABDULLAH B. MES'ÛD (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3805- İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Benden sonra Ashabımdan Ebû Bekir ve Ömer'e uyunuz, Ammâr'ın gösterdiği yoldan gidiniz. İbn Mes'ûd'un rivâyetlerine sıkı sarılınız!"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle İbn Mes'ûd rivâyeti olarak hasen garibtir. Bu hadisi sadece Yahya b. Seleme b. Küheyl rivâyetiyle bilmekteyiz. Yahya b. Seleme'nin hadiste zayıf olduğu kaydedilmiştir. Ebû'z Za'ra'nın ismi Abadullah b. Hanî'dir. Şu'be, Sevrî ve İbn Uyeyne'nin kendisinden hadis rivâyet ettiği Ebû'z Za'ra'nın ismi Amr b. Amr'dır. Bu kimse İbn Mes'ûd'un arkadaşı ve Ebû'l Ahvas'ın kardeşinin oğludur.

3806- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Kardeşimle beraber Yemen'den geldiğimizde Abdullah b. Mes'ûd'u her zaman Peygamber (s.a.v)'in yanında gördüğümüz için Peygamber (s.a.v)'in ehli beytinden sanırdık çünkü annesi ve kendisi Peygamber (s.a.v)'in yanına çok sık girip çıkarlardı."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Sûfyân es Sevrî bu hadisi Ebû İshâk'tan rivâyet etmiştir.

3807- Abdurrahman b. Yezîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Huzeyfe'ye geldik Rasûlullah (s.a.v.)'e yol ve yordam bakımından en yakın kimseyi bize söyle ki ondan hadis alalım ve öğrenelim"** dedik. Huzeyfe şöyle dedi: **"Peygamber (s.a.v)'e yol yordam bakımından en yakını İbn Mes'ûd idi hatta evine girip gözden kayboluncaya kadar… Muhammed (s.a.v.)'in ashabından Allah'ın koruması altında bulunanlar çok iyi bilirler ki Allah'a en yakın olanları Ümmü Abd'ın oğlu Abdullah b. Mes'ûd'tur."** (Buhârî, Menakîb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3808- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ashabımdan herhangi birini istişare etmeksizin yetkili bir kimse tayin etmiş olsaydım; mutlaka Ümmü Abd'ın oğlunu tayin ederdim."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Hâris'in Ali'den yaptığı bu rivâyetle bilmekteyiz.

3809- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Herhangi bir kimseyi istişare etmeksizin yetkili biri olarak tayin etmiş olsaydım, Ümmü Abd'ın oğlunu tayin ederdim."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

3810- Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kur'ân-ı dört kişiden öğreniniz; İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b, Muâz b. Cebel ve Ebû Huzeyfe'nin azâdısı Sâlim'den."** (Buhârî, menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3811- Heyseme b. Sebre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne'ye geldim ve Allah'tan bana Salih bir arkadaşı arkadaş etmesini istedim. Allah'ta bana Ebû Hüreyre'yi arkadaş kıldı. Yanına oturdum ve ona şöyle dedim: **"Allah'tan, salih bir insanı bana arkadaş kıl diye duâ ettim de Allah seni bana arkadaş kıldı."** Bunun üzerine Ebû Hüreyre: **"Nerelisin sen?"** diye sordu. **"Küfeliyim, hayır arayıp bulmaya geldim"** dedim. Ebû Hüreyre dedi ki: **"Duâsı makbul olan Sa'd b. Mâlik; Rasûlullah (s.a.v.)'in abdest ve taharet suyunun yetkilisi ve katırının bakıcısı İbn Mes'ûd; Rasûlullah (s.a.v.)'in sırdaşı Huzeyfe ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ifadesiyle Allah'ın şeytandan koruduğu Ammâr ve iki kitabı iyi bilen Selman sizin aranızda değimli ki** (buraya hayır arayıp bulmaya geldin!) **Katâde diyor ki: Buradaki iki kitab: İncil ve Kur'ân'dır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Hayseme, Abdurrahman b. ebî Sebre'nin oğludur fakat dedesine nispet edilmiştir.

BÖLÜM: 39

Ø HUZEYFE B. YEMÂN'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3812- Huzeyfe (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ashab: **"Peygamber (s.a.v)'e kendine bir halef** (yerine bakacak ve karar verecek biri) **tayin etsen"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Size bir halef tayin etmiş olsam siz de onun emrine karşı gelirseniz azablanırsınız. Ne var ki Huzeyfe size ne anlatırsa onu doğru kabul edip tasdik ediniz. Abdullah b. Mes'ûd ta size ne okutursa onu da okuyunuz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Abdullah dedi ki: İshâk b. İsa'ya: **"Bu hadisin Ebû Vâil'den olduğunu söylüyorlar"** dedim. **"Hayır"** dedi. İnşallah **"Zâzân"** dandır.

Tirmizî: Bu hadis Şerîk'in rivâyeti olarak hasendir.

BÖLÜM: 40

Ø ZEYD B. HÂRISE (R.A.)'NıN HAYATıNDAN KESITLER

3813- Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ömer, Üsâme b. Zeyd'in maaşını üç bin beş yüz, oğlu Abdullah'ın maaşını ise üç bin olarak tayin etmişti. Ömer'in oğlu babasına: **"Neden Üsâme'yi benden üstün tuttun! Hiçbir savaş meydanına benden önce varmış değildir"** dedi. Ömer şöyle karşılık verdi: **"Çünkü Üsâme'nin babası Zeyd, Rasûlullah (s.a.v.)'e senden daha sevgili idi yine Üsâme'de Rasûlullah (s.a.v.)'e senden daha sevgili idi. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'in sevdiğini benim sevdiğim oğluma tercih ettim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3814- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hârise'nin oğlu Zeyd'i, Muhammed'in oğlu Zeyd diye çağırırdık. Ahzab sûresi 5. ayet nazil oldu ve bu işi bıraktık."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

3815- Zeyd'in kardeşi Cebele b. Hârise (r.a)'ın haber verdiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim ve: **"Kardeşim Zeyd'i benimle gönder memleketimize götüreyim dedim."** Şöyle buyurdular: **"İşte kendisi… şayet seninle gidecek olursa ona engel olmam."** Bunun üzerine Zeyd dedi ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi sana hiç kimseyi tercih etmem."** Cebele şöyle dedi: **"Kardeşimin görüşünü kendi görüşümden daha değerli buldum."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece İbn Rumî'nin Ali b. Müshir'den rivâyetiyle bilmekteyiz.

3816- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), bir askerî kuvvet gönderdi ve bunların başına Üsâme b. Zeyd'i komutan tayin etti. Müslümanlar onun komutanlığından pek hoşlanmadılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Siz onun komutanlığından hoşlanmıyorsunuz daha önce babasının komutanlığına da dil uzatmıştınız. Allah'a yemin olsun ki komutanlığa gerçekten layık idi ve bana insanların en sevimlilerindendi. Kendisinden sonra bu oğlu da bana insanların en sevimlilerindendir."** (Buhârî, Menakib: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ali b. Hucr, İsmail b. Cafer vasıtasıyla Abdullah b. Dinar'dan ve İbn Ömer'den, Enes'in hadisinin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 41

Ø ÜSÂME B. ZEYD (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3817- Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in hastalığı ağırlaşınca tüm insanlar gibi bende Medîne'ye gelmiştim yanına girdim susuyor dili dönmüyordu. Rasûlullah (s.a.v.), ellerini üzerime koyup kaldırmaya çalıştı. Kendisinin bana duâ ettiğini anladım. (Müsned: 20760)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3818- Mü'minlerin annesi Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Üsamenin elbisesini ele alıp tamir etmeye çalıştı da Hz. Âişe: **"Bırak ben yapayım"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): **"Üsame'yi sev çünkü ben onu seviyorum"** buyurdular. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3819- Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Peygamber (s.a.v)'in kapısı önünde oturmakta idim. Ali ve Abbâs izin istemek için geldiler ve ey Üsâme Peygamber (s.a.v)'in yanına girmek için bize izin iste… Ben de: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Ali ve Abbâs yanına girmek için izin istiyorlar"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Neden geldiklerini biliyor musun?"** diye sordu. Ben de: **"Bilmiyorum"** dedim. **"Ben biliyorum onlara izin ver"** buyurdu. İçeri girdiler; **"Ey Allah'ın Rasûlü! Aile halkından hangisi sana daha sevimlidir? Sana sormaya geldik"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.): **"Muhammed'in kızı Fatıma"** buyurdu. Ali ve Abbâs: **"Sana tüm akrabalar arasından sana daha sevimli olan kimdir? diye sormaya gelmiştik"** dediler. **"Ehlimden bana en sevgili olanı; Allah'ın kendisine iyilikte bulunduğu, benim de kendisine iyilikte bulunduğum Üsâme b. Zeyd'tir"** buyurdu. Ali ve Abbâs: **"Sonra kim?"** dediler. **"Ali b. ebî Tâlib"** buyurdu. Bunun üzerine Abbâs: **"Ey Allah'ın Rasûlü! amcanı sonuncuları yaptın"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ali, hicrette seni geçmiştir"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 42

Ø CERIR B. ABDULLAH EL BECELÎ'NIN HAYATıNDAN KESITLER

3820- Cerir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Müslüman olduğum günden beri Rasûlullah (s.a.v.), beni kapıdan çevirmedi. Beni her gördüğünde mutlaka gülümserdi."** (Müslim, Fedail: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3821- Cerir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Müslüman olduğumdan beri Rasûlullah (s.a.v.), beni kapısından geri çevirmemiş ve her gördüğünde tebessüm ederdi."** (Müslim, Fedail: 27; İbn Mâce, Mukaddime: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

BÖLÜM: 43

Ø ABDULLAH B. ABBÂS (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3822- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, bizzat kendisi Cebrail'i iki defa görmüştür ve Peygamber (s.a.v) ona iki defa duâ etmiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis mürseldir. Ebû Cehdam'ın İbn Abbâs'tan hadis dinlediğini bilmiyoruz. Ebû Cehdam'ın ismi Musa b. Sâlim'dir. Ubeydullah b. Abdullah b. Abbâs ve İbn Abbâs'tan da bu hadis rivâyet edilmiştir.

3823- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Rasûlullah (s.a.v.), bana iki sefer Allah'ın hikmet vermesi için duâ etmiştir."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Atâ'nın rivâyeti olarak hasen garibtir.
Bu hadis İkrime ve İbn Abbâs'tan da ayrıca rivâyet edilmiştir.

3824- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), beni bağrına bastı ve **"Allah'ım ona hikmeti öğret"** diye duâ etti. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 44

Ø ABDULLAH B. ÖMER (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3825- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rüyada gördüm elimde bir parça sırmalı (istebrak) kumaş vardı. Onunla Cennetin hangi yerine işaret edersem beni oraya uçurup götürüyordu. Bu rüyayı ablam Hafsa'ya anlattım. Hafsa da Peygamber (s.a.v)'e anlattı. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Senin kardeşin iyi bir kimsedir veya Abdullah iyi bir kimsedir."** (Müslim, Fedail: 27; İbn Mâce, Ta'bir: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 45

Ø ABDULLAH B. ZÜBEYR (R.A.)'IN BABASıNDAN KESITLER

3826- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), bacanağı Zübeyr'in evinde doğum işareti olan bir kandil gördü ve:**"Ey Âişe! Ablan Esma'nın doğum yaptığını zannediyorum o çocuğa isim vermeyiniz ona ismi ben vereceğim"** buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) ona Abdullah ismini verdi ve damağını hurma ile ovdu. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Edeb: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 46

Ø ENES B. MÂLIK (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3827- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) geçip giderken annem Ümmü Süleym onun sesini sesini işitti ve:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Babam annem yoluna feda olsun işte küçük yavrum Enescik"**dedi. **"Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana üç duâ yapmıştı. Bu duâlardan ikisini dünyada gördüm, üçüncüsünü de ahirette görmeyi ümid ediyorum."** (Bu duâlar mal ve çoluk çocuğunun çokluğu ve günahlarının bağışlanması idi.) (Buhârî, Savm: 27; Müslim, Fedaiil: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.
Bu hadis değişik şekilde de yine Enes'den rivâyet edilmiştir.

3828- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) bazen bana **"Ey iki kulaklı"** diye çağırırdı. Ebû Üsâme şöyle diyor:**"Yani onunla şakalaşmak için böyle söylerdi."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

3829- Ümmü Süleym (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Enes, senin hizmetçindir. Onun için duâ et."** Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ etti: **"Allah'ım bunun malını ve çoluk çocuğunu çoğalt ve ona verdiğin şeyleri kendisi için bereketli kıl."** (Buhârî, Savm: 27; Müslim, Fedaiil: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3830- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), toplamakta olduğum bir çeşit baklayı bana künye olarak (Ebû Hamza) vermişti."** (Müsned: 11838)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Câbir el Cufi'nin, Ebû'n Nadr'dan yaptığı rivâyetle bilmekteyiz. Ebû'n Nasr, Heyseme el Basrî'dir. Enes'den pek çok hadis rivâyet etmiştir.

3831- Sabit el Bünanî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Enes b. Mâlik bana:**"Ey Sabit benden al, benden daha sağlam bir kimseden alamazsın çünkü ben onu Rasûlullah (s.a.v.)'den aldım, Rasûlullah (s.a.v.) onu Cebrail'den aldı, Cebrail'de onu Allah'tan aldı."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Zeyd b. Hubab'ın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3832- Sabit (r.a.), bu hadisin bir benzerini Enes'den rivâyet ederek:**"Rasûlullah (s.a.v.)'de onu Cebrail'den aldı"** dememiştir. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

3833- Ebû Halde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ebû'l Âliye'ye, Enes, Peygamber (s.a.v)'den hadis işitmiş midir?"**diye sordum. Ebû'l Âliye şu cevabı verdi: **"On sene Rasûlullah (s.a.v.)'in hizmetinde bulunmuş ve Peygamber (s.a.v), ona duâ etmiştir. O'nun bir bahçesi vardı, senede iki sefer ürün verirdi. Bu bahçede bir de Reyhan vardı ki ondan misk kokusu gelirdi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Halde'nin ismi Hâlid b. Dinar'dır. Hadisçiler yanında güvenilir bir kimsedir. Ebû Halde Enes b. Mâlik'e ulaşmış ve ondan hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 47

Ø EBÛ HÜREYRE (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3834- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v)'e gelerek onun yanında elbisemi yaydım. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), elbisemden tutarak onu kalbimin üzerinde topladı. Bundan sonra kendisinden ezberlediğim hadisleri bir daha unutmadım."** (Buhârî, Müzaraa: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3835- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Senden pek çok şeyler işitiyorum fakat onları ezberim de tutamıyorum"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Elbiseni yay."** Ben de:**"Elbisemi yaydım, pek çok hadisler anlattı. Anlattığı hiçbir hadisi unutmadım."** (Buhârî, Müzaraa: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Değişik şekillerde de yine Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.

3836- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. İbn Ömer, Ebû Hüreyre'ye:**"Ey Ebû Hüreyre! Rasûlullah (s.a.v.) ile en çok beraber olanımız ve onun hadislerini en çok ezberleyenimiz sendin."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3837- Mâlik b. ebî Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir adam Talha b. Ubeydullah'a gelip;**"Ey Ebû Muhammed şu Yemenli Ebû Hüreyre sizden daha âlim mi? ki sizlerden işitmediğiniz hadisleri ondan işitiyorsunuz yoksa Peygamber (s.a.v)'in söylemediği şeyleri mi söylüyor?"** Talha b. Ubeydullah şöyle dedi: **"Gerçek şu ki o bizim işitmediğimiz şeyleri işitmiştir. Bunda kuşkumuz yok çünkü kendisi fakir ve yoksul olup hiçbir şeyi yoktu. Rasûlullah (s.a.v.)'in misafiri olarak Suffeliler arasında kalmaktaydı eli Peygamber (s.a.v)'in eliyle beraberdi. Bizler ise ev, bark ve servet sahibi idik. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gündüzün iki ucunda yani sabah akşam ancak gelebiliyorduk. Ebû**

Hüreyre'nin bizim duymadığımız şeyleri duyması konusunda hiç şüphe etmiyorum. Değil Ebû Hüreyre iman ve hayır sahibi hiçbir kimseyi Rasûlullah (s.a.v.)'in söylemediği bir şeyi yalan yere onun sözü imiş gibi söylemiş bulamazsın." (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Muhammed b. İshâk rivâyeti olarak hasen garibtir.

Yine Yunus b. Bükeyr ve başkaları bu hadisi Muhammed b. İshâk'tan rivâyet etmişlerdir.

3838- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), bana: **"Kimlerdensin"** diye sordu. Ben de **"Devs kabilesindenim"** dedim. Bunun üzerine **"Devs'den hayırlı bir kimsenin bulunabileceğini tahmin etmezdim"** buyurdular. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

Ebû Halde'nin ismi Hâlid b. Dinar'dır. Ebû'l Âliye'nin ismi ise Rüfey'dir.

3839- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e birkaç hurma getirmiştim ve: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu hurmalar için bereket duâsı yap"** demiştim. Hurmaları eline alıp onların bereketlenmesi için duâ etti ve şöyle buyurdu: **"Bunları al şu dağarcığına veya şu dağarcığa yerleştir. Ne zaman bu hurmalardan bir şey almak istersen elini dağarcığa sok ve alacağın kadar al fakat dağarcığı silkeleme!" "Allah yolunda o hurmadan şu kadar ve şu kadar miktar taşıdım ondan hem yiyor hem de başkalarına yediriyordum. O torbacık kemerimden ayrılmıyordu. Osman'ın öldürülmesi hadisesine kadar bu bereket böyle devam edip gitti."** (Müsned: 8274)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

Bu hadis yine Ebû Hüreyre'den değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir.

3840- Abdullah b. Rafî (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: **"Ebû Hüreyre'ye: Neden sana Ebû Hüreyre künyesi verildi diye sordum."** O da: **Bunu bana sorarken sıkılıp çekinmiyor musun? Yani bilmiyor musun?"** Ben de: **"Sana değer verip senden çekiniyorum."** Bunun üzerine cevap verip şöyle dedi: **"Ailemin koyunlarını güderdim küçücük bir kedim vardı onu bir ağacın kovuğuna koyardım gündüz olunca da yanımda götürürdüm ve onunla oynardım bu yüzden bana Ebû Hüreyre** (Kedicik babası) **künyesi verildi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3841- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Benden ve Abdullah b. Amr'dan başka çok hadis rivâyet eden kimse yoktur. O yazardı ben ise yazmazdım."** (Buhârî, İlim: 11)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 48

Ø MUAVIYE B. EBÎ SÜFYAN'ıNHAYATıNDAN KESITLER

3842- Peygamber (s.a.v)'in ashabından, Abdurrahman b. ebî Umeyre'nin Peygamber (s.a.v)'den naklettiğine göre Peygamber (s.a.v), Muaviye için şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım onu hidayet eden, hidayete ermiş ve devamlı hidayette olanlardan eyle."** (Müsned: 17222)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3843- Ebû İdris el Havlânî (r.a.)'den rivâyete göre, dedi ki: Ömer b. Hattâb, Humus valiliğinden Umeyr b. Sa'd'ı azledip yerine Muaviye'yi getirince halk Umeyr'i azledip Muaviye'yi vali yaptı dediler. Bunun üzerine Umeyr; Muaviye'yi hayırla anın dedi. Çünkü Peygamber (s.a.v)'den onu hidayet vasıtası ki diye duâ ettiğini işittim. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

BÖLÜM: 49

Ø AMR B. AS (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3844- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanların en Müslüman ve en imanlısı Amr b. As'tır."** (Müsned: 16772)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece İbn Lehia'nın Mişrah'tan rivâyetiyle bilmekteyiz. Senedi pek sağlam değildir.

3845- Talha b. Ubeydullah (r.a.)'tan rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **"Amr b. Âs, Kureyş'in iyi kimselerindendir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadisi sadece Nafi' b. Ömer el Cumahînin rivâyetiyle bilmekteyiz. Nafi', güvenilir bir kişidir. Hadisin senedi muttasıl değildir; çünkü İbn ebî Müleyke, Talha'ya yetişip ondan hadis almamıştır.

BÖLÜM: 50

Ø HÂLID B. VELID (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3846- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir yerde konaklamıştık insanlar yanımızdan geçmeye başladılar. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Ebû Hüreyre! Bu kim?"** diye soruyor ve ben de falan diyorum. Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah'ın ne iyi kulu bu"** buyuruyor. Sonra: **"Kim bu?"** diye soruyor. Falandır diyorum. **"Allah'ın ne kötü kuludur"** buyuruyor. Sonunda, Hâlid b. Velid geçti; **"Kim bu"** dedi. Ben de: **"Hâlid b. Velid"** dedim. **"Hâlid b. Velid, Allah'ın ne iyi kuludur, O, Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Zeyd b. Eslem'in, Ebû Hüreyre'den hadis işittiğini bilmiyoruz. Bana göre bu hadis mürseldir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Bekir es Sıddık'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 51

Ø SA'D B. MUÂZ (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3847- Berâ (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e ipek bir elbise hediye edilmişti de herkes onun yumuşaklığı ve güzelliğine hayran olmuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bunun yumuşak ve güzelliğine mi? hayret ediyorsunuz; Sa'd b. Muâz'ın Cennet'teki mendilleri bundan daha güzeldir."** (Buhârî, Bed-il Halk: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3848- Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.) Sa'd b. Muâz'ın cenazesi insanların önünde iken şöyle buyurdu: **"Rahman olan Allah'ın arşı onun için titredi."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu konuda Üseyd b. Hudayr, Ebû Saîd ve Rümeyse'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3849- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Sa'd b. Muâz'ın cenazesi taşınırken Kureyza oğulları hakkındaki hükmünden dolayı münafıklar: **"Cenazesi ne kadar da hafif dediler."** Bu söz Peygamber (s.a.v)'e ulaşınca: **"O'nu melekler taşıyorlardı"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

BÖLÜM: 52

Ø SA'D B. UBÂDE (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3850- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v)'e karşı Kays b. Sa'd; Vali yanında emniyet amiri konumunda idi."** Ensarî diyor ki: **"Devlet işlerindeki yetkisi bakımından…"** (Buhârî, Ahkâm: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Ensârî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Muhammed b. Yahya, Muhammed b. Abdullah el Ensarî vasıtasıyla bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır, fakat Ensarî'nin sözünü aktarmamıştır.

BÖLÜM: 53

Ø CÂBIR B. ABDULLAH (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3851- Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), benim hastalığımda beni ziyarete gelmiş ne katıra ne de deveye binmemişti, yürüyerek gelmişti."** (Buhârî, Merda, 27; Müslim, Feraiz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3852- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), deve gecesi benim için yirmi beş kere bağışlanma talebinde bulundu."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

Deve gecesinin manası: Başka bir şekilde Câbir'den rivâyet edildiğine göre bir yolculukta Peygamber (s.a.v) ile birlikte iken devesini Peygamber (s.a.v)'e satmıştı ve Medîne'ye kadar üzerine binmeyi de şart koşmuştu. Câbir şöyle diyor: Deveyi Peygamber (s.a.v)'e sattığım gece bana yirmi beş kere bağışlanma isteğinde bulundu demektedir.

Câbir'in babası: Abdullah b. Amr b. Haram, Uhud savaşında şehîd edilmiş geride pek çok kız çocuğu bırakmıştı. Câbir bunların geçimini sağlar ve onlara harcamada bulunurdu. Bu yüzden Rasûlullah (s.a.v.), Câbir'e iyilik yapar ve Ona acırdı. Câbir'in rivâyetinden aynen buradaki gibi anlatılmıştır.

BÖLÜM: 54

Ø MUS'AB B. UMEYR (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3853- Habbab (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Allah'ın rızasını kazanmak için hicret etmiştik. Mükafatımız, Allah'tandı. Kimimiz sevâbının karşılığını dünyada almadan öldü. Kiminiz de meyveleri olgunlaşıp şimdi bunları topluyor. Mus'ab b. Umeyr geride bir elbise bırakarak ölenlerdendi. O elbise ile kefen olarak başını örttükleri zaman ayakları açıkta kalıyor. Ayaklarını örttüklerinde ise başı açık kalıyordu."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Başını o elbiseyle örtünüz ayaklarının ayak tarafına da izhir otu koyunuz"** buyurdular. (Buhârî, Cenaiz: 27; Müslim, Cenaiz: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Hennâd, İbn İdris vasıtasıyla A'meş'den, Ebû Vâil'den, Şakîk b. Seleme'den, Habbab b. Eret'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 55

Ø BERÂ B. MÂLIK (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3854- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: Nice saçı başı dağınık toza toprağa bulanmış paçavra gibi elbiseliler vardır ki: Kendileriyle ilgilenilmez. Fakat bu tip kimseler Allah'a yemin etseler Allah onlar yeminlerinde yalancı çıkarmaz. Berâ b. Mâlik'te onlardandır. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle sahih hasendir.

BÖLÜM: 56

Ø EBÛ MUSA EL EŞ'ARÎ (R.A.)'IN HAYATıNDAN KESITLER

3855- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), şöyle buyurmuştur: **"Ey Ebû Musa, sana Davut ailesinin mizmarlarından bir mizmar verilmiştir."** (Buhârî, Fedail: 27; Müslim, Salt-ül Müsafirin: 17)

Tirmizî: Bu hadis garibtir.

Tirmizî: Bu konuda Büreyde ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3856- Sehl b. Sa'd (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte hendek kazıyorduk hendek kazıyor biz de toprağını taşıyorduk her tarafımız toz toprak içinde kalmıştı. Bu durumda Rasûlullah (s.a.v.) şöyle diyordu: **"Allah'ım, hayat ancak ahiret hayatıdır, Ensâr ve Muhâcirlerini bağışla…"** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Ebû Hazim'in ismi Seleme b. Dinar el A'rec ez Zahid'tir.

Tirmizî: Bu konuda Enes b. Mâlik'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3857- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle diyordu: **"Allah'ım hayat ancak ahiret hayatıdır. Ensâr ve muhâcirine ikramlarda bulun…"** (Buhârî, Cihâd: 27; Müslim, Cihâd: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Enes'den değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 57

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'I GÖREN VE ONU GÖRENLERIN DEĞER VE KıYMETI

3858- Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: **"Beni gören veya beni göreni gören bir Müslüman'a ateş dokunmayacaktır."** Talha diyor ki: **"Ben Câbir b. Abdullah'ı gördüm."** Musa da: **"Ben Talha'yı gördüm"** diyor. Yahya'da: Musa bana dedi ki: **"Sen de beni gördün dolayısıyla biz Allah'tan ümitliyiz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi Musa b. İbrahim el Ensarî'nin rivâyetleriyle bilmekteyiz. Ali b. el Medîni ve pek çok hadisçi bu hadisi Musa'dan bize aktarmışlardır.

3859- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'tan rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"İnsanların en hayırlısı, benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onların peşinden gelenler… Sonra onların peşinden gelenler… Daha sonra öyle toplumlar gelecek ki, yeminlerine dikkat etmeyecekler böylelikle yeminleri şahitliklerini geçecek veya olur olmaz her şeye şahitlik yapacaklarda şahitlikleri yeminlerini geçecektir. Yani ne şahidlik nede yemin sorumluluğunu düşünmeyeceklerdir."** (Buhârî, Menakîb: 17; Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ömer, Imrân b. Husayn ve Büreyde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 58

Ø AĞAÇ ALTıNDA PEYGAMBER (S.A.V)'IN OTORITESINI KABUL EDENLERIN DEĞERI

3860- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ağaç altında biat edenlerden hiç kimse Cehenneme girmeyecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 59

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN ASHABıNA DIL UZATMAMAK GEREKIR

3861- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Ashabıma dil uzatıp sövmeyiniz, bütün benliğime hâkim olan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz Uhud dağı kadar altın harcasa, onların harcadıkları bir ölçek veya onun yarısına bile ulaşamaz."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Hadiste geçen **"nasıyfehü"** ölçeğin yarısı, demektir.

Hasan b. Ali el Hallâl, (hafiz idi) Ebû Muaviye vasıtasıyla A'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Saîd el Hudrî'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3862- Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: **"Ashabım hakkında Allah'tan korkunuz! Ashabım hakkında Allah'tan korkunuz! Benden sonra onları hedef alıp eleştirmeyiniz. Onları seven beni sevdiğinden dolayı sever. Onlara buğzeden de bana buğzettiğinden buğzeder. Onlara eziyet eden bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edeni de Allah hemen cezalandırabilir."** (Müsned: 16201)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3863- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kırmızı devenin sahibinden başka ağacın altında biat edenler mutlaka Cennete gireceklerdir."** (Müslim, Sıfat-il Münafikın: 279

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3864- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre, Hâtib b. Beltaa'nın bir kölesi Peygamber (s.a.v)'e gelerek Hâtib'ı şikayet etti ve şöyle dedi:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Hatıb, mutlaka Cehenneme girecektir."** Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yanılıyorsun veya yalan söylüyorsun Hâtıb Cehenneme girmeyecektir. Çünkü Bedir ve Hudeybiye olaylarında bulunmuştur."** (Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3865- Abdullah b. Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Ashabımdan herhangi bir kimse herhangi bir bölgede ölürse kıyamet günü onlar o ülke halkı için bir lider ve nur olarak mahşer yerine getirlirler."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadis Abdullah b. Müslim, Ebû Taybe'den ve Ebû Büreyde'den mürsel olarak rivâyet edilmiştir ki bu rivâyet daha sahihtir.

BÖLÜM: 60

Ø ASHABA DIL UZATANLARA NE YAPıLMALı?

3866- Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ashabıma dil uzatanları gördüğünüz vakit; Allah'ın laneti siz şerliler üzerine olsun"** deyiniz. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis münkerdir. Bu hadisin Ubeydullah b. Ömer'in rivâyetinden olduğunu sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Hadisin râvîlerinden Nadr b. Hammad ve Seyf b. Ömer, meçhul kimselerdir.

BÖLÜM: 61

Ø MUHAMMED (S.A.V.)'IN KıZı FATıMA'NıN DEĞER VE KıYMETI

3867- Misver b. Mahreme (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittim:**"Hişâm b. Muğîre oğulları kızlarını Ali b. ebî Tâlib'e ikinci hanım olarak nikahlmak üzere benden izin istediler. Müsaade etmem yine müsaade etmem, asla müsaade etmem, ancak Ebû Tâlib'in oğlu Ali benim kızımı boşayıp onların kızıyla evlenmek isterse o başka… Çünkü Fatıma benden bir parçadır, onu şüphe ve kuşkuya düşüren beni de kuşku ve şüpheye düşürmüş olur, onu üzen beni de üzmüş olur."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Amr b. Dinar, İbn ebî Müleyke'den ve Misver b. Mahreme'den bu hadisin bir benzerini bize aktarmışlardır.

3868- Büreyde (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e kadınların en sevimlisi Fatıma, erkeklerin en sevimlisi de Ali idi."** İbrahim b. Saîd dedi ki: **"Yani aile halkından."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3869- Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Ali, Ebû Cehil'in kızını nikahlamaktan bahsetmişti de; bu durum Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaşınca şöyle buyurdu: **"Fatıma, benim bir parçamdır; O'nu üzen, beni üzmüş olur; O'nu yoran, beni yormuş olur."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Eyyûb burada olduğu gibi İbn ebî Müleyke'den ve İbn Zübeyr'den demektedir. Pek çok râvî ise; İbn ebî Müleyke'den ve Misver b. Mahreme'den demektedirler.

3870- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hakkında şöyle buyurdu:**"Ben sizin savaştığınız kimselerle savaşır barıştığınız kimselerle de barışırım."** (İbn Mâce, Mukaddime: 27)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.
Subeyh, Ümmü Seleme'nin azâdlı kölesi olup tanınan bir kimse değildir.

3871- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, Peygamber (s.a.v), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i bir örtü ile örttü ve şöyle dedi:**"Allah'ım bunlar benim ehli beytim ve yakınlarımdır. Onlardan kötülükleri gider onları tertemiz eyle."** Bunun üzerine Ümmü Seleme:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben de onlarla beraber miyim?"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Sen de hayır üzeresin"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu konuda rivâyet edilen en güzel hadistir.
Bu konuda Ömer b. ebî Seleme, Enes b. Mâlik, Ebû'l Hamra, Ma'kıl b. Yesâr ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3872- Mü'minlerin anası Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Şekil yaşantı ve yol bakımından kalkış ve oturuş bakımından Rasûlullah (s.a.v.)'e kızı Fatıma'dan daha çok benzeyen bir kimse görmedim. Fatıma, Peygamber (s.a.v)'in yanına girdiğinde Peygamber (s.a.v), kalkar onu öper ve yerine oturturdu. Peygamber (s.a.v)'de onun yanına girdiğinde, Fatıma oturduğu yerden kalkıp aynı şekilde Rasûlullah (s.a.v.)'i öper ve kendi yerine oturturdu. Peygamber (s.a.v), hastalanınca, Fatıma onun yanına geldi eğilip onu öptü başını kaldırıp ağladı, sonra tekrar eğildi ve başını kaldırıp gülümsedi. Bunun üzerine ben bu Fatıma'yı kadınlarımızın en akıllılarından zannederdim, fakat O'da sıradan biri imiş dedim." Peygamber (s.a.v), vefat edince kendisine sordum; Peygamber (s.a.v)'e eğilip başını kaldırdığında ağlamıştın ikinci eğilip kalkışta ise gülmüştün, bunun sebebi ne idi?** Fatıma şu karşılığı verdi: **"Ben boşboğaz, sır saklamayı bilmeyen biriyim, ilk eğilmemde bu çektiği hastalıktan dolayı öleceğini bildirdi. Bu yüzden ağladım. İkinci eğilişimde ise ev halkından kendisine ilk kavuşacak olanın ben olduğumu bildirdi, gülmemin sebebi de oydu."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen gaibtir. Âişe'den değişik şekilde de rivâyet edilmiştir.

3873- Ümmü Seleme (r.a.)'nın bize bildirdiğine göre Mekke'nin fethi günü Rasûlullah (s.a.v.), Fatıma'yı çağırdı ve onunla gizlice konuştu, bunun üzerine Fatıma ağladı, sonra bazı şeyler söyledi ki güldü. Ümmü Seleme diyor ki:**"Rasûlullah (s.a.v.), vefat edince gülmesinin ve ağlamasının sebebini sormuştum şöyle cevapladı: Rasûlullah (s.a.v.), öleceğini bildirdi, ağladım. Sonradan Meryem'den sonra Cennet hanımlarının efendisi olduğumu haber verdi ki güldüm."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3874- Cümey b. Umeyr et Teymî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Halamla birlikte Âişe'nin yanına girmiştim. Âişe'ye:**"Yakını insanlardan kim Rasûlullah (s.a.v.)'e daha sevgiliydi"** diye soruldu. **"Fatıma"** diye cevap verdi. **"Erkeklerden kim?"** diye sorulunca da: **"Fatıma'nın kocasıdır çünkü o geceleri çok namaz kılan gündüzleri de çoğunlukla oruçlu idi"** dedi. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.
Tirmizî: Ebû'l Cehhaf'ın ismi Dâvûd b. ebî Avf'tır. Sûfyân es Sevrî'den şöyle aktarılmaktadır: **"Ebû'l Cehhaf bize anlattı, kendisi makbul bir kişi idi."**

BÖLÜM: 62

Ø HATICE (R.ANHA)'NıN HAYATıNDAN KESITLER

3875- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v)'i hanımları Hatice'den kıskandığım kadar hiçbir kimseden kıskanmadım. Ya Hatice'ye yetişmiş olsam hâlim nice olurdu. Bunun tek sebebi Rasûlullah (s.a.v.)'in onu çokça hatırlaması idi. Hatta bir koyun kestiğinde bile Hatice'nin dostlarını bir bir dolaşır ve onlara o etten hediye ederdi."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3876- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Hatice'yi kıskandığım kadar kimseyi kıskanmadım, oysa Rasûlullah (s.a.v.), Hatice'nin ölümünden sonra benimle evlenmiştir. Bunun sebebi şudur: Rasûlullah (s.a.v.), Hatice'yi Cennette elde edeceği değerli mücevherattan bir köşkle müjdeledi ki orada ne gürültü var ne de yorgunluk..."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

"Kasab" inci sütünlar demektir.

3877- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim:**"Sizin asrınızdaki, döneminizdeki en hayırlı kadın Hüveylid kızı Hatice'dir. Geçmiş asırdaki kadınların en hayırlısı da Imran kızı Meryem'dir."** (Buhârî, Ehadis-ül Enbiya: 27; Müslim, Fedail-üs Sahabe: 17)

Tirmizî: Bu konuda Enes, İbn Abbâs ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3878- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yeryüzünde yaşayıp giden kadınlardan örneklik bakımından sana şunlar yeterlidir: Imrân'ın kızı Meryem, Huveylid kızı Hatice, Muhammed'in kızı Fatıma ve firavun'un karısı Âsiye…"** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

BÖLÜM: 63

Ø ÂIŞE (R.ANHA)'NıN HAYATıNDAN KESITLER

3879- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hekes Peygamber (s.a.v)'e gönderecekleri hediyeler için, Rasûlullah (s.a.v.)'in onun yanında olacağı günü kollamakta idi. Bu yüzden ortaklarım (kumalarım) Ümmü Seleme'nin yanında toplandılar ve:**"Ey Ümmü Seleme! Herkes hediyeleri için Âişe'nin gününü gözetlemektedirler. Âişe'nin işlediği gibi bizde hayır işlemekteyiz. Peygamber (s.a.v)'e söyle hangi hanımının yanında olursa olsun kendisine hediye gönderebileceklerini emretsin"** dediler. Ümmü Seleme bunu açıkladı fakat Rasûlullah (s.a.v.), buna iltifat etmedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in nöbet sırası Ümmü Seleme'ye geldiğinde aynı sözü yine tekrarladı ve:**"Ey Allah'ın Rasûlü! Ortaklarım**(Kumalarım) **herkesin hediyeleri için Âişe'nin gününü gözlediklerini söylediler, Müslümanlara emret nerede olursan hediyelerini oraya göndersinler…"** Üçüncü nöbeti gelince Ümmü Seleme yine aynı şeyleri Rasûlullah (s.a.v.)'e söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Ey Ümmü Seleme! Âişe hakkında beni üzme! Gerçek şu ki Âişe'den başka siz hanımlarımdan herhangi birinizin yanında iken bana vahiy inmemiştir."** (Buhârî, Hibe: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi Hammad b. Zeyd'den, Hişâm b. Urve'den ve babasından rivâyet etmişlerdir.

Hişâm b. Urve de bu hadisi, Avf b. Hâris'den, Rümeyse'den ve Ümmü Seleme'den buradakinin az bir kısmı olarak rivâyet etmiştir. Bu hadis Hişâm b. Urve'den muhtelif şekillerde rivâyet edilen bir hadistir. Süleyman b. Bilâl'da, Hişâm b. Urve'den, babasından, Âişe'den, Hammad b. Zeyd'in hadisine benzer şekilde bu hadisi bize aktarmıştır.

3880- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Cebrail, yeşil ipekten bir kumaş üzerinde kendisinin resmini Peygamber (s.a.v)'e getirdi ve:**"Bu senin bu dünyada ve ahirette senin hanımındır"** dedi. (Buhârî, MenakÎb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Abdullah b. Amr b. Alkame'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Abdurrahman b. Mehdî bu hadisi Abdullah b. Amr b. Alkame'den bu senedle mürsel olarak rivâyet etmiş ve **"Âişe'den"** dememiştir.

Ebû Usame de Hişâm b. Ucre'den, babasından, Âişe'den bu hadise yakın bir şekilde rivâyet etmişlerdir.

3881- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ey Âişe! Bu gelen Cibril'dir, sana selam ediyor"**buyurdu. Ben de: **"O'na da Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi olsun"** dedim. (Buhârî, Bed-il halk: 279

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3882- Yine Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: Cibril sana selam ediyor. Ben de: **"Ona da Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi olsun"** dedim. (Buhârî, Bed-il Halk: 27; Müslim: Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3883- Ebû Musa (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **Biz Peygamber (s.a.v)'in ashabı olarak hangi hadis konusunda bir sorunumuz olmuşsa, onu Âişe'ye sormuş isek o konuda Âişe'den bir bilgi edinmişizdir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3884- Musa b. Talha (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Âişe (r.anha)'dan daha fasih (düzgün) konuşan kimse görmedim."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3885- Amr b. Âs (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), kendisini Zat-üs Selasil ordusuna komutan tayin etmişti diyor ki:**"Rasûlullah (s.a.v.)'e geldim, Ey Allah'ın Rasûlü insanların hangisi sana daha sevimlidir?"** dedim. Rasûlullah (s.a.v.): **"Âişe"** buyurdu. **"Ya erkeklerden?"** dedim. **"Babası"** buyurdular. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3886- Amr b. Âs (r.a.)'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlardan kim sana çok sevimlidir?"** dedim. **"Âişe"** buyurdu. **"Ya erkeklerden?"** dedim. **"Babası"** buyurdular. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle İsmail b. Kays rivâyeti olarak hasen garibtir.

3887- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tirit yemeğinin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu konuda Âişe ve Musa'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer, Ebû Tuvale el Ensarî'dir. Medîneli olup güvenilen bir kişidir. Kendisinden Mâlik b. Enes hadis rivâyet etmiştir.

3888- Amr b. Gâlib (r.a.)'den rivâyete göre, bir adam, Ammâr b. Yâsir'in yanında Âişe'ye dil uzatmıştı da Ammâr ona şöyle demişti:**"Alçak ve bayağı olarak kaybol gözümün önünden! Rasûlullah (s.a.v.)'in sevgili hanımını nasıl üzersin?** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

3889- Abdullah b. Ziyâd el Esedî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ammâr b. Yâsir'den işittim şöyle diyordu:**"Âişe dünyada da Ahirette de Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımıdır."** (Buhârî, Menakîb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Bu konuda Ali'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3890- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e: **"İnsanların sana en sevimlisi hangisidir?"** denildi de: **"Âişe"** buyurdu. **"Erkeklerden hangisi?"** denilince de: **"Babası"** buyurdular. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis Enes rivâyeti olarak bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 64

Ø PEYGAMBER (S.A.V)'IN DIĞER HANıMLARıNıN DEĞER VE KıYMETI

3891- İkrime (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs'a, sabah namazından sonra Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından biri için Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımlarından falan kimse vefat etti denildi de: İbn Abbâs secdeye kapandı. Bunun üzerine kendisine:**"Şu saatte yaptığın bu secde nedendir?"** Denildi. O da şu cevabı verdi:**"Rasûlullah (s.a.v.), bir ayet, alamet, işaret gördüğünüzde secde ediniz buyurmadı mı? Peygamber (s.a.v)2in hanımlarından birinin vefatından daha büyük bir musibet, alamet ne olabilir?"** (Ebû Dâvûd, Salat: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Ancak bu şekliyle bilmekteyiz.

3892- Safiye binti Huyey (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), yanıma girmişti. Ben de Âişe ile Hafsa'nın benim aleyhime

söyledikleri bir sözü kendisine bildirdim. Buyurdular ki: **"Sen de şöyle demeliydin: Siz benden nasıl hayırlı olabilirsiniz? Benim kocam Muhammed (s.a.v.) babam, Harun (a.s.), amcam ise Musa (a.s.) dır."**

Anlaşıldığına göre Safiyye'ye ulaşan söz onların: **"Biz Rasûlullah (s.a.v.)'e senden daha kıymetliyiz, Hem amca kızları durumunda olup aynı kabileden hem de Peygamber (s.a.v),in hanımlarıyız** (Sen ise Yahudilerdensin) **demişlerdi."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu Safiyye hadisini sadece Haşim el Kufi'nin rivâyetiyle bilmekteyiz senedi de pek sağlam değildir.

3893- Ümmü Seleme (r.anha)'nın bildirildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethi yılı Fatıma'yı çağırmıştı ve onun kulağına gizlice bir şeyler söylemişti de Fatıma ağlamıştı sonra bir şeyler söyledi de Fatma gülümsedi. Peygamber (s.a.v), vefat edince Fatıma'ya bu ağlamasının ve gülmesinin sebebini sordum şu karşılığı verdi. Rasûlullah (s.a.v.), vefat edeceğini bana bildirdi. Ağladım sonra bana Imrân'ın kızı Meryem'den sonra Cennet kadınlarının hanım efendisi olduğumu bildirdi de güldüm."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

3894- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Safiyye'ye, Hafsa'nın **"Yahudi kızı"** dediği haberi ulaştı da Safiye ağlamaya başladı. Peygamber (s.a.v) yanına girdiğinde ağlamakta idi. Rasûlullah (s.a.v.), seni ağlatan olay nedir? Safiye: Hafsa bana **"Yahudi kızı"** diyor dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sen bir Peygamberin kızı durumundasın amcan da Peygamberdi ve şu anda da bir Peygamberin nikahı altındasın. Hangi konuda sana karşı övünüyor?"** Sonra Hafsa'ya: **"Ey Hafsa! Allah'tan kork"** buyurdu. (Müsned: 11943)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir.

3895- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sizin en hayırlınız ailesine en hayırlı olandır. Aileme karşı en hayırlı olan da benim. Bir arkadaşınız (kumanız) öldüğünde onun kötülüklerini sayıp dökmeyi bırakınız."** (Ebû davud, Edeb: 27; Dârimî, Nikah: 17)

Tirmizî: Bu hadis Sevrî'den rivâyeti ne kadar az da olsa Sevrî'nin rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Aynı hadis Hişâm b. Urve'den ve babasından mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

3896- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kimse ashabından hiçbiri için bana kötü bir şey ulaştırmasın. Çünkü ben onların arasına tüm kötülükler ve kırgınlıklardan kurtulmuş olarak çıkmayı severim."** Abdullah dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'e bir mal getirildi Rasûlullah (s.a.v.), o malı ashabı arasında taksim etti… Derken oturmakta olan iki adamın yanına vardım şöyle konuşmakta idiler: **"Vallahi, Muhammed yaptığı bu taksimde ne Allah'ın rızasını ne de ahiret yurdundaki Cenneti düşünerek yapmıştır bunu duyar duymaz şaşırdım Peygamber (s.a.v)'e gelip durumu haber verdim Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzü öfkesinden kızardı ve beni kendi hâlime bırak dedi. Musa'ya bundan fazla eziyet edildi ve o bütün o eziyetlere katlanmıştı."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Hadisin senedine bir adam ilave edilmiştir.

3897- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hiçbir kimseden bana bir şeyler aktarmasın."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis Abdullah b. Mes'ûd'tan buna benzer şekilde değişik yollarla rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 65

Ø ÜBEY B. KA'B (R.A.)'ıN HAYATıNDAN KESITLER

3898- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyet edilmiştir; Peygamber (s.a.v), Übey'e: **"Sana Kur'ân okumamı Allah bana emretti"** buyurarak, Beyine sûresini okudu ve şöyle buyurdu: **"Allah katında gerçek din gerçek Müslümanlıktır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecusilik değildir. Kim hayır işlerse onun mükafatı ona mutlaka verilecektir."** Rasûlullah (s.a.v.), konuşmasını şöyle sürdürdü: **"Ademoğlunun bir vadi dolusu malı olsa ona bir ikincisini katmak ister ikincisi olsa üçüncüsünü elde etmek ister. Ademoğlunun boşluğunu ancak toprak doldurur. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder."** (Müsned: 20257)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Tirmizî: Bundan başka şekilde de bu hadis rivâyet edilmiştir. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebza babasından Übey b. Ka'b'tan rivâyet ederek şöyle demiştir: **"Allah bana sana Kur'ân okumamı emretti."**

Enes Katade'den rivâyet ederek Übey b. Ka'b için şöyle demiştir: **"Allah bana, sana Kur'ân okumamı emretti."**

BÖLÜM: 66

Ø ENSÂR VE KUREYŞ'IN DEĞER VE KıYMETI

3899- Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Hicret olmasaydı Ensâr'dan biri olmak isterdim."** (Müsned: 20294)

3900- Berâ b. Âzib (r.a.), Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu işitti ve Peygamber (s.a.v)'in Ensâr hakkında şöyle buyurduğunu aktardı: **"Ensâr'ı, mü'min olanlar sever. Ensâr'a ancak münafıklar buğzeder. Kim onları severse Allah'ta onları sever, Kim de onlara buğzederse Allah'ta onlara buğzeder."** Bunun üzerine Adiyy b. Sabit'e; **"Bu hadisi Berâ'dan sen mi? işittin?"** diye sorduk. Adiyy: **"Bana bizzat anlattı"** dedi. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Tirmizî: Bu senedle Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: **"İnsanlar bir vadiye toplanmış olsalar ben Ensâr'la beraber olurum."**

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3901- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v): **"Ensâr'dan bazı kimseleri topladı ve aranızda sizden olmayan kimseler var mı?"** buyurdu. Onlar da: **"Hayır, sadece bir kız kardeşimizin çocuğu var"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) de: **"Bir toplumun kız kardeşlerinin çocukları o toplumdan sayılır"** buyurdu ve sonra şöyle devam etti: **"Kureyş, cahiliyye gibi bir musibetten yeni çıkmıştır. Ben, Hevazin ganimetlerinden bol bol vererek onların gönlünü almak ve kendilerini İslam'a ısındırmak istedim. Herkes evine dünya malıyla dönerken sizin Allah'ın Peygamberiyle dönmeniz sizi memnun etmez mi?"** Bunun üzerine Ensâr: **"Evet, memnun eder"** diye cevap verdiler. Rasûlullah (s.a.v.)'de buyurdu ki: **"Bütün insanlar bir vadiye, Ensâr'da başka bir vadiye girmiş olsalar, mutlaka ben Ensar'ın vadisine geçerim."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Zekat: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3902- Zeyd b. Erkâm (r.a.)'den rivâyete göre; Zeyd, Enes b. Mâlik'e; Hare vaka'sında ailesinden ve amcazâdelerinden kaybettiği kimseler hakkında bir başsağlığı mektubu gönderdi ve mektupta şöyle yazdı: **"Seni ilahî bir müjde ile müjdelerim. Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle duâ ettiğini işitmişimdir: Allah'ım! Ensâr'ı, Ensâr'ın soyundan gelenleri ve onların da soyundan gelenleri bağışla."** (Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ahmed b. Menî', Hüşeym vasıtasıyla Ali b. Zeyd b. Ced'an'dan ve Nadr b. Enes'den bu hadisi bize aktarmışlardır. Katade de Nadr b. Enes'den ve Zeyd b. Erkâm'dan rivâyet etmiştir.

3903- Ebû Talha (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana şöyle dedi: **"Ensâr toplumuna selam söyle bildiğim kadarıyla onlar iffetli ve sabırlı kimselerdir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3904- Ebû Saîd el HudrÎ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dikkat ediniz, benim kendilerine sığınıp başvurduğum kimseler Ehli beytimdir. Ensâr da benim sırdaşımdır. Bunların kötülerini bağışlayınız. İyilerinin de özürlerini kabul ediniz."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasendir.
Tirmizî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3905- Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Kuryş'in alçalmasını isterse Allah'ta onu alçaltır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.
Abd b. Humeyd, Yakub b. İbrahim b. Sa'd vasıtasıyla şöyle demiştir: Babam Salih b. Kaysan'dan, İbn Şihâb'tan aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır.

3906- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'a ve ahiret gününe inanan hiçbir kimse Ensâr'a buğzetmez."** (Müsned: 2679)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3907- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ensâr benim gurubum ve sığınığamdır. İnsanlar çoğalacak; Ensâr azalacaktır, onların iyilerinden özürlerini kabul ediniz, kötülerinin kötülüklerine karşı da göz yumunuz."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3908- İbn Abbâs (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'ım! Kureyş'in öncekilerine azabı tattırdın sonrakilerine de nimetlerini artır."** (Müsned: 2062)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir. Abdulvehhab el Verrak, Yahya b. Saîd el Emevî vasıtasıyla A'meş'den bu hadisin bir benzerini bize rivâyet etmiştir.

3909- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle duâ etti: **"Allah'ım! Ensâr'ın oğullarını, Ensâr'ın oğullarının oğullarını ve Ensâr'ın kadınlarını bağışla."** (Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 67

Ø ENSÂR AILELERININ HANGISI DAHA HAYıRLıDıR?

3910- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v): **"Dikkat ediniz! Size Ensâr ailelerinin en hayırlısını haber vereyim mi?"** buyurdu. Ashab: **"Evet Ey Allah'ın Rasûlü"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Neccâroğulları, sonra Hâris b. Hazreçoğulları. Sonra onların peşinden gelen Haris b. Hazreçoğulları. Sonra Saideoğulları…"** Sonra eliyle işaret ederek elleriyle bir şey atan kimsenin hali gibi parmaklarını önce topladı sonra açtı ve şöyle buyurdu: **"Ensâr'ın tüm ailelerinde hayır mevcuttur."** (Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Bu hadis aynı zamanda Enes'den, Ebû Üseyd es Saidî'den ve Peygamber (s.a.v)'den rivâyet edilmiştir.

3911- Ebû Üseyd es Saidî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ensaroğullarının en hayırlısı Neccaroğulları, sonra Abduleşheloğlulları sonra Hâris b. Hazrecoğulları sonra Saideoğullarıdır. Ensâr'ın tüm ailelerinde hayır mevcuttur."** Sa'd b. Ubâde diyor ki: **"Görüyorum ki: Peygamber (s.a.v), bize birçoklarını tercih etmiştir"** dedi. Bunun üzerine: **"Sizi de birçoklarına üstün kılmıştır"** denildi. (Buhârî, Menakîb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Üseyd es Saidî'nin ismi Mâlik b. Rabia'dır. Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir.
Ma'mer, Zührî'den, Ebû Seleme'den, Ubeydullah b. Abdullah b. Ubeyde'den, Ebû Hüreyre'den bu hadisi rivâyet etmiştir.

3912- Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ensaroğullarının en hayırlısı Neccaroğullarıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

3913- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ensâr'ın en hayırlısı Abduleşheloğullarıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle garibtir.

BÖLÜM: 68

Ø MEDÎNE'NIN FAZILETI

3914- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber çıktık Sa'd b. ebî Vakkâs'a ait olan Harret-üs Sükyâ'ya varınca Rasûlullah (s.a.v.), bana: **"Abdest suyunu getiriniz"** buyurdu. Abdest aldı, kıbleye dönerek şöyle duâ etti: **"Allah'ım! İbrahim senin kulun ve dostun idi, Mekke halkı için sana bereket duâsında bulundu. Ben de senin kulun ve Peygamberinim, Medîne halkı için; Sana duâ ediyorum, Medîne halkının ölçeklerini Mekke halkına bereketli kıldığın iki misli bereketli kıl. Her bereketle birlikte iki bereket kıl."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.
Tirmizî: Bu konuda Âişe, Abdullah b. Zeyd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3915- Ali b. ebî Tâlib ve Ebû Hüreyre (r.anhüma)'dan rivâyete göre, dediler ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Evimle minberimin arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir."** (Buhârî, Cuma: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle Ali'nin hadisi olarak hasen garibtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

3916- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Minberimle evim arası; Cennet bahçelerinden bir bahçedir."** Bu senedle Peygamber (s.a.v)'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Benim şu mescidimde kılınan namaz Mescid-i Haram'dan başka diğer mescidlerde kılınan namazlardan bin kat daha hayırlıdır."** (Buhârî, Cuma: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebû Hüreyre'den değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir.

3917- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim Medîne'de yerleşip orada ölmeye gücü yeterse orada ölsün; çünkü ben Medîne'de ölenlere şefaat edeceğim."** (İbn Mâce, Menasik: 179

Tirmizî: Bu konuda Sübey'a binti-l Hâris el Eslemiyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Eyyûb es Sahtiyanî'nin rivâyeti olarak bu hadis hasen garibtir.

3918- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"İbn Ömer'in azâd edip hürriyetine kavuşturduğu kadın yanına gelerek zor günler geçiriyorum bu yüzden Irak'a gitmek arzusundayım."** Bunun üzerine İbn Ömer, şu karşılığı verdi: **"Neden toplanma yeri olan Şam'a değil… Sabret ahmak kadın… Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: Her kim Medîne'nin darlık ve kıtlığına katlanırsa kıyamet günü ben ona şâhid ve şefaatçi olacağım."** (Müslim, Hac: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd, Sûfyân b. ebî Züheyr ve Sübey'a el Eslemiyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.
Tirmizî: Bu hadis Ubeydullah'ın rivâyeti olarak bu şekliyle hasen sahih garibtir.

3919- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İslam memleketlerinden en son yıkılacak olan memleket Medîne'dir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Hişâm b. Urve'nin, Cünade'den rivâyetiyle bilmekteyiz.
Tirmizî: Muhammed b. İsmail, Ebû Hüreyre'nin bu hadisine hayret etmiştir.

3920- Câbir (r.a.)'den rivâyete göre: Bir bedevî, Peygamber (s.a.v)'e; Müslüman olmak üzere biat etti. Medîne de sıtmaya yakalandı ve Peygamber (s.a.v)'e gelerek: **"Benim biatımı geri ver"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.), kabul etmedi. Sonra yine geldi ve **"Biatımı geri ver"** dedi. Rasûlullah (s.a.v.), yine kabul etmedi de o bedevî Medîne'den çıkıp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Medîne bir pota'ya benzer kirini atar temizini bırakır."** (Buhârî, Hac: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3921- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medîne ceylanlarının yayıldıklarını görsem, onları ürkütmem; çünkü Rasûlullah (s.a.v.): **"Medîne'nin iki taşlığı arası mukaddes ve haramdır"** buyurmuştur. (Buhârî, Hac: 27; Müslim, Hac: 17)

Tirmizî: Bu konuda Saîd, Abdullah b. Zeyd, Enes, Ebû Eyyûb, Zeyd b. Sabit, Rafi' b. Hadîç, Sehl b. Huneyf ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

3922- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v)'e, Uhud dağı göründü, bunun üzerine şöyle buyurdu:**"Bu bizi seven bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır. Allah'ım! İbrahim, Mekke'yi haram kıldı. Ben de Medîne'nin iki taşlık arasını haram kılıyorum."**(Buhârî, Hac: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3923- Cerir b. Abndullah (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **Allah bana hicret edeceğimde bildirdi ki: "Şu üç şehirden hangisine gidersen orası senin hicret yurdundur; Medîne, Bahreyn ve Kınnesrîn."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece Fadl b. Musa'nın rivâyetiyle bilmekteyiz.

3924- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Medîne'nin her türlü sıkıntısına, kim sabredip katlanırsa kıyamet gününde kendisine şâhid ve şefaatçi olacağım."** (Müslim, Hac: 27)

Tirmizî: Bu konuda Ebû Saîd, Sûfyân b. ebî Züheyr ve Sübeyatel Eslemiyye'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Salih b. ebû Salih; Süheyl b. Ebû Salih'in kardeşidir.

BÖLÜM: 69

Ø MEKKE'NIN ÖZELLIKLERI VE ÜSTÜNLÜĞÜ

3925- Abdullah b. Adiyy b. Hamra ez Zührî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Hazvere denilen yerde durdu ve şöyle buyurdu: **"Ey Mekke! Vallahi sen yeryüzünün en hayırlı ve Allah'a en sevimli olan ülkesisin senden çıkarılmış olmasaydım çıkmazdım."** (İbn Mâce, Menasik: 279

Tirmizî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

Yunus, Zührî'den benzeri biçimde bu hadisi rivâyet etmiştir.Muhammed b. Amr'da yine bu hadisi Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiştir.

Zührî'nin, Ebû Seleme'den ve Abdullah b. Adiyy b. Hamra'dan rivâyeti bence daha sahihtir.

3926- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Mekke için şöyle buyurdu: **"Ne güzel bir memleketsin, bana ne kadar da sevimlisin. Benim kavmim beni senden çıkarmış olmasaydı senden başkasında oturmazdım."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir.

BÖLÜM: 70

Ø ARAB'ıN DEĞER VE KıYMETI

3927- Selman (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana şöyle buyurdu: **"Ey Selman! Bana buğz etme, yoksa dininden ayrılmış olursun."** Bunun üzerine: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl buğz edebilirim; Allah senin vasıtanla bizi hidayete erdirmiştir."** Rasûlullah (s.a.v.): **"Arab'a buğz edersen bana buğz etmiş olursun"** buyurdu. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Ebû Bedr, Şüca b. Velid'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Ebû Zabyan, Selman'a yetişmemiştir. Selman, Ali'den önce vefat etmiştir.

3928- Osman b. Affân (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Arab'ı aldatan benim şefaatime nail olamaz ve benim sevgim ona ulaşmaz."** (Müsned: 488)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece Husayn b. Ömer el Ahmesî'nin, Muharîk'den rivâyeti ile bilmekteyiz. Husayn, hadisçiler yanında sağlam bir kişi değildir.

3929- Muhammed b. ebî Rüzeyn (r.a.), vasıtasıyla annesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmül Cerir'in, Arab'tan bir kimse öldüğü vakit zoruna giderdi. Bunun üzerine kendisine bir arab ölünce zoruna gidiyor denildi. Efendimin şöyle dediğini işittim: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Kıyamet'in yaklaşmasının alametlerinden biri de Arab'ın kırılmasıdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Muhammed b. Rezin diyor ki: ravinin efendisi Talha b. Malik'tir.

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Süleyman b. Harb'in rivâyetiyle biliyoruz.

3930- Câbir b. Abdullah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ümmü Şüreyk, Rasûlullah (s.a.v.)'in bana şöyle buyurduğunu anlattı:**"İnsanlar, Deccâl'in şerrinden kaçarak dağlara sığınacaklar."** Ümmü Şüreyk dedi ki:**"Ey Allah'ın Rasûlü! O gün Araplar nerededir?"**Rasûlullah (s.a.v.): **"Onlar o gün çok az olacaklardır"** buyurdu. (Müsli,m, Fityen: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3931- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) buyurdu ki:**"Sâm; Arapların atasıdır. Yafis: Rumların atasıdır. Ham ise: Habeşlilerin atasıdır."** (Müsned: 19240)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. **Yafis** yerine **Yafit** veya **Yefit** de denilmektedir.

BÖLÜM: 71

Ø ARAB OLMAYANLARıN DEĞER VE KıYMETI

3932- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in yanında Arap olmayan toplumlardan bahsedildi de bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Onlara veya onların bir kısmına karşı ben; size ve sizden bazılarınıza olduğumdan daha itimatlıyımdır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece Ebû Bekir b. Ayyaş'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Salih b. ebû Salih'e, Salih b. Mehran'da denilir. Amr b. Hureys'in azâdlısıdır.

3933- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cuma sûresi indiğinde Peygamber (s.a.v)'in yanında idik; Rasûlullah (s.a.v.), bu sûreyi okudu üçüncü ayetine gelince bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Bize ulaşmamış kişiler kimlerdir? Rasûlullah (s.a.v.) cevap vermedi. Selman-ı Farisi aramızda idi. Rasûlullah (s.a.v.) elini, Selman'ın üzerine koydu ve şöyle buyurdu: **"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, İman, Süreyya yıldızında olsaydı; bunlardan bir kısım insanlar onu elde ederlerdi."** (Buhârî, Tefsir-ül Kur'ân: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Ebû Hüreyre'den değişik bir şekilde de rivâyet edilmiştir. Ebü'l Gays'in ismi Salim'dir. Abdullah b. Muti'ın azadlı kölesidir ve Medinelidir.

BÖLÜM: 72

Ø YEMEN'IN DEĞER VE KıYMETI

3934- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Yemen tarafına baktı ve şöyle buyurdu: **"Allah'ım! Onların kalplerini bize yönelt, bizim tüm ölçeklerimizi bereketli kıl."** (Müsned: 20625)

Tirmizî: Bu hadis Zeyd b. Sabit'in rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Bu hadisi sadece Imrân el Kattan'ın rivâyeti olarak bilmekteyiz.

3935- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Yemenliler, size geldiler. Onların kalpleri daha yufka, yürekleri daha hassastır. İman, Yemen'dendir, Hikmet de Yemenlidir."** (Buhârî, Bed-il Halk: 27; Müslim, İman: 17)

Tirmizî: Bu konuda İbn Abbâs ve İbn Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Bu hadis hasen sahihtir.

3936- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Devlet başkanlığı Kureyş'te, Kadılık Ensâr'da, Müezzinlik Habeşlilerde, Emanette Ezd'dedir, yani Yemenlilerdedir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Muhammed b. Beşşâr, Abdurrahman b. Mehdî vasıtasıyla Muaviye b. Salih'den, Ebû Meryem el Ensarî'den ve Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini merfu

olmaksızın rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyet Zeyd b. Hubab'ın rivâyetinden daha sağlamdır.

3937- Enes (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Ezd kabilesi yeryüzünde Allah'ın aslanlarıdır. İnsanlar onları küçük düşürmeye çalışsalar bile Allah onları yükseltecektir. İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki: Keşke babam Ezd'li olsaydı, keşke annem Ezd'li olsaydı diyecektir."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle biliyoruz.

Tirmizî: Bu hadis aynı senedle Enes'den mevkuf olarak rivâyet edilmiştir ki: Bence bu rivâyet daha sağlamdır.

3938- Gaylân b. Cerir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'den işittim şöyle diyordu:**"Ezd kabilesinden olmasak kamil manada insan olamayız."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3939- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in huzurunda idik, derken bir adam geldi. Kays kabilesinden olduğunu zannettiğim bu adam şöyle dedi: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Hımyer'i lanetle."** Rasûlullah (s.a.v.) ondan yüz çevirdi sonra o şahıs Rasûlullah (s.a.v.)'e diğer taraftan tekrar geldi. Rasûlullah (s.a.v.) ondan yine yüz çevirdi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım Hımyer'i esirge onların ağızlarından kötü söz çıkmaz, devamlı verirler, ellerinden yemek çıkar. Onlar emniyet ve iman sahibidirler."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garib olup sadece bu şekliyle Abdurrezzak'ın hadisi olarak bilmekteyiz. Hadisin râvîlerinden olan Mîna'dan münker hadisler rivâyet edilmektedir.

BÖLÜM: 73

Ø GıFÂR, ESLEM, CÜHEYNE VE MÜSEYNE KABILELERININ ÖZELLIKLERI

3940- Ebû Eyyûb el Ensarî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Ensâr, Müzeyne, Cüheyne, Gıfâr, Eşca' ile Abduddar oğullarından olanlar benim müttefik ve dostlarımdır. Onların Allah'tan başka dostları yoktur. Allah ve Peygamberi de onların dostudur."** (Müslim, Fedail: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3941- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Eslem kabilesi ki Allah onları Müslüman etmiştir. Gıfâr kabilesi ki, Allah onları bağışlasın. Usayye kabilesi ise Allah ve Rasûlüne isyan etmiştir."** (Buhârî, Menakîb: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 74

Ø SEKÎF VE BENI HANIFE KABILESININ DURUMLARı

3942- Câbir (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, dedi ki: Taif kuşatmasında askerler dediler ki: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Sakîf'in okları bizi yaktı onlar için bedduâ et."** Fakat Peygamber (s.a.v): **"Allah'ım Sekîf kabilesine hidayet et"** diye duâ etti. (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahih garibtir.

3943- Imrân b. Husayn (r.a.)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), üç kabileye ikram eder vaziyette vefat etti; Sakîf, Benî Hanife ve Benî Ümeyye."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Tirmizî: Bu hadis garibtir. Sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

3944- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sakîf kabilesinden çıkacak bir yalancı ve bir zâlim vardır."** (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

Abdurrahman b. Vakîd, Ebû Müslim vasıtasıyla Şerîk'den bu senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir. Abdullah b. Âsım, Ebû Ulvan diye künyelenir, Küfelidir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Sadece Şerîk'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Şerîk: **"Abdullah b. Âsım"** diyor. İsrail bu ihtiyardan hadis rivâyet etmiş ve **"Abdullah b. Usme"** demiştir.

Tirmizî: Bu konuda Esma binti ebÎ Bekir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3945- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, bedevilerden biri Peygamber (s.a.v)'e genç bir deve armağan etmişti. Rasûlullah (s.a.v.), bunun yerine ona altı deve vererek hediyesine karşılık verdi. Fakat bedevi bundan memnun kalmadı ve kızdı. Durum, Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaşınca Allah'a hamdetti onu övdü ve şöyle buyurdu: **"Falan kişi bana bir deve hediye etti. Ben de ona altı deveyle karşılık verdim; fakat yine de memnun olmadı. Bundan dolayı içimden şöyle geçirdim: Kureyş, Ensâr, Sekîf ve Devsli'den başka kimseden hediye kabul etmeyeyim."** (Ebû Dâvûd, Büyü': 27)

Tirmizî: Bu hadis buradakinden daha uzuncadır.

Tirmizî: Bu hadis başka şekilde de Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir. Yezîd b. Harun, Ebû Eyyûb'tan, Ebû'l A'lâ'dan rivâyet ediyorlar. Bu kimse Ebû Eyyûb b. Miskindir. Kendisine İbn ebî Miskin'de denilir. Eyyûb vasıtasıyla Saîd el Makburî'den rivâyet edilen bu hadisteki Eyyûb b. Miskin, Eyyûb Ebû'l A'lâ'dır.

3946- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Fezare oğullarından bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'e: Elgabe vakasında ganimet olarak aldıkları develerden birini hediye etmişti. Rasûlullah (s.a.v.), buna karşılık olacak bazı hediyeler vermişti. Fakat adam kızdı memnun olmadı. Saonra Rasûlullah (s.a.v.)'den minber üzerinden şöyle buyurduğunu işittim: **"Arap'tan bazı kişiler var ki: Bunlardan biri bir hediye hediye ediyor ben de gücümün yettiği kadarıyla ona karşılık veriyorum o da bunu beğenmiyor ve güceniyor. Allah'a yemin ederim ki, şu andan itibaren artık Kureyşli'den, Ensâr'dan, Sekîfli'den ve Devsli'den başka arabın hiçbirinden hediye kabul etmeyeceğim."** (Ebû Dâvûd, Büyü': 27)

Tirmizî: Bu hadis hasendir. Yezîd b. Harun'un, Eyyûb'tan rivâyet ettiği hadisten daha sahihtir.

3947- Ebû Âmir el Eş'arî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Esed ve Eş'arîler ne iyi kabilelerdir. Savaştan kaçmaz ganimet malına da hainlik etmezler, onlar benden ben de onlardanım. Ben bu hadisi Muaviye'ye aktardığım da Muaviye Peygamber (s.a.v), bu şekilde buyurmadı; **"Onlar benden ve banadırlar"** buyurdu, dedi. Ben de şu karşılığı verdim: Fakat babam bana bu şekilde anlatmıştır, bana şu şekilde anlatmıştır: **Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim: "Onlar bendendir ben de onlardanım."** Bunun üzerine Muaviye: **"Sen babanın hadisini daha iyi bilirsin"** dedi. (16540)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Vehb b. Cerir'in rivâyeti olarak bilmekteyiz.

"Esd" in **"Ezd"** olduğu da söylenmektedir.

3948- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:**"Eslem kabilesine, Allah selamet versin. Gıfâr kabilesine de Allah mağfiret etsin."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis sahihtir.

Tirmizî: Bu konuda Ebû Zer'den, Bürde'den, Büreyde'den ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

3949- Abdullah b. Dinar (r.a.)'den, Şu'be'nin hadisinin benzeri rivâyet edilmiş olup şu ilaveyi yapmıştır:**"Usayye ise Allah ve Rasûlüne isyan etmiştir."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3950- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Muhammed (s.a.v.)'in bütün benliğine hâkim olan zat'a yemin ederim ki, Gıfâr, Eslem, Müzeyne ve Cuheyneliler -veya cüheyne-**buyurdu. **Müzeyneliler, Allah katında kıyamet günü Esd, Tay ve Ğatafan kabilelerinden daha hayırlıdırlar."** (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3951- Imrân b. Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Temimoğullarından bir gurup Rasûlullah (s.a.v.)'e gelmişti. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ey Temimoğulları! Müjdeler size"** buyurdu. Onlar da:**"Bizi müjdeledin o halde bize ver"** dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v)'in rengi değişti. Sonra, Yemen halkından bir gurup geldi Rasûlullah (s.a.v.), onlara: **"Temimoğullarının kabul etmediği hediyeyi siz kabul ediniz"** buyurdu. Onlar da:

"Kabul ettik" dediler. (Buhârî, Bed-il Halk: 27)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

3952- Ebû Bekir (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Eslem, Gıfâr ve Müzeyne; Temim, Esd, Ğatafan, Benî Âmir b. Sa'saa** (bu kelimelerde sesini uzattı) **den daha hayırlıdırlar"** buyurdu. Bunun üzerine Ashab: **"Bu kabileler zararda ve ziyandadırlar"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.), yine: **"Onlar bunlardan daha hayırlıdır"** buyurdu. (Buhârî, Menakîb: 27; Müslim, Fedail: 17)

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 75

Ø ŞAM VE YEMEN'IN DEĞERI VE KıYMETI

3953- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah'ım bize Şam'ımızı mübarek kıl, Yemen'imizi mübarek kıl."** Bunun üzerine Ashab: **"Necid'imizi de"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.): **"Allah'ım bize Şam'ımızı mübarek kıl, Yemen'imizi mübarek kıl"** buyurdu. Ashab yine: **"Necid'imizi de"** dediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Sarsıntılar ve fitneler oradadır. Şeytanın boynuzu da orada veya oradan çıkacaktır."** (Buhârî, Bed-il Halk: 27)

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle İbn Avn rivâyeti olarak hasen sahih garibtir. Bu hadis aynı şekilde Sâlim b. Abdullah b. Ömer'den de rivâyet edilmiştir.

3954- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında Kur'ân-ı yazılı parçalardan derlemekte idik. Rasûlullah (s.a.v.): **"Ne mutlu Şam'a"** buyurdu. Biz de: **"Hangi sebeplerden dolayı Ey Allah'ın Rasûlü!"** dedik. Rasûlullah (s.a.v.): **"Rahman'ın melekleri kanatlarını Şam'ın üzerine germişlerdir"** buyurdu. (Müsned: 20621)

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Yahya b. Eyyûb'un rivâyetiyle bilmekteyiz.

3955- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bazı topluluklar ölen atalarıyla övünmekten vazgeçmelidirler, çünkü onlar Cehennem kömürüdürler, aksi takdirde pislik içerisindeki böcekten Allah katında daha değersiz olacaklardır. Allah cahiliyye gururunu ve atalarıyla övünme kötülüğünü gidermiştir. Artık bundan sonra mütteki mü'min ve bahtsız günahkar vardır. Bütün insanlar Adem'in oğullarıdır. Adem de topraktan yaratılmıştır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu konuda İbn Ömer ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir.

3956- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Allah, cahiliyye gururunu ve atalarla övünme kötülüğünü sizden gidermiştir. İnsanlar takva sahibi mü'min ve bahtsız günahkar olarak iki guruptur. İnsanlar Ademoğullarıdır, Adem de topraktandır."** (Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Tirmizî: Bu hadis yanımızda birinci hadisten daha sahihtir. Saîd el Makburî, Ebû Hüreyre'den hadis işitmiştir, babası vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den pek çok hadisler rivâyet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Usûl Kaidelerinin Menşei:

Daha işin başında iken bilmemiz gereken mühim bir husus daha var: O da usûl kaidelerinin menşei yani kaynağıdır. Bunu bilmenin ehemmiyetini anlamak için şöyle bir soru soralım: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz ve davranışlarını değerlendirmede mi'yar ve "ölçü birimi" rolünü oynayan, bilgiler (târifler, kaideler) nereden elde edilmiştir? Bunu ilk âlimler ortaya koyarken şahsî düşüncelerinden mi çıkarmışlardır?.. Öyle ise biz de kendimize göre yeni baştan kaideler koyarak hadîsleri daha değişik anlayışlara tâbi kılamaz mıyız?.. vs.
Bazı suiniyet sahipleri, müslüman ve fakat dini hakkında câhil bırakılmış yeni nesilleri iğfal etmek için bu soruları sorup arkadan da mugalata, yalan ve yanlışla dolu cevaplar veriyorlar. Bu sebeple usûl kâidelerinin menşei hakkında bir ön bilgi gereklidir.
Hemen söyleyelim ki, Usûl-i Hadîs'in kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve sünnettir, tıpkı usûl-i fıkıh, usûl-i tefsîr ve usûlu'd-din gibi diğer dinî ilimlerin usûl'ünde olduğu üzere. Âlimler bütün prensiplerini imkan nisbetinde Kur'ân ve Sünnet'in bir sarâhat veya işâretine, bir karînesine dayandırmaya çalışmışlardır. Aksi takdirde, müşterek kaidelerden ziyâde, âlim başına bir usûl ortaya çıkardı. Nitekim bazı teferruatta, ister istemez âlimlerin şahsî yorumları girmiş ve oralarda ayrılıklar, farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar mezhepler arasındaki ihtilaflı durumlarda müessir olmuşlardır.
Hülâsa, hiçbir tereddüde mahal bırakmadan, kesin bir dine söylüyoruz ki; usûl kaideleri, menşeini yüzde seksen-yüzde doksan nisbetinde âyet ve hadislerde bulur ve değiştirilmesi mümkün değildir. Konuları işlerken, zaman zaman birçok kaidenin nassî menşeini de göstereceğiz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/476-477.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRKYEDİNCİ HADİS

İNSANIN YIYECEĞI MIKTAR

Mikdam bin Ma'dikerib'ten şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Ademoğlu karnından daha şerli bir kab doldurmamıştır, Ademoğlu belini doğrultacağı lokmacıklar yeterlidir, ille de yiyecekse üçte birini yemeği, üçte biri içmesi üçte birini de nefsi için (boş) bıraksın" bunu imam Ahmed, Tirmizi, Nesai ve ibni Mace tahric etti, Tirmizi dedi ki: Hadis hasendir.1
Bu hadis sebibini zikriyle birlikte rivayet edildi, Ebu Kasım el-Beğavi muceminde Abdurrahman bin Murakka'dan rivayet etti, dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.) meyvelerle yeşermişken Hayberi fethetti, insanlar meyveler arasına düştü ve onları humma kuşattı, Rasulullah (s.a.v.)'e şikayet ettiler Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Humma ölmün kılavuzudur (öncüsüdür) Allah'ın yeryüzündeki hapsidir o ateşten bir parçadır, siz yakaladığı zaman suyu şen denilen kaplarda (küçük su kabıdır onun içinde başkalarındakinden daha soğuk olur) soğutunuz, iki namaz arasında onu üzerinize dökünüz" akşamla ve yatsıyı kastediyor, dedi ki: Bunu yaptılar onlardan gitti, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Dolduğu zaman Allah karından daha şerli bir kap yaratmaştır, ille de olacaksa üçte birini yemeniz, üçte birini içmeniz için, üçtebirinide hava için bırakınız."2 Bu hadis bütün tıbbı toplayan bir asıldır.

(1) Bezzar Taberani Kebir'de, Ebu Ya'la tahric etti, Heysemi Mecma'da: (5/70) dedi ki senedinde Hubeyş bin Kays er Rahabi var, o zayıftır.
(1) Hadis hasen, sahihtir, Ahmed Tirmizi (2381) tahric etti ve dedi ki: Bu hadis hasen sahihtir, yine Nesai ibni Mace Taberani Kebir'de, Kudai ?ihab'ta tahric etti, ibni Hibban doğruladı, Zehebi ikrar etti, ancak ibni Mace dedi ki: Ademoğlunun nefsi üstün gelirse, üçte biri yemek için... (Terğib ve Terhib: 3/136).
(2) Hadis zayıftır, Taberani Kebir'de, Beyheki Delail' de, Kudai ?ihab ta tahric etti senedinde Muhabber bin Harun var, meçhuldür.
Rivayet edildi ki: Doktor ibni Masiveyh Ebu Hayseme'nin kitabında bu hadisi okuyunca, dedi ki: Eğer insanlar bu kelimeleri kullansalar, hastalıklardan kurtulurlar hastaneler ve eczaneler atıl kalır, bunu söyledi, çünkü her hastalık ağır yemektendir, bazısı dedi ki: Her hastalığın temeli aşırı yemektir, merfu olarakta rivayet edildi, merfu luğu doğru değildir.1
Arab doktor Haris el Kelede dedi ki: Perhiz ilacın başıdır, çok yemek hastalığın başıdır, bazısı bunu ref etti, yine sahih değildir.2 Yine Haris dedi ki: Çölü ve çölün içindeki yırtıcıları helak eden şey: Hazımdan önce yemek üstüne yemektir.
Başkası dedi ki: Kabir ehline denilse ki:
"Sizin ecelinizin sebebi nedir?" Derlerdi ki:
"Çok yemektir, bu az yemenin menfaatlerinin bazısıdır, bedene uygunluğuna nisbeten olan faydasıdır."
Kalbe nisbeten faydalarına ve menfaatlarına gelince az gıda kalbi inceltir, anlayışı kuvvetlendirir, nefsi kırar heva ve gadabı zayıflatır, çok gıda bunun zıddını yapar.
Hasan dedi ki: Ey Ademoğlu karnıyın üçte birine ye, üçte birine iç, üçte birine terket nefes alsın tefekkür etsin. Merzevi dedi ki: Ebu Abdullah, yani İmam Ahmed açlık ve fakirliği o kadar büyütüyordu ki, S: 335 ona dedim ki:
"Adam şehvetlerinin terkinde ecir alır mı?" Dedi ki:
"Nasıl ecir almaz ki" ibni Ömer diyor ki:
"Dört aydan beri doymadım." Ebu Abdullah'a dedim ki:
"Adem doyduğu halde kalbinde rikkat (incelik, acıma hisse) bulur mu?" Dedi ki:
"Bu görüşte değilim" sonra Mervezi Ebu Abdullah'tan ibni Ömer'in bu sözün bir vecihle rivayet etti, ibni Sirine isnadıyla rivayet etti dedi ki: Bir adam ibni Ömer'e dedi ki: Sana cevariş getireyim mi?1 dedi ki:
"O hangi şeyedir?" Dedi ki:
"Yediğin zaman yemeği hazmettirir" dedi ki:
"Ben dört aydan beri doymadım ki, ben buna güç yetiremediğimden dolayı değil, fakat ben doymalarından fazla aç kalan kavmi idrak ettim."2
Nafile isnadla dedi ki: Bir adam cevariş ile ibni Ömer'e geldi ve dedi ki:
"Bu nedir? Cevariştir, bununla yemek hazmedilir" dedi ki:
"Onunla ne yapacağım, bana bir ay gelp geçiyorda doymuyorum?"3
Bir adama isnadla dedi ki: İbni Ömer dedim ki:
"Etin zayıfladı, yaşın büyüdü, senin meclisinin adamları senin hakkını ve şerefini bilmiyorlar, eğer ehline kendilerine döndüğün zaman sana lütfedecekleri (ikram edecekleri) bir şey yapsalar olmaz mı" dedi ki:
"Yazıklar olsun, sana, vallahi onbir senin beri doymadım, on iki, on üç on dört sendin beri bir kere doymadım, aslı olayım ömrüm az kaldı."4 Amr bin Esved el-Absi'ye isnadla rivyaet etti ki: ?marıklık ve kibir korkusuyla doymayı çokça terkediyordu.4
İbni Ebiddünya açlık kitabında Rafie isnadla İbni Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: Müslüman olduktan sonra doymadım.5 Muhammed bin Vasie isnadla şöyle dediği rivayet edildi: Kim yemeği az yerse, anlar, çok iyi anla, (zihni) safi olur ince (şefkatli) olur, çünkü çok yemek sahibini isteği çok şeyden ağırlaştırır."5

(1) Ukayli Zayıflar da, ibni Adiy kalim de ibni Hibban mecruhinde Enes'ten merfu olarak tahric etti, senedinde Temim bin Necih vardır gerçekten zayıftır. Darekutni dedi ki: Doğruya en çok benzeyen bu Hasen Basri'nin sözündendir.
(2) Hafiz Sehavi mekasıdul Hasene dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'e raf'ı sahih değildir. Bilakis o Haris bin Kelede ve başkasının sözüdür, yine: "Karnı doldurmak derdin temeli perhiz devanın temelidir her bedene alıştığı şeyi yapın" rivayetin aslı yoktur.
(1) Bir çeşit tatlıdır yemeğin hazmına yardım eder.
(2) Ahmed zühd de tahric etti.
(3) Benzerini Ahmed Zühd'de tahric etti.
(4) Ahmed Zühd'de, Ebu Nuaym Hilye'de: (1/299) tahric etti.
(5) Ebu Nuaym Hilye'de: (5/156) tahric etti
(6) Taberani Kebir'de, Ebu Nuaym Hilye'de: 1/299 tahric etti.
(7) Ebu Nuaym Hilye'de (2/351) tahric etti.
Ebu Ubeyde el-Havvs'tan şöyle dediği rivayet edildi: Ölmün tokluğunda, hazzın açlığındadır, sen doyarsan ağırlaşırsın, uyursun, düşman senden imkan bulur, büyür, sen aç olursan düşman için gözetlemede olursun. Amr bin Kays'tan şöyle dedi rivayet edildi: "Karnınızı çok doldurmaktan sakınınız, çünkü o kalbi katılaştırır."1
Seleme bin Said dedi ki: Eğer adam günahdan ayıplandığı gibi, karnını çok doyurmasından da ayıplanıyordu. Alimlerden birinin şöyle dediği rivayet edildi: Eğer karınlı isen nefsini hastalanıp zayıflamaya hazırla.2
İbnul E'rabi'den şöyle dediği rivayet edildi: Araplar diyordu ki:Karnı çok doymuş geceleyenin malına zarar gelmiştir. Ebu Süleymanı Darani'den şöyle dediği rivayet edildi:Eğer dünya ve ahiret ihtiyaçlarından birini istedinse, onu elde edinceye kadar yeme, çünkü yemek aklı değiştirir.
Malik bin Dinar'dan şöyle dediği rivayet edildi:Mümi'nin en büyük tasası karnı olmamalıdır, üstün gelende şehveti olmamalıdır. Dedi ki: Hasan bin Abdurrahman bana anlattı dedi ki: Hasan veya başkası dedi ki:Babanız Adem'in belası yemekten idi ve bu sizin kıyamete kadar belanızdır (imtihanınızdır.) Dedi ki: Deniliyordu ki:Kim karnına sahib olursa bütün salih amellere de sahip olur. Deniliyordu ki: Hikmet dolu midede yerleşmez. Abdul Aziz bin Ebi Davud'dan şöyle dediği rivayet edildi: Deniliyordu ki:Az yemek hayırlara sürat göstermeye yardımdır, Kusem el-Abid'den şöyle dediği rivayet edildi:Deniliyordu ki: Kişinin yemesi az olunca kalbi incelir ve gözleri yaşarır.
Abdullah bin Merzuk'tan şöyle dediği rivayet edildi:açlık devam ettikçe kibir görmedik, Ebu Abdurrahman el-Ömer'i ona dedi ki:
"Senin yanında bunun devamı nedir?" Dedi ki:
"Devamı Ebediyyen doymamandır" dedi ki:
"Dünyada olan kimse buna nasıl güç yetirebilir?" dedi ki:Velayet ehline ve Allah'ın kendisine itaata muvaffak kıldığı kimseye bu ne kolaydır ey bu Abdurrahman, o gibi kimse doyma miktarından az yer, bu açlığın devamıdır.
337 Bu söz Hasan'ı Basri sahabından birine bir yemek veripte, ashabının kendisine: Yemeye güç yetiremeyinceye kadar yedim demesi üzerine söylediği şu söze benzer Sübhanellah müslüman yemeye güç yetiremeyinceye kadar yemez.1 Yine Ebi İmran el-Cüveni'ye isnatla şöyle dediği rivayet edildi:Deniliyordu ki: Kim kalbinin nurlanılmasını severse yemeği az olsun. Osman bin Zaide'den şöyle dediği rivayet edildi: Süfyanı Sevri'ye yazdı ki: Cisminin sağlıklı olmasını istiyorsan, uykunu azalt, yemeği az ye.2 İbnus

Semmak'tan şöyle dediği rivayet edildi. Bir adam kardeşiyle yalnız kaldı, dedi ki: Ey kardeşim, biz Allah'a karşı bizi aç bırakmayacağı kadar değersiziz, çünkü o evliyasını aç bırakır. Abdullah binEbul Ferec'ten şöyle dediği rivayet edildi: Ebu Said et Temimiye dedim ki:
"Korkan doyar mı?" Dedi ki:
"Hayır" dedim ki:
"Müştak (iştiyaklı, özlemli) doyar mı?".
"Hayır" dedi. Rabah el Kaysi'den Ona bir yiyecek yekleştırıldı, onda yedi, ona denildi ki: Çoğalt, doyduğun görüşünde değilim, bir saha attı (bağırdı) ve dedi ki: Dünya günlerinde nasıl doyarım, günahkarların yiyeceği zakkum karşımdı? Adam yemeği önünden kaldırdı ve dedi ki: Sen bir şeyde, biz bir şeydeyiz.3
Mervezi dedi ki: Bir adam bana dedi ki: Ahmedi kastederek şu nimetlenen nerede, ona dedim ki: O nasıl nimetlenir? dedi ki: Yiyecek ekmek bulamıyormu? Kendisine yanaşıp ilişki kuracağı karısı yok mu? Bunu Ebu Abdullah'a (imam Ahmed'e) zikrettim, dedi ki: Doğru söyledi, istirca yapmaya başladı (İnna lillahi ve inna ileyhi raciun demeye başladı) ve dedi ki: Biz doyuyoruz. Bişr bin Haris dedi ki: Beş seneden beri oymadım ve dedi ki: Adama helalinden bir gün doyması gerekmez (yakışmaz), çünkü helalden doyarsa, nefsi onu harama çağırır, bu pisliklerden nasıl kurtulacak?

(1) Benzerini Süfyanı Sevri'den Ebu Nuaym Hilye'de (7/36) tahric etti.
(1)Ahmed Zühd'de tahric etti.
(2)Ebu Nuaym Hilye'de (7/7) tahric etti.
(3)Rabah bin Amr el Kaysi'den ebu Nuaym Hilye'de tahric etti (6/194).
İbrahim bin Edhem dedi ki:Kim karnını zaptederse dinini de zapteder, kim açlığına sahib olursa salih ahlaka da sahib olur, çünkü Allah'ın masiyeti açlıktan uzaktır, tokluğa yakındır, tokluk kalbi öldürür, ferah, şımarıklık ve gülme ondan olur. Sabit el Bünani dedi ki: Bize ulaştı ki, iblis (Allah'ın laneti üzerine olsun)Zekeriyya oğlu Yahya Aleyhisselama zuhur etti (göründü) üzerinde her şey asılı gördü, Yahya (a.s.) ona dedi ki:
"Ey iblis üzerinde asılı gördüğüm şeyler nedir?" Dedi ki:
"Bunlar Ademoğluna isabet ettiğim şehvetlerdir" dedi ki:
"Orada benim için birşey var mı?" dedi ki:
"Belki doymuşsundur, bizde seni namaz ve zikirden ağırlaştırmışızdır" dedi ki:
"Bundan başka?"
"Hayır" dedi, dedi ki:
"Allah'a söz veriyorum kanımı ebediyyen doyurmayacağım" dedi ki: İblis leanehullah dedi ki:
"Bende Allah'a söz veriyorum ebediyyen hiçbir müslümana nasihat etmeyeceğim."1
Ebu Süleyman Darani dedi ki: Nefis acıkır ve susarsa kalb bafileşir ve incelir, doyar ve suya kanarsa kalb körelir.2 Ve dedi ki: 3Dünyanın anahtarı tokluk, ahiretin anahtarı açlıktır, dünya ve ahirette her hayrın aslı: Allah'tan korkmaktır çünkü Allah dünyayı kendinden korkanada korkmayana da veriyor, hakkın yanında biriktirilmiş hazineler vardır, onu ancak sevdiğine özel verir, akşam yemeğimden bir lokmayı terketmem onu yememden bana daha sevimlidir, sonrada gecenin başından sonuna kadar kıyam ederim(gece ederim).
Yahya bin Hasan el Huşeni dedi ki:Kim göz yaşını çoğaltıp kalbini inceltmek istrese, kanının yarısını yiyip içsin. Ahmed bin Ebil Havari dedi ki: Bunu Ebu Süleymana anlattım, dedi ki: Hadis geldi: "Üçte bir yemek, üçte bir içmek." Ben onların nefislerini hesaba çektiği ve altıda bir kar ettikleri görüşündeyim.4 Muhammed bin Nadr el-Harisi dedi ki: Açlık takvaya götürür, aşırı tokluk aynen kibire götürdüğü gibi5 ?abi'den şöyle dediği rivayet edildi: Bir kez hariç on altı seneden beri doymadı, çünkü tokluk bedeni ağırlaştırır, zekayı giderir, uykuyu getirir, sahibini ibadetten zayıflatır.6
Peygamber (s.a.v.)Mikdam hadisinde az yemeyi mendub kıldı, buyurdu ki:"Ademoğluna belini doğrultacak lokmacıklar yeterlidir." S: 339 Sahihayn de şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Mümin bir bağırsağa, kafir yedi bağırsağa yer."1 Murad şudur: Mümin şeriat adabıyla yer ve bir bağırsağın içerisine yer, kafir şehvet gereği, kibir gereği yer yedi bağırsağın içini dolduracak şekilde yer, Peygamber (s.a.v.) az yemekle birlikte, yemeğin birazı yetinip kalanına başkasını tercih etmeyi mendub kıldı, buyurdu ki:"Bir kişinin yemeği ikiye, ikinin yemeği üçe, üçün yemeği dörde yeter."2 Peygamber (s.a.v.)'in Mikdam hadisinde zikrettiği gibi en güzeli mü'minin üçte birini yemesi, üçte çok içmek üçte bire (midenin) içmesi, üçte birini de nefesi için bırakmasıdır, çünkü çok içmek uykuyu getirir, yemeği bozar.
Süflan dedi ki:Her istediğinde su içme, içmezsen uyku gelmez.3 Selefin bazısı dedi ki: İsrail oğulları içerisinde ibadet eden gençler vardı, iftar anında birisi ayağa kalktı ve dedi ki: Çok yemeyeniz, çok içersiniz, çok uyursunuz, çok zarar edersiniz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabı çok acıkıyorlardı, ve çok içmiyorlardı, şehvetten dolayı yemeyi azaltıyorlardı, bu yemeğin bulunmamasından dolayı değildi, ancak Allah rasulüne hallerin en mükemmelini ve en üstününü seçmiştir. Bunun için ibni Ömer buna benzemeye çalışıyor, yemeğe de gücü yettiği halde, böyleydi, kendinden önce babasıda böyleydi. Sahihayn'de Ayşe (r.a.) dedi ki:"Muhammed (s.a.v.) ailesi Medine'ye geleliden beri üç gece arka arkaya buğday ekmeğiyle doymadı, ölünceye kadar böyle oldu."Müslim'in rivayetin dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.) ölünceye kadar iki gün peşpeşe arpa ekmeğinden doymadı."4

(1)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti (2/328-329).
(2)Hilye: 9/266.
(3) Hilye: 9/259.
(4)Hilye: 8/318.
(5) Hilye: 8/222.
(6)Ebu Nuaym Hilye'de (9/127), Beyhaki Adabuş ?afii'de, S: 106 tahric etti.
(1) Sahihtir, Malik, Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi (1820) İbni Mace Ebu Hureyre'den, Buhari, Ahmed, Müslim, Tirmizi, (1819), ibni Mace, İbni Ömer'den, Müslim Cabir'den, Müslim ve ibni Mace Ebu Musa'dan (Camiul usul: 8/256 ve sonrası, Mecmauz zevaid: 5/31-33 Camius sağir: 2/184.
(2)Sahihtir, Ebu Hureyre'den Malik Buhari, Müslim, Tirmizi; (1821) "Birin yemeği ikiye ikinin yemeği dörde dördün yemeği sekize yeterlidir" lafzıyla tahric etti Tirmizi yine (1821) ibni Ömer'den tahric etti (Camiul usul 8/258).
(3)Ebu Nuaym Hilye'de: (7/18).
(4)Hadis sahihtir, Ayşe'den, Buhari, Müslim, Benzerini Malik, Buhari, Müslim, Ebu Davud Tirmizi, Nesai Abbas bin Rabia'dan tahric etti (Camiul usul: 4/153-156.)
Buhari Ebu Hureyre'den tahric etti:Peygamber (s.a.v.) vefat edinceye kadar üç gün yemeğe doymadı.Ondan şöyle dediği rivayet edildi: "Peygamber (s.a.v.) arpa ekmeğinden doymadan dünyadan çıktı."1 Müslim'in sahihinde2 Ömer'den rivayet edildi:O hutbe okudu ve dünyadan insanlara isabet eden (elde ettikleri şeyi) söyledi ve dedi ki:Rasulullah (s.a.v.)'i gün boyu (açlıktan) kıvranıyor gördüm, karnını doyuracak kötü hurma bulamıyordu. Tirmizi ve ibni Mace Enes'ten tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:"Allah yolunda kimsenin olmayacağı şekilde eziyet gördüm, Allah için kimsenin korkutulmayacağı şekilde korkutuldum, benim üzerimden üç gün üç gece geçti ve benim için Bilal'in koltuğunun altında getirdiği şeyden başka bir şey olmadı."3 Bunu ibni Mace4 Süleyman bin Burada isnadıyla şöyle dediğini tahric etti:"Rasulullah (s.a.v.) bize geldi, üç gece kaldık, üç gece yemeğe güç yetemiyorduk veya yetiremiyordu."Ebu Hureyre'ye isnadıyla şöyle dediğini tahric etti:Rasulullah (s.a.v.)'e sıcak yemek getirildi, yedi ve buyurdu ki: "Elhamduluillah karnıma şu şu günden beri sıcak yemek girmedi."5 Allah ve Rasulü şehvetlere tabi olanı kınadı, Allah teala buyurdu ki: (Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler. Ancak tevbe eden, iman eden ve iyi davranışta bulunan kimseler hariçtir.) (Meryem: 19/59-60) Peygamber (s.a.v.)'den sahih olarak şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Asırların en hayırlısı benim asrım, sonra onların peşinden gelenler, sonra onların peşinden gelenlerdir, sona şahit tutulmadıkları halde şahidlik eden, adak yapıp yerine getirmeyen bir kavim gelir, onlar içinde şişmanlık zuhur eder."7
S: 341 Müsned'de1 "Peygamber (s.a.v.) şişman bir adam gördü, eliyle karnına işaret ederek buyurdu ki: "Eğer bu bundan (karnın) başka şekilde olsaydı, senin için daha hayırlı olurdu" Müsned'de2:"Ebu Hureyre, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Sizin üzerine en çok korktuğum şey karınlarınızdaki azgın şehvetler, fercleriniz ve saptırıcı hevadır."
Bezzar'ın müsnedinde3 Fatıma (r.a.)'dan o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Ümmetimin en şerlileri nimetlerle gıdalanan, çeşitli yiyecekleri yiyen çeşitli elbiseleri giyen ve avurtlarını şişirerek konuşanlardır (kibirlerinden dolayı)".
Bezzar ve ibni Mace ibni Ömer'den şöyle dediğini tahric etti: "Bir adam Peygamber(s.a.v.)'in yanında geğirdi, bunun üzerine buyurdu ki: "Bizim yanımızda geğirmeni engelle, dünya en çok doyanlar kıyamet günü en uzun aç kalanlardır."4
İbni Mace5 yine Selman'dan benzerini tahric etti, Hakim Ebu Cuhayfe'den tahric etti6 isnadlarının hepsinde söz vardır. Yahya bin Mende imam Ahmed'in menakıbı kitabında, isnadıyla imam Ahmed'den rivayet etti: O Peygamber (s.a.v.): "Üçte bir yemek, üçte bir içmek ve üçte bir nefes içindir" hadisinden soruldu, dedi ki:Üçte bir yemek: Geçimliktir (ölmeyecek kadar yemektir), üçte bir içmek:O kuvvettir. Üçte bir nefes için: O ruhtur.

(1) Hadis sahihtir, Buhari tahric etti.
(2) Müslim sahihinde tahric etti, sahihtir.
(3) Sahihtir, Tirmizi (2474), ibni Mace tahric etti, Tirmizi dedi ki:Bu hadis Hasen, sahih, garibtir, yine ibni Hibban da doğruladı.
(4) Tabii'nin bilinmemesinden dolayı isnadı zayıftır, ibni Mace ve Taberani Kebir'de tahric etti, fakat imam Ahmed Hasen gördü.
(5)Hadis zayıftır ibni Mace süneninde tahric etti, senedinde Süveyd bin Said var, o zayıftır, Nesai onu zayıf gördü (Mizanul itidal: 26248).
(7) 13 Sahabeden mütevatir bir hadistir (Nazmul metünasir, Kettani S:127 İmran bin Husayn'dan Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi (2223) ve Nesai tahric etti (Camiul usul:

9/404 ve sonrası).
(1)Hadis sabittir, Ahmed, ibni Ebiddünya, Taberani güzel bir isnatla, ve hakim tahric etti ve doğruladı, Beyhaki'de tahric etti (Terğib ve Terhib: 3/138).
(2)Sahihtir, Ahmed, Bezzar, Taberani üç mucemde tahric etti, Heysemi Mecma'da; (1/188) dedi ki: Adamları sahih rivayet adamlarıdır.
(3)Bezzar'ın Müsned'inde mevcut olan Fatıma'nın müsnedi değil, Ebu Hureyre'nin müsnedidir, Fatıma hadisini ibni Ebid'dünya gıybetin zemmi kitabında tahric etti (Terğib ve Terhib: 3/115) Ahmed Zühd'de Fatıma binti Hüseyin'den merfu olarak tahric etti, fakat mürseldir, Hakim başka bir tarikle mevsullaştırdı fakat zayıftır, senedinde Esram bin Havşeb var, yalanla itham edilmiştir, İshak bin Vasıl ed-Daybi var metrüktür.
(4) Hadis Hasendir, Tirmizi (2480), ibni Mace, Beyhaki Yahya el Bekka rivayetinden tahric etti ve Tirmizi dedi ki: Hadis Hasendir (Terğib ve Terhib: 3/137)Fakat Yahya el-Bekka zayıftır.
(5) Hadisin isnadı zayıftır.
(6) Hadis zayıftır, Hakim ve Bezzar iki isnatla tahric etti, birinin ravileri güvenilirdir, ibnu Ebid'dünya, Taberani Kebir ve Evsat'ta, Beyhaki tahric etti. Hafiz Müniri Terğib ve Terhib'te dedi ki:(3/137)Hakim'in hadisindendir: Bilakis çok zayıftır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kaide:

Alimler sünnetin Kur'an'a muhalif olması konusunda sadece uydurma hadisleri Kur'an'a arzederler ki, bu hadislerin metnin zaptedilmesi kaidesine girer. Sünnetin Kur'an'a muarız olduğu düşüncesi Mutezile'nin ortaya attığı bir iddiadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İddiaları:

1. Hz. Peygambere Kur'an'dan baska vahiy gelmemistir. Onun görevi sadece Kur'an'i tebligdir.
2. Kur'an yeterlidir. Peygamberin tefsirine ihtiyaç yoktur. Dolayisiyla ona uymak gerekmez.
3. Sünnet ve hadisle amel etmek sirktir.
4. Hadisler Müslümanlarin birligini yok etmektedir. Hadisler din degil, dinin tarihidir. Sahih hadis sadece Kur'an'a uygun olanidir. Hadislerin Hz. Peygambere nispeti süphelidir. Zan ifade eder din ise, zan üzere bina edilmez.
5. Kur'anda geçen Resul'e itaattan maksat idarecilere itaattir.
6. O'nun açiklamalari sadece kendi devri için geçerlidir. Bunlarla sadece o devirde amel edilebilir. Sonraki asirlarda bu uygulama son bulmustur.
- Kur'an ehlinde bir birlik olmasi mümkün olmadigi için namazi iki, üç, dört, bes vakit oldugunu savunanlar vardir. Ayni sekilde zekat mallarinin miktari ve zekat sartlari konusunda farkli görüslere sahiptirler.
- Içlerinden bazilari, sahih hadisleri, bazilari da mütevatir hadislerin disinda kalanlari inkar ederler. Içlerinden marjinal bir grup tamamini inkar eder.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Çözüm:

Bu hadisin bundan baska iki versiyonu vardir. Birincisi Abdurrezzak'in Musannafindaki lafizda; ( ) [6] size yazayim mi? Seklindedir. Ahmed'in Müsned'inde ise ( ) [7] sizin için yazayim mi ? Seklinde gelmistir. Bu degisik lafizlardan görülüyor ki, Hz. Peygamber bunu emir manasinda degil tavsiye anlaminda kullanmistir. Sayet bir emir olarak sunmus olsaydi, mezkur hadisin bütün tariklerinde de bu sigayla gelmis olmasi gerekirdi.

[1] Buhari, Kader, 5.
[2] Buhari, Eyman ve'n-Nuzur, 26, had: 29.
[3] Sehavî, Fethu'l-Mugis, I, 142.
[4] a.e, I, 142.
[5] Buhari, Müslim.
[6] Abdurrezzak, Musannaf.
[7] Ahmed, Müsned.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Beraat Kandili:

Beraat Kandili ise Şaban ayının ortasında olan geceye denilmektedir. Bu gecenin faziletiyle ilgili bazı rivayetler gelmiştir. Örnekolarak bir kaçını zikredelim.
Hz. Ali (radiyallahu anh)'dan Allah Rasulu (sallallahu aleyhi ve sellem) şunu demiştir:
"Şaban ayının ortasında olan gece olunca, gecesini ihya eden gündüzünü de oruçlu geçirsin"[1]
Diğer bir rivayet ise şöyledir: Ebu Musa el-Eş'ari (radiyallahu anh)'dan Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:
"Şaban'nortasındabulunan gecede Allah-u Teala mahlûkatına nazar eder. Müşrik ile cimri müstesna olmak üzerebütün mahlukatını affeder.[2]
Yine başka bir rivayette de şöyledir:
Hz.AİŞe(radiyallahuanha)'danNebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:
"Bu gecede Adem oğlundan her doğacak ve ölecek olan yazılır. Ve yine bu gecede onların amelleri yükselir ve rızıkları iner".[3]
Ancak bu rivayetlerde zikrettiğimiz rivayetlerden hiç birisi sahih değildir. İlk rivayet Hz. Ali'nin rivayetidir.
İmam Busiri şöyle der: ,. ••, "Bu rivayetin senedinde İbnu Ebi Sebure vardır. Asıl ismi, Ebu Bekr İbn Abdillah İbn Muhammed İbn Ebi Seburedir. İmam Ahmed İbn Hanbel ve Yahya İbn Ma'İn; bu adamın hadis uyduran bir kimse olduğunu söylediler."[4]
İkinci rivayete gelince, Ebu Musa el-Eş'ari'nindir. İmam Busiri der ki:
"Ebu Musa'ya ait hadisin senedi zayıftır. Bu da Abdullah bin ebi Lehi'a'nın zayıf oluşundandır. Birde Velid bir Müslim'in tedlis yapması söz konusudur.[5]
Diğer rivayette Hz. Aişe'nindir. Hz. Aişe'nin Ebu Musa'nın rivayetine benzeyen başka bir hadisi daha vardır. İmam Beyhaki, iki rivayeti de Da'vut'ul-Kebir kitabında tahricettikten sonra şöyle der:
"Bu hadisin isnadında ve öncekinde de meçhul olan kimseler vardır. Diğeri birine inzimam edilince biraz kuvvet kazanır."[6]
Bid'at İle İlgili eserinde bu rivayetleri serdeden Ebu Şame akabinde şunu söyler:
'Bu rivayetlerde hususi bir namazın beyanı yoktur. Ancak bu gecenin faziletini belirtmektedir. Geceyi ihya etmek ise bütün senenin gecelerinde olduğu gibi müstehabtır. Mahzur ve münker olan şey. bazı geceleri hususi bir keyfiyette hususi bir namazla tahsis etmek, Cuma, Bayram ve Teravih gibi ve bunu da islamın şiarından olan mezkur ibadetler gibi izhar etmektir. [7]

---

[1])ibn MacE Süneni: 1388. Beyhaki, Fedailu'l-Evkst:24, Şuabu'l-İmanda3542. Ibnu'l-Cevzi, EI-ile!u'l-Mutenahiye, c.2s. 71
[2] Buseyri, Misbatıu'z-Zucace fi Zevaidi İbn Mace c.2 s. 10
[3] İmamBeyhaki, Ed-Da'vut'l-Kebirteiyama)EbuŞame el-Baisu Ala inkari'l-Bida'i ve'l-Havadisi s. 35
[4] Busiri, agec.2s.10
[5] age c.2s.W
[6] İmam Beyhaki, Ed-Da 'vut't-Kebir (e! yazma)
[7] Ebu Şame el-Baişsu Ala inkari'l-Bida'i ve'l-Havadisi s. 35

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NUH (ALEYHİSSELAM)

"İşte Böylece; İnsanlar Arasında Şahitler Olasınız Diye Sizleri Vasat Bir Ümmet Kıldık." Ayeti[1]

67) Ebû Said El-Hudri (r.a.) dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Nuh ve ümmeti gelir. Allahu Teâlâ da:
"Tebliğ ettin mi?" diye sorar. Nuh (a.s.)'da:
"Evet, Ey Rabbim (ettim)" der. Nuh'un ümmetine:
"Tebliğ ettin mi?" diye sorar. Onlar da:
"Hayır, bize hiçbir peygamber gelmedi" derler. Nuh (a.s.):
"Senin için (Ey Rabbim) kim şahitlik eder." der. Allahu Teâlâ da Nuh'a:
"Muhammed (s.a.s.) ve ümmeti" diye cevap verir. Biz onun tebliğ ettiğine şahitlik ederiz. Bu husus Yüce Allah'ın şu ayetinde bildirilmektedir:
"İşte böylece; insanlara şahitler (ve örnek numûneler) olasınız diye, Biz, sizi vasat (ortada bulunan, orta yolu takip eden) bir ümmet kıldık." (Bakara: 2/143).
Ayette geçen vasat ümmetin manası, insaflı, adil ve orta yolu takip eden ümmet demektir.[2]
v Yine Buhârî'de (4487) gelen bir lafiz şöyledir:
"Kıyamet günü Nuh (Allahu Teâlâ tarafından) çağrılır. Bunun üzerine Nuh (a.s.):
"Emret Ey Rabbim, emrine amâdeyim" diye cevap verir. Yüce Allah:
"Tebliğ ettin mi?" diye sorar. Nuh:
"Evet" der. Ümmetine:
"Sizlere tebliğ etti mi?" diye sorar. Ümmeti de:
"Bize hiçbir uyarıcı gelmedi" derler. Nuh da bunun üzerine:
"(Ey Rabbim), Senin için kim şahitlik eder?" der. Allah-u Azze ve Celle de:
"Muhammed ve ümmeti" diye buyurur. Sizler de onun tebliğ ettiğine şahitlik etmektesiniz, Peygamber de sizlere şahitlik etmektedir. Bu durum, Yüce Allah'ın şu ayetinde bildirilmektedir:
"İşte böylece, insanlara şahitlik edesiniz ve Peygamber de sizlere şahitlik etsin diye sizleri orta yollu bir ümmet kıldık." (Bakara: 2/143).
v Buhârî'de (7349) başka bir hadisin lafzı şöyledir:
"Kıyamet günü Nuh (a.s.) getirilir Ona:
"Tebliğ ettin mi?" diye sorulur. Nuh (a.s.) da:
"Evet Rabbim Tebliğ ettim" diye cevap verir. Ümmetine sorulur:
"Sizlere tebliğ etti mi?" diye onlar da:
"Bize bir uyarıcı Peygamber gelmedi" derler. Bunun üzerine Nuh (a.s.):
"(Ey Rabbim!) Senin için kim şahitlik eder?" diye sorar. Allahu Teâlâ da:
"Muhammed ve ümmeti, size getirilirler ve sizler de şahit olursunuz." diye buyurdu. Sonra Resûlullah (s.a.s.) şu ayeti okudu:
"İşte böylece, insanlara şahitlik edesiniz ve Peygamber de sizlere şahitlik etsin diye sizleri vasat (adaletli) bir ümmet kıldık." (Bakara: 2/143).

***

---

[1] Bakara: 2/143
[2] Buhârî: 3339

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

228) Şevval Orucu (Şevval Ayında Altı Gün Oruç Tutmak)

1257. Ebû Eyyûb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:*
"Ramazan orucunu tutan ve buna şevval ayında altı oruç daha ekleyen kişi, bütün seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur."[1]

* Bu hüküm her hayırlı işin on katı sevap ile değerlendirileceği esasına dayanır. Yani 30 Ramazan + 6 Şevval 36 x 10 = 360 gün. Bu hadiste belirtilen oruç şeklini İmam Malik (r.a.) her halde kendisine ulaşmamış olacak ki Muvatta isimli kitabının oruç bölümünün sonunda böyle bir oruç tutulacağına dair bir bilgi bize ulaşmadı demektedir. Halbuki bu Raviden başka Ebu Hureyre, Cabir, Sevban, Berâ ibni Âzib ibni Abbas ve Aişe (r.anhüm) olmak üzere bu hadisin başka rivayetleri de bulunmaktadır.
Dolayısıyla sünnet olan bu oruçla Ramazan bayramının ikinci gününden başlamak üzere o ayın içinde nasıl olursa olsun peşpeşine veya ayrı ayrı zamanlarda tutmak gerekir. [2]

---

[1] Müslim, Sıyâm 204. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 57; Tirmizî, Savm 53; İbni Mâce, Sıyâm 33
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 366.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

309) Mescide Tükürme Yasağı (Mescide Tükürmeyi Yasaklamak, Mescidde Görülen Tükrüğün Giderilmesini Ve Mescidlerin Her Türlü Pislikten Arındırılmasını Tavsiye Etmek)

1697. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mescide tükürmek bir günahtır; kefâreti de onu ortadan kaldırmaktır."[1]

1698. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keresinde mescidin kıble duvarında sümük veya tükrük ya da balgam görmüş, hemen onu bir taş parçasıyla kazımıştır.[2]

1699. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bu mescidler, abdest bozmak ve sair tiksinti verecek şeyler için yapılmış yerler değildir. Buralar ancak Allah Teâlâyı zikretmek, (namaz kılmak) ve Kur'ân okumak içindir."
Râvî, "Yahut da Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibi" demiştir.[3]

* Birinci hadis tükürmenin günah olduğunu, o işin keffaretinin de "Onun temizlenmesi" olduğunu öğreniyoruz. Namaz kılınan yerin zemini halı, kilim, beton, mermer, toprak, kum her ne ise onun izi kalmayacak şekilde yok edilmesi esastır. Namaz dışında ve içinde bir kimsenin başına böyle bir durum gelirse onu kağıt, bez vb. bir şeyle gidermesi gerekir, orada bırakması uygun olmaz.İkinci hadiste balgam, tükrük, sümük gibi bir pisliğin mescidin kıble duvarında görülmesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bizzat kendisi onu bir taş parçasıyla kazıyıp yok etmiştir. Fiilen ne yapılması gerektiğini bizzat bizlere bildirmiştir.
Üçüncü hadis, uzunca bir hadisin son kısmıdır. Zülhuveysıra isimli bir bedevinin mescidde abdest bozması üzerine ashaptan bazıları bağırarak ona mani olmak istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), *"Dokunmayın adamı serbest bırakın"* buyurdu ve o kişi işini bitirince Rasûlullah bedeviyi yanına çağırarak kendisine hadisin bu bölümünü söylemiştir. Cemaatten birine emrederek bir kova su getirilmesini emredip o yere döktürdü.
Burada da efendimizin yüksek hoşgörüsü ve üstün eğitimi göze çarpmaktadır. [4]

---

[1] Buhârî, Salât 33; Müslim, Mesâcid 49. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 30.
[2] Buhârî, Salât 33, Ezân 94; Müslim, Mesâcid 50. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 51.
[3] Müslim, Tahâret 100. Ayrıca bk. İbni Mâce, Tahâret 78.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 496.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- İbnu Abbâs:

Abdullah İbnu Abbâs İbni Abdilmuttalib İbni Hâşim el-Kureşî el-Hâşimi: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Abbâs'ın oğludur. Büyük oğlu Abbâs'la künyelenir ve Ebu'l-Abbâs denir. Annesi Ümmü'l-Fadl-Lübâbetu'l-Kübra'dır. Lübâbe'nin babası da Hâlid İbnu Velîd'in dayısı olan el-Hâris İbnu Hazn'dır.
İbnu Abbas (radıyallahu anh) çok hadîs rivâyet eden sahâbelerdendir (müksirûn). 1660 hadîs rivâyet etmiştir. Her hususta ve bilhassa tefsîrde ilmi çok geniş idi. Bu sebeple kendisine el-Bahr (Deniz) denmiştir. Habru'l-ümme (Ümmetin bilgini) onun bir diğer lakabıdır. Habru'l-Arab da denmiştir. Tercümânu'l-Kur'an en yaygın lakabıdır.
İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Mekke döneminde hicretten üçyıl önce, Benû Hâşîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kureyş tarafından boykot ve muhâsara edildikleri esnada doğmuştu. Hz. Peygamber'e getirildi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu kucağına oturtup mübârek tükrükleriyle tahnîk edip damağını ovdu. Böylece midesine giren ilk şey, bu nevebi tükrük oldu. İbnu Abbas (radıyallahu anh) iki defa Cebrâil (aleyhisselam)'a görme, mükerrer fırsatlarda da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in dualarına mazhar olma şerefine ermiştir. Şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni kucaklayıp bağrına bastı ve: *"Allah'ım buna hikmeti öğret"* dedi" Resûlallah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onun başını okşayıp, ağzına tükürdüğü *"Allahım bunu dinde fakîh kıl, Kitab'ın te'vîlini (Tefsir) öğret"* diye dua ettiği muhtelif rivâyetlerde gelmiştir.
Bu duaların bereketine onda hâsıl olan ilim aşkını kendi rivâyetinden takip edelim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman, Ensar'dan bir zâta: "Gel seninle berâber Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbını dolaşıp hadîs soralım, şimdi onlar sayıca çoklar" dedim. Bana: "Sana hayret doğrusu! Görüyorsun, bütün halk sana muhtaç" dedi ve teklifimi kabul etmedi. Ben tek başıma Ashâb'a hadîs sormaya başladım. Bir kimsenin hadîs bildiğine dair bir haber bana ulaşsa, hemen onun kapısına gider, ridâmla kapıya dayanır beklerdim. Bu esnada esen rüzgâr yüzüme toprak savururdu. Adam bir ara çıkıp beni görünce: "Ey Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcasının oğlu! Niye buraya kadar gelip zahmet çektin! Birisini bana göndermen kâfiydi, ben sana gelirdim" derdi. Ben kendisine: "Hayır, senin ayağına gelip hadîs sormak bana düşer, uygun olanı benim gelmemdir" diye cevap verirdim". İbnu Abbâs (radıyallahu anh) sözlerini şöyle tamamlıyor:
"- (Beraber hadîs takib etmeyi teklif ettiğim Ensârî zât (uzun müddet) yaşadı. Hadîs sormak üzere halkın etrafımda toplandığını görünce: "Bu genç benden akıllı çıktı" dedi".
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında onüç yaşında olan İbnu Abbas (radıyallahu anh), rivâyet ettiği hadîsleri, yukarıki rivâyetin açık şekilde gösterdiği üzere, Ashâbı teker teker dolaşıp onlardan sorarak öğrenmiştir. Rivâyet ettiği 1660 hadîsten pek azı doğrudan görüp, işittiği şeye dayanır. Âlimler bunun rakamını vermeye çalışırlar. İttifak edilen miktar dörttür. Kırk kadarı da ihtilaflıdır, gerisi mürsel'dir.[1]
Rivâyetler, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın âyetlerin esbab-ı nüzûlünü öğrenmek için, vak'a şahitlerini, nüzûle sebep olan şahısları, arayıp bularak, kendilerinden sorma yollarını araştırdığını gösterir. Şu rivâyet bu hususu te'yîd eder: Ubeydullah İbnu Ali İbni Ebî Râfi anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Ebu Râfi'ye gelip: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) falanca gün ne yaptı? diye sorardı": Ebu Râfi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısıdır.
İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ın berâberinde söylediklerini yazan bir kâtip vardı. İbnu Abbâs'ın haşmette, ilimde, elbise, cemâl ve kemâlde, Araplar arasında bir benzerinin olmadığı ifâde edilir. Kendisi şöyle buyurmuştur: "Biz Ehl-i Beytiz, nübüvvet ağacıyız, meleklerle haşir neşir olduk, Risalet beytinin ehliyiz, Rahmet beytinin ehliyiz ve ilmin mâdeniyiz." Bedeni tasvirini yapanlar: İri, boylu, yakışıklı, sarıya çalan beyaz renkte, güzel yüzlü olduğunu, saçlarının gür ve kınayla boyadığını, fasîh olduğunu belirtirler.
İbnu Abbas (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası bereketine gerçekten mümtaz bir ilme ve nâfiz bir anlayışa, derin bir fikha mazhar olmuş idi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onu, bir çoğunun itirazına bile sebep olacak kadar genç yaşta istişâre meclisine almıştı. Müşkil bir mesele ile karşılaşınca genç Abdullah'ı çağırır: "Bize zor bir dâva getirildi, bu ve benzerleri ancak senin işindir, (hallet)!" derdi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onun verdiği hükmü olduğu gibi benimserdi. Bu durumu anlatan râvi der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu çeşit çetrefilli meselelerde İbnu Abbas (radıyallahu anh)'dan başkasına başvurmazdı. O Ömer de, Ömer'di. (Yani Allah ve müslümanlar için içtihadda selahiyetli ve mâhir biri olduğu halde İbnu Abbas'a müracaat eder, kadrini, liyakatini takdir ederdi)". Hz. Ömer (radıyallahu anh) onun için: "O, olgunların gencidir, çok soran bir dile, çok öğrenen bir kalbe sahiptir" derdi.
Ubeydullah İbnu Abdillah, İbnu Abbas'ın ilim, fıkıh, hilm, neseb ve te'vîl'de bütün insanları geçtiğini belirtir ve şöyle derdi: "Ben, Hz. Peygamber'in hadîslerini bilmede, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın fetvalarını tanımada ondan daha ileri, rey'de daha nâfiz, şiirde, Arapça'da, Kur'ân tefsîrinde, hesapta, farzlarda daha bilgin, çözümüne muhtaç olunan meselelerde re'yi daha keskin birisini bilmiyorum". Bu zat, sözünü, te'kidli bir üslubla şöyle noktalar:- İbnu Abbas, haftanın bir gününde ilim halkasına oturur o gün sadece fıkıhtan bahsederdi, bir başka gün sâdece te'vîl (Kur'ân tefsiri) üzerinde dururdu, bir başka günün mevzuu megâzî (Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın savaşları), başka gün şiir, bir başka gün eyyâmu'l-arab (arab tarihi) olurdu. Onun halkasına oturan her âlim ona karşı saygıyla ürperir, her soru sâhibi mutlaka sorduğunun cevabını alırdı". İbnu Abdilber'in kaydettiği rivâyet "her sınıf insanın" onda, aradığı ilmi bulduğunu belirtir.
Tâvus'a: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onca büyük sahâbelerini bırakıp bu çocuğun peşine mi düştün?" dediler. Şu cevâbı verdi: "Ben Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın Ashâbından yetmiş (bir rivâyette beş yüz) tanesini gördüm. Ancak, bir meselede ihtilaf ettiler mi, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın kavlini benimsiyorlardı". Bir başka rivâyette "...İbnu Abbâs'a muhâlefet etseler "O mesele senin dediğin gibidir" "Sen haklıymışsın" demeden dâğılmazlardı" der.
İbnu Abbâs'ın ilim meclisleri hakkında Atâ da şu bilgiyi verir: "Ben İbn-i Abbâs (radıyallahu anh)'ın meclisi kadar değerlisini görmedim, fıkıhça en zengin, haşyetçe en büyük olan idi. Fıkıh ashabı onun yanında, Kur'ân ashâbı onun yanında, şiir ashabı onun yanında idi. Onların herbirine geniş bir vadiden rivâyet sunardı."
Abdullah İbnu Ebî Yezîd, İbnu Abbâs'ın fetva usûl'ünü şöyle açıklar: "İbn-i Abbâs (radıyallahu anh)'a bir şey sorulduğu vakit, cevabı Kur'ân'da varsa onu söylerdi. Kur'ân'da yoksa ve sünnette varsa onu söylerdi. Sünnette yoksa fakat Ebu Bekir ve Ömer (radıyallahu anhüm)'de varsa onu söyler, bunlarda da yoksa kendi, re'yini söylerdi."
Bâzı rivâyetlerden İbnu Abbâs'ın tedrisatının alâka ile takip edildiği, çok istifadeli geçtiği anlaşılmaktadır. Sâd İbnu Cübeyr memnuniyetini şöyle ifade etmiştir: "Ben İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan hadîs dinler (öyle memnun kalırdım ki) izin verse başından öperdim". Ebu Vâil'in anlattığına göre, İbnu Abbâs'ın, Nur Sûresi ile alakalı açıklamasını dinleyen bir zât memnuniyet ve takdirini: "Bunu Deylem halkı dinleseydi mutlaka müslüman olurdu" diyerek ifade eder. Hac mevsiminde yaptığı konuşmaları dinleyen A'meş de: "İranlılar ve Rumlar bunu dinleselerdi mutlaka müslüman olurlardı" der. Bir başka dinleyicisinin de "kelâmının tatlılığı" sebebiyle "başından öpmek istiyorum" dediği rivâyet edilmiştir.
Hz. Ali (radıyallahu anh) halife olunca İbnu Abbâs'ı Basra'ya vali tayin etmişti. Orada, bir Ramazan boyu halka karışıp tedrisatta bulundu, râvi: "Ramazan ayı çıkmadan halka fıkhı öğretti" der.
İbnu Abbâs (radıyallahu anh), Hz. Ali (radıyallahu anh) ile Cemel, Sıffin ve Nehrevân savaşlarına katılır. Ömrünün sonlarına doğru âmâ olur.
İbnu Abbâs (radıyallahu anh), Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh) ile Abdülmelik İbnu Mervân arasındaki fitne çıkınca karışmak istememiş ve Muhammed İbnu'l-Hanefiye ile birlikte çoluk çocuklarını alarak Mekke'ye çekilmişlerdir. Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh) onları yanına çekme hususunda ısrar etmiş ve adam göndererek: "Biat edin" demiş, onlar: "Biz sana ne de başkasına karışmayız, kendi işini kendin hallet" demişlerdir. Ancak Abdullah İbnu Zübeyr şiddetli bir ısrar göstererek: "Ya biat edersiniz ya da sizi ateşte yaktırırım" der. Onlar da Kufe'deki adamlarına Ebu't-Tufeyl'i göndererek: "Bu adama itimad edemiyoruz" derler. Dört bin kişi imdada gelir. Mekke'ye girer ve tekbir getirirler. Bütün Mekke ahâlisi ve İbnu'z-Zübeyr işitir. İbnu'r-Zübeyr kaçar ve Dâru'n-Nedve'ye -bir rivâyete göre Kâbe'ye sığınır. İbnu Abbâs, İbnu'l-Hanefiye ve yakınlarını kurtarmak üzere gidilince evlerinin etrafına duvar boyu, ateşe hazır halde odun yığılmış olduğu görülür. Kurtarılan İbnu Abbâs'a: "Halkı bu adamdan kurtaralım" teklîf ederler. O: "Hayır, burası haram bölgedir, Allah haram kılmıştır. Cenâb-ı Hak burayı bir kere Nebî'si için helâl kılmıştır..." der ve kan döktürmez.
Abdullah İbnu Abbâs'ı bir müddet Mina'ya götürürler, sonra Taife. Orada hastalanacak ve kendi ifâdesiyle "yer yüzünün en hayırlı insanlar grubu arasında" ruhunu teslim edecektir. Ölüm tarihi ihtilaflıdır: 65, 67, 68. umumiyetle 68 kabul edilir. Vefatı sırasında bembeyaz bir kuş gelip nâşı ile kefeni arasına girer, ve bir daha çıkmaz. Kabre konduğu zaman şu âyetin tilavet edildiği işitilir: *"Ey itmînâna ermiş ruh! Dön Rabbine, sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak. Haydi gir kullarımın içine, gir cennetime"* (Fecr: 89/27-30).
İbnu Abbâs'ın ilminden gerek sahâbe ve gerekse Tabiîn'den pek çok kimse istifade etmiş, rivâyette bulunmuştur. Ravileri arasında Sahâbe'nin büyükleri ve Tabiîn'in büyükleri yer alır. Mesela: Abdullah İbnu Ömer, Enes İbnu Mâlik, Ebu't-Tufeyl, Ebu Umâme İbnu Sehle, kardeşi Kesîr İbnu Abbâs, oğlu Ali İbnu Abdillah İbni Abbâs, azadlıları İkrime, Kureyb, Ebu Mâbed Nafiz; Ata İbnu Ebî Rabâh, Mücâhid, İbnu Ebî Müleyke, Amr İbnu Dinâr, Ubeyd İbnu Umeyr, Said İbnu Müseyyeb, Urvetu'bnu Zübeyr, Tâvus, Vehb İbnu Münebbih... vs. [2]

---

[1] Mürsel bahsinde açıklama yapılacak. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/81-85.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Usûl-i Hadîs'in Doğuşu, Gelişmesi Ve Belli Başlı Eserleri

Kur'an-ı Kerim'i dünya ve ahiret mutluluğunu kazanma yollarını gösteren hidayet rehberi olarak gönderen Allah, onu açıklama görev ve yetkisini de elçisi Hz. Muhammed'e vermiştir.
Kitap ve sünnet arasındaki bu açıklanan-açıklayan alakasının farkında olan sahabe-i kiram, ta başlangıçtan beri Hz. Peygamberin hadislerine ve yaşayışına fevkalade itina göstermiş, onları ezberlemiş, yaşamış, onları aslına uygun olarak öğrenmek, uygulamak ve başkalarına ulaştırmak için gerçekten büyük gayret göstermişlerdir. Hadis kitaplarımız, bu üstün ve hasbi gayretlerin bilimsel delilleriyle doludur.
Sünneti öğrenmek maksadıyla günlerini, geçim temini ve ilim tahsili arasında taksim eden ilk müslümanlar, daha sonraları, yeni ülkeler fethedildikçe, tabii olarak, bu kez yeni müslümanların kitap ve sünneti öğrenme istek ve gayretleriyle karşılaştılar. Gerek halifelerce görevlendirilen vali ve amiller, gerekse fetih ordularında mücahid olarak bulunan sahabiler, asli görevlerinin ta'lim ve tebliğ olduğu bilinciyle hareket ettiler. Fatih sahabilerin bir çoğu, ayrı ayrı yönlerde yerleşerek oralarda kitap ve sünnet bilgisini yaymaya çalıştı.
Sahabilerin bu ilmi gayretleri hiç şüphesiz, kendilerini gören tabiileri de aynı şekilde davranmaya sevketti. Kendi bölgelerindeki sahabilerden aldıkları bilgilerle yetinmeyerek sünnetin beşiği (daru's-sünne) İslam'ın ilk başkenti Medine'ye gidip bilgilerini arttırmak isteyen tabiiler görüldü. Dolayısıyla çok canlı ve hareketli bir ilim hayatı yaşanmaya başlandı. Böylece daha sonraları hadis alimlerinin hemen hepsi tarafından uygulanacak ve müstehap diye hükme bağlanacak rihle denen ilim yolculukları başlatılmış oldu.[1]
Öte yandan sosyal, siyasi ve iktisadi çalkantılar, tebliğ görevi ve Hz. Peygambere ait olmayan bir şeyi O'na isnad etmeme dikkat ve titizliğini ve neticede bazı kaide ve ilmi gayretlerin başlatılmasını da doğurdu.
Her ilmi faaliyetin belli esaslara göre yapılacağı ne kadar tabii ise, aynı şeylerin tekrarı da belli kaidelerin bulunmasını, yoksa konulmasını ve onlara uyulmasını gerektirir. Bir başka ifade ile, her şeyin bir yolu yöntemi olur. Bu sebeple yukarıda değindiğimiz ilmi faaliyetler de bazı kaidelerin belirlenmesini gerektirmiştir. İşte bu söz konusu kurallar, daha sonraları müstakil kitaplara konu teşkil edecek olan hadis usulü prensipleridir.
Gerek sünnet malzemesinin doğru olarak nakli, gerekse bu metinlerin sağlam bir şekilde korunup, eğitim-öğretiminin ve değerlendirmesinin yapılması ve bu değerlendirmeye yardımcı olacak her türlü tetkik ve faaliyetin başlatılması, itiraf edelim ki, ashab-ı kiram'a ait bir nasip ve şeref olmuştur. Ashab-ı kiram, hadis metinlerinin nakline öncülük ettikleri yani rivayetü'l-hadis ilmini kurdukları gibi rivayet olayının vazgeçilmez kaidelerini koymuş, dirayetü'l-hadis ilminin ilk temellerini de atmışlardır.
Müslümanlardan önce hiçbir millet, nakil ve rivayette ravilerin güvenilirlik durumlarını tesbit için herhangi bir araştırma yapmayı ve bunu belli kaidelere bağlamayı düşünmemiştir. Olaylar ve rivayetler sadece nakledilmiştir. Nadiren bir-iki isimlik sened zikredilmiş, çoğu kere ona da gerek duyulmamıştır. Bu sebeple hadis metinlerini nakledenlerin şahsi durumlarının inceden inceye, ifadenin tam anlamıyla kılı kırk yararcasına araştırılması ve mutlaka sened zikrini esas alan Hadis Usulü İlmi, müslümanlara has bir meziyyet olmuştur.
"Sened ve metnin durumlarını anlamaya imkan veren bir takım kaideler ilmi" demek olan Hadis Usulü, daha ilk günlerde müslümanların bulup geliştirdiği ilmi bir disiplindir. Konusu ise, red ve kabul açısından sened ve metindir.[2]
Usül-i hadîs, bir kısım târihî gelişme safhalarından geçerek kemâlini bulmuş bir ilimdir. Kaideler, prensipler ve târifler her ne kadar hadîsten alınarak sistemleştirilmiş, tanzîm edilmiş ise de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinde böyle bir ilmin adı katiyyen geçmez. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hadîslerin öğrenilmesine, aslına uygun olarak rivâyetine teşvîk etmiştir. Kendisi hakkında yalana yer verilmemesini o kadar ısrarla söylemiştir ki, bu emri, mütevâtir hadîslerin başında yer alır, yâni en çok tarîki olan hadîs budur, ikiyüzden fazla sahâbe (radıyallahu anhüm ecmaîn) bunu rivâyet etmiştir. Hattâ, Aliyyu'l-Kârî'nin Esrâru'l-Merfû'a'da kaydettiği bir rivayete göre, kendisi hakkında kizb'e tevessül eden bir kimseyi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) en ağır cezaya çarptırmış, öldürtmüştür.
Ashâb zamanında, usûl-i hadîs'e giren bir kısım meseleler su yüzüne çıkmıştır. Daha Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) devrinden itibâren bunların birer birer tavazzuh etmeğe başladığını görürüz: Hz. Ebu Bekr yeni bir hadîs işitince şâhid istemeye başlar. Hz. Ömer bir adım daha atarak, çok hadîs rivâyetini yasaklar, bazılarını bu yüzden sigaya çeker ve hattâ hapse atar. Hadîsçilerin en ziyade üzerinde duracakları tesebbüt ve itkan prensiplerinin böylece daha ilk zamanlarda müesseseleştiğini, istikrâra kavuştuğunu görürüz. Usûl-i hadîsin, başta ricalle ilgili bahisleri olmak üzere birçok mevzuları menşeini bu tesebbüt, yani Hadîs'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbetinde sıhhat endîşesi teşkil edecektir.
Hadîslerin mânen veya lafzan rivâyeti, rivâyette duyulan şekkin beyanı gibi usûle giren bir kısım meselelerin Hz. Aişe, İbnu Abbâs, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) gibi birçok ashab tarafından münakaşa edildiğine daha önce temas etmiş idik.
Yine hatırlatmada fayda var, bir hadîs işitilince kimden işittiğini sormak, hadîs rivâyet eden kimsenin diyânet ve adâletine bakmak, Sözgelimi ehl-i sünnetten değilse rivâyetini terketmek gibi meseleler de Ashab'ın sağlığında, fitne hareketlerinin kızışmasıyla başlatılmıştır. Nitekim İbnu Sîrîn'in şu açıklaması bu hususu aydınlatır: "Müslümanlar bidâyette senet sormazlardı. Ancak ne zaman ki fitne ortaya çıktı, ondan sonra dikkat ettiler, ehl-i sünnetten olanlardan alıp, ehl-i bid'a olanlardan rivayet almadılar."
İbnu Sîrîn'in, fitne ile neyi kastettiği rivayette belli değilse de, bunun el-Fitnetu'l-Kübra da denen, Hz. Osman'ın şehâdeti hâdisesi olduğu bellidir. Arkadan gelecek bir çok dâhilî fitnelerin temelinde bu şehâdet hâdisesi yatar.
Bu hususu kaydetmekten maksadımız, Usûl-i hadîs'in en mühim bahislerinden olan hadîs râvilerinin ahvâlini araştırma ilminin (ilmu'r-ricâl) ne kadar erken zamanlarda ele alınıp geliştirildiğine, fiilen tatbikata konduğuna dikkat çekmektir. Tâ ki "Usûl ilmi, yedinci asırda kemâle ermiştir" sözü yanlış ve eksik anlaşılmasın.
Mühim Not: Usûl-i hadîs'le ilgili ıstılahların teşekkül ve tekevvününde mekân itibariyle birbirinden uzak birçok âlimin katkısı olmuştur. Ve uzun bir devir sonunda ıstılahlar nihâî şeklini almıştır. Bu durum aynı manayı ifade eden farklı ıstılahların konmasına sebep olduğu gibi, lügat yönünden müterâdif olan kelimelerle farklı mefhumların ifade edilmesine sebep olmuştur. Bilhassa bu son durum ıstılahın takip ettiği değişme ve gelişmeleri bilmeyenleri hatalara sevk edebilmektedir. Bu sebeple yeri geldikçe kelimenin "Mütekaddimîne göre...", "Müteahhirîne göre..." bazan da "falancaya göre manası şudur..." diye dikkat çekeceğiz. [3]

---

[1] Rihle konusunda bilgi için bk. Hatib, er-Rihle fi talebi'l-hadis, thk. Nureddin Itr, Beyrut 1975. (İsmail Lütfü Çakan)
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 14-16.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/477-478.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

56) Açlık Ve Sade Yaşamanın Üstünlüğü

Bu bölümdeki dört ayet ve otuzbir hadis-i şeriften sonradan gelecek toplumların nefislerinin arzu ve heveslerine uyup ceza çekeceklerini, Karun isimli zenginin dünyayı tercih edip akıbetinin ne olduğunu, bu dünyadaki verilen nimetlerden mutlaka hesaba çekileceğimizi, kim ki dünyayı istedi ona hemen verileceğini ahirette ise kınanma olarak cehenneme gireceğini, Rasulullah ve aile efradının üç gün arka arkaya buğday ve arpa ekmeğiyle karınlarını doyurmadıklarını, yine birkaç ay evde ocak yanmayıp sadece su ve hurma ile günlerini geçirdiklerini, Rasulullah'ın masa ve yükseltilmiş sofralarda yemek yemediğini, çoğu zaman karnını doyuracak adi bir hurma bile bulamadığını, Rasulullah (s.a.v.)'in bir ömür boyu elenmiş un görmediğini, açlıktan Rasulullah, Ebubekir ve Ömer'in geceleyin dışarıya çıkıp bir sahabiye misafir olduklarını, ashabın ne büyük kıtlıklar çekip sonradan birer şehre vali olduklarını, Rasulullah'ın içerisinde vefat ettiği elbisesinin şeklini, harblerde ağaç yaprağı yiyip başka yiyecekleri olmadığını, Rasulullah (s.a.v.)'in ailelerine yetecek kadar rızık ve azık için dua ettiğini, Ebu Hüreyre'nin açlıktan bayılıp ne durumlara girdiğini, Rasulullah'ın otuz ölçek arpa karşılığında zırhını bir yahudiye rehin verdiğini, dokuz hane olan Rasulullah'ın evlerinin bir ölçek yiyecek bulamadan sabahlayıp akşamladıklarını, yine yokluktan giyecek elbise ayakkabı bulamayan ashabın durumlarını, Rasulullah'ın yatağının durumunu, asrı saadetten sonraki dönemlerde insanların ne hale geleceklerini, ihtiyaç fazlasının infak edilmesi gerektiğini harcamaya bakmakla yükümlü olunanlardan başlanacağını, çok büyük nimetler içinde yüzdüğümüzü, kanaatkar müslümanın kurtuluşa ereceğini ve bu dünyada da mutlu olduğunu, Rasulullah (s.a.v.)in birkaç gün üstüste aç geceledigini, namaz kılarken açlık ve takatsızlıktan bayılıp düşenlere ne gibi müjdeler verildiğini, mideden daha tehlikeli bir kap olmadığını ve yemek yeme şeklinin nasıl olması gerektiğini, sade hayat sürdürmenin imandan olduğunu, Allah'ın savaşa giden ashaba anber balığı ikram edişini, hendek savasındaki erzak çoğalması mucizesini, yine bir başka yemek çoğalma mucizesini öğreneceğiz. [1]

"Onların ardından öyle nesiller geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. Bunlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır. Ancak pişman olup Allah'a yönelen, iman edip doğru ve dürüst işler işleyenler cennete girerler ve hiçbir haksızlığa uğramazlar." (Meryem: 19/59-60)
"Kârûn, görkem ve debdebesi içinde milletinin karşısına çıktı. Dünya hayatına gözünü dikenler: "Ne olurdu bize de, Kârûn'a verilenin bir benzeri verilseydi, şüphe yok ki, o ne zengin, ne büyük devlet sahibiymiş!" dediler. Kendilerine vahiyden bilgi verilen ise: Yazıklar olsun size, iman edip doğru dürüst işler yapanlar için Allah'ın mükafatı daha hayırlıdır. Bu mükafata da, ancak her türlü güçlüklere göğüs gerebilenler kavuşabilir." (Kasas: 28/79-80)
"Sonra o gün size verilen tüm nimetlerden iğneden ipliğe mutlaka sorguya çekileceksiniz." (Tekasür: 102/8)
"Her kim bu çarçabuk geçen dünya hayatını ve içindekileri tercih ederse, ona dilediğimiz kadarını verir sonrada onu kınanmış ve mahrum bırakılmış olarak gireceği cehenneme sokarız." (İsra: 17/18)

492. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ailesi, onun vefât ettiği ana kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı.[2]

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aile efradı, Medine'ye geldiği günden vefat ettiği ana kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı.[3]

* Rasulullah sabrı ve şükrü yerine getirecek derecede bir hayat yaşamış olup lüks ve konfor içinde yaşamamıştır. İsraflı bir hayatı hiç olmamıştır. Çünkü israfçılar ve savurganlık yapanlar şeytanın kardeşleridir. İsra: 17/27 ayetinde olduğu gibi. [4]

493. Urve'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre o:
Ey kız kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki, biz bir hilâli, sonra diğerini, sonra bir başkasını, yani iki ayda üç hilâli görürdük de, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in evlerinde hiç ateş yakılmazdı, demişti. Ben:
– Teyzeciğim! O halde geçiminiz ne idi? dedim. Teyzem:
– İki siyah, yani hurma ve su. Ancak şu var ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ensardan sağmal hayvanları bulunan komşuları vardı. Onlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu hayvanların sütlerinden gönderirlerdi; o da bize içirirdi, dedi.[5]

* Peygamber evi ve mutfağı ile evlerimiz ve mutfaklarımızı kıyas yapıp düşünelim. [6]

494. Ebu Saîd el–Makbürî'nin Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Ebû Hüreyre, önlerinde kızartılmış koyun bulunan bir topluluğa rastladı. Topluluk kendisini davet etti; fakat o yemek istemedi ve:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, arpa ekmeğine bile doymadan dünyadan çıkıp gitti, dedi.[7]

* Peygamberimizin az yeme ve açlık hatırasına hürmeten Ebu Hureyre (r.a.) o hatırayı yâdetmiş ve yememiştir. [8]

495. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* vefâtına kadar kibir sofrası üzerinde yemek yemedi. Yine o, vefât edinceye kadar katıksız undan yapılmış ekmek de yemedi.
Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir:
Hz. Peygamber, kızartılmış bir koyunu gözüyle hiç görmedi.[9]

* Lüks israf ve kibirli kimselerin gösteriş merakı olan insanların arasında yaygın olan masa veya yüksek ayaklı sini üzerinde yemek yememiştir. Çünkü o müstekbirleri ve kafirleri taklitten sakınır ve ümmetinin de sakınmasını isterdi. Mütevazi bir hayatı tercihlerinden ve o gün Mekke ve Medine'de lüks sayılan elenmiş undan yapılmış ekmek de yememiştir. Kendisi ve aile efradı için özel kızartılmış koyun da yememiştir. Başka kimseler yanında yediği rivayetleri de vardır. [10]

496. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ben, Peygamberiniz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in karnını doyuracak âdi hurma bile bulamadığını gördüm.[11]

* Dünya ve dünyanın nimetlerine aşırı bağlanıp kalmayan peygamberimiz, hanımlarında bir kısmına yiyecek ne var diye sorar hiçbir şey yok dediklerinde de oruca niyet ederdi. Bu sebeple pek çok günler gıda maddesi ve hurma bile bulamadığı çok olurdu. Hadisimiz bu gerçeği bize duyurmaktadır. [12]

497. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiği andan vefat ettirdiği zamana kadar elekten elenmiş has un görmedi. Sehl'e:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında siz elek kullanır mıydınız? diye soruldu. Sehl:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Allah Teâlâ'nın kendisini peygamber gönderdiği andan vefât ettirdiği ana kadar elek de görmedi, dedi. Sehl İbni Sa'd'a:
– Elenmemiş arpa ununu nasıl yiyordunuz? denildi. O:
– Biz arpayı öğütür ve savururduk. Kepeğin uçanı uçardı; kalanını da ıslatıp hamur yapardık, dedi.[13]

* İslam toplumunda eleğin icadı veya kullanımı asrı saadete kadar uzanıyor. Dolayısıyla peygamberimizin o gün lüks özlemi içinde olmayan mütevazi hayatı tercih ettiği sergilenmiş oluyor. [14]

498. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün –veya bir gece– evinden dışarı çıkmıştı. Baktı ki, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhümâ* oradalar. Onlara:
– *"Bu saatte sizi evinizden dışarı çıkaran sebep nedir?"* diye sordu. Onlar:
– Açlık, yâ Resûlallah, dediler!. Peygamberimiz:

"Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizi evinizden çıkaran sebep beni de evimden çıkardı; haydi kalkınız" buyurdu. İkisi de kalkıp, Resûl–i Ekrem'le birlikte ensârdan birinin evine geldiler. Fakat o zât da evinde değildi. Ama hanımı Resûlullah'ı görünce:
– Hoş geldiniz, buyurunuz, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Falan nerede?"* diye sordu. Kadın:
– Bize tatlı su getirmek için gitti, dedi. Tam o sırada evin sahibi olan Medine'li sahâbî geldi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ve iki arkadaşına baktıktan sonra:
– Allah'a hamdolsun, bugün, hiç kimse misafir yönünden benden daha bahtiyar değildir, dedi. Hemen gidip onlara içinde koruğu, olgunu ve yaşı bulunan bir hurma salkımı getirdi:
– *Buyurun, yiyiniz,* dedi ve eline bıçak aldı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:
– *"Sağılan hayvanlara sakın dokunma",* dedi. Ev sahibi onlar için bir koyun kesti. Onlar da koyunun etinden ve hurmadan yediler; tatlı sudan içtiler. Hepsi yemeğe doyup suya kanınca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebû Bekir ve Ömer *radıyallahu anhümâ*'ya şöyle dedi:
– *"Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet gününde bu nimetlerden sorguya çekileceksiniz. Sizi evinizden açlık çıkardı, sonra evinize dönmeden şu nimetlere kavuştunuz"* buyurdu.[15]

* 494 numaralı hadiste belirtildiği gibi kendisi aile efradı içinde özel olarak kızartılmış kuzu görmediği fakat çok nadir olarak başka dostları ve ashabı yanında yediği gerçektir. Açlıklarını kimseye söylemeyen ve gezinti için çıktıklarında birbirinden haberdar olan üç arkadaş üç sevgili ahlakları birbirine benzeyen bu kişiler şahsi ihtiyaç ve hallerini başkalarından gizlemeyi tercih ediyorlar. Misafire ikrama büyük değer veren dinimizin bu hususiyetini ev sahibi olan Ebul Heysem Malik ibn-i Tayyihan'da görmekteyiz. Fakat sonunda verilen tüm nimetlerden sorumluyuz ve sorguya çekileceğiz. (Bkz. Tekasür: 102/1-8) [16]

499. Hâlid İbni Ömer el–Adevî şöyle dedi:
Basra Emîri olan Utbe İbni Gazvân bize bir konuşma yaptı. Önce Allah'a hamd ve senâda bulundu. Sonra sözlerine şöyle devam etti:
Şüphesiz dünya geçici olduğunu bildirdi ve durmaksızın arkasını dönüp gitmektedir. Ondan kalan, sahibinin içip de kabın dibinde bıraktığı kalıntı su kadar bir miktardır. Siz bu dünyadan, gelip geçici olmayan bir diyara taşınacaksınız. Oraya hayırlı, iyi ve güzel işlerinizle taşınmaya çalışınız. Çünkü bize anlatıldığına göre, cehennemin kenarından atılan bir taş, yetmiş sene yol alıp yine de onun dibine ulaşmayacaktır. Allah'a yemin ederim ki, cehennem mutlaka doldurulacaktır. Siz buna şaşırdınız mı? Yine bize anlatıldığına göre, cennetin kapılarının iki kanadı arasında kırk senelik mesafe vardır. Cennette öyle bir gün gelecek ki, yoğunluktan kapısına kadar dolacaktır. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'le birlikte olan yedi kişinin yedincisi olduğumu görmüşümdür. Bizim ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Bu yüzden dudaklarımız yara olmuştu. Ben giyecek bir örtü bulmuştum da ikiye bölüp Sa'd İbni Mâlik'le paylaşmıştık. Yarısını ben, diğer yarısını da Sa'd beline dolamıştı. Bugün her birimiz bir şehre vâli olmuş bulunmaktayız. Ben, kendimi büyük görüp de Allah katında küçük olmaktan Cenâb–ı Hakk'a sığınırım.[17]

* Yöneticiler geçmiş günlerini de hatırlatarak başkalarına nasihat edebilirler. [18]

500. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Âişe *radıyallahu anhâ* bize bir omuz örtüsü ile kalın bir peştemal çıkardı ve:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu ikisi arasında vefât etti, dedi.[19]

* Yiyeceklerde olduğu gibi giyeceklerde de israftan uzak durup azla yetinen bir peygamber örnek alınmaya değer. [20]

501. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Allah yolunda ok atan arapların ilki benim. Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'le birlikte harbederdik de, şu bildiğiniz Huble ve Semür ağacı yapraklarından başka yiyeceğimiz olmazdı. Hatta bu ağaç yapraklarını yediğimiz için, tıpkı koyununki gibi birbirine karışmayacak şekilde abdest bozardık.[21]

* Peygamberimiz ve ashabı çok büyük sıkıntılara göğüs gererek zafere ulaşmışlar ve yeryüzü hakimiyetinin müslümanlara geçmesini sağlamışlardır. [22]

502. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ım! Muhammed ailesinin rızkını kendilerine yetecek kadar ihsân eyle."[23]

* Başkasına muhtaç olmayacak derecede rızk istemek bu hadisdekine uygun bir istektir. Her Müslüman aile efradına yetecek rızk istemek üzere dua edebilir ve edecektir. Bu demektir ki Ya Rabbi beni ve aile efradımı zenginliğin sebep olduğu felaketlerden ve fakirliğin doğuracağı musibetlerden koru. Bizi yolundan ayırma kulluğumuza engel olacak şeylerden bizi muhafaza et demiş oluyoruz. [24]

503. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, ben bazan açlıktan karnımı yere dayar, bazan da mideme taş bağlardım. Bir gün sahâbîlerin geçtikleri yol üzerine oturmuştum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim yanımdan geçti ve beni görünce gülümsedi. Kalbimden geçeni yüzümden anladı ve:
– *"Ebû Hüreyre!"* dedi. Ben:
– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim. Resûl–i Ekrem:
– *"Beni takip et"* buyurdu ve yoluna devam etti. Ben de peşinden yürüdüm. Hz. Peygamber evine girdi; ben de girmek için izin istedim; izin verdi; içeri girdim. Bir kap içinde süt buldu ve:
– *"Bu süt nereden geldi?"* diye sordu.
–Falan erkek veya falan kadın onu size hediye etti, dediler. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
– *"Ebû Hüreyre!"* diye seslendi. Ben:
– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.
– *"Suffe ehline git, onları bana çağır"* buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:
Suffe ehli İslâm konuklarıydı. Onların ne sığınacak aileleri, ne malları, ne de bir kimseleri vardı. Peygamber'e bir sadaka geldiğinde onlara gönderir, kendisi ondan hiçbir şey almazdı. Şayet gelen bir hediye ise, onlara da gönderir, kendisi de ondan bir parça alır ve böylece gelen hediyeyi onlarla paylaşırdı. Hz. Peygamber'in Suffe ehlini davet etmesi hoşuma gitmedi. Kendi kendime: Bu süt, Suffe ehli arasında kime yetecek ki! O sütü içmek suretiyle kuvvetlenmeye ben daha çok hak sahibiyim. Oysa onlar geldiğinde Resûlullah bana emreder, ben de onlara veririm; belki de o sütten bana kalmaz. Fakat Allah'ın ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrine itaat etmemek de olmaz, dedim. Neticede onlara gittim ve kendilerini davet ettim. Onlar bu daveti kabul ettiler ve içeri girmek için izin istediler, kendilerine izin verildi ve onlar da evde yerlerini aldılar. Hz. Peygamber:
– "Ebû Hüreyre!" diye seslendi. Ben:
– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.
– "Al, onlara ver!" buyurdu. Ben de süt kabını aldım, herkese vermeye başladım. Verdiğim kişi kanıncaya kadar içiyor, sonra kabı geri veriyor, ben bir başkasına veriyordum, o da kanıncaya kadar içiyor sonra geri veriyordu. En sonunda kabı Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e verdim. Topluluğun hepsi süte kanmışlardı. Resulullah kabı alıp elinde tuttu ve bana bakıp gülümsedi. Sonra:
– *"Ebû Hüreyre!"* dedi.
– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.
– *"Bir ben kaldım, bir de sen"* buyurdu. Ben:
– Doğru söylediniz, yâ Resûlallah, dedim.
– *"Otur da iç"* buyurdular. Ben de oturdum ve içtim. Sonra yine:
– *"Otur, iç"* buyurdu. Yine oturdum ve içtim. Resûl–i Ekrem durmadan:
– *"İç, iç"* buyuruyordu. Sonunda ben:
– Hayır. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, artık içecek yerim kalmadı, dedim.
– *"Bana ver"* buyurdu. Kabı Resûl–i Ekrem'e verdim, Allah Teâlâ'ya hamdetti, besmele çekti ve kalan sütü kendisi içti.[25]

* Peygamberimiz ashabının fakirlerine karşı son derece merhametli idi ve onlara özel ilgi gösterirdi. [26]

504. Muhammed İbni Sîrîn'den nakledildiğine göre Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minberi ile Âişe'nin odası arasında bayılıp düştüğümü biliyorum. Biri gelir, beni deli zannederek ayağını boynumun üzerine koyardı. Oysa ben deli değildim ve açlıktan başka da bir derdim yoktu.[27]

* Şahsiyetli müslümana düşen, tüm sıkıntı ve güçlükler karşısında iffetli davranması ve insanlardan bir şey isteme zilletine düşmemesi ve sabretmesidir. [28]

505. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, zırhı otuz ölçek arpa karşılığı bir yahudinin yanında rehin bulunmakta iken vefât etmiştir.[29]

* Peygamberimiz sadece o günün temel gıda maddesi olarak ekmek yaptıkları arpa için borçlanmış ve borcu karşılığında da o yahudiye zırhını rehin bırakmıştı. [30]

506. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, arpa karşılığında zırhını rehin bırakmıştı. Ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir arpa ekmeği ve erimiş bayat içyağı götürmüştüm. Onun şöyle buyurduğunu işittim:
"Muhammed ailesi dokuz ev oldukları halde, yanlarında bir ölçek yiyecek bulunmadan sabahlayıp akşamladıkları olur."[31]

* Mütevazi ve stokçu olmayan bir hayatı yaşayan Peygamber ve hanımları... [32]

507. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Suffe ehlinden yetmiş kişiyi gördüm. Hiçbirinin üzerinde bütün vücudunu örten bir elbise yoktu. Ya bir izârları ya da boyunlarına bağladıkları bir kisâları vardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerleri görülmesin diye elbiselerini elleriyle toplarlardı.[33]

* Mescide bitişik yerde günlerini geçiren ehli Suffe'nin yaşantıları böyle idi. [34]

508. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yatağının yüzü tabaklanmış deriden, içi de yumuşak hurma lifindendi.[35]

* Dünyalıkların en azıyla yetinen peygamberimizin yatağı da işte böyleydi. [36]

509. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile oturuyorduk. O sırada ensardan bir kişi gelip kendisine selam verdi, sonra da geri döndü. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Ey ensardan olan kardeş! Kardeşim Sa'd İbni Ubâde nasıl?"* diye sordu. O da:
– İyiye gidiyor, cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*:
"Sizden kim onu ziyaret edecek?" buyurarak ayağa kalktı. Biz de, on onbeş kişi onunla birlikte kalktık. Ne ayağımızda ayakkabı ve mest, ne başımızda bir giyecek, ne de üstümüzde gömlek vardı. Biz bu çorak arazide yürüyorduk. Nihayet Sa'd'ın yanına geldik. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve beraberindeki arkadaşlarının yaklaşması için kavmi onun etrafından geri çekildiler.[37]

* Ashabın fakirlik ve ihtiyaç içinde olmaları üzerlerine düşen vazifeleri yapmaktan onları alıkoymamıştır. [38]

510. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizin hayırlılarınız, benim zamanımda yaşayanlarınızdır. Sonra zamanımda yaşayanlara yakın olanlar, sonra da onlara yakın olanlardır." İmrân der ki:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in *"Sonra onlara yakın olanlardır"* sözünü iki defa mı veya üç defa mı söylediğini bilemiyorum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne şöyle devam etti:
"Onlardan sonra öyle bir topluluk gelir ki, kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik yaparlar; hiyânet ederler de kendilerine güvenilmez; bir adakta bulunurlar fakat yerine getirmezler; onlarda şişmanlık başgösterir."[39]

* Yeme içmeden başka bir şey düşünülmediği için şişmanlık hastalığı yaygınlaşır bu günlerde olduğu gibi... Ve şişmanlık için zayıflama çayları, ilaçları, aletleri, elbiseleri de bir sektör oluşturur. [40]

511. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını sadaka vermen senin için hayırlıdır. Eğer vermeyip elinde tutarsan, senin için kötüdür. Yeterli miktarda mala sahip olmaktan dolayı Allah katında sorumlu tutulmazsın. Harcamaya, bakmakla yükümlü olduklarından başla."[41]

* Mal ve servetin ihtiyaçtan fazla olanını dağıtmak büyük hayırlı işlerdendir. Malın hakkını vermemek cimrilik göstermek haramdır. Çünkü malı elde biriktirirsen sen onun için bir bekçi durumundasın infak edip dağıttığın zaman mal senin olur. [42]

512. Ubeydullah İbni Mihsan el–Ensârî el–Hatmî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden hanginiz canı ve malı emniyet içinde, vücudu sıhhat ve afiyette, günlük azığı da yanında olduğu halde sabahlarsa, sanki bütün dünya kendisine verilmiş gibidir."[43]

* Ne kadar özlü ve kanaati tarif eden bir hadis. [44]

513. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman olan, kendisine yeteri kadar rızık verilen, Allah'ın kendisine verdiği nimete kanâat eden kimse şüphesiz kurtuluşa ermiştir."[45] **514.** Ebû Muhammed Fedâle İbni Ubeyd el–Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İslâm'ın dosdoğru yoluna ulaştırılan ve geçimi yeterli olup da buna kanaat eden kimse, ne kadar mutludur!"[46]

* Önce müslüman olmak sonra rızkın yeter miktarda olması ve buna kanaat gerçek kurtuluşa ermiş olmanın delilidir. Kafası, gönlü ve midesi selamette olan insandır. Kanaatsizlik sömürgeciliğin temelini oluşturur. [47]

515. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* yemek yemeksizin peşpeşe bir kaç gün aç olarak gecelerdi. Ailesi de yiyecek akşam yemeği bulamazdı. Çoğu zaman ekmekleri arpa ekmeği idi.[48]

516. Fedâle İbni Ubeyd şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâba namaz kıldırırken, onlardan bazıları açlığın verdiği takatsızlıktan dolayı ayakta duramayarak düşüp bayılırlardı. Bunlar Suffe ashâbı idi. Çölden gelen Bedevîler: Bunlar deli, derlerdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazı bitirince açlıktan bayılanların yanına gider ve onlara:
"Allah Teâlâ'nın yanında sizin için neler hazırlandığını bilseydiniz, daha fazla yoksul ve muhtaç olmayı isterdiniz" buyururdu.[49]

* Tüm zorluklara sabredenler neticede Allah katında büyük mükafatları elde ederler. [50]

517. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbir kişi, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak bir kaç lokma yeter. Şayet mutlaka çok yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırmalıdır."[51]

* Yemek yeme modeline islamın gerektirdiği usul budur bu gün tüm otoriteler ve doktorlar buna riayet edilse hiç hastalık olmayacağından bahsederler. [52]

518. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el–Ensârî el–Hârisî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı onun yanında dünyadan bahsettiler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Siz işitmiyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Sade yaşamak imandandır; sâde hayat sürmek imandandır." [53]

* Yeme içme giyim kuşam ve tüm ev eşyaları konumunda azıyla iktifa edip sade yaşamak islamın prensiplerinden biridir. Peygamberimiz ve ashabının ve ondan sonraki insanların yaşantılarını okuduğumuzda varlık içinde olmalarına rağmen sade yaşamışlar lükse ve israfa hayatlarında yer vermemişlerdir. [54]

519. Ebû Abdullah Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Ebû Ubeyde *radıyallahu anh*'ı başımıza kumandan tayin ederek, Kureyş kervanının karşısına çıkmak üzere bizi gönderdi. Bize azık olarak bir dağarcık hurma verdi. Verecek başka bir şey bulamamıştı. Ebû Ubeyde hurmayı bize tane tane veriyordu. Dinleyenlerden biri:
– O hurmalarla nasıl geçinebiliyordunuz? diye sordu. Câbir:
– Onları çocuğun meme emmesi gibi emer, sonra üzerine su içerdik, o gün geceye kadar bize yeterdi. Sopalarımızla ağaç yapraklarını silker, sonra onları su ile ıslatıp yerdik, dedi. Sonra da sözüne şöyle devam etti: Biz deniz sahili boyunca yürüdük. Sahil boyunda önümüze büyük kum tepesi gibi bir şey çıktı. Onun yanına kadar geldik, bir de baktık ki, Anber denilen bir balık. Ebû Ubeyde:
– Bu, ölü bir hayvandır, (yenilmez) dedi. Sonra da: Hayır, bizler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in elçileriyiz ve Allah yolundayız. Siz son derece zorda kalmış bulunuyorsunuz, o halde yiyiniz, dedi. Biz üç yüz kişi idik ve bir ay süreyle onun etinden yiyerek orada kaldık, hatta kilo da aldık. Balığın göz çukurundan testilerle yağ aldığımızı biliyorum. Biz ondan öküz büyüklüğünde parçalar kesiyorduk. Ebû Ubeyde bizden onüç kişiyi alıp onun göz çukuruna oturttu, onun kaburga kemiklerinden birini de alıp dikti. Sonra yanımızdaki en büyük deveyi semerledi ve deve ile kaburga kemiğinin altından geçti. Balığın etinden pastırma da yaptık. Medine'ye gelince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gidip olup bitenleri anlattık. Resûl–i Ekrem:
"O, Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Onun etinden yanınızda bir miktar var mı, bize de yedirseniz?" buyurdu. Biz de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ondan bir parça gönderdik, o da yedi.[55]

* Peygamberimizin ashabı her türlü sıkıntıya karşı çok tahammüllü idiler. [56]

520. Esmâ Binti Yezîd *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gömleğinin kolu bileğine kadardı.[57]

521. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz Hendek Savaşı gününde siper kazıyorduk. Önümüze son derece sert bir kaya çıktı. Sahâbîler, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip:
– Siperde önümüze bu kaya çıktı, dediler. Resûl–i Ekrem:
"Ben hendeğe ineceğim" buyurdu, sonra ayağa kalktı, açlıktan karnına taş bağlamıştı. Biz üç gün müddetle yiyecek hiçbir şey tatmaksızın orada kalmıştık. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kazmayı eline aldı ve sert kayaya vurdu, o kaya un ufak olup kum yığınına döndü. Ben:
– Yâ Resûlallah! Eve gitmeme izin veriniz, dedim. Evde eşime:
– Ben, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dayanılmayacak bir halde gördüm, yanında yiyecek bir şey var mı? diye sordum. Eşim:
– Biraz arpa ile bir de oğlak var, dedi. Ben oğlağı kestim, arpayı da öğüttüm. Eti tencereye koyduk. Sonra ben, ekmek pişmekte, tencere de taşlar üzerinde kaynamakta iken, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim.
– Ey Allah'ın Resûlü! Birazcık yemeğim var, bir iki kişiyle birlikte bize gidelim, dedim. Resûl–i Ekrem:
– *"O yemek ne kadar?"* diye sordu. Ben de olanı söyledim. Bunun üzerine:
– *"Ooo! Hem çok, hem güzel. Hanımına söyle de, ben gelinceye kadar tencereyi ateşten indirmesin, ekmeği de fırından çıkarmasın!"* buyurdu. Sonra ashâba:
– *"Kalkınız"* dedi, muhacirler ve ensar hep birlikte kalktılar. Ben telaşla eşimin yanına varıp:
– Vay başımıza gelenler! Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında muhacirler, ensâr ve beraberlerinde olanlarla birlikte geldi, dedim. Karım:
– Sana ne kadar yemeğimiz olduğunu sordu mu? dedi, ben:
– Evet, dedim.
Resûl–i Ekrem sahâbîlere:
– *"Giriniz, birbirinizi sıkıştırmayınız"* buyurdu. Resûl–i Ekrem ekmeği koparıyor, üzerine et koyuyor ve her defasında tencereyi ve fırını kapıyor, ondan aldığını ashâbına veriyordu. Sonra yine aynını yapıyordu. Onların hepsi doyuncaya kadar, ekmeği koparıp üzerine et koymaya devam etti. Neticede bir miktar yiyecek arttı. Resûl–i Ekrem karıma:
– *"Bunu ye, konu komşuya da hediye et, çünkü insanları açlık perişan etti"* buyurdu.[58]

Bir başka rivayette Câbir şöyle demiştir:
Hendek kazıldığı zaman ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'de açlık gördüm. Hemen eşimin yanına dönüp:
– Yanında bir şey var mı? Çünkü ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in çok acıktığını gördüm, dedim. Eşim bana içinde bir ölçek arpa olan bir dağarcık çıkardı. Bizim bir de besili kuzucuğumuz vardı. Hemen ben onu kestim, arpayı da eşim öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar, o da işini bitirmişti. Eti parçalayıp tencereye koydum. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına dönerken eşim bana:
– Sakın beni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve yanındakilere rezil etme, dedi! Bu sebeple Resûl–i Ekrem'e durumu gizlice söyleyerek:
– Yâ Resûlallah! Küçük bir kuzumuz vardı onu kestik, bir ölçek de arpa öğüttüm. Bir kaç kişi birlikte buyurunuz, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Ey Hendek ehli! Câbir bir ziyafet hazırlamış, haydi buyurun!"* diye yüksek sesle bağırdı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana dönerek:
"Ben gelinceye kadar sakın tencerenizi ateşten indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın" buyurdu. Ben eve geldim, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de halkın önünden geldi. Ben eşimin yanına varınca bana:
– Ah seni seni, dedi. Ben de:
– Senin bana söylediğini aynen yaptım, dedim. Eşim hamuru çıkardı. Resûl–i Ekrem ona püfledi ve bereketli olması için dua etti; sonra tenceremize yönelip ona da püfledi ve bereketlenmesi için dua etti. Sonra da karıma:
"Bir ekmekçi hanım çağır da seninle beraber ekmek yapsın. Tencerenizden yemeği kepçe ile al, onu ateşten de indirmeyiniz" buyurdu. Gelenler bin kişi idiler. Allah'a yemin ederim böyle. Güzelce yediler, hatta kalanı bırakıp gittiler. Tenceremiz eksilmeden kaynıyor, azalmayan hamurumuzdan da iki hanım tarafından sürekli ekmek yapılıyordu.[59]

* Ashabına yaptırdığı her işte Rasulullah (s.a.v.)de ortak olurdu yokluk ve kıtlık zamanlarında yapılan davet ve ikram daha faziletli olup Ashabın şahid olduğu bir mucize de burada yemeğin artması ve o kadar kişiye yetmesidir. [60]

522. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
(Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Ümmü Süleym'e:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sesi kulağıma pek zayıf geldi; kendisinin aç olduğunu da biliyorum. Yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Ümmü Süleym:
– Evet, var dedi ve arpa ekmeğinden yapılmış bir kaç çörek çıkardı. Sonra kendisine ait bir başörtüsü aldı; onun bir tarafına çörekleri sarıp dürdü ve elbisemin altına yerleştirdi. Örtünün bir kısmını da belime sardı, sonra beni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gönderdi. Ben ekmeği götürdüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i mescidde, cemaatle birlikte otururken buldum. Ben de yanlarında ayakta durdum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Seni Ebû Talha mı gönderdi?"* buyurdu. Ben:
– Evet, dedim.
– *"Yemek için mi?"* buyurdu.
– Evet, diye cevap verdim. Resûlullah *sallalahu aleyhi ve sellem* yanında bulunanlara:
– *"Kalkınız"* buyurdu, onlar da kalkıp yürüdüler, ben önlerinden yürüdüm. Ebû Talha'ya gelerek durumu bildirdim. Bunun üzerine Ebû Talha:
– Ey Ümmü Süleym! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cemaatle birlikte geldi, oysa bizim yanımızda onları doyuracak bir şey yok? dedi. Ümmü Süleym:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Ebû Talha da hemen gidip Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i karşıladı. Resûl–i Ekrem, Ebû Talha ile birlikte geldi ve eve girdiler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Ey Ümmü Süleym! Yanında olanları getir"* buyurdu. O da bu ekmeği getirdi. Resûlullah *sallalahu aleyhi ve sellem* emredip ekmekleri parçalattı. Ümmü Süleym, yağ tulumunu sıkarak o ekmek parçaları üzerine yağ sürdü. Sonra, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onun içine Allah'ın söylemesini dilediği duayı okudu. Bundan sonra:
– *"On kişiye izin ver!"* buyurdu. Ebû Talha on kişiye izin verdi, onlar doyuncaya kadar yediler, sonra çıktılar. Resûl–i Ekrem:
– *"On kişiye daha izin ver!"* buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi, onlar da yiyip çıktılar. Hz. Peygamber:
– *"Bir on kişiye daha izin ver!"* buyurdu. Neticede cemaatin hepsi yiyip doydular. Bu cemaat yetmiş veya seksen kişi idi.[61]

Bir rivayet de şöyledir:
On kişi durmadan giriyor, on kişi de çıkıyordu. Neticede onlardan içeri girip karnını doyurmayan hiç kimse kalmadı. Sonra Ebû Talha sofrayı yeniden düzenledi. Bir de ne görsün, yemekler sanki cemaatin yemeğe başladığı andaki gibi duruyordu.[62]

Bir başka rivayet de şöyledir:
Onar onar yediler. Seksen kişiye böyle yaptılar. Sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile ev sahipleri yediler. Yine de artanını bıraktılar.[63]

Başka bir rivayet şöyledir:
Sonra komşularına yetecek kadarını artırdılar.[64]

Enes bir rivayetinde şöyle demiştir:
Bir gün, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiştim. Kendisini ashâbı ile otururken buldum. Karnına bir sargı sarmıştı. Ashâbından bazılarına:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* karnını niçin sardı? diye sordum. Onlar:
– Açlıktan, diye cevap verdiler. Bunun üzerine, annem Ümmü Süleym Binti Milhân'ın eşi Ebû Talha'ya gittim ve:
– Ey babacığım! Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i karnını bir sargı ile bağlamış vaziyette gördüm. Ashâbından bazılarına bunun sebebini sordum, açlıktan olduğunu söylediler, dedim. Ebû Talha annemin yanına girdi ve:
– Yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Annem de:
– Evet, evde bir parça ekmek ve bir kaç hurma var. Eğer Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize tek başına gelirse, kendisini doyururuz. Eğer onunla birlikte başkası da gelirse, onlara az gelir, dedi. Enes hadisin tamamını zikretti.[65]

* Ashabın şahid olduğu pek çok mucizelerden biri de işte budur. Peygamberler ve etrafindaki ümmeti pek çok değişik sıkıntılarla imtihan olmuşlar ve bu imtihanlardan başarıyla çıkmışlardır. Sahabe ellerinde bulunanları bulunmayanlarla paylaşırlardı. [66]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 173.
[2] Buhârî, Eymân 22; Müslim, Zühd 22. Ayrıca bk. Buhârî, Et'ıme 23, 27; Nesâî, Dahâyâ 37; İbni Mâce, Et'ıme 48, 49.
[3] Müslim, Zühd 20. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 17.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 174.
[5] Buhârî, Hibe 1; Rikak 17; Müslim, Zühd 28.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 174.
[7] Buhârî, Et'ıme 23.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 174.
[9] Buhârî, Et'ıme 8, Rikak 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ıme 1, Zühd 38; İbni Mâce, Et'ıme 20.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 174.
[11] Müslim, Zühd 34, 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 10.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 174.
[13] Buhârî, Et'ıme 23.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 175.
[15] Müslim, Eşribe 140.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 175.
[17] Müslim, Zühd 14.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 176.
[19] Buhârî, Humus 5; Libas 19; Müslim, Libâs 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 5; Tirmizî, Libâs 10; İbni Mace, Libâs 1.
[20] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 176.
[21] Buhârî, Et'ıme 23, Rikak 17; Müslim, Zühd 12–13. Ayrıca bk. , Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 12.
[22] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 176.
[23] Buhârî, Rikak 17; Müslim, Zühd 18, l9. Ayrıca bk. , Tirmizî, Zühd 38.
[24] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 176.
[25] Buhârî, Rikak 17.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 177.
[27] Buhârî, İ'tisâm 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39.
[28] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 177.
[29] Buhârî, Cihâd 89, Megâzî 86; Müslim, Müsâkât 124–126. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû 7; Nesâî, Büyû 58, 83; İbni Mâce, Rühûn 1.
[30] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 177.
[31] Buhârî, Büyû 14, Rehin 1, Meğâzî 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû 7.
[32] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 177.
[33] Buhârî, Salât 58.
[34] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 178.
[35] Buhârî, Rikak 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 42; Tirmizî, Libâs 27; İbni Mâce, Zühd 11.
[36] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 178.
[37] Müslim, Cenâiz 13.
[38] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 178.
[39] Buhârî, Şehâdât 9, Fezâilu ashâbi'n–Nebî 1, Rikak 7, Eymân 10, 27; Müslim, Fezâilu's–sahâbe 214. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 45, Şehâdât 4, Menâkıb 56; İbni Mâce, Ahkâm 27.
[40] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 178.
[41] Tirmizî, Zekât 32. Ayrıca bk. Müslim, Zekât 97.
[42] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 178.
[43] Tirmizî, Zühd 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 9.
[44] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 179.
[45] Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 35; İbni Mâce, Zühd 9.
[46] Tirmizî, Zühd 35.
[47] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 179.
[48] Tirmizî, Zühd 38. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ıme 49.
[49] Tirmizî, Zühd 39.
[50] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 179.
[51] Tirmizî, Zühd 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ıme 50.
[52] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 179.
[53] Ebû Dâvûd, Tereccül 2. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 4.

[54] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 179.
[55] Müslim, Sayd 17.
[56] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 180.
[57] Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27.
[58] Buhârî, Megâzî 29.
[59] Müslim, Eşribe 141.
[60] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 181.
[61] Buhârî, Menâkıb 25; Müslim, Eşribe 142.
[62] Müslim, Eşribe 143.
[63] Müslim, Eşribe 143.
[64] Müslim, Eşribe 143.
[65] Müslim, Eşribe 143.
[66] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 182.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

51: KITAB-ÜL ILEL

(HADİSLERDEKİ GİZLİ KUSUR VE HASTALIKLAR)

Tirmizî: Bu kitaptaki hadislerin hepsiyle amel edilir. Âlimlerin bir kısmı iki hadis dışında bu kitabın hadislerini delil olarak almışlardır. Bu iki hadisten birincisi İbn Abbâs (r.a.)'ın: **"Peygamber (s.a.v), Medîne'de iken hiçbir korku olmadığı ve yolculuk yapmadığı ve yağmur da yağmadığı halde öğle ile ikindiyi akşam ile yatsıyı bir arada kılmıştır."** (Tirmizî, Salat: 24) İkinci hadis ise şudur:**"Bir kişi içki içtiğinde ona cezasını vurmak şeklinde uygulayın dördüncü sefer yine içerse onu öldürün."** (Tirmizî, Hudud: 15) Biz bu iki hadisin de illetini (hastalığını) kitabımızın ilgili bölümünde açıkladık.

Tirmizî: Kitabımızda fıkıhçıların tercih ettiği görüşlere de değindik. Sûfyân es Sevrî'nin görüşlerinin çoğunu Muhammed b. Osman el Kûfî bize aktarmıştır. Ondan da Ebû'l Fadl, Mektûm b. Abbâs et Tirmizî bana nakletti. Muhammed b. Yusuf el Firyâbî'de, Sûfyân'dan bize fıkıhçıların görüşlerini nakletmiştir.

Mâlik b. Enes'in görüşlerinin çoğunluğu İshâk b. Musa el Ensârî bize aktarmıştır. Ma'n b. isa el Kazzaz'da Mâlik b. Enes'den bize Malik'in görüşlerin nakletmiştir. Oruçla ilgili haberi ise; Ebû Mus'ab el Medenî, Malik b. Enes'ten bize aktarmıştır. Oruçla ilgili haberlerin bir kısmı ise; Musa b. Hızâm'ın bize anlattığı şeylerdir. Aynı zamanda Abdullah b. Mesleme el Ka'nebî'nin, Mâlik b. Enes'den bize anlattı dediği şeylerdir.

İbn Mübarek'in görüşlerini ise, Ahmed b. Abdet'el A'lâ ve İbn Mübarek'in arkadaşlarından, onlar da İbn Mübarek'den bize aktarmışlardır. İbn Mübarek'in görüşleri, İbn Vehb, Muhammed b. Munâhîm ve İbn Mübarek vasıtasıyla bize rivâyet edilmiştir. Ayrıca Ali b. Hasen; Abdullah b. Mübarek vasıtasıyla Abdan'dan, Sûfyân b. Abdilmelik'den; İbn Mübarek'den diyerek te bize aktarılmıştır. Yine Habban b. Musa; İbn Mübarek ve Vehb b. Zem'a ve Fedâle en Nesevî ve İbn Mübarek vasıtasıyla bize rivâyet edilmiştir. İbn Mübarek vasıtasıyla zikrettiğimiz kimseler dışında da ismi olanlar mevcuttur.

Şâfii'nin görüşlerinin çoğunu ise; Hasan b. Muhammed ez Za'feânî, Şâfii'den bize nakletmiştir.

Abdest ve namazla ilgili konuları ise; Ebû'l Velid el Mekkî bize Şâfii'den aktarmıştır.

Ebû İsmail et Tirmizî ve Yusuf b. Yahya el Kuraşî el Buveytî de Şâfii'den bize aktarmıştır. Ve O, Yusuf b. Yahya; Rabi'in, Şâfii'den rivâyet ettiği birçok şeyi nakletmiştir. Rabî'bu konuda bize icazet verdi ve rivâyet ettiği şeyleri bize yazdı.

Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. İbrahim'in görüşlerini İshâk b. Mansur, Ahmed ve İshâk'tan bize aktarmıştır. Hac, Diyetler ve Cezalar konusu hariç İshâk b. Mansur'dan bunlar hakkında hiçbir şey işitmedim. Muhammed b. Musa el Esamm, İshâk b. Mansur'dan, Ahmed ve İshâk yoluyla da bana habe vermiştir. İshâk b. İbrahim'in sözlerinin bir kısmını… Muhammed b. Eflah, İshâk'tan bize haber verdi. Bize de bunları aynı şekliyle mevkûf haberlerin yer aldığı kitabımızda açıkladık.

Hadislerde geçen **İlletler,** (tenkit edilebilecek hastalıklar) **Rical,** (hadis rivâyet edenlerin durumlarını anlatan bilgiler) ve tarih ile alakalı hususları da tarih kitaplarından çıkardım. Bu konuların çoğunda Muhammed b. İsmail (Buhârî) ile tartıştım. Bir kısmını ise Abdullah b. Abdurrahman ve Ebû Zür'a ile müzakere ettim ama çoğunlukla Muhammed (Buhârî) den yararlandım. Abdullah ve Ebû Zür'a'dan az şey aktardım. Ne Irakta ne de Horasan'da hadislerin illetleri ve Tarih konularında ve isnâd bilgilerinde Muhammed b. İsmail (Buhârî) den daha bilgin birisini görmedim.

Tirmizî: Fıkıhçıların görüşlerini, hadislerini illetlerine dair bilgileri bu kitapta açıklamaya sevk eden şey şu olmuştur. Bu konularda bize sorular sorulmuştu da biz bunlara zaman ayırmamıştık. Sonraları faydalı olacağını ümid ederek bu işi yaptık. Pek çok imamın, daha öncekilerin teşebbüs etmediği bu konuda kendilerini zorladıklarını gördük. Hişâm b. Hassân, Abdulmelik b. Abdulaziz b. Cüreyc, Saîd b. ebî Arûbe, Mâlik b. Enes, Hammad b. Seleme Abdullah b. Mübarek, Yahya b. Zekeriyya b. ebî Zaide, Vekî' b. el Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî ve bunlar dışında âlim ve değerli kişiler bu işi üstlenmişlerdir. Allah'ta bu çalışmalarında pek çok faydalar sağlamıştır. Bu işi yapmakla insanlara sağladıkları faydalardan dolayı kat kat sevap verileceğini umuyoruz. Onlar tasnif ettikleri bu konularda tek örnektirler. Hadisçilerin bu ince düşüncelerini anlamayan bazı kimseler, hadisleri rivâyet eden kimseler hakkında konuşulanları ayıplamışlardır. Halbuki biz tabiin ulemasından pek çok kimsenin hadis râvîleri konusunda konuştuklarına rastladık… Hasan el Basrî ve Tavus, Ma'bed el Cühenî hakkında konuşmuşlar. Saîd b. Cübeyr ise Talk b. Habib hakkında, İbrahim en Nehaî ve Âmir eş Şa'bî'de, Hâris el A'varî tenkid etmişlerdir. Ayrıca Eyyûb es Sahtiyânî, Abdullah b. Avn, Süleyman et Teymî, Şu'be b. el Haccac, Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, El Evzâî, Abdullah b. Mübarek, Yahya b. Saîd el Kattan, Vekî' b. el Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî'den ve bu sayılanların dışındaki diğer âlimlerden de; hadis râvîleri konusunda tenkid ettikleri ve zayıf gördükleri kişilerde olduğu rivâyet edilmiştir. Kanaatimce tüm bu âlimleri bu işe sürükleyen tek -Allah en iyisini bilir- şey; Müslümanlara samimi olarak nasihat etme duygusudur. İnsanlar hakkında kötü yargıda bulunmak ve gıybet etmek için bu işi yapmış olamazlar. Bizce onların tek istek ve arzuları o kimselerin zayıflık durumlarının bilinmesidir. Çünkü bu zayıf görülenlerden bir kısmı bidat ehlindendi. Bazıları ise hadis konusunda töhmetli kimselerdi. Bazıları ise çok hata yapan gafil kimselerdi. Bu konudaki bu otoriteler, insanlar dini esasları korumak ve bu konudaki şâhidliklerini tam yapmak ve doğruya ulaşmak için yapmışlardır. Çünkü dinin esaslı hakkındaki şâhidlik ve hassas davranmak diğer haklar ve mal konusunda hassas davranmaktan daha mühimdir.

Tirmizî şöyle diyor: Muhammed b. İsmail (Buhârî) bana haber verdi, O'na da Muhammed b. Yahya b. Saîd el Kattan anlatmış. O'nun da babası demiş ki: Sûfyân es Sevrî, Şu'be, Mâlik b. Enes ve Sûfyân b. Uyeyne; Din konusunda töhmet edilen ve zayıf kabul edilen birisi hakkında bir şeyler bilsem onur hakkında konuşmalı mıyım? yoksa susmalı mıyım? diye sordum; Açıkla ve ortaya koy dediler.

Muhammed b. Râfî en Neysabûrî bize aktardı, Ona da Yahya b. Âdem aktararak şöyle demiştir: Ebû Bekir b. Ayyaş'a denildi ki: Bazı insanlar yetkili olmamalarına rağmen hadis nakletmek için bir yere oturuyorlar, İnsanlar da onlardan hadis öğrenmek için onların yanına oturuyorlar. Bunların hali ne olacak? Ebû Bekir b. Ayyaş bunun üzerine şöyle dedi: Her kim bir ilim meclisi oluşturursa onun çevresine oturan kimse mutlaka bulunur. O kimse sünneti savunan bir kimse ise Allah, onun şanını yüceltir ve adını toplum içersinde diri tutar. Kim de böyle bir ilim meclisi oluşturur ve orada din adına uydurma şeyler yalan ve yanlış şeyler ortaya koyarsa o kişi de unutulur gider.

Muhammed b. Ali b. Hasan b. Şakîk bize anlattı. Nadr b. Abdullah el Esamm bize haber verdi. İsmail b. Zekeriyya, Â'sım'dan ve İbn Sirîn'den aktararak şöyle demiştir: İlk dönemlerde isnad sorulmazdı. Fitne ortaya çıkınca sünnete uyanların hadislerini, kabul edip bidatçıların hadislerini almamak için isnad sorulmaya başlandı.

Muhammed b. Ali b. Hasen bize nakletti. Abdân'ın şöyle dediğini duydum: Abdullah b. Mübarek şöyle demiştir: İsnad bana göre dinin bir parçasıdır. İsnad olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi. Sana bunu kim söyledi, denildiğinde o kişi apışıp kalırdı.

Muhammed b. Ali bize nakletti. Hıbban b. Musa bize haber verdi ve dedi ki: Abdullah b. Mübarek'e bir hadis söylendi O, bunun üzerine: Bunu kabul edebilmek için sağlam bir temele ihtiyaç vardır, dedi.

Tirmizî der ki: Bu sözüyle isnadının zayıf olduğunu kastetmiştir.

Ahmed b. Abde bize anlattı; Vehb b. Zem'a, Abdullah b. Mübarek'in; Hasan b. Umâra, Hasan b. Dinar, İbrahim b. Muhammed el Eslemî, Mukatil b Süleyman, Osman el Bürrî, Ravh b. Müsafir, Ebû Şeybe el Vâsıtî, Amr b. Sabît, Eyyûb b. Hût, Eyyûb b. Süveyd, Nadr b. Tarîf -ki kendisine Ebû Cez' denilir Hakem ve Habib b. Hakem'in rivâyet ettikleri hadisleri terk etmiş. İbn'ül Mübarek, köle azâdı konusunda Habib'den bir hadis rivâyet etti, sonra da o rivâyeti terk etmiştir. Ve Habib hakkında bir bilgim yok demiştir.

Ahmed b. Abde şöyle demiştir: Abda'nın şöyle dediğini duydum. Abdullah b. Mübarek, Bekr b. Huneys'in hadislerini okurdu daha sonraları o hadislerle karşılaştığı zaman Bekr b. Huneys'i anmaksızın onun hadislerinden yüz çevirirdi.

Ahmed b. Hanbel dedi ki: Vehb bize nakletti ve şöyle dedi: Abdullah b. Mübarek'e hadislerinden dolayı itham edilen bir kimsenin adını söylediler. Bunun üzerine O, yol kesici olmam ondan hadis nakletmekten daha hayırlıdır.

Tirmizî şöyle dedi: Musa b. Hızâm bana haber verdi ve şöyle dedi: Yezîd b. Harun'un şöyle dediğini duydum. Hiç kimsenin Süleyman b. Amr en Nehaî el Kufî'den hadis rivâyet etmesi helal değildir.

Mahmûd b. Ğaylan bize aktardı, Ebû Yahya el Hımmanî bize anlattı dedi ki: Ebû Hanifenin şöyle dediğini duydum: Câbir el Cu'fî'den daha yalancı, Âta b. ebî Rebah'tan daha değerli birini görmedim.

Tirmizî diyor ki: Carûd'tan duydum şöyle diyordu: Vekî'in şöyle dediğini işittim: Câbir el Cu'fî olmasaydı; Kufeliler hadissiz, Hammad olmasaydı Kufeliler fıkıhsız kalırdı.

Tirmizî der ki: Ahmed b. Hasen'in şöyle dediğini duydum: Ahmed b. Hanbel ile beraber idik; Cuma kimlere farzdır? Konusu açıldı. Bu konuda Tabiin ve diğer ilim adamlarının görüşlerini aktardılar ben de bu konuda Allah Rasûlü'nün bir hadisi var dedim. Ahmed b. Hanbel: Peygamber (s.a.v)'den mi? dedi. Ben de: Evet, dedim. Ahmed b. Hasan bize anlattı: Haccac b. Nusayr bize nakletti, Mübarek b. Abbâd, Abdullah b. Saîd el Makburî'den, babasından, Ebû Hüreyre'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu bize nakletmiştir: **"Cuma'ya gitmek gece olmadan evine dönebilecek kadar uzaklıkta olan kimseye vâcibtir."** (Tirmizî, Cuma: 8)

Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel, öfkelendi ve iki defa Allah'tan istiğfar et! Dedi. Tirmizî şöyle diyor: Ahmed b. Hanbel'i, Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edildiğini bilmediği bir haberi kabul etmemeye sevk eden faktör; Hadisin isnadının zayıf olmasıdır. Çünkü Ahmed b. Hanbel Rasûlullah (s.a.v.)'den böyle bir hadis bilmiyordu. Haccac b. Nusayr, hadiste zayıf görülen birisidir. Abdullah b. Saîd el Makburî'yi de Yahya b. Saîd el Kattan hadis konusunda çok zayıf bulmuştur. Tirmizî dedi ki: Gaflet ve çok hatası sebebiyle zayıf sayılan veya rivâyette değişik sebeple töhmet altında olan bir kimse o rivâyette tek başına kalıyorsa; onun rivâyet ettiği hadis delil olarak kabul edilemez. Pek çok imam zayıf kişilerden hadis rivâyet etmiş ve insanlara bu zayıf kimselerin durumunu açıklamıştır.

İbrahim b. Abdullah el Münzîr el Bâhilî, bize aktardı Ya'la b. Ubeyd bize Sûfyân es Sevrî'nin şöyle dediğini haber vermiştir: Kelbî'den hadis rivâyet etmekten sakının! Bunun üzerine ona denildi ki: Ama sen ondan hadis rivâyet ediyorsun! **"Ben doğrusunu yanlışımı ayırt edebiliyorum"** dedi.

Tirmizî diyor ki: Muhammed b. İsmail bana haber verdi, Yahya b. Main bana anlattı; Afvân, Ebû Avâne'nin bize şöyle söylediğini nakletti: Hasan-ı Basrî vefat edince, O'nun rivâyet ettiği hadisleri toplamak istedim; Hasan'ın arkadaşlarının peşine düştüm ve Ebân b. ebî Ayyaş'a geldim; Hasan-ı Basrî'den gelen tüm rivâyetleri bana okudu, ama ben ondan bir şey rivâyet etmeyi uygun bulmuyorum. Tirmizî diyor ki: Ebân b. ebî Ayyaş'tan pek çok kişi hadis rivâyet etmiştir. Ebû Avâne ve başkaları her ne kadar bu kimseyi zayıflık ve gaflet halinin olmasıyla vasıflandırsa… Güvenilen kimselerin bunlardan hadis rivâyet etmesi sizi aldatmaması gerekir. Çünkü İbn Sirîn'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Bir kimse bana hadis nakleder, ben onu itham etmem fakat ondan daha üstün görülen birini itham edebilirim."** Pek çok kişi, İbrahim en Nehaî'den, Alkame'den ve Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyet ederek Peygamber (s.a.v)'in rukû'dan önce vitr namazında kunut yaptığını rivâyet etmişlerdir. Ebân b. ebî Ayyaş; İbrahim en Nehaî'den, Alkame'den, Abdullah b. Mes'ûd'tan, Peygamber (s.a.v)'in vitirde rukû'dan önce kunut yaptığını rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Sûfyân es Sevrî'de; Ebân b. ebî Ayyaş'tan bu konuda hadis rivâyet etmiştir. Bazı kimselerde Ebân b. ebî Ayyaş'ın aynı senetle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişler olup; Abdullah b. Mes'ûd'un şu sözünü ilave etmişlerdir: **"Annem, bana Allah Rasûlü'nün yanında gece kaldığını ve O'nun rukû'dan önce vitr namazında kunut okuduğunu haber vermişti."** Tirmizî der ki: Ebân b. ebî Ayyaş, Her ne kadar ibadetleri ve çabalarıyla iyi yönleri anlatılmış olsa da hadisteki durumu böylecedir. Toplum içerisinde niceleri vardır ki, hafızası güçlüdür. Nice kimselerde vardır ki salih insanlardır, ama şâhidlik yapamaz; şâhidliği muhafaza edemezler… Bu tip kimseler hadis konusunda yalancılıkla itham edilmiş veya gafil ve çok hata yapabilen kimseler durumuna düşmüşlerdir. Bu sebeple pek çok hadis âlimi bu tür kimselerin rivâyetleri ile meşgul olunmaması tercihini yapmışlardır.

Biliyor musun ki, Abdullah b. Mübarek pek çok kişiden hadis rivâyet etmiş fakat onların durumlarını öğrenince sonradan onlardan hadis rivâyet etmeyi terk etmiştir.

Musa b. Hızâm bana haber verdi ve dedi ki: Salih b. Abdullah'ın şöyle dediğini duydum: Ebû Mukatil es Semerkandî'nin yanındaydık; Ebû Mukatil Lokman'ın vasiyeti, Saîd b. Cübeyr'in öldürülmesi ve buna benzer bazı konularda uzun uzun hadisler rivâyet etmeye başladı. Bunun üzerine yeğeni Ebû Mukatil'e dedi ki: Ey Amca Avn bize anlattı demesen, çünkü sen bu anlattıklarını ondan duymadın! Ebû Mukatil da: Evladım bunlar güzel sözlerdir, dedi. Bazı hadisçiler bu yüzden pek çok ilim adamını toplum içersinde tenkit etmiş ve hafızalarının yönünden zayıf kabul etmişlerdir. Diğer bir kısmı da her ne kadar onların bazı rivâyetlerini zayıf saysa da şeref ve doğruluklarına binaen onları güvenilir saymışlardır. Her ne kadar onlardan rivâyette bulunanlar şüpheye girmiş olsalar da bunlardan hadis rivâyet etmelerine engel olmamıştır. Mesela, Yahya b. Saîd el Kattan, Muhammed b. Amr'ı tenkit edip aleyhinde konuşmasına rağmen daha sonra ondan hadis rivâyet etmiştir.

Ebû Bekir, Abdulkuddûs b. Muhammed el Atar el Basrî bize nakletti. Ali b. el Medinî bize aktardı ve dedi ki: Yahya b. Saîd'e Muhammed b. Amr b. Alkame'yi sordum; O, onun hakkında yumuşak mısın? yoksa işi sıkıya bağlayıp sert mi? düşünüyorsun, dedi. Ali b. el Medinî ise: Bilakis bu konuda sert davranıyorum, dedi. Bunun üzerine Yahya bu iş senin düşündüğün gibi değil. Hocalarımız: Ebû Seleme ve Yahya b. Abdurrahman b. Hatıb da böyle derlerdi.

Yahya dedi ki: Mâlik b. Enes'e, Muhammed b. Amr'ı sordum benim söylediğim gibi söyledi. Ali dedi ki: Yahya şöyle demiştir: Muhammed b. Amr, Süheyl b. ebî Salih'den daha üstündür. Hatta O, Abdurrahman b. Harmele'den daha üstündür. Ali der ki: Yahya'ya, Abdurrahman b. Harmele hakkında ne düşünüyorsun? Diye sordum, O ona telkin etmek isteseydim ederdim. (Hadis usulünde Telkin: Bir muhaddise tesir ederek bir hadisin kendi rivâyeti olduğunu inandırarak onu gerçekten rivâyet edip etmediğini bilmeden rivâyet etmesini sağlamaktır.) Telkin yapmak olabilir mi? uygun mudur? dedim. O ise evet dedi. Ali şöyle demiştir: Yahya ne Şerîk'den ne Ebû Bekir b. Ayyaş'tan ne de Rabi b. Sübeyh'den ne de Mübarek b. Fedâle'den hadis rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle der: Yahya b. Saîd el Kattan bu sayılan kimselerden hadis rivâyet etmemiştir. Bunun sebebini onları yalancılıkla itham etmesinden değil, onların hafızlarının durumunu bilmesindendir. Yahya b. Saîd'in şöyle yaptığı anlatılır: Bir Râvîyi birkaç kere ezbere hadis nakledderken gördüğünde ve o rivâyetlerinden önceki sonrakiyle uyuşmuyorsa o rivâyet edenin rivâyetlerini terk ederdi. Yahya b. Saîd el Kattan'ın rivâyetini terk ettiği şahıslardan; Abdullah b. Mübarek, Vekî' b. el Cerrâh, Abdurrahman b. el Mehdî ve bazı âlimler hadis nakletmiştir. Tirmizî der ki: Hadisçilerden bir kısmı, Süheyl b. ebî Salih, Muhammed b. İshâk, Hammad b. Seleme, Muhammed b. Aclan gibi imamları tenkit etmiştir. âlimlarden buna benzer pek çoğu ise bu saydığımız kimselerden hadis aktarmakla beraber hafızaları yönünden de tenkide tabi tutmuşlardır.

Hasan b. Ali el Hulvânî bize aktardı. Ali b. el Medinî bize haber verdi ve dedi ki: Sûfyân b. Uyeyne şöyle demiştir: **"Biz Süheyl b. ebî Salih'i hadis konusunda sağlam sayardık."**

İbn ebî Ömer bize Sûfyân b. Uyeyne'nin şöyle dediğini aktarmıştır. Muhammed b. Aclan hadis konusunda güvenilir bir kimsedir.

Tirmizî der ki: Kanaatimce Yahya b. Saîd el Kattan, Muhammed b. Aclan'ın, Saîd el Makburî'den gelen rivâyetini tenkit etmiştir.

Ebû Bekir Ali b. Abdullah'tan bize aktardı ve şöyle dedi: Yahya b. Saîd, Muhammed b. Aclan'ın şöyle söylediğini bildirmiştir. Saîd el Makburî'nin hadislerinin bir kısmı Saîd'den ve Ebû Hüreyre'den gelmiş diğer bir kısmı ise Saîd'den başka bir kimseden ve Ebû Hüreyre'den nakledilmiştir. Bu durum bana karışık geldi ben de hepsini Saîd'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir, şekline getirdim. Yahya b. Saîd kanaatime göre bu sebeble İbn Aclan'ı tenkid etmiştir. Yahya İbn Aclan'dan da pek çok rivâyette bulunmuştur.

Tirmizî diyor ki: Aynı şekilde İbn ebî Leylâ da hafızası yönüyle tenkid edilmiştir. Ali dedi ki: Yahya b. Saîd el Kattan şöyle demiştir: Şu'be, İbn ebî Leylâ'dan, kardeşi İsa'dan, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan, Ebû Eyyûb vasıtasıyla Peygamber (s.a.v)'den aksırma konusunda hadis rivâyet etmiştir. Yahya dedi ki: Sonra İbn ebî Leylâ ile karşılaştım, kardeşi İsa'dan, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan, Ali vasıtasıyla Peygamber (s.a.v)'den bize hadis rivâyet etmiştir. Ebû İsa dedi ki: İbn ebî Leylâ'nın da birkaç kere senedi değiştirerek hadis naklettiği rivâyet edilir. Bazen şöyle bazen böyle rivâyetler yapmıştır. Bunu yapması da ezberinden okuduğu için oluyordu. Gelmiş geçmiş âlimlerin pek çoğu yazmazlardı. Yazanlar ise ancak duyduktan sonra yazarlardı.

Ahmed b. Hasan'ın şöyle dediğini duydum: Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: ibn ebî Leylâ'nın hadisleri delil olarak alınmaz aynı şekilde bazı âlimler Mûcâhid b. Saîd, Abdullah b. Lehia ve benzeri şahısları tenkid etmişlerdir. Bunun sebebi de onların ezbere dayalı rivâyetleri ve çok hata yapmamalarıdır. Kaldı ki pek çok âlimler onlardan hadis rivâyet etmişlerdir. Şayet bunlardan biri rivâyetinde tek kalırsa ve onu takip eden biri de olmazsa onun hadisi delil olarak kabul edilmez. Bu sebeble Ahmed b. Hanbel, İbn ebî Leylâ hakkında onun hadisleri delil olarak alınmaz demekte böylece rivâyette yalnız kaldığını kastetmektedir. Bunun daha da şiddetli olanı Râvînin senedi muhafaza edememesi. Senede ilave ve eksiltmeler yapması veya senedi değiştirmesi veya manayı değiştirecek şekilde hadis rivâyet etmesidir. Âlimler manayı değiştirmedikleri sürece senedi muhafaza edip lafzan değişiklik yapanlar konusunda yumuşak

davranılmıştır.

Muhammed b. Beşşâr bize anlattı. Ona da Abdurrahman b. Mehdî anlatmış, Muaviye b. Salih; Alâ b. Hâris'den, Mukhul'den, Vasile b. Eskâ'nın şöyle dediğini bize aktarmıştır: **"Size mana ile hadis rivâyet ettiğimizde bu size yeterlidir."**

Yahya b. Musa bize nakletti, Abdurrezzak bize anlattı. Ma'mer, Eyyûb'tan, Muhammed b. Sirîn'nin şöyle dediğini bize haber vermiştir:**"On kişiden hadis dinlerdim lafız farklı ama mana aynı idi."**

Ahmed b. Menî' bize anlattı, Muhammed b. Abdullah el Ensarî, İbn Avn'ın şöyle dediğini bize nakletmiştir. İbrahim en Nehaî, Hasan ve Şa'bî mana ile hadis rivâyet ederlerdi. Kâsım b. Muhammed, Muhammed b. Sirîn ve Reca b. Hayve ise hadisleri harf harf tekrarlayarak aktarırlardı.

Ali b. Haşrem bize anlattı. Hafs b. Gıyas, Âsım el Ahvel'in, Ebû Osman en Nehdî'ye şöyle dediğini bize nakletmiştir: Sen bize hadis rivâyet ediyorsun sonra aynı hadisi daha önce bize anlatmadığın şekilde aktarıyorsun. Bunun üzerine Ebû Osman en Nehdî şöyle demiştir: **"İlk duyduğuna bağlan!"**

Carûd bize nakletti, Vekî'; Rabi' b. Subeyh'den, Hasan'nın şöyle dediğini bize aktarmıştır:**"Manayı doğru anladıysan bu rivâyet senin için yeterlidir."**

Ali b. Hucr bize nakletti. Abdullah b. Mübarek, Seyf b. Süleyman'ın, Mücâhid'den şöyle duyduğunu bize nakletmiştir:**"Hadiste kısaltma yoluna gidebilirsin ama sakın ona bir ilavede bulunma."**

Ebû Amr, Hüseyin b. Hureys bize nakletti. Zeyd b. Hubab bir adamdan aktararak şunu haber vermiştir. Sûfyân es Sevrî, yanımıza geldi ve şöyle dedi: **"Size duyduğum her hadisi aynen aktarıyorum dersem bana inanmayın çünkü benim yaptığım sadece manasını aktarmaktır."**

Huneys b. Hureys bize haber verdi. Veki'den şöyle söylediğini duydum:**"Mana ile rivâyet bu kadar yaygın olmasaydı; insanlar helak olurdu."** Tirmizî der ki: İlim adamlarının değerini bir kat daha artıran şey onların hafızalarıyla rivâyetleri çok iyi yapmaları, duyduklarını dinledikleri andaki gibi korumaya devam edip aktarmalarıyla olmuştur. Bunca hafıza gücüne rağmen yanlış ve hatadan uzak kalmamışlardır.

Muhammed b. Humeyd bize aktardı. Cerir Umâra b. Ka'ka'dan bize nakletmiş ve demiştir ki: İbrahim en Nehaî bana şöyle dedi:**"Bana hadis rivâyet ettiğinde Ebû Zür'a b. Amr b. Cerir'den rivâyet et! Çünkü o bana bir defasında bir hadis nakletmişti seneler sonra ona aynı hadisi sordum bir harf bile değiştirmeden aktardı."**

Ebû Hafs, Amr b. Ali bize aktardı. Yahya b. Saîd el Kattan, bize Musa'dan, Mansur'dan şöyle anlattı: İbrahim'e dedim ki: Neden Sâlim b. ebî'l Ca'd senden daha güzel hadis rivâyet ediyor? O'da şöyle dedi: **"O hadisleri yazardı."**

Abdulcebbar b. Alâ b. Abdulcebbar bize nakletti. Ona da Sûfyân anlatarak şöyle demiş. Abdulmelik b. Umeyr dedi ki:**"Ben hadisleri bir harf dahi eksiltmeden rivâyet ediyorum."**

Huseyn b. Mehdî el Basrî bize anlattı, Abdurrezzak bize nakletti Ma'mer, Katâde'nin şöyle söylediğini bize aktarmıştır:**"Kulaklarımın işittiği her hadisi kalbim mutlaka korumuş ve anlayıp muhafaza etmiştir."**

Saîd b. Abdurrahman el Mahzûmî bize nakletti. Sûfyân b. Uyeyne Amr b. Dinar'ın şöyle söylediğini bize haber vermiştir:**"Hadis konusunda Zührî'den daha iyi aktaran birini görmedim."**

İbrahim Saîd el Cevherî bize anlattı. Sûfyân b. Uyeyne, Eyyûb es Sahtiyanî'nin şöyle dediğini bize aktarmıştır;**"Zührî'den sonra Medînelilerin, hadislerini Yahya b. ebî Kasir'den daha iyi bilen birini bilmiyorum."**

Muhammed b. İsmail el Buhârî bize nakletti. Süleyman b. Harb bize aktardı. Hammad b. Zeyd bize şunları nakletmiştir: İbn Avn hadis rivâyet ediyordu. Ben de onun rivâyet ettiği hadisin hılafına Eyyûb'un, İbn Sirîn'den rivâyet ettiği bir hadisi ona aktardığım vakit İbn Avn önceden kendisinin söylediğini bırakıp şöyle dediğini, işittim: Eyyûb, Muhammed b. Sirîn'in hadisleri konusunda bizden daha âlimdir.

Ebû Bekir, Ali b. Abdullah'tan bize naklederek şöyle demiştir: Yahya b. Saîd'e sordum: Hişâm ed Destevaî ve Mis'ar'dan hangisi hadis konusunda daha sağlamdır? Mis'ar'ın bir benzerini görmedim. O insanlar arasında hafızası çok sağlam olan biriydi.

Ebû Bekir b. Abdulkuddus b. Muhammed bize nakletti ve dedi ki: Ebû'l Velid, bana Hammad b. Zeyd'in şöyle dediğini haber verdi:**"Şu'be herhangi bir konuda farklı bir rivâyet nakletmişse ben kendi rivâyetimi bırakmışımdır."** Ebû İsa dedi ki: Ebû Bekir diyor ki: Ebû'l Velid bana naklederek şöyle demiştir: Hammad b. Seleme bana şunları söyledi: **"Hadis öğrenmek istiyorsan sana Şu'be yeter."**

Abd b. Humeyd bize anlattı. Ebû Davut Şu'be'nin şöyle dediğini bize aktarmıştır: Birinden hadis rivâyet ettimse onun yanına pek çok kere gitmişimdir. On hadis rivâyet ettimse ondan fazla gitmişim demektir. O kimseden elli hadis rivâyet ettiysem elliden çok; yüz hadis rivâyet ettiysem yüzden çok onun yanına gitmişimdir. Sadece Hayan el Kufî el Bârîkî hariç; ondan birkaç hadis işittim, sonra onun yanına geri döndüğümde o ölmüştü.

Muhammed b. İsmail bize aktardı. Abdullah b. ebî-l Esved bize nakletti. Ona da İbn Mehdî anlatarak şöyle demiştir: Sûfyân'ın şöyle dediğini duydum: **"Şu'be hadis konusunda mü'minlerin lideridir."**

Ebû Bekir Ali b. Abdullah bize nakletti ve dedi ki: Yahya b. Saîd'in şöyle dediğini duydum:**"Şu'be'den daha çok sevdiğim birisi olmadığı gibi onun yerini tutacak kimse de yoktur."** Sûfyân, Şu'be'ye muhalefet ederse o zaman Sûfyân'ın görüşünü kabul ederim. Ali der ki: Uzun hadisleri Sûfyân mı? yoksa Şu'be mi daha iyi bilir diye Yahya'ya sordum, O da: **"Şu'be bu konuda Sûfyân'dan üstündür. Yahya diyor ki: Şu'be hadisleri rivâyet eden şahıslarla alakalı bilgileri çok iyi bilirdi. Sûfyân ise fıkhi konularda otorite idi."**

Amr b. Ali, Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle söylediğini bize nakleti:**"Hadisteki önder ve liderler şu dört kişidir. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, Evzâî ve Hammad b. Zeyd."**

Ebû Ammâr, Husayn b. Hureys bize naklederek demiştir ki: Veki'in şöyle dediğini duydum. Şu'be şöyle demiştir:**"Sûfyân hafıza bakımından benden daha kuvvetlidir. Sûfyân bana hadis hocalarından birinden bir hadis rivâyet ettiğinde o hadisi o şeyhe sorardım da Sûfyân'ın naklettiğiyle aynı olduğunu görürdüm."**

İshâk b. Musa el Ensarî'den duydum Ma'n b. İsa el Kazaz şöyle diyordu: Mâlik b. Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'in hadislerinde geçen harflerin aynı olmas konusunda bile işi sıkı tutardı.

Ebû Musa bize anlattı. Medîne kadısı İbrahim b. Abdullah b. Küreym el Ensarî bana aktararak şöyle dedi: Mâlik b. Enes oturarak hadis rivâyet eder Ebû Hazim'in yanından geçti fakat orada durmadı. Geçip gitti. Niçin oturmadığı kendisine sorulunca şöyle dedi: Oturacak bir yer bulamadım. Allah'ın Rasûlünün hadislerini de ayakta almayı hoş görmedim.

Ebû Bekir, Ali b. Abdullah'tan bize Yahya b. Saîd'in şöyle dediğini nakletmiştir. Mâlik'in, Saîd b. el Müseyyeb'den hadis rivâyet etmesi, Sûfyân es Sevrî'nin, İbrahim Nehaî'den hadis rivâyet etmesinden daha sevimlidir. Yahya diyor ki: Bu zamanda Mâlik b. Enes'den daha sahih hadis rivâyet eden biri yoktur. Mâlik, hadiste otoriter birisi olup liderdir. Ahmed b. Hasan'dan, Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini duydum: Yahya b. Saîd el Kattan gibi birini bu gözlerim görmüş değil. Ahmed dedi ki: Ahmed b. Hanbel'e Vekî' ve Abdurrahman b. Mehdî soruldu. Ahmed bunun üzerine şöyle dedi: Vekî' hadisleri kalbinde muhafaza yönünden çok iyi ve sağlamdır. Abdurrahman ise hadiste otorite kimselerdendir. Muhammed b. Amr b. Nebhan b. Safvân es Sekafî el Basrî'nin kendisinden Ali b. el Medinî'nin şöyle söylediğini duydum. Hacer-ül esved ile İbrahim makamı arasında yemin etmem istenseydi, Abdurrahman b. Mehdî'den daha âlim birini görmediğime yemin ederdim. Tirmizî der ki: İlim adamlarının bu konudaki görüş ve rivâyetleri pek çoktur. Biz sadece bunlardan az bir kısmını açıkladık ki, bu konuda âlimlerin dereceleri, birbirlerine olan üstünlükleri hadisleri ezberleme ve nakletmedeki özellikleri belli olsun ve bir kimse hakkında konuşulduysa niçin konuşulduğu bilinsin diye az bir açıklamada bulunduk. Ebû İsa der ki: Hadis; Hadis âlimi kendisine okunan rivâyetleri ezberinden takip etmişse veya okunanın aslını yanında yazılı olarak bulundurmuşsa bu tür okuma modeli hadisçiler yanında hadisi dinleme (sema) gibi sahih ve doğru sayılır.

Hüseyin b. Mehdî el Basrî bize anlattı. Abdurrezzak bize nakletti. İbn Cüreyc bize haber vererek şöyle demiştir: Atâ b. ebî Rebah'a bir hadis okudum ve ona bu hadisi nasıl rivâyet edeyim dedim, O da: **"Haddesena"** diyerek et dedi. Süveyd b. Nasr bize nakletti. Ali b. Husayn b. Vakîd; Ebû Isme'den, Yezîd en Nahvî vasıtasıyla İkrime'nin şöyle dediğini bize nakletmiştir.

Taif'den bir gurup insan İbn Abbâs'a aid bazı kitapları yanlarına alıp onun yanına geldiler. İbn Abbâs onlara okumaya başladı, okuduğu şeylerde takdim ve te'hir yapmaya başlayınca, ben gözlerim a'ma olduğu için aciz düştüm doğru ve yerli yerince okuyamıyorum siz bana okuyun benim sizin

okuyuşunuzu ikrar edip kabul etmem aynen size okuyuşum gibidir.

Süveyd b. Nasr bize nakletti. Ali b. Hüseyin b. Vakîd, babası vasıtasıyla Mansur b. Mutemir'in bize şöyle söylediğini haber vermiştir. Bir kimse hadis konusunda yazdığı bir kitabı başka birine rivâyet için verip ona: Bunu benden rivâyet edebilirsin, dedediğinde o kimse o kitabı rivâyet etme hakkını elde etmiş olur.

Muhammed b. İsmail'den işittim şöyle demiştir: Ebû Âsım en Nebil'e bir hadis sordum o bana o hadisi oku dedi. Ben de onun okumasını istedim. Bunun üzerine bana şöyle dedi: Sûfyân es Sevrî ve Mâlik b. Enes okuyarak hadisin sağlama alınması rivâyetini caiz görürlerken yoksa sen caiz görmüyor musun?

Ahmed b. Hasan bize haber verdi. Yahya b. Süleyman el Cu'fî el Mısrî, Abdullah b. Vehb'in bize şöyle söylediğini aktardı:**"Haddesena"** dedimse insanlarla birlikte duyduğum şeylerdir. **"Ahberana"** dedimse âlim olanın yanında okunup benim de o anda orada bulunduğumu bilmiş olun **"Haddesenî"** dedimse sadece benim işittiğim şeylerdir. **"Ahberanî"** dedimse: Tek başıma bir âlime okumuşum demektir.

Ebû Musa, Muhammed b. Müsenna'dan, Yahya b. Saîd el Kattan'ın şöyle dediğini duydum:**"Haddesena"** (Bize anlattı) kelimesiyle **"Ahberena"** (bize haber verdi, kelimesi aynı şeydir ve birdir.

Tirmizî der ki: Ebû Mus'ab el Medenî'nin yanındaydık. Rivâyet ettiği hadislerden bir kısmı ona okundu. Ben bunun üzerine bunları rivâyet ederken nasıl söylemeliyiz? Dedim. O da **"Haddesena, Ebû Mus'ab"** dersin, dedi. Tirmizî şöyle der: Âlimlerden bir kısmı **"İcazet"** benden bunları rivâyet edebilirsin şeklindeki rivâyeti caiz görmüşlerdir. Yani bir âlim birine bazı şeyleri kendisinden rivâyet etmesi için icazet yani izin vermişse o kimse o âlimden rivâyet edebilir.

Mahmûd b. Gaylân bize nakletti. Vekî', Imrân b. Hudayr'dan, Ebû Miclez vasıtasıyla, Beşîr b. Nehîk'den bize naklederek demiştir ki: Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiğim haberleri bir kitaba yazdım ve kendisine rivâyet edebilir miyim? dedim. O da: Evet, dedi.

Muhammed b. İsmail el Vâsıtî bize nakletti. Muhammed b. Hasan el Vâsıtî, Avf el A'rabî'den bize naklederek dedi ki: Bir adam Hasan el Basrî'ye senin rivâyet ettiğin bazı hadisler bende vardır onları rivâyet edebilir miyim? diye sordu. O da: Evet, dedi. Tirmizî şöyle der: Muhammed b. Hasan, Mahlûb b. Hasan olarak biliniyor. Pek çok imam kendisinden hadis rivâyet etmiştir.

Carûd b. Musa bize nakletti, Enes b. Iyaz, Ubeydullah b. Ömer'den bize naklederek şöyle demiştir: Zührî'ye bir kitap getirdim ve bu kitapta senin bazı rivâyet ettiğin şeyler bulunmaktadır, dedim. Bunları rivâyet edebilir miyim? diye sordum. Evet edebilirsin, dedi.

Ebû Bekir b. Ali b. Abdullah'tan aktarıldığına göre Yahya b. Saîd'in şöyle söylediğini bize anlattı. İbn Cüreyc, Hişâm b. Urve'ye bir kitap getirdi ve bunlar senin rivâyetlerin, rivâyet edebilir miyim? dedi. O da: Evet, dedi. Yahya dedi ki: Kendi kendime icazet mi, kıraat mı daha iyi bilmiyorum, dedim. Ali der ki: Yahya b. Saîd'e, İbn Cüreyc'in, Atâ el Horasanî'den rivâyet ettiği hadisi sordum. O zayıftır, dedi. Ben de ama**"Ahberanî"** diyerek aktarıyor, dedim. Önemi yok, Atâ; İbn Cüreyc'e bir kitap vermiştir. İbn Cüreyc'te oradan rivâyet edip durmaktadır, dedi. Tirmizî dedi ki: Mürsel hadis hadisçiler yanında sahih değildir. Pek çoğu da zayıf görmüşlerdir.

Ali b. Hucr bize nakletti. Bakiye b. Velid, Utbe b. ebî Hakîm'den bize aktarmış ve şöyle demiştir: Zührî, İshâk b. Abdullah b. ebî Ferve'nin Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur, deyince; Ey İbn ebî Ferve! Allah, senin canını alsın bize ipsiz yularsız yani olamayan hadisler getiriyorsun.

Ebû Bekir, Ali b. Abdullah'tan bize Yahya b. Saîd'in şöyle söylediğini nakletmiştir. Mûcâhid'in mürselleri (senedi kopuk rivâyetleri) Atâ b. Rebah'ın mürsellerine göre daha hoş geliyor. Çünkü Atâ her sınıf insandan rivâyet yapardı. Ali, Yahya'nın şöyle söylediğini nakletmiştir. Saîd b. Cübeyr'in mürselleri mi? Yoksa, Tavus'un mürsellerinden daha hoş geliyor. Yahya'ya, Mûcâhid'in mürselleri mi? Yoksa Tavus'un mürsellerinden mi? hoşlanırsın, dedim. O da onun ikisi de birbirine ne kadar yakındır, dedi. Ali dedi ki: Yahya b. Saîd'in şöyle söylediğini duydum. Ebû İshâk'tan mürsellerinin benim yanımda hiçbir değeri yoktur. Aynı şekilde A'meş, Teymî ve Yahya b. ebî Kesîr'in mürselleri de bu sınıfa girer İbn Uyeyne'nin mürselleri de rüzgar gibi gelip geçicidir. Sonra evet vallahi diyerek şöyle dedi: Sûfyân b. Saîd'in ki de aynıdır. Yahya'ya sordum: Mâlik'in mürselleri nasıldır? Hoşuma gider, dedi ve şöyle devam etti: Mâlik'den daha sahih hadis rivâyet eden bu toplumda yoktur.

Sevvar b. Abdullah el Anberî, Yahya b. Saîd el Kattan'ın şöyle söylediğini bize aktarmıştır. Hasan-ı Basrî'nin**"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu"** diye rivâyet ettiği hadislerin birkaçı dışında hepsinin hadis olarak aslını bulduk. Tirmizî diyor ki: Âlimler, mürsel hadisleri güvenilen ve güvenilmeyen kişilerden rivâyet etmeleri sebebiyle zayıf saymışlardır. Onlardan biri bir hadisi mürsel olarak rivâyet ettiği zaman sanki onu güvenilmeyen birinden rivâyet etti kabul etmişlerdir. Hasan el Basrî, Ma'bed el Cühenî'yi tenkit etmiş sonra da ondan hadis rivâyet etmiştir.

Bişr b. Muâz el Basrî bize nakletti. Merhum b. Abdulaziz el Attar bize aktardı. Babam ve amcam bana naklettiler ve dediler ki: Hasan'dan duyduk şöyle diyordu: Ma'bed el Cühenî'ye yaklaşalım demeyin, çünkü o hem sapıtmış hem de saptıran biridir. Tirmizî diyor ki: Şa'bî'nin şöyle dediği rivâyet edilir: Hâris el A'ver bize nakletti ki o yalancı biriydi. Şa'bî ondan hadis rivâyet etmiştir. Hz. Ali ve diğer sahabî'den rivâyet edilen miras taksimi ile alakalı haberlerin çoğu onun vasıtasıyla bize ulaşmıştır. Şabî, sözünü şöyle sürdürdü: Hâris el A'ver bana feraiz ilmini öğretti, O feraiz ilmini çok iyi biliyordu.

Tirmizî diyor ki: Muhammed b. Beşşâr'dan duydum şöyle diyordu: Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle dediğini duydum: Sûfyân b. Uyeyne'ye hayret etmez misin? Ben Sûfyân'ın Câbir el Cufî hakkındaki sözüne dayanarak Câbir'in binden fazla hadisini almadığım halde Sûfyân ondan hadis rivâyet ediyor. Muhammed b. Beşşâr diyor ki: Abdurrahman b. Mehdî, Câbir el Cufî'den hadis rivâyet etmemiştir. Bazı ilim adamları mürsel hadisi huccet olarak kabul etmişlerdir.

Ebû Ubeyde b. ebû's Sefer el Kufî bize nakletti. Saîd b. Âmir, Şu'be'den, Süleyman b. A'meş'in şöyle söylediğini bize nakletmiştir: Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledilen bir rivâyeti bana senediyle birlikte aktar dedim. İbrahim'de şöyle dedi: Ben sana bir kimse vasıtasıyla Abdullah'tan hadis naklettiğimde bil ki O, Abdullah ismini verdiğim Abdullah'tır. Ama ne zaman ki **"Kale Abdullah"** demişsem Abdullah, pek çok kimse bu hadisi rivâyet etmiş demektir.

Tirmizî diyor ki: Âlimler diğer konularda olduğu gibi; Hadis rivâyet eden kimselerin zayıf görülmesi konusunda da ayrı ayrı görüşler ortaya koymuşlardır. Şu'be'nin; Ebû'z Zübeyr el Mekkî, Abdulmelik b. ebî Süleyman ve Hakîm b. Cübeyr'i zayıf kabul ederek onlardan hadis rivâyetini terk etmiştir. Daha sonraları Şu'be, adalet ve hafıza yönünden bunlardan daha aşağı seviyelerde olan kimselerden mesela; Câbir el Cufî, İbrahim b. Müslim el Hecerî, Muhammed b. Ubeydullah el Arzemî ve pek çok hadis konusunda zayıf kabul edilen kimselerden hadis rivâyet etmiştir.

Muhammed b. Amr b. Nebhan b. Safvân el Basrî bize nakletti. Ümeyye b. Hâlid bize nakletti ve şöyle dedi: Şu'be'ye, Abdulmelik b. ebÎ Süleyman' bırakıp, Muhammed b. Ubeydullah el Arzemî'den hadis rivâyet ediyorsun! dedim. Evet dedi. Tirmizî diyor ki: Şu'be, Abdulmelik b. ebî Süleyman'dan hadis rivâyet etti, sonra onu bıraktı. Bırakılmasının sebebi olarak Atâ b. ebî Rebah'ın, Câbir b. Abdullah'tan ve Peygamber (s.a.v)'den rivâyet ettiği şu hadiste tek kalması dolayısıyladır. **"Şüf'a hakkına sahip olan kişi, kayıp bile olsa aynı yolu kullanıyorlarsa o kişinin bulunması beklenir, başkasına satılmaz."** Kaldı ki bu hadisi pek çok hadis imamı rivâyet etmiştir ve bu imamlar; Ebû'z Zübeyr, Abdulmelik b. ebî Süleyman ve Hakîm b. Cübeyr'den de hadis rivâyet etmişlerdir.

Ahmed b. Meni', bize nakletti, Hüşeym bize aktardı. Onlardan da; Haccac ve İbn ebiLeylâ, Atâ b. ebî Rebah'tan, bize naklederek şöyle dediler: Câbir b. Abdullah'ın yanından ayrılınca onun hadislerini kendi aramızda müzakere ettik. Ebû'z Zübeyr hadisleri aramızda en iyi ezberleyip belleyeni idi.

Muhammed b. Yahya b. ebî Ömer el Mekkî bize nakletti: Sûfyân b. Uyeyne, Ebû'z Zübeyr'in şöyle dediğini bize aktardı: Atâ, beni Câbir b. Abdullah'ın yanında takdim ederek öne sürerdi de ben de onlar için hadisleri ezberlerdim.

İbn ebî Ömer bize anlattı. Sûfyân, Eyyûb es Sahtiyanî'nin şöyle söylediğini bize aktarmıştır: Bana Ebû'z Zübeyr anlattı: Ebû'z Zübeyr, Sûfyân'ın elini sıkıca tutarak işaret ediyordu. Tirmizî der ki: Sûfyân elinin bu işaretiyle Ebû'z Zübeyr'in rivâyetlerinin ciddi ve sağlam olduğunu ve hafızasının da kuvvetli olduğunu söylemeye çalışmıştır. Abdullah b. Müberek'den rivâyet olunur ki: Sûfyân es Sevrî şöyle dermiş: Abdulmelik b. Süleyman ilimde bir terazidir.

Ebû Bekir bize Ali b. Abdullah'tan rivâyet etti ve dedi ki: Yahya b. Saîd'e Hakîm b. Cübeyr'i sordum o şöyle dedi: Sadaka konusunda rivâyet ettiği bir hadis sebebiyle Şu'be ondan hadis almamıştır.Şu'be, Abdullah b. Mes'ûd'un Peygamber (s.a.v)'den rivâyet ettiği şu hadisi kastediyor:**"Yeterli malı olduğu halde dilenen kimsenin kıyamet günü yüzünde tırmalamalar olacaktır." "Ey Allah'ın Rasûlü! Yeterli mal ne kadardır?"** Diye soruldu. **"Elli dirhem veya o miktar altın"** dedi. Ali dedi ki: Yahya şöyle demiştir: Sûfyân es Sevrî ve Zaide, Hakîm b. Cübeyr'den hadis rivâyet etmişlerdir. Ali şöyle demiştir: Yahya, onun rivâyetlerinde bir sakınca görmemiştir.

Mahmûd b. Gaylân bize anlattı: Yahya b. Adem, Sûfyân es Sevrî'den O da Hakîm b. Cübeyr'den sadaka hadisini bize rivâyet etmiştir. Yahya b.

Adem şöyle dedi: Şu'be'nin arkadaşı Abdullah b. Osman, Sûfyân es Sevrî'ye; Keşke bu hadisi Hakîm'in dışında birisi rivâyet etseydi. Bunun üzerine Süfyan O'na şöyle dedi: Peki Hakîm'in neyi var ki Şu'be ondan hadis rivâyet etmiyor? Abdullah'ta: Evet dedi. Sûfyân es Sevrî şöyle dedi: Zübeyd'den bu hadis Muhammed b. Abdurrahman b. Yezîd'in rivâyet ettiğini duydum.

Tirmizî şöyle der: Bu kitabımızda hadislere **"Bu hadis hasendir"** dedik. Bundan maksadımız senedinin güzel olması demektir. Senedinde yalancılıkla itham edilen bir kimsenin olmadığı, şâz da olmayan ve pek çok yönden rivâyet edilen hadisler bana göre hasendir.

Bu kitabımızda garib hadis diye rivâyet ettiklerimize gelince; Pek çok hadisçiler bir hadisi değişik sebeplerden dolayı garib sayarlar. Nice hadisçiler vardır ki: Sadece bir yönden rivâyet edildiği için garib sayılır. Hammad b. Seleme'nin Ebû'l Uşerâ'dan onun da babasından rivâyet ettiği şu hadis gibi: Rasûlullah (s.a.v.)'e sordum: **"Ey Allah'ın Rasûlü! Bir hayvanın kesimi sadece boğazdan ve göğüs üzerinden mi olur?"** Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Uyluğundan yaralasan da boğazlama yerine geçer."** (Tirmizî, Sayd: 13) Bu hadisi Hammad b. Seleme, Ebû'l Uşerâ'dan tek başına rivâyet etmiştir. Bu hadis sadece Ebû'l Uşerâ ve babası vasıtasıyla biliniyor. -Her ne kadar hadisçilerce meşhur bir rivâyet olsa da- Bu hadisi sadece Hammad b. Seleme rivâyet etmiş daha sonra pek çok kişinin rivâyetiyle hadis meşhur hale gelmiştir. Abdullah b. Dinar'ın İbn Ömer'den rivâyet ettiği şu hadis gibi: **"Rasûlullah (s.a.v.), Vela hakkının satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır."** (Tirmizî, Vela: 2) Bu hadis sadece Abdullah b. Dinar'dan bizlere aktarılmamıştır. Kendisinden Ubeydullah b. Ömer, Şu'be, Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, İbn Uyeyne ve pek çok kimse bu hadisi aktarmıştır. Yahya b. Süleym, bu hadisi; Ubeydullah b. Ömer'den, Nafi'den, İbn Ömer'den rivâyet etmiştir. Yahya b. Süleym burada vehme kapılmıştır. Doğrusu: Ubeydullah b. Ömer, Abdullah b. Dinar ve İbn Ömer şeklindedir. Aynı şekilde Abdulvehhab es Sekafî ve Abdullah b. Nümeyr, Ubeydullah b. Ömer, Abdullah b. Dinar ve İbn Ömer şeklinde de rivâyet edilmiştir. El Müemmil, bu hadisi Şu'be'den rivâyet etmiştir. Şu'be şöyle demiştir: İsterdim ki, Abdullah b. Dinar bana izin versin de kalkıp onun alnından öpeyim. Tirmizî der ki: Hadise ilave edilen bir fazlalıktan dolayı garib sayılan nice hadisler vardır. Bu ilave hafızasına güvenilen bir kimse tarafından yapılmışsa sahih kabul edilir. Mesela Mâlik b. Enes'in, Nafi'den onun da İbn Ömer'den rivâyet ettiği şu hadiste olduğu gibi: **"Rasûlullah (s.a.v.), kadın erkek, hür köle her Müslüman'ın, Ramazan'da Fıtır sadakası olarak bir sa'** (ölçek) **hurma veya bir ölçek arpa vermesini farz kılmıştır."** (Tirmizî, Sadaka: 35) Mâlik bu hadisteki **"Müslümanlar"** ifadesini kendisi eklemiştir. Eyyûb es Sahtiyanî, Ubeydullah b. Ömer ve pek çok âlimler bu hadisi Nafi'den, İbn Ömer'den rivâyet edip, **"Müslümanlar"** ifadesini kullanmamışlardır. Mâlik'in, Nafi'den rivâyet ettiği bu hadisi bazıları Nafi'den, Mâlik'in rivâyetine benzer şekilde hafızasına güvenilmeyen kimselerden rivâyet etmişlerdir. Fakihlerden çoğu Mâlik'in rivâyet ettiği bu hadisi kabul edip delil olarak kabul etmişlerdir. Şâfii ve Ahmed b. Hanbel bunlardan olup şöyle derler: Bir adamın Müslüman olmayan köleleri varsa onlar için fıtır sadakası ödemesi gerekmez. Mâlik'in hadisini delil olarak almışlardır. Hıfzına itimad edilen bir hadisçi hadis metnine ilave yapmışsa bu ilavesi kendisinden kabul edilir. Nice hadisçiler vardır ki: Pek çok yönden rivâyet edildiği halde senedi yönünden garib sayılmıştır.

Ebû Küreyb, Ebû Hişâm er Rifaî, Ebû's Sâib ve Hüseyin b. Esved bize naklederek şöyle dediler: Ebû Usame, Büreyd b. Abdullah b. ebû Bürde'den dedesinden, Ebû Bürde'den, Ebû Musa'dan, Peygamber (s.a.v)'in şöyle söylediğini aktarmıştır: **"Kafir kimse yedi bağırsağı doldurmak için yer. Mü'min ise tek bağırsağını doldurmak için yer."** (Tirmizî, Etıme: 20)

Tirmizî der ki: Bu hadis bu şekliyle senedi yönünden garibtir. Kaldı ki bu hadis Peygamber (s.a.v)'den pek çok şekillerde de rivâyet edilmiştir. Garibliğinin sebebi Ebû Musa'nın rivâyeti olmasıdır. Mahmûd b. Gaylân'a bu hadisi sordum, O da şöyle dedi: Ebû Küreyb bu hadisi Ebû Usame'den rivâye etmiştir. Muhammed b. İsmail'e bu hadisi sordum. Bu hadisi Ebû Küreyb, Ebû Usame'den rivâyet etmiştir. Ebû Küreyb dışında başka bir yoldan bilmiyoruz, dedi. Ben de: Bu hadisi Ebû Usame'den pek çok kişi bize nakletmiştir, dediğimde buna hayret etti ve: Bu hadisi bu şekilde Ebû Küreyb'den başka bir rivâyet edeni bilmiyorum dedi ve şöyle devam etti: Ebû Küreyb bu hadisi Ebû Usame'den müzakere esnasında aldığını düşünüyoruz.

Abdullah b. ebû Ziyâd ve pek çok kişi bize Şebabe b. Sevvar'ın şöyle dediğini nakletmiştir: Şu'be, Bükeyr b. Atâ'dan, Abdurrahman b. Ya'mur vasıtasıyla; **"Peygamber (s.a.v)'in Dübba ve Müzeffet ismi verilen cahiliyye dönemi içki kaplarını kullanmayı yasakladığını bize nakletmiştir."** Tirmizî şöyle der: Bu hadis senedi yönüyle garib bir hadistir. Bu hadisi Şu'be'den, Şebâbe dışında birinin rivâyet ettiğini bilmiyoruz. Peygamber (s.a.v)'den pek çok şekilde bu tür kaplarda şıra yapılmasının yasaklılığı bize ulaşmıştır. Şebabe hadisinin garib sayılmasının sebebi sadece Şu'be'den rivâyet etmesinden dolayıdır. Şu'be ve Sûfyân es Sevrî bu isnadla Bükeyr b. Atâ'dan, Abdurrahman b. Ya'mer'den ve Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: **"Hac, Arafat'ta bulunmaktan ibarettir."** (Tirmizî, Hac: 57) Bu hadis hadisçiler yanında bu senediyle bilinir.

Muhammed b. Beşşâr bize aktardı, Muâz b. Hişâm bize nakletti, babam Yahya b. ebî Kesir'den aktardı. Ebû Muzâhim bana Ebû Hüreyre'nin Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle duyduğunu nakletmiştir: **"Kim bir cenazeyi takip edip o kimsenin cenaze namazını da kılarsa bir kırat sevap vardır. Cenazenin tüm işlemleri bitirinceye kadar cenazede bulunan kimseye ise iki kırat sevap vardır."** Ashab: **"Ey Allah'ın Rasûlü! iki kırat ne kadardır?"** Diye sordular. **"En küçüğü Uhud dağı kadardır"** buyurdular. (Tirmizî, Cenaiz: 49) Abdullah b. Abdurrahman bize aktardı. Mervan b. Muhammed, Muaviye b. Selam'dan bize aktardı. Yahya b. ebî Kesir bana anlattı. Ebû Muzâhim, Ebû Hüreyre'nin, Peygamber (s.a.v)'den şöyle duyduğunu aktarmıştır: **"Bir cenazeyi takip edene bir kırat sevap vardır…"** diyerek yukarıdaki hadisin bir benzerini zikretti. Abdullah der ki: Mervan, Muaviye b. Selam'dan, Yahya'nın şöyle dediğini bize haber vermiştir: Mehrî'nin mevlası olan Ebû Saîd, Hamza b. Sefine'den Sâib'den, Âişe vasıtasıyla Peygamber (s.a.v)'den bir hadis işittiğini bana haber vermiştir. Ebû Muhammed, Abdullah b. Abdurrahman'a, Irak'ta rivâyet ettiğin hangi hadis garib sayılıyor? Diye sordum. Dedi ki: Sâib'in, Âişe vasıtasıyla Peygamber (s.a.v)'den rivâyet ettiği hadis dedi ve bu hadisi zikretti. Muhammed b. İsmail'in bu hadisi Abdullah b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğini işittim. Tirmizî der ki: Âişe'nin Peygamber (s.a.v)'den rivâyet ettiği bu hadis pek çok şekillerde rivâyet edilmiştir. Sâib'in Âişe vasıtasıyla Peygamber (s.a.v)'den rivâyet ettiği bu hadis isnadı yönünden garib sayılmıştır.

Ebû Hafs Amr b. Ali bize nakletti, Yahya b. Saîd el Kattan bize nakletti, Muğîre b. ebî Kurre es Sedusî bize nakletti ve dedi ki: Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini duydum: Bir adam, Peygamber (s.a.v)'e; **"Ey Allah'ın Rasûlü! Devemi bağlayıp sonra mı Allah'a tevekkül edeyim yoksa salıverip sonra mı tevekkül edeyim"** diye sordu da: Rasûlullah (s.a.v.)'de: **"Deveni bağla sonra Allah'a tevekkül et"** buyurdular. (Tirmizî, Kıyamet: 63)

Amr b. Ali şöyle demiştir: Yahya b. Saîd, bana göre bu münker bir hadistir, demiştir. Tirmizî diyor ki: Bu hadis bu şekliyle garibtir. Bu hadisi sadece Enes b. Mâlik'in rivâyetiyle bilmekteyiz. Amr b. Ümeyye ed Damrî, Peygamber (s.a.v)'den benzeri bir hadis rivâyet ettiği nakledilmiştir. Faydalı olacağını ümid ettiğimden dolayı bu kitabı (İlel Kitabı) özet biçimde tasnif ettik. Allah'tan bu kitabımızı faydalı kılmasını ve rahmetinden dolayı bize günah yüklememesini temenni ederim. Âmin.

Bu konuda derli toplu en özet bilgiyi veren Tirmizî olup, daha geniş çapta eserler kaleme alınmıştır, şunlar örnek olarak verilebilir;

1- Yahya b. Saîd el Kattan
2- Ali İbn'ül Medini
3- Şu'be b. Haccac
4- Muhammed b. İsmail el Buhârî
5- Ahmed b. Hanbel, Kitab-ül ilel ve ma'rifetir Rical kitabı ki: Talat Koçyiğit ve İsmail Cerrahoğlu tarafından iki cilt halinde tercümesi yapılmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Usûl-i Hadîs'in Doğuşu, Gelişmesi Ve Belli Başlı Eserleri

Kur'an-ı Kerim'i dünya ve ahiret mutluluğunu kazanma yollarını gösteren hidayet rehberi olarak gönderen Allah, onu açıklama görev ve yetkisini de elçisi Hz. Muhammed'e vermiştir.
Kitap ve sünnet arasındaki bu açıklanan-açıklayan alakasının farkında olan sahabe-i kiram, ta başlangıçtan beri Hz. Peygamberin hadislerine ve yaşayışına fevkalade itina göstermiş, onları ezberlemiş, yaşamış, onları aslına uygun olarak öğrenmek, uygulamak ve başkalarına ulaştırmak için gerçekten büyük gayret göstermişlerdir. Hadis kitaplarımız, bu üstün ve hasbi gayretlerin bilimsel delilleriyle doludur.
Sünneti öğrenmek maksadıyla günlerini, geçim temini ve ilim tahsili arasında taksim eden ilk müslümanlar, daha sonraları, yeni ülkeler fethedildikçe, tabii olarak, bu kez yeni müslümanların kitap ve sünneti öğrenme istek ve gayretleriyle karşılaştılar. Gerek halifelerce görevlendirilen vali ve amiller, gerekse fetih ordularında mücahid olarak bulunan sahabiler, asli görevlerinin ta'lim ve tebliğ olduğu bilinciyle hareket ettiler. Fatih sahabilerin bir çoğu, ayrı ayrı yönlerde yerleşerek oralarda kitap ve sünnet bilgisini yaymaya çalıştı.
Sahabilerin bu ilmi gayretleri hiç şüphesiz, kendilerini gören tabiileri de aynı şekilde davranmaya sevketti. Kendi bölgelerindeki sahabilerden aldıkları bilgilerle yetinmeyerek sünnetin beşiği (daru's-sünne) İslam'ın ilk başkenti Medine'ye gidip bilgilerini arttırmak isteyen tabiiler görüldü. Dolayısıyla çok canlı ve hareketli bir ilim hayatı yaşanmaya başlandı. Böylece daha sonraları hadis alimlerinin hemen hepsi tarafından uygulanacak ve müstehap diye hükme bağlanacak rihle denen ilim yolculukları başlatılmış oldu.[1]
Öte yandan sosyal, siyasi ve iktisadi çalkantılar, tebliğ görevi ve Hz. Peygambere ait olmayan bir şeyi O'na isnad etmeme dikkat ve titizliğini ve neticede bazı kaide ve ilmi gayretlerin başlatılmasını da doğurdu.
Her ilmi faaliyetin belli esaslara göre yapılacağı ne kadar tabii ise, aynı şeylerin tekrarı da belli kaidelerin bulunmasını, yoksa konulmasını ve onlara uyulmasını gerektirir. Bir başka ifade ile, her şeyin bir yolu yöntemi olur. Bu sebeple yukarıda değindiğimiz ilmi faaliyetler de bazı kaidelerin belirlenmesini gerektirmiştir. İşte bu söz konusu kurallar, daha sonraları müstakil kitaplara konu teşkil edecek olan hadis usulü prensipleridir.
Gerek sünnet malzemesinin doğru olarak nakli, gerekse bu metinlerin sağlam bir şekilde korunup, eğitim-öğretiminin ve değerlendirmesinin yapılması ve bu değerlendirmeye yardımcı olacak her türlü tetkik ve faaliyetin başlatılması, itiraf edelim ki, ashab-ı kiram'a ait bir nasip ve şeref olmuştur. Ashab-ı kiram, hadis metinlerinin nakline öncülük ettikleri yani rivayetü'l-hadis ilmini kurdukları gibi rivayet olayının vazgeçilmez kaidelerini koymuş, dirayetü'l-hadis ilminin ilk temellerini de atmışlardır.
Müslümanlardan önce hiçbir millet, nakil ve rivayette ravilerin güvenilirlik durumlarını tesbit için herhangi bir araştırma yapmayı ve bunu belli kaidelere bağlamayı düşünmemiştir. Olaylar ve rivayetler sadece nakledilmiştir. Nadiren bir-iki isimlik sened zikredilmiş, çoğu kere ona da gerek duyulmamıştır. Bu sebeple hadis metinlerini nakledenlerin şahsi durumlarının inceden inceye, ifadenin tam anlamıyla kılı kırk yararcasına araştırılması ve mutlaka sened zikrini esas alan Hadis Usulü İlmi, müslümanlara has bir meziyyet olmuştur.
"Sened ve metnin durumlarını anlamaya imkan veren bir takım kaideler ilmi" demek olan Hadis Usulü, daha ilk günlerde müslümanların bulup geliştirdiği ilmi bir disiplindir. Konusu ise, red ve kabul açısından sened ve metindir.[2]
Usül-i hadîs, bir kısım târihî gelişme safhalarından geçerek kemâlini bulmuş bir ilimdir. Kaideler, prensipler ve târifler her ne kadar hadîsten alınarak sistemleştirilmiş, tanzîm edilmiş ise de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinde böyle bir ilmin adı katiyyen geçmez. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hadîslerin öğrenilmesine, aslına uygun olarak rivâyetine teşvîk etmiştir. Kendisi hakkında yalana yer verilmemesini o kadar ısrarla söylemiştir ki, bu emri, mütevâtir hadîslerin başında yer alır, yâni en çok tarîki olan hadîs budur, ikiyüzden fazla sahâbe (radıyallahu anhüm ecmaîn) bunu rivâyet etmiştir. Hattâ, Aliyyu'l-Kârî'nin Esrâru'l-Merfû'a'da kaydettiği bir rivayete göre, kendisi hakkında kizb'e tevessül eden bir kimseyi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) en ağır cezaya çarptırmış, öldürtmüştür.
Ashâb zamanında, usûl-i hadîs'e giren bir kısım meseleler su yüzüne çıkmıştır. Daha Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) devrinden itibâren bunların birer birer tavazzuh etmeğe başladığını görürüz: Hz. Ebu Bekr yeni bir hadîs işitince şâhid istemeye başlar. Hz. Ömer bir adım daha atarak, çok hadîs rivâyetini yasaklar, bazılarını bu yüzden sigaya çeker ve hattâ hapse atar. Hadîsçilerin en ziyade üzerinde duracakları tesebbüt ve itkan prensiplerinin böylece daha ilk zamanlarda müesseseleştiğini, istikrâra kavuştuğunu görürüz. Usûl-i hadîsin, başta ricalle ilgili bahisleri olmak üzere birçok mevzuları menşeini bu tesebbüt, yani Hadîs'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbetinde sıhhat endîşesi teşkil edecektir.
Hadîslerin mânen veya lafzan rivâyeti, rivâyette duyulan şekkin beyanı gibi usûle giren bir kısım meselelerin Hz. Aişe, İbnu Abbâs, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) gibi birçok ashab tarafından münakaşa edildiğine daha önce temas etmiş idik.
Yine hatırlatmada fayda var, bir hadîs işitilince kimden işittiğini sormak, hadîs rivâyet eden kimsenin diyânet ve adâletine bakmak, Sözgelimi ehl-i sünnetten değilse rivâyetini terketmek gibi meseleler de Ashab'ın sağlığında, fitne hareketlerinin kızışmasıyla başlatılmıştır. Nitekim İbnu Sîrîn'in şu açıklaması bu hususu aydınlatır: "Müslümanlar bidâyette senet sormazlardı. Ancak ne zaman ki fitne ortaya çıktı, ondan sonra dikkat ettiler, ehl-i sünnetten olanlardan alıp, ehl-i bid'a olanlardan rivayet almadılar."
İbnu Sîrîn'in, fitne ile neyi kastettiği rivayette belli değilse de, bunun el-Fitnetu'l-Kübra da denen, Hz. Osman'ın şehâdeti hâdisesi olduğu bellidir. Arkadan gelecek bir çok dâhilî fitnelerin temelinde bu şehâdet hâdisesi yatar.
Bu hususu kaydetmekten maksadımız, Usûl-i hadîs'in en mühim bahislerinden olan hadîs râvilerinin ahvâlini araştırma ilminin (ilmu'r-ricâl) ne kadar erken zamanlarda ele alınıp geliştirildiğine, fiilen tatbikata konduğuna dikkat çekmektir. Tâ ki "Usûl ilmi, yedinci asırda kemâle ermiştir" sözü yanlış ve eksik anlaşılmasın.
Mühim Not: Usûl-i hadîs'le ilgili ıstılahların teşekkül ve tekevvününde mekân itibariyle birbirinden uzak birçok âlimin katkısı olmuştur. Ve uzun bir devir sonunda ıstılahlar nihâî şeklini almıştır. Bu durum aynı manayı ifade eden farklı ıstılahların konmasına sebep olduğu gibi, lügat yönünden müterâdif olan kelimelerle farklı mefhumların ifade edilmesine sebep olmuştur. Bilhassa bu son durum ıstılahın takip ettiği değişme ve gelişmeleri bilmeyenleri hatalara sevk edebilmektedir. Bu sebeple yeri geldikçe kelimenin "Mütekaddimîne göre...", "Müteahhirîne göre..." bazan da "falancaya göre manası şudur..." diye dikkat çekeceğiz. [3]

---

[1] Rihle konusunda bilgi için bk. Hatib, er-Rihle fi talebi'l-hadis, thk. Nureddin Itr, Beyrut 1975. (İsmail Lütfü Çakan)
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 14-16.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/477-478.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRKSEKİZİNCİHADİS

NIFAK ALAMETLERI

Abdullah bin Am'dan, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Dört şey kimde bulunursa münafik olur, kimde onlardan bir haslet (huy) olursa onda onu teredinceye kadar münafiklıktan bir haslet vardır: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünden döner, düşmanlık ederse fücur eder, sözleşirse sözleşmeye ihanet eder" bunu Buhari ve Müslim tahriç etti.1
Bu hadisi sahihayn Ameş rivayetinde tahric etti, o da Abdullah bin Mürre'den, o da Mesruk'tan, o da Abdullah bin Amr bin As'tan rivayet etti. Yine Buhari ve Müslim sahihaynde, Ebu Hureyre'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Münafığın ayeti (delili) üçtür: Konuşursa yalan söyler, söz verirse sözünden döner, emanet olunursa ihanet eder."
Müslim'in bir rivayetinde: "Namaz kılsa da, kendini müslüman zannetse de", yine Onu bir rivayetinde: "Üç şey münafığın alametlerindendir"2 şeklindedir, bu Peygamber (s.a.v.)'den başka cevihlerle de rivayet edildi, bu hadisi mürcieliğe meyleden bir gurub Peygamber (s.a.v.) zamanındaki münafiklara hamletti, çünkü onlar Peygamber (s.a.v.)'e konuşup yalan söyledir, onları sırrını emin tuttu, ona ihanet ettiler, savaşta beraber çıkacaklarına söz verdiler, sözlerinden döndüler.
S: 343 Bu tevili Muhammed el-Muhrim Ata'dan rivayet etti ve o dedi ki: Bana bunu Cabir Peygamber (s.a.v.)'den rivayetle anlattı. Hasan'ın Ata'nın bu sözüne kendisine ulaşınca döndüğü zikredilir1 bu yalandır. Muhrim yalancılıkla bilen şeyhtir. Bu Ata'dan başka zayıf iki vecihle de rivayet edildi. O Hasan'ın: Üç şey kimde olursa o münafiktır sözüne itiraz etti. Ve dedi ki: Yusuf'un kardeşleri konuştu ve yalan söylediler, söz verdiler, döndüler, emanet olundular ve ihanet ettiler ve münafikta olmadılar. Bu Ata ve Hasan'dan değildir, bunu kendi tarafından söylemiştir ancak ona Peygamber (s.a.v.)'den ulaşmıştır. Hadis Peygamber (s.a.v.)'den sabittir, sabitliği ve sahihliğinde şüphe yoktur, itibar edilen ilim ehlinin sözlükte nifakı aldatma, hile hayır izhar edip zıddını içinde saklamak cinsinden dolduğunu açıklamıştır. Bu şeriatta iki kısma ayrılır:
Birincisi: Büyük nifak, o da insanın Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inandığını açığa vurup, bunu tamamına zıt veya bazısına zıt olanı içinde saklamalıdır, bu nifak Peygamber (s.a.v.)'in dönemindeydi, Kuran bunları kınayıcı ve onları tekfir edici şekilde nazil oldu ve ehlini cehennemin en alt tabakasından olduğunu haber verdi.
İkincisi: Küçük nifak, O amel nifakıdır, bu da insanın açığa çıkanı salih olarak göstermesi ve bunun zıddını içinde saklamasıdır. Bunun temeli bu hadislerde zikredilen hasretlere dönüyor o beştir: Birincisi: Kendisini doğrulayacak kimseye yalan konuşması. Müsned'de2 Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Seni doğrulayıcı olduğu halde kardeşine yalan konuşması büyük ihadettir." Hasan dedi ki: Deniliyordu ki: Nifakta: Gizli ve açığın zıd oluşudur, söz ve amel, giriş ve çıkış gibi.

(1) Sahihtir, ibni Amr'dan Ahmed, Buhari Müslim, Ebu Davud, Tirmizi (2634) Nesai, ibni Ebi ?eybe (Camiul usul 12/197) tahric etti, Tirmizi dedi ki: Bunun manası ilim ehli yanında amel nifakdır, yalanlama nifakı ancak Rasulullah (s.a.v.) dönemindeydi.)
(1) Hadis sabit değildi, ibni Adiy Kamil de tahric etti ve dedi ki: Muhammed el-Muhrim bir şey değildir. İbnu Main onu zayıf gördü, Buhari dedi ki: Münkerul hadistir, Nesai dedi ki: Metruktür (Mizanul itidal: 3/90 ve sonrası).
(2) Hadis zayıftır, Ahmed Müsned'de, Taberani Kebir'de, Nevvas bin Sem'an'dan, Buhari Edebül Müfred'de (393), Ebu Davud Kudai Müsnedüş ?ihab'ta, Beyheki Sünenin'de, Süfyan bin Üseyd'den tahric etti, Heysemi Mecma'da; (3/98) Nevvas hadisi hakkında dedi ki: Senedinde Amr bin Harun var o zayıftır (Camius sağir ve Feyzul kadir).
Deniliyordu, Nikahın temeli üzerine yalan bina edilmiştir.
İkincisi: Sözünden dönen iki çeşittir. Birincisi: Söz vermesi niyetinin de sözü yerine getirmemek olması, bu sözden dönmenin en şerlisidir,eğer: Allah izin verirse şöyle yaparım, niyeti de yapamaksa yalan ve sözden dönme olur, bunu Evzai söyledi.
Söz vermesi, niyetini de yerine getirmek olması, sonra sözünden dönmesi için bir özür yokken sözünden dönmesidir. Ebu Davud ve Tirmizi Zeyd bin Erkam'dan tahric etti Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Bir adam söz verir de, yerine getirmeye de niyet eder, (sözü) yerine getirmezse, onun üzerine günah yoktur." Tirmizi dedi ki: İsnadı kuvvetli değildir.1
İsmaili ve başkası Selman'dan tahric etti, Ali, Ebu Bekir ve Ömer (r.a.)'le karşılaştı, dedi ki:
"Bana ne olmuş sizi ağır görüyorum?" Dediler ki:
"Müafığın hasletlerini zikrettiği Peygamber (s.a.v.)'den işittiğimiz şu hadistir: "Söz verirse sözünden döner, konuşursa yalan söyler, emanet olununca ihanet eder." Hangimiz bu hasletlerden kurtulur? Ali Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna girdi ve ona bunu zikretti, bunun üzerine buyurdu ki: "Ben o ikisine söyledim ve (söylediğimi) sizin koyduğunuz yere koyamadım (sizin anladığınız manada söylemedim) fakat münafik konuşursa nefsine yalan söyleceği söyler (içinden) söz verdiği zaman nefsine döneceğini emanet olununca nefsine ihanet edeceğini söyler."2
Ebu Hatimi Raiz Selman ve Zeyd bin Erkam rivayetinden gelen, bu hadis hakkında dedi ki: Hadis muzdaribtir, iki isnadda da bilinen vardır, Darekutni dedi ki hadis muztaribtir, sabit değildir, Allah en iyisini bilir. Bunu Taberani ve İsmaili Ali'den merfu olarak tahric etti: "Söz borçtur, söz veripte cayana yazıklar olsun, bunu üç kere söyledi" isnadında cehalet var.4
S: 345 İbni Mesud'dan şöyle dediğini rivayet edilir: "Sizden biriniz sabisine (çocuğuna) söz veripte sonra yerine getirmemezlik yapmasın, dedi ki: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Söz atiyyedir (ihsandır)"1 isnadında nazar var evvveli ibni Mesud'dun kendi sözü olarak sahihtir, Hasan'ı mürsellerinde Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Söz hibedir"2 Ebu Davud'un süneninde3 Abdullah bin Amir bin Rabia'nın kölesinden, o da Abdullah bin Amir bin Rabi'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben çocukken Peygamber (s.a.v.) evimize geldi, ben oynamak için çıktım, annem de di ki: Ey Abdullah gel al sana vereyim, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ona ne vermeyi murat ettin?" dedi ki:
"Ona hurma vermeyi murad ettim" bunun üzerine buyurdu ki:
"Eğer yapmazsan üzerine bir yalan yazılır" isnadında bilinmyen var.
Zühri Ebu Hüreyre'den şöyle dediğini zikretti: Kim çocuğa: Gel, al sana hurma dese sonra da ona bir şey vermezse o yalandır."4
Alimler vadi yerine getirmenin farzlığı hususunda ihtilaf etti, bazısı mutlak olarak farz kıldı. Buhari sahihinde5 Eşva'nın va'd ile hüküm verdiğin zikretti, bu zahir ehlinden bir grubun görüşüdür.

(1)İsnadı zayıftır. Ebu Davud ve Tirmizi tahric etti (2635).
(2)Zayıftır, Selmanı Farisi'den Taberani Kebir'de tahric etti, Heysemi Mecma'da (1/108) dedi ki: Senedinde Ebun Nu'man var, o EbuVakkas'tan rivayet etti, ikiside bilinmiyor, Tirmizi: Geri kalan adamları güvenilirdir, dedi
(3) İlel kitabına bak: 2/274.)
(4)Zayıftır, Ali'den ibnu Asakir tarihinde, Ebu Nuaym Tarihu Esbehan'da, Taberani Evsat'ta bu lafızla, ibnu Asakir tarihinde, Ebu Nuaym Tarihu Esbehan'da, Taberani Evsat'ta bu lafızla, ilk yarısını sadece tahric etti:"Söz borçtur" yani borç gibidir, Taberani Evsat ve Sağir'de Ali ve ibni Mesud'dan, ibni Mesud'dan Ebu Davud mürsellerinde, Kudai ?ihab'ta bu lafızla tahric etti ve: Hadis hasendir. Hafiz Iraki Ali ve ibni Mesud hadisi hakkındada, senedlerinde cehalet vardır, dedi onun öğrencisi heysemi: Hamza bin Davud var, onu Darekutni zayıf gördü, dedi. Yine Ali hadisi ilk lafızla senedinde zikredilen Hamza vardır (Feyzul Kadir: 4/377-378, Mecmauz Zevaid: 6/166.)
(1) Zayıftır Ebu Nuaym Hilyede: 8/259 Kudai Müsnedüş' ?ihab'a, Ebuş ?eyh Emsal'de tahric etti, yine Taberani Evsat'ta Kubas bin Eşyem el-Leysi'den tahric etti, Heysemi Mecma'da: (4/166): Senedinde Esbağ bin Abdul Aziz el-Leysi var dedi, Ebu Hatim: Meçhuldür, dedi.
(3) Hadisin isnadı zayıftır, Ebu Davud ve Ahmed tahric etti, senedinde Abdullah bin Amir'in kölesi var, meçhuldür.
(2)Mürseldir, Ebu Davud mürsellerde, ibnu Ebid'dünya Susma'da, Haraiti mekarimul ahlakta tahric etti.
(4)Zayıftır, munkatıdır Ahmed Zühri yolundan tahric etti, o Ebu Hureyre'den işitmedi.
(5) Buhari sahihinde ?ehadet (43/ kitabında Babun min emri incazilva'd (4/13)'te tahric etti ve dedi ki: Ve fiili güzeldir. İsmail, yani İsmail Allah'ı zikretti -O doğru sözlüydü, ibnul Eşva' vad ile hükmetti, bunu Semure'den rivayetle zikretti, Misver bin Mahreme dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'i işittim, ve onun damadını (peygamberin kızı Zeyneb'in eşi Ebul As'tar) dedi ki: Bana söz verdi ve yerine getirdi, Buhari dedi ki:İshak bin İbrahim'i gördüm ibnu Eşva'ın hadisini delil olarak kullanıyordu. İbnu Eşva' Irak'ta Halid el-Kuseri devrinde Kufe'de kadıydı, İsmi: Said bin Amr bin Eşva' el-Hemedani el- Kufidir.
Bunun için Abdullah bin Amr hadisinde Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi:"Kim haksız yere bir muahedi (anlaşmalıyı) öldürürse, cennetin kokusunu koklayamaz, muhakkak onun kokusu kırk yıllık mesireden duyulur." Bunu Buhari tahric etti.1
Allah Teala ahidlerini bozmadıkça müşriklerle olan ahde vefa gösterilmesini emretti. Müslümanların kendi aralarındaki ahidleri ise daha kuvvetlidir, onu bozmak daha büyük

günahtır, ondan daha büyüğüde:İmama olan ahid ve biatını bozmaktır. Sahihayn'de Ebu Hureyre(r.a.) Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Üç sınıf vardır ki, kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz, o ve onlar için acı verici azab vardır. Onlardan şunu da zikretti: Yalnızca için imama biat eden adamdır, eğer (imam) isteğini verirse ona vefa eder, yoksa vefa etmez."2 Vefa gösterilmesi farz, bozması haram olan ahde:Müslümanların kendi aralarındaki bütün akidleri de girer, üzerinde rıza gösterdikleri alış verişler, nikahlar ve vefanın lazım olduğu diğerleri girer, yine yine kulun adadığı şeyi, rabine verdiği sözü de yerine getirmesi gerekir.
Beşincisi:Emanete ihanettir. Bir adama bir emanet güvenilirse, ona farz olan onu geri iade etmesidir, Allah Teala buyurdu ki: (Allah emanetleri ehline vermenizi emreder) (Nisa: 4/58) Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Seni emin tutup emanet verene emaneti ver."4 Veda haccında hutbesinde buyurdu ki: "Kimin yanında emanet varsa kendisine emanet verene versin."5 Allah Azze ve celle buyurdu ki:(Ey iman edenler Allah'a ve peygambere hainlik etmeyin; (sonra) bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.) (Enfal: 6/27)
S: 349Emanete ihanet ihanet nifak hasletlerindendir. İbni Mesud hadisinde kendi sözünden merfu olarak rivayet edildi ki: "Allah yolunda savaş emanet dışında bütün günaha kefaret olur, emanet sahibi getirilir ve ona denilir ki:
"Emanetini geri ver" der ki:
"Bu nerde Ya Rabbi dünya gitti" bunun üzerine buyurdu ki:
"Onu Heviye'ye (cehennemin isimlerinden) götürünüz, oradata dibine varıncaya kadar iner, orada onun olduğu (emaneti) gibi bulur, onu taşır, boynuna koyar, onunla cehennemde tırmanır, ta ki ondan çıktığını görünce, ayağı kayar yine düşer, o ebediyyen peşi peşine iniş çıkış yapar."1
Dedi ki: Emanet namazda, emanet oruçta, emanet konuşmada, bunların en şiddetlisi vedialardandır. Muhammed bin Kab el-Kurazi'nin bu hadistekini yani; "Münafığın alameti üçtür" hadisindekini (içeriğini)Kuran'dan istinbat ettiği rivayet edilir, ve o dedi ki:Bunun doğrulayıcısı Allah'ın kitabındaki:(Münafiklar sana geldiği zaman) sözünden: (Allah muhakkak münafikların yalancı olduğunu şahitlik eder) (Münafikun: 63/1) sözüne kadardır. Allah Teala buyurdu ki: (Onlardan kimi de, eğer Allah lütuf ve kereminden verirse, mutlaka sadaka vereceğiz) şu kavle kadar:(Nihayet Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak soktu) (Tevbe: 7/75-77) ve buyurdu ki: (Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik) şu kavline kadar: (Muhakkak Allah erkek ve kadın münafikları azablandıracaktır) (Ahzab: 33/72-73)4 İbni Mesud'dan buna benzer söz rivayet edildi sonra şunu okudu:(Onların kalblerine nifak soktu).5

(1)İbni Amr'dan Buhari: "Kim muahedi öldürürse cennetin kokusunu alamaz..." lafzıyla, Nesai:"Kim zimmet ehlinden birini öldürürse", Ebu Davud ve Nesai Ebu Bekir'den: "Yersiz yere kim bir muahedi öldürürse Allah ona cehennemi haram kılar." Tirmizi Ebu Hureyre'den: "Kim muahed bir nefsi öldürürse..." lafzıyla tahric etti (Camiul usul: 3/257).
(2)Sahihtir, Buhari, Müslim, Tirmizi(1595) tahric etti.
(4)Hadis sahihtir, Ebu Hureyre'den Buhari tarihinde, Ebu Davud, Darimi, Darekutni, Tirmizi (1264) veHakim tahric etti, Darekutni, Ziya, Taberani Sağir'de Enes'ten, Taberani Ebi Ümame'den, Ebu Davud, Ahmed, Beyhaki sahabeden bir adamdan, Darekutni Übey bin Kab'tan tahric etti (Camiussağir ve Feyzul kadir).
(5)Hadis zayıftır, Ahmed Ebu Mürre er-Rakkaşi'den tahric etti o da amcasından rivayet etti isnadında Ali bin Zeyd bin Cüd'an vardır, Buhari ve Ebu Hatim onun hakkında dedi ki: Onunla delil getirilmez (Mizanul itidal: 3/127-128).
(1)İbnu Ebi hatim, Abdurrazzak, ibnu Ebi ?eybe, Abd bin Humeyd, ibnul Münzir, Beyhaki ?urabul İman'da, Ebu Nuaym Hilye'de; (4/101) ibni Mesud'dan merfu olarak tahric etti (Dürrül Mensur: 3/313)Heysemi Mecma'da:(5/292-293) dedi ki:Bunu Taberani rivayet etti ve adamları güvenilirdi.
(4) Kurazi'nin sözünü Haraiti Mekari mul ahlakta ve Ebuş ?eyh tahric etti (Dürrül Mensur: 3/468).
(5)Taberani Kebir'de ibni Mesud'dan, bir nüshada da: İbni Abbas'tan tahric etti, Heysemi Mecma'da: (1/108) dedi ki: Adamları sahih rivayet adamlarıdır.Yine ibni Mesud'dan Said bin Mansur, ibnul Münzir, ibnu Ebi Hatim, Ebuş ?eyh ve ibnu Mirdeveyh tahric etti (Dürrül Mensur: 3/468).
İşin Hasılı: Hasan'ın dediği gibi küçük nifakın hepsi gizliyle açığın farklı oluşuna dönüyor. Yine Hasan dedi ki: Kalble dilin ihtilafi, gizliyle açığın ihtilafı, girişle çıkışın ihtilafi da nifaktandır.1
Seleften bir taife dedi ki: Huşu nikafi: Cesedi huşulu görüp kalbin huşusuz olmasıdır. Bunun manası Ömer'den rivayet edildi. Ondan minber üzerine şöyle dediği rivayet edildi:
"Sizin üzerinize en çok korktuğum şey bilgili münafiktır" dediler ki:
"Münafik nasıl bilgili olur?" Dedi ki:
"Hikmetle konuşur, cevr ile (zulüm) ile amel işler" veya dedi ki: "Münker, Huzeyfe münafiktan soruldu" bunun üzerine dedi ki: Dedi ki:
"İmanı vasfedipte onunla amel etmeyendir."
Buhari'nin sahihinde2 İbni Ömer'e denildi ki:
"Biz sultanımızın huzuruna giriyor ona yanından çıktığımız zamankinin zıddına konuşuyoruz" dedi ki:
"Biz bunu nifak sayıyorduk."
Müsned'de3 Huzeyfe'den şöyle dedeği rivayet edildi: Siz bazı sözler konuşuyorsunuz biz onu Rasulullah (s.a.v.) zamanında bir adam bir kelem konuşuyordu, onunla münafik oluyordu, ben onu sizden birinizden günde veya mecliste on kere işitiyorum.
Bilal bin Sad dedi ki: Münafik marufu söyler, münkeri işler.
Bundan dolayı sahabe kendi nefisleri üzerine nifaktan korkuyordu, Ömer Huzeyfe'ye kendi nefsi soruyordu.4 Ebu Reva el Ata Ridye soruldu ki:
"Nifakta korkan Rasulullah'ın ashabından birini gördün mü?" Dedi ki:
"Evet Allah'a hamd olsun güzel bir öncü gördüm, evet şiddetli, evet şiddetliydi."1
Buhari sahihinde2 dedi ki: İbnu Ebu Müleyke dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in ashabından otuz kişiyi gördüm hepsi kendi nefsi üzerinde nifaktan korkuyordu. Hasan'ın şöyle dediği zikredilir: ondan ancak mümin korkar, ancak münafik ondan emin olur.
Hasan'dan rivayet edildi, yemin etti ki: Korukusuz mümin gelip geçmedi, nifaktan emin olmayarak kalmadı, münafik kesinlikle ancak nifaktan emin olarak geçti ve kaldı. Diyordu ki: Kim nifaktan korkmazsa o münaftıktır.3
Bir adam Ebu Derda'yı namazında nifakta sığınırken işitti, selam verince ona da dedi ki: "Seni ve nifakın halidir?" dedi ki: Üç kere: "Allah'ım beni bağışla dedi, beladan emin olma, vallahi adam bir saat içinde fitneye uğrar ve dininden döner" dedi. Bunun hakkında seleften çok eser vardır.
Süfyanı Sevri dedi ki: Bizle mürcie arasında fark üçtür, ondan şunu zikretti de dedi ki: Biz diyoruz ki: Fakat onlar diyorlar ki: Nifak yoktur Evzai Ömerin nifaktan dolayı nefsinden korktuğunu söyledi, onlara denildi ki: Onlar diyorlar ki: Ömer Huzeyfe'ye sorma ihtiyacı hissedip kendi nefsinden nifaktan korkmadı fakat ölmeden önce ona düşmekten korktu, dedi ki: Bu bidat ehlinin sözüdür, Ömerin nefsi üzerine o anda nifaktan korktuğuna işaret etti, açık olan şudur; Ömer kendi nefsin üzerine küçük nifaktan korkuyordu, küçük nifakta büyük nifaka vesiledir, masiyetlerin küfür postası olduğu gibi masiyette ısrar edenin ölüm anında imanı alınacağından korkması gibi, yine nifak hasletleri üzerine ısrar eden kimsenin imanı alınacağı ve halis münafik olacağından korkulacağı gibi. İmam Ahmed'e:
"Nefsi üzerine nifaktan korkmayan kimse için ne dersin?" dedi ki:
"Kim nefsi üzerine nifaktan emin oluyormuş?"

(1) Ebu Bekir bin Ebi ?eybe Hasan'dan tahric etti.
(2) Buhari sahihinde tahric etti kitabul rakam 39 (9/129).
(3) Ahmed müsnedinde tahric etti.
(4) Ebu Cafer el-Firya bin münafikların sıfatında Ebur Reca el-Ataridi tarikiyle tahric etti (İmran bin milhandır) güvenilir. Muhadramdır.
(1) Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti (2/307) Ebu Reva el-Ataridi'den.
(2) Buhari muallak olarak imanı kitabında, yine Tarihil kebir de, Mervezi ibni Ebi Haysem tahric etti.
(3) Firyabi kuvvetli bir isnatla Hasan Basri'den tahric etti.
Hasan kendisinde ameli nifak vasıfları açığa çıkanı münak diye isimlendiriyordu. Benzeri Huzeyfe'den de rivayet edildi. ?abi dedi ki: Kim yalan söylerse münafiktır. Muhammed bin Nad el-Mervezi bu sözü hadis ehlinden bir grubtan hikaye etti kitabın başkalarında imam Ahmed ve başkalarından kebari işleyenyenler hakkında: Dinden çıkan kafirdir diye isimlendirilip isimlendirilmeyeceği hakkında ihtilaf geçti. Küfür isim nifak isimden daha büyüktür, herhalde şayet kendisinden sahih ise bunu Ata Hasan üzerine sabit oluşunu inkar etti.
Ameli nifak hasletlerin en büyüğünden: İnsanın bir amel yapıp onunla hayır kastettiğini açığa vurup onun kötü maksadına ulaşmak için yapmasıdır ve bunun tamamlanıp bu hileyle maksadın ulaşmasıdır ve hilesiyle sevinmesi, insanlarında açığa vurduğu şeyden dolayı kendini övmesine sevinmesi, içinde gizlediği kötü maksadına ulaştığına sevinmesidir. Bunu Allah münafiklar ve yahudilerden Kuran'da hikaye etti.
Münafiklardan hikaye etti: ((Münafiklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, hakkı inkar etmek, ümmilerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve rasulüne karşı savaşmış olan adamı bekletmek için bir mescid kuranlar ve; (bununla) iyilikten başka bir şey istemedik, diye mutlaka yemin edecek olanlarda vardır. Halbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahidlik eder) (Tevbe: 9/107) Yahudiler hakkında şunu indirdi: (Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için elem verici bir azab vardır) Ali İmran: 3/188) bu ayet yahudiler hakkında indi, Peygamber (s.a.v.) onlara bir şeyden sordu onlar onu gizlediler ve başkasına haber verdiler, çıktılar ona kendisine sorduğu şeyi haber verdiklerini gösterdiler, bununla da övülme beklediler, gizlediklerinden ve sorulduğu şeyden dolayı sevindiler, bunu ibni Abbas söyledi, hadisi Sahihayn'de tahric edilmişdir.3
Yine o ikisinde ebu said'den tahric edildi ki: bu ayet savaşa çıkınca Peygamber (s.a.v.) savaştan geri kalan münafiklardan bir kısım adamlar hakkında indi, onlar muhalefet olarak oturduklarına sevinirlerdi, Rasulullah (s.a.v.) savaştan dönünce ona özr beyan ederlerdi ve yemin ederlerdi, yapmadıkları şeyle övülmeyi severlerdi.4 İbni Mesud

hadisinde Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Bizi aldatan bizden değildir, hile ve tuzak ateştedir”1 Allah münafikları aldatmakla vasfetti, Ebul Atahiye’nin sözü ne güzeldir:
Dünya ancak din iledir, din ancak güzel ahlaktır
Tuzak ve aldatma ancak ateştedir, o ikisi nifak ehlinin hastletlerindendir.
Sahabe (r.a.)’nin yanında gizli olanın açığa zıd oluşu nifak olarak kararlaşdırılınca, bazısı hatırlatmayı dinlerken ki huşusu, kalb inceliği ve huzurunun dünyaya dönmekle değiştirdiğinden korktu, ehil evlat ve mallarla uğraşmaya dönmekle, huşu kalb inceliği ve kalb huzurunun değiştiğinden korktu, Müslim’in sahihinde2 Hanzala el-Üseydi’den rivayet edildi ki: O ağlarken Ebu Bekir (r.a.) ona uğradı, Sana ne oldu dedi: Hanzala münafik oldu dedi ey Ebu Bekir Rasulullah bize cennet ve cehennemi hatırlatırken gözümüzle görüyor gibi oluyoruz, dönünce eşlerle işlerle uğraşıyoruz çok unutuyoruz, Ebu Bekir dedi ki: Vallahi biz de böyleyiz, ikisi Rasulullah (s.a.v.)’e vardı:
“Ey Ebu Hanzala neyin var?” buyurdu. Dedi ki:
“Ya Rasulullah Hanzala münafik oldu, Ebu Bekir’e zikrettiğini ona da zikretti, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
“Yanımdaki hal üzere olduğunuz gibi devam etseydiniz, meclislerinizde ve yollarınızda melekler sizinle tokalaşırdı, fakat ey Ebu Hanzala saat saattır” (yani her şeye zaman ayrılmak gerek dünyalık içinde ahiretlik için de).
Bezzar’ın müsnedinde3 Enes’ten şöyle dediği rivayet edildi: Dediler ki:
“Biz yanındayken bir hal üzere oluyoruz, senden ayrıldığımız zaman başkası üzere oluyoruz” buyurdu ki:
“Siz ve Rabbiniz nasılsınız?”

(3) Sahihtir, Buhari, Müslim Ahmed Tirmizi, Nesai ibni Ceriri Taberi, ibnül Münzir, ibnu Ebi Hatim, Taberani, Hakim, Beyheki şubelerde ibni Abbas’tan tahric etti (Dürrül Mensur: 2/191).
(4) Buhari, Müslim, ibni Cerir Taberi, ibnul Münzir, ibnu Ebi Hatim Beyheki ?uabul İman’da Ebu Saidi Hudri’den tahric etti (Dürrül Mensur: 2/191).
(1) Zayıftır, Darekutni Kebir’de ve Sağir’de, Ebu Nuaym Hilye’de, Kudai ibni Mesud’dan tahric etti (Camius sağir) fakat ibni Hibban doğruladı, birinci yarı sahihtir, Tirmizi Ebu Hureyre’den tahric etti.
(2) Sahihtir, Müslim Ebur RİB’i Hanzel bin Rabi el-Üseydisiy’den tahric etti (Riyasuz salihin S: 80 ve sonrası).
(3) Sahihtir, Bezzar Ebu yala tahric etti, ancak dedi ki:
“Siz ve rabbniz nasıldır?” dediler ki:
“Allah gizli ve aşikarda rabbımızdır” şeklindedir, yine Ebu Nuaym Hilye’de (2/332) tahric etti Haysemi Mecma’da dedi ki: (1/24) Ebu Ya’la’nın adamlarıdır sahih rivayet adamlarıdır.
Dediler ki: Allah gizli ve aşikarda rabbımızdır, buyurdu ki: “Bu sizin için nifaktan değildir” başka bir vecihle Enes’ten1 şöyle dediği rivayet edildi:Rasulullah (s.a.v.)’in ashabı gitti ve dediler ki:
“Helak olduk” buyurdu ki:
“Bu nedir?” dediler ki:
“Nifaktır” buyurdu ki:
“Siz Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın rasulü olduğuna şehadet etmiyor musunuz?” dediler ki:
“Evet (ediyoruz)” buyurdu ki:
“Bu nifak değildir” daha önce geçtiği gibi Hanzala hadisinin manasını zikretti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Konuya Delil Getirilen Hadis:

İddia edilen hadis, zaten zındıklar tarafından uydurulan ve hadisleri ihmal etmek maksadıyla ortaya atılan bir hadistir. Hadis imamları: "Bu hadisi Kur'an'a arzettik ve hadisin Kur'an'a muhalif olduğunu gördük. Çünkü Kur'an'da şöyle denmektedir: 'Peygamber size neyi getirdiyse onu alın, neyden sakındırdıysa onu bırakın".

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4 – Bazı Hadisler Üzerine Getirdiği Şüpheler

Robson devamla şöyle söyler: "Eski ve yeni Ahit'te Hz. Peygamber'e atfedilmiş sözler kolaylıkla fark edilir".[1][15]
Yazarın bu iddiası yeni değildir. Goldziher daha önce bunu "Hadis Üzerine Etüdler" kitabında: "Aynı prosesüs yoluyla eski ve yeni Ahit'teki cümleler Muhammed'in hadisleri haline gelmiştir" diyerek bu tezi savunmuştur ve örnek olarak da İsrailiyatla ilgili rivayetleri göstermiştir.[2][16]
Oryantalist düşünceli yazarların şunu iyi anlaması gerekir; Peygamberlerin ortak özellikleri olduğu kadar ümmetlerine tebliğ ettikleri dinlerin de ortak özellikleri vardır. Ayrıca birbirinin devamı olma özelliğini de taşır. Dolayısıyla ister eski ve yeni Ahit'te, isterse Kuran ve onun açıklayıcısı olan Sünnette olsun, tarihi verilerin, ahlaki kuralların ve eskatoloji yani metafiziğe ait bilgilerin aynısı veya benzerinin bulunması gayet tabiidir. Bunun böyle olması, bu bilgilerin bir kısmı uydurma ve yalan olmuş olsa bile, tamamının bu türden olduğunu göstermez. Bilakis doğru ve sabit olan kısmı birbirini tasdik eder mahiyettedir. Başka bir ifade ile aynı vahyin ürünü olduğunu ortaya koyar.
Eğer Robson bu sözleri ile İslam peygamberinin eski ve yeni Ahit'ten veya İsrailiyattan etkilendiğini dolayısıyla aynı şeyleri söylediğini kastediyorsa bunda yanılıyor. Böylelikle de semavi dinlerin ortak özelliklerini unutmuş görünüyor. Sonra Hz. Peygamberin bizzat kendisi, Kuran'ın söylemediği veya ashabının duyduğu bu gibi İsrailiyata dair rivayetlerin ne tasdik ne de tekzib edilmesini ifade etmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber hakkında böyle bir düşünce söz konusu olamaz. Yazar bu ithamı ile ne kadar taraftar bir oryantalist olduğunu ortaya koyuyor.
Robson çeşitli rivayetleri eleştirerek sözüne şöyle devam ediyor: "Hadislerde Arabistan'ın dışında fethedilcek ve henüz Peygamber zamanında kurulmamış olan şehirlere işaretler vardır. Raşid halifelerle ilgili, Emevi ve Abbasilerle ilgili hatasız işaretler görülmektedir. Kur'an, Peygamberi mucizevi bir şahıs olarak takdim etmemesine rağmen birçok mucize O'na nisbet edilmiştir. Kıyamet öncesi fitneler ve Ahiret ahvali ile ilgili detaylı bilgiler yer almaktadır. Yine cennet ve cehennemle ilgili tafsilatlı tasvirler bulunmaktadır. Batı zihniyetinin bu malzemenin sağlam olarak Peygamberden gelişini kabul etmeyi mümkün görmemektedir".[3][17]
Yazar ve batılı araştırmacıların bu gibi rivayet malzemesini kabul etmeleri zor olsa da Hz. Peygember'e gaybı ve ileriye yönelik haberler verdiğini söyleyen Kur'an-ı Kerim'e[4][18] inanmış insanların bu doğrultuda ileriye yönelik olarak ve eskatolojiye dair Hz. Peygamberin verdiği haberlere inanmaları hiç de zor değildir. Tabiatıyla bununla ilgili rivayet malzemesinin içerisinde, sabit olmayan ve uydurma türünden olan rivayetlerin bulunduğu bir gerçektir. Her nedense bu rivayet malzemesinin Peygamber'e aidiyetini kabul etmeyen yazar aynı rivayetleri ilk tenkid edenin hadis alimleri olduğunu söylemeyi ihmal etmiş görünüyor. Böylelikle oryantalistleri basiretli ve hadis alimlerini ise basiretsiz olarak göstermeye kalkışıyor.
Yazarın bu tavrını hiçbir ilmi haysiyetle bağdaştırmak mümkün değildir. "Kur'an, Peygamberi mucizevi bir şahıs olarak takdim etmemesine rağmen bir çok mucize O'na nispet edilmiştir" derken O'na nisbet edilen mucizelerin sabit olmadığını ve Hz. Peygamber'in mucizevi bir yönü olmadığını vurgulamış oluyor.
Evvela peygamberler, peygamberliklerini isbatlamak için Allah tarafından mucizelerle teyid edildiği bir gerçektir. Hz. Peygamber'in vahiyle muhatab kılındığı Kur'an'ın bir çok ayetinde zikredilmektedir.[5][19]
Örneğin "Ey resülüm, onlara söyle, ben sizin gibi bir beşerim, ancak bana vahyolunuyor" [6][20] ayetinin birinci kısmında Hz. Peygamber'in beşeri yönü zikredilirken ikinci kısmında ise Allah'tan vahiy almasıyla mucizevi yönüne değinilmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in birçok mucizeler göstermesi yanında O'nun en canlı mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. 23 senelik peygamberlik hayatında münkirleri ilzam ve iman ehlinin imanlarını takviye edecek mucizeleri göstermesi peygamberlik açısından gayet tabiidir. Ne var ki, bunlar bizlere rivayet yoluyla gelmiştir. Siyer ve megazi kitaplarında bunları görmek mümkündür. Kaldıki bu mucizelerin çoğu bizlere sahih yollarla ulaşmıştır. Kur'an-ı Kerim ise bunların bazısına değinmiştir. Örneğin "ayı ikiye bölme" mucizesi[7][21], Mirac mucizesi[8][22] bunlardandır.
Görüldüğü gibi yazarın yukarıdaki sözünde sünneti tenkid etme gayreti boşuna ve yersizdir. Kur'an ve sünnetin realitesine uymamaktadır.
Yazar hadis kritiği konusunda Shacht'ın bir değerlendirmesini zikrederek sözünü şöyle bağlar: "J. Shacht, ikna edici bir şekilde isnadların zamanla geliştiğini daha sonraki dönemlere ait olan hadislerin Peygamber'e nisbet edildiğini göstermiştir. Sünnet malzemesinin tümüne bu şekilde bir açıklama getirmeye kendimizi hissetmesek bile daha sonraki dönemlere ait birçok rivayetlerin Peygamber'e nisbet edildiği açık olarak görülmektedir. Bu durum sahih olanı seçecek tatminkar bir kriteri bulmayı zorlaştırmaktadır.".[9][23]
Shacht'ın ortaya attığı bu asılsız iddayı, Mustafa Azami İngilizce yazdığı bir eserinde ilmi bir şekilde cevaplandırmıştır. Daha sonra onun bu eseri dilimize "İslam Fıkhı ve Sünnet, Oryantalist J. Shacht'a Eleştiri" adıyla kazandırılmıştır. Bu cevapları öğrenmek isteyenler bu esere müracaat edebilirler. Şayet Robson, Azami'nin bu eserini okumuş olsaydı yukarıda teyid ederek zikrettiği Shacht'ın teorisini savunmaktan sanırım vazgeçerdi.
Buna ek olarak şunu ifade etmek isterim, Yahudi ahlakından esinlenerek yalanı ve gerçekleri tahrif etmeyi kendilerine prensip edinen Goldziher, Schacht ve Robson gibi kimselerin aynı şeyleri geçmiş İslam toplumları hakkında düşünmelerini belki tabii karşılayabiliriz. Çünkü bundan farklı düşünmeleri zaten beklenemezdi. Lakin biz müslümanlarda durum farklıdır. Bizler her ne kadar o dönemlerde bazı grupların idiolojik, siyasi veya şahsi çıkar gibi birçok nedenlerle birtakım hadislerin Hz. Peygamber'e nisbet ettiklerini kabul etsek bile – kaldi ki bunlar aklanmıştır- Hz. Peygamber'den sonraki tabiin ve tebe-i tabiin dönemlerinde değişik bölgelerde yaşayan samimi ilim tabakalarının, aynı rivayetlerde yalanda birleşip bunları Peygamber'e yamamaları, o insanların karekterine sığmaz ve hem de imkansız görünen bir olaydır. Bir takım rivayetlerin sahih olanından aklanması için tatminkar bir kriter bulmayı Robson zor görmüş olsa bile, oryantalistlerin çalışmalarından çok önce h. III. asrın birinci yarısında imam Buhari ekolü ile başlayan sahih hadisleri aklama hareketinde ortaya konulan kriterler daha sonrakilerine örnek olmuş ve hala bugün bile orijinalliğini korumakta ve hadislerin tesbitinde kullanılmaktadır.
Böylelikle Robson'un ortaya attığı iddiaların altında yatan maksadın, müslümanların zihinlerinde hadis ve sünnet konusunda şüpheler uyandırmak olduğunu görmüş olduk ve izale edilmesine çalıştık. Umarım ki, bu sahadaki çalışmalar daha fazla yoğunlaşır ve müslümanları sünnet konusunda doğru bir anlayışa götürür.

---

[1][15] EI ², C.III, 28.
[2][16] Bkz.: Goldziher, I., Etüdes sur la Tradition Islamique, p. 187, 195, 204-205.
[3][17] EI ², C.III, 28.
[4][18] Bu meyanda bkz.: Cin, 26-27; Rum, 2-5.
[5][19] Bkz.: Enbiya, 108; Hud, 49.
[6][20] Kehf, 120.
[7][21] Bkz.: Kamer, 1.
[8][22] Bkz.: İsra, 1; Necm, 1-18.
[9][23] EI ², C.III, 28

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Teşri'deki Yetkisinin Delilleri:

1) Kur'an Kerimdeki deliller:
a) "Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki, onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe iman etmiş olmazlar"[1][15].
b) "Peygamber size neyi getirdiyse alınız, neyden de kaçındırdıysa ondan sakınınız"[2][16].
c) "Peygamberin emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin isabet etmesinden, veya acıklı bir azaba düçar olmalarından sakınsınlar"[3][17]
d) "İşte bunlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak buldukları ümmi Nebi'ye, Resul'e tabi olanlardır. O Resul (Peygamber), onlara iyiliği emreder, kötülükten de nehyeder; onlara, iyi ve temiz olan şeyleri de helal kılar" [4][18].
e) "Kendilerine kitap verilenlerden Allaa'a ve Ahiret gününe iman etmeyenlerle, Allah'ın ve Resulü'nün haram kıldığını haram saymayanlarla ve hak dini, din edinmeyenlerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın "[5][19].
f) " Allah ve Resulu, bir şeye hükmettikleri zaman, mümin erkek ve mümin kadının kendi işlerinde artık başka bir şeyi seçmeye hakları yoktur... "[6][20]
g) Peygamber (s.a.v.)'in emrettiği ve yasakladığı konularda ona uyma ve itaatın vucubiyyetine delalet eden Kur'andaki naslar, onu beyan ve teyid eden sünnet ile müstakil hüküm getiren sünnet arasında bir ayırım yapmamıştır. Bilakis bazı ayetler bu istiklaliyeti sünnet'e teslim etmektedir.
Örneğin; " Ey İman edenler, Allah'a itaat edin. Peygambere'de itaat edin ve sizden olan ülü'l-emre de..."[7][21].
Bu ayetin tefsirinde et-Tayyibi şöyle der: "Peygamber'e (s.a.v.) itaatin istiklaliyetine işaret etmek için, bu ayeti kerimede; " Peygamber'e de itaat edin" diyerek fiil işareten tekrarlanmış, fakat, "sizden olan ülü'l-emre de" bu işareti tekrarlamamıştır"[8][22]. Özellikle (e) maddesindeki ayeti kerime bu konuda çok açıktır. Bunlardan başka ayeti kerimeler de bu meyanda delil sayılabilir.

2) Sünnetten deliller:

a) Genel Hadisler:
İster teyid eden, ister beyan eden ve isterse müstakil olarak gelsin, sünnetin bağlayıcılığını ispatlayan hadislerin geneli buna delil olmaktadır. Örneğin, "Size sünnetimi tavsiye ediyorum"[9][23] hadisi. Bunların çokluğu bu geneli kesinleştirmektedir.
b) Hususi Hadisler:
Örneğin; " Bana Kur'an ve onunla birlikte misli verildi, karnı tok ve yastığına dayanmış bir adamın; ' Size gerekli olan Kur'andır, onda neyi helal bulduysanız, onu helal ediniz, neyi de haram bulduysanız, onu haram ediniz' demesi yakındır. Allah Rasulu'nun haram ettiği şeyler, Allah'ın haram etmesi gibidir"[10][24].

3) Akli delil:
Madem ki Hz. Peygamber vahyi tebliğde hatadan masumdur, öyleyse sünnetin istiklalen hüküm getirmesi, aklen mani değildir. Ayrıca Cenab-ı hakk'ın Peygamber'e hükümlerini tebliğ etme hususunda hangi yolla olursa olsun, emretmesi mümkündür ki, bu aklen caizdir. Kaldı ki alimlerin ittifakıyla hükümleri tebliğ etme olayı, hem Kur'an, hemde sünnetle fiilen vuku bulmuştur.

---

[1][15] Nisa, 65.
[2][16] Haşr, 7
[3][17] Nur, 63
[4][18] Araf, 17
[5][19] Tevbe, 29
[6][20] Ahzab, 36
[7][21] Nisa, 59.
[8][22] et-Tayyibi,
[9][23] Ebu Davud, *Sünen,* n°4607, İbn Mace, *Sünen,* n°42
[10][24] Ebu Davud, *Sünen,* n°4604 .

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Nebevî Âmiller:

Bu kısma, sünnetin öğrenilmesi, neşri ve sıhhatli şekilde öğrenilip öğretilmesi için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şuurla uyguladığı bir kısım tedbirleri dahil ediyoruz.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İBRAHİM ALEYHİSSELAM

İbrahim (a.s.)'ın, Yüce Allah'a Olan Teslimiyeti ve Kıyamet Gününde İlk Giydirilecek Olanın İbrahim (a.s.) Olması

68) İbn Abbas'tan (r.huma) rivayet edildiğine göre, şöyle dedi: Resûlullah (s.a.s.) Bize hitaben nasihatte bulunmaya koyuldu ve şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Sizler, Allah'ın huzuruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak çıkarılıp haşir olunacaksınız." Sonra (devamla şöyle buyurdu): *"İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iade ederiz. Biz bunu vaad edip üzerimize almıştık. Muhakkak ki yapanlar Biziz." (Enbiya: 21/104) Kıyamet günü de bilin ki, ilk giydirilecek olan kişi İbrahim (a.s.)'dır. ashabımdan bazı kimseler sol tarafa alınırlar. Ben de:*
"Ashabım, Ashabım" diye (yalvarıp) nida ederim. Bana:
"Senin vefatından sonra bunların neler yaptıklarını Sen bilmiyorsun" denildi. Ben de bunun üzerine salih kulun dediği gibi:
"Ben aralarında bulunduğum sürece üzerlerinde bir şahit idim. Beni aralarından aldıktan sonra artık onlar üzerinde gözetleyici Sen oldun. Sen her şeye tam anlamıyla şahitsin. Eğer onlara azap edersen, muhakkak ki, onlar Senin kullarındır ve eğer onları bağışlarsan (yine) muhakkak ki Sen izzet sahibisin, Hakîm olansın." (Maide: 5/117-118) derim. Bana da şöyle denir:
"Bunlar, sen onları terk ettikten sonra hep ökçeleri üzerine geri dönmüş hâlde yaşadılar."[1]
v Buhârî'nin (6526) rivayet ettiği lafiz şöyledir:
"Nebî (s.a.s.) Bize hitaben vaaza başladı ve şöyle buyurdu:
"Tıpkı sizi ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iade ederiz." (Enbiya: 21/104).
Kıyamet gününde ilk giydirilecek olan kimse İbrahim (a.s.)'dır. Ümmetimden bazı kimseler sol tarafa alınırlar. Ben de:
"Ey Rabbim! Ashabım, Ashabım!" diye nida ederim. Allahu Teâlâ da:
"Senden sonra onların neler yaptığını ve nasıl yaşadığını bilmiyorsun" diye buyurdu. Bunun üzerine ben de salih kulun dediği dedim: "Ben aralarında bulunduğum sürece üzerlerinde bir şahit idim. Beni aralarından aldıktan sonra artık üzerinde gözetleyici sen oldun. Sen her şeye tamamıyla şahitsin. Eğer onlara azap edersen, şüphesiz ki, onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlayacak olursan, şüphesiz ki, onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlayacak olursan, şüphesiz ki Sen izzet sahibisin, Hâkimsin." (Mâide: 5/117-118)

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Müslim (2860) rivayet etmiştir. (inşallah) ileride gelecek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

229) Pazartesi – Perşembe Orucu

Bu iki bölümdeki on hadisten, Rasulullah'ın doğduğu peygamber olduğu ve vahyin ilk geldiği günün Pazartesi olduğunu, amellerin Pazartesi ve Perşembe günleri Allah'a arzedildiğini, Rasulullah'ın her aydan üç gün oruç tutmayı, kuşluk ve vitir namazını tavsiye ettiğini ve bu üç günlük orucu herhangi bir günde tuttuğunu ve kameri ayların 13, 14, 15.'inde tutulmasını emrettiğini ve kendisinin de bizzat bu günlerde tuttuğunu öğreneceğiz.[1]

1258. Ebû Katâde *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e pazartesi günü oruç tutmanın fazileti soruldu. O da şöyle buyurdu:
"O gün, benim doğduğum, peygamber olduğum (veya bana vahiy geldiği) gündür."[2]

1259. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Pazartesi ve perşembe günleri ameller (Allah'a) arz olunur. Ben, oruçluyken amellerimin arz olunmasını isterim."[3]

1260. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pazartesi ve perşembe günleri orucuna özen gösterirdi.[4]

* Amellerin haftada iki sefer Allah'a arzolunduğu ve cennetin kapılarının da aynı günler açıldığı[5] gerçeğine dayanarak bu günleri oruçlu geçirmek nafile ibadetler cümlesinden olarak güzel görülmüştür. Böylece sadece Ramazana aid olmaksızın diğer günlerde de oruç tutulup hem fakir fukaranın hali göz önünden uzak tutulmamış hem de açlığa karşı direncimizi kontrol altında tutmuş oluruz.[6]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 366.
[2] Müslim, Sıyâm 197, 198.
[3] Tirmizî, Savm 44. Ayrıca bk. Müslim, Birr ve's–sıla 36 (ancak burada oruçla ilgili kısım yer almamaktadır); Nesâî, Sıyâm 70.
[4] Tirmizî, Savm 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd 60; Nesâî, Sıyâm 70; İbni Mâce, Sıyâm 42.
[5] Müslim, Birr ve's-Sıla, 35.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 366.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

310) Mescidde Gürültü Yapmanın Kerâheti (Mescidde Tartışmak, Yüksek Sesle Konuşmak, Yitik Soruşturmak, Mal Alıp Satmak, Ev Kiralamak Gibi Birtakım Faaliyetlerde Bulunmanın Mekruh Olduğu)

Bu bölümdeki beş hadis-i şeriften mescidlerde yitik soruşturan kimselere beddua edilmesi gerektiğini, mescidde alışveriş yapana da yine beddua edilerek karşılık verilmesi gerektiğini, mescidlerde şiir okumanın yasak olduğunu, Hz. Ömer'in mescidde yüksek sesle konuşan iki kişiye kızarak "Canınızı yakacaktım" dediğini öğreneceğiz. [1]

1700. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Kim, mescidde yitiğini soruşturan bir kimseyi duyarsa, 'Allah onu sana buldurmasın' desin. Zira mescidler yitik araştırmak için yapılmamıştır."[2]

* Rasûlullah'ın mescidde kayıp soruşturana "Allah onu sana buldurmasın" diye beddua ediyor ve gerekçesini de söylüyor. Mescidlerin kuruluş amacı dışında kullanılmaması (1700. Hadis) gereğini vurguluyor. Bugünkü Cuma ve bayram namazlarındaki kalabalık o gün her vakitte Medine mescidinde bulunuyordu. Kayıp ilanı ve ticari işlerde hedefe ulaşma şansı çok yüksek olmasına rağmen bu yasaklama getirilmişti. [3]

1701. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mescidde mal alıp satan kimseyi gördüğünüz zaman, 'Allah kazandırmasın' deyiniz. Mescidde yitik soruşturanı gördüğünüzde de 'Allah sana onu buldurmasın' deyiniz."[4]

* Yitik aramanın yanısıra alışveriş yasağı da ilave edilen bu hadisle buna rağmen ticaret yapmak isteyen kimselere "Allah bu ticaretinde seni kazandırtmasın" diye beddua edilmesini tavsiye ediyor. [5]

1702. Büreyde *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam mescidde yitiğini soruşturuyor ve "Kırmızı devemi gören var mı?" diyordu. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Bulamaz ol! Mescidler ne için yapılmışlarsa ancak o maksatlarla kullanılacak mekanlardır" buyurdu.[6]

* Kırmızı devesini soruşturan kimseye *"Bulamaz ol"* diye tepkisini gösteren Peygamberimiz mescidlerin ne maksatla kullanılacağını da bildirmiştir. Bu durum onun sözü ile yaşantısı arasındaki uyumun göstergesi olması yanında yapılan münasebetsiz işin affedilecek gibi olmadığını da göstermektedir. Çok nadir hallerde beddua ettiğini bildiğimiz Efendimizin bu olaydaki tavrı cami müessesine gerekli önemin verilmesini de değişik bir şekilde ortaya koymaktadır. [7]

1703. Amr İbni Şuayb'ın babası aracılığı ile dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, mescidde alış–veriş yapmaktan, yitik soruşturmaktan ve şiir okumaktan insanları menetmiştir.[8]

* Bu hadiste de yitik soruşturma ve alışverişin yanısıra şiir okumanın da dahil edildiğini görüyoruz. Mescidde daima namaz kılan, Kur'an okuyan ve değişik zikirlerle meşgul olan kimseler olabilir. Bu insanları rahatsız edecek her türlü davranış yasaklanmıştır. Sokak ve caddelerde yapılması gereken işlerin mescidde yapılması yasaklanmıştır. Peygamberimiz mescidde itikafta iken ashabın yüksek sesle Kur'an okuduklarını duyup *"Birbirinize sesinizi yükselterek eziyet etmeyin"* uyarısında bulunmuştur.[9] Başka bir rivayette, *"Okurken sesinizi yükseltip birbirinizi rahatsız etmeyiniz"* buyurmuştur.[10]
Abdullah ibni Mesud mescidde yüksek sesle salevat ve kelime-i şehadet getirenlere, "Biz Rasûlullah zamanında böyle yapmazdık. Sizler bid'at ortaya koyuyorsunuz" diye kızmıştır.[11]
Yani mescidde namaz kılan, Kur'an okuyan kimselere rahatsızlık verecek şekilde va'z ve değişik sesleri yükseltmek caiz değildir. Bid'attır.
Mabed artistleri diyebileceğimiz kimselerin korolar halinde mescidde gürültü yapmaları hoş değil, bid'attır. Dini bir zaruret olmaksızın camilerin ve minarelerin kullanılması mahzurludur. [12]

1704. Ashâbtan es–Sâib İbni Yezîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Mesciddeydim, biri bana taş attı. Baktım Ömer İbni'l–Hattâb *radıyallahu anh*. Yanına varınca bana:
– Git şu iki kişiyi bana getir! dedi. Gidip adamları getirdim. Onlara:
– Nerelisiniz? diye sordu.
– Tâifliyiz, dediler. Bunun üzerine:
– Eğer Medineli olsaydınız, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidinde sesinizi yükselttiğiniz için canınızı yakmıştım, dedi.[13]

* İlk dört hadiste Peygamberimizin tavrını gördük. Burada da Hz. Ömer'in sükûneti bozan kimselere bağırıp seslenerek değil, bir taş atarak ve sessizce çağırtıp Medineli olmadıklarını anlayınca sözle uyarı ile yetiniyor. Değilse ceza vereceğini de bildiriyor. Cami dışında yapılacak işler camiye taşınmamalı. Cami görevlileri ve cemaat, camide nasıl davranılması gerektiğini öğrenmeleri gerekir. [14]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 497.
[2] Müslim, Mesâcid 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 21; İbni Mâce, Mesâcid 11.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 497.
[4] Tirmizî, Büyû' 75. Ayrıca bk. Muvatta', Sefer 92.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 497.
[6] Müslim, Mesâcid 80, 81. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 11.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 497.
[8] Ebû Dâvûd, Salât 214, Tirmizî, Büyû' 75. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 22; İbni Mâce, Mesâcid 5.
[9] Ebu Davud, Tatavvu, 25.
[10] İbni Mace, Mesacid, 5.
[11] El-Menhel, IV, 89.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 497-498.
[13] Buhârî, Salât 83.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 498.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

57) Kanaat Tok Gözlülük Ve Orta Yolu Seçmek (Kanaat, Tok Gözlülük, Geçimde Orta Yolu Seçmek, İnfâk Etmek Ve Zorda Kalmadıkça Dilenmeyi Kötülemek)

Bu bölümdeki dört ayet ve on altı hadisten, her canlının rızkının Allah'a aid olduğunu, sadakanın kimlere verileceğini, cimrilik ve israfcılığın ikisinin de kötü olduğunu, orta yolu tutmak gerektiğini, insanlar ve cinlerin sadece kulluk ve ibadet için yaratıldıklarını, bu yüzden Allah'ın insan ve cinler topluluğundan hiçbir rızık istemeyip sadece kulluk istediğini, gerçek zenginliğin mal çokluğu ile olmayıp gönül zenginliğiyle olacağını, müslüman, geçimi yeterli kanaatkar kimsenin kurtulduğunu, dünya malını hırs göstermeksizin elde edene bereket verileceğini, göz dikerek hırs ile alınırsa bereketi olmayacağını, Rasulullah (s.a.v.)'in ve ashabının savaşlarda ne sıkıntılar çektiklerini, kanaatkar olmanın iyi olduğunu, istemekten sakınanları Allah'ın iffetli kıldığını, halka karşı tok gözlü davranmak isteyenleri de Allah'ın insanlara muhtaç olmaktan kurtardığını, dilenmemek gerektiğini, zorla alınan şeylerde bereket olmadığını, dilenciliğin ne kadar kötü olduğunu, veren elin alan elden üstün olduğunu, mal biriktirmek için dilenen kimsenin kor istemiş olduğunu, dilenmenin yüz karası olduğunu kişinin dilenmekle kendisini lekelediğini, ihtiyacını insanlara açanın ihtiyacının kapanmayacağını, ihtiyacını Allah'a açanın ise Allah'ın rızık vermesiyle ödüllendirileceğini, bir şey istememeye söz verilirse cennetin garanti edildiğini, dilenmenin kimlere helal olduğunu, miskin ve yoksul kime denir? Onları öğrenmiş olacağız. [1]

"Yer yüzünde yaşayan hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın." (Hud: 11/6)
"Sadakalarınızı şu fakirlere verin ki, Allah yolunda savaş için bedenî ve fikrî çabalarıyla kapanıp kalmışlardır. Yer yüzünde rızık aramak için çıkıp dolaşamazlar. Onlar yüz suyu dökmediklerinden; durumlarını bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları görünce yüzlerinden tanırsın. Çünkü onlar yüzsüzlük ederek, insanlardan istemezler. Onlara ne iyilik yaparsanız, doğrusu Allah hepsini bilir." (Bakara: 2/273)
"Ve onlar ki, harcadıkları zaman, ne saçıp savururlar, ne de cimrilik yaparlar bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar." (Furkan: 25/67)
"Ve iyi bilin ki, ben insanları ve cinleri ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ve ben onlardan ne rızık istiyorum, ne de beni doyurmalarını." (Zariyat: 51/56-57)

523. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur."[2]

* Maddi beklentilerin esiri olmamak için gönül tokluğu gereklidir. Dünya elimizde olmalı ama kalbimize girmemelidir. Gönlü tok olmayan ne kadar zengin olursa olsun fakirdir. Mal kazanma hırsı insanı sınır tanımazlığa götürür. [3]

524. Abdullah İbni Amr *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah'ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur."[4]

525. Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (mal) istedim, verdi. Bir daha istedim, yine verdi. Tekrar istedim, tekrar verdi. Sonra şöyle buyurdu:
– *"Ey Hakîm! Gerçekten şu mal çekici ve tatlıdır. Kim onu hırs göstermeksizin alırsa, o malda kendisine bereket verilir. Kim de ona göz dikerek hırs ile alırsa, o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi, yiyip yiyip de bir türlü doymayan obur gibidir. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır."*
Hakîm diyor ki, bunun üzerine ben:
– Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece senden başka kimseden bir şey kabul etmeyeceğim, dedim.
Gün geldi, Hz. Ebû Bekir, Hakîm'i kendisine ganimet malından hisse vermek için çağırdı. Fakat Hakîm, onu almaktan uzak durdu. Daha sonra Hz. Ömer, kendisini bir şeyler vermek için davet etti. Hakîm yine kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer:
– Ey müslümanlar! Sizi Hakîm'e şahit tutuyorum. Ben kendisine şu ganimetten Allah'ın ona ayırdığı hissesini veriyorum, fakat o almak istemiyor, dedi.
Netice itibariyle Hakîm, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra, ölünceye kadar kimseden bir şey kabul etmedi.[5]

* İstememek en büyük fazilettir. Başkalarının ellerindekine göz dikmek müslümana yakışmayan düşük bir tavırdır. [6]

526. Ebû Bürde'den, Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh'ı*n şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bir savaşa çıkmıştık. Altı kişilik bir grup olarak biz nöbetleşe bir deveye biniyorduk. Ayaklarımız delindi. Benim de ayaklarım delinmiş ve tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Ayaklarımıza böyle bez parçaları bağladığımız için o savaşa Zâtürrikâ' ismi verildi.
Ebû Bürde diyor ki; "Ebû Mûsâ bunları söyledi sonra da yaptığından hoşlanmadı ve; "*Bunları söylemekle hiç de iyi etmedim*" diye pişmanlığını dile getirdi.
Ebû Bürde, Ebû Mûsâ'nın bu tavrını, "Herhalde o bunu, yaptığı bir yiğitliği ifşâ etmiş olduğu için hoş görmedi" diye yorumladı.[7]

* Ashap ne zor şartlar altında ve büyük fedakarlıklarla İslam'a hizmet etmişlerdir. Mal ve mülke karşı tok gözlü olmak gerektiği gibi şan ve şöhrete karşı da tenezzül etmemek gerekir. [8]

527. Amr İbni Tağlib *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ganimet malları – ya da esirler– getirilmişti. O bunları kimine verip kimine vermemek suretiyle dağıtmıştı. Mal vermediği kişilerin ileri geri söylendikleri kendisine ulaşınca, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu:
"Allah'a yemin ederim ki, ben kimilerine veriyor, kimilerine vermiyorum. Aslında mal vermediğim kimseler, verdiklerimden bence daha sevgilidir. Ben bazı kimselerin kalbinde sabırsızlık ve tama' gördüğüm için veririm. Bazı kimseleri de, Allah'ın kalblerinde yarattığı kanaat ve hayırla baş başa bırakırım. Amr İbni Tağlib de bunlardan biridir."
Amr İbni Tağlib der ki, "Vallahi Hz. Peygamber'in hakkında söylediği bu söz, benim için bütün dünyaya bedeldir."[9]

* Kanaat en büyük zenginliktir. [10]

528. Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır. Harcamaya, geçimini üstlendiklerinden başla! Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Dilenmekten sakınmak isteyenleri, Allah iffetli kılar. Halka karşı tok gözlü davranmak isteyenleri de Allah, insanlara muhtaç olmaktan kurtarır."[11]

529. Ebû Abdurrahman Muâviye İbni Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dilenmekte ısrar etmeyiniz. Allah'a yemin ederim ki, sizden biri benden bir şey ister de, hoşuma gitmemesine rağmen, benden bir şey koparırsa, verdiğim malın bereketini görmez."[12]

* Israrla dilenerek elde edilen malın kimseye hayrı olmaz. İstemeden verileni almak sakıncalı değildir. [13]

530. Ebû Abdurrahman Avf İbni Mâlik el–Eşca'î *radıyallah anh* şöyle dedi:
Biz dokuz, veya sekiz yahut yedi kişilik bir grub Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*in yanında oturuyorduk. Bize:
– *"Allah'ın elçisine bîat etmez misiniz?"* buyurdu. Oysa biz, yeni bîat etmiştik. Bu sebeple:
– Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana bîat ettik ya! dedik. Sonra tekrar:
– *"Allah'ın elçisine bîat etmeyecek misiniz?"* buyurdu.
Bu defa bîat için ellerimizi uzatarak:
– Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana bîat etmiştik. Şimdi ne üzerine bîat edeceğiz? dedik.
– *"Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak, itaat etmek* – sesini alçaltarak bir cümle söyledi ve – *kimseden bir şey istememek üzere*

bîat edeceksiniz!" buyurdu.
Avf İbni Mâlik diyor ki: Yemin ederim ki bu gruptan bazılarını görürdüm; kamçısı yere düşerdi de kimseden onu kendisine vermesini istemezdi.[14]

* Peygamberimiz ashabını istememeye alıştırmıştır. Gerçek müslüman kendi yağıyla kavrulup kimseden bir şey beklemeyen kimsedir. [15]

531. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İçinizden birilerinin, yüzünde bir parça et bile kalmamış olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkacağı güne kadar dilencilik aranızda sürüp gidecektir."[16]

* Dilenciliği sanat haline getirenlerin kıyamet gününde hiçbir itibarı olmayacaktır ve yüz karası olacaktır. İslam ve insan onuru dilenmeye manidir. [17]

532. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minber üzerinde iken sadaka vermekten, dilenmeyip iffetli yaşamaktan bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur:
"Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır. Üstteki el, veren; alttaki el ise, dilenip alan eldir."[18]

* Fakir dilenmemeli, yardım yerine iş istemelidir. [19]

533. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mal biriktirmek için dilenen, gerçekte kor istiyor demektir. Artık ister az, ister çok dilensin."[20]

* Mal biriktirmek için dilenmek ateş toplamak demektir. Peygamberimiz dilenciliği şiddetle yasaklamıştır. Müslüman izzet ve şerefini korumalıdır. [21]

534. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dilenmek, yüz karasıdır. Kişi dilenmek suretiyle kendi yüzünü lekeler. Sadece devlet başkanından hakkını istemesi ya da zaruret sebebiyle dilenmek böyle değildir."[22]

* Zaruret derecesindeki sıkıntıyı atlatmak için bir sefere mahsus istemek mahzurlu değildir. Dilencilik yüz karasıdır. [23]

535. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim ihtiyaç içine düşer de bunu insanlara açarsa, ihtiyacı kapanmaz. Kim de ihtiyacını Allah'a arzederse, Allah'ın, hemen veya ileride o kimseye rızık vermesi umulur."[24]

* Bu hususta Nisa: 4/32, Yunus: 10/107, Talak: 65/2-3 ayetlerine bakınız. Allah'a tam güven beslemek lazımdır. Dua kulluğun gereği ve özüdür. Kişi her şeyi Allah'tan istemelidir. Bkz Fatiha: 1/5. [25]

536. Sevbân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Kim bana, halktan hiçbir şey dilenmeyeceğine dair söz verirse, ben de ona cenneti garanti ederim"* buyurdu. Bunun üzerine
– Ben söz veriyorum, dedim.
Râvi diyor ki, Sevbân hiç kimseden hiçbir şey istemiyordu.[26]

* Halktan hiçbir şey istemeyen cennete girmeye hak kazanır. Sevban bu konuda örnek olan bir sahabidir. [27]

537. Ebû Bişr Kabîsa İbni'l–Muhârik *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Yüklendiğim bir kefâlet borcu yüzünden Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e başvurdum. Bana;
– *"Bekle biraz. Sadaka malı gelsin, ondan sana verilmesini emrederiz!"* dedi. Sonra da şöyle buyurdu:
– *"Ey Kabîsa! Dilenmek yalnızca üç kişi için helâldir:*
Kefâlet üstlenen kişi ki, borcunu ödeyinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra dilenmekten vazgeçer.
Bütün mal varlığını yok eden büyük bir felâkete uğramış kişinin geçimini yoluna koyacak kadar –yahut ihtiyacını giderecek kadar– dilenmesi helâldir.
Hakkında, kendisini tanıyanlardan aklı başında üç kişinin "filan fakir düştü" diyecekleri kadar fakr u zarûrete uğramış kişinin geçimini temin edecek kadar dilenmesi helâldir. Ey Kabîsa! Bu hallerin dışında dilenmek haramdır, dilenen haram yemiş olur."[28]

* Bu üç şık dışında istemek, dilenmek haramdır. Zenginler dilenen kimseleri o işten vazgeçirmek durumunda olmalılar. Yüksek meblağlar verip o kişinin dilenciliğine son vermelidirler. [29]

538. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Miskin, bir iki lokma veya bir iki hurma için kapı kapı dolaşan kimse değildir. Asıl miskin, ihtiyacını karşılayacak bir şeyi bulunmadığı halde, durumu bilinmediği için kendisine sadaka verilemeyen ve kendisi de kalkıp insanlardan bir şey istemeyen kimsedir."[30]

* Utandığı için iffetli davranıp kimseye el açmayan fakir, üstün sıfatlı insandır. Sadaka ve yardımları ehline vermeye çalışmak gerekir. [31]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 183.
[2] Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 130. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 40; İbni Mâce, Zühd 9.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 183.
[4] Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 35.
[5] Buhârî, Vasâyâ 9, Cihâd 27, Zekât 47, 50, Humus 19, Rikak 7, 11; Müslim, Zekât 96. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26, Zühd 41; Nesâî, Zekât 50, 80, 93; İbni Mâce, Fiten 19.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 184.
[7] Buhârî, Meğazî 31; Müslim, Cihâd 149.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 184.
[9] Buhârî, Cum'a 29, Humus 19, Tevhîd 49.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 184.
[11] Buhârî, Zekât 18, Vasâyâ 9, Nafakât 2; Müslim, Zekât 95. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 39; Nesâî, Zekât 53, 60.
298'de geçmiş, açıklama orada verilmişti.
[12] Müslim, Zekât 99.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 185.
[14] Müslim, Zekât 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 27; Nesâî, Salât 5; Bîat 18; İbni Mâce, Cihâd 41.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 185.
[16] Buhârî, Zekât 52; Müslim, Zekât 103, 104.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 185.
[18] Buhârî, Zekât 18, 50; Müslim, Zekât 94, 95, 96, 97, 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28. Tirmizî, Zühd 32, Kıyâmet 39; Nesâî, Zekât 50, 52, 53, 93.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 185.
[20] Müslim, Zekât 105. Ayrıca bk. İbn Mâce, Zekât 25.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 186.
[22] Tirmizî, Zekât 38. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 93.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 186.

[24] Ebû Dâvûd, Zekât 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 18.
[25] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 186.
[26] Ebu Davud, Zekat 27.
[27] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 186.
[28] Müslim, Zekât 109. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 26; Tirmizî, zekât 23; Nesâî, Zekât 80.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 186.
[30] Buhârî, Zekât 25; Tefsîru sûre (2) 18; Müslim, Zekât 101, 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76.
266'da geçmişti.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 187.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- "Usûl"le İlgili Te'lifler

Usûl'le ilgili prensipler sahâbe devrinde görülmeye başlamıştır. Tabiîn devrinde ise daha da gelişmiş, İmam-ı Azam örneğinde olduğu üzere istikrarını bulan prensiplerden hareketle fıkıh tedvîn edilecek hâle gelmiştir. Usûl-i Fıkıh kitapları -meselâ Usûl-i Serahsî- tedkîk edilecek olsa İmam Azam (V. 150/767) zamanına kadar takarrur etmiş ve onun müstenedâtı olan -hadîse müteallik- birçok prensip ve kaideyi görmek mümkündür. İmam Şâfiî (V.204/819) zamanında daha da gelişmekten öte, sistematize edilip yazıya geçirildiğini görürüz. Nitekim Şâfiî Hazretleri (radıyallahu anh)'nin er-Risâle adlı te'lifi ilk usûl-i fıkıh olduğu kadar ilk usûl-i hadîsdir de.
Ancak muhaddisler, usûl-i hadîsle ilgili bahislerin üçüncü asır boyunca da artmaya devam edip, ıstılahların dördüncü asırda olgunlaştığını ve ilk müstakil te'lifin bundan sonra ortaya çıktığını kabûl ederler.[1]
Hadis metinlerinin hadis kitaplarında bir araya getirilmesi, temelde "sahih" hadisleri tesbit amacından kaynaklanmaktaydı. Bu tesbit çalışmaları da belli kaidelere göre yapılıyordu. Bazıları kabul edilirken bir kısmı da güvenilir bulunmuyor ve reddediliyordu. Ne var ki bu tesbit, red ve kabullere esas teşkil eden kaideler (usûl) belli kitaplarda toplanmış değildi. Kaidelerin biliniyor ve uygulanıyor olması yeterli görülmekteydi. Hadis metinlerinin bu uygulanan canlı kaidelere göre tesbitinden sonra, geleceğin araştırıcılarına hadis edebiyatının hangi kaidelere göre oluşturulduğunu anlatma görevi de yerine getirilirdi. Nitekim bu da geciktirilmemiş, Kütüb-i Sitte dönemini takip eden yıllarda usûl edebiyatı da müstakil mahsullerini vermiştir.
Ancak yine bu arada hatırlanması uygun olan bir durum söz konusudur. O da -müstakilen olmasa bile- bazı hadis usûlü kaideleri daha önceki kaidelere ait eserlerde yer almıştır. Meselâ İmam Şafiî'nin er-Risale'si, Ahmed b. Hanbel'in, kendisine sorulan suallere verdiği cevaplar, Müslim'in Sahih'ine yazdığı mukaddime, Ebu Davud'un Mekkelilere yazdığı mektup, Tirmizî'nin Cami'i ve sonundaki Kitabu'l-İlel'i bu konuda ilk anda sayılabilecek eserlerdir. Yine Buhari'nin üç Tarih'i cerh ve ta'dil bilgilerinin değerlendirilmeleri de hadis usûlü kaidelerinin alt kaynaklarıdır. [2]
Mustalahu'l-hadis de denilen Hadis usûlü ilmine dair bir çok kitap yazılmıştır. Bu kitaplardan en önemlileri şunlardır[3]:

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/479
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, 162; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 82.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIRK DOKUZUNCU HADİS

ALLAH'A TEVEKKÜL VE RIZIK

Ömer bin Hattab (r.a.)'dan Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer siz Allah'a hakkıyla tevekkül etseniz, kuşları rızıklandırdığı gibi sizi rızıklandırır, kuş aç gider tok gelir" imam Ahmed, Tirmizi, ibni Mace, ibni Hibban ve Hakim rivayet etti, Tirmizi dedi ki: Hasen, sahihtir.1
Bu hadisi onların hepsi Abdullah bin Hübeyre rivayetinden tahric etti, Temim el Ceyşani işitti, Ömer binHattab (r.a.)'ın Peygamber (s.a.v.)'den hadisini işitti, Ebu Temim ve Abdullah bin Hübeyre'nin ikisinede Müslim tahric etti, ikisini bir çok kişi güvenilir gördü, Ebu Temim Peygamber (s.a.v.)'in hayatındayken doğdu, Ömer (r.a.) zamanında Medine'ye hicret etti, bu hadis ibni Ömer'den2 rivayet etti, o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti, fakat isnadında hali bilinmeyen vardır. Ebu Hatim er-Razi dedi ki:3 Bu hadis tevekkülde asıldır, kendisiyle rızkın celbedildiği sebeblerin en büyüğündendir, Allah azze ve celle buyurdu ki: (Kim Allah'tan korkarsa onun için çıkış ihsan eder ve ummadığı yerden onu rızıklandırır, kim Allah'a tevekkül ederse, O ona yeter.) (Talak:65/2-3)) Peygamber (s.a.v.) bu ayeti Ebu Zer'e okudu ve ona buyurdu ki: "Eğer insanların hepsi bunu kullansa onlara yeter."5 ve tevekkülü gerçekleştirirseler din ve dünya maslahatlarına yeter. İbni Abbas'ın: "Sen Allah'ın (dinini) koru ki, Allah da seni korusun"6 hadisinin şerhi esnasında bu mana üzerine kelam edilmişti.

(1) Zehebi Mizanul itidal de dedi ki: (3/333-334): Ğassan bin Bürzin'in tercemesi esnasında: Onu zayıf gören birini görmedim, ibni Main güvenilir gördü, Hasan bin Süfyan'ın müsnedin de Enes'ten rivayet edilen onun münker bir hadisini gördüm ve hadisini zikretti.
(1)Hadis sahihtir, Ahmed, Tirmizi (2345), Nesai, ibni Mace ve Hakim tahric etti ve doğruladı, ibni Mübarek, Beğavi, Kudai, ibni Ebid'dünya tevekkülde tahric etti, ibni Hibban doğruladı. (Camiul usul: 10/531, Camius sağir ve Feyzul kadir).
(2) Ebu Nuaym tarihu Esbehan'da tahric etti.
(3) İlel kitabına bak: 2/112.
(5)Sahihtir, Ahmed, Hakim tahric etti ve doğruladı, ibni Mirdeveyh ve Beyhaki Ebu Zer'den tahric etti (Dürrül Mensur: 6/355).
(6)O geçmiş on dokuzuncu hadistir.
Selefin bazısı dedi ki:Kalbindeki güzel tevekkülünü bilmesi tevessül olarak sana yeter, kullarından niceleri vardır ki işini ona havale etti, tasasına o yetti sonra şunu okudu: (Kim Allah'tan korkarsa ona çıkış ihsan eder ve onu ummadığı yerden rızıklandırır) Tevekkülün hakikatı: Dünya ve ahiret işlerinin hepsinde faydaları celbetme ve zararları def etme hususunda Allah azze ve celleye kalbin güveninin sadık oluşudur, işlerin hepsini ona havale etmektir, ondan başkasının vermeyeceğine, engel olmayacağına zarar ve fayda ondan başkasının veremeyeceğine hakiki iman etmektir.
Said bin Cübeyr dedi ki: Allah'a tevekkül imanın toplayıcısıdır.1 Vehb bin Münebbih dedi ki: En uzak hedef tevekküldür. Hasan dedi ki: Kulun rabbine tevekkülü Allah'ın kendisinin güvencesi olduğunu bilmesidir. İbni Abbas hadisinde Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "İnsanların en kuvvetlisi olmak kimi sevindirirse Allah'a tevekkül etsin."2 Ondan (ibni Abbas'tan) Peygamber (s.a.v.)'in duasında şöyle dediği rivayet edildi: "Allah'ım senden sana doğru tevekkülü istiyorum."3 Diyordu ki: "Allah'ım beni sana tevekül edipte senin kafi geldiğin kimseden kıl."4
S: 357 Bilki tevekkülün gerçekleştirilmesi güç yetirilen Allah'ın takdir ettiği ve sünnetinin yaratma noktasında cereyan ettiği sebeblere çalışmaya (yapışmaya) zıt değildir, çünkü Allah tevekkülü emirle birlikte sebebleri yerine getirmeyi de emretti, azalarla sebeblere koşmak ona itaattır, kalb ile ona tevekkül ona imandır Allah Teala buyurdu ki: (Ey iman edenler tedbirinizi alın) (Nisa: 4/71) ve buyurdu ki: (Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın) (Enfal: 8/60) ve buyurdu ki: (Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin) (Cuma: 62/10) Sehlet Tüsteri dedi ki: Kim harekete dil uzatırsa: Yani çalışma ve kazanmaya dil uzatırsa, muhakkak sünnete dil uzatmıştır, kim tevekküle dil uzatırsa muhakkak imana dil uzakmıştır.4 Tevekkül Peygamber (s.a.v.)'in hali, kazanmak onun sünnetidir, kim onun halini işlerse sünnetini de terketmesin.
Sonra kulun yaptığı ameller üç kısımdır:Birincisi: Allah'ın kullarına emrettiği itaattır ki, onu cehennemden kurtuluş ve cennete giriş için sebeb kılmıştır. Bu Allah'a hakkında tevekülle birlikte ve buna yardım taleb etmekle birlikte mutlaka yapılması gereklidir, çünkü onun yardımı olmadan (insanın) gücü ve kuvveti yoktur, dilediği olur, dilemediği olmaz, kim bunda birşey eksik yapsa dünya ve ahirette şeran ve takdiren cezayı hakeder. Yusuf bin Esbat dedi ki:Deniliyordu ki kendisini ancak ameli kurtaracak adamın ameli gibi amel yap, ancak kendisine takdir edilmiş olanın nisabet edeceği adam gibi de tevekkül et.5 İkincisi: Allah'ın dünyada cereyan ettirdiği ve kullarına emrettiği adettir, açlık anında yemek, susuzluk anında içmek, sıcaktan dolayı gölgelenmek, soğuktan dolayı ısınmak gibi. Yine bunun sebeblerine de kulun yapışması farzdı, kullanmaya gücü yetmekle birlikte kim bunda taksir edip terkinden dolayı zarar görse o ifrat etmiştir, cezaya müstehaktır, fakat Allah Teala başkasının güç yetiremeceği şeye bazı kullarını kuvvetlendirir, kendisine özel kuvveti gereğince amel etse bundan dolayı ona bir sıkıntı yoktur.

(1) İbnu Ebiddünya, Ebu Nuaym Hilye de: (3/274) tahric etti.
(2)Hadis zayıftır, ibnu Ebiddünya tahric etti senedinde Abdurrahman bin Zeyd ve babası var ikisi de zayıftır, Hakim, Abdullah bin Ahmed Zevaid'uz Zühd'de, Ebu Nuaym Hilye'de (3/218) tahric etti senedinde Hişam bin Ziyad Ebil Mikdad var o metrüktür, Lafzı: "Kim insanların en kuvvetlisi olmayı severse."
(3) Hadis zayıf, mudaldır, ibnu Ebiddünya Tevekkül'de, Ebu Nuaym Hilye'de: (8/224) Evzai tarikiyle şöyle dediğini tahric etti: Peygamber (s.a.v.)'in duasındandır: "Allah'ım sevdiğin amellere senden tevfik istiyorum, sana doğru tevvekül ve sana hüsnü zan istiyorum." Hüseynel-Cufi bununla yalnız kaldı.
(4) Zayıftır Enes bin Malik'te ibnu Ebi'ddünya tahric etti, senedinde Halid bin Makduh (veya Mahduc) var ibnu Ebi Hatim hakkında: O birşey değildir dedi Nesai: Metrüktür dedi (Mizanul itidal: 1/242).
(4)EbuNuaym Sehl bin Abdullah et-Tüsteri'de Hilye'de tahric etti (10/195)Lafzı: "Kim tevekküle ta'nederse imana ta'netmiştir kim kazanca ta'nederse sünnete ta'netmiştir."
(5)Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti: 8/239-240.
Bunun için Peygamber (s.a.v.) orucunda isal yapıyordu (sahursuz peşpeşe tutmak) ve bundan ashabını nehyediyordu ve onlara buyuruyorduk: "Ben sizin gibi değilim, ben yedirilirlyor ve içiriliyorum."1 bir rivayettede: "Ben rabimin katında oluyorum, o beni yediriyor ve içiriyor."2 bir rivayette de: "Benim bir yemek yedirenim ve içirenim var."3 Zahir olan bununla murad etti ki:Allah kalbine belli bir zaman yemek ve içmeye ihtiyaç duymayacak şekilde kalbine kutsi fetihle kazandıracak ilahi ihsanlar, rabbani marifetler kazandıracak gıda veriyor ve onu kuvvetlendiriyor. ?airin dediğigibi:
Onun sözleri vardır hatırlaması içecekten alıkoyuyor ve azık almaktan oyalıyor senin yüzün hakkı için onun nuru var sefer vaktin onunla aydınlanırsın arkasında develeri şarkıyla süren vardır.
Yürüme yorgunluğundan şikayet ederse ona hızlı yürüyüş iade eder o iade anında hayat bulur. Seleften çoğunun yeme ve içmeyi terketme üzerine başkalarında olmayan kuvvet vardı ve bununla zarar görmüyorlardı. İbnuz Zübeyr arka arkaya iftarsız sekiz gün oruç tutuyordu. Ebul Cevza' yedi gün peşpeşe iftarsız sahursuz tutuyordu, sonra koyunun ayak kemiğini alıyor neredeyse kırıyordu.
İbrahim et Teymi iki ay sadece tatlı şerbeti içmesi dışında birşey yemiyordu. Haccac bin Feraida on günden fazla yemeden içmeden ve uyumadan kalıyordu bazısı sıcağa ve soğuğa aldırmıyordu Ali (r.a.) kışta yaz elbisesi, yazda kış elbisesi giyerdi Peygamber (s.a.v.) ondan sıcak ve soğuğu gidermesi için Allah'a dua etti.4 S: 359 Kimin bu gibi işlere kuvveti varsa ve kuvveti gereği amel eder ve kendisini Allah'a itaatten zayıflatmazsa kendisine bir günah yoktur kim nefsini bazı farzları yapamayacak kadar zayıf düşürecek şekilde zora koşarsa ona itiraz edilir. Selef Abdurrahman bin Ebi Nuam'a itiraz ediyordu , o bir müddet yemeği terkediyor hatta zayıflığından dolayı ziyaret ediliyordu.
Üçüncü kısım: Allah'ın dünyada çoğunlukla cari kıldığı adettir ki bazen dilediği kulları için bu adeti deler bu çeşitlidir: Çokça adeti delip yarattıklarından çoğunu o adete muhtaç etmemesidir çok beldelere ve çöl sakinlerine nisbeten ilaç gibi (şehir halkı çok ihtiyaç duyar kullanır çöl halkı fazla kullanmaz).
Alimler şu konuda ihtilaf etti: Kendisi hasta olanı tedavi olması mı, yoksa Allah'a tevvekkülü gerçekleştirmiş kimse için tedaviyi terketmesi mi daha efdaldir? Hakkında iki meşhur görüş var, imam Ahmed'in kelamını zahirine göre kendisi kuvvetli tevekkül bulunan kimsenin tevekkül etmesi daha efdaldir, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ümmetinden yetmiş bini hesapsız cennete girecektir." Sonra buyurdu ki: "Onlar kuşlardan uğursuzluk duymayanlar rukye talip etmeyenler (şifa dusa) key yaptırmayanlar (dağlama, ağrı bulunan yeri ateşle dağlamak) ve rablerine tevvekkül edenlerdir."1 Tedaviyi tercih eden dediki: Çünkü bu Peygamber (s.a.v.)in devam ettiği haldir ve o en efdal olanı yapar, hadis kendisinden dolayı şirkten korkulan mekruh rukyeler manasına yorumlandı, delilide peşinden dağlama ve kuşlarla uğursuzlanmayı zikretti ikiside mekruhtur.
Onlardan birinden genel içerisinde az kimsenin bu adetin dışına çıkmasıdır, arkasına düşmediği halde rızkını elde eden kimse gibi, Allah kime doğru yakın ve tevekkül vermişse ve kişi de Allah'ın adetleri deleceğini bilmişse ve rızık talebi ve benzeri şey için kendisi nesebelere muhtaç etmeyeceğini bilmişse ona da sebebleri terketmek caizdir, buna itiraz edilmez, üzerinde konuştuğumuz Ömer hadisi buna delildir ve tevekkül az gerçekleştirmeleriyle ve açık sebeblere kalbleriyle yapışmalarıyla ve onlara zillet göstermeleriyle birlikte Allah'ın insanlara verdiği delildir, bunun için sebeblerde nefislerini yoruluyor çok çalışıyorlar.

(1) Sahihtir, İbni Amr, Ebu Hureyre ve Ayşe (r.a.) den Ahmed Buhari, Müslim, Buhari ve Ebu Davud, Ebu Saidi Hudri'den tahric etti. (Neylül Evtar: 4/219).
(2) Sahihtir. Ebu Hurey'den Ahmed, Buhari, Müslim, Enes'ten Buhari ve Müslim tahric etti (geçen kaynak).
(3) Önce geçtiği gibi Hudri'den Buhari ve Ebu Davud tahric etti (geçen kaynak).
(4) Hadis hasendir Ahmed, ibni Mace, Taberani Evsat'ta tahric etti, Heysemi Mecma'da (9/122). İsnadı güzeldir, dedi. Taberani yine Süveyd bin Ğafle'den rivayet etti.
(1) Sahih'tir, Müslim İmran bin Husayn (r.a.)'dan tahric etti (Camiul usul: 8/355 ve sonrası).
Ve kendilerine de ancak takdir olunan geliyor, eğer kalbleriyle Allah tevekkülü gerekleştirseler, onlara en düşük bir sebeble birlikte rızıkları gönderecektir kuşa sadece yuvasından çıkıp geri dönüşüyle razısı gönderdiği gibi, gidiş gelişte bir çeşit taleb ve çalışmaktır, fakat az bir çalışmaktır. Belki insan rızkından veya bazısından işlediği günahtan dolayı mahrum edilir -Sevban hadisinde olduğu gibi, Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet etti: "Kul kendisine isabet eden günah sebebiyle rızıktan mahrum edilir."1 Cabir hadisinde Peygamber (s.a.v.)'den buyurdu ki: "Rızkını ve ecelini tamamlayıncaya kadar nefis ölmeyecektir, Allah'tan sakının ve talebi mücmel yapın (fazla telaşlanmayın) helali alın, haramı terkedin."2
Ömer dedi ki: Kul ile rızkın arasında perde (engel) vardır, eğer kanaat eder ve nefsi razı olursa Allah ona rızkını verir, hücum eder ve perdeyi yırtarsa rızkından fazlası olmaz.
Selefin bazısı dedi ki: Tevekkül et rızıklar sana yorgunluksuz ve meşakkatsiz gelsin.
Salim bin ebil Cad dedi ki: Bana anlatıldı, İsam (sa) diyordu ki: Allah için çalışınız, karınlarınız için çalışmayanız, dünya fazlalığından sakının, çünkü dünya fazlalığı Allah katında pisliktir, işte şu gökteki kuşa bakın gider gelir, kendisiyle beraber rızkından birşey yoktur, ekmez, hasat etmez ve Allah onu rızıklandırır.
Eğer desen: Bizim karnımız kuşun karnından daha büyüktür, işte şu vahşi eşek ve ineklere bak beraberlerinde rızıklarından bir şey yok, ekmezler, biçmezler ve onları Allah rızıklandırır, bunu ibnu Ebi'ddünya tahric etti.
İbni Abbas'a isnatla şöyle dediğini tahric etti: Bir abid mağarada ibadet ediyordu, bir karga her gün kendisine ekmek getiriyordu, onda herşeyin tadını buluyordu, abid ölene kadar böyle oldu.
Sad bin Abdulaziz Dimeşk şeyhlerin bazısında rivayetle dedi ki: İlyaz kavmin en kaçarak bir dağda yirmi gece kaldı, ve ya kırk, kargalar rızkı getiriyordu.
Süfyanı Sevri dedi ki: Vasıl el-Ahde şu ayeti okudu (Semada da rızkınız ve size vadedilen şeyler vardır) (Zariyat: 51/22) dedi ki: Ben rızkım semada ben onu yerde arıyorum, bunun üzerine haraba bir yere girdi üç gün kaldı, dördüncü gün olunca bir sofra taze hurma gördü, onu ondan daha iyi niyetli bir kardeşi vardı kendisiyle beraber girdi, iki sofra oldu, bu ikini arasın ölüm ayrıncaya kadar böyle devam etti.
Yine bu babtan: Kimin Allah tevekkülü ve güveni kuvvetli olur ve ibadet azıksız çekilir size hali ve sıfatı bu olan caiz olur, bu mertebeye ulaşmayana caiz olmaz, bu hususta İbrahim (a.s.)'in örneği vardır, çünkü o hacer ve oğlu İsmaili ziraata el verişsiz bir vadide terketti, yanlarına bir deri torba içinde hurma ve biraz da içecek bıraktı, onları terketti, hacer peşine düşünce ve kendisine: Bizi kime terkediyorsun deyince Allah'a dedi, (Hacer): Allah'a razı oldum dedi. Bunu Allah'ı emri vahyiyle yapıyordu. Bazen Allah bazı dostlarının kalbine hak ile ham atar ve hak olduğunu bilir ve ona güvenirler.
Mervezi dedi ki: Ebu Abdullah'a denildi ki:
"Hangi şey Allah'a karşı doğru tevekküldür?" Dedi ki:
"Kendisine bir şeye icabet edeceğini beklediği insanlardan biri kalbinde olmaksızın Allah'a tevekkül etmektir, böyle olursa Allah onu rızıklandırır ve tevekkül sahibi olur" dedi ki: Ebu Abdullah tevekkülü zikrettim hakkında sıdkı kullanan kimse için caiz gördü.
Dedi ki: Ebu Abdullah ecinde oturup oturup, sabrederim ve bunu kimseye bildirmem diye ve çalışma gücü yeten adam hakkında sordum. Dedi ki: Eğer çıkıp çalışsa benim için daha sevimlidir, eğer otururs kendisine bir şey gönderme (başkaları tarafından) duman düşmesinden korkarım).

(1) Sahihtir, Sevban'dan Ahmed, Beğavi, ibni Hibban sahihinde tahric etti, hakim de tahric etti, ve dedi ki: İsnadı sahihtir, Hakim'in lafzı: "Kaderi ancak dua çevirir, ömür ancak takva artar, adam rızıktan işlediği günah sebebiyle mahrum olur." Terğib: 2/418.
(2) Sahihtir, Cabir'den ibni Mace, Beyheki ve Hakim tahric etti, ibni Hibban doğruladı Camius Sağir: 1/121, Feyzul kadir: 3/159. Lafzı: "Ey insanlar Allah'tan korun vetalebi mücmel tutun, çünkü nefis rızıkını tamamlayıncaya kadar ölmeyecektir, eğer yavaşlasa da, helal olanı alın, haram olanı terkedin."
Dedim ki: Eğer kendine bir şey gönderiyor da almıyorsa? bu, güzeldir, dedi. Ubdullah'a dedim ki: Mekke'de bir adam dedi ki: Rabbim bana yedirinceye kadar yemeyeceğim, Ebu Kubeys dağına girdi, kendisi hırkaya sarılmıştı yanına iki adam geldi ona bir gömlek attılar ve elini tuttular, ona gömleğini giydirdiler, elinin arasına da bir şey koydular ağzına demir bir anahtar koyuncaya kadar yemedi, iki ağzına tepmeye başladı bunun üzerine Ebu Abdullah güldü ve şaşırdı.
Ebu Abdullah dedim ki: Bir adam alışverişi terketti, elini altın ve gümüş düşmeyeceğine yemin etti, evini terketti ve oraya birşeye emretti (yiyecek v.b) yoldan geçerken atılmış bir şey görür atılanı alıyordu.
***Mervezi dedi ki: Adama dedim ki: Bu şey üzerine Muaviye el Esved'den başka sana deli yoktur, dedi ki: Bilakis Üveys el-Kani var, çöplüklere uğruyor kumaş parçlarını buluyordu, Ebu Abdullah kedisini doğruladı ve dedi ki: Nefsi üzerine şiddet gösterdi, sonra dedi ki: Bana Bakli ve ona benzeri geldi, onlara dedim ki: Eğer çalışsanız sonra dedi ki: Bana şöhretten hangi şey gelir ki?.
Ahmed bin Hüseyin bin Hasan Ahmed'den rivayet etti: O Mekke'ye azıksız çıkan bir adam hakkında soruldu, dedi ki: Eğer gücün yetiriyorsa tamam, yoksa azıksız ve bineksiz çıkma kendini tehlikeye atma.
Ebu Bekir Hallal dedi ki: Yani eğer güç yetirirse ve buna gücü yeteceğini bilirse, dilencilikte yapmaz ve nefside birşey almak veya kendisine verileceğini gözetleyip kabul etmek gibi bir durum yoksa bu tevekkül üzerine doğruluktur. Alimler tevekkül üzerine doğruluğa cevap verdi. Dedi ki: Ebu Abdullah haccetti ve haccında kendisine on dört dirhem yetti.
İshak bin Raheveyh soruldu ki:
"Bir adamı çöle azıksız girmesi uygun mudur?" Dedi ki:
"Eğer adam Abdullah bin Münir giyse1 çöle azıksız gerek, yoksa girmesi uygun değildir, adam ne zaman zayıf olur ve nefsi üzerine sabredememekten korkarsa veya dilenciliği maruz kalırsa veya şüphe ve öfkeye düşmesi korkusu varsa o vakit sebebleri terketmesi caiz değildir, İmam Ahmed ve başkası kazancı terden en şiddetli itiraz etti. İbni Abbas'tan şöyle dediği rivayet edildi: Yemen ehli haccediyor ve azık almıyorlardı ve diyorlardı ki: Biz tevekkül sahibiyiz, haccediyorlar ve Mekke'ye gelip insanlara dileniyordu, bunun üzerine Allah şu ayetiindird: (Azıklanın, Muhakak azıkların en hayırlısı takvadır) (Bakara: 2/196)1 Mücahid, İkrime, Nahai ve seleften bir çoğu böyle dedi, kalbi mahluklara tamamen bakmaktan kesilmiş olanlardan başkasına sebebi tamamen terketmesine ruhsat verilmez.
Ahmed'den rivayet edildi ki: Tevekkülden soruldu ve bunun üzerine dedi ki: Yaratıklardan ümit kesmekle onlara bakmayı kesmektir, bunu delili soruldu, dedi ki: İbrahim (s.a.v.) ateşe atılır ve Cebrail (sa) kendisine görününce İbrahim'e: Senin bir hacetin var mı dedi, sana ise hayır dedi.2
Ahmed'in kelamına zahiri: Kazanmak her halukarda daha faziletlidir, çünkü oturup kazanmaya Allah'a tevekkül etti diyen birinden soruldu, dedi ki: İnsanların hepsine Allah'a tevekkül lazımdır, fakat nefislerine kaçanla dönmeleri de lazımdır.
Hala Fadayl bin İyad'a isnadıyla Ona şöyle dediği rivayet etti: Bir adam evinde otururs ve Allah'a güvendiğini ve rızkının geleceğini zannetse, dedi ki: Allah'a güvense hatta kendisine güvendiği bilinse ve istediğini kendisinden engellemese tamamdır, fakat bunu bunu ancak peygamberler yapmıştır, başkaları yapmamıştı, peygamber kendilerini ücretle çalıştırmışlardır, Peygamber (s.a.v.) Ebu Bekir ve Ömer ücretle çalışmışlar ve Allah'a bizi rızıklandırıncaya kadar oturalım dememişlerdir. Allah azze ve celle buyurdu ki: (Yeryüzünde dağılın ve Allah'ın fazlından isteyin) (Cuma: 62/10) mutlaka maişeti talb etmek gerekir.

(1) O Örnek veli Hafiz, hüccut Ebu Abdurrahman el-Mervezi'dir Buhari, Tirmizi, Nesai başkaları ondan hadis rivayet etti sene 241'de vefat (Siyreu A'laminübela: 12/316)
(1) İbni Abbas haberini Abd bin Humeyd, Buhari, Ebu Davud, Nesai, ibnul Münzir, ibni Hibban ve Beyheki süneninde tahric etti Dürrül Mensur: 1/398.
(2) İbni Ceriri Taberi tefsirinde (17/33-34) Mu'temir bin Süleyman et-Teymi'den O da bazı ashabından rivayet etti, bu sahih değildir. Doğrusu Buhari'nin ibni Abbas'tan tahriç ettiğidir, O dedi ki: İbrahim (sa)'ın ateşe atıldığında en son sözü: İbnu Amr'dan şöyle dediğini tahric etti: İbrahim (a.s.)'ın ateşe atıldığında ilk söylediği kelime: Allah bize yeter o ne güzel vekildir. İbni Ebi ?eybe Musannef'te ve ibnul Münzir ibnu Amr'dan şöyle dediğini tahric etti: İbrahim (a.s.)'ın ateşe atıldığında ilk söylediği kelime: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir'dir. (Dürrül Mensur: 4/579).
Bişr'den bunun zıddını hissetiren birşey rivayet etti, Ebu Nuaym Hilye1 rivayet etti, Bişr tevekkülden soruldu bunun üzerine dedi ki: Sakin olmaksızın ıztırab, ıztırabsız sakin olmaktır, soran ona dedi ki: Anlayıncaya kadar onu bize açıkla Bişr dedi ki: Sakin olmaksızın ıztırab, adamın azabların hareket etmesi ve kalbini Allah'a sükun bulmasıdır, ameli değil. Izdırabsız (hareketsiz) sükun, adamındır, her halukarda kim bu yüsek makamlara ulaşmamışsa mutlaka sebeb sıkıntılarını çekecektir, özellikle sabretmeye iyali de varsa, Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Günah olarak kişiye, geçimini verdiği kimseye zayi etmesi (ihmal) etmesi yeter."2
Bişr diyordu ki: Eğer benim iyalim olsaydı, çalışır ve kazanırdım.
Yine sebebleri terketmekle gitmesine razı olmadığı halde hakkını gitmesine sebeb olan aciz ve tefrit ehlidir, bunun hakkında Peygamber (s.a.v.)'in sözü şöyledir: "Kuvvetli mümin zayıf mümin'den daha hayırlıdır ve Allah'a daha sevimlidir, hepsinede hayır vardır, sana fayda verene hırs göster, Allah'tan yardım iste, aciz olma, eğer sana bir şey isabet ederse keşke şöyle şöyle yapsaydım deme, fakat: Allah takdir etti ve dilediğini yaptı, çünkü keşke şeytanın amelini açar" bunu mümin manasıyla Ebu Hureyre'den tahric etti.3
Ebu Davud'un sünende4 Avf bin malik'ten rivayet edildi ki: "Peygamber (s.a.v.) iki adam arasında hüküm verdi, aleyhine hüküm verilen arkasını dönünce dedi ki: Allah bize yeter o ne güzel vekildir, bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah acizlik üzere oluşu kınar, fakat akıllı olmalısın, bir sana galip gelirse Allah bana yeter ve ne güzel vekildir de."
Tirmizi5 Enes'te tahric etti, dedi ki: Bir adam dedi ki:

“Ya Rasulullah devemi bağlayıpta mı, yoksa boş salıpta mı tevekkül edeyim?” buyurdu ki:
“Bağla ve tevekkül et.” Yahya bin Kattan’ın şöyle dediği zikredildi: Bu benim yanımda münker hadistir.
Bunu Taberani Amr bin Ümeyye’de tahric etti, o da Peygamber (s.a.v.)’den rivayet etti.1 Ravi Vadin bin Ata, Mahfuz bin Alkame’den, o da ibni Aziz’den, o Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğu rivayet etti: “Tevekkül akıldan sonradır”, bu mürseldir2 manası: İnsan aklı ve mübah olan sebeblerde koşmayı alır ve çalışmasından sonra Allah’a tevekkül eder, bütün bunlar tevekkül’ün sebepleri yerine getirmeye zıt olmadığına işarettir, bilakis o ikisini bir arada bulundurmak daha efdal olabilir.
Muaviye bin Kurra dedi ki: Ömer bin Hattab yemen ehlinde bir kısım insanlara karşılaştı ve dedi ki:
“Siz kimsiniz?” dediler ki:
“Biz tevekkül sahibleriyiz” dedi ki:
“Siz bilakis müekkilsiniz, çünkü metevekkil sevgisini yere atıp Allah’a tevekkül edendir.”3 Hallal dedi ki: Muhamed bin Mansur bize haber verdi ve dedi ki: Mazini Bişr bin Harise tevekkül sordu, o da dedi ki: Tevekkül sahibi Allah’a kendisine kafi gelinsin diye tevekkül etmez, eğer bu kıssa tevekkül sahilin kalbine girse, tevbe ve pişmanlıkla Allah’a sığınırlar fakat tevekkül sahibi kalbiyle Allah’tan kifayet olan girer, Alah’ı kefil olduğu hususta tasdik eder.
Bu sözün manası Hakiki tevekkül sahibi tevekkülü rızkı ve başka şey hususunda Allah’tan elde etmek için sebeb kılmaz, çünkü eğer bunu yapsa rızkı celbetmek ancak hakiki tevekkülden: Allah’ın kulun rızkını ve ona yetecek şeye kefil olduğunu bilmesi ve kefil olduğu hususta onu tasdik etmesidir ve kalbiyle ona güven duymasıdır rızkı celb etme hususunda tevekkülü sebebler çizgisinde kılmamasıdır, rızık takva sahibi fasık mümin ve kafir gibi herkese taksim edilmiştir, Allah Teala buyurdu ki: (Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah’ın üzerinedir) (Hud: 11/6) bu yürüyenlerden çoğunu çalışma hususunda acizliğiyle beraber böyledir, Allah buyurdu ki: (Nice canlı vardır ki rızkını (yanında) taşımıyor, onlara da size de rızık veren Allah’tır) (Ankebut: 29/60)

(1) Nuaym Hilyetül Evliya’da (8/351) Bişr bin Haris el-Hafi’den tahric etti.
(2) Sahihtir, Abdullah bin Amr’dan Davud ibni Hibban bu lafızla, Müslim ve ibni Hibban şu lafızla: “Kişiye fünah olarak gemine baktığı kimseyi zayi etmesi yeter (Camiul usul: 9/36).
(3) Sahihtir, Müslim ebu Hureyre’den tahric etti (Camiul usul: 10/521).
(4) Hadisinin isnadı zayıftır, Ebu Davud tahric etti Camiul usul: 10/550).
(5) Hadis zayıf münkerdir tirmizi (2519) tahric etti ve de di ki: Bu hadis garibtir, Yahya dedi ki: Benim yanımda bu hadis münkerdir, senedin de Muğri bin Ebi Kurra es-Südeysi var o zayıftır, Amr bin Ümeyye ed-Damri hadisiyle kuvvetleniyor.
(1) Sahihtir, Taberani Kebir’de bir çok tarikiyle tahric etti, Heysemi Mecma’da (10/303) dedi ki: Tariklerin birinin adamları sahih rivayet adamlarıdır, Yakub bin Abdullah bin Ümeyye güvenilirdir. Hakim İbni Hibban ve Zehebi doğruladı.
(2) Deylemim Sünedül Firdevs’te Tahric etti.
(3) İbni Dünya Tevekkül’de tahric etti.
Kul sağ oldukça Allah onu rızıklandırır ve çalışma olsun olmasın Allah ona kolaylaştırır kim rızık talebi için Allah tevekkül etse tevekkül kazanç ve sebeb kılar, kim ona kefilliğinde güvenerek tevekkül ederse ona güvendiğinden ve vadini tazdik ettiğinden dolayı tevekkül etmiş olur, Müsenna el-Enbari1’nin sözüne güzeldir. O imam Ahmed’in ashabını seçkinlerindendir: Kefalet altına alınmışsa tasalanmayın, kefli olanı itham etmiş olursunuz ve rızkı razı olmamış olursunuz.
Bilki tevekkülün neticesi kazaya rızadır, kim işlerini Allah’a havale ederse ve kendisine olan takdirine razı olursa tevekkül gerçekleştirmiş olur, bunun için Hasan Fadayl ve ikisinden başkası tevekkülü rızayla tefsir ediyorlardı. İbni Ebi’ddünya dedi ki:2 Hikmet sahiblerin birine şöyle dediği bana ulaştı: Tevekkül üç derecedir: Birincisi: ?ikayeti terketmektir, İkincisi: Rıza, üçüncüsü: Muhabbettir. ?ikayeti terketmek: Sabır derecedir, rıza: Allah’ın taksim ettiğine kalbin sükunet bulmasıdır, bu birinciden daha yüksektir, sevgi: Sevgisi Allah’ın yaptığı şeye olmasıdır. Birincisi zahidler içindir, ikincisi sadıklar için, üçüncüsü peygamberler içindir.
Allah’a tevekül eden eğer rızık ve başka hususta Allah’ın takdirine sabrederse o sabırlıdır, sonra kendisine takdir edilecek olana razı olursa o razıdır, eğer onu tamamen bir idaesi olmaz ve kendisine takdir edicek olan rıza gösterilse bu seven ariflerin derecesidir, Ömer bin Abdul Aziz diyordu ki: Ben sabahlarım ve benim için kaza ve kaderimden başka bir sevinç yoktur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Aişe'nin Kur'an'a Arzettiği Hadis:

Hadis şöyledir:
Bu hadisi Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace ve Ahmed tahric etmişlerdir. Rivayet eden sahabiler ise, Ömer b. Hattab, Abdullah b. Ömer, Ebu Musa el-Eşari, Muğire b. Şube, İmran b. Huseyn, Suheyb, Hafsa ve diğerleri.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİR İSTİTRAD

Şiir Bilgisinin Ehemmiyeti:

Selef büyüklerinin hayatından bahsederken, onların faziletleri meyanında "şiir" bildikleri de ifâde edile gelmiştir. Bu İbnu Abbas için de böyledir, Hz. Aişe için de böyledir. Daha niceleri için bu kayda yer verilir.
Kısa bir istitrâdla bunun ehemmiyetine dikkat çekmek istiyoruz: Ehl-i sünnet ve'l-cemaat Kur'ân ve hadîsi anlamada, bu iki temel kaynağın nasslarından hüküm çıkarmada elfâzın ifâde ettiği zâhirî mânayı esas almıştır. Zahirî mânanın dışına çıkıp te'vile gitmenin sıkı şartları, kayıtları vardır. Aksi takdirde naslar kişilerin keyfine göre yoruma tâbi tutulur ve ortada herkesin anlaşıp birleşeceği din diye bir şey kalmaz.
Burada şu soru karşımıza çıkar: Zâhirî mâna neye göre tesbit edilecek?
İşte bu sorunun cevâbı İbni Abbas (radıyallahu anh) vs. selef büyüklerinin şiir bilgisinin, edebiyat bilgisinin ehemmiyetini ortaya koyar. Çünkü zâhirî mânanın tesbiti meselesi, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zamanında bir problem olarak kendini hissettirmiş, zaman zaman bâzı âyetlerden, hadîslerden ne kastedildiği sorulmuştur. Bu paralelde Rasûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın azımsanmıyacak açıklamaları, tefsirleri vardır.
Ancak, asıl problem Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefâtından sonra ortaya çıkacaktır. Selef uleması bu meseleyi çözmede bir prensipte ittifak etmiştir: Kelimelere verilecek mânada câhiliye şiirini esas almak. Çünkü birçok âyette, Kur'ân-ı Kerîm'in "Arapça" olduğu belirtilmektedir.[1] Arap dili ise, Kur'ân'ın nüzûlünden önce teşekkül etmiş, işlenmiş, edebî mahsûlât vermiş bir dildir. Yani kelimelerin mânaları daha önceden istikrarını bulmuş ve kelimeler, kazandığı mânalarda olmak üzere cahiliye devri şâir ve hatiplerince kullanılmıştır. Öyle ise câhiliye şiiri, Kur'ân'ın sıhhatli ve mûteber bir şekilde anlaşılabilmesi için en muteber kaynak olmaktadır. Dolayısiyle, bu kaynağın iyi bilinmesi, Arap diline hâkimiyetin ifadesi olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in bütün incelikleriyle anlaşılması, Arapça'nın gerek edatlar ve harf-i cerler ve gerekse lügat (kelime bilgisi) yönüyle bütün nüanslarıyla bilinmesine bağlı olduğuna göre, âlimler, araştırıcılar önce iyi bir Arapça öğrenmelidirler. Bu da dilin daha önceden her yönüyle kullanılmış bulunduğu câhiliye devri yani İslâm öncesi şiirini iyi bilmeye bağlıdır.
Şu halde İbnu Abbâs gibi ilk İslâm müfessir ve fakihlerinin câhiliye şiirini bilmeleri, onların ortaya koydukları açıklama ve hükümlere güven açısından son derece mühimdir. Onların herkesin fevkinde şiir bilmeleri, herkesin fevkinde âlim olmalarının gereğidir. Sözgelimi İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın şiir tedrîs etmesi, Arap edebiyatı öğretmesi demektir.
Taberânî'de kaydedilen bir rivâyete göre, Nâfi İbnu'l-Ezrak ve Necdet İbnu Uveymir[2] başkanlığında Hâricîlerin ileri gelenlerinden bir grup, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'a gelerek Kur'ân-ı Kerîm'den pek çok garib kelimeyi "Bu ne demektir?" diye sorarlar. İbnu Abbas (radıyallahu anh) her kelimeyi açıklarken önce ifade ettiği mânayı verir, arkadan câhiliye şiirinden o kelimeyle ilgili bir şâhid getirir. Sorulan kelimeler ve yapılan açıklamalar ve şahit olarak gösterilen beyitler altı sayfa tutacak kadar çoktur. Müşahhas bir örnek olmak üzere tek soru ve tek cevap kaydedeceğiz:
"...Nâfi İbnu'l-Ezrak sordu:"- Azîz ve celil olan Allah'ın "Yurselu aleykumâ şuvâzun min nârin ve nuhâs" kavlinden bana haber ver, ayette geçen eş-şuvâz nedir? İbnu Abbâs:
"- İçinde duman olmayan alevdir" diye cevap verdi. Nâfi:
"- Kitap, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e inmezden önce Araplar bunu biliyorlar mıydı?" dedi. İbnu Abbâs (radıyallahu anh):
- Evet biliyorlardı! Umeyye İbnu Ebî's-Salt'ın şu sözünü işitmedin mi?[3]
İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'i, her çeşit ferdîlikten (sübjektif) uzak, objektif bir şekilde anlamak için, kelimelere câhiliye devrinde verilmiş olan mânaların tesbitine ta ilk asırlardan itibaren ehemmiyet vererek çeşitli lügât çalışmaları yapmışlar ve her bir kelimeyi açıklarken o kelimelerin kullandığı mânaları ve bu mânalarda kelimenin geçmiş bulunduğu câhiliye şiirinden örnekler vermişlerdir. Fakihler ve müfessirler arasında ortaya çıkan bir kısım ihtilaflar buradan kaynaklanır. Her fakih (veya müfessir) kendi anlayışının doğruluğunu, o kelimenin -esas almış bulunduğu mânada- daha önce kullanıldığı, câhiliye şiirinden örnek getirmek suretiyle göstermiştir.
İslam'ı istediği şekilde yorumlamak isteyenleri tedirgin eden, kımıldayamıyacak kadar ellerini kollarını bağlayan bir durum.
İslâm düşmanları, bu engeli aşabilmek için, şeytânî bir deha ile, câhiliye şiirini kökten inkâr etme desîsesine tevessül etmişlerdir. Batılı bazı müsteşrikler ve Mısırlı Tâha Hüseyin gibi Batılıların yolunda giden bazıları büyük bir cür'etle câhiliye şiirinin, -onları şâhit olarak kullanan müelliflerce uydurulduğu iddiasında bulunmaktan çekinmemişlerdir. Bu maksatla, Taha Hüseyin, Fî Şi'ri'l-Câhilî adıyla 1920'li yılların başlarında yaptığı bir doktora çalışmasında bir kısım müsteşriklerin iddialarına ilmî bir tahkik hüviyeti kazandırarak, Batılıların fevkalâde alkışına, iltifatlarına mazhar olur. Ancak, Mısır'da karşılaştığı reaksiyon ve yapılan ilmî tenkidlere cevapta acze düşmesi sonucu iddialardan rücû eder.[4]

---

[1] Nahl: 16/103; Şuara: 26/195; Fussilet: 41/3, 44; Yusuf: 12/2; Ra'd: 13/37; Taha: 20/113; Zümer; 39/28; Şura: 42/7; Zuhruf: 43/3; Ahkâf: 46/12.
[2] Zehebi, Mizanu'l-İ'tidal'de Necdet İbnu Amir olarak tesbit eder. (İbrahim Canan)
[3] Burada üç beyitlik bir şiir söylenmiştir. (İbrahim Canan)
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/85-88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bize Nakledilişi Yolları İtibariyle Haberin Kısımları

Haber bize nakledilişi yolları itibariyle: Mütevatir ve âhâd olmak üzere iki kısma ayrılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- "Usûl"le İlgili Te'lifler

Usûl'le ilgili prensipler sahâbe devrinde görülmeye başlamıştır. Tabiîn devrinde ise daha da gelişmiş, İmam-ı Azam örneğinde olduğu üzere istikrarını bulan prensiplerden hareketle fıkıh tedvîn edilecek hâle gelmiştir. Usûl-i Fıkıh kitapları -meselâ Usûl-i Serahsî- tedkîk edilecek olsa İmam Azam (V. 150/767) zamanına kadar takarrur etmiş ve onun müstenedâtı olan -hadîse müteallik- birçok prensip ve kaideyi görmek mümkündür. İmam Şâfiî (V.204/819) zamanında daha da gelişmekten öte, sistematize edilip yazıya geçirildiğini görürüz. Nitekim Şâfiî Hazretleri (radıyallahu anh)'nin er-Risâle adlı te'lifi ilk usûl-i fıkıh olduğu kadar ilk usûl-i hadîsdir de.
Ancak muhaddisler, usûl-i hadîsle ilgili bahislerin üçüncü asır boyunca da artmaya devam edip, ıstılahların dördüncü asırda olgunlaştığını ve ilk müstakil te'lifin bundan sonra ortaya çıktığını kabûl ederler.[1]
Hadis metinlerinin hadis kitaplarında bir araya getirilmesi, temelde "sahih" hadisleri tesbit amacından kaynaklanmaktaydı. Bu tesbit çalışmaları da belli kaidelere göre yapılıyordu. Bazıları kabul edilirken bir kısmı da güvenilir bulunmuyor ve reddediliyordu. Ne var ki bu tesbit, red ve kabullere esas teşkil eden kaideler (usûl) belli kitaplarda toplanmış değildi. Kaidelerin biliniyor ve uygulanıyor olması yeterli görülmekteydi. Hadis metinlerinin bu uygulanan canlı kaidelere göre tesbitinden sonra, geleceğin araştırıcılarına hadis edebiyatının hangi kaidelere göre oluşturulduğunu anlatma görevi de yerine getirilirdi. Nitekim bu da geciktirilmemiş, Kütüb-i Sitte dönemini takip eden yıllarda usûl edebiyatı da müstakil mahsullerini vermiştir.
Ancak yine bu arada hatırlanması uygun olan bir durum söz konusudur. O da -müstakilen olmasa bile- bazı hadis usûlü kaideleri daha önceki kaidelere ait eserlerde yer almıştır. Meselâ İmam Şafiî'nin er-Risale'si, Ahmed b. Hanbel'in, kendisine sorulan suallere verdiği cevaplar, Müslim'in Sahih'ine yazdığı mukaddime, Ebu Davud'un Mekkelilere yazdığı mektup, Tirmizî'nin Cami'i ve sonundaki Kitabu'l-İlel'i bu konuda ilk anda sayılabilecek eserlerdir. Yine Buhari'nin üç Tarih'i cerh ve ta'dil bilgilerinin değerlendirilmeleri de hadis usûlü kaidelerinin alt kaynaklarıdır. [2]
Mustalahu'l-hadis de denilen Hadis usûlü ilmine dair bir çok kitap yazılmıştır. Bu kitaplardan en önemlileri şunlardır[3]:

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/479
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, 162; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257.
[3] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 82.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbrahim (a.s.)'jn, Allah'ın Huzurunda, Babası Âzer İle Buluşması

69) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayette, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İbrahim, kıyamet gününde babası Âzer ile buluşur. Babasının yüzünde siyahlık ve toz bulunur. İbrahim (a.s.) babasına:
"Bana isyan etme dememiş miydim?" der. Babası Âzer de:
"Bugün Sana karşı gelmem" diye cevap verir. İbrahim (a.s.) da:
"Ey Rabbim! İnsanların diriltileceği günde beni utandırmayacağını vaad etmiştin. Rahmetten oldukça uzaklaşmış olan babamdan daha utanç verici bir şey var mıdır?" der. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Ben Cenneti kâfirlere haram kıldım" diye buyurur. Sonra da İbrahim'e:
"Ey İbrahim! Ayaklarının altındaki nedir?" denir. Bir de bakar ki, kanlar içerisinde kalmış bir sırtlan görür. Sırtlanın ayaklarından tutulup cehenneme atılır."[1]
Hadis hakkında ilim ehli şöyle demiştir:
"Hadiste geçen bu hayvan hakkında fazla bir malûmat verilmemiştir. Şöyle ki bu hayvan köpek ve domuz gibi hayvanlara nispetle çirkinliği daha az olup, aslana nispetle çirkinliği daha çoktur. Nitekim İbrahim (a.s.) babası Âzer'e çokça merhamet etmiş, ona mütevazılık göstermiş ancak babası Âzer bundan yüz çevirip böbürlenmişti. Küfründe ısrar etti. Kıyamet gününde de zillet sıfatı aldı. (Az önce geçen) hayvanın (sırtlanın) çokça eğrilikleri (birbirini tutmayan hâlleri) mevcuttur. Hadiste Âzer'in (bu hayvan gibi) dosdoğru olmayan birisi olduğunu ve iman etmediğini, hatta dinde eğrilik çizip, küfründe devam ettiğini ortaya koyuyor. Allah en iyisini bilir."
v Kısaltılmış bir rivayet olarak Buhârî'de (4769) geçen lafiz şöyledir:
"İbrahim babası ile buluşur ve:
"Ey Rabbim! İnsanların diriltileceği günde beni utandırmayacağını vaad etmiştin." der. Allahu Teâlâ da:
"Şüphesiz ki Ben, kâfirlere cenneti haram kıldım." diye buyurdu."

***

---

[1] Buhârî (3350).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

230) Her Ay Üç Gün Oruç Tutmak

1261. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Dostum *sallallahu aleyhi ve selllem* bana şu üç şeyi; her ay üç gün oruç tutmayı, iki rek'at kuşluk (duhâ) namazı kılmayı ve uyumadan önce vitir namazını edâ etmeyi tavsiye etti.[1]

1262. Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Sevgilim *sallallahu aleyhi ve sellem* bana, yaşadığım sürece asla terketmeyeceğim üç şeyi; her ay üç gün oruç tutmayı, kuşluk namazını kılmayı ve uyumadan önce vitir namazını eda etmeyi tavsiye etti.[2]

1263. Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her ay üç gün oruç tutmak, bütün seneyi oruçla geçirmek demektir."[3]

* Bu hükümler her hayırlı işin en az on kat sevap ile değerlendirileceği esasına dayanır. [4]

1264. Muâze el–Adeviyye'den rivayet edildiğine göre kendisi, Hz. Âişe'ye:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, her ay üç gün oruç tutar mıydı? diye sordu. Âişe:
– Evet, dedi. Bu defa Muâze :
– Ayın hangi günlerinde tutardı? diye sordum, diyor. Âişe:
– Ayın hangi günlerinde tutacağına pek ehemmiyet vermezdi, cevabını verdi.[5]

1265. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"(Ey Ebû Zer!) Ayda üç gün oruç tutacağın zaman, on üç, on dört ve on beşinci günleri tut."*[6]

1266. Katâde İbni Milhân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize eyyâm–ı bîz'da, ayın on üç, on dört ve on beşinde oruç tutmayı emretti.[7]

1267. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hazarda ve seferde eyyâm–ı bizı oruçsuz geçirmedi.[8]

* Tavsiyesi ile yaptıkları arasında tam bir uyum olan Rasûlullah (s.a.v.)'ın nafile oruçlarla alakalı tavsiye ve yaptıkları böylece gözler önüne serilmiş oldu. Farzların yanı sıra yapılması gereken bu tür nafile ve tatavvu ibadetlerle de kişi Allah'a yaklaşmaya ve sevabını artırmaya çalışmalıdır. [9]

---

[1] Buhârî, Savm 60; Teheccüd 33; Müslim, Müsâfirîn 85. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 7; Nesâî, Sıyâm 81, Kıyâmü'l–leyl 28.
1140'da geçmişti.
[2] Müslim, Müsâfirîn 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir.
[3] Buhârî, Savm 59 ; Müslim, Sıyâm 197. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 78, 82.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 367.
[5] Müslim, Sıyâm 194. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 70; Tirmizî, Savm 54; İbni Mâce, Sıyâm 29.
[6] Tirmizî, Savm 54. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 84.
[7] Ebû Dâvûd, Savm 68. Ayrıca bk. Nesâî, Sıyâm 84; İbni Mâce, Sıyâm 29.
[8] Nesâî, Sıyâm 70.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 367.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

311) Kötü Kokularla Mescide Gelme Yasağı (Zarûrî Haller Dışında, Sarmısak, Soğan, Pırasa Ve Benzeri Kötü Kokulu Şeyler Yiyen Kimsenin Koku Kaybolmadan Mescide Girmesinin Nehyedildiği)

1705. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* sarmısağı kastederek şöyle buyurdu:
"Kim şu bitkiden yemişse, mescidimize yaklaşmasın!"[1]

1706. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim şu bitkiden yemişse, yanımıza yaklaşıp bizimle beraber namaz kılmasın!"[2]

1707. Câbir *radıyallahu anh* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim sarmısak veya soğan yemişse, bizden ve mescidimizden ayrılsın! (Evinde otursun)."[3]

Müslim'in bir başka rivayetinde[4] *"Kim sarmısak, soğan, pırasa yemişse, mescidimize yaklaşmasın. Çünkü insanoğlunun rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olur"* buyurulur.

1708. Ömer İbni'l–Hattâb *radıyallahu anh* bir Cuma günü irad ettiği bir hutbede şöyle dedi:
"Sonra ey müslümanlar! Siz, kokusu hoş olmadığını bildiğim şu iki bitkiyi (sarımsak – soğan) yiyorsunuz. Gerçekten ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, mescidde bir kimsede bunların kokusunu duyduğu zaman emredip o kişiyi Baki kabristanına kadar uzaklaştırdığını gördüm. Bu sebeple kim bunları yiyecekse, pişirerek kokussunu gidersin!."[5]

* Soğan, pırasa, sarımsak gibi bitkilerin zarar verici, rahatsız edici kokularıyla mescide girilmesini yasaklayan bu hadisler çiğ olarak yendiğinde rahatsızlığın daha çok olacağını bildirmektedir. Mescidler müslümanların rahat bir şekilde ibadet edecekleri yerlerdir. Bundan dolayı buraya geleceklerin büyük bir dikkat ve titizlik göstermeleri gerekir.
Turp, sigara ve rahatsız edici kokuları içeren şeyleri yeyip içenler mescide gelmemeleri şeklinde bir ceza ile cezalandırılmışlardır ki, bu sevaptan mahrumiyettir. Pişmiş olması, kokusunu hafifletir diyen Hz. Ömer'in yanısıra bugün de bazı metodlarla bunların kokuları giderilebilir deniyor. Mesela maydanoz çiğnemek suretiyle veya sarımsak çok ince olarak kıyılıp çiğnenmeden yutulursa onun da kokusu gelmeyeceği söylenmektedir. Kokusunda insan ve meleklerin rahatsız olduğu bu gıda maddelerinin haramlığı yoktur. Sadece başkalarına rahatsızlık verdiği için toplu mahallerde yasaklanmıştır. (Bunlara bugün çağrı cihazları, cep telefonları, gaz kaçıran çakmaklar, sigara, pastırma, sucuk, baharatlı gıdalar ve benzeri şeyler de ilave edilebilir.) [6]

---

[1] Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 68.
[2] Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 70. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; Tirmizî, Et'ime 13; Nesâî, Mesâcid 16; İbni Mâce, Edâhî 2.
[3] Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49 İsti'zân 24; Müslim, Mesâcid 73. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; Tirmizî, Et'ime 13; Nesâî, Mesâcid 16, 17.
[4] Mesâcid 74.
[5] Müslim, Mesâcid 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; İbni Mâce, İkâmet 58, Et'ime 59.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 499.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

58) Göz Dikmeksizin Ve İstemeyerek Sadaka Almanın Caiz Oluşu

539. Sâlim İbni Abdullah İbni Ömer, babası Abdullah İbni Ömer'den, o da Ömer *radıyallahu anhüm*'den rivayet ettiğine göre Ömer şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* arada sırada bana gâzilik bahşişi verirdi. Ben de kendisine:
Bunu benden daha fakir ihtiyaç içinde kıvranan birine verseniz, derdim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de cevaben:
– *"Sen bunu al! Göz dikmediğin ve istekli de olmadığın halde sana gelen böylesi malı al. Kendine mal et, ister ye ister tasadduk et! Fakat böyle olmayan bir malın peşine de düşme!"*[1]

---

[1] Buhârî, Zekât 51; Ahkâm 17; Müslim, Zekât 110. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Mütekaddimuna Ait Eserler:

1) el-Muhaddisu'l-Fâsıl Beyne'r-Râvi ve'l-Vâ'i: Müellifi el-Kâdı Ebu Muhammed el-Hasen İbnu Abdirrahmân İbni Hallâd er-Râmahurmuzî'dir (v.360/970 veya 971). Müellif burada bir çok mesâili zikretmiş ise de tamamına yer vermemiştir. Ancak her şeye rağmen bu dalda kendisinden önce yazılanların hepsinden mükemmeldir. Usul kitaplarının bugün bilinebilen ve bize kadar ulaşan ilk müstakil kitabı olan el-Muhaddisu'l-Fâsıl, M. Accac el-Hatib tarafından tahkik edilerek Beyrut'ta 1391/1971'de yayınlanmıştır.
2) Marifetu Ulûmu'l-Hadîs: Müellifi el-Hâkim Ebu Abdillah en-Neysâburî'dir (v.405/1014). Müellif burada hadîsle ilgili 50-52 ilim zikreder. Matbudur. Bu kitapta hem bir kısım mesaili eksik bırakmış, hem de tertibce kusurlu kalmıştır. Bunu Tâhir el-Cezâirî (v.1338/1919) Tevcîhu'n-Nazar ilâ Usuli'l-Eser adıyla hülâsa edecektir. Ebu Nu'aym Ahmed İbnu Abdillah el-İsfehânî (V.430/1038) de el-Hâkim'in eserine bir Müstahrîc yapmıştır. Ama pek çok eksikliklerini gideremeemiştir.
3) el-Kifâye fi Kavânîni'r-Rivâye ve el-Câmi Li-Âdâbi'ş-Şeyh ve's-Sâmi: Müellifi el-Hatîbu'l-Bağdâdî Ebu Bekr Ahmed İbnu Ati'dir (v.463/1070 veya 1071). Müellif bu dalda daha ileri bir adım olmak üzere bu eserleri te'lif etti. Bağdâdî'nin hadîse müteallik bir çok telifi içerisinde Takyîdu'l-İlm adlı eseri de burada zikre değer. Usul bahislerinin gelişmesinde, kendisinden sonra gelenlerin daha mükemmel eserler vermesinde Bağdâdî'nin hizmeti büyük olmuştur. Kendinden önce yazılan kitaplardan hacimli olan bu kitap da matbudur. [1]
Mütekaddimuna ait bu üç usul eserinin ayrı ayrı bir çok özellikleri bulunmakta ise de biz burada onların müşterek özelliklerini birkaç maddede özetleyeceğiz:
a) Konular "bab" veya "nev'i"lere ayrılarak değerlendirilmiştir.
b) Konular senedli bilgilerle işlenmiştir.
c) Usul konularının tamamını kapsamamaktadırlar. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/479; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 16.
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ELLİNCİ HADİS

ALLAH TEALA'NIN ZİKRİ

Abdullah bin Bişr'den şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve dedi ki:
"Ya Rasulullah İslam'ın şeriatlara bana çoğaldı, bize yapışacağımız toplayıcı bir kapı göster" buyurdu ki:
"Dilin Allah'ın zikriyle devamlı yaş olsun" bu lafızla bunu İmam Ahmed tahric etti.1
Bunu Tirmizi ibni Mace, ibni Hibban sahihinde manasıyla tahric etti, Tirmizi, dedi ki: Hasen garibtir, hepsi Amr bin Kays el-Kindi rivayetinden tahric etti, o da Abdullah bin Bişr'den rivayet etti, İbni Hibban sahihinde2 Muaz bin Cebel'den şöyle dediğini tahric etti: "Rasulullah (s.a.v.)'den son ayrılışımda ona dedim ki:
"Amellerin hangisi daha hayırlı ve Allah'a daha yakındır?" buyurdu ki:
"Lisanın Allah'ın zikriyle yaş olduğu halde ölmendir." Bu kitabta dağınık olarak zikrin faziletlerinin zikri çok geçti, burada ona devam etmek ve çokça yapanın faziletini zikredeceğiz.
Allah müminlere kendisine çok zikretmelerin emretti böylece kendini zikredini övdü, buyurdu ki: (Ey inananlar! Allah'ı çokça zikredin. Ve onu sabah akşam tesbih edin) (Ahzab: 33/41-42) ve buyurdu ki:(Allah'ı çokça zikredin belki kurtulursunuz) (Enfal: 8/45) ve buyurdu ki: (Allah'ı çokça zikreden erkeklere ve zikreden kadınlara varya; işte Allah bunlar için bir mağfiret ve büyük mükafat hazırlamıştır). (Ahzab:33/35)

(1) Hanbelilerin tabakatına bak: 1/336.
(2) Tevekkül'de, S: 46.
(1) Hadis sahihtir Ahmed ve Tirmizi tahric etti (3372) ve: Harise, garibtir, ibni Mace, ibni Ebi ?eybe, ibni Hibban sahihinde, Ebu Nuaym Hilye'de: (5/51) ve Hakim tahric etti ve dedi ki: İsnadı sahihtir Terğib ve Terhib: 2/394.
(2) İbni Hibban sahihinde tahric etti; 918.
Ve buyurdu ki: (Onlar ki Allah'ı ayakta, otururken veya onların üzereyken zikrederler) (Ali İmran: 3/191) Müslim'in sahihinde Ebu Hureyre'den rivayet edildi: "Rasulullah (s.a.v.) Cümdan denilen bir dağa uğradı ve buyurdu ki:
"Yürüyünüz, bu Cümdandır, müferridun ileri gitti." Dediler ki:
"Müferridun kimdir ya Rasulullah?" buyurdu ki:
"Allah'ı çokça zikreden erkekler ve kadınlardır."
Bunu imam Ahmed tahric etti ve lafzı:
"Müferridun geçti" dediler ki:
"Müferridun nedir?"Buyurdu ki:
"Allah'ın zikrinde aklını yitirenlerdir (ihtiyarlayanlardır, çünkü belli bir yaşa gelince akıl zayıflar)" buyurdu ki:Allah'ın zikrinde bunaklaşanlardır, zikir onların ağırlıklarını alır ve kıyamet günü hafif olarak gelirler."2
Musa bin Ubeyde Ebu Abdullah el Karaz'dan o da Muaz bin Cebel'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a.v.)'le beraber Cüm'dana yakın yürürken uyardı ve buyurdu ki:
"Ey Muaz ileri gidenler nerede?"
"Geçtiler ve insanlar geride kaldılar dedim" buyurdu ki:
"Ey Muaz ileri gidenler Allah'ın zikrinden başka önemsemedikleri şey olmayanlardır." Bunu Cafer el-Firyabi tahric etti.3
Bu Siyak'tan bu hadiste geçenlerin zikir vechi açığa çıkıyor, çünkü bineklileri geçince ve bazıları geri kalınca Peygamber (s.a.v.) geçenlerin Allah'ın zikrine devam edenler ve ona önem verenler olduğunu uyardı, çünkü el istihtaru biş şey: Onunla meşgul olma, önem vermek, hatta nerdeyse zikrini terketmemektir, bu "müstehterun" şeklinde rivayet edenlerinkine göredir.
Bunu bazısı rivayet etti ve: "Onlar Allah'ın zikrinde hata edenlerdir (çok zikirden dolayı)" ibnu Kuteybe4 Heter'i sözde yanılmak diye açıkladı, hadiste S: 369 olduğu gibi: "Birbirine söven iki kişi iki şeytandır, birbirine yalan söylerle düşük söz ederler"1 dedi ki: Bu hadisten murad Allah'ın zikrinde ve itaatında kendisine verilen ve bunaklaşandır, dedi ki: Bu rivayete göre müferidun ile murad: İçerisinde bulunduğu asırda ömür (uzun ömür) ile yalnız kalandır.
Birinci rivayete göre müferridun Allah'ın zikri sebebiyle insanlardan ayrı kalanlardır, yine dedi ki: İhtimaldirki , bu daha açıktı- iki rivayete göre de infirad: Bu amelle yalnız kalmaktır, o da çok zikirdir, yoksa bedeni yalnızlık değildir, ya asırda ya da topluma karışmada yalnızlıktır, Allah en iyiyi bilir.
Ömer bin AbdulAziz'in Arefe gecesi söylediği sözü de bu manadadır: Bu gün geçen devesi geçen değildir, ancak geçen bağışlanandır. Bu inadla Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Kim cennet bahçelerinde menfaatlenmek isterse, Allah'ın zikrini çoğaltsın."2 İmam Ahmed, Nesai ve ibni Hibban sahihinde Ebu Saidi Hudri'den tahric etti, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Baki kalacak salih amelleri çoğaltınız" denildi ki:
"Ey Allah'ın rasulü onlar nedir?" buyurdu ki:
"Tekbir, tekbir, tesbih ve el hamdu lillah, vela havla vela kuvvete illa billahtır."3
Müsned'de ve ibni Hibban'ın sahihinde yine Ebu Saidi Hudri Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Mecnun deyinceye kadar Allah'ın zikrini çoğaltın."4 Ebu Nuaym Hilye'de5 ibni Abbas'tan merfu olarak rivayet etti:"Münafiklar: Siz gösteriş yapıyorsunuz deyinceye kadar Allah'ın zikrini çoğaltın."

(2) Sahihtir, Ahmed, Müslim, Tirmizi (3590), ibni Hibban, Hakim tahric etti (Camiul usul: 5/242, Terğib ve Terhib: 2/399).
(3) Musa bin Ubeyde'yi Nesai, ibni Main ve başkası zayıf gördü (Mizanul itidal: 54/213). Yine Taberani Kebir'de tahric etti senedinde Musa bin Ubeyde var, Heysemi Mecma'da; (10/75) O zayıftır, dedi yine Taberani Ebu'dderda'dan, Abdullah bin Muhammed bin Said bin Ebi Meryem'in şeyhinden tahric etti, onlar zayıftır. İbnul Esir dedi ki: Hetera birşey vestehtera bihi:Ona dalmak ve başkasını konuşmamak, el müstehterun: Zikirle oyalanan ve ona devam edenlerdir.
(4)Bak:"Garibulhadis": 1/321 ve sonrası.
(1) Sahihtir, İyad bin Himar'dan Ahmed, Buhari Edebül Müfred'de; (427) Taberani Kebir'de ve Bezzar tahric etti, ibni Habban doğruladı.
(2) Zayıftır, Musa bin Ubeyde tahric etti, o zayıftır.
(3) Derrac'ın Ebul Heysem'den rivayetinden rivayetinden dolayı isnadı zayıftır, Said bin Mansur, Ahmed, Nesai, Ebu Ya'la ibni Cerir, Taberani, ibni Ebi Hatim, ibni Hibban ve Hakim tahric etti ve doğruladı, ibni Mirdeveyh'te tahric etti (Dürrül Mensur: 4/408) ibni Hibban ve Hakim'in doğruladığından dolayı doğruluğunu tercih ediyorum.
(4) Derrac'ın zayıflığından dolayı isnadı zayıftır, Ahmed, Ebu Ya'la, ibni Hibban sahihinde ve Hakim tahric etti ve dedi ki: İsnadı sahihtir (Terğib ve Terhib: 2/399) ibni Hibban ve Hakim'in doğrulayı sebebiyle doğruluğunu tercih ediyorum.
(5) Zayıftır, Ebu Nuaym Hilye'de, Taberani Kebir'de, ibnul Mübarek Zühd'de tahric etti, Heysemi Mecma'da (10/76) dedi ki: Senedinde Hasan bin Ebi Cafer var, o zayıftır. Beyhaki Ebul Cevza'dan mürsel olarak rivayet etti (Terğib ve Terhib: 2/399.)
İmam Ahmed ve Tirmizi Ebu Said'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.)'e soruldu ki:
"Kıyamet günü kulların hangisi derece bakımından daha faziletlidir?" buyurdu ki:
"Allah'ı çok zikredenlerdir" denildi ki:
"Ey Allah'ın rasulü, Allah yolunda savaşandanda mı?" Buyurdu ki:
"Eğer kılıcıyla kafirlere ve müşriklere vursa ve kılıcı kırılsa ve kana boyansada Allah'ı zikredenle ondan derece bakımından daha faziletli olur."1
İmam Ahmed2 Sehl bin Muaz'da (o da babası Muaz bin Enes'ten),o da Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etti ki: Bir adam ona sordu ve dedi ki:
"Cihadın hangisi ecir bakımından daha büyüktür?" buyurdu ki:
"Allah'ı çok zikredenlerdir" sonra dedi ki:
"Oruçluların hangisi daha büyüktür?" buyurdu ki:
"Allah'ı çokça zikredenleridir" sonra bize namaz, oruç, hac ve sadakayı zikretti, bütün hepsinde Rasulullah (s.a.v.); "en çok Allah'ı zikredenleridir" buyuruyordu, Ebu Bekir dedi ki:
"Ey Ebu Hafs, zikredenler hayrın hepsini götürdü" bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:

“Evet.”
İbnul Mübarek ve ibnu Ebiddünya mürsel vecihlerle manasıyla tahric etti3 Müslim’in sahihinde4 Ayşe (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a.v.) bütün zamanlarında Allah’ı zikrediyordu.
Ebu’dderda dedi ki:Dilleri Allah’ın zikrinden dolayı ıslak olmaya devam edenlerden biri cennete gülerek girer, (ona denildi ki: Bir adam yüz canlı (köle) azad etti, dedi ki:Bir adamın malından yüz canlı (azadı) çoktu, bundan daha efdali gece ve gündüz gereğiyle amel edilen imandır ve sizden birinizin dilinin Allah’ın zikrinden dolayı ıslak devam etmesidir.6 S: 371 Muaz dedi ki: Sabahtan akşam kadar Allah’ı zikretmem bana sabahtan akşama kadar atların güzelini Allah yolunda taşımamdan daha sevimlidir.1
İbni Mesud (Allah’tan hakkıyla korkun) (Ali İmran: 3/102) ayeti hakkında dedi ki: İtaat edilmesi asi olunmaması, zikredilmesi, unutulmaması, şükredilmesi, küfredilmemesidir, bunu Hakim tahric etti -merfu olarak, ve doğruladı, meşhur olan mevkufluğudur.3 Hakim ref etmedi ancak Abdullah’a vakfetti (mevkuflaştırdı). Buhari ve Müslim’in şartı üzere doğruladı.
Zeyd bin Eslem dedi ki:Musa (a.s.) dedi ki:
“Ya rabbi bana çok nimet verdin, bana sana çok şükretmemin yolunu göster” buyurdu ki:
“Beni çok zikret, beni çok zikredersen bana şükretmiş olursun, beni unutursan bana küfran etmiş olursun.” Hasan dedi ki:Allah’a kullarının en sevimlisi, onu en çok zikredenleri ve kalb olarakta en takvalı olanlardır.
Ahmed bin Ebul Havari dedi ki: Bana Ebul Meharik anlattı dedi ki: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:“İsra gecesinde arşın nuru içinde kaybolmuş bir adama rastladım dedim ki:
“Bu kimdir, melek midir?”
“Hayır” denildi,
“Peygamber mi?”
“Hayır” denildi.
“Kim o dedim” dedi ki:
“Allah’ın zikrinden dolayı dili ıslak olan ve kalbi mescidlere bağlı olan adamdır, ve kesinlikle ana babasına sövmemiştir.”4 İbni Mesud dedi ki: Musa (a.s.) dedi ki:
“Rabbim kulların hangisi sana daha sevimlidir.” Buyurdu ki:
“Beni çok zikredenleridir.” Kab dedi ki: Kim Allah’ın zikrini çoğaltırsa nifaktan kurtulur. Bunu Müemmil Hammad bin Seleme’den, o da Süheyl bin Ebi Salih’ten, o da Ebu Hureyre’den merfu olarak rivayet etti5 Taberani bu isnatla merfu olarak tahric etti: “Kim Allah’ın zikrini çok yapmazsa imandan beri olur.”6

(1)İsnadı zayıftır, Ahmed, Beğavi, Tirmizi (3373) tahric etti ve dedi ki: Ya Rasulullah insanların hangisi derece bakımından daha büyüktür denildi buyurdu ki; Allah’ı zikredenlerdir (Terğib ve Terhib: 2/392).
(2)İsnadı zayıftır, Ahmed, Taberani Kebir’de Muaz (r.a.)’dan tahric etti senedinde Zeban bin Faid ve ibni Lehia var zayıftırlar (Terğib ve Terhib: 2/400, Mecmauz zevaid: 10/74).
(3) İbnul Mübarek Zühd’de Ebu Said el-Makburi’den mürsel olarak tahric etti, yine ibnu Ebi’ddünyada tahric etti.
(4)Sahihtir, Müslim, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi (3381) İbni Mace tahric etti ibni Hibban ve ibni Huzeyme doğruladı Camiul usul: 5/243.
(5)Eser sahihtir, Ebudderda’dan Ahmed Zühd’de, ibni Ebi ?eybe, ibnul Mübarek, Ebu Naym Hilye’de tahric etti: 1/219.
(6) Eser sahihtir, Ebu’dderda’dan Ahmed Zühd’de Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti (1/219) Lafzı: “Sa’d bin Münebbih’in babası yüz köle azad etti.
(1) Eser sahihtir, Muaz bin Cebel’den ibnu Ebi ?eybe ve Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti. (1/235).
(3) İbnu Mesud’a mevku bir eserdir tahrici Hakim’dedir.
(4)Mürseldir, Ebul Meharik’tan ibnu Ebiddünya mürsel olarak tahric etti (Terğib ve Terhib: 2/395).
(5)Zayıftır, Hafiz Münziri hakkında Terğib ve Terhib’te dedi ki: (2/401) hadis garibtir, Taberani, Evsat ve Sağir’de tahric etti, lafzı:“Kim Allah’ın zikrini çoğaltmazsa imandan beri olur.”
(6) Daha önce geçtiği gibi hadis zayıftır Taberani Evsat ve Sağir’de tahric etti.
Bu manaya Allah Teala’nın münafikları Allah’ı az zikreder olarak vasıflandırması şahiddi, kim Allah’ı çok zikrederse onların sıfatlarından ayrılır, bunun için Münafikun suresi Allah’ın zikrini emirle bitirildi, mümini bundan mal ve çocuğun oyalamaması emredildi, çünkü kimi bir şeyin zikri Allah’ın zikrinden oyalarsa o zarar edenlerdendir.
Rabi bin Enes bazı ashabında rivayetle dedi ki: Allah’ın sevgisinin alameti zikrini çok yapmaktır, çünkü sen bir şeyi seversen zikrini çoğaltırsın. Fetih El Musili dedi ki: Allah’ı seven göz açıp kapayıncaya kadar bile Allah’ın zikrinden gafil olma. Zün Nun dedi ki: Kimin kalbi ve dili zikirle meşgul olursa Allah onun kalbine kendisine iştiyakı atar.
İbrahim bin Cüneyd dedi ki: Deniliyordu ki:Allah’ı seven kişinin alametlerinden kalb ve dil ile zikre devamıdır, kişi Allah’ın zikrine önem verirse bu onun sevgisini ifade eder.
Selefin bazısı münacatında diyordu ki: Kahramanlar kahramanlıklarından usansa da seni sevenler sana münacat ve senin zikrinden usanmaz.
Ebu Cafer el-Muhavveli dedi ki:Allah’ın velisi Allah’ı seven ve kalbi rabbinin zikrinden boş kalmayandır, onun hizmetinden usanmayandır. Ayşe (r.a.)’nin sözünü zikrettik:
“Peygamber (s.a.v.) her zamanında Allah’ı zikrediyordu.”1 Manası, ayakta, yürürken, otururken, yatarken ister abdestli, ister abdestsiz olarak.
Müsir dedi ki:Deniz hayvanları deniz de sakin duruyordu da, Yusuf (a.s.) hapiste Allah’ın zikrinden durmuyordu. Ebu Hureyre’nin bir ipi vardı onda bin düğüm vardı onunla tesbih çekinceye kadar uyumazdı.2
Halid bin Ma’dan her gün kırk bin tesbih çekiyordu, kuran okuyuşu hariç, ölünce yıkanmak için sedire konuldu, parmağını tesbih çeker gibi oynatıyordu.”3
S: 373 Umeyr bin Hani’e denildi ki: Senin lisanının gevşediğini görmüyoruz her gün kaç tesbih yapıyorsun? dedi ki:Parmaklarımın hata etmesi hariç, yüzbin.1 Yani o bunu parmaklarıyla sayıyordu.
Abdul Aziz bin Ebi Ruvvad dedi ki:Mekke de bizim yanımızda günde oniki bin tesbih çeken bir kadın vardı ve öldü, kabre ulaşınca adamların ellerinden gasbedildi Hasan’ı Basri çokça derdi ki: -Eğer konuşmuyor ve bir uğraşısı yoksa- Sübhanellahil azim, bu Mekke fakihlerinin bazısına zikredildi de: Arkadaşınız fakihtir, bunu yedi kere söyleyene cennete bir ev bina edilir.
İbni Sirin’in genellikle sözü: Sübhanellahil azim, sübhanellahi ve bihamdihi idi.
Muğire bin Hakim es Sanani gözler uyuyunca denize iner deniz hayvanlarıyla birlikte Allah’ı zikrederdi.2
Bazı kimseler İbrahim bin Edhem’in yanında uyudu ve dedi ki: Ben gece de her uyanışımda onu Allah’ı zikrediyor buldum, bunun üzerine gamlandın, sonra şu nefsimi şu ayetle taziye ettim (teseli):(Bu Allah’ın fazlıdır, onu dilediğine verir) (Maide: 5/54) Sevdiğinin ismini seven kimsenin o isim kalbinden kaybolmaz. zikrini unutmakla sorumlu tutulsa gücü yetmez, zikrini terketmeye sorumlu tutulsa sabredemez: Seven sevgilinin zikrinin nasıl unutur ismi gönlünde yazılmıştır.
Bilal, müşrikler kendisine sıcakta her azab ettiğinde tevhid üzere:Ehad, ehad diyordu, O na:Lat ve Uzza dediklerinde: Bunu güzel söyleyemiyorum derdi4 Kalbten sizin unutulmanız isteniyor tabiatlar nakledene reddediyor.
Marifet her kuvvetlenişinde zikir zikredenin dilindemeşakkatsiz akar, hatta bazısının uykusundayken dilinde Allah Allah oluyor, bunun için cennet ehline tesbih ilham olunur, kendilerine nefes ilham olunduğu gibi, dünya ehlinesoğuksu gibi onlarada La ilahe İlallah olur. Sevri şöyle şiir söyledi: Hayır ben seni unutuyor değilim zikrini çoğaltıyorum fakat dilim bununla akıyor.
(1) Tahrici yakında geçti.
(2)Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: (1/383).
(3)Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 5/210.
(1)Ebu Nuaym Hilye’de tahric etti: 5/157.
(2)Benzerini Ebu Nuaym Hilye’de zikrettiYemen ehlinin efendisi Hakem bin Üseyd’de: 10/141.
(4)İbni Sad Bilal’in tercemesin de tabakatında tahric etti.
İbni Ömer’den şöyle dediği rivayet edildi:Ehli kitab bana güvercinin yuvasını sevdiği gibi bu ümmetin zikri sevdiğini haber verdi, onlar develerin susuzluk gününde suya hız göstermelerinden Allah’ın zikrine hız göstermeleri daha hızlıdır. Sevenlerin kalbleri ancak onun zikriyle huzur bulur, müştakların ruhları ancak onu görmekle sükunet bulur.
Zün’nun dedi ki: Dünya ancak onun zikriyle, ahiret ancak onun affiyla, cennet ancak onu görmekle güzel olur.1
İsteklilerin nefisleri ebediyyen diyarınıza özlem duyuyor.
Yine kalbler sizin zikrinizle korkudan sonra huzurlanıyor.
Ey efendilerim hayatınızla cömertleşin, kavuşmayla ihsan edin.
“Size mecnun diyecekleri zamana kadar Allah’ı zikredin.”2 Hadisi geçmişti, bazısı şöyle dedi:
Çok vesveselidir denilinceye kadar seni çok zikrettim. Ebu Müslim el-Havlani çok zikrederdi, bazı insanlar onu gördü ve haline itiraz etti, ashabına dedi ki:Arkadaşınız mecnun mudur?. Bunu Ebu Müslim işitti ve dedi ki:Hayır ey kardeşim, fakat bu mecnunun (deliliğin) ilacıdır. Sevginin hürmetine benim için size bedel yoktur benim için efendilerim sizden başka maksat yoktur. Arkadaşlık ettiğim kavme şark koştum olanların dışında kalbim sizinledir, onlar razı oldu. Sizinle konuşmamdan dolayı, bu hastadır dediler, dedim ki:Bu hastalık bende devam eder durur. Deliler zikirden oyalayan her uğraştan ayrı kalırlar, onlar içinsevdikleriyle yalnız kalmaktan daha sevimli birşey yoktur. İsa (a.s.) dedi ki:
“Ey havariler topluluğu Allah’la çokça konuşunuz, insanlarla az konuşunuz” dediler ki:
“Allah’la nasıl konuşuruz?” dedi ki:
“Onun yalvarışıyla, ona dua ile başbaşa kalınız.”
S: 377 Selefin bazısı her gün bin rekat namaz kılıyordu, hatta iki ayağıyla kalkamaz oldu, bin rekatı oturarak kılıyordu, ikindiyi kılınca diz üstü çöker kıbleye yönelir ve derdi ki: Yaratıkları şaşırdım senden başkasıyla nasıl dost olur, bilakis yaratıklara şaştım senden başkasının zikriyle nasıl kalbleri nurlanır.
Bazısı seninin tamamını oruç tutuyor, iftar vakti olunca diyordu ki:Nefsimden yemekten dolayı zikirden çıkmasından korkuyorum. Muhammed bin Nadr’a yalnızlıktan vahşet

duymuyor musun? Nasıl vahşet duyayım o buyuruyor ki: Ben beni zikredenin meclis arkadaşıyım.2
Sevgilinin ismini kullardan gizledim gönlümdeki çocukluğa tekrarladım.
Boş kalmış beldeye arzum, belki sevdiğimin ismini çağırırım.
Sevenin hali ve marifeti kuvvetlenince onu dil ve kalb ile zikirden hiçbir şey oyalamaz, o cismiyle arkalardadır kalbi yüksek yerdedir, Ali (r.a.)'nin onların vasfını zikrederken dediği gibi:Cesedleriyle dünyaya arkadaşlık ederler, kalbelri yüce makama bağlıdır, bu manada denidi ki:
Cismim benimleri fakat ruhum yanınızdadır cisim gurbette ruh vatandadır.
Başkası dedi ki:
Seni gönülde benimle konuşan kıldım benimle oturmayı isteyenlerlede cismimi bırakıyorum cismim oturanla ünsiyet kurar kalbimin sevgilisi de gönülde enisimdir. Bu Allah Teala'nın buyurduğu gibi peygamberler ve sıddıkların halidir: (Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın) (Enfal: 8/45)

(1)Ebu Nuaym Hilye tahric etti (9/372).
(2) Tahrici yakında geçti, Ebu Saidi Hudri'den tahric edildi.
(1) İbnul Cevzi'nin Sıfetus Safvesi: 3/159 ve sonrası. "Ben beni zikredenin meclis arkadışıyım" haberini Deylemi Ayşe'den senedsiz tahric etti, Beyhaki bunu Übey binKab'tan o da Musa (a.s.)'dan zikretti (Mekasıdul hasene S: 95.
Tirmizi Merfuan1 Allah buyuruyor ki:"Benim tamulum: Örnekliğine kavuşarak beni zikredendir" ve buyurdu ki:(Hac ibadetlerinizi bitirdiğiniz zaman babalarınızı andığınız gibi hatta ondan daha kuvvetli şekilde Allah'ı anın) (Bakara: 2/200) ve buyurdu ki:(Ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerineyken Allah'ı zikredin). (Nisa: 4/103) Korku anında namazı kastediyor, bunun için buyurdu ki: (Huzura kavuşuncada namazı dosdoğru kılın) (Nisa: 4/103) ve cuma namazının zikri esnasında buyurdu ki:(Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lüfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz) (Cuma: 62/10) fazlından istemeyi ve çok zikrini bir arada toplamayı emretti.
Bunun için varid oldu ki:Gaflet yerlerinde ve çarşılarda zikir faziletlidir, Müsned'de ve Tirmizi ve ibni Mace'de ibni Ömer'den merfu olarak rivayet edildi ki: "İçerisinde bağırılan ve satış yapılan bir çarşıya kim girerse ve:Lailahe illallahu vahdehula şerike lehu, lehul mülkü velehül hamdu, yuhyi ve yümitü ve hüve hayyün la yemütü biyedihil hayr ve hüve ala külli şeyin kadir derse, Allah ona milyon iyilik yazar, milyon kötülük siler, onun derecesini bir milyon yükseltir."6
Başka bir hadiste: "Gafiller içinde Allah'ı zikreden (savaştan) kaçanlar içinde savaşan gibidir, gafiller içinde Allah'ı zikreden kuru ağaçların ortasında yeşil ağaç gibidir."7
Ebu Ubeyde bin Abdullah bin Mesud dedi ki:Çarşıda da olsa adamın kalbi Allah'ı zikrediyorsa o namazdadır, S: 379 eğer dilini de oynatırsa daha faziletlidir.1 Seleften bazısı gaflet ehli arasında Allah'ı zikretmek için çarşıya gidiyordu. İki adam çarşıda karşılaştı, biri arkadaşına dedi ki: Gel insanların gaflet anında Allah'ı zikredelim, bir yerde yalnız kaldılar ve Allah'ı zikrettiler sonra ayrıldılar, sonra o ikisinden biri öldü, biri onunla rüyasında karşılaştı ve ona dedi ki: Seninle çarşıda karşılaştığımız günün akşamı Allah'ın bizi bağışladığını hisettin mi?.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Aişe'ye İtirazlar:

a. Hz. Aişe'nin bu rivayette Ömer'i hatalı görmesi doğru değildir. Çünkü Ömer'in bu rivayetine bir grup sahabe muvafakat etmiştir. Dolayısıyla bu sahabilerin tamamının yanılması mümkün değildir.
b. Hz. Aişe'nin sahih nas karşısında bir ictihadıdır. Nas ise sahabenin ictihadına mukaddemdir.
c. Hz. Aişe'nin bu hadisi ayete muarız görmesi zannidir. Sabit hadise muarız olan bu zan merduddur.
d. İlim ehli Hz. Aişe'nin itirazıyla Hz. Ömer'in hadisi arasında bir cem yapmışlardır. İbn Hacer bunu şu şekilde özetler:
1) Ehlinin ağlamasıyla o kimse azap olunur, şayet avazla ağlamak onun sünnetine uygunsa.
2) Ölü, ehline böyle yapmasını vasiyette bulunmuşsa.
3) Ehlini bundan nehyetmesini ihmal etmişse.
4) Ehlinin ağladığı kadar azap olunur.
5) Buradaki tazib anlamı meleklerin o kimse için tevbe etmesi,
6) Tazib anlamı, ehlinin avazla ağlaması yüzünden ölünün duyduğu acıdır.
Bu son görüşü bir grup alim tercih etmişlerdir. Bunlar, Kadı İyaz, İbn Teymiye ve diğerleridir. İbn Hacer, bütün bu görüşlerin duruma göre cem edilmesinin mümkün olduğunu söylemiştir. İbn Kuteybe ise, bunun dünya ile ilgili ahkama mütaallık olduğunu ifade eder. Her ne kadar ayeti kerimede, "bir kimse başka bir kimsenin günahını çekmez" denilse bile, bu bir şeye sebep olmayanla ilgilidir. Buna sebep olan, onunla azapta ortak olur, (Ankebut, 13)' te olduğu gibi. Hz. Peygamberin Heraklius'a yolladığı mektupta: "Eğer yüz çevirirsen bütün Erisiler'in günahını yüklenmiş olursun" demiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Câbir İbnu Abdillah

Câbir İbnu Abdillah İbni Harâm el-Ensârî es-Sülemî. Üç ayrı künyesi vardır: Ebu Abdillah, Ebu Abdirrahmân ve Ebu Muhammed. Medînelidir ve Hazrec kabîlesindendir.
Hz. Peygamber'den çok hadîs rivâyet eden sahâbilerdendir (muksirun) 1540 hadîs rivâyet etmiştir. Babası da kendisi de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'la çokça sohbette bulunmuştur. İkinci Akabe biatına babasıyla katılmıştı, ancak henüz çocuktu. Bedir Savaşı'nda gazilere su verdiğini kendisi anlatır. Bir rivâyette de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 21 gazveye şahsen katıldı, ben bunlardan 19'una iştirak ettim" der. Bir başka rivâyette de: "Bedir ve Uhud gazvelerine katılmama babam mâni oldu, babam öldürüldükten sonra hiçbir gazveden geri kalmadım" der. Hz. Ali ile Sıffîn'e katılmıştır.
Câbir İbnu Abdillah Mescid-i Nebevî'de bir ilim halkası kurup, orada talebelerine rivâyette bulunmuştur. Kendisinden Muhammed İbnu Ali İbni'l-Hüneyn, Amr İbnu Dinâr, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî, Atâ, Mücâhid vs. birçok kimse hadîs rivâyet etmiştir.
Câbir (radıyallahu anh) bıyığını kısa keser, sakalını sarıya boyardı. Salebet-i diniyesi hep hakkı söylemeye sevketmiş, hakkı ketmedenleri kınamaktan çekinmemiştir. Bir sefer sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e devesini satmış, Medîne'ye kadar binmeyi şart koşmuştu. Bu "deve hâdîsesi" vesilesiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine yirmi beş kere istiğfarda bulunduğunu söyler.
Câbir İbnu Abdillah, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiştir. Medine'de en son vefat eden sahâbidir. Öldüğünde 94 yaşında idi. Haccâc'ın kendisi için cenâze namazını kılmamasını vasiyet etmiştir. Fakat o cenâzeye katılmıştır. Ölüm tarihi ihtilaflıdır. 73, 77, 78 hicri. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/88-89.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Mütekaddimuna Ait Eserler:

1) el-Muhaddisu'l-Fâsıl Beyne'r-Râvi ve'l-Vâ'i: Müellifi el-Kâdı Ebu Muhammed el-Hasen İbnu Abdirrahmân İbni Hallâd er-Râmahurmuzî'dir (v.360/970 veya 971). Müellif burada bir çok mesâili zikretmiş ise de tamamına yer vermemiştir. Ancak her şeye rağmen bu dalda kendisinden önce yazılanların hepsinden mükemmeldir. Usul kitaplarının bugün bilinebilen ve bize kadar ulaşan ilk müstakil kitabı olan el-Muhaddisu'l-Fâsıl, M. Accac el-Hatib tarafından tahkik edilerek Beyrut'ta 1391/1971'de yayınlanmıştır.
2) Marifetu Ulûmu'l-Hadîs: Müellifi el-Hâkim Ebu Abdillah en-Neysâburî'dir (v.405/1014). Müellif burada hadîsle ilgili 50-52 ilim zikreder. Matbudur. Bu kitapta hem bir kısım mesaili eksik bırakmış, hem de tertibce kusurlu kalmıştır. Bunu Tâhir el-Cezâirî (v.1338/1919) Tevcîhu'n-Nazar ilâ Usuli'l-Eser adıyla hülâsa edecektir. Ebu Nu'aym Ahmed İbnu Abdillah el-İsfehânî (V.430/1038) de el-Hâkim'in eserine bir Müstahrîc yapmıştır. Ama pek çok eksikliklerini gideremeniştir.
3) el-Kifâye fi Kavânîni'r-Rivâye ve el-Câmi Li-Âdâbi'ş-Şeyh ve's-Sâmi: Müellifi el-Hatîbu'l-Bağdâdî Ebu Bekr Ahmed İbnu Ati'dir (v.463/1070 veya 1071). Müellif bu dalda daha ileri bir adım olmak üzere bu eserleri te'lif etti. Bağdâdî'nin hadîse müteallik bir çok telifi içerisinde Takyîdu'l-İlm adlı eseri de burada zikre değer. Usul bahislerinin gelişmesinde, kendisinden sonra gelenlerin daha mükemmel eserler vermesinde Bağdâdî'nin hizmeti büyük olmuştur. Kendinden önce yazılan kitaplardan hacimli olan bu kitap da matbudur. [1]
Mütekaddimuna ait bu üç usul eserinin ayrı ayrı bir çok özellikleri bulunmakta ise de biz burada onların müşterek özelliklerini birkaç maddede özetleyeceğiz:
a) Konular "bab" veya "nev'i"lere ayrılarak değerlendirilmiştir.
b) Konular senedli bilgilerle işlenmiştir.
c) Usul konularının tamamını kapsamamaktadırlar. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/479; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/257; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 16.
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 17.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbrahim (a.s.)'ın, Kıyamet Gününde Şefaat Etmesi İçin Gelenlere Şefaat Etmemesi

70) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki:
"Bir gün Resûlullah (s.a.s.)'e bir et parçası getirildi ve şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah (c.c.) kıyamet gününde öncekileri ve sonrakileri düz bir yerde toplar. Çağıran onlara sesini duyurur, bakan da onları görür, güneş onlara yakınlaşır."
Sonra şefaat hadisini zikredip (şöyle buyurur):
"İbrahim'e gelirler ve:
"Sen Allah'ın (c.c.) Peygamberisin, yeryüzünde Allah'ın halilisin (yakın dostsun), Rabbimize karşı bize şefaatçi ol" derler. İbrahim de -bazı söylemek zorunda kaldığı (tevile açık) yalanları hatırlayınca- "Nefsim, nefsim! Musa'ya gidin" diye buyurur.[1]

***

[1] Müttefekun aleyh. Buhârî (3361); Müslim (194). Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir. Şefaat hadisinin tamamı (inşallah) ileride Müslim rivayetinde gelecek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

231) Oruçluyu İftar Ettirmek (Bir Oruçluyu İftar Ettirmenin Ve Kendisi Oruçluyken Yanında Yemek Yenen Kimsenin Fazileti, Yiyenin Yedirene Dua Etmesinin Sevabı)

Bu bölümdeki üç hadisten, oruçluya iftar ettirenin oruçlu kadar sevap kazanacağını, oruçlu bir kimse başkasına yemek ikram ederse, yemek bitinceye kadar meleklerin o kişiye dua ettiklerini, Rasulullah (s.a.v.)'ın yemekten sonra yaptığı duayı öğreneceğiz. [1]

1268. Zeyd ibni Halid el-Cüheni (r.a.)'dan bize aktarıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Kim bir oruçluyu iftar ettirirse oruçlunun sevabı kadar sevap kazanır. Oruçlunun sevabından da hiçbir şey eksilmez."*[2]

1269. Ümmü Umâre el–Ensâriyye *radıyallahu anhâ*'dan nakledildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün Ümmü Umâre'nin evini teşrif etti. O da hemen Resûl–i Ekrem'e yemek ikram etti. Hz. Peygamber:
– *"Buyur, sen de ye!"* teklifinde bulundu. Ümmü Umâre:
– Ben oruçluyum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Oruçlu bir kimsenin yanında yemek yiyenler yemeği bitirinceye kadar melekler o oruçluya dua ederler."
Hz. Peygamber bazan da *"Yemek yiyenler doyuncaya kadar..."* derdi.[3]

1270. Enes *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir gün Sa'd İbni Ubâde'nin yanına geldi. Sa'd derhal bir parça ekmek ve zeytin çıkarıp Resûlullah'a ikram etti. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bunları yedikten sonra ona şöyle dua etti:
"Evinizde hep oruçlular iftar etsin, yemeğinizi iyiler yesin, melekler de duacınız olsun."[4]

* Bu üç hadiste farz olsun nafile olsun oruç tutan kimselere iftar ettirmenin sevabını görüyoruz. Başka rivayetlerden de öğrendiğimize göre iftar ettirmek bizim bugünkü yaptığımız gibi mükemmel sofralarda onlarca çeşidin bulunduğu yemek türleriyle değil, bir hurma bir yudum su, birkaç zeytin veya bir bardak süt ile de olabilir ve kişiye aynı sevabı kazandırır.
Mükemmel sofralarda pek çok çeşitle iftar ettirememek korkusundan dolayı bugün Müslümanlar ne Ramazanda ne de Ramazan dışında evlerinde misafir ağırlama ve iftar ettirmeyi yapmamaktadırlar. Herkes gücüne göre kendi yediğinden yedirmekle bu ikram işine başlanılmalıdır. Lüks, israf, gösteriş ve reklama kaçmanın hiçbir mantığı yoktur.
Oruçlu iken başkasına yemek yedirene, *"Biri yer biri bakar"* diye başlayan söz de tutarsızdır, çünkü (1267 hadis öyle söylemiyor).
Kişi her zaman durumuna göre elinde ve evinde bulunandan ikram ederek misafir ağırlamalı, infak ve harcamada bulunarak fedakar olmalıdır. Mallarından bu şekilde fedakarlıklarda bulunamayanlar canlarından asla fedakarlık yaparak şehid olamazlar. [5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 368.
[2] Tirmizi, Savm, 82.
[3] Tirmizî, Savm 66. Ayrıca bk. İbni Mâce, Siyâm 46.
[4] Ebû Dâvûd, Et'ime 54. Ayrıca bk. İbni Mâce, Siyâm 45.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 368.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

312) Hutbe Okunurken Dizlerini Dikip Oturmanın Kerâheti
(Cuma Günü İmam Hutbe Okurken, Uyku Getireceği, Hutbeyi Dinlemeye Engel Olacağı Ve Abdestin Bozulmasına Vesile Olacağı Endişesi Sebebiyle Dizleri Dikip Elleri Dizler Üzerine Bağlayarak Oturmanın Mekruh Olduğu)

1709. Muâz İbni Enes el–Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, cuma günü imam hutbe okurken dizleri dikip oturmaktan nehyetmiştir.[1]

*** İhtiba** veya **Kurfusa**, dizleri yukarı dikip ellerle dizleri kavramak suretiyle oturulan oturuştur ki bunun yasaklanma sebebi olarak; abdestin bozulabilme ihtimali, uyuklamaya sebep olup hutbeyi dinlemeden kişiyi alıkoyması, sıcak iklim olması hasebiyle giyilen elbise türünden dolayı avret yerlerinin gözükebilme ihtimali sıralanmaktadır. Hutbe veren şahsı olumsuz etkileyen bir oturuş olması da söylenebilir, bu sebeplerden dolayı sadece hutbe okunurken yasaklanmıştır. [2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Salât 228; Tirmizî, Cum'a 18.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 499.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

59) Elinin Emeğiyle Geçinip Kimseden Bir Şey İstememek (Elinin Emeğiyle Geçinerek İffetli Yaşamayı Ve Hiç Kimseden Bir Şey Dilenmemeyi Teşvik)

"Ve Cuma namazı kılınıp bittiğinde, yeryüzüne serbestçe dağılın ve Allah'ın lütfundan rızkınızı aramaya devam edin ve Allah'ı namaz dışında da daima hatırlayın ki, gerçek mutluluğa erişebilesiniz." (Cuma: 62/10)

540. Ebû Abdullah Zübeyr İbni'l–Avvâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi birinizin iplerini alıp dağa gitmesi ve sırtına bir bağ odun yüklenip getirerek onu satması ve Allah'ın bu sebeple onun yüzsuyunu koruması, verseler de vermeseler de insanlardan bir şeyler dilenmesinden çok hayırlıdır."[1]

541. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden herhangi birinizin sırtına bir bağ odun yüklenip satması, herhangi bir kişiden dilenmesinden hayırlıdır. O da ya verir, yahud vermez."[2]

542. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Davud aleyhisselâm ancak elinin emeğiyle kazandığını yerdi."[3]

543. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zekeriyyâ aleyhisselâm marangozdu."[4]

544. Mikdâm İbni Ma'dîkerib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd aleyhisselâm da kendi elinin emeğini yerdi."[5]

* Yüz karası dilencilik asla yapılmamalı, kişi kendi elinin emeğiyle geçinip başkasından bir şey istememeye çalışmalıdır. Başkalarının eline bakarak onlardan isteyerek yaşamayı Rasulullah 538. hadiste yasaklamıştır.[6]

---

[1] Buhârî, Zekât 50, 53; Büyû' 15, Müsâkât 13. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 85; İbni Mâce, Zekât 25.
[2] Buhârî, Zekât 50, 53; Müslim, Zekât 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28.
[3] Buhârî, Büyû' 15.
[4] Müslim, Fezâil 169. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 5.
[5] Buhârî, Büyû' 15, Enbiyâ 37.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 188.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Müteahhiruna Ait Eserler:

Konuların senedli bilgilerle işlenmesi geleneğinin terkedildiği dönem eserlerinin müelliflerine Müteahhirun denilmektedir. Hadis Usulünde mütekaddimun-müteahhirun sınırını Hatib Bağdadi teşkil etmektedir. Hatib dahil, önceki usulcüler mütekaddimun, ondan sonrakiler müteahhirun'dur.
1) el-İlmâ' fi Zabtı'r-Rivâyeti ve Takyîdi'l-Esmâ': Müellifi el-Kadı İyaz (Ebu'l-Fadl) İbnu Mûsa el-Yahsubî'dir (v.544/1149). Bu eserin diğer bir adı da el-İlma' ilâ Ma'rifeti Usûli'r-Rivaye ve Takyidi's-Sema'dır. Bu kitap, Mağrib'te yazılmış ilk hadis usulüdür. Seyyid Ahmed Sakr'ın tahkiki ile Kahire'de (1389/1970) basılmıştır.
2) Mâlâ Yeseu'l-Muhaddise Cehluh: Müellifi Ebu Hafs Ömer İbnu Abdil-Mecîd el-Meyâncî'dir. (v.580/1184) adlı eseri te'lif etmiştir.
3) Ulumu'l-hadis-Mukaddimetu İbni's-Salah: Müellifi İbnu Salâh'tır (v.643/1245). Usul-i hadîsle ilgili müstakil te'lîfât yavaş yavaş tekâmül ederek onu kemâlde zirveye çıkaracak olan İbnu Salâh'a ulaşır. Adı Ebu Amr Osman İbnu Abdirrahmân eş-Şehruzûrî olan İbnu Salâh, Şam'daki Eşrefiyye Dâru'l-Hadîsi'ne hadîs müderrisi olarak tâyin edildiği zaman orada takrîr ettiği usûl-i hadîsle ilgili ders notlarını Ulûmu'l-Hadîs ismi altında cem'etmiştir. Mukaddimeti İbni Salâh adıyla da meşhûr olan bu eser, daha önce te'lif edilen emsâli kitaplarda dağınık halde bulunan bütün mesâili bir araya getirir. Kitapta, hadîs ilminin 65 nevine yer verir. Bunların tertibinde insicâm yok ise de şümûlce zenginliği sebebiyle şöhret kazanarak bütün İslâm âlemine intişâr etmiştir. Kendinden sonra gelen âlimler esere büyük alâka gösterdiler, ihtisârı el-şerhleri yapıldı. Nazma çevrildi. Medreselerde ders kitabı olarak tâkip edildi. Böylece bu sâhanın temel kitabı oldu.
İbnu's-Salah'ın bu eseri, Ebu Amr Takiyyuddin Osman b. Abdirrahman eş-Şehrizuri (v.643/1245) tarafından Eşrefiyye Daru'l-hadis'indeki hocalık yıllarında ders notları olarak hazırlanmış, daha sonra bir araya getirilmiştir. Bu sebeple konuların sıralanışında aksaklıklar görülür. Yazıldığı günden beri büyük bir itibara mazhar olmuş bulunan Ulumu'l-hadis, Prof. Dr. Nureddin Itr tarafından tahkikli olarak Haleb'te 1386/1966 yılında yayınlanmıştır.
İbnu's-Salah'tan sonraki usul müellifleri çalışmalarını tamamen Ulumu'l-hadis'e dayandırmışlardır. Kimi onu ihtisar etmiş, kimi nazma çekmiş, kimileri de bir çeşit tekmile anlamında nüket isimli eserler yazmışlardır. Böyle olmakla beraber, usul edebiyatı arasında itibar görmüş olmaları ayrıca kendilerinden bahsetmeyi gerekli kılmaktadır.
Bunun üzerine şerh, ihtisar veya nazm-nesirden çalışma yapanlardan Zeynu'l-Irâkî (806/1403), Bedreddîn ez-Zerkeşî (v.794/1391), İbn Hacer el-Askalâni (v.852/1448), Celaleddîn es-Suyûtî (v.911/1505), Bedreddin Muhammed İbnu İbrahim İbni Cemâ'a (v.733/1332), Ebu'l-Fida İbnu Kesîr (v.774/1372), Kasım İbn Katlûbiğa (v.879/1474), Sehâvî (v.902/1496) İbnu Dakîk el-Îd (v.702/1302), Bulkînî (v.805/1402), Nevevî (v.676/1277) zikredilebilir.
İhtisarlardan bazılarının isimleri şunlardır:
a) Mehâsinu'l-Istılah ve Tadmînu Kitâbı İbni's-Salâh: Müellifi el-Hâfiz Bulkînî'dir (v.805/1402).
b) İhtısâru Ulumi'l-Hadis: Müellifi Ebu'l-Fida İmaduddin İsmail İbn Kesir'dir (v.774/1372). Ulumu'l-hadis'in tertibi bozulmadan yapılmış bir ihtisardır. İbn Kesir, dağınık konuları bir araya getirmiş, el-Beyhaki'nin (v.458/1066) el-Medhal'inden istifade etmek suretiyle bazı eksik gördüğü kısımları tamamlamıştır. Bu ihtisar da gerek müstakil olarak gerekse el-Baisu'l-hasis adlı Ahmed Muhammed Şakir'e ait şerhiyle birlikte müteaddid defalar basılmıştır.
c) el-İrşâd fi İlmi'l-İsnâd- et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Süneni'l-Beşîr en-Nezîr: Müellifi Yahya b. Şerefu'd-Din en-Nevevî'dir (v.676/1277). En-Nevevi'nin gerek ihtisarda gösterdiği başarı, gerekse kendisinin hadis ilmindeki tartışılmaz otoritesi et-Takrib'i başlı başına bir usul kaynağı haline getirmiştir. Eser müstakillen basıldığı gibi Kirmani'nin Buhari Şerhi başında da basılmış bulunmaktadır. Nevevî'nin bu eseri üzerine el-Irâkî, Sehâvî gibi bazı hadîsçiler şerh yapmışlardır. En meşhuru Suyûtî'nin yaptığı Tedrîbu'r-Râvî Şerhu Takrîbin-Nevevî'dir.
d) Nuhbetu'l-Fiker Fi Mustalahı Ehli'l-Eser: Müellifi el-Hâfiz İbnu Hacer el-Askalâni'dir (v.852/1448). Ulumu'l-hadis'i esas alan bir özet çalışmasıdır. Ancak İbn Hacer, konuları kendisine göre yeniden bir tertib ve tanzime tabi tutmuştur. Bu sebeple de Ulumu'l-hadis'in ihtisarı olduğu hemen hemen belli olmayacak bir nitelik kazanmıştır. İbnu Hacer Nuhbe'yi tekrar Nüzhetu'n-Nazar adıyla şerhetmiştir. Bu eser Prof. Dr. Talat Koçyiğit tarafından türkçeye tercüme edilmiş ve 1971'de Ankara'da basılmıştır. Nuhbetu'n-Nazar'ın üzerine de şerhler, hâşiyeler yapan, onu nazma çeviren âlimler olmuştur. Aliyyu'l-Kâri (v.1014/ 1605), Abdurraûf el-Münâvî (v.1031/1621) şerh yapanlar; Kemâlu'd-Din eş-Şemenî (v.821/1413) de nazm edenler arasında zikredilebilir. eş-Şemenî'nin oğlu Ahmed, babasının nazmını el-Âli'r-Rütbe fi Şerhi Nazmi'n-Nuhbe adıyla şerhetmiştir.
Nuhbe yazıldıktan sonra hadis usulü derslerinde takib edilen kitap olmuş, usul konuları İbn Hacer'in tertib ve tanzimine göre okunur ve okutulur hale gelmiştir. Üzerine şerhler ve haşiyeler yazılmıştır. Ahmed Naim Bey de Tecrid Mukaddimesine Nuhbe'yi esas almıştır.
e) Nazmu'd-Dürer fi İlmi'l-Eser: Müellifi Zeynu'd-Din el-Irâkî"dir. İbnu Salah'ın Mukaddimesi'ni elfiye tarzında nazma çevirenlerdendir. Irâkî sonra bu eserini Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyeti'l-Hadîs adıyla şerhetmiştir. Yine Irakî'nin, Mukaddime'nin muğlak yerlerini açıklayan et-Takyîd ve'l-İzâh Li-Mâ Utlika ve Uğlika min Kitabı İbni's-Salâh adlı kısa bir şerhi vardır.
4) Tedribu'r-ravi fi şerhi Takribi'n-Nevevi: Müellifi Celaleddin es-Suyuti'dir (v.911/1505). Suyuti'nin Takribu'n-Nevevi üzerine yazdığı bu şerh, müstakil bir hadis usulü eseriymiş gibi itibar görmüştür. Bir anlamda kendisinden önceki bütün usul eserlerine yazılmış toplu bir şerh demek olan Tedribu'r-ravi, Abdulvehhab Abdullatif'in tahkiki ile ilk kez Kahire'de 1379/1959'da basılmıştır. Değişik neşirleri bulunmaktadır.
5) Kavâîdu't-Tahdis min Fununi mustalahı'l-hadis: Müellifi Şeyh Cemaleddin el-Kasimi'dir. (v.1332/1914) Kasimi tarafından önceki eserlerden yapılan seçmelerle meydana getirilmiş olan eser, bu mahiyetine rağmen seçmede gösterilen başarı dolayısıyla müstakil bir usul eseri gibi itibar görmüştür. Özellikle kitabın son üçte birini teşkil eden fikhu'l-hadis bahsi kitabın değerini bir kat daha arttırmış bulunmaktadır. Kavaidu't-tahdis Muhammed Behcet el-Baytar'ın tahkiki ile Dımaşk'ta 1353/1925'de basılmıştır.
6) Tevcîhu'n-Nazar ilâ Usuli'l-Eser: Müellifi Tâhir el-Cezâirî'dir (v.1338/1919 veya 1920). el-Hâkim Ebu Abdillah en-Neysâburî'nin (v.405/1014). Marifetu Ulûmu'l-Hadîs adlı kitabını hülâsa etmiştir. Eser matbudur. Müsteşrik Goldzihez (v. 1921) tarafından Almancaya da tercüme edilmiştir. [1]
Günümüzdeki usul eserleri arasında Nureddin Itr'ın Menhecu'n-nakd fi ulumi'l-hadis adlı kitabı zikredilmeye değer bir muhtevaya sahip bulunmaktadır.
Müteahhiruna ait olarak kısa kısa tanıtmaya çalıştığımız usul kaynaklarının ortak özellikleri olarak şu hususlara işaret edilebilir:
a) Konuları modern tarzda yani senedlerinden arındırılmış şekilde incelerler. Sadece hadis olarak verdikleri misallerde sened görülür.
b) Konuların münakaşasını yaparlar.
c) Gelişmeleri de ihtiva ederler. Bu sebeple de en son yazılmış olanı en cami olanıdır. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/480; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/258; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 17-19.
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 19-20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fasil

Gündüz Ve Gecede Zikir Vazifelerine Dairdir:

Malumdur ki Allah vakitlerinde gece ve gündüzde beş vakit namazla Allah müslümanlara kendisini zikretmelerini emretmiştir, yine bu farzlarla birlikte nafile olarak kendilerine kendisini zikretmelerini meşru kılmıştır, nafile:Ziya dedir bu beş vakit namaz üzerine ziyade olmuş olur, o da iki çeşittir: Birincisi: O namaz cinsindendir, onlara beş vakit namazla birlikte öncesinde ve sonrasında veya öncesindeveya sonrasında sünnet olarak meşru kılmıştır, bunlar farzın üzerine ziyade olmuş oluyor, eğer farz da bir noksanlık varsa noksanlığı bu nafilelerle telafi eder, yoksa nafileler farzlar üzerine ziyadedir.
Namaz vakitleri arasında, arada başka bir farzın bulunmadığı en uzun boşluk yatsıyla sabah namazı arasıdır ve sabah namazıyla öğle namazı arasıdır, bunlardan her biriarasında nafile meşru kıldı, ta ki zikirden gaflet vakti uzamasın, yatsı namazıyla sabah namazı arasında vitir ve gece (teheccüd) namazını meşru kıldı, sabahla öğle namazı arasında duha namazını meşru kıldı. Bu namazların bazısı bazısından daha kuvvetlidir, en kuvvetlisi vitirdir, bunun için alimler vacibliği hakkında ihtilaf etti. Bundan sonra gece namazı kuvvetlidir.
Yine şu iki arasında nafile namaz olmayan namazdan sonra zikir müstehab kılındı sabah ve ikindinin arkasında. Sabah namazından sonra zikir müstehab kılındı sabah ve ikindinin arkasında. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar zikir ikindiden sonra güneş batıncaya kadar zikir müstehabtır.

(1) Buhari dedi ki:İsnadı sahih değildir, Tirmizi (37575) Manası, rivayetin arkasında olduğu gibi savaşta da Allah'ı zikreder Camiul usul: 5/242.
(6) Sahihtir, Ahmed, Tirmizi (3424), ibni Mace, Darimi, Beğavi, Taberani Dua'da tahric etti, Hakim ve Zehebi doğruladı.
(7) Zayıftır ibni Ömer'den ibni Adiy Kamil'de, Ebu Nuaym Hilye'de (6/181) senedinde İmran el-Kasir var, Münkerul hadistir-Buhari'nin dediği gibi- Ahmed Zühd'de ibni Mesud'dan.
(1)Ebu Nuaym Hilyede tahric etti:(4/204).
Bu iki vakit, yani sabah ve ikindi vakti zikir için gündüzün en faziletli vakitleridir, bunun için Allah kuranda birçok yerde bu vakitlerde zikrini emretti, şu ayet gibi: (Sabah ve akşam onu tesbih ediniz) (Ahzab:33/42) ve: (Sabah ve akşam rabbinin ismini zikret) (İnsan: 76/25) ve: (Akşam ve sabah tesbih et) (Ali İmran: 3/41) ve: (Onlara: Sabah akşam tesbihte bulunun diye işaret verdi) (Meryem: 19/11) ve: (Akşama ulaştğınızda (akşam ve yatsı vaktinde) sabaha kavuştuğunda Allah'ı tesbih edin) (Rum: 30/17) ve: (Akşam sabah hamd ile rabbini tesbih et) (Ğafir (mümin): 40/55) ve: (Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam rabbini an ve gafillerden olma) (A'raf:7/205) ve: (Güneş doğmadan ve batmadan önce hamd ile rabbini tesbih et) (TAha: 20/130) ve: (Rabbini hamd ile güneş doğmadan ve batmadan önce tesbih et.) (Kaf:50/39).
Zikir yapılan en faziletli vakit sabah namazı ve ikindi namazı vaktidir, o ikisi namazların en efdalidir.
Her ikisi hakkında da:Orta namaz olduğu rivayeteti geçti. O ikisi berdan (iki soğuk vakit)tir ki; kim o ikisini muhafaza ederse cennete girer, o ikisini zikir vakti olarak gece takib eder. Bunun için bu iki vakitten sonra Kuran'da gece tesbihi ve namazı zikredilir, mutlak zikre tesbih, tekbir ve tehlil girdiği gibi namaz, Kuran okumak, onu öğrenmek ve öğretmekte girer.
Ashabımızdan bazısı sabah ve ikindiden sonra Kuran okumayı tesbih ve benzeri şeye tercih etti.
Evzai bunun hakkında soruldu ve dedi ki:Onların yolu zikirdi, Kuran okursa o da güzeldir, S: 381 bunun zahiri bu vakitte zikir tilavetten daha efdaldir, yine İshak farz namazların arkasında yüz kere yapılan tesbihatın tilavetten daha faziletli olduğunu söyledi.
Peygamber (s.a.v.)'den gelen zikirler ve dualar gerçekten çoktur. Yine akşamla yatsı arasını namaz ve zikirle geçirmek müstehabtır. Daha önce Enes hadisi geçmişti: ?u ayet bunun hakkında indi: (Vücutları yataklarından uzak kalır) (Ahzab: 33/42) yatsının gecenin üçte birine tehir etmek müstehabtır, buna sahih hadisler işaret etmiştir, bu imam Ahmed ve başkasının mezheb görüşüdür. Bu namazın en faziletli vakti sonudur, gecenin ilk üçte birinde bu namazı cemaatla kılmak için namaz veya zikir, veya mescidde namazı beklemekle meşgul olunur, sonra yatsıyı ve arkasından gelen sünneti kılınca veya uykudan önce vitiri kılınca, uyku için ayağına giydiği zaman taharet üzere (abdestli) uyuması müstehabtır, yüzün tamamlayıcısı olarak tesbih, hamd ve tekbir getirir, Peygamber (s.a.v.) bunu Fatıma ve Ali'ye uyumak istedikleri zaman yapmalarını öğretmişti2 sonra Peygamber (s.a.v.)'den varid olan zikir ve virdleri gücü yettiğince yapar, bu kuran okumak ve Allah'ı zikretmek gibi çeşitlidir, sonra bu hal üzere uyur, gece uyanınca ve yatağı üzerinde döndükçe Allah'ı zikreder. Buhari'nin sahihinde3 Ubade Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kimin gece uykusu kaçar, sağa sola döner ve:La ilahe illallahu vahdehu la şerike lehu, lehul mülkü ve lehül hamdu ve hüve ala külli şeyin kadir,sübhanellahi velhamdilillah vallahu ekber, vela havle vela kuvvete illa billah der, sonra: Rabbim beni bağışla" veya buyurdu ki:"Sonra dua ederse ona icabet edilir, eğer azmeder abdest alır ve namaz kılarsa namazı kabul olur" Tirmizi'4de Ebu Ümame'den rivayet edildi, o da Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:"Kim yatağına abdestli ve Allah'ı zikrederek girer, ta uyuklama gelinceye kadar bu hal devam ederse, gecenin her saatinde Allah'dan dünya ve ahiret hayrından istese Allah mutlaka ona verir."

(2) Tirmizi'de Kitabuz Zikr'e bak. (3405) Camiul usul: 5/237-244) Terğib ve Terhib: 2/420-438).
(3) Sahihtir, Ubade bin Samit'ten Buhari, Ebu Davud, Tirmizi (3411), Nesai gece ve gündüzün ameli kitabında tahric etti, ibni Hibban doğruladı Camiu'l usul: 5/70.
(4)Destekleyicileriyle birlikte hadis hasendir, Tirmizi (3525), Taberani Kebir'de tahric etti, senedinde ?ehr bin Havşeb var, zayıftır. Camiu'l usul: 5/243.
Ebu Davud manasını Muaz'dan tahric etti.1 Nesai2 Amr bin Abse'den tahric etti. İmam Ahmed de Amr bin Abse'den tahric etti:"Uyanınca ilk şöyle dediği şu olursa: Seni tesbih ederim, senden başka ilah yoktur, beni bağışla, hatalarından sıyrılır, aynen yılanın derisinden sıyrıldığı gibi" ve sabittir ki, Peygamber (s.a.v.) uykusundan uyanınca diyordu ki:"Öldükten sonra beni dirilten Allah'a hamd olsun, dönüş onadır."4 Kişi sonra kalkar abdest alır, teheccüd kılar ve bununla Peygamber (s.a.v.)'den varid olmuş bütün şeyleri yerine getirir, teheccüdünü seherde istiğfarla sona erdirir, Allah seherlerde istiğfar edenleri övdü, fecir doğunca (sabah namazı vakti girince) sabah namazını kılar ve sabah namazından sonra daha önce zikir geçtiği gibi güneş doğuncaya kadar me'sur (eserlerde gelen) zikirle meşgul olur, kimin hali zikrettiğimiz hal üzere olursa dili Allah'ın zikrinden dolayı ıslak olur, uyanıkken uyuyuncaya kadar zikri kendine arkadaş eder, sonra uyanınca onunla (zikirle) başlar, işte bu sadık muhabbetin delillerindendir, bazısının dediği gibi:
Her yatışta herşeyin sonu sensin kalktığım zamanda ilk şey sesin.
İnsanın gece ve gündüz vakitlerinde dini, bedeni ve dünyası için yaptığı herşeyde Allah'ın ismini söylemesi meşru olur, ona yeme, içme, giyinme, ailesiyle cimasında, evinde girişinde, ısışında, tuvalete girişinde, ondan çıkışında, bineğine binişinde Allah'ın ismini zikretmesi ve hamdetmesi meşru olur ve kestiği kurbana da besmele çeker.
Aksırdığı zaman Allah'a hamdetmesi, din ve dünya hususunda bela ehlini görünce, kardeşlerle karşılaşınca, S: 383 birbirine halini sorunca, insanın sevdiği nimetler yenilenince, hoşlanmadığı azab türü şeyler uzaklaşınca Allah'a hamdetmesi meşrudur. Bundan daha mükemmelide boluk, darlık, sıkıntı genişlik ve herhalde Allah'a hamdetmedir.
Çarşıya girerken, gece horoz sesi duyunca, gök gürültüsü duyunca, yağmur inişi anında, rüzgarın kuvvetli ettiği zaman, hilalleri görünce, meyvelerin ilk çıkışını görünce Allah'a dua etmesi meşrudur.
Yine sıkıntı geldiği, dünyevi musibetler ortaya çıktığı zaman, yolculuğa çıkarken sefer'den dönüşte eve inerken ve seferden dönüş anında Allah'ın zikri ve dua etmek meşrudur. Kızgınlık anında, uykuda hoşuna gitmeyen birrüya gördüğünde gece köpek ve eşek duyduğunda Allah'a sığınması meşrudur. Hakkında hayrın ortaya çıkmadığı şeye azmetme anında istihare (hayırlısını isteme) meşrudur ve küçüğünden, büyüğünden bütün günahlardan Allah'a tevbe istiğfar etmek gerekir, Allah teala buyurdu ki: (Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe istiğfar ederler) (Ali İmran: 3/135) Kim bu hali muhafaza ederse bütün hallerinde Allah'ın zikrinden dolayı dili ıslak olur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önemli İhtar:

Şayet Muhammed Gazzali ve onun gibilerin, sahih sünnetin Kur'an'a muhalif olma bahanesiyle sünneti reddetme kapısı açılsa, bir çok sahih hadislerin atılması gerekir. Çünkü bunlar, hadis alimlerinin koydukları tashih ve tazyif kaidelerine itimat etmeyip mücerret akıllarına dayanırlar.
Müctehid alimler, meseleleri takrirde sadece Kur'an'a değil, hem Kur'an'a hem de sünnete dayanıyorlardı. Çünkü onlar, sünnetin Kur'an'a muhalif olmadığına inanıyorlardı. Ayrıca fıkıh alimleri, bu hadisten Gazzali'nin anladığını anlamamışlardır. Bu da, az önceki hadis hakkında zikredilen görüşleri Gazzali'nin bilmediğini gösterir. Kaldı ki, Hz. Ömer fakih sahabelerin büyüklerindendir. Abdullah b. Mesud onun medresesinde yetişmiş, ilmini ve fıkhını Kufe'de yaymıştır.Nitekim Hanefi fıkhının aslı oraya dayanır. Gazzali fıkhi konularda daha çok Hanefi fıkhına dayandığına göre, böyle bir durumda Gazzali'nın fıkhı nerede kalır?

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Ebu Sâdi'l-Hudrî

Künyesi ile meşhur olmuştur. İsmi Sa'd İbn Mâlik İbni Sinan'dır. Medinelidir ve Hazrec kabilesindendir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den çok hadîs ezberliyenlerdendir. Rivâyetlerinin sayısı 1170'dir. Müksirun'dandır. Sahâbe'nin meşhur ve fâzıl olanları arasında yer alır. Uhud Savaş'ında küçük olduğu için gazveye katılamadı. Katıldığı ilk gazve Hendek'tir. Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la onüç kere cihâda katılmıştır.
Ebu Saidi'l-Hudrî Ashabın gençleri arasında en fakih olanı idi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e "Allah yolunda kınayanların kınamasına aldırmama" şartı ile biat edenlerdendir. Uhud Savaşı'nda babası şehid olmuş, kendilerine mal mülk de bırakmadığı için maddi sıkıntı içinde kalmışlardır. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yardım talebetmek için huzuruna çıkar, ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Said'i görür görmez "istiğna"yı tavsiye eder, o da istemeden geri döner. Ebu Said Medîneli olmasına rağmen Suffa Ashabı'ndandır. Bu fakirliğin bir sonucu olabilir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den, babasından, anne bir kardeşi Katâde İbnu Nu'mân'dan, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Osman, Ali, Zeyd İbnu Sâbit gibi birçok sahâbe (radıyallahu anhüm)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Abdurrahman, zevcesi Zeyneb Bintu Ka'b, İbnu Abbâs, İbnu Ömer, Cabir, Zeyd İbnu Sâbit gibi pek çok sahâbe ve İbnu'l-Museyyib, Ata, İkrime, Mücâhid, Ebu Câfer el-Bâkır vs. pekçok Tâbiîn hadîs rivâyet etmiştir.
Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) "Hadîs rivâyet edin, çünkü hadîs, hadis'i tahrîk eder" derdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den de: *"Halktan korkup hakkı söylemekten kaçınmayın, bildiğiniz ve gördüğünüz hakkı söyleyin"* hadîsini rivâyet ederdi. Der ki: "Bu hadîs beni, bineğime atlayıp Muâviye (radıyallahu anh)'ye kadar gidip kulaklarını doldurmaya sevketti. (Söyleyeceklerimi söyledikten) sonra geri döndüm". Kendisine "Ne mutlu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görme ve sohbetinde bulunma şerefine erdiniz" dendiği zaman: "Sen bilmezsin O'ndan sonra biz fena işler yaptık" cevabını verir.
Ebu Sâdi'l'-Hudrî'nin ölüm tarihi üzerinde pek çok ihtilaf mevcuttur. Umumiyetle kabul edileni hicrî 74 yılıdır. Zehebî, öldüğü zaman 86 yaşında olduğunu söyler. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/89-90.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Müteahhiruna Ait Eserler:

Konuların senedli bilgilerle işlenmesi geleneğinin terkedildiği dönem eserlerinin müelliflerine Müteahhirun denilmektedir. Hadis Usulünde mütekaddimun-müteahhirun sınırını Hatib Bağdadi teşkil etmektedir. Hatib dahil, önceki usulcüler mütekaddimun, ondan sonrakiler müteahhirun'dur.
1) el-İlmâ' fi Zabtı'r-Rivâyeti ve Takyîdi'l-Esmâ': Müellifi el-Kadı İyaz (Ebu'l-Fadl) İbnu Mûsa el-Yahsubî'dir (v.544/1149). Bu eserin diğer bir adı da el-İlma' ilâ Ma'rifeti Usûli'r-Rivaye ve Takyidi's-Sema'dır. Bu kitap, Mağrib'te yazılmış ilk hadis usulüdür. Seyyid Ahmed Sakr'ın tahkiki ile Kahire'de (1389/1970) basılmıştır.
2) Mâlâ Yeseu'l-Muhaddise Cehluh: Müellifi Ebu Hafs Ömer İbnu Abdil-Mecîd el-Meyâncî'dir. (v.580/1184) adlı eseri te'lif etmiştir.
3) Ulumu'l-hadis-Mukaddimetu İbni's-Salah: Müellifi İbnu Salâh'tır (v.643/1245). Usul-i hadîsle ilgili müstakil te'lîfât yavaş yavaş tekâmül ederek onu kemâlde zirveye çıkaracak olan İbnu Salâh'a ulaşır. Adı Ebu Amr Osman İbnu Abdirrahmân eş-Şehruzûrî olan İbnu Salâh, Şam'daki Eşrefiyye Dâru'l-Hadîsi'ne hadîs müderrisi olarak tâyin edildiği zaman orada takrîr ettiği usûl-i hadîsle ilgili ders notlarını Ulûmu'l-Hadîs ismi altında cem'etmiştir. Mukaddimeti İbni Salâh adıyla da meşhûr olan bu eser, daha önce te'lif edilen emsâli kitaplarda dağınık halde bulunan bütün mesâili bir araya getirir. Kitapta, hadîs ilminin 65 nevine yer verir. Bunların tertibinde insicâm yok ise de şümûlce zenginliği sebebiyle şöhret kazanarak bütün İslâm âlemine intişâr etmiştir. Kendinden sonra gelen âlimler esere büyük alâka gösterdiler, ihtisârı el-şerhleri yapıldı. Nazma çevrildi. Medreselerde ders kitabı olarak tâkip edildi. Böylece bu sâhanın temel kitabı oldu.
İbnu's-Salah'ın bu eseri, Ebu Amr Takiyyuddin Osman b. Abdirrahman eş-Şehrizuri (v.643/1245) tarafından Eşrefiyye Daru'l-hadis'indeki hocalık yıllarında ders notları olarak hazırlanmış, daha sonra bir araya getirilmiştir. Bu sebeple konuların sıralanışında aksaklıklar görülür. Yazıldığı günden beri büyük bir itibara mazhar olmuş bulunan Ulumu'l-hadis, Prof. Dr. Nureddin Itr tarafından tahkikli olarak Haleb'te 1386/1966 yılında yayınlanmıştır.
İbnu's-Salah'tan sonraki usul müellifleri çalışmalarını tamamen Ulumu'l-hadis'e dayandırmışlardır. Kimi onu ihtisar etmiş, kimi nazma çekmiş, kimileri de bir çeşit tekmile anlamında nüket isimli eserler yazmışlardır. Böyle olmakla beraber, usul edebiyatı arasında itibar görmüş olmaları ayrıca kendilerinden bahsetmeyi gerekli kılmaktadır.
Bunun üzerine şerh, ihtisar veya nazm-nesirden çalışma yapanlardan Zeynu'l-Irâkî (806/1403), Bedreddîn ez-Zerkeşî (v.794/1391), İbn Hacer el-Askalâni (v.852/1448), Celaleddîn es-Suyûtî (v.911/1505), Bedreddin Muhammed İbnu İbrahim İbni Cemâ'a (v.733/1332), Ebu'l-Fida İbnu Kesîr (v.774/1372), Kasım İbn Katlûbiğa (v.879/1474), Sehâvî (v.902/1496) İbnu Dakîk el-Îd (v.702/1302), Bulkînî (v.805/1402), Nevevî (v.676/1277) zikredilebilir.
İhtisarlardan bazılarının isimleri şunlardır:
a) Mehâsinu'l-Istılah ve Tadmînu Kitâbı İbni's-Salâh: Müellifi el-Hâfiz Bulkînî'dir (v.805/1402).
b) İhtısâru Ulumi'l-Hadis: Müellifi Ebu'l-Fida İmaduddin İsmail İbn Kesir'dir (v.774/1372). Ulumu'l-hadis'in tertibi bozulmadan yapılmış bir ihtisardır. İbn Kesir, dağınık konuları bir araya getirmiş, el-Beyhaki'nin (v.458/1066) el-Medhal'inden istifade etmek suretiyle bazı eksik gördüğü kısımları tamamlamıştır. Bu ihtisar da gerek müstakil olarak gerekse el-Baisu'l-hasis adlı Ahmed Muhammed Şakir'e ait şerhiyle birlikte müteaddid defalar basılmıştır.
c) el-İrşâd fi İlmi'l-İsnâd- et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Süneni'l-Beşîr en-Nezîr: Müellifi Yahya b. Şerefu'd-Din en-Nevevî'dir (v.676/1277). En-Nevevi'nin gerek ihtisarda gösterdiği başarı, gerekse kendisinin hadis ilmindeki tartışılmaz otoritesi et-Takrib'i başlı başına bir usul kaynağı haline getirmiştir. Eser müstakillen basıldığı gibi Kirmani'nin Buhari Şerhi başında da basılmış bulunmaktadır. Nevevî'nin bu eseri üzerine el-Irâkî, Sehâvî gibi bazı hadîsçiler şerh yapmışlardır. En meşhuru Suyûtî'nin yaptığı Tedrîbu'r-Râvî Şerhu Takrîbin-Nevevî'dir.
d) Nuhbetu'l-Fiker Fi Mustalahı Ehli'l-Eser: Müellifi el-Hâfiz İbnu Hacer el-Askalâni'dir (v.852/1448). Ulumu'l-hadis'i esas alan bir özet çalışmasıdır. Ancak İbn Hacer, konuları kendisine göre yeniden bir tertib ve tanzime tabi tutmuştur. Bu sebeple de Ulumu'l-hadis'in ihtisarı olduğu hemen hemen belli olmayacak bir nitelik kazanmıştır. İbnu Hacer Nuhbe'yi tekrar Nüzhetu'n-Nazar adıyla şerhetmiştir. Bu eser Prof. Dr. Talat Koçyiğit tarafından türkçeye tercüme edilmiş ve 1971'de Ankara'da basılmıştır. Nuhbetu'n-Nazar'ın üzerine de şerhler, hâşiyeler yapan, onu nazma çeviren âlimler olmuştur. Aliyyu'l-Kâri (v.1014/ 1605), Abdurraûf el-Münâvî (v.1031/1621) şerh yapanlar; Kemâlu'd-Din eş-Şemenî (v.821/1413) de nazm edenler arasında zikredilebilir. eş-Şemenî'nin oğlu Ahmed, babasının nazmını el-Âli'r-Rütbe fi Şerhi Nazmi'n-Nuhbe adıyla şerhetmiştir.
Nuhbe yazıldıktan sonra hadis usulü derslerinde takib edilen kitap olmuş, usul konuları İbn Hacer'in tertib ve tanzimine göre okunur ve okutulur hale gelmiştir. Üzerine şerhler ve haşiyeler yazılmıştır. Ahmed Naim Bey de Tecrid Mukaddimesine Nuhbe'yi esas almıştır.
e) Nazmu'd-Dürer fi İlmi'l-Eser: Müellifi Zeynu'd-Din el-Irâkî"dir. İbnu Salah'ın Mukaddimesi'ni elfiye tarzında nazma çevirenlerdendir. Irâkî sonra bu eserini Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyeti'l-Hadîs adıyla şerhetmiştir. Yine Irakî'nin, Mukaddime'nin muğlak yerlerini açıklayan et-Takyîd ve'l-Îzâh Li-Mâ Utlika ve Uğlika min Kitabı İbni's-Salâh adlı kısa bir şerhi vardır.
4) Tedribu'r-ravi fi şerhi Takribi'n-Nevevi: Müellifi Celaleddin es-Suyuti'dir (v.911/1505). Suyuti'nin Takribu'n-Nevevi üzerine yazdığı bu şerh, müstakil bir hadis usulü eseriymiş gibi itibar görmüştür. Bir anlamda kendisinden önceki bütün usul eserlerine yazılmış toplu bir şerh demek olan Tedribu'r-ravi, Abdulvehhab Abdullatif'in tahkiki ile ilk kez Kahire'de 1379/1959'da basılmıştır. Değişik neşirleri bulunmaktadır.
5) Kavâîdu't-Tahdis min Fununi mustalahı'l-hadis: Müellifi Şeyh Cemaleddin el-Kasimi'dir. (v.1332/1914) Kasimi tarafından önceki eserlerden yapılan seçmelerle meydana getirilmiş olan eser, bu mahiyetine rağmen seçmede gösterilen başarı dolayısıyla müstakil bir usul eseri gibi itibar görmüştür. Özellikle kitabın son üçte birini teşkil eden fikhu'l-hadis bahsi kitabın değerini bir kat daha arttırmış bulunmaktadır. Kavaidu't-tahdis Muhammed Behcet el-Baytar'ın tahkiki ile Dımaşk'ta 1353/1925'de basılmıştır.
6) Tevcîhu'n-Nazar ilâ Usuli'l-Eser: Müellifi Tâhir el-Cezâirî'dir (v.1338/1919 veya 1920). el-Hâkim Ebu Abdillah en-Neysâburî'nin (v.405/1014). Marifetu Ulûmu'l-Hadîs adlı kitabını hülâsa etmiştir. Eser matbudur. Müsteşrik Goldzihez (v. 1921) tarafından Almancaya da tercüme edilmiştir. [1]
Günümüzdeki usul eserleri arasında Nureddin Itr'ın Menhecu'n-nakd fi ulumi'l-hadis adlı kitabı zikredilmeye değer bir muhtevaya sahip bulunmaktadır.
Müteahhiruna ait olarak kısa kısa tanıtmaya çalıştığımız usul kaynaklarının ortak özellikleri olarak şu hususlara işaret edilebilir:
a) Konuları modern tarzda yani senedlerinden arındırılmış şekilde incelerler. Sadece hadis olarak verdikleri misallerde sened görülür.
b) Konuların münakaşasını yaparlar.
c) Gelişmeleri de ihtiva ederler. Bu sebeple de en son yazılmış olanı en cami olanıdır. [2]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/480; Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/258; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 17-19.
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 19-20.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- KİTAB
Yazı Malzemesi
Kâğıt Üzerinde Yazma Usûlü
Hareke, Nokta ve Diğer Noktalama İşaretleri:
Diğer İşaretlen
Evrakın Çalınması:
Kitabın Esas Kısmına Hârici Bilgilerin ilâvesi:
Kitablar ve Müelliflerinin Mes'eleleri:
Schacht [Şaht] ve Mûsâ b. 'Ukbe'nin Magâzî Müellifi Oluşunun Doğruluğu

5- KİTAB

Yazı Malzemesi

Başlangıçta Kur'ân-ı Kerîm, parşömen parçalarına; deri ve taş levhalar ile palmiye dalı liflerine; deve, kürek kemikleri ve tahta parçalarına yazılıyordu.[1] Kırtâs ve papirüs, Arablarca İslam'dan önce bile biliniyordu. Kırtâs kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de, [2] hattâ İslâm'dan evvelki şiirde dahi kullanılmıştır. [3] Bu malzemenin ilk günlerde Kur'ân veya Hadîs yazılırken kullanıp kullanılmadığı belli değildir. Maamafih, Mısır'ın fethinden sonra kullanılmaya başlayan papiri'ye atıflar vardır. Beytü'l-Kırtâs'ı Hicrî 35 senesi gibi eski bir tarihte Halife 'Osman'ın evinin bir parçası olarak görmekteyiz. [4]
İlk günlerde daha ziyâde deri ve papirüs kullanıldı. Bunun yerini tedricen ve geniş ölçüde kâğıt aldı. İslâm'ın ilk günlerinde kâğıdın Arablarca bilinip bilinmediği münakaşa mevzuudur. Encyclopaedia Britannica'ya. göre kâğıdın İslâm dünyasına girişi, Semerkand'm fethinden sonra Çin'li köleler vasıtasıyla olmuştur. [5] Maamafih, İbn Nedîm, İslâmın ilk devrine âit Horasânî kağıt üzerine yazılmış bir kitabı gördüğünden bahsetmektedir. [6]Ancak o, emin değildir ve kitabında daha sonra tenâ-kuzlu bir ifâde kullanmaktadır.[7] Şeyh İnâyetullah'a göre, "Çin kâğıdı, Uzak Doğu ile deniz ticareti yapan Arab tüccarları tarafından ithâl edilmiştir, fakat bizzat kâğıt yapma san'atının İslam dünyasına girişi bir harp vukû'u sebebiyle olmuştur. [8]Şeyh 'inâyetullah, verdiği bu bilgileri teyid edecek maalesef hiçbir kaynak göstermemektedir. Bununla beraber, papirus'un vatanı olan Mısır'da bile, ikinci asrın sonunda yazı yazmak maksadıyla kağıt kullanılmaktaydı.[9]
İlk zamanlarda, yazı yazmak için sanki münferit papirüs sayfalarının kullanılmış olduğu tezahür etmektedir. Sahâbe'den Şamgûn'un, papirus'un her iki tarafına yazan ve onları sıkıştırıp beraberce diken ilk kimse olduğu mervîdir. [10]Tabiî bu, münferit sayfaların kullanılmasına son verildiği mânâsına gelmez. Sonraki devirlerde dahi, birbirine dikilmemiş sayfaların zikredildiğini gösteren birçok kayıtlar vardır. [11]
Kitabın şekline gelince, şekli dolayısıyla ona verilen isimler arasında, Kitâb ve Suhuf 'dan başka Defter, [12]Kürrâs[13] ve Dîvân[14] kelimelerine de rastlamaktayız. Defter, Dîvân, Kürrâse, Sahîfe, Kitâb gibi kelimeler, belki de kitab gibi görünen yazılı malzemenin düz şeklini ifade etmekte; Tûmâr[15] ve Darc[16] gibi keza kaynaklarda rastalanan kelimeler de, rulo şeklini anlatmaktadır.
Kalkaşandî diyor ki: Darc'm örfdeki mana'sı, parçaların birleşmesinden müteşekkil dikdörtgen şeklinde bir kâğıt demektir. [17] Kendi zamanında o, birbirine yapıştırılmış yirmi kağıt parçası ihtiva ediyordu. Onun için çok muhtemeldir ki, rulo şeklinde muhafaza edilmiştir.[18]

Kâğıt Üzerinde Yazma Usûlü

İlk zamanlarda 'âlimler, her mu'allimin Hadîsini ayrı kitab veya kağıt parçası veya benzer nesnelerde yazılı olarak muhafaza ederlerdi. Bu takdirde onlar, râvî hakkında bazı bilgiler ilâve ederlerdi. Bir keresinde Ebû Zur'a İbn Hanbel'in kitabını tavsif ederken şöyle demişti: "İbn Han-bel'in lritabları, ilk sayfalarında kendilerinden Hadîs dinlediği Muhaddis-ler hakkında hiç malûmat ihtiva etmemekte." Ebû Zur'a'nın kendisi ise, böyle malûmatı vermeden asla edemez. [19]
Şu halde bütün isnâd sâdece kitabın baş tarafına dere edilmiş bulunuyordu. Kitabın sonraki kısmında da ya her Hadîs isnâd'm sâdece üst tarafıyla yazılıyor veya isnâdlar, yalnız metin bırakılarak tamamen ter-kediliyordu. Bu usûl ile onlar, zaman, zemin ve işten tasarruf ediyorlardı. Maamafih gayet başka bir tarzın da misâli vardır. Muhammed b. Kesîr el-Mıssîsî'nin her Hadîsin bütün isnadını hattâ kendi adını bile yazdığı ve eI-Evzâ*î'den edindiği bir kitabı vardı. ez-Zehebî, bu usûlü saçma bir hareket olarak tavsif eder.[20] İbn Hanbel'in nezdinde bulunan İsmâ'îl b. Hâlid'in kitablarının tavsifi göstermektedir ki, onlar daha ziyâde isnâdhn sâdece ilk mercilerini kitabın ortasında kullanırlardı. [21]Bu usûl, ulemâya zaman ve zemin kazandırmış olmakla beraber onun bazı muvâfik olmayan tarafları da vardı. İsnâd'm tamâmı sayfamn veya rulonun başında veriliyor ve kitabın her rivayeti, aşağıda değil tâ tepede olmak üzere, bir râvîden ötekine kadar fazladan bir bilginin dercini gerektiriyordu. Papiri veya kağıtlar gevrekleştikçe üst kısım kolayca fersude bir hâle geliyordu; o kadar ki, birçok durumda talebeler, onların kimlerin Hadîsleri olduğunu anlamaya muktedir olamıyorlardı. Bu yüzden insan, Hadîslerin karıştırıldığına dâima rastlayabilir. Meselâ: Cerîr b. 'Abdilhamîd, 'Âsim ve Eş'âs'ın kitablarmı birbirine karıştırmıştır. [22]İbn 'Uyeyne tarafından düzene sokulan kitablarda da durum aynıydı. [23]el-Leys'in kâtibi olan Ebû Salih, bir Darcı (rulo)'nun eskiyen üst kısmını getirmiş ve bu Hadîslerin kimden rivayet edildiklerini söyleyememişti. Sonra o, bunların İbn Ebî Zi'b tarafından rivayet edildiklerini öğrendi. [24]Bu mâhiyetteki bir hâdise, keza Hâlîd el-'Abd hakkında da kaydedilmiştir. Orada ise en son râvînin adı silinmiştir. [25]el-Hatîbu'1-Bağdâdî diyor ki, 'âlimlerin birçok meşhur Nüshası vardı; her biri müteaddit Hadîs ihtiva ediyordu. Talebeler, kitabın herhangi bir yerindeki Hadîsi, ilk Hadîste olduğu gibi, bütün isnadı vererek rivayet edebiliyorlard. [26]
İbn Ma'in'e bütün isnadı kitabın baş tarafında verilen Varkâ'nın İbn Ebî Nacîh'den, onun da Mücâhid'den rivayet ettiği Hadîsler'in her biri için tam isnadın yazılmasına müsaade edilip edilmediği soruldu. Yahya cevap verdi: "O doğrudur. [27]Bir mu'allimin, kitabın başında Süfyân, Mansûr'dan rivayet etmiştir deyip de sonra sadece "Mansur'dan" dese, acaba her Hadîs için isnadın hepsini zikretmek doğru mudur, değil midir diye bir başka suâl de Vakfye soruldu. O da, böyle yapmak doğrudur, diye cevap verdi.[28]

Hareke, Nokta ve Diğer Noktalama İşaretleri:

Bazı talebelerin kitab istinsah etmekde çok mükemmel oldukları kaydedilmiştir. Bunlardan ba'zılannm kitablan gayet açık yazılmış, nokta ve lüzumlu bilgilerle doldurulmuş olduğu; [29]diğerlerninki, ehemmiyet verilmediği için böyle nokta ve işaretlerden mahrum kalmıştır. İstinsah ederken vuku bulan bu türlü nakîseler, okurken birçok hatâlar (Tasfîif) meydana getirmiştir.
Bir defasında îbn Hanbel'e, Ebû'l-Velîd'in sika râvî olup olmadığı soruldu. İbn Hanbel cevap verdi: "Hayır, onun kitabında ne hareke ve ne de nokta vardır. Fakat o, Şu'be'nin Hadîsleri üzerinde mütehassıstı. [30]
Bu ifade gayet mühimdir. Zîra bu göstermektedir ki, bir kimse hakkında hüküm verirken, dâima olmasa bile ba'zan onlar, onun yazısına da dikkat ederlerdi.[31]

Diğer İşaretlen

Bir Hadîs'i diğerinden ayırmak için talebeler, nokta yerine küçük bir yuvarlak koyuyorlardı. Bu çeşit tasvire, ikinci asrın başında rastlanmaktadır. Meselâ, Ebû'l-Zinâd'm el-A'rac'dan rivayet ettiği kitabında olduğu gibi[32]
İbn Sîrîn'in kitabında her on Hadîsten sonra küçük bir dâire konduğunu görmekteyiz. [33] Talebeler, hocalarının derslerine gelmeden evvel kitablan istinsah ederlerdi. [34]Bu itibarla sınıfta kendilerine bir Hadîs o-kunduğu zaman, onun üzerine bir işaret koyarlardı. Birçok halde onlar muayyen bir Hadîs'i birden fazla ya okur veya dinlerlerdi. Bu suretle Hadîs'in kaç defa okunduğunu göstermek için muhtelif işaretler ve çeşitli rakamlar koyarlardı. [35]Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân Hadîsler'i yazmış, fakat onları üstada okuyamadan ölmüştür. Sonra oğlu onları rivayet etmeye başlayınca kendisine: "Bu Hadîsler'i senin baban bile dinleyemedi" dendi.[36]

Evrakın Çalınması:

O târihlerde, te'lîf hakkı diye bir nizâm bulunmadığından, bir kitâb telifinde veya Hadîsler'in rivayetinde, herhangi bir kitabdan alınan malzeme rahatlıkla kullanılabiliyordu. Fakat bu yine de devrin te'lîf âdetlerine aykırıydı.
Her talebenin, yazılı veya sözlü bilgileri değerlendirmeden evvel, onu hakîki mecrasından yani isnad kanalından te'min etmesi lâzımdı. Aksi halde o bilgi, çalınmış veya muharref

sayılırdı.
Sâriku'l-Hadîs denen kimselere yapılmış birçok atıflar vardır. [37]

Kitabın Esas Kısmına Hârici Bilgilerin ilâvesi:

Hadîsler'i dinleyen ve istinsah eden birçok kimsenin kendi kitabı vardı. Talebeler, mazbut bir metne, ba'zı müphem noktaları yâhud kendi görüş veya benzeri hususları izah maksadıyle fazla bilgi dere etmek istedikleri zaman bile kendilerini serbest hissediyorlardı. Herhangi bir ilâve bilginin tamamen ayrı bir isnad'ı olacağı veya bu ilâveyi yapanın adı bulunacağı için, metni tahrif edecek hiçbir tehlike de yoktu. Bu kitabın IV numaralı Zeyl'inde, bunun çok açık ve müşahhas bir misâli vardır. [38] Orada müstensih, cümlelerini bitirmeden evvel iki satır ilâve etmiştir. el-Muhabber isimli kitabın râvîsi Ebû Sa'îd'e âit başka bir misâl daha vardır. Burada Ebû Sa'îd, iki satır ilâve etmiş bulunmaktadır. [39] Böyle ilâvelerin açık bir delili Buhârî'nin Sahîh'inde de vardır. Buna göre, el-Firabrî, kendi isnadı'm zikrederek haricî bilgiler ilâve etmiştir. [40]

Kitablar ve Müelliflerinin Mes'eleleri:

İlk zamanlarda tedvin edilen eserlerin müelliflerine 'âid mes'eleler, ilim dalları için aynı idi. Bu hakikate, Yahudi ve Hıristiyan kitâbiyâtında da rastlanır. [41] Ancak İslam edebiyatıdır ki, bütün vesikalara belli bir atıfta bulunmaktadır. Halbuki diğer birçok yazılı metinlerde kaynağa atıf yapıldığını görmek zordur.[42]
Eserlerden ziyâde müelliflere atıfta bulunmak ilk Müslüman müelliflere mahsus bir tarzdı. [43] Bu uygulama asırlarca devam etmiştir. Mâlik b. Enes'in Muvatta' isimli eseri ile onun te'min edip sonraki Muhaddis-ler'in kendi kitablarmda kullandıkları vesikaların tedkîki bu usûlü ortaya koymaktadır. Bu usûl sadece Hadîs edebiyatına tahsis edilmiş değildi. Aynı zamanda târihe ve 'umûmî Arab edebiyatına dahî tatbik edilmiş bulunuyordu. Kısaca ifâde etmek lâzım gelirse, bilgi aktarmada Muhaddis-lerin kullandığı usûl, bütün kitâbiyâtda kullanılmıştır. Meselâ, Halîfe b. Hayyât'ın (v. 240) Tabakât'ma bakalım. Bu kitabdan el-Hatîbü'l-Bağdâdî kendi eserinin muhtelif yerlerinde iktibasda bulunmuştur. [44] Bağdadî, kitabdan iktibas yaptığı ve müellifine atıfta bulunup, Halîfe'ye kadar bütün isnadı verdiği halde eserin adını zikretmemiştir. Biz bu tarzı İslâm kitâbiyâtının bütün eserlerinde görebiliriz, İlk zamanlarda Müslümanlar, öyle anlaşılıyor ki, eğer ba'zı bilgileri sağlam bir isnad yolu ile elde etmeden değerlendirlerse , o takdirde onlar isnadı vermeden kitaba atıfda bulunuyorlardı demektir. [45]
Birçok hallerde ve hatta bir eserin ismini zikrettikleri sırada dahî, onlar müellifin verilmesinde kararlı değillerdi. Meselâ İbn İshak'ın Megâzî'si meşhur bir eserdir. Eser, birçok râvî tarafından rivayet edilmiştir. Râvîlerden biri Seleme b. el-Fadl el-Abraş idi. Eserin râvîsi olması dolayısıyla birçok durumlarda eser ona isnâd edilmiştir. Yahya b. Ma'în diyor ki: "Bağdad'ta İbrâhîm b. Mus'ab denen bir zat vardır. İbn İshâk'dan Seleme'nin kitabını o rivayet etmiştir. [46]
Yine aynı 'âlim Yahya, başka bir ifadesinde, Seleme b. el-Fadl'ı sika râvî olarak tavsif etmektedir. Kendisi bizzat ona isnâd ederek eserini yazmış ve onun Megâzî hakkındaki eserleri çok mükemmel olmuş ve onunkinden daha esaslı hiçbir eser meydana gelmemiştir. [47]
ibrâhîm b. Mus'ab'ı alâkadar ettiği için burada bir ilâve daha yapmakta fayda vardır. O da şudur: "İbrahim b. Mus'ab, İbn İshâk'ın kitabı-Selem b. el-Fadl'dan rivayet etmiştir.[48]
Şimdi iyice vuzuha kavuşmuştur ki, eser İbn İshâk'a 'aittir. Halbuki bazan eserin râvîsi Seleme'ye, bazan da hakîkî müellifine isnâd edilmiştir.
Mücâhid'in Kur'ân-ı Kerîm tefsîri meşhur bir eserdir, [49]ibn Ebî Necîh eserin râvîlerinden biriydi[50] eseri, ondan da Varkâ' rivayet etmiştir[51]
Yahya'ya, Varkâ'nın mı, yoksa Şeybân'm mı tefsirini tercih ettiği sorulduğu zaman; o da, Varkâ'nınkini tercih ettiğini, çünkü onun Mücahid'den İbn Ebû Necîh vasıtasıyla rivayet edildiği cevabını vermiştir. [52]
Aynı tefsir, İbn Hanbel'in beyânına göre İbn Ebî Necîh'e isnâd edilmiştir51. Onun için buradaki ifâdeden eserin Mücahid'e 'âit olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat o, eserin râvîsi İbn Ebî Necîh'e isnâd edilmiş; hatta bazan da, ikinci râvî olan Varkâ'ya 'âit kılınmıştır.
Bunun son fakat mühim bir misâli şudur: Şerhu'l-Mufaddaliyât el-Kâsım b. Muhammed el-Anbârî'ye 'aittir ve yanlışlıkla oğluna isnâd edilmiştir. C.J. Lyall, bu hakikati, Şerhu'l-Mufaddaliyât'm mukaddimesinde izah etmektedir. O diyor ki: "Bizim yaptığımız baskının önsözünde açıkça belirtildiği üzere, şerh, Ebû Muhammed el-Kâsım (b. Muhammed b. Beşşâr) el-Anbârî'nin eseri olarak kabul edilmiş ve itabın Leipzig nüshasının 884. sayfasında görülen hâtimesiyle bu husustaki şüpheler bertaraf edilmiştir. Hal böyle olmasına rağmen, yine de eser, umumiyetle oğlunun ismi altında zikredilmektedir. Oğlunun adı Ebû Bekir Muham-med'dir. İbn 'ül-Anbârî diye meşhur olmuştur (nitekim şu eserlerde böyledir: Fihrist, s. 75, Hızâne; Hacı Halîfe; Lisâ-nu'l-'Arab ve Tâcü'l-'Arûs). [53]Önsöz, bunun bir hatâ olduğunu göstermektedir. Oğlunun hareketi, babasının telif ettiği eseri, bazan kendi eliyle notlar ilave etmek suretiyle neşretmekten başka birşey değildi. [54]
Hülâsa, esere değil de daha ziyâde müellifine atıfda bulunmak o devrin bir 'âdetiydi. Birçok hallerde, bir eser; birkaç müellife, hakîki müellifine, eserin ilk râvîsine, hatta ikinci râvîye bile isnâd edildiği olmuşdur.
Bu noktada, L. Zolandek'in yaklaşımı gayet yerindedir. O diyor ki: "İbn Habîb'in, Kitabü men sümmiye bi-Beyteyni kâlehû (F.106, 28-29)
["İki Beyitli diye bilinen kimsenin kitabı"] ifadesiyle böyle bir ismi olduğu anlaşılan eserinin, İbn ül-Kelbî'nin eserlerinin ikincisinden başka bir-şey olmadığından son derece şüphe ederim. Bu râvîler için belli isimlerle zikredilen eserlerin birer müstakil kitab olmadıkları, lâkin, üstadlarının eski eserlerinin yeniden gözden geçirilmiş şekillerinden ibaret bulundukları anlaşılmaktadır.[55] Bizim bu araştırmamızda, kitabın, hakîkî müe'l-lifinin üstadlarmdan birine veya herhangi yüksek bir merciye isnâd edildiğine dâir hiçbir atıfta bulunulduğunu görmüş değiliz.[56]

Schacht [Şaht] ve Mûsâ b. 'Ukbe'nin Magâzî Müellifi Oluşunun Doğruluğu

Şimdi, Mûsâ b. Ukbe'nin Kitâbü'l-Magâzî'sine nazar atfetmekte fayda vardır. Hâlen, Musa'nın eserinin müstakil bir nüshası bulunduğunu bilmiyoruz. O, ya, Taberî ve Belâzurî gibi müverrihlerin eserlerinde iktibaslar halindedir[57]veya Sachau[58] tarafindan müntehâb parçlar halinde neşredilen bir hulâsa şeklinde yahut da İbnü's-Sâ'id'in Emâlî'sinde yer almış bir vaziyettedir.
"Mûsâ b. 'Ukbe'nin Kitâbü'l-Magâzî'si" isimli makalesinde, eserin müellifini inceleyen J. Schacht şöyle demektedir: [59]"Mûsâ, verdiği bilgileri, Zührî'den aldığını belirtmiştir... Yahya b. Ma'în (v.233), Zührî'den kaynaklanan Mûsâ b. TJkbe'nm bu eserini, Magâzî hakkındaki bu eserlerin en doğrularından biri olarak kabul etmiştir..... Onun içindir ki, Kitâbü'l-Megâzî'nin asıl nüshasında, Zührî'nin dışındaki mercilerden Hadîs nakl edilmiş olması muhtemel değildir.... [Fakat onda ilâve malzeme vardır: No. 8, 9, 10,ve 19 ve bu da ilâveler asıl esere yapılsın diyedir. [60]Geri kalan mazleme hakkında da Schacht şöyle diyor: "Musa'nın bizzat kendisi, Zührî'den büyük bir ihtimâlle almamış olduğu Hadîsler'i ona izafe etmektedir. [61]
"Bu ilâveler belki de, ya İsmâ1!! b. İbrâhîm tarafindan veya metnin müte'âkib râvîsi tarafindan yapılmıştır[62]"Tahminde beis yoktur ki, İsmâ'il tek râvî idi. [63]Buhârî'nin, Muhammed b. Fuleyh vasıtasıyla yaptığı 5 ve 6 numaralardaki rivayeti, Magâzî'nin Musa'dan Buhârî'ye bu suretle rivayet edildiğini isbât etmez. Fakat ona, Kitâbü'l-Megâzt den sadece iki vak'a rivayet edilmiştir.[64] Mevzu' Hadîs ve isnâdların sayısı arttıkça Musa'nın üstad ve talebelerinin isimleri de artmıştı. [65]Bundan dolayı Musa'nın muahhar eserlerde verilen muayyen hal tercümesi mevsuk olmaktan uzaktır. [66]Bu takdirde o bize, Musa'nın bu çeşit hal tercümelerini Buhârî'nin Târîfti'indeki ve İbn Sa'd'dakilerle mukayese etmemizi tavsiye etmektedir[67]
Şu hâle göre biz, Musa'nın Megâzî müellifliği hakkında sağlam esaslara istinâd etmiş değiliz. Burada şimdi Musa'nın mevsûkiyeti ve sikalı-ğını tedkîk etmenin zarureti yoktur. Sâdece Meğâzî müellifliği mes'elesi vardır. Bu vesika hakkındaki bütün zorlukların, Schacht'm diğer bütün rivayetleri görmezlikten gelerek veya onları hafife alarak sâdece İbn Ma'in'in tek bir beyânı ile kendi keyfî yorumlarına bağlı kalmasından kaynaklandığı açıktır. Şimdi, Musa'nın Afedzî'sinin kaynaklarına bakalım. Yahya b. Ma'in'den takriben elli sene evvel vefat eden Mâlik b. Enes, ez-Zührî'yi zikretmeksizin Megâzî'ye atıfta bulunmaktadır. [68]Yahya b. Ma'în, Mâlik b. Enes'in ez-Zührî'yi benimseyişine[69] işaret eder ki bu, Mûsâ büyük nisbette ez-Zührî'ye istinad etti demektir. İbn Ma'in'in ifâde tarzı, onun kendi me'hazlarını ez-Zührî'ye hasretmez. Bundan dolayı bu kitabta, ez-Zührî'den başka kaynaklardan gelen bütn malzeme Musa'ya 'aittir. Mûsâ, Nâfi' veya Sâlim'den yahut diğerlerinden rivayet ettiği zaman; Schacht, ez-Zührî'nin Mûsâ ile bu zevat arasında devamlı bir vasıta vazifesi gördüğünü zannetmektedir. [70]Peki buna sebep nedir? Eğer Musa'nın İbn Ömer (v.74)'i gördüğü yolundaki haberi kabul etmezsek ve reddetmemiz için hiçbir sebep yoktur kendisinin altmış beş yaş gibi normal bir ömür sürdüğü kabul edildiğine ve vefatı da takriben 140 târihinde vuku bulduğuna göre, onun 75-80 yıllan arasında doğmuş olması lâzımdır. [71]
Salim (v.106), Nâfi' (v.117) ve Mûsâ, hep Medîne'lidir. Onlar vefat ettiği zaman Musa'nın en az 26-37 yaşları arasında olması lazımdır. Taba-kât müelliflerine göre o, 40-55 yaşları arasındaydı. O halde hangi haklı sebeplerle biz onun, doğrudan doğruya bu kaynaklardan bilgi alamadığını ve onu ez-Zührî'den temin etmiş olabileceğini düşünebiliriz?
Hocanın birini bırakıp da sâdece birinden tahsil yapmak diye bir âdet var mıydı? Veya Nâfi' ve Salim, ez-Zührî'den daha mı az hürmete lâyıktılar ki, Mûsâ onları görmemezlikten gelmiş olsun? Bu şartlar altında Musa'yı eserin müellifi olmaktan çıkarmak, mesnedsiz görünmektedir. İbnü'l Mübârek'in de gördüğü Nâfi'nin yazılı haldeki Hadîslerinin Musa'nın nezdinde bulunmuş olması burada hiçbir değer ifade etmez.[72] Eser, "sâdece yeğeni vasıtasıyla rivayet edilmiştir" sözü, zandan başka birşey değildir ve hakikate aykırıdır.
Buhârî, Muhammed b. Fuleyh vasıtasıyla rivayet ettiği zaman Schacht'm yaptığı gibi denilebilir ki, o sâdece iki hikâye anlatmıştır. Ma'alesef Schacht'ın nazariyesi hakkında, et-Tabarânî'de, açıkça Muhammed b. Fuleyh rivâyetiyle gelen bir kitabdan yapılmış olan iktibaslar muhafaza edilmişlerdir. [73] Diğer iktibaslar Belâzurî'nin Ensâbu'l-E-şâ/'ındadır[74] ve Musa'dan sonra ilk râvîler Vuheyb, ed-Derâverdî ve el-Münzir b. Abdillâh'dır. Diğer bazı rivayetler de Taberî'nin târihinden temin edilebilirler. O halde hangi makul sebeplerle bir kimse, tek râvînin İsmâ'îl olduğunu kabul eder veya teklif edebilir! O halde, Buhârî'nin Târîh'ine ve İbn Sa'd'm eserine dayanarak, Musa'nın kendi muteber

hal tercümesinde zikredilen talebelerinin veya mercilerinin isimleri üzerine gölge düşürmek manasızlıktır. Bu iki müellif [Buhârî ve ibn Sa'd] bütün bu isimleri kaydederken hiç bir mes'ûliyet duymamışlar mıdır? Bu iki kitab değerli olmakla beraber, bunların büyük noksanlıkları da vardır. Meselâ İbn Sa'd, Ebân b. 'Osman'ın MegâzVsim, Ebân'ın hal tercümesini verirken değil de başka bir yerde tasvir etmektedir. [75]İbn Sa'd, Ebû Ma'şer'in Târîh'ini değerlendirmiş fakat eseri hem Ebû Ma'şer'in hal tercümesinde zikretmemiş, hem de temas ettiği zaman sâdece müellifine üç satır tahsis etmiştir. [76]

İbn Sa'd ve Buhârî'nin eserlerinden alman öteki misâller de, bu iki müellifin yaşadığı zamanlar arasındaki devre 'âit bir eserle mukayese edimek suretiyle şöyledir:

Her iki kitabta da, Şube (v.160) ve Süfyânü's-Sevri (v.161) gibi Hicrî ikinci asrın ortasında yaşamış iki güzide 'âlim tasvir edilmektedir.

İbn Sa'd (v.230) Şu'be'nin[77] hal tercümesi için matbu nüshada sâdece dokuz satır ayırırken, Süfyanü's-Sevri'ye[78] iki sayfa tahsis etmiş; ilk üstad ve talebelerin isimlerini ihmâl edip sadece Süfyânü's-Sevrî'nin hocalarından ikisinin isimleri ile takriben on talebesini zikretmiş; halbuki Buhârî (v.256) [Hadîsde Emiru'l-Mü'minîn] diye tavsif ettiği Şube İçin sâdece sekiz satır tahsis edip[79] hoca ve talebeleri için üçer dörder isim zikretmiştir.

Süfyânü's-Sevrî için ise matbu nüshada hemen hemen sâdece bir sayfa ayırmış; [80]talebe ve hocalarından ancak üçünün dördünün adını vermiştir.

Diğer taraftan İbn Hanbel (v.124), Şu'be'nin hocası olarak 150 kadar

isim zikretmektedir. Bundan başka kendilerinden yalnız Şu'be'nin rivayet ettiği kırkbeş isim, Süiyan için de doksan yedi isim vermektedir. [81]

İbn Sa'd, İbn Hanbel ve Buhârî'nin vefatları arasında ayrı ayrı 11 ve 15 sene vardır. Schacht'ın nazariyesine göre, mevzu' Hadîs ve isnâdlar çoğaldıkça Musa'nın üstad ve talebelerinin sayısı da artmıştır. [82] Eğer mevzu' olan isnâd ve Hadîsler, on bir sene gibi kısa bir zaman içinde hızla büyüyüp Şu'be'nin hoca talebeleri, birden veya sıfırdan 150'ye kadar yükselmişse; bu takdirde Buhârî, büyümeyi kontrol etmek ve uydurma isimlerin sayısını dörde indirmek de ne gibi bir usûl takib etmiştir? İşte bundan dolayı, İbn Sa'd ve Buhârî'de bulunan rivayetlerin uydurma olduğunu ileri süren bir nazariye, hiçbir esâsa ve temele dayanmamaktadır.

Her şehrin, küçük bir cildden başlayarak seksen cilde kadar varan hal tercümesi kitab veya kitablan bulunduğunu öğrenmek için sadece müverrih es-Sahavî'nin mukaddimesine bakmak kâfidir. [83]

Muahhar müellifler, bütün bu malzemeleri değerlendirebiliyor ve daha muhalled hal tercümesi eserleri ortaya koyabiliyorlardı. Onlardan hiçbiri, elde ettikleri ma'lûmâtı techîz etmeye ne niyetlenmiş, ne de böyle iddiada bulunmuştur.[84]

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 178.

[1] Arberry, The Qur'ön Interpreted, Mukaddime., s. IX.

[2] Kur'ân-ı Kerîm, VI, 7, 91.

[3] Nâsırul-Esed, Masadiru'ş-Şi'r'il-Câhilt, 91-92.

[4] Belâzurî, Ensâb, 1,22.

[5] Encyclopaedia Britannica, "paper" mad. c. XVII,229.

[6] Fihrist, 61, Nâsırul-Esed tarafından zikredilmiştir, age, 89.

[7] Fihrist, 21.

[8] Şeyh İnâyetullah, "Bibliophilism in Mediaeval islâm", IC, 1938, s. 158.

[9] Meselâ bk.: eş-Şâfi'i'nin Risâle'si; Ahmed Şâkir tarafından yazılan Mukaddime, s. 17-22.

[10] İbn Hacer, el-İsâbe fî-Temyîzi's-Sahâbe, no: 3921.

[11] Meselâ bk.: Ya'kub el-Kummî ve İbn Hanbel'in kitabı, Râzî, III, II, 232; Tehzîb., IX, 129; keza Hüseyin'in ez-Zührfden edindiği kitabı. Tehzîb., XI, 60.

[12] Defter: Hişâm b. 'Urve'nin, Fasâvî, III, 263; Kifâye, 321; Makhûl'ün, Kifâye, 320

[13] Kürrâse: Hişâm b. Hassân'ın, Fasâvî, III, 274b; keza bk. Tehzîb., V, 174; 't1el, I, 44.

[14] Meselâ, Tabarânî, Eusat, I, 4b, Zührfnin Dîvân'mda, kendi el yazısı ile.

[15] eU,340

[16] Râzî, I, II, 364; II, II, 87

[17] Kalkaşandî, Subhu'l-A'şâ, 1,138.

[18] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 179-180.

[19] Râzî, Mukaddime, 296.

[20] Mîzân, IV, 19.

[21] Bu kitabın mufassal tasviri için bk. 't1el, I, 183; diğer bir misâl için bk. Medhal, 34.

[22] İlel,l, 195.

[23] Tehzîb., I, 165.

[24] Râzî, II, II, 87.

[25] Râzî, I, II, 364.

[26] Kifâye, 214.

[27] Kifâye, 215.

[28] Kifâye,215.

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 180-182.

[29] Meselâ, Ebû 'Avâne'nin kitablan, Fasâvî, III, 48a; Râzî, IV, II, 40; Tehzîb., XI, 117.

[30] 'İlet, I, 383, keza bk. Kifâye, 241.

[31] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 182.

[32] Râmhurmuzi, 77b; Cami', 56b; İmlâ, 173.

[33] Fasâvî, III, 14b; İmlâ, 173; Cami', 56b.

[34] Yukarda s. 190.

[35] Bk. yukarda Dördüncü Bölüm'de, 'Kitabdan Okuma' bahsi. 191.

[36] Kifâye, 148

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 182-183.

[37] Meselâ bk:

1) Muhammed b. Câbir b. Seyyar. Mecrûhîn, 203b;

2) Muhammed b. Yezîd. Râzî, IV, 1,129;

3) Süfyân b. Vaki4. Râzî, 11,1,231-2.

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 183.

[38] Zeyl No. IV.

[39] İbn Habîb, Muhabbar, 122.

[40] Buhârî, 1, 407; 107. Diğer misaller için bk. Ebû Dâvûd, Hadîs, no. 2386; Müslim, "Salât", 63, s.304.

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 183.

[41] Meselâ bk: Hoskyns, The Riddle ofthe New Testament, Londra 1963, s. 183;

Aland Kurt, The Problem ofAnonymity and Pseudonymity in Christian Literatüre ofthe First Two Centuries, s.5; S.D. Russell, The Method and Message ofJeıvish Apocalyptic, s.127-139.

[42] Robson, "ibn Ishâq's use of isnâd," Bulletin of the John Rylands Lıbrary.

[43] Sprenger, J.A.S.B. 1850, s.109; anlaşıldığına göre ilk Hıristiyan literatüründe de böyle bir temayül vardı; bk. B. Gerhardsson, Memory and Manuscript, s.198.

[44] Bağdadî., X, 401. Karşılaştır: İbn Hayyât, Tabakâtu Halife, yazma, Şâ, Dârül-Kü-tübi'z-Zâhiriyye, varak, 19.

[45] El-Ezdî, Târihul-Mavsıl, 174; 177; Hayseme, III, 147a.

[46] Bağdadî., VI, 179.

[47] Râzt, II, I, 169.

[48] Bağdadî., VI, 179. Keza bk. Râzî, 1,1,139.

[49] Tafsilat için bk. yukarıda III. bölümde Mücâhid, s. 90.

[50] Sikât, 506; Meşâhir, 146; Râzî, II, II, 203.

[51] Râzî, IV, II, 51; Hayseme, III,36b; Tehzîb., XI, 114.

[52] Bağdadî., XIII, 486.

[53] Tehzîb., XI, 114.

[54] C.J.Lyall, (editör), The Mufaddaliyât... with the Commentary of... al-Kâsım b. Mu-hammad Al-Anbârî, 2 cild, Oxford 1918-20, Mukaddime, s. XIV.

[55] L. Zolondek, "The Sources of the Kitâb al-Agânî'", Arabica, c. VIII, (1961) s.302, dipnot.
[56] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 183-186.
[57] Yukarıya bk. Mûsâ b. TJkbe, s. 122-123; aşağıda s.256 vd.
[58] Das Beri. Fragment des Mûsâ ibn Vkba, Sitzung, der Phil, Hist. Classe, Şubat 1904, s.465-470.
[59] J. Schacht, "On Mûsâ b. 'Uqba's Kitâbul-Magâzî", Açta Orientalia, vol. XXI s 288-300.
[60] Schacht, age, s.291.
[61] Schacht, "On Mûsâ b. OJkba's Kitabı al-Maghâzf, 300.
[62] Schacht, aynı eser, s. 292.
[63] Schacht, aynı eser, s. 293.
[64] Schacht, aynı eser, s. 297-8.
[65] Schacht, aynı eser, s. 299.
[66] Schacht, aynı eser, s. 299.
[67] Schacht, aynı eser, s. 299 dipnot.
[68] Râzl, IV, I, 154; İbn Hacer, Tehzîb., X, 361.
[69] İbn Hacer, Tehzîb., X, 361-2.
[70] Schacht, age, 292-3.
[71] Meşâhîr, 80, burada İbn Hibbân, Musa'nın H.135'de vefat ettiğini söylüyor.
[72] Kâmil, I, 104a; Bağdadi, VI, 223; keza bk. Kifâye, 267.
[73] Tabarânî, Mu'cem, III, 38b, 40a.
[74] Belâzurî, Ensâb, I, 98, 224, 469, 569.
[75] Ebân'ın hal tercümesi için bk. İbn Sa'd, V, 112-3, eser, V, s,156'da zikredilmiştir.
[76] îbn Sa'd, V, 30.
[77] ibn Sa'd, VII, II, 38.
[78] îbn Sa'd, V, 257-60.
[79] BTK, II, II, 245-6.
[80] BTK, II, II, 93-4.
[81] tlil, 1,160-165.
[82] Schacht, age, 299.
[83] es-Sahavî,Te1;6îA. li-men Zemme't-Târîh.
[84] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 186-189.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —
Adama (meşru) bir yönden bir rızık verilince o yönü bırakmasın, babı..... 108-110
Adam beher kovayı bir adet kuru hurma (ücret) ile su çıkarır ve kuru hurmayı (almayı) şart koşar, babı..... 584-586
Adam çocuğuna bir şey hibe eder, babı..... 475*476
Adam din kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın ve onun pazarlığı üzerine pazarlık etmez babı..... 140 -147
Adamın görgü tanıklığı vardır da ilgili kişi bu durumu bilmez, babı 459-401
Adam komşusunun duvarının üzerine ağaçtan hatıl başını koyabilir babı..... 408-412
Ağaçsız arazi (Tarlayı alton ve gümüş karşılığı kiraya vermeye dâir) ruhsat babı..... 594-595
Ailenize yedirdiğinizin ortalamasından kefaret verilmesi babı..... 58-59
Akraba olan Esirleri birbirinden ayırmanın yasakhğı babı..... 244-245
Alım satımda aldatılmakla malını zarara sokan kimseyi maundan tasarruf etmekten menetme babı 439 - 443 28
Alım satımda kolaylık göstermenin faziletinin beyânı babı 185-187
Alım satımlarda hiyle ve aldatmadan nehiy babı ... 213-215 30
Alım satımlarda yeminlerin yasaklığı hakkında gelen hadîsler babı..... 192-193
Allah'ın dilediği ve senin dilediğin sözünü söylemekten nehiy babı 68-70
Allah'tan başka bir şeye yemin etmenin hükmü ... 35 2
Allah'tan başka bir şey üzerine yemin etmekten nehiy babı..... 32 -35
Altın ile gümüşü birbiriyle mübadele etmek, babı 267-271 55
Araya (belirli birkaç ağacın üstü adedi yaş hurmayı) kuru hurma olarak tahminen takdir etmek suretiyle(peşin kuru hurma ile)satmak... 287-288
Araziyi (belirli) bir mikdar zahire karşılığı kiralamak babı..... 603-606
Araziyi kiraya vermek babı..... 592-593
Âriye (intifâ hakkı geçici ve ivazsız olarak verilen mal) babı..... 505-508
Âriye telef olunca sahibi bunun değerini ödettirebilir mi? 508
Artırma sureti ile alım satım babı..... 178-181
Aşılanmış hurma ağaçlarını veya malı olan köleyi satan kimse hakmda gelen hadîsler babı 196-201

— B — Başa Dön
Baba oğluna karısını boşamasını emreder babı ... 22-25
Baba veya annenin emri üzerine evlâd karısını boşamaya mecbur mu?..... 25
Başkasına ait bir şeyi kıran hakkındaki hüküm babı..... 403-407
Başkasının bir iş yapması veya yapmaması isteği ile yapılan yeminin hükmü..... 67
Belirli ağaçların gelecek birkaç yıllık meyvalarını satmak ve meyvâyı helak eden âfet babı 206-207
Bey-i hasat (= Çakıl taşı ile satış yapmak) ve bey-i garar (dışı müşteriyi aldatıp içyüzü ve sonucu meçhul malı satmak)tan nehiy 172-175
Bir adak adayıp ta adağının ne olduğunu belirtmeyen kimsenin babı..... 81-82
Bir canlının resmi yarım ise bu da yasak mı?..... 13
Bir cariyeyi iki talâkla" boşayıp sonra satın alan erkek babı 15-16
Bir kavme âit mâşiye (koyun, keçi, inek, manda ve develer) veya bağ-bahçe üzerinden geçen bir kimse ondan bir şey alabilir mi? ...346-349
Bir kavmin arazisini onların izni olmaksızın eken kimse (hakkında gelen hadîs) babı 607-608
Bir mal hakkında iki kişi ihtilâfa düştüğü ve her birisi malm kendisine ait olduğunu iddia ettiği takdirde hüküm nedir? 497
Bir malı sadaka olarak verip sonra onun satışa arz edildiğini gören kişi o malı satın alabilir mi? babı 496 - 497
Bir malın teslimi ne şekilde gerçekleşir? 19
Bir mal koparmak için yalan yere yemin edenin (vebâlni beyân eden hadîsler) babı 385-388
Bir sadaka verip sonra ona mirasçı olanın babı ... 499-500 31
Bir şâhid ve yemin ile hükmetme babı..... 467-469
Birşey için yemin edip ondan başka bir şeyi daha hayırlı gören kimse babı..... 50-52
Borcu güzelce ödeme (faziletinin beyânı) babı ... 539-541 10
Borcunu ödemek niyetiyle borçlanan kimse (hakkında gelen hadîsler) babı 523-525
Borçlanma hakkında teşdîd babı 528-531
Borçları şiddetlendirmek babı 461-461
Borçluya Kefil olmak babı 517-521
Borçtan dolayı (borçluyu) hapsetmek ve mülâzeme (alacaklının onun yakasına yapışması) babı 546-550
Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların karmlanndaki ceninin anılan hayvanların memelerindeki sütün ve dalgıcın bir dalışının satın alınmasının yasaklığı babı..... 175-176

— C - Ç — Başa Dön
Câriye âzad edildiği zaman nikâhını feshetmekte serbest olduğuna dâir gelen hadîsler babı..... 3-7
Cariyenin talâk sayısı ve iddeti süresi babı..... 11-13

Cumartesi günü orucu hakkında gelen hadis babı ... 628 - 629

Çalınmış olan bir malını, satın alan bir kimsenin elinde bulan adamın hakkını beyân eden hadîs babı..... 400-401
Çarşılar ve oralara girmek babı 226-228
Çocuğu (birbirinden ayrılan) baba ve anasından dilediğini seçmekte serbest bırakmak babı..... 432 - 436
Çocuğuna bir şey hibe edip sonra bundan dönen adamın babı..... 478-479
Çocuğunun malından adamın olan hakkının beyânı babı..... 332-333
Çocuk üzerinde cenaze namazı kılmak hakkında gelen hadisler babı 349-350
Çok secde etmek hakkında gelen hadîsler babı ... 243-246

— E — Başa Dön

Ebû Bekir b. Şeybe bize hadîs anlattı, babı..... 568-572
Ehl-i Kitabın birbirleri aleyhinde şahitlik etmeleri babı..... 473-473
Ehl-i Kitâb —yani hıristiyan ve yahudiler'e— ettirilen yemin şeklinin beyânı babı..... 392-393
Elden ele (yâni satılan ve almanın ikisi de peşin olarak) hayvanları sayıca fazla hayvanlarla mubayaa etmek babı 296-297
Emanetçi kişi emânet bırakılan malda ticâret edip kâr sağlar babı..... 510-511
Erkeğin yemininde inad ve ısrar etmesinden ve kefaret ödemeden imtina etmesinden nehiy babı..... 62-62
Esir edilen aile ferdlerini birbirinden ayırmanın hükmü hakkındaki âlimlerin görüşleri 247

— F — Başa Dön

Faiz ancak veresiye vardır, diyenlerin babı 263-264
Faizin ağır bir günah olduğunun beyânı babı..... 298-308
Fakirin borcunu erteleme babı..... 534-536
Fiyat tahdidini mekruh görenlerin rivayet ettikleri hadisler babı..... 182-184

— G — Başa Dön

Gümüş ve altın paraları kesip kırmanın yasakuğı babı..... 276-276
Gümüş yerine altın almak ve altın yerine gümüş almak babı..... 273-275
Günah işlemeyi nezretmek babı 78-79
Gündüzün ilk vaktinde bulunduğu umulan bereket babı..... 229-231

— H — Başa Dön

Hacâmet edenin kazancı babı..... 136-139
Hâkim ictihâd eder —olanca gücüyle hakkı arar ve isabetli karar verir babı..... 369-374
Hâkim'in karan hiçbir haramı helâl etmez ve hiçbir helâli haram etmez, babı..... 376-378
Hâkim'in müflisin malına haciz koyup alacaklılar için satması babı 445-449
Hâkim sinirli bir halde iken hüküm etmez, babı ... 375-375 15
Hakkı güzelce istemek ve günahlara girmekten sakınarak almak, babı..... 537-538
Hakların (bâtıldan) ayırd edildiği makamlarda (edilen) yemin babı..... 389-390
Hak sahibi (hakkını istemekte) bir nüfusa sâhibtir babı 542-545
Halas'ı (satılan malı kurtarmayı) şart kılan satıcı (nın satış akdi hükmünün beyânı) babı..... 418-419
Hastaya şifâ dileği ile okuyanın ücret alması babı 122 -124
Havale babı..... 513-516
Hayvanda selem babı..... 323-325
Hıyar (muhayyerlik) satışı babı 157-159
Hurma ağaçları ve üzüm bağları (müsâkat) muamelesi babı..... 609-611

— İ — Başa Dön

İhtikâr ve malı piyasaya sürmek babı 119-121
İkaale (= alış veriş akdini bozma) babı 181-182
İki adam bir huss (sazlıktan) yapılan kulübenin mülkiyetini iddia edenler, babı..... 417-417
İki ayrı adam bir malın kendisinin olduğunu iddia ederler (yâni birisi bu mal benimdir, der, diğeri: hayır senin değil, benimdir, der) ve hiç birisinin şahidi yoktur, babı 395-398
İki mûciz satış yaptıkları zaman satılan mal akid yapana aittir, babı..... 168-169
İnsanlar arasında Sulh yapmak babı 438-438
İslâmiyet'ten başka bir din üzerine yemin edenin babı..... 36-40
İşçilerin ücretinin (zamanında ve eksiksiz) ödenmesi babı..... 578-581
İşçiyi karnını doyurmak ücretiyle tutmak babı ... 581 - 584

— K — Başa Dön

Kadın kocasından başka bir kimsenin ölümü dolayısıyla ihdâd (matem) eder mi? babı..... 20-21
Kaifler (= iz takibi mütehassısları) babı 426-431
Karşılığını ummak suretiyle bir şeyi hibe edenin babı..... 489-489
Karz (borç para ve mal verme faziletinin beyânı) babı..... 551-558
Kendisi için Allah adı üzerine yemin edilen herkes razı olsun, babı..... 42-43
Kendisine ait olmayan bir şeyi iddia edip uğraşan adam —hakkında gelen hadîsler— babı 380-381

Kim bir borç veya bakıma muhtaç aile bırakır (ölür) ve (borcunu ödemek ve ailesine bakmak) Allah'a ve Resulüne aittir, babı 531-532
Kimler ictihâd edebilir? 373
Kim selem usûlü ile bir mal satın alırsa —teslim olmadan önce— onu başka bir mal ile değiştirmesin, babı..... 319-319
Kocasının izni olmaksızın kadının hediye vermesi, babı.....'..... 491-493
Kocasının malından kadının yapabileceği harcama bâbl..... 335-342
Kocası ölen kadının (iddetince) süslenmesinin yasakhğı babı..... 17-19
Komşusuna zarar veren bir şeyi kendi mülkünde inşâ eden adamın babı..... 414-415
Kölenin karısını boşama yetkisi babı .....•..... 14-14
Kölenin uhdesi (yâni alıcının muhayyerliği veya satıcısının zimmetinde) olduğu süre, bâbl 240-241
Köle satın alma babı..... 248-251
Köpek bedelinden, fahişenin fuhuş kazancından, kâhinin ücretinden ve erkek hayvanı dişiye çektirme bedelinden nehiy, babı.....132-133
Kudât - Kadınların durumlarının anlatıldığı bâb ... 361-365
Kur'a ile hüküm vermek babı..... 419-425
Kur'an öğretmek karşılığında ücret almak, babı ... 126-131
Kusurlu bir mal satan kimse, kusuru müşteriye açıklasın, bâbl..... 242-243

— M — Başa Dön

Mahsulün Üçte biri ve dörtte biri karşılığında(araziyi) kiraya verme ruhsatı babı..... 600-602
Malının aynısını iflâs etmiş bir adamın yanında bulan kimsenin babı..... 450-454
Malını Vakıf edenin babı..... 501-504
Mâşiye (yâni koyun, keçi, inek ve deve) sahibinin izni olmadıkça sütünden içmenin yasaklığı, babı ... 352-355
Mâşiye (yâni koyun, keçi, sığır ve deve) edinme, bâbı..... 356-358
Mâşiye (yâni koyun, keçi, sığır ve deve sürüleri) nin (ekinlere ve benzerlerine) verdiği zarar hakkındaki hüküm, babı.....401-402
Muayyen bir hurma bahçesinin ağaçları meyva çiçeklerini çıkarmamış iken bunun mahsûlü olacak hurmaların selem usûlü ile mubayaası babı .....
321-322
Musarrât (= müşteriyi aldatmak, sütü sağılmayıp göğsünde biriktirilen hayvanı satmak) babı 232-237
Mücâzefe satışı —götürü olarak yapılan satış— babı 220 - 223
Münâbeze ve mülâmese denilen satışlardan nehiy hakkında gelen hadîsler, babı 143-144
Müzâbene ve Münâkale babı..... 282-285

— N — Başa Dön

Necş = müşteri olmadığı halde öyle görünüp kasıtlı olarak fiyat artırmanın yasaklanması hakkında gelen hadîsler babı.....148-148
Nezir (adamaktan) nehiy babı..... 74-77
Nezrinde ibâdeti günâha karıştıranın, nezrinin hükmüne âit, hadîs babı..... 93-94
Nezrin yerine getirilmesi babı 83-B6

— Ö — Başa Dön

Ödeme niyetinde olmayarak bir borç ile borçlanan kimse (hakkında gelen hadîsler) babı 525-527
Ölçü ve tartı işinde tevakki etmek (hiyleden sakınmak) babı 212-213
Ölü yerine borç ödeme babı..... 559-564
Ömrâ (bir şeyi bir kimseye ömrü boyunca vermek) bâbı .....'...- 481-483
Örbân (kaporo) satışı,bâbı.....'..... 170-171

— P — Başa Dön

Pazara getirilmek istenen malı yolda karşılamanın yasakhğı bâbı 152-153
Pazarlık etmek bâbı 187-191
Pislenen yağlar ve diğer maddelerin hükmü 142

— R — Başa Dön

Rehin (borcun ödenmesi suretiyle). geri alınabilir, bâbı..... 576-577
Rehin edilen (hayvan) binilir ve sağılır bâbı..... 573-573
Resûlullah (s.a.v.) 'in genellikle kullandığı yemin şeklinin beyânı..... 27-31
Rızık aramada iktisat (ifrat ve tefritten sakınmak) bâbı..... 103-104
Rızık temini için meşru çalışma yollarına teşvik bâbı..... 97-102
Rukbâ (bir adamın, kendi evini birisine hibe etmesi ve ona, ben senden önce ölürsem ev sana, sen benden önce ölürsen ev bana demesi) bâbı
..... 484-486

— S - Ş — Başa Dön

Sahibinin malından kölenin (bir şey) vermesi ve sadaka etmesi bâbı..... 343-344
San'atlara âit gelen hadisler bâbı..... 111-117
Sarf (altını altınla, gümüşü gümüşle değiştirmek) ve birisi diğerinden miktarca fazla iken, peşin de olsa mübadelesi caiz olmayan mallar bâbı.....
251-260
Satıcı ile alıcı (satıştan sonra) ihtilâfa düşerler bâbı 161-162
Satıcı ve alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça (yaptıkları satış akdini ve red hususunda) muhayyerdirler bâbı 154-156
Satın alman maldan elde edilen gelir, o malın helak olmasından sorumlu olması nedeniyle müşterinin hakkidir, bâbı..... 237-239
Satın alınan Zahirenin müşteri tarafından teslim alınmasından önce (bir kimseye) satılmasının yasakhğı bâbı..... 216-219

Satılması helâl olmayan şeyler bâbı 139-143
Selef bilinen bir ölçek ve bilinen bir tartı ile ve malum bir vâdeye bağlanarak yapılır, bâbı..... 308-318
Senin yanında (mülkiyetin altında) bulunmayan bir malı satmaktan ve satın alıp da henüz teslim alınmamış bir malın, başkasına satılıp» kârından nehiy bâbı 164-167
Suffe ehli hakkında birkaç söz..... 131

Şahit.davacıya, yemin de dâvâlıya düşer, babı ... 382-385
Şahitliği caiz olmayanların babı 463-466
Şahitlik etmesi talep edilmeyen bir kimsenin şahitlik etmesinin yasakhğı babı..... 455-457
Şehirlinin (komisyoncu olarak) köylünün malını (onun hesabına) satmasının yasaklığı babı ..... 149 -150
Şirket (ortaklık) ve müdârebe babı 327-332

— T - Ü — Başa Dön

Taraflar arasmda kur'a çekmenin mânâsı, şekli, zamanı ve nedeni..... 397
Tarla mahsûlünün Üçte-bir ve dörtte bir (gibi belirli hissesi) ile müzâraa (muamelesinin hükmünün beyânı) babı.....587-590
Tartıyı ağır yapmak babı..... 209-210
Ticarette —günahlardan— sakınma babı 105-108

Üç şey vardır ki kim bunlar için borçlanırsa Allah (kıyamette) onun yerine borçlarını (hazîneden) öder, babı.....565-566
Ümmü'l-Veled'in süresinin beyânı babı .,..... 16-17

—V - Y - Z— Başa Dön

Vedia (hıfz edilmek üzere bırakılan emânet) babı 509-510
Veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak babı ... 293-295
Verilen Hibeden rücü etmek babı..... 487-488
Verilen Sadakaya rücû (dönüş) yapma babı..... 495-496

Yalan şâhidlik babı..... 470-472
Yasak olan müzâraa babı 596-599
Yaş hurmayı kuru hurma ile satmak babı..... 278-281
Yaş meyvaları elverişliliği belirmeden önce satmanın yasaklığı babı..... 201-203
Yaya olarak hacca gitmeyi adayanın, adak hükmünün beyânı babı..... 91-92
Yeminde istisna babı..... 46-47
Yemin eden kişinin yemininin gereğine ilgililerin riâyet etmesi babı..... 63-67
Yemininde tevriye edenin babı..... 71-72
Yeminin kefareti onu terketmektir diyenin babı ... 56-56
Yemin kefareti ne kadar yedirilir, babı..... 58-58
Yemin, yâ günâha girmektir ya da pişmanlık duymaktır, babı..... 45-45
Yol (genişliği) mikdarı hakkında ihtilâf ettikleri zaman (verilecek hükmün beyânı) babı 412-413

Zahireyi ölçmekte umulan bereket babı 224-224
Zimmetinde bir adak bulunduğu halde ölen kimsenin adağına âit hükümleri beyân eden hadîsler babı.....88-90
Zulüm ve rüşvet hakkındaki şiddetli tehdid babı ... 365-367

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kaza ve Kaderin, Hayrın ve Şerrin Hepsinin Allah'tan (c.c.) Olduğuna İman Etmek

9) Abdullah bin Mesûd (r.ah)'dan rivayetle, o dedi ki:
"Bizlere doğruyu söyleyen ve Allah katında da doğrulanan Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz sizden birinizin nutfesi, anasının karnında kırk gün bekletilir. Sonra aynı şekilde bir kan pıhtısı hâline gelir. Sonra bu kadar vakit geçtikten sonra bir et parçası hâline gelir. Sonra da Allahu Teâlâ bir melek gönderir. Meleğe dört esası yazması emredilir.
Kendisine "Bu kulun amelini, rızkını, ecelini ve cehennemlik mi yoksa cennetlik mi? olduğunu yaz." denilir. Sonra da ona ruhu üflenir. Sizden biri cennet ehlinin işini işler; öyle ki cennet ile arasında bir zirâlık (bir arşın boyu) mesafe kalır; ama yazgı öne geçer ve cehennem ehlinin işini işleye durur, öyle ki cehennem ile arasında bir zirâlık mesafe kalır, ama yazgı öne geçer ve cennet ehlinin işini işlemeye başlar ve böylece cennete girer."[1]
v Buhârî'den gelen (6594) başka bir lafız da şöyledir:
"Sizden birinizin nutfesi, anasının karnında kırk gün bekletilir. Sonra aynı şekilde kan pıhtısı hâline gelir. Sonra bu kadar zaman geçtikten sonra bir et parçası hâlini alır. Sonra da Allahu Teâlâ bir melek gönderir ve ona dört hususu; rızkını, ecelini, iyi ya da kötü olup olmayacağını yazmasını emreder.
Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz cehennemlik amel işler, öyle ki cehennem ile kendisi arasında bir kulaçtan az ya da bir arşınlık mesafe kalır, ama yazgı (kader) öne geçer ve cennet ehlinin amelini işlemeye başlar ve cennete girer. Aynı şekilde kişi cennet ehlinin amelini işler, öyle ki cennet ile kendisi arasında bir kulaçtan az ya da iki arşınlık mesafe kalır, ama kader öne geçer ve cehennem ehlinin amelini işlemeye başlar ve cehenneme girer."
v Buhârî'de geçen (7454) başka bir rivayetteki lafız ise şöyledir:
"Sizden birinizin nutfesi anasının karnında kırk gün ya da kırk gece bekletilir. Bundan sonra bu kadar daha zaman geçince bir kan pıhtısı hâline gelir. Daha sonra bu kadar bir zaman daha geçince de bir et parçası hâline gelir. Sonra Allahu Azze ve Celle ona bir melek gönderir. Bu meleğe dört şeyi yazması hususunda izin verilir. Rızkı, eceli, ameli ve cehennemlik mi yoksa cennetlik mi olduğu... Sonra da Allah ona ruh üfler. Sizden biri cennet ehlinin amelini işler, öyle ki cennet ile arasında bir arşın boyundan fazla mesafe kalmaz, ama yazgı öne geçer ve cehennem ehlinin amelini işlemeye başlar, böylece cehenneme girer. Yine sizden birisi cehennem ehlinin amelini işler, öyle ki cehennem ile arasında bir arşın boyundan fazla bir mesafe kalmaz, ancak kader öne geçer ve cennet ehlinin amelini işlemeye başlar, böylece cennete girer."
v Müslim de (2643) Buhârî'nin ilk rivayetine benzer bir hadis rivayet etmiştir.

***

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye aittir. (3208)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbrahim (a.s.)'ın Söylemek Zorunda Kaldığı, Tevil Edilmeye Açık Bazı Yalanları

71) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayette, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İbrahim (a.s.) yalnız üç defa (bunlardan ikisi kendisine ait bir sebeple değil, bir tevilden dolayı ve başka bir manaya çekilmek sûretiyle) yalan söylemiştir. Allahu Teâlâ'nın zatı için, birisi (müşriklere, puta tapanlara): "Ben gerçekten hastayım" demesi (Sâffat: 37/89), diğeri de: "Belki putların şu büyüğü bunu işlemiştir." (Enbiya: 21/63) demesi." Nebî (s.a.s.) üçüncüsünde ise şöyle demiştir:
"İbrahim (a.s.) bir gün (güzel eşi olan) Sa'ra ile birlikte birden cebâbileden zalim bir adama uğrayı vermiştir. (Adamları) Melike:
"Şehre misafir bin kişi geldi ve yanında insanların en güzeli bir kadın da vardır." diye haber verildi. Zalim Melik (kral) İbrahim'e (a.s.) haber yolladı. Geldiğinde Sâre'dan söz edip:
"Bu kadın kimdir?" diye sordu. İbrahim (a.s.):
"(Din) kız kardeşim" dedi. Sonra İbrahim Sâre'nin yanına geldi ve:
"Ey Sâre! Yeryüzünde (bizim inandığımız hakikatlere) benden ve senden başka iman eden yoktur. Bana, o sordu da, ben de, senin benim kız kardeşim olduğunu söyledim. Beni sakın yalanlama" dedi. Zalim kral Sâre'ye (getirilmesi için) adam gönderdi. Sâre onun huzuruna girdi. (Zalim kral) ona eliyle dokundu. Bunun üzerine (kralın Sa'ra) hastalığı tuttu ve boğulmaya başladı. Kral:
"Benim için Allah'a dua et, ben de sana hiçbir zarar vermeyeceğim" dedi. Sâre Allah'a (c.c.) dua etti ve kralın sarası gitti. Kral ikinci defa saldırmaya kalkıştı. Zalimin ilki gibi daha kötü (sarası) tutuldu ve tıkandı. Bunun üzerine yine Sâre'ya:
"Benim için Allah'a dua et, ben de sana hiçbir zarar vermeyeceğim" dedi. Sa'ra (yine) dua etti ve sarası iyileşti, gitti, akabinde bazı adamlarını (muhafizlarını) çağırdı ve onlara:
"Siz bana bir insan değil, bana bir şeytan getirmişsiniz" dedi. Ona Hacer'i hizmetçi verdi. Sâre İbrahim'e gitti, o esnada namaz kılıyordu, İbrahim (a.s.) eliyle işaret etti, "Neler oldu? Ne haber?" diye buyurdu. Sâre de:
"Allahu Teâlâ kâfirin – ya da zalimin – hilesini kendine döndürdü ve Hacer'i hizmetçi verdi" dedi."
Ebû Hüreyre (r.a.): "Ey Sema suyunun oğulları! İşte anneniz budur." dedi.[1]

***

[1] Müttefekun aleyh. Buhârî (3338); Müslim (2371). Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

313) Kurban Kesmek İsteyerek Zilhicce Ayının Onuna Ulaşan Kimsenin Kurbanı Kesinceye Kadar Saçından Ve Tırnaklarından Bir Şey Almasının Nehyedilmiş Olduğu

1710. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kimin kesecek kurbanı varsa, zilhicce ayı (nın hilâli) girince kurbanını kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından hiç bir şey kesmesin."[1]

* Bu yasaklamanın sebebi o günlerde Mekke'de ihramlı bulunan hacı kardeşlerine eşlik etmek, onlar gibi davranmak olduğunu ve oradakilerin ortamını paylaşmak olduğu hedeflenmiştir. Sadece kurban kesecekler için geçerli olan bu husus bir bakıma o günlerde oraya gidenlere benzemek ve o günleri hatırlamak anlamına da gelebilir.
Müslümanlar arasındaki evrensel inanç birliği; mümkün oldukça evrensel çapta davranış birliği şeklinde kendini gösterirse daha güzel bir tebliğ vasıtası da olmuş olur. [2]

---

[1] Müslim, Edâhî 42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Dahâyâ 3.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 499.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

60) Cömertlik Ve Hayır Yollarına Harcamak

Bu bölümdeki üç ayet ve on dokuz hadis-i şeriften; hayra ne harcanırsa Allah'ın yerine yenisini vereceğini ve karşılığının da sevap olarak eksiksiz verileceğini, yaptığımız her hayrı Allah'ın bildiğini, Allah yolunda malını harcayan kimseye gıpta edilip imrenilebileceğini, kendi malımızın hangisi mirasçıların malının hangisi olduğunu, yarım hurma ile de olsa ateşten korunma gerektiğini, Rasulullah'tan ne istenirse asla yok demediğini, Yeryüzüne inen iki meleğin, her gün nasıl dua ettiklerini, Ey insan oğlu ver ki sana da verilsin gerçeğini, tanıdık tanımadık herkese yedirip içirmenin hayırlı amellerden olduğunu, kırk iyilikten birinin de sütünü sağıp içmesi için ödünç keçi vermek olduğunu, ihtiyaçtan fazla olanın sadaka olarak verilmesinin iyi olduğunu, Rasulullah (s.a.v.)'in ne varsa herşeyi verip dağıttığını, ve bu işte ırk, meslek, meşreb gözetmediğini; Huneyn ganimetlerini dağıtırken Rasulullah (s.a.v.)'in söylediği sözlerini, Sadaka vermenin malı eksiltmeyeceğini, kulun insanların hatasını bağışlamasıyla Allah tarafından şerefinin artırılacağını, Uğradığı haksızlıklara sabredenin de şerefinin artırılacağını dilenme kapısını açana Allah'ın fakirlik kapısı açacağını, Dünyadaki dört kısım insan ve hususiyetlerini, sadaka olarak verdiklerimizin bizim malımız olduğunu, cüzdanın ağzını sıkmamanın gerekliliğini değilse Allah'ın da sıkarak vereceğini, Cimri ile cömert kişinin neye ve nasıl benzetildiğini helâlinden yapılan hayır ve teberruların Allah katında sevapça çok büyütüleceğini, cömert olan kimseye Allah'ın özel muamele ederek mal ve servet verdiğini öğreneceğiz. [1]

"... Siz Allah rızası için, başkalarına ne harcarsanız, onun yerini daima doldurur." (Sebe': 34/39)
"... Ve Allah'ın rızasını kazanmak için harcamanız şartıyla başkalarına her ne iyilik yaparsanız, bu kendi yararınızadır. Çünkü yapacağınız her iyilik size olduğu gibi geri dönecek ve size de hiçbir şekilde haksızlık edilmeyecektir." (Bakara: 2/272)
"... Hayırdan her ne iyilik yapar harcamada bulunursanız doğrusu Allah hepsini bilir." (Bakara: 2/273)

545. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ancak iki kişiye gıbta edilir:
Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcamayı başaran kimse.
Yine Allah'ın kendisine verdiği ilim ve hikmet ile yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse."[2]

* Bu hadisi açıklamaya girmezden önce Kuran'da Hased kelimesiyle ifade edilen Nisa: 4/54, Bakara: 2/109, Feth: 48/15, Felak: 113/5 ayetleri ve Kalem: 68/51'de de yüzlikûneke ifadesiyle hasedin daha hınçlı ve kapsamlısıyla ifade edildiğine ve pek çok hadis-i şeriflerin bu konuda bize bildirdiklerine göre: Hased yani çekememezlik, yani yapılan iyi hareket ve davranışlara karşı olup kin kusmak o nimetin o kimseden yok olmasını istemek gibi tutumlar ancak; iman üzere olup, iyilikler yaparak güzel örnek olanlara yapılıyor. Dolayısıyla bu hadis-i şerifte de iki iyilikten bahsediliyor ve bu iyilikleri yapanlar karşı güçler tarafından daima hased edilebilecek hareketleri yapıyorlar demektir. Bu yüzden bu tip kimseler böyle şerleri dokunacak kimselerden çekinmeli, dikkatli olmalı ve Allah'a sığınmalıdırlar. Hadisimiz bize bu gerçeği anlatmış oluyor. [3]

546. Yine İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ashabına:
– *"Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir?"* diye sordu. Onlar:
– Ey Allah'ın Resûlü! Hepimiz malımızı herşeyden fazla severiz, dediler.
Hz. Peygamber de:
– *"Kişinin kendi malı hayır yaparak önceden gönderdiği, mirasçısının malı ise, harcamayıp geriye bıraktığıdır!"* buyurdu.[4]

* Öyleyse kendi malımızın ne olduğunu bilmeli ve onu artırmaya gayret etmelidir. Değilse başkalarının mallarıyla oyalanmamalıyız. [5]

547. Adî İbni Hâtim *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun!"[6]

548. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*den bir şey istendiği zaman asla "yok" demezdi.[7]

* Yani kimseyi reddetmez varsa verir yoksa hayır demez sükut ederdi. [8]
549. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğne göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* âlâ şöyle buyurdu:
"Her sabah iki melek iner. Biri:
– Ya Rabb!. Cimrilik edene malının karşılığını (halef) ver, der. Diğeri de:
– Ya Rabb!. Cimrilik edenin malını telefet, diye dua eder."[9]

550. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğne göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem, "Allah Teâlâ şöyle buyurdu" demiştir:*
"Ey âdemoğlu! (Allah için) infak et ki, sana da infak olunsun!"[10]

* Ey kulum sen ver ben de sana vereyim demekle Rabbimiz, yapılan iyiliklerin karşılıksız kalmayacağını bildirir. [11]

551. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre bir kimse Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Müslümanın hangi ameli daha hayırlıdır? diye sordu. Hz. Peygamber de:
– *"Tanıdık tanımadık herkese yemek yedirmen ve selâm vermendir"* buyurdu.[12]

* Yemek ikramı ve selamı yayma işi hayır yapmakta iki önemli adımdır. İnsanlar arası sosyal ilişkilerde bu iki hareket çok olumlu neticelerin elde edilmesini sağlar, kimseyi ayırdetmeksizin selam vermek ve yemek yedirmek cömertlik ve iyilikseverliğin en alt sınırıdır. Müslüman ayırdetmeksizin herkese iyilik yapmak durumundadır. Toplumda sıcak ilişkilerin bu vasıtalarla kurulmasına öncülük etmelidir. [13]

552. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kırk iyilik vardır. Bunların en üstünü, birisine sağıp sütünden faydalanması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevâbını umarak ve mükâfâtını Allah'ın vereceğine inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allah Teâlâ onu bu sebeple cennete koyar."[14]

553. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ey âdemoğlu! İhtiyâcından fazla olan malını sadaka olarak vermen senin için iyi; vermemen kötüdür. İhtiyacına yetecek kadarını elinde tutmandan dolayı ayıplanmazsın. İyiliğe, geçimini üstlendiklerinden başla. Veren el, alan elden üstündür (unutma)."[15]

554. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâm için kendisinden ne istenirse onu mutlaka verirdi. Hele bir keresinde yanına gelen bir adama iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü verdi… Adam kabilesine dönünce:
– Ey milletim! (Koşun) müslüman olun. Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikrâm ve ihsanlarda bulunuyor, dedi.
(Hadisin râvisi Enes diyor ki), kimileri sırf dünyalık elde etmek için müslüman olurlardı. Fakat çok geçmeden müslümanlık onların gözünde, dünyadan ve dünya üzerindeki her şeyden daha değerli hale gelirdi.[16]

* Zekat, ganimet gibi devlet gelirlerini insanların gönüllerini islama ısındırmak için harcamanın neticeleri ne güzel sonuçlar doğuruyor. [17]

555. Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mal taksim etti. Ben:
– Ey Allah'ın Resûlü! Kendilerine mal verdiğiniz şu kimselerden başkaları o mala daha layıktır!" dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Onlar beni iki durumla karşı karşıya bıraktılar: Ya çirkin sözlerle benden mal isteyecekler, vereceğim. Ya da vermeyeceğim bu defa da beni cimrilikle suçlayacaklar. Ben cimri değilim"* buyurdu.[18]

* Kaba saba cahil kimseleri idare etmek ve onların kabalıklarını önlemek için tedbir alıp ikramda bulunmak uygundur. Bazen kişilere ikram layık olduklarından değil kötülüklerinden korunmak için de yapılabilir. [19]

556. Cübeyr İbni Mut'im *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Huneyn Gazvesi'nden dönüşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yürürken bedevi arablar ganimetin taksimini ısrarla istemeye başladılar. Neticede Hz. Peygamber'i Semüre ağacının altında durdurdular. Cübbesi ağaca takılıp kaldı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* devesini durdurup:
"Cübbemi verin bana! Şayet şu gördüğünüz ağaçlar kadar hayvanım olsaydı, onların tamamını size paylaştırırdım. Siz de benim cimri, yalancı ve korkak olmadığımı görürdünüz!" buyurdu.[20]

* Ne cömert ve ne âdil insan, taşlar arasındaki yakut ve mercan gibi. [21]

557. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sadaka vermek malı eksiltmez. Kul başkalarının hatalarını bağışladıkca Allah da onun şerefini arttırır. Kim Allah için alçak gönüllü davranırsa, Allah da onu yükseltir."[22]

* Allah rızası için sarfedilen sadaka malı noksanlaştırmaz bilakis bereketlendirir. [23]

558. Ebû Kebşe Amr İbni Sa'd el–Enmârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:
"Haklarında yeminle söz söyleyebileceğim üç haslet vardır; iyi belleyiniz!
Sadaka vermekle kulun malı eksilmez.
Uğradığı haksızlığa sabredenin Allah şerefini arttırır.
Dilenme kapısını açan kimseye Allah, fakirlik kapısını açar. (Veya buna benzer bir cümle söyledi).
"Yine size bir söz daha söyleyeceğim, onu da iyi belleyiniz" dedi ve şöyle buyurdu:
"Dünyada dört kısım insan vardır:
(Birincisi) Allah'ın kendisine mal ve ilim verdiği kimsedir. Bu kişi Allah'a karşı saygılı davranır, hısımlarını görüp gözetir, o maldaki Allah'ın hakkını yerine getirir. Bu, en üst derecedir.
(İkincisi), Allah'ın kendisine ilim verip mal vermediği iyi niyetli kimsedir. O, iyi niyetle, "Eğer malım olsaydı ben de falan adam gibi davranırdım" der. Bu, iyi niyetinin karşılığını görür. İkisinin sevabı eşittir.
(Üçüncüsü), Allah'ın mal verip ilim vermediği kimsedir. O bilgisizliği yüzünden malını gelişi güzel harcar, Allah'a karşı sorumlu davranmaz, hısımlarını görüp gözetmez, o malda Allah'ın hakkı olduğunu idrak etmez. Böylesi kişi, en kötü durumdadır.
(Dördüncüsü), Allah'ın ne mal ne de ilim verdiği kimsedir. Bu kişi der ki, "Eğer malım olsaydı, ben de falan gibi yer–içerdim". Bu da niyetinin karşılığını görür. Binaenaleyh bu iki kişinin vebâli eşittir."[24]

559. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûl–i Ekrem'in ailesi bir koyun kesmişlerdi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ara:
– *"Ondan geriye ne kaldı?"* diye sordu. Hz. Aişe:
– Sadece bir kürek kemiği kaldı, cevabını verdi.
Bunun üzerine Hz. Peygamber;
– *"Desene bir kürek kemiği hariç, hepsi duruyor!"* buyurdu.[25]

* Bizim olan mal elimizle dağıttığımızdır mealindeki 545 numaralı hadise müracaat. [26]

560. Esmâ Binti Ebû Bekir *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Esmâ, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu" demiştir:
– *"Kesenin ağzını sıkma! Allah da sana sıkarak verir!"*
Bir rivayette[27] şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
"İnfak et sayıp durma, Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar."[28]

* Cimrilik mahrumiyet sebebidir. İkram ve infak edene Allah bol bol verir. [29]

561. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Cimri ile cömerdin durumu, göğüsleri ile köprücük kemikleri arasına zırh giyinmiş iki kişinin durumuna benzer. Cömert, sadaka verdikce, üzerindeki zırh genişler, uzar, ayak parmaklarını örter ve ayak izlerini siler. Cimri ise, bir şey vermek istediğinde zırhın halkaları birbirine iyice geçer, onu sıkıştırır; genişletmek için ne kadar çalışsa da başaramaz."[30]

* Cömert kimse içinde bir sıkıntı duymadan verebilir. Cimri ise elini kıpırdatmayacak derecede kendisini sıkıntı ve baskı altında hisseder ve iyilik yapmayı vermeyi başaramaz. Cömertlik bu dünyada ve öteki dünyada huzur demektir. [31]

562. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse, – ki Allah, helâlden başkasını kabul etmez – Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi adına ihtimamla büyütür."[32]

* Allah helal maldan verilen sadaka ve hayırları kabul eder. Değeri ne kadar az da olsa Allah katında geçerlidir ve Allah kabul ettiği sadakayı tahmin ve tasavvurların ötesinde büyütür. Bir dağ gibi hatta daha fazla büyüterek kulunun sevabını artırır. [33]

563. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
Sahrada yolculuk yapmakta olan adamın biri, yolculuk esnâsında, bulut içinden "falanın bahçesini sula!" diye bir ses duydu. Bunun üzerine o bulut, kara taşlık bir yere saptı ve oraya suyunu boşalttı. Adam derelerden birinin o suyun tamamını topladığını hayretle gördü ve suyu takip etti. Bir de baktı ki, adamın biri bahçesinde elindeki kürekle suyu oraya buraya çevirip bahçesini suluyor. Ona:
– Ey Allahın kulu! Adın nedir? diye sordu.
Adam, daha önce buluttan duyduğu ismi söyledi, peşinden de:
– Ey Allahın kulu! Adımı niçin soruyorsun? dedi. O da:
– Ben şu suyu yağdıran buluttan, "senin adını vererek falanın bahçesini sula!" diye bir ses duymuştum da onun için soruyorum. Sen ne yapıyorsun ki bu lutfa mazhar oluyorsun? dedi. Bahçe sahibi:
– Madem ki merak ediyorsun söyliyeyim; "Ben bu bahçenin ürününü hesap ederim; üçte birini sadaka olarak dağıtırım, üçte birini çoluk–çocuğumla birlikte yerim, üçte birini de tohumluk olarak ayırırım" dedi.[34]

* Allah rızasını kazanmak için yapılan her türlü harcama en olumsuz ortamlarda bile olsa ihsan ve lütuf sebebidir. Allah, infak eden, malını Allah rızası için dağıtan kullarını

ikramıyla ödüllendirir. İyilik eden mükafatını görür, mahrumiyet çekmez. [35]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 188.
[2] Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temennî 5, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 268.
571 – 997 – 1378'de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 189.
[4] Buhârî, Rikak 12.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 189.
[6] Buhârî, Zekât 9, 10, Menâkıb 25, Rikak 49, 51, Edeb 34, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66–68. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 1, Zühd 37; Nesâî, Zekât 63, 64; İbni Mâce, Mukaddime 13; Zekât 28.
Bu hadis önceden 139 ve 406'da geçmişti. 693'de tekrar gelecek ve gerekli açıklama orada verilecektir.
[7] Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 56.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 189.
[9] Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57.
297'de geçmişti, gerekli açıklama orada verilmişti.
[10] Buhâri, Tefsîru sûre (11) 2; Nefekât 1; Tevhid 35; Müslim, Zekât 36, 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Keffârât 15.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 189.
[12] Buhârî, Îmân 6, 20; İsti'zân 9, 19; Müslim, Îmân 63. Ayrıca bk. Nesâî, Îmân 12; İbni Mâce, Et'ime 1.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 190.
[14] Buhârî, Hibe 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 42.
138'de geçmiş gerekli açıklama orada verilmişti.
[15] Müslim, Zekât 97. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 32.
510'da geçmiş, açıklama orada verilmişti.
[16] Müslim, Fezâil 57–58.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 190.
[18] Müslim, Zekât 127.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 191.
[20] Buhârî, Cihâd 24, Humus 19.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 191.
[22] Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 191.
[24] Tirmizî, Zühd 17.
[25] Tirmizî, Sıfatu'l–kıyâme 35.
[26] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 192.
[27] Müslim, Zekât 88.
[28] Buhârî, Zekât 21; Müslim, Zekât 88. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd. Zekât 46; Tirmizî, Birr 40; Nesâî, Zekât 62.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 192.
[30] Buhârî, Cihâd 89; Zekât 28, Talâk 24; Libâs 9; Müslim, Zekât 76–77. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 61.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 192.
[32] Buhârî, Zekât 8; Tevhîd 23; Müslim, Zekât 63, 64. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28, Nesâî, Zekât 48; İbni Mâce, Zekât 28.
[33] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 192.
[34] Müslim, Zühd 45.
[35] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 193.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Türkiye'de Hadis Usulü Çalışmaları:

Cumhuriyet döneminde 1950'li yıllara kadar Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tercüme ve şerhettirilen Sahihi Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih'te Ahmed Naim Bey (v.1936) tarafından yazılan mukaddime cildinden başka hadis usulüne dair ciddi bir çalışma görülmemektedir. Ahmed Naim Bey'in bu bir cildlik Tecrid Mukaddimesi, ihtiva ettiği konular ve verdiği detaylı bilgiler bakımından hala sahasında yeganeliğini korumaktadır.
1950'lerden sonra faaliyete geçen orta ve yüksek seviyedeki dini eğitim ve öğretim kurumları çevresinde geliştirilen ilmi araştırmalar ve İmam-Hatip Liseleri için yazılan ders kitapları hadis usulü konusunda belli bir ilmi faaliyetin doğmasına ve bu alanda değişik hacımda eserlerin yayınlanmasına vesile olmuştur.
Günümüz İlahiyat Fakültelerinde hadis Anabilim Dalı alanında lisans, yüksek lisans ve doktora programları dolayısıyla yeni usul eserleri neşrolunmaktadır. Önümüzdeki yılların bu konuda telif-tercüme daha bir çok eseri gün ışığına çıkaracağı muhakkatır.
Bugüne kadar neşredilmiş bulunan hadis usulü eserlerini şöylece sıralayabiliriz:
1) Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi (Mukaddime), Babanzâde Ahmed Naim, İstanbul 1928; Ankara 1957 (2. baskı) Bu eser Tedrîbu'r-Râvî'nin tercümesi mahiyetindedir.
2) Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler, Prof. Dr. Tayyib Okiç, Ankara 1959. (Bu eser, işlediği konular hakkında zengin bilbiyografya vermesi açısından önem taşımaktadır.)
3) Hadis Usulü, Hayreddin Karaman, İstanbul, 1965.
4) Hadis Usulü, Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Ankara 1967.
5) Hadis Ricali, Ali Özek, İstanbul 1967.
6) Hadis İlimleri ve Istılahları, Suphi Salih (trc. M. Yaşar Kandemir) Ankara 1971.
7) Hadis Istılahları, Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Ankara 1981.
8) Nuhbetu'l-Fiker Şerhi, İbn Hacer, (trc. Prof.Dr. Talat Koçyiğit) Ankara.
9) Yeni Usul-i Hadis, Z. Ahmed et-Tahanevi (ter. İbrahim Canan), İzmir 1982.
10) Hadis 1, Ali Yardım, İzmir 1984.
11) Hadis Derleri (2, 3), Mücteba Uğur, Ankara.
12) Anahatlarıyla Hadis, İsmail L. Çakan, İstanbul 1983.
13) Hadis Istılahları Sözlüğü, Dr. Abdullah Aydınlı, İstanbul 1987.
14) Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi (Hicri ilk üç asır) Dr. Ahmet Yücel, İstanbul 1996.
15) Hadiste Rical Tenkidi (Cerh ve Ta'dil İlmi) Dr. Emin Aşıkkutlu, İstanbul 1997.[1]
Hiç şüphesiz hadis usûlü kitapları bunlardan ibaret değildir. Zaman içerisinde hadis usulü meseleleri, te'lif, ihtisar, şerh, nazım şeklinde telif olunan geniş kapsamlı kitaplardan incelemeye ve tetkike çalışılmıştır. Özellikle H. 14. asır başlarından itibaren İslâm dünyasında yeniden canlanan hadis usûlü çalışmaları giderek müsbet yönde gelişmektedir. Hadis usûlü konusunda yazılmış olan eserler, bize her şeyden önce Müslümanların sağlam ve sahih hadis metinlerine sahip olmak için göstermiş oldukları fevkalade ilmî ciddiyetin ölçüsünü göstermektedir. Hadise ve hadisle ilgili bilinmesi gereken konulara müslümanlar burada görüldüğü gibi büyük önem atfetmişlerdir. İlmî ve tarihî hakikatın böyle olmasına rağmen bazı yazarların, âlimlerin hadise gereken önemi vermedikleri şeklindeki iddialarının vakıayla bağdaşmayan gayr-i ciddi sözlerden olduğu da açıkça anlaşılmaktadır.[2]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları: 20-22.
[2] Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/258.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FASIL

Kitabında başına Peygamber (s.a.v.)'in toplayıcı (geniş kapsamlı) kelimelerle gönderildiğini zikrettik geniş kapsamlı kelimeleri seviyordu, bunu başkası için zikirde de tercih ediyordu. Müslim'in sahihinde2 ibni Abbas'tan o da Cüveyriye bintil Haris'ten rivayet etti: Peygamber (s.a.v.) sabah namazını kılınca onun yanından (Cüveyriye'nin) çıktı o da kendi mescidindeydi, sonra duha namazını kıldıktan sonra döndü ve oturuyordu, bunun üzerine:
"Sen hala seni bıraktığım hal üzere misin?" buyurdu;
"Evet" dedi Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Senden sonra ben üç kere dört kelime söyledim, eğer senin gün boyunca söylediğinle tartılsa onlardan ağır gelir: Yaratıkları adadince, zatının rızası adedince, arşının ağırlığınca, kelimelerinin mürekkebi adedince sübhanellahive bihamdihi" bunu Nesai tahric etti3 ve lafzı:"Yarattıkları adedince, zatının rızası adedince, arşının ağırlığınca, kelimelerinin mürekkebince sübhanellah velhamulillah vela ilahe illallahu vallahu ekber."

(1) Ebu Davud, ibni Mace, Nesai Amelul yevmi velle'de tahric etti senedinde ?ehr bin Havşeb var.
(2) Nesai daha önce geçtiği gibi Amelül yevmi veleyle'de tahric etti.
(3)Ahmed müsnedinde, Haraiti mekarimul ahlakta tahric etti.
(4) Sahihtir, Buhari, Tirmizi, Ebu Davud, Huzeyfe bin Yeman'dan, Buhari Ebu Zerri Ğıfari'den, Buhari,Müslim, Tirmizi ve Ebu Davud, Bera bin Azib'ten tahric etti.
(2) Sahihtir Müslim, Ahmed ve Ebu Davudtahric etti.
(3)Bunu Amelül Yevmi velleyle'de tahric etti ve Tirmizi (3550) tahric etti ve dedi ki: Hadis hasen sahihtir (Terğib ve Terhib: 2/438-4397).
Bunu Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, Sad bin Ebi Vakkas'tan tahric etti, o Peygamber (s.a.v.)'le birlikte bir kadının yanına girdi, önünde kendisiyle tesbih çektiği çekirdek ve çakıl taşları vardı, bunun üzerine buyurdu ki: "Sana bundan daha kolayı ve daha faziletlisini haber vereyim mi: Gökte yarattığı adedince sübhanellah, yerde yarattığı adedince sübhanellah vellahu ekber bunun gibi, velhamdulillah bunungibi, vela havle vela kuvvete illabillah bunun gibi."1 Tirmizi Safiyye'ten tahric etti2 dedi ki: Önümde kendisiyle Allah'ı tesbih ettiğim dört bin çekirdek vardı, Rasulullah (s.a.v.) yanıma girdi,
"Sen bununla tesbih mi ettin?" dedi. "Sana senin tesbih ettiğinden daha fazla birşeyi öğreteyim mi?" dedi;
"Öğret" dedim. Buyurdu ki:
"Yarattığı adedince sübhanellah de."
Nesai ve ibni Hibban sahihinde Ebu Ümame'den tahric etti: O dudağını oynatırken Peygamber (s.a.v.) ona uğradı buyurdu ki:
"Ey Ebu Ümame ne söylüyorsun?"Rabbimi zikrediyorum dedim. Sana daha çoğunu veya gündüzle beraber gecenin zikrinden daha faziletlisini haber vereyim mi. ?öyle söylemendir: Yarattığı adedince sübhanellah, yaratıklarının dolasu kadar sübhanellah, gök ve yerdekiler adedince sübhanellah, yer ve gök dolusu kadar sübhanellah, kitabının saydığı kadar sübhanellah, kiabının saydığının dolusu kadar sübhenallah, herşey adedince sübhanellah, herşey dolusunca sübhanellah ve şöyle demendir: Bunun misli gibi elhamdulillah"3 Bezzar4 Ebu'dderda'dan tahric etti ve ibni Ebi'ddünya ona isnatla tahric etti ki:
S: 385 Peygamber (s.a.v.)Muaz'a dedi ki:
"Ey Muaz günde rabbini kaç kere zikrediyorsun? Her gün onu on bin aded zikrediyor musun?"
"Bütün bunu yapıyorum" dedi. Buyurdu ki:
"Sana bazı kelimeler öğreteyim ki, onlar sana on bin ve on binden daha kolaydır, şöyle demendir:İlminin saydığı kadar lailahe ilallah, kelimeleri adedince la ilahe illallah, yarattığı adedince lailahe illallah, arşının ağırlığınca la ilahe illallah, göklerinin dolusunca lailahe illallah, yeryüzünün dolusunca la ilahe illallah yeryüzünün dolusunca lailahe illallah, bununla birlikte bir misli la ilahe illallah bununla birlikte bunun misli Allah'u ekber, bununla birlikte bunun misli el hamdulillah."1
Ona isnadıyla: "İbni Mesud düğümlü iplerle zikreden bir kadını ona zikretti bunun üzerine buyurdu ki:
"Ben senin için ondan hayırlı bir şeyi bildireyim mi?Kara ve deniz dolusunca sübhanellah, gökler ve yer dolusunca sübhanellah, yarattığı adedince sübhanellah, zatının rızasınca sübhanellah, sen o zaman karayı denizi gök ve yeri doldurmuş olursun." Mu'temir bin Süleyman'a isnadıyla dedi ki:Babam beş hadis anlatıyor ve sonra diyordu ki: Mühlet verin, yarattığı ve yaratacağı adedince, yarattığının ve yaratacağının ağırlığınca, yarattığı ve yaratacağı dolusunca, göklerinin dolusunca, yeryüzünün dolusunca ve bunun misli ve katlarınca ve yarattığı adedince, arşının ağırlığınca rahmetinin nihayetince kelimelerinin mürekkebince, rızası tutarınca ve razı oluncaya kadar ve razı oluncada geçmişte yarattığının hepsinin zikrettiği adedince, geri de kalanların zikredeceği kadar, her sene her ay, her cuma, her gün ve saatlerden her saatte, ebedden ebede kadar her koku alışı ve her nefes aldıkça dünya ve ahirete ebediyetince bunun daha üstünü kesilmeyecek ve sonu bitmeyecek şekilde sübhanellah velhamdulillah vela ilahe illallahu vallahu ekber ve lahavle vela kuvvete illa billah. Mutaemi bin Süleymana isnadıyla şöyle dediğini rivayet etti:Abdul Melik bin Halid'i ölümünden sonra gördüm ve dedim ki:
"Ne yaptın?"
"Hayır" dedi, dedim ki:
"Hatalıya bir şey umuyoruz" dedi ki:
"Ebil Mu'temir'in tesbihatını öğrenmek istiyordu, ne güzel şeydir. İbnu Ebiddünya dedi ki:Bana Muhammed bin Ebil hüseyin anlattı dedi ki: Bana Basra'lıların bazısı anlattı: Yunus bin Ubeyd'i uykudakinin gördüğü gibi (rüyada) bir adam gördü, o rum beldelerinde isabet almıştı (şehid olmuştu) ve dedi dedi ki: Orada gördüğün amellerden en faziletlisi nedir? dedi ki:Ebul Mu'temir'in tesbihatını Allah katında bir değeri olduğunu gördüm. Yine Peygamber (s.a.v.)'in duanın kapsamlısı hoşuna gidiyordu.

(1) Sahihtir, Ebu Davud, Tirmizi (3563)Nesai, ibni Mace ve Hakim tahric etti ve dedi ki isnadı sahihtir, Beğavi, Taberani dua da Sad bin Ebi Vakkas'ın kızı Ayşe'den oda babasından rivayet etti Terğib ve Terhib: 2/439).
(2)Hasendir, Tirmizi (3550), Taberani Kebir'de, Hakim tahric etti senedinde Haşim bin Said el-Kufi var zayıftır fakat Taberani ve başkasının yanında ki şahidlerle desteklendi, Cüveyriye'den Müslim, Ebu Davud, Nesai ve ibni Mace'nin tahric ettiği bunlardandır Terğib ve Terhib: 2/348 ve sonrası.
(3)Sahihtir, Ebu Ümame'den Ahmed, Nesai, ibni Ebi'ddünya, ibni Huzeyme, ibni Hibban kısa tahic etti, ve Hakim de dedi ki: ?eyhey'nin şartı üzere sahihtir, Taberani iki is natla tahric etti, birisi Hasendir Terğib ve Terhib: 2/439-440.
(4)Bezzar müsnedinde tahric etti.
(1) İbnu Ebiddünya ve Dulabi "Künyeler ve isimler" de beni Mahzum'dan bir adamdan (O Ebu ?ibil'di) o da dedesinden rivayet etti o sahabedir.
Seven sevdiğinin ismini başkasından işitirse neşesi artar, heyecanı katlanır. Peygamber (s.a.v.) ibni Mesud'a dedi ki:
"Bana Kuran oku" dedi ki:
"Sana mı okuyayım, Kuran sana nazil oldu?" buyurdu ki:
"Başkasından dinlemeyi seviyorum, bunun üzerine okudu ve iki gözü (Peygamber (s.a.v.)'in) yaşardı."1 ?ibli ya Allah, ya Cevva diyen birini duydu ve titredi.
Biz Mina'da Hayf'teyken biri dua etti gönüllerin şevkini heyecanlandırdı ve bilmiyordu başkası Lelaninn ismini çağırdı sanki göğüsümde Leyla kuşu uçurdu.
Sevilenin zikri anında nabız hızlı atar:
Sevenin yanında sevilen zikredilince sarhoşlar sallanır ve titrer. Sevenlerin zikri gafillerin zikrine zıddı: (Müminler ancak Allah zikredilince kalbleri ürperenlerdir) (Enfal: 8/2)
Zikrinden dolayı beni titreme tutuyor suyun ıslattığı kuşun titrediği gibi yedi sınıftan biri de: Kimsenin olmadığı yerde Allah'ı zikredipte gözlerinden yaş gelen adamdır. Ebul Celed dedi ki: Allah Musa'ya vahyetti ki:Beni hatırladığın zaman azaların titreyerek beni zikret, benim zikrim anında huşulu, mutmenin ol, beni zikrettiğin zaman dilini kalbinin arkasında kıl."3
Ali (r.a.) bir gün sahabeyi vasfetti ve dedi ki: ?iddetli rüzgarlı bir günde ağacın sallandığı gibi Allah'ı zikrettikleri zaman sallanırlardı, göz yaşları elbislerinin üzerine akardı4 S: 375 Züheyr el-Babi dedi ki:Allah'ın kendini zikreden ve ruhları iştiyakla çıkan kulları vardır, bir kavim onu zikretti heybetten dolayı kalbleri titredi, şayet ateşle yakılsalardı ateşin yakmasını hissetmezlerdi, diğerleri zikretti kışın soğuğunda onu zikretti, korkusundan dolayı ter döktüler, bir kavim onu zikretti renkleri attı, bir kavim zikretti uykusuzluktan gözleri kurudu.
Ebu Yezid öğle namazını kıldı, tekbir getirmek isteyince Allah'ın ismini büyüttüğünden dolayı gücü yetmedi, göğü ve omuz arasındaki etleri titredi hatta kemiklerinin kemiklerinin hareketinin sesi duyuldu.
Ebu Hafs Nisaubri Allah'ı zikredince hali değişir ve bunu yanındakilerin hepsi görürdü, diyordu ki:Hak sahibinin peygamberler dışında dışında gafletsiz Allah'ı zikredipte sağ kalacağını zannetmiyorum, çünkü onlar peygamberlik kuvvetiyle destelenmiştir, evliyaların hasları da velayetlerinin kuvvetiyle desteklenmiştir.2 Sevgilinin ismi işitilince mafsalları titrer, zikrolunan şeyin büyüklüğünden dolayı Ebu Yezid bir gece sabaha kadar La ilahe illallah demek için çalıştı, saygı ve büyüklemesinden dolayı güç yetiremedi, sabah olunca, indi kan işedi.
Sizi hatırlayınca büyükleme unutuyuşuyla unuttum, ihmal unutuşuyla eğilsiz kimsiniz ben kimim hatırladığım zaman sizin örneğinizi büyüttüm hatırıma geliyor

Zikir ariflerin kalblerinin lezzetidir, Allah teala buyurdu ki: (Onlar ki, iman ederler ve kalbleri Allah'ın zikriyle huzur bulur, dikkat edin kalbler Allah'ın zikriyle huzur buur) (Ra'd: 13/28) Malik bin Dinar dedi ki: Lezzetlenenler Allah'ın zikrinin benzeri gibi lezzetlenmemiştir.
Bazı geçmiş kitablarda Allah buyuruyor ki:Bana karşı sıdık olanlar topluluğu sevinin, benim zikrimle nimetlenin. Zikri geçen başka bir eserde de:Atmacaların yuvalarına döndükleri gibi zikre dönerler.4

(1) Buhari ve Müslim tahric etti (Buğa'nın Buhari rakamlaması: 4306, Muhtasaru Müslim buğa rakamlandırması: 2119).
(3)Ahmed Zühd'de tahric etti.
(1) İsnadı zayıftır, Ebu Nuaym Hilye'de tahric etti (1/76).
(2) İbnul Cevzi'nin Sıfatus Safvesi: 4/119.
(4) İradı ve hakkında söz geçti.
Ebu Davud'un süneninde1 Ayşe dedi ki:"Dualardan kapsamlısı Peygamber (s.a.v.)'in hoşuna gidiyordu, bunun arasında olanı terkediyordu."Bunu Bezzar ve başkası yine Ayşe'den tahric etti "Peygamber (s.a.v.) ona dedi ki:Ey Ayşe kapsamlı dua etmen lazım: Ey Allah'ım senden bildiğim ve bilmediğim, acele ve ilerde gelecek hayrın hesini senedin istiyorum, senin kulun ve peygamberin bin Muhammedin senden istediği hayrı senden istiyorum, bildiğim ve bilmediğim acele ve ileride gelecek şerrin hepsinden sana sığınıyorum, Allah'ın peygamberin ve kulun Muhammed'in sana sığındığı şerrin hepsinden sana sığınıyorum, Allah'ım senden cenneti ve cennete yaklaştıracak söz veameli senden istiyorum, ateşten ve ateşe yaklaştıracak söz ve amelden sana sığınıyorum, bana verdiğin hükmü akibetinin rüşd (doru) kılmanı isterim"
Bunu imam Ahmed, ibni Mace, ibni Hibban sahihinde ve Hakim tahric etti, onların yanında duanın kapsamlıları (kelimesinin) zikri yoktur.
Hakim'in yanında:"Sana kamil dualar (gerekir)" şeklindedir. Bunu Ebu bin Esrem tahric etti, onun yanında: "Peygamber (s.a.v.) ona dedi ki: Kapsamlı kelimeleri ve onların açıcılarını almaktan seni engelleyen nedir" ve bu duayı zikretti.2
Bunu Tirmizi3 Ebu Ümame'den tahric etti dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.) çok dua etti, ondan bişr şey ezberlemedik, dedik ki: Ya Rasulullah çok dua ettin, ondan birşey ezberlemedik, buyurdu ki:Bütün bunları toplayan bir şeyi size bildireyim mi? Dersiniz ki: Allah'ım Peygamberin Muhammed (s.a.v.)'in senden istediği hayrı istiyoruz, Peygamberin Muhammed (s.a.v.)'in sana sığındığı şerden sana sığınıyoruz, sen yardım dilenilensin ve senden ulaşması (yardıma yetişmek) (vardır) güç ve kuvvet ancak Allah iledir."
Bunu Taberani ümmü Seleme'den tahric etti, Peygamber (s.a.v.) kendisinin uzun duasında diyordu ki: "Allah'ım senden hayrın açılışlarını ve sonlarını, öncesini ve sonunu, dışını ve içini istiyorum."4
S: 387 Müsnedde1 Sad bin Ebi Vakkas'tan rivayet edildi: Kendisinin dua eden ve şöyle diyen oğlunu işitti:Allah'ım senden cennet ve onun nimetlerini, onun ipeğini -vebuna benzer- istiyorum, cehennemden ve onun zincirlerinden ve bukağılarından sana sığınıyorum, bunun üzerine (Sad):Allah'tan çok hayır istedin ve çok şerden sığındın dedi, ben Rasulullah (s.a.v.)'i işittim buyuruyordu ki: "Duada haddi aşan bir kavim olacaktır ve şu ayeti okudu:(Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bileseniz O, haddi aşanları sevmez) (Araf: 7/55) sana şöyle demen yeterlidir: Allah'ım senden cenneti ve ona yaklaştıracak söz ve ameli senden istiyorum, ateşten ve ona yaklaştıracak söz ve amelden sana sığınıyorum." Sahihayn'de3 ibni Mesud'un şöyle dediği rivayet edildi: Rasulullah (s.a.v.)'in arkasında namazda: Allah'a selam olsun, Cebrail ve Mikail'e, filan filana selam olsun diyorduk, bir gün Rasulullah (s.a.v.) bize buyurdu ki: "Allah selamdır, sizden biriniz namazda oturunca; Ettehiyyatulillahi vessalavatu vettayyibatu lillahi, esselemu aleke eyyühen nebiyu ve rahmetullahi ve rahmettullahi ve berakatuhu, eselamu aleyna ve alaibadilla hissalihin desin, böyle derse gökte ve yerde her salih kula isabet eder. Eşhedu enla ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasuluhu (desin), sonra isteklerinden dilediğini seçsin."
Müsned'de4 ibni Mesud'un şöyle dediği rivayet edildi:Rasulullah (s.a.v.) hayrın anahtarlarını, toplayıcılarını veya hayrın toplayıcılarını, açılışlarını ve sonlarını bize öğretti, bize öğretinceye kadar biz namazda ne diyeceğimizi bilmiyorduk buyurdu ki: "Deyiniz ki: Ettehiyyatulillahi" ve sonuna kadar zikretti. Allah en iyi bilen ve en hikmet sahibidir. Allah yaratıklarının en hayırlısı Muhammed (s.a.v.)'e salat etsin. Allah bize yeter o ne güzel vekildir.
(Kitabın sonudur başta ve sonda hamd Allah'adır.)

(1) Hadis sahihtir, Ahmed ve Ebu Davud tahric etti, Hakim, ibni Hibban ve Zehebi doğruladı, şu lafzıdır: "Rasulullah (s.a.v.) duadan kapsamlıları seviyordu, bunun dışındakileri tekediyordu." (Camiul usul: 5/17).
(2)Sahihtir, Ahmed, ibni Mace Buhari Edebül Müfred'de (639) tahric etti, ibni Hibban, Hakim ve Zehebi doğruladı.
(3) Tirmizi (3516) tahric etti ve dedi ki: Hadis Hasen, garibtir.
(4)Hadis sahihtir, Taberani Kebir'de tahric etti ve doğruladı (Zehebi de doğruladı.)
(1) Hadisin isnadı zayıftır, Ahmed müsnedinde, Sad'ın kölesi vardır, meçhuldür.
(3) Sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim ibni Mesud'dan tahric etti (Neylül Evtar: 2/278) Ebu Bekir el-Bezzar dedi ki:Bu teşehhüdde en sahih hadistir. Tirmizi dedi ki: Teşehhüd de en sahih hadistir, sahabe ve Tabiin'den ilim ehlinin çoğunun yanında amel bunun üzerinedir.
(4) Ahmed müsned de tahric etti, adamları güvenilirdir. Teşehhüdü sahabeden bir topluluk- ibni Mesud dışında-rivayet etti, ibni Abbas, Cabir, Ömer, ibni Ömer, Ali, Ebu Musal el-Eşari, Ayşe,Semure ve ibnuz Zübeyr gibi (Neylül Evtar: 2/278) bu 24 sahabeden mütevatir bir hadistir. (Nazmul Mütenasir Kettani, S: 64).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Amel-i Sünnet- Yaşayan Sünnet:

Şüpheler:

a. Sünnet Hz. Peygamber ve sahabenin sürekli amelidir. Sadece Kavli Sünnet değildir.
b. Kavli hadisleri sünnetten saymak alimlerin ıstılahındandır. Sahabenin anladığı sünnette daha fazla gerçekleştirilmiştir.
c. Sünnetle hadis arasında fark vardır. Bazı muhaddislerin hadislere sünnet adını vermeleri doğru değildir.
d. Dinde kaynak Kur'an ve mütevatir sünnettir. Yani yaşayan sünnettir. Namaz menasik gibi ve cumhurun kabul ettiği bazı kavli hadislerdir. Diğerleri ise, ahad hadislerdir. Rivayet ve dirayeti kat'i olmayıp, ictihad mahallidir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8-Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs

Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs İbni Vâil İbni Hâşim el-Kureşî es-Sehmî. Künyesi Ebu Muhammed'dir, Ebu Abdirrahmân da denmiştir. Annesi Rayta Bintu Münebbih'tir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Abdullah, babası anası ne iyi ailedir" buyurmuştur.
Abdullah (radıyallahu anh) babası Amr'dan sâdece 12 yaş küçüktür. Babasından önce müslüman olmuştur. Sahâbe'nin fâzıl ve âlim olanlarındandır. Hadîsleri yazmak için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan izin istemiş Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da kendisine izin vermiştir. Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) yazması sebebiyle, Abdullah (radıyallahu anh)'ın kendisinden daha çok hadîs bildiğini ifâde etmiştir.[1] Kendisi: "Ben Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'dan bin mesele ezberledim" der.
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'ın kırmızı tenli, uzun boylu, iri bacaklı olduğu, saç ve sakallarının beyazlaştığı, ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybettiği belirtilir. Bir gün rüyasında, ellerinin birinde bal, diğerinde tereyağı, kendisi de bunlardan yalıyor görür ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Sen iki kitabı da -Kur'ân ve Tevrat- okuyacaksın!"* diye tâbir eder. Gerçekten İbranice de bildiği için her ikisini de okur. Ancak hemen belirtelim ki, Abdullah çok ibâdet ve çok Kur'ân kıraatiyle meşhurdur. Anlattığına göre: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çıkarak:
"- Kur'ân'ı kaç günde okuyayım?" diye sormuş.
"- Bir ayda hatmet!" cevabını almış. Ve ısrar etmiş:
"- Bundan daha az zamanda hatmedebilirim".
"- Öyleyse yirmi günde hatmet!"
"- Ben daha kısa zamanda hatmedebilirim"
"- Öyleyse on beş günde!"
"- Ben daha kısa zamanda hatmedebilirim!"
"- On günde hatmet!"
"- Ben daha da kısa zamanda hatmedebilirim"
"- Öyleyse beş günde hatmet!"
"- Ben daha da kısa zamanda hatmedebilirim" dedimse de, daha azına müsaade etmedi.
"Hilyetu'l-Evliya'nın bir rivâyetinde: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e itirazlarını her defasında: "Beni bırak (daha çok Kur'ân okumada) kuvvetimden ve gençliğimden istifâde edeyim" diyerek yapar.[2]
Bütün geceleri namaz kılmak, bütün gündüzleri de oruç tutmak hususundaki talebine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan izin kopartamayan Abdullah (radıyallahu anh), yaşlanınca Kur'ân-ı Kerîm'i beş günde -bir rivâyete göre üç günde- hatmekte zorluk çekecek ve: "Keşke Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhsatını kabul etseydim" diye pişmanlık ifade edecektir. Onun sofu tabiatını şu sözleri de ifâde eder: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğim hadîsleri ihtiva eden şu sahifemi ve Kur'ân-ı Kerîm'i yanımda tutup. (Taif'te bulunan) Veht adlı arazime de sâhip oldukça, dünyada olup bitenlere aldırmam". Şu da onun sözlerinden: "Bu gün bir hayır işlemek, benim nazarımda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında iki mislini yapmış olmaktan daha iyidir. Çünkü, o zaman bizi dünya değil âhiret kendine çekiyordu. Şimdi ise dünya bize meyletmiş, (cazib gelmiş) durumdadır".
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) babasıyla birlikte Şam'ın fethinde bulundu. Yermuk Savaşı'nda babasıyla bayraktarlık yaptı. Yine babasıyla Sıffin'e katıldı. Ancak fiilen savaşmak istemiyordu. Babasının ısrar ve zoruyla kılıç kuşanıp meydana çıktı ise de silah kullanmadı. Bilâhare Sıffin'e katılmış olduğuna çok pişman olacak ve hayıflanacaktır: "Sıffin benim neyime idi, müslümanlarla savaşmak neyime idi! Buna katılacağıma yirmi yıl önce ölseydim keşke!" Bazı rivâyetler babasının zoruyla katılmakla birlikte savaşa iştirak etmediğini kendisinin: "Vallahi ne mızrak sapladım ne kılıç salladım ne de tek ok attım" dediğini kaydeder.
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'ın sünnete bağlılığını göstermek için Sıffin'e katılış özrünü beyan eden bir rivâyeti aynen kaydedeceğiz:
İsmail İbnu Recâ, babasından naklen anlatıyor: "Ben Mescid-i Nebevî'de bir ders halkasında idim. Halkada Ebu Sâdi'l-Hudrî ve Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ) da vardı. Bize Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin (radiyallahu anh) uğradı, selam verdi. Cemaat selamına mukâbele etti. Abdullah, halk selam işini tamamlayıncaya kadar sükût etti. Sonra sesini yükselterek: Ve aleykümselam ve rahmetullahi ve berekâtühü" dedi. Arkadan cemaate yönelerek:
"- Semâ ehline arz ehlinin en sevgili olanını bildireyim mi?" dedi Cemaat:
"- Evet" deyince:
"- İşte şu gitmekte olan zat. Bu, Sıffin savaşından beri benimle konuşmuyor. Ancak onun benden râzı olması nazarımda kızıl koyunlara sahip olmamdan daha iyidir" dedi. Ebu Said el-Hudrî:
"- Niye ona özür beyan etmiyorsun?" deyince Abdullah:
"- Doğru, etmeliyim!" dedi.
Beraberce Hüseyin (radıyallahu anh)'e gitmek üzere anlaştılar. Onlara ben de katıldım. Eve varınca Ebu Sâdi'l-Hudrî kapıyı çalıp izin istedi. İzin verdiler o girdi. Sonra Abdullah için izin istedi ve ısrar etti: Ona da izin koparttı. İçeri girince. Ebu Sa'id:
"- Ey Resûlullah'ın oğlu! Dün sen bize uğradığın zaman... diye söze başlayıp Abdullah'ın söylediklerini anlattı. Bunun üzerine Hüseyin (radıyallahu anh):
"- Ey Abdullah! Benim, semâ ehline arz ehlinin en sevgilisi olduğumu mu ilan ettin?" dedi. Abdullah:
"- Kâbe'nin Rabbine kasem olsun öyle!" deyince Hüseyin:
"- Öyleyse Sıffin'de benimle ve babamla savaşmaya seni sevkeden sebep neydi? Allah'a yemin ederim babam benden daha hayırlı bir insandı" dedi. Abdullah:
"- Evet! Ancak babam Amr, beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şikâyet etti ve dedi ki: "Abdullah gece namaz kılıyor, gündüz de oruç tutuyor!" Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Ey Abdullah! Hem namaz kıl, hem uyu, hem oruç tut, hem de ye. Babana da itaat et!"* dedi.
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) sözüne devamla: "Sıffin gününde babam Allah adına kasem vererek savaşmam için ısrar etti, ben de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a verdiğim bu sözü hatırlayarak kerhen çıktım. Ama vallahi kılıç kınından çıkarmadım, mızrak saplamadım, tek ok dahi atmadım" dedi. Hüseyin (radıyallahu anh)'de
"- Olabilir!" diye mırıldandı".
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) 63 yılında ölmüştür. Ölüm yeri ve tarihi ihtilaflıdır. 65 yılında Mısır'da, 69 yılında Mekke'de, 55 yılında Taif'te denmiştir. Ölüm târihi olarak, 68, 73 yılları da söylenmiştir. Öldüğünde 72 yaşındaydı. 92 diyen de olmuştur. Radıyallahu anh. [3]

---

[1] Bu konuya giren Abdullah (radıyallahu anh)'la ilgili teferruatı, daha önce, yazdığı sahifeyi (Sahife-i Sâdıka) tanıtırken kaydettik. (İbrahim Canan)
[2] Hilye'nin bu rivâyetinde pazarlık Abdullah'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Ben Kur'ân'ı cemettim ve bir gecede okudum"* sözüyle başlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Ben zamanın sana uzamış olmasından ve senin de karaâtten usanmandan korkarım, iyisi mi bir ayda oku"* der... (İbrahim Canan)
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/90-93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Türkiye'de Hadis Usulü Çalışmaları:

Cumhuriyet döneminde 1950'li yıllara kadar Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tercüme ve şerhettirilen Sahihi Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih'te Ahmed Naim Bey (v.1936) tarafından yazılan mukaddime cildinden başka hadis usulüne dair ciddi bir çalışma görülmemektedir. Ahmed Naim Bey'in bu bir cildlik Tecrid Mukaddimesi, ihtiva ettiği konular ve verdiği detaylı bilgiler bakımından hala sahasında yeganeliğini korumaktadır.
1950'lerden sonra faaliyete geçen orta ve yüksek seviyedeki dini eğitim ve öğretim kurumları çevresinde geliştirilen ilmi araştırmalar ve İmam-Hatip Liseleri için yazılan ders kitapları hadis usulü konusunda belli bir ilmi faaliyetin doğmasına ve bu alanda değişik hacımda eserlerin yayınlanmasına vesile olmuştur.
Günümüz İlahiyat Fakültelerinde hadis Anabilim Dalı alanında lisans, yüksek lisans ve doktora programları dolayısıyla yeni usul eserleri neşrolunmaktadır. Önümüzdeki yılların bu konuda telif-tercüme daha bir çok eseri gün ışığına çıkaracağı muhakkatır.
Bugüne kadar neşredilmiş bulunan hadis usulü eserlerini şöylece sıralayabiliriz:
1) Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi (Mukaddime), Babanzâde Ahmed Naim, İstanbul 1928; Ankara 1957 (2. baskı) Bu eser Tedrîbu'r-Râvî'nin tercümesi mahiyetindedir.
2) Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler, Prof. Dr. Tayyib Okiç, Ankara 1959. (Bu eser, işlediği konular hakkında zengin bilbiyografya vermesi açısından önem taşımaktadır.)
3) Hadis Usulü, Hayreddin Karaman, İstanbul, 1965.
4) Hadis Usulü, Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Ankara 1967.
5) Hadis Ricali, Ali Özek, İstanbul 1967.
6) Hadis İlimleri ve Istılahları, Suphi Salih (trc. M. Yaşar Kandemir) Ankara 1971.
7) Hadis Istılahları, Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Ankara 1981.
8) Nuhbetu'l-Fiker Şerhi, İbn Hacer, (trc. Prof.Dr. Talat Koçyiğit) Ankara.
9) Yeni Usul-i Hadis, Z. Ahmed et-Tahanevi (ter. İbrahim Canan), İzmir 1982.
10) Hadis 1, Ali Yardım, İzmir 1984.
11) Hadis Derleri (2, 3), Mücteba Uğur, Ankara.
12) Anahatlarıyla Hadis, İsmail L. Çakan, İstanbul 1983.
13) Hadis Istılahları Sözlüğü, Dr. Abdullah Aydınlı, İstanbul 1987.
14) Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi (Hicri ilk üç asır) Dr. Ahmet Yücel, İstanbul 1996.
15) Hadiste Rical Tenkidi (Cerh ve Ta'dil İlmi) Dr. Emin Aşıkkutlu, İstanbul 1997.[1]
Hiç şüphesiz hadis usûlü kitapları bunlardan ibaret değildir. Zaman içerisinde hadis usulü meseleleri, te'lif, ihtisar, şerh, nazım şeklinde telif olunan geniş kapsamlı kitaplardan incelemeye ve tetkike çalışılmıştır. Özellikle H. 14. asır başlarından itibaren İslâm dünyasında yeniden canlanan hadis usûlü çalışmaları giderek müsbet yönde gelişmektedir. Hadis usûlü konusunda yazılmış olan eserler, bize her şeyden önce Müslümanların sağlam ve sahih hadis metinlerine sahip olmak için göstermiş oldukları fevkalade ilmî ciddiyetin ölçüsünü göstermektedir. Hadise ve hadisle ilgili bilinmesi gereken konulara müslümanlar burada görüldüğü gibi büyük önem atfetmişlerdir. İlmî ve tarihî hakikatın böyle olmasına rağmen bazı yazarların, âlimlerin hadise gereken önemi vermedikleri şeklindeki iddialarının vakıayla bağdaşmayan gayr-i ciddi sözlerden olduğu da açıkça anlaşılmaktadır.[2]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları: 20-22.
[2] Sabahattin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/258.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ölen Çocukların Cennette, İbrahim (a.s.)'ın Yanında Bulunmaları

72) Buhârî (7047) -Allah rahmet etsin- Semure bin Cündeb'ten (r.a.) gelen hadiste, dedi ki, Resûlullah (s.a.s.) adeti üzere çokça Ashabına:
"Sizden biriniz hiçbir rüya gördü mü?" diye sorardı. Gördüm diyen bir ashabının rüyasını Allah'ın dilediği veçhile yorumlayıp tabir ederdi. Resûlullah (s.a.s.) bir sabah bize şöyle buyurdu:
"Dün gece rüyamda yanıma iki kişi geldi. Bana:
"Haydi yürü" dediler. Bunun üzerine ben de bunlarla beraber yürüdüm. Bu esnada arkasına dayanmış bir adamın yanına vardık. Bunun da başının ucunda iri bir taş parçası taşıyan biri duruyor ve o taşı arkasında ayanmış olan o adamın kafasına indiriyor ve (böylece) başını yarıyordu. Taş da yuvarlanıp gidiyordu. Adam da taşın arkasından koşup alıyor ve geri dönüyordu. O geri dönünceye kadar diğerinin parçalanan başı iyileşiyor, eski hâlini alıyordu. İlk yaptığı şeylerin aynısını tekrarlayıp duruyordu. Ben de bunun akabinde yanındakilere:
"Sübhânallah! Bu ikisi nedir?" dedim. Onlar da:
"Sen yürü" dediler. Yürüdük, o esnada sırtı üstü yatan birisinin yanına geldik, başucundaki bir adam demirden çatal bir kanca ile ayakta duruyor ve yatan adamın yüzünün bir tarafına gelip kancasıyla ağzının, burun ve gözünün bir kısmını ta kafasına kadar yarıyordu. Sonra da yüzünün öbür tarafına dönüp orasını da aynı olarak yarıp parçalıyordu. Öbür tarafı parçalamaya koyulurken, ilk parçaladığı taraf da oraya tekrar gelmeden yenilenip iyi oluyordu. Sonra dönüp birinci defa da yaptığı gibi yine ayın hareketi tekrarlayıp duruyordu. Ben de:
"Sübhânallah! Neler oluyor bunlara?" diye sordum. Yanımda bulunanlar:
"Yürü" dediler, yürüdük. Fırına (tandıra) benzer bir nesneye vardık. Orada anlaşılmaz sözler, velveleler ve sesler kopuyordu. İçinde bir çok çıplak erkekle kadınlar bulunduğuna şahit olduk. Altlarından alevler yükseldikçe yürekleri parçalayan feryatlar koparıp bağırıyorlardı.
"Bunlara neler oluyor?" dedim.
"Yürü, yürü" dediler, yürüdük. Öyle ki bir nehre vardık, suları sanki kan renginde idi. Nehrin içinde bir adam yüzüyor, kıyısında da. Yanında çokça taş toplamış bir kimse bulunuyordu. Nehirde yüzen adam bir hayli dönüp dolaştıktan sonra, kıyıya yaklaşıyor ve ağzını açıyordu. Kıyıda bulunan adam da ağzının içine bir taş atıyor, o geri dönerek yüzmeye devam ediyordu. Sonra tekrar nehrin kenarına dönüyor, oradan atılan taşı yutarak gidiyordu. Ben de yanımdaki arkadaşlarıma:
"Bu ikisinin yaptığı nedir?" diye sordum.
"Sen yürü, sen yürü" dediler. Yürüdük. Çok çirkin olan bir adamla karşılaştık, habire ateş yakıyor ve etrafında dolaşıp duruyordu.
"Bu ne?" diye sordum. Onlar da:
"Sen yürü, sen yürü" dediler. Yürüdük. İçinde her türlü bahar çiçeği bulunan geniş bir bahçeye geldik. Bahçenin ortasında uzun boylu bir adam vardı, semâya uzanan başını az kalsın göremeyecektim. Etrafında grup grup çocuklar bulunuyordu. Hayatımda bu kadar çocuk görmemiştim.
"Bu uzun boylu adam ile bu etrafindaki çocuklar kimdir?" diye sordum. Onlar da:
"Yürü, yürü" dediler. Gele gele büyük bir bahçeye vardık ki, öyle bir bahçe önceden görmemiştim. (Benimle gelen adamlar):
"Oraya gir" dediler. Beraberce oraya girdik ve ilerledik. Altın ve gümüş tuğlalardan kurulu bir şehre vardık. Şehrin kapısını bularak açılmasını istedik. Kapı açılmış, biz de içeriye girmiştik. Bizleri karşılayan adamların vücutlarının yarı yüzü, gördüklerimin en güzeline, bunların yarı yüzü de, gördüklerimin en çirkinine benziyordu. (Yanımda bulunan iki melek bunlara):
"Gidin ve oradaki nehre giriniz" dediler. Bir de baktım ki suları pırıl pırıl parlayan bir nehir, enli olarak akıyor, suyu da sanki hâlis saf bir süt gibiydi. Hepsi bu nehre girdiler çıktılar. Sonra da bize geldiler. Yüzlerinin yarısını kaplayan çirkinlik tamamıyla yok olmuş ve hepsi de son derece güzelleşmişlerdi..."
Yanımda iki melek bana:
"Burası "Adn" Cenneti'dir. bu senin konağındır." dediler. Ben de gözlerimi kaldırıp baktım ve beyaz bir buluta benzer bir köşk gördüm. O köşke işarette bulunarak:
"İşte bu senin konağın" dediler. Ben de onlara:
"Allah razı olsun sizden, o zaman beni bırakınız da içeriye gireyim" dedim. Onlar da:
"Şimdi değil, ancak ileride buraya gireceksin" diye cevap verdiler. Ben de bu cevapları üzerine:
"Bu gece garip birçok olay gördüm, bunlar ne demekti?" diye sordum. Melekler de:
"Anlatalım" dediler: Az önce taşla kafası ezilen adam yok muydu? Kur'ân'ı öğrendiği hâlde onu terk eden ve uykuyu namazın önüne geçiren kimsedir. Şakakları, göz ve burnu demirle yarılıp parçalanan adam vardı ya, evinden dışarıya çıktığı zaman her yere ulaşacak yalanlar uyduran kimsedir. Fırının içindeki çıplak kadınlarla erkekler ise, zinakâr (zina eden) kadın ve erkeklerdir. Nehirde yüzen ve taş yutan adam ise, faiz yiyen adamdır. Ateş tutuşturan ve etrafında dönen o çirkin adam da cehennemin muhafızı Mâlik'tir. Bahçedeki uzun boylu adam İbrahim (a.s.)'dır. Etrafindaki çocuklar ise (İslam) fitratı üzere ölen çocuklardır." Müslümanlardan bazıları:
"Ey Allah'ın Resûlü! Müşriklerin çocukları da bu gruba dahil midir?" diye sordular. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Müşriklerin çocukları âhirette müslüman çocuklarıyla beraberdir" diye buyurdu.
"Yarı vücutları güzel, yarı vücutları da çirkin olan o kimseler vardı ya, onlar da güzel ve hayırlı işlere kötü işler karıştırdıkları hâlde, yaptıkları hayırlı işler vesilesiyle kötülükleri Allahu Teâlâ tarafından bağışlananlardır." dediler."

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UYARI

Alimler, kendisini doğrulayan ve (bir takım manevi) **karinelerle** kuşatılmış **haberin vahidin** bilgi ifade edip etmediği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Buna göre haberi vahid, bilgi ifade etmektedir mi? Yoksa mutlak olarak mı bilgi ifade etmektedir?

Haberin vahidin **karinelerle**[1] **bilgi ifade** ettiği görüşü; Âmidî, İbn Hâcib ve bir çoklarının görüşüdür.

İmam Sübkî'de **"Cem'u'l-Cevâmi"**de bu görüşü tercih etmiştir. Alimlerin çoğunun görüşü de, karineler bulunuyorsa, haberin vahidin bilgi ifade ettiğidir.

Tac es-Sübkî ise **"Şerhu'l-Muhtasar"da** bu görüşün doğru olduğunu belirtmektedir.

İkinci görüş ise; haberi vahidin, **mutlak olarak bilgi ifade** etmesidir.

Bu görüş, İmam Ahmed'e dayandırılmıştır. Fakat bunda içinden çıkılmaz bir durum var.

Üçüncü görüş ise; Üstad Ebu İshâk el-İsferâînî ve İbn Fûrek ise, haberin vahidin, **nazarî bilgi olarak müstefiz ifade ettiğini** söylemişlerdir.

Sübkî **"Cem'u'l-Cevâmi"**de bu mesele hakkında dört görüş bildirmiştir.

Hadis imamlarından bir çoğu, kişinin kendisiyle mutmain olduğu ve kendisiyle elbette ihtimalin kalmadığı **karineli haberi vahidin nazarî ilim ifade ettiği** görüşünü tercih etmiştir.

İbnu's-Salâh (ö. 643/1245) **"Ulûmu'l-Hadîs"** adlı eserinde ileri sürdüğüne göre; içlerinde Şâfiî'lerden Ebu İshâk, Ebu Hâmid el- İsferâînî, kadı Ebu't-Tîbi şeyh Ebu İshâk eş-Şirâzî; Hanefîlerden İmam Serahsî; Mâlikîlerden kadı Abdulvehhâb; Hanbelilerden Ebu Ya'lâ, Ebu'l-Hattâb, İbn Zâğûnî ile İb Teymiyye'nin bulunduğu bir grup imamın, sıhhati kesin olan ve kendisiyle bilginin hasıl olduğu, fakat mütevatir hadis gibi tevatür derecesine ulaşmayan, Hz. Peygamber (s.a.v)'e ulaşan bir senedle **Buhârî ve Müslim'in ittifak ederek yada ikisinden birinin tahric ettiği haberi vahidin bilgi ifade ettiğine** hükmetmişlerdir.

Buhârî ve Müslim'de yada ikisinden birinde Hz. Peygamber (s.a.v) hakkında bir şey işiten kimse, Buhârî ve Müslim'in yüceliğini, büyüklüğünü ve araştırmalarının şeffaf olduğunu görür. İcmalarında hatadan masum olan ümmet, bu iki kitabı tasdik ve amel olarak kabul etmiştir.

Ümmet, mütevatir derecesinden düşen haberi vahidin **nazarî bilgi** ifade ettiğini kabul etmiştir.

Nevevî **"Takrîb"**de bu görüşün aksi olan "Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği hadislerin **kuvvetli zan** ifade ettiği" şeklindeki görüşü tahkikçilere ve bir çok kimselere dayandırmıştır.

İmam Nevevî **"Şerhu'l-Müslim"**de der ki: "İbn Burhân'ın, İbnu''s-Salâh'ın konu ile ilgili olarak kitabında söylediklerini söyleyen bir kimseyi ayıplaması doğru bir davranış değil ve bu hatasında da aşırı gitmiştir."

Suyûtî'de **"Şerhu't-Takrîb"**de der ki: "İbn Abdusselam, İbnu''s-Salâh'a karşı söylediği bu sözüyle ayıp etmiştir.

Bazı mutezililer, ümmet bir hadisle amel ettiği zaman bu, o hadisin sıhhatinin kesin olduğunu gerektirdiği görüşündeler. Fakat bu, çirkin bir görüştür."

Hafız İbn Hacer'de, Nevevî'nin **"Şerhu'l-Müslim"**de konu ile ilgili bir çok kimsenin söylediği görüşleri çeşitli yönlerden söylemiştir.

Tahkik ehline gelince, onlar, İbnu''s-Salâh'ın; Buhâri ve Müslim'in rivayet ettiği hadislerin bilgi ifade ettiği ile ilgili görüşünün doğru olduğunu belirtmişlerdir.

"Şerhu'n-Nuhbe"de karinelerle elde edilen haberi vahidin, tercih edilen görüşe göre nazarî bilgi ifade ettiğini belirttikten sonra konu ile ilgili olarak aynen şöyle der:

"Karinelerle elde edilmiş haberi ahadın, birkaç çeşidi vardır.

1. Bunlardan birisi; Buhâri ve Müslim'in **"Sahîh"**lerinde tevatür derecesine ulaşmadan rivayet ettikleri hadislerdir. Bu durumu, bir çok karine kuşatmıştır.

Buhâri ve Müslim'in bu önemli işteki büyüklüğü ve sahih hadisi belirlemede diğerlerinden üstün oldukları ortadadır. Zaten alimler de, bu iki kitabı kabul etmişlerdir. Bu kabullenme, tevatüre nispetle bir çok kısa yoldan gelerek bilgi ifade etmesi daha kuvvetlidir. Bu görüş, hafızlardan hiçbirinin bu iki kitapta kusur görmemesi ve bu iki kitapta vaki olan deliller ararsında çelişki meydana gelmemesi sebebiyle ileri sürülmüştür.

Şöyle ki; birbirine iki zıt şeyden, birini diğerine yada başka bir şeye tercih etmeksizin ikisinin de doğruluğuna hükmederek bilgi ifade etmesi imkansız olduğundan böyle bir şey kesinlikle tercih konusu olamaz. Çünkü icma, o şeyin sıhhatinin kesinliğini kabulü üzere hasıl olmuştur. Eğer o şeyin sıhhatinin kesinliği üzere değil de amelinin vücubu üzerinde ittifak ettiler denilse, bunu kabul etmeyiz. Kabül etmemenin dayanağı ise, onların sahih olan her şeyle amel etmenin vücubu üzerinde ittifak etmeleridir. Çünkü Buhâri ve Müslim, sahih olmayan bir şey rivayet etmemişlerdir. Eğer sahih olmayanı rivayet etmiş olsalardı, sahih olma hususunda bu iki kitap için üstünlük sabit olmazdı. İcma, bu iki kitabın sahih olduğunu gösteren üstünlük üzerine hasıl olmuştur.

Buhâri ve Müslim'in rivayet ettiği hadislerin, nazarî bilgi ifade ettiğini belirtenlerden bazıları şunlardır: Üstad Ebu İshâk el-İsferâînî, hadis imamlarından Ebu Abdullah el-Humeydî, Ebu'l-Fadl ibn Tâhir ve daha bir çokları. Sözkonusu üstünlüğün, Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri hadislerin, hadislerin en sahih oldukları denilmesi muhtemeldir.

2. Bunlardan birisi de, ravilerinin zayıflığından ve iletlerden uzak olan ve ayrı ayrı geliş yollarına sahip olan meşhur hadistir. Meşhur hadisin nazarî bilgi ifade ettiğini ise; üstad Ebu Mansûr el-Bağdâdî, üstad Ebu Bekr ibn Fûrek ve daha bir çokları belirtmiştir.

3. Bunlardan birisi de, hafız imamların müselseli'dir.[2] Fakat bu hadis, İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadis gibi garip olmayacak. Bu tür hadisi İmam Ahmed dışında müşerek olarak Şâfiîlerden bazıları ve İmam rivayet etmiştir. İşte böyle bir müselsel, onların dışında bir çok topluluğun yerini tutacak kadar bunun kabulünü gerektirecek uygun sıfatlara sahip ravilerin yüceliği yönünden delil getirilmesiyle onu işitenin yanında bilgi ifade eder. Bu konuda daha geniş bilgi için **"Şerhu'n-Nuhbe"**ye bakabilirisiniz.

İbnu's-Salâh'ın konu ile ilgili görüşüne itiaz edenlerden birisi de, Sirâcüddin el-Belkînî'dir.

İbn Kesîr (ö. 774/1373)'de bu konuda der ki: "Ben, görüşünü belirttiği ve doğru olduğuna işaret ettiği konuda İbnu's-Salâh'la birlikteyim."

Suyûtî (ö. 911/1505) ise, **"Şerhu't-Takrîb"**de der ki: "Tercih edilen görüş, İbnu's-Salâh'ın görüşüdür. Konu ile ilgili onun dışındaki bir görüşün doğru olduğuna da inanmıyorum."

Sehâvî (ö. 902/1496) **"Fethu'l-Muğîs"**de der ki: "Hocamız (İbn Hacer) **"Tavdîhu'n-Nuhbe"**de bu konuda yapılan araştırmadaki ihtilafın lafzi olduğunu belirtmiş ve şöyle demiştir: Çünkü kim bunun bilgi ifade ettiğini caiz görürse, delil getirmeyle hasıl olan bunu, nazarî olmakla kayıtlamıştır. Haberi ahada bilgi lafzını kullanmayan kimse de, **bilgi** lafzını, mütevatire has kılmıştır. Mütevatirin dışındaki ise ona göre zannidir. Fakat bu kimse, karinelerle elde edilen haberi ahadlerin diğerlerinden daha tercihe şayan olduğunu da kabul etmiştir."

O kimsenin bu konudaki tercihi, bilgiyi gerektirmediği, sadece kuvvetli zannı gerektirdiğidir. Bu konuda başarılı olmak, tartışma götürür. Bu meselede son dönem alimlerinden bir grup, imam Nevevî'ye ve onunla aynı görüşte olanlara karşı çıkmışlar ve İbnu's-Salâh, İbn Hacer ve bunlarla aynı görüşte olan kimseleri reddetmede aşırıya kaçmışlardır.

Bunlara göre; Buhârî ve Müslim'in şanının yüce olması, ümmetin onların kitaplarını alıp kabul etmesi ve (diğerlerinin kitaplarına nazaran onların kitaplarının) üstün olması ile ilgili icma, kesin bilgiyi gerektirmez. Bununla ilgili bilgi, onların rivayet ettikleri hadislerin mükemmel derecede muteber şartları içermesinden dolayı hadislerin en sahih olanını gerektiren bir gayeyi içermektedir. Dolayısıyla da bu, ancak kuvvetli bir zan ifade eder. Yani yakîn bilgiye çok

yaklaşmış bilgiyi ifade eder. Yakîn bilgiyi ifade etmez. İtimat edilmesi gereken doğru görüş budur, dediler.

Derim ki: Buhârî ve Müslim'in **"Sahih"**lerinde İsrâ gecesi Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılması ile ilgili hadis gibi, vuku bulmamasına rağmen, Keşif ehlinden bir grubun, Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri bazı hadislerin doğruluğu hususunda hüküm vermeleri, bu hususu desteklemektedir. Buhârî ve Müslim'de geçmesine rağmen, **"İbrîz"** adlı kitabın yazarı (Abduaziz ed-Debbâğ), keşif yoluyla, İsrâ gecesi Hz. Peygamber (s.a.v)'in göğsünün yarılması olayını reddetmiştir.

Bu konuda daha geniş bilgi için Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in **"Tavdîhu'n-Nuhbe"** adlı kitabına yazılan şerhlere müracaat edersen, bu konuda çok fayda sağlarsın.

Bu, Allah'ın yardımıyla asıl maksada başlama zamanıdır.

---

[1] Bu karineler şunlardır: 1. Buhârî ve Müslim gibi büyük hadisçilerin "Sahih" adlı eserlerinde yer almak, 2. Hadisin değişik yollardan gelmiş rivayetlere sahip olması ve güçlenmesi, 3. Ravilerinin, diğer haberi vahid ravilerinde bulunmayan bazı özelliklere ve meziyetlere sahip olmaları.

Yalnız bu meselede dikkat edilmesi gerekli olan nokta, hakikaten onun karineli olup olmadığı hususunun iyi tespit edilmesidir. Bir haberin karineli olup olmadığını, her hadisçinin bilemediği görüşü, en çok taraftar toplamış bir kanaattır. Karineler hakkında bilgi sahibi olacak hadisçi, bir hadisçide bulunması gereken vasıflardan ayrı olarak hadislerin illetlerini ve ravilerin durumlarını iyice bilmek zorundadır.

Yukarıda sıralanan karinelerin birkaç tanesinin bir haberde toplanması halinde, o haberin kesinlik ve bilgi ifade etmesi uzak sayılmaz.

Haberi vahidlerin bilgi yada zan ifade etmesi ile ilgili tartışmalar, normal olarak, bu karineli haberlerin dışında kalan hadisler için geçerlidir.

[2] Müselsel, hadis terimi olarak; isnadını teşkil eden bütün ravilerin bir sözü veya hareketi yada her ikisini birden devam ettirerek rivayet ettikleri hadise denir. Başka bir deyişle müselsel, bazen senedeki bütün ravilerin aynı eda lafızlarını kullanmaları, bazen metninde bulunan bir sözü veya hareketi tekrar etmeleriyle oluşur.

Hadis imamlarının çoğuna göre; müselsel hadisler, zayıftırlar. Yalnız zayıflık, hadisin kendisinde değil, teselsül denilen aynı hareketi yada sözü veya her ikisini birden tekrar etmektedir. Bununla birlikte müselsel hadisin sahih olabilmesi için delil teşkil etmeyeceği unutulmamalıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

314) Üzerine Yemin Edilmesi Yasaklananlar
(Peygamber, Kâbe, Melekler, Gökyüzü, Ecdat, Hayat, Ruh, Başkan, Sultanın Hayatı, Sultanın Nimeti, Bir Kimsenin Türbesi Ve Emanete Yemin Etmenin Yasak Oluşu)

1711. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Allah Teâlâ sizin babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasakladı. Yemin etmek isteyen kimse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun."[1]

1712. Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Putlara ve babalarınıza yemin etmeyiniz."[2]

* **Yemin:** Verilen bir haberin veya söylenen bir sözün doğru olduğuna yemin edilen şeyle kuvvetlendirilmesidir. Bu da sadece Allah'ın adı anılarak yapılır. Vallahi, Billahi, Tallahi gibi. Allah'ın dışında hiçbir şeyin adı ve sıfatı anılarak yemin edilmez. Yüceltilmeye layık sadece Allah'tır. Dolayısıyla yemin edecek kimse ya Allah adına yemin etsin veya sussun buyurulmaktadır. [3]

1713. Büreyde *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Emanete yemin eden kimse bizden değildir."[4]

* Emanet'ten maksat Allah'ın kulları üzerine yazdığı farzlardır. Namaz, oruç, hac, zekat gibi. Bunlar üzerine yemin edilmez. Fakat bir kimse Emanetullah'a yemin ederim derse, Allah'ın sıfatlarından olan eminlik sıfatına yemin etmiş olacağından, yemin yerine geçer. Tek olarak emanete yemin eden ise *"Bizden değildir"* denerek bizim yolumuzda değildir, yani müslüman olma yolunda değildir anlamında kullanılmıştır. [5]

1714. Yine Büreyde *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben İslâm'dan uzağım diye yemin eden kimse, eğer bu sözünde yalancı ise, söylediği gibidir. Eğer sözünde doğru ise, o kişi inancından bir şey kaybetmeden İslâm'a dönemez."[6]

* Cahil, dinini bilmeyen toplum arasında şu işi yaparsam veya yapmışsam dinden dönmüş olayım şeklindeki sözler yasaklanmıştır. Bir kimse bu sözünde yalancı ise söylediği gibidir. Doğru sözlü ise o kimse tekrar tevbe ederek dine girmedikçe yani İslama girmedikçe küfür üzere kalır gider. Yeniden imana ve İslam'a girmedikleri sürece kafir sayılırlar. Döndüklerinde de mutlaka günah işlemiş olduklarından dolayı İslama eski halleriyle dönemezler. Mutlaka sevab ve mükafatlarından birşeyler eksilerek ve kaybedilerek dönmüş olurlar. [7]

1715. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ,* hayır, Kâbe hakkı için, diye yemin eden bir adamı işitmişti. Bunun üzerine o, adama şöyle dedi:
Allah'tan başkasının adına yemin etme. Çünkü ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:
"Allah'tan başkası adına yemin eden kimse küfre veya şirke düşmüş olur."[8]

* Allah'tan başkası büyük tanınmaz, Allah'tan başkası kanun koyucu tanınmaz. Allah'tan başkası rızık verici tanınmaz, eğer birileri böyle tanıyacak olurlarsa Allah'tan başka birisini veya birilerini Allah'a ortak kılmış olacaklarından şirke düşerler, Allah'tan başkası adına yemin eden kimse de başkalarını büyük tanımış olacağından kişiyi küfre ve şirke götürebilir. O kimseyi ve kimseleri Allah'a eş tutmasından ve Allah'ı büyük saymak gibi büyük görmelerinden dolayı sakındırılmıştır. [9]

---

[1] Buhârî, Eymân 4; Müslim, Eymân 3. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 74, Tevhîd 13; Ebû Dâvûd, Eymân 4; Tirmizî, Nüzûr 9; Nesâî, Eymân 4; İbni Mâce, Keffârât 2.
[2] Müslim, Eymân 6. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 5; Nesâî, Eymân 10; İbni Mâce, Keffârât 2.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 500.
[4] Ebû Dâvûd, Eymân 6.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 500.
[6] Ebû Dâvûd, Eymân 9. Ayrıca bk. Nesâî, Eymân 8; İbni Mâce, Keffârât 3.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 500.
[8] Tirmizî, Nüzûr 8.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 500.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

61) Cimrilik Ve Açgözlülükten Sakınmak

"Sizden her kim de malını başkaları için harcamayıp cimrilik eder ve kendi kendine yeterli olduğunu zannedip Allah'a ibadet ve sığınma ihtiyacı duymazsa, kelime-i tevhidi, cenneti ve islam dinini yalanlarsa ona da güçlük, zorluk ve sıkıntıya giden yolu kolaylaştıracağız. Ve o kimse kabir çukuruna veya cehennem çukuruna düştüğünde malı ona bir fayda sağlamayacaktır." (Leyl: 92/8-11)
"... Kim nefsinin aç gözlülüğünden, hırsından ve cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erip umduğuna nail olanlardır." (Teğabün: 64/16)

564. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zulüm yapmaktan sakının. Çünkü zulüm kıyamet gününde zâlime zifirî karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakının. Zira cimrilik sizden önce yaşayan insanları, birbirini boğazlamaya ve dokunulmaz haklarını çiğnemeye götürmek suretiyle perişan etmiştir."[1]

---

[1] Müslim, Birr 56.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Selef Devrinde Usûl-i Hadîs

Usûl-i hadîs ilminin, asırları içine alan bir gelişme vetîresi takip ederek kemâlini yedinci asırda bulduğunu, en mükemmel usûl kitabının, vefatı 643/1245 olan İbnu's-Salâh tarafından yazıldığını belirttik. Mevzu üzerine bu kadarcık bir bilgi, okuyucunun hatırına bazı sorular getirebileceği gibi, bâzılarını yanlış hükümlere de götürebilir. Hatta bu nâkıs bilgiyi istismar etmek isteyen sûiniyet sâhipleri de çıkabilir. Çünkü, İslâm şerîatinde, Sünnetin kullanılmış bulunduğu en hassâs saha fıkıh sahasıdır. Haram ve helallerin tesbîti, vâcib, sünnet ve nâfile hükümleri, ferdî hukuk ve ukûbâtın tedvini hep fıkhın mevzuudur ve fakîhler İslâm fıkhını tedvînde geniş çapta sünnetten istifâde etmişlerdir. Bu durumda şu soru hatıra gelebilecektir:
Fıkıh mezhepleri ikinci ve üçüncü asırlarda tedvîn edildiğine, hadîslerden istifâde işi de öncelikle usûl kaidelerine dayandığına göre ortada bir tezâd yok mu? Yedinci asırda kemâline eren bir ilimden ikinci, üçüncü asırlarda nasıl istifâde edilmiş olabilir, aradaki boşluk ne ile nasıl kapatılmıştır?
Tabii ki böyle bir soru, bu mevzuyu yeterince tanımayanlar nazarında yerinde ve mâkul bir sorudur. Aslında ise değildir. Çünkü:
1- Hadîslerin değerlendirilmesine mahsus usûl kaideleri daha Ashâb devrinden itibaren teşekküle başlamış ve Tâbiîn devrinde istikrarını hemen hemen bulmuştur. Sonradan ilâve edilen mesail tâlidir ve teferruata müteallikdir.
2- Mezhep imamları, aynı zamanda muhaddistir. İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel hakkında "Bunlar önce fakîh mi, yoksa muhaddis mi?" hangi tarafları galebe çalar sorusu bile sorulabilir. Nitekim Abdurrahman İbnu Mehdî'nin İmam Mâlik hakkındaki şu sözü konumuz açısından çok mânidardır ve son cümlesini diğer mezhep imamları hakkında aynen tekrar etmemize hiçbir mâni de yoktur:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîsleri hususunda kendisine güvenebileceğim kimselerden yeryüzünde sadece Mâlik İbnu Enes kaldı. Rivayet ettiği hadislerin sıhhati hususunda kimseyi ona takdim etmem, onun rivayetleri başkalarının rivayetinden daha sahihtir. Hadîsleri ondan daha sağlam zabtedmiş birini bilmiyorum." İbnu Mehdî şu mukayeseyi yapar: "Süfyanu's-Sevrî hadîs'te imamdı, fakat sünnet'te (fıkıh) değil. Evzâî ise Sünnet'te imamdı, hadîs'te değil. Mâlik ise her ikisinde de imâmdı."[1]
Evet, İmam Mâlik hakkında yapılan bu değerlendirmeyi diğer mezhep imamlarına da teşmîl ederek diyoruz ki gerek Ahmed İbnu Hanbel ve gerekse Şâfiî ve İmam A'zam Hazretleri (radıyallahu anhüm ecmaîn) zülcenâheyn idiler: Fakîh oldukları kadar muhaddîs, muhaddis oldukları kadar da fakîh idiler. Bu hususu göstermek üzere, mezhep imamlarının ilki ve sahâbelerden bâzılarıyla da karşılaşma şerefine ermiş bulunan İmam Azam'ın muhaddislik yönünü belirtmeye çalışacağız.
Ebû Hanîfe (radıyallahu anh) Hazretleri'ni kendi devrinin birçok büyükleri hem fıkıh ve hem de hadîs yönüyle takdir edip medh ü sena etmişlerdir: İbnu Abdilberr'in kaydına göre Yezîd İbnu Hârûn: "Bin kişi ile karşılaştım, ekserisinden hadîs yazdım, onlar arasında şu beşten daha fakîh, daha vera sâhibi, daha âlim birisine rastlamadım: Birincileri Ebû Hanîfe'dir."
Hâtîbu'l-Bağdadî, İsrail İbnu Yûnus'un İmam A'zam hakkındaki şu takdirlerini kaydeder: "Nu'man ne iyi adamdır. Fıkha ait hadisleri hıfzedenlerin ahfazı (en çok ezberleyeni), onları tedkikte en ziyade titizlik göstereni, onlardaki fıkhı en iyi bileni idi".
Buhârî'nin şeyhlerinden olan İbnu Âdem de şunları söylemiştir: "Nu'mân kendi beldesinde bilinen bütün hadîsleri topladı ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatı sırasında amel etmekte olduğu sünnete birinci derecede atf-ı nazar etti."
Ebû Hanîfe'nin, tasnîflerinde yedibin küsur hadîs zikrettiğini, asârını kırk bin hadîsten intihab ettiğini Muhammed İbnu Sema'a belirtmiştir.
Süfyan İbnu Uyeyne, kendisini ilk muhaddis yapanın Ebû Hanîfe olduğunu belirtir.
Yahya İbnu Ma'în, de şöyle der: "Ebû Hanîfe sikadır, ezberlediğinden başkasını rivâyet etmez, iyice ezberlemediğini hiç rivâyet etmez."
Cerh ve ta'dil uleması arasında teşeddüdüyle (yani ufak bir kusuru sebebiyle râviyi şiddetle cerhetme) meşhur Şu'be İbnu'l-Haccâc el-Vasıtî de İmam Azam'ı tevsîk edenler, takdir edenler arasında yer alır.
Ebû Hanîfe'nin muhaddisliği çok yönlüdür: Hem çok sayıda hadîs hıfz edip rivâyet etmiş, hem cerh ve ta'dîl'de bulunmuş, hem de bir kısım "usûl kaideleri" çerçevesinde hadîsleri değerlendirmiştir. Rivâyet yönünü aydınlatan bazı şehâdetleri yukarıda kaydettik.
Cerh ve ta'dille meşguliyetini açıklayan bir iktibası, Yeni Usul-i Hadîs adlı tercümemizden aynen kaydediyoruz:[2]

---

[1] İbnu's-Salah'a "Bu sözden maksad nedir?" diye sorulunca "sünnet burada zıddu'l-bid'a'dır, insan hadisi bilir de sünneti bilmeyebilir" diye cevap vermiştir. Cevap, bizce, yeterince açık değildir, mübhemdir. Sünnet'ten "fıkh"ı anlamak, târihî vak'aya daha uygun düşmektedir (Allâhu a'lem). (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/481-483.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a. Daha önce geçtiği üzere, sünnet Hz. Peygamberin kavil, fiil ve tatbikatına şamildir. Alimler bu görüştedir.
b. Aynı şekilde ahad ve mütevatir hadislere de sünnet denilir.
c. Sünnet sadece, 'mütevatir ameli veya yaşayan sünnettir' demek doğru değildir. Bu yeni bir istılahdır. Şayet sünnet, mütevatir ameli olanla sınırlandırılsa, bir çok kavli hadisler, dinin bütün yönleri, ahkam, ahlak ve diğer hususları ihmal edilir. Kavli hadislere sünnet itikadı, muhdes değildir. Bilakis ilk asırda bilinen bir hususdur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabeden Sonra Hadîs

Sahâbe'yi takib eden Tabiîn ve bunları tâkip eden Etbauttâbiîn devrinde de hadîsle ilgili benzer meseleler devam etmiştir. Aslında selef diye tek bir kelime ile ifade edilen bu ilk üç nesil dinîn meseleleri karşısında müşterek davranışlara ve vasıflara sâhiptirler. Hadîs karşısında aynı titizlik, sünnete bağlılık hususunda üstadları olan o güzide Sahabe neslinden gördükleri aynı gayret ve hassasiyet onlarda da mevcuttur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Selef Devrinde Usûl-i Hadîs

Usûl-i hadîs ilminin, asırları içine alan bir gelişme vetîresi takip ederek kemâlini yedinci asırda bulduğunu, en mükemmel usûl kitabının, vefatı 643/1245 olan İbnu's-Salâh tarafından yazıldığını belirttik. Mevzu üzerine bu kadarcık bir bilgi, okuyucunun hatırına bazı sorular getirebileceği gibi, bâzılarını yanlış hükümlere de götürebilir. Hatta bu nâkıs bilgiyi istismar etmek isteyen sûiniyet sâhipleri de çıkabilir. Çünkü, İslâm şerîatinde, Sünnetin kullanılmış bulunduğu en hassâs saha fıkıh sahasıdır. Haram ve helallerin tesbîti, vâcib, sünnet ve nâfile hükümleri, ferdî hukuk ve ukûbâtın tedvini hep fıkhın mevzuudur ve fakîhler İslâm fıkhını tedvînde geniş çapta sünnetten istifâde etmişlerdir. Bu durumda şu soru hatıra gelebilecektir:
Fıkıh mezhepleri ikinci ve üçüncü asırlarda tedvîn edildiğine, hadîslerden istifâde işi de öncelikle usûl kaidelerine dayandığına göre ortada bir tezâd yok mu? Yedinci asırda kemâline eren bir ilimden ikinci, üçüncü asırlarda nasıl istifâde edilmiş olabilir, aradaki boşluk ne ile nasıl kapatılmıştır?
Tabii ki böyle bir soru, bu mevzuyu yeterince tanımayanlar nazarında yerinde ve mâkul bir sorudur. Aslında ise değildir. Çünkü:
1- Hadîslerin değerlendirilmesine mahsus usûl kaideleri daha Ashâb devrinden itibaren teşekküle başlamış ve Tâbiîn devrinde istikrarını hemen hemen bulmuştur. Sonradan ilâve edilen mesail tâlidir ve teferruata müteallikdir.
2- Mezhep imamları, aynı zamanda muhaddistir. İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel hakkında "Bunlar önce fakîh mi, yoksa muhaddis mi?" hangi tarafları galebe çalar sorusu bile sorulabilir. Nitekim Abdurrahman İbnu Mehdî'nin İmam Mâlik hakkındaki şu sözü konumuz açısından çok mânidardır ve son cümlesini diğer mezhep imamları hakkında aynen tekrar etmemize hiçbir mâni de yoktur:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîsleri hususunda kendisine güvenebileceğim kimselerden yeryüzünde sadece Mâlik İbnu Enes kaldı. Rivayet ettiği hadislerin sıhhati hususunda kimseyi ona takdim etmem, onun rivayetleri başkalarının rivayetinden daha sahihtir. Hadîsleri ondan daha sağlam zabtedmiş birini bilmiyorum." İbnu Mehdî şu mukayeseyi yapar: "Süfyanu's-Sevrî hadîs'te imamdı, fakat sünnet'te (fıkıh) değil. Evzâî ise Sünnet'te imamdı, hadîs'te değil. Mâlik ise her ikisinde de imâmdı."[1]
Evet, İmam Mâlik hakkında yapılan bu değerlendirmeyi diğer mezhep imamlarına da teşmîl ederek diyoruz ki gerek Ahmed İbnu Hanbel ve gerekse Şâfiî ve İmam A'zam Hazretleri (radıyallahu anhüm ecmaîn) zülcenâheyn idiler: Fakîh oldukları kadar muhaddîs, muhaddis oldukları kadar da fakîh idiler. Bu hususu göstermek üzere, mezhep imamlarının ilki ve sahâbelerden bâzılarıyla da karşılaşma şerefine ermiş bulunan İmam Azam'ın muhaddislik yönünü belirtmeye çalışacağız.
Ebû Hanîfe (radıyallahu anh) Hazretleri'ni kendi devrinin birçok büyükleri hem fıkıh ve hem de hadîs yönüyle takdir edip medh ü sena etmişlerdir: İbnu Abdilberr'in kaydına göre Yezîd İbnu Hârûn: "Bin kişi ile karşılaştım, ekserisinden hadîs yazdım, onlar arasında şu beşten daha fakîh, daha vera sâhibi, daha âlim birisine rastlamadım: Birincileri Ebû Hanîfe'dir."
Hâtîbu'l-Bağdadî, İsrail İbnu Yûnus'un İmam A'zam hakkındaki şu takdirlerini kaydeder: "Nu'man ne iyi adamdır. Fıkha ait hadisleri hıfzedenlerin ahfazı (en çok ezberleyeni), onları tedkikte en ziyade titizlik göstereni, onlardaki fıkhı en iyi bileni idi".
Buhârî'nin şeyhlerinden olan İbnu Âdem de şunları söylemiştir: "Nu'mân kendi beldesinde bilinen bütün hadîsleri topladı ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatı sırasında amel etmekte olduğu sünnete birinci derecede atf-ı nazar etti."
Ebû Hanîfe'nin, tasnîflerinde yedibin küsur hadîs zikrettiğini, asârını kırk bin hadîsten intihab ettiğini Muhammed İbnu Sema'a belirtmiştir.
Süfyan İbnu Uyeyne, kendisini ilk muhaddis yapanın Ebû Hanîfe olduğunu belirtir.
Yahya İbnu Ma'în, de şöyle der: "Ebû Hanîfe sikadır, ezberlediğinden başkasını rivâyet etmez, iyice ezberlemediğini hiç rivâyet etmez."
Cerh ve ta'dil uleması arasında teşeddüdüyle (yani ufak bir kusuru sebebiyle râviyi şiddetle cerhetme) meşhur Şu'be İbnu'l-Haccâc el-Vasıtî de İmam Azam'ı tevsîk edenler, takdir edenler arasında yer alır.
Ebû Hanîfe'nin muhaddisliği çok yönlüdür: Hem çok sayıda hadîs hıfz edip rivâyet etmiş, hem cerh ve ta'dîl'de bulunmuş, hem de bir kısım "usûl kaideleri" çerçevesinde hadîsleri değerlendirmiştir. Rivâyet yönünü aydınlatan bazı şehâdetleri yukarıda kaydettik.
Cerh ve ta'dille meşguliyetini açıklayan bir iktibası, Yeni Usul-i Hadîs adlı tercümemizden aynen kaydediyoruz:[2]

---

[1] İbnu's-Salah'a "Bu sözden maksad nedir?" diye sorulunca "sünnet burada zıddu'l-bid'a'dır, insan hadisi bilir de sünneti bilmeyebilir" diye cevap vermiştir. Cevap, bizce, yeterince açık değildir, mübhemdir. Sünnet'ten "fıkh"ı anlamak, târihî vak'aya daha uygun düşmektedir (Allâhu a'lem). (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/481-483.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÜÇ YÜZ ONUNCU BÖLÜM
MESCİDDE ÇEKİŞMENİN, YÜKSEK SEStE
KONUŞMANIN, KAYIP EŞYA SORMANIN, ALIŞ-VERİŞ,
KİRA VS. MUAMELELERİN KERAHAT1
ÜÇ YÜZ ON BİRİNC! BÖLÜM
ÖZÜRSÜZ; SOĞAN, SARMISAK, PIRASA VE
BENZERÎ KÖTÜ KOKULU YtYECEKLERt YİYİP KOKUSUNU
GİDERMEDEN MESCtDE GİRMENİN NEHİY OLUŞU
ÜÇ YÜZ ON İKİNCİ BÖLÜM
CUMA GÜNÜ İMAM HUTBEDE İKEN DİZLERİ DİKİP, ELLERİ
BAĞLAYARAK OTURMANIN KERAHATİ
ÜÇ YÜZ ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KURBAN KESMEK İSTEYEN KİMSENİN, ZİLHİCCENİN İLK
ON GÜNÜ GİRDİĞİ ZAMAN, KURBAN KESİNCEYE KADAR
SAÇ VE TIRNAKLARINI KESMEKTEN NEHYEDİLMESİ
ÜÇ YÜZ ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YARATIKLAR ADINA YEMİN ETMENİN NEHYİ
ÜÇ YÜZ ON BEŞİNCİ BÖLÜM
YALAN YERE KASTEN YEMİN ETMENİN BÜYÜK HARAMLARDAN OLUŞU
ÜÇ YÜZ ON ALTINCI BÖLÜM
KİM YEMİN EDİP DE BAŞKASINI, YEMİN EDİLENİ
YAPMAKTAN DAHA HAYIRLI GÖRÜRSE YEMİNİNİ
BOZUP SONRA KEFFÂRET VERMESİNİN MENDUB OLUŞU
ÜÇ YÜZ ON YEDİNCİ BÖLÜM
YEMİN-İ LAĞVIN BAĞIŞLANMA I VE BUNUN İÇİN KLFFÂRET GEREKMEMESİ
ÜÇ YÜZ ON SEKİZİNCİ BÖLÜM
DOĞRU DA OLSA, ALIŞ VERİŞTE YEMİN ETMENİN KERAHATI
ÜÇ YÜZ ON DOKUZUNCU BÖLÜM
ALLAH RIZASI İÇİN CENNETTKN BAŞKASINI İSTEMENİN
VE ALLAH İÇİN, ONU VESİLE EDEREK BİR ŞEY İSTEYEN
KİMSEYE İSTEDİĞİNİ VERMEMENİN MEKRUH OLMASI
ÜÇ YÜZ YİRMİNCİ BÖLÜM
BİR HÜKÜMDARA ŞEHİNŞAH (PADİŞAHLAR PADİŞAHI) DENMESİNİN HARAM OLUŞU
ÜÇ YÜZ YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM
FÂSIK, BİD'ATÇI VE BENZERLERİNE "EFENDİ" GtBI SÖZLERLE
HİTAP ETMENİN NEHİY OLUŞU
ÜÇ YÜZ YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM
HUMMA (SUMA)YA SÖVMENİN KERAHATI
ÜÇ YÜZ YIRMÎ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
RÜZGÂRA SÖVMENİN NEHYİ VE ESTİĞİ ZAMAN SÖYLENECEK SÖZ
ÜÇ YÜZ YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HOROZA SÖVMENİN KERAHATI
ÜÇ YÜZ YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM
BİR KİMSENİN, ŞU Y1LDI.Z SEBEBİYLE YAĞMURA KAVUŞTUK DEMESİNİN NEHYİ
ÜÇ YÜZ YIRMÎ ALTINCI BÖLÜM
BİR MÜSLÜMANA, "EY KÂFİR" DEMENİN HARAMLIĞI
ÜÇ YÜZ YÎRMt YEDİNCİ BÖLÜM
KÖTÜ SÖZ SÖYLEMENtN VE DİLİ ÇİRKİN SÖZLERE ALIŞTIRMANIN NEHYİ
ÜÇ YÜZ YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
KONUŞURKEN EDİPLtK TASLAYARAK KONUŞMANIN, HALKLA
KONUŞURKEN BİLİNMEYEN KELİMELERİ KULLANMANIN VE
DİLBİLGİSİNİN İNCELİKLERİNE KAÇMANIN KERAHATI
ÜÇ YÜZ YİRMİ DOKUZUVCU BÖLÜM
"NEFSİM PİS OLDU" SÖZÜNÜN KERAHATI
ÜÇ YÜZ OTUZUNCU BÖLÜM
ÜZÜMÜ "KERM" DİYE İSİMLENDİRMENİN KERAHATI
ÜÇ YÜZ OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM
NİKÂH GİBİ MEŞRU BİR İHTİYAÇ HARİCİNDE BİR
KADININ GÜZELLİKLERİNİ BİR ERKECE NİTELEMENİN NEHYİ
ÜÇ YÜZ OTUZ İKİNCİ BÖLÜM
İNSANÎN; "ALLAHIM... DİLERSEN BENİ MAĞFİRET ET" DEMESİNİN KERAKATI, BİLÂKİS DUASINDA KESİN İFADE KULLANMASI GEREKİR
ÜÇ YÜZ OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
"ALLAH VE FALANCA DİLERSE" DEMENİN KERAHATI
ÜÇ YÜZ OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YATSIDAN SONRA KONUŞMANIN KERAHATI
ÜÇ YÜZ OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM
BİR ADAM HANIMINI ÇAĞIRDIĞI ZAMAN, ŞER'İ BİR ÖZRÜ OLMAKSIZIN KADININ REDDETMESİNİN HARAM OLUŞU
ÜÇ YÜZ OTUZ ALTINCI BÖLÜM
BİR KADININ KOCASI HAZIR OLDUĞU HALDE İZİN
ALMADAN ORUÇ TUTMASININ HARAMDIR
ÜÇ YÜZ OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM
CEMAATIN BAŞINI, RÜKÛ VEYA SECDEDEN İMAMDAN ÖNCE KALDIRMASI HARAMDIR
ÜÇ YÜZ OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
NAMAZDA Eli BÖĞÜRE KOYMANIN KERAHATI
ÜÇ YÜZ OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM
YEMEK HAZIR OLDUĞU VE NEFSİN İŞTAH
DUYDUĞU BİR DURUMDA VEYA KÜÇÜK VE BÜYÜK ABDEST
GİBİ SIKINTI ANINDA NAMAZ KILMANIN KERAHATI

ÜÇ YÜZ KIRKINCI BÖLÜM
NAMAZDA GÖZÜ SEMÂYA DİKMENİN NEHYİ
ÜÇ YÜZ KIRK BÎRÎNCÎ BÖLÜM
NAMAZDA ÖZÜRSÜZ YERE BAŞINI SAĞA-SOLA ÇEVİRMENİN KERAHATI
ÜÇ YÜZ KIRK İKİNCİ BÖLÜM
KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILMANIN NEHYİ
ÜÇ YÜZ KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMENİN HARAM OLUŞU
ÜÇ YÜZ KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MÜEZZİN KAMETE BAŞLADIKTAN SONRA İMAMA
UYACAK KİMSENİN NAFİLE, SÜNNET VEYA BAŞKA
BİR NAMAZA BAŞLAMASININ KERAHATI
ÜÇ YÜZ KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM
SADECE CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMANIN VEYA
GECELER İÇİNDE SADECE CUMA GECESİNDE
NAFİLE NAMAZ KILMANIN KERAHATI
ÜÇ YÜZ KIRK ALTINCI BÖLÜM
İKİ VEYA DAHA FAZLA GÜN YİYİP İÇMEDEN ORUÇ TUTMANIN HARAMLIĞI
ÜÇ YÜZ KIRK YEDÎNCÎ BÖLÜM
KABİR ÜZERİNE OTURMANIN HARAM OLMASI
ÜÇ YÜZ KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM
KABİRLERİ KİREÇLEMEK VE ÜZERİNE BİNA YAPMAK NEHYEDİLMİŞTİR
ÜÇ YÜZ KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM
KÖLENİN EFENDİSİNDEN KAÇMASI BÜYÜK HARAMLARDANDIR
ÜÇ YÜZ ELLİNCİ BÖLÜM
SERİ CEZALARDA SUÇLUYA İLTİMAS GEÇMENİN HARAMLIĞI
ÜÇ YÜZ ELLÎ BİRİNCİ BÖLÜM
İNSANLARIN; GEÇTİĞİ YOLLARDA, GÖLGELİKLERİNDE,
SU KAYNAKLARINDA VB. YERLERDE BÜYÜK ABDEST
YAPMAK NEHYEDİLMİŞTİR
ÜÇ YÜZ ELLİ İKİNCİ BÖLÜM
DURGUN SUYA KÜÇÜK ABDEST YAPMAK NEHYEDİLMİŞTİR
ÜÇ YÜZ ELLİ ÜÇÜNCÜ BC LÜM
BABANIN HİBf.DE BAZI ÇOCUKLARINI DİĞER ÇOCUKLARINA ÜSTÜN TUTMASININ KERAHATI
ÜÇ YÜZ ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KADIN; BİR KİMSE İÇİN ÜÇ GÜNDEN FAZLA
YAS TUTARSA HARAMDIR, ANCAK KOCASI İÇİN
DÖRT AY ON GÜN YAS TUTABİLİR
ÜÇ YÜZ ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM
SİMSARLIK YAPMANIN, KÖYLÜLERİ ŞEHİR
DIŞINDA KARŞILAYARAK MALINI UCUZA ALMANIN,
DİN KARDEŞİNİN MÜŞTERİSİNİ ELİNDEN KAPARAK
KENDİ MALINI SATMANIN VE BİRİNİN TALİP OLDUĞU KADINA DÜNÜR GÖNDERMENİN HARAMLIĞI
ÜÇ YÜZ ELLİ ALTINCI BÖLÜM
İSLÂM KANUNLARININ İZİN VERDİĞİ YERLERİN HARİCİNDE MALI BOŞ YERE HARCAMAK NEHYEDİLMİŞTİR
ÜÇ YÜZ ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM
CİDDİ VEYA ŞAKA OLARAK MÜSLÜMANA SİLAH
VE BENZERİ ŞEYLERİ DOĞRULTMAK VE KILIÇLA
KARŞILIKLI OYNAŞMAK NEHYEDİLMİŞTİR
ÜÇ YÜZ ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM
MESCİDDEN EZANDAN SONRA FARZ NAMAZ K1LINCAYA
KADAR ÖZÜRSÜZ ÇIKMANIN KERAHATI
ÜÇ YÜZ ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM
ÖZÜRSÜZ OLARAK REYHAN KOKUSUNU REDDETMENİN KERAHAT1
ÜÇ YÜZ ALTMIŞINCI BÖLÜM
KİBİRLENECEK VE KENDİNİ BEĞENME DUYGUSUNA
KAPILACAK KİMSELERİ YÜZÜNE KARŞI ÖVMENİN KERAHATI,
BÖYLE DUYGULAR TAŞIMAYACAĞINDAN EMİN OLUNAN
KİMSELERİ MEDHETMENİN CAİZLİĞİ
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM
VEBA HASTALIĞI OLAN BİR BELDEDEN FİRAR ETMENİN
VE O BELDEYE GİRMENİN KERAHAT!
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM
SİHİR BÜYÜK BİR HARAMDIR
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ŞAYET DÜŞMANIN ELİNE DÜŞMEKTEN KORKULURSA, KÜFÜR BELDELERİNE MUSHAF İLE GİTMEK NEHYEDİLMİŞTİR
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ALTIN VE GÜMÜŞ KAPLARI; YEMEK
İÇMEK VE TEMİZLİKTE KULLANMANIN HAHAMLIĞI
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM
ERKEĞİN ZA'FERANLANMIŞ ELBİSE GİYMESİNİN HARAM OLUŞU
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM
BÜTÜN BİR GÜN GECEYE KADAR SUSMAK NEHYEDİLMİŞTİR
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM
İNSANIN NESEBİNİ BABASINDAN BAŞKASINA
NtSBET ETMESİNİN VE BİR KÖLENİN DE EFENDİLERİNDEN
BAŞKASINA İNTİSABININ HARAM OLUŞU
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM
ALLAH VE RASÛLÜ'NÜN NEHYETTİĞİ YASAKLARI İŞLEMEKTEN SAKINDIRMAK
ÜÇ YÜZ ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM
YASAKLARI İŞLEYEN KİMSENİN SÖYLEMESİ VE YAPMASI GEREKEN ŞEYLER
İLGİNÇ VE ÇEŞİTLİ KONULAR KİTABI
ÜÇ YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜM DEĞİŞİK KONULARDA VE MUCİZEVÎ HADİSLER
ÜÇ YÜZ YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM
İSTİĞFAR

ÜÇ YÜZ ONUNCU BÖLÜM

MESCİDDE ÇEKİŞMENİN, YÜKSEK SEStE KONUŞMANIN, KAYIP EŞYA SORMANIN, ALIŞ-VERİŞ, KİRA VS. MUAMELELERİN KERAHAT1

1696. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, RasûluİIah'ı (s.a) şöyle buyururken işitmiştir:
"Kim mescidde kayıp eşyasını sorduğunu işitirse: "Allah onu sana buldurmasın " desin. Çünkü mescidler bunun için bina edilmemiştir." (Müslim rivayet etmiştir).[1]

Hadİs-i şerif, mescidde alış veriş yapmak, kayıp ilam, şiir ve bunlar gibi dünya işlerini yapmak nehyedilmiştir.
Hadiste geçen kayıp sözü, hayvan ve diğer şeyleri de kapsar.[2]

1697. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur.
"Kimi mescidde bir şey satarken veya satın alırken görürseniz, şöyle deyiniz: "Allah ticaretinde kazanç ver nesin." Kimi de kayıp eşyasını sorarken görürseniz: "Allah onu sana buldurmasın" deyiniz." (Tirmizî rivayet etmiştir. Ve hasen olduğunu söylemiş.[3]

Hadis, mescidlerde alış veriş yapmayı yasaklamaktadır.
"Allah sana ticaretinde kazanç veımeşin " cümlesinin kullanılmasındaki maksat, Allah sana kazanç vermesin, çünkü sen dünyalık metaı pazarlar ve çarşılar yerine uhrevî ticaret mahallinde satmaya geliyorsun, burası onun yeri değildir, demektir.[4]

1698. Hz. Büreyde'den (r.a) rivayete göre bir adam mescidde kayıp sorarak şöyle dedi:
"Bana kırmızı deveyi kim gösterecek?" Rasüiullah (s.a);
"Bulamaz olasın, Mescidler ancak ne için yapılmışsa onun için yapılmıştır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[5]

Bu hadis, önceki ile beraber, mescidde kayıbını ilar. eden kimseyi işiten kimsenin o kimseye "kavuşamayasın" diye beddua etmesinin gerektiğine işaret ediyor. Mescid ve camilerde kayıp aramak yasaklanmıştır. Bu yasak bazı alimlere göre mekruh; bir kısım alime göre, haram seviyesindedir.[6]

1699. Amr b. Şuâyb, babasından, o da dedesinden (r.a) rivayet ettiğine göre; Rasûlullah (s.a), mescidde alış veriş yapmayı ve orada kayıp mal sorulmasını veya orada şiir irad edilmesini nehyetmiştir." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. TirmİzÎ, hasen hadistir, demiştir).[7]

Râvi Amr b. Şuâyb'm babası, Şuayb'dır. Dedesi Ebu Şuâyb Abdullah b. Amr b. As'tır (r.a).
Mescidde yasak edilen şiir, tevhid veya Rasûl'ü (s.a) medh veya diğer matlub ilimlerle ilgili olmayan türdeki şiirlerdir.
Bu hadislerdeki nehiy; şayet o mescidlerde namaz kılan, Kur'an okuyan veya ilim tahsil eden kimseyi rahatsız etmeyecek şekilde olursa kerahat manası taşır. Fakat, eğer rahatsız etme söz konusuysa o takdirde haram manas: taşımış olur.
Hadiste zikrolunan şeyleri yapan kimseye, aksi ile beddua etmek; her işiten, gören veya bilen kimse açısından mendub olur. Mescidler ahiret çarşılarıdır, dünya çarşıları değil. Mescidlerin adabı, onları ahiret ile ilgisi olmayan her şeyden uzak tutmaktır. Mescidlerde müslümanların dertleri hakkında konuşmakta bir sakınca yoktur.
Camilerde kayıp ilanı vermek yasaktır.
Mescidlerde alış veriş ve kira gibi akidler yapmak, kayıp aramak hükmündedir.
Ebu HanİfE ile Mâlikîlerden Muhammed b. Mesleme'ye göre camilerde ilim tahsili, dava gibi insanların gerek duyduğu konularda yüksek sesle konuşmakta bir sakınca yoktur.
Mescidde kayıp arayanlara, "bulamaz olasın" karşılığında bulunmak onlara bir cezadır. Çünkü mescidler bu gaye için yapılmamıştır.
Bazı alimlere göre, mescidlerde dilenciye sadaka vermek bile caiz değildir.[8]

1700. Sâib b. Yezid es-Sahabî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ben mescidde idim. Birisi bana bir çakıl taşı attı. Baktım ki Ömer b. Hattâb (r.a) şöyle dedi:
"Git... Bana şu iki kişiyi getir." Ben de ona getirdim. Hz. Ömer (r.a);
"Siz nerelisiniz?" dedi. Onlar;
"Taif halkındamz" dediler. Ömer (r.a);
"Eğer siz bu belde halkından olsaydınız, canınızı yakardım. Çünkü siz Rasühıllah'ın (s.a) mescidinde yüksek sesle konuşuyorsunuz!" (Buhârî rivayet etmiştir).[9]

Hadisin râvisî Sâib b. Yezid b. Güsame el-Kindî sahabîdir. Babası da şahabıdır. Hicretin 3. yılında doğdu. Hicri 94'de Medine'de vefat etti.
Mescidde, şayet zikir veya Kur'an kıraati da olsa sesi yükseltmek mekruhtur. Şayet bir karışıklığa sebep oluyorsa haramdır. Bu kerahat ve haramlık, çekişme ve benzeri konularda olursa daha da artar. Mescidde bir şey hakkında bir kimseye tenbihte bulunmak isteyen kimsenin, o kimseye işaret etmesi vrya bir şeyi ona dokundurması müstehabdır. Sesisi yükseltmemesi lazımdır. Mescid ve diğer yerlerde emri bİ'1-ma'ruf, nehyi ani'l-nürtker yapmak teşvik ediliyor. Çünkü bu islâm'ın en büyük maksatlanndandır. Allah'ın (c.c) dinine muhalefet eden kimseye, dövmek ve benzeri bedeni ceza vermek caizdir. Allah'ın evleri itaat ve ibadet maksadıyla yapılmıştır. Bunlara riayet etmek gerekir.
Allah (c.c) şöyle buyurur:
"Allah'ın yüksek tutulmasına ve işlerinde admın anılmasına izin verdiği evlerde, insanlar sabah akşam O'nu teşbih ederler. Bunları ne ticaret, ne de alış veriş Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Bunlar gönüllerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar. Allah, onları işlediklerinin en güzeliyle mükâfatlandırır ve lütfundan onlara fazlasıyla verir. Allah dilediğini hesapsız şekilde nzıklandinr." (Nur, 36, 38)[10]

ÜÇ YÜZ ON BİRİNC! BÖLÜM

ÖZÜRSÜZ; SOĞAN, SARMISAK, PIRASA VE BENZERÎ KÖTÜ KOKULU YtYECEKLERt YİYİP KOKUSUNU GİDERMEDEN MESCtDE GİRMENİN NEHİY OLUŞU

Konu ile ilgili hadîsler

1701. İbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim bu ağaçtan, yani sarmtsaktan yerse, mescidimize yaklaşmasın..." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir) .[11]

Hadis-i şerif; soğan, sarımsak gibi koku veren yiyecekleri yiyip, mescide girmeyi nehyediyor. Ancak bu yiyecekleri pişmiş olarak yemek nehiy kapsamında değildir. Bu nehiy başkasını rahatsız etmediği zaman tenzihidir. Başkalarına eziyet verirse haramdır.[12]

1702. Hz. Enes'den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bu ağaçtan (sebzeden) kim yerse, bize yaklaşmasın! Bizimle beraber namaza durmasın. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[13]

Hadİs-i şerifte "Bu ağaç" sözü kullanılarak, ne olduğu belirtilmemiştir. Bu bir karineyle veya tanınması sebebiyle söylenmiştir. İfade ettiği sebze sarımsaktır.
Yenilmeyi} sebebi; başkalarına kötü kolcusu ile eziyet edilmemesi içindir. Hatta bazı alimler, "(mam üzerine kötü kokular sinmiş kimseyi cemaatten uzak tutmalıdır" derler.
"Namaz kılmasın " sözünde namazın zikredilmesi ile yasak tahsis edilmiştir. Bu yasak namazın önemine ve huşuyu ortadan kaldıran sebepleri namaz kılandan def etmeye, böylece müslümanların namazı kemali edeple kılmalarını sağlamaya yöneliktir.[14]

1703. Hz-Câbir'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebi (s.a) şöyle buyurmuştur:
'Kİm sarmısak veya soğan yerse, bizden uzak dursun veya mescidimizden uzak dursun.'* (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[15]

Müslimin bir rivayetinde; "Kim; soğan, sarımsak, pırasa yerse, mescidimize yaklaşmasın. Çünkü melekler, âdemoğullannın eziyet duyacağı şeylerden rahatsız olurlar" şeklinde geçer.
Bu hadiste yenilmesi nehyedilen yiyeceklerin kapsamı çoğaltılmıştır. Soğan, pırasa gibi çirkin kokuya sebep olan yiyecekler İlave edilmiştir.
Mescidlere beş vakit namaz esnasında olduğu gibi, bu vakitlerin dışında da pis kokularla girmek nehyediliyor. Çünkü insanların eziyet duyacağı şeylerden melekler de eza duyarlar.
Câmi'ûs-Sağîr de; "Bizden, mescidimizden uzak dursunlar. Evlerinde otursunlar" hadisi mevcuttur.
Ancak, oruç tutan kimsenin ağız kokusu buna dahil değildir. Çünkü bu koku Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.[16]

1704. Ömer b. Hattâb'dan (r.a) rivayete göre cuma günü hutbe verirken şöyle dedi: "Sonra size ey insanlar, iki ağaçtan yiyorsunuz ki, onları ben fena görüyorum. Ki onlar, soğan ve sarımsaktır. Ben Rasûlullah'ı (s.a) mes-cidde bu kokuyu duyduğu kimsenin çıkarılmasını emrederken gördüm. Bu adam Bakî kabristanlığına kadar çıkarılırdı. Onları kim yerse, pişirerek kokularını gidersin." (Müslim rivayet etmiştir).[17]

"Habis" kelimesi; zina gibi harama itlak edildiği gibi. tadı kokusu çirkin olan şeylere de denilir. Habâis de bu manayı aşır. Yılan ve akrep gibi arabın pis saydığı şeylerdir.
Bu bölümdeki bütün hadisler mescide gelmek isteyen kimsenin soğan, sarımsak, pırasa ve her türlü kötü kokulu şeyi yemesini nehyetmektedir. Buradaki nehıy tahrimidir. Ancak bunları pişirip kokuları izale olduktan sonra kerahat kalkar.
Müslümanın hep kokulu olması, özellikle toplantı yerlerinde ve ibadet mahallerinde buna dikkat etmesi gerekir. Böylece insanların onunla oturmasını ve ona yakın olmasını kerih görmesinler.
Mescîdlerin nezafetine önem vermek; oraya giderken çirkin, kokulu iş elbiselerini çıkanp, hoş ve temiz elbiseleri giymek gerekir. Bu gibi kokular daima soğan, sarımsak gibi kokulu şeylere kıyas edilir.
islâm; insanların aralarındaki ülfete ve onlan birbirinden nefret ettirici her tür eziyeti uzaklaştırmaya özen göstermiştir.
Emir sahiplerinin (devlet yineticilerinin) mesddleri gözetmeleri, onların temizliğine dikkat etmeleri ve insanların oraya yönelmelerini sağlamaları gerekir.
Bu bölümdeki hadislerden çıkarılan hükümler şunlardır.
Çiğ sarmısak yiyip, mescide gelmek mekruhtur. Kerahati, çirkin kokusu sebebiyledir. Haram olmaması; "Kim bundan yerse..." cümlesinden anlaşılmaktadır. Hz. Ali'den (r.a) rivayet edilen bir hadiste: Rasûlullah (s.a) sarmısak yemeyi nehyetmiş, ancak pişmiş olursa müstesna olduğu buyurul-muştur.
Sarmısak gibi çirkin kokusu olan soğan, pırasa, turp gibi yiyecekler de sarmısak hükmündedir. Bunların hükmü ehü sünnete göre mekruhtur.
Bu tür sebzeleri yiyen kimsenin mescide yaklaşmaması lazımdır. Bu ne-hiy; bayram, cuma, cenaze, düğün merasimi gibi insanların bir araya geldiği bütün toplulukları içerir. Çarşı ve pazarlara giderken sarmısak yemek mekruh değildir.
Hadiste soğan ile sarımsağın zikrolunması, onların yenilmeleri sebebiyledir. Dolayısıyla kendisinde pis koku olan bütün yiyecekler de bu kapsamda mütalâa edilir. Hatta bazı alimler; ağzı kokan kimseler veya kasap, balıkçı gibi sanat erbabı da bu hükmün kapsamına girer, demişlerdir.
Bazı alimler bu hadisin cemaate devamın farz olmadığına delil olduğunu söylemişlerdir. Çünkü sarmısak ve benzeri sebzeleri yemek caizdir. Bu takdirde cemaatla namazın terkedilmesinin de caiz olması gerekir.
Sarmısak, soğan gibi şeyleri yemek cemaatı terk hususunda bir özür sayılır.
Bazıları bu hadislerle ihtisas ederek, sarmısak soğan gibi kerih kokulu yiyeceklerin Hz. Peygamber'e haram olduğunu söylerler. Ancak bu doğru değildir. Çünkü Rasûlullah (s.a); "Ey Cemaat, Allah'ın bana helâl kıldığı bir şeyi haram kılmak benim elimde değildir. Şu var ki sarmısak benim kokusundan hoşlanmadığım bir sebzedir" buyurması buna delil teşkil eder.[18]

ÜÇ YÜZ ON İKİNCİ BÖLÜM

CUMA GÜNÜ İMAM HUTBEDE İKEN DİZLERİ DİKİP, ELLERİ BAĞLAYARAK OTURMANIN KERAHATİ

Çünkü, bu oturuş uykuyu celbeder, böylece hutbeyi dinlemeye engel olur. Abdestin bozulmasına da sebep olabilir.[19]

Konu ile ilgili hadis

1705. Muâz b. Enes el-Cühenî'den (r.a) rivayet edildiğine göre; "Nebî (s.a) cuma günü imam hutbe okurken dizleri dikip, elleri bağlayarak oturmayı nehyetmiştir." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişler; hadis, hasen-dir demişlerdir).[20]

Hutbe sırasında dizleri dikip, elleri bağlayarak oturmak mekruhtur. Çünkü bu oturuş uykuyu celbedebilir. Böylece hutbeyi dinlemek fevt edilmiş olur. Oysa hutbe dinlemek vacibdir. Bazen de abdest bozulma ihtimali vardır. Müs-lümamn cuma günü hatibi dinlemeye riayet etmesi ve hutbenin gayesini gerçekleştirmesi gerekir.
"İhtiba"; dizleri dikip, elbisenin içinde tutarak oturmaya denir. Kişinin ellerini elbisenin içinde değil ellerini elbisenin dışında tutup oturması da bu manaya gelir.[21]

ÜÇ YÜZ ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURBAN KESMEK İSTEYEN KİMSENİN, ZİLHİCCENİN İLK ON GÜNÜ GİRDİĞİ ZAMAN, KURBAN KESİNCEYE KADAR SAÇ VE TIRNAKLARINI KESMEKTEN NEHYEDİLMESİ

Konu ile ilgili hadis

1706. Ümmti Seleme'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûtul-lah (s.a); "Kimin kesecek kurbanı varsa, zilhiccenin hilâli girdiği zaman kurbanım kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından hiçbir şey kırpmasın "buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[22]

"Hilâl"; ayın ismidir. Ayın başlangıcındaki üç gündür. Buna ihlâl de denmiştir. Çünkü insanlar, ayın bu durumunu gördüğü zaman seslerini yükseltirler.
Hadiste; kurban kesecek kimsenin zilhicce ayı girdiği zaman, kurban kesinceye kadar tırnak ve saçını kesmeyi terketmesi gerektiği ifade ediliyor. Bunun hikmeti; kurban sebebiyle doğacak mağfiretin, bedenin bütün parçalarını kapsaması düşüncesidir. Hacda, hedy kurbanında olduğu gibi...
Ancak hastalık, tedavi gibi meşru mazeretler olduğu zaman saç ve tırnak kesmenin kerahatı zail olur (ortadan kalkar).
"Kurban kesinceye kadar" ifadesi şayet kurbanı teşrik günlerinin sonunda kesecek olsa bu kerahat devam eder, demektir. Birkaç kurban kese-çekse ilk kurbanla maksat hasıl olur. Ancak son kurbanı kesinceye kadar nehyin devam edeceği görüşü de vardır. Bunu Esnevî bir usul kaÎdesiyle açıklar: "Hüküm külli manaya bağlıdır. Burada en ednâ (az) mertebeyle iktifa edilir mi edilmez mi? Sahih olan görüş: Birinci görüştür. Yani iktifa edilir."
Kerahatın mahalli ihtiyacın yokluğudur. Ama ihtiyaç olursa kerahat kalkar. Diş çektirmek gibi... Hatta küçük çocuğun sünnet edilmesi bile sünnettir. Akil baliğin sünnet olması, hırsızın elinin kesilmesi ise vacibdir. Kirleri (etek traşı, koltuk altı trası) gidermek ihtiyaçtır. Bunda da kerahat yoktur.
Zilhicce girdikten sonra, 10. günü kurban kesinceye kadar kıl ve tırnaklarından bir şey almak Şafiîlerden bazılarına göre haramdır. İmam Şafiî'ye göre tenzihen mekruhtur, lmam-ı Azâm'a göre, mekruh değildir. İmam Mâ-lik'ten iki rivayet vardır. Birisi mekruh, diğeri ise mekruh değildir.[23]

ÜÇ YÜZ ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YARATIKLAR ADINA YEMİN ETMENİN NEHYİ

Peygamber, kâbe, melekler, sema, atalar, hayat, ruh, baş, sultanın ikramı, falanın türbesi ve cennet gibi yaratılmış şeylerin adına yemin etmek nehyedilmiştir.[24]

Konu ile ilgili hadisler

1707. Ibn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak Allah (c.c)sîzi, atalarınıza yemin etmekten nehyet-ti. Yemin eden kimse Allah 'a yemin etsin veya sussun," (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[25]

Sahih'tekİ bir başka rivayette; "Yemin eden kimse Allah 'tan başkasına yemin etmesin veya sussun" şeklinde geçmektedir.
Yemin ancak Allah'a olur. Veya O'nun sıfatlarından biri ile "Allah'ın kudreti...." gibi olur. Babalara ve sair yaratılmışlara yemin etmek haramdır. Atalara yemin etmenin yasaklanmasındaki hikmet; yemin neye yapılmış ise öna tazim gerektirir, oysa gerçek büyüklük sadece Allah'a mahsustur.
"Sussun " demekle yemin etmek isteyen kimsenin Allah'a yemin etmekle, Allah'tan başkasına yemin etmeyi terketmek arasında muhayyer olduğunu anlatılmak istenmiştir.
Allah Teâlâ mahlukatıdan, tîn (incir), zeytin, gök, Tür (Tur-u Sina dağı) ve tank (yıldız) gibi birçok şeylere yemin etmiştir. Bunu ya onun yüce şerefine işaret için yapmıştır veya ibarede hazf (cümlenin bir öğesinin gizlenmesi) vardır. Bu tür yeminler; "Tinin Rabbi..." "zeytinin Rabbi hakkı için..." demektir.[26]

1708. Abdurrahman b- Semûre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûluliah (s.a); "Putlara ve babalarınıza yemin etmeyiniz" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[27]

"Tâğiye' put demektir. Bir hadiste; "Bu Devs'in tâğiyesidir" yani, putudur denilmiştir. Şeytan manasına da gelir. Lügatta; bâtılın her çeşidine itlak edilir.
Hadis-i şerif; atalara, reislere, putlara ve benzeri şeylere yemin etmeyi haram kılmaktadır. Şayet bunlara tazimi kastediyorsa bu küfürdür, özellikle Allah'tan başka takdis edilen şeylerden ise...
Hadiste geçen ilk kelimeye yemin tahrim, ikinci kelimeye yemin ise tenzihi ifade eder. Ancak bu nehyi her ikisine itlak etmeyi men eden kimse; "Bu nehy her ikisine genel olan mecazi manada istimal edilmiştir" demiştir.
Bir hadiste; "Tağutlara ve atalarınıza yemin etmeyiniz. Allah 'a yemin ediniz. Allah (c.c) kendisine yemin edilmesi en sevimli olan kimsedir. O'-ndan başka hiçbir şeye yemin etmeyiniz" buyuruimuştur.[28]

1709. Hz. Büreyde'den r.a) rivayete göre, Rssûluilah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim emanete yemin edersi, bizden değildir." (Sahih hadîstir. Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmişir).[29]

Emanete yemin etmel haramdır.
İbn Allan; Suyütt'nin, Hattabî'den naklen ş iyle dediğini anlatır: "Bunun sebebi; yemin Allah'ın ismine veya sıfs darını an birine yapılırsa mün'a-kid olur. Aslında emanet sıfatlardan değildir. O AJ ah'm emirlerinden ve farz-lanndandır. Emanete yeminden nehyedilm^sinin ebebi; onun Allah ismine veya sıfatlarına denk olduğa anlayışını silmek içlidir. Ebu Hanife ve arkadaşları: "bir kimse, Allah'ın emanfiine... dediği zaman yemin olur ve ona keffâret gerekir" demişlerdir. İman Şafiî; "Bu yeninde olmaz. Keffâret de gerekmez" demiştir.
tbn Rislan; "Buradaki emanet i/e farzları kastı dmiştir. Yani hacca, oruç ve benzerlerine yemin etmeyiniz," demiştir.[30]

1710. Hz. Büreyde'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûluliah (s.a) söyle buyurdu: "Her kim yemin ederek; "Ben İslâm'dan uzağım" derse ve bu sözünde yalancı ise, o dediği gibi yalancıdır. Şayet yemininde doğru ise salim olarak islâm'a dönemez." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[31]

Hadis-i şerifte geçen şekilde ve benzerleriyle yemin etmekten nehyedil-miştir. Mesela; "Şu işi yaparsam kâfir olayım" veya "şunun şunun dini üzere olayım" gibi... Alimler; "Yemin bu şekilde olur da yeminini bağladığı şey meydana geldiği takdirde küfre azmetmeyi kasdederse o durumda kâfirdir. Ancak kendisine yemin edilen şeyden ebedî kaçınmayı kasteder, başka bir $ey kasdetmezse kâfir olmaz. İstiğfar etmesi ve müslilmanlığna halel gelebileceği şüphesini kaldırmak için Kelime-i Şehâdet getirmesi g Tekir" demişlerdir, lmam-ı Şafiî; "Bu yemin değildir. Mün'akid olmaz, keffâret de gerekmez. Onu söyleyen günahkârdır" demiştir. Diğerleri "Bu küfürdür. İstiğfar ve tecdidi İslâm gerekir"

demişlerdir.[32]

I711. İbn Ömer'in (r.a) bir adamı, "Kabe'ye yemin olsun ki" diye yemin ederken işittiği rivayet edilmiştir, tbn Ömer; "Allah'tan başkasına yemin etme, ben Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Allah'tan başkasına yemin eden kimse gerçekten küfretmiş veya şirk koşmuştur" demiştir." (Tirmizî rivayet ederek, hasen hadistir, demiştir). [33]

Hadts-i şerif, Allah'tan ve O'nun sıfatlarından başka bir şeye yemin etmeyi nehyetmektedir. Bu nehiy kapsamına hadislerde ve başka yerlerde zikredilen insanların şeref, evlat, babalarına rahmet vb. gibi çokça kullandıkları yemin türleri de girer. Yine mukaddes beldelere, peygamberlere, salihle-re yapılan yeminler de bu kapsama girerler.
Allah'tan ve O'nun sıfatlarından başka şeylere yemin edip, yemin edilen şeye, Allah'a gösterdiği tazim gibi tazim göstermeyi kastederse, yemin eden küfre girer. Hadisin zahiri buna hamlolunur.
Hadisdeki küfür ve şirkten murat zahiri değildir. Çünkü masiyet kebire (büyük günahlardan) de olsa sahibini îmandan çıkarmaz. Rasûlullah'ın (s.a) "Riya şirktir" buyurması gibi. Çünkü riya büyük günahtır. İnsanı îmandan çıkarmaz.[34]

ÜÇ YÜZ ON BEŞİNCİ BÖLÜM

YALAN YERE KASTEN YEMİN ETMENİN BÜYÜK HARAMLARDAN OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

1712. İbn Mes'ûd'dan rivayete göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim, müslüman birinin malı aleyhine, haksız olarak yemin ederse, Allah'ın gazabına uğradığı halde, huzura varır." İbn Mes'ûd şöyle der: "Sonra Rasûlul-lah (s.a) bize Allah'ın kitabından bunun delilini okudu." "Hakikat Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahayı (hasis bir menfaat) satın alanlar (yok mu?) İşte onlar için ahirette hiçbir nasip yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz. Onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azap vardır." (Al-i îmrân, 77) (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[35]

"Allah'ın gazabına uğradığı halde" bu tabir müslümanın malını almak için yalan yere yemin edenler için kullanılmış, diğer rivayetlerde Allah'ın kendilerinden îraz edeceği açıklanmış olur. Allah (c.c) hakkında bu tabirlerin hepsi "azap etmek" manasına mecazî olarak kullanılır. Kadı îyâz; "îraz, gazap, sahât lafızları yaratılmışlar için kullanılırsa, başkasına fenalık etmek maksadıyla durumun değişmesi anlamına gelirler. Bu ise Allah hakkında muhaldir. Bu tabirler Allah (c.c) hakkında azaptan kinayedir" der.
Hadiste söz konusu ayetin sebebi nüzulü Eş'as b. Kays kıssasıdır. Ancak Buhârî, bu ayet için başka sebep nakleder. Ona göre bu ayet, "Bir adam pazarda malını satarken müşteriye "Bu mala senin verdiğinden daha fazla verdiler" diye yemin ettiği zaman nazil olmuştur."
Ayetteki "ahd"dcn murat, yemindir. Ahdin hüküm yönüyle beş vechi vardır. İkisinde keffâret gerekir, ikisinde gerekmez. Birinde ihtilaf vardır. Bir kimse; "Allah'a ahd boynuma borç olsun" derse, bu yemini bozduğu zaman keffâret verir. Bunun yerine: "Allah'a vaad boynuma borç olsun" derse îmam-ı Azam ile Mâlik'e göre yine keffâret gerekir. İmam-ı Şafiî'ye göre bununia sözlü yemin kasdetmişse keffâret lazımdır. Yemin kasdetmemişse bir şey gerekmez.[36]

1713. Ebu Umame tyâs b. Sa'lebe el-Hârisî'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûtuüah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim müslümanın hakkını yemini ile eünden alırsa, Allah ona cehennemi vacib, cenneti haram kılar." As-habtan biri; "Yâ Rasûlailah az bir şey de mi olsa?" dedi. Rasûlullah (s.a); "Misvak ağacından bir dal bile olsa" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir)[37]

Yalan yere yemin etmek haramdır, özellikle insanların mallarım haksız yere yemek hususunda bu yasak daha ağırdır.
"O kimseye Allah cehennemi vacib, cenneti haram kılmıştır" cümlesinden maksat, ya bu yeminin helâl olduğunu kabul edenlerdir ve bunlar kâfir olduklarından dolayı ebedî cehennemde kalırlar. Veya helâl olduğuna inanmayanlardır, ama bilerek yemin ettikleri için cehenneme girmeye hak'kaza-nırlar. Dolayısıyla cennete ilk girenlerle beraber girmek onlara haram olur.
Hadiste; "Bir müslümanın hakkını elinden alırsa" sözü gayri müslimin malım helâl saydığı için değildir, onun hakkını almak da haramdır.[38]

1714. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) rivayet edildiğine göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Büyük günahlar; Allah'a şirk koşmak, ana babaya asi olmak, cana kıymak ve yemini gamûstur." (Buhârî rivayet etmiştir)[39]

Başka rivayette: "Bir arabî Nebî'ye (s.a) gelerek;
"Yâ Rasûlailah! Büyük günâhlar nelerdir?" dedi. Rasûlullah (s.a);
"Allah'a şirk koşmaktır" buyurdu. Arabi;
"Sonra hangisi?" dedi. Rasûlullah (s.a);
"Yemin'ül-gamûstur" buyurdu. Ben;
"Yemin'ül-gamûs ne demektir" diye sordm. Rasûlullah (s.a);
"Müslüman kişinin malını koparan, yani elinden alan yalan yemindir" buyurdu.
Yemin'ül-gamüs günahı kebâirdendİr. Bu yenvn sahibinin Allah'tan şiddetli azap görmesini gerekli kılar. Allah'a şirk koşmak, ana, babaya asi olmak, insan öldürmek ile aynı sözde zikredilmiştir. Çünkü bunlardan her biri zulümdür. Haklara tecavüzdür.
Bu tür yeminde keffâretin gerekip gerekmeyeceğinde ihtilaf edilmiştir.
Şafîiler keffâretin gerekeceğini söylemiştir.
Hane filer İse; yemini gamûsta keffâret yoktur. Çünkü o yalandır. Sahibine ancak tevbe gerekir. Haklan da sahiplerine iade etmek şarttır, derler.
Şirk koşmak günah-ı kebâirden sayılmıştır. Çünkü Rasûlullah (s.a) zamanında çok yaygın olan bir günahtı. İnsanlar putlara taparlar, Allah'a on-lan ortak koşarlardı.
Hadisteki yemine gamûs denilmiştir. Gamûsun manası, bîr şeye dalmaktır. Bu manaya göre, bu tür yemin sahibini günaha sokar. Bu yemin doğruyu bildiği halde yalan yere yemin etmektir.
Hadisten çıkarılan hükümler şunlardır.
Yalan yere yemin etmemesi için müddeâ aleyhe (aleyhinde dava açılana) nasihat edilir.
Yalan söylediği bilinmeyen kimsenin yemini de âdil kimsenin yemini gibi kabul edilir.[40]

ÜÇ YÜZ ON ALTINCI BÖLÜM

KİM YEMİN EDİP DE BAŞKASINI, YEMİN EDİLENİ YAPMAKTAN DAHA HAYIRLI GÖRÜRSE YEMİNİNİ BOZUP SONRA KEFFÂRET VERMESİNİN MENDUB OLUŞU

Konu İle İlgili hadisler

1715. Abdurrahman b. Semûre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) bana şöyle dedi:
"Bir şeye yemin ettiğin zaman, bîr başkasını ondan daha hayırlı görürsen, hayırlı olanı ifa et, yemininden dolayı keffâret ver. " (Müslim rivayet etmiştir).[41]

'Bir kimse bir yemin üzerine yemin ederse" cümlesindeki "yemin" sözü, üzerine yemin edilebilecek şey, manasında kullanılmıştır.
Hadis, bir şeye yemin eden kimse, bir başkasını hayırlı görmesi durumunda hayırlıyı yapıp, yemininden keffâret verir. Yemin ettiği şey bir vacibin terki veya haram olan bir şeyi yapmak ise, yeminini bozması vacibdir.
Mendub bir şeyi terketmeye veya mekruh olanı yapmaya yemin etse yemini bozmak mendubdur. Aynı şekilde mubahın terki üzerine yemin etse, yine bozmak mendubdur. Yeminini bozduğu zaman keffâret vacibdir.[42]

1716. Efau Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir ki, Rasûluüah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"KÎm bir şeye yemin eder, başkasını ondan hayırlı görürse, yemininden keffâret versin. Hayırlı olanı yapsın." (Müslim rivayet etmiştir).[43]

Yeminin keffâretî, bozmadan önce İfa edilir mi?
Ebu HanÎfe (r.a); "Keffâretin, yeminden dönmeden önce caiz olmadığını söyler. Çünkü hadislerde yemini bozmadan önce keffâretin verilebileceğine dair yapılan atıf hükmün bu şekilde tertip edilmesini gerektirmez. Yeminden dönmek keffâret verilmesine sebepdir. Müsebbebin sebep üzerine takdimi cazi değildir" der.
Cumhur ulema ise; "Yemim bozmaya keffâretin takdim edilmesi, bunun cevazına delil olan hadislerin zahirine göre caizdir" der.
İmam Şafiî (r.a) ise; "Eğer keffâret oruç ile ise takdimi caiz olmaz" der.
Yeminin keffâreti; on fakiri bir gün sabahlı akşamlı doyurmaktır. Veya on fakiri giydirmektir. Yahut bir köle azat etmektir. Bunlara gücü yetmeyen kimse üç gün ara vermeden oruç tutarak yeminin keffâretini Ödeyebilir.[44]

1717. Ebu Musa'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ben, vallahi, Allah diler de bir şeye yemin eder ve sonra ondan daha hayırlı olanı görürsem, yeminimin keffâretini verir, hayırlı olanı yerine getiririm." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[45]

Başkası daha faziletli olmasına rağmen yeminde ısrar etmek, günahın artırılması ve devamlı olmasına sebep olan çeşitlerden biridir. Hadiste Ra-sülullah'a (s.a) özellikle şer'î işlerde uymak teşvik edilmektedir.
İmam Ebu Hanife; keffâreti, yemin bozmaya takdim etmeyi kesinlikle kabu! etmez.
Bir kimse bir işi yapmaya veya yapmamaya yemin eder de o yemininden dönmenin daha hayırlı olduğunu görürse, yemininden dönmesi müste-habdır. Keffâret vermesi ittifakla vacipdir.[46]

1718. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birinizin ailesi hakkında yaptığı yemininde ısrar ve inat etmesi, Al' lah indinden (yeminini bozup) Allah'ın farz kıldığı keffâretini vermesinden daha günahtır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[47]

Hadiste kastedilen mana, bir şahıs ailesine dair yemin eder, bu sebeple ailesi zarar görürse yeminini bozmasında bir günah olmadığı halde, o yenünden dönerek keffâret vermesi gerekir. Ben günahkâr olurum, diye yeminini bozmamakta ısrar ederse günahkâr oiur. Yeminini bozmayarak aileye devamlı zarar vermesinin vebali onun inandığı yeminden dönme günahından daha çoktur.
Akûiî; bu hadisin manası şudur: "Bir kimse, bir şeye yemin eder. Başkasını ondan hayırlı görür de, yeminine devam eder. Ne bozar ve ne de keffâret verir" demiştir.[48]

ÜÇ YÜZ ON YEDİNCİ BÖLÜM

YEMİN-İ LAĞVIN BAĞIŞLANMA I VE BUNUN İÇİN KLFFÂRET GEREKMEMESİ

Yemin-i lagv: Yemine kastetm :ksizin 'Hayır vallahi', 'Evet vallahi' gibi âdeten dillerde dolaşan sözlerdi.[49]

Konu ile İlgili ayet:

"Allah sizi yeminlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalplerinizin azmettiği yeminler yüzünden muaheze eder. Bunun da keffâreti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derecelinden on yoksulu doyurmak, ya onlan giydirmek, yahut bir kul azat etmektir. Fakat kim (bunları) bulamaz (bulmaya muktedir olamaz)sa üç gün oruç (tutmast lazımdır.) tşte bu ahid etiğiniz zaman yeminlerinizin keffâretidir. Yeminlerinizi muhafaza ediniz." (Maide, 89)[50]

Konu ile ilgili hadis

1719. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah (c.c) sizi yeminlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz" mealindeki ayet, bir kimsenin "Hayır vallahi; olur vallahi!.." gibi sözleri üzerine indirildi. (Buhârî rivayet etmiştir).[51]

Bu babın başındaki ayeti kerimeyle beraber, yemin Üç kısımdır.
a. Yemin-i Gamüs: Bunun izahı önceki hadislerde geçmişti.
b. Lağv: Bu tür yeminde günah ve keffâret yoktur.
c. Münak'tde: Bu yeminde; yemin sahibi olan bir şeyi yapmaya veya yapmamaya yemin eder. Bu yeminini bozarsa, keffdret gerekir.
Keffâret; şu üç şeyden birini yapmakla olur:
a. On fakiri sabahlı akşamlı doyurur.
b. Veya elbise verir.
c. Veya köle azat eder.
Bu üç şeyden birinin yapılmasında muhayyerlik vardır. Dilediğini yapabilir.
Ancak bu üç hususta birini ifa etmekten aciz kalırsa, o zaman üç gün oruç tutar. Fakat orucu, ancak yukardaki üç maddeyi yapmaktan aciz kalırsa tutabilir.
Oruçda cumhur'u ulemaya göre, arka arkaya tutmak yoktur. Hanefî-ler ise arka arkaya olmasını şart koşmuştur. Elbisenin miktarı Şafiîlere gö-xe; mutlak elbise diye adlandırılan gömlek, pantc' ^ri gibi şeylerdir. Hanefî-lere göre ise; örfen elbise adı verilen şeydir. Hanbelî ve Mâlikîlere göre, kendisiyle namaz kılmanın caiz olacağı kadar elbisedir.
Yemin-i Lağv: İnsanın âdeten sözü esnasında kasıt olmadan "vallahi","evet billahi" gibi yapmış olduğu yeminlerdir.
Hz. Âişe'ye(r.a) "Lağv nedir?" diye soruldu. Hz. Âişe(r.a); "Bir adamın yeminde Lâ Vallahi... Belâ Vallahi gibi sözleridir" demiştir. Ve;
"Allah sizi yeminlerinizdeki lağv sebebiyle muahaze etmez..." (Maide, 89) ayetini şöyle tevil etmiştir: "Sizden biriniz bir şeye yemin eder. Bu yeminden ancak doğruluğu kasteder. Hulbukiyemin ettiğinin hilâfmadır."[52]

ÜÇ YÜZ ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

DOĞRU DA OLSA, ALIŞ VERİŞTE YEMİN ETMENİN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1720. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: RasûluIIah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim:
"Yemin matın (sürümünü) artırır. Kazancım giderir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[53]

Hadis-İ şerifteki yeminden maksat, yalan yere yemindir.
"Men/aka"; harcamaya sebep, "memhaka" ise, bereketini gidermeye sebep anlamlarına gelirler.[54]

1721. Ebu Katade'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah'ı (s.a) şeyle buyururken işitti:
"Alış verişte, çok yemin etmekten sakınınız. Çünkü yemin, mahn revacım artırır, bereketini giderir." (Müslim rivayet etmiştir).[55]

Bu iki hadis; alış verişte yemini terk etmeyi teşvik eder. Ve ondan sakındırır. Çünkü böyle yapmakla Allah Teâlfi'yı mahn sürümünü ve kazananı celp etmeye ve dünyevî faydayı elde etmeye alet etmek istemektir. Bu tür alış verişte doğru bile olsa yemin etmek mekruhtur. Yalan yere yemin etmek ise haramdır. Günahı kebîredir. Yemini gâmustur.
Yeminle mal satmak, satıcıya göre mahn harcanmasına sebep olursa da gerçekte bereketinin kaybolmasına sebep olur. Bu hem dünyevî, hem uhrevî düşünülebilir. Dünyada malı telef olabilir veya faydasız yere harcanır. Ahi-rette ise sevabı kalmaz.[56]

ÜÇ YÜZ ON DOKUZUNCU BÖLÜM

ALLAH RIZASI İÇİN CENNETTKN BAŞKASINI İSTEMENİN VE ALLAH İÇİN, ONU VESİLE EDEREK BİR ŞEY İSTEYEN KİMSEYE İSTEDİĞİNİ VERMEMENİN MEKRUH OLMASI

Konu ile ilgili hadisler

1722. Hz. Cabir'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) Şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın rızası ile ancak cennet istenir." (Ebu Dâvud rivayet etmiştir)[57]

Dünya ve menfaatlerinden birine ulaşmak için Allah'ın rızası ile tevessül ve talep etmek mekruhtur. Fakat Allah rızası ile ahiret nimetlerinin her türlüsünü istemek caizdir.
HaKmî şöyle der: "Allah'ın nzasıyla istemek çeşitlidir: Eğer isteyen kimse, Allah rızasıyla istediği takdirde istenilen kimsenin hemen vermeye davranacağını bilirse, Allah rızasıyla istemesi caizdir."
İbn Allan ise; "Evlâ olan bu surette istemeyi terketmektir. Çünkü bunda Allah'ın ismini dünyevî bir menf&ttte kuüınma vardır. Şayet istediği kimse hırçın olur ve isteği reddedeceğinden emin olursa ondan istemek haramdır. Ancak Allah'ın rızasıyla istenilen ki-.nseye gdince men etmemesi, İsteyeni boş çevirmeyip, ona gönül hoşluğu ve içten gelerek vermesi gerekir" demiştir.[58]

1723. Ibn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah rızası için size sığınırsa, onu koruyunuz. Kim Allah için isterse, ona veriniz. Kim sizi davet ederse, ona icabet ediniz. Kim size bir iyiük yaparsa, ona karşılığını veriniz. Eğer ona verebilecek bir karşılık bulamazsanız, kendisine karşılık verdiğinize kani oluncaya kadar, ona dua ediniz." (Sahih hadistir. Ebu Dâvud ve Neseî; Buhârî ve Müslim'in is-nadlanyla rivayet etmiştir). [59]

Hadis-i şerif; Allah için sığınmak isteyen kimseyi korumaya teşvik eder.
Allah rızasıyla istemenin hükmü, isteyenin istediği kimsenin durumunu bilmesine göre değişir: Eğer istediği kimse, Allah rızasıyla kendisinden istenildiği zaman duyguları kabaran ve vermeye hemen davranan, Allah'a yakınlığı ganimet bilen bir kimseyse, ondan istemek caizdir. Ancak Allah'ın ismini dünyevî bir maksat için kullanacağı için terketmesi evladır.
Şayet istenilen kimse, kıvıracağı bilinir ve isteyene vermeyeceğinden emin olunursa, ondan istemek haramdır.
Bir kimsenin kendisinden Allah nzası için bir şey istenildiği zaman, mani olmaması, isteyeni reddetmemesi ve ona gönül hoşluğu ile ve Allah'ın rızasına gönlünü açarak, bir karşılık beklemeksizin vermesi gerekir.
Müslümanın iyiliğe karşı iyilikle muamelesi ve iyilikle yadetmesi velev İd dua ile olsun onun anlatandandır.
Kim Allah'ın adını anarak bir şey isterse, istediği $ey ister kıymetli, ister hakir olsun, ister dünyevî veya dini olsun sadece Allah'ın adına tazim için o şeyi vermesi gerekir.
"Kim size bir iyiük yaparsa ona karşılığım veriniz..." Bu hususta Allah Tefilâ söyle buyurmuştur;
"Size bir selâm verildiği zaman ondan daha iyisiyle selâm verin veya ayniyle mukabele edin..." (Nisa, 86) Müfessirler bu ayeti, karşılık verilmesiyle ilgili hususa hüküm olarak kabul etmişlerdir.[60]

ÜÇ YÜZ YİRMİNCİ BÖLÜM

BİR HÜKÜMDARA ŞEHİNŞAH (PADİŞAHLAR PADİŞAHI) DENMESİNİN HARAM OLUŞU

Çünkü onun manası padişahlar padişahı demektir. Bununla ise Allah'tan (c.c) başkası vasıflanamaz.[61]

Konu ile ilgili hadisler

1724. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c) katında en adi, en çirkin isim "Melik'ül-Emlök" adını alan adamın ismidir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[62]

Süfyan b. Uyeyne şöyle demiştir: "Melik'Ül-Emlâk, şehinşah gibidir."
Yaratılmışları, Allah'a mahsus takdis ve azamet vasıflarıyla vasfetmek haramdır.
Hadisin manası şudur: Kıyamet gününde en çirkin ve zelil adam, ismi "Melik'ül-Emlök" olan kimsedir. Bundan murat, muscmmâ (isimlendiril-mesî)dir. Kadı İyâz: "Bu hadis, isim ile isimlendirilen kimsenin aynı olduğuna delil teşkil eder" der.
"Meiik'al'Emlâk" bütün mülklerin sahibi manasına gelir. Böyle bir isimle ancak Allah (c.c) vasfedüir. Bu sebeple, "Allah'tan başka malik yoktur" denilir. Dolayısıyla doğan çocuğa bu ismi vermek haram olduğu gibi Allah'a mahsus, Rahman, Kuddüs, Müheymin, Halik ve bunların başka dildeki İsimleri mesela Şehinşah, Şahanşah, Şâhan'üf-Müluk gibi acem unvanlarını takmak da haramdır. Bu gibi isimlerde kula yakışmayan büyüklük vardır. Ra-sûlullah (s.a); "Çocuklarınıza Hâkim ve Eb 'ul-Hâkem adlarım koymayınız. Çünkü Hâkim ve Âtim olan yalnız Allah'tır" buyurmuştur.[63]

ÜÇ YÜZ YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

FÂSIK, BİD'ATÇI VE BENZERLERİNE "EFENDİ" GtBI SÖZLERLE HİTAP ETMENİN NEHİY OLUŞU

Konu ile ilgili hadis

1725. Hz. Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Münafığa "efendi (bey)" demeyiniz. Egeroefendi olursa gerçekten Rabb'inizİ (c.c) gazaplandırmış olursunuz." (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir).[64]

Münafığı, hürmet ve tazim vasıflarıyla nitelemek haramdır. Şüphesiz böyle vasfetmek Allah'ın (c.c) gazabını celbeder. Çünkü bu davranış; aşağılık ve horluğa "layık olan, taatten ayrılmış, Allah düşmanına tazim etmek demektir.
Hadiste geçen münafika sözüne; kâfir, fasık, müşrik, mülhid, Allah'ın (c.c) kitabı ve Rasülullah'ın (s.a) sünnetine muhalif bid'atçi de dahildir.
Takdir ve ihtirama ancak Allah'ın şuurlarını gözeten ve itaat ederek, tevazu gösteren kimse layıktır.
Bu şekilde münafık ve benzerlerine hürmet etmemek, onları belki itaa-ta teşvik eder. Aksi halde kibir ve gurura sevkeder.[65]

ÜÇ YÜZ YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

HUMMA (SUMA)YA SÖVMENİN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1726. Hz. Câbir'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb'in huzuruna girdi ve;
"Ey Ümmü SâÎb ve Ümmü Müseyyeb sana ne oluyor ki titriyorsun?" buyurdu. O ise;
"Allah bereket vermesin sıtma hastalığı!" dedi. Rasûlullah (s.a);
"Sıtmaya sövme, çünkü o âdemoğlunun hatalarını, körüğün demirin pasını giderdiği gibi giderir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[66]

Muhakkak elemler ve hastalıklar günahlara keffâret ve iyiliklerin artmasına sebeptir. İnsaniara isabet eden hastabklara sövmek mekruhtur. Çünkü hastalıklarda İnsanlar içia hayırlar olmasına rağmen, sövmede Allah'ın kaderine bir nevi sızlanma ve itiraz vardır. Ancak bu davranış hastalıklara teslim olup, tedaviyi terketme anlamında değildir. Bilakis mü'min tedavi ile emrolunmaktadır.[67]

ÜÇ YÜZ YIRMÎ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RÜZGÂRA SÖVMENİN NEHYİ VE ESTİĞİ ZAMAN SÖYLENECEK SÖZ

Konu ile ilgili hadisler

1727. Ebu'l-Münzir Übeyy b. Ka'b'dan (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah. şöyle buyurmuştur: "Rüzgâra sövmeyiniz. Kerih bir şey gördüğünüz zaman şöyle deyiniz: Allah'ım bu rüzgârın hayırlısını, öndeki hayırdan ve emrolunduğu şeyin hayrını Sen 'den isleriz. Bu rüzgârın şerrinden, ondaki serden, memur kılındığı serden Sana sığınırız." (Tirmizî rivayet-ederek, sahih ve hasendir, demiştir).[68]

Rüzgâra ve diğer tabiat olaylanna sövmek mekruhtur. Çünkü kevnî (var olan) olayların hepsi yaratıldığı konuda Allah'ın emrine musahhardır (bağlıdır). Kâinatın olayları Allah'ın ayetlerindendir. O'nun kudretinin tezahürleridir. Allah'ın (c.c) rahmet edeceği kimse için hayır ve rahmet, azap edeceği kimse için İse yeyl ve azap vardır.
Kevnî olaylardan korkacağı ve z irar göreceğini müşahede eden kimsenin, Allah'a tazarrû (karşısında alcaiarak yalvarması) ve niyazla sığınması gerekir.[69]

1728. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken İşittim: "Rüzgâr Allah'ın rahmetindendir. O ya rahmet veya azap getirir. Onu gördüğünüzde sövmeyiniz. Allah'tan hayrını isteyin, şerrinden de Allah'a sığının." (Ebu Dâvud hasen bir isnadla rivayet etmiştir).[70]

Rüzgâr Allah'ın emrine tabidir. Onunla dilediğine rahmet, dilediğine azap eder. Müslümanın Allah'tan, onun hayrını istemesi gerekir. Şerrinden de Allah'a sığınması, tazarrû etmesi gerekir.
Rüzgârlarda nzık ve vücudun faydasına birçok hayırlar vardır.[71]

1729. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur; Nebî (s.a) rüzgâr şiddetle estiği zaman şöyle derdi: "Allah'ım, Sen'den rüzgârın hayrım, onda olan hayn, onunla gönderilenin hayrını istiyorum. Onun şerrinden, onda bulunanın şerrinden ve onunla gönderilenin şerrinden San'a sığınırım." (Müslim rivayet etmiştir).[72]

Rüzgârlarda, hem hayır ve hem de şer vardır.
MüslUmanm o rüzgârın hayınyla faydalandırmasını ve şerrinden korumasını Allah'tan (c.c) istemesi lazımdır.
Rüzgâr estiği zaman, hadiste zikredilen dua ile dua etmek müstehabdır.
Rasûlullah (s.a) şiddetli rüzgârla, yoğun buluttan hoşlanmaz, bunlann genel bir ceza olmasından ve ümmetine musibet getirmesinden endişe eder, bu hali yüzünden anlaşılırdı.
Dört çeşit rüzgâr vardır: Kabe tarafından esen rüzgâr; Saba rüzgârıdır. Arkasından esen ise Debur rüzgârıdır. Sağ tarafından esen Cenûb, sol tarafından esen Şimal rüzgârıdır. Saba rüzgârı; sıcak ve kurudur. Debur, soğuk ve nemli; Cenûb, sıcak ve nemli, Şimal, kuru soğuktur ki cennet rüzgârıdır.[73]

ÜÇ YÜZ YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HOROZA SÖVMENİN KERAHATI

Konu ile ilgili hadis

1730. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştu:
"Horoza sövmeyiniz. Çünkü o namaza uyandırır." (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir).[74]

Hadİs-i şerif horoza sövmeyi nehyetmiştir. Çünkü horoz uyuyan kimseleri uyandırarak, sabah namazına ve teheccüd namazı kılmalarına sebep olur. Aynca horoz sesinden ve bağırmasından rahatsız olmak mekruhtur. Allah'a (c.c) itaat etmeye yardım eden her bir şeye rağbet etmek müslüma-nın yapması gereken işlerdendir.
Hadisdeki nehiy tenzihidir. Lanet etmek haramdır.[75]

ÜÇ YÜZ YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

BİR KİMSENİN, ŞU Y1LDI.Z SEBEBİYLE YAĞMURA KAVUŞTUK DEMESİNİN NEHYİ

Konu ile ilgili hadis

1731. Zeyd b. Hâlid'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlul-lah (s.a), Hudeybiye'de gece yağan yağmurdan sonra bize sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirince insanlara dönerek;
"Rabb'iniz ne buyurdu büiyormusunuz?" buyurdu. Ashab;
"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler. Rasüiuliah (s.a), Allah (c.c);
"Kullarımdan bazısı Bana iman etmiş olarak, bazısı da kâfir olarak sabahladı. Kim: "Allah'ın fazlı ve rahmeüyle yağmur yağdı", derse işte Bana iman etmiş, yıldıza küfür etmiştir. Ama "Falan falan yıldız sebebiyle yağmura kavuştuk" diyen kimseye gelince, Ben'i inkâr etmiş, yıldıza îman etmistir. buyurdu" dedi. (Bunâri ve Müslim rivayet etmişlerdir)[76]

Meydana gelen olaylarda gerçek fail Allah'tır (c.c). O'na nisbet etmek gerekir. Gerçekte müsebbebatı, (bir sebebe dayanan olayları) sebeplerin meydana getirdiğine inanmak küfür ve Allah'a şirk koşmaktır
Hadis-i şerifte, seferde farz namazlann cemaatle kılınmasına delil bulunmaktadır.
Hudeybiye, Mekke'nin Cidde tarafında, Mekke'ye on mil kadar uzaklıktaki bir yerin adıdır.
"Nev"; aslında yıldız manasına gelmemektedir. Bilâkis, "yıldız batması ve kaybolması" manasım taşımaktadır. Ayın menzilleri olarak malum yirmi sekiz yıldızdan biri her on Üç gecede bir batıda, fecir zamanında batar. Onun mukabilinde o saatte şarkta bir yıldız doğarmiş, şayet yağmur yağarsa cahilİye devri insanları bu yağmuru batan yıldıza nisbet eder. Yağmuru o yıldızın yağdırdığına inanirlarmış.
Hattâbî'ye göre; "Nev; yıldız" demektir. Zeccâc ise; garpta batan yıldızlara "enva", şarkta doğanlara da "bevarih" denildiğini söyler.
Hadisin manası hakkında iki görüş vardır:
a. Falan yıldızın doğması veya batmasıyla yağmur yağdı, demek Allah'a küfürdür. Bu söz dinden çıkarır. Ancak bu hüküm yıldızın yağmur yağdıracağına inanan kimselere mahsustur. Cahiliye devnjnancı^böyleydi. Böyle inanan kimsenin kâfir olduğunda şüphe yoktur.
b. Buradaki küfürden maksat; Allah'ın nimetlerine karşı" küfranda bulunmaktır. Bu mana, yıldızın yağmur yağdırdığına inanmayana nisbetîedir.
Hadisin sonunda "İnsanlardan bazısı şükrederek, bazısı da küfranda bulunarak sabahladı" buyurması bu tevili destekler.
Fakat meteorolojinin çeşitli sebeplere göre yağmır yağacağını ve havanın sıcak veya soğuk olacağını tespit etmesi bu kapsama girmez. Zira bu sebepleri hak edenin yine Allah (c.c) olduğuna inanmak söz konusudur.[77]

ÜÇ YÜZ YIRMÎ ALTINCI BÖLÜM

BİR MÜSLÜMANA, "EY KÂFİR" DEMENİN HARAMLIĞI

Konu ile ilgili hadisler

1732. Ibn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre; şöyle demiştir: Rasû-lullah (s.a);
"Bir kimse kardeşine "Ey Kâfir" derse, bu sözle ikisinden biri, küfre döner. Eğer dediği gibi ise doğru. Ancak doğru değilse, o söz kendi aleyhine döner" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[78]

Hadis-i şerif, müslüman bir kimseyi küfürle veya küfür manası olan bir vasıfta nitelemeyi haram kılmaktadır.
Bu hadis hususunda bir takım görüşler mevcuttur ki şunlardır:
Hadis, din kardeşine kâfir demeyi helâl sayan kimse hakkındadır. Bu itibarla şayet kâfir diyen, sözünde doğruysa muhatabı kâfir olur. Yalan söylemime füzü '-çenelisine döner.
Din kardeşine nisbet ettiği noksanlık ve onu tekfirinin günahı kendisine döner.
Hadis mü'mini eri tekfir eden hariciler hakkındadır.
Din kardeşine küfür isnad etmek, sonuçta kendini küfre götürür. Bu sözü diline çok dolayanın akibeti küfür olacağından korkulur.
Ancak bu görüşler kâfir diyen şahsın sözünü tefsir etmediğine göredir. Fakat tekfirinin sebebini açıklarsa günahkâr değil, ma'zur (özürlü) sayılır. Çünkü HâtİB'e Mekke müşriklerine müslümanlann durumunu bildirmek için mektup yazdığı ve yakalandığı zaman Hz. Ömer (r.a) münafık dediği, o sebepten dolayı söylediği için ma'zur sayılmıştır. Söylediği sözün hükmünü veya kâfir dediği şahsın durumunu bilmeyen de Allah'u a;lem ma'zur olur.[79]

1733. Ebu Zerr'den (r.a) rivayete göre; Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işitmiştir:
"Kim bir kimseyi kâfir diye çağırırsa veya Allah düşmanı derse; bu şahıs dediği gibi değilse, sözü kendi aleyhine döner." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[80]

Müsiümanı küfürle vasfeden kimse, kesin delil olmadığı halde kâfir olduğuna İnanırsa, imanlı bir kimsenin İmanını küfür kabul etmesinden dolayı kâfir olur.
Şayet müsiümanı, işlediği günahları sebebiyle küfran-ı nimet ile vasfe-der veya yaptığı işler kâfirin isi gibidir, manasını kastederse bu hadisin hükmüne girmez.[81]

ÜÇ YÜZ YÎRMt YEDİNCİ BÖLÜM

KÖTÜ SÖZ SÖYLEMENtN VE DİLİ ÇİRKİN SÖZLERE ALIŞTIRMANIN NEHYİ

Konu ile ilgili hadisler

1734. îbn Mes'ûd'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Mü'min; ta'n edici, lanet eden, dili kötü ve utanmaz kimse değildir." (Tirmizî rivayet etmiştir. Ve hasen hadistir, demiştir).[82]

İmanın kemâli, çirkin ahlâktan soyutlanmak ve güzel ahlâkla süslenmektir. Hadis; lanet etmekten, ta'n (sövme, yerme ayıplama)dan, sövmek-ten ve çirkin söz sarfetmekten uzaklaşmaya teşvik eder. Ta'n, lanet ve benzeri şeylerle muttasıf olmak, îmanın noksanlığına delil

olur.[83]

1735. Hz. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir şeyde kötülük yoktur ki, onu lekelemesin. Haya ise, hangi şeyde varsa onu süsler." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen hadistir, demiştir).[84]

"Fuhs": "Şer'an ve örfen ma'ruf (tanınmış, belli) sının aşmaktır.
Hadis-İ şerif, fuhşu terk etmeye teşvik eder. Çünkü fuhş sahibi her ayıp ve noksan işlere düşmeye cüret eder.
Yine hadiste, haya duygusuyla süslenmek teşvik edilmektedir. Çünkü haya, yapılması levmedüen (yerilen, ayıplanan, kınanan) şeyleri terkettirir. Haya ile vasıflanan kimse, ayıp ve noksanlıkla haşır neşir olmaktan uzaklaşır.[85]

ÜÇ YÜZ YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

KONUŞURKEN EDİPLtK TASLAYARAK KONUŞMANIN, HALKLA KONUŞURKEN BİLİNMEYEN KELİMELERİ KULLANMANIN VE DİLBİLGİSİNİN İNCELİKLERİNE KAÇMANIN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1736. İbn Mes'ûd'dan (r.a) rivayet edildiğine göre; "Nebî(s.a); "İşlerde aşın davrananlar, helak oldular" buyururken bunu üç defa tekrarladı." (Müslim rivayet etmiştir).[86]

"Mütenetîûn"; işlerde aşın davranan taşkınlık yapan kimseler anlamım taşımaktadır.
Hattâbt şöyle der: "Kendilerine faydası olmayan, akıllarının ulaşamadığı konulara dalan kelâmcıların yaptığı gibi, araştınlmasmda tekellüf (zahmet, külfet) olan şeylerde derinliğine araştıran kimselere denir."
Nihâye sahibi şöyle der: "Derinliğine dalanlar; yapmacık konuşan kimseler, sözünde asmcihğa kaçanlara denir."
Ne söylediğini bilmeyen, ölçüsüz konuşan ve aşın fiillerde bulunan bu gibi şahıslann İnsanlar tarafından sevilmedikleri ve çok defa yaptıklarının karşılığında çeşitli belalara düştükleri bilinmektedir.[87]

1737. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasütul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c) erkeklerden, sığır cinsinin otlan ağzında evirip çevirdiği gibi, tekellüf göstererek (özentili, gösterişli bir şekilde) konuşan, dilini ağzında dolaştırarak belagat taslayanlara buğz eder." (Ebu Dâvud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî; hasen hadistir, demiştir).[88]

Allah'ın buğz etmesinden murat, meleküt âleminde onu en aşağı vasıflarla zikret mesidir.
Nihaye sahibi şöyle diyor: 'Hadiste söz konusu edilen kimse; belagat taslayarak, sığınn dilini ağzında dolaştırdığı gibi etilini tekellüf göstererek dolaştıran kişilerdir."[89]

1738. Câbir b. Abdullah'tan (r.a) rivayet edildiğine göre; RasûluUah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizin bana en sevgili olanlarınız ve kıyamet günü meclis olarak bana en yakınınız, ahlaken en güzel olanmizdır. Bana en sevmediğim ve kıyamet günü benden en uzak olanınız, avurdunu şişirerek ve tekellüf ederek çok konuşan bilgiçlik taslayarak, kibirli kibirli lügat parçalayan kimselerdir." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hasen hadistir, demiştir).[90]

Hadisin şerhi "Güzel Ahlâk" bölümünde geçmiştir.
Hadislerin zahiri manalan bunlan haram kılar. Çünkü bu davranışlar; Allah'ın (c.c) buğzuna, kulu yardımsız bırakmaya, kıyamet gününde Rasûlullah'tan (s.a) uzak durmaya neden olur.
Müslümanm şahsiyetini muhafaza etmesi, konuşurken; zorlanarak, fesahat, belagat, mantık gibi bilgiçlik taslayan vasıflardan uzaklaşıp, tabiî şekilde davanması gerekir.
Kişinin konuşurken, sözünü izah etmesi, netleştirmesi ve anlaşılır ifadeler kullanması gerekir. Sözünde ve konuşmasında mütevazi olması müslümanın taşıması gereken ahlâki kurallarından birisidir.[91]

ÜÇ YÜZ YİRMİ DOKUZUVCU BÖLÜM

"NEFSİM PİS OLDU" SÖZÜNÜN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1739. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edjdiğine göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz "nefsim habis" oldu demesin. Fakat "nefsim fenalaştı" desin." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[92]

Hadis-i şerif, konuşurken edebe, güzei lafız kullanmaya ve çirkin sözden kaçınmaya teşvik eder. Müslümanın nefsini pislikle vasıflaması mekruhtur. Çünkü Allah (c.c) insanı onunla mükerrem kılmıştır.
Lügatçilere göre; bu iki tabir arasında mana bakımından fark yoktur. İkisi de pis ve çirkin oldu anlamındadır. Ancak it habuse" sözü çirkin görüldüğü için kullanılmaması tavsiye edilmiştir.
Gerçi sabah namazına kalkamayan kimse için Peygamberimiz (s.a) "Habis nefisli tenbel" demişse de meçhul bir şahıs için verijen bir haber mahiyetinde olduğu için mahzurlu değildir.[93]

ÜÇ YÜZ OTUZUNCU BÖLÜM

ÜZÜMÜ "KERM" DİYE İSİMLENDİRMENİN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1740. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre şöyle demidir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Üzüme "kerm" demeyiniz. Kerm, mUslümanın kalbidir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[94]

Yukarıdaki lafızlar Müslim'e aittir Başka bir rivayette: "Kerm" ancak mü'minin kalbidir.
Müslim ve Buhârfnin diğer rivayetlerinde; "Üzüm çubuğuna kerm diyorlar. Aslında kerm ancak mü'minin kalbidir'* şeklinde rivayet edilmiştir.
Araplar; "Kerm"kelimesini hem üzüm, hem bağ, hem de şarap manalarında kullanırlardı. Şarap, cömertliğe sevk ettiği için ona da kerm

demişlerdir. Bu sebeple dinimiz, bu kelimeyi üzüme ve üzüm ağacına isim yapmayı mekruh saymıştır. Çünkü Araplar çoğu defa bu kelimeyi işitince şarap hatırlarına gelir, nefisleri kabanr ve içerlerdi.
RasflhıUah (s.a); bu İsme ancak mttslümanın veya mü'minin kalbi layık olduğunu bildirmiştir. Çünkü kenn, keremden alınmıştır. Mü'minin kalbine kerm denmesi; kalbinde îman, hidayet, nur ve takva olduğu içindir.[95]

1741. Vâil b. Hücn'den (r.a) rivayet edildiğine göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Üzüme kerm demeyiniz. Fakat üzüm çubuğu ve asması deyiniz. " (Müslim rivayet etmiştir).[96]

Hadisin râvisi Vâil b. Hücr (r.a), Himyer meüklerindendir. Rasûiullah'a (s.a) bir grupla geldi. Rasûlullah (s.a) önceden geleceğini müjdeleyerek: "Size Vâil b. Hücr uzak diyarlardan, Hadremevtten A ilah 'a ve Rasûlü 'ne İtaatkâr olarak gelecek" buyurdu. Vâil, Rasûlullah'ın huzuruna girince Peygamberimiz (s.a) onu hoş karşıladı. Kendisine yaklaştırdı. Elbisesini ona yayarak, oturttu. Ve ona dua etti. Onu minbere çıkardı ve övdü. Beldesine vali tayin etti. Sonra Kûfe'ye yerleşti. Muaviye zamanına kadar yaşadı. Muaviye de ona hürmet etti.
"Habele": Üzüm ağacına denir.
îbn Cevzî şöyle der; "Hadiste üzüme kerm demekten nehiy vardır. Çünkü Araplar şarap içenlerin kalplerinde neşe meydana getirdiği için üzüme kerm demişlerdir. Üzüm şarabının haram olması sebebiyle onu methedici bir şeyle adlandırmaktan nehyedümiştir. Böyle bir isim olsa olsa îman nuru olan mü'minin kalbine verilebilir."[97]

ÜÇ YÜZ OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

NİKÂH GİBİ MEŞRU BİR İHTİYAÇ HARİCİNDE BİR KADININ GÜZELLİKLERİNİ BİR ERKECE NİTELEMENİN NEHYİ

Konu ile ilgili hadisler

1742. Ibn Mes'üd'dan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kadın kadınla mübaşeret etmesin. (Aksi halde) kadın kocasına, o kadının güzelliğim vasfeder de sanki adam onu seyreder gibi olur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[98]

Kadının yabancı bir erkeğe vasfedilmesi haramdır. Çünkü nitelemek, nazar ve müşahede hükmündedir. Erkeğin yabancı bir kadına bakması ve seyretmesi ise haramdır.
Buradaki nehiyden hikmet, kendisine vasıflanan kimsenin vasfedilen kadını beğenmesi, dolayısıyla ona kalbinin bağlanıp, fitneye düşme korkusudur. Bu durum çoğu zaman boşanmalara neden olur ve neticede istenmeyen birçok kötülükleri beraberinde getirir.
Her bir cinsin, kendi cinsinin fitne körükleyen vasıflarını zikretmesi caiz değildir. Evlenmek maksadıyla olursa bir sakınca yoktur. Bu bakımdan müstüman kadınların güzelliklerini, süslerini, bu hususta sakınmayan kadınların yanında söz konusu etmekten sakınmaları gerekir.[99]

ÜÇ YÜZ OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

İNSANÎN; "ALLAHIM... DİLERSEN BENİ MAĞFİRET ET" DEMESİNİN KERAKATI, BİLÂKİS DUASINDA KESİN İFADE KULLANMASI GEREKİR

Konu ile ilgili hadisler

1743. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz "Allah'ım, dilersen beni af/eyle, dilersen bana acı", demesin, isteğini kesin yapsın. Çünkü Allah'ı zoriayan bir kuvvet yoktur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[100]

Dua yaparken isteği kesin yapmak, müstehab; duayı Allah'ın dilemesine bırakmak mekruhtur. Çünkü böyle bir istekte, talep edilen şeyden gizli bir istiğna 'nazlanma) hali vardır, sanki böyle bir isteğin meydana gelmesi ile gelmem si o kimsenin yanında farksizmış gibi bir durum ortaya çıkar. Ayrıca boy: : bir duada Allah'ı (c.c) hafife alma endişesi vardır.
Dâvûdî şöyte der: "Hadis-i şerif, duanın böyle istisna edilmesi halinde kerahaüna ancak teberrük için olursa kerahat olmadığına işaret eder."
"isteğini kesin yapsın " sözü için alimler; "İsteği kesin yapmak, istekte asın davranmak, zaaf göstermeden, muhayyer bırakmadan, azmetmektir" demiştir.
Duada hüsnü zan yapmaktır, diyenler de vardır.
Alimlerimiz şöyle der: "Kerahatm sebebi; "Yâ Rabbi dilersen sunu ver" gibi muallak istekler, mecbur edilmesi mümkün olan kimseler hakkında kullanılan istek cümleleri olması sebebiyledir. Allah (c.c) ise bundan münezzehtir.
Müslim'in bir rivayetinde: "Şüphesiz Allah (c.c) dilediğini yapar. Allah'ı zorlayan bir güç yoktur" buyunılmuştur.
"Yâ Rabbi beni tekrar dirilecekleri güne kadar ertele..." (A'râf, 14) diye dua etmiş ve kendisine bu vakte kadar süre tanınmıştır.[101]

1744. Hz. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasü-lullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz dua ettiği zaman, istekte azmetsin ve "Allah'ım dilersen bana ver" demesin. Çünkü onu zorlayan (hiçbir kuvvet) yoktur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[102]

îbn Adİ'1-Berr şöyle diyor: "Hiçbir kimseye "Allah'ım bana dilersen ver" ve buna benzer dinî ve dünyevî sözlsr söylemesi caiz değildir. Çünkü böyle bir söz fuzûlidir. Zaten Allah (c.c) sadece dilediğini yapar."
Duada gayret etmek, dünyevî ve uhrevî hayırlar., Allah'tan (c.c! isterken, duamr kabulünü ümit etmekle birlikte ısrar etmek gerekir. Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek gerekir. Çünkü Alİah Teâlâ isteyen kimseyi boş çevirmez.
Allah'a karşı bir kusur işlediğini bilen kimsenin kusuru, Allah'a dua etmesine mani oimamahdir. Çünkü Allah Teâlâ af ve kerem sahibidir. Böyle kimseler kusurlarını telafi etmeye çalışmalıdırlar.
Çünkü Allah (c.c) mahlukatın en şerlisi iblisin duasını dahi kabul etmiştir.[103]

ÜÇ YÜZ OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"ALLAH VE FALANCA DİLERSE" DEMENİN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1745. Huzeyfe b. Yemân'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah ve falanca dilerse" demeyin. Fakat "Allah dilerse ve sonra falan kimse isterse" deyiniz. (Ebu Dâvud sahih isnadla rivayet etmiştir). [104]

İnsanın dilemesini, Allah'ın dilemesine bağlamak mekruhtur. Çünkü bunda, dileme zamanında ortaklık ihtimali mevcuttur. Oysa aradaki fark büyüktür. Allah'ın dilemesi ezelîdir, kadîmdir. KuUin dilemesi ise hadistir, mümkündür. Ancak tertipte genişlik edatı olan epı "sümrac" yani sonra anlamındaki atıf caizdir. Bu takdirde insanın meşieti (istemesi), Allah'ın meişe-tinden (dilemesinden) sonra olmuş olur.
Hadiste, insanların "Allah ve senden başka kimse yoktur" veya "Allah'a ve sana güvendim" gibi günlük kullandıkları tabirleri değiştirmelerine aynca İşaret edilmiş olmaktadır. Bu ibareler yerine mesela; "önce Allah 'a sonra sana güvendim" denilmesi daha uygundur.[105]

ÜÇ YÜZ OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YATSIDAN SONRA KONUŞMANIN KERAHATI

Bu kerahatla kastedilen sözler yatsı vaktinin haricinde konuşulan mubah sözlerdir. Diğer zamanlarda konuşulması haram veya mekruh sözlerin yatsıdan sonra konuşulması daha önemle haram ve mekruhtur.
Ama ilim müzakeresi, insanların kıssaları, güzel ahlâkla ilgili sözler, misafirle sohbet gibi hayır konularında konuşmanın hiçbir kerahati yoktur. Belki müstehabdır.[106]

Konu ile ilgili hadîsler

1746. Ebu Berze'den (r.a) rivayet edilmiştir ki; Rasûlullah (s.a) yatsıdan önce uykuyu, yatsıdan sonra ise konuşmayı kerih görürdü. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[107]

Râvi Ebu Berze'nin adı Nadla b. Abdullah'tır (r.a). Berze ise babasıdır. Önceden müslüman oldu. Mekke'nin fethi gününde hazır bulundu. Basra'ya yerleşti ve orada, bir görüşe göre, Muâviye'nin hilafeti zamanında Hicri 60'tan sonra Horasan'da vefat etmiştir. Sanabildin arasında ondan başka Ebu Berze ile künyelenmiş bir kimse yoktur.
Yatsı namazını kumadan önce uyumak, mekruhtur. Çünkü çoğu zaman fecir doğana kadar insan uyanamaz ve yatsı namazını kaçırabilir. Ayrıca şayet yatsıdan önce uyumaya müsaade edilirse, cemaate katılmakta gevşeklik doğabilir ve herkes yatsıyı klimadan sabahlayabilir.
Yatsıdan hemen sonra uyumak müstehabdır. Yine bu vakitte mubah kelâmla bile meşgul olmamak lazımdır. Çünkü çoğu zaman gece namazına uya-namamaya veya sabah namazını vaktinde küamamaya sebep olabilir.
Aynca mtt'minin o günün en son amelini en faziletli amel ile bitirmesi güzel olur. O da yatsı namazıdır ki, yatsıyı kılar, sonra hemen uyur.
Yatsıdan sonra kerih görülen kelâm; faydasız, fuzûli konuşmalardır. Faydalı ve güzel şeyler konuşmakta bir kerahat yoktur. Ders yapmak, salih kimselerle ilgili kıssalar okumak, misafirle ilgilenmek, çocuklarıyla sohbet etmek, dargınları barıştırmak gibi hayıra yönelik İşler mekruh değildir.
Boş şeylerin haram olması ve namazı kaçırmaya götüren şeylerle meşgul olmak, namazı tehir etmeye kasteden kimse hükmündedir.
Yatsıdan önce uyumayı Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Ibn Abbas (r.a) ve daha birçok sahabî kerih görmüşlerdir. İmam Mâlik ve Şafiîlerin görüsü de budur. Ibn Mes'ûd ve Küfe fukahasına göre; yatsıdan önce uyumakta bir sakınca yoktur. Tahavî ise; "Bu şekilde uyuyan kimsenin yanında uyandıracak kimse varsa caizdir" der.[108]

1747. Ibn Ömer'den (r.a) rivayet edilmiştir; Rasûlullah (s.a) hayatının sonuna doğru yatsıyı kıldı. Selâm verince; "Bu gecenizi görüyorsunuz ya, işte bu geceden İtibaren yüz sene basında bugün yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse hayatta kalmayacaktır" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[109]

Bu hadisten kastedilen o akşam doğan bir çocuğun yüz seneden çok yaşamayacağını açıklamaktır. Daha sonra doğan çocuğun yüz yıldan fazla yaşayıp yaşamayacağına ait bîr söz yoktur.
Bu hadiste; "yeryüzünde olanlardan " sözünden maksat; bütün insanlara şâmil olduğu gibi, "tanıdığı insanlar arasında" anlamı da mümkündür. Doğru olanı ise Nebfnin (s.a) haber verdiği gibidir. Çünkü mevcut olan sahabüerden en son vefat eden Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vaile'dir (r.a). Alimler bu zatın en son vefat eden sahabî olduğunda icma etmişlerdir. Rasûlul-lah'ın (s.a) sözünden 100 sene sonra Hicri 110 senesinde vefat etmiştir.
Bazı alimler bu hadisin Hızır ve tlyas'ın (s.a) öldüğüne delil olduğunu söylemişlerdir. Onların hayatta olduğunu söyleyenler ise bu yoruma, "Onlar yeryüzünde değil, denizde olma ihtimali vardır" diye cevap vermişlerdir.
"Yeryüzünde" sözüyle meleklerden ihtiraz edilmiştir. Hz. tsa (s.a) da bu kelimeden hariç tutulmuştur. Çünkü o su ve havadadır.
Hadiste, yatsıdan sonra ilim öğrenme gibi hayır isinde konuşmanın caiz olduğuna işaret vardır. Çünkü Nebî'nin (s.a) bütün gece boyunca ashabına İsrâiloğullannm hadiselerini anlattığı olmuştur.[110]

1748. Hz. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre, kendileri Nebî'yi (s.a) bekliyorlardı. Gecenin yansına yakın bir zamanda teşrif ederek onlara yatsı namazım kıldırdı. Ve râvi şöyle diyor: "Sonra bize hutbe verdi ve; "Haberiniz olsun ki, şimdi halk namaz kılmış ve uyumuştur. Siz ise namaza munta-zır oldukça namazdasınız" buyurdular." (Buhârî rivayet etmiştir).[111]

Hadis-î şerifte mescide erken gelmek ve namazı beklemek teşvik edilmektedir. Böylece büyük ecir ve mükâfata nail olunur. Aynca, yatsıdan sonra konuşmanın caiz olduğuna, hayır hususunda ise bunun mendub olduğuna delil olmaktadır.[112]

ÜÇ YÜZ OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

BİR ADAM HANIMINI ÇAĞIRDIĞI ZAMAN, ŞER'İ BİR ÖZRÜ OLMAKSIZIN KADININ REDDETMESİNİN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili hadis

1749. Ebu Hüreyre*den (r.a) söyle dediği rivayet edilmiştir: RasûÎuüah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Adam karısını yatağa çağırdığı zaman, kadın yüz çevirir de adam ona karşı kızgın bir şekilde gecelerse, melekler sabaha kadar ona lanet ederler." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[113]

Bir rivayette: "Kadın yatağa dönene kadar" denilmiştir.
Kocanın, karısı üzerinde bir takım haklan vardır. Bu haklan eda etmekten kaçınmaması ona icabet etmesi kadının görevlerindendir. Ancak ramazan orucu ve hayızh yahut cimaya manı bir hastalık sebebiyle İcabet etmemesi bu kapsamın dışındadır.
Hadiste kocanın yatağa çağırmasından kastedilen mana cima etmek istemesidir. Zahiri yönden sabahfayıncaya kadar, ifadesinden bunun geceye ait olduğu zannedilirse de, gece, gündüz her ne zaman cimaya davet ederse demektir. Nitekim rivayetlerden btris "sabahlaytncıya kadar" diğeri "dö-nünceye kadar" bir diğerinde ise "kocusı razı oluncaya kadar" ifadelen mevcuttur. Kadın nafile ibadete niyet edet se, kocasının onun nafilesini bozması
caizdir. Kadının, kocasının razı olmadığı bir kimseyi evine sokması haramdır. Velevki bu kimse kocanın mahremlerinden oisun. Ancak kocası izin verir veya ses çıkarmazsa o zaman caizdir.
Meleklerin laneti, kadının sebeps z olarak cimadan kaçınamayacağına delildir. Bu konuda kadının hayızh oln tası bile şer'an özür sayılmaz. Çünkü kocası olmadan başka bir şekilde ontan istifade edebilir.

Meleklerin laneti, kadının pişman alarak yatağa dönmesiyle son bulur.
Bu konuda "sabahlaymeaya kadar" kaydı cima ekseriyetle gece yapıldığı içindir. Yoksa bu söz gece ve gündüz manasını birlikte kapsar. Ancak koca, kadına özürden dolayı İmtina (çekinmesi, kaçınması) durumunda gazap etmezse kadının bu hareketi lanete sebep olmaz.
Lanet eden melekler Hafaza melekleri midir? Yoksa diğerleri midir? Bu sözün hepsini kapsama ihtimali vardır. Müslim'deki "semadaki" tabiri bu görüşü destekler.[114]

ÜÇ YÜZ OTUZ ALTINCI BÖLÜM

BİR KADININ KOCASI HAZIR OLDUĞU HALDE İZİN ALMADAN ORUÇ TUTMASININ HARAMDIR

Konu ile ilgili hadis

1750. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre, Rasülutlah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kadın, kocası olduğu halde, ancak onun izniyle nafile oruç tutması helâl olur. Yine onun izni olmadan kocasının evine kimsenin girmesine müsaade etmesi helâl olmaz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[115]

Kadının, kocasının kendisinden faydalanma hakkına mani olacak herhangi bir nafile ibadetle meşgul olması haramdır. Kocasının izin vermediği durum da buna dahildir. Çünkü koca hakkı nafile ibadetten Önce gelir. Bu faydalanmakta kocayı haramdan koruma vardır. Nafile ibadete başlayan kadına, kocasının bu ibadeti bozdurması caizdir.
Ramazan orucu veya nezir orucunda kadının bunları tutması vacibdîr. tzin istemesine gerek yoktur. Eğer kaza orucu ise ve Şaban ayından kaza orucu kadar bir vakit kalmış olsa, yine tutması vacibdir.
"Kocası olduğu halde" demekle mukim olması durumunda denmek istenmiştir. Seferde iken kadın izinsiz oruç tutabilir.
Kadının, mahremleri bile olsa kocasımn razı olmadığı bir kimseyi eve alması haramdır. Ancak kocası izin verirse veya buna sükut ederse caiz olur. "Kocasının izni olmadan evine girmeye kimse izin vermesin " cümlesi için Nevevî,- "Bu cümle kocanın nzası bilinmediğine hamlolunmuştur. Kadın, koncasının evine girmesine razı olduğunu, bildiği kimseleri izinsiz de kabul edebilir" demiştir.[116]

ÜÇ YÜZ OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

CEMAATIN BAŞINI, RÜKÛ VEYA SECDEDEN İMAMDAN ÖNCE KALDIRMASI HARAMDIR

Konu ile ilgili hadis

1751. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden biri, başım imamdan önce kaldırdığı zaman, Allah'ın, başını merkep başına veya şeklini merkep şekline çevirmesinden korkmaz mt?" (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[117]

Cemaatın rükû, secde veya bunlardan kıyam gibi bir rükûnda imamdan önce hareket etmesi haramdır. Haram olmasının delili; hayvan suretine çevrilmekle tehdit edilmeleridir. Ki bu cezaların en ağındır. Ancak böyle olsa bile namaz günahla beraber şahindir. Ahmed b. Hanbel ise, sahih olmadığı görüşündedir, tbn Ömer de, "Namaz batıldır" der. Zâhîrler: "Buradaki nehiy fesadı gerektirir" derler.
"Başım eşek suretine çevirmesinden korkmaz mt?" cümlesi, o kimsenin eşek gibi bir şeyden anlamayan ahmak bir kimseye çevrilmesini kinaye ile anlatmak için kullanılmıştır. Ancak evla olan görüş; o kimsenin gerçek eşek sekline dönüşmesi manasım taşımasıdır. Çünkü bu mümkündür. Aklî ve naklî deliller buna aykırı değildir.
İbn Hacer Heytemt Mttcem'înde bu hadisenin bazı kimseler için meydana geldiğini nakleder. Allah muhafaza buyursun. Namazda hükmünü bildiği halde, kasten böyle davranmak haramdır.
Cemaatın İmama namazda uyması namazın derecesini artırır ve Allah katında kabule şayan olmasını daha da çoğaltır.
Bir şeyin suretini başka şeye çevirmeye "mesh" denir. Mesh, b.u ümmet hakkında caiz değildir.
İbn Arâbî: "Allah'ın eşek başına çevirdiği bir şahıs bu ümmette mevcut değildir. Ümmeti Muhammed bundan emindir. Bu cümleden maksat, olsa olsa eşeğin manası, basiretsizlik ve inatçılıktır" der. Fakat Aynî, buna itiraz etmiş, "Ahir zamanda mestim meydana geleceği bir kısım sahabeden rivayet edilmiştir" demiştir.
Şeyh Takiyüddîn: "Bugüne kadar birçok kimsenin imamdan önce rükû ve secdeden başlarını kaldırdıktan halde şekillerinin değiştirilmemiş olması, hadisi mecazî manasına yoranların sözünü teyid eder" demektedir. Ancak Aynî, bunu kabul etmeyerek şöyle demiştir: "Bu sözün doğru olduğunu kabul etsek bile cezanın Allah'ın dilediği bir zamana tehiri neden caiz olmasın. Çünkü bazı eserlerde okuduğumuza ve güvenilir kimselerden İşittiğimize göre Şîîlerden bir grup, ashaba sövdükleri İçin ölürken, bazısının yüzleri eşek, bazısının da domuz şeklini aldığı rivayet edilmiştir."
İbn Meş'ûd'da (r.a) başını imamdan Önce kaldıran kimseyi görünce; "Sen ne yalnız kıldın, ne de imama uydun" demiştir.[118]

ÜÇ YÜZ OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

NAMAZDA Eli BÖĞÜRE KOYMANIN KERAHATI

Konu ile ilgili hadis

1752. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet; göre şöyle demiştir: "Namazda eli böğüre kovmaktan nehyolunduk." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir). [119]

Namaz esnasında eli böğüre kovmak mekruhtur. Çünkü bu kibire delil olur. Nitekim; "Namazda eli böğüre koymak cehennem ehlinin fiilidir" hadisi varid olmuştur. Ancak özür olduğu takdirde kerahat ortadan kalkar. Başağnsı olanın elini alnına koyması gibi...
"Hasr"; Eli böğrüne koymak demektir. Ancak bu kelime namaza mahsus değildir.
"pttisa": Kısaltmak, eline sopa alıp, dayanmak demektir. Fakat birçok hadis alimleri buradaki mananın, elleri böğüre koymak olduğunu ifade etmişlerdir. Ebu Davud'un bir rivayetinde, Hz. Ömer'in yamnda namaza duran birisi, ellerini böğrüne koyduğu ve namazdan sonra Hz. Ömer'in onu azarladığı bildirilmiştir.
Hasnn sebebi ihtilaflıdır. Basıları tblis cennetten eUeri böğründe olarak çıktığı İçin nehiy edildiğini söylerler. Bazdan da yahudiler çok yaptığı için nehiy edildiğini söylerler. Namazda eüeri böğüre koymanın hükmü İmam-ı Azam ve Mâlik ve Şafrilere göre mekruhtur. Zahirilere göre ise; namazda ihtisar haramdır.[120]

ÜÇ YÜZ OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

YEMEK HAZIR OLDUĞU VE NEFSİN İŞTAH DUYDUĞU BİR DURUMDA VEYA KÜÇÜK VE BÜYÜK ABDEST GİBİ SIKINTI ANINDA NAMAZ KILMANIN KERAHATI

Konu ile ilgili hadis

1753. Hz. Âişe'den (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken işitlim: "Yemek hazırken veya büyük ve küçük abdest sıkıştırırken namaz olmaz. " (Müslim rivayet etmiştir).[121]

Açlık veya susuzluk halinde olan kimsenin yemek ve suyun mevcut olması durumunda, yiyip, içinceye kadar namaz kılması mekruhtur. Aksi halde huşunun gitmesi ve kalbin namazdan başka bir şeyle meşgu! olması söz konusudur.
Rivayetlerin çoğunda akşam namazının ve akşam yemeğinin zikredilmesi, hükmün sadece o namaz ve o yemekle kayıtlanmasını gerektirmez. Akşam namazının zikredilmesi, oruçlunun iftan münasebeti ile olması ihtimaliyle İlgilidir. Yoksa bazen oruçlu olmayan bir kimse öyle acıkmış olur ki, oruçludan daha ziyade iştahlı olur. Dolayısıyla bu durumda hangi namaz olursa olsun, aç bir kimsenin önüne sofra getirilirse önce yemesi sonra namaz kılması lazımdır.
Bazı alimler: "Namaz için kamet getirilirken sofra da gelirse, açlığının Şiddetini giderecek bir veya iki lokma yer, namaz kıldıktan sonra karnını doyurur" demişlerse de hadisin bazı rivayetlerinde yemekte acele edilmesinin özellikle işaret buyurulması bu tevile yer bırakmamıştır.
Cumhura güre, karnı aç olan bir kimsenin sofra hazır olduğu takdirde önce yemek yemesi mendubdur. Zahirîlere göre ise, vacibdir. Şayet yemek yemez, namaza kalkarsa namazı batıl olur.
Büyük ve küçük abdeste İhtiyacı olan kimsenin bu ihtiyaçlarını giderin-ceye kadar namaz kılmaları mekruhtur. Çünkü bu hacetler giderilmediği takdirde zihni bulandırır. Namazdaki huşuyu giderir.
Buradaki kerahat namazın vakti geniş olduğu zaman söz konusudur. Vakit dar olursa kerahat kalkar.
Hadis-i şerif, namazın vakti uzun olduğu zaman yemek yiyen kimsenin karnını doyuruncaya (sünnete uygun şekilde) kadar yemesi gerektiğine delil teşkil eder.
tmam-ı Şafiî'ye göre; önüne sofra gelen şahıs oruçlu ve pek aç olursa önce yemeğini yer. Böyle değilse yemeği bırakarak namaz kılar.imam Mâlik'ten gelen bir rivayete göre; sofra ile namaz aynı zamana denk gelirse, önce namaz kılınır. Ancak yemek hafif ise önce yemek de yenilebilir.[122]

ÜÇ YÜZ KIRKINCI BÖLÜM

NAMAZDA GÖZÜ SEMÂYA DİKMENİN NEHYİ

Konu ile ilgili hadisler

1754. Enes b. Mâlik'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu; "Bir kısım kimselere ne oluyor kî, gözlerini, namazlarında göğe dikiyorlar." Bu konuda sözü o kadar şiddetlendirdi ki; "Ya bundan vazgeçerler. Ya da gözleri alınır (da kör olurlar)" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[123]

Namaz esnasında gözü göğe dikmek mekruhtur. Nevevî, bu konuda ic-ma olduğunu nakleder. Çünkü bunda edebe muhalefet vardır. Huşuyu giderir. Ancak namazın dışında, dua esnasında, tefekkür halinde gözü göğe dikmek mendubdur.[124]

ÜÇ YÜZ KIRK BÎRÎNCÎ BÖLÜM

NAMAZDA ÖZÜRSÜZ YERE BAŞINI SAĞA-SOLA ÇEVİRMENİN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1755. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'a (s.a) namazda başı sağa-sola çevirmenin durumunu sordum. Şöyle buyurdular: "O, kulu namazından şeytânın çekip aldığı bir şeydir." (Buhârî rivayet etmiştir). [125]

Namazda bası sağa-sola çevirmek mekruhtur. Çünkü bu davranışta, gaflete düşmek ve huşuyu noksanlaştırma sebebi vardır. Bu yüzden şeytandan ihtilas sayılmıştır. Şeytan namaz kılanın gaflet halini fırsat bilir. Ayrıca başı sağa-sola çevirmek, ibadet halinde Allah'tan (c.c) yüz çevirmek, şeytanın vesvesesine tabi olma ve helak olma sebeplerindendir.
Diğer yönden bu hareket, mekruhları hafif görmeye, onları işlemeye haramlara düşmeye ve azaba duçar olmaya götürür. Bununla beraber, namazda başı sağa-sola çevirmek haram değildir. Çünka namazın rükûnunu veya şartım terketme ameliyesi değildir. Namazı batıl kılan bir fiil de değildir.[126]

1756. Hz. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûhıllah (s.a) bana şöyle buyurdu: "Namazda bası sağa-sola çevirmekten sakının. Çünkü namazda başı sağa sola çevirmek helake sebep olur. Ancak (bir kimse) bundan vazgeçmiyorsa nafilelerde yapsa bile farz namazda yapmasın." (Tİrmi-zî rivayet etmiştir. Hasen ve sahihtir, demiştir).[127]

Hadiste, "Helake sebep olur" tabiri zahirî manası için zikredilmiştir. Bu söz böyle bir işin mesuliyetinin büyüklüğünü gösterir. Bu hareket helak olma sebeplerindendir. Çünkü mekruhları hafif görmek ve onları işlemek, insanı haramları işlemeye yönlendirir. Böylece o kimse azaba duçar olarak kendi helakine sebep olur.
"Ancak ... nafilelerde yapsa bile farz namazda yapmasın" çünkü farz namaza önem vermek ve özen göstermek, nafile namaza verilecek önemden daha önce gelir.
Namazda bir özür sebebiyle başı çevirmek mekruh değildir. Çünkü; "Ra-sûluüah (s.a) Hûneyn harbinde geceleyin düşmanlar üzerine casus gönderdi. Sabah namazını kıldığı zaman o sebeple namazda yüzünü sağa sola çevirdi" şeklinde bir rivayet bize ulaşmıştır.
Bütün bu zikredilenler yüzü çevirdiği zaman ki durumdur. Göğsü çevirmek ise haramdır. Namazı iptal eder. Çünkü bu durumda namazın şartlarından olan "istikbâl-İ kıble" (kıbleye yönelme) şartım ihlâl etmiş olur.[128]

ÜÇ YÜZ KIRK İKİNCİ BÖLÜM

KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILMANIN NEHYİ

Konu ile ilgili hadis

1757. Ebu Mersed Kennâz b. Husayn'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edil-mişîir: Rasûlullah't (s.a) şöyle buyururken işittim: "Kabirlere karşı namaz kılmayınız. Ve üzerlerine oturmayınız. " (Müslim rivayet etmiştir).[129]

Râvi, Ebu Mersed Kennâz b. Husayn b. Yerbu el-Ganevî (r.a) sahabî-dir. Bedir harbine katılmıştır. Künyesiyle meşhurdur. Hicri 12 yılında vefat etmiştir.
Kabir üzerine oturmak İmam Şafiî ile diğer birçok alime göre haramdır. Hanefîlere göre; kabir üzerinde oturmak ve uyumak tenzihen mekruhtur. Büyük ve küçük abdest bozmak ise tahrimen mekruhtur. Malikîlere göre; kabir üzerinde oturmak ve uyumak caizdir. Büyük ve küçük abdest bozmak ise haramdır.
Bu hadisle kabre karşı namaz kılmak yasaklanmıştır. Hanefîlere ve diğer birçok alime göre, kabre karşı namaz kümak mekruhtur.
İmam Şafiî ise; "Bir canlının kabrinin mescid edinilecek derecede tazim olunmasını ben kerih görürüm. Çünkü bunun hem ona, hem de kendisinden sonra gelecek insanlar için fitne olmasından korkarım" demiştir.
Kabre doğru namaz kılan, eğer onu kıble olarak kastederse haramdır. Eğer kabirle kendi arasında engel varsa ve kabri de kıble olarak kastedmi-yorsa bunda bir sakınca yoktur. Bunun hikmeti sirke düşme korkusudur.
İmam Nevevî şöyle demiştir: Alimlerimiz şöyle der: "Kabri duvarla çevirmek mekruhtur. Üzerine oturmak, yaslanmak ve dayanmak da haramdır."
Bir rivayette; "Sizden birisinin ateş koru üzerine oturup, elbisesinin yanması ve cildine sirayet etmesi; kabirlere oturmasından kendisi için daha hayırlıdır" buyurulmustur.[130]

ÜÇ YÜZ KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMENİN HARAM OLUŞU

Konu ite İlgili hadis

1758. EbuM-Cüheym Abdullah b. Haris b. es-Simme el-Ensarî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Namaz kılanın önünden geçen kimsenin üzerine ne kadar günah olduğunu bilseydi, onun önünden geçeceğine kırk gün beklemesi kendisi için daha hayırlı olurdu." Râvi şöyle diyor: "Kırk gün mü, kırkay mı veya kırk sene mi?" dedi. Onu hatırlamıyoruz." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[131]

Hadisin râvisi Ebu'l-Cüheym Abdullah b. Haris b. Sımme el-Ensarî (r.a) Übeyd b. Kâb'ın (r.a) kız kardeşinin oğludur.
Namaz kılanın önünden geçmek haramdır. Eğer mescidde namaz kılıyorsa kılan ile secde yeri arasından geçmek haramdır. Mescidin haricinde kılıyorsa, önünde stttre varsa, sütreyle namaz kılan arasından geçmek haramdır. Satresiz namaz kihyorsa, önünden geçmek mutlak olarak haram değildir.
Sütre; bazen asa ve benzeri gibi ne olduğu bilinecek bir fcy, bazen namaz kılan kimsenin önündeki namaz kılan kimse veya bir çizg, olur. Namaz kılanla sütrenin arasının bir buçuk metreden fazla bir mesafe olmaması şart kılınmıştır. Eğer kendisiyle sütre arasında bu mesafeden fazla miktar olursa önünden geçmek yine haram değildir.
Bütün bu zikredilen hükümlerde, namazın farz veya nafile olması arasında fark yoktur.
Rivayetlerin bir kısmında sadece kırk diye zikredilmiştir. Bazısında kırk yıl veya kırk ay yahut kırk sabah denilmiş, bu konuda ihtilaf edilmiştir.
Ibn Hibban'm Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet ettiği bir hadiste Rasûlul-lah (s.a); "Biriniz namaz kılarken din kardeşinin önünden geçmenin ne derece büyük günah olduğunu bilse, yüz sene yerinde durması onun önünden bir adım atmasından, kendisine daha hayırlı gelirdi" buyurmuştur.
Yine bir rivayette; "Ka'bu'l-Ahbâr: "Namaz kılanın önünden geçen kimsenin yere batması onun önünden geçmesinden daha hayırlıdır" demiştir. Bütün bu rivayetler namaz kılanın Önünden kasten geçmenin çirkin bir iş olduğunu göstermektedir. Sütrenin dışından geçmek ise memnu (yasaklanmış) değildir.
Hadisteki nehiy bütün namaz kılanları kapsar. Bazılarının bu yasağı yalnız imam ve tek başına namaz kılan kimseye tahsis etmeleri yersizdir.[132]

ÜÇ YÜZ KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜEZZİN KAMETE BAŞLADIKTAN SONRA İMAMA UYACAK KİMSENİN NAFİLE, SÜNNET VEYA BAŞKA BİR NAMAZA BAŞLAMASININ KERAHATI

Konu ile ilgili hadîs

1759. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre; Nebî (s.a) şöyie buyurmuştur: "Namaza kamet edildiği zaman, farz namazdan başka namaz yoktur." (Müslim rivayet etmiştir).[133]

Farz namazı için kamete başlanıldığı sırada veya ona yakın bir vakitte nafile namaza başlamak mekruhtur. Cumhura göre diğer namazlar için de bu hüküm geçerlidir. Ebu Hanife ve İmam-ı Mâlik şöyle demişlerdir: "Sabah namazının farzında ilk rekatı kaçırma korkusu olmadığı sürece farz namazı için kamet getirildikten sonra sabah namazının sünneti kılınır."
Buradaki nehyin hikmeti, farz namazın kemalini (mükemmelliğini) muhafaza etmektir. Farz namazın kemali, imamın namaza başlamasının akabinde, onunla iftitah tekbirini kaçırmaksızın namaza başlamasıdır. O kadar ki imamlarla cemaatın meşguliyetleri arasında bir fark olmaması gerekir.
Bazı alimler; "Farz namazdan başka namaz yoktur" sözüyle bayrım, İstiska gibi naille mekruh olduğunu beyan etmişlerdir. Farz namaz için kamet fetirildi|i zaman, nafile namaz kılan kimse, şayet cemaat namazını kaçırma korkusu varsa, namazını bozması müstehabdır.
Rasûhülah'ın (s.a); "Namaza kaamtt getirildiği zaman, farz namazdan başka namaz yoktur" sözünden maksat, namazın kemâli yani ecri yoktur, anlamındadır. Aksi halde kılınan namaz sahihtir. ÇflnkO kazası emredilmemistir.[134]

ÜÇ YÜZ KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

SADECE CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMANIN VEYA GECELER İÇİNDE SADECE CUMA GECESİNDE NAFİLE NAMAZ KILMANIN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1760. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Geceler arasında sadece cuma gecesini kıyama tahsis etmeyiniz. Ve günlerden sadece cuma gününü oruca tahsis etmeyiniz. Ancak sizden birinizin tuttuğu oruca rastlarsa müstesnadır." (Müslim rivayet etmiştir).[135]

Hadisteki nehyin sebebi, şüphesiz Allah (c.c), cuma gününü o güne münasip bir ibadetle kendisine tercih etmiştir. Kulun, Allah'ın tahsis ettiği böyle bir ibadetten başka bir şeye bu günü tahsis etmesini uygun gönnetnesidir.
İmam Nevevî söyle der: Bunun sebebi cuma günü ibadet günüdür. Namaza erken gelme, çok zikir yapma ve gusttl günüdür. Bu günde bu vazifeleri, bıkmadan edâ etmenin kolay olması için oruçlu olunmaması mttstehabdır. Haalann arafe günü oruç tutmamasının da müstehab olması aynı sebeptendir.
Ancak şöyle sorulabilir: "Şayet durumu böyleyse, cumadan bir gün önce ve sonra tutulması durumunda da kcrahat devam ederdi?"
Buna söyle cevap verilmiştir: "Her ne kadar cuma günü yapılan vazifelerde fütur meydana gelse bile, bir gün ünce ve sonra tutulan oruçların faziletiyle bunu gidermesi mümkün olabilir."
Mazharî şöyle der; "Cuma gününü oruç tutmaya tahsis etmenin nehye-dilmesi, yahudi ve hristiyanlara uymaktan sakındırmak içindir. Çünkü onlar cumartesi ve pazarı oruç tutmaya, gecelerini de kıyama tahsis etmişlerdir. Böylece bu günlerin haftanın en aziz günleri olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara günlerin en aziz olanına tazim konusunda muhalefet etmemiz raüs-tehabdır."
İmam Nevcvî; "Cuma gecesini namaza tahsis etmekten sarih nehiy vardır" demiştir.
Alimler bu hadisle, bu geceye ait regaib diye İsimlendirilen namazı kılmanın mekruh olduğuna delil getirmişlerdir.[136]

1761. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'i (s.a) şöyle buyururken işittim: "Sizden birisi cuma günü oruç tutmasın. Ancak bir gün önce ve bir gün sonra ile beraber tutsun." (Buhârî ve Müslim
rivayet etmişlerdir).[137]

Hadiste sadece cuma günü oruç tutmak nehyedilmiştir. Ancak bir gün Önce ve sonraki günü ilave etmekle bu nehiy kalkar. Çünkü bir gün önce oruç tutmakla alışkanlık kazanılır. Bu sebeple, cuma günü işlenecek güzel amellerde bıkkınlık meydana gelmez.[138]

1762. Muhammed b. Abbâd'dan ş3*'!e dediği rivayet ediimîşür: Câbir'e (r.a) "Nebî (s.a) cuma orucundan yasakladı mı?" diye sordum. Câbir (r.a); "Evet" cevabını verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[139]

Hadisin râvisi, Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer b. Rifâa el-Mahzûmi'dir (r.a). Mekkelidir. Tafaîndendir.
İki bayram günlerinde ve teşrik gününde oruç tutmanın haram olması gibi hadisteki nehıy tenzihidir. Çünkü haram sebebi yoktur. Böyle günlerde haram olma sebebi, Allah'ın ziyafetinden yüz çevirmektir.
Cuma günü oruca başlayan kimsenin orucu bozması mendubdur.
îbn Ömer'in (r.a); "Ben Rasûlullah'ı (s.a) hiçbir cuma günü oruçsuz görmedim" diye söylediğini tbn Abbas (r.a) da doğruluyor. Bu ve benzer hadisler de Rasülullah'ın (s.a) sadece cuma günü oruç tuttuğuna delil olmaktadır. Fakat mevcut rivayetlerden cuma ile beraber başka günler de oruç tuttuğu anlaşılır. Çünkü Rasûlullah'm (s.a) sözü başka, icraatı başka olamaz.
Alimler sadece cuma günü oruç tutmanın caiz olup olmadığı hakkında farklı görüşlere sahiptirler.
Cuma günü oruç tutmak kesinlikle mubahtır. İmam Mâük'in, İmam Âzâm'ın ve İmam Muhammed'in görüşleri budur.
İmam Mâlik: "İlim ve fıkıh ehlinin ve imamların hiçbirinden cuma günü oruç tutmanın nehyedildiğini duymadım. O gün oruç tutmak güzeldir" demiştir.
Yalnız cuma günü oruç tutmak mekruhtur. Bir gün Önce ve bir gün sonra ilave olunursa kerahat kalkar. İmam Ebu Yusuf ve İmam Şafiî'nin bir rivayetine göre görüşleri budur.[140]

1763. Ümmü'l-Mü'minin Cüveyiiye b. Hâra'ten (r.a) rivayete göre oruçlu olduğu bir cuma günü, Nebî (s.a) Cüveyriye'nin yanına geldi ve söyle buyurdu: "Dün oruçlu mu idin? CüvejTİye; "Hayır", dedi. Rasûlullah (s.a); "Yarın oruç tutacakmısın?" buyurdu. Cüveyriyc; "Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a); "O zaman orucunu boz" buyurdu. (Buhâri ve Müslim rivayet et-mişlerdir).[141]

Hadisin zahirine göre bir kimse perşembe günü oruca niyetlendiği veya cumartesi günü oruca niyetlenecek olduğu zaman, cuma günü oruç tutmasında bir sakınca yoktur. Şayet bu kimse cuma günü oruç tutup da cumartesi günü bir özür sebebiyle oruç tutamazsa sakınca yoktur.
Hadiste nafile orucu bozmanın caiz olduğuna delil vardır.
Bir hadiste; "Nafile oruç tutmak mekruh olduğu zaman, bozmak mendubdur" buyurulmuştur.[142]

ÜÇ YÜZ KIRK ALTINCI BÖLÜM

İKİ VEYA DAHA FAZLA GÜN YİYİP İÇMEDEN ORUÇ TUTMANIN HARAMLIĞI

Konu ile ilgili hadisler

1764. Ebu Hüreyre ve Hz. ÂİŞe'den (r.a) rivayete göre; "Nebî (s.a) visal orucu tutmayı nehyetti." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[143]

Aralıksız oruç tutmak ümmete kati surette haramdır. Rasûlullah'a (s.a) ise caizdir. Cumhurun görüşü budur.
Ashabı Kiramın visal orucundan kaçınmamaları, Hz. Peygamber'e muhalefet için değil, buradaki nehyin tenzihi olduğunu anlamaları sebebiyledir. Rasûlullah'ın (s.a) visal orucunu yasaklaması; ondan doğacak zararı önlemek içindi. Visal orucundaki zarar; ibadetten bıkmak, zayıf ve yorgun düşüp, diğer ibadetlerden uzak kalmaktır.[144]

1765. Ibn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûluilah (s.a) visal orucundan nehyetti. Ashab;
—"(Yâ Rasûlallah) sen orucu vasi ediyorsun?" dediler. Rasûluilah (s.a);
—"Ben sîzin gibi değilim. Şüphesiz ben yedirilip, içiriliyorum" buyurdu. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[145]

Nebî (s.a) için teklifte (yapılması veya yapılmaması emredilen işler) birtakım özellikler vardır. Ümmete vacib olmayan bazı emirler ona vacibdir. Ümmet hakkında caiz olmayan, onun hakkında caizdir. Ümmete mubah olan şey müptelâ olmada ve teşrifte bazen ona haram olmuştur. Ona bu gibi özelliklerde uymak caiz değildir. Rasûlullah'ın (s.a) özelliklerinden biri de oruç-da visaldir. Çünkü Rasûlullah'a (s.a) diğer insanlara verilmeyen kuvvet, sabır ve tahammül verilmiştir.
"Ben yedirilip, içirilirim " sözünde ihtilaf edilmiştir, imam Nevevî şöyle der: "Bu husustaki en sahih görüş, Nebî'ye (s.a) yiyen ve içen insanın kuvveti verilirdi." Aksi halde bu sözü zahiri yönüyle alırsak, visal yapmamış olur. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: "Bu hadisin zahiri manası kasde-dilip, Allah (c.c), Rasûlü'nü cennet nimetleriyle ve içecekleriyle mi yedirip içirmiştir."
Bunu diyenler de olmuştur. Zahirî manası açısından bir engel de yoktur. Çünkü Allah'ın Rasülü, Allah katında cennet nimetiyle doyurulmaktan daha çok ikramlara sahiptir. Bu takdirde Rasûluilah (s.a) visal yapmış sayılmaz gibi bir durum da söz konusu olmaz. Zira cennet nimetleri dünya nimetlerine benzemez ve visal orucuna engel teşkil etmez.[146]

ÜÇ YÜZ KIRK YEDÎNCÎ BÖLÜM

KABİR ÜZERİNE OTURMANIN HARAM OLMASI

Konu ile ilgili hadisler
1766. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûluilah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin bir ateş koruna oturup, elbisesin yakması ve de derisine dokunması, kabir üzerine oturmasından onun için daha hayırlıdır." (Müslim rivayet etmiştir).[147]

Kabir üzerine oturmak haramdır. Çünkü oturmanın zaran kalbe sirayet eder de anlamaz. Kalbin zararı, bedenin ararından çok daha büyüktür. Bazı alimler oturmanın mekruh olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Ibn Hacer Heytemî de bunlardandır. Bu alimler buradaki şiddetli tehdidi, "Kahire ise-mekyeya büyük abdest için oturanlar" manasına yorumlamışlardır. Bu zaten haramdır.
Ölülerin kabirlerine oturmamak ve hor davranmamak suretiyle hürmet etmek gerekir. Aynı şekilde kabir üzerini yükseltip, tazim etmek de caiz olmaz.
Hanefîlere göre; kabir üzerinde oturmak ve uyumak tenzihen mekruhtur. Büyük ve küçük abdest bozmak gibi şeyler ise tahrimen mekruhtur.[148]

ÜÇ YÜZ KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

KABİRLERİ KİREÇLEMEK VE ÜZERİNE BİNA YAPMAK NEHYEDİLMİŞTİR

Konu ite ilgili hadis

1767. Hz. Câbir'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) kabrin badanalanmasını ve üzerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını nehyetmiştir." (Müslim rivayet etmiştir).[149]

Kabri kireçlemek mekruhtur. Çünkü bu faydasızdır ve malın zayi edilmesi demektir. İsraf derecesine varırsa haram olur. Süslenmesi, nakşı vs gibi. Kabir üzerine bina yapmak da mekruhtur. Çünkü bu da tazim şüphesini taşır ve malın israf edilmesi demektir.
Hanefîlere göre; Rasûlullah'm (s.a) sünnetinde görülmeyen her şey mekruhtur. Kabristanda meşru olan yalnız ziyaret dua ve Kur'an-ı Kerim okumaktır.
Nevevî, "Kabir üzerine bina yapmaya gelince; o yer bina yapana ait ise bu mekruhtur. Kabristanda ise üzerine bina yapmak haramdır" demiştir. İmam Şafiî ile diğer alimlere göre de hüküm bu minvaldedir.
Kabirleri kireçle badana yapmak, Şafiîlere ve diğer alimlere göre mekruhtur.[150]

ÜÇ YÜZ KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

KÖLENİN EFENDİSİNDEN KAÇMASI BÜYÜK HARAMLARDANDIR

Konu ile ilgili hadisler

1768. Cerîr b. Abdullah'tan (r.a) rivayete göre şöyle demiştir: Rasülul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hangi köle kaçarsa, zimmeti ondan beri olur." (Müslim rivayet etmiştir).[151]

İmam Nevevî Tehzib'inde şöyle der: "Zimmet, lügatta ahit manasına geldiği gibi emanet manasına da gelir." Peygamberimizin şu hadisi bu manayı taşır: "Kim sabah namazını kılarsa Allah'ın (c.c) zimmetindendir. "Yine başka hadiste; "Allah ve Rasûlünün zimmeti onlarındır" denilmiştir.
Kölenin kaçması haramdır. Çünkü bunda ahdi bozmak ve iyiliğin inkârı söz konusudur. Zamanımızda kölelik kalmadığı için bu şekilde ahdi bozmak olayı kalmamıştır.[152]

1769. Yine Cerîr'den (r.a) rivayete göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Köle kaçtığı zaman, namazı kabul olunmaz." (Müslim rivayet etmiştir).[153]

Bir rivayette; "Küfret mistir" buyurulur
"Onun namazı kabul olunmaz'"-demek sevabını alamaz demektir. Gasp edilmiş arazide kılınan namaz gibi. Cumhurun görüşü budur. Namaz sahihtir, fakat ecrinden istifade edemez.
Bir hizmeti ve benzeri görevleri sorumluluğu altında toplayan kimsenin, görevleri yerine getirmesi ve insanların iyiliğe iyilikle karşılık vermesi için aynca teşvik edilmektedir.
"Kttfrctmiştir" sözü, eğer kaçmayı helâl sayarsa kâfir olur veya buradaki küfür efendisinin nimetine saygısızlık, onun hakkını edâ edememek manasını taşır. Şüphesiz onun ameli kâfirlerin ve cahiliye işlerindendir. Bîr diğer rivayette, "Cam helâldir" buyurulmuştur.[154]

ÜÇ YÜZ ELLİNCİ BÖLÜM

SERİ CEZALARDA SUÇLUYA İLTİMAS GEÇMENİN HARAMLIĞI

Konu ile ilgili ayet-i kerime

"Zina eden kadınla, zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara, Allah'ın dinini (tatbik) hususunda acıyacağınız tutmasın." (Nur, 2)[155]

Konu İle İlgili hadis

1770. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Manzum oğullarından bir kadının durumu Kureyş'î üzmüştü. Kureyş topluluğu;
~"Bu kadın hakkında Rasûluüah (s.a) ile kim konuşabilir? Olsa olsa Rasûlullah'tn (s.a) sevdiği Usame b. Zeyd buna cesaret eder" dediler. Bunun üzerine Üsame, Rasûtullah'a (f;.a) durumu arzetti. Rasûluüah (s.a);
—"Allah Teâlâ'mn sınırlarından birinin kaldırılması için devreye mi giriyorsun? (Ey Üsâme)" buyurdu. Sonra kalktı, hutbe okudu ve şöyle buyurdu;
— Sizden öncekileri helak eden şuydu: İçlerinde soylu, hatın sayılır kimse hırsızlık yaptığı zaman onu bırakırlardı. Eğer zayıf bir kimse hırsızlık yaparsa, ona cezayı uygularlardı. Allah'a yemin olsun ki, şayet Muhammed'-in (s.a) kızı Fatıma hırsızlık yapmış lsa, elini keserdim." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[156]

Bir rivayette şöyle geçer: "Rasûlullah'tn (s.a) yüzü değişti ve; "Allah'ın sınırlarından bir sınırın kaldırılmasında araya mt giriyorsun?" buyurdu. Üsâme; "Yâ Rasûlallah! Benim için istiğfar «/"dedi. Râvi der ki: "Sonra Rasûlullah (s.a) emretti ve kadının eli kesildi.
Hadiste geçen Mahzum kabilesine mensup olan kadının adı; Falıma bİnti Esved b. Abdi'I-Esed'dir. Hırsızlık olayı Mekke fethi esnasında vuku bulmuştu.
Hadis, hırsız; erkek olsun kadın olsun elinin kesileceğine delil oluyor. Yemin istenmediği halde, büyük bir iş hakkında yemin etmek müstehabdır. Hadlerin tatbikinde şefaat yoktur. İmama olay ulaştıktan sonra araya girme yasaktır, tmama ulaşmadan önce ise ekseri alimlere göre; şayet şefaat olunacak kimse şer sahibi ve insanlara ezâ veren kimse değilse araya girip barıştırmak caizdir.
Had gerektirmeyen masiyetlerden ise önceki şarta uygun olarak şefaat etmek caizdir.
Allah'ın hükümleri ve hadleri önünde şerefli ile şerefli olmayan müsavidir (eşittir). Dine muhalefet hususunda, akraba ve yakınları kayırmamak gerekir.
Şer'ân takdir edilmiş hadler değiştirilemez.
Hadisteki Mahzum'lu kadının eli kesilmiştir. Kadın daha sonra böyle kötü hareketlerden vazgeçmiş ve evlenmiştir.[157]

ÜÇ YÜZ ELLÎ BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANLARIN; GEÇTİĞİ YOLLARDA, GÖLGELİKLERİNDE, SU KAYNAKLARINDA VB. YERLERDE BÜYÜK ABDEST YAPMAK NEHYEDİLMİŞTİR

Konu ile ilgili ayet

"Erkek mü'minlerle, kadın mü'minlere işlemedikleri (bir günah) yüzünden eza edenler de muhakkak bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir." (Ahzâb, 58)[158]

Konu ile ilgili hadisler

1771. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre; RasÛhıUah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İki lânetçiden (lanete sebep olan şeyden) sakının" Ashab; "İki lânetçi nelerdir' diye sordular. Rasûlullah (s.a); "Insanlann yolunda veya gölgeliğinde abdest bozmaktır" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[159]

Cumhur, bu hususta varid olan nehyin tenzihi olduğu görüşündedirler.
Şeyh Zekeriya el-Ensârî şöyle der: "Buradaki nehiy, müslümanlara eza vermek olduğu İçin tahrîmidir. Hadisin zahiri manası, haram olması sebebiyle bu hareketlerin nehyedildiğini gösterir." Bu yasağı işleyene lânet edildiği İçin bu günahın büyük günahlardan olduğunu nakleder.
Gölgelikte abdest bozmanın nehyeditmesine gelince, şayet bu gölgelik mubah bir toplantı için hazırlanmış bir gölgelik olursa geçerlidir. Ancak, kumar, dedikodu ve gıybet mahalli ise, buraya abdest bozan kimse de, bu kimselerin dağılmasını kastediyorsa bunda kerahat yoktur.
Buradaki hüküm yaz mevsimindeki gölgelik için ise de kışm güneşli yer de aynı hükme tabidir.
Hattâbî şöyle diyor: "Buradaki lânet edenlerden maksat, lânet sebebi olan iki şeydir. Bu iki hususa insanlar lânet ederler. Çünkü bu iki lanet sebebi olan âdetlere insanların lânet edip, sövmesi normaldir."
Buradaki gölgelikten maksat; her ağacın gölgesi değil, altında istirahat etmeye elverişli olan ağaçların gölgeleridir. RasûÎullah (s.a) abdest bozmak için hurma ağaçtan altına oturmuşlardır. Her ağacın gölgesi kastedilseydi RasûÎullah (s.a) bunu yapmazdı.
Bir başka hadiste RasûÎullah (s.a); "Şu üç lanete sebep şeyden sakınınız: Durgun su kaynaklarına, gölgelik ve yol güzergâhlarına abdest bozmak" buyurmuştur.[160]

ÜÇ YÜZ ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

DURGUN SUYA KÜÇÜK ABDEST YAPMAK NEHYEDİLMİŞTİR

Konu ile ilgili hadis

1772. Hz. Câbir'den (r.a) rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) durgun suya işemeyi nehyetti." (Müslim rivayet etmiştir).[161]

Hadiste, durgun suya, eğer çok da olsa küçük abdest bozmak nehyedil-miştir. Buradaki nehiy, su kendi mülkü olduğu takdirde tenzihidir. Şayet başkasına ait ise işemek haramdır. Büyük abdestteki kerahat daha şiddetlidir.[162]

ÜÇ YÜZ ELLİ ÜÇÜNCÜ BC LÜM

BABANIN HİBf.DE BAZI ÇOCUKLARINI DİĞER ÇOCUKLARINA ÜSTÜN TUTMASININ KERAHATI

Konu İle ilgili hadisler

1773. Numan b. Beşir'deri (r.a) rivayet edilmiştir: Babası kendisini Ra-süluilah'a (s.a) getirerek;
— "Bu oğluma kölemi bağışladım" dedi. RasûluIIah (s.a);
— "Bütün çocuklarına bunun gibi bağışladın mı?" buyurdu. O ise;
— "Hayır" dedi. RasÛluUah (s.a);
— "O takdirde hibenden dön" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivaytt etmişlerdir).[163]

Bir rivayette; RasûluİIah (s.a) şöyle buyurdu:
—"Botun çocukluma böyle bağışladın mı?*' Adam;
—"Hayır" dedi. RasûluUah (s.a);
—"Allah'tan korkunuz. Çocuklarınız ıramda adil davranınız" buyurdu.
Bunun üzerine babam eve döndü. Sadakayı geri aldı
Başka bir rivayette; Rasûlullah (s.a);
—"Yâ Beşir, bundan başka çocuğun var mı?" buyurdu. Beşir;
—"Evet" dedi. Rasûlullah (s.a);
—"Her birine bunun gibi hibe ettin mi?" buyurdu. Beşir;
—"Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a);

—"O zaman beni şahit tutma! Çünkü ben zulme şahitlik etmem*1 buyurdu.
Diğer bir rivayette; "Beni zulme şahit tutma" buyurdu.
Bir başka rivayette; "Buna benden başkasını şahit tul" buyurdu. Son-r.a: "İyilik hususunda hepsinin eşit olmaları seni sevindirmez mi?" diye sordu. Beşir;
—"Sevindirir" dedi. RasÛtullah (s.a);
—"O halde onların arasında tercih yoktur" buyurdu.
Yukarıdaki rivayetlerin tamamını Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.
Hadiste hibe olunan şeyin tayini hususunda çeşitli rivayetler vardır. Bu rivayette bağısın bir köle olduğu, İbn Hıbbân ve Taberânî'nin tbn Ccrir'den rivayetinde bağışın bir bahçe olduğu zikredilmektedir, tbn HİbbÂn bu iki hadisi farklı olaylara hamlederek aralarım cemetmiştir. Şöyle ki, Numan doğduğu zaman kendisine bir bahçe verilmiş, büyüdükten sonra köle bağışlanmıştır. Bazı alimler bu görüşe itiraz ederek; "Beşir b. Sa'd gibi büyük bir kimset nasıl olur da aynı hadiseyi unutarak ikinci kez Rasü.ullah'a sorar" demiş-lerse de Aynî, "Bunda hayret edilecek bir şey yoktur. Dünya düşünceleriyle ahiret gamlan insana birçok şeyi unutturabilir" demiştir.
Rasûlullah'a (s.a) İlk danışdığı zaman; "Beni zulme şahit tutma" buyurmuştur. Bu olaydan sonra Beşir'in ikinci meselede tekrar Rasûlullah'a danışması biraz gariptir. Eğer tbn Hıbbân'm dediği şayet mümkün ise, o zaman Beşir ya önceki hükmün neshedildiğini zant .mis, veya o yasaklamayı
Hafız İbn Hacer de şöyle cemetmiştir. "Beşir Önce Numan için bir bahçe bağışlamış, sonra bu bağışın memnu olduğu zahir olunca geri almıştı. Çünkü onu kimse kabul etmemişti. Sonra Besir'in hanımı Amra, bahçenin yerine kölenin hibe edilmesine razı oldu, ancak gen alınmasından korktuğu için Rasûlullah'ın (s.a) şahitliğini istedi."
Bütün işlerde islâm'a ve alimlerine rflcu etmek mutlak zorunludur. Ra-sûlullah'm (s.a) ashabı, müşkül bir durumla karşılaştıkları zaman veya bir şeye karar verecekleri zaman âdetleri böyleydi.
Babaların kız olsun, erkek olsun çocukları arasında adaleti gözetmeleri, bir kısmını diğer kısmına üstün tutmamaları gerekir. Aksi takdirde aile yapısını alt üst eden zararların doğmasma neden olurlar. Ebu Hanife, îmam Ebu Yusuf, tmam Muhammed, tmam Şafiî; "Buradaki "geri al" emri vü-cub için değil, fazilet ve ihsan kabiHndendir" demişlerdir. Cumhura göre; eşitliğe riayet müstehabdır. Ebeveynin çocukları arasında tercih yapması mekruhtur. Onlara göre buradaki emir nedib, nehiy ise kera-han tenzihiyedir.
Kardeşler arasım telif etmek ve onları isyana sevk eden şeylerden kaçınmak gerekir.
Hibede şahit tutmak meşrudur. Gerekirse hâkim soruşturma yapabilir. Çünkü üçüncü rivayete dikkat edilirse Rasûlullah (s.a); "Başka çocukların var mı?" demiştir.[164]

ÜÇ YÜZ ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADIN; BİR KİMSE İÇİN ÜÇ GÜNDEN FAZLA YAS TUTARSA HARAMDIR, ANCAK KOCASI İÇİN DÖRT AY ON GÜN YAS TUTABİLİR

Konu ile ilgili hadisler

1774. Ebu Seleme'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ne-bî'nin (s.a) zevcesi Ününü Habibe'nin (r.a) babası Ebu Süfyan b. Harb (r.a) vefat ettiği zaman yanına girdim. Safran veya başka bir koku istedi. (Getirildiği zaman) cariyeye ve sonra yanaklarına sürdü. Sonra da; "Vallahi benim kokuya İhtiyacım yoktur. Ancak ben Rasûtullah'ı (s.a) minber üzerinde şöyle buyururken İşittim: "Allah 'a ve ahirete inanan kadtntn zevcinden başka Ölüye üç günden çok yas tutması helâl olmaz. Fakat kocası için dört ay on gün yas tutar" dedi.
Râvi Zeyneb şöyle diyor: "Ben, Zeyneb b. Cahş (r.a) kardeşi Öldüğü zaman yanma girdim. Bir koku istedi. Sonra ondan süründü ve şöyle dedi: "Dikkat edin, vallahi benim kokuya ihtiyacım yoktur. Ancak ben Rasûlul-lah'ı (s.a) minber üzerinde şöyle buyururken dinledim: "Allah'a ve ahirete inanan bir kadının kocasından başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması helâl olmaz. Kocası için dört ay on gün yas tutar". (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[165]

Habibe; Ebu Süfyan b. Hat'"in kızı, Muâviye'nin kız kardeşidir. Babası Ebu Süfyan Hicri 32 yılında vefat etmiştir.
Hadiste geçen güzel koku; san esanstır. Zeyneb onu cariyesine sürdü. Efendisinin yaptığı bu işe razı olup, ona teslim oldu.
Hadiste; "Allah'a ve ahiret gününe îman eden kadının.,., yas tutması helâl olmaz" sözü; bu vasıfların haricindeki kimseleri bu hükümden çıkarmak için değildir. Belki böyle bir mü'mİne kadın şer'î hükümlere boyun eğer, demektir. Aksi halde kâfirlerde şeriatın füruuyla muhataptırlar.
"İhdas": Yas tutmak, yani alışa geldiği zineti ve süslenmeyi terketmektir.
"Kocası için dört ay on gün yas tutulması" sözüyle kadın için çoğunlukla geçerli olan süre kastedilmiştir. Şayet hamile ise onun iddeti, çocuğu doğurmasıyla biter.
Zeyneb binti Cahş'm kardeşi Abdullah b. Cahş'tır.
Şeyh'ül-lslâm'ın Tuhfefül-Kârî ve Feth'ül-BârTde ve tbn Hıbban'ın Sa-hihi'nde rivayet yukandaki gibidir. Ancak Muvatta'nın bazı tariklerinde Ab* dullah b. Cahş'ın Uhud'da şehid düştüğü yer almaktadır. Uhud gazvesi esnasında Zeyneb binti Ebu Seleme henüz çocuk idi. Bu durumda Zeyneb binti Ebu Sdeme'nin Zeyneb bînti Cahş'rn yanına gitmesi mümkün değildir. O takdirde Zeyneb binti Cahş'm kardeşi Übeydullah olması daha uygundur. Çünkü Ubeydullah'ın ölüm haberi Medine'ye ulaşınca Zeyneb binü Ebu Seleme mümeyyize bir kadındı. Aynca Zeyneb binti Cahş'ın kardeşi Ebu Ahmed b. Cahş da olabilir. Çünkü Ebu Ahmet, Hz. Ömer'in hilafeti zamanında ölmüştür. Zeyneb'ten önce ölmüş olması da mümkündür. Hatta Zey-neb'in defninde hazır olduğu bile variddir. O takdirde bu iki duruma göre isimde bir değişiklik olması gerekir. Veya ölen kardeşi ya Zeyneb'in süt kardeşi veya ana bir kardeşidir.
Kadının kocasından başka yakınlarının ölümüne üç günden fazla yas tutması caiz olmaz. Kadının kocasının ölümüne iddet süresince, ki dört ay on gündür, yas tutması helâldir.
Kadının kocası için yas tutmasındaki hikmet, rahiminin beraeti (temizlenmesi), töhmeti nefıy (şüphelerin giderilmesi) ve sui zanna sebebiyet vermemesidir.
Hadiste koca hakkım vefatından sonra bile itiraf etmesi ve İslâm'da evlilik bağının önemini açıklaması dikkate şayan bir husustur.[166]

ÜÇ YÜZ ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

SİMSARLIK YAPMANIN, KÖYLÜLERİ ŞEHİR DIŞINDA KARŞILAYARAK MALINI UCUZA ALMANIN, DİN KARDEŞİNİN MÜŞTERİSİNİ ELİNDEN KAPARAK KENDİ MALINI SATMANIN VE BİRİNİN TALİP OLDUĞU KADINA DÜNÜR GÖNDERMENİN HARAMLIĞI

Konu İle ilgili hadisler

1775. Hz. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) şehirlinin, köylüye simsarlık etmesini nehyetmiştir. tserse.o köylü,

onun ana baba bir öz kardeşi olsun." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[167]

Şehirlinin köylüye aracı olması nehyedilmiştir. Çünkü bu takdirde şehirde oturan kimselerin köyden gelen satıcılardan belli bir fiyatla satın alması halinde meydana gelecek ülfet ve yakınlık önlenmiş olur.
Hadiste şehirli ve köylü diye zikredilmesi âdete göredir. Şayet şehirli satmaya gelse de köylü aran olsa hüküm aynıdır. Buradaki nehiy tahrimidir. Ancak alışveriş geçerlidir. Çünkü buradaki nehiy akdin kendisinden değil. ondaki manaya râcidir (dönücüdür, aittir).
Bu şekilde aracı olmakdaki zarar fiyattaki aldatmadır.
Şehirlinin, köylü adına satışı ücret karşılığında olduğu zaman mekruhtur. Çünkü böyle bir satış ona yardım için değil, para kazanmaya matuftur. Ücretsiz satması ona yardım etmektir.
Şehirli, köylü namına ücret karşılığı satış yapmadığı gibi alım da yapamaz.
Kirmanı; "Ebu Hanife, şehirlinin köylü namına mutlak surette satış yapabileceğine kaildir. Delil olarak "Din nasihattir" hadisini söylemiştir" der. Ancak Ebu Hanife'nin sözü mutlak değildir. Çünkü satış taraflardan birine zarar vermediği zaman caizdir.[168]

1776. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Pazarlara gelinceye kadar satılık malları yolda karşılamayınız. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[169]

Satış için celb olunan mallan yolda karşılamak yasaklanmıştır. Taki satıcı şehire gelerek gerçek fiyatı öğrensin. Bu tür alış verişin haram olması için karşılayıcının hükmü bilmesi şarttır. Yine, karşılayıcının malı celbeienden, şehire ulaşmadan ve oradaki fiyatı öğrenmeden karşılaması tahrim için şarttır. İster karşılamayı kastetsin, isterse mesela, avlanmak için çıkıp celbciye rastlayıp ondan satın alması gibi, karşılama niyeti olmasın arada fark yoktur.
Böyle bir tasarrufun haram kıhnmasmdaki hikmet; mal sahibine zarar verilmesini ve aldatılmasını önlemektir.
İmam Ebu Hanife; "Şehir halkına zarar vermemek şartıyla malı karşılayıp, satın almakta sakınca yoktur. Zarar verdiği takdirde ise, karşılama mekruhtur" demiştir.[170]

1777. İbn Abbas'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "(Ticıret mallarını) pazarlara getirenleri yolda karşılamayınız. Şehirli biri köyitt namına satmjstn."
Tavus, tbn Abbas'a; "Şehirli köylü namına satmasın, sözünün manası nedir?" dedi. İbn Abbas; "Onun simsarı olmasn" cevabını verdi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[171]

Ticaret mallarını yolda karşılamak ve şehirlinin köylü namına satması her ikisi de haramdır. Çünkü öncekinde, satıcıyı zarar, ikincisinde ise alıcı insanlara zarar verilmektedir.
Simsardan murat tellâldır. Msh köylli hesabına tedrici olarak satar ve genellikle zamanın fiyatına göre onu satar.
Bazı alimler köylü hesabına satın almayı caiz görmüşlerdir. Onlar hadisin zahirine bakarak; "Nehiy sadece satış i;in var id olmuştur" demişlerdir. Bu söz Hasan Basrî'den rivayet olunmuştur.[172]

1778. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) şehirlinin, köylü namına alış veriş yapmasını nehyetti ve "müşteri
kızıştırmayınız" (buyurdu.) Yine Rasûlullah (s.a); "Bir kimse kardeşinin satışı Üzerine satış yapmasın. Kardeşinin nişanlısına talip olmasın. Bir kadın kız kardeşinin, çanağındaki nimetinin kendi tarafına aktarılması için onun boşanmasını istemesin" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir),[173]

Buhârî ve Müslim'de geçen diğer bir rivayette, Ebu Hüreyre (r.a) şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a) pazarcıları (yolda) karşılamayı, şehirlinin köylü namına simsarlık yapmasını, bir kadının evlenecek erkeğe din kardeşini boşama şartı koşmasını, malın fiyatını artırmayı, müşteri kızıştırmak İçin fiyat artırmayı, sağmal hayvanın sütünü sağmayıp bırakmayı yasakladı."
"Neeeş": Rağbeti artırmak için değii, belki başkasını aldatmak için malın fiyatını artırmak manasına gelir.
"Kardeşinin satışı üzerine "sözündeki "kardeşi" tabiri galib olan anlayışa göredir. Yoksa bu hususta zimmi de müslüman gibidir.
Kadının, kız kardeşinin boşanmasını İstemesi onun yerine kendisi varması İçindir. Veya boşanan kadın için onun nafakasından, iyiliğinden faydalanmak için bunu ister.
Sevm veya Sîme: Pazarlık yapmak demektir. Hadiste geçen cümledeki maksat; satıcı ile alıcı malın fiyatında anlaştıktan sonra, satış yapmadan başka birinin devreye girerek satıcıya: "Ben bu malı daha fazlasına satın alırım." Veya müşteriye; "Ben sana bu maldan daha iyisini, bundan ucuza veririm" demesidir.
Fiyat üzerinde anlaştıktan sonra bu şekilde araya girmek haramdır. Ancak anlaşma olmadan, bir mala fazla fiyat vermek haram değildir.
İmam Ebu Hanife, İmam Şafiî ve diğer birçok alime göre, yapılan satış yine de muteberdir. Ancak araya giren asi olur.
"Tasriye": "Hayvanın sağılacak sütünü memede bırakarak, sütünün bol olduğu imajını vermek, böylece rağbeti artırmaya denir. Bu müşteriyi aldatma olduğu için haramdır.
Böyle alış verişlerin nehyedilmesinin sebebi; bu tür ticarette başkalarının zarara uğratılmasmı, eziyet görmesini ve aldatılmasını engellemektir. Hadiste, insanlara darlık ve onlara zarar veren herşeyin yasaklanması, aileler arasında aynlık meydana getiren, gönüllerde kin ve nefret doğuran her şeyden uzaklaşılması gerektiği söz konusu edilmektedir. Müşteri kızıştırmak suretiyle yapılan satışta muhayyerlik yoktur, tmam Mâlik, "Muhayyerlik vardır" demiştir. Zahirîlere göre; bu tür satış batıl ve merdudtur.
Memesinde süt biriktirilen hayvan sahibine geri verilir. Ayrıca bir ölçek de zahire verileceği görüşünü ileri sürenler de vardır. Bunlara göre, bir kimse bir koyun satın alır, sonra o hayvanın süt eksikliğinden başka bir noksanı olursa, hayvanı sahibine iade eder. Fakat sağdığı süt kendinin olur.[174]

1779. İbn Ömer'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bir kısmınız, diğer kısmınızın satışı üzerine satış yapmasın. Din kardeşinin talip olduğu kadına talip olmasın. Ancak önce talip olan izin verirse müstesna..." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[175]

Satış üzerine satış yapmanın nehyi tahrim oiduğu yukarıda geçmişti. Ancak akdin yapılması halinde muhayyerlik yoktur. Çünkü ilk müşteriye bir zarar gelmediği için haram değildir.
"Httbe": Talip olmak, evlenmek için dünür göndermektir. Din kardeşinin talip olduğu kadına talip olmak nehiy edilmiştir. Bunun şekli şudur: Bir adam bir kıza talip olur, kız da onu ister ve karşılıklı razı olurlar. Veya rıza emareleri zahir olur, sıra akde gelir. Sonra başka birisi bütün bu konulan bildiği halde gelir, aynı kıza talip olur. İşte bu haramdır. Çünkü karşı tarafa eza vermek ve ilişkiyi koparmak olayı gündeme gelir. Bu sebeple hadis, ancak ilk talip olanın vazeçmesiyle başkasının talip olmasını mubah kılar. Veya ikinci dünüre izin vermesiyle caiz olacağını beyan eder. tik dünürün İstemeyi bırakması ve izin vermesinin manası; aradan zaman geçer de artık bu işten vazgeçmiş sayılırsa veya zarar hasıl olacak kadar bir vaktin geçmesi yahut kızı istemekten vazgeçmesidir. Buna rağmen önce kız isteyen kimseye bir şahsın araya girerek talip obuası halinde evlilik akdi sahih olur. Ancak nehyolunmuş bir işe atıldığı için günahkâr olur.
Alimlerden bazıları dünür üzerine dünür gönderme konusundaki yasağın Peygamber'imiz (s.a) tarafından neshedildiğini söylemişlerdir. Muâviye ile Ebu Cehm (r.a), Fatıma bint Kays ile evlenmek istemişler. Rasûlullah (s.a) ise ona Hz. Üsame ile evlenmesini arzetmişti. Ancak cumhura göre Rasûlullah'm (s.a) bu talebi yasaktan önce vuku bulmuş bir olaydır. Dolayısıyla bu babdaki yasak neshedilmemiştir.
Kız tarafı evlenme teklifini açıkça değil de dolayısıyla kabul ederse ikinci dünürlüğün haram olup olmayacağı konusunda da İmam Şafiî'nin sahih olan görüşüne göre ikinci dünürlük haram değildir.[176]

1780. Ukbe b. Âmir'den (r.a) rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Mü'min, mü'minin kardeşidir. Hiçbir mü'minin kardeşinin satışı üzerine satış yapması ve din kardeşinin talip olduğu kadına, vazgeçin-ceye kadar talip olması helâl olmaz". (Müslim rivayet

etmiştir).[177]

"Mü'min mü'minin kardeşidir" demek îmanda beraberdirler anlamındadır.
önceki hadislerin ifade ettiği gibi, mü'min kardeşinin satışı üzerine satış yapmak, yine mü'min kardeşinin talip olduğu kıza talip olmak haram kılınmıştır. İslâm, müslümanlar arasında Ülfet sağlamaya, onların tefrikaya düşmemesine ve insanlara hürmet etmeye özen göstermiştir.
"Hiçbir mü'min kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın" tabirinden "kâfirin pazarlığı üzerine pazarlık yapabilir" anlamı çıkarılmamalıdır. Burada mefhumu muhalife itibar olunmaz.[178]

ÜÇ YÜZ ELLİ ALTINCI BÖLÜM

İSLÂM KANUNLARININ İZİN VERDİĞİ YERLERİN HARİCİNDE MALI BOŞ YERE HARCAMAK NEHYEDİLMİŞTİR

Konu ile ilgili hadisler

1781. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c) sizin için üç şeye razı olur. Üç şeyi ise kerih görür. Sizin için kendisine ibadet etmenize, hiçbir şeyi ortak koşmamanıza, hepinizin toptan Allah'ın ipine sımsıkı sarılmanıza, ayrılmamanıza razı olur. Sizin için ise, dedi-koduyu çok soru sormayı ve malı zayi etmeyi kerib görür". (Müslim rivayet etmiştir).[179]

Hadisin şerhi 340. Ebu tsâ el-Muğire b. Şube hadisinde geçmiştir.
"Üç şeyi ise kerih görür": Kerih gördüğü şey de Allah'ın iradesiyle olur. Çünkü Allah'ın mülkünde hiçbir şey O'nun (c.c) iradesine aykın olarak meydana gelmez.
Hadisteki "Habl" tabiriyle kastedilen mana Allah'ın dinidir veya cemaattir, ya da Allah'ın ahdidir, yahut Kur'an-ı Kerim'dir.
"Aynlmammtza razı olur" sözünden maksat, yani toplu olarak bak Özere olunuz. Ehl-i Kitab gibi olup, sapmayınız, demektir.
"Çok soru sormak"; inadına, ihtiyaç duymadığınız konularda soru sormayın, demektir.
"Matı zayi etmeyi" de Allah sevmez. Çünkü Allah (c.c) hikmeti gereği, malı, yasama düzeni ve insanın ihtiyacını düzenlemek için kılmıştır. Mali zayi etmek, kişiyi; canını zayi etmeye ve onu ibadetten alıkoymaya ve Allah'a tam teveccüh etmekten meşgul eder.
Hadis-i şerif, bir olan Allah'a ihlâsla ibadet etmeye, dinin hükümlerine ve müslüman toplumun birlik olmasına teşvik eder. Ayrıca faydasız sözden, gereksiz fazla soru sormaktan kaçınmaya, malı darmadağın yapmaktan ve onu meşru olmayan yolda harcamaktan kaçınmaya teşvik etmektedir.
Hadisteki, "Allah razı olur" sözündeki rızadan murat, emretmesi ve emrini yerine getirene vereceği sevabıdır. "Kerih görür" tabiri ise, azap ve cezayı murat etmesidir.[180]

1782. Muğîre b. Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan şöyle dediği rivayet olunr muştur: Muğire Muaviye'ye (r.a) gönderdiği mektupta bana şöyle imlâ ettirdi. Nebî (s.a) her farz namazın sonunda şu duayı okurdu: "Tek Allah'tan başka ilâh yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na aittir. O her şeye kadirdir. Allah'ım, Sen'in verdiğine hiçbir engel yoktur. Vermediğini de verecek kimse yoktur. Lütfün olmazsa mal ve servet sahibine fayda vermez."
Yine Muğîre, Muavi'ye'ye şunları yazmıştı: "Rasûlullah (s.a) dedikoduyu, malı boş yere harcamayı, çok soru sormayı ve ayrıca ana-babaya asi olmayı, kızları diri diri gömmeyi, (edası gerekli olanı) vermemeyi, (hakkı olmayanı da İstemeyi nehyederdi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[181]

"Verrâd", Muğîre b. Şu'be'nin (r.a) kâtibidir. Sikadır. Tabîînin orta tabakasmdandir.
"Onun ortağı yoktur" Yani başka şeylerden münferittir. O'nun güzel vasıflarından herhangi bir vasfında O'nun ortağı yoktur."Dedikodudan nehyetti" sözü hakkında sahih bir hadiste Rasûlullah (s.a) "Kişiye yalan olarak duyduğu her şeyi söylemesi kâfidir" buyurmuştur. Hadiste, "Annelere asi olmayı nehyederdi" cümlesinde annelere âdeta eza olabilecek şeyle dahi eziyete sebebiyet vermekten nehyetti. Bu nehyîn içine babalar da dahildir. Ancak burada babalar zikredilmemiştir. Baba erkek olduğundan, safvetinden ve mizacından korkulur. Bu sebeple ona isyan daha az olur. "Kızları diri diri gömmeyi nehyetti. "Bu cahiliye âdeti idi. Bunu genellikle, büyüdükleri zaman onların utanç verici işler yapma ihtimaline engel olmak için yaparlardı. Ya da onlara yapılacak harcamanın doğuracağı sıkıntı ve korkusu yüzünden yaparlardı. Sonra onlardan bazısı kız çocuğunu doğduğu zaman öldürürdü. Bir kısmı büyümeye bırakır, sonra bîr çukur kazarak kızı çukura koyarlar ve üzerine toprak örterek, diri diri gömerlerdi. Hadisin tedvini sahabe devrinden beri başlamıştır. Hadiste özellikle anneler zikredilmiştir. Çünkü onlar zayıftırlar. Onlara asi olma olayı daha çoktur.[182]

ÜÇ YÜZ ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

CİDDİ VEYA ŞAKA OLARAK MÜSLÜMANA SİLAH VE BENZERİ ŞEYLERİ DOĞRULTMAK VE KILIÇLA KARŞILIKLI OYNAŞMAK NEHYEDİLMİŞTİR

Konu ile ilgili hadisler

1783. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz kardeşine silahla işaret etmesin. Çünkü o bilmez ki belki şeytan elinde silahı çeker de cehennem çukuruna düşüverir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[183]

Müslim'in bir rivayetinde Ebu Hüreyre şöyle dedi: Ebu'l-Kâsım {r.a) şöyle buyurdu: "Kim kardeşine demirle İşaret ederse, muhakkak melekler onu elinden alıncaya kadar, ona lanet ederler. Velevki ana-boba bir, öz kardeşi olsun."
'Kardeşine silahla işaret etmesin " sözü ile müsiümana silahla işaret etmek haram kılınmakta. Zimmî de müslüman gibidir. Ancak zimmî hakkında bu hükümün haram olup olmamasında ihtilaf vardır.
"Velevki ana-baba bir olsun" sözündeki nehiyde mübalağa vardır. Demirle işaret etmek, ister itham edilen kimse tarafından olsun, isterse itham edilmeyen kimse tarafından olsun, ister şaka, isterse ciddi olsun aralarında bir fark yoktur. Çünkü müslümam korkutmak haramdır. Burada meleklerin lanet etmesi bu işin haram olduğuna dair delil teşkil etmektedir.
İslâm insanın selâmetine ve onun kerametine (kerem ve bağışı) özen gösterir. Müslümam gerek şaka ve gerekse ciddi olsun korkutmak yasaklanmıştır. Çünkü silah bazen tehlikelere sebep olur. Nitekim günümüzde silah İle oynarken nice öldürme ve yaralama olaylarının olduğu bir gerçektir.[184]

1784. Hz. Câbir'den (r.a) söyle dediği rivayet edilmiştir: RasûiulİIah (s.a) kınından çekilmiş kılıcın karşılıklı alınıp verilmesini (elden ele dolaştırılmasını) nehyetti. (Ebu Dâvud, Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasen hadistir, demiştir).[185]

Hadis, kınından çıkarılmış kılıcı karşılıklı alıp vermeyi yasaklamaktadır. Çünkü böyle yapan kimse bazen hata edebilir. Bu durumda yaralama olup, fesat meydana gelir. Bıçak da kılıç gibidir. Sivri tarafının İnsaaa doğru çekilmemesi gerekir.
Ancak, kılıcın veya bıçağın sivri tarafını tutup, kabza kısmını doğrultmak edebe uygundur.

Bir ayette:
"Bir arkadaşlarım çağırdılar. O da kılıcım alarak deveyi kesti " (Kamer, 29) buyurulmuştur. Ki Hz. Salih'in (s.a) devesinden bahsedilen bu surede bildirildiğine göre, böyle elde dolaşan kılıçla Hz. Salih'in (s.a) devesini keserek, imtihanı kaybetmişlerdir. Bunun sonucunda o toplum helak edilmiştir.[186]

ÜÇ YÜZ ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

MESCİDDEN EZANDAN SONRA FARZ NAMAZ K1LINCAYA KADAR ÖZÜRSÜZ ÇIKMANIN KERAHATI

Konu ile ilgili hadisler

1785. Ebu'ş-Şa'sâ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz Ebu Hüreyre (r.a) ile beraber mescidde oturuyorduk. Müezzin ezan okudu. Mescidden bir adam kalkarak yürümeye başladı. Ebu Hüreyre onu mescidden çıkıncaya kadar göz ucuyla takip etti ve; "Bu şahıs Ebu'l-Kâsım RasûiulİIah'a (s.a) asi oldu" dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[187]

Ebu Şa'sa Süleym b. Esved'dir.
Namaz vakti girip ezan okuduktan sonra özürsüz olarak, farz namazı kılmadan mescidden aynlmak mekruhtur. Çünkü bu Nebî'ye (s.a) isyan etmektir.
Mescidde olan bir sahsa ezan okumakla namaz farz olmaz. Ancak kamet ile namaz farz olur. Fakat bazen ezan ile kamet kastedilir.[188]

ÜÇ YÜZ ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM

ÖZÜRSÜZ OLARAK REYHAN KOKUSUNU REDDETMENİN KERAHAT1

Konu ile ilgili hadisler

1786. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kendisine reyhan kokusu arzedilen kimse, onu reddetmesin. ÇünkU o, taşınması hafif, kok osu hoştur." (Müslim rivayet etmiştir).[189]

Kurtubi şöyle der: "Hadis hoş kokunun kabulüne işarettir. Çünkü taşınmasında külfet yoktur. Âdetleri icabı insanların onu kabulü karşılığında minnet çekmeleri de söz konusu olmaz."
Kürtubî devamla; "Fakat misk değeri pahalı olduğu için minnet söz konusudur" demektedir.
Hadiste, koku kullanmak, onu kullananlara özellikle cuma ve kalabalık yerlerde ikram etmeleri için teşvik edilmektedir.
"Reyhan ": "Güzel kokulu her bitkiye verilen isimdir." Kadı lyâz; "Bu hadiste maksat bütün kokulardır" demiştir.
Misk en güzel kokudur. Temizdir. Her tür elbise ve vücut üzerinde kullanılması caizdir. Reyhan arz edilen kimsenin, onu kabul etmemesi mekruhtur. Kadınların koku süründüğü gibi erkeklerin de sürünmesi güzeldir. Ancak kadının cami veya başka yere giderken sürünmesi mekruhtur.[190]

1787. Enes b. Mâlik'ten (r.a) rivayete göre; "Nebî (s.a) hoş kokuyu red-detmezdi. (Buhârî rivayet etmiştir).[191]

Rasûlullah'm (s.a) güzel ahlâkından birisi de kokuyu reddetmesiydi. Ibn Ömer'den (r.a) rivayet edilen bir hadiste; "Üç şey vardır ki reddedilmez. Yastık ve yaslanacak şey, koku ve süt" buyurulmustur.
Bu hususta Suyûtî'nin yazdığı ve Ibn AHân'ın da ona ilave ettiği bir şiirde Rasülullah'm (s.a) geri çevirmediği yedi şey vardır. Ki şunlardır: Süt, helva, koku, (gül) yağı, yastık, muhtaç ise rızık ve reyhandır.[192]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞINCI BÖLÜM

KİBİRLENECEK VE KENDİNİ BEĞENME DUYGUSUNA KAPILACAK KİMSELERİ YÜZÜNE KARŞI ÖVMENİN KERAHATI, BÖYLE DUYGULAR TAŞIMAYACAĞINDAN EMİN OLUNAN KİMSELERİ MEDHETMENİN CAİZLİĞİ

Konu ile ilgili hadisler

1788. Ebu Musa el-Eş'ârî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) birisini bir adamı överken ve övmesinde aşın davrandığını işitince: "Helak etliniz" veya "Bu adamın sırtını kestiniz"buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[193]

"Bu adamın sinini kestiniz" sözünden murat, onu helak ettiniz demektir. Helak dini açıdandır. Çünkü bîr kimseyi aşırı şekilde övmek, o kimse için gurur ve kendini beğenme vesilesi olur. Bu ise insanı helak eder.
"îtrâ": Bir kimseyi övmeyi güzel kılmak, bu konuda aşın davranmaktır.
Hadis-i şerif, yüze karşı övmeyi nehyetmiştir. Bu ise kibire ve medih sebebiyle gurura kapılacağından endişe duyulan kimse için geçerlidir. Ancak bu şekilde övmek ona zarar vermiyor, aksine fayda doğuruyorsa bunda sakınca yoktur.[194]

1789. Ebu Bekre'den (r.a) rivayet edilmiştir: Nebî'nİn (s.a) huzurunda bir adam zikredildi. Bir başka adam da onu hayırla övdü. Nebi (s.a); "Sana yazıklar olsun! Arkadaşının boynunu kestin" buyurdu, bunu birkaç defa tekrarladı ve devamla; "Sizden biriniz mutlaka medhedecekse ve eğer o kimse hakkında medhe değer vasıflar varsa; "Şöyle şöyle zannediyorum desin." Onun hesabı Allah'a aittir. Allah'a (c.c) karşı hiç kimse aklanamaz" buyurdu." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[195]

"Arkadaşının boynunu kestin" sözü İle manevî helâkma sebep oldun veya öldürmekte eşdeğer bir şey yaptın düşüncesine matuftur ki ikisi de he-lâk konusunda aynı sonuca götürürler. Ancak buradaki helak dindedir. Bazen bu helak kendini beğenmek suretiyle dünya İle ilgili de olur.
Rasülul-lah'm (s.a) bu sözü birkaç defa tekrarlaması, onun yasaklığındaki önemi bildirmek içindir.
"Allah'a karsı kimse aklanamaz." Yani İnsanı Övmekle onu temize çıkaramaz. Çünkü Allah (c.c) işlerin îç yüzünü ve hakikatini bilir. Bütün sırlara vakıf olan O'dur. Allah Teâlâ; "Kendinizi temize çıkarmayın. O, sakınanı çok iyi bilir." (Necm, 32) buyurmuştur.
Hadis, insanları onlarda olmayan şey sebebiyle tahmini olarak övmeyi nehyetmiştir. Ancak onlan msdhe ...ufaur kalındığı takdirde "Şöyle zannediyorum" denmesi gerekir. Çünkü insanın durumunu ancak Allah bitir.[196]

1790. Hemmâm b. Hâris'in Mikdâd'dan (r.a) rivayet ettiğine göre, bir adam Osman'ı (r.a) medhetmeye başladı. Mikdâd dizleri üzerine çökerek, onun (övenin) yüzüne çakıl taşları atmaya başladı. Osman (r.a) ona; "Sana ne oluyor?" dedi. Mikdâd; "Şüphesiz Rasûlullah (s.a); "Medheden kimseleri gördüğünüz zaman, onların yüzlerine toprak serpiniz" buyurdu" dedi. (Müslim rivayet etmiştir).[197]

Bu hadisler nehy hakkındadır. Bu hususun mubah ,qlduğuna dair birçok sahih hadis varid olmuştur.
Hadisin râvisi Hemmâm b. Haris b. Kays b. Amr. el-Kûfi'dir. Sikadır. Tabiînin ileri gelenlerinden, abid bir kimsedir. Hicri 65 yılında vefat etmiştir, tmam Nevevî: "Hadiste geçen "yüzlerine toprak serpiniz" sözünü zahir manasına hamlederek, ashab, onların yüzlerine gerçekten toprak serpiyorlardı" demiştir. Bazı alimler; "Onlan medhettiğiniz zaman, topraktan geldiniz, diye zikrediniz" şeklinde şerh etmişlerdir. Ki bu görüş zayıftır. "Medh eden kimselerin sözlerine kulak asmamak ve onlara karşılıkta bulunmamak gerekir. Meddahların yüzüne toprak veya çakıl taşı atmak caizdir" denilmiştir.
Bu sedd-izerâyi babmdandır. K; övmeyi yalan* vesile kılmasın. Aynca bunu kazanç vesilesi yapıp, övülen kimseyi kibir ve gurura götürmesin.
Nehiy hakkındaki hadisler bunlardır. Medhetmenin mubah olması hususunda birçok sahih hadîs gelmiştir.
Alimler şöyle demiştir: Birbirlerine aykın olan hadislerin arasım bulma yolu şöyledir: "Eğer övülen kimse, kimi! îmsn ve yakîn sahibi, riyazeti nefse kadir (nefsini hesaba çekebilen), fi-neye düşmeyecek ve gururlanmayacak derecede tam bir marifete sahip ise v nefsi böyle bir övgüyle büyüklenme-yecekse ne haramdır, ne de mekruhtur. Ancak bu işlerden herhangi birinden korkutuyorsa, yüzüne karşı ovmtkte şiddetli kerahat vardır. Bu husus-daki çeşüli hadisler bu ayrıntı üzerine yerlerini bulur. Rasûlullah'ın (s.a) Ebu Bekir'e (r.a); (Cennetin bütün kapılarından girmesi için çağırılan kimseleri vasfederken), "Senin onlardan olmam ümit ederim" sözü yüze karşı övmenin mubah olduğuna dair gelen rivayetlerdendir.
Diğer bir hadiste; yine ftz. Ebu Bekir'e (r.a) (İşarlarını gururla yerde sürüyen kimseleri vasfederken) "Sen onlardan değilsin" buyurulmuştur.
Yine Rasûlullah'ın (s.a), Hz. Ömer'e (r.a) "Şeytan senin bir yoldan gittiğini görse, şüphesiz senin yolundan başka bir yo/a doğru yönelir" buyurması da bu kabildeki sözierîndendir.
Nevevî; 'Jtbâha hakkındaki hadisler pek çoktur. Bunlarda bir kısmını "Ezkâr" adlı kitapta zikrettim" demiştir.[198]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM

VEBA HASTALIĞI OLAN BİR BELDEDEN FİRAR ETMENİN VE O BELDEYE GİRMENİN KERAHAT!

Konu ile ilgili ayetler

"Nerede olursanız olun velev tahkim edilmiş yüksek kalelerde bulunun, ölüm size çatıp yetişir." (Nisa, 78)
•'Kendinizi tehlikeye atmayınız." (Bakara, 195) Konu ile ilgili hadisler[199]

1791. İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edidiğine göre, Ömer b. Hattab (r.a) Şam'a doğru yola çıktı. "Serğ"a vardığında (o bölgedeki) kumandanları Ebu Ubeyde b. Cerrah ve arkadaşları onu karşılayarak; Şam'da veba hastalığının başgösterdiğini ona haber verdiler.
"İlk Muhacirleri bana çağır" dedi. Ben de onlan çağırdım. Ömer onlara danışarak, vebanın Şam'da zuhur ettiğini haber verdi ve (onların görüşünü istedi). Bir kısmı; "Sen bîr amaç için yola çıktın, o amaçtan vazgeçmeni (doğru) bulmuyoruz" dediler. Diğer bir kısım; "Halkın geri kalanı ve Rasülullah'ın (s.a) ashabı seninle beraberdir. Onları bu veba salgınına götürmeni uygun bulmuyoruz" dediler. Hz. Ömer r.a); "Yanımdan kalkınız" dedi.
(tbn Abbas) der ki, Ömer bana "bana Ensar'ı çağırın" dedi. Ben onları çağırdım. Hz. Ömer onlarla istişare etti. Onlar da muhacirlerin yoluna giderek, ihtilafa düştüler. Hz. Ömer (r.a.) "yanımdan kalkınız" dedi.
Sonra bana;
—"Mekke'nin fethinden önce hicret eden yaşlılardan burada bulunanları bana çağır" dedi. Ben onları çağırdım. Onlardan iki kişi bile ihtilaf etmediler. Ve şöyle dediler: "İnsanlarla beraber dönmeni ve onlan bu veba salgınına göndermemeni uygun görüyoruz." Bunun Üzerine Ömer (r.a) insanlara seslenerek; "Ben geri dönüyorum. Sizde dönünüz" buyurdu.
Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a);
—"Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? (Yâ Ömer)" dedi.
Ömer (r.a); "Ey Ebu Ubeyde bunu senden başkası söyleseydi (gam yemezdim)" dedi. Ömer bu sözü hoş karşılamadı ve "Evet! Allah'ın kaderinden, yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Şayet senin develerin olsa, onlar biri verimli, diğeri çorak iki yamacı olan bir vadiye inip verimli yerde otlasalardı, Allah'ın kaderiyle otlamış olmayacaklar mıydı?" dedi.
İbn Abbas şöyle diyor: Abdurrahman b. Avf (r.a) bazı işlerinden dolayı orada mevcut değilken, çıkageldi ve; "Bende bu hususta bilgi var. Rasû-lullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Bir yerde vebayı işitirseniz, oraya yönetmeyiniz. Vebanın çıktığı yerde bulunuyorsanız, oradan kaçarak, Çikmayımz" dedi. Ömer (r.a) Allah'a hamd ederek ayrıldı. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[200]

"Serğ"; Şam hacılarının menzillerinden birisidir. Medine'ye on üç merhale kadar uzaktadır. Tebük'e bağlı bir köy olduğunu söyleyenler de vardır. "Ecnâd emirleri" sözündeki Ecnad ile kastedilen; beş Şam şehridir. Onlar, Filistin, Ürdün, Dımaşk, Humus ve Kinesrîn'dir.
"Muhâcİrin-t Evvelin" sözü ile kastedilen; iki kıbleye karşı namaz kılanlardır. Kıblenin tahvilinden sonra müslüman olanlar bu gruba bağlı değildir.
"Muhâceretü'l-Feth" sözü ile de; Mekke'nin fethinden önce Müslüman olanlar kastedilmektedir. Çünkü fetihten sonra hicret yoktur.
İmam Nevevî der ki: "Bu hadisteki "Devenin verimli veya çorak arazide otlaması Allah'ın kaza ve kaderiyledir" sözü açık bir delil ve açık bir kıyastır. Bu anlayış Hz. Ömer'in vebalı yerden dönmenin takdir edileni geri
çevireceği inancında olduğunu göstermez. Bunun manası; Allah (c.c) ihtiyatı ve helak sebeplerinden kaçınmayı emretmiştir. Yine Allah (c.c), düşman silahından korunmayı ve helak edici şeylerden sakınmayı emretmiştir. Ancak bütün meydana gelen olaylar Allah'ın kazası ve ilmi sabık kaderiyle meydana gelmektedir. Hz. Ömer (r.a) kimsenin çekişemeyeceğİ şekilde kıyas-ı celî yapmıştır. Hz. Ömer'in maksadı; insanlar, Allah'ın kendisine nasip ettiği bir raiyedir (gözetmesi gereken topluluk), onlar hakkında ihtiyatı ele alması gerekir. Onları yalnız bırakması ve gözetmemesi aczine sebep olacaktır. Dolayısıyla bu durum, Allah Teâlâ tarafından cezayı gerektirecektir.
Hz. Ömer İstişare için danışacağı kimseleri faziletine göre sınıflandırmış, sonuçta geri dönmeyi arz edenler fazla olduğu ve ihtiyata daha uygun olduğu için kabul etmiştir. Hz. Abdurrahman'in rivayet ettiği hadisin, görüşüne uygun olduğunu görünce sevinmiş ve hamd etmiştir.
Hadise göre, idarecinin, raiyyesinin durumlarını görmesi, haksızlık varsa onu gidermesi, ihtiyaçlarını karşılaması, bozgunculuk çıkaranları terbiye etmesi görevleri arasındadır.
Her konuda fazilet sahibi kimselerle istişare caizdir. Kıyas yapmak ve onunla amel etmek de caizdir.
Veba olan yere girmek, orada ise oradan çıkmak yasaktır. Şûra oluşturmak müstehabdır. Ancak şûranın görüşü imamı bağlamayabilir. Vebalı yere girmemek veya oradan çıkmamak Allah'a tevekküle aykırı değildir.
Taun çıkan yere gitmek ve tau ıdan kaçmak amacıyla o yerden çıkmak nehyolunmuştur. Ancak zaruri bir sebeple çıkmakt ı bir sakınca yoktur. Cumhurun görüşü de bu yöndedir.[201]

1792. Usame b. Zeyd'den (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) şöyle buyurdu:"Taun hastalığını bir yerde işitirseniz, oraya gir neyiniz, öyle bir yerde bulunuyorsanız, oradan çıkılayınız." (Bahân ve Müslim rivayet etmişlerdir). [202]

Hastalığın sirayeti Alldh Teâlâ'nın izniyledir. İnsanın yaptığı ve terket-tiği her şey Allah'ın (c.c) I ilgisi dahilindedir. İnsan tehlikeli yerlere yaklaş-mamakla memurdur.

Taun: însan bedeninin koltuk ahi, el v-î parm ık gibi yerlerinde yara şeklinde tezahür eden ve şiddet i ağn ve kabamalarl ı kendini gösteren bir hastalıktır. Hastada kalp çarp.ntısı ve istifra gibi aniller görülür.
Veba: Bir kısım alimler; göre taundur, Yeryt zünün bir bölümünde alışkanlığın dışında birçok intanın yakalandığı bir 1 astalıktır. Hadislerde zikrolunan taun Israiloğullarına bir azıp olarak gönderilirdi. Müslümanlar için ise rahmettir. Bir hadiste; "Taunı an öler şehittir" buyurulmuştur.[203]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM

SİHİR BÜYÜK BİR HARAMDIR

Konu ile ilgili ayet

"... Halbuki Süleyman asla kâfir olmadı. Fakat o şeytanlar kâfirdirler. Ki insanlara sihri (büyücülüğü) öğretiyorlardı." (Bakara, 102)[204]

Konu ile ilgili hadisler

1793. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir ki, Nebî (s;a) şöyle buyurmuştur: "Şu yedi helak edici şeyden kaçınınız!" Ashab; Onlar nelerdir Yâ Rasûiallah?" dediler. Rasülullah (s.a); "Allah'a şirk koşmak, sihir.
Allah'ın, haram kıldığı cana haksız yere kıymak, faiz yemek, yetim mah yemek, harp günü (düşmandan) kaçmak, kötülükten habersiz iffetli mü'min kadınlara iftira etmektir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[205]

Bu sayılan hususlar haram kılınmıştır. Çünkü bunlar azabı gerektiren helak edici hususlardır.
"Bu yedi helak edici şeylerden kaçınınız" cümlesinin anlamı, bu yedi şeyin her biri helak edicidir. Her birinden kaçınınız ki helik oimayasımz demektir. Sinirin; şirkin hemen akabinde zikredilmesi, durumunun vehameti ve çirkinliğine işarettir.
"Mü 'min, iffetli kadınlara zina iftirasında bulunmak" haram kılınmıştır. Kâfir ve zimmî olup, iffetli olan kadınlara iftira etmek de günahtır. Ancak günahı kebâirden değildir.
Yedi helak edici günahtan birincisi; Allah 'a şirk koşmaktır: Bu en büyük günahlardandır. Çünkü sahibi ebedî cehennemliktir.
ikincisi; sihirdir: Sihir, bir şeyin cihetini tebdil etmektir. Alimler sihrin gerçek olduğunda ittifak etmişlerdir. Ancak Ebu HanÎfe, sihrin gerçek olmadığını söylemiştir. Kurtûbî de bu görüştedir.
Bu konuda Ebu İshak Esferaini şöyle der: "Sihir bir tahayyül ve göz boyamadır; el çabukluğudur." Fahruddîn Râzî; sihrin meydana geldiğini ve tesirini Allah'ın icra ettiğini söylemiştir. Çünkü Allah (c.c) bir ayette:
"Onlar Allah'ın izni olmadan o sihirle hiç kimseye zarar veremezler." (Bakara, 102) buyurmuştur. Bu ayet ve Hz. Peygamber'in üzerinde görülen sihirin tesirini, Razî, sihrin hakikatinin olduğuna delil olarak gösterir.
"Sihir öğrenmek caiz midir?" sorusuna şöyle cevap verebiliriz: Fahruddîn Râzî; "Sihri öğrenmek ne çirkindir, ne de memnudur, demiştir. Çünkü ilim öğrenmek şerefli bir meslektir. Ancak onun bu sözü taraftar bulmamıştır. Ebu Hanife, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel; sihir öğrenerek, uygulamanın küfür olduğunu söylemişlerdir. Ancak bir kısım Hanefîler; "Sihrin şerrinden korunmak için sihri öğrenmek küfür değildir. Fakat sihir yapmanın caiz olduğuna veya fayda verdiğine inanmak küfürdür" demişlerdir.
İmam Şafiî şöyle der: "Bir şahıs sihir öğrenirse bu öğrendiği sihri eğer BabiIIİlerİn inandığı yedi yıldıza ibadet ederek yapıyorsa ve bu yıldızlann tesir icra ettiklerine inanırsa küfürdür."
Sihir yapan kimsenin tevbesi İmam Mâlik, Ebu HanÎfe ve İmam Ah-med'e göre kabul edilmez. İmam Şafiî'ye göre kabul edilir.
Üçüncüsü; öldürmektir: Haksız olarak öldürmek, Allah'a şirkten sonra en büyük günahtır. Katilin tevbesi hakkında muhtelif görüşler vardır, tbn Abbas (r.a); "Ebedî cehennemliktir" demiştir. Ebu Hanife ve diğer alimlere göre; uzun süre cehennemde kalacak, ama ebedî kalmayacaktır. Dünyadayken ceza olarak kısasen öldürülür. Ancak maktulün velileri bağışlarsa, o takdirde öldürülmez.
Dördüncüsü; yetim malı yemektir: "Yetim" babası ölen küçük çocuktur. Buluğa eren, babasız çocuklara yetim denmez. Yetim malım yemek mutlak surette haramdır. Nitekim Allah (c.c) bir ayette;
"Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarının dolusu bir ateşlen başka bir şey yemiş olmazlar. Onlar son derece yakıcı bir cehennem ateşine gireceklerdir. " {Nisa, 10) buyurmuştur.
Ancak ona bakmakla mükellef olan kimsenin onun malından israf etmeksizin yemesi cumhura göre caizdir.
Beşincisi; faizdir: Gerek ayet ve gerekse hadislerle en ağır şekilde haram kılınmıştır.
AItıncısı; düşmana hücum esnasında harpten firar etmektir: Ancak taktik gereği çekilir veya bir başka müslüman gruba katılırsa buna kaçmak denmez.
Yedincisi, iffetli, mü'mine kadınlara zina isnadında bulunmaktır: Bu hükme erkekler de dahildir.[206]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞAYET DÜŞMANIN ELİNE DÜŞMEKTEN KORKULURSA, KÜFÜR BELDELERİNE MUSHAF İLE GİTMEK NEHYEDİLMİŞTİR

Konu ile ilgili hadis

1794. İbn Ömer'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) Kur'an-ı Kerim ile düşman beldelerine yolculuk yapmayı nehyetmiştir." (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[207]

Kur'an ile küffâr diyarına sefere çıkmak nehyedilmiştir. Yalnız bu neh-yi şarta bağlayan bazı hadisler; Kur'an'm onların eline düşüp, hakaret etmelerinden korkulursa, bu nehyin gündeme geleceğine işaret eder. Ancak düşman ülkelerine yapılacak seferde böyle bir olaydan emin olunursa o zaman mekruh olur. İhtiyatı elden bırakmamak daha uygundur.
Kâfirlere, içinde ayet yazılı mektup yazmak ittifakla caizdir. Çünkü Ra-sûlullah'ın (s.a), Hîrakl'a yazdığı mektupta ayet mevcuttu.[208]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALTIN VE GÜMÜŞ KAPLARI; YEMEK İÇMEK VE TEMİZLİKTE KULLANMANIN HAHAMLIĞI

Konu ile ilgili hadisler

1795. Ümmü Seleme'den (r.a) rivayete göre Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Gümüş kaplarla su içen kimse, karnına ancak cehennem ateşi göndermiş olur," (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[209]

Müslim'in rivaytinde; "Alim ve gümüş kaplarda yiyen veya için kimse" şeklindedir.

Gümüş kaplan içeceklerde kullanmanın yasaklanması galib olan kullanışa itibarladır. Çünkü genellikle bu kaplarla içilir. Yoksa her tür kullanma haramdır. Altın kap ise nehiy bakımından gümüşten daha şiddetlidir.
"Cercere": Bu söz İnsanın suyu guruldata guruldata içmesine denilir. Ateşin-ses çıkarmasına da bu isim verilir.
İkinci rivayette, altın ve gümüş kaplarda yemek ve içmek yasaklanarak bu konudaki tehdit açıklanmıştır. Bu iki hadis ile birlikte bunları kullanmanın kebâirden olduğu açıklanmıştır. Ancak, alimler altın ve gümüşün kadınlar tarafından sus olarak kullanılmasını bu kapsamın dışında tutmuşlardır.
Nevevî; buradaki yasağın kâfir, müslüman tüm altın ve gümüş kullananları kapsadığını söyler.
Altın ve gümüşü kaşık, çatal ve sair kullanım eşyası yapmak da haramdır.
İpek kullanmak (bfltfia çeşitleriyle) erkeklere haramdır. Çoğu ipek olan elbise de bu nehyin kapsamına girer. Çünkü bunda böbürlenme ve erkekliğin asaletine aykın durum söz konusudur. Aynca bunu kullanmakla kâfirlere benzemiş olunur.
Hastalık sebebiyle erkeğin ipek giymesi bu haramdan istisna kılınmıştır. Kâfirlere; yiyecekte, İçecekte, giyimde benzemekten uzaklaşmak gerekir.[210]

1796. Hz. Huzeyfe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Şüphesiz Nebî (s.a) bizim ipek ve atlas elbise giymemizi, altın ve gümüş kaplardan içmemizi nehyetti ve; "Bunlar dünyada onlar (kâfirler) içindir. Ahirette ise sizindir (mü'minîerindir)" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[211]

Sahihayn'da: Huzeyfe'den (r.a) gelen bir rivayette şöyle demiştir: "Ra-sûlullah'i (s.a) şöyle buyururken işittim:
"ipek ve atlas elbise giymeyiniz. Altın ve gümüş kaplardakini içmeyiniz ve bunlardaki yiyecekleri yemeyiniz."
"Dibace"; ipeğin bir çeşidine verilen İsimdir.
"Onlar dünyada kâfirler içindir" sözündeki maksat; dünyada onlara helâldir, anlamında değildir. Çünkü sahih olan görüş onlar da şeriatın fü-ruu ile muhataptırlar. Buradaki manası; dünyada bu gibi kaplan âdeten onlar kullanırlar. Bu gibi şeyler, Allah'ın onlar için dünyada takdir ettiği nimettir. Ahirette ise bunlan kullanmak onlara nasip olmayacaktır.
Altın ve gümüş kaplan kullanmak erkeklere haramdır. Bazıları kadınları da bu hükme dahil etmişlerdir. Ancak doğru olan görüş dahil olmamasıdır. Çünkü altın ve gümüş kullanmak kibirlilik sebebidir. Bu gibi kaplan edinmek de haramdır.[212]

1797. Enes b. Sîrîn'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Enes b. Mâlik (r.a) ile mecüsi bir grubun yarımdaydık. Gümüş bir kap içinde "Fâlûzec" tatlısı getirildi. Enes b. Mâlik onu yemedi. Ona (mecusiye); onu başka bir kaba boşalt denildi. O da bir ağaç kaba boşalttı. Aynı yemek kendisine getirilince onu yedi." (Beyhakî onu hasen isnadla r.vayet etti).[213]

Hadisin râvisi Enes b. Şîrîn el-Ensârî künyesi Ebu Musa veya Ebu Abdullah'tır. Basralıdır. Tabiînin orta tabakasından sİkâ bir râvidir. Hicri 118 veya 120 yılında vefat etmiştir.
"Fâlûzec" pelte cinsinden bir tatlı çeşididir.
Altın ve gümüş kaptaki yemeğin helâl olma yolu, o yemeği başka bir kaba boşaltıp yemektir.[214]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ BEŞİNCÎ BÖLÜM

ERKEĞİN ZA'FERANLANMIŞ ELBİSE GİYMESİNİN HARAM OLUŞU

Konu ile ilgili hadisler

1798. Hz. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) erkeğin za'feran sürünmesini yasakladı." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[215]

Hadis, za'feran ve san bitki boyasıyla boyanmış elbiseyi erkeklerin giymesini nehyetmektedir. Buradaki nehiy, bir kısım alimlere göre haram, bazılarına göre mekruhtur. Buradaki nehyin illeti, kadınları za'feram süs olarak kullanmasıdır. Erkeklerin kadınlara benzemesi haram olduğu için bu da yasaklanmıştır. Ayrıca kâfirlerin itiyâden giydiği elbise olması sebebiyle, onlara benzemek caiz olmadığı için nehyolunmuştur.

1799. Abdullah b. Amr, b. As'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) za'feranlanmış İki elbiseyi üzerinde görünce;
"Bunu sana annen mi emretti?" buyurdu. Ben;
"Onları yıkarım" dedim. Rasûlullah (s.a);
"Bilâkis, onları yak" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[216]

Bir rivayette; "Bu kâfirlerin elbiselerindendir. Onu giyme" buyurulmuştur.
"Bunu sana annen mi emretti?" sözündeki maksat şudur: Bu şekilde za'feranla boyalı elbiseleri giymek kadınların âdetidir. Sana annen mî emretti, diye Rasûlullah (s.a) şaka yollu azarlamıştır.
"Bilâkis, onları yak" sözü bu t-ir boyalı elbisenin nehyindeki şiddeti açıklamaktadır.
Hadiste müslümanın şer'î giyimindeki temayüzünü koruması tavsiye ediliyor. Müslümanların, kâfirlere benzememeleri ve onları taklit etmemeleri gerekir.
Alimler, san renkli elbise giymenin cevazı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Ebu HanÎfe, Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre mubahtır. Ancak İmam Mâlik, diğer renklerle boyanmış kumaşları sarıya boyanmışlardan iyi görmüştür.[217]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM

BÜTÜN BİR GÜN GECEYE KADAR SUSMAK NEHYEDİLMİŞTİR

Konu ite ilgili hadisler

1800. Hz. Ali'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah'tan (s.a) şunu ezberledim:
"Akıl baliğ olduktan sonra yetimlik yoktur. Bütün bir gün geceye kadar da susmak yoktur." (Ebu Dâvud hasen isnadla rivayet etmiştir).[218]

Ali b. Ebu Talib (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) amcaoğludur. Suyûtî şöyle der: "Sahabeden hiçbir kimse hakkında Hz. Ali'den (r.a) daha çok sahih tsnad-lar gelmemiştir. Çünkü onun ömrü uzun sürdü2, zamanında ihtilaflar meydana geldi. Savaşçılar onun zamanında çoğaldı. Ona asi olanlar da mevcuttu. Bu yüzden Hz. Ali'nin menkibeleri daha çok yayılmıştır. Bu menkıbeleri sahabeden birçok kimse ona muhalefet edenlere reddiye olsun diye rivayet etmekteydiler. Ondan önceki üç halifenin de aslında menkibeleri onun hakkındaki menkıbelerden az değildi. Hz. Ali hakkında Rasûlullah'a (s.a) ilk îman edendir denilmişse de, cumhura göre, sahih olan ilk îman edenin Ebu Bekir (r.a) olduğudur.
Hz. Osman'ın katlinden sonra Hz. Ali'ye (r.a) biat edildi. Muâviye ve Şam ehli, ona biat etmediler. Aralannda Sıffin ve diğer harpler vuku buldu. Sonra hariciler ayaklandı. Onlarla savaştı. Onların az bir kısmı hariç hepsini öldürdü. Kalanların en şakîsi Abdurrahman b. Mülcem, Hz. Ali'ye suikast yaparak, onu Hicri 40 yılında ramazân ayında yaraladı. Ramazanın 21. günü vefat etti. Defin yeri ve yaşı hakkında ihtilaf edilmiştir. Ebu Nuaym 63 yaşında öldüğünü söyler.

Yetimlik büiûğ ile kalkar. Yetimlik hükümleri de geçersiz olur.
"Bütün bir gün geceye kadar susmak yoktur. " Cahiliye âdetlerinden biri de dili konuşmaktan veya zikretmekten alıkoymak, yani susmak Allah'a yakınlık sayıkyordu. İnsanlarla konuşmayıp, susmaya gelince, bazı geçmiş şeriatlarda bu uygulanmaktaydı.
Allah (c.c) Meryem'den hikaye ile;
"... Ben Rahman'a oruç adadım. Bugün hiçbir İnsanla konuşmayacağım, de. " (Meryem, 26) buyurmuştur.
İslâm suskunluğu yasaklamıştır. Bunun yerine zikir yapmayı ve hayır sözü söylemeyi emretmiştir.[219]

1801. Kays b. Ebî Hâzim'den rivayete göre şöyle demiştir: Ebu Bekir Sıddîk (r.a) Zeyneb isminde Ahmes kabilesinden bir kadının yanma girdi. Onun konuşmadığım görünce;
"Ona ne oldu, niçin konuşmuyor?" dedi. Onlar;
"Konuşmamaya azmetti" dediler. Ebu Bekir;
"Konuş, bu sükut helâl değildir. Cahiliye işlerindendir" dedi. Kadın bunun üzerine konuştu. (Buhârî rivayet etmiştir).[220]

Hadisin râvisi Kays b. Ebu Hâzim Kûfeli'dir. Sika bir râvi olup mu-hadı inandandır. 90 yaşın üzerinde vefat etmiştir.
Konuşmaktan kaçınarak ibadet c.ıue şekli islâm dininde yasaklanmıştır. Bu tür davranış cahiliye âdetlerindendir. Cahiliye âdetlerine muhalefet etmek konusunda ise emir verilmiştir. Çünkü asıl (kendisiyle kıyas yapılan hüküm) şer'î bir hükme dayanmamaktadır. Ancak cahiliye âdetinin devamına dair emir gelmişse o bundan müstesnadır.
"Kadın bunun üzerine konuştu" cümlesiyle verilen emire hemen sarılmak ve bu konuda gevşeklik göstermemek gerektiğine işaret ediliyor.
İbnKudâme "Nuğni" adlı eserinde şöyle der: "Konuşmamak İslâm şeriatından değildir. Varid olan haberler bunun haram olduğuna delil olmaktalar. İbn Kudâme bu hususta Ebu Bekir hadisini delil saymıştır.
îbn Kudâme şöyle devam ediyor: "Şayet susmaya nezir etse ifası gerekmez." İmam Şafiî ve Re'y ashabı; "Bu konuda muhalif bir görüş bilmiyoruz" derler.
Gündüzden geceye kadar susmak mekruhtur.
İbn Rifat şöyle diyor: "Susmak bizden önceki şeriatta varid olmuştur, önceki şeriatta vârid olan hükmün bizim şeriatta da en azından mekruh değil, belki müstehab olması gerekir" demiştir. .
ibn Yunus: "Bunda nazar vardır" demiştir. Çünkü Maverdî İbn Ömer'den; "Oruçlunun susması teşbihtir" hadisini rivayet etmiştir. Eğer bu hadis sahih ise susmanın meşru olduğuna delil teşkil eder. Ancak İbn Abbas'tan bu konuda nehye dair hadis vardır.
tbn Rıfat; "Evet, önceki şeriatta vârid olan hüküm, bizim şeriatta da geçerlidir. Ancak bir nehİy olmadığı zaman bu hüküm bizde de geçerlidir. Oysa bu ko auda nehiy vardır, ibn Ömer'in hadisi ise sabit değildir. Çünkü Firdevs sahibi bu hadisin rivayet senedinde bir râvi düşmüştür" demiştir.
Şayet bu hadis sahih olsa, maksada uygun değildir. Çünkü, "Oruçlunun susması teşbih uykusu ibadet, duası mGstchabdır" h&dhi, oruçlunun fiillerinin hepsinin güzel olduğunu, yoksa sadece susmanın matlub olduğunu kastedmez.
Susmanın fazileti hakkında vftnd olan hadisler bu konudaki kerahat hükmüne aykın değildir. Çünkü maksatlar değişiktir. Teşvik edilen susmak, boş konulardaki konuşmalardır. Nehyolunan susmak ise, gücü yeten kimsenin hakkı konuşmamasıdır.[221]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM

İNSANIN NESEBİNİ BABASINDAN BAŞKASINA NtSBET ETMESİNİN VE BİR KÖLENİN DE EFENDİLERİNDEN BAŞKASINA İNTİSABININ HARAM OLUŞU

Konu İle ilgili hadisler

1802. Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (r.a) rivayete göre; Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Babası olmadığını bildiği halde, o kimsenin babası olduğunu iddia eden kimseye cennet haram olur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[222]

Başkasına babalık iddiasında bulunan kimse bunun helâl olduğunu kas-dettiği takdirde cennet ona haram olur veya cennet ona azap görmeden önce haram olur.
Babasından başkasını, haram olduğunu bildiği halde, ya fakirlik veya makam talebi sebebiyle kendisine baba edinirse, bu küfürdür. Ancak bunu helâl kabul etmezse, büyük günahlardan birini işlemiş otur. Cehenneme girmeyi gerektirir.
İslâm nesepleri korumaya, babalık haklarına riayet etmeye özen göstermiştir.[223]

1803. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Babalarınızdan yüz çevirmeyiniz. Kim babasından yüz çevirirse küfretmiş olur." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[224]

"Babalardan yüz çevirmeyiniz"; babalardan yüz çevirmek, çocuğun zengin veya makam sahibi olup, babası aşağı tabakadan olması halinde olabilir.
Bu husustaki nehyi bildiği halde helâl sayan kimse küfür etmiş olur. Veya buradaki küfür sözünden maksat, baba hakkına küfrân-ı nimet yapılmış olacağıdır. Üzerindeki nimeti inkâr İse onu yapanı îmandan çıkarmaz.[225]

1804. Yezîd b. Şerik b. Tarık'tan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ali'yi (r.a) minberde hutbe verirken gördüm. Şöyle derken işittim: "Hayır! Vallahi yanınızda okuduğumuz Allah'ın kitabından başka yazılı bir şey yoktur. Ayrıca Nebî'den (s.a) yazdığım şu sahifedekiler vardır." Ali (r.a) o sayfayı açtı. Bir de baktık ki onda (diyet) develerinin yaşlan ve yaralama ile ilgili hükümler var.
Yine o sayfada, Rasülullah'ın (s.a) şu sözleri yazılı idi: "Medine'nin Sevr dağı ile Ayr dağı arası haremdir. Kim burada bid'at ihdas ederse veya bid'-atçıyı barındırırsa, Allah'ın, bütün meleklerin ve insanlann laneti onun üzerine olsun. Allah kıyamet günü onun, ne farzını ve ne de nafilesini kabul eder.
Müslümanların zimmeti (ahd ve emân) tektir. En alt tabakada olanları da o zimmeti verebilir. Kim ki bir müstümanın ahdini bozarsa Allah'ın, meleklerin ve insanlann laneti onun üzerine olsun. Allah kıyamet günü onun ne farzını, ne de nafilesini kabul eder.
Kim de babasından başkasını baba olarak çağırırsa veya hangi köle efendilerinden başka birini efendi olarak çağırırsa ona da Allah'ın, meleklerin ve insanların laneti olsun. Allah kıyamet gününde onun ne farzını ve ne de nafilesini kabul eder." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[226]

Hadisin râvisi Yezîd b. Şerik Kûfeli'dir. Sika bir râvidir. Tabîînin ileri gelenlerindendir. Yezîd Abdul-Melik'in hilafeti zamanında öldü.
"Vallahi yanımızda okuduğumuz kitaptan başka sahi/e yoktur" sözü, Râfizîlerin, "Allah'ın Rasûiü, Hz. Ali'ye başka insanların muttali olamadıkları ilmi tahsis etmiştir" sözünü yalanlamaktadır.
Medine'nin de Mekke gibi haremi vardır. Fakat Mekke hareminin hilâfına Medine hareminde telef edilen av, bitki ve canlılar için ceza verilmez. Hadiste, Medine'de işlenen küçük günah, burdaki tehditten dolayı büyük sayılmıştır.
"Sarf ve adlini Allah kabul etmez" sözündeki "sarf" kelimesi cumhura göre farz, "adi" ise nafile demek olduğu için "Farz ve nafilesini Allah kabul etmez. Asmaî ise burdaki "sarf'ten maksat tevbe, "adl"den ise fidyedir, demiştir.
Kadı tyâz: Bu cümlenin manası; Allah onun farzını ve nafilesini kabulü rıza i!e kabul buyurmaz, demektir" demiştir. Buradaki "kabul etmez"

sözü günahlara keffâret kılmaz manasında kullanılmıştır.
"Adi" kelimesinin fidye manasım taşıması durumunda cümle, bu azarlamaya sebep olan kimseler kıyamet gününde kendisini cehennemden kurtarmak İçin, fidyesini Allah kabul etmez, manasına gelir. Oysa günahkârlardan Allah'ın fazl ve keremiyle dilediği kimselerin, cehennemden kurtulmaları İçin fidyeleri kabul olunacaktır.
"Kim müslümamn kuyusunu kazarsa" cümlesi için Nevevî şöyle diyerek açıklıyor: "Onun manası, müslümamn emniyetini bozup, onun kâfire hedef kılınmasıdır."
Hadiste bir kimsenin babasından başkasını baba edinmesinin haram olduğu İfade edilmektedir. Çünkü bu durumda nimete nankörlük, miras haklarını zayi etmek, velâ ve diğer bağları koparmak gibi zararlar vardır.
Müslümanların maruf şartlarda, kâfire emân vermesi sahihtir. Bu şartlar bulunursa ona taarruz haram olur.
Büyük günah İşleyen kimselere, adını zikretmeden, genel olarak lanet etmek caizdir.
Hadiste geçen bu günahları bir kimse işleyip, tevbe etmeden ve onları helâl kabul ederek ölürse, Allah (c.c) o kimsenin farzını ve nafilesini kabul etmez.[227]

1805. Ebu Zcrr'den (r.a) rivayet edildiğine göre; RasûluIIah'ı (s.a) şöyle buyururken işitmiştir: "Babasından başka bir şahısa bilerek babamdır diye iddia eden hiç kimse yoktur ki, küfre girmesin. Kim de kendisinin olmayan bir şeye sahip çıkarsa bizden değildir. Cehennemdeki yerine hazırlansın. Kim bir kimseyi "kâfir" "Allah'ın düşmanı" diye çağırırsa, o kimse de bu sözlere layık değilse, söz kendine döner." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Bu Müslim'in lafzıdır).[228]

"Babasından başkasını babamdır diye iddia eden kimse yoktur ki, küfre girmesin" Bu cümlesiyle, böyle yapan kimsenin bizzat babasının nesebini reddetmesi sonucunda bu hükme dahit olacağı bildirilmektedir. Şayet bu kimsenin nesebi dedesİyle veya onu evlat edinen kimseyle şöhret bulmuşsa ve babasını inkâr etmeksizin, şöhretinden dolayı o kimseye kendisini nisbet ederse, bu tehdide muhatap olmaz.
Bu babın hadislerinden önce geçen açıklamalara ilave olarak, müslü-manları küfürle itham etmek veya onlara Allah'm düşmanı gibi tabirlerle hitap etmek haramdır. Haksız yere kardeşine böyje bir İthamda bulunması durumunda, o söze itham ettiği kardeşinden daha layık olur.
"Cehennemdekiyerine hazırlansın " cümlesinden murat, onun cezası budur, demektir. Ama ceza görür, ama affedilebilir veya tevbe ederse günahı bağışlanabilir. Buradaki hüküm ahirete müteallikdir.[229]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

ALLAH VE RASÛLÜ'NÜN NEHYETTİĞİ YASAKLARI İŞLEMEKTEN SAKINDIRMAK

Konu ile ilgili ayetler

"Artık onun (Rasûlullah'in) emrinden, uzaklaşıp gidenler kendilerini (dünyada) bir fitne (ve belâ) çarpmasından yahut (ahirette) onlara pek acıklı bir azap (gelip) çatmasından çekinsin(ler)." (Nur, 63)
"Hakikat Rabb'inin kıskıvrak tutup yakalayışı pek çetindir." (Burûc, 12)
"Rabb'inin yakalayışı -(ahalîsi) zulmeder halde bulunan memleketleri yakaladığı zaman- işte böyle (olur): Şüphesiz ki O'nun çarpması (cezası) pek acıklıdır, pek çetindir." (Hûd, 102)[230]

1806. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Allah Teâlâ kıskanır. Allah 'm kıskançlığı, kişinin Allah'ın haram kıldığı şeyleri yapmasına karşı olmasıdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[231]

Hadis-i şerif, Allah'ın haram kıldığı kötülüklere düşmeken sakındırmak-tadır. Çünkü ktülükleri işleyene Allah'ın gazabı ulaşır. Allah (c.c) yasaklarına riayet etmeyenlere gazap eder.
"Gayret"; kıskanmak demektir. Allah'a isnadı İse, bir şeyi inanan kuluna yasaklamasıdır.
Nevevî; "Bunun gerçeği kullar için fayda olmasıdır. Çünkü kul Allah'a hamd eder. O da ona ecir ihsan eder. Bu şekilde kul, faydalanır."[232]

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

YASAKLARI İŞLEYEN KİMSENİN SÖYLEMESİ VE YAPMASI GEREKEN ŞEYLER

Konu ile ilgili ayetler

"Eğer şeytandan bir vesvese (gelip) seni dürterse hemen Allah'a sığın.1 (A"raf, 200)
"Takvaya erenler (yok mu?) onlara şeytandan herhangi bir arıza iliştiği vakit, (Allah'ın emir veya nehiy «itği şeyleri) iyice düşünürler. Bir de bakarsın ki onlar (hakikati) görüp bilmişlerdir, bile." (A'raf, 201)
"Ve çirkin bir günah işledikleri /anut n^fslerics zulmettikleri vakit Allah'ı hatırlayarak, hemen günahların n yargılanmasını isteyenlerdir. Günahları, Allah'tan başka kim yargılar? Bir de onlar işledikleri (günah) üzerinde bilip dururlarken ısrar etmeyenlerdir İşte otfiar (böyle). Onlann mükâfatı Rabb'lerinden bir yargılama ve altından ırmaklar akan cennetlerdir. Ki orada ebedî kalıcıdırlar. Böyle yapanların mükâfatı ne güzeldir." (Ât-i İmrân, 136)
"Hepiniz Allah'a tevbe edin ey mt'minler. Ta ki korktuğunuzdan emin, umduğunuza nail olasınız." (Nûr, 31)[233]

Konu ile ilgili hadis

1807. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim yemin edip, yeminde; "Lât ve Uzzâ hakkı için" derse, hemen: "Lâ ilahe illallah" desin. Kim kardeşine "Gel kumar oynayalım" derse sadaka versin." (Buhârî ve Müslim rivayet etmİşlerdir).[234]

Putlara yemin etmek haramdır. Böyle putları anarak, yemin etmek insanı îmandan çıkanr. imanını yenilemesi lazımdır. Kumara çağırmak da haramdır. Bunun keffâreti için, ondan tevbe etmek ve sadaka vermeye teşebbüs etmek gerekir.
Lât: Taifte beni Sakîfe ait bir putun adıdır. Uzzâ ise Gatafan kabilesinin taptığı bir ağaçtır. Rasûluilah (s.a) Hz. Hâlidi (r.a) ona göndererek, kestirmiştir.
Hattâbî: "Yemin sadece ta'zim edilen ilâha yapılır. Müslüman, putlara yaptığı yemin sebebiyle kâfirlere benzemiş sayılır. Dolayısıyla kelime-i tev-hid ile bu giderilmiş olur."
"Sadaka versin" sözüyle güdülen maksat, kumara sarfedeceği parayı sadaka olarak versin, demektir.
Hanefîlerden bir kısmı, bu sözle yemin keffâreti gerekeceğini söylemişlerdir.
Ayrıca, "Şu işi yaparsam yahudi olayım" veya "İslâm 'dan beri olayım " gibi sözler yemin sayılmaz. İmam azam'a göre bunların tümünden keffâret lazım gelir.[235]

ÜÇ YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜM DEĞİŞİK KONULARDA VE MUCİZEVÎ HADİSLER

Konu ile ilgili hadisler

1808. Nevvâs b. Sem'ân (r.a) dan şöyle dedği rivayet edilmiştir.
Bir sabah vakti RasûÎullah (s.a) deccali zikrederek, onu alçaktı, fitnelerini büyüttü o kadar ki, biz onun "Nahl" denilen yerde olduğunu zannettik. Bizler oraya gidince RasûÎullah (s.a) nzdeki telâşı anladı ve"Nedir bu durumunuz? Ne oluyor sîze?" dedi. Biz:
"Yâ Rasûlallah bu sabah deccali zikrettiniz. Onu alçaltımız. Fitnelerini büyüttünüz. Biz de onun "Nahl" bölgesinde olduğunu zannettik" dedik. RasûÎullah (s.a);
"Sizin hakkınızda beni en çok korkutan deccalden başka konulardır. Şayet o, ben içinizde iken ortaya çıkarsa, ben sizin önünüzde onu ilzam (sustururum) ve davasını iptal ederim. Eğer ben aranızda değilken çıkarsa, artık herkes kendisinin savunucusudur. O (deccal) gençtir. Saçları kıvırcıktır. (Sağ) gözü dışan fırlamıştır. Ben sanki onu Abd'ul-Uzzâ b. Katan'a benzetiyorum. Sizden kim ona ulaşırsa, ona karşı Kehf suretinin ilk ayetlerini okusun. O Şam ile Irak arasında bir yerde çıkacak. Sağı, solu, ortalığı fesada verecektir. Ey Allah'ın kullan (îmanda) sebat ediniz" buyurdu. Bizler;
"Yâ Rasûlallah o, yeryüzünde ne kadar kalacak?" dedik. Rasûlul-lah (s.a);
Kırk gün kalacak. (O kırk günün) bir günü, bir sene gibi bir günü, bir ay gibi ve bir günü de, bir cuma (hafta) gibidir. Geri kalan günter sizin bildiğiniz günlerden farksızdır'* buyurdu. Biz;
"Yâ Rasüiallah! Şu bir sene gibi olan günde bir gü sün namazı bize kâfi mi? Dedik. Rasûlullah (s.a);
Hayır, o gün için bir günün namazlarım takdir ediniz" buyurdu. Biz;
"Yâ RasûlalÎah, deccalin yeryüzündekisürati nasıldır?".dedik. Rasûlullah (s.a);
"Rüzgârın sürüklediği bulut gibi. O bir kavme gelir, onları (kendisinin Rab olduğuna) davet eder. Onlar ona inanırlar ve icabet ederler. Deccal, semâya emreder. Gök yağmur yağdırır, yerlerde ot bitirir. O kavmin hayvanları daha besili, daha sütlü geri dönerler.
Sonra bir başka kavme varır. Onları davet eder. Onlar da ona icabet etmezler. Deccal yanlarından ayrılır ayrılmaz, yağmurlar kesilir. Topraklar kurur ve hiçbir mallan kalmaz.
Daha sonra deccal bir harabeye varır ve "Hazinelerini çıkar" der. Harabede bal anlarının beylerini izledikleri gibi -deccalin emrine uyarak- defineleri çıkarır.
Sonra deccal, genç bir adamı (kendisine inanmaya) çağırır. (Çağrıyı reddedince) o gence Öyle kılıçla vurur ki, bedenini iki parçaya böler. Her bir parçası atılan ok menzili kadar uzaklara düşer. Sonra o genci çağırır. O da yüzü parıldayarak ve gülerek, gelir.
İşte deccal böyle bozgunculuğunu sürdürürken AHah Teâlâ Mesih (tsa) b. Meryem'i gönderir.
İsa (a.s) boyalı iki elbise içinde ve ellerini İki meleğin kanatlarına koyarak. Şam'ın doğusundaki beyaz minareye iner. Başını eğdiği zaman (saçı su) damlatır. Kaldırdığı zaman başından aşağı inci taneleri gibi damlalar iner.
Bir kâfirin, onun soluğunu koklaması helâl değildir. Onun nefesini hisseden kâfir hemen ölür. Onun soluğu gözünün vardığı yere kadar ulaşır.
İsa deccali arar: Sonunda onu Beyt-i Mukaddes yakınlarındaki "Lûd" kapısında yakalayıp öldürür. Sonra İsa (a.s) Allah'ın deccalden koruduğu bir cemaatın yanına gelir, onların yüzlerini okşa* e onlara cennetteki derecelerini haber verir. Böyle devam ederken, Allah Teâ'5, isa'ya (a.s);
"Ben kimsenin kendileriyle savaşmaya gücünün yetmeyeceği, Bana aid kullar çıkardım. (Bundan dolayı yanındaki) kullarımı Tûr dağına sığındır" dîye vahyeder.
Allah (c.c), Yecüc ve Mecücfl gönderir. Onlar her tepeden sökün ederler. İlk grupları Taberiye gölüne uğrayıp suyunu tamamen içerler. Son grupları da oradan geçerken: "Gerçekten burada önceleri su çok varmış" derler.
Sonra tsa ve ashabı kuşatılır, öyhle ki o gün onlar yanında bir öküz bası, sizin bugünkü yüz dinarınızın taşıdığı değerden kıymetli olur. Bu halde Allah'ın peygamberi İsa ve ashabı Allah'a yalvarırlar. Bunun Üzerine Yecüc ve Mecüc'ün boyunlarına kurtlan musallat kılar da hepsi birden oluverirler.
Sonra Allah'ın Nebîsi tsa ve ashabı (Tûr'dan) aşağı inerler. Ve yeryüzünde onlaın leşlerinin ve pis kokularının doldurmadığı bir karış yer bulamazlar. Allah'ın peygamberi İsa ve ashabı Allah Teâlâ'ya dua ederler. Bu duaları üzerine Allah (c.c) deve boyunları gibi (uzun) birtakım kuşlar gönderir. Kuşlar o leşleri yüklenerek Allah'ın dilediği bir yere atarlar.
Sonra Allah Teâlâ yağmur gönderir ki ondan hiçbir ev ve çadır korunmuş olmaz. Yağmur yeryüzünü öyle bir yıkar ki lekesiz ayna gibi olur. Sonra Allah (c.c) yeryüzüne: "Meyvelerini bitir, bereketini ver" der. O gün bir cemaat bir narı yer, doyarlar. Ve kabuğunda gölgelenirler. Sütlerde bereket olur. O kadar ki bir devenin sütü büyük bir kalabalığa bir ineğin sütü bir kabileye, bir koyunun sütü de yakınlardan bir cemaata yeter.
Bu aralarda Allah Teâla hoş bir rüzgâr gönderir. Bu rüzgâr mü'minleri koltuk altlarından yakalayarak her mü'min ve müslümanın ruhunu kabze-der. (Geride) insanların şerlileri kalır. Orada onlar erkek, kadın -merkepler -gibi cinsi münasebette bulunurlar. Artık kıyamet onların üzerine kopar." (Müslim rivayet etmiştir).[236]

"Deccal" kelime manası olarak çok yalan söyleyen demektir. "Deccali alçalttı ve yükseltti" sözünde iki görüş vardır.
Alçalttı: Yani onu hakir düşürdü. Yükseltti: Fitnesini büyüttü demektir. Kör olduğunu ve Allah'a aldırmamasını söylemesi onu horlamasıdır. Fitne ve olağanüstü olaylar göstererek insanlara belâ olacağını söylemesi, ise onu yükseltmesidir.
Diğer bir görüş ise; "Konuşmadan sonra, dinlemek için sesini kıstı. Sonra tam bir anlatım için ise sesini yükseltti" demektir.
"Sanki ben onu Abd'ul-Uzza'ya benzetiyorum" sözündeki Abd'ul-Uzza, Huzâa kabilesinden Müstalikoğullanndan bir adamdır. CahilÎye devrinde ölmüştür. Ahmet b. Hanbel'in rivayetinde ise o kimsenin Katan b. Abd'ul-Uzza olduğu ve Rasûlullah'a (s.a) "Yâ Rasûlaüah ona benzemem bana zarar verir mî?" diye sormuş.
RasûluHah (s.a), "Hayır sen mü'min o ise kâfirdir" demiştir. İbn Ha-cer bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.
Bu rivayette, "Kehf suresinin baş taraflarını" bir başka rivayette "son on ayeti okumak deccâlin fitnecini def eder" buyurulmuştur.
Kurtubî ise: "İhtiyaten baştan on, sondan da on ayet okumak gerekir" demiştir.
"Sağı, solu, ortalığı fesada verecektir." Bu cümleden deccâ! ayak bastığı beldeleri ifsâd etmekle kalmayacak, bilâkis sağa ve sola seriyeier göndereceği için hiçbir mü'min ve insan onun şerrinden emin olamayacaktır.
"O gün için namazları takdir ediniz" yani fecr doğduktan sonra öğle vakti kadar süre geçince öğle, İkindi ile öğle arası kadar süre geçince ikindi, akşamla ikindi arası kadar süre geçince akşam, sonra da yatsı kiiınır. Bir sene gibi olacak günün namazları normal günlere kıyas edilerek takdir edilir. Cuma namazı da buna kıyasen hesaplanır.
Kadı lyâz; 'Şeriat sahibinin bize hükmettiği budur. Şayet bu hadis olmasaydı, malum vakitlerdeki namazlar gibi olduğuna ictihad ederdik" demiştir.
Akûli şöyle demiştir: Rasûlullah'a (s.a) bugünün namazlarını sormaları soruda taammüktür (derinine araştırmadır). Bu soruyu sormasalardı da sükut etselerdi, onun hükmü diğer günlerin hükmü gibi olacaktı.
"Buradaki günün bir sene gibi olması aslında zahiri değildir. Güç artmaz. Ancak o günkü korku ve fitnenin şiddetinden dolayı bir sene gibi gelecektir? Bu görüşü Tıırbeştî söylemiştir, tbn Cevzî ise bu tevüi reddetmiştir.
"Mesih b. Meryem sallallahüaleyi vesellem " sair peygambere salât-ü selam getirmenin gereğine delil oluyor.
"tsa (a.s) Attah 'm koruduğu bir kavme gelir. Bu kavim îman üzere olup fitneden uzak kalan bir topluluktur. Yüzlerini mesheder." Bu meshetmesî ya teberrük ve iyilik içindir veya içinde bulunduktan şiddet ve korkunun geçmesi içindir.
"Ye'cüc ve Me'cüc" iki büyük ümmettir. Ye'cüc erkekler, Me'cüc kadınlar için birer isimdir, diyenler de vardır.
"O günlerde öküzün başı, yüz dinardan daha hayırlıdır." Sözü o zamanki değerin yüksekliğini gösterir. Yani kıyasa uygun olması için değersiz bir şeyi zikretmiştir. Bazısı öküzün ziraat amacıyla bizzat kendisinin bu fiyata satılacağını söylemiş ise de tercihe şayan değildir. Çünkü Tur'da mahsur kalanların işi bu değildir. Zaten Tur ziraata da elverişli değildir.

"Biranda Oluverirler" Yani Allah (c.c) onları en düşük şey olan kurtlarla en kısa zamanda helak eder.
Şu soru akla gelebilir: Acaba hadiste vârid olan bu harikulade olaylar ve deceâl ile ilgili diğer olaylar, akılları saptırıp, batıla tâbi olmaya davet ve Allah'ın peygamberlerine verdiği mucizeleri ihlâl olmaz mı?
Buna şöyle cevap verebiliriz: Mel'un olan deceâle bu haller verilmiştir. Ve bizzat bu hadiste basiret sahibinin, onları kabul etmesi bir yana, ondan dönmeye çağırmaktadır. Sonra deccal peygamberlik iddia etmiyor, bizzat ilâh-lık taslamaktadır. Bu ise akıllarda, ilâhlık iddia eden kimsenin şahsında hadis delilleri kaim olduğu için, buna imkân bulamaz ve iddiası kalplerde yer tutmaz. Bununla birlikte davasını noksanlık gerekinceye değin bırakmadığı, onun tarafına bakan kimse ise, onun şaşı olduğunu farkedecektir. Bu yüzden RasûluHah (s.a), "Fakat ben hiçbir peygamberin kavmine söylemediğini söylüyorum. O şaşıdır" buyurmuştur.
Diğer bir soru da şu olabilir: "Deccal hadislerinde onun mehdinin zuhurundan sonra çıkacağı Hz. İsa'nın ise onu öldüreceği hadisin sonunda sabit olmuştur. Bu ise Rasûlullah'ın (s.a) olduğu anda çıkmayacağına delil olmaktadır. Bilâkis, ümmetin ilk asırda yaşayanları bile görmemiştir. O zaman "Eğer çıkarsa ben aranızdayım?" cümlesinin hükmü nedir?
Buna da şu cevabı verebiliriz: "RasûÎullah (s.a) deccâlin fitnesinden mükelleflerin korktmsını sağlamak ve şerrinden Allah'a (c.c) iltica etmek, böylece Allah'ın fazlına nail olmak için bu yolu takip etmiştir."
Hz. İsa'nın ineceği zikredilen ak minare Şam'da bu gün de mevcuttur.[237]

1809. Rib'î b. Hirâş'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ebu Mes'ûd el-Ensârî ile beraber Huzeyfe b. Yemân'a (r.a) gittim. Ebu Mes'ûd ona;
"Rasûlullah'tan (s.a) deccal hakkında dinlediğin şeyleri bana anlat" dedi. Huzeyfe;
"Şüphesiz deccal çıkar. Beraberinde su ve ateş vardır. İnsanların su diye gördükleri aslında yakan ateştir. Ateş diye gördükleri aslında soğuk, tatlı sudur. Sizden kim ona yetişirse ateşi gördüğü yere dalsın. Çünkü o, tatlı, hoş bir sudur" dedi. Ebu Mes'ûd;
"Şüphesiz ben onu İşittim" dedi. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[238]

"İnsanların su diye gördükleri ateş, ateş olarak gördükleri sudur. " Alimler; "Deccaün fitnelerinden birisi de budur. Allah (c.c) gerçek imanlı ile imansızı ayırmak için kullarını bununla imtihan eder. Sonra onu rezil rüsvay ederek, aczini ortaya koyar" demişlerdir.
Ibn Hacer; "Görülen bu gibi şeylerin değişik olması, gören kimseye nis-betledir. Yâ deccal bir sihirbazdır, o şeyi aksi şekilde göstermektedir. Ya da Allah (c.c), deccalın emrine verdiği cennet arzının aslını ateş, cehennemin aslını da cennet kılmıştır. Tercih edilen görüş de budur. Veya cemaatla nimet ve rahmet; cehennemle mihnet ve meşekkat kastedilmiştir. Kim ona itaat ederse onu nimetlendirir. Fakat o kimse ahirette cehenneme girer. Bunun aksine hareket eden ise cennete girer" demiştir.
Doktor Ramazan cl-Bûtî; "Kübrö el-Yakiniyat"adlı kitabında deccal ile ilgili şu bilgiyi verir: "Deccal yahudi bir adamdır. Yalana olması sebebiyle, hakkı batıl ile örtbas edeceği ve olağanüstü güce sahip olacağı için deccal diye lakaplanmıstır. Şark tarafından çıkacak insanlar arasında salah ve istikâmet vaad edecek, ilâhlık davasında bulunacaktır. Davet edeceği şeye, çoğunluğu yahudi olmak üzere birçok insan tâbi olacaktır. Deccaîe ait hadisler bütün hadis kitaplannda; sakındırma, ihbar ve vasıf yönünden şöhret bulmuş, zuhuru hakkında şüpheye mahal bırakmamıştır."[239]

1810. Abdullah b. Amr b. Âs'tan (r.a) söyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûiullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Ümmetim içinde deccal çıkar. Kırk kadar kalır. Kırk gün mü? Kırk ay mı? Veya kırk sene mi bilmiyorum.
Allah Teâlâ İsa b. Meryem'i (a.s) gönderir. İsa (a.s) onu arar ve helak eder. Sonra insanlar yedi sene kalır. Bu zaman zarfında iki kişi arasında bile düşmanlık olmaz.
Sonra Allah (c.c), Şam trafmdan soğuk bir rüzgâr gönderir. Yeryüzünde kalbinde zerre ağırlığı îman olan hiçbir kimse kalmaz ki onu kabzeder (öldürür). O kadar ki, sizden birisi dağın arasına bile girse rüzgâr oraya girerek ruhunu kabzeder. Dünyada iyilik tanımaz, fenalıktan sakınmaz, şerre karşı kuş gibi süratle koşan, canavar gibi zalim şerli insanlar kalır. Şeytan onlara insan şeklinde görünerek;
"Hâlâ davete İcabet etmiyor musunuz?" der. Onlar;
"Bize ne emredersin?" derler. Şeytan da onlara putlara ibadet etmelerini emreder. Bunlar ahlâksızlık içinde yüzerlerler ve putlara taparlarken nzıklan bollaşır.
Sonra Sûr'a üfürülür. Bunu duyan herkes dehşetten boynunun bir tarafını koyup, kaldırıncaya kadar ölür.
Onu ilk işiten kimse devesinin havuzunu çamurla tamir ederken hemen ölür. Etrafındakiler de ölürler. Sonra Allah (c.c) hafifçe bir yağmur gönderir. Bundan insanların çürümüş bedenleri (kuyruk sokumundaki kemikten) lürer.
Sonra diriliş için ikinci kez Sûr'a üfürülür. Halk kabirlerden kalkarak Allah'ın emrine muntazır olurlar. Sonra onlara;
"Ey insanlar Rabb'inize geliniz!" denir. Meleklere de;
"Bunları durdurun. Çünkü onlar sorumludurlar" buyurmuştur. Sonra yine meleklere;
"Cehennemlikleri ayırınız-.. " emri verilir. "Kaçta kaçı çıkarılacağı sorulunca.... ";
"Her binden 999'unu ayırınız (Birini de cennete gönderiniz) " denir, işte bu hüküm çocukları hemen saçları ağarmış yaşlılara çevireceği, her gerçeğin apaçık açığa çıkacağı, hesap ve cezanın bütün dehşetİyle hüküm süreceği bir gündür." (Müslim rivayet etmiştir)[240]

"Yedi sene zarfında iki kişi arasında bile düşmanlık olmayacak" sözünden, Isa (a.s) zamanında üzüntülerden uzak olan bir zaman yaşanacağı kasdedilmiştir. Aksi halde Suyûtî, Hz. isa'nın (a.s) yere inmesinden sonra, kırk sene yaşayacağını zikretmiştir. Beyzâvî tefsirinin haşiyesinde de; "Yeryüzünde 40 sene kalacak" lafzı yer almaktadır.
İbn Kesir şöyle der; "Bu rivayetlerle Müslim'deki Ibn Arnr hadisi ki, "İsa (a.s,) yeryüzünde yedi sene kalacak" ifadesi arasında işkâl vardır. Bu Hz. isa'nın (a.s) yere inişinden itibaren yedi sene kalacağına hamledilir. O zaman Hz. isa'nın 33 yaşında olacağı meşhur olan görüştür."
Beyhâki Ba's ve'n-Nûsûr adlı kitabında şöyle der: Bİr hadiste "Hz. İsa (a.s) yeryüzünde 40 sene kalır" buyurulmuştur. Sahihi Müslim'de ise; "Allah (c.c) İsa 'yi gönderir. (O da) deccalı arar ve onu helak eder. Sonra insanlar 7 sene yaşarlar. Bu süre içinde İki kişi arasında bile düşmanlık olmaz" buyurulmuştur. Beyhâkî; "Sonra insanlar kalır" yani "İsa (a.s) öldükten sonra" sözü ilk görüşe aykırı değildir. Bu tevil bana göre uygundur" demiştir. Hz. isa'nın birçok hadislerde yeryüzünde 40 sene kalacağı beyan edilmektedir. Ki sahih ofan görüş te budur. Taberânî'nin Ebu Hüreyre'den rivayetine göre Rasûlullah (s.a); "İsa b. Meryem iner ve yeryüzünde 40 sene kalacaktır" buyurmuştur.
Ahmet b. HanbePin Hz. Âise'den (r.a) yaptığı rivayette; "İsa b. Meryem (a.s) onu öldürür. Sonra yeryüzünde 40 sene adil imam ve adaletli idareci olarak kalacak" buyurulmuştur.
"Şerre karşı kuş gibi süratli olması" sözüne, alimler şöyle demişlerdir; "Onların şerre karşı ve şehvetlerini gidermeye ve bozgunculuğa olan sürati kuşun uçuşu gibidir."
Isa (a.s) yeryüzünde nüzul ettikten sonra bizim şeriatımızla hükmedecektir.
Kadı Iyâz; "Ehli sünnete göre Hz. isa'nın nüzulü ve deccalı öldürmesi gerçektir. Buna aykırı bir delil mevcut değildir" demiştir.
"Fakat o Allah'ın Rasûlü ve Nebilerin sonuncusudur." (Ahzab, 40) "Son peygamber" ayeti ile Rasûlullah'ın (s.a); "Benden sonra peygamber yoktur" buyurmasını delil getirip, bunu İnkâr edenler varsa da bu sahih değildir. Çünkü Hz. İsa (a.s) İslâm dinini nesheden bir peygamber olarak değil, bilakis bizim şeriatımızla hükmetmek için gelecektir.[241]

1811. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir diyar yoktur ki, deccal oraya ayak basmasın. Ancak Mekke ve Medine'de hiçbir yolu boş bırakmadan melekler orayı saf halinde beklerler. Melekler onu men edince deccal kumiu çorak bir yere iner de Medine üç defa sarsılır. Cenabı Hak oradan her kâfir ve münafığı çıkarır." (Müslim rivayet etmiştir).[242]

Medine'nin sallanması, orada bulunan kâfir ve münafıkları deccalin önüne silkeleyip, atmak içindir.
Müzhirî şöyle der: "Medine'nin sallanması ihlâslı mü'mîn olmayanların kalplerine deccala karşı meyil ve sevgi uyandırmak amacıyladır" Üç defa sallandığı zaman üçüncüde kâfir ve münafıklar Medine'den çıkacak samimi müslümanlar kalacaktır.[243]

1812. Hz. Enes'ten (r.a) söyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Deccale Isfahan yahudilerinden yetmiş bin kişi tabi otur. Ki üzerlerinde taylasan vardı1:" (Müslim rivayet eitmiştir).[244]

Hadiste geçen taylasatı yahudilerin giymesi, müslümanlann giymesini kerih kılmaz.

"Taylasan": Biçilip, (ükilmeksizin omuzlarda taşınan bir çeşit elbisedir.
Suyûtî; "Bu açık bir hususturı. Çünkü keranat özel bir nehye muhtaçtır. Oysa bu hususta nehîy voktur. Müslümanlar: n elbiselerini kâfirlerin giymesi, o elbiseyi müslümanlara kerih kılmaz" dar.
Buradaki taylasandan maksat tbn Hacer'in ifade ettiği gibi daire biçimindeki taylasandır. Suyûtî; "Bu en sahih gönçtür" der. Bu görüşü Ahmed b. Hanbel'in Câbir'den rivayet ettiği şu haüs teyid eder: "Deccal ite 70.000 yahudi beraber otur. Onların her birinde yeşil taylasan ve kılıç vardır.''
Taylasanı Araplardan ilk giyeı Cübeyr b. Mutîm'dir. Ibn Şirin bunu kerih görmektedir. Bunu müslümsnlardan ilk giyen ise Abdullah b. Amir b. Kûreyz'dir.
îbn TeymİÿE; "Böyle daire şeklindeki tayla&tnı giymek, sünnette yoktur. Rasûlullah'ın (s.a) fiili de değildir. Sehabe de giymemiştir. Belki o yahudi şiânndandır" demiştir.[245]

1813. Ümmü Serik'ten (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Ki Nebfyi (s.a) şöyle buyururken işitmiştir: "Şüphesiz insanlar (mü'minler) deccalden dağlara kaçacaklardır. " (Müslim rivayet etmiştir).[246]

Hadisin râvisi Ummü Şerîk el-Âmiriyye'dir. Sahabîdir.
Rasûlullah'ın (s.a); "kaçacaklar" tabirini yeminle söylemesi deccalin şerrinin şiddetini ve fitnesinin büyüklüğünü göster[247]

1814. tmrân b. Husayn'dan (r.a) şöyle dediği rivayet e lilmiştir: Rasû-lullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Âdem'in yaratılışından kıyamet ko-puncaya kadar deccaldan daha büyük fitne yoktur." (Müslim rivayet etmiştir).[248]

Deccalin fitnesinden ancak az bir topluluk kurtulacaktır.
Ebu Nuaym, Hasan b. Atiyye'nin lercemesi halinde şöyle der: "Deccalin fitnesinden ancak 12.000 erkek, 7.000 kadın kurtulacaktır." Bu sözde akli yönden değil, merfû bir hadisten istifade edilmiş olabilir veya Eht-i Ki-tab'tan alınmış bir rivayet olabilir.[249]

1815. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) Deccalin casusları o kimseyi karşılayıp, "Nereye gitmek istiyorsun" diye sorarlar. "Ortaya çıkan bu adamın yanına" der. Onlar; "Sen bizim Rabb'İmiz (deccal)a inanmıyor musun?" derler. O da; "Bizim Rabb'imizde gizli bir şey yoktur. (Vasıfları zahirdir)" cevabını verir. Bunun üzerine deccalin bazı yardımcıları: "Bu adamı Öldürünüz" der. Bir kısmı da; "Rabb'iniz (deccal)in bilgisi olmadan hiç kimseyi öldürmekten yasaklamadı mı?" derler ve o mü'mini deccala götürürler. Mü'min deccali görünce; "Ey insanlar Rasûluilah (s.a)'m anlattığı deccal budur, deyince deccal, onun dövülmesini emreder. Mü'mini karnı üzerine uzatırlar. Deccal; "Bunu tutun ve dövün..." der. O şahsın karnını, sırtını, çok döverler. Deccal; "Bana İman etmiyor musunuz?" der. O şahıs; "Sen yalancı meşinsin' der. Emredilir, testere ile başının ortasından ayak uçlarına kadar vücudu iki parçaya ayrılır. Sonra deccal bu iki parça arasında yürür. Sonra cesede, "Kalk!.." emrini vermesi üzerine dirilip, ayağa kalkar. Bu sefer deccal ona; "Bana îman ediyor musun?" der. Mü'min; "Bu öldürme ve diriltme işi senin yalancı olduğun kanaatimi artırmaktan başka fayda vermedi" cevabını verir ve; "Ey insanlar!.. Deccal benden sonra bu işlemi hiçbir insana yapamayacaktır, der. Yine inanmadığı İçin deccal onu boğazlamak için yakalarsa da Allah tarafından (mü'minin) boynu ile omuzu arasında bakır gibi kılıç işlemeyecek bir şey yaratılır. Deccal onu öldürmeye güç yetiremez. Zarar da veremez. Bu defa da deccal, o mü'mini el ve ayaklanndan tutarak havaya fırlatır, insanlar onu cehenneme attığını sanırlar. Gerçekte onu, ancak cennete atmıştır." Râvi der ki, Rasûluilah (s.a); "Bu şahıs, âlemlerin Rabb'i katında halkın en büyük şehididir' buyurur. (Müslim rivayet etmiştir).[250]

Deccal ortaya çıkar, îman ve salahı savunur. Sonra peygamberlik iddia eder. Daha sonra ilâhtık davasında bulunur. Taberânî'nin tahriç ettiği Süleyman b. Şihâb hadisinde şöyle der: "Sahabî Abdullah b. Mağnem yanıma oturdu. Nebî'den (s.a) bana şöyle anlattı. Nebî (s.a) buyurdu: "Deccal da kapalılık yoktur. Doğudan gelecek ve dine davet edecektir. Kendisine uyulur. Bu şekilde devam eder. Küfe'ye gelerek dinini açıklar ve onunla amel eder. Sonra buna teşvik eder. Daha sonra nebîlik davasında bulunur. Her akıl sahibi kimse bundan korkar ve deccali terkederler. Sonra ilâhlık taslar. tki gözü arasında "kâfir" yazılıdır. Bu hiçbir müslümana gizli kalmaz. Kalbinde hardal tanesi kadar îman olan herkes onu terkeder."
"Ona mü'minlerden birisi yönelir" sözündeki mü'min için Ebu İshak: "O mü'min Nızırdtr, denilmiştir" der. Bu rivayet Hızır'ın hayatta olduğuna delil olur. Sahih olan görüşte budur.
"İnsanların Allah katında en büyük şehididir" sözüyle deccali karşılayan kimse kastedilmiştir. Çünkü zalim, yalancı kimsenin yanında hakkı söylemiştir. Önceki görüşe göre bu kimsenin Htzır olması durumunda bu rivayet onun vefat zamanını açıklar. Bu kimse tsa (a.s) île karşılaşmayacaktır.
Ebu Saîd hadisinden bir başka lafz da şöyledir: 'Deccal gelir. Medine yollarından geçmesi kendisine haramdır. Sonra Medine sınırındaki çorak yerlere gelir. O zaman onu İnsanların en hayırlısı karşılar. Ve "Şehadet ederim ki sen deccalsin. Rasûlullah (s.a) seni hadisinde bize zikretti" der. Deccal; "Bunu öldürüp dirilttiğim zaman benim hakkında şüphe eder misiniz?" der. Onlar "hayır" derler. Deccal onu öldürüp diriltir. Ve o adam; "Vallahi bugün senin hakkında basiretim daha da iyi oldu" diye cevap verir. Deccal tekrar ona kastederse de musallat olamaz."
"Mesâlih": Ordunun önündeki gözcülere denir. Ellerinde silah bulunduğu için bu tabir kullanılmıştır.[251]

1816. Muğire b. Şu'be'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasû-lullah'a (s.a) deccal hakkında hiç kimse benden fazla sormadı. Bir gün (konu açılmıştı) da bana;
"Sana zarar vermez" buyurdu. Ben;
"Halk; deccalin yanında dağ kadar ekmek ve su nehri var! diyorlar" dedim. Rasûlullah (s.a);
"Deccal, Allah katında en hakirdir"buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[252]

"Deccal, Allah katında en hakirdir" szündeki maksat; "O kimsenin Allah katında kendisine verilen olağanüstü olayları ile mü'minlerin sapmasına sebep olacak bir değeri yoktur. Bu gibi olaylar ancak mü'minlerin îmanını artırır" anlamındadır.
Veya "Deccai, Allah'ın ona verdiği malla, doğruluğuna delil kılmasından daha zelildir. Çünkü iki kaşı arasında kâfir yazılıdır. Bu onun deccal olduğuna en büyük alâmettir" demektir.
Onda görünen bu mal, ancak gözlere görünen ve hakikati olmayan bir şeydir. Bununla mü'min istikrar bulur. Kâfir ise sapar.[253]

1817. Hz. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Her peygamber deccalin şerrinden muhakkak kavmini sakmdırmıştır. Haberiniz olsun; deccal şaşıdır. Yüce Rabb'imiz noksan sıfatlardan beridir. Deccalin gözleri arasında (ke-fe-re) harfleri yazılıdır." (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[254]

"Her peygamber deccalin şerrinden muhakkak kavmini sakmdtrmıştır." "Deccalşaşıdır. Yüce Rabb 'imiz noksan sıfatlardan beridir" sözüyle, en belirgin vasıf şaşılık olarak belirlenmiştir. Çünkü deccal da en hissedilir alâmet şaşılıktır. Bunu atim de, cahil de ve akli delillere yol bulamayan kimseler de anlayacaktır, tlâhlık iddiasında bulunduğu zaman, yaradılışı noksan olacaktır. Fakat ilâhın vasıfları noksanlıktan uzak olmasıdır. Yalancı olduğu da bilinecektir.
tbn Hacer şöyle diyor: "Bermü'min "ke-fe-re" yazısını okur"bu cümle gerçeği haber vermektir. Çünkü anlayış kabiliyetini, Allah kul için dilediği zaman ve dilediği şekilde yaratır. Yazıyı bilmese bile, mü'min onu görecektir. Kâfir ise yazıyı tamsa bile onu göremeyecektir. Allah (c.c) mü'min için öğrenmeden bile anlayış idraki yaratır.
İmam Nevevî de şöyle diyor: "Muhakkikler, zikredilen yazının gerçek olduğunu kabul etmişlerdir. Bu yazıyı Allah (c.c) deccalin yalanma kat'i bîr işaret kılmıştır. Allah (c.c) o yazıyı mü'mine izhar eder. Şekavet sahibine ise onu gizler."[255]

1818. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Dikkat ediniz. (Daha önce) hiçbir peygamberin kavmine deccal hakkında bahsetmediği bilgileri size anlatacağım. Deccal şaşıdır. O, beraberinde cennet ve cehennemin misalini getirir. Onun cennet dediği, cehennemdir." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[256]

Deccalin yanında ateşle cennet bulunması, Allah'm insanlara bir imtihanıdır. Cennetten maksat sudur. Ateşten maksat ise sıkıntı ve azaba sebep olacak hususlardır. Ancak insanları imtihan İçin bu olayları ona veren Allah, 3'eşi suya, suyu ateşe tebdil suretiyle onu insanlar huzurunda rezil edecektir. Bu şekilde deccalin gösterdiği olavlarm hayal mahsulü ve göz boyamadan ibaret olacağı ortaya çıkacaktır.[257]

1819. İbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) insanlar arasında deccali zikretti ve; "Allah (c.c) şaşı değildir. Dikkat edin Mesih deccalin sağ gözü şaşıdır. Sanki gözü fırlamış üzüm tanesi gibidir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[258]

Deccal ile İlgili rivayetlerde, birbirine aykırı rivayetler mevcuttur. Örneğin bir rivayette sağ göz, diğerinde sol gözünün kör olduğu, bir rivayette gözünün silinmiş gibi düz, üzrinde deri olduğu vasıflan vardır. Başka bir rivayette, gözünün üzüm tanesi gibi yerinden fırlamış olduğu anlatılmıştır. Bu rivayetlerin arasını birleştirirsek, deccalin iki gözünün de sakat olduğunu görürüz. Bir gözü tamamen kördür.
Kadı lyâz şöyle der: "Sağ ve sol gözün kusurlu olduğunu bildiren İki rivayette sahihdir. Sağ gözünün nuru alınmış meshedilip, dümdüz bir şekildedir. Sol göz ise, patlak ve çukurundan çıkmış durumdadır. "A 'ver" tabiri her şeyde kusurlu olana denir."
İbn Hacer şöyle diyor; "Deccalin şerrinin ve fitnesinin büyüklüğünü ve peygamberlerin ondan ümmetini sakındırması o kadar ki namazda bile ondan isfiâze edilmesi, (Allah'a sığınması), hadislerde zikredilmesine rağmen niçin Kur'an da sarahaten beyan edilmemiştir? Bunun hikmeti nedir?
Buna birkaç şekilde cevap vermek mümkündür: a. Deccal Kur'anda zikredilmiştir.
"... Rabb'inin bir takım ayetleri (mucizeleri) geldiği gün, bir kimse daha önce inanmamışsa veya fmartıyla iyilik kazanmamışsa, imanı ona fayda vermez..." (En'am, 158)
Tirmizı'nin Ebu Hüreyre'den rvayet ettiği hadiste şöyle buyurulmuş-tur: "Üç şey vardır, anlar çıktığı zat ian, önceden îman etmemişse îmanları ona fayda vermez; deccal, dabbet'U'-arz, güneşin batıdan doğması."
b. Deccali öldüreceği bildirilen ha (a.s), buna İşaret etmiştir. İki zıddın birisinin zikredilmesi diğerinden vareste kılmıştır. Çünkü İsa (a.s) Mesih lakabı ile lakaplanmıştır. Çünkü deccal, delâlet mesihi, İsa (a.s) ise hidâyet mcsihidir.
c. Deccal, Kur'an da, ona hakaret olsun diye zikredilmemiştir. Bu görüş Yecüc ve Mecüc'ün zikri ile tenkit görmüştür. Çünkü Yecüc ve Mecüc fitnesi, deccalın fitnesinden aşağı değildir.
îbn Hacer: "Deccalın, Kur'an'da zikrolunduğu Bağavî tefsirinde izah edilmiştir. O da şu ayettir:
Şayet Allah (c.c) deccal harikulade olayları yapma gücü vermeyip, ona birçok hayırlar verseydi fitne olmayacaktır. Bu durum anlaşıldığı zaman deccalın durumunun gaybi olaylardan olduğu görülür. Akli araştırma, sahih nas-lar karşısında bu meseleyi irdeleyecek güce sahip değildir. Çünkü aklın nüfuz alanı, herhangi bir şeyi anlamak sınırına kadardır. Bu da yakîn bilgisinin dahilindeki bir haberdir. Şayet bu husustaki nasslar vârid olmasaydı, bunu tasavvur bîîe edemezdik. Ancak deccalın çıkış zamanı gelince ve insanlara görününce o zaman onun durumu mücerret gaybi meseleden, gerçek tutulur bir anlayışa dönüşür.
Son olarak, gaybî hususlar sahih haberlerle sabit olduğundan onlara îman gerekir. Akli isbata gidilmez. Çünkü aklın hükümleri duyuya davanır. Bu zaruri olarak bunun ardındaki gayb ilmini nefyetmez."
"semaları ve yeri yaratmak insanları yaratmaktan daha büyüktür." (Mü'-min, 57) Burda geçen insanlar kelimesinden murat deccaldir. Eğer bu doğruysa en güzel cevaptır" demiştir.
Îbn Hacer şöyle diyor: "Allah (c.c), Ölüyü diriltme, diriyi öldürme gibi ancak peygamberlerin mucize gösterebildikleri bu olayları nasıl deccalın ellerinde gerçekleştiriyor?
Buna şu cevap verilir: Bu sadece kullar için bir imtihandır. Ancak onda davasını iptal edecek deliller mevcuttur. O da A 'ver ve alnında kâfir yazılı olmasıdır. Onun davası, küfür damgasıyla ve şaşılık gibi kusurla iptal olmaya mahkûmdur. Şayet ilâh olsaydı bu ayıbı kendisinden giderirdi. İnsanları kendisinin Rab olduğuna inanmayıp çağırdığı zaman, akıl sahibi kimselerin en kötü durumda olanı bile, noksanlığı kendinden gideremeyeceğini bilecektir.[259]

1820. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Müslümanlarla yahudiler savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Hatta bir yahudi taş ve ağaç arkasına saklanırsa, taş ve ağaç dile gelerek: "Ey müslü-man bu arkamdakiyahudidir. Gel, onu öldür" der. Garkad denilen dikenli ağaç bundan müstesnadır. Çünkü o, yahudi ağacıdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[260]

Müslümanların yahudiîerie savaş yapması ve onlara galip gelmesi sabittir. Bu îman edilmesi gerekli oîan gayb haberlerindendir. Olaylar, Nebî'-nin (s.a) haber verdiği gibi mutlaka vuku bulacaktır. Allah zamanını daha iyi bilir. Ağaç ve taşın konuşması ve arkasında gizleneni haber vermesi, Allah'm kudretine aykırı değildir.Allah bu gücü onlarda yaratır.
"Garkad": Dikenli bir ağaçtır ve Beyt-i Makdis civarında bulunur. Deccai ve yahudilerin öldürülmesi burada olacaktır. Ebu Hanife Dineverî ise; "Böğürtlen ağacı büyüdüğü zaman, garkad olur" demiştir.
Kadı İyâz; "Bu harp, deccai öldürüldükten sonra olacaktır. Çünkü dec-calın tâbilerinin çoğu yahudilerdir" demiştir.[261]

1821. Ebu Hureyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Nefsim yed'ı kudretinde (kudret elinde) olan Allah'a yemin olsun ki bir adam kabir yanından geçerken, kabir üzerine yuvarlanıp da, din bakımından değil, birbirini takip eden dünyevî belâ ve musibetler sebebiyle; "Keşke bu kabirde yatanın yerinde olsaydım" diye temenni etmedikçe kıyamet kopmaz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[262]

Serlerin ve günahların anacağını, musibet ve belâların yayılacağını hadis-i şerif haber vermektedir. O kadar ki, insan ölüler arasında olmayı arzu edecektir. Bu olay ahir zamanda meydana gelecek haberlerden biridir'.
ölümü temenni etmek dini bir iş sebebiyle değil, ancak dünyevî sıkıntılar ve meşakkatlarm arka arkaya gelmesiyle olacaktır. İşte o zaman kıyametin kopmasını beklemek gerekiyor.[263]

1822. Ebu Hüreyre'den (r.a) söyle dediği rivayet edilmiştir: RasûluUah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Fırat nehrinin suyu kesilip (yerine); altın bir dağ' meydana çıkmadıkça kıyamet kopmaz. Bu hazine üzerinde savaş vuku bulur. Her yüzden doksan dokuzu Ölür. (Savaşa katılanlardan) her kişi yalnız ben kurtulacağım, diye ümitlenir." Diğer bir rivayette: "Fırat nehrinin suyu çekilip, altın hazinesini açıklaması zamanı yaklaşıyor. Her kim, o zaman orada bulunursa o hazineden bir şey almasın. Aksi halde ya ötür veya öldürür." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[264]

Bu hadiste istikbâle ait haberlerdendir. Gerçeği ortaya çıkmamış gaybî olaylardandır. Müslümanın ancak bu olaya inanması ve vukuunu beklemesi gerekir. Bu maldan bir şey almamak vacibdir. Çünkü buraya ancak savaşla ulaşılacaktır. Ondan uzak durmak selâmettir.
"Altın dağdan" maksat definedir. Fırat suyu çekilince ortaya çıkacaktır. Burda savaşanların her yüzde 99'u öldürülecektir. Ölenlerden her biri, "Keşke bu defineye ben sahip olsam" diyecektir.
Definenin alınmasını yasaklamak, onun mucize olması sebebiyledir.[265]

1823. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir: Şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.a) söyle buyururken işittim: "Kıyamete yakın bir zamanda Medine'yi, gelecek nesil, şu bulunduğu hayır letafeti ile terk edecekler de, Medine'de yırtıcı hayvanlar ve kuşlardan başka hiçbir mahluk bulunmayacaktır. Medine'ye en son gelen ve koyunları sesleriyle sevk için bağırarak giren, Müzeyne kabilesinden iki çoban olacaktır. Bunlar da Medine'yi vahşi hayvanlarla dolu bulacaklar. Ve (Seniyyetül-Veda) denilen yere vardıklarında, bunlarda yüzleri üzerine düşeceklerdir." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[266]

Hadiste Medine'yi terketmenin ahir zamanda, kıyamete yakın bir vakitte vuku bulacağı bildirilmektedir. Bu zamanda insanlar başka beldelere şehvetlerini gidermek için hicret edeceklerdir. O zaman Medine en hayırlı ve hoş belde sayılacaktır.
Kadı tyâz; "Bu ilk asırda olmuştur. Ve sona ermiştir. Bu Rasülullah'm (s.a) mucizelerindendir. Medine hilafet merkezi, Şam'a ve Irak'a nakledildikten sonra en güzel bir konumda bırakılmıştı. O zaman Medine, din ve dünya açısından en güzel şehirdi. Din açısından alimleri çoktu. Dünya açısından ise halkının durumunun iyi olmasıydı" demiştir.

"Avaft": Bir iyiliğe talip olanlar, demektir. Burada, bu tabir, kurt ve kuşlarla açıklanmıştır. Çünkü Medine terkedİİince ıssız kalacaktır. Bu hayvanlar da ıssız yerleri severler.
Nevevî ise; "Medine'nin terkedilmesi kıyamete yakın bir zamanda meydana gelecektir. Çünkü hadiste Müzeyne kabilesinden iki çobanın, Medine'yi vahşi hayvanların istila ettiğini görmeleri buna delildir" der.
Tarihçiler, Medine'de cereyan eden bazı fitneleri zikretmiştir. Bu yüzden korkarak insanların çoğu oradan ayrılmışlar, sadece orada meyveler veya sair şeyler kurtlara ve kuşlara kalmıştı. Bu süre bir müddet devam etti. Sonra oraya tekrar döndüler. Bugünkü hali buna yakındır. Bir kısım yerleri harap olmuştur.[267]

1824. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "A kir zamanda halifelerinizden birisi, parayı iki el ile avuçlarla verirken, saymaz bile." (Müslim rivayet etmiştir).[268]

Yemen muhaddislerinden İbn Hayat şöyle diyor: "Zahir olan (Allah bilir) bu zaman Osman b. Affan devridir. Bu zatın devrinde mal oldukça çoğaldı. O kadar ki, malı zimmete geçirmenin helâl olduğu görüşüne kadar ulaştı."
Bu dönemdeki halifeleri mal çokluğundan dolayı saymadan vereceklerdir.[269]

1825. Ebu Musa el-Eş'ârİ'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a) şöyle buyurdu: "İnsanlar üzerine bir zaman gelecek, insan altından sadaka vermek için dolaşır da o sadakayı kendisinden alacak fakir bulamaz. Yine bir erkek görülür ki, kırk kadın ona tabi olur. Erkeklerin azlığından, kadınların çokluğundan dolayı, bu kırk kadın bir erkeğe sığınır." (Müslim rivayet etmiştir).[270]

Bu hadis Rasülullah'm (s.a) bildirdiği hususlardan birisidir. Mutlaka insanlar arasında mal çoğalır. O kadar ki sadakayı kabul eden bulunmaz. Yine erkekleri Öldüren harplerin çokluğundan dolayı erkekler azalır. Kadınlar İse çoğalmaktadır. Bu ise doğumlarının devamlı kız olması şeklinde tezahür edecektir.
Aynî şöyle diyor: "Bu olay Hz. İsa'nın deccalı ve kâfirleri öldürmesinden sonra meydana gelecektir. O zaman İslâm beldelerinde tek kâfir kalma-yacaktır.'Bu yüzden bereket olacak, mal çoğalacak, ancak kıyametin yakın olduğunu bildikleri için biriktirme cihetine gitmeyeceklerdir. Bütün defineler ortaya çıkacak, fakat insanlar buna tamah etmeyecektir."[271]

1826. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre, Nebî {s.a) şöyle buyurmuştur: "(İsraİloğullanndan) birisi diğerinin akarını satın aldı. Akan satın alan kimse arsada altın dolu bir testi buldu. Ve satan kimseye; "Haydi altınları al, ben senden sadece arsayı aldım. Altınları satın almadım" demiş. Satıcı da müşteriye; "Ben sana toprağı içindeki ile beraber sallım" deyince; tki şahıs bir hakime başvurarak durumu arzettiler. Hakim onlara: "Sizin oğlunuz ve kızınız var mı?" diye sordu. Birisi; "Benim bir oğlum var" dedi. Diğeri de; "Benîm de bir kızım var" dedi. Hakim; "Çocuğu kızla nikahlayın. Bu altının bir kısmını onlara veriniz- Bir kısmını da aranızda sarf ve tasad-duk ediniz" diyerek hükmeder." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[272]

Hadis, verâ'ın faziletini ve şüpheli şeyi terketmenin gerektiğine işaret ediyor.
Bu hadis, îsrailoğullan zamanındaki bîr olayı bize anlattığı için, bizden önceki şeriatın hükümlerinden sayılmıştır. Sahih olan görüşe göre, bizim için şer'î bir hüküm değildir.
Bizim şeriatımızda; şüphesiz bu kap, satıcının defnettiği maldan sayılır. Mutlak olarak bey'e girmez. Çünkü bu kap satılan mal cinsinden değildir. Eğer cahiliye devrinde defnedilmîşse, onun hükmü lukata hükmündedir. Onu bulanın bir sene ilân etmesi lazımdır. Sonra ona sahip olur. Eğer sahibi çıkarsa ona verir. Eğer onun durumunu bitmezse, onun hükmü kayıp mal hükmündedir. Beytül-Maİ'a konulur.[273]

1827. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir: Rasûluliah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "(Bir zamanlar) yanlarında birer çocuğu olan iki kadın yolda (yürürken), bir kurt gelip bunlardan birinin çocuğunu alıp gitmişti. Çocuğunu kurt kapan kadın, arkadaşına;
Kurdun kaptığı çocuk senindi, der. Diğer kadın da;
Hayır, senin oğlunu aldı, der. Bunun üzerine Davud'un (a.s) huzurunda muhakeme olurlar. Davud (a.s) sağ kalan çocuğun büyük kadına verilmesine hükmeder. Bunlar ayrıca Davud'un (a.s.) oğlu Süleyman'a (a.s) meseleyi arzederler. Süleyman (a.s) (durumu anlamak için);
Bana bir bıçak gelirin. Çocuğu aranızda paylaştırayım dedi. Küçük kadın;
Öyleyapma!.. Allah sana rahmet etsin. Çocuk onundur, der. Süleyman (a.s) kadının çocuğa karşı merhametinden dolayı çocuğun küçük ka-dmm çocuğu olduğuna hükmeder." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[274]

Kurtubî; "Davud'un (a.s) çocuğun büyük kadına ait olduğuna hükmetmesi, onun sözünü tercih etmesi sebebi ileydi. Çünkü onların İkisinin de bey-yinesi (delili, şahidi) yoktu" demiştir. Davud'un (a.s), çocuğun büyük kadına ait olduğuna dair hüküm vermesi, onun şeriatında bu durumda yaşı büyük olanın görüşü tercih sebebi kabul edilmesinden ileri gelmekteydi.
îbn Allan şöyle der: "Bu kıssa, zekâ ve anlayışın Allah tarafından bir mevhibe (ihsan) olduğuna delildir. Ne büyük yaşla ve ne de küçük yaşla ilgisi vardır." Peygamberlerin ictihadla hüküm vermesi caizdir. Hatta dayanacaktan hüküm vahye dayanacak bile olsa bu mümkündür. Bu durum hatadan masum olmalan sebebiyledir. Çünkü onlar batıla karar vermezler. Hakkı karine ve hilelerle araştırmak caizdir.
Süleyman (a.s), Davud'un (a.s) içtihadım bozmamıştır. Hz. Süleyman büyük kadını gerçeği ortaya çıkarmak için bekletmiş, her halde büyük kadın Hz. Süleyman'ın ciddiyetim görmüş, hakkı itiraf etmiş, Hz. Süleyman da ona göre hükmetmiştir. Bu şunun gibidir. "Münkir, iddia «iği şeyin nehyi üzerine yemin else beraatı ile hükmedilir."
İbn Cevzi; "Süleyman bu işi ihtimalli görünce, hükmü istinbat etmiş, güzel de yapmıştır. Buruda iki görüş tctihadladır. Yoksa Davud (a.s) nass ile hüküm verse, Süleyman onun hilafına hüküm veremezdi" demiştir.[275]

1828. Mirdâs el-Eslemî'den (r.a) söyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birer birer sal İh insanlar giderler (ölürler) de (dünyada) arpa ve hurma artıkları gibi, halkın döküntüleri kalır. Allah (c.c) anlara kıymet vermez." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[276]

Hadisin râvisi Mirdâs b. Malik el-Eslemî (r.a) sahabîdir. Beyatı Rıdvan'da hazır bulunmuştur.
Salih insanların ölümü kıyamet alâmetlerindendir. Hadiste, hayır sahibi kimselerin yolunu takip etmek, teşvik edilmekte Allah'ın aldırış etmediği kimselerden olmamak için onlara muhalefet etmekten sakmdırmaktadır. Ahir zamanda hayır sahibi İnsanlar ölecek, geriye cahiller kalacaktır. Kıyamette bunların üzerine kopacaktır.
Bir hadiste; "Alim kalmayınca, insanlar cahilleri önder edinirler" bu-yurulmuştur.[277]

1829. Rîfâa b. Rafı ez-Zürakî'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Cebrail (a.s) Nebî'ye (s.a) gelerek;
"Yâ Rasûlallah, aranızda Bedir kahramanlarım ne sayarsınız?" dedi. Rasülullah (s.a);
"Müslümanların en faziletli k'tmselerindendir" buyurdu veya buna benzer bir söz söyledi. Cebail (a.s);
"İşte biz de meleklerden BedİR'de bulunanları böyle addederiz" dedi. (Buhârî rivayet etmiştir).[278]

Hadisin râvisi Rifâa b. Râfi ez-Zürakî (r.a). Benî Züreyk kabilesine mensuptur. Akabe, Bedir, Uhud, Hendek ve bütün gazalarda hazır bulunmuştur. Babası Râfi de sahabîdir. Muâviyenin hilâfeti zamanında vefat etmiştir.
Bedir ehli 313 kişidir. Bu sayı Tâlut'la beraber nehri geçen kimselerin sayısını aşkındır.
Bu hadiste Bedir ashabının faziletine işaret ediliyor. Bunların fazilet bakımından, Ebu Bekir (r.a), Ömer (r.a), Osman (r.a) ve diğer 6 sahabîden sonra geldiği belirtilmiştir.
Meleklerin BedİR'de bulunduğunu Kur'an-ı Kerim ifade etmiştir. Savaştıktan hususunda İhtilaf vardır. Racîh olan görüş, sadece melekler BedİR'de savaştılar. Başka gazvelerde savaşmamışlardır.[279]

1830. İbn Ömer'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyie buyurdu:

"Allah Teâlâ bir kavme azap indirdiği zaman, azap o kavmin İçinde bulunan (iyi, kötü) kimselere isabet et'er. Sonra amellerine göre diriltilirler." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdr).[280]

Azap indiği zaman iyi ve kötü k mseleri kapsar. Fakat bu kimseler kıyamet gününde niyetleri ve amellerin? göre dirîtileccklerdir. Müslümanlar masiyet ehli ile oturmaktan ve onlara kirşi sükut etmekten sakindınlmaktalar.
Bir ayette; . .
"öyle bir fitneden de sakınınız ki, o fitne sadece ve sadece içinizden zalim olanlara erişmekle kalmayacak... " (Enfâl, 25) buyurulmuştur.
Niyet ile ilgili Hz. Âişe'den rivayet edilen hadiste de şöyle buyurulmuş-tur: "Bir ordu Kabe'de gaza eder. Beydâ denilen yere gelince, öncekiveson-rakileryere geçirilir. Sonra niyetlerine göre diriltilirler."[281]

1831. Hz. Câbir'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir hurma
kütüğü vardı ki, Nebî (s.a) hutbe okurken onun üzerinde dururdu. Minber kurulduğu zaman, bu kütükten gebe develerin iniltisine benzer sesler çıktığını duyduk. Ta ki Nebî (s.a) minberden inerek, elini kütüğe koydu da inilti kesildi." (Buhârî rivayet etmiştir).[282]

Bir diğer rivayette; "Cuma günü olunca Nebî (s.a) minber üzerine oturdu. Yanında (daha önce üzerinde) hutbe okuduğu hurma kütüğü öyle bağtnrdı ki neredeyse yartlacaktı" denilmiştir.
Bir diğer rivayette de şöyle geçmiştir; "Çocuk bağırşı gibi bağırdı. Nebi (s. a) minberden indi. Onu teskin için bağrına basardı da kütük âdeta teskini gerektiren bir çocuğun inlemesi gibi inlerdi.
Peygamber (s.a); "Bu ağaç parçası işittiği zikirden dolayı ağladı" buyurdu. (Bu rivayetlerin tamamım Buhâri rivayet etmiştir).
tbn Hacer; "Hadiste cemâd (taş gibi cansız) olan cisimler için Allah'ın (c.c) anlayış yaratacağına delil bulunmaktadır. Hayvan gibi... Bu hadis Ra-sûlullah'ın (s.a) mucİzesidir" demiştir.
Beyhâkî şöyle der: "Ağacın iniltisi kıssası Halef ve Selefin öteden beri nakledegeldiği zahiri manasına dayanan olaylardır."
Dârimînin Büreyde hadisinde; "Nebî (s.a) inleyen ağaca şöyle demiştir: "Seni önce bulunduğun yere ekeyim, eskisi gibi ol, ama dilersen seni cennete ekeyim, nehirlerinden içersin. Bitkin güzel olur. Meyve verirsin. Allah dostları senden yesin. Tercihte bulun." Ağaç Nebî'ye (s.a); "Cennete ekilmemi tercih ederim" dedi.
Ebu Avare, İbn Huzeyme'nin Enes'ten (r.a) rivayet ettiği hadiste söyle demiştir. "Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Nefsim yed'i kudretinde olan Allah 'a yemin ederim ki, onu teskin etmeseydim. Onun iniltisi kıyamete kadar, Rasûlultah'a (s.a) hüzün duyarak devam ederdi." Rasûlullah (s.a) sonra emretti. Bu ağaç gömüldü." "Ey müslümanlar topluluğu, kütük, Rasü-lullah'a (s.a) kavuşmak için İnliyor, halbuki sizler ona iştiyak etmeye daha layıksınız."
İmam Safa şöyle diyor: "Allah (c.c) Muhammed'e (a.s) verdiği şeyi hiçbir nebiye vermemiştir. Hz. İsa'ya ölüleri dirUtmeyi vermiştir. Muhammed'e (s.a) de kütüğün İnlemesini bahsetmiştir. Sesi bile duyulmuştur. Bu ise ondan daha büyüktür."[283]

1832. Ebu Sa'lebe el-Hûşenî Cürsüm b. Nâşir'den (r.a) rivayete göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ bir takım hususları farz kılmıştır, onları zayi etmeyiniz. Bir kısım hudutlar çizmiştir, onları aşmayınız. Birtakım şeyleri haram kılmış, onlara el uzatmayınız. Unuttuğundan değil de, sadece size merhametinden dolayı bazı şeylerin hükümlerinden sükut buyurmuştur, onları da araştırmayınız." (Sahih hadİsdir. Dârekûtnt ve diğerleri rivayet etmişlerdir).[284]

Hadisin, râvisi Ebu Sa'lebe el-Hüşenî Cürsüm b. Naşir (r.a) Hicri 75 yılında vefat etmiştir.
"Onları zayi etmeyiniz": Alah'ın farzlarını zayi etmek, ya onları ihlâl, etmekle veya terketmekle yahut rükünlerinden bir rüknünü ya da şartlarından bir şartım yapmamakla vuku bulur.
"Bir kısım hududlar çizmiştir": Meselâ; sabah namazının iki rekât olması, öğle, ikindi ve yatsının farzlarının dört rekât olması, orucun fecrin doğusuyla güneşin batışı arasında olması gibi...
"Onları aşmayınız": Bu farzlara ziyâde yapmayınız, meselâ orucu visale çevirmeyiniz, anlamındadır.
"Allah'ın hududu"ndan murat; O'nun emirleri, hükümleri ve nehiy-leridir.
"El uzatmayınız"; Allah'ın haram kıldığı yasaklar, sanki Allah ile mükellef arasında perde gibidir. Ona ancak, ya el uzatarak veya yırtarak ulaşılır. Ki bu da nehyedümİştir.
Allah'ın sükut ettiği hususları araştırmamak lazımdır. Çünkü böyle şeylerden sükut etmek zor tekliflere götürür. Bilâkis bu durumda beraatı asıl ile hüküm vererek; faydalı şeylerin helâl, zararlı şeylerin haram olduğuna
hükmederiz.
Müslim bu hadisin râvilerinin diğerlerinden rivayetini tahriç etmiştir. Bu râvilerden Mekhul, irsali çok olan râvidir. "An'ane*'siyle hüccet değildir. Ancak tahdis sigasıyla açıklamışsa müstesnadır. Mekhul'ün Ebu Sa'Ie-be'den duymadığını, dolayısıyla burada inkita olduğunu söyleyenler vardır.
Ebu Hatim, "Ebu Müshire, MekhuİI, Rasûlullah'ın herhangi bir saha-bîsinden rivayet etti mi? diye sordu. Ebu Müshir; "Yalnız Enes b. Malik'-ten rivayet etmiştir" dedi, demiştir.
Hafız Ebu Saîd el-Alâî Merasil'inde; "Mekhul Ebu Sa'lebe ile yaş ve belde hususunda muasırdır" demiştir. Belki onunla buluşmuş ve ondan hadisi irsal etmiştir.[285]

1833. Abdullah b. EbİI Evfâ'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ra-sûlullah'la (s.a) beraber yedi gazada bulunduk. (Seferde) çekirge yerdik."
Bir rivayette; "Rasûlullah'la (s.a) beraber çekirge yedik" denilmiştir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[286]

"Cerâd": Çekirge demektir. Bu hayvan yeri kazıdığı ve yerdekileri yediği için bu ad verilmiştir.
Asmaî; "Çekirgenin salyası ağaçlar için zehirdir. Bu salya değdiği yeri yakar" demiştir.
Ebu Hatim; "Tayr" kitabında şöyle demiştir: "Erkeğine de dişisine de "Cerâd "-denir. Balık gibidir. Yenir, Zebh (boğazlamak, kesmek) gerekmez.
Çekirge yemek, icma ile helâldir. Kufelilere ve tmam Şafiî'ye göre her halükârda yenir. Hatta mecusî de avlasa hüküm böyledir. Mâlikîlere göre. bunda ayrıntı vardır. Birçok hadisler zikrederek, yemenin helâl olduğunu söylerler. Yine Mâlikîlere göre çekirge kesilerek yenilebilir. Kesim hususunda da bir kısmı; "Kafasının kesileceği" bir kısmı da; **Onu yakalamanın kesmek mesabesinde olduğunu" söylemişlerdir.
Câbirden gelen bir rivayette; Hz. Ömer, Rasûlullah'ı (s.a) şöyle derken işittiğini söylemiştir: "Allah (c.c) bin ümmet yaratmıştır. Bunlardan altı yüzü denizde, dört yüzü ise karadadır. Bu ümmetten ilk helak olacak ;ey çekirgedir. Çekirge helak olunca, bunu diğer ümmetler takip eder."
Bu hadise dayanarak, çekirgenin yenmesinin helâl olmadığı görüşünü ileri sürenler de mevcuttur. Ancak bu zayıf bir görüştür.[287]

1834. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Mü'min bir (yılan) deliğinden iki defa ısırılmaz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[288]

Hadisten maksad, akıllı mü'minin gafil avlanmaması ve tekrar tekrar aldatılmamasının gerektiğine işaret edilmektedir. Bu bazen dünya isteri hakkındadır ki sakınılmaya daha lâyıktır.
Ebu Ubeyd; "Mü'mîn bir şeyden aldandı mı, tekrar oraya dönmesi gerekmez" demiştir. Ekseri alimlerin anladığı mana da budur.
Ebu Dâvud ise bu hadisi, dünyada bir günah sebebiyle ceza gören kimsenin aihrette ikinci bir ceza görmeyeceğine hamîetmiştir
Yine hadisteki, "Mü'minden murat, kâmil olandır. Çünkü onun basireti işlerin ince yerlerine nüfuz eder de onlardan sakınır. Gafil mü'min ise birkaç defa aldanır" diyenler de olmuştur.[289]

1835. Ebu Hüreyre'd<;n (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Üç şahıs vardır ki, Allah (t .c) kıyamet günü onlara iyilikle hitap etmez. Onlara rahmet nazarı ile bakmaz. OnİIan temize çıkarmaz. Onlar için elem verici azap vardır.

Birincisi; çölde ihtiyacından fada olan suyu, yolculardan esirgeyen kimsedir.
İkincisi: Bir adam ki, ikindi namazınd m sonra malını satışa arzeder ve malı, şu kadara satın aldığına dair yalan yere, Allah adına yemin eder. Müşteri de onu tasdik ederek, o fiyatla malı alır. Aslında gerçek öyle değildir.
Üçüncüsü, bîr şahıs ki, sadece dünyevî menfaatten dolayı devlet reisine biat eder. Reis ona verirse, bİatmda sadık kalır. Esirgerse biatim bozar." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[290]

"Allah onlarla konuşmaz." Yani, Allah (c.c) onlarla kıyamet günü iyi ve latif bir sözle konuşmaz, demektir. Veya Allah (c.c) onlara melekleri göndermez anlamındadır.
"Onlara bakmaz" sözünden murat, onlara rahmet ve acıma nazarıyla bakmaz, demektir.
"Onları temize çıkarmaz" sözü, günahlarım temizlemez ve onları övmez, demektir.
"Çölde, ihtiyacından fazla olan suyu, yolculardan esirger" cümlesinde sözü edilen kimse, suya ihtiyacı olan yolcudur. Şayet suya ihtiyaa olan misafir, harbî, mürted veya kafre karşı ısrarlı ise, bu tehdidin dışında kalır. Böyle kimseye suyu vermek gerekmez. İlkindi namazından sonra malım satışa arzeder ve matını şu kadara satın aldığına dair yalan yere Allah adına yemin eder" sözündeki ikindiden sonra tabirinin zikredilmesi, bu vaktin şerefi sebebiyledir. Ç iinkü bu vakitte gece ve gündüz melekleri toplanırlar.
Bu şekildeki yemin ve bu yemine karşı gösterilen şiddetli tehdit sadece İkindiden sonraki böyle yemine mahsus değildir. Bilâkis böyie yapan herkesi kapsar.
Allah (c.c) bu vakitte yapılacak günahın büyük olduğunu bildirmiştir. Çünkü bu vakit meleklerin toplandığı ve amellerin hitâm bulduğu bir zamandır. Bu vakitte böyle bir günaha cesarat etmek, şiddetli ceza görmeyi gerektirir. Bu vakitte günah İşlemeye cesaret eden kimse başka vakitte haydi haydi günaha cesaret eder. Veya ikindiye kadar pazara malını çıkarmaz, pazarda mal kalmaz, yahut az kalınca, malını çıkararak yüksek fiyatla satmak ister.
"Sadece dünyevi menfaatten dolayı devlet reisine biat eder. Reis ona verirse, biatında sadık kalır. Esirgerse biatim bozar." Bu kimsenin böyle bir cezayı haketmesi muslümanlann önderini aldatması sebebiyledir. Böyle kimseler, müslumanları ve imamlarını aldattığı zaman birçok fitnenin çıkmasına sebep olacağı için bu tehdidi hak etmiştir.[291]

1836. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Nebî(s.a); "tki nefhâ (sur üflenişi) arasında kırk.., vardır" buyurdu, deyince, onu dinleyenler;
"Yâ Ebu Hüreyrc kırk gün mü?" dediler. Ebu Hüreyre;
"Bunu tayinden çekmiyorum" dedi. Dinleyiciler; —"Kırk sene mi?" dediler. —"Kestiremiyorum" dedi. —"Kırk ay mı?" dediler.
"Tahmin edemiyorum" dedi. Ebu Hüreyre'den devamla; "Nebî(s.a); însamn kuyruk sokumundaki kemikten başka, bütün cüzleri çürür. Yaradılış ondan teşekkül eder. Sonra Allah (c.c) semadan yağmur yağdırır. Böylece insanlar, yeşil bitkilerin bitmesi gibi, dirilirler, buyurdu" demiştir. (Bu-hârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[292]

Hadiste geçen kırk sözü hakkında ihtilaf varsa da, bir başka rivayete göre; bunun 40 sene olduğu beyan edilmiştir. İnsanlar öldükten sonra kuyruk sokumu (Acbuz'Zeneb) hariç bütün cüzleri çürür. Bu ise paygamberler ve şehitlerin haricindeki insanlara mahsus bir durumdur. Bu kimselerin çü-rümeyeceğine dair nakli delil mevcuttur.
Âdemoğlu'nun bu "Acbuz-Zeneb"dtn yaratılacağı ve diğer cüzlerinin bu kısımdan terkîb edileceği ifade edilmiştir.
Hadiste, gaybî işlerden olan ölümden sonra iadenin (yaratılışın) keyfiyeti açıklanmıştır. Bunun nasıl olacağını Allah (c.c) daha iyi bilir.[293]

1837. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmişin Nebî (s.a) bir toplantıda orada bulunan gruba bir şeylerden bahsediyordu. (Bu sırada) bir bedevi gelerek; "Kıyamet ne zaman?" diye sordu. Rasûlullah (s.a) sözüne devam ettiğinden, orada bulunanların bazısı; "Rasûlullah (s.a) bedevinin ne söylediğini işitti, ama sualinden hoşlanmadığı için cevap vermedi" dedi. Bazısı da; "Belki işitmedi" dediler. Rasûlullah (s.a) sözünü bitirince;
— "Kıyametten soran nerede?" diye sordu. Bedevî;
— "İşte ben (buradayım) ya Rasûlallah!.." deyince.
— "Emanet zayi olunca kıyameti bekle" buyurdu. Bedevi;
— "Emanetin zayii'nasıldır?" dedi. Rasûlullah (s.a);
— "Dinî ve dünyevî İşler, ehliyetsiz adamlara verildiği zaman kıyameti bekle!.." buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir),[294]

Rasûlullah (s.a) som soran kimseye iltifat etmeyip, devam etmesi, özellikle bu konuda soru sormayı sevmediği İçindir. Veya başladığı sözü tamamlaması için iltifat etmedi. Yahut kendisine o esnada vahiy olunuyordu. Ya da bu konuda vahyin gelmesini beklemiştir.
İşlerin ve görevlerin salİh İnsanlara verilmemesi emanetin zayi olması sözüne dahil olur. Çünkü böyle yapılırsa haklar zayi olur. Fitneler baş gösterir.
Münîr şöyle diyor: "Bu hadisi; dersler, kıraat, hükümetler ve fetvalarda ası! kabul etmek lazımdır."
Bir hadiste; "timi küçüklerin yanında aramak, kıyamet alâmet/erindendir' buyurulmuştur.[295]

1838. Ebu Hüreyre'den (r.a) gelen bir rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "(İmamlar) sizin İçin namaz kılarlar. Eğer eksiksiz kılarlarsa, hem size, hem de onlara sevabı vardır. Eğer hata ederlerse sizin içip sevap, onlara ise vebal vardır." (Buhârî rivayet etmiştir).[296]

Kıyamet alâmetlerinden biri de müslümanlara cahil İmamların namaz kıldırmaları ve onlara önder olmalarıdır. Eğer onlar İbadeti edâ etmede isabet etmişlerse ecri hem onlara, hem de onlara uyanlara yazılır. Eğer hata ederlerse günahı sadece onların aleyhlerine yazılır, cemaata yorulmaz.
Hadisdeki, "Eğer isabet ederlerse, sizin için ecir vardır" cümlesine "onlar için bir ecir vardır1 sözünü aynen eklemeye gerek yoktur. Çünkü güzel amel İşleyen kimsenin mükâfatı zayi olmaz.
"Hata ederlerse", yani namazı iade etmeyi gerektirmeyen bir hata işlerlerse, meselâ, haram olan şeyi jhlâl etmek gibi... Çünkü bu, namazı tehir etmek gibi namazı iptal edici değildir. Oysa özürsüz olarak namazı vaktinde edâ etmemek haramdır.[297]

1839. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ey müs-lümanlar! Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmet olarak vücuda geldiniz." (ÂI-i İmrân, 110) mealindeki ayeti; "İnsanların, İnsanlar için daha hayırlı ve faydalı olanları o kimselerdir ki, onlar tslâm camiasına boyunları zincirli esirlerle gelirler. Nihayet o esirler müslüman olurlar." şeklinde tefsir etmiştir. (Buhâri rivayet etmiştir).[298]

"İnsanların insanlara en hayırlı olanı" cümlesi hakkında İbn Kesir şöyle der: Bu sözün manası; "Ümmetlerin en hayırlısı ve insanların insanlara en faydalısı demektir. Bundan dolayı Allah Teâlâ;
"İyiliği emrederler" (Âl-i İmrân, 110) buyurmuştur. Hadis-i şerif, bu ayetin tefsiridir.
"Onlar İslâm camiasına boyunları zincirli esirlerle gelirler" sözü Allah'ın lütfunun genişliğini açıkça gösterir. Onlar dünya ve ahirette şerefe esir olduktan sonra kavuşurlar, demek olur.
"İnsanların en hayırlısı" hakkında Dürre Binti Ebu Leheb hadisinde bu söz açıklanmıştır. Bu açıklama şöyledir: "İnsanların en hayırlısı, en iyi okuyanı ve Allah'ın dininde enfakih olanıdır. Yine en çok korkan, iyiliği en çok emreden, münkerden en çok nehyeden ve en çok sıla-i rahim yapan kimselerdir."
İbn Abbas'tah mevkufen rivayet'edilen hadiste; "Allah (c.c);
"İnsanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.-." (Âl-i İmrân, 110) buyurmuştur." tbn Abbas; "Bunlar RasûluHah'la(s.a) beraber Mekke'den Medine'ye hicret eden kimselerdir" demiştir.
İbn Kesir; "Sahih olan; bu ayet bütün ümmet hakkındadır. Her asır kendine göre bu ayetle muhataptır" demiştir.
Müstedrekte Hâkim rivayet etmiştir: "Bu ümmet başındaki Muhammed (s.a) ile faziletli kılınmıştır. Çünkü Muhammed (s.a) mahlûkatm en şereflisi ve en ekremidir. Allah (c.c) onu tam ve büyük bir şeriatla göndermiştir. Ki ondan önce hiçbir peygambere onun gibi vermemiştir. Onun metod ve yolu üzere az amel, onun metod ve yoluna göre olmayan pekçok amele üstündür."[299]

1840. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c), (müslûmanlarla savaşırken) zincirlere bağlanan, sonra kendi arzusuyla müslüman olup da cennete giren bir kavimden hoşnut olmuştur." (Buhar! rivayet etmiştir).[300]

"Allah (c.c) hoşnut olmuştur" sözündeki "hoşnut olması" tabiri, mecazî olup, gerçek manasıyla Allah hakkında imkânsızdır. Bundan gaye Allah'ın rızasını kazanmaları ve onlara ikramının bildirilmesidir.
Rasûlullah'ın (s.a) ashabını efdâl kılan sebeplerden biri de; onların esirleri yakalamaları, sonra o esirlerin İslâm'a girmelerine vesile olmaları ve böylece cennete girmeleridir. Bu ise nimet ve fazlın zirvesidir.
Kendi arzusuyla İslâm'ı seçenler hakkında Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:
"... Ateşten uzaklaştırılıp, cennete sokulan kimse artık kurtulmuştur..." (Âl-i tmrân, 185)[301]

1841. Ebu Hüreyre'den {r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah katında beldelerin en hayırlısı, onun mescidleridir. En sevimsizi de çarşılarıdır". (Müslim rivayet etmiştir).[302]

"Allah katında beldelerin en hayırlısı mescidlerdir." Çünkü mescidler; Allah'ın; teşbih, takdis ve O'na hamd İle yükseldiği ve zikredildiği mekânlardır. Orada namaz kılınır, Kur'an okunur. İÜm neşredilir. Buralar Hayy ve Kayyum olan Allah'ın isim ve sıfatlarının tefekkür edildiği yerleridir.
Pazarların, Allah'ın en çok buğz ettiği yerler olmasının sebebi; buraların fuhş, aldatma, faiz, yalan yeminler ve Allah'ı zikretmekten yüz çevirİldi-ği yerler olması sebebiyledir.
Sevimliliğin ve sevimsizliğin Allah'a nisbet edilmesi, O'nun hayır ve şerri irade edip, saîd ve şak? olan kimseler İçin bu fiilleri yaratmasından dolayıdır.
Mescidler, rahmetin nüzul ettiği yerlerdir. Pazarlar bunun zıddıdır.
Yukarıda da açıklandığı gibi, Allah'ın mescidleri sevmesi, orada vâki olan zikir, Kur'an tilâveti, i'tikaf, ilmi yayma ve beş vakit namaz sebebiyledir.
Pazarlara buğz etmesi ise, orada vâki olan, aldatma, hile, hiyanet, kötü muamele sebebiyledir. Pazar halkı çoğunlukla iyiliği emretmez, kötülükten de nehyetmez ve gözlerini haramdan sakınmazlar.[303]

1842. Selmân-ı Farisî'den <r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Gücünüz yeterse, çarşıya ilk girenlerden ve en son çıkanlardan olmayın. Çünkü çarşı şeytanın alanıdır. Bayrağını orada diker." (Müslim rivayet etmiştir). [304]

Berkanî sahihinde Sehnân'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Rasûlul-lah (s.a); Çarşıya İlk giren ve oradan son çıkan olmayın. Şeytan orada yumurtlar ve palazlanır" buyurmuştur.
"Gücünüz yeterse" sözünden şer'î tekliflerin bu ümmete gücünün yettiği nisbette olacağına delil olmaktadır.
"Çarşı, şeytanın alanıdır" tabirinden murat, şeytan buralarda cirit atar. Şeytan; aldatmak, yalan yere yemin ve çirkin İşler gibi çirkinlikleri daima körükler.
Bu hadis, çarşıya erken gitmeye münafi (aykırı) değildir. Çünkü nzkı talep amacıyla erken gelen, mescidde namaz kılar. Böyle rızkı kazanmaya taatla başlar. Çünkü çarşıya erken gitmek berekete sebeptir. Bir kimse sabahleyin pazar kurulunca, oraya ilk giren olmamak suretiyle, bu konudaki nehye uymuş olur.
Berkânİ, Ebu Berk Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-HarezmTdir. Şafiîdir. Bağdad alimlerindendir.
Hatibi Bağdad! onun hakkında şöyle der; "Sikadır (güvenilirdir). Verâ sahibidir. Fıkhı iyi bilen ve müsncd sahibi birisidir. Ölünceye kadar ilimle meşgul oldu."
Taberânî'nin Sehnân'dan yapmış olduğu bîr rivayette şöyle buyurulmus-tur: "Pazara ilk giren ve oradan son çıkan olma, çünkü pazar şeytanın meydanıdır veya şeytanın ağılıdır veya orada bayrağını diker."
Bir başka rivayette; "Orada yumurtlar ve kuluçka olur" buyurulmuştur.
Çarşılara çok uğramak mekruhtur. Çünkü çoğu zaman insan oralarda günah işlemekten uzak kalamaz.
"Şeytan sancağını pazara diker" sözündeki maksat; bütün yardımcılarıyla beraber hazır olur. Satıcılara ve müşterilere vesvese vererek, çeşitli mün-keratı (günahları) işletirler, demektir.[305]

1843. Âsim el-Ahvel'den o da Abdullah b. Sercis'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Abdullah, Rasûlullah'a (s.a);
"Yâ Rasûlallah!.. Allah seni mağfiret etsin" dedim. Rasûlullah (s.a); —"Seni de" buyurdu.
Âsim şöyle dedi. Abdullah'a; "Rasûlullah (s.a) sana istiğfar etti mi?" diye sordum. Abdullah; "Evet, senin için de mağfiret dilerim" dedi. Sonra şu ayeti okudu: "Yâ Muhammed! Hem kendin, hem erkek ve hem de kadın mü 'minterin günahları için Allah 'tan mağfiret dile." (Muhammed, 19) (Müslim rivayet etmiştir).[306]

Hadisin râvisi Âsim, el-Ahvel b. Süleyman'dır. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Basrahdır. Tabiînin orta tabakasından, sika bir râvidir. Hicri 104 yılından sonra vefat etmiştir.
Rasûlullah'a (s.a) mağfiretle dua etmek müstehabdır. Bu şekilde dua etmek, Allah'ın Nebîsi'ne tazimden ve kendisine verilen önemden kinayedir. Yoksa Rasûlullah (s.a) masumdur, günahı yoktur. Rasûlullah'ın (s.a) ahlâkından birisi de burada açıklanmıştır kî iyiliğe, hüsnü mukabelede bulunmuştur.
Abdullah, Rasûlullah'a (s.a) mağfiret dilemesini §u ayetten İktibas etmiştir:
"Allah böylece senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın..." (Fetih, 2)[307]

1844. Ebu Mes'ûd el-Ensârî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur:
— "Gelmiş geçmiş peygamberlerden, insan hatırında kalmış bir söz vardır: Utanmazsan dilediğini yap (cezasını görürsün)." (Buhârî rivayet etmiştir)[308]

Hadiste söylenmek İstenen şudur: "Yapmak istediğiniz şey Allah'tan ve insanlardan utanılacak bir şey değilse, uygundur. O işi yapabilirsiniz. Aksi ise sakınmak gerekir." Buradaki emir ibâha (mubahların tespitinde bir ölçünün belirtilmesi) içindir.
Hadisdeki emrin tehdit için olması da caizdir. O zaman şöyle olur: "Haya senden alındığı zaman di'ediğin., yap, sen ons göre ceza göreceksin."
Veya burdaki emir twber manasmd ;dır. Bu durumda mana şöyle olur: "Haya senden alındığı z.man, dilediğim helâl ve haramı işlersin." Çünkü seni caydırıcı bir şey kaluamış nlur.[309]

1845. Ibn Mes'üd'dan (r.a) şöyle dediği rivıyet edilmiştir: Nebî (s.a); "Kıyamet günü İnsanlar arasında ilk çözilecek ? 'ava kan davalarıdır" buyurmuştur. (Buhârî ve Müslim rivayet etnüşlerdr).[310]

İnsanın nefsine hürmet etmek ve ona düşm ınhk etmenin tehlikesinin büyüklüğü İfade edilmiştir.
Kıyamet günü, ilk hesaba çekilecek insanlar, kan akıtan ve adam öldürenlerdir.
Bu hadis; "Kıyamet günü kulun ilk hrsaba ekileceği şey namazıdır" hadisine aykırı değildir. Çünkü önceki had s kulaklarına, ikinci hadis Allah hakkına taalluk eder.
Hadiste, kan davalarının büyük günah olduğu belirtilmektedir. Günah, fesadın büyüklüğü ve maslahatı kaçırma oranına göre büyür. İnsan bünyesini yok etmek, son derecede kötülenmiştir.
Katlin büyük günah olduğuna dair birçok ayetler ve sahih hadis mevcuttur.[311]

1846. Hz. Âise'den (r.a) rivayet edilmiştir. Şöyle demiştir. Rasülutlah (s.a); "Melekler nurdan yaratılmıştır. Cinler de dumansız ateşten

yaratıldı. Âdem (a.s) de Kur'an'da size vasfedildiği gibi (topraktan) nalkedildi" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[312]

Melekler nurdan yaratılmıştır. Bu sebeple latif ve nura n varlıklardır.
"Cin": Iblis'tir. Bu İblis şeytanların babasıdır. Cinlerin babası diyenler de vardır.
"Mark"; kırmızı, sarı, yeşil renklerin karışımıdır ki, ateşteki görüntülerdir.
Übbî; bunu dumanla karışık alev şeklinde tarif etmiştir.
Leys: "Mâric, şiddetli alevi olan parlak alevdir" demiştir.
İbn Abbas ise; "Ateşi kaplayan ve kırmızı, sarı, yeşil karışımı alevdir" demiştir.
"Âdem, size vasfedildiği gibi (topraktan) yaratıldı." Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:
"Sizi ondan yarattık. " (Tâhâ, 55) "Sonra balçık ve sonra da çamur oldu." Yine İblis'ten hikâye ile;
"... Beni ateşten yarattın. Onu çamurdan yarattın. " (A'raf, 12) buy-ruldu. Sonra çamur sertleşmeye bırakıldı, değişti. Sonra işlenebilen kara toprak, daha sonra da kuru bir balçık oldu ve ruhu üfürüldü. Bunu beyan İle Allah (c.c) şöyle buyurdu:
"Andolsun kî, insanı kuru balçıktan, işlenebilen kara topraktan yarattık. " (Hicr, 26)
Diğer bir ayette:
"O, insanı pişmiş çamur gibi kuru balçıktan yaratmıştır." (Rahman, 14) buyurulmustur.
Hadis-İ şerif; melekler, cin ve insanlar aleminden her birinin kökenini açıklamaktadır. Ayrıca allah'ın kudretini, dilediğini, dileyeceği surette yaratacağını, azamet ve kibriya sahibi olduğunu beyan etmektedir. Murat ettiği her şeyi yapmaya kadirdir. Bütün haber verilen hususlara îman gerekir.[313]

1847. Hz. Âise'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah'ın Pey-gamberi'nin (s.a) ahlâkı Kur'an'dı. (Müslim rivayet etmiştir).[314]

Bu hadis hakkında Arif biilah Sühreverdi, Avarif ve'l-Meârif adlı eserde şöyle demiştir: "Hz. Âişe'nin bu sözünde, Rabbânî ahlâka gizli bir işaret ve bir remz bulunması uzak bir ihtimal değildir. Hz. Âişe (r.a); "Allah'ın (c.c) ahlakıyla ahlaklanmıştı" demekten ürpermiştir. "Ahlâkı Kur'an'dı" sözüyle, Allah'ın Celâl sıfatından haya ederek Rasûlullah'ın durumunu hoş bir sözle anlatmıştır. Bu ise Hz. Âişe'nin akîl olgunluğunu ve ebedî güzelliğini gösterir. Kur'an'm manaları sonsuzdur. Rasûlullah'ın (s.a) ahlâkının büyüklüğüne işaret eden güzei vasıfları da böyle sonsuzdur. Her durum ve ahvâlde onun ahlâkî olgunluğu, karakter güzellikleri ve ancak Allah'ın bildiği birçok iüm ve marifetlerinden ona akıttığı bağışlar onun için yenilenir."
Harrânî ise; "Rasûlullah (s.a), Rabb'ini kalben bilince şöyle buyurmuştur. "Rabb'imle herşeyi bildim."Onun ahlâkı da en büyük ahlâk olmuştur. Bu yüzden Allah (c.c) bütün insanlığa onu göndermiştir ve risâleti sadece insanları'değil, cinleri de kapsamıştır. Sadece cinlere ve insanlara değil, bütün âlemlere gelmiştir" demektedir.[315]

1848. Hz. Âişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
—"Kim Allah'a kavuşmayı severse Allah da ona kavuşmayı sever. Kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz." (Hz. Âişe (der ki):
—"Yâ Rasûlallah! (Allah'a kavuşmayı sevmemek sözündeki maksat) ölümden hoşlanmamak mıdır? Halbuki hiçbirimiz ölümü hoş karşılayamayız" dedim. Rasûlullah (s.a);
—"Öyle değil. Fakat mü'mİn kimse son nefesinde, ona Allah'ın rızası, rahmeti ve cenneti müjdelenir de O'na kavuşmayı arzu eder. Allah da ona kavuşmayı ister. Kâfir de ölürken kendisine Allah'ın azabı ve gazabına maruz kalacağı müjdelendiği (haber verildiği) zaman Allah'a kavuşmayı çirkin görür. Allah da onun likasını kerih görür (kendisine kavuşmasından hoşlanmaz) buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[316]

Hadiste, Allah'a (c.c) itaatla meşgul olmak, onlarla bezenmek teşvik ediliyor. Bu amellere terettüb edep ihlâs, Allah'ın (c.c) sayılamayacak kadar feyizlerinden doğar. Böylece amel eden kimse Allah'ın kendisi için hatırladığı nimetler sebebiyle O'na kavuşmayı sever. Allah da ondan hoşnut olduğu için, ona kavuşmayı sever.
ölüm, tabiatı gereği sevilmez. Ancak mü'minler tarafından, kendileri için, gözün görmediği, kulağın duymadığı, insan kalbine doğmadığı nimetler hazırlandığı için sevilmiştir.
"Allah da ona kavuşmayı sever"; yani ondan razı olur ye onu över, demektir.
"Kâfir, Allah'ın azabtyla müjdelendiği zaman " tabirinde kâfirin azapla müjdelenmesi, onunla bir nevi istihzadır (alay etmektir).
Allah (c.c):
"Onları elem verici bir azabla müjdele" buyurmuştur.
"Allah'a kavuşmayı kerih görür" çünkü varacağı yerin kötüakibeti kendisine bildirilecektir. Dünyada azaptan her ne kadar uzak ise de, ahirette ebedî cezaya müstehaktır.
Bu hadisin şerhi de sayılabilecek bir hadisi, Taberânî şöyle rivayet ediyor: Sahabe; —"Yâ Rasûlallah hepimiz ölümü kerih görüyoruz" dedi/er. Rasûlullah (s.a); —"ölümü kerih görmekten maksat bu değildir. Fakat mü'-minin son ne/esinde kendisine müjdesi gelir. Varacağı yeri müjdeler. O zaman Allah 'a kavuşmaktan daha sevimli bîr şey olmaz. Allah da ona kavuşmayı sever. Facireson nefesinde serden karşılaşacağı şey müjdelenir. Allah'a kavuşmayı çirkin görür. Allah da ona kavuşmayı sevmez" buyurmuştur.
Burada muteber olan kerâhat, can çıkarken kabul edilmemesi vb. gibidir. O zaman her bir hâle layık olanlara durum zahir olur. Saadet ehli Allah'ın nimetlerine nail olacakları için Allah'a kavuşmayı seveceklerdir. Şekavet ehli ise, karşılaşacakları şer ve kötü durum sebebiyle hoşlanmayacaklardır.
Nihaye'de şöyle izah vardır: "Allah'a kavuşmaktan murat; ahîret yurduna varıştır ve Allah katındaki nimeti taleptir. Bundan maksat "ölüm" değildir. Çünkü iyiler de, kötüler de ölümü çirkin görür. Kİm dünyayı terke-der, ahireti severse, Aüah'a kavuşmayı sever. Kim dünyayı tercih eder ve ona meylederse, Allah'a kavuşmayı çirkin görür."
Hatîâbi ise; "Allah'a kavuşmayı sevmenin manası; müslümanın ahireti dünyaya tercih etmesi, dünyaya mahabbet etmemesi (muhabbet, sevgi duymaması) ve buradan irtihale hazırlanması gerekir" demiştir.
Allah (c.c) dünyayı seven kavmi azarlamaktadır:
"Bizimle karşılaşmayı ummayan ve dünya hayatından hoşnut olup, ona bağlananların ve ayetlerimizden habersiz bulunanlar, işte bunların kazandıklarına karşılık varacakları yer cehennemdir." (Yunus, 7, 8)[317]

1849. Ümm'ül-Mü'minîn Safiyye bim Huyey'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a) (Ramazan ayında) itikafta idi. Bir gece vakti onu ziyaret amacıyla geldim ve onunla konuştum. Sonra dönmek için kalktım. Rasûlullah da beni göndermek için kalktı. Bu arada Ensar'dan iki kişi geçiyordu. Nebî'yi (s.a) gördükleri zaman acele ettiler. Rasûlullah (s.a);
—"Yavaş yürüyün. O, Safiyye bint Huyey'dir" buyurdu. Onlar; —"Sübhânallâh! Yâ Rasûlallah" dediler. Rasûlullah;
—"Muhakkak şeytan, âdemoğİunun vücudunda kanın dolaşması gibi dolaşır. Ben sizin kalplerinize bir kötülük bırakmasından (veya) kalplerinize bir şey atmasından endişe ettim" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[318]

Rasûlullah'in (s.a) o iki şahısı uyarması, onlara çok dokundu da bir başka rivayette; "Yâ Rasûlallah, senin hakkında ancak hayır düşünülür" dediler.
"Şeytan âdemoğİunun vücudunda kanın dolaşması gibi dolaşır" sözü gerçektir, denilmiştir. Şüphesiz Allah (c.c) ona bu kudreti vermiştir. Bu Sözden maksat çok aldatması, kan gibi insandan ayrılmamasıdır, diyenler devardır.
tbn Hacer şöyle diyor: "Bu rivayetlerin özü, Nebî (s.a) o iki kişi hakkında îmanları kuvvetli olduğu için sûizanda bulunmadı. Ancak masum olmadıkları için şeytanın vesvesesinden endişe etmiştir. Şeytan onları helake yuvarlamadan Rasûlullah (s.a) onlara durumu bildirmek için acele etmiştir."
İbn Asakir tarihinde; İmam Şafiî'nin, İbn Uyeyne'nin meclisinde iken bu hadisin fıkhı durumunu imama sormuş, İmam Şafiî şöyle demiştir: "Eğer bir kavim Nebî'yi (s.a) itham ederlerse, töhmetleri sebebiyle kâfir olurlar. Fakat Nebî (s.a) sonra gelenleri terbiye etmiş ve şöyle demiştir: "Şayet böyle olursanız, böyle yapınız. Tâ ki hakkınızda sûi zan yapmasınlar. Çünkü Nebî (s.a) itham el mez. O Allah'ın yeryüzündeki eminidir.
"İbn Uyeyne de; "Allah seni mükâfatlandırsın ey Abdullah, senden bize ancak sevdiğimiz şey gelir" demiştir.

İbn Hacer; "Bu hadiste şu faydalar melhuzdur (hatıra gelir): Sûi zanna hedef olmaktan sakınmalı, şeytanın hilesinden korunmalı, bir hata yapınca özür dilemenin de gerektiği ayrıca söz konusudur" demiştir.
İbn Dakîk'il-îd; "Bu davranış alimler ve muktedâbin hakkında söz konusudur. Onların kendilerine sûi zan gerektirecek şeyleri yapmaları ciz olmaz. Velev ki çıkış yolu olsun. Çünkü böyle hareket etmek sûi zanna ve ilimleriyle faydalanmayı İptale sebeptir."[319]

1850. Ebu'1-Fadl Abbas b. Abd'İl-Muttalib'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Rasûlullah (s.a) ile Huneyn günü beraberdim. Ben ve Ebu Süfyan b. Haris b Abd'İl-Muttalib, Rasûlullah'a (s.a) mülazeme ettik. Ondan ayrılmadık. Rasûlullah (s.a) beyaz katırında idi. Müslümanlar ve müşrikler karşılaşınca, müslümanlar arkalarını dönerek geri çekildi. Rasûlullah (s.a) katırını kâfirlere doğru sürüyordu. Ben katırın yularını tutuyor, acele etmesine mani oluyordum. Ebu Süfyan da üzengisini tutuyordu.
Rasûlullah (s.a): "Ey Abbas, semürelilere seslen" dedi. (Râvi) şöyle der: "Abbas yüksek sesli biri idi. "
Hz. Abbas; ben yüksek sesle; "Semüreliler nerede?.. " diye çağırdım. Vallahi onlar sesimi duyunca sanki onların şefkatleri sığırın yavrularına olan şefkaüan gibi; "Lebbeyk, lebbeyk" diyerek geri geldiler ve kâfirlerle savaşa başladılar.
Ensar hakkında davet; "Ey Ensar topluluğu...' Ey Ensar topluluğu!.. " şeklinde idi. Sonra davet sadece Hazreçoğullanndan 3enî Hârine hasr edildi.
Rasûlullah (s.a) katırı üzerinde dikilip, savaşanlara taktı ve; "Bu fırının kızıştığı andır" buyurarak yerden çakıl taşlan alıp, kâfirlerin yüzüne attı. Sonra; "Muhammed'in Rabb'ineyemin olsun ki mağlup oldular" dedi.
Ben bakmaya başladım, gördüğüm kadarıyla savaş aynı hal üzere devam ediyordu. Vallahi Rasûlullah ufak taşlarını onlara atar atmaz güçlerinin zayıfladığını, işlerinin ters gittiğini görür gibi oldum." (Müslim rivayet etmiştir).[320]

"Huneyn"; Arafat'a yakın bir yerdir. Hicri 8. yılı şevval ayında Hevâ-zin kabilesiyle burada savaş yapılmıştır. Rasûlullah'ın (s.a) (s.a) ordusu on iki bin kadardı. Bunlardan on bini Mekke'ye Rasûlullah'la (s.a) beraber gelenler, iki bini ise fetih sonrası müslüman olanlardır.
"Beyaz katırı üzerindeydi" ; Bu katıra Düldül de denilmişti ki, Ferve b. Nüfase el-Cüzzâmî onu hediye etmiştir. Ancak Buhârî'de onu Eyle Meli-kî'nin hediye ettiği zikredilmiştir. Rasûlullah (s.a), barış bineklerinden olmasına rağmen harpte katıra binmiştir. Bunda Allah Rasûlü'nün, Rabb'ine olan aşın güveni ve yakînine İşaret vardır. Yani O'nun gözünde harp halı ile savaş hali arasında hiçbir fark yoktu.
Müslümanların mağlup olmalarının sebebi; bazılarının, müslümanların çokluğunu görüp, "bugün mağlup olmayız" demeleri sonucudur. Buna şu ayet işaret etmektedir.
"Andolsun ki, Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği, fakat bir fayda sağlamadığı, yeryüzü geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti." (Tevbe, 25)
"Abbas'ın sesi yüksekti. O kadar ki, çarşıda mal satarken sekiz mil mesafedeki ormanda bulunan hizmetçilerine sesini duyuruyordu."
Alimler şöyle diyor: "Bu hadis, onların uzağa kaçmadıklarına delildir veya kaçma olayı bütün müslümanların arasında meydana gelmemişti. Kaçanların çoğu Mekkeli ve kalbinde nifak bulunan kimselerdi."
"Rasûlullah (s.a)" küçük çakıl taşlarım aldı ve onlara attı"; sözünden maksadın çakıl değil de, toprak da olması mümkündür. Çünkü hadisin bir kısmında; "Allah onlardan hiçbir insan yaratmadı ki, o kabzadan gözünü
toprak doldurmasın" Duyurulması buna delildir. Veya toprak ve çakılın ka-nşık olması da ihtimal dahilindedir.
Toprağın her kâfirin yüzüne gelmesi, mucizedir. Çünkü her bir insanın yüzüne ulaşması beşerin gücü dahilinde değildir. Bu tamamen Allah Teâlâ'-nın Nebîsi'ne bir ihsanıdır. Bir ayette;
"... Attığın zaman da sen atmadın. Fakat Allah atmıştı,.." (Enfâl, 17) buyurulmuştur.
Hadis, RasûluUah'm (s.a) harpteki sebat ve cesaretine delil teşkil ediyor.
Burada müslümanların, düşmanlardan kaçmaları, ansızın ok baskınına uğramaları sebebiyledir.
Cihadda gerçek kuvvet; Allah'a îman ve zaferi talep ve Allah'ın yardi-mıyladır.[321]

1851. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Ey insanlar, şüphesiz Allah (c.c) temizdir. Ancak temiz olanı kabul eder. Muhakkak Allah mü'minlere, peygamberlere neyi em-retmîşse onlara da onu emretmiştir.
Allah Teâlâ; "Ey peygamberler, temiz olan şeylerden yiyiniz ve güzel amellerde bulununuz" buyurdu.
Yine Allah (c.c); "Ey îman edenler, sizi nztklandırdığtmtz şeyin en temiz olanından yiyiniz."
Sonra Rasûlullah (s.a) uzun yolculuğa çıkmış, saçları dağınık, yüzü tozlu topraklı bir durumda, İki elini göğe kaldıran bir adamı zikretti ve bu adam; "Yâ Rab, yâ Rab " der. Halbuki yediği haram; içtiği haramdır, haramla beslenmiştir. Duası nasıl kabul olunacaktır!.." (Müslim rivayet etmiştir).[322]

Allah Teâlâ kemâl sıfatlarıyla muttasıftır (vasıflanmıştır). Haram kazançtan verilen sadakaları kabul etmez. Peygamberler ve mü'minler dinin hükümlerinde müsavidirler. Ancak onlara özel olan bazı hususlar bundan müstesnadır.
RasûluUah'm (s.a) bir kimseyi hadisteki söz konusu vasıflarla zikredip, tenkit etmesi bu kötü hasletlerden sakındırmak içindir. Aslında Allah (c.c) haram mat yiyenin duasını bile kabul eder.
Hadiste, "Uzunyolculuğa (İbadet için; hac veya cihad gibi) çıkmış, saçları dağınık, yüzü tozlu topraklı bir durumda elini göğe kaldıran" cümlesinde sayılan haller, dua yapanın duasının müstehab (kabul) olacağına açık delil oluyor. Bununla beraber haram sebebiyle duası müstehab olmaz. Durumu böyle olmayıp da harama bulaşan kimsenin ya durumu nasıldır?
Ayrıca hadiste yiyecek ve içeceğin helâl olması, duanın kabulüne sebep olabileceğine işaret vardır. Bu yüzden "Duanın helâl yemek ve doğru söz olmak üzere iki kanadı vardır" denilmiştir.
Bu hadis İslâm'ın temellerini oluşturan hadislerdendir.
Dua etmeyi arzu eden, helâl ve harama diğer kimselerden ziyade dikkat etmelidir.[323]

1852. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûiul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi vardır ki, kıyamet günü Allah (c.c) onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onlara rahmet nazarıyla bakmaz. Onlar için elem veren azap vardır (ki şu kimselerdir): Zina yapan, yaşlı, yalancı idareci, kibirlenen muhtaç {fakir)." (Müslim rivayet etmiştir).[324]

Hadiste, mezkur (zikredilen, bahsedilen) üç zümre sayılan kötü ameller sebebiyle bu cezaya müstehakdırlar.
Kadı İyâz; "Bu tehditle tahsis olundular. Çünkü onlardan her biri ma-siyete, zaruret olmaksızın ve ona götüren amitlerin zayıf olmasına rağmen devam emler. Onların bu günahlara atılışları inat ve küçük görmeleri sebebiyledir. Yoksa bir zorunluluktan dolayı değil. İhtiyar adamın şehveti, helâl olan münasebete karşı zayıftır, harama karşı da öyledir. Genç insan gibi değildir. Çünkü gencin şehveti zinaya daha çok çağırır.
Fakir insan kolay kolay kibirlenemez. Çünkü mal, kibirliliğin alâmeti ve zaruri âmilidir. Ama fakirin kibirlenecek bir şeyi olmadığı halde kibirlenmesi inadîdir. Yalancı Melik de böyledir" demiştir.[325]

1853. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasülul-iah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Seyhan, Ceyhan, Frat ve Nil cennet nehirle-Tindendir." (Müslim rivayet etmiştir).[326]

Hadis bu nehirlerin faziletini beyan ediyor. Herhalde bunlardaki fazilet yönü sularının hoşluğu, İslâm'ın oniarın etrafında yayılmasıdır. Bu nehirler cennet suyunun şekline de benzer olabilir.
Suyûti; "Hadis, hakiki manaya göredir. Yani bu nehirler cennete patentlidir. Bunun hakikatim Allah daha iyi bilir" demiştir. Nevevî'de bu görüştedir. Veya bu nehirlerin suladığı cisimler, cennete girerler demek olur.
Seyhan ve Ceyhan nehirleri İç Anadolu'dan çıkarak Akdeniz'e dökülürler. Ancak bazı alimler, bunların Ceyhun ve Seyhun olduğunu söylemişledir ki, bunlar Horasan'da ve Orta Asya'dadırlar.[327]

1854. Ebu Hüreyre'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) elimi aldı ve; "Allah (c.c) cumartesi günü toprağı yarattı. Pazar

günü de topraktaki dağlan, pazartesi ağaçlan, salı günü de çirkin şeyleri, çarşamba günü nuru yarattı. Perşembe günü de hareketli canlıları hayvanları (yeryüzüne) yaydı. Âdem'i (a.s) de cuma günü ikindiden sonra yarattı. Diğer mahlûkatı da ikindiden geceye kadar, günün son saatlerinde yarattı." (Müslim rivayet etmiştir).[328]

Hadisdeki "kerih olan şeyter"den murat, insan hayatını düzenleyen, demir gibi madenler ve bir şeyin faydasına yarayan unsurlarıdır.
Diğer rivayetlerde "Nûr" yerine '7Vı/n"yani balık tabiri zikredilmiştir ki, bunda bir aykırılık söz konusu değildir.
Bazı alimlere göre Allah (c.c) Hz. Âdem'i cuma günü icabet saatinde yaratmıştır.
Hadisdeki tertibin günlere göre kesin4ik arz etmesi söz konusu değildir. Allah (c.c) daha iyisini bilir.[329]

1855. Ebu Süleyman Halid b. Velid'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Muhakkak "Mute günü elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde geniş ağızlı Yemen kılıcından başkası kalmamıştı." (Buhârî rivayet etmiştir).[330]

Hadisin râvisi, Ebu Süleyman Halid b. Velid (r.a) el-Mahzûmî'dir. Hu-deybiye Musalahası'yla Mekke fethi arasında müslüman olmuştur. Riddet ehli ile savaşta kumandan oydu. Hicri 21 veya 22 yılında vefat edinceye kadar kumandanlığa devam etti.
Mûte, Şam yakınında bir yerdir. Hicri 8. yılda fethedilmiştir. Savaş çok şiddetli olması hasebiyle dokuz kılıç kırılmıştır.
Hadis, Halid b. Velid'in (r.a) savaştaki şecaati ve gücüne delil olmaktadır.[331]

1856. Amr b. Âs'ın (r.a) Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işittiği rivayet edilmiştir: "Hâkim hükmedeceği zaman icıihad eder de (hükmünde) isabet ederse, onun için iki ecir vardır, tctihad eder, hata ederse onun için bir ecir vardır." (Buhar! ve Müslim rivayet etmişlerdir).[332]

Burada ictihad edecek kimsenin, ictihad etmesi caiz olan işin ehli olması gerekir.
İki ecirden birisi içtihadı için, diğeri isabeti içindir.
Tek ecir olan ise, sadece içtihadından dolayı alır. Ancak içtihada ehil olmayan kimselerin ictihad etmeleri sonucu ister isabet etsin, ister etmesin günahkâr olurlar."
Bir hadiste kadılar üç kısım olarak belirtilmiştir: Bunlardan birinin cennetlik, diğer ikisinin cehennemlik olduğu zikredilmiştir. Bu hadise göre, gerçeği bilerek, onunla hükmeden hâkim cennetliktir. Hakkı bilerek bunun hilâfına hüküm verenle bir şey bilmeden hüküm veren iki kadı da cehennemliktir.
Hanefîler ve Şafiîlere göre, bir konu hakkında çeşitli hükümler veren müctehidlerden sadece biri hakka, yani Allah İndindeki hükme isabet, diğerleri ise hata etmiştir, fakat özürlü sayıldıkları için günahkâr sayılmazlar. Bİr ecre müstehak olurlar.[333]

1857. Hz. Âişe'den(r.a) rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sıtma hastalığı cehennem hararetîndendir. Onu su ile soğutunuz. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[334]

"Su ile soğutunuz" cümlesiyle bildirilmek istenen maksat; Esma bint Ebu Bekir'in söylediği gibi; suyu, sıtmalı kimsenin bedenine ve elbisesine serpmektir. Yoksa sıtmalıyı su ile yıkamayı veya suya daldırmayı tavsiye etmek değildir. Çünkü bu zararlıdır. Sahabî ve özellikle Nebî'ye (s.a) mülâzemet eden Esma bint Ebu Bekir (r.a) buradaki muradın ne olduğunu daha iyi bilir. Veya hitab; şiddetli hararetten dolayı bildirilen bu korunma şekli, diğer korunma şekillerinin uygulandığı Hicaz ehlinedir. Soğuk su, gerek içmek veya yıkanmak suretiyle onlara faydalı geliyordu. Başka bir tedaviye gerek duymuyorlardı. Veya buradaki humma sözünden maksat; sanlık hastalığıdır. DoktoFİar, bu hastalığa yakalananları şiddetti soğuk su ile yıkarlardı.
Hadisdeki yıkamak sözü; gerçek yıkama veya ona yakm bir manayı taşımaktadır. Çoğu defa hastanın elbisesinin yakasından vücuda su dökülür ve sevrinletilirdi. Kısacası perhizler ve tedaviler çeşitlidir. Bazısına soğutmak uygun, bazısına da uygun değildir. Hadis, birincisine hamledilmiştir.[335]

1858. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Nebî {s.a) şöyle buyurmuştu: "Kim üzerinde oruç (borcu) olduğu halde ölürse, onun yerine velisi tutsun. " (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[336]

Hadisimize göre; üzerinde oruç kazası olup da, vefat eden kimsenin yerine. İsterse velisi kaza eder. İsterse terikesinden keffâret günleri sayısınca yiyecek ayrılır ve kaza niyetiyle ödenir. Şafiî'nin görüşü de budur. Ve veliye üzerinde kaza orucu olduğu halde ölen kimsenin yerine onun orucunu kaza etmesi caiz kılınmıştır.
Muhtar olan görüş, bu hadisten dolayı velinin borçlu yerine oruç tut-masıdır. Nezir ve keffâret orucu da bu hükme tâbidir. Veliden maksat, vâris veya yakınıdır.
Bazı alimlere göre ölen kimsenin yerine velisi oruç tutamaz. Her gün için buğday üzerinden hesaplanarak, bir fakire fidye verir, imam Mâlik'in görüşü budur. İmam Şafii'nin yeni görüşü de budur.
îmam-ı Âzâm'a göre ise, ölen kimse yerine velisi her gün için yarım sa', diğer zahirelerden ise birer sa' fidye verir. Ancak fidye vermek için, ölenin bnu vasiyet etmesi şarttır. Vasiyet yoksa velisi onun namına fidye veremez.
Hanefîlere göre, velisi o kimse namına oruç tutamaz. Çünkü bu hususta Neseî'nin rivayet ettiği İbn Abbas (r.a) hadisi mevcuttur.
Bu hadiste Rasülullah (s.a); "Bir kimse namına başkası namaz kılamaz. Fakat onun yerine yiyecek verir" buyurmuşlardır.
Diğer bir hadiste Rasülullah (s.a): "Bir kimse, üzerinde bir aylık oruç borcu varken ölürse, onun yerine her gün İçin bir fakir doyurulsun" buyurmuşlardır.[337]

1859. Avf b. Mâük b. Tufeyl'den rivayet edilmiştir. Hz. Aişe'nin (r.a) bir satış veya verdiği bir bağış konusunda (yeğeni) Abdullah b. Zübeyr'in, "Vallahi Âişe ya bundan kaçınır veya ben onu bundan menedenm" dediği kendisine anlatılınca, Hz. Âişe; "Bunu o mu söyledi? dedi. Onlar; "Evet!" dediler. Hz. Âişe (r.a); "Allah için üzerime nezir olsun ben Zübeyir ile ebedî olarak konuşmayacağım* dedi.
Küslük müddeti uzayınca İbn Zlbeyir Hz. Âişe'ye aracılar gönderdi İse de Hz. ÂİŞe; "Hayır vallahi onun için hiçbir aracıyı kesinlikle kabul edemem. Nezrimden hânis olamam", cevabını verdi.
(Hz. Âişe'nin dargın durması ve aracı kabul etmemesi) uzayınca Abdullah, Misver b. Mahreme ve Abdurrahman b. Esved ile konuşup onlara;' 'Allah aşkına beni Âişe'nin yanına götürün yeter. Onun benimle ilgisini kesmeye nezretmesi helâl olmaz" dedi.
Bunun üzerine Misver ve Abdur ahman, İbn Zübeyir'i yanlarına alarak (Hz. Âişe'nin evine) yöneldiler. Hz. Âişe'den izin alarak selâm verdiler ve; "Girebilir miyiz?" dediler. Hz Âi;e; "Giriniz", dedi. Onlar; "Hepimiz mi?" dediler Hz. Âişe; "Evet hepiniz ', dedi. Hz. ÂİŞe, ibn Zübeyir'in onlarla beraber olduğunu bilmiyordu. tç;ri girdikleri zaman îbn Zübeyir perdenin arkasına girdi. Teyzesi Hz. Âişe'nin (r.a) boynuna sarılıp ve ağlayıp and vermeye başladı. Misver ve Abdurrahman da Allah aşkına onunla muhakkak konuşmasını, özrünü kabul etmesini ve Nebî'nin (s.a) küs durmayı yasaklayarak, "Bîr müsümamn kardeşini üç günden ziyade terketmesi helâl olmaz", dediğini söylediler.
Hz. Âişe'ye, hatırlatma ve baskıyı çoğaltınca, Hz. Âişe (r.a), Misver ve Abdurrahman 'a nezrini hatırlatarak ağlamaya başladı ve; "Ben nezretlim. Nezir şiddetlidir", dedi. Sonunda onların devamlı ısrarları üzerine îbn Zübeyir ile konuştu ve bu nezrinden dolayı kırk köle azâd eni. Hz. Âişe sonraları nezrini hatırlayıp ağlardı. Öyle ki, gözyaşları başörtüsünü ıslatırdı". (Bu-hârî rivayet etmiştir).[338]

Hadisin râvisi Avf b. Mâlik b. Tufel el-Ezdı tabiînin orta tabakasın-dandır. Hz. Âişe'nin süt kardeşidir.
"Onun benime ilgisini kesmeye nezretmesi helâl olmaz" sözü Abdulah b. Zübeyir'indir. Hz. Âişe, ilgisini kesmeyi nezreımesinin caiz olduğnu içti-had etmiştir. Çünkü nezri ifa etmek taattir. Nezretmekle bu taati iltizam etmiştir (gerekli görmüştür). Yoksa ilgi kesmeyi haram görmüş olmasaydı, bu nezri yapmazdı.
Ancak Misver ile Abdurrahman, Nebi'nin (s.a), müslüman kardeşine dargın durmanın helâl olmadığı sözünü Hz. Âişe'ye hatırlatılar. Yani müslüman kardeşle üç günden fazla dargın durmak yasak olunca, akraba ile dargın
durmanın nasıl yasak olacağını hatırlatmışlardır.
Allah (c.c) için dargın durmak ise, dargınlığına sebep olan masiyete devam ettiği sürece caizdir. Nitekim Nebi (s.a) ve ashabı, Tebük gazvesinden geri duran Kâ'b İle dargın olmaları tevbesinin kabulüne kadar devam etmiştir.

Hz. Âişe'ye bu hatırlatılınca bu nehyi ihlâl ettiği için ağlamıştır. Nezrinden hânis olması sebebiyle kırk köle azad etmesi verâsı gereğidir. Yoksa bir tek köle azad etmesi kâfiydi. Ayrıca mü'mînlerin annesi olması hasebiyle kat kat ecirlerle mükâfatlanması sebebiyle makam gereği bu kadar köle azad etmiştir.
Allah için dargm durmak caizdir. Üç günden fazla dargın durmak ise dünyevî bir sebepten dolayı ise haramdır.
Abdullah b. Zübeyr Hz. Âişe'ye hacr koymasını, onun alışveriş ve sadakalarda gevşek davranması sebebiyle kendisine caiz görmüştür.
Masiyette nezir yoktur. Nezrin ifası yapılmamışsa keffâreti yemin keff-fetidir, ki bu da; ya bir köle azad etmek veya on fakiri doyurmak ya da giydirmek, bunlara gücü yetmiyorsa üç gün oruç tutmaktır.[339]

1860. Ukbe b. Âmir'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) sekiz yıl aradan sonra Uhud şehitlerini ziyarete çıktı. Dirilere ve ölülere veda eder gibi onlara namaz kıldı ve sonra minbere çıktı ve; "Ben sizin ahirete en önce varamnızım ve sizin için hazırlıkta bulunacağım. Şüphesiz bana Havz'-da kavuşacaksınız. Ben su makamımda Kevser havuzunu görüyorum. Agâh olun. Ben sizin benden sonra şirke düşeceğinizden korkmuyorum. Fakat ben, dünya hırsıyla çekişerek, imtiyaz peşinde olmanızdan korkanm" buyurdu. Ukbe (r.a); "Peygamberimiz'! (s.a) minber üzerinde en son görüşüm bu oldu" demiştir. (Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir).[340]

Bir başka rivayette: "Fakat sizin dünya arzusuyla ne/sâniyet peşinde bir-birinizie boğuşup da, sizden önceki milletlerin helak olduğu gibi, sizin de mahvolmanızdan korkarım " denilmiştir. Ukbe (r.a); "Rasûlulîah 't (s.a) minber üzerinde bu görüşüm, en son görüşüm idi" demiştir.
Buhârî'nİn bir rivayetinde de Rasûlulîah (s.a) "Kevser havuzuna ilk varanınız ben olacağım ve A ilah yolundaki amellerinize şehadeı edeceğim. Vallahi ben, şu anda cennetteki havzımi görüyorum. Ve şu anda bana arzm hazinelerinin anahtarı veya yerlerin anahtarları verildi. Vallahi ben, sizin benden sonra şirke düşeceğinizden korkmuyorum. Lâkin aranızda çekişmenizden korkarım" buyurmuştur.
Hadiste, "Dirilere veda eder gibi" demek, Veda Haccı'nda buyurduğ gibi remizledir (kapalı olarak ifade etmesidir). Şöyle buyurmuştur: "Belki siz bu yılımdan sonra bana kavuşacaksınız. " "Ölülere veda eder gibi" sözü ise Uhud şehitlerine yaptığı duada geçmiştir.
"Farat" kelimesi öne geçmesi demektir. Bu manasıyla "ben sizden önce varacağım" diyen Nebî'nin (s.a) bu sözünün manası; "Sizden önce gidip uhrevî menfaatlerinizi hazırlayacağım. Âsîlere şefaat ve itaatkârlara ise şahit olacağım" demektir. Bununla ilgili olarak Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:
"Her ümmete bir şahit getirdiğimiz ve (ey Muhammed) seni de bunlara şahit getirdiğimiz zaman durumları nasıl olacak?" (Nisa, 41)
"Ben şu makamımda Kevser havuzunu görüyorum" sözünü söylerken Rasûlullah'a (s.a) durum keşfedilmiş ve onu gözüyle muayene ederek ora-dakilere haber vermiştir. Bu hadiste havuzun sabit olması ve cennetle cehennem gibi şu anda mevcut olduğuna delil olmaktadır.
"Benden sonra şirke düşeceğinizden korkmam" sözünden murat, kalp yüzeyine îman bulaştığı zaman, şirkin sizde meydana gelmesinden korkum yoktur, demektir. Bu hadis, "Sizden biriniz cennet ehlinin ameli gibi amel eder, o kadar ki kendisiyle cennet arasında ancak bir zir'a kalır. Kaza ve kaderi ona sebat eder de cehennem ameli işler, cehenneme girer" hadisiyle veya Nüvvas b. Sem'ân'in "Bütün hayırlılar ölecek, şerli İnsanlar kalacak, onların ibadeti putlara olacak" hadisine aykın değildir. Çünkü ilk hadis, nadir kimseler hakkındadır. Sonraki hadis, ahir zamanda yaşayacak olan bir kısım kimseler hakkındadır. Ancak bütün ümmetin îmandan sonra şirk koşması kesinlikle olmayacaktır.
Hadis, bütün rivayetleriyle birlikte îslâmın, ümmet içinde devam edeceğini müjdelemektedir. Şirkin o ümmette yol bulamayacağım da müjdeliyor.
Ayrıca hadiste, müslümanlarm birbirleriyle dünyada çekişmesini de neh-yediyor. Bu nehyin lazımı ile zühd sahibi olup, dünyevî süslerden yüz çevirmek emredilmektedir. Çünkü dünyada çekişmek dinî ve dünyevî helake sebeptir.
Kabirlerin ziyaret edilmesi ve ehline de dua edilmesi tavsiye edilmektedir. Rasûlulîah (s.a) dünyada kendisine bütün hazinelerin anahtarlarının verilmesine rağmen zühdü tercih etmiştir.[341]

1861. Ebu Zeyd Amr b Ahtab el-Ensâri'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlulîah (s.a) bize sabah namazım kıldırdı ve minbere çıktı, öğleye kadar bize hutbe verdi. Minberden inip namaz kıldı. Sonra yine minbere çıkıp İkindi namazına kadar hutbe verdi. Tekrar inip naraaz kıldırdıktan sonra, minbere çıkıp güneş batıncaya kadar hutbesine devam etti, bize olmuş ve olacaklardan haber verdi. Ve; "Bizim en çok alim olanımız. Kur'an-ı Ke-rim'i en ziyade htfzedenimizdir" demiştir. (Müslim rivayet etmiştir).[342]

Hadisin râvisi Ebu Zeyd Amr b. Ahtab el-Ensârî (r.a) şahabıdır. Rasü-lullah'la (s.a) beraber on üç gazvede bulunmuştur. Rasûlullah (s.a), Ebu Zeyd'in başını mesh etmiş ve ona duada bulunmuştur. Yüz yirmi sene yaşamıştır.
Hadiste, Rasûlullah'ın (s.a) ümmetine dinî hususlarda gerek duyduğu bütün şeyleri bildirmeye olan hırsı, Öncekilerin başına gelen hususları, sonra gelecek hadisleri haber vermesi beyan edilmektedir. Ayrıca insanların en bilgininin Allah'ın Kitabi'nı en çok hıfzedenin ve Nebî'nin sünnetini en iyi kavrayan kimsenin olacağı beyan ediliyor.[343]

1862. Hz. Âişe'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a itaat etmek üzere nezir ederse, itaat etsin. Allah'a âsî olmayı nezreden, sakın âsî olmasın." (Buhâri rivayet etmiştir).[344]

"Allah'a itaat etmek üzere nezir ederse'", yani, meselâ, namaz kılmak, oruç tutmak ve diğer iyi amelleri İşlemek üzere nezrederse, nezrini iltizâm etmelidir (yerine getirmelidir) Şer'î iltizam etmek de vacip gibidir.
Masiyet üzere yapılan nezir, mün'akid değildir. Çünkü nezir, Allah'a kurbiyyet (yakınlık) amacıyla iltizâm edilir.[345]

1863. Ümmü Serik'ten (r.a) rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) zehirli ve zararlı olan büyük kertenkeleyi öldürmeyi emretmiş ve; "ibrahim'in (a.s) ateşine üfîerdi" buyurmuştur. (Buhârî Müîlim rivayet etmiştir).[346]

Kertenkelenin, hayır!, kullara zararı büyük olması sebebiyle öldürülmesi emredilmiştir. Bu hayvan, n cürmü küçük olmısı hasebiyle Hz. İbrahim'in ateşine üfürmesinin tesiri 'oktur. Ancak düşmanlığını izhar etmesi sebebiyle Öldürülmesi emredilmiştir. Kertenkeleyi Öldürmek mustehabdır.[347]

1864. Ebu Hüreyre'den (r.a) jöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim zehirli kertenkeleyi ilk darbede öldürürse, onun için şu kadar hasene yazılır. İkinci vuruşta öldüren için birincinin aşağısında şu kadar sevap vardır. Üçüncü vuruşta öidüren de ikincisinin aşağısında şu kadar hasene vardır." (Müslim rivayet e.miştir).[348]

Müslim'in diğer rivayetinde: "Kim zehirli kertenkeleyi ilk darbede öldürüşe, onun için yüz sevap verilir. İkinci darbede öldürürse, birincisinin aşağısında; üçüncü darbede öldürürse, ikincinin aşağısında hasene verilir" buyurulmuştur.
Taberâtıî'mn Cami'ül-Kebîr"indeki bir rivayette, "Kim kertenkeleyi ilk darbede Öldürürse, onun için yüz hasene vardır. İkinci darbede öldürüşe şu kadar hasene vardır, ama ilk darbedekinden aşağı, üçüncü darbede öldürürse ikincisinden aşağı şu kadar hasene vardır" buyurulmuştur.
Bir başka rivayette; "Kim kertenkeleyi öldürürse Allah onun yedi hatasına keffâret kılar" buyurulmuştur.
Alimler, kertenkelenin eza veren haşerelerden olduğunda müttefiktirler tik darbede onu öldürmenin günaha keffâm olmasına gelince; bunda onu öldürmeye önem vermek ve mübalağalı davranmaya teşvik olduğuna işarettir. Çünkü birkaç darbede onu öldürme istediği takdirde öidürmeyip, kaçırabileceğinden, ilk vuruş daha efdaldir.
Bu hayvana verilen hükme bütün zararlı hayvanlar dahildir. Akrep, yılan gibi hayvanlar da öldürülür.
Hz. İbrahim'in ateşine üfürmesi gerçek olabileceği gibi, âdemogluna eza vermesinden kinaye de olabilir.
Hatta Hz. Âişe elinde süngü ile dolaşırmış, kendisine sebebi sorulunca, Hz. Peygamber'in kertenkeleyi öldürmeyi emrettiğini, çünkü Hz. İbrahim'in ateşini bütün hayvanlar söndürmeye çalıştığı halde kertenkelenin, yanması için üfürdüğünü bildirmiştir.[349]

1865. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir k., Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Israiloğullanndan bir adam "Muhakkak fakirlere sadaka vereceğim", diye yemin ederek geceleyin evinden çıkıp sadakasını bir hırsı-
zın eline koymuştu. Sabah olunca halk; "Vay filan hırsıza sadak verilmiş, böyle şey olur mu?" diye konuştular.

Sadaka veren kimse: "Allah'ım hamd Sana olsun" dedi ve; "Elbette tasadduk edeceğim" diye yemin etti. Gece evinden sadakası ile çıktığında, yine bilmeyerek, bir fahişenin eline verdi. Sabahleyin herkes; "Vay bir fahişeye sadaka verilir mif (olmaz böyle şey)" diye konuştular.
Sadaka veren kimse: "Allahım. Fahişeye verilen sadaka için Sana hamd olsun"dedi ve; "Muhakkaksadaka vereceğim"diye azmederek sadakasıy-la evinden çıkıp bu defa da bilmeden, tesadüfi, bir zenginin eline verdi. Sabahleyin halk; "Zengine sadaka verilmiş, (olmaz böyle şey)" diye söylendiler.
Sadaka veren kimse: "Allahım! Hırsıza, fahişeye, zengine sadaka verdiğim için yalnız Sana hamd ederim" dedi.
Sonra bu kimseye rüyasında şöyle müjdelendi: "(Allah sadakanı kabul etti) Hırsıza verdiğin sadakaya gelince; Ümit edilir ki bu sadaka sebebiyle hırsız ihtiyacını temin eder de hırsızlıktan vazgeçerek İffetli bir hayata kavuşur. Fahişeye verdiğin sadakaya gelince: Umulur ki bu sayede zinadan vazgeçer de iffetini kazanır. Zengine verdiğin sadaka ise, olur ki o da senden İbret alır da, bundan sonra senin gibi fakirlere Allah'ın bahşettiği maldan sadaka verir" denildi." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[350]

Bu adama uykuda iken rüyasında yaptığı hayırların kabul edildiği bildirilmiştir.
' 'Umulur ki zinadan vazgeçer'' cümlesinden, alışkanlık haline gelen kötülüğü terk etmenin zorluğu anlaşılır. Çünkü o kimse nefsinden kötü fiili terketmeyi ister, nefis ise, tekrar yapmayı ister.
Sadaka verenin niyetine göre ecir alacağı sabittir. Velev ki sadaka verdiği kimsenin durumunu bilmesin.
Sadakayı akrabalardan ihtiyaç sahibi insanlara vermek, başkalarına vermekten daha hayırlıdır.
Bu adam durumlarını bilemediği kimselere sadakayı vermiş, durumlarını öğrenince bu işten dolayı hamdetmiştir. Veya durumunu anladıktan sonra, bunlardan daha kötü halli olanlara rastlamadığı için Allah'a hamdetmiştir.
Allah (c.c) kulunun İyi niyetinden dolayı onu mükâftlandırır. Velev kî yaptığı şeyi kasıtsız yapsın.
Fakir hırsız İle fahişeye zekât vermek ittifakla caizdir.
Übbî şöyle diyor: "Namaz kılmayan şahsa sadaka vermek isteyen, onun namaz kılmasını şart koşması gerekir. Zekâtı atan kimsenin "ben namaz kılarım" demesi yeterlidir."[351]

1866. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün Rasûlul-lah ile beraber bir davette idik. Sofraya getirilen etin kol tarafından bir parça Rasülullah'ın ta) önüne konuldu. Rasûlullah etin bu kısmından hoşlanirdı. Ondan bir lokma ön dişleriyle kopardı. Sonra şöyle buyurdu:
"Ben, kıyamet günü bütün insanların efendisiyim. Bilmiyor musunuz?' diyerek şöyle devam etti: "Allah (c.c), önce ve sonra gelmiş bütün İnsanları düz ve geniş bir alanda toplayacaktır ki, onlara bakan kimse (bütün mahşer halkını) görebilecek, seslenenin sesini duyabilecek, güneş onlara yaklaşacak, öyle ki, mahşer halkının üzüntü ve sıkıntısı tahammül edilemeyecek noktaya ulaşacak, bunun üzerine mahşer halkı birbirlerine; "Başınıza gelen bu sıkıntıyı görmüyor musunuz? Kurtuluşumuz için Rabb'inize delâlet edecek bîr şefaatçi bulmak çaresine neden bakmıyorsunuz?" diyecekler.
Bunun üzerine içlerinden bazısı bir kısmına; "Haydi babanız Âdem'e (a.s.) başvurunuz" demesi üzerine mahşer halkı Âdem'e (a.s) gelerek: "Ey Adem sen insanlığın babasısın. Allah seni kudret eliyle yarattı. Sana ruhundan üfürdü. Meleklere emretti de secde ettiler. Seni cennete yerleştirdi. Bizim hakkımızda Rabb'ine şefaat eder misin? İçinde bulunduğumuz hali, bize ulaşan durumu görmüyor musun?" derler Âdem (a.s) "Benim Rabb'im, bugün öyie gazaplanmıştır ki, şimdiye değin böyle bir gazap etmemiş, bundan sonra da böyle gazap etmez. Bir de Allah (c.c), cennet meyvelerinden birini yemeyi yasaklamışken, o yasak meyveden yiyip Allah'a asi olmuştum. Nefsî, nefsi, nefsî, kendimi kurtarabilirsem bana yeter, siz başka bir şefaatçi bulunuz; Nuh'a (a.s) gidiniz" diyecek.
Onlar da Nuh'a (a.s) giderek; "Ey Nuh! Sen, yeryüzündeki insanlara gönderilen İlk peygambersin. Cenab-ı Hak sana: "Çok şükreden kul" adını verdi. İçinde bulunduğumuz bu ızdırabt, bize gelen bu durumu görmüyor musun? Bizim için Rabb'ine şefaat eder misin?" Nuh; "Bugün Rabb'imİn Celâl sıfatı öyie tecelli etmiştir kİ, şimdiye kadar benzeri görülmemiş ve bundan sonra da görülmeyecektir. Bir de ben kavmimin helaki için beddua etmiştim. Nefsî, nefsî, nefsî... Siz başkasına gidiniz. İbrahim'e gidiniz" der.
İbrahim'e (a.s) gelerek, "Ey İbrahim, sen Allah'ın peygamberi ve yeryüzünde O'nun dostusun. Rabb'ine bizim için şefaat eyle. İçinde bulunduğumuz hali ve başımıza gelen durumu görmüyor musun?" diyecekler. İbrahim (a.s.) "Rabb'im bugün öyle gazaplanmıştır ki, şimdiye kadar benzeri görülmemiş ve bundan sonra da görülmeyecektir. Bir de ben (putperestleri susturmak İçin) üç yerde yalan söylemiştim. Nefsim, nefsim, nefsim.. Siz benden başka şefaatçi arayınız. Musa'ya (a.s) gidiniz" diyecektir.
Onlar da Musa'ya (a.s) varıp; "Ey Musa sen Allah'ın peygamberisin, hem de Allah (c.c) seni risalet ve kelâmıyla insanlar üzerine faziletli kılmıştır. Rabb'ine hakkımızda şefaatçi ol, içinde bulunduğumuz hali ve başımıza gelen durumu görüyorsun?" diyecekler. Musa (a.s) onlara "Rabb'im, bugün öyle gazaplanmıştır kî, bu ana değin benzeri görülmemiş ve bundan sonra da görülmeyecektir. Bir de ben, katli iie emrolunmadığım bir adamı öldürmüştüm. Nefsim, nefsim, nefsim!... Siz beden başka bir şefaatçi arayınız. İsa'ya (a.s) gidiniz" diyecek.
Onlar da İsa'ya (a.s) gelerek; "Ey İsa, sen Allah'ın Rasûlü ve Allah tarafından Meryem'e İlkâ olunan kelimesi ve bir ruhusun ki, beşikte çocuk iken insanlarla konuştun. Rabb'ine hakkımızda şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor musun?" diyecekler. İsa (a.s) onlara "Rabb'im bugün öyle gazaplanmıştır ki, bugüne kadar benzeri görülmemiş ve bundan sonra da görülmeyecektir" diyecek, fakat belirli bir günahtan bahsetmeyecek. "Nefsim, nefsim, nefsim!... Siz başkasına gidiniz. Muhammed'e (a.s) gidiniz" diyecek. Bir diğer rivayette: Onlar da bana gelirler ve şöyle derler: "Ey Mu-hammed, sen Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncususun. Allah (c.c) senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir. Bizim İçin Rabb'ine şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor musun?" Rasûluüah (s.a);
"Ben de arşın altına gelir, Rabb'ime secdeye varırım. Sonra secdede, Allah benden önce hiçbir kimseye bildirmediği en güzel hamd-dü senayı bana ilham buyuracak, ben Allah Teâlâ'ya hamd-ü sena edeceğim.
Sonra Allah (c.c) bana; "Ey Muhammed başını kaldır. İşte, dilediğin verilecek, şefaat et, kabul edilecektir" buyurur. Ben de secdeden başımı kaldırarak; '"Ümmetimi kurtar, ümmetimi bana bağışla yâ Rab" diye ümeti-min hakkında şefaat edeceğim.Cenab-ı Hak bana; "Yâ Muhammed! Ümmetinden hesap ve sorguya gerek olmayanları cennet kapılarının sağ kapısından, cennete koy. Onlar cennetin bundan başka diğer kapılarından da diğerleri ile ortaktırlar" buyurulur. Sonra Rasûlullah (s.a); "Nefsim yed'i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki cennet kapılarının iki kanadı arası Mekke ile Bahreyn veya Mekke ile Basra arası kadar geniştir" buyurdu." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir).[352]

Kadı İyâz; Rasülullah'ın (s.a) hayvanın kol parçasını sevmesi, ondaki eti olgun, hazmı kolay, lezzetli ve tadının güzelliği sebebiyledir" der.
TirmizH Şemailinde Hz. Âişe'den (r.a) rivayet ettiği bir hadiste; ^*Ra-sûlullah (s.a) etin kol kısmı daha makbul değildir. Fakat eti ancak bayat olarak bulur. Bu nedenle kürek tarafını tercih ederdi. Çünkü o tarafı daha çabuk pişerdi' demiştir.
Hz. Âişe'nin (r.a) bu rivayetinden başka zahir hadisler, Rasûlullah'ı ister et bulsun, ister bulmasın, eti fıtratı icabı sevdiğine delil olmaktadır.
RasûhıIlah'ın eti olgun ve pişkin sevmesinin sebebi; yemeye az vakit ayırmak, kendisinin de müslümanlann menfaatlarına daha çok zaman ayırmaktı. Lezzetli bir şeyi sevmekte mahzur yoktur. Çünkü yaradılışın olgunluğu bunu gerektirir.
Ancak kemâle münafi (aykırı) olan husus; nefse meyletmek ve bu gibi lezzetli şeyleri elde etmekte nefsi yormak, elden gidene İse teessür göstermektir.
"Kıyamet günü ben insanların efendistyim"kıyamet günü ile kayıtlanması, orada zuhur edeceğinden dolayıdır. Dünyada da efendidir. Ancak kâfir onu inkâr edip, dünyada onun faziletini hiçe saymaktadır.
"Din gününün Malikidir. " (Fatiha, 3) ayeti bunun gibidir. Oysa Allah (c.c) hem dünya ve hem de ahiret gününün malikidir.
"Meleklere emretti de sana secde ettiler" cümlesindeki secde olayı Allah içindir. Ancak insan o an meleklerin kıblesi rnesabesindeydi.
"Beni cennet meyvesinden nehyetti. Sen asi oldum" cümlesinde mü-fessirlerin beyanına göre Hz. Âdem asi olmamıştır. Her ne kadar "Âdem Rabb'ine asi oldu..."(Tana 121) ayeti mevcutsa dahi asi, ma-siyeti devamlı yapana denir. Mesela: Bir gün elbise diken kimseye, "elbise dikti" denilir. Ona terzi denilmez. Terzi, ancak o işe alışkanlık kazanana denilir. Bunu tbn Kuteybe demiştir.
Müslim'in bir rivayetinde "Âdem (a.s); "Fakat, Allah 'm gönderdiği ilk peygamber Nuh'a gidiniz" der buyunılmuştur. Mâzirî "Tarihçiler: tdris'in, Nuh'un (a.s) dedesi olduğunu zikretmişlerdir. Eğer İdris'in peygamber olduğuna delil kaim olursa, onun Nuh'un dedesi olduğu görüsü sahih değildir. Çünkü Rasûlullah (s.a) Nuh'un Âdem'den sonra ilk peygamber olduğunu haber vermiştir."
Ancak peygamberliğine delil varsa, dedikleri doğrudur. O zaman Idris (a.s) nebidir. Rasûl değildir.
Kadı İyâz şöyle demiştir: 'İdris'in (a.s) llyas oiduğu ve Israiloğullan içinde peygamber olduğu söylenmiştir." Bu doğruysa itiraz düşer. Aynı şekilde Âdem ve Şit'in (a.s) peygamberlikleri etrafındakiler içindir. Âdem (a.s) çocuklarına gönderilmiştir. Onlara îmanı ve Allah'a itaat etmeyi emretmiştir. Kendisinden sonra Şit'i (a.s) bıraktı. Nuh'un (a.s) risâleti ise yeryüzü kâfirlerine olmuştur.

Kadı İyâz devamla; "İbn Battal'ı, bu itirazdan salim olmak için Hz. Âdem'in peygamber olmadığı görüsünü savunurken gördüm" demiştir.
Ebu Zerr'in uzun hadisi ise, Âdem ve Nuh'un bütün arz ehline gönderilmediğine delil olur. Bütün bunlardan Âdem, Idris ve Şit'in (a.s) nebî olup, rasûl olmadığı İbn Battal'ın da bu görüşe meylettiği onaya çıkar. Kadı İyâz bunu tenkit ederek, "Şit'e(a.s) vesahifelerin inmesi, onun peygamberliğine alâmettir' demiştir.
Kısaca: Hz. Âdem'in (a.s) risâleti çocuklannaydi. Onlar tevhid ehliydiler. Onlara şeriatı talim etmiştir. Nuh'un (a.s) risâleti ise küffara idi. Onları tevhide davet etmiştir.
Nuh'un (a.s) duasının;
"Yeryüzünde hiçbir inkarcı bırakma" (Nuh, 26) ve
"Rabb'im, yalanlamaları karşılığında bana yardım eyle. "(Mü'minün, 26) olması ihtimali vardır.
Hz. İbrahim'e "Sen Allah'ın nebî ve Halili'sin" dediler. "Rasûlü'sün demediler. Ya, onlar nebî sözü ile risâleti de kastettiler, ya da nübüvvet risâ-letten efdal olduğu için bunu söylediler ki, tbn Abd'is-Selâm bu görüştedir. Veya onlar sıkıntı ve korkunun şiddetinden "Rasûlti'sûn" hitabından gafil oldular. Hz. İbrahim'in (a.s) "Ben üç yalan söyledim" sözündeki yalanlar:
Ben rahatsızım dedi (Sâffat, 89) diğeri;
"(İbrahim), belki onu şu büyükleri yapmıştır" (Enbiya, 63) diğeri; ise: Zevcesi Sâre'ye "ktz kardeşim" demesidir ki, bununla İslâm kardeşliğini kastetmiştir. Gerçek olan şudur ki bunlar masiyet değildir. Ancak bunlar yalana benzediği için, yalan diye isimlendirmiş ve korktuğu günahtan saymıştır. Çünkü Allah'ı en iyi bilen ve menzil (rütbe) yönünden ona en yakın olan kimse, haşyet (korku) yönünden de ondan en çok korkan kimse olması en tabîî bir şeydir.
Hz. Musa'nın (a.s) öldürdüğü adam Firavun'un fırınctsıydi. Kıptî idi. Bazı müfessirler şöyle demişlerdir:
"Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmasına izin verilmiştir..." (Hacc,39) ayetinde Allah'ın izni olmadan kafirlerle savaşmanın men edildiğine işaret vardır. Bunun için Hz. Musa bu kâfiri Öldürünce;
"Hz. Musa; bu şeytanın amelindendir, dedi." (Kasas, 15)
Bu söz Musa (a.s) tarafından söylenmiştir. Çünkü onun Rabb'inin azametini bilmesi tam bilgiye dayanmaktaydı. Allah (c.c) onu mağfiret ettiğini bildirmesine rağmen, onu öldürmesi' sebebiyle yine de korkmuştur.
İmam Nevevî; "Allah Teâlâ'nın önce Hz. Âdem'e, sonra sırasıyla peygamberlere soru sormayı ilham edip, doğrudan Nebî (s.a) efendimize sormamalarının hikmeti, RasûÎullah'ın (s.a) faziletini izhâr etmek içindir. Çünkü şayet onlar başlangıçta Nebî'ye (s.a) sormuş olsalardı, başka peygaberlerin de buna kadir olacağı ihtimali gündeme gelecekti. Ama diğer peygamberlere sorduktan zaman onlar brndan imtina eı.iler. Sonra Nebfye (s.a) sordular, o da cevap vererek, isteklerini yerine getirmişir. 3u ise Allah RasulÜ'nün derecesinin ne kadar yüksek olduğunu göstermiştir Yine bu olay Nebî*nin (s.a) diğer bütün peygamberlere üstünlüğü söz konusudur. Büyük olay olan şefaat etmeye ondan başka diyer hiçbir peygamber cesaret edemeyecektir.
RasûÎullah'ın (s.a) "Arşın altına gelirim" sözünde, bulunduğu yerden
mevkif yerine gelmesindeki hikmet; orası arz ve r esap yeridir ki, burası korku makamıdır, şefaatçi makamıdır. Böyle şerefi bir yerde olması münasip olmuştur.
"Busra"; Dımaşk ile iç merhale kuzeyde maruf bir şehirdir. Havran şehri de denir. Mekke ile arasında bir aylık mesafe vardır.[353]

1867. İbn Abbas'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: îbrahim (a.s), İsmail'in annesi Hacer ve emzirmekte olduğu oğlu ismail ile birlikte Mekke'ye geldi. Hacer ile İsmail'i Beyt-i Şerifin yanıda yüksek bir yerde ve Zemzem kuyusunun üstünde büyük bir ağacın yanına bıraktı. Mekke'de o dönemde hiçbir kimse olmadığı gibi, içecek su da yoktu. îbrahim (a.s) Hacer ile oğlunu burada bıraktı. Yanlarına hurma dolu bir torba ve içi su dolu bir kırba bıraktı.
Sonra Hazreti îbrahim Şam'a gitmek üzere oradan döndü. İsmail'in annesi Hacer de İbrahim'i (a.s) ardı sıra takip etti ve; "Ey îbrahim, bizi ünsi-yet edecek kimse olmayan bu vadide bırakıp nereye gidiyorsun?" diyerek üç defa tekrar etti. Hz. İbrahim ona iltifat etmeyince, Hacer ona; "Bunu sana Allah mı emretti?" dedi. ibrahim; "Evet" dedi. Hacer; "O zaman Allah bizi zayi etmez, korur" dedi. Sonra döndü.
İbrahim (a.s), Mekke'nin üst tarafında ve Hacer ile İsmail'in gözlerinden uzak olduğu "Seniyye" denilen yere varıncaya kadar ayrıldı. Yüzünü Beyt-i Şerife döndü. Sonra ellerini kaldınrak, şu duaları okudu: "Ey Rabb'-imiz, ben soyumdan bir kısımmın hürmeti vacib olan mukaddes evinin yanına, ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabb 'imiz insanların gönüllerini onlara meylettir. Şükretmeleri için onları ürünlerle nzıklandtr." (ibrahim, 37)
İsmail'in annesi, İsmail'i emzirmeye ve kırbadaki sudan İçirmeye başladı. Nihayet kırbadaki su tükendi. Hem Hacer ve hem de ismail susadı. Hacer çocuğun susuzluktan toprakta yuvarlandığım görünce, yavrunun bu acıklı durumuna üzülerek, onun yanından kalkıp, o yörede Kabe'ye en yakın dağ olan Safa tepesini buldu ve bunun üzerine çıktı. Sonra vadiye karşı durup baktı, bir kimse görebilir miyim diye. Ancak kimseyi göremedi. Bu sefer Safa tepesinden indi. Vadiye gelince ayağım çelmelemesÎn diye elbisesinin eteğini topladı. Sonra çok zor bîr işle karşılaşan bir insan tavnyla koştu. Sonunda vadiyi geçip Merve'ye geldi. Orada da biraz durdu ve birisim görebilir miyim diye baktı. Fakat kimseyi göremedi. Hacer bu şekilde Safa ile Merve arasında yedi defa gidip geldi.
İbn Abbas diyor ki: Nebî (s.a) şöyle buyurdu: "İşle bunun için müslümanlar Safa ile Merve arasında sa'y ederler.
Ibn Abbas devamla şunları söyledi: Hacer Merve üzerine çıktığında bir ses duydu ve kendi kendine hitab ederek; "Sus iyi dinle... " dedi. Sonra dikkatle dinleyince bir önceki gibi bir daha işitti. Bunun üzerine Hacer sesin geldiği yöne bakarak; "Ey ses sahibi, sesini duyurdun. Eğer sen bize yardım edeceksen imdadımıza yetiş, bize yardım et," dedi. Ve böyle deyince Zemzem kuyusunun bulunuğu yerde bir melek (Cebrail (a.s.) göründü. Topuğu ile veya kanadı ile toprağı eşti. Zemzemi ortaya çıkardı. Hacer de hemen suyu etrafını çevirip havuz haline getiriyor, bir taraftan da kırbasını doldurmaya çalışıyordu. Su ise avuç avuç alındıktan sonra yeniden fışkırıyordu. İbn Abbas (r.a) diyor ki, Nebî (s.a) "Allah İsmail'in anasına rahmet etsin! O, zemzemi kendi haline bırakmış olsaydı veya suyu avuçlamasaydı, şüphesiz zemzem akar, bir ırmak olurdu" buyurdu.
İbn Abbas sözlerine şöyle devam etti: Hacer suyu içti. Çocuğunu em-zirdi. Melek ona şöyle dedi: "Zayi olmaktan korkmayımz. Şüphesiz şurada Beytuüah'ın yeri vardır. O beyti şu çocukla babası yapacaktır. Şüphesiz Allah (c.c), o beytin ehlini zayî etmez ." Beyt-i Şerifin yeri, tepe gibi yerden yüksekçe idi. Seller gelip sağ ve sofundan almıştı.
Hacer böyle bir halde iken, bir gün yanlarında Cürhüm'den bir kafile veya -bir aile- uğradı. Bunlar Keda yoluyla gelip Mekke'nin alt tarafında konakladılar.
Cürhümîler su başlarında dolaşan bir kuşu görünce, "Muhakkak şu kuş, su başlarında dolaşır durur. Halbuki bizim bilgimize göre bu vadide hiç su yoktur," dediler. Hemen bir veya iki kişi gönderdiler. Baktılar ki su var. Derhal geri dönüp su olduğunu haber verdiler. Bunun üzerine Cürhümîler Mekke cvarına geldiler.
Oraya geldikleri zaman İsmail'in annesi, suyun başındaydı. Cürhümîler; "Yanında mola vermemize izin verir misiniz?'dcdi!er. Hacer; 'Evet, ama suda mülkiyet hakkınız yoktur" dedi. Onlar; "Tamam" dediler.
İbn Abbas diyor ki; Nebî (s.a) bu olay İsmail'in anasının arzusuna uygun oldu. Çünkü o ünsiyet edeceği kimseleri arzuluyordu. Cürhimîler oraya geldiler. Diğerlerine de haber saldılar, onlar da oraya geldiler. Sonunda onlar orada evler kurdular. Çocuk de gençlik çağına geldi. Cürhümîler'den arap-ça öğrendi. İsmail, Cürhümîler'in en çok beğendkleri ve sevdikleri bir genç İdi. Bülug çağına gelince kendilerinden bir kızla evlendirdiler. Bu arada ismail'in anası öldü.
İsmail evlendikcn sonra, ibrahim bıraktıklarını arayarak (Mekke'ye) geldi. İsmail'i bulamadı, hanımına sordu. Hanımı da; "Bize nzak aramaya çıktı" dedi.
Diğer bir rivayette; "Bizim için ava çıktı" cevabını verdi.
Sonra İbrahim ona durumlarından sordu. İsmail'in hanımı; "Biz fena bir durumdayız. Darlık ve sıkıntıdayız" diye şikâyette bulundu. İbrahim (a.s); "Kocan geldiği zaman ona selâm söyle ve ona 'de ki, kapısının eşiğini değiştirsin" dedi. ismail gelince bir şey duyar gibi oldu ve karışına; "Size (eve) kimse geldi mi?" diye sordu. O; "Evet" dedi. "Bize böyle böyle yaşlı birisi geldi. Bize seni sordu. Ben de (nereye gittiğini) söyledim. Sonra bana geçimimizin nasıl olduğunu sordu. Ben de darda ve sıkıntıda olduğumuzu haber verdim", ismail; "Peki sana bir şey tavsiye etli mi?" dedi. O; "Evet, sana selâmı var ve kapının eşiğini değiştirmeni tavsiye ettiğini sana iletmemi söyledi." İsmail; "O babamdır. Senden ayrılmamı emretmiş, haydi ailene katıl" deyip onu boşadı. Sonra Cürhümîler'den başka bir kadınla evlendi. İbrahim, Allah'ın dilediğ bir süre onlardan uzak kaldı. Sonra yine geldi, ismail'i bulamadı. Hanımının yanma gdip ismail'in nerede olduğunu sordu. Kadın da;
"Bize nzık aramaya çıktı" dedi. ibrahim "Nasılsınız, diye yaşayışlarından ve hallerinden sordu."

Kadın;
Hayır ve bolluk içindeyim, deyip Allah'a hamdetti. İbrahim; "Yiyeceğiniz nedir?" dedi. Kadın; "Et" cevabını verdi. İbrahim; —"İçtiğiniz nedir?"* diye sordu. Kadın;
"Su" dedi. Bunun üzerine İbrahim; 'İlahî bunlar için etlerde ve sularda bereket kıl" buyurdu.
Ibn Abü.23 şöyle der: Nebî (s.a) "O zamanlarda (Mekke'de) hububat yoktu. Eğer onların hububatları olsaydı, herhalde onun için de dua ederdi" buyurdu.
îbn abbas diyor ki: İbrahim'in (a.s) duası berekeliyledir ki et İle su, Mekke'den başka yerlerde Mekke'deki kadar hiç kimsenin sıhhatına uygun değildir.
Bir diğer rivayette: İbrahim (a.s) geldiği zaman;
—"İsmail nerede?" dedi. Karısı;
—"Avlanmaya gitti" dedi ve İbrahim'e,
—"Yiyip içmez misiniz?" dedi. İbrahim (a.s.);
—"Ne yer, ne içersiniz?" dedi. Hanımı;
—"Yiyeceğimiz ettir. İçeceğimiz sudur" dedi. ibrahim (a.s.);
—"Allahım onlar için yiyeceklerinde ve içeceklerinde bereket kıl" diye dua etti.
İbn Abbas der ki: Ebu'I-Kasım (s.a); "ibrahim'in (a.s) duasının bereketidir" buyurdu.
İbrahim (a.s) İsmail'in hanımına;
—"Kocan gelince ona selâm söyle ve ona kapısının eşiğini yerinde tutmasını emret" dedi. İsmail gelince;
—"Sîze (eve) kimse geldi mi? diye sordu. Hanımı;
—"Evet, bize görünüşü güzel, yaşlı biri geldi" deyip, onu övdü. "Bana seni sordu. Ben de haber verdim. Bana geçimimizin nasıl olduğunu sordu. Hayır içinde bulunduğumuzu söyledim." ismail;
—"Peki sana tavsiyede bulundu mu?" diye sordu. Hanımı:
—"Evet" dedi. "Sana selâmı var. Kapının eşiğini yerinde tutmanı emrediyor" dedi. ismail;
—"İşte o zat, babam ibrahim'dir (a.s) Sen de evimizin eşiğisin. Babam bana seni hoş tutup geçinmemi emreylemiş" dedi.
Sonra İbrahim (a.s) Allah'ın dilediği bir süre daha ismail ve ailesinden uzakta yaşadı. Ondan sonra Mekke'ye geldi. O arada İsmail, Zemzem kuyusunun etrafında büyük bir ağacın iltinda okunu düzeltmekteydi. İsmail babasını görünce hemen kalkıp karşıladı. Her ikisi de çoktan beri hasretlik çeken bir babanın oğluna, bir çocuğu.ı da babasına karşı ne yapmaları gerekirse o şekilde sevgi ve saygıda bululdular.
Sonra ibrahrim oğluna: Ey İsmail AİlahTdUâ bana şerefli bir iş emretti" dedi. İsmail de "Rabb'in ne emretti ij,e, o emri yerine getir" dedi. İbrahim (a.s):
—"Oğlum, bu işte sen de bana yardım edeceksin!" dedi. işaret ederek; "Allah (c.c) şurada bir beyt yapmamı emir buyurdu" dedi.
İbn Abbas rivayetine şöyle devam ediyor "Orada baba, oğul, Kabe'nin temelini atıp duvarlarını yükselttiler. İsmail taş getirir, İbrahim (a.s) de binayı örerdi. Nihayet Beyt-İ Şerifin binası ilerleyip epeyce yükselice Makam-ı İbrahim, taşını getirdi. Hz. İbrahim de onu ayağının altına koydu. Üzerinde de inşaata devam etti. İbrahim (a.s) yapar, İsmail de taş uzatırdı. Bina tamamlanınca, her ikisi de Allah Teâia'ya şu mealde dua ettiler:
"Ey Rabb'imiz, bizden kabul buyur. Şüphe yok ki duamızı duyan, niyetimizi bilen Sen'sin."
Diğer bir rivayette: "İbrahim (a.s), oğlu İsmail ve İsmail'in anası Ha-cer İle beraber çıktı. Yanlarında İçinde su bulunan bir kırba vardı. İsmail'in anası kırbadan su içiyor, sütü çoğalıyordu. Sonunda İbrahim (a.s) Mekke'ye gelince, Hacer ile İsmail'i büyük bir ağacın akma koydu. Sonra İbrahim Şam'daki ailesi Sâre'nin yanma döndü. Bunun üzerine İsmail'in anası Hacer, İsmail ile beraber İbrahim'i (a.s) takip etti.
Kedâ denilen yere varınca, Hacer, İbrahim'in (a.s) arkasından "Ey İbrahim, bizleri kime bırakıyorsun?" diye seslendi.
İbrahim {a.s) de; "Allah'a bırakıyorum" dedi.
Hacer; "Allah'ın himayesine razı oldum" dedi. Hacer de yerine döndü. Kırbadan su içiyor ve sütü çoğalıyordu. Sonunda su tükenip de sütü kesilince, Hacer; "şöyle etrafa bir göz gezdirsem burada durmaktan daha iyi olacak. Belki bir kimse bulurum" dedi.
Yola düşüp Safa'ya çıktı. Birini görebilir miyim diye tekrar bakındı. Kimseyi göremedi. Vadiye gelince Merve denilen yere geldi. Burada Üç defa sa'y etti. Sonra kendi kedine gidip de çocuk ne yapıyor, görsem, dedi ve dönüp gitti. Baktı ki çocuk bıraktığı gibi susuzluktan bitkin bir halde duruyor. Canı rahat etmedi. Şayet gidip de bir daha etrafa bakarsam belki bir kimse görürüm, diyerek yola koyuldu. Bir defa daha Safa'ya çıktı. Baktı, fakat kimseyi göremedi. Nihayet Safa ile Merve arasında yedi defa sa'yettî. Sonra kendi kendine: "Acaba çocuk ne yapıyor, bir daha görsem" derken bir ses işitti.
Sese doğru; "Yanında hayır varsa imdada yetiş" dedi. Bir de ne görsün! Zemzem yerinde Cibril (a.s) ökçesiyie yeri eşiyordu. Su çıktı. İsmail'in annesi Hacer, hayret içinde kaldı ve avuçlarıyla kırbasına su doldurmaya başladı." (Bütün bu rivayetleri Buhâri rivayet etmiştir)[354]

Hadiste, Mekke'de mukim olan kimsenin Mevlâ'ya ibadet etmesi ve dünyadan yüz çevirmesi teşvik edilmektedir. Bu takdirde duası müstecâb olur.
Hz. İbrahim (a.s) şu kelimelerle dua etmiştir;
"Rabb'imiz, ben çocuklarımdan kimini namaz kılabilmeleri için Sen'in kutsal evinin yanında ziraate elverişsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabb'imiz.. İnsanların gönüllerini onlara meylettir. Şükretmeleri İçin onları ürünlerle n-zıklandır." (İbrahim, 37)
"Allah, İsmail'in annesine merhamet etsin " diye Rasülullah'ın (s.a) dua etmesi hususunda Demîrî şöyle der: Nebî'nİn (s.a) "Allah 'dan Mûsâya rahmet etsin " şeklinde dua etmesi peygamberler hakkında olan âdetin hilâfmadır. Peygamberlerden başkasına dua etmekte ise Özel bir âdet yoktur.
İbn'ül-Cevzî; "Zemzemin çıkması Allah'ın halis bir nimetidir. Hiçbir kimsenin ürünü değildir. Hacer'İn havuz yapması bu işe kanşınca beşer eli değmiş olduğu için bu halis nimet kuyuya hasr edilmiştir, yani; bu nimetin bolluğu kuyu ile sınırlandırılmıştır.
"ismail, Cürhümîler'den arapçayı öğrendi" sözü, arapçayı ilk konuşan İsmail'dir, diyenlerin sözünü zayıflatır". Bu rivayet Hâkim'in rivayet ettiği şu hadistir: "Allah 'in (c.c) dilini ilk defa açık arapçayla konuşturduğu şahıs İsmail'dir." Bu rivayetin manası; önce arapçayı Cühümîler biliyordu. Hz. İsmail onlardan öğrendiği arapçayı iik defa fasih konuşmuş olmalıdır. Veya buradaki evleviyet (öncelik) İbrahim'in çocukları içinden arapçayı ilk konuşanın İsmail olmasıdır.
Hz. İbrahim'in her ay burak üzerinde olduğu halde Mekke'ye zevcesi ve oğlu İsmail'i ziyaret ettiği söylenmiştir.
Hz. İbrahim, İsmail'in hanımını ziyaret ederek durumunu sordu. Hanımı; "Biz şer bir haldeyiz, sıkıntı içindeyiz" diye şikayet edince, Hz. İbrahim, bu halin, (aynı sızlanmaların) oğlu İsmail'e de sirayet etmemesi için hanımını boşamasını emretmiştir.
Hadiste; kadını, musibetlere sabredemediği zaman boşamanın müste-hab olduğu, ayrıca babaya iyilik etmek ve onun emrini infaz etmede acele davranmanın gerektiği bildiriliyor.
Hz. İbrahim, KBe'yi inşa etmesi esnasında rükün olduğu yere gelince makamı Beyt-i Şerife bitişik yaptı. Kabe'nin binasını bitirince Cibril (a.s) gelerek hac menâsikini ona gösterdi. Sonra İbrahim ve İsmail orayı haccetti. Sonra Hz. İbrahim Şam'a döndü ve orada vefat etti.
Hadis, Peygamberimiz (s.a) hakkında bilgisi olmadığı şeyi haber vermesiyle nübüvvetinin sübûtuna delil oluyor. Ayrıca peyamberterin Rab'leri-ne itaat etmede acele davanmasi ve sırf O'nun nzast uğruna çocuklarını ve hanımlarını kurban edecek kadar bağlı oldukları sözkonusu ediliyor.
Dua esnasında kıbleye dönmek müstehabdır.
Yaşam durumlarından şikayet etmek mekruhtur. Daima şükür etmek müstehabdır.
Babaya İtaat etmek, onun rızasını ifa etmek için Allah'a masiyet konusunda olmadığı sürece acele davranmak gerekir. Hz. İbrahim oğlu İsmail'e, zevcesinin veryansın ettiğini görünce boşamasını emretmiştir. Çünkü bu durumlar AHah'ın takdiridir. Bu sızlanmaların oğluna sirayet etmesinden korkmuştur.
Taat ve ibadetlerde salihlere uymak, Allah'ın rızasını dünya ve süsüne tercih etmek gerekir.[355]

1868. Saîd b. Zeyd'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah'ı (s.a) şöyle buyururken İşittim: "Kırmızımsı beyaz mantar kudret hetvasın-dandır. Onun suyu da göze şifadır." (Buhâri ve Müslim rivayet etmişlerdir). [356]

Hadisin râvisi Saîd b. Zeyd el-Kureşî'dir. Babası cahiliye döneminde Tev-hid inanana sahip olanlardandı.
"Tağutlara kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yönelenlere müjde vardır... " (Zümer, 17) ayeti Selman, Übeyy ve bu şahıs hakkında nazil olmuştur. Zevcesi Hz. Ömer'in kızkardeşi Fatıma'dır. Hz. Ömer'in müslüman oluşuna sebep olan kadındır. Saîd Aşere-i Mübeşşere'dendir.
Rasûlullah (s.a) Said ile Talha'yı Şam yoiuna Bedir günü casusluk amacıyla göndermiştir. Bu sebepten Saîd de Ashab-ı Bedir'den sayılmıştır. Duası makbuldür. Hicri 51 yılında vefat etmiş Cennet'ül-Bâkİ'ye defnedilmiştir. Vefatında 70 küsur yaşındaydı.
Hadiste tedavinin meşruiyeti vardır. Mantar suyu pratik metodla kullanılırsa; göz ve bazı hastalıklardan Allah'ın izniyle şifaya sebep olur. Bu tıbbı Nebevidir.
Mantarın göze şifa olmasının, sıkılan suyu ile mi yoksa onu bitiren suyu ile mi, olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir.[357]

ÜÇ YÜZ YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİĞFAR

Konu ile ilgili ayetler

"Kendi günahının yarlığamasım iste." (Muhammed, 19)
"Ve Allah'tan mağfiret iste. Çünkü Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir". (Nisa, 106)
"Hemen Rabb'ini hamd ile teşbih (ve tenzih) et, O'nun yarlığamasım iste. Şüphesiz ki O tevbeleri çok kabul edendir". (Nasr, 3)
"Takvaya erenler için Rabb'leri katında altlanndn ırmaklar akan cennetler vardır... (O takvaya erenler) seherlerde Allah'tan mağfiret İsteyenlerdir". (Âl-i İmrân. 15, 16)
"Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse o, Allah'ı çok yarlığaytcı ve esirgeyici bulur". (Nisan, 110)
"Halbuki sen içlerinde iken (Habibim) Allah onları azaplandırıcı değildir. Onlar istiğfar ederlerken de Allah yine onları azaplandırıcı değildir". (Enfâl, 33)
"Ve çirkin bir günah işledikleri veya nefislerine zulmettikleri vakit Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının yarlığanmasını isteyenlerdir. Günahları Allah'tan başka kim yarlığar? Bir de onar işledikeri (günah) üzerinde bilip dururlarken ısrar etmeyenlerdir". JÂl-i İmrân, 135)
Bu bab hakkında birçok ayet vardır. [358]

Konuyla ilgili Hadisler

1869. Eğarr el-Müzenî'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Gerçekten kalbim (dünyevî işlerle) örtülürde bundan dolayı günde yüz defa istiğfar ederim." (Müslim rivayet etmiştir).[359]

"Kalbim ortalar"sözündeki kslbin örtülmesi, Rabbânî tecelliler ve Ah-medî terakkilerledir. Rasûluliah (s.a) yüce makama yükseldiği zaman, önceki makamdaki eksikliği görür. İstiğfar ederdi.
Kadı îyâz şöyle der: "Ğân " kelmesinden murat edilen mana; daimî olarak yapılan zikrin ara verilen kısımlarıdır. Zikire ara verdiği zaman, onu günah saymış ve ondan istiğfar etmiştir:"
Yine "Nefiste meydana gelip kalbi Örten şeydir, denilmiştir. Veya bu, kendisini etkisi altına alan, bir sekînet (gönül rahatlığı) halidir. Allah'a ubudiyet (kulluğunu) ve şükrünü göstermek için istiğfar eder" denilmiştir.
Sühreverdi ise; "Ğan, noksanlık hâü olamaz, bilâkis, o kemâl (olgunluk) ve kemâlin tetimmesidir (tamamlanması için lüzumlu şeydir)" demiştir.
Nebî'nin (s.a) çok istiğfar etmesin ümmetine bunun gefekli olduğunu uy-gulayarak göstermek içindir. Yoksa Nebi (s.a) masumdur, Allah (c.c) onun geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir.
Alimlerden bazıları İse; "Rasûlullah'm ümmeti için duyduğu endişeye" ğan demişlerdir. Ve "Peygamber, sonra gelecek ümmetine muttali olmuş ve onlar için istiğfarda bulunmuştur" demişlerdir.[360]

1870. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah'ı (s.a) şöyle buyururken işitttim:
"Vallahi şüphesiz ben, günde Allah'a yetmişten fazla İstiğfar ve tevbe ederim." (Buhârî rivayet etmiştir).[361]

Hadisteki "yetmişten fazla" çokluktan kinayedir. Yani. çokluğu İfade etmek için kullanılmıştır, önceki hadiste de "yüz defa" seklinde geçmiştir. Hadis, çok istiğfar etmeyi teşvik etmektedir. Günah işlemeyi terkedme* dikçe İstiğfarın bir kıymeti yoktur. Aksi halde günah işlemeye devam etmekle beraber istiğfar bir çeşit Allah (c.c) İle -hâşâ- alay etmek olur.[362]

1871. Ebu Hüreyre'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: RasûluIIah (s.a) şöyle buyurdu: "Nefsim kudreti elinde olan Allah'a yemin olsun ki, şayet günah işlemese> diniz Allah sizi gönderir (ortadan kaldırırdı) yerinize bir başka kavim getirirdi. Onlar günah İşleyip Allah'a İstiğfar ederlerdi de Allah da onları mağfiret ederdi." (Müslim rivayet etmiştir).[363]

RasûluIIah (s.a) bu şekilde yemin ederek, tevbe etmeyi ve günahtan vazgeçmeyi teşvik etmektedir.
İstiğfar edip Allah'a sığınmak her müslümanm teşebbüs etmesi gereken şeylerdendir. Çünkü böyle yapmak kul ile Rabb'i arasındaki yakınlaşmayı arttırır.[364]

1872. İbn Ömer'in (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Biz Rasûlul-lah'ın (s.a) bulunduğu bir toplulukta yüz kere: "Yâ Rab beni yarlığa, tevbe'mi kabul buyur. Çünü Sen Tevvâb (tevbeleri kabul eden) Rahim 'sin " dediğini sayardık." (Ebu Dâvd, Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî sahih hadistir, demiştir).[365]

P'i hadiste dua edenin duasını, ona uygun olan Allah'ın İsimlerinden biriyle bitirmelinin duanın edeplerinden olduğvr.a işaret edilmektedir. Bir kimse mağfiret ve rahmet istemişse "Şüphesiz Sen tevbeleri kabul eden ye acıyansın " demesi, eğer dünyevî veya uhrevî bir mükâfat istiyorsa "inneke ent'e Cevad'ül-Kerim" "Şüphesiz Sen cömert ve ikram sahibisin. " demesi gerekir.[366]

1873. îbn Abbas'ın (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim istiğfara devam ederse, Allah (c.c) onun her sıkıntısından çıkış yolu gösterir. Her tasadan ferahlık verir. Onu aklına bile gelmeyecek bir şekilde nzıklandırır". (Ebu Dâvud rivayet etmiştir).[367]

"Kim istiğfarı çoğaltırsa, gerek dünyevî veya uhrevî bütün sıkıntılardan, Allah (c.c) ona çıkış yolu gösterir" Yani ona lütufta bulunarak, bu sıkıntıdan onu kurtarır.
Hadisimizden istiğfar etmenin iki dünyanın da saadetini elde etmeye yardımcı olacağını anlamaktayız.[368]

1874. İbn Mes'ud'dan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim Allah'tan mağfırei dilerim, O Allah kî, O'ndan başka mabudyoktur. O, Hayy ve Kayyûm'dur, O'na tevbe ederim" derse, harp meydanından kaçmış olsa da bütün günahları yarlığanır." (Ebu Dâ-vud, TirmİzÎ ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir demiştir).[369]

"Harp meydanından kaçmış olsa ia bütün günahları affedilir" sözü ile kastedilen mana bütün küçük günahla ı affedilir, o kadar ki işlemiş olduğu büyük günahları bile kapsar. Bu af sadece "harpten kaçma" günahına ait değildir.
Bu hadis, Muhakkiklerin, "îyi ameller, ancak Allah hakkı olan küçük günahlara keffârettir", görüşüne muhalif değildir.

İmam Nevevî, bu hadisle; Rebi' b. Heysem'in; "Estağfurullah ve etü-bü ileyh (Allah'tan affımı isterim ve O'na tevbe ederim)" deme, çünkü gerçekten tevbe etmezsen yalan olur. "Allahümmegfirlî ve tüb aleyye" (Alla-hım beni mağfiret et ve tevbemi kabul et) de" sözünü reddeder.
İmam Nevevî;-"Bu daha güzeldir. Çünkü "Estağfurullah "m manası "O'ndan mağfiret dilerim" demektir. Bu yalan değildir. İbn Mes'ud'un "Kim estağfurullah" derse hadisi, Rebi' b. Heysem'in sözünü reddetmek için kâfidir" demiştir.
İbn Hacer; "Estağfurullah ellezi lâ ilahe illâ huve'l Hayy'ul-Kayyum" demek güzel, ancak İbn Heysem'in kastettiği cümle "Ve etûbü ileyh "tir. Çünkü böyle deyip, tevbe etmezse yalancı sayılır demiştir.
Sübki şöyle der: 'İstiğfar, ya dil ile veya kalp ile ya da bu ikisiyle mağfireti talep etmektir. Dil ile istiğfar sükuttan hayırlıdır. Hayırlı söze alışmaktır. Kalp ile istiğfar ise gerçekten faydalıdır. Her ikisiyle istiğfar etmek en faydalısıdır." İstiğfar; tevbe etmek manasına gelmez. Bu lafzın kullanılışına göredir. Fakat birçok kimseye göre "Estağfurulah" lafzının manası tevbedir.
Bazı alimler ise "Tevbe ancak istiğfar ile tamam olur" demişler ve;
"Rabb 'inizden mağfiret dileyiniz ve O'na tevbe ediniz.." (Hud, 3) ayetini bu görüşlerine delil olarak göstermişlerdir.[370]

1875. Şeddâd b. Evs'ten rivayete göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Seyyid'ül-İstiğfar kulun şöyle demesidir: Allahım! Sen benim Rab'imsin. Sen'den başka hiçbir ilâh yoktur. Beni Sen yarattın. Ben Sen'in kulunum. Gücüm yettiğince ezelden Sana verdiğim söz ve vaadime bağlıyım. Yaptıklarımın şerrinden Sana sığınırım. Üzerimdeki nimetini ve günahlarımı Sana ikrar (itiraf) ediyorum, beni mağfiret buyur. Çünkü günahları ancak Sen bağışlarsın."
Rasûlullah (s.a) "Kim bu duayı sevap ve faziletine kalben inanarak gündüz okur da, o gün akşama varmadan Ölürse o cennet ehlindendir. Kim de bu duayı sevap ve faziletine kalbiyle inanarak gece vakti okur da sabaha çıkmadan ölürse, o da cennet ehlindendir" buyurdu. (Buhârî rivayet etmiştir).[371]

Hadisteki duaya istiğfarın bütün sözlerini topladığı için "Seyyid" (efendi) tabiri verilmiştir.
"Ve ene ala ahdike ve va'dike" sözü hakkında Hattabî şöyle der: "Bu söz, ben Sana söz verdiğim ve Sana vaad ettiğim îman ve itaatla, ihlâs üzere olacağım, demektir."
"tstitaa" kelimesini bu duaya katmak, Allah'ın hakkını gereği üzere yapmaktan aciz olduğunu ve kusurlarını itiraf etmektir.
İbn Batal; "Ben ahdin ve vaadin üzereyim" demek şudur:
And: Allah'ın kullarından Âlem-i Berzah *ta "Ben sizin Rabbîniz değil miyim?" dedi. Onlar da "Evet" dediler.
Vadise: Allah'ın Nebî'nin (s.a) diliyle müjdelediği "Şüphesiz kim Allah'a şirk koşmayıp üzerine kılınan farzları ifa eder ve ölürse, Allah onu cennete koyar" sözüdür. Bu hadisin ikici kısmı ziyadedir. Çünkü, Âlem-i Ber-zah'ta alınan misak (söz) sadece tevhiddir. Vaad ise, tevhit üzere ölen kimsenin cennetlik olmasıdır.
" Gücümün yettiği nisbette" Allah'a (c.c) karşı vazifelerini yerine getiremeyen ve O'na kemâliyle itaat edip, verdiği nimetlere şükür etmeye güç yetiremeyen kimsenin Allah'ın merhametinden istifade edeceğini ve onları ancak gücü nisbetinde mükellef kılacağını bildirmektedir.
"Üzerimdeki nimetini ve günahlarım Sana ikrar (itiraf) ediyorum" sözü hakkında Tîbî şöyle der: "İstiğfar eden kimse önce kendisine verilen nimetleri sonra da kusurlarını İtiraf etmiştir. Böylece kusurlarını daha sonra itiraf ettiği için, nimet sözü ile kendisine verilen nimetlerin bir kısmını değil, tamamım kastetmiştir."
îbn Hacer; Günahımı Sana itiraf ederim" sözü vuku bulmuş günah içindir. Bu sebeple istiğfar sahih olur. Yoksa sözü edilen istiğfar nimete karşı işlenen kusur günahı değildir" demiştir.
İbn Ebî Hamza şöyle demiştir: "Nebi (s.a) bu hadiste güzel manaları, hoş lafızları Seyyid'Ül-tstİğfara layık bir şekilde toplamıştır. Bu duada; Allah'ın birliği ve ulûhiyeti ve Hâlık olduğu da ikrar edilmektedir. Allah'ın kullarından aldığı ahd, vaad ettiği şeyi ikrar ve ümit etmek, kulun; nefsine karşı işlediği cürmün şerrinden Allah'a (tc) sığınma, nimetleri sahibine, günahı İse nefsine izafe etmesi, mağfirete rağbet gibi bütün hususlarda hakikat ile şeriatın arasının cem edilmesine işaret ediliyor. Şeriatın teklifleri, ancak Allah Riyaz'Ot-Sâlihîn Tercflme ve Şerhi tan (cx) elde edilen yardım sayesinde yerine getirilebilir.
İmam Nevevî şöyle diyor: "İstiğfarın şartı; niyet, yönelme ve edebin sahih olmasıdır. Bu şartlan taşıyan kimse bu duayı okursa, Seyyid'ül-lstiğfar yapılmış olur?[372]

1876. Sevbân'dan (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) namazından aynîdığı zaman Allah'a üç defa istiğfar ederdi ve; "Allahümme ent'es-selâmu ve mink'es-selâm. Tebâreke yâ ze'l-Celâli ve'l-îkrârn" derdi.
Evzâî'ye (hadis râvilerindendir) "İstiğfar nasıldır?" denildi. Ezvâî; "Estağfurullah, Estağfurullah" derdi, demiştir. (Müslim rivayet etmiştir).[373]

"Selâm"; bütün nokanlardan salim ve münezzehtir, demektir.
Namazdan sonra hadiste vârid olduğu şekilde istiğfar etmek müstehâbdır.
Selâm, Allah'ın isimlerindendir. Selâmla vasıflanmak sadece zarar gelmesi düşünülen hususlardan, yani mahlukatta düşünüldüğünden, Allah (c.c) onlardan daha mümtaz (üstün) bir şekilde selâm vasıflandırmıştır.[374]

1877. Hz. Âişe'den (m) rivayet edildiğine göre şöyle demiştin Rasûlul-lah (s.a) vefatından önce şu sözleri çok tekrarlardı: "Allah'ı hamdı ile teşbih ederim. Allah'a istiğfar ederim ve O'na teybe ederim." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[375]

Rasûlullah (s.a) bu duayı ömrünün sonuna doğru namazının rüku ve secdesinde çokça okurdu. Bu durumuyla
"Rabbi'ini hamdiyle teşbih et ve ona istiğfar eyle" (Nasr, 3) ayetine ik-tidâ etmiştir (tâbi olmuştur).
istiğfardan sonra tevbe etmek, istiğfarın sonucunun husulünde muteberdir.[376]

1878. Enes'ten (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: RasûluUah'ı (s.a) şöyle buyururken işittim: "Allah Teâlö şöyle buyurmuştur:
Ey Âdemoğlu muhakkak sen Bana dua ettiğin ve Ben 'den ümid ettiğin sürece senden meydana gelen günahlara rağmen seni affeder ve (günahlarına aldırmam).
Ey Âdemoğlu şayet günahların semadaki bulutlara ulaşsa, sonra Bana İstiğfar etsen; seni istiğfar eder, günahlarına atdıns etmem.
Ey Âdemoğlu şayet sen Bana yerler dolusu hatalarla gelsen, sonra Bana hiçbir şeyi şirk koşmadan gelsen, sana yer dotusu istiğfarla gelirim." (Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis, hasendîr, demistir).[377]

"Bana dua etliğin ve ümid ettiğin sürece [ümit, hayn ummaktır. seni af/ederim" sözündeki maksat, günahları ahiret e cezalandırmamak suretiyle örterim, demektir. Çün îü dua ibadetin özüdUr. Bir hadiste; "Dua sadece, ibadettir" buyurulmuştur
Allah (c.c) bir ayette;
"Rabb'iniz şöyle buyurdu: Bana dua edin size icabet edeyim" (Ğafir, 60) buyurmuştur.
Recâ; (ümit) Allah'a hüsn-ü zanni da tazamınun (içine alır) eder. Allah (c.c) bîr hadisi kutside "Ben, kulumun Bana oLın zannı üzereyim" buyurmuştu. Bu İtisarla Allah'ın rahmeti kula yönelir. Rahmet yönelince artık hiçbir şey ona büyük gelmez. Çünkü Rahm :t her şeyi kaplamıştır.
BÎr hadiste; "Biriniz dua ettiğiniz zaman himmeti yüce tutsun (kabulü için gayretle çalışsın) Çünkü Allah'a hiçbir şey zor olmaz Allah'ın hükmünü rakip edecek yoktur. Fazl ve keremine mani olacak da yoktur" buyurulmuştur.
"Günahların gökleri tutsa", yani yer ve semanın arasını doldursa demektir. Bir hadiste; "Şayet hata etseniz, hatalarınız sema ve yer arasım dol-dursa da sonra istiğfar etseniz, Allah sizi affeder" buyurulmuştur.
"Aldırış etmem"; yani tevbe eden kimse günah işleyip tevbe etse bu böyle tekerrür ederek, işlenen günah ulaşacağı yere ulaşsa bile Allah'ın hilmi ve affı karşısında yok olur.
Büyük' günahları ancak tevbe temizler. Küçük günahları ise kebâirden kaçınmak, abdest, namaz ve diğer haseneler (hayırlı işler) temizler. Ancak bu günahları istiğfarın temizlemesi de uzak değildir.
Bazı alimler de, Âl-i İmrân süresindeki ayet gereği istiğfarın kabulü için ısrar etmemeye bağlamışlardır. Çünkü o ayette Allah (cc)

günahlardan istiğfar edip ısrar etmeyen kimselere istiğfarı vaad etmiştir. İstiğfarın bütün hasları bu kayda bağlıdır, çünkü ısrar bazen İcabete mani olur. İstiğfarın ademi .(yokluk) ısrar ile mu karin (bitişik) olması tevbe-i nasuhtur. İsrarla beraber ise mücerred duadır. "Yalancıların tevbesidir" diyen kimsenin maksadı gerçek tevbe olmadığı içindir.
"Estağfurullah ve etübü ileyh" dediği halde kalbiyle masiyette (günahta) ısrar eden yalancı ve günahkârdır. Çünkü tevbe ettiğini haber veriyor, ama durumu böyle değildir. Ancak tevbe eder de kalbi ile günahtan uzak durmakla ısrar üzere olmazsa, fakat sonra günaha dönerse Seleften bazıian, "Bu hâl onun açısından mekruhtur. Çünkü günaha dönmüştür, sözünde kâziptir (yalancıdır)" demişlerdir.
Cumhur ise; kerahat olmadığı görüşündedirler. Çünkü günaha dömeye-ceğine azmetmiştir. Gelecekte tekrar günahın sadır olması buna münâfi (aykırı) değildir.
Mağfiret olunmak için, şirkin dışında îman şarttır. Çünkü îman asıldır; taat ve mağfiret onun üzerine bina edilir. Şirkle beraber olursa bina edilemez. Mağfiretin en büyük sebebi tevhiddir. (Allah'ın birliğini kabul etmek) Kim onu kaybederse mağfireti kaybetmiş olur. Kim tevhidle gelirse, Allah'ın birliğini kabul etmesiyle birlikte ameli yoksa, mağfiret olunmasının en büyük sebebiyle gelmiştir. Her halükârda yeri cennettir.
Tevhidini, ihlasını tamamlamış, şer'î hükümleri ifa etmişse, geçmiş tüm günahları mağfiret olunur. Cehenneme girmez. Allah'ın mağfireti çok geniştir.
"(Ey Muhammed. Benim tarafımdan de ki): Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O bağışlayandır. Merhametlidir." (Zü-mer, 53)[378]

1879. İbn Ömer'den (na) rivayete göre Nebî (s.a) şöyle buyurdu: "Ey kadınlar topluluğu, tasaddukta bulunun ve istiğfarı çoğaltın. Çünkü ben sizi cehennem ehlinin çoğunluğu olarak görüyorum?' Onlardan bir kadın;
—"Bize ne oluyor ki cehennem ehlinin çoğunluğu oluyoruz?" dedi. Ra-sûiullah (s.a)
—'Sizler laneti çok yaparsınız, kocalarınıza karşı nankörlük yaparsınız. Sîzin kadar noksan akıl ve eksik dinli olanlardan hiç kimsenin; eksiksiz, akıllı bir erkeğe sizden daha üstün geldiğini görmedim" buyurdu. Kadın; —'Akıl ve din eksikliği nedir?" diye sordu. Rasûluîlah (s.a); —'İki kadının şehadetinin bir erkeğin şehadetine eşit olması ve namaz kılmadan günlerce beklemesidir" buyurdu. (Müslim rivayet etmiştir).[379]

"Cehennem ehlinin en çoğu kadınlardır" sözü, "Bir adama cennet ehlinden yetmiş iki kadın, dünya kadınlarından da iki kadın verilecektir" hadisine muhalif değildir. Çünkü kadınlar, başlangıçta cehennem ehlinin çoğunluğu olacak, sonuçta ise cennet ehlinin çoğu olacaktır.
"Kadının tam akıllı erkeğe üstün gelmesi", kadının hilesinin büyüklü-ğündendir.
"Siz kadınların fendi büyüktür." (Yusuf, 28)
Kadınların âdet günlerinde namaz kılmaması, din eksikliği sayılmıştı. Çünkü kılınmayan namazlar sevap terettüp etmeyecektir.
Sadaka ve istiğfar, azabı def eder ve hatalar keffâret olur. österi*rnİn (S'a) kadmlara *"* Wmesi> lslâm'm ladına verdiği önei Nimeti inkâr, iânet ve sövmek gibi çirkin söz kullanmak haramdır.[380]

ÜÇ YÜZ YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN CENNETTE MÜ'MİNLER İÇİN HAZIRLADIĞI NİMETLER

Konuyla ilgili ayetler

"Takva sahipleri muhakkak cennetlerde pınar başlarındadır. Selâmetle korkusuz girin oraya. Biz onların göğüsle tindeki kini söküp attık (atacağız. Onlar) kardeşler halinde karşı karşıya tahtları üzeri ndedirler, (Tahtlarına dayanarak oturacaklardır). Orada bunlara hiçbir yorgunluk ve zahmet değmeyecek, oradan bunlar çıkarılacak da değillerdir." (Hicr, 45, 48)
"Ey Ben'im ayetlerime îman edip de müslüman olan kullarım, bugün size hiçbir korku yoktur. Siz mahzun da olmayacaksınız. Sürür ve ikrama müs-tağrak olduğunuz halde siz de mü'min zevceleriniz de girin cennete. Onlar altın tepsiler ve testilerle tavaf (ve ziyaret) edileceklerdir. Canlarının isteyec-ği, gözlerinin hoşlanacağı ne varsa oradadır ve siz, içinde ebedî kalıcılarsınız. İşte bu sizin yapageldiğiniz iyi amel (ve hareketleriniz) sayesinde mirasçı kılındığınız çenettir Burada sizin için birçok meyveler vardır. Onlardan yiyeceksiniz." (Zuhruf 68, 73)
'MüttakİJer ise hakikaten emin bir makamda, cennetlerde pınar (başla-rındadır. ince ipekten ve kalın atlaslardan elbiseler) giyerek; karşı karşıya (gelerek muhabbet edecekler)dir. İşte (emir) böyledir. Onları iyi gözlü hurilerle de evlendirmişizdir.
Orada emniyet İçinde (hizmetçilerden) meyvenin her türlüsünü istefyip getirtirler) Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar. (Allah) onları cehennem azabından korumuştur. (Bütün bunlar) Rabb'inden bir fazl(u kerem) olarak (verilmiştir), işte bu, en büyük saadetin ta kendisidir." (Duhan, 51, 57)
"Şüphesiz o iyiler (cennet) nimetleri içinde (süslü) tahtlar üzerine oturup (kendilerine verilen nimetleri temaşa edeceklerdir) bakarlar, öyle ki sen o nimetin (her dem taze güzelliğinin) sevinç ve parıltısını yüzlerinde (görünce) tanırsın. Onlara mühürlü, halis bir şaraptan içirilecek kî, onun (içiminin) sonu bir misktir. O halde nefaset isteyenler bunu anu etmelidir(ler). (O şarabın) katkısı; tesnimdendir. (O) bir pınardır ki mukarrebler onu içerler?' (Mu-taffıfm, 22, 28)
Bu babda bilinen birçok ayetler vardır.[381]

Konu ile ilgili hadisler

1880. CâbİR'den (na) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu: "Cennet ehli orada yerler, içerler. Büyük abdeste çıkmazlar. Sum-kürmezler. İdrar dökmezler. Fakat onların yiyeceği, şu geğirme \e misk gibi kokan ter yoluyla çıkar. Onlara (sıkımı duymadan) nefes alıp vermek gibi teşbih ve tekbir getirmeleri de itham olunur." (Müslim rivayet etmiştir).[382]

İbn Cevzi; "Cennet ehlinin gıdaları, gayet latif olunca, onda eziyet ve çirkin fazlalıklar öimaz. Bilakis bu gıdalardan en güzel ve en hoş kokular çıkar.
Cennet ehli teşbih ve tekbiri teklif yoluyla değil, lezet ve teraffüh ile getirirler. Kendilerine bir külfet olmadan zikrederler."
Kurtubî, "Teşbih gibi zikirleri insan cennette nefes alıp verir gibi söyler. Onların kalpleri Rabb'in marifetiyle nurlanmış, sevgisiyle dolmuştur" demiştir. Bu hadisler, ve Kur'an ayetleri cennet nimetlerinin ebedî olacağı ve tükenmeyeceğine delil teşkil ediyorlar.[383]

1881. fcbu Hüreyre'den (na) şöyle dedi|i rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ; "Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım", buyurdu."
Ebu Hüreyre (bu hadisi rivayetten sonra) dilerseniz şu ayeti okuyunuz; "Artık onlar için gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) kendilerine neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez" (Secde, 17) demiştir. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[384]

Hadis-i şerif, cennet nimetinin kemâlini beyan (açıklama) etmektedir. Cen^ net ehli, orada keder ve endişeden uzak olup sevinç içinde bulunacaklardır. Zemâhşerî şöyle demiştir "Allah'ın cennet ehli için hazırladığı nimetlerin tümünü değil, birini bile bilen yoktur. Ne mukarreb melek ve ne de bir peygamber görmüştür. Yalnız Allah (c.c) bilir"[385]

1882. Ebu Hüreyre'den (ra) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (sa) şöyle buyurdu: "Cennete girenlerin ilk zümresinin yüzleri ayın ondör-düncü gecesindeki aydınlığı gibi berraktır. Onlan takip edenler de inci gibi en parlak bir yıldız gibidir. Onlar işemezler defi hacet gereği duymazlar, süm-kürmezler, tükürmezler, taraklan altındır. Terleri misktir. Buhurdanlıkları tid ağacıdır. Hanımları da Hûr'il-tyn'dir. Onlar (cennet ehli) babalan Âdem'in (a.s.) suretinde yaratılmış bir kimse gibidir. Boylan altmış, zira uzunluğundadır" (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[386]

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayetinde; 'Oradaki kaplan altındır. Terleri misktir. Onlardan her birinin iki zevcesi vardır ki güzelliklerinden iki

baldırı (kemîği)nin iliği etinin üzerinde görülür. Aralarında anlaşmazlık ve buğz yoktur. Kalpleri sanki birdir. Sabah ve akşam Allah'ı teşbih ederler!' şeklinde geçer.
"Ayın on dördüncü gecesindeki aydınlığı gibi berraktır" şeklinde benzetme ayın zifiri karanlığı aydınlatması gibi onlann güzellikleri de öyle dikkat çekici olduğunu anlamak için yapılmıştır. Buradaki benzetme güzellikleri konusundadır.
"Onların tarakları altındır" bir başka rivayette "gümüştür" buyurul-muştur. Sanki birini zikretmekle diğerinden iktifa edilmiştir (yeterli görülmüştür). Bir hadiste; "iki cennet ve onlardaki kapları da altındır. iki cennet ve içindeki kapları da gümüştür" buyurulması buna delil oluyor.
Kurtubî şöyle der: "Onların tarağa ne ihtiyaçları vardır? Onlar köse ve saçları kirlenmeyen kimselerdir", denilirse bu cevap verilir "Cennet ehlinin yemek, içmek, giymek, hoş koku gibi nimetler, elem, açlık, susuzluk, çıplaklık, kirlilik gibi hallerden dolayı değildir. Bunlar ancak arka arkaya olan lezzetler ve nimetlerdir. Bundaki hikmet; onlar cennette, dünyadaki nimetlerin, benzerleriyle nimetlenecekîeri içindir"
Nevevî; "Ehl-i sünnet mezhebi cennet ehli, dünya ehlinin nimetlendİği gibi nimetlenir. Aralarında lezzet farkı vardır görüşündedir" demiştir.
Taberânî'nİn rivayet ettiği bir hadiste "Muhakkak cennet ehlinin en alt tabakası başında 10.000 hizmetçi bulunan kimsedir. Her birinin elinde biri altın diğeri gümüş iki sahife vardır" buyurulmuşur.
Bir başka hadiste; "Onun İçin cennette hurilerden 72 tane vardır. Dünya zevcelerinden hariç" buyurulmuşîur.
Alimler bu hususta birçok hadis zikretmişler. Cennetle mfl'minc bahsedilecek kadınların sayısı hakkında çeşitli sayılar rivayet etmişlerdir.
İbn Kayyım; "Sahih hadislerde İki dünya zevcesinden fazla zikredilmemiş tir. Ancak Ebu Musa'nın hadisinde "Mü'min için cennette inciden bîr çadır vardır. Aileleri onları dolaşır," buyurulmuştur" demiştir.
Taberânî'nin rivayetinde; "Cennet ehliden bir adam yüz bakire kadına meyleder" buyuruimuştur.
Kitab ve sünnet, cennet nimetlerinin kesintisiz olacağına delil oluyor. Cennet ehli arasında hasetleşme yoktur. Çünkü onların kalpleri kötü ahlaktan beridir, uzaktır.[387]

1883. Muğire b. Şu'be'den (ra) o da Rasûlullah'tan (s.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Musa (a.s) Rabb'ine cennetliklerin en alt derecesini sordu." Allah (c.c); 'O kimsenin derecesidir ki, o bütün cennetlikler yerlerini almış alacaklarını elde etmişler" der, kendisine; "dünya hükümdarlığından, bir hükümdarın mülkü gibi bir mülk senin olsa razı olur musun?" denilir. Adam;
"Razıyım yâ Rab" der. Allah (cc) "İşte o kadar mülk senindir. Bir de o kadar daha, bir o kadar datif, bir o kadar daha bîr o kadar daha" buyurur. Beşinci defasında; "Razıyım yâ Rab" der. Allah (cc); "Bunlar senin, bunların on misli de, canının istediği, gözünün lezzet duyduğu her şey senindir" buyurur. Adam; "Razı oldum yâ Rab" der.
Musa (a.s); '*% Rab cnnetliklerin en yüksek makam sahibi nasıldır?" diye sordu. Allah (cx) "İşte kendim için ssçtiğirr onlardır. Onların keramet fidelerini kendim ektim ve rühürledün. Hiçbir gö; görmedi, hiçbir kulak duymadı ve hiçbir kimsenin kalbine doğmamıştır!' (Euhârî rivayet etmiştir).[388]

"Senin İçin nefsinin arzu duyduğu, gözünün lezzet duyduğu şeyler vardır" cümlesinde sayılan bu nimetler cennetteki her bir insan için geçerlidir.
Bir ayette
"Canlarının İstediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey oradadır. Siz orada temelli kalacaksınız" (Zuhruf, 71) buyurulmuştur. "Onların keramet fidanlarım kendi kudretimle diktim" sözü ile kastedil* n mana, onları Ben seçip ayırdım. Dolayısıyla onlara yapacağım ikramda ala bir değişiklik meydana gelmeyecektir, demektir. kat kat fazla iyilikler gerçektir. Fakat ben bunlara layık olmadığım halde, yine de vermene şaşıyorum" demektir" demiştir.
Kadı lyâz ise; "bu şahıs bu sözleri ne söylediğini bilmeyerek söylemiş olacaktır. Çünkü bu kadar büyük nimetler karşısında çıldıracak gibi olmuş, kendini tutamayarak bu sözleri söylemiştir" der.[389]

1884. İbn Mes'üd'dan (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ben cehennemliklerin cehennemden en son çıkacak ve cennetliklerin en son cennete girecek olanını muhakkak biliyorum. Bu, Öyle kimsedir ki, cehennemden sürünerek çıkar.
Cenab-ı Hak ona, öyle gelir ki. cennet ağzına kadar dolmuş, açık bir yer kalmamıştır, bu düşüncesiyle döner ve "Yâ Rabb'i, cenneti dolu buldum1' der.
Cenab-ı Hak, yine ona: "Git cennete gir, dünya kadar ve dünyanın on misli veya (râvi şekki) dünyanın on katı kadar senin için hazırdır" buyurur. O şahıs, hatır ve hafsalasma gelmeyen bu ilâhî lütuf ve iyilik karşısında, sevincinden şaşırarak; "Yâ Rabb'İ, Sen bütün kâinatın bir hükümdarı olduğun halde benimle alay mı ediyorsun veya bana mı gülüyorsun?" der.
İbn Mes'ud; "Bunun üzerine Rasûlullah'a (s.a) baktım azı dişler görü-nünceye kadar gülüyor; "İşte cennet elinin en alt mevki ve derece sahibi bu kimsedir" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir)[390]

"Bana gülüyor musun?" sözü sevinmenin dehşetinden olduğunu Kur-tubî ifade etmiştir.
Rasûlullah'ın (s.a) gülüşü çoğunlukla tebessüm şeklindedir. Fakat bazen duruma göre azı dişleri görününceye kadar güldüğü de olmuştur.
"Benimle alay mı ediyorsun?" sözü hakkında alimlerden birkaç görüş serdedilmiştir.
Ebu Bekir Sayrafî; "Bu sözün anlamı: Allah hakkında imkânsız olan alay ve istihzayı nefydir (sürüp atmaktır). Bu kimse sanki "Yâ Rabb'i biliyorum ki Sen benimle alay etmezsin. Sen 'in verdiğin bu nimetler ve dünyadan[391]

1885. Ebu Musa'dan (r.a) rivayete göre, Nebî (s.a) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak cennette mü'min için altmış mil yüksekliğinde, içi boş, tek bir inciden imal edilmiş bir çadır vardır. Burada mü'minîerin yakınları bulunur. Mü'minler onları ziyaret eder (mesafenin genişliğinden) bazıları bazılarını göremezler!' (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[392]

"Hayme", Nevevî'in beyanına göre; araplann ev çeşitlerinden olan dön köşeli bir ev çeşididir.
"Bazılarım göremezler". Ya genişliğinden veya aralarının uzaklığından dolayıdır. Ya da gerekli bir hikmet gereği bunun diğerlerinden perdelenme-siyle gizlenmesidir.
Hadiste, Allah'ın cennetteki büyük nimetlerinden bir kısmı açıklanmaktadır. Mü'min bu devamlı nimetlerden faydalanacak ir.
Bir başka hadiste; "Çadır bir tek incidendir. Onun yetmiş kapısı vardır" buyurulmuştur.[393]

1886. Ebu Saîd el-Hudrf den, o da Nebî'den (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Cennette bir ağaç vardır ki, antrenmanlı, süratli bir ata binen bir süvari, onun gölgesinin altında yüz sene gitse, o gölgenin sonuna varamaz." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[394]

Buhârî ve Müslim Sahihayn'da Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayetle Rasülul-lah'ın (s.a); "Binekli bir kimse o ağacın gölgesinde yüz sene gider de o gölgeyi kat edemez" buyurduğunu bildirmişlerdir.
"Ağacın gölgesini yüz senede geçemez" tabiri ağacın büyüklüğünü ifade etmek için kullanılmıştır.
"Gölgeden" maksat, nimet, rahat ve bahçelerdir. Dünyadaki manası; malum, güneşin sıcaklığından korunuian şeydir. Cennette güneş olmadığına göre, oradaki manası mahza (ancak) nimet ve rahatlık demektir.
Cennet ağaçlarının büyüklüğü, Allah'ın kudretine delil oluyor. Ayrıca kullarına, onları ibadet ve taata çağıracak, çenette mesut bir şekilde yaşamaları için faz! ve kereminin büyüklüğü de söz konusu edilmiş oluyor.
Hamd Minnet ve Fazl O'na aittir.
Atın idmana alınması; önce şişmanlayıncaya kadar besleyip sonra çeşitli metodlarİa yağını eritinceye kadar zayıflatmaktır. Böylece antrenmanlı hale gelir, güç, kuvvet ve dayanıklılık kazanır.[395]

1887. Ebu Saîd el-Hudrî (ra) Nebî'nin (&a) söyle buyurduğunu rivaye etmiştir "Cennetliker, cennette, kendilerinin fevkindeki odalarda oturanları uzaktan görürler. Şöyle ki, fecrin doğuşundan sona, doğu ve batı semasında olan parlak yıldızları gördükleri gibi ehl-i ugraf denilen yüksek köşklerin sahiplerini görebilirle^' Ashab; Yâ Rasûlallah o yüksek köşkler, peygamberlerin makamlarıdır da, başkaları oraya erişemezler

mi?" dediler. Rasûlullah (s.a)
'Evet o köşkler peygamberlerin mevkileridir. Fakat Allah Teâlâ başkalarına da lütuf ve iyilik edebilir. Ruhum yed'i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki o makamların halkı Allah'a İman edip, peygamberleri (gerçekten) tasdik eden kimselerdir" buyurmuştur. (Buhâri ve Müslim rivayet etelerdir).[396]

Sünnet ehli fazilet bakımından farklıdırlar. Hatta yüksek derecedeki cennetlikler, kendilerinden aşağıda bulunanları göreceklerdir'
Kurtubî; "Cennette ğuraf sahibi kimsenin görüşü uzaklığa rağmen, aydınlık bakımından doğu ve batı tarafında kalan parlak yıldıza bakan kimsenin görüşüne benzetilmiştir" demiştir.
Doğu ve batının zikredilmesinin faydası, yükseklik ve uzaklığı İfade etmektir.
Muhakkak, salih mü'minler îmanları ve peygamberleri tasdik sebebiyle peygamberlerin derecelerine ulaşacaklardır. Buradaki odaların bu ümmete mahsus olma ihtimali de vardır. Onlardan başkaları tevhid ehlidirler. Veya ğuraf ashabı, cennete önce girecek kimselerdir, onların haricindekiler ise cennete şefaatla girerler.
"Allah'a îman eden ve peygamberleri tasdik eden kimseler, o menzillere ulaşırlar" sözüyle kastedilen, ümmeti Muhammed'dir. önceki ümmetler bunun aksinedir.[397]

1888. Ebu Hürcyrc'den (ra) rivayet edildiğine göre, Rasülullah (sa) şöyle buyurmuştur: "Cennette yay kadar bir yer bile, üzerine güneş doğan ve batan şeylerin hepsinden elbette hayırlıdır." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[398]

Hadis, cennetin faziletini anlatmaktadır. Oradaki küçük bir yer; güne-şin doğduğu ve battığı her şeyden daha hayırlıdır. Çünkü cennet bakîdir, ebedîdir Dünya ise fani ve zaildir (ziyan olacaktır).[399]

1889. Enes'ten (r.a) rivayet edildiğine göre Rasülullah (s.a) şöyle buyu-ruştur: 'Cennette bir pazar vardır ki, cennet ehli oraya her hafta gelirler. Kuzey rüzgârı esip onların yüzlerine ve elbiselerine cennet kokulan saçar. Böylece onların güzelliği artar. Onlar güzellikleri arttığı halde çarşıdan ailelerine döndükleri zaman; aileleri: "Vallahi siz bizden ayrıldıktan sonra güzelliğinizi artırmış oldunuz" derler:' (Müslim rivayet etmiştir).[400]

Hadisteki pazardan murat insanların dünyadaki pazarlarda toplandığı gibi toplantı yerleridir. Oralarda herkesin arzu ettiği ve almak isteyeceği şeyler arz olunur.
Hadisteki "Cumua" tabiri dünyanın cuma günü miktarım mı, yoksa ahi-retin cuma günü miktarım mı olduğu konusunda ihtilaf vardır.
İmam Nevevî; "Buradaki cumadan maksat, gece, gündüz güneş olmadığı için bir haftalık bir vakittir" demiştir.
Kadı lyâz şöyle der: "Cennet rüzgârı Şam tarafından eser ve bu rüzgâr yağmur bulutlarını getirir. Onlar Şam bulutlarım arzu ederler. Bir hadiste, bu bereketli rüzgârın ismi mevcuttur. Çünkü bu rüzgâr onların yüzüne sanki cennet miskini ve diğer nimetlerini saçmaktadır.
Hadis-i şerifte, cenetliklerin güzeliği ve elde ettikleri nimetlerin ziyadeli-ği aralarındaki sevgi ve muhabbetin de artacağı açıklanmaktadır.[401]

1890. Seni b. Sa'd'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz cennet ehli, sizin (dünyada) gökyüzündeki yıldızları gördüğünüz gibi, cennette yüksek köşkleri görürler." (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[402]

Bu hadisin şerhi 1887 no'lu hadiste geçmiştir. Lütfen o hadisin şerhine müracaat edilsin.[403]

1891. Seni b. Sa'd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir: "Bir gün Rasûlullah'm (s.a) meclisinde bulundum. Rasülullah (s.a) o mecliste cenneti vasfettikten sonra; "Cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve kimsenin hatırına gelmediği birçok nimetler var" buyurarak şu ayeti okudu: "Müminlerin yanları, yataklarından (geceleri) uzaklaşır. Onlar, Rab 'lerine korkarak ve ümit ederek, dua ederler. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz nimetlerden hayra sar/ederler. Onların ne mükâfat olarak saklanmış olan gözler sü-ruru nimetlerin mahiyetini kimse bilmez" (Secde, 16,17) (Buhârî rivayet etmiştir).[404]

"Verdiğimiz nimetlerden in/ak (derler " ayetiyle iktisatlı olmak ve israfı terk etmek tavsiye edilerek, bununla muhtaçlara sırf Allah'ın rızası için yardım edilmesinin sonucunda, o kimselerin kavuşacağı derecenin büyüklüğü anlatılıyor.
Hadis, cennet ve içindeki nimetlerin faziletini açıklamakta.[405]

1892. Ebu Saîd ve Ebu Hüreyre'den (na) rivayet edildiğine göre Rasûlul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur: Cennetlikler, cennete girince bir münâdi (tellal) şöyle nida eder: "Muhakkak siz (cennette) ebedî yaşayacak ve hiç ölmeyeceksiniz. Hastalanmayacak ve devamlı sıhhatli olacak, yaşlanmayacak, devamlı genç kalacaksınız. Ebedi nimetlere nail olacak ve hiçbir zaman hüzün ve keder görmeyeceksiniz." (Müslim rivayet etmiştir).[406]

"Cennetlikler cennete girince" sözündeki maksat; ilk cennete girenlerdir ki, müttakilere teşrifte ziyadeük vardır. Cennette yaşlanmamak, devamlı genç kalmak bir nimet olarak zikredilmiştir. Zira yaşlanmak da ölüm gibi tabtî bir hastalıktır. Bu dünyada ise yaşlılıkan kaçış yoktur.
Cennet nimetleri dünya nimetlerinden değişiktir. Cennet nimetlerinde değişiklik, tahavvül, tükenme, hastalık, kocama arız olmaz. Dünya nimetleri ise bunun tam aksidir.[407]

1893. Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edilmiştir ki, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz sizden biriniz cennetin en alt tabakasında bulunsa, ona; "Gönlünden geçeni temenni er" denir. O da devamlı temenni eder, kendisine; "Temenni ettin mi?" denilir. "Evet" deyince, "Muhakkak temenni ettiğin şeyler, bir katı fazlasıyla sana verilecektir" denir. (Müslim rivayet etmiştir).[408]

Bu hadiste ifade edilen hususla, önceki Muğire hadisindeki; "Onun için dünya mülklerinden şu kadar, şu kadar, şu kadar misli vardır. Ve on misli daha vardır" sözü ve İbn Mes'ud hadisindeki "Ona dünya kadar ve on misli vardır" sözü arasında ihtilaf yoktur. Çünkü "Temenni ettin mi?" sorusuna, "Evet" cevabı vermiştir ki, dünya kadar ve onun o misli, bir miktar istemiş olması ihtimal dahilindedir. Veya bu hadiste Nebî (s.a) önce o kimseye muttali olmuş, sonra haber vermiştir. Daha sonra bu hadiste yer almayan ziyade-lik ona haber verilmiştir.[409]

1894. Ebu Saîd el-Hudri'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.â) şöyle buyurmuştur: Şüphesiz Allah (cc) cennetliklere şöyle buyurur:
"Ey çenet ehli! Onlar;
"Ey Rabb'imiz emrine hazırız, bütün hayırlar Sen'in elindedir" derler. Allah (c.c);
"Razı oldunuz mu?" buyurur. Onlar;
"Nasıl razı olmayalım, ey Rabb'imiz hiçbir mahrukatına vermediğini bize verdin" derler. Allah (c.c);
"Size bundan daha fazîletlesini vereyim mi?" buyurur. Onlar;
"Ey Rabb'imiz bundan daha faziletli ne olabilir" dîye hoşnutluklarını arz ederler. Cenab-ı Hak;
"Size rızamı helâl kıldım, bundan böyle ebedî olarak size azap etmeyeceğim" buyurur. (Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir).[410]

"Hayırlar Sen'in elindedir" denmiş olduğu halde, hadiste, "şer" zikre-dilmemiştir. Halbuki hayır ve şer Allah'tandır. Ancak burada Allah Teâlâ'-ya hitapta edep vardır. Çünkü O'na yalnız güzel şeyler izafe olunur. Bu me-yanda kullara talim (öğretmek) maksadıyla şu ayete işaret edilmiştir:
"Nimettendirdiğin kimselerin yoluna, gazap olunanların yoluna değil." (Fatiha, 7)
Hadisin son cümlesi "Allah'tan olan rıza ise en büyüktür" sözü ile (ÂI-i îmrân, 15) ayetine telmîh (ima) vardır. Çünkü Allah'ın rızası her türlü saadetin sebebidir. Efendisinin razı oldugunu bilen herkesin gözü daha aydın, kalbi her tür nimetten daha hoş olur. Hadiste, cennet ehlinin ulaştığı nimetlerden daha büyük nimet olmadığı bildirilmiştir. Ancak Süheyb hadisinde en efdal nimetin Rü'yetullah olduğu bildirilmiştir. Çünkü

rü'yet onlara yapılan, sırf bir inam (nimet verme) ve tafaddüldür (verilen üstünlüktür) ki bu da Allah'ın (c.c) nzasının ta kendisidir.[411]

1895. Cerir b. Abdullah'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz Ra-sûlullah'ın (s.a) yanmdaydik. Ayın on dördücü gecesi aya baktı ve "Muhakkak siz şu ayı göreceğiniz gibi Rabb'İnizi aynen göreceksiniz. Onu görmede birbirinize sıkıntı vermeyeceksiniz" buyurdu. (Buhârî ve Müslim rivayet ei-mişlerdir).[412]

"Siz Rabb'İnizi göreceksiniz'' sözü bizzat göz ile kıyamet günü cennette görülecektir, demektir. Çünkü, Allah (cc), onlar İçin göz yaratacaktır. Onunla göreceklerdir. Dünyadaki gözler fena bulan (yok olan) şeyler İçin hazırlanmıştır. Dünya gözü bakî olan Allah'ı görmekten acizdir. Rasûlullah1 tan (s.a) başka kimselerin dünyada O'nu görmeleri men edilmiştir.
Mü'minler cennette Allah'ı keyfiyetsiz, temsilsiz, teşbihsiz göreceklerdir. Bir ayette:
"O gün birtakım yüzler, Rab 'lerine bakıp parlayacaktır." (Kıyame, 22, 23) buyurulmuştur.
İmam Mâlik (na); "Allah (cc) dünyada görülmemiştir. Çünkü O bakîdir. Bakî, fani ile görülmez. Ancak cennetlikler için bakî gözler verilecektir. Bakî olan gözle, Bakî olan Allah (cc) görülecektir" demiştir.[413]

1896. Suheyb'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler cennete girdiği zaman Allah (c.c) şöyle buyurur: "Sîz bir şey İsler misiniz ki, verdiğim nimetlerden fazlasını vereyim." Onlar, "Yâ Rabb'i, Sen yüzümüzü ak etmedin mi? Bizi cennete koymadın mı? Bizi ateşten korumadın mı? Daha ne isteriz" derler. Bunun üzerine perde kalkarsa cennetliklere Rablerini müşahededen daha sevimli bir şey verilmemiştir!1 (Müslim rivayet etmiştir).[414]

İmam Nevevî'in eserini bu hadisle bitirmesinin sebebi; salih insanların Mevla Teâlâ tarafından kendilerine ihsan edilen kerametin doruk noktasını ihtiva etmesi sebebiyledir. Eserin son hadisi, salihlere verilecek son ikram münasip olmuş, böylece Hüsnü Hitâm (en güzel son) olmuştur.
Mü'minlerin ahirette Allah'ı görmelerinin delilleri Kitab ve sünnetle sabittir. Kâfirler ise O'nu görmekten mahrumdurlar.
"Hayır, doğrusu onlar o gün, Rab 'lerinden yoksun kalacaklardır." (Mu-taffifin, 15) buyurulmuştur.
Ahirette mü'minlerin Allah'ı (c.c) görmeleri konusunda İcma-i ümmet vardır. Bid'at ehlinden olan Mu'tezîle, Haricîler ve mürcîlerden bir kısım kimseler; 'Allah'ı (cc) görmek hiçbir mahlûkati için mümkün değildir. Hatta aklen imkânsızdır" demişlerdir.
Allah'ın kıyamette görülebilmesi Kitab, sünnet ve icma-i ümmetle sabittir. Ashab-ı Kiram ile selef alimleri bu hususta icma etmişlerdir.
Allah (cc) şöyle buyurmuştur: "(Fakat) îman edip de güzel amel (ve hareketlerde bulunanlara gelince); onların Rabbi, imaları sebebiyle kendilerini altlarından ırmaklar akan, o nimet dolu cennetlerdeki (saadetlere) erdirir. Bunların oradaki duaları "Al-lahım. Seni teşbih ve tenzih ederiz" (sözüdür). Orada (aralannda)ki tahiy-yetleri (sağlık temennileri, iltifatları) selâmdır. Bunların sonu da; Elhamdülillah! Rabb'il-Âlemîn" Hamdolsun, kâinatın Rabb'i olan Allah'a (demektir)" (Yunus, 9, 10)
Allah'a hamd olsun, bizi hidayetiyİe buna erdirdi. Allah (cc) bize hidayet etmeseydi, biz kendimizden bunun yolunu bulmazdık. Allahım İbrahim'e ve onun âline rahmet ettiğin gibi Muhammede ve onun âline de rahmet eyle. Hz. İbrahim'e ve İbrahim'in ailesine mübarek kıldığın gibii Muhamed'e ve onun ailesine de mübarek kıl. Şüphesiz Sen hamde layıksın ve şeref sahibisin.
Müellif Muhyiddîn Nevevî -Allah ona mağfiret etsin- şöyle diyor: "Bu eseri Hicri 670 ramazanın 14'ü pazartesi günü bitirdim."[415]

---

[1] Müslim; Kitab'ul-Mesâcid, 568. Ebu DİVud; 473 ve tbn Mftce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/7.
[2] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/7.
[3] Tirmizi; Kitab'ul-Büyû' 1325 ve Dârimî; 1/326
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/8.
[4] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/8.
[5] Müslim; Kitab'ul-Mesâctd, 569
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/8.
[6] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/8.
[7] Ebu Dâvud; Kitabus-Salât. 1079, Tirmizî; Kiiab'us-Salâl, 322 ve Nesri; 2/47, 48
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/9.
[8] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/9.
[9] Buhar!; Kitab'us-Salât
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/10.
[10] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/10-11.
[11] Buhâri; Kitab'us-Salât, Müslim; Kitab'ul-Mesârid, 56İ ve Ebu Dâvud; 3825
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/13.
[12] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/13.
[13] Buhâri; S.iiab-us-Salâl ve Müslim; KİtAb'ul-Mesâcid, 562
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/14.
[14] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/14.
[15] Buhârî: Kiıab'us-Salâı, Müslim; Kilab'ul-Mesâcid, 364, Ebu Dftvud; 3822, Tirmiri; 1807 ve N«ci: 2/43
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/14.
[16] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/14-15.
[17] Müslim; Kiıab'ul-Mcsâcid, 567 ve Neseî; 2/43
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/15.
[18] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/15-16.
[19] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/17.
[20] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salit, 1110, Tirmizî; Kiub'us-Salât, 314 ve Ahmcd b. Hanbel; 3/439
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/17.
[21] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/17-18.
[22] Mittim; Kiub'ul-EdihİI, 1977
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/19.
[23] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/19-20.
[24] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/21.
[25] Buhârî; Kitab'ul-Eymân, Mtülim; Kiub'ul-Eyraftn, 1646, Ebu Dlvud; 3249, TirmİIzt; 1534 ve tiatS; 7/4, 5
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/21.
[26] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/21-22.
[27] Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1648 ve Neseî; 7/7
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/22.
[28] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/22.
[29] Ebu Divud; Kitab'ul-Eymâfl, ve'n-NOzÛr, 3253 ve Ahmed b. Hanbd; 5/352
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/23.
[30] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/23.
[31] Ebu Divud; Kiub'ıü-Eymân, ve'n-Nuzûr. 3258. Newî; 7/6 ve Ibn Mice; 2100
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/23.
[32] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/23-24.

[33] Tirmizî; Kitab'ui-Eymân, vc'a-Nûzûr, İ535 ve Ahmed b. Hanbel; 2/34, 69, 86, 87
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/24.
[34] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/24.
[35] Buhârî; Kitab'ui-Müsâkâı, Kitab'ul-Eymân, Müslim; Kitab'ul-îmân, 136, Ebu Dâvud; 3243 ve Tirmizi; 1269,2999
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/25.
[36] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/26.
[37] Mailim; Kiub'ul-Imân, 137, Mâlik; 2/727 ve Ncseî; 8/246
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/26.
[38] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/27
[39] Buhârî; Kitab'ui-Eymân, ve'n-NUzûr, Tirmizi, Neseî ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/27.
[40] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/27-28.
[41] Müslim; Kitab'ul.EymÎn, 1652, Ebu Dâvud; 3277. Tirmizî; 1529 ve NeieÎ; 7/10, II
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/29.
[42] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/29-30.
[43] Müslim; Kitab'ul-Eymftn, 1650, Mâlik; 2/478 ve Tinnizf; 1530
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/30.
[44] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/30.
[45] Buhârî; Kitab'ul-Eymân, Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1649, Ebu Dâvud; 3276 ve Neseî; 7/9, 10
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/31.
[46] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/31.
[47] Buhârî; Kitab'ul-Eymân, Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1635
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/31.
[48] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/31-32.
[49] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/33.
[50] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/33.
[51] Buhârî; Kilab'ut-Tefsir, Mâlik; 2/477, Ebu Dâvud; 32İ4
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/34.
[52] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/34-35.
[53] Buhârt; KİtabıdBOyû', MüıHm; Kitab'ul-Büyû1. 1606, Ebu Dtvod vt Naci
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/37.
[54] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/37.
[55] Müslim; Kitab'ul-lm&n, 1607
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/38.
[56] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/38.
[57] Ebu Divud; Kiub'uz-Zekftt, 1671
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/39.
[58] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/39-40.
[59] Ebu Dâvud; Kitab'uz-Zekât, 1672, Neseî; Kitab'uz-Zekât, 5/82 ve Ahmed b, Hanbel; 2/68, 99
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/40.
[60] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/40-41.
[61] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/43.
[62] Buhari; Khab'ul-Edeb, Müslim; Khab'ul-Edeb, 2143, Ebu Dâvnd; 4961, Tîrmirî; 2839,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/43.
[63] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/43-44.
[64] Ebu Dâvud; Kiıab'ul-Edeb, 4977, Ahmed b. Hanbel; 5/346, 347
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/45.
[65] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/45-46.
[66] Müslim; Kitab'ul-Birr ve's-Stla ve'1-Edeb, 2575
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/47.
[67] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/47-48.
[68] Tinniri; Kitab'ul-Fiten, 2253
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/49.
[69] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/49-50.
[70] Ebu Dâvud; Kitab'ul-Edeb. 5097 ve tbn Mlce; 3727
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/50.
[71] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/50.
[72] Mtfclim; Kiub'us-Salftt'U-İitisk*, 899
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/51.
[73] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/51.
[74] Ebu Dtvud; KitabıU-Edcb. S101
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/53.

[75] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/53.
[76] Buhâri; Kiiab'ul-Ezân, Kitab'-ıl-Istiska, Kit3b'u!-MeJaa«MüİLimf^itab'ul-7mân. 71, Ebu Dâvud ve Ncseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/55-56.
[77] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/56.
[78] Buhârî; Kitab'ul-Edeb ve Müslim; Kiub'ul-Imân, 60
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/57.
[79] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/57-58.
[80] BuhİrfKiUb'ul-Edeb ve MÛilim; Kitab'ul-ImAn, 61
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/58.
[81] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/58.
[82] Tirmizi; Kiub'ul-Birf veVSıla, 1978 ve Ahmed b. Hanbet, 1/404, 405, 406
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/59.
[83] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/59
[84] Tinnizf; Khab'ul-Birr veVSUı, 1975, Ahmed b. Hanbd; 3/165,241 ve tbn Mâce; 4185
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/60.
[85] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/60.
[86] Masum; KiiabuHlİm, 2670, Ahraed b. Htnbd ve Ebu Dlvud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/61.
[87] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/61.
[88] Ebu DİvudKitab'ul-Edeb, 500S, Tırmiri; Kiub'ul-Edeb, 2857 ve Ahmcd b. Hanbd; 2/165, 187
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/62.
[89] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/62.

[90] Tirmizi; Kitıb'ul-Birr ve's-SıU, 2019
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/62.
[91] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/63.
[92] Buhârî; Kiub'ul-Edcb, Müslim; Kiub'uJ-Edcb, 2250, Ebu Dfivud; 4978
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/65.
[93] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/65
[94] Bahiri; Kitab'tü-Edeb ve Mflıüm; KftatTul-Eckb, 2247
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/67.
[95] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/67-68.
[96] Müslim; Kitab'ul-Edeb, 2248
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/68.
[97] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/68.
[98] Buhârî; Kitab'un-Nikâh, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud ve Ttrmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/69.
[99] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/69.
[100] Buhârî; Kitab'uö-Deavât, Müslim; Kııab*ud-Dua, 2679, Ebu Dâvud; 1483 ve Tirmi-d; 3492
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/71.
[101] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/71-72.
[102] Buhâri; Kitab'ud-Deavât ve Müslim; Kitab'ud , 2678
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/72.
[103] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/72-73.
[104] Ebu Dâvud; Kiub'ul-E4eb, 49S0 ve Ahmed b. Hanbci; 5/384, 394, 398
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/75.
[105] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/75.
[106] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/77.
[107] Buhâri; Kitabu Mevâkit'is-Saiât, Müslim; Kitab'ul-Mesâcid, 647
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/77.
[108] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/77-78.
[109] Buhârt; Kiıab'ul-Iüm, MfUlim; Kinfau FedlU'İt-Sıblbe, 2S37
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/78.
[110] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/79.
[111] Buhârî; Kitab'us-Salât ve Müslim; 640
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/79.
[112] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/80.
[113] Buhâri: Kiubu Bed'il-HaJlc, Müslim. Kitab'ua-Nitth. 1436, Ahmed b. Huibd ve Ebu Divud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/81.
[114] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/81-82.
[115] Buhfri; Kiub'un-Nikflh, MOiüm; Kltab'ut-Zekfe, 1026
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/83.
[116] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/83-84.
[117] Buhârî; Kitab'us-Salât, Müslim; Kitab'us-Salât 427, Ebu Dâvud; 623, Tîrmm; 582, Neseî; ve tbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/85.
[118] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/85-86.
[119] BuhİrT; Kitah'us-Salftt, MOıfira; lOttb'ul-Metâdd ve Nesd; 2/127
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/87.
[120] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/87-88.
[121] Müslim; Kitab'ul-Mcsâcid, 560, Ebu Dâvud; 89
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/89.
[122] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/89-90.
[123] Buhârî; Kifb'uJ-Ezan, Müslim ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/91.
[124] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/91.
[125] Buhârf; Ktub'ııl-Ezan
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/93.
[126] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/93-94.
[127] TirraM; Kittb'us-Saut, 389
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/94.
[128] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/94.
[129] Müslim; Kiub'ul-Cenâiz, 972, Ebu Dâvud, Tinnîzî ve tfeseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/95.
[130] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/95-96.
[131] Buharî; Kiıab'us-SaUt, Müslim; Kitab'ıı-Sailt. 307, Ebu Mvud; 701, Neşet; 2/66, Tinniz!; 336
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/97.
[132] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/97-98.
[133] Müslim; Kitab'us-SalSt, 710
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/99.
[134] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/99-100..
[135] Masum; Kiub'nfr&yam, 1144
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/101.
[136] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/101-102.
[137] Buhiri; Kitab'us-Savm, Müslim; Kitab'us-Sıyam, 1145
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/102.
[138] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/102.
[139] BuhİrF; Kitab'us-Savm, Müslim; KUab'us-Siyam, 1143
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/103.
[140] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/103.
[141] Buhari; Kitabu'us- Savm
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/104.
[142] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/104.
[143] BubİriT; Kitab'us-Sıvm, MOsüm; Kiub'us-Sıyım, 1103, i 105
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/105.
[144] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/105.
[145] Buhlri; KİUb'us-Savm. MOsÜrn; Kitab'oı Siyam, 1102
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/106.

[146] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/106.
[147] MOslim; Kiub'ul-Cenâiz, 971, Abmed b. Haabel, Ebu Dâvud, Neseî vt îbn Mftce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/107.
[148] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/107-108.
[149] Müslim; Kitah'ul-Cenâiz, 970
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/109.
[150] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/109.
[151] Müslim; Kitab'ul-Im&n, 69, Ebu Divud ve Nete!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/111.
[152] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/111.
[153] Malûm; Küab'ut-Imln, 70
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/112.
[154] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/112.
[155] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/113.
[156] BuhİrF; Kiub'ul-Enbiya, Kiub'ul-Hudud ve Mflilim; Kitab'ul-Huthıd, 1688
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/114.
[157] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/114.
[158] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/115.
[159] Müslim Kitab'ut-Tahare,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/115-116.
[160] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/116.
[161] Müslim; Kitab'ut-TahİRe, 282
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/117.

[162] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/117.
[163] BuMrf; Kiub'ul-Hibe, Müslim; Kittb'uI-HibİT. 1623, MUUc; 2/151, 7Î2, Ebu Dt-vud; 3542. 3543, 3544, 3545, Tînnirf; 1367 ve Ne^; 6/258
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/119.
[164] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/119-121.

[165] Buhirf; Kitab'ul-CcnAiz, Kittb'ut-TaUk, Müslim; KİUb'ut-TaUk, 1486,1487, 1488, 1499, Ebu Dâvud; 2299, TinniıS; 1193, 1196, 1197 ve Naci; 6/201
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/124.
[166] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/124-125.
[167] Buhârî; Kitab'ul-Büyû*. Mailim; Kiub'ul-BûyÛ', 1523
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/127.
[168] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/127-128.
[169] Buhiit; Kitab'ıd-BOyû', Müslim; KiUb'ul-BOyû', 1518
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/128.
[170] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/128.
[171] Buhlıl; Kitab'ıd-Bûyü', Kiub'ul-ldre, Müılim; Kitâb'ul-BüyÛ1, 1521
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/129.
[172] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/129.
[173] Buhârî; Kitab'ul-Büyü', Müslim; Kitab'ul-Büyû', 1515
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/129-130.
[174] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/130-131.
[175] Bublif; Kiub'ul-Bdyû', Kitab'un-NiUh, Mûüim; Kittb'ut-Büyu', 1412
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/131.
[176] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/131-132.
[177] Mailim; Kit&b'un-Nikfth, 1414
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/132.
[178] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/132.
[179] Müslim; 1715
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/133.
[180] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/133-134.
[181] Buhârf; Kittb'ur-Rikik, Mûılim; KItab'ul-Akdiye, 1341
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/134-135.
[182] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/135.
[183] Buhârî; Kitab'ul-Fıten, Müslim; Kilab'ul-Sirr, 2617
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/137.
[184] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/137-138.
[185] Ebu Davud; Kitabu'ul-Cihad, 2588, Tirmizi; Kitabu'ul-Fiten, 2164
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/138.
[186] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/138.
[187] Müslim; Khab'ul-MaAcid, 65S
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/139.
[188] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/139-140.
[189] Müslim; Kiiab'ul-Elfaz, 2253 ve Ahmed b. Haabel,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/141.
[190] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/141-142.
[191] Buhlrt; Kitab'ul-Hibe
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/142.
[192] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/142.
[193] Buhârî; Kitab'uj-Şehâdat, Kitab'ul-Edeb, Müslim; Kitab'uz-Zühd, 3001 vt Ahmtd b. Hanbel; 4/412
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/143.
[194] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/143-144.
[195] Buhflrf; Kitab'uş-Şehâdat ve Kitab'ul-Edeb, MOsfim; Kitab'uz-Zahd, 3000
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/144.
[196] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/144-145.
[197] Müslim; Kiub'uz-Zühd, 3002
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/145.
[198] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/145-146.
[199] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/147.

[200] Buhirî; Kitab'ut-Tıb, Müslim; KİTab'us-Sclâm, 2219
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/148-149.
[201] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/149-150.

[202] Buhari; Kitabu'u Tıb Müslim; Kitabu'us- Selam, 2218
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/150-151.
[203] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/151.
[204] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/153.
[205] Buhârî; Kitab'ui-Vesâyâ, Müslim; Kitab'ul-îmân, 89, Ebu Dâvud; 2874
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/153-154.
[206] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/154-155.
[207] Buhar!; Kiub'ul-Cihad. Müslim; Kitab'ul-tmte, 1869 ve Ebu Dftvud; 2610
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/157.
[208] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/157.
[209] Buhârî; Kitab'ui-Esribe, Müslim; Kitab'ul-Ubas, ve'z-Zinet, 2065
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/159.
[210] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/159-160.
[211] BuhİrF; KİtaB'ul-Ejribe, MüiÜm; Kiub'ul-Ubas, ve'z-Zînet, 2067
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/160.
[212] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/160-161.
[213] Beybakt
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/161.
[214] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/161.
[215] Buhârî; Kitab'uİ-Libas, Müslim; Kitab'ul-Libas, 2101 ve Ebu D&vud; 4179
[216] Müslim; Kiub'ul-Ubts, 2077
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/163.
[217] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/163.
[218] Ebu Davud; Kitabu'ul-Votyi, 287
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/165.
[219] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/165-166.
[220] Buhârf; KİUb'ul-Bed'ü-Halk
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/166-167.
[221] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/167.168.
[222] Buhârî; Kittb'ul-Fertiz, Müilim; Kittb'ul-tmfln, 1802, bKîub'ul-Fcrliz, Müslim; Kitab'uHmân, 63, Ahmed b. Hanbd, Ebu Dtvud, ve İbn Mace
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/169.
[223] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/169-170.
[224] Buhârî; tbn MlceFerfliz, Müslim; Kitab'ul-Imfln, 62
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/170.
[225] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/170.
[226] Buhârî; Kitab'ul-FaâİZ, Kitab'ul-Cizye, Müslim; Kitab'ul-Itk ve Kitab'ul-Hacc, 1370, 467,468
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/171.
[227] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/171-172.
[228] Buhârî; Kilab'ul-Menâkib. Müslim; Kitab'ul-Imân, 61
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/173.
[229] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/173.
[230] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/175.
[231] Buhiit; Kiub'un-NiMh, Mailim; Khıb'ıtt-Tevbe. 2761
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/176.
[232] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/176.
[233] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/177-178.
[234] Buhârî; Kiub'ut-Tefsir, Kitab'ul-Edeb, fsti'zân ve Eymân, Müslim; Kitab'ul-Eymân, 1647, Ebu Dâvud, Nesd, Tinoizî ve İbn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/178.
[235] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/178-179.
[236] Müslim; Kitab*ui-Fiten, 2936, Tirmiri; 2240, lbn Mâce; 4875
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/183-185.
[237] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/185-187.
[238] Buhftri; Kittb'ul-Enbiy* ve KİtftB'ul-Fiten, Müslim; KİtaB'ul-Fıten, 2934, 2935
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/188.
[239] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/188-190.
[240] Müslim; Kitab'ul-Fiten, 2940
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/190-191.
[241] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/191-192.
[242] Müslim; Kitab'ul-Fiten, 2943
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/192.
[243] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/192.
[244] Mailim; Kittb'ul-Fıten, 2944
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/193.
[245] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/193.
[246] Müslim; Kiub'ul-Fitcn. 2943
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/193.
[247] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/193.
[248] Müslim; Kitab'ul-Fiten, 2946
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/194.
[249] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/194.
[250] Müslim; Kitab'ul-Fiten. 2938, Buhirî; Kitab'ul-Fiten
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/195-196.
[251] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/196.
[252] Buhâif; Kitab'ul-Fiten, Mdılira; Kitab'ul-Fiten, 2939
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/197.
[253] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/197.
[254] Buhâri; Kiub'ul-Fiten. Müslim; Kiıab'ul-Fıtcn, 2933
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/197-198.
[255] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/198.
[256] Buhârt; Kitab'ul-Enbiya, Müslim; Kitab'ul-Fiteo, 2936
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/198.
[257] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/198-199.
[258] Bubâri; Kiub'ul-Fîtra, KİtaB'ul-Enbtyı, Kitab'ut-Ta'bii. Müslim; Kiub'ul-Eymin, 2247 ve KtUb'ul-Fıtea
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/199.
[259] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/199-201.

[260] Buhari; Kitab'ul-CİhaD, Müslim; Kitab'ul-Fiten, 2290
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/201.
[261] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/201-202.
[262] Buhârl; Kiub'td-Fıtea, Mfefim; KİUb'ul-Fıten, 2231
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/202.
[263] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/202.
[264] Buharî; JCitab'ul-Fıten, Mûilim; Kitab'ul-Fiten, 2894
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/203.
[265] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/203.
[266] Buhârf; Kittbu FedâİTul-Medine, MOıUm; Kittb'ul-Hacc, 1389
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/203-204.
[267] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/204.
[268] Müslim; Kitab'ui-Fiien, 2914
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/205.
[269] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/205.
[270] Müslim; Küa*"^z-Zekât, 1012
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/205.
[271] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/205
[272] Buhârî; Kitab'ul-Enbiya, Müslim; Kitab'ul-Akdiye, 1721
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/206.
[273] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/206.
[274] Buhârî; Kitab'ul-Fcrâiz, Müslim; Kitab'ul-Akdiye, 1720
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/207.
[275] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/207-208.
[276] Buhftrt; Kiub'ul-Meğlzi
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/208.
[277] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/208-209.
[278] BuhİrF; Kiubu Fedtfli Ashabi'n-NeM
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/209.
[279] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/209.
[280] Buhtri; Kiub'ui-Fitcn ve Mailim; Kittb'utCennet, 2878
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/210.
[281] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/210.
[282] Buhârt; Kiub'ul-Maııfab
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/210-211.
[283] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/211.
[284] Dârckutnî, tbn Mâce, Nesri,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/212.
[285] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/212-213.
[286] Buhari; Kittb'uz-Zebtih, MOılira; 1952 Ebu Dftvud, Tinniz! ve Nck!
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/213.
[287] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/213-214.
[288] Buhftri; Kitab'ul-Edeb, Mttılim; Kiub'ui-Zühd, 2998, Abmed b. Haobd ve Ebu Dflvud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/214.
[289] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/214.
[290] BuhİrÎ; Kiub'of-ŞeUrftt, Muslkat, Ahklm, MUHm; Kitsb'nl-Imln, 108
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/215.
[291] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/215-216.
[292] Buhlrf;Kitab'ııt-Tcfsir, Mtofon; KİtaB'ul-Fıtcn, 2955
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/216-217.
[293] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/217.
[294] Bubâit; Kiub'ul-tUm
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/218.
[295] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/218.
[296] Buhfliî; Kitabul-trin ve Ahmed b. Hanbel; 2/355, 537
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/218-219.
[297] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/219.
[298] Buhârî; Kitab'ut-Tefsir-i Âli İmrân
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/219.
[299] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/219-220.
[300] Buhlrf; Kittb'ul-Cihad
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/220.
[301] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/221.
[302] Müslim; Kitab'tıl-Mcsâcid, 671
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/221.
[303] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/221-222.
[304] Masum; Kiubu Faül'ü-Safaâbe, 245
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/222.
[305] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/222-223.
[306] Müslim; Kitab'ul-Fczflil, 2346
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/223.
[307] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/223-224.
[308] Buhârî; Kitab'ul-EnbİYa, Ahmed b. Hanbd ve Ebu Mvud
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/224.
[309] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/224-225.
[310] Buhârf; Kitab'ud-Diyât ve Kitab'ur-Rikâk, Müslim; Kittb'ul-Kuame, 167fr, Ahmed b. Hanbd, Nesd; ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/225.
[311] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/225
[312] Müslim; Kitab'uz-Zühd. 2996
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/226.
[313] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/226-227.
[314] Mttslim; Kitab'ul-Müslfiita, 746, Ahmed b. Hanbct; 163, Ebu DİvUd; 1343, Nesd; 3/199 ve Blrimî; 1/344. 345
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/227.
[315] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/227.
[316] Müslim; Kit&b'ıu-Zikr ve'-Dua, 2648

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/228.
[317] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/228-230.
[318] Buhârî; Kitab'ul-rUkif MOslim; Kiub'ia-Selâm, 2175
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/230.
[319] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/231-232.
[320] Müslim; Kitab'ul-Mcğazî, 1775
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/232-233.
[321] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/233-234.
[322] Müslim; Kitab'ul-Zekât. 1015
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/234-235.
[323] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/235.
[324] Müslim; Kilah'ul-îmİn. 107
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/236.
[325] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/236.
[326] Müslim; Kitab'ul-Cennct, 2839
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/236.
[327] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/236-237.
[328] MüjİIm; Kitabu Sifat'il-Kıyâme ve'lCeneti ve'n-Nâr, 2789 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/237.
[329] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/237.
[330] Buhâri; Kitab'ul-Mefiazî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/238.
[331] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/238.
[332] Buhâri; Kiub'ul-t'tuflra, Muşum; Kitab'ul-Akdiyye, 1716
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/238.
[333] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/238-239.
[334] Buhârî; Kitabu Bed'il-Halk, Müslim; Kitab'us-Selâm, 2210
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/239.
[335] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/239.
[336] Buhârt; Kitab'us-Savra. Müslim; Kitab'us-Savm, 1147
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/240.
[337] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/240.
[338] Buhârî; Kıtab'ul-Edeb
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/241-242.
[339] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/242-243.
[340] Buhârî; Kitab'ul-Ccnâiz, Müslim; Kitab'ul-Fedâil, 2296, Ebu Dâvud ve Neseî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/243-244.
[341] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/244-245.
[342] Müslim; Kittb'u-Fuea, 2892
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/245.
[343] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/246.
[344] Buharî; Kiub'ul-EymİIn, Ahmcd b. Huıbel Ebu Dftvud, Nesd;, İbn Mlce ve Tırmizt
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/246.
[345] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/246.
[346] Buharî; Kilabu Bedi'il-Halk, Mailim; Kiub'us-Settm, 2237
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/246-247.
[347] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/247.
[348] Müslim; Kitab'tu-Sctftm, 2240
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/247.
[349] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/247-248.
[350] Buhârî; Kilab'uz-Zekât, Müslim; Kitab'ul-Zekât, 1002
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/248-249.
[351] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/249-250.
[352] Buhârî; Kitab'ut-Tefsir ve Kitab'ul-Enbiya Müslim; Kitab'uMroân, 194, Timizi, Ne-seî ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/251-253.
[353] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/253-257.
[354] Buhâri; Kiiab'ul-Enbiya
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/260-265.
[355] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/265-266.
[356] Buhârî; Kitab'ut-Tıb, Mttslim; Kitab'ul-Eşribe 2049, Ahmed b. Hanbel, Tinnid, Nc-sd ve Ibn Mâce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/267.
[357] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/267.
[358] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/269-270.
[359] Müslim; Kitabpuz-Zikr, 2702, Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud ve Nesd
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/270.
[360] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/271.
[361] Buhâri; Kitab'ud-Deavât, Neseî ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/271.
[362] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/271-272.
[363] Müslim; Kiub'ut-Tevbe, 2749
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/272.
[364] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/272.
[365] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât, 1516 ve Tirmiri; Kitabu Ebvâb'id-Deavât, 3430
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/272-273.
[366] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/273.
[367] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salât,
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/273.
[368] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/273
[369] Ebu Dâvud; Kitab'us-Salâı, 1517 ve Tirmiri; Kitab'us-Salât, 3372, Hâkim
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/274.
[370] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/274-275.
[371] Buhâri; Kitab'ud-Deavât
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/275.
[372] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/276-277.
[373] Müslim; KIttb'uUMoftdd, 591

İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/277.
[374] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/277.
[375] Buhârî; Kitab'ut-Tcfsir, Müslim; Kitab'us-Salât, 3511
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/278.
[376] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/278.
[377] Tirmia; Kitabu Ebvâb'id-Deavât, 3534
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/278-279.
[378] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/279-280.
[379] Müslim; Kilab'ul-lmân, 79
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/281.
[380] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/281-282.
[381] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/283-285.
[382] Müslim; Kitab'ul-Cennet, 263S
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/285.
[383] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/285.
[384] Buhârî; Kitabu Bed'İI-Halk. Müslim; Kitab'ut-Tefsir, 2824
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/286.
[385] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/286.
[386] Buhârî; Kitabu 3ed*il-Haİlc ve Kıaı -..-Enbiya, Müslim; Kİteb'ul-Çcnnet, 2834
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/287.
[387] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/287-288.
[388] Müslim; Kiiab'ul-îroin, 189
[389] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/288-289.
[390] Buhârî; Kitab'ur-Rİkâk, Kıab'ut-Tcvhid, Müslim; Kİub'ul-lmân, 186
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/289
[391] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/290.291.
[392] Buhârî; Kitabu Bed'U-Halk, fütab'ut-Tefsir. Tevhtd, Khab'ul-Cennet, 2838
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/291.
[393] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/291.
[394] Bulıârf; Kinb'ur-Rikik, Müslim; Kitab'ul-Cenaet, 2826, Tirmizî «e İbn MAce
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/292.
[395] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/292.
[396] Buhirf; Kitabu Bed'il- Hıft, Müslim; Kitab'uKennet, 2831
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/293.
[397] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/293
[398] Buhârî; Kİtabu Bed'il-Halk, Müslim; Kitab'ul-Cennet
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/294.
[399] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/294.
[400] Müslim; Kitab'ul-Cennet, 2833
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/294.
[401] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/294-295.
[402] Buhârî; Kitab'ur-Rikâk, Müslim; Kitab'ul-Cennet. 1830 ve Ahmed b. Hanbel
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/295.
[403] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/295.
[404] Buhâri'de mevcut değildir. Müslim; Kitab'ul-Cennet, 2825
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/295-296.
[405] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/296.
[406] Müslim; Kiiab'ui-Cennet, 2837
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/296.
[407] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/296-297.
[408] Müslim; Kitab'ul-Imân, 167
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/297.
[409] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/297.
[410] Buhârî; Kitab'ur-Rikâk. Kitab'ut-Tevhid, Müslim; Kitab'ul-Cennet, 2829, Ahmed b. Hanbcl ve Tirmizî
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/298.
[411] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/298-299.
[412] Buhârî; Khabu MevâkTıı-Salâl, 4729, Tİnniiî; 2554 ve Ahmed b. Hutbe
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/299.
[413] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/299.
[414] Müslim; Kiub'ul-Imta, 181
İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/300.
[415] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/300-301.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

CİHAD BÖLÜMÜ

Cihadın Fazileti..... 5
Şehitlerin Âhiretteki Sevabı 116
Köle Âzat Etmenin Fazileti 123
Kölelere İyilik Etmek 127
Allah'ın ve Efendisinin Hakkını Yerine Getiren Kölenin Fazileti..... 133
Kargaşa ve Fitne Zamanında İbadetin Fazileti..... 138
Alış Verişle İlgili Faziletli Davranışlar..... 140

İLİM BÖLÜMÜ

İlmin Üstünlüğü..... 156

ALLAH'A HAMD VE ŞÜKÜR BÖLÜMÜ

Hamd ve Şükrün Fazileti 188

SALÂT Ü SELÂM BÖLÜMÜ

Resûlullah'a Salât ü Selâm Getirmek 199

ZİKİRLER BÖLÜMÜ

Allah'ı Zikretmenin Fazileti Ve Zikre Teşvik..... 218
Allah'ı Her Durumda Anmak..... 284
Yatağa Yatınca ve Uyanınca Okunacak Dua..... 288
Zikir Halkalarının Fazileti..... 290
Sabah Ve Akşam Allah'ı Zikretmek..... 305
Yatağa Yatınca Okunacak Dua..... 319
Dualar Bölümü..... 331
Yanında Olmayan Birine Dua Etmenin Fazileti..... 382
Dua İle İlgili Bazı Konular..... 386
Velilerin Kerâmet Ve Faziletleri..... 399

YASAKLAR BÖLÜMÜ

Gıybetin Haram Olduğu Ve Dili Koruma Emri..... 432
Gıybet Dinleme Yasağı..... 463
Mübah Olan Gıybet..... 470
Nemime Yasağı..... 483
Yöneticilere Söz Taşıma Yasağı..... 489
İki Yüzlülüğün Kötülenmesi..... 492
Yalan Yasağı..... 496
Yalanın Câiz Olduğu Yerler..... 514
Sözü Sağlamlaştırmaya Teşvik..... 518
Yalancı Şahitliğin Şiddetle Yasaklanması..... 523
Belli Bir İnsan veya Hayvana Lânet Etme Yasağı 527
Günahkârlara Lânet Etmek..... 536
Müslümana Sövme Yasağı..... 540
Ölülere Sövme Yasağı..... 548
Müslümanları İncitmemek..... 551
Buğuz Etme, İlişki Kesme ve Sırt Çevirme Yasağı..... 556
Haset Yasağı..... 563
Tecessüs Yasağı..... 566
Müslümanlara Gereksiz Yere Sûizanda Bulunma Yasağı..... 574
Müslümanı Küçük Görme, Aşağılama Yasağı..... 577
Müslümanın Felâketini Sevinçle Karşılama Yasağı..... 584
Nesebe Dil Uzatma Yasağı..... 587

Hile Yapma ve Aldatma Yasağı..... 590
Sözden Cayma, Ahdi Bozma Yasağı..... 598

235- ??? ???? ????? ??? ??????? ?? ???? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ?????? ?? ??? ??????

ŞEHİTLERİN ÂHİRETTEKİ SEVABI

ŞEHİT OLANLARIN ÂHİRETTEKİ SEVABININ AÇIKLANMASI, KÂFİRLERLE SAVAŞIRKEN ŞEHİT OLANLAR DIŞINDA ŞEHİT HÜKMÜNE GİRENLERİN YIKANIP ÜZERLERİNE NAMAZ KILINMASI GEREKTİĞİ

Hadisler

1356- ??? ??? ????????? ? ??? ?????? ??????? ? ???? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? ??????? : ????????? ? ??????????? ? ????????? ? ???????? ??????? ??????????? ?? ???? ?????? » ????? ????? .

1356. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şehitler beş kısımdır: Bulaşıcı hastalığa yakalanan, ishale tutulan, suda boğulan, göçük altında kalan ve Allah yolunda savaşırken şehit olanlar."

Buhârî, Cihâd 30; Müslim, İmâre 164. Ayrıca bk. Buhârî, Ezân 32; Tirmizî, Cenâiz 65

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1357- ????? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ???????? ?????? ? ?????? : ?? ?????? ??????? ?? ????? ?? ???? ?????? ????? ????? . ??? : « ???? ???????? ??????? ???? ???????? ? » ??????: ????? ?? ????? ?????? ? ??? : « ??? ????? ?? ????? ?????? ???? ?????? ? ???? ???? ?? ???? ?????? ???? ????? ? ???? ???? ?? ?????????? ????? ?????? ? ???? ???? ?? ?????? ????? ??????? ????????? ?????? » ????? ????? .

1357. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Siz kimleri şehit sayıyorsunuz?"** diye sordu. Sahâbîler:

– Yâ Resûlallah! Kim Allah yolunda öldürülürse o şehittir, dediler. Peygamber Efendimiz:

– **"Öyleyse ümmetimin şehitleri oldukça azdır"** buyurdu. Ashâb:

– O halde kimler şehittir, yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem:

– **"Allah yolunda öldürülen şehittir; Allah yolunda ölen şehittir; bulaşıcı hastalıktan ölen şehittir; ishalden ölen şehittir; boğularak ölen şehittir"** buyurdu.

Müslim, İmâre 165. Ayrıca bk, İbni Mâce, Cihâd 17

Açıklamalar

Şehitlik ve şehitler hakkında pek çok sahih hadis vardır. Bunlardan bazısı kitabımızın okumakta olduğumuz "Cihad" bölümünde yer aldı. Şu ana kadar okuduğumuz hadisler de cephede savaşırken şehit olanlarla ilgilidir. Sahâbe-i kirâm da şehid denince cephede can verenleri anlıyordu. Bu sebeple Resûl-i Ekrem'in sorusuna bildikleri gibi cevap verdiler. Peygamber Efendimiz onlara daha başka şehitler de bulunduğunu haber verdi. Burada beş çeşit şehitten söz edilmektedir. Daha başka sahih hadislerde bu sayı yedi, sekiz, dokuz hatta on olarak da geçer. Bu rivayetler arasında bir zıtlık olduğu söylenemez. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine gelen vahye göre bunları zikretmiş olmalıdır. Ayrıca benzeri durumlarda olduğu gibi, Peygamber *aleyhisselam*'ın bir cinsin bütün çeşitlerini bir defada saymadığı düşünülebilir. Bu sahih naslardan hareketle İslâm âlimleri şehitleri üç kısma ayırmıştır:

* Allah yolunda savaşırken öldürülen ve hem dünya hem âhiret ahkâmı itibariyle şehit sayılanlar.

* Âhiret ahkâmı itibariyle şehit sayılan, ancak dünyada kendilerine şehit muamelesi yapılmayanlar.

* Sadece dünya ahkâmı itibariyle şehit sayılanlar.

İlk sırada yer alanlar, harp esnasında savaş meydanında müşrikler tarafından öldürülen veya üzerinde yara bere olduğu halde harp alanında ölü bulunan kimselerdir. Zulmen öldürülen müslümanlar da aynı hükme girer. Harp meydanında şehit olanlar kefenlenir, fakat cenazesi yıkanmaz. Hanefi mezhebi imamlarına göre şehidin üzerine cenaze namazı kılınır. Fakat İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e göre şehitlerin üzerine cenaze namazı da kılınmaz.

İkinci sırada yer alanlar, dünyada kendilerine yapılacak muamele itibariyle birincilere yapılanın hiçbirine tabi olmadığı için, âhiret ahkâmı itibariyle şehittir. İşte bunlar hadisimizde sayıldığı gibi, bulaşıcı hastalıktan, aşırı ishalden, suda boğulmaktan ve bir göçük altında kalmaktan dolayı hayatlarını yitirenlerdir. Daha başka rivayetlerde bunlara ilave olarak **zâtü'l-cenbden ölen kimselerin**, **yanarak ölenlerin, karnında çocukla ölen kadınların** da şehit sayılacakları bildirilir. Bazı hadislerde **yol kesiciler tarafından öldürülenlerle, zulüm ve işkence edilerek öldürülenlerin** de şehit sayıldığı

görülür. Bundan sonra gelecek hadislerde de şehit hükmünde olanların bir kısmını göreceğiz. Bunların şehit hükmünde olmaları, yakalandıkları amansız hastalıklar karşısındaki çaresizlikleri, su ve sel baskını, toprak kayması ya da zelzele gibi tabiî âfetlere karşı koyamamaları ve karşılaştıkları bu güçlüklere göğüs germeleri, sabretmeleri sebebiyledir.

Üçüncü sınıfı oluşturanlar, harpten kaçarken veya çapulculuk yaparken ya da ganimetten bir şey aşırırken öldürülenlerdir. İnsanlar bunların iç yüzünü bilmez, fakat onların şehit olduğunu zannederler. Bunların halini yalnız Allah bilir ve kendilerine âhirette de hiçbir sevap verilmez. Yani onlar şehit olmayıp öyle zannedilenlerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Şehitlik, Allah katında en üstün mertebelerden biri olup, farklı dereceleri vardır.
2. Allah yolunda savaşırken harp meydanında şehit düşenler dünya ve âhiret ahkâmı itibariyle şehittir.
3. Bulaşıcı hastalık, ishal, göçük altında kalma, suda boğulma ve bunlar dışında şehit olarak nitelendirilenler âhiret şehididirler.

1358- ??? ???? ??????? ?? ????? ?? ????? ? ??? ?????? ???????? ? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ????? ????? ? ????? ????? » ????? ???? .

1358. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Malı uğrunda öldürülen kimse şehittir."

Buhârî, Mezâlim 33; Müslim, Îmân 226. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 29; Tirmizî, Diyât 21; Nesâî, Tahrîm 22, 23, 24; İbni Mâce, Hudûd 21

1360 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1359- ???? ??? ?????? ????? ??? ?????? ??? ???? ??? ???????? ? ????? ???????? ?????????? ????? ????????? ? ??? ?????? ??????? ? ??? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??? ????? ????? ?????? ???? ?????? ? ???? ????? ????? ????? ???? ????? ? ??? ????? ????? ??????? ???? ????? ? ???? ????? ????? ??????? ???? ????? » .

???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ???? ????? .

1359. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan Ebü'l-A'ver Saîd İbni Zeyd İbni Amr İbni Nüfeyl *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Malı uğrunda öldürülen şehittir; kanı uğrunda öldürülen şehittir; dini uğrunda öldürülen şehittir; ailesi uğrunda öldürülen şehittir."

Ebû Dâvûd, Sünnet 29; Tirmizî, Diyât 21

Saîd İbni Zeyd

Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden ve ilk müslümanlardandır. Saîd cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Bu sebeple Saîd İbni Habîb şöyle demiştir: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem' in yanında Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Sa'd, Saîd, Talha, Zübeyr ve Abdurrahman İbni Avf'ın derecesi aynı idi. Onlar, savaşta Hz.Peygamber'in önünde, namazda da arkasında idiler". Saîd İbni Zeyd, Hz. Ömer'in amcasının oğlu, aynı zamanda kız kardeşi Fâtıma'nın kocasıdır. Onların her ikisi de Ömer'den önce müslüman olmuşlardı. Hz. Ömer onların evinde müslüman oldu. Saîd ilk muhacirler arasında yer aldı. Hz. Peygamber onu ensardan Übey İbni Ka'b ile kardeş yaptı. Bedir Gazvesi'nden sonra Resûl-i Ekrem'in bütün savaşlarında bulundu. Bedir'e özrü sebebiyle katılamamıştı. Daha sonra Yermük Savaşı ile Dımaşk'ın fethine de katıldı. Saîd, duası makbul olan bir sahâbî idi. Saîd İbni Zeyd, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 48 hadis rivayet etti. Ondan hadis nakledenler arasında sahâbeden Abdullah İbni Ömer, Amr İbni Hureys, Ebü't-Tufeyl; tâbiînden Ebû Osman en-Nehdî, Saîd İbni Müseyyeb, Kays İbni Ebû Hâzim gibi ileri gele şahsiyetler vardır.

Saîd, 52 (672) senesinde Akîk'de vefat etti ve cenazesi Medine'ye getirilerek orada defnolundu. Cenazesini Abdullah İbni Ömer yıkadı ve namazını da kıldırdı.

Allah ondan razı olsun.

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1360- ???? ??? ?????? ? ??? ?????? ????? ? ???? : ??? ????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????: ?? ???? ?????? ??????? ??? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ? ??? : « ???? ???????? ????? » ??? : ????????? ??? ??????? ? ??? : « ????????? » ??? : ??????? ?? ??????? ? ??? : « ?????? ?????? » ??? : ????????? ??? ?????????? ? ??? : « ???? ?? ???????? » ????? ????? .

1360. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:

–Yâ Resûlallah! Bir kişi gelip malımı almak isterse ne yapayım? dedi. Resûl-i Ekrem:

– **"Ona malını verme"** buyurdu.

– Benimle savaşmaya kalkarsa ne dersin? diye sordu;

– **"Sen de onunla savaş"** cevabını verdi.

– Adam beni öldürürse? dedi; Peygamberimiz:

– "Sen şehit olursun" buyurdu.

– Peki ben adamı öldürürsem? deyince, Efendimiz:

– "O cehennemdedir" buyurdu.

Müslim, Îmân 225

Açıklamalar

Malını başkasına vermemek ve onu korumak için mücadele ederken öldürülen kimsenin şehit sayılacağına dair hadis 20'ye yakın sahâbî tarafından rivayet edilmiş olup bütün güvenilir hadis kitaplarında yer alır. Bir başkasının malına haksız yere tecavüzde bulunmak ve onu gasp etmek dinimizde haram kılınmıştır. Bir atasözümüzde çok güzel ifade edildiği gibi, mal canın yongasıdır. Bu koruma sadece malla ilgili olmayıp, Saîd İbni Zeyd hadisinde açıkça belirtildiği üzere, can, din, ırz ve namus da korunulması icab eden ve uğrunda gerekirse savaşılacak olan en aziz değerlerdir. Bu sebeple, bunları müdafaa ederken öldürülen kimse şehit sayılmaktadır. Öldüren kişiye de diyet ve kısas yoktur. Hadis umûmî olduğu için, müdafaa hususunda malın azı ile çoğu arasında bir fark gözetilmemiştir. Bu, İslâm âlimlerinin hemen tamamının görüş birliği içinde oldukları hususlardan biridir. İmam Nevevî, mal müdafaasının vâcip değil câiz olduğunu söylemiştir.

Bir mü'mini dininden dönmeye veya bid'atler işlemeye zorlayanlara, ya da dininin icaplarını yerine getirmesine engel olanlara karşı da meşrû müdafaa hakkı kullanılır. Aynı şekilde kişinin ailesinin namusunu koruması vâciptir. Bütün bu korumaları yaparken, öldüğü takdirde şehit hükmünde olur; mütecâviz durumunda olanı öldürdüğü takdirde kendisine şer'î cezalardan herhangi biri uygulanmaz. O halde netice olarak dini, canı, malı ırz ve namusu himâye edip korumak herkesin en tabiî hakkı ve görevidir. İslâm devletinin fertlere yönelik en önemli görevlerinin başında onların can, mal, din, ırz ve namus güvenliklerini sağlamak gelir. Bu konuda ruhsatla amel ederek kendini, ailesini ve malını düşmana teslim edenin işi Cenâb-ı Hakk'a kalmış olur; fakat cesaret ve kahramanlık gösterip öldürülürse o kimse şehitlik makamına ulaşır. Şehitlik makamının çeşitli dereceleri bulunduğuna daha önce muhtelif vesilelerle temas etmiştik.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Malı, canı, dini, ırz ve namusu koruyup müdafaa etmek aslî görevlerimizin başında gelir.
2. Malını, canını, din ve namusunu müdafaa ederken öldürülen kimse Allah katında şehitlik mertebesine ulaşır.
3. Malı, canı, dini, ırz ve namusu müdafaa ederken mütecaviz durumunda olanı öldürene diyet ve kısas gerekmez.
4. Kişilerin can, mal, din, ırz ve namus güvenliklerini sağlamak İslâm devletinin en önemli görevidir.

236- ??? ??? ?????

KÖLE ÂZAT ETMENİN FAZİLETİ

Âyet

????? ????????? ??????????? [11] ????? ????????? ?????????????? [12] ????? ???????? [13]

"Fakat o sarp yokuşu göğüsleyemedi. Sarp yokuşun ne olduğunu sen nereden bileceksin? O köle âzat etmektir."

Beled sûresi (90), 11-13

Âyet-i kerîmede geçen "akabe" kelimesi, engin bir vadiden yüksek bir dağa doğru çıkan sarp yokuş anlamına gelir. Hayır yapmak, özellikle bir insanın canını kurtarmak ve her türlü hürriyetten mahrum olan bir köleyi hürriyetine kavuşturmak hiç de kolay bir iş değildir. Onun için bu büyük hayrı başarmak, sarp bir yokuşu göğüsleyip onu aşmaya benzetilmiştir. İnsan olmanın aslı ve esası, insanca bir hürriyete sahip olmaktır. İslâm'ın en yüce gayelerinden biri, bütün insanları kula kul olmaktan kurtarıp Allah'a kul yapmaktır. İmam Nevevî'nin cihad bölümünün hemen peşinden bu bahsi getirmesi derin bir kavrayış ve anlayışın, bir incelik ve zerafetin eseridir. Çünkü insanın hürriyetini kaybettiği ve esir düştüğü alan daha çok harp meydanlarıdır. Hür olan ve insan onuruna yakışır bir hayat sürenler, kendi hemcinslerinin esir ve köle olarak yaşamasına rıza gösteremezler. Bu sebeple İslâm bir takım cezaların ve suçların keffâreti olarak köle âzat etmeyi şart koşmuştur.

Hadisler

1361- ???? ??? ??????? ? ??? ?????? ???? ? ??? : ??? ?? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ???????? ??????? » . ????? ????? .

1361. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim müslüman bir köleyi âzat ederse, Allah Teâlâ onun her uzvuna karşılık âzat edenin bir uzvunu cehennem ateşinden kurtarır. Hatta üreme uzvuna karşılık üreme uzvunu da ateşten âzat eder."

Buhârî, Keffârât 6; Müslim, Itk 22-23. Ayrıca bk. Tirmizî, Nüzûr 14

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1362- ????? ??? ????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ?????? ?? ?????? ?????? ? ???? ????????? ????? ? ???? : « ???????? ??????? ? ????????? ?? ????? ?????? » ????? : ?????? : ???? ?????????? ??????? ? ???? : « ????????? ????? ????????? ? ??????????? ??????? » ????? ???? .

1362. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

– Yâ Resûlallah! Yapılan işlerin hangisi daha faziletlidir? diye sordum,

– "Allah'a iman ve Allah yolunda cihad etmek" buyurdu.

– Hangi köleyi âzat etmek daha faziletlidir? dedim,

– "Sahibi yanında en kıymetli ve fiatı en yüksek olanı" buyurdular.

Buhârî, Itk 2, Keffârât 6; Müslim, Îmân 136. Ayrıca bk. İbni Mâce, Itk 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in mü'min bir köleyi âzat etmekle ilgili hadisleri farklı metinler ve ayrı sahâbî ravileriyle bütün sahih hadis kitaplarında yer alır. Bu konuyla ilgili hadisleri rivayet eden sahâbî sayısı 15'e ulaşmaktadır. Köle âzat etmenin hassasiyetle tavsiye buyurulması, bunun hayır ve iyiliğin en üstünlerinden biri olması sebebiyledir. Fakat buna güç yetiremeyenlerin iyiliğin hangisini işlemeye güçleri yeterse onu yerine getirmeleri gerekir. Çünkü Resûl-i Ekrem: *"Hiç olmazsa yarım hurma ile sadaka vererek cehennem ateşinden korunuruz"* buyurmuşlardır (Buhârî, Edeb 34, Rikâk 51, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-70). Köle âzadı üzerinde bu kadar özenle durulması, bunun cehennem ateşinden kurtulmanın en başta gelen yolu olması, bir canı âzat etmenin öneminin kavranması ve esasen Allah'a kul olarak yaratılan insanın kula kulluktan kurtarılması gibi üstün faziletleri ihtivâ etmesindendir. Köle âzadı ile ilgili rivayetler, önemi ve çokluğu sebebiyle hadis kitaplarımızın içinde müstakil bir bölüm teşkil eder. Fıkıh eserleri de konuyla ilgili ahkâm üzerinde bütün ayrıntılarına varıncaya kadar durur.

Hadislerde geçen **rakabe** tabiri, aslında boyun anlamına gelir. Böyle denilmesinin sebebi, kölenin mânen boynundan bağlanmış gibi olduğuna işaret etmek içindir. Fakat rakabe sözü hem köle hem de câriyeyi kapsar. Bilindiği gibi erkek esirlere köle, kadınlara da câriye denilir. Rakabe bu iki anlamı kapsadığı için, İslâm âlimleri köle mi yoksa câriye mi âzat etmenin daha faziletli sayılacağında ihtilaf etmişlerdir. Köle âzadında müslüman ve sahibi nezdinde en kıymetli olandan başlamak tercih edilir. Bu sebeple hadîs-i şerifte uzuvları tam ve gücü kuvveti yerinde kölelerin âzat edilmesi öne çıkarılmıştır. Çünkü uzvu noksan ve sağlam olmayanları âzat etmek daha kolaydır. Köle âzat etmenin cehennemden kurtuluş sebebi ve âzat edeni cennete götürecek bir amel olduğunu ve en faziletli işlerin başında geldiğini öğrenen sahâbîler, köleleri hürriyetlerine kavuşturma yarışına girmişlerdir. Bu cümleden olarak İbni Hacer'in *Şerhu'l-Minhâc*'da naklettiği Abdurrahman İbni Avf'ın toplam otuz bin köleyi âzat edip hürriyetlerine kavuşturduğu, bir günde sekiz bin köle âzat ettiği yönündeki sahih bilgiler, kayda değer bir fazilet örneğidir (Bk. İbni Allân, Delîlü'l-fâlihîn, IV, 159).

Bu vesile ile şu gerçeği bir kere daha açıkça ifade etmek faydalı olur: İslâm, yeryüzünden köleliği kaldırmak için bütün tedbirleri almış, her türlü çareye başvurmuş ve bunu bir insanlık ideali haline getirmiştir. Dinimiz köleler için de bir hukûkî yapı getirip geliştirmiştir. Bu, insanlık tarihinde ilk ve yegâne oluşunun yanında, köleyi bir insan olarak görüp hakları bulunduğunu herkese kabul ettirmesi ve pratik hayata yansıtması açısından da önemlidir. Böyle bir gelişme, köle ve câriyelerin birer mal sayıldığı o günün değil, günümüzün şartlarında bile asla küçümsenemez.

1362 numaralı hadis daha uzun bir metin olarak 118 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Salih amellerin ve iyiliklerin temeli imandır.
2. Amellerin en faziletlisi, Allah'ın dinini yüceltmek için yapılan cihaddır.
3. Köle ve câriye âzat etmek en faziletli işlerden biridir.
4. Köle âzadı sayesinde insan cehennemden kurtulup cennete girer.
5. Köle ve câriyenin en kıymetlisini âzat etmek daha faziletlidir.
6. İslâm'ın hedefi, her çeşidiyle köleliği yeryüzünden kaldırmaktır.

237- ??? ??? ?????????? ??? ???????

KÖLELERE İYİLİK ETMEK

Âyet

???????????? ?????? ????? ??????????? ???? ??????? ?????????????????? ?????????? ??????? ?????????? ????????????? ??????????????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ????????? ???????????? ????????? ??????? ?????????? ????? ???????? ????????????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ????? ?????????? ???????? [36]

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın."

Nisâ sûresi (4), 36

Âyet-i kerîmede iyiliğe ve yardıma lâyık olanlar sıralanmaktadır. Onlardan konumuzla ilgili olan **"ellerinizin altında bulunanlar"** kısmıdır. Çünkü bununla kastedilenler öncelikle köle ve câriyelerdir. Çünkü onlar kendilerine sahip olanların emrinde ve hükmü altındadırlar. Fakat el altında bulundurulan savaş esirleri, bakılmaya muhtaç olan ve hiçbir şeyi bulunmayan kimseler de bu anlatımın kapsamına girerler. Kur'ân-ı Kerîm bunlara iyilik yapılmasını emrettiği gibi, Peygamber Efendimiz'in pek çok hadisleri ve uygulamaları da bunu en güzel şekilde açıklayıp örneklendirmiştir. Hz. Ali *radıyallahu anh*'in bildirdiğine göre, Efendimiz ölüm döşeğindeki tavsiyesinde bile köle ve câriyeleri düşünmüştür. Buna göre: *"Namaza, özellikle namaza dikkat ediniz. Elinizin altında bulunanlar hakkında da Allah'tan korkunuz"* (Ebû Dâvûd, Edeb 124; İbni Mâce, Vasâyâ 22) buyurmuştur. Yine Abdullah İbni Amr'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz: *"Bir kimseye sahibi bulunduğu kimselerin yiyeceğini vermemesi günah olarak yeter"* (Müslim, Zekât 40) buyurmuşlardır. Bu yöndeki emir ve tavsiyelerin pek çok olduğunu ve hadis kitaplarımızın ilgili bölümlerinde yer aldığını bir kere daha

hatırlamalıyız.

Hadisler

1363- ??? ?????????? ?? ??????? ???? : ??????? ??? ????? ? ????? ?????? ?????? ? ?????? ??????? ? ????? ???????? ????????? ? ?????????? ???? ??? ? ????? ????? ?????? ??????? ??? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????? ???????? ? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ???? ?????????? » : ???? ?????????? ? ?????????? ? ????????? ?????? ???? ????????? ? ?????? ????? ??????? ???? ????? ?????????? ?????? ??????? ? ???????????? ?????? ?????? ? ??? ???????????? ??? ?????????? ? ??? ????????????? ???????????? » ?????? ???? .

1363. Ma'rûr İbni Süveyd şöyle dedi:

Ben, Ebû Zer*radıyallahu anh*'ı üzerinde değerli bir elbise ile gördüm. Aynı elbiseden kölesinin üzerinde de vardı. Kendisine bunun sebebini sordum; Ebû Zer, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında bir adama sövdüğünü ve onu annesinden dolayı ayıpladığı-
nı anlattı. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle dedi:

"Sen, kendisinde Câhiliye huyu bulunan bir kimsesin. Onlar sizin hizmetçileriniz ve aynı zamanda kardeşlerinizdir. Allah onları sizin himayenize vermiştir. Kimin himayesinde bir kardeşi varsa, kendi yediğinden ona yedirsin, giydiğinden de giydirsin. Onlara üstesinden gelemeyecekleri şeyleri yüklemeyiniz. Şayet yükleyecek olursanız kendilerine yardım ediniz."

Buhârî, Îmân 22, Itk 15; Müslim, Eymân 40. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 44; Ebû Dâvûd, Edeb 124; Tirmizî, Birr 29; İbni Mâce, Edeb 10

Ma'rûr İbni Süveyd

Tâbiîn tabakasının önde gelenlerinden olup künyesi Ebû Ümeyyedir. Kûfe'lidir. Güvenilir bir ravi olmakla şöhret kazanmıştır. Hayat hikâyesinden bahseden eserlerde 120 sene yaşadığı zikredilir. Ebû Zer'in dışında Hz. Ömer ve Abdullah İbni Mes'ûd'dan da hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Hayat hikâyesini (bk. 62 numaralı hadis) anlatırken işaret edildiği gibi Ebû Zer, ilk müslümanlardandır. Sonra kabilesinin yanına dönüp uzun süre orada kalmış, bu sebeple Bedir, Uhut ve Hendek Gazvelerinde bulunamamıştı. Daha sonra Medine'ye gelerek Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vefatına kadar onur yanında kaldı. Gösterilen kaynaklarda değişik ifadeler ve bazı detaylarla rivayet edilen bu hadiste Ebû Zer'in kendisine kötü söz söylediği ve annesi yüzünden ayıpladığı kişinin Bilâl-i Habeşî olduğu söylenir. Bilâl, bilindiği gibi zencî bir anadan doğma idi. Ebû Zer ona "Ey kara karının oğlu!" demişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Ebû Zer'in bu davranışını "*Câhiliye huyu*" olarak nitelendirmiştir. Çünkü bu davranış, bir insanı ırkından ve renginden dolayı kınayıp ayıplamak anlamına gelmektedir. Bu ise dinimizde kesinlikle yasaklanan hususlardandır. **Bir insanın rengi, ırkı, cinsiyeti kınama sebebi olamaz. Zira bu özellikler hiç kimsenin kendi elinde değildir. Bunları tenkit, yaratıcıyı tenkit etmek demektir.** Oysa bir cihetle bütün insanlar kardeştir. Hepsi Âdem ile Havva'dan türemişlerdir. Burada bir de İslâm kardeşliği söz konusudur ki, bu kan kardeşliğinden daha önemlidir. Bir insan köle de olsa, âzat edilmiş de bulunsa eğer müslümansa o bütün müslümanların kardeşidir. Bir müslümanı başka bir müslümanın uygun olmayan sebeplerle küçük görmesi câiz değildir. İşte bundan dolayı Peygamber Efendimiz bu vesileyle bütün müslümanların kardeşliğini bir kere daha hatırlatmış ve kardeşlerin birbirine yardımcı olmaları gereğini vurgulamıştır. Kölelere karşı iyi muamele etmek gerekir. Onlara sövmek, anne ve babalarını yermek, taşıyamayacakları yükler yüklemek yasaklanmıştır. Buna mukabil, kendi yediğinden onlara yedirmek, giydiğinden onlara da giydirmek emredilmiştir. Bu, mutlaka aynı yiyecekten veya aynı giyecekten olacak anlamına gelmese de aç ve açık bırakmayıp güzelce bakmak yükümlülüğünü getirir. Hizmetçi, çırak ve bir işte çalıştırılanlar için de aynı kurallar geçerlidir. Hatta dinimiz hizmetimizi gören hayvanlara bile kötü muamale edilmesini yasaklamıştır**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kölelere kötü söz söylemek, hakaret etmek ve onları anne babaları sebebiyle kınamak yasaklanmıştır.
2. Kölelere ve hizmetçilere iyi muamelede bulunmak gerekir.
3. Köle ve hizmetçilere karşı büyüklenmek yasaklanmıştır.
4. Köle ve hizmetçilere kendi yediğinden yedirmek, giydiğinden giydirmek emredilmiştir.
5. Köle ve hizmetçilere güç yetiremeyecekleri yükler yüklemek yasaklanmıştır.
6. Câhiliye ahlâkı sayılan huylardan sakınmak gerekir.
7. Bütün insanlar, bir ana ve babadan gelmeleri açısından kardeştirler. İslâm kardeşliği bunun üstünde bir önem taşır.
8. İyiliği emir ve kötülükten nehiy görevini sürekli yapmak gerekir.

1364- ?????? ??? ???????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? : ??? ???? ?????? ????????? ?????????? ? ????? ?? ?????????? ???? ? ??????????? ?????? ??? ?????????? ??? ??????? ??? ?????????? ? ???????? ????? ???????» ???? ??????? .

« ????????? » ??? ?????? : ???? ?????????? .

1364. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden birinize hizmetçisi yemeğini getirdiğinde, şayet onu yanına oturtmazsa, kendisine bir iki lokma (veya bir iki çiğnem) versin. Çünkü yemeği o yapmıştır."

Buhârî, Itk 18, Et'ıme 55. Ayrıca bk. Müslim, Eymân 42; İbni Mâce, Et'ıme 19

Açıklamalar

Bu hadis, bir önceki Ebû Zer hadisinin tefsiri niteliğindedir. Çünkü orada köle sahibinin kendi yediğinden kölesine de yedirmesi, giydiğinden giydirmesi emredilmişti. Bu emrin tam bir eşitliği gerektirmediğinde âlimler görüşbirliği içindedirler. Üzerinde ittifak edilen bir başka husus, bir yerde herkesin yediği yiyeceklerden köleye de yedirmenin vâcip olduğudur. Giyecek konusunda da aynı kural geçerlidir. Ancak bir kimsenin kendisinin yiyip kölesine tattırmaması hoş karşılanmamıştır. Ebû Hüreyre hadisine göre köle sahibi köleyi sofraya oturtup oturtmama hususunda serbest bırakılmıştır. Bu ve benzeri hadislerdeki emir, bu işin farz olduğuna değil, sünnet olduğuna delil teşkil eder. O halde köleye, hizmetçiye, çırağa kendi yediğinden yedirmek, giydiğinden giydirmek, onlara iyi muamelede bulunmak, yapabilecekleri işleri teklif etmek, gönüllerini hoş tutmak ve insanca muamele etmek gerekir. Bu kurallar, hangi sosyal gruba mensup olursa olsun, dinimizin insana verdiği değerin bir göstergesidir.

İslâm'ı kölelikle ilgili hukûkî düzenlemeler getirmesi sebebiyle tenkit edenler en büyük haksızlığı yapmaktadırlar. Çünkü İslâm bu düzenlemeleri getirmek sûretiyle köleleri insanca muameleye muhatap kılmış ve sahiplerine çok büyük sorumluluklar yüklemiştir. Meşhur deyimiyle "köle almak köle olmaktır" prensibini insanların zihinlerine iyice yerleştirmiştir. Bu sayede zaman içinde köleliğin tamamen kaldırılması, şayet bu mümkün olmazsa onların belirlenmiş hukuk kuralları çerçevesinde birer insan olarak yaşaması temin edilmiştir. İslâm'a bu yönde suçlamalar yöneltenler, genelde batı diye adlandırdığımız hıristiyan kültür çevresine mensup kişiler olup, asırlarca hiçbir hukuk kuralı ve insânî ölçü tanımadan insanları köle olarak kullanmış ve onlara bir eşya muamelesi yapmışlardır. Hatta batının tarih boyunca anlayış ve düşüncesinde geliştirdiği bu zihinsel birikim ve davranış tarzı, günümüzde bile kendi dışındaki insanları, toplumları hatta bir kısım devletleri köle mantığı içinde görme alışkanlığından kurtulamadığını göstermektedir. Bunun pek çok örnekleri, târihî birer belge niteliği taşıyan kitaplarda dünya kütüphanelerinin raflarını dolduracak kadar büyük bir yekün teşkil eder. İslâm'ın kölelere nasıl davrandığı ve onları hürriyetlerine kavuşturma yönünde ne büyük fedâkârlıklar yapıldığı, köleler içinden ne kadar seçkin âlimler ve şöhretli kişiler yetiştirildiği de insanlığa bugün bile yol ve yön gösterecek yüzakı örnekleri olarak tarihin silinmez hafızasının kayıtları arasında yer alır. Müslüman araştırıcılar bu yöndeki târihî birikimi insanlığın gözleri önüne serme mükellefiyetini üzerlerinde taşımaktadırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm köleleri de insan olarak görür ve onlara insanca muamele yapılmasını ister.
2. Köle ile aynı sofrada oturmak ve yiyip içmek dinimizin tavsiye ettiği faziletli ve tevâzua uygun bir davranıştır.
3. Köle sahibinin kendi yiyip içtiğinden kölesine de yedirmesi, giydiğinden ona da giydirmesi müstehaptır.
4. Köle ve hizmetçileri küçümsemek ve hakir görmek câiz değildir.

238- ??? ??? ??????? ???? ???? ???? ????? ????? ???????

ALLAH'IN VE EFENDİSİNİN HAKKINI YERİNE GETİREN KÖLENİN FAZİLETİ

Hadisler

1365- ??? ??? ?????? ? ??? ?????? ???????? ? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ???? ??????? ??? ????? ????????? ? ????????? ??????? ??????? ? ?????? ???????? ????????? » ????? ???? .

1365. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallalahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir köle efendisine hizmetinde samimi davranır ve Allah'a güzelce ibadet ederse onun için iki kat ecir vardır."

Buhârî, Itk 17; Müslim, Eymân 43. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 125

1367 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1366- ????? ??? ???????? ? ??? ?????? ???? ? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ????????? ????????? ????????? » ? ???????? ????? ??? ???????? ??????? ?????? ???????? ?? ??????? ??????? ? ????????? ?????? ?????? ? ???????? ??? ?????? ????? ??????? . ????? ????? .

1366. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Efendisine hizmette samîmî olan bir köle için iki kat ecir vardır."

Ebû Hüreyre'nin canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad, hac ve anneme iyilik emri olmasaydı, köle olarak ölmek isterdim.

Buhârî, Itk 16; Müslim, Eymân 44

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1367- ????? ??? ?????? ?????????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????? ???? ???????? ????????? ??????? ? ????????? ??? ????????? ????

????? ???? ?????? ? ????????????? ? ??????????? ? ???? ???????? » ????? ????????? .

1367. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rabbine güzelce ibadet eden, efendisine karşı vazifelerini hakkıyla ve samimiyetle yerine getiren, ona itaat eden köle için iki ecir vardır."

Buhârî, Itk 17

Açıklamalar

Köle sahibi efendinin kölesine karşı birtakım hak ve sorumlulukları olduğu gibi, kölenin de efendisine karşı yerine getirmesi gereken vazifeleri vardır. Köle, her şeyden önce sahibine karşı dürüst ve samimi hareket etmek zorundadır. Sahibinin malına ihanet etmemek, onu hakkıyla korumak ve işlerinde lâyıkıyla çalışmak onun görevidir. Çünkü köle, sahibinin malının bekçisi ve koruyucusudur. Kölenin Allah katında alacağı iki ecirden biri, sahibine canla başla hizmet etmesi ve dürüst davranmasının, diğeri de Rabbine güzelce ibadette bulunmasının ecridir. İslâm dini her seviyedeki insanın hak ve vazifelerini tanzim etmiş, bunların yerine getirilmesini sağlayan dünyevî ve uhrevî müeyyideleri de müslümanlara açıkça bildirmiştir. Ne efendilerin köleleri ezmesine ne de kölelerin efendilerine karşı ihanetine müsamaha ile bakmıştır. İslâm toplumunda bu yönde bir huzursuzluğun yaşanmaması için gerekli düzenlemeleri yapmış, iman ile ilgili olan uhrevî müeyyideyi daha da öne geçirmiştir. Bu gerçek, aynı zamanda müslüman bir toplumun hangi temeller üzerinde daha sağlam durabileceğinin ve yükselebileceğinin de bir göstergesidir.

Ebû Hüreyre'nin Allah yolunda cihadı, haccı ve annesine iyi muameleyi öne geçirmesinin sebebi, cihad ile hac için köleye sahibinin izin vermesinin şart oluşundandır. Annesine hizmet için bile bazı durumlarda efendisinin izni gerekir. Namaz ve oruç gibi diğer bedenî ibadetlerde kölenin izne ihtiyacı yoktur. Ebû Hüreyre'nin annesi, Ümeyme veya Meymûne isminde sahâbî bir hanım idi.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Efendinin köleye karşı birtakım yükümlülükleri olduğu gibi, kölenin de efendisine karşı yerine getirmesi gereken vazife ve sorumlulukları vardır.
2. Bazı ibâdetlerin yerine getirilmesi hür olma şartına bağlıdır. Sahipleri, kölelerin hür olma şartı gerektirmeyen ibadetlerine engel olmamalıdır.
3. Rabbine karşı ibadetlerini, efendisine karşı görevlerini yerine getiren köle Allah katında iki kat ecir alır.

1368- ??????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ????? ???????? : ?????? ???? ?????? ?????? ??? ??????? ????? ???????? ? ???????? ??????????? ??? ????? ???? ??????? ? ?????? ?????????? ? ??????? ?????? ???? ????? ?????????? ????????? ??????????? ? ????????? ????????? ??????????? ? ????? ????????? ????????????? ? ?????? ???????? » ????? ?????? .

1368. Yine Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üç sınıf insan vardır ki, onların sevapları iki kattır: Kitap ehlinden olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'*e iman eden kimse; hem Allah'ın hakkını hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle; câriyesi bulunan ve bu câriyeyi güzelce terbiye eden, iyice eğitip öğreten, sonra da onu âzat edip kendisiyle evlenen kimse. İşte bunların iki kat ecri vardır."

Buhârî, İlim 31, Itk 16, Nikâh 12; Müslim, Îmân 241. Ayrıca bk. Tirmizî, Nikâh 25; Nesâî, Nikâh 65; İbni Mâce, Nikâh 42

Açıklamalar

Bilindiği gibi kendilerine ilâhî kitap verilmiş kimseler anlamında yahudi ve hıristiyanlara Ehl-i kitap denmektedir. Burada iki kat ecir alacakları bildirilen Kitap ehlinin kimler olduğu konusunda çeşitli görüş ve düşünceler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden biri, hadiste anılan Ehl-i kitâb'ın dinlerini bozmadan kalan kimseler olduğudur. Bunlar Yahudilik ve Hıristiyanlığın aslını koruyarak Resûl-i Ekrem Efendimiz'e de yetişip ona iman ederlerse kendilerine iki ecir vardır. Dinlerinin aslını korumayıp bozduktan sonra müslüman olanlar ise bir ecir alırlar.

Bir başka görüş ise şöyledir: Dinlerini tahrif etmiş olsalar bile, İslâmiyet'i kabul etmeleri halinde yine iki ecir alırlar. Bu durumda hem tahrif etmiş oldukları dinleri üzere iken yaptıkları hayırlar, hem de müslüman olduktan sonra işledikleri iyilikler karşılığında kendilerine sevap ve ecir verilir. Bu ve benzeri hadisler, Kur'an'ın şu âyetleriyle ortaya konulan gerçeği açıklayıcı ve pekiştirici niteliktedir:

"Bu Kur'an'dan önce kendilerine Kitap verdiklerimiz, buna inanırlar. Onlara Kur'an okunduğu zaman: "Ona inandık; o, Rabbimizden gelen gerçek haktır; zaten biz ondan önce de müslümanlar idik" derler. İşte onlara, sabretmelerinden ötürü mükâfatları iki kere verilir" [Kasas sûresi(28), 52-54].

Kölenin Allah'ın hakkını ve efendisinin hakkını ödemesi ile kastedilen mânanın ne olduğunu yukarıdaki hadislerde açıklamıştık. Namaz ve oruç gibi farz olan ibadetleri yerine getirmek Allah'ın hakkını ödemek; hizmetlerini tam olarak yerine getirip ihanet etmemek de efendisinin hakkını ödemek demektir.

Kişinin sahip olduğu câriyeyi terbiye etmesi, onun ahlâkını güzelleştirip edep kâide ve kurallarını kendisine öğretmek suretiyle, iyi ve faydalı bir kimse haline getirmesi demektir. Bu işi yaparken güzelce yapmak, onu azarlamadan, dövmeden, kötü söz söylemeden, şefkat ve merhametle muamele ederek terbiye edip eğitmek, İslâm'ın özen gösterilmesini istediği insânî prensiplerdendir. Bu da bir efendinin sahip olduğu câriyeye karşı yerine getirebileceği en büyük hayırdır. Bundan dolayı o kişi sevap ve ecir kazanacaktır. Sonra da böyle bir câriyeyi âzat edip hürriyetine kavuşturur ve onunla evleninirse böyle bir kimsenin ecir ve sevabı ikiye katlanır. Çünkü o, içinde yaşadığı topluma ve insanlık ailesine hürriyetine sahip bir kadın, bir eş ve bir anne kazandırmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah hayır ve iyilik işleyen kimselere iki kat veya daha çok ecir ve sevap verir.

2. Yahudi ve Hıristiyanlar, İslâm'a davet edilmede müşriklerden öncelikli bir yere sahiptirler. Kur'an ve Sünnet'in genel yönlendirişi bu mahiyettedir.

3. Köleler hem Allah'a karşı hem de efendilerine karşı hak ve vazifelerini yerine getirmek suretiyle daha büyük ecir ve sevap kazanırlar.

4. Bir câriyeyi güzelce terbiye edip, eğitmek ve öğretmek, sonra da âzat ederek onunla evlenmek, kat kat ecir ve sevap almaya vesile olur.

5. İslâm, her alanda iyilikleri ve güzellikleri geliştirip yaygınlaştırmayı hedef alır.

239- ??? ??? ???????? ?? ????? ??? ???????? ?????? ??????

KARGAŞA VE FİTNE ZAMANINDA İBADETİN FAZİLETİ

Hadis

1369- ??? ??????? ?? ????? ? ??? ?????? ????? ? ????? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????????? ?? ???????? ???????? ?????? » ????? ??????? .

1369. Ma'kil İbni Yesâr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ortalık kargaşa içindeyken ibadet etmek, bana hicret etmek gibidir."

Müslim, Fiten 130. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 31; İbni Mâce, Fiten 14

Açıklamalar

Hadiste geçen "herc" kelimesine, kargaşa, fitne zamanı, müslümanlar arasındaki savaş hali, işlerin karmakarışık hale gelmesi, toplumda kargaşa çıkaran asılsız haberler gibi anlamlar verilmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'e hercin ne olduğu sorulduğunda: *"Herc, katildir"* (Buhârî, Edeb 39; Müslim, İlim 11) buyurmuştur. Katilden maksat, fitne zamanında müslümanların birbiriyle çarpışmaları ve karşılıklı öldürmelerin olmasıdır. Bunun daha çok kıyamete yakın zamanlarda olacağı ve çoğalacağı da bir çok sahih hadiste haber verilmiştir.

Kargaşa ve fitne zamanında ibadet etmenin faziletli ve ayrıcalıklı olmasının sebebi, böyle anlarda insanların pek çoğunun fitneye karışarak Allah'a ibadetten ve kulluk vazifelerini gerektiği gibi yerine getirmekten mahrum kalacağı içindir. Mekke'den Medine'ye hicret eden sahâbîler, büyük fedâkârlık göstererek, mallarını mülklerini, evlerini barklarını, bütün yakınlarını orada bırakıp sadece Allah'a daha iyi ibâdet edebilmek, dinlerinin gereğini yerine getirmek ve Resûl-i Ekrem'e bağlılıklarını göstermek için bu yolculuğu ve vatanlarını terketmeyi göze almışlardı. Onlar bu davranışlarıyla Allah katında çok büyük ecirler ve sevaplar kazandılar. İşte fitne zamanında, kargaşalara katılmayarak, daha çok kan dökülmesine sebep olmamak için köşesine çekilip ibadet edenler de onlar gibi büyük ecir ve sevaplara nâil olurlar. Bu tutum, toplumun ıslahı ve kendilerine örnek alacakları akl-ı selim sahibi kişiler bulmaları açısından önem taşır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bazı zamanlarda Allah'a ibadet ve tâat diğer zamanlardan daha önemli ve faziletlidir. Kargaşa ve fitne zamanları böyledir.

2. Fitne zamanında insanların bir çoğu ibadetlerden ve kulluk görevlerini yerine getirmekten gâfil olurlar.

3. Allah'a daha iyi kulluk edebilmek ve dinin emirlerini gerektiği gibi yerine getirebilmek maksadıyla vatanını terkederek sâlihlerin yaşadığı güvenli bir memlekete hicret etmek faziletli amellerdendir.

240- ??? ??? ?????????? ?? ????? ??????? ?????? ??????? ? ???? ?????? ???????? ? ?????? ??????? ???????? ? ???????? ?? ??????? ? ???? ????? ??????? ?????????? ?????? ???

ALIŞ VERİŞLE İLGİLİ FAZİLETLİ DAVRANIŞLAR

SATIŞTA, ALIŞTA, ALIP VERMEKTE CÖMERT DAVRANMAK, BORCUNU GÜZELCE ÖDEYİP ALACAĞINI BAĞIŞLAMAK, ÖLÇÜ VE TARTIDA
TERAZİYİ ALACAKLI TARAFA EĞDİRMEK, EKSİK ÖLÇMEKTEN
KAÇINMAK, ZENGİN VE FAKİR BORÇLUYA MÜHLET VERMEK VE
ALACAĞINDAN BİR KISMINI BAĞIŞLAMAK

Âyetler

????????????? ?????? ?????????? ???? ??? ?????????? ????? ?????? ??????????????????
??????????????? ???????????? ??????????????? ??????? ?????????? ????? ??????????? ???? ??????
??????? ?????? ???? ??????? [215]

1. "Şüphesiz Allah yapacağınız her hayrı bilir."

Bakara sûresi (2), 215

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **"Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Maldan harcadığınız şey, ebeveyn, yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır. Şüphesiz Allah yapacağınız her hayrı bilir."**

Bu âyet, Uhut Savaşı'nda şehit olan Amr İbni Cemûh'un, Resûl-i Ekrem'e: "Mallarımızı nelere harcayıp nerelere vereceğiz?" diye sorması üzerine indi. Amr, çok yaşlı ve malı çok olan bir sahâbî idi. Bu âyet, hayır cinsinden Allah rızası için olan her şeyin, yani hem her çeşit malın hem de gerek vâcip gerek nâfile türünden her iyilik ve hayrın öncelikle ana babaya yönelik olması gerektiğini anlatmaktadır. Sonra en yakın akraba, üçüncü sırada da ihtiyaç içinde olan yetimler, yoksul fakirler ve yolda kalmış yolcular gelir. Anneye, babaya, onların anne ve babaları olan nineye ve dedeye bakmak, öncelikli görev ve

sorumluluktur. Bu konuda İslâm'ın öngördüğü temel esas **"el-akrab fe'l-akrab: en yakından uzağa doğru"** prensibidir. Bunlar dışında kalanlara da gerek farz olan zekâttan, gerekse sadaka cinsinden nâfile olarak harcama yapılması, dinimizin üzerinde önemle durduğu ve çok değer verdiği bir iyilik ve hayırdır. Çünkü toplumda sosyal dengeyi sağlamanın en başta gelen yolu budur. Herkes en yakınından başlar, onların arasında bulunan fakir ve muhtaçlara karşı görevlerini yerine getirirse, bu mesele toplumda büyük çapta halledilmiş olur.

????? ?????? ????????? ??????????? ???????????? ?????????? ????? ??????????? ???????? ???????????? ????? ?????????? ??? ???????? ??????????? [85]

2. "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyin."

Hûd sûresi (11), 85

Cenâb-ı Hak bundan önceki 84. âyette, Şuayb*aleyhisselâm'*ın dilinden Medyen halkına ölçüyü ve tartıyı eksik yapmamayı emretmiştir. Bir sonraki 86. âyetin anlamı ise şöyledir: **"Eğer mü'min iseniz Allah'ın helâlinden bıraktığı kâr sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim."** Müfessirler Medyen halkının ticaretle uğraştıklarını ve bolluk içinde bir hayat sürdüklerini ifade ederler. Çünkü Kur'an'ın ilgili âyetlerinden bu hükme varılmaktadır. Fakat bolluk içinde olma ve müreffeh bir hayat sürmenin gereği haksızlık etmek değil, insanların hukukuna saygılı olmak, halkın yararına hizmet etmek ve Allah'a karşı şükrünü yerine getirmektir. **Ölçüyü ve tartıyı noksan yapanlar, hayırlarını boşa gidermiş olurlar. Çünkü bu davranışları ve neticede kazançları haramdır.** Haram kazançtan yapılan harcamanın hayır ve iyilik sayılmayacağı ve makbul olmayacağı bilinen bir gerçektir. Haramla iştigal eden, alış verişe hile karıştıran ve böylece insanların haklarına tecavüz edenler, ellerindeki malı mülkü yitirdikten başka, kıyamet gününde de bunun çetin azâbını çekerler. İşte bütün peygamberler, insanlara karşı şefkat ve merhametle dolu oldukları için, toplumlarını ve bütün insanları hem dünyada bir felâketten, hem de âhirette can yakıcı bir azâptan korumak maksadıyla, en açık biçimde uyarmışlar, başlarına gelecek musibetleri kendilerine haber vermişlerdir. Kur'an'ın, çeşitli peygamberlerin dilinden bize bildirdiği bu gerçekler, iş ve çalışma ahlâkının temel prensiplerini, müslüman bir ülkenin takip etmesi gereken iç ve dış siyasetin esaslarını da ortaya koyucu niteliktedir. Müslümanların bu yönde gösterilecek ilmî mesâiye özellikle günümüzde çok büyük ihtiyacı ve bilgilenme zarureti vardır.

?????? ?????????????????? [1] ????????? ????? ??????????? ????? ???????? ????????????? [2] ??????? ????????????? ??????????? ??????????? [3]

????? ??????? ????????? ???????? ????????????? [4] ???????? ??????? [5] ?????? ??????? ???????? ??????? ????????????? [6]

3. "Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline! Onlar, insanlardan bir şey ölçüp aldıkları zaman ölçüyü tam yaparlar; kendileri onlara bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik yaparlar. Onlar, büyük bir gün için tekrar diriltileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar âlemlerin Rabbi huzurunda duracaklardır."

Mutaffifin sûresi (83), 1-6

Ölçü ve tartı, bir arada yaşama mecburiyetinde olan bütün insanları az veya çok ilglendirir. Çünkü bir insanın bütün ihtiyaçlarını kendisinin üretmesi düşünülemez. Her birimiz hemen her gün bir alış-veriş yapmak zorundayız. Ticârî hayat dediğimiz bu sâha, en yakın çevremizden en uzak yere kadar beşerî ilişkilerin temelini teşkil eder. İnsanlık varolalıdan beri bu muameleler devam edegelmektedir. Bu sebeple bütün peygamberler geldikleri toplumda dürüstlüğün esasını öncelikle ölçü ve tartıda görmüşlerdir. Ölçü ve tartıda dürüstlük imanla da doğrudan ilgilidir. Onun için Cenâb-ı Hak, **"Tekrar diriltileceklerini sanmıyorlar mı?"** sorusuyla insanları âdeta sarsmaktadır. Bir yerde hak ve adaletin varlığının, bireylerin ve toplumun yetişmişliğinin önemli göstergelerinden biri, ölçü ve tartının doğru, dürüst yapılmasıdır. Tabiî ki bunun ilk şartı da ölçü ve tartı aletlerinin doğru olmasıdır. Eksik ve noksan tartan aletleri kullanmak câiz değildir. Doğru aletler kullananların uyması gereken temel prensip ise, doğru ölçüp tartmaktır. Bir insanda hak ve adalet duygusu, insaf ve vicdan olmazsa bunları gereği gibi yerine getirmesi de düşünülemez. Bu güzel hasletlerin kaynağı her şeyden önce sağlam bir imandır. Kişi, başkalarının hakkını kendi hakkı gibi görmedikçe doğru ve dürüst hareket etmesi, hilekârlıktan kurtulması zordur. İşte "vay haline" diye tercüme ettiğimiz "veyl"i hak edenler böyleleridir. **Veyl**, şiddetli kötülük, hüzün ve helâk, elem verici azâp ve cehennemde bir vadinin adıdır. Mutaffifin sûresinin bu ilk âyetleri sadece ticaretle ilgili muamelelere işaret etmemekte, her kişinin maddî anlamdaki mal varlığı ile alâkalı haklarını ve mes'ûliyetlerini kapsayan hem pratik hem de ahlâkî her türlü sosyal ilişki türüne temas etmektedir.

Hadisler

1370- ?????? ??? ?????? ? ????? ?????? ????? ? ????? ?????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ???? ?????????? ? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? » ????? ????? : « ???????? ?????? ?????? ??????? » ????? : ?? ????? ??????? ?? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ? ??? : « ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????? » ????? ???? .

1370. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam alacağını istemek üzere Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem'*e geldi ve Peygamberimiz'e karşı ağır bir ifade kullandı. Bunun üzerine ashâb ona haddini bildirmek istediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **"Onu bırakınız. Çünkü alacaklı olanın söz söylemeye hakkı vardır"** buyurdu. Sonra da:

– **"Onun devesiyle aynı yaşta olan bir deve veriniz"** diye emretti. Sahâbîler:

– Yâ Resûlallah! Ancak onun devesinden daha iyi olan yaşlısını bulabiliyoruz, dediler. Peygamber Efendimiz:

– **"O halde onu veriniz; şüphesiz ki sizin hayırlınız borcunu en güzel şekilde ödeyendir"** buyurdu.

Buhârî, İstikrâz 4, Vekâlet 6, Hibe 23; Müslim, Müsâkât 120. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû‘ 75; Nesâî, Büyû‘ 64

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bir beşer olarak içinde bulunduğu toplumda bütün insanlarla birlikte yaşamakta idi. Hatta peygamberlik vazifesi gereği onlarla herkesten daha çok iç içeydi. Çünkü kendisine inzâl olunan Kur'an'ı, Allah'ın emirlerini ve yasaklarını bütün insanlara tebliğ edip ulaştırmakla mükellefti. Bu görevin insanlarla daha çok içli dışlı olmayı gerektirdiği açıktır. Her insan gibi onun da sevinçli ve kederli anlarının olması, alış veriş yapması, borç alması, borç vermesi ve benzeri sosyal ilişkiler içinde bulunmasından daha tabiî bir şey olamaz. Ancak o, bütün bunları yaparken çevresine örnek bir tavır sergilemek ve insanlara önderlik yapmakla başkalarından ayrılır.

Bazı hadis şârihleri, Peygamber Efendimiz'e gelen ve macerası anlatılan, fakat adı zikredilmeyen bu kişinin Zeyd İbni Şu'be el-Kinânî olduğunu belirtmişlerdir. Zeyd, o sırada henüz İslâm'la müşerref olmamıştı. Daha sonra müslüman olduğu kesin olarak bilinmektedir. Ahmed İbni Hanbel'in rivayetinde belirtildiğine göre, Peygamberimiz ondan bir deve ödünç almış, böylece kendisine borçlanmıştı. Resûl-i Ekrem Efendimiz borçlanmaktan Allah'a sığındığı halde, zaruri ihtiyaç durumunda borçlanmanın câiz olduğunu bu ve benzeri rivayetlerle ümmetine göstermiştir. **İhtiyaç halinde borçlanmak bütün İslâm âlimlerine göre câizdir. Fakat ihtiyacı yokken borçlanmak câiz görülmemiştir.**

Alacaklı durumunda olan Zeyd, Peygamber Efendimiz'e gelip ağır sözler söyleyince sahâbe-i kirâm onu bu kaba davranışından dolayı cezalandırmak istemiş, fakat Resûl-i Ekrem buna izin vermemiştir. Borçluya ağır sözler söylemek bedevilerin âdeti idi. Efendimiz bunu biliyordu. Bu ağır söz, söğüp saymak veya küfrünü gerektirecek tarzda bir davranış içine girmek şeklinde anlaşılmamalıdır. Sadece hakkını almak için kaba davranmaktan ibarettir. Bu sebeple Efendimiz *"Onu bırakınız, çünkü hak sahibinin söz hakkı vardır"* buyurmuştur. Fakihler bu hadisten birtakım sonuçlar çıkarmışlardır. Buna göre, herhangi bir hayvanı ödünç almak ulemânın bir çoğuna göre câizdir. Bir kimse bedenen sağlam ve bir mecliste hazır olsa bile bir başkasını borcunu ödemeye veya birtakım işlerini takibe vekil tayin edebilir. Zira Peygamberimiz bu hadiste sahâbeyi kendi borcunu ödemeye vekil kılmıştır. Bir malı ödünç alan kimse, cins, tartı veya ölçü itibariyle **aldığından daha iyisini** alacaklıya verebilir. Bu bir iyilikten ve hayırdan ibarettir. Ancak iki tarafın da başlangıçta böyle bir fazlalığı ve daha iyisini alıp vermeyi şart koşmamış olmaları gerekir. Böyle bir şart koşulursa o fâiz sayılır. Hadîs-i şerîfte görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz'in alacaklısına verdiği daha iyi deve böyle bir şarta bağlı değildi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber bir beşer olarak, başka insanların karşılaştığı her davranışa muhatap olmuştur.
2. İnsanlar arasında hüsn-i muâmele dediğimiz iyi geçim esastır. Katı ve kaba davranana onun gibi değil, eğitici ve ders verici tarzda davranmak gerekir.
3. Kâfirle alış-veriş ve alacak borç muamelesinde bulunmak câizdir.
4. Borç alınan malın daha iyisini ve daha fazlasını vererek borcunu ödemek câizdir. Ancak bu önceden böyle bir şarta bağlanmamış olmalıdır.
5. İhtiyaç olmadan borç almaktan sakınmak gerekir.

1371- ????? ????? ? ??? ?????? ????? ? ?? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?????? ????? ??????? ??? ???? ? ????? ??????? ? ????? ???????? » . ???? ????????? .

1371. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Satışta, alışta ve borcunu istemekte kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet etsin."

Buhârî, Büyû' 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 28

Açıklamalar

Kolaylık prensibi, genel anlamda dinimizin temel esasıdır. Gerek Kur'an gerek Sünnet'in bu yöndeki talimatları ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in her asra ışık tutucu nitelikteki uygulamaları bizim için önemli bir fikrî zemin ve fiilî örnek teşkil etmektedir.

Kur'an'ın çeşitli âyetleri ile Peygamber Efendimiz'in hadislerinde dinin kolaylık olduğu açıkça belirtilmiştir. Bundan maksadın dinimizin kurallarına uymak ve onları zorlaştırmamak olduğu açıktır. Müslümanlar da insanlarla olan muamelelerinde kolaylık esasını öne geçirmelidir. Özellikle alış verişte ve borçludan alacağını istemekte bu prensip daha da önem taşır. Çünkü insanların hemen tamamı toplum içinde bu muameleye muhatap olup, ihtiyaçlarını alış veriş yapmak suretiyle temin ederler. Bu yönde gösterilecek kolaylık onların muhtaç oldukları zaruri ihtiyaçları temine yardımcı olur. Ayrıca mü'minlerin arasında dostluğun ve kardeşliğin doğmasına imkân verir. İnsanların büyük çoğunluğunun zaruri ihtiyaçlarını bile yerine getiremeyecek kadar fakir olduğu ülkeler günümüzde de dünya nüfusunun ekseriyetini oluşturmaktadır. Bu sebeple alış verişte insanlara anlayışlı davranmak ve kolaylık göstermek, iyilik ve hayrın en önemlilerindendir. Resûl-i Ekrem Efendimiz böyle davrananlara dua etmektedir ki, onun duasının reddedilmeyeceğine her mü'min gönülden inanır. Peygamberimiz bu konuyla ilgili hadislerinin birinde: *"Allah Taâlâ sizden önceki ümmetlerden bir kişiyi bağışladı. Çünkü o sattığı zaman kolaylaştırır, satın aldığında kolaylık gösterir ve borçludan alacağını isterken kolaylığı tercih ederdi"* (Tirmizî, Büyû' 74; Nesâî, Büyû' 104; İbni Mâce, Ticârât 28) buyurmuştur. Tirmizî ve İbni Mâce rivayetleri böyle bir kimseyi Allah'ın cennetine koyduğu haberini açıkça belirtir ki, bağışlamanın anlamı da netice itibariyle budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm dini temelde kolaylık üzerine bina kılınmış olup, insanlarla muamelede bu esası öne geçirmek gerekir.
2. Alış veriş ve borçlanma toplumda hemen her ferdi ilgilendiren bir muamele çeşidi olup, bu alanda kolaylık yolunu tercih etmek faziletli bir davranış olur.
3. İnsan, hakkı olan bir şeyi talep ederken de kolaylık yolunu seçmelidir.

1372- ????? ??? ????????? ? ??? ?????? ?????? ? ????? : ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : «???? ??????? ???? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????????? ? ???????????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? » ????? ????? .

1372. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününün sıkıntılarından Allah'ın kendisini kurtarmasından hoşlanan kimse, borcunu ödeyemeyene mühlet tanısın veya ondan bir bölümünü indirsin."

Müslim, Müsâkât 32. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 23

Açıklamalar

Borçlanmanın mecburiyet ve zaruret anında câiz olacağına daha önce işaret etmiştik. Bu şartlar altındaki bir borçlunun ne kadar güç durumda olduğunu tahmin etmek zor değildir. Böyle bir kimsenin işini yoluna koyması durumunda borcunun vaktini geçirmesi veya ödememesi câiz olmaz. İşte bu zaruretler içinde borçlanmış olan bir kimse şayet borcunu ödeyecek imkân bulamamışsa, ona mühlet tanımak ve borcunun bir bölümünü veya tamamını affetmek son derece faziletli bir davranıştır. Bunun karşılığı olarak Cenâb-ı Hak o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarını giderecektir. Şüphesiz bu, dünyadaki hiçbir iyilikle kıyaslanmayacak derecede önemli bir mükâfattır. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurur: "**Eğer borçlu darlık içinde ise, bir kolaylığa çıkıncaya kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır** [Bakara sûresi(2), 280]. Peygamber Efendimiz'in bunu teşvik eden bir çok hadisleri vardır. Şu kadar var ki, borçlu olan kimse bunu asla istismar yoluna gitmemelidir. Bilindiği gibi bir farzı edâ etmek, nâfileyi yerine getirmekten yetmiş derece daha faziletlidir. Fakat bazı meseleler bundan istisna edilmiştir ki onları şöyle sıralamak mümkündür:

* Borçluyu borcundan kurtarmak, ödemesini beklemekten daha faziletlidir. Oysa borcu affetmek mendup, ödemeyi beklemek farzdır.

* Selâmı ilk önce vermek, selâma cevap vermekten daha faziletlidir. Oysa selâm vermek sünnet, almak farzdır.

* Namaz vakti girmeden abdest almak, vakit girdikten sonra abdest almaktan daha faziletlidir. Oysa vakit girmeden abdest almak mendup, vakit girince almak farzdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Borçlu zengin olsun fakir olsun ona müsamahalı davranmak gerekir.
2. Borçlu fakir ise onun borcundan indirimde bulunmak veya tamamını bağışlamak en faziletli amellerden biridir.
3. İyilik ister büyük ister küçük olsun, âhiretteki mükâfatı bağışlanma ve ebedî saadet olabilir.

1373- ???? ??? ??????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ???? ???????? ???????? ? ?????? ??????? ????????? : ??? ???????? ????????? ????????? ?????? ? ?????? ?????? ??? ???????? ????? ?????? ?????? ????????? ????? » ????? ?????? .

1373. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlara borç para veren bir adam vardı. O hizmetçisine şöyle derdi:

– Darda kalmış bir fakire vardığında onu affediver; umulur ki Allah da bizim günahlarımızı affeder.

Nihayet o kişi Allah'a kavuştu ve Allah onu affetti."

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Müsâkât 31. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 18

1376 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1374- ????? ??? ???????? ?????????? ? ??? ?????? ????? ? ???? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ?????? ??????? ????? ????? ?????? ?????? ???? ???? ???????? ??????? ? ????? ??????? ???? ????????? ??????? ? ??????? ???????? ? ??????? ??????? ????????? ?? ???????????? ?? ????????? . ??? ?????? ? ???? ?????? : « ?????? ????? ??????? ?????? ? ????????? ?????? » ???? ???? .

1374. Ebû Mes'ûd el-Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden önceki ümmetlerden bir adam hesaba çekildi; hayır namına hiçbir şeyi bulunamadı. Fakat bu adam insanlarla düşer kalkardı ve zengin bir kimse idi. Hizmetçisine, darda kalan fakirlerin borcunu affetmesini emrederdi. Azîz ve Celîl olan Allah:

"Biz affetmeye ondan daha lâyıkız; onu affediniz" buyurdu."

Müslim, Müsâkât 30. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 120

1376 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1375- ???? ????????? ? ??? ?????? ????? ? ????? : ????? ?????? ?????? ??????? ?? ????????? ????? ?????? ?????? ? ??????? ???? : ????? ??????? ?? ????????? ? ????? : ???? ?????????? ?????? ?????? ???? : ??????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ???? ?????? ??????? ? ??????? ????????? ???? ????????? ????????? ????????? . ??????? ?????? ??????? : « ????? ?????? ??? ?????? ? ???????? ???? ?????? » ???? ???????? ??? ????? ? ????? ????????? ????????? ? ?????? ?????? ??????? : ???? ?????????? ???? ?? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????. ????? ????? .

1375. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Allah'ın kendisine mal ihsân ettiği kullarından biri Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna getirildi. Allah Teâlâ ona:

– Dünyada ne yaptın? diye sordu. Hadisin râvisi Huzeyfe, kullar Allah'tan hiçbir sözü gizleyemezler, demiştir. Bu adam da:

– Ey Rabbim! Bana malını verdin; ben de insanlarla alış veriş yapardım. Alış verişte kolaylık göstermek benim huyumdu. Zengine kolaylık gösterir, fakire mühlet verirdim, dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

– "Ben buna senden daha lâyıkım" dedi. (Meleklere de) **"Kulumu affediniz"** buyurdu.

Ukbe İbni Âmir ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

– Biz bunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ağzından böylece işittik.

Müslim, Müsâkât 29

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1376- ???? ??? ???????? ? ??? ?????? ???? ? ????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ????????? ??? ?????? ???? ? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ????? ???????? ?????? ?? ????? ????? ??????? » .

????? ????????? ????? : ????? ???? ????? .

1376. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse darda bulunan borçluya mühlet verir veya borcunun bir kısmını ya da tamamını bağışlarsa, Cenâb-ı Hak o kişiyi Allah'ın gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde arşının altında gölgelendirir."

Tirmizî, Büyû' 67. Ayrıca bk. Müslim, Zühd 74; İbni Mâce, Sadakât 14

Açıklamalar

Görüldüğü gibi yukarıdaki hadislerin hepsinin muhtevası aynıdır. Hadis kitaplarımızda konu ile ilgili daha pek çok rivayet yer alır. İhtiyaç içinde olan insanlara borç para vermek veya onları borçlandırmak suretiyle alış veriş yapmak dinimizin önem verdiği hayırlardan biridir. Borçla alış verişin, bir nevi taksitle satış olduğu ifade edilir. Ancak burada borçluya herhangi bir ek ödeme şartı koşmamak temel prensiptir. Bu hayrı tefecilik ve faizcilik olarak algılamak ve buna kapı aralamak şeklinde görmek elbetteki en büyük hatadır. Çünkü dinimizin şiddetle yasakladığı en büyük haramlardan biri tefecilik ve faizciliktir. İslâm'ın câiz gördüğü "karz-ı hasen"dir. Adından anlaşılacağı gibi en güzel şekilde borçlandırmak ve öderken de hiçbir fazlalık istemediği gibi, olabildiğince kolaylık göstermek, hatta ödeme gücü olmayanın borcunun bir kısmını indirmek veya tamamını affetmek suretiyle iyiliği ve hayrı daha da artırmaktır. Nitekim yukarıdaki hadislerde bu güzel haslet övülmüş ve neticede böyle hayırhah ve cömert davranan kimseyi Allah Teâlâ'nın kıyamet gününde günahlarını affederek cennetine koyacağı müjdesi verilmiştir. İkinci hadis daha da önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır ki, insanlara borç para verip onları sıkboğaz etmeyen, hatta ödeyemeyecek durumda olanların borcunu affeden, ama bundan başka hiçbir hayrı bulunmayan kimseyi Cenâb-ı Hakk'ın sadece bu güzel muamelesi ve "karz-ı hasen" anlayışı sebebiyle bağışlayıp cennete koyacağı müjdelenmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bütün bu tavsiyeleriyle huzurlu ve güvenli, fertleri birbirine her hususta yardımcı olan, kardeşlik temeli üzerine kurulu bir toplum oluşturmayı hedeflemiştir. Peygamberimiz, kıyamet gününde cereyan edecek hadiseleri olmuşçasına anlatarak bunların Cenâb-ı Hak tarafından kendisine bildirilen gerçekler olduğunu ve aynen vuku bulacağını haber vermiş olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de de kıyamet gününde, cennet ve cehennemde karşılaşılacak gerçeklerin aynı şekilde haber verildiğini görürüz. Allah'ın elçisinin gelecek ile ilgili verdiği bilgiler, Allah Teâlâ'nın ona vahiy yoluyla bildirdiği hakîkatlerdir. Bizim bunlara inanmak zorunda olduğumuz en belirgin ve bilinen gerçeklerdendir. Çünkü Allah'ın resûlleri sözlerinde ve işlerinde doğruluk önderleridir. Onlardan hakîkate aykırı bir söz ve davranış asla çıkmaz. Bu şekilde inanıp kabullenmek imanın gereklerindendir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara karz-ı hasen olarak ödünç para vermek ve alış verişlerinde kolaylık sağlamak, en faziletli amellerden biridir.

2. Borçlu kimse borcunu ödeyemeyecek durumda ise, alacaklının onun borcundan indirim yaparak veya tamamen bağışlayarak hayır işlemesi, kıyamet gününde günahlarının affına ve cennete girmesine vesile teşkil eder.

3. Zenginlerin halk ile iç içe yaşaması ve onlara alış verişlerde kolaylık göstermesi bir fazilettir.

4. Dünyada yapılan her iyiliğin karşılığı kıyamet gününde misliyle veya daha fazlasıyla mükâfatlandırılır. Dünyada bir kimsenin sıkıntısını giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarını giderir.

1277- ????? ????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ?????? ???????? ? ???????? ????? ?????????? ????? ???? .

1377. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ondan bir deve satın almıştı. Devenin parasının tartılmasını ve üzerine bir miktar ilâve edilmesini emretti.

Buhârî, Büyû' 34, Hibe 23; Müslim, Müsâkât 109-115

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin burada çok muhtasar olarak zikrettiği bu hadis, anılan kaynaklarda ve daha başka sahih kitaplarda farklı lafızlarla ve daha uzun metinler halinde yer alır. Buhârî, *Sahîh*'inin yaklaşık 20 ayrı yerinde çeşitli konulara delil getirmek maksadıyla bu rivayeti farklı şekillerde nakleder. Bazı hadis şârihleri, hadisenin bir gazvede geçtiğini söylerken, İbni Hacer, Zâtürrikâ Gazvesi'nde cereyan ettiğini belirtir. Buna göre Câbir, hastalanan devesinin Resûl-i Ekrem'in dürtmesiyle iyileşmesinden sonra, onu Efendimiz'in isteği üzerine kendisine satar; fakat Medine'ye kadar üzerine kendisinin binmesini de şart koşar. Hz. Peygamber onun bu şartını kabul eder ve Câbir Medine'ye kadar devesine biner. Bedelinin de Medine'de ödenmesi kararlaştırılır. Peygamberimiz, Medine'ye gelindiğinde devenin bedeli olarak kararlaştırılan miktarın daha fazlasıyla ödenmesini emreder. Sonra da satın aldığı bu deveyi Câbir'e bağışlar. Bu rivayetten hareketle İslâm hukukçuları borç öderken kararlaştırılan miktardan biraz fazla vermenin câiz olduğuna hükmederler. Bu hadisten, ihtiyaç içinde olan bir kimsenin malını satın alıp bedelini sahibine ödeyerek sonra aynı malı ona bağışlamanın bir iyilik ve fazilet olduğu da anlaşılır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, yaptığı alış verişlerde ortaya koyduğu bu uygulamalarla ümmetin tüccarlarına, satıcı ve alıcı durumunda olanlara yol göstermiş ve örnek olmuştur. İslâm âlimleri bu örnek uygulamalardan hareketle ticârî muamelelerde nelerin câiz olup olmadığını tartışma ve bir neticeye ulaşma imkânını bulmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Satıcının bir müddet daha binebilmek şartıyla hayvanını satması câizdir.
2. Borç ödeme ve hakları yerine getirme hususunda vekâlet câizdir.
3. Borç öderken kararlaştırılan miktarın üzerinde bir fazlalık vermek müstehaptır.
4. Malını satışa arzetmeyen birine satış teklif etmek câizdir.
5. Satın alınan bir malın bedelini ödedikten sonra, aynı malı tekrar sahibine bağışlamak bir hayır ve fazilettir.

1378- ???? ??? ???????? ??????? ??? ????? ? ??? ?????? ???? ? ????? : ??????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ???? ????? ? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????? ???????? ? ????????? ???????? ???? ???????? ? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? : « ???? ?????????? » ????? ??? ????? ? ?????????? ???? : ????? ???? ????? .

1378. Ebû Safvân Süveyd İbni Kays *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben ve Mahreme el-Abdî, satmak üzere Hecer kasabasından bezden yapılmış elbise getirttik. Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza geldi ve bizden iç çamaşırı almak istedi. Yanımda paraları tahsil eden bir muhasebecim vardı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:

"Alacağın ücreti tart; bir miktar da ilâve et" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Büyû‘ 7; Tirmizî, Büyû‘ 66. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû‘ 54; İbni Mâce, Libâs 12, Ticârât 34

Süveyd İbni Kays

Ebû Safvân veya Ebû Merhab künyesiyle anılan Süveyd, sahâbe-i kirâmdan olup ticaretle iştigal ederdi. Hz. Peygamber'le arasında geçen bu alış verişin Mekke-i Mükerreme'de cereyan ettiği nakledilir. Ancak Ebû Hüreyre, Peygamberimiz'in Medine çarşısından da iç çamaşırı satın aldığını bize anlatır. Hatta Efendimiz'in aldıklarını taşımak isteyince, Resûl-i Ekrem'in: "Bir şeyin sahibi onu taşımaya başkasından daha lâyıktır" diyerek eşyasını kendisinin taşımayı yeğlediğini nakleder. Süveyd, daha sonraları Kûfe'ye yerleşmiştir. Sünen sahipleri onun hadislerini nakletmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çarşı ve pazara çıkarak satıcı ve alıcılarla görüşür, ihtiyacı olan şeyleri satın alırdı. Onun bu davranışı, bizzat hayatın içinde olma anlamına geldiği gibi, kendisine toplumun iktisâdî yapısını, ekonomik durumu, halkın alım gücünü müşahade etme imkânı da vermekteydi. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'in anılan konularda pek çok hadislerinin olması bizi şaşırtmamalıdır. Gerek Mekke gerek Medine çarşısı ve pazarlarında başka ülkelerden getirilen ithal ürünler de bulunmaktaydı. Peygamberimiz'in bu mallardan alıp kullandığını birçok rivayetten öğrenmekteyiz. Hadiste adı geçen ve bizim iç çamaşırı diye tercüme ettiğimiz sirvâl, uzun don veya bir nevi pantolondur. Sirvâl, Arapça bir kelime olmadığı gibi pantolon da onlara mahsus bir giysi değildi. Bu sebeple Peygamber Efendimiz'in onu giyip giymediği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Satın aldığını fakat giymediğini söyleyenler olmuşsa da, hem satın aldığını hem de giydiğini söyleyenler çoğunluktadır.

Esasen hadisin bu konuda zikredilmesinin sebebi, Peygamberimiz'in satın aldığı bir mal karşılığında istenilen bedelin az da olsa üstünde bir ödemede bulunmasıdır. Bu davranış, alış verişte bir iyilik ve fazilettir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in alış verişlerinde çok kere bunu uyguladığını görmekteyiz. Onun bu tavrı mü'minler için bir örnek teşkil etmektedir. O, bu davranışıyla çarşı pazardaki esnaf ve tüccarı dürüst davranmaya, alıcıları da satıcının hakkını gözetmeye ve ticaret mallarının piyasaya bol miktarda gelmesini sağlamaya teşvik etmiş olmaktadır. Ayrıca böylesi bir tavra muhatap olan kişinin, alıcıya karşı hilekârlık yapmayacağı ve kusurlu mal vermeyeceği umulur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Satıcı ve alıcı ticârî münasebetlerinde anlayış içinde hareket etmelidirler.
2. Piyasaya mal akışını sağlama açısından satıcıları koruyup kollamak gerekir.
3. Peygamber Efendimiz, çoğu kere aldığı mal karşılığında, kararlaştırılan fiatın üstünde bir miktar ödemiştir.

????? ??????

241- ???? ??? ?????

İLİM BÖLÜMÜ

İLMİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Âyetler

????? ?????? ??????? ???????

1. "De ki: Ey Rabbim! İlmimi artır."

Tâhâ sûresi (20), 114

Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimiz'e ilmin dışında herhangi bir şeyi kendisine artırması için dua etmesini emretmemiştir. Çünkü ilim bitip tükenmeyen bir hazinedir. Sadece sahibine değil başka insanlara ve hatta bütün canlılara da fayda verir. Hak ile bâtılı ayırmanın en önemli vasıtası ilmdir. İlmin artması insana bir yük değil, tam aksine onu yücelten bir fazilettir. İnsanın ilmi ve bilgisi arttıkça tevâzuu da artar; kişi birtakım kuruntulardan kurtulur; gerçeği anlar ve iyi bir insan olmaya elinden geldiğince özen gösterir. İlmin zıddı olan cehâlet, bilgisizlik ise şiddetle kınanır.

???? ???? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ??? ???????????

2. "De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"

Zümer sûresi (39), 9

Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmede ilmi övmekte, kıymetini ve üstünlüğünü bize açıklamakta, cehâleti ise yermekte, onun bir noksanlık, bir eksiklik olduğunu haber vermektedir. Âlim kişi Allah'a karşı itaatkâr olur; câhil isyankârdır. Bu ikisi birbirinin zıddı olup itaat fazilet, isyân ise düşüklük ve ahmaklıktır. Cehâletin her çeşidi dinimizde reddedilmiş ve kınanmıştır. Çünkü cehâletin her türünde küfür ve isyândan bir pay vardır. İslâm öncesi döneme Câhiliye denilmesinin sebebi, bütün toplumun şirke dalmış olması ve putlara tapınmaları idi.

Doğru bilgi ve ilim insanı şirkten arındırır ve Allah'a gerçek mânada kul olmaya yöneltir. Eğer böyle olmuyorsa, bu kişinin noksanlığına ve öğrendiği bilginin eksikliğine bağlanır. Bazılarının zannettiği gibi, câhil sadece okuma yazma bilmeyen değil, küfür ve inkârda sâbit kadem olandır. İlim ve bilgiden nasibi olmayan, mektep ve medrese görmemiş kimseler de ilim sahibi sayılmazlar. İslâm âlimleri bu âyeti delil göstererek, câhil bir erkeğin âlim bir hanımın dengi olmadığı için onunla evlenmesinin uygun olmayacağını belirtirler.

???????? ??????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ?????????

3. "Allah içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir."

Mücâdele sûresi (58), 11

Allah iman edenlerin ve imanlarının gereğini yerine getirenlerin derecelerini yükseltir. Onları dünyada başarı sahibi kılar, âhirette de cennetteki makamlarını yüceltir. İlim ile meşgul olan ve öğrendiklerinin gereğini yerine getiren âlimleri de üstün derecelere ve makamlara kavuşturur. Âyet-i kerîme ilmin ve âlimlerin fazileti konusunda açık delillerden biridir. Kur'ân-ı Kerîm'de gerek doğrudan gerekse muhtevâ ve mahiyet olarak ilmin fazileti ve âlimlerin üstünlüğü ile ilgili pek çok âyet vardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de ilimle ilgili yüzlerce hadisi bulunmaktadır. İslâm'ın ilme verdiği değer tartışma götürmeyecek kadar açık ve nettir. Bu hadislerden bir kısmını aşağıda okuma imkânı bulacağız. Ancak bunlar, tıpkı âyetlerde olduğu gibi bu kitapta yer verilen sadece birkaç örnekten ibarettir.

???????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????????

4. "Allah'tan kulları içinde ancak ilim sahibi olanlar korkar."

Fâtır sûresi (35), 28

İlim sahibi olan kimseler Cenâb-ı Hakk'ı nasıl bilip tanımak gerekirse öylece bilirler. Böyle olanlar gönüllerinde ve kalplerinde Allah saygısını ve sevgisini sürekli hissederler. Çünkü bir şey hakkında saygı ve sevgi, onun hakkındaki bilgi ve o bilginin derecesiyle uyumlu olur. Bir mü'minin Allah hakkındaki ilmi ne kadar ileri derecede ve mükemmel olursa, Allah'a karşı saygısı da o kadar ileri ve mükemmel olur. Dolayısıyla bu seviyede bulunanlar peygamberin uyarmasından hakkıyla yararlanır, maddî ve manevî kirlerden kendilerini temizler ve kötülüklerin her çeşidinden korunurlar. Peygamber Efendimiz: *"Ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve en ileri takvâ sahibi olanınızım"* (Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Sıyâm 74) buyurur. Allah'tan korkan âlimlerin saygısı, korkusu ve sevgisi ne kadar yüksek olursa, ümidi de o oranda çok olur. Dolayısıyla, Allah'ın en çok değer verdiği kimseler de âlimler olmaktadır. Onlar sadece ilmin nazarî yanı ile değil, amelî ciheti ile de öndedirler. Bu sebeple "İlim rütbesi bütün rütbelerin üstündedir". Çünkü bilenler o bilgiyi hayatlarına uygularlar; başkalarının uygulamasına vesile olurlar ve böylece büyük hayır ve sevap kazanırlar.

Hadisler

1379- ????? ????????? ? ??? ?????? ????? ? ???: ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ???? ????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?? ???????? » ????? ????.

1379. Muâviye *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah, hakkında hayır dilediği kimseye din hususunda büyük bir anlayış verir."

Buhârî, İlim 10, Humus 7, İ'tisâm 10; Müslim, İmâre 175, Zekât 98, 100. Ayrıca bk. Tirmizî, İlim 4; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Bu hadis, yukarıda bir bölümüne işaret edilen kaynaklar dışındaki daha birçok sahih kitapta yer alır. Onu sadece Muâviye değil, İbni Abbâs, Ebû Hüreyre, Abdullah İbni Ömer ve Abdullah İbni Mes'ûd gibi hadis rivayetinde önde gelen sahâbîler de Peygamber Efendimiz'den, bazıları daha uzun metinler halinde olmak üzere naklederler. Buhârî'nin rivayetinde hadisin devamı şöyledir: *"Ben verici değil, sadece taksim ediciyim. Veren ise Azîz ve Celîl olan Allah'tır. Bu ümmet, kıyamet günü gelinceye kadar Allah'ın buyruğu üzere devam edip gidecektir. Kendilerine muhalefet edenler onlara bir zarar veremeyecektir."*

Hadiste geçen iki kelime özellikle dikkat çekicidir. Bunlardan birincisi **"hayır"** olup, ya bütün hayırları veya birçok hayrı kapsar. Cenâb-ı Hak kulları hakkında daima hayır ister; onlar hakkında şerri ve kötülüğü ise asla murad etmez; ancak halkeder, yaratır. Kula hayır ile şerri ayırdedecek akıl ve idraki de ihsan eder. Şerri ve kötülüğü aklı ve iradesiyle seçen kulun kendisidir. İkinci kelime de **"fıkıh"** tır. Bu kökten türemiş olan "fakîh" kelimesinin anlamı "derin anlayış sahibi" demektir. Çünkü fıkıh, bir şeyi iyice bilmek, hakkıyla bilmek, keskin anlayış ve kavrayış sahibi olmak anlamına gelmektedir. Fıkıh ilmine bu adın veriliş sebebi de, bu ilmin böyle bir anlayış ve kavrayış gerektirmesindendir. Bu ilimde mahâret sahibi olan kimseye de fakîh denilir. Fakat ilim ehlinde bulunması gereken anlayış ve kavrayış sadece fıkıh ilmiyle sınırlı değildir. Bütün ilimlerde buna ihtiyaç hissedilir. Onun için Peygamber Efendimiz'in bu hadislerini belli bir ilim alanına hasretmek doğru olmaz.

Din ilimleri başta olmak üzere, bütün ilim ve bilgi dallarında anlayış sahibi olanlar daha başarılı ve öncü vasfı taşıyan kimseler olurlar. İnsana bu anlayışı bahşeden Allah'tır. Hadisin devamında açıkça görüldüğü gibi, Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine vahyolunan Kur'an'ı hiçbir ayırım yapmaksızın herkese tebliğ etti. Birilerine öğretip de başkalarından saklayıp gizlemedi. Herkes aynı bilgilere ve aynı tebliğe muhatap olduğu halde, onların içinden bazısı daha ileri seviyede anlayış ve kavrayış sahibi oldu ve toplumda seçkin bir mevkide bulunmaya hak kazandılar. Ashâb-ı kirâmın hepsi ilim ve anlayış açısından aynı seviyede değillerdi. Onlardan bir kısmı âyet ve hadislerin sadece görünen zâhirî mânalarını anlarken, bir kısmı da onların incelik ve derinliklerine nüfuz ederlerdi. Ashâbın durumu böyle olunca ümmetin diğer fertlerinin derecelerinin farklı olacağı öncelikle kabul edilir. İşte insanlara hak ve hakikati gösteren ve onları eğitip öğreten âlimler, bir toplum içinde Allah'ın kendileri hakkında hayır murad ettiği en üstün ve örnek kişilerdir. Çünkü onlar Allah'ın yeryüzündeki elçileri olan peygamberlerin Cenâb-ı Hak katından getirdikleri ilâhî gerçekleri insanlara öğretmeye devam eden "peygamber vârisleri"dir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah, kulları hakkında sadece hayrı ister ve onların bu yöndeki gayretlerine yardım eder.
2. İlim, hayrın en önemli ve en faziletlisidir.
3. İlim, bütün hayırları içinde toplar ve Cenâb-ı Hak ilim ehlinden razı olur.

1380- ???? ???? ???????? ? ??? ?????? ???? ? ????: ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ?? ????? ????? ?? ??????????: ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ????????? ?? ??????? ? ??????? ????? ?????? ????????? ????? ??????? ????? ? ????????????? » ????????? ??????. ???????? ??????? ??????????? ? ?????? ??? ???????? ??????? .

1380. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yalnız şu iki kimseye gıbta edilir:

Allah'ın kendisine ihsân ettiği malı hak yolunda harcayıp tüketen kimse;

Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına da öğreten kimse."

Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 268. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Zühd 2

Açıklamalar

Hadisimizde geçen "hased" sözü gıbta anlamına geldiği için böyle tercüme ettik. Bu hadis daha önce 545, 572, 573 ve 999 numaralarla geçmiş ve oralarda yeterli açıklamalar yapılmıştı. İlimle olan ilgisi sebebiyle burada bir kere daha getirilmiştir. Çünkü hadiste geçen "hikmet" i âlimlerimiz Kur'an ve Sünnet olarak anlamışlar ve bunların ilmine sahip olmak şeklinde yorumlamışlardır. Zira herkesin bilmesi ve öğrenmesi farz olan bilgiler vardır. Bunlar, öncelikle Kur'an ve Sünnet'ten elde edilen ve mutlaka bilinmesi gereken temel ilmihal bilgileridir. Her müslüman ferdin bu iki temel kaynağın bütün bilgilerine sahip olması mümkün değildir. Ümmetin âlimleri bu bilgileri öğrenir, hayatlarına uygular ve başkalarına da öğretirler. Bildiklerini hayatlarına uygulamayanlar, onların doğruluğuna başkalarını inandıramaz ve etkili olamazlar. Bilgisini kendine saklayan ve başka insanlara öğretmeyenler ise Allah katında sorumlu olurlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendilerine bir nimet verilen ve bu nimetin hakkını yerine getiren kimselere gıbta edilir.
2. Hak ve hayır yolunda kullanılan maddî zenginlik gıbtaya lâyıktır.
3. İlim sahibi olup gereğini hayatına uygulayan ve başkalarına öğreten kimselere de gıbta edilmesi câizdir.
4. Her nimetin şükrü, onun kendi cinsinden bir hayır ve fazilete sarfı ile yerine getirilir.

1381- ????? ??? ????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???? ?????? ? ????????? ??????? ???????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ? ?????????? ?????????? ? ??????? ??????? ???????? ???????? ??????? ? ???????? ?????? ????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??? ??????? ? ?? ??????? ????? ? ????????? ????? ? ?????? ????? ??? ?????? ?? ????? ??????? ? ?????????? ?? ????????? ?????? ???? ??????? ????????? ???????? ??? ???? ???????? ?????? ????? ? ?????? ???????? ????? ??????? ?????? ?????????? ???? » ????? ????.

1381. Ebû Mûsâ el-Eş'arî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak ve kaygan arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah'ın dininde anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna başını kaldırıp kulak vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir."

Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15

Açıklamalar

Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Efendimiz vasıtasıyla insanlığa gönderdiği hidayet ve ilim, kıyamet gününe kadar onlar için iki temel rehberdir. Hidayet, Kur'an'ın tavsiye ettiği ve gidilmesini istediği yolun adıdır. Bir başka deyişle en doğru yola, sırât-ı müstakîme ulaşmadır. Kur'an, müttekîler için bir yol göstericidir. Hayrın her çeşidi hidayet olarak adlandırılır. Bütün peygamberler insanlığın hidayet önderleridir. Kur'ân-ı Kerîm, bahsettiği bütün peygamberlerin bu yöndeki çağrılarını, davet prensiplerini ve eşsiz misallerini bize anlatır. Bunlardan alınacak pek çok dersler vardır. Çünkü insanların hidayete ulaşmasına yönelik plân ve projelerimizi bunların ışığında yapabiliriz.

İlim, Allah'ın insana verdiği anlayış ve seziş kabiliyetinin ürünüdür. Hak ile bâtılı ayırt edebilmenin en önemli vasıtalarından biri de ilimdir. Çünkü gerçek ilim, doğru bilgi, insanı hakka ve hakikate ulaştırır. Hidayet, ilmin önünü açar ve insanları hakikate yönelik çalışmalara yöneltir. Bundan dolayı ilimden daha önce zikredilmiştir. Hidayet ve ilim birbirinin tamamlayıcısıdır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, kendisiyle gönderilen ilim ve hidayeti yeryüzüne yağan ve toprağa isabet eden bol yağmura benzetmiştir. Yağmurun kurumuş yeryüzü için ne büyük bir nimet olduğunu ve ona âdeta yeniden can verdiğini düşünürsek, hidayet ve ilmin de hak ve hakikatten uzaklaşmış, küfür ve cehâlet batağına saplanmış, kararmış kalpler için ne büyük bir rahmet ve aydınlatıcı bir nur olduğunu anlarız. Ancak toprağa isabet eden yağmur nasıl yeryüzünün her yerinde aynı sonucu doğurmazsa, insanlara tebliğ edilen ve öğretilen hidayet ve ilim de her insanda aynı şekilde netice vermez. Topraklar gibi insanlar da birbirinden farklıdır. Kabiliyet ve kapasiteleri oranında istifade ederler. Burada dikkat etmemiz gereken en önemli şey, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hidayetle birlikte bir ilim getirdiği ve bunu öğrenmeye insanların teşvik edildiğidir. Bu ilim öncelikle Kur'an ve Sünnet'in bilgisidir. O halde hangi ilim ve bilgi alanında çalışırsak çalışalım, ilmimizin temeli bu iki kaynak olacaktır. Ancak Kur'an ve Sünnet'in bütün müsbet bilgileri öğrenmeye insanları teşvik ettiğini düşünürsek, her bilgi alanı bu teşvikin içine girmiş olur.

Hadis daha önce 164 numara ile geçmiş ve bu konular orada yeterince açıklanmıştı. Bu münasebetle anılan hadisin açıklamasına bir kere daha bakılabilir**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hidayet ve ilim, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberler vasıtasıyla insanlara ulaştırdığı en büyük iki nimettir.
2. İnsanlar da tıpkı topraklar gibi çeşit çeşittir. Her insanın kabiliyet ve kapasitesi farklıdır.
3. Ölü toprağı dirilten ve ona âdeta yeniden can veren yağmur gibi, hidayet ve ilim de insanların aklını, gönlünü ve ruhunu canlandırır, aydınlatır.
4. İlmi öğrenmeye niyet etmek, öğrenmek, öğrendiğini yaşamak ve başkalarına da öğretmek dinimizin önemle teşvik ettiği hayırlardandır.

1382- ????? ?????? ?? ???? ? ??? ?????? ????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ? ??? ?????? ????? : « ?? ??????? ???? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ??? ?? ?????? ??????? » ????? ?????.

1382. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Ali *radıyallahu anh*'a şöyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hakk'ın senin aracılığınla bir tek kişiyi hidayete kavuşturması, senin, en kıymetli dünya nimeti olan kırmızı develere sahip olmandan daha hayırlıdır."

Buhârî, Fezâilü'l-ashâb 9, Meğâzî 38; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 34

Açıklamalar

Hadisi daha önce uzun bir metin halinde 177 numara ile okumuştuk. 95 numara ile Ebû Hüreyre rivayeti olarak da bir bölümü geçmişti. Burada getirilen kısım, Peygamber Efendimiz'in, Hz.Ali'ye Hayber Gazvesi'nde düşmanla çatışmaya girmeden önce söylediklerinin sadece bir cümlesidir. Bir tek insanın hidayetine, doğru yolu bulmasına vesile olmak, dünya nimetlerinin en kıymetlisine, hatta tamamına sahip olmaktan daha faziletlidir. Çünkü bu dünyadaki her şey ve hatta dünyanın kendisi geçicidir. Oysa hidayet ve ilim kalıcı olup ecri ve mükâfatı bizi ebedî âlemde mutlu kılacaktır. İslâm'da savaşın gayesi, insanların hidayetine, hakkı ve gerçeği kabulüne engel olunmasını ortadan kaldırmaktır. Savaşı kâide ve kurallarına uygun olarak yapmak, cihadın İslâm'a bir davet olduğunu bilmek ve ona göre hareket etmek ancak ilimle mümkün olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanları Allah'ın dinine davet etmek, en faziletli amellerin başında gelir.
2. Bir tek kişinin hidayetine vesile olmak, dünya nimetlerinin en kıymetlilerine sahip olmaktan daha hayırlıdır.
3. Dine davet ancak ilimle mümkün olur.

1383- ??? ???? ?????? ?? ???? ?? ????? ? ??? ?????? ??????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???: «???????? ?????? ????? ????? ? ?????????? ??? ??? ????????? ???? ????? ? ???? ????? ?????? ?????????? ???????????? ????????? ?? ??????? » ???? ??????? .

1383. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Benim tarafımdan (tebliğ edilen Kur'an'dan) **bir âyet bile olsa insanlara ulaştırınız. İsrailoğulları**(nın ibretli kıssaları)**ndan da haber verebilirsiniz. Bunda bir sakınca yoktur. Kim bile bile bana yalan isnad ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın."**

Buhârî, Enbiyâ 50. Ayrıca bk. Tirmizî, İlm 13

Açıklamalar

Allah'ın elçileri olan peygamberlerin en başta gelen görevi dini tebliğ etmek, ilâhî hakikatlerin bütün insanlara ulaşmasını sağlamaktır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz dinin tebliğine büyük önem vermiş ve ümmete de bu konuda birtakım mükellefiyetler yüklemiştir. Bu tebliğin esasını Kur'an ve Sünnet'in teşkil ettiğinde şüphe yoktur. Herkes Kur'an ve Sünnet'i mükemmel şekilde bilemeyebilir; fakat bir tek âyet bile olsa başkalarına bunu ulaştırmak

bir vazifeyi yerine getirmek demektir. Bazı hadis şârihleri, burada **âyet** kelimesinin lugat mânasının kastedildiğini belirterek, onun fayda veren her söz anlamına geldiğini söylemişlerdir. Yani dini tebliğ etmek maksadıyla söylenilen her faydalı söz bir âyet olarak anlaşılabilir. Bu konudaki Kur'an âyetleri ile Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hadislerinde yer alan emirlerden çıkarılan netice, İslâm'ı bilenlerin bilmeyenlere öğretmesinin vâcip olduğudur. Vâcip kavramını kullanmayan mezheplere göre ise farz-ı kifâyedir.

Kur'an'dan bir tek âyeti bilen kimse, o kadarını da bilmeyene nisbetle ilim sahibi sayılır. O halde bilen, bildiğini başka insanların istifadesine sunmak zorundadır. Peygamber Efendimiz bir çok kere konuşmalarını bitirdikten veya bir bilgiyi ashâba aktardıktan sonra: *"Bu sözlerimi, burada bulunanlarınız bulunmayanlara ulaştırsın"* (Buhârî, İlim 9, 10, 37, Hac 132, Meğâzî 51, Sayd 8, Edâhî 5, Fiten 8, Tevhîd 24; Müslim, Hac 446, Kasâme 29, 30; Ebu Dâvûd, Tatavvû' 10; Tirmizî, Hac 1; Nesâî, Hac 11; İbni Mâce, Mukaddime 18) buyururlardı. Sahâbîler bu emre uyarak, Efendimiz'den işittikleri sözleri, gördükleri davranışları, onun tasviplerini ve her türlü bilgiyi çok iyi muhafaza ederek hem diğer sahâbîlere hem de kendilerinden sonraki nesillere aktardılar. Kâdî Beyzâvî, bu hadiste âyetin tebliğinin zikredilip hadisin anılmayış sebebini açıklarken, Allah'ın korumasını tekeffül edip üstlendiği Kur'an'ın bir âyetini tebliğ etmek vâcip olunca, hadisi tebliğ etmenin öncelikle gerekli olacağını söyler.

İsrâiloğulları'nın ibretli kıssalarının anlatılmasına ruhsat verilmiştir. Buradaki emir sîgası "haber veriniz" anlamında ise de, bu emir vâcip değil mübah olduğu için biz "haber verebilirsiniz" diye tercüme ettik. Hadiste geçen: *"Bunda bir sakınca yoktur"* kısmı, emrin mübahlık ifade ettiğinin delili olmaktadır. İslâm'ın başlangıcında fitne ve fesada sebep olabileceği endişesiyle İsrâiloğulları'nın haberlerinin nakledilmesi, kitaplarının okunması yasaklanmıştı. Sonraları İslâm'ın inanç esasları, şer'î hükümler tamamlanınca, bu sakıncalar ortadan kalkmış, onların haberlerinin nakli mübah kılınmıştır. Ancak bu nakillerin câizliği, ibret alınabilecek ve gerçek olan kıssalarla sınırlandırılmıştır. Yalan olduğu bilinen haberlerin ve uydurma kıssaların nakli ise kesinlikle yasaklanmıştır. Çünkü bunlar ilim ve bilgi olarak adlandırılamaz.

Yalan, doğruluğun zıddıdır; gerçeğin aksini haber vermektir. Yalan söyleyenin kasıtlı veya hata ile söylemiş olması arasında bir fark yoktur. Neticede söylenen söz yalandır. Ancak günah olan maksatlı olarak ve bile bile söylenen yalandır. Yalanın en çirkini Resûl-i Ekrem adına uydurulandır. Çünkü Peygamber Efendimiz'in sözleri herkesi bağlayıcıdır. Onun adına hadis uydurmanın gayesi ve hedefi, dinin bir aslını bozmak, dinden olmayan bir şeyi ona sokmak veya buna benzer sebepler olabilir. Bu uydurma faaliyeti mutlaka aleyhde değil, lehde bir gaye taşıyabilir. Birtakım câhiller, ibadetlere teşvik, Kur'an sûrelerinin fazileti, gece ve gündüz vakitlerinde kılınan nafile namazların fazileti, birtakım yasaklardan sakındırma gibi konularda hadis uydurulmasını câiz görmüşlerdir ki, bu en büyük günahlardan sayılır. Hiçbir şekilde ve hiçbir konuda hadis uydurmak câiz değildir. İslâm âlimleri bu tür anlayışları kesinlikle reddetmişlerdir. Hangi çeşit olursa olsun Peygamberimiz adına yalan söz uydurulması en büyük haramlardan biridir. Bu fiili işleyenin cezası, cehenneme girmektir. Çünkü böyle bir kimse şeriatı hafife almış, onun emirlerini ve yasaklarını yeterli görmemiş, Allah ve Resûlü adına dine ilavede bulunmuş sayılır. Peygamber Efendimiz adına bir söz uydurmanın âhiretteki cezasının cehennem olacağını haber veren hadis, aralarında aşere-i mübeşşerenin de yer aldığı 62 sahâbî tarafından rivayet edilmiş olup lafzî mütevâtirdir. Bu kadar çok sahâbînin birlikte rivayet ettikleri bir başka hadis bulunmamaktadır. Muhaddisler, hadisleri rivayet ederken gösterilen ihmalin, dikkatsizliğin ve ilgisizliğin sonucu ortaya çıkan birtakım hataların da bu hadisteki tehdide dahil olacağını söylerler. Bu sebeple İslâm âlimleri hadisin hem senedi hem de metni üzerinde hassasiyetle durmuş ve her iki alanda bir çok ilim dallarının ortaya çıkmasını sağlamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın tebliği en büyük hayır olup, her müslümanın üzerine gerekli bir görevdir.
2. İslâm dinini başkalarına tebliğ etmek ve dinin esaslarını öğretmek maksadıyla ilim öğrenmek farz-ı kifâyedir; bu görevi yerine getirenler bulunmazsa, bütün müslümanlar sorumlu olurlar.
3. Geçmiş ümmetlerin ibret alınacak cinsten ve gerçek olan kıssalarını anlatmakta bir sakınca yoktur.
4. İlmi yaymak esas olup, gizlemek câiz değildir.
5. Allah'ın dini hakkında yalan söylemek ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ağzından yalan uydurmak en büyük günahlardan biri olup, cezası cehennemdir.
6. Hadis naklinde son derece dikkatli olmak, ihmalkâr davranmamak ve hata yapmamak gerekir.

1384- ???? ??? ??????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : « .... ????? ???? ??????? ?????????? ????? ??????? ? ?????? ?????? ???? ???? ???????? ??? ????????? » ????? ????? .

1384. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim ilim tahsil etmek için bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır."

Müslim, Zikr 39. Ayrıca bk. Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, Kur'ân 10, İlim 19; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

İslâm dini, ilim öğrenmeyi, bilgi sahibi olmayı ve cehâleti ortadan kaldırmayı hedefler. Kur'ân-ı Kerîm'in "oku" emri ile başlaması ve bir bölümüne konunun başında işaret ettiğimiz pek çok âyet ile onlarca hadiste ilmin teşvik edilmesi özellikle ilk asırlarda âdeta bir ilim ordusunun teşekkülüne vesile oldu. Müslümanlar ilmi her şeyden önemli gördüler ve âlimleri toplumun önderleri kıldılar. İlim elde etmek ve Resûl-i Ekrem'in bir tek hadisini bizzat ondan duyan kimseden işitmek için uzun yolculuklar yapan ilim ehli kişiler oldu. Bu günün imkânları ile dahi dolaşılması kolayca göze alınamayacak genişlikteki İslâm coğrafyasının tamamını gezen ilim yolcularının sayısı binlerle ifade edilmektedir. Müslümanlar daha sonraki asırlarda, başta İslâmî ilimler olmak üzere bir çok ilim ve bilgi alanı geliştirdiler ve bunların bazılarının ilk kurucuları ve geliştiricileri oldular. Onları bu çalışmalara teşvik eden başta inançları ve bu inancın kaynağı olan Kur'an ve Sünnet idi. Zamanla bu azim ve gayretler ihmal edildi; müslümanlar da bu üstünlüklerini kaybettiler. Fakat onları yeniden üstün kılacak prensipler ve bunun temelini teşkil eden temiz kaynaklar, bütün saflığı ve berraklığı ile elimizdedir. İşte Kur'an ve Sünnet, bu dinamizmi her zaman canlı tutmanın yegane gücüdür. Bu yönde hareket edenlere Cenâb-ı Hak daima yardım eder ve onlara cennetin yolunu kolaylaştırır.

Bu hadis 247 numara ile daha uzun bir metin olarak da geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim öğrenmek en faziletli amellerden biridir.

2. Cennete girmenin yollarından biri, ilim öğrenmektir; çünkü ilim insana hakkı ve bâtılı birbirinden ayırdedebilme vasfı kazandırır.

1385- ??????? ? ????? ? ??? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ??? ??? ????? ???? ??? ???? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?? ??????? ???? ?? ????????? ??????? » ????? ?????.

1385. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hidâyete davet eden kimseye, kendisine uyanların sevabı kadar sevap verilir. Bu onların sevaplarından da hiçbir şey azaltmaz."

Müslim, İlim 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 15; İbni Mâce, Mukaddime 14

Açıklamalar

1381 numaralı hadisin açıklamasında hidayet kelimesinin anlamı üzerinde kısaca durulmuştu. Ayrıca, açıklamakta olduğumuz bu hadis, başkalarını sapıklığa (dalâlete) çağıran kimseye de günah verileceği ilâvesiyle 176 numara ile geçmişti. Hidayet tabirinin mahiyeti ile ilgili bazı bilgilere orada da yer verilmişti. **Hidâyete davetten** maksat, öncelikle insanları İslâm'a davet, müslüman olanı da sâlih ameller işlemeye davettir. İslâm'a davet ilim ve bilgi ile olduğu gibi, dinin gereklerini yerine getirmek, sâlih ameller işlemek de aynı şekilde ilim ve bilgi sahibi olmakla mümkündür. Müslüman olmak, dünyada bir insana nasip olabilecek en büyük nimettir. Kıymet ve fazilet açısından başka hiçbir şey müslüman olmakla kıyas edilemez. Bir insanın hidayetine vesile olmanın bütün dünya nimetlerine sahip olmaktan daha üstün olduğunu 1382 numaralı hadisten öğrenmiştik. Bir kimsenin vasıtasıyla müslüman olan kişi ne kadar hayır, iyilik ve fazilet işler, bunun karşılığında Allah katında ne kadar ecir ve sevap kazanırsa, onun müslüman olmasına vesile olana bu sevaplardan bir hisse verilir. Fakat kendisinin sevap ve ecrinden de hiçbir şey noksanlaşmaz. İslâm âlimleri, hidayete ve sâlih amellere, iyi ve güzel işlere davet hususunda en büyük ecir ve sevabın Kur'an'ın kendilerine **"es-sâbikûne'l-evvelûn"** dediği ilk müslümanlara, sonra bütün sahâbîlere ve onları takip edip **selef-i sâlihîn** diye anılan hayırlı nesillere ait olduğunu, daha sonra da onların yollarını takip eden herkesin bu ecir ve sevaptan hisselerini alacağını belirtirler. Böylece her müslüman kişi, işlediği hayır ve iyi işler karşılığında bu ve benzeri hadislerde anılan sevap ve ecirden nasibini almış olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanları hidayete, yani İslâm'ın yoluna davet etmek en büyük hayırdır.
2. Müslümanlara yönelik davet, dinin emirlerini yerine getirme yönündeki teşviklerdir.
3. Davetin temeli ve dinin gereğini yerine getirebilme imkânı ilim ve bilgi iledir.
4. Hidayetine vesile olunan kimsenin işlediği hayırların sevabından onun doğru yolu bulmasına vesile olana da bir pay verilir. Bu durum kişinin sevap ve ecrinden hiçbir şey eksiltmez.

1386- ?????? ??? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ????? ???? ???????? ??????? ????? ???? ?????? : ??????? ????? ? ??? ????? ?????????? ???? ? ??? ????? ????? ?????? ???? » ????? ????? .

1386. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanoğlu öldüğü zaman bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat."

Müslim, Vasiyyet 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâya 14; Tirmizî, Ahkâm 36; Nesâî, Vasâyâ 8

Açıklamalar

Ölüm, bu dünyada yaşanan geçici hayatın sona ermesi, varlığı kesin olan ebedî hayata geçişin başlangıcıdır. Ölümle hayat durduğu gibi, yapılan hayırlar da, günahlar da sona erer. Ancak ilâhî hikmetin bir sonucu olarak bazı işlerin sevabı, bazı işlerin günahı ölümden sonra da devam eder. 171 ve 172 numaralı hadislerin açıklamalarında bu hususa temas edilmişti.

Hadisimizde sevabı ölümden sonra da devam eden üç amelden bahsedilmektedir. Bunlardan biri **sadaka-i câriye** yani hayrı devam eden iyiliktir. Herkesin faydalandığı ve varlığı devam ettiği müddetçe sevabı da devam eden hayırlardır. Câmi ve mescidler, mektep ve medreseler, yollar ve köprüler, çeşmeler ve sebiller, hanlar ve hamamlar, her çeşit hayır vakıfları bunun örneğidir. Bunları yapanların, yapımına katkı sağlayanların amel defteri kapanmaz ve sevabı sürekli olur.

Sevabı devamlı olan ikinci sâlih amel, **kendisinden insanların sürekli faydalandığı ilimdir.** İnsanın öğrendiği ilmi, elde ettiği bilgiyi başkalarına öğretmesi en büyük hayırlardan biridir. Bunun çeşitli yolları ve şekilleri vardır. Talebe yetiştirmek, kendi ilmini ve bilgisini onlara öğretmek en önemlisidir. Bunun yanında kitap yazmak ve yayınlamak, günümüzün modern imkânlarından faydalanarak disketlere aktarmak, kasete ve filme almak, onların muhafaza edildiği ilmî araştırma merkezleri kurmak, konferanslar ve seminerler vermek, kısaca ilmini ve bilgisini kendisinden sonraki nesillere bir şekilde aktarmak, kişinin amel defterinin kapanmamasına ve sevabının devamlı olmasına vesile teşkil eder. Tabiî ki bu ilim ve bilgilerin faydalı ve hayırlı olması önemli bir şarttır. Çünkü zararlı bilgiler zararlı insanlardan daha kalıcıdır. Zira insan ölür gider, fakat zararlı fikirler devam eder. Bunun da sahibi için sürekli bir vebal olacağı açıktır. Kişinin ölümünden sonra sevabını devamlı kılacak olan üçüncü amel, **arkasında kendisine dua edecek sâlih evlat bırakmaktır.** Sâlih evlatla kastedilen müslüman evlattır. Anne babaya düşen en önemli görev, çocuklarını iyi bir müslüman olarak yetiştirmektir. Böyle bir evlat, ölümlerinden sonra anne babasına kendisi dua ettiği gibi, başkalarının da dua etmesine vesile olan işler yapar.

Hadisi 951 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüm dünya hayatının sonu, ebedî olan ahiret hayatının da başlangıcıdır. Ölüm, kişinin dünyadaki amellerini ve sevabını da sona erdirir.
2. Bazı ameller vardır ki, sevabı öldükten sonra da devam eder. Bunlar, sadaka-i câriye, faydalanılan ilim ve anne babasına dua eden müslüman evlattır.
3. İlmi ve bilgiyi sadece öğrenmek değil, fakat aynı zamanda başkalarına öğretmek ve kendinden sonraki nesillere en iyi yollarla aktarmak gerekir.

1387- ??????? ????? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????????? ?????????? ? ???????? ?? ??????? ????? ????? ?????? ??????? ? ??? ??????? ? ???????? ? ??? ??????????? » ????? ????????? ???? : ????? ????.

????? « ????? ??????? » ?? : ????? ?????? .

1387. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünya ve onun içinde olan şeyler değersizdir. Sadece Allah'ı zikretmek ve O'na yaklaştıran şeylerle, ilim öğreten âlim ve öğrenmek isteyen öğrenci bundan müstesnadır."

Tirmizî, Zühd 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Hadiste değersiz anlamı verdiğimiz mel'un kelimesi, lânetlenmiş demektir. Lânet, tard etmek, uzaklaştırmak, kovmak ve sövmek gibi anlamlara gelir. **Dünyanın lânetlenmesi**, onun değersiz ve kıymetsiz olduğunu ifade etmek içindir. Yoksa genel anlamda dünyanın lânetlenmesini yasaklayan bir çok hadis vardır. Sadece kişiyi Allah'tan uzaklaştıran şeylerin lânetlenmesi câizdir. Buna rağmen insanların pek çoğunun gayesi ve hedefi, bu geçici dünyanın yine kendisi gibi gelip geçici ve bitip tükenecek olan nimetlerine düşkünlük göstermek, dünyalık zenginlikler elde etmek ve şehvetinin esiri olmaktan öteye gidememektedir. Bir insanın gaye ve hedefini bunlarla sınırlı kılması, ulvî düşüncelerden ve insanlara faydalı olmaktan uzak durması doğru bir davranış olamaz. Çünkü dünyaya ve dünyalığa düşkünlük insanı Allah Teâlâ'dan ve O'na hakkıyla kulluktan uzaklaştırır.

Allah'ı zikir, yani daima O'nu anmak, kalbinde ve gönlünde bulundurmak, O'nun murakabesi altında olduğunu bilmek, kişiyi Cenâb-ı Hakk'a yaklaştıracak ibadet ve tâatleri yapmak iyi bir kul olmanın gereğidir. Bu niteliklere sahip bir mü'min aynı zamanda zâhid yani dünyaya ve dünyalığa esir olmamış iyi bir insandır. İşte bu özellikler değerli ve kıymetlidir.

Değerli ve kıymetli bir başka nitelik de, **ilim ve bilgi sahibi bir öğretici veya ilim öğrenmeye arzulu ve istekli bir öğrenici olmaktır.** İlmin ve bilginin üstünlüğü tartışılamaz. Dolayısıyla âlimler üstün vasıflı insanlardır. Çünkü onlar Allah'ı en iyi bilen, O'na gereken saygıyı gösteren, bilmeyenleri öğreten ve eğiten seçkin insanlardır. Bu özellikler en büyük hayır ve en üstün fazilettir. İlim yolundaki öğrenciler de aynı durumdadır; onlar da ileride âlim olacak ve insanlara fayda sağlayacak, İslâm'ın öğretim ve eğitimini devam ettirecek kimselerdir.

Hadis 479 numara ile "Zühd Bölümü"nde de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Genel anlamda dünyanın lânetlenmesi câiz değildir. Ancak kişiyi Allah'tan ve O'na kulluktan uzaklaştıran şeyler lânetlenmiştir.
2. Dünyaya aşırı düşkünlük ve ona bağlanıp kalmak dinimizde asla hoş karşılanmamıştır.
3. Allah'ı zikir ve kişiyi Cenâb-ı Hakk'a yaklaştıran ameller en kıymetli özelliklerdir.
4. İlmin üstünlüğü ve âlimlerin fazileti tartışılmayacak kadar önceliklidir.
5. İlim insanı Allah'a yaklaştırır ve kişinin değerini yükseltir; onu kınanmaktan ve küçük görülmekten kurtarır.
6. İlim öğretmek kadar öğrenmek de önemli ve faziletlidir.

1388- ?????? ???? ? ??? ?????? ????? ???? : ????? ??????? ??????? ? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ?? ?????? ??????? ? ??? ?? ?????? ??????? ??? ?????? » ????? ??????????? ???? : ????? ????? .

1388. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İlim tahsil etmek için yolculuğa çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır."

Tirmizî, İlim 2

Açıklamalar

İlmin bir nevi cihad olduğuna daha önce işaret edilmişti. Çünkü cihadın gayesi insanlara İslâm'ı duyurup ulaştırmaktır. Bunun en önemli vasıtası ilimdir. İlim tahsilinin ve bunun için yola çıkmanın faziletinden bahseden pek çok hadis vardır. Allah yolunda cihada çıkan kimseye evine dönünceye kadar her adım için sevap yazıldığı gibi, ilim tahsili için yola çıkana da evine ve yurduna dönünceye kadar aynı şekilde sevap yazılacağına ve bunun bir nevi Allah yolunda cihad sayılacağına bu hadis bir kere daha şahitlik etmektedir.

İslâm dini, müslümanları ilim ve hikmet nerede ise, onu bulup öğrenmeye ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan çekinmemeye teşvik eder. İlim tahsili için bitmez tükenmez yolculuklar yapan pek çok âlim vardır. Hadis ravilerine dair eserlerde tahsil uğrunda çok yolculuk yapanlar için "rahhâle" ve "cevvâle" gibi nitelemeler kullanılır. Bu iki tabirin anlamı, durmadan yolculuk yapan ve yeryüzünü dolaşan demektir. Bu kişilerin gayesi sadece ilim öğrenip öğretmekten ibaretti. Onların bir çoğu bu yolculuklar esnasında hayatlarını kaybetmiş ve doğup büyüdükleri diyarlardan çok uzaklarda gömülmüşlerdir.

Peygamber Efendimiz'in şu hadisi bu gerçeği âdeta taçlandırmaktadır:*"Bir kimse İslâm'ı ihyâ edip yaşatmak için ilim tahsil ederken ölürse, onunla peygamberler arasında sadece bir derece vardır"* (Dârimî, Mukaddime 32).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim öğrenmek, Allah yolunda cihadın bir çeşididir. İlim öğrenen kişiye Allah yolunda cihad edenin ecri gibi sevap verilir.

2. Allah yolunda cihad eden mücâhide karşı gösterilen sorumluluk, Allah rızası için ilim öğrenen kimseye de aynen gösterilir.

1389- ????? ??? ?????? ?????????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ???? ?????????? ????????? » . ????? ????????? ? ?????? : ????? ???? .

1389. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'min, cennete girinceye kadar hiçbir hayıra doymaz."

Tirmizî, İlim 19

Açıklamalar

Kişiyi Allah'a yaklaştıran her şey hayır olarak adlandırılır. Her hayır, neticede o hayrı işleyen kimseyi cennete götürür. Bütün hayırları bilmek ilimle mümkün olduğu için, en üstün hayrın ilim olduğu kabul edilir. Çünkü ilim, itikadın sahih ve amellerin salih olmasını temin eder. Dolayısıyla herhangi bir hayrı bilinçli olarak işlemek daha da faziletlidir. Gerçek mânada kâmil mü'min hayır işlemekten bıkıp usanmaz; hayrını gün geçtikçe daha da artırır. Neticede işlediği hayırlar o mü'mini cennette en üstün derecelere kavuşturur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişiyi Allah'a daha çok yaklaştıran her davranış, hayır ve iyiliktir.
2. Hayrın ve iyiliğin en üstünü ilim öğrenmek ve öğretmektir.
3. Sağlam iman ve makbul ameller ilimle bilinir ve hayata uygulanır.

1390- ????? ??? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ???????? ??? ????????? ???????? ??? ?????????? » ????? ??? : ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ????? ?????????? ?? ????????? ???? ??????? ??????????? ???? ????????? ???????? ????????» ????? ??????? ????? : ?????? ????? .

1390. Ebû Ümâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizin en aşağı derecede olanınıza üstünlüğüm gibidir." Sonra Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah, melekleri, gök ve yer ehli, hatta yuvasındaki karınca ve balıklar bile insanlara hayrı öğretenlere dua ederler."

Tirmizî, İlim 19

Sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1391- ?????? ??? ??????????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? : ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????: « ??? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ????????? ????? ???? ???????? ? ?????? ???????? ?????????????? ???? ??? ?? ??????????? ???? ?? ??????? ????? ????????? ?? ?????? ? ??????? ????????? ??? ????????? ???????? ??????? ???? ???? ???????????? ????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ???? ????????? ????????? ???? ????????? ??????? ???????? ????????? ? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? » . ????? ??? ???? ?????????? .

1391. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"Bir kimse, ilim elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır. Muhakkak melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim öğrenmek isteyen kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta suyun içindeki balıklar bile âlim kişiye Allah'tan mağfiret dilerler. Âlimin âbide karşı üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler altın ve gümüşü miras bırakmazlar; sadece ilmi miras bırakırlar. O mirası alan kimse, bol nasip ve kısmet almış olur."

Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, İlim 19. Ayrıca bk. Buhârî, İlim 10; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Ebû Ümâme rivayetinin baş tarafında, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'e biri âbid diğeri âlim iki kişinin durumu ve derecelerinin sorulduğu belirtilir. Bunun üzerine Efendimiz soruya cevap olarak bu hadisi söyler. Alî el-Kârî, durumu sorulan iki kişinin o anda yaşamakta olan ve biri ibadette diğeri ilimde kemâl mertebesine ermiş iki kişi olabileceğini veya geçmişte yaşamış bu niteliklere sahip iki temsîlî kişi olabileceğini söyler. Âlimler ve âbidler, Allah katında üstün ve faziletli sayılan iki sınıftır. Âlim, öncelikle Allah'ın Kitab'ını ve Resûlü'nün Sünnet'ini öğrenen, bunların gereğini yerine getiren ve başka insanlara da öğreten kimsedir. Şu kadar var ki, ilim sadece bunlardan ibaret değildir. Dünya ve âhiret saâdetine yönelik her türlü bilgiye ilim denir. Âlimler,

farz olan ibadetleri yerine getirdikten sonra kalan zamanlarını ilim öğrenmeye ve öğretmeye ayırırlar. Âbidler de üzerlerine farz olan bilgileri öğrendikten sonra, bunun dışında kalan vakitlerini Allah'a ibadetle geçirirler. Bu yönelişin her ikisi de Allah katında makbul ve faziletlidir. Ancak, her iki kâmil kişi birbirine müsâvî olmayıp, âlim olan âbid olandan daha üstündür. Çünkü ilim sahibi sürekli bir gayret içindedir ve sadece kendisine değil başkalarına da faydalı olmaktadır. İbâdet eden bir kişinin ameli de faziletli olmakla beraber, onun faydası kişinin kendisiyle sınırlıdır. Allah Teâlâ, çalışana mutlaka karşılığını verir; kendisinden isteyene ise dilerse verir. İlim öğrenmenin bizâtihi kendisi farzdır; farzın üzerine fazladan ibadet etmek ise nâfiledir. Farz bir amelin nâfile ibadetten daha üstün olduğu açıktır.

Peygamber Efendimiz'in **âlimin âbide üstünlüğünü**, kendisinin en aşağı derecede olan bir sahâbîye olan üstünlüğüyle kıyas etmesi, konuyu mübalağalı bir tarzda ortaya koyup, önemine dikkat çekmek içindir. "Benim sizin en faziletlinize olan üstünlüğüm gibidir" deseydi yine değişen bir şey olmazdı. Nitekim bir sonraki hadiste bu kıyası ay ile yıldızlar arasında yapmıştır. Ayın aydınlığı ve bu aydınlıktan yeryüzünün faydalanması yıldızlarla kıyas edilince çok üstündür. Yıldızın aydınlığı, sadece kendisini görmemizi sağlar; oysa ayın ışığı karanlık gecede dünyamızı da aydınlatır. Âbidin ibâdeti kendisi için şüphesiz faydalıdır; fakat âlimin ilmi başkalarına da fayda verir.

Âlim olanlara Allah'ın, meleklerin, gök ve yer ehli ile karınca ve balığın dua etmeleri, âlimin kıymetini, üstünlüğünü, Allah'ın rahmetinin ve ihsanının onlar için olduğunu ifade eder. Yaratılmışlar da her canlıya hayırları dokunan kimseler olmaları sebebiyle âlimler için Cenâb-ı Hakk'a yakarır ve dua ederler. **Gök ehlinden** maksat melekler olup âlimin üstünlüğünü ve kıymetini en iyi bilenler onlardır. **Yer ehlinden** sayılan insanlar da kendilerinin ıslahının âlimlerin ilmi sayesinde olduğunu bilirler. Karada yaşayan hayvanlardan özellikle karıncanın zikredilmesi, yuvasında en çok azık biriktiren hayvanın o olması; deniz hayvanlarından balığın zikredilmesi de onun diğer deniz hayvanlarına kıyasla çeşidinin çokluğu, insanlara fayda sağlaması ve bereketli oluşu sebebiyledir. Ayrıca âlimler insanlara hayrı ve iyiliği öğretirler. Yeryüzündeki her canlı kendi hayatiyetini, insanların onlara karşı merhametli davranışları sayesinde korur. İnsanlar da bu güzel hasletleri âlimlerden öğrenir ve onlar sayesinde elde ederler. Çünkü âlemin nizamı ve düzeni ilim ile sağlanabilir ve devamı mümkün olur. Hatta cemâdât denilen cansız varlıkların bile âlimlere dua etmesinin mümkün olduğunu söyleyenler olmuştur. Buna mâni bir durum da yoktur. Çünkü şu âyet-i kerîme bunun en belirgin delilidir: **"Yedi gök, yeryüzü ve bunların içinde bulunanlar, O'nu tesbih ederler. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız"** [İsrâ sûresi(17), 44].

Âlimlerin nebîlerin vârisleri olması, peygamberlerin insanlara tebliğ ettikleri ilâhî kitapları hıfzedip korumaları, emirlerini ve yasaklarını öğrenip insanlara öğretmeleri sebebiyledir. Yani bu vârislik, ilim, ilmin gerektirdiği amel, insanın bunlar sayesinde ulaştığı kemâl ve mükemmel insan olma gayreti itibariyledir. Çünkü peygamberler bu özelliklerin herbirine eksiksiz sahiptirler. Bu sebeple İslâm nazarında âlim denilince ilk akla gelen kimseler şeriat ilimleriyle meşgul olanlardır. Peygamberlerin miras bıraktığı ilmi öğrenenler, bol nasip ve kısmete nâil olurlar. Bu nasip ve kısmet önce ilim zenginliği, sonra da bu sayede ulaştıkları dünya nimetleridir. Onlar dünyalık bir mal biriktirmek arzusuyla ilim öğrenmeseler de Allah kendilerine bunu nasip eder; dünyalık nimetleri az bile olsa, ilimleri ve bilgileri gereği Allah'ın kendi hisselerine ayırdığına rıza gösterirler. Peygamberler geçici olan dünya malına karşı bir hırs ve sevgi beslemezler; ondan zarurî ihtiyaçlarına yetecek kadarını alır, yakınlarına dünya malından bir miras bırakmazlar. Şayet geride dünyalık mal bırakmışlarsa o bütün ümmete ait bir sadakadır. Nitekim Peygamber Efendimiz'in geride bıraktığı malları mirasçılarına değil ümmete kalmıştır. Şuayb *aleyhisselâm'*ın pek çok koyunu, Eyyûb ve İbrahim*aleyhimessselâm'* ın sahip oldukları dünyalık zenginlikler de mirasçılarına değil ümmetlerine kalmıştır. Diğer peygamberler için de durum aynıdır. Özellikle altın ve gümüşün zikredilişi, dünya malının en kıymetlilerinin ve insanların en çok düşkün olduklarının bunlar olması sebebiyledir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Âlim de âbid de Allah katında faziletlidir.
2. Âlim kimse âbid olandan daha faziletlidir. Çünkü ilim öğrenmek farz, farz ibadetleri yerine getirdikten sonra daha çok ibadet yapmak nafiledir.
3. Âlimin ilminin faydası bütün insanları, hatta bütün canlıları kapsayıcı bir özellik taşır; âbidin ibadetinin faydası ise kendisiyle sınırlıdır.
4. İbâdetlerin ve kulluğun sıhhati de ilme bağlı olduğu için, önce ilim sonra amel gelir. Çünkü bilmeyen herhangi bir işi de hakkıyla yerine getiremez.
5. Âlime ve ilim öğrenen talebeye, Allah, melekler, insanlar ve diğer canlıların her biri kendi lisanları ile dua ederler.

6. En büyük ve en üstün zenginlik ilim zenginliğidir. Çünkü ilim zenginliği insana hürmet ve saygı kazandırır. Mal mülk zenginliği ise çok kere düşman kazandırır.

7. İlmin üstünlüğü, bildiği ile amel etmekle, ahlâk ve edepte Resûl-i Ekrem'e uymakla ölçülür.

8. Âlimler peygamberlerin vârisleri olduğu için onlara saygısızlık, fâsık ve sapıkların yoludur.

1392- ???? ??? ???????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ??????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : «??????? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ? ?????????? ??? ??????? ??????? ????????? ????? ???? ?????? » . ????? ????????? ???? : ????? ????? ?????? .

1392. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bizden bir şey işitip, onu aynen işittiği gibi başkalarına ulaştıran kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Kendisine bilgi ulaştırılan nice insan vardır ki, o bilgiyi, bizzat işiten kimseden daha iyi anlar ve korur."

Tirmizî, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 10; İbni Mâce, Mukaddime 18; Menâsik 76

Açıklamalar

Bu hadis, gösterilen kaynaklarda çeşitli sahâbîler tarafından değişik lafızlarla rivayet edilmiştir. Fakat her bir rivayetin mahiyeti aynıdır. Peygamber Efendimiz'in sözlerini, sünnetini ve hadislerini işiten kimselerin ona herhangi bir ilave ve çıkarma yapmadan aynen işittikleri gibi rivayet etmeleri gerekir. Bunun Resûl-i Ekrem'in hayır duasını alacak kadar önemli bir iş olduğu bu rivayette açıkça görülmektedir. 1383 numaralı hadisin açıklamasında Peygamber Efendimiz'e yalan isnad etmenin ne kadar ağır bir suç, büyük bir günah ve kişiyi cehenneme sokacak bir haram olduğuna işaret edilmişti. İslâm âlimleri, hadisleri iyice ezberleyip büyük bir hassasiyetle korumayan, onları yanlış rivayet edenlerin de Peygamberimiz'in bu tehdidine muhatap olacağını ifade ederler. Çünkü sünnet ve hadisler Kur'an'dan sonra dinimizin ikinci temel kaynağını teşkil eder. Bu sebeple sahâbîler Resûl-i Ekrem'in sünnet ve hadislerini korumaya ve aynen ondan işittikleri ve gördükleri gibi sonraki nesillere aktarmaya büyük bir özen göstermişler ve bu hassasiyeti sonrakilerin de göstermeleri gerektiği yönünde toplumu eğitmişlerdir. Böylelikle sünnetin ve hadislerin nesilden nesile en sahih şekilde aktarılması sağlanmış, tahrif ve uydurmalardan korunması mümkün olmuştur. Bu korumanın sadece ezberleme yoluyla olduğu söylenemez; yazı da korumanın önemli unsurlarından birini

teşkil eder. Peygamberimiz'in ilmi yazı ile kaydetmeyi tavsiye ettiğini de biliyoruz. Bu sebeple Efendimiz'in zaman-ı saâdetlerinden başlamak üzere ilmin yazı ile zabtı ve korunması, İslâm dünyasında çok erken dönemlerde tedvin ve tasnif faaliyetlerinin başlamasına vesile oldu. Böylece hâfızalarda ve kalblerde korunan hadisler ve diğer bilgiler yazı ile de tesbit edildi.

İlmi hıfzedip korumanın bir başka anlamı da o ilmin gereği ile amel edip, onu hayata geçirmek ve uygulama alanına koymaktır. Yani bir ilim sadece öğrenilip bilinmek için değil, yaşamak ve hayat tarzı haline getirilmek için elde edilir. Kur'an ve Sünnet'teki hatta beşerî ilimlerdeki emirlerin, yasakların, ibretli kıssaların anlatılmasının ve tarihin bilinmesinin sebebi budur. Tecrübî ilimler dediğimiz deneye dayalı bilim alanları için de aynı ölçüleri uygulamak mümkündür. İyi ve güzel olan bir şey her zaman ve zeminde aynı özelliği korur; kötü ve çirkin olarak kabul edilenler için de aynı kural geçerlidir. Meselâ edepli olmak Âdem *aleyhisselâm* zamanında da iyi idi, günümüzde de iyidir; bunun aksini iddia etmek akılla bağdaşmaz. Ahlâksızlığın her türü dünya kurulalıdan beri kötü ve çirkin kabul edilir, günümüzde de durum aynıdır.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Resûl-i Ekrem Efendimiz'e mâledilen bütün sahih hadisler aynen onun ağzından çıkan lafızlarla mı rivayet edilmiş ve bize ulaşmıştır? Böyle bir iddiaya "evet" demek mümkün değildir. Bu konuda çok ciddî gayretler de gösterilmiş olsa, bu lafızların tamamının Peygamber Efendimiz'in aynen ağzından çıkan kelimeler olduğu söylenemez. Ancak, şartları yerine getirilmek suretiyle mâna ile rivayetin câiz olduğunda bütün âlimler görüşbirliği içindedir.

Hadisimizde ortaya konulan bir başka gerçek, **ilmi öğrenen ve hıfzeden kimsenin onu sadece kendisine saklamasının câiz olmadığı,** tam aksine başkalarına tebliğ edip ulaştırma göreviyle de sorumlu olduğudur. Başlangıçtan beri açıkladığımız gibi, tebliğ edenin görevi bilgiyi işittiği ve öğrendiği şekilde aynen başka insanlara ulaştırmaktır. Kendisine ilim ve bilgi ulaşan kimsenin daha iyi koruyan, daha iyi anlayan ve o bilgilerden daha iyi hüküm çıkaran biri olması mümkündür. Onun için bundan sonra gelecek olan hadiste görüleceği gibi ilmi gizlemek değil, yaymak esastır. İlmi yukarıda açıklanan yollarla hıfzedip korumak, başkalarına ulaştırıp tebliğ etmek faziletli bir iş olduğu gibi, onu anlamaya ve kavramaya çalışmak, hükümler çıkarmak ve hayata uygulamak da üstün bir niteliktir. Bu sebeple ilme hizmetin her çeşidi bir fazilettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, kendisinin hadislerini işitip güzelce hıfzeden ve koruyan, işittiği gibi başkalarına nakledenleri övmüş ve onlara hayır dua etmiştir.
2. İlmi nakletmek bir emanettir; emaneti hakkıyla yerine getirmek gerekir.
3. İlmi gizlemek ve kendisinden başkasına öğretip aktarmamak câiz değildir.
4. Kendisine ilim tebliğ edilen bir kişi, onu kendisine ulaştıran kişiden daha iyi anlayıp değerlendirebilir.
5. İlmi hıfzedip korumak, ezberlemek, yazmak ve hayata uygulamak şeklinde olur.

1393- ??? ??? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??? ????? ????????? ? ?????? ????? ????????? ???????? ???? ????? » . ????? ??? ???? ???????? ? ???? : ????? ???? .

1393. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimseye bildiği bir konu sorulduğunda cevap vermezse, kıyamet gününde ağzına ateşten bir gem vurulur."

Tirmizî, İlim 3. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 9; İbni Mâce, Mukaddime 24

Açıklamalar

İlim bölümünün başlangıcından beri ifade etmeye çalıştığımız gibi ilmi başkalarından esirgeyip saklamak değil, açıklamak ve yaymak, daha çok insana ulaşmasını sağlamak esastır. Çünkü âlimin vazifesi bilmeyenlere öğretmek, insanları hakka davet etmek, ilminden başkalarını faydalandırmak ve bütün insanların hidayete kavuşması, böylece dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşması için çaba harcamaktır. Burada, bir kimsenin bildiği halde cevap vermeyerek başkalarından esirgediğinden bahsedilen ve kıyamet gününde de kişinin ağzına gem vurulmasına sebep olan ilmin, herkes için bilinip öğrenilmesi zarûrî sayılan bilgiler olduğu kabul edilir. Bu bilgiler, genel anlamda ilmihal bilgileri diye anılan, itikadımızın, ibâdetlerimizin ve yaşadığımız hayatla ilgili diğer muamele ve ilişkilerimizin Allah katında makbul olması için ne yapmamız, nasıl hareket etmemiz gerektiğini öğreten bilgilerdir. Çünkü esirgenmesi câiz olmayan ve herkes için lüzumlu olan ilim budur. Kâfire İslâm'ı anlatmak, müslümana ibadetleri öğretmek, nelerin helâl nelerin haram olduğunu bilmek, bilmeyenin sorması halinde bunları cevaplandırmak zorunlu olup bu yöndeki bilgileri başkalarından esirgemek câiz olmaz. Gizlenilmemesi gereken bilgi gizlenir, insanlardan esirgenirse, ilmin yüksek gaye ve hedeflerinden uzaklaşılmış olur. Bunları gizleyen kimsenin ağzına kıyâmet gününde bir gem vurulur ve o, ilmi gizlemenin cezasını böylece çeker. Ağza gem vurulmasının sebebi, ilmin yayılmasına onun engel olması sebebiyledir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim ehli olan kimsenin bilgisini gizlemesi câiz değildir.
2. Din âlimlerinin ilmi tebliğ edip başkalarına öğretmeleri şattır.
3. Zarûrî dinî bilgileri başkalarından esirgeyip saklamak büyük günahlardan sayıldığı için âhiretteki cezası da ağırdır.

1394- ???? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ?? ??????? ?? ??????????? ??? ??????? ???? ????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ???????? ???? ???????? » ???? : ????? ? ???? ??? ???? ?????? ???? .

1394. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim kendisinde Allah'ın rızası aranan bir ilmi sadece dünyalığa sahip olmak için öğrenirse, o kimse kıyamet gününde cennetin kokusunu bile duyamaz."

Açıklamalar

Umûmî mânada dinî ilimler dediğimiz Kur'an ve Sünnet ilimleri, Allah rızası için öğrenilen ve öğretilen ve bir bölümü farz-ı ayn, bir bölümü de farz-ı kifâye hükmünde olan ilimlerdir. Bu ilimler, mal, mülk, mevki ve makam elde etmek için öğrenilmez. Ancak bunları öğrenen insanlar bu vesile ile dünyalık mala, mülke, birtakım makam ve mevkilere yükselebilirler. Bunda herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü bu ilimleri öğrenen kişinin gayesi bunlara ulaşmak değil Allah'ın rızâsına nail olmaktır. Mal ve mülk sahibi olup bunları Allah yolunda sarfetmek, ulaştığı mevki ve makamda insanlara hizmet etmek de Allah rızâsını elde etmenin bir yolu olabilir.

Dünyevî ilimler denilen ve yukarıda anılanlar dışındaki bilgi alanlarını kapsayan ilimleri öğrenmek de müslümanlar için farz-ı kifâye kabul edilir. Şu kadar var ki, dünyaya yönelik ilimler ve insanın bir meslek kazanmasını sağlayacak bilgiler, dünya malı kazanmak, mevki ve makam sahibi olmak maksadıyla da öğrenilebilir. Aynı zamanda bunlar elinin emeğiyle geçinmenin ve başkalarına muhtaç olmamanın, toplumu inanan insanların yönetmesinin, idârî mevkilerde müslümanların bulunmasının vasıtası ve vesilesi olduğu için bir ibadet niyetiyle yapılır. Kısacası müslüman, faydalı olan her ilim ve bilgiyi elde etmeye özen gösterir; zararlı olan şeylerden ise uzak durur. Dikkat edilmesi gereken en önemli husus, dini, dünyanın ve dünyalık elde etmenin vasıtası kılmamaktır. Hasan el-Basrî, ip üzerinde oynayan bir cambazı gördüğünde: "Bu şahsın yaptığı iş bizim ilim erbabı arkadaşlarımızın bir kısmının yaptığından daha iyidir; çünkü o dünyalıkla dünyalık kazanıp yiyor; bizimkiler din ile dünyalık kazanıp yiyorlar" demiştir**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an ve Sünnet ilimleri sadece Allah rızası için öğrenilir.
2. İlim öğrenmede ihlas ve samimi niyet her şeyden önce gelir.
3. Allah rızası için öğrenilen bir ilim vesilesiyle dünyalık bir mala, mevki ve makama kavuşmak haram veya yasak değildir. Bu durum kişinin ihlasına da zarar vermez.
4. Her ilim dalında insan yetiştirmek müslümanlar üzerine bir vecîbedir.

1395- ???? ???? ?????? ?? ???? ?? ????? ??? ?????? ??????? ???: ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: « ???? ?????? ?? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ???? ???????? ? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ????? ??? ??? ?????? ?????? ? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????? ? ????????? ??????? ???? ? ????????? ?????????? » ????? ????.

1395. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellemi* şöyle buyururken işittim:

"Allah Teâlâ ilmi insanların hafızalarından silip unutturmak suretiyle değil, fakat âlimleri öldürüp ortadan kaldırmak suretiyle alır. Neticede ortada hiçbir âlim bırakmaz. İnsanlar bir kısım cahilleri kendilerine lider edinirler. Onlara birtakım meseleler sorulur; onlar da bilmedikleri halde fetva verirler. Neticede hem kendileri sapıklığa düşer, hem de insanları saptırırlar."

Buhârî, İlim 34; Müslim, İlim 13. Ayrıca bk. Buhârî, İ'tisâm 7; Tirmizî, İlim 5; İbni Mâce, Mukaddime 8

Açıklamalar

Hadisimizde kastedilen ilmin Kur'an ve Sünnet ilmi olduğu açıktır. Hadisin mahiyet ve muhtevası bunu gayet sarih bir şekilde ortaya koymaktadır. Hadis şârihleri, ilmin yok olması, âlimlerin ortadan kalkması ve bilgisizliğin yayılıp câhillerin toplumların başına lider olması âhir zamanda, kıyamete yakın dönemde olacaktır derler. Buna karşılık Kâdî İyâz: "Bu hal ve vaziyet, kesinlikle doğruyu haber veren Resûl-i Ekrem Efendimiz'in söylediği gibi zamanımızda ortaya çıkmıştır" demektedir. Bedreddîn el-Aynî, o kadar çok ulemâ, fukahâ ve büyük muhaddislerin bulunduğu bir zamanda yaşayan Kâdî İyâz'ın böyle söylemesine şaşar. Çünkü kendi zamanında İslâm diyarları önceki asırlara kıyasla fakih ve muhaddislerden mahrum durumdadır; birtakım câhiller de fetvâ makamındadır. O, bütün bunları söz konusu ederek ne diyeceğini bilemediğini söyler. Onlara gıbta eden, görüş ve düşüncelerini günümüze aktarmaktan bile âciz olan bizlerin bu günkü halimize ne diyeceğimizi de biz düşünmeliyiz. Gerçekten günümüzde dînî ilimler alanı, o dönemlerle kıyas edilemeyecek derecede bir adam kıtlığı (kaht-ı ricâl) içindedir. Bu gün, ortaya çıkan bir çok yeni meselenin çaresi ve çözümü, geçmişte gerçekleşmiş benzer birtakım meselelere kıyas edilerek halledilmeye çalışılmaktadır. İlme yeni katkılar sağlayan ve günlük problemlere çareler üretebilen insanların sayısı sadece ülkemizde değil, İslâm dünyasında bile neredeyse parmakla sayılacak kadar azalmıştır. Özellikle aklına estiği gibi fetvâ verenler, dînî ve ilmî kaygı taşımayanlar da çoğalmıştır. Ancak, bütün bu olup bitenler bizleri ümitsizliğe değil, dînî gayrete ve ilim seferberliğine sevketmelidir. Türkiye, yüzlerce İmam-Hatip Lisesi, Kur'an Kursu ve onlarca İlahiyât Fakültesi ile diğer İslâm ülkeleri arasında çok seçkin bir yere sahiptir. Bu yönelişler ve samimi gayretler elbette bir gün meyvelerini verecektir.

Kur'an, Sünnet ve icmâ gibi şer'î bir asla dayanmayan şahsî ve indî görüşler İslâm adına ictihad ve fetvâ olarak takdim edilemez. Şer'î açıdan itibar edilen **kıyas** İslâm nazarında muteber ve geçerli bir yoldur. İslâm hukukunun dört aslından dördüncüsüdür. Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyeti bunun delilidir: **"Ey görmek ve anlamak gücüne sahip olanlar! Olan olaylardan ibret alınız; (görülmeyen olayları görülenlere kıyas ediniz")**[Haşr sûresi (59), 2]. Kur'an, Sünnet ve icmâa dayanan rey yani isabetli görüşler ise ictihad sayılır ve İslâm nazarında makbul olan, övülen rey budur. Hiçbir ilmî vukûfa dayanmayan kıyas ve ictihadlar ise kötü karşılanır ve makbul sayılmaz. **"Hiçbir surette bilmediğin şeyi söyleme"** [İsrâ sûresi (16), 37] âyeti bu çeşit kıyas ve ictihadlar yapmanın câiz olmadığına delâlet eder. Böyle yapanlar hem kendileri dalâlete düşerler hem de insanları dalâlete, sapıklığa sevketmiş olurlar. Günümüzde özellikle sözlü ve yazılı basındaki, din âlimi olma vasfı taşımayan, buna rağmen din adına hükümler verenlerin birtakım görüş ve düşünceleri bu açıdan son derece ibret vericidir**.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim hafızalardan silinmek suretiyle değil, âlimlerin ortadan kalkmasıyla yok olacaktır.
2. Âlimler, yeryüzündeki insanların en emin olanları, hayır ve faziletin timsalleridir.

3. Âlimleri faziletli kılan, sahip oldukları ilimdir.
4. Müslüman toplumların görevi, ilme ve âlime değer vermek ve ulemânın sayısının artması için gayret etmektir.
5. İlimsiz ve bilgisiz olarak din konusunda konuşmaktan ve fikir beyan etmekten son derece sakınmak gerekir.
6. Âlim olmayan kişilerin toplumların başına geçip onları yönlendirmesi sapıklığa yol açar.
7. Kıyas ve ictihad dinin iki önemli unsuru olup, ehil olmayanlara bırakılamaz.

????? ??? ???? ????? ?????

242- ???? ??? ????? ??????

HAMD VE ŞÜKRÜN FAZİLETİ

Âyetler

????????????? ???????????? ???????????? ??? ????? ??????????? [152]

1. "Siz beni anın ki, ben de sizi anayım. Bana şükredin; nankörlük etmeyin."

Bakara sûresi (2), 152

?????? ????????? ????????? ????? ?????????? ??????????????? ??????? ?????????? ????? ???????? ????????? [7]

2. "Eğer şükrederseniz, nimetlerimi muhakkak artırırım."

İbrâhim sûresi (14), 7

Kulun Rabbine karşı ilk ve en önemli vazifesi, O'nun güzel adını dilinden düşürmemek ve lutfettiği sayısız nimetlerden dolayı O'na şükretmektir. Allah Teâlâ yukarıdaki âyet-i kerîmelerde insana işte bu vazifesini hatırlatmakta ve siz beni gerektiği şekilde anıp zikedin ki, ben de sizi bana yakışan şekilde anayım, buyurmaktadır.

İnsan Allah'ı üç şekilde zikreder:

Diliyle, O'nun güzel isimlerini anarak, verdiği her şeye hamdederek, Kur'ân-ı Kerîm'ini okuyarak ve O'na dua ederek zikreder.

Kalbiyle, O'nun varlığını gösteren delilleri düşünüp içindeki şüpheleri atarak, kâinâtın sırlarını anlamaya gayret ederek, Allah'ın her emir ve yasağının hikmetini kabul edip O'na boyun eğerek zikreder.

Bedeniyle, organlarının her birini Allah'ın buyrukları doğrultusunda yerli yerinde kullanarak zikretmiş olur. O zaman Allah Teâlâ da nimetlerine karşı nankörlük etmeyen, kendisini unutmayan bu şükredici kuluna merhamet eder, ona olan nimetlerini daha fazla artırır, dualarını kabul eder, onu sıkıntılardan kurtarır.

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde Allah Teâlâ kurtuluşa ermek için kendisini zikretmemiz gerektiğini hatırlatmakta [Cum'a sûresi (62), 10], ayakta olsun, otururken olsun, yanımız üzerine yatarken olsun kendisini bol bol zikretmemizi istemekte [Nisâ sûresi (4), 103]; mallarımızın, çocuklarımızın, ticaret ve alış verişlerimizin bizi Allah'ı zikretmekten alıkoymaması gerektiğini bildirmektedir [Münâfikûn sûresi (63), 9; Nûr sûresi (24), 37].

Allah'ı zikretmekle ilgili pek çok buyruğunu okuyacağımız Peygamber Efendimiz de (bk. 1411-1467 numaralı hadisler) Allah'ı anıp zikreden kimsenin diri, O'nu zikretmeyenin ölü sayılacağını söylemektedir (Buhârî, Daavât 66; Müslim, Zikir 12).

İkinci âyet-i kerîmede Allah Teâlâ, verdiği nimetler sebebiyle kullarının kendisine şükretmesini istemektedir. Nimeti verene şükür, bir kadir ve kıymet bilme işidir. Gördüğü iyilikler karşısında sessiz kalmak, en azından teşekkür etmemek ise nankörlüktür. Âyetin devamında **"Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azâbım çok şiddetlidir"** buyurulmak suretiyle kıymet bilmemenin kabalığı, çirkinliği ve cezalandırmayı gerektiren bir davranış olduğu ortaya konmaktadır. Aşağıda okuyacağımız hadisler, kulun Rabbine hamdetmesinin Cenâb-ı Hakk'ı pek memnun ettiğini ve bu sebeple kuluna daha fazla iyilik ve ikramda bulunduğunu göstermektedir. Âyetteki şükredene nimetlerin artırılması vaadi hem dünya hem de âhiret hayatını kapsamaktadır. Saymakla tükenmeyen iyilikleri sebebiyle Allah'a şükreden bir kimse, elde ettiği nimetlerin daha fazlasına mutlaka kavuşacaktır. İnsan, kendisine sayısız nimetler lutfeden Rabbine şükretmekle kalmamalı, iyiliğini gördüğü insanlara da teşekkür etmelidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz Allah'a şükürle insana teşekkür arasındaki yakın ilgiyi şöyle ifade buyurmuştur: *"İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmiş olmaz"* (Ebû Dâvûd, Edeb 11; Tirmizî, Birr 31).

?????? ????????? ?????? ??????? ???? ????????? ??????? ????? ????? ????? ??????? ??? ????????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ???????? ?????????? ??????????

3. "Allah'a hamdolsun, de!"

İsrâ sûresi (17), 111

??????????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????????? ?????? ??????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ????? ???????????? [10]

4. "Onların duaları, *bütün hamdü senâlar âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur,* diye son bulur."

Yûnus sûresi (10), 10

Bu iki âyet-i kerîmede, insanın Cenâb-ı Hakk'a olan hamdü senâ görevi hatırlatılmaktadır. Allah Teâlâ'ya duyulan saygıyı ve minneti **hamd** sözü kadar güzel ifade eden bir başka kelime yoktur. **el-Hamdü lillâh** diyerek, her türlü yüceltmenin Allah'a mahsus ve hamdin sadece O'nun hakkı olduğunu söyleyen bir kimse, Rabbi'ni derin bir hürmetle anmış olur. Şurası unutulmamalıdır ki, Allah'a şükretmenin ilk şartı, O'na hamdetmektir. Allah'a hamdetmeyen bir kimse, O'na şükretmemiş sayılır.

İnsan bir işe başlarken olduğu kadar, bitirirken de Cenâb-ı Hakk'ı en güzel isim ve vasıflarıyla anıp yâdetmeli, lutuflarından dolayı O'na hamdetmelidir. Yukarıdaki âyetlerin sonuncusunda, cennette nice nimetlere kavuşmuş olan bahtiyar kimselerin, bu nimetlerden faydalandıktan sonra Cenâb-ı Hakk'a şükranlarını,**"Bütün hamdü senâlar âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur"** diye sunacakları belirtilmektedir. Demekki insanoğlunun görevi Allah

Teâlâ'ya her yerde ve her zaman hamdini sunmaktır. Zira O, ebediyyen hamd edilecek yegâne Rab'dır. Yüce Kitâb'ına **el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn** diye başlaması da, bizi sonsuz kudretiyle idaresi altında tutup dilediği şekilde yöneten Rabbimiz'e her fırsatta **el-Hamdü lillâh** diyerek bağlılığımızı ve en üstün saygımızı sunmamız gerektiğini göstermektedir.

Hamdin Allah'a mahsus olduğunu ve her şeyin O'nu hamdettiğini gösteren birçok âyet bulunmaktadır. Bunlardan birkaçını hatırlayalım:

"Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur" [En'âm sûresi (6), 1].

"Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" [Câsiye sûresi (45), 36].

"Gök gürültüsü, Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nu heybetinden dolayı tesbih ederler" [Ra'd sûresi (13), 13].

Hadisler

1396- ??? ??? ???????? ? ??? ?????? ????? ? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ???????? ???? ??????????? ??? ????? ????? ? ?????? ????????? ?????? ???????? ? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??? ??????? ???????? ????? ????????? » ???? ???? .

1396. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e İsrâ gecesinde, birinde şarap, diğerinde süt bulunan iki bardak getirildi. Bardaklara şöyle bir baktıktan sonra süt bardağını aldı.

Bunun üzerine Cebrâil:

"Seni, insanın yaratılış gayesine uygun olana yönlendiren Allah'a hamdolsun. Şayet içki dolu bardağı alsaydın, ümmetin sapıklığa düşerdi" dedi.

Müslim, Îmân 272 , Eşribe 92. Ayrıca bk. Buhârî, Tefsîru sûre (17), 3, Eşribe 1, 12; Nesâî, Eşribe 41

Açıklamalar

Peygamber *aleyhisselâm*'a süt ve şarap sunulması olayı İsrâ gecesi Beytü'l-makdis'te mi, yoksa mi'rac esnasında mı oldu? Bazı rivayetlerde bu olayın Beytü'l-makdis'e (İliyâ'ya: Buhârî, Eşribe 1; Müslim, Eşribe 92) götürüldüğünde geçtiği, rivayetlerin çoğunda ise mi'rac esnasında vuku bulduğu ifade edilmektedir. Resûl-i Ekrem'in Hz. Mûsâ ve Hz. Îsâ ile görüştüğünü belirttikten sonra kendisine şarap ve süt sunulması olayını anlatması, sonra beş vakit namazın farz kılındığını ifade buyurması bu olayın mi'rac esnasında meydana geldiğini göstermektedir.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu ilâhî lutfa nâil olduğu tarihte içki henüz yasaklanmadığı halde onun içkiyi değil de sütü alıp içmesi, Cebrâil *aleyhisselâm*'ın yorumladığı gibi, Allah'ın Resûlü'nün **fıtratı** yani iyi, doğru ve insanın yaratılıştan sahip olduğu özelliklere uygun olanı tercih ettiğini göstermektedir. Şüphesiz süt temiz ve hoş bir gıdadır. Şarap ise, **ümmü'l-habâis** diye de anıldığı üzere, her türlü kötülüğün kaynağıdır. **Şarap** kelimesi, insanı sarhoş edip baştan çıkaran içkilerin genel adıdır.

Mü'minlere cennette şarap sunulacağına bakarak, bundan şarabın zararlı bir şey olmadığı sonucunu çıkarmak isteyenler bulunabilir. Şüphesiz cennet şarabı ile dünya şarabı arasında, isim benzerliği dışında hiç bir ilgi yoktur. Zira dünya şarabı insanı sarhoş edip ona her fenalığı yaptırdığı halde, cennet şarabının insanı sarhoş etme ve onu rezilliğe sevketme özelliği yoktur.

Bu olayın meleklerin huzurunda cereyan etmesine bakarak, Allah Teâlâ'nın bu seçkin kullarına, Resûl-i Ekrem'inin doğruyu seçen, kötü ve zararlı şeylerden uzak duran faziletli bir insan olduğunu göstermek istediği söylenebilir.

Cebrâil *aleyhisselâm* Resûl-i Ekrem Efendimiz'e *"Şayet içki dolu bardağı alsaydın, ümmetin sapıklığa düşerdi"* demekle şunu anlatmaktadır: Ey Muhammed! Sen temizlik ve saflık bakımından insanın yaratılış gayesine uygun olan sütü değil de içkiyi tercih etseydin, ümmetin de senin yolundan giderek içkiyi tabii görüp benimseyecekti. İçkiyi tabii görüp benimseyenler ise sapıklığa düşerler. Zira *"İçki bütün kötülüklerin anasıdır."* Peygamber *aleyhisselâm* İslâmiyet'ten önce de ağzına içki koymamıştı. İçki içenlerin perişan halini görerek içkiden nefret etmişti. Yaratılıştan taşıdığı bu güzel haslet sebebiyle de mi'racda kendisine süt ve içki ikram edilince sütü tercih etmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel bir iş yapan veya kötü bir işten kurtulan kimse, kendisine iyi işi nasip ettiği ve kötü bir sonuçtan koruduğu için Allah Teâlâ'ya hamdetmelidir.
2. İnsan yeni bir nimete kavuşunca, o nimeti lutfeden Allah'a hamd ü senâ etmeli, şükrünü sunmalıdır.
3. İçki kötülüklerin anasıdır. İnsanı azdıran ve ona her fenalığı yaptıran bu belâdan uzak durmalıdır.

1397- ?????? ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ????? ??? ??? ?? ??????? ??? ???? : ????? ????? ?????? ?????? » ????? ????? ? ????? ??? ???? ??????? .

1397. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a hamdederek başlanmayan her önemli iş bereketsiz olur."

Ebû Dâvûd, Edeb 18. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 19

Açıklamalar

Cenâb-ı Hakk'ın bütün insanlığı doğru yola iletmek üzere gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm'in **el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn** diye başlaması, her işin başının Allah'a hamd olduğunu göstermektedir. İnsan dünyaya çırılçıplak geldiğini, daha sonra "bu benim" diye sahip çıktığı her şeyin kendisine Allah

tarafından verildiğini unutmamalıdır. Kendisine bir şey verene teşekkür etmek insanî bir görev ve bir terbiye meselesi olduğuna göre, bunca nimeti verene her fırsatta hamdini ve şükrânını sunmak bir kulluk görevi ve İslâmî terbiyenin gereğidir.

Hadîs-i şerîfin *Sünen-i Ebû Dâvûd*daki rivayeti, **el-Hamdü lillâh diye başlamayan her konuşma bereketsizdir** şeklindedir. Bunun için olmalıdır ki İmam Şâfî, bir kimsenin konuşmasına ve yapmak istediği işlere Allah'a hamdü senâ ve Resûlullah'a salât ü selâm ile başlamasının pek yerinde bir davranış olduğunu söylemiştir. İslâm âlimleri de duaya önce Allah'a hamdü senâ, ardından Peygamber *aleyhisselâm*'a salât ü selâm ile başlanmasının, sonunda da yine hamd ve salât ile bitirilmesinin uygun olacağı konusunda fikir birliği etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1.Yapılan her iyi ve değerli işe Allah'a hamdederek başlamalıdır.

2. Önemli bir konuşma yapılacağı zaman da önce besmele çekmeli, sonra Allah'a hamdetmelidir.

3. Dinin çirkin görüp yasakladığı bir işe kesinlikle besmele ve hamd ü senâ ile başlamamalıdır.

1398- ???? ??? ????? ????????? ??? ?????? ????? ? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ????? ??????? ??? ?????? ????? ??????????? : ????????? ????? ?????? ? ???????? : ????? ? ??????? : ?????? ?????? ????????? ? ??????? : ?????? ? ?????? : ???????? ??? ?????? ? ??????? : ?????? ?????????? ? ???????? ?????? ?????? : ??????? ????????? ?????? ?? ???????? ? ????????? ?????? ??????? » ????? ??????? ????? : ????? ???? .

1398. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kulun çocuğu vefat ettiği zaman Allah Teâlâ meleklerine:

- "Kulumun çocuğunu elinden aldınız öyle mi?" diye sorar. Onlar da:

- Evet, diye cevap verirler. Allah Teâlâ:

- "Kulumun gönül meyvesini mi kopardınız?" diye sorar. Melekler:

- Evet, diye cevap verirler. Allah Teâlâ tekrar:

- "O zaman kulum ne dedi?" diye sorar. Melekler:

- Sana hamdetti ve *"innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn:* *Biz Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz"* **dedi, diye cevap verirler.**

O zaman Allah Teâlâ şöyle buyurur:

- "Kulum için cennette bir köşk yapın ve ona hamd köşkü adını verin."

Tirmizî, Cenâiz 36

Açıklamalar

Başa gelen sıkıntılara katlanan, üzücü olaylar karşısında isyan etmeyen, Allah Teâlâ'nın emrine teslim olup O'na boyun eğen kulun bu uysal davranışı Cenâb-ı Hakk'ı memnun eder. Mü'min bir kulun Allah'ın emrine boyun eğişi, hadisimizde temsilî bir şekilde anlatılmıştır. Buna göre Allah Teâlâ, Azrâil *aleyhisselâm*'a, kulunun başına gelen sıkıntının büyüklüğünü anlatmak ister gibi, Ahmed İbni Hanbel'in *Müsned*'indeki (IV, 415) rivayete göre, "Ey ölüm meleği!" diye hitap ederek, "Kulumun çocuğunun rûhunu kabzettin öyle mi?" diye sorar. Ondan olumlu cevap aldıktan sonra, yavrusunu kaybeden kulunun acısını dile getirmek ve onun çektiği ıstırabı meleklerine de bildirmek arzusuyla, "Kulumun gözünün nurunu, gönlünün meyvesini elinden mi aldın?" diye tekrar sorar.

Gönlü kırık kulunun hâlini meleklerden daha iyi bildiği halde, bu dayanılması zor olay karşısında onun nasıl bir tahammül gösterdiğine meleklerinin dikkatini çekmek maksadıyla "Bu duruma kulum ne dedi?" diye sorar. Onlar da bu mü'min insanın sabrını, yiğitliğini, Rabbine teslimiyetini dile getirirler; onun **innâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn** dediğini, yani kimimiz bir müddet önce, kimimiz bir müddet sonra, ama netice itibariyle hepimiz mutlaka Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna varacağız, dediğini anlatırlar.

Kulunun sıkıntılar karşısındaki sabrını takdir eden Cenâb-ı Mevlâ, onun ıstırablı zamanında bile Rabbine hamdetmeyi unutmadığına dikkat çekmek ve böylece büyük bir mükâfatı hakettiğini göstermek üzere, kuluma bu hamdü senâsına karşılık cennette bir köşk hazırlayınız ve bu köşke, onun davranışına uygun bir ad vererek, **Hamd Köşkü** deyiniz, buyurur.

Bu hadis 924 numara ile daha önce geçti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir derde uğrayan kimse, Allah'ın verdiği bu sıkıntıya katlanmalı ve sabrının mükâfâtını O'ndan beklemelidir.

2. İnsan dilini hamdetmeye alıştırmalı, karşılaştığı acı tatlı her şeyden dolayı Allah'a hamdetmelidir.

3. Çocuğunu kaybeden veya benzeri bir sıkıntıyla karşılaşan mü'-min, feryâdü figan etmeyip başa gelene sabretmeli ve kendisine bunu uygun gördüğü için Allah'a hamdetmelidir.

4. Başa gelen dert ve sıkıntı ne kadar büyük olursa, sabredip Allah'a hamd edildiği takdirde, onun mükâfatı da o kadar büyük olur.

1399- ????? ????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????? ??? ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ? ???????? ?????????? ??????????? ????????? » ????? ???? .

1399. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden, bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur.”

Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk. Tirmizî, Et’ime 18

Açıklamalar

İnsanoğlu saymakla bitiremeyeceği kadar çok ve o nisbette de büyük nimetlere sahiptir. Bu nimetlerin değerini bilmek, onları kendisine karşılıksız vereni hatırlamak insanın kulluk görevidir. Hayatını devam ettirmek için yediği ve içtiği nimetler, sahip olduğu sayısız lutuflardan sadece ikisidir. Bu nimetleri kendisine veren Cenâb-ı Mevlâ, ondan son derece kolay ve külfetsiz bir görev beklemektedir. Yediği ve içtiği nimetlere şükür ve hamd görevi.

Kur’ân-ı Kerîm’de Allah Teâlâ’nın hamde lâyık olduğunu ve O’na hamdetmenin insanın vazifeleri arasında bulunduğunu gösteren pek çok âyet vardır. Bunlardan bir kısmını konumuzun seyri içinde gördük. Görmediklerimizden bir kısmı da şunlardır:

“Andolsun ki, onlara: ‘Gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir?’ diye sorsan, mutlaka, ‘Allah’ derler. De ki: (Öyleyse) hamd de Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (söyledikleri üzerinde) düşünmezler” [Ankebût sûresi (29), 63].

Allah’a hamdetmek, kul için aynı zamanda büyük bir şereftir. Zira Cenâb-ı Hakk’ın en mâsum mahlûku olan meleklerin işi gücü Allah’a hamdetmekten ibarettir.

“Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır” [Zümer sûresi (39), 75].

“Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler” [Mü’min sûresi (40), 7].

Melekler bir şey yiyip içmedikleri halde, Allah Teâlâ’ya, sadece kâinatın Rabbi olduğu için böylesine hamd ile tesbih ediyorlar. O’nun bunca nimetinden faydalanan insanların acaba nasıl hamdetmesi gerekir!

Bu hadîs-i şerîf 142 ve 437 numara ile daha önce ilgili bahislerde geçti ve oralarda, insanın Allah’a hamd ve şükür vazifesi hakkında kısa ve öz bilgi verildi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kulun en önemli görevi Allah’ın rızâsını kazanmaktır. Cenâb-ı Hak kulunun bir şey yiyip içtikten sonra Rabbine hamd etmesinden hoşnut olduğuna göre, insan bu son derece kolay görevini ihmal etmemelidir.
2. Nimetinin kadrini bilen kulundan Allah Teâlâ’nın hoşnut olması, O’nun kuluna karşı şefkat ve merhametinin büyüklüğünü göstermektedir.

????? ?????? ??? ???? ???? ??? ???? ???? ????

243- ??? ??? ?????? ??? ???? ???? ??? ???? ???? ????

RESÛLULLAH’A SALÂT Ü SELÂM GETİRMEK

Âyet:

??? ??????? ???????????????? ?????????? ????? ?????????? ??? ???????? ????????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? [56]

“Allah ve melekleri Peygamber’e çok salavât getirirler. Ey mü’minler! Siz de ona çokça salât ve selâm getirin.”

Ahzâb sûresi (33), 56

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in şânını yücelten âyet-i kerîmelerden biri de budur. Hem Allah’ın hem de meleklerin Resûlullah Efendimiz’e salavât getirmeleri, onun Allah katındaki değerini ortaya koymaktadır. Allah’ın, Peygamber-i Zîşân’a salavât getirmesi, ona merhamet etmesi, şan ve şerefini yüceltmesidir. Meleklerin Resûlullah’a salavât getirmesi de, aynı şekilde onun kadir ve kıymetini anıp, yüce mertebelere erişmesi için Allah’a niyazda bulunmaları demektir.

Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmede, kendisinin ve meleklerin Resûl-i Ekrem’ine salavât getirdiklerini hatırlattıktan sonra, kullarına hitaben, ona bizim gibi siz de salâtü selâm getirin, saygıların en yücesiyle onu yâdedin, buyurmaktadır. Aşağıdaki hadîs-i şerîflerde Resûlullah’a nasıl salâtü selâm getirileceği açıklanacaktır.

Hadisler

1400- ???? ??? ?????? ?? ???? ?? ????? ? ??? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ?? ????? ????? ?????? ? ????? ?????? ??????? ????? ?????? » ????? ???? .

1400. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

“Kim bana bir defa salâtü selâm getirirse, bu sebeple Allah Teâlâ da ona on misli merhamet eder.”

Müslim, Salât 70. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Vitir 21; Nesâî, Ezân 37, Sehv, 55

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bu hadîs-i şerîfte kendisine salâtü selâm getirmemizi istemektedir. Daha doğrusu, konumuzun başındaki âyet-i kerîmede görüldüğü üzere, ona salâtü selâm getirmemizi Allah Teâlâ emretmektedir. Peygamber’e salâtü selâm’ın çeşitli şekilleri olup bunlardan bir kısmı 1407-1410 numaralı hadislerde görülecektir.

İslâm âlimleri salât kelimesine, salât edene göre farklı mânalar vermişlerdir. Şöyle ki, bir kimseye **Allah’ın salât etmesi**, ona rahmet etmesi, sevap vermesi demektir; **meleklerin** bir kimseye **salât etmesi** ise, ona istiğfâr etmeleri, yani günahının bağışlanmasını niyâz etmeleri demektir (Tirmizî, Vitir 21).

Hadisin bazı rivayetlerinde, Hz. Peygamber'e bir salât getirene, Cenâb-ı Hakk'ın on defa merhamet edeceği müjdesine ilâveten*o kimsenin on günahının bağışlanacağı, mânevî mertebesinin on derece daha yükseltileceği* de haber verilmektedir (Nesâî, Sehv 55).

Ashâb-ı kirâm'dan Ebû Talha el-Ensârî'nin anlattığına göre, bir gün Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* mütebessim bir çehreyle ashâb-ı kirâmın yanına geldi ve Cebrâil *aleyhisselâm*'ın kendisine şu müjdeyi getirdiğini haber verdi:

"Muhammed! Ümmetinden biri sana bir salât getirdiğinde benim onun günahlarının bağışlanması için on defa istiğfâr etmem, o kimsenin sana bir selâm getirmesi halinde de benim ona on selâm vermem seni sevindirmez mi?" (Nesâî, Sehv 55).

Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirmek hem Allah'ın rahmetini hem de meleklerin dua ve istiğfârını kazanmaya vesile olduğuna göre, bu imkânı ve fırsatı iyi değerlendirmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirmek, Allah'ın rahmetini ve rızâsını kazanmaya vesiledir.
2. Bu sebeple her fırsatta Resûl-i Ekrem Efendimiz'e salâtü selâm getirilmelidir.

1401- ??? ??? ???????? ??? ?????? ????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ???????? ?? ????? ?????????? ?????????? ?????? ????? » ???? ??????? ???? : ????? ???? .

1401. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyâmet gününde insanların bana en yakın olanları, bana en çok salât ü selâm getirenleridir."

Tirmizî, Vitir 21

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e çokça salâtü selâm getirebilmek için onu çok sevmek gerekir. Zira insan sevdiğini dilinden düşürmez; onu her fırsatta anar. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'i anıp yâdetmenin özel bir usûlü vardır. O da, güzelim adı zikredilince, "Allahümme salli alâ Muhammed" veya "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed" yahut "sallallahu aleyhi ve sellem" demektir.

Resûlullah Efendimiz'in dindeki ve Allah katındaki yerini ve önemini gerektiği şekilde kavrayamayanlar, ben Allah'ı daha çok seviyor ve her fırsatta O'nu anıyorum; ayrıca Hz. Peygamber'i anmaya ne gerek var? diye düşünebilirler. İnsanın en fazla sevip sayması gereken şüphesiz Allah Teâlâ'dır. Ona beslenecek muhabbeti ve hürmeti bir başka muhabbet ve hürmetle kıyaslamak elbette mümkün değildir. Bununla beraber Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine beslenecek sevgi ve saygının önemini Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatmaktadır:

"Ey Resûlüm! İnsanlara de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı bağışlasın"[Âl-i İmrân sûresi (3), 31].

Allah katında böylesine üstün yeri olan bir Peygamber, elbette sevilmeye, sayılmaya ve her fırsatta anılmaya lâyık bir kimsedir.

Konumuzun başındaki âyet-i kerîmede gördüğümüz üzere ona salât ü selâm getirmemizi Allah Teâlâ istemektedir. Şu hale göre Peygamber *aleyhisselâm*'a salât ü selâm getirmek farzdır. Acaba ona ne kadar zamanda bir salât ü selâm getirilirse bu görev ifa edilmiş olur? **Âlimler, bir müslümanın ömründe en az bir defa salât ü selâm getirmesinin farz olduğunu kabul etmişlerdir.** Bazı âlimler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in**adının her anılışında**, onu anan ve güzel adını duyan herkesin salât ü selâm getirmesinin farz olduğunu belirtmişlerdir. Bazı âlimler ise, **bir mecliste bir çok defa anılsa bile, ona bir defa salât ü selâm getirmenin yeterli olacağını** söylemişlerdir. Adının her anılışında salât ü selâm getirmek en uygun davranıştır. Büyük fakîh ve muhaddis **Tahâvî** de (ö. 321/933) bu görüştedir.

Şöhretli hadis âlimi İbni Hibbân, bu hadisi değerlendirirken, Hz. Peygamber'e en fazla salât ü selâm getirenlerin, meslekleri icabı ehl-i hadîs olduğunu söylemekte, kıyâmet gününde Resûlullah'ın sevgisini ve şefâatini herkesten çok onların kazanacağını ifade etmektedir. Biz de sevgili kardeşlerimize, hadisleri ve hadisle ilgili kitapları çok okumalarını tavsiye eder, Resûlullah Efendimiz'in sevgi ve şefâatine nâil olmalarını niyâz ederiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'e âhirette en yakın, şefaatine en lâyık kimseler, ona en çok salâtü selâm getirenlerdir.
2. İnsan bu bulunmaz fırsatı kaçırmamak için ona her zaman salâtü selâm getirmeye çalışmalıdır.

1402- ??? ??? ?? ??? ? ??? ?????? ????? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??? ??????? ?????????? ?????? ????????? ? ??????????? ????? ???? ??????? ??? ? ????? ?????????? ?????????? ?????? » ?????? : ?? ???? ?????? ? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ??????? ?? ????? :??????? ?????:«???? ?????? ???? ??? ??????? ?????? ?????????? » .

????? ??? ???? ??????? ????? .

1402. Evs İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokça salâtü selâm getiriniz; zira sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur"** buyurunca, ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Vefat ettiğin ve senden hiçbir eser kalmadığı zaman salâtü selâmlarımız sana nasıl sunulur? diye sordular.

Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm*:

- **"Allah Teâlâ peygamberlerin bedenlerini çürütmeyi toprağa haram kıldı"** buyurdu.

Ebû Dâvûd, Salât 201, Vitir 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkamet 79, Cenâiz 65

Açıklamalar

Allah katında birbirinden değerli ve hayırlı zaman dilimleri vardır. Yılın en hayırlı günü **arefe günü**, haftanın en hayırlı günü **cuma günü**, ayların en hayırlısı ise **ramazan ayı**dır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz cuma gününün faziletinden bahsederek *"Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür"* buyurmuştur (bk. 1149 numaralı hadis). Demek oluyor ki, bu mübarek zaman dilimi, diğer günlere nazaran Allah katında özel bir öneme sahiptir. Günlük hayatımızdan da bildiğimiz gibi, insan hayatında özel günlerin ayrı bir yeri, bu günlerde sunulan hediyelerin büyük bir değeri vardır. Bizim salât ü selâmlarımız Resûl-i Ekrem Efendimiz'e sunduğumuz birer hediye demektir. Şu halde bu hediyeleri, Peygamber-i Zîşân Efendimiz'e,*üzerine güneş doğan en hayırlı günde* sunacak olursak, hediyemiz daha bir değer kazanacak, Efendimiz onları daha büyük bir hoşnutlukla kabul edecektir.

Bizim **salâtü selâmlarımızı Resûlullah Efendimiz'e kim sunar?** 1450 numaralı hadiste de görüleceği üzere, Allah Teâlâ'nın yeryüzünü dolaşan ve özellikle zikredenleri arayan melekleri vardır. Bunların bir kısmının görevi, Resûlullah'a salâtü selâm getirenleri tesbit etmek ve onların selâmını Peygamber-i Zîşân Efendimiz'e götürüp sunmaktır (Nesâî, Sehv 46; Dârimî, Rikak 58; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 387, 441, 452).

Peygamber *aleyhisselâm* kendisine sunulan salâtü selâmı nasıl duyar? Hadisimizin devamı bu soruya cevap teşkil etmektedir. O da peygamberlerin vücutlarının, Allah Teâlâ'nın onlara olan ikramı sebebiyle çürümemesidir. Peygamberlerin vücutlarının çürümemesi şüphesiz bir mûcizedir. Ümmeti kabrinin başında salâtü selâm getirirse, bunu bizzat duyar ve selâma cevap verir. Uzaktaki bir ümmeti Peygamber *aleyhisselâm*'a **"Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed"** veya **"sallallahu aleyhi ve sellem"** diye salâtü selâm gönderdikçe, bu hediye kendisine sunulur. O da bu hediyeyi alıp kabul ederek onu gönderen ümmetinden memnun olur.

Bu hadîs-i şerîfin ilk kısmı Cuma Gününün Fazileti bahsinde 1160 numarayla geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ peygamberlerin vücutlarını yiyip tüketmeyi yeryüzüne yasakladığı için onların bedenleri çürümez.

2. Peygamber Efendimiz'e gönderilen salâtü selâmlar ona sunulur. O da bu selâmları alır.

3. Cuma günü diğer günlerden daha faziletli bir gündür. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'e göndereceğimiz salât ü selâmları daha çok cuma günü göndermeli ve böylece daha çok sevap kazanmalıyız.

1403- ???? ??? ???????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? » ????? ??????? ????? : ????? ???? .

1403. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yanında adım anıldığı halde bana salâtü selâm getirmeyen kimse perişan olsun."

Tirmizî, Daavât 101

Açıklamalar

Konumuzun daha önce geçen hadislerinde açıklandığı üzere, Allah Teâlâ'nın ve meleklerin bile kendisine salâtü selâm getirdiği, hatta Cenâb-ı Hakk'ın **"Ona siz de salât ü selâm getirin!"** buyurduğu Peygamber *aleyhisselâm*'ın adını duyup da **"Allahümme salli alâ Muhammed"** veya **"sallallahu aleyhi ve sellem"** demeyen bir kimsenin durumunu anlamak zordur. Müslüman olduğunu söyleyen bir kimsenin, İslâm toplumlarında canlı bir şekilde yaşayan bu âdeti daha önce duymaması, bilmemesi mümkün değildir. Bildiği halde yapmaması ise anlaşılacak ve izah edilecek gibi değildir. Halbuki bir insan, yukarıda dörder kelimeden meydana geldiğini gördüğümüz salâtü selâm şekillerinden birini söylemekle en azından on sevap kazanacaktır. Allah Teâlâ dilerse, şüphesiz onun mükâfatını yüzlerce kat fazlasıyla da verir. Yanında Peygamber *aleyhisselâm*'ın adı anıldığı halde, böyle bir sevabı önemsemediği veya Peygamber'ine duyması gereken saygıyı duymadığı için ona salât ü selâm getirmeyen kimsenin mânevî sorumluluğu şüphesiz çok büyüktür. 1405 numaralı hadiste görüleceği üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz böyle bir kimseyi "cimri" diye nitelemektedir.

Peygamber'ine salâtü selâm getirmeyen bir kimse de, yukarıdaki hadiste buyurulduğu üzere perişan olmayı, burnu yere sürtülmeyi, yani hem insanlar hem de Allah katında değersiz ve önemsiz biri olmayı
haketmiş demektir.

Bazı âlimler bu ifadeye bakarak, Peygamber *aleyhisselâm*'ın adı her anıldıkça ona salâtü selâm getirmenin farz olduğu sonucunu çıkarmışlar, bazıları da bir mecliste bir defa salâtü selâm getirmenin yeterli olacağını, yani insanı sorumluluktan kurtaracağını söylemişlerdir.

Bu hadîs-i şerîfin devamı şöyledir: *"Ramazân-ı şerife girip de bu ay çıkmadan kendini Cenâb-ı Hakk'a bağışlatamayan kimse perişan olsun. Anne ve babası yaşlılık günlerini yanında geçirip de (onları hoşnut ederek) cennete giremeyen kimse perişan olsun"* (Tirmizî, Daavât 101).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber *aleyhisselâm*'ın adını duyan bir kimse ona salâtü selâm getirmelidir.

2. Bazı âlimlere göre Peygamber Efendimiz'in adı her anıldıkça ona salâtü selâm getirmek farzdır.

1404- ????? ??? ?????? ????? ??? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ??????? ?????? ? ???????? ??????? ? ?????? ?????????? ????????? ????? ???????? » ????? ??? ???? ?????? ???? .

1404. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kabrimi bayram yeri haline çevirmeyiniz. Bana salâtü selâm getiriniz. Zira nerede olursanız olun sizin salâtü selâmınız bana ulaşır."

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin baş tarafında Efendimiz'in üç kelimelik bir tavsiyesi daha yer almakta ve: *"Evlerinizi kabirlere benzetmeyiniz"* buyurmaktadır. 1020 numarayla daha önce geçtiği üzere bunun mânası, evinizde Kur'an okuyunuz, namaz, özellikle nâfile namaz kılınız. Şayet böyle yapmazsanız, siz artık hiçbir ibadet yapamayan ölülere benzersiniz; evlerinizi de kabristana benzetirsiniz, demektir. Çünkü Resûlullah Efendimiz'in buyurduğu üzere *"İçinde Allah'ın anıldığı ev ile Allah'ın anılmadığı evin farkı diriyle ölünün farkı gibidir"* (bk. 1437 numaralı hadis).

Peygamber Efendimiz'in *"Kabrimi bayram yeri haline getirmeyiniz"* buyurmak suretiyle bize birkaç hususu hatırlattığı söylenebilir:

Bayram yerleri gülüp eğlenilen, şenlik yapılan yerlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz kabrinin etrafında, bayram yerindeymiş gibi merâsim ve şenlik yapılmasını doğru bulmamakta, kabirlerin insana âhireti hatırlatacağı gerçeğinden hareketle, kendi kabrinin başında da mânevî bir havaya girilmesini, onun huzurundaymış gibi davranılmasını tavsiye etmektedir.

Kabr-i saâdetinin bayram yeri haline getirilmemesi tavsiyesinin bize hatırlattığı diğer bir husus da şu olabilir: Bayramlar yılda iki defa gelir. Resûl-i Ekrem Efendimiz kabr-i şerifinin arada bir değil, mümkün olduğu kadar fazla ziyaret edilmesini istemektedir. Bu iki hususu bir arada düşünmek de mümkündür. Şayet düğüne, bayrama gider gibi rengârenk elbiseler giyerek yılda bir iki defa kabr-i saâdet ziyaret edilirse, o mübarek makamı ziyaret etmekten alınacak mânevî haz ve ibret alınmaz, duyulacak huzur duyulmaz olur. O takdirde bu ziyaret bir nevi merâsim haline gelebilir ve Resûl-i Ekrem'in "*Allahım! Kabrimi puthâne haline getirme!"* (Mâlik, *Muvatta'*, Kasru's-salât fi's-sefer 85; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 246) diyerek Allah'a sığındığı kötü hal gerçekleşmiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in kabri bir bayram havası içinde değil, mânevî bir hava içinde saygıyla ve üstün bir edeple ziyaret edilmeli, orada asla gürültü yapılmamalıdır.
2. Medine'de ve civarında yaşayanlar, Resûl-i Kibriyâ'yı sık sık ziyaret etmeli, uzakta bulunanlar ise fırsat buldukça o mübarek diyara gitmelidir.
3. Salâtü selâmlarımız hiç bekletilmeden Resûl-i Ekrem Efendimiz'e iletildiği için her fırsatta ona salavât getirerek saygı ve bağlılığımızı sunmamız gerekir.

1405- ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???? ??? ???????? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? » . ????? ??? ???? ?????? ????? .

1405. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse bana salâtü selâm getirdiği zaman, onun selâmını almam için Allah Teâlâ ruhumu iade eder."

Ebû Dâvûd, Menâsik 96. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 527

Açıklamalar

Bu hadisi ilk bakışta kavramak kolay değildir. 1402 numarayla okuduğumuz hadîs-i şerîf, bu konuda bize yardımcı olacaktır.

Peygamber Efendimiz*günlerin en faziletlisi olan cuma günü kendisine çokça salâtü selâm getirilmesini isteyip de, sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur*, buyurduğu zaman ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Vefat ettiğin ve artık senden hiçbir eser kalmadığı zaman salâtü selâmlarımız sana nasıl sunulur? diye sormuşlardı. Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm*:

- *"Allah Teâlâ peygamberlerin bedenlerini çürütmeyi toprağa haram kıldı"* buyurmuştu.

Peygamberlerin ölümden sonraki hayatları nasıl bir hayattır, sorusuna doyurucu bir cevap vermemiz mümkün değildir. Bununla beraber şehidler hakkındaki âyetleri düşündüğümüz zaman bu soruya zihnimizde bir ölçüde çözüm bulabiliriz. Cenâb-ı Mevlâ **"Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyiniz. Bilakis onlar diridirler, lakin siz anlamazsınız"** buyurmaktadır [Bakara sûresi (2), 154]. Bir başka âyet bu konuda biraz daha bilgi vermektedir: **"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın lutuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında bol bol nimetler içindedirler"** [Âli İmrân sûresi (3), 169-170]. Şehidleri ölü değil diri saymamız gerekeceğine göre, Cenâb-ı Hakk'ın insanların en seçkini olan Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mübarek ruhunu, ümmetinin salâtü selâmına cevap vermek üzere iade ettiğine inanmak hiç de zor olmamalıdır.

Ümmetinin gönderdiği salâtü selâm'a karşılık vermek üzere Allah Teâlâ'nın iade ettiği şeyin Efendimiz'in ruhu mu, yoksa bazı âlimlerin ileri sürdüğü gibi konuşma ve cevap verme özelliği mi olduğu üzerinde kafa yormak da bizi bir sonuca götürmez. Önemli olan, ümmet-i Muhammed'in getirdiği salâtü selâmların Efendimiz'e ulaşması, onun da buna cevap vermesidir. Bunun nasıl gerçekleştiği o kadar da önemli değildir.

Dünya hayatında kendisine saygı duyduğumuz bir insanın bize itibar göstermesi, verdiğimiz veya gönderdiğimiz selâmı alması bizi ne kadar sevindirir! Gönderdiğimiz selâmı almak suretiyle bizi şereflendiren zâtın Peygamber Efendimiz olduğu tasavvur edilince, bu bizim için ne büyük saâdet olur! Onun pâk ruhuna sunulan salavât-ı şerîfelerin bizzat kendisi tarafından alındığını bilmek, bu nâçiz ümmet için şereflerin en büyüğü, bahtiyarlıkların en yücesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabrinde bizim bilmediğimiz bir hayata sahiptir.
2. Mübarek ruhuna sunulan salâtü selâmları bizzat alması, ümmeti için en büyük şereftir.
3. Rahmet Peygamberi tarafından salâtü selâmına karşılık verilmek gibi büyük bir fırsat kaçırılmamalıdır.

1403- ??? ?????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?? ??????? ???????? ? ????? ??????? ?????? » . ????? ??????? ????? : ????? ???? ????? .

1406. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cimri, yanında adım anıldığı halde bana salâtü selâm getirmeyen kimsedir."

Tirmizî, Daavât, 101. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 201

Açıklamalar

Tükenir korkusuyla malını harcamayan kimseye cimri denir. Yaygın olan anlayış budur. Bu anlamdaki cimriden daha kötü olanı ise, Allah'ın Resûlü'nün ifadesiyle, yanında Peygamber *aleyhisselâm*'ın adı anıldığı halde ona salâtü selâm getirmeyen kimsedir. Hadisin bazı rivayetlerine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz, adını duyduğu halde kendisine salâtü selâm getirmeyen kimseyi **"büsbütün cimri"** diye nitelemiştir. Çünkü bu kimse, Cenâb-ı Hakk'ın **"Allah ve melekleri Peygamber'e çok salavât getirirler. Ey mü'minler! Siz de ona çokça salât ve selâm getirin"** [Ahzâb sûresi (33), 56] emrine uymamış, boynuna borç olan bir görevi yerine getirmemiş ve böylece Rabbi'nin emri karşısında cimri durumuna düşmüştür. Ayrıca böyle bir kimse sadece Rabbi'ne değil kendine karşı da cimrilik yapmıştır.

Zira Resûlullah'a salâtü selâm getirmek suretiyle kazanacağı mânevî ecre önem vermemiş, kendini elde edeceği büyük bir sevaptan mahrum bırakmış ve bu suretle Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi **"büsbütün cimri"** olup çıkmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber *aleyhisselâm* mü'minlerin ebedî saâdeti kazanmalarına vesile olduğu için ümmetinin ona karşı çeşitli görevleri vardır. Bunlardan biri de, adı duyulduğu zaman kendisine salavât getirmektir.

2. Cimrinin en fenası, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in buyurduğu gibi, yanında Resûlullah'ın adı anıldığı halde ona salât ü selâm getirmeyen kimsedir.

1407- ???? ????????? ??? ???????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ? ?????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??? » ? ???? ?????? ???? ??? ??? ?????????? : ??? ????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ????? ? ????? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ????? ???? ???? » .

????? ??? ???? ???????? ????? : ????? ??? ????? .

1407. Fedâle İbni Ubeyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazdan sonra Allah'a hamd etmeden, Peygamber *aleyhisselâm*'a salâtü selâm getirmeden dua eden bir adamı işitti. Bunun üzerine:

"Bu adam acele etti" buyurdu. Sonra o adamı yanına çağırdı. Ona veya bir başkasına şöyle buyurdu: **"Biriniz dua edeceği zaman önce Allah Teâlâ'ya hamdü senâ etsin, sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e salâtü selâm getirsin. Daha sonra da dilediği şekilde dua etsin."**

Ebû Dâvûd, Vitir 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 65; Nesâî, Sehv 48

Açıklamalar

Bir gün Resûlullah Efendimiz ashâb-ı kirâm ile birlikte Mescid-i Nebevî'de otururken içeri bir adam girdi. Hadisimizin bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre, adını bilemediğimiz bu zât yalnız başına namaz kıldıktan sonra **"Allahümmağfir lî verhamnî**: *Allahım beni bağışla ve bana merhamet et"* diye dua etmeye başladı. Halbuki her işin olduğu gibi duanın da bir âdâbı ve usûlü vardı. Kendisinden bir şey istenecek, yardımı niyâz edilecek olan Cenâb-ı Hakk'a saygısını sunmak, O'nu lâyık olduğu şekilde hamdü senâ etmek, O'nun huzurunda kendisine şefâat edecek olan Peygamber-i Zîşân'a salavât getirmek gerekirdi. Bu sebeple Allah'ın Resûlü o zâtın acele ettiğini söyledi ve ashâbına nasıl dua etmeleri gerektiğini öğretmek için bu fırsatı değerlendirmek istedi. Yanına çağırdığı o sahâbîye veya o yanında otururken diğer ashâbına hitaben yukarıdaki sözlerini söyledi.

Namazdan sonra veya diğer zamanlarda Allah'a dua edecek kimse duasına **el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn** diye veya buna benzer bir hamdele ve salvele ile başlamalıdır. Nitekim bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz sahâbîlerden birinin Allah'a hamd ve Resûlü'ne salât getirerek duaya başladığını gördü. Onu takdir ederek **"Ey namaz kılan zât! Dua et, duan kabul olunur"** buyurdu (Tirmizî, Daavât 65).

Müslümanlar hayatı ve yaşama biçimini olduğu kadar dua ve ibadeti de Allah'ın Resûlü'nden öğrenirler ve böylece her şeyi âdâbına ve usûlüne uygun olarak yapmaya gayret ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duayı Resûlullah Efendimiz'in öğrettiği gibi yapmaya çalışmalıdır.

2. Duaya önce Allah'a hamdederek başlamalı, sonra Allah'ın Resûlü'ne salâtü selâm getirmelidir.

3. Daha sonra Allah Teâlâ'dan isteyeceği şeyleri söylemeli, en sonra yine Allah'a hamd ederek, meselâ **"âmîn ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn"** diyerek duayı bitirmelidir.

1408- ??? ??? ???? ???? ?? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ??? : ???? ???????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : ?? ???? ?????? ? ???? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ??????? ? ??? : «??????? : ????????? ????? ??? ???????? ? ?????? ??? ??????? ? ????? ????????? ???? ??? ??????????? ? ?????? ?????? ????? . ???????? ?????? ???? ???????? ? ?????? ??? ???????? ? ????

???????? ??? ??? ????????? ? ?????? ????? ????? » .????? ????? .

1408. Ebû Muhammed Kâ‘b İbni Ucre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza gelmişti. Kendisine:

- Yâ Resûlallah! Sana nasıl selâm vereceğimizi öğrendik, sana nasıl salavât getireceğiz? diye sorduk. O da şöyle buyurdu:

- ***"Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd. Allâhümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd.*** *Allahım! İbrâhim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de rahmet et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allahım! İbrâhim'in âline hayır ve bereket lutfettiğin gibi Muhammed'e ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin,* **deyiniz."**

Buhârî, Daavât 32, Tefsîru sûre (33), 10; Müslim, Salât 66. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 179; Tirmizî, Vitir 20; Nesâî, Sehv 51; İbni Mâce, İkâme 25

Kâ‘b İbni Ucre

Medineli sahâbîlerden olup Bey'atürrıdvân'da bulunan bahtiyarlardandır. Büyük sahâbîlerden Ubâde İbni's-Sâmit'in dostu olmasına rağmen henüz İslâmiyet'i kabul etmemişti. Bir gün Ubâde radıyallahu anh onu gözetledi ve evden ayrıldığını görünce gidip putunu kırdı. Kâ'b eve gelip de putunun parçalanmış olduğunu görünce çok öfkelendi. Gazapla evinden çıkıp Ubâde'nin yanına giderken durumunu bir daha düşündü. Kararını değiştirdi ve arkadaşının yanına giderek İslâmiyet'i kabul etti.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatından sonra Kûfe'ye yerleşen Kâ'b, hicrî 51 veya 53 yılında 75 veya 77 yaşında iken Medine'de vefat etmiş, kendisinden 47 hadis rivayet edilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

1410 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1409- ???? ??? ??????? ?????????? ? ??? ?????? ????? ? ???? : ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ?? ??????? ??? ??? ????????? ??? ?????? ???? ? ????? ??? ??????? ???? ???? : ??????? ?????? ??? ??????? ??????? ?? ????? ??????? ? ???????? ??????? ??????? ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ??????????? ????? ??? ?????????? ? ???? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? : ????????? ???? ???? ????????? ? ?????? ??? ???????? ? ??? ?????? ??? ?? ????????? ? ???????? ???? ???????? ? ????? ??? ??????? ? ??? ???????? ???? ?? ????????? ? ???? ?????? ?????? ? ??????? ??? ?? ??????? » ????? ????? .

1409. Ebû Mes'ûd el-Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz Sa'd İbni Ubâde *radıyallahu anh* ile birlikte otururken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza geldi. Beşîr İbni Sa'd ona:

- Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ sana salavât getirmemizi emretti. Sana nasıl salâtü selâm getireceğiz? diye sordu.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sükût buyurdu. Sükûtun uzaması sebebiyle biz içimizden, keşke sormasaydı, diye geçirdik. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- ***"Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte alâ âli İbrâhîm, ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd.*** *Allahım! İbrâhim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de rahmet et. Allahım! İbrâhim'in âline hayır ve bereket lutfettiğin gibi Muhammed'e ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin,* **deyiniz. Selâm ise bildiğiniz gibidir."**

Müslim, Salât 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (33), 23

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1410- ????? ??? ???????? ??????????? ? ??? ?????? ???? ? ???? : ??????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ? ???? : « ?????? : ????????? ???? ??? ???????? ? ????? ????????? ????????????? ? ??? ????????? ??? ????????? ? ?????? ???? ????????? ? ????? ??????????? ???????????? ? ??? ??????? ??? ????????? ? ?????? ?????? ?????? » ????? ????? .

1410. Ebû Humeyd es-Sâ'idî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Sana nasıl salavât getireceğiz? diye sordular. Şöyle buyurdu:

- ***"Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihî ve zürriyyetihî kemâ salleyte alâ İbrâhîm, ve bârik alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihî ve zürriyyetihî kemâ bârekte alâ İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd.*** *Allahım! İbrâhim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e, hanımlarına ve zürriyetine de rahmet et. İbrâhim'e hayır ve bereket lutfettiğin gibi Muhammed'e, hanımlarına ve zürriyetine de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin,* **deyiniz."**

Buhârî, Enbiyâ 10, Daavât 33; Müslim, Salât 69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 179; Nesâî, Sehv 54; İbni Mâce, İkâme 25

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm, **et-Tahiyyâtü** duasını öğrenirken, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' e ***"es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh"*** diye **selâm** edileceğini de öğrenmişlerdi. Ahzâb sûresindeki (33/56) **"Ey mü'minler! Resûlullah'a çokça salât ve selâm getirin"** âyeti nâzil olunca, Peygamber *aleyhisselâm*'a başvurarak nasıl salât getirileceğini öğrenmek istediler. İkinci hadisten öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine bu sual sorulduğu zaman sükût buyurdu. Ya âdeti üzere o konuda vahiy gelmesini bekledi veya bu suâle en uygun cevabı verebilmek için düşünme ihtiyacını hissetti. Sükûtun uzaması, Resûlullah'ı yorup üzdüklerini zanneden sahâbîleri endişeye sevketti ve keşke bu sual sorulmasaydı, Resûlullah Efendimiz de üzülmeseydi diye düşündüler. Çok geçmeden Allah'ın Resûlü yukarıdaki üç hadiste üç değişik rivayetini gördüğümüz ve daha başka rivayetlerini de bildiğimiz salavâtı tavsiye buyurdu.

1408 numaralı hadisteki salavât şekline, hem " Allâhümme salli" hem de "Allâhümme bârik" okunurken ***"ve alâ âli İbrâhîm"*** kısmının eklenmesiyle, Hanefiler'in okumayı tercih ettikleri, *Sahîh-i Buhârî*'deki (Enbiyâ 10) salavât şekli elde edilmiş olur.

Hadîs-i şerîflerde geçen **"İbrâhim'in âli"**, **"Muhammed'in âli"** ifadelerine gelince; bir kimsenin âli, onun soyu, ailesi, taraftarları, dost ve arkadaşları, temsil ettiği fikirlere bağlı zümreler anlamına gelmektedir. **Âl-i Nebî**, **Âl-i Resûl** ifadeleri de Âl-i Muhammed anlamına gelmektedir.

Yukarıda okuduğumuz salâtü selâmlarda geçen Âli Muhammed'in ne mânaya geldiği hususunda iki görüş vardır. Birinciye göre, Âl-i Muhammed, soy itibariyle Hz. Peygamber'e en yakın kimseler olup kendilerine zekât verilmesi haramdır. Zira onların zekât alması, hem kendilerini rencide edebilir hem de toplumda onlara duyulan saygıyı sarsabilir. İkinci görüşe göre Âl-i Muhammed, dinî bakımdan Hz. Peygamber'e tâbi olanlardır.

Yani Hulefâ-yi Râşidîn, ashâb-ı kirâm ve daha sonra gelen müslümanlar Âl-i Muhammed'dir. Zira asıl yakınlık soy yakınlığı değil, inanç ve fikir yakınlığıdır. Âl-i Muhammed'e kimlerin girdiği hususunda mezheplerin farklı görüşleri vardır. "Hz. Peygamber'in Ehl-i Beytine Saygı ve Onların Üstünlükleri" bahsinde bulunan 347 numaralı hadisin açıklamasında Resûlullah'ın Ehl-i beyt'i konusunda bilgi verilmiştir.

Burada, namazlarda tahiyyattan sonra salavât getirmenin İmâm Şâfiî ve Ahmed İbni Hanbel'e göre farz, Hanefiler'e göre sünnet olduğunu da belirtelim.

Niçin Salâtü Selâm Getiriyoruz?

Resûlullah Efendimiz'e salât ü selâm getirmeye bizi teşvik eden birkaç sebep vardır. Bunlardan biri, kâinâtın tek sahibinin onu rahmetiyle, rızâ ve hoşnutluğu ile yüceltmesi, yani ona salavât getirmesidir. Bir diğer sebep, bütün meleklerin ona dua ve istiğfâr ederek saygılarını sunmaları, yani ona salavât getirmeleridir. Bu gerçekleri Kur'ân-ı Kerîm'den öğreniyoruz. Onu hem Cenâb-ı Hakk'ın hem de meleklerin böylesine yücelttiğini görünce, kendisine salâtü selâm getirmenin bir görev olduğunu anlıyoruz. Ayrıca bizi karanlıktan aydınlığa çıkarmasına, bize kurtuluş yolunu göstermesine karşı minnet ve şükranımızı arzetmek için bu görevi daha büyük bir arzu ve iştiyakla yerine getiriyoruz. Hele bir de Yüce Rabbimiz'in bize **"Ona siz de salâtü selâm getirin"** buyurduğunu öğrenince hem namazlarımızda hem mübarek adının anıldığını duyduğumuzda hem de sevgi ve saygımızı arzetmek istediğimizde kendisine salavât getiriyoruz.

Efendimiz'e salâtü selâm getirirken Cenâb-ı Hakk'a şöyle dua etmiş oluyoruz:

"Yâ Rabbî! Resûl-i Ekrem'inin nâmını, şânını hem dünya hem de âhirette yüce kıl. Onun getirdiği İslâm Dini'ni bütün cihana yay ve bu dini dünya durdukça yaşat. Ona âhirette ümmetine şefaat etme hakkı ver ve kendisine sayısız sevap ihsan eyle!"

Salât ü selâm böylesine derin mânalar ihtiva ettiğine ve faydası hem bize hem de bütün müslümanlara ulaştığına göre, salât ü selâm getirme hususunda kesinlikle cimrilik etmemeliyiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazda tahiyyâtı okuduktan sonra, yukarıda örneklerini gördüğümüz veya hadis kitaplarında daha başka şekilleri de bulunan salavât hadislerinden biri okunmalıdır.
2. Herhangi bir yerde Peygamber *aleyhisselâm*'ın adı anılınca veya ona salâtü selâm göndermek istendiğinde Efendimiz'in öğrettiği salavât şekillerinden biri okunmalıdır.
3. Ashâb-ı kirâmın, bilmedikleri hususları Peygamber Efendimiz'e sorup öğrendikleri yukarıdaki hadislerin her birinde görülmektedir.

???? ???????

244- ??? ??? ????? ??????? ????

ALLAH'I ZİKRETMENİN FAZİLETİ VE ZİKRE TEŞVİK

Âyetler

???? ??? ??????? ???????? ???? ?????????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ??????? ????
??????????? ???????????? ????????? ??????? ???????? ???????? ???????? ??? ??????????? [45]

1. "Allah'ı zikretmek en büyük ibadettir."

Ankebût sûresi (29), 45

????????????? ???????????? ???????????? ??? ????? ??????????? [152]

2. "Siz beni anın ki, ben de sizi anayım."

Bakara sûresi (2), 152

Zikir, hatırlayıp anmak demektir. İnsan Allah'ı ya **diliyle zikreder**; Kur'an okumak, dua etmek, Allah Teâlâ'yı güzel isimleriyle anmak gibi; ya **kalbiyle zikreder**; Allah Teâlâ'nın varlığını gösteren delilleri, yani kâinâtı ve Kur'an'da sözü edilen her şeyi düşünmek gibi; yahut **bedeniyle zikreder**; namaz başta olmak üzere bedenle yapılması gereken bütün görevleri yapmak gibi. Her ne suretle olursa olsun Allah'ı zikretmek en değerli ibadettir.

"Beni anın ki, ben de sizi anayım" âyet-i kerîmesi Allah'ı anma işinin tek taraflı olmadığını, kulun Allah'ı andığı gibi Allah'ın da kulunu andığını

göstermektedir. Kulun Allah Teâlâ'yı anması demek, anlatıldığı üzere diliyle, kalbiyle ve bedeniyle Cenâb-ı Hakk'ı anması demektir. Zaten Allah Teâlâ'yı uyanık bir gönülle anan kimse, onun yasaklarından uzak durur. Diğer bir söyleyişle, dilindeki zikir onu kötülüklere yaklaştırmaz. Böyle bir zikrin karşılığı, Allah Teâlâ'nın kulunu anmasıdır. **Cenâb-ı Hakk'ın kulunu anması ise**, onu bağışlaması, ona çok sevap vermesi, hatta meleklerinin yanında ondan bahsetmesi demektir. 1438 numaralı hadiste göreceğimiz üzere Merhametli Rabbimiz *"Kulum beni bir topluluk içinde zikrederse, ben de kulumu o cemaatten daha hayırlı bir topluluk içinde anarım"* buyurmaktadır. Kulun Cenâb-ı Hak tarafından anılması, onun büyük hayır ve bereketlere nâil olması, dilinden hikmetlerin dökülmesi demektir. Bütün bunlar **"Allah'ı zikretmenin en büyük ibadet"** olduğunu göstermektedir.

???????? ???????? ??? ???????? ?????????? ????????? ??????? ????????? ???? ????????? ??????????? ?????????? ????? ????? ????? ????????????? [205]

3. "Sabah akşam tevâzu içinde yalvararak, ürpererek ve sesini yükseltmeden Rabbini an. Sakın gafillerden olma!"

A'râf sûresi (7), 205

Bu âyet-i kerîme Allah Teâlâ'yı nasıl zikretmemiz gerektiğini hatırlatmakta ve bize dua ve zikir edebini öğretmektedir. Dua edecek veya zikredecek kimsenin önce **sessiz ve sâkin olması** gerekir. Bu hâl insanın riyâ ve gösterişten uzaklaşmasını sağlar. Sonra kul, Rabbinin büyüklüğü karşısında kendi zayıflığını ve güçsüzlüğünü düşünerek **mütevâzi olmaya** gayret etmelidir. Saltanatı sonsuz bir kudretin huzurunda bulunduğunu hatırlayarak **içinde bir korku ve ürperiş hissetmeye** çalışmalıdır. **Sadece kendisinin işiteceği bir sesle** dua ve zikretmelidir. Bu hâl düşüncede yoğunlaşmayı sağlar. Sabahın ve akşamın, özellikle gecenin sâkin ve huzurlu saatleri ibadet ve zikir için en uygun zamanlardır. Bu bereketli zamanların kıymetini bilmeli, onları boşa geçiren gafillerden olmamalıdır.

??????? ???????? ?????????? ???????????? ???????????? ??????????? ??? ?????? ??????? ??????????? ??????? ??????????????????? ??????????? [10]

4. "Allah'ı çok zikredin ki, kurtuluşa eresiniz."

Cum'a sûresi (62), 10

Bütün kötülüklerin başı Allah Teâlâ'yı unutmaktır. Allah'ı hatırlamayan, O'nun kulları için hazırladığı hayat ölçülerine değer vermeyen kimseler, kendi basit zevk ve çıkarlarının içinde boğulmaları sebebiyle kendilerinden başkasını düşünmezler. Halbuki insan yaratıcısını ne kadar çok hatırlayıp anarsa, davranışlarına o nisbette çeki düzen verir ve O'nun rızâsını kazanmaya bakar. İyi bir insan olmanın, dolayısıyla hem dünyada hem âhirette mutlu olmanın yolu her fırsatta Allah Teâlâ'yı anmaktır. Sabah, akşam, gece, gündüz, karada, denizde, hazarda, seferde, otururken, yatarken, işine giderken gelirken, sağlamken, hastayken, kısaca her zaman, her yerde ve her fırsatta Rabbini anmalıdır. İnsanın iki cihanda başarısı ve kurtuluşu buna bağlıdır. Zikir Cenâb-ı Hakk'ı sadece dil ile anmaktan ibaret değildir. Allah Teâlâ'nın yapılmasını emrettiği ve Resûlullah'ın ümmetine tavsiye ettiği her ibadet, her hayır ve güzel iş birer zikirdir.

????? ?????????????? ???????????????? ???????????????? ???????????????? ?????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????????? ??????????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????? ??????????????? ??????????????? ????? ??????????? ????????? ???????? ???????? ??????????????? ??????? ??????? ????? ??????????? ????????? ???????? [35]

5. "Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, kendini Allah'a ibadete veren erkek ve kadınlar, samimi ve doğru olan erkek ve kadınlar, mütevâzi ve Allah'a saygılı erkek ve kadınlar, zekât ve sadaka veren erkek ve kadınlar, oruç tutan erkek ve kadınlar, iffetlerini koruyan erkek ve kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlar var ya, işte bütün bunlara Allah mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır."

Ahzâb sûresi (33), 35

Âyet-i kerîmede iyi müslümanın belli başlı özellikleri sayılmaktadır. Bunlardan biri de Allah'ı çok zikretmektir. **Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlar**, tıpkı kendini Allah'a ibadete veren, samimi ve doğru olan, mütevâzi ve Allah'a saygı duyan, zekât ve sadaka veren, oruç tutan ve iffetlerini koruyan erkek ve kadınlar gibi Cenâb-ı Hakk'ın affını ve mağfiretini elde edecekler, ayrıca O'nun kendileri için hazırladığı hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın hayal edemediği cennet nimetlerini de kazanacaklardır.

??? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????? ??????? ???????? [41] ??????????? ???????? ?????????? [42]

6. "Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin. Sabah akşam O'nu tesbih edin."

Ahzâb sûresi (33), 41-42

Üçüncü âyet-i kerîmede de gördüğümüz üzere, buradaki **"sabah akşam"** ifadeleri bütün vakitleri içine almaktadır. Demek oluyor ki, Allah Teâlâ kendisini her an ve her fırsatta anmamızı, zikir ve tesbih etmemizi istemektedir. Bir yerde otururken veya bir yere gidip gelirken yahut tezgâh başında çalışırken **"sübhânallah"**, **"elhamdülillah"**, **"Allahü ekber"** demek ne yürümeye ne de iş yapmaya engeldir. Bazan bu zikirleri söyleyerek, bazan **"lâ ilâhe illallah"** diyerek, kimi zaman **"lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm"** diye tekrar ederek daha hızlı ve âhenkli yürümek ve şevkle çalışmak mümkündür.

Allah'ı anarken, O'nu zikir ve tesbih ederken kalbin uyanık olması arzu edilen bir şeydir. Fakat bazı kimseler Allah'ı anıp zikretmeyi tıpkı nefes alıp verir gibi bir alışkanlık haline getirdikleri için gayri şuûrî olarak da zikir ve tesbih ederler. Bunda bir sakınca bulunmamakla beraber esas olan, dile kalbin eşlik etmesidir. İnsan bir zikri söylerken mânasını düşünürse, Cenâb-ı Hakk'a saygısını sunarken ve O'nu noksan sıfatlardan tenzih ederken gönlü uyanık olursa dilindeki zikir daha bir değer kazanır. Yukarıdaki âyet-i kerîmelerde emredildiği şekilde Allah Teâlâ'yı çokça zikredebilmek için bunu alışkanlık haline getirmeye gayret etmelidir.

Hadisler

1411- ????? ??? ??????? ? ??? ?????? ????? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ????????

??????? : « ?????????? ??????????? ???? ????????? ? ??????????? ?? ?????????? ? ??????????? ??? ??????????:??????? ??????? ???????????? ??????? ?????? ???????»????? ?????.

1411. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dile hafif, mîzana konduğunda ağır gelen ve Rahmân olan Allah'ı hoşnut eden iki cümle vardır:*Sübhânallahi ve bi-hamdihî sübhânallahi'l-azîm*: *Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim. Ben Yüce Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tekrar tenzih ederim"*

Buhârî, Daavât 65, Eymân 19, Tevhîd 58; Müslim, Zikir 31. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 60; İbni Mâce, Edeb 56

Açıklamalar

İmam Buhârî bu hadîs-i şerîfi*Sahîh*'inin muhtelif bölümlerinde zikrettikten sonra, o kıymetli eserini yine bu hadis ile bitirmiştir. Onun bu tutumu çok anlamlıdır.

Peygamber Efendimiz bu zikrin**yükte hafif, pahada ağır** olduğunu söylüyor. Söylemesi pek kolay, ama insana kazandırdığı sevap hesapsız denecek kadar çoktur, buyuruyor.

Hadîs-i şerîfte **esmâ-i hüsnâ**dan "**Rahmân**"ın özellikle söylenerek, bu zikrin *Rahmân olan Allah'ı hoşnut edeceğinin* belirtilmesiyle anlatılmak istenen şudur: Allah'ın rahmeti ve merhameti çok geniştir. Kolayca söylenmekle beraber pek derin mânalar ihtiva eden bu zikri söyleyenleri Cenâb-ı Hak rahmetiyle kuşatır, onlara hayır ve bereket ihsan eder.

Dilimizde çok kullanılan **tesbih** sözü, **sübhânallah** anlamına gelmektedir. Sübhânallah ise, ben Allah Teâlâ'yı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim. O'na hiçbir eksikliği yakıştırmam, yaklaştırmam. O'nu en yüce, en üstün sıfatlarla anarım, demektir. **Sübhânallâhi ve bi-hamdihî** zikrini söylemenin fazileti 1415, 1442 ve 1454 numara ile tekrar gelecektir. **Günde yüz defa sübhânallâhi ve bi-hamdihî** zikrini tekrarlayan bir kimsenin günahları **deniz köpüğü** kadar bile olsa hepsinin bağışlanacağını müjdeleyen bir başka hadis (bk. 1413 hadis numaralı) bu zikrin değerini göstermeye yeterlidir. Zira bu zikir, diğer önemli zikirleri de ihtiva etmektedir. **"Bizler sana hamdeder, seni şânına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederiz *(ve nahnü nüsebbihu bi-hamdik)"*** âyet-i kerîmesinde de görüldüğü üzere bu zikir meleklerin zikridir. Diğer bir söyleyişle Allah Teâlâ'nın meleklere öğrettiği zikirdir. Onun değeri de işte buradan gelmektedir. Bu kadar değerli ve sevabı hudutsuz olan **sübhânallâhi ve bi-hamdihî** cümlesine bir de **sübhânallâhi'l-azîm** eklenerek hadisimizde tavsiye buyurulan zikrin söylenmesi, onun önemini açıkça göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenâb-ı Hakk'ı noksan sıfatlardan tenzih eden, O'nu en üstün sıfatlarla yâdeden zikirleri her fırsatta söylemelidir

2. Peygamber Efendimiz "Sübhânallahi ve bihamdihî sübhânallâhi'l-azîm" gibi zikirleri çok okumamızı tavsiye etmektedir.

3. Bu zikrin söylenmesi ne kadar kolaysa, sevabı da o nisbette çoktur.

1412- ??????? ??? ?????? ????? ??? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ??????? ??????? ? ????????? ?????? ? ??? ???? ????? ?????? ? ???????? ?????? ? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????????? » ???? ???? .

1412. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

***"Sübhânallâhi velhamdülillâhi velâ ilâhe illallahü vallâhü ekber* demek, benim için, üzerine güneş doğan her şeyden daha kıymetlidir."**

Müslim, Zikir 32. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 128

Açıklamalar

Bu zikirde dört ayrı zikir bulunmaktadır. Biri **sübhânallah**'tır. Bir önceki hadiste de belirtildiği üzere bu kısacık sözün anlamı, ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim, O'na hiçbir eksikliği yakıştırıp yaklaştırmam, demektir.

İkincisi **elhamdülillâh**'tır. Bunun anlamı da, ben Cenâb-ı Hakk'ı bana verdiği sayısız iyilikler sebebiyle bütün gönlümle övgüyle anarım, demektir. Her fırsatta Allah'a hamd etmek kulun en başta gelen görevidir. **Elhamdülillâh** demek aynı zamanda Allah'a şükretmektir. Diğer bir ifadeyle hamd şükrün başıdır. Allah'a hamd etmeyen kimse, aynı zamanda O'na şükretmemiş olur.

Üçüncüsü **lâ ilâhe illallah**'tır. Kâinâtta yegâne varolan, ebediyyen yaşayacak olan sadece Allah'tır. O'ndan başka bir mevcut, O'ndan başka ibadete lâyık bir varlık yoktur. Benim biricik Rabbim, önünde en derin hürmetle eğildiğim, huzurunda secdeye kapandığım sadece O'dur, gibi mânalara gelmektedir.

Dördüncüsü de **Allahü ekber'**dir. Allah'ın büyüklüğü, azameti, kudreti, saltanatı, kısaca O'nun kibriyâsı hiç kimsenin bilemeyeceği kadar yücedir, uludur, anlamına gelir.

Allah'ın Resûlü bu zikri, *üzerine güneş doğan her şeyden daha üstün* tuttuğunu söylemektedir. Bu ifadesiyle Efendimiz bütün dünya nimetlerinin gelip geçici, fakat bu zikrin sevabının kalıcı olduğunu hatırlatmakta, bunun için de fâni şeylerin değil, sevabı tükenmeyen işlerin peşine düşmek gerektiğini îmâ etmektedir. Belki de Peygamber Efendimiz bu zikri söylemeyi, bütün dünyayı elde edip sonra da onu Allah yolunda harcamaya tercih edeceğini belirtmek istemiş, dolayısıyla bu zikrin **dünyaya bedel** olduğunu ifade buyurmuştur:

Bu hadîs-i şerîfte geçen her bir zikir kelimesinin Peygamber Efendimiz tarafından tavsiye edildiği daha önce de görülmüştü (bk. 1142 numaralı hadis). Buna göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* her gün herkesin vücudundaki eklemler sayısınca birer sadaka vermesi gerektiğini belirtmiş ve **"Her tesbih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlil (lâ ilâhe illallah demek) bir sadaka, her tekbir bir sadakadır"**, buyurmuştur. Namazımızı bitirdikten sonra günde aşağı yukarı beş defa söylediğimiz ***"Sübhânallahi velhamdülillâhi velâ ilâhe illallahü vallâhü ekber*** zikrini bir mü'min her

gün doksan defa söylerse, vücudundaki 360 eklemin her biri için bir sadaka vermiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz bize, bu hadîs-i şerifte öğrettiği zikri okumayı tavsiye etmektedir.

2. Dünya gelip geçici, zikirlerin sevabı ise kalıcıdır. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz bu zikrin yeryüzündeki her şeyden daha üstün olduğunu belirtmektedir.

1413- ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ??? ?? ??? ????? ?????? ???????? ?? ?????? ????? ??? ??????? ? ????? ???????? ? ?????? ???? ????? ????? ??????? ? ?? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????????? ???? ??????? ??????? ? ???????? ???? ????? ???????? ? ????? ?? ?????? ???? ?????????? ?????? ???? ??? ?????? ? ??? ????? ????? ??????? ?????? ???? ???? ????? ????? ?????? ?????? ???? » ? ????? : «?? ???? ???????? ??????? ????????? ? ?? ???? ??????? ??????? ? ??????? ???????? ? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? » ????? ????? .

1413. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Bir kimse her gün yüz defa, *lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr*, derse, on köle âzâd etmiş kadar sevap kazanır; ona yüz iyilik sevabı yazılır; yüz günahı bağışlanır; bu zikir o gün akşama kadar o kimsenin şeytandan korunmasını sağlar. Bu zikri ondan daha fazla tekrarlayan kimse dışında hiç kimse daha faziletli bir iş yapmamış olur". Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti: **"Bir kimse günde yüz defa *sübhânallâhi ve bi-hamdihî* derse, onun günahları deniz köpüğü kadar bile olsa hepsi bağışlanır.**

Buhârî, Bed'ü'l-halk 11; Daavât 64, 65; Müslim, Zikir 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 59, 62; İbni Mâce, Duâ 14

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1414- ????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ?????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?? ??????? ??? ? ???? ???????? ? ????? ??????? ? ????? ??? ????? ????? ??????? ? ???? ??????? : ??? ?????? ???????? ??????? ??????? ??? ????? ?????????? » ???? ????? .

1414. Ebû Eyyûb el-Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse on defa, *lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr*, derse, İsmâil *aleyhisselâm*'ın soyundan dört kimseyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır."

Buhârî, Daavât 64; Müslim, Zikir 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 103

Açıklamalar

Her iki hadiste de ***"Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr"*** zikri tavsiye edilmektedir. Genellikle namazlardan sonra ve dua etmeden önce okunan bu zikrin mânası şudur: *"Allah'tan başka ilah yoktur, yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter".* Birinci hadiste sözünün devamında Resûl-i Ekrem Efendimiz'in tavsiye buyurduğu ***sübhânallahi ve bi-hamdihî*** zikrinin anlamı ise, *"Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim"* demektir.

Hadisimizdeki **"Mülk O'nundur"** cümlesiyle Cenâb-ı Hakk'ın muazzam saltanatının yüceliği anlatılmaktadır. Melekler âlemiyle birlikte bütün kâinat, daha açık bir ifadeyle yaratılmış ne varsa hepsi O'nun malı, O'nun saltanatının bir parçasıdır. Dolayısıyla bunlar üzerinde tasarruf etme hakkı da sadece O'nundur. Bir şeyi var etmek, yok etmek, ele geçirmek, yönetmek, nimet vermek, cezalandırmak, büyütmek, küçültmek, yapmak, yıkmak, ağlatmak, güldürmek, kısaca hükmünü icrâ etmek sadece O'nun yetkisi dahilindedir.

Böyle bir varlık her şeye kâdirdir. **O'nun gücü her şeye yeter**. Hiçbir yardımcıya, hiçbir vekile ve vasıtaya ihtiyacı yoktur. Her ne isterse kendi güç ve kudretiyle yapar. O "ol!" der, her şey oluverir.

Şüphesiz mülk ve saltanat, güç ve kudret kime aitse, şânına lâyık **hamd de O'na mahsustur**.

Bu zikir ne zaman ve kaç defa okunacak? Bazı rivayetlerde bu zikrin sabahleyin yapılması tavsiye edilmektedir. Bu ilâve birinci hadisimizdeki *"O gün akşama kadar şeytan kendisine bir fenalık yapamaz"* ifadesine de açıklık getirmektedir. Bu kadar sağlam olmayan bir başka rivayette de **sabah namazından sonra ve kimseyle konuşmadan** önce **on defa** okunması tavsiye edilmektedir (Tirmizî, Daavât, 63).

Birinci rivayette bu zikrin günde **yüz defa**, ikinci rivayette ise **on defa** söylenmesi istenmektedir. Zira herkes her gün bu zikri yüz defa söylemeye imkân bulamayabilir. Yoğun işi sebebiyle bu zikri büsbütün terkederek onun sevabından mahrum kalmamak için hiç değilse günde on defa söylenmesi arzu buyurulmaktadır. Namazlardan sonra ve dua etmeden önce bu zikri zaten beş defa söyleyen müslümanların, beş defa daha söyleyerek Efendimiz'in bu tavsiyesini yerine getirmeleri hiç de zor değildir. Bu zikri günde yüz defa tekrarlamak isteyenlerin, hepsini aynı zamanda söylemesi de gerekmez. Şüphesiz en münasibi başlayınca bitirmek ve akşama kadar şeytandan korunmak için de sabahleyin okumaktır. Zaten bu zikrin söylenmesi en fazla 7-8 dakika alır. Buna imkânı ve vakti olmayanlar fırsat buldukça beşer onar defa tekrarlayarak da yüze tamamlayabilirler

Kazanılacak Sevap Miktarı. Birinci hadiste bu zikri yüz defa okuyana on köle âzâd etmiş sevabı verileceği söylenirken, ikinci hadiste rastgele köleler değil de İsmâil *aleyhisselâm*'ın soyundan on köleyi âzâd etmiş gibi sevap kazanacağı belirtilmektedir.

Hadisimizdeki "*Günahları deniz köpüğü kadar bile olsa hepsi bağışlanır"* ifadesini, bu konudaki genel kaideye göre değerlendirmek ve bağışlanan

bu hataların **küçük günahlar olduğunu** bilmek gerekir. Zira yapılan büyük günahlar Allah Teâlâ'yı ilgilendiriyorsa, o günahı işleyen kimsenin Mevlâ'sından af dileyip günahına tövbe etmesi gerekir; şayet günahı kul hakkını ilgilendiriyorsa, kendisine haksızlık ettiği kimseyi bulup onunla helâlleşmesi, ödemesi gereken bir şey varsa ödeyip kendini bağışlatması şarttır. Küçük günahlar, insanın Allah'a karşı sorumlu olup da yapmadığı görevler yüzünden kazanılır. **"Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere koyarız"** [Nisâ sûresi (4), 31] âyetinden de öğrendiğimize göre, küçük günahların bağışlanması, büyük günahlardan sakınma şartına bağlıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bu zikir Cenâb-ı Hakk'ın kudretini en güzel şekilde ifade etmektedir.

2. Elden geliyorsa günde yüz defa, değilse on defa tekrarlanmalıdır.

3. Bir günde on köleyi hürriyetine kavuşturma sevabı kazanmak, amel defterine yüz iyilik kaydettirmek, yüz günahını bağışlatmak ve hele günahları deniz köpüğü kadar bile olsa hepsini affettirmek, üstelik o gün akşama kadar şeytandan korunmak, başka türlü ele geçmez bir fırsattır.

1415- ???? ??? ????? ??? ?????? ?????? ???? : ???? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????????? ???????? ???????? ??? ??????? ? ???? ????? ???????? ??? ?????? : ???????? ?????? ????????? » ???? ???? .

1415. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

"Allah'ın en çok hoşlandığı sözü sana bildireyim mi? Allah'ın en çok hoşlandığı söz, *sübhânallahi ve bi-hamdihî* demektir", buyurdu.

Müslim, Zikir 85

Açıklamalar

1411 numaralı hadisteki iki cümleden ibaret zikrin birinci cümlesi bu idi. Yanından ayrılmayan bazı fakir sahâbîleri böyle müjdelerle sevindirdiğini bildiğimiz Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, Müslim'deki rivayetten öğrendiğimize göre, Ebû Zerr'e:

- *"Allah'ın en çok hoşlandığı sözü sana bildireyim mi?"* diye sorduğu zaman, Ebû Zer:

- Yâ Resûlallah! Allah'ın en çok hoşlandığı sözü bana bildir, diye sevinmişti. *"Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim"* anlamındaki bu son derece muhtevalı zikri herhalde Ebû Zer *radıyallahu anh* bir daha dilinden bırakmamıştır. Ebû Zerr'in *Sahîh-i Müslim*'deki diğer rivayetine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Hangi söz (zikir) daha faziletlidir? diye sorulmuştu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- *Allah'ın melekleri veya kulları için seçtiği sübhânallâhi ve bi-hamdihî sözüdür,* buyurmuştu (Müslim, Zikr 84).

Şüphesiz zikirlerin en üstünü Allah'ın kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm'dir. Onu okumak ve hele mânasını anlamaya çalışmak suretiyle okumak insana daha fazla sevap kazandırır. Hadîs-i şerîflerde geçen zikirleri Peygamber Efendimiz'e Cenâb-ı Hakk'ın öğrettiğinde şüphe yoktur. Hadisimizin diğer rivayetinde geçen *"Allah'ın melekleri veya kulları için seçtiği"* zikir sözü de bunu göstermektedir. Öyle de olsa, bu zikirleri, sevap bakımından Kur'ân-ı Kerîm ile mukayese etmek mümkün değildir. Bununla beraber insan her zaman Kur'an okuyamaz. İşte bu sebeple bir kimse yakaladığı fırsatları değerlendirmeli, bir iki defa söylemekten ibaret bile olsa Resûlullah'ın öğrettiği zikirleri tekrarlamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bazı zikirlerin Allah Teâlâ'yı daha çok hoşnut ettiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple onları daha fazla okumaya çalışmalıdır.

2. ***Sübhânallahi ve bi-hamdihî*** zikri en makbûl zikirlerden biridir.

1416- ????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????? ?????? ??????? ? ??????? ?????? ??????? ????????? ? ????????? ??????? ???????? ????? ??????? ?? ??????? ?? ?????? ?????????? ???????? » ????? ???? .

1416. Ebû Mâlik el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Temizlik imanın yarısıdır. *el-Hamdü lillâh* duası mizanı, *sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi* zikri ise yer ile göklerin arasını sevap ile doldurur."

Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86

Açıklamalar

Önemli birkaç konuyu ihtiva eden bu hadîs-i şerîfin tamamı 26 numarayla daha önce geçmiş ve bu konular orada kısaca açıklanmıştır. Hadisin ilk cümlesi olan *"Temizlik imanın yarısıdır"* ifadesi ise, ilgisi sebebiyle "Abdestin Fazileti" bahsinde 1033 numara ile müstakil olarak ele alınmıştır.

Efendimiz *Temizlik imanın yarısıdır* buyurmakla şunu belirtmiş olmalıdır: Bir insanın önce Allah'ın emirlerine muhatap olabilmesi, sonra da O'nun yanında değer kazanabilmesi için göğsünde iman taşıması nasıl ilk şart ise, iman sahibi bir kimsenin ilk yapacağı iş de temizliğe riayet etmesidir. Zira temizlenmeden hiçbir ibadeti yapmak mümkün değildir. Şu halde ben iman sahibiyim diyen kimsenin mutlaka temizlik esaslarına uyması gerekir.

Hadisimizde ikinci olarak *elhamdülillâh* zikri ile *sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi* zikrinin insana kazandıracağı hadsiz hesapsız sevaptan söz edilmektedir. Şayet Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu zikri söyleyene cennette şöyle bir güzellik verilecektir, buyursaydı, bunu bir ölçüde kavramamız mümkün olacaktı. Fakat bazı sevapları tam mânasıyla anlayıp kavramak mümkün değildir. İşte bu sebeple Allah'ın Resûlü bu iki zikri söyleyen kimsenin kazanacağı sevabı temsilî olarak anlatmakta ve şöyle demektedir: *Elhamdülillâh* diyen kimseye verilecek sevabı bizim maddî ölçülerimizle anlatacak olursak, onun

kazanacağı mükâfatın, amelleri tartan **mîzânı** dolduracağını, *sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi* diyen bir kimsenin elde edeceği sevabın da yer ile gök arasını dolduracağını söylememiz gerekir. Mîzânın büyüklüğü hakkında bir fikri bulunmayan kimseye bu anlatım da yeterli değildir. Burada İbni Abbas'a nisbet edilen bir rivayetten söz etmemiz gerekecektir. Bu rivayete göre mîzânın bir dili, iki de kefesi vardır. Bu kefelerden biri batıda, diğeri de doğudadır. Bu kefelerden birine kişinin sevabı, diğerine de günahı konacaktır. Demek oluyor ki, *elhamdülillâh* diyen, *sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi* zikrini söyleyen kimsenin kazanacağı sevap, anlatılması mümkün olmayacak kadar çoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman temiz insandır. İman ile temizlik birbirinden ayrılmayan iki din esasıdır.
2. e*l-Hamdülillâh* ve *sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi* zikirleri insana hesapsız sevap kazandırır.
3. Allah Teâlâ, rızâsını arayan kulları için sayıya, hesaba gelmeyen nimet ve lutuflar hazırlamıştır.

1417- ????? ????? ??? ??? ??????? ??? ?????? ????? ??? : ???? ????????? ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ???????? ??????? ????????? . ???? : « ??? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?? ?????? ??? ? ?????? ???????? ???????? ? ???????? ?????? ??????? ? ????????? ?????? ???? ?????????? ? ??? ???? ???? ??????? ????? ???????? ??????? ??????? » ? ??? : ??????? ???????? ? ???? ?? ? ??? : « ??? : ?????????? ??????? ?? ????????. ???????? ? ?????????? » ???? ???? .

1417. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir bedevî Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Bana söyleyeceğim bir zikir öğret, dedi.

Resûl-i Ekrem ona şu zikri okumasını tavsiye etti:

- *"**Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, Allâhü ekber kebîran ve'l-hamdü lillâhi kesîrâ ve sübhânallâhi Rabbi'l-âlemîn, velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-Azîzi'l-Hakîm:*** Tek olan Allah'tan başka ilâh ve O'nun bir eşi ve benzeri de yoktur. Kudreti ve saltanatıyla Allah en büyüktür. Bitip tükenmeyen hamd O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim. Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Azîz ve Hakîm olan Allah'ın yardımıyla kazanılabilir."*

Bedevî:

- Bunlar Rabbim için söyleyeceğim dua ve zikirlerdir. Kendim için ne söylemeliyim? dedi.

Resûl-i Ekrem:

- ***"Allâhümmağfir lî verhamnî vehdinî verzuknî:*** Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, rızânı kazandıracak işler yaptır ve bana hayırlı rızık ver, **de"** buyurdu.

Müslim, Zikir 33-36

Açıklamalar

Bedevî denen ve çölde yaşayan bu insanların arasında bazı zeki kimseler Peygamber Efendimiz'e gelerek yerinde ve isabetli sorular sormuşlar ve bu sebeple sahâbîleri pek sevindirmişlerdir. Bu bedevî sayesinde öğrenilen zikir ve dua da sahâbî efendilerimizi mutlaka memnun etmiştir.

Derin mânalarla dolu bu zikrin üzerinde önemle düşünülmesi gereken cümlelerinden biri, her zaman tekrarlayıp durduğumuz *"**lâ havle velâ kuvvete illâ billâh**: Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir"* ifadesidir. Bu veciz cümle insanın aczini bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Allah'ın izni ve yardımı olmadan parmağını bile oynatmaya güç yetiremeyecek insanoğlu, yine O'nun lutfu ve yardımı sayesinde günahlardan korunabilmekte, Rabbine ibadet edecek gücü ve kuvveti kendinde bulabilmektedir.

Bu zikrin Cenâb-ı Hakk'ın ezelî ve ebedî sıfatlarını pek güzel dile getirdiğini, O'nun şanını yücelttiğini gören bedevî, bir de kendisinin dini ve dünyası için faydalı olacak bir dua öğrenmek istedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, yeni müslüman olanlara öğrettiği çok kısa, fakat pek muhtevalı bir niyâzı ona da öğretti. Demekki bu bedevî de yeni müslüman olmuş biriydi. ***"Allâhümmağfir lî verhamnî vehdinî verzuknî"*** diyen bir kimse hem dünyası hem de âhireti için güzel dileklerde bulunmakta ve Âlemlerin Rabbine şöyle yalvarmaktadır: Allahım, günahlarımı büsbütün silerek beni **bağışla**; içinde bulunduğum her durumda sana itaat etme imkânını lutfetmek suretiyle bana **merhamet et**; rızânı kazanmamı sağlayacak **güzel halleri elde etmemi ve değerli işler yapmamı sağla**; bana **helâl rızık nasip et.**

1472 numarada görüleceği üzere hadisin bu kısmı **"vehdinî"**den sonra **"ve âfinî"** ilâvesiyle veya **"vehdinî"** yerine **"ve âfinî"** ilavesiyle de rivayet edilmektedir. **"Âfinî",** *bana âfiyet ver*, demektir. Âfiyet hem dünya hem de âhiretle ilgili hayırları kapsayan geniş anlamlı bir kelimedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Efendimiz'in bedevîye öğrettiği zikir, Allah'ın bir ve tek, noksan sıfatlardan arınmış olduğunu pek güzel ifade ettiği için her fırsatta okunmalıdır.
2. Resûl-i Ekrem'in bedevîye öğrettiği dua ise insanın Cenâb-ı Hakk'a arzetmesi gereken maddî ve mânevî ihtiyaçlarını dile getirmektedir.

1418- ???? ?????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???????? ???? ??????? ????????? ??????? ? ???? : « ?????????? ?????? ????????? ? ?????? ????????? ? ???????? ????? ??????? ???????? » ???? ?????????? ????? ????? ?????? ?????? : ???? ??????????? ? ??? : ???? : ??????????? ?????? ? ???????????? ?????? . ????? ???? .

1418. Sevbân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* selâm verip namazdan çıkınca üç defa **istiğfâr** eder ve ***"Allâhümme ente's-selâm ve minke's-selâm tebârekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm:*** *Allahım selâm sensin. Selâmet ve esenlik sendendir. Ey azamet ve kerem sahibi Allahım, sen hayır ve bereketi çok olansın"* derdi.

Hadisin râvilerinden biri olan Evzâî'ye:

- İstiğfâr nasıl yapılır? diye sorulunca:

- Estağfirullah, estağfirullah demektir, dedi.

Müslim, Mesâcid 135, 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Sehv 81, 82; İbni Mâce, İkame 32

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîften ve benzeri diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre Peygamber *aleyhisselâm* bir farz namazı kılıp bitirdikten sonra üç defa **estağfirullah** (Allah'tan beni bağışlamasını dilerim) der, hepimizin bildiği **Allâhümme ente's-selâm** zikrini okuyacak kadar oturur, şayet kıldığı o farzdan sonra bir sünnet kılacaksa hemen yerinden kalkar, evine giderek o sünneti kılardı. Fakat sabah namazından sonra sünnet kılmadığı için bazan güneş doğuncaya kadar namaz kıldığı yerde otururdu. Peygamber-i Zîşân'ın namazın hemen ardından istiğfâr etmesinin sebebi, Rabbine gereği gibi ibadet ve kulluk edememenin bir özrü olarak düşünülebilir.

Allahım selâm sensin demek, yüceliğine ve üstün sıfatlarına yakışmayan her kusur, noksan ve değişimden uzak ve münezzehsin, demektir. **Selâmet ve esenlik sendendir** demek, bu iyilikler senden beklenir ve umulur; sen bize esenlik verirsen dünyada ve âhirette bahtiyâr oluruz; vermezsen mutsuz oluruz, demektir. İnsanlar dünyada sulh ve sükûnu sağlamak, huzur ve bahtiyarlık içinde yaşamak için didinip dururlar. Halbuki sulh da, huzur ve bahtiyarlık da Cenâb-ı Hakk'ın lutfuyla mümkündür. Bunun için insan, huzuru ve sükûnu önce onu kendisine verecek olandan istemelidir. **Tebârekte** sözünün anlamı sen hayır ve bereketi çok olansın, demek olduğu gibi, sen zâlimlerin yakıştırdığı yaratılmışlarda bulunan sıfatlardan uzaksın, sen kendisine gereği gibi ibadet edilemeyecek olan yüce Allah'sın mânasına da gelmektedir. Efendimiz bu derin mânalı zikri, Allah Teâlâ'nın doksan dokuz isminin sonuncusu olan "**Zü'l-celâli ve'l-ikrâm"** ile bitirmiştir. "**Zü'l-celâli ve'l-ikrâm"** esmâ-i hüsnâsı 1494 numaralı hadiste açıklanacaktır. Burada kısaca şunu belirtelim ki, **celâl**, azamet ve yücelik, **ikrâm** da iyilik, ihsan ve lutuf demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazı bitirince üç defa **estağfirullah** demelidir.
2. Daha sonra **Allahümme ente's-selâm**'ı okumalıdır.

1419- ???? ?????????? ?? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??? ????? ???? ???????? ?????? ???? : « ?? ???? ????? ?????? ??????? ?? ??????? ???? ? ??? ???????? ????? ???????? ? ????? ???? ????? ????? ?????? . ?????????? ?? ?????? ??? ????????? ? ???? ??????? ??? ???????? ? ??? ??????? ?? ??????? ?????? ?????? » ????? ????? .

1419. Muğîre İbni Şu'be *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* selâm verip namazdan çıkınca şu duayı okurdu:

"Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allâhümme lâ mâni'a li-mâ a'tayte ve lâ mu'tıye li-mâ mena'te velâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü: *Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Allahım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini de verecek bir kimse yoktur. Senin lutfun olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez."*

Buhârî, Ezân 155, İ'tisâm 3, Kader 12, Daavât 18; Müslim, Mesâcid 137, 138. Ayrıca bk. Müslim, Salât 194, 205, 206; Ebû Dâvûd, Salât 140 Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Tatbîk 25, Sehv 85, 89

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Muğîre İbni Şu'be *radıyallahu anh* Muâviye'nin Kûfe valisiyken, Muâviye *radıyallahu anh* ona bir mektup yazarak Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazlardan sonra okuduğunu duyduğu bir duayı kendisine bildirmesini istedi. O da hadisimizdeki duayı Peygamber *aleyhisselâm*'dan duyduğunu bir mektup yazarak bildirdi.

Peygamber Efendimiz namazlardan sonra selâm verir vermez muhtelif dualar okurdu. Hadisimizdeki dua da bunlardan biridir. Bazı rivayetlerde bu duayı Resûlullah Efendimiz'in farz namazlardan sonra okuduğu (Buhârî, Ezân 155), bazı rivayetlerde de her namazdan sonra okuduğu (Buhârî, Daavât 18) belirtilmiştir. Burada şunu da açıklamamız gerekir: Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in farz namazlardan sonra çeşitli örneklerini gördüğümüz duaları okumasına bakarak, bazı İslâm âlimleri farzlardan sonra dua etmenin, nâfilelerden sonra dua etmekten daha uygun olacağını söylemişlerdir.

Bu dua ve zikir başlıca iki cümleden meydana gelmektedir. Birincisi, namaz kılıp tesbihleri çektikten sonra ardından söyleme alışkanlığına sahip olduğumuz *"lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr"* cümlesidir. 574 numaralı hadisin açıklamasında bu konuda daha geniş bilgi verilmiş ve Peygamber Efendimiz'in tesbihlerden sonra bu zikri söyleyen kimsenin günahları deniz köpükleri kadar çok olsa bile bağışlanacağını belirttiği (Ebû Dâvûd, Vitir 24) söylenmişti. 1413 numaralı hadiste yine Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu zikri her gün yüz defa tekrarlayan kimsenin "*on köle âzâd etmiş kadar sevap kazanacağını, ona yüz iyilik sevabı yazılacağını, yüz günahının bağışlanacağını, o gün akşama kadar şeytandan korunacağını"* ifade buyurduğu zikredilmişti. 1414 numaralı hadiste yine bu zikirden söz edilmiş, Resûlullah'ın ifadesiyle, bu zikri günde on defa okuyan kimseye İsmâil *aleyhisselâm*'ın soyundan dört kimseyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap yazılacağı görülmüştü.

İkinci cümle ise *"Allâhümme lâ mânia"* diye başlayan zikirdir. Cenâb-ı Hakk'ın kudretini pek mükemmel şekilde ifade eden birinci zikir gibi bu da yegâne güç ve kudretin Allah Teâlâ'nın elinde bulunduğunu belirtmekte, malına, servetine güvenerek kendini güç kuvvet sahibi zanneden gafillere, O kudret sahibi istemediği takdirde zenginliklerinin hiçbir fayda sağlamayacağını çok keskin bir ifadeyle ortaya koymaktadır. Sadece varlıklılara değil, kendinde güç vehmedenlere güçleri, kendini büyük görenlere büyüklükleri, sultanlara saltanatları Allah istemedikçe fayda vermez. İnsana sadece **amel-i sâlih** dediğimiz

ihlâsla yapılmış ibadet, tâat ve iyiliklerin fayda vereceği unutulmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, bildikleriyle yetinmezler, daha çok bilen arkadaşlarına baş vurmak suretiyle bilgilerini geliştirirlerdi.
2. Selâm verip namazdan çıktıktan sonra zaman zaman hadisimizdeki bu zikri de okumalıdır.

1420- ????? ??? ?????? ?? ??????????? ??? ?????? ????? ??????? ??????? ??? ????? ?????? ????? ?????? ???? ????????? : ?? ???? ????? ?????? ???????? ?? ????? ??? ? ??? ?????? ???? ???????? ? ????? ???? ????? ???? ?????? . ?? ????? ???? ??????? ????? ???????? ? ?? ??? ????? ?????? ? ???? ???????? ????? ??????? ? ??? ??????? ? ????? ??????? ?????? ????????? ??????? ? ?? ??? ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ???? ????? ????????? .???? ????? ????????? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ? ???? ???? .

1420. Abdullah İbni'z-Zübeyr *radıyallahu anh* namazdan sonra selâm verince her defasında şöyle derdi:

"Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr; lâ havle velâ kuvvete illâ billâh; lâ ilâhe illallahu velâ na'büdü illâ iyyâh; lehü'n-ni'metü ve lehü'l-fazlu ve lehü's-senâü'l-hasen; lâ ilâhe illallahu muhlisîne lehü'd-dîne velev kerihe'l-kâfirûn: *Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir. Allah'tan başka ibadete lâyık bir ilâh yoktur. Biz yalnız O'na ibadet ederiz. Sahip olduğumuz nimet ve lutuf O'nundur. En güzel medh ü senâ O'na yakışır. Kâfirler hoşlanmasa bile, bütün samimiyetimizle, Allah'tan başka ilâh yoktur, deriz".*

Abdullah İbni'z-Zübeyr, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her namazdan sonra bu sözlerle zikrettiğini söyledi.

Müslim, Mesâcid 139, 140. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 25; Nesâî, Sehv 34

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin baş tarafı bu zikri Abdullah İbni'z-Zübeyr'in bizzat hazırlayıp okuduğu kanaatini uyandırıyorsa da, hadisin son cümlesi bu zikrin Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır.

Bu zikrin ilk yarısındaki bazı cümleler daha önce açıklanmıştı. Burada ilk defa geçen ifadeler üzerinde duralım. Bu ifadelerden biri "*Sahip olduğumuz nimet ve lutuf O'nundur*" cümlesidir. Yiyip içtiğimiz, giyip kuşandığımız nimetleri bize bir insan da vermiş olsa, o nimetin asıl sahibi Allah Teâlâ'dır. İnsanlar sadece bir vasıtadan ibarettir. Üstelik bu nimetleri, onları hakettiğimiz, onlara lâyık olduğumuz için elde etmiyoruz. Bunlar tamamen Cenâb-ı Hakk'ın bize birer lutuf ve ihsânıdır. Bize düşen bunları haketmeye ve onlara lâyık olmaya gayret etmektir. Zâtının yüceliği, sıfatlarının üstünlüğü, kısaca yegâne yaratıcı olması sebebiyle de "*En güzel medhü senâ O'na yakışır*". O'nun birliğini kabul etmeyen "*kâfirler hoşlanmasa bile*", münâfiklar ve işi gücü gösterişten ibaret olan kimseler aksini yapsa da biz "*Bütün samimiyetimizle, Allah'tan başka ilâh yoktur*" diyerek O'na bağlılığımızı sunar, ibadet ve tâatımızı arzederiz. Sırf kulluğumuzu göstermek maksadıyla yaptığımız ibadetleri kabul buyurup onlara sevap verirse, bu sadece O'nun fazlı ve lutfu sayesindedir; şayet yaptıklarımızdan dolayı bizi cezalandırırsa, bu da onun şaşmaz adaleti sebebiyledir.

Peygamber Efendimiz namazdan sonra ashâbının duyup öğrenmesi için sesini birazcık yükselterek bu zikri okurdu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâb-ı kirâma, her şeyi olduğu gibi, en güzel ifadelerle zikretmeyi de öğretirdi.
2. Biz de her biri derin mânalar yüklü bu zikirleri okumaya çalışmalıyız.

1421- ???? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ????????????? ??????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????: ???? ????? ?????????? ??????????? ?????? ? ??????????? ???????? : ?????????? ???? ??????? ? ?????????? ??? ??????? ? ????? ?????? ???? ??????? : ???????? ? ????????????? ? ???????????? ? ???????????? . ?????: « ??? ?????????? ??????? ?????????? ???? ???? ????????? ? ?????????? ???? ??? ????????? . ??? ??????? ?????? ??????? ???????? ????? ???? ?????? ????? ?? ????????? ? » ?????? : ????? ?? ???? ?????? ? ??? : «?????????? ? ?????????? ???????????? ? ????? ????? ????? ?????? ????????? » ??? ???? ????? ???????? ??? ??? ????????? ? ???? ???? ??? ???????? ?????????? ? ??? : ???? : ??????? ?????? ? ???????? ????? ? ??????? ?????? ? ????? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????? . ????? ????? ???? ??????? ?? ???????? : ????? ???????? ????????????? ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? : ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????? ? ???????? ??????? ? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????? ????????? ??? ????? » .

« ????????? » ??? ?????? « ????? ???????? ??????? ????? ?????????? » ??? ?????? ??????? .

1421. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların fakirleri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek şöyle dediler:

- Varlıklı müslümanlar cennetin en yüksek derecelerini ve ebedî nimetleri alıp götürdüler. Bizim kıldığımız namazları onlar da kılıyorlar. Tuttuğumuz

oruçları onlar da tutuyorlar. Fazla malları olduğu için hac ve umre yapıyorlar, cihad ediyorlar ve sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem onlara:

- **"Sizden önde gidenlere yetişebileceğiniz, sizden sonra gelenleri geçebileceğiniz, sizin yaptığınızı yapanlar dışında herkesten üstün olacağınız bir şeyi haber vereyim mi?"** diye sordu.

- Evet, söyle yâ Resûlallah! dediler.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Her namazın ardından otuz üçer defa Allah'ı tesbih eder, O'na hamdeder ve tekbir getirirsiniz."

Hadisi Ebû Hüreyre'den rivayet eden Ebû Sâlih'in söylediğine göre, sahâbîler bu zikirleri nasıl okuyacaklarını sorunca Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Her birinden otuz üçer defa olmak üzere *sübhânallah, elhamdülillah, Allâhü ekber*, dersiniz."

Buhârî, Ezân 155; Daavât 18; Müslim, Mesâcid 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24

Müslim'in bir rivayetinde şu ilâve vardır:

Birkaç gün sonra fakir muhâcirler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tekrar gelerek:

- Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımız zikirleri duymuşlar. Aynını onlar da yapıyorlar, dediler.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur, Allah lutfunu dilediğine verir."

Müslim, Mesâcid 142

1423 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1422- ?????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ??????? ?????? ?? ?????? ????? ????? ??????? ????????? ? ??????? ?????? ??????? ???????? ? ???????? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? ????????? : ?? ???? ????? ?????? ?????? ?? ????? ??? ? ???? ???????? ?????? ?????? ? ???? ??? ????? ????? ??????? ? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ????????? » ????? ???? .

1422. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her namazdan sonra kim otuz üç defa *sübhânallah*, otuz üç defa *elhamdülillâh*, otuz üç defa *Allâhü ekber* der, yüze tamamlamak için de *lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr:* *Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter"* derse, günahları deniz köpüğü kadar çok olsa bile affedilir."

Müslim, Mesâcid 146. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 96

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1423- ???? ????? ?? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????????? ?? ??????? ??????????? ??? ??????????? ?????? ????? ?????? ???????? : ??????? ????????? ?????????? ? ????????? ?????????? ?????????? ? ?????????? ????????? ????????? » ???? ???? .

1423. Kâ'b İbni Ucre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Farz namazların ardından okunan zikirleri okuyan -veya bunları yapan- kimse hiçbir zaman zarara uğramaz. Bunlar otuz üç defa *sübhânallah*, otuz üç defa *elhamdülillâh*, otuz dört defa *Allâhü ekber* demektir."

Müslim, Mesâcid 144, 145. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 25; Nesâî, Sehv 92

Açıklamalar

Her üçü de namazlardan sonra çekilen tesbih ile ilgili bu hadîs-i şerîflerden ilki 574 numara ile "Şükreden Zenginin Fazileti" bahsinde geçmiş ve orada genişçe açıklanmıştı. Müslüman kardeşlerimizin namazlardan sonra okuma alışkanlığına sahip oldukları bu üç zikrin hadisimizde görüldüğü üzere hoş bir hatırası vardır. Her şeylerini Mekke'de bırakarak Resûlullah'a yardım etmek ve böylece Allah'ın rızâsını kazanmak için Medine'ye hicret eden sahâbîler, sevap kazanma hususunda kimseden geri kalmak istemiyorlardı. Çünkü dünyanın daha çok sevap kazanma bakımından bir yarış yeri olduğunu iyi biliyorlardı. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü onlara bu üç zikri tavsiye etti ve bu zikirlerin onları **kendilerinden önde gidenlere** yani kendilerinin yapamadıkları hayır ve iyilikleri yapanlara yetiştirebileceğini, **sonra gelenleri arkada bırakabileceğini** yani bu zikirleri söylemeyenleri geçip gideceklerini, ama sevabı çok büyük olan bu zikri kendileri kadar söyleyenlerin de aynı sevabı elde edeceklerini bildirdi. Böylece daha sonraki yüzyıllarda gelecek ümmetinin de, bu konudaki tavsiyesini tuttukları takdirde çok büyük sevap kazanacaklarını müjdeledi.

İkinci hadîs-i şerîf birinciyi tamamlamakta ve doksan dokuz tesbih, tahmîd ve tekbirden sonra yüzüncü olarak ***lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh*** diye başlayan zikri söylemek gerektiğini belirtmektedir. 1413 ve 1414 numaralı hadislerde bu sonuncu cümlenin başlı başına bir zikir olduğunu görmüş ve onu **günde yüz defa** söyleyen kimsenin kazanacağı hesapsız sevapları okumuştuk.

Üçüncü yani 1423 numaralı hadis daha öncekilerin aynı olmakla beraber, burada onlara ilâveten iki husus belirtilmektedir. Biri bu zikirlerin **farz**

namazlardan sonra okunması, diğeri de sayıyı yüze tamamlamak için tekbirlerin otuz üç değil, **otuz dört** defa söylenmesidir.

Öyleyse Cenâb-ı Hakk'ın her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu pek güzel ifade eden**sübhânallah** demeyi, her nevi mükemmelliğin Allah Teâlâ'da bulunduğunu dile getiren **elhamdülillâh** zikrini söylemeyi, benim Rabbim yaratılmışların tam olarak kavrayamayacağı kadar yücedir demek olan **Allâhü ekber** zikrini tekrarlamayı ihmal etmemeliyiz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Efendimiz'in büyük sevaplar vaad ederek tavsiye buyurduğu bu zikri her namazdan sonra söylemeye gayret etmelidir.
2. Dünyayı hayır yarışlarının yapıldığı bir alan olarak görmeli ve bu yarışta ön sırada bulunma azmiyle ömrü değerlendirmelidir.
3. Allah Teâlâ'nın bazı insanlara daha fazla sevap kazanma imkânı vermesi, O'nun bir lutfu ve ihsânı ve sadece kendisinin bileceği bir iştir.

1424- ???? ???? ?? ??? ???? ??? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????????? ????? ??????????? ???????? ???????? : « ?????????? ????? ??????? ???? ???? ???????? ????????? ???????? ???? ???? ??? ??????? ??? ?????? ???????? ???????? ???? ???? ???????? ????????? ? ??????? ???? ???? ???????? ?????? » ???? ???????.

1424. Sa'd İbni Ebû Vakkas*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* namazlardan sonra şu duayı okuyarak Allah'a sığınırdı:

"*Allâhümme innî eûzü bike mine'l-cübni ve'l-buhl, ve eûzü bike min en uredde ilâ erzeli'l-ömr, ve eûzü bike min fitneti'd-dünyâ, ve eûzü bike min fitneti'l-kabr:* *Allahım! Korkaklıktan, cimrilikten sana sığınırım. Erzel-i ömürden sana sığınırım. Dünya fitnesinden sana sığınırım. Kabir fitnesinden sana sığınırım.*"

Buhârî, Cihâd 25, Daavât 37, 41, 44. Ayrıca bk. Müslim, Zikir 50, 52; Nesâî, İstiâze 5, 6, 27, 39; İbni Mâce, Duâ 3

Açıklamalar

Bu hadisten ve benzeri hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz insan için son derece tehlikeli olan bazı hususlardan Allah'a sığınmış, dolayısıyla bize bunlardan şiddetle sakınmamız ve bizi onlardan koruması için Cenâb-ı Hakk'a sığınmamız gerektiğini belirtmiştir. Konumuzun bundan sonraki hadislerinde ve "Dualar Bölümü"nde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nelerden Allah'a sığındığı görülecektir.

Bu hadiste ilk olarak **korkaklık**tan ve **cimrilik**ten uzak durmamız ve onlardan Allah'a sığınmamız tavsiye buyurulmaktadır. **Korkaklık**, canını gereğinden fazla severek bir kısım ilâhî emirleri yapmamaktır. Allah yolunda cihad etmek, insanlara iyiliği emredip onları fenalıktan sakındırmak, gerektiğinde bir zâlim karşısında doğruyu savunmak cana o kadar değer vermemekle, nefsi gereğinden fazla şımartmamakla ilgilidir. Halbuki müslümana yakışan, tedbiri elden bırakmamak kaydıyla cesaret, yiğitlik ve atılganlıktır. **Cimrilik** ise sahip olduğu nimetleri yerinde harcamamaktır. Zengin olduğu halde mal tutkusuyla servetini Allah yolunda sarfetmemek, âlim olduğu halde tembelliği sebebiyle eser vermemek veya insanlara nasihatte bulunmamak cimriliktir. Halbuki insan, Cenâb-ı Hakk'ın şu dünyada sayılı kimselere lutfettiği servet ve ilim gibi nimetleri esirgemeden harcayarak âhiret yurdunu güzelleştirmeye çalışmalıdır.

Erzel-i ömür bir Kur'ân-ı Kerîm terimidir. İki âyet-i kerîmede insanoğlunun hayat safhaları belirtildikten sonra, bazı kimselerin bilgili iken bir şey bilemez hale gelmesi için erzel-i ömre yani **"ömrün en kötü, en verimsiz çağına"** iletileceği belirtilmektedir [Nahl sûresi (16), 70; Hac sûresi (22), 5). İnsanın iyice ihtiyarladığı, düşkün hâle geldiği, başkalarının eline avucuna bakıp onların yardımına muhtaç olduğu, bildiklerini unutup tekrar çocukluk günlerine döndüğü ve böylece âcizliğinin, güçsüzlüğünün, bunaklığının, bilgisizliğinin ve anlayışsızlığının iyice ortaya çıktığı bu dönem, **erzel-i ömür** denen perişanlık günleridir. Peygamber Efendimiz'in işaret buyurduğu gibi, Cenâb-ı Hak'tan bizi böyle perişan bir hale düşürmemesini niyâz etmeliyiz.

Dünya fitnesi pek çeşitlidir. Câzibesiyle insanı baştan çıkaran mal, mülk, nefsin hoşlandığı çeşitli zevkler, hatta insanı başkasına muhtaç edip zor durumda bırakan fakirlik birer dünya fitnesidir. Bunların hepsi insana âhiret yolcusu olduğunu, yapması gereken birtakım görevleri bulunduğunu unutturan, ihmâl ettiren ve ayağını kaydıran uçurumlardır. Bu hadisi rivayet eden muhaddislerden biri dünya fitnesinin deccâl olduğunu söylemiştir (Buhârî, Daavât 37). Nitekim Peygamber Efendimiz deccâl fitnesinin**dünya fitnesi**nin en büyüğü olduğunu söylemiştir (İbni Mâce, Fiten 33). Yüce Rabbim hepimizi onun şerrinden muhafaza buyursun (Âmin).

Kabir fitnesi de Peygamber *aleyhisselâm*'ın Allah'a sığındığı tehlikelerden biridir. Meleklerin ölen herkesi sorguya çekmesiyle başlayan kabir hayatı, iyi kullar için huzur ikliminin başladığı, dünyadaki görevini gerektiği gibi yapmayanlar için de sıkıntıların başlayıp devam ettiği bir başka âlemdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu durumu, *"Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur* (Tirmizî, Kıyâmet 26) diye ifade buyurmuştur. Kabir azâbı hakkında 1426 numaralı hadiste bilgi verilecektir.

Hadisimizin râvisi olan Sa'd İbni Ebû Vakkas*radıyallahu anh*'ın bu zikre çok önem verdiği ve onu kendi çocuklarına, tıpkı bir öğretmenin öğrencilerine yazı yazmayı öğrettiği gibi titizlikle bellettiği söylenmektedir. On dördü erkek, yedisi kız olmak üzere yirmi bir çocuğu bulunan Sa'd hazretlerinin, yavrularının dünya ve âhiret saâdetine ne kadar önem verdiği ve dolayısıyla Peygamber sünnetine nasıl sarıldığı görülmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz her namazdan sonra korkaklıktan, cimrilikten, erzel-i ömürden, dünya ve kabir fitnesinden Allah'a sığınırdı.
2. Resûl-i Ekrem'in yaptığı ve tavsiye buyurduğu duaları öğrenip yapmalı, onları, tıpkı ashâb-ı kirâm gibi çocuklarımıza da öğretmeliyiz.

3. Cenâb-ı Hakk'ın affına mazhar olduğu halde, Resûlullah Efendimiz'in bu duaları hiç ihmal etmemesi bizi gayrete getirmeli, her birimizi bekleyen bu tehlikelerden Yüce Rabbimiz'e sığınmalıyız.

1425- ???? ????? ??? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ???? : « ??? ??????? ? ????????? ????? ?????????? » ???? : « ???????? ??? ????? ?? ???????? ?? ?????? ????? ?????? ?????? : ?????????? ??????? ??? ???????? ? ????????? ? ??????? ????????? » .

????? ??? ???? ?????? ????? .

1425. Muâz *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun elinden tuttu ve:

"Muâz! Vallahi seni gerçekten seviyorum" buyurdu. Sonra sözüne şöyle devam etti: **"Muâz! Her namazdan sonra şu duayı mutlaka okumanı tavsiye ediyorum: *Allâhümme einnî alâ zikrike ve şükrike ve hüsni ibâdetik*:** *Allahım! Seni anıp zikretmek, nimetine şükretmek, sana lâyık ibadet etmek için bana yardım eyle!."*

Ebû Dâvûd, Vitir 26. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 60

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin *Sünen-i Nesâî*'deki rivayetine göre Efendimiz sahâbîsi Muâz İbni Cebel'in elinden tutarak:

- **"Muâz! Vallahi seni gerçekten seviyorum"** buyurdu. O da Peygamber-i Zîşân'ın eline yapışarak:

- Ben de seni çok seviyorum, yâ Resûlallah! dedi. *Sevdiğiniz kimseye, onu sevdiğinizi söyleyiniz*, buyuran Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bu emrini bizzat uyguladıktan ve tavsiye edeceği duanın iyice öğrenilmesi için uygun bir ortam hazırladıktan sonra, bu sevgili sahâbîsine yukarıdaki kısa, özlü duayı öğretmişti. Birini seven onun iyiliğini ister; onun dinine ve dünyasına faydalı olacak işler yapar. İşte Efendimiz de öyle yapmış, sevgili sahâbîsine Allah'tan istenecek en kıymetli şeyleri öğretmiştir.

Allah Teâlâ'dan istenmesi gereken bu üç şey, insanın en önemli üç görevidir. Bu görevlerden birincisi, Cenâb-ı Hakk'ın adını dilden düşürmemektir. İkincisi her an binlercesinden faydalanılan sayısız nimetlerine gereği gibi şükredebilmektir. Üçüncüsü de O'nun şanına yakışır şekilde kulluk görevini yapabilmektir.

İnsanların gönlüne hitap eden kimselerin, muhatapları üzerinde umdukları tesiri yapabilmek için Efendimiz'in bu irşad metodundan yeterince faydalanması gerekir. Tatlı bir dil, yumuşak bir üslûp ve sımsıcak bir gönül irşad hayatının vazgeçilmez unsurlarıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan sevdiği kimseye, onu sevdiğini söylemelidir.
2. Namazlardan sonra bu özlü duayı yapmaya çalışmalıdır.
3. Allah'ı zikir, O'na şükretmeye yöneltir; Allah'a şükür, O'na gerektiği gibi ibadet etmeye sevkeder. Bir bakıma zikir kulluğun başı, şükür sonudur.

1426- ??? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??? ???????? ????????? ?????????? ???????? ???? ?????? ? ????? : ????????? ????? ?????? ???? ???? ?????? ???????? ? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????? ???????? ????????? ? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? » . ???? ???? .

1426. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz namazda tahiyyâtı bitirdiği zaman, dört şeyden Allah'a sığınarak şöyle desin: *Allâhümme innî eûzü bike min azâbi cehennem ve min azâbi'l-kabr ve min fitneti'l-mahyâ ve'l-memât ve min şerri fitneti'l-mesîhi'd-deccâl:* *Allahım, cehennem azâbından ve kabir azâbından, hayat ve ölüm fitnesinden, kör deccâlin fitnesine uğramaktan sana sığınırım.*"

Müslim, Mesâcid 128. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 130-134; Ebû Dâvûd, Salât 149, 179; Nesâî, Sehv 64

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz selâm verip namazdan çıkmadan önce şu dört şeyden Allah'a sığınmakla, bize hem nasıl dua edeceğimizi öğretmekte hem de bizim için büyük tehlike teşkil eden hâdiseleri haber vermektedir.

Cehennem azâbı. Kur'ân-ı Kerîm'de ve onun tefsiri olan hadîs-i şerîflerde birçok defa cehennem azâbından bahsedilmiş, oradaki korkunç sahneler tasvir edilmiş ve böylece insanlar cehennem azâbını gerektirecek bir hayat tarzından sakındırılmıştır. Resûlullah Efendimiz bu duasıyla, cehennem azâbından insanın ancak Allah'a sığınarak kurtulabileceğine işaret etmektedir.

Kabir azâbı. Hz. Âişe kabir azâbının olup olmadığını Resûl-i Ekrem'e sorduğunu, onun da **"Evet, kabir azâbı haktır"** buyurduğunu ve kıldığı her namazda kabir azâbından Allah'a sığındığını söylemektedir (Nesâî, Sehv 64). Hz. Osman bir kabre baktığı zaman sakalları ıslanıncaya kadar ağlar, sonra da Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, *kabri âhiret yolculuğunun ilk menzili olarak kabul ettiğini, buradan kurtulan kimse için sonrasının daha kolay olacağını, buradan kurtulamayan için de sonrasının daha çetin olacağını* belirttiğini söylerdi (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 63). Kabir azâbı, Allah'ın buyruklarına uymayan insanın ölümünden kıyamete kadar geçecek olan uzun bekleyiş safhasında göreceği bir tür işkencedir. Mâhiyetini tam olarak bilemediğimiz bu azâba tâbi tutulmak için insanın mutlaka kabirde bulunması da gerekmemektedir.

Hayatın fitnesi. İnsan hayatta çeşitli sıkıntılara uğrar. Zira bu dünya imtihan yeridir. Bizzat kendisi veya yakınları bedenî rahatsızlıklara yakalanabilir. Bunlara sabretmeyip isyan etmek, Allah'ın verdiğine razı olmamak hayatın fitnesidir. Çeşitli zaaflar ve tutkular sebebiyle dünyadaki imtihanı kaybetmek veya Allah'ın istediği gibi bir hayat tarzına sahip olamamak da yine hayatın fitnesidir. Asıl belâ belâyı vereni bilmemektir.

Ölümün fitnesi. İnsan hayata büsbütün vedâ etmeden önce, henüz can çekiştiği sırada şeytanın onu imanından etmek üzere hazırladığı tuzaklar veya meleklerin kabirdeki çetin imtihanları ölümün fitnesidir. Bu imtihanı kaybedenler için kabir azâbı başlayacaktır. Resûlullah Efendimiz hem ölüm fitnesinden hem de kabir azâbından ayrıca Allah'a sığınmıştır.

Deccâlin fitnesi. Peygamber Efendimiz kendi zamanında deccâlin çıkmayacağını bildiği halde, onun çıkacağı zamanda yaşayacak ümmetini uyarmak maksadıyla deccâlin hilelerinden söz etmiş ve bu felâketin bir müslüman için en büyük belâ olduğunu haber vermiştir. Resûl-i Ekrem'in deccâl fitnesinden Allah'a sığınmasını, belki de Cenâb-ı Hak'tan ümmetini bu belâdan korumasını niyâz etmesi şeklinde anlamak gerekecektir. Böylece bütün ümmetine onun

şerrinden Allah'a sığınmalarını da öğütlemiş olmaktadır.

Hadislerde deccâl, **mesîhü'd-deccâl** şeklinde geçmektedir. Deccâl hile anlamına gelen decel kelimesinden türemiştir. Hilekâr, düzenbaz demektir. Mesîh de silmek anlamına gelen mesh kelimesinden türemiştir. Deccâle **mesîh** denmesi, kendinden hayrın silinip alınması veya bir gözünün, hiç yokmuş gibi tamamen silinmesi yani yüzünün bir tarafının dümdüz ve dolayısıyla kör olması, bazılarına göre ise çok seyahat etmesi sebebiyledir. Hz. Îsâ'ya da mesîh denmiştir. Bunun sebebi de onun mübarek elini hastalara sürerek (meshederek) iyileştirdiği içindir.

1812-1823 numaralı hadislerde deccâl konusu geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabir azâbı ve cehennem azâbı vardır; bu azaplar hak ve gerçektir. İnsan bu çetin azaplardan Allah'a sığınmalıdır.

2. Kıyamet yaklaştığı zaman çıkacak olan deccâlin fitnesi, bütün fitnelerin en çetinidir. O belâlı devre kimin yetişeceği bilinmemekle beraber, yine de ondan Allah'a sığınmalıdır.

3. Hayat ve ölüm fitnesinden kurtuluş yoktur. Allah'ın rızâsına uygun bir hayat sürmeye gayret etmekle beraber, bu imtihanlarda bize yardım etmesi için Cenâb-ı Hakk'a niyaz edilmelidir.

1427- ???? ??????? ??? ?????? ????? ??? : ???? ??????? ??????? ??? ??? ??? ????????? ????? ???? ???? ?? ????? ???? ??????????? ???????????? : « ????????? ?????? ?? ?? ???????? ??? ????????? ? ??? ?????????? ???? ????????? ? ??? ????????? ? ??? ????? ??????? ???? ?????? ? ????? ?????????? ? ??????? ?????????? ? ?? ??? ????? ????? » ???? ???? .

1427. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda, teşehhüd ile selâm arasında yaptığı duayı şöyle diyerek bitirirdi:

"Allâhümmağfirlî mâ kaddemtü vemâ ahhartü, vemâ esrartü vemâ a'lentü, vemâ esraftü, vemâ ente a'lemü bihî minnî, ente'l-mukaddimü ve ente'l-muahhir, lâ ilâhe illâ ente: *Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, ölçüsüz bir şekilde işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senden başka ilâh yoktur."*

Müslim, Müsâfirîn 201, Zikir 70. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 1, Daavât 10, Tevhîd 8, 24; Ebû Dâvûd, Salât 119, Vitir 25; Tirmizî, Daavât 32

Açıklamalar

Müslüman, Allah'a işte böylesine teslim olan, iyi kötü, hayır şer, lehte aleyhte her şeyin ondan geldiğine gönülden inanan kimsedir. Bu dualar Peygamber Efendimiz'in derin teslimiyetini ne güzel ifade etmektedir.

Hadisin *Sahîh-i Müslim*'deki rivayeti, yukarıda gördüğümüz gibi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu duayı namazda teşehhüd ile selâm arasında okuduğunu göstermekte, bazı rivayetlerde de selâm verip namazdan çıktıktan sonra okuduğunu (Ebû Dâvûd, Vitir 25) ortaya koymaktadır. Namaza kalktığı vakit okuduğu uzun duayı bu cümlelerle bitirdiği gibi (Tirmizî, Daavât 32), geceleyin namaz kılmak üzere kalktığında okuduğu uzun duanın içinde bunun bazı cümlelerini tekrarladığı da görülmektedir. Bu durum hadisimizin ne kadar önemli ve derin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Peygamber Efendimiz, olmuş ve olacak bütün hataları bağışlandığı halde *"Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım günahlarımı affeyle!"* gibi sözlerle dua etmek suretiyle, hem kulluğunu Allah'a arzetmekte hem üstün tevâzuunu ortaya koymakta hem de bize günahlardan arınmak için nasıl dua edilmesi gerektiğini öğretmektedir.

Gizlediğim ve açığa vurduğum ifadesi, kimse görmeden yaptığım ve yaptığımı başkalarının gördüğü günahlar anlamına geldiği gibi, gönlümden geçen ve dilimle söylediğim günahlar anlamına da gelir.

Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin cümlesi, bazı kullarına anlayış ve üstün kabiliyetler veren Cenâb-ı Hakk'ın onları kendi dinine yaklaştırdığı ve böylece derecelerini yükseltme fırsatı verdiği, bazılarını da, bizim bilmediğimiz sebeplerle doğru yoldan uzaklaştırdığı, seviyelerini hayvanlardan bile aşağıya düşürdüğü gerçeğine işaret etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz Rabbine karşı son derece mütevâzi idi; O'na olan kulluk görevini hakkıyla yapmaya gayret ederdi.

2. Peygamber *aleyhisselâm* Cenâb-ı Mevlâ'nın yüceliğini bizim de gönülden duymamızı ve O'ndan bizi bağışlamasını dilememizi istemektedir.

3. Günahları bağışlandığı halde o böyle dua ve niyazda bulunursa, hesapsız günahı bulunan bizlerin daha çok istiğfâr etmesi gerekir.

1428- ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? : ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ????? ?? ????????? ?????????? : ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ? ????????? ??????? ?? » ????? ????? .

1428. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû ve secdede şu duayı çok okurdu:

"Sübhâneke'llâhümme rabbenâ ve bi-hamdik. Allâhümm'ağfir lî: *Allahım! Yüce Rabbimiz! Seni ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamdederim. Allahım! Beni bağışla."*

Buhârî, Ezân 123, 139; Megâzî 5, Tefsîru sûre (110), 1; Müslim, Salât 217. Ayrıca bk. Müslim, Salât 218-220; Ebû Dâvûd, Salât 148, 151; Nesâî,

Tatbîk, 64, 65

1432 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1429- ????????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ?? ???????? ???????? : « ???????? ??????? ???? ????????? ????????? » ???? ???? .

1429. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû ve secdede iken:

"Sübbûhün kuddûsün Rabbü'l-melâiketi ve'r-rûh: *Allahım! Sen ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tamamıyla münezzehsin. Sen bütün kusurlardan ve noksanlardan tamamıyla arınmışsın, mukaddessin. Sen meleklerin ve Rûh'un Rabbisin"* derdi.

Müslim, Salât 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 147; Nesâî, Tatbîk 11, 75

1432 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1430- ????? ??? ???????? ??? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ????????? ????????? ???? ???????? ? ?????? ????????? ???????????? ?? ???????? ????????? ??? ????????? ?????? » ???? ????.

1430. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rükûda âlemlerin Rabbine tâzim ediniz. Secdede ise dua etmeye çalışınız; çünkü oradaki duanızın kabul olma şansı daha fazladır."

Müslim, Salât 207. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 8, 62

1432 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1431- ??? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?? ?????? ??????? ??? ?????? ????? ????? ? ?????????? ????????? » ????? ???? .

1431. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!"

Müslim, Salât 215. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 78

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1432- ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?? ????????? ????????? ?????? ?? ????? ??????? : ?????? ???????? ? ???????? ????????? ? ???????? ???????? » ????? ???? .

1432. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdede şöyle dua ederdi:

"Allâhümmağfirlî zenbî küllehû, dikkahû ve cillehû, ve evvelehû ve âhirehû, ve alâniyetehû ve sirrehû: *Allahım! Günahımın hepsini, küçüğünü, büyüğünü, öncesini, sonrasını, açığını, gizlisini bana bağışla!*"

Müslim, Salât 219. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde **rükû ve secde** halinin önemi belirtilmekte ve kulun Rabbine en yakın olduğu bu iki samimi durumun nasıl değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Önce rükû ve secde halinin önemini açıklayalım. Peygamber Efendimiz 1430 numaralı hadiste *"Rükûda âlemlerin Rabbi'ne tâzim edin"* buyurmak suretiyle bu halin Allah'ı yüceltmeye ve O'na kulluğunu arzetmeye en uygun durum olduğunu söylemektedir. İşte bunun için biz, yine Efendimiz'in öğrettiği şekilde, ***Sübhâne rabbiye'l-azîm:*** *Ben ulu Rabbimi O'nun ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim"* diyerek Cenâb-ı Hakk'a saygımızı arzederiz.

Aynı hadisin devamında Resûl-i Muhterem Efendimiz, *"Secdede iken dua etmeye çalışınız; çünkü oradaki duanızın kabul olma şansı daha fazladır"* buyurmaktadır. Zira secde hali, insanın benliğini, gururunu bir yana attığını, kendi hiçliğini farkettiğini, Allah'tan başka tapacak tanrı bulunmadığını kabul ettiğini ve bütün samimiyetiyle Rabbi'nin kudretine teslim olduğunu gösteren bir haldir. Resûl-i Ekrem Efendimiz *"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir"* buyururken, insanın secdedeki bu samimi tavrını kastetmiştir. Kulun bu mütevâzi haliyle kudretli Rabbinin rahmetini, merhametini daha kolay kazanacağını düşündüğü için de *"Secdede çok dua etmeye bakın!"* buyurmuştur.

Secde halinin kulu Rabbine yaklaştırmasının bir de tarihî yönü vardır. Kur'ân-ı Kerîm'de anlatıldığı üzere, Allah Teâlâ Âdem*aleyhisselâm*'ı yarattığı zaman meleklere, **"Âdem'e secde edin!"** diye emretmişti. O zaman bütün melekler secde ettiği halde İblis kibirlendiği için secde etmemiş ve böylece Allah'ın rahmetini kaybederek kâfirlerden olmuştu [Bakara sûresi (2), 34]. İnsan Cenâb-ı Hakk'ın yüce huzurunda alnını yere koyup secde etmek suretiyle "Rabbim, ben senin yüceliğini kabul ediyorum. Senin emrine uyarak huzurunda secde ediyorum. Ben şeytanın yanında değil, meleklerin safında yer almak istiyorum. Benim kulluğumu kabul et" diye Rabbine niyâz etmektedir. Secde halini değerli kılan kulun işte bu samimiyetidir. İnsan, Rabbine yakın olduğu halleri ve zamanları iyi bilmeli ve bunları, Efendimiz'in tavsiye buyurduğu gibi, dua ederek değerlendirmelidir. Burada, ilgisi sebebiyle, kulun Rabbine en yakın olduğu bir diğer zamanı daha belirtelim. Peygamber *aleyhisselâm*'ın haber verdiğine göre gecenin son üçte biri, yani teheccüd namazlarının kılındığı seher vakti, kulun, Rabbinin rahmetine yakın olduğu zamandır (Tirmizî, Daavât 118; Nesâî, Mevâkît 35). Bu zamanların kıymetini iyi bilmelidir.

Resûlullah Efendimiz'in **rükû ve secde** halini zikir ve dua ile değerlendirmemizi emrettiği görülmektedir. Kendisi de Kur'ân-ı Kerîm'de birçok âyette geçen **"fesebbih** (veya **ve sebbih) bi hamdi rabbike:** ***Rabbini hamd ile tesbih et"*** [meselâ bk. Hicr sûresi (15), 98; Tâhâ sûresi (20), 130; Kâf sûresi (50), 39] emirlerine uyarak rükû ve secde hallerinde (bir örneğini 1428 numaralı hadiste gördüğümüz üzere) Rabbini hamd ile tesbih etmiştir.

Yine Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok örneği bulunan **"Rabbi'ğfirlî:** ***Rabbim beni bağışla"*** [meselâ bk. A'râf sûresi (7) 151; Sâd sûresi (38), 35) şeklindeki emirlere uyarak secde ederken (1428 ve 1432 numaralı hadislerde gördüğümüz üzere) Allah'tan af ve bağışlanma dilemiştir. Resûlullah Efendimiz'in kendisi zaten bağışlandığına göre, bu niyazlarıyla ümmetinin bağışlanmasını dilemiş olmalıdır. Böylece o, bize, Allah'tan nasıl af dileyeceğimizi de öğretmiştir. Bizim rükûda söylediğimiz ***"sübhâne rabbiye'l-azîm"*** zikri ile secdede söylediğimiz ***"sübhâne rabbiye'l-a'lâ:*** *Ben yüce Rabbimi O'nun ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih ederim"* zikrini de yine Resûl-i Ekrem Efendimiz öğretmiştir (Ebû Dâvûd, Salât 147; Tirmizî, Mevâkît 79; Nesâî, İftitâh 77, Tatbîk 74; İbni Mâce, İkâme 179). 1428 ve 1429 numaralı hadislerdeki zikirler, onun rükû ve secdede yaptığı pek çok zikirden ikisidir. Rükû ve secdede her ihtiyacın Cenâb-ı Hakk'a arzedilebileceği anlaşılmaktadır. Her iki halde de Peygamber *aleyhisselâm*'ın öğrettiği dua ve zikirler okunmalıdır. Hele nâfile namazlarda insan bu dua ve zikirleri beş, yedi, hatta on ve on bir defa söyleyebilir.

1429 numaralı hadiste geçen **sübbûh ve kuddûs** kelimeleri Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarıdır. Şânına yakışmayan sıfatlardan O'nun münezzeh olduğunu en mükemmel şekilde ifade edebilmek için mübalağa sîgası kullanılmıştır. *"Sen rûhun Rabbisin"* ifadesindeki **"rûh"**un Cebrâil *aleyhisselâm* olması ihtimali daha fazladır. Bazı açıklamalara göre Rûh, pek üstün özelliklere ve yeteneklere sahip büyük bir melektir. Bazı âlimler Ruh kelimesiyle meleklerin de göremediği bazı varlıkların anlatıldığını ileri sürmüşlerdir. **Meleklerin ve Rûh'un Rabbi** ifadesiyle, onların en itaatkâr ve Allah Teâlâ'ya devamlı ibadet eden varlıklar olduğuna işaret buyurulduğu anlaşılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Rükû hali, kulun Cenâb-ı Hakk'a tazimini arzetmesine en uygun durumdur.

2. Secde hali, kulun Rabbine en yakın ve O'nun rahmetini kazanmaya en elverişli olduğu zamandır. Bu sebeple secdede yapılan dua ve zikirlerin kabul edilme imkânı daha fazladır.

3. Rükû ve secdede Peygamber Efendimiz'in öğrettiği dua ve zikirleri okumak suretiyle Rabbimize bağlılığımızı arzetmeye ve O'nun merhametini elde etmeye çalışmamız gerekir.

1433- ???? ?????? ??? ?????? ????? ?????? : ????????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ? ????????????? ?????? ??? ????? ??? ?????? ????? : « ????????? ???????? ? ?? ???? ????? ????? » ??? ?????? : ???????? ????? ??? ?????? ??????? ? ????? ?? ????????? ? ???? ?????????? ? ?????? ??????? : « ????????? ????? ??????? ???????? ???? ???????? ? ??????????? ???? ????????? ? ????????? ??? ?????? ? ?? ??????? ??????? ????? ?????? ??? ?????? ??? ???????? » ????? ???? .

1433. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Bir gece Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanımda olmadığını farkettim, karanlıkta el yordamıyla bakınmaya çalıştım. Bir de baktım ki, rükûda -veya secde halinde-:

"Sübhâneke ve bi-hamdik, lâ ilâhe illâ ente: *Ben seni ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamdederim. Senden başka ibadete lâyık ilâh yoktur*" diye zikrediyor.

Müslim, Salât 221.

Diğer bir rivayete göre şöyle dedi:

(Onu araştırırken) elim ayağının tabanına temas etti. Secde vaziyetinde iki ayağını da dikmiş şöyle diyordu:

"Allâhümme innî eûzü bi-rızâke min sahatik, ve bi-muâfâtike min ukûbetik, ve eûzü bike minke, lâ uhsî senâen aleyke, ente kemâ esneyte alâ nefsike: *Allahım! Senin gazabından rızâna, azâbından affına sığınırım. Ben senden sana sığınırım. Ben seni lâyık olduğun şekilde medh ü senâ edemem. Sen kendini nasıl medh ü senâ etmişsen öylesin.*"

Müslim, Salât 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 71, İsti'âze 62

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte Hz. Âişe*radıyallahu anhâ*'nın samimi bir itirafını okumaktayız. Sevgili annemiz bir gece -muhtemelen şâbanın on yedinci gecesi- Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında ve yatağında bulunmadığını farketti. Birden onun diğer hanımlarından birinin yanına gitmiş olabileceğini düşündü. İçini kemiren bu şüpheyle odanın içinde el yordamıyla Efendimiz'i aramaya başladı. Onun her zaman namaz kıldığı köşede, secdeye kapanmış ve ayaklarının parmak uçları kıbleye dönük vaziyette Allah'ı zikirle meşgul olduğunu görünce düşündüğü şeyden dolayı utandı ve "Yâ Resûlallah! Anam babam sana fedâ olsun, ben ne düşünüyorum, sen ne yapıyorsun!" diye kendini kınadı.

Hadîs-i şerîfin birinci rivayetinde bulunan tesbih ve tenzihi, konumuzla ilgili yukarıdaki hadislerde açıkladık. Efendimiz'in *"Allahım! Senin gazabından rızâna, azâbından affına sığınırım"* sözü, son derece kapsamlı bir rahmet ve merhamet niyâzıdır. Senin o müthiş ve düştüğü yeri perişan eden gazabından; kaçıp kurtulacak, sığınıp barınacak bir yer bulunmayan azâbından yine senin himâyene, barındırdığı kimseyi âbâd eden rahmetine sığınırım, demektir. Allah Teâlâ'nın *"Rahmetim gazabımdan öndedir"* (Buhârî, Tevhîd, 15, 22, 28) buyurduğunu herkesten iyi bilen bir zâtın böyle mânidar bir ifadeyle Cenâb-ı Hakk'a sığınması da son derece tabiidir. Yine onun *"(Yâ Rabbî!) Senden sana sığınırım"* demesi de Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine pek latîf bir ilticâdır.

Resûlullah Efendimiz*"(Yâ Rabbî!) Ben seni lâyık olduğun şekilde medhü senâ edemem. Sen kendini nasıl medhü senâ etmişsen öylesin"* buyurmakla, insanın o Zât-ı Kibriyâ'yı gerektiği gibi övmekten âciz olduğunu pek güzel bir şekilde itiraf etmiştir. Bir insan bütün gayretini sarfederek ve bildiği bütün övgü sözlerini kullanarak Cenâb-ı Hakk'ı övmeye çalışsa, kudreti ve sıfatları sonsuz olan Vâcip Teâlâ hazretlerini O'na lâyık şekilde medhü senâ edemez. O'nun kullarına ihsânını sayıp dökmeye kalksa, **"Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız, onları sayamazsınız"** [İbrâhim sûresi (14), 34; Nahl sûresi (16), 18] âyetinde insanın aczi olanca açıklığıyla belirtildiği üzere, ilâhî lutufların binde birini sayamaz. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Cenâb-ı Mevlâ'ya hitaben *"Sen kendini nasıl medhü senâ etmişsen öylesin"* diye işaret ettiği medhü senâlardan biri şu âyet-i kerîmede görülmektedir:

"Bütün hamdü senâlar göklerin ve yerin Rabbi, bütün âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Göklerde ve yerde azamet yalnız O'nundur.

O en üstündür, hikmet sahibidir" [Câsiye sûresi (45), 36-37].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. "Kulun Allah'a en yakın olduğu secdede", her zaman okuna gelen ***sübhâne rabbiye'l-a'lâ*** zikri yerine, zaman zaman yukarıdaki son derece kapsamlı zikri de okumalıdır.
2. İnsan Cenâb-ı Hakk'ı olanca gücüyle övmeye kalksa buna bilgisi ve kudreti yetmez.
3. Secdede ayakları dikerek ayak parmaklarının da secde etmesini sağlamak gerekir.

1434- ???? ???? ?? ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????: « ???????? ??????? ??? ??????? ?? ???? ????? ???? ?????? ? » ?????????? ?????? ???? ????????? : ???? ?????? ????? ??????? ? ???? : « ????????? ?????? ????????? ? ????????? ??? ????? ??????? ? ??? ??????? ????? ???? ????????? » ???? ???? .

??? ??????????? : ??? ?? ?? ???? ???? : « ??? ??????? » ??? : ????????????? : ?????? ????????? ???? ??????? ? ??????? ????????? ? ???? ????? ???? ???? ???? ??? ??????? ??????? : « ????????? » ???????? ????? .

1434. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bulunuyorduk. Bize:

- **"Sizden biri her gün bin sevap kazanmaktan âciz midir?"** diye sordu. Yanında oturanlardan biri:

- Bir kimse her gün bin sevabı nasıl kazanır? diye sordu. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- **"Yüz defa *sübhânallah* der, ona bin iyilik yazılır veya bin günahı bağışlanır."**

Müslim, Zikir 37. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 58

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâbına önemli bir şey söyleyeceği zaman, onların ilgisini çekecek sorular sorar ve böylece sözünü dikkatle dinlemelerini sağlardı. Her gün bin sevap kazanmak ashâb-ı kirâmın arayıp da bulamayacağı bir nimetti. Ama bu kadar çok sevap bir günde nasıl kazanılırdı? İnsan bir gün gibi kısa bir zamanda kendisine bin sevap kazandıracak birçok iyiliği nasıl yapabilir? Nitekim orada bulunanlardan biri bunu merakla sordu.

Bir iyiliğe on sevap verileceği bir ilâhî kanun olup bunu bizzat Cenâb-ı Hak **"İyilik edene, yaptığı iyiliğin on misli mükâfat verilir. Kötülük yapan da yaptığının dengiyle cezalandırılır"** [En`âm sûresi (6), 160] âyet-i kerîmesiyle haber vermiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz de bu kanuna dayanarak *"yüz defa sübhânallah diyene bin sevap yazılacağını"* veya o kimsenin Allah hakkı ile ilgili günahlarından bin tanesinin bağışlanacağını belirtmiştir. Hadisin bazı rivayetlerinde **veya** yerine **ve** dendiği görülmektedir ki, bu takdirde günde yüz defa sübhânallah diyen kimseye, vadedilen bu mükâfatların ikisi birden verilecektir.

Yapılan **bir iyiliğe on sevap** verilmesi, Allah Teâlâ'nın kullarına vadettiği mükâfatın en aşağı derecesidir. Şayet Cenâb-ı Hak kulun davranışından ve samimiyetinden hoşnut olursa, onun yaptığı iyiliği yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla değerlendirir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sübhânallah zikri, Cenâb-ı Hakk'ı O'na yakışmayan sıfatlardan tenzîh anlamına geldiği için sevabı da çoktur.
2. İnsan, sahip olduğu ömrü bir sermâye bilmeli, elinden geldiği ölçüde sermayesini artırmaya bakmalıdır.
3. Günde yüz defa sübhânallah diyen kimse hem bin sevap kazanır hem de kul hakkıyla ilgili olmayan günahlarından bin tanesi affedilir.

1435- ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ???? ????? ??????? ???? ????????? ??????? : ?????? ????????? ?????? ? ?????? ?????????? ???????? ? ??????? ?????????? ???????? ? ?????? ????????? ?????? ? ???????? ??????????? ??????? ? ???????? ???? ????????? ?????? . ?????????? ???? ???? ????????? ??????????? ??? ???????? » ???? ???? .

1435. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her tesbih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlîl (lâ ilâhe illallah demek) **bir sadaka, her tekbîr bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rek`at namaz bunların yerini tutar."**

Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu` 12, Edeb 160

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfin mânası çok kapsamlıdır. Bu sebeple *Riyâzü's-sâlihîn*'de "Hayır Yollarının Sayısızlığı" bahsi ile "Kuşluk Namazının Fazileti" konularında da zikredilmiştir (bk. nr. 119, 1142).

Hadisimiz bize önce Cenâb-ı Hakk'ın lutfettiği sağlık nimetini hatırlatmakta ve bu nimetlerden sadece birinden, vücudun hareketini, eğilip doğrulmasını, oturup kalkmasını sağlayan eklemlerden sözetmekte ve bunların şükrünün, her gün her eklem sayısınca bir sadaka, yani her gün 360 sadaka vermek

olduğunu belirtmektedir.

İnsanın mala pek düşkün olduğunu bilen Resûl-i Ekrem Efendimiz, onun her gün sadece eklemleri için bu kadar sadaka veremeyeceğini düşünmüş ve bu görevin maddî bir ödeme yapmadan da yapılabileceğini hatırlatmak maksadıyla her tesbîhin yani **sübhânallah** demenin, her tahmîdin yani **elhamdülillâh** demenin, her tehlîlin yani **lâ ilâhe illallah** demenin ve her tekbirin yani **Allâhüekber** demenin birer sadaka olduğunu söylemiştir.

"İyiliği Emir Kötülükten Nehiy" bahsi ile "Hayır Yollarının Sayısızlığı" konularında birçok hadisin ışığında geniş bir şekilde açıklandığı üzere, Peygamber Efendimiz sevap kazanmanın pek çok yolu bulunduğunu hatırlatmış, saydığımız zikirlerden başka insanlara iyiliği, doğruluğu tavsiye etmek, onları yaptıkları kötülüklerden sakındırmak gibi iyiliklerin de birer sadaka olduğunu belirtmiştir.

Yüce Rabbimizin kullarını ne kadar çok sevdiğini gösteren sayısız örneklerden biri, lutuflarına hamd ve şükretmenin yolunu da kolaylaştırmasıdır. İnsan, Cenâb-ı Hakk'a şükretmek için ibadet borçları dışında ayrıca zaman ayırmak zorunda bile değildir. Otururken, dinlenirken, yürürken, işine gidip gelirken, yukarıda örnekleri verilen zikirleri tekrarlamak suretiyle Rabbine şükür görevini ifa edebilir.

Allah'a şükür görevini en mükemmel şekilde yerine getirmek ise namaz ibadetiyle mümkündür. Zira namaz her türlü şükrü ve iyiliği ihtiva eden bir ibadettir. İşte bu sebeple **her gün kılınacak iki rek'at kuşluk namazı, sağlık şükrü yerine geçer.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sağlık ve âfiyet içinde olmak Allah'a şükretmeyi gerektirir. Sadece eklemlerin şükrü, her gün 360 sadaka vermektir.
2. Sübhânallah, elhamdülillâh, Allâhü ekber ve lâ ilâhe illallah zikirlerini birer defa söylemek dört sadaka yerine geçer.
3. Her gün iki rek'at kuşluk namazı kılmak suretiyle o günün sağlık şükrünü toptan ifa etmek de mümkündür.

1436- ????? ????? ????????? ???????????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ????????? ??????? ????? ?????? ????????? ????? ?? ?????????? ? ????? ???? ????? ???? ?????? ???? ???????? ???? : « ??????? ??? ????? ???? ?????????? ????????? ? » ?????? : ????? : ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????? ? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ????????????? : ????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ? ????????? ???????? ? ???????? ??????? ? ?????? ????????? » ???? ????.

??? ?????? ??? : ???????? ??????? ???? ???????? ? ????????? ??????? ??????? ???????? ? ???????? ??????? ?????? ???????? ? ????????? ??????? ????? ????????? » .

??? ?????? ??????? : « ??? ?????????? ??????? ??????????? ? ???????? ??????? ?????? ??????? ? ???????? ??????? ????? ???????? ? ???????? ?????? ??? ???????? ? ???????? ?????? ??? ???????? ? ??????? ??????? ??? ????????? ???????? ?????? ??? ???????? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ? ???????? ??????? ?????? ????????? ? ???????? ??????? ?????? ???????? » .

1436. Mü'minlerin annesi Cüveyriye Binti'l-Hâris*radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün sabah namazını kıldıktan sonra, Hazret-i Cüveyriye namaz kıldığı yerde oturmakta iken erkenden evden çıktı. Kuşluk vakti tekrar eve döndü. Cüveyriye *radıyallahu anhâ*'nın hâlâ yerinde oturmakta olduğunu görünce:

- **"Yanından ayrıldığımdan beri hep burada oturup zikirle mi meşgul oldun?"** diye sordu. O da:

- Evet, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- **"Senin yanından ayrıldıktan sonra üç defa söylediğim şu dört cümle, senin sabahtan beri söylediğin zikirlerle tartılacak olsa, sevap bakımından onlara eşit olur**: ***Sübhânallâhi ve bi-hamdihî adede halkihî ve rızâ nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimâtihî****: Yarattıkları sayısınca, kendisinin hoşnut olduğunca, arşının ağırlığınca ve bitip tükenmeyen kelimeleri adedince ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim."*

Müslim, Zikir 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24

Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir:

"Sübhânallâhi adede halkıhî, sübhânallâhi rızâ nefsihî, sübhânallâhi zinete arşihî, sübhânallâhi midâde kelimâtihî

Müslim, Zikir 79. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 56

Tirmizî'nin rivayeti ise şöyledir:

"Sana okuyacağın bir zikir öğreteyim mi? ***Sübhânallâhi adede halkıhî, sübhânallâhi adede halkıhî, sübhânallâhi adede halkıhî; sübhânallahi rızâ nefsihî, sübhânallahi rızâ nefsihî, sübhânallahi rızâ nefsihî; sübhânallahi zinete arşihî, sübhânallahi zinete arşihî, sübhânallahi zinete arşihî; sübhânallahi midâde kelimâtihî, sübhânallahi midâde kelimâtihî, sübhânallahi midâde kelimâtihî,*** **dersin."**

Tirmizî, Daavât 104. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 94

Cüveyriye Binti'l-Hâris

Hz. Cüveyriye Benî Mustalik kabilesinin reisi Hâris İbni Ebû Dırâr'ın kızıydı. Hicretin 5. yılında (626-27) bu kabilenin müslümanlara karşı savaş hazırlığı yaptığını öğrenen Hz. Peygamber onlardan önce davrandı ve ***Benî Mustalik Gazvesi****'yle onları mağlûp etti. Alınan yüzlerce esir*

arasında Cüveyriye de vardı. Resûl-i Ekrem Efendimiz İslâm düşmanı bu kabileyi dine ısındırmak için Arapların bir geleneğinden faydalanarak onlarla akrabalık bağı kurmak istedi ve Cüveyriye'ye evlilik teklif etti. O da bu teklifi kabul ederek mü'minlerin annesi olma şerefine erdi. Müslümanlar Cüveyriye'nin Peygamber Efendimiz'le evlendiğini duyunca, Allah'ın Resûlü'nü memnun etmek için ellerindeki esirleri serbest bıraktılar. Mustalikoğulları da çok geçmeden İslâmiyet'i kabul etti. Hz. Cüveyriye'nin müslüman olmadan önceki adı "hayırlı kadın" anlamında ***Berre*** *idi. Böyle isimleri, insanın kendi kendini temize çıkarması kabul ettiği için doğru bulmayan Resûl-i Ekrem, onun adını "küçük kız" anlamındaki Cüveyriye adıyla değiştirdi.*

Hadisimizde uzun süre zikirle meşgul olduğunu gördüğümüz Hz. Cüveyriye ibadete çok düşkündü. Resûlullah Efendimiz'den yedi hadis rivayet etti. Ondan da İbni Abbas, Câbir İbni Abdullah ve İbni Ömer gibi sahâbîler hadis rivayet etti. Mü'minlerin annesi Cüveyriye 56 yılında (676) Medine'de vefat eti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* o gün sabah namazından sonra Hz. Cüveyriye'nin yanından ayrılıp kuşluk vakti tekrar eve döndüğünde onun hâlâ namaz kıldığı yerden ayrılmadan zikirle meşgul olduğunu gördü. İbadete ve zikre düşkün olan annemize, bazı zikirlerin diğerlerinden daha değerli olduğunu ve insana daha çok sevap kazandırdığını anlatarak ona hadisimizdeki zikri öğretti.

Peygamber Efendimiz'in öğrettiği dört kelimeden biri, ***"Sübhânallâhi adede halkihî:*** *Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan* ***yarattıkları sayısınca*** *tenzih ederim"* cümlesidir. İlk rivayete göre Efendimiz **tesbih**e bir de **hamd** ekleyerek aynı şeyi söylemiştir. Yarattıklarının sayısını şüphesiz sadece Allah Teâlâ bilir. Onları yine kendisinin izniyle meselâ bir meleğinin sayması mümkün olsa bile, bir insan için böyle bir sayım mümkün değildir. İşte bu ve daha sonra gelecek ifadelerle Resûl-i Ekrem Efendimiz, Cenâb-ı Hakk'ı sayıya gelmeyecek derecede çok tesbih ettiğini ifade buyurmuştur.

"Sübhânallahi rızâ nefsihî: *Ben Allah'ı, O'nun rızâsını kazanmak için kendisinin hoşnut olacağı sayıda tesbih ederim,* demektir. Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunun ne kadar tesbih etmekle kazanılacağını bilmek mümkün değildir. İşte bu sebeple Efendimiz'in bu zikri de sayılarla ifade edilemeyecek kadar geniş kapsamlıdır.

"Sübhânallahi zinete arşihî: *Ben Allah'ı arşının ağırlığınca tesbih ederim*, demek olup yine sayıya gelmez muazzam bir miktarı ifade etmektedir. Senedi zayıfça olmakla beraber bir hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz arşın büyüklüğü hakkında şöyle bir misâl vermektedir: Yedi kat gök ile yedi kat yer, Allah'ın kürsüsü yanında, çölün ortasına atılmış bir yüzük halkası kadar küçük kalır. Arşın kürsüye göre büyüklüğü ise, çölün halkaya olan büyüklüğü kadardır (İbn Belbân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbni Hibbân*, II, 66, nr. 361).

"Sübhânallahi midâde kelimâtihî: *Ben Allah'ı O'nun bitip tükenmeyen kelimeleri sayısınca tesbih ederim*, demektir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* bu sözle, Allah Teâlâ'nın kelimelerinin saymakla bitmeyeceğini anlatmak istemiştir. Şu âyet-i kerîme de bunu belirtmektedir: **"De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsaydı, bir o kadarını daha ilâve etseydik, Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi"** [Kehf sûresi (18), 109].

Peygamber Efendimiz bu zikirlerde sayıya gelebilecek şeylerin yanında, sayıların bile âciz kaldığı ifadelerle zikrini tamamlamıştır. Bu da göstermektedir ki, Resûlullah'ın öğrettiği zikirler, başkalarının hazırladığı zikirlerden çok daha anlamlı ve faziletlidir.

Hadîs-i şerîfte gördüğümüz üç farklı rivayetin her birini Resûl-i Ekrem Efendimiz'in tavsiye etmesi muhtemeldir. Herkes bunlardan sadece birini veya istiyorsa her birini okuyabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in öğrettiği zikirler son derece kapsamlı ve geniş mânalıdır.
2. Bazı zikirler diğerlerine göre daha üstün olduğundan o zikirleri daha çok söylemeye gayret etmelidir.
3. Allah Teâlâ samimiyetle yapılan az işe çok sevap lutfeder.

1437- ???? ??? ?????? ????????? ? ??? ?????? ???? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? : «?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?? ???????? ? ????? ?????? ?????????? » ????? ??????? .

????? ???? ???? :«?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????? ? ????????? ???? ?? ???????? ?????? ????? ? ?????? ??????? ?????????? » .

1437. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rabbini zikredenle etmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir."

Buhârî, Daavât 66

Müslim ise bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:

"İçinde Allah'ın anıldığı ev ile Allah'ın anılmadığı evin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir."

Müslim, Müsâfirîn 211

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz, Cenâb-ı Hakk'ın ism-i şerîfi ve zikr-i cemîliyle parıldayan mü'min gönülleri, damarlarında kan dolaşan diri vücutlara benzetmiştir. Allah'ı zikretmediği için paslanan ve mânevî kirlerle örtülen gafil kalbleri de ölülerin hareketsiz bedenlerine benzetmiştir. Demekki zikir kalplerin canı, ruhu ve hayatıdır.

Kâinat devamlı surette hareket halindedir. İnsanın da tıpkı bir parçası olduğu bu kâinat gibi canlı ve diri olması gerekir. Günün muhtelif saatlerinde ibadet mecburiyetinin getirilmesi yani sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının kılınması kalpleri diri tutmak içindir. Bu zorunlu ibadetler kalbin can suyudur. Kalbin daha huzurlu olması, mevlâsını daha fazla anmasıyla mümkündür. Kur'ân-ı Kerîm'de, Allah'a yönelen ve doğru yola eren kimselerden söz edilirken **"Bunlar iman edip kalpleri Allah'ın zikriyle huzur bulan kimselerdir; haberiniz olsun ki, kalpler sadece Allah'ın zikriyle huzur bulur"** [Ra'd sûresi (13), 28] buyurulması bu gerçeği göstermektedir.

Kalpleri kaplara benzetmek de mümkündür. Boş sandığımız bir kap, esasen boş olmayıp hava ile doludur. İçine sıvı doldurduğumuz zaman, kaptaki hava yerini sıvıya bırakır. Kalpleri de ya Allah'ın zikri veya şeytanın oyunları meşgul eder. Bunun değişmez bir ilâhî kanun olduğunu şu âyet-i kerîme açıkça göstermektedir: **"Kim Allah'ın uyarısına karşı gözlerini kaparsa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz"** [Zuhruf sûresi (43), 36]. Demek ki kalpler hiçbir zaman boş kalmaz. Orayı ya zikrullah veya gaflet doldurur. Şu halde şeytana fırsat vermemek ve böylece gülleri hiç solmayan ebedî hayatı kazanmak için ebedî olan Allah'ın zikriyle gönülleri canlı ve diri tutmak gerekir.

Hadisimizin ikinci rivayetindeki *"İçinde Allah'ın anıldığı ev ile Allah'ın anılmadığı evin farkı diriyle ölünün farkı gibidir"* ifadesiyle Peygamber *aleyhisselâm,* evin kendisini değil içinde oturanları kastetmiştir.

1131 numaralı hadiste Resûlullah Efendimiz'in *"Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız da oraları kabirlere çevirmeyiniz"* buyurduğunu ve kendi evi mescide bitişik olduğu halde, özellikle sünnet namazları evinde kıldığını okumuştuk. 1020 numaralı hadiste de *"Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Şüphesiz şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar"* diye uyardığını görmüştük. Şu halde evlerimizi canlandırmanın, oraları bir kabir ve ören olmaktan kurtarmanın yolu, içinde ibadet etmek, namaz kılmak, Kur'an okumak ve Allah'ı anmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ı anıp zikretmeyen bir kalp ölü bir organ gibidir.

2. Evlerimizi de orada Kur'an okuyup namaz kılarak ve Cenâb-ı Hakk'ı zikrederek şenlendirmeliyiz. Aksi halde, Efendimiz'in buyurduğu gibi evlerimizin kabristandan farkı kalmaz.

1438- ???? ??? ??????? ? ??? ?????? ????? ? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ?????? ?????? : ????? ?????? ????? ???? ?? ? ???? ????? ??? ???????? ? ???? ??????? ?? ??????? ? ?????????? ?? ????? ? ???? ???????? ?? ???? ? ???????? ?? ???? ?????? ??????? » ??????? ????? .

1438. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim. Beni zikrettiği zaman onunla beraberim. Eğer beni yalnız başına anarsa, ben de onu yalnız anarım. Şayet beni bir toplulukla beraber anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım."

Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Zikir 2, 19, 50; Tevbe 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58

Açıklamalar

Buraya hadîs-i şerîfin zikirle ilgili olan ilk kısmı alınmıştır; devamı ise 414 ve 441 numaralarda geçmiştir. Hadisin burada zikredilmeyen kısmında Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Eğer kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım."**

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfte Allah Teâlâ'nın kuluna olan yakınlığını anlatmakta, kul Rabbine ne kadar yaklaşırsa, Cenâb-ı Hakk'ın da ona daha fazlasıyla karşılık vereceğini belirtmektedir. Şimdi hadisteki meseleleri birer birer ele alalım.

"Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim" ifadesiyle âlemlerin Rabbi, kulunun kendisi hakkındaki inancına ve kanaatine büyük önem verdiğini söylüyor. Hadîs-i şerîfteki "zan" sözü, kesin bilgi anlamınadır. Buna göre hadisin mânası, **eğer kulum kendisine iyi davranacağıma, onu rahmetimle kuşatacağıma, vadettiğim lutufları kendisine ihsan edeceğime gönülden inanıyorsa ve bu konuda hiçbir şüphesi yoksa, o beklediklerini aynen görecektir. Benden bir şey isterse kendisine mutlaka vereceğim; dua ederse duasını kabul edeceğim,** demektir. Buna hüsnüzan denmektedir. Resûlullah Efendimiz *"Her biriniz* (başka şekilde değil) *ancak Allah'a hüsnüzan ederek ölsün"* buyurmaktadır. 442 numaralı hadisin açıklamasında geniş bilgi verdiğimiz üzere hüsnüzan Allah Teâlâ hakkında iyi düşüncelere sahip olmak, kuluna sayısız lutuf ve ihsanlarda bulunacağına bütün gönlüyle inanmaktır.

Allah Teâlâ'nın kendileri hakkında nasıl davranacağı konusunda insanlar başlıca iki gruba ayrılır. Bir grubun Cenâb-ı Hakk'ın vaadleri konusunda hiçbir şüphesi yoktur. Bu kimseler, **"Onlar gerçekten Rablerine kavuşacaklarına ve ancak O'na döneceklerine inanırlar"**[Bakara sûresi (2), 46] âyetinde belirtilen üstün vasıflı mü'minlerdir. Onlar ilâhî müjdelerin gerçekleşeceğine kesinlikle inanırlar. Kibirlerinden yanlarına varılmayan büyüklük hastası birtakım kimseler ise, **"Bize dönmeyeceklerini sandılar"** [Kasas sûresi (28), 39] âyetiyle işaret edildiği üzere, bir hesap gününe inanmayan veya bu konuda şüphesi olanlardır. Allah Teâlâ onlara da zanlarına ve kanaatlerine göre davranacağını ve kendilerini ilâhî rahmetten faydalandırmayacağını belirtmektedir.

"Kulum beni zikrettiği zaman onunla beraberim" ifadesinin anlamı, ona yardım ederim, onu başta şeytan olmak üzere her türlü kötülükten korurum, ayrıca onun sözlerine değer verir, dualarını kabul ederim, demektir.

"Eğer beni yalnız başına anarsa, ben de onu yalnız anarım" demek, beni kimse duymayacak şekilde içinden anarsa, bu hareketinden memnun olur ve onun mükâfâtını bizzat ben, uygun göreceğim şekilde gizlice veririm, demektir.

Allah Teâlâ yukarıdaki iltifatının devamında **"Şayet beni bir toplulukla beraber anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım"** buyurmakla, kendisini mü'minlerle beraber anacak olan kulunu, bir örneği 1450 numaralı hadiste görüleceği üzere, günahsız, tertemiz, herkesten daha çok ibadet eden ve ilâhî sırlara vâkıf olan seçkin meleklerinin yanında, belki de peygamberlerinin huzurunda anmak suretiyle mükâfâtlandıracağını îmâ etmektedir. **"Beni anın ki, ben de sizi anayım"** [Bakara sûresi (2), 152] âyetiyle işaret buyurulan anma işte budur. Siz beni hürmetle anın, ben de sizi

nimetlerimi istifadenize vererek anayım, demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan Allah Teâlâ'yı lutuf ve ihsanlarıyla, rahmet ve bağışlarıyla anmalı, O'nu öyle bilmeli ve bu nimetleri kendisine de lutfedeceğini ummalıdır. Ben çok günahkârım; beni cehennemine atar ve bana azâb eder diye ümitsizliğe kapılmamalıdır.
2. Ümitsizliğin bir küfür çıkmazı olduğu unutulmamalıdır.
3. Cenâb-ı Hakk'ı her yerde, her fırsatta, yalnız başına ve diğer insanlarla beraber anıp zikretmelidir.

1439- ??????? ??? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????????? » ????? : ???? ????????????? ?? ????? ??????? ? ??? : « ???????????? ?????? ??????? ???????????? » ???? ???? .

??? : « ????????????? » ?????? ????? ???????? ? ??????????? ?????? ??????? ????????? : ??????????.

1439. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Müferridler öne geçti"** buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler:

- Müferridler ne demektir, yâ Resûlallah? diye sordular. Resûl-i Ekrem de:

- **"Allah'ı çok anan erkeklerle kadınlardır"** buyurdu.

Müslim, Zikir 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 128

Açıklamalar

Bir defasında Allah'ın Resûlü ya Medine'den Mekke'ye gidiyor veya Mekke'den Medine'ye dönüyordu. Medine'den bir günlük mesafede bulunan Cümdân dağına gelince yanındakilere:

- *"Yürüyün, bu Cümdân dağıdır. Müferridler öne geçti"* buyurdu. Ashâb-ı kirâm, akrânı ölüp yalnız kalan yani yetîmü'l-akrân olanlara **müferrid** veya **müfrid** dendiğini biliyorlardı. **Allah'ın rızâsını kazanmak ve yüksek dereceler elde ederek öne geçmekle** bunların ne ilgisi vardı? Resûl-i Ekrem bu sözle acaba hangi davranışı kastetmişti? Allah'ın rızâsını kazanma hususunda kimseden geri kalmamayı, hatta bu konuda en önde olmayı kendilerine şiar edinen ashâb-ı kirâm, müferrid ne demekse öğrenip öyle olmak için:

- **Müferrid**ler ne demektir, yâ Resûlallah? diye merakla sordular. Resûl-i Zişân müferridleri şöyle tanıttı:

- Onlar **"Allah'ı çok anan erkeklerle kadınlardır."**

Böylece sahâbîler müferridlerin bütün müferridlerin varlığıyla Allah'a yönelen, sadece ve sadece O'na ihlâsla ibadet eden, dünyanın maddî zevk ve lezzetlerini bir yana atan, eskiyen ve solan güzellikleri elleriyle bir köşeye iten, Allah'ı zikretmeyi, O'nu fikretmeyi en büyük zenginlik kabul eden, vakitlerinin çoğunu zikrullah ile geçiren erkekler ve kadınlar olduğunu öğrendiler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* müferridleri ve onların elde edeceği mânevî kazancı şöyle dile getirdi:

"Müferridler Allah'ı zikretmeye düşkün olan kimselerdir. Zikir onların sırtlarındaki günah yüklerini indirdiği için kıyamet günü hafiflemiş olarak gelirler" (Tirmizî, Daavât 128).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'yı çok zikretmek iyi insanların özelliğidir.

2. Cenâb-ı Hakk'ı çok zikrederek O'nun rızâsını elde etmeye bakmalıdır.
3. Zikrullah insanı günah kirlerinden arındırıp tertemiz yapar.

1437- ??? ???? ??? ?????? ?????? ???? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ???????? : ?? ??? ????? ?????? » . ????? ?????????? ???? : ????? ???? .

1440. Câbir *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

"Zikrin en faziletlisi *lâ ilâhe illallah*'tır."

Tirmizî, Daavât 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 55

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin tamamı şöyledir: *"Zikrin en faziletlisi **lâ ilâhe illallah**, duanın en faziletlisi de **elhamdülillâh** demektir."* Kitabımızın müellifi Nevevî, hadisin sadece zikir konusuyla ilgili ilk cümlesini eserine almıştır.

Kelime-i tevhîd dediğimiz ve Allah'tan başka ilâh yoktur anlamındaki **lâ ilâhe illallah** sözü imanın esasıdır. Kelime-i tevhîde inanmadan mü'min olunmaz. Kelime-i tevhîdi söyleyen kimse, kâinatta sadece Allah'ın var olduğuna, O'ndan başka ibadete lâyık bir varlık bulunmadığına inandığını ifade etmekte, aynı zamanda kendisinin sadece O'nun önünde secdeye kapandığını dile getirmektedir. Peygamberler insanlara kelime-i tevhîdi öğretmek için gönderilmişler ve bu uğurda ölümü göze almışlardır. Şehitler kelime-i tevhîd uğrunda canlarını fedâ etmişlerdir. **Lâ ilâhe illallah** zikri işte bu ve benzeri sebeplerle önemlidir. Bazı âlimler kelime-i tevhîdin insanın içindeki kötü vasıfları ve zaafları yok etme özelliğine sahip olduğunu, onun bu sebeple en faziletli zikir sayıldığını söylemişlerdir.

Bu zikir bahsinde, içinde **lâ ilâhe illallah** cümlesinin bulunduğu muhtelif hadisler okuduk. Özellikle 1413, 1414, 1420 ve 1422 numaralı hadislerin ya

kelime-i tevhîd ile başladığını veya onların içinde kelime-i tevhîd bulunduğunu ve bu zikirleri belli sayılarda söyleyen kimselerin hesapsız iyilikler kazanacağını gördük. İşte bu sebeple insan, son derece geniş mânalı olan diğer zikirlerle beraber **lâ ilâhe illallah** zikrini de dilinden düşürmemelidir.

En faziletli dua olan **elhamdülillâh** sözünü söyleyen kimse, Cenâb-ı Hakk'ı, kendisine verdiği sayısız nimetler sebebiyle bütün gönlüyle övdüğünü belirtmektedir. Hamdin içinde şükür de mevcuttur. Daha doğrusu hamd şükrün başıdır. Bir kimse Allah'a hamd etmiyorsa, O'na şükretmiyor demektir. Özellikle bir şey yenip içildiği, Cenâb-ı Hakk'ın herhangi bir nimetinden faydalanıldığı zaman elhamdülillâh denmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kelime-i tevhîd Allah'ın varlığını, birliğini ifade etmesi sebebiyle sözlerin ve zikirlerin en değerlisidir.
2. **Lâ ilâhe illallah** zikrini dilden düşürmemelidir.

1441- ???? ??? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ????? ???? ??????? ??? : ?? ?????? ??????? ? ???? ??????? ????????? ???? ??????? ?????? ? ????????? ?????? ????????? ??? ??? : « ?? ?????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????? » ????? ??????? ???? : ????? ?????? .

1441. Abdullah İbni Büsr *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hitâben:

- Yâ Resûlallah! İslâmiyet'in emirleri çoğaldı. Bana sıkı sıkıya yapışacağım bir şey söyle, dedi. O da:

- **"Dilin hep Allah'ı zikretsin!"** buyurdu.

Tirmizî, Daavât 4. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 53

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'den böyle bir istekte bulunan kimsenin bir bedevî olduğunu İbni Mâce'deki rivayetten öğreniyoruz. Öte yandan bu zâtın, İslâmiyet'in ileriki yıllarında, sünnet ve nâfile ibadetlerin arttığı bir zamanda Efendimiz'in huzuruna geldiği de anlaşılmaktadır. Muhtemelen bedevî, yaşlılığını bahane ederek veya sevap kazanma yollarının, belki de zikirlerin ve duaların öğrenemeyeceği kadar fazla olduğunu ileri sürerek kendisine **az işle çok sevap kazandıracak** bir şey öğretmesini istedi. Bedevînin bu isteğini, ben namaz kılamam, oruç tutamam, bana daha kolay bir şey emret, şeklinde anlamak elbette mümkün değildir. Zira Allah Teâlâ'nın farz kıldığı bir ibadeti yapmamak için kimsenin bahanesi olamayacağı gibi, farz ibadetlerin yerine daha kolayını tavsiye etmeye de kimsenin yetkisi yoktur.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevînin bu isteğini yerinde buldu ve ona belli bir yere, belli bir zamana, belli bir hâle bağlı olmadan, hatta gençlik veya yaşlılık farkı gözetmeden her çağda yapabileceği bir nâfile ibadeti, zikrullahı tavsiye etti. Efendimiz bu ifadesiyle, herkesin zorlanmadan kolayca söyleyebileceği zikirleri tekrarlamasını öğütlemektedir. Bu durumda kimsenin zikretmemek için bir bahânesi kalmamaktadır. Sadece "Allah, Allah" veya "lâ ilâhe illallah" yahut "sübhânallah" demek veyahut da benzeri zikirleri söylemek herkes için mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yaşlılığı veya rahatsızlığı sebebiyle nâfile namaz kılamayan, nâfile oruç tutamayan kimseler, kolayca söyleyebilecekleri zikirleri yapmalıdır.
2. Rahmeti ve lutfu sonsuz olan Cenâb-ı Mevlâ, samimiyetle yapılan az ibadete çok sevap verir.

1442- ???? ????? ??? ?????? ???? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ??? : ???????? ??????? ????????? ? ??????? ??? ???????? ?? ????????? » . ???? ??????? ???? : ???? ???? .

1442. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse *sübhânallahi ve bi-hamdihî*: *Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim*, **derse, cennette onun için bir hurma ağacı dikilir."**

Tirmizî, Daavât 60. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 56

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1443- ??? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ??? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? « ??????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ?? ???? : ?? ???????? ??????? ????????? ?????? ???????? ? ??????????? ???? ???????? ???????? ?????????? ? ?????? ?????? ? ??????? ??????? ????? ????????? : ???????? ?????? ? ???????? ????? ? ??? ??? ????? ?????? ??????? ??????? » .

???? ??????? ???? : ????? ???? .

1443. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İsrâ gecesinde İbrâhim *aleyhisselâm***'a rastladım. Bana şunu söyledi: Yâ Muhammed! Ümmetine benden selâm söyle ve onlara cennetin toprağının çok güzel, suyunun tatlı, arazisinin son derece geniş ve dümdüz, ağaçlarının da *sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber*'den ibaret olduğunu haber ver."**

Tirmizî, Daavât 59

Açıklamalar

Birinci hadiste **sübhânallahi ve bi-hamdihî** demenin sevabının çok olduğu anlatılmaktadır. Zira Peygamber Efendimiz'in bildirdiğine göre, Allah Teâlâ bu zikri melekleri veya kulları için seçmiştir (Müslim, Zikir 84). 1411 numaralı hadiste geçtiği üzere bu zikrin yanına bir de **sübhânallahi'l-azîm** tesbihini ilâve ederek ***sübhânallahi ve bi-hamdihî sübhânallahi'l-azîm*** demek dilde hafif olmakla beraber, mizanda ağır gelecek ve Cenâb-ı Hakk'ı memnun edecektir.

Sadece bir defa **sübhânallahi ve bi-hamdihî** diyen kimseye *"cennette bir hurma ağacı dikileceği"*ni bildiren bu hadisi, Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'in rivayet ettiği bir başka hadis teyit etmektedir. Bir gün Ebû Hüreyre hazretleri ağaç dikerken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu gördü ve:

- **"Ebû Hüreyre ne dikiyorsun?"** diye sordu. O da:

- Kendim için bir fidan dikiyorum, diye cevap verdi. O zaman Allah'ın Resûlü:

- **"Sana bundan daha hayırlı bir fidanı haber vereyim mi?"** diye sorunca, Ebû Hüreyre:

- Evet, yâ Resûlallah, diyerek ne buyuracağını merakla beklemeye başladı. Peygamber *aleyhisselâm* da:

- "***Sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber*, de! Bu sözlerin her birine karşılık cennette sana bir hurma fidanı dikilir"** buyurdu (İbni Mâce, Edeb 56).

Hadisimizin ikinci rivayeti de bu hadisi teyit etmektedir. Efendimiz isrâ ve Mi'rac gecesinde büyük dedesi İbrâhim*aleyhisselâm* ile karşılaştığında, dedesi ona ve dolayısıyla onun ümmetine duyduğu sevgi sebebiyle, önünde sonunda gelecekleri ebedî yurtları hakkında bilgi verdi ve cennetin toprağının çok güzel, suyunun tatlı, sâhasının son derece geniş ve düz olduğunu belirtti; güzel ve geniş topraklı, güzel sulu bir yerin ekime elverişli olacağını herkesin bildiğini dikkate alarak, ebedî yurdunuz için şimdiden ağaç yetiştirmeye bakın, yani Allah'ı zikirle meşgul olun, şunu da bilin ki, cennetin ağaçları ***sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber*** zikirlerinden ibarettir, dedi. Dolayısıyla cennetimizi kendi zikirlerimizle güzelleştireceğimizi haber verdi.

Konumuzla ilgili hadisler, bir mü'minin bu zikirlerden her birini söylediği an yeni bir hurma ağacına sahip olacağını bildirmektedir. Bu hadisleri böyle hakiki mânasıyla anlamak mümkün olduğu gibi, orada geçen ağaç ve hurma ağacı ifadelerinin, insanın kazanacağı sayısız bereketleri ifade eden birer sembol olduğunu düşünmek de mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ **güzel bir söz** dediği kelime-i tevhîdi**, kökü yerde duran, dalları gökte olan bir ağaca,** hurma ağacına benzetmiştir [İbrâhim sûresi (14), 24]. En bereketli ağaç olarak bilinen hurma, uzun yıllar nasıl meyve verip durursa, bu güzel zikirlerin de onları söyleyene bitip tükenmeyen sevaplar kazandıracağı anlatılmış olabilir.

Cennet hakkındaki bilgilerimiz Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan ve Resûlullah Efendimiz tarafından haber verilenlerden ibarettir. Şüphesiz bu bilgiler cenneti bütün yönleriyle tanımak için yeterli değildir. Allah Teâlâ **"Rabbinin huzuruna çıkıp orada durmaktan korkanlar için iki cennet vardır"** [Rahmân sûresi (55), 46] buyurmaktadır. Acaba bu cennetlerden biri, saraylarının altından ırmakların aktığı, içinde her türlü meyvenin bulunduğu haber verilen cennet, diğeri de ağaçları zikirler sayesinde biten bir cennet mi? Yoksa cennetin bir kısım ağaçları Cenâb-ı Hakk'ın lutfu olarak orada bulunacak, diğerlerini yine Cenâb-ı Hakk'ın adaleti gereği zikirler ve tesbihler mi yetiştirecek? Akla daha başka ihtimaller de gelebilir. Şüphesiz bunlara cevap vermek mümkün değildir. Ama gerçek olan şudur ki, cenneti ve içindeki nimetleri insana kazandıracak olan, onun ibadeti, zikirleri, hayırları, kısacası ihlâsıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet, toprağı, suyu, arâzisi güzel bir mekândır. Orayı güzelleştirmek kulun elindedir.
2. İnsanın yapacağı çeşitli zikirler, kendi cennetini güzelleştirecek, ağaçlarla donatacaktır.

1444- ???? ???? ?????????? ? ???? ?????? ?????? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????????? ???????? ??????????? ? ??????????? ???? ??????? ? ????????? ?? ????????? ? ??????? ?????? ???? ???????? ????????? ????????? ? ??????? ?????? ???? ???? ???????? ???????? ? ?????????? ??????????? ? ???????? ???????????» ????? : ???? ? ???:« ????? ??????? ?????? » .

????? ??????? ? ???? ??????? ???? ??? ??????? : ??????? ???? .

1444. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbına:

- **"Size en hayırlı, Allah katında en değerli, derecenizi en fazla yükseltecek, sizin için sadaka olarak altın ve gümüş dağıtmaktan daha kazançlı, düşmanla karşılaşıp da sizin onların boynunu vurmanızdan, onların da sizi öldürmesinden daha çok sevap getirecek amelin ne olduğunu haber vereyim mi?** diye sordu. Onlar da:

- Evet, söyle dediler. Resûl-i Ekrem de:

- **"Allah Teâlâ'yı zikretmektir"** buyurdu.

Tirmizî, Daavât 6. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 53

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf zikrin önemini ve kıymetini pek güzel ortaya koymaktadır. Zira insanın en değerli iki şeyi vardır. Biri malı, diğeri de canı. Hadisimiz zikrullah'ın, Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanmak için fedâ edilecek candan da, bu uğurda sarfedilecek maldan da değerli olduğunu, insana daha çok sevap kazandıracağını göstermektedir. Burada Muâz İbni Cebel hazretlerinin bir sözünü hatırlamakta fayda vardır. Peygamber Efendimiz'in bu değerli sahâbîsi, **insanı Allah'ın azâbından, zikrullahtan daha iyi kurtaracak bir şeyin bulunmadığını** söylemektedir (Tirmizî, Daavât 6).

Şâfiî fakihi **İzzeddin İbni Abdüsselâm**'ın (ö. 660/1262) anlayışına göre, bütün ibadetlerde sevabın, çekilen zahmete ve yorgunluğa bakılarak verilmeyeceğini bu hadis ortaya koymaktadır. Diğer bir söyleyişle Allah Teâlâ, çok amele vereceği sevaptan daha fazlasını bazan az bir amele de verebilir.

Şüphesiz böylesine değerli olan ve insana nice nâfile ibadetten daha fazla sevap kazandıran zikir, bütün organların sultanı kabul edilen kalbin iştirakiyle yapılan zikirdir. Uyanık bir kalp ve duyarlı bir gönülle yapılan zikir dünya ile alâkayı kesmek suretiyle mümkün olabilir. Bu ise son derece güçtür. Zikrullahı işte böylesine değerli kılan, Allah'ı âdetâ görürcesine ve O'nun huzurunda olduğunu hissedercesine bir şuur haliyle yapılmasıdır. Dil Allah'ı zikrederken kalbin de ona katılması insanı âdeta melekleştirir. Hatta onun meleklerden de üstün bir seviyeye çıkmasına imkân hazırlar. Zira böyle bir şuur haliyle Allah'ı zikreden kimse, devamlı surette Rabbiyle beraber olduğu için ne bir fenalık düşünebilir ne de elinden kötülük gelir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün varlığı ve şuuruyla Allah'ı zikretmek en büyük, en hayırlı ve Allah katında en değerli ibadettir.
2. Kalbin dile katılmasıyla yapılan zikir Allah rızâsı için altın ve gümüş dağıtmaktan ve düşmanla cihad etmekten daha kazançlıdır.
3. Böyle bir zikir insanı her türlü kötülükten uzaklaştırır.

1445- ??? ????? ??? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ????? ?? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ?????? ??????? ????? ???? ???? ???????? ??? ???? : « ???? ???????? ??? ??? ??????? ??????? ???? ??? ???? ???????? » ????? : « ???????? ??????? ???? ??? ?????? ?? ????????? ? ?????????? ??????? ???? ?? ?????? ?? ???????? ? ??????? ??????? ???? ?? ????? ??? ? ???????? ??????? ??? ?? ???? ??????? . ??????? ??????? ?????? ???? ? ???????? ?????? ????? ??? ? ??? ???? ???? ?????? ????? ???? ? ??? ???? ??? ??????? ?????? ??????? ?????? ??? » . ???? ??????? ???? : ????? ???? .

1445. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'in rivayet ettiğine göre, kendisi bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber, önündeki hurma çekirdekleriyle veya çakıl taşlarıyla tesbih çeken bir kadının yanına girdi. Peygamber *aleyhisselâm* kadına:

"Bundan daha kolayını -veya daha faziletlisini- sana haber vereyim mi?" diye sorduktan sonra şöyle buyurdu: ***"Sübhânallahi adede mâ halaka fi's-semâi ve sübhânallahi adede mâ halaka fi'l-ard ve sübhânallahi adede mâ beyne zâlike ve sübhânallahi adede mâ hüve hâlik*:** *Ben Allah'ı gökyüzünde yarattıkları sayısınca ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim. Ben Allah'ı yeryüzünde yarattıkları sayısınca ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim. Ben Allah'ı yerle gök arasında yarattıkları sayısınca ulûhiyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim. Ben Allah'ı bundan sonra yaratacakları sayısınca ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzîh ederim,* **de. *Allahü ekber*'i de böyle, *elhamdülillâh*'ı da böyle, *lâ ilâhe illallah*'ı da böyle, *lâ havle velâ kuvvete illâ billâh*'ı da böyle söylersin."**

Tirmizî, Daavât 113. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24

Açıklamalar

1436 numaralı hadisimizle bu hadis arasında büyük bir benzerlik vardır. Hatırlanacağı üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz bir gün sabah namazını kıldıktan sonra mü'minlerin annesi Cüveyriye Binti'l-Hâris *radıyallahu anhâ*'nın yanından ayrılıp dışarı çıkmıştı. Cüveyriye annemiz namaz kıldığı yerde oturmuş zikirle meşguldü. Peygamber *aleyhisselâm* kuşluk vakti eve döndüğünde Hz. Cüveyriye'nin sabah namazındanberi yerinden ayrılmadan zikirle meşgul olduğunu öğrenince ona:

"Senin yanından ayrıldıktan sonra üç defa söylediğim dört cümle senin sabahtan beri söylediğin zikirlerle tartılacak olsa, sevap bakımından onlara eşit olur", buyurmuş ve şu zikri söylemişti: ***Sübhânallahi ve bi-hamdihî adede halkıhî ve rızâ nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimâtihî:*** *Yarattıkları sayısınca, kendisinin hoşnut olduğunca, arşının ağırlığınca ve bitip tükenmeyen kelimeleri adedince ben Allah'ı ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim."* Yahut bu zikirleri ***"Sübhânallâhi adede halkıhî, sübhânallahi rızâ nefsihî, sübhânallahi zinete arşihî, sübhânallâhi midâde kelimâtihî"*** şeklinde ayrı ayrı söylemesini tavsiye etmişti.

Konumuz olan hadîs-i şerîfte ise Resûlullah Efendimiz Hz. Cüveyriye mi, Hz Safiyye mi, yoksa Hz. Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ın bir yakını mı olduğunu bilemediğimiz bir hanıma o zikrin benzeri olan bu zikri tavsiye buyurduğunu görüyoruz. Şayet bu hanım, Efendimiz'in eşlerinden biri ise, bu olayın tesettür âyetinden önce mi, yoksa sonra mı olduğunu da bilemiyoruz. Meselenin bu yönü zaten o kadar da önemli değildir. Önemli olan Efendimiz'in, muhtemelen tesbih bulamadığı için hurma çekirdekleriyle veya çakıl taşlarıyla zikreden o hanımı, böyle yapma, diye menetmeyip ona yaptığından daha kolayını -veya daha faziletlisini- öğretmesidir. Daha az emekle daha çok sevap kazanmayı kim istemez! Öte yandan az bir gayretle çok sevap kazandıracak faziletli zikirleri bir peygamber kadar kim bilebilir! İşte bu sebeple biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in öğrettiği zikirlere büyük önem vermeliyiz.

Demek oluyor ki hadisimizdeki zikri söyleyecek bir kimse önce Efendimiz'in öğrettiği şekilde ***sübhânallah*** zikrini, ardından da **Allahü ekber, *elhamdülillâh*, *lâ ilâhe illallah*** *ve* ***lâ havle velâ kuvvete illâ billâh*** zikirlerini tamamlayacaktır. Diğerlerine örnek olmak üzere **Allahü ekber** zikrinin nasıl söyleneceğini görelim: ***"Allâhü ekberu adede mâ halaka fi's-semâ', v'Allahü ekberu adede mâ halaka fi'l-ard, v'Allahü ekber adede mâ beyne zâlik, v'Allahü ekberu adede mâ hüve hâlık."***

Bu zikri söyleyen kimse, *ben gökyüzünde yarattıkları sayısınca Allah'ın en yüce olduğunu söylerim. Ben yeryüzünde yarattıkları sayısınca Allah'ın en yüce olduğunu söylerim. Ben yerle gök arasında yarattıkları sayısınca Allah'ın en yüce olduğunu söylerim. Ben bundan sonra yaratacakları sayısınca Allah'ın en yüce olduğunu söylerim,* demiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tesbih çekerek zikretmek câizdir.
2. Cenâb-ı Mevlâ'yı Resûlullah Efendimiz'in bu hadiste öğrettiği şekilde zikreden kimse, sayısını Cenâb-ı Hak'tan başka kimsenin bilemeyeceği bu kadar çok mahlûk sayısınca Allah'ı zikretmiş olur.

1446- ???? ???? ????? ??? ?????? ???? ??? : ???? ?? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ??? ?????? ???? ??????? ???????? ? » ???? : ??? ?? ???? ?????? ? ??? : « ?? ??? ???

??????? ?????? ????????? » ????? ???? .

1446. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana hitâben:

- **"Cennet hazinelerinden bir hazineyi sana bildireyim mi?"** buyurdu. Ben de:

- Evet, Yâ Resûlallah, bildir, dedim. Şöyle buyurdu:

- ***"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh:*** *Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir."*

Buhârî, Megâzî 38, Daavât 50, Kader 7, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 44-46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 3, 58; İbni Mâce, Edeb 59

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfin hoş bir hikâyesi vardır. Bilindiği üzere bir hadisin Efendimiz tarafından söylenmesine sebep olan hâdiseye **sebeb-i vürûd** denir. Hayber Gazvesi dönüşünde ashâb-ı kirâm efendilerimiz bir tepeye çıktıklarında veya bir vâdiye indiklerinde içlerinden gelen bir coşkuyla ve var güçleriyle *Allahü ekber* diye tekbir, *lâ ilâhe illallah* diye tehlil getiriyorlardı. Medine'yi görünce, belki de sevinip heyecanlandıkları için *"Allahü ekber Allahü ekber, lâ ilâhe illallahu vallâhü ekber"* dedikleri de belirtilmektedir. Gördüğü her yanlışı hemen düzelterek sahâbîlerine doğru olanı öğreten Efendimiz: **"Ey İnsanlar!"** diye seslendikten sonra, **"Kendinize acıyın. Siz ne sağıra sesleniyorsunuz ne de yanınızda bulunmayan birine. Sizi çok iyi duyan ve yanınızda bulunan birine dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir"** buyurdu. Hadisimizin râvisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî hazretleri Resûlullah Efendimiz'in bindiği hayvanın arkasında bulunuyor, o da içinden, bazı rivayetlere göre ise Efendimiz'in duyacağı bir sesle "lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" diyordu. Peygamber Efendimiz ona iltifat buyurarak, hadîs-i şerîfte okuduğumuz şekilde kendisiyle sohbet etti.

"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" zikrini, *kötülüklerden korunmak, iyilik yapmaya güç yetirmek ancak Allah'ın yardımıyla mümkün olur"* diye de tercüme etmek mümkündür. Kısaca **havkale** diye de ifade edilen bu cümle, Allah istemedikçe insanın en küçük bir hareket yapamayacağını, bir halden bir başka hale geçemeyeceğini, hatta zihninden bir fikri geçiremeyeceğini pek güzel ifade etmektedir.

Efendimiz bu zikrin **"cennet hazinelerinden bir hazine"** olduğunu söylemekle, sevabının çokluğunu ve bunu söyleyen kimse için o sevabın cennette biriktirildiğini anlatmak istemiş olabileceği gibi, insanların gözünde defineler, hazineler nasıl değerli ise, herkesin önemini görüp farkedemediği bu zikir de öylesine değerlidir demek istemiş olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ı zikrederken veya dua ederken sesi fazla yükseltmemek gerekir.
2. Allah insana şah damarından daha yakın olduğuna göre, O'nu anarken ölçülü olmalıdır.
3. **Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh** zikrini çokca tekrarlamalıdır.

245- ??? ??? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??? ?????? ??? ??? ???? ??? ????

ALLAH'I HER DURUMDA ANMAK

AYAKTA İKEN, OTURURKEN, YATARKEN, ABDESTSİZKEN,
CÜNÜPKEN VE HAYIZLIYKEN ALLAH'I ANMANIN CÂİZ OLDUĞU,
AMA CÜNÜP VE HAYIZLI OLANLAR İÇİN KUR'AN OKUMANIN
HELÂL OLMADIĞI

Âyet

??? ??? ?????? ????????????? ?????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ?????????? [190]

????????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ???????????????? ??? ?????? ????????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???? ???????? ??????????? ??????? ??????? ???????? [191]

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahiplerine gerçekten ibretler vardır. Onlar ayakta iken de, otururken de, yatarken de Allah'ı anarlar."

Âl-i İmrân sûresi (3), 190, 191

Sağlam bir akla sahip olan kimse göklerin yüksekliğine, genişliğine, onlarda gördüğü ay, güneş, yıldızlar ve diğer gezegenlerin çeşitliliğine, yeryüzünün hârika manzarasına, dağlara, denizlere, nehirlere, ovalara, ağaçlara, meyvelere, çiçeklere ve diğer bitkilere, rüzgara, buluta, yağmura, yer altından çıkan çeşit çeşit madenlere baktıkça Allah'ın kudretine hayran kalır. Gece ile gündüzün hep birbiri ardınca gelişine, kâh birinin kâh diğerinin uzayıp kısalışına, dört mevsimin birbirinden farklı oluşuna baktıkça ilâhî sanatın yüceliğine meftun olur. Bütün bu hârika şeyler aklını mükemmel surette çalıştıranları Allah'ın kudreti önünde baş eğdireceği için, onlar her hâlü kârda Allah'ı anmaya, ayakta iken, otururken, yatarken O'nu zikretmeye kendilerini mecbur hissederler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz geceleri ibadet etmek üzere kalktığı zaman pencerenin önüne oturup gökyüzüne bakarak bu âyet-i kerîme ile devamındaki on âyeti okurdu [Buhârî, Tesîru sûre (3), 17, 18].

Hadisler

1447- ???? ????? ???? ?????? ?????? ?????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??? ????? ????????? . ???? ???? .

1447. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah Teâlâ'yı her halinde zikrederdi.

Müslim, Hayz 117. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 9; Tirmizî, Daavât 9; İbni Mâce, Tahâret 11

Açıklamalar

Kulluğun en üstünü, Cenâb-ı Hakk'ı her an anmak, O'nu dilinden düşürmemektir. Kulların en üstünü olan Resûlullah Efendimiz de işte bu sebeple yürürken, otururken, yatarken, bineğinin üzerinde bir yere giderken, abdestli iken, abdestsizken, bu bölümün başındanberi pek çok örneğini gördüğümüz zikirleri söylemek suretiyle Allah'ı anardı. Allah'ı her an kalbiyle anmak yani O'nu kalbinden çıkarmamak en önemli zikirdir. Cenâb-ı Hakk'ı çok anmayı emreden âyetlerde işte bu hal anlatılmak istenmiştir. İnsanın her an ve her durumda Allah'ı anabileceğini söyleyen İslâm âlimleri, yalnız cünüp veya hayızlı iken yani boy abdesti almayı gerektiren bir durumda veya âdet görmekte iken Kur'an okunup okunamayacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Âlimlerimizin büyük çoğunluğu (cumhur) cünüp ve hayızlı olanların Kur'an okumasını haram saymışlardır. Ama insanın bu durumda iken bile **içinden** Kur'an okumasında, zikir ve dua niyetiyle **bismillâh** veya **elhamdülillâh** demesinde bir sakınca görmemişlerdir. İmam Mâlik hayızlı kadınların Kur'an okumasının câiz olduğunu söylemiştir. Cünüp ve hayızlı kimsenin yarım âyet okuyabileceği, hatta âdet gören bir hanım öğretmenin âyetleri kesik kesik yani kelime kelime okuyabileceği kabul edilmiştir. Abdest bozarken ve cinsel temasta bulunurken diliyle Allah'ı zikretmek de doğru değildir (mekrûhtur). Kalbiyle zikretmeye ise hiçbir durum engel değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz her halinde Allah'ı zikrederdi.
2. İnsan Allah Teâlâ'yı her halinde ve her ânında zikretmeye çalışmalıdır.

1448- ??? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ????? ????????? ???? ????? ??????? ????:?????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ???????? ????? ?? ???????»????? ????.

1448. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz eşiyle birleşeceği zaman, *'bismillâh, Allâhümme cennibne'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktenâ:* *Allahım! Şeytanı bizden ve bize vereceğin çocuktan uzaklaştır'* **derse ve bu beraberlikten çocukları olursa, şeytan ona zarar veremez."**

Buhârî, Vudû' 8, Bed'ü'l-halk 11, Nikâh 66, Daavât 54, Tevhîd 13; Müslim, Nikâh 116. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 45; Tirmizî, Nikâh 8

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf her şeyi Allah'ın yaptığına, hayrın da şerrin de O'ndan geldiğine gönülden inanmanın ve O'na teslim olmanın örneklerinden birini ortaya koymakta ve doğacak çocuklarının iyi bir müslüman olarak yetişmesini ve yaşamasını isteyen eşlerin cinsel temasta bulunmak istedikleri zaman, bunu Efendimiz'in öğrettiği şekilde Cenâb-ı Hak'tan niyâz etmelerini tavsiye etmektedir.

Hadisimizdeki **"biriniz eşiyle birleşeceği zaman"** ifadesi, yukarıda kaynaklarını verdiğimiz bazı rivayetlerde "biriniz eşiyle birleşmek istediği zaman" şeklindedir. Böylece bu duanın birleşme esnasında değil, daha önce yapılacağı anlaşılmaktadır.

Şeytanın doğacak çocuğa zarar vermemesi sözü, bazı rivayetlerde *"Şeytan ona ebediyyen zarar vermez"* (Buhârî, Nikâh 66, Daavât 54, Tevhîd 13; Müslim, Nikâh 116), *"Şeytan ona musallat olmaz"* (Buhârî, Bed'ü'l-halk 11) şekillerinde daha kesin ifadelerle rivayet edilmiştir. Bununla beraber bu ifadeler, şeytanın doğacak o çocuğa hiçbir şekilde zarar vermeyeceği, onun yanına hiç yaklaşmayacağı anlamına gelmez. Zira şeytanın insanı baştan çıkarmak veya yaptığı ibadetleri tam bir şuur haliyle îfâ etmesine engel olmak için gönüllere verdiği vesveseden tamamiyle kurtulmak mümkün değildir. Muhtemelen bu ifadesiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz, bazı âlimlerin söylediği gibi şeytanın, doğacak çocuğu çarpmayacağını, bedenine ve inancına zarar veremeyeceğini, birleşme sırasında kendilerine yaklaşma fırsatı bulamayacağını anlatmak istemiştir. Bir insan için hayatta en tehlikeli şey, imansız olarak ölmektir. Diğer bir ifadeyle şeytanın insana vereceği en büyük zarar, onu dininden ve imanından etmesidir. Belki de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şeytanın vereceği zarar sözüyle bunu kastetmiştir. Şüphesiz her şey mutlak kudret sahibi olan Cenâb-ı Hakk'ın elindedir. Nitekim şeytana hitaben: **"Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin yoktur"** [Hicr sûresi (15), 42] buyurmaktadır. Dilerse kullarını ondan muhafaza buyurur. Kula düşen görev, dua ve niyazda bulunmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her işe besmele ile başlamalıdır.
2. Duayı hiç ihmâl etmemelidir.
3. Şeytan insandan hiç ayrılmadığı için ondan her zaman, hatta eşiyle beraber olmak istediği zaman bile Allah'a sığınmalıdır.
4. Her şey Allah'ın elindedir. O kendisine sığınanı şeytandan korur.

246- ??? ?? ????? ??? ???? ??????????

YATAĞA YATINCA VE UYANINCA OKUNACAK DUA

1449- ?? ?????????? ? ????? ????? ???? ?????? ????????? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ??? : « ???????? ????????? ??????? ????????? » ????? ????????? ??? : « ??????? ?????? ????? ????????? ??? ??? ????????? ????????? ????????? » ????

??????? .

1449. Huzeyfe ve Ebû Zer *radıyallahu anhümâ* şöyle dediler:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına yattığı zaman: ***"Bismike'llâhümme ahyâ ve emût:*** *Allahım! Senin ismini anarak ölür, dirilirim (uyur, uyanırım)"* derdi. Uykudan uyanınca da: ***"Elhamdülillâhillezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nüşûr:*** *Bizi öldükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Yeniden diriltip huzurunda toplayacak olan da O'dur"* derdi.

Tirmizî, Daavât 28. Ayrıca bk. Buhârî, Daavât 7, 8, 16, Tevhîd 13; Müslim, Zikir 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; İbni Mâce, Duâ 17

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfteki dualar, Peygamber Efendimiz'in sabah ve akşam okuduğu muhtelif dualardan sadece biridir. Nitekim 1454-1467 numaralı hadislerde Resûl-i Ekrem'in sabah, akşam ve yatağına yattığı zaman okuduğu diğer duaların bir kısmı görülecek ve bu dua 1461 numarayla orada tekrar gelecektir.

Hadisimizin 818 numarayla geçen rivayetinde gördüğümüz üzere Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına yatınca mübarek elini yanağının altına koyarak *"Allahım! Senin ismini anarak ölür, dirilirim"* derdi. Burada ölmek ve dirilmek sözüyle Efendimiz uyumayı ve uyanmayı kastetmiştir. Zira uyku küçük ölümdür. Uyuyup uyanmamak da vardır. Bu sebeple bir mü'min, öldürenin de, diriltenin de sadece Allah olduğu hususundaki kesin inancını uyumadan önce bir daha tekrarlamak suretiyle Cenâb-ı Hakk'a hem imanını yenilemiş hem de O'na teslimiyetini arzetmiş olur. Uyanıp da gücünü, kuvvetini ve hareket kabiliyetini yeniden kazandığını görünce *"Bizi öldükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun"* demek suretiyle Allah Teâlâ'ya hem hamdetmiş hem de şükretmiş olur. *"Yeniden diriltip huzurunda toplayacak olan da O'dur"* demek suretiyle, uyku gibi mecâzî değil, hakiki ölümden sonra da bizi gerçek mânada yeniden diriltecek ve huzurunda toplayacak olan yegâne varlığın Allah olduğu hususundaki imanını ortaya koyar.

Bütün bunları şuurlu bir şekilde yapan kimse, Cenâb-ı Hakk'ın hem kendisi hem de bütün insanlar ve yaratılmışlar üzerindeki mutlak tasarrufuna olan imanını dile getirmiş ve bütün bunları zihninden geçirmek suretiyle de tefekkür gibi önemli bir ibadeti îfâ etmiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatağa yatınca sağ tarafa dönmeli, yanağı sağ avucun içine koymalı ve Peygamber Efendimiz'in de böyle yaptığını düşünerek bu duayı veya Resûl-i Ekrem'in uyurken okuduğu dualardan birini yapmalıdır.
2. Uykudan uyanan kimse, kendisini tekrar hayata döndüren Cenâb-ı Hakk'a yine Efendimiz gibi dua ederek şükrünü arzetmelidir.
3. İnsanları öldürdükten sonra yeniden diriltecek ve hesap vermek üzere huzurunda toplayacak olan Allah Teâlâ'dır.

247- ??? ??? ?????? ????????
???????? ??? ???????? ???????? ?? ???????? ???? ???

ZİKİR HALKALARININ FAZİLETİ

ZİKİR HALKALARININ FAZİLETİ, ORAYA DEVAM ETMENİN İYİ BİR DAVRANIŞ, MÂZERETİ YOKKEN ORADAN AYRILMANIN HATA OLDUĞU

Âyet

????????? ???????? ???? ????????? ????????? ???????? ???????????? ???????????? ?????????? ???????? ????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ???? ??????????? ???????? ??? ????????? ?????????? ??????? ??????? ???????? ??????? [28]

"Sabah akşam Rablerine dua ederek O'nun rızâsını kazanmaya çalışanlarla beraber sıkıntılara karşı dayan. Dünya hayatının süslerine kapılıp da gözlerini onlardan ayırma"

Kehf sûresi (18), 28

Allah Teâlâ Peygamber *aleyhisselâm*'a, kendi rızâsını kazanmak için dua ve zikirle meşgul olan kullarını göstermekte, onlarla beraber olmasını tavsiye etmekte ve kendi rızâsını arayan kimselerin çeşitli sıkıntılara uğrayabileceklerine işaret buyurarak her ne pahasına olursa olsun onları terketmemesini istemektedir. En önemli özellikleri Allah'a dua ve O'nu zikretmek olan bu kimseleri yine Peygamber'ine emanet ettiği bir başka âyette, **"Rablerinin rızâsını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma!"** buyurmaktadır [En'âm sûresi (6), 52].

Mekkeli müşrikler fakir ve yoksullarla bir arada bulunmayı kendilerine hakaret saydıkları için Peygamber Efendimiz'den bu yolda bir istekte bulunmuşlardı. Bizim seninle görüşüp konuşmamızı istiyorsan, yanına geldiğimiz zaman bu yoksul takımını dışarı çıkar, demişlerdi. O putperestlerin bir arada bulunmayı istemedikleri kimseler, İslâm'a gerçekten gönül vermiş olan Habbâb İbni Eret, Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî gibi köleler ile diğer yoksullardı. Allah Teâlâ bu iki âyette de, kendi rızâsını isteyerek dua ve zikirle meşgul olan fakir kullarını, burnu havalarda olan kendini beğenmiş zenginlere tercih ettiğini belirtmekte ve bu has kullarını hiçbir şekilde incitmemesini, gücendirmemesini, dünya hayatının geçici câzibesini temsil eden bu kibirli adamların sözüne kapılıp da gözünü onlardan ayırmamasını istemektedir.

Hadisler

1450- ???? ???? ??????? ??? ?????? ???? ??? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ?????? ????????? ????????? ?? ???????? ???????????? ?????? ????????? ? ????? ??????? ??????? ????????? ?????? ????? ??????? ??????????? : ????????? ???? ????????? ?

?????????????? ?????????????? ???? ????????? ?????????? ? ??????????? ???????? ?????? ?????? : ?? ????? ???????? ? ??? : ?????????? : ????????????? ?????????????? ? ???????????? ? ?????????????? ? ?????? : ?? ??????? ? ??????? : ?? ???????? ?? ??????? ? ????????? : ?????? ?? ?????????? ??? : ???????? ?? ???????? ?????? ??????? ??? ???????? ? ???????? ??? ????????? ? ??????? ??? ?????????? . ????????? : ????? ?????????? ? ??? : ????????? : ??????????? ???????? . ???? : ????? : ???? ????????? ? ???? : ?????????? : ?? ???????? ?????? ??? ???????? . ????? : ??????? : ???????? ?? ????????? ?? ???: ?????????? : ?? ???????? ??????? ??????? ??????? ???????? ??????? ? ????????? ???? ??????? ? ????????? ????? ?????. ????? : ??????? ????????????? ? ????? : ??????? ???????????? ???? ???????? ? ??? : ???????? : ???? ????????? ? ????: ???????: ?? ???????? ?? ???????? . ???????? : ????? ?? ??????? ?? ??? : ???????? : ?? ????????? ????? ??????? ???? ??????? ? ???????? ??? ???????? . ????? : ??????? : ??????????? ?????? ??? ???????? ??? ? ????? : ?????? ?????? ???? ??????????? : ????? ?????? ????? ????? ? ???????? ???? ????????? ??? : ???? ??????????? ?? ??????? ???? ???????? » ????? ???? .

??? ?????? ??????? ??? ???? ??????? ???? ?????? ????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ???????????? ?????? ???????? ? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ? ??????? ????? ? ????? ???????? ?????? ?????????????? ????? ????????? ?? ????????? ???????? ????????? ?????????? ? ?????? ?????????? ??????? ??????? ???? ????????? ? ??????????? ??????? ????? ????? ????? ???????? : ???? ?????? ???????? ? ??????????: ??????? ???? ????? ?????? ???? ?? ???????? : ???????????? ?????????????? ? ?????????????? ? ?????????????? ? ?????????????? . ??? : ????? ?????????? ? ??????? : ???????????? ???????? . ??? : ????? ??????? ?????? ? ?????? : ?? ? ???? ???? : ??? : ??????? ?? ?????? ?????? ? ?????? : ????????????????? ??? : ?????? ???????????? ? ????? : ??? ??????? ?????? . ??? : ?????? ??????? ?????? ? ????? : ?? ? ??? : ???????? ???? ??????? ?????? ?? ?????? : ????????????????? ? ????? : ???? ??????? ????? ? ?????????????? ?? ???????? ? ?????????? ?????? ?????????? . ??? : ?????????? : ???? ????? ?????? ????? ???????? ???????? ????? ? ?????? ?????? ? ????? : ???? ??????? ? ???? ???????? ?? ??????? ?????? ?????????? » .

1450. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'nın yollarda dolaşıp zikredenleri tesbit eden melekleri vardır. Bunlar Cenâb-ı Hakk'ı zikreden bir topluluğa rastladıkları zaman birbirlerine **"Gelin! Aradıklarınız burada!"** diye seslenirler ve o zikredenleri dünya semâsına varıncaya kadar kanatlarıyla çevirip kuşatırlar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, meleklerden daha iyi bildiği halde yine de onlara:

- **"Kullarım ne diyor?"** diye sorar. Melekler:

- **Sübhânallah** diyerek seni ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih ediyorlar, **Allâhü ekber** diye tekbir getiriyorlar, sana hamdediyorlar ve senin yüceliğini dile getiriyorlar, derler. Konuşma şöyle devam eder:

- "**Peki onlar beni gördüler mi ki?"**

- Hayır, vallahi seni görmediler.

- **"Beni görselerdi ne yaparlardı?"**

- Şayet seni görselerdi sana daha çok ibadet ederler, şânını daha fazla yüceltirler, ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan seni daha çok tenzih ederlerdi.

- **"Kullarım benden ne istiyorlar?"**

- Cennet istiyorlar.

- **"Cenneti görmüşler mi?"**

- Hayır, yâ Rabbi! Vallahi onlar cenneti görmediler.

- **"Ya cenneti görseler ne yaparlardı?"**

- Şayet cenneti görselerdi onu büyük bir iştiyakla isterlerdi, onu elde etmek için büyük gayret sarfederlerdi.

- **Bunlar Allah'a neden sığınıyorlar?"**

- Cehennemden sığınıyorlar.

- **"Peki cehennemi gördüler mi?"**

- Hayır, vallahi onlar cehennemi görmediler.

- **"Ya görseler ne yaparlardı?"**

- Şayet cehennemi görselerdi ondan daha çok kaçarlar, ondan pek fazla korkarlardı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklerine:

- **"Sizi şahit tutarak söylüyorum ki, ben bu zikreden kullarımı bağışladım"** buyurur. Meleklerden biri:

- Onların arasında bulunan falan kimse esasen onlardan değildir. O buraya bir iş için gelip oturmuştu, deyince Allah Teâlâ şöyle buyurur:

- **"Orada oturanlar öyle iyi kimselerdir ki, onların arasında bulunan kötü olmaz."**

Buhârî, Daavât 66. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 251-252, 358-359

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'nın diğer meleklerden ayrı, sadece zikir meclislerini tesbit etmek üzere dolaşan melekleri vardır. Allah'ın zikredildiği bir meclis buldular mı, o kimselerin aralarına otururlar ve diğer melekleri oraya çağırarak cemaatin arasındaki boş yerleri ve oradan dünya semasına kadar olan mesafeyi kanatlarıyla doldururlar. Zikredenler dağılınca onlar da semâya çıkarlar. Allah Teâlâ daha iyi bildiği halde onlara:

- **"Nereden geldiniz?"** diye sorar. Melekler de:

- Yeryüzündeki bazı kullarının yanından geldik. Onlar **Sübhânallah** diyerek ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan seni tenzih ediyorlar, **Allâhü ekber** diye tekbir getiriyorlar, **lâ ilâhe illallah** diyerek seni tehlil ediyorlar, **elhamdülillâh** diyerek sana hamdediyorlar ve senden istiyorlar, derler. (Konuşma şöyle devam eder):

- **"Benden ne istiyorlar?"**

- Cennetini istiyorlar.

- **"Cennetimi gördüler mi?"**

- Hayır, yâ Rabbi, görmediler.

- **"Ya cenneti görseler ne yaparlardı?"**

- Senden güvence isterlerdi.

- **Benden neden dolayı güvence isterlerdi?"**

- Cehenneminden yâ Rabbi.

- **"Peki benim cehennemimi gördüler mi?"**

- Hayır, görmediler.

- **"Ya görseler ne yaparlardı?"**

- Senden kendilerini bağışlamanı dilerlerdi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur:

- **"Ben onları affettim. İstediklerini onlara bağışladım. Güvence istedikleri konuda onlara güvence verdim.**

Bunun üzerine melekler:

- Yâ Rabbi, çok günahkâr olan falan kul onların arasında bulunuyor. Oradan geçerken aralarına girip oturdu, derler. O zaman Allah Teâlâ şöyle buyurur:

- **"Onu da bağışladım. Onlar öyle bir topluluktur ki, onların arasında bulunan kötü olmaz."**

Müslim, Zikir 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 129

Açıklamalar

Hadisimiz Allah'ı zikretmenin değerini, zikredenlerin kıymetini pek çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. **"Allah'ı zikredenler"** yani namaz kılan, Kur'an okuyan, hadis okuyan, Allah'a dua eden, ilim tahsil eden, ilmî sohbetler yapan kimseleri ziyaret etmek ve onların sohbetlerini dinlemek üzere vazifelendirilmiş melekler vardır. Hadisin bazı rivayetinde bu meleklerin, **hafaza** denilen koruyucu meleklerin dışında oldukları özellikle belirtilmektedir. Bunların dünya semâsına kadar, bir rivayete göre tâ arşa kadar birbirinin üstünde durdukları, bu bahtiyar insanları arayan diğer melekleri de haberdâr ettikleri, o zikir meclisindekilere kol kanat gerdikleri ve sohbetlerine kulak verdikleri belirtilmektedir.

Allah Teâlâ kullarının ne yaptığını meleklerden daha iyi bildiği halde yine de onlara **"Kullarım ne diyor?"** diye sormakla bir nevi târizde bulunmaktadır. Bilindiği üzere Allah Teâlâ meleklerine yeryüzünde bir halife yaratacağını haber verdiği zaman melekler buna karşı çıkmışlar, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı yaratmaya ne gerek var; zaten biz sana hamdü senâ ediyoruz, ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan seni tenzih ediyoruz, demişlerdi [Bakara sûresi (2), 30]. Cenâb-ı Hak kendisini zikreden kulları hakkında meleklere muhtelif sorular sorup onlardan cevaplar almak suretiyle âdetâ onlara, görüyorsunuz ya, kullarımın arasında işte böyleleri de var. Onlar beni zikretme hususunda meleklerden farksızdır, demiş olmaktadır. Hatta onlara, kullarım beni böyle samimiyetle zikrettiklerine göre, onlar da sizin gibi beni, cenneti, cehennemi görmüşler mi, diye ayrı ayrı sormak ve her birine, hayır görmediler, diye cevap verdirmek, görselerdi daha fazla zikrederlerdi, cehenneminden daha çok korkarlardı, dedirtmek suretiyle kullarının yaptığı zikrin değerine işaret buyurmaktadır. Cenâb-ı Hakk'ın meleklerini mahcup etmemek için söylemediği ve fakat onların çok iyi bildiği bir diğer husus da, bütün vazifeleri Allah'ı zikretmek olan meleklerin insanlar gibi şeytanın vesvesesine ve baştan çıkarmasına muhatap olmamasıdır. Allah'ı zikreden bu kimseler şeytanın bütün düzenlerini bertaraf ederek Allah'ın rızâsını kazanmak için orada toplandıklarına göre, onların Cenâb-ı Mevlâ katındaki yeri ve değeri çok üstündür.

Cenneti ve cehennemi görmüşler mi, tarzındaki sorulardan, cennet ile cehennemin hâlen yaratılmış olduğu sonucunu çıkarmak da mümkündür.

Bu hadîs-i şerîf, 1438 numaralı hadiste de gördüğümüz gibi ilâhî vaad ve müjdenin hoş bir örneğidir. Bilindiği üzere Allah Teâlâ *"Şayet* (kulum) *beni bir toplulukla beraber anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım"* buyurmaktadır. Kendisini rızâsına uygun işlerle, zikir ve tesbihlerle anan kullarını, onlardan hoşnut olduğunu belirterek bağışlaması ne güzel bir tecellidir.

Zikir meclisinde bulunmayı düşünmediği halde, her ne sebeple olursa olsun onların arasına katılmaktan dolayı ilâhî affa kavuşan insanın durumu, Allah'ı anıp zikreden kimselerle beraber olmanın kişiye kazandıracağı imkânı ve fazileti göstermektedir. Güzel koku satıcısının yanında bulunan kimse, koku satın almasa bile etrafa yayılan güzel kokulardan nasıl faydalanırsa, iyi insanlarla oturup kalkan kimse de şu veya bu şekilde onların iyiliklerinden istifâde eder.

Bir sonraki hadîs-i şerîf, bu hadisin özeti gibidir. Kendisini anıp zikredenlere Cenâb-ı Hakk'ın lutufları kısaca dile getirilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kendisini anan kullarından hoşnut olur ve onları meleklerinin yanında anar.
2. Bazı meleklerin vazifesi Allah'ı anıp zikredenleri tesbit etmektir.
3. Melekler Allah'ı zikreden insanları sever ve onları himâye ederler.
4. Allah'ın anıldığı zikir meclislerinde bulunmak insana mânevî faydalar sağlar.
5. Cenâb-ı Hak kendisinden samimiyetle bağışlanma dileyen kullarını bağışlar ve onları korktuklarından emin kılar.

1451- ????? ??? ???? ????? ???? ?????? ???????? ???? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ? ????????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ? ????????? ?????? ????? ???????? » ???? ???? .

1451. Yine Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd el-Hudrî*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir topluluk Allah'ı zikretmek üzere bir araya gelirse melekler onların etrafını sarar; Allah'ın rahmeti onları kaplar; üzerlerine sekînet iner ve Allah Teâlâ onları yanında bulunanlara över."

Müslim, Zikr 39, 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 14; Tirmizî, Daavât 7; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Bu hadis bir önceki uzun hadîs-i şerîfin özeti mahiyetindedir. Kur'an ve hadis okuyup dinleyerek, onların meâllerini, tefsir ve açıklamalarını öğrenerek, vaaz ve nasihatlere kulak vererek veya Allah'ı anıp zikrederek O'na bağlılıklarını sunan kimselere Cenâb-ı Hakk'ın ikramları anlatılmaktadır. Meleklerin Allah'ı zikredenlerin etrafını nasıl alıp onları dinlediğini, Cenâb-ı Mevlâ'nın bu kullarını meleklerin yanında nasıl anıp onlardan hoşnut olduğunu yukarıdaki hadisten pek güzel öğrendik. Rahmetini onlardan esirgemeyeceğini, korktuklarına uğramayacaklarına dair onlara güvence verdiğini gördük. Allah Teâlâ'nın kendisini zikreden kullarıyla meleklerine karşı övüneceğini 1453 numaralı hadiste bir kere daha göreceğiz.

Zikreden mü'minlerin üzerine **sekînet** inmesine gelince; bu sözle onları Allah'ın rahmetinin kuşatacağı ve bu sebeple gönüllerine derin bir huzur ve itmi'nan geleceği, kalplerindeki sıkıntının gideceği, Allah'a olan saygılarının daha artacağı anlatılmaktadır. Gönüllerine mânevî bir huzur hâkim olan kimseler hem dünya hem âhiret bahtiyarlığını yakalamış olurlar; şeytanın aldatmacalarına kolay kolay pabuç bırakmazlar. **Sekînetin nasıl indiği** hususunda insanı derin hayretler içinde bırakan bir hadîs-i şerîf vardır. Ashâb-ı kirâmdan Üseyd İbni Hudayr bir gece Kur'an okurken birdenbire atı şahlandı. Buna aldırmayan Üseyd okumaya devam etti. At yine şahlandı. Üçüncü defa yine aynı hal meydana gelince, atın yanında oğlunun yattığını ve çocuğa bir zarar gelebileceğini düşünerek Kur'an okumayı bıraktı. Bu sırada başını kaldırıp yukarı bakınca, içinde pırıl pırıl kandiller yanan, buluta veya gölgeliğe benzeyen bir şey gördü. Sonra bu nesne göğe doğru yükselip kayboldu. Ertesi gün bu olayı Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlattığı zaman, Efendimiz ona keşke okumaya devam etseydin, buyurduktan sonra, onun **sekîne** olduğunu, bir başka rivayete göre melek olduklarını ve Kur'an dinlemek için geldiklerini söyledi (Buhârî, Menâkıb 25, Fezâilü'l-Kur'ân 11; Müslim, Müsâfirîn 241-242; ayrıca bk. 1000 numaralı hadis).

Şu halde nerede olursa olsun mü'minler bir araya gelip kendilerine Allah'ı hatırlatan, O'nun kudretini düşündüren, O'nun lutuflarını anmaya vesile olan sohbetler yapmalı, Kur'an okumalı ve hep birlikte Cenâb-ı Mevlâ'nın rahmetini aramalıdır.

Bu hadîs-i şerîf daha uzun bir hadis içinde 247 numarayla geçti. **"Allah'ın evlerinden birinde toplanıp aralarında Kur'ân-ı Kerîm'i müzâkere eden"** kimselerin de bu hadiste vaadedilen lutuflara nâil olacağına dair benzeri bir rivayet 1025 numarayla açıklandı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ı anmak üzere bir araya gelen kimseleri O'nun melekleri, rahmeti, bereketi çepeçevre kuşatır.
2. Cenâb-ı Hakk'ı ananların gönüllerine huzur gelir.
3. Allah Teâlâ kendisini ananları, meleklerinin yanında anarak onlarla övünür.

1452- ??? ???? ?????? ???????? ?? ?????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ??????? ?? ????????? ? ????????? ???? ? ??? ??????? ???????? ?????? ? ???????? ???????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? . ???????? ????????? ????? ???????? ?? ????????? ? ??????? ???? ??????? ??????? ? ??????? ?????????? ? ??????? ??????? ??????? ?????? . ??????? ?????? ?????

??????? ????? ????? ???????? ??????? ???: ???? ????????? ?? ????????? ??????????? ? ?????? ??????? ? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ? ???????? ? ??????? ??????? ????? » ????? ???? .

1452. Ebû Vâkıd Hâris İbni Avf *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mescid-i Nebevî'de oturmuş, sahâbîler de onun etrafını almışken karşıdan üç kişi çıkageldi. İkisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e doğru yöneldi, diğeri gitti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelenlerden biri cemaatin arasında bir boşluk görüp oraya oturdu. Öteki ise cemaatin arkasına gidip oturdu. Üçüncü adam da çekip gitti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünü bitirince (bunlar hakkında) şöyle buyurdu:

"Size şu üç kişinin durumunu haber vereyim mi? Onlardan biri Allah'a sığındı, Allah da onu barındırdı. Diğeri (insanları rahatsız etmekten) **utandı, Allah da ondan hayâ etti. Ötekine gelince, o** (bu meclisten) **yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi."**

Buhârî, İlim 8, Salât 84; Müslim, Selâm 10. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 29

Ebû Vâkıd Hâris İbni Avf

Adının Avf olduğu da söylenen ***Ebû Vâkıd el-Leysî*** *Medineli sahâbîlerdendir. Ya İslâmiyet'in ilk yıllarında veya Mekke'nin fethedildiği hicretin sekizinci senesinde müslüman oldu. Hz. Ömer devrinde Suriye fetihlerine, Yermük Savaşı'na katıldı. Hayatının son yıllarını Mekke'de geçirdi ve 68 (687-88) tarihinde Mekke'de vefat etti.*

Resûl-i Ekrem Efendimiz'den başka Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Esmâ Binti Ebû Bekir'den hadis rivayet etti. Hepsi yirmi dört hadisten ibaret olan rivayetleri Kütüb-i Sitte'de bulunmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Mescid-i Nebevî'nin yanından geçmekte olan, fakat kim oldukları bilinmeyen üç kişi içeri şöyle bir gözattılar. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ashâb-ı kirâmın arasına oturmuş onlarla sohbet etmekte olduğunu gördüler. Onlardan ikisi böyle bir fırsatın kaçırılmayacağını düşünerek hemen içeri girdiler. Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre selâm verip oturacak yer aradılar. Biri sohbet halkasının bir yerinde boşluk görüp oraya çöktü. Öteki sahâbî cemaatin arasına sıkışarak onları rahatsız etmekten çekindiği için en arkaya gidip oturdu. Bazı âlimlerin münâfiklardan biri olabileceğini düşündüğü üçüncü kişi ise, bu zikir meclisine önem vermeyip yoluna devam etti.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bu üç kişi mescide geldiğinde devam etmekte olan sohbetini bitirince, onların davranış tarzlarını ashâbına açıklamak istedi. Sohbet halkasında bulduğu boşluğa oturan kimsenin halini **Allah'a sığınmak** diye değerlendirdi. **Allah'ın da onu** rahmetiyle ve hoşnutluğuyla **barındıracağını** belirtti. Oturanların arasına sıkışmak suretiyle onlara sıkıntı verebileceğini veya Resûl-i Ekrem'in dikkatini dağıtarak onu rahatsız edebileceğini düşünerek en arkaya gidip oturan sahâbînin bu nezâketini pek beğenen Efendimiz, onun bu tavrını **utanmak** diye değerlendirdi; Cenâb-ı Hakk'ın da ona merhamet buyuracağını ve onu günahlarından dolayı hesaba çekerek **utandırmayacağını** bildirdi. Üçüncü kişinin hiçbir işi ve mâzereti olmadığı halde o zikir meclisinden **yüz çevirdiğini** belirten Peygamber *aleyhisselâm*, **Allah'ın da ondan yüz çevirdiğini** haber verdi veya bunu bir temenni olarak söyledi. Bir başka rivayette bu üçüncü şahıstan söz ederken Resûlullah Efendimiz'in **"O iltifat etmedi, Allah da ona iltifat etmedi"** buyurduğu belirtildiğine göre, onun bu sözü bir temenni maksadıyla söylemediği, adamın halini haber verdiği anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim, zikir ve sohbet meclislerine devam etmek Allah'ın rızâsını kazanmaya vesiledir.

2. Bu meclislerin ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi daireler, halkalar şeklinde olması daha uygundur.

3. Böyle bir meclise gelenler, namazda saf tutarken yaptıkları gibi öncelikle boş yerleri doldurmalıdır. Hem böyle yapan kimsenin hem de oturanları rahatsız edeceğini anlayıp arkalardaki bir yere geçip oturan kimsenin davranışı edebe uygundur.

1453- ??? ??? ???? ?????????? ??? ?????? ????? ??? : ???? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ???????? ?? ????????? ? ???? : ?? ??????????? ? ?????? : ???????? ???????? ?????? . ????? : ??????? ?? ????????? ?????? ????? ? ????? : ?? ????????? ?????? ????? ? ??? : ???? ?????? ???? ?????????????? ??????? ????? ??? ???? ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ?????? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ???????? ??? ???????? ???? : « ?? ??????????? ? » ????? : ???????? ??????? ?????? ? ????????? ???? ?????????? ??????????? ? ????? ???? ?????? . ???? : « ??????? ?? ??????????? ?????? ????? ? ????? : ??????? ?? ????????? ?????? ????? . ???? : « ???? ?????? ???? ?????????????? ?????? ????? ? ????????? ??????? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????????? » ????? ????? .

1453. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Muâviye *radıyallahu anh* mescidde halka halinde oturan bir cemaatin yanına geldi ve:

- Burada niçin böyle toplandınız? diye sordu.

- Allah'ı zikretmek için toplandık, diye cevap verdiler. O tekrar:

- Allah aşkına doğru söyleyin. Siz buraya sadece Allah'ı zikretmek için mi oturdunuz? diye sordu.

- Evet, sadece bu maksatla oturduk, dediler. Bunun üzerine Muâviye:

- Ben sizin sözünüze inanmadığım için yemin vermiş değilim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e benim kadar yakın olup da benden daha az hadis rivayet eden yoktur. Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ilim halkasında oturan sahâbîlerinin yanına geldi de onlara:

- **"Burada niçin oturuyorsunuz?"** diye sordu.

- Bize İslâmiyet'i nasip ederek büyük bir lutufta bulunması sebebiyle Allah'ı zikretmek ve ona hamdetmek için oturuyoruz, diye cevap verdiler. Resûl-i Ekrem:

- **"Gerçekten siz buraya sadece Allah'ı zikretmek için mi oturdunuz?"** diye sordu.

- Evet, vallahi sadece bu maksatla oturduk, dediler. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü:

- **"Ben size inanmadığım için yemin vermiş değilim. Fakat bana Cebrâil gelerek Allah Teâlâ'nın meleklere sizinle iftihar ettiğini haber verdi de onun için böyle söyledim"** buyurdu.

Müslim, Zikir 40. Ayrıca bk. Nesâî, Kudât 37

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm Peygamber *aleyhisselâm*'dan duydukları bazı hadisleri, burada Hz. Muâviye'nin yaptığı gibi aynen onun üslûbuyla rivayet etmişler, tâbîîler ve daha sonra gelen nesiller de o hadisleri birbirlerine rivayet ederken hep aynı üslûbu kullanmışlar ve böylece adına **müselsel** dediğimiz hadis türü meydana gelmiştir.

Muâviye *radıyallahu anh* "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e benim kadar yakın olup da benden daha az hadis rivayet eden yoktur" sözüyle, mü'minlerin annesi olan kız kardeşi Ümmü Habîbe hazretleri sebebiyle Peygamber Efendimiz'e olan yakınlığını anlatmaktadır. Onun kayın biraderi olduğunu, yanına teklifsizce girdiği için kendisinden çok hadis duyduğunu, fakat rivayet konusundaki titizliği sebebiyle bunların pek azını rivayet ettiğini, işte bu sebeple Resûlullah'tan şimdi nakledeceği hadise iyi kulak verip öğrenmeleri gerektiğini söylemektedir.

Kendisini zikreden kullarıyla Allah Teâlâ'nın iftihar etmesi, **meleklerin yanında onlarla övünmesi** meselesine gelince, 1450 numaralı hadiste de bir nebze açıklandığı üzere, Cenâb-ı Hak meleklerine âdeta şöyle demektedir: Ben sizi ibadet etmek üzere yarattım. Nefes alıp vermek nasıl tabiî bir şeyse, sizin için ibadet etmek de öyledir. Ama yeryüzündeki kullarımın hali böyle değildir. Bir taraftan nefisleri onlara ibadetin zor olduğunu telkin etmekte, öte yandan çeşitli tuzaklarıyla şeytan ve şeytanın askerleri onları baştan çıkarmaya çalışmaktadır. Bununla beraber o benim has kullarım hem nefislerinin telkinine hem şeytanların iğvâsına kulak vermeyip ibadetlerine devam ederler; bir araya gelip beni zikrederler; işte bu sebeple benim has kullarım övgüye ve takdire sizden daha fazla lâyıktır.

İlim öğrenmek, Kur'an okumak, hadislerin aydınlığında ruhları yüceltmek gibi ulvî maksatlarla bir araya gelip Allah'ı zikreden kimseler, Cenâb-ı Hakk'ın hem takdirini hem de rızâsını elde ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, başka hiçbir menfaat gözetmeden sadece Allah rızâsı için zikir meclislerinde bir araya gelmelidir.
2. Kendisini samimiyetle zikreden kullarıyla Allah Teâlâ meleklerinin yanında iftihar eder.

248- ??? ????? ??? ?????? ???????

SABAH VE AKŞAM ALLAH'I ZİKRETMEK

Âyetler

???????? ???????? ??? ???????? ?????????? ????????? ??????? ????????? ???? ????????? ??????????? ?????????? ????? ????? ????? ????????????? [205]

1. "Sabah akşam tevâzu içinde yalvararak, ürpererek ve sesini yükseltmeden Rabbini an. Sakın gafillerden olma!"

A'râf sûresi (7), 205

"Zikirler Bölümü"ne başlarken 1411 numaralı hadisten önce bu âyet-i kerîmeyi daha geniş şekilde açıkladığımız üzere, Allah Teâlâ sabahın ve akşamın, özellikle gecenin sâkin ve huzurlu saatlerinde son derece sessiz ve insanın sadece kendisinin duyacağı hafif bir sesle, mümkün olduğunca gönül tellerini titreten bir edâ ile kendisini zikretmesini istemektedir. Bütün bu hallerin yanısıra Kâinatın Sahibi'nin büyüklüğü karşısında kendi aczini ve zayıflığını duyarak mütevâzi olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

????????? ????? ??? ?????????? ????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ????? ????????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ??????? [130]

2. "Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih et ve O'na hamdet."

Tâhâ sûresi (20), 130

??????? ????? ?????? ??????? ????? ???????????? ????????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ????????????? [55]

3. "Akşam sabah Rabbini ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih et ve O'na hamdet."

Mü'min sûresi (40), 55

Allah Teâlâ **güneş doğmadan önce** sabah namazının, **güneş batmadan önce** de ikindi namazının kılınmasını emretmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bir defasında ayın on dördüncü gecesi bedir halindeki aya baktıktan sonra yanındaki sahâbîlere onu gösterdi ve hiç zorlanmadan ayı gördükleri

gibi, kıyamet gününde de Cenâb-ı Hakk'ı aynı şekilde göreceklerini haber verdi; sonra *"Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları uykuya veya işe yenik düşmeden zamanında kılabiliyorsanız, mutlaka kılınız"* buyurdu; ardından da iki numaralı âyeti okudu (Buhârî, Mevâkît 16).

Âyet-i kerîmede işaret buyrulan iki vakti değerli kılan önemli bir husus vardır. 1052 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, bu iki vakit, yeryüzündeki meleklerle gökyüzünden henüz gelmiş meleklerin buluşup birbirinden nöbeti devraldıkları zamandır; bu sebeple de bereketli bir vakittir.

Üçüncü âyette **sabah** diye tercüme edilen **el-aşiy,** güneşin zevâlinden gecenin ilk saatlerine kadar olan zamanı yani öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını, **akşam** diye tercüme edilen **el-ibkâr** kelimesi de imsâk vaktinden güneşin doğuşuna kadar olan zaman dilimini yani sabah namazını kapsamaktadır. Böylece bu âyette beş vakit namaz emredilmiş olmaktadır.

??? ??????? ?????? ??????? ??? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ???? ??????
???????????? ??????????? [36]

??????? ???? ??????????? ????????? ????? ?????? ??? ?????? ??????? ????????? ????????? ?????????
????????? ????????? ??????? ??????????? ????? ????????? ????????????? [37]

4. "Allah'ın adını anmak için O'nun iradesiyle inşâ edilen mâbedlerde sabah akşam Cenâb-ı Hakk'ı tesbih eden adamlar vardır. Onları ne ticaret ne de alış veriş Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoyabilir."

Nûr sûresi (24), 36, 37

Âyet-i kerîmede Allah Teâlâ'ya ibadet edilen câmi ve mescidlere önem verilmesi, oraların korunup gözetilmesi, temizlenip bakılması, oranın yüceliğine yakışmayan alış veriş gibi, gereksiz konuşmalar gibi davranışların bu mübarek yerlerde yapılmaması, kokusu başkalarını rahatsız eden bir şey yendiği zaman câmilere gidilmemesi emredilmektedir. Âyet-i kerîmede temas edilen ikinci husus da bu mübarek yerlerin namaz vakitlerinde oraya gidilip içinde ibadet edilmek suretiyle her zaman canlı tutulması, dünya malının ve meşgalesinin insanı Allah'ı anmaktan ve O'na ibadet etmekten alıkoymamasıdır. Âyetin konumuzla ilgili yönü, bu mâbedlerde Cenâb-ı Hakk'ın **sabah akşam** yani bütün gün anılmasıdır.

Kendilerini Allah Teâlâ'nın övdüğü bu iyi insanlar, namazlarıyla sadece mescidleri değil, bir kısım ibadetlerini evlerinde yapmak suretiyle aynı zamanda oraları da canlı ve diri tutan, böylece yuvalarını kabristan olmaktan kurtaran kimselerdir.

?????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ???????????? ?????????????? [18]

5. "Biz dağları onun emrine verdik. Bu dağlar akşam sabah onunla birlikte Allah'ı tesbih ederlerdi."

Sâd sûresi (38), 18

Bu âyet-i kerîmede Dâvûd *aleyhisselâm*'ın şanlı saltanatından söz edilmektedir. Allah Teâlâ bu aziz peygamberine bazı özellikler vermişti. O heybetli dağlar, Dâvûd *aleyhisselâm*'ın o dâvûdî sesiyle okuduğu Zebûr'un âhengine kendilerini kaptırıp onunla birlikte Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ederlerdi, O'nu ulûhiyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih ederlerdi. Âyetin devamında kuşların da Dâvûd peygamberin emrine verildiği, onların da bu şanlı zikre katıldıkları belirtilmektedir.

Sabah diye tercüme ettiğimiz **işrâk** vakti, kuşluk zamanı demektir. Demek ki Hz. Dâvûd'un ibadet saatlerinden biri de bu vakitti. Kuşluk namazı kılan bahtiyar mü'minler, Dâvûd *aleyhisselâm*'ın ibadet saatinde alınlarını secdeye koyarak, onun hâtırası olan bu vakti ihyâ etmiş oluyorlar. Hâsılı akşam sabah Allah'ı zikretmek, ilk insandanberi süregelen bir âdet ve dinî gelenektir.

Hadisler

1454- ???? ???? ????? ??? ?????? ???? ??? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??? ????? ???????? ????? ?????? : ???????? ??????? ???????? ??????? ????? ??? ????? ????? ???? ???????? ???????? ???? ????? ???? ? ?????? ????? ??? ????? ??? ??? ???? ????? » ????? ???? .

1454. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim sabah akşam yüz defa *sübhânallâhi ve bi-hamdihî:* *Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim"* **derse, onun söylediklerinin bir mislini veya daha fazlasını söyleyen kimse dışında hiçbir şahıs, kıyâmet gününde onun söylediğinden daha faziletli bir zikirle gelemez."**

Müslim, Zikir 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 61

Açıklamalar

Sabah ve akşam saatleri insanın hayatında önemli bir yere sahiptir. Sabahla birlikte başlayan yeni gün boyunca insan yoğun bir geçim mücâdelesini devam ettirir. Akşama kadar vazifesini sürdürürken çeşitli insanlara muhatap olur, çeşitli olaylarla karşılaşır. Akşamdan sabaha kadar kendisiyle ve ailesiyle başbaşa olacağı için hayatının temposu yavaşlayacak, ölümün kardeşi olan uykuyla değişik bir âleme dalacaktır. İşte bu birbirinden farklı hayat seyri esnasında Rabbini unutmamalı, O'nunla olan irtibatını ibadet, dua ve zikirlerle devam ettirmelidir.

Sübhânallâhi ve bi-hamdihî zikri, insanın Rabbine karşı îfâ etmesi gereken hamd ve şükür vazifesini pek güzel ifade ettiği için Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından sık sık tavsiye edilmiştir. Nitekim 1411 numaralı hadiste bir cümle ilâvesiyle *"Dile hafif, mîzana konduğunda ağır gelen ve Rahmân olan Allah'ı hoşnut eden iki cümle vardır:* ***Sübhânallahi ve bi-hamdihî sübhânallahi'l-azîm"*** denilmişti. 1413 numaralı hadisin son cümlesinde *"Bir kimse günde yüz defa* ***sübhânallahi ve bi-hamdihî*** *derse, onun günahları deniz köpüğü kadar bile olsa hepsi bağışlanır"* buyrulmuştu. 1415 numaralı hadiste *"Allah'ın en çok hoşlandığı sözün* ***Sübhânallahi ve bi-hamdihî*** olduğu", 1442 numaralı hadiste ise ***"sübhânallahi ve bi-hamdihî*** *diyen kimse için cennette bir hurma ağacı dikileceği"* görülmüştü.

Bu zikrin yukarıdaki hadislerin bir kısmında da günde yüz defa söylenmesinin tavsiye edildiğine bakarak, sabah ve akşam saatlerinde onun ellişer defa söylenmesiyle Efendimiz'in bu tavsiyesi yerine getirilmiş olabilir. Sabah ve akşam ifadelerinin ayrı ayrı söylenmiş olmasına bakarak da sabahleyin ve akşamleyin yüzer defa söylenmesi gerektiği düşünülebilir. Hadîs-i şerîfte bir sınırlama olmayıp daha fazla söyleyenin daha çok sevap kazanacağı

belirtilmektedir. İşte bu sebeple herkes vakti ve imkânı nisbetinde bu değerli zikri söylemeye çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeni bir güne ve yeni bir geceye başlarken Allah Teâlâ'yı zikretmek gerekir.

2. Bu zikirlerin en değerlilerinden biri **"sübhânallahi ve bi-hamdihî"** olduğu için onu sabah ve akşam ellişer veya yüzer, yapılabiliyorsa daha fazla söylemelidir.

3. Herkes kendi durumuna göre, yukarıdan beri verilen zikirlerden birini, ikisini seçip okuyabilir.

1455- ?????? ??? : ???? ????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : ?? ????? ??????? ?? ??????? ???? ??????? ???????? ????????? ? ??? : « ???? ??? ????? ????? ?????? : ?????? ????????? ??????? ??????????? ??? ????? ?? ?????? ?? ???????? » ???? ???? .

1455. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Dün gece beni sokan akrep yüzünden ne büyük acılar çektim, dedi. Resûl-i Ekrem de:

- **"Eğer akşamleyin *eûzü bi-kelimâtillâhi't-tâmmâti min şerri mâ halak:*** *Yarattıklarının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım,* **deseydin o sana zarar vermezdi"** buyurdu.

Müslim, Zikir 55. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19; İbni Mâce, Tıb 35

Açıklamalar

Zararlı dediğimiz, esasen her biri çeşitli görevler için yaratılmış hayvancıklardan insanı koruyan dualar vardır. O hayvanları bizim bildiğimiz bilmediğimiz hizmetler için yaratan Cenâb-ı Mevlâ, Resûl-i Ekrem vasıtasıyla bize onlardan korunmanın yollarını da öğretmiştir. Bu dua sadece akrepten değil, zarar veren her yaratıktan korunmak için de tavsiye edilmiştir. 984 numaralı hadiste geçtiği üzere Peygamber Efendimiz *"Kim bir yerde konaklar da sonra 'Yarattıklarının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım' derse, konakladığı yerden ayrılıncaya kadar hiçbir şey ona zarar vermez"* buyurmuştur.

Bazı rivayetlerde bu duanın sabah ve akşam okunması, bazılarında da üçer defa tekrarlanması tavsiye edilmektedir.

Allah'ın mükemmel kelimeleri ifadesiyle Cenâb-ı Hakk'ın takdiri veya O'nun şifalı sözleri yahut da Kur'ân-ı Kerîm'i kastedilmiş olabilir. Esasen bunlardan hangisinin kastedildiği çok önemli değildir. Önemli olan ***eûzü bi-kelimâtillâhi't-tâmmeti min şerri mâ halak*** denmesidir. **Eûzü bi-kelimâtillâhi't-tâmmeti** sözleriyle başlayan, muhtelif yerlerde ve zamanlarda okunması tavsiye edilen başka dualar da vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm her sıkıntılarını Resûl-i Ekrem Efendimiz'e anlatırlar, onun tavsiyesine göre hareket ederlerdi.

2. Zararlı hayvanlardan korunmak için Peygamber *aleyhisselâm*'ın öğrettiği bu kısa ve özlü dua okunmalıdır.

3. Özellikle kırsal kesimde yaşayan; tarlada, bağda, bahçede çalışan kimseler bu duayı okumayı ihmal etmemelidir.

1456- ?????? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??? ???? ????? ???????? : ????????? ???? ????????? ????? ????????? ????? ?????? ? ????? ??????? ? ????????? ????????? » ????? ?????? ??? : « ????????? ???? ?????????? ????? ?????? ? ???? ?????? ????????? ???????? » . ???? ???? ???? ???????? ???? : ???? ??? .

1456. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* sabahleyin şöyle dua ederdi:

"Allâhümme bike asbahnâ ve bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike nemût ve ileyke'n-nüşûr: *Allahım! Senin lutfunla sabaha ulaştık, senin lutfunla akşama erdik. Sen isteyince dirilir, sen isteyince ölürüz. Yeniden diriltip huzurunda toplayacak olan da sensin."*

Akşamleyin şöyle dua ederdi:

"Allâhümme bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike nemût ve ileyke'l-masîr: *Allahım! Senin lutfunla akşama erdik. Sen isteyince dirilir, sen isteyince ölürüz. Huzuruna varılacak olan da sensin."*

Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Duâ 14

1458 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1457- ????? ????? ???? ????? ?????????? ? ???? ?????? ??? ? ??? : ??? ??????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ????? ????????? ?????? ????????? ? ??? : ???? : « ????????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ???????????? ? ???? ????? ????? ??????????? . ???????? ??? ??? ???? ?????? ????? ? ??????? ??? ??? ????? ????? ?????? ??????????? ????????? » ??? : « ?????? ???? ????????? ? ?????? ????????? ? ????? ??????? ????????? » ???? ??? ???? ???????? ???? : ????? ???? ????? .

1457. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Ebû Bekir es-Sıddîk *radıyallahu anh* Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Yâ Resûlallah! Bana sabahleyin ve akşamleyin okuyacağım mübarek kelimeleri belletseniz de okusam, dedi. O da:

- ***"Allâhümme fâtıre's-semâvâti ve'l-ardı âlime'l-gaybi ve'ş-şehâdeti, rabbe külli şey'in ve melîkehû. Eşhedü enlâ ilâhe illâ ente. Eûzü bike min şerri nefsî ve şerri'ş-şeytâni ve şirkihî:*** *Gökleri ve yeri, görünen ve görünmeyen âlemleri yaratan Allahım! Ey her şeyin Rabbi ve sâhibi! Senden başka ilâh bulunmadığını kesinlikle söylerim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden, onun Allah'a şirk koşmaya davet etmesinden sana sığınırım"* **diye dua et ve bunu sabahleyin, akşamleyin ve yatağa yattığın zaman söyle!"** buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 14, 95.

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1458- ???? ???? ????????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ??? : ??????????? ??????? ??????? ?????? ? ???????? ?????? ? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ??? » ???? ??????: ??????? ??? ??????? : « ??? ??????? ????? ??????? ????? ???? ???? ????? ?????? ? ???? ????????? ?????? ??? ?? ????? ????????? ? ???????? ??? ???????? ? ???????? ???? ??? ????? ??? ?? ????? ??????????? ?????? ?? ???????? ? ???? ?????? ???? ?? ???????? ? ??????? ???????? ? ????? ???? ??? ?????? ?? ??????? ? ???????? ?? ????? » ??????? ??????? ??? ??? ??????? : « ????????? ????????? ??????? ?????? »???? ???? .

1458. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* akşamleyin şöyle dua ederdi:

"Emseynâ ve emse'l-mülkü lillâh, vel-hamdü lillâh, lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr, rabbi es'elüke hayra mâ fi hâzihi'l-leyleti ve hayra mâ ba'dehâ ve eûzü bike min şerri mâ fi hâzihi'l-leyleti ve şerri mâ ba'dehâ, rabbi eûzü bike mine'l-keseli ve sûi'l-kiber, eûzü bike min azâbi'n-nâr ve azâbi'l-kabr: *Akşama girdik. Bütün mülk Allah'ındır. Hamdü senâ da O'na mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Allahım! Bu gecenin ve bundan sonrakilerin hayrını senden dilerim. Bu gecenin ve bundan sonrakilerin şerrinden sana sığınırım. Rabbim! Tembellikten, insanı perişan eden yaşlılıktan sana sığınırım. Cehennem azâbından ve kabir azâbından sana sığınırım."*

Sabahleyin de ***"asbahnâ ve asbaha'l-mülkü lillâh:*** *Sabaha girdik. Bütün mülk Allah'ındır"* diye başlayarak aynı duayı okurdu.

Müslim, Zikir 74-76. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 13

Açıklamalar

Bu üç hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sabahleyin ve akşamleyin okuduğu ve ashâbına okumalarını tavsiye buyurduğu üç duayı gördük. Sabah ve akşam vakitleri, dört mevsimde, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretinden bir kısmını hârikulâde manzaralar halinde yansıtması bakımından ibretle seyredilmeye değer zaman dilimleridir. Sabah, dünyanın yaratılışını, insanın dünyaya gelişini, her şeyin hayata yeniden başlayışını temsil etmekte; akşam ise dünyanın yok oluşunu, ömrün tükenip sona erişini ve her şeyin bitişini hatırlatmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in başlayan ve biten gün karşısındaki tavrı, onun hayatı her bakımdan ciddiye aldığını göstermektedir. Geceleyin ibadet etmek üzere uyandığı zaman ilgili âyetleri okuyarak geceyi seyredişi, güneş ve ay tutulmasının mahiyetini çok iyi bildiği halde, bu olayın kıyametin kopmasını temsil ettiğini düşünerek büyük bir telâşa kapılması dünyada görülen her türlü değişime ibret gözüyle baktığını ortaya koymaktadır.

Resûlullah Efendimiz'in sabah ve akşam vakitlerinin girdiği zamanlarda yaptığı dualarda Allah'ın lutfu, yardımı ve öyle istemesi sebebiyle sabah ve akşam vakitlerine girildiğini, öldükten sonra yine O'nun emri üzerine dirilip huzuruna varılacağını, kâinattaki her şeyin, görünen görünmeyen bütün varlıkların tek sahibinin O olduğunu, O'nun her şeye gücünün yettiğini belirtmekte ve böylece Rabbine dip diri bir iman ile bağlandığını ortaya koymakta, aynı zamanda ashâbına ve diğer ümmetine böyle yapmayı tavsiye etmekte, sonra da insanın o güçlü Rabbine bazı zayıf taraflarını arzederek O'dan yardım istemesi gerektiğini hatırlatmakta ve âdetâ şöyle dememizi öğütlemektedir:

Rabbim! Önümde bana neler getireceğini bilmediğim bir gündüz ve bir gece var. O gece ve gündüzün içinde hem hayır var hem de şer. Şunu iyi biliyor ve bütün varlığımla inanıyorum ki, hayır da şer de senin elindedir. Ben bu vakitlerdeki bütün şerlerden sana sığınır, o şerlerden beni korumanı niyâz ederim. Bu vakitlerdeki hayırlardan beni bol bol faydalandırmanı senin o tükenmeyen lutfundan dilerim. En büyük düşmanım ve şerlerin kaynağı olan **nefsim** ile **şeytan** bana senin uygun görmediğin şeyleri yapmayı telkin ederler; hatta şeytan bin bir hilesiyle beni sana şirk koşmaya iter. Beni bu ikisinin hilelerinden koru. Gücüm kuvvetim yettiği halde, nefsimin oyununa gelerek, sana gerektiği gibi kulluk etme konusunda **tembellik** edebilirim. Bu konuda beni nefsimin eline bırakma. Ayrıca beni **çok yaşlanıp** ele avuca düşmekten, bunayıp ne yaptığını ne söylediğini bilmemekten de koru. Beni **cehennem azâbıyla kabir azâbından** muhâfaza buyur (1426 numaralı hadiste de Peygamber Efendimiz'in cehennem ve kabir azâbından Allah'a sığındığı görülmüştü). Hadisin râvilerinden biri, **"lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh"** sözünden sonra Resûlullah Efendimiz'in **"lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr"** deyip demediğinde küçük bir tereddüdü olmuş ve bu tereddüdünü "zannedersem **lehü'l-mülkü** diye devamını okudu" sözüyle belirtmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve akşam saatlerinde Peygamber Efendimiz'in öğrettiği zikir ve duaları yapmaya çalışmalıdır.
2. Bu dualar, Allah'a dayanıp güvenmekten dolayı insanın gönlüne büyük bir güven ve derin bir huzur verir.

1459- ???? ???? ??????? ??? ??????? ?????? ???????? ???????????? ??? ?????? ?????? ??? : ??? ?? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? : ???? ??? ?????? ?????? ? ??????????????

????? ??????? ??????? ??????? ? ?????? ???????? ????????? ???? ???? ?????? » .????? ???? ???? ???????? ???? : ????? ??? ???? .

1459. Abdullah İbni Hubeyb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:

"Akşam ve sabah vakitlerinde *Kulhüvallâhü ahad* ile *Muavvizeteyn* sûrelerini üçer defa oku. Her türlü kötülükten korunman için bunlar sana yeter."

Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 116. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 1

Abdullah İbni Hubeyb

Medineli Cüheyne oğullarından olan Abdullah ile babası Hubeyb sahâbîdirler. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Abdullah İbni Hubeyb'in Resûl-i Ekrem Efendimiz'den iki veya üç hadis rivayet ettiği, onları da kendisinden oğulları Muâz ile Abdullah'ın naklettiği bilinmektedir.

Allah her ikisinden de razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdullah İbni Hubeyb, Ukbe İbni Âmir ve Câbir İbni Abdullah gibi bazı sahâbîlerine bu sûreleri akşam ve sabah saatlerinde okumalarını tavsiye buyururken, bu sûrelerin önemine dikkatlerini çekmek için zaman zaman yaptığı gibi hoş bir usûl tâkip etmiştir. Her üç sahâbînin de belirttiğine göre önce onlara adlarıyla hitap ederek:

- **"Oku!"** buyurmuş; onların:

- Ne okuyayım, Yâ Resûlallah? diye sormaları üzerine, aynı emri bir daha tekrarlamış; bu karşılıklı konuşma üç defa tekrarlandıktan ve böylece Allah'ın Resûlü sahâbîlerini sözüne iyice kulak vermeye hazırladıktan sonra akşam ve sabah saatlerinde İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerini okumalarını tavsiye etmiştir.

Hadîs-i şerîfin diğer rivayetlerinde Resûlullah Efendimiz'in Muavvizeteyn sûrelerinin önemine işaretle, *"İnsanlar bu iki sûreden daha faziletli bir şeyle Allah'a sığınamazlar"* buyurduğu görülmektedir (Nesâî, İstiâze 1). **Kul eûzü bi-rabbi'l-felak** ve **Kul eûzü bi-rabbi'n-nâs** diye başlayan iki sûrenin adı Muavvizeteyn'dir. Bu iki sûreye bir de **Kul hüvallâhü ahad** diye başlayan İhlâs sûresi eklenince üçüne birden "sığındırıcı sûreler" anlamında **Muavvizât** denir. Resûlullah Efendimiz'in her gece **yatağa yatmadan önce** ve ayrıca **mübarek vücudunda bir rahatsızlık hissedince** bu üç sûreyi okuyup avuçlarına üflediği, sonra da başından ve yüzünden başlayarak ellerini vücudunun ön taraflarına sürdüğü bilinmekte, Hz. Âişe annemiz de, Resûl-i Ekrem'in rahatsızlığı artınca bu sûreleri kendisinin okuyup onun mübarek eline üflediğini ve Resûlullah'ın elini vücuduna sürdüğünü söylemektedir (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 14).

Hadisimizde bu üç sûreden bahisle *"Her türlü kötülükten korunman için bunlar sana yeter"* buyrulması, diğer duaları okuyamayan kardeşlerimize bir müjdedir. Bu da güzel dinimizin bitip tükenmeyen kolaylıklarından biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhlâs ve Muavvizeteyn sûreleri son derece bereketli ve feyizli sûrelerdir.
2. Her türlü zarardan Allah'a sığınmak için akşam ve sabah bu üç sûreyi üçer defa okumalıdır.
3. Bu sûreleri, Efendimiz'in yaptığı gibi yatağa yatınca ve bir rahatsızlık hissedince de okumalıdır.

1460- ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ???? :???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????:«??? ???? ?????? ??????? ?? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? :?????? ??????? ??????? ??? ??????? ??? ??????? ??? ?? ?????? ??? ?? ??????? ?????? ????????? ????????? ? ????? ???????? ? ?????? ???? ????????? ?????»???? ??? ???? ? ?????????? ????:???? ??? ???? .

1460. Osman İbni Affân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim her sabah ve her akşam üç defa *bismillâhillezî lâ yedurru mea'smihî şey'ün fi'l-ardı velâ fi's-semâ' ve hüve's-semîu'l-alîm:* *İsmi sayesinde yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah'ın adıyla. O herşeyi duyar ve bilir"* derse, ona hiçbir şey zarar vermez."

Ebû Dâvûd Edeb 101; Tirmizî, Daavât 13

Allah Teâlâ'dan yardım dileme ve zarar veren her yaratıktan O'na sığınma hususunda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bize öğrettiği özlü dualardan biri de budur. Bu duayı okuyanın duadan faydalanabilmesi için nasıl bir inanca sahip olması gerektiğini duanın içindeki bir ifadeden öğrenmekteyiz. O da: *"İsmi sayesinde yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah"* sözüdür. Demekki duayı okuyan kimsenin her şeyden önce Allah Teâlâ'ya böyle bir iman ile bağlanması ve bu duayı hâlis bir niyetle okuması gerekmektedir.

Duada hem yer hem de gök anılmak suretiyle, yerdeki mahlûkatın zararlarından ve gökten gelebilecek felâketlerden Cenâb-ı Hakk'a sığınılmış olmaktadır. Bu hadisi Hz. Osman'dan oğlu Ebân duyup rivayet etmişti. Bir gün Ebân'a hafif bir felç gelince, bu hadisi ondan duyan biri, ısrarla Ebân'ın yüzüne bakmaya başladı. Ebân durumu kavradı ve adama, her nasılsa o gün bu duayı okumayı unuttuğunu söyledi. Muhaddis ve fakih tâbiî ve yedi yıl süreyle Medine valisi olan Ebân'ın bu duayı her gün muntazaman okuması, o mübarek neslin bu derin mânalı duaya verdiği önemi de göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenâb-ı Hakk'a bütün gönlüyle bağlanmalı, her felâketten ancak O'nun koruyacağına, her iyiliği ancak O'nun vereceğine inanmalıdır.

2. Bu dua ve zikri akşam sabah okumalıdır.

249- ??? ?? ????? ??? ?????

YATAĞA YATINCA OKUNACAK DUA

Âyet

????? ??? ?????? ????????????? ?????????? ???????????? ????????? ???????????? ??????? ?????????? ?????????? [190]

????????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ???????????????? ??? ?????? ????????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???? ???????? ??????????? ??????? ??????? ???????? [191]

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahiplerine gerçekten ibretler vardır. Onlar ayakta iken de, otururken de, yatarken de Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler."

Âl-i İmrân sûresi (3), 190, 191

1447 numaralı hadisten önce, "Allah'ı Her Durumda Anma" bahsinin girişinde bu âyet-i kerîme açıklanmıştı. Orada verilen bilgilere şunları ilâve etmek mümkündür. Kâinatta çok yakında veya çok uzakta bulunduğu için göremediğimiz, ancak mikroskop veya teleskop gibi âletlerin yardımıyla görebildiğimiz cisimler vardır. Bunları görüp inceleyen akl-ı selîm sahibi ilim adamları, Cenâb-ı Hakk'ın muazzam kudretine derin bir hayranlıkla iman etmektedir. Bir de hiçbir aletin yardımına ihtiyaç duymadan sabah akşam gökte ve yerde görüp durduğumuz varlıklar ve olaylar vardır. Bu varlıklar ve onların farklı zamanlardaki görünüşleri, Allah'ın sonsuz kudretini hayranlıkla seyretmemize, yürüyüp gezerken veya oturup yatarken bunlar üzerinde derin derin düşünmemize yeterlidir.

Hadisler

1461- ???? ??????? ????? ???? ??? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ????? ????? ????????? ???? : « ???????? ????????? ??????? ????????? » . ???? ??????? .

1461. Huzeyfe ve Ebû Zer*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına yattığı zaman şöyle dua ederdi: ***"Bismike'llâhümme ahyâ ve emût:*** *Allahım! Senin ismini anarak ölür, dirilirim (uyur, uyanırım)"*

Buhârî, Daavât 7, 8, 16, Tevhîd 13. Ayrıca bk. Müslim, Zikir 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 28; İbni Mâce, Duâ 17

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sabah ve akşam saatlerinde okuduğu dua ve zikirlerin yanında, yatağına yattığı ve uykudan uyandığı zamanlarda okuduğu dua ve zikirler de vardı. Yatağa girince dua okumanın gereğine işaretle, 820 numaralı hadiste geçtiği üzere, *"Bir kimse yatağa yatar da orada Allah'ı zikretmezse, eksik bir iş yapmış olur"* buyururdu. Hadisimizdeki zikir onun yatağına girdiği zaman okuduğu muhtelif zikirlerin en kısalarından biridir. Bu özlü zikir, Peygamber *aleyhisselâm*'ın uyandığı zaman okuduğu kısa bir zikirle birlikte 1449 numarayla tercüme edilip açıklanmıştır.

Aşağıda Resûlullah Efendimiz'in yatağa girdiği zaman nasıl davrandığı ve başka neler okuduğu görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz yatağa yattığı zaman çeşitli dualar okurdu.
2. Bu dualardan biri de ***"Bismike'llâhümme ahyâ ve emût"*** duası idi.

1462- ????? ????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ???????????? ???? ?????? ?????: « ????? ??????????? ???? ?????????? ? ???? ????? ?????????? ????????????? ????????? ??????? ??????????? ? ????????? ??????? ????????? ? ????????? ??????? ????????? » ??? ?????? : « ??????????? ???????? ??????????? » ??? ?????? : « ????????? ??????? ??????????? » ????? ???? .

1462. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona ve Fâtıma *radıyallahu anhâ*'ya:

"Yatağınıza girdiğiniz zaman -veya **istirahate çekildiğiniz zaman- otuz üç defa *Allahü ekber*, otuz üç defa *sübhânallah*, otuz üç defa da *elhamdülillâh* deyiniz"** buyurdu.

Buhârî, Farzu'l-humüs 6, Fezâilü ashâbi'n-nebî 9, Nefekât 6, 7, Daavât 11; Müslim, Zikr 80. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 100

Diğer bir rivayete göre **"Otuz dört defa *sübhânallah* deyiniz"** buyurmuştur (Buhârî, Daavât 11).

Başka bir rivayete göre ise **"Otuz dört defa *Allahü ekber* deyiniz"** buyurmuştur (Buhârî, Farzu'l-humüs 6, Fezâilü ashâbi'n-nebî 9; Müslim, Zikir 80).

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfin söylenmesine sebep olan pek hoş bir olay **(sebeb-i vürûd)** vardır. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in sevgili kızı Hz. Fâtıma kendi işini kendisi görürdü. Bundan hiç şikâyet etmezdi. Fakat el değirmeninde un öğütmek ona zor geliyordu. Hz. Ali de kuyudan su çekmekten

yoruluyordu. Zaman zaman Medine'ye harp esirlerinin geldiğini, Peygamber *aleyhisselâm*'ın da bunları bazı ihtiyaç sahiplerine hizmetçi olarak verdiğini görünce bir yardımcı da kendileri için istemeye karar verdiler. Bir gün Medine'ye yeni bir esirin geldiğini haber alan Hz. Fâtıma kalkıp babasının yanına gitti. Fakat onu evde bulamadı. Ziyaret maksadını Hz Âişe'ye anlatarak babası eve gelince ona dileğini açmasını rica etti. O gün Resûl-i Ekrem Efendimiz eve biraz geç geldi. Kızının isteğini öğrenince, vaktin geç olduğuna bakmadan kalkıp onun evine gitti. Hz. Ali ile Hz. Fâtıma henüz istirahate çekilmişlerdi ki, Peygamber *aleyhisselâm*'ın içeri girmek için izin isteyen sesini duyunca hemen buyur ettiler. Resûlullah Efendimiz onların yataktan kalkmalarına bile izin vermeden aralarına gelip oturdu. Doğrudan meseleye girerek o gün gelen esiri kendilerine veremeyeceğini, onun parasıyla Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan fakir müslümanların ihtiyaçlarını temin edeceğini söyledi. Sonra da onlara hadisimizdeki duayı tavsiye buyurdu ve bu duayı okumanın onlar için bir hizmetçiden daha hayırlı olacağını belirtti. Böylece dünya sıkıntılarının gelip geçici, âhiret hazırlığı yapmanın daha önemli olduğuna işaret buyurdu.

Hz. Ali o günden sonra bu zikri hiç ihmâl etmediğini söylerdi. Bunu duyan biri, Hz. Ali'ye, hayatındaki en önemli olaylardan biri olan Sıffîn Savaşı'nı hatırlatarak:

- Sıffîn gecesinde de mi okudun? diye sordu. Hz. Ali:

- Evet, Sıffîn gecesinde de okudum, diye cevap verdi (Müslim, Zikr 80).

İşte ashâb-ı kirâm böyleydi. Resûlullah Efendimiz'in kendilerine bu yöndeki tavsiyelerini bir ganimet kabul ederlerdi. Hayatlarını dua ve zikirlerle mânalandırmaya çalışırlardı.

Hadisin bazı rivayetlerinde bu üç zikirden birinin otuz dört defa söylenmesi tavsiye edilmiş ise de, her birinin **otuz üçer** defa söylenmesine dair rivayet daha fazla yaygınlık kazanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatağa girince Resûl-i Ekrem Efendimiz'in öğrettiği dualardan birini yapmalıdır.

2. Sübhânallah, elhamdülillâh ve Allahü ekber zikirlerini oturarak veya yan yatarak otuz üçer defa okumalıdır.

1463- ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ? ??? : ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ????????? ???? ???????? ? ??????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ??? ??????? ??? ???????? ???????? ? ????? ??????? : ????????? ?????? ???????? ?????? ? ?????? ?????????? ? ???? ?????????? ??????? ??????????? ? ????? ???????????? ? ??????????? ????? ???????? ??? ???????? ??????????? » ????? ???? .

1463. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Biriniz yatağına yatacağı zaman elbisesinin bir ucuyla yatağını silksin. Çünkü yatağından ayrıldıktan sonra oraya hangi zararlının girdiğini bilemez. Sonra da şöyle desin: *Bismike Rabbî, vaza'tü cenbî ve bike erfauhû, in-emsekte nefsî ferhamhâ ve in erseltehâ fahfazhâ bimâ tahfazu bihî ibâdeke's-sâlihîn*: *Rabbim senin isminle yatağıma yattım, yine senin isminle yatağımdan kalkarım. Eğer uykuda canımı alacaksan, bana merhamet edip bağışla! Şayet hayatta bırakacaksan, iyi kullarını muhafaza ettiğin gibi beni de fenalıklardan koru!"*

Buhârî, Daavât 13, Tevhîd 13; Müslim, Zikir 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 20

Açıklamalar

Muntazam evlerde, apartmanlarda yaşayan kimseler bu hadisteki tavsiyenin sebebini gereği gibi anlamayabilirler. Fakat kapısı, bacası düzenli olmayan çöl ve köy evlerinde yaşayanlar, haşerelerin ve diğer zararlıların vereceği tehlikelerden emin olamazlar. Efendimiz zamanında evler muntazam olmadıktan başka, yeteri kadar aydınlatma vasıtasına da sahip değildi. Yatağını açıp bakmadan veya hadiste tavsiye buyurulduğu şekilde orayı temizlemeden kendini yatağa atan kimseler bu hayvancıklardan zarar görebilirdi. Ümmetine her faydalı şeyi öğreten ve gerektiğinde hayat dersi veren Allah'ın Resûlü, onlara yatağa yatma edebini de öğretmiştir. Bugün pırıl pırıl aydınlatılmış evlerde yaşayanlar için elbette böyle bir zorunluk söz konusu değildir.

Hadîs-i şerîfteki *"Elbisesinin iç tarafıyla yatağını silksin"* ifadesi "elbisesinin bir ucuyla" diye de anlaşıldığı için bunun bize daha uygun olacağı düşüncesiyle öyle tercüme ettik. Esasen hadiste "izârının iç tarafıyla silksin" buyurulmaktadır. İzar belden aşağı tutulan bir nevi etektir. Belki de Resûl-i Ekrem Efendimiz izarın dışının kirlenmemesi için, o günün şartlarına göre böyle yapılmasını uygun görmüştür.

Bu hadiste de Resûlullah Efendimiz'in uykuya yatmadan önce Cenâb-ı Hakk'a nasıl sığındığı, canların sadece O'nun elinde bulunduğuna bütün varlığıyla iman ettiği, yaşatanın ve öldürenin yalnızca O olduğu konusunda hiçbir şüphesi bulunmadığı açıkça görülmektedir. Dikkatimizi çeken taraflardan biri de, Peygamber *aleyhisselâm*'ın ölmeyi yaşamak kadar tabii görmesidir. Şayet hayatıma son vereceksen, bana rahmet ve merhamet buyur. Kabir ve âhiret sıkıntılarından beni koru! Eğer beni yaşatacaksan, sâlih kullarını her türlü fenalıktan ve özellikle günahlardan nasıl muhafaza ediyorsan, beni de öyle muhafaza buyur! diyerek Allah'a teslimiyeti, ders ve ibret alacağımız en önemli hususlardır.

Hadisimizin bazı rivayetlerine göre Peygamber Efendimiz, "bismike Rabbî"diye başlayan bu duanın, sağ tarafa yatıldıktan sonra okunmasını tavsiye buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatağa girmeden önce yatağın içinde zararlı bir şey olup olmadığına bakmalıdır. Yatılan yer aydınlık değilse, elbisenin bir tarafıyla yatağın içi muhtemel zararlılardan temizlenmeli, daha sonra yatmalıdır.

2. Yattıktan sonra, sağ tarafa uzanmalı, Efendimiz'in yaptığı gibi sağ elini yanağının altına koyduktan sonra bu dua okunmalıdır.

1464- ???? ?????? ??? ?????? ????? ? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ?????? ???????? ?????? ?? ??????? ? ???????? ?????????????? ????? ?????? ???????? ? ????? ???? .

??? ????? ???? : ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???? ???? ????????? ????? ??????? ???? ????????? ????? ????? ????? ??????? ?????? : ???? ???? ?????? ?????? ? ????? ??????? ??????? ??????? ? ?????? ??????? ?????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ?? ???????? ??? ??????? ? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ? ??? ?????? ???? ???????? ? ???????? ???? ??????? ?????? ????? ???? .

??? ????? ????????? : « ????????? » ????? ??????? ????? ????? .

1464. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına yatacağı zaman, **Kul hüvallâhü ahad, Kul eûzü bi-rabbi'l-felak** ve **Kul eûzü bi-rabbi'n-nâs**'ı (Muavvizât'ı) okuyarak ellerine üfler, onları vücuduna sürerdi.

Buhârî, Daavât 12; Müslim (bu şekliyle yoktur). Ayrıca bk. İbni Mâce, Duâ 15

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayetine göre:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* her gece yatağına yattığı zaman avuçlarını birleştirerek onlara **Kul hüvallâhü ahad, Kul eûzü bi-rabbi'l-felak** ve **Kul eûzü bi-rabbi'n-nâs**'ı okuyup üfler, başından, yüzünden ve vücudunun ön tarafından başlayarak ulaşabildiği yerlere kadar ellerini sürer ve bunu üç defa yapardı.

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 14, Tıb 39; Müslim, (bu şekliyle yoktur). Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 21

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in "sığındırıcı sûreler" anlamında **Muavvizât** denen bu üç sûreyi hem yatağına yattığında hem de bir rahatsızlık hissettiğinde okuduğu ve mübarek ellerini vücuduna sürdüğü, rahatsızlığı iyice arttığı zaman ise bu sûreleri onun yerine Hz. Âişe'nin okuyup Resûlullah'ın mübarek eline üflediği, sonra da yine onun elini kendi vücuduna sürdüğü (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 14, Tıb 39; Müslim, Selâm 51), ayrıca 1459 numaralı hadiste geçtiğ üzere bu üç sûrenin sabah ve akşam vakitlerinde okunmasını Peygamber *aleyhisselâm*'ın tavsiye buyurduğu bilinmektedir. Her üç sûre de **"Kul:** *Söyle!"* ifadesiyle başlamaktadır. Bunlardan birincisi olan **İhlâs sûresinde** dinin temel ilkesi olan Allah'ın birliği yani tevhîd, en açık bir dille ve en güzel şekilde ifade edilmiştir. Muavvizeteyn diye anılan diğer iki sûrede de Cenâb-ı Hakk'ın yegâne sığınak olduğu ve O'na nelerden sığınmak gerektiği dile getirilmiştir. Peygamber *aleyhisselâm* bu üç sûrenin her türlü kötülükten korunmak için insana yeteceğini söylemiş ve *"Hiç kimsenin bu sûrelere benzer bir dua ile Allah'a sığınmadığını"* belirtmiştir (Nesâî, İstiâze 1).

Hadisimiz insanın dua okuduktan sonra üflemesinin câiz olduğunu da göstermektedir. Allah'a sığınmak vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. O'na nasıl sığınılacağını en iyi bilen de şüphesiz Resûlullah Efendimiz'dir. İnsan gerek yatacağı zaman gerek rahatsızlandığı vakit bu üç sûreyi Resûl-i Ekrem'in öğrettiği gibi okuyup Cenâb-ı Hakk'a sığınmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatmadan önce İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerini okuyup avuç içlerine üflemeli ve onları baş ile yüzden itibaren bütün vücuda sürmelidir.
2. Bunu her akşam üç defa yapmalıdır.
3. İnsan rahatsızlandığı zaman bu işlemi, âfiyet bulma ümidiyle özellikle yapmalıdır.

1465- ????? ???????? ??? ?????? ? ?????? ?????? ??????? ? ????? : ??? ?? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «????? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ? ????? ????????? ???? ??????? ????????? ? ???? : ?????????? ?????????? ????? ??????? ? ??????????? ??????? ???????? . ?????????? ????? ???????? ? ??????????? ?????? ???????? ? ????? ???????? ???????? ? ???????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ??????????? ????? ???????? ? ????????????? ????? ???????? ? ????? ????? . ????? ??? ???????? ? ??????????? ????? ?? ??????? » ???????? ????? .

1465. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:

"Yatağına yatmak istediğin zaman namaz abdesti gibi abdest al. Sonra sağ yanına yat ve: ***Allâhümme eslemtü nefsî ileyke ve veccehtü vechî ileyke ve fevvaztü emrî ileyke ve elce'tü zahrî ileyke, rağbeten ve rehbeten ileyke, lâ melcee velâ mencâ minke illâ ileyke. Âmentü bi-kitâbikellezî enzelte ve bi-nebiyyikellezî erselte:*** *Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Sırtımı sana dayadım. Ümit bağladığım sen, korktuğum yine sensin. Senden kaçıp sığınacak ve senin elinden kurtulacak bir yer varsa yine sensin. İndirdiğin kitabına ve gönderdiğin peygamberine iman ettim,* **de! Eğer ölürsen iman üzere ölürsün. Bu dua senin o geceki son sözlerin olsun."**

Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikir 56. Ayrıca bk. Buhârî, Daavât 7, 9, Tevhîd 34; Müslim, Zikir 57-58; Ebû Dâvûd, Edeb 98

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in engin mânalar yüklü yatak dualarından biri de budur. Yarı ölüm demek olan uykuya yatan bir insan, bir daha hayata dönmeyebileceğini hesaba katarak Allah'a olan imanını yenilemeli ve O'na olan bağlılığını tazelemelidir. Bu duayı okuyan bir kimse Cenâb-ı Hakk'a şunu söylemektedir:

Yâ Rabbî! Canımı veren sensin, ben onu şu ana kadar senin buyurduğun şekilde koruyup kullanmaya çalıştım. Birazdan uykuya dalacağım ve kendimden haberim olmayacak. Bu sebeple canımı, hiçbir zaman uyumayan ve uyuklamayan sana teslim ediyorum. İnsanın yöneleceği tek yön sadece senin yönündür. Ben de bütün benliğimle sana itaat ediyorum. Artık dünyadaki işlerime de sahip değilim. Onları da senin himayene ve idarene bırakıyorum. Şu dünyada gücüne kuvvetine güvenilecek sadece sensin. Senden daha güçlü bir varlık bulunmadığını kesinlikle biliyorum. Bunun için de sırtımı sana dayıyorum. Beni koru yâ Rabbî! Allahım, şunu da biliyorum ki, yardımı umulacak, azâbından korkulacak sadece sensin. Senin azâbından kaçıp kurtulacağım, varıp sığınacağım yer, kesinlikle biliyorum ki sadece senin rahmet ve merhametindir. Bana nimetini lutfet, beni azâbından koru, Allahım!..

Böylesine bir teslimiyet ile Cenâb-ı Hakk'a sığınabilen kimse, uykusunu da ibadete dönüştürmüş olur. Bunun için de bütün ibadetlerde olduğu gibi, abdesti yoksa yeniden abdest alarak yatmalıdır. Sağ yanına dönüp yatmak kabirdeki yatışı temsil ettiğinden, bu hal yapılan duayı gönülden hissetmeye de imkân hazırlayacaktır.

Hadîs-i şerîfin başka rivayetlerinde, Peygamber Efendimiz'in bu duayı Berâ İbni Âzib'e öğrettiği, onun duayı Resûlullah'ın huzurunda tekrarlarker "nebiyyike" kelimesini aynı anlama gelen "resûlike" kelimesiyle değiştirdiği, fakat Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buna kesinlikle izin vermediği belirtilmektedir. Bu da bize diğer dualar gibi **bu duanın da Resûl-i Ekrem Efendimiz'e Cenâb-ı Hak tarafından öğretildiğini** göstermektedir. Bu hadis 81 numarayla "Tereddütsüz İman ve Allah'a Tam Güven" bahsinde, 816 numarayla da "Uyku Âdabı" konularında geçmiş ve oralarda da gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatağa yatmadan önce, abdesti olmayan kimse abdest almalıdır.
2. Yatağa girince sağ yanına dönmeli ve Efendimiz'in yaptığı gibi sağ elini yanağının altına koymalıdır. Bu hal insana Resûlullah'ın yatışını hatırlatacağı için okuyacağı duayı daha iyi hissetmesine vesile olacaktır.
3. Yatak duasından sonra konuşmamalıdır.
4. Allah'a teslimiyetin en güzel ifadesi olan bu dua, o gece ölen kimsenin iman ile gitmesini sağlayacaktır.

1466- ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ????? ???? ????????? ???? : «??????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ? ???????? ??????? ? ???? ??????? ?? ????? ???? ??? ???????? » ????? ????? .

1466. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağa yattığı zaman şöyle dua ederdi:

"el-Hamdü lillâhillezî et'amenâ ve sekânâ ve kefânâ ve âvânâ, fe-kem mimmen lâ kâfiye lehû velâ mu'vî: *Bize yedirip içiren, koruyup barındıran Allah'a hamd olsun. Koruyup barındıranı bulunmayan nice kimseler var."*

Müslim, Zikir 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 16

Açıklamalar

İnsanın uykuya dalıp kendinden geçmeden önce, sahip olduğu büyük lutufların en önemlilerini yeniden hatırlaması ve bunlardan dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükretmesi önemli bir kulluk görevidir. Nice insan aç yatarken veya yeteri kadar yiyecek bulamazken doymuş olarak yatmak, niceleri susuzluğunu giderecek kadar içecekten mahrumken suya kanmak, tehlikelerle karşı karşıya kalan veya ihtiyaçlarını temin edemeyen sayısız kimseler varken ihtiyaçları giderilmiş olarak emniyet içinde bulunmak, bir barınaktan mahrum milyonlarca insan sokaklarda gecelerken rahat yatağına uzanmış olmak büyük bir nimettir. İşte bu dua, sahip olduğu nimetlerin kıymetini bilen bir kimsenin Allah'a şükrünü ifade etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yedirip içirenin, koruyup gözetenin Allah Teâlâ olduğunu hatırlamak kulun görevidir.
2. Bu dua, günün sonunda insanın Cenâb-ı Hakk'a son bir hamdini ve şükrünü ifade etmesi bakımından pek değerlidir.

1467- ???? ????????? ? ????? ?????? ?????? ? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????? ???? ??????? ? ???? ????? ???????? ?????? ??????? ? ????? ?????? : « ????????? ???? ???????? ????? ??????? ???????? » ????? ?????????? ???? : ????? ????? .

???????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ? ????? ?????? ?????? ? ?????? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? .

1467. Huzeyfe *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyumak istediği zaman sağ elini yanağının altına koyarak şöyle derdi:

"Allâhümme kınî azâbeke yevme teb'asü ibâdek: *Allahım! Kullarını yeniden dirilttiğin gün beni azâbından koru!"*

Tirmizî, Daavât 18; Ebû Dâvûd, Edeb 98. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 62; İbni Mâce, Duâ 15

Açıklamalar

Efendimiz *aleyhisselâm*'ın sağ elini yanağının altına koyarak sağ tarafına yatışında Rabbine tam bir teslimiyet, O'nun emrine boyun eğiş ve uygun gördüğü kadere râzı oluş vardır. Ayrıca yaptığı duada bize önemli bir uyarı bulunmaktadır: Kendinizi rahâvete ve tembelliğe bırakmayın. Şimdi ortalık sütliman görünse bile, öldükten sonra herkes tekrar dirilecek, o gün insan önce hesaba çekilecek, sonra da ya mükâfat veya azâp görecek. O dehşetli hesap gününü ve Allah'ın çetin azâbını hiç mi hiç unutmamak gerekir. Bu sebeple siz de her fırsatta, hatta istirahat için yatağınıza yattığınızda bile cehennem azâbından Allah'a sığının, demektedir. İnsan, en büyük hasmının şeytan olduğunu unutmamalı; kıyâmet gününde insanı eli boş ve yüzü kara bırakmak için şeytanın var gücüyle çalıştığını her an hatırlamalı ve bunun için de Allah'a sığınmalıdır. Hadîs-i şerîf 1097 numara ile "Namazı İlk Safta Kılmanın Sevâbı" bahsinde geçmişti. Berâ İbni Âzib'in oradaki rivayetinden öğrendiğimize göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kıldırdığı zaman, sağ tarafı cemaate gelecek şekilde yüzünü onlara dönerdi. Bu sebeple ashâb-ı kirâm da onun sağ tarafında olmayı arzu ederdi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir defasında yüzünü cemaate dönünce Berâ onun bu duayı okuduğunu duydu. Demek oluyor ki, bu son derece kısa ve özlü dua sadece yatakta değil, her fırsatta okunmalı, insan kıyametin o dehşetli gününden Cenâb-ı Mevlâ'ya sığınmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her müslüman Efendimiz'i yatarken de örnek almalı, tıpkı onun gibi sağ elini yanağının altına koyarak yatmalıdır.
2. Peygamber *aleyhisselâm*'ın bu yatış tarzı ve duası, onun Allah'a teslimiyetini ve O'nun kaderine boyun eğişini göstermektedir.

???? ???????

250 – ??? ??? ??????

DUALAR BÖLÜMÜ

Âyetler

??????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ????? ????????? ??????????????? ???? ?????????? ???????????? ????????? ?????????? [60]

1. "Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin ki duanızı kabul edeyim."

Mü'min (Gâfir) sûresi (40), 60

???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ??? ??????? ????????????? [55]

2. "Rabbinize yalvara yakara ve sessizce dua edin. Çünkü O haddi aşanları sevmez."

A'râf sûresi (7), 55

??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???????? ????? ??????? ???????????????? ??? ??????????????? ??? ?????????? ??????????? [186]

3. "Kullarım sana beni sorduklarında, (bilsinler ki) ben onlara çok yakınım. Bana dua edenlerin dualarını kabul ederim."

Bakara sûresi (2), 186

?????? ??????? ???????????? ????? ??????? ?????????? ???????? ????????????? ???????? ????????? ???????? ????? ??????? ???????? ???? ???????????? [62]

4. "Darda kalanların, kendisine yalvardıkları zaman duasını kabul eden ve onları sıkıntıdan kurtaran kim?"

Neml sûresi (27), 62

Yukarıdaki dört âyette Allah Teâlâ **kendisine dua etmemizi,** dua ederken **sessizce yalvarıp yakarmamızı** istemekte**, dua edenlerin duasını kabul edeceğini,** özellikle **darda kalanların** yalvarıp yakarmalarını kabul buyuracağını bildirmektedir.

Dua nedir? Kulun Rabbini tanıyarak O'nun yüceliği, sınırsız ve sonsuz kudreti karşısında kendi âcizliğini, zayıflığını ve güçsüzlüğünü itiraf etmesi, derin bir sevgi ve saygı içinde O'ndan yardım niyâz etmesidir. Allah'ın birliğini dile getirme ve O'nu övgüyle anma hem bir zikir hem de duadır. Allah'tan af dilemek, merhametini niyâz etmek gibi mânevi isteklere ve dünya ile ilgili dileklere de dua denir. Zaten zikirle duayı, şükür ve hamdü senâ ile duayı, tövbe ve istiğfâr ile duayı birbirinden ayırmak mümkün değildir. İnsanın Cenâb-ı Hakk'a kulluğunu, bağlılığını dile getirmesi, O'nsuz olamayacağını, O yardım etmeden hiçbir şey yapamayacağını belirtmesi de bir duadır.

Dua kulun Allah'a bağlılığını en güzel şekilde dile getirdiği için Peygamber Efendimiz tarafından**ibadetin özü** sayılmıştır (Tirmizî, Daavât 1). **"Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin"** [Furkân sûresi (25), 77] âyeti, Cenâb-ı Hakk'ın duaya verdiği önemi pek açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İşte bunun için Allah Teâlâ kendisine dua etmemizi yani kendisine olan bağlılığımızı sunmamızı, O'nun saltanatının ihtişâmı karşısında kendi yoksulluğumuzu ve hiçliğimizi itiraf etmemizi istemektedir. Bu âlemi, dünyayı, dünyadaki hayat mûcizesini ve o hayatın içinde bizi yarattığı için kendisine şükranlarımızı sunmamızı emretmektedir. Mü'minlerin ise, bütün bunların üstünde ve ötesinde, nice kimseler inançsızlık buhranı içinde bocalayıp dururken hidâyete erdirilmiş olmalarından dolayı Allah'a dua ve şükretmeleri gerekmektedir.

Darda kalan, sıkıntıya düşen, tehlikeyle karşı karşıya kalan kimsenin tutunacak bir dal araması, dalların en sağlamı ve sığınılacak limanların en kuytusu olan Cenâb-ı Hakk'ın himâyesini dileyerek O'na yalvarıp yakarması insanın tabiatında vardır. İşin fenası, insanın tabiatında, sıkıntıyı atlattığı ve kendisini emniyette hissettiği zamanlar Allah'ı unutma temâyülü de bulunmaktadır. Kulunun böyle çelişkiye düşmesini istemeyen Allah Teâlâ, onun duayı hiç ihmal etmemesini, Rabbini hatırlaması için başına gelecek belâyı beklememesini istemektedir.

Dua Edebi. Dua eden kimse, âlemlerin Rabbinin huzurunda bulunduğunu düşünerek derin bir tevâzu duygusu içinde olmalı, boyun büküp huşûu yakalamaya çalışmalıdır. Üçüncü âyet-i kerîmede geçtiği üzere Cenâb-ı Hakk'ın ben kullarıma çok yakınım; bana dua edenlerin dualarını kabul ederim, buyurduğunu düşünerek O'na **sessizce**, gönülden ve gizlice, hem korku hem saygı hem de büyük bir ümit içinde **yalvarıp yakarmalıdır.** 1446 numaralı hadiste açıklandığı üzere, Peygamber *aleyhisselâm*'ın yüksek sesle Allah Teâlâ'yı zikreden ashâbını *"Siz ne sağıra sesleniyorsunuz ne de yanınızda bulunmayan birine. Sizi çok iyi duyan ve yanınızda bulunan birine dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir"* diye uyardığı kulaklara küpe olmalıdır.

Dua eden kimse her türlü hayrın ve bereketin Allah'ın elinde olduğunu, bunları dilediği kuluna vereceğini, ama **kimseye vermek zorunda olmadığını**, bu hayır ve berekete herkes gibi kendisinin de muhtaç bulunduğunu aklından çıkarmamalı, O'nun "haddi aşanları sevmediğini" düşünerek sesini alçaltmalı, olanca tevâzuu ile dua etmelidir. Cenâb-ı Hakk'a bağıra, çağıra ve pervâsızca dua eden kimseler, istedikleri şeylerin başlarına çalınabileceğini unutmamalıdır.

Allah Teâlâ kendisini anan kulunu kendinin de anacağını, dua edene karşılık vereceğini ve duaları kabul edeceğini vaad buyurmaktadır. İnsan bunu hiç unutmamalı, dua ettim de kabul olmadı diye düşünmemelidir. Peygamber Efendimiz dua edene isteğinin ya dünyada hemen verileceğini veya âhirete saklanacağını yahut Allah'tan istediği iyilik kadar bir kötülüğün ondan uzaklaştırılacağını belirtmektedir (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18). Bu sebeple insan, dua ederken kendini duaya vermeli, tam bir zihin uyanıklığı içinde ve duasına mutlaka karşılık alacağı inancıyla dua etmelidir.

1468- ???? ??????????? ???? ????? ???? ?????? ??????? ? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ??? ????????? » . ???? ??? ???? ???????? ????? ???? ??? ???? .

1468. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dua ibadettir."

Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 3, 41, Daavât 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Duâ 1

Açıklamalar

İbadet, kendisine kulluk edilecek yegâne varlık olan Allah'a en üstün saygı ve en büyük tevâzu ile yüzünü, geri kalan her şeye ise ardını dönmektir. Resûl-i Ekrem Efendimiz *"Dua ibadettir"* veya *"Dua ibadetin özüdür"* (Tirmizî, Daavât 1) buyurmak suretiyle, Allah'a kulluğu en iyi şekilde ifade eden hal ve tavrın dua olduğunu söylemektedir. Mademki ibadet kulun Allah'ın huzurundaki hiçliğini, yoksulluğunu, sadece ve sadece O'na muhtaç olduğunu dile getirmesidir, bunu en iyi anlatan hal de duadır.

Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerine göre Peygamber *aleyhisselâm "Dua ibadettir"* buyurduktan sonra, sanki bu sözüne delil getirmek istiyormuş gibi *"Rabbiniz,* **bana dua edin ki duanızı kabul edeyim,** *buyurdu"* demiştir. Duayı emreden bu âyetin hemen arkasından **"Bana ibadet etmekten kibirlenip yüz çevirenler aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir"** buyurulduğuna göre [Mü'min sûresi (40), 60], Allah Teâlâ'nın da ibadetin önemli bir kısmını duanın oluşturduğunu belirttiği anlaşılmaktadır.

"Dua ibadettir" hadisine benzeyen başka hadisler de vardır. Meselâ *"Hac arefedir"* hadîs-i şerîfi bunlardan biridir. Herkes bilir ki, hac ibadeti arefe günü Arafat'ta vakfeden ibaret değildir. Haccın pek önemli bir diğer farzı da tavaftır. Ama arefe günü belli bir süre Arafat'ta durmayan kimse hacı olamaz. İşte arefe günü vakfe haccın en önemli esası olduğu gibi, dua da ibadetin en önemli esasıdır. Dua etmeyen, duanın önemine inanmayan kimsenin ibadeti eksiktir. *"Dua ibadetin özüdür (iliğidir)"* hadisini de böyle anlamak gerekir. İliksiz kimsenin ayakta duramadığı gibi, duasız ibadetin de fazla değeri bulunmadığı anlatılmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dua etmek de bir ibadettir.
2. İnsan bu önemli ibadeti fırsat buldukça yapmalıdır.

1469- ????? ????????? ?????? ?????? ??????? ? ??????? : ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ???? ????????? ? ??????? ?? ???? ???? . ?????? ???? ???? ???????? ????? .

1469. Hz. Âişe şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* özlü duaları sever, özlü olmayan duayı yapmazdı.

Ebû Dâvûd, Vitir 23

Peygamber Efendimiz az sözle çok mâna ifade etme yani veciz konuşma özelliğine sahipti. **Cevâmi'ul-kelim** denen bu özelliğin kendisine Cenâb-ı Hak tarafından verildiğini söylerdi (Buhârî, Cihâd 122; Müslim, Mesâcid 5-8). İşte bu sebeple onun duaları da özlüydü. İnsan halini ve ihtiyacını Allah'a arzederken kısa ve özlü sözleri seçmelidir. Dua ederken Rabbinin huzurunda olduğunu düşünmeli, ağzından çıkana dikkat etmeli, herhangi bir kimsenin yanında dereden tepeden konuşur gibi sayıklamamalıdır. Dua, dileklerin Cenâb-ı Hakk'a arzedilmesi olduğuna göre, O'ndan dünya ve âhiret için faydalı şeyler istemelidir. *Riyâzü's-sâlihîn*'in okumakta olduğumuz "Dualar Bölümü" ile bundan önceki "Zikirler Bölümü"nde Efendimiz'in pek çok özlü duası geçmiştir. Bu duaları dikkatle okumalı, gerek namazlardan sonra gerek başka zamanlarda okuyacağımız duaları bunların arasından seçmeliyiz. Bunların dışındaki dualarımızı da tam bir şuur halinde, dikkatle, titizlikle ve âlemlerin Rabbine yakışır şekilde yapmalıyız.

"Rabbinize yalvara yakara ve sessizce dua edin. Çünkü O haddi aşanları sevmez" [A'râf sûresi (7), 55] âyet-i kerîmesini görmezden ve bilmezden gelerek bağıra çağıra ve âdeta emredercesine dua eden, bir söylediğini değişik ifadelerle tekrarlayıp duran duâhanların hali gerçekten hüzün vericidir. Kendine dua etmemizi emreden, dua edersek bizi geri çevirmeyeceğini vaad buyuran Cenâb-ı Mevlâ nasıl dua etmemiz gerektiğini özellikle tarif etmiş, Peygamber *aleyhisselâm* da bunun sayısız örneklerini ortaya koymuştur. Kula yakışan; Rabbinin huzurunda olduğunu unutmamak, yalvaran bir edâ, gayet ölçülü bir ses ve özlü ifadelerle dua etmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dualar özlü sözlerle yapılmalıdır.
2. Duaların en güzeli Peygamber Efendimiz'in dualarıdır.

1470- ????? ?????? ???? ?????? ????? ? ????? : ???? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?????? ?? ????????? ???????? ? ??? ???????? ??????? ? ??????? ?????? ???????? » ????????? ????? .

??? ??????? ?? ????????? ???? :?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ????? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ???????? ???? ???? ??? .

1470. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çoğu zaman şöyle dua ederdi:

"Allâhümme âtinâ fi'd-dünyâ hasene ve fi'l-âhireti hasene ve kınâ azâbe'n-nâr: *Allahım! Bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver.*

Bizi cehennem azâbından koru!"

Buhârî, Tefsîr 38, Daavât 55; Müslim, Zikr 23, 26, 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26, Menâsik 51; Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Menâsik 32

Müslim'in rivayetinde şu ilâve vardır:

Enes sadece bir dua okuyacağı zaman bunu okurdu. Birkaç dua okuyacağı zaman onlar arasında bunu da okurdu.

Müslim, Zikr 26

Açıklamalar

Bu hadisin söylenmesine sebep olan hoş bir olay (sebeb-i vürûd) vardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz hasta bir sahâbîsini ziyaret ediyordu. Adam o kadar erimiş, küçülmüştü ki, hadisin râvisi Enes'in ifadesiyle, kuş yavrusuna dönmüştü. Peygamber *aleyhisselâm* ona:

- Allah'a bir şeyle dua ediyor, ondan bir şey istiyor musun? diye sordu. O eriyip akmış sahâbî:

- Evet, Allahım! Bana âhirette ne ceza vereceksen, onu bana dünyada ver, diye dua ediyorum, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- *"Allah Allah! Senin buna gücün yetmez"*dedikten sonra hadîs-i şerîfteki duayı okumasını tavsiye buyurdu. Daha sonra o sahâbînin âfiyete kavuşması için dua etti, çok geçmeden o zât iyileşti.

Bu dua Bakara sûresinin 201. âyetinden alınmıştır. Âyetteki dua, hemen her müslümanın bildiği üzere**"Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ"** diye başlayıp hadisteki gibi devam etmektedir. Hem Kur'ân-ı Kerîm'den alındığı hem de mânası pek geniş olduğu için Allah'ın Resûlü bu duayı her fırsatta okurdu. İbadetleri, hal ve tavırları Resûl-i Ekrem'e en fazla benzeyen sahâbî olarak bilinen Enes*radıyallahu anh* kısaca dua etmek istediğinde sadece bu duayı okurdu. Uzunca dua etmek istediği zaman ise, diğer duaların arasında yine bunu okurdu.

Bu duada üç şey istenmektedir. Biri, **dünyada iyilik**tir. Dünyada iyilik sözü sağlık ve âfiyeti, helâl rızkı, hayırlı evlâdı, iyi eşi, faydalı ilmi, makbûl amel ve ibadeti, kısaca nimet denebilecek her şeyi içine alan geniş kapsamlı bir ifadedir. **Âhirette iyilik**, Allah'ın affını elde ederek başta cennet olmak üzere Cenâb-ı Hakk'ın iyi kulları için hazırladığı her türlü nimete kavuşmayı, kıyametin korkunç hallerinden emin olmayı, hesabı kolayca vermeyi ve özellikle Cenâb-ı Hakk'ı görmeyi ifade etmektedir. **Cehennem azâbı** ise bir insan için felâketlerin en büyüğüdür. Bu sebeple Efendimiz her fırsatta ondan Allah Teâlâ'ya sığınmıştır. Cehennem azâbından korunmayı isteyen kimse, Cenâb-ı Hak'tan kendisini her türlü kötülükten ve haramdan korumasını da istemiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mânası pek geniş olan bu duayı, Efendimiz gibi çok okumalıdır.
2. Başka duaların arasında bu duaya mutlaka yer vermelidir.
3. Ashâb-ı kirâmın Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptıklarını yapmaya pek büyük özen gösterdiği unutulmamalıdır.

1471- ???? ???? ???????? ???? ?????? ????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? : « ????????? ????? ????????? ??????? ? ????????? ? ????????? ? ??????? » ????? ???????? .

1471. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

"Allâhümme innî es'elüke'l-hüdâ ve't-tükâ ve'l-afâfe ve'l-gınâ: *Allahım! Senden hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği isterim."*

Müslim, Zikir 72. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Duâ 2

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

- ????? ?????? ??? ???????? ? ????? ?????? ?????? ? ???? : ????? ???????? ???? ???????? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ????? ???????? ???? ??????? ????????? ??????????? : « ????????? ?????? ?? ? ????????? ? ???????? ? ??????? ? ????????? » ????? ????? .

??? ???????? ???? ???? ????? ??????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ? ??????? : ?? ??????? ??????? . ????? ??????? ????? ???????? ?????? ? ????? : « ???? : ????????? ??????? ?? ? ??????????? ? ????????? ? ????????? ? ??????? ???????? ???????? ???? ????????? ??????????? » .

1472. Târık İbni Eşyem *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir kimse müslüman olduğu zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ona namaz kılmayı öğretir, sonra da şöyle dua etmesini tavsiye ederdi:

"Allâhümmağfirlî verhamnî vehdinî ve âfinî verzuknî: *Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, rızânı kazandıracak işler yaptır, bana âfiyet ve hayırlı rızık ver."*

Müslim, Zikir 35

Yine Müslim'in Târık İbni Eşyem*radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Târık Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem*'i dinlerken bir adam gelerek:

- Yâ Resûlallah! Rabbimden bir şey isteyeceğim zaman nasıl dua edeyim? diye sordu. Resûl-i Ekrem de şöyle buyurdu:

- ***"Allâhümmağfir lî verhamnî ve âfinî verzuknî:*** *Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, rızânı kazandıracak işler yaptır ve bana hayırlı rızık ver,* **de. Bu sözler senin hem dünya hem de âhiret için istemen gereken şeyleri ihtiva eder."**

Müslim, Zikir 36

Açıklamalar

Yukarıdaki iki hadis, özlü duaları sevdiğini bildiğimiz Resûlullah Efendimiz'in en veciz ve kapsamlı iki duasını ihtiva etmektedir. Birinci hadis 72 numarayla, ikinci hadis veya onun çok benzeri 1417 numarayla daha önce geçmiş ve açıklanmıştı.

İkinci hadiste Târık İbni Eşyem tarafından anlatılan olayın aynı veya benzeri daha önce Sa'd İbni Ebû Vakkâs tarafından rivayet edilmişti. O rivayetter öğrendiğimize göre bir bedevî Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den kendisine bir zikir öğretmesini istemiş, Efendimiz de öğretmişti. Fakat bedevî, "Bunlar Rabbim için söyleyeceğim dua ve zikirlerdir. Kendim için ne söylemeliyim?" diye sorunca da ona ikinci hadisteki zikri öğretmişti.

Her iki hadisteki benzer kelimeleri bir yana bırakırsak, bir müslümanın hem dünyası hem de âhireti için faydalı olan dileklerin **hidâyet, âfiyet, iffet, takvâ, gönül zenginliği, bağışlanma, ilâhî merhamete nâil olma** ve **hayırlı rızık** olduğu anlaşılmaktadır.

İnsan Allah'tan **hidâyet**i istemekle kendisini her türlü hayra ve başarıya götürecek şeyi; **âfiyet** istemekle, 1491 numaralı hadiste daha geniş şekilde anlatılacağı üzere, hem dünya hem de âhiretle ilgili bütün hayırları; **iffet** istemekle, her türlü günahtan korunmayı; **takvâ** istemekle, Allah'ın bütün emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmayı; **gönül zenginliği** istemekle, hiç kimseye muhtaç olmamayı; **bağışlanma**yı ve **ilâhî mağfirete nâil olma**yı istemekle âhiret saâdetini; **hayırlı rızık** istemekle de haramlardan korunmayı niyâz etmiş olmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bu özlü iki dua bir müslümanın hem dünya hem âhiret saadetini içine almaktadır.
2. Her fırsatta bu duaları tekrarlamaya çalışmalıdır.

1473- ?????? ?????? ??????? ??? ???? ?? ?????? ???? ?????? ???????? ? ????? : ???? ??????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ????????? ????????? ?????? ????????? ????? ????????? » ??????? ???????? .

1473. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua etti:

"Allâhümme musarrife'l-kulûb! Sarrif kulûbenâ alâ tâatik: *Ey kalpleri yönlendiren Allahım! Kalplerimizi sana itaate yönelt!"*

Müslim, Kader 17. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 168

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Abdullah İbni Amr İbni Âs*radıyallahu anh* bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz'i kalbin mâhiyetinden bahsederken dinledi. Allah'ın Resûlü *"Bütün insanların kalpleri, tıpkı tek bir kalpmiş gibi Allah'ın iki parmağı arasındadır. Onu dilediği yöne çevirir"* buyurduktan sonra yukarıdaki hadiste gördüğümüz şekilde Allah Teâlâ'ya niyazda bulundu.

Şüphesiz biz Allah Teâlâ'yı ancak O'nun kendisini bize tanıttığı kadar biliriz. Daha fazla bir şey söylemeye ne ilmimiz ne de idrâkimiz yeter. Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ'nın her şeye gücünün yettiğini, yaratılan her şeyin O'nun idaresi altında olduğunu, her şeye dilediği gibi hükmettiğini, hatta kalpleri bile O'nun yönettiğini mecâzî bir ifadeyle anlatmıştır. Parmaklarla ilgili bu mecâzî anlatıma zaman zaman biz de başvurarak "Ben falanı parmağımın ucunda oynatırım" deriz. Peygamber *aleyhisselâm* Allah Teâlâ'nın, sonsuz kudretiyle kalpleri dilediği yöne çevirdiğini belirttikten sonra bir niyazda bulunarak, Allahım, mademki her şey gibi kalpleri de sen yönetiyorsun, öyleyse kalplerimizi başka yöne değil, hep sana ibadete ve itaate çevir, diye dua etmiştir.

1492 numarayla geleceği üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz sık sık şöyle dua ederdi:***"Yâ mukallibe'l-kulûb! Sebbit kalbî alâ dînik:*** *Ey kalpleri çeviren Allah! Kalbimi dininden ayırma!"*. Efendimiz'in hizmetkârı Enes İbni Mâlik onun böyle dua ettiğini duyunca:

- "Yâ Resûlallah! Biz sana ve senin getirdiğin dine inandık. Yoksa bizim imanımızın değişeceğinden mi korkuyorsun?" diye sordu. O zaman Resûl-i Muhterem Efendimiz:

- *"Kalpler Allah'ın iki parmağı arasındadır. Onları dilediği gibi evirip çevirir"* buyurdu (Tirmizî, Kader 7).

Burada bir de konumuzla ilgili olarak Ebû Mûsâ el-Eş'arî*radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği bir başka hadisi hatırlayalım. Buna göre Allah'ın Resûlü: *"Kalp, rüzgârların çölde bir sağa bir sola savurduğu kuş tüyü gibi şekilden şekle girer"* (İbni Mâce, Mukaddime 10; Ahmed İbni Hanbel,*Müsned*, IV, 408, 419) buyurmuştur. Korkunç çöl rüzgârları karşısında bir kuş tüyü ne kadar güçsüz, ne kadar zavallı ise, insan kalbi de çeşitli etkenler karşısında o derece çâresizdir. Zaten **kalp**, bir halden bir hâle geçerek değişmek demektir. Bugün hayır yapmak isteyen kalp, yarın şerri arzu edebilir. Aynı şekilde şimdi kötülüğe muhabbet duyan bir kalbin bir müddet sonra iyi ve güzele yönelmesi mümkündür. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu derin mânalı dualarını dilden düşürmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün kalpler Allah Teâlâ'nın yönlendirmesine tâbidir. Onları istediği yöne çevirir.
2. Bu sebeple O'ndan, tıpkı Efendimiz gibi, kalplerimizi kendine ibadete ve itaate yönlendirmesini, dininden ayırmamasını istemeliyiz.

1474- ?????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????????? ????????? ???? ?????? ????????? ? ???????? ?????????? ? ??????? ?????????? ? ?????????? ??????????? » ????? ???? .

??? ???????? : ???? ????????? : ??????? ?????? ?????? ????????? ????? .

1474. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dayanılamayacak dertten, insanı helâke götürecek tâlihsizlikten, başa gelecek fenalıktan ve düşmanı sevindirecek felâketten Allah'a sığınınız."

Buhârî, Daavât 28, Kader 13; Müslim, Zikir 53. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 34, 35

Açıklamalar

Dayanılamayacak dertler, sabredilemeyecek hastalıklar vardır. Bu dertlerden kurtulmanın bir yolunu bulamayan kimse "Allahım, canımı al da kurtulayım" diye feryada başlar. İnsanın geçimini üstlendiği kişilerin çok olup onları geçindirecek maddî gücünün bulunmaması, sevdiklerinden birinin tedâvisi büyük harcamaları gerektirdiği halde çâresiz kalması bu nevi dertlerdendir.

İnsanı helâke götürecek tâlihsizlikler ile **başa gelecek fenalıklar** onun canında ve malında görülebileceği gibi aile fertlerine de musallat olabilir. Böylesine ağır sıkıntılar **düşmanı sevindiren** felâketlerdir. Takdir buyurulan her şeyin güzel olduğu düşüncesiyle bazı zâhitler başa gelenlerden dolayı Allah'tan yardım istemeyi uygun görmese bile, Peygamber Efendimiz'in böyle dertlerden Allah'a sığınmayı tavsiye buyurduğunu dikkate alarak, sıkıntıya düşünce Cenâb-ı Hakk'ın yardımını niyâz etmeliyiz. Zira Âlemlerin Rabbi bir kuluna böyle bir dert ve sıkıntı takdir buyursa bile, onun dua edip yalvarması sebebiyle o sıkıntıyı kulundan uzaklaştırabilir.

Hadisin râvilerinden Süfyân İbni Uyeyne (ö. 198/814), Peygamber*aleyhisselâm*'ın bu dört şıktan **sadece üçünü** söylediğini, ama hadisi rivayet ederken bunlardan birini kendisinin ilâve ettiğini sandığını, fakat daha sonra hangisini ilâve ettiğini bilemediğini söylemiştir. Süfyân'ın bunlardan sonuncusunu eklediği kanaati yaygındır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste sayılan dört belâ, insanın başına gelebilecek en büyük felâketlerdir.
2. Peygamber Efendimiz'in tavsiyesine uyarak, bizi bunlardan koruması için Cenâb-ı Hakk'a dua etmeliyiz.

1475- ???????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ????????? ???????? ?? ????? ?????? ???? ???????? ??????? ? ????????? ??? ????????? ???? ?????? ???????? ? ????????? ?? ??????? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?? ?? ????? ?????? ? ????????? ?????? ?????? ?? ???? ????? ???? » ??????? ?????? .

1475. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

"***Allâhümme aslih lî dînillezî hüve ısmetü emrî, ve aslih lî dünyâyelletî fihâ meâşî, ve aslih lî âhiretilletî fihâ meâdî, vec'ali'l-hayâte ziyâdeten lî fi külli hayr, vec'ali'l-mevte râhaten lî min külli şer:*** *Allahım! Bütün işlerimin başı olan dinim konusunda hataya düşmekten beni koru! Yaşadığım şu dünyadaki işlerimin yolunda gitmesini sağla! Dönüp varacağım âhiretimi kazanmama yardım et! Hayatım boyunca daha çok hayır yapmama imkân ver! Her türlü kötülükten kurtulmamı sağlayacak bir ölüm nasip et!"*

Müslim, Zikir 71

Açıklamalar

İnsanın en büyük hedefi, dinini Allah Teâlâ'nın emrettiği şekilde yaşamaya çalışmak olmalıdır. Çünkü insan dünyaya, Allah'ı tanımak ve O'na ibadet etmek için getirilmiştir. Cenâb-ı Hakk'ın kulları için beğendiği, sadece ona göre yaşamalarını istediği din İslâmiyet'tir. Bu sebeple herkes, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ifade buyurduğu gibi, dinin her şeyin önünde geldiğini, her işin başı olduğunu bilmeli ve bu konuda yanlış yapmamaya çalışmalıdır.

Yaşadığı şu dünyadaki işlerinin yolunda gitmesi, insanın hem Allah'a hem de O'nun kullarına karşı görevlerini yapabilmesi için gereklidir. Bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarını gideremeyen veya sağlığı yerinde olmayan bir kimse kendinden bekleneni veremez. Dünya işlerinin yolunda gitmesi, insanın âhireti daha kolay kazanmasına, ona daha iyi hazırlanmasına imkân verir. Hayır ve iyilik yapacak serveti bulunmayan insanların kimseye el açmadan yaşayabilecek kadar helâl bir geçim vasıtasına sahip olması, sonra da ömrünü Allah'a kullukla geçirmesi, onlar için **dünya işlerinin yolunda gitmesi** demektir.

Hayatı boyunca daha çok hayır yapmak insanın ideali olmalıdır. Sayılı nefesinin bir gün tükeneceğini, sağlığının bozulacağını, gücünün ve kuvvetinin yok olacağını, işlerin her zaman yolunda gitmeyebileceğini, devrânın tersine dönüp elinde avucunda olanı kaybedebileceğini hep göz önünde bulundurmalı ve elde fırsat varken daha çok hayır yapmaya bakmalıdır.

Her türlü kötülükten kurtulmayı sağlayacak ölüm, insanın canına, malına, çoluğuna çocuğuna herhangi bir fenalık gelmeden dünyaya göz yummasıdır. Bazı kimseler adına, "Pek genç yaşta öldü, erken göçtü" diye üzülürüz. Zamansız diye değerlendirdiğimiz bir ölüm, maddî veya mânevî sıkıntılara düşmeden hayata vedâ etmek olabilir. Zira hastalığa veya yokluğa yakalanmak insan için bir azap vesilesidir. Böyle bir azâba yakalanmadan ölmek ise, insan için bir kurtuluştur. Bunlardan daha kötüsü **bir günahın** ve **gafletin** pençesine düşmektir. Böyle bir belâya düşmeden hayata vedâ etmek, o kimse için ilâhî bir lutuf olur. Maddî veya mânevî bir sıkıntıya, bir günaha veya gaflete düşmeden gelen ölüm, *her türlü kötülükten kurtulmayı sağlayacak bir ölüm*dür.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu duası, görüldüğü üzere son derece geniş mânalı ve zengin muhtevâlı bir duadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın şu dünyada sahip olabileceği en büyük servet, Allah'a kulluk ile geçirilmiş bir ömürdür. İşte bu sebeple Allah'tan dünyada O'nun istediği gibi

yaşamayı nasip etmesini, kazandığımız hayırları kaybetmeden kendine kavuşturmasını istemeliyiz.

2. İyi bir kul olmaya çalışırken, Cenâb-ı Hak'tan bu hususta bize yardım etmesini dilemeliyiz.

- ????? ??? ?????? ?????? ?????? ? ????? : ??? ?? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? : ????????? ??????? ? ????????? » . ???? ???????? : « ????????? ?????? ????????? ??????? ? ??????????? » ????? ???? .

1476. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:

"Allâhümmehdinî ve seddidnî: *Allahım! Beni doğru yola ilet ve o yolda başarılı kıl!* **de"** buyurdu.

Müslim, Zikir 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hâtem 4

Başka bir rivayete göre de şöyle buyurdu: ***"Allâhümme innî es'elüke'l-hüdâ ve's-sedâd:*** *Allahım! Senden beni doğru yola iletmeni ve o yolda başarılı kılmanı niyâz ederim."*

Müslim, Zikir 78

Açıklamalar

İnsanın en önemli meselesi doğru yolu bulmak, bulduktan sonra da o yolda yürüyüp gitmek olmalıdır. Doğru yola iletecek şüphesiz Allah Teâlâ'dır. İnsana düşen görev ise, Allah'ın yolunda olmayı bütün gönlüyle istemek, iradesini kullanarak o yola varmak, sonra da o yolda durmak için gayret sarfetmektir. **"Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz"** [Ankebût sûresi (29), 69] âyet-i kerîmesi, bu isteğin ve gayretin önemini belirtmektedir.

Doğru yolu bulan insanın yapacağı tek şey, hedefe atılan ok gibi dümdüz gitmektir. İfrat ve tefrite yani aşırılığa düşmekten sakınmaktır. Allah'ın gösterdiği, Resûlullah'ın öğrettiği şekilde İslâm'ın aydınlık yolunda dosdoğru yürümektir. Hep o yolda yürüme azim ve gayretine sahip olmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan her zaman Allah'ın yolunda yürümeyi istemeli, ondan bir an bile ayrılmayı hatırına getirmemelidir.

2. Mü'minin tek hedefi vardır; o da doğruyu bulmak ve her işinde dosdoğru olmaktır.

3. Doğru yolu bulmanın ve o yolda ölmenin bir gereği de, Peygamber Efendimiz'in Hz. Ali'ye tavsiye ettiği gibi, *"Allahım! Beni doğru yola ilet ve o yolda başarılı kıl!"* diye dua etmektir.

1477- ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ??????? : ????????? ??????? ??????? ???? ???? ???????? ????????? ????????? ????????? ? ????????? ? ????????? ???? ???? ??????? ??????? ? ????????? ???? ???? ??????? ??????? ????????? » . ??? ??????? : « ???????? ????????? ????????? ????????? » ??????? ???????? .

1477. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-aczi ve'l-keseli ve'l-cübni ve'l-heremi ve'l-buhl, ve eûzü bike min azâbi'l-kabr, ve eûzü bike min fitneti'l-mahyâ ve'l-memât: *Allahım! Âcizlikten, tembellikten, korkaklıktan, ihtiyarlayıp ele avuca düşmekten ve cimrilikten sana sığınırım. Kabir azâbından sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım."*

Müslim, Zikir 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 32; Nesâî, İstiâze 7

Diğer bir rivayete göre, ***"...ve dalai'd-deyni ve galebeti'r-ricâl****: Borç altında ezilmekten ve zâlimlerin başa geçmesinden"* buyurdu.

Nesâî, İstiâze 8. Ayrıca bk. Buhârî, Daavât 36

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in çeşitli istiâze yani Allah'a sığınma duaları vardır. Onun**namazlardan sonra** *korkaklık*tan, *cimrilik*ten, *erzel-i ömür*den, *dünya ve kabir fitneleri*nden Allah'a sığındığını (bk. 1424), **namazda tahiyyâtı bitirdikten sonra**, *cehennem ve kabir azapları*ndan, *hayat, ölüm* ve *kör deccâlin fitnesi*nden sığınılmasını tavsiye buyurduğunu (bk. 1426), ayrıca *tembellik*ten, *insanı perişan eden yaşlılık*tan ve yine *cehennem* ve *kabir azapları*ndan Cenâb-ı Hakk'a sığındığını (bk. 1458) görmüştük. Bu hadiste ise zikredilenlerin bir kısmı ile *âcizlik*ten Allah'a sığındığını görmekteyiz.

Âcizlik; özellikle bu hadiste, **hayır ve iyilik** yapamamak, yerine getirmek zorunda olduğu dinî ve dünyevî görevleri îfâ edememek anlamında kullanılmıştır. Namaz, oruç, zekât gibi Allah'a karşı görevlerini daha sonraki zamanlarda yapacağını ileri sürerek onları hep ihmal eden nice kimseler görülmektedir. Bu yanlış tutumu, ihmalden çok âcizlik kelimesi daha iyi ifade etmektedir.

Tembellik, gücü kuvveti yerinde olduğu halde nefsinin telkinine boyun eğerek hayır ve iyilik yapmamak, Allah'a gerektiği şekilde kulluk etmemektir.

Korkaklık, gevşekliği, tenseverliği yüzünden nefse ve şeytana karşı koyamama hali ve dolayısıyla bir kısım ilâhî emirleri yapamama durumudur. Allah, kendi yolunda cihadı emreder, fakat korkak adam bunu yapamaz. Allah, zâlim karşısında doğruyu savunmayı emreder, ama korkak bu emri yerine getiremez.

İhtiyarlık, insanın aklî melekelerini bir ölçüde yitirmesi sebebiyle iyice çocuklaşması, bildiklerini unutmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde bu hale **erzel-i ömür** denmektedir. İnsanın şuuru yerinde olarak yaşlanması o kadar mahzurlu değildir. Ama 1424 numaralı hadiste daha geniş bir şekilde anlatıldığı üzere buradaki ihtiyarlıktan maksat, insanın başkalarının eline avucuna bakması, onların yardımına muhtaç olması, bunaması, anlayışsız ve

çekilmez bir hale gelmesidir.

Cimrilik, maddî durumu müsait olduğu halde elindeki imkânları Allah'ın istediği yerlere sarfedememektir. Kur'ân-ı Kerîm'de cimriliğin kötülüğü anlatılmakta, insanın harcaması gerektiği halde harcayamadığı şeylerin kıyamet gününde boynuna dolanacağı belirtilmektedir [Âl-i İmrân sûresi (3), 180].

Kabir azâbının bir adı da 1424 numaralı hadiste görüldüğü üzere **kabir fitnesi**dir. Hem orada hem de 1426 numaralı hadiste kabir azâbı hakkında bilgi verilmiştir. İnsanın o daracık, karanlık ve ürperti veren yerde karşılaşması söz konusu olan bu işkenceden kurtulması ve kabrini Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi *cennet bahçelerinden bir bahçe* haline getirmesi mümkündür. Burada, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hadislerinin ışığında şu kadarını söyleyelim ki, **koğuculuk yapmak** ve **üzerine idrar sıçratmak** kabir azâbına sebep olan hallerden sadece ikisidir.

Hayat fitnesi, insanın yaşadığı sürece veya hayatının bir safhasında bizzat veya aile fertlerinden biri sebebiyle sıkıntı çekmesidir. Şüphesiz bunlar birer imtihan vesilesidir. Hayat fitnesi ise bunlara tahammül etmemek, hâşâ Cenâb-ı Hakk'a isyana yeltenmektir. Hayat denen emaneti Allah Teâlâ'nın istediği şekilde kullanmamak, ömrü günah bataklığında boşu boşuna tüketmek de bir hayat fitnesidir.

Ölüm fitnesi, insanın henüz hayata gözlerini yummadan önce şeytanın onu imanından etmek için kurduğu tuzağa kapılmasıdır. Münker ve nekir meleklerinin kabirdeki imtihanı da ölüm fitnesi olarak kabul edilmiştir. Bu imtihanları Allah'ın yardımıyla atlatanlar düzlüğe çıkacaklardır. Kaybedenler ise kabir azâbıyla başlayan kötü bir maceraya atılacaklardır.

Borç altında ezilmek, insanın ağır bir borç altına girip de borcunu ödeyecek maddî imkâna sahip olmamasıdır. Alacaklının talebine müsbet cevap verememek tahammül edilmesi zor bir sıkıntıdır. Peygamber Efendimiz bize, ağır borç yükünden de Allah'a sığınmak gerektiğini öğretmektedir.

Zâlimlerin başa geçmesi ise kötü idarecilerin halkı ezmesi, onlara zulmetmesi demektir. Peygamber Efendimiz bu hali "galebetü'r-ricâl" diye ifade buyurmuştur. Halkın ezilip zulmedilmekten Allah'a sığındığı kadar, idareciliğe soyunan kimseler de zâlim bir yönetici olmaktan kaçınmalı ve bu hale düşmekten Allah'a sığınmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadîs-i şerîfte sayılan hallerin hepsi insanın mânevî dünyasını yıkan birer kötülüktür.
2. Bu kötülüklerden Allah'a sığınmalıdır.

1478- ???? ???? ????? ??????????? ?????? ?????? ????? ? ?????? ????? ???????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ???????? ??????? ?????? ???? ?? ?????? ? ????? : ???? : ????????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ? ???? ??????? ????????? ?????? ?????? ? ???????? ?? ????????? ??? ???????? ? ?????????? ? ??????? ?????? ???????? ????????? » ???????? ????? .

??? ??????? : « ???? ????? » ??????? : « ??????? ???????? » ?????? « ???????? » ???????? ??????? ????????? ??????? ? ?????????? ??? ???????? ??????????? ? ????????? : ??????? ??????? .

1478. Ebû Bekir es-Sıddîk *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Bana bir dua öğret de namazımda okuyayım, dedi. O da şöyle buyurdu:

- "Allâhümme innî zalemtü nefsî zulmen kesîran ve lâ yağfirü'z-zünûbe illâ ente, fağfir-lî mağfireten min indik, ve'rhamnî inneke ente'l-gafûru'r-rahîm: *Allahım! Ben kendime çok zulmettim. Günahları bağışlayacak ise yalnız sensin. Öyleyse tükenmez lutfunla beni bağışla, bana merhamet et. Çünkü affı sonsuz, merhameti nihayetsiz olan yalnız sensin***, de."**

Buhârî, Ezân 149, Daavât 17, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 48. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 97; Nesâî, Sehv 59; İbni Mâce, Duâ 2

Açıklamalar

İnsan günah işlemeye müsait bir varlıktır; her zaman hata edebilir; yanılıp günah işleyince de nefsine zulmetmiş olur. Böyle bir duruma düşen kimse ne yapacaktır? Yüce Rabbimiz bize bunu da öğretmekte ve böyle zamanlarda takvâ sahiplerinin nasıl davranacaklarını şöyle anlatmaktadır:

"Yine onlar, bir kötülük yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe istiğfâr ederler" [Âl-i İmrân sûresi (3), 135]. Demekki önemli olan hata etmemek değil, hata ettiği zaman biricik Rabbini hatırlayıp O'na yönelmek, O'ndan bağışlanma dilemektir.

İnsan kendine nasıl zulmedebilir? İnsanın en büyük düşmanı kendi nefsidir. Nefis insana devamlı surette Allah'ın yasak ettiği şeyleri yapmayı, emrettiği şeyleri yapmamayı telkin eder. Şayet bu konularda sözünü dinletemiyorsa, ilâhî bir emrin yapılması için, meselâ bir namazın kılınması için önünde daha çok vakit bulunduğunu söyleyerek o emri ihmal ettirmeye çalışır. İşte nefsinin bu konulardaki taleplerine kulak veren kimse **kendine zulmetmiş** olur.

İnsanların yapacağı yardım ve iyilik sınırlıdır. **Tükenmez lutuf** sadece Allah Teâlâ'nın yüce katında vardır. O, insanı uçsuz bucaksız rahmetine bir daldırdı mı, işte o zaman insan günah kirlerinden büsbütün temizlenerek bahtiyarlığın zirvesine ulaşmış olur.

Bir kul Hz. Ebû Bekir gibi "sıddîk" derecesinde bile olsa, Cenâb-ı Hakk'a karşı istemeden yaptığı hataları, kusur ve noksanları bulunabilir. İşte bundan dolayı her fert Allah Teâlâ'nın affını ve mağfiretini istemek durumundadır. Peygamber *aleyhisselâm*'ın Hz. Ebû Bekir'e**namazlarda**, bazı rivayetlere göre **evinde** okumak üzere öğrettiği bu dua her yerde her zaman ve her fırsatta okunmalıdır. İnsan bu özlü dua sayesinde günahkârlığını pek samimi bir şekilde itiraf etmekte, Rabbinin bağışlamasına olan ihtiyacını pek güzel dile getirmekte ve kendisini bütün günahlardan sadece Cenâb-ı Hakk'ın arıtabileceğine bütün gönlüyle iman ettiğini ifâde etmektedir.

Bu duayı namazda okumak isteyenler, tahiyyattan sonra ve selâm vermeden önce okumalıdır.

Hz. Ebû Bekir'in "namazımda okuyayım" sözü bazı rivayetlerde "evimde okuyayım" şeklindedir (Müslim, Zikir 48). Hadîs-i şerîftek**i"zulmen kesîran"** ifadesi bazı rivayetlerde **"zulmen kebîran"** şeklinde geçmektedir (Müslim, Zikir 48). Her iki rivayeti dikkate alarak**"zulmen kesîran**

kebîran” diye okumak uygun olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Ebû Bekir’in yaptığı gibi, insan bilmediğini, özellikle âhireti için faydalı olanı, onu bilen âlimlerden sorup öğrenmelidir.
2. Bu özlü dua hem namazlarda hem evlerde hem başka yerlerde sık sık okunmalıdır.

1479- ????? ???? ????? ????? ?????? ????? ? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ?????? ????? ?????????? : «????????? ?????? ?? ????????? ?????? ? ?????????? ?? ?????? ? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ? ????????? ?????? ?? ?????? ???????? ? ???????? ???????? ? ?????? ????? ??????? ? ?????????? ??????? ?? ??? ????????? ????? ????????? ? ???? ????????? ????? ?????????? ? ????? ?????? ???????? ???? ?????? ? ????? ?????????? ? ???????? ??????????? ???????? ???? ???? ?????? ??????? » ????? ???? .

1479. Ebû Mûsâ el-Eş‘arî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

***“Allâhümmağfirlî hatîetî ve cehlî ve isrâfî fî emrî ve mâ ente a‘lemü bihî minnî. Allâhümmağfirlî ciddî ve hezlî, ve hataî ve amdî ve küllü zâlike indî. Allâhümmağfirlî mâ kaddemtü vemâ ahhartü, vemâ esrartü vemâ a‘lentü, vemâ ente a‘lemü bihî minnî, ente’l-mukaddimü ve ente’l-muahhir, ve ente alâ külli şey’in kadîr*:**

Allahım! Günahlarımı, bilgisizlik yüzünden yaptıklarımı, haddimi aşarak işlediğim kusurlarımı, benden daha iyi bildiğin bütün suçlarımı bağışla! Allahım! Ciddî ve şaka yollu yaptıklarımı, yanlışlıkla ve bilerek işlediğim günahlarımı affeyle! Bütün bu kusurların bende bulunduğunu itiraf ederim. Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, ölçüsüz bir şekilde işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senin gücün her şeye yeter”

Buhârî, Daavât 60; Müslim, Zikir 70. Ayrıca bk. 1427 numaralı hadisin kaynakları

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in **“geçmiş ve gelecek günahları”** Cenâb-ı Hak tarafından büsbütün bağışlanmıştır [Fetih sûresi (48), 2]. İşte bundan dolayı onun bilerek bilmeyerek, ciddî veya şaka yollu, gizlice veya açıktan yaptığı günahları yoktur. **Peygamberler için günah, yapılması daha uygun ve daha mükemmel olanı yapmamaktan ibarettir.**

Hz. Peygamber’in böyle dua etmesi, Rabbine olan derin tevâzuu, kendisini tamamiyle bağışladığı için O’na duyduğu engin şükrânı sebebiyle olmalıdır. Resûlullah Efendimiz sadece kendisi için değil, aynı zamanda ümmeti için de dua etmiştir. Bu duanın da onlardan biri olması mümkündür. Bilinmesi gereken bir gerçek de şudur: Allah'ın Resûlü ümmetine birçok şeyi öğrettiği gibi, günahlardan tamamen kurtulmak için nasıl dua edilmesi gerektiğini de öğretmiştir. Peygamber Efendimiz bize, yâ Rabbî, bütün bu günahlar bende mevcuttur; bunu samimiyetle itiraf ediyorum; ama şunu da biliyorum ki yegâne bağışlayıcı sadece sensin, ne olur beni de bağışla diye dua etmemizi tavsiye buyurmaktadır.

Bu hadîs-i şerîfin ***Allâhümmağfirlî mâ kaddemtü*** diye başlayan son yarısı 1427 numarayla geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Efendimiz’in öğrettiği bu özlü dua, işlediğimiz bütün günah çeşitlerini ortaya koymakta, onların Cenâb-ı Hakk’a itiraf şeklini ve bunlardan kurtulmanın yolunu göstermektedir.
2. İnsan günahlarından kurtulmak için her fırsatta Allah’a dua etmelidir.

1480- ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?? ????????? : « ?????????? ?????? ??????? ???? ???? ????? ?? ??????? ????? ????? ?? ???? ???????? » .??????? ??????? .

1480. Âişe *radıyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

“Allâhümme innî eûzü bike min şerri mâ amiltü ve min şerri mâ lem a‘mel: *Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım işlerin şerrinden sana sığınırım.”*

Müslim, Zikir 65, 66. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 32; Nesâî, Sehv 63, İstiâze 58, 59; İbni Mâce, Dua 3

Açıklamalar

Tâbiîn neslinden bir zât Hz. Âişe’ye Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in en çok hangi duayı okuduğunu sormuş, o da bu duayı söylemişti.

Şimdiye kadar yaptığım işlerin şerrinden sözü, insanın bilerek yaptığı veya istemeden işlediği günahları kapsamaktadır. Hatta insanın yapması gerektiği halde yapamadığı iyilikler de bu duanın içine girmektedir. Böyle dua eden kimse sanki şöyle niyazda bulunmaktadır: Yâ Rabbî, dünyada veya âhirette hesabını vermek zorunda olduğum, dolayısıyla senin affına ve mağfiretine ihtiyaç duyduğum bütün günahlarımı bağışla!

Bundan sonra yapacağım işlerin şerrinden sözü daha kapsamlıdır. Bu sözün içine ilk bakışta, insanın o âna kadar yapmadığı, fakat ondan sonra yapabileceği günahlar girmektedir. İnsanın yapabileceği günahlar, yaptıklarından daha çok olabilir. Meselâ günahtan şiddetle sakınan bazı kimselerin bu davranışlarından dolayı gurura kapılıp kendilerini beğenmeleri başlı başına bir günahtır. Âyet-i kerîmede belirtildiği üzere, **sadece zulmedenlere erişmekle kalmayan**, diğer insanları da perişan edecek olan **fitneler** vardır [Enfâl sûresi (8), 25]. İnsan bu geniş kapsamlı duayı yapmakla, başına gelebilecek sıkıntılardan da Allah’a sığınmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan günahlar yüzünden başa gelebilecek cezalardan Allah'a sığınmalıdır.

2. İnsan Cenâb-ı Hakk'ın hoşnut olmayacağı işleri yapmaktan hem sakınmalı hem de kendisini bir mü'mine yakışmayacak tavır ve davranışlardan koruması için O'ndan yardım istemelidir.

1481- ????? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ????? : ???? ???? ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? « ????????? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ????????? ? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ? ??????? ??????? » ?????? ???????? .

1481. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dualarından biri şu idi:

"Allâhümme innî eûzü bike min zevâli ni'metike ve tehavvüli 'âfiyetike ve fücâeti nıkmetike ve cemîi sahatik: *Allahım! Verdiğin nimetin yok olup gitmesinden, lutfettiğin âfiyetin bozulmasından, ansızın vereceğin cezâdan ve senin gazabını üzerime çekecek her şeyden sana sığınırım."*

Müslim, Zikir 96. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 32

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu duasıyla, yokluğu ve varlığı insanı perişan edecek olan ikişer şeyden Allah'a sığınmaktadır.

İnsanın üzerindeki **en büyük nimet**, İslâm ve iman nimetidir. Bu nimetlerin yokluğu insan için en büyük felâkettir. Hem dünya hem de âhiretinin perişan olması demektir. Diğer nimetler bunlardan sonra gelir. Bu kapsamlı ifade her tür nimeti içine almaktadır. Efendimiz'in ifadesiyle söyleyecek olursak **"nimetin zevâli"**, onun büsbütün yok olup gitmesidir.

Âfiyet, hem dünya hem de âhiretle ilgili bütün hayırları kapsayan zengin mânalı bir kelimedir. Bu sebeple insan birbirine âfiyet temenni etmelidir. Fakat biz bu kelimeyi daha çok dünyevî nimetler için kullanırız. Dünyada âfiyetin bozulması, insanın sağlamken hasta olması, zenginken fakir olması veya benzeri sıkıntılara uğraması demektir.

Ansızın gelecek bir felâket, yavaş yavaş gelen sıkıntılardan daha ağır ve yıpratıcıdır. Sıkıntının yavaş yavaş gelmesi insanı felâkete hazırlar, tahammülünü artırır. Beklenmeyen bir felâket ise insanı âniden yıkıp çökertir.

Allah'ın her türlü gazabı ifadesi, yukarıda sayılanların özeti durumundadır. Çünkü nimetin yok olması, âfiyetin kaybedilmesi, bir felâketle ansızın karşılaşılması birer ilâhî gazap, insan için birer felâkettir. *"Allahım! Senin gazabını üzerime çekecek her şeyden sana sığınırım"* diyen kimse Mevlâ'sının merhametine tutunmuş ve O'nun himâyesine duyduğu derin ihtiyacı dile getirmiş olur.

Allah'ın gazabından kaçıp kurtulacağımız bir başka sığınak yoktur. O'ndan kaçsak bile yine sığınacağımız O'nun rahmetidir. Şu fâni dünyada yegâne hedefimiz Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmak olmalıdır. Bu görevimizi yapmaya gayret ederken, ilâhî bir gazapla her şeyi yitirmemek için de sık sık Allah Teâlâ'ya sığınmalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu felâketlerden Allah'a sığınmakla, bize de böyle yapmamızı öğütlemektedir.

2. Sahip olunan nimeti elden kaçırmamanın yolu, onları Cenâb-ı Mevlâ'nın rızâsına uygun şekilde kullanmaktır.

1482- ?????? ?????? ??? ??????? ???? ?????? ?????? ? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : «???????? ?????? ??????? ???? ???? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ? ??????? ???????? ? ????????? ??? ??????? ????????? ? ????????? ?????? ????? ???? ????????? ? ?????? ????????? ?????????? ? ????????? ?????? ??????? ???? ???? ????? ?? ???????? ? ????? ?????? ??? ??????? ? ?????? ?????? ?? ??????? ? ????? ??????? ?? ????????? ???? » ????? ???????? .

1482. Zeyd İbni Erkam'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-aczi ve'l-keseli ve'l-buhli ve'l-heremi ve azâbi'l-kabr. Allâhümme âti nefsî takvâhâ, ve zekkihâ ente hayrü men zekkâhâ, ente veliyyühâ ve mevlâhâ. Allâhümme innî eûzü bike min ilmin lâ yenfa' ve min kalbin lâ yahşa' ve min nefsin lâ teşba' ve min da'vetin lâ yüstecâbü lehâ: *Allahım! Âcizlikten, tembellikten, cimrilikten, ihtiyarlayıp ele avuca düşmekten ve kabir azâbından sana sığınırım. Allahım! Nefsime takvâ nasip et ve onu her türlü günahtan temizle; onu en iyi temizleyecek sensin. Ona yardım edip eğitecek sadece sensin. Allahım! Faydasız ilimden, ürpermeyen gönülden, doyma bilmeyen nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."*

Müslim, Zikir 73. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 13, 65

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu duasında üç defa *"Allahım!"* diye söze başlamak suretiyle Cenâb-ı Hakk'a niyazda bulunmaktadır.

Birinci grup duasında **âcizlikten, tembellikten, cimrilikten, ihtiyarlayıp ele güne muhtaç olmaktan ve kabir azâbından** Allah'a sığınmaktadır. 1424, 1426, 1458 ve 1477 numaralı hadislerde de görüldüğü üzere, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hallerden Cenâb-ı Hakk'a her

vesileyle sığınmıştır.

İkinci grup duasında nefsi en iyi temizleyip terbiye edenin sadece Allah Teâlâ olduğunu belirterek **nefsine takvâ nasip etmesini ve onu her türlü günahtan temizlemesini** dilemektedir. Efendimiz bu sözleriyle **"Her bir nefse ve onu düzenleyene, sonra da ona hem kötülüğü hem ondan sakınmayı ilham edene yemin olsun"** [Şems sûresi (91), 7-8] âyetine işaret buyurmakta ve Cenâb-ı Hak'tan nefsine takvâ nasip etmesini, yani onu hep emirlerini yapmaya ve yasaklarından kaçınmaya yöneltmesini istemektedir. Çünkü nefsin sahibi O olduğu için, nefse söz geçirecek ve onu iyiliğe ve hayra yöneltecek de sadece O'dur.

Üçüncü grup duasında ise, her biri insan için felâket olan dört şeyi dile getirmekte ve onlardan Allah'a sığınmaktadır.

Faydasız ilim, insanın ahlâkını, söz ve davranışlarını güzelleştirmeye, dini Allah'ın istediği gibi yaşamaya götürmeyen ilimdir. Esasen ilim Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarından biri olduğu için kötülenmez. İlmi kötü ve faydasız kılan sebepler vardır. Bu sebeplerin en önemlisi de onun hem insanın kendine hem de başkalarına zarar vermesidir. Meselâ büyücülük ve falcılık da birer ilimdir. Ama bu ilimlerle uğraşan kimse başkalarına kötülük yapmakla kalmaz, en kıymetli sermayesi olan ömrünü de boşuna tüketip gider.

Ürpermeyen gönül, yanında Allah'ın adı veya âyetleri anıldığı zaman duygulanmayan kalp ve bunun sonucu olarak kendisine çeki düzen vermeyen insan demektir. Peygamber Efendimiz *"Allah'tan en uzak kimselerin katı kalpliler olduğunu"* bildirmektedir (Tirmizî, Zühd 62). Allah Teâlâ da böyle kimseleri **"Allah'ı zikretme konusunda kalpleri katılaşmış olanların vay haline"** [Zümer sûresi (39), 22] diye tehdit etmektedir.

Doyma bilmeyen nefis, Allah'ın verdikleriyle yetinmeyen, aç gözlü oluşu sebebiyle dünyalık biriktirmekten usanmayan veya yiyip içtikleriyle yetinmeyen nefis demektir ki, böyle bir nefis şüphesiz insanın en büyük düşmanıdır.

Kabul olunmayan dua, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmaya lâyık bir hali bulunmayan kimsenin ağzından çıkması sebebiyle hep reddedilip geri çevrilen dua demektir. Yüce Rabbim bizleri böyle bir muameleye uğramaktan muhâfaza buyursun (Âmin).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Allah'a sığındığı bu şeylerden biz de O'na sığınmalıyız.
2. Allah korkusu gönüllerimize hâkim olmalı, daha çok şey öğrenmeli ve öğrendiklerimizi yaşamalıyız.
3. Şayet Allah'ın adı ve buyrukları anıldığı zaman kalbimiz duygulanıp ürpermiyor, nefsimiz yiyip içtiklerine doymuyor ve daha çok dünyalık istiyorsa, hayatımızı yeniden gözden geçirmeli ve iyi bir müslüman olmaya daha çok gayret etmeliyiz.

1483- ????? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? : « ?????????? ???? ?????????? ? ?????? ??????? ? ???????? ?????????? ? ?????????? ???????? ?????? ????????? ? ????????? ????????? . ???????? ?? ?? ????????? ? ??? ????????? ? ????? ????????? ???? ????????? ? ?????? ?????????? ? ???????? ?????????? ? ?? ?????? ?????? ?????? » .

???? ????? ?????????? : « ??? ????? ??? ?????? ?????? ????????? » ?????? ????? .

1483. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hep şöyle dua ederdi:

"Allâhümme leke eslemtü ve bike âmentü ve 'aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsamtü ve ileyke hâkemtü, fağfir-lî mâ kaddemtü vemâ ahhartü vemâ esrartü vemâ a'lentü, ente'l-mukaddimü ve ente'l-muahhir, lâ ilâhe illâ ente: *Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana güvendim. Yüzümü, gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı mücâdele ettim. Kitabın ile hükmettim. Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim, açığa vurduğum ve senin benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senden başka ilâh yoktur."*

Buhârî, Teheccüd 1, Daavât 10, Tevhîd 8, 24; 35. Müslim, Müsâfirîn 199, 201, Zikir 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 119; Tirmizî, Daavât 29; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 9; İbni Mâce, İkâme 180

Bazı râviler, ***"lâ havle velâ kuvvete illâ billâh:*** *Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir"* cümlesini ilâve etmişlerdir.

Buhârî, Teheccüd 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 9

Açıklamalar

Allah'a teslim olmak, bütün emirlerine kayıtsız şartsız boyun eğmek demektir. **O'na inanmak,** Allah'ın varlığını, birliğini, peygamberlerine haber verip bildirdiği gerçekleri, bütün emirlerini ve yasaklarını kabul etmek demektir. **Allah'a güvenmek**, O'nun yardım edeceğine inanarak bütün işlerin yönetimini kendisine bırakmaktır. **Yüzünü ve gönlünü Allah'a çevirmek,** bütün günahları terkedip O'nun emirlerine yönelmek, gafleti ve uyuşukluğu bırakıp hep O'nu anmaya ve hatırından çıkarmamaya karar vermektir. **O'nun yardımıyla düşmanlara karşı mücâdele etmek,** İslâmiyet'e savaş açanlara, Allah'ın dinini küçük düşürmeye çalışanlara karşı yine Allah'ın desteği, yardım ve ilhamıyla karşı koymak, Hakk'ı galip getirmek için çaba sarfetmektir. **Kitabıyla hükmetmek,** hayatını Kur'ân-ı Kerîm'e göre düzenlemek, Kur'an'daki ilâhî hükümleri gönül hoşluğu ile benimsemek ve sadece Allah'ın hükmüne baş eğmektir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* hadisin buraya kadar olan kısmında inancıyla ve inancını yaşamasıyla iyi bir kul olmaya azmettiğini ve bunu gerçekleştirmeye çalıştığını Cenâb-ı Hakk'a arzettikten sonra, bütün günahlarından arınmak istediğini dile getirmekte ve *"Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim, açığa vurduğum ve senin benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle!"* diye niyazda bulunmaktadır. Birçok defa belirtildiği üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Cenâb-ı Hak tarafından bağışlanmasına rağmen yukarıdaki ifadelerle dua etmesi, öncelikle ümmetine nasıl dua etmek gerektiğini öğretmek içindir. Bağışlanmasına rağmen yine de böyle dua etmesi, Allah Teâlâ'nın ona öğrettiği üstün tevâzuu sebebiyledir.

Resûlullah Efendimiz'in Cenâb-ı Hakk'a, Allahım, kimi kullarını**öne geçiren** yani onlara güzel işler, ibadetler, sâlih ameller nasip etmek suretiyle kolayca cennete gitmelerini sağlayan, kimilerini de **geride bırakan** yani yolunca gitmemesi sebebiyle cehenneme yollayan sensin, dedikten sonra duasını

Allahım! Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak senin yardımınla kazanılabilir; senden başka ilâh yoktur, diye bitirmesi ne kadar anlamlıdır.

Hadîs-i şerîfin ilk yarısı 76 numarayla geçmiş, bu kısım orada "Allah'a tevekkül ve yakîn" bakımından açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz bu duasında insanın en belirgin zaaf ve kusurlarını saymakta, bütün kapsamıyla günahları dile getirmekte, sonra da o günahlardan bağışlanmasını niyâz etmektedir.

2. Hâlimizi pek güzel dile getiren bu duayı dilimizden düşürmemeliyiz.

1484- ????? ????????? ?????? ?????? ??????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????????? : «????????? ???? ?????? ???? ??? ?????? ???????? ? ???????? ???????? ? ????? ????? ??????? ????????? » .

??????? ???? ????? ? ?????????? ???? : ???? ??? ???? ? ???? ???? ???? ???? .

1484. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şu sözlerle dua ederdi:

"Allâhümme innî eûzü bike min fitneti'n-nâri ve azâbi'n-nâr ve min şerri'l-gınâ ve'l-fakr: *Allahım! Cehennem fitnesinden, cehennem azâbından, zenginliğin ve fakirliğin şerrinden sana sığınırım."*

Ebû Dâvûd, Vitir 32; Tirmizî, Daavât 77

Açıklamalar

İnsanın hayata gözlerini açtığı andan, asıl yurdu olan cennete varacağı zamana kadar önünde çeşitli fitneler, pek değişik imtihan şekilleri vardır. Dünya, hayat, hayatta karşılaşılan çeşitli haller, meselâ zenginlik, fakirlik, kaçınılmaz olan ölüm ve kabir birer fitne olduğu gibi cehennem de bir fitnedir.

Hadisimizde önce **cehennem fitnesi**, ardından da **cehennem azâbı** zikredilmiştir. Cehennem fitnesi, insanın cehenneme girmesine sebep olacak günahlardır. Peygamber Efendimiz Cenâb-ı Hak'tan kendisini cehenneme götürecek kötü hareketleri yapmaktan korumasını ve bunun tabii sonucu olan cehennem azâbından da muhafaza buyurmasını istemektedir.

Zenginlik bir nimet olduğu kadar, malının zekâtını vermemek, yardımlarıyla koruyup desteklemesi gerekenleri himâye etmemek, servetini kötü yollarda kullanmak, onu kötü kimselerin fena emellerine hizmet edecek şekilde harcamak, servetin kendisine verilmiş bir emanet olduğunu unutarak onunla övünüp şımarmak, daha da kötüsü servetini Allah'ın yasakladığı haram yollardan kazanmak malın fitnesi ve şerridir.

Fakirliğin şerri yani fenalığı ise, içinde bulunduğu hale râzı olmayıp kaderine isyan etmek, zenginlere bakıp yerinmek, onların durumunu kıskanmaktır.

Sayılan bu haller ile başa gelmesi kaçınılmaz olan durumlardan ve onların fenalığından Allah'a sığınılması gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehenneme düşmekten korkmalı ve insanı cehenneme götürecek fena hallerden uzak durmaya çalışmalı ve bunların şerrinden Allah'a sığınmalıdır.

2. Zenginliğin de, fakirliğin de iyi ve kötü tarafları vardır. Önemli olan zenginin, malını yerli yerince kullanması, fakirin de haline razı olmasıdır.

1485- ???? ????? ??? ???????? ?? ????? ? ??? ??????? ??? ?????? ? ?????? ?????? ?????? ? ???? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ????????? ?????? ??????? ???? ??? ????????? ???????? ? ?????????? ?????????? » ????? ??????? ???? : ????? ?????? .

1485. Ziyâd İbni İlâka'nın rivayetine göre amcası Kutbe İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

"Allâhümme innî eûzü bike min münkerâti'l-ahlâki ve'l-a'mâli ve'l-ehvâ: *Allahım! Kötü ahlâklı olmaktan, fena işler yapmaktan ve yanlış inançlara sapmaktan sana sığınırım."*

Tirmizî, Daavât 126

Kutbe İbni Mâlik ve ***Ziyâd İbni İlâka***

Kutbe İbni Mâlik *es-Sa'lebî ashâb-ı kirâmdan olup hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Kûfe'ye yerleştiği ve orada yaşadığı bilinmektedir. Hz. Peygamber'den ve Zeyd İbni Erkam'dan az sayıda hadis rivayet etmiştir. Ziyâd İbni İlâka'nın amcası diye tanınmaktadır.*

Ziyâd İbni İlâka İbni Mâlik es-Sa'lebî *ise tâbiîn neslinden Kûfeli güvenilir bir muhaddistir. Amcası Kutbe'den başka Cerîr İbni Abdullah el-Becelî, Mugîre İbni Şu'be gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinin tanınmış talebeleri arasında da Şu'be İbni Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Süfyân İbni Uyeyne gibi muhaddisler vardır. Hicrî 125 yılında, yüz yaşını aşkın olarak vefat ettiği söylenmektedir.*

Allah her ikisinden de razı olsun

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte Peygamber *aleyhisselâm* üç şeyden Cenâb-ı Hakk'a sığınmaktadır. İlki **kötü ahlâk** olup bunlar kibir, haset, kendini beğenmek, başkalarına zulmetmek gibi dinin çirkin görüp kesinlikle yasakladığı, akl-ı selîm sahibi kimselerin de kötülüğünü kabul ettiği davranışlardır.

İkincisi **fena işler olup** bunlar da içki içmek, Allah'ın haram kıldığı şeyleri alıp satmak, zina etmek gibi fiillerdir.

Üçüncüsü de **yanlış inançlar**dır. Bunlar Peygamber *aleyhisselâm*'ın getirip tebliğ ettiği ve esaslarını açıkladığı İslâm Dini'nde bulunmayan, Ehl-i sünnet görüşlerine uymayan, sonradan uydurulup ortaya atılan bozuk inançlardır.

Sayılan bu üç hususun her biri müslümanın aklını kullanarak şiddetle kaçınacağı tavır, hareket ve düşünceler olduğu halde Resûl-i Ekrem Efendimiz onlardan yine de Allah'a sığınmakla bize şunu hatırlatmaktadır: İnsan şahsî gayreti ve çabasıyla bu kötülüklerden uzak durmaya çalışacak, bununla beraber onlardan korunabilmek için yine de Cenâb-ı Hakk'ın yardımını isteyecektir. Zira onun lutfu ve inâyeti olmadan kötülüklerden korunmak mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min kötü ahlâktan, fena davranışlardan ve bozuk inançlardan uzak duracaktır.

2. Bununla beraber kendisine güzel ahlâk ve davranışlar nasip ederek kötülüklerden korunması için Allah Teâlâ'dan yardım isteyecektir.

1486- ???? ????? ??? ???????? ?? ????? ? ??? ??????? ??? ?????? ? ?????? ?????? ?????? ? ???? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ????????? ?????? ??????? ???? ??? ????????? ???????? ? ?????????? ?????????? » ????? ??????? ???? : ????? ?????? .

1486. Şekel İbni Humeyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Bana bir dua öğret! dedim. Bunun üzerine bana:

- ***"Allâhümme innî eûzü bike min şerri sem'î ve min şerri basarî ve min şerri lisânî ve min şerri kalbî ve min şerri meniyyî:*** *Allahım! Kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve cinsel organımın şerrinden sana sığınırım,* **de***"* buyurdu.

Ebû Dâvûd, Vitir 32; Tirmizî, Daavât 74. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 4, 10, 11, 28

Şekel İbni Humeyd

Absoğullarından olan Şekel İbni Humeyd hakkında fazla bilgi yoktur. Onun Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vefatından sonra Kûfe'ye yerleştiği bilinmektedir. Hadis kitaplarında ondan sadece bu hadis rivayet edilmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm Resûlullah Efendimiz'e böyle güzel ve isabetli sorular sormasalardı, geniş kapsamlı ve derin mânalı birçok duayı öğrenmekten mahrum kalacaktık. Allah onların hepsinden razı olsun.

Kulağın şerri, yalan sözü, dedikoduyu, insanı günaha götüren konuşmaları dinlemesidir. Daha da kötüsü hak ve doğru söze, Allah'ın ve Resûlullah'ın davetine iltifat etmemesidir.

Gözün şerri haram olan şeylere bakması, Allah'ın kullarını küçümseyerek ve onlara değer vermeyerek süzmesi, öte yandan Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki eşsiz sanatını ve kudretini görmemesidir.

Dilin şerri, konuşulmasını dinin uygun görmeyip yasakladığı şeyleri söylemesi, kendisini ilgilendirmeyen ve vazifesi olmayan şeyleri konuşup durması, insanların gönlünü kırması, ayrıca bir gerçeği dile getirmesi gereken yerde susup konuşmamasıdır.

Kalbin şerri, gönlü Allah ile ve dinin buyruklarıyla meşgul edecek yerde Allah'tan uzaklaştıracak işlerle oyalaması, onu kibir, gösteriş (riyâ), kin ve nefret gibi fena duygularla beslemesidir.

Cinsel organın şerri, onu meşrû ve helâl şekilde değil de sahibine günah kazandıracak haram yollarda kullanmaktır.

Bir insan bütün bu organları Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı meşrû yolun dışında kullandığı zaman, onların başına açacağı felâketlerden gerçekten Allah'a sığınmalıdır. İşte bu sebeple Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* vücudunun bu en önemli organlarını, rızâsına uygun olmayan işlerden korumasını Cenâb-ı Hak'tan niyaz etmekte ve O'na, yâ Rabbî! Kulağımı senin hoşlanmadığın sözleri duymaktan, gözümü senin istemediğin şeylere bakmaktan, dilimi üzerime vazife olmayan sözleri söylemekten, kalbimi senin çirkin gördüğün kötü duygu ve düşüncelerden, mahrem yerlerimi de beni zinaya itecek, hatta ona yaklaştıracak hareketlerden koru, diye yalvarmaktadır. Kulağın, gözün, gönlün, bunların her birinin yaptığı işlerden sorumlu olduğunu belirten âyet-i kerîme de [İsrâ sûresi (17), 36] bize bu organları yerli yerinde kullanmayı tavsiye etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadisimizde zikredilen organların yapacağı iyi ve güzel işler yanında, kötü ve çirkin davranışlar da vardır. Peygamber Efendimiz onları bu fena hareketlerden korumamızı tavsiye etmektedir.

2. Organlarımızı yerli yerinde kullanmaya çalışırken, onların işleyebileceği günahlardan Allah'a sığınmalıdır.

1487- ????? ????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? : « ????????? ?????? ???????? ???? ???? ???????? ? ?????????? ? ????????? ? ?????? ?????????? » ??????? ???? ???? ???????? ????? .

1487. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-barasi ve'l-cünûni ve'l-cüzâmi ve seyyii'l-eskâm: *Allahım! Alaca hastalığından, akıl rahatsızlığından, cüzzâm illetinden ve kötü hastalıklardan sana sığınırım."*

Ebû Dâvûd, Vitir 32. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 36

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanı ya ibadet ve tâatten veya diğer insanlardan uzaklaştırabilecek bazı hastalıkların adını vererek onlardan Allah'a sığınmaktadır. Zikredilen rahatsızlıklardan **alaca hastalığı**, baras ve abraşlık diye de anılan ve deride meydan gelen bir leke hastalığıdır. Eski devirlerde bunun tedavisi bilinmediği için Allah Teâlâ Hz. Îsâ'ya alaca hastalarını iyileştirme mûcizesini vermişti.

Cüzzâm ise, ileri safhasında parmakların ve burnun düşmesine yol açan tehlikeli bir hastalıktır. Eskiden tedavisi bilinmediği için cüzzama yakalanmış kimseler toplumdan uzak tutulurdu.

Akıl hastalığı (cünûn) insanı en büyük nimet olan temyiz gücünden, dolayısıyla mükellef olma bahtiyarlığından, Allah'a ibadetten mahrum ettiği, ayrıca kişiyi insanlar yanında değersiz ve önemsiz kıldığı için Cenâb-ı Hakk'a sığınılması gereken önemli bir rahatsızlıktır.

Efendimizin **kötü hastalıklar** diye genel bir ifadeyle zikrettiği diğer rahatsızlıklar ise insanı uzun süre yatağa bağlayan, tedavisi bilinmeyen ve hatta insanı ölümü bile tercih etmeye mecbur bırakan ağır hastalıklardır. Yukarıda zikredilen ve edilmeyen rahatsızlıklara sabretmek insanın mükafatının artmasına sebep olmakla beraber, bazı hastalıkların tahammül sınırını aşması halinde insan istemeden de günaha düşebilir. Bu sebeple her nevi ağır hastalıktan Allah'a sığınmak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hastalıklara sabretmek insana sevap kazandırmakla beraber, insanın kazandığı sevapları da yok edebilecek, hatta onu günaha sokacak ağır hastalıklardan Cenâb-ı Hakk'a sığınmalıdır.

2. Peygamber Efendimiz'in bu özlü duasını dilden düşürmemelidir.

1488- ????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ? ????? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : ????????? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ? ???????? ?????? ????????? ? ????????? ???? ?? ????????? ? ????????? ??????? ????????? » .????? ??? ????? ???????? ????? .

1488. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dua ettiğini söyledi:

"Allâhümme innî eûzü bike mine'l-cûi feinnehû bi'se'd-dacî', ve eûzü bike mine'l-hiyâneti feinnehâ bi'seti'l-bitâne:

Allahım! Açlıktan sana sığınırım; o insanı avucunun içine alan ne fena bir haldir. Emanete ihânetten de sana sığınırım; o ne kötü bir huy ve tabiattır."

Ebû Dâvûd, Vitir 32. Ayrıca bk. Nesâî, İstiâze 19, 20; İbni Mâce, Et'ime 53

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadiste önce **açlıktan** Allah'a sığınmakta ve ileri derecedeki açlığın *"insanı avucunun içine alan"*, onun rahatını ve gönül huzurunu yok eden, belki hastalığa, hatta ölüme sürükleyen çok fena bir hal olduğunu söylemektedir. İleri derecedeki açlık insanın aklî melekelerini zayıflatacağı için zihne kötü düşünceler ve bozuk fikirler getirebilir. Bunun sonunda insan dinî ve dünyevî görevlerini ihmal edebilir. Peygamber *aleyhisselâm*'ın, kendisi iftar etmeden iki gün üst üste oruç tuttuğu halde, **savm-ı visâl** denen bu oruç şeklini ümmetine yasaklamasının hikmeti de bu olmalıdır.

Nebiy-yi Muhterem Efendimiz bir de hiyânetten yani insanların ve Cenâb-ı Hakk'ın **emanetlerine ihânet** etmekten Allah'a sığınmış ve bunun çok kötü bir huy ve tabiat olduğunu söylemiştir. İnsanların birbiriyle münasebetlerindeki emanetin ve ona ihânetin ne demek olduğunu biliriz. Cenâb-ı Hakk'ın emanetine gelince, bu **"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunun sorumluluğundan korkarak onu yüklenmekten çekindiler"** [Ahzâb sûresi (33), 72] âyetinde işaret edilen ilâhî tekliflerin yani emir ve yasakların tamamıdır. Resûlullah Efendimiz için emanete ihânet elbette söz konusu olamayacağına göre, o bu duasıyla, hâinliğin insanı rezil eden ve onu en aşağı seviyeye indiren korkunç durumunu ümmetine göstermek istemiş ve ondan Allah'a sığınmalarını öğütlemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Açlık insana mânevî değerlerini bile kaybettirebilecek bir felâkettir.

2. Hâinlik müslümana hiç yakışmayan pek âdi bir huydur.

3. Hem açlıktan hem de emanete ihânet etmekten Allah'a sığınılmalıdır.

1489- ???? ????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ?????????? ????? ? ??????? ???? ????? ??? ?????? . ?????????? . ???? : ???? ?????????? ???????? ???????????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ??????? ????? ? ???? : « ????????? ??????? ???????? ??? ????????? ? ????????? ????????? ?????? ???????».????? ????????? ???? : ????? ???? .

1489. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre anlaşmalı bir köle ona gelerek:

- Borcumu ödeyecek gücüm yok, bana yardım et, dedi. O da:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bana öğrettiği duayı ben de sana öğreteyim mi? Bunu okumaya devam ettiğin takdirde üzerinde dağ gibi borç olsa bile Allah Teâlâ onu ödemene yardım eder. Şöyle dua et dedi:

"Allâhümmekfinî bi-helâlike an harâmik, ve ağninî bi-fazlike ammen sivâk: *Allahım! Bana helâl rızık nasib ederek haramlardan koru! Lutfunla beni senden başkasına muhtaç etme!"*

Tirmizî, Daavât 111

Açıklamalar

Anlaşmalı köle diye tercüme ettiğimiz **mükâteb**, efendisinin takdir edeceği bir parayı ona ödeyerek hürriyetine kavuşmak isteyen erkek veya kadın köle demektir. Bunlar çalışarak, şahıslardan ve devletten yardım alarak ödemeleri gereken miktarı efendilerine öder ve hürriyetlerini elde ederler.

Borcunu ödeme zamanı geldiği halde gerekli parayı henüz tedârik edemeyen böyle bir köle Hz. Ali'den maddî veya mânevî yardım istedi. Onun köleye maddî bir yardımda bulunup bulunmadığı hadisten anlaşılmamakla beraber, Resûl-i Ekrem'in kendisine öğrettiği bu duayı ona da belletmek suretiyle en azından mânevî bir yardımda bulunduğu görülmektedir.

İnsana her imkânı lutfeden Allah Teâlâ'dır. Bir borcu ödeyebilmek için elden gelen gayret gösterilirken, her işte olduğu gibi bu konuda da Cenâb-ı Hakk'ın yardımı istenmelidir. İnsan ticaret yaparken veya burada olduğu gibi bir açığını kapatmaya çalışırken hep **helâl rızık** peşinde olacak, haramlardan şiddetle kaçınacak, bunun yanı sıra kendisini haram kazançtan koruması için Allah Teâlâ'dan yardım isteyecektir. *"Haram helâl ver Allahım / Çoluk çocuk yer Allahım"* diyerek nereden geldiğine bakmadan kasasını doldurmaya çalışmak bir müslümanın kesinlikle iltifat etmeyeceği bir anlayıştır.

Müslüman İslâm'ın izzet ve şerefini temsil eden bir kimse olması itibariyle **Allah'tan başkasına muhtaç olmamayı** hayat felsefesi kabul edecek, alan el değil veren el olmaya çalışacak ve böylece gerçek hürriyetine kavuşacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz ağır borç altında ezilmekten Allah'a sığınmamızı tavsiye ettiği gibi, borcumuzun edâsını nasip etmesi için de O'na dua etmemizi tavsiye buyurmaktadır.

2. İnsan helâl rızık peşinde olmalı, haramdan şiddetle kaçınmalıdır.

3. Allah'tan başkasına muhtaç olmamaya çalışmalı ve bunu yine O'ndan niyâz etmelidir.

1490- ????? ???????? ??? ???????? ???? ?????? ???????? ? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ???????? ??????????? ????? ???? : « ?????????? ????????? ??????? ? ???????? ??? ????? ???? » . ????? ????????? ?????? : ????? ???? .

1490. İmrân İbni Husayn*radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* onun babası Husayn'a dua etmesi için şu iki cümleyi öğretti:

"Allâhümme elhimnî rüşdî ve eiznî min şerri nefsî: *Allahım! Beni senin doğru yoluna ilet! Nefsimin şerrinden beni koru!"*

Tirmizî, Daavât 70

Açıklamalar

23 numaralı hadiste kendisinden kısaca söz ettiğimiz İmrân İbni Husayn tanınmış bir sahâbîdir. Babası Husayn henüz müslüman olmadan önce bir gün Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e rastladı. Allah'ın Resûlü ile aralarında şöyle bir konuşma geçti:

- Husayn! Bugün kaç tanrıya tapıyorsun?

- Altısı yerde, biri gökte olmak üzere yedi tanrıya.

- Başına bir sıkıntı gelince onlardan hangisine sığınıyorsun?

- Göktekine.

- Husayn! İslâmiyet'i kabul etsen, ben de sana çok faydalı olacak iki cümle öğretsem ne iyi olur.

Daha sonraları Husayn İslâmiyet'i kabul edince Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Bana vaadettiğin o iki cümleyi öğret, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ona yukarıdaki duayı öğretti (Tirmizî, Daavât 70).

Doğru yolu bulmak ve o yolda yürümek; Allah'ın razı olacağı iyi ve hayırlı işleri yapmak, her türlü hata ve yanlıştan kurtulmak demektir. **Nefsinin şerrinden korunmuş olmak** ise nefsin insana devamlı surette telkin edip durduğu fena hareketleri yapmamak demektir. Cenâb-ı Hakk'ın tavsiye ettiği dosdoğru yolda yürüyen, nefsinin ve şeytanın telkin ve teşvik ettiği kötü ve çirkin hareketlerden uzak duran kimse hem dünya hem de âhiret bahtiyarlığını elde etmiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan Allah Teâlâ'nın gösterdiği yolda yürümeye gayret ederken, kendisini bu yoldan ayırmamasını Cenâb-ı Hak'tan niyâz etmelidir.

2. Hatalar, günah, isyan gibi kötü fiiller nefsin şerri yani onun telkin ve teşviki ile yapılır. Bu sebeple nefsin kötülüklerinden Allah'a sığınılmalıdır.

1491- ????? ???? ??????? ????????? ??? ?????? ??????????? ???? ?????? ????? ? ??? : ?????? ?????? ??????? : ????????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ? ????? : « ?????? ?????? ????????? » . ????????? ????????? ????? ????? ???????? : ?? ????? ?????? : ???????? ??????? ?????????? ?????? ????? ? ????? ?? : « ??? ??????? ?? ???? ?????? ??????? ? ?????? ?????? ???????? ?? ????????? ????????? » .?????? ????????? ?????? : ????? ???? ?????? .

1491. Ebü'l-Fazl Abbas İbni Abdülmuttalib *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Bana Allah Teâlâ'dan isteyeceğim bir şey öğret, dedim.

- **"Allah'dan âfiyet dileyin!"** buyurdu.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra tekrar yanına geldim ve:

- Yâ Resûlallah! Bana Allah Teâlâ'dan isteyeceğim bir şey öğret, dedim.

- **"Ey Abbas! Ey Resûlullah'ın amcası! Allah'tan dünya ve âhirette âfiyet dileyin!"** buyurdu.

Tirmizî, Daavât 85. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 209

Abbas İbni Abdülmuttalib

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in amcası olup ondan iki veya üç yaş büyüktü. Mekke'de birlikte büyüdüler. Maddî durumu iyi olduğu için Câhiliye döneminde Kâbe'yi ziyarete gelen hacılara su dağıtma ve onlara ziyafet verme görevini üstlenmişti. İslâmiyet'in daha ilk günlerinde müslüman olmakla beraber, geniş nüfuzunu kullanarak müslümanları himaye etmek için bunu gizli tuttu. Mekkeli müşriklerin müslümanlara karşı tutumlarını öğrenip Resûlullah'a haber vermek için hicret etmedi. Onun Mekke fethine veya Bedir Gazvesi'ne kadar müslüman olmadığı da rivayet edilmektedir. Öyle bile olsa müşriklere karşı Allah'ın Resûlü'nü her zaman destekledi.

Peygamber Efendimiz onu sever, sayar, ***"o Kureyş'in en cömerdi ve akrabalık bağlarına en çok riayet edeni"*** *diye över ve onu incitenlerin kendisini incitmiş olacaklarını söylerdi* (Müslim, Zekât 11; Tirmizî, Menâkıb 28). *Hz. Ömer, halifeliği döneminde, kıtlık olduğu yıllarda yağmur duasına çıkıldığı zaman, Hz. Abbas'ı kastederek,* "Peygamber'in amcası hürmetine" *diye rahmet niyaz ederdi.*

Otuz beş hadis rivayet etmiş olan Hz. Abbas ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybetti ve seksen sekiz yaşında Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Abbas'ın Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'e iki defa belki üç defa (Tirmizî, Daavât 85) gelerek âfiyetten başka bir dua öğretmesini istemesi, onun **âfiyet**i o kadar önemsemediğini, ondan daha önemli şeylerin bulunabileceğini zannettiğini hatıra getirmektedir. Halbuki Hz. Ebû Bekir'in haber verdiğine göre bir gün Resûl-i Ekrem minbere çıkmış, sonra ağlamaya başlamış ve ashâbına, *"Allah'tan af ve âfiyet dileyiniz; zira bir kimseye imandan sonra âfiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir"* (Tirmizî, Daavât 106; İbni Mâce, Duâ 5) buyurmuştu. Bir savaşta da ashâbına *"Düşmanla karşı karşıya gelmeyi istemeyin; Allah'tan âfiyet dileyin"* (Buhârî, Cihâd 112, 156; Müslim, Cihâd 20) diye tavsiye etmişti. Yine Resûlullah Efendimiz*ezanla kamet arasında yapılacak duayı Allah Teâlâ'nın reddetmeyeceğini* söylediği zaman, sahâbîler o sırada nasıl dua etmek gerektiğini sormuşlar, o da *"Dünya ve âhirette Allah'tan âfiyet dileyin"* buyurmuştu (Tirmizî, Daavât 128).

Bu rivayetler ve daha başka hadisler dikkate alındığı zaman âfiyetin sadece dünya ile ilgili bir temenni değil aynı zamanda âhireti de kapsayan çok geniş mânalı bir kelime olduğu görülmektedir. **Âfiyet hem beden hem ruh sağlığını hem bütün sıkıntılardan kurtulmayı ifade ettiği gibi, dünyada ve âhirette insanın başına gelebilecek her fenalıktan kurtulma temennilerini** de ihtiva etmektedir. Nebiy-yi Muhterem Efendimiz'in kendisinden ısrarla âfiyetten başka bir şey öğretmesini isteyen kimseye, *"Şayet Allah Teâlâ sana dünyada ve âhirette âfiyet verirse, artık büsbütün kurtuldun demektir"* (Tirmizî, Daavât 85; İbni Mâce, Dua 5) buyurması bunu açıkça göstermektedir. "Her şeyin başı sağlık" sözü de bir anlamda bu hadisin tercümesi gibidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âfiyet hem dünya hem âhiret saâdetini ihtiva eden geniş kapsamlı bir kelimedir.
2. Dualarımızda Cenâb-ı Hak'tan kendimiz için âfiyet niyaz ettiğimiz gibi onu başkaları için de temenni etmeliyiz.

1492- ???? ?????? ???? ?????? ????? : ?????? ?????? ???????? ? ????? ?????? ??????? ? ?? ????? ?????????? ??? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ??????? ? ??????? : ???? ???????? ???????? : « ?? ?????? ???????? ??????? ????? ???? ??????? » ?????? ????????? ? ???? ?????? ???? .

1492. Şehr İbni Havşeb şöyle dedi:

Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya:

- Ey mü'minlerin annesi! Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* senin yanında bulunduğu zamanlarda en çok hangi duayı okurdu? diye sordum. O da şöyle dedi:

- Çoğu zaman ***"Yâ mukallibe'l-kulûb! Sebbit kalbî alâ dînik:*** *Ey kalpleri halden hale çeviren Allah! Benim kalbimi dininden ayırma!"* diye dua ederdi.

Tirmizî, Kader 7, Daavât 90, 124. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 182, VI, 91, 251, 294, 302, 315

Şehr İbni Havşeb

İleri gelen tâbiîn âlimlerinden olan Şehr İbni Havşeb hanım sahâbîlerden Esmâ binti Yezîd el-Ensâriyye'nin âzatlı kölesiydi. Hz. Âişe, Ümmü Seleme, hanımı Esmâ, Ebû Hüreyre, İbni Abbas, Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs ve Ebû Saîd el-Hudrî gibi büyük sahâbîlerden hadis rivayet ettı İbni Abbas'tan kırâat ilmini öğrendi ve onun huzurunda Kur'ân-ı Kerîm'i yedi defa okudu. Şamlı muhaddislerden olan Şehr âbid ve zâhid bir kimseydi. 112'de (730) seksen yaşlarında Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin benzeri 1473 numara ile geçmiş ve konu orada geniş bir şekilde açıklanmıştır. Kesin olan bir şey varsa, kalpler üzerinde dilediği gibi tasarruf eden sadece Cenâb-ı Hak'tır. Zira O insana kalbinden, kalbine de kendisinden daha yakındır. **"Allah kişi ile onun kalbi arasına girer"** [Enfâl sûresi (8), 24] âyet-i kerîmesi de O'nun kalplere çok yakın olduğunu ve onlara dilediği şekli verdiğini göstermektedir. İşte bu sebeple şu âyet-i kerîme dilimizden düşmemelidir:

"Rabbenâ lâ tüziğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledünke rahmeh, inneke ente'l-vehhâb: *Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Lutfu en bol olan sensin"* [Âl-i İmrân sûresi (3), 8].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kalpleri dilediği yöne çevirebildiği için O'ndan kalbimizi kendi dininden ayırmamasını niyâz etmeliyiz.

2. İşler sonuçlarına göre değerlendirilir. Hiç kimse âkıbetinden emin olmamalı, bu hususta Cenâb-ı Mevlâ'nın yardımını istemelidir.

1493- ??? ??? ?????????? ????? ?????? ?????? ? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?????? ????????? ??????? ? ??????? ?? ????????? ? ???????? ???? ?????????? ??????? ????????? ????? ??????? ??????? ??????? ??? ????? ? ??????? ? ???? ?????? ?????? » ?????? ????????? ??????? : ????? ???? .

1493. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dâvûd *aleyhisselâm* şöyle dua ederdi: ***Allâhümme innî es'elüke hubbeke ve hubbe men yuhibbüke, ve'l-amele'llezî yübelligunî hubbeke. Allâhümmec'al hubbeke ehabbe ileyye min nefsî ve ehlî ve mine'l-mâi'l-bârid:*** *Allahım! Senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine ulaştıracak amelleri sevmeyi dilerim. Allahım! Senin sevgini bana canımdan, ailemden ve soğuk sudan daha ileri kıl!"*

Tirmizî, Daavât 73, Tefsîrü'l-Kur'ân 39

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz Dâvûd *aleyhisselâm*'dan söz ettikçe, -belki de onun zamanını kastederek- en fazla ibadet eden kimsenin Hz. Dâvûd olduğunu söylerdi. Dolayısıyla bizim de onun gibi dua etmemizi tavsiye buyururdu.

Bu hadiste sevgilerin en değerlisi olan Allah sevgisi başta olmak üzere, gönülde yer verilmesi gereken diğer sevgiler dile getirilmiştir. Cenâb-ı Hakk'ı sevmek ve O'nun sevgisini kazanmak, bir insan için en büyük saâdettir. Böyle bir saâdete erişen kimse ömür sermayesini tam mânasıyla değerlendirmiş, dünya imtihanını başarıyla kazanmış olur.

Allah Teâlâ, kendi sevgisini kazanmanın yolunu ve usûlünü Peygamber'i vasıtasıyla öğretmiş ve ona insanlara şöyle buyurmasını emretmiştir:

"(Resûlüm!) **De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 31].

Cenâb-ı Hak bir kulunu nasıl sever? Resûl-i Ekrem Efendimiz (388 numaralı hadiste) bize bunu da haber vermiştir. Buna göre **Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman** Cebrâil *aleyhisselâm*'a:

- **"Allah falanı seviyor, onu sen de sev!"** diye emreder; Cebrâil de o kulu sever, sonra da gök halkına:

- Allah falanı seviyor, onu siz de sevin! diye hitâb eder. Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır. Demek oluyor ki, bütün varlıklar tarafından sevilmek isteyen kimse önce Cenâb-ı Mevlâ'yı sevecektir.

Hadîs-i şerîfte **seni sevenleri sevmeyi** ifadesiyle işaret buyrulan kimseler âlimler, sâlih kullar, Cenâb-ı Hakk'a gönül vermiş kimselerdir. Böyle kimseleri sevmek, insanın gönlüne derinlik kazandırır, onlarla bir arada olmak Allah'a bağlılığını artırır.

Allah'ın sevgisine ulaştıracak amelleri seven kimse, derin bir hazla yapacağı ibadetler sayesinde Cenâb-ı Mevlâ'nın sevgisini elde eder.

Bir kul Mevlâ'sını **canından, ailesinden ve soğuk sudan** daha çok sevmek zorundadır. Hatta bir kimse Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bile *"babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe gerçek mü'min olamaz"* (Buhârî, Îmân 8; Müslim, Îmân 70). **Soğuk su** yaz mevsiminde veya sıcak bölgelerde bir insanın gözünde dünyanın en değerli nimeti sayıldığı için, ayrıca Efendimiz soğuk suyu çok sevdiği için onu burada özellikle zikretmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz Dâvûd *aleyhisselâm*'ın bu duasını sevdiği için onu bize de öğretmiştir.

2. Hedefimiz Allah sevgisine ulaşmak olmalıdır. Bu hedefe bizi götürecek iki önemli vesile vardır: Biri Allah Teâlâ'yı sevenleri sevmek, diğeri de Allah sevgisine götürecek amel ve ibadetleri benimseyerek yapmaktır.

1494- ??? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?????? ???????? ?????????? » .???? ??????? ??????? ??????????? ??? ??????? ?????? ??? ?????? ?????????? . ????? ?????? : ????? ????? ?????????? . « ????????? » ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????? : ????????? ????? ?????????? ?????????? ????? .

1494. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"*Yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm:* *Ey azamet ve kerem sahibi Allahım!* **duasını ihmâl etmeyip sık sık söyleyiniz."**

Tirmizî, Daavât 92. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 177

Açıklamalar

Zü'l-celâli ve'l-ikrâm, Cenâb-ı Hakk'ın 99 güzel isminden biri olup Kur'ân-ı Kerîm'de iki defa geçmektedir [Rahmân sûresi (55), 27, 78). Sadece **celâl** ismi, azamet sahibi, büyük, yüce ve her türlü noksandan münezzeh olmak anlamındadır. Tıpkı el-Müntakım, el-Kahhâr, el-Cebbâr ve el-Azîz isimleri gibi ilâhî gazabı ifade eden esmâ-i hüsnâdan biridir. Hiçbir karşılık beklemeden vermek, ihsan etmek anlamındaki kerem kökünden gelen **ikrâm** ise Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz iyilik ve kerem sahibi olduğunu ifade etmektedir ve el-Kerîm, es-Settâr, er-Raûf, er-Rahîm, el-Gaffâr gibi Allah Teâlâ'nın rahmet ve sevgisini (cemâlini) ifade eden esmâ-i hüsnâdan biridir. ***Zü'l-celâli ve'l-ikrâm*** ismi en önemli ulûhiyyet sıfatlarını ihtiva etmektedir. Zira **celâl** ismi selbî sıfatların hepsini, **ikrâm** ise sübûtî sıfatların tamamını ifade etmektedir. İşte bu sebeple bazı âlimler zü'l-celâli ve'l-ikrâmın **ism-i âzam** olduğu kanaatine varmışlardır. Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in **"*Yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm* duasını ihmâl etmeyip sık sık söyleyiniz"** buyurmasının hikmeti bu noktada daha bir anlam ve derinlik kazanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. "Yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm" esmâ-i hüsnânın en kapsamlı olanlarından biridir.
2. Her fırsatta "Yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm" demelidir.

1495- ??? ???? ??????? ???? ?????? ????? ????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ? ?? ???????? ?????? ??????? ? ?????? ?? ??????? ??????? ???? ???????? ??????? ?? ??????? ????? ??????? ? ?????? : « ???? ?????????? ??? ?? ???????? ????? ??????? ? ??????? : « ????????? ?????? ????????? ??? ????? ?? ??????? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ???? ?? ????? ?? ????????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????????????? ? ??????? ??????? ? ??? ?????? ??? ??????? ?????? ????????? » ????? ????????? ?????? : ????? ?????? .

1495. Ebû Ümâme *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* birçok dua okudu, fakat biz ondan hiçbir şey ezberleyemedik. Bunun üzerine:

- Yâ Resûlallah! Pek çok dua okudun, biz onları ezberleyemedik, dedik. O zaman Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- **"O duaların hepsini içine alan bir duayı size öğreteyim mi? Şöyle deyiniz:*Allâhümme innî es'elüke min hayri mâ seeleke minhü nebiyyüke Muhammedün*** *sallallahu aleyhi ve sellem.* ***Ve neûzü bike min şerri mesteâzeke minhü nebiyyüke Muhammedün*** *sallallahu aleyhi ve sellem.* ***Ve ente'l-müsteân, ve aleyke'l-belâğ, ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh:*** *Allahım! Peygamber'in Muhammed*sallallahu aleyhi ve sellem*'in senden dilediği hayırları ben de dilerim. Peygamber'in Muhammed*sallallahu aleyhi ve sellem'*in sana sığındığı şerlerden biz de sana sığınırız. Yardım ancak senden beklenir. İnsanı dünya ve âhirette muradına ulaştıracak sensin. Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir."*

Tirmizî, Daavât 89

Açıklamalar

Okumakta olduğumuz "Dualar Bölümü" ile daha önce okuduğumuz "Zikirler Bölümü"ndeki hadîs-i şerîfler mânalarındaki derinlik, muhtevalarındaki zenginlik açısından gözden geçirildiği zaman, bunların beşer havsalasının üstünde bir enginliğe sahip olduğu görülür. Bu dua ve zikirlerin Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in ilâhî nur ile aydınlanmış olan gönlüne vahyedildiği kolayca sezilir. Bu, meselenin bir tarafıdır.

Meselenin diğer tarafı da, Nebiy-yi Muhterem Efendimiz'in okuduğu duaların hepsini öğrenmenin, özellikle bu çağda yaşayan hâfiza fakirleri için pek kolay olmadığı gerçeğidir. Bununla beraber, okudukça insanın gönlüne derin huzur veren bu zengin dua hazinesinden faydalanmak, bu çağın insanı için de kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. İşte bundan dolayı, Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbına gösterdiği kolaylıktan istifade etmek, onun bütün dualarını ihtiva eden bu kısa formülü her fırsatta kullanmak gerekir. Onun Medine hurması gibi emildikçe tatlanan, bizi mânevî bir iklimde âdeta kanatlandıran ve Rabbimiz'in rahmet ve sevgisine yaklaştıran diğer dualarını kesinlikle ihmal etmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu özlü duasını her fırsatta tekrarlamalıyız.
2. Bu kısa dua formülünün, dua ezberlemekte güçlük çekenler için bulunmaz bir nimet olduğunu bilmeliyiz.

1496- ????? ????? ???????? ? ????? ?????? ????? ? ????? : ????? ??? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ?????????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ? ????????? ????????? ? ??????????? ??? ????? ????? ? ??????????? ??? ????? ???? ? ????????? ????????? ? ?????????? ???? ???????? » . ????? ??????? ??? ??? ??????? ? ???? : ????? ????? ??? ??? ?????? .

1496. İbn Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dualarından biri şöyleydi:

"Allâhümme innî es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâime mağfiretike ve's-selâmete min külli ismin ve'l-ganîmete min külli birrin ve'l-fevze bi'l-cenneti ve'n-necâte mine'n-nâr: *Allahım! Senin rahmetini kazandıracak, bağışlamanı sağlayacak işler yapmayı, her türlü günahtan uzak durmayı, bütün iyilikleri işlemeyi, cennete kavuşup cehennemden kurtulmayı nasip etmeni niyâz ediyorum."*

Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 525. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 17; İbni Mâce, İkâme 189

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf Hâkim'in*el-Müstedrek*'inde yukarıdaki şekliyle geçmekle beraber Tirmizî ile İbni Mâce'nin*Sünen*'lerinde "Hâcet Namazı" konusundaki uzun rivayetin bir bölümünü teşkil etmektedir. Hadîs-i şerîf her üç kitapta farklı sahâbîler tarafından rivayet edilmiştir. Müellifimizin bu rivayeti tercih etmesinin sebebi, belki de onun rivayet konusunda en dikkatli sahâbîlerden biri olan Abdullah İbni Mes'ûd tarafından rivayet edilmiş olmasıdır.

Hâcet namazına gelince, Tirmizî ve İbni Mâce'nin rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'dan bir dilekte bulunmak isteyen veya insanlarla bitecek bir işi olan kimsenin güzelce abdest alıp iki rek'at namaz kılmasını, sonra da yukarıdaki duadan daha uzun bir duayı okumasını tavsiye etmiştir.

Allah'ın rahmetini kazandıracak, bağışlamasını sağlayacak işler sayılamayacak kadar çoktur. Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîs-i şerîflerde yapılması tavsiye edilen her güzel hareket, her iyi söz, her uygun tavır Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini kazanmaya birer vesiledir. **"Rahmetim her şeyi kuşatır"** [A'râf sûresi (7), 156] âyet-i kerîmesi de bunun en açık dayanağıdır. Kulunun kendine doğru yönelmesi ve bağlılığını arzetmesi Allah Teâlâ'yı memnun eder. Her güzel gün bizi Cenâb-ı Mevlâ'ya yaklaştıracak birer fırsattır. Fırsatları kaçırmak ise akıl kârı değildir.

Bizi Allah'ın rahmetinden uzaklaştıracak olan **her günahtan uzak durmaya** çalışmak, O'nun rızâsını elde etmeye vesile olacak **her iyiliği yapmaya** gayret etmek en başta gelen görevimizdir. Bunun yanısıra en büyük düşmanımız olan nefsimizi yenerek bu çabamızda başarılı olabilmek için Cenâb-ı Hakk'ın yardımını dilemek mecburiyetindeyiz. Şüphesiz saadetlerin en büyüğü, Yüce Rabbimizin lutfuyla dünya imtihanını başarmak ve**cennete kavuşup cehennemden kurtulmaktır.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın hedefi Allah'ın rahmetini kazandıracak ve affını sağlayacak işler yapmak olmalıdır.
2. Her günahın insanı Allah'tan biraz daha uzaklaştırdığını düşünerek bütün günahlardan uzak durmaya çalışmalıdır.
3. Her işin başı, Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu elde ederek cehennemden kurtulmak ve cennete kavuşmaktır.

251- ??? ??? ???????? ???? ?????

YANINDA OLMAYAN BİRİNE DUA ETMENİN FAZİLETİ

Âyetler

??????????? ??????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ????? ???????????????? ????????? ?????????? ????????????? ????? ???????? ??? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ??????? ???????? [10]

1. "Bunlardan sonra gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla."

Haşr sûresi (59), 10

????????? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ???????????? ????????? ????????????????? ???????????????? ????????? ???????? ?????????????????? [19]

2. "Hem kendinin hem de mü'min erkeklerle mü'min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!"

Muhammed sûresi (47), 19

???????? ??????? ??? ?????????????? ?????????????????? ?????? ??????? ?????????? [41]

3. "Ey Rabbimiz! Hesabın görüleceği gün beni, anamı-babamı ve bütün mü'minleri bağışla!"

İbrâhim sûresi (14), 41

Yukarıdaki üç âyet-i kerîmede iyi kimselerin mü'minlere olan gıyâbî duaları görülmektedir. Birinci âyette **ashâb-ı kirâm**ın, ikinci âyette **Resûl-i Ekrem Efendimiz**'in, üçüncü âyette de **Hz. İbrâhim**'in hem kendileri hem de mü'min kardeşleri için yaptıkları dualardan söz edilmekte ve böylece mü'minlerin birbirleri için yapacakları duanın önemi belirtilmektedir. Âyetlerde görülen dua örnekleri, yapılacak duaların sadece aynı devirde yaşayanları değil, ölüp âhirete intikal edenleri, hatta henüz dünyaya gelmeyen mü'minleri de kapsayacağını göstermektedir. Başta peygamberler olmak üzere büyük insanlar, hem kendileri hem de bütün mü'minler için dua ederler. Çünkü onlar, Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna uyarak bütün mü'minleri kardeş bilirler. Gönüllerinde parıldayan o derin iman sebebiyle bütün mü'minleri severler. Kendileri için istedikleri iyi ve güzel şeyleri onlar için de isterler.

Aşağıda göreceğimiz iki hadîs-i şerîf, yukarıdaki âyetlerin tefsiri sayılır. Bu hadisleri okuduğumuz zaman, mü'minlerin birbirinden uzakta yekdiğeri için yapacakları duanın Allah katında ne kadar değerli olduğunu daha iyi anlayacağız.

Hadisler

1497- ????? ???? ??????????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ??? ????? ???????? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ??????? ????? ??????? » ???? ???? .

1497. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

"Bir müslüman, yanında bulunmayan bir din kardeşi için dua ederse, mutlaka melek ona, aynı şeyler sana da verilsin, diye dua eder."

Müslim, Zikir 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 29

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1498- ??????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? : « ??????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ? ????? ??????? ????? ???????? ??????? ???

???????? ????? ???? ???????? ?????????? ???? : ?????? ? ????? ??????? » ???? ???? .

1498. Yine Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyururdu:

"Bir müslümanın, yanında bulunmayan din kardeşine yapacağı dua kabul olunur. Bir kimse din kardeşine hayır dua ettikçe, yanında bulunan görevli bir melek ona, 'duan kabul olsun, aynı şeyler sana da verilsin' diye dua eder."

Müslim, Zikir 87, 88. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 5

Açıklamalar

Konumuzun başındaki âyet-i kerîmelerin tefsiri mahiyetindeki bu iki hadis gıyâbî duaya, yani mü'minlerin birbiri hakkında yapacakları duaya Allah Teâlâ'nın verdiği önemi ve değeri ifade etmektedir. Gayb ve gıyâb, göz önünde bulunmamak anlamına gelmekle beraber bir kimsenin yanında bulunan din kardeşi hakkında onun duymayacağı şekilde dua etmesi de gıyâbî dua sayılmıştır.

Mü'minlerin birbirlerini sevmeleri, birbirlerinin iyiliğini ve saâdetini istemeleri, bunun için de birbirlerine hayır dua etmeleri Cenâb-ı Mevlâ'yı son derece memnun etmektedir. Başkalarını düşünecek kadar geniş bir gönüle sahip olan böyle kullarını mükâfatlandırmak için de hadîs-i şerîfte anlatılan yola başvurmaktadır. Şöyle ki, bir kimse din kardeşinin hayrını istediğinde veya onun başındaki bir sıkıntının giderilmesi için dua ettiğinde, yanında görevli olan melek, duasına "âmin" yani "Allah duanı kabul etsin" demekte, sonra da *"Kardeşin için istediğin şeyler sana da verilsin"* temennisinde bulunmaktadır. Bir müslümana onun duymayacağı şekilde dua etmek riyâ ve gösterişten tamamen uzak olacağı için Allah katında daha makbuldür.

715 numaralı hadiste **Ömer İbnü'l-Hattâb'ın umre yapmak için Resûl-i Ekrem Efendimiz'den izin istediğini** onun da Hz. Ömer'e:*Bizi duadan unutma, sevgili kardeşim!" veya "Sevgili kardeşim! Bizi de duana ortak et!"* buyurduğunu okumuştuk. Şu halde biz hem müslüman kardeşlerimiz için dua etmeli hem de onlardan bize dua etmelerini istemeliyiz.

Şüphesiz dua etmekten daha önemlisi, yapılan duaya âmin diyecek temiz ve günahsız bir ağız bulabilmektir. Duamıza âmin diyecek temiz bir ağız bulabilmek için neler fedâ etmeyiz. Halbuki Yüce Rabbimiz böyle eşsiz bir imkânı her birimize lutfetmiştir. Ağzı dualı kulları başka yerde aramaya gerek yoktur. Onlar baş ucumuzda durmakta ve din kardeşlerimiz için yapacağımız dualara âmin demeyi beklemektedirler. Akıllı insanlar, kendilerine verilen fırsatları değerlendirmesini bilen kimselerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar birbirleri için dua etmelidir.
2. Etrafımızda, birbirimiz için yapacağımız duaya "âmin" diyecek ve birbirimiz için istediğimiz şeylerin bir mislinin de bize verilmesini temenni edecek melekler vardır.

252- ??? ?? ????? ?? ??????

DUA İLE İLGİLİ BAZI KONULAR

1499- ??? ???????? ???? ????? ????? ?????? ??????? ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ???????? ???????? ? ????? ?????????? : ????? ?????? ??????? ? ????? ???????? ?? ????????? » .

???? ??????? ?????? : ??????? ???? ??????? .

1499. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kendisine iyilik edilen bir kimse o iyiliği yapana, *cezâkellâhü hayran*: *Allah seni hayırla mükâfatlandırsın,* **derse, ona en iyi şekilde teşekkür etmiş olur."**

Tirmizî, Birr 87

Açıklamalar

İnsan kendisine yapılan bir iyiliğe en uygun karşılığı vermek suretiyle o iyiliği yapana şükranlarını sunmalıdır. Böyle yapmak gerektiğini bize öğreten Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmiş olmaz"* (Ebû Dâvûd, Edeb 11; Tirmizî, Birr 31) buyurmuştur. Gönlü zengin soylu kişiler, gördükleri ikramdan daha fazlasıyla karşılık vermek ve böylece teşekkürlerini en iyi şekilde ifade etmek isterler. Peygamber *aleyhisselâm*, bir iyiliğe daha büyük bir iyilikle karşılık vermek isteyenlere bir tavsiyede bulunarak, iyiliğini gördükleri kimseye **cezâkellahü hayran** yani *Allah seni hayırla mükâfatlandırsın*, demeyi tavsiye etmektedir. Böyle dua eden bir kimse muhatabına şunu söylemiş olmaktadır: Sen bana o kadar büyük bir iyilik yaptın ki, sana bunun karşılığını vermekten veya benzeri bir ikramda bulunmaktan âcizim. Senin bu iyiliğine ancak Allah Teâlâ karşılık verebilir. İşte bu sebeple seni O'nun mükâfatlandırmasını niyâz ediyorum.

Şüphesiz hiç kimse Cenâb-ı Hak kadar cömert olamaz; iyiliklere onun kadar mükâfat veremez. Bu sebeple bu hayır duayı mü'minlerden esirgememek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan gördüğü bir iyilik karşısında sessiz kalmamalı, o iyiliği yapana teşekkürlerini sunmalıdır.
2. Müslümanlar iyiliğe en güzel şekilde teşekkür etme sünnetini daima canlı tutmalı ve birbirlerine "cezâkellâhü hayran" diye dua etmelidir.

1500- ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ???? ??????????? ? ???? ??????? ???? ?????????? ? ??? ???????? ??? ??????????? ? ??

?????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ? ?????????? ????? » ???? ???? .

1500. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kendinize beddua etmeyiniz; çocuklarınıza beddua etmeyiniz; mallarınıza da beddua etmeyiniz. Dileklerin kabul edildiği zamana denk gelir de Allah bedduanızı kabul ediverir."

Müslim, Zühd 74. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 27

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, 1555-1562 numaralı hadisler arasındaki "Lânet Yasağı" bahsinde genişçe görüleceği üzere, olur olmaz şeye lânet edilmesini son derece sakıncalı bulmasına rağmen, yabancı filimlerin de tesiriyle "lânet etsin!" sözü halkımız arasında çok yayılmıştır. Allah'ın Resûlü lânet edilen bir eşyanın kullanılmasını, lânetlenen bir hayvana binilmesini yasaklamış, "lânet etsin!" sözünün, duaların kabul edildiği zamana denk gelerek gerçekleşebileceğini, üstelik lânetlenmiş varlıkların insana zarar vereceğini belirtmiştir.

Câhil insanların, özellikle kadınların yaygın olarak kullandığı "Allah canını alsın", "Allah belâmı versin" şeklinde bedduaları vardır. Bu kimseler yakınlarına "Gözün kör olsun!" diye bağırmaktan çekinmezler. Böyle beddualar, Efendimiz'in işaret buyurduğu gibi tehlikeli sözlerdir. İnsan gerek şahsının gerek çocuklarının veya yakınlarının başına gelebilecek felâketlerden derin üzüntü duyar. Hele bu felâketler kendi temennisinden sonra meydana gelmişse, söylediğine bin pişman olur. Fakat pişmanlık başa gelen sıkıntıyı ortadan kaldırmaz. Onun için herkes öfkesine hâkim olmayı bilmelidir.

Buvât Gazvesi'nde idi. Devesini çöktürüp ona bindikten sonra hayvanın yürümeyip durakladığını gören bir zât:

- Deeh! Allah sana lânet etsin, dedi.

Bu lafı duyan Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *Kim o devesine lânet eden?* diye sordu. Adam:

- Ben, yâ Resûlallah! diye cevap verince:

- İn o deveden! Lânetlenmiş bir hayvanla bize refâkat etme! buyurdu. Sonra da ashâb-ı kirâma kendilerine, çocuklarına, mallarına,*Sünen-i Ebî Dâvûd*'daki rivayete göre hizmetçilerine "Allah lânet etsin" veya "Allah canını alsın!" diye beddua etmemelerini tavsiye buyurdu. Buna gerekçe olarak da duaların veya bedduaların kabul edildiği bir zaman bulunduğunu, bu saate denk gelen dileklerin geri çevrilmeyip kabul edildiğini söyledi.

Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz'in 921 numaralı hadîs-i şerîfte geçen bir uyarısını da hatırlatmış olalım. Cenâzenin ardından bağıra çağıra ağlayan kimselere Allah'ın Resûlü şöyle buyurmuştur:

"Kendinize hayırdan başka bir şeyle dua etmeyiniz. Çünkü melekler dualarınıza âmin derler". 1497 ve 1498 numaralı hadislerde de meleklerin yapılan duaya âmin dedikleri görülmüştü. Lânet yasağı, 1555-1562 numaralı hadisler arasında özellikle ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan kendine, yakınlarına, hatta başkalarına veya hayvanlara ve diğer varlıklara beddua etmemelidir.
2. Böylesi mânasız temenniler, duaların kabul edildiği zamana denk düşerek gerçekleşebilir.
3. Müslümanlar ağızlarını güzel sözlere ve hayır dualara alıştırmalı, sakıncalı sözleri kesinlikle kullanmamalıdır.

1501- ??? ???? ??????? ??? ?????? ???? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ?? ??????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ? ??????????? ????????? » ???? ???? .

1501. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!"

Müslim, Salât 215. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 78

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf "Zikirler Bölümü"nde 1431 numarayla geçen hadisin aynıdır. Secdede yapılan duanın Allah katında makbul olduğunu belirtmesi sebebiyle Nevevî aynı hadisi burada, "Dua ile İlgili Bazı Konular" bahsinde tekrarlamayı faydalı görmüştür. 1428-1432 numaralı hadislere yeniden göz atıldığı zaman, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in secdede en çok okuduğu dualar ve zikirler de görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah kuluna her zaman yakındır. Kulun Rabbine en yakın olduğu hal ise O'na secde ettiği zamandır.
2. Peygamber Efendimiz bu yakınlığı secdede dua ederek değerlendirmemizi tavsiye buyurmaktadır.

1502- ???????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ?????????? ?????????? ?? ??? ?????? : ?????? ??? ?????? ?????? ? ???? ???????? ?? » . ????? ???? .

??? ????????? ????????? : « ?? ?????? ?????????? ????????? ??? ??? ???? ?????? ? ???? ??????? ?????? ? ?? ???? ?????????? » ????? : ?? ?????? ??????? ??? ????????????? ? ????? : « ??????? : ???? ??????? ? ?????? ???????? ????? ???? ?????????? ?? ? ????????????? ????? ??? ? ??????? ?????????? » .

1502. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi biriniz acele etmedikçe duası kabul edilir. (Kul acele ederek) Rabbime kaç defa dua ettim de duamı kabul etmedi, der."

Buhârî, Daavât 22; Müslim, Zikir 90, 91. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Daavât 12; İbni Mâce, Dua 7

Müslim'in diğer rivayeti şöyledir:

- "Bir kul günah olan veya akrabası ile darılmasına yol açan bir şeyi dilemedikçe yahut acele etmedikçe duası kabul olunur."

- Yâ Resûlallah! Acele etmek ne demektir? diye sorulunca da şöyle buyurdu:

- "Nice defalar hep dua ettim de Rabbimin duamı kabul buyurduğunu gördüğüm yok, der. Duasının hemen kabul edilmemesi sebebiyle bıkar ve duayı bırakır."

Müslim, Zikir 92

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin yukarıdaki iki rivayeti bize önemli bir dua edebini öğretmektedir: **Duada acele etmemek, dua ettim de kabul olunmadı diyerek duadan vazgeçmemek.** Demek oluyor ki, yapılan dualar hemen kabul edilmeyebilir. Aylar, yıllar geçtiği halde duanın gerçekleştiği görülmeyebilir. Böyle bir durum karşısında, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in tavsiye buyurduğu gibi, paniğe kapılmamalıdır; duam kabul edilmiyor diye duadan vazgeçmemelidir. Mademki Yüce Mevlâmız **"Bana dua edenlerin dualarını kabul ederim"** [Bakara sûresi (2), 186] diye vaadetmiştir; O'nun verdiği bu sözün geç de olsa bir gün gerçekleşeceği muhakkaktır. İlâhî takdir gereğince her şeyin bir vakti saati vardır. Hiçbir şey Allah'ın takdir ettiği saatten ne bir an önce ne de bir an sonra olur. Vakitsiz gül açmaz. Zekeriyyâ *aleyhisselâm*'ın Cenâb-ı Hak'tan **"Rabbim! Beni çocuksuz bırakma!"** [Enbiyâ sûresi (21) 89] diyerek istediği erkek evlat kendisine ancak **kırk sene sonra** Yahyâ *aleyhisselâm* olarak ihsan edilmiştir [Meryem sûresi (19), 7-8; ayrıca bk. İbn Allân, **Belîlü'l-fâlihîn**, IV, 311-312)]. Duaların kabulü hususundaki bu güzel örnek unutulmamalıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *"Bir kul günah olan veya akrabası ile darılmasına yol açan bir şeyi dilemedikçe yahut acele etmedikçe duası kabul olunur"* buyruğu duada dikkate alacağımız esasları ortaya koymaktadır. Bunlar **günah olan bir şeyi istememek, akrabası ile ilgisini kesecek bir şeyi dilememek ve acele etmemek.** Birinci ve ikinci husus 1504 numaralı hadiste ele alınacaktır. **Duada acele etmeye** gelince, ne yazık ki biz, tabiatımızdaki acelecilik sebebiyle, dileğimizin hemen kabul edilmesini ister ve bunun hakkımızda hayırlı olacağını zannederiz. Hakikaten öyle midir? Bize iyi ve güzel görünmekle beraber zamansız yapılan işlerin doğurabileceği sakıncalar, hatta tehlikeler yok mudur? Meselenin bu yönü kesinlikle unutulmayacak kadar önemlidir. Bu husus hatırdan çıkarılmamalı, şu anda olup biten şeylerin bizim için daha hayırlı olduğu kabul edilmelidir.

Duada acelecilik sayılan bir husus daha vardır. 1407 numaralı hadiste geçtiği üzere bu, Allah'a hamd, Resûlullaha salavât getirmeden duaya başlamaktır. Böyle yapan bir kimse hakkında Resûlullah Efendimiz *"Bu adam acele etti"* buyurmuştur. İşte bu sebeple duaya **el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-'âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecma'în** diye veya buna benzer bir hamdele ve salvele ile başlamalıdır. Duaya böyle başlayan birini Resûl-i Ekrem Efendimiz takdir etmiş ve ona **"Ey namaz kılan zât! Dua et, duan kabul olunur"** buyurmuştur (Tirmizî, Daavât 65).

1504 numaralı hadiste yine bu konuya temas edilecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan duada aceleci olmamalı, Cenâb-ı Mevlâ'dan istediği şeyi ısrarla istemelidir.
2. Dua ettim de kabul olmadı diye telaşa kapılarak duayı bırakmamalıdır.
3. Duada, haram veya günah olan bir şeyi istememeli, hele akraba ile ilgiyi kesecek bir dilekte bulunmamalıdır.

1503- ?????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ????? : ????? ????????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ????????? ???????? ????? : « ????? ????????? ??????? ? ???????? ??????????? ???????????? » ???? ??????? ????? : ????? ???? .

1503. Ebû Ümâme *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Hangi dua daha çok kabul edilir? diye sordular.

- **"Gecenin son saatlerinde ve farz namazlardan sonra yapılan dua"** buyurdu.

Tirmizî, Daavât 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvû' 10; Nesâî, Mevâkît 35, 40

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Ebû Ümâme hazretlerinin dua ve ibadetin en makbul olduğu vakitleri öğrenmeye pek arzulu olduğu, yine kendisi gibi ashâb-ı kirâmdan olan Amr İbni Abese'den rivayet ettiği şu hadîs-i şerîften anlaşılmaktadır: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: *"Allah Teâlâ'nın kuluna en yakın olduğu zaman gecenin son saatleridir. Yapabiliyorsan o saatte Allah'ı zikredenlerden ol!"* (Tirmizî, Daavât 118; Nesâî, Mevâkît 35). Demek oluyor ki, gecenin son saatleri, daha özel bir ifadeyle **seher vakti dediğimiz gecenin son üçte biri**, Cenâb-ı Mevlâ'nın *"Bana dua eden yok mu, duasını kabul edeyim; benden bir dilekte bulunan yok mu, dileğini kabul edeyim"* buyurduğu (Buhârî, Teheccüd 14; Müslim, Müsâfirîn 168-170**), gündüz ve gece meleklerinin nöbet değiştirmek için bir araya geldiği** pek değerli bir vakit olması sebebiyle Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmaya en uygun zaman dilimidir. Bu saatte namaz kılarak, Allah'ı zikredip O'na dua ederek kulluğu arzetmenin tam zamanıdır. Abdullah İbni Ömer seher vaktine kadar namaz kılar, **gecenin son üçte birinde yapılan duanın** makbûl olduğunu bildiği için de o saatten sonra dua ve istiğfâra başlardı (Gece ibadetinin önemi, 1162-1189 numaralı hadislerin yer aldığı "Gece Namaz Kılmanın Fazileti" bahsinde genişçe ele alınmıştır).

Duaların en fazla kabul edildiği ikinci bir vakit de **farz namazlardan sonrasıdır.** Zira ibadetlerin en değerlisi farz olanları, özellikle de farz namazlardır. Namaz kıyâmı, rükûu ve secdesiyle insanın Rabbine en yakın olduğu ve O'na olan bağlılığını, kulluğunu en güzel şekilde sunduğu bir haldir. En önemli

görevin yapıldığı ve dolayısıyla ileri derecede bir yakınlığın hâsıl olduğu bir zamanda sunulan dilekler daha fazla kabul görür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duaların en fazla kabul gördüğü muhtelif zamanlar vardır. İnsan bu vakitleri iyi değerlendirmelidir.
2. Gecenin son üçte biri ile farz namazlardan hemen sonrası bu kıymetli zamanlardan sadece ikisidir.

1504- ?????? ????????? ???? ?????????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??? ???? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ? ???? ????? ????? ???? ???????? ????????? . ?? ??? ????? ?????? ? ???? ????????? ????? » ??????? ?????? ???? ???????? : ????? ???????? . ????? : « ?????? ????????».

???? ??????? ???? ??????? ????? ??????? : ???????? ???????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ?????: « ???? ??????? ??? ???? ???????? ???????? » .

1504. Ubâde İbni's-Sâmit *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yeryüzünde bir müslüman Allah'tan bir şey dilerse, günah bir şeyi istemediği veya akrabası ile ilgisini kesmeyi arzu etmediği sürece Allah onun dileğini mutlaka yerine getirir veya ona vereceği şey kadar bir kötülüğü kendisinden giderir."

Orada bulunanlardan biri:

- O takdirde biz Allah'tan çok şey isteriz, deyince, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Allah'ın lutfu dilediğiniz şeylerden daha çoktur"** buyurdu.

Tirmizî, Daavât 115. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18

Açıklamalar

Dua konusundaki âyet ve hadisler şunu göstermektedir: Lutfu ve keremi sonsuz olan Cenâb-ı Mevlâ, kuluna ihsanda bulunmak için onun kendisine el açmasını, "Rabbim ver!" diye dua etmesini beklemektedir. Bitip tükenmeyen kudret hazinesi, kendisinden her istenen şeyi daha fazlasıyla vermeye müsaittir. Nitekim bazan kulunun üzerine nimetlerini âdeta yağdırır. Bazan da kulunun menfaatini dikkate alarak nimetini farklı şekillerde lutfeder. Meselâ kulunun bir isteğini ona hemen vermek yerine, onun başına gelecek bir kötülüğü yok eder. Bu da bir tür veriştir, bir lutuf ve ihsandır. Bazan bir sıkıntının ortadan kaldırılması, elde edilecek bir nimetten daha çok sevindirici olabilir. Biz anlayıp takdir edemesek bile, bu iki tür lutufdan daha değerlisi de vardır. O da, kula hemencecik verilebilecek bir nimetin ona dünyada verilmeyip âhirete bırakılmasıdır (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* III, 18). Kıyâmet gününün dehşeti ve insanın o korkunç günde yardıma daha fazla muhtaç olduğu dikkate alınırsa, isteklerin âhirete bırakılmasının büyük bir lutuf olduğu kabul edilir. İşte bir müslüman bütün bunları dikkate almalı ve duaların kabul edilmedi diye üzülmemelidir.

Bu hadis ile biraz önce 1502 numarayla okuduğumuz hadiste geçtiği üzere, Allah Teâlâ dualarımızda iki olumsuz şeyin bulunmamasını istemektedir. Biri, **günah ve haram** bir şeyin, diğeri de **akraba ile ilgiyi kesecek** bir hususun istenmemesidir.

Şüphesiz bir kul Rabbine dua ederken yukarıda anlattığımız ihtimalleri de dikkate almalı, duasının geri çevrilmeyerek bir şekilde kabul edileceğine inanmalıdır. Ayrıca insan Rabbinden imkân dahilinde olan şeyleri istemeli, mümkün olmayan şeyleri istememelidir. Bir de dünyevî bir imkânı dinin uygun görmediği bir yolda kullanmayı kesinlikle düşünmemelidir. Duanın kabul edilebilmesi için, bütün bunlara ilâveten, "Duâlar Bölümü"nün giriş kısmında anlatıldığı üzere **dua edebine**, duanın gereklerine riâyet edilmelidir. Duada en önemli hususun **samimiyet** ve **ihlâs** olduğu da hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ samimiyetle yapılan bütün duaları kabul eder.
2. Cenâb-ı Hakk'ın bir dileği dünyada gerçekleştirmeyip onu âhirete bırakması veya insana dünyada vereceği şeye karşılık ondan bir kötülüğü gidermesi de bir ilâhî lutuftur.
3. Duada günah ve haram olan bir şey istenmemeli, akraba ile ilgiyi kesecek bir dilekte bulunmamalıdır.

1505- ????? ????? ???????? ??? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? : « ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ? ????? ??????? ? ?????? ?????? ??????? » ????? ???? .

1505. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keder ve üzüntü hissettiği zaman şöyle dua ederdi:

"Lâ ilâhe illallâhü'l-azîmü'l-halîm. Lâ ilâhe illallâhü rabbü'l-arşi'l-azîm. Lâ ilâhe illallâhü rabbü's-semâvâti ve rabbü'l-ardı ve rabbü'l-arşi'l-kerîm: *Azamet ve hilim sahibi olan Allah'tan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Azametli arşın sahibi olan Allah'tan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Göklerin rabbi, yerin rabbi ve yüce arşın rabbinden başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur."*

Buhârî, Daavât 27, Tevhîd 22, 23; Müslim, Zikir 83. Ayrıca bk. Tirmizî, Duâ 39; İbni Mâce, Duâ 17

Açıklamalar

Dünya bir imtihan yeridir. Bu sebeple insanoğlu çeşitli şekillerde üzüntülere, sıkıntılara uğrar. Sıkıntılar devam ettiği sürece de tabii olarak hüzünlenip

kederlenir. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'den öğrendiğimize göre iyi kimselerin üzüntüsü daha fazla olur. Hatta en büyük dertler ve acılar peygamberlere gelir; sonra da derece derece aşağı doğru devam edip gider (Tirmizî, Zühd 56). Resûlullah Efendimiz'in, hastalığı sırasında diğer insanlardan iki misli fazla ıstırap çekmesi de bu sebepledir (Buhârî, Merdâ 3).

Istıraplar karşısında insanların tavırları da farklıdır. Kimi daha sabırlı ve dayanıklı olduğu için sıkıntılarını içine gömer; kiminin de bütün dünya üzerine yıkılmış da o altında kalmış gibi feryadı göklere çıkar. O zaman bir yerlere tutunmak ve ıstıraplarını hafifletmek ister. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfiyle kederli insanlara bir can simidi uzatmaktadır:

Duadan çok zikre benzeyen bu niyâz ile Peygamber *aleyhisselâm*'ın Cenâb-ı Mevlâ'dan bir şey istemediği sanılabilir. Mevlâ'sından bir şey istemeden önce kulun, bir nevi giriş mahiyetindeki bu zikirle Rabbine bağlılığını sunması, daha sonra da halini arzetmesi ve sıkıntısının giderilmesini istemesi daha uygundur. Bu bir yoldur, dileyen böyle yapabilir. Kimi insan da, Rabbim benim halimi, üzüntümü ve sıkıntımı benden daha iyi bilirken O'na ayrıca derdimi söylemeye ne gerek var diye düşünerek zikre devam edebilir. Böyle kimselerin hali de şu kudsî hadisteki ilâhî müjdeye uygun düşmüş olur: *"Bir kimse benden bir şey istemeyip Kur'an okumakla ve beni zikretmekle meşgul olursa, dilekte bulunanlara verilenden daha fazlasını ona veririm"* (Tirmizî, Sevâbü'l-Kur'ân 25; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 6). Öyleyse herkes kendine uygun bir yol tutabilir.

Hadis kitaplarımızda, bir zâlimin zulmüne uğrayacağı sırada bu duayı okuyarak kurtulan muhtelif insanlardan söz edilmektedir. Onlardan biri de Hasan-i Basri hazretleridir. Tâbiîn neslinin bu önde gelen ilim ve zühd adamının anlattığına göre, Emevîler'in meşhur vâlisi Haccâc ona, yanına gelmesi için haber göndermişti. Haccâc'ın ne zâlim olduğunu bilen Hasan-i Basrî bu sıkıntı duasını okuduktan sonra yanına vardı. Haccâc-i Zâlim ona şunları söyledi: Huzuruma getirilmeni emrederken, esasen seni öldürmeyi düşünüyordum; ama şimdi sen bana falan ve falan adamlardan daha değerlisin, dedi.

Hadîs-i şerîfte geçen azametli arşın sahibi anlamındaki **rabbü'l-arşi'l-azîm** ifadesi [Tevbe sûresi (9), 129; Mü'minûn sûresi (23), 86] ile yüce ve mübarek (bereketli) arşın sahibi anlamındaki **rabbü'l-arşi'l-kerîm** [Mü'minûn sûresi (23), 116] ifadesini Resûl-i Ekrem Efendimiz Kur'ân-ı Kerîm'den almıştır. Arş-ı a'zam, akıllara durgunluk verecek derecede muazzamdır. Arşın büyüklüğünü anlatan bir hadis vardır. Senedi biraz zayıf bulunmakla beraber bu hadis Cenâb-ı Hakk'ın bu en büyük eseri hakkında az da olsa bilgi vermektedir. Bu rivayete göre Resûl-i Ekrem Efendimiz arşın büyüklüğünü şöyle bir misâlle açıklamıştır: Yedi kat gök ile yedi kat yer, **Allah'ın kürsüsü** yanında, çölün ortasına atılmış bir yüzük halkası kadar küçük kalır.

Arşın kürsüye göre büyüklüğü ise, çölün halkaya olan büyüklüğü kadardır (İbn Belbân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbni Hibbân*, II, 66, nr. 361). Peygamber Efendimiz bu hadiste Allah Teâlâ hazretlerini daha başka kelimelerle de anıp zikretmekte, O'nu azametini dile getiren, zâtının ve sıfatlarının mâhiyeti anlaşılamayacak kadar ulu demek olan **azîm** ismiyle, ayrıca kendisine kullukta kusur etmelerine rağmen insanları hemen cezalandırmadığını dile getiren ve teennî sahibi olduğunu belirten **halîm** ismiyle de anmaktadır.

İslâm büyüklerinin çok önem verdiği bu **sıkıntı duası** ihmâl edilmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan her zaman sıkıntıyla karşılaşabilir, üzülüp kederlenebilir.
2. Böyle zamanlarda Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ve yüceliğini dile getiren ve tutunulacak yegâne sağlam dalın O olduğunu belirten ve Efendimiz tarafından tavsiye buyurulan bu duayı okumalıdır.
3. Bir kimse bu duadan sonra hâlini ve sıkıntısını Mevlâ'sına arzederek O'nun yardımını isteyebilir.

253- ??? ?????? ???????? ??????

VELİLERİN KERÂMET VE FAZİLETLERİ

Âyetler

???? ????? ?????????? ?????? ??? ?????? ?????????? ????? ???? ??????????? [62] ????????? ???????? ?????????? ?????????? [63]

?????? ?????????? ??? ????????? ?????????? ????? ????????? ??? ????????? ??????????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????????? [64]

1. "Gözünüzü açın! Allah'ın dostları üzerine ne korku vardır ne de onlar mahzûn olurlar. Onlar iman etmişler ve Allah'a karşı gelmekten sürekli sakınmışlardır. Onlara dünya hayatında da âhiret hayatında da müjdeler vardır. Allah'ın sözlerinde değişiklik yoktur. İşte bu, en büyük kurtuluştur."

Yunus sûresi (10), 62-64

Evliyâ veya evliyâullah; Allah dostları, Allah'a dost olanlar, Allah için dost olanlar demektir. Velilik; muhabbet, dostluk, yardım ve vekil olarak birinin işine bakmak anlamlarına gelir.

Âyette veliler, iki ana vasıf ile tanıtılmaktadırlar: **İman ve ittika**. Yani tam bir iman ve Allah'ın emir ve hükümlerini ifâ ve icrâya devam etmek. Veliler, kendilerinde Allah'ın rızâsına aykırı herhangi bir söz, fiil ve tavrın görülmemesine dikkat eder, her çeşit haram ve şüpheli işlerden sakınıp uzak durmaya çalışırlar. Bir başka şekilde söylersek, Allah'ın dostları mümin ve müttakîlerdir. Onlarda Allah korkusundan başka korku ve geçmişe dönük herhangi bir şeyin üzüntüsü bulunmaz.

Bu durumdaki Allah dostları, dünya ve âhiret hayatında müjdelere muhataptır. Onlar, iman ve ittika ile Allah'a yönelmişler, Allah Teâlâ da onlara dünya ve âhirette müjdeler sunmuş ve ikramda bulunmuştur. "Evliyâullah'ın kerâmeti" işte bu ilâhî lutuf ve teveccühten kaynaklanmaktadır. Allah'ın vaadlerinde ve bu müjdeli sözlerinde asla değişme olmaz. Onu değiştirecek bir başka güç de zaten yoktur. O halde evliyâullaha yönelik müjdeler temellidir, ebedîdir. Bu da hiç şüphesiz en büyük kurtuluşun tâ kendisidir.

???????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ???????? ??????? ???????? [25]
??????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ????????? ???? ????????? ??????? ???????? ??????

???????? ???????????? ??????? ?????? ????????? ????????? ????????? [26]

2. "Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze hurma dökülsün. Ye, iç. Gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen de ki: Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım."

Meryem sûresi (19), 25-26

Hz. Meryem, evlenmemiş olduğu halde Hz. İsâ'yı bir hurma ağacı dibinde doğurmuştu. Kavminden uzakta bir yerdeydi. Yalnızdı. Kendisine âyette geçtiği şekilde hitabedilmek suretiyle ona ikramda bulunulmuştu. Kuru hurma ağacından taze hurma dökülmesi, onunla ihtiyacını gidermesi Hz. Meryem'e Allah'ın ikramıydı.

Bir başka şekilde söyleyecek olursak bu durum, Hz. Meryem'in kerâmetiydi. Onun iman ve ittikâsının sonucu olarak kendisine yöneltilmiş olağanüstü bir iyilikti. Hz. Meryem'in içinde bulunduğu durum, yine de onun için anlatılması zor bir durumdu. O sebeple, kendisini görecek herhangi bir insana "**Ben Allah'a oruç adadım, bugün kimse ile konuşmayacağım**" demesi öğütlenmişti. O toplumda oruçlu kişinin yememesi içmemesi yanında kimse ile konuşmaması da pek tabiî idi. Hz. Meryem de böyle bir oruç adamış olmaktaydı.

??????????????? ???????? ????????? ?????? ???????????? ???????? ??????? ???????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ?????????? ???????????? ?????? ???????? ??????? ????? ??? ???????? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ???? ????? ?????? ???? ?????? ???????? ??? ?????? ???????? ??????? [37]

3. "Zekeriyya onun yanına mihraba her girdiğinde orada bir rızık bulur ve "Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor?" derdi. O da, "Bu, Allah tarafındandır. Allah dilediğine sayısız rızık verir" diye cevap verirdi.

Âl-i İmrân sûresi (3), 37

Hz. Meryem'in annesi, hamilelik günlerinde, doğuracağı çocuğunu Allah'a adamıştı. Bu adağını kabul buyurması için dua etmişti. O, erkek doğuracağını ümit ediyordu. Ancak doğan çocuğun kız olduğunu görünce, "**Rabbim, kız doğurdum, -Oysa kız, erkek gibi değildir-, ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum**" dedi.

Meryem, onların dilinde "rabbin hizmetçisi" anlamına gelmekteydi. Allah Teâlâ bu adağı hüsn-i kabulle karşılayıp onu nâdide bir çiçek gibi büyüttü. Zekeriyya'yı da Meryem'in bakımıyla görevlendirdi.

İşte âyette haber verilen konuşma, Zekeriyya'nın, Meryem'in bulunduğu yüksekçe bir yerdeki özel odasına -ki âyette ona *mihrab* denilmektedir- girdiği zaman aralarında cereyan eden konuşmadır. Çünkü Meryem'in yanına gittiği her defasında, orada, o mevsimde, o çevrede bulunmayan meyveler görürdü. Bu olağan dışı yiyecekleri kimin gönderdiğini sorduğunda ise, Meryem "**Allah katından**" derdi. Bu olay da Meryem'e Allah'ın bir keremi, bir iyiliği veyahut da Hz. Meryem'in kerâmetiydi.

?????? ?????????????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ????? ????????? ??????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ????? ????? ????????? ?????????? [16]

??????? ????????? ????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ????? ?????????? ??????? ??????? ????????????? ????? ?????????? ?????? ??? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? ??????????? ????? ???????? ????? ?????? ???? ???????? ?????????? [17]

4. "(İçlerinden biri şöyle demişti): **Mâdem ki siz onlardan ve onların Allah'tan başka tapmakta olduklarından uzaklaştınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın. (Resûlüm! Orada bulunacak olsaydın), güneşi görürdün: Doğduğu zaman mağaranın sağına meyleder; batarken de sol taraftan onlara isabet etmeden geçerdi. Böylece onlar güneş ışığından rahatsız olmaksızın mağaranın bir köşesinde uyurlardı. İşte bu, Allah'ın âyetlerinden** (kudretinin ve nimetinin göstergelerinden) **dir. Allah kime hidâyet ederse, işte o, hakka ulaşmıştır; kimi de hidâyetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın."**

Kehf sûresi (18), 16-17

Bu âyetler, Ashâb-ı Kehf (mağara ehli) diye bildiğimiz Allah dostlarının, toplumlarındaki şirk ortamından uzaklaşmış bu iman ve ittika sahibi müminlerin gördükleri ilâhî ikramı anlatmaktadır. Kur'an-ı Kerîm'in 18. sûresinde bu babayiğit insanların mâcerası anlatılmaktadır. Burada ise, onların 309 yıl sığındıkları o mağarada nasıl hiç rahatsız edilmeden kaldıkları, yani onların kavuştukları ilâhî ikram haber verilmektedir.

"**Allah'ın âyetlerinden**" olan bu olağanüstü olay, Allah dostlarının kerâmetlerini açıkça dile getirmektedir. Bu sebeple de Nevevî merhum burada zikrettiği bu dört âyetle konuyu belgeleme yolunu seçmiş bulunmaktadır.

Hadisler

1506- ???? ??? ????????? ?????? ????????? ??? ??? ??? ??????????? ??? ?????? ??????? ???? ?????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? « ??? ???? ???????? ?????? ??????? ? ?????????? ??????? ? ????? ????? ??????? ????? ????????? ? ??????????? ???????? ?????????? » ??? ???? ????? ? ????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ? ?????????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ?????? ???? ?????? ???????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ? ????? ?????? ? ??????? ?????? ?? ????? ?? ???????? ??? ???? ?????? . ??????? ??????????? : ?? ?????? ???? ????????? ? ????? : ??? ?? ??????????? ? ??????? : ????? ?????? ??????? ????? ??????? ????????? ???? : ????????? ???? ? ????????? ? ??????? : ??? ???????? ? ??????? ??????? ??????? : ??????

???????? ? ??????? ?? ????????? ??????? ? ??? : ????? ??????? ?? ?????? ??????? ??? ??????? ????? ??? ???? ?????????? ??????? ??????? ????? ???????? ? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ? ???????? ???????? ???? ????? ?????? ?? ?????????? : ??? ?????? ??? ??????? ??? ???? ? ??????? : ?? ???????? ????? ??? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ??????? ???? ????? ?????? : ??????? ????? ???? ???? ?????????? ? ????? ???????? ? ????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ????????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???????? . ????? ???????? ??????? ????? ????? ? ??????? ??????? ? ???????????? ???? ????? ??????? ? ???? ????? ?????? ??????? ??????? ? ?????? ?????? ???? ???? ????? ?????? ?????????? ??????? ?????????? .

??? ?????? : ???????? ???? ?????? ?? ???????? ? ?????????? ???????? ?? ????????? ? ???????? ???????? ??? ?????????? ?? ?? ???????? ? ??? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ???? ?????? : ????? ???? ??????????? ? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ? ?????????? ?? ?????????? ???????? ????? ????? ???? ?????????? ???????? ??????? ? ??????: ??? ?????? ???? ?????? ? ?? ???? ? ???????? : ????????? ?????? ????? ????? ????????? ??????? ?????? ??? ???????? ? ?????????? ? ??????? ???? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? .

??? ?????? : ???? ???? ?????? ????? ???????? ??????????? : ??????? ?????????? ? ??????? ?????????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ???? ??????? ?????? ??? ?????? ? ??????????? ????? ????????? ? ????????? ???? ??????? . ?????? : ????????? ? ???????? : ????? ????? ?????????? ? ??? : ?????? ? ??????? : ??? ?????? ???????? ???? ??????? ??? ?????????? ? ???? : ????????? ?????? ???????? ? ?????? ??? ????? ????? ?????????? ??????????? ?????? ? ???????? ? ?????????? ????? ????? ??????? ? ???????? ???? ??????????? ?????? ? ?????? : ??????? ? ??????????? ? ????? ??? ?????? ?????????? ???????? ?? ??? : ?? ??? ??????. ???? ? ??????? : ?? ??????? ?????????? ???????? ?? ?????? ??????? ???? ??? ?????? ? ???????? ? ???????? : ??? ??????????? ? ????????? : ????? ? ??????? ???? . ???????: ??????? ?????????????? ???????? ?? ???????? ??????????? ? ?????? ???????? : ????????? ?? ???????? ?????? ?????? ? ??????? : ????????? ????????? ?? ??????????? ????? ???????? ? ????? ????????? ? ?????? ???? ? ???????? ????? ? ???????: ?????? ??????? ? ?????? ???? ??????????? ???????? ?????????? . ????? ???? .

???? : « ??????? » ???? ?????? ??????? ? ?? ???? ??????? ? ????? ???? ?????? ??? : ???????? ????????? ? ????? : « ?????? » ?? ?????? ????????? : ?????? . ???? : « ????? ????? » ?? ???? ?????? ? ??? : ???????? .

1506. Ebû Muhammed Abdurrahman İbni Ebû Bekr es-Sıddîk *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Suffe ashâbı fakir kişilerdi. Bir keresinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"İki kişilik yemeği olan (suffe ashâbından) bir üçüncüsünü; dört kişilik yemeği olan da bir beşincisini ve hatta altıncısını yemeğe buyur edip götürsün!"** Yahut buna benzer bir tavsiyede bulundu.

Ebû Bekir, onlardan üç kişiyi evine getirdi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de on kişiyi alıp götürdü.

Ebû Bekir, akşam yemeğini Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in evinde yedi. Yatsı namazı kılınıncaya kadar orada kaldı. Gecenin hayli ilerlemiş bir vaktinde evine döndü. Hanımı ona:

- Seni misafirlerinin yanında bulunmaktan alıkoyan nedir? diye sordu. O da:

- Vay! Sen onlara hâlâ yemek vermedin mi? diye çıkıştı. Hanımı:

- Sen gelmedikçe yemek yemeyeceklerini söylediler, sofra kurduk, yemediler, dedi.

(Hadisin râvîsi) Abdurrahman şöyle dedi: Ben ortalıktan kaybolup saklandım. Ebû Bekir bana:

- Behey anlayışsız herif! diye bağırdı. Verdi veriştirdi. Sonra hiddetle:

- İçinize sinmesin, yiyin. Vallahi ben bu yemekten yemiyeceğim, dedi.

(Abdurrahman dedi ki), Allah'a yemin ederim ki, bizim her el uzattığımız lokmanın altından yemek daha artıyordu. Nihayet misafirler doydular. Yemek de ilk getirildiğinden daha fazla olarak ortada duruyordu. Ebû Bekir yemeğe baktı, olduğu gibi duruyordu. Hanımına hitâben:

- Bu ne hal? Ey Benî Firâsın kızı! dedi. O da:

- Gözümün nuruna yemin ederim ki, yemek şimdi öncekinden üç misli fazladır, dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekir o yemekten yedi ve ettiği yemini kastederek, "O, şeytandandı" dedi. O yemekten bir lokma aldıktan sonra, geri kalanı Nebî

sallallahu aleyhi ve sellem'e gönderdi. Yemek orada sabaha kadar durdu. Bizim ile bir topluluk arasında bir sözleşme vardı. Sözleşmenin süresi bittiği için o topluluk Medine'ye gelmişlerdi. İçlerinden sözcü olarak on iki kişi ayırdık. Her biri ile beraber kaç kişinin bulunduğunu Allah bilir. İşte onların hepsi o yemekten yediler.

Buhârî'nin bir rivâyetinde (Edeb 87) şöyle denilmektedir:

(Misâfirlerin, kendisi gelmedikçe yemek yemek istemediklerini öğrenince) Ebû Bekir, o yemekten yemeyeceğine dair yemin etti. Hanımı da o yemedikce yemeyeceğine yemin etti. Misafir veya misafirler de, zaten o yemedikçe sofraya oturmayacağına – veya oturmayacaklarına- yemin etmişlerdi. Bunun üzerine Ebû Bekir:

- Başlangıçta yaptığım yemin şeytandandır, haydi buyurun yemeğe, dedi. Kendisi de misafirleri de yediler. Her el uzattıkları lokmanın altından yemek çoğalıyordu. Bunun üzerine Ebû Bekir, hanımına:

- Ey Benî Firasın kızı, bu ne hal? dedi. O da:

- Gözümün nûruna yemin ederim ki, yemek şimdi, ilk halinden daha fazladır, dedi. Oradakiler yediler, mevcut yemeği Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'e gönderdiler.

Abdurrahman, Hz. Peygamber'in bu yemekten yediğini haber verdi.

Bir başka rivâyette (Buhârî, Edeb 88) olay şöyle anlatılmaktadır:

Ebû Bekir, oğlu Abdurrahman'a;

- Ben Hz. Peygamber'in yanına gideceğim. Ben gelinceye kadar misafirlerin hizmetinde bulun, yemeklerini yedirmiş ol, diye tenbihde bulundu. Abdurrahman misafirlere yemek getirdi, "Buyurunuz," dedi. Onlar:

- Bu evin sahibi nerede? dediler. Abdurrahman:

- Siz buyurun, yiyin, dedi. Onlar:

- Evin sahibi gelinceye kadar biz yemiyeceğiz, dediler. Abdurrahman:

- Yemeğinizi lutfen yiyiniz. Eğer babam geldiğinde siz yemek yememiş olursanız, bana darılır, kızar, diye ısrar ettiyse de misafirleri yemeye ikna edemedi. (Abdurrahman diyor ki) babam geldiğinde bana fenâ halde çıkışacağını bildiğim için o gelince hemen savuşup bir yere gizlendim.

- Misafirlere ne yaptınız? diye sordu. Durumu haber verdiler. Bunun üzerine:

- Abdurrahman! diye bana seslendi. Cevap vermedim. Sonra yine:

- Abdurrahman! diye bağırdı. Ben yine ses vermedim. Bu defa:

- Behey anlayışsız herif! Sesimi duyuyorsan, Allah aşkına gel, dedi. Ben de yanına gelip:

- Benim kusurum yok, istersen misafirlere sor, dedim. Misafirler:

- Abdurrahman doğru söylüyor, bize yemek getirdi ama biz yemedik, dediler. Bunun üzerine:

- Demek beni beklediniz! Ben de bu gece bu yemeği yemiyeceğim işte! dedi. Onlar:

- Allaha yemin ederiz ki sen yemezsen, biz de yemeyiz, dediler. Ebû Bekir:

- Allah iyiliğinizi versin! Size ne oluyor ki, yemeğimizi kabul etmiyorsunuz? Haydi buyurun yemeğe! dedi. Yemek geldi, babam elini koydu, besmele çekti, "Kızgınlığımdan ötürü başta ettiğim yemin şeytandandır" deyip yemeği yedi, misafirler de yediler.

Buhârî, Mevâkît 41, Menâkıb 25, Edeb 87-88; Müslim, Eşribe 176, 177

Abdurrahman İbni Ebû Bekir

Künyesi Ebû Muhammed olan Abdurrahman, Hz. Ebû Bekir'in en büyük oğludur. Hz. Aişenin öz kardeşidir. Asıl adı Abdülkâbe idi. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber adını Abdurrahman olarak değiştirdi. Kendisi Bedir ve Uhud harblerinde müşrikler cephesinde idi. Mekke fethi öncesinde müslüman oldu. Hayber Gazvesi ve daha sonraki savaşlarda bulundu.

Ok atıcılığı ve cesâreti ile meşhurdu. İrtidad olaylarında Hâlid İbni Velid komutasında mürtedlere karşı savaştı. Daha sonra Suriye fetihlerine iştirak etti. Cemel vakasında Hz. Aişe tarafında bulundu. Hz. Ali tarafında aynı savaşa katılan kardeşi Muhammed İbni Ebû Bekir'e karşı savaştı. Yezid'in veliaht tayin edilmesine karşı çıktı. Muaviye'nin, gönlünü almak için gönderdiği yüz bin dirhemi, "Dinimi onun dünyasına satamam" diye geri çevirdi.

Hz. Peygamber'den sekiz hadis rivâyet etti. Rivâyetlerinden üçü Sahihayn'da, ötekiler ise Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde yer almıştır.

Hicretin elli üçüncü yılında Mekke'ye altı mil mesâfede bulunan bir dağda vefât etti. Cenâzesi Mekke'ye getirilerek defnedildi.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, Hz. Ebû Bekir'in evinde hazırlanan yemeğin bereketlenmesi dolayısıyla burada zikredilmiş bulunmaktadır. Hz. Peygamber, Mescid-i Nebevî'nin suffe denilen yerinde yatıp kalktıkları için kendilerine *ashâb-ı suffe* denilen fakir ve garip müslümanların yedirilip içirilmesini zaman zaman öteki müslümanlara havâle etmekteydi. Ölçü, üç kişilik yemeği olanın bir dördüncü kişiyi; dört kişilik yemeği olanların ise, beşinci ve hatta altıncı kişiyi misafir etmesi idi.

Hz. Ebû Bekir'in ağırlamak üzere evine götürdüğü üç kişinin sebep olduğu olay, üç ayrı rivâyetteki farklı anlatımlarıyla birlikte ortaya konulmaktadır. Hz. Ebû Bekir'in, başlangıçta yemin ederek o yemekten yemiyeceğini söylemesi, misafirlerin tutumlarına kızmış olmasının bir sonucu idi. Çünkü müsaade ettiği halde onlar getirilen yemeğe el sürmemişler, Hz. Ebû Bekir'i beklemişlerdi. Hatta onu beklemekle de yetinmemişler, o yemedikçe yemeğe el uzatmayacaklarını söylemek suretiyle Ebû Bekir'i zor durumda bırakmışlardı. Hz. Ebû Bekir'in kızgınlığı onların bu ısrarlı tutumlarından kaynaklanıyordu. Fakat sonuç tatlıya bağlandı. Hep birlikte yemek yendi. Ancak her alınan lokmanın altından daha fazlasının peydah oluvermesi, yani yemeğin bereketlenmesi Hz. Ebû Bekir'i hayrete düşürdü. Bu, Allah'ın Ebû Bekir ailesine bir ikramı idi. Bu bereketli yemeği Hz. Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gönderdi. Medineye gelmiş kalabalık bir kabile o bereketli yemekten yiyerek karınlarını doyurdular.

Bu durum Hz. Ebû Bekir'in iman ve ittikâ sahibi, ilâhî ikramlara ve kerâmetlere muhatap bir kişi olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, dostlarına izzet ü ikramda bulunur.
2. Nafile olarak niyet edilmiş oruç daha hayırlı bir iş için bozulabilir.
3. Hz. Ebû Bekir, hayır ve iyilik sever bir kimse idi.
4. Allah Teâlâ kendisine yönelik tazim ve hürmeti karşılıksız bırakmaz.

1507- ???? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ????? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ????? ????????? ? ??? ???? ?? ??????? ?????? ? ?????? ?????? » ???? ??????? ? ????? ???? ?? ?????? ?????? ? ??? ????????? ???? ???? ?????? : « ????????? » ??? : ?????????.

1507. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sizden önce yaşamış ümmetler içinde kendilerine ilham olunan kimseler vardı. Şayet ümmetim içinde de onlardan biri varsa, hiç şüphesiz o Ömer'dir.**"

Buhârî, Fezâilü'l-ashâb 6; Enbiyâ 54; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 17

Açıklamalar

Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den, Müslim'in ise Hz. Âişe'den rivâyet ettiği bu hadîs-i şerîf'te geçen*muhaddes* kelimesi, belirtildiğine göre mülhem yani ilhâm-ı ilâhî'ye mazhar kılınmış kimse demektir. Efendimiz, resûl ve nebî olmadıkları halde ilham ile desteklenmiş, konuştukları zaman dillerinden gerçekler dökülen insanların geçmiş ümmetler içinde bulunduğunu haber vermiştir. Eğer kendi ümmeti içinde de onlardan biri varsa, -ki muhakkak vardır- onun Hz Ömer olduğunu müjdelemiştir. Efendimiz'in bu ifadesi, asla bir şüphe ve tereddüd anlamında değildir. Çünkü diğer ümmetler içinde bulunan böylesi insanların, bütün ümmetlerden üstün olan ümmet-i Muhammed içinde de bulunması pek tabiidir. Bu sebeple Efendimiz'in bu ifâdesi, tereddüt değil pekiştirme için olup kesin olarak o insanların kendi ümmeti içinde de bulunduğunu ifade eder. Yani "Benim bir dostum varsa o da falandır" sözünde olduğu gibi kesinlik mânasındadır. Bu duruma göre ümmet-i Muhammed içinde bulunduğunda asla şüphe olmayan *muhaddes,* resûl ve nebî olmadığı halde ilham ile desteklenen veliyyullah anlamındadır.

Müslim'in *Sahih*'inde yer alan bir rivayette (Fezâilü's-sahâbe 24), bizzat Hz. Ömer'in şu sözü nakledilmektedir: "Rabbime üç konuda muvâfik düştüm: Makâm-ı İbrahim'de, hicab konusunda ve Bedir esirleri hakkında." Bu konulardaki âyetlerin, Ömer'in rey ve ictihadına uygun olarak inmesine rağmen Hz. Ömer'in, "Rabbim bana muvafakat etti" demeyip "Ben rabbime muvafik düştüm" demesi, onun edebinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir. İbni Hacer el-Askalânî, "Hz. Ömer'in bu üç konuyu zikretmesinin, onlardan başka konularda muvafakatının olmadığı anlamına gelmez. Zira benim tesbitime göre onbeş konuda onun ictihadına muvâfakat buyurulmuştur" demektedir (Geniş bilgi için bk. *Tecrid Tercemesi,* II, 348-353).

Hz. Ömer'in, burada zikrettiği konuların dışında, münâfıkların cenaze namazının kılınmaması, şarabın haram kılınması gibi meselelerde de kendisinin görüşü istikâmetinde âyetler gelmiştir. Hatta o, Hz. Peygamber'in hanımlarından uzak kalmaya yemin etmesi **(îlâ)** olayında aralarında kızı Hafsa'nın da bulunduğu Peygamber hanımlarına, "Şayet Peygamber sizi boşarsa, sizin yerinize Rabbi ona sizden daha hayırlı eşler verir" demişti. Bu konuda tahyir âyeti diye bilinen şu mealdeki âyet indi: "**Ey Peygamber! Eşlerine şöyle de: Eğer dünya dirliğini ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim**" [Ahzâb sûresi (33), 28].

Konuştuğu zaman ağzından gerçekler dökülüveren insanlar vardır. Vahiy olmaksızın gönlüne bir şeyler doğan bu kimseler sözlerinde gerçeği dile getirirler. Bunlar âdetâ konuşan değil, konuşturulan kimselerdir. Sanki onların lisanıyla melekler konuşur. Halkımız arasında yaygın olan *"Söyleyene değil, söyletene bak"* sözü de bu farklı durumun ifadesi olsa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın ilham ile müeyyed kulları, dostları, velileri vardır.
2. Hz. Ömer bu ümmetin muhaddeslerinden yani ilhama mazhar olanlarındandır.
3. Geçmişte her ümmette ilham ile desteklenen kullar bulunmuştur.
4. Hadîs-i şerîf, Hz. Ömer'in fazilet, kerâmet ve üstünlüğüne delildir.

1508- ???? ?????? ?? ??????? ? ??? ?????? ????????? . ????? : ????? ????? ????????? ??????? ? ??????? : ????? ??? ???????? ? ??? ?????? ?????? ? ??? ?????? ??? ????????? ? ??? ?????? ?????? ? ???????? ??????????? ????????? ???????? ? ????????? ?????? ??????? ??????? ?? ???????? ???????? ? ????????? ??????? ? ???????: ?????? ??????? ? ???? ??????? ????????? ?????? ??

???????? ????????. ??????? : ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???????? ??????? ???????? ?????? ????????? ?????????? ?? ????????????? ? ????????? ?? ????????????? ? ??? : ?????? ??????? ??? ??? ???? ??????? ? ??????? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ? ??????? ?????? ???????? ? ??????? ???? ??????? ??? ????????? ? ???????? ??? ????????? ??????? : ????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???? ?? ?????? ???????????? ??? ???????? ???????????? ? ???? ??????? ?? ??????????? ? ????? ????? : ????? ????????? ??????????? ???????? : ?????????? ??? ????? ?????? ??? ???????? ? ???? ??????? ? ????????? ? ???????? ???????? ? ???????? ???????? ? ??????????? ???????? ? ??????? ?????? ???? ??? ?????? ??????? : ?????? ??????? ???????? ? ????????? ??????? ????? .

????? ?????? ??????? ??? ??????? ????????? ??? ?????? ??? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????? ? ???????? ???????????? ???????? ?? ???????? ????????????? . ????? ????? .

1508. Câbir İbni Semüre*radıyallahu anhümâ* dedi ki; Kûfeliler(in bir kısmı vâli) Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ı (halife) Ömer İbnu'l-Hattâb*radıyallahu anh*'e şikâyet ettiler. Ömer de Sa'd'ı vâlilikten azledip Ammar İbni Yâsir'i Kufeye vâli tayin etti. Kûfeliler Sa'd hakkındaki şikâyetlerini, "Sa'd namaz kıldırmasını bile bilmiyor" demeye kadar vardırmışlardı. Ömer, adam gönderip Sa'd'ı Medineye getirtti ve:

- Ey Ebû İshak! Bu adamlar senin namaz kıldırmayı bile bilmediğini iddia ediyorlar, dedi. Bunun üzerine Sa'd:

- Allaha yemin ederim ki ben onlara Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazı gibi namaz kıldırdım; ondan hiçbir şeyi eksik bırakmadım. Yatsı namazını kıldırırken ilk iki rek'atte uzunca ayakta durur, son iki rek'ati de hafif tutarım, dedi.

Ömer:

- Senden bizim beklediğimiz de aslında budur, Ey Ebû İshak, dedi. Sonra, (durumu bir de yerinde araştırmak üzere) Sa'd ile birlikte bir veya birkaç adamı Kûfeye gönderdi.

Görevli kişi Kûfelilerden Sa'd'ın durumunu soruşturdu, bütün mescidlere gidip cemaata Sa'd'ı sordu. Onlar da Sa'd hakkında hep övgü dolu sözler söylediler. En sonunda Absoğulları mescidine gitti (ve herkesi Sa'd hakkında bildiklerini Allah için söylemeye davet etti). Onlar arasından Ebû Sa'de Üsâme İbni Katâde kalktı ve şöyle dedi:

- Mâdem ki bize Allah adını verdin, söyliyeyim: Sa'd, askerle birlikte harbe gitmez, mal taksiminde eşitliği gözetmez, adâletle hükmetmez, dedi.

Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi:

- (Madem ki sen böyle dedin) Ben de senin hakkında vallahi üç dilek dileyeceğim: Allahım, senin bu kulun bu söylediklerinde yalancı ise, sen onun ömrünü uzat, fakirliğini artır ve kendisini fitnelere çarptır.

Sonraları Üsâme'ye hali sorulduğunda:

- Kocamış, fitneye uğramış zavallı bir ihtiyarım ben. Sa'd'ın bedduasına tutuldum, diye cevap verirdi.

Hadisi, Câbir İbni Semüre'den rivayet eden râvi Abdülmelik İbni Umeyr şöyle der: Daha sonraki zamanlarda o kişiyi ben de gördüm. Yaşlılıktan dolayı kaşları gözlerinin üzerine düşmüş olduğu halde yollarda rast geldiği kız çocuklarına sataşır, onları çimdiklerdi.

Buhârî, Ezân 95; Müslim, Salât 158-159. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 128; Nesâî, İftitâh 74

Açıklamalar

Hadisimizdeki olayın kahramanı Sa'd İbni Ebû Vakkas hazretleri, İslâm'ın ilk günlerinde henüz on yedi yaşında iken müslümanlar arasına katılmıştı. İslâm uğrunda ilk ok atan ve hatta müşriklerle aralarında çıkan tartışma esnasında bir müşriğin kafasını yarmak suretiyle İslâm uğrunda ilk kan döken müslümandır. Daha hayatta iken cennetle müjdelenmiş on bahtiyâr sahabîden (el-aşeretü'l-mübeşşere) biridir. Irak'ı fethedip Sâsâni devletine son veren İslâm ordusunun komutanıdır. Kûfe şehrinin de kurucusudur.

Peygamber Efendimiz tarafından çok sevilen Hz. Sa'd, bütün gaz-velere iştirak etmiş ve gerçekten büyük yararlık göstermiştir. Onun Uhud Gazvesi'ndeki bahadırlığı unutulacak gibi değildir. İslâm askerlerinin dağıldığı sırada, vücûdunu Hz. Peygamber'e siper ederek düşmana ok yağdırmıştır. O ok atarken Resûl-i Ekrem Efendimiz, "*At, anam-babam sana fedâ olsun*" diye kendisini hem teşvik etmiş hem de atması için ona ok temin etmiştir. Sa'd, okları atarken "Allahım! Bu senin okundur, onu düşmanına yetiştir" der, Sevgili Peygamberimiz de; "*Allahım! Sana dua ettiğinde Sa'd'ın duasını kabul et. Ey Allahım! Sa'd'ın atışını hedefine ilet, davetine icâbet et*!" diye mukâbele eder, dua buyururdu.

Sa'd İbni Ebû Vakkas*radıyallahu anh*, Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra müslümanlar arasında çıkan anlaşmazlık ve iç savaşlara karışmamış, taraf olmamıştır.

Hz. Sa'd, kahramanlığı ve ok atmaktaki ustalığı kadar, duasının makbul olmasıyla da meşhur olmuş bir büyük sahâbîdir. Bu hadîs-i şerîf, ilk dönem hadisçilerince namaz ile ilgili bölümlerde zikredilmişken, Hz. Sa'd'ın kerâmetini gösteren bir olayı da bize haber verdiği için müellif Nevevî tarafından, işin bu yönü öne çıkarılarak "Velilerin Kerâmeti" başlığı altına alınmıştır.

Kûfe vâlisi iken, bazı Kûfelilerin şikâyetleri üzerine, yapılacak araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için kendisini görevden alıp Medineye çağıran Halife Hz. Ömer, ona yöneltilen ithamların arasında bulunan "Namaz kıldırmasını bile bilmiyor" suçlamasını Sa'd'a sormuş ve "Ben Resûlullah'ın

namazı gibi namaz kıldırıyorum.." cevabını alınca da "Zaten senden beklenen (bir rivayete göre, benim de senden beklediğim) budur" diye Hz. Sa'd'a olan itimat ve güvenini belirtmiştir. Fakat yine de olayı yerinde tetkik etmek için Muhammed İbni Mesleme ve Abdullah İbni Erkam'ı görevlendirmiştir.

Müslim'deki bir rivâyete göre (Salât 160); Hz. Sa'd, *'Bana namazı bedevîler mi öğretecek?*" diye tepki göstermiştir. Bu tepki, onun, kıldırdığı namazın Hz. Peygamber'den öğrendiği namaz gibi olduğu konusundaki kesin kanaatini ve kendisini şikâyet eden kimselerin ise, câhil kimseler olduklarını gösterir.

Burada iki hususa işâret etmekte fayda vardır:

Birincisi, hadisimizde anlatılan olayın bundan sonraki kısmı sadece Buhârî'nin rivâyetinde yer almaktadır.

İkincisi, Hz. Ömer, Sa'd İbni Ebû Vakkas'ı, aczinden veya ihanetinden dolayı, yani hakkındaki suçlamaları haklı bulduğu için görevden almış değildir. Kûfelilerin sebep olabilecekleri başka fitneleri önlemek ve Hz. Sa'd'den Medine'de yararlanmak için böyle bir idârî tasarrufta bulunmuştur. Nitekim Hz. Ömer, kendinden sonraki halifeyi seçmek için belirlediği altı sahâbî arasına Hz. Sa'd'i almış ve "Eğer halifelik Sa'd'e isabet ederse ne âla! Aksi halde, kim emîr olursa, Sa'd'den faydalansın" sözleriyle de bu durumu çok açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Muhammed İbni Mesleme*radıyallahu anh*'ın Absoğulları mescidinde yaptığı soruşturmada Ebû Sa'de künyesiyle meşhur olan Üsâme İbni Katâde'nin yönelttiği "Askerle birlikte harbe gitmez, mal taksiminde eşitliği gözetmez, adâletle hükmetmez" ithamına son derece üzülen Hz. Sa'd, kendisinin şecaat, iffet ve hakseverliğine söz eden bu zata, ömrünün uzun, fakirliğinin çok olması ve fitnelere maruz bırakılması için beddua etmiştir. Hz. Sa'd'ın bu duası, Üsâme üzerinde aynen görülmüştür. Üsâme tam bir fakru zarûrete düşmüş, ahlâkı bozulmuş, bir rivâyete göre gözleri de kör olmuştur. O halinde bile bir kadın sesi duydu mu hemen ona saldırır, rezalet çıkarırmış. Nerede bir fitne ve fesat varsa, Üsâme orada mutlaka bulunur ve bu perişan halini, "Ne yapayım, Sa'd'ın bedduası!" diye açıklarmış.

Hz. Sa'd'ın, Allah katında duası makbul, kerâmet sahibi bir Allah dostu olduğunu gösteren bu olay, aynı zamanda velilerin kerâmetine de delildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sa'd İbni Ebû Vakkâs, faziletli ve duası makbul bir sahâbîdir.
2. Zâlime beddua etmek câizdir.
3. Ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'den öğrendiklerini yaşamaya ve yaşatmaya son derece dikkat ve özen gösterirlerdi.
4. Namazların ilk iki rekatı daha uzun, son rekatları ise daha kısa tutulur.
5. Suçu sabit olmasa bile hakkında şikâyet bulunan me'mur, görevinden alınabilir.
6. Âmir, memurları hakkında vâki şikâyetleri, müfettişler aracılığı ile o yörenin güvenilir kimselerinden sorup araştırır.

1509- ???? ???????? ?? ????????? ???? ?????? ??? ??????? ???? ????? ???? ???????? ? ??? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ??? ????????? ???? ??????? ? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ? ??????? ??????? : ???? ?????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? : ????? ??????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ???? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? ? ????????? ??? ????? ?????? » ??????? ???? ???????? : ?? ????????? ????????? ???? ??? ? ?????? ????? : ?????????? ??? ?????? ??????? ? ???????? ?????? ? ??????????? ?? ???????? ? ????? : ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ? ???????? ??? ????? ?? ???????? ?? ???????? ?? ??????? ???????? . ????? ???? .

??? ?????? ??????? ??? ???????? ?? ????? ?? ??? ?????? ?? ????? ?????????? ???????? ????? ???????? ?????????? ???????? ??????? : ?????????? ??????? ?????? ? ????????? ?????? ???? ?????? ?? ???????? ???? ??????????? ?????? ? ???????? ????? ? ???????? ??????? .

1509. Urve İbni'z-Zübeyr'den rivayet edildiğine göre Ervâ Binti Evs, kendi arazisinden bir parçayı gasbettiği iddiasıyla Saîd İbni Zeyd İbni Amr İbn Nüfeyl İbni'l-Hakem *radıyallahu anh*'ı (Medine vâlisi) Mervân İbnü'l-Hakem'e şikâyet etti. Bu şikâyet üzerine Saîd:

- Ben bu konuda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylediklerini dinledikten sonra, onun hakkını üzerime geçirir miyim hiç! dedi. Mervân:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ne duydun? diye sordu. O da:

- Ben Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in, "**Kim haksız olarak bir karış yer alırsa, o yerin yedi katı o kişinin boynuna dolanır**" buyurduğunu işittim, dedi. Bunun üzerine Mervân Saîd'e hitâben:

- Artık senden, bundan başka delil istemiyorum, dedi.

Dâva bu noktaya gelince Saîd:

- Allahım! Eğer bu kadın yalancı ise, sen onun gözünü kör et, kendisini de o arazisinde öldür! diye beddua etti.

Urve dedi ki, kadın ölmeden önce gözleri kör oldu ve bir gün o dâva konusu yerde gezinirken bir çukura düşüp öldü.

Buhârî, Bed'ül-halk 2, Mezâlim 13; Müslim, Müsâkât 139-142. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 21

Müslim'in, Muhammed İbni Zeyd İbni Abdullah İbni Ömer'den bir rivayeti de aynı mânadadır. Râvi Muhammed, o kadının kör olduğunu, Saîd'ın bedduasına uğradım diyerek duvarlara tutuna tutuna yürüdüğünü görmüş ve o kadının, dâva konusu arazisindeki bir kuyuya düştüğünü ve kabrinin o kuyu

olduğunu haber vermiştir (Müslim, Müsâkât 138).

Açıklamalar

Konumuz açısından hadîs-i şerîfte önem arzeden husus, 1359 numaralı hadiste hayatı hakkında bilgi verdiğimiz Saîd İbni Zeyd hazretlerinin tutumudur. Saîd İbni Zeyd*radıyallahu anh,* bir önceki hadiste geçen Sa'd İbni Ebû Vakkâs*radıyallahu anh* gibi aşere-i mübeşşere'den, yani daha hayatta iken cennetle müjdelenmiş olan on bahtiyâr sahâbîden biridir. İlk muhacirlerden olan Hz. Saîd, Bedir Gazvesi dışında butün gazvelere katılmıştır. Bedir'de bulunmadığı halde Hz. Peygamber onun için de bir hisse ayırmıştır. Kendisinden kırk sekiz hadis rivâyet edilmiştir.

Arazi gasbı gibi ağır bir suçlamayla karşı karşıya kalmasına son derece üzülen duası makbul bu büyük sahâbî, hemen bütün sahâbîlerin sünnet-i seniyye karşısındaki mutlak itaat tavırlarını, "Ben Resûlullah'tan*kim haksız olarak bir karış yer alırsa, o yerin yedi katı o kişinin boynuna dolanır,* hadisini işittikten sonra, böyle bir gasb suçunu nasıl işlerim?" diyerek ortaya koymuştur. Mervân'ın da "Başka bir delil getirmene gerek yok" demesi, sahâbîler arasındaki sünnetle amel etme dikkat ve titizliğinin bir başka şekilde ifadesidir. Rivâyetlere göre Saîd İbni Zeyd hazretleri, şikâyetçi kadının iddia ettiği toprağı ona bırakmış ve dâvayı uzatmamıştır. Ancak böylesine haksız bir suçlama ile karşılaşmış olması karşısında da beddua etmekten kendini alamamıştır. Zira Ervâ'nın suçlaması, aslında onun sünnete bağlılığına yöneltilmiş bir bühtan niteliğindeydi.

Duası müstecâb ve makbûl olan Saîd İbni Zeyd hazretlerinin kadın hakkındaki dileğinin aynen gerçekleşmiş olması, onun Allah katındaki yerinin ve Allah Teâlâ'nın ona olan lutuf ve ihsanının yani kerâmetinin açık bir göstergesidir.

Mûtezile, Cin sûresi'nin "**Allah bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak bildirmeyi dilediği peygamber bunun dışındadır"** meâlindeki 26 ve 27. âyetlerini delil getirerek evliyânın kerâmetini inkar etmiştir. Ancak bir resûle tâbi olan velinin, Allah'ın bildirmesi sonucu gaybe ait herhangi bir şeyi bilmesi, -kendisi hakkında kerâmet olmakla beraber,- aslında tâbi olduğu peygamberin mûcizesidir. Bilindiği gibi **mûcize,** bir peygamber'in peygamberlik iddiasının doğruluğunun delili olarak tezâhür eder. Kerâmet ise Allah dostlarına, Allah'ın bir lutfu ve kerâmeti olarak tecelli eder. Peygamber'in bilgilendirilmesi vahiy ile ve çok değişik yollarla olabilir. Veli ise, ilhâm veya rüya yoluyla bazı şeyleri öğrenebilir.

Hadisimizdeki "bir karış yer" ifadesi azlıktan kinâyedir. Bir karışlık bir sınır tecâvüzü böylesine bir cezalandırmayı gerektirirse, daha büyük toprak gaspları elbette çok daha büyük cezaları haydi haydi gerektirir, anlamına gelmektedir.

Memleketimiz gibi bağ-bahçe ve tarla komşuları arasında sınır tecâvüzlerinin sıkça görüldüğü ve bazan da bu yüzden cinâyetlere varan olayların yaşandığı ülke ve yöre müslümanları için bu hadîs-i şerîf ne büyük bir uyarıdır.

Bu ve önceki hadiste, her iki sahâbînin beddualarının aynen gerçekleştiğini görmekteyiz. Buradan hareketle, Allah dostlarının hep olumsuz dileklerinin yerine getirildiği gibi yanlış bir kanaat edinilmemelidir. Onların duaları makbul olduğu gibi beddualarını da makbuldür. Herhalde müellif Nevevî, bu mesajı vermek için bu misalleri seçmiş olmalıdır. Hem de Allah dostlarına düşmanlık etmenin tehlikesine işaret etmek istemiş olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Toprak gaspının cezâsı çok ağırdır.

2. Bir yere sahip olan, onun altına da üstüne de sahiptir. O yerin hem altında hem de üstünde tasarruf edebilir. Ancak kişi arazisinin üzerinde bina yapmak istediği zaman komşularına herhangi bir şekilde zarar vermemekle mükelleftir. Yani kimseye zarar vermemek şartıyla arsa sahibi arazisinin üzerine istediği kadar kat çıkabilir.

3. İman ve ittika sahiplerine haksız ithamlarda bulunmak, iddia sahibinin başına büyük işler açabilir.

4. Zulüm ve haksızlık yapana beddua edilebilir.

5. Allah dostlarını kırmaktan, onlara düşmanlık etmekten sakınmak gerekir.

6. Sahâbîler hakkında hüsnüzanda bulunmak esastır.

1510- ?????? ??????? ??? ????? ??????? ??? ?????? ???????? ???? : ????? ???????? ?????? ?????? ??? ???? ????????? ?????? : ??? ??????? ????? ????????? ?? ????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ?? ???????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ?????? ??????? ??????? ? ????????? ???????????? ??????? : ??????????? ? ??????? ????? ??????? ? ????????? ????? ????? ?? ???????? ? ????? ???? ?????? ???? ??? ???????? ?? ????? ? ????????????? ????? ??????? ??????? ? ????? ??? ???????? ????????? ????? ???????? ? ?????????? ?? ?????? ???? ?????? . ???? ??????? .

1510. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Uhud Harbi'nden önceki gece babam beni yanına çağırdı ve "Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahâbîlerinden ilk öldürelecek kişinin ben olacağımı sanıyorum. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* hariç, benim için geride bırakacağım en kıymetli kişi sensin. Borçlarım var, onları öde. Kardeşlerine daima iyi davran" dedi.

Sabahleyin babam ilk şehid düşen kişi oldu. Bir başka şehid ile birlikte onu bir kabre defnettim. Sonra onu bir başkasıyla aynı kabirde bırakmayı içime sindiremedim. Altı ay sonra onu kabirden çıkardım. Bir de ne göreyim; kulağı(nın bir kısmı) hariç, tüm vücûdu kendisini kabre koyduğum günkü gibiydi. Onu yalnız başına bir mezara defnettim.

Buhârî, Cenâiz 78

Açıklamalar

Hz. Câbir'in babasının adı Abdullah İbni Amr İbni Harâm idi. Hâkim Nîsâbûrî'nin *el-Müstedrek* adlı kitabında (III, 204) Vâkıdî'den naklen bildirdiğine göre Abdullah, Bedir şehidlerinden Mübeşşir İbni Abdülmünzir'i rüyâsında görmüş, Mübeşşir ona, sen bugünlerde bize kavuşacaksın, demişti. O da rüyasını Hz. Peygamber'e anlatmış, Efendimiz de*"Bu şehidlik demektir"* diye yorumlamıştı. Muhtemelen Abdullah bu olay üzerine veya düşmanla savaş

arzusu dolayısıyla kendisinin Uhud şehidlerinin ilki olacağını oğluna söylemiş olmalıdır. Önemli olan, -hangi sebeple olursa olsun,- söylediğinin aynen tahakkuk etmiş olmasıdır. Bu Hz. Abdullah'ın birinci kerâmetidir.

Câbir babasının vasiyetine tam anlamıyla sadık kalmış, borçlarını ödemiş ve kardeşlerine âdeta babalık etmiştir. Babasını kulağının bir kısmı kesilmiş olduğu halde, babasının eniştesi Amr İbni'l-Cemuh ile birlikte aynı mezara defnetmiştir. Zaten bütün Uhud şehidleri zaman darlığı ve imkânsızlık sebebiyle Hz. Peygamber'in emri üzerine elbiseleriyle ve yıkanmadan ikişer ikişer defnedilmişlerdi. Zamanla bu durum kendisine ağır gelen Câbir*radıyallahu anh*, altı ay kadar sonra babasını mezardan çıkarıp ayrı bir yere defnetmiştir. Ancak onun altı ay sonra gördüğü manzara, o ilk Uhud şehidinin sanki daha dün defnedilmiş gibi ter ü tâze duruyor olmasıdır. Bu da Hz. Abdullah'ın ikinci kerâmetidir. Zaten hadisimizin burada zikredilmesinin sebebi de, ilk Uhud şehidi olacağını önceden söylemesi ve aradan altı ay geçmiş olmasına rağmen cesedinin çürümemiş olması gerçeği ve kerâmetidir.

Değişik zaman ve yerlerde bu tür, vefâtından uzun zaman geçtiği halde çürümemiş olduğu söylenen cesedlerle ilgili haberler duyarız. Kimileri bunlara inanır, kimileri de dudak bükerek "öyle şey olur mu?" diye tepki gösterir. Sahâbî oğlu sahâbî Câbir *radıyallahu anh*'in bu haberi, "çürümeyen cesedler gerçeği"ni hiç bir itiraza imkân bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır. Zaman ve mekânın yaratıcısı olan Allah, şâyet dilerse, dostlarının cesedini onlara bir kerâmet ve lutuf, bizlere de ibret ve ders olmak üzere çürütmez. Bu hadis, bunun bir örneğini gözlerimiz önüne sermektedir. Hz. Abdullah'ın, oğluna söylediği sözler arasında, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i herkesten üstün tutan ifâdesi, son derece dikkate şâyandır. Bu bakış ve anlayış, bütün sahâbîlerin bakışı ve anlayışıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah dostlarının kerâmeti haktır.
2. Abdullah İbni Amr İbni'l-Harâm hazretleri, kerâmeti açık velîlerdendir.
3. Bir kabre iki veya daha fazla kişi defnedilebilir. Bu konunun teferruatı hakkında mezhepler arası bazı görüş ayrılıkları vardır.
4. Kabirler açılıp içindekiler nakledilebilir. Bu işlemin süre ve şartları konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır.

1511- ?????? ????? ??? ?????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???????? ?????????? ????????? ?????? ????????????? ????? ???????? ? ???????? ????????? ? ???? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ???? ???? ??????? .

???? ??????? ???? ????? ? ??? ??????? ???? ???????????? ??????? ??? ??????? ? ???????? ??? ?????? ??? ?????? ???????? .

1511. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbından iki kişi karanlık bir gecede Peygamber *aleyhisselam*'ın yanından çıktılar. Önlerinde meş'ale gibi iki ışık peydâ oldu. Birbirlerinden ayrılınca da evlerine varıncaya kadar herbirinin yolunu bir ışık aydınlattı.

Buhârî, Salât 79; Menâkıbü'l-ensâr 13

Açıklamalar

Rivayetlerden birinde (Menâkıbu'l-ensâr 13) bu iki sahâbînin Üseyd İbni Hudayr ve Abbâd İbni Bişr *radıyallahu anhümâ* oldukları bildirilmektedir.

Hz. Peygamber'in sohbetini kaçırmamak ve onunla birlikte yatsı namazını kılmak için karanlığa kalan bu iki sahâbînin yolunu aydınlatan o iki meş'ale, onların bu konudaki samimiyetlerinin bir mükâfatı idi. Bu durum Hz. Peygamber için bir mûcize, o iki sahâbî için ise kerâmettir.

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde, "*Karanlıklarda mescidlere devam edenlere kıyamet günü tam bir nura kavuşacaklarını müjdele"* buyurulmaktadır. Üseyd İbni Hudayr ve Abbâd İbni Bişr *radıyallahu anhümâ* bu müjdeye daha dünyada iken nâil olmuşlardır.

Geceleyin meş'ale ya da ışık ile aydınlanma kerâmeti aslında sadece bu iki sahâbî ile sınırlı değildir. Kabilesinin müslüman olmasına vesile olan şâir Tufeyl İbni Amr ed-Devsî, Mekke'de Hz. Peygamber ile görüşüp iman ettikten sonra Efendimiz'in, *"Allahım! Ona bir alâmet ihsan et"* duası neticesinde kabilesine dönerken karanlık gecede iki kaşı arasında peydâ olan bir nur yolunu aydınlatmıştır. Tufeyl'in "Bunu bir hastalık sanarlar aman yüzümde olmasın" temennisi üzerine nur, elindeki deyneğin ucuna intikal etmiştir. Kendisi daha sonraları nurlu (Zünnûr) diye anılır olmuştur.

Yine ensardan Katâde İbni'n-Nu'mân*radıyallahu anh* bir gece, elinde kuru bir hurma dalı olduğu halde Hz. Peygamber'in huzurundan çıkmış giderken dal birden lamba gibi yanmaya başlamış ve yolunu aydınlatmıştır.

Keza Ebû Ubeys el-Evsî*radıyallahu anh* de namazlarını Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kılıp sonra kendi kabilesi olan Benî Hârice yurduna dönermiş. Yağmurlu ve zifiri karanlık bir gecede evine dönerken elindeki asası ışık saçarak yolunu aydınlatmıştır.

Hamza İbni Ömer el-Eslemî*radıyallahu anh* diyor ki, karanlık bir gecede Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Develerimiz ürküp dağıldı. O sırada benim parmaklarım ışık saçmaya başladı. Bütün develerim toplanıncaya kadar parmaklarımdaki ışıldama devam etti.

Bütün bu ve benzeri olaylar ve rivayetler göstermektedir ki, Allah Teâlâ, iman ve ittikâ sahibi veli kullarına değişik şekillerde kerâmette, iyilikte ve lutufta bulunmaktadır. Bu lutfu ilâhînin sadece sahâbîlerle sınırlı olduğu sanılmamalıdır. O'nun sonsuz lutfu her zaman kesiminde yaşayan ve yaşayacak olan iman ve takvâ sahipleri içindir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, dostlarına değişik şekillerde kerâmet ve ihsanda bulunur.
2. Üseyd İbni Hudayr ve Abbâd İbni Bişr *radıyallahu anhümâ* karanlıkta meş'ale ile aydınlanma kerâmetine sahip iki sahâbîdir.
3. Hz. Peygamber'e yakın olmaya ihlasla gayret eden kimseler onun mûcizesi olarak bazı kerâmetlere mazhar olurlar.

1512- ???? ??? ????????? ? ??? ?????? ?????? ? ???? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ??????? ???????? ? ??????? ??????? ??????? ??? ?????? ?????????? ? ??? ?????? ????? ? ??????????? ????? ??? ?????? ?????????? ? ????? ???????? ??????? ? ???????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? : ????? ???????? ? ?????????? ???? ?????? ??? ??????? ????? ????? ??????????? ?????????? ? ???????? ?????? ????? ?????? ?????????? ? ?????? ??? ???????? ? ??????? ???? ???????? ? ????????? ??????? ? ?????????? ??????????? ????? ???????? ?????????? ??? ?? ??????? ??????? ????? ? ??????? ???? ?? ???? : ???? ?????? ? ?????? ????? ??? ???????? ????? ????? ?????? . ??????? ??????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ???????? ? ?????? ????????? ???????? ?????? ??? ?????? ?????????? ? ???????? ??????? ? ??????? ??? ?????????? ??????? ????? ? ???????? ???????????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ? ??????????? ???? ? ???? ???????? ?????????? : ??? ?????? ???????? ???????? ?? ???????? ???? ?? ??????? ??????? ? ?????? ???????? ? ????????? ??????? ? ????? ??? ??????????? ? ??????????? ? ??????????? ????????? ? ??????? ??? ??????????? ? ??? ????????? ??????? ????? ??????? ???? ? ????????? ????? ???????? ???? ?????? ?? ??????? ??? ?????? ??????? ????????? ? ????? ??????? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ? ??????? ??????? ???????? ??????? ???? ????????? ??? ???????? ? ??????????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???? ????????????? ? ???????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ? ??????????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ????? ? ????????? ???????? ????????? ???????? ? ?????? : ?????????? ?? ????????? ?? ?????? ?????? ???? ? ??????? : ????????? ?? ?????? ??????? ??????? ???? ?????? ? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ??????? ???? ??????? ?? ????? ??????????? ? ???????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ? ??????????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ????? ? ????????? ???????? ????????? ???????? ? ?????? : ?????????? ?? ????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ???? ????????? ??? ???????? ? ??????????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???? ????????????? ? ???????? ??????? ???? ????? ???????? ???? ??????? ? ??????????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ????? ? ????????? ???????? ????????? ???????? ? ?????? : ?????????? ?? ????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? . ????????? ????? ????????? ??????? ? ?????? ????? ???? ??????? ??? ????? ?? ????? ???? ????????? ?????? ????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????? . ?????? ???? ??????? ???? ??????????? ? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ????????? ? ?????????? ???? ?????????? ? ?????? ????????? ??? ?????????? ????? ??????? . ???? ??????? .

?????? : ?????????? : ???????? ? ???????????? : ?????? ? ??????????? : ????????? . ????????? : « ??????????? ??????? » ?????? ?????? ??????? ? ??? ??? ? ??? ?? ???? ??????? ???? ?????? ? ??? ??????? ? ?????? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????? ? ??? ????? ? ????? : ????????? : ?????????????? ?? ???????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????????? .

??? ????? ??????? ????????? ???????? ???? ?? ???????? ???? ??? ?????? ????? ????? ??????? ???? ???? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ? ?????? ??????? ????? ????? ????????? ???????? ????????? ? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?? ???????? ????? : ????? ?????? ????? ? ????? ??? ??????????? ?? ????? ?????? ????????? ? ????????? ??????????? .

1512. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başlarına Medineli Âsım İbni Sâbit'i komutan tayin ettiği on kişiden oluşan bir kâfileyi (irşad ve istihbârât için) görevlendirdi. Kâfile Usfân ile Mekke arasında bulunan Hüdât denilen yere ulaştı. Bunların hareketi (müşriklerce), Hüzeyl'in bir kolu olan ve Lihyân oğulları denilen kabileye haber verilmişti. Lihyân oğulları yüze yakın okçudan oluşan bir grupla onları takibe aldılar. Âsım ve arkadaşları izlendiklerini farkedince, kendilerini savunabilecekleri yüksekçe bir yere sığındılar ama düşman da onların çevresini sardı ve:

- İnin aşağı, elinizdeki silahları bırakıp teslim olun. Söz veriyoruz hiç birinizi öldürmeyeceğiz! dediler. Bunun üzerine Âsım İbni Sâbit:

- Arkadaşlar! Ben, bir kâfirin sözüne güvenerek aşağı inmem, dedi. Allahım, durumumuzu Peygamberine bildir, diye dua etti. Bunun üzerine düşmanlar, Âsım'ı (ve komutasındaki altı kişiyi) oka tutup şehit ettiler. İçlerinden üç kişi, Hubeyb, Zeyd İbni Desine ve bir kişi daha verilen söze güvenerek inip teslim oldular. Müşrikler bu üç kişiyi ellerine geçirince, yay tellerini çıkarıp onları kıskıvrak bağlamaya kalktılar. Durumu gören üçüncü kişi:

-Bu bize yapılan ilk kalleşliktir. Vallahi size aslâ teslim olmayacağım. Şu şehitler bana güzel bir örnektir, diye direndi. Onu zorla sürükleyip götürmek istediler ise de şiddetle karşı koydu. Bunun üzerine onu da şehit ettiler. Hubeyb ve Zeyd İbni Desine'yi götürüp Bedir Gazvesi sonrasında Mekke'de sattılar. Hubeyb'i, Bedir Gazvesi'nde öldürdüğü Hâris İbni Âmir İbni Nevfel İbni Abdimenâf'ın oğulları satın aldı. Hubeyb, kendisini öldürmeye karar verdikleri güne kadar onların elinde esir olarak kaldı.

Bu esâret günlerinde Hubeyb, etek traşı olmak için Hâris'in kızlarından birinden bir emânet ustura istedi, o da verdi. Bir ara kadının gafletinden yararlanan küçük çocuğu, Hubeyb'in yanına sokuldu. Hubeyb'in elinde ustura olduğu halde çocuğu dizine oturttuğunu görünce kadın, son derece telaşlandı. Durumu sezen Hubeyb:

- Çocuğu öldüreceğimden mi endişeleniyorsun? Ben böyle bir şey yapmam! dedi.

Kadın dedi ki: Allah'a andolsun ki ben hayatımda Hubeyb'den daha iyi bir esir görmedim. Vallahi ben onu, zincire bağlı olduğu ve Mekke'de hiç bir meyvenin bulunmadığı bir gün taze üzüm yerken gördüm. Bu, Allah'ın Hubeyb'e lutfettiği bir rızıktı.

Hâris'in oğulları onu öldürmek için Harem bölgesinin dışına Hill denilen yere çıkardıkları zaman Hubeyb onlara:

- Müsaade edin de iki rek'at namaz kılayım, dedi. Bıraktılar. Hubeyb iki rek'at namaz kıldı ve sonra "Allaha yemin ederim ki, ölümden korktuğumu zannetmeyeceğinizi bilsem, bu namazı daha fazla kılardım" dedi ve "Allahım! Bunların her birini tek tek mahvet, birer birer canlarını al, hiç birini sağ bırakma!" diye dua edip şu beyitleri okudu:

Müslüman olarak öldükten sonra,
Nasıl öldüğümü asla dert etmem.
Bunların hepsi elbette Allah uğrunda;
Dilerse O, pek kolaydır, parçalanmış vücûdumla rahmete ermem!

Böylece Hubeyb, idam edilecek her müslümanın iki rekat namaz kılması âdetini başlatan kişi oldu.

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, düşman tarafından kuşatıldıkları gün bu on kişilik müslüman kafilesinin başına gelenleri ashâbına anında bildirmişti.

Âsım İbni Sâbit'in şehit edildiğini haber aldıkları zaman Kureyş'in bazı ileri gelenleri, (Bedir savaşında) kendilerinden birini öldürmüş olması sebebiyle onu tanımaya yarayacak bir parçasını getirmek üzere adamlar yolladılar. Bunun üzerine Allah, Âsım'ı korumak için bir arı sürüsü gönderdi. Bu arı bulutu Âsım'ın cesedini kapladı. Kureyşin adamları, onun nâşından hiç bir şey koparmaya imkân bulamadılar.

Buhârî, Cihad 170, Meğâzî 10, 28

Açıklamalar

Hadisimiz, İslâm tarihinde Recî' vak'ası olarak bilinen acı olayın kahramanlarından bir kısmına ait gelişmeleri açıklamaktadır. Peygamber Efendimiz, Mekkeli müşriklerin düşünce ve planlarını öğrenmek maksadıyla bilgi ve istihbârât toplamak üzere gönüllüler birliği hazırlamıştı. Tam bu sırada Lihyân oğulları'nın tahrik ve teşvikiyle Adal ve Kare kabileleri, Medine'ye adamlar gönderip kendilerinin müslüman olduklarını ve dini kendilerine öğretecek elemanlar istediklerini bildirdiler. Efendimiz de on kişiden oluşan bu gönüllü birliğini görevlendirdi. Başlarına da Âsım İbni Sâbit'i komutan tayin etti. Birlik mensupları geceleri yürüyüp gündüzleri dinlenerek Huzeyl kabilesi bölgesindeki Recî' denilen su başına vardılar. Burada dinlenip Medine'nin özel hurması olan acveden yiyip çekirdeklerini oraya attılar. Hurma çekirdeklerinden buraya Medinelilerin uğramış olduğunu anlayan bir çoban gidip durumu Lihyân oğullarına haber verdi.

Lihyân oğullarından yüz kadar okçu silahlanıp müslüman birliğinin peşine düştü ve onları, sığındıkları dağın tepesinde kuşattı. Teslim olmaları halinde onlara dokunmayacaklarını söylediler. Müslümanlar önce kendi aralarında durumu müzâkere ettiler. Sonra da başta birlik komutanı Âsım İbni Sâbit olmak üzere, müşriklere güvenemeyeceklerini, onlara asla boyun eğmeyeceklerini, müşriklerle hiç bir zaman anlaşma yapmayacaklarını söyleyerek çarpışmaya karar verdiler. Yapılan şiddetli çarpışma sonunda başta Âsım İbni Sâbit olmak üzere yedi müslüman okla şehit edildi.

Âsım, Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış ve çok büyük yararlık göstermiş gazilerdendi. İyi bir okçu idi. Âsım, savaş kararı alınca, "Allahım! Durumumuzu Peygamberine bildir" demiş ve yaralandığı zaman da "Allahım! Ben günün başında senin dinini korudum; sen de günün sonunda benim cesedimi koru!" diye dua etmişti.

Uhud savaşında iki oğlunu öldürdüğü kadın tarafından başını getirene yüz deve verileceği ilan edilmiş olan Âsım'ın cesedini bir arı bulutu Lihyân oğullarından korumuştu. Akşam olup arıların dağılmasını bekleyen düşman, hiç beklemediği bir olayla karşılaştı. Birden yağmur bastırdı. Seller oluştu ve Âsım'ın cesedi bu esnada ortadan kayboldu. Düşman da Âsım'ın cesedinden herhangi bir parça koparmaya muvaffak olamadı. Bundan sonra Âsım, *arıların koruduğu şehit* diye anıldı.

Müslüman gönüllü birliğinden üç kişi, müşriklerin verdiği söze inanıp, üstlendikleri bilgi ve istihbârât toplama görevlerini belki yerine getirebilecekleri ümidi ile teslim oldular. Bunlar Hubeyb İbni Adî, Zeyd İbni Desine ve Abdullah İbni Târik*radıyallahu anhüm* idi. Abdullah, müşriklerin onları bağlamaları üzerine "Bu ilk kalleşliktir" deyip direnmeye karar verdi. Müşrikler onu Mekke yolunda şehit ettiler.

Hubeyb ve Zeyd'i Mekke'ye götürüp esir olarak sattılar. Hubeyb'i, Bedir savaşında öldürülen Hâris İbni Âmir'in oğulları, babaları yerine öldürmek üzere satın aldılar. Zeyd'i de Safvan İbni Ümeyye, yine Bedir'de öldürülen babası Ümeyye'nin yerine öldürmek üzere satın aldı. Böylece bu iki müslüman için tutukluluk günleri başladı.

İşte bu tutukluluk günlerinde Hz. Hubeyb, evinde zincire vurulduğu kadın tarafından mevsimi olmadığı halde üzüm yerken görüldü. Kadın, bunun Hubeyb'e Allah'ın bir ikramı olduğunu anladı.

Hubeyb'in, kendisine istediği usturayı getiren çocuğu eline geçirmiş olmasına rağmen onu rehine olarak kullanmaya kalkmaması, ona bakmakla görevli olan kadını sevindirdi. Kadının sorması üzerine Hubeyb, sen bana içecek temiz su ver, bir de beni öldürme kararı aldıkları zaman önceden bana haber ver yeter demişti. Hubeyb müşriklerin kestiği etlerden ve hazırladığı yemeklerden yememeye dikkat ediyordu.

Öbür tarafta Zeyd İbni Desine de tutukluluk günlerini oruç tutarak geçiriyordu. Hz. Zeyd, Safvân İbni Ümeyye'ye, şayet verirse, sadece süt kabul edeceğini başka hiçbir şey istemediğini bildirmişti.

Haram aylarının bitiminde müşrikler, bu iki müslümanı Mekke'nin harem bölgesi dışına çıkararak Ten'im'de idam etmeye karar verdiler. Kadın, çoluk çocuk ve çevreden gelenler bu idamları seyretmek üzere Ten'im'de toplandı. İdam edilecekleri yere götürülürken, bir ara görüşmelerine izin verilen bu iki müslüman, kısa görüşmelerinde birbirlerine sabır tavsiye ettiler, sonuna kadar direnmeleri gerektiğini hatırlattılar.

Önce Hubeyb'i, kendisi için hazırladıkları dar ağacının yanına getirdiler. Hubeyb burada iki rekat namaz kılmak istedi. İzin verdiler. O namazını kıldı ve "Ölümden korktuğumu sanmıyacağınızı bilseydim namazı uzatırdım" dedi. İdam edilecek kimselerin iki rekat namaz kılması Hubeyb'in başlattığı bir âdet oldu. Hz. Hubeyb, kendisine yapılan tavsiye ve dininden dönmesi halinde serbest bırakılacağı telkinlerine asla itibar etmedi. Hz. Peygamber'e bağlılığını ısrarla ifade etti. Bir ara "Allahım! Sen bize Resûlünün peygamberliğini tebliğ ettin. Bize yapılanı da Resûlüne ulaştır!" diye dua etti. Hz. Peygamber Medine'de ashâbıyla otururken, "**Ve aleyhisselâm** = *Ona da selâm olsun*" bir rivâyete göre de "**Ve aleyhimesselâm** = *O ikisine de selâm olsun"* buyurdu. Sahâbîlerin sormaları üzerine de Efendimiz, Hubeyb ve Zeyd'in şehit edildiğini, onların gönderdiği selâma mukâbele ettiğini bildirdi. Allah onlardan razı olsun.

Hz. Hubeyb, idam edilmeden önce müşrikler hakkında beddua etmişti. O gün orada bulunan müşriklerden, Hubeyb'in bedduasına tutulmamak için, kurşundan sakınır gibi kendisini yere atanlar, duymamak için kulaklarını tıkayanlar, bir ağaç veya insanların arkasına sığınanlar olmuştur. Daha sonraki dönemlerde Hz. Ömer'in Humus'a vâli tayin ettiği Saîd İbni Âmir el-Cumahî, kendisine ara ara gelen baygınlığı, Hubeyb'in idam edildiği gün orada bulunması ve onun bedduasını duymuş olmasıyla açıklamıştır.

Âsım İbni Sâbit'in cesedinin önce arılar tarafından korunması, sonra da sel sularının alıp götürmesi, düşmanların ona ilişememesi; Hubeyb'in, mevsimi olmadığı halde tutuklu bulunduğu yerde taze üzüm yemesi, selâmlarının ve durumlarının anında Hz. Peygamber'e ulaşması, Efendimiz'in mûcizesi, bu mücâhidlerin de kerâmetidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ mü'min kullarını çeşitli şekillerde imtihan eder.
2. O, dilediği kuluna -ölü olsun diri olsun- ikram ve ihsanda bulunur.
3. Allah Teâlâ, ihlâs ile yapılan duaları kabul buyurur, kendine sığınan kullarını korur.
4. Recî' vak'ası ve sonrasında gelişen olaylar, Âsım İbni Sâbit, Hubeyb İbni Adî ve Zeyd İbni Desine hazretlerinin kerâmetlerine delildir.
5. İdam edilecek müslümanların idamdan önce iki rek'at namaz kılması Hz. Hubeyb'in başlattığı güzel bir âdettir.

Nevevî merhum şöyle der:

Aslında, "velilerin kerâmeti" konusunda bu kitabın değişik bahislerinde geçmiş olan bir çok hadis bulunmaktadır. Meselâ, sihirbaz ve rahib arasında gidip gelen genç ile ilgili hadis, Cüreyc hadisi, kapısını koca bir kayanın kapattığı mağaraya sığınmış üç kişi ile ilgili hadis, buluttan, "falanın bahçesini sula!" sesinin geldiğini duyan kişi ile ilgili hadis ve benzeri rivayetler bu kabil hadislerden sadece bir kaçıdır. Bu konuyla ilgili deliller hem çok hem de pek meşhurdur.

1513- ???? ????? ???? ??? ?????? ??????? ??? : ?? ??????? ????? ??? ?????? ????? ??????? ??????? ???? : ????? ????????? ???? ????? ????? ????? ??????? ? ????? ????????? .

1513. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ömer *radıyallahu anh*, herhangi bir şey hakkında "Ben şöyle düşünüyorum" dedi mi, o şey gerçekten onun düşündüğü gibi neticelenirdi.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 35

Açıklamalar

Hz. Ömer'in öngörülerinin isâbeti konusunda dikkat çeken bir şehâdeti ihtivâ eden Abdullah İbni Ömer'in bu beyânı, biraz yukarıda 1507 numara ile geçen hadîs–i şerîfte Resûl-i Ekrem'in Hz. Ömer hakkındaki takdirkâr ifadelerinin sebebini açıklar gibidir.

Burada bir kez daha Hz. Ömer'in tahmin ve düşüncelerinde doğruyu önceden yakalama özelliğini, yani *muhaddes* veya *mülhem* bir kişiliğe sahip olduğunu, diğer bir ifadeyle, kerâmet sahibi bir sahâbî olduğunu görüyoruz. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'nın bu şehâdeti, Hz. Ömer'in en yakınındaki birinin tesbiti olarak bizlere tam bir kanaat vermektedir.

Bazan insanlar "içime doğdu" diye bir konuda görüş beyân eder, tahminde bulunurlar. Olay da aynen o şekilde gerçekleşir. Hemen her insan için söz konusu olabilecek böylesi durumlar, iman ve takvâ sahipleri için daha sıklıkla söz konusu olabilir. İşte Hz. Ömer'in, hemen hemen her konuda gerçeği yakalayabilen ileri ve isabetli görüş sahibi bir sahâbî olduğu anlaşılmaktadır. Bu da ona Allah Teâlâ'nın bir ikrâmı ve lutfudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Velilerin kerâmeti haktır.
2. Hz. Ömer, görüşlerinin isabeti ile tanınan bir büyük sahâbîdir.

???? ?????? ?????? ????

254- ??? ????? ?????? ?????? ???? ??????

GIYBETİN HARAM OLDUĞU VE DİLİ KORUMA EMRİ

Âyetler

??? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ??????? ????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ??????? ??????? ??????????????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? [12]

1. "Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Elbette bundan tiksinirsiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir."

Hucurât sûresi (49), 12

Öncelikle ve özellikle müslüman bir toplum meydana getirip onun fertleri arasındaki ilişkileri sağlıklı bir şekilde düzenlemeyi hedefleyen dinimiz, mü'minler arası ilişkilere son derece büyük önem verir. İster hukukî ister ahlâkî alanda olsun getirdiği bütün kısıtlama ve yasaklar müslüman fertlerin ve dolayısıyla İslâm toplumunun huzur ve saadetini sağlamaya yöneliktir.

Kurulmak istenen bu huzur ve güven ortamını bekleyen tehlikelerden biri, toplumu oluşturan fertlerin birbirlerini çekiştirip gıybet etmeleridir. Zira gıybet, kişiler arasındaki güveni ortadan kaldırır. Birbirine güvenmeyen fertlerin meydana getirdiği toplumda da asla huzur ve saadet olmaz. Hucurât sûresinin mü'minler arası ilişkileri düzenleyen âyetlerinden biri olan ve "**Ey iman edenler!**" diye doğrudan müslümanlara hitâbeden bu âyette gıybet, *ölmüş olan kardeşinin etini yemek* diye takdim edilmiştir. Nasıl ki ölmüş bir insan kendisini savunamaz ise, orada olmayan bir kişi de hakkında söylenenleri bilemeyeceği için o anda kendisini savunamaz. Bu sebeple de birini arkasından çekiştirmek, bir ölünün etlerini parçalayıp yemek gibi çok çirkin bir davranış ve bir tür canavarlıktır. İşte bu benzetme, hem dinî olarak hem de aklî olarak gıybetin ne kadar çirkin bir huy olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yakışıksız durumdan mü'minlerin tiksineceği vurgulandıktan sonra, bu sahada çok dikkatli davranılması istenmektedir. Allah Teâlâ'nın tövbeleri çok kabul edici ve çok esirgeyici olduğu hatırlatılmak suretiyle de işlenecek hatalardan temizlenme yolu gösterilmektedir.

Müellif Nevevî'nin yasaklar bölümüne ahlâkî bir yasak olan gıybet ile başlaması, dinimizdeki nehiylerin, aslında, güzel ahlâkı hâkim kılma hedefine yönelik olduğunu hatırlatmaktadır.

????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ????? ????????? ????? ?????? ?????????? [36]

2. "Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi, yaptıklarından sorumludur."

İsrâ sûresi (17), 36

İnsanın bilmediği ve kendisini de ilgilendirmeyen bir takım konuların arkasına takılıp onlar hakkında ileri geri sözler söylemesi zan ve tahminlerde bulunması asla doğru değildir. Dili koruma ve konuşma disiplini bakımından hiç hoş olmayan bu durum, sonuçta insanı büyük bir sorumlulukla karşı karşıya getirir. Duymadığını duymuş gibi, görmediğini görmüş gibi, anlamadığını anlamış gibi davranıp o yarım yamalak bilgilerle birtakım değerlendirmelerde bulunmak, sorumluluk duygusuyla bağdaşacak hareketler değildir. Biz biliyoruz ki *"Hepiniz çobansınız ve sürünüzden sorumlusunuz"* hadisinde olduğu gibi her insan, öncelikle tüm uzuvlarından sorumludur. **Bu âyet-i kerîmede özellikle idrak ve bilginin gerçekleşmesinde etkili olan kulak, göz ve gönlün sorumlulukları hatırlatılmak suretiyle insanın genel sorumluluğuna dikkat çekilmiştir.**

Âyet-i kerîme gıybet gibi bir günaha düşmemenin yolunu, "**Hakkında bilgin olmayan şeyin peşine düşme, iyice bilmediğin bir sözü söyleme**" diye göstermektedir.

??? ???????? ??? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? [18]

3. "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."

Kaf sûresi (50), 18

Bu âyet-i kerîme dilin korunması ve ağız disiplini konusunda en temel ve en genel esası belirlemekte, güzel veya çirkin, hayır veya şer ne olursa olsun ağızdan çıkan her sözün kaydedildiğini hiçbir şüpheye yer bırakmayacak kesinlikte ortaya koymaktadır. Böylesine yakından bir takip, tesbit ve denetime tâbi olduğunu bilmek, dili korumak konusunda alınabilecek en etkili tedbirdir. Yani **insan, yokluğunda tercüme-i hâli yazılan biri değil, en yakından takib edilerek yaptıkları ve söyledikleri kaydedilerek hayat hikâyesi tesbit edilen ve ona göre de sorgulanacak olan bir varlıktır.** O halde "nefsinin ona verdiği vesveseler" yani içinden geçen his ve düşünceler bir yana, hiç değilse iki dudağı arasından çıkacak olan sözlere son derece dikkat etmeli ve hâkim olmalıdır. Gerek yalnızken gerek toplum içinde gerek eğlenirken gerekse üzülürken her an ve her yerde ağızdan çıkacak olan söz ve kelimelerin her biri kaydedilmektedir. Kelime kelime, hesabı verilecek bir hayatın sahibi olmak, son derece disiplinli yaşamayı gerektirir. Âyet-i kerîme bizde bu bilincin yerleşmesini istemektedir.

Hadisler

1514- ????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ? ??? ????????? » ????? ???? .

????? ???????? ??????? ?? ??????? ??????? ?? ?? ????????? ????? ??? ???? ???????? ??????? ? ????? ?????? ???????? ?????????? ? ?????? ????? ?? ??????? ??????????? ? ???? ??????????? .

1514. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun."

Buhârî, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Îmân 74, Lukata 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50

Açıklamalar

Nevevî, konu başlığında her ne kadar önce gıybetin haram olduğunu sonra dili koruma gereğini zikretmiş ise de, konuyla ilgili hadisleri sıralarken bunun tam aksi bir uygulama yapmış, önce dilin korunmasına sonra gıybete dair hadislere yer vermiştir. Aslında uygun olan da budur. Çünkü önce genel olarak dilin korunması ve onun önemi anlatıldıktan sonra gıybet ve gıybetin zararlarından bahsetmek daha mâkul, mantıklı ve anlaşılır bir uygulamadır.

Allah'a ve âhiret gününe inanan kimselerin engin bir sorumluluk duygusu taşıdığı açıktır. Hepimizin bildiği gibi disiplin, âhiret sorumluluğu ile yakından alâkalıdır. Hesaba, cezâ ve mükâfâta inanmış bir insan, hesap günü mahcup olmamak için öncelikle diline sahip olacak ve hayatını daha dikkatli yaşayacaktır. Hadisimizde işte bu temel gerçeğe dikkat çekilerek, dili korumanın, *ya hayır söylemek ya da sükût etmek* gibi iki yolu olduğu bildirilmektedir. Her mükellef insanın, iyilik ve hayır olduğu açıkca belli olan sözlerin dışındaki tüm sözlerden dilini koruması uygun olur. Hatta yerine göre konuşmanın ve susmanın eşit bir durum arzetmesi halinde, susmak sünnettir. Çünkü Nevevî'nin de işâret ettiği gibi, mübah bir söz bile bazan haram veya mekruh bir durumla neticelenebilir. Halkımızın *"Korkulu rüya görmektense uyanık durmak yeğdir"* dediği gibi, böyle muhtemel bir tehlikeden uzak kalabilmek için sükût etmek daha akıllıca olur.

Şuna da işâret edelim ki, hayır söylemek veya sükut eylemek, imanın aslının değil, olgunluğunun göstergesidir. Hadisimizin ifadesi, ya doğru konuşmak veya susmak konusuna son derece dikkat edilmesini tenbih maksadına yöneliktir.

"Allah'a ve âhiret gününe inanan" diye başlayan daha bir çok hadis bulunmaktadır(Bk. Ali el-Kaarî, *Mirkâtu'l-mefâtîh*, VIII, 70). Bu, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir eğitim ve irşad üslûbudur. Bu üslûbun, ehemmiyetine binâen dilin korunması konusunda da kullanıldığını görmekteyiz.

Bu hadis 707 numara ile daha önce de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz konuların özelliklerine göre üslûb kullanır.

2. Hayır söylemek veya sükut eylemek, müslümanın ağız disiplinin gereği ve iman bakımından olgunluğunun göstergesidir.

3. Konuşmanın veya susmanın hangisi hayırlı ise, onu yapmak gerekir. Eşitlik halinde susmak sünnettir.

1515- ????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ???? : ?????? ?? ??????? ??????? ???? ???????????? ???????? ??? : « ???? ?????? ???????????? ??? ????????? ???????? » . ???? ???? .

1515. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Hangi müslüman en üstündür? diye sordum.

- **"Dilinden ve elinden müslümanların emniyette olduğu kimse"** cevabını verdi.

Buhârî, Îmân 4, 5, Rikak 26; Müslim, Îmân 64, 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirimizî, Kıyâmet 52, Îmân 12; Nesâî, Îmân 8, 9, 11

Açıklamalar

Güzel ahlâklı ve faziletli müslümanı Peygamber Efendimiz, diliyle ve eliyle öteki müslümanlara zarar vermeyen kişi diye tarif etmiştir. Bu, işin başlangıç noktasını göstermektir. Müslüman elbette başkalarına faydalı olmaya çalışacaktır. Ama her zaman herkesin faydalı olma, iyilik yapma imkânı olmayabilir. İyiliğin yapılamadığı yerde kötülük yapmamak, zarar vermemek, müslümanları kendisinden kuşkulandırmamak, zararsız bir kimse olmak da bir fazilettir. Aslında hadisimiz, *zaman zaman iyilik ve hayr işlese bile, dilinden ve elinden yani diliyle ya da eliyle vereceği zarardan müslümanların emin olamadıkları kimse, olgun ve faziletli bir müslüman olamaz* anlamını ifade etmektedir.

Diğer müslümanlara güven veren emin kişi olmak, olgun müslüman olmak demektir. Bunun yolu, dili ve eliyle onlara zarar vermemektir. Hadisimizde önce dilin zikredilmiş olması dikkat çekicidir. Çünkü el ile zarar vermek her zaman ve herkes için kolay olmayabilir. Fakat dil ile sözlü olarak öteki müslümanlara zarar vermek hem daha kolay hem de daha yaygındır. Bu sebeple öncelikle dil ile zarar vermemek üzerinde durulmuştur. Atalarımız da "dil yarasının onulmazlığı"nı bildirirken bu önceliğe dikkat çekmişlerdir. Nitekim Peygamber Efendimiz bir başka hadislerinde, *"Dilini tutan kurtuldu"* buyurmuştur (Tirmizî, Kıyâmet 50, Dârimî, Rikak 5).

Hadisimizin faziletli müslüman tarifi, aslında içtimâî ve iktisâdî (sosyo-ekonomik) durumu ne olursa olsun, her müslümanın iyi olabilmesi için, dilinden ve elinden müslümanları emin kılmak gibi her zaman geçerli bir yolun bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi müslüman, diğer müslümanların dilinden ve elinden emin oldukları kişidir.
2. İyilik ve fazilet başkalarına zarar vermemekle ölçülür.
3. Müslümanlar arası güven ve emniyet, huzurlu bir toplum hayatının temel şartıdır.

1516- ?????? ?????? ??? ????? ???? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ?? ?? ????? ?????????? ????? ????? ?????????? ?????? ??? ???????? » . ????? ????? .

1516. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim bana iki çenesi arasındaki (dili) ile iki budu arasındaki (üreme) organını koruma sözü verirse, ben de ona cennet sözü veririm."

Buhârî, Rikak 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61

Açıklamalar

Nevevî merhumun, Müslim'in rivayet etmiş olduğuna işaret etmesine rağmen Müslim'in *Sahih*'inde geçmeyen bu hadis, dili korumanın âhirete bakan tarafını gözlerimiz önüne sermektedir.

İnsan hayatını büyük ölçüde etkileyen iki organ demek olan ağız ve tenâsül uzvunun, kendilerine has meşrû sınırlar içinde tutulmaları son derece önemlidir. Efendimiz bu önemi bu hadîs-i şerîflerinde pek çarpıcı bir üslûp ile belirtmişlerdir. Bu iki organı haramlardan koruyacağına söz verebilen herkesin cennete gireceğini, *"Ben de ona cennet sözü veririm"* beyanıyla, bir peygamber va'di ve sözü olarak bildirmiştir. Bu demektir ki, mü'minleri,

cennetten mahrum bırakan uzuvların başında bu iki organ gelmektedir. Durum bu olunca her iki organa da sahip çıkmanın gereği ve önemi kendiliğinden belirmektedir. Eskilerin isabetle işaret ettiği gibi, "eline, diline, beline sahip olmak" hem dünyada hem de âhirette rahat etmek demektir.

Sevgili Peygamberimiz'in cenneti garanti edeceğini açıkca bildirmesi, bu iki organı korumanın imkânsız değil ama bir hayli zor olduğunu da imâ etmektedir. Cenneti veya cennette derecesinin yükselmesini isteyen herkesin bu zor işi başarmaya gayret etmesi gerekmektedir. Biraz sonra gelecek 1522 numaralı hadis bu hususta Allah'ın yardımını ve korumasını istemenin lüzumunu belirtmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilini ve üreme organını meşru olmayan işlerden korumasını başarabilen kimseler cennete girmeyi hakederler.

2. Bu iki organına sahip çıkabilenlere Peygamber Efendimiz açıkça cennet sözü vermiştir.

1517- ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : ???? ???????? ???????????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????? ???? ??? ???????? ??????? ?????? ????? ???????? ????????? » . ????? ????? .

????? : « ?????????? » ??????????? ??????? ?????? ??? ?? .

1517. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:

"Kul, iyice düşünüp taşınmadan bir söz söyleyiverir de bu yüzden cehennemin, doğu ile batı arasından daha uzak bir yerine düşer gider".

Buhârî, Rikak 23 ; Müslim, Zühd 49, 50

1519 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1518- ???????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????????? ???????????? ??????????? ???? ????????? ??????? ??????? ??? ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ???? ???????? ? ?????? ???????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ?? ?????? ???? ????? ????? ???? ?? ???????? » ???? ??????? .

1518. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *salallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kul, Allah'ın hoşnut olduğu bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onun derecesini yüceltir. Yine bir kul Allah'ın gazabını gerektiren bir sözü hiç önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onu bu sözü sebebiyle cehennemin dibine atar."

Buhârî, Rikak 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 10; İbni Mâce, Fiten 12

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1519- ????? ??? ?????? ????????? ????? ??? ??????? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ????????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ??????? ?????? ?? ????? ??????? ??? ???????? ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??? ?????? ???????? ? ?????? ????????? ????????????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??? ????? ?????? ?? ???????? ?? ??????? ??????? ?????? ???? ???? ???????? ??? ?????? ???????? ».????? ???? ?? « ?????????? » ???????? ???? :????? ???? ????? .

1519. Ebû Abdurrahman Bilâl İbni'l-Hâris el-Müzenî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kul, Allah'ın hoşnut olduğu bir sözü söyler, fakat onunla Allah'ın rızâsını kazanacağı hiç aklına gelmez. Halbuki Allah, o söz sebebiyle, kendisine kavuştuğu kıyamet gününe kadar o kimseden hoşnut olur.

Yine bir kul da Allah'ın gazabını gerektiren bir söz söyler fakat o sözün kendisini Allah'ın gazabına çarptıracağını düşünmez. Oysa Allah, o kimseye o kötü söz sebebiyle kendisine kavuşacağı kıyamet gününe kadar gazap eder."

Muvatta, Kelâm 5; Tirmizî, Zühd 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12

Bilâl İbni Hâris el-Müzenî

Ebû Abdurrahman künyesiyle bilinen Bilâl, hicretten sonra beşinci yılda Müzeyne kabilesi elçileriyle birlikte Medine'ye geldi. Hz. Peygamber kendisine Akîk-i Medine denilen bölgede yer verdi. Mekke fethinde Müzeyne kabilesinin sancaktarlığını yaptı.

Hz. Peygamber'den sekiz hadis rivayet etmiş olan Bilâl, daha sonra Basra'ya yerleşti. Kendisinden oğlu Hâris ve Alkame İbni Vakkâs rivayette bulundu. Rivayetleri sünenlerde yer aldı.

Seksen yaşlarında iken hicretin 60. yılında Basra'da vefât etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu üç hadis, birbirine oldukca yakın mânalar ifade etmekte olup dikkatsizce veya önemsenmeden söyleniverecek bir kaç kelimelik bir sözün, aslında

Allah katında çok büyük neticelere vesile olacağını açıkca ortaya koymaktadır. Bu bir anlamda, sonuçları itibariyle "küçük söz veya basit kelime" olmadığını göstermektedir. Dili korumanın asıl lüzumu da buradan ileri gelmektedir.

Birinci hadiste haram mı helâl mi, güzel mi kötü mü, hayır mı şer mi henüz tam olarak kestiremediği bir sözü söylemek suretiyle bazan kulların, cehennemin doğu-batı arasından daha uzak bir yerine fırlatılıp atılacakları bildirilmektedir. Bu, üzerinde durulması gerekli çok ciddî bir tehdittir.

İkinci hadiste, herhangi bir kişinin, bazan Allah'ın hoşnutluğunu gerektiren bir sözü pek önemsemeksizin, daha doğrusu basit görerek söyleyebileceği haber verilmektedir. Tabîî aynı tutum, Allah'ın gazabını celbedecek herhangi bir söz için de aynen geçerlidir. Birinci halde Allah, o sözü söyleyen kulunun derecesini yükseltir, ikinci durumda ise, onu cehennemin dibine atar. O halde önemli olan, sözün uzun veya kısalığı, basit ve ağır oluşu değil, Allah'ın rızâsını mı, yoksa gazabını mı celbedici nitelikte olduğudur. Bunun için de söylenilecek sözün iyice düşünülmesi gerekmektedir. Atalarımız *"Bin düşün bir söyle!"* derken, bu ve benzeri hadisleri dikkate almış olmalıdırlar.

Üçüncü hadiste ise, bir anlamda bu iki hadiste bildirilen uhrevî sonuçların, nasıl meydana geleceği açıklanmaktadır. Allah Teâlâ, hoşnut olacağı sözü söyleyen kişiyi, kendisine kavuştuğu kıyamet gününe kadar, kendilerinden razı olduğu kişiler arasına kaydeder. Yani o kişiyi, ölünceye kadar hayır ve iyilikler işlemeye, taat ve ibadet etmeye muvaffak kılar. Neticede o kul bu güzellikleri yaşarken ölür ve Rabbine kavuşur. Dolayısıyla âhiret hayatı aynı güzellikler içinde sürer gider. Aksi de aynen vâriddir. Allah Teâlâ'nın gazabını gerektiren bir sözü söyleyen kişiyi, kıyamete kadar gazap ettikleri kimseler arasına yazar. Yani o kişi hep gazabı gerektiren işler yapar. Sonuçta da bu kötü halin tabîî uzantısı olan kötü âkıbete uğrar.

İbn Abdilberr, zâlim bir yöneticinin yanında onun gönlünü kazanmak için söylenen sözleri, kıyamete dek Allah'ın gazabına vesile olacak söze misal gösterir. Çünkü der, bu tür sözlerle ya bir mâsumun canına kıyılması ya da bir müslümana zulmedilmesi istenmiş, teşvik edilmiş olur. Bu ise, Allah'ın gazabına vesile olur. Zâlimlerin ve zulüm sistemlerinin yazılı-sözlü meddahlığını yapanların kulakları çınlasın.

Aynı şekilde zâlim bir yöneticinin huzurunda söylenecek doğru ve hak söz -o zâlimi kızdırsa da- Allah'ın rızâsına vesile olur. Nitekim Hz. Peygamber *"Cihadın en üstünü zâlim sultana karşı doğruyu söylemektir"* buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Melâhim 17). Merhum Âkif' ne tatlı ifâde eder:

"Hakkı bir zâlime ihtâr, o ne şâhâne cihâd!

"En büyüktür" dedi Peygamber-i pâkîze nihâd!"

Hadisteki *"kendisine kavuştuğu güne kadar"* kaydından, söz konusu durumun dünya ile sınırlı olduğu asla sanılmamalıdır. Burada ağızdan çıkacak bir sözün, insanın hem dünya hem de âhiret hayatını çok ciddî mânada etkilediği anlatılmaktadır. Hadisin ifâdesi, "**Ceza gününe kadar lânetim senin üzerindedir**" [Sad sûresi (38), 78] âyetindeki ifadeye benzemektedir. Bu ifadeden, İblis'in o gün lânetten kurtulacağı anlaşılamıyacağı gibi, hadisimizin ifadesinden de ilâhî hoşnutluk veya gazabın âhirete uzanmayacağı mânası çıkarılamaz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, her ağzına gelen sözü söylememelidir.
2. Önemsemeden, ciddiye almadan söylenen sözler insanın başına çok ciddi işler açar.
3. Dilini tuttuğu, sözünü yuttuğu için zarar gören insan çok azdır. Fakat diline hâkim olamamak yüzünden kayba uğrayanların sayısını tesbit etmeye imkân yoktur.
4. Söylenecek sözün Allah'ın rızâsını mı yoksa gazabını gerektireceğine çok dikkat etmek gerekir.
5. İnsan, âhiretteki hayatını dünyada hazırlar. Bu hazırlıkta dilin etkisi çok büyüktür.
6. Sonucu büyük olduğu sürece küçük veya basit söz yoktur.

1520- ????? ??????? ??? ????? ??????? ??? ?????? ????? ???? : ?????? ?? ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???? ???? : « ???? ????? ?????? ? ????? ????????? » ?????? : ?? ????? ??????? ?? ??????? ??? ??????? ??????? ? ???????? ????????? ???????? ? ????? ???? : « ??? » . ???? ??????? ???? : ????? ???? ????? .

1520. Süfyân İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bana kesinlikle yapmam gereken bir iş söyle dedim. Efendimiz:

- "**Rabbim Allah'tır de, sonra dosdoğru ol!**" buyurdu. Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Hakkımda (zararını göreceğimden) en çok endişe ettiğin şey nedir? dedim. Efendimiz, o güzel dilini eliyle tuttu ve:

- "**İşte budur!**" buyurdu.

Tirmizî, Zühd 61; Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12

Açıklamalar

86 numaralı hadisin ravisi olan Süfyân İbni Abdullah, orada Hz. Peygamber'e*"Bana müslümanlığı öylesine tarif et ki, bir daha senden başka kimseye sorma ihtiyacını duymayayım"* demişti; bu defa *"Sımsıkı sarılıp mutlaka işlemem gereken bir şey söyle bana"* diye bir istekte bulunduğunu bildirmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz ise, peygamberlik birikimi ve cevâmiü'l-kelim (az sözle engin mânalar dile getirme) özelliği ile Süfyân'ın her iki isteğine de aynı cevabı vermiştir: *"Rabbim Allah'tır de, sonra dosdoğru ol!"*

Burada Süfyân, Hz. Peygamber'den ikinci bir istekte bulunmakta ve kendisi hakkında en çok neden endişe duymakta olduğunu öğrenmek istemektedir. Efendimiz de mübârek eliyle dilini tutarak, *"Sana zarar vereceğinden en çok endişe duyduğum işte budur"* buyuruyor. Hadisin konumuzla ilgili kısmı da burasıdır.

Hadisimiz birinci kısmı ile sımsıkı sarılıp mutlaka yerine getirilmesi gereken hususu, **"tevhid ve istikâmet"** olarak belirlemektedir. Temelinde tevhid

yani Allah'ın birliği inancı bulunmayan bir dürüstlükten söz edilemez. Ancak hemen kaydedelim ki, “Tevhid inancına sahip olan herkes, dürüst bir hayata sahiptir” de denilemez.

Dürüst bir hayat yaşamak, son derece büyük bir dikkat ve gayret ister. Nitekim Efendimiz, tevhid inancına ve dürüst bir yaşayışa sımsıkı sarılmasını tavsiye ettiği sahâbîsine, gerek inancında gerekse dürüstlüğünde kendisini yanıltacağından en çok endişe duyduğu konunun, dil olduğunu hem fiilen hem de sözlü olarak belirtmiştir. Peygamber Efendimiz'in bu iki cevabı gösteriyor ki, müslümanları inançta ve amelde geri koyacak, onları yanıltacak en tehlikeli organ dildir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu güzel tavsiyesinin temelinde dil ile ilgili çok ciddî bir endişenin yattığı anlaşılmaktadır. O halde müslümanların ne yapmaları, nasıl yaşamaları, iyi birer müslüman olabilmek için dillerine nasıl ve ne ölçüde hâkim olmaları lâzım geldiğini iyice düşünmeleri gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. *"Rabbim Allah'tır deyip dosdoğru olmak"* yani *tevhid ve istikâmet*, her müslümanın sımsıkı sarılıp yerine getirmesi gerekli iki temel kuraldır.
2. İman ve istikâmet, dünya ve âhirette mutluluk demektir.
3. Dile hâkim olamamak, her müslüman için en büyük endişe kaynağıdır.
4. Sahâbe-i kirâm, ciddî konuları öğrenmek için soru sorarlar ve aldıkları cevaba göre yaşamaya güçleri yettiğince gayret ederlerdi.

1521- ????? ???? ????? ??? ?????? ???????? ????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ? ????? ??????? ???????? ???? ??????? ??????? ??????? » . ???? ??????? .

1521. İbn Ömer *radıyallahu anhümâ* "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu" dedi:

"**Allah'ı anmaksızın çok konuşmayın. Allah'ın zikri dışında çok söz söylemek, kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanların ise, Allah'dan en uzak kimseler olduğu kesindir**."

Tirmizî, Zühd 62

Açıklamalar

Genellikle insan konuşmayı sever. Konuşulacak şeyler de çoktur. Ancak sözlerin ve konuşmaların hiç şüphesiz gerekli-gereksiz, güzel-çirkin, hayır-şer, yapıcı-kırıcı olanları vardır. Asıl görevi Allah'a kulluk olan, hayatı sınırlı, sonlu ve yaptıklarından sorumlu insanların elbette bu konuda son derece dikkatli davranması gerekir. Çünkü bu konuda gösterilecek ihmal ve dikkatsizliğin getireceği zarar ve pişmanlık çok büyüktür.

Kulun, Allah'ı anması, onun kendisiyle ilgili tayin ve tesbit ettiği sınırlar içinde kalıp güzel bir kul olmaya çalışması, bütün imkân ve kabiliyetlerini öncelikle bu sonucu temin edebilmek için kullanması pek tabiî ve çok güzel bir harekettir. Allah Teâlâ'yı hatırlamadan, anmadan uzun uzun her şeyi konuşmak, ama sadece konuşmak, kul için sağlık değil hastalık işaretidir. İşte hadisimiz, bu hastalığın yani kalp katılığının ne kadar ciddî bir hastalık olduğunu gözlerimizin önüne sermektedir.

Allah'ı anmaksızın çok çok, uzun uzun konuşmak kalp katılığına sebeptir. Âlimler kalp katılığının belirtilerini de tek tek saymışlardır. Meselâ, hakkı dinlemekten, hakka kulak vermekten uzak durmak, halk arasına karışıp günlerini geçirmeye düşkünlük göstermek, haşyet azlığı, huşû ve göz yaşı yokluğu, âhiret konusunda derin bir gaflet bu göstergelerin başlıcalarıdır. Bu durumdaki bir kalbin sahibi, artık sadece sürekli konuşan ve fakat yüce duygularını kaybetmiş, kaskatı, âdetâ taşlaşmış demektir. Böyle bir kişinin konuştukları ise, ne yaptığını bilmeyen hastanın hezeyanlarından hiç de farklı değildir. Bu ise, o kişiyi her geçen gün biraz daha olması gereken yerden, yani kulluk çizgisinden, Allah'dan ve Allah'ın rahmetinden uzaklaştırır. Nitekim hadisimiz de bu acı sonu haber vermektedir: *"Allah'dan en uzak olanlar, katı kalpli kimselerdir."*

Böylesine ciddî ve ağır sonuçlara sebep olan dilin, korunmasının lüzûmu ve önemi ortadadır. Eskiler ne güzel söylemişlerdir: "İnsan iki küçük organından ibârettir; kalbi ve dili."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ı anmadan uzun uzun konuşmak doğru değildir.
2. Çok konuşmak kalbi öldürür.
3. Kalp katılığı, Allah'ın rahmetinden uzak kalmaya sebeptir.
4. Dile hâkim olmak, iyi müslüman olmak demektir.
5. Saatler süren toplantılar yapıp da Allah'ı anmadan dağılmak büyük felâkettir.

1522- ???? ??? ??????? ??? ?????? ????? ????? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ?????? ????? ??? ????? ????????? ? ?????? ??? ?????? ?????????? ?????? ???????? » ?????? ?????????? ???? : ???? ????.

1522. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu" demiştir:

"**Allah kimi, iki çenesi ve iki budu arasındakinin şerrinden korursa, o kişi cennete girer.**"

Tirmizî, Zühd 61

Açıklamalar

Hadisimiz, diline ve üreme organına sahip çıkmasını bilenlerin cennete gireceği müjdesini ihtivâ etmesi bakımından yukarıda geçen 1516 numaralı hadîs-i şerîf ile aynıdır. Hatta belki de Tirmizî'nin yaptığı gibi bu iki hadisin peşpeşe verilmesi daha münâsip olurdu.

Orada sevgili Peygamberimiz'in, dilini ve üreme organını koruyacağına söz verecek kimselere cennet va'dettiğini görmüştük. Burada ise, Efendimiz, dili ve üreme organını yasaklardan koruma işinde Allah Teâlâ'nın irade ve yardımına dikkat çekmekte, koruma işini Allah'a izâfe etmekte, böyle ciddi ve büyük

bir işte kulların kendilerine pay çıkarmamalarını hatırlatmaktadır. Diline ve üreme organına hâkim olan bir babayiğit çıkarsa, onun bu başarısı kendinden değil, Allah Teâlâ'nın onu koruması sebebiyledir. Binaenaleyh dünyada böyle bir ilâhî desteğe mazhar olan kimse, âhirette de kesinlikle cennete girer.

Her müslüman, diline ve üreme organına dinimizin emrettiği sınırlar çerçevesinde sahip olmaya çalışmakla görevlidir. Bunu başaranlar, kerameti kendilerinde aramamalıdır. Bu konuda Allah'ın kendilerini koruduğu bilinci ve itirafı içinde olmalıdırlar. Bu, her konuda sahip olunması gereken bir edep ve anlayıştır. Efendimiz, bu hadîs-i şerîfte işte bu noktayı öne çıkarmış ve mutlu sonu bir kez daha müjdelemiştir.

Hadisten Öğendiklerimiz

1. Dilini ve üreme organını korumaya Allah Teâlâ'nin muvaffak kıldığı mü'min, cennete girer.
2. Bu iki organa sahip olabilmek için Allah'ın yardım ve korumasına muhtaç olduğumuz unutulmamalıdır.

1523- ?????? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ????? : ?????? ?? ????? ??????? ??? ????????? ? ???? : « ??????? ???????? ???????? ? ??????????? ??????? ? ?????? ??? ??????????? » ???? ??????? ????? : ????? ???? .

1523. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kurtuluş (sebebi) nedir? dedim.

- "**Aleyhine olacak sözlerden dilini tut, evinde kalmayı yeğle, kendi günahın için pişmanlık duyarak göz yaşı dök!**" buyurdu.

Tirmizî, Zühd 61

Açıklamalar

Kul kusursuz olmaz. İnsanlar mutlaka hata ederler. Ama onlar, hem dünyada hem de âhirette kurtuluşu ve mutluluğu isterler. Bunun yolu nedir? İşte bunu merak eden Ukbe İbni Âmir*radıyallahu anh*, bir anlamda bizim adımıza bu önemli konuyu Resûl-i Ekrem Efendimiz'e soruvermiştir. Gerçi Ukbe, *"Kurtuluş nedir?"* anlamına gelecek bir soru yöneltmiş ama Efendimiz ona kurtuluşa ulaşma yollarını sayarak cevap vermiş, böylece asıl sorulması gerekenin ne olduğunu göstermiştir.

Efendimiz'in verdiği ilk cevap, kurtuluşu arzu eden herkesin diline hâkim olması gerektiğidir. Bu, her zaman ve herkes için geçerli en esaslı kurtuluş yoludur. Dilini kullanmasını bilmeyenler her an tehlike ile yüzyüzedirler.

Hz. Peygamber ikinci olarak, her zaman geçerli olmakla beraber, özellikle fitne-fesat zamanlarında daha büyük bir önem kazanan evinde kalıp halk arasına katılmamayı, öncelikle o sosyal kargaşadan uzak kalmanın, daha sonra da uhrevî sorumluluktan kurtulmanın yolu olarak göstermiştir. Haklı ile haksızın ayırdedilemediği ortamlarda bulunmamak, eviyle ocağıyla meşgul olmak, fitne içinde aktif rol almamak demek olacağı için hiç şüphesiz o büyük bir kurtuluştur.

Üçüncü olarak Peygamber Efendimiz, kurtulmayı arzu edenlere kendi günahlarıyla meşgul olmalarını, pişmanlık duyup hatalarından dolayı göz yaşı dökmelerini tavsiye etmektedir. Çünkü başkalarının kusurlarını gözetleyen kimse, kendi kusurlarını unutur. Oysa herkes hesabını kendisi verecektir. Kendi kusurlarıyla meşgul olup onları affettirmenin yolunu aramak, kurtuluşa kavuşmanın yolunu tutmak demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Diline hâkim olabilen kurtuluş yolundadır.
2. Fitne zamanlarında evde kalmayı yeğlemek daha uygundur.
3. Herkes kendi kusurlarının derdine düşmeli ve onları ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Bu, fertlerin olduğu kadar toplumların da kurtuluşunun en sağlıklı yoludur.

1524- ??? ??? ?????? ??????????? ??? ?????? ?????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??? ?????? ????? ??? ? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ? ??????? : ?????? ?????? ????? ? ???????? ???? ????? : ????? ??????????? ????????? ???? ??????? ??????????? » ???? ??????? . ???? « ????????? ????????? » : ??? ??????? ???????? ???? .

1524. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İnsan sabahlayınca, bütün organları dil'e baş vurur ve (âdeta ona) şöyle derler: Bizim haklarımızı korumakta Allah'dan kork. Biz ancak senin söyleyeceklerinle ceza görürüz. Biz, sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan, biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz.**"

Tirmizî, Zühd 61

Açıklamalar

Günlük hayatın başlama saatinde insan bedenindeki diğer organların, dilin önünde boyun kırıp ona, kendi aleyhlerine olacak bir söz söylememesi için baş vurmaları, dilin insan vücudu üzerindeki etkinliğinin temsilî bir anlatımıdır. Aslında insan vücudu, ağızdan çıkacak sözlerin yönlendirici etkisinde ve sorumluluğu altındadır. Bu durum hadisimizde, *"Biz, sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan, biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz"* ifadeleriyle ortaya konulmuştur.

Organların dile yaptıkları bu başvuru, onların mevcut durumlarının hal diliyle anlatımıdır. Ancak burada bir nokta akla takılabilir. 589 numaralı hadiste geçtiği üzere Peygamber Efendimiz, insan vücudunda, *"sağlıklı olması halinde tüm vücudun sağlıklı, bozuk olması halinde de bütün vücudun bozuk olacağı kalb denilen bir et parcası"* bulunduğuna dikkat çekmişti. Burada ise organların, doğruluk ve eğrilik bakımından dilin tutumuna bağlı olduğu

söylenmektedir. Bu bir çelişki değil midir? Dili, kalbin tercümanı, sözcüsü olarak düşündüğümüz zaman, Peygamber Efendimiz'in bu iki hadisi arasında herhangi bir çelişkinin olmadığı anlaşılacaktır. Dilin dışa vurdukları, aslında kalpte oluşan karar, arzu ve meyillerden ibarettir. Ama işin dışa vuruluşunda, sanki dil müstakil bir yetki kullanmakta ve onun konuşmasından sonra öyle veya böyle bir sorumluluk durumu ortaya çıkmaktadır.

589 numaralı hadiste insan vücudu çerçevesinde kalbin asıl konumu, bu hadiste ise, kalbin emrinde olan dilin görünürdeki bağlayıcılık bakımından durumu anlatılmıştır. Esasen yukarıdaki hadislerde de birbirini etkileme bakımından kalp ile dil arasındaki ilişkiye dikkat çekilmişti.

Tekrar edelim ki kalp, beden ülkesindeki tüm organların reisidir. Bütün organları etkiler. Dil, kalbin sözcüsüdür. Onun doğruluğu ve eğriliği de diğer organların tavırlarına tesir eder. Nitekim bir başka hadiste Efendimiz : "*Kalbi dürüst olmadıkça kulun imanı doğru olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz*" buyurmuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 198).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan, sözünün esiridir.
2. Ağızdan çıkan her söz, diğer organları da bağlar.
3. Dile hâkim olmak, onu meşrû sınırlar içinde kullanmak, dünya ve âhiret mutluluğu için vazgeçilmez şartlardandır.
4. Peygamber Efendimiz, bazı mânevî gerçekleri, bilinen ve görülen uygulamalara benzeterek anlatmıştır.

1525- ???? ????? ??? ?????? ???? ??? : ?????? ?? ????? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????? ? ??????????? ?? ???????? ? ???? : « ????? ???????? ??? ??????? ? ??????? ????????? ???? ??? ????????? ?????? ??????? ?????? : ??????? ?????? ?? ??????? ???? ??????? ? ???????? ????????? ? ?????? ?????????? ? ??????? ??????? ???????? ???????? ?? ?????? ???????? ????????? ????? ???? : « ??? ??????? ???? ??????? ???????? ? ????????? ??????? . ??????????? ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ??????? ? ?????? ????????? ??? ????? ????????? » ????? ???? : {?????? ????????? ???? ??????????} ????? ????? { ????????? } [?????? : 16] . ????? ???: « ??? ????????? ??????? ??????? ? ???????? ? ???????? ???????? » ????? : ???? ?? ???? ??????? : ????? : « ????? ??????? ????????? ? ????????? ????????? . ?????? ??????? ????????? » ????? ??? : « ??? ????????? ????????? ???? ??? ?» ?????? : ???? ?? ?????? ??????? . ??????? ?????????? ???? : « ????? ??????? ??? » ??????: ?? ?????? ??????? ?????? ?????????? ???? ????????? ???? ? ????? : ????????? ??????? ? ????? ??????? ???????? ?? ???????? ??? ????????? ????? ???????? ???????????? ? » .???? ??????? ???? : ?????? ???? ????? ? ??? ??? ???? .

1525. Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Ya Resûlallah! Beni cennete girdirecek, cehennemden uzaklaştıracak bir iş (amel) söyle bana, dedim.

- "**Çok büyük bir şey istiyorsun. Ancak bu, Allah'ın kolay kıldığı kişi için pek kolaydır: Hiçbir şeyi ortak koşmadan yalnızca Allah'a kulluk edersin. Namazı dosdoğru kılarsın. Zekâtı verirsin. Ramazan orucunu tutarsın. Gücün yeter, imkân bulabilirsen haccedersin**" buyurdu. Sonra sözüne devamla:

"**Şimdi sana hayır kapılarını haber vereyim mi?: Oruç kalkandır. Sadaka, suyun ateşi söndürmesi gibi günahın azâbını söndürür. Kişinin gece yarısı kıldığı namaz da günahı söndürür**" buyurdu.

Bundan sonra Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* "**Korkuyla ve umutla Rablerine kulluk ettikleri için vücutları yataklarından uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızktan Allah yolunda harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez**" [Secde sûresi (32), 16, 17] âyetini okudu.

Daha sonra Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- "**Sana bütün işlerin başını, ana direğini ve doruk noktasını bildireyim mi?**" Ben:

- Evet, bildiriniz Ya Resûlallah! dedim.

- "**İşin başı İslâm, direği namaz, doruğu cihaddır**" buyurdu.

Sonra:

- "**Sana bütün bunların kıvamının kendisine bağlı olduğu şeyi (can damarını) bildireyim mi**?" dedi.

Ben:

- Evet, bildir Ya Resûlallah! dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber dilini tuttu ve:

- "**Şunu koru**! buyurdu. Ben:

- Ya Resûlallah! Biz konuştuklarımızdan da sorgulanacak mıyız? dedim.

- "**Annen yokluğuna yansın ey Muaz! İnsanları yüzüstü cehenneme sürükleyen, ancak dillerinin ürettikleridir!**" buyurdu.

Tirmizî, Îmân 8. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12

Açıklamalar

Hadisin bir başka rivâyetinden öğrendiğimize göre, Tebük Gazvesi'ne giderken aşırı sıcak sebebiyle herkes bir tarafa çekilmiş ve büyük sahâbî Muâz, kendisini bir an için Resûlullah'ın yanında buluvermiştir. Bu fırsattan istifâde ederek hemen hadisimizde yer alan sorusunu sormuş ve daha sonra Hz. Peygamber ile aralarında hadiste geçen konuşma cereyan etmiştir.

Hz. Peygamber'in, müslümanı cennete götürüp cehennemden uzak tutacak amel olarak İslâm'ın beş şartını sayması, her şeyden önce, dünya ve âhiretin mutluluğuna kavuşabilmek için İslâm esaslarının yaşanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yine Hz. Peygamber'in hayr yollarını bildirdikten sonra *İşin başı İslâmdır* tesbitinde bulunması, hem kötülüklerden uzak kalmak hem de hayr ve iyiliklere kavuşabilmek için temelde İslâm'ın vaz geçilmez şart olduğunu iyice vurgulamak anlamına gelmektedir. Çünkü İslâm olmadan ne din binasını ne de toplum ve ümmet yapısını ayakta tutmak mümkündür. Namaz bu temelin varlığının isbatı; cihad ise, o temel üzerinde yapılabilecek ihya hareketlerinin ortak adı ve zirvesidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, bütün bu söylediklerinin can alıcı noktası olarak mübârek dilini gösterip *"Şunu koru!"* buyurması ise, bir müslümanın dünya ve âhiret hayatını temelden etkileyen şeyin dil olduğunu ifâde etmektedir. Hadisin burada zikredilmesinin sebebi de bu cümle ile bundan sonraki kısımdır. Şunu itiraf edelim ki biz bugün müslümanlar arasındaki birtakım olumsuzlukların asıl sebebinin gereksiz sözler, gevezelikler, yanıltıcı propagandalar, saptırmalar ve yanıltmalar olduğunu görmekteyiz. Buna eğitim-öğretim sistemlerini, kitle iletişim araçlarını da kattığımız zaman, dili korumanın millet ve ümmet hayatı için ne anlama geldiği çok kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Muâz İbni Cebel hazretleri, insanların söylediklerinden dolayı sorumlu olacaklarını elbette biliyordu. O, *"Biz konuştuklarımızdan da sorumlu tutulacak mıyız?"* derken *"Her sözümüzden sorumlu tutulacak mıyız?"* demek istemiştir. Peygamber Efendimiz ise, gerçeği bütün açıklığıyla ortaya koymuş, insanları cehenneme yüz üstü sürükleyen şeyin dillerinin ürettikleri, yani söyledikleri sözler olduğunu bildirmiştir.

Ohalde dili korumak, basit bir organa sahip çıkmak demek değildir. Dünya ve âhiret mutluluğuna sahip çıkmak ya da o mutluluktan vazgeçmek anlamına gelmektedir. Bu yüzden iş son derece ciddîdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'sız hiçbir şeyin anlamı ve kıymeti yoktur.
2. Müslümanlar yaptıkları güzel işlerin güzel sonuçlarını görebilmek için dillerine hâkim olmak zorundadırlar.
3. İnsanı hem dünyada hem de âhirette sıkıntıya sokan şey, ağzından denetimsizce dökülen sözlerdir.

1526- ???? ??? ???????? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????????? ?? ????????» ??????? : ?????? ????????? ???????? . ??? : « ??????? ??????? ??? ??????? » ???? : ????????? ?? ??? ?? ???? ?? ??????? ? ????? : « ??? ???? ????? ?? ?????? ?????? ????????? ? ???? ???? ???? ????? ?? ??????? ?????? ??????? » ???? ???? .

1526. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Gıybet nedir, bilir misiniz**?"

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Hz. Peygamber:

- "**Gıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır**" buyurdu.

- Söylenen ayıp eğer o kardeşimde varsa, ne dersiniz?" diye soruldu.

- "**Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet ettin; yoksa, o zaman ona iftira ettin demektir**," buyurdu.

Müslim, Birr 70. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Birr 23

Açıklamalar

Hadisimiz büyük günahlardan olan gıybet ve iftiranın tarifini yapmaktadır. Bu rivayete göre Peygamber Efendimiz gıybetin ne olduğunu bilip bilmediklerini ashâb-ı kirâma sormuştur. Hadisin Ebû Dâvûd ve Tirmizî'deki rivayetlerinde ise, gıybetin ne olduğu bir sahâbî tarafından Efendimiz'e sorulmuştur. Aslında Resûl-i Ekrem Efendimiz, zaman zaman bazı konuları kendisi soru olarak sahâbîlere yöneltir, böylece onların dikkatlerini çeker, sonra da sorduğu sorunun cevabını yine kendisi verirdi. Bu, onun eğitim ve öğretim usullerinden biridir.

Sahâbe–i kirâm, Hz. Peygamber'in kendilerine yönelttiği sorulara daima *"Allah ve Resûlü daya iyi bilir"* diye cevap verirlerdi. Bu onların edebiydi. O konuda bilgileri olsa bile, işin daima bilemedikleri farklı bir yönünün olabileceğini, bu sebeple de cevabı Hz. Peygamber'den öğrenmek istediklerini belirtirlerdi. Burada da aynı usûlün uygulandığını görüyoruz.

Bir insanın arkasından konuşmak demek olan gıybeti Peygamber Efendimiz, *"Din kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır"* diye tarif etmektedir. Burada şu inceliğe dikkat etmek gerekmektedir. Efendimiz gıybeti tarif ederken, "Kardeşini hoş olmayan birşeyle anmandır" demiyor, *"Duyduğu zaman kardeşinin hoşlanmayacağı bir şey ile onu anmandır"* buyuruyor. Bu demektir ki, senin söylediğin kelime veya söz aslında kötü olmayabilir, eğer kardeşin onun kendisi hakkında söylenmesinden hoşlanmıyorsa, sen onu gıybet etmiş, çekiştirmiş olursun. O halde gıybette, söylenen sözün kendisinden çok, hakkında o sözün söylendiği kişinin ondan hoşlanıp hoşlanmaması önem arzetmektedir.

"Din kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmak" genel bir ifâdedir. Bir kişinin bedeni, fizik yapısı, dini, dünyası, ahlâkı, malı, çocukları, anası-babası, eşi, hizmetçisi, evi, arabası, yürüyüşü, güler yüzlülüğü, asık suratlılığı, konuşması v.s. gibi onunla ilgili hususların sözlü veya yazılı olarak dile getirilmesi, rumuzla veya kaş-göz, el-kol hareketleriyle anlatılması, kısacası, bir başkasına bir müslümanın herhangi bir noksanını anlatmaya yeten her söz ve hareket bu gıybet tarifi içine girer. Hatta bir kişinin bir eksiğini anlatmak maksadıyla, onun bulunmadığı bir ortamda, sözlü veya fiilî olarak taklidini yapmak da bu tarif içine girer yani gıybettir.

Sahâbîlerin, *"Söylediğimiz şey o kardeşimizde varsa yine de gıybet etmiş olur muyuz?"* anlamına gelen soruları, durumun çok daha kesin olarak açıklık kazanmasına vesile olmuştur. Efendimiz, *"Eğer*

söylediğin şey onda varsa gıybet ettin; yoksa, o zaman ona iftira ettin demektir" buyurmak suretiyle bir taraftan gıybeti tam olarak zihinlere yerleştirirken bir taraftan da iftira ve bühtan kavramını açıklamış, gıybet ve iftira farkını hiç unutulmayacak bir şekilde ortaya koymuştur.

Kabul etmek gerekir ki gıybet, yani bir insanı arkasından, onun bulunmadığı yerde, kendisinde olan ve fakat duyduğu zaman asla hoşlanmayacağı bir şeyle anmak ve çekiştirmek çok çirkin bir davranıştır. Böyle olmakla beraber ne yazık ki bu kötü huy, insanlar arasında çok da yaygındır. Nevevî, -pek haklı olarak- çok az insanın bu çirkinlikten yakasını kurtarabildiğini kaydetmektedir.

Allah Teâlâ'nın, ölü kardeşinin etini yemekle bir tuttuğu gıybet hastalığından uzak kalabilmek için, öncelikle diline hâkim bir müslüman olmaya çalışmak gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir müslümanı, duyduğu zaman hoşlanmayacağı bir şeyle anmak gıybettir.
2. Gıybet haramdır.
3. Bir müslümanı onda olmayan bir vasıfla anmak ise, ona iftira etmek demektir. İftira da haramdır.

1527- ???? ??? ?????? ??? ?????? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?? ????????? ???? ??????? ?????? ?? ?????? ???????? : « ???? ????????? ? ?????????? ?????????? ????? ????????? ???????? ??????? ??? ? ?? ???????? ??? ? ?? ???????? ??? ? ??? ???? ??????? » ????? ???? .

1527. Ebû Bekir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Vedâ haccında Mina'da kurban kesme gününde îrad ettiği hutbesinde şöyle buyurdu:

"Bu gününüz, bu ayınız ve bu beldeniz saygı değer ve dokunulmaz olduğu gibi (aranızda) kanlarınız, canlarınız ve namusunuz da saygı değer ve dokunulmazdır. Tebliğ ettim mi?"

Buhârî, İlim 9, 37, Hac 132, Tevhîd 24; Müslim, Hac 147, Kasâme 29,30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 10; Tirmizî, Fiten 6; Nesâî, Kudât 36; İbni Mâce, Menâsik 76, 84, Fiten 2

Açıklamalar

Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz ömründe bir kez o da hicretin onuncu yılında hac yapmıştır. Kendisi bu ilk ve son haccında yüz binden fazla müslüman hacıya üç ayrı yerde irâd buyurduğu hutbeleriyle en son uyarılarını ulaştırmıştır. Bu hutbelerinden birinde ashâbına vedâ ettiği için Vedâ hutbesi diye muşhur olan Efendimiz'in bu beyanları, müslümanlığın ana kurallarını bir kez daha resmen hatırlatma mâhiyetindedir. Hadisimiz, Efendimiz'in bu Vedâ haccında, Mina'da irâd buyurduğu hutbesinde ortaya koyduğu can, mal ve ırz dokunulmazlığını ifâde eden cümlelerinden ibârettir.

216 numaralı hadisin içinde de geçmiş olan Efendimiz'in bu beyanı, müslümanların can, mal ve namuslarının fiilî veya sözlü her türlü saldırıdan korunmuş olduğunu, kimsenin bunlara haksız yere tecavüzde bulunma hak ve selahiyetinin bulunmadığını bildirmektedir. Peygamber Efendimiz, bu konudaki yasağın niteliğini anlatmak için, önce içinde bulundukları ayı, sonra şehri sonra da günü sormuş, Zilhicce ayında, Mekke toprağında ve kurban kesme gününde (yevm-i nahr) olduklarını oradakilere ikrar ettirdikten ve bunların üçünün de "haram" hükmünde olduklarını hatırlattıktan sonra, aynı şekilde mal, can ve namuslarının da birbirlerine haram olduğunu bildirmiştir. Bu üslup, belirtilen hüküm konusunda kimsenin şüphe ve tereddüde düşmesine imkân bırakmayan çok açık ve kesin bir üsluptur. Bu sebeple hadisimizi, *"Bu gününüz nasıl mübârek bir gün ise, bu ayınız nasıl mübârek bir ay ve bu beldeniz Mekke nasıl mübârek ve muhterem bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öylece mübârektir, her türlü tecâvüzden korunmuştur"* diye tercüme etmek de mümkün ve belki de daha uygundur.

Burada konumuzu ilgilendiren taraf, müslümanların can, mal ve namuslarının dokunulmazlığını ortadan kaldıramayacakları, birbirlerinin gıybet ve dedi-kodusunu yapamayacaklarıdır. Çünkü gıybet, can, mal ve namusa el uzatmaya denk, büyük bir cinayettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların can, mal ve namusları dokunulmazdır.
2. Bu üç değere fiilen tecavüz edilemeyeceği gibi, sözle de saldırılamaz.
3. Gıybet, müslümanların can, mal ve namus dokunulmazlığına yönelik bir saldırı niteliğindedir ve haramdır.

1528- ???? ?????? ???? ?????? ????? ??????? : ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ??? ?????? ???? ????? ????????? : ????? ???????? ? ???? : « ????? ?????? ??????? ?? ?????? ????? ?????? ????????? ? » ??????? : ???????? ?? ??????? ???? : « ?? ?????? ??? ??????? ???????? ????? ?? ??? ??????? » ???? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ???? ????? .

????? : « ????????? » ??????? ????????? ?????????? ???? ???????? ? ??? ??????? ??????? ????? ?????? ? ????? ???? ????? ?????????? ??? ????????? ? ???? ??????? ?????? : { ??? ??????? ??? ?????? ? ?? ???? ??? ?????? ????? } [????? : 4] .

1528. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Resûlü! Safiyye'nin şöyle şöyle oluşu sana yeter, dedim. -Ravilerden biri, bu sözle Hz. Âişe'nin, onun kısa boylu oluşunu kastettiğini söylüyor-. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Ey Âişe! Öyle bir söz söyledin ki, eğer o söz denize karışsa idi onun suyunu bozardı**" buyurdu.

Âişe dedi ki, ben bir başka gün de kendisine bir insanın durumunu takliden hikâye etmiştim. Bunun üzerine de Hz. Peygamber:

- "**Bana dünyanın en kıymetli şeylerini verseler, ben yine de bir insanı hoşlanmayacağı bir şekilde taklid edip anmayı kesinlikle istemem**" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Kıyâmet 51

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in muhterem eşleri annelerimiz *-Allah hepsinden razı olsun-* bütün faziletlerine rağmen nihayet birer insan idiler. İnsanlık gereği davranışlarda bulunmaları da pek tabiîdir. Üstelik onlar birden fazla kuma ile Hz. Peygamber'i paylaşmak ve günlük hayatı sürdürmek durumunda idiler. Birbirlerini şu veya bu ölçüde kıskanmaları, kadın psikolojisi çerçevesinde davranmaları asla yadırganmamalıdır. Onların bu tür davranışları ümmetin hanımlarının eğitimine yönelik esasların belirlenmesine ve tedbirlerin alınmasına sebep olmuştur. Hadisimiz de bu durumun güzel bir örneğidir.

Âişe vâlidemiz, kuması Safiyye anamızı, boyunun kısalığını söz konusu ederek Efendimiz'in huzurunda çekiştirmiş, gıybetini yapmıştır. Bu hatasını da bize yine Âişe vâlidemizin kendisinin haber vermesi ne kadar dikkat çekicidir. Fazilet ve büyüklük işte buradadır. Efendimiz onun Safiyye validemiz hakkında söylediği sözün, gerçeğe uygun olsa bile, onu yermek maksadıyla söylediği için aslâ doğru olmadığını, *"Ey Âişe! Öyle bir söz söyledin ki, eğer o söz, su olup da koskoca bir denize karışacak olsaydı, denizi ifsad ederdi"* buyurarak çok çarpıcı bir şekilde ifade etmiştir. Efendimiz'in bu sözleri, tek bir kelime ile de olsa, başkasını gıybet etmenin ne kadar kötü bir şey olduğunu ortaya koymaktadır.

Âişe vâlidemiz *-Allah ondan razı olsun-,* bir başka gün bu defa bir başka kişinin hal ve hareketini Hz. Peygamber'e taklid ederek anlatıyor. Bu durum karşısında da Efendimiz, Âişe vâlidemizi, *"Bana dünyayı verseler ben, asla bir insanı hoşlanmayacağı bir şekilde taklid ve tavsif etmezdim"* buyurarak ikaz etmiştir. Hiç şüphesiz Efendimiz'in bütün bu ikazları, Âişe vâlidemizin şahsında bütün ümmete yöneliktir. Hepimiz için uyarıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir müslümanı duyduğu zaman hoşlanmayacağı bir şekilde anmak gıybettir.
2. Gıybet bir kelimeden ibaret olsa bile, gıybettir, vebâli ve kötülüğü çok büyüktür.
3. Peygamber Efendimiz hanımlarını kırmadan eğitmiştir.
4. Peygamberimiz'in hanımları, başlarından geçen olayları kendileri anlatmak suretiyle, müslüman hanımların ve ümmetin tamamının eğitimine yardımcı olmuşlardır.
5. Gıybet sadece sözle değil, el, kol, kaş, göz hareketleriyle de yapılabilir.

1529- ?????? ????? ??? ?????? ???? ???? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????? ?? ?????? ???????? ????? ???????? ??? ?????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ? ???????? : ??? ?????? ??? ???????? ? ???? : ?????? ????????? ?????????? ?????? ???????? ? ????????? ?? ????????? ? » ????? ??? ????.

1529. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Mi'raca çıkarıldığımda ben bakırdan tırnaklarla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan bir topluluğun yanından geçtim**.

- Ey Cebrâil! Bunlar kimlerdir? diye sordum."

- Bunlar, (gıybet etmek suretiyle) insanların etlerini yiyenler ve onların şeref ve namuslarıyla oynayanlardır, cevabını verdi.

Ebû Dâvûd, Edeb 35

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, baştan sona mucizevî bir ortamda cereyan etmiş olan Mi'rac olayında, müşâhade ettiği bazı hususları haber vermiş bulunmaktadır. Hadisimiz, Efendimiz'in bu kabil gözlemlerinden bir sahneyi bize aktarmaktadır.

Aslında *tırnaklarıyla yüz ve göğüslerini tırmalamak***,** yaralamak özellikle Câhiliye döneminde ağıtçı kadınların yaptıkları bir harekettir. Malesef bu yaka - paça yırtarak ölüye ağlamak demek olan **niyâhâ** âdetinin yurdumuzun değişik yörelerinde kadınlarımız arasında halen devam ettiği de acı bir gerçektir.

İşte Peygamber Efendimiz, Mi'rac esnasında bu Câhiliye kadınları gibi bakırdan tırnaklarla yüz ve göğüslerini tırmalayan bir topluluk görmüş ve bunların kimler olduğunu Cebrail *aleyhisselâm*'dan sormuş, Cebrâil de, bu şekilde azap olunan kimselerin, *"gıybet edenler ve insanların şeref ve namuslarıyla oynayanlar"* olduğunu bildirmiştir.

Efendimiz'in bu beyanı, gıybetin âhirette ne tür bir cezaya sebep olacağını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. O halde böylesine çirkin ve cezası ağır olan gıybetten uzak durmaya çalışmak, her müslümanın özen göstermesi gerekli bir konu olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarının gıybetini yapan, şeref ve namusuyla oynamaya kalkanlar, âhirette bakırdan tırnaklarla yüz ve göğüslerini parçalama cezasına çarptırılacaklardır.
2. Peygamber Efendimiz Mi'rac olayında uhrevî âleme ait konularda bilgilendirilmiştir.

1530- ??? ??? ??????? ??? ?????? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ????????? ???? ?????????? ?????? : ?????? ????????? ????????? » ????? ???? .

1530. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Her müslümanın öteki müslümana kanı, ırzı (namusu) ve malı haramdır!**"

Açıklamalar

236 ve 237 numaralı hadislerin içinde de geçmiş olan hadisimiz, müslümanların birbirlerine karşı dokunulmaz değerlerini genel bir kural olarak ortaya koymaktadır. Can, mal ve ırz güvenliği...

Her müslüman öncelikle hayat hakkına, mal, can ve namus dokunulmazlığına sahiptir. Bir başkasının bu değerlere şu veya bu şekilde tecavüzde bulunması haramdır. Her tecavüz mutlaka bir ceza ile karşılaşacağına göre bu değerlere sözle ve fiilî olarak tecavüz edilemez.

Gıybet, nihayet bir sözdür, denilemez. O da fiilî tecavüz gibi ağır bir suçtur. Konunun baş tarafında da hatırlattığımız üzere atalarımız *"Kılıç yarası onulur, dil yarası onulmaz"* demişlerdir. Koruma altına alınmış ve haram kılınmış değerlere yapılacak saldırının ne ile ve nasıl olması değil, saldırı olması önemlidir. Bu sebeple insanların değerlerine dil ile de asla saldırmamak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her müslümanın mal, can ve namusu yekdiğerine haramdır.
2. Müslümanın dokunulmaz haklarına yapılacak sözlü veya fiilî tecavüz büyük suçtur.
3. Gıybet, müslümanın haklarına tecavüz sayıldığı için yasaklanmıştır.

255- ??? ????? ???? ??????
???? ?? ??? ???? ??????? ??????? ? ????????? ??? ??????
??? ??? ?? ?? ???? ??? ???? ??? ?????? ?? ?????

GIYBET DİNLEME YASAĞI

GIYBET DİNLEMENİN HARAM KILINMASI, GIYBETİ DUYAN KİŞİNİN ONU REDDETMESİ, BUNU YAPAMAYACAK İSE VEYA SÖZÜ DİNLENİLMEYECEK İSE İMKÂN BULMASI HALİNDE O MECLİSİ TERKETMESİ GEREKTİĞİ

Âyetler

??????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ????? ??????????? ???????? ????????????
??????? ?????????? ??? ????????? ????????????? [55]

1. "Onlar boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler."

Kasas sûresi (28), 55

Yahûdi veya hırıstiyan iken İslâm'ın gelmesinden sonra İslâm'ı seçen ve bu sebeple karşılaştıkları tepkilere sabreden ve bundan dolayı da iki defa ödüllendirilecek olanların bazı üstün nitelik ve meziyetleri sayılırken onların övgüye layık davranışlarından biri olarak, kendilerini ilgilendirmeyen her türlü boş sözden yüz çevirdikleri bildirilmektedir. Sabır, kötülüğü iyilikle savmaya çalışmak ve Allah'ın kendilerine verdiği rızık ve imkânlardan başkalarını yararlandırmak gibi üstün vasıfların sahiplerine, faydasız ve boş sözlerden yüz çevirmek yaraşır. Âyet-i kerîme bu hususu, bir haber cümlesi ile teşvik etmektedir.

Mâlâyânî denilen boş laflara kulak vermemek, ilgisiz kalmak, aslında müslümanların müşterek vasıflarıdır. Nitekim aşağıdaki âyet-i kerîmede bu durum açıkca yer almaktadır.

??????????? ???? ???? ????????? ??????????? [3]

2. "Mü'minler, boş ve faydasız şeylerden yüz çevirirler."

Mü'minûn sûresi (23), 3

Kurtuluşa eren mü'minlerin vasıflarının tek tek sayıldığı Mü'minûn sûresi'nde, onların namazda huşû içinde oldukları bildirildikten sonra hemen ikinci vasıf olarak **"Boş ve faydasız sözlerden yüz çevirdikleri"** ifade buyurulmaktadır. Bir anlamda, boş ve faydasız şeylerden yüz çevirmenin günlük hayatın huşuu demek olduğuna dikkat çekilmektedir. Namazda gönül huzuru ne ise, günlük hayatta da boş laflardan uzak kalmak odur. Yani insana aynı duruluğu ve huzuru yaşatır. Ancak şu da bir başka gerçektir ki, namazda huşu' nasıl her zaman yakalanamazsa, boş ve faydasız sözlerden uzak kalabilmek de o kadar zordur. Bu yönüyle de aralarında bir benzerlik bulunmaktadır. Başarılabilmesi halinde her ikisinin de mü'mine kazandıracağı mutluluk ve seviye gerçekten son derece büyüktür.

????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ????? ????????
????? ?????? ?????????? [36]

3. "Kulak, göz ve gönül, bunların hepsi sorumludur."

İsrâ sûresi (17), 36

Gıybet yasağıyla ilgili önceki konuda da yer verilmiş olan bu âyet-i kerîme, müslümanların her şeyiyle sorumlu bir hayatın sahibi olduklarını çok kesin ifadelerle ortaya koymaktadır.

??????? ???????? ????????? ?????????? ??? ????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ???
??????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????
????????? ???????????? [68]

4. "Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan uzak dur. Eğer

şeytan sana unuttururs a, hatırladıktan sonra artık o zâlimler topluluğu ile oturma."

En'âm sûresi (6), 68

Mekke dönemi günlerinde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sıkça karşılaştığı durumlardan biri, müşriklerin çeşitli vesilelerle Allah'ın gönderdiği âyetler hakkında ileri-geri görüş beyan etmeleri idi. İşte bu ve buna benzer ortamlarda, yani insanları konu değiştirmeye veya susturmaya güç yetirilemeyen hallerde müslümanların o meclisi terketmelerinin en uygun hareket olacağı bildirilmektedir. Ne zamana kadar? Onların konuyu değiştirmelerine kadar. Yoksa insanları tamamen kendi hallerine terketmek, onlarla bütün ilişkileri kesmek emredilmemektedir. Çünkü müslümanlık onlara da anlatılacaktır. Bunun için ilişkilerin sürmesi gereklidir.

Allah'ın âyetleri hakkında ileri-geri konuşmakla, orada bulunmayan müslümanların arkasından hoşlanmayacakları sözleri söylemek arasında, yanlış, boş ve faydasız olma bakımından bir benzerlik söz konusudur. En azından Nevevî merhuma göre bu böyle olmalı ki, -haklı olarak- bu âyetleri burada bir araya getirmiştir.

Hadisler

1531- ???? ??? ??????????? ??? ?????? ?????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ???? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???????? ????? ?????????? » ???? ??????? ????? : ????? ???? .

1531. Ebû'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim, (din) kardeşinin ırz ve namusunu onu gıybet edene karşı savunursa, Allah da kıyamet günü o kimseyi cehennemden korur**."

Tirmizî, Birr 20

Açıklamalar

Gıybet etmenin, herhangi bir müslümanı, hoşlanmayacağı şeyleri arkasından söyleyerek çekiştirmenin haram olduğunu biliyoruz. Burada ise, bizzat kendisi gıybet etmemekle beraber, başkasının yaptığı gıybeti dinlemenin de yasak olduğunu öğrenmekteyiz. Böyle bir durumla karşılaşılınca yapılacak iş, bir yolunu bulup bu gıybet olayına mâni olmaktır. Hadisimiz işte böylesi bir müdâhalenin yani gıybeti yapılan müslümanı savunmanın, âhiretteki sonucunu bildirmektedir.

Hadisin, Esmâ Binti Yezid *radıyallahu anhâ*'dan gelen rivayetinde; *"Kim, yokluğunda kardeşinin etini savunursa (yani gıybet edilmesini önlerse), Allah'ın o kimseyi cehennemden kurtarması kesinleşmiş demektir"* (Beyhakî, *Şu'abü'l-İmân*, VI, 112-113) buyurulmak suretiyle, aynı anlam daha güçlü bir şekilde teyit edilmektedir.

Hadisimizin her iki rivayetinde de, bir müslümanın namus ve şerefini koruyan kimseyi, Allah'ın kıyamette cehennem azabından koruyacağı müjdelenmektedir. Bu, büyük bir lutuf olup yapılan işin Allah katında ne ölçüde değerli olduğunu gösterir. Bu demektir ki, müslümanın ırzı, namusu, haysiyet ve şerefi mukaddes olduğu gibi, bunların korunması, savunulması da özellikle âhiretteki sonucu itibariyle bütün müslümanlara düşen ve çok önemli bir görevdir. Herkes birbirinin ırz ve namusunu, onun bulunmadığı yerde koruyacak ve savunacaktır. Müslüman bir başkasını çekiştirmeyeceği gibi, yanında, böyle çirkin bir işin yapılmasına yani başkalarının çekiştirilmesine de izin vermeyecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanın ırz, namus, haysiyet ve şerefine söz söylememek bir görev, söyletmemek ikinci bir görevdir.
2. Bir müslümanı koruyanı, Allah da cehennemden korur.
3. Dinimiz insan haysiyet ve şerefine son derece büyük önem verir.

1532- ???? ????????? ??? ?????? ??? ??????? ????? ?? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?? ??? ???????? ????? : ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????? : « ????? ?????? ??? ??????????? ? » ?????? ???: ???? ???????? ?? ??????? ?????? ????????? ? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????? ???? ? ??? ????? ?? ???? : ?? ???? ????? ????? ?????? ???? ???? ?????? ? ??? ?????? ??? ??????? ??? ???????? ??? ??? : ?? ??? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? » ????? ???? .

« ???????? » ???? ????? ??? ??????? ? ?????? ?????? ? ?????? ??? ?????? ???? ??? ? ????? ??? ?????? . ? « ??????????? » ??? ????? ?????? ?????? ????? ????? ????????? .

1532. İtbân İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den "Allah'ın Rahmetini Ümit Etmek" bahsinde geçen uzun hadisinde rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

(Bizim evde) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp namaz kıldırdı. (Namazdan sonra otururken) cemaattan biri:

- Mâlik İbni Duhşûm, nerede? dedi. Bir başkası:

- O Allah ve Resûlünü sevmeyen bir münâfiktır, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Öyle deme! Görmüyor musun o, Allah'ın rızasını dileyerek Lâ ilâhe illallah diyor. Rızasını umarak Lâ ilâhe illallah diyen kimseyi Allah, cehenneme haram kılmıştır"** buyurdu.

Buhârî, Salât 45, 46, Ezân 4, 5, 153, 154, Teheccüd 25, 33, 36, Meğâzî, 12, 13, Et'ime 15, Rikak 6, İstitâbetü'l-mürteddîn 9; Müslim, Îmân 54, 55, Mesâcid 263, 264, 265, Fezâilü's-sahâbe 178. Ayrıca bkz. Nesâî, İmâme 10, 46, Sehv 73; İbni Mâce, Mesâcid 8

Açıklamalar

418 numara ile uzunca bir metin halinde geçmiş olan hadisimiz, Peygamber Efendimiz'in, bundan önceki rivayette bildirilen gerçeği doğrudan kendisinin uyguladığını göstermektedir. Huzurunda bulunmayan bir müslüman hakkında gıybet edilmesini Efendimiz, bizzat kendisi engellemiştir. Hem de bizim için çok büyük müjde anlamı taşıyan bir gerekçe göstermiştir: *"Rızasını umarak Lâ ilâhe illallah diyen kimseyi Allah, cehenneme haram kılmıştır."*

Peygamber Efendimiz'in, mahallelerini teşrif ettiğini duyan insanlar hemen Efendimiz'in bulunduğu eve koşuşmuşlar ve onunla birlikte namaz kılmışlardı. Bu arada herhangi bir sebeple oraya gelememiş olan Mâlik İbni Duhşûm'un yokluğu, onun *"Allah ve Resûlünü sevmeyen bir münâfık"* olmasıyla değerlendirilmek istenmişti. Efendimiz ise buna karşı çıktı. Bu demektir ki, büyük çoğunlukla müslümanların önem verdiği bir konuya ilgi duymadı veya bir yerlerde hazır bulunmadı diye bir müslümanı gıybet etmek ve hakkında hoşlanmayacağı sözler söylemek doğru değildir. Bu tür girişimleri önlemek öncelikle o mecliste bulunanların en ileri gelenlerine, sonra da oradaki herkese düşer.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in sözleri ile fiilleri tam bir uyum içinde idi.
2. Ümmetinden neyi yapmalarını istemişse, onu kendisi mutlaka yapmıştır.
3. Gıybeti önlemek, her müslümanın görevidir.

1533- ????? ????? ??? ????? ??? ?????? ?????? ?? ???????? ????????? ?? ?????? ????????? ??? ???? ?? ??? ?????????? . ??? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ?? ??????? ???????? : « ?? ??? ?????? ??? ???? ? » ????? ????? ???? ???? ??????? : ?? ?????? ?????? ????? ???????? ? ?????????? ?? ????????? . ????? ???? ????? ??? ???? ??? ?????? ???? : ???? ?? ?????? ? ???????? ?? ?????? ??????? ?? ???????? ??????? ????? ?????? ? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? .???? ???? .

« ????????? » ???????? ? ??? ?????? ??? ?????? ?????? .

1533. Kâ'b İbni Mâlik*radıyallahu anh*'den tövbe mâcerasına dair "Tevbe" bahsinde geçen uzunca hadisinde rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük'te ashâbı arasında otururken:

- "**Kâ'b İbni Mâlik ne yaptı?"** diye sormuş. Benî Selime'den bir adam:

- Ya Resûlallah! Elbiselerine ve sağına soluna bakıp gururlanması onu Medine'de alıkoydu, demiş. Bunun üzerine Muâz İbni Cebel ona:

- Ne kötü söyledin! diye çıkışmış, sonra da Peygamber *aleyhisselâm*'a dönerek:

- Yâ Resûlallah! Biz onun hakkında hep iyi şeyler biliyoruz, demişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise, hiçbir şey söylememiş, sükût etmişti.

Buhârî, Meğâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsiru sûre (9)

Açıklamalar

Tebük Gazvesi'ne katılmadığı için başından çok büyük olaylar geçmiş olan Kâ'b İbni Mâlik hazretlerinin mâcerasını Tevbe konusunda yer alan 22 numaralı hadiste bütün yönleriyle okumuştuk. Hadisimiz, o uzun rivayetin, gıybeti önleme konusunu ilgilendiren kısmından ibârettir.

Burada büyük sahâbî Muâz İbni Cebel'in, yapılmak istenen bir gıybete, yani Kâ'b İbni Mâlik'in hazır bulunmadığı bir mecliste çekiştirilmesine izin vermeyip onu savunduğunu görüyoruz. Bu da ashâb-ı kirâm'ın konuya gösterdiği hassasiyetin örneği olmaktadır. Peygamber Efendimiz'in, sükut buyurup Hz. Muâz'ı tasvip etmesi, "takrîrî sünnet" dediğimiz sünnet türüne örnek oluşturmaktadır. Bir müslümanın gıybet edilmesinin önlenmesi, birinci hadiste olduğu gibi "sözlü", ikinci hadiste gördüğümüz gibi "fiilî" ve bu hadiste müşâhade ettiğimiz gibi "takrîrî" olmak üzere sünnetin her üç çeşidiyle de teşvik edilmiş, örneklendirilmiş ve hükme bağlanmış olmaktadır. Hiç şüphesiz bu durum, konunun ne kadar ehemmiyetli olduğunun açık delilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, yanlarında bir başkasının gıybet edilmesine fırsat vermeyip derhal müdâhale ederlerdi.
2. Peygamber Efendimiz ashâbının iş ve sözlerini bazan sükût buyurmak suretiyle tasvip ederdi.
3. Müslümanlar hakkında iyi düşünmek, güzel söz söylemek, onları kötülememek, başkaları tarafından kötülenmelerine de müsaade etmemek gerekir.

256- ??? ???? ?? ????? ?? ??????

???? ?? ?????? ???? ???? ???? ???? ?? ???? ?????? ???? ??? ??? ??? ??? ?????:
????? ?????? ????? ??????? ?? ????? ??? ??????? ??????? ??????? ??? ?? ????? ?? ???? ??? ?????? ??
?????? ?????: ????? ???? ????.
?????? ????????? ??? ????? ?????? ??? ?????? ??? ??????? ????? ??? ???? ????? ??? ????? ??????:
???? ???? ??? ?????? ???? ???? ???? ????? ?????? ?????? ??? ????? ??????? ??? ?? ???? ??? ???
??????.
?????? ????????? ????? ??????: ????? ??? ?? ??? ?? ???? ?? ???? ???? ??? ?? ???? ??? ????? ??
?????? ??? ?????? ??? ???? ?????? ???? ??? ???? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ?? ????: ?? ???? ??
??? ?? ??? ?? ??? ??? ?? ???? ???? ???? ???? ?? ????? ?? ??? ?????? ??? ??? ???????? ???? ??? ??????

?? ???? ??? (???? ?????? ??? 1532) ?? ??? ?????? ?????.
?????? ????? ???????? ?? ???? ????????? ???? ?? ????? ???? ??? ????????? ?? ?????? ???????? ????
???? ?????? ???????? ?? ???? ??????. ????? ???????? ?? ?????? ????? ?? ??????? ?? ?????? ?? ???????
?? ??? ??? ?? ???????? ???? ??? ???????? ?? ?? ???? ???? ?? ???? ??????? ???? ??? ???? ???????.
????? ??? ??? ??????? ????? ??? ????? ?? ???? ???? ??? ????? ???? ?? ????? ??????? ????? ?????
?????? ????? ???? ???? ?? ???? ???????? ???? ??? ????? ???? ??? ???? ??????? ???? ????? ???????
??????? ???? ??? ????? ???? ??? ????? ????????? ????. ????? ?? ???? ?? ????? ?? ???? ??? ??? ??????
??? ??? ?? ???? ?????? ???? ???? ??? ???? ?????? ?? ?????? ???? ???? ???? ??? ??? ??? ?? ???? ?????
???? ?????? ????? ?? ????? ?? ???? ??? ??? ??????? ?????? ???? ??? ???? ??? ??? ???? ?? ?? ???? ???
????????? ?? ?????? ??.
?????? ?? ???? ??????? ????? ?? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ????? ???? ????? ?????? ???????
????? ????? ?????? ???????? ????? ???? ??? ????? ??? ????? ???? ????? ?? ?????? ??? ?? ???? ??????
??? ??? ??? ??????.
?????? ???????? ???? ??? ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???
??????? ????? ????? ?????? ??? ??? ??????? ??? ???? ?????? ???? ??? ??? ????.
???? ??? ????? ????? ??????? ??????? ???? ????. ???????? ?? ???????? ??????? ????????? ??? ???:

MÜBAH OLAN GIYBET

Bilesin ki gıybet ancak, kendisine başka yolla ulaşmak mümkün olmayan sahih, şer'î bir sebeple mübah olur. Gıybeti mübah kılan sebepler altıdır:

*1. **Tezallüm.** Zulme uğramış bir kimsenin, hükümdar veya hâkim gibi, zâlime karşı kendisine yardımcı olabilecek yetki ve kudrete sahip birine gidip "Falan bana şöyle şöyle haksızlık etti" demesi câizdir.*

*2. **Bir kötülüğün önlenmesi** veya bir asînin yola getirilmesini temin **için yardım istemek.** Kişinin, güçlü olduğunu sandığı bir kimseye gidip sırf bir kötülüğü ortadan kaldırmak niyetiyle, "Falanca şu kötü işleri yapıyor, onu bundan alıkoy" demesi câizdir. Böyle bir niyet taşımazsa, bu yaptığı haramdır.*

*3. **Fetvâ almak.** Bir kişinin müfti'ye gidip "Babam, kardeşim, kocam veya falan adam bana zulmetti. Bunları yapmaya hakları var mıdır? Bundan kurtulmamın, hakkımı almamın ve haksızlığı önlememin yolu nedir?" gibi sözler söylemesi, ihtiyaçtan dolayı câizdir. Ancak, "Şöyle şöyle yapan bir kimse veya bir eş hakkında ne dersiniz?" diye üstü kapalı olarak durumu arzetmesi ihtiyata daha uygun ve fazilete daha muvafık olur. Nitekim böyle bir üslubla da maksad hasıl olur. Bununla beraber, inşallah aşağıda zikredeceğimiz Hind'in rivayet ettiği hadiste olduğu gibi haksızlık eden şahsın açıkça söylenmesi de câizdir.*

*4. **Müslümanları şerden sakındırmak ve iyiliklerini istemek (nasihat).** Bunun çok çeşitli uygulaması vardır:*

a) Hadis râvilerinden ve şâhidlerden kusurlu olanları cerhetmek. Bu, müslümanların icmâı ile câizdir. Hatta yerine göre vâcip bile olur.

b) Bir kimse ile dünürlük, ortaklık, komşuluk, alış-veriş vs. yapılmak, emânet bırakmak istenildiği zaman ve benzeri durumlarda kendisine danışılan kişinin bildiğini gizlememesi, aksine, büyük bir hayırhahlıkla bildiklerini olduğu gibi söylemesi gerekir.

c) Dini ve din bilimlerini öğrenmek isteyen birinin, bid'atçı veya günahkâr (fâsık) bir hocadan ders aldığına şâhid olup zarar göreceği endişesine kapılan kimsenin, o öğrenciye öğüt verip hocasının halini açıklaması gerekir. Bu da yine sırf öğüt vermek maksadına yönelik olmalıdır. Bu iş tehlikeli ve yanılgıya açıktır. Çünkü uyarıda bulunan kişi çekememezlik duygusuna kapılmış olabilir. Şeytan onu yanıltabilir. Bu noktada çok uyanık ve dikkatli olmak gerekir.

d) İster ehli olmadığı için, ister günahkâr olduğu için isterse başkaları tarafından yanıltıldığı için yahut daha başka bir sebepten dolayı üstlendiği görevi gerektiği şekilde yapmayan bir yetkilinin durumunu daha üst bir yetkiliye bildirmek suretiyle o görevlinin dürüst hareket etmesini sağlamasını veya onu görevden uzaklaştırarak lâyık olan bir başka kişiyi görevlendirmesini sağlamaya çalışmak, onu buna teşvik etmek câiz ve gereklidir.

*5. **Fıskı ve bid'atçılığı âşikar olan kimse**nin, meselâ açıkta şarap içmek, insanların malına el koymak, haksız öşür almak, haraç kesmek, zorla baş olmaya, başa geçmeye çalışmak, kötü ve gayri meşrû işlere yönelmek gibi tavırlar gösteren kimsenin hakkında konuşmak câizdir. Çünkü kendisi kötülüğünü açığa vurmuştur. Ancak onun açığa vurduklarının dışındaki başka ayıplarının anılması -onların da söylenmesini gerektiren daha başka sebep veya sebepler yoksa- haramdır.*

*6. **Tarif etmek.** Bir insan şaşı, topal, sağır, kör ve buna benzer başka lakaplarla biliniyorsa, onu sırf tarif edebilmek için bu lakapları kullanmak caizdir. Ancak bu lakapların, kişinin değerini düşürme amacıyla takılması haramdır. Böyle lakaplarla bilinen kişilerin bu lakaplar söylenmeden tarif ve tanıtımı mümkün olduğu sürece bunları kullanmamak daha doğrudur.*

Gıybetin câiz olduğu yerler konusunda bu altı sebebi âlimler ortaya koymuşlardır. Bunların çoğunda da ulemanın görüş birliği vardır. Bu husustaki deliller, sahih ve meşhur hadislerdir. Şimdi onlardan bazılarını görelim.

Hadisler

1534- ???? ????????? ??? ?????? ??????? ?? ??????? ???????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ???????? ???? ??? ??? ????????? ? » ????? ???? . ???????? ??? ??????? ?? ??????

????? ???? ??????? ????? ???????? .

1534. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre bir adam Hz. Peygamber'in yanına girmek için izin istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Kabilesinin kötü adamıdır ama, izin verin ona**" buyurdu.

Buhârî, Edeb 38, 48; Müslim, Birr 73. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 5

Açıklamalar

Hadisimize ait rivayetin tamamı, olayı iyice kavramamızı sağlayacak niteliktedir. Olayla ilgili anlatım özetle şöyledir: Uyeyne İbni Hısn veya Mahreme İbni Nevfel olduğu tahmin edilen şahıs, Efendimiz'in huzuruna girmek için izin ister. Gelenin kimliği kendisine bildirilince Efendimiz, *"Kabilesinin kötü adamıdır ama, izin verin ona, gelsin bakalım"* anlamındaki sözünü söyler:

Efendimiz gelen kişi hakkında böyle bir beyanda bulunduktan sonra adamı huzuruna kabul eder ve kendisine yumuşak davranır, konuşur-görüşür ve adam memnun olarak ayrılır. Efendimiz'in, gıyabında kötü olduğunu söylediği kişi ile normal birisiymiş gibi görüşüp konuşması Hz. Âişe'nin dikkatini çeker ve bunun hikmetini sorar. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:

- "**Ey Âişe! Kıyamet günü Allah katında en kötü durumda kalacak kişi, insanların şerrinden çekindikleri için kendisini terkettikleri kimsedir.**"

Sahîhayn'daki bir rivayette de *"sözle veya fiille haddi aşmasından, bir kötülük yapmasından korkulduğu için kendisinden uzak durulan kimsenin en kötü kişi olduğu"* belirtilmektedir. Efendimiz, Hz. Âişe'ye verdiği bu cevapla, bir taraftan, kendisini ziyaret eden kişinin zararını önlemek maksadıyla onu idare ettiğini ortaya koyarken, bir taraftan da "Ben ona yumuşak davrandım, eğer gıyâbında söylediğimi yüzüne karşı söyleseydim, benim kendisini inciteceğim endişesiyle beni terkederdi, o takdirde ben de kötülerden olurdum" demek istemiş olabilir.

Önce Peygamber Efendimiz'in bu şahıs hakkındaki değerlendirmesinin tamamen doğru olduğunu bilmemiz gerekir. Nitekim Uyeyne İbni Hısn Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde irtidad etmiş, yani dinden dönmüş, müslümanlara karşı savaşmış, sonra tekrar müslüman olmuştur. Sert, katı ve cahil bir kişi olduğu, halifeliği döneminde Hz. Ömer'e gelip çok kaba davranmasından anlaşılmaktadır (bk. 358 numaralı hadis).

Efendimiz'in, kötülüğü âşikâr olan bir kişinin durumunu bildirmek suretiyle mü'minleri ondan korumak istediği açıktır. Binaenaleyh onun böyle konuşması asla gıybet değildir. Öte yandan Peygamber Efendimiz'in, o kişiyi huzuruna kabul buyurduktan sonra ona yumuşak davranması yani müdârâ etmesi, asla bir müdâhane değildir. *Müdârâ*, dünyanın veya dinin veya her ikisinin birden ıslahı için dünyaya ait değerleri kullanmaktır. *Müdâhane* (yağcılık) ise, dünya ve dünyalıklar için dinden ve dinî esaslardan vazgeçmek demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kötülüğü açık olan kimsenin durumunu söylemek gıybet değildir. Böyle bir kişinin henüz açığa çıkmamış yönlerini söylemek ise gıybettir. Bu inceliğe dikkat etmek gerekir.
2. Zararı önlemek maksadıyla müdârâ edilebilir. Bu konuda ruhsat vardır. Müdârâ mübahtır ama müdâhane aslâ câiz değildir. Yani dünya ve dünyalıklar hatırına din ve dince kutsal sayılan değerler kimseye peşkeş çekilemez.
3. Peygamber Efendimiz, müslümanları uyarmak için onlara olan şefkat ve merhametinin gereği olarak bazı kimselerin durumlarını açıklamıştır.

1535- ??????? ??????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??????? ???????? ????????? ???? ????? ??????? » ???? ????????? . ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ??? ????????? : ?????? ??????????? ?????? ???? ????????????? .

1535. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Falan ve falanın dinimizden birşey bildiklerini sanmam.**"

Buhârî, Edeb 59

Açıklamalar

Kütüb-i Sitte içinde sadece Buhârî'nin *Sahîh*'inde yer alan bu hadisin ravilerinden Leys İbni Sa'd, hadiste kendilerinden bahsedilen bu iki kişinin münâfiklardan olduğunu bildirir. Onun bu görüşü sonraki âlimlerce tartışılmıştır.

Buhârî'deki ikinci rivayette de Efendimiz, *"Falan ve falanın bizim üzerinde bulunduğumuz şu dinimizi bildiklerini sanmıyorum"* buyuruyor.

Efendimiz'in bu beyanları, söz konusu iki kişi hakkında bir sûizan ve kötüleme değil, başkalarının onlara bakıp yanılmamaları için mevcut durumlarını bildirmekten ibarettir. Hadiste her ne kadar zan ifâdesi geçiyorsa da zannın, bir çok yerde olduğu gibi burada da "kesin bilgi ve kanaat (ilm-i yakîn)" anlamına geldiğine işaret edilmiştir. Nitekim dilimizde de "herhalde" kelimesi, bazan "şüphe" bazan da "mutlaka, şüphesiz" anlamında kullanılmaktadır. Böylece Efendimiz, *"Falan ve falan'ın bizim şu dinimizi bilmediklerini, ondan bir şey öğrenmediklerini biliyorum"* buyurmuş olmaktadır. Bu da onların sebep olabilecekleri yanılgıları önlemek için gerekli bir açıklamadır. Buradan hareketle, günümüzde çokça rastladığımız gibi, **yeterli bilgisi olmadığı halde din hakkında görüş açıklayan**, ahkâm kesen **kimselerin bu durumlarının kamuya açıklanmasının gıybet olmadığı**, **hatta** onların müslümanlara verecekleri zararı önlemek için **gerekli olduğu** anlaşılır. Nitekim, Nevevî merhum da bu kanaatte olduğu için hadisi, mübah olan gıybet konusunda zikretmiş bulunmaktadır.

Her iki hadiste kendilerine işaret edilen şahısların kimler olduğu tesbit edilememiştir. Efendimiz'in kimleri kasdettiği zamanında anlaşılmış olmasına rağmen, sonraki dönemlerde açıklanmamış ve kaynaklarda isimleri yer almamıştır. Böylece o kişilerin sonraki dönemlerde çekiştirilmeleri önlenmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanları uyarmak ve uğramaları muhtemel zararlardan korumak maksadıyla bazı kişiler hakkındaki bilgileri açıklamak gıybet değildir.
2. Peygamber Efendimiz, din hakkında bilgisi olmayanların halkı yanıltmalarını önleyici açıklamalarda bulunmuştur.

1536- ???? ???????? ????? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? : ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : ???? ??? ???????? ????????? ??????? ? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????????? ? ????????? ?? ???? ?? ? ?????? ??? ???????? ??? ????? ?????? ??? ???????? » ????? ???? .

??? ?????? ?????? : « ?????? ???? ???????? ????????? ????????? » ??? ????? ?????? : « ?? ?????? ?????? ???? ???????? » ???? : ????? : ????? ???????? .

1536. Fâtıma Binti Kays *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve:

- Ebü'l-Cehm ve Muâviye İbni Ebû Süfyân beni istiyorlar (ne dersiniz) dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Muâviye malı olmayan fakirin biridir. Ebü'l-Cehm ise, sopasını omuzundan indirmez**" buyurdu.

Müslim, Talâk 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk 39; Tirmizî, Nikâh 38; Nesâî, Nikâh 22

Müslim'in bir rivâyetinde **"Ebu'l-Cehm, kadınları çokca döven biridir"** ifadesi bulunmaktadır.

Fâtıma Binti Kays

İlk muhâcir sahâbi hanımlardan olan Fâtıma Binti Kays, zekâsı, güzelliği ve olgunluğu ile tanınır. Kûfe emirlerinden Dahhâk İbni Kays'ın ablasıdır. Hz. Ömer'in şehid edilmesinden sonra şûra heyeti onun evinde toplanmıştır.

Eşi Ebû Hafs İbnü'l-Muğîre kendisini boşadıktan sonra Efendimiz'in emriyle âmâ sahâbi İbni Ümmü Mektûm'un evinde iddetini bekledi ve daha sonra da yine Efendimiz'in tavsiyesiyle Üsâme İbni Zeyd ile evlendi. Hz. Peygamber'den 34 hadis rivâyet etti. Kendisinden de başta Şa'bî olmak üzere Tâbiûn neslinin büyüklerinden bazıları hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Nevevî, bu hadisi Buhârî'nin de rivayet ettiğini belirtmektedir. Ancak hadis Buhârî'de rivayet olarak geçmemekte, sadece olaya atıfta bulunulmaktadır (Buhârî,Talak 41, 42).

Hadisimiz kısaca hayat hikayesini anlattığımız Fâtıma Binti Kays'ın kocası tarafından boşanması, iddet beklemesi için Hz. Peygamber'in kendisine yer tayin etmesi ve sonra da evlenmesi ile ilgili bir dizi olayın anlatıldığı uzunca bir rivayetin sadece bir kısmını bize yansıtmaktadır. Nevevî merhum konumuzla ilgili olduğu için dünürlük yapan kişiler hakkında bilinenlerin söylenmesi gerektiğini ve bunun asla gıybet sayılmayacağını gösteren kısmını buraya almış bulunmaktadır.

Peygamber Efendimiz, görüldüğü gibi Fâtıma Binti Kays ile evlenmek isteyen Muâviye ve Ebü'l-Cehm hakkında bildiklerini Fâtıma'ya açıkca söylüyor. Birincisi için *"malı olmayan fakirin teki"*, diğeri için de *"omuzundan sopasını eksik etmeyen yani kadınları çokca döven biri"* olduğunu belirtiyor. İşte Efendimiz'in bu sözleri, kurulacak bir yuva öncesinde fikri sorulan kişinin adaylar hakkında bildiklerini herhangi bir karalama gayesi gütmeksizin söylemesinin gıybet sayılmayacağını göstermektedir. Aksi halde kendisine bu konuda fikir danışan kimseye yalan söylemiş olmak veya ondan gerçeği gizlemek gibi iki durum söz konusu olur ki, her ikisi de haramdır.

Efendimiz, Fâtıma ile evlenmek isteyen bu iki kişi hakkında görüşlerini böylece açıkladıktan sonra ona Üsâme İbni Zeyd ile evlenmesini tavsiye etmiştir. Fâtıma önce istememiş ama sonunda Efendimiz'in ısrarı üzerine evlenmeyi kabul etmiştir. Neticede kendisi, bu evlilikten çok memnun olduğunu ve hatta Üsâme İbni Zeyd'in olgunluğuna hayran kaldığını itiraf etmiştir. Doğrudan konumuzla ilgili olmamakla beraber, hadiste geçtiği için dikkatimizi çeken bir hususa işaret etmek yerinde olacaktır. Efendimiz, Muâviye için *"malı olmayan fakirin teki"* derken onun durumunu belirtmiştir. Bu sözleriyle Efendimiz, fakirlerle evlenmemek gerektiğini söylemek istememiştir. Elbette fakirlik evliliğe mani olmamalıdır. Ancak erkeğin, alacağı hanımı, yöre şartlarına göre geçindirecek bir gelire sahip olması da ailenin huzuru bakımından ihmal edilmemesi gereken önemli bir husustur. Hadisimizde bu noktaya dikkat çekilmiş olmaktadır.

Ebü'l-Cehm'in kadınları çok dövmesi de yine kadın hakları ve aile saadeti noktasından önemli bir kusurdur. Efendimiz, önce böyle bir âdeti olan erkekleri sonra da onlarla evlenecek olan hanımları uyarmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evlenmek söz konusu olduğu zaman, fikrine müracaat edilen kişinin bildiklerini olduğu gibi söylemesi gıybet değildir.
2. İstişâre ve nasihat niyetiyle bir kimseyi kusuru ile anmak câizdir.
3. Hz. Peygamber'i dinleyip onun tavsiyelerine uymak insanı mutlu eder.
4. Fazilet ve tecrübe sahibi kimselerin tavsiyelerini dinlemek daima iyidir.
5. Fetvâ verecek olan kimsenin, fetvâ isteyen kadının sesini duyması, onunla konuşması câizdir.

1537- ??? ???? ??? ??????? ??? ?????? ???? ??? : ???????? ?? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????? ???? ??????? ???? ????? ? ???? ???? ?????? ??? ??? : ?? ????????? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??? ????????? ???? : ?????? ??????? ??? ????????? ????????? ??????? ??????

???????? ? ?????????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ????????????? ?????? ? ?????? ??? ??? ?????? ?? ??? ?????????? ???????? : ?? ????? ? ?????? : ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ?? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ????? ?????????: { ??? ????? ??????????? } ?? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????????? ??? ????????? ?????????? . ????? ???? .

1537. Zeyd İbni Erkam *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde bir sefere çıkmıştık. Müslümanlar büyük bir yokluk ve sıkıntı içindeydi. Asker arasında bulunan Abdullah İbni Übey, yandaşlarına:

- Allah'ın elçisinin çevresindekilere sakın bir şey vermeyin ki, onu terketsinler. Eğer Medine'ye dönersek, güçlü olanlar güçsüzleri oradan mutlaka çıkarıp atacaktır, dedi.

Ben de gidip bu olayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haber verdim. Peygamber *aleyhisselâm* Abdullah'a adam gönderip durumu soruşturdu. O böyle bir söz söylemediğine dair yemin üstüne yemin etti. Bunun üzerine sahâbîlerden bazıları "Zeyd, Hz. Peygamber'e yalan söyledi" dediler. Allah Teâlâ, benim doğru söylediğimi tasdik eden **"Münâfıklar sana geldikleri zaman..."** diye başlayan Münâfikûn sûresi'ni Nebî *sallallahu aleyhi ve selleme* indirinceye kadar, onların bu sözlerinden dolayı son derece üzüldüm. Daha sonra, Hz. Peygamber kendilerine istiğfar etmek için onları davet etti, fakat onlar buna da yanaşmadılar.

Buhârî, Tefsîru sûre (63),1; Müslim, Sıfâtü'l-münâfikîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (63)

Açıklamalar

Değişik anlatımlarıyla kaynaklara intikal etmiş bulunan olay, Münâfikûn sûresinin nüzül sebebidir. Zeyd İbni Erkam *radıyallahu anh*'ın açıkça söylemediği sefer, meğâzî müelliflerinin büyük çoğunluğunun kabul ettiğine göre Mustalıkoğulları Gazvesi'dir.

Müslümanların bu gazvede çektikleri yiyecek sıkıntısı karşısında, Medineli münâfikların reisi Abdullah İbni Übey, kendi yandaşlarına ellerindeki imkânlardan müslümanlara vermemelerini tenbih etmiş, onların bu sıkıntıları bahâne ederek Hz. Peygamber'in etrafından dağılacaklarını hayal etmiş veya böyle bir sonucu hazırlamaya çalışmıştır. Yandaşlarını cesaretlendirmek için de, Medine'ye dönüldüğü zaman güçlü olan kendilerinin, zayıf gördükleri müslümanları Medine'den çıkaracakları va'dinde bulunmuştur. Bu sözleri duyan Zeyd İbni Erkam, durumu Hz. Peygambere ulaştırmıştır. Aslında hadisin bizim konumuzu ilgilendiren yeri burasıdır. Münâfik olduğu hemen hemen herkes tarafından bilinen İbni Übey'in sözlerini ve geliştirmeye çalıştığı müslümanlar aleyhindeki planlarını gidip müslümanları koruma amacıyla Hz. Peygamber'e haber vermek asla gıybet değildir. Zaten Efendimiz de Zeyd'i bu davranışından dolayı ikaz etmemiştir. Durumu tahkik etmiş, münâfikların yemin ederek olayı inkar etmeleri üzerine, Zeyd'in yanılmış olabileceği kabul edilmiştir. Zeyd ise, bu duruma düşmüş olmaktan dolayı çok üzülmüştür. Hatta bazı rivayetlerde çadırına kapandığı ve kimse ile görüşmek istemediği anlatılmaktadır. Yine başka bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in Zeyd'e kulağının yanılmış olabileceğini söylediği, Zeyd'in bundan çok müteessir olduğu da yer almaktadır.

Zeyd'i tasdik eden ve münâfıkların kesin yalan söylediklerini ve Zeyd'in haber verdiği niyet ve sözlerini de aynen nakleden Münâfikûn sûresi inzal buyurulunca, Hz. Peygamber Zeyd'i çağırıp mübârek elleriyle kulaklarını okşayarak, *"Allah Teâlâ, kulağını doğruladı"* buyurmuştur. Bu sebeple daha sonraları olayı bilenler arasında Zeyd İbni Erkam, "kulağı Allah Teâlâ tarafından tasdik edilmiş kişi" diye anılmıştır.

Burada yeri gelmişken her ikisi de iki yüzlülük demek olan iki terimin, **nifak** ile **riyâ**nın farkına işâret edelim. **Riyâ** ibâdette, **nifak** itikadda iki yüzlülük demektir. Buna göre her münafik aynı zamanda mürâîdir. Ancak her mürâî, münâfik değildir. Çünkü imanı sağlam olanlar da amellerinde herhangi bir sebeple riyâ (gösteriş) yapabilir. Çünkü riyâ Allah'a yaptığı ibâdette halka dönük niyetler taşımaktır. Nifak ise, özünde iman bulunmadığı halde, sözde mü'min görünmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nifâkı ve fıskı belli kişilerin sözlerini yetkililere ulaştırmak onların gıybetini yapmak demek değildir.
2. Zeyd İbni Erkam faziletli ve haklılığı vahiyle ortaya konulmuş bir sahâbîdir.
3. Cephede İslâm ordusu aleyhindeki sözleri ve faaliyetleri komutana haber vermek gerekir.

1538- ???? ?????? ??? ?????? ???? ????? : ???? ?????? ???????? ??? ???????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ??? ??????? ????? ??????? ?????? ????????? ?? ????????? ??????? ????? ?? ??????? ???? ? ???? ?? ??????? ? ??? : « ????? ?? ???????? ????????? ?????????? » ????? ???? .

1538. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Ebû Süfyân'ın hanımı Hind, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Süfyân çok cimri bir adam. Onun haberi olmadan benim aldığım dışında bana ve çocuğuma yetecek derecede bir şey vermiyor. (Benim bu yaptığım doğru mu?) dedi. Hz. Peygamber de:

- "**Örfe göre kendine ve çocuğuna yetecek kadar al**!" buyurdu.

Buhârî, Büyû' 95, Nafakât 4, Menâkıbü'l-ensâr 23; Müslim, Akdiye 7,8,9. Ayrıca bk. Nesâî, Kuzât 31; İbni Mâce, Cihâd 13

Açıklamalar

Kocası Ebû Süfyan'ın Mekke fethi öncesinde müslüman olmasının hemen ardından kendisi de müslüman olan Hind Binti Utbe İbni Rebîa, müslüma

olduğu güne kadar azılı bir İslâm düşmanı idi. Bedir gazvesi'nde babası Utbe'nin Hz. Hamza tarafından öldürülmesi, yine aynı savaşta amcası Şeybe ve kardeşi Velid'in öldürülmüş olmaları onun müslümanlara diş bilemesine sebep olmuştu. Uhud harbinde Vahşi'yi özel olarak tutup Hz. Hamza'yı şehid etmesini sağlamış ve intikam almak için Hz. Hamza'nın ciğerini ağzına alıp çiğnemiştir.

Müslüman olduktan sonra kendisi de müslümanlara karşı duyduğu düşmanlığı itiraf etmiş ve Hz. Peygamber'e gelerek:

- Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin ederim ki şu dünyada senin hane halkın kadar zelîl ve perişan olmasını istediğim halk yoktu. Bugün ise, şu dünyada senin hane halkın kadar aziz ve mutlu olmasını istediğim kimse yoktur, demiştir.

Hz. Hind, bazı rivayetlere göre bu görüşme esnasında bazılarına göre de bir başka zaman Efendimiz'e kocası Ebû Süfyân'ın, son derece eli sıkı, cimri bir kişi olduğunu, kendisine ve çocuklarına yetecek derecede harcama yapmadığını şikayet etmiş, kendisinin ondan habersiz olarak malından bir şeyler alıp harcadığını, bunun kendisi için bir vebâli olup olmadığını sormuştur. Hadisin bizi ilgilendiren yeri Hind'in, kocasını çok cimri, eli pek sıkı gibi vasıflarla zikretmesidir. Fetvâ almak için kişileri vasıflarıyla anmak gıybet değildir. Durumun belirlenebilmesi için zarûrîdir. Nitekim bu olayda da Hz. Peygamber, Hind'i böyle konuşmasından dolayı ikaz etmemiş, sorduğu soruya örfe uygun şekilde kocasının malından kendisi ve çocukları için harcama yapabileceği, bunun bir sakıncası olmadığı cevabını vermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fetvâ almak ve resmen şikâyette bulunmak için kişileri hoşlanmadıkları vasıflarıyla anmak câizdir. Bu gıybet değildir.
2. Koca, mahallin örfüne göre hanımının ve çocuklarının nafakasını temin etmekle yükümlüdür.
3. Ailesine karşı yükümlülüğünü yerine getirmeyen kocanın malından eşi, geçimlerini sağlamak için kocasının bilgisi dışında harcama yapabilir.
4. Dinen bir hükme bağlanmamış olan konularda örfe uyulur.
5. Gâib yani orada bulunmayan kimse hakkında fetvâ verilebilir. Hüküm verilip verilemeyeceği ise tartışmalıdır. Kazâ ile fetvâ bu noktada birbirinden ayrılır. Fetvâ kişilerin dindarlığına hitabeder. Kazâ ise, kanun gücüyle icrâ ve infâz edilir.

257- ??? ????? ???????
??? ??? ?????? ??? ????? ??? ??? ????????

NEMİME YASAĞI

İNSANLARIN ARASINI BOZMAK İÇİN KOĞUCULUK
YAPMANIN, SÖZ GETİRİP GÖTÜRMENİN HARAMLIĞI

Âyetler

???????? ???????? ????????? [11]

1. "Kusur peşinde koşan, durmadan laf getirip götüren kimseye boyun eğme!."

Kalem sûresi (68), 11

Bilindiği gibi Mekkeli müşrikler Peygamber Efendimiz'i dâvasından vazgeçirmek için çok çeşitli yollara baş vurmuşlar, birtakım itham ve iftiralarda bulunmuşlar, bu yolla Hz. Peygamber'in kendilerine yumuşak davranmasını, yanlışlarını tasvip etmesini temin etmeye çalışmışlardı. Bu durumu açıklayan âyetlerle başlayan Kalem sûresinde, daha sonra aralarında bu âyet-i kerîme'nin de bulunduğu 10-14. âyetlerle Efendimiz'e şu tâlimât verilmektedir: "**(Resûlüm!) Alabildiğine yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan laf getirip götüren, iyiliği hep engelleyen, mütecâviz, günaha dadanmış, kaba ve haşîn, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme!"**

Açıkca görüldüğü gibi söz getirip götürmek yani *nemîme* azılı İslâm düşmanı müşriklerin sıfatlarındandır. Koğuculuk yapmak gibi bir ahlâkî zaafin müslümanı kimlerin durumuna düşürdüğünü iyice düşünmek gerek. Bu noktanın iyi anlaşılması, dilimize sahip çıkmakta bize büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

??? ???????? ??? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? [18]

2. "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın."

Kaf sûresi (50), 18

Bu âyet-i kerîme, nerede ve hangi şartlarda olursa olsun, insanın ağzından dökülecek sözler için kesin bir kayıt ve denetimin bulunduğunu bildirmektedir. Dolayısıyla dilin gıybet ve koğuculuk gibi âfetlerden korunmasını istemektedir. Bu âyet biraz yukarıda geçen "Gıybet Yasağı" konusunda da zikredilmişti. Orada daha genişce yorumlandı.

Hadisler

1539- ????? ????????? ??? ?????? ???? ???? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ?????? ???????» ????? ???? .

1539. Huzeyfe *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Koğuculuk yapan cennete giremez."

Buhârî, Edeb 49, 50; Müslim, Îmân 168, 169, 170. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 33; Tirmizî, Birr 79

1541 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1540- ????? ??? ?????? ??? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ?????????? ???? : «????????? ?????????? ? ????? ??????????? ?? ?????? ? ???? ?????? ?????? : ????? ????????? ? ??????? ????? ????????????? ?????? ?????? ??????? ?? ????????? ???? ????? » . ????? ???? ? ???? ??? ???? ?????? ??????? .

???? ?????????? : ??????: «??? ??????????? ?? ??????» ??? ???? ?? ????????? ?????: ??????? ???????? ????????.

1540. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanından geçmekte olduğu iki mezar hakkında şöyle buyurdu:

- "**Bu ikisi, kendilerince büyük olmayan birer günahtan dolayı azâb görüyorlar. Evet, aslında (günahları) büyüktür. Biri koğuculuk yapardı. Diğeri ise, idrarından sakınmaz, iyice temizlenmezdi.**"

Buhârî, Vudû 55, 56, Cenâiz 82, Edeb 49. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 11; Tirmizî, Tahâret 53; Nesâî, Tahâret 26, Cenâiz 116; İbni Mâce, Tahâret 26

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1541- ??? ??? ???????? ??? ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ??????????? ?? ???????? ? ?? ??????????? ? ????????? ????? ???????? » ???? ???? .

« ???????? » : ?????? ????? ??????????? ? ??????? ???????? ??????????? ? ???????? ??? ???? ??????? ????? : « ???????? » ??????? ???????? ? ?????? ???????? ??????????? ???? ?????? ???????? ? ???? : ??????? ?????????? ? ????? ????????? ?????? : ???????? ????? ? ???? : ???????? ??????? ? ?? : ????? ????????? .

1541. İbni Mes'ud *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Size *el-adh* kelimesinin ne demek olduğunu söyleyeyim mi? O, insanların arasını bozmak için laf taşımak demektir.**"

Müslim, Birr 102

Açıklamalar

Bu üç hadiste Arapça'da *nemîme* denilen, insanların arasını bozmak maksadıyla söz getirip götürmenin yasaklanmış olduğu ve böyle bir ahlâkî düşüklüğün zararı anlatılmaktadır.

Birinci hadiste, insanların arasını bozmak, onları birbirine düşürmek maksadıyla söz getirip götürme işini çokça yapan, onu iş edinmiş olana *nemmâm* denildiği onun da cennete giremeyeceği çok kesin bir şekilde ifade buyurulmaktadır.

Hadisin diğer bazı rivâyetlerinde *nemmâm* yerine *kattât* kelimesi geçer. Her ikisi de aynı mânayı ifâde eder. Ancak bazı âlimlere göre yine de aralarında ince bir fark bulunmaktadır. Meselâ Ebû Dâvûd'un *Sünen*'ine ilk şerhi yazan Hattâbî der ki; "**Nemmâm**, aralarında bulunduğu bir cemaatın sözlerini başkalarına taşır. **Kattât** ise, insanların haberi olmadan onların konuşmalarını dinler, sonra da gider başkalarına haber verir. "Hemen hatırlatalım ki, bugün birtakım teknik araçlarla insanların konuşmalarını rızâları olmadığı halde, uzaktan dinleyip kaydederek bir yerlere ulaştıranlar, eğer bozgunculuk maksadıyla bunu yapıyorlarsa, durumları hadiste belirtildiği gibidir.

Öte yandan bozgun çıkarmak maksadıyla halktan duyduğu sözleri, yöneticilere, devlet yetkililerine ulaştıranlar da aynı hükümdedirler. Hatta Müslim'in *Sahîh*'indeki iki rivâyette (Îmân, 169, 170), Hz. Huzeyfe'nin bu hadisi, mescidde yanlarına gelen bir kişi hakkında kendisine "Bu adam emîre laf taşıyor" denilmesi üzerine, o kişinin de duyacağı yüksek bir sesle açıkladığı kaydedilmektedir.

Halkımızın ifâdesiyle "müzevirlik yapmak", "koğuculuk etmek" demek olan nemîme, iki kişinin arasını bozma amacına dayalı olması dolayısıyla gıybetten ayrılır. Çünkü gıybet, orada olmayan bir kimseyi hoşlanmayacağı bir şey ile anmaktır. Gıybette bozgunculuk maksadı bulunması şart değildir. Nemîme insanların birbirleri hakkında söyledikleri sözlerin, onların yanında veya gıyabında aralarını bozmak maksadıyla diğerine nakledilmesi demektir.

Aslında *nemîme*, birinin sözünü onun gıyâbında hakkında söz edilmiş olan kimseye götürüp "Falan senin hakkında şöyle şöyle diyor" şeklinde konuşmaktır. Kişinin gıyâbında olması yönüyle gıybete benzer ise de, sözü söyleyen ile nakledilen kişinin arasını bozma niyeti onu gıybetten ayırır. Bu haliyle *nemîme,* gıybetten daha ağır bir günahtır.

Nemmâm veya *kattât*'ın cennete girememesi, Allah Teâlâ'nın onları affetmemesine bağlıdır. Allah Teâlâ dilerse affeder, dilerse azâb eder. Bu konuda Allah Teâlâ'ya kimse karışamaz. Hadisimizi, koğuculuğu helal sayanlara yönelik olarak yorumlamak da mümkündür.

İkinci hadiste, koğucunun mezarında da rahat olamayacağı, azâba tâbi tutulacağı bildirilmektedir. Peygamber Efendimiz'in, kabirlerinde azâb gören o iki kişi hakkında *"Azâb görmeleri büyük bir günah sebebiyle de değil"* buyurması, "onlara göre büyük olmayan" demektir. Yoksa gerçekten "büyük bir suç olmayan" demek değildir. Esasen Peygamber Efendimiz de "*Evet, aslında günahları büyüktür*" buyurmak suretiyle durumu açıklamış bulunmaktadır.

Nitekim işledikleri günahları ve hataları önemsemeyen, basite alan ve küçük gören çok insan vardır. Hadisimizdeki iki kişinin de bir anlamda, *söz* ile *idrar* damlacıkları arasında bir ilgi kurarak, "Bir iki söz değil mi, bir iki damlacık değil mi ne çıkar bundan" anlayışı içinde davrananlardan olduklarına işaret edilmektedir. Hatasını küçük görme hâlet-i rûhiyesine Hz. Aişe vâlidemize iftira edilmesi olayı dolayısıyla yüce kitabımızda şöyle işaret buyurulur: "**Siz önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük bir suçtur**" [Nûr sûresi (24),15].

Hadisimizden, koğuculuk niyetiyle ağızdan çıkacak kelimelerin, ortalığı berbat etmek bakımından idrar damlacıklarına benzetildiği izlenimini edinmek

mümkün gözükmektedir. Bu da bizi, nemîmenin mutlaka korunulması, temizlenilmesi gereken bir pislik olduğu sonucuna götürür.

Hadisin buraya alınmayan bölümünde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaş bir hurma çubuğu isteyip onu ikiye ayırdıktan sonra,*"Bunlar yeşil kaldıkca belki azâbları hafifler"* buyurarak o iki mezarın üzerine diktiği kaydedilir. Bu da Efendimiz'in günahkârlara karşı olan şefkatinin bir göstergesidir. Aynı zamanda kabristanların ağaçlandırılmasını ve yeşillendirilmesini teşviktir.

Üçüncü hadiste Peygamber Efendimiz, Arapça *el-Adh* kelimesinden söz ederek, onun da "şiddetle yasaklanmış koğuculuk" anlamına geldiğini ashâbına açıklamaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İki kişinin arasını bozmak amacıyla birinden diğerine söz taşıyıp müzevirlik yapmak haramdır.
2. Koğuculuğu âdeta meslek edinmiş olanlar veya helâl sayanlar cennete giremez.
3. Kabir azâbı vardır. Koğuculuk yapmak da kabir azâbının sebeplerinden biridir.
4. İşlediği hatayı küçük görmek, basite almak sonuçta büyük sıkıntılara ve pişmanlıklara sebep olur.
5. Mü'min kendi hatasını büyük görüp onu ortadan kaldırmaya bakmalıdır.

258- ??? ????? ?? ????? ??????? ????? ?????
??? ???? ??????? ??? ?? ????? ???? ????? ??????? ?????? ??????

YÖNETİCİLERE SÖZ TAŞIMA YASAĞI

BİR KÖTÜLÜĞÜN YAYILMA ENDİŞESİ GİBİ CİDDİ BİR İHTİYAÇ OLMADIKÇA HALKIN KONUŞTUKLARINI İŞ BAŞINDAKİ YETKİLİLERE TAŞIMANIN YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Âyet

??? ???????? ????????? ???????? ??? ?????????? ????????? ?????? ????? ????????? ?????????? ????? ????????? ????? ??????????? ???? ??????? ????????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ?????????? ???????????? ??????? ?????????? ????????????? ????? ??????????????? ??????? ?????? ??? ?????????? ???? ??????????? ?????????? ??? ??????????? ????????????? ????? ??????? ??????????? ????? ???????????? ????? ???????? ????????????? ??????????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? [2]

"Günah işlemekte ve düşmanlıkta birbirinize yardımcı olmayın!"

Mâide sûresi (5), 2

Dinimiz, müslümanların birbirleriyle çok sıcak ve samîmi bir dostluk ve dayanışma içinde olmalarını ister. Onların, birbirlerinin daha iyi ve takvâ üzere olmaları için gayret göstermelerini emreder. Günaha sevketmekte ve düşmanlık duygularıyla dinin belirlediği sınırları aşmakta birbirlerine destek olmalarını da açıkça ve kesin bir dille yasaklar.

Yaptırım gücüne sahip yöneticilere, halkın, yönetim hakkındaki düşünce ve sözlerini ulaştırmak, gereksiz yere ispiyonculuk yapmak toplumda bir çok sıkıntının doğmasına sebep olur. Böyle bir hareket günah işlemekte ve düşmanlıkta yardımlaşma anlamı taşır. Bu ise yasaklanmıştır. Nitekim Nevevî merhum da açtığı başlıkta, "bir kötülüğün yayılması endişesi gibi ciddi bir ihtiyaç yokken iş başındakilere halkın sözlerini nakletmenin yasak olduğunu" belirtmektedir. Böyle bir ihtiyaç varsa, elbette kamunun selâmeti için istihbârât sağlamak gerekecektir ki bu da iyilik ve takvâda yardımlaşmak demek olur. Aslında Nevevî'nin de işaret ettiği gibi bu konuda zikredilebilecek hadisler önceki bahiste geçmiş bulunmaktadır.

Hadis

1542- ??? ??? ????????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????????? ???? ?? ??????? ??? ????? ??????? ? ??????? ??????? ??? ???????? ????????? ???? ????? ????????? » ???? ??? ???? ???????? .

1542. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ashâbımdan hiç kimse, bir diğeri hakkında hoşlanmayacağım bir şeyi bana ulaştırmasın. Zira ben, gönül huzuru ile sizin yanınıza çıkmak istiyorum**."

Ebû Dâvûd, Edeb 28; Tirmizî, Menâkıb 63

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir devlet başkanı olarak idare edenlerle idare edilenler arasında bulunması gerekli ilişkinin bir yönünü bu hadîs-i şerîflerinde ortaya koymaktadır. O da ashâbından hiçbir kimsenin, kendisine bir başka sahâbînin hoşa gitmeyecek bir iş veya sözünü nakletmemesidir.

Hadisin Tirmizî'deki rivayetinde, bir keresinde Efendimiz'in kendisine getirilen bir malı dağıttığı, iki kişinin de kendi aralarında "Bu taksimde Allah'ın rızâsı ve âhiret hesabı Hz. Peygamber tarafından dikkate alınmadı" diye söylendikleri, bu konuşmayı duyan İbn Mes'ûd tarafından durumun Hz. Peygamber'e ulaştırıldığı bildirdirilmektedir. Bunun üzerine Efendimiz hem öfkelenmiş hem de üzülmüş ve *"Beni kendi halime bırak"* diye İbni Mes'ûd'a çıkışmış, sonra da *"Mûsâ'ya bundan daha ağırı söylendi de o sabretti"* diye kendi kendisini teselli etmiştir.

Peygamber Efendimiz'in kendisine ulaştırılmasını yasakladığı söz veya işler, düzeltilmesi istenen herhangi bir aksaklıkla ilgili olmayanlardır. Umûma ait

düzeltilmesi gerekli aksaklıkların haber verilmesi bu yasağa dahil değildir. Hatta görevdir. Bu tür olaylarda da şahısların değil, olaylar ve hataların üstü kapalı bir şekilde ulaştırılması uygun olur. Zaten Efendimiz, bizzat kendisinin muttali olduğu hataları duyurur fakat o hatayı işleyenleri açıklamazdı.

Bu hadîs-i şerîflerinde ise Efendimiz, bir yöneticinin ruhî durumunu dile getirmekte, haklarında bir çok şey söylenilen kimselere karşı gönül huzuru açısından yöneticilerin rahat olamayacağını, halbuki onların, halkın karşısına rahat bir şekilde çıkmalarının esas olduğunu ortaya koymaktadır.

Bazı âlimler bu hadisten, Efendimiz'in, ashâbından razı olarak dünyadan ayrılmak istediği, onlardan hiç birine karşı içinde bir kırgınlık bulunmamasını arzu ettiği anlamını çıkarmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Doğması muhtemel bir kötülük söz konusu olmadıkca halkın işlerini yöneticilere ulaştırmak doğru değildir.
2. Şer'î veya içtimâî bir fayda bulunması halinde halkın düşünce ve sözlerini yöneticilere ulaştırmak bu yasağın dışındadır.
3. Peygamber Efendimiz, ashâb ve ümmetini her bakımdan faziletli davranmaya davet etmiştir.

259- ??? ?? ?? ???????

İKİ YÜZLÜLÜĞÜN KÖTÜLENMESİ

Âyet

????????????? ???? ???????? ????? ????????????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ??? ??? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ????? ?????????? ???????? [108]

"İnsanlardan gizler de Allah'dan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken Allah, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır."

Nisâ sûresi (4), 108

İnsan, diğer insanlardan gizlediği bir çok düşünce ve sözlerini, kendi kendisine ya da sırdaş edindiği kimselere söyler. İster başkalarından gizlemiş olsun, ister çok yakın bazı dostlarına söylemiş olsun, bütün bunları, daima kendisiyle beraber olan Allah Teâlâ'dan gizleyemez. Kimsenin Allah'tan bir şey gizlemesi esasen mümkün değildir. O halde böyle iki yüzlü bir davranışın, kimseye kazandıracağı bir şey yoktur.

Aslında bu tür davranışlar, Allah'ın daima bizi gözetlediği, denetlediği, herşeyimizden haberdâr olduğu ve gizli - açık herşeyi bildiği şuurundan uzak olmanın sonucudur. Allah'tan gizliyormuşcasına geceleyin birtakım planlar yapanlar, gündüzleri insanlardan gizledikleri düşünceleri ortalık kararınca gizlice bir yerlerde toplanıp konuşarak bazı kararlar alanlar, düşünmezler ki bütün bu yaptıklarından haberdâr olan Allah vardır. O'ndan gâfil olmaları ne kadar çirkindir.

Hadisler

1543- ??? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???????? ??????? : ????????? ?? ??????????? ???????? ?? ????????? ??? ???????? ? ???????? ?????? ???????? ?? ??? ???????? ????????? ??? ????????? ? ????????? ????? ???????? ?? ????????? ? ???? ???? ?????? ??????? ???????? ???????? » ????? ???? .

1543. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Siz insanları madenler (**gibi cins cins**) bulursunuz. Onların Câhiliye döneminde hayırlı ve değerli olanları, şayet dini hükümleri iyice hazmederlerse İslâmiyet devrinde de hayırlıdırlar. Siz yine en hayırlı kişileri, yöneticilik işinden hiç hoşlanmayanlar olarak bulursunuz. Siz, en kötü kişileri de iki yüzlüler olarak bulursunuz ki onlar, birilerine bir yüzle diğerlerine bir başka yüzle gider gelirler.**"

Buhârî, Menâkıb 1; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 199

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1544- ???? ????? ?? ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? : ????? ???????? ????? ?????????? ?????? ????? ??????? ?? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ??? : ????? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ??????? .

1544. Muhammed İbni Zeyd'den nakledildiğine göre bazı kişiler, dedesi Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'ya gelip:

- Biz idarecilerimizin yanına girer ve onlara karşı, oradan çıktığımız zaman söylediklerimizin tam tersi sözler söyleriz, dediler. Bunun üzerine Abdullah İbni Ömer:

- Bu sizin yaptığınızı biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında iki yüzlülük sayardık, cevabını verdi.

Buhârî, Ahkâm 27

Açıklamalar

Bir kısmı takvâ konusunda 70 numaralı hadis içinde de geçmiş bulunan **birinci hadis**, insanların altın, gümüş, bakır ve benzeri madenler gibi kimilerinin baştan beri kıymetli, halis; kimilerinin de değersiz ve kalp olduğunu tesbit ve ilân etmektedir. Buna bağlı olarak, Câhiliye döneminde aslen değerli olan kimselerin müslüman olduktan sonra da - eğer dini iyice kavrayıp doğru yaşarlarsa- aynı değerlerini koruyacaklarını bildirmektedir. Nasıl madenler yeraltından çıkarıldıkları zaman asıl kıymetleri anlaşılırsa, insanlar da müslüman olduktan sonra eski değerleri ortaya çıkar. İslâm'ı kavrama ve yaşama

oranlarına göre de değerleri artar. Hz. Peygamber'in,*"Cahiliye döneminde üstün görülenler, eğer İslâm esaslarını tam anlamıyla anlar ve yaşarlarsa, İslâmiyette de hayırlıdırlar"* beyânı, İslâmiyet'teki yegâne üstünlük ve hayırlılık ölçüsünün, fazilet, hikmet, ilim ve dindarlık olduğunu ortaya koymuştur. Nevevî'nin dediği gibi, takvâya soy asâleti de eklenirse, o daha güzel olur. Yine aynı hadiste Peygamber Efendimiz iyi insanların, emirlik gibi yönetim görevlerine karşı uzak durduklarını, öyle bir görevi arzu etmediklerini bildirmektedir. Ancak böyle bir göreve getirilmeleri halinde ise, elbette onun hakkını vermeye çalışacakları şüphesizdir.

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, insanların en iyilerini tanıttığı bu hadisinde pek tabiî olarak kötülerine de işaret buyurmuş ve iki yüzlü davrananları en kötü insanlar olarak tanımlamıştır. İki yüzlü kişilerin, birilerine karşı bir yüzle, bir şekilde, diğerlerine karşı da bir başka yüzle, bir başka şekilde yaklaştıklarına dikkat çekmiştir. Demek oluyor ki, herkese yağcılık yapanlar, yöneticilere başka, yönetilenlere başka konuşanlar, insanları, grupları, cemaatleri bu yolla kullanmaya veya birbirine düşürmeye kalkışanlar en kötü kişilerdir.

Aslında birinci hadisin konumuzu ilgilendiren yeri bu son cümlesidir. İki yüzlülük, bir yerde nifakla, yalancılıkla, sahtecilikle birleşmektedir. Her çevreye uyan, bulunduğu yerin havasına kolaylıkla giren ve böylece durmadan âdeta renk değiştiren bukalemun meşrepli kişilerin hangi yüzlerine, hangi sözlerine ve hangi davranışlarına itibar edileceği kestirilemez. Bu tavır, kalpteki nifaktan kaynaklanıyorsa çok kötüdür. Böylelerine münâfik denir. Münâfiklar da yüce kitabımızın açık beyânına göre dünyada kimlerle beraber olacağını bilemeyen, bir ona bir buna gönül veren ortada kalmış kimseler olarak âhirette cehennemin en derinlerinde ceza çekeceklerdir [bk. Nisâ sûresi (4), 143, 145]. Kalpte iman olmasına rağmen, daha başka sebeplerle böyle davranılıyorsa, o da en azından riyâkarlıktır. Riyâkarlık ise, nifaka çok yakın bir kötülüktür.

İkinci hadis, Abdullah İbni Ömer*radıyallahu anhümâ*'nın torunu Muhammed İbni Zeyd'in bir müşâhedesini bize nakletmektedir. Bu olay, iki yüzlülüğün, iki yüzlü davranmanın ve hükmünün ne olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İdarecilerin huzurunda onları metheden, dışarı çıkınca da yeren, içeride söylediklerinin aksini söyleyen ve belki biraz da âcizlik ve pişmanlıkla gelip bu yaptıklarını haber veren kimselere İbn Ömer'in verdiği cevap, kesin bir şekilde bu tür davranışın Hz. Peygamber zamanında münafiklık sayıldığını göstermektedir. İnsanlar veya grupların arasını bulmak gibi güzel bir niyetle gruplara biraz farklı davrananlar ve konuşanlar elbette iki yüzlülükle suçlanamazlar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İki yüzlü davrananlar en kötü insanlardır.
2. İki yüzlülük, ashâb-ı kirâm tarafından münâfiklık olarak değerlendirilmiştir.
3. İslâm, insanların takvâ ve dindarlıklarına kıymet verir.
4. Özellikle yöneticilere karşı dürüst davranmak, doğruyu söylemek gerekir.
5. Müslüman, mert, doğru sözlü ve dürüst davranışlı olmalıdır.

260- ??? ????? ?????

YALAN YASAĞI

Âyetler

????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ????? ????????? ????? ?????? ?????????? [36]

1. "Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme."

İsrâ sûresi (17), 36

??? ???????? ??? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? [18]

2. "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."

Kaf sûresi (50), 18

Her iki âyet dili korumakla ilgili bölümde, ikinci âyet ayrıca "Nemîme yasağı" konusunda geçmiş bulunmaktadır. Oralarda yaptığımız yorumlar bu konuda da aynen geçerlidir. Burada şuna işaret etmekle yetineceğiz. Buhârî, birinci âyetteki, bizim "peşine düşme" diye tercüme ettiğimiz**lâ takfu** kelimesinin **lâ tekul** = söyleme" diye de yorumlandığına işâret etmektedir (İ'tisam, 7). Bu mâna, konumuza daha uygun düşmekte ve o zaman âyet, "Hakkında bilgin bulunmayan sözü söyleme" ya da "Bilmediğin konuda görüş beyan etme!" demek olur. İkinci âyet ise, zaten bilerek veya bilmeyerek söylenen her sözün mutlaka kaydedildiği gerçeğini hatırlatmaktadır. O halde bu iki âyet, bilerek yalan söylemeyi öncelikle yasaklamış olmaktadır.

Hadisler

1545- ???? ???? ????? ??? ?????? ????? ??? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????????? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ? ????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ????????? ????? ????????? ??????? ??? ????????? ????? ????????? ?????? ??? ?????? ? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ??????? ????????? » ????? ???? .

1545. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallâhu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık yoldan çıkmaya (fucûr) sürükler. Fucûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır"**.

Buhâri, Edeb 69; Müslim, Birr 103-105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizi, Birr 46; İbni Mâce, Mukaddime 7; Dua 5

Açıklamalar

Doğru sözlülük konusunda 55 numara ile geçmiş olan hadîs-i şerîfin konumuzu yalanla alakalı kısmı ilgilendirmektedir. İlk geçtiği yerde hadisin tümünü

açıklamıştık. Burada sadece yalancılıkla ilgili kısmı üzerinde duracağız.

Hadiste, yalan konuşa konuşa insanın yalancılığı âdetâ meslek edineceği, yalana iyice alışacağı, yalana alışan insanın da fücûr denilen her türlü kötülüğe hazır hale geleceği bildirilmektedir. Fücûrun ise insanı cehenneme götüreceği anlatılmaktadır. Bu tesbit, yalan konusunda son derece dikkatli olunması için çok ciddi ve açık bir uyarıdır. Yalanın küçüğü büyüğü olmaz demektir. Ayrıca yalancılığın ve sahteciliğin İslâm'da yeri olmadığını ortaya koymaktadır.

Yalancılığı âdet edinen kişinin Allah katında "kezzâb" diye tescil edilmesi, yalanın insanı ne kadar ağır ve kötü bir duruma düşürdüğünü göstermektedir. Âhirete ait sonuç ise, cehennem olmaktadır.

Bilindiği gibi yalan, dile ait bir âfettir. Dil ise, kalbin sözcüsü olarak insanın tüm organlarını ve davranışlarını etkilemektedir. Diline -en azından- bilinçli olarak yalan söylememek konusunda hâkim olabilen kişi, büyük ölçüde kendisini hadiste haber verilen kötü âkıbetten korumuş demektir.

Açıklamakta olduğumuz yasaklar bölümüne ait hemen her konudaki yasağın ısrarla uhrevî yönüne dikkat çekildiği görülmektedir. Çünkü müslüman için gerçek ve sonsuz olan hayat âhiret hayatıdır. Orada müslümanı sıkıntıya sokacak olan herşeyden burada uzak kalmak ve böylece hem dünyada mutlu ve hem de âhirette mutlu olmaya bakmak en akıllıca iştir. Çünkü müslüman, âhiretini ihmal etmeden dünyayı yaşayan insandır ve bu, onun diğer insanlardan en temel farkını oluşturmaktadır. Sorumluluk bilinci de ancak âhiret inancı ve hesap kaygısı olan kişilerde görülebilir.

O halde hem dünyada mahcûbiyetlere sebep olması hem de âhirette cehenneme götürmesi düşünülerek yalana ve yalancılığa asla iltifat etmemek, müsâmaha göstermemek, ondan mümkün olduğunca uzak kalmak ve doğru konuşup dürüst olmaya bakmak lâzım gelmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalan konuşmak haramdır.
2. Yalanı küçük gören ve işlemeye devam eden ona alışır ve sonunda yalancılar defterine yazılır.
3. Yalan, insanı her türlü kötülüğe sevkeder.
4. Fücûr denilen kötülükler de insanı cehenneme götürür.
5. İman ile yalan birbirine tamamen zıddır. Müslüman mümkün mertebe yalandan uzak kalmalı, doğru sözlülüğü ve dürüst davranışı seçmelidir.

1546- ??? ???? ??????? ??? ?????? ??? ????? ??? ?????? ??????? ? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «??????? ??? ????? ????? ? ??? ????????? ??????? ? ???? ?????? ???? ???????? ????????? ? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ????? ???????? : ??? ???????? ????? ? ????? ?????? ?????? ? ???? ?????? ?????? ? ???? ?????? ????? » ????? ???? .

??? ???? ????? ?? ????? ??? ?????????? ?????? ?? « ??? ??????? ?????? » .

1546. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münâfık olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terkedinceye kadar o kişide münâfıklıktan bir sıfat bulunmuş olur:

Kendisine bir şey emânet edildiği zaman ona ihanet eder.

Konuştuğunda yalan söyler.

Söz verince sözünden döner.

Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar."

Buhârî, Îmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim, Îmân 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 14; Nesâî, Îmân 20

Açıklamalar

691 numara ile geçmiş, 1582 numara ile tekrar gelecek olan hadisimiz, yalan konuşmanın, temelde nifaka dayandığını belirlemesi dolayısıyla burada tekrar edilmiş bulunuyor.

Nifak, inançta iki yüzlülüktür. Yani içinden inanmadığı halde inanıyormuş gibi davranmak demektir. Böylesi bir inanç sahtekârlığının dışa vurumunun dört yolu hadisimizde teşhis edilmektedir. Bu dört huyun hepsinin birden bir kişide bulunması o kişinin tereddütsüz ve katıksız bir münâfik olduğunu göstermektedir. Bu dört huydan herhangi birinin kendisinde bulunduğu kişi, o huyu terkedinceye kadar, münâfıklıktan bir alâmet taşımaya devam eder. Kişinin münâfıklığını gösteren işaretlerden biri de yalancılıktır.

Yalan konuşmayı, yalan dolanla iş çevirmeyi beceri ve başarı sayanlar, bu hadîs-i şerîf'in taşıdığı tehdit unsurunu iyice düşünmelidirler. Tabiî münâfığın, kâfirden daha beter bir durumda olduğunu unutmadan bu değerlendirmeyi yapmalıdırlar.

Hadisimiz, bir bakıma yalanın haram kılınmasının gerekçesini de gözlerimiz önüne sermektedir. Çünkü insanı münâfik durumuna düşüren bir huy elbette müslümana yakışmaz. Müslümanın ondan uzak kalması gerekir.

Bizi bizden daha çok düşünen Rabbimiz'in yalan konusunda koyduğu yasağı dikkate alıp ona göre doğru sözlü, dürüst bir müslüman olarak yaşamaya bakmak bizlere düşen en önemli görev olmaktadır. İzzet, şeref ve mutluluk her konuda olduğu gibi bu mevzuda da yüce dinimizin koyduğu sınırlara bağlı kalmakla sağlanabilir.

Emânete ihânet, sözünde durmamak, düşmanlıkta aşırı gidip haksızlık etmek gibi hadisimizde zikredilen diğer nifak alâmetleri kendilerine ait yerlerde açıklanmıştır. Onlardan da uzak kalmak gereklidir. Bunların her birinin ne kadar büyük kusurlar olduğu ve onlardan uzak kalmanın ne kadar gerekli bulunduğu günümüzde çok daha iyi anlaşılmaktadır. Kendi iç güvenini büyük ölçüde kaybetmiş bir toplumun fertleri olarak, bu hadisi herhalde en iyi biz anlamaktayız. "Temiz toplum" bu ahlâkî ve yaygın kusurlardan kurtulmadan nasıl oluşturulabilir ki?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalan konuşmak, nifak alâmetidir.
2. Nifak inançta sahtekârlık demektir.
3. Dili yalandan korumak, kalbi nifaktan arındırmış olmakla mümkündür.
4. Münâfik, kâfirden de daha kötü durumdadır.
5. Müslümanlar hadiste sayılan bu dört kötü huydan mutlaka kaçınmalıdırlar.

1547- ??? ??? ????? ??? ?????? ??????? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? : « ???? ????????? ???????? ??? ????? ? ??????? ??? ???????? ???? ????????? ? ????? ??????? ? ????? ???????? ??? ????? ????? ????? ??? ????????? ????? ?? ????????? ??????? ?????? ????????? ? ????? ????? ?????? ? ??????? ????????? ??? ?????? ???? ???????? ?????? ??????? » ???? ??????? .

« ??????? » ?? : ???? ???? ???? ?? ???????? ????? ???? ????? ? ??? ????? ? « ????? » ??????? ????? ?????? ??????? ????? : ??? ????????? ??????? .

1547. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim görmediği bir rüyayı gördüm deyip anlatırsa, âhirette yerine getirmesi mümkün olmayan bir işe, iki arpa tanesini birbirine düğümleme cezasına çarptırılır.**

Kim, bir topluluğun duyulmasını istemedikleri bir sözü öğrenmeye çalışır (kulak hırsızlığı yapar)sa, kıyamet günü kulaklarına eritilmiş kurşun dökülür.

Kim de herhangi bir canlının resim (ve heykelini) yaparsa, o da kıyamette, yapamayacağı halde, "haydi buna can ver " diye zorlanarak azâb edilir."

Buhârî, Ta'bîr 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; Tirmizî, Rüyâ 8; İbni Mâce, Rüyâ 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1548- ??? ???? ????? ??? ?????? ??????? ???? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ????????? ?? ???? ?????? » .

????? ??????? . ?????? : ????? : ????? ???? ?? ??? .

1548. *İbni Ömer radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**En büyük yalan, görmediği düşü gördüm diye kişinin gözlerine iftira etmesidir.**"

Buhârî, Ta'bîr 45

Açıklamalar

Birinci hadiste, en kolay yalan söylenebilecek bir konuya, rüyâ mevzuuna dikkat çekiliyor. 839 - 845 numaralı hadislerin yer aldığı "Rüyânın Edepleri" konusunda da geçtiği gibi, sâdık (doğru) rüyâ nübüvveten bir parçadır. Bu sebeple rüyâ, bir anlamda ilâhî bir bildirim niteliğine sahiptir. Bundan dolayı, görmediği düşü gördüm diye iddia edenlere, çok ağır bir cezanın tayin edilmiş olması, bu iddianın, Allah'a karşı söylenmiş bir yalan, hatta iftira mânası taşımasından ileri gelmektedir.

Öte yandan herhangi bir kişinin görmediği halde gördüm diye anlattığı düşün kontrolü de mümkün değildir. Rüyanın insanlar üzerinde inkâr edilemez bir etkisi vardır. Bu etkiden yararlanmak maksadıyla iyi olsun kötü olsun, hayırlı olsun şerli olsun, görmediği bir düşü gördüm diye iddia eden kişi, insanların etkilendikleri bir aracı kötüye kullanıyor demektir.

Özellikle de bazı art niyetli câhillerin, kendilerine toplum içinde ya maddî çıkar ya da mânevî itibar sağlamak maksadıyla böyle bir yola başvurdukları bilinen bir gerçektir. Dinin ve kutsal dinî değerlerin kötüye kullanılmasına yönelik yalan rüya iddiaları, elbette son derece sakıncalı ve büyük bir cinâyettir. Bu sebeple Efendimiz böyle bir yola başvuranlar için âhirette sonu gelmez bir azâb olduğunu, "*Kendisinden iki arpa tanesinin birbirine düğümlenmesi istenecektir*" ifadesiyle duyurmuştur. Hadisimizde bunu kimsenin başaramayacağı da vurgulandığına göre, azâbın devam edeceği anlatılmak istenmiş olmaktadır.

Rüyânın farklı bir şuur hali olduğunu dikkate alanlar, bu durumu kötüye kullanmaya kalkan yalancıların, kelime olarak şuur ile kök birliği bulunan şaîr (= arpa) düğümleme cezâsına çarptırılmaları arasında bu açıdan bir uyum bulunduğunu söylemektedirler.

İkinci hadiste de açıkca ve "*en büyük iftira*" diye nitelendirildiği gibi, görmediği düşü görmüş gibi anlatan kimselerin aslında, kendi gözlerine iftira ettikleri, onları yalanlarına şahit tuttukları, kendi yalanlarını gözlerine nisbet ettikleri ortadadır. 845 numaralı hadiste geçtiği üzere, böyle bir girişim, bir kimsenin gerçek babasını bırakıp bir başkasına nesep isnad etmesi ve "Benim babam falandır" demesi ile Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözün, "söyledi" diye nakledilmesi arasında hiç bir fark yoktur. Her üçü de büyük birer yalan ve iftiradır.

Birinci hadiste yer alan diğer iki husus, konumuzu doğrudan ilgilendirmemektedir. Ancak hadisin bütünlüğünün bozulmaması için onlara da kısaca temas edelim.

Kulak hırsızlığı yaparak, herhangi bir cemaatin veya topluluğun duyulmasını istemedikleri konuşmalarını dinleyen (bugün herhangi bir teknik cihazla kaydeden) kimseler, suçlarına uygun olarak kıyamette kulaklarına kurşun dökülmek suretiyle cezalandırılacaklardır.

Canlı yaratıkların herhangi bir zorunluluk yokken, resim ve heykellerini yapan kimselere de, bu fiillerine uygun bir ceza olarak kıyamet günü haydi bu yaptıklarınıza ruh verin diye yapamayacakları bir teklifle azâb edilecektir. Esasen ressam ve helkeltıraşların yaptıkları da bir yerde sahteciliktir. Canlıların özü ve ruhu olmayan şekil ve suretlerini ortaya koymaktır. Bunlar ile görmediği rüyayı gördüm diyerek bir başka şekilde Allah'a yalan isnad etmiş olanlar arasında sahtecilik bakımından bir ilgi vardır. Cezaları da ona göre tanzim edilmiş bulunmaktadır. Yani her sahteci veya yalancı mutlaka yalanı cinsinden bir

cezaya çarptırılacaktır. O halde sahteciliğin ve yalanın her türünden uzak durmaya çalışmaktan başka çıkar yol yoktur.

"Sanat" diye savunmaya kalkışmak, sahteciliğin asıl mahiyetini değiştirmeye yetmez.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ne tür olursa olsun görmediği bir rüyayı gördüm diye anlatmak, bir yerde Allah'a iftira etmek mânası taşıdığı için büyük bir yalancılıktır.
2. Rüyâ anlatırken bile yalan haramdır.
3. İnsan kendi organlarına iftira etmek gibi garip bir duruma düşmemek için yalan söylememelidir.
4. Her amelin cezası kendi cinsindendir.
5. Müslümana yakışan, her türlü sahtecilikten uzak durup gerçeklerin peşinde olmaktır.

1549- ??? ???????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ??? ????? ???????? : « ???? ????? ????? ??????? ??? ?????» ??????? ????? ??? ????? ?????? ??? ?????? . ???????? ??? ??? ??? ??????? : « ?????? ?????? ?????????? ?????? ? ????????? ???? ?? : ??????? ? ?????? ?????????? ?????? ? ?????? ???????? ???? ????? ?????????? ? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ? ?????? ???? ?????? ??????????? ????????? ? ????????? ??????? ? ?????????????? ???????? ???????? . ?????? ???????? ?????????? ? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ??? ? ????? ??????? ???????? ? ???????? ??? ?????? ?? ????? ????????? ???????» ??? : ???? ???? : ???????? ??????? ? ?? ????? ? ???? ?? : ????????? ????????? ????????????. ????????? ???? ????? ?????????? ??????? ????? ????? ????? ????? ????????? ???? ?????? ? ???? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ?????????? ???????? ??? ?????? ? ????????? ??? ??????? ? ???????? ??? ?????? ? ????? ???????? ??? ??????? ?????? ????????? ??? ????? ?? ????? ??????? ????? ? ???? ???????? ???? ???? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ??? ???? ? ????? ??????? ?????? ? ????????? ?????? ?? ????? ?? ????????? ?????? . ??? : ????: ????????? ?????? ? ?? ???? ? ???? ?? : ???????? ????????? ? ?????????????? . ????????? ???? ????? ??????????? ?????????? ???? ??? : ???? ???? ?????? ? ???????? ? ???????????? ???? ??????? ????? ????? ?????? ??????? ? ???? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ? ???? ???????? ???? ????????? ?????????? ? ???? ?? ?????? ? ???? ?? : ????????? ????????? ??????????????. ?????????? ??? ???? ??????? ????? ???? ?????? : « ??????? ?????? ???????? ? ???? ?? ????????? ?????? ?????? ??????? ? ????? ??? ????? ????????? ????? ??? ?????? ??????? ??????? ???????? ? ???? ???? ?????????? ???? ?? ????????? ????? ?????? ???? ???? ???? ????? ??????? ?????????? ? ?????????? ??? ???? ? ??????????? ????? ? ??????????? ?????????? ? ?????? ???????? ????? ? ???????? ??? ?????? ? ????? ???? ??? ? ????????? ??????? ? ??? ???? : ?? ????? ? ???? ?? : ???????? ?????? ? ??????????? . ??????????? ??? ?????? ?????? ????????? ? ??? ???????? ?? ??? ????? ?????? ??????? ? ???? ?? ?????? ???? ??????? ??????? ????????? ? ???? ???? : ?? ??? ? ???? ?? : ????????? ???????? ? ??????????? . ???????? ??? ?????? ??????????? ????? ???? ???? ?????? ????????? ? ???? ????? ?????? ?????????? ????? ????? ?? ????? ??? ?????? ?????? ?? ????????? ? ???? ????? ?????? ??? ???? ????? ?? ??????????? ???? ? ?????: ?? ??? ? ??? ?????? ? ???? ?? : ??????? ????????? ??????????? . ????????? ??? ??????? ??????? ???? ?? ??????? ???? ????? ????? ? ??? ?????? ? ???? ?? : ????? ????? ?????????? ???? ? ??? ??????? ??????????? ???????? ????? ????? ?????? ? ???????? ??? ???????? ?????????????? ??????? ????? ??????????? ? ????????????? ????? ?????? ??? ????????? ??????? ?? ??? ???? ? ?????? ????? ???????? ?? ???? ???? ? ???? ??? : ?????? ??????? ?? ??? ???????? ? ???? ???? ????? ???????? ?????? ??? ?????? ?????? ?? ?????? ? ???????? ??????? ??? ? ????? ?????? ????? ?? ????? ???? ???????? ?????? ? ???????? ?? ???? ?????? .??? : ???? ?? : ??? ??????? ???? ? ????? ??????? ? ????? ?????? ?????? ? ???? ??? ????? ????????? ???????? . ???? ?? : ???? ???????? . ???? ???? : ???? ?????? ??????? ??????? ???????? . ???? : ??? ???? ??? ? ????? ??????? . ??? ????? : ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ? ??? ??? ???? ???? ? ???? ?? : ???? ?????????. ????? ??????? ???????? ???? ?????? ????? ??????? ?????? ????????? ? ??????? ????????? ?????? ????????? ???????? ? ?????? ?? ????????? ????????? . ?????? ???? ?????? ??????? ???????? ??????? ??? ?????? ? ?????????? ??? ?????? ? ???????? ??? ????? ? ???? ????????? ?????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????? ??????? . ?????? ????????? ?????????? ???????? ????? ???? ?? ???? ?????? ??????????? ? ??????? ????????

?????????? . ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ???????? ? ??????? ???????? ? ??????? ????? ???????. ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ???? ???????? ????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????? ????????. ???? ????????? ????????? ?????? ?? ?????????? ? ???? ??????? ? ???? ????????? ?????? ????? ? ????? ??????? ???? ??? ?????????? » ??? ????? ??????????? : « ????? ??? ?????????? » . ???? ??? ????????? : ?? ???? ?????? ? ??????? ?????????? ? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : «??????? ????????? » . ???? ????? ????? ????? ??? ???? ??? ???? ???? ???? ????? ??? ????? ????? ?????? ???? ????? ????? ???? ???? . ???? ??????? .

??? ????? ?? : « ????? ?????????? ??????? ??????? ????????? ??? ????? ????????? » ?? ????? . ???? : « ??????????? ??? ????? ??? ????????? ? ??????? ??????? ?????????? ?????? ? ?????????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????? ??? ????????? ? ???? ?????? ? ??????? ???? ? ????? ????? ????? ????? . ????? : ??? ??????? ??? ????? ?? ???? ? ??? ??? ??? ????? ????? ??? ??? ????????? ? ???? ???? ??????? ????? ? ?????? ????? ?????? ? ????? ????????? ???? ?? ???????? ? ????? ???? ??? ??????? ? ???? ????????? ?????? ?? ???? ? ??????? ????? ???? ? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?? ??? ????? ? ???????? ??? ???? .?????? : « ????? ?? ?????????? ? ?????????? ????? ???? ?? ????? ?????? ?????? ? ???? ????? ??????? ??????? » . ??????? : « ?????? ??????? ??????? ???????? ????????? ? ???????? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ?? ?????? ??? ???? ?????????? » . ????? : « ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ? ???? ???? ?????????? ? ????? ?????? ??? ??????????? ? ???????? ??? ??? ??? ?????????? » . ????????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????? ? ?????? ??? ???????? ?????? ?????????? ? ???? ???????? ? ???? ????????? ? ?????? ????? ? ?????? ????? ? ???? ???? ????? ????????? ? ????: ???? ??????? ? ???? : ?????? ??????? ????? ? ???? : ?????? ???? ???? ?????? ??? ?????????? ? ????? ?????????? ? ???? ????????? » ???? ??????? .

???? : « ??????? ??????? » ??? ??????? ??????? ??????? ??????? ? ?? : ??????? ????????? . ????: « ????????? » ?? : ??????? ? ? « ?????????? » ???? ????? ? ??? ????? ??????? ? ??? ????? . ???? : « ?????????? » ?? : ????????? . ???? : « ????????? » ??? ?????? ??????? ? ?? ????? . ???? : « ???????? » ?? ??????? ?????? ??????? ? ?? : ????? . ????: « ??????? » ?? ???? ????? ? ?? : ???????? . ???? : « ???????? » ?? ???? ????? ??? ?????? ??????? ?????? ??????? ? ?? : ?????? ? ???? : « ??????? ?????????? » ?? ??? ????? ?????? ????? ???? ????? ?????? ????? ? ?? : ?????? ???????? ??????? . ??????? : « ??????? » ??? ???? ????? ? ?????? ????? ???????? ??????? : ???? ?????????? ????????? ? ?????? : «???????? » ?? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? : ????? ????????? . ?????? : «?????? ????? » ?? : ????????? . « ????????? » : ??? ????? ?????? : ??? : ?????????? . «??????????? » : ???? ?????? ???????? ??????? ?????? ? ??? ????????? .

1549. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ashâbına:

- "**Düş göreniniz var mı?**" diye sorup, "gördüm" diyenin düşünü, Allah'ın dilediği şekilde yorumlardı. Bir sabah bize şöyle buyurdu:

- "Bu gece düşümde bana iki kişi gelerek "haydi yürü, gidiyoruz" dediler. Ben de onlarla beraber gittim. Yanı üzerine yatmış bir adamın yanına vardık. Elinde bir kaya parçası bulunan bir başka adam, onun başı ucunda ayakta duruyor, elindeki kayayı, yanı üzerine yatmış olan adamın tepesine indiriyor, başını yarıyordu. Taş yuvarlanıp gidiyor, adam taşı arkasından koşup alıyor, o geri gelinceye kadar ötekinin başı iyileşiyor, eski haline geliyordu. Adam, önce yaptığını aynen tekrarlayıp duruyordu. Ben yanımdakilere:

- "Sübhânellah! Bu nedir?" dedim.

-Yürü, yürü hele dediler. Yürüdük. Derken sırt üstü yatmış bir adamın yanına vardık. Başucunda da, elinde demir çengel bulunan bir başkası duruyordu. Bu adam, yatan kişinin bir tarafına geçip elindeki çengelle avurdunu, burnunu ve gözünü ta ensesine kadar yarıyor sonra öbür tarafına geçip orasını da aynı şekilde parçalıyordu. Bir tarafını yarıncaya kadar önceki yardığı taraf eski haline geliyor adam da sürekli aynı şekilde parçalamaya devam ediyordu. Ben:

- "Sübhânellah! Bunlar ne ? dedim.

- Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük. Fırın gibi bir yapıya vardık. (Râvi diyor ki, sanıyorum Peygamber Efendimiz sözlerine şöyle devam etti:) Orada ne söylenildiği anlaşılamayan çığlıklar, feryadlar birbirine karışıyordu. O yapının içinde çıplak bir sürü erkek ve kadınların bulunduğunu anladık. Altlarından alevler geldikçe, onlar çığlık atıyor, feryat koparıyorlardı. Ben:

- Bunlara ne oluyor? dedim.

- Yürü, yürü hele! dediler.Yürüdük. Nihayet bir nehire vardık. (Ravi, herhalde "kan kırmızısı bir nehir" buyurdu, diyor.) Nehrin içinde yüzen bir adam,

kıyısında da yanına birçok taş yığmış bir başka adam.. Nehirde yüzen kişi, yüzeceği kadar yüzdükten sonra kıyıya geliyor ve ağzını açıyordu. Kıyıdaki adam da onun ağzına bir taş koyuyor, yüzen kişi dönüp yüzmesine devam ediyor, sonra dönüp yine kenara geliyor, ağzını açıyor öteki de ağzına bir taş daha atıyor, o da dönüp gidiyordu. Ben, yanımdaki iki kişiye:

- "Bu ikisinin hali nedir böyle? dedim.

- Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük. Çirkin -gördüğünüz adamların en çirkini de diyebilirsiniz- bir adamın yanına vardık. Adam, sürekli ateş yakıyor ve ateşin etrafında dolanıp duruyordu. Ben:

- "Bu adam neci?" dedim.

- Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük; içinde baharın tüm çiçek çeşitlerinin bulunduğu geniş yemyeşil bir bahçeye vardık. Bahçenin ortasında gayet uzun boylu bir adam vardı. O kadar ki, göğe uzanan başını nerede ise göremeyecektim. Adamın etrafında, hayatımda hiç görmediğim kadar çok çocuk bulunuyordu. Ben:

- "Bu adam ve bu çocuklar kim, (ne yapıyorlar)?" dedim.

- Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük, Gide gide büyük bir ağaçlığa vardık ki ben onun gibi güzel ve geniş bir ağaçlık görmüş değilim. Beni götürenler, "Gir oraya!" dediler. Birlikte girdik ve bir tuğlası altın bir tuğlası gümüşten örülmüş bir şehirle karşılaştık. Şehrin kapısına varıp açılmasını istedik. Kapı açıldı, biz de girdik. Bizi, vücutlarının yarısı bugüne kadar gördüklerinizin en güzeli, diğer tarafı bugüne kadar gördüklerinizin en çirkini birtakım adamlar karşıladı. Yanımdaki iki kişi onlara:

- Gidip şu nehre girin! dediler. Bir de ne göreyim, suyu süt gibi, bembeyaz, enine doğru akan bir nehir. Adamlar gidip nehre girdiler sonra çıkıp yanımıza geldiler. Çirkinlikleri tamamen gitmiş, hepsi de son derece güzelleşmişlerdi.

Resûl-i Ekrem *sallalahu aleyhi ve sellem* sözlerine şöyle devam etti:

Beni götüren iki kişi bana:

- Burası adn cennetidir, şurası da senin konağındır, dediler. Başımı kaldırıp baktım, bir de ne göreyim; beyaz buluta benzeyen bir köşk.

- İşte burası senindir, dediler. Ben o iki kişiye:

- "Allah size büyük hayırlar ihsan etsin, bırakınız da beni oraya gireyim," dedim.

- Hayır, şimdi değil! Sen oraya daha sonra gireceksin, dediler. Bunun üzerine ben:

- "Bu gece boyunca hayret verici çok şey gördüm. Gördüklerimin anlamı nedir?" dedim. Onlar:

- Anlatalım, dediler ve anlattılar:

- "İlk önce yanına vardığın kafası taşla yarılan adam var ya, o, Kur'an'ı öğrendiği halde terkeden ve farz namaz vaktini uyku ile geçiren kimsedir.

Avurdu, burnu ve gözleri demir çengelle yarılan adam, evinden çıkıp etrafa yalanlar yayan kişidir.

Fırın içindeki çıplak erkek ve kadınlar ise, zina eden erkek ve kadınlardır.

Nehirde yüzüp yüzüp de taş yutan adam, faiz yiyen kişidir.

Yanındaki ateşi sürekli yakıp, etrafında dolaşıp duran çirkin görünüşlü kişi, cehennemin görevlisi Mâlik'tir.

Bahçedeki uzun boylu adam, İbrahim *aleyhisselâm*'dır. Etrafindaki çocuklar da İslam fitratı üzere ölen küçük yavrulardır."

Berkânî'nin rivayetinde, "fitrat üzere doğan" kaydı bulunmaktadır.

Müslümanlardan biri:

- Ey Allah'ın elçisi! Müşrik çocukları da bunlara dahil mi? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Müşriklerin çocukları da dahildir"** buyurdu.

Vücutlarının yarısı güzel, yarısı çirkin olan adamlara gelince bunlar, güzel işleri kötü işlere karıştıran kimselerdir. (Ancak) Allah onları bağışlamıştır."

Buhârî, Ta'bîr 48

Buhârî'nin bir başka rivayetinde Efendimiz'in '**Bu gece bana iki adam gelip beni kutsal bir yere çıkardılar**" buyurduğu ve sonra oraya nasıl çıktığını şöyle anlattığı bildirilmektedir:

"Biz, üstü dar, altı geniş ve alt kısmında ateş yanan fırına benzer bir deliğin yanına vardık. Alevler yükseldikçe insanlar da yükseliyor, neredeyse delikten çıkacak hale geliyorlar, alevler sakinleşince dibe iniyorlardı."

Bu rivayette ,"Orada çıplak erkekler ve kadınlar bir arada bulunuyorlardı" ifadesi de bulunmaktadır.

Yine bu rivayette kesin bir ifade ile "Nihayet kandan bir nehire ulaştık" denilmektedir. "Nehrin ortasında ayakta duran bir adam, nehrin kenarında da önünde bir yığın taş bulunan bir başka adam vardı. Nehirdeki adam çıkmak isteyince, kıyıdaki onun ağzına bir taş atıyor ve onu yerine geri çeviriyordu. Çıkmak için kenara her gelişinde aynı şeyi yapıyor ağzına bir taş atıyor, o da geri dönüyordu."

Yine aynı rivayette şu ifadeler bulunmaktadır:

"O iki kişi beni ağaca çıkardılar ve beni, daha güzelini hiç görmediğim bir eve soktular. İçinde yaşlı ve genç insanlar vardı."

"Şu ağzının parçalandığını gördüğün adam var ya, o yalancının biriydi. Sürekli yalan söylerdi. Onun yalanları ufukları kaplıyordu. İşte o yalancı adam, kıyamet gününe kadar böyle azâb olunacaktır."

"Bir de şu başının ezildiğini gördüğün adam var ya, ona da Allah Kur'an'ı öğretmişti, o geceleri hep uyku ile geçirip Kur'an okumamış, gündüz de Kur'an'la amel etmemiştir. Ona da kıyamet gününe kadar böyle azâb edilir."

"Girdiğin birinci ev, mü'minlerin; şu ev ise, şehidlerin evidir. Ben Cebrâil'im, bu da Mikâil'dir. Kaldır başını! dedi. Başımı kaldırdım bir de ne göreyim,

üstümde buluta benzer bir şey duruyor. Burası da senin konağındır" dediler. Ben:

- Bırakın beni, oraya gireyim, dedim.

- "Hayır, sen henüz ömrünü tamamlamadın. Onu tamamlayınca konağına gireceksin" dediler.

Buhârî, Cenâiz 93

Açıklamalar

Bu uzun hadîs-i şerîf, yalan yasağına uymayan kimselerin ölüm sonrasında çekecekleri azâbın şeklini belirlemesi bakımından burada zikredilmiştir. Ancak hadis, bunun yanında bir çok konuya da ışık tutmaktadır.

Nevevî'nin hiç bir kısaltma yapmadan hatta rivayet farklarını da göstermek suretiyle hadisi zikretmiş olması, hadiste bahis mevzuu edilen konuların tamamını çok önemli gördüğünden olsa gerektir. Biz de Nevevî merhumun tercihine uyarak bütün konuları, hadisten öğrendiklerimiz başlığı altında tek tek ve kısa kısa vermeye çalışacağız. Ancak ondan önce, hadisin anlatım tarzının bize hatırlatması gereken bir iki önemli noktaya değinmek istiyoruz.

Bilindiği gibi, peygamberlerin rüyası haktır, hüküm ifade eder. Bunun misalleri Kur'an-ı Kerîm'de yer almaktadır.

Rüyâ, peygamberlerin bilgilendirilme vasıtalarındandır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in "rüyamda gördüm" diye anlattıkları ile ona melek aracılığıyla ya da daha başka yollarla bildirilenler arasında, bildirim yolu farklılığı dışında, kesinlik ve gerçeklik bakımından hiçbir fark yoktur. Yani bu hadîs-i şerîfte anlatılanlar asla bir hikâye değildir.

Hz. Peygamber'in bilgilendirilmesi olayını sadece melek aracılığı ile bildirilen vahye (vahy-i metlüv) bağlamak, onunla sınırlı göstermeye kalkışmak kesinlikle doğru değildir. Allah, dilediği yollarla dilediği gerçekler hakkında peygamberlerini bilgi sahibi kılar.

Peygamber Efendimiz bu hadislerinde Cebrâil ve Mîkâil'le beraber değişik olaylara şâhid olduğunu ve bunlar hakkında onlardan bilgi aldığını açıkca ifade buyurmaktadır. Bunun rüyada cereyan etmiş olması hiçbir şeyi değiştirmez. Anlatılanlar bize ulaştırılmış olan kesin gerçeklerdir.

Hadiste anlatılan cezalandırma şekilleri, kıyamet gününe kadar sürecek olanlardır. Kıyamet günü görülecek hesab sonrası nelerin olacağı burada yer almış değildir. Bu da kabir azâbı denilen bir başka gerçeğin varlığını, hatta belli günahlar için belli şekillerde sürdürüldüğünü göstermektedir.

Nevevî merhumun, hadisin farklı rivayetlerindeki değişik ifade ve tesbitleri de vermesi, durumun iyice anlaşılmasına yardımcı olmak içindir.

Peygamberler dışındaki insanların gördükleri sâdık rüyalar, kendileri için bilgi ifade eder, sadece onları bağlar. Diğer insanların inanmak mecburiyetleri yoktur. Kabul eder veya etmezler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an'ı öğrenenlerin onu unutmamak için gayret göstermeleri gerekir. Kur'an'ı hayat kitabı olarak yaşamayı unutmak elbette çok daha ağır sorumluluklar doğurur,
2. Namaz konusunda tenbelliğe yer yoktur. Dinin direği olan namazı terkedenlerin cezası çok ağırdır.
3. Yalan söylemenin ölüm sonrasındaki cezası, avurtların, burnun ve gözün enseye kadar demir kancalarla parçalanmasıdır.
4. Zina haramdır.
5. Fâizin azı çoğu hepsi haramdır.
6. Güzel amelleri kötü ve haram işlerle karıştırmamak gerekir.
7. Şehidlerin âhiretteki makamı gıbta edilecek güzelliktedir.
8. Küçük yaşta ölen çocuklar cennettedir.
9. Hz. Peygamber'in makamı çok yücedir.
10. Hz. Peygamber değişik şekillerde Allah Teâlâ tarafından bilgilendirilmiştir. Daima gerçeği söyleyen (muhbir-i sâdık) Efendimiz, bizi âhiret hayatı konusunda da aydınlatmıştır.

261- ??? ???? ?? ???? ?? ?????

YALANIN CÂİZ OLDUĞU YERLER

???????? ???? ???????? ????? ????? ??????? ?????????? ???????? ?? ???? ????????? ??????? ?? ??????????? ?? ????: «?????????» ??????????? ??? ???? ??????? ?????? ??? ???????? ? ??????? ????????? ???????? ??????? ????????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ???? ???? ??????? ?????? ????? ??????? ??? ????????. ????? ?? ???? ????????? ??? ?????????? ??????? ????? ????????? ??????? ? ???? ???? ??????? ? ??? ???????? ??????? ? ???? ??????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ? ??? ????? ????? ? ?????? ????? ? ?????? ?????? ??? ? ??? ??????? ???????? ? ???? ?? ???? ?????? ????? ? ????? ?????? ??????? ??? ????????? ???????? ? ????????? ?? ??? ?????? ??? ???????? ? ??????? ???????????? : ?? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ????? ?? ??????? ??????????? ??????? ? ???? ???? ??????? ?? ?????? ???????? ? ????????????? ??? ?? ??????? ??????????? ????? ????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ? ????? ???????? ?? ??? ??????? .

Bilesin ki yalan aslında haram ise de bazı hallerde, el-Ezkâr *adlı kitabımda açıkladığım şartlarla câiz olur. Mes'elenin özü şudur:*

Söz, maksatları ifade vasıtasıdır. Böyle olunca, yalana başvurmaksızın erişilmesi mümkün olan her meşru maksatta yalan söylemek kesinlikle haramdır. Böyle bir maksadın elde edilmesi ancak yalan söylemekle mümkün olacaksa o takdirde yalan câizdir. Şayet o meşru

maksada ulaşmak mübah ise, yalan da mübah; vâcip ise, yalan da vâcip olur.

Binaenaleyh bir müslüman, kendisini öldürmek isteyen bir zâlimden gizlense ya da malını almak isteyen bir zorbadan malını saklasa, bir başka müslümana da o kişi ve malı sorulsa, -zulmü önlemek için- bu müslümanın onu gizlemek maksadıyla yalan söylemesi vâcip olur.

Yine bir kimsenin yanında bir emanet olsa, bir zorba da ona el koymak istese, onu gizlemek için yalan söylemesi vacip olur. Bu ve benzeri hallerin tamamında, söz yalan gibi görünse veya muhatap öyle sansa da aslında kendi içinde doğru bir maksadı kastedip ona ters düşmeyecek tarzda konuşması (tevriye yapması) en ihtiyatlı yoldur. Eğer böyle yapması mümkün olmaz da mutlaka yalan söylemek zorunda kalırsa, o da haram değildir, yapabilir. Alimler, böylesi durumlarda yalanın câiz olduğuna aşağıdaki Ümmü Külsûm hadisini delil getirmişlerdir.

Hadis

1550= ?????????? ??????????? ??????? ??????? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ? ?????? ??????? ?? ????? ??????? » ????? ???? .

??? ???? ?? ????? : « ???? : ???? ????????? : ???? ???????? ????????? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ?? ????? : ?????? : ???????? ? ?????????? ???? ???????? ? ?????? ????????? ??????????? ? ????? ????????? ???????? .

1550. Ümmü Külsûm *radıyallahu anhâ'dan* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittiği nakledilmiştir:

"**İnsanların arasını düzeltmek maksadıyla birinden ötekine uygun sözler taşıyan (veya hayırlı konuşan) yalancı sayılmaz.**"

Buhârî, Sulh 2; Müslim, Birr 101. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 50; Tirmizî, Birr 26

Müslim'in rivayetinde (Birr 101) şu ifadeler yer almaktadır:

Ümmü Külsûm şöyle dedi:

"Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, şu üç hal dışında, halkın yalan söylemesine ruhsat verdiğini hatırlamıyorum:

Harbte,

Kişilerin arasını düzeltmekte,

(Aile dirliğini sağlamak için) kocanın hanımına, hanımın kocasına söylediği sözlerde."

Açıklamalar

Aslında şefaat konusunda 251 numara ile geçmiş bulunan hadisimiz, -Nevevî'nin de belirttiği gibi-, âlimlerin yalan söylemenin caiz olduğu yerler konusuna delil getirmiş olmaları dolayısıyla burada tekrar zikredilmiş bulunmaktadır.

Her genel kaide gibi her yasağın da istisnalarının bulunması pek tabiîdir. Burada, büyük günahlardan olan yalanın söylenebileceği yerler sayılmaktadır.

Söz konusu üç halde, yalan söylenmesine ruhsat verilmiş olması, yalanı helâl kılmak anlamında değildir. Yani yalan yine yalandır. Ama taşıdığı amaçlar ve varmak istediği hedefler gözetilerek bu hallerde yalan söyleyenlerin cezaya çarptırılmayacağı bildirilmiş olmaktadır.

Kabul etmek gerekir ki, insanlar arasında meydana gelmiş kırgınlıkları ve düşmanlıkları önce yumuşatıp sonra ortadan kaldırabilmek için küskünlerin her birine, öteki adamın kendisi hakkında aslında iyi şeyler düşündüğünü söylemek lazım gelir. Bunun için de gerek söz gerekse yorum olarak gerçek dışı konuşmaya ihtiyaç duyulur. Söylenecek yalanın bir işe yarayacağı anlaşıldığı zaman, yalan söylememiş olmak için insanlar arasını ıslah etmekten kaçınmak doğru değildir. Tam aksine, o yalanı söyleyip bir kırgınlığı ya da düşmanlığı ortadan kaldırmak görevdir.

İnsan ve toplum gerçeğine son derece değer veren dinimiz, mevcut şartlar içinde ideal bir İslâm toplumunu oluşturmanın en tabîî ve uygulanabilir esaslarını getirmiş bulunmaktadır. "Yalanın tesis ettiği dostluk ya da huzur şurada kalsın" demeye kimsenin hakkı yoktur. Unutulmamalıdır ki, "İş bitiren yalan, fitne çıkaran doğrudan yeğdir."

Doğunun filozofu Sa'dî der ki; haksız yere asılmak üzere olan bir mahkûm, ana diliyle hükümdara sövüp saymaya başlar. Mahkûmun garip şekilde söylendiğini gören hükümdar, yanında bulunan vezirlerinden birine, adamın ne söylediğini sorar. İyilik sever vezir de, "Efendim, kendisini bağışlamanızı istiyor" der. Bu vezirle arası pek iyi olmayan bir başka vezir ileri atılır ve "Hükümdarın huzurunda yalan söylemek bize yaraşmaz. Adam size küfrediyor sultanım" der. Bunun üzerine hükümdar, "Bunun yalanı, bizi senin doğrundan daha iyi bir yola sevkediyor. İş bitiren yalan fitne çıkaran doğrudan yeğdir" der ve mahkûmu bağışlar.

İyiliğin yalana muhtaç olmaması elbette arzu edilir. Ama böyle bir ihtiyacın ortaya çıkması halinde, hadisimizdeki ruhsatın kullanılması ümmete tanınmış pek büyük bir kolaylıktır. Unutmayalım ki yeri gelince ruhsatları kullanmak bir çeşit azimet ve iyi dindarlık mânası kazanır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalan konuşmak haramdır ama yalan söylemenin câiz olduğu yerler de vardır.

2. Harpte düşmana karşı, aralarını bulmak için küskün insan veya grublara karşı söylenecek yalanla eşlerin birbirlerine karşı söyleyecekleri yalanlara müsaade edilmiştir.

262- ??? ?????? ??? ???????? ???? ????? ??????

SÖZÜ SAĞLAMLAŞTIRMAYA TEŞVİK

SÖYLEYECEĞİ VE NAKLEDECEĞİ SÖZÜ ARAŞTIRDIKTAN SONRA
SÖYLEMEYE TEŞVİK

Âyetler

????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ????? ????????? ????? ?????? ??????????? [36]

1. "Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme."

İsrâ sûresi (17), 36

??? ???????? ??? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? [18]

2. "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."

Kaf sûresi (50), 18

Daha önce de delil olarak zikredilmiş bulunan bu iki âyet gerçekten insanı, söyleyeceği sözü veya nakledeceği haberi araştırıp doğruluğunu tesbit etmeye, gerçek olduğunu belirlemeye çağırmaktadır. "Bilmediğini, hakkında kesin bilgin olmayan şeyi söyleme" tavsiyesinin hemen ardından, "ağızdan çıkan her sözün mutlaka kaydedildiği" bildirilmek suretiyle müslümanlar bu konuda son derece hassas davranmaya çağırılmış oluyorlar.

Hadisler

1551- ???? ??? ??????? ??? ?????? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???????? ??????? ??? ????????? ??????? ?? ???? » ???? ???? .

1551. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Her duyduğunu nakletmesi kişiye yalan olarak yeter. "

Müslim, Mukaddime 5

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1552- ??? ????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ????? ????????? ???? ?????? ????? ? ????? ???? ?????????? » ???? ???? .

1552. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yalan olduğunu zannettiği bir hadisi benden nakleden kimse yalancılardan biridir."

Müslim, Mukaddime, rakamsız (I,9); Ayrıca bk. Tirmizî, ilim 9

Açıklamalar

Her iki hadis de aslında hadis rivayet ederken araştırma ve kesin kanaat edinmenin (*taharri ve tesebbüt*) gereğini bildirmektedir. Nevevî merhum, delil olarak kullanıldıkları bu özel alana değil, anlamlarının genelliğine bakarak bu iki hadisi, anlatılacak veya hikâye edilecek sözlerin doğruluğunu tesbite teşvik konusunda zikretmiştir.

Birinci hadis, duyduğu her sözü herhangi bir araştırma yapmadan nakleden insanın bu yaptığının yalan söylemek anlamına geldiğini çok kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sebeple insanı, duyduklarını nakletmeden önce, onların doğru olup olmadığını iyice araştırmaya teşvik etmektedir. Zira yalan söylememiş olmanın yolu, duyulanları iyice tahkik etmekten geçer.

"Ben duyduğumu söylüyorum" savunması sorumluluktan kurtulmak için yetmez. Herkes her duyduğunu nakledecek olursa, ortalık yalan dolandan geçilmez hale gelir.

Duyulan her haberin veya sözün araştırılması "yalancı durumuna düşmemek için" gerekli olunca, özellikle Hz. Peygamber'den nakledilen hadisler konusunda mutlaka çok ince araştırmalar yapmak gerekecektir.

Hadisin bu noktadaki çağrısını ve tehdidini farketmiş olan meşhur hadisçi Beğavî, onu *Mesâbihü's-sünne* adlı eserinde (I,155), i'tisam bölümünde zikretmiştir. Böylece o, Hz. Peygamber'den nakledilen hadislerin ince bir tetkikten geçirilmesi, bizzat Hz. Peygamber'e ve sünnete bağlılığın gereği olduğunu göstermek istemiştir.

İkinci hadiste Efendimiz, yalan olduğunu zannettiği bir sözü, tetkik etmeden kendisinden nakleden kimsenin, yalancılardan olduğunu bildirmektedir. Hadisin bazı rivayetlerinde *"iki yalancıdan biri olur"* buyurulmaktadır. Yalancılardan biri o sözü uyduran kişi, ötekisi de şüphelenmesine rağmen hiç bir araştırma yapmadan o sözü öylece nakleden kimsedir.

Bile bile Hz. Peygamber adına yalan söyleyen kişinin, cehennemdeki yerlerine hazırlanması gerektiği yine Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir. Burada ise, yalan olmasından şüphelendiği sözü araştırmadan Peygamber namına nakleden kişinin, rivayet farklılığına göre, ya "iki yalancıdan biri" ya da "yalancılardan biri" olduğu açıklanmaktadır.

İslâm âlimleri özellikle de hadisçiler, Hz. Peygamber adına söylenen her sözü ince eleyip sık dokumuşlar, konuyla ilgili bir çok bilim dalı oluşturmuşlardır. Hadis usulü ilmi içinde geliştirilmiş olan ince tetkik esasları gerçekten akıllara durgunluk verecek boyutlardadır.

Hz. Peygamber'den nakledilen sözleri araştırıp onun söylemiş olduğuna kanaat getirdikten sonra nakletme disiplin ve alışkanlığını kazanmış olan kimselerin, başkalarından duydukları sözleri de tahkik etmeleri ve doğru olduğu kanaatine vardıktan sonra nakletmeleri hiç de zor olmayacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Her duyduğunu nakletmek yalan günahına bulaşmış olmak demektir.

2. Duyduklarımız konusunda kesin kanaat edinmeye çalışmalıyız.

3. Yalan olmasından şüphelenilen hiçbir sözü Hz. Peygamber'e asla isnad etmemek gerekir.

1553- ???? ?????? ??? ?????? ????? ?? ?????? ?????? : ?? ?????? ?????? ???? ?? ?????? ??? ?????? ????? ??? ???????? ?? ???? ????? ???? ???????? ? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? ???? ??? ?????? ??????? ??????? ????? » ????? ???? .

??????????? : ?? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ? ??????? ???? : ?????? ?????? ??? ????? ?? ??????? ??????? ?????? . « ?????? ?????? ???? » ?? : ??? ????? ? ??? ???? ???????? ??? ??????? ? ??? ?????????? ?????? ??? ???????? ?? ?????? ?? ???????? ? ???????? ???? ???????? ????? ?? ?????? ???????? ? ???? ?????? ??? ??????? ???? .

1553. Esmâ *radıyallahu anhâ* şöyle dedi: Bir kadın:

- Ey Allah'ın Resûlü! Benim bir kumam var. Kocamın bana vermediği bir şeyi, verdi diye kumama karşı gösteriş yapsam, bunun bana bir günahı olur mu? diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Kendisine verilmemiş bir şey ile doymuş görünen kişi, iki sahte elbise giyerek gösteriş yapan kimse gibidir**" buyurdu.

Buhârî, Nikah 106; Müslim, Libâs 127. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 87

Açıklamalar

Hadisimiz, söylenecek sözün kesinlikle doğru olması gereğini vurgulamak üzere seçilmiş bir örnektir. Bir erkeğin birden fazla hanımı varsa, Anadolumuzda bu hanımlar birbirlerine *kuma* derler. Biz de hadisi buna göre tercüme ettik. Kumalar genellikle birbirlerini çekemezler. Bu sebeple de birbirlerine karşı şu veya bu oranda gösteriş yapmadan duramazlar. Beyinin kendisine almadığı bir şeyi almış, yapmadığı bir iltifatı yapmış gibi göstererek ortaklarını üzmek isterler. İşte hadisimizde bir sahâbî hanımın (ki muhtemelen Esmâ'nın kendisidir) gelip Hz. Peygamber'e, bu durumu sorduğunu görmekteyiz. Efendimiz'in cevabı tüm sahtecilikleri ve sahtecileri kapsayacak bir mâna enginliğine sahiptir: *Kendisine verilmemiş bir şey ile doymuş görünen kişi, iki sahte elbise giyerek gösteriş yapan kimse gibidir.* Halkımızın "açın kabadayısı" dediği türden, karnını doyuracak azık bulamazken, zenginmiş gibi davranan, caka satan, ya da hiç bir bilgi ve becerisi olmadığı halde âlim veya filozof kılığına bürünen, beş paralık ameli yokken âbid ve takvâ sahibi gibi davranan, hasılı toplumda itibar gören hangi meslek varsa ona mensupmuş gibi hava atan, gösteriş yapan sahtecilerin tamamı hadisimizde, kendisinin olmayan iki sahte elbise ile dolaşan kimselere benzetilmişlerdir. Bu yalancıların hadisimizdeki ortak adı "**müteşebbi**"dir. Kendisini yalancıktan tok gösteren demektir. Bu müteşebbi'ler iki kez yalan söylemektedirler: Biri, var dedikleri şeyin olmaması; ikincisi, olmayanı varmış gibi göstermeye kalkışmaları..

Hadisimiz, elinde olmayan bir şeyi varmış gibi gösteren kimsenin halini, aslı olmayan bir sözü söyleyen yalancının haline benzetmektedir. Kumasına karşı, kocasının kendisine vermediği bir şeyi vermiş gibi göstermeye kalkan kadınlar da iki kez yalan söylemiş olurlar. İki kat sahte elbise giyenlere benzerler. Bu sebeple böyle aslı olmayan sahteciliklere değil, söyleyeceği veya nakledeceği sözün doğru olmasına son derece dikkat etmeye, gerçekçi olmaya bakmak gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahteciliğin her türlüsü yasaktır.
2. Kendisinde olmayan bir şeyi varmış gibi göstererek adam aldatmaya kalkmak, iki kez yalan söylemek demektir..
3. Aile içinde kumaların birbirlerine karşı, aslı olmayan şeylerle beyleri adına gösterişe kalkışmaları çifte yalancılık hükmündedir.
4. Gerek sözde gerekse davranışlarda müslümana gerçekçi olmak yakışır.
5. Hadisimiz, nüfuz, servet, ilim, fazilet, mevki ve şöhret sahtekârları hakkında edebî değeri yüksek bir darb-ı meseldir.

263- ??? ???? ??? ????? ????? ?????

YALANCI ŞÂHİTLİĞİN ŞİDDETLE YASAKLANMASI

Âyetler

?????? ????? ????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ????????????? ????????? ???? ??????????? ????????????? ?????? ???????? [30]

1. "Yalan sözden (yalan yere şâhitlik yapmaktan) **kesinlikle kaçının!"**

Hac sûresi (22), 30

Bu ilâhî beyanın içinde yer aldığı âyet, yalandan ve dolayısıyla yalancı şâhitlik yapmaktan sakınma gereğini, inanç ve tavır olarak murdarlık ve pislik demek olan putlara saygı göstermekten kaçınma emriyle birlikte vermek suretiyle ortaya koymuştur: "**O halde murdarlıktan ibaret olan putlara hürmet etmekten sakının, yalan sözden sakının**!.."

????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ????? ????????? ????? ?????? ?????????? [36]

2. "Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme."

İsrâ sûresi (17), 36

??? ???????? ??? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? [18]

3. "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."

Kaf sûresi (50), 18

Dili korumakla ve sözle ilgili hemen her konuda delil olarak zikredilmesi mümkün ve uygun olan bu iki âyet, pek tabiî olarak yalan şâhitliğin doğuracağı vebâli hatırlatmakta da en kesin delillerdendir. Bu iki âyet hakkında "Yalan Yasağı" konusunda yaptığımız yorumlar burada da aynen geçerlidir.

??? ??????? ??????????????? [14]

4. "Hiç şüphesiz Rabbin, sürekli görüp gözetmektedir."

Fecr sûresi (89), 14

Yukarıdaki üçüncü âyette geçen her sözün kaydedildiğine dair bilgiyi ve bilinci, bu âyet daha genel ve kesin bir ifade ile pekiştirmektedir. Allah Teâlâ'nın herşeyi sürekli görüp gözettiği, hiç bir söz veya işin onun denetiminden kurtulamayacağı bidirilmektedir. Böyle olunca söylenen yalanın veya yalancı şâhitliğin aslında hiç bir gerçeği değiştiremeyeceği açıktır. O halde doğru konuşmak, sahici şâhitlik yapmaktan başka yol yoktur.

??????????? ??? ??????????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ???????? [72]

5. "Onlar yalan şâhitlik yapmazlar"

Furkân sûresi (25), 72

Olgun mü'minler, elbette bu olgunluk seviyesini güzel, meşrû ve olumlu işler yaparak elde etmişlerdir. Onların söz ve tavırları bu açıdan çok önem arzeder. İşte onların örnek tavırlarından biri kesinlikle yalancı şâhitlik yapmamalarıdır. Gerçeği birilerinin hatırı veya korkusundan dolayı eğip bükmeye çalışmamalarıdır. İmana dürüstlük yaraşır. Onlar da bunun bilincindedirler. Doğru söylemenin faturası dokuz köyden koğulmak da olsa, onlar asla yalana dolana iltifât etmez, doğruluktan ayrılmazlar. Kemâl ve olgunluğun en önde gelen göstergelerinden biri, yalancı şâhitlik yapmamaktır.

Hadisler

1554- ??? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????????? ????? ???????? ? ?????? : ????? ?? ???? ??????? . ????? : « ???????? ??????? ? ???????? ??????????? » ???? ???????? ?????? ? ???? : « ??? ?????? ??????? ? ??????? ?????? » ??? ??? ??????????? ??? ???? : ???????? ???? . ???? ???? .

1554. Ebû Bekre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

- "**En büyük günahı size haber vereyim mi**?" buyurdu. Biz:

- Evet, yâ Resûlallah, dedik. Resûl-i Ekrem:

- "**Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek**" buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve "**İyi belleyin, bir de yalan söylemek, yalancı şâhitlik yapmaktır**" buyurdu. Bu son cümleyi sürekli tekrarladı. Biz daha fazla üzülmesini arzu etmediğimiz için "keşke sussa" diye temennide bulunduk.

Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbe 1; Müslim, Îmân 143. Ayrıca bk. Tirmizî, Şehâdât 3, Birr 4, Tefsîru sûre(4), 5

Açıklamalar

"Ana Babaya Karşı Gelmenin Haram Olduğu" konusunda 338 numara ile geçmiş olan hadisimiz, burada yalancı şâhitliğin yasaklanmış olduğunu belgelemek için tekrar zikredilmiş bulunmaktadır. İlk geçtiği yerde de işaret edildiği gibi dinimizde yasaklar büyük ve küçük günahlar diye iki kısımda değerlendirilir.

Büyük günahlar değişik vesilelerle muhtelif hadislerde sayılmıştır. Bunların hepsini tanıtan müstakil eserler kaleme alınmıştır. Biz bu hadiste, Peygamber Efendimiz'in, en büyük günahı, diğer bir ifadeyle büyük günahlar içinde en önde gelen günahı bildirmek istediğine şahit olmaktayız. Hatta hadisin 338 numaradaki rivayetinde Efendimiz'in bu isteğini üç kez tekrar ettiğine ayrıca işaret edilmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, en büyük günah ya da büyük günahların en büyüğü olarak, **Allah'a şirk koşmayı** ve **ana babaya itaatsizlik etmeyi** zikrediyor, sonra da söyleyeceği sözün önemini herkesin kavramasını sağlamak üzere yaslandığı yerden doğrularak, "*İyi belleyin*!" vurgusuyla *"Bir de yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmaktır"* buyuruyor. O bu son cümleyi, daha fazla üzülüp yorulmasını istemediklerini ifade için oradaki sahâbilerin "keşke sussa" deme zorunda kalacakları kadar uzun bir süre devamlı tekrar ediyor. Efendimiz'in baştan beri sergilediği bu tavır ve kullandığı bu üslup, hiç şüphesiz, yalancılığın ve özellikle yalancı şâhitliğin Allah'a şirk koşmak ve ana babaya itaatsizlik etmekten hemen sonra gelen en büyük günah olduğunu ve şiddetle yasaklanmış bulunduğunu göstermektedir. Böylece hadisimiz, konu başlığında dile getirilen yasaklama şiddetine tam bir delil oluşturmaktadır.

Büyük günahlar arasında ilk üç sırayı teşkil eden günahların sanki birbirine denkmiş gibi "büyük günahların en büyüğü" olarak takdim edilmiş oldukları da dikkatimizi çeken bir başka husustur.

Yalan ve yalancı şâhitlik, gerçeği ters yüz etmek demektir. Bunun anlamı, kul hakkına tecâvüzdür. Allah'a şirk koşan ile ana babaya itaatsizlik edenler de inkârı mümkün olmayan iki yalın gerçeği inkar ve ters yüz etmiş olmaktadırlar. Her üçü de çok büyük haksızlıktır. Bu yüzden şiddetle yasaklanmışlardır. Öte yandan bu hadiste yer alan üç büyük günahın, insanlar tarafından çok yaygın şekilde işlendikleri de bir başka ortak noktalarıdır. Şiddetle yasaklanmış olmaları, bu olumsuz yaygınlığın önüne geçmek için olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalancı şâhitlik yapmak, Allah'a şirk koşmak ve ana babaya itaatsizlik etmek gibi büyük günahların başında yer alan ve çok ağır sorumluluk doğuran bir günahtır.

2. Peygamber Efendimiz'in üslup ve tavrı konunun ciddiyetini göstermektedir. Onun böyle davranması ümmetine karşı duyduğu şefkat ve merhametin sonucudur.

3. Bir iki kelime ile de olsa yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmak, en büyük günahı işlemiş olmak için kâfidir.

4. Gerçek dindarlık, dinin koyduğu sınırlara riâyet etmekle isbat edilir.

264- ??? ????? ????? ????? ?????? ?? ????

BELLİ BİR İNSAN VEYA HAYVANA LÂNET ETME YASAĞI

Hadisler

1555- ?? ??? ????? ????? ??? ????????? ?????????? ??? ?????? ???? ? ??? ?? ???? ?????? ?????????? ??? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????? ???? ?????? ???????? ????? ????????? ?????? ???????????? ???? ??? ????? ? ???? ????? ?????? ????? ? ?????? ???? ???? ????????? ? ?????? ??? ????? ?????? ????? ?? ???????? ? ????? ?????????? ?????????? » ????? ???? .

1555. Rıdvân bîatında bulunan sahâbîlerden Ebû Zeyd Sâbit İbni'd-Dahhâk el-Ensârî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim İslâm'dan başka bir din adına bilerek yalan yere yemin ederse, o kişi dediği gibi**(yalancının biri)**dir. Kim, ne ile intihar ederse, kıyamet günü onunla azâb olunur. Sahip olmadığı bir şeyi adayanın adağı geçersizdir. Mü'mine lânet etmek, onu öldürmek gibidir.**"

Buhârî, Cenâiz 84, Edeb 44, 73, Eymân 7; Müslim, Îmân 176, 177. Ayrıca bk. Tirmizî, Nüzûr 16; Nesâî, Eymân 7, 11, 31; İbni Mâce, Keffârât 3

Sâbit İbni'd-Dahhâk el-Ensârî

Ebû Zeyd künyesiyle meşhur olan Sâbit, Medineli sahâbîlerdendir. Uhud ve Hendek gazvelerine iştirak etmiş, bey'atü'r-rıdvân'da hazır bulunmuştur. Hz. Peygamber'den 14 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim onun üç hadisini kitaplarına almışlardır. Diğer rivayetleri de Sünen'lerdedir.

Hicretin 45. yılı vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte dört önemli konuya açıklık getirilmektedir. Bunlardan sadece dördüncüsü bizim burada işleyeceğimiz lânet mevzuuyla ilgilidir. Hadis için gösterdiğimiz kaynaklar bu dört konuyu içine alan kaynaklardır. Her bir kaynakta bu dört konunun tamamı bulunmayabilir. Hadiste yer alan ilk üç hususu çok kısa olarak açıklayacak, *"Mü'mine lânet etmek, onu öldürmek gibidir"* cümlesi üzerinde duracağız.

İslâm'dan başka bir din üzerine, o dinin geçersiz olduğunu bile bile, sanki bir üstünlüğü varmış gibi o dine mensup olmayı niyet ederek yemin eden kimse, yalan üzerine yemin ettiği için önce yalancıdır sonra da niyetine bağlı olarak o din mensuplarının hükmünde olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Hadisin bu kısmı üzerinde uzun uzun yorumlar yapılmış, değişik düşüncelere işaret edilmiştir. İşin özü, bir müslümanın müslümanlıktan başka bir din namına yemin eder ve meselâ, "Şunu yaparsam, yahudi veya hırıstiyan olayım" der de o işi yapar ve bu sözüyle o dinlere girmeyi gerçekten niyet ederse, dediği gibi olur, yani İslâm'dan çıkar. Böyle bir şeyi niyet etmeksizin bunları söylemişse o zaman küfre girmez ama tam bir yalancı olur. Her ikisinden de kaçınmak gerekir. Çünkü din iman üzerine oyun oynanmaz.

İntihar büyük günahlardandır. İntihar eden kendisini ne ile öldürürse onunla azâb edilmek suretiyle cezalandırılacaktır. Hadisin birinci fikrası ile bu fikrası arasında bir paralellik gözükmektedir. Birincisi, ettiği yeminle mânevî varlığı itibariyle intihar etmiş olurken, bu da maddî varlığını sona erdirmek suretiyle aynı işi yapmış olmaktadır.

İntihar eden kimsenin cenâze namazı kılınır.

Kişinin sahip olmadığı bir şeyi adamasına ve mesela "Falanca ülkede İslâm iktidar olursa, bizim patronun tüm servetini sadaka olarak dağıtacağım" demesine itibar edilmez, hükümsüzdür. Halkımız bu tür adak ve sözlerin boşluğunu, "El malıyla dost gönüllemek" diye tanımlar.

Lânet, lânet edilen canlının, hem dünya hem de âhirette Allah'ın rahmetinden uzak kalmasını dilemek demektir. Lanet olsun, Allah lânet etsin, lânet olası, mel'un adam gibi sözler -farkında olunsun veya olunmasın- kişinin rahmetten tard edilmesini, uzak tutulmasını istemek demektir. Lânetlenmiş varlıkların başında şeytan gelir. **Şeytân aleyhi'l-la'ne** cümlesi, "Allah'ın rahmetinden kovulmuş şeytan" anlamında çokca kullanılan bir ifadedir.

Bir mü'mine lânet etmek, onun şeytan gibi ilâhî rahmetten ebediyyen mahrum kalmasını dilemek anlamına gelir. Bu ise, o müslümanın hayat hakkına tecâvüz etmek, onu öldürmek gibi çok ağır bir suçtur. Hatta bir müslümanın tam anlamıyla ölmesini dilemek anlamındadır. Öldüren, öldürdüğü müslümanı sadece dünyevî hak ve menfaatlarından mahrum bırakır. Lânetçi ise, dileğine kavuşsa da kavuşmasa da, müslümanın hem dünya hem de âhiret mutluluğuna mâni olmak için teşebbüste bulunmuş demektir.

"**Mü'mine lânet etmek, onu öldürmek gibidir**" tesbitinden, lânetçinin de kâtil gibi kısas edileceği hükmü çıkarılamaz. Ancak işlediği cinâyetin büyüklüğü ortaya konulmuş olmaktadır. Lânetçinin dünyadaki cezâsı değilse de mânevî sorumluluğu kâtilinkine eş bir sorumluluktur.

Mü'mini öldürmek kolay değildir. Çünkü o bir fiildir. Mü'mine lânet etmek ise kolaydır. Zira o bir sözdür. Bu fark da dikkate alınınca, hadisimizin lânetçiye yönelik olarak ifade ettiği tehdidin, "Bu iş kolaydır" diye böyle bir cinâyetin işlenivermesini önlemeye yönelik olduğu anlaşılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümana lânet etmek, onu öldürmek gibi büyük bir günahtır.
2. Müslümanların birbirlerine lânet değil, rahmet dilemeleri yakışır.
3. Kim ne ile intihar ederse, kıyamette onunla azâb edilir.
4. Sahip olmadığı şeyi adayan kişinin bu adağı geçersizdir.
5. Kim, İslâm'dan başka bir din adına, o dine bir üstünlük tanıyarak yemin ederse, yalan yere yemin etmiş olur.

1556- ???? ??? ???????? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ??????? ????????? ??? ?????? ????????? » ???? ???? .

1556. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sıddîka lânetçi olması yakışmaz.**"

Müslim, Birr 84. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 72

1560 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1557- ???? ??? ??????????? ??? ?????? ?????? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ???????????? ???????? ? ??? ????????? ????? ????????? » ???? ???? .

1557. Ebu'd-Derdâ *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Lânetçiler, kıyamet günü ne şefaatçı ne de şâhit olurlar.**"

Müslim, Birr 85, 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 45

1560 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1558- ????? ???????? ???? ???????? ??? ?????? ????? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ?????? ?????? ? ??? ???????? ? ??? ????????? » ???? ??? ???? ? ???????? ????? : ????? ???? ????? .

1558. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Birbirinize Allah'ın lâneti, gazâbı ve cehennem azâbı ile lânet ve beddua etmeyiniz!**"

Ebû Dâvûd, Edeb 45; Tirmizî, Birr 48

1560 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1559- ??? ??? ?????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ???????? ???????????? ? ??? ?????????? ??? ????????? ? ??? ???????? » ???? ??????? ????? : ????? ???? .

1559. *İbni Mes'ûd radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Olgun mü'min, yerici, lânetçi, kötü iş ve kötü söz sahibi olamaz.**"

Tirmizî, Birr 48

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1560- ???? ??? ??????????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ???? ?????? ??? ????? ??????? ? ?????? ?????????? ??? ???????? ? ????????? ??????? ????????? ??????? ? ????? ??????? ??? ??????? ? ???????? ???????? ??????? ? ?????? ??????? ?????? ??????? ? ???? ??? ?????? ?????? ???? ??? ???? ?????? ? ???? ??? ????? ????? ? ?????? ????? ??? ???????? » ???? ??? ???? .

1560. Ebu'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kul, herhangi bir şeye lânet ettiğinde o lânet gökyüzüne çıkar. Semânın kapıları ona kapanır. Sonra yere iner, yeryüzünün kapıları da ona kapanır. Sonra sağa sola bakınır, girecek yer bulamaz da lânet edilen kişiye döner. Eğer gerçekten lânete lâyık ise onda kalır, değilse lânet edene döner.**"

Ebû Dâvûd, Edeb 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 48

Açıklamalar

Bir müslümana lânet etmenin onu öldürmekle eşdeğer bir cinâyet olduğunu tesbit ve ilân eden hadisten sonra zikredilmiş olan bu beş hadîs-i şerîf, konuyu iyice inceleme imkânı vermektedir.

Sıddîk, özü sözü doğru kimse demektir. **Birinci hadis**, böyle birine lânetçiliğin yakışmayacağını bildirmektedir. Eğer bir kişi başkalarına olur olmaz sebeplerle lânet ediyorsa, onun iman ve İslâm kalitesinde bir kusur var demektir. Özü sözü doğru olma kıvamına erişememiş demektir. Burada kendisine olmadık eziyetler eden müşriklere lânet etmesi teklif edilince Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, *"Ben lânetçi olarak değil, ancak rahmet olarak gönderildim"* (Müslim, Birr 87) hadisini de hatırlamak gerekir.

İkinci hadis, etrafa lânet yağdırmayı huy edinmiş olanların kıyamet günü uğrayacakları mahrûmiyeti ortaya koymaktadır. Böylesi kimseler, kıyamette kimseye şefaatçi olamaz ve şâhitlik yapamaz, bu tür mutlulukları yaşayamazlar. Bu, onların mü'minler arasında olması gereken acıma ve yardımlaşma gibi güzel duygu ve ilişkilerden uzak bulunduklarının hem göstergesi hem de cezâsıdır. Yani âhirette lânetçinin şefaatı ve şehâdeti kabul edilmeyecektir.

Üçüncü hadiste, müslümanların birbirlerine "Allah sana lânet etsin", "Allah'ın gazâbına uğrayasın", "cehennemde yanasın" gibi beddua cümleleriyle lânet okumamaları tenbih ve ikaz edilmektedir. Lânet, gazap ve azâb temennisi, müminlerin öfkelerini yatıştırmak için de olsa, ağızlarına almamaları gereken felâket tellallığıdır. Zira **dördüncü hadis**te açıkca belirtildiği gibi olgun müminler kimseyi kötülemez, lânetlemez, iş ve sözde haddini aşmaz, ahlâksızlık yapmaz. Kemâl noksanlığının göstergesi olan bu gibi düşük hareketlerin ve özellikle lânetçiliğin en büyük tehlikesi, **-beşinci hadis**te anlatıldığı üzere- o lânetin sonuçta lânetçiye dönmesidir. Lânet, kendisine gökyüzünde ve yeryüzünde yer bulamaz, lânet edilen kişiye gider, eğer gerçekten o lânete layık biri ise, onda kalır, değilse onu dileyene, yani lânet edene döner. Lânetçinin lâneti, kendisi hakkında geçerlilik kazanır. Bu da kişinin kendi ağzıyla kendi felâketini hazırlaması, felâketine bizzat kendisinin davetiye çıkarması demektir. Hiç şüphesiz aklı başında olgun hiç bir mü'min böylesi gülünç ve acı bir duruma düşmek istemez. Bunun yolu ise, başkalarına lânet etmemektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sıddîk olan kimseye lânetçilik yakışmaz.
2. Lânetçiler âhirette şefaat ve şâhitlik yapma hakkından mahrum bırakılırlar.
3. Olgun mü'minler, lânet, gazap ve azâb temennisinde bulunmaz, kimseye kötü söz söylemez, haddi aşmaz ve ahlâksızlık yapmazlar.
4. Lânet, açıkta kalmaz. Lânet edilen ona lâyık değilse, lânet edene döner.
5. Müslümana rahmet ve iyilik temennisi yakışır. Çünkü başkalarını iyiliklere lâyık görenler, aslında kendilerine iyilik etmiş olurlar.

1561- ???? ????????? ??? ????????? ??? ?????? ??????? ??? : ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? ?????????? ? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ? ???????? ???????????? ? ????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?? ????? ??????? ? ??????? ?????????? » ???? ???????? : ????????? ??????? ????? ???? ?? ???????? ?? ?????? ???? ???? . ???? ???? .

1561. *İmrân İbni Husayn radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir seferde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in maiyyetinde bulunuyorduk. Devesinin üzerindeki Medineli bir hanım, devesinden sıkılarak ona lânet etti. Resûlullah *sallahu aleyhi ve sellem* kadının sözünü duyunca:

-"**Üzerindekileri alın, deveyi salın gitsin. Çünkü o deve lânetlenmiştir**" buyurdu.

İmrân der ki: O deve hâlâ gözümün önündedir, insanların arasında gezinirdi de kimse ona ilişmezdi.

Müslim, Birr 80, 81

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1562- ??? ??? ??????? ??????? ???? ??????? ?????????? ??? ?????? ????? ??? : ????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ???????? ? ??? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ???? ??????? ? ?????? : ???? ? ???????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????????? ??????? ????? ?????? » ???? ???? .

???? : « ??? » ???? ?????? ????????? ? ?????? ??????? ? ???? ?????? ??????? ??????.

??????? ????? ??? ?????? ?? ?????????? ???????? ? ???? ?????? ??? ? ?? ???????? ???????? ??? ??????????? ???? ?????????? ? ???? ??? ???? ?? ??????? ?????????? ?????????? ?? ?????? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ??? ???? ?????? ??? ???????????? ?????? ?? ???? ????? ? ????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ? ????? ????? ???????????? ???????? ????? ????? ????? ????? ?????? ? ?????? ??????? ??? ?? ????? . ??????? ???????.

1562. Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Genç bir hanım, üzerinde müslümanların birtakım eşyalarının da bulunduğu bir deve üstünde bulunuyorken, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görüverdi. Dağ yolunun dar yerine gelmişlerdi. Kadın:

- "Deeh, Allahım bu hayvana lanet et!" deyip hayvanı sürmeye çalıştı. Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm*:

- "**Lânetlenmiş bir deve bizimle birlikte bulunmasın**!" buyurdu.

Müslim, Birr 82,83

Açıklamalar

Bu iki hadis, dinimizdeki lânet yasağının sadece insanlara yönelik olmadığını, tam aksine hayvanlara da lânet edilmemesi gerektiğini belgelemektedir. Bu hadisler aslında, müslümanın hayatından lâneti tamamen kaldırmak istemektedir.

Büyük bir ihtimalle daha önce bineğine lânet etmemesi konusunda uyarılmış olan kadının, uyarıyı dikkate almayıp devesine yine lânet etmesi üzerine Peygamber Efendimiz'in, eşyaları aldıktan sonra hayvanı salıvermelerini emretmesi, "*lânetlenmiş hayvan bize yol arkadaşlığı edemez*" buyurması, son

derece önemlidir. Efendimiz böylece konuya ait kesin ve fiilî bir tavır ortaya koymuş ve müslümanların meseleye dikkatini en açık biçimde çekmiştir. Bunun anlamı müslüman toplumda lânete uğramış insan ve hayvan bulunmamalı demektir.

Müellif Nevevî'nin de belirttiği gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz'in salıverdirdiği o deveye ait hukûkî durum değişmiş değildir. Sadece Efendimiz'in bulunduğu bir toplulukta bulunması yasaklanmıştır. Çalıştırılması, kesilmesi, etinin yenilmesi helâldir. Ancak sahâbîler, lânet yasağının toplum içinde iyice yerleşmesine yardımcı olduğu düşüncesiyle o deveye dokunmamış ve onu kendi başına bırakmış olmalıdırlar.

Aslında Efendimiz'in bu uygulaması, o devenin sahibesine yöneliktir; "Lânet ettiğin hayvanı kullanma hakkını kaybedersin" demektir. Çağdaş hayvan severlerin, hayvan haklarını koruma derneği mensuplarının kulakları çınlasın. Hayvanlara "lânet olası" denilmesine bile müsaade etmeyen âlemlere rahmet olarak gönderilmiş Hz. Peygamber'den haberleri var mı acaba? Diğer taraftan koyu dindar gözüken bazı kimselerin de Efendimiz'in bu şefkatini dikkate almaları ve hayvanlara karşı daha merhametli davranmaları gerekir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Lânet yasağı hayvanlar hakkında da geçerlidir.

2. Peygamber Efendimiz lânetlenmiş hiç bir canlı ile beraber olmak istemediğini ortaya koymak suretiyle lânet konusunda toplumda ciddî bir bilincin uyanmasını sağlamıştır.

265- ??? ???? ????? ??? ????? ??????? ??? ???????????

GÜNAHKÂRLARA LÂNET ETMEK

ŞAHIS BELİRLEMEKSİZİN GÜNAHKÂRLARA LÂNET ETMENİN CÂİZ OLDUĞU

Âyetler

?????? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ????????? ????? ????????? ????? ???????? ?????? ????? ????????????? [18]

1. "Biliniz ki Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir."

Hûd sûresi (11), 18

???????? ????????? ?????????? ????????? ???????? ??? ???? ????????? ??? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ??? ????????? ?????? ????? ????????????? [44]

2. "İçlerinden bir çağırıcı, "Allah'ın lâneti zâlimler üzerine olsun" diye bağırır."

A'raf sûresi (7), 44

Her iki âyette aynı gerçek, tek tek şahıs tayin edilmeksizin genel bir ifâde ile, Allah'ın lânetinin zâlimler üzerine olduğu gerçeği kesin bir şekilde bildirilmektedir.

Bu âyetleri takib eden âyet, her iki sûrede de aynı ifâdeleri taşımakta, zâlimler'in topluca nitelikleri hakkında bazı bilgiler vermektedir. Şöyle buyuruluyor: "**Onlar, (insanları) Allah'ın yolundan alıkoyan ve onu eğip bükmek isteyenlerdir. Âhireti inkar edenler de onlardır"** [A'raf sûresi (7), 45; Hûd sûresi (11), l9].

Hadisler

?????? ?? ????????? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ?????? ?????????? ?????????????? »

Sahih olarak bize intikal ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"**Allah iğreti saç (peruk) takana ve taktırana lânet etsin**" buyurmuştur (bk. 1646,1648 numaralı hadisler).

??????? ???: « ????? ?????? ????? ??????? »

Yine Peygamber *aleyhisselâm*:

"**Fâiz yiyene Allah lânet etsin**" buyurmuştur (bk. 1619 numaralı hadis).

??????? ?????? ??????????? ?

Aynı şekilde o, canlı sureti (heykel) yapanlara lânet etmiştir.

?????? ??? : « ???? ?????? ???? ?????? ????? ?????? » ??? : ???????? ?

Ayrıca o, "**Allah topraktaki sınırları bozanlara lânet etsin**" buyurmuştur (Bk. Müslim, Edâhî 44,45; Nesâî, Dahâyâ 34).

??????? ??? : «????? ?????? ????????? ??????? ??????? »

Ayrıca Hz. Peygamber:

- "**Bir yumurta bile çalsa Allah hırsıza lânet etsin**" (Buhârî, Hudûd 7, 13; Müslim, Hudûd 7; Nesâî, Sârık 1; İbni Mâce, Hudûd 22) .

????? ??? : «????? ?????? ???? ??? ????????? » « ???????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? »

- "**Ana babasına lânet edene Allah lânet etsin** (bk. Müslim, Edâhî 44), **Kestiğini Allah'tan başkası adına kesene de Allah lânet etsin**" (Bk. Müslim, Edâhî 43-45; Nesâî, Dahâyâ 34).

????? ??? : « ??? ??????? ????? ????? ??? ??? ??????? ? ???????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ????????? »

- "**Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti, Medine'de bir bid'at çıkaran veya bir bid'atçıyı barındıran kimse üzerine olsun**" (Buhârî, İ'tisam 5, 6, Medine 1, Cizye 10; Müslim, Hac 403, 467, 469, İtk 20).

??????? ???? : « ????????? ????? ???????? ???????? ????????? ? ????? ?????? ????????? » ??????? ????? ?????? ???? ????????

- "**Ey Allah'ım! Allah'a ve Resûlüne isyan etmiş olan Ri'l, Zekvân ve Usayye'ye (bu üç arab kabilesine) lânet et!**" (Buhârî, Cihâd 9, 19; Mesâcid 294, 297, 299).

?????? ??? : «????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???????? »

- "**Peygamberlerin mezarlarını mescid edinen yahûdîlere Allah lânet etsin**" (Buhârî, Salât 48, Cenâiz 62, 96, Enbiyâ 50, Meğâzî, 83; Müslim, Mesâcid 19, 23; Ebû Dâvûd, Cenâiz 72; Nesâî, Mesâcid 13).

??????? « ???? ??????????? ???? ???????? ?????????? ? ?????????????? ???? ????????? ????????? » .

- "**Kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye kalkışan kadınlara lânet olsun**" (bk. 1635 numaralı hadis) diye beddua etmiştir.

???????? ????? ???????? ?? ??????? ? ???????? ?? ????? ??????? ?????? ? ???????? ?? ????????? ? ??????? ??????? ????????? ????????? ??????? ? ??????? ????????? ?? ??????? ???? ??? ?????? ? ?? ???? ?????? ????? .

Açıklamalar

Nevevî merhumun nâdir uygulamalarından birini burada görmekteyiz. Büyük bir kısmı ilerideki bahislerde ele alınacak olan hadisleri, rivayet olarak değil, sırf konu hakkında fikir vermek üzere alıntı (iktibas) yoluyla burada sıralamış bulunmaktadır. Biz de kendisinin tercihine uyarak hadisleri numaralandırmadan topluca verdik. Fakat her bir hadisin ya bu kitaptaki numarasını ya da aslî hadis kaynaklarındaki yerlerini de gösterdik.

Yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm ve Resûl-i Ekrem'in hadislerinden seçilmiş olan bu örnekler, şahıs belirtilmeksizin birtakım günahkârlara toptan lânet edilebileceğini göstermektedir.

Bu rivayetlerde *ahlâkî*, *itikâdî* ve *iktisâdî* açılardan büyük sapmaları temsil eden *anlayış*, *davranış* ve *uygulamalar* lânetlenmiştir. Bunların herbiri hakkında iyi düşünmek gerekir.

"*Ben lânetçi değilim, davetçiyim*" buyurduğu halde Hz. Peygamber'in, bu genel prensibin dışına çıkarak anılan işleri yapanlara lânet etmesi, bu davranışların İslâm toplum yapısı ve hayatı açısından çok ciddî ve olumsuz tesirlerinin olduğunu gösterir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman müslümana lânet etmez.
2. Şahıs belirlemeksizin günahkârlar topluluğuna genel bir ifade ile lânet edilebilir.
3. Belli günahları işleyenlere veya işleyecek olanlara lânet olsun diye beddua edilebilir.

266- ??? ????? ???? ?????? ???? ???

MÜSLÜMANA SÖVME YASAĞI

HAKSIZ OLARAK BİR MÜSLÜMANA SÖĞÜP SAYMA YASAĞI

Âyet

??????????? ????????? ?????????????? ???????????????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? [58]

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, işlemedikleri bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftirâ ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Ahzâb sûresi (33), 58

Ezâ veya bizim söyleyişimizle **eziyet**, pek tabîîdir ki söğüp saymaktan ibaret olmadığı gibi sadece sözle de yapılmaz. Sözle, fiille, davranışlarla ortaya konan maddî mânevî her türlü baskı ve sıkıştırma eziyet cümlesindendir. Mü'min erkek ve kadınları, işlemedikleri bir suçtan dolayı, haketmedikleri şekilde suçlayanlar, iftirâ etmiş ve büyük bir vebal yüklenmiş olurlar. Bunu yapan kim olursa olsun, netice değişmez.

Bu âyet, Nisâ sûresi'nin 112. âyetini hatırlatmaktadır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "**Kim, kasıtlı veya kasıtsız bir günah işler ve sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur**."

Bu iki âyetin ortaya koyduğu olaylar arasındaki bütün fark, birincisinde mü'min erkek ve kadınlar işlemedikleri bir suçtan dolayı sözlü veya fiilî olarak

eziyete tâbî tutulurlarken, ikincisinde ise, birileri kendi işledikleri suçu başkalarının üzerine atmak suretiyle o insanlara eziyet etmektedirler. Ancak her iki halde de bu işin fâilleri, büyük bir iftirâ ve günah yüklenmiş olmakta birleşmektedir.

Bu hallerden hangisi ile olursa olsun müslümanlara haketmedikleri bir şeyle eziyet etmek, onları üzmek sonuçta büyük bir vebâlin altına girmek demektir.

Bu büyük iftirâ ve günah yükünün altına girmemek için müslümanlara hiçbir şekilde eziyet etmemek, onları üzmemek gerekmektedir.

Hadisler

1563- ???? ???? ??????? ??? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????????? ?????? ? ?????????? ?????? » ????? ???? .

1563. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür.**"

Buhârî, Îmân 36, Edeb 44, Fiten 8; Müslim, Îmân 116. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 51, Îmân 15; Nesâî, Tahrîm 27; İbni Mâce, Mukaddime, 7, 9, Fiten 4

1565 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1564- ???? ??? ???? ??? ?????? ????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ????? ????? ?????? ?????????? ?? ???????? ? ????? ????? ????? ? ??? ??? ????? ???????? ????? » ???? ????????? .

1564. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işitmiştir:

"**Hiç kimse, bir başkasına fâsık veya kâfir demesin. Şayet itham altında bırakılan kişide bu sıfatlar yoksa, o söz onu söyleyene döner.**"

Buhârî, Edeb 44

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1565- ???? ??? ???????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????????? ??? ????? ?????? ???????? ???????? ????? ????????? ????????? » ???? ???? .

1565. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Birbirine söven iki kişinin söylediklerinin günahı, mazlum olan haddi tecâvüz etmedikçe, sövüşmeyi ilk başlatana yazılır.**"

Müslim, Birr 68. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 39; Tirmizî, Birr 51

Açıklamalar

Sebbetmek, sövüp saymak, karşısındakini rencide edecek şekilde konuşmak, şerefine, namusuna, dinine, imanına, hasılı insanlık ve müslümanlık değerlerine söz etmek, saldırıda bulunmak demektir.

Birinci hadiste, iki fiil, iki ayrı terimle değerlendirilmektedir. **"Müslümana sövmek (sibab) fâsıklıktır; müslümanla savaşmak (kıtâl), küfürdür,"** buyurulmaktadır. Fâsıklık (Fısk), hak yoldan sapmaktır. "**Şeytan, rabbinin emrinden çıktı"** [Kehf sûresi(18), 50] âyetinde bu mâna açıkça görülmektedir. Binaenaleyh her haktan sapma ve çizgiden çıkma olayı fisk kelimesiyle ifade edilir. Haksız yere müslümana sövüp saymak işte bu mânada bir fisktır. Fâsık da yoldan çıkmış günahkâr kimse demektir. Müslümanla savaşa (kıtâle) tutuşmak, onu öldürmeye teşebbüs etmek ve tabiî öldürmek küfürdür.

Hadisi, "Müslüman ile sövüşmek fâsıkların, müslüman ile kıtâle tutuşmak da kâfirlerin işidir, onlara yakışır. Binaenaleyh böyle bir yola sapanların fisk ve küfür bataklığına düşmelerinden korkulur," şeklinde anlamak ve yorumlamak da mümkündür.

İkinci hadis, başkalarına fisk ve küfür ithamında bulunmanın, fâsık ve kâfir demenin tehlikesine dikkat çekmektedir. Bu çok kötü ithama maruz kalan kimsede bu haller varsa mesele yoktur. İthamda bulunan doğru söylemiş olduğu için sorumlu olmaz. Fakat itham edilen kişide o haller yoksa işte o zaman itham, ithamı yapana döner. Yani durup dururken bir müslümana fâsık veya kâfir diyenin kendisi fâsık veya kâfir durumuna düşer.

Her iki hadis de haksız yere, dini ve imanı konusunda müslümana laf etmenin, ithamda bulunmanın ve böylece onu rahatsız etmeye kalkışmanın büyük bir vebâl olduğunu çok açık olarak ortaya koymakta, müslümanları böyle tehlikeli ve günahı çok ağır bir işe girişmekten uzak durmaya çağırmaktadır.

Üçüncü hadis ise, karşılıklı ağız dalaşına giren, birbirlerine kötü sözler söyleyen, küfürleşen, sövüşen kişilerin söyledikleri bütün sözlerin günah ve vebâlinin, haksızlığa maruz kalan kimsenin ötekinden daha aşırı şeyler söylemediği, ondan ileri gitmediği sürece, bu çirkin olayı ilk önce başlatana yazılacağını bildirmektedir. Bu tesbit, böylesi bir olaya sebep olmaktan her müslümanı ciddî biçimde sakındırmaktadır.

Öte yandan hadisimizin bu ifâdesi, mütecâviz kişilere aynı şekilde karşılık verilebileceğini ortaya koymaktadır. Ancak pek tabiîdir ki sabırlı davranıp küfürleşme yarışına girmemek çok daha iyidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümana sövüp saymak, onu öldürmeye kalkışmak fâsık ve kâfirlerin işidir. Böyle bir yola giren müslümanın da onların durumuna düşmesinden korkulur.

2. Fısk ve küfür ithamında bulunmak, insanı sonuçta aynı ithama maruz bırakabilir.

3. Sövüşme ve ağız dalaşının vebâli, hakârete uğrayan hakâret edenden daha aşırı gitmediği sürece, olayı ilk başlatanın boynunadır.

4. Müslümanları sözle veya fiille veya herhangi bir şekilde haksız yere incitmek ve üzmek haramdır.

5. Müslümanların hadîs-i şerîflerin tesbit ve uyarılarına imkân ölçüsünde uymaları, kendi menfaatları gereğidir.

1566- ????? ???? : ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ????? ???? : « ???????? » ??? ??? ????????? : ???????? ????????? ??????? ? ?????????? ???????? ? ??????????? ?????? ? ??????? ??????? ? ??? ??? ?????? : ?????? ?????? ? ??? : « ?? ???????? ??? ? ?? ????????? ????? ??????????? » ???? ??????? .

1566. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir defasında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içki içmiş bir kişi getirdiler. Hz. Peygamber, orada bulunanlara:

- "**Dövün şu adamı**!" buyurdu.

Ebû Hüreyre dedi ki: Bunun üzerine bizden kimileri eliyle, kimileri papuçlarıyla, kimileri de elbiselerinin ucuyla adama vurmaya başladı. Dayak faslı bittikten sonra oradakilerin birisi:

- "Allah seni rezil etsin, kahretsin!" diye söylendi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

- **"Hayır, öyle demeyiniz, adam aleyhinde böyle şeyler söyleyip de şeytana yardımcı olmayın!"**buyurdu.

Buhârî, Hudûd 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 35, 36

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1567- ?????? ???? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ????? ????????? ????????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ? ????? ??? ??????? ??? ???? » ????? ???? .

1567. Yine *Ebû Hüreyre radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"Kim, köle ve câriyesine (memlûküne) zina iftirasında bulunursa, köle ve câriyede böyle bir kusur bulunmadığı takdirde kıyamet günü o kişiye had cezası uygulanır."

Buhârî, Hudûd 45; Müslim, Eymân 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 124; Tirmizî, Birr 30

Açıklamalar

Bu iki hadisi bir arada açıklamamızın sebebi, haksız yere müslümana sövüp sayma yasağının, mânevi ve sosyal açılardan farklı konumlarda bulunan müslüman günahkârları ve köleleri de kapsamakta olmasıdır.

Birinci hadis'te ilginç bir olaya şâhit oluyoruz. Buhâri'deki Hz. Ömer'den nakledilen bir başka rivâyetten öğrendiğimize göre, içki içme yasağına bir türlü ayak uyduramamış çok az sayıdaki sahâbîlerden biri ve en meşhuru olan Abdullah el-Hımâr, yine bir gün içkili halde Efendimiz'in huzuruna getirilmiş. Hz. Peygamber had vurulmasını, *"Dövün şu adamı*!" emrini vererek istemiş, orada bulunan sahâbîler de elleriyle, papuçlarıyla veya elbiselerinin uçlarıyla vurmaya başlamışlar. Bu uygulamanın ne kadar sürdüğü bilinmemektedir. İçki içene verilecek cezanın (Hadd-i şirb) mikdarı (40 sopa mı 80 sopa mı vurmak gerektiği) konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak şurası bilinmelidir ki, sarhoşa uygulanacak ceza onu şöyle bir-iki pataklamaktan ibâret olup öldüresiye dövmek anlamında değildir. Hatta sarhoşa şöyle biraz göz dağı vermek ve bir başka rivayette (Ebû Dâvûd, Hudûd 35) açıkça belirtildiği gibi utandırıp içki içmekten vazgeçirme maksadı taşımaktadır. Hadisimizde de böyle bir uygulamayı görüyoruz. Şu kadar var ki bu kişinin daha önce de bir kaç kez aynı şekilde cezalandırıldığı için, dayak faslından sonra bazı sahâbîler ona "Allah seni rezîlü rüsvâ etsin, kahretsin!" gibi sözler söylemiş ve âdeta o müslümana ikinci bir ceza vermişlerdir. Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş bulunan Peygamber Efendimiz işte bu noktada ashâb ve ümmetini derhal uyarmış ve "*Hayır, öyle demeyiniz, adam aleyhinde böyle şeyler söyleyip de şeytana yardımcı olmayın,"* buyurmuştur.

Bu ikazı ile Efendimiz önce, günahkâr da olsa, hatta kendisine had tatbik edilmiş de olsa, herhangi bir müslümana haketmediği tarzda sövüp saymayı yasaklamış sonra da bir başka gerçeği hatırlatmıştır: Şeytan müminlerin rezil olmasına bayılır. Bir müslümanın rezil olmasını istemek, şeytana yardımcı olmak demektir.

O halde haksız yere bir müslümana veya suçunun cezasını çekmiş bir mü'mine böyle buddua ederek, sövüp sayarak şeytana yardımcı olmamak, o mel'unu sevindirmemek gerek. Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinden (bk. Hudud 35) öğrendiğimize göre Efendimiz, sadece*"Hayır, öyle söylemeyin.."* demekle kalmamış, ne söylenmesi gerektiğini de *"Allahım, onu bağışla, ona merhamet eyle! diye dua ediniz*" sözleriyle bildirmiştir.

Olayı bu boyutlarıyla bir iyice düşündüğümüz zaman, sevgili Peygamberimiz'in müslümanlara ne derece şefkat gösterdiğini, onların hukukunu nasıl koruduğunu ve müslümana rastgele sövüp saymanın ne ağır bir suç olduğunu kolaylıkla anlamamız mümkündür. Bizlere, müslümanlara sövüp sayarak şeytana yardımcı olmak ve şeytanın görevini üstlenmek değil; günahkâr da olsa müslümanların hak ve kişiliklerine saygılı davranmak düşer.

İkinci hadiste bir başka ilginç durumla karşılaşıyoruz. Köle veya câriyesine zina ettiği iftirasında bulunan bir kimse, dünyada cezasız kalsa bile âhirette bu yaptığının cezasına çarptırılacaktır. Yani köle veya câriye de olsa bir müslümanın dinine imanına, ırz ve nâmusuna söz etmenin, onu kötülemenin asla cezasız kalmayacağı açıklanmaktadır.

Kölelik ve câriyelik hukukî bir satatüye sahiptir. Bugün bilhassa memleketimizde böyle bir satatüye tâbi kimseler resmen ve hukuken yoktur. Ancak fiilen var mıdır, yok mudur tartışılabilir. Toplum kesimleri arasında bulunan ilan edilmemiş bir kölelik - efendilik anlayışı ve uygulamaları, konuyu tartışmalı kılan fiilî gerçeklerdir. Dinimiz, köle ve câriyelerin tam anlamıyla bir mal gibi telakki edildiği ve hiç bir hakka sahip olmadığı bir dönemde onları hukukî statüye kavuşturmuş, durumlarını zaman içinde düzeltmelerine, hatta kölelikten kurtulmalarına imkan sağlayacak tedbirleri almıştır. Bu hadîs-i şerîf, köle-câriye de olsa müslümanın haksız yere uğrayacağı bir iftiranın mutlaka cezalandırılacağı prensibini vazetmek suretiyle, müslüman bir toplumda müslümanların hukukuna gösterilecek saygının her kesimi kapsadığını ilan etmektedir.

Bir köle hür bir kimseye zina ettiği iftirasında bulunursa, hür müfterinin cezasının yarısına çarptırılır. Hür biri, bir köleye zina iftirasında bulunursa ona

had uygulanmaz. Ama işte bu hadiste görüldüğü gibi hür bir kişi kendi kölesine de olsa zina iftirasında bulunursa, o kişiye kıyamet günü had uygulanır, onun iftirası cezasız kalmaz. Dünyada ceza görmemesi hiç bir zaman ceza görmeyeceği anlamına asla gelmez. O halde dünyevî cezası yoktur diye insan, kendi kölesine bile iftira da bulunamaz. Zira âhirette cezalandırılacaktır.

Toplumda kendisini güçlü veya imtiyazlı görüp öyle olmayanlara istediği sözü söylemeye kalkışacaklara bu hadîs-i şerîf çok ciddî bir tehdiddir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman açık bir günah işlemiş de olsa, cezasını çektikten sonra ona ilâve ceza anlamına gelecek tarzda sövülüp sayılamaz.
2. Müslümanın rezil rüsvâ olmasını istemek, şeytanı sevindirmek ve ona yardımcı olmak demektir.
3. İçtimâî durumu ne olursa olsun, iftira ve ithama mâruz bırakılan müslümanların hakkı, mütecâvizden (dünyada veya âhirette) mutlaka alınacaktır.
4. Müslümana haksız yere sövmek, itham ve iftirada bulunmak haramdır.

267- ??? ????? ???? ??????? ???? ???? ?????? ????? ?? ??????? ?? ???????? ?? ?? ????? ????? ???? ??? ??? ????? ????????? ??????? ?? ????? ????.

ÖLÜLERE SÖVME YASAĞI

HAKSIZ YERE, BİD'AT VE GÜNAHINA ORTAK OLMAKTAN SAKINDIRMAK GİBİ DİNÎ BİR İYİLİK MAKSADI DA BULUNMAKSIZIN ÖLÜLERE SÖVÜP SAYMANIN NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Hadis

1568- ??? ??????? ??? ?????? ???? ????? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ????????? ????????? ?? ???????? ??? ?? ???????? » ???? ??????? .

1568. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ölülere sövmeyin! Çünkü onlar, önceden âhirete göndermiş olduklarının sonuçlarıyla başbaşadırlar.**"

Buhârî, Cenâiz 97, Rikak 42. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 52

Açıklamalar

Müslümana haksız olarak sövüp sayma yasağıyla ilgili olarak önceki konuda geçmiş olan âyet ve hadislerde sağ-ölü ayırımı yapılmadığı dikkate alınacak olursa, o âyet ve hadislerin bu mevzu ile de ilgili oldukları anlaşılır. Bu sebeple Nevevî, burada açıkça "ölülere sövmeyi" yasaklayan hadisi zikretmekle yetinmiştir.

Müslüman ölülere sövmek, ayıplarını sayıp dökmek, lânet okumak, onların azâb görmelerini istemek, hakâret etmek yasaklanmıştır.

Hayatlarında günahkâr ve hatta kâfir de olsalar, imansız olarak öldükleri kesin olarak bilinmediği sürece ölülere sövmek yasaktır. Çünkü günahkârın ve kâfirin son nefesinde imanla ölmüş olma ihtimali vardır. Ancak küfür üzere öldüğü kesin olan, Firavun, Ebû Cehil ve Ebû Leheb gibi kimselere lânet edilebilir ve sövülebilir.

Müslüman ölülere sövülmesini yasaklayan Hz. Peygamber, gerekçe olarak "*Çünkü onlar, önceden gönderdiklerinin sonuçlarıyla başbaşadırlar,* " onların cezâ veya mükâfatına kavuşmuşlardır, buyurmuştur.

O halde artık müdahale edecek bir durum kalmamıştır. Onların yaptıklarının karşılığını verecek olan yalnızca Allah Teâlâ'dır. Allah isterse bağışlar, isterse cezalandırır. Burada insanın karışmasını gerektiren bir durum yoktur. Herkes kendi işine bakmalıdır. Hem iyi bir müslüman olmanın alâmeti, kendisini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olmamaktır. Şu var ki, Nevevî'nin de belirttiği gibi adamın icad etmiş olduğu bid'ate uyulmaması, işlediği günahların fazilet sanılıp tekrarlanmaması, takibedilmeye layık olmayan kötü gidişâtının izlenmemesi gibi dinî bir fayda varsa, o takdirde ölülere sövülebilir. Bunun da asıl amacı, yaşayanları uyarmak ve kötülükten korumaktır.

Burada sövme konusu işlendiği için Nevevî, sadece bu yasağı bildiren hadisi zikretmekle yetinmiş olmalıdır. Aslında ölüleri, güzellik ve hayırla anmayı tavsiye eden hadisler de bulunmaktadır.

Ölülere sövmemek, geçmişe, tarihe saygı demektir. Tarihine ve geçmişine saygısı olmayan nesillerin ise, güzel bir geleceği olamaz. Özellikle ümmet-i Muhammed'in ilk nesillerine yönelik kin, gayz, karalama ve sövme eğilimlerinin şu veya bu şekilde görülegeldiği günümüzde bu yasağın anlamı çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüler hakkında kötü sözler söylemek, onlara sövmek nehyedilmiştir.
2. Ölen kişi, yaptıklarının sonuçlarıyla başbaşa kalmıştır. Onun hakkında hüküm vermek sadece Allah Teâlâ'ya âittir. O dilerse af, dilerse azâb eder.
3. Müslüman, Allah'ın işine karışmaktan uzak durup kendi yapması gerekenlerin peşinde olmalıdır.
4. Büyük bir yanlışa ya da bâtıla öncülük etmiş olan ve küfür üzere öldüğü kesin olarak bilinen kimseleri kötülemek câizdir.

268- ??? ????? ?? ???????

MÜSLÜMANLARI İNCİTMEMEK

Âyet

??????????? ????????? ?????????????? ???????????????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? [58]

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, işlemedikleri bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftirâ ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Ahzâb sûresi (33), 58

Buraya kadar işlediğimiz gıybet, dedi-kodu, lânet ve söğüp saymak gibi yollara ilave olarak daha başka yol ve yöntemlerle de müslümanlara eziyet edilebilir. Maddî-mânevî her türlü baskı ve sıkıştırma, incitme ve eziyet demektir. Karşılığı da âyette belirtildiği gibi "**bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmektir."**

Bir önceki âyette [Ahzâb sûresi (33), 57] Allah ve Resûlü'nü incitenlerden söz edilmiş ve cezaları bildirilmiştir: "**Allah ve Resûlü'nü incitenlere Allah, dünyada ve âhirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azâb hazırlamıştır.**"

Yüce kitabımızda bu iki âyetin arka arkaya gelmesi, müslümanları incitmeye kalkışmanın, Allah ve Resûlü'nü incitmekle bir sayıldığını, sorumluluğunun da o çapta büyük olduğunu göstermektedir.

Hadisler

1569- ???? ???? ?????? ??? ????? ?? ????? ??? ?????? ???????? ???? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ????????? ??? ?????? ???????????? ???? ????????? ?????? ? ???????????? ??? ????? ?? ????? ?????? ????? » ????? ???? .

1569. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**(İyi) müslüman, dilinden ve elinden müslümanların emin olduğu kişidir. (Asıl) muhâcir de Allah'ın yasakladıklarını terkedendir.**"

Buhârî, Îmân 4, 5, Rikak 26; Müslim, Îmân 64-65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, Kıyâmet 52, Îmân 12; Nesâî, Îmân 8, 9, 11

Açıklamalar

İyi ve olgun mü'mini tanıtan hadîs-i şerîflerin sayısı oldukça kabarıktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz müslümanı çok değişik yönleriyle tanıtmıştır. 213 numara ile de geçmiş olan bu hadiste Efendimiz, müslümanı "müslümanlara zarar vermeyen kişi" diye takdim etmektedir.

Müslüman erkek ve kadınların, hatta bir rivayete göre insanların, elinden ve dilinden emin olduğu kişi olmak, sanıldığı gibi basit bir şey değildir. Kabul etmek gerekir ki insan, istese de her zaman faydalı olamaz, ama zarar vermemesi mümkündür. Aslında zararsız olmayı benimsememiş kişilerin başkalarına faydalı olmaları da pek düşünülemez.

Hadiste önce dilin zikredilmiş olması, yerme, sövme, gıybet, iftira, bühtan, şikâyet, çekiştirme vs. gibi dil aracılığıyla verilen zararların daha kolay, yaygın ve onulmaz olmasından dolayıdır. El ile zarar vermek ya da kişilere eziyet etmek o kadar kolay değildir. Bazı kişiler de vardır, hem iyilik yapar hem de arkasından diliyle o insanları üzerler. Yani yaptığı hayrın hayrını komazlar. Onun için önce dilinden sonra da elinden müslümanların emin oldukları kişi, gerçekten olgun ve iyi müslümandır, buyurulmuştur. Diline hâkim olan kişinin kurtulduğu (bk. Tirmizî, Kıyâmet 50), Allah'a ve âhiret gününe iman edenlerin ya hayır söylemesi ya da sükût etmesi gerektiği (bk. Buhârî, Edeb 31) yine Peygamber Efendimiz'in tesbit ve tavsiyelerindendir.

"El" burada diğer organları temsil etmektedir. Zira fiilî olarak verilen zararlarda elin şu veya bu ölçüde katkısı bulunur. Hangi fiil olursa olsun, hatta elin hiç bir katkısı bulunmasa bile yine o fiil konuşma sırasında ele izâfe edilir. Zira el, bir yerde insanın gücünü temsil etmektedir.

Tekrar edelim ki hadisimiz, müslümanların haklarına ve mukaddes değerlerine diliyle ve eliyle zarar vermeyip saygılı olmayı, hiçbir şekilde kimseyi incitmemeyi iyi müslüman olmanın şartı ve göstergesi kabul etmektedir. Hadisimiz gerçek muhâciri, Allah'ın koyduğu yasaklardan uzak duran, onlara yaklaşmayan kişi olarak tanıtmaktadır. Bu tesbit, bir taraftan her yer ve zamanda sürekli hicret halinde bulunmanın mümkün olduğunu belirliyor, bir taraftan da müslümanları incitmemeye özen gösteren, bu konudaki yasağa uyan kimsenin de o açıdan gerçek muhâcir niteliğine kavuştuğunu ortaya koyuyor. Yani hadisin ilk bakışta alakasız gibi görünen bu iki cümlesi arasında aslında yasaklardan kaçınma ve hicret eyleminde buluşma anlamında çok ciddî bir ilgi bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman güvenilir kişidir.
2. İyi müslüman, diğer müslümanların dilinden ve elinden emin oldukları kişidir.
3. Müslümanları diliyle veya eliyle rahatsız etmek, incitmek ve üzmek nehyedilmiştir. Kaliteli müslüman olmak için bu nehye uygun davranmak gerekir.
4. Asıl muhacirler, Allah'ın yasakladıklarını terkedenlerdir.
5. İnsanlara zarar vermemek de bir faydadır.

1570- ????? ???? : ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ?? ????????? ?? ???????? ? ???????? ???????? ? ????????? ?????????? ????? ??????? ?????? ????????? ??????? ? ????????? ??? ???????? ???? ??????? ??? ??????? ?????? »

???? ????? ?????? ????? ???? ?? ??? ????? ?????? ???????? .

1570. Yine Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim, cehennemden uzaklaştırılıp cennete konulmayı isterse, ölümünü, Allah'a ve âhirete inanmış olarak karşılasın. Bir de başkalarına**

karşı, kendisine nasıl davranılmasından hoşlanıyorsa öyle davransın."

Müslim, İmâre 46. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 25; İbni Mâce, Fiten 9

Açıklamalar

669 numara ile geçen uzun hadîs-i şerîfin bir bölümünden ibâret olan hadisimiz, ikinci cümlesi dolayısıyla burada zikredilmiş bulunmaktadır.

Müslümanın gâyesi, hayatı müslümanca yaşamak ve âhirette mutlu olmaktır. Bu sebeple pek tabiî olarak cennet her müslümanı ümitlendirir, cehennem korkutur. Bu korkudan kurtulup ümit edilene kavuşmak için müslüman olarak ölmek esastır. Ne var ki müslümanların imanla ölmek garantisi bulunmamaktadır. *"Ölümü kendisine müslüman olduğu halde gelsin"* veya *"Ölümünü müslüman olarak karşılasın"* cümlesinin anlamı, henüz hayatta iken imandan uzak kalmamaya baksın, hayatını hep imanlı olarak yaşasın ki, ne zaman geleceği belli olmayan ölüm geldiğinde, onu mü'min olarak bulsun, demektir. Bir bakıma da "âhiret mutluluğuna kavuşmak için iman ile ölmek; iman ile ölmek için de müslümanca yaşamak gerek" fikri telkin edilmektedir.

Böyle çok ciddî bir durumla karşı karşıya olan müslüman, müslümanca yaşamayı sürdürürken başkalarını incitmemek görevini de yerine getirmekle yükümlüdür. Bunu başarması için, kendisine yapılmasını istediği şeyleri başkalarına yapmayı prensip edinmesi gerekmektedir. Yani insan, kendisine ne yapılmasından hoşlanıyorsa, başkalarına ancak onları yapmalıdır. Her müslüman, kendisine nasıl davranılmasından hoşlanıyorsa, başkalarına karşı öyle davranırsa, müslümanlar arası beşeri ilişkiler son derece güzelleşir, herhangi bir tatsızlık söz konusu olmaz.

Peygamber Efendimiz'in cevâmiu'l-kelim (özlü konuşma) niteliği taşıyan bu çağrısı, müslümanları incitmeme konusunda söylenebilecek en etkili söz ve uygulanabilirliği herkesi kapsayan en geçerli yoldur. Mesele, bunun şuuruna erebilmekte ve ona uymaya niyet etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âhiret mutluluğu imanla ölenler içindir.
2. Ölümü imanla karşılayabilmek için hayatı imanla yaşamak gerekir.
3. Beşerî ilişkilerde herkes, kendisine yapılmasını istediği şeyleri başkalarına yapmayı ilke edinmelidir.
4. Tutum ve davranışlarının merkezine kendi öz nefsini koyan kimse, kolay kolay başkalarını incitemez.

269- ??? ????? ?? ??????? ???????? ????????

BUĞUZ ETME, İLİŞKİ KESME VE SIRT ÇEVİRME YASAĞI

Âyetler

?????? ?????????????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????? [10]

1. "Mü'minler ancak kardeştirler."

Hucurât sûresi (49), 10

Mü'minler arası ilişkiler, İslâm toplum yapısının sıhhat şartıdır. Bu ilişkilerin tek kelime ile ifadesi ise "kardeşlik"tir. Bunun anlamı, kan kardeşleri nasıl birbirlerine karşı çok sıcak duygular hissediyor, birbirlerine arka çıkıyorlarsa, aralarında din ve iman bağı bulunan bütün mü'minler de aynı sıcak ve samimi duygu ve davranış birliği içindedirler. Aralarındaki anlaşmazlık ve kırgınlıklar, normalde öz kardeşler arasındaki anlaşmazlık ve kırgınlıklar gibi çok kısa sürelidir. Uzun süre devam edecek bir kırgınlık, hele birbirleriyle ilişkilerini koparma derecesine varacak bir düşmanlık asla düşünülemez.

??? ???????? ????????? ???????? ??? ????????? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ?????????????? ????????? ????? ?????????????? ????????? ????? ???????????? ??????????? ??? ??????? ?????? ????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??? ?????? ???????? ??????? ??????? [54]

2. "Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar."

Mâide sûresi (5), 54

Mü'minlerden beklenen kendileriyle aynı imanı paylaşanlara karşı yumuşak, şefkatli, merhametli ve mütevazi olmalarıdır. Mü'minlerin şiddet ve sertliği ancak dinsizlere ve kâfirlere karşıdır. Bu tesbit, İslâm'dan dönecek olanların yerine, Allah'ın, dilerse getireceği yeni mü'minlerin özelliklerini bildiren âyetin bir cümlesidir. Aynı özelliği aşağıdaki âyette, sahâbîlerin vasfi olarak bulmaktayız.

?????????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????? ??????? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ??????????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ???????????? ?????????? ????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ??????? ?????????? ???????????? ??????? ??????????? ????????? ???????? [29]

3. "Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler."

Fetih sûresi (48), 29

Âyet-i kerîme, Resûlullah'ı ve onunla beraber bulunma bahtiyarlığına ermiş sahâbîleri en belirgin vasıflarıyla tanıtmaktadır. Efendimiz için "**Allah'ın elçisidir**" buyurulduktan sonra sahâbîler hakkında da **"Kâfirlere karşı çetin ve zorlu, kendi aralarında çok yumuşak ve pek merhametlidirler"** tesbiti yapılmaktadır. Bu, kaliteli müslümanlar arasında kin, nefret, ilişki kesme, düşmanlık etmek gibi kardeşliğe ters düşen kabalıkların bulunmayacağını ilân etmek demektir.

Böylesi bir ilânda bulunmak, ayrıca bir yasaklama söz konusu olmasaydı bile, kardeşliğe aykırı düşecek her türlü duygu ve davranışların nehyedildiği anlamına gelirdi. Kaldı ki yüce Rabbimiz ve sevgili Peygamberimiz müslümanlar arası ilişkileri en ince noktalarına kadar hükme bağlamış ve örnek bir toplum yapısının oluşması için gerekli şartları açıklamışlardır. Dinimizdeki emir ve nehiylerin tamamı öncelikle işte bu hedefi gerçekleştirmeye yöneliktir.

Hadisler

1571- ???? ???? ??? ?????? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ????????? ? ??? ????????? ???? ????????? ? ??? ????????? ? ????????? ?????? ??????? ??????? ? ??? ??????? ????????? ??? ??????? ????? ????? ????? »????? ???? .

1571. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Birbirinize kin tutmayınız, hased etmeyiniz, sırt dönmeyiniz ve ilginizi kesmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir müslümanın, din kardeşini üç günden fazla terketmesi helâl değildir."

Buhârî, Edeb 57, 58, 62; Müslim, Birr 23, 24, 28, 30-32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5

Açıklamalar

Ortak vasıfları ve temel görevleri Allah'a kul olmaktan ibâret olan müslümanlar, bu vasıflarını korumak ve görevlerini yerine getirmek için bazı noktalara özel ihtimam 